ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ-ΑΛΛΟΔΑΠΗ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ
ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ
Α. Ε. Β. Ε. Π. Γ. ΜΑΚΡΗΣ & Σ^{ΙΑ}
ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 18
ΑΘΗΝΑΙ

Digitized by Google

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ
ΤΗΣ
ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΝ ΤΟΥ Γ΄. ΤΟΜΟΥ

(ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1927)

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

ΒΙΚΤΩΡ ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ, ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ, ΠΡΩΗΝ ΥΠΟΥΡΓΟΣ-ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ, ΚΑΘ. ΕΝ ΤΩ ΕΘΝΙΚΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ
Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ, ΚΑΘ. ΕΝ ΤΩ ΕΘΝΙΚΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ
Μ. ΚΟΥΖΗΣ, ΚΑΘΗΓ. ΕΝ ΤΩ ΕΘΝΙΚΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ
Δ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ, ΚΑΘ. ΕΝ ΤΩ ΕΘΝΙΚΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ

(Ἡ Ἐπιτροπή, συσταθεῖσα τὴν 9ην Ἰουλίου 1926, ἀνέλαβε, κατόπιν μακρᾶς ὀργανωτικῆς ἐργασίας, τὴν Ἀνωτάτην Ἐποπτείαν τῆς Συντάξεως τοῦ ἔργου κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1926, τὴν Διεύθυνσιν δὲ τῆς Συντάξεως ἀπὸ τῶν μέσων Φεβρουαρίου 1927).

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ ΤΩΝ ΚΛΑΔΩΝ

Α΄. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ: **Δ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ**, Καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Β΄. ΝΟΜΙΚΗΣ: **Α. ΒΑΜΒΕΤΣΟΣ**, Δικηγόρος. Πρώην καθηγητὴς τοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν. (Μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1927).

Γ΄. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ: **Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ**, Καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.

Δ΄. ΙΑΤΡΙΚΗΣ: **ΑΡΙΣΤ. ΚΟΥΖΗΣ**, Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Ε΄. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ: **Ν. ΛΟΥΒΑΡΙΣ**, Καθηγητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

ΣΤ΄. ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ: **ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ**, Καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΤΜΗΜΑ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ: **Γ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ**, Συγγραφεύς.
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ: **Ι. ΣΑΡΡΗΣ**, Καθηγητὴς τῆς Γεωγραφίας.

Ζ΄. ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ: **Γ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ**, Καθηγητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΤΜΗΜΑ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΥΛΗΣ: **Β. ΦΑΒΗΣ**, Καθηγητὴς-Συντάκτης τοῦ «Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλλ. Γλώσσης.

Η΄. ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ: **ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ**, Ἀκαδημαϊκός.

Θ΄. ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ: **ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ**, Λογογράφος. Πρώην Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας.
ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΟΥ: **Ν. ΛΑΣΚΑΡΗΣ**, Ἱστορικὸς Θεάτρου.
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ: **Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ**, Μουσικοσυνθέτης.

Ι΄. ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ: **Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ**, Καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ

ΙΑ΄. ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ: **ΑΛ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ**, Καθηγητὴς τῆς Θεωρητικῆς Μηχανολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

ΙΒ΄. ΓΕΩΠΟΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΑΣΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ: **Σ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ**, Διευθυντὴς τῆς Ἀνωτέρας Γεωπονικῆς Σχολῆς.

ΙΓ΄. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ: **Β. ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ**, Ἀντιστράτηγος.
ΥΠΟΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: **Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ**, Ὑποστράτηγος.
ΤΜΗΜΑΤΑΡΧΗΣ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΕΩΣ: **Γ. ΚΟΡΤΕΣΗΣ**, Ἀντισυνταγματάρχης.

ΙΔ΄. ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ: **Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ**, Πλοίαρχος Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ.

ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ: **ΗΡΑΚΛΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ**

Digitized by Google

ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΗΣ "ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ,,

'Αγαπητὸς Σπ.
Μηχανικός.

'Αγγελετόπουλος Πέτρος
Δικηγόρος.

'Αγγελῆς Παναγ. Σ.
'Αντιπλοίαρχος — 'Υποδιοικητὴς τῆς Ναυτικῆς Σχολῆς τῶν Δοκίμων.

'Αγγελόπουλος Θεόδωρος
Καθηγητὴς τοῦ ἐν 'Ελλάδι ἰσχύοντος Διοικητικοῦ Δικαίου ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

'Αδαμαντίου 'Αδαμάντιος
Καθηγητὴς τῆς 'Ιστορίας τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

'Αδριανόπουλος Α. Γ
Καθηγητὴς τῆς Γεωργικῆς 'Υδραυλικῆς ἐν τῇ 'Ανωτ. Γεωπονικῇ Σχολῇ.

'Αθανασιάδης Γεώργιος
Καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

'Αθανασόπουλος Γ. Α.
'Επιθεωρητὴς τῆς 'Αλιείας παρὰ τῷ 'Υπουργ. 'Εθν. Οἰκονομίας.

Αἰγινήτης Δημ.
Καθηγητὴς τῆς 'Αστρονομίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ. 'Ακαδημαϊκός.

'Αλεξανδρῆς Κωνσταντ.
'Αντιπλοίαρχος Π. Ναυτικοῦ.

'Αλιβιζᾶτος 'Αμίλκας
Καθηγητὴς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καὶ τῆς Ποιμαντικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Αλιβιζᾶτος Νικόλαος
Καθηγητὴς τῆς Γ' Χειρουργικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

'Αλούπης 'Επ.
π. Γυμνασιάρχης, τ. Νομάρχης.

"Αμαντος Κωνστ.
Καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς 'Ιστορίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ 'Ακαδημαϊκός.

'Αναγνωστόπουλος 'Ανδρ.
'Υποστράτηγος, τ. Διοικητὴς τῆς Χαρτογραφικῆς 'Υπηρεσίας τοῦ Στρατοῦ.

'Αναγνωστόπουλος Γεώργ.
Καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

'Αναγνωστόπουλος Γ. Χ.
Τμηματάρχης τοῦ 'Υπουργείου 'Εθν. Οἰκονομίας.

'Αναγνωστόπουλος Πᾶνος
Καθηγητὴς τῆς Δενδροκομίας ἐν τῇ 'Ανωτ. Γεωπονικῇ σχολῇ 'Αθηνῶν.

'Αναγνώστου Ι.
'Επιμελητὴς τοῦ 'Εργαστηρίου Παθολογικῆς Φυσιολογίας.

'Αναστασιάδης 'Ηλίας
Καθηγητὴς τοῦ 'Εμπορικοῦ Δικαίου ἐν τῇ 'Ανωτ. Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ 'Εμπορικῶν 'Επιστημῶν.

'Ανδρεάδης 'Α.
Καθηγητὴς τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ. 'Ακαδημαϊκός.

'Ανδρεάκος Γ.
Μηχανικὸς - 'Ηλεκτρολόγος.

"Αννινος Μπάμπης
Λογογράφος - Θεατρικὸς συγγραφεύς.

'Αποστολίδης 'Ηρακλῆς
Δημοσιογράφος.

'Αραβαντινὸς 'Αναστ.
Καθηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Προπαιδευτικῆς Κλινικῆς καὶ τῆς Εἰδικῆς Νοσολογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

'Αρβανιτάκης Γεώργιος
Δρ τῶν Μαθηματικῶν.

'Ασιμῆς Δημήτριος
'Ιατρός, Διευθυντὴς τοῦ Νοσοκομείου «'Αγ. 'Ελένη».

'Αστεριάδης Ξ.
Καθηγητὴς-Μουσικοσυνθέτης.

'Ατσαβὲς Α. Σ.
Καθηγητής.

Αὐγέρης Κων.
Δημοσιογράφος.

Βακᾶς Δ.
'Αντισυνταγματάρχης.

Βαλλιᾶνος Μ.
'Υφηγητὴς τῆς Εἰδικῆς Νοσολογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Βαμβέτσος 'Αλέξανδρος
Δικηγόρος. Πρώην Καθηγητὴς τῆς 'Ανωτ. Σχολῆς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ 'Εμπορικῶν 'Επιστημῶν.

Βαρβαγιάνννης Α.
Διευθυντὴς τοῦ 'Εμπορικοῦ καὶ Βιομ. 'Επιμελητηρίου 'Αθηνῶν.

Βάρβογλης Μάρ.
Μουσικοσυνθέτης.

Βασιλόπουλος Στεφ. Δ.
Καθηγητής.

Βεζανῆς Δημήτριος
Διδάκτωρ τῶν Πολιτικῶν καὶ Κοινωνικῶν 'Επιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου.

Βέης Νικόλαος
Καθηγητὴς τῆς Μέσης καὶ Νεωτέρας 'Ελληνικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Βελλιανίτης Θεόδωρος
Λογογράφος. Πρώην 'Υπουργός.

Βέρας Σ.
Παιδίατρος.

† Βιάζης (Δε-)Σ.
'Ιστοριοδίφης.

Βιτσικουνάκης Π.
Λοχαγὸς Στρατολογίας.

Βλαβιανὸς Βασ.
Δικηγόρος.

Βλησίδης Θρασύβουλος
Καθηγητὴς τῆς Βοτανικῆς ἐν τῇ 'Ανωτ. Δασολογικῇ Σχολῇ.

Βογιατζίδης 'Ιωάννης
Καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης.

Βορεάδης Γ.
Γεωλόγος.

Βουτιερίδης 'Ηλίας
Λογογράφος. Βιβλιοφύλαξ ἐν τῇ 'Εθνικῇ Βιβλιοθήκῃ.

Γαβριηλίδης Α.
'Οφθαλμολόγος - Διευθυντὴς τοῦ 'Οφθαλμολογικοῦ Τμήματος τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ».

Γαζῆς Δ.
'Ιατρός.

Γαλανὸς Σπυρίδων
Καθηγητὴς τῆς Χημείας τῶν 'Εδωδίμων ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Γαρδίκας Γ.
Γυμνασιάρχης.

Γατόπουλος Δ.
Δημοσιογράφος.

Γεδεὼν Μ.
Μέγας Χαρτοφύλαξ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ 'Εκκλησίας.

Γεδεὼν Μ. Σοφία
Βοηθὸς 'Εργαστηρίου Παιδαγωγικῆς τοῦ 'Εθν. Πανεπιστημίου.

Γενεράλις Ε.
Γυμνασιάρχης.

Γερουλᾶνος Μαρῖνος
Καθηγητὴς τῆς Α' Χειρουργικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Γεωργαλᾶς Α. Κ.
'Υδραυλικὸς—Μηχανικός.

Γεωργαλᾶς Γ. Κ.
Καθηγητὴς τῆς 'Ανωτ. Γεωπονικῆς Σχολῆς. Διευθυντὴς τῆς Γεωλογικῆς ὑπηρεσίας τῆς 'Ελλάδος.

Γεωργαλᾶς Γ. Χ.
Πολιτικὸς-Μηχανικός.

Γεωργαντᾶς Βασίλειος
'Ελεγκτὴς τοῦ 'Ελεγκτικοῦ Συνεδρίου.

Γεωργαντᾶς Φ.
'Εκπαιδευτικός.

Γεωργιάδης Κλεάνθης
Διευθυντὴς 'Υπουργείου 'Εσωτερικῶν.

Γιδόπουλος Λουκᾶς
'Αντεισαγγελεὺς 'Αρείου Πάγου.

Γιολδάσης Κ.
Δημοσιογράφος.

Γκίνης "Αγγελος
Διευθυντὴς τοῦ 'Εθν. Μετσοβίου Πολυτεχνείου, Καθηγητὴς τῶν Λιμενικῶν "Εργων. 'Ακαδημαϊκός.

Γκινόπουλος Νικ.
Τμηματάρχης τοῦ 'Υπουργείου τῆς Παιδείας.

Γκιταρᾶκος Κωνστ.
Τεχνικὸς Σύμβουλος τῆς 'Ανωνύμου 'Εταιρίας Πυριτιδοποιείου καὶ Καλυκοποιείου 'Αθηνῶν.

Γουλιμῆ Κ. Εἰρήνη
Συγγραφεύς.

Γουναράκης Κ.
Καθηγητὴς τῆς Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν 'Ηλεκτροτεχνίαν καὶ τῆς Τεχνολογίας τῶν 'Ασθενῶν Ρευμάτων ἐν τῷ 'Εθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Γούναρης 'Ηλίας
Καθηγητὴς τῆς Μεταλλουργικῆς ἐν τῷ 'Εθν. Μετσοβίῳ Πολυτεχν.

Γούναρης Χ.
'Υδραυλικὸς—Μηχανικός.

Γράβιγγερ Π.
Δρ Φυσικομαθηματικῶν

Γρηγοριάδης Ν.
'Υποστράτηγος.

Δαλιέτος 'Ιούλιος
'Επιμελητὴς τοῦ 'Εργαστηρίου τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας τοῦ 'Εθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Δαμβέργης 'Ιωάννης
Συγγραφεύς.

Δανιὴλ Θεόδωρος
'Αρχιμηχανικὸς - 'Υποδιευθυντὴς τῶν Φάρων τῆς 'Ελλάδος.

Δασκαλάκης 'Α.
'Ιστοριοδίφης.

Δεληγιάννης 'Αντ.
Δρ Φυσικῶν 'Επιστημῶν.

Δελλαπόρτας Νικόλαος
'Ομότιμος Καθηγητὴς τῆς 'Ιατρικῆς Σχολῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Δέλλιος Νικ.
Μουσικὸς κριτικός.

Δένδιας Μιχαὴλ
Διδάκτωρ τῆς Φιλολογίας καὶ τῆς Νομικῆς.

Δημακόπουλος 'Ι.
Καθηγητὴς τῆς 'Ανωτ. Γεωπονικῆς Σχολῆς.

Δημαρᾶς Κ.
Συγγραφεύς.

Δημάρατος 'Ιωάν.
Δημοσιογράφος.

Δημητριάδης 'Ιωάννης
'Υποναύαρχος.

Δημητριάδης Ι.
Λοχαγὸς παρὰ τῇ Γεωγραφικῇ 'Υπηρεσίᾳ.

Δημητριάδης Δημ.
Καθηγητὴς τῆς 'Ωτορινολαρυγγολογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Δημόπουλος Θ. Σ.
Δημοσιογράφος.

Διαμαντόπουλος 'Αδ.
Καθηγητής.

Διγενῆς Κίμων
'Υποστράτηγος.

Δοντᾶς Σπυρίδων
Καθηγητὴς τῆς Πειραματικῆς Φαρμακολογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Δούσμανης Βίκτωρ
'Αντιστράτηγος.

Δραγάτσης 'Ιάκ. Χ.
Διευθυντὴς Λυκείου.

Δρακουλίδης Ν. Ν.
'Ιατρὸς - Δερματολόγος.

Δρανδάκης Α.
'Ιατρός.

Δρανδάκης Παῦλος
Δημοσιογράφος.

Δυοβουνιώτης Κωνσταντ.
Καθηγητὴς τῆς 'Ιστορίας τῶν Δογμάτων καὶ τῆς Συμβολικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

'Ελιγιὰ Γιωσὲφ
Λογογράφος - 'Εβραϊστής.

«'Ελληνικὴ Φιλοτελικὴ 'Εταιρεία»

'Εμμανουὴλ 'Εμμ.
Καθηγητὴς τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ. 'Ακαδημαϊκός.

Εὐαγγελᾶτος Χ. Γ.
Δήμαρχος Μεσολογγίου.

Εὐαγγελίδης Δ.
'Εφορος 'Αρχαιοτήτων Νήσων Αἰγαίου.

Εὐαγγελίδης Μαργαρίτης
'Ομότιμος Καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ 'Εθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Εὐελπίδης Χ.
Γεωπόνος. Πρώην Γεν. Γραμματεὺς τοῦ 'Υπουργείου τῆς Γεωργίας.

Ζαγκάκης Γ.
Τοπογράφος.

Ζάκκας 'Ανδρέας
Διευθυντὴς τῆς 'Εργασίας ἐν τῷ 'Υπουργείῳ 'Εθν. Οἰκονομίας.

Ζάνος Δ.
τ. Καθηγητὴς 'Εθν. Μετσοβείου Πολυτεχνείου.

Ζαχαρίας Προκόπιος
Καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς Χημείας καὶ 'Εφηρμοσμένης 'Ηλεκτροχημείας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Ζέπος Δημήτριος
Δικηγόρος.

Ζέπος 'Ιωάννης
Δικηγόρος.

Ζερβὸς Π.
Καθηγητὴς τῆς Γεωμετρίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Ζευγώλης Γεώργιος
Δημοσιογράφος.

Ζήσης 'Αλέξ.
Δικηγόρος.

Ζήσης Πέτρος Κοινωνιολόγος.

Ζώης Λ. Χ. Λογογράφος.

Ζωϊόπουλος Θρ.
Συγγραφεὺς-Τμηματάρχης 'Εθν. Βιβλιοθήκης.

Θεοδωρίδης Φ.
Καθηγητὴς τῆς 'Εφηρμοσμένης Μηχανικῆς ἐν τῷ 'Εθν. Μετσοβείῳ Πολυτεχνείῳ.

Θεοδωρίδης Χ.
Καθηγητὴς τῆς 'Ιστορίας τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης.

Θεοδωροπούλου Αὔρα
Καθηγήτρια τῆς Μουσικῆς.

Θεοτόκης Σπυρ.
Διευθυντὴς τοῦ 'Αρχείου Γερουσίας 'Ιονίου Κράτους.

Θεοφανείδης Β.
'Επιμελ. 'Αρχαιοτήτων Σάμου.

Θεοφανίδης 'Ι.
'Υποναύαρχος.

Θεοφανόπουλος 'Ιω.
Καθηγητὴς τῶν Στοιχείων Μηχανῶν καὶ Λεβήτων ἐν τῷ 'Εθν. Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Θηβαῖος Ν. Π.
Δικηγόρος.

Καββαδίας Π.
'Ομότιμος Καθηγητὴς τῆς 'Αρχαιολογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ, 'Ακαδημαϊκός.

Καΐρης Μ. Ν.
'Ιατρός.

Κακοῦρος Ε.
Διευθυντὴς τοῦ 'Υπουργείου τῆς Παιδείας.

Κακριδῆς Θεοφ.
Καθηγητὴς τῆς Λατινικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Καλαϊτζῆς 'Ιωάννης
Χειρουργός.

Καλαποθάκη Μαρία
'Ιατρός.

Καλιτσουνάκης Δ.
Καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ 'Ανωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ 'Εμπορικῶν 'Επιστημῶν.

Καλιτσουνάκης Ι.
Καθηγητὴς τῆς 'Αρχαίας 'Ελληνικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ. 'Ακαδημαϊκός.

Καλλιάφας Σπ.
Καθηγητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ.

Καλλιγᾶς Π.
Ζωγράφος.

Καλογερῖκος Π.
Καθηγητὴς τῆς 'Επαγγελματικῆς Σχολῆς Θεάτρου.

Καλογερόπουλος Διον.
Βιβλιοφύλαξ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.

Καλογερόπουλος Παναγ.
Διευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.

Καλομενόπουλος Νικόστρ.
'Υποστράτηγος.

Καλομοίρης Μ.
Μουσικοσυνθέτης - Διευθυντὴς τοῦ «'Εθνικοῦ 'Ωδείου».

Καλούδης Κωνστ.
Καθηγητὴς τῆς 'Ανωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς.

Καμίνης Ι. Σ.
Μαιευτὴρ-Παιδίατρος.

Καμπάνης "Αριστος
Δημοσιογράφος.

Καμπάνης Πέτρ. Δ.
Δικηγόρος.

Digitized by Google

Καμπούρογλους Δημήτριος
Συγγραφεύς, 'Ακαδημαϊκός.

Κανδηλῶρος Τ.
Ἱστοριοδίφης.

Κανελλόπουλος Παναγ.
Διδάκτωρ τῆς Νομικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀϊδελβέργης. Γεν. Γραμματεὺς Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Καραμᾶνος Κ. Μ.
Φιλολόγος.

Καραχρῆστος Ν.
Διευθυντὴς Διδασκαλείου.

Καρζῆς Μ.
Ἰατρὸς - Ἀκτινολόγος.

Καρούσης Μ.
Διευθυντὴς Ἐμπορικῆς Σχολῆς.

Κατερινόπουλος Γ.
Ἐπιθεωρητὴς Ἁλυκῶν παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ Ἐθν. Οἰκονομίας.

Κατσαρᾶς Ἰωάννης
Καθηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Φυσιολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Κατσαρᾶς Μ.
Καθηγητὴς τῆς Ψυχιατρικῆς καὶ Νευρολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Κάτσας Γρηγ.
Ὑφηγητὴς τῆς Ἰατροδικαστικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Κατσίγρα Ἄννα
Ἰατρός.

Καψάλης Γεράσιμος
Ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος.

Κεραμειδᾶς Τριαντ.
Καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.

Καιροφύλας Κ.
Συγγραφεύς.

Κιτσίκης Νικόλαος
Καθηγητὴς τῆς Ἐφηρμοσμένης Στατικῆς καὶ τῶν Σιδηρῶν Κατασκευῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Κλαδᾶς Νικόλαος
Ὑποστράτηγος.

Κλαυδιανὸς Σ. Δ.
Ὑποστράτηγος.

Κοΐδης Νικ.
Ὑποστράτηγος.

Κοκκίνης Ἰ.
Τέως Διευθυντὴς Δασῶν.

Κόκκινος Διονύσιος
Δημοσιογράφος.

Κόκκορης Δημ.
Χειρουργός.

Κοκκώνης Ἰ.
Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτ. Γεωπονικῆς Σχολῆς.

Κονταργύρης Α.
Ὑφηγητὴς τῆς Ὀρθοπεδικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Κοντογιάννης Κωνσταντ.
Πλωτάρχης Π. Ναυτικοῦ, Καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολ. Ν. Δοκίμων.

Κοντολέων Ἐμμαν.
Καθηγητὴς τῆς Χειρουργικῆς Παθολογίας καὶ Χειρουργικῆς Προπαιδευτικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Κοντὸς Π.
Διευθυντὴς τῆς Ἀνωτ. Δασολογικῆς Σχολῆς.

Κορκοφίγκας Ν.
Τμηματάρχης Ἐργασίας ἐν τῷ Ὑπουργείῳ Ἐθν. Οἰκονομίας.

Κορομηλᾶς Γεώργ.
Δημοσιογράφος.

Κορτέσης Γ.
Ἀντισυνταγματάρχης.

Κορώνης Σπῦρος
Διευθυντὴς τῶν Σιδηροδρόμων τοῦ Κράτους.

Κοσμετᾶτος Γεώργιος
Καθηγητὴς τῆς Ἱστολογίας καὶ Ἐμβρυολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Κούζης Ἀριστοτέλης
Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Κουϊμιτσόπουλος Δ.
Δρ Θεολογίας-Καθηγ. Γυμνασίου.

Κουκουλὲς Φ.
Διευθυντὴς τοῦ «Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλλ. Γλώσσης.

Κούμαρης Ι.
Καθηγητὴς τῆς Ἀνθρωπολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.

Κουρουνιώτης Κ.
Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων.

Κουσουλάκος Γ.
Δικηγόρος.

Κουτσογιάννης Ἰωάννης
Οἰκονομολόγος.

Κριεζῆς Ἀνδρ.
Ἀρχιτέκτων.

Κριεζῆς Ἐμμ.
Καθηγητὴς τῆς Οἰκοδομικῆς καὶ Κτιριολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβείῳ Πολυτεχνείῳ.

Κριμπᾶς Β.
Γεωπόνος.

Κριμπᾶς Ἠλ.
Μηχανικός.

Κυπριάδης Ἐπ.
Καθηγητὴς Ἀνωτ. Γεωπονικῆς Σχολῆς.

Κυπριώτης Α.
Μηχανικός.

Κυριαζίδης Κυρ.
Μικροβιολόγος-Ἰατρός.

Κυριακίδης Ἀνδρ.
Ὑποπλοίαρχος - Καθηγητὴς τῆς Μετεωρολογίας ἐν τῇ Ναυτικῇ Σχολῇ Δοκίμων.

Κυριακίδης Στίλπων
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Κυριακόπουλος Ἠλ.
Ὑφηγητὴς τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Κύρου Ἀχ.
Διευθυντὴς τῆς «Ἑστίας».

Κωνσταντινίδης Κωνστ.
Γλύπτης.

Κωστάκης Κ. Τ.
π. Ἐφέτης.

Κωστογιάννης Στυλ.
Δικηγόρος, Νομικὸς Σύμβουλος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης.

Κωτίκας Γ.
Δικηγόρος.

Λαγάνας Ἡρ.
Δικηγόρος.

Λαζαρῖμος Σπυρίδων
Ὑποπλοίαρχος, Καθηγητὴς τῆς Σχολῆς τῶν Ν. Δοκίμων.

Λαζαρόπουλος Ι. Α.
Δρ. Νομικῆς-Ἀρχιφροντιστὴς Π. Ν. Τμηματάρχης Ταμείου Ἐθνικοῦ Στόλου.

Λαμπαδάριος Δ.
Καθηγητὴς τῆς Τοπογραφίας καὶ Γεωδαισίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Λαμπίρης Ἰωάννης
Δικηγόρος. Πρώην Τμηματάρχης Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν.

Λαμπρίδης Ξ.
Γυμνασιάρχης.

Λάμψας Δ. Παιδαγωγός.

Λάνδος Μ. Συγγραφεύς.

Λάσκαρης Σ. Θ.
Δ. Ν. καὶ τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν-Διπλωματικός.

Λάσκαρης Μιχαὴλ
Διδάκτωρ τῶν Ἱστορικῶν Ἐπιστημῶν.

Λάσκαρης Νέστωρ
Δημοσιογράφος.

Λάσκαρης Νικόλαος
Θεατρικὸς Συγγραφεύς. Ἱστορικὸς τοῦ Θεάτρου.

Λαυράγκας Διονύσιος
Μουσικοσυνθέτης. Διευθυντὴς Ἑλληνικοῦ Μελοδράματος.

Λεβίδης Νικόλαος
Πρώην Ὑπουργός.

Λιάτσικας Ν. Γεωλόγος.

Λιβιερᾶτος Σπυρ.
Καθηγητὴς τῆς Εἰδ. Παθολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.

Λιδωρίκης Μ.
Θεατρικὸς συγγραφεύς.

Λογοθέτης Κωνστ.
Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Λογοθετόπουλος Κωνστ.
Καθηγητὴς τῆς Γυναικολογικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Λούβαρις Νικόλαος
Καθηγητὴς τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Λουκόπουλος Δ.
Καθηγητής.

Λοῦρος Κωνστ.
Καθηγητὴς τῆς Μαιευτικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.

Λυκούδης Στέλιος
Πλοίαρχος Π. Ναυτικοῦ, Διευθυντὴς τῶν Φάρων. Καθηγητὴς παρὰ τῇ Σχολῇ Ν. Δοκίμων.

Μαγκάκης Μ.
Λαρυγγο-ωτολόγος.

Μακκᾶς Μαθ.
Διευθυντὴς Χειρουργικοῦ Τμήματος τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ».

Μακρῆς Κωνσταντῖνος
Βοηθὸς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μακρίδης Κ. Ι.
Ἰατρός.

Μακρυκώστας Ἰ.
Ὑποστράτηγος.

Μάλαινος Ἐπ.
Δημοσιογράφος.

Μαλακατὲς Σ.
Ἐπιμελητὴς τῆς Βοτανικῆς ἐν τῇ Ἀνωτ. Βοτανικῇ Σχολῇ.

Μαλτέζος Κωνστ.
Καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς Μηχανικῆς καὶ Θεωρητικῆς Φυσικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Ἀκαδημαϊκός.

Μανδαλάκης Ἐμμ.
Ἰατρὸς - Δερματολόγος.

Μαντζαβῖνος Γ.
Διευθυντὴς Γεν. Λογιστηρίου.

Μαρανῆς Ἄγγελος
Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Μάργαρης Δημήτριος
Συγγραφεύς. Βιβλιοφύλαξ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης.

Μαριδάκης Γεώργιος
Καθηγητὴς τοῦ Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μαρινᾶτος Σπ.
Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων.

Μαρκόπουλος Π.
Διευθυντὴς Δασῶν Ὑπουργείου Γεωργίας.

Μαυρῖκος Κ.
Δρ τῆς Φαρμακευτικῆς.

Μαυρομάτης Δ.
Δικηγόρος.

Μεϊντάνης Περ.
Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτέρας Σχολῆς Τ.Τ.Τ.

Μελανίδης Κ.
Κτηνίατρος.

Μελέγκοβιτς Ἀλέξ.
Καθηγητὴς τῆς Κατασκευῆς Θερμοκινητηρίων μηχανῶν καὶ Ὑδροκινητήρων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Μελισσηνὸς Κωνστ.
Καθηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Ἀνατομικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μενάρδος Σῖμος
Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Ἀκαδημαϊκός.

Μενεγάκις Ἰωάν.
Ἐπιμελητὴς Φυσιολογείου τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Μέρμηγκας Κωνστ.
Καθηγητὴς τῆς Ἐγχειρητικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μεσολωρᾶς Ἰωάννης
Ὁμότιμος Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Μητρομελετης Κ.
Διευθυντὴς Ἀνταλλαγῆς.

Μητρόπουλος Π.
Παιδίατρος.

Μηχαηλίδης Εὐγ.
Δρ τῆς Ἀραβικῆς Θεολογίας καὶ Φιλολογίας-Καθηγητὴς-Ἱστεριοδίφης.

Μιχαλόπουλος Ἀλέξ.
Καθηγητὴς τῆς Θεωρητικῆς Μηχανολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Μιχαλόπουλος Ἰωάννης
Διευθυντὴς τῆς Στατιστικῆς Ὑπουργ. Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Μοντεσάντος Δ.
Ἰατρὸς - Δερματολόγος.

Μοντεσάντος Ν.
Καθηγητὴς τῆς Βοτανικῆς ἐν τῇ Ἀνωτ. Δασολογικῇ καὶ τῇ Ἀνωτ. Γεωπονικῇ Σχολῇ.

Μοσχόπουλος Νικηφόρος
Τμηματάρχης Ὑπ. Ἐξωτερικῶν.

Μοσχόπουλος Νικόλαος
Διευθυντὴς Ἐμπορ. Σχολῆς.

Μουστάκας Διονύσιος
Συγγραφεύς.

Μπαλᾶνος Δημ.
Καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας μετὰ τῆς Ἑρμηνείας τῶν Πατέρων ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.

Μπαλᾶνος Ν.
Μηχανικός.

Μπαλῆς Γεώργιος
Καθηγητὴς τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μπασουκέας Ε.
Καθηγητής.

Μπένσης Βλ.
Καθηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Κλινικῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Μπέτσης Σ.
Χημικός.

Μπίστης Ἰ.
Ὑφηγητὴς τῆς Ὀφθαλμολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μπιτσάνης Δημοσθ.
Διευθυντὴς Ὑπουργ. Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Μπουρόπουλος Ἄγγελος
Ἀντεισαγγελεὺς Ἐφετῶν.

Μπρατσιώτης Παναγιώτης
Καθηγητὴς τῆς Βιβλικῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μυλωνᾶς Γ.
Ἀρχαιολόγος.

Ναυπλιώτης Κ.
Βουλευτής.

Νέγρης Φωκ.
Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Νέζος Ἰωάννης
Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς τῶν Οἰκονομικῶν αἰ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.

Νικολάου Περ.
Πολιτικὸς Μηχανικός.

Νιρβάνας Παῦλος
Λογογράφος.

Νομικὸς Σπ.
Καθηγητὴς τῆς Ὁδοποιΐας καὶ τῶν Χαράξεων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Ξενόπουλος Στέφ.
Καλλιτέχνης.

Οἰκονομόπουλος Χρῆστος
Διευθυντὴς Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν.

Οἰκονόμος Σπ.
Καθηγητὴς τῆς Οὐρολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Οἰκονόμου Α.
Ἐπιμελητὴς τῆς Ἕδρας τῶν Ἀνωτέρων Μαθηματικῶν ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ.

Οἰκονόμου Γ. Π.
Διευθυντὴς τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου.

Ὀρλάνδος Ἀ.
Καθηγητὴς τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ. Ἀκαδημαϊκός.

Οὐράνης Κώστας
Δημοσιογράφος.

Πάγκαλος Γ.
Ἰατρός.

Παϊδούσης Παν.
Διευθυντὴς τοῦ Μαρασλείου Διδασκαλείου.

Παλαιολόγος Κωνστ.
Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου Φυσικῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Παλαμᾶς Κωστῆς
Ἀκαδημαϊκός.

Παλιατσέας Φ.
Καθηγητὴς τῆς Γεωργικῆς καὶ Δασικῆς Χημείας ἐν τῇ Ἀνωτ. Δασολογικῇ Σχολῇ. Διευθυντὴς τοῦ Γεωπονικοῦ Χημείου.

Παμπούκης Γ.
Διευθυντὴς τοῦ Νευρολογικοῦ τμήματος τῆς Ἀστυκλινικῆς.

Παναγιωτάκος Π.
Ἰατρός.

Παναγιωτόπουλος Ἀγ.
Τμηματάρχης Μονοπωλείων Ὑπουργ. Οἰκονομικῶν.

Παναγιωτόπουλος Ι. Μ.
Καθηγητής.

Παναγιωτόπουλος Κ.
Διευθυντὴς τῆς ὁμωνύμου ἐν Πειραιεῖ Ἐμπορικῆς Σχολῆς.

Παναγιώτου Χαράλαμπος
Δικηγόρος.

Πανᾶς Ν. Α.
Καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν.

Πανταζῆς Κιμ.
Καθηγητὴς τῶν Λιθίνων καὶ Ξυλίνων Γεφυρῶν, Τοίχων ὑποστηρίξεως καὶ Θεμελιώσεων ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ Πολυτεχνείῳ.

Παντατζῆς Παν. Γ.
Στοματολόγος-Ὀδοντίατρος.

Παντελάκης Ἐμμ.
Γυμνασιάρχης.

Παπαβασιλείου Ἱπποκρ.
Ὑποστράτηγος.

Παπαβασιλόπουλος Δ.
Χημικός.

Παπαγιαννόπουλος Δ.
Καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.

Digitized by Google

Παπαδάκης Ν.
Καθηγητὴς τῆς Ἑλλ. Φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης.

Παπαδημητρίου Ἰ.
Ἐπιμελητὴς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Φιλοσοφ. Σχολῆς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου.

Παπαδημητρίου Κ.
Διευθυντὴς τοῦ Μουσ. Ὠδείου.

Παπαδόπουλος Ἀλ.
Διευθυντὴς Ὑπουρ. Ἐξωτερικῶν.

Παπαδόπουλος Ἄνθ.
Συντάκτης τοῦ «Ἱστορ. Λεξικοῦ τῆς Ἑλλ. Γλώσσης».

Παπαδόπουλος Ι.
Καθηγητής.

Παπαδόπουλος Κωνστ.
Πρόεδρος Ἐφετῶν.

Παπαδόπουλος Τζανῆς
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Παπαζαφειρόπουλος Κ.
Συγγραφεὺς τῆς «Ὀδοντιατρικῆς».

Παπαθεοδώρου Ἰωάννης
Ἀν. Γενικὸς Ἀρχίατρος.

Παπαλεξάνδρου Κ.
Δημοσιογράφος.

Παπαμῆτρος Δημήτρ. Φ.
Δικηγόρος.

Παπαμιχαὴλ Γρηγ.
Καθηγητὴς τῆς Ἀπολογητικῆς καὶ Ἐγκυκλοπαιδείας τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Παπανδρέου Σ.
Διευθυντὴς τῆς Ἀνωτ. Γεωπονικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.

Παπανδρόπουλος Κ.
Νομομηχανικός.

Παπαντωνίου Ζαχαρίας
Διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης.

Παπαντωνόπουλος Ν.
Καθηγητὴς τῆς Ὀδοντιατρικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Παπασπυρίδη Σέμνη
Ἐπιμελήτρια Ἀρχαιοτήτων.

Παρρὲν Καλλιρόη
Συγγραφεύς.

Πασιόκας Χ.
Καθηγητὴς τῆς Ἀνατομικῆς τῶν ζῴων καὶ τῆς Κτηνιατρικῆς ἐν τῇ Ἀνωτ. Γεωπονικῇ Σχολῇ.

Πασχάλης Ἀλέξ.
Ἀνώτατος Γενικ. Ἀρχίατρος.

Πασχάλης Δημ Π.
Ἱστοριοδίφης.

Παχνὸς Ἀλέξανδρος
Διδάκτωρ τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου-Βουλευτὴς Χίου.

Πεζόπουλος Ἐμμανουὴλ
Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Πελεκίδης Εὐστρ.
Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων.

Περτέσης Μ.
Χημικὸς τῆς Γεωλογικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος.

Πετιμεζᾶς Ν.-Λαύρας
Λογοτέχνης.

Πετρόπουλος Γ.
Δικηγόρος.

Πετσάλης Νικόλαος
Καθηγητὴς τῆς Μαιευτικῆς καὶ Γυναικολογικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Πλακίδης Στ.
Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Ἀστρονομίας καὶ Μετεωρολογίας τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Ποταμιᾶνος Γ. Π.
Στοματολόγος-Ὀδοντίατρος.

Προκοπίδης Ν.
Ἐκπαιδευτικός.

Προκοπίου Σωκράτης
Λογογράφος.

Πὼπ Γεώργιος
Δημοσιογράφος. Πρώην Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας.

Ράδος Κωνστ. Ν.
Καθηγητὴς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου καὶ Πρόεδρος τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος».

Ραζέλος Γ.
Διευθυντὴς τοῦ Μηχανολογικοῦ Ἐργοστασίου τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Ράλλης Κωνσταντῖνος
Καθηγητὴς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Ραλλίδης Ὀδ.
Χειρουργός. Γυναικολόγος.

Ράμμος Α.
Ἰατρός.

Ραυτόπουλος Γ.
Ἐπιμελητὴς τῆς Ἕδρας καὶ τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς θεωρίας καὶ τῆς κατασκευῆς ἠλεκτρικῶν μηχανῶν, ἠλεκτρικῶν μετρήσεων καὶ ἠλεκτρικῶν σιδηροδρόμων τοῦ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείου.

Ρηγόπουλος Διονύσιος
Διευθυντὴς Ἐμπορ. Σχολῆς.

Ρωμαῖος Κ.
Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων.

Ρωμᾶνος Ἄθως
π. Ὑπουργὸς καὶ Πρεσβευτής.

Σάββας Κωνσταντῖνος
Καθηγητὴς τῆς Ὑγιεινῆς Μικροβιολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Ἀκαδημαϊκός.

Σακελλάριος Ἀναστάσιος
τ. Ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος.

Σακελλαρίου Γ.
Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Πειραματικῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Σακελλαρίου Νεῖλος
Καθηγητὴς τῶν Μαθηματικῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Σακελλαρόπουλος Γ.
Ἀρχιτέκτων. Καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ Τεχνικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἀξιωματικῶν Μηχανικοῦ.

Σακόρραφος Μενέλαος
Καθηγητὴς τῆς Γ´ Παθολογικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Σαουνάτσος Ἀνδρέας
Κοινωνιολόγος.

Σαπήρας Σ.
Μηχανολόγος.

Σαρρῆς Ἰω. Σ.
Καθηγητὴς τῆς Γεωγραφίας.

Σαρρόπουλος Γ.
Καθηγητὴς τῆς θεωρίας καὶ κατασκευῆς ἠλεκτρικῶν μηχανῶν, ἠλεκτρικῶν μετρήσεων καὶ ἠλεκτρικῶν σιδηροδρόμων τοῦ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείου

Σερούϊος Γ.
Δημοσιογράφος.

Σήφακας Γ. Α.
Ἱστοριοδίφης.

Σιαμπάνης Δ.
Κτηνίατρος.

Σιαπκίδης Χρῆστος
Ἀντεισαγγελεὺς Ἐφετῶν.

Σιγάλας Ἀντώνιος
Καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης.

Σιγοῦρος Μαρῖνος
Διπλωματικὸς-Λογογράφος.

Σίδερις Ἀριστοτέλης
Γεν. Γραμματεὺς Ὑπουργείου Γεωργίας. Πρώην Βουλευτής.

Σιδηροπούλου Εὐφρ.
Φιλόλογος.

Σῖνος Α.
Καθηγητὴς τῆς Ὑδραυλικῆς καὶ τῶν Ὑδραυλικῶν Ἔργων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ.

Σκαλιέρης Γ.
Ἐθνολόγος.

Σκαρλᾶτος Κωνσταντῖνος
Ὑποστράτηγος.

Σκάρπας Εὐστ.
Ἀρχιμανδρίτης.

Σκαρπέτης Β.
Ἀνωτ. Ἐπιλιμενάρχης - Τμηματάρχης Οἰκονομ. Μελετῶν Γεν. Διευθύνσεως Ἐμπορ. Ναυτιλίας.

Σκάσσης Ε.
Καθηγητὴς τῆς Λατινικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Σκλάβος Γ.
Μουσικοσυνθέτης.

Σκλαβοῦνος Κωνστ.
Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτ. Δασολογικῆς Σχολῆς.

† **Σκληρὸς Σ. Σ.**
Διευθυντὴς τοῦ «Ἐμπορικοῦ Μηνύτορος» καὶ τῆς «Ἐμπορικῆς Ἀκαδημίας Ἀλεξανδρείας».

Σκουτερόπουλος Ἰ.
Διευθυντὴς Διδασκαλείου.

Σκοῦφος Θεόδωρος
Καθηγητὴς τῆς Παλαιοντολογίας καὶ Γεωλογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Σμπαρούνης Α.
Διευθυντὴς Ὑπουρ. Οἰκονομικῶν

Σολιώτης Γεώργιος
Ὑποστράτηγος. Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων.

Σούλης Χρ.
Καθηγητής.

Σοφιανόπουλος Ἰωάννης
Καθηγητὴς τῆς Ἐμπορευματολογίας ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.

Σπαταλᾶς Γερασ.
Λόγιος.

Σπεράντσας Νικ.
Διευθυντὴς τοῦ Ὑδροβιολογικοῦ Σταθμοῦ καὶ Ἐπιμελητὴς τοῦ Ζῳολογικοῦ Μουσείου τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου.

Σπεράντσας Σ.
Ἰατρὸς - Ἀκτινολόγος. Λογοτέχνης.

Σπουργίτης Ἀναστάσιος
Διευθυντὴς Τραπέζης Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Σπουργίτης Ἀν.
Συνταγματάρχης - Διευθυντὴς Στρατολογίας.

Σπυρόπουλος Ν.
Συνταγματάρχης. Καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Εὐελπίδων.

Στάης Σ.
Πρώην Ὑπουργός.

Σταθόπουλος Θεόδωρος
Καθηγητὴς τῆς Βρωματοχημείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Στασινόπουλος Κ.
Συγγραφεύς.

Στασινόπουλος Μ. Δ.
Φιλόλογος.

Στεριώτης Π. Θ.
Διευθυντὴς τοῦ Καποδιστρείου Ἐκπαιδευτηρίου Κερκύρας.

Στεφανίδης Βασίλειος
Ἀρχιμανδρίτης. Καθηγητὴς τῆς Ἐκκλ. Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Στεφανίδης Θ. Χ.
Ἐθνολόγος.

Στεφανίδης Μ.
Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Στρέϊτ Γ.
Πρώην Ὑπουργὸς-Ἀκαδημαϊκός.

Συμεὼν Ν.
Τμηματάρχης Ὑπουρ. Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Συρῖγος Ἀντώνιος
Καθηγητὴς τῆς Γαλλικῆς γλώσσης ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Συρμόπουλος Σόλων
Καθηγητὴς τῆς Λογιστικῆς.

Σφυρῆς Κωνσταντῖνος
Κοινωνιολόγος- Βουλευτής.

Σωμερίτης Διονύσιος
Δικηγόρος, Νομικὸς Σύμβουλος Ἐθνικῆς Τραπέζης.

Σωτηριάδης Γεώργ.
Ὁμότιμος Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ, Ἀκαδημαϊκός.

Σωτηρίου Δημήτριος
Τμηματάρχης Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν.

Τεγόπουλος Σ. Α.
Δικηγόρος.

Τζωρτζόπουλος Χαράλ.
Δικηγόρος.

Τιπάλδος Γ. Ε.
Πρόεδρος τοῦ Ἑραλδικοῦ Τμήματος (Γενεαλογίας καὶ Ἐμβλημάτων) τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος».

Τούμπα Πηνελόπη
Συγγραφεύς.

Τουρνάκης Ἰωάννης
Καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ Ἀνωτ. Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.

Τραχίλης Σ.
Καθηγητής.

Τριανταφυλλίδου Ἄννα
Συγγραφεύς.

Τριαντάφυλλος Διον.
Ὑφηγητής, Διευθυντὴς τοῦ Δημοσίου Ψυχιατρείου Ἀθηνῶν.

Τρουπάκης Νικόλ.
Ὑποστράτηγος.

Τσακαλῶτος Α. Ε.
Χημικὸς-Ἰατρός.

Τσαμαδὸς Δ.
Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Ἀναλυτικῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Τσιμένης Ἀνδρέας
Ἀρχιναυπηγὸς Π. Ναυτικοῦ.

Τσιριμῶκος Μ.
Διευθυντὴς Ἐθν. Βιβλιοθήκης.

Φάβης Β.
Συντάκτης τοῦ «Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης».

Φαλτάϊτς Κώστας
Δημοσιογράφος.

Φιλαδελφεὺς Ἀλέξ.
Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων.

Φιλήντας Μένος
Γλωσσολόγος.

Φίλιππας Σπ.
Δημοσιογράφος.

Φιντικλῆς Θεόκλητος
Ἔκτακτος Μετεωρολόγος ἐν τῷ Ἀστερο-σκοπείῳ Ἀθηνῶν.

Φουστάνος Ἰωάν.
Ἱδρυτὴς καὶ Διευθυντὴς τῆς «Ἰατρικῆς Προόδου».

Φῶκος Σ.
Δικηγόρος.

Φωτάκης Β.
Ὑφηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Ἀνατομίας.

Φωτιάδης Ἀλ.
Διευθυντὴς τῶν Ἐργαστηρίων ἀντοχῆς ὑλικῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Φωτιάδης Π.
Ὑποστράτηγος.

Χάϊμαν Ἰωσὴφ
Καθηγητὴς τῆς Βοτανικῆς καὶ τῶν Γεωπονικῶν ἐν τῷ Μαρασλείῳ Διδασκαλείῳ.

Χαλᾶς Ἀντ. Φ.
Συγγραφεύς.

Χανιώτης Ν. Λ.
Ἐπιμελητὴς Παθολογικῆς Κλινικῆς «Εὐαγγελισμοῦ».

Χαραλάμπους Α.
Ἀντισυνταγματάρχης.

Χαριτάκης Γ.
Καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ Ἀνωτ. Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.

Χαριτάκης Θεμιστοκλῆς
Μηχανικός.

Χαρίτος Ι. Ν.
Πρόεδρος τῆς Θεοσοφικῆς Στοᾶς Ἀθηνῶν "Μπλαβάτσκυ - Ὄλκοττ,,.

Χαριτωνίδης Χ.
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Χατζηδημητρίου Εὐγένιος
Ἀντιπλοίαρχος Π. Ναυτικοῦ. Διευθυντὴς τῆς Ραδιοτηλεγραφικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Π. Ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Χατζημιχάλη Ἀγγελικὴ
Λαογράφος-Καλλιτέχνις.

Χατζιδάκις Α.
Μηχανικός.

Χατζιδάκις Νικόλαος
Καθηγητὴς τῆς Θεωρητικῆς Μηχανικῆς καὶ Κινητικῆς Γεωμετρίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Χατζηόλος Β.
Κτηνίατρος.

Χατζόπουλος Ε.
Δρ τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν.

Χατσόπουλος Ἰω.
Καθηγητὴς τῆς Παραστατικῆς καὶ Προβολικῆς Γεωμετρίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Χιλιαδάκις Στ.
Λογογράφος.

Χοϊδᾶς Θεόδωρος
Δικηγόρος. Πρώην Γεν. Γραμματεὺς Ὑπουργ. Ἐθν. Οἰκονομίας.

Χὸρς Σ.
Καθηγητὴς τῆς Ἀναλυτικῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Χρυσάνθης Α.
Πλοίαρχος · Διευθυντὴς Ὑδρογραφικῆς Ὑπηρεσίας.

Χρυσανθόπουλος Πλ.
Ὑποστράτηγος.

Χρυσάφης Ἰ.
Τμηματάρχης τῆς Γυμναστικῆς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν
Χρυσόστομος [Παπαδόπουλος]

Χωραφᾶς Νικόλαος
Δικηγόρος.

Ψαρούδας Ἰωάν.
Μουσικὸς κριτικός.

Ψάχος Κ.
Καθηγητὴς τῆς Ἐθνικῆς Μουσικῆς.

Digitized by Google

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

'Ακαδημία (ἡ)· μεταγενέστερος τύπος τοῦ **'Ακαδήμεια** (βλ. λ.).

Οὕτως ἐκαλεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δημόσιος ἐν 'Αθήναις τόπος, ἤτοι ἓν τῶν ἀθηναϊκῶν προαστείων, βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως κείμενον καὶ ἓξ στάδια (3500 πόδας ἢ 1110 μέτρα) ἀπέχον τοῦ Διπύλου πρὸς τὰ πλάγια τῆς 'Ιερᾶς ὁδοῦ, ἥτις ἀπὸ τοῦ Διπύλου ἀρχομένη καὶ διὰ τοῦ ἔξω Κεραμεικοῦ διερχομένη ἔφερεν εἰς 'Ελευσῖνα. Κατὰ τὴν κρατοῦσαν παράδοσιν ἡ 'Ακαδημία ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ ὀνόματος 'Αττικοῦ τινος ἥρωος **'Ακαδήμου** (βλ. λ.), ἀπίθανον δὲ φαίνεται τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ (Θησ 32) ὑπὸ τοῦ Δικαιάρχου λεγόμενον, ὅτι ἡ 'Ακαδημία, *'Εχεδημία* τὸ πρῶτον λεγομένη, ἐκλήθη οὕτως ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ βασιλέως τῆς 'Αρκαδίας 'Εχεδήμου, ὅστις συνεξεστράτευσε κατὰ τῶν 'Αθηναίων μετὰ τῶν Τυνδαριδῶν, ὅτε οὗτοι ἐλθόντες εἰς τὴν 'Αττικὴν ἀπήτουν παρὰ τῶν 'Αθηναίων τὴν ὑπὸ τοῦ Θησέως ἁρπαγεῖσαν ἀδελφήν των 'Ελένην.

Τὸ Γυμνάσιον. — Τὴν 'Ακαδημίαν διεκόσμησε τὸ πρῶτον καὶ δι' εὐρέος περιτειχίσματος περιέβαλεν ὁ Πεισιστρατίδης 'Ιππίας, πολλὰ χρήματα πρὸς τοῦτο δαπανήσας· διὸ καὶ παροιμιώδης ἔκτοτε κατέστη ἡ φράσις «*'Ιππίου τειχίον*», σημαίνουσα πᾶσαν ἐν γένει πολυδάπανον οἰκοδομήν. 'Εν τῷ χώρῳ τούτῳ τῆς 'Ακαδημίας ἀνέκαθεν ὑπῆρχεν ἱερὸν τῆς 'Αθηνᾶς μετὰ εὐρέος περὶ αὐτὸ τεμένους, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐφύοντο αἱ δώδεκα ἱεραὶ ἐλαῖαι *(μορίαι)*, θεωρούμεναι ὡς παραφυάδες τῆς ἱερᾶς ἐλαίας, τὴν ὁποίαν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως παρὰ τὸ 'Ερέχθειον εἶχε φυτεύσει αὐτὴ ἡ 'Αθηνᾶ· καὶ βωμὸς δὲ τοῦ *καταιβάτου* ἢ *μορίου Διός*, ὡς ἐπόπτου τῶν μοριῶν, ἦτο ἐκεῖ ἱδρυμένος. 'Εν τῇ 'Ακαδημίᾳ, ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη τῶν Πεισιστρατιδῶν, ἐλειτούργει τὸ ἓν τῶν τριῶν μεγάλων τῆς πόλεως *γυμνασίων* (γυμναστηρίων), ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Παυσανίου ἐξηκολούθει νὰ λειτουργῇ· διὸ καὶ οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς *'Ακαδημίαν* λέγοντες (πλὴν τῆς Πλατωνικῆς), ἐνόουν τὸ γυμνάσιον.

Κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Παυσανίου ἐντὸς τῆς 'Ακαδημίας ἦσαν ἱδρυμένοι βωμοὶ τῶν Μουσῶν, τοῦ 'Ερμοῦ καὶ τοῦ 'Ηρακλέους, ὡς ἐφόρων τοῦ γυμνασίου. Παρὰ δὲ τὴν εἴσοδον εἰκόνες τοῦ Προμηθέως καὶ τοῦ 'Ηφαίστου ἐφέροντο ἐπὶ μιᾶς ἀρχαίας βάσεως, ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς ἀφετηρία, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἔτρεχον πρὸς τὴν πόλιν καιομένας λαμπάδας κρατοῦντες οἱ κατὰ τὰ μεγάλα Παναθήναια ἀγωνιζόμενοι εἰς τὰς λαμπαδοδρομίας.

Τὸν καλλωπισμὸν τῆς 'Ακαδημίας συνεπλήρωσε βραδύτερον ὁ Κίμων, καταστήσας αὐτὴν **«ἐξ ἀνύδρου καὶ αὐχμηρᾶς κατάρρυτον ἄλσος, ἠσκημένον ὑπ' αὐτοῦ δρόμοις καθαροῖς καὶ συσκίοις περιπάτοις»** (*Πλουτ.* **Κίμ. 13**). Οὕτως ἡ 'Ακαδημία μὲ τοὺς χλοεροὺς καὶ καταρρύτους κήπους της, τοὺς καθαροὺς δρόμους καὶ τὰς σκιερὰς δενδροστοιχίας τῶν πλατυφύλλων πλατάνων καὶ τῶν ὑψηλῶν λευκῶν καὶ πτελεῶν (*'Αριστοφ.* Νεφ. 1005 κ. ἑ.) ἀπέβη ὁ προσφιλὴς τῶν 'Αθηναίων περίπατος, οἷος περίπου σήμερον εἶναι τὸ Ζάππειον καὶ ὁ παρακείμενος ἐθνικὸς κῆπος. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον οἱ Λακεδαιμόνιοι πολλάκις εἰσβαλόντες εἰς τὴν 'Αττικὴν καὶ πᾶσαν τὴν ἄλλην χώραν δενδροτομήσαντες, μόνον τῆς 'Ακαδημίας ἐφείσθησαν ἐξ εὐγνωμοσύνης, ὡς ἐλέγετο, πρὸς τὸν ἥρωα 'Ακάδημον, ὅστις ἄλλοτε εἶχε φανερώσει εἰς τοὺς Τυνδαρίδας τὸ μέρος (τὰς **'Αφίδνας), ὅπου ὁ Θησεὺς εἶχεν ἀποκρύψει τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἁρπαγεῖσαν ἀδελφήν των 'Ελένην**. Μόνον ὁ Σύλλας βραδύτερον (86 π. Χ.) πολιορκῶν τὰς 'Αθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ καὶ ἔχων ἀνάγκην ξυλείας διὰ τὰς πολιορκητικὰς μηχανάς, ἐδενδροτόμησε καὶ τὴν *δενδροφορωτάτην* 'Ακαδημίαν (*Πλούτ.* Σύλλ. 12), τὰς ἐπενεχθείσας ὅμως εἰς αὐτὴν βλάβας ταχέως οἱ 'Αθηναῖοι ἐπηνώρθωσαν.

'Η Πλατωνικὴ 'Ακαδημία. — Τοὺς σκιεροὺς τῆς 'Ακαδημίας περιπάτους εἶχεν ἐκλέξει κατ' ἀρχὰς καὶ ὁ Πλάτων ὡς ἐντευκτήριον, ἔνθα μετὰ τῶν φίλων καὶ ὁμιλητῶν αὐτοῦ συνδιέτριβε διδάσκων καὶ ἀναπτύσσων τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ θεωρίας. 'Επανελθὼν ὅμως εἰς 'Αθήνας ἐκ τῆς πρώτης εἰς Σικελίαν πρὸς τὸν τύραννον τῶν Συρακουσῶν Διονύσιον τὸν πρεσβύτερον ἀποδημίας του, ἵδρυσεν ὁ Πλάτων (πιθανῶς κατὰ τὸ ἔτος 387 π. Χ.) ἐντὸς ἰδιοκτήτου, γειτονικοῦ εἰς τὴν 'Ακαδημίαν, ἀγροκηπίου, ἰδίαν Σχολὴν μὲ ἴδιον διδασκαλεῖον καὶ μουσεῖον, ἥτις ὡς παρακειμένη εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς 'Ακαδημίας, ὠνομάσθη καὶ αὐτὴ *'Ακαδημία*. Οὕτω πρέπει νὰ νοηθῇ καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ βιογράφου τοῦ Πλάτωνος 'Ολυμπιοδώρου λεγόμενον **«ἀφικόμενος δ' εἰς τὰς 'Αθήνας** (ὁ Πλάτων) **διδασκαλεῖον *ἐν τῇ 'Ακαδημίᾳ* συνεστήσατο, μέρος τι τούτου τοῦ γυμνασίου τέμενος ἀφορίσας ταῖς Μούσαις»**. Καὶ ἐν τῷ χωρίῳ δηλαδὴ τούτῳ τοῦ 'Ολυμπιοδώρου, ὡς καὶ πανταχοῦ ἀλλαχοῦ ἔνθα καὶ ὑπ' ἄλλων συγγραφέων ἢ λεξικογράφων γίνεται λόγος περὶ τῆς ἱδρύσεως τοῦ πλατωνικοῦ διδασκαλείου, ἡ φράσις *ἐν τῇ 'Ακαδημίᾳ* πρέπει νὰ νοηθῇ ἐν εὐρυτέρᾳ σημασίᾳ, ὡς σημαίνουσα δηλ. οὐχὶ μόνον τὴν διὰ τειχίου περιβεβλημένην δημοσίαν 'Ακαδημίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἦτο τὸ γυμνάσιον, ἀλλὰ καὶ πάντα τὸν περὶ αὐτὴν χῶρον, ἔνθα βεβαίως θὰ ὑπῆρχον καὶ κτήματα ἰδιωτικά, οἷον ἦτο καὶ τὸ ἰδιόκτητον ἀγροκήπιον τοῦ Πλάτωνος· διότι ἄλλως, ἂν τὸ *ἐν τῇ 'Ακαδημίᾳ* νοηθῇ ἐν στενωτέρᾳ σημασίᾳ, ὡς σημαῖνον δηλ. τὴν κυρίως 'Ακαδημίαν, ἤτοι τὸ γυμνάσιον, ἀνεξήγητον θὰ ἦτο, πῶς ἵδρυσεν ὁ Πλάτων ἐν τόπῳ δημοσίῳ διδασκαλεῖον καὶ μουσεῖον ἰδιωτικόν. 'Εν τῷ ἰδιοκτήτῳ δὲ κήπῳ του καὶ οἰκίαν ἀκόμη ἔκτισεν ὁ Πλάτων πρὸς ἰδιοκατοίκησιν, ἂν καὶ εἶχεν ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἄλλην κατοικίαν. Εἰς τὸ ἐν τῷ κήπῳ μουσεῖον βραδύτερον ὁ Σπεύσιππος, ὁ ἀνεψιὸς καὶ διάδοχος τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ 'Ακαδημίᾳ, ἀνέθηκεν ἀγάλματα Χαρίτων, ὁ δὲ Πέρσης Μιθριδάτης ἔστησεν ἀνδριάντα τοῦ Πλάτωνος, ἔργον τοῦ Σιλανίωνος, (*Διογ. Λ.* 3, 20 **καὶ** 4, 3). 'Εκεῖ που, ὄχι μακρὰν τῆς 'Ακαδημίας, καὶ ἐτάφη ὁ Πλάτων ἀποθανών, τὸν δὲ τάφον αὐτοῦ εἶδε καὶ ὁ Παυσανίας (*Παυσ.* 1, 30, 1). Τὸν κῆπον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ οἰκοδομήματα ἐκληροδότησεν ὁ Πλάτων εἰς τὴν Σχολήν.

'Η Πλατωνικὴ 'Ακαδημία, κατ' ἀναλογίαν τινὰ πρὸς τὸν Πυθαγόρειον δεσμὸν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος διοργανωθεῖσα, ἦτο, ὅπως καὶ πᾶσα ἄλλη κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτῆς βραδύτερον ἱδρυθεῖσα φιλοσοφικὴ σχολή, σύλλογος φιλοσοφικὸς ἢ ἑταιρεία ἐπιστημονική, ἕνωσις δηλ. ὁμοφρόνων ἀνδρῶν διανοουμένων, οἵτινες εἰς ἴδιον συνερχόμενοι κέντρον συνεσχόλαζον καὶ συνεφιλοσόφουν περὶ τῶν μεγάλων τῆς ἀνθρωπότητος προβλημάτων, ὑπὸ τὴν ἄμεσον δὲ τῶν Μουσῶν προστασίαν διατελοῦσα· ἡ ἕνωσις αὕτη εἶχε καὶ θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, τοῦτο δὲ συνετέλει πολύ, ὥστε καὶ μεγαλυτέρου σεβασμοῦ παρὰ τῶν πολλῶν νὰ τυγχάνῃ καὶ ἐπὶ μακρότερον χρόνον νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ διατήρησις αὐτῆς. 'Ο ἀπωτέρω τῆς 'Ακαδημίας σκοπὸς **ἦτο νὰ δημιουργήσῃ πνευματικὴν ἀριστοκρατίαν, νὰ μορφώσῃ δηλ. φιλοσοφικῶς τὴν ἡγέτιδα κοινωνικὴν** τάξιν, ἐξ ἧς θὰ προήρχετο ἡ ἀνύψωσις καὶ ἡ ἠθικὴ τῆς κοινωνίας βελτίωσις, συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίληψιν τοῦ Πλάτωνος, φρονοῦντος ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐτυχήσωσιν αἱ πόλεις, **«ἐὰν μὴ ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ οἱ βασιλεῖς τανῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς καὶ τοῦτο εἰς ταὐτὸ ξυμπέσῃ, δύναμίς τε πολιτικὴ καὶ φιλοσοφία»**. (Πλατ. Πολ. 473 d). Καὶ ὄντως, ὄχι ὀλίγοι ὑπῆρξαν οἱ ἐκ τῶν ἀμέσων μαθητῶν τοῦ Πλάτωνος, οἵτινες ὡς πολιτικοὶ ἐνεργῶς ἀνεμίχθησαν εἰς τὰ σύγχρονα τῆς ἐποχῆς των γεγονότα. Τοιοῦτοι ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (**πρὸς Κολώτ. 33**) μνημονεύονται ὁ 'Αρκὰς 'Αριστώνυμος, ὁ 'Ηλεῖος Φορμίων, ὁ Πυρραῖος Μενέδημος, ὁ Κνίδιος Εὔδοξος καὶ ὁ Σταγειρίτης 'Αριστοτέλης. 'Εὰν δὲ ὑπῆρξαν καὶ μαθηταὶ τοῦ Πλάτωνος, οὓς ὁ 'Αθήναιος καταλέγει, κακῶς ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν πολιτευθέντες, δὲν εἶναι, νομίζομεν, διὰ τοῦτο ἄξιος κατακρίσεως ὁ Πλάτων καὶ ἡ 'Ακαδημία αὐτοῦ, ὡς δὲν ἦτο ἄξιος κατακρίσεως ὁ Σωκράτης, διότι ὁ Κριτίας καὶ ὁ 'Αλκιβιάδης ἐπολιτεύθησαν ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν ἀντιθέτως πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ μεγάλου αὐτῶν διδασκάλου.

Τῆς Σχολῆς προΐστατο εἷς τῶν ἑταίρων ὡς *σχολάρχης* ἢ ἀρχηγὸς αὐτῆς· ὁ σχολάρχης ἦτο καὶ ὁ κύριος τῆς Σχολῆς διδάσκαλος, δὲν ἀπεκλείετο ὅμως καὶ ἄλλοι τῶν ἑταίρων νὰ συνεργάζωνται καὶ συνδιδάσκουν μετὰ τοῦ σχολάρχου ἐν τῇ Σχολῇ. Οὕτω περὶ τοῦ 'Αριστοτέλους ὑπάρχει ἡ γνώμη, ὅτι καθ' ὃν χρόνον ἠκροᾶτο τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ 'Ακαδημίᾳ, ἐδίδασκε συγχρόνως ἐν αὐτῇ ὑπὸ τὸν Πλάτωνα, τοῦ ὁποίου καὶ ἀντέκρουεν ἔκτοτε τὴν περὶ τῶν *ἰδεῶν* θεωρίαν, καὶ πρὶν ἀκόμη ἱδρύσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ Σχολήν, τὸ Λύκειον.

'Η εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Πλάτωνος φοίτησις τῶν μαθητῶν ἦτο ἀτελής, διότι κατὰ τὸν ἀνώνυμον βιογράφον τοῦ Πλάτωνος **«τὸ μὴ ἐπὶ μισθῷ διδάσκειν ἠθικὸν ὃν πρῶτος** (ὁ Πλάτων) **εὗρεν»** (**πρβλ. Διογ Λ 4, 2**). Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ βιογράφον εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Πλάτωνος ἐφοίτησαν ὄχι μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, ὡς ἡ Δεξιθέα ἡ ἐκ Φλιοῦντος καὶ ἡ Λεωσθένεια ἡ ἐξ 'Αρκαδίας

Τὴν Σχολὴν μεθ' ὅλης αὐτῆς τῆς περιουσίας μετεβίβαζεν ὁ ἑκάστοτε σχολάρχης εἰς τὸν διάδοχόν του διὰ διαθήκης· καὶ τοιαύτη μὲν διαθήκη τοῦ Πλάτωνος ἢ ἄλλου τῆς 'Ακαδημίας σχολάρχου δὲν διεσώθη μέχρις ἡμῶν, διέσωσεν ὅμως εἰς ἡμᾶς ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος τὴν διαθήκην τοῦ 'Αριστοτελικοῦ σχολάρχου Θεοφράστου, δι' ἧς οὗτος τὴν περιουσίαν τῆς κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Πλατωνικῆς 'Ακαδημίας ἱδρυθείσης *Περιπατητικῆς Σχολῆς* διέθετεν ὡς ἑξῆς: **«τὸν δὲ κῆπον καὶ τὸν περίπατον καὶ τὰς οἰκίας τὰς πρὸς τῷ κήπῳ πάσας δίδωμι τῶν γεγραμμένων φίλων ἀεὶ τοῖς βουλομένοις συσχολάζειν καὶ συμφιλοσοφεῖν»**. 'Ομοίως ἐν τῇ διαθήκῃ του διέθετε τὴν περιουσίαν τῆς σχολῆς του καὶ ὁ 'Επίκουρος: **«τὸν μὲν κῆπον καὶ τὰ προσόντα αὐτῷ παρέξουσιν 'Ερμάρχῳ 'Αγεμάρχου Μυτιληναίῳ καὶ τοῖς συμφιλοσοφοῦσιν αὐτῷ καὶ οἷς ἂν "Ερμαρχος καταλίπῃ διαδόχοις τῆς φιλοσοφίας, ἐνδιατρίβειν κατὰ φιλοσοφίαν»** (*Διογ. Λαέρτ.* 5, 53 **καὶ** 10, 17). "Οτι δὲ ἡ περιουσία τῆς Πλατωνικῆς 'Ακαδημίας μικρὰ κατ' ἀρχὰς οὖσα ηὐξήθη ἔπειτα ἐπὶ τῶν διαδόχων, καθ' ὅσον πολλοὶ τῶν ἀποθνησκόντων ἑταίρων ἄφηνον διὰ τῆς διαθήκης των κτήματα εἰς τὴν Σχολήν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν γίνεται. περὶ τούτου διαβεβαιοῖ ἡμᾶς ὁ τελευταῖος **τῆς 'Ακαδημίας σχολάρχης, ὁ Δαμάσκιος, λέγων παρὰ Φωτίῳ τὰ ἑξῆς: «ἡ τῶν διαδόχων οὐσία οὐχ**

Digitized by Google

ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσι Πλάτωνος ἦν τὸ ἀνέκαθεν· πένης γὰρ ἦν ὁ Πλάτων καὶ μόνον τὸν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἐκέκτητο κῆπον, οὗ ἡ πρόσοδος νομισμάτων τριῶν, ἡ δὲ τῆς οὐσίας ὅλης χιλίων ἢ καὶ ἔτι πλειόνων ὑπῆρχεν ἐπὶ Πρόκλου, πολλῶν τῶν ἀποθνησκόντων κτήματα τῇ σχολῇ καταλιμπανόντων» *(Φωτ. κωδ.* 242).

Ἐπὶ ἐννέα ὅλας ἑκατονταετηρίδας λειτουργήσασα ἐν Ἀθήναις ἡ Σχολὴ τοῦ Πλάτωνος ἐπέδρασε μεγάλως εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν τῶν Ἑλλήνων, βραδύτερον δὲ καὶ τῶν Ρωμαίων. Ἐξ αὐτῆς προῆλθον πλεῖστοι ἄνδρες διαπρέψαντες κατὰ τὸν βίον των εἴτε ὡς φιλόσοφοι εἴτε ὡς πολιτικοὶ εἴτε καὶ ὡς στρατηγοί. Κατὰ τὸ ἔτος τέλος 529 μ. Χ., ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἰουστινιανὸς διὰ Διατάγματος ἀπηγόρευσε τὴν περαιτέρω ἐν Ἀθήναις διδασκαλίαν τῆς φιλοσοφίας, τότε ἡ Ἀκαδημία, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι φιλοσοφικαὶ τῶν Ἀθηνῶν σχολαί, ἔκλεισε διὰ παντὸς τὰς θύρας της, ὁ ἐπιστημονικὸς αὐτῆς σύλλογος διελύθη, ἡ δὲ περιουσία αὐτῆς ἐδημεύθη.

— [ΦΙΛΟΣΟΦ]. Ἡ Ἀκαδημία ὡς σύστημα φιλοσοφικὸν βάσιν εἶχε τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν, τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν διετήρησε μέχρι τέλους ἀμιγῆ καὶ καθαράν, διότι πολλοὶ τῶν κατὰ καιροὺς σχολαρχῶν ἀναμίξαντες τὴν πλατωνικὴν διδασκαλίαν μὲ διδασκαλίας ἄλλων συγχρόνων φιλοσοφικῶν συστημάτων καὶ ἰδίας φιλοσοφικὰς θεωρίας ἀναπτύξαντες, ἠλλοίωσαν κατὰ μᾶλλον ἢ ἧττον τὸν ἀρχικὸν χαρακτῆρα τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας. Διὸ καὶ διέκρινον οἱ μετὰ ταῦτα τρεῖς Ἀκαδημίας, τὴν *ἀρχαίαν* Ἀκαδημίαν τὴν τῶν περὶ τὸν Πλάτωνα, τὴν *μέσην* τὴν τῶν περὶ τὸν Ἀρκεσίλαον καὶ τὴν *νέαν* τὴν τῶν περὶ τὸν Καρνεάδην· τινὲς προσέθετον εἰς ταύτας καὶ δύο ἄλλας, τὴν *τετάρτην* Ἀκαδημίαν τὴν τῶν περὶ τὸν Φίλωνα τὸν Λαρισαῖον καὶ τὴν *πέμπτην* τὴν τῶν περὶ τὸν Ἀντίοχον τὸν Ἀσκαλωνίτην. Εἰς ταύτας δύναται νὰ προστεθῇ ἀκόμη καὶ ἡ τελευταία τῆς Ἀκαδημίας μορφή, ἡ *νεοπλατωνική*, ἣν αὕτη ἔλαβεν ὑπὸ τοὺς δύο ἐπιφανεστέρους τῆς περιόδου ταύτης σχολάρχας, τὸν Πλούταρχον τὸν Ἀθηναῖον καὶ τὸν Πρόκλον τὸν Λύκιον.

Καὶ τῆς μὲν ἀρχαίας Ἀκαδημίας, τῆς ὁποίας ἀρχηγός, ὡς εἴπομεν, ὑπῆρξεν ὁ Πλάτων, θεμελιώδης διδασκαλία ἦτο ἡ περὶ τῶν ἰδεῶν θεωρία τοῦ Πλάτωνος καὶ ἡ γνωσιολογικὴ ἀρχή, ὅτι ἀληθὴς τῶν ὄντων οὐσία εἶναι αἱ ἔννοιαι, καὶ ὅτι ἐπομένως μόνον διὰ τοῦ νοῦ δυνάμεθα νὰ λαμβάνωμεν ἀληθῆ τῶν ὄντων γνῶσιν, ἤτοι γνῶσιν ἐπιστημονικήν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπορρέουσιν αἱ ἠθικαὶ ἡμῶν πράξεις. (Ἐκτενέστερον περὶ τοῦ φιλοσ. συστήματος τοῦ Πλάτωνος βλ. λ. **Πλάτων**.) Τὴν πλατωνικὴν διδασκαλίαν ἁγνοτέραν ὁπωσδήποτε διετήρησαν οἱ ἀμεσώτεροι μαθηταὶ καὶ διάδοχοι τοῦ Πλάτωνος **Σπεύσιππος**, ἀνεψιὸς τοῦ Πλάτωνος ἐξ ἀδελφῆς, **Ξενοκράτης, Πολέμων** καὶ **Κράτης** (βλ. τὰς οἰκείας λέξεις).

Τῆς δὲ μέσης Ἀκαδημίας ἀρχηγός, ὡς εἴπομεν, θεωρεῖται ὁ διαδεχθεὶς τὸν Κράτητα **Ἀρκεσίλαος** ὁ ἐκ Πιτάνης τῆς Αἰολίδος (315—241 π. Χ.). Οὗτος σφοδρὸν διεξάγων ἀγῶνα κατὰ τῶν συγχρόνων Στωϊκῶν, παρεξέκλινε καὶ ἀπὸ τῆς Πλατωνικῆς διδασκαλίας, διδάσκων ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον, οὔτε διὰ τῶν αἰσθήσεων, ὡς οἱ Στωϊκοὶ ἔλεγον, ἀλλ' οὔτε καὶ διὰ τοῦ νοῦ, ὡς ὁ Πλάτων ἐδίδασκε, δυνάμεθα νὰ λαμβάνωμεν ἀπολύτως βεβαίαν γνῶσιν τῶν ὄντων. Διὰ πολλῶν δὲ ἀνασκευάζων ὁ Ἀρκεσίλαος τὴν περὶ τοῦ κριτηρίου τῆς ἀληθοῦς γνώσεως διδασκαλίαν τῶν Στωϊκῶν, ἤτοι τὴν περὶ «***καταλήψεως***» καὶ «***καταληπτικῆς φαντασίας***» (βλ. λ. **Στωϊκοί**) θεωρίαν, μετέπιπτεν εἰς τὴν πυρρώνειον σκέψιν, καθ' ἣν ἴδιον τοῦ φιλοσόφου εἶναι ἡ «***ἐποχή***», ἤτοι τὸ ἐπέχειν περὶ πάντων καὶ μὴ μετὰ βεβαιότητος ἀποφαίνεσθαι περὶ οὐδενός· μέχρι τοσούτου δὲ προέβαινεν εἰς τὴν σκέψιν ταύτην, ὥστε καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν περὶ ἐποχῆς γνώμην τῶν σκεπτικῶν ἐθεώρει ὁ Ἀρκεσίλαος ὡς οὐχὶ ἀπολύτως βεβαίαν γνῶσιν. Διὰ τοῦτο περὶ τοῦ Ἀρκεσιλάου, τοιαῦτα ἀπὸ τῆς Ἀκαδημίας διδάσκοντος, ὁ Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός, ὀπαδὸς ὢν τῆς πυρρωνείου σκέψεως, ἔλεγεν: «ὁ μέντοι Ἀρκεσίλαος, ὃν τῆς μέσης Ἀκαδημίας ἐλέγομεν εἶναι προστάτην καὶ ἀρχηγόν, πάνυ μοι δοκεῖ τοῖς πυρρωνείοις κοινωνεῖν λόγοις, ὡς μίαν εἶναι σχεδὸν τὴν κατ' αὐτὸν ἀγωγὴν καὶ τὴν ἡμετέραν». Ὁ δὲ Ἀρίστων, κατὰ τὴν μαρτυρίαν πάλιν τοῦ Σέξτου, ἔλεγε περὶ τοῦ Ἀρκεσιλάου: «Πρόσθε Πλάτων, ὄπισθεν Πύρρων, μέσσος Διόδωρος».

Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Ἀρκεσίλαος πᾶν κριτήριον τῆς ἀληθοῦς γνώσεως ἀπορρίπτων οὐδεμίαν γνῶσιν παρεδέχετο ὡς ἀληθῆ καὶ βεβαίαν, ἐν τούτοις ἐφρόνει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ πρακτικῷ αὐτοῦ βίῳ ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὡς κανόνα καὶ κριτήριον τῶν πράξεων αὐτοῦ τὸ ***εὔλογον***· μόνον ὅταν τις προσέχῃ εἰς τὸ εὔλογον, δύναται νὰ κατορθώνῃ καὶ νὰ εὐδαιμονῇ εἰς τὸν βίον του *(Σέξτ. Ἐμπ* Bekker σ. 225).

Μετὰ τὸν Ἀρκεσίλαον ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν τὴν Ἀκαδημίαν διηύθυνον οὐχὶ ἐπιφανεῖς σχολάρχαι, μέχρις ὅτου τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς ἀνέλαβεν ὁ **Κυρηναῖος Καρνεάδης** (213—126 π. Χ.), διάσημος γενόμενος διὰ τὴν ὀξύτητα τοῦ φιλοσοφικοῦ του πνεύματος καὶ τὴν δεινότητα τῶν λόγων του. Ἐπὶ τῆς σχολαρχίας αὐτοῦ ἡ Ἀκαδημία προσέλαβε νέαν αἴγλην, ἡ δὲ ἀκαδημαϊκὴ σκέψις ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὕψιστον αὐτῆς σημεῖον. Ὁ Καρνεάδης, σφοδρότερος ἢ ὁ Ἀρκεσίλαος ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν Στωϊκῶν, δὲν περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ ἐλέγξῃ μόνον τὴν στωϊκὴν περὶ τοῦ κριτηρίου τῆς ἀληθείας θεωρίαν (τὴν ***κατάληψιν*** καὶ τὴν ***καταληπτικὴν φαντασίαν***), ἀλλ' εὐρύτερον ἐξετάσας τὸ ζήτημα τοῦ δυνατοῦ ἢ μὴ δυνατοῦ τῆς ἀληθοῦς γνώσεως, καὶ ὑποβαλὼν εἰς βαθύτερον ἔλεγχον πάσας τὰς περὶ τούτου γνώμας τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν συστημάτων, κατέληξεν εἰς τὸ ἑξῆς συμπέρασμα: ἀφοῦ οὔτε ἡ ἄλογος αἴσθησις, οὔτε ὁ λόγος, οὔτε ἡ φαντασία, οὔτε ἄλλο τι τῶν ὄντων δύναται νὰ εἶναι τὸ κριτήριον τῆς ἀληθείας, διότι πάντα ταῦτα ψευδεῖς μόνον γνώσεις παρέχουν εἰς ἡμᾶς, τὸ μόνον κριτήριον, πρὸς ὃ δύναται νὰ κανονίζῃ τὰς σκέψεις καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ἡ ***πιθανότης***· τρία δὲ εἴδη πιθανῆς δοξασίας διέκρινεν ὁ Καρνεάδης, πρῶτον τὴν ἁπλῶς ***πιθανὴν φαντασίαν***, ἤτοι τὴν δοξασίαν ἐκείνην, ἥτις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν φαίνεται ἀληθής· δεύτερον τὴν ***πιθανὴν ἅμα καὶ ἀπερίσπαστον φαντασίαν***, ἤτοι τὴν δοξασίαν ἐκείνην ἥτις φαίνεται ἀληθής, διότι καὶ πᾶσαι αἱ μετ' αὐτῆς συνδεδεμέναι δοξασίαι φαίνονται εἰς ἡμᾶς ἀληθεῖς, καὶ τρίτον τὴν ***πιθανὴν ἅμα καὶ ἀπερίσπαστον καὶ διεξωδευμένην φαντασίαν***, ἤτοι τὴν δοξασίαν ἐκείνην, ἥτις φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἀληθής, διότι ἑκάστη κατ' ἰδίαν τῶν μετ' αὐτῆς συνδεδεμένων δοξασιῶν μετὰ προσοχῆς ἐν πάσαις ταῖς λεπτομερείαις ἐξεταζομένη φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἀληθής· καὶ τὴν μὲν ἁπλῶς πιθανὴν δοξασίαν μεταχειριζόμεθα ἐπὶ μικρῶν καὶ τυχαίων τινῶν ζητημάτων, τὴν δὲ ἀπερίσπαστον ἐπὶ σοβαρωτέρων πως ζητημάτων καὶ τὴν διεξωδευμένην (ἢ περιωδευμένην) ἐπὶ ὑψίστων ζητημάτων, ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐν τῷ βίῳ ἡμῶν εὐδαιμονίαν (*Σέξτ.* ἐκδ. Bekker σ. 225—232).

Καὶ τὴν θεολογίαν τῶν Στωϊκῶν σφοδρῶς κατεπολέμησεν ὁ Καρνεάδης διὰ σειρᾶς συλλογισμῶν, ἐξ ὧν τρεῖς *σωρίτας* διέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς (ἔνθ. ἀν. σελ. 429 κ. ἑ.)· διὰ τούτων ἀπεδείκνυεν ὁ Καρνεάδης, ὅτι θεοὶ τοιοῦτοι, οἵους ἐπίστευον οἱ Στωϊκοί, δὲν ὑπάρχουν. Ἀλλὰ καὶ τὰς περὶ τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν κρατούσας ἀντιλήψεις εἰς αὐστηρὸν ὑποβαλὼν ἔλεγχον ὁ Καρνεάδης, μετὰ πολλῆς ὀξύτητος ἀπεφαίνετο, ὅτι φύσει ἀγαθὸν καὶ κακόν, δίκαιον καὶ ἄδικον, ἀληθὲς καὶ ψευδὲς δὲν ὑπάρχει· καταπληκτικὴν μάλιστα ἐντύπωσιν ἔκαμον οἱ δύο αὐτοῦ λόγοι (ὁ μὲν ὑπὲρ τοῦ δικαίου, ὁ δὲ κατ' αὐτοῦ), τοὺς ὁποίους ἀπήγγειλεν ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸ ἔτος 156 π. Χ., ὅτε ὁ Καρνεάδης καὶ ὁ Διογένης ὁ Στωϊκὸς ἦλθον εἰς Ρώμην ὡς πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων *(Πλουτ.* Κατ. 22).

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Καρνεάδου, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος δεινὸς τῶν Στωϊκῶν ἀντίπαλος, ἡ Ἀκαδημία ἤρχισε νὰ καταπίπτῃ, ὁ δὲ πρὸς τοὺς Στωϊκοὺς ἀγὼν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον νὰ χαλαροῦται. Οὕτως ὁ **Φίλων ὁ Λαρισαῖος** (ἀποθ. περὶ τὸ 80 π. Χ.), ὅστις θεωρεῖται ὡς ὁ ἀρχηγὸς τῆς *τετάρτης* Ἀκαδημίας, διημφεσβήτει μέν, ὅπως καὶ ὁ Καρνεάδης, τὴν περὶ τοῦ κριτηρίου τῆς ἀληθείας θεωρίαν τῶν Στωϊκῶν, φρονῶν ὅτι ἀπολύτως βεβαία γνῶσις τῶν ὄντων δὲν εἶναι δυνατή, παρεδέχετο ὅμως, ὅτι ποιά τις γνῶσις τῶν ὄντων, ἀπὸ τῆς «ἐναργείας» αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἀπορρέουσα, εἶναι δυνατή.

Ὁ δὲ **Ἀντίοχος ὁ Ἀσκαλωνίτης** (ἀποθ. τῷ 68 π. Χ.), ὁ ἀρχηγὸς τῆς ***πέμπτης*** Ἀκαδημίας, διαμφισβητῶν τὴν περὶ «***ἐποχῆς***» θεωρίαν τῶν σκεπτικῶν καὶ φρονῶν μετὰ τῶν Στωϊκῶν, ὅτι ἄνευ πεποιθήσεως καὶ βεβαίας τινὸς γνώσεως ἔμφρων πρακτικὸς βίος δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ἐδίδασκεν ὅτι ἀληθὴς καὶ βεβαία εἶναι ἡ γνῶσις ἐκείνη, περὶ ἧς συμφωνοῦσι πάντες οἱ ἄξιοι λόγου φιλόσοφοι. Διὰ τὴν τοιαύτην πρὸς τοὺς Στωϊκοὺς διαλλακτικότητά του ἐψέχθη ὁ Ἀντίοχος, ὅτι «τὴν στοὰν μετήγαγεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν» καὶ ὅτι «ἐν Ἀκαδημίᾳ φιλοσοφεῖ τὰ στωϊκά» *(Σέξτ.* ἐκδ. Bekk. σ. 54). Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι, ὅτι ὁ Ἀντίοχος τὴν Ἀκαδημίαν ἀπὸ τῆς σκέψεως, εἰς ἣν αὕτη ἐπὶ τῶν προκατόχων εἶχεν ἤδη περιέλθει, μετήγαγεν εἰς τὴν ἐκλεκτικότητα· τοιοῦτον δὲ πνεῦμα ἐκλεκτικότητος οὐ μόνον ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Στοᾷ καὶ ἐν τῇ Περιπατητικῇ Σχολῇ εἶχεν ἤδη ἀρχίσει νὰ πνέῃ. Ἡ πρωτοστατήσασα ὅμως ἐν Ἀθήναις εἰς τὴν τοιαύτην τῆς φιλοσοφίας κατεύθυνσιν ἦτο κυρίως ἡ Ἀκαδημία. Ἀπὸ τοῦ Ἀντιόχου καὶ ἑξῆς ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς ἐκλεκτικότητος ἐργαζομένη ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀκαδημία, μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου ἐμελέτα καὶ ἐδίδασκε τὰ πλατωνικὰ καὶ ἀριστοτελικὰ συγγράμματα, προσπαθοῦσα νὰ φέρῃ εἰς ἁρμονίαν τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας τῶν δύο ἐξοχωτέρων τῆς ἀρχαιότητος φιλοσόφων.

Τοιοῦτον πνεῦμα ἐκλεκτικότητος καὶ προσαρμογῆς τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν θεωριῶν πρὸς καταρτισμὸν ἑνὸς ἑνιαίου φιλοσοφικοῦ συστήματος ἐπεκράτει κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀλεξανδρείας ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία κατορθώσασα νὰ συνδιαλλάξῃ τὸν Πλάτωνα πρὸς τὸν Ἀριστοτέλη καὶ ἀμφοτέρους τούτους πρὸς τὴν Στοάν, προσεπάθει νῦν νὰ προσαρμοσθῇ καὶ πρὸς τὰς ποικίλας θρησκευτικὰς καὶ φιλοσοφικὰς θεωρίας καὶ μυθικὰς παραδόσεις τῆς Ἀνατολῆς. Οὕτω διὰ τῶν πρωτεργατῶν τῆς τοιαύτης φιλοσοφικοθρησκευτικῆς κινήσεως τοῦ Ἀμμωνίου τοῦ Σακκᾶ, (ἀποθ. 242 π.Χ.) καὶ τοῦ Πλωτίνου (205—270 μ.Χ.) ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τοῦ Ἰαμβλίχου (ἀποθ. 330 μ.Χ.) ἐν Συρίᾳ, ἐδημιουργήθη ἡ ***νεοπλατωνικὴ*** φιλοσοφία, κρᾶμα ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ ἀνατολικῆς θεοσοφίας.

Ἡ τοιαύτη ἐν τῇ Ἀνατολῇ κίνησις τῆς φιλοσοφίας δὲν ἀφῆκεν ἀνεπηρέαστον καὶ τὴν ἐν Ἀθήναις Ἀκαδημίαν. Παρακολουθήσασα καὶ αὕτη τὴν νεωτέραν φιλοσοφικὴν κίνησιν ἐμφανίζεται κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὡς *νεοπλατωνικὴ* σχολή, τῆς ὁποίας χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ ἀνάμιξις τῆς πλατωνικῆς καὶ ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας μὲ τὴν θεοσοφικὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλωτίνου καὶ τοῦ Ἰαμβλίχου. Οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν σχολαρχῶν τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὑπῆρξαν ὁ **Πλούταρχος ὁ Ἀθηναῖος** (ἀποθ. 431 μ.Χ.) καὶ ὁ **Πρόκλος ὁ Λύκιος** (410—485 μ.Χ.), τελευταῖος δὲ ὁ **Δαμάσκιος** (520—530 μ. Χ.), ἐφ' οὗ, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, καὶ ἔπαυσε πλέον νὰ λειτουργῇ ἡ Ἀκαδημία κατόπιν τοῦ Διατάγματος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ. (Περὶ τῶν τελευταίων νεοπλατωνικῶν σχολαρχῶν τῆς Ἀκαδημίας βλ. τὰς οἰκείας λέξεις.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σέξτ. Ἐμπειρ.* ἐκδ. Bekker σ. 50—54 κα 225-232. *Plin.* Hist. nat. 31, 2, 3.—*Horat.* ep. 2, 2, 48.— *Cic.* ad Att. 1, 4. 9. 11. Tusc. 2, 2.— *Πλουτ.* Θησ. 32, Σολ. 1, Σύλλ. 12, Κίμ. 13, Κάτ. 22, Λουκ. 42, Φωκ. 4. 14, Κικερ. 3. 4, Δίων 1. 17, Βρουτ. 2.— *Πανσ.* 1, 29. 30.—*Διογ. Λαέρτ.* 3, 20. 4, 3. 5, 53. 10, 17.—*Ἀθήν.* XI, 508. XIII, 609. —*Φωτ.* κωδ. 242.—*Ὀλυμπιοδ.* β. Πλατ. VI.—*Στεφ. Βυζ., Σουίδ., Ἡσυχ., Μ. Ἐτυμ.* ἐν λ. Ἀκαδημία.—*Zeller*, Gesch. d. Griech. Philos. καὶ Σύνοψ. τῆς ἱστ. ἑλλ. φιλοσ. μετάφρ. Μ. Εὐαγγελίδου 1886.—*E. Heitz* Gesch. Griech. d. Litt. τόμ. III (μετάφρ. Χ. Μαντζάκου) 1886.—*W. Christ* Gesch. d. Griech. Litt. (μετάφρ Κώνστα).—*C. G. Zumpt.* Best. d. Philos. Schul. in Athen, Abh. Berl Acad. d. Wissensch. 1843.—*Bruns* d. Testam. d. Griech. philos., ztschff. d. Savignystitt. I. 33.—Exc. u. *Willamowitz* ἐν Philol. Untesuch. 1881.—*Gournaud*, d. Karnead. vita 1848.—*Gerlach.* Comment. Academ.—καὶ φιλοσ. λεξικὰ Franck, Pauly—Wissowa, Eisler, La Lande κλπ.

Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑΙ ΡΩΜΑΪΚΑΙ. Εἰς τὴν Ρώμην, ἀναφέρει ὁ Τισσό, ἕνεκεν τοῦ κρατοῦντος στρατιωτικοῦ πνεύματος καὶ τῶν διεξαχθέντων ἐμφυλίων πολέμων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχαίας δημοκρατίας, τὸ ἔδαφος δὲν ἦτο πρόσφορον πρὸς σύστασιν Ἀκαδημιας, ὡς ἐν Ἀθήναις. Οὔτε ἡ παρουσία τῶν Ἑλλήνων ἐν Ρώμῃ ἠδυνήθη νὰ δώσῃ ἀφορμὴν πρὸς γένεσιν τοιούτου ἱδρύματος. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ καταλαβὼν τὴν ἀρχήν, δὲν εἶχε δισταγμοὺς πρὸς σύστασιν τοιαύτης, καθ' ὅσον ἦτο ἱκανῶς μέγας ὥστε νὰ μὴ φοβῆται καὶ νὰ μὴ δυσανασχετῇ συγκεντρώνων περὶ αὐτὸν ἄνδρας ἀσχολουμένους ἀπὸ κοινοῦ ἐπὶ τοῦ μεγάλου πεδίου τῶν γνώσεων. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε φυσικὴν τὴν ροπὴν πρὸς τὰς ἐπιστήμας, ἦτο δὲ ἀφ' ἑτέρου δεξιὸς συγγραφεὺς καὶ εὔγλωττος ῥήτωρ, δὲν θὰ ἐδυσκολεύετο νὰ συμμετέχῃ τῶν συζητήσεων τοιούτων ἀνδρῶν. Ἐπεκράτει ὅμως ἡ ἰδέα ὅτι ἦτο ἐπικίνδυνον τὸ θέτειν εἰς καθημερινὴν ἐπικοινωνίαν ἄνδρας τρεφομένους ὑπὸ γενναίων αἰσθημάτων καὶ ὑψηλῶν σκέψεων, καθ' ὅσον, ὅταν λαός τις διατελεῖ θερμὸς εἰσέτι ἐξ ἐμφυλίου πολέμου καὶ μόλις εἰσέρχεται εἰς τὴν κοινωνικὴν εἰρήνην, φυσικὸν εἶναι νὰ ὁμιλῇ περὶ πολιτικῆς πανταχοῦ, ὅπου συγκεντροῦνται πολῖται. Τοιουτοτρόπως τίθεται ὑπὸ κρίσιν ἡ κυβέρνησις τῆς χώρας. Μάταιον κατ' ἀκολουθίαν θὰ ἦτο νὰ συγκαλῇ τις αὐτοὺς εἰς συζητήσεις περὶ ποιήσεως, ἱστορίας, ἀστρονομίας, ἐνῷ ἡ πολιτικὴ θὰ κατέτριβεν αὐτούς. Μετριοφρονέστερος ὁ Αὔγουστος τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ταχθεὶς δὲ ἀρχικῶς ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἡττηθείσης φατρίας, μὴ ἐκμηδενισθείσης ὅμως καὶ μὴ ἀπαλλαγείσης τοῦ μίσους κατὰ τοῦ Καίσαρος, ὅπερ ἐνέπνεεν εἰς αὐτὴν ὁ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρως της, εὕρισκεν ὅτι αἱ ροπαὶ αὗται ηὐνόουν τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων, ἥτις θὰ συνετέλει ὅπως μαλαχθῶσιν οἱ ἄκαμπτοι χαρακτῆρες καὶ κατευνασθῶσι τὰ παράφορα πάθη. Συνεκέντρωσεν οὕτω περὶ αὐτὸν ὁ Αὔγουστος ἄνδρας τῶν γραμμάτων, οὕτω δὲ ἐσχηματίσθη ***Ἀκαδημία*** ἐν αὐτῷ τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Αὐγούστου, περιλαβοῦσα βραδύτερον τὰ εὐγενέστερα πνεύματα τῆς ἐποχῆς, ὅτε ὁ Αὔγουστος ἀνέλαβε τὴν ὑπάτην ἀρχήν.

Μεταξὺ τῶν συνερχομένων εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Αὐγούστου ἦσαν ὁ Λικίνιος Κάλβος, ὁ Ἕλβιος Κίννας, ὁ Οὐαλέριος Κάτων, ὁ Λεύκιος Βάριος, ὁ Πλώτιος Τούκκας, ὁ Κορνήλιος Γάλλος, ὁ Τίβουλλος, ὁ Προπέρτιος, ὁ Ὀβίδιος, ὁ Ὁράτιος καὶ αὐτὸς ὁ Βιργίλιος, ὅτε μετέβη εἰς Ρώμην, ὅπως ἐπικαλεσθῇ τὴν προστασίαν τοῦ παλαιοῦ του συμμαθητοῦ Αὐγούστου διὰ τὴν γενομένην παραχώρησιν τῶν πατρικῶν του κτημάτων εἰς τοὺς στρατιώτας. Πλησίον τῆς μεγάλης ταύτης Ἀκαδημίας ὑπῆρχε καὶ ἑτέρα τις μικροτέρα, εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ Μαικήνα, ἔνθα ἠδύναντο ἐλευθεριώτερον νὰ διαλέγωνται οἱ συνερχόμενοι. Οἱ ποιηταὶ καὶ λογογράφοι εὐεργετούμενοι ὑπὸ τοῦ Αὐγού-

Digitized by Google

στου καὶ τοῦ Μαικήνα, ὑφίσταντο μείωσιν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν, ἣν εἶχον ὅτε συνήρχοντο ζῶντος τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, καίτοι ὁ Αὔγουστος ἀπέδιδεν ἐξαιρετικὰς τιμὰς πρὸς τοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, μετ' ἀγαθότητος καὶ σεβασμοῦ, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀκόμη οἵτινες ὡς ὁ Βιργίλιος καὶ ὁ Ὁράτιος, δὲν ἠρέσκοντο εἰς τὰς αὐλικὰς ἀπολαύσεις, ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος προετίμα τὴν διαβίωσιν εἰς τοὺς πατρικούς του ἀγροὺς ἐν Ἄνδεσι, τὸν δὲ Ὁράτιον κατέθελγεν ὁ ἐπικούρειος βίος. Ἐν τούτοις καὶ οὗτος εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Μαικήνα εἰς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ ἐντολῇ τοῦ Αὐγούστου συνέθεσε τὸ λεγόμενον Carmen Saeculare. Οὕτως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Αὐγούστου, διὰ τῆς συγκεντρώσεως τοσούτων ἐκλεκτῶν πνευμάτων ἤνθουν τὰ γράμματα, ἡ δὲ περίοδος αὕτη εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα ἐποχὴ τῆς ἀνθήσεως αὐτῶν ἐν Ρώμῃ. Τὴν συγκέντρωσιν ταύτην ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Αὐγούστου καὶ ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ Μαικήνα πολλοὶ ἱστορικοὶ ἀποκαλοῦσιν Ἀκαδημίαν, πράγματι δὲ τοιαύτη τις ἀπέβη αὕτη, ὅτε ἡ Ρώμη, ἡ ἔχουσα ἄλλοτε προστάτην τὸν Ἄρην, ἐζήτησε νὰ ταχθῇ καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἀθηνᾶς, ἀπομιμουμένη τὰς Ἀθήνας. ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἀκαδημία Κικέρωνος.—Ὀπαδὸς τῆς ἀκαδημαϊκῆς φιλοσοφίας ὁ Κικέρων καὶ μνήμων τῆς ἐν Ἀθήναις Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας, εἰς ἣν καὶ ἐφοίτησεν, ἀκροώμενος τοῦ Ἀντιόχου, *Ἀκαδημίαν* καὶ αὐτὸς ἐπωνόμασε τὴν ἐν Καμπανίᾳ παρὰ τὸν κόλπον τῆς Καιήτης (σημερ. Γαέτας) ἔπαυλίν του ἐν μέσῳ καταφύτων καὶ συσκίων περιπάτων κειμένην «καταφυγὴν ὥρᾳ θέρους φιλάνθρωπον, ὅταν ἥδιστον οἱ ἐτησίαι πνέωσιν», ὅπου καὶ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ὀλίγον ἄνωθεν τῆς θαλάσσης ὑπῆρχεν. Εἰς τὴν ἔπαυλιν ταύτην διήρχετο τὸ θέρος ὁ Κικέρων, συμφιλοσοφῶν μετὰ τῶν φίλων του, ὡς οἱ ἐν Ἀθήναις Ἀκαδημαϊκοί, ὑπὸ τὰς συσκίους τῆς ἐπαύλεως δενδροστοιχίας· ἐνταῦθα συνέγραψεν ὁ Κικέρων καὶ τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ «Quaestiones Academicae», ἐνταῦθα δὲ καὶ καταφυγὼν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου προγραφήν του οἰκτρῶς ἀπεσφάγη ὑπὸ τοῦ Ἑρεννίου. Ἀκαδημίαν ἐπίσης ἐπωνόμασεν ὁ Κικέρων καὶ ἄλλην ὁμοίαν ἔπαυλίν του, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐν Τουσκούλῳ, ὅπου συνέγραψε τὸ ἔργον αὐτοῦ «Tusculana» (*Πλουτ. Κικέρ.* 47—48.—*Cic.* ad Att. 1,4.9.11.—*Plin.* 31, 2,3).

Α. Σ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΑΙ. Ὁ γάμος τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Β' μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου, τῆς Ἀθηναΐδος, ἥτις καὶ Εὐδοκία μετωνομάσθη, μεταξὺ τῶν ἄλλων, προφανὲς εἶναι ὅτι ἐστάθη ἡ ἀφορμὴ νὰ ἱδρυθῇ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ πρώτη Ἀκαδημία, ἂν καὶ κατωτέρω θέλομεν ἴδει ὅτι ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου προϋπῆρχε τοιαύτη. Κατὰ τὸν Κ. Ν. Σάθαν ἡ Βυζαντιακὴ Ἀκαδημία φαίνεται ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ τῷ 425. Περιελάμβανε δὲ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ καθηγητάς. Εἰς τὴν ἀντιζηλίαν τῶν καθηγητῶν τῆς Βυζαντιακῆς Ἀκαδημίας, λειτουργούσης ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ἀποδίδουν τινὲς τὴν κατὰ τὸ 529 κατάργησιν τῆς ἐν Ἀθήναις φιλοσοφικῆς σχολῆς, διότι, κατὰ τὸν ἀνώνυμον συγγραφέα τῶν *Πατρίων Κωνσταντινουπόλεως* (ἐν περιγραφῇ *λιμένος Σοφίας*), ἐπεκράτει ἀπὸ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἀγὼν μεταξὺ τῶν ἐν Βυζαντίῳ καὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι φιλοσόφων, οἵτινες ἐρχόμενοι συνεζήτουν ἐν τῇ καμαροειδεῖ στοᾷ καὶ πάντοτε ἀνεδεικνύοντο νικηταί, «ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰουστίνου ἡττηθέντες οὐδέποτε ἀνῆλθον μέχρι τῆς σήμερον».

Τὸ Ἰουστινιάνειον διάταγμα τοῦ 529 περιέστειλε καὶ τὰς ἄλλας ἐν τῷ κράτει σχολὰς—ἴσως καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὸ αἱ ἐπιστῆμαι ἐκαλλιεργοῦντο καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ κατὰ μείζονα λόγον ἐν Βυζαντίῳ. Περὶ τὰς ἀρχὰς ὅμως τοῦ 7ου αἰῶνος ἐπὶ τοῦ τυράννου Φωκᾶ (602—610), ὅτε οὗτος ἐν τῇ τυραννικῇ του μέθῃ πᾶσαν διδασκαλίαν ἀπηγόρευσε, κατάδηλον γίνεται ὅτι καὶ ἡ Ἀκαδημία τοῦ Βυζαντίου ἔπαυσε λειτουργοῦσα. Πρὸς καιρὸν ὅμως, καὶ δὴ βραχύν. Διότι ὁ τὸν Φωκᾶν ἐξώσας Ἡράκλειος, μεταξὺ ἄλλων ἔργων δι' ὧν ἐζήτησε νὰ λαμπρύνῃ τὴν βασιλείαν του, πρώτιστον ἐθεώρησε τὴν προστασίαν τῶν ἐπιστημῶν, ἃς ἀνεστήλωσε, συνεργὸν λαβὼν τὸν ἐπὶ τριακονταετίαν περίπου πατριαρχεύσαντα Μονοθελήτην Σέργιον. Σαφῆ εἰκόνα τοῦ πράγματος μᾶς παρέχει ὁ *Θεοφύλακτος Σιμοκάττης*, προτάσσων εἰς τὰς «*Ἱστορίας*» αὐτοῦ τὸν περίεργον μεταξὺ Φιλοσοφίας καὶ Ἱστορίας διάλογον.

Ἡ νέα αὕτη Ἀκαδημία τοῦ Βυζαντίου ἐξεπλήρωσεν ἐπὶ μίαν περίπου ἑκατονταετίαν τὴν μεγάλην αὐτῆς ἀποστολήν, ἔχουσα δέκα τρεῖς καθηγητάς, ὧν ὁ πρωτεύων ἐκαλεῖτο «*οἰκουμενικὸς διδάσκαλος*», καὶ ἐτιμήθη ὑπὸ τῶν διαδόχων τοῦ Ἡρακλείου, οἵτινες καὶ δαψιλῶς ἀντήμειβον τοὺς διδασκάλους καὶ τὴν γνώμην αὐτῶν συχνάκις ἐπεκαλοῦντο εἰς πλεῖστα ζητήματα χρήζοντα ἑρμηνείας. Δυστυχῶς, Λέων ὁ Ἴσαυρος, ὁ πρωτουργὸς τῆς μεγάλης θρησκευτικῆς καί, κατ' ἐπέκτασιν, πολιτικῆς μεταρρυθμίσεως, τῆς *Εἰκονομαχίας* δηλονότι, μὴ εὑρὼν προθύμους εἰς αὐτὴν τοὺς διδασκάλους τῆς Ἀκαδημίας, ἔκαυσε τοὺς δυστυχεῖς τούτους ζῶντας, πυρπολήσας μετ' αὐτῶν καὶ τὴν Ἀκαδημίαν καὶ τὴν πλουσίαν αὐτῆς βιβλιοθήκην. Τὴν δραματικωτάτην μάλιστα περιπέτειαν ταύτην ὡς ἑξῆς ἐξιστορεῖ ὁ Ζωναρᾶς (Βίβλ. ΙΕ', κεφ. 3): «Οἶκος ἦν ἐν τῇ καλουμένῃ βασιλικῇ ἔγγιστα τῶν Χαλκοπρατείων βασίλειος, ἐν ᾧ καὶ βίβλοι τῆς τε θύραθεν σοφίας καὶ τῆς εὐγενεστέρας καὶ θειοτέρας πολλαὶ ἐναπέκειντο Ἦν δὲ οὗτος ἀνέκαθεν τοῦ προὔχοντος ἐν λόγοις (ἐπιστήμαις) κατοικητήριον, ὃν οἰκουμενικὸν ἐκάλουν διδάσκαλον, ὃς καὶ δώδεκα εἶχε συνοικοῦντας αὐτῷ, κἀκείνους τῆς λογικῆς παιδείας μετέχοντας, κατὰ τὸ ἀκρότατον. Τούτοις καὶ σιτήσεις ἀνεῖντο δημόσιαι καὶ παρ' αὐτοῖς ἐφοίτων οἷς ἔμελε λογικῆς παιδείας καὶ γνώσεως, οὓς καὶ ὁ βασιλεύων συμβούλους ἐν τοῖς πρακτέοις πεποίητο. Τούτους οὖν εἰ ἕλοι καὶ τῆς ἑαυτοῦ ποιήσαιτο γνώμης, ἔκρινε τὸ πᾶν κατεργάσασθαι. Καὶ τοὺς ἄνδρας μεταστειλάμενος τὴν περὶ τῶν σεβαστῶν εἰκόνων γνώμην αὐτοῦ τὴν πονηρὰν αὐτοῖς ἐκοινώσατο. Οἱ δὲ οὐχ ὅσον οὐχ ὡμοδόξουν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν μεταστῆσαι τῆς γνώμης ταύτης ἐπεχείρουν ὁλοσχερῶς, πῇ μὲν καταψῶντες τὸν θῆρα τὸν λεοντώνυμον καὶ κατεπᾴδοντες αὐτοῦ τὰ σωτήρια, πῇ δὲ γενναιότερον ἀντιβαίνοντες καὶ διελέγχοντες τὴν ἀσέβειαν. Ὁ δὲ ὡσεὶ ἀσπὶς ἔβυε τὰ ὦτα καὶ φωνῆς ἐπᾳδόντων οὐκ ἤκουεν οὐδ' ἐφαρμακεύετο παρὰ τῶν σοφῶν. Πολλάκις οὖν αὐτοῖς προσωμιληκὼς καὶ τὴν αὐτῶν μετάθεσιν ἀπογνούς, τοὺς μὲν ἀφῆκεν εἰς τὴν σφετέραν πορευθῆναι διατριβήν, τὸν οἶκον ἐκεῖνον δηλαδὴ τὸν βασίλειον. Αὐτὸς δὲ κελεύσας εὔπρηστον ὕλην συναχθῆναι πολλὴν καὶ πέριξ τοῦ οἴκου τεθεῖσαν, ἀναφθῆναι νυκτός, οὕτω τόν τε οἶκον σὺν ταῖς βίβλοις καὶ τοὺς σοφοὺς ἐκείνους ἄνδρας καὶ σεβασμίους κατέκαυσε».

Ὁ Σάθας ἀναφέρει ὅτι ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἔκειτο παρὰ τῇ *Βασιλικῇ Κινστέρνᾳ* (δεξαμενῇ) ἐν τοῖς λεγομένοις Χαλκοπρατείοις, ὅπως τοποθετεῖ αὐτὴν καὶ ὁ Ζωναρᾶς, ἐπάγεται δὲ ὅτι «ἴσως ἐκεῖ ἐτοποθέτησεν αὐτὸς ὁ πρῶτος ἱδρυτὴς αὐτῆς. Διότι ὁ Θεοφάνης (ἔτ. 5942) λέγει, ὅτι ὁ Θεοδόσιος ἀνήγειρε τὴν τῶν Χαλκοπρατείων ἐκκλησίαν, συναγωγὴν πρότερον οὖσαν Ἰουδαίων. Οὐδόλως δὲ ἀπίθανον, ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ ἱδρύθη ἡ σχολή, ὡς καὶ ἐπὶ Θεοφίλου ἐν τῷ τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα, καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου ἐν τῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου».

Τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχει καὶ ὁ Σκαρλᾶτος Δ. ὁ Βυζάντιος, ὅστις τοποθετεῖ τὴν Ἀκαδημίαν, τὴν καὶ Πρυτανεῖον διὰ τὰς σιτήσεις ἐπονομασθεῖσαν, εἰς τὴν «Βασιλικὴν Κινστέρναν» ἢ «Κινστέρναν τοῦ Ἴλλου». Αὕτη, καλουμένη σήμερον «Γερὲ-Μπατὰν-Σαράϊ», καὶ κειμένη εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς Ἁγίας Σοφίας, σῴζεται μέχρι τοῦ νῦν ἀκεραία, πλὴν μέρους τοῦ θόλου, ὅπερ κρημνισθὲν ἐπιτρέπει τὸν φωτισμὸν τοῦ κύτους αὐτῆς. Ἐν τούτοις ὀρθοτέρα φαίνεται ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ἡ Ἀκαδημία ἔκειτο εἰς τὴν Βασιλικήν, οὐχὶ τὴν Κινστέρναν, ἀλλὰ τὴν παρακειμένην ἢ μᾶλλον ὑπερκειμένην Στοάν, τὴν καὶ Βασίλειον καλουμένην ἢ Ρηγίαν, ἀφοῦ περὶ βασιλείου οἴκου ἐν διαστολῇ πρὸς τὴν βασιλικὴν ὁμιλεῖ ὁ Ζωναρᾶς, ἐπιπροσθέτως δὲ τὴν Στοὰν μὲν ἔκτισεν ὁ Θεοδόσιος, τὴν δὲ Κινστέρναν πολὺ πρότερον αὐτοῦ ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις ἵδρυσεν αὐτόθι καὶ τὰ πρῶτα διδακτήρια. Ἐκεῖ κατὰ τὸν Σωκράτην καὶ Νικηφόρον τὸν Κάλλιστον ἐφοίτα καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουλιανός. Πιθανὸν αὐτὴ νὰ λογισθῇ ἡ πρώτη Ἀκαδημία. Ἐν τούτοις, κατὰ τὴν ἀσφαλεστέραν πληροφορίαν, τὰ διδακτήρια ταῦτα ἱδρύθησαν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, κυρίως πρὸς ἀποφυγὴν τῶν περὶ τὸ δόγμα διενέξεων. Ἐκάησαν ὅμως ταῦτα ἐπὶ Ἀρκαδίου ὅταν συνέβη ὁ διὰ τὸν Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον ἐμπρησμὸς τοῦ πλησιοχώρου Σενάτου, ὁ ἀποτεφρώσας τὴν Ρηγίαν Στοάν, τὴν ἀποτελοῦσαν οὕτως εἰπεῖν τὸ προσκήνιον τοῦ Βουλευτηρίου (403 ἢ 404).

Τὰ προπύλαια ταῦτα καὶ προφανῶς τήν τε Ἀκαδημίαν καὶ τὴν Βιβλιοθήκην ἀνασυστήσας Θεοδόσιος ὁ Νεώτερος, ἐλογίσθη ὡς ἱδρυτής. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὴν Βιβλιοθήκην, κατὰ Ζώσιμον, πρῶτος συνέστησεν ὁ Ἰουλιανός, «κἂν ταύτῃ βίβλους ὅσας εἶχεν ἐναπέθετο». Κατὰ Θεμίστιον ὅμως, τὴν Βιβλιοθήκην ταύτην ἢ ἄλλην, πάντως πρὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὁ Κωνστάντιος ἔκτισε καὶ ἐν αὐτῇ κώδικας χειρογράφων συνήθροισεν. Εἰς τὴν αὐτὴν βιβλιοθήκην ἔπειτα ὁ Οὐάλης κατέστησεν ἑπτὰ ἀρχαιολόγους, τέσσαρας Ἕλληνας καὶ τρεῖς Ρωμαίους. Οὗτοι ἐτοποθέτουν καὶ ἀνεπλήρουν τ' ἀρχαῖα χειρόγραφα, σιτιζόμενοι ἐπὶ τούτῳ. Ἱστορεῖται ὅμως ὅτι νέα πυρκαϊά, ἐπὶ τῆς τυραννίδος τοῦ Βασιλίσκου (476), ἐκραγεῖσα ἀπὸ τὰ Χαλκοπρατεῖα, ἐπυρπόλησε τὴν βιβλιοθήκην καὶ κατέστρεψεν ἐν αὐτῇ δώδεκα μυριάδας κωδίκων. Τότε λέγεται ὅτι κατεστράφησαν ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, αἵτινες ἦσαν χρυσόγραφοι «μετὰ καὶ τῆς ἱστορίας τῆς τῶν ἡρώων πράξεως», κατὰ τὸν *Κεδρηνόν*, ἐπὶ δέρματος ἢ (ὡς λέγεται) ἐπὶ ἐντέρου (καὶ «*παυκαμίσου*») ὄφεως, ἢ καλύτερον τῆς μεταφορικῶς οὕτω νοουμένης μεμβράνης παπυρίνης ἢ φιλυρίνης, ἐχούσης μῆκος 120 ποδῶν καὶ συνεπτυγμένης εἰς κύλινδρον. Ἡ βιβλιοθήκη ἐν τούτοις ἀνιδρύθη, μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος καὶ μάλιστα δι' ἐπιστασίας τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως Ἰουλιανοῦ, ὡς βεβαιοῖ τὸ σωθὲν ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ ἐπίγραμμα διὰ τὸν στηθέντα αὐτοκρατορικὸν ἀνδριάντα:

» *Οἶκον Ἄναξ Ἑλικῶνος ἀνηβήσαντα νοήσας*
» *Κυδαλίμοις καμάτοισιν Ἰουλιανοῦ πολιάρχου,*
» *Πιερικῶν προπάροιθε δόμων παγχρύσεος ἔστη».*

Ἡ Ζηνώνειος αὕτη Βιβλιοθήκη ἀπετεφρώθη μετὰ 36.000 βιβλίων κατὰ τὸν ἐμπρησμὸν τῆς Ἀκαδημίας τὸν γενόμενον τῇ διαταγῇ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου. Ἔκτοτε δέ, ὡς ἀναφέρει ὁ *Γεώργιος Ἁμαρτωλός*, «ἡ τῶν ἐπιστημῶν γνῶσις ἔπαυσε, τῇ τῶν βασιλέων γνωσιμάχων ἀπονοίᾳ μειουμένη, ἕως τῶν ἡμερῶν Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρας τῶν εὐσεβῶν καὶ πιστοτάτων βασιλέων».

Ἐν τούτοις, ἐπὶ τοῦ πατρὸς τοῦ Μιχαὴλ καὶ τοῦ συζύγου τῆς Θεοδώρας, τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου, ὑστάτου τῶν Εἰκονομάχων, ἀνεστήθη ἡ Ἀκαδημία, ἡ τόσον σκληρῶς τερματισθεῖσα ὑπὸ τοῦ πρώτου τῆς αἱρέσεως εἰσηγητοῦ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου. Συνέβη τότε (περὶ τὸ 830) νὰ διδάσκῃ ἄγνωστος καὶ ἀπαρατήρητος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ φιλόσοφος *Λέων ὁ Βυζάντιος*. Ἡ φήμη του ἔφθασε, διά τινος αἰχμαλώτου, μέχρι τοῦ Ἀλ-Μαμούν. Καὶ ὁ Χαλίφης οὗτος τῆς Βαγδάτης, ἀπολύσας τὸν αἰχμάλωτον, τὸν ἔπεμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετακαλούμενος τὸν σοφόν. Οὗτος δὲ φοβηθεὶς ἀνέφερε τὴν πρόσκλησιν εἰς τὸν Θεόφιλον. Καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ἀνταμείβων τὸν φιλόσοφον, ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ διδάσκῃ εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα, κατὰ Λέοντα δὲ τὸν Γραμματικόν, ἐν τῷ Παλατίῳ τῆς *Μαγναύρας*. Ἐκεῖ ὅμως, εἰς τὴν Μαγναύραν, ἡ ἀνίδρυσις τῆς Βυζαντιακῆς Ἀκαδημίας ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸν διάδοχον τοῦ Θεοφίλου Βάρδαν τὸν Καίσαρα, ὅστις ὄχι μόνον δαψιλῶς ἀντήμειβε τοὺς μετὰ Λέοντος τοῦ Βυζαντίου διδάσκοντας, ἀλλὰ πολλάκις αὐτοπροσώπως μεταβαίνων εἰς τὴν Σχολὴν ἐνεθάρρυνε τοὺς διδασκομένους. Ἐπροστάτευσαν ἐπίσης τὴν Ἀκαδημίαν καὶ τὰ μέλη τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, διακρινόμενα ἐπὶ φιλομουσίᾳ. Ἰδιαιτέραν προσοχὴν παρέσχεν, κατὰ τὴν *Συνέχειαν τοῦ Θεοφάνους*, Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος. Ἀλλὰ μικρὸν κατὰ μικρὸν θὰ ἐξέπιπτε πάλιν εἰς ἀφάνειαν, ἐὰν τέσσαρες φίλοι καὶ συνεργάται δὲν τὴν ἀνεζωογόνουν. Ἦσαν δὲ οὗτοι: ὁ *Κώνστας* ὁ καὶ γνωστότερος ὑπὸ τὸ ἐκκλησιαστικόν του ὄνομα *Μιχαὴλ Ψελλός, Κωνσταντῖνος ὁ Λειχούδης, Ἰωάννης ὁ Ξιφιλῖνος* καὶ *Ἰωάννης ὁ Μαυρόπους*. Ἡ μάθησις τότε ἦτο τόσον μικρά, ὥστε ὁ Ψελλὸς τὴν ἀποκαλεῖ προσωπεῖον καὶ προσποίησιν. Ἐπὶ Ρωμανοῦ ὅμως τοῦ Ἀργυροπούλου (1029—1034), κατόχου τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς παιδείας, ἐδόθη ποιά τις ὤθησις εἰς τὰ γράμματα, ἐκαλλιεργήθη δὲ ἀτελῶς ἡ ἀριστοτελικὴ φιλοσοφία, ἡ θεωρουμένη ὡς συνᾴδουσα καὶ πρὸς τὸν χριστιανισμόν, ἐνῷ ἡ πλατωνικὴ ἐθεωρεῖτο ἄντικρυς πρὸς αὐτὸν ἀντικειμένη.

Οἱ τέσσαρες φίλοι ὅμως κατώρθωσαν καὶ προσείλκυσαν τὴν εὔνοιαν τῶν αὐλικῶν, οὗτοι δὲ ἀπέσπασαν τὴν εὐμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου (1042—1055). Τὸν ἔπεισαν λοιπὸν νὰ προστατεύσῃ τὴν ἰδιωτικὴν αὐτὴν προσπάθειαν καὶ νὰ ἱδρύσῃ ἐκ νέου τὴν σβεσθεῖσαν ἐν τῷ μεταξὺ Ἀκαδημίαν. Ὁ Μονομάχος εἰσήκουσε τὴν εὐχὴν καὶ ἵδρυσεν αὐτὴν εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου, τὸν ὁποῖον, μετὰ τοῦ συνεχομένου Γηροκομείου, εἶχεν ἀνεγείρει ὁ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἀκμάσας πατρίκιος Πέτρος ὁ Βαρσαμιανὸς (κατὰ τὰ *Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως*). Ἀλλὰ τότε, προφανῶς τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἐνδιαφερομένων, ἐπῆλθε σφοδρὰ διαίρεσις, διότι οἱ μὲν ἤθελαν νὰ διδάσκεται μόνη ἡ Νομική, καὶ αὐτὴ ὑπὸ τοῦ Ξιφιλίνου, οἱ δὲ προέκριναν μόνην τὴν Φιλοσοφίαν μὲ διδάσκαλον τὸν Ψελλόν. Οἱ δύο παλαιοὶ φίλοι ἤρισαν μεταξύ των καὶ ὑπεστήριξεν ἕκαστος τὰ ἴδια συμφέροντα. Φρονιμώτερος ὅμως καὶ συμβιβαστικώτερος ὁ βασιλεύς, συνήνωσεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἀμφοτέρας τὰς ἐπιστήμας καὶ διώρισεν ἀμφοτέρους εἰς τὰς οἰκείας ἕδρας. Διωρίσθησαν δὲ καὶ ἄλλοι, δευτερεύοντες, ὡς ὁ Νικήτας ὁ Βυζάντιος καὶ Ἰωάννης ὁ Μαυρόπους.

Τότε διὰ πρώτην φοράν, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀκαδημίαν, ὁ Ψελλὸς τολμᾷ ν' ἀνεγείρῃ ἐκ τοῦ τάφου αὐτὴν ταύτην τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἡ ἀριστοτελίζουσα ἐκκλησία ἀπ' αἰώνων εἶχε χωρισθῆ. Ἡ σφοδρὰ πολεμικὴ ἥτις μετὰ τέσσαρας αἰῶνας ἔμελλε νὰ χαράξῃ τὴν πάλην μεταξὺ τῶν δύο φωτεινῶν μορφῶν τῆς βυζαντικῆς ἀμφιλύκης, τοῦ *Γεωργίου Σχολαρίου* καὶ τοῦ *Πλήθωνος (Γεμιστοῦ)*, ἔκτοτε ἐμφανίζεται εἰς ὁμιχλώδη ἀκόμη κατάστασιν, ἴσως διότι αἱ ἀντιρρήσεις ἀκόμη δὲν εἶχαν προκληθῆ μετὰ πείσματος. Καὶ ὁ ἀριστοτελίζων Ξιφιλῖνος ἐκαρτέρει εὐθετώτερον χρόνον διὰ νὰ πολεμήσῃ τὸν πλατωνίζοντα Ψελλόν. Ἀλλ' ἡ Ἀκαδημία προώδευε τόσον, ὥστε καὶ ἀπὸ τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης καὶ ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς πολλοὶ συνέρρεον μαθηταί, ἵνα ἀκροασθῶσι τοῦ *ὑπάτου τῶν φιλοσόφων* ὡς ἀπεκαλεῖτο ὁ Ψελλός.

Ἡ Ἀκαδημία ἤρχισε φθίνουσα, διότι οἱ κυριώτατοι αὐτῆς παράγοντες ἐξαναγκασθέντες νὰ

Digitized by Google

καταλάβουν αὐλικὰ ἀξιώματα καὶ ἄλλα, πολιτικὰ ἢ ἐκκλησιαστικά, ἀπεμακρύνθησαν αὐτῆς, ἀντικατασταθέντες ὑπὸ ἀνικάνων καὶ «καθαρμάτων». Μετ' ὀλίγον ἤρχισαν ν' ἀποχωροῦν οἱ διδάσκαλοι τρεπόμενοι εἰς τὸν μοναχικὸν βίον. Ἀπολειφθεὶς μόνος ὁ Ψελλός, καὶ δεινὰ προβλέπων, κείρεται μοναχὸς τῷ 1054, μετὰ τὸ Σχίσμα, καὶ μετονομασθεὶς Μιχαὴλ ἀναχωρεῖ εἰς τὰ Ἡσυχαστήρια τοῦ Ὀλύμπου. Ἐκεῖ παρέμεινεν ἐπ' ἐλάχιστον μόνον χρόνον, ἐπειδὴ ἠδυνάτει νὰ ζῇ μακρὰν τῆς ἐγκοσμίου τύρβης. Καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν του, περισσότερον παρά ποτε πλατωνίζων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν, ἀριστοτελίζοντα Ξιφιλῖνον, ὅστις γενόμενος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐπεδίωξε νὰ παρεμποδίσῃ τὸν Ψελλὸν ἀπὸ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ Ἀττικοῦ φιλοσόφου.

Ἔκτοτε ἡ Ἀκαδημία ἤρχισε φθίνουσα πάλιν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι δὲν ἐσβέσθη μὲ τὴν ἐκ νέου ἀποχώρησιν τοῦ Ψελλοῦ εἰς ἄλλο ἡσυχαστήριον, διότι ἀναγορεύεται διάδοχός του, ὡς ὕπατος φιλόσοφος, *Ἰωάννης ὁ Ἰταλὸς* καὶ εἶτα *Θεόδωρος ὁ Σμυρναῖος*. Πότε δὲ ὁριστικῶς ἐκλείσθη, δὲν εἶναι γνωστόν. Αἱ νέαι πολεμικαὶ λαίλαπες, νέα εἰσαγαγοῦσαι ἤθη εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον αἰῶνας ἀπεμάκρυναν τὴν προσπάθειαν τῆς ἀναστηλώσεως τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος, μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ Μέσου Ἑλληνισμοῦ, ὁπότε ἀμυδρὰς ἀναλαμπὰς παρέχουν ἡμῖν ὅσα γνωρίζομεν περὶ τῶν δύο ἀντιμαχομένων φιλοσόφων, τοῦ Σχολαρίου καὶ τοῦ Γεμιστοῦ. Γ. Δ. Κ.

Ἀκαδημία ἰατρικὴ Σαποροπόλεως (Γονδισαπώρ).—Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Σαπὼρ ὁ Α' κατὰ τὸ μέσον τοῦ τρίτου μ. Χ. αἰῶνος ἔκτισε κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Βυζαντίου τὴν Σαπορόπολιν ἢ Γονδισαπόρην (Γουνδὲ-Σάχπουρ), ἔνθα ἐκτὸς καλλιτεχνῶν Ἑλλήνων καὶ ἰατροὶ Ἕλληνες προσεκλήθησαν, οἵτινες ἤρξαντο διδάσκοντες καὶ ἰατρικὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἑλληνικῶν συγγραμμάτων καὶ ἐκδίδοντες τὰς ἐπὶ τοῦ κλίματος τῆς Περσίας παρατηρήσεις αὐτῶν. Εἶτα, κατὰ τὸ τέλος τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ἱδρύθη ἰατρικὴ σχολὴ ὑπὸ σοφῶν νεστωριανῶν ἐν Σαποροπόλει, ἐκ τῶν διωχθέντων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ σχολὴ αὕτη ἤκμασε κυρίως ἐπὶ Χοσρόου τοῦ Α', ἐκλήθη δὲ καὶ ἀκαδημία. Περὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς οὐδὲν γνωρίζομεν, εἰμὴ ὅτι διετήρησε τὸν χριστιανικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, ὃν καὶ κατόπιν, ἐπὶ τῆς μουσουλμανικῆς ἔτι κατακτήσεως διετήρησε. Κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα ἐφοίτων καὶ κληρικοί, οἵτινες ἀπηγορεύετο νὰ σπουδάσωσι τὴν ἰατρικὴν (κατὰ Assemann: «nemo fratrum qui in schola docentur, medicum sequatur aut lectionem ab eo excipiet»). ΑΡ. Π. Κ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ. Τοὺς χρόνους τῆς λεγομένης **ἀναγεννήσεως** (βλ. λ.) τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, τὴν πλησιεστέραν πρὸς τὸ κέντρον τοῦ μεσαιωνικοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐντεῦθεν ἐπέδρασεν ἐπὶ τὸν διανοητικὸν βίον καὶ τῶν λοιπῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, χαρακτηρίζει σπουδαίως ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐκδηλώσεων τῆς ζωηρᾶς πνευματικῆς κινήσεως καὶ ἡ ἵδρυσις ἐπιστημονικῶν συλλόγων μὲ ποικίλους ἀντικειμενικοὺς σκοπούς. Οἱ σύλλογοι οὗτοι ὠνομάσθησαν ὅλοι μὲ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα *Ἀκαδημίαι*. Πρὸ τοῦ 15ου αἰῶνος μία μόνον ἀκαδημία ἀναφέρεται, ἡ ***Παλατινὴ Ἀκαδημία (Academia Palatina)***, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ μεγάλου Καρόλου, αὐτοκράτορος τοῦ Φραγκικοῦ κράτους (768—814), τῆς ὁποίας ἀπὸ τὸ 782 (ἄγνωστον μέχρι ποίου ἔτους) διευθυντὴς ὑπῆρξεν ὁ σοφὸς Ἄγγλος Ἀλκουῖνος. Οὗτος ἦτο τὸ μᾶλλον δρῶν μέλος τῆς Ἀκαδημίας, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἐνεγράφοντο ὡς ἀκαδημαϊκοὶ ὑπὸ ψευδώνυμα λαμβανόμενα ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς, ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος. Ἡ Ἀκαδημία ἐκτὸς τοῦ κυρίως ἐπιστημονικοῦ της ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐστρέφετο περὶ τὴν φιλολογίαν, φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν, ἀπετέλει καὶ εἶδος συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας, βοηθοῦσα τὸν Κάρολον εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ μεγάλου κράτους του.

Τὴν πρώτην σκέψιν τῆς συστάσεως τῶν Ἀκαδημιῶν τῆς ἀναγεννήσεως ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς Ἰταλοὺς λογίους καὶ φιλομούσους πλουσίους καὶ ἡγεμόνας οἱ λόγιοι Ἕλληνες, οἱ πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεταβάντες εἰς τὴν Ἰταλίαν. Μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας, οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ κυριώτεροι συντελεσταὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς κατεστράφη μὲν εἰς τὴν πρώτην κοιτίδα του μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, πλὴν ὀλίγων κέντρων μικρᾶς πνευματικῆς κινήσεως, κατεδικάσθη ἐν τῷ συνόλῳ του νὰ ζῇ μέσα εἰς τὸ σκότος τῆς παχυλῆς ἀμαθείας, ἀλλὰ διὰ τῶν Ἑλλήνων λογίων, οἱ ὁποῖοι ἀθρόοι ἀπεδήμησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀνέθαλεν ὑπὸ νέαν μορφὴν ἐπὶ ξένου ἐδάφους, ὁπόθεν μετὰ αἰῶνας ἔμελλε νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν ὡς πολιτισμὸς εὐρωπαϊκὸς ἐκεῖ, ὅπου τὸ πρῶτον ἐγεννήθη. Κατὰ τὸ ὑπόδειγμα δὲ τῶν πρώτων Ἀκαδημιῶν ἐξηκολούθουν νὰ ἱδρύωνται τοιαῦται μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 17ου αἰῶνος εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ μερικῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν.

Αἱ σπουδαιότεραι τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἀκαδημιῶν κατὰ σειρὰν χρονολογικὴν εἶναι αἱ ἑξῆς.

Ἡ Πλατωνικὴ Ἀκαδημία τῆς Φλωρεντίας (Accademia Platonica). Ἱδρυτὴς αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ φιλόμουσος ἡγεμὼν Κόσμος ἀνήκων εἰς τὴν μεγάλην καὶ ἱστορικὴν οἰκογένειαν τῶν Μεδίκων. Οὗτος φιλοξενήσας ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τῇ αὐλῇ του τὸν Ἕλληνα πλατωνικὸν φιλόσοφον Γεώργιον Γεμιστὸν μὲ ἡγεμονικὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ ἀκούων αὐτὸν συχνὰ ὁμιλοῦντα περὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ του συστήματος τόσον πολὺ ἐνεθουσιάσθη, ὥστε μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν ἀπεδέχθη τὴν πρότασίν του περὶ ἱδρύσεως Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας πρὸς μελέτην τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ἡ Ἀκαδημία ἱδρύθη τῷ 1440, ἔφθασε δὲ εἰς τὴν μεγίστην ἀκμὴν τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεώς της ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων. Τὸ ἵδρυμα τοῦτο δὲν ἦτο ἁπλῶς σύλλογος ἐπιστημόνων, ἀλλὰ μᾶλλον σχολὴ φιλοσοφική, τῆς ὁποίας πρῶτος δημόσιος καθηγητὴς ὑπῆρξεν ὁ Ἕλλην ἐκ Κωνσταντινουπόλεως **Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος**, ὅστις διαμείνας ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν Φλωρεντίᾳ, ὅπου κατέφυγεν ὡς πρόσφυξ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πατρίδος του, καὶ προστατευόμενος καὶ τιμώμενος ὑπὸ τοῦ Κόσμου καὶ Πέτρου τῶν ἐκ Μεδίκων καὶ συντελέσας πολὺ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Λαυρεντίου, διωρίσθη παρ' αὐτοῦ ὡς ὁ καταλληλότερος διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας.

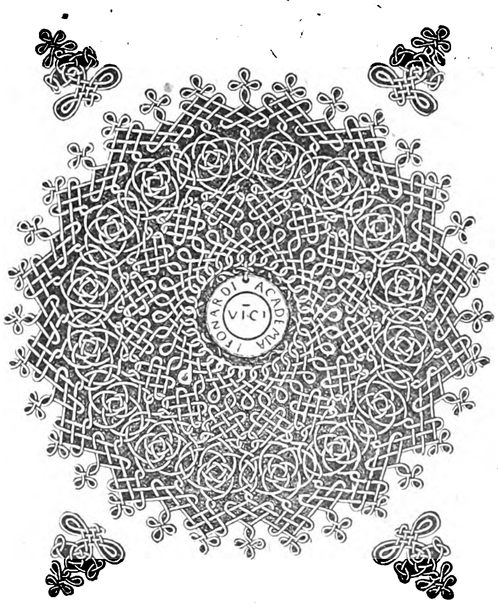

Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι.
[Πανομοιότυπον σχεδιαγραφήματος ἀποδιδομένου εἰς τὸν διάσημον Ἰταλὸν ζωγράφον].

Ἡ ἐπιτυχὴς διδασκαλία τοῦ Ἀργυροπούλου φαίνεται ἀπὸ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τῶν μαθητῶν του, ὅτι, ὅταν ἐδίδασκεν, ἐφαίνοντο πῶς ἀνεγεννῶντο οἱ χρόνοι τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων. Ἐν γένει δὲ ἐν Φλωρεντίᾳ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐδιδάσκετο ἀπὸ Ἕλληνας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οἱ ὁποῖοι ἐπροστατεύοντο καὶ γενναίως ἠμείβοντο ὑπὸ τῶν Μεδίκων. Ἀπὸ τὴν Πλατωνικὴν Ἀκαδημίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐσπούδασαν πλεῖστοι λόγιοι ἄνδρες, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα διεδόθη ὄχι μόνον εἰς ὅλην τὴν Ἰταλίαν, ἀλλ' ἀπὸ αὐτὴν μετεδόθη καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἱσπανίαν, Γερμανίαν καὶ Ἀγγλίαν. Ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας αὐτὰς πολλοὶ σπουδασταὶ συνέρρεον εἰς τὴν Φλωρεντίαν καὶ μετέδιδον κατόπιν εἰς τὰς πατρίδας των μαζὶ μὲ τὰ φῶτα τῆς παιδείας καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Περίφημος ὑπῆρξε καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας, ἡ ὁποία ἐσυστήθη μὲν ὑπὸ τοῦ Κόσμου, τῷ 1444, ἐπλουτίσθη δὲ πολὺ ἐπὶ τοῦ Λαυρεντίου καὶ ὠνομάσθη *Λαυρεντιανή*. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη περιέχει σήμερον περὶ τὰς 10 χιλιάδας χειρόγραφα Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων. Ἡ Ἀκαδημία ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ 1521, κατόπιν δὲ διελύθη ἕνεκα τῶν πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ ἔτους ἐκείνου, αἱ ὁποῖαι ἠνάγκασαν τὰ μέλη της νὰ διασκορπισθοῦν.

Ἡ Ἀκαδημία τῆς Νεαπόλεως, ἡ λεγομένη Ποντανιάνα *(Accademia Pontaniana)*, ἱδρύθη τῷ 1443 ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Μπεκατέλλη. Δὲν εἶναι πολὺ γνωστὰ τὰ κατ' αὐτήν, ὅπως ἄγνωστον εἶναι καὶ τὸ ἔτος τῆς διαλύσεώς της.

Ἡ Ἀκαδημία τῆς Ρώμης ἱδρύθη τῷ 1450 ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Βησσαρίωνος, πρότερον ὀρθοδόξου μητροπολίτου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Τὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας συνήρχοντο εἰς αὐτὴν τὴν οἰκίαν τοῦ ἱδρυτοῦ καὶ μονίμου προέδρου της, ἡ ὁποία κειμένη ἐπὶ τοῦ Κυριναλίου λόφου ἀπετέλει τὸ μέγα ἐπιστημονικὸν κέντρον τῆς Ρώμης. Ἡ Ἀκαδημία εἶχε χαρακτῆρα φιλολογικὸν καὶ φιλοσοφικόν. Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους διεξήγετο σφοδρὸς ἀγὼν μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τῆς πλατωνικῆς καὶ ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας, ὁ δὲ Βησσαρίων ἦτο ἐνθουσιώδης ὀπαδὸς τῆς πρώτης. Εἰς τὴν οἰκίαν του καθ' ἡμέραν συνήρχοντο λόγιοι Ἕλληνες καὶ Ἰταλοὶ διὰ νὰ συζητήσουν ἐπὶ φιλολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν θεμάτων, τὰς δὲ ἀκαδημαϊκὰς συζητήσεις διηύθυνεν ὁ ἴδιος ἀναιρῶν ἢ ἐπικυρώνων τὰ λεγόμενα μετὰ κύρους καὶ αὐθεντίας ἐπιστημονικῆς ἀνεπιδέκτου οἱασδήποτε ἀντιρρήσεως. Ἡ Ἀκαδημία διελύθη μαζὺ μὲ τὸν θάνατον τοῦ Βησσαρίωνος τὸ ἔτος 1472.

Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Μιλάνου ἱδρύθη τῷ 1483 ὑπὸ τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι *(Lionardi Vinci Accademia)*. Ἂν καὶ δὲν ἔχομεν πολλὰς ἀσφαλεῖς πληροφορίας περὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ χαρακτῆρός της, ἐν τούτοις κρίνοντες ἐκ τῶν μελετῶν τοῦ Λεονάρδου, ὅστις, ἂν δὲν ἦτο ὁ μόνος, ἐξάπαντος ἦτο ὁ κυριώτερος ἐκ τῶν καθηγητῶν της, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἠσχολεῖτο εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας ἐκτὸς τῆς θεολογίας, φιλοσοφίας καὶ νομικῆς. Ἡ Ἀκαδημία ἔπαυσε νὰ λειτουργῇ περὶ τὸ τέλος τοῦ 15ου αἰῶνος, ὅτε ἔφυγε μακρὰν τοῦ Μιλάνου ὁ Λεονάρδος.

Ἡ Ἀλδιανὴ Ἀκαδημία τῆς Βενετίας (Accademia Veneta) ἱδρύθη τῷ 1500 ὑπὸ τοῦ Ἄλδου Μανουτίου, ἀρχηγοῦ τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Μανουτίων καὶ ἱδρυτοῦ τοῦ λαμπροτέρου καὶ μεγαλυτέρου ἐκδοτικοῦ καταστήματος τοῦ 16ου αἰῶνος ἐν Βενετίᾳ. Ἐκ τῶν πιεστηρίων τοῦ καταστήματος τούτου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1494 μέχρι τοῦ 1592 ἐξῆλθον αἱ καλύτεραι ἐκδόσεις τῶν κλασσικῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων. Ἡ Ἀκαδημία ἀσχολουμένη εἰς ζητήματα φιλολογικὰ συνεδρίαζεν εἰς τὰ τυπογραφικὰ ἐργοστάσια τοῦ Ἄλδου καὶ ἐπέβλεπε συγχρόνως καὶ εἰς τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν κειμένων. Μέλη της ὑπῆρξαν οἱ μεγαλύτεροι σοφοὶ τῆς Βενετίας Ἰταλοὶ καὶ ξένοι καὶ κυρίως Ἕλληνες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγεται καὶ ὁ Κρῆτης Μᾶρκος Μουσοῦρος, εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων Ἑλλήνων λογίων τοῦ 16ου αἰῶνος. Ὁ Μουσοῦρος ἐκτὸς τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἀξιώματος εἶχε καὶ τὸν τίτλον καὶ τὴν δημοσίαν θέσιν καθηγητοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τόσοι δὲ ἀκροαταὶ συνέρρεαν πανταχόθεν, ὥστε ἡ Βενετία ὠνομάσθη διὰ τὴν πολύκροτον διδασκαλίαν του *Νέαι Ἀθῆναι*.

Ἡ δευτέρα *Ἀκαδημία τῆς Βενετίας* (Accademia Veneta Seconda) ἱδρυθεῖσα πρὸς καλλιέργειαν τῶν φιλολογικῶν ἐπιστημῶν τὸ 1556 ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου Μπαντόαρου διελύθη μετ' ὀλίγα ἔτη τὸ 1561.

Ἡ Ἀκαδημία τῆς Μοδένης ἐσυστήθη τῷ 1537 καὶ εἶχε τριάκοντα μέλη τοὺς ἀρίστους ἐπιστήμονας τῆς πόλεως, τὰ ὁποῖα ἠσχολοῦντο εἰς ζητήματα γραμματολογικὰ καὶ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν συγγραμμάτων. Μέλος τῆς Ἀκαδημίας ταύτης ὑπῆρξε καὶ ὁ Ἕλλην Φραγκίσκος Πόρτος ἐκ Κρήτης, εἷς τῶν ἐπιφανῶν λογίων καὶ κριτικῶν τοῦ 16ου αἰῶνος, ὅστις καὶ ἐπολιτογραφήθη δημότης Μοδένης.

Ἡ Ἀκαδημία τῆς Φερράρας ἐσυστήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὰς φιλολογικὰς μελέτας. Μέλος αὐτῆς ἐνεγράφη καὶ ὁ Φραγκίσκος Πόρτος, ὅστις προσκληθεὶς ὡς καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Φερράρας ἄφησε τὴν ἐν Μοδένῃ θέσιν του.

Ἡ Ἀκαδημία τῶν ἀπορρήτων τῆς φύσεως (Academia secretorum naturae) ἱδρύθη ἐν Νεαπόλει τὸ 1560 ὑπὸ τοῦ Μπατίστα Πόρτα. Ἀντικείμενα τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν της ἦσαν ἡ φυσικὴ φιλοσοφία καὶ ἡ ἰατρική, ὑπῆρξε δὲ ἡ πρώτη Ἀκαδημία πρὸς μελέτην καὶ καλλιέργειαν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ οἰκία τοῦ Πόρτα, ὅστις ἦτο καὶ πρόεδρός της, ἀπετέλει τὸ κέντρον τῆς ἑνώσεως τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν φυσιοδιφῶν. Ἐκεῖ συνήρχοντο τὰ μέλη της καὶ συνεζήτουν περὶ τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων. Δὲν διήρκεσεν ὅμως πολὺν χρόνον τὸ ἔργον καὶ ἡ ὕπαρξις τῆς Ἀκαδημίας. Ἕνεκα τοῦ φυσικοῦ χαρακτῆρός της παρενοήθη ὁ σκοπός της καὶ ἐνομίσθη ὡς κέντρον μαγικῶν ἐνεργειῶν, διὰ τοῦτο δὲ ἐκατηγορήθη εἰς τὴν φοβερὰν Ἱερὰν Ἐξέτασιν ὁ Πόρτας, ὅστις καὶ ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Ρώμην διὰ ν' ἀπολογηθῇ ἐνώπιον τοῦ πάπα Παύλου Γ'. Ἡ κατηγορία αὕτη ἐπέφερε τὴν διάλυσίν της.

Ἡ Ἀκαδημία τῆς Κρούσκας (Accademia della Crusca) ἱδρύθη τὸ 1582 ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ εἶναι ἡ ἐπιφανεστάτη ὅλων τῶν Ἀκαδημιῶν τῆς Ἰταλίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀναγεννήσεως. Τὸ ὄνομά της εἶναι ἀλληγορικόν. Crusca ἐν τῇ ἰταλικῇ γλώσσῃ σημαίνει τὸ πίτυρον, τὸ ὁποῖον ὑπολείπεται μετὰ τὸ κοσκίνισμα τοῦ ἀλεύρου. Τὸ δὲ σύμβολόν της ἦτο τὸ κόσκινον. Διὰ τῶν ἀλληγορικῶν τούτων ὀνομάτων καὶ συμβολικῶν παραστάσεων ἤθελεν ἡ Ἀκαδημία τῆς Κρούσκας νὰ δηλώσῃ τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον της, τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ κριτικὴ ἔρευνα τοῦ κειμένου τῶν ἐνδόξων ποιητῶν καὶ λογογράφων τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννή-

Digitized by Google

σεως κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἡ κάθαρσις αὐτοῦ ἀπὸ τὰ ξένα στοιχεῖα καὶ ὁ ἐπὶ τοιαύτης βάσεως καθορισμὸς τοῦ τύπου τῆς ἰταλικῆς γλώσσης καὶ ἡ σύνταξις λεξικοῦ αὐτῆς.

Πράγματι δὲ τὸ λεξικὸν τοῦτο συντελεσθὲν ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τὸ 1612 ὑπὸ τὸν τίτλον «Vocabolario degli Accademici della Crusca». Τὸ ἔργον δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μέγα ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως, διότι ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον εἰς τὰ κατόπιν ἐκδοθέντα λεξικὰ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, δὲν περιωρίσθη δὲ ἕως ἐδῶ, διότι ἀργότερα ἔγιναν καὶ ἄλλαι πληρέστεραι ἐκδόσεις. Ἡ Ἀκαδημία τῆς Κρούσκας ἐξακολουθοῦσα τὸ ἔργον της μέχρι τοῦ 1819 ἀναδιωργανώθη τότε καὶ μετωνομάσθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Φλωρεντίας Λεοπόλδου *Φλωρεντινὴ Ἀκαδημία (Accademia Fiorentina)*, ὑπὸ τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα ὑπάρχει μέχρι σήμερον.

Ἡ Ἀκαδημία τῶν Λιγκέων (Lincei) ἱδρύθη ἐν Ρώμῃ τὸ 1603 ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Τσέζη, συγκατέλεξε μεταξὺ τῶν μελῶν της καὶ τὸν περίφημον Γαλιλαῖον καὶ διελύθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἱδρυτοῦ της τὸ 1632.

Ἡ πειραματικὴ Ἀκαδημία τῆς Φλωρεντίας (Accademia del Cimento) ἱδρύθη τὸ 1657 ὑπὸ τοῦ Λεοπόλδου τοῦ ἐκ Μεδίκων διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν διὰ πειραμάτων ἐπικύρωσιν τῶν περὶ φυσικῶν ὄντων καὶ φαινομένων θεωριῶν. Ἡ Ἀκαδημία ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν τὸ 1667 συλλογὴν πειραμάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν πίεσιν τοῦ ἀέρος, τὸ συμπιεστὸν τοῦ ὕδατος, τὴν θερμότητα, τὸν ἦχον, τὰ βλήματα κττ. Αἱ ἐργασίαι τῆς Ἀκαδημίας δεικνύουν τὰ πρῶτα βήματα τῆς πειραματικῆς μεθόδου ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῶν φυσικῶν φαινομένων. Ὁ βίος της ἦτο βραχύς, διότι μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἱδρυτοῦ καὶ διευθυντοῦ της Λεοπόλδου ὡς καρδιναλίου ἐπῆλθε κατὰ μικρὸν ἡ διάλυσίς της.

Ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἀρκάδων ἱδρύθη ἐν Ρώμῃ τῷ 1690 ὑπὸ τοῦ νομοδιδασκάλου Γκραβίνα καὶ τοῦ Κρεστσεμπένη. Ἔφερε δὲ τὸ παράδοξον τοῦτο ὄνομα, διότι τὰ μέλη της ἐνεγράφοντο ὄχι μὲ τὰ πραγματικὰ ὀνόματά των, ἀλλὰ μὲ ψευδώνυμα ὀνόματα ποιμένων τῆς ἀρχαίας Ἀρκαδίας. Ὁ σκοπός της ἦτο φιλολογικός, ἐξέδιδε δὲ μηνιαῖον περιοδικόν, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκει τις συχνάκις πολυτίμους πραγματείας περιστρεφομένας εἰς ζητήματα ἱστορικὰ καὶ ἀρχαιολογικά.

Ἡ Ἀκαδημία τῆς Βολωνίας ἱδρύθη τῷ 1691 ὑπὸ τοῦ ἀστρονόμου Εὐσταθίου Μανφρέδου καὶ ἡνώθη μετ' ὀλίγα ἔτη μὲ τὸ πανεπιστήμιον τῆς πόλεως ὑπὸ τὸν τίτλον *Accademia dell' Instituto* ἢ *Clementina* πρὸς τιμὴν τοῦ πάπα Κλήμεντος Ι' (1708).

Εἰς ἄλλας χώρας ἄξιαι λόγου Ἀκαδημίαι κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦσαν: Ἐν Γερμανίᾳ ἡ ***Ἀκαδημία τῆς Βιέννης*** ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Μπάους (Bausch) τῷ 1652 κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἰταλικῶν Ἀκαδημιῶν. Ἦτο ἡ πρώτη τῶν μεγάλων γερμανικῶν Ἀκαδημιῶν ὀνομαζομένη κατ' ἀρχὰς μὲν *Ἀκαδημία τῶν φυσικῶν παραδόξων (Academ a naturae curiosorum)*, μετονομασθεῖσα δὲ κατόπιν πρὸς τιμὴν τοῦ εὐεργέτου της ἀρχιδούκος Λεοπόλδου *Ἀκαδημία Καισαρικὴ Λεοπολδῖνα (Academia Caesarea Leopoldina)*. Ἡ ἐπιστημονικὴ δρᾶσίς της περιεστρέφετο μὲν καὶ περὶ ἄλλα φυσικὰ ζητήματα, πρὸ πάντων ὅμως περὶ τὴν ἰατρικήν. Ἐν Πολωνίᾳ δὲ ἡ ***Ἀκαδημία τοῦ Ζαμόσι*** ἱδρυθεῖσα τῷ 1593 ὑπὸ τοῦ Ἰὰν Ζαμόϊσκη διελύθη τῷ 1775 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσὴφ Β' τῆς Αὐστρίας, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὸν πρῶτον διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας ὑπήχθη ἡ ἐπαρχία, ὅπου ὑπῆρχεν ἡ πόλις Ζαμόσι. Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΝΕΩΤΕΡΑΙ ΑΚΑΔΗΜΙΑΙ· Εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους ἱδρύθησαν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς πολιτισμένας χώρας ὀργανώσεις ἐπιστημονικαὶ καὶ καλλιτεχνικαί, εἴτε φέρουσαι ἐξ ἀρχῆς αὐτὸν τοῦτον τὸν τίτλον τῆς *Ἀκαδημίας*, εἴτε ὑπὸ ἄλλην ὀνομασίαν εἰς τὸν ἴδιον ἀφορῶσαι σκοπόν. Τὰς κυριωτέρας τούτων ἀναφέρομεν κατωτέρω κεχωρισμένως δι' ἕκαστον κράτος.

ΑΓΓΛΙΑ

Αἱ μεγάλαι ὀργανώσεις, ἃς συνήθως ὀνομάζομεν Ἀκαδημίας, καλοῦνται ἐν Ἀγγλίᾳ ***ἑταιρεῖαι (Society)***. Ἡ λέξις ***Ἀκαδημία (Academy)*** ἀποδίδεται μόνον εἰς τὴν ὀργάνωσιν τὴν ἀφορῶσαν εἰς τὰς καλὰς τέχνας.

Αἱ κυριώτεραι μεταξὺ τῶν ἀγγλικῶν ἀκαδημαϊκῶν ὀργανώσεων εἶναι αἱ ἑξῆς:

Βασιλικὴ Ἀκαδημία τοῦ Λονδίνου (Royal Society of London).—Αὐτὴ ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Βερολίνου καὶ εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων Ἀκαδημιῶν τῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ πρώτη ἀπόπειρα ἱδρύσεως της ἀνάγεται εἰς τὸ 1616 καὶ ἐγένετο ἐπὶ βασιλείας Ἰακώβου Α' τῇ εἰσηγήσει τοῦ μαρκησίου Buckingham. Παρομοία ἀπόπειρα, γενομένη ἐπὶ Καρόλου Α' ἔμεινεν ἀτελεσφόρητος. Τῷ 1665, διαρκοῦντος τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Βάκωνος συνήρχοντο κατὰ συνήθειαν τακτικῶς εἰς Ὀξφόρδην, ὅπως συζητῶσι θέματα ἀναγόμενα εἰς τὰς πειραματικὰς ἐπιστήμας.

Τῷ 1662 ὁ Κάρολος Β' ἵδρυσε τὴν ***Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ - Λονδίνου (Royal Society of London)*** ἥτις ἀπέκτησεν ἀπ' ἀρχῆς μεγίστην λαμπρότητα. Εἰς ταύτην ἀνεκοινώθησαν τὸ πρῶτον αἱ κυριώτεραι τῶν μεγάλων ἀνακαλύψεων τοῦ Νεύτωνος, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ *«Ὑπομνήματα»* τῆς Ἀκαδημίας (Philosophical Transactions).

Ὁ Νεύτων ὑπῆρξεν ἰσόβιος πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας ταύτης, μετ' αὐτὸν δὲ προήδρευσαν πλεῖστοι διαπρεπεῖς Βρεττανοὶ ἐπιστήμονες. Ἐν τῇ Βασιλικῇ Ἀκαδημίᾳ ἐγένοντο σοβαρώταται συζητήσεις μεταξὺ τοῦ Νεύτωνος καὶ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ, εἰς αὐτὴν δὲ ἀπετάθη καὶ ὁ Λεϊβνίτιος, ζητήσας ὅπως κρίνῃ αὕτη ποῖος μεταξὺ τῶν δύο διαμφισβητούντων τὰ πρωτεῖα,—τοῦ Νεύτωνος καὶ τοῦ Λεϊβνιτίου—εἶναι ὁ ἀνακαλύψας πρῶτος τὸν διαφορικὸν λογισμόν.

Ἡ Βασιλικὴ Ἀκαδημία τοῦ Λονδίνου ἀπέκτησε μεγάλην βαρύτητα καὶ κῦρος, καθ' ὅλον τὸν ΙΗ' αἰῶνα καὶ διετήρησε ταῦτα μέχρι σήμερον.

Μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς καταλέγονται οἱ ἐπισημότεροι τῶν Ἄγγλων καὶ ξένων σοφῶν, ὡς ὁ Νεύτων, Cavendish, Wollaston, Priestley, Herschel, Davy, Hoock κλπ. Ἀπὸ τοῦ 1665 ἐκδίδει τὰ *«Φιλοσοφικὰ Ὑπομνήματα»* (Philosophical Transactions), ὧν ἐδημοσιεύθησαν μέχρι τοῦδε πλέον τῶν 200 τόμων, ἀπὸ τοῦ 1800 δὲ ἡ ἔκδοσις αὐτῶν γίνεται ἐτησίως.

Βασιλικὴ Ἀκαδημία τοῦ Δουβλίνου (Royal Academy of Sciences).—Ἱδρύθη τῷ 1782 ἐν Δουβλίνῳ τῆς Ἰρλανδίας. Τὰ μέλη της εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐκδίδει περιοδικῶς Transactions, πρὸς δὲ τούτοις καὶ Proceeding ἀπὸ τοῦ 1836.

Βρεττανικὴ Ἀκαδημία (British Academy).—Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1899 συνῆλθον ἐν Wiesbaden ἀντιπρόσωποι τῶν κυριωτέρων εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀμερικανικῶν Ἀκαδημιῶν. Ἐκεῖ ἀπεφασίσθη ἡ ἵδρυσις *διεθνοῦς ἑνώσεως* τῶν ἁπανταχοῦ Ἀκαδημιῶν διῃρημένων εἰς δύο κύρια τμήματα, τὸ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὸ τῶν ἐπιστημῶν τῶν γραμμάτων. Ἡ Ἀγγλία δὲν εἶχε νὰ παρουσιάσῃ Ἀκαδημίαν διὰ τὸ δεύτερον τμῆμα. Κατόπιν πολλῆς σκέψεως ἱδρύθη ἑταιρεία κληθεῖσα ***«Βρεττανικὴ Ἀκαδημία διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἱστορίας, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς φιλολογίας»***. Ἡ Ἀκαδημία ἐζήτησε νὰ ἀναγνωρισθῇ, καὶ τὴν 8ην Αὐγούστου τοῦ 1902 ἀνεγνωρίσθη διὰ βασιλικοῦ διατάγματος. Ὡς σκοπὸς τῆς Ἀκαδημίας καθορίζεται ἐν αὐτῷ ἡ καλλιέργεια τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, καθὼς καὶ τῆς ἱστορίας, φιλοσοφίας, νομικῆς, πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν, ἀρχαιολογίας καὶ φιλολογίας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν τακτικῶν μελῶν ὁρίζεται εἰς 100. Ἡ Ἀκαδημία διοικεῖται ὑπὸ προέδρου καὶ δεκαπενταμελοῦς συμβουλίου ἐκλεγομένων κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν ἑταίρων.

Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν τεχνῶν Royal Academy of arts).—Ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ὁ διάσημος ζωγράφος καὶ χαράκτης Γουλιέλμος Χόγκαρθ (Hogarth) καὶ τινες ἄλλοι καλ-

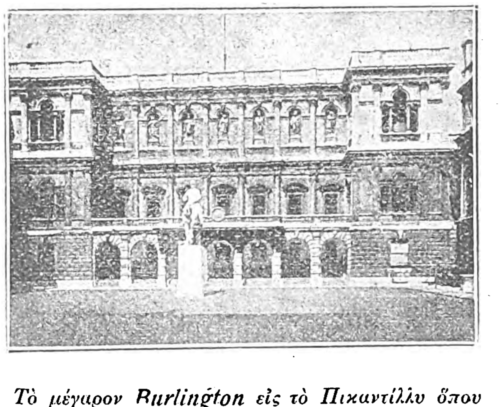

Τὸ μέγαρον Burlington εἰς τὸ Πικαντίλλυ ὅπου γίνονται αἱ ἐκθέσεις τῆς Ἀγγλικῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν.

λιτέχναι κατέβαλον πολλὰς προσπαθείας πρὸς ἵδρυσιν ἀκαδημίας καλῶν τεχνῶν, ἀλλὰ συνήντησαν τοιαύτας δυσχερείας, ὥστε ἀπέτυχον. Τὰς δυσχερείας ταύτας μετὰ πεντήκοντα ἔτη ἠδυνήθη νὰ ἄρῃ ὁ σὲρ Ἰωσίας Ρέϋνολντς (Joshua Reynolds), τῷ δὲ 1766 ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Γ' ὑπέγραψε διάταγμα ἀναγνωρίσεως *«Ἑταιρείας τῶν Ἄγγλων καλλιτεχνῶν»*. Εἰς τὴν ἑταιρίαν ταύτην μετὰ δύο ἔτη ἔδωσε τὸν τίτλον τῆς ***Βασιλικῆς Ἀκαδημίας (Royal Academy)***. Τὴν 2 Ἰανουαρίου 1769 συνῆλθεν εἰς πρώτην δημοσίαν συνεδρίασιν ἡ νέα Ἀκαδημία καὶ ὁ Reynolds ἐξελέγη διὰ βοῆς πρόεδρος αὐτῆς. Βραδύτερον ἀντικατεστάθη οὗτος ὑπὸ τοῦ West, ζωγράφου τῆς αὐλῆς καὶ εὐνοουμένου τοῦ βασιλέως. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου (1820) ἐξελέγη πρόεδρος ἕτερος διάσημος Ἄγγλος ζωγράφος ὁ Lawrence.

Ὁ καταστατικὸς χάρτης τῆς Ἀκαδημίας ὥριζε τὰ μέλη αὐτῆς εἰς *τεσσαράκοντα*, ἐκ τῶν ὁποίων τριάκοντα ἦσαν ζωγράφοι, ἓξ γλύπται καὶ τέσσαρες ἀρχιτέκτονες. Πλὴν αὐτῶν ἓξ ὑπῆρχον ὡς *ἁπλοῖ ἑταῖροι* καὶ ἓξ χαράκται, ἐννέα καθηγηταὶ σχεδίου καὶ πλαστικῆς, πρὸς δὲ τέσσαρες τακτικοὶ καθηγηταὶ διὰ τὰ μαθήματα τῆς ἀνατομίας, ἀρχιτεκτονικῆς, γραφικῆς καὶ προοπτικῆς. Τῷ 1770 ἡ Ἀκαδημία προσέθεσε τρεῖς νέας ἕδρας, τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, τῆς ἀρχαίας φιλολογίας καὶ τῆς ἀρχαίας τέχνης. Τὴν πρώτην ἕδραν κατέλαβε ὁ Goldsmith, τὴν δευτέραν ὁ Johnson καὶ τὴν τρίτην ὁ Dalton.

Ἡ Ἀκαδημία συνήρχετο κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ πολυσύνθετον ἵδρυμα Pall-Mall, ὅπου ἤδρευον πλῆθος ἑταιρειῶν καὶ λεσχῶν, κατόπιν ὅμως ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Γ' ἐγκατέστησεν αὐτὴν εἰς τὸ περίφημον Somerset-House, τὴν δὲ 1 Μαΐου 1788 ἐνεκαινιάσθη εἰς αὐτὸ ἡ πρώτη ἔκθεσις τῆς Ἀκαδημίας. Ἀπὸ τοῦ 1869 μετεφέρθη εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Πικκαντίλλυ Burlington-House, περιέλαβε δὲ τὰς πινακοθήκας τοῦ Gibson καὶ τὴν τῶν Διπλωμάτων. Εἰς τὸ μέγαρον τοῦτο γίνονται δύο κατ' ἔτος δημόσιαι ἐκθέσεις, ἡ μία ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ Μαρτίου διὰ τοὺς παλαιοὺς ζωγράφους, καὶ ἡ ἑτέρα ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Αὐγούστου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκτίθενται ἔργα γραφικῆς καὶ πλαστικῆς τοῦ σχολικοῦ ἔτους.

Σκοπὸς τῆς Ἀκαδημίας εἶναι νὰ συντηρῇ *Σχολὴν καλῶν τεχνῶν* καὶ νὰ ὀργανώνῃ τὰς δύο ἐτησίας καλλιτεχνικὰς ἐκθέσεις. Τὰ μέλη της διαιροῦνται εἰς τρεῖς κλάσεις: τοὺς *ἀκαδημαϊκούς* ἀνερχομένους εἰς τεσσαράκοντα, τοὺς *παρέδρους* εἰς εἴκοσι καὶ τοὺς *ἁπλοῦς ἑταίρους*, χαράκτας καὶ χαλκογράφους, ἀνερχομένους εἰς ἕξ. Ἕκαστος τῶν ὑποψηφίων ἀκαδημαϊκῶν ἢ παρέδρων καὶ ἑταίρων πρὸ τῆς ψηφοφορίας ὑποχρεοῦται νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν κρίσιν αὐτῆς ἕνα πίνακα, ἓν ἄγαλμα, ἢ ἓν ἀνάγλυφον ἢ οἷον δήποτε πλαστικὸν ἔργον, ὅπερ περιλαμβάνεται εἰς τὴν κυριότητα τῆς Ἀκαδημίας. Ἐκ τῶν ἀκαδημαϊκῶν ἐκλέγονται ἐτησίως ἐννέα οἵτινες ὑποχρεοῦνται νὰ παρακολουθοῦν τὰς σπουδὰς τῶν μαθητῶν. Ὅπως δὲ μαθητής τις γίνῃ δεκτὸς πρὸς φοίτησιν εἰς μίαν τῶν σχολῶν, δέον νὰ δώσῃ προηγουμένως δείγματα ἐπιδόσεως καὶ νὰ παρουσιάσῃ ἐντὸς τριῶν μηνῶν σχέδιον ἱκανοποιοῦν τὰς ἀξιώσεις τῆς ἐπιτροπῆς. Ἡ Ἀκαδημία ἀπονέμει *χρυσᾶ* καὶ *ἀργυρᾶ βραβεῖα* πρὸς τοὺς παρουσιάζοντας ἰδιοφυΐαν τινὰ μαθητάς, παρέχει δὲ εἰς αὐτοὺς τὰ μέσα τῆς διαμονῆς των ἐπί τινα ἔτη εἰς Ρώμην πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν των.

Ἡ Βασιλικὴ Ἀκαδημία τοῦ Λονδίνου ἔχει πλουσίαν βιβλιοθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχουσι πάντα τὰ περὶ τεχνῶν βιβλία εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, ἐν αὐτῇ δὲ ὑπάρχουν καὶ αἱ εἰκόνες τῆς Ἀγγελικῆς Κάουφμαν, διατελεσάσης καὶ ταύτης μέλους τῆς Ἀκαδημίας. Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ συμβουλίου ἀναρτῶνται οἱ προσφερόμενοι πίνακες ὑπὸ τῶν ἀκαδημαϊκῶν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκλογῆς των καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔργα ἀνωτέρας τέχνης. Οἱ τοῖχοι τῆς ὡραιοτάτης ταύτης αἰθούσης, ἔχουν διακοσμηθῆ ὑπὸ τοῦ West. Οἱ μᾶλλον ἐνδιαφέροντες εἰς αὐτὴν πίνακες εἶναι εἷς τοῦ Reynolds, ὁ παριστῶν τὸν βασιλέα Γεώργιον Γ' ἐν ὅλῃ τῇ βασιλικῇ του μεγαλοπρεπείᾳ, ἡ *Χωριατοπούλα* τοῦ Lawrence, ὁ *Βοσκὸς* τοῦ Westall, ὁ *Πίπτων γίγας* τοῦ Banks, μία *αὐτοπροσωπογραφία* Reynolds καὶ ἀγάλματά τινα τοῦ Flaxman. Ἡ Ἀκαδημία εἶναι πλουσία εἰς ἀρχαῖα ἔργα· κατέχει ἐπὶ τούτοις ἓν σχεδιαγράφημα τῆς *Ἁγίας οἰκογενείας* τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι, ἓν ἀνάγλυφον ἐπίσης τῆς *Ἁγίας οἰκογενείας* τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καί τινα ἄλλα. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη οὐδεμίαν χορηγίαν λαμβάνει παρὰ τοῦ δημοσίου, συντηρεῖται ἐξ ἰδίων πόρων, ἐνασκεῖ δὲ μέγα γόητρον παρὰ τῇ ἀγγλικῇ κοινωνίᾳ, ἥτις εἶναι ὑπερήφανος δι' αὐτήν. Θ. Β.

Ἀκαδημία τῆς Ἀρχαίας Μουσικῆς (Academy of Ancient Music).—Ἱδρύθη ἐν Λονδίνῳ τῷ 1710, σκοπὸς δὲ αὐτῆς ἦτο νὰ δώσῃ ὤθησιν εἰς τὴν μελέτην τῆς μουσικῆς. Τὸ ἵδρυμα τοῦτο εἶχε λαμπρὰν μουσικὴν βιβλιοθήκην ἤκμασε δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Τῷ 1734 ἡ Ἀκαδημία μετετράπη εἰς σεμινάριον ὅπου οἱ παῖδες ἐδιδάσκοντο τὰς ἀρχὰς τῆς μουσικῆς καὶ τοὺς νόμους τῆς ἁρμονίας.

Βασιλικὴ Μουσικὴ Ἀκαδημία (The Royal Academy of Music).—Ἱδρύθη τῷ 1711 διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μελοδραμάτων τοῦ Χαῖντελ τὰ ὁποῖα διηύθυνεν ὁ ἴδιος ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Χαϊνμάρκετ τοῦ Λονδίνου. Ὁ πρὸς τὴν ἵδρυσιν ταύτης ἔρανος ἀνῆλθεν εἰς τὸ ποσὸν τῶν 50.000 στερλινῶν, ὁ δὲ βασιλεὺς Γεώργιος Α' παρεχώρησε τὴν ἄδειαν νὰ ὀνομασθῇ βασιλική. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη διελύθη 9 ἔτη μετὰ τὴν ἵδρυσίν της ἕνεκα διαφωνίας τινὸς μεταξὺ τοῦ Χαῖντελ καὶ τοῦ Σενεσίνο.

Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν ἱδρύθη ἑτέρα Ἀκαδημία ἐν Λονδίνῳ ἐν ἔτει 1822. Ἱδρυτὴς αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ κόμης Westmoreand, μα-

Digitized by Google

νιώδης λάτρης τῆς μουσικῆς, ὅστις ἀνέθηκε τὴν προεδρείαν της εἰς τὸν μουσουργὸν Μποκσὰ (Bochsa), διευθυντὴν τότε τοῦ ἐν Χαϋμάρκετ τοῦ Λονδίνου ἰταλικοῦ μελοδράματος (1822). Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ὠργανώθη κατὰ πρότυπον τῆς Γαλλικῆς Ὄπερας τῶν Παρισίων, σκοπὸν δὲ ἔχει τὴν διάδοσιν τῆς μουσικῆς καὶ τὴν μόρφωσιν καλλιτεχνῶν διὰ τὰ μελοδράματα καὶ τὰς ὀρχήστρας.

Ἡ Ἀκαδημία διατηρεῖ δύο κατηγορίας μαθητῶν: Τοὺς *οἰκοτρόφους*, οἵτινες ἢ καταβάλλουν ἐτησίως πεντήκοντα λίρας ἀγγλικὰς διὰ τὰ τροφεῖα καὶ τὴν παίδευσίν των, ἢ εἰσέρχονται τοιοῦτοι ὡς ὑπότροφοι διαφόρων δωρεῶν καὶ κληροδοτημάτων, ἐὰν εἶναι πένητες καὶ δεικνύουν ἐξαιρετικὸν ἔρωτα πρὸς τὴν τέχνην ταύτην, καὶ εἰς τοὺς *ἐξωτερικούς*, οἵτινες ἀπολαμβάνουσι τῆς αὐτῆς παιδεύσεως. Ἐκ τῆς Ἀκαδημίας ταύτης κυρίως προέρχονται οἱ συνθέται, οἱ διευθυνταὶ ὀρχηστρῶν, οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ μουσικοὶ ἐν γένει ἐν Ἀγγλίᾳ, εἰς τὸ ἵδρυμα δὲ τοῦτο ὀφείλει τὸ Λονδῖνον τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μουσικοῦ αἰσθήματος κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα. Θ. Β

Ἀκαδημία Δραματικῆς Τέχνης (Academy of Dramatic Art).—Ἱδρύθη τῷ 1890 ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τοῦ Σὲρ Χέρμπερτ Τρὴ ὡς *Ἐπαγγελματικὴ Σχολὴ Θεάτρου*. Ἀνεγνωρίσθη τῷ 1913, διοικεῖται δὲ ὑπὸ δωδεκαμελοῦς συμβουλίου.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Ἀμερικανικὴ Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου—Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἱδρύθη τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1912, ἀποτελεῖ δὲ ἔργον ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ ὑπενθυμίζει ἐν πολλοῖς τὴν ἐν Εὐρώπῃ **Ἀκαδημίαν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου** (Institut de Droit International) λόγῳ τοῦ τρόπου τῆς συστάσεως αὐτῆς καὶ τῆς μορφῆς της, μὴ ἔχουσα ὡς ἐκείνη ἐπίσημον χαρακτῆρα ἀλλὰ ἐντελῶς ἐπιστημονικόν.

Τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1911 ὁ ἄλλοτε καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Κολομβίας James Brown Scott ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν τότε Σύμβουλον ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Χιλῆς Alejandro Alvarez ἀπηύθυνον «ἐμπιστευτικὴν διακοίνωσιν» εἰς τὸν διαπρεπέστερον διεθνολόγον ἑκάστης κατὰ μέρος χώρας τῆς Ἀμερικῆς, δι' ἧς ἐζήτουν τὴν γνώμην των ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως Ἀμερικανικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, ἥτις σκοπὸν θὰ εἶχε **«νὰ καταστήσῃ γνωστήν, διὰ τῆς σπουδῆς τοῦ Δημοσίου Διεθνοῦς Δικαίου, τὴν σημασίαν καὶ τὴν φύσιν τῶν διεθνῶν σχέσεων καὶ νὰ συσφίξῃ τοὺς μεταξὺ τῶν Κρατῶν δεσμούς, προσεγγίζων αὐτοὺς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς δικαιοσύνης»**, περιοριζομένη — ὡς τονίζεται ἐν τῇ «ἐμπιστευτικῇ διακοινώσει» — αὐστηρῶς, ὡς καὶ ἡ Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου τῆς Εὐρώπης, εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν ἐπίπεδον. Εἰς τὴν ὡς ἄνω «ἐμπιστευτικὴν διακοίνωσιν» ἔσπευσαν ν' ἀπαντήσουν ὅλοι, ἐνθουσιωδῶς ἀποδεχόμενοι καὶ ἐπικροτοῦντες τὴν τοιαύτην ἰδέαν. Ἐφόσον ἡ ἰδέα εἶχεν εὐμενῶς γίνει ἀποδεκτὴ οἱ τὸ πρῶτον αὐτὴν ἐμπνευσθέντες ἔσπευσαν ν' ἀποστείλωσι τὴν 4 Ἰουλίου 1912 εἰς τοὺς κατὰ χώρας λοιποὺς ἐπιστήμονας σχέδιον Καταστατικοῦ καὶ Κανονισμοῦ τῶν ἐργασιῶν τῆς συστηθησομένης Ἀκαδημίας, προσκαλουμένους νὰ ἐκφέρουν τὴν ἐπ' αὐτῶν γνώμην των. Μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν συγκατάθεσίν των δοθεῖσαν τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1912 ἡ Ἀμερικανικὴ Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου εἶχεν ἤδη ἱδρυθῆ. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν συνετάσσετο καὶ ἀπεστέλετο ὑπὸ τοῦ πρώτου προεδρείου «διακοίνωσις» πρὸς πάντας τοὺς διεθνολόγους τῆς Ἀμερικῆς, ἐν' ᾗ ἐξετίθεντο αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ σκοποὶ τῆς συσταθείσης Ἀκαδημίας.

Τὸ ἔργον τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Καταστατικοῦ της συνίσταται (ἄρθρ. 2) εἰς τὸ νὰ συντείνῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν γενικῶν ἀρχῶν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Κρατῶν τῆς Ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας, νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ μεθοδικὴν σπουδὴν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, νὰ διαδώσῃ τὰς ἀρχὰς καὶ ἐπιτύχῃ τὴν ἐφαρμογήν των εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν σαφεστέραν γνῶσιν τῶν διεθνῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων καὶ τὴν δημιουργίαν κοινῆς συνειδήσεως ἐπὶ τῆς διεθνοῦς δικαιοσύνης μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας καὶ νὰ κατορθώσῃ ὅπως γίνῃ ὑφ' ὅλων ἀποδεκτὴ ἡ κρατικὴ προσπάθεια πρὸς διακανονισμὸν τῶν μεταξὺ τῶν ἀμερικανικῶν Κρατῶν διεθνῶν διαφορῶν. Τὸ τρίτον ἄρθον καθορίζει τὰ μέσα, τρόπον τινά, διὰ τῶν ὁποίων θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθοῦν οἱ ὡς ἄνω σκοποί, συνιστάμενα εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν γενικῶν ἀρχῶν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, τὴν συζήτησιν τῶν ἀναφυομένων διεθνῶν ζητημάτων καὶ ἐπίλυσιν αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶς παραδεδεγμένων ἀρχῶν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, τὴν ἐξεύρεσιν τρόπον κωδικοποιήσεως τῶν διεθνῶν κανόνων καὶ τὴν κωδικοποίησιν αὐτῶν, τὴν δημιουργίαν συνειδήσεως ὡς πρὸς τὸ κῦρος τῶν ἀρχῶν αἵτινες ἀνεγνωρίσθησαν ὡς συμβιβαζόμεναι πρὸς τὴν πρόοδον τῶν νεωτέρων Κρατῶν, τὴν προσπάθειαν πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης ἢ τοὐλάχιστον τὴν τήρησιν τῶν ἐν καιρῷ πολέμου κρατούντων κανόνων, τὴν μελέτην τῶν ἀρχῶν τῆς δικαιοσύνης ἐφ' ὧν ἐρείδεται ἡ εἰρήνη καὶ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν ὡς καὶ τὸν τρόπον τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῶν ἐν δεδομένῃ περιστάσει, τὴν συνδρομὴν πρὸς ἐπικράτησιν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς φιλανθρωπίας ἐπιτυγχανομένης διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ μεθοδικῆς διδασκαλίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, διὰ διαλέξεων, ὁμιλιῶν ἐπὶ διεθνῶν ζητημάτων, διὰ δημοσιευμάτων κλπ. καὶ τέλος τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δεσμῶν φιλίας καὶ ἐμπιστοσύνης μεταξὺ τῶν Δημοκρατιῶν τῆς Ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας.

Ἡ παράθεσις ἀνωτέρω τοῦ ἄρθρ. 2 τοῦ Καταστατικοῦ τῆς Ἀκαδημίας, ἐν ᾧ διαγράφονται οἱ σκοποὶ αὐτῆς, καὶ περιλήψεως τῶν μέσων δι' ὧν προβλέπεται, διὰ τοῦ ἄρθ. 3, ἡ πραγματοποίησις αὐτῶν, ἀρκεῖ ὅπως ἄρῃ πᾶσαν ἀμφιβολίαν σχετικὴν μὲ τὸν προορισμὸν τῆς Ἀκαδημίας ταύτης. Διότι ὑπεστηρίχθη—ἢ τοὐλάχιστον ὑπετέθη—ὅτι ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἀποστολὴν ἔχει τὴν δημιουργίαν νέου Διεθνοῦς Δικαίου, τοῦ «*Ἀμερικανικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου*» τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο διάφορον ἢ καὶ θ' ἀντέβαινεν εἰς τὸ παγκόσμιον Διεθνὲς Δίκαιον, ἐνομίσθη δὲ ὅτι πρόκειται περὶ «*Ἀκαδημίας τοῦ Ἀμερικανικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου*» καὶ οὐχὶ περὶ «*Ἀμερικανικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου*». Ἡ τοιαύτη δὲ ἀντίληψις εἶναι ἐσφαλμένη καθόσον, ὡς σαφῶς ἐξάγεται καὶ εἰδικῶς ἀναγράφεται εἰς τὸ ὡς ἄνω 2 ἄρθ., ἡ ἐν λόγῳ Ἀκαδημία τοῦ Δ. Δικαίου σκοπεῖ «**νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀναγνώρισιν *τῶν γενικῶν ἀρχῶν αὐτοῦ* ὑπὸ τῶν Κρατῶν τῆς Ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας**» θεωρουμένου τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, ὡς καὶ πράγματι εἶναι, ἑνὸς καὶ ἑνιαίου. Συνεπῶς ὡς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτῆς ἡ Ἀμερικανικὴ Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου οὐδόλως ζητεῖ νὰ βαδίσῃ ἐπὶ ἄλλης ὁδοῦ ἐκείνης ἣν ἀκολουθεῖ ἡ ἐν Εὐρώπῃ **Ἀκαδημία Διεθνοῦς Δικαίου**, ὅ,τι ἄλλως προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν ὡς σκοπῶν ἑκάστης τούτων ἐν τῷ Καταστατικῷ ἑκατέρας ἀναγραφομένων. Ἡ μόνη μεταξὺ τῶν δύο τούτων Ἀκαδημιῶν διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὴν ἔκτασιν τῆς δικαιοδοσίας ἑκάστης, τῆς μὲν περιορισθείσης—διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀκαδημίας — ἐν Εὐρώπῃ μόνον, τῆς δὲ ἐκτεινομένης μόνον ἐπὶ τῶν Κρατῶν τῆς Ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας. Ἄσχετον δὲ ἐντελῶς τυγχάνει τὸ γεγονὸς τῶν ἀπαντωμένων ἐνίοτε λεπτομερειακῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν ἐν Εὐρώπῃ κρατούντων διεθνῶν κανόνων καὶ τῶν ἐν Ἀμερικῇ τοιούτων, τῶν ὀφειλομένων εἰς λόγους καθαρῶς τοπικούς, τὴν ἱστορίαν, τὸν πολιτικὸν βίον κλπ. ἑκατέρου τῶν δύο ἡμισφαιρίων.

Τὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας διακρίνονται εἰς ἐπίτιμα, τακτικὰ καὶ πρόσεδρα, ἐκλεγόμενα μεταξὺ τῶν διεθνολόγων ὅλων τῶν Κρατῶν τῆς Ἀμερικῆς, οὐδενὸς τούτων δυναμένου ν' ἀντιπροσωπευθῇ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ διὰ περισσοτέρων τῶν πέντε. Ὡς ἐπίτιμα δύνανται νὰ ἐκλεγοῦν καὶ διεθνολόγοι ἄλλων Κρατῶν, τουτέστι καὶ ἐκ τῆς Εὐρώπης **«συντείναντες εἴτε διὰ τῆς θεωρίας εἴτε διὰ τῆς πρακτικῆς εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου»**, ἀπολαύουσι δὲ πάντες οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐπιτίμων τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων τῶν ὁποίων χαίρουσι καὶ τὰ τακτικὰ μέλη. Πρόσεδρα μέλη εἶναι οἱ ἀνήκοντες εἰς μίαν *«ἐθνικὴν ἑταιρίαν»* (τοιαύτη δὲ συνεστήθη τὸ πρῶτον ἐν Μεξικῷ τὴν ἑπομένην ἀκριβῶς τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀκαδημίας) συσταθεῖσαν **«διὰ τὴν μελέτην καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, ἧς τὰ μέλη δέον νὰ εἶναι διαπρεπεῖς νομομαθεῖς, ἐμπεποτισμένοι μὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου»**. Ἐπὶ πλέον πρόσεδρα μέλη καθίστανται καὶ οἱ ὑπὸ τῶν ἑταίρων-προσέδρων μελῶν τῆς Ἀκαδημίας προταθέντες καὶ ἐκλεγέντες. Δικαίωμα ψήφου ἐπὶ ἐκλογῆς ἔχουν μόνον τὰ ἐπίτιμα καὶ τακτικὰ μέλη, μὴ ἀπαγορευομένου εἰς τὰ πρόσεδρα τοιαῦτα νὰ παρευρίσκωνται κατὰ τὰς συνεδριάσεις καὶ νὰ ψηφίσουν ἐπὶ ἐπιστημονικῶν ζητημάτων. Οἱ ἱδρυταὶ τῆς Ἀκαδημίας ἐθεωρήθησαν ex officio ὡς ἱδρυτικὰ μέλη αὐτῆς (ἄρθ. 4 καὶ 5), ὑπ' αὐτῶν δὲ ἐξελέγησαν τὰ ἀρχικὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας.

Τὸ Προεδρεῖον τῆς Ἀκαδημίας ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς ἐπιτίμου προέδρου (τοιοῦτος δὲ ἐξελέγη τὸ πρῶτον ὁ Elihu Root), ἑνὸς προέδρου (τοιοῦτος ἐξελέγη τὸ πρῶτον ὁ ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς Ἀκαδημίας James Brown Scott), ἑνὸς ἀντιπροέδρου, ἑνὸς γενικοῦ γραμματέως (τοιοῦτος ἐξελέγη διὰ πρώτην φορὰν ὁ ἕτερος τῶν ἱδρυτῶν Alejandro Alvarez) καὶ ἑνὸς ταμίου. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐπιτίμου προέδρου, προέδρου καὶ ἀντιπροέδρου ἐνεργεῖται ἐν ἀρχῇ ἑκάστης συνόδου. Ὁ γενικὸς γραμματεὺς ἐκλέγεται διὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τριῶν συνόδων καὶ δύναται νὰ ἐπανεκλεγῇ. Τῇ αἰτήσει του εἶναι δυνατὸν νὰ διορισθοῦν εἷς καὶ πλείονες ὑπογραμματεῖς (ἄρθρ. 6 καὶ 10). Ὁ ἐπίτιμος πρόεδρος, ὁ πρόεδρος καὶ ὁ ἀντιπρόεδρος, ὁ γενικὸς γραμματεὺς καὶ ὁ ταμίας ἀφ' ἑνὸς καὶ εἷς ἀντιπρόσωπος ἑκάστου κατὰ μέρος Κράτους ἀφ' ἑτέρου, ἐκλεγόμενος διὰ τὸ χρονικὸν διάστημα μιᾶς συνόδου, ἀποτελοῦν ἀπὸ κοινοῦ τὸ ἐκτελεστικὸν Συμβούλιον τῆς Ἀκαδημίας (ἄρθρ. 7). Τὰ μέλη ἐξ ἄλλου τοῦ Προεδρείου ἀπὸ κοινοῦ μὲ ἄλλα τρία μέλη ἐκλεγόμενα ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτοῦ ἀποτελοῦν τὴν Ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπήν, ἥτις ἀντικαθιστᾷ τὸ Ἐκτελεστικὸν Συμβούλιον (ἄρθ. 8).

Ἡ Ἀκαδημία συνεδριάζει ἅπαξ τοὐλάχιστον κατὰ διετίαν, δυναμένη μετὰ πρόσκλησιν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου καὶ τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς νὰ συνέλθῃ ὁποτεδήποτε, κατὰ τὸ μεταξὺ διάστημα δύο τακτικῶν συνόδων, εἰς ἔκτακτον σύνοδον. Καθ' ἑκάστην σύνοδον ἡ Ἀκαδημία ὁρίζει τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον τῆς προσεχοῦς συνόδου· τοῦτο ὅμως δύναται ν' ἀφεθῇ καὶ εἰς τὴν Ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπὴν (ἄρθ. 12). Ἐπίσημοι γλῶσσαι τῆς Ἀκαδημίας εἶναι ἡ ἀγγλικὴ καὶ γαλλική, ἐπιτρεπομένης τῆς χρήσεως τῆς ἱσπανικῆς καὶ πορτογαλικῆς, ἀλλὰ πᾶν ἐπίσημον κείμενον δημοσιεύεται εἰς τὴν γλῶσσαν ἐν ᾗ συνετάγη (ἄρθρ. 16).

Τὰς ἐργασίας τῆς Ἀκαδημίας ρυθμίζει εἰδικὸς κανονισμὸς αὐτῆς, ὅστις περιέχει ταυτοχρόνως συμπληρωματικὰς διατάξεις εἰς ἐκείνας τοῦ καταστατικοῦ τῆς Ἀκαδημίας.

Τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἱδρύετο ἡ Ἀμερικανικὴ Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου πλεῖστα ὅσα ζητήματα ἀπησχόλουν τοὺς διεθνολόγους τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὑπὲρ πᾶν δὲ ἄλλο, τὸ ζήτημα τῆς κωδικοποιήσεως κανόνων τινῶν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου. Ἐκτὸς ὅμως τούτων πλεῖστα ἦσαν καὶ τὰ διεθνῆ ζητήματα τ' ἀφορῶντα εἰδικῶς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς, ζητήματα ἀνήκοντα εἰς τὸ καλούμενον «*ἀμερικανικὸν*» Διεθνὲς Δίκαιον.

Πρὸ πάντων ὅμως μεταξὺ τῶν τοιούτων ζητημάτων ἰδιαιτέρως ἀπησχόλουν τοὺς Ἀμερικανοὺς διεθνολόγους τὸ ζήτημα τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων τῶν ἀλλοδαπῶν, τὸ τῆς μεταναστεύσεως, τὸ τοῦ ἀποικισμοῦ, τὸ τῆς ἐθνικότητος, τὸ τῆς εὐθύνης τῶν Κρατῶν ἐκ πράξεων ἢ παραλείψεων τῶν ὀργάνων αὐτῶν, τὸ τῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῶν θαλασσῶν καὶ χωρῶν τῆς εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν Συμπολιτείαν ὑπαγομένης ἀνταρκτικῆς ζώνης, τὸ τοῦ καθορισμοῦ τῶν συνόρων, τὸ τῶν διεθνῶν ποταμῶν, τὸ τῆς τηλεφωνικῆς καὶ τηλεγραφικῆς συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν διαφόρων Κρατῶν κλπ. Τῶν πλείστων δὲ τούτων καὶ ἄλλων πολλῶν ἐπελήφθη εὐθὺς ἡ Ἀκαδημία, ἐπιτυχοῦσα ὅπως πολλὰ τούτων διευθετηθοῦν συμφώνως πρὸς τὰς ὑπ' αὐτῆς γενομένας ὑποδείξεις.

Μεγάλη δὲ ἐπίσης ὑπῆρξεν ἡ συμβολή της εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς κωδικοποιήσεως τῶν κανόνων τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, ὅ,τι δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς τὸ χαρακτηριστικώτερον στοιχεῖον τοῦ μὴ καθαρῶς «*ἀμερικανικοῦ χαρακτῆρος*» τῆς ἐν λόγῳ Ἀκαδημίας καὶ τῆς πράγματι διεθνοῦς φύσεως αὐτῆς. Γενικῶς, δέον νὰ παρατηρηθῇ ὅτι τὸ ἔργον τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀκαδημίας, παρ' ὅλον τὸ βραχὺ τοῦ βίου αὐτῆς, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν τῆς ἐν Εὐρώπῃ λειτουργούσης Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, βαίνει ἐκ παραλλήλου πρὸς ἐκεῖνο τῆς τελευταίας, τῶν δύο Ἀκαδημιῶν ἀλληλοσυμπληρουμένων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διαρκῶς. ΗΛ. Γ ΚΥΡ.

[Περὶ τῶν ἄλλων ἐν Ἀμερικῇ Ἀκαδημιῶν, βλέπε περαιτέρω εἰς οἰκείαν ἑκάστης χώραν.]

ΑΥΣΤΡΙΑ

Αὐτοκρατορικὴ Ἀκαδημία τοῦ Λεοπόλδου—Ἡ πρώτη τῶν μεγάλων γερμανικῶν Ἀκαδημιῶν ἱδρύθη εἰς Βιέννην τῷ 1652 ὑπὸ τοῦ Bausch κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἰταλικῶν Ἀκαδημιῶν, ὠνομάσθη δὲ ἀκολούθως ***Ἀκαδημία Αὐτοκρατορικὴ τοῦ Λεοπόλδου***. Ἀπὸ τοῦ 1705 ἐδημοσίευσε σειρὰν ὑπομνημάτων. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἦτο ἐπιστημονική, ἰδίως ὅμως ἰατρική.

Παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου τοῦ Α' ἱδρύθη τῷ 1846 ἐν Βιέννῃ ἡ ***Αὐτοκρατορικὴ Ἀκαδημία τῆς Βιέννης***, διαιρουμένη εἰς κλάσεις *μαθηματικῶν, φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἱστορίας* καὶ *φιλολογίας*. Ἀπὸ τοῦ 1850 δημοσιεύει ὑπομνήματα καὶ πρακτικά.

Ἀκαδημία Θηρεσιάνειος (Theresianum) τῆς Βιέννης—Ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίας Θηρεσίας ἱδρύθη τῷ 1746 εἰδικὸν ἐκπαιδευτήριον, ἐπικληθὲν *Collegium Theresianum*, διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων τῶν διαδόχων τῶν εὐγενῶν τοῦ καθολικοῦ δόγματος. Ἐν αὐτῷ ἐδιδάσκοντο τὰ ἐγκύκλια ἀφ' ἑνὸς μαθήματα καὶ ἡ φιλοσοφία, ἀφ' ἑτέρου δὲ (εἰς τὴν δευτέραν τάξιν) αἱ νομικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἐπιστῆμαι, αἱ ξέναι γλῶσσαι καὶ ἐπὶ πλέον ἐγίνετο «*διδασκαλία εὐγενείας*» (adelige Exerzitien) λόγῳ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς θέσεως τῶν εἰς τὸ ἐν λόγῳ Collegium φοιτώντων. Τοῦ ἱδρύματος τούτου τὴν διεύθυνσιν εἶχε τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν. Βραδύτερον ὅμως καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ 1755 εἰς τὸ ἐν λόγῳ διδακτήριον ἐγένοντο δεκτὰ καὶ τέκνα εὐγενῶν μὴ ἀνηκόντων εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν.

Τὸ ἐν λόγῳ Collegium ἐντὸς τῆς ἐπακολουθησάσης τεσσαρακονταετίας ὑποστὰν πλείστας ὅσας μεταβολὰς εἰς τὸν ὀργανισμόν του, μετονομασθὲν δὲ ἐπὶ πλέον εἰς *Theresianische-Savoysche Ritter-Akademie* διελύθη τέλος τῷ 1783. Δέκα τέσσαρα

Digitized by Google

ὅμως ἔτη μετὰ τὴν διάλυσιν αὐτοῦ, ἤτοι τῷ 1797, ἐπανιδρύθη πάλιν ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Theresianische Ritter-Akademie*» ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἄλλων παρομοίων ἱδρυμάτων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1804 ἡ διεύθυνσις αὐτοῦ ἀνετέθη εἰς τοὺς Piaristen. Τὸ πρῶτον ἥμισυ περίπου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος διαρρέει χωρὶς νὰ ἐπέλθουν ἐν τῷ μεταξὺ σπουδαῖαι καὶ οὐσιώδεις τροποποιήσεις εἰς τὸν ὀργανισμὸν καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς ἐν λόγῳ Ἀκαδημίας. Ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀπὸ 29 Σεπτεμβρίου 1849 αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπανεπετράπη ἡ ἐν αὐτῇ διδασκαλία τῶν καὶ ἄλλοτε διδασκομένων νομικῶν καὶ πολιτικῶν μαθημάτων, μετεβλήθη ἄρδην ὁλόκληρος ὁ ὀργανισμὸς αὐτῆς, ἐπανοργανωθείσης ἐπὶ ἐντελῶς νέων βάσεων ἐφ' ὧν καὶ σήμερον ἀκόμη λειτουργεῖ.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος τῆς 29 Σεπτεμβρίου 1849 ἡ ἀνωτάτη διοίκησις τῆς Ἀκαδημίας, ἥτις ἐπωνομάσθη «***Βασιλικὴ Θηρεσιάνειος Ἀκαδημία***», ἀνετέθη εἰς «*ἐπίτροπον*» (Kurator) διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, τὰ δικαιώματα τοῦ ὁποίου ὡρίσθησαν δι' εἰδικῶν αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων. Ἡ διεύθυνσις τῆς Ἀκαδημίας, ἡ διαχείρησις τῆς περιουσίας αὐτῆς καὶ τῶν εἰς αὐτὴν ἀνηκόντων ἀκινήτων ἀνετέθη εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος πάλιν διοριζόμενον διευθυντὴν τῆς Ἀκαδημίας. Ἡ λειτουργία τῆς Ἀκαδημίας, τῆς ὁποίας οἱ σπουδασταὶ ἦσαν ἐσωτερικοί, ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἄμεσον τοῦ Κράτους ἐπίβλεψιν. Σκοπὸς τῆς Ἀκαδημίας ταύτης μεταξὺ τῶν ἄλλων γενικῆς ἐκπαιδευτικῆς φύσεως ὡρίσθη καὶ ἡ κατάρτισις καταλλήλων ὑποψηφίων διὰ τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας.

Ὅπως ἀνταποκρίνεται δὲ εἰς τοὺς σκοποὺς αὐτῆς, ὡρίσθη ἐπίσης ὅτι ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀναγκαίων διὰ τὴν λειτουργίαν αὐτῆς ἱδρυμάτων, θέλει συντηρῇ ἰδίαις δαπάναις καὶ γυμνάσιον. Παρεκκλίσεις τοῦ γενικοῦ προγράμματος ἴσχυον δυνάμει εἰδικῆς συμφωνίας διὰ τοὺς Οὔγγρους σπουδαστάς. Η.Γ.Κ.

Ναυτικὴ Ἀκαδημία ἐν Φιούμε (Kaiserlich und Koninglich Kriegs Akademie). — Ἡ κυρίως σχολὴ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ποτὲ Αὐστριακοῦ Ναυτικοῦ, ἐγειρομένη ἐν τῷ μέσῳ εὐρέος κήπου ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως Φιοῦμε. Ὡς μαθηταὶ (Zögling der Marineakademie) κατετάσσοντο νέοι ἡλικίας 14—15 ἐτῶν. Ἡ φοίτησις ἦτο τετραετὴς μὲ πρόγραμμα διδασκαλίας παρεμφερὲς πρὸ τὸ τῆς ἡμετέρας Σχολῆς τῶν Ναυτικῶν Δοκίμων καὶ ἐκπαιδευτικοὺς πλοῦς, ἰδίως διὰ τῆς φρεγάτας «Σάϊντα» κατὰ τὸ θέρος. Οἱ ἀποφοιτῶντες ὠνομάζοντο *σημαιοφόροι β' τάξεως* (See Kadet). Ἡ Ἀκαδημία αὕτη διελύθη περὶ τὸ τέλος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, τὸ δὲ κτίριόν της μετεβλήθη ἤδη εἰς μέγα Νοσοκομεῖον. Σ. Ε. Λ.

ΒΕΛΓΙΟΝ

Βασιλικὴ Ἀκαδημία ἐπιστημῶν, λογοτεχνίας καὶ καλῶν τεχνῶν.—Αὕτη ἱδρύθη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Αὐστρίας Μαρίας Θηρεσίας τῷ 1772, ὅτε ἡ Αὐστρία κατεῖχε τὰς Κάτω Χώρας. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτοῦτον, ὑφίστατο δὲ ἀρχικῶς ὡς φιλολογικὴ ἑταιρεία, τὴν ὁποίαν μετέπλασσεν ἡ Μαρία Θηρησία εἰς «***αὐτοκρατορικὴν καὶ βασιλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς λογοτεχνίας***». Τὰ τοιούτου εἴδους ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα εἰσήχθησαν βραδέως εἰς τὸ Βέλγιον, καθόσον, ἐνῷ ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ Εὐρώπη εὑρίσκετο ἐν ἀκμῇ χάρις εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς μεταρρυθμίσεως, τὸ Βέλγιον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἱσπανῶν εἶχε καταρρεύσει, ἕνεκα δὲ τῶν θρησκευτικῶν πολέμων περιῆλθεν εἰς πλήρη μαρασμόν, οὕτω δὲ παρέμεινε μέχρι τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος. Εἰς τοιαύτην φυσικὴν καὶ πνευματικὴν κατάστασιν παρέλαβε τὰς Κάτω Χώρας ἡ Αὐστρία διὰ τῆς συνθήκης τῆς Οὐτρέχτης τῷ 1713. Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι εἶχον σχεδὸν ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τῆς χώρας ταύτης, μόνον δὲ τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Λουβαὶν διετήρει ἀκμήν τινα, εἶχεν ἀπωλέσει ὅμως μέγα μέρος τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ λαμπρότητος. Οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἐπιδοθῆ εἰς ἀπόκτησιν πλούτου, καὶ ἀπέμειναν μὲν φιλόπονοι καὶ ἐργατικοί, ἀλλὰ ἐμπειρικοὶ καὶ ξένοι πρὸς τὴν ἐπιτελουμένην ἐν Εὐρώπῃ πρόοδον. Ἡ ἐνεργετικὴ κυβέρνησις τῆς Μαρίας Θηρεσίας προεκάλεσεν ἀντίδρασιν, διέσεισε τὰ λιμνάζοντα ὕδατα καὶ ἀνύψωσε τὰ πνεύματα ἐν Βελγίῳ εἰς εὐγενεστέρας σφαίρας. Διαπρεπῆ τότε πρόσωπα συνέλαβον ἐν Βρυξέλλαις τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως ἑταιρείας σκοπούσης τὴν πνευματικὴν ἐξύψωσιν τοῦ λαοῦ· τῷ ὄντι δὲ συνεστήθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὡς «*Φιλολογικὴ Ἑταιρεία*» ἥτις συνῆλθε κατὰ πρῶτον εἰς δημοσίαν συνεδρίαν τὴν 5 Μαΐου 1769. Ἐπεδόθη ἀμέσως εἰς τὸ ἔργον καὶ ὠργάνωσε δύο διαγωνίσματα ἱστορίας καὶ φυσικῆς. Ταύτην ὁ πρίγκιψ L Strahremberg μετέβαλεν εἰς αὐτοκρατορικὴν καὶ βασιλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς λογοτεχνίας. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ὑφίσταται ἔκτοτε, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ τριῶν τάξεων, τῆς *λογοτεχνίας*, τῶν *καλῶν τεχνῶν* καὶ τῶν *ἐπιστημῶν*. Κατὰ πᾶν ἔτος ὁ βασιλεὺς διορίζει τὸν πρόεδρον αὐτῆς, ἐκλεγόμενον μεταξὺ τῶν τριῶν διευθυντῶν τῶν τάξεων, ἡ δὲ Ἀκαδημία ἀνανεώνει διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας τὰ ἐκλείποντα τακτικὰ μέλη της, τὰ ἀντεπιστέλλοντα καὶ τοὺς ἀλλοδαποὺς ἑταίρους αὐτῆς. Περιλαμβάνει ἤδη εἰς τὰς τάξεις της ὅ,τι ἐξαιρετικὸν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ πνευματικὸς κόσμος τοῦ Βελγίου. Ἡ μᾶλλον σημαίνουσα τάξις τῆς Ἀκαδημίας ταύτης εἶνε ἡ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν μαθηματικῶν. Ἠκολούθησε καὶ αὕτη τὰς κατόπιν τύχας τῆς χώρας καὶ πολλάκις περιῆλθεν εἰς κρισιμωτάτην θέσιν κινδυνεύσασα νὰ ἐξαφανισθῇ τέλεον.

Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γάλλων τῷ 1794, τὰ πλεῖστα τῶν πιστῶν εἰς τὸ αὐστριακὸν καθεστὼς μελῶν αὐτῆς ἐφυγαδεύθησαν ἐκ Βρυξελλῶν, τὰ δὲ ἀπομείναντα κατέλαβον διακεκριμένας θέσεις, πολλὰ δὲ ἐξ αὐτῶν εἰσῆλθον εἰς τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτοῦτον. Οὕτω τὸ Βέλγιον ἐθεωρεῖτο γαλλικὸν διαμέρισμα, κατ' ἀκολουθίαν ἡ Ἀκαδημία τῶν Βρυξελλῶν δὲν ἔδειξεν ἐπὶ μακρὸν σημεῖα ζωῆς. Κατὰ τὸ 1816, μετὰ τὴν ἕνωσιν τοῦ Βελγίου καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν, ἀνωργανώθη αὕτη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Γουλιέλμου Α' ὑπὸ τὸν τίτλον «***Ἀκαδημια τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς λογοτεχνίας τῶν Βρυξελλῶν***». Ἐν τῷ μεταξὺ συνέστησεν αὕτη ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα, βοτανικὸν κῆπον, χημικὸν ἐργαστήριον καὶ ἀστεροσκοπεῖον. Οἱ Quételet καὶ Garnier ἐδημοσίευον τὴν «Μαθηματικὴν καὶ φυσικὴν ἀλληλογραφίαν», εἰς ἣν συνειργάσθησαν οἱ διασημότεροι τῶν σοφῶν τῆς ἐποχῆς, εἶδον δὲ τὸ φῶς εἰς αὐτὴν ἔργα καὶ θεωρίαι ἐπιστημονικαὶ ἀνωτέρας ἀξίας. Μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1830, εἶδον τὸ φῶς δέκα τόμοι Ὑπομνημάτων. Ἔκτοτε ἡ Ἀκαδημία τῶν Βρυξελλῶν ἀνωργανώθη πολλάκις, ἀλλ' εἰσέτι δὲν ἐπλήρωσε τὰ διάφορα τμήματά της, τινὰ τῶν ὁποίων ὑφίστανται κατ' ὄνομα μόνον.

Ἀπὸ τοῦ 1871 ἔλαβεν αὕτη νέαν ζωήν, ἡ δὲ Κυβέρνησις, ὅπως τὴν ἐνισχύσῃ, ἐγκατέστησεν αὐτὴν εἰς τὸ περίφημον ἀνάκτορον τοῦ ἄλλοτε ἀντιβασιλέως πρίγκιπος τῆς Ὀράγγης, ἱδρυθὲν ἐπὶ σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος Καρόλου vander Straeten· ἐν τῷ αὐτῷ κτιρίῳ ἐγκατεστάθη βραδύτερον καὶ ἡ ***Βασιλικὴ Ἰατρικὴ Ἀκαδημία***. Ἡ αἴθουσα τῶν δημοσίων συνεδριάσεων ἔχει διακοσμηθῆ διὰ τοιχογραφιῶν τοῦ E. Slingeneyer, τῶν ὁποίων τὰ θέματα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς βελγικῆς ἱστορίας, εἰς δὲ τὸν κῆπον αὐτῆς ὑπάρχουν πλεῖστα χάλκινα ἀγάλματα, ἐν οἷς ὁ «Δισκοβόλος» τοῦ Κάσσελς, ὁ «Κάϊν» τοῦ Ζεόττ, ὁ «Νικητὴς» τοῦ Γκέεφς καὶ ἡ προτομὴ τοῦ χημικοῦ Στάς, πρὸ τῆς κυρίας δὲ εἰσόδου τοῦ ἀνακτόρου ἐγείρεται τὸ μνημεῖον τοῦ ἀστρονόμου Quételet, τοῦ συστήσαντος τὸ ἀστεροσκοπεῖον τῶν Βρυξελλῶν, ὅπερ εἶναι ἐξάρτημα τῆς Ἀκαδημίας. Θ. Β.

Βασιλικὴ Ἰατρικὴ Ἀκαδημία τοῦ Βελγίου (Académie royale de médecine de Belgique).—Ἱδρύθη διὰ βασιλικοῦ διατάγματος τῷ 1841, ἀρχικῶς δὲ εἶχε μεγάλην ὁμοιότητα μὲ τὴν Ἰατρικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Παρισίων. Τὰ μέλη, 36 κατ' ἀρχάς, ηὐξήθησαν εἰς 40 κατανεμημένα εἰς 6 τμήματα: α) *ἀνατομίας καὶ γενικῆς φυσιολογίας*, 8 μέλη, β) *παθολογίας*, 10 μέλη, γ) *χειρουργικῆς παθολογίας*, 10 μέλη, δ) *δημοσίας ὑγείας καὶ ἰατροδικαστικῆς*, 5, ε) *φαρμακευτικῆς, φαρμακολογίας καὶ χημείας*, 4 καὶ στ) *κτηνιατρικῆς*, 3 μέλη.

Ἀκαδημία τῆς γαλλικῆς γλώσσης (Académie de la langue française).—Ἱδρύθη ἐν Βρυξέλλαις τὴν 19ην Αὐγούστου 1920.

Ἀκαδημία Διεθνοῦς Δικαίου (Institut de Droit International).—Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου εἶναι ἀποκλειστικῶς ἔργον ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ὀφειλομένης κυρίως εἰς τὸν Βέλγον Rolin Jacquemyns, ὅστις τῷ 1873 ἀπέστειλε πρὸς τὰς ἐξοχωτέρας φυσιογνωμίας τῆς Εὐρώπης, αἱ ὁποῖαι ἔργον εἶχον τὴν ἐνασχόλησιν μὲ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον, ἐπιστολὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἐξέθετε τὸ σχέδιόν του περὶ ἱδρύσεως Ἀκαδημίας Διεθνοῦς Δικαίου. Ὡς σκοπὸν τῆς τοιαύτης «ἑνώσεως» ὅλων τῶν σημαντικωτέρων ἐργατῶν τῆς διεθνοῦς ἐπιστήμης ἐφαντάζετο τὴν δημιουργίαν ἑνὸς ὀργάνου τῆς νομικῆς συνειδήσεως τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ διεθνοῦς δικαίου.

Ἀλλ' ἐν τούτοις ἡ ἰδέα αὕτη δὲν ἐγεννήθη μόνον εἰς τὸν Jacquemyns, καθ' ἃ ἄλλως τε καὶ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, ἀλλ' εἰς πλείστους ὅσους, σχεδὸν ταυτοχρόνως καὶ δὴ ἐν Βερολίνῳ, Γενεύῃ Kharkow καὶ Νέᾳ Ὑόρκῃ. Ἤδη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1871 ὁ Lieber ἔγραφε πρὸς αὐτόν, ὅτι ἀπὸ μακροῦ κατέχεται «ὑπὸ τῆς ἰδέας συνεδρίου συγκειμένου ἐκ νομομαθῶν ὅλου τοῦ κόσμου, οὐχὶ βεβαίως ἐπισήμου, ἀλλ' ἐντελῶς δημοσίου καὶ διεθνοῦς, ἐν εἴδει οἰκουμενικῆς συνόδου, ἄνευ πάπα καὶ ἀλαθήτου». Ἓν ἔτος δὲ βραδύτερον, καὶ δὴ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1872 ὁ Ἑλβετὸς Mognier συνηντήθη ἐν Gand μετὰ τοῦ Jacquemyns, πρὸς πληρεστέραν συνεννόησιν ἐπὶ τῆς ἤδη διαδεδομένης ἰδέας ἱδρύσεως «ἑνώσεως τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου» μὲ χαρακτῆρα διεθνῆ. Ἐν τούτοις, ἂν ὁ Jacquemyns φέρεται ὡς ἱδρυτὴς τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὑπῆρξε καὶ ὁ πραγματοποιήσας τὴν τοιαύτην ἰδέαν. Πρὶν ἢ ἀκόμη προβῇ εἰς τὴν ἀποστολὴν τῆς ὡς ἄνω ἐπιστολῆς εἶχεν ἤδη ἐπικοινωνήσει μετὰ τῶν διαπρεπεστέρων συναδέλφων του, Calvo, Drouyn de Lhuys, de Garieu, Katchénowsky, Holtzendorff, Bluntschli—ὅστις δι' ἐπιστολῆς του ἐγνώρισεν εἰς τὸν Jacquemyns ὅτι καὶ αὐτὸν εἶχε πολλάκις ἀπασχολήσει ἡ «ἰδέα συνδιασκέψεως νομομαθῶν ἀσχολουμένων μὲ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον» ὑφ' ὅλων δ' ἐνθαρρυνθείς, προσεκάλεσε τριάκοντα δύο ἀντιπροσώπους τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, καὶ τῶν δύο Ἠπείρων, παρ' αὐτῷ ἐν Gand, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ προβῶσιν εἰς τὴν κατάρτισιν τῆς «διεθνοῦς ἑταιρίας».

Ἐκ τούτων μόνον δέκα, τῶν ἄλλων δηλωσάντων κώλυμα, ἔσπευσαν νὰ συμμορφωθοῦν πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς προσκλήσεως (ὁ Ὁλλανδὸς Auer, ὁ Ρῶσος Besobrasoff, ὁ Bluntschli, ὁ Calvo, ὁ Ἀμερικανὸς Dudley Field, ὁ Βέλγος de Laveleye, ὁ εἰς τὸ Edimburg καθηγητὴς Lorimer, ὁ Ἰταλὸς Mancivi, ὁ Ἑλβετὸς Mognier καὶ ὁ Ἰταλὸς ἐπίσης Pierantoni), οἵτινες ὡς ἐκ τούτου δύνανται νὰ θεωρηθοῦν, ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Jacquemyns, ὡς ἱδρυταὶ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου.

Ἡ ἔναρξις τῆς συνδιασκέψεως τῶν ἐν Gand συνελθόντων διεθνολόγων ἐγένετο τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1873, αἱ δὲ ἐργασίαι αὐτῆς διήρκεσαν ἐπὶ ἓξ ἡμέρας. Κατ' αὐτὰς οἱ ἐκεῖ συνελθόντες ἀφιερώθησαν εἰς τὴν συζήτησιν καὶ τὴν σύνταξιν τοῦ κανονισμοῦ, τοῦ θεμελίου λίθου ἐφ' οὗ θὰ ἐστήριζον ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημά των. Καὶ πράγματι τὴν 11 Σεπτεμβρίου ἐδημοσίευσαν τὸν κανονισμόν, τοῦ ὁποίου προτάσσεται «προοίμιον» ὑπὸ τύπον προκηρύξεως, συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ de Laveleye, ὑπογραφὲν δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἕνδεκα ἱδρυτῶν.

Εἰς τὸ ἐν λόγῳ προοίμιον ἐπιζητεῖται ἡ δικαίωσις τοῦ ἔργου τὸ ὁποῖον ἀνέλαβον οἱ ὡς ἄνω διεθνολόγοι νὰ πραγματοποιήσουν, ὁρμώμενοι ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι «τὰ μεγάλα συμβάντα τὰ ὁποῖα τελευταίως ἔλαβον χώραν εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Εὐρώπην παρήγαγον πανταχοῦ τὴν βαθεῖαν συναίσθησιν τῆς ἀτελείας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου». Ἀφοῦ δὲ ἀναπτύσσονται οἱ λόγοι οἵτινες καταδεικνύουσιν ἐν τῇ πράξει τὴν ἀτέλειαν καὶ ἀβεβαιότητα τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου «ἥτις ἀποτελεῖ διηνεκῆ ἀπειλὴν κατὰ τῆς εἰρήνης», ἐλέγχεται δὲ ὡς ἀνεπαρκὴς ἡ μέχρι τότε συντελεσθεῖσα πρόοδος εἰς τὸ Διεθνὲς Δίκαιον «διὰ τῆς διπλωματικῆς ἐνεργείας» καὶ «διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας», ὑποστηρίζεται ἡ ἀνάγκη τῆς «ἀπὸ κοινοῦ ἐπιστημονικῆς ἐνεργείας» ἤτοι τῆς συστάσεως «σωματείου διαρκοῦς μὴ φέροντος μὲν χαρακτῆρα ἐπίσημον, ἀπαρτιζομένου δὲ ἐξ ἀνδρῶν εἰδικῶν ἀνηκόντων εἰς ὅσον οἷόν τε περισσότερα κράτη», ὅπως τοῦτο συντελέσῃ «εἰς τὴν πρόοδον τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, δι' ὃν σκοπὸν ἱδρύθη καὶ ἡ ἡμετέρα Ἀκαδημία». Ἐν συνεχείᾳ, ἐκτίθενται ἀφ' ἑνὸς αἱ γενικαὶ ἀρχαί, αἵτινες διέπουσι τὴν ἐν λόγῳ Ἀκαδημίαν, ἃς θ' ἀναπτύξωμεν κατωτέρω, ἀναλύοντες τὸ καταστατικὸν αὐτῆς, διαγράφονται δὲ ἐξ ἄλλου, οἱ κανόνες ἐκεῖνοι οἵτινες θὰ κρατήσουν πάντοτε εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς, τὸ ὁποῖον δὲν συνίσταται εἰς τὴν δημιουργίαν δικαίου, ἀλλ' εἰς τὴν ἀναζήτησιν τούτου «ἐν τῷ αἰσθήματι τῆς εὐθύτητος τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν συνείδησιν ὅλων τῶν ἀνθρώπων».

Τὸ καταρτισθὲν ὑπὸ τῶν ἱδρυτικῶν μελῶν καταστατικὸν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἀκαδημίας ἀνεθεωρήθη κατ' ἐπανάληψιν, περιέχει δὲ τὰς ἑξῆς θεμελιώδεις ἀρχάς, ὡς ἰσχύει τοῦτο σήμερον, ἐξ εἴκοσι τὸ ὅλον ἄρθρων συγκείμενον.

Ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ ὁρίζεται ὅτι ἡ Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου «ἀποτελεῖ ἕνωσιν καθαρῶς ἐπιστημονικήν, ἄνευ χαρακτῆρος ἐπισήμου» μὲ σκοπὸν τὴν διατύπωσιν «τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς ἐπιστήμης κατὰ τρόπον ὥστε ν' ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν περὶ δικαιοσύνης συνείδησιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου», τὴν συνδρομήν του «εἰς πᾶσαν σοβαρὰν ἀπόπειραν βαθμιαίας καὶ προοδευτικῆς κωδικοποιήσεως τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου», τὴν ἐπιδίωξιν «τῆς ἐπισήμου καθιερώσεως τῶν ἀρχῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι θέλουν ἀναγνωρισθῆ ὡς διατελοῦσαι ἐν ἁρμονίᾳ μὲ τὰς ἀνάγκας τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν», ἐπίσης δὲ «τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης ἢ τῆς τηρήσεως τῶν κανόνων τοῦ πολέμου», τὸν ἔλεγχον «τῶν δυσχερειῶν τῶν ἀναφυομένων ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ἢ τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ δικαίου καὶ ἐν ἀνάγκῃ καταρτισμοῦ ἠτιολογημένης νομικῆς ἀποφάσεως ἐπὶ ζητημάτων ἀμφιβόλων ἢ διαμφισβητουμένων» καὶ τέλος τὴν ἐνίσχυσιν «διὰ δημοσιευμάτων, δημοσίων ὁμιλιῶν καὶ παντὸς ἄλλου μέσου τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ἀρχῶν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς φιλανθρωπίας, αἵτινες πρέπει νὰ διέπωσι τὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν σχέσεις».

Ἡ Ἀκαδημία συνέρχεται ἅπαξ τοῦ ἔτους εἰς τὸ ὑπ' αὐτῆς κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν σύνοδον ὁρισθὲν μέρος — πλὴν ἂν τοῦτο ἀνατεθῇ εἰς τὸ Συμβούλιον—, οὐδέποτε δὲ τὸ μεταξὺ τῶν δύο συνόδων διάστημα δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ δύο ἔτη (ἄρθρ. 2). Τὴν Ἀκαδημίαν ἀποτελοῦν τὰ τακτικά, τὰ πρόσεδρα καὶ τὰ ἐπίτιμα μέλη· τὰ τακτικὰ ἐκλέγονται ἐκ τῶν προέδρων· ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν τακτικῶν μελῶν δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ ἑξήκοντα. Τὰ

Digitized by Google

πρόσεδρα μέλη ἐκλέγονται ἐκ τῶν «ἀνθρώπων ἐκείνων ὅλων τῶν ἐθνῶν, οἵτινες προσέφερον ὑπηρεσίας εἰς τὸ Διεθνὲς Δίκαιον, εἴτε θεωρητικάς, εἴτε πρακτικάς», καὶ ἔχουν ἁπλῶς συμβουλευτικὴν ψῆφον ἐφόσον πρόκειται περὶ ἀποφάσεων σχετικῶν μὲ τὸ καταστατικὸν ἢ τὸν κανονισμὸν κλπ.· ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀνώτερος τῶν ἑξήκοντα. Ὅπως διατηρηθῇ δὲ ἡ διεθνὴς καὶ ἐντελῶς ἀμερόληπτος ἰδιότης τῆς Ἀκαδημίας, ἀπαγορεύεται νὰ εἶναι μέλη—τακτικὰ ἢ πρόσεδρα—ἐκ τοῦ αὐτοῦ Κράτους περισσότεροι τοῦ 1/5 τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ. Ὡς ἐπίτιμα μέλη ἐκλέγονται οἱ διακριθέντες εἰς τὸ Διεθνὲς Δίκαιον εἴτε εἶναι τακτικὰ ἢ πρόσεδρα μέλη, ἀπολαύοντα ὡς καὶ πᾶν ἐνεργὸν μέλος ὅλων τῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων (ἄρθρ. 3—7).

Τὰ τακτικὰ μέλη δύνανται ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὰ πρόσεδρα τοιαῦτα νὰ συστήσουν ἐπιτροπὰς εἰς ἑκάστην χώραν, ἀποτελουμένας ἐξ ἀνδρῶν ἀσχολουμένων μὲ τὰς ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας «ὅπως ὑποβοηθήσωσι τὰς προσπαθείας τῆς Ἀκαδημίας μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν των» (ἄρθρ. 8)

Ἡ Ἀκαδημία ἐκλέγει, διὰ τὸ διάστημα τριῶν συνόδων, μεταξὺ τῶν μελῶν της, ἓξ οἵτινες μετὰ τοῦ γενικοῦ γραμματέως ἀποτελοῦσι τὸ Συμβούλιον τῆς Ἀκαδημίας. Εἰς τὸ τέλος ὅμως ἑκάστης συνόδου ἀνανεοῦται τὸ 1/3 τῆς ἐν λόγῳ ἑξαμελοῦς ἐπιτροπῆς. Ἡ Ἀκαδημία μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου ἐκλέγει τὸν πρόεδρον καὶ ἀντιπρόεδρον, οἵτινες ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν γενικὸν γραμματέα ἀποτελοῦσι τὸ Γραφεῖον τῆς Ἀκαδημίας. Ὁ γενικὸς γραμματεὺς — ὡς καὶ οἱ ὑπογραμματεῖς τῇ αἰτήσει αὐτοῦ (ἄρθρ. 42) — ἐκλέγονται ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας διὰ τρεῖς συνόδους καὶ εἶνε ἐπανεκλέξιμοι. *Ἡ ἕδρα τοῦ γραμματέως θεωρεῖται καὶ ὡς ἕδρα τῆς Ἀκαδημίας* (ἄρθρ. 9 καὶ 10). Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ μεταξὺ δύο συνόδων διάστημα φροντίζει δι' ὅ,τι εἶνε δυνατὸν νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἀκαδημίας, τὸ δὲ Γραφεῖον τῆς Ἀκαδημίας ἐπιμελεῖται τὰ τῆς διοικήσεως (ἄρθρ. 10).

Ἡ Ἀκαδημία δημοσιεύει μεθ' ἑκάστην σύνοδον τὰ πρακτικὰ (ἄρθρ. 18), ἐκδιδόμενα ὑπὸ τὸν τίτλον «Annuaire de l'Institut de Droit International». Ὁ πρῶτος τόμος ἐξεδόθη τῷ 1877, ἐν αὐτῷ δὲ περιέχεται σύντομος περίληψις τῆς μέχρι τότε γενομένης ἐργασίας.

Τὰ τῆς ἐσωτερικῆς λειτουργίας τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου διέπει εἰδικὸς κανονισμός, διαιρούμενος εἰς τρία μέρη καὶ ἀποτελούμενος ἐκ 45 ἄρθρων. Ἐπὶ τῇ βάσει δ' αὐτοῦ ρυθμίζονται τὰ τῆς προπαρασκευαστικῆς ἐργασίας κατὰ τὸ μεταξὺ δύο συνόδων μεσολαβοῦν διάστημα, τὰ τῆς θέσεως ὑποψηφιοτήτων, τὰ τῆς ἐργασίας τῶν συνόδων καὶ τῆς τάξεως ἐν αὐταῖς κλπ. κλπ.

Ἡ μέχρι σήμερον ὑπὸ τῆς οὕτω πως συσταθείσης καὶ λειτουργούσης Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου γενομένη ἐργασία ὑπῆρξε ποικίλη, ἀλλὰ καὶ λίαν σημαντική. Ἡ δρᾶσις αὐτῆς δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς ζητήματα τοῦ Δημοσίου Διεθνοῦς Δικαίου, τόσον τοῦ ἐν εἰρήνῃ ὅσον καὶ τοῦ ἐν πολέμῳ, ἀλλὰ καὶ ἐπεξετάθη καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Ἰδιωτικὸν Διεθνὲς Δίκαιον, ἰδίᾳ δὲ εἰς ζητήματα τοῦ Ἀστικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου καὶ Ἐμπορικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου. Ἐξ ἄλλου τὸ ὅλον ἔργον καὶ αἱ ὑπ' αὐτῆς ληφθεῖσαι ἀποφάσεις δὲν ἐπέδρασαν μόνον ἐπὶ τὴν ἐπιστήμην καθ'ὅλου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν γενικὴν προσπάθειαν τῆς κωδικοποιήσεως τόσον τῶν κανόνων τοῦ Δημοσίου Διεθνοῦς Δικαίου, ὅσον καὶ τῶν τοῦ Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου.

Περιοριζόμενοι κατωτέρω εἰς τὴν διὰ βραχυτάτων ὑπόμνησιν τῶν ἐπὶ διαφόρων θεμάτων τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἐξαχθέντων συμπερασμάτων της, ἀνάγκη νὰ προτάξωμεν τὸ ἐν αὐτῇ τῇ γενέσει της προκύψαν καὶ ἀπασχολῆσαν τὴν ἐν λόγῳ Ἀκαδημίαν ζήτημα, σχετικῶς μὲ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἐν Εὐρώπῃ κρατοῦντος Διεθνοῦς Δικαίου καὶ εἰς τὰ ἀνατολικὰ Κράτη. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀποτελέσαν τὸ κομβολόγιον 7 ἐπὶ τὴν αὐτὴν βάσιν ἐρειδομένων ἐρωτημάτων, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πλῆθος εἰδικῶν μελετῶν καὶ ἐκθέσεων, συζητήσεων καὶ γνωμοδοτήσεων. (Πρβλ. Annuaire 1877 τ. I σ. 141 ἑπ.)

Ἡ πρώτη τακτικὴ σύνοδος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἐγένετο ἐν Γενεύῃ ἀπὸ τῆς 31 Αὐγούστου μέχρι τῆς 5 Σεπτεμβρίου 1874, κατ' αὐτὴν δὲ διετυπώθησαν γενικὰ ἐπὶ τῶν συγκρουομένων νόμων συμπεράσματα. Τοῦ ἑπομένου ἔτους τόπος συγκλήσεως ὁρίζεται ἡ Χάγη ἔνθα καὶ συνῆλθεν ἡ Ἀκαδημία ἀπὸ τῆς 25 Αὐγούστου μέχρι 31 ἰδίου μηνός, κατ' αὐτὴν δὲ ἀπεφασίσθη ἡ ἔκδοσις Περιοδικοῦ τῆς Ἀκαδημίας. Ἡ τρίτη σύνοδος λαμβάνει χώραν ἐν Ζυρίχῃ μετὰ δύο ἔτη ἀπὸ τῆς δευτέρας συνόδου, ἀπὸ τῆς 10-14 Σεπτεμβρίου 1877. Ἡ μὴ σύγκλησις τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ 1876 ὠφείλετο εἰς τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην τὸ Συμβούλιον τῆς Ἀκαδημίας προέβη εἰς τὴν περίφημον προκήρυξιν πρὸς τοὺς ἐμπολέμους καὶ τὸν τύπον (Appel aux belligérants et à la presse) τῆς 28 Μαΐου 1877, ἣν συνέταξαν ἐν Ἀϊδελβέργῃ ὁ Mognier, ὁ Jacquemyns καὶ ὁ Bluntschli καὶ ἣν ἐπεκύρωσεν ἡ σύνοδος τοῦ 1877 κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 12 Σεπτεμβρίου, δι' ἧς ἐζήτει νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παρὰ τῶν ἐμπολέμων τήρησιν ὡρισμένων κανόνων τοῦ διεθνοῦς ἐν πολέμῳ δικαίου, ὡς τῶν περὶ προστασίας τοῦ οὐδετέρου ἐμπορεύματος ἐν περιπτώσει ἀποκλεισμοῦ, τῶν περὶ προστασίας καὶ περιθάλψεως τῶν τραυματιῶν καὶ αἰχμαλώτων κλπ. κλπ. Ἡ σύνοδος τοῦ 1878 ἐγένετο εἰς Παρισίους ἀπὸ τῆς 2 μέχρι τῆς 5 Σεπτεμβρίου, ἡ δὲ σύνοδος τοῦ 1879 ἐν Βρυξέλλαις μὲ διάρκειαν ἓξ ἡμερῶν. Κατὰ τὴν ἑπομένην σύνοδον τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἐν Ὀξφόρδῃ (τῷ 1880 ἀπὸ 6—10 Σεπτεμβρίου) ἐτέθησαν ὡρισμένοι κανόνες ἐπὶ θεμάτων τῆς ἰθαγενείας, τῆς ἱκανότητος πρὸς τὸ δικαιοπρακτεῖν τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς, ἐπὶ πλέον δὲ συνεζητήθη τὸ ζήτημα τῶν διομολογήσεων εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς κλπ., ἀφεθείσης εἰς τὰς ἐπιτροπὰς τῆς μελέτης καὶ τῆς προπαρασκευῆς τῶν ζητημάτων τούτων, αἵτινες ὄντως συνῆλθον πρὸς τοῦτο τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἑπομένου ἔτους 1881 εἰς Wiesbaden, δι' ὃ καὶ δὲν συνεκλήθη τακτικὴ σύνοδος τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο.

Κατὰ τὰς ἑπομένας συνόδους, αἵτινες δὲν ἐλάμβανον χώραν πάντοτε καθ' ἕκαστον ἔτος, μεσολαβησάσης συνήθως διετίας ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς παλαιᾶς, ἐλήφθησαν ποικίλου εἴδους ἀποφάσεις: περὶ συγκρούσεων νόμων ἐπὶ γάμου καὶ διαζυγίου, ἐπὶ ἐπιτροπείας ἀλλοδαποῦ ἀνηλίκου (σύνοδος Ἀμβούργου 1891), ἐπὶ ἀπαγορεύσεως (σύνοδος Γενεύης 1892), ἐπὶ πολιτογραφήσεως καὶ ἐκπατρισμοῦ (σύνοδος Cambridge 1895), περὶ σκαιότητος νομικῶν προσώπων, περὶ σκαιότητος ἐν τῷ ἐμπορικῷ δικαίῳ, περὶ συναλλαγματικῆς καὶ ἄλλων τίτλων, περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, περὶ ναυτικῶν ἀσφαλειῶν, περὶ συγκρούσεων ἐν θαλάσσῃ, περὶ πτωχεύσεως, περὶ ἐνοχῶν, περὶ ἀνωνύμων τίτλων, περὶ προστασίας τῆς φιλολογικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἰδιοκτησίας, περὶ τῶν ἐχόντων δικαιώματα ἐπὶ μεταβολῆς ἰθαγενείας, περὶ ἐμπραγμάτων δικαίων κλπ. ὅπως ἀναφέρωμεν τὰς σημαντικωτέρας τῶν ἀποφάσεων αἵτινες ἐλήφθησαν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ὡς πρὸς τὸ Ἰδιωτικὸν Διεθνὲς Δίκαιον.

Ἡ Ἀκαδημία, ὡς ἐλέχθη, ἐπελήφθη καὶ ζητημάτων τοῦ Δημοσίου Διεθνοῦς Δικαίου ὡς μεταξὺ ἄλλων τοῦ περὶ εὐθύνης τῶν Κρατῶν ὡς πρὸς τὰς ζημίας τὰς ὁποίας οἱ ὑπήκοοι αὐτῶν ἐπήνεγκον εἰς ἄλλο Κράτος ἐν περιπτώσει ἐμφυλίου πολέμου, τοῦ περὶ καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων τῶν ἀλλοδαπῶν ἐν περιπτώσει ἐπαναστάσεως ἔν τινι Κράτει, τοῦ περὶ χρήσεως τῆς ἐθνικῆς σημαίας διὰ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τοῦ περὶ τακτικῆς τῶν πλοίων καὶ τῶν πληρωμάτων αὐτῶν εἰς τοὺς ξένους λιμένας ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ πολέμου, τοῦ περὶ καθορισμοῦ τῆς ἐννοίας καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης, τοῦ περὶ ὑποβρυχίων καλωδίων, τοῦ περὶ διπλωματικῆς καὶ προξενικῆς ἀσυδοσίας, τοῦ περὶ διεθνῶν ἑνώσεων (τηλεγραφείων κτλ.), τοῦ περὶ διαιτητικῶν δικαστηρίων, τοῦ περὶ χωρικῆς θαλάσσης ἐν καιρῷ πολέμου, τοῦ περὶ καλωδίων ἐν περιπτώσει πολέμου, τοῦ περὶ βομβαρδισμοῦ πόλεων μὴ προστατευομένων ὑπὸ ναυτικῆς δυνάμεως, τοῦ περὶ λαθρεμπορίας κλπ. κλπ.

Ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἄξιον τὸ ἔργον τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ὅσον ἀφορᾷ τὴν κωδικοποίησιν τῶν κανόνων τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου περὶ οὗ βλ. λ. **Διεθνὲς Δίκαιον.** ΗΛ. Γ. ΚΥΡ.

Βασιλικὴ Ακαδημια των Καλῶν Τεχνῶν Ἀμβερσης.—Τοιοῦτο ἦτο τὸ ὄνομα, ὅπερ ἔλαβε τὸ ἐν Ἀμβέρσῃ *Σωματεῖον τῶν καλλιτεχνῶν τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ*, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθον τοσοῦτοι διάσημοι ζωγράφοι καὶ γλύπται. Οὐδεμία ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν ἐν Βελγίῳ καλλιτεχνικῶν Ἀκαδημιῶν συνετέλεσεν εἰς τὴν δόξαν τῆς φλαμανδικῆς σχολῆς, ὅσον ἡ ἀρχαία αὐτὴ ἑταιρεία. Ἀφ' ἧς ἀνεπτύχθη ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον εἰς τὰς Κάτω Χώρας, ἡ δὲ Ἀμβέρσα ἀπέβη μέγα ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικὸν κέντρον, ὅπου ἀφθόνως εἰσέρρεεν ὁ χρυσός, μετεβλήθη αὕτη τάχιστα εἰς τὴν κυριωτέραν ἑστίαν τῶν καλῶν τεχνῶν ὁλοκλήρου τῆς χώρας, καὶ σήμερον δὲ ἀκόμη εὑρίσκεται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὅλης καλλιτεχνικῆς κινήσεως ἐν αὐτῇ. Τοιαύτας δὲ διαστάσεις ἔλαβεν, ὥστε ἡ ζωγραφικὴ παραγωγὴ αὐτῆς ἀποτελεῖ ἕνα τῶν σπουδαιοτέρων κλάδων τοῦ κοινωνικοῦ της πλούτου. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀπὸ τοῦ 1382 ἐσχηματίσθη τὸ πρῶτον καλλιτεχνικὸν σωματεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον μεταξὺ τῶν ζωγράφων καὶ τῶν γλυπτῶν περιελήφθησαν οἱ ἀργυροχόοι, οἱ διακοσμηταὶ τῶν ὑάλων, οἱ ποικιλταὶ καὶ οἱ μιλτουργοί. Τὸ σωματεῖον τοῦτο ὀργανωθὲν κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἐξηκολούθησεν ἐν ἀδιαλείπτῳ δράσει μέχρι τοῦ 1795, ὅτε ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις καταχτήσασα τὰς Κάτω Χώρας κατήργησε πάντα τὰ σωματεῖα τοῦ παλαιοῦ αὐστριακοῦ καθεστῶτος. Ἡ ἑταιρεία τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ τῆς Ἀμβέρσης εἶχε καὶ αὐτὴ περιπετείας καὶ ἀπογοητεύσεις, αἵτινες ἦσαν συνέπειαι μιᾶς ἱστορικῆς περιόδου πλήρους ξενικῶν εἰσβολῶν, ἐπαναστάσεων καὶ ξένης κυριαρχίας, αἱ ὁποῖαι πολλάκις μετέβαλον τὴν περιώνυμον πόλιν εἰς θέατρον σπαραγμῶν καὶ αἱματοχυσίας.

Ἡ ἑταιρεία αὕτη κατὰ τὴν πρώτην περίοδον αὐτῆς περιέλαβεν εἰς τοὺς κόλπους της τοὺς ἐνδοξοτέρους καλλιτέχνας τῆς Ἀμβέρσης. Ἠκολούθησεν ὅμως τὰς τύχας τῆς πόλεως, ἥτις συνεπείᾳ τῶν πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν ἤρξατο παρακμάζουσα, αἱ δὲ στερήσεις καὶ ἡ πενία ἔκρουον τὰς πύλας αὐτῆς. Ἡ συνθήκη τοῦ Μύνστερ τῷ 1648 ἐσημείωσε τὴν πλήρη παρακμὴν τῆς Ἀμβέρσης, οὕτω δὲ καὶ ἀπὸ τὸ λαμπρὸν καλλιτεχνικὸν ἵδρυμα δὲν ἀπέμενεν εἰμὴ ἡ σκιὰ τοῦ μεγάλου παρελθόντος του. Δέκα τρία ἔτη μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης ταύτης ὁ Δαβὶδ Τένιερς, ἐπιθυμῶν νὰ ἀναζωογονήσῃ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις τῆς φλαμανδικῆς σχολῆς, ἐπρότεινεν εἰς τὸν βασιλέα Φίλιππον Δ' τῆς Ἱσπανίας, κυρίαρχον τότε τοῦ μεσημβρινοῦ διαμερίσματος τῶν Κάτω Χωρῶν, τὴν ἵδρυσιν Ἀκαδημίας καλῶν τεχνῶν, κατὰ τὸν τύπον τῶν ὑφισταμένων ἐν Παρισίοις καὶ Ρώμῃ. Ὁ Φίλιππος Δ' χαριζόμενος πρὸς τὸν μεγάλον καλλιτέχνην ἐξέδωκε διάταγμα περὶ συστάσεως Ἀκαδημίας, τὴν δὲ 26 Ὀκτωβρίου 1665 ἤνοιξεν αὕτη τὰς πύλας της. Ἀλλὰ τὰ μέσα αὐτῆς ἦσαν τοσοῦτο πενιχρά, ὥστε διῆλθεν αὕτη μακροὺς χρόνους στερήσεων, παραταθέντας μέχρι τοῦ 1749, ὅτε βεβαρημένη ὑποχρεώσεων, στερουμένη πλέον παντὸς πόρου, ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς κοινότητος τῆς Ἀμβέρσης, ἥτις ἀνέλαβε τὴν πληρωμὴν τῶν χρεῶν της, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ μεταβάλῃ ταύτην εἰς ἐκπαιδευτικὸν ὀργανισμόν, ἐξαρτώμενον ἀπ' αὐτῆς.

Κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ΙΗ' αἰῶνος διεξήχθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὀξὺς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν Κοινοτικῶν λεγομένων ζωγράφων, τῶν ἐκπροσωπούντων τὰς ἀρχὰς τοῦ κατὰ συνθήκην λεγομένου κλασσικισμοῦ, ὅστις εἶχε καταστῇ γενικὸς ἐν Εὐρώπῃ συρμός, καὶ τῶν ἄλλων, οἵτινες παρέμενον πιστοὶ εἰς τὰς παραδόσεις τῆς ἀρχαίας φλαμανδικῆς σχολῆς καὶ τῶν ὁποίων ἡγεῖτο ὁ ζωγράφος Γουλιέλμος Herreyns, ἀνὴρ ἀκαταβλήτου θάρρους καὶ ἐνεργητικότητος. Ἐν μέσῳ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τούτου ἐπῆλθεν ἡ κατάργησις αὐτῆς, ὑπὸ δὲ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας μετεσχηματίσθη αὕτη εἰς Εἰδικὴν Σχολὴν γραφικῆς, πλαστικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς, εἰς τὰ παλαιὰ δὲ αὐτῆς τμήματα προσετέθη καὶ τὸ τοῦ σχεδιαγραφήματος τῆς ταπητουργίας. Ὁ Herreyns ἐγένετο ὁ πρῶτος διευθυντὴς αὐτῆς, εἰς αὐτὸν δὲ ἀνετέθη ἡ συλλογὴ τῶν διεσπαρμένων καλλιτεχνικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὸ σημερινὸν μουσεῖον τῆς Ἀμβέρσης. Χάρις εἰς τὰς προσπαθείας τοῦ ἀνδρὸς τούτου ὁ Ναπολέων ὡς πρῶτος ὕπατος ἀναδιωργάνωσε τὴν σχολὴν ταύτην, καὶ ἀπέδωκεν εἰς αὐτὴν τὸν ἀρχαῖον τίτλον τῆς Ἀκαδημίας.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχεται ἡ ἀναβίωσις τῆς πόλεως, καθισταμένης αὖθις κέντρου ἐμπορικοῦ καὶ βιομηχανικοῦ· ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς αὐξάνεται ταχέως, ὁ πλοῦτος εἰσρέει εἰς αὐτήν, ἀναζῇ δὲ καὶ ἡ Ἀκαδημία της. Κατὰ ἑκατοντάδας ἠριθμοῦντο οἱ ἐγγραφόμενοι μαθηταὶ εἰς τὰς σχολάς της, πρὸ αὐτῶν δὲ ἐτίθεντο τὰ ἔργα τοῦ Ρούμπενς, τοῦ Βὰν Ντάϊκ, τοῦ Γιόρδανς καὶ τοῦ Τενιάρς. Ὅταν τὸ Βέλγιον τῷ 1815 ἡνώθη μετὰ τῆς Ὀλλανδίας, ὁ βασιλεὺς Γουλιέλμος, κατὰ τὸ 1817 ὠνόμασεν αὐτὴν ***Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν*** καὶ συνέστησε τὸ βραβεῖον τῆς Ρώμης. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830, ὅτε τὸ Βέλγιον ἀνέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν του, εἰσήχθη ὁ ρωμαντισμὸς καὶ ἐν τῇ τέχνῃ. Ἡ νέα δὲ αὕτη ροπὴ ηὔξησε καταπληκτικῶς τοὺς μαθητὰς τῆς Ἀκαδημίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατηριθμοῦντο καὶ πολυάριθμοι ἀλλοδαποί. Ἔκτοτε ἡ Ἀμβέρσα ἀνακτήσασα τὴν ἀρχαίαν καλλιτεχνικήν της φήμην, ἐγένετο ἓν τῶν σπουδαιοτέρων κέντρων τῆς Εὐρώπης. Ὁ Λεμονιὲ εἰς τὸ σύγγραμμά του «*Τὸ Βέλγιον*» ἀναφέρει, ὅτι οὐδαμοῦ ἀλλοῦ πλὴν ἴσως τῆς Ρώμης δύναται νὰ ἴδῃ τις τοσοῦτον ἀριθμὸν ἀνθρώπων ἀσχολουμένων εἰς τὰς τέχνας. Ἀνέρχονται οὗτοι εἰς χιλιάδας, περὶ τὴν Ἀκαδημίαν δὲ ὑπάρχουν ἄπειρα ἐργαστήρια, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται ἀπειράριθμα ἔργα κατ' ἔτος. Ἡ ἐπίδρασις οὕτω τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἀμβέρσης ὑπῆρξε τεραστία. Μετέδωκεν αὕτη τὸ αἴσθημα τῆς ἀγάπης πρὸς τὰς τέχνας εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις καὶ παρατηρεῖ τις τὸ σπάνιον φαινόμενον οὐχὶ μόνον εὔποροι ἄνθρωποι ἀλλὰ καὶ μικροεισοδηματίαι νὰ καταβάλλουν πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως διακοσμοῦν τοὺς οἴκους των διὰ καλλιτεχνικῶν ἔργων. Οἱ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀκαδημίας ταύτης ἐργαζόμενοι ζωγράφοι ἀνέρχονται εἰς 1500 καὶ πλέον, ἡ δὲ παραγωγὴ αὐτῶν εἶναι μεγίστη. Τοιουτοτρόπως ἐν Ἀμβέρσῃ ἀνεπτύχθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἑβδομήκοντα ἔτη γραφική, οὕτως εἰπεῖν, βιομηχανία, τῆς ὁποίας τὰ προϊόντα ἐξάγονται εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην. Ἡ Ἀκαδημία τῆς Ἀμβέρσης κατέχει ἓν ἀρχαῖον μοναστήριον τῶν Φραγκασκονῶν, παρ' αὐτῇ δὲ ὑφίσταται τὸ οἴκημα τοῦ περιφήμου σωματείου τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ, τοῦ ὁποίου ἱδρυτὴς ὑπῆρξεν ὁ Φίλιππος ὁ Ἀγαθός.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Βουλγαρικὴ Ἀκαδημια.—Αὕτη ἔλαβε τὴν ἀρχὴν της ἔκ τινος σχηματισθείσης ἐν Ὀδησσῷ ἑται-

Digitized by Google

ρίας κατὰ τὸ 1830, ὅτε ἤρξατο ἀφυπνιζόμενον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν Βουλγάρων. Ἡ ἑταιρία αὕτη ἐπὶ ἄλλων βάσεων ἀνωργανώθη ἐν Σόφιᾳ τῷ 1878, ὅτε ἡ Βουλγαρία ἐγένετο αὐτόνομος ἡγεμονία καὶ εἶχεν ὡς σκοπὸν τὴν ἐνίσχυσιν τῶν προσπαθειῶν τοῦ κράτους πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ, τὴν βελτίωσιν τῆς γλώσσης, τὴν σύστασιν ἀρχαιολογικοῦ μουσείου καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημῶν, τῆς φιλολογίας καὶ τῶν τεχνῶν. Ἡ ἑταιρία αὕτη ἐπεξέτεινε τὰς ἐνεργείας της καὶ πέραν τῶν καθαρῶς ἐπιστημονικῶν καὶ φιλολογικῶν κλάδων, ἀναμιχθεῖσα εἰς ὅλην τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν κίνησιν τῆς Βουλγαρίας, προπαγανδίζουσα δὲ καὶ εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας. Τῷ 1911 ἀπενεμήθη εἰς αὐτὴν ὁ τίτλος τῆς ***Ἀκαδημίας,*** ὅπως δὲ ἄλλοτε καὶ ὑπὸ τὴν νέαν αὐτῆς μορφὴν ἡ Βουλγαρικὴ Ἀκαδημία πρωτοστατεῖ εἰς πᾶσαν τὴν πνευματικὴν κίνησιν τοῦ βασιλείου καὶ συμμετέχει εἰς ὅλας τὰς πολιτικὰς καὶ ἐθνικὰς ἐκδηλώσεις, συνετέλεσε δὲ μεγάλως εἰς τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας, εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ὑφισταμένης λογοτεχνίας καὶ τῆς ἱδρύσεως ἐθνικοῦ θεάτρου. θ. β.

ΒΡΑΖΙΛΙΑ

Ἀκαδημία τῶν καλῶν τεχνῶν.— Ἱδρύθη ἐν Ρίῳ Ἰανεΐρῳ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ΣΤ΄ τοῦ ἐπιλεγομένου Πορτογάλου. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἀπηρτίσθη κατ᾿ ἀρχὰς ὑπὸ Γάλλων καλλιτεχνῶν, μετακληθέντων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὁ δὲ Λὲ Μωρετόν, διαρκὴς γραμματεὺς τῆς κλάσεως τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου, ἀποδεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν, διωρίσθη διευθυντὴς αὐτῆς. Τὸν Λὲ Μωρετὸν ἠκολούθησαν διάφοροι Γάλλοι ζωγράφοι, γλύπται, ἀρχιτέκτονες, μουσικοὶ καὶ χαράκται, οἵτινες διωρίσθησαν ἀκαδημαϊκοὶ ἐν ταὐτῷ δὲ καὶ καθηγηταὶ τῶν ἱδρυθεισῶν Σχολῶν τῆς Ἀκαδημίας. Οὗτοι ἀφίκοντο τῷ 1816 εἰς Ρίον Ἰανεΐρον καὶ ἐπὶ τριακονταετίαν ὁλόκληρον διετέλεσαν ἀκαδημαϊκοί, οὐδενὸς Βραζιλιανοῦ ἀναφερομένου κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὡς τοιούτου. Ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἀκαδημίας ἐγένετο πλήρης καὶ ἡ δρᾶσις αὐτῆς συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν διάδοσιν τῶν καλῶν τεχνῶν ἐν Βραζιλίᾳ. Κατὰ τὸ 1853, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ αὐτοκράτωρ Δὸν Πέτρος, διωρίσθη ὁ πρῶτος Βραζιλιανὸς καλλιτέχνης Ἀντώνιος Πορτελέγκρε. Ἔκτοτε ἄλλοι μὲν τῶν Γάλλων ἀκαδημαϊκῶν ἀπέθανον καὶ ἄλλοι παραιτηθέντες ἐπανέκαμψαν εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀντικατεστάθησαν δὲ διὰ Βραζιλιανῶν ἀκαδημαϊκῶν καὶ καθηγητῶν. Οὕτω τὸ καλλιτεχνικὸν ἵδρυμα ἔλαβεν ἐθνικὸν ὅλως χαρακτῆρα. Κατὰ τὴν δευτέραν πεντηκονταετίαν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς Βραζιλίας Δὸν Πέτρος ἐνίσχυσε παντοιοτρόπως τὸ ἵδρυμα, συνετέλεσε δὲ εἰς τὸ καταρτισμὸν τῆς Πινακοθήκης τοῦ Ρίου-Ἰανεΐρου, περιλαμβανούσης κυρίως ἔργα Γάλλων, Ἰταλῶν καὶ Ὁλλανδῶν ζωγράφων. Ἡ Ἀκαδημία ἐξακολουθεῖ ἔκτοτε λειτουργοῦσα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀρχικοῦ της ὀργανισμοῦ, μὴ διαφέροντος τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Γαλλίας. θ. β.

ΓΑΛΛΙΑ

Γαλλικὴ Ἀκαδημία (Académie Française).— Εἶναι αὕτη μία ἐκ τῶν πέντε Ἀκαδημιῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτοῦτον, ὅπερ, κατὰ τὸν Ἐρνέστον Ρενάν, εἶναι τὸ ἐνδοξότερον δημιούργημα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἔχον ἰδιότυπον ὅλως χαρακτῆρα, κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ὁποίου ὠργανώθησαν ὅλα τὰ ὁμοίας φύσεως ἱδρύματα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. «Πλεῖσται χῶραι λέγει ὁ ἴδιος συγγραφεύς, ἔχουσιν Ἀκαδημίας δυναμένας νὰ συναγωνισθῶσι πρὸς τὸ Γαλλικὸν Πανακαδήμιον, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἔνδοξα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσιν αὐτάς, καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας των. Ἀλλ᾿ ἡ Γαλλία μόνη ἔχει Ἰνστιτοῦτον, ὅπου πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἑνούμεναι ἀποτελοῦσι σύνδεσμον, καὶ ὅπου ὁ ποιητής, ὁ φιλόσοφος, ὁ ἱστορικός, ὁ κριτικός, ὁ μαθηματικός, ὁ φυσικός, ὁ ἀστρονόμος, ὁ φυσιολόγος, ὁ οἰκονομολόγος, ὁ νομικός, ὁ γεωλόγος, ὁ ζωγράφος, ὁ γλύπτης, ὁ μουσικὸς δύνανται νὰ κληθῶσι συνάδελφοι. Δύο ἰδέαι ἐπρυτάνευον κατὰ τὴν ἵδρυσίν του εἰς τὰς διανοίας τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες εἰσηγήθησαν εἰς τὴν Συνέλευσιν τὸ σχέδιον τοῦ νέου τούτου ἱδρύματος. Ἡ μία, θαυμασία ἀληθῶς, εἶναι ὅπως ὅλα τὰ προϊόντα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος συνδέωνται πρὸς ἄλληλα· ἡ ἑτέρα δυναμένη νὰ ὑποστῇ ἴσως ἐπίκρισιν, ἀλλὰ μεγάλη ἐπίσης, εἶναι ὅτι αἱ ἐπιστῆμαι, τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι καθίστανται ἀντικείμενα ἀνήκοντα εἰς τὸ Κράτος. Πᾶν ὅ,τι ἡ φυλὴ παράγει ἐν συνόλῳ, ἡ πατρὶς ὑποχρεοῦται νὰ τὸ περιθάλπῃ, νὰ τὸ ἐνισχύῃ καὶ νὰ τὸ ἀμείβῃ. Τὴν προηγουμένην δὲ ἀκριβῶς τῆς τελευταίας ἡμέρας της ἡ Ἐθνοσυνέλευσις (25 Ὀκτωβρίου 1795), ἐψήφισε τὸν νόμον καὶ ἔδωσε σάρκα εἰς τὴν πλήρη μέλλοντος ἰδέαν ταύτην».

Τὸ ἵδρυμα τοῦτο περιέλαβεν ἑταιρείας ἢ ἱδρύματα, ἐπιστημονικά, λογοτεχνικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζουν τὰς πέντε Ἀκαδημίας, αἵτινες ἀποτελοῦν τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτοῦτον, ἤτοι, ἐκτὸς τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῶν Γραμμάτων, τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν, τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν, περὶ ἑκάστης τῶν ὁποίων θὰ ἀφιερώσωμεν ἴδια ἄρθρα.

Ἡ ἐν Παρισίοις Ἀκαδημία, ὑπὸ τὴν καθαρῶς φιλολογικὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως, εἶνε ἡ λεγομένη ***Γαλλικὴ Ἀκαδημία,*** ἡ ὑπὸ τοῦ Καρδιναλίου Ρισελιὲ ἱδρυθεῖσα, πρὸς τελειοποίησιν τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ ἀνάπτυξιν τῆς λογοτεχνίας. Ἡ πρώτη ἐν τούτοις προσπάθεια τῆς συστάσεως Ἀκαδημίας ἀνάγεται εἰς πολὺ προγενεστέραν ἐποχήν, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ μεγαληποβόλου βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου τοῦ Μεγάλου (742—814). Ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐστερεῖτο πάσης παιδεύσεως, ἀναφέρεται δὲ ὅτι κατελήφθη ἐξ αἰδοῦς, ὅτε, μεταβὰς κατὰ πρῶτον εἰς Ἰταλίαν, ἀντελήφθη τὴν ἀμάθειαν αὐτοῦ, ἤρξατο δὲ τότε διδασκόμενος ὑπὸ τοῦ Πέτρου τῆς Πίζης καὶ τοῦ σοφοῦ Ἄγγλου Ἀλκουΐν. Οἱ Ἰταλοὶ λόγιοι ἐπέδειξαν εἰς τοὺς δύο τούτους διδασκάλους τοῦ Γάλλου ἡγεμόνος, ὅτι ὤφειλον νὰ ὑποκινήσωσιν αὐτόν, ὅπως συστήσῃ εἰς τὸ ἀνάκτορόν του Ἀκαδημίαν. Ὁ Κάρολος ὅστις κατελήφθη ἐξ ἔρωτος πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας, συνέστησε τῷ ὄντι ἑταιρείαν ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς πλήρους ἰσότητος μεταξὺ τῶν μελῶν της, ἔθεσε δὲ πρῶτος τὰς βάσεις τῆς διαπλάσεως τῆς γαλλικῆς γλώσσης, λαβούσης ἔκτοτε μορφὴν κανονικήν. Ὁ Κάρολος, ὑπέρτερος ἀναντιρρήτως τοῦ αἰῶνός του, μεταξὺ τόσων ἄλλων ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἔλυσεν, ἠθέλησεν ὅπως οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι καὶ αἱ προσευχαὶ μεταφρασθῶσιν εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, ἵνα γίνωσι καταληπτοὶ εἰς τὸν λαόν. Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον ἐπεδίωξε καὶ τὴν μετάφρασιν τῶν νόμων, καθ᾿ ὅσον οὗτοι διεκανόνιζον τὴν τύχην, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἀτόμων.

Ἡ σοφὴ αὕτη μεταρρύθμισις συνήντησε σφοδρὰν ἀντίδρασιν μεταξὺ τοῦ κλήρου, μὴ θελήσαντος νὰ δεχθῇ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἐθνικῆς γλώσσης εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τηροῦντος δὲ εἰς τὰς ἱερουργίας καὶ εἰς τὰ ἱερὰ γράμματα τὴν ἀκατάληπτον εἰς τὸν λαὸν λατινικήν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἱδρύθησαν σχολαί, ὅπου ἐδίδασκον ὁ Ἀλκουΐν καὶ ὁ Ἐζινάρ, καὶ συνεστήθη ἡ πρώτη ἐπιστημονικὴ ἑταιρεία ἐν αὐτῷ τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ «αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως» Καρόλου τοῦ Μεγάλου.

Τὸ ἔργον ὅμως τοῦ Καρόλου ἐξέλιπε μετ᾿ αὐτοῦ· ἡ Γαλλία ἐπανέπεσεν εἰς τὴν προτέραν βαρβαρότητα, ἡ ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία διελύθη καὶ τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο ἐκλείσθησαν τὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα συνέστησεν ὁ μέγας ἐκεῖνος ἡγεμών.

Μετὰ πεντακόσια καὶ πλέον ἔτη, κατὰ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα, ἡ Κλημεντίνη Ἰζώρ, τῆς Τουλούζης, ἔδωκε νέαν ζωὴν εἰς τὰ γράμματα, ἱδρύσασα τὴν Ἀκαδημίαν τῶν «*Ἀνθηρῶν ἀγώνων*» (Jeux floraux) ἥτις ἔδωκε νέαν ὤθησιν εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν φιλολογίαν ἐν γένει, συγχρόνως δ᾿ ἐνισχύθη καὶ τὸ ἀρχαῖον τῆς Τουλούζης Κολλέγιον.

Οὕτως ἤνθησεν ἐπὶ μακρὸν ἡ παιδεία ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ μόνον ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν περιέπεσεν εἰς πλήρη κατάπτωσιν. Ὑπῆρξαν ἱστορικοὶ ὑποστηρίξαντες ὅτι ἡ Κλημεντίνη Ἰζὼρ δὲν ἦτο εἰ μὴ μυθικὸν πρόσωπον, καὶ ὅτι αὐτὴ καὶ τὸ στεφόμενον κατὰ πάντα Μάϊον μῆνα ἄγαλμα αὐτῆς ἀπετέλει ἁπλῶς τὸ σύμβολον τῶν τρουβαδούρων ποιητῶν τῆς Γαλλίας. Ἕτεροι ὅμως ἱστορικοὶ ἀνεῦρον εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Τουλούζης μαρτυρίας περὶ τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεως τῆς ὑπερόχου ταύτης γυναικός. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐν τῇ Μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ, ἐξυψώθησαν τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, ἐξήσκουν δὲ ἐν τῇ ζωῇ τῶν κατοίκων τῆς Μεσημβρινῆς Γαλλίας οἵαν ἐπιρροὴν ἐν Ἰταλίᾳ αἱ τέχναι καὶ ἡ μουσική. Συνετέλεσεν ἡ Ἀκαδημία αὕτη τῶν «*Ἀνθηρῶν ἀγώνων*» μεγάλως εἰς τὴν διάπλασιν τῆς γαλλικῆς γλώσσης, καὶ ἀνεφάνησαν ποιηταί, οἷος ὁ Ρονσάρ, τοῦ ὁποίου μεθ᾿ ἡδονῆς ἠκούοντο τὰ ποιήματα.

Μετὰ τριακόσια ἔτη, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ τῆς Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων Καρόλου τοῦ Θ΄, συνελήφθη ἡ πρώτη ἰδέα τῆς συστάσεως ἐν Παρισίοις φιλολογικῆς ἑταιρείας, οὐδένα ἐχούσης ἐπίσημον χαρακτῆρα, πρὸς καλλιέργειαν τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας. Ποιηταί τινες καὶ λογογράφοι, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς δὲν ὑπερέβαινε τοὺς δώδεκα, ἤρξαντο συνερχόμενοι εἰς τὸν οἶκον τοῦ Σαὶν-Βικτὼρ καὶ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ποιητοῦ Ρονσάρ, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ τὴν τοῦ ἰδίου Βασιλέως Καρόλου τοῦ Θ΄, σκληροῦ μὲν ἡγεμόνος, καλυτέρου ὅμως τοῦ Νέρωνος ποιητοῦ, ἐσχημάτισαν ἑταιρίαν τινὰ φιλολογικήν, ἥτις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ πρῶτον θεμέλιον τῆς περιλάμπρου σημερινῆς Ἀκαδημίας τῆς Γαλλίας. Καίτοι αὕτη δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς προσδοκίας τοῦ ἱδρυτοῦ της Ρονσάρ, ἀναντιλέκτως ὅμω, προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὰ γαλλικὰ γράμματα, οἱ δὲ φιλολογικοὶ αὐτῆς καρποί, τινὲς τῶν ὁποίων παραμένουσιν ἀκόμα ὡς ὑποδείγματα εἰς τὸ εἶδός των, βαρύνουν πλειότερον, ὡς λέγει ὁ Τισσό, ἢ αἱ ἐπιδιωκόμεναι ὑπὸ τοῦ Ρονσὰρ ἀπότομοι μεταρρυθμιστικαὶ προσπάθειαι, αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος ἀφῆκε στίχους πλήρεις χάριτος καὶ γοητευτικῆς μελῳδίας.

Καὶ ὁ μὲν Ρονσὰρ ἀπέθανε κατὰ τὸ 1585, οἱ ποιηταὶ ὅμως καὶ οἱ λογογράφοι συνήρχοντο πάντοτε εἰς φιλικήν τινα οἰκίαν, ἀνανεουμένων τῶν ἐκλειπόντων, περὶ δὲ τὸ 1630, ὅτε πλέον οἱ ἐμφύλιοι καὶ θρησκευτικοὶ πόλεμοι εἶχον κατασιγάσει παντελῶς ἐν Γαλλίᾳ, ἡ ὁμὰς αὕτη τῶν διανοουμένων εἶχεν ὀργανωθῆ συστηματικώτερον. «Μερικοὶ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, ἀναφέρει ὁ κατόπιν πολέμιος τῆς Ἀκαδημίας Σαμφόρ, συνήρχοντο τότε ἰδιαιτέρως εἰς τὸν οἶκον φίλου των τινός, τὸν ὁποῖον ἐξέλεξαν γραμματέα τῆς φιλολογικῆς ταύτης ὁμάδος. Ἀπετελεῖτο δὲ αὕτη ἐξ ἐννέα ἕως δώδεκα μελῶν καὶ παρέμενεν ὅλως ἄγνωστος ἐπὶ πέντε ἔτη. Ἠσχολεῖτο ἐξετάζουσα ἔργα τῶν μελῶν αὐτῆς πρωτοῦ ταῦτα ριφθοῦν εἰς τὴν δημοσιότητα. Ὁ Καρδινάλιος Ρισελιέ, εὑρισκόμενος εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἰσχύος του, πληροφορηθεὶς τὴν ὕπαρξιν τῆς ἑταιρίας ταύτης, προσέφερεν εἰς αὐτὴν τὴν προστασίαν του καὶ ἐπρότεινε νὰ τὴν καταστήσῃ δημοσίαν ἑταιρίαν. Αἱ γενόμεναι αὗται προτάσεις ἦσαν κατ᾿ οὐσίαν διαταγαί, κατ᾿ ἀκολουθίαν ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ τῶν ἑταίρων τῆς ὁμάδος».

Ἡ οἰκία ἔνθα συνήρχοντο οἱ ἄνδρες οὗτοι τῶν γραμμάτων, εὑρίσκετο εἰς τὴν γωνίαν τὴν σχηματιζομένην ὑπὸ τῶν ὁδῶν τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου καὶ Παλαιῶν Κλιβάνων ἐν Παρισίοις, ἀνῆκε δὲ εἰς τὸν γραμματέα τοῦ βασιλέως Βαλεντῖνον Κονράρ, ἐκ τῆς ἀκριτομυθίας δὲ τοῦ Μπουᾶ—Ρομπέρ, ὁ Ρισελιὲ ἐπληροφορήθη τὴν ὕπαρξιν τῆς μυστικῆς ταύτης ἑταιρείας. Οἱ συνερχόμενοι ἐκεῖ ἦσαν ὁ Γκομπώ, ὁ Ζιρύ, ὁ Ἀμπέρ, ὁ Ἀβᾶς Σεριζύ, Μαλεβίλλ, ὁ Σεριζαὶ καὶ ὁ Σαπελαίν. Ἐκεῖ ἀνεγνώσθησαν τὸ ἐπικὸν ποίημα τοῦ Σαπελαὶν «*Ἡ Παρθένος*» καὶ ὁ «*Ἐνδυμίων*» τοῦ Γκομπώ, καθ᾿ ὧν ἐξεχύθησαν οἱ σαρκασμοὶ τοῦ Βουαλῶ. Ἐπειδὴ ὁ πανίσχυρος Καρδινάλιος οὐδὲν ἐπεθύμει νὰ γίνεται ἐν Γαλλίᾳ ἄνευ τῆς θελήσεως αὐτοῦ, ὑπέδειξε τὸν μετασχηματισμὸν τῆς ἰδιωτικῆς ταύτης ἑταιρείας εἰς δημόσιον ἵδρυμα καὶ ἐζήτησεν ὅπως τεθῇ τοῦτο κανονικῶς ὑπὸ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Κράτους. Οἱ μέλλοντες ἀκαδημαϊκοί, μετριόφρονες ἄνδρες, μετὰ δυσαρεσκείας ἤκουσαν τὰς προτάσεις τοῦ Ρισελιέ. Τινὲς τούτων μάλιστα ἀνῆκον μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες, κατὰ τὴν τότε ἔκφρασιν ἐχαρακτηρίζοντο ὡς ἐχθροὶ τοῦ Καρδιναλίου, ἀντελήφθησαν ὅμως ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὅτι πᾶσα ἀντίστασις ἦτο ματαία, ἡ προστασία τοῦ μεγάλου

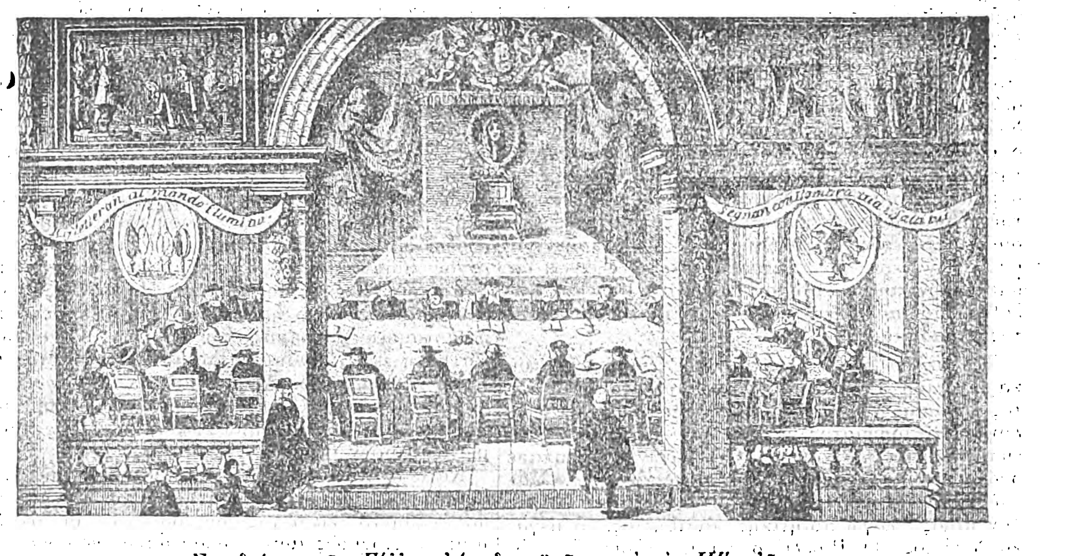

Συνεδρίασις τῶν Γάλλων Ἀκαδημαϊκῶν κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα.
[Σχεδιαγράφημα τῆς ἐποχῆς· χαλκογραφία Sevin].

Digitized by Google

ὑπουργοῦ, θ' ἀπέδιδεν εἰς αὐτοὺς ἐν πάσῃ περιπτώσει τοσαῦτα ἄλλα πλεονεκτήματα, ὥστε ἑκόντες ἄκοντες ὑπετάγησαν εἰς τὴν θέλησιν αὐτοῦ.

Οὗτος ἐκάλεσεν αὐτούς, ὅπως τὸ ταχύτερον προβῶσιν εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς ἑταιρίας των, ἀπὸ δώδεκα εἰς εἴκοσι τέσσαρας, ἔπειτα δὲ ἄνευ χρονοτριβῆς νὰ διατυπώσωσι τὴν φύσιν καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῆς. Αἱ διασκέψεις γενόμεναι κεκλεισμένων τῶν θυρῶν διήρκεσαν ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος, μετὰ μακρὰς δὲ συζητήσεις ἀπεφασίσθη νὰ δοθῇ τὸ ὄνομα εἰς τὸ νέον ἵδρυμα «***Γαλλικὴ 'Ακαδημία***», ἐκλεχθὲν μεταξὺ ἄλλων ὡς ἁπλούστερον καὶ κλασσικώτερον· ἐγένετο δὲ τοῦτο δεκτὸν τὴν 29ην Ἰανουαρίου 1635, ὁ δὲ ὀργανισμὸς τῆς νέας Ἀκαδημίας, ἀποτελούμενος ἐκ τεσσαράκοντα ἄρθρων, ἐκυρώθη ὑπὸ τοῦ Καρδιναλίου Ρισελιέ, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ προστάτου αὐτῆς, τὴν 22αν Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ καταγωγὴ καὶ ἡ σύστασις τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Τὰ διατάγματα συντασσόμενα ὑπὸ τοῦ Κονράρ, ἔθεσαν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὡς κύριον σκοπὸν αὐτῆς τὴν τελειοποίησιν τῆς γαλλικῆς γλώσσης, ἐνῷ ὁ ὀργανισμὸς αὐτῆς προέβλεπεν ἐπίσης περὶ τῶν μέσων τῆς συντάξεως λεξικοῦ, γραμματικῆς, ποιητικῆς καὶ ῥητορικῆς.

Καταφαίνεται ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου τῆς Ἀκαδημίας ὁποῖος ἦτο ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τοῦ ἱδρύματος. Ἐπρόκειτο νὰ σύρῃ πράγματι τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τοῦ μέσου τῶν λοιπῶν τοιούτων καὶ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν παγκοσμιότητα, οἵαν εἶχον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ λατινική. Ἡ στιγμή, ἕνεκα πολλῶν λόγων, οὐδέποτε ὑπῆρξεν εὐνοϊκωτέρα καὶ οὐδέποτε μᾶλλον δικαιολογημένη ἡ τοιαύτη φιλοδοξία τοῦ ἱδρύματος. Ἐν τούτοις οἱ σκοποὶ οὗτοι δὲν ἐγένοντο καταληπτοί, τὸ δὲ ἐπιὸν ἔτος ἡ Βουλὴ τῶν Παρισίων, ὑποπτεύουσα ὅτι ἡ Ἀκαδημία προετίθετο νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπ' αὐτῆς παλαιὰ προνόμια καὶ νὰ καταστῇ ἀντίζηλός της, ἠρνήθη νὰ κυρώσῃ τὰ διατάγματα τῆς ἱδρύσεώς της. Τοῦτο τοὐλάχιστον καταφαίνεται ἐκ τῆς ἀποφάσεώς της τῆς 9 Ἰουλίου 1637, δι' ἧς καθορίζεται στενώτατα ἡ ἁρμοδιότης τῆς νέας ταύτης Ἑταιρίας,περιοριζομένης τῆς δράσεως αὐτῆς εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ ἀποκλειστικῶς τὴν διακόσμησιν, τὴν βελτίωσιν καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς γλώσσης. Ὡς δὲ συμβαίνει συνήθως εἰς παρομοίας περιστάσεις, δὲν ἔλειψαν οἱ χλευασταὶ τοῦ νέου ἱδρύματος, καὶ ἐξεκενοῦντο χύτραι χλευασμῶν κατὰ τῶν κεφαλῶν τῶν «σταθμιστῶν τῶν συλλαβῶν» καὶ τῶν «κατασκευαστῶν λέξεων», ὡς ἀπεκάλουν τοὺς ἀκαδημαϊκούς, καθ' ὅσον αἱ συλλαβαὶ καὶ αἱ λέξεις ἐφαίνοντο προερχόμεναι ἐκ τῆς Ἀκαδημίας.

Ἐξ ἄλλου καὶ ὁ αὐταρχικὸς χαρακτὴρ τοῦ καρδιναλίου Ρισελιὲ καὶ ἡ ἐπέμβασις αὐτοῦ εἰς τὰς ἐργασίας τῶν ἀκαδημαϊκῶν ἐξέθετον τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἱδρύματος καὶ ἐμείουν τὴν πρὸς αὐτὸ ἐμπιστοσύνην τοῦ κοινοῦ. Οὕτω δεινὸν ἐξέσπασε σκάνδαλον προκειμένου περὶ τοῦ δράματος «*Σίδ*» τοῦ Ἰωάννου Κορνηλίου, καθ' οὗ ἔτρεφεν ἄσπονδον μῖσος, λόγῳ ποιητικῆς ἀντιζηλίας, ὁ μέγας καρδινάλιος. Ὁ Ρισελιὲ σὺν τοῖς ἄλλοις ἦτο, ὡς γνωστόν, καὶ ἀσήμαντος ποιητής, ἐφθόνει δὲ τὸν μέγαν δραματουργόν, τοῦ ὁποίου ἡ φήμη εἶχε πληρώσει τὴν Γαλλίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπαίχθη ἐπὶ τῆς γαλλικῆς σκηνῆς ἡ τραγῳδία τοῦ Κορνηλίου «Σίδ», τῆς ὁποίας ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε μεγάλη. Ἡ ἐπιτυχία ὅμως αὕτη ἐξήγειρεν ἔτι μᾶλλον τὸ μῖσος τῶν ἀντιζήλων τοῦ ποιητοῦ. Συγγραφεύς τις, Κλαβερὰ καλούμενος, ἐδημοσίευσεν ὑβριστικὸν λίβελλον καὶ ἐχαρακτήριζε τὸ ἔργον ὡς κλοπιμαῖον καὶ ληφθὲν ἐξ ἱσπανικοῦ τινος ἔργου. Προεκλήθη ἐκ τούτου μέγας θόρυβος, καὶ ὁ προστάτης τῆς Ἀκαδημίας ἐπέβαλεν εἰς τὴν νεαρὰν Ἀκαδημίαν νὰ ἐλέγξῃ τὸ πρῶτον ἀριστούργημα τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου, ἀλλ' ἐπὶ σχεδίου καταρρίπτοντος τὴν ἀξίαν αὐτοῦ καὶ προσβάλλοντος τὸν ποιητήν.

Ἡ Ἀκαδημία ἠσχολήθη ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐπὶ πέντε ὁλοκλήρους μῆνας, ὁ δὲ Σαπελαίν, ὁ γράψας τὴν κριτικήν, δὲν ἱκανοποίησε τὴν ζηλότυπον ὀργὴν τοῦ κυριάρχου τῆς Γαλλίας. Δὲν συνεφώνησε παντάπασι μετὰ τῆς ἑκατοντάδος φυλλαδίων, τὰ ὁποῖα ἐκυκλοφόρησαν τότε καὶ εἰς τὰ ὁποῖα αἱ χυδαιότεραι ὕβρεις συνυπῆρχον μετὰ τῆς παιδαριώδους ἀγνοίας τῶν αἰσθητικῶν κανόνων καὶ τοῦ δικαίου.

Ἡ Ἀκαδημία ἐν τούτοις, ὅπως κολακεύσῃ τὸν Ρισελιέ, ὑπερέβαλε τὰ ὑπάρχοντα ἐλαφρὰ λάθη τοῦ δράματος. Οἱ Παρίσιοι ὅμως καὶ ἡ Γαλλία ὁλόκληρος ἐξεδικήθη τὴν ἀδυναμίαν ταύτην τῆς Ἀκαδημίας. Τὰ πλήθη συνέρρεον εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ «Σίδ», οὐδέποτε δὲ ἴσως εἰλικρινέστερα δάκρυα ἔρρευσαν εἰς τὰ θέατρα. Ἡ διασωθεῖσα ἔκτοτε γαλλικὴ παροιμία, προκειμένου νὰ χαρακτηρισθῇ ἓν ἔργον ὡς τέλειον, «εἶναι ὡραῖον σὰν τὸν «Σίδ», δεικνύει τὴν ἐντύπωσιν ἣν προεκάλεσε τὸ ἔργον τοῦ Κορνηλίου, τὸ ἐξεγεῖραν τὴν ζηλοτυπίαν τοῦ Ρισελιὲ καὶ μειῶσαν τὴν ὑπόληψιν τοῦ νεοφανοῦς ἱδρύματος.

Ὁ μέγας ὑπουργὸς τῆς Γαλλίας ἀπέθανε τῷ 1642, ἐγεννήθη δὲ τὸ ζήτημα τίς θ' ἀντικαθίστα τοῦτον, ὡς προστάτης τῆς Ἀκαδημίας. Τινὲς ἀπέβλεψαν εἰς τὸν καρδινάλιον Μαζαρῖνον καὶ ἄλλοι εἰς τὸν δοῦκα τοῦ Ἀγκιέν. Ἡ Ἀκαδημία ὅμως δὲν εἶχεν ἀνάγκην τότε προστασίας καρδιναλίων ἢ πριγκίπων βασιλικοῦ γένους, ἀλλὰ δημοφιλῶν προσώπων, ἔλαχε δὲ εἰς τὸν καγκελάριον Πέτρον Σεγκυϊλὲ νὰ ἀναλάβῃ τὴν διαδοχήν, τὸν τίτλον δὲ τοῦ προστάτου διετήρησεν ἐπὶ ὁλόκληρον τριακονταετίαν.

Ἡ ἀνάληψις τῆς προστασίας τῆς Ἀκαδημίας ὑπὸ τοῦ Σεγκυϊλὲ μετέβαλε τὸν χαρακτῆρα τοῦ σώματος καὶ κατέστησε τοῦτο ἀριστοκρατικόν. Πιεζόμενοι οἱ ἀκαδημαϊκοὶ ὑπὸ τῆς αὐλῆς ἐξέλεγον μέλη προερχόμενα ἐκ τῆς ἀριστοκρατίας, ἀνεμίγησαν δὲ οὕτω μετὰ τῶν μετριοφρόνων ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων ἐπίσκοποι, δοῦκες, μαρκήσιοι, στρατάρχαι, οὐδεμίαν ἔχοντες σχέσιν πρὸς τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα. Ὅπως δήποτε ὅμως ἤρξατο ἡ ἐπὶ τῆς διαπλάσεως τῆς γλώσσης καὶ τῆς λογοτεχνίας δρᾶσις τοῦ σώματος, τῷ δὲ 1671 συνεστήθη τὸ πρῶτον βραβεῖον τῆς εὐγλωττίας τοῦ Ἰωάννου Μπαλζάκ, ὅπερ ἀναληφθὲν ὑπὸ τοῦ κράτους ἀπονέμεται ἔκτοτε κατὰ διετίαν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας. Τὸ βραβεῖον τοῦτο ἔλαβε πρώτη ἡ διάσημος τῶν χρόνων ἐκείνων μυθιστοριογράφος Μαγδαληνὴ Σκυντερύ, τῆς ὁποίας τὰ μυθιστορήματα ἀποτελούμενα ἀπὸ δεκάδας τόμων, καίτοι χλευαζόμενα ὑπὸ τοῦ Βουαλώ, ἀπετέλουν τὸ κοινὸν ἀνάγνωσμα τῆς ἐποχῆς καὶ ἐσημείωσαν σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς γαλλικῆς μυθιστοριογραφίας. Ἔκτοτε ἐπίσης καθιερώθη ἡ ἀπαγγελία ἀγορεύσεων κατὰ πᾶσαν εἴσοδον νέου μέλους εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, οὕτω πως δὲ ἡ λέξις *ἀκαδημαϊκὸς* κατέστη συνώνυμος τῆς εὐγλωττίας καὶ τῆς ἀκριβορρημοσύνης. Αἱ ἀγορεύσεις αὗται καὶ τότε καὶ βραδύτερον κατεκρίθησαν καὶ ἐχλευάσθησαν, ὁ δὲ στίχος τοῦ Ἀλφρέδου δὲ Μυσσέ, «γυμνὸς ὡς λόγος ἀκαδημαϊκοῦ» παρέμεινε παροιμιώδης.

Παρ' ὅλας ἐν τούτοις τὰς μεγάλας προστασίας, ἃς ἔσχεν ἡ Ἀκαδημία, ἐπὶ τεσαράκοντα περίπου ἔτη δὲν εἶχεν ἀποκτήσει στέγην. Φερέοικος, μετεφέρετο εἰς τὰς οἰκίας τῶν μελῶν αὐτῆς, ἐπὶ τριάκοντα δὲ ὁλόκληρα ἔτη ἐγίνοντο αἱ συνεδριάσεις της εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Σεγκυϊλέ. Ὅταν, μετὰ τὸν θάνατον τούτου (1672), ἀνέλαβε τὴν προστασίαν της ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ΙΔ', ἐγκατέστησε ταύτην εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Λούβρου καὶ ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν της εὐρὺ διαμέρισμα, παρέχον πᾶσαν ἄνεσιν εἰς τοὺς συνερχομένους ἀκαδημαϊκούς. Τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ σώματος, ὅπερ ἤρξατο λαμβάνον ὀντότητα καὶ καθιστάμενον ἐπίσημος τοῦ κράτους ὀργανισμός. Τὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας παρίσταντο εἰς τὰς αὐλικὰς τελετάς, ὁ δὲ Λουδοβῖκος ΙΔ' θέλων νὰ ἐξυψώσῃ ἔτι μᾶλλον αὐτήν, ἀποκατέστησε τὴν ἰσότητα μεταξὺ τῶν ἀκαδημαϊκῶν, καταργήσας πᾶσαν μεταξὺ αὐτῶν διάκρισιν.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς προστασίας τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἀνεφύη τὸ ζήτημα τῶν ἑδρῶν, ἐφ' ὧν ἐκάθηντο κατὰ τὰς συνεδριάσεις οἱ ἀκαδημαϊκοί. Ἀρχικῶς αὗται ἦσαν ἁπλᾶ ἕδρανα, μόνον δὲ ὁ πρόεδρος, ὁ ταμίας καὶ ὁ γραμματεὺς μετεχειρίζοντο ἐξαιρετικῶς ἀνάκλιντρα. Ἡ τοιαύτη ὅμως ἰσότης περὶ τὴν ἐθιμοτυπίαν ἀπήρεσκεν εἰς τοὺς καρδιναλίους ἀκαδημαϊκούς, οἵτινες ἕνεκα τούτου ἀπέφευγον νὰ προσέρχωνται εἰς τὰς συνεδριάσεις. Τὰς παραμονὰς τῆς ἐκλογῆς τοῦ δὲ Μοννουᾶ, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1713, ὁ καρδινάλιος Ἐστρέ, ὅστις ἐπεθύμει νὰ ψηφίσῃ αὐτόν, ἐξέφρασε τοὺς ἐνδοιασμοὺς οὓς εἶχε νὰ μεταβῇ, ἕνεκα τῆς ἀθλιότητος τῶν ἑδράνων, πρὸς τοὺς συναδέλφους του καρδιναλίους Ροὰν καὶ Πολινιάκ. Οὗτοι κατέστησαν τὸ πρᾶγμα γνωστὸν εἰς τὸν βασιλέα καὶ ὁ Λουδοβῖκος μὴ θελήσας ν' ἀρνηθῇ πρὸς τοὺς καρδιναλίους τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας των, ὅπως ἔχωσιν ὁμοίας ἕδρας πρὸς τὰς τῶν ἀρχῶν τῆς Ἀκαδημίας καὶ μὴ θέλων ἐξ ἄλλου νὰ καθιερώσῃ προηγούμενον οἵας δήποτε διακρίσεως, διέταξε τὴν μεταφορὰν εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων τῆς Ἀκαδημίας τεσσαράκοντα ὁμοιομόρφων ἀνακλίντρων, ἀκριβῶς ὅπως δώσῃ διὰ τοῦ μέτρου τούτου καταφανεστέραν τὴν κατάργησιν πάσης διακρίσεως, θέσας οὕτως εἰς ἴσην μοῖραν τοὺς ἄνδρας τῶν γραμμάτων πρὸς τοὺς ἀρχιεπισκόπους καὶ τοὺς δοῦκας. Ἔκτοτε οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἀκαδημαϊκοὶ προσήρχοντο εἰς τὰς ἑβδομαδιαίας συνεδριάσεις τακτικώτατα. Ηὔξησεν ἐπίσης ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν ἀπὸ εἴκοσι τεσσάρων εἰς τεσσαράκοντα καὶ ἀφῆκε πᾶσαν ἐλευθερίαν τῆς ἐκλογῆς τῶν νέων μελῶν εἰς τοὺς ἀκαδημαϊκούς, μὴ ἐπιτρέψας οἵαν δήποτε ἐπέμβασιν τῆς αὐλῆς, ἀπέκρουσε δὲ τὴν πρότασιν τοῦ ἀβᾶ Μπινιόν, ζητήσαντος νὰ εἰσαγάγῃ προνομιακῶς μερικοὺς μεγιστᾶνας φιλοδοξάσαντας νὰ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτήν. Πᾶσαι αὗται αἱ πράξεις τοῦ βασιλέως ὡς καὶ πλεῖσται ἄλλαι προεκάλεσαν ἀγαθωτάτην ἐντύπωσιν εἰς τὸ κοινὸν καὶ ἀποκατέστησαν τὴν ὑπόληψιν τῆς Ἀκαδημίας. Κατενοήθη ἤδη ὅτι ἡ πραγματικὴ ἀξία ἀπετέλει τὸν μόνον τίτλον τῆς εἰσόδου ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ καὶ ὁ ἀκαδημαϊκὸς καθίσταται πλέον προσωπικότης. Οὕτως ἡ σχολαστικὴ ἐκείνη ἑταιρεία τῶν ἡμερῶν τοῦ καρδιναλίου Ρισελιὲ καὶ τοῦ καγκελαρίου Σεγκυϊλὲ μετεσχηματίσθη, ὡς λέγει ὁ Ἄγγλος συγγραφεὺς Hallam, εἰς τὸ ἐπιφανέστερον ἵδρυμα τὸ ὁποῖον ἀναγράφουν τὰ χρονικὰ τῶν γραμμάτων.

Ἡ ἀναδημιουργία αὕτη τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας συνέπεσε μετὰ τῆς λαμπροτέρας περιόδου τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας, καθ' ἣν ἀνέλαμψαν αἱ φωτεινότεραι διάνοιαι καὶ ἡ γαλλικὴ γλῶσσα εἶχε φθάσει ἤδη εἰς τὴν ἀνυπέρβλητον αὐτῆς τελειότητα. Ἐνῷ δὲ οὕτως ἐξειλίσσοντο αἱ ἐπιστῆμαι καὶ ἡ λογοτεχνία, ἀφ' ἑτέρου ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ στρατιωτικὴ δόξα τῆς Γαλλίας, ἀνελθοῦσαι καὶ αὗται εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖόν των, ἐξυπηρέτουν τὰ γράμματα, τὰς τέχνας, τὴν κοινωνικὴν πρόοδον, ἡ δὲ αὐλὴ τῶν Βερσαλλιῶν καθίστατο τὸ ὑπόδειγμα, ὅπερ ἀπεμιμοῦντο πᾶσαι αἱ λοιπαὶ αὐλαὶ τῆς Εὐρώπης. Ἡ γαλλικὴ ἐπιρροὴ διὰ τοῦ πνεύματος καὶ τῶν ὅπλων ἐκυριάρχει πανταχοῦ. Ἦτο ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς Γαλλίας. Καίτοι δὲ ἡ Ἀκαδημία δὲν ἐξεπροσώπει πλήρως τὸ γαλλικὸν πνεῦμα, καὶ οἱ ἐπιφανέστατοι ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ, οἷοι ἦσαν ὁ Μολιέρος, ὁ Πασκάλ, ὁ Καρτέσιος, ὁ Ροσεφουκὼ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, δὲν ἐκάθηντο εἰς τὰς ὁμοιομόρφους ἐκείνας ἕδρας, ἃς εἶχε τοποθετήσει εἰς Λοῦβρον ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ', οἱ σύγχρονοι ἐκπλησσόμενοι πλειότερον ἐκ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἱδρύματος ἢ τῶν ἀτελειῶν τῶν ἐκπροσωπούντων τοῦτο ἀνδρῶν, ἀπέβλεπον εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὡς πρὸς τὴν πιστὴν ἀπεικόνισιν τῆς γαλλικῆς μεγαλοφυΐας, ὡς ἀναφέρει ὁ Μπρουνετιέρ.

Ἔκτοτε ἡ ἱστορία τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας συνδέεται ἀναποσπάστως μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας καὶ γενικώτερον ἀντιπροσωπεύει τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος. Ἡ αὐλὴ ἀπώλεσε τὸ γόητρόν της καὶ ἰδίως τὴν ἐπιρροήν της ἐπὶ τῆς Ἀκαδημίας, αἱ δὲ αἴθουσαι διασήμων γυναικῶν ἐγένοντο τὰ κέντρα, ἔνθα παρεσκευάζοντο αἱ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἐκλογαί, ἐκλήθησαν δὲ αὗται *ἀντιθάλαμοι* τοῦ ἱδρύματος τούτου. Ἤδη ἀπὸ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' ἤρξατο πνέων ἀνατρεπτικὸς ἄνεμος καὶ παρεσκευάζετο ἡ μεγάλη τῆς Γαλλίας ἐπανάστασις. Ἐνεφανίσθησαν ἐν τῷ μεταξὺ ἐκ τοῦ καταφανοῦς ἐνεργοῦντες οἱ Ἐγκυκλοπαιδισταί, ἐν γένει δὲ τὸ πνεῦμα τῆς μεταβολῆς κατέκτα τὰ φωτεινότερα τῶν πνευμάτων.

Ἡ Ἀκαδημία, μετὰ μικρὰν ὅλως ἀντίστασιν, καθυπετάχθη καὶ αὕτη εἰς τὰς νεωτέρας παγκοσμίους ἰδέας καὶ συγκατέλεξε μεταξὺ τῶν μελῶν της τοὺς πλείστους τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν. Ἡ μετροπάθεια καὶ ἡ ἀδυναμία αἵτινες ἐχαρακτήριζαν ἄλλοτε αὐτὴν ἐξέλιπον. Τοὐναντίον πανταχόθεν ἐπαρουσιάζετο τὸ αἴσθημα τοῦ θάρρους καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Μαλεζέρμπ ἐνεφάνισε τὴν πρόοδον τῶν νέων ἰδεῶν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, ἥτις ὅπως εἰσαγάγῃ αὐτὸν ὡς μέλος της, παρεβίασεν ὅλα τὰ ἄρθρα τοῦ κανονισμοῦ της, τιμῶσα οὕτω τὸν ἄνδρα διὰ τὰς ὑπηρεσίας, ἃς προσέφερεν εἰς τοὺς Ἐγκυκλοπαιδιστάς, ὅτε διετέλει διευθυντὴς τοῦ βιβλιοπωλείου των, καὶ παρασχοῦσα εἰς αὐτὸν ἕδραν, τὴν ὁποίαν οὗτος οὐδέποτε ἐζήτησεν. Ἐν τῇ ὡραίᾳ ἐκείνῃ αἰθούσῃ τοῦ Λούβρου εὗρε θέσιν ὄχι μόνον ἡ φιλοσοφία, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ πολιτική, ὅπως δὲ ὁ Μαλεζέρμπ, ἐξελέγη ἐπίσης καὶ ὁ Τυργό, τὴν ἐκλογὴν δὲ τούτου ἠκολούθησαν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιδράσεως αἱ ἐκλογαὶ τοῦ Λαάρπ, τοῦ Σαμφόρ, τοῦ Κοντορσὲ καὶ τοῦ Μορελλέ, οὐδέποτε δὲ τὸ σῶμα τοῦτο ὑπῆρξε δημοφιλέστερον, ὅσον ἐπέτρεπε τοὐλάχιστον ἡ φύσις αὐτοῦ. Ἡ δημοτικότης του αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅτε ἐγεννήθη ἡ ἰδέα τῆς μεταρρυθμίσεως πασῶν τῶν Ἀκαδημιῶν τῆς Γαλλίας, ὁ δὲ Μιραμπὼ ἐπρόκειτο νὰ ἐκφωνήσῃ ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τὴν περίφημον διατριβὴν τοῦ Σαμφόρ. Ἀλλ' ὁ Μιραμπὼ ἀπέθανε καὶ ἐδημοσίευσε ταύτην ὁ ἴδιος. Ἡ Ἀκαδημία περιῆλθεν εἰς δύσκολον θέσιν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, καίτοι δὲ συνήρχοντο τὰ μέλη αὐτῆς εἰς συνεδριάσεις, δὲν εἶχον ὅμως τὸ θάρρος νὰ συμπληροῦν τὰς κενουμένας θέσεις καὶ κατὰ τὴν 5ην Αὐγούστου 1793 ἐγένετο ἡ τελευταία αὐτῆς συνεδρίασις. Ὁ διευθυντὴς αὐτῆς ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τὴν πρᾶξιν τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀκαδημίας. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἡ Συνέλευσις ἀπεδέχετο τὸ ψήφισμα τοῦ Γκρεγκουάρ, δι' οὗ πᾶσαι αἱ Ἀκαδημίαι καὶ αἱ φιλολογικαὶ ἑταιρεῖαι, αἱ ἀνεγνωρισμέναι ὑπὸ τοῦ ἔθνους, κατηργοῦντο, καὶ μετά τινας ἡμέρας τὸ λεξικὸν τῆς Ἀκαδημίας παρεδίδετο εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ὅπως ἐπιφέρῃ διορθώσεις εἰς αὐτὸ παντὸς εὑρισκομένου εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ δημοκρατικὸν πνεῦμα. Τὴν 24ην Ἰουλίου 1794 πᾶσα ἡ περιουσία τῆς Ἀκαδημίας περιήρχετο εἰς τὸ κρατικὸν θησαυροφυλάκιον. Οὕτως ἔληξεν ἡ πρώτη περίοδος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ἥτις ἀπὸ μικρῶν ἀρξαμένη μετεβλήθη ἐν τῷ μεταξύ, παρ' ὅλας τὰς δυσχερείας ἃς συνήντησεν, εἰς ὀργανισμόν, ὅστις, ἀνεξαρτήτως τοῦ λογοτεχνικοῦ χαρακτῆρος, ὃν ἀρχικῶς εἶχε, συνετέλεσεν εἰς τὴν γενίκευσιν τῶν νέων ἰδεῶν καὶ ἔν τινι μέτρῳ πα-

Digitized by Google

ρεσκεύασε τὴν μεγάλην πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν μεταβολὴν τοῦ 1789.

Διὰ τοῦ νόμου τῆς 25 Ὀκτωβρίου 1795, εἰσαχθέντος ὑπὸ τοῦ Ντουνσύ, Καρνὸ καὶ Λακανάλ, ἡ Ἀκαδημία μετεβάλλετο εἰς τὸ **Γαλλικὸν Ἰνστιτοῦτον.** Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὡς λέγει ὁ Ρενάν, ἡ Γαλλία εὑρίσκετο εἰς κατάστασιν ἀσθενοῦς κατεχομένου ὑπὸ πυρετοῦ. Κλάδοι τινὲς τῆς δημοσίας παιδεύσεως εἶχον σαρωθῆ. Αἱ ἠθικαί, αἱ πολιτικαὶ καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ ἐπιστῆμαι εἶχον ἐκπέσει. Ἡ λογοτεχνία εἶχεν ἐκμηδενισθῆ. Αἱ πολιτικοφιλοσοφικαὶ ἐπιστῆμαι δὲν ἐξεπροσωποῦντο εἰμὴ ὑπὸ δύο διασήμων ἀνδρῶν τοῦ Σιλβέστρου δὲ Σασὺ καὶ τοῦ Ἄνς δὲ Βιλλουαζέν. Ἐξ ἀντιθέτου αἱ φυσικαὶ καὶ μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἐνδοξοτέραν περίοδον τῆς ἀναπτύξεώς των. Διὰ τοῦ νέου νόμου τοῦ Ἰνστιτούτου διῃρέθη ἡ Ἀκαδημία εἰς τρεῖς διακεκριμένας κλάσεις. Ἡ μία ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὴν σημερινὴν **Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν,** ἡ δευτέρα ὠνομάσθη τῶν **ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν,** περιλαμβάνουσα μέρος τῆς σημερινῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν, ἡ δὲ τρίτη ἐκλήθη κλάσις τῆς **φιλολογίας καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν.** Ἡ κυρία ἔλλειψις τοῦ νόμου τούτου ὑπῆρξεν ὅτι δὲν συμπεριέλαβε τὰς ἱστορικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν παιδαγωγικήν. Ἡ τρίτη κλάσις, ἡ καθ' αὐτὸ Ἀκαδημία, περιέλαβεν ὀκτὼ τμήματα, τὴν γραμματικήν, τὰς ἀρχαίας γλώσσας, τὴν ποίησιν, τὰς ἀρχαιότητας, τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα, τὴν γραφικήν, τὴν γλυπτικήν, τὴν ἀρχιτεκτονικήν, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ἀπαγγελίαν.

Ἡ πρωτογενὴς αὐτὴ ὀργάνωσις διήρκεσεν ἐπὶ ἓξ ἔτη. Διάφοροι νόμοι βραδύτερον συνεπλήρωσαν τὸν ἀρχικὸν ὀργανισμόν της. Ἐκανόνισαν τὴν ἐκλογὴν τῶν μελῶν καὶ διῄρεσαν πάσας τὰς μεγάλας κρατικὰς σχολὰς εἰς κλάσεις ὑπαχθείσας εἰς τὰς ἀναλόγους τοιαύτας τοῦ Ἰνστιτούτου. Ὁ Ναπολέων ὡς πρῶτος ὕπατος ἐδυσπίστει πρὸς τὸ νέον ἵδρυμα, διῄρεσε δὲ ἐκ νέου τοῦτο καὶ προσέθεσε μίαν κλάσιν, τὴν τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν, καὶ κατέστησε τὰς ἐξαρτωμένας διαιρέσεις εἰς ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἀλλήλων κλάσεις, κατήργησε δὲ τὰς ἐσωτερικὰς τοιαύτας, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν ὀχληρόταται εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς Ἀκαδημίας. Ἐχώρισεν ἐπίσης τὰς ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας ἀπὸ τῶν ἔργων τοῦ Ἰνστιτούτου, παρ' ὅλην δὲ τὴν παρατηρηθεῖσαν κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως στείρωσιν τῆς φιλολογίας καὶ τὴν τάσιν δι' ἧς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐξέπιπτεν εἰς παιδαριώδη ῥητορικὰ γυμνάσματα, αἱ φυσικαὶ καὶ αἱ μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι ἐτήρησαν τὴν ὑπεροχήν των, ἐξασφαλιζόμεναι ὑπὸ ἀνδρῶν οἷοι ὁ Λαπλάς, ὁ Λαγκράνζ, ὁ Μὸνζ καὶ ὁ Μερτολλέ. Ἡ κλάσις τῆς φιλολογίας ἐν τούτοις εἰσηγήθη τὴν σύστασιν ὠφελιμωτάτων ἱδρυμάτων, ἡ δὲ συνέχισις τῆς φιλολογικῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας, πολύτιμος συλλογὴ ἀρξαμένη ὑπὸ τῶν Βενεδικτίνων, καθιερώθη διὰ θεσπίσματος τῇ προτάσει τοῦ Σαμπανῦ τῷ 1807.

Ὁ ὀργανισμὸς τοῦ Ἰνστιτούτου ἐξηκολούθησε λειτουργῶν ἀπὸ τοῦ 1803 μέχρι τοῦ 1816. Τὴν 21 Μαρτίου τοῦ ἔτους τούτου, διάταγμα τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΗ' ἀνέτρεψεν αὐτόν. Ἵδρυμα ἐπαναστατικόν, τὸ Ἰνστιτοῦτον, ἀπήρεσκεν εἰς τοὺς ἐξηρεθισμένους ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς. Πρὸς στιγμὴν δ' ἐπιστεύθη ὅτι θὰ κατηργεῖτο τοῦτο ὁλοσχερῶς καὶ θὰ ἐπανήρχετο τὸ προηγούμενον ἀκαδημαϊκὸν καθεστώς. Ἀλλ' ἀντὶ βελτιώσεως τοῦ ἱδρύματος, ἐπηκολούθησεν ἡ τραχυτέρα παραβίασις αὐτοῦ. Ὁ Ναπολέων καταργήσας τὴν κλάσιν τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, δὲν ἀφήρεσε τὸν τίτλον οὐδενὸς ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀλλὰ διεσπάρησαν οὗτοι εἰς τὰς νεοσχηματισθείσας τοιαύτας. Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΗ' ὅμως εἴκοσι δύο ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ μέγας ζωγράφος Δαβίδ, ὁ ἐπίσκοπος Γκρεγκουάρ, ὁ Μόνζ, ὁ Καρνό, ὁ Λακανάλ, ὁ Σιεγιές, ἐστερήθησαν τοῦ τίτλου, δι' οὗ ἐτιμήθησαν ὁ χαρακτὴρ αὐτῶν καὶ ἡ μεγάλη ἀξία τῶν ἔργων των.

Τοῦ ἐκδικητικοῦ τούτου μέτρου εἰσηγητὴς ἐγένετο ὁ κόμης Βωμπλάν. Ἐξ ἀντιθέτου δέκα ἑπτὰ πρόσωπα διωρίσθησαν μέλη τῆς Ἀκαδημίας δι' ἁπλοῦ διατάγματος τῆς Κυβερνήσεως ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τοῦ σώματος, τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης ἐπεμβάσεως ἐγένοντο κατάδηλα ἀμέσως. Ἡ σημασία τῆς Ἀκαδημίας ὑπετιμήθη καὶ τὸ σῶμα ἐκεῖνο, ὅπερ παρέσχε τοσαύτας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἱστορίαν κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἐπεφορτίσθη νὰ συντάσσῃ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν μεταλλίων τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Ἡ μεγάλη ἑνότης τοῦ Ἰνστιτούτου συνετρίβη καὶ ἡ Ἀκαδημία καθ' ὅλην τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον τῆς Βασιλείας τῶν Βουρβώνων δὲν ἐγέννα ἄλλον πόθον εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτήν, εἰμὴ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ προνομίου νὰ φέρωσι διακέντητον ἀμφίεσιν καὶ ἓν μικρὸν ξίφος εἰς τὴν ὀσφύν.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 ἐβελτιώθη εὐθὺς ἡ θέσις τοῦ Ἰνστιτούτου, ἐπὶ δὲ Λουδοβίκου Φιλίππου καὶ Ναπολέοντος Γ', καίτοι διὰ τῆς εἰσόδου πλείστων πολιτικῶν καὶ δημοσιογράφων ἡ Ἀκαδημία παρεῖχε τὴν ὄψιν πλειότερον κοινοβουλίου ἢ ἐπιστημονικοῦ σώματος, δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ ὅτι ἡ Ἀκαδημία κατέστη τὸ ἐπιστημονικὸν κέντρον τοῦ κόσμου. Ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιγραφῶν ἐπετέλεσε καταπληκτικὰς προόδους, ἡ δὲ σοβαρότης τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀνετάρασσον τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον τότε, παρέσχεν εὐρυτάτην ἀνάμιξιν πρὸς λύσιν αὐτῶν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Οὕτως ἐν μέσῳ ποικίλων διαρρυθμίσεων καὶ μεταβολῶν τοῦ ὀργανισμοῦ του τὸ Γαλλικὸν Πανακαδήμιον, ὡς ὠνομάζετο ἄλλοτε ἐν Ἑλλάδι, ἀπέβη ἓν τῶν σταθερωτέρων στοιχείων τοῦ πνευματικοῦ ἔργου ἐν Γαλλίᾳ, παρ' ὅλας δὲ τὰς περιπετείας ἃς ἠκολούθησε καὶ τὰς ἀντιδράσεις καὶ τὰς παραβιάσεις τὰς ὁποίας ὑπέστη, αἱ ἡνωμέναι αὗται Ἀκαδημίαι κατενίκησαν τοὺς παραβόλους νεωτερισμούς, καθ' ὅσον ὑπῆρξαν οἱ φύλακες τῶν φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν παραδόσεων καὶ τῆς ἀληθοῦς μεθόδου.

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Μωρὶς Μπαρρὲς ἐκφωνεῖ τὸν καθιερωμένον λόγον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς εἰσόδου του εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν.

Δύναται μάλιστα νὰ εἴπῃ τις ὅτι τὸ γαλλικὸν πνεῦμα πηγάζει ἐκ τριῶν ἰσοστάθμων ἐξουσιῶν, ἐξ ὧν οὐδεμία δύναται νὰ κυριαρχήσῃ ἀπολύτως: ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, τὴν Ἀκαδημίαν καὶ τὸν Λαόν, ὁ χωρισμὸς δὲ τῶν ἐξουσιῶν αὐτῶν εἶνε ὁ ἐξασφαλίζων ἀκριβῶς τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς σκεπτομένους, τοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς ἐρευνητὰς τῆς ἐπιστήμης, ἐπανορθοῖ τὰ σφάλματα καὶ τὰς ἀδικίας καὶ ἱκανοποιεῖ ἐκείνους, οἵτινες ἐκ ποικίλων λόγων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον.

Ἡ γενομένη μεταβολὴ εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ Ἰνστιτούτου τῷ 1816 ἐπανέφερεν, ὡς ἀνέγραφεν ἡ προκήρυξις τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ', ἑκάστην κλάσιν τούτου εἰς τὸ προγενέστερον ὄνομά της, οὕτω δὲ ἀπεδόθησαν τὸ ὄνομα καὶ τὰ ἀρχαῖα προνόμια εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν, τὴν θετὴν θυγατέρα τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας. Ἀποτελεῖται ἔκτοτε αὕτη ἐκ τεσσαράκοντα μελῶν καὶ συνέρχεται κατὰ πᾶσαν Πέμπτην τῆς ἑβδομάδος εἰς ἰδιαιτέραν συνεδρίασιν, εἰς μίαν δὲ δημοσίαν τοιαύτην κατὰ τὸν μῆνα Μάϊον ἢ Ἰούνιον, καθ' ἣν ἀπονέμονται τὰ συσταθέντα βραβεῖα τῆς ἀρετῆς ἢ πρὸς τὰ ἐκλεκτότερα συγγράμματα, ἢ εἰς τὰ βραβευόμενα ἔργα τῶν προκηρυσσομένων διαγωνισμῶν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας. Ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία ἐπιφορτίζεται ὅπως δημοσιεύῃ ἐν καταλλήλῳ χρόνῳ τμήματα τοῦ λεξικοῦ τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ συντάσσῃ τὸ ἱστορικὸν λεξικὸν τῆς γλώσσης ταύτης, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἔχει προχωρήσει πέραν τοῦ γράμματος τῆς ἀλφαβήτου Μ.

Ἡ διοικοῦσα ἀρχὴ αὐτῆς ἀποτελεῖται ἀπὸ τοῦ προέδρου, τοῦ καγκελαρίου καὶ τοῦ διαρκοῦς γραμματέως τῆς Ἀκαδημίας, ὅστις εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος τούτου. Αὐτὸς διευθύνει πράγματι αὐτήν. Οἱ πρόεδροι ἢ οἱ διευθυνταί του μεταλλάσσονται καὶ ἀντικαθίστανται, ὁ γραμματεὺς ὅμως παραμένει ἰσοβίως. Οὗτος παρακολουθεῖ πάσας τὰς συνεδριάσεις καὶ ἐποπτεύει ἐφ' ὅλων τῶν ζητημάτων, ὠθεῖ αὐτὰ καὶ παρασκευάζει τὰς ἐργασίας της, δίδει τὰς λύσεις καὶ ἔχει τὴν πρώτην καὶ τελευταίαν λέξιν κατὰ τὰς συζητήσεις. Ὁ διαρκὴς γραμματεὺς παρέχει τὰ θέματα τῶν διαγωνισμάτων, αὐτὸς κατ' οὐσίαν κρίνει ταῦτα καὶ ὁ ἴδιος εἶναι ὁ εἰσηγητὴς τῶν κρίσεων. Μόνος αὐτὸς κατέχει τὸ ταμεῖον τῶν παραδόσεων τοῦ σώματος, τὰς ὁποίας ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ ὑπενθυμίζει εἰς τοὺς συναδέλφους του καὶ ἡ γνώμη του βαρύνει σπουδαίως ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν νέων μελῶν.

Συντάσσει τὰς ἀνακοινώσεις καὶ ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου του πλουτίζει ταύτας δι' εὐγλωττίας καὶ χάριτος. Εἶναι κατὰ τὰς δημοσίας συνεδριάσεις τὸ ἐπίσημον ὄργανον τοῦ σώματος καὶ ὁ εἰσηγητὴς τῶν ἀποφάσεων αὐτοῦ. Εἰς τοὺς διαρκεῖς γραμματεῖς της ὀφείλει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία τὴν ἔνδοξον φήμην της. Δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ διαρκεῖς γραμματεῖς τῆς Ἀκαδημίας ὑπῆρξαν κύριοι τῶν πολυσυνθέτων ἰδιοτήτων, τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ μία τοιαύτη λεπτοτάτη θέσις. Ὁ Σνὰρ καὶ ὁ Βιλλεμαὶν ὑπῆρξαν τὸ ἰδανικὸν τῶν γραμματέων τῆς Ἀκαδημίας ταύτης. Ὁ πρῶτος κατεῖχε τὴν διακριτικότητα, τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ἐπιχάριτον ὀξύνοιαν τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐνέπνευσε δὲ τὰς ἰδιότητας καὶ τὰ αἰσθήματά του ταῦτα πρὸς πάντας τοὺς συναδέλφους των. Ὁ Βιλλεμαὶν ἐξ ἄλλου εἶχε τὸ λαϊκὸν θέλγητρον καὶ τὴν περίκομψον καὶ ἀπαράμιλλον εὐγλωττίαν.

Ἡ γραμματεία τοῦ Σνὰρ διήρκεσεν ἐπὶ δέκα τέσσαρα ἔτη (1803-1817). Αἱ ἀνακοινώσεις, τὰ ὑπομνήματα καὶ αἱ κριτικαί του, λέγει ὁ Σαὶντ-Μπεβ, ἀποτελοῦν ἓν σύνολον ἄξιον πάσης τιμῆς. Ἡ πρυτανεύουσα εἰς αὐτὰ θεωρία του εἶναι ἡ τῆς σχολῆς τοῦ Ὁρατίου, τοῦ Βουαλὼ καὶ τοῦ Βολταίρου, προσαρμοζομένη εἰς τὰ ἔργα ἐκεῖνα, τὰ μὴ ἐξερχόμενα τοῦ κλασσικοῦ πλαισίου, τὰ δὲ προτεινόμενα εἰς διαγωνισμὸν παρ' αὐτοῦ θέματα ἦσαν μία ὑψηλὴ ὤθησις, διανοίγουσα εὐρὺ στάδιον εἰς τὰς ἀναφαινομένας νεαρὰς ἰδιοφυΐας. Κρίνων τὰ ἔργα αὐτῶν, δὲν ἐπεδίωκε νὰ θέσῃ εἰς αὐτὰ τὴν ἰδίαν του γνώμην, ἀλλ' ἄφηνε τὴν τιμὴν ὁλόκληρον εἰς τὰ στεφανούμενα τοιαῦτα. Μόνον κατὰ τὰς τελευταίας αὐτοῦ κρίσεις, τῷ 1816, ὁμιλῶν κατὰ τὸν διαγωνισμὸν τοῦ «Ἐγκωμίου τοῦ Μοντεσκιέ», ὁ νέστωρ τῆς Ἀκαδημίας ἐθερμάνθη καὶ ὀγδοηκοντούτης ἤδη ἠσθάνθη τὴν καρδίαν του παλλομένην, ἀναμιμνησκόμενος ὅτι συνέπεσε νεώτατος ἔτι νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸν κύκλον τοῦ ἐνδόξου συγγραφέως. Ἐτερμάτισε τὸν λόγον του, τὸν πλήρη αὐθεντίας καὶ λεπτότητος, μὲ λέξεις θαυμασίως σταθμισμένας, αἵτινες αὐταὶ αὗται ἔδιδον τὴν εἰκόνα τῆς ἀπροσπελάστου ἁβρότητος τοῦ φιλολόγου. Ἦτο ἡ στιγμὴ καθ' ἣν ἡ Ἀκαδημία ἀνέκτα μετὰ τοῦ παλαιοῦ της ὀνόματος καὶ τὰ ἀρχαῖά της προνόμια, οὕτω δὲ ὁ Σνὰρ ἔτεινε τὴν χεῖρα εἰς τοὺς δύο αἰῶνας καὶ ἥνου τὴν διασπασθεῖσαν ἅλυσιν τῶν χρόνων.

Ἔκτοτε ἤρξατο νέα φιλολογικὴ τάσις. Ἐνεφανίζετο ὁ ρωμαντισμὸς ἐπιδιώκων τὴν ἐκτόπισιν τοῦ νεοκλασσικισμοῦ, ἡ δὲ Ἀκαδημία τῆς Γαλλίας, πιστὴ εἰς τὰς παλαιὰς παραδόσεις της, ἐτέθη ἀντιμέτωπος τῶν νέων φιλολογικῶν τούτων τάσεων, αἵτινες εἶχον καταστῆ μέγα κοινωνικὸν ζήτημα διὰ τῶν παραστάσεων εἰς τὸ Γαλλικὸν Θέατρον τοῦ περιφήμου δράματος τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, τοῦ «Ἐρνάνη». Αἱ παραστάσεις ἐκεῖναι ὑπῆρξαν μία οὕτως εἰπεῖν ἐπαναστατικὴ ἔκρηξις. Οἱ διαδεχθέντες τὸν Σνὰρ διαρκεῖς γραμματεῖς τῆς Ἀκαδημίας, εἰς τὰς ἀνακοινώσεις, εἰς τὰ ὑπομνήματα, εἰς τὰς κρίσεις των κατεκεραύνουν τοὺς νέους ποιητὰς καὶ λογογράφους, οἵτινες διὰ μιᾶς ἀκατασχέτου ὁρμῆς ἐζήτουν νὰ ἐκθρονίσουν ἀπὸ τοῦ φιλολογικοῦ Ὀλύμπου τοὺς μεγάλους ποιητὰς καὶ λογογράφους τῆς νεοκλασσικῆς ἐποχῆς. Εἰς τὰς ἀνακοινώσεις, τοὺς λόγους καὶ τὰ ὑπομνήματα τῆς Ἀκαδημίας ἐγίνετο μεγάλη χρῆσις τῶν λέξεων *«ὀρθοδοξία, σχίσμα καὶ αἵρεσις»*, δεικνυουσῶν τὴν ὑφισταμένην διάστασιν μεταξὺ τῶν δύο σχολῶν. Ἀλλ' ἀφ' ἧς ὁ Βιλλεμαὶν διεδέχθη τὸν Ἀνδριὲ εἰς τὴν θέσιν τοῦ διαρκοῦς γραμματέως τῆς Ἀκαδημίας (1833 - 1870), ὡς διὰ μαγείας μετεμορφώθη αὕτη. Ἐνεφανίσθη μεταβαλοῦσα ἀμέσως πνεῦμα καὶ τόνον φωνῆς. Οὐδέποτε οὔτε πρό, οὔτε μετά, ὑπὸ τὸν θόλον τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἀντήχησεν εὐμελεστέρα καὶ σαγηνευτικωτέρα φωνὴ τῆς τοῦ Βιλλεμαίν. «Ἦτο μία ἀπερίγραπτος ἀπόλαυσις, λέγει ὁ Σαὶντ—Μπέβ, νὰ ἀκούῃ τις τὴν ἁρμονικὴν ἐκείνην φωνήν, τὴν προσομοιάζουσαν φωνὴν σειρῆνος, ἀποτελεῖ δὲ ὑπερτέραν ἀπόλαυσιν ἡ ἀνάγνωσις τῶν κειμένων ἐκείνων καὶ μετὰ πάροδον τοσούτων ἐτῶν. Αἰσθάνεται ὁ ἀναγνώστης ἀναρπαζόμενον ἑαυτὸν εἰς ὑψηλὰς καταφώτους σφαίρας, ὅπου τὰ πάντα εἶναι τέλεια, περίκομψα, σαγηνευτικὰ καὶ πάλλοντα ἐκ ζωῆς καὶ κινήσεως. Ὁ λόγος τοῦ Βιλλεμαὶν ῥέει μετ' ἀπροσπελάστου χάριτος, λιτότητος καὶ ἀκριβορρημοσύνης. Τὰ ὑπομνήματα του τὰ γέμοντα σοφίας καὶ ὀρθοκρισίας, περιβάλλονται διὰ μορφῆς ὑπερόχως καλλιτεχνικῆς. Ἡ ἀρχαία αἴσθησις τοῦ καλοῦ ἐνυπάρχει πάντοτε εἰς αὐτά, ἀλλὰ παραμένει ταυτοχρόνως ἐλευθέρα καὶ ἡ νεωτέρα ἔμπνευσις».

Ἐπὶ ὁλόκληρον τριακονταετίαν ὁ Βιλλεμαὶν ἦτο ὁ ἐμπνέων τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν. Καὶ ὅτε ἀκόμη ἀπεσύρετο προσωρινῶς, ἀναλαμβάνων τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, καθ' ὑπόδειξίν του εἰργάζετο τὸ σῶμα, ὅταν δὲ ἐπέστρεφεν εἰς τὰ καθήκοντά του, ἀνέκτα παραχρῆμα τὴν προτέραν ἐπιβολήν. Φυσικὸν ἦτο ἡ παραμονὴ τοιούτου ἀνδρὸς εἰς τὴν κυρίαρχον θέσιν τοῦ διαρκοῦς γραμματέως ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ πνεύματος καὶ νὰ σχηματισθῇ γενικῶς ἡ πεποίθησις ὅτι ἡ Ἀκαδημία εἶναι

Digitized by Google

ἡ ἑστία τῆς γλώσσης καὶ τῆς φιλολογικῆς καλαισθησίας. Ἐπὶ τοῦ Βιλλεμαὶν παρεμερίσθησαν ἀπὸ τὰς ἀνακοινώσεις τῆς Ἀκαδημίας τὰ ἀναθέματα καὶ αἱ κατάραι κατὰ τῆς νέας φιλολογικῆς τροπῆς, εἰσῆλθον δὲ εἰς αὐτὴν οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τοῦ ρωμαντισμοῦ, ὁ Λαμαρτῖνος, ὁ Βίκτωρ Οὐγγώ, ὁ δὲ Βινὺ καὶ ὁ Ἀλφρέδος δὲ Μυσσέ. Ἡ Ἀκαδημία οὕτως εἰσῆλθεν εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ λαϊκοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς ἐθνικῆς σκέψεως. Ἔκτοτε δὲ ἀκολουθεῖ τὴν χαραχθεῖσαν κοίτην τοῦ ἐθνικοῦ ρεύματος.

Ἡ ἐγκατάστασις τῆς τρίτης δημοκρατίας ἐν Γαλλίᾳ δὲν μετέβαλε τὸν ὀργανισμὸν αὐτῆς, οὔτε ἐπέδρασεν εἰς τὰς ἰδέας καὶ τὰς παραδόσεις της. Ὅπως ἄλλοτε, οὕτω καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν συνέβησαν παραγνωρίσεις, καὶ μεγάλοι συγγραφεῖς πληρώσαντες διὰ τῆς φήμης των τὸν κόσμον δὲν εὗρον θέσιν ἐν αὐτῇ, οἷοι ἦσαν ὁ Αἰμίλιος Ζολᾶ καὶ ὁ Ἀλφόνσος Δωδέ· ἀλλ' ὡς εἶπον ἤδη, αἱ δύο ἕτεραι ἐξουσίαι τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος, ὁ λαὸς καὶ τὸ κράτος, παρέσχον τὴν ἱκανοποίησιν εἰς τοὺς παροραθέντας, καὶ τοῦ μὲν πρώτου ἡ Βουλὴ διὰ ψηφίσματός της ὡδήγησε τὸν νεκρόν του εἰς τὸ Πάνθεον, ἀποδοῦσα τὴν ὑψίστην τῶν τιμῶν, ἣν παρέχει εἰς τοὺς μεγάλους της πολίτας ἡ Γαλλία, τοῦ δὲ δευτέρου ἡ λαϊκὴ ἐκτίμησις ἤγειρε τὸν ἀνδριάντα.

Ἐκτὸς τῆς συντάξεως τῶν δύο λεξικῶν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας μία τῶν κυριωτέρων ἐνασχολήσεών της εἶναι ἡ κρίσις τῶν πολυαρίθμων διαγωνισμῶν καὶ ἡ ἀπονομὴ κατ' αὐτοὺς τῶν βραβείων. Ταῦτα αὐξάνουν σὺν τῷ χρόνῳ. Ἐκ τούτων δέκα ἑπτὰ ἀπονέμονται εἰς φιλολογικὰ ἔργα καὶ ἓξ εἶναι τὰ λεγόμενα βραβεῖα ἀρετῆς. Ἓν τούτων, τὸ τῆς ἀρετῆς ἐξ 22,465 φρ., διατίθεται ἐτησίως πρὸς πτωχὸν Γάλλον, ἐπιδείξαντα ὑπέροχόν τινα ἀρετήν, μεταξὺ ὑποψηφίων προτεινομένων δι' ἐκθέσεων λεπτομερῶν τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν. Ἕτερον ἐξ 21,940 φρ. διατίθεται εἰς φιλολογικὸν ἔργον, δημοσιευθὲν κατὰ τὸ τελευταῖον διετὲς χρονικὸν διάστημα, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς ὑποχρεοῦται νὰ καταθέσῃ εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Ἀκαδημίας δύο ἀντίτυπα. Ἕτερον βραβεῖον εἶναι τὸ συσταθὲν ὑπὸ τοῦ Γκομπὲρ ἐξ 11,249 φρ. πρὸς τὸ εὐγλωττότερον ἔργον ἐπὶ τῆς γαλλικῆς ἱστορίας. Ἕτερα τοιαῦτα εἶναι τὰ ἀπονεμόμενα πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῆς ἀνωτέρας φιλολογίας, ἓν παρεχόμενον ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ παρὰ τῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν πρὸς καλλιτέχνας ἢ φιλολόγους περιελθόντας εἰς πενίαν, καὶ ἄλλο ὅπερ ἀπονέμει διαδοχικῶς ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία καὶ ἡ τῶν Καλῶν Τεχνῶν πρὸς πτωχοὺς νέους ἐπιδείξαντας φιλολογικὴν ἢ καλλιτεχνικὴν ἰδιοφυΐαν. Ὑπάρχουν καὶ ἕτερα βραβεῖα, τὰ ὁποῖα ἀλληλοδιαδόχως ἀπονέμει ἑκάστη ἐκ τῶν πέντε Ἀκαδημιῶν, ἀλλ' ἐν γενικῇ συνελεύσει πασῶν τούτων. Κατὰ τὸ τρέχον δὲ ἔτος ἄρχεται ἡ κατὰ διετίαν ἀπονομὴ τοῦ ἐκ 30.000 φρ. βραβείου τοῦ Μπριὲ εἰς δραματικὸν ἔργον ἠθικοκοινωνικῆς φύσεως.

Ἡ συμπλήρωσις τῶν κενουμένων ἑδρῶν γίνεται συνήθως ἐντὸς μηνός. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκλεκτόρων ἀκαδημαϊκῶν καθορίζεται εἰς εἴκοσι κατ' ἐλάχιστον ὅρον διὰ τὴν πρώτην ψηφοφορίαν καὶ δέκα ὀκτὼ διὰ τὴν δευτέραν. Ὁ γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὸν κατάλογον τῶν ὑποψηφίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ ἀκαδημαϊκοὶ ὀφείλουν νὰ ἐκλέξουν. Ἡ ἐκλογὴ γίνεται διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας. Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ ἐκλεγέντος γίνεται ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει, καθ' ἣν ὑποχρεοῦται οὗτος νὰ πλέξῃ τὸ ἐγκώμιον τοῦ προκατόχου του.

Ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία ἔχει ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ ἀρχαῖον κολλέγιον, τὸ ἱδρυθὲν διὰ κληροδοτήματος τοῦ καρδιναλίου Μαζαρίνου καὶ ἐπὶ σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος Λεβώ, ἐπὶ γηπέδου κατεχομένου ἄλλοτε ὑπὸ διαφόρων μεγάρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχε τὸ ἀνάκτορον τοῦ Νὲλ μετὰ τοῦ περιφήμου πύργου του. Ἐκαλεῖτο ἀρχικῶς τοῦτο Κολλέγιον τῶν Τεσσάρων Φυλῶν, καθόσον ἦτο προωρισμένον νὰ δέχεται τοὺς ἐξ Ἀλσατίας, Πινιερόν, Φλάνδρας καὶ Ρουσσιγιὸν νεαροὺς σπουδαστάς. Καταργηθὲν τῷ 1793 ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐχρησίμευσεν ἐπί τινα χρόνον ὡς φυλακαί, κατόπιν ἐγένετο κεντρικὴ σχολὴ καὶ ὀλίγον βραδύτερον διετέθη εἰς τὰς Σχολὰς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἐν τέλει ἐπὶ Ναπολέοντος, τῷ 1806, εἰς τὸ μέγαρον τοῦτο ἐγκατεστάθη τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτοῦτον, ὅπερ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συνεδρίαζεν εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Λούβρου, ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ διαμερίσματος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Τὸ ἵδρυμα μετεσχηματίσθη ὅπως χρησιμεύσῃ διὰ τὸν νέον αὐτοῦ σκοπόν. Τὸ παρεκκλήσιόν του, ὅπερ περιέκλειε τὸν τάφον τοῦ καρδιναλίου Μαζαρίνου, διερρυθμίσθη εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῶν δημοσίων συνεδριάσεων, ὁ δὲ τάφος τοῦ Μαζαρίνου δὲν ὑφίσταται πλέον ἐκεῖ. Τῷ 1792, μετεκομίσθη εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν γαλλικῶν μνημείων, καὶ βραδύτερον ἐπὶ Λουδοβίκου Φιλίππου εἰς τὸ ἀνάκτορον τῶν Βερσαλλιῶν μετασχηματισθὲν εἰς ἐθνικὸν Μουσεῖον. Θ. Β.

Ἀκαδημία τῶν ἐπιγραφῶν (**Académie des inscriptions**).—Εἶναι μία ἐκ τῶν Ἀκαδημιῶν τῶν ἀπαρτιζουσῶν τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτοῦτον. Ὅπως τόσαι ἄλλαι ἀκαδημίαι καὶ αὕτη ἔχει ἁπλῆν τὴν καταγωγήν. Ἱδρυθεῖσα κατὰ τὸ 1663 ὑπὸ τὸν τίτλον «***Μικρὰ Ἀκαδημία***», ἀπετελεῖτο ἐκ τεσσάρων μόνον μελῶν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Εἰς τοὺς τέσσαρας τούτους ἀκαδημαϊκοὺς ἀνετέθη ἡ εἰδικὴ ἐντολὴ τῆς μελέτης ἐπὶ τῶν ἐπιγραφῶν, τῶν μεταλλίων, τῶν ἐμβλημάτων καὶ τῶν ἀποφθεγμάτων αὐτῶν, περιέλαβον δὲ εἰς τὴν ἐργασίαν των ταύτην πάντα τὰ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα τὰ ὁποῖα ἦσαν ἄξια τοῦ ὀνόματος τούτου. Συνήρχοντο οὗτοι ἅπαξ καθ' ἑβδομάδα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ μεγάλου ὑπουργοῦ Κολμπέρ. Ἡ ἀσχολία τῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἐμβληματικῶν ἀποφθεγμάτων δὲν ἤρκει πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἐνεργητικότητος τῶν τεσσάρων ἀκαδημαϊκῶν, ἀνετέθη δὲ οὕτως εἰς αὐτοὺς καὶ τὸ ἔργον τῆς εὑρέσεως μυθολογικῶν θεμάτων πρὸς σχεδιαγράφησιν ταπήτων τῆς βασιλικῆς ταπητουργίας. Ἐκτὸς ὅμως τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα ἔργα ὀλίγον γνωστά, ἅτινα ἐξεπλήρου ἡ Μικρὰ αὕτη Ἀκαδημία, ἐν οἷς ἡ τότε ἀρξαμένη ἐπιγραμματογραφία, τὸ μέρος ὅπερ ἔλαβεν εἰς τὴν σχεδιαγράφησιν τοῦ παραδείσου τῶν Βερσαλλιῶν καὶ ἡ ἐνεργὸς συνεργασία της εἰς τὰς λυρικὰς τραγῳδίας τοῦ Κυνώλ, τὴν Ἄλκηστιν, Θησέα, Ἴσιδα καὶ Φαέθωνα, τὰς ὁποίας κατειρωνεύθη μὲν ὁ Βοναλῶ, ἀλλὰ τὰς ὁποίας ἐμελοποίησεν ὁ Λούλη.

Τὴν Μικρὰν Ἀκαδημίαν, ἐφ' ὅσον ἔζη, διηύθυνεν ὁ Κολμπέρ, μετὰ τὸν θάνατον δὲ αὐτοῦ ὁ Λουβουᾶ. Κατὰ τὸν χρόνον ἀκριβῶς ἐκεῖνον εἶχε τερματίσει αὕτη τὴν ἐπὶ τῶν μεταλλίων ἱστορίαν καὶ ἐφαίνετο ὅτι ἔβαινεν εἰς τὸ τέλος αὐτῆς ὅτε ὁ ἀββᾶς Μπινιόν, χωρὶς οὐδὲν νὰ ἀνακοινώσῃ πρὸς τοὺς συναδέλφους του, ἐνήργησε παρὰ τῷ βασιλεῖ καὶ ἀπέσπασε παρ' αὐτοῦ τὴν 16 Ἰουλίου 1701 τὸν κανονισμὸν τῆς ἱδρύσεως τῆς ***Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν.*** Συνεπείᾳ τοῦ κανονισμοῦ τούτου ἡ Ἀκαδημία ἀπηρτίσθη ἐκ τεσσαράκοντα ἀκαδημαϊκῶν, διαιρεθέντων εἰς τέσσαρας κατηγορίας: δέκα ἐπιτίμους ἐκ τῶν ὁποίων δύο ἠδύναντο νὰ ὦσιν ἀλλοδαποί· δέκα ἐμμίσθους· δέκα ἑταίρους, ἐκ τῶν ὁποίων τέσσαρες ἀλλοδαποί, καὶ δέκα μαθητάς. Ὁ ἀββᾶς Μπινιὸν ἐγένετο πρόεδρος αὐτῆς, μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων καθηκόντων τὰ ὁποῖα ἀνετέθησαν εἰς αὐτὴν ἦτο ἡ ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου παρασκευὴ τῶν μεταλλίων ἐπὶ τῶν ἀξιοσημειωτέρων ἱστορικῶν γεγονότων τῆς Γαλλίας ὅλων τῶν βασιλειῶν, ἡ ἑρμηνεία τῶν παλαιῶν μεταλλίων, τῶν περιάπτων, τῶν δακτυλιολίθων καὶ τῶν ἄλλων σπανιοτήτων τῶν εὑρισκομένων ἐν συλλογαῖς τοῦ σπουδαστηρίου τοῦ βασιλέως. Ἐν τέλει ἀνετέθη εἰς αὐτὴν ἡ περιγραφὴ τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τῶν μνημείων τῆς Γαλλίας. Μία ἐκ τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῆς ἦτο νὰ εὑρίσκεται ἐν διαρκεῖ ἑνώσει μετὰ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Νέαι γενόμεναι μεταρρυθμίσεις τοῦ ἀρχικοῦ ὀργανισμοῦ της κατήργησαν τὴν κλάσιν τῶν μαθητῶν καὶ ἐπηύξησαν τὴν τῶν ἑταίρων, οὕτω δὲ συνεπληρώθη ὁ ὀργανισμὸς αὐτῆς. Ἀφ' ἧς ὁ Μπινιὸν ἐνήργησε τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Ἀκαδημίας ταύτης, οὐδὲν ἕτερον ἀπέμεινεν ἐκ τῆς συστάσεως αὐτῆς, εἰμὴ ὁ ἀρχικὸς τίτλος της, ὁ οὐδὲν κοινὸν ἔχων πλέον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς νέας Ἀκαδημίας.

Ἀπὸ τοῦ 1717 ἤρξατο ἡ Ἀκαδημία ἐκδίδουσα ἀτάκτως μέν, ἀλλ' ἄνευ διακοπῆς, ὑπομνήματα, τὰ ὁποῖα ἀνέρχονται εἰς πολλὰς δεκάδας τόμων, καὶ τὰ ὁποῖα, ἐὰν πολλὰ ἐξ αὐτῶν δὲν ἔχουν ἰδιαιτέραν τινὰ ἀξίαν, περιλαμβάνουν ὅμως καὶ ἔργα τιμῶντα τὴν ἐπιστήμην τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι διετάραξαν τὴν συνέχισιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἀκαδημίας. Κατὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου ἐπὶ ἐπαναστάσεως ἐλησμονήθη αὕτη, μόλις δὲ ἐπὶ Ναπολέοντος, τῷ 1803, εὗρεν ἐκ νέου θέσιν εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς ***κλάσεως τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ φιλολογίας.*** Ἀπηρτίσθη ἔκτοτε ἐκ τεσσαράκοντα τακτικῶν μελῶν καὶ δέκα ἑταίρων ἀλλοδαπῶν.

Δι' ἄλλων διαταγμάτων ἐκδοθέντων τῷ 1806 καὶ 1807 ἀνετέθη εἰς αὐτὴν ἡ φιλολογικὴ ἱστορία καὶ ἡ συλλογὴ τῶν ἔργων Γάλλων ἱστορικῶν, ἀμέσως δὲ ἤρξατο ἐκδίδουσα τὰ διατάγματα τῶν Γάλλων βασιλέων τῆς τρίτης γενεᾶς καὶ τὴν συλλογὴν τῶν συνόψεων καὶ τῶν ἀπανθισμάτων τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Μετὰ τὴν παλινόστησιν τῶν Βουρβώνων ἐγένοντο μεταβολαί τινες ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν τάξιν τῶν μελῶν της, ἀνετέθη δὲ εἰς τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς τῆς κλάσεως ταύτης ἡ ὅλως ἀνεξάρτητος ἐργασία τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς ἱστορίας τῆς φιλολογίας τῆς Γαλλίας καὶ μετ' αὐτῆς ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν, ἡ χρονολογία καὶ ἡ γεωγραφία, ἡ μελέτη τῶν μνημείων, ἡ ἑρμηνεία καὶ διαφώτισις τῶν τίτλων καὶ τῶν διπλωμάτων τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Γαλλίας, ἡ μελέτη τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων τῶν ἀρχαίων καὶ ἡ κριτική.

Ἡ σύνθεσις τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν δὲν ὑπέστη μεταβολὰς ἔκτοτε, ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις καὶ ἡ ἐπιβολή της ἐμεγαλύνθησαν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἔρευναν, τὴν κριτικὴν καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἱστορίας. Ἡ σπουδὴ τῶν γλωσσῶν, περιοριζομένη ἄλλοτε εἰς τὴν λατινικήν, τὴν ἑλληνικήν, τὴν ἑβραϊκήν, ἐν μέρει δὲ τὴν ἀραβικήν, καὶ τὴν σινικήν, μετεβλήθη ἔκτοτε ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ***γλωσσολογία*** εἰς ἐπιστήμην, τῆς ὁποίας αἱ μέθοδοι, αἱ ἀνακαλύψεις καὶ αἱ συνέπειαι ἀνενέωσαν ἐκ βάθρων ὁλόκληρον τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Αἱ μελέται τῶν μνημείων ἐπλούτισαν τὴν γνῶσιν τῶν αἰγυπτιακῶν καὶ τῶν συριακῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ***ἀρχαιολογία*** ἔλαβον τοιαύτην ἐξέλιξιν καὶ σημασίαν αὗται, τὰς ὁποίας, ὡς λέγει ὁ Μπρυνετιέρ, ἡ φαντασία τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν οὐδὲ νὰ ὑποπτευθῇ ἠδύνατο. Ἡ σπουδὴ ἐξ ἄλλου παντὸς σχετιζομένου πρὸς τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα ἐτέλεσε τοσαύτας προόδους κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετίαν, τὰς ὁποίας δὲν ἐγνώρισεν ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως· ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς σπουδὰς τῆς γαλλικῆς ἀρχαιολογίας, ὑπὸ τὴν διπλῆν ἐπίδρασιν τῆς ποιητικῆς ρωμαντικότητος καὶ τῶν πρώτων προόδων τῆς ρωμαντικῆς φιλοσοφίας, μετεπλάσθη αὕτη εἰς καθαρῶς γαλλικὴν ἐπιστήμην, ἥτις ἔθεσε τὴν γαλλικὴν ἱστορίαν ἐπὶ ἀληθῶν βάσεων. Ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιγραφῶν ὑπῆρξεν ἡ εὐρύνασα οὕτως εἰπεῖν τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ ἐνηργήθησαν αἱ ἀνακαλύψεις καὶ ἀπέβη τὸ κέντρον περὶ τὸ ὁποῖον ἐστράφησαν πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι αὗται, αἱ ὁποῖαι ἐνεψυχώθησαν ὑπὸ μιᾶς νέας θερμουργοῦ ὁρμῆς. Αἱ ἐπιτελεσθεῖσαι ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι καὶ τὰ συνδεόμενα μετ' αὐτῶν ἔνδοξα ὀνόματα τῶν μεγάλων ἐπιστημόνων εἶναι ἀπειράριθμα. Αἱ σπουδαὶ τῶν ἀνατολικῶν φυλῶν, τῶν γλωσσῶν τῶν Σημιτῶν, τῶν Τούρκων, τῶν Περσῶν, τῆς σανσκριτικῆς καὶ τῆς ἰνδικῆς γλώσσης, μετὰ τῶν γραμματικῶν αὐτῶν, ἡ ἀσσυριολογία καὶ ἡ αἰγυπτιολογία, αἱ ἑλληνικαὶ καὶ λατινικαὶ σπουδαὶ αἱ περιλαμβάνουσαι τὴν ἀρχαιολογίαν, ἡ κελτικὴ ἀρχαιολογία, ἡ χριστιανικὴ καὶ ἡ γαλατο-ρωμαϊκὴ τοιαύτη, ἡ ρωμαϊκὴ φιλολογία καὶ ἡ μεσαιωνικὴ ἱστορία, ἀπετέλεσαν μίαν ἀδιάλειπτον ἐργασίαν, ἥτις ἐξύψωσε τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιγραφῶν εἰς περίβλεπτον θέσιν καὶ ἐσημείωσε νέας μεθόδους εἰς τὴν γλωσσολογικὴν καὶ ἐθνολογικὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας. Ἰδιαιτέρως δέον νὰ σημειωθῶσιν αἱ ἐπὶ τοῦ βίου τοῦ βυζαντινοῦ κράτους μελέται πρὸς ἀποκάθαρσιν τῶν πλανῶν καὶ τῶν νοθεύσεων, αἵτινες ἐκάλυπτον αὐτόν, συνετέλεσαν δὲ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν συνεσκότιζαν πλάναι ἢ ἱστορικαὶ παραποιήσεις ἀπὸ αἰώνων διασπαρεῖσαι ἐκ πολιτικῶν ἀντιζηλιῶν καὶ ἐκ φανατισμοῦ θρησκευτικοῦ, ὥστε ἡ χιλιετὴς ἱστορία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους νὰ παραβλέπεται ἢ καί, ὅπερ χεῖρον, νὰ περιυβρίζεται. Εἰς τοὺς Γάλλους ἀκαδημαϊκοὺς καὶ βραδύτερον τοὺς Γερμανοὺς ἱστορικούς, ὀφείλομεν τὴν ἀληθῆ ἐξεικόνισιν τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας, τὴν περιγραφὴν τῆς ἐπικῆς ἐποχῆς αὐτῆς καὶ τὴν ἀναγλυφικὴν παράστασιν αὐτοκρατόρων, οἵτινες οὐδαμῶς ὑπολείπονται τοῦ Μεγάλου Καρόλου.

Ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιγραφῶν ἐξακολουθεῖ πάντοτε τὸ μέγα αὐτῆς ἔργον καὶ μετ' αὐτοῦ τὴν ἔκδοσιν τῶν «*ὑπομνημάτων τῆς Ἀκαδημίας*», τὰς «*Συνόψεις καὶ τὰ ἀπανθίσματα τῶν χειρογράφων*», τὴν «***Φιλολογικὴν ἱστορίαν***», τὴν «***Συλλογὴν τῶν ἱστορικῶν τῆς Γαλλίας***» καὶ ἀπὸ τοῦ 1867 τὴν ἔκδοσιν τοῦ «***Corpus inscriptionum semeticarum***». Ὅπως δὲ αἱ λοιπαὶ Ἀκαδημίαι, διαθέτει καὶ αὕτη κατ' ἔτος πλεῖστα βραβεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ σημαντικώτερα εἶναι τὸ τοῦ Κολμπέρ, τὸ τῶν ἐθνικῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τὸ τῆς γλωσσολογίας. Ἡ Ἀκαδημία συνέρχεται ἅπαξ μὲν τῆς ἑβδομάδος κατὰ πᾶσαν Παρασκευήν, εἰς τακτικὰς συνεδριάσεις, ὑπὸ τὴν προεδρείαν ἑνὸς τῶν τακτικῶν της μελῶν ἐκλεγομένου κατ' ἔτος καὶ τοῦ ἰσοβίου αὐτῆς γραμματέως, ἀνηκόντων ἀμφοτέρων εἰς τὰ τακτικὰ μέλη αὐτῆς, κατὰ πάντα δὲ Ἰούλιον εἰς δημοσίαν συνεδρίασιν, καθ' ἣν ἀπονέμει τὰ ὑπ' αὐτῆς προκηρυχθέντα βραβεῖα καὶ τὰ ἀνέκαθεν προωρισμένα τοιαῦτα ἰδιωτικά. Θ. Β.

Ἀκαδημία τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν.—Ἡ Ἀκαδημία τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν ἡ ὁποία ἑδρεύει εἰς Παρισίους ἱδρύθη μετὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν, ἀποτελεῖ δὲ ἔργον ἰδιωτικῆς, τρόπον τινά, πρωτοβουλίας τοῦ 18ου αἰῶνος, ὅπως καὶ γενικῶς πᾶσα ἄλλη Ἀκαδημία. Τὸ Κράτος οὐδέποτε πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως εἶχε σκεφθῆ ν' ἀναλάβῃ τὴν πραγματοποίησιν τοιούτου ἔργου, ἀλλὰ οὔτε καὶ μετ' αὐτήν, ἂν καὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε συστηθῆ μία «ἑταιρία» μεταξὺ λογίων, ἥτις σκοπὸν εἶχε ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὰς ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας καὶ ἡ ὁποία, ὡς ἐκ τοῦ προορισμοῦ της, ἠδύνατο ν' ἀποτελέσῃ τὸν πυρῆνα τοιαύτης Ἀκαδημίας.

Ἡ ἐν λόγῳ «ἑταιρία» συνεστήθη ὑπὸ τοῦ abbé de Louguerue κατὰ τὸ 1720, αἱ συνεδριάσεις δ' αὐτῆς ἐλάμβανον χώραν παρὰ τῷ abbé Alari, εἴς τι ξενοδοχεῖον ὅπου οὗτος κατῴκει. Τῆς ἑταιρίας ταύτης συμμετεῖχον πλεῖστοι ἐπιφανεῖς ὡς ὁ de Coigny, ὁ de Caraman, ὁ d'Argenson, οἱ κληρικοὶ de Saint-Pierre, de Pomponne καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπιδιδόμενοι εἰς ἠθικοπολιτικὰς μελέτας. Αἱ συνεδριάσεις ἐγίνοντο κατὰ Σάββατον ἀπόγευμα ἀπὸ τῆς 5—8 μ. μ. Κατὰ τὴν πρώτην

Digitized by Google

ὥραν τὰ μέλη ἀνεγίγνωσκον ἀποκόμματα ἐφημερίδων, τὴν δευτέραν (6—7) συνδιελέγοντο περὶ πολιτικῆς καὶ τὴν τελευταίαν τρίτην ὥραν ἀνεγίγνωσκον διαφόρους μελέτας. Ὁ βίος ὅμως τῆς ἑταιρίας ταύτης δὲν ἐπέπρωτο νὰ εἶναι μακρός· ἡ Κυβέρνησις προσέβλεψε πρὸς αὐτὴν μετὰ δυσπιστίας, ἂν μὴ μετὰ φόβου, καὶ τὸ ἑνδέκατον ἔτος ἀπὸ τῆς συστάσεώς της προέβη εἰς τὴν διάλυσιν αὐτῆς.

Ἀντιθέτως πρὸς τὰς ἰδέας καὶ ἀντιλήψεις τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος ἡ Συμβατικὴ Συνέλευσις (Convention) ἐνεπνέετο ἀπὸ ἄλλας ἀρχάς. Ἂν καί, ὡς γνωστόν, ἡ γαλλικὴ Ἐθνικὴ Συνέλευσις προέβη διὰ τοῦ ἀπὸ 8 Αὐγούστου 1793 διατάγματος εἰς τὴν διάλυσιν ὅλων τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀκαδημία» λειτουργούντων καὶ ἐργαζομένων συλλόγων καὶ λοιπῶν σωματείων, θεωροῦσα ταῦτα ὡς κέντρα ἀντιδραστικά, ἐχόμενα στενῶς τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος, οὐδόλως διὰ μιᾶς τοιαύτης πράξεώς της ἐσκόπει νὰ διαλύσῃ τὰς πράγματι ἐπιστημονικὰς ἑταιρίας. Ἡ ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐπιτροπὴ τῆς Convention ἀπὸ χρόνου πολλοῦ εἰργάζετο, ἐμπνεομένη ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Mirabeau, τοῦ Condorcet, (περὶ ὧν θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω), τοῦ Talleyrand καὶ ἄλλων, εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν ἀπαραιτήτων ἐκείνων ἀρχῶν ὑφ' ὧν ἔπρεπε νὰ βασισθῇ ἵδρυμα ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀκαδημία».

Δυστυχῶς ὅμως, αἱ ἐξωτερικαὶ περιπέτειαι τῆς Γαλλίας, ἡ ὁλονὲν ἐπιδεινουμένη ἐσωτερικὴ κρίσις, δὲν ἐπέτρεπον τὴν πραγματοποίησιν τοιούτου προγράμματος. Καὶ ὡς ἦτο ἑπόμενον, τὰ σχέδια διεδέχοντο ἄλληλα ἄνευ ὁριστικοῦ τινος ἀποτελέσματος. Τέλος τὴν 25 Ὀκτωβρίου 1795 (3 brumaire IV τοῦ ἔτους τῆς Δημοκρατίας) κατετίθετο ὑπὸ τοῦ Daunou, εἰσηγητοῦ τῆς ἐπιτροπῆς, εἰς τὸ προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως τὸ ὁριστικὸν σχέδιον νόμου, ὅπερ καὶ ἐψηφίσθη τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἄνευ μεταβολῶν ὑπὸ τῆς Convention, ἥτις ἐπεθύμει πρὸ τῆς διαλύσεώς της νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν κατὰ τὸ II ἔτος δοθεῖσαν ὑπόσχεσίν της.

Ἡ δευτέρα κατηγορία τοῦ διὰ τοῦ νόμου τούτου ἱδρυομένου «Ἐθνικοῦ Ἰνστιτούτου» ἥτις περιελάμβανε τὰς ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας, παρουσίαζεν—ἀσχέτως πρὸς τὴν θεωρητικὴν ἄποψιν—ἀπὸ πραγματικῆς ἀπόψεως ἀληθῶς πρωτοτυπίαν, ἀνταπεκρίνετο δὲ πρὸς τὸ πνεῦμα ὅλων τῶν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς πρὸ τῆς 3 brumaire IV ἔτους κατατεθέντων σχετικῶν προσχεδίων. Ὁ Mirabeau εἴς τι σχέδιον νόμου τὸ ὁποῖον εἶχε συντάξει καὶ τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατόν του, ἔθετε τὰς βάσεις ἱδρύσεως Ἀκαδημίας συνισταμένης ἐκ τριῶν τμημάτων, τοῦ τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν, τοῦ τῶν φυσικῶν, μαθηματικῶν καὶ τεχνικῶν ἐπιστημῶν καὶ τοῦ τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων. Ἕκαστον τμῆμα ὑποδιῃρεῖτο εἰς 10 ὑποτμήματα· τὰ 6 πρῶτα ὑποτμήματα τοῦ τμήματος τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν ἦσαν τὰ ἑξῆς: α) τὸ τῆς *ἠθικῆς*, β) τῶν *διοικητικῶν ἐπιστημῶν* (sciences des gouvernements), γ) τῆς *ἱστορίας τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν καὶ τῶν ἀρχαιοτήτων*, δ) τῆς *ἱστορίας καὶ τῶν νεωτέρων γλωσσῶν*, ε) τῆς *γραμματικῆς* καὶ στ) τῆς *ῥητορικῆς καὶ τῆς ποιήσεως*. Ἐξ ἄλλου εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Condorcet κατατεθὲν εἰς τὴν Convention σχέδιον νόμου ἐτίθεντο αἱ βάσεις ἐθνικῆς ἑταιρίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, διαιρουμένης εἰς τέσσαρας κατηγορίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ δευτέρα ἔπρεπε νὰ περιλαμβάνῃ τὰ ἑξῆς τμήματα: α) τὸ τῆς *μεταφυσικῆς καὶ τῶν ἠθικῶν συναισθημάτων*, β) τὸ τοῦ φυσικοῦ δικαίου, τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ τῆς κοινωνικῆς ἐπιστήμης γ) τὸ *τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ τῆς νομοθεσίας*, δ) τὸ *τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας* καὶ ε) *τὸ τῆς ἱστορίας*.

Ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁ νόμος τῆς 3 brumaire IV ἔτους ἀνταπεκρίνετο πλήρως πρὸς τὴν κρατοῦσαν ἰδέαν περὶ ἱδρύσεως Ἀκαδημίας ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ὅσον καὶ ἂν ἐν τῇ πραγματικότητι αὕτη ἐνεφανίζετο ὡς τμῆμα τοῦ «Ἐθνικοῦ Ἰνστιτούτου».

Διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 20 Νοεμβρίου 1795 τὸ Διευθυντήριον συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ νόμου προέβη εἰς τὸν διορισμὸν 48 μελῶν, ὧν δώδεκα διὰ τὸ τμῆμα τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ἤτοι δύο δι' ἕκαστον ὑποτμῆμα. Συμφώνως δὲ πρὸς τὸν νόμον τὴν 10 καὶ 14 Δεκεμβρίου ἐξελέγησαν ἕτερα 25 μέλη ὑπὸ τῶν τριῶν ἀπὸ κοινοῦ τμημάτων. Μετὰ ταῦτα τὸ τμῆμα τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν ὡς προέδρου τοῦ Sieyès, ὡς ἀντιπροέδρου τοῦ Grégoire, ὡς γραμματέως τοῦ Le Breton καὶ ὡς ὑπογραμματέως τοῦ Lakanal. Τὸ προεδρεῖον ἑκάστου τμήματος προήδρευεν ἐναλλὰξ τῶν γενικῶν συνελεύσεων τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰνστιτούτου. Συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τὸ Ἰνστιτοῦτον ἔπρεπε νὰ ἐπιληφθῇ τῆς συντάξεως τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ κανονισμοῦ καὶ πρὸς τοῦτο ἐξελέγη δωδεκαμελὴς ἐπιτροπή, συγκειμένη ἐκ τεσσάρων ἀντιπροσώπων ἑκάστου τμήματος, ἥτις καὶ ἐπελήφθη τῆς καταρτίσεως αὐτοῦ, καταθέσασα τοῦτο εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Συμβουλίου τῶν Πεντακοσίων διὰ τοῦ προέδρου τοῦ Ἰνστιτούτου κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 21 Ἰανουαρίου 1796 (1 pluviôse IV ἔτους) καθ' ἣν καὶ ἐψηφίσθη. Τὸ Συμβούλιον τῶν Γερόντων ἐπεψήφισεν αὐτοῦ ὁμοίως τὴν 4 Ἀπριλίου 1796 (15 germinal IV ἔτους). Ὡς τόπος συνεδριάσεων τοῦ τμήματος τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν ὡρίσθη τὸ Λοῦβρ, τὸ διαμέρισμα εἰς τὸ ὁποῖον συνήρχετο καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία.

Κατὰ τὴν πρώτην δημοσίαν συνεδρίασιν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰνστιτούτου, γενομένην τὴν 15 germinal IV ἔτους (4 Ἀπριλίου 1796), ὁ Daunou, μέλος τοῦ τμήματος τῆς φιλολογίας καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν, ὡς καὶ τοῦ τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, λαβὼν τὸν λόγον, ἀφοῦ ἀνέφερε τοὺς σκοποὺς τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ τὸ τμῆμα τοῦτο, κατέστρεψε τὸν λόγον δι' ἀποστροφῆς πλήρους ἐπαναστατικῶν ἀντιλήψεων, τονίσας ὅτι ἡ φιλοσοφία εἶναι ἐκείνη ἥτις ἐξήγειρεν εἰς ἡμᾶς τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας. Ὁ λόγος τοῦ Daunou ἀπαγγελθεὶς ἐνώπιον ἀκροατηρίου συγκειμένου ἐκ μελῶν τοῦ Διευθυντηρίου, τῶν ὑπουργῶν, τῶν ξένων ἀντιπροσώπων καὶ πλήθους ἄλλων ἐπισήμων προεκάλεσε βαθυτάτην αἴσθησιν.

Ἐν τούτοις ὅμως τὸ τμῆμα τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, παρὰ τὰς προσπαθείας του ὅπως διατηρήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του, ἐπέπρωτο νὰ καταστῇ μέσον κολακεύσεως παντὸς προσκειμένου εἰς τὸν πρῶτον Ὕπατον, χωρὶς νὰ δυνηθῇ ταυτοχρόνως ν' ἀντιστῇ εἰς τὰς ὑποψίας τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου τοῦ καταλύσαντος τὴν Δημοκρατίαν, ὅστις εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ Ἰνστιτούτου διέβλεπε τὸ κέντρον πάσης ἐπαναστατικῆς ἰδεολογίας. Θέλων δὲ ὁ Ναπολέων νὰ τροποποιήσῃ τὸν διὰ τοῦ νόμου τῆς 3 brumaire IV ἔτους ἰσχύοντα ὀργανισμὸν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰνστιτούτου, καὶ νὰ ἐπανιδρύσῃ τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν, μετέβαλε τὴν σύνθεσιν τοῦ Ἰνστιτούτου, καταργήσας τὸ τμῆμα τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν (23 Ἰανουαρίου 1803 ἤτοι 3 pluviôse XI ἔτους), ἀντικαταστήσας τοῦτο διὰ τοῦ τμήματος τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, διαιρέσας δὲ τὸ τρίτον τμῆμα τῆς φιλολογίας καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν εἰς δύο, εἰς τμῆμα τῆς φιλολογίας καὶ τμῆμα τῶν καλῶν τεχνῶν. Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Ναπολέοντος ὑπενθυμίζουσα τοὺς λόγους τοῦ Daunou τοὺς ὁποίους ἐπρόφερε κατὰ τὴν πρώτην ἐπίσημον συνεδρίασιν τοῦ Ἰνστιτούτου («ὁ δεσποτισμὸς ὅστις ἔργον εἶχε νὰ καταδιώκῃ τὰς ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ δυνηθῇ νὰ ὑποδουλώσῃ ταύτας») ἐδιδεν ἀφορμὴν εἰς ὑπονοίας περὶ περιορισμοῦ τῆς σκέψεως καὶ ὑποδουλώσεως τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν ἐκ μέρους νέου δεσπότου, ὅσον καὶ ἂν εἰς τὴν ὡς ἄνω πρᾶξιν τοῦ Ναπολέοντος, διὰ τῆς ὁποίας τὸ τμῆμα τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν μετετρέπετο εἰς τμῆμα τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, προσετίθετο ὅτι τὸ τμῆμα τοῦτο θ' ἀσχολῆται ἐκτὸς ἀπὸ τὰς γλώσσας καὶ τὰς ἀρχαιότητας «καὶ μὲ τὰς ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἱστορίαν». Ἂν καὶ δὲν ἀπεκλείοντο τοῦ κύκλου τῶν ἐνασχολήσεων τοῦ τμήματος τῆς ἱστορίας καὶ ἀρχαίας φιλολογίας αἱ ἠθικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἐπιστῆμαι, ἐν τούτοις τοῦτο οὐδέποτε ἀπησχολήθη μὲ τὰ σοβαρὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα εἶχε προκαλέσει τὸ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος καταργηθὲν τμῆμα τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Οὕτω πως κατ' οὐσίαν (ἂν καὶ τυπικῶς ἐζήτησε τὸ ἀντίθετον νὰ παρουσιάσῃ ὁ Ναπολέων), ὁ σκοπὸς αὐτοῦ περὶ ἐκμηδενίσεως εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἰνστιτοῦτον τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν ἐπέτυχεν ἐντελῶς, κατορθώσας νὰ πνίξῃ τὰς ἐκεῖθεν προερχομένας φιλελευθέρας σκέψεις, αἵτινες δι' αὐτὸν ἐνεῖχον ἐπαναστατικὸν δηλητήριον.

Ἐκ τοῦ, κατὰ τὸ ἑπταετὲς διάστημα τῆς λειτουργίας τοῦ τμήματος τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, συντελεσθέντος ἔργου αὐτοῦ ἀναφέρομεν τὴν ἀπονομὴν 7 ἐπάθλων ὑπὸ τύπον μεταλλίων, ἐκ χρυσοῦ, ἑκάστου ἀξίας 1.667 φράγκων. Τὸ πρῶτον τοιούτου εἴδους ἔπαθλον ἀπενεμήθη εἴς τινα στρατιώτην φέροντα τὸ ὄνομα «πολίτης Degérando» διὰ τὴν μελέτην του «Influence des signes dans la formation des idées», ὅστις κατέστη βραδύτερον ἐπιφανὲς μέλος τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰνστιτούτου.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ἰουλίου 1832 ἐσήμανε τὴν ἀνασύστασιν τοῦ τμήματος τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Κατὰ τὰ διαρρεύσαντα τριάκοντα ἔτη παρέμενεν ἀφανές, ἀδρανές, πλὴν ὅμως ἐπεφυλάσσετο εἰς αὐτὸ καλύτερον μέλλον. Καὶ πράγματι διὰ τοῦ Βασιλικοῦ Διατάγματος τῆς 26 Ὀκτωβρίου 1832 ἀνασυνεστήθη τὸ ἐπὶ Ναπολέοντος καταργηθὲν τμῆμα τῶν πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν ἐπιστημῶν, ὡς «***Ἀκαδημία τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν***». Τὸ αὐτὸ Διάταγμα ὥριζε τὰ τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς: ἀπετελεῖτο ἐκ τριάκοντα μελῶν καὶ διῃρεῖτο εἰς 5 τμήματα: 1ον) τὸ τμῆμα τῆς *φιλοσοφίας*, 2ον) τὸ τῶν *ἠθικῶν ἐπιστημῶν*, 3ον) τὸ τῆς *νομοθεσίας τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ τῆς νομικῆς*, 4ον) τὸ τῆς *πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ στατιστικῆς* καὶ 5ον) τὸ τῆς *γενικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας*. Διὰ τοῦ αὐτοῦ διατάγματος ὡρίζοντο καὶ ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα, 12 τὸν ἀριθμόν, τὰ ὁποῖα **ἔπρεπε νὰ εἶναι μέλη τῆς Ἀκαδημίας· ὡς τοιαῦτα** ὡρίζοντο: **ὁ Talleyrand, ὁ Daunou, ὁ Garat, ὁ** de Postoret, ὁ Reinhard, ὁ Merlin, ὁ de Tessac, ὁ Dacier καὶ ὁ Roederer, οἵτινες ἀπετέλουν μέλη τοῦ διαλυθέντος τμήματος τῶν ἠθικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ἐπίσης δὲ ὁ Gérando, Destutt καὶ Tracy ἀντεπιστέλλοντα μέλη τοῦ Ἰνστιτούτου.

Τὰ πρῶτα δώδεκα ταῦτα μέλη προέβησαν ἀλληλοδιαδόχως μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν λοιπῶν μελῶν συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Βασιλικοῦ Διατάγματος. Κατὰ τὴν πρώτην ἐκλογὴν ἐξελέγησαν 4 ὡς μέλη τῆς Ἀκαδημίας, κατὰ τὴν δευτέραν ἐκλογὴν (8 Δεκεμβρίου) 7 μέλη, κατὰ τὴν τρίτην δὲ (29 Δεκεμβρίου) τὰ ὑπόλοιπα 7, συμπληρωθέντος οὕτω τοῦ ὅλου ἀριθμητικοῦ πίνακος τῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Miguet ἐκλεγεὶς κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκλογὴν ἀνέλαβε, κατόπιν ἐκλογῆς ἐνεργηθείσης ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κατὰ τὸ 1803 καὶ τὸ 1806 τροποποιηθέντος ὀργανισμοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου, καθήκοντα προσωρινοῦ γραμματέως.

Ὁ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας καταρτισθεὶς ἐσωτερικὸς κανονισμός, ὃν ἐπεκύρωσεν ἀπὸ 5 Μαρτίου τοῦ ἑπομένου ἔτους ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, περιεῖχε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰς ἑξῆς διατάξεις: Ὥριζεν ὅτι ἡ Ἀκαδημία ἀποτελεῖται ἐκ τριάκοντα μελῶν-ἀκαδημαϊκῶν, πέντε ἐλευθέρων ἀκαδημαϊκῶν, ἐχόντων τὴν γαλλικὴν ἰθαγένειαν καὶ κατοικούντων ἐντὸς τῶν Παρισίων, πέντε ἑταίρων ἀλλοδαπῶν καὶ τριάκοντα τοὐλάχιστον ἢ τεσσαράκοντα, κατ' ἀνώτατον ὅριον, ἀντεπιστελλόντων μελῶν Γάλλων ἢ ξένων. Διὰ τὸ Γραφεῖον τῆς Ἀκαδημίας ὥριζεν ὅτι τοῦτο θ' ἀποτελῆται ὑπὸ τοῦ προέδρου, τοῦ ἀντιπροέδρου καὶ ὑπὸ τοῦ διαρκοῦς γραμματέως ἐκλεγομένου ὑπὸ τῶν μελῶν-ἀκαδημαϊκῶν. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν θέσις τις κενωθῇ, τὸ ὑποτμῆμα εἰς τὸ ὁποῖον ἐκενώθη μία θέσις προτείνει τρεῖς, τὸ πολὺ δὲ πέντε ὑποψηφίους, ἐκτὸς ἂν ἡ Ἀκαδημία ἀποφασίσῃ νὰ μὴ περιορισθῇ εἰς τοὺς ὑποψηφίους τούτους, ὁπότε δύναται νὰ προταθῶσι καὶ ἄλλοι, τὸ πολὺ ὅσα καὶ τὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας· μεταξὺ δὲ τῶν οὕτω πως προταθέντων διενεργεῖται ἡ ἐκλογή, ἐφόσον κατὰ τὴν συνεδρίασιν εἶναι παρόντα τὸ ἥμισυ πλέον ἑνὸς τῶν μελῶν· ἐκλεγεὶς θεωρεῖται ὁ λαβὼν τοὐλάχιστον δέκα ψήφους.

Διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐλευθέρων μελῶν τῆς Ἀκαδημίας τηρεῖται ἡ αὐτὴ διαδικασία, τῆς ἐκλογῆς διενεργουμένης μεταξὺ τῶν ἐλευθέρων μελῶν. Αἱ συνεδριάσεις τῆς Ἀκαδημίας ἐλάμβανον χώραν ἄλλοτε κατὰ Σάββατον ἀπὸ τῆς 3 ἕως τῆς 5 ἀπογευματινῆς, σήμερον δὲ τὴν αὐτὴν μὲν ἡμέραν, πλὴν ὅμως ἀπὸ τῆς μεσημβρίας μέχρι τῆς 2 μ. μ. Μία τῶν συνεδριάσεων τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου εἶναι δημοσία, κατ' αὐτὴν δὲ ἀνακοινοῦται τὸ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας συντελεσθὲν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἔργον, ὡς καὶ αἱ ἐργασίαι τῶν μελῶν της αἱ ὁποῖαι ἐκρίθησαν σκόπιμοι ν' ἀνακοινωθοῦν δημοσίᾳ. Κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίασιν ἡ Ἀκαδημία ἀνακοινοῖ τὴν κρίσιν της ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς κριθεισῶν ἐργασιῶν, καθορίζει τὸ ἔπαθλον ἑκάστης καὶ γνωρίζει τὰ θέματα ἐφ' ὧν προκηρύσσει διαγώνισμα πρὸς συγγραφὴν μελετῶν.

Τῷ 1840, κατόπιν τοῦ ἀπὸ 22 Μαρτίου Βασιλικοῦ Διατάγματος, δι' οὗ ὡρίζετο ἡ κατάρτισις γενικοῦ πίνακος τῶν γενομένων ἀπὸ τοῦ 1789 ἕως τὸ 1832 ἐργασιῶν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, αὕτη ἐπεφόρτισε τὰ διάφορα τμήματα αὐτῆς νὰ προβοῦν εἰς τὴν σχετικὴν προπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν, διορίζοντα καὶ τοὺς καταλλήλους εἰσηγητάς. Πλὴν ὅμως, ἂν καὶ ἡ τοιαύτη ἐκλογὴ τῶν εἰσηγητῶν ἐγένετο, ἐκλεγέντος διὰ τὸ τμῆμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Cousin, διὰ τὸ τῶν ἠθικῶν ἐπιστημῶν τοῦ de Tocqueville, διὰ τὸ τρίτον τοῦ de Portalis διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ ἀστικὴν νομοθεσίαν, τοῦ Dupin διὰ τὴν ποινικὴν νομοθεσίαν καὶ τοῦ Bérenger διὰ τὸ δημόσιον ἐξωτερικὸν δίκαιον, διὰ τὸ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας τοῦ Rossi καὶ διὰ τὸ τῆς ἱστορίας τοῦ Miguet, ἐν τούτοις τὸ ἔργον οὐδέποτε ἐτελείωσε καὶ ἴσως-ἴσως δὲν ἐγένετο σοβαρὰ προσπάθεια ἐνάρξεως αὐτοῦ.

Λήγοντος τοῦ μηνὸς Ἰουνίου τοῦ ἔτους ἐκείνου ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας προεκάλεσε διὰ τοῦ προέδρου τῆς Ἀκαδημίας ἔκτακτον συνεδρίασιν αὐτῆς, ὅπως ζητήσῃ τὴν ἐνίσχυσιν αὐτῆς «εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν παρατηρουμένων τάσεων ἐναντίον τῶν κρατουσῶν ἠθικῶν ἀρχῶν διὰ δημοσιευμάτων πάσης φύσεως». Τὴν πρόσκλησιν ταύτην τοῦ στρατηγοῦ Cavaignac θεωρήσασα ὡς λίαν τιμητικὴν δι' αὐτὴν ἡ Ἀκαδημία, τῆς ὁποίας ἐζητεῖτο ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἠθικῆς τῆς χώρας ἡ ἐπιστημονικὴ ἐνίσχυσις ἐκ μέρους τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, ἀπήντησεν ἀποδεχομένη αὐτήν, γνωρίζουσα ἐν ταὐτῷ ὅτι προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐξ ἑνὸς ἀντιπροσώπου ἑκάστου τμήματος, καὶ τῶν μελῶν τοῦ προεδρείου, ὅπως δι' αὐτῆς συντρέξῃ τὴν κυβερνητικὴν προσπάθειαν «ἐρειδομένη ἐπὶ τῶν δογμάτων τῆς φιλοσοφίας, τῶν κανόνων τῆς ἠθικῆς, τῶν προόδων τῆς νομοθεσίας, τῶν νόμων τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ τῶν διδαγμάτων τῆς ἱστορίας».

Κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς 22 Ἰουλίου καὶ 12

Digitized by Google

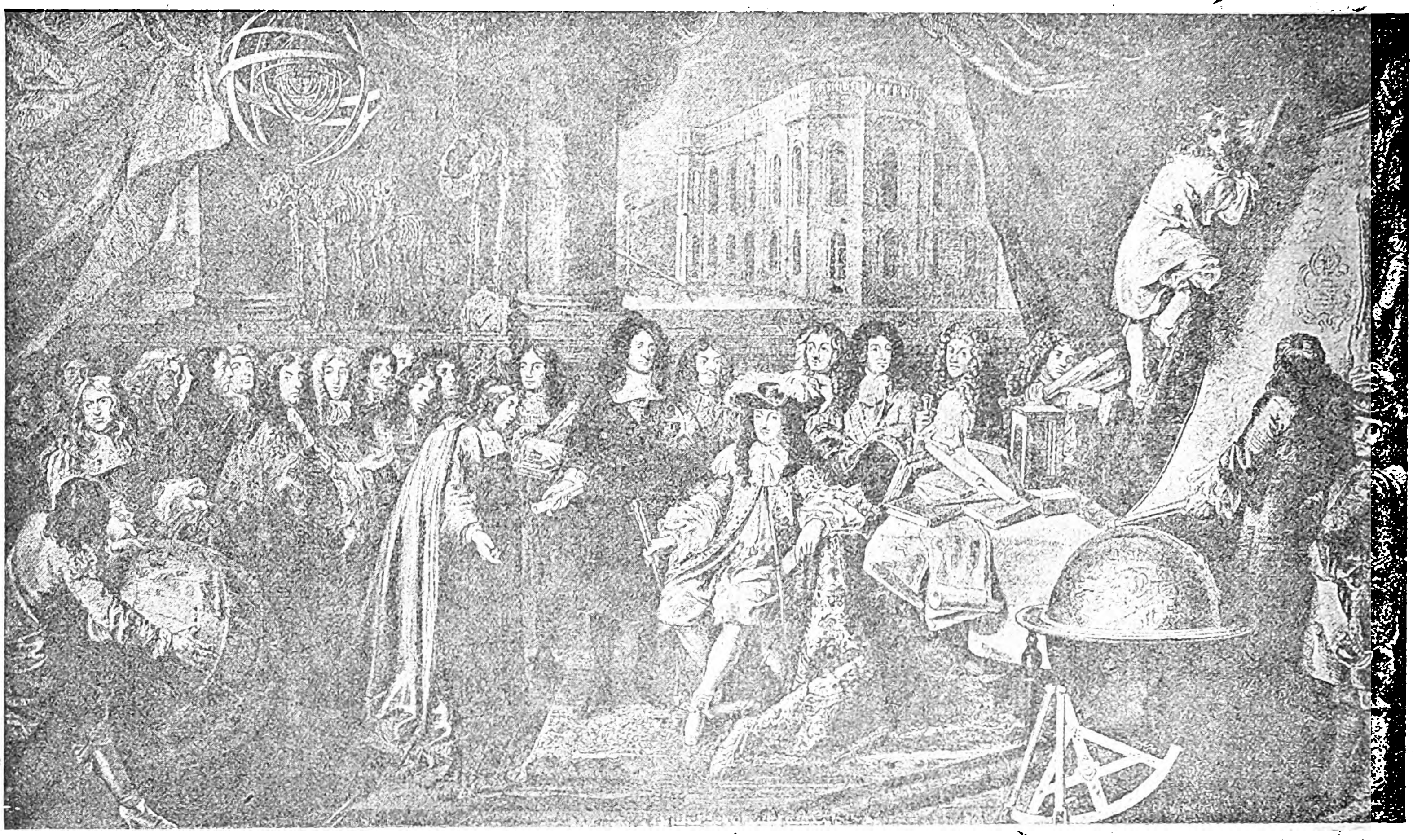

Ὁ Κολμπὲρ παρουσιάζει εἰς τὸν Λουδοβῖκον XIV τὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς θεμελιώσεως τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων.

[Εἰκὼν Lebrun χαραχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Thibault.—Εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Βερσαλλιῶν].

Αὐγούστου ἡ Ἀκαδημία ἐπεφόρτισε τῇ προτάσει τῆς ὡς ἄνω ἐπιτροπῆς τὸν A. Blanqui, ὅστις ἀπετέλει μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, ὅπως μεταβῇ εἰς Λυών, Μάσσαλίαν, Rouen καὶ Lille καὶ τὰς γειτονικὰς ἐπαρχίας καὶ ἐξετάσῃ «τὴν ἠθικὴν καὶ οἰκονομικὴν κατάστασιν τῶν ἐργατικῶν πληθυσμῶν». Ἐπὶ πλέον ἀπεφάσισεν ἡ αὐτὴ ἐπιτροπὴ νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀκαδημίας ἔκδοσιν περιοδικῶν δημοσιευμάτων, ὑπὸ τὸν τύπον μικρῶν πραγματειῶν, ἐφ' ὅλων τῶν ζητημάτων τῆς ἁρμοδιότητός της καὶ «εἰδικῶς ἐπὶ ἐκείνων τὰ ὁποῖα θὰ ἐνδιέφερον τὴν κοινωνικὴν τάξιν». Ἡ ἔκδοσις ὅμως τῶν τοιούτων περιοδικῶν δημοσιευμάτων γινομένη κατὰ δεκαπενθήμερον δὲν ἐπέφερε τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα· ἂν καὶ ἐκυκλοφόρουν εἰς πολλὰ ἀντίτυπα, ἐν τούτοις οὐδεμία ἀγοραστικὴ προθυμία παρετηρεῖτο ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον, καὶ δὴ εἰς τὴν μικρὰν ἀστικὴν τάξιν τοῦ ὁποίου, τὰ ὀνόματα τῶν συγγραφέων τῶν πραγματειῶν ἐκείνων (Bastiat, Thiers κλπ.) προὐξένουν κάποιαν δυσφορίαν.

Δώδεκα τοιαῦτα δημοσιεύματα εἶδον τὸ φῶς: 1ον τὸ τοῦ Cousin «*Justice et Charité*», 2ον τὸ τοῦ Troplong «*Περὶ τῆς ἰδιοκτησίας κατὰ τὸν ἀστικὸν κώδικα*», 3ον τὸ τοῦ H. Passy «*Des causes de l'inégalité des richesses*», 4ον τὸ τοῦ Dupin «*Bien-être et concorde des classes du peuples français*», 5ον τὸ τοῦ Θιέρσου «*Περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς Ἰδιοκτησίας*», 6ον τὸ τοῦ Miguet «*Ὁ βίος τοῦ Franklin*». 7ον τὸ τοῦ Barthélemy Saint-Hilaire «*Περὶ τῆς ἀληθοῦς Δημοκρατίας*», 8ον τὸ τοῦ Villermé «*Περὶ τῶν ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν*», 9ον τὸ τοῦ Portalis «*Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ κοινωνία ἢ πραγματεία περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας*», 10ον τὸ τοῦ Blanqui «*Περὶ τῶν ἐργατικῶν τάξεων ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1848*», 11ον τὸ τοῦ Damiron «*Περὶ τῆς Θείας Προνοίας*», καὶ 12ον τὸ τοῦ Lélut «*Περὶ τῆς ὑγείας τοῦ λαοῦ*». Τὸ μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω δημοσιευμάτων συγκαταλεγόμενον ἔργον τοῦ Blanqui ἀπετέλει τὸ πόρισμα τῆς μελέτης του εἰς ἣν εἶχε προβῇ εἰς Μασσαλίαν καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Γαλλίας κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας, πόρισμα τὸ ὁποῖον ἀνεκοίνωσε καὶ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 2 Δεκεμβρίου.

Κατὰ τὸ ἐπακολουθῆσαν διάστημα ἡ Ἀκαδημία ἐξηκολούθησεν ὡς καὶ προηγουμένως τὰς ἐργασίας της. Κατὰ τὴν διετῆ περίοδον τοῦ 1870 καὶ 1871, τὴν τόσον ταραχώδη διὰ τὴν Γαλλίαν, οὐδόλως ἐζητήθη ἐκ μέρους τοῦ Κράτους ἡ ἐπιστημονικὴ ἐνίσχυσις τῆς Ἀκαδημίας, ἥτις, ἄλλωστε, ἔπαυσε καὶ νὰ συνεδριάζῃ, τῶν περισσοτέρων αὐτῆς μελῶν ἀποσυρθέντων εἰς Βερσαλλίας, ἀπὸ τῆς 29 Ἀπριλίου ἕως τὴν 8 Ἰουνίου, ὁπότε ἐπανέλαβε τὰς ἐργασίας της, τοῦ μεγάρου τοῦ Ἰνστιτούτου κατὰ τὴν μεσολαβήσασαν χρονικὴν περίοδον καταληφθέντος ὑπὸ τῆς Κομμούνας.

Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθε μεταβολὴ εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κανονισμὸν τοῦ Ἰνστιτούτου ἥτις συμπεριέλαβε καὶ τὴν Ἀκαδημίαν. Διὰ τοῦ ἀπὸ 14 Ἀπριλίου 1855 Διατάγματος δι' οὗ ἐπῆλθε διοικητικὴ μεταρρύθμισις εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ Ἰνστιτούτου, ηὐξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας. Τὸ σχετικὸν ἄρθ. 7 τοῦ Διατάγματος τούτου ἔχει ὡς ἑξῆς: «Συνιστᾶται εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν νέον τμῆμα «Πολιτικῆς, Διοικήσεως καὶ Οἰκονομικῶν» ἀποτελούμενον ἐκ δέκα μελῶν, ὅπως αὐξηθῇ, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, εἰς 40 ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας. Τὰ μέλη τοῦ νέου τούτου τμήματος διοριζόμενα ὑφ' ἡμῶν διὰ πρώτην φορὰν θ' ἀπολαύουν τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων καὶ ἀμοιβῶν ὅπως καὶ τὰ ἄλλα μέλη τῶν λοιπῶν τμημάτων». Δι' ἑτέρου δὲ Διατάγματος τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας διωρίζοντο τὰ δέκα νέα μέλη τοῦ νέου τμήματος. Ἕτερον δὲ Διάταγμα τῆς 7 Ἰανουαρίου 1857 ἐπέβαλεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκλογὴν 7 ἀντεπιστελλόντων μελῶν διὰ τὸ ὡς ἄνω δημιουργηθὲν τμῆμα «*τῆς Πολιτικῆς, τῆς Διοικήσεως καὶ τῶν Οἰκονομικῶν*».

Μετὰ διετίαν ἀπὸ τῆς ὡς ἄνω γενομένης μεταρρυθμίσεως τῆς Ἀκαδημίας νέα τοιαύτη ἔλαβε χώραν. Διὰ τοῦ ἀπὸ 28 Μαρτίου 1857 Διατάγματος ἐδημιουργήθη καὶ ἕκτη ἕδρα τῶν ξένων ἑταίρων καὶ διὰ τοῦ ἀπὸ 9 Μαΐου 1866 Διατάγματος κατηργήθη τὸ διὰ τοῦ Διατάγματος τῆς 14 Ἀπριλίου 1855 ἱδρυθὲν ἕκτον τμῆμα συγχωνευθὲν εἰς τὸ τμῆμα «τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, τῶν οἰκονομικῶν καὶ τῆς στατιστικῆς», τὰ δὲ μέλη τοῦ οὕτω πως καταργηθέντος ἕκτου τμήματος κατενεμήθησαν μεταξὺ τῶν ἄλλων πέντε, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν ἑκάστου τούτου αὐξηθέντος ἀπὸ 6 εἰς 8.

Ἔκτοτε οὐδεμία πλέον σοβαρὰ μεταρρύθμισις ἐπῆλθεν ἐν αὐτῇ καὶ μέχρι τῆς σήμερον εἰσέτι παραμένει ἡ ἐν Παρισίοις Ἀκαδημία τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν εἰς 5 τμήματα διῃρημένη, τὸ τῆς φιλοσοφίας, τὸ τῶν ἠθικῶν ἐπιστημῶν, τὸ τῆς νομοθεσίας, τὸ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ τὸ τῆς ἱστορίας, ἑκάστου τούτων ἀποτελουμένου ἐξ 8 μελῶν. Ἐκ τῆς περιουσίας αὐτῆς δατίθεται κατ' ἔτος σπουδαῖον ποσὸν διὰ διάφορα βραβεῖα ἀπονεμόμενα εἰς τοὺς συγγραφεῖς τῶν ὑπ' αὐτῆς κριθέντων βιβλίων, ἅτινα ὑποβάλλονται ὑπὸ τὴν κρίσιν της κατόπιν προκηρύξεως σχετικοῦ διαγωνισμοῦ. Η. Γ. Κ.

Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν (Académie des sciences).—Αὕτη ἱδρύθη τῷ 1666 ὑπὸ τοῦ Colbert καὶ περιελάμβανεν ἐν ἀρχῇ μόνον τὰς ἐπιστήμας Γεωμετρίαν, Ἀστρονομίαν, Μηχανικήν, Ἀνατομίαν, Χημείαν καὶ Βοτανικήν. Ἡ Ἀκαδημία ἀποτελεῖται ἤδη ἀπὸ 66 τιτλοῦχα μέλη, κατανεμόμενα εἰς 11 τμήματα, ἤτοι: Γεωμετρίας, Μηχανικῆς, Ἀστρονομίας, Γεωγραφίας καὶ Ναυτιλίας, Γενικῆς Φυσικῆς, Χημείας, Ὀρυκτολογίας, Βοτανικῆς, Ἀγροτικῆς Οἰκονομίας, Ἀνατομίας καὶ Ζωολογίας καὶ Ἰατρικῆς καὶ Χειρουργικῆς. Ἕκαστον τμῆμα ἔχει 6 μέλη. Ὑπάρχουσι πρὸς τούτοις δύο ἰσόβιοι γραμματεῖς, οἵτινες εἶναι ἅμα καὶ μέλη χωρὶς ὅμως νὰ συμμετέχωσι τῶν τμημάτων. Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουσι 10 μέλη ἐλεύθερα, 8 ἑταῖροι ξένοι καὶ 100 μέλη ἀντεπιστέλλοντα (Γάλλοι καὶ ἀλλοδαποί).

Ἡ Ἀκαδημία συνεδρίαζε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ βασιλέως, τῷ 1699 ὅμως ὠργανώθη ὁριστικῶς, τεθεῖσα ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ βασιλέως. Αὕτη συνεκροτεῖτο ἐκ μελῶν τεσσάρων κατηγοριῶν: Ἐπιτίμων (10), συνταξίμων (20), ἑταίρων (20), ὧν 12 Γάλλοι καὶ 8 ἀλλοδαποί, καὶ μαθητῶν (20). Ἡ Ἀκαδημία ἐξέλεγεν ἕκαστον τῶν μελῶν της καὶ ἡ ἐκλογὴ ὑπεβάλλετο εἰς τὴν ἔγκρισιν τοῦ βασιλέως, ὅστις ἐξέλεγε καθ' ἕκαστον ἔτος καὶ τὸν πρόεδρον καὶ ἀντιπρόεδρον. Ἡ Ἀκαδημία ὤφειλε νὰ εὑρίσκεται εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς διαφόρους σοφοὺς τῶν Παρισίων, τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ὁ Λουδοβῖκος XIV ἐνεκατέστησε τέλος αὐτὴν εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν Ἑρρίκου II.

Ὁ ὀργανισμὸς τῆς Ἀκαδημίας ἐτροποποιήθη ὑπὸ Λουδοβίκου XVI (1785) καὶ προσετέθησαν δύο νέαι κλάσεις (Γενικὴ Φυσική, Ἱστορία Φυσικὴ καὶ Ὀρυκτολογία). Ἡ ἐπανάστασις κατὰ τὴν πρώτην περίοδόν της περιέθαλψε τὴν Ἀκαδημίαν καὶ πολλάκις ἐπεκαλέσθη τὰ φῶτα τῶν μελῶν της. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς τρομοκρατικῆς περιόδου (1793) κατηργήθησαν πᾶσαι αἱ Ἀκαδημίαι καὶ αἱ φιλολογικαὶ καὶ ἐπιστημονικαὶ ἑταιρεῖαι, περιῆλθον δὲ εἰς τὸ δημόσιον αἱ βιβλιοθῆκαι, αἱ συλλογαὶ καὶ αἱ ὑπὲρ τῶν ἱδρυμάτων τούτων δωρεαί. Ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν διέφυγεν ἐν μέρει τὴν θύελλαν, διότι τινὰ τῶν μελῶν της καταφυγόντα εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν ἐξηκολούθησαν νὰ συνεργάζωνται. Μετὰ δύο ἔτη (1795) τὸ *Πανακαδήμιον* (Institut) ἀνασυνέστη καὶ ἀνεκαθιδρύθη εἰς τὸ Λοῦβρον. Ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν, ὑπὸ τὸ ὄνομα: *πρώτη τάξις τοῦ Ἰνστιτούτου, Φυσικαὶ καὶ Μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι*, συνέστη ἐκ νέου. Διῃρέθη αὕτη εἰς 10 τμήματα ἐξ ἓξ μελῶν ἕκαστον (ἐν ὅλῳ 60 μελῶν), ὧν 20 ὠνομάσθησαν διὰ διατάγματος, ἔδει δὲ νὰ ἐκλεγῶσι τὰ λοιπὰ 40. Ὑπῆρχον πρὸς τούτοις 60 ἑταῖροι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ 6 ἑταῖροι ἀλλοδαποί. Ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τμήματα τοῦ Πανακαδημίου μετεφέρθησαν εἰς τὸ Κολλέγιον τῶν Τεσσάρων-Φυῶν, ὅπερ κατέστη *μέγαρον τοῦ ἐθνικοῦ Ἰνστιτούτου*, ἡ πραγματικὴ ὅμως ἐγκατάστα-

Digitized by Google

σις ἐν αὐτῇ ἐγένετο μόλις τῷ 1845. Ἀπὸ τοῦ 1803 ἡ Ἀκαδημία, ἥτις μέχρι τοῦδε εἶχεν ἕνα ἰσόβιον γραμματέα, ἀπέκτησε δύο τοιούτους, ἕνα διὰ τὸ Μαθηματικὸν καὶ ἕτερον διὰ τὸ Φυσικὸν τμῆμα. Ἡ ἀποκατάστασις τοῦ 1816 ἔδωκεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὸ ὄνομα *Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν* καὶ ηὔξησε κατὰ 10 τὰ μέλη αὐτῆς.

Ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν ἀποτελεῖ ἀπὸ τοῦ 1803 ἓν τῶν τμημάτων τοῦ *Γαλλικοῦ Πανακαδημίου* (Institut de France). Αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι τῶν Ἀκαδημιῶν τούτων δημοσιεύονται ὡς ἐκθέσεις καὶ ὑπομνήματα ἐτησίως. Πλὴν τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων ἱδρύθησαν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα ταύτης καὶ ἄλλαι Ἀκαδημίαι, ὧν σημαντικώτερα εἶναι ἡ Ἀκαδημία Νανσύ, ἡ Ἀκαδημία Βορδώ, ἡ Ἀκαδημία Κλερμὸν—Φερράν, ἡ Ἀκαδημία Λυών, ἡ Ἀκαδημία Διζόν, ἡ Ἀκαδημία Λίλλης, ἡ Ἀκαδημία Μασσαλίας καὶ ἄλλαι, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἐκδίδει ἐτήσια *ὑπομνήματα* τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτῆς ἐργασιῶν ἢ *πρακτικά*.

Ἀκαδημία τῶν Καλῶν Τεχνῶν (Académie des beaux-arts).—Ἀποτελεῖ αὕτη μίαν τῶν Ἀκαδημιῶν τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη διεδέχθη ἄλλας Ἀκαδημίας εἰδικωτέρας, ἀναπτυχθείσας πρὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, κυρίως δὲ τὴν Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν γραφικῆς καὶ γλυπτικῆς, τὴν ἀντίπαλον ταύτης Ἀκαδημίαν τοῦ Ἁγίου-Λουκᾶ, τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς, τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν τῆς Ρώμης, τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Μουσικῆς καὶ τὴν Ἀκαδημίαν Χοροῦ, τῶν ὁποίων τὸ ἱστορικὸν ἐκτίθεται κατωτέρω.

Ἡ Ἀκαδημία τῶν Καλῶν Τεχνῶν συνεστήθη τὴν 22αν Αὐγούστου 1795 ὡς τμῆμα τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰνστιτούτου. Ἐν τῷ ὀργανισμῷ ταύτης περιελαμβάνοντο αἱ κλάσεις τῆς γραφικῆς, τῆς γλυπτικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, διὰ πρώτην δὲ φορὰν εἰσήγετο ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ἀπαγγελία. Διὰ τοῦ νέου νόμου ἐπετρέπετο ἡ ἐκλογὴ ὡς ἀκαδημαϊκῶν καὶ ξένων καλλιτεχνῶν, ὡς τοιοῦτοι δὲ ἐξελέγησαν ὁ μουσουργὸς Χάϊδεν καὶ οἱ γλύπται Κανόβας καὶ Καλδεράρη. Διὰ τοῦ Διατάγματος τῆς 23 Ἰανουαρίου 1803, διῃρέθη τὸ Ἰνστιτοῦτον εἰς τέσσαρας κλάσεις· ἡ τετάρτη τούτων ἐδόθη εἰς τὰς Καλὰς Τέχνας περιλαβοῦσα πέντε τμήματα: τὸ τῆς γλυπτικῆς, τῆς γραφικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς χαρακτικῆς καὶ τῆς μουσικῆς, καθώρισε δὲ τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἀκαδημαϊκῶν εἰς δέκα ζωγράφους, ἓξ γλύπτας, ἓξ ἀρχιτέκτονας, τρεῖς χαράκτας καὶ τρεῖς μουσικούς.

Ἡ ἀπαγγελία κατηργήθη. Ταυτοχρόνως ἀνετέθη εἰς αὐτὴν ἡ ἐκλογὴ διαρκοῦς γραμματέως, ὅστις ὤφειλε νὰ ἦτο μὲν μέλος τῆς Ἀκαδημίας, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποτελῇ καὶ μέρος οὐδενὸς τμήματος αὐτῆς. Ὁ ὀργανισμὸς τῆς Ἀκαδημίας ταύτης ἐγένετο τῇ ἐμπνεύσει τοῦ ζωγράφου Δαβὶδ ὅστις ἦτο καὶ μέλος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, βραδύτερον δὲ ἐκ τῶν οἰκείων τοῦ Ναπολέοντος Α΄, τῇ εἰσηγήσει δὲ αὐτοῦ τὰ ἀντεπιστέλλοντα μέλη ἀνῆλθον εἰς τριάκοντα ἕξ. Ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ΙΗ΄ μετέβαλεν ἐν μέρει τὸν ὀργανισμὸν τοῦ σώματος, ὡς καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν αὐτοῦ, εἰσήγαγε νέους ἀκαδημαϊκοὺς ἄνευ ἐκλογῆς καὶ ἐξέβαλεν ἄλλους ὄντας ἀσυμπαθεῖς εἰς τὸ νέον καθεστώς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Δαβίδ, καταδικασθέντα εἰς ἐξορίαν καὶ ἀπελθόντα εἰς Βέλγιον. Τὸ κατ' αὐτοῦ μῖσος τῶν παλινοστησάντων Βουρβώνων ἦτο τοιοῦτον, ὥστε καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ἀπηγόρευσαν τὴν εἴσοδον τοῦ μεταφερομένου εἰς Γαλλίαν νεκροῦ του εἰς τὰ γαλλικὰ σύνορα.

Ὁ ὀργανισμὸς τοῦ 1816 τῆς Ἀκαδημίας ταύτης ἐξακολουθεῖ παραμένων ὁ ἴδιος ἔκτοτε, πλὴν μεταβολῆς τινος γενομένης διὰ διατάγματος τῆς 25 Ἀπριλίου 1863, δι' οὗ τὰ ἀντεπιστέλλοντα μέλη ηὐξήθησαν εἰς πεντήκοντα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ ὀργανισμὸς οὗτος παρουσιάζει ὀλιγωτέρας ἀτελείας ἢ ὁ τοῦ 1795. Οὕτως ἔχουσα ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἀπολαύει παγκοσμίου γοήτρου, διατηρεῖ δὲ ἀμειώτους τὰς παραδόσεις καὶ τὰς ἀρχάς της ἐκ τῶν ὁποίων ἡ γαλλικὴ τέχνη ἀντλεῖ τὴν ἰσχύν της καὶ βασίζει τὴν φήμην καὶ τὴν δόξαν της. Εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἔχει ἀνατεθῆ ἡ διεύθυνσις τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ ὁ διαγωνισμὸς τῶν βραβείων τῆς Ρώμης. Τὰ τμήματα τῆς γραφικῆς, γλυπτικῆς, χαρακτικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς σχηματίζουσι τὴν ἑλλανόδικον ἐπιτροπὴν τῶν ἐπισήμων ἐτησίων ἐκθέσεων. Ἐπίσης ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἀσχολεῖται εἰς τὴν σύνταξιν ἰδίου λεξικοῦ. Καίτοι δὲ ἡ μουσικὴ ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ὑπάρχει ἐν τούτοις καὶ ἡ **Ἐθνικὴ Μουσικὴ Ἀκαδημία** (βλ. λ.), ἥτις διευθύνει τὸ μέγα λυρικὸν θέατρον τῆς Γαλλίας. Θ. Β.

Βασιλικὴ Ἀκαδημία Γραφικῆς καὶ Γλυπτικῆς (Académie royal de peinture et de sculpture), ἱδρυθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1648 καὶ καταργηθεῖσα τῷ 1793. Ἱδρύθη αὕτη συνεπείᾳ τοῦ ἐγερθέντος διχασμοῦ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἀκαδημίας τοῦ *Ἁγίου Λουκᾶ* (βλ. κατωτέρω), ἥτις ἐπεδίωξε νὰ περιορίσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς τέχνης καὶ νὰ ὑπαγάγῃ πάντας τοὺς καλλιτέχνας εἰς αὐτήν, δι' ἀπαγορεύσεως τῆς ἐλευθέρας ἐνασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος εἰς τοὺς μὴ ὄντας μέλη αὐτῆς, πρὸς δέ, δι' ἐπιβολῆς βαρυτάτων προστίμων εἰς τούτους. Ὁ ζωγράφος Κάρολος Λὲ Μπρὲν καὶ ὁ Σαρμονὰ ὑπῆρξαν οἱ ἱδρυταὶ αὐτῆς. Ὁ πρῶτος συνέλαβε τὴν ἰδέαν, ὁ δεύτερος, παλαιὸς γραμματεὺς τοῦ στρατάρχου Σομπέργ, οἰκείου τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἀνδρὸς φίλου τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ὑπέβαλεν εἰς αὐτὸν τὴν ἰδέαν τοῦ Λὲ Μπρέν. Οὗτος ἀποδεχθεὶς ταύτην ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ ὑπόμνημα ἐκθέτον τὸν σκοπὸν τῆς συστάσεως τοιαύτης Ἀκαδημίας. Ὁ Λὲ Μπρέν, ζωγράφος ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ρώμῃ παρὰ τῷ Νικολάῳ Πουσέν, ἔχων δὲ ἀνωτέραν ἀντίληψιν τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς ἐπὶ τῆς κοινωνίας, ἀνέπτυξε τὰς ἰδέας του ἐν λεπτομερεστάτῃ ἐκθέσει, τὰς ὁποίας τὸ συμβούλιον τῆς ἀντιβασιλείας ἀπεδέχθη ὁμοφώνως τὴν 20 Ἰανουαρίου 1648 εἰς γενομένην ἐν τῷ Palais-Royal συνεδρίασιν αὐτοῦ. Ἡ κυριαρχοῦσα ἰδέα τοῦ Καρόλου Λὲ Μπρὲν ἦτο, ὅπως ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἀποτελέσῃ ὀργανισμὸν τιθέμενον ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους, ἵνα συστηματικῶς καλλιεργηθῶσιν αἱ τέχναι ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀποβῶσιν οὕτω κοινωνικῶς χρήσιμοι. Υἱοθετῆσαν τὰς προτάσεις τοῦ εἰσηγητοῦ τὸ συμβούλιον, ἀπεφάσισε τὴν ἰδίαν ἡμέραν τὴν ἵδρυσιν τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας.

Μετὰ τὴν δημοσίευσιν ὅμως τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἀνεφύησαν αἱ μεγάλαι δυσχέρειαι. Τὸ διάταγμα τῆς ἱδρύσεώς της δὲν προέβλεπε περὶ τῶν ἀπαιτουμένων δαπανῶν πρὸς συντήρησιν αὐτῆς, ἡ δὲ νέα Ἀκαδημία προσέκρουεν εἰς ἰσχυρὰν μερίδα ζωγράφων καὶ γλυπτῶν τῶν Παρισίων, οἵτινες συνησπίσθησαν περὶ τὴν ἀρχαίαν Ἀκαδημίαν τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ, τότε πρῶτον λαβοῦσαν τὸ ὄνομα τοῦτο. Ὅταν ἡ ἀντίδρασις αὕτη ἤχθη ἐνώπιον τοῦ δημοσίου, προσέβαλε τὸ κοινὸν αἴσθημα. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ ἤσκει ἀκόμη μεγάλην ἐπιρροήν. Προέβαλε τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας ἐπὶ τόσους αἰῶνας παρέσχεν εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰ ἀρχαῖα της προνόμια κατακυρωθέντα ὑπὸ τοσούτων βασιλέων καὶ τοσούτων ἐγκρίσεων τοῦ Βουλευτηρίου τῶν Παρισίων. Οὕτως αὕτη ἐνεφανίζετο ὡς ἐχθρὰ τῆς νέας Ἀκαδημίας καὶ παρουσίαζεν αὐτὴν ὡς ζητοῦσαν νὰ οἰκειοποιηθῇ τὰ προνόμιά της. Ἡ Βασιλικὴ Ἀκαδημία, πρὸ τῆς κυρώσεως ἀκόμη τοῦ ὀργανισμοῦ της, προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν δώδεκα ἑταίρων, *Παλαιῶν* ὀνομαζομένων, τῆς λέξεως ταύτης ἀνταποκρινομένης εἰς τὸν τίτλον καθηγητοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστος ἐκ περιτροπῆς ἀνελάμβανε τὴν διοίκησιν τῆς Ἀκαδημίας καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἡ ὁποία ἤρξατο ἀμέσως τῶν μαθημάτων της. Ἀπεφασίσθη ὅπως τὰ γυμνάσματα τῶν μαθητῶν γίνωνται πρὸ ζώντων προτύπων (modeles).

Τοῦτο ὑπῆρξε νεωτερισμός, τὸν ὁποῖον μετέφερεν ὁ Λὲ Μπρὲν ἐκ Ρώμης καὶ Φλωρεντίας· ὅταν ὅμως ὑπεβλήθησαν τὰ διατάγματα τῆς συστάσεως τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας πρὸς κύρωσιν ἐνώπιον τοῦ Βουλευτηρίου, παρετηρήθη ὅτι ἡ Ἀκαδημία τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ εἶχε προπαρασκευάσει εὐρὺ τὸ ἔδαφος τῆς ἀντιδράσεως, αἱ δὲ ἀκολουθήσασαι συζητήσεις ἔλαβον τοιαύτην ἔκτασιν, διήγειρον δὲ τόσον τὴν κοινὴν συνείδησιν, ὥστε κατεδεικνύετο ὅτι δὲν θὰ ἔφθανον εἰς αἴσιον τέρμα.

Ἐνώπιον τοιαύτης προοπτικῆς, οἱ νέοι ἀκαδημαϊκοὶ ὑπεχώρησαν, τοσοῦτο μᾶλλον καθόσον στερούμενοι πόρων δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ πληρώνωσι δύο λίβρας καθ' ἑβδομάδα ἕκαστον τῶν ζώντων προτύπων. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ ἐπωφεληθεῖσα τῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν τοῦ νέου ἱδρύματος, ἀναδιωργανώθη καὶ εἰσήγαγε τὰ ζῶντα πρότυπα, παρεῖχε δὲ δωρεὰν τὴν ἐκπαίδευσιν. Ἐπὶ πλέον ἀντὶ τοῦ νέου τίτλου τοῦ διευθυντοῦ, τὸν ὁποῖον καθιέρωσεν ἡ Ἀκαδημία, αὕτη ἔδωκε εἰς τὸν προϊστάμενον αὐτῆς τὸν τίτλον τοῦ *πρίγκιπος*, τὸν ὁποῖον ἔφερεν ἄλλοτε ὁ γέρων Σίμων Βουέ, ὅτε προΐστατο τοῦ σωματείου. Κατόπιν ὅλων τούτων, ἀπέκτησεν αὕτη δημοτικότητα, ἥτις ὅμως ὑπῆρξε προσωρινή. Μετὰ τὴν διάρρηξιν τοῦ συμφωνητικοῦ τῆς ἑνώσεως τῶν δύο Ἀκαδημιῶν, γενομένην παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Λὲ Μπρέν, ἡ Ἀκαδημία τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ ἐξῆλθε μειωμένη τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Λὲ Μπρὲν ἦτο ἀνὴρ θερμῆς ἰδιοσυγκρασίας καὶ πλήρης δραστηριότητος, δὲν ἠθέλησε δὲ νὰ ἀφήσῃ ἔκθετον τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἐπεδίωξε τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἱδρύματος, διὰ νέου δὲ διατάγματος παρείχετο εἰς τὴν Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν ἐπιχορήγησις 1000 λιβρῶν, δωρεὰν οἴκημα καὶ τὸ προνόμιον τοῦ τηρεῖν δημοσίαν σχολήν, πρὸς δὲ αὔξησιν τῶν μελῶν αὐτῆς εἰς τεσσαράκοντα. Ἐπὶ πλέον ὁ Καρδινάλιος Μαζαρῖνος ἀπεδέχθη τὸν τίτλον τοῦ προστάτου αὐτῆς. Ταῦτα πάντα ὑπῆρξαν ἔργον τοῦ Λὲ Μπρέν, ὅστις προστατευόμενος ὑπὸ τοῦ Κολμπὲρ ἠδυνήθη νὰ ἀποσπάσῃ διάταγμα παρὰ τοῦ βασιλέως, δι' οὗ δὲν ἀνεγνωρίζοντο ὡς ζωγράφοι καὶ γλύπται τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης εἰμὴ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν καλλιτέχναι. Βραδύτερον ἡ ἐπιχορήγησις ηὐξήθη εἰς 4.000 λίβρας καὶ μετά τινα ἔτη εἰς 10.000 τοιαύτας, ὅτε ἡ Ἀκαδημία ἠδυνήθη νὰ συστήσῃ ἐπὶ τῆς Νέας Γεφύρας ἰδιαίτερα πρατήρια τῶν μαθητῶν της. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ παραχωρηθὲν εἰς αὐτὴν δωρεὰν οἴκημα, κατ' ἀρχὰς μὲν τὴν ἐγκατέστησαν εἰς τὸ Βασιλικὸν Κολλέγιον (νῦν Κολλέγιον τῆς Γαλλίας), εἶτα εἰς οἴκημά τι τῆς ὁδοῦ Λομβαρδῶν καὶ βραδύτερον εἰς τὸ Palais-Royal, εἰς τὸ διαμέρισμα ὅπερ ἐχρησίμευεν ὡς βιβλιοθήκη τοῦ καρδιναλίου Ρισελιέ. Ἐκεῖ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1692, ὅτε μετεφέρθη εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Λούβρου, καταλαβοῦσα μεταξὺ ἄλλων δωμάτων καὶ τὴν κυκλοτερῆ στοὰν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅπου ἐξετίθεντο τὰ ἔργα τῶν διαγωνιζομένων διὰ τὸ βραβεῖον τῆς Ρώμης. Εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ταύτην ὡς ἀκαδημαϊκοὶ ἐξελέγησαν καὶ γυναῖκες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ Μαρία Ζιροῦ Ρολέν, ἡ Λουΐζα Βιζὲ Λεμπρὲν καὶ ἡ Ἀδελαΐς Γκυγιάρ.

Ἡ Βασιλικὴ Ἀκαδημία κατηργήθη τὴν 8ην Αὐγούστου 1793. Τὰ εἰς αὐτὴν εὑρισκόμενα ἔργα, τὰ ὁποῖα διεκόσμουν τὰς αἰθούσας τοῦ Λούβρου καὶ τὰ ὁποῖα ἦσαν τὰ προσφερόμενα ὑπὸ τῶν ἐκλεγομένων ἀκαδημαϊκῶν, ἄλλα μὲν τούτων ἀπεστάλησαν εἰς τὰ ἱδρυθέντα τότε ἐπαρχιακὰ τῆς Γαλλίας Μουσεῖα, ἄλλα δὲ ἐκρατήθησαν· εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ Λούβρου. Ἐπίσης ἡ Σχολὴ τῶν Καλῶν Τεχνῶν κατέχει μέγαν ἀριθμὸν ἐξ αὐτῶν, ὡς καὶ ἡ πινακοθήκη τῶν Βερσαλλιῶν. Θ. Β.

Ἀκαδημία τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ (Académie de Saint-Luc).—Σωματεῖον ζωγράφων καὶ γλυπτῶν συσταθὲν εἰς ἀπομεμακρυσμένην ἐποχὴν ὑπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ ἀποστόλου Λουκᾶ, τοῦ ἱστορήσαντος τὴν εἰκόνα τῆς θεομήτορος. Οἱ ἀποτελοῦντες τὸ σωματεῖον τοῦτο καλούμενοι *διδάσκαλοι* ζωγράφοι καὶ γλύπται, ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐργάται μᾶλλον ἢ καλλιτέχναι. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἄλλως τε ἐκείνην ἐν τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ συνεχέετο ἐν Γαλλίᾳ ὁ κοσμηματογράφος μετὰ τοῦ καλλιτέχνου καὶ ὁ γλύπτης μετὰ τοῦ μουσικοῦ. Αἱ πρῶται ἱστορικαὶ μαρτυρίαι περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ σωματείου τούτου, ὅπερ ἔφερε τὸν τίτλον τῆς *Πρωτοτεχνίας*, ἀνάγουσιν αὐτὴν εἰς τὸ ἔτος 1260. Τὴν 12 Αὐγούστου 1391 ὁ δημοτικὸς ἄρχων τῶν Παρισίων Ἰωάννης δὲ Φολλεβίλλ, τῇ συγκαταθέσει τῶν ζωγράφων τῆς πόλεως ταύτης, ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν ὀργανισμόν, δυνάμει τοῦ ὁποίου διωρίζοντο δημοτικοί τινες σύμβουλοι, οἵτινες ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐπισκέπτωνται τὸ σωματεῖον τοῦτο καὶ νὰ ἐξετάζωσι τὰ ἐν αὐτῷ ἔργα. Οὗτοι μεταξὺ ἄλλων δικαιωμάτων εἶχον καὶ τὸ δικαίωμα νὰ παρακολύθωσι τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἔργου τοῦ γλύπτου καὶ τοῦ ζωγράφου εἰς πάντα μὴ ἀνήκοντα εἰς τὸ σωματεῖον

Τὸ σωματεῖον τοῦτο οὕτω μετασχηματισθὲν ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως Καρόλου ΙΖ΄, ὅστις ἀπήλλαξε τὰ μέλη αὐτοῦ πλείστων φορολογιῶν καὶ ὑποχρεώσεων. Αἱ καταχρήσεις δὲν ἤργησαν νὰ εἰσχωρήσουν εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἵδρυμα, οἱ δὲ διορισθέντες ἐν εἴδει ἑλλανοδικῶν δημοτικοὶ σύμβουλοι δὲν ἦσαν πάντοτε ἀδιάφθοροι. Ἐπειδὴ δὲ τὰ μέλη αὐτοῦ ἀπελάμβανον εἰδικῶν προνομίων, ἐπεδίωκαν τὰς ὠφελείας ταύτας νὰ μεταβιβάζωσι καὶ εἰς τοὺς υἱούς των, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων ἐγίνοντο διδάσκαλοι καλλιτέχναι χωρὶς οὐδεμίαν νὰ ὑποστῶσι δοκιμασίαν. Μερικὰ παιδία ἀπὸ τῆς κοιτίδος των ἀκόμη ἐνεγράφοντο ὡς μέλη τοῦ σωματείου, ὅπως ἀποκτήσωσιν ἐγκαίρως τὴν ἀπαιτουμένην ἀρχαιότητα πρὸς ἐκλογήν. Οἱ ἑταῖροι τοῦ σωματείου τούτου δὲν ἤργησαν νὰ περιέλθωσιν εἰς ρῆξιν μετὰ τῶν ζωγράφων καὶ τῶν γλυπτῶν τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης, καὶ κατὰ τὸ 1646 ὑπέβαλον αἴτησιν εἰς τὸ Βουλευτήριον τῶν Παρισίων, ζητοῦντες ὅπως οἱ ζωγράφοι τοῦ βασιλικοῦ οἴκου περιορισθοῦν εἰς ἕξ, ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν οὗτοι θὰ εἰργάζοντο εἰς ἐκκλησίας ἢ εἰς ἰδιωτικὰς οἰκίας, καὶ ἰδίως ἐὰν ἐξέθετον ἔργα των, νὰ καταδικάζωνται εἰς πληρωμὴν προστίμου πεντακοσίων λιβρῶν καὶ νὰ κατάσχωνται τὰ ἐκτιθέμενα ἔργα.

Αἱ τοιαῦται ἀξιώσεις τῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας τῆς Πρωτοτεχνίας (Maitrise) προεκάλεσαν τὴν σύστασιν τῆς ***Βασιλικῆς Ἀκαδημίας γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς***. Ὁ ὑποκινήσας τὴν σύστασιν ταύτην, ἦτο ὁ Λὲ Μπρέν, ὅστις ζηλωτὴς τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐπαγγέλματός του, συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως βασιλικῆς Ἀκαδημίας, ἥτις ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τοῦ βασιλέως τῷ 1648. Ἐπῆλθεν ἐκ τούτου μεταξὺ τῶν δύο Ἀκαδημιῶν ὀξύτατος ἀνταγωνισμός. Παρ' ὅλας δὲ τὰς ἐπεμβάσεις τῆς Αὐλῆς, τὴν προστασίαν τοῦ καρδιναλίου Μαζαρίνου, τὰς ἐπιχορηγήσεις καὶ τὸ διάταγμα δι' οὗ δὲν ἀνεγνωρίζοντο ὡς ζωγράφοι καὶ γλύπται τῶν βασιλέων καὶ τῆς βασιλίσσης εἰμὴ τὰ μέλη τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας, τὸ σωματεῖον τοῦτο ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα συγκεντρῶσαν περὶ αὐτὸ καλλιτέχνας ἐξαιρέτου ἰδιοφυΐας, ὅπως ἀντιδράσωσιν οὗτοι πρὸς τὴν νέαν Ἀκαδημίαν· ἔδωκαν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ, ἀνεδιωργάνωσαν τὰς σχολάς των καὶ παρεῖχον δωρεὰν τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τοὺς μαθητάς, ἐν' ᾧ ἡ Βασιλικὴ Ἀκαδημία ὑπεχρέου τοὺς ἰδικούς της νὰ πληρώνωσι δίδακτρα δέκα σολδία καθ' ἑβδομάδα. Οὕτω χωρὶς νὰ δαπανᾷ δι' αὐτὴν τὸ κράτος οὐδὲ ὀβο-

Digitized by Google

λόν, οἱ μαθηταὶ ἐδιδάσκοντο ὑπὸ εἴκοσιν ἓξ καθηγητῶν σχέδιον, πλαστικήν, ἀρχιτεκτονικήν, γεωετρίαν, προοπτικὴν καὶ ἀνατομίαν, ἤτοι πλήρη σειρὰν μαθημάτων ἀρτίας καλλιτεχνικῆς σχολῆς.

Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ συνετήρει ζῶντα πρότυπα (modèles), ὠργάνωνε δὲ ἐτησίας σχεδὸν ἐκθέσεις, τὰς πρώτας ἃς εἶδον οἱ Παρίσιοι. Οὕτως ἔφερεν εἰς δυσχερῆ θέσιν τὴν Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν, ἥτις στερουμένη χρηματικῶν πόρων ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ μετ' αὐτῆς ὑπογράψασα συμβόλαιον δι' οὗ ἠνοῦντο αἱ δύο Ἀκαδημίαι, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον εἰς τὴν πρώτην γενομένην γενικὴν συνέλευσιν διερράγη καὶ ἑκάστη τῶν Ἀκαδημιῶν ἠκολούθησεν ἰδίαν δρᾶσιν. Οὕτω ἡ Ἀκαδημία τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ ἐξηκολούθησε τὸν ἀνταγωνισμόν της ἐπὶ ἑκατὸν πεντήκοντα περίπου ἔτη, ὅτε ὁ Λουδοβῖκος ΙΣΤ', ὅπως ἄρῃ τὸν μακρὸν καὶ θανάσιμον αὐτὸν ἀνταγωνισμόν, ὃν διεξῆγον αἱ Ἀκαδημίαι αὗται, διὰ προκηρύξεώς του ἐκδοθείσης ἐν Βερσαλλίαις τὴν 15 Μαρτίου 1777 κατήργησεν ὁλοτελῶς αὐτήν. Ἐν τούτοις ἡ Ἀκαδημία αὕτη διετήρει λαμπρὸν κατάστημα παρὰ τὴν ὁδὸν Σαίν—Ντενί—δὲ—λὰ Σάρτρ, ἔνθα κατ' ἔτος ἀπενέμοντο βραβεῖα εἰς τοὺς διακρινομένους τροφίμους της.

Καίτοι ἐν τέλει ἡ Ἀκαδημία τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὸ δημόσιον αἴσθημα καὶ εἶχε χάσει τὴν δημοτικότητα αὐτῆς, ἐν τούτοις ἔζησεν ἐπὶ τετρακόσια ὁλόκληρα ἔτη, ἀπὸ αὐτῆς δὲ ἄρχεται ἡ καλλιέργεια τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἐν Γαλλίᾳ. Ἀπὸ αὐτῆς ἐπίσης προῆλθον πλεῖστοι καλλιτέχναι καὶ οἱ περισσότεροι τῶν ἀκαδημαϊκῶν τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας καὶ αὐτὴ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ αἰσθήματος τοῦ καλοῦ παρὰ τῷ γαλλικῷ λαῷ, ὅπερ τόσον ἀνεπτύχθη κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα. Θ. Β.

Ἀκαδημία τῆς ἀρχιτεκτονικῆς (Académie Royale d'architecture).—Ἡ Βασιλικὴ αὕτη Ἀκαδημία ἱδρύθη τῷ 1671 ἐν Παρισίοις καὶ κατηργήθη ὅπως καὶ πᾶσαι αἱ Βασιλικαὶ ἐν Γαλλίᾳ Ἀκαδημίαι τῷ 1793 δυνάμει ψηφίσματος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως. Ἀπὸ τῆς συστάσεώς της μέχρι τῆς καταργήσεώς της διήνυσε βίον ἄνευ περιπετειῶν καὶ χωρὶς νὰ περιπλακῇ εἰς τὰς συνήθεις τῆς ἐποχῆς ῥαδιουργίας, ἐργαζομένη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης, τὴν ὁποίαν ἐξεπροσώπει. Τὴν σύστασίν της ὤφειλε καὶ αὕτη εἰς τὸν Κολμπὲρ ὅστις μεταξὺ τόσων ἄλλων προσπαθειῶν του, ἐθεώρησεν ὡς ἀπαραίτητον διὰ τὴν κοινωνικὴν πρόοδον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ αἰσθήματος τοῦ καλοῦ παρὰ τῷ γαλλικῷ λαῷ, ὡς καταλληλότερον δὲ μέσον πρὸς τοῦτο ἐθεώρει τὴν δημιουργίαν Ἀκαδημιῶν. Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1671 ὁ μέγας τῆς Γαλλίας ὑπουργὸς συνοδευόμενος ὑπὸ διακεκριμένων προσωπικοτήτων τῆς αὐλῆς προήδρευσε τῆς πρώτης συνεδριάσεως τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς, κηρύξας τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς, εἰς διαμέρισμά τι τοῦ Palais-Royal, εὑρισκόμενον πλησίον τῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς πλαστικῆς.

Οἱ πρῶτοι διορισθέντες ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀκαδημαϊκοὶ ἦσαν οἱ Le Vau, Bruard, Gittard, Le Pautre, Mignard, καὶ d' Orbay, πάντες ἀρχιτέκτονες, πρὸς δὲ ὁ Blondel, «βασιλικὸς καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς», καὶ ὁ Felibien γραμματεὺς διορισθεὶς παρὰ τοῦ ὑπουργείου. Ὁ Blondel ἐξεφώνησε τὸν πανηγυρικὸν ἐκφράσας τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ σώματος πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὸν Κολμπὲρ διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν πρὸς τὰς τέχνας προστασίαν, εἶτα δὲ ἐξέθεσε τὸν σκοπὸν τῆς νέας Ἀκαδημίας καὶ καθώρισε τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Οὕτω κατὰ πᾶσαν Τρίτην καὶ Παρασκευὴν θὰ ἐγίνοντο δημόσια μαθήματα ὑπὸ τῶν καθηγητῶν τῆς Ἀκαδημίας, προσεκάλει δὲ πάντας τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἀκροασθῶσι τοιαῦτα ἀρχιτεκτονικῆς, γεωμετρίας, ἀριθμητικῆς, γνωμικῆς, ὀχυρωματικῆς, προοπτικῆς, λιθοτομίας κτλ, ὅπως προσέρχωνται εἰς τὸ διδασκαλεῖον τῆς Ἀκαδημίας. Ἑκάστην Πέμπτην πάσης ἑβδομάδος ἐκανονίσθη ὅπως τὰ μέλη αὐτῆς συνέρχωνται κατ' ἰδίαν καὶ συσκέπτωνται περὶ τῆς τέχνης ἐν γένει καὶ ἰδίως περὶ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν κανόνων.

Ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν ἀκαδημαϊκῶν ταχέως ἐτέθησαν πλῆθος ζητημάτων ἐπὶ τῶν ἐκτελουμένων τότε ἔργων ἐν Παρισίοις καὶ Βερσαλλίαις, ὡς καὶ περὶ τῆς συντηρήσεως ἢ ἐπανορθώσεως ὑφισταμένων ἀρχαιοτέρων μνημείων καθ' ὅλην τὴν Γαλλίαν. Τὰ μέλη ὅμως τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἄνευ προσκλήσεως παρὰ τῶν δημοσίων ἀρχῶν συνήρχοντο τακτικῶς καὶ προέβαινον εἰς τὴν μελέτην καὶ ἀνάλυσιν τῶν δημοσιευθεισῶν πραγματειῶν, θέτοντα ἐν ταὐτῷ ὑπὸ συζήτησιν τὰ ὑψηλότερα προβλήματα τῆς αἰσθητικῆς. Δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἀκαδημίας προσετέθησαν ἓξ νέα μέλη: Οἱ Κλαύδιος Perrauld, Hardouin, Mousard, La Motte-Coquart, Dancourt καὶ T. Gobert, βραδύτερον δὲ ἐγένετο μέλος αὐτῆς ὁ σχεδιάσας τοὺς «παραδείσους» τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βερσαλλιῶν διάσημος ἀρχιτέκτων Le Nostre. Ἡ πρόοδος τῆς Ἀκαδημίας ἔβαινε ταχέως, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν μελῶν αὐτῆς ἐκρίνετο ὡς ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν ἀνατιθεμένην εἰς αὐτὴν ἐργασίαν, ὡς ἐκ τούτου τὴν 5 Μαΐου τοῦ 1669 ὁ βασιλεὺς διὰ νέου διατάγματος ἐκανόνισεν ὅπως ἡ ἀρχιτεκτονικὴ Ἀκαδημία ἀποτελῆται τοῦ λοιποῦ ἐκ δέκα ἑπτὰ ἀρχιτεκτόνων, ἑνὸς καθηγητοῦ καὶ ἑνὸς διαρκοῦς γραμματέως. Κατὰ τὸν ὀργανισμὸν αὐτῆς πάντα τὰ μέλη της διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὅστις ἦτο ὁ ἀπόλυτος κύριος τῶν τυχῶν τοῦ ἱδρύματος. Οὗτος ἄλλως τε ὑπέγραφε τὰ διπλώματα τῶν ἀκαδημαϊκῶν, κατ' ἀκολουθίαν οὐδεμίαν βαρύτητα εἶχεν ἡ γνώμη τούτων περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν νέων μελῶν τῆς Ἀκαδημίας. Ἡ κατάστασις αὕτη παρετάθη ἐπὶ τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη. Κατὰ τῷ 1717 ὅμως, τῇ μεσολαβήσει τοῦ δουκὸς d' Antin, γενικοῦ ἐπόπτου τῶν δημοσίων ἱδρυμάτων, ἔλαβεν αὕτη παρὰ τοῦ βασιλέως ἀναγνωριστικὰ γράμματα, καταστατικὸν καὶ κανονισμούς, δι' ὧν ἐπετράπη εἰς αὐτὴν νὰ ἀποφασίζῃ περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν μελῶν διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἀπολύτου πλειοψηφίας, νὰ ἀναβιβάσῃ δὲ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν ἀπὸ δέκα ἐννέα εἰς εἴκοσι τέσσαρα. Ἔκτοτε ἡ Ἀκαδημία διῃρέθη εἰς δύο τάξεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἀπετελέσθη ἐκ δέκα ἀρχιτεκτόνων, ἑνὸς καθηγητοῦ καὶ ἑνὸς γραμματέως, ἡ δὲ δευτέρα ἐκ δώδεκα ἀρχιτεκτόνων.

Ἡ δευτέρα αὕτη τάξις ηὐξήθη κατὰ ὀκτὼ ἔτι μέλη διὰ τοῦ διατάγματος τοῦ 1776, καὶ ἐκανονίσθη ὅπως ἑκάστη τῶν τάξεων τούτων ἀποτελῆται ἐξ ἰσαρίθμων μελῶν, μὴ δυναμένων νὰ ὑπερβῶσι τὰ δέκα ἓξ τοιαῦτα δι' ἑκατέραν ἐξ αὐτῶν. Ἐδημιουργήθη ὅμως μία νέα διάμεσος τάξις ἐπιτίμων μελῶν, ἀνεξαρτήτων ἑταίρων ἐκ δέκα ἓξ ἐν ὅλῳ, δώδεκα ἀντεπιστελλόντων ἢ ἀλλοδαπῶν ἑταίρων καὶ τριῶν κατοικούντων εἴκοσι πέντε τοὐλάχιστον λεύγας μακρὰν τῆς ἕδρας τοῦ βασιλείου. Προσετέθη πρὸς τούτοις εἷς καθηγητής. Ἡ Ἀκαδημία μεταρρυθμίσασα τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῆς ὀργανισμὸν ἀντικατέστησε τὴν ἡμέραν τῶν συνεδριάσεών της ὁρίσασα τὴν Δευτέραν πάσης ἑβδομάδος. Κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τῆς Ἀκαδημίας οἱ διαρκεῖς γραμματεῖς αὐτῆς δὲν ἦτο ἀπαραίτητον νὰ ὦσιν ἀρχιτέκτονες, καθ' ὅσον τοιοῦτοι ὑπῆρξαν λογογράφοι καὶ ἀββάδες, οἱ δὲ ἀξιωματοῦχοι αὐλικοὶ τῶν βασιλικῶν ἱδρυμάτων, οἱ διαχειρισταὶ τῶν βασιλικῶν χορηγιῶν καὶ οἱ οἰκονομικοὶ ἐλεγκταὶ ἐλάμβανον αὐτοδικαίως μέρος εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Ἀκαδημίας, ὁ δὲ διευθυντὴς αὐτῆς ἦτο ἀπαραιτήτως ὁ πρῶτος ἀρχιτέκτων τῆς αὐλῆς.

Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἄνευ θορύβου ἐξετέλει τὸ ἀνατεθὲν ἔργον της, συντελέσασα μεγάλως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς αἰσθήσεως τοῦ καλοῦ καὶ εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν Γαλλίᾳ, ἐξ αὐτῆς δὲ προῆλθον αἱ κατόπιν διαπρέψασαι τεχνικαὶ σχολαὶ καὶ εἰς αὐτὴν ὀφείλονται πλεῖστα τῶν ἱδρυμάτων τῆς Γαλλίας. Τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τῆς 31 Δεκεμβρίου 1671 μέχρι τῆς 5 Αὐγούστου 1793 ἀπαρτίζονται ἐξ ἕνδεκα ὀγκωδεστάτων τόμων εἰς φύλλον καὶ ὑπάρχουν κατατεθειμένα εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου. Οἱ τόμοι οὗτοι ἀποτελοῦσι μνημεῖον οὐχὶ μόνον καταπλησσούσης ἐργατικότητος, ἀλλὰ καταδεικνύουν τὸν ζῆλον καὶ τὴν εὐφυΐαν πάντων ἐκείνων, οἵτινες διετέλεσαν διαρκεῖς γραμματεῖς τῆς Ἀκαδημίας καὶ οἵτινες εἶναι ὁ Felibien (1671-1702), ὁ abbas Prévost (1702-1733), ὁ γεωμέτρης Camus (1733-1768) καὶ ὁ δραματικὸς συγγραφεὺς Sedain (1768-1792). Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς. Τὴν 8 Αὐγούστου 1793 ἡ Συνέλευσις ἔθεσε τέρμα εἰς τὸ ἔνδοξον στάδιον αὐτῆς, κατὰ δὲ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου περιελήφθη εἰς μίαν ἐκ τῶν κλάσεων αὐτῆς μετὰ τῶν λοιπῶν καλῶν τεχνῶν. Μέχρι τοῦ 1692 ἦτο αὕτη ἐγκατεστημένη εἴς τι διαμέρισμα τοῦ Palais-Royal, ἀπὸ τοῦ ἔτους ὅμως τούτου μετεφέρθη εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Λούβρου, κατέχουσα ἓξ μεγάλας αἰθούσας αὐτοῦ, ἐκεῖ δὲ παρέμεινεν ἐπὶ ἑκατὸν ὁλόκληρα ἔτη. Θ. Β.

Ἀκαδημία τῆς Γαλλίας ἐν Ῥώμῃ (Académie de France à Rome). — Ἱδρύθη τῷ 1666. Ἡ ἰδέα τῆς συστάσεως αὐτῆς ἀποδίδεται κατ' ἄλλους μὲν εἰς τοὺς ζωγράφους Νικόλαον Πουσὲν καὶ Λὲ Μπρὲν ἐκπαιδευθέντας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ θεωροῦντας ἀναπόδραστον τὴν φοίτησιν ἐν Ῥώμῃ, ἑστίᾳ τῆς νεωτέρας τέχνης, κατ' ἄλλους δὲ εἰς τὸν Κάρολον Ἑρράρ, ὅστις ὑπῆρξε καὶ ὁ πρῶτος διευθυντὴς αὐτῆς. Ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Γαλλίας Κολμπὲρ συγκατετέθη εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἀκαδημίας ταύτης, ὅπως δέχεται καὶ ἐπιβλέπῃ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀποστελλομένων κατόπιν διαγωνισμοῦ ὑποτρόφων ἐκ Γαλλίας, μαθητῶν τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων, πρὸς πληρεστέραν μόρφωσιν εἰς τὴν γραφικήν, γλυπτικὴν καὶ ἀρχιτεκτονικήν. Ἀνετέθη εἰς τὸν Κάρολον Ἑρρὰρ ἡ σύνταξις τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς νέας ταύτης Ἀκαδημίας καὶ κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1666 ἀνεχώρησεν οὗτος εἰς Ῥώμην ἀκολουθούμενος ὑπὸ δώδεκα μαθητῶν, ἓξ ζωγράφων, τεσσάρων γλυπτῶν καὶ δύο ἀρχιτεκτόνων, πάντων ἀνηκόντων εἰς τὴν «καθολικὴν ἀποστολικὴν καὶ ῥωμαϊκὴν θρησκείαν». Ἐγκατασταθεὶς εἰς Ῥώμην μετὰ τῶν μαθητῶν του ὁ Ἑρρὰρ ἐπεδόθη μετὰ θέρμης εἰς τὸ ἔργον καὶ λήγοντος τοῦ ἔτους ἀπέστειλε τὰ προϊόντα τῶν σπουδῶν τῶν μαθητῶν του εἰς Παρισίους.

Ἡ Ἀκαδημία αὕτη, ἢ μᾶλλον ἡ καλλιτεχνικὴ αὕτη Σχολή, ἐγκατεστάθη εἰς τὸ παλάτιον Καπρανίκα, οἱ δὲ τρόφιμοι αὐτῆς ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐπισκέπτωνται καθ' ἑκάστην τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ τὰ καλλιτεχνικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ ἐκεῖνα μέρη, ἅτινα ἀπέβαινον χρήσιμα εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτῶν μόρφωσιν. Ὁ Ἑρρὰρ παρέμεινε διευθυντὴς τῆς ἐν Ῥώμῃ Γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἐπὶ δέκα τρία συνεχῆ ἔτη, ἀντικατασταθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Νοὲλ Κουαπέλ, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς μετὰ δύο ἔτη. Κατὰ τὴν δευτέραν ὅμως ταύτην περίοδον, γέρων πλέον ὁ Ἑρρὰρ εἶχεν ἀπολέσει τὴν ἐνεργητικότητά του καὶ ἡ σχολὴ ἐφαίνετο μαραινομένη.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποθάνει ὁ Κολμπέρ, ὁ δὲ διαδεχθεὶς τὸν μεγάλον ὑπουργόν, Λουβουᾶ, δὲν ἐφαίνετο ἐνδιαφερόμενος διὰ τὰς τέχνας. ἀντικατέστησεν ἐν τούτοις τὸν γέροντα Ἑρρὰρ διὰ τοῦ Λὰ Ταλιέρ, τοῦ ὁποίου ἡ διεύθυνσις δὲν ἐσημείωσεν ἰδιαιτέραν τινὰ ὤθησιν πρὸς τὴν πρόοδον. Τοὐναντίον δυσχερὴς οἰκονομικὴ κατάστασις ἐν Γαλλίᾳ ὑπηγόρευσεν οἰκονομίας· ἔπαυσαν οὕτως ἀποστελλόμενοι νέοι τρόφιμοι, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων περιωρίσθη εἰς δύο, ἕως ὅτου ἐξέλιπον παντελῶς οὗτοι μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὡραίων τεχνῶν ἐτέθη ἀνὴρ λατρεύων μετὰ πάθους τὰς τέχνας ὁ δοὺξ δ' Ἀντέν. Εὑρὼν οὗτος τὴν Ἀκαδημίαν ἐν διαλύσει, ἀνεζωογόνησεν αὐτὴν καὶ θνήσκων μετὰ εἴκοσιν ὀκτὼ ἔτη τὴν ἀφῆκεν εἰς τὸν διάδοχόν του εἰς πλήρη ἄνθησιν. Ὁ δὲ Ὀρρὺ ἠγόρασεν ἐξ ὀνόματος τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας τὸ ὡραῖον εἰς τὸ Κόρσο παλάτιον Μαντσίνη, ὅπου εἶχεν ἤδη ἐγκατασταθῆ ἡ Ἀκαδημία, παραμείνασα εἰς τὸ μέγαρον ἐκεῖνο μέχρι τοῦ 1801., Τὸ ἔτος τοῦτο, κατὰ τὰς συμβάσας ἐν Ῥώμῃ ταραχάς, ὁ ῥωμαϊκὸς ὄχλος καὶ συμμορίαι Ναπολιτάνων διήρπασαν τὸ ὡραῖον μέγαρον, τῷ δὲ 1803 εἰς ἀνταλλαγὴν τούτου, ἡ Γαλλία κατέλαβε τὴν Βίλλαν Μέντιτσι μετὰ τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τῶν ὡραίων κήπων τοῦ Πίντσιο. Εἰς τὸ νέον τοῦτο παλάτιον ἐγκατεστάθη ἔκτοτε καὶ παραμένει ἡ Ἀκαδημία τῆς Γαλλίας ἐν Ῥώμῃ, θεωρεῖται δὲ ὡς γαλλικὸν ἔδαφος. Ἔκτοτε αὕτη ἐσημείωσε μεγάλας ἐπιτυχίας. Παρ' ὅλας τὰς δυσχερείας τὰς ὁποίας ἔφερεν εἰς αὐτὴν τὸ κράτος κατὰ τὸ 1863, περιορίσαν τὴν ἐν Ῥώμῃ ὑποτροφίαν τῶν μαθητῶν εἰς ἓν ἔτος ἀντὶ τριῶν, αὕτη ἀντέσχε μέχρις ὅτου νέοι νόμοι ἐπανέφερον τὰ πράγματα εἰς τὴν ἀρχαίαν των τάξιν. Ηὐξήθη δὲ καὶ ἡ χορηγία εἰς τοὺς τροφίμους αὐτῆς. Τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Γαλλίας ἐν Ῥώμῃ διηύθυναν πάντοτε μέν, ἀπὸ τοῦ 1808 ἰδίως, διάσημοι τῆς Γαλλίας καλλιτέχναι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταριθμοῦνται ὁ Συβέ, ὁ Τεβενέν, ὁ Γκερέν, ὁ Ὁράτιος Βερνέ, ὁ Ἔγκρ, ὁ Ρομπὲρ Φλερὺ καὶ ἄλλοι, εἰς αὐτὴν δὲ ἐμαθήτευσαν ἀπειράριθμοι καλλιτέχναι. Θ. Β.

Μουσικὴ Ἀκαδημία.— Ὁ ποιητὴς Μπάϊφ καὶ ὁ μουσουργὸς Τιμπὼ δὲ Κουρβὶλ ἵδρυσαν τὴν πρώτην ***Ἀκαδημίαν ποιήσεως καὶ μουσικῆς*** τῷ 1570. Ἐν αὐτῇ οἱ καλύτεροι ποιηταὶ τῆς ἐποχῆς ἐξησκοῦντο εἰς τὴν σύνθεσιν ποιημάτων εἰς ἀρχαῖα ἑλληνικὰ μέτρα. Τὰ ποιήματα ταῦτα μελοποιούμενα καταλλήλως ἀπὸ τὸν μουσικὸν Κλωδὲν (Claudin) ἐξετελοῦντο εἰς δημοσίας συναυλίας ἀπὸ τοὺς ἀρίστους τῶν τότε καλλιτεχνῶν. Ἐν τούτοις ἡ Ἀκαδημία αὕτη, παρ' ὅλην τὴν ὑψηλὴν προστασίαν τοῦ Βασιλέως Καρόλου Θ', δὲν ἤργησε νὰ μαρανθῇ προώρως καὶ μετ' ὀλίγον νὰ διαλυθῇ τελείως. Ὀλίγον κατόπιν, ἐπὶ Ἑρρίκου Γ', χάρις εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ λογίου Γουΐδου Δυφοὺρ ἀνασυνεστήθη αὕτη ἐπὶ νέων βάσεων καὶ ἐστεγάσθη εἰς ἓν διαμέρισμα τοῦ Λούβρου μετονομασθεῖσα ***Ἀκαδημία τοῦ Παλατίου*** (Académie du Palais) ἐκ τοῦ τόπου ὅπου ἐλάμβανον χώραν αἱ συνεδριάσεις καὶ αἱ συναυλίαι της. Αἱ ἐργασίαι της ἐπροχώρουν νεωτεριστικῶς καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις εἰς τὰς συναυλίας ἤρχισαν βαθμηδὸν προστιθέμενα χορευτικὰ τεμάχια καὶ μπαλέττα. Ταῦτα ἔμελλον νὰ χρησιμεύσουν διὰ τὴν παράστασιν ἐμμέτρου θεατρικοῦ ἔργου γεγραμμένου εἰς ἀρχαῖα ἑλληνικὰ μέτρα καὶ μελοποιηθέντος συμφώνως πρὸς αὐτά. Ὁ θάνατος ὅμως τοῦ Δυφοὺρ καὶ αἱ ἐπισυμβᾶσαι πολιτικαὶ ἀνωμαλίαι περὶ τὸ τέλος τῆς βασιλείας Ἑρρίκου τοῦ Γ' ἀνέστειλαν τὴν ἐργασίαν αὐτὴν καὶ ἡ Ἀκαδημία τοῦ Παλατίου διελύθη καὶ πάλιν. Παρῆλθεν ὁλόκληρος αἰὼν πρὶν ἀκόμη ἀναφανῇ καὶ ὀργανωθῇ καὶ πάλιν Μουσικὴ Ἀκαδημία. Εἴδη συλλόγων συναυλιῶν, ὧν τὰ μέλη διῃροῦντο εἰς ἐπίτιμα καὶ ἐνεργά, Ρουένης (1662), Ὀρλεάνης (1670), Λυὼν (1713), Μασσαλίας (1716), Λίλλης (1733) καὶ ἄλλων πόλεων, ὑφίσταντο μέχρι τῆς Γαλλ. Ἐπαναστάσεως, ἐλειτούργουν μὲ ὁμοιόμορφον καταστατικὸν καὶ τὸ αὐτὸ ῥεπερτόριον τῶν θεάτρων καὶ συναυλιῶν τῶν Παρισίων.

Ἡ τῷ 1803 δι' ὑπατικοῦ διατάγματος δημιουργηθεῖσα ὡς τετάρτη κλάσις τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀκαδημία τῶν Καλῶν Τεχνῶν περιελάμ-

Digitized by Google

θανε μεταξὺ τῶν 40 μελῶν της καὶ πέντε μουσικοσυνθέτας τοὺς Μεχύλ, Γκοσσέκ, Γκρετρύ, Μονθὲλ καὶ Γκρανμενίλ. Ἐπὶ παλινορθώσεως τῶν Βουρβώνων ἡ Ἀκαδημία τῶν Καλῶν Τεχνῶν περιέλαβεν ἓξ μουσικοσυνθέτας καὶ τμῆμα θεωρίας καὶ ἱστορίας τῶν τεχνῶν μὲ 5 μέλη. Πρῶτοι ἀκαδημαϊκοὶ μουσικοσυνθέται ἐξελέγησαν οἱ Γκοσσέκ, Μεχύλ, Μονσινύ, Χερουβίνι, Λεσυὲρ καὶ Γκρανμενὶλ (ὁ τελευταῖος οὗτος εἶναι σχεδὸν ἄγνωστος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης. Τὸ λεξικὸν τοῦ Ρήμαν ἀναφέρει μόνον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο τὸν ποιητὴν τοῦ λιμπρέττου τῆς κωμικῆς ὄπερας «Le savetier joyeux»).

Τὸ μουσικὸν τμῆμα τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἀπονέμει τὸ μέγα βραβεῖον μουσικῆς συνθέσεως, τὸ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Βραβεῖον τῆς Ρώμης* (Prix de Rome), εἰς τὸν ἐκ τῶν ἀριστέων ἀποφοίτων τοῦ Κονσερβατορίου ἐπιτυχόντα πρῶτον ἐν τῷ ἐπὶ τούτῳ ἐτησίῳ διαγωνισμῷ. Οὗτος ἀποστέλλεται δαπάναις τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν ἑδρεύουσαν εἰς τὴν Βίλλα Μέντιτσι, ὅπου παραμένει ὡς τρόφιμος τοῦ Κράτους ἐπὶ τριετίαν.

Ἐθνικὴ Ἀκαδημία τῆς Μουσικῆς (Académie nationale de musique).—Εἶναι ἡ ἐπίσημος ὀνομασία τῆς Μεγάλης Ὄπερας τῶν Παρισίων, ἱδρυθείσης ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Πέτρου Περρὲν (Perrin) καὶ τοῦ μουσικοῦ Ροβέρτου Καμπὲρ (Cambert) οἵτινες κατέβαλον ἐπιμόνους πρὸς τοῦτο ἐνεργείας. Τὴν 28ην τέλος Ἰουνίου 1669 ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' διὰ τοῦ ὑπουργοῦ του Κολμπὲρ παρεχώρησεν εἰς τὸν Περρὲν τὸ δικαίωμα ἱδρύσεως Ἀκαδημίας ὁμοίας πρὸς τὰς ἰταλικὰς τὰς καλουμένας *ὄπερας* «..παραχωροῦμεν (εἰς τὸν Περρὲν) — περιελάμβανε τὸ σχετικὸν διάταγμα τοῦ Λουδοβίκου XIV—διὰ τῆς παρούσης, ὑπογεγραμμένης διὰ τῆς χειρός μας, τὴν ἄδειαν ἱδρύσεως ἐν τῇ καλῇ ἡμῶν πόλει τῶν Παρισίων καὶ ἄλλαις τοῦ ἡμετέρου βασιλείου, Ἀκαδημίας ἀπαρτιζομένας ἀπὸ τόσα πρόσωπα ὅσα ἤθελε νομίσει ἀρκετά, διὰ νὰ παριστάνουν καὶ ᾄδουν δημοσίᾳ *ὄπερας* καὶ παραστάσεις μουσικὰς εἰς γαλλικοὺς στίχους, ὁμοίας πρὸς τὰς ἰταλικάς. Καὶ διὰ νὰ τὸν ἀποζημιώσωμεν διὰ τὰ μεγάλα ἔξοδα, εἰς ἃ θὰ ὑποβληθῇ διὰ τὰς εἰρημένας παραστάσεις....τῷ ἐπιτρέπομεν νὰ λάβῃ ἐκ τοῦ δημοσίου ὅ,τι ποσὸν ἤθελε νομίσει καλόν».

Ὁ Περρέν, κάτοχος τοῦ ἐγγράφου τούτου, προσέλαβε τρεῖς ἑταίρους: τὸν Καμπὲρ ὅστις ἔμελλε νὰ συνθέτῃ τὴν μουσικὴν τῶν ἔργων, ὧν αὐτὸς ἔγραφε τοὺς στίχους, τὸν μαρκήσιον ντὲ Σουρντεὰκ (de Sourdéac), ὅστις ἦτο ἐπιφορτισμένος νὰ φροντίζῃ διὰ τὰ μηχανήματα καὶ τὴν διακόσμησιν τοῦ θεάτρου, καὶ τραπεζίτην τινὰ Bersac de Champeron ὅστις κατέβαλε κεφάλαια διὰ τὴν ἐπιχείρησιν. Τούτου γενομένου ὁ Περρὲν ἀνέθεσεν εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα Γκισὰρ (Guichard) τὴν ἀνέγερσιν αἰθούσης διὰ τὰς παραστάσεις, συνεκρότησε θίασον, ὀρχήστραν καὶ χορόν, καὶ τὴν 18ην Μαρτίου 1671 ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου θεάτρου διὰ τῆς πενταπράκτου ὄπερας «Πωμώνα». Τὸ θέατρον ἐκλήθη ἐπισήμως «***Ἀκαδημία τῆς Ὄπερας***», ἀργότερον ὅμως, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Lully, ἔλαβε τὸ ὄνομα ***Βασιλικὴ Μουσικὴ Ἀκαδημία*** (Académie royale de musique). Ἡ «Πωμώνα» ἔσχε μεγίστην ἐπιτυχίαν καὶ ἐντὸς ὀκταμήνου παιζομένη συνεχῶς ἀπέφερε πλέον τῶν 100.000 λιβρῶν εἰς τὸν Περρέν. Ἀλλὰ ἡ ἀπληστία καὶ ἡ κακὴ διαχείρησις τούτου ἐπέφερε ψυχρότητα μεταξὺ τῶν ἑταίρων. Ὁ Lully καραδοκῶν εὐκαιρίαν κατώρθωσε νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ βασιλέως ἄδειαν ἱδρύσεως Ἀκαδημίας ἀκυροῦσαν τὴν εἰς τὸν Περρὲν δοθεῖσαν. Ἡ νέα Ἀκαδημία ἤρχισε τὴν 15ην Νοεμβρίου 1672 καὶ ἐξηκολούθησε κανονικῶς ἐργαζομένη μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι παρεκώλυσαν ἀλλὰ δὲν διέκοψαν τὴν σταδιοδρομίαν της. Ἡ Ἀκαδημία πολλάκις ἤλλαξε κτίριον μέχρις οὗ ἐγκατασταθῇ ὁριστικῶς εἰς τὸ μέγαρόν της ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας. Πλειστάκις δ' ἤλλαξεν ὀνομασίαν. Ἡ ἐπὶ Lully Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῆς Μουσικῆς ἐκλήθη «*Θέατρον τῆς Ὄπερας* (1791), *Ἐθνικὴ Ὄπερα* (1793), *Θέατρον τῶν Τεχνῶν* (1794), *Θέατρον τῆς Δημοκρατίας καὶ τῶν Τεχνῶν* (1797), *Αὐτοκρατορικὴ Ἀκαδημία Μουσικῆς* (1804 Δεκ.), *Θέατρον τοῦ Ἔθνους* (1848 Φεβρ.), *Αὐτοκρατορικὸν Θέατρον τῆς Ὄπερας* (1866), *Ἐθνικὴ Ἀκαδημία Μουσικῆς* (1870). Οὗτος εἶναι ὁ τελευταῖός της τίτλος χαραγμένος εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ μεγάρου, παραμείνας ὅμως εἰς ἀχρηστίαν, τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ προτιμῶντος τὸν βραχύτερον Ὄπερα (βλ. λέξιν).

Βασιλικὴ Ἀκαδημία τοῦ χοροῦ (Académie royale de danse).—Ἰδιόρρυθμον ὅλως ἵδρυμα ἡ Ἀκαδημία αὐτή, συνεστήθη ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΔ', ὅστις ὑπῆρξεν ἐνθουσιώδης ἐραστὴς τοῦ χοροῦ. Τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην τοῦ βασιλέως ὑπήκουσε προθύμως ὁ καρδινάλιος Μαζαρῖνος, ὅστις ἠθέλησε νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς φυγαδευθέντας ἀπὸ τὰς πόλεις χοροὺς εἰς τὰ χωρία, ὅπου ἐδημιουργήθησαν τόσοι χωριάτικοι καὶ κομψοὶ χοροί. Καὶ ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' καὶ ὁ ὑπουργός του ἐθεώρουν τὸν χορὸν ὡς τέχνην χρησιμωτάτην πρὸς διάπλασιν τοῦ σώματος καὶ ὡς παρέχουσαν τὰς φυσικωτέρας διαθέσεις εἰς οἱασδήποτε σωματικὰς ἀσκήσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν ἄσκησιν τῶν ὅπλων, ἀπαραίτητον δὲ διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῶν θεατρικῶν μπαλλέτων.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι πρὸ αὐτῶν καὶ ἡ βασίλισσα Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων εἶχεν εἰσαγάγει τοὺς χοροὺς εἰς τὰς αὐλικὰς ἑορτάς, ἡ δὲ ἀγάπη πρὸς αὐτοὺς ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὁ Δὸν Ζουὰν τῆς Ἱσπανίας, κυβερνῶν τὰς Κάτω Χώρας, ἀφῆκεν ἐν ἐπαναστάσει αὐτὰς καὶ μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπως ἴδῃ τὴν σύζυγον τοῦ Ἑρρίκου Δ' Μαργαρίταν τοῦ Βαλουᾶ χορεύουσαν ἀπαραμίλλως τὸν χορὸν τῶν «*λαμπάδων*». Ἀνεμνήσθησαν τότε οἱ περὶ τὴν βασίλισσαν Αἰκατερίνην σοφοὶ καὶ τοῦ Πλάτωνος, ὅστις ἐθεώρει τὸν χορὸν χρήσιμον, ὡς δίδοντα ὄχι μόνον χάριν εἰς τὰς κινήσεις τοῦ σώματος, ἀλλὰ συντελοῦντα καὶ πρὸς διαμόρφωσιν τοῦ πνεύματος. Αἱ βασίλισσαι τῆς Γαλλίας καὶ αἱ ἄλλαι πριγκίπισσαι μεταξὺ τοῦ προσωπικοῦ τῶν αὐλῶν των εἶχον καὶ τοὺς χοροδιδασκάλους των. Δημοσίᾳ ὅμως πρόνοια ἐλαμβάνετο περὶ τοῦ χοροῦ τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως ὡς σωματείου χοροδιδασκάλων τινῶν καὶ ὀργανοπαικτῶν, οἵτινες συνήρχοντο εἰς ἓν cabaret καλούμενον τὸ «*Ξύλινον ξίφος*» καὶ διεσκέπτοντο ἐκεῖ περὶ τῆς καλλιτεχνικῆς διαμορφώσεως τῶν ποικίλων χορῶν, οἱ ὁποῖοι παρεφθείροντο ὑπὸ τῶν τυχοδιωκτῶν τῶν πανηγύρεων. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ σωματείου τούτου ἔλαβε παρὰ τῶν συντρόφων του τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τοῦ τετραχόρδου· ἀφέθησαν οὗτοι νὰ συνέρχωνται εἰς μέρος τι τῆς ἐκλογῆς των καὶ ἔθεσαν τὰς βάσεις καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ σωματείου των. Τότε ὁ Καρδινάλιος Μαζαρῖνος, τῇ ἐντολῇ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου, προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν διατάγματος τῷ 1661, δι' οὗ κατηρτίζετο Ἀκαδημία ἀπαρτιζομένη ἐκ δεκατριῶν ἀκαδημαϊκῶν, οὓς διώρισεν ἐξελέξας αὐτοὺς μεταξὺ τῶν χοροδιδασκάλων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς βασιλίσσης καὶ τῶν πριγκιπισσῶν καὶ τῶν τοῦ σωματείου.

Οὗτοι συνήρχοντο ἅπαξ τοῦ μηνὸς καὶ ἠσχολοῦντο ἐπὶ τῶν σχετικῶν ζητημάτων, εἶχε δὲ ἀνατεθῆ εἰς αὐτοὺς τὸ ἔργον τῆς ἐπανορθώσεως παραφθορῶν καὶ σφαλμάτων γενομένων εἰς τοὺς ἐθνικοὺς χοροὺς καὶ ἀφαιρούντων πολὺ ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν χάριτος. Οὗτοι ἔλαβον ἐπίσης τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀπαγορεύσεως διδασκαλίας χορῶν εἰς παιδία, τῶν ὁποίων δὲν εἶχε συντελεσθῆ ἀκόμη ἡ σωματικὴ διάπλασις, πρᾶγμα ὅπερ ἐγίνετο μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπὸ διαφόρων διευθυντῶν δημοσίων θεαμάτων κατὰ τὰς ἐμπορικὰς ἰδίως πανηγύρεις ἐν Γαλλίᾳ. Τὸ μέτρον τοῦτο υἱοθέτησαν βραδύτερον καὶ ἐν Γερμανίᾳ. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ μουσικὴ τῶν χορῶν περιωρίζετο ἐντὸς τοῦ πλαισίου ὡρισμένων χορευτικῶν ᾀσμάτων. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ χοροῦ ἤθυνε τὴν μουσικὴν τῶν χορῶν, οὕτω δὲ δὲν ἐρρυθμίζετο πλέον αὕτη ἐπὶ καθιερωμένων ᾀσμάτων· ὁ συνθέτης αὐτῆς συνεννοεῖτο μετὰ τοῦ πλάττοντος τὰς ὀρχήσεις, ὅπως δύναται νὰ δώσῃ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἔκτασιν, τὰς ὁποίας ἀπῄτει τὸ θέμα τοῦ χοροῦ. Ἐκ τοῦ τοιούτου συνδυασμοῦ χοροδιδασκάλου καὶ μουσικοῦ συνθέτου παρήχθησαν τὰ μπαλλέτα καὶ αἱ ὀρχηστικαὶ παντομίμαι, τῶν ὁποίων ἡ μουσικὴ συμφώνως ὑποχρεοῦται νὰ εἰκονίσῃ τὰς κινήσεις καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα διαφέρουν πολὺ τῶν φωνητικῶν ᾀσμάτων τῶν ἐν χρήσει τότε πρὸς ρύθμισιν τῶν βημάτων τῶν ὀρχηστῶν. Οὕτω διὰ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ χοροῦ ἡ ὀρχηστικὴ τέχνη ἔλαβε μεγίστην ἔκτασιν, ὁ δὲ χορὸς κατὰ τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον εἰσήχθη ὡς ἀπαραίτητον μέρος τῆς ἀνατροφῆς τῶν παίδων, καθ' ὅσον ἡ εὐρυθμία τῆς σωματικῆς κινήσεως, παρὰ τῇ ὑψηλῇ τουλάχιστον κοινωνίᾳ, ἐθεωρεῖτο ἀναπόδραστον συμπλήρωμα τῆς ἀνατροφῆς. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη εἶνε χρονολογικῶς ἡ πρώτη ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΔ', προηγηθεῖσα δὲ ὅλων ἐκείνων, αἵτινες ἐπλήρωσαν τοὺς Παρισίους καὶ τὰς γαλλικὰς ἐπαρχίας ἐπὶ τῆς βασιλείας του. Διατηρηθεῖσα ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἐπὶ ἑκατὸν τριάκοντα τρία ἔτη, κατηργήθη μετὰ τῶν λοιπῶν τοιούτων ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ περιελήφθη ἀρχικῶς ὡς ἐσωτερικὴ διαίρεσις τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν, εἶτα δὲ συνεχωνεύθη εἰς τὴν Μουσικὴν Ἀκαδημίαν. Θ. Β.

Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῆς Χειρουργικῆς (Académie Royale de chirurgie).—Τῷ 1724 ὁ Λουδοβῖκος ΙΕ' τῇ παρακλήσει τοῦ χειρουργοῦ Μαρεσιὰλ (Mareschal) προέβη εἰς ἀναδιοργάνωσιν τοῦ ἐν Παρισίοις κολλεγίου τοῦ Ἁγ. Κοσμᾶ (βλ. λ.), προστεθέντος καὶ νέου διδακτικοῦ προσωπικοῦ πρὸς τελειοτέραν μόρφωσιν ἐν τῇ ἀνατομίᾳ, τῇ χειρουργικῇ καὶ τῇ ἐπὶ τῶν πτωμάτων ἐγχειρητικῇ. Ἀλλ' ἡ Ἰατρικὴ Σχολὴ τῶν Παρισίων οὐ μόνον ἀντέδρασε κατὰ τοῦ διατάγματος τούτου, ἀλλ' ἠθέλησε καὶ νὰ προεδρεύσῃ εἰς μάθημά τι ἀνατομίας ἐν τῷ κολλεγίῳ τοῦ Ἁγ. Κοσμᾶ, δι' ὃ καὶ ἡμέραν τινὰ ὑπὸ ψῦχος δριμύτατον ἐν σώματι καὶ ἐν ἐπισήμῳ στολῇ μετέβησαν ἐκεῖ, ἀλλ' εὗρον τὴν θύραν τοῦ ἀμφιθεάτρου κλειστὴν καὶ ἠναγκάσθησαν μεθ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας αὐτῶν ν' ἀπέλθωσι κατεψυγμένοι ὡς ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος ψύχους καὶ τῆς ἐπισήμου περιβολῆς, ἣν ἔφερον. Εἰς πεῖσμα μάλιστα τῆς Σχολῆς μετὰ ταῦτα ὁ La Peyronie καὶ ὁ Μαρεσιὰλ ἱδρύουσι τῷ 1731 τὴν ***Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν τῆς Χειρουργικῆς***, ἣν ὁ Λουδοβῖκος ΙΕ' ἀμέσως ἐνέκρινεν. Ὁ Μαρεσιὰλ ἐγένετο πρῶτος πρόεδρος αὐτῆς, ἡ δὲ πρώτη συνεδρίασις αὐτῆς ἔλαβε χώραν τῇ 18 Δεκεμβρίου 1731. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν αὐτῆς ἦτο 70. Τῷ 1743 ἐδημοσιεύθη ὁ α' τόμος τῶν πρακτικῶν αὐτῆς, ὁπότε καὶ ἐπῆλθεν ἡ πλήρης διάσπασις τῶν χειρουργῶν ἀπὸ τῶν κουρέων, μεθ' ὧν ἀπὸ τοῦ 1660 ἀπετέλουν ἕνα σύνδεσμον.

Ἡ Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῆς Χειρουργικῆς ἐγένετο ἄριστον κέντρον ἐπιστημονικόν, ἐν ᾧ ἀνεκοινώθησαν πλεῖσται πολλοῦ λόγου ἄξιαι ἐργασίαι, ὡς δεικνύουσι τὰ ἀπὸ τοῦ 1731-41 δημοσιευθέντα πρακτικὰ (mémoires) αὐτῆς. Μεταξὺ ἄλλων ὁ Κεσνὲ (Quesnay) ἀνεκοίνωσε περὶ ἀνατρήσεως τοῦ κρανίου καὶ τραυμάτων τοῦ ἐγκεφάλου, ζητήματος ἐφ' οὗ καὶ ὁ La Peyronie καὶ ὁ Pétit εἰργάσθησαν. Ὁ Lefitte ἀνέφερε δύο περιπτώσεις νεφροτομίας μετὰ καλῆς ἐκβάσεως, ὁ δὲ Boucher ἀντεπεξῆλθε κατὰ τοῦ ἅμα τῷ τραυματισμῷ ἐκτελουμένου ἀκρωτηριασμοῦ. Ὁ Daville ὑπέδειξε τὴν δι' ἐξαιρέσεως τοῦ φακοῦ θεραπείαν τοῦ καταρράκτου, ὁ δὲ Morand συνιστᾷ τὴν θωρακοκέντησιν ἐπὶ πλευρίτιδος.

Ἡ Ἀκαδημία ἐκλείσθη τῷ 1792, συνέχειαν δὲ ταύτης ἀποτελεῖ ἡ *Ἀκαδημία τῆς Ἰατρικῆς*.

Γαλλικὴ Ἀκαδημία τῆς Ἰατρικῆς (Académie de médecine).—Τῷ 1804 τὸ ὄνομα ***Ἀκαδημία Ἰατρικῆς ἐδίδετο*** εἰς ἑταιρείαν, ἧς πρόεδρος ὑπῆρξεν ὁ περίφημος Γκιλλοτὲν (Guillotin), ἀλλ' ἡ ζωὴ ταύτης ὑπῆρξεν ἐφήμερος.

Τῇ 20 Δεκεμβρίου 1820 διὰ διατάγματος τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΗ' ἱδρύετο ἡ ***Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῆς Ἰατρικῆς*** (Académie Royale de médecine), τοῦτο μὲν πρὸς τελειοποίησιν τῆς διδασκαλίας τῆς Ἰατρικῆς, τοῦτο δὲ πρὸς ἐπιτήρησιν τῆς ἐξασκήσεως αὐτῆς. Κύριον αὐτῆς μέλημα ἦτο ἡ γνωμοδότησις ἐπὶ ζητημάτων τιθε-

Ὁ πρῶτος Πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας.

μένων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, σχετικῶν πρὸς τὴν δημοσίαν ὑγείαν, τὰς ἐπιδημίας, τὰς ἐπιζωοτίας, ἰατροδικαστικὰ ζητήματα, τὴν ἐπέκτασιν τοῦ δαμαλισμοῦ, τὴν ἐξέτασιν τῶν νέων ἢ μυστικῶν φαρμάκων, τῶν αὐτοφυῶν ἢ τεχνητῶν ἰαματικῶν ὑδάτων κτλ. Αὕτη εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως μεριμνᾷ καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ ἰατρικῇ προόδου.

Ἡ Ἀκαδημία ἀνεδέχθη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς ἐργασίας δύο ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἰατρικῶν σωματείων τῆς Γαλλίας, τῆς *Βασιλικῆς Ἰατρικῆς Ἑταιρείας*, ἱδρυθείσης τῷ 1776, καὶ τῆς *Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῆς Χειρουργικῆς*, τῆς ἱδρυθείσης, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω, τῷ 1731, αἵτινες ἀμφότεραι εἶχον διαλυθῆ τῷ 1793 ὑπὸ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως (Convention).

Ἡ Ἀκαδημία διῃρεῖτο εἰς 3 τμήματα, τὸ *ἰατρικόν*, τὸ *χειρουργικὸν* καὶ τὸ *φαρμακευτικόν*, τὰ δὲ μέλη αὐτῆς ἦσαν *ἐπίτιμα* (titulaires), ἑταῖροι (associés) καὶ *πρόσεδρα* (adjoints).

Digitized by Google

Συνεδριάσεις τῶν τμημάτων ἐγίνοντο δὶς τοῦ μηνός, γενικαὶ δὲ κατὰ τρίμηνον. Πρῶτος πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας ἐγένετο ὁ βαρῶνος Ἀντώνιος Portal.

Διὰ Β. Διατάγματος τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1829, ἀντὶ τῶν τριῶν ῥηθέντων τμημάτων, καθωρίσθησαν 11 τμήματα ὡς ἑξῆς: 1) *Ἀνατομίας καὶ Φυσιολογίας* (ἐκ 10 μελῶν), 2) *Ἐσωτερικῆς Παθολογίας* (ἐκ 13), 3) *Χειρουργικῆς Παθολογίας* (ἐκ 10), 4) *Θεραπευτικῆς καὶ φυσικῆς ἰατρικῆς ἱστορίας* (ἐκ 10), 5) *Ἐγχειρητικῆς* (10), 6) *Παθολογικῆς Ἀνατομίας* (7), 7) *Μαιευτικῆς* (7), 8) *Δημοσίας ὑγιεινῆς* (10), 9) *Ἰατροδικαστικῆς*, 10) *Κτηνιατρικῆς*, 11) *Ἰατρ. Φυσικῆς καὶ Χημείας καὶ Φαρμακευτικῆς*. Ἡ διαίρεσις αὕτη ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς σήμερον.

Διὰ Β. Διατάγματος τῆς 15 7βρίου 1833 καθωρίσθη καὶ ἰδία στολὴ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν.

Μέρος τῶν πρώτων μελῶν διώρισεν αὐτὸς ὁ βασιλεύς, τὰ ἐγκαίνια δὲ τῆς Ἀκαδημίας ἐγένοντο τῇ 6 Μαΐου 1864, ὁπότε ἐγένετο καὶ ἡ πρώτη συνεδρίασις, ἐν ᾗ ὡμίλησεν ὁ γραμματεὺς αὐτῆς Παριζὲ (Pariset). Ὁ πρῶτος τόμος τῶν «*πρακτικῶν*» (Mémoires de l'Académie de médecine) ἐξεδόθη τῷ 1828, τὸ δὲ «*Δελτίον*» (Bulletin de l'Académie) τῷ 1836. Ἡ Ἀκαδημία ἀπὸ τῆς 25 Νοεμβρίου 1902 ἐγκατεστάθη εἰς ἴδιον μέγαρον ἐν τῇ ὁδῷ Βοναπάρτου ἐν Παρισίοις.

Κατὰ τὸ μακρὸν αὐτῆς μέχρι σήμερον διάστημα ἡ Γαλλικὴ Ἰατρικὴ Ἀκαδημία οὐδέποτε ἐπαύσατο μεριμνῶσα περὶ τῆς καταστολῆς τῶν ἐπιδημιῶν, περὶ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ δαμαλισμοῦ, χάριν τοῦ ὁποίου ἱδρύθη ἐν αὐτῇ ἰνστιτοῦτον, περὶ τῶν μυστικῶν φαρμάκων καὶ τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων, συμφώνως τῇ ἀρχικῇ ἐντολῇ, ἣν ἔλαβεν, ὡς καὶ περὶ τῆς ὑγιεινῆς τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τῆς φυματιώσεως.

Αἱ γενόμεναι ἐν αὐτῇ ἀνακοινώσεις ὑπῆρξαν σπουδαιόταται· μεταξὺ τούτων καταλέγονται αἱ ὀνομασταὶ ἀνακοινώσεις τοῦ Villemin (5 Δεκεμβρίου 1865) περὶ τῆς αἰτίας καὶ τῆς φύσεως τῆς φυματιώσεως καὶ τῆς μεταδοτικότητος αὐτῆς, ἡ τοῦ Davaine (1872) περὶ τῆς σηψαιμίας τῶν ζῴων, καὶ αἱ τοῦ Pasteur περὶ χολέρας τῶν ὀρνίθων, τῆς ἐξασθενήσεως τῶν ἰῶν, περὶ ἐρυθρᾶς τῶν χοίρων, περὶ τοῦ ἀντιανθρακικοῦ ἐμβολίου καὶ τῆς προληπτικῆς θεραπείας τῆς λύσσης.

Μέλη τῆς Ἀκαδημίας ὑπῆρξαν μεταξὺ ἄλλων ὁ Pasteur, ὁ Pinel, ὁ Broussais, ὁ Laënnec, ὁ Larrey, ὁ Charcot, ὁ Trousseau, ὁ Laveran, ὁ Achard, ὁ Richet.

Τῷ 1922 ἑωρτάσθη ἡ ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀκαδημίας, εἰς ἣν προσῆλθον ἀπεσταλμένοι παντὸς τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ὅπως ἐκτίσωσι φόρον θαυμασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸ μέγα τοῦτο ἐπιστημονικὸν ἵδρυμα. Ἡ Ἑλλὰς ἀντεπροσωπεύθη ὑπὸ τῶν καθηγητῶν Γ. Φωκᾶ καὶ Β. Μπένση. ΑΡ Π. Κ.

Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου.—Ἡ ἐν Παρισίοις λειτουργοῦσα Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἱδρύθη ἐν ἔτει 1921 ὡς συνέπεια τῆς μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον ἀναφανείσης ἀνάγκης τῆς ἐξαπλώσεως καὶ διαδόσεως τῶν σπουδῶν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου. Ἐν αὐτῇ φοιτῶσιν ὅσοι εἰδικῶς θέλουν νὰ ἐγκύψουν εἰς τὸ Διεθνὲς Δίκαιον καὶ ν' ἀφιερωθῶσιν εἰς αὐτὸ εἴτε ὡς ἐπιστήμονες, εἴτε ὡς διπλωματικοὶ καὶ προξενικοὶ ὑπάλληλοι, τὸ δὲ διδακτικὸν προσωπικὸν τῆς ἐν λόγῳ Ἀκαδημίας ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς διαπρεπεστέρους διεθνολόγους.

Ἀκαδημία Γκονκοὺρ (Goncourt).— Γαλλικὴ λογοτεχνικὴ Ἀκαδημία ἑδρεύουσα ἐν Παρισίοις καὶ ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν μυθιστοριογράφων ἀδελφῶν Ἐδμόνδου (1822—1896) καὶ Ἰουλίου Γκονκοὺρ (1830—1870), διὰ διαθήκης τοῦ πρώτου ὅστις κατέλιπε τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ τοῦ ἱδρύματος τούτου, προτιμήσας διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ πόθου του αὐτοῦ νὰ στερηθῇ τοῦ γάμου καὶ τῆς δημιουργίας οἰκογενείας, ἀγαθῶν ἅτινα ἐπόθει, τὰ ὁποῖα ὅμως πραγματοποιούμενα θὰ ἐμείουν τὸ πρὸς προικοδότησιν τῆς Ἀκαδημίας ποσόν.

Ἡ Ἀκαδημία αὕτη λειτουργεῖ ἐπισήμως ἀπὸ τοῦ 1903, περιλαμβάνει δέκα μέλη, ὧν ἕκαστον ἀπολαμβάνει ἰσοβίως ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως 6000 φρ., καὶ ἀπονέμει κατ' ἔτος βραβεῖον ἐκ 5.000 φρ. εἰς λογοτεχνικὸν ἔργον φαντασίας.

Ἡ σχετικὴ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν σύνταξις τῆς διαθήκης χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1874 (14 Ἰουλίου). Ἀλλ' ἔκτοτε ὁ διαθέτης, μέχρι τῆς ὁριστικῆς της διαμορφώσεως, τὴν ἐτροποποίησε δωδεκάκις. Αἱ τροποποιήσεις αὗται οὐδὲν τὸ οὐσιῶδες μετέβαλον πλὴν τῆς ἑκάστοτε ἀλλαγῆς τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης.

Ἡ πρώτη ἀναγγελία διὰ τοῦ τύπου περὶ τοῦ σχεδίου ἱδρύσεως τῆς Ἀκαδημίας ταύτης, ἥτις ἐτίθετο ἀντιμέτωπος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθανάτων, ἐγένετο ζῶντος ἔτι τοῦ διαθέτου τῷ 1882, ἤγειρε δὲ θύελλαν πολεμικῆς ἐναντίον τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἀκαδημίας καὶ τοῦ σκοποῦ της. Ὁ Ἐδμόνδος Γκονκοὺρ ἐδοκίμασε μεγάλην πικρίαν ἐκ τῆς πολεμικῆς ταύτης, ἐν τούτοις ὅμως ἐπέμεινε μέχρι τέλους εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ὅπερ ἔθεσε σκοπὸν τῆς ζωῆς του. Μεταξὺ τῶν πολεμίων του συγκατελέγετο καὶ ὁ Jules Vallès, τὸν ὁποῖον εἶχε συμπεριλάβει εἰς τὸν κατάλογον τῶν πρώτων ἀκαδημαϊκῶν ὅστις ἐτηρήθη μυστικὸς μέχρι τοῦ ἀνοίγματος τῆς διαθήκης. Ἐν τούτοις ὁ Γκονκοὺρ δὲν τὸν διέγραψεν εἰμὴ μόνον ὅταν ὁ Vallès ἀπέθανε.

Τὴν 16 Ἰουλίου 1896 ἀπέθανεν ὁ διαθέτης Edmond de Goncourt καὶ τὴν ἐπομένην κατετέθη εἰς τὸ πρωτοδικεῖον ἡ διαθήκη του. Τὸ ἑπόμενον ἔτος οἱ συγγενεῖς τοῦ Goncourt προσέβαλον τὸ κῦρος τῆς διαθήκης, ἀλλὰ τὸ δικαστήριον ἐπεκύρωσε ταύτην ἀναγνωρίσαν ὡς ἐκτελεστάς της τοὺς ἐν τῇ διαθήκῃ ὁριζομένους Alph. Daudet καὶ Léon Hennique, δι' ἀποφάσεως ἐκδοθείσης τὴν 5 Αὐγούστου 1897. Τὴν 17ην Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ἀπέθανεν ὁ Daudet καὶ ὁ ἀρχικὸς κατάλογος τῶν ἀκαδημαϊκῶν περιωρίσθη εἰς ἑπτά, οἵτινες συνελθόντες ἐξέλεξαν ἑτέρους τρεῖς, τοὺς El. Bourges, Léon Daudet καὶ Lucien Descaves. Οὕτω ἡ ἐπίσημος συγκρότησις τῆς Ἀκαδημίας ἐγένετο τὴν 14 Ἰανουαρίου 1903 καὶ διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἀνεγνωρίσθη ὡς ἵδρυμα δημοσίας ὠφελείας.

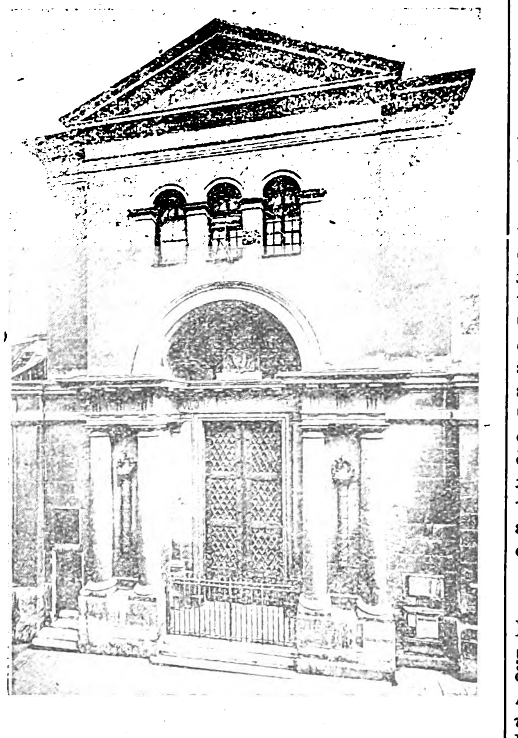

Τὸ παλαιὸν μέγαρον τῆς Γαλλικῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας (1850—1902).

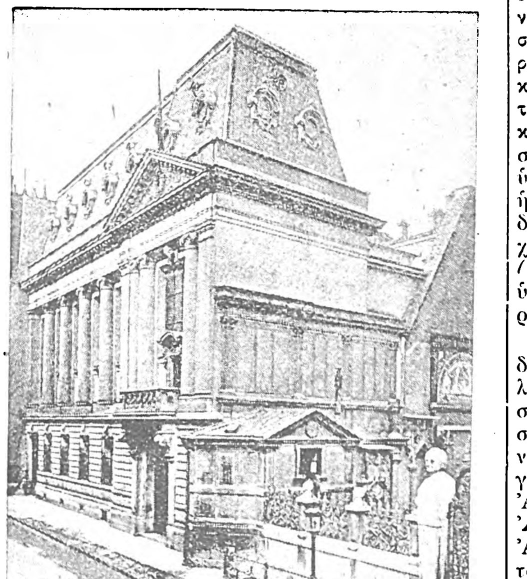

Τὸ νέον ἐν Παρισίοις μέγαρον τῆς Γαλλικῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας.

Οἱ πρῶτοι ἀποτελέσαντες τὴν Ἀκαδημίαν Goncourt, ἦσαν οἱ: Léon Hennique, Gust. Geoffroy, J.—K. Huysmanns, Paul Margueritte, Octave Mirbeau, Jules Rosny, Henry Rosny, Elémir Bourges, Léon Daudet καὶ Lucien Descaves. Τὴν 12 Μαΐου 1907 ἀπέθανεν ὁ J.—K. Huysmanns καὶ εἰς ἀντικατάστασίν του ἐξελέγη ὁ Jules Renard τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1907, ὅστις ἀπέθανε τὴν 22 Μαΐου 1910 ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τῆς Κας Judith Gautier τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1910 καὶ ταύτην ἀποθανοῦσαν τὴν 27 Δεκεμβρίου 1917 ἀντικατέστησεν ὁ ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ καταλόγου διαγραφεὶς Henry Géard τὴν 29 Ἀπριλίου 1918. Τὴν 16 Φεβρουαρίου 1917 ἀπέθανεν ὁ Oct. Mirbeau καὶ εἰς τὴν ἕδραν του ἐξελέγη ὁ Jean Ajalbert τὴν 28 Νοεμβρίου 1917. Τὴν 29 Δεκεμβρίου 1918 ἀπέθανεν ὁ Paul Margueritte, ἐξελέγη δὲ εἰς ἀντικατάστασίν του ὁ Emile Bergerat τὴν 21 Μαΐου 1919 καὶ τοῦτον ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ Raoul Ponçon τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1924.

Τὸ βραβεῖον Γκονκοὺρ ἀπονέμεται τακτικῶς κατ' ἔτος εἰς ἔργα πεζά, ἀποκλειομένων τῶν ποιητικῶν. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

Ἀκαδημίαι προτεσταντικαί. — Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκυρώσεως τοῦ θεσπίσματος τῆς Νάντης, αἱ μεταρρυθμισθεῖσαι Ἐκκλησίαι ἵδρυσαν εἰς τὴν Nîmes, εἰς τὴν Orthez, εἰς τὴν Ὀρλεάνην, εἰς τὸ Σεδάν, εἰς τὸ Μονπελιέ, εἰς τὸ Μοντωμπὰν καὶ εἰς τὸ Σωμὺρ ἱδρύματα ἐξασφαλίζοντα τὰς θεολογικὰς σπουδὰς καὶ τὰς ἐλευθέρας δοξασίας των. Τὰ ἱδρύματα ταῦτα ἦσαν ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια ἀνάλογα πρὸς τὰ πανεπιστήμια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶχον τεθῆ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ καθολικοῦ κλήρου. Ἀλλὰ ἵνα μὴ τὸ ὄνομα πανεπιστήμιον συγχέηται πρὸς τὰ ἐν λόγῳ ἱδρύματα, ἔλαβον ταῦτα τὸ ὄνομα τῆς *Ἀκαδημίας*. Μερικαὶ ἐκ τῶν Ἀκαδημιῶν τούτων κατέχουσι περίβλεπτον θέσιν, οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ προτεσταντισμοῦ, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς τὴν παιδαγωγίαν τῆς Γαλλίας. Ἡ ἱστορία καὶ αἱ περιπέτειαι τῶν Ἀκαδημιῶν τούτων εἶναι ἀξιοσημείωτοι. (Διὰ τὴν θεολογικήν, παιδαγωγικὴν καὶ τὴν ἐν γένει δρᾶσιν αὐτῶν, βλ. τὰς πόλεις, πρὸς ἃς συνδέονται αἱ Ἀκαδημίαι αὗται.) Θ. Β.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Βερολίνου.— Πρῶτος ὁ Leibnitz ἐσκέφθη τὴν ἵδρυσιν Ἀκαδημίας ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων καὶ τῆς Β. Ε. τοῦ Λονδίνου. Αὕτη ἱδρύθη τῷ 1700 ὑπὸ τὸν τίτλον ***Ἑταιρία τῶν Ἐπιστημῶν*** ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου Α΄ τῆς Πρωσίας, ὅστις ταυτοχρόνως ἐξέλεξε τὸν Leibnitz ἰσόβιον πρόεδρον αὐτῆς. Ἡ Ἀκαδημία διῃρέθη ἀρχικῶς εἰς τέσσαρας κλάσεις: *α΄) Φυσικῆς καὶ Ἰατρικῆς, β΄) Μαθηματικῶν, γ΄) Φιλολογίας, δ΄) Ἐθνικῆς ἱστορίας*.

Εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Leibnitz συνταχθὲν ἱδρυτικὸν διάταγμα καθορίζεται ὁ σκοπὸς τῆς Ἀκαδημίας: «Ἡ θεωρία, ἡ παρατήρησις τῶν ἔργων καὶ τῶν θαυμασίων τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ φύσει. Ἡ περιγραφὴ τῶν ἀνακαλύψεων καὶ τῶν ἐφευρέσεων, τῶν ἔργων τῆς τέχνης, τῶν κατακτήσεων τοῦ ἀνθρώπου καὶ γενικῶς πασῶν τῶν καλῶν σπουδῶν καὶ τῶν ἐφαρμογῶν αὐτῶν, τῶν ἀποτελουσῶν τὸν θησαυρὸν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς κοινωνικῆς μορφώσεως. Ἡ Ἀκαδημία δέον νὰ συνδέῃ τὴν πρᾶξιν πρὸς τὴν θεωρίαν, νὰ βελτιώσῃ παραλλήλως τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ διὰ τούτων πᾶν ὅ,τι ἐνδιαφέρει τὴν χώραν καὶ τὸν λαόν, τὴν γεωργίαν τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ Ἀκαδημία θὰ ἀποτελέσῃ ὀργάνωσιν βαθύτατα ἐθνικὴν καὶ πατριωτικήν». Διὰ τούτων ὁ Leibnitz ἐπεδίωξε νὰ παρασύρῃ τὸν λίαν ἐπιφυλακτικὸν μονάρχην εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ἔργου τῆς Ἀκαδημίας. Ἐν τούτοις ἡ διστακτικὴ πορεία τοῦ βασιλέως ἐπεβράδυνε τὴν δημοσίευσιν τῶν ἔργων τῆς Ἀκαδημίας, ἥτις ἤρχισε μόλις τῷ 1710 ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἀνάλεκτα τοῦ (Miscellanea) Βερολίνου*. Τέλος αὐτὸς ὁ Leibnitz ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως, διατηρήσας ἐν τούτοις τὴν προεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας.

Ἀμεληθεῖσα ὑπὸ τῶν διαδόχων βασιλέων, ἀναδιωργανώθη ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου ΙΙ, ὅστις ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ αὐτὴν κέντρον τῆς γερμανικῆς σοφίας. Οντως αὕτη ἀνυψώθη εἰς περίοπτον θέσιν, προσελκύσασα τὸν θαυμασμὸν τῶν τε Γερμανῶν καὶ ἀλλοδαπῶν σοφῶν, οἵτινες ἐθεώρουν μεγίστην τιμὴν νὰ ὀνομάζωνται μέλη αὐτῆς. Ἡ Ἀκαδημία ὠνομάσθη ἔκτοτε ***Βασιλικὴ Πρωσικὴ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν καὶ γραμμάτων.*** Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ διαίρεσις τῶν τμημάτων αὐτῆς ἐκανονίσθη οὕτω: 1) *Φυσικῆς* ἢ *Πειραματικῆς φιλοσοφίας*, 2) *Μαθηματικῶν*, 3) *Φιλοσοφίας*, 4) *Ἱστορίας καὶ φιλολογίας*. Ἡ προστασία, ἣν ὁ Φρειρερῖκος Γουλιέλμος Δ΄ καὶ ὁ Γουλιέλμος Α΄ παρέσχον εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, τὰ ὑλικὰ μέσα ὅσα διετέθησαν ὑπὲρ αὐτῆς, τὰ πολυάριθμα καὶ σοβαρὰ ἔργα, εἰς ἃ ἐπεδόθη, κατέστησαν αὐτὴν ἓν τῶν σπουδαιοτέρων πνευματικῶν κέντρων οὐ μόνον τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ τῆς καθ' ὅλου διανοητικῆς κινήσεως καὶ δὴ ὡς πρὸς τὰς φιλολογικὰς καὶ ἱστορικὰς ἐρεύνας.

Ἡ Ἀκαδημία ἐκδίδει τὰ *Sitzungsberichte* (πρακτικὰ συνεδριάσεων) ἀπὸ τοῦ 1811. Τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ ἐν ἀρχῇ ἐδημοσιεύετο ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Ὑπομνήματα τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ γραμμάτων τοῦ Βερολίνου», ἤδη φέρει τὸν τίτλον «*Abhandlungen*».

Digitized by Google

Ἡ Β. Πρωσικὴ Ἀκαδημία ἀνέλαβεν ἀπὸ τοῦ 1828 ἕως 1859, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Boeck, τὴν δημοσίευσιν τῶν *ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν (Corpus inscriptionum graecarum 1828—1859)*, ἀπὸ τοῦ 1873 τὴν ἔκδοσιν τῶν *ἀττικῶν ἐπιγραφῶν (Corpus inscriptionum atticarum)*, ἀπὸ δὲ τοῦ 1863 ἐπελάβετο ἔτι σπουδαιοτέρου ἔργου, τῆς δημοσιεύσεως τοῦ *Corpus inscriptionum latinarum*. Τέλος τῷ 1874 ἀνέλαβε νὰ διευθύνῃ τὴν δημοσίευσιν τῶν *Monumenta Germaniae*, τὴν ὁποίαν ἤρχισεν ὁ Pertz.

Σαξωνικὴ Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν.—Ἔχει τὴν ἕδραν αὐτῆς οὐχὶ ἐν Δρέσδῃ ἀλλ' ἐν Λειψίᾳ. Χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1846 καὶ ἔχει 70 μέλη κατανεμόμενα εἰς δύο τμήματα: 1) τὸ *Μαθηματικὸν καὶ Φυσικὸν* καὶ 2) τὸ *Ἱστορικὸν καὶ Φιλολογικόν*.

Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν τῆς Γοτίγγης.—Ἱδρυθεῖσα τῷ 1752, ὠργανώθη τῷ 1770 καὶ διατελεῖ ἐν στενῇ σχέσει πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς πόλεως. Περιλαμβάνει τρία τμήματα: Μαθηματικόν, Φυσικὸν καὶ Ἱστορικόν. Δημοσιεύει ὑπομνήματα ὑπὸ τὸν τίτλον *Commentarii*. Τὸ Φυσικὸν τμῆμα αὐτῆς ἔχει σημαντικὴν θέσιν εἰς τὴν γερμανικὴν ἐπιστημονικὴν κίνησιν.

Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν (Kônigliche Akademie der Wissenschaften).—Ἱδρύθη ἐν Ἐρφούρτῃ, τῷ 1754 καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὰς ἐφηρμοσμένας ἐπιστήμας.

Ἀκαδημία ἐπιστημῶν ἐν Μάνχαϊμ (Akademie des Wissenschaften zu Mannheim).—Ἱδρύθη τῷ 1755. Ἀπὸ τοῦ 1780 ἠσχολήθη εἰδικῶς μὲ τὴν μετεωρολογίαν καὶ ἐξέδωκε πολυτίμους παρατηρήσεις ὑπὸ τὸν τίτλον «Ephemerides Societatis Meteorologicae Theodoro-Palatinae».

Ἀκαδημία πρακτικῆς ἰατρικῆς. — Ἐκλήθη οὕτω τὸ ἐν Düsseldorf ἵδρυμα ἐν τῷ ὁποίῳ γίνονται τὰ πρὸς περαιτέρω ἐκπαίδευσιν (μετεκπαίδευσιν) τῶν ἰατρῶν χρήσιμα μαθήματα.

Ἀκαδημία τῆς Βαϊμάρης.—Ἡ διασημοτέρα τῶν γερμανικῶν φιλολογικῶν Ἀκαδημιῶν, ἡ γνωστὴ ὡς «Καρποφόρος Ἑταιρεία» (Die Fructtbringende Gesellschaft). Ἱδρύθη τῷ 1617, σκοπὸς της δὲ ἦτο ἡ ἐκκαθάρισις τῆς γερμανικῆς γλώσσης. Μεταξὺ τῶν πρώτων μελῶν ἦσαν καὶ πέντε πρίγκιπες.

Ἀκαδημία Πολέμου.—Ἀνωτάτη στρατιωτικὴ σχολὴ ἐν Βερολίνῳ πρὸς προετοιμασίαν νέων ἀξιωματικῶν (ὑπολοχαγῶν καὶ ἀνθυπολοχαγῶν) διὰ τὸ ἐπιτελικὸν σῶμα, τὴν ὑπασπιστείαν ἀνωτέρων μονάδων (ἔχουσαν ἐν Γερμανίᾳ ἐπιτελικὰ καθήκοντα) καὶ τὰς ἀνωτέρας τοῦ στρατοῦ διοικήσεις. Ἱδρύθη τῷ 1756 ὑπὸ Φρειδερίκου τοῦ Β', ὑπαχθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1872 ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου. Ὁμοία Ἀκαδημία καὶ ἐπὶ τῶν αὐτῶν βάσεων ἱδρύθη καὶ ἐν Μονάχῳ, διὰ τοὺς Βαυαροὺς ἀξιωματικούς, τῷ 1867. Ἀνάλογοι τῶν σχολῶν τούτων ἦσαν, ἐν Αὐστρίᾳ ἡ «*Πολεμικὴ σχολή*», ἐν Ρωσίᾳ ἡ «*Ἀκαδημία Γεν. Ἐπιτελῶν τοῦ Νικολάου*», ἐν Γαλλίᾳ ἡ «*Ἀνωτέρα σχολὴ πολέμου*», ἐν Ἰταλίᾳ ἡ «*Πολεμικὴ σχολή*» τοῦ Τουρίνου.

Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου διηυθύνετο παρ' ἑνὸς Στρατηγοῦ, ὅστις ἦτο ὁ ἄμεσος προϊστάμενος τῶν ἀξιωματικῶν μαθητῶν, μὲ πειθαρχικὴν δικαιοδοσίαν ἐπ' αὐτῶν διοικητοῦ Μεραρχίας, ἔχοντος παρ' αὐτῷ ἀνωτέρους τινὰς ἀξιωματικούς, «μέλη τῆς Διευθύνσεως» καλουμένους, οἵτινες εἶχον τὴν ἄμεσον ἐπιτήρησιν διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ κανονισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας.

Ἡ εἴσοδος εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Βερολίνου ἐγίνετο κατόπιν διαγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν ἐπιθυμούντων νὰ συμμετάσχωσιν ἀξιωματικῶν, τῶν ἐχόντων τοὐλάχιστον τριετῆ ὑπηρεσίαν ἐν τῷ σώματι, ἐπὶ θεμάτων διδομένων ὑπὸ τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου τοῦ Στρατοῦ, ἐπὶ τῶν κάτωθι ἀντικειμένων: 1) τακτικῆς, 2) ὀχυρωτικῆς ἐκστρατείας, 3) ὁπλικῆς, 4) τοπογραφίας 5) ἱστορίας, 6) γεωγραφίας καὶ 7) γαλλ. γλώσσης. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατ' ἔτος εἰσερχομένων ἦτο περὶ τοὺς 100. Ὁ ἀριθμὸς τῶν διαγωνιζομένων δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ τετραπλάσιον, διανεμόμενος κατ' ἀναλογίαν μεταξὺ τῶν σωμάτων.

Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἦτο τριετής· ἡ δὲ φοίτησις ἦτο ὑπηρεσία. Ἡ παρ' αὐτῇ ἀπόσπασις ἐγίνετο δι' ἓν μόνον ἔτος, παρατεινομένη διαδοχικῶς διὰ τὸ ἑπόμενον, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐν ὑπηρεσίᾳ καὶ ἐκτὸς ὑπηρεσίας συμπεριφορᾶς τοῦ ἀξιωματικοῦ καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ ἐπιδόσεως, ἥτις ὤφειλε νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ δύναται οὗτος ἐπιτυχῶς νὰ παρακολουθήσῃ τὰς παραδόσεις τῆς ἑπομένης τάξεως. Δι' ἀξιωματικοὺς ὧν ἡ φοίτησις ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἐκρίνετο ματαία πρὸς περαιτέρω στρατιωτικὴν μόρφωσιν, ἠδύνατο νὰ παύσῃ ἡ ἀπόσπασις καὶ διαρκοῦντος τοῦ ἔτους. Τοῦτο ὅμως σπανιώτατα ἐφηρμόζετο.

Ἑκάστη τάξις, ὡς ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν, διῃρεῖτο εἰς τρεῖς αὐτοτελεῖς κλάσεις (Ia, Ib, Ic, IIa κλπ.). Ὁ «ἀρχαιότερος» τῶν μαθητῶν ἀξιωματικῶν ἐν ἑκάστῃ κλάσει ἦτο ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν διαβίβασιν τῶν διαταγῶν καὶ ἀνακοινώσεων τῆς Διευθύνσεως πρὸς τοὺς συμμαθητάς του, δίχως ὅμως καὶ νὰ θεωρῆται προϊστάμενος αὐτῶν. Ἡ θέσις ἑκάστου μαθητοῦ ἐν τῇ αἰθούσῃ παραδόσεων ἦτο ὡρισμένη, ἐκλεγομένη παρ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ σχολικοῦ ἔτους.

Τὰ διδασκόμενα μαθήματα ἦσαν τὰ ἑξῆς:

I τάξις: 1) Τακτική, 2) Στρατ. ἱστορία, 3) Ὀχυρωτική, 4) Στρατ. δίκαιον, 5) Ἱστορία, 6) Γεωγραφία.

II τάξις: 1) Τακτική, 2) Στρατ. Ἱστορία, 3) Τοπογραφία, 4) Ὁπλική, 5) Μέσα συγκοινωνίας, 6) Στρ. ὑγιεινή, 7) Ἱστορία, 8) Σχεδιάσεις.

III τάξις: 1) Τακτική, 2) Στρατ. ἱστορία, 3) Ἐπιτελ. ὑπηρεσία, 4) Φρουριακὸς πόλεμος, 5) Τακτικὴ τοῦ Ναυτικοῦ, 6) Δημοσιονομία.

Ἐκτὸς τῶν μαθημάτων τούτων ἕκαστος μαθητὴς ὤφειλε νὰ ἀκολουθήσῃ, κατ' ἐκλογήν του, καὶ μίαν γλῶσσαν (γαλλικὰ ἢ ρωσικὰ) ἢ μαθηματικὰς ἐπιστήμας. Αἱ τελευταῖαι αὗται περιελάμβανον μαθηματικά, φυσικὴν γεωγραφίαν, φυσικήν, χημείαν καὶ γεωδαισίαν. Οἱ ἀκολουθοῦντες μαθηματικὰς ἐπιστήμας ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τῆς γεωγραφίας καὶ ὑγιεινῆς.

Αἱ παραδόσεις γενικῶς ἐγίνοντο ὡς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀρχόμεναι ἀπὸ τῆς 9 π. μ. μέχρι τῆς 3 μ. μ. Ἡ διάρκεια ἑκάστης παραδόσεως ἦτο $^3/_4$ τῆς ὥρας. Κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ καθηγητοῦ οἱ ἀξιωματικοὶ ὤφειλον νὰ εἶναι εἰς τὰς θέσεις των. Πᾶς βραδύνων δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν αἴθουσαν ἄνευ ἀδείας τοῦ «μέλους τῆς Διευθύνσεως». Ἀπουσία ἄνευ ἀδείας ἀπεκλείετο. Κώλυμα ἀσθενείας ἐδηλοῦτο πάραυτα.

Ἡ τακτικὴ καὶ ἡ στρατιωτικὴ ἱστορία ἐδιδάσκοντο κατὰ τὴν μέθοδον τῆς ἐφαρμογῆς, ἤτοι ἡ μὲν ἐφηρμοσμένη τακτικὴ ἐπὶ πολεμικῶν θεμάτων διεξαγομένων ἐπὶ τοῦ χάρτου, δοκιμαζομένης τῆς κρίσεως καὶ ἐπιδόσεως τῶν μαθητῶν ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, εἴτε προφορικῶς, εἴτε ἐγγράφως, ἡ δὲ στρατιωτικὴ ἱστορία ὡς ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν τῆς τακτικῆς, ἐξεταζομένων τῶν διαφόρων φάσεων ἑνὸς πολέμου ἢ στρατ. ἐπιχειρήσεως ὡς πολεμικῶν καταστάσεων, αἵτινες ἀπήτουν λῆψιν ἀποφάσεως καὶ ἐκτέλεσιν, προκαλουμένων τῶν μαθητῶν νὰ διατυπώσωσι ταύτας προφορικῶς ἢ ἐγγράφως ἐπίσης, ὡς ἐὰν αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἡγήτορες, καὶ ἐξεταζομένων ἀκολούθως τῶν ἱστορικῶν ἐκβάσεων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν διδαγμάτων. Αἱ ἔγγραφοι ἐργασίαι τῶν μαθητῶν ἐπεστρέφοντο μετ' ἀναγεγραμμένων τῶν κρίσεων τοῦ καθηγητοῦ ἐπ' αὐτῶν· ἐπηκολούθει δὲ καὶ γενικὴ κριτική, προφορικῶς.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, οἱ μαθηταὶ ἐπιφορτίζοντο ἐκ περιτροπῆς καὶ μὲ διαλέξεις ὧν τὰ θέματα ὥριζον οἱ καθηγηταί, ἢ καὶ οἱ μαθηταὶ ἐγκρίσει τοῦ καθηγητοῦ, δίδοντος τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον πρὸς παρασκευὴν οἴκοι. Αἱ διαλέξεις ἐγίνοντο ἐλευθέρως, ἤτοι ἄνευ χειρογράφου, ἐπιτρεπομένου μόνον ὑπομνητικοῦ σημειώματος.

Κατά τε τὰς ἐγγράφους ἐργασίας ὡς καὶ τὰς προφορικὰς διαλέξεις ἢ ἐξετάσεις ἀπῃτοῦντο τὰ ἑξῆς:

1) Λογικὴ κατάταξις τῶν ἰδεῶν, διαύγεια σκέψεων, συντομία ὕφους, περιεκτικότης ἐκφράσεως.

2) Ὀρθὴ διανομὴ τῆς ὕλης.

3) Ἀκριβὴς τήρησις ἐντὸς τοῦ θέματος.

4) Πᾶσα κρίσις ἔδει νὰ ᾖ καθαρῶς ἐσκεμμένη καὶ σαφῶς ἐκπεφρασμένη.

5) Ἀποφυγὴ ρητορικῶν σχημάτων καὶ ξενικῶν λέξεων.

6) Γραφὴ εὐανάγνωστος.

Αἱ ἀσκήσεις πολεμικοῦ παιγνίου ἐλάμβανον χώραν τὰς ἑσπερινὰς ὥρας, ἀπὸ 8-11, καταρτιζομένων ἐν ἀρχῇ τοῦ σχολικοῦ ἔτους τῶν ὁμάδων ἐκ 10-12 ἀτόμων, κοινῇ συμφωνίᾳ μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν ἑκάστης κλάσεως. Οἱ ἀρχαιότεροι τῶν κλάσεων ἐφρόντιζον ἀκολούθως διὰ τοὺς διευθυντὰς τοῦ παιγνίου, τὰς ἡμέρας ἑκάστης ὁμάδος, τὰς αἰθούσας, τοὺς ἀναγκαίους χάρτας καὶ λοιπὰ χρειώδη.

Πλὴν τῆς στρατιωτικῆς μορφώσεως, ἡ Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου παρεῖχε τὰ μέσα καὶ πρὸς εὐρυτέραν γενικὴν ἀνάπτυξιν, ἔτι δὲ καὶ μέσα ἀνέσεως ἀκόμη. Οὕτως ἐν αὐτῇ ὑπῆρχε βιβλιοθήκη, πλουσία εἰς πάσης φύσεως συγγράμματα, ἐξ ἧς ἠδύναντο οἱ μαθηταὶ νὰ δανείζωνται οἴκοι 4 τόμους συγχρόνως, ἀνανεουμένου τοῦ δανεισμοῦ ἑκάστοτε μετὰ παρέλευσιν μηνός. Ἀναγνωστήριον μετὰ τῶν κυριωτέρων παγκοσμίων περιοδικῶν, στρατιωτικῶν καὶ μή. Ἑστιατόριον, λειτουργοῦν κατὰ τρόπον ὥστε οἱ μαθηταὶ νὰ δύνανται νὰ προγεύωνται κατὰ βούλησιν κατὰ τὰ μεταξὺ τῶν παραδόσεων διαλείμματα, ἔτι δὲ νὰ λαμβάνωσιν οἱ βουλόμενοι μέρος εἰς τὸ ἑσπερινὸν κοινὸν γεῦμα ἀντὶ μικρᾶς τιμῆς. Σφαιριστήριον.

Κάθε Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον ἐλάμβανον χώραν αἱ ἐξετάσεις εἰς τὰς ξένας γλώσσας.

Τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἀκαδημαϊκὸν ἔτος διήρκει 9 μῆνας, ἀπὸ 1 8)βρίου —1 Ἰουλίου καὶ ἐτερματίζετο δι' ἐγγράφου δοκιμασίας ἐφ' ὅλων τῶν μαθημάτων. Κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τρίμηνον, ἀπὸ 1 Ἰουλίου —1 8)βρίου, οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς I καὶ II τάξεως ἀπεσπῶντο πρὸς ἐκτέλεσιν ὑπηρεσίας εἰς ξένα τοῦ ἰδίου ἑαυτῶν ὅπλα, ὅπως γνωρίσωσι ταῦτα, συμμετέχοντες μετ' αὐτῶν καὶ τῶν κατὰ 7)βριον ἐκτελουμένων μεγάλων ἀσκήσεων. Πρὸ τῆς ἀποσπάσεως ταύτης, οἱ τῆς II τάξεως ἐξετέλουν ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας τοπογραφικὰς ἀσκήσεις. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παρὰ τοῖς διαφόροις ὅπλοις τριμήνου ταύτης ἐκπαιδευτικῆς ἀποσπάσεως τοῦ ἀξιωματικοῦ ἀνέφερον οἱ οἰκεῖοι Σωματάρχαι, μετὰ τῶν κρίσεών των ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀξιωματικοῦ, πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου, οὗτος δὲ τὰς διεβίβαζε πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν. Ὁμοίαν γνωμοδότησιν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐπιδόσεως, ὤφειλε νὰ ἐκφέρῃ ἐφ' ἑνὸς ἑκάστου ἀξιωματικοῦ τὸ σπουδαστικὸν συμβούλιον τῆς Ἀκαδημίας, ἀποτελούμενον ἐξ ὅλων τῶν στρ. καθηγητῶν ἑκάστης κλάσεως, τὸ ὁποῖον συνήρχετο πρὸς τοῦτο περὶ τὸ τέλος τοῦ IIIου ἔτους. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔτος τῶν ἀκαδημαϊκῶν σπουδῶν ἐτελείωνε δι' ἐγγράφου δοκιμασίας, ὅπως καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα, πλὴν τῆς τακτικῆς καὶ τῆς ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας, ἔνθα ἀπῃτεῖτο αὐστηροτέρα δοκιμασία. Εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἱστορίαν καὶ τὸν φρουριακὸν πόλεμον ἐδίδοντο μεγαλύτερα θέματα μῆνάς τινας πρότερον πρὸς ἄνετον ἐπεξεργασίαν οἴκοι. Εἰς τὰς ἐργασίας ταύτας ἔπρεπε νὰ μνημονεύωνται καὶ τὰ βοηθήματα ὧν ἐγένετο χρῆσις, νὰ δηλοῦται δὲ συνάμα καὶ ἡ πατρότης τῆς συγγραφῆς.

Ἡ δοκιμασία εἰς τὴν τακτικὴν καὶ τὴν ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν ἐξετελεῖτο διὰ τοῦ λεγομένου ἐπιτελικοῦ ταξιδίου (Generalstabsreise ἢ Schlussübungsreise), ὅπερ ἀπετέλει τὴν κατακλεῖδα τῆς ὅλης ἀκαδημαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου κυρίως ἐξηρτᾶτο ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐδόκιμος ἀποπεράτωσις τῶν σπουδῶν ἑκάστου, διότι δι' αὐτοῦ ἐδίδετο ἡ εὐκαιρία νὰ κριθῇ ὁ ἀξιωματικὸς ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἑβδομάδας, ἐν τῷ πεδίῳ, ἐπὶ διαφόρων πολεμικῶν καταστάσεων, ἐφ' ὧν ἔδει νὰ ἀποφασίσῃ, νὰ διατυπώσῃ διαταγὰς καὶ νὰ θέσῃ ταύτας εἰς ἐκτέλεσιν ὑπὸ τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τοῦ διευθύνοντος ἀξιωματικοῦ τοῦ Γ. Ἐπιτελείου, δοκιμαζομένης συνάμα τῆς τε σωματικῆς καὶ πνευματικῆς αὐτοῦ ἀντοχῆς εἰς τὴν κόπωσιν καὶ τὴν στέρησιν ἀναπαύσεως. Τὸ ἐπιτελικὸν ταξίδιον ἦτο ἄσκησις, ἢ μᾶλλον σειρὰ ἀσκήσεων μετὰ μόνον στελεχῶν. Πρὸς τοῦτο αἱ κλάσεις διῃροῦντο εἰς ὁμάδας ἐκ 10—12 ἀξιωματικῶν, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἐτίθετο ὑφ' ἕνα ἀξιωματικὸν τῶν Γ. Ἐπιτελῶν, ὅστις ἀνελάμβανε τὴν ὀργάνωσιν καὶ διεύθυνσιν τῶν ἀσκήσεων τῆς ὁμάδος του αὐτοτελῶς, ἐκλέγων τὸ ἔδαφος καὶ τὸ θέμα ἢ τὰ θέματα ἅτινα θὰ διεξήγοντο. Αἱ ἀσκήσεις ἐξετελοῦντο ἐφίππως. Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἐπιτελικοῦ ταξιδίου, οἱ ἀξιωματικοὶ ἐλάμβανον τὸ ἀκαδημαϊκὸν πτυχίον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδίδετο δι' ἕκαστον εἷς τῶν κάτωθι χαρακτηρισμῶν: α') «κατάλληλος διὰ τὸ Γ. Ἐπιτελεῖον» β') κατάλληλος διὰ τὸ Γ. Ἐπιτελεῖον καὶ δι' ἀνωτέραν ὑπασπιστείαν» γ') κατάλληλος διὰ τὸ Στράτευμα.

Ἡ ἀπονομὴ ἑκάστου χαρακτηρισμοῦ δὲν ἐξηρτᾶτο μόνον ἐκ τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐπιδόσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ χαρακτῆρος, σπουδαίως λαμβανομένων ὑπ' ὄψει διὰ τὴν ἀπονομὴν ἰδίᾳ τοῦ α' χαρακτηρισμοῦ. Οἱ λαμβάνοντες τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦτον προσελαμβάνοντο δοκιμαστικῶς εἰς τὸ Γ. Ἐπιτελεῖον, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπανήρχοντο εἰς τὰ Σώματα, χρησιμοποιούμενοι ἐκεῖ πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν νέων ἀξιωματικῶν. Ἐξ αὐτῶν, κατὰ προτίμησιν δὲ οἱ τῆς κατηγορίας β', διωρίζοντο βραδύτερον ὑπασπισταὶ ἀνωτέρων μονάδων. Οἱ προσλαμβανόμενοι δοκιμαστικῶς εἰς τὸ Γ. Ἐπιτελεῖον μετετίθεντο ὁριστικῶς εἰς τὸ Σῶμα τοῦτο μόνον μετὰ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν, ἄλλως ἐπανήρχοντο καὶ οὗτοι εἰς τὸ στράτευμα. Ι. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἀκαδημία ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν καὶ προαγωγῆς τοῦ Γερμανισμοῦ.—Ἱδρυθεῖσα ἐν Μονάχῳ τῷ 1925, τείνει νὰ λάβῃ ἐξέχουσαν θέσιν ὡς πρὸς τὰ ὅμοια αὐτῇ πνευματικὰ κέντρα. Σκοπός της εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐκδηλώσεων τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος τῶν Γερμανῶν καὶ ἡ καλλιέργεια τῶν πνευματικῶν σχέσεων πρὸς τὰς ξένας χώρας.

Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Κιέλου (Institut für internationales Recht an der Universität Kiel).—Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Κιέλου ἀποτελεῖ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1914 ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ καθηγητοῦ Th. Niemeyer ἱδρυθέντος ἀνεξαρτήτου «*Φροντιστηρίου τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου*» (Seminar für internationales Recht), τὸ ὁποῖον λόγῳ τοῦ εἰδικοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου ὀργανισμοῦ ὑφ' οὗ διείπετο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν ἱδρυτήν του νὰ μετατρέψῃ αὐτὸ εἰς Ἀκαδημίαν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1918.

Σκοπὸς τῆς ἐν λόγῳ Ἀκαδημίας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ διέποντος αὐτὴν Καταστατικοῦ εἶναι νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἀκαδημαϊκὴν διδασκαλίαν, τὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν καὶ τὴν πρακτικὴν ὅσον ἀφορᾷ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον, δημόσιον καὶ ἰδιωτικόν, τὴν συγκριτικὴν ἐπιστήμην τοῦ Δικαίου (Rechtsvergleichung) ὡς καὶ εἰς τὴν ἑνοποίησιν αὐτοῦ (Rechtsvereinheitlichrung). Καὶ τὴν μὲν

Digitized by Google

ἀκαδημαϊκὴν διδασκαλίαν ἐξυπηρετεῖ ἡ Ἀκαδημία αὐτὴ διὰ φροντιστηριακῶν ἀσκήσεων, ἐξασφαλίσεως θέσεων ἐργασίας, χορηγίας βιβλιογραφίας καὶ ἄλλου ὑλικοῦ, διενεργείας διαλέξεων καὶ συζητήσεων ὡς καὶ διὰ παντὸς ἄλλου τρόπου ἀνταλλαγῆς σκέψεων μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ μεταξὺ διδασκόντων καὶ διδασκομένων. Τὴν δὲ ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν διὰ τῆς παρακινήσεως πρὸς δημοσίευσιν ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν, διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Περιοδικοῦ τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου (Zeitschrift für internationales Recht) καὶ τῆς «Ἐπετηρίδος τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου» (Jahrbuch des Völkerrechts) καθ' οἱονδήποτε ἄλλον τρόπον. Τὴν πρακτικὴν δὲ ἐξυπηρετεῖ ἀμέσως ἡ Ἀκαδημία διὰ τῆς προμηθείας, ἐκκαθαρίσεως καὶ παροχῆς ὑλικοῦ, διαφυλάξεως πληροφοριῶν, μεταφράσεως καὶ τῶν γνωμοδοτήσεων τῶν παραχωρουμένων εἰς τὰς ἀρχάς, τοὺς ὑπαλλήλους καὶ τὰς ἑνώσεις.

Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἀποτελεῖ ταυτοχρόνως τὴν ἕδραν τῆς *«Γερμανικῆς Ἑταιρίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου»* (Deutsche Gesellschaft für Völkerrecht) καὶ τῆς *«Γερμανικῆς Ἑνώσεως τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου»* (Deutsche Vereinigung für internationales Recht), ἥτις ἀποτελεῖ τοπικὴν ἕνωσιν τῆς *International Law Association*.

Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας, ἀριθμοῦσα βίον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἱδρύσεως τοῦ Φροντιστηρίου τοῦ Δικαίου συγκειμένη δὲ τότε ἐξ ἐλαχίστων δωρεῶν, ἀριθμεῖ σήμερον ὑπὲρ τὰς 15.000 τόμων, ἀπὸ κοινοῦ δὲ μὲ τὴν ἐξ 8.000 καὶ πλέον τόμων ἀποτελουμένην βιβλιοθήκην τοῦ Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου καὶ ἀλλοδαποῦ Δικαίου καὶ τὴν ἀρκετὰ πλουσίαν βιβλιοθήκην τῆς *Ἀκαδημίας τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας καὶ θαλασσίας συγκοινωνίας* (βλ. κατωτέρω) καὶ τὴν τοῦ Νομικοῦ Φροντιστηρίου, ἀποτελεῖ τὴν καλυτέραν εἰδικὴν βιβλιοθήκην δι' ὅλους τοὺς κλάδους τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου.

Μεταξὺ τῶν μέσων ἐκείνων δι' ὧν θὰ ἐξυπηρετοῦντο οἱ σκοποὶ τῆς ἐν λόγῳ Ἀκαδημίας ἐκρίθη σκόπιμον νὰ γίνῃ καὶ ἡ ἔκδοσις ἀπὸ τὸ 1916 τοῦ *«Πολεμικοῦ Ἀρχείου»* (Kriegsarchiv), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ συλλογὴν ὑλικοῦ διεθνοῦς φύσεως σχετικοῦ μὲ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, ἐξελιχθὲν εἰς *Ἀρχεῖον τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου* (Archiv für Voelkerrecht) εὐρυτέρου χαρακτῆρος.

Ἡ ἔκδοσις τοῦ ὡς σκοποῦ τῆς Ἀκαδημίας θεωρηθέντος *Περιοδικοῦ τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου* ἤρξατο κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1923 ὑπὸ τὸν τίτλον Niemeyrs Zeitschrift für Internationales Recht ὡς συνέχεια τοῦ ὑπὸ τοῦ F. Boehus ἀπὸ τὸ 1890 ἐκδιδομένου καὶ διακοπέντος ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον περιοδικοῦ. Ἡ τῆς Ἐπετηρίδος δὲ τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἔκδοσις εἶχεν ἀρχίσει ἤδη ἀπὸ τοῦ 1913 καὶ συνεχίσθη ἔκτοτε μὲ συνεκδότην τὸν Strupp. Καὶ ἕτερα ἐπίσης δημοσιεύματα τῆς Ἀκαδημίας εἶδον τὸ φῶς ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον Veroeffentlichungen des Seminars (Instituts) für internationales Recht an der Universitaet Kiel ὡς τὸ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Aufgaben Künftiger Voelkerrechtsnissenschaft, ἐπίσης δὲ τὰ ἔργα τοῦ Strupp καὶ ἄλλων. Εἰς ἑτέραν σειρὰν δημοσιευμάτων της ὑπὸ τὸν τίτλον Aus dem Institut für internationales Recht, κατέχει πρωτεύουσαν θέσιν τὸ ἔργον τοῦ Niemeyrs Rechtspolitische Grundlegung der Voelkerrechtswissenschaft (1923). Τελευταίως ἐπηκολούθησεν ἡ ἔκδοσις καὶ νέας σειρᾶς ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον Beitraege zur Reform und Kodifikation des Voelkerrechts εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν συγγραφαὶ τοῦ Niemeyrs (Allgemeines Voelkerrecht des Küstenmeers), τοῦ Ἕλληνος Σπυροπούλου, τμηματάρχου τῆς Ἀκαδημίας Die de facto — Regierung im Voelkerrecht (1926) κλπ.

Μεταξὺ τῆς ποικίλης ἄλλης δράσεως τῆς Ἀκαδημίας ταύτης ἀνάγκη ν' ἀναφέρωμεν ὅτι ὑπ' αὐτῆς προκηρύσσονται καθ' ὡρισμένας ἐποχὰς διαγωνισμοὶ ἐπὶ δυσεξερευνήτων ζητημάτων τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, καθ' ὃν συμμετέχουν καὶ καθηγηταὶ Πανεπιστημίων, τῶν ἀπαντήσεων αὐτῶν δημοσιευομένων εἰς τὸ Περιοδικὸν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡ.

Ἀκαδημία τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας καὶ θαλασσίας συγκοινωνίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Κιέλου (Institut für Weltnirtschaft und Seeverkehr an der Universität Kiel).—Ἱδρύθη τὴν 18 Φεβρουαρίου 1914 ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καθηγητοῦ Bernhard Harms καὶ ἀποτελεῖ τὴν συνέχειαν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ ἐν ἔτει 1911 ἱδρυθέντος ὑπ' αὐτοῦ αὐτοτελοῦς τμήματος ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν ὑπὸ τὸν τίτλον Τμῆμα τῆς θαλασσίας συγκοινωνίας καὶ παγκοσμίου οἰκονομίας. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη, συμφώνως πρὸς τὸ Καταστατικόν της, σκοπεῖ νὰ καλλιεργήσῃ καὶ τονώσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τῶν παγκοσμίων οἰκονομικῶν σχέσεων ἐν ὅλῃ τῇ εὐρύτητι αὐτῶν, τηροῦσα στενὴν ἐπαφὴν μὲ τὴν παγκόσμιον οἰκονομικὴν πρᾶξιν καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὰς ἀναγκαίας προϋποθέσεις διὰ τὴν αὐτοτελῆ αὐτῆς δρᾶσιν, νὰ ἐπιδράσῃ δὲ ἐπὶ πλέον τελεσματικῶς ἐπὶ τῆς πρακτικῆς, νὰ εἰσαγάγῃ ἐξ ἄλλου, τοὺς σπουδαστὰς καὶ ἀκροατὰς διὰ φροντιστηριακῶν ἀσκήσεων εἰς τὴν σπουδὴν τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας, νὰ προετοιμάσῃ αὐτοὺς διὰ τὴν παγκόσμιον οἰκονομικὴν πρᾶξιν καὶ νὰ μυήσῃ τούτους τέλος εἰς τὰς εἰδικὰς ἐπιστημονικὰς μελέτας.

Ἀντικείμενον τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης τὴν ὁποίαν σκοπεῖ ἡ ἐν λόγῳ Ἀκαδημία ἀποτελεῖ, πρὸ παντός, ἡ διεθνὴς ἐναλλαγὴ τῶν προϊόντων, ἡ μεταφορὰ τῶν κεφαλαίων, ἡ ἐξαγωγὴ καὶ εἰσαγωγή, ἡ συγκοινωνία κλπ. ὡς καὶ πάντες οἱ κανόνες τοῦ Δικαίου οἵτινες ἀφοροῦν σχετικὰ διεθνῆ γεγονότα, ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι παρὰ τὴν κοινωνικοοικονομικὴν ἔρευναν δέον νὰ συμβαδίσῃ καὶ ἡ νομικὴ ἐπεξεργασία τόσον τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ὅσον καὶ τοῦ ἀλλοδαποῦ Δικαίου ὡς καὶ τῆς συγκριτικῆς ἐπιστήμης τοῦ Δικαίου καὶ ἐπὶ πλέον ἡ προσπάθεια τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Δικαίου ρυθμίσεως τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν σχέσεων ὅπως διὰ τῶν κανόνων τούτου ἀσκηθῇ ἀνάλογος ἐπίδρασις ἐπ' αὐτῶν.

Ἡ Ἀκαδημία διαιρεῖται εἰς ἓξ τὸ ὅλον τμήματα. Πρῶτον τμῆμα εἶναι ἡ *Βιβλιοθήκη*, ἀποτελουμένη ἐξ 60.000 τόμων καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει συγκεντρωθῆ ὁλόκληρον τὸ σχετικὸν ὑλικόν, ἐξ ἴσου πλούσιον δι' ὅλας τὰς χώρας, συνιστάμενον ἐκ θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν ἔργων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, τῆς Νομικῆς, τῆς Ἱστορίας, τῆς Κοινωνιολογίας, τῆς Πολιτικῆς κλπ. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν Βιβλιοθήκην λειτουργεῖ τὸ *«Οἰκονομικὸν Ἀρχεῖον»*, ὡς εἰδικὸν τμῆμα τῶν ἀποκομμάτων, ἄρθρων, μελετῶν, δελτίων χρηματιστηριακῶν, στατιστικῶν πινάκων κλπ., σχετικῶν μὲ ὅλας τὰς χώρας, τὸ ὁποῖον ταξινομεῖ καταλλήλως κατὰ κράτος καὶ εἶδος· τὸ ὑλικὸν τοῦτο καταγράφει εἰς εἰδικοὺς καταλόγους, χρησιμοποιουμένου πρὸς τούτοις πολυπληθοῦς εἰδικοῦ προσωπικοῦ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν οὕτω πως συλλεγομένων ἀποκομμάτων ὑπερβαίνει σήμερον τὰ 2 ἑκατομμύρια.

Τὸ τρίτον τμῆμα ἀσχολεῖται μὲ τὴν *προσέγγισιν θεωρίας καὶ πράξεως* ὅλων τῶν ζητημάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὑπάγονται εἰς τὸν κύκλον τῶν σκοπῶν τῆς Ἀκαδημίας. Τέταρτον τμῆμα εἶναι τὸ τῆς *Στατιστικῆς*, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν στατιστικῶν πηγῶν, εἰδικῶς ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, τὸν τιμάριθμον τοῦ βίου, τὰ ἡμερομίσθια, τὴν τιμὴν τοῦ συναλλάγματος κλπ. Τὸ πέμπτον τμῆμα, τὸ τῆς *Συντάξεως*, ἀσχολεῖται μὲ τὰ εἰδικὰ δημοσιεύματα τῆς Ἀκαδημίας, τὸ δὲ ἕκτον εἶναι τὸ *Ἐκδοτικόν*.

Πάντα τὰ τμήματα ὑπάγονται ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τοῦ Διευθυντοῦ, οἱ διάφοροι δὲ κλάδοι τῆς διοικήσεως τῆς Ἀκαδημίας, ὡς τοῦ ταμείου, τῆς προμηθείας καὶ ἐκδόσεως ὑλικοῦ κλπ., διευθύνονται ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς. Τὸ ὅλον προσωπικὸν τῆς Ἀκαδημίας, πολυπληθέστατον, ἀποτελεῖται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ ἐπιστήμονας. Παρὰ τῇ Ἀκαδημίᾳ λειτουργεῖ τὸ ἐν ἔτει 1922 ἱδρυθὲν Οἰκονομικὸν Μουσεῖον.

Τὰ μέχρι σήμερον δημοσιεύματα τῆς Ἀκαδημίας τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας καὶ θαλασσίας συγκοινωνίας εἶναι πλεῖστα ὅσα. Ἐκ τῶν περιοδικῶν δημοσιευμάτων αὐτῆς ἀναφέρομεν τὸ «Welt wirtschaftliche Archiv», τὸ «Kriegswirtschaftliche Nachrichten», τὸ «Weltwirtshaftliche Nachrichten», τὸ «Wirtschaftschienst». Ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Probleme der Weltwirschaft» εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος εἰδικαὶ μελέται ἄνω τῶν 40 τόμων, ἐπίσης πλέον τῶν 20 μελετῶν ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Kriegswirtschaftliche Untersuchungen» καὶ ἐπίσης ἄλλαι ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Der Wirtschaftskrieg». Αἱ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ γενόμεναι διαλέξεις δημοσιεύονται εἰς εἰδικὰ τεύχη φέροντα τὸν κοινὸν τίτλον «Kieler Vorträge». Πολλαὶ δὲ εἶναι αἱ εἰδικαὶ μελέται αἵτινες ἐξεδόθησαν ἐπίσης ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας, ἀλλ' αὐτοτελεῖς.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡ.

Ἀκαδημία τῆς Ἐργασίας.—Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπιστημονικῆς ἐνισχύσεως ὅλων τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας των ἀποζώντων ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῆς μὴ ἐπαρκοῦς προσαρμογῆς τῆς εἰς τὰ σχολεῖα τῆς κατωτέρας καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως διδασκομένης ὕλης πρὸς τὴν ἰδιατέραν κλίσιν ἑκάστου μαθητοῦ, τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ βίου (βλ. **ἐκπαίδευσις ἐργατική**). Ἡ τοιαύτη ἀνάγκη κατέστη αἰσθητὴ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Γερμανίαν ἔνθα μάλιστα διὰ τοῦ ἄρθρ. 148 § 2 ἐδ. 6' τοῦ Συντάγματος τῆς 11 Αὐγούστου 1919 ἐζητήθη νὰ καταστοῦν ἀπαραίτητον τμῆμα τοῦ διδακτικοῦ προγράμματος τὰ μαθήματα: *ἡ ἀγωγὴ τοῦ πολίτου καὶ ἡ τεχνικὴ ἐκπαίδευσις*, καλλιεργουμένης, οὕτω πως, τῆς πρὸς τὴν ἐργασίαν τάσεως καὶ ἐνισχυομένου τοῦ ζήλου τῶν μαθητῶν εἰς τὴν δημιουργικὴν—παραγωγικὴν ἐργασίαν.

Πρὸς τούτοις, χάριν ἐκείνων οἵτινες πλέον εἶχον ἀπομακρυνθῆ τῶν μαθητικῶν ἑδωλίων, ἐκρίθη σκόπιμος ἡ ἵδρυσις εἰδικῶν διδακτηρίων εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ φοιτῶσιν ὅσοι δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀποκτήσωσιν ἀνωτέραν μόρφωσιν, ἤτοι ὄχι μόνον ἐργάται ἀλλὰ καὶ ἰδιωτικοὶ ὅσον καὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι, παρεχομένης εἰς αὐτοὺς τῆς εὐκαιρίας ν' ἀναπτύξωσι τὰς γνώσεις των καὶ νὰ καλλιεργήσουν ὅ,τι εἶναι ἤδη εἰς αὐτοὺς γνωστόν.

Ἓν μεταξὺ τῶν τοιούτων ἱδρυμάτων εἶναι καὶ ἡ ἐν ἔτει 1920 ἱδρυθεῖσα ἐν Φραγκφούρτῃ «Ἀκαδημία τῆς Ἐργασίας», ἥτις ἀποτελεῖ αὐτοτελὲς λαϊκὸν Διδακτήριον τύπου Λαϊκοῦ Πανεπιστημίου προσηρτημένον εἰς τὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιον, εἰς τὸ ὁποῖον δύνανται νὰ φοιτῶσιν ἐργάται, ὑπηρέται, καὶ ἰδιωτικοὶ ἢ δημόσιοι ὑπάλληλοι. Τὰ διδασκόμενα μαθήματα εἶναι ποικίλης φύσεως, μόνον δέ τινα τούτων ὑποχρεοῦνται νὰ παρακολουθήσουν οἱ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Ἐργασίας φοιτῶντες (ἀναγνωριζομένης τῆς ἐλευθέρας ἐπιλογῆς ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἄλλα μαθήματα) καὶ τοιαῦτα εἶναι ὅσα ἀκριβῶς δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς μᾶλλον ἀπαραίτητα διὰ πάντα ἔχοντα ἀνάγκην νὰ ζήσῃ διὰ τῆς προσωπικῆς του ἐργασίας. Τὰ ὑποχρεωτικὰ μαθήματα εἶναι: *Πολιτικὴ Οἰκονομία, Ἰδιωτικὴ Οἰκονομία, Ἀγωγὴ τοῦ πολίτου, Διοικητικὸν Δίκαιον, Πολιτική, Ἐργατικὸν Δίκαιον, Βιβλιογραφία* καὶ *Ἱστορία*.

Η. Γ. Κ.

Ἄλλαι Γερμανικαὶ Ἀκαδημίαι.—Ὑπάρχουν ἐπίσης ἐν Γερμανίᾳ: ἡ ***Ἀκαδημία τῶν Τεχνῶν*** (Akademie der Kunste) τοῦ Βερολίνου· ἡ ***Ἑταιρεία ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου***, ἱδρυθεῖσα τῷ 1911 καὶ ἐπέχουσα θέσιν Ἀκαδημίας· ἡ ***Αὐτοκρατορικὴ Γερμανικὴ Ἀκαδημία τῶν φυσικῶν ἐρευνῶν***, ἱδρυθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1625· ἡ ***Ἀκαδημία τοῦ ᾄσματος*** (Singer akademie) ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Φὰχ (Fach) περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος ὑφισταμένη μέχρι σήμερον, ἥτις ἐχρησίμευσε καὶ ἀκόμη χρησιμεύει ὡς πρότυπον διὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν γερμανικῶν ᾠδικῶν ὁμίλων.

ΔΑΝΙΑ

Ἡ ἐν Δανίᾳ ***Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν*** τῆς Κοπεγχάγης ἱδρύθη τῷ 1642. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων, ὧν τὸ μὲν ἓν τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἱστορίας, τὸ δὲ ἕτερον τῶν Μαθηματικῶν καὶ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.

ΕΛΛΑΣ

Ἑλληνικαὶ Ἀκαδημίαι ἐπὶ Τουρκοκρατίας.— Τρόφιμοι διαφόρων ἑλληνικῶν σχολῶν ἱδρυθεισῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἢ τελουσῶν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν αὐτῆς, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, ἀπέδωκαν εἰς αὐτὰς τὸν πομπώδη **τίτλον** τῆς *Ἀκαδημίας*. Οὕτω λ. χ. ἡ Ἀθωνιὰς **σχολὴ** (βλ. τόμ. α' σελ. 351 **καὶ λ. Βούλγαρις Εὐγένιος**) ἀπεκλήθη Ἀκαδημία ἢ καὶ ἐπὶ τὸ πομπωδέστερον Οἰκουμενικὴ Ἀκαδημία (*Ἰω. Κοντονῆ* **Φιλίστωρ** 2.297).

Ἐπίσης ἡ ἐν Βουκουρεστίῳ σχολὴ (βλ. **Βουκουρέστιον**), ἡ ἐν Πάτμῳ (βλ. **Π-τμος**), ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχικὴ μεγάλη τοῦ Γένους σχολὴ (βλ. **Σχολὴ Μεγάλη τοῦ Γένους**) ἀπεκλήθησαν ὑπό τινων ἀκαδημίαι καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς τελευταίας ταύτης ἐξέδωκεν ὁ ἔγκριτος λόγιος Μ. Ι. Γεδεὼν ὑπὸ τὸν τίτλον *«Χρονικὰ τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας»* (Κωνσταντινούπολις 1883), ζητῶν νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ὀνομασίαν ταύτην (σελ. 27-28). Παρὰ τὰς ὑψίστας ὑπηρεσίας ὅμως τὰς ὁποίας προσέφερον εἰς τὸ Ἔθνος αἱ σχολαὶ αὗται, ἐπειδὴ οὔτε ὡς ἀκαδημίαι ἱδρύθησαν, οὔτε ὁ ὀργανισμὸς καὶ τὸ πρόγραμμά των ἦτο ἀκαδημαϊκός, δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ λέγωνται ἀκαδημίαι, ἀλλὰ σχολαί, ὅπως ὠνομάσθησαν κατὰ τὴν ἵδρυσίν των καὶ ὅπως ἐνδείκνυται ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τοῦ προγράμματός των, καίτοι οὐδεὶς δύναται νὰ παραγνωρίσῃ τὴν εὐσεβῆ πρόθεσιν εὐγνωμόνων τροφίμων, φρονούντων ὅτι πομπώδης τίτλος δύναται νὰ ἀνυψώσῃ ἔτι μᾶλλον τὸ τόσον ὑψηλὰ εἰς τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν ἱστάμενον γόητρον τῶν σχολῶν αὐτῶν.

Δ. Σ. Μ.

Ἰόνιοι Ἀκαδημίαι—Ἀπὸ τῆς Βενετικῆς κατακτήσεως τῶν Ἰονίων Νήσων ἡ ἐκπαίδευσις εἶχεν ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη παραμεληθῆ, τῆς ἐνετικῆς κυβερνήσεως μὴ ἐπιθυμούσης τὴν σύστασιν ἐκπαιδευτηρίων καὶ τὴν διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας εἰς τὰς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν της ἑλληνικὰς χώρας. Εἶχε μάλιστα ἀπαγορεύσει τὴν σύστασιν ἑλληνικῶν δημοσίων σχολείων, οὕτω πως δὲ ἡ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ἐν τῇ Δύσει ἐλαχίστην ἔσχεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Ἑπτανήσου. Τὸ βενετικὸν σύστημα ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ κρατῇ τοὺς λαούς, οὓς κατέκτα, εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν ἀπαιδευσίαν. Ἀλλ' ἡ πρὸς παίδευσιν ἔφεσις τῶν Ἰονίων ἦτο τοιαύτη, ὥστε αἱ δυσχέρειαι τὰς ὁποίας παρενέβαλλεν ἡ κυβέρνησις νὰ μὴ κατισχύσουν. Πανταχοῦ τῆς Ἑπτανήσου συνεστήθησαν ἰδιωτικὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα διέδιδον τὴν προκαταρτικὴν παίδευσιν εἰς τὸν λαόν. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἀνεπτύσσετο ἐν Ἑπτανήσῳ, πλεῖστοι δὲ ἐκ τῶν κατοίκων αὐτῆς μετέβαινον εἰς τὰ ἰταλικὰ πανεπιστήμια καὶ ἐλάμβανον ἀνωτέραν παίδευσιν, συνηθέστερον δὲ κατηρτίζοντο εἰς τὴν θεολογίαν καθὼς καὶ εἰς τὴν ἰατρικήν.

Ὅταν ὅπως δήποτε ἐπληθύνθησαν οἱ ἐπιστήμονες καὶ ἐν γένει οἱ διανοούμενοι, ἐγεννήθη ἡ ἰδέα τῆς συστάσεως ἀνωτέρου ἐκπαιδευτηρίου,

Digitized by Google

κατὰ δὲ τὸ 1656 ἱδρύθη τοιοῦτο λαβὸν τὸ ὄνομα «***Ἀκαδημία τῶν ἐξησφαλισμένων***» ἢ κατὰ τὸν ἰταλικὸν τίτλον, ὃν ὤφειλε τῇ διαταγῇ τῆς διοικήσεως, «*Accademia degli assicurati*». Τὸ ἵδρυμα τοῦτο συσταθὲν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς μεταδόσεως ἐπιστημονικῶν σπουδῶν, ὡς ἐκ τῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς ὑφίστατο ἡ Ἑπτάνησος, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκπληρώσῃ τοῦτον καὶ μετεβλήθη εἰς φιλολογικὴν Ἑταιρίαν, εἰς ἣν συνήρχοντο ἐν Κερκύρᾳ ἐπιστήμονες καὶ ἄλλοι ἐκ τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως, συζητοῦντες μεταξύ των ἐπιστημονικὰ θέματα. Ἡ «Ἀκαδημία τῶν ἐξησφαλισμένων» διετηρήθη ἐπὶ ἑβδομήκοντα δύο ἔτη, διελύθη δὲ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κερκύρας ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1716. Μετά τινα χρόνον συνεστήθη ὁμοίας φύσεως ἵδρυμα, ἡ «***Ἀκαδημία τῶν γονίμων***» «*Accademia dei fertili*» καὶ κατὰ τὸ 1732 ἡ «***Ἀκαδημία τῶν περιπλανωμένων***» *(Quos Phoebus vocat errantes)*. Καὶ τὰ τρία ὅμως ταῦτα ἀκαδημαϊκὰ ἱδρύματα δὲν ἀπέδωκαν τοὺς καρπούς, τοὺς ὁποίους θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀναμείνῃ, ἐλαχίστη ὡς ἐκ τούτου ὑπῆρξεν ἡ πνευματικὴ ὠφέλεια εἰς τὸν τόπον. Ὅπως δήποτε ὅμως ὑπῆρξαν ταῦτα ἀπὸ τὰ ὀλίγα ἐπιστημονικὰ κέντρα καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν δυσχείμερον ἐποχὴν τῆς δουλείας.

Περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτῶν ἐργασιῶν δὲν ἔχομεν εἰδήσεις, διότι ἡ ἐνετικὴ κυβέρνησις οὐδέποτε ἐπέτρεψε τὴν ἵδρυσιν τυπογραφείου ἐν Ἑπτανήσῳ, καὶ τὸ μεταφερθὲν δὲ τοιοῦτο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Κεφαλληνίαν ὑπὸ τοῦ Νικοδήμου Μεταξᾶ, τὸ συσταθὲν ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου Λουκάρεως κατὰ τῷ 1627, δὲν ἐπετράπη νὰ λειτουργήσῃ. Ἐκ τοῦ περιφήμου ὅμως συγγράμματος τοῦ Ἰακώβου Σπὸν «Le Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant, fait ès années 1675 et 1676» πληροφορούμεθα ὅτι τῆς πρώτης «Ἀκαδημίας τῶν ἐξησφαλισμένων» τὰ μέλη ἀνήρχοντο εἰς τριάκοντα. Κατὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βενετικῆς Δημοκρατίας ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου καὶ τὴν κατάληψιν τῶν Ἰονίων νήσων ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων τῷ 1797 διελύθη καὶ τὸ τελευταῖον ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀκαδημαϊκὸν ἵδρυμα τῶν «περιπλανωμένων», ἐτέθησαν δὲ νέαι ὅλως ἐκπαιδευτικαὶ βάσεις, συμφώνως πρὸς τὸ κρατοῦν πνεῦμα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Οἱ Γάλλοι ἔφερον ἀμέσως τυπογραφεῖον εἰς Κέρκυραν πρὸς διάδοσιν τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν καὶ συνέστησαν διαφόρους Ἑταιρίας, κατὰ δὲ τῷ 1807 ἱδρύθη ἡ ***Ἰονικὴ Ἀκαδημία***, πραγματικὸν πλέον Ἰνστιτοῦτον τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν.

Κατὰ τὸν κανονισμὸν τοῦ ἱδρύματος ὁ σκοπὸς τῆς Ἀκαδημίας ἦτο ἡ τελειοποίησις τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν πλουτοπαραγωγικῶν κλάδων τῆς Ἑπτανήσου, ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐπιστημῶν ἐκείνων αἵτινες φωτίζουν τὸν καλλιεργητήν, τὸν βιομήχανον, τὸν ἔμπορον καὶ ἡ πρόοδος τῶν γραμμάτων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱδρυτῶν ἀκαδημαϊκῶν ἦτο εἴκοσιν ὀκτώ, ἀλλ' ἠδύναντο οὗτοι νὰ τὸν αὐξήσωσι ψηφίζοντες νέα μέλη διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας καὶ ἀπολύτου πλειονοψηφίας. Ἠδύναντο ἐπίσης νὰ ψηφίζουν ὡς ἀντεπιστέλλοντα μέλη διακεκριμένας προσωπικότητας, ὄντως δὲ ἐξελέγησαν πλεῖστοι διάσημοι ἐπιστήμονες καὶ σοφοὶ ἄνδρες τῆς Εὐρώπης ὡς μέλη αὐτῆς.

Ἡ Ἀκαδημία αὕτη διῃρέθη εἰς τρία τμήματα: α) τὸ τῶν *Φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν*, β) τὸ τῶν *Πολιτικῶν* καὶ *Ἠθικῶν* τοιούτων καὶ γ) τὸ τῆς *Λογοτεχνίας* καὶ τῶν *Τεχνῶν*. Ἕκαστον τμῆμα ὠργάνου δημοσίας διαλέξεις. Ἀπὸ ἀπόψεως πρακτικῆς, τὸ πρῶτον ἰδίως τμῆμα ἐπέδειξε μεγίστην ζωτικότητα, ἀναπτῦξαν τὴν γεωργίαν καὶ εἰσαγαγὸν τὴν καλλιέργειαν προϊόντων ἀγνώστων μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, συνετέλεσε δὲ εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου αὐτῶν καὶ τὴν παίδευσιν τῶν ἀγροτικῶν διαμερισμάτων. Συνέστησεν ἐπίσης τῇ εἰσηγήσει τοῦ Παύλου Προσαλέντη κατὰ τὸ 1810 τὴν πρώτην καλλιτεχνικὴν σχολήν, ὅπου κατὰ πρῶτον ἐσπούδασαν οἱ νέοι τῆς Ἑπτανήσου ζωγράφοι, γλύπται καὶ ἀρχιτέκτονες τὰς τέχνας ταύτας. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη εἰσήγαγε τὸν ἐμβολιασμὸν εἰς τὰς νήσους, ὅστις περιώρισε μεγάλως τὴν θνησιμότητα ἐκ τῆς νόσου εὐλογίας.

Ἡ πρώτη δημοσία συνεδρίασις τῆς Ἰονικῆς Ἀκαδημίας ἔλαβε τὸν χαρακτῆρα μεγάλης πομπῆς. Προήδρευσε κατ' αὐτὴν ὁ πρῶτος αὐτῆς πρόεδρος Bandrant καὶ ἀπήγγειλε τὸν ἐναρκτήριον λόγον ὁ Μιχαὴλ Lesseps, μεθ' ὃ ἐγένετο ἡ διανομὴ βραβείων ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Donzelot πρὸς τοὺς μαθητὰς τῶν σχολείων τῆς Κερκύρας. Δυστυχῶς ὅμως καὶ ὁ βίος τῆς Ἀκαδημίας ταύτης ὑπῆρξε βραχύτατος, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ δώσῃ τὰ ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα προσεδόκων οἱ συστήσαντες αὐτήν. Συνεστήθη ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ ἐξέλιπε μετ' αὐτῶν. Ἀλλὰ παρ' ὅλον τὸ βραχύβιον αὐτῆς, ἠδυνήθη ν' ἀφυπνίσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὰς προσπαθείας τῆς νεολαίας εἰς τὸ στάδιον τῶν ἐπιστημῶν, τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, οἱ δὲ διακριθέντες δραδύτερον ἐπὶ ἀγγλικῆς προστασίας κατὰ τὸ πλεῖστον ἄνδρες ἦσαν μέλη ἢ μαθηταὶ τῆς Ἰονίου ταύτης Ἀκαδημίας.

Ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς Κάμπελ, ὅστις κατέλαβε τὴν Κέρκυραν, ἐξ ὀνόματος τῶν συμμάχων, μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1814 πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος, ἐπέδειξε τραχεῖαν συμπεριφορὰν πρὸς τὸν Ἰόνιον λαόν, συνέτριψε τὸν τύπον καὶ διέλυσε τὴν Ἀκαδημίαν. Μόνον τὸ ὄνομα τῆς *Ἰονίου Ἀκαδημίας* ἀνέζησε δέκα ἔτη βραδύτερον εἰς τὸ συσταθὲν κατὰ τὸ 1824 ἐν Κερκύρᾳ, χάρις εἰς τὰς προσπαθείας τοῦ λόρδου Γκυΐλφορδ ὅστις ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον τὴν ζωήν του εἰς τὸ ἵδρυμα τοῦτο.

Ἰόνιος Ἀκαδημία Ἡ ἵδρυσις τῆς Ἀκαδημίας ταύτης ὀφείλεται, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὸν διαπρεπῆ φιλέλληνα καὶ ἑλληνιστὴν λόρδον Φρειδερ. Νὸρθ Γκυΐλφορδ. Θαυμαστὴς οὗτος τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἠθέλησε νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς Ἑλληνόπαιδας τῶν Ἰονίων νήσων ἀρτιωτέραν παίδευσιν καὶ περιῆλθε πλείστας ἑλληνικὰς χώρας μελετῶν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου του. Παραμείνας ἐπὶ ἓν ἔτος εἰς τὴν Ἰθάκην κατεθέλχθη ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῶν ἠθῶν τῶν κατοίκων αὐτῆς. Εἶτα ἀνέλαβε δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ὅταν δὲ ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον ἐπεσκέφθη ἐκ νέου τὴν Ἑλλάδα, ἔκτοτε δὲ ἤρχισε νὰ διαθέτῃ μέγα μέρος τῶν εἰσοδημάτων του, χορηγῶν τὰ μέσα πρὸς συστηματικὴν ἐκπαίδευσιν νέων Ἑλλήνων εἰς τὰ διάφορα Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὸ 1814 ἡ ἐν Ἀθήναις συσταθεῖσα «*Ἑταιρεία τῶν Φιλομούσων*» ἀνηγόρευσεν αὐτὸν πρόεδρόν της, ἔκτοτε δὲ ὑπὸ τὴν ὑπογραφήν του ἔθετε καὶ τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ ὡς πολίτου Ἀθηναίου. Κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς συστάσεως εἰς τὰς Ἰονίους νήσους ἐθνικοῦ καταστήματος ἐκπαιδεύσεως, ὅπου ἡ ἑλληνικὴ νεολαία θὰ ἠδύνατο νὰ εὕρῃ μὲ ὀλιγωτέρας δαπάνας τελείαν μάθησιν. Ἡ μικρὰ τῆς Ἰθάκης νῆσος, οὖσα ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως τὸ κέντρον σχεδὸν τῶν ἄλλων παρακειμένων νήσων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς συνορευούσης Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἐθεωρήθη ὡς ἡ καταλληλοτέρα πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου. Ἀλλ' ὁ λόρδος Γκυΐλφορδ εὗρε μεγίστας ἀντιδράσεις παρὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου σὲρ Θωμᾶ Μαίτλανδ, τοῦτο δὲ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, δεδομένου ὅτι ὁ καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἑπτανήσου εἶχε προβλέψει περὶ τούτου, ἡ δὲ βρεττανικὴ Κυβέρνησις εἶχε χορηγήσει εἰς τὸν κόμητα Γκυΐλφορδ τὸν τίτλον τοῦ *Ἄρχοντος τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας*. Πρὸς διασκέδασιν τῆς κακῆς ἐντυπώσεως, ἣν ἐπροξένησεν ἡ ὑπὸ τοῦ Μαίτλανδ ματαίωσις τῆς ἱδρύσεως Ἀκαδημίας προέβη οὗτος εἰς τὴν σύστασιν ἐκπαιδευτικοῦ καταστήματος δι' εἴκοσιν ἕνα μαθητάς, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Ἄγγλου Ἰακώβου Λουζινιάνου ἔμελλον νὰ διδαχθῶσι τὴν διδασκαλικὴν μέθοδον τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ *Σχολαστικῆς Ἑταιρείας*, ἵνα διαδώσωσι ταύτην καὶ εἰς τὰς λοιπὰς νήσους.

Ἐπὶ τέλους τὴν 7 Μαρτίου 1820 ἡμέραν ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Νομοθετικῆς Συνελεύσεως ὁ Μέγας Ἁρμοστὴς ἀνέφερε τὴν διαταγὴν τῆς βρεττανικῆς Κυβερνήσεως περὶ συστάσεως Ἀκαδημίας καὶ τὸν διορισμὸν ὡς προέδρου αὐτῆς τοῦ ἐνδόξου, πεπαιδευμένου καὶ εὐγενοῦς φιλανθρώπου κόμητος Γκυΐλφορδ, ἡ δὲ Γερουσία ὠνόμασεν αὐτὸν ἄρχοντα τῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Γκυΐλφορδ ἐκοινοποίησε τὸν ὀνομαστικὸν κατάλογον τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐκλέξει πρὸ καιροῦ ὅπως διδάξωσιν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατελέγετο καὶ ὁ σοφὸς Ἕλλην Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος. Ἡ ἀρχικὴ αὐτοῦ σκέψις ἦτο ὅπως ἡ Ἀκαδημία ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν Ἰθάκην, ἡ δὲ Βουλὴ ἐψήφισε τὴν γενομένην ταύτην πρότασιν. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἐκραγείσης τότε ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὁ Μαίτλανδ ἀνέστειλε τὴν ἀπόφασιν καὶ προετιμήθη ἡ ἀποστολὴ νέων εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ Πανεπιστήμια. Ὁ Γκυΐλφορδ παρατηρῶν ὅτι ὁ ἁρμοστὴς ὑπὸ διαφόρους προφάσεις ἀνέβαλλε τὴν σύστασιν Ἀκαδημίας ἐν Ἑπτανήσῳ, μεταβὰς εἰς Λονδῖνον ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἀποικιῶν Bathurst. Διὰ τῆς ἐπεμβάσεως δὲ τοῦ ὑπουργοῦ τούτου καὶ τοῦ Γεωργίου Κάνιγκ, ὁ Μαίτλανδ ἀνεκάλεσε μὲν τὴν ἀπόφασιν περὶ ἱδρύσεως Ἀκαδημίας εἰς Ἰθάκην, ἐπέτρεψεν ὅμως τὴν ἐγκαθίδρυσιν αὐτῆς ἐν Κερκύρᾳ εἰς τὸ ἐντὸς τοῦ Φρουρίου μέγαρον τοῦ ἁρμοστοῦ, τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον ἠγείρετο ἤδη τὸ δαπάναις τοῦ Ἰονίου Κράτους ἱδρυόμενον παλάτιον τῶν Ἁγίου Γεωργίου καὶ Μιχαὴλ πρὸς κατοικίαν αὐτοῦ. Ὁ κόμης Γκυΐλφορδ ὅμως, μὴ ἀναμένων τὴν ἐκκένωσιν τοῦ προσδιορισθέντος ὑπὸ τοῦ ἁρμοστοῦ μεγάρου, ἐγκατέστησε τὴν Ἀκαδημίαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ φίλου του Γεωργίου Φορέστη καὶ κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1824 ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς.

Τερπνὸν ἦτο τὸ θέαμα, ἀναφέρει ὁ Α. Παπαδόπουλος εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ Notizie biografiche-Storiche su conte di Guilford, τῶν καθηγητῶν καὶ μαθητῶν τοῦ ἱδρύματος τούτου ἁμιλλωμένων κατὰ τὸν ζῆλον, ὅπως ἕκαστος ἐκπληρώσῃ τὰ καθήκοντά του. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μεταβαίνων εἰς Μελίτην ὁ σὲρ Θωμᾶς Μαίτλανδ ἠσθένησε κα ἀπέθανε τὴν 17 Ἰανουαρίου, οὕτω πως δ' ἀπηλλάγη ἡ Ἑπτάνησος τοῦ ἀσπόνδου τούτου ἐχθροῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὡς ἐγνώσθη ἡ ἀγγελία αὕτη εἰς Κέρκυραν, ὁ Γκυΐλφορδ διέταξε τὴν μεταφορὰν τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὸ παλαιὸν μέγαρον τοῦ ἁρμοστοῦ. Διορισθέντος δὲ Μεγάλου Ἁρμοστοῦ τοῦ σὲρ Φρειδερίκου Ἄδαμ, νυμφευμένου μετὰ Κερκυραίας, τὰ πράγματα μετεβλήθησαν ὁριστικῶς καὶ ἡ Γερουσία ἐψήφισε τὸ θέσπισμα τῆς 12 Μαΐου 1824, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκανόνιζε τὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας, διαιρεθείσης εἰς τέσσαρας σχολάς, ἐδημοσίευε δὲ διεξοδικὸν ἄρθρον εἰς τὴν ἐφημερίδα τοῦ «Ἡνωμένου Κράτους τῶν Ἰονίων νήσων» διὰ τοῦ ὁποίου καθίστα γνωστὰ τὰ ληφθέντα μέτρα πρὸς διάδοσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐβεβαίου ὅτι «ἡ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὡραία καὶ γνησία θυγάτηρ ἀσυγκρίτου μητρός, ἤθελεν εἶσθαι τὸ μόνον μέσον κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν μαθημάτων εἰς τὴν Ἀκαδημίαν».

Τὴν 17 Μαΐου 1824 ἐτελέσθη ἐν μεγάλῃ πομπῇ ἡ ἔναρξις τῶν ἀκαδημαϊκῶν παραδόσεων. Τὸ ἔνδυμα τοῦ ἄρχοντος τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῶν καθηγητῶν ἦτο ἀρχαϊκόν. Ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς χιτῶνος, μιᾶς χλαμύδος καὶ μιᾶς ταινίας εἰς τὴν κεφαλήν, διὰ τοῦ χρώματος τῶν ὁποίων διεκρίνοντο οἱ καθηγηταὶ τῶν τριῶν Σχολῶν. Μόνοι οἱ τῆς Θεολογίας, ὄντες ἱερεῖς, δὲν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ φέρωσι τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔνδυμα. Οἱ πρῶτοι ἐγγραφέντες φοιτηταὶ ἀνήρχοντο εἰς τεσσαράκοντα ἑπτά. Ἐκ τῶν δέκα καθηγητῶν οἱ Θεόδωρος Φαρμακίδης, Φραγκῖσκος Βάλφουρ, Ἰάκωβος Λουσινιάν, Ἰω. Καρανδηνός, Κωνστ. Ἀσώπιος, Νικ. Πίκολος καὶ Γεωρ. Ἰωαννίδης, οἵτινες ἐστεροῦντο διπλώματος, ἀνηγορεύθησαν διδάκτορες τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ὑπὸ τοῦ κόμητος Γκυΐλφορδ, ὡς διδάκτορος τῆς Νομικῆς, καὶ τῶν καθηγητῶν Ἀθανασίου Πολίτου καὶ Χρ. Φιλητᾶ, οἵτινες εἶχον διπλώματα ἰατρικῆς, ὁ μὲν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παυΐας, ὁ δὲ τοῦ τῆς Νεαπόλεως. Ἡ πάνδημος ἔναρξις τῶν μαθημάτων τοῦ δευτέρου σχολικοῦ ἔτους ἐγένετο τὴν 1 Νοεμβρίου 1824. Ὡς σφραγὶς τῆς Ἀκαδημίας ὡρίσθη τότε ἡ γλαὺξ καθημένη ἐπὶ κλάδου ἐλαίας καὶ ἔχουσα εἰς τὰς δύο πλευράς της τὴν ἐπιγραφὴν «Ἰόνιος Ἀκαδημία».

Οὕτω, τοσαῦτα συναντήσασα προσκόμματα, ἤρξατο ἡ λειτουργία τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, τοῦ πρώτου τούτου Πανεπιστημίου τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς. Τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν αὐτῆς συνεπληρώθη διὰ νέων καθηγητῶν, τοῦ ποιητοῦ Ἀνδρέου Κάλβου, Κωνστ. Σακελλαροπούλου, Γαετάνου Γρασέτη, Ἰω. Ἀριστείδου, Σταμ. Πυλαρινοῦ, Ἰω. Τουρλιανοῦ, Κωνστ. Τυπάλδου, Πασχ. Καρκίσου, Λεοπόλδου Ἰός, Ν. Μανιάκη, Γ. Θερειανοῦ, Στ. Μαράτου καὶ Στυλ. Σπαθῆ. Οἱ καθηγηταὶ οὗτοι ἐδίδασκον εἰς τὰς τέσσαρας σχολὰς θεολογικήν, φιλοσοφικήν, νομικήν, καὶ ἰατρικήν. Ἐξ αὐτῶν ὁ Καρανδηνὸς ἐδίδασκε πειραματικὴν φυσικὴν εἰς δημώδη γλῶσσαν, πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι αὕτη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὄχι μόνον εἰς τὴν ποίησιν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην. Μετά τινα ἔτη ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν ηὔξησε μεγάλως. Οὕτως οἱ ἐγγεγραμμένοι εἰς μόνην τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν ἀνῆλθον εἰς διακοσίους ἕνδεκα καὶ εἰς τὴν νομικὴν εἰς πεντήκοντα ἑπτά.

Συνεστήθη ταυτοχρόνως ἡ Ἀκαδημαϊκὴ Βιβλιοθήκη, ἔνδοξοι δὲ καὶ εὐγενεῖς ἄνδρες ἀπέστελλον συλλογὰς βιβλίων πρὸς πλουτισμὸν αὐτῆς, πλουσιωτάτη δὲ ἰδίως ἦτο ἡ ἀποσταλεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Φρειδερίκου, πολλὰ δὲ κιβώτια τῆς ἰδιαιτέρας βιβλιοθήκης τοῦ κόμητος Γκυΐλφορδ ἐπρόκειτο νὰ σταλῶσιν ἐκ Λονδίνου. Ἀλλὰ τὴν 15 Ἰουνίου τοῦ 1827 γενομένης τῆς συνήθους τελετῆς ἐπὶ τῷ πέρατι τοῦ τετάρτου ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους, κατ' ἁπλούστατον παρὰ τὸ σύνηθες τρόπον, ὁ ἄρχων τῆς Ἀκαδημίας ἀπῆλθεν εἰς Λονδῖνον διαβεβαιῶν ὅτι τὸ ταξίδιόν του τοῦτο θὰ ἦτο τὸ τελευταῖον καὶ δὲν ἔμελλε τοῦ λοιποῦ νὰ ἀπέλθῃ τῆς Κερκύρας. Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Ἔφορος τῆς Ἀκαδημίας Καρανδηνὸς ἔλαβεν ἐπιστολὴν παρ' αὐτοῦ, διὰ τῆς ὁποίας τὸν εἰδοποίει ὅτι θὰ ἐβράδυνεν ὀλίγον καὶ ἀνέθετεν εἰς αὐτὸν τὰ χρέη τοῦ ἄρχοντος. Ἀλλὰ καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν οἱ καθηγηταὶ τῆς Ἀκαδημίας ἡτοιμάζοντο νὰ ἀναλάβωσι τὰ καθήκοντά των, ἔφθασεν εἰς Κέρκυραν ἡ εἴδησις τοῦ θανάτου τοῦ Γκυΐλφορδ. Ἡ πτῶσις του ἀπὸ ἁμάξης κατὰ τὴν ἄφιξίν του εἰς Λονδῖνον ἐπέφερε τὸν θάνατον τοῦ διαπρεποῦς φιλέλληνος, τοῦ συλλαβόντος καὶ ἐκτελέσαντος τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἀφιερώσαντος μὲ ἀρετὴν καὶ ζῆλον σωκρατικὸν τὴν ζωήν του πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

Κατὰ τὸ αὐτὸ τοῦ θανάτου τοῦ Γκυΐλφορδ ἔτος διὰ ψηφίσματός της ἡ Ἰόνιος Βουλὴ κατήργησε τὴν ἰατρικὴν σχολὴν καὶ συνέστησεν ἱεροσπουδαστήριον, ἀνέθεσε δὲ εἰς τριμελῆ ἐπιτροπὴν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων τοῦ ἄρχοντος τῆς Ἀκαδημίας, πρόεδρος τῆς ὁποίας ὤφειλε νὰ εἶναι εἷς τῶν γερουσιαστῶν, ὁ καὶ ἄρχων (ὑπουργὸς) τῆς

Digitized by Google

ἐν γένει ἐκπαιδεύσεως. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη κατήργησε πλείστας τῶν ὑφισταμένων ἑδρῶν ὡς περιττῶν. Οὕτω πως ἡ δρᾶσις τῆς Ἀκαδημίας ἤρξατο χαλαρουμένη, κατὰ δὲ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1829 δὲν ὑφίστατο αὕτη εἰμὴ κατ' ὄνομα μόνον. Ἦτο Λύκειον μᾶλλον ἢ Ἀκαδημία καὶ δὲν διετήρει εἰμὴ μόνον ἐννέα ἕδρας. Βραδύτερον ἄρχων τῆς Ἀκαδημίας διωρίσθη ὁ σοφὸς Κερκυραῖος Ἀνδρέας Μουστοξύδης. Ἀνασυνεστήθη ἡ ἰατρικὴ σχολή, ἡ δὲ σειρὰ τῶν μαθημάτων τῶν διαφόρων σχολῶν ὡρίσθη τότε τριετὴς καὶ μόνον δὲ τὰ μαθήματα τῆς νομικῆς παρετείνοντο ἐπὶ τετραετίαν. Ἡ Ἀκαδημία ἐξέδιδε διδακτορικὰ διπλώματα καὶ δελτία δοκίμων, ἤτοι ἀπολυτήρια, δυνάμει τῶν ὁποίων οἱ φοιτήσαντες εἰς τὴν κερκυραϊκὴν Ἀκαδημίαν ἠδύναντο νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς ἄλλα ὁμοταγῆ Πανεπιστήμια.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀνδρέου Μουστοξύδη ἡ Ἀκαδημία ἤρξατο ἀνακτῶσα τὴν προτέραν της δρᾶσιν. Προσετέθησαν εἰς τὰς σχολάς της νέα μαθήματα καὶ διωρίσθησαν νέοι καθηγηταί. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Ἰταλοὶ Ὀκτάβιος Μοσόττη, Ἱερώνυμος Σαντώριος, Ἰωάν. Λαντζίλλη, Μ. Ρακέττη, Φρ. Ὀριόλη, οἵτινες ἀγνοοῦντες τὴν ἑλληνικὴν ἐδίδασκον εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν, τοιουτοτρόπως δὲ κατηργήθη σιωπηρῶς ἡ διάταξις, δι' ἧς ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς παραδόσεις τῆς Ἀκαδημίας. Τὸν Μουστοξύδην διεδέχθη ὁ Ἀντώνιος Πολυλᾶς, οὗτος δὲ ὑπῆρξε καὶ ὁ τελευταῖος ἄρχων τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, ἥτις ἔκτοτε ἔβαινε παρακμάζουσα. Εἶχε συσταθῆ ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον, ὅπερ προσείλκυε τοὺς πανταχόθεν τῆς Ἀνατολῆς σπουδαστάς, ἀφήρεσε δὲ πλείστους καὶ ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων καθηγητῶν τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αὐτῆς ἐλάχιστοι ἦσαν οἱ φοιτῶντες.

Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου ἡ Ἀκαδημία αὕτη κατηργήθη χωρὶς νὰ δημοσιευθῇ οὐδὲν διάταγμα καταργήσεως. Μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἔκλεισαν αἱ πύλαι της ἐδίδασκον εἰς αὐτὴν οἱ ἀκόλουθοι καθηγηταί: Ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ οἱ ἱερομόναχοι Φώτιος Κάντας καὶ Εὐστάθιος Βουλισμᾶς, ὁ κατόπιν γενόμενος ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας· ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ οἱ Χ. Φιλητᾶς, Πέτρος Βράϊλας Ἀρμένης, Ι. Οἰκονομίδης, Ἰωάν. Δελβινιώτης, Β. Βέκκερ, Χρ. Λαβρᾶνος καὶ Σπυρίδων Κατσαΐτης· ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ οἱ Ἀναστάσιος Λαζαρέτης, Λ. Ἰός, Ὄθων Σ. Πυλαρινός, Σπυρίδων Μουστοξύδης καὶ Ἰωάννης Βραχλιώτης, εἰς δὲ τὴν Ἰατρικὴν Σχολὴν οἱ Ἄγγελος Κογιεβίνας, Χρ. Λαβρᾶνος, Χαρ. Τυπάλδος Πρετεντέρης, Κ. Ζαβιτσᾶνος καὶ Ἠλίας Πολίτης.

Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία παρ' ὅλας τὰς ἀντιδράσεις τὰς ὁποίας συνήντησε καὶ τὰς περιπετείας ἃς διῆλθεν, ἐξεπλήρωσεν ἐν τούτοις τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς, εἰς ταύτην δὲ ἐσπούδασαν ὄχι μόνον Ἑπτανήσιοι ἀλλὰ καὶ πλῆθος ἄλλο νέων ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, οἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὰς ὑπηρεσίας τοῦ τότε ὀργανουμένου ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐξ αὐτῆς ἐπίσης ἐλήφθησαν διαπρεπεῖς καθηγηταὶ καὶ ἐδίδαξαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ δρᾶσις ὅμως αὐτῆς ἐξετείνετο καὶ πέραν τῶν αἰθουσῶν της.

Παραρτήματα τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας ἦσαν τὸ Φαρμακευτικὸν Σχολεῖον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξήρχοντο οἱ φαρμακοποιοί, τὸ Μουσεῖον τῆς φυσικῆς, τὸ Χημεῖον, ὁ Βοτανικὸς κῆπος, τὸ Γραφεῖον τοῦ πολιτικοῦ μηχανικοῦ καὶ ἡ Βιβλιοθήκη, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπῆρχεν ἡ λαμπρὰ συλλογὴ τῶν ὀρυκτῶν τῆς Σιβηρίας, τὴν ὁποίαν εἶχε δωρήσει ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας.

Ὁ βίος τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας διήρκεσεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη, ἀπεφοίτησαν δὲ ἐξ αὐτῆς χιλιάδες σπουδαστῶν, οἵτινες ἐτίμησαν τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην.

Ἐκ τῶν τελευταίων της καθηγητῶν μετὰ τὴν κατάργησιν αὐτῆς μετετέθησαν εἰς τὸ Ἀθηναϊκὸν Πανεπιστήμιον οἱ καθηγηταὶ Χρ. Φιλητᾶς, Χαρ. Τυπάλδος Πρετεντέρης καὶ ὁ Ὄθων Σ. Πυλαρινός. Ἀλλ' ὁ Φιλητᾶς, γέρων πλέον, δὲν ἀπεδέχθη τὸν νέον αὐτοῦ διορισμὸν καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Κέρκυραν. Τὸ ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Κερκύρας οἰκοδόμημα, ὅπου ἐγκατεστάθη τὸ πρῶτον ἡ Ἀκαδημία, μετεβλήθη εἰς φρουραρχεῖον καὶ ἐπὶ τῆς προσόψεως αὐτοῦ ἐνετοιχίσθη ἀναμνηστικὴ πλὰξ ἀναμιμνήσκουσα ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἱδρυθὲν μετὰ τόσους αἰῶνας ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον.

Θ. Β.

Ἀκαδημία Μοσχοπόλεως. — Συνεστήθη κατ' ἀρχὰς ὡς ἀνωτέρα σχολὴ ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος εἰς τὴν ἀκμάζουσαν τότε πόλιν, τὴν εὑρισκομένην μεταξὺ Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας. Η Μοσχόπολις ἀρχομένου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἠρίθμει 60.000 κατοίκων, ὑπῆρξε δὲ τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ὑφίστατο εἰς αὐτὴν εὐρεῖα βιομηχανία. Εἶχεν αὐτόνομόν τινα διοίκησιν, τοῦτο δὲ συνετέλεσεν ὥστε μετὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας νὰ καταστῇ κέντρον παιδεύσεως, ἐπιδρασάσης εὐεργετικῶς πρὸς φωτισμὸν ὁλοκλήρου τῆς περιφερείας αὐτῆς. Ἐνωρίτατα ἡ σχολὴ τῆς Μοσχοπόλεως ἔφθασεν εἰς περιωπὴν διαφιλονικοῦσα τὰ πρωτεῖα μεταξὺ ὅλων τῶν σχολῶν τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας, τῷ δὲ 1744 ὠνομάσθη ***Νέα Ἀκαδημία***, διότι τὰ διδασκόμενα εἰς αὐτὴν μαθήματα ἔφερον ἀκαδημαϊκὸν ὅλως χαρακτῆρα. Τὰ μαθήματα ταῦτα ἦσαν τὰ ἑλληνικά, τὰ λατινικά, ἡ φιλοσοφία, ἡ θεολογία καὶ τὰ μαθηματικά. Εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ταύτην ἐδίδασκον οἱ ἀριστεῖς τῶν γραμμάτων, τὰ δὲ παρεχόμενα μέσα καὶ ἡ ἄνεσις μιᾶς μεγάλης πόλεως συνεκέντρουν μέγαν ἀριθμὸν σπουδαστῶν πανταχόθεν.

Τὸ κτίριον εἰς τὸ ὁποῖον ἐλειτούργει τὸ ἀνώτατον τοῦτο ἐκπαιδευτήριον ταχέως ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο ἀνεπαρκὲς διὰ τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν φήμην αὐτοῦ, ἀπεφασίσθη δ' οὕτω τῷ 1750 ἡ ἐκ βάθρων ἀνέγερσις μεγαλοπρεποῦς οἰκοδομήματος, ὅπως δυνηθῇ, ἐκτὸς τῶν αἰθουσῶν τῶν παραδόσεων, νὰ περιλάβῃ καὶ πάντα τὰ ἐκ τῆς Ἀκαδημίας ἐξαρτηθέντα συναφῆ παραρτήματα καὶ ἐργαστήρια. Τότε ὁ πατριάρχης Ἀχριδῶν Ἰωάσαφ, Μοσχοπολίτης τὴν πατρίδα, διατρίβων κατὰ τὸ θέρος, ὅπως συνήθως πάντες οἱ πατριάρχαι Ἀχριδῶν, εἰς τὴν παρὰ τὴν πόλιν Μονὴν τοῦ Προδρόμου, ἐφιλοδόξησε νὰ γίνῃ ὁ πρωτεργάτης τῆς ἀνιδρύσεως τῆς νέας οἰκοδομῆς τῆς Ἀκαδημίας Μοσχοπόλεως. Εἰς τὸν κώδικα τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου φαίνονται γεγραμμένα τὰ σχετικὰ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου: «Κατάλογος τῶν ἀφιερωσάντων ἐπὶ τοῦ Μακαριωτάτου καὶ λογιωτάτου πατρὸς ἡμῶν καὶ πατριάρχου τῶν Α' Ἰουστινιανῶν Ἀχριδῶν Κυρίου Ἰωάσαφ, συνεργασίᾳ καὶ προτροπῇ αὐτοῦ κατ' ὄνομα εἰς σύστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου διὰ ψυχικὴν αὐτοῦ σωτηρίαν καὶ μνημόσυνον αἰώνιον». Εἰς τὸν κατάλογον τοῦτον ἀναγράφονται ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰ ὀνόματα τῶν δωρητῶν καὶ τὰ ποσὰ εἰς *ἄσπρα* (νόμισμα ἐν χρήσει τότε, τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία ἦτο περίπου τῆς ἀργυρᾶς σήμερον δραχμῆς). Ὁ μητροπολίτης Καστορίας διέθεσεν 60.000, ὁ ἡγούμενος τοῦ ὁσίου Ναούμ, τῆς διασήμου παρὰ τὴν λίμνην Ἀχρίδος Βυζαντινῆς Μονῆς, ἄσπρα 12.000, οἱ πρόκριτοι Μοσχοπόλεως, τῶν ὁποίων ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα λεπτομερῶς 250,000, καὶ ἔπειτα ἀκολουθοῦν τὰ ὀνόματα τῶν συντεχνιῶν τῆς πόλεως, τῶν ὁποίων αἱ εἰσφοραὶ ἀνέρχονται εἰς 312,000 ἄσπρων.

Τὰ κολοσσιαῖα διὰ τὴν ἐποχὴν ταῦτα ποσὰ κατετέθησαν τὴν πρώτην ἡμέραν, ὅτε ὁ Πατριάρχης Ἰωάσαφ συνεκάλεσεν εἰς συνέλευσιν τοὺς προὔχοντας καὶ τὰς συντεχνίας καὶ διὰ φλογεροῦ λόγου ἀνέπτυξεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνάγκην, ὅπως ἐγερθῇ μέγα κτίριον διὰ τὴν Ἀκαδημίαν, ἄξιον τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ πλούτου τῆς πόλεως. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ λόγου τοῦ ἱεράρχου ἡ ἐξαφθεῖσα φιλοτιμία τῶν φιλομούσων Μοσχοπολιτῶν ἐξησφάλισεν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τὰς ἀπαιτουμένας δαπάνας, δι' ὧν ἠγέρθη τὸ περίβλεπτον ἐκπαιδευτήριον. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὰ σωματεῖα τῆς πόλεως καὶ αἱ πολυάριθμοι συντεχνίαι αὐτῆς ἀνέλαβον ἑκάστη ἐξ αὐτῶν τὴν δαπάνην τῆς ἐκπαιδεύσεως ἑνὸς νέου εἰς τὰ ἑλληνικά, λατινικά, θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ μαθήματα.

Εἰς ἕτερον φύλλον τοῦ αὐτοῦ κώδικος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Προδρόμου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξιστορεῖται ἡ ἱστορία τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς κτίσεως αὐτῆς, ὑπάρχουν σημειούμενα τὰ ἀκόλουθα: «Κατὰ τὸ ΑΨΝ' ἔτος σωτήριον τοῦ πανιερωτάτου, λογιωτάτου καὶ θεοπροβλήτου Μητροπολίτου τῆς ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Μοσχοπόλεως, Κορυτσᾶς καὶ Σελεσφόρου κυρίου Νικηφόρου, ἐπὶ τῶν ἐντιμοτάτων καὶ εὐγενεστάτων ἀρχόντων τῆς καθ' ἡμᾶς πολιτείας κλπ. (ἕπονται τὰ ὀνόματα τῶν προυχόντων) ἰθύνοντος τοὺς διδασκαλικοὺς οἴακας τοῦ σοφωτάτου, λογιωτάτου καὶ τῆς ἡμῶν πατρίδος ἀρίστου διδασκάλου κυρίου Θεοδώρου Καβαλλιώτου, ἐκτίσθη ἐκ θεμελίων τὸ περίφημον Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, ὁ ἄκρος στολισμὸς τῆς πολιτείας, ἡ εὐκοσμία τῶν ἠθῶν, τὸ φῶς τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ἐπὶ τὸ πρῶτον φῶς ἀνάγον καὶ διὰ τῶν διαρκεστάτων ἀγωνισμάτων αὐτῶν καὶ ἐνθέου ζήλου καὶ προθυμίας εὐσεβοῦς ἐστερεώθη κατὰ πάντα».

Οὕτως ἀνῳκοδομήθη καὶ ἀνωργανώθη τῷ 1750 ἡ νέα τῆς Μοσχοπόλεως Ἀκαδημία, ἥτις πράγματι ἀπέβη «ὁ ἄκρος στολισμὸς τῆς πολιτείας». Ἡ ψυχὴ αὐτῆς ἐγένετο ὁ Θεόδωρος Καβαλλιώτης πολιτογραφηθεὶς εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀκαδημίας ἀφιερώσας τὸν βίον του. Κατήγετο οὗτος ἐκ Καβάλλας καὶ ἐσπούδασεν εἰς Ἰωάννινα ὑπὸ τὸν Εὐγένιον Βούλγαρην, ἐγκατεστάθη δὲ εἰς Μοσχόπολιν καὶ διηύθυνε τὴν μεγάλην σχολὴν αὐτῆς τὴν ὁποίαν μετέτρεψεν εἰς *Ἀκαδημίαν*. Ἐκ τοῦ ἱδρύματος τούτου προῆλθον διάσημοι ἄνδρες, οἵτινες μετέφερον τὰ φῶτα πανταχοῦ γενόμενοι διευθυνταὶ σχολῶν, διδάσκαλοι καὶ συγγραφεῖς. Τῆς Σχολῆς ταύτης μαθηταὶ ὑπῆρξαν ὁ πατριάρχης Ἀχριδῶν Ἰωάσαφ, Γρηγόριος ὁ Βοσκοπολίτης, ὁ ἱερομόναχος Διονύσιος Μαντούκας, μητροπολίτης Καστορίας, ὁ φιλόσοφος, θεολόγος καὶ κῆρυξ, ὁ ἱερεὺς Ἰωάννης Χαλκεύς, ὁ διευθυντὴς τοῦ Φλαγγιανοῦ Φροντιστηρίου ἐν Βενετίᾳ, ὁ Ἀθανάσιος Στήριας, ὁ Νεκτάριος Τέρμπος, ὁ Δημήτριος Πάμπερις, ὁ νομοφύλαξ Βρετός, ὁ Νικόλαος Σαμσάλας, ὁ Ναοὺμ Γκούστας, ὁ διδάσκαλος Σάβας, οἱ Τοῦρται, ὁ Κωνσταντῖνος Τζαχάνης, ὁ πολυγλωσσότατος καὶ πολυμαθέστατος ἀνήρ, καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, οἵτινες ἐχρημάτισαν σπουδασταὶ καὶ εἶτα καθηγηταὶ τῆς Ἀκαδημίας Μοσχοπόλεως.

Εἰς τὴν Ἀκαδημίαν προσηρτήθη τὸ ἀπὸ τοῦ 1720 λειτουργοῦν τυπογραφεῖον τῆς κοινότητος, τὸ πρῶτον μετὰ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει συσταθὲν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Λουκάρι, τοῦ ὁποίου τόσον βραχεῖα ὑπῆρξεν ἡ διάρκεια. Τοῦ τυπογραφείου τούτου διευθυντὴς ἐγένετο ὁ λόγιος Γρηγόριος Κωνσταντινίδης, εἰς αὐτὸ δὲ ἐξετυπώθησαν πλεῖστα συγγράμματα φιλοσοφικά, θεολογικὰ καὶ διδακτικά, οὕτω δὲ τὸ ἐργαστήριον τοῦτο τῆς Ἀκαδημίας ἐπρομήθευε τὰ χρήσιμα εἰς τὰς ἑλληνικὰς σχολὰς βιβλία. Ἐπίσης ἡ Ἀκαδημία διετήρει δημοσίαν βιβλιοθήκην πλουσίαν εἰς χειρόγραφα καὶ εἰς ἔντυπα. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη κατηρτίσθη καὶ ἐπλουτίσθη ἀπὸ δωρεὰς τῶν Μοσχοπολιτῶν. Εἰς τὸν προαναφερθέντα κώδικα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Προδρόμου ὑπάρχουν σημειωμέναι καὶ αἱ γενόμεναι δωρεαί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ αἰδεσιμωτάτου *Παπᾶ κὺρ Γεωργίου Σίνα*, ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας Σίνα τῆς ἱδρυσάσης τὸ μέγαρον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὅστις «ἀφιέρωσεν εἰς τὸ σχολεῖον πολλὰ βιβλία ἑλληνικὰ καὶ βιβλία ρωμαϊκὰ (λατινικά)».

Τῆς βιβλιοθήκης ταύτης τὰ τελευταῖα λείψανα συμποσούμενα εἰς ἑπτακοσίους τόμους, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ἐκδόσεις τῆς ἀκαδημαϊκῆς τυπογραφίας, διεσώζοντο μέχρι τοῦ 1916, ὅτε κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν ὀρδῶν τοῦ εἰσβαλόντος Σαλὺ— Μπούτκα.

Ἐξάρτημα ἐπίσης τῆς Ἀκαδημίας Μοσχοπόλεως ἦτο καὶ τὸ μόνον ἐν Ἑλλάδι τότε ὑπάρχον Ὀρφανοτροφεῖον, λειτουργοῦν καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1756 καὶ τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο *Ὀρφανοδιοικητήριον*. Τὸ ἵδρυμα τοῦτο εἶχεν ἴδιον ὀργανισμὸν καὶ ἰδιαίτερον ταμεῖον, εἶχε δὲ τεθῇ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἦτο, ὡς ἀναφέρει ὁ κῶδιξ, «τῶν πτωχῶν καταφύγιον καὶ πλήρωμα πασῶν τῶν ἀρετῶν». Εἰς τὸ ὀρφανοδιοικητήριον τοῦτο ἐλάμβανον οἱ τρόφιμοί του τὴν πρώτην των παίδευσιν, ἐξ αὐτῶν δὲ τὰ σωματεῖα καὶ αἱ συντεχνίαι ἐλάμβανον τοὺς ἀρίστους καὶ δαπάναις αὐτῶν τοὺς ἐξεπαίδευον εἰς τὴν Ἀκαδημίαν. Οὕτω δὲ ἡ Ἀκαδημία τῆς Μοσχοπόλεως εἶχε τὴν ἐποπτείαν ὁλοκλήρου τοῦ λειτουργοῦντος ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ἐν τῇ μικρᾷ αὐτῇ πολιτείᾳ, ἡ φήμη του δὲ ἦτο τοιαύτη, ὥστε συνέρρεον πανταχόθεν τῆς Βορείου Ἑλλάδος οἱ ὀρεγόμενοι εὐρυτέρας μορφώσεως. Τὸ λαμπρὸν τοῦτο ἵδρυμα ἐλειτούργει μέχρι τοῦ 1769, ὅτε ὅμως κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὀρλὼφ ἠκολούθησαν εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος δηώσεις πόλεων καὶ ὁμαδικαὶ σφαγαὶ Ἑλλήνων καὶ ἡ Μοσχόπολις ἔσχε θλιβερὰν τύχην.

Εἰς τὸν προαναφερθέντα κώδικα τῆς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ἀναφέρεται ὅτι τὴν 21 Μαΐου 1769 ἄγρια στίφη ἐπιδρομέων ἐπέπεσαν κατ' αὐτῆς ὡς ὕαιναι, ἐλεηλάτησαν αὐτὴν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, κατέσφαξαν τοὺς κατοίκους της, τὴν ἐπυρπόλησαν καὶ τὴν μετέβαλον εἰς ἄμορφον μᾶζαν ἐρειπίων. Κατὰ τὴν ἀπαισίαν ταύτην ἡμέραν παρεδόθη βορὰ τῶν φλογῶν καὶ τὸ ἐγκαλλώπισμα τῆς Μοσχοπόλεως, ἡ Ἀκαδημία της. Μετὰ τῆς ἀνθούσης πόλεως ἐξέλιπε καὶ ἡ ἑστία ἐκείνη τῶν γραμμάτων, ἥτις ἐπὶ ἕνα περίπου αἰῶνα ἔρριπτε τὴν ἀκτινοβολίαν αὐτῆς ἐφ' ὅλης τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως διεσπάρησαν πανταχοῦ καὶ ἵδρυσαν ἀποικίας εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην καὶ εἰς ἄλλα τῆς Ἑλλάδος μέρη. Ὅσοι ἐκ τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν μαθητῶν της διεσώθησαν, ἐχρησίμευσαν ὡς διδάσκαλοι ἄλλων σχολῶν, ἐξ αὐτῶν δὲ ἀνεδείχθησαν συγγραφεῖς τιμήσαντες τὰ ἑλληνικὰ γράμματα κατὰ τὴν δυσχείμερον ἐκείνην ἐποχήν.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Γεωργικὴ Ἀκαδημία Κεφαλληνίας. — Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἱδρύθη τῷ 1791 ἐν Ἀργοστολίῳ, τῇ εἰσηγήσει τοῦ τότε προβλεπτοῦ τῆς βενετικῆς Δημοκρατίας Ἀγγέλου Τζώρτζη, τοῦ ὁποίου τὴν γνώμην ἠσπάσθησαν ἔγκριτοι Κεφαλλῆνες, ἐν οἷς καὶ οἱ ἰατροὶ Ἄγγελος καὶ Φραγκῖσκος Τσουλάται, οἵτινες δύνανται νὰ θεωρηθῶσι καὶ οἱ πρῶτοι ἱδρυταὶ αὐτῆς. Ἡ Γερουσία τῆς Βενετίας ἐνίσχυσε τὴν ἑταιρείαν ταύτην, χορηγήσασα εἰς αὐτὴν ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν ἐξ ἑκατὸν πεντήκοντα χρυσῶν δουκάτων, θέλουσα οὕτω νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας ἐν Ἑπτανήσῳ. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων συντελεστῶν τοῦ ἱδρύματος τούτου ἀναφέρονται οἱ Στέφανος Χοϊδᾶς, Μ. Μεταξᾶς Λυσσέος, Σ. Ἄννινος, Δημήτριος Πινιατόρος, Ἀναστ. Ἠήλικας, Β. Καρύδης, Ἀναστ. Καροῦσος, Κ. Μιλιαρέσης, Ἰωάν. Κρασσᾶς καὶ ἄλλοι. Οἱ Στ. Χοϊδᾶς καὶ Μαρ. Μεταξᾶς διετέλεσαν καὶ Πρόεδροι ἢ κατ' ἄλλους Πρυτάνεις. Ὁ Ἄγγ. Τσουλάτης γραμματεὺς ὤν, ἐξεφώνησε καὶ τὸν ἐναρκτήριον λόγον καὶ συνέταξε τὸν κώδικα τῆς Ἀκαδημίας τυπωθέντα εἰς Βενετίαν τῷ 1792.

Τὰ μέλη ἡμιλλῶντο τίς περισσότερον νὰ ἐργασθῇ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ οὕτω τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κτηματικοῦ κόσμου ἐτηρεῖτο καὶ ἐξεδηλοῦτο ἀμείωτον ὑπὲρ τοῦ εὐεργετικοῦ τούτου ἱδρύματος. Διατριβαὶ ἀνεγινώσκοντο ἐν ταῖς αἰ-

Digitized by Google

θούσαις τῆς Ἀκαδημίας, ὑπομνήματα σχετικὰ ὑπεβάλλοντο καὶ συνεχῶς ἐγίνοντο συζητήσεις ἐπὶ γεωργικῶν θεμάτων. Προσεπάθησεν ἡ Ἀκαδημία νὰ εἰσαγάγῃ τὴν καλλιέργειαν τῶν γεωμήλων, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε τὴν διάδοσιν αὐτῶν. Δεκαπέντε ἔτη πρὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀκαδημίας, καθ' ἣν ἐποχὴν ἀγρία σιτοδεία κατεμάστιζε τὴν Ἰταλίαν καὶ ἄλλας εὐφόρους χώρας, ὁ Ἀντώνιος Ζάνος συνέγραψεν ἔργον «περὶ καλλιεργείας καὶ τῆς χρήσεως τῶν γεωμήλων» ὅπερ ἀπέστειλεν εἰς Ἑπτάνησον συνοδευόμενον καὶ ὑπὸ κονδύλων διὰ τὴν σπορὰν αὐτῶν πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἄρτου ἐκ σίτου ἢ ἀραβοσίτου. Πολλοὶ τότε προέβησαν εἰς καλλιέργειαν καὶ ἐπὶ δύο ἢ τρία ἔτη ἦτο καλὴ ἡ συγκομιδή, ἀλλὰ ταχέως ἐσκέφθησαν «ὅτι εἰς χώραν ποὺ φύονται σιτηρὰ καὶ ἄριστος ἀραβόσιτος δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ καταφεύγωμεν εἰς τροφὴν κεκρυμμένην ὑπὸ τὴν γῆν. Ἂς ἀφήσωμεν τὰ γεώμηλα διὰ τὰ ψυχρὰ βόρεια μέρη καὶ ἡμεῖς οἱ γεννηθέντες ὑπὸ εὐεργετικὸν οὐρανόν, ἂς εὐχαριστηθῶμεν ἀπὸ τὰ δῶρα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἡ εὐηλία γῆ μᾶς παράγει». Οὕτως ἡ Ἀκαδημία εὑρίσκετο πρὸ ἐκπεφρασμένης δυσμενοῦς κατὰ τῶν γεωμήλων γνώμης. Ἐν τούτοις δὲν ἐδίστασε νὰ προβῇ εἰς δοκιμάς, ἀποβάσας ἐπιτυχεῖς, ἀνέθεσε μάλιστα εἰς τὸν Κήνσορα Σάββαν Ἄννινον νὰ συνεχίσῃ τὰς δοκιμὰς καὶ νὰ γράψῃ εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν ὁδηγίας περὶ τῆς καλλιεργείας καὶ τῆς χρήσεως τῆς πατάτας.

Ἐκτὸς τῆς ἐργασίας της ταύτης ἐπεμελήθη ἡ Ἀκαδημία τὴν ἐπέκτασιν τῆς φυτείας τῶν ἐλαιῶν καὶ καστανεῶν, συνέστησε τὴν συλλογὴν τῆς ῥητίνης καὶ ἐμερίμνησε διὰ τὴν ἀναδάσωσιν τῶν ὀρέων. Εἰσήγαγε τὴν ποικιλίαν τοῦ σίτου, ὅστις ἔχει ἰδιαζούσης μνείας διαφοράν, φέρων σύνθετον στάχυν καὶ ἀποκαλεῖται ὑπὸ τῶν Γάλλων «Blé de Miracle» ἢ «d'Abondance». Κατ' ἀρχὰς ἔκαμε δοκιμαστικὴν καλλιέργειαν τῆς ποικιλίας ταύτης ὁ Εὐάγγελος Κουδούρης εἰς Πεσάδαις καὶ μετέπειτα εἰς τὸν ἐν Κουτάβῳ Ἀκαδημαϊκὸν κῆπόν των οἱ ἑταῖροι τῆς Ἀκαδημίας. Ὁ εὐρύτατος οὗτος κῆπος ἐχρησίμευε καὶ ὡς φυτώριον καὶ δοκιμαστήριον νέων μεθόδων σπορᾶς καὶ καλλιεργείας. Εἰσήγαγεν ἐπίσης ἡ Ἀκαδημία ποικιλίας αἰγυπτιακοῦ καὶ βαρβαρικοῦ σίτου. Ἐχρησιμοποίησε τὴν «ἀμερικανικὴν ἀγαύην» τὴν κοινῶς καλουμένην «ἀθάνατο» διὰ τὴν περίφραξιν τῶν ἀγρῶν καὶ ἐσυνέχισε τὴν καλλιέργειαν τῶν φυτῶν τὰ ὁποῖα ὁ γεωργόφιλος Μαρῖνος Χαρβούρης εἶχεν εἰσαγάγει εἰς Κεφαλληνίαν, τουτέστιν τοῦ *ἰνδικοῦ* (anil), τοὺς σπόρους τοῦ ὁποίου ἐπρομήθευσεν ὁ ἐν Πατανίῳ καθηγητὴς τῆς Ἀγρονομίας Π. Ἀρδουΐνος, τοῦ *σακχαροκαλάμου* καὶ τοῦ *δενδρώδους ἀμερικανικοῦ βάμβακος* (xilon arboreum). Ὅταν ὁ διαπρεπὴς Ἰταλὸς γεωπόνος Τρέκος ἀπέστειλε πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν πραγματείαν περὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ *λίνου*, τοῦ λεγομένου «*μαρτζουόλο*», διότι σπείρεται ἀπὸ 25 Μαρτίου ἕως 15 Ἀπριλίου, μέλος τῆς Ἀκαδημίας, ἐν συνεδριάσει, παρουσιάζον τὸ ἔργον προέβη εἰς σχετικὴν εἰσήγησιν μὲ τὴν σύστασιν ὅπως δοθοῦν εἰς τοὺς γεωργοὺς αἱ σχετικαὶ ὁδηγίαι διὰ τὴν καλλιέργειαν.

Ὁ Ἀναστάσιος Καροῦσος, ἐκ τῶν μᾶλλον δραστηρίων μελῶν, εἰργάσθη ἰδιαιτέρως ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς γεωργίας τῆς νήσου. Ἐχειρίσθη τὸ ζήτημα τῆς ἐπιφερομένης εἰς τὴν γεωργίαν ζημίας ἐκ τοῦ διαμελισμοῦ τῶν κτημάτων καὶ τῆς ἐκ τούτου ἀπομακρύνσεως τῶν γεωκτημόνων ἐκ τοῦ γεωργικοῦ καὶ παραγωγικοῦ στίβου. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης τῷ 1798 λαμπρὰν περὶ μελισσῶν πραγματείαν, δι' ἧς ἀπεδείκνυε τὴν μεγάλην ὠφέλειαν τοῦ ἐντόμου τούτου καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ παραγομένων προϊόντων. Ὁ Στέφανος Χοϊδᾶς, διακεκριμένος ἰατρὸς καὶ ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων καὶ οὗτος ἑταίρων, χρηματίσας μάλιστα γραμματεὺς καὶ πρόεδρος τοῦ ἱδρύματος, ἠσχολήθη εἰς τὴν φυτολογίαν καὶ κατήρτισε τὴν κεφαλληνιακὴν χλωρίδα, ἐπὶ πλέον δὲ τὸν ἀπησχόλησαν γεωργικὰ καὶ οἰκονομικὰ ζητήματα ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως. Ἔχων προσωπικὴν κτηματικὴν πεῖραν ἐπραγματεύθη τὸ ἐνδιαφέρον τότε ζήτημα τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἰδιοκτησιῶν, ὡς ἀποδεικνύει ἡ κατὰ τὸ 1794 δημοσιευθεῖσα εἰς Ἑνετίαν σχετικὴ πραγματεία του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Degli ostacoli che porta all' Agricoltura in Cefalonia la dispersione delle terre». Λίαν πρακτικὴ ἦτο καὶ ἡ διάλεξίς του περὶ τῆς γεωργήσεως τῶν ἀκαλλιεργήτων ἀγρῶν, ἐν ᾗ ὑπεδείκνυε τὴν ἀνάγκην ἐπιψηφίσεως νόμου περὶ δωρεῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου εἰς οἰκογενείας εὑρισκομένας ἐγγὺς τῶν χέρσων ἐκτάσεων. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπέβη τόσον φλέγον, ὥστε ἡ Ἀκαδημία συνέστησε δεκαπέντε ἐπιτροπὰς πρὸς ἔρευναν τῶν χέρσων ἐκτάσεων καὶ ὑπόδειξιν τῶν ληπτέων μέτρων. Ἡ συγκέντρωσις τῶν ἰδιοκτησιῶν ἀπέβη ἔκτοτε ζήτημα γενικοῦ ἐνδιαφέροντος μελετώμενον ὑπό τε τῆς Διοικήσεως καὶ τῶν ἐπιλέκτων ἐπιστημόνων, ὅπως ὁ Φραγκῖσκος Τσουλάτης, ὅστις καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1794 τὴν διάλεξίν του τὴν ἀφορῶσαν τὴν ζημίαν τὴν ἐπιγενομένην εἰς τὴν γεωργίαν τῆς Κεφαλληνίας ἐκ. τοῦ διαμελισμοῦ τῶν κτημάτων καὶ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν γεωκτημόνων. Ἀνετέθη δὲ καὶ εἰς τὸν νομομαθῆ Μαρῖνον Μεταξᾶ Λυσσέον νὰ συντάξῃ ὑπόμνημα, τὸ ὁποῖον ὑπεβλήθη εἰς τὰς ἁρμοδίας ἀρχάς.

Ἡ Ἀκαδημία ἐμερίμνησεν ἐπίσης καὶ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς προβατοτροφίας ἀγροζημιῶν. Σημειωτέον ὅτι μία τῶν ἀφορμῶν τῆς συστάσεως τῆς Ἀκαδημίας ταύτης ἦτο ἡ προσπάθεια τῆς ἐξευρέσεως καταλλήλων μέτρων πρὸς περιστολὴν τῶν καταχρήσεων τῶν πολυαρίθμων ποιμνίων. Οἱ ποιμένες κατώρθωναν νὰ δολιεύωνται πάντοτε καὶ νὰ ματαιώνουν τὰ μέτρα τῶν ἀρχῶν ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὸ τῆς ἑνετικῆς Κυβερνήσεως ληφθὲν μέτρον, νὰ περιορισθῇ τότε

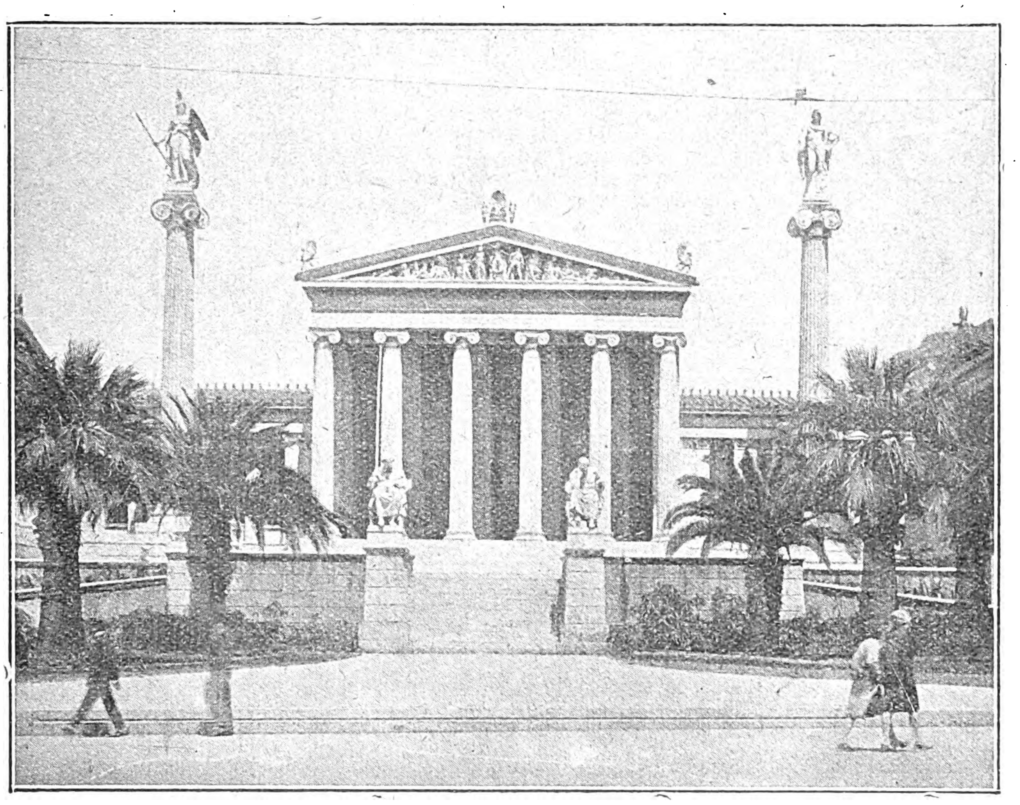

Ἐξωτερικὴ ἄποψις τῆς Σιναίας Ἀκαδημίας.

ἡ βοσκὴ εἰς τὰ ὄρη, ἦτο ἀλυσιτελές, δεδομένου ὅτι τὸ ψῦχος τὸν χειμῶνα καὶ ἡ ἔλλειψις ὕδατος κατὰ τὸ θέρος ἐκώλυον τὴν διαρκῆ εἰς αὐτὰ παραμονήν των. Τῷ 1777 μάλιστα εἶχεν ἀπαγορευθῆ τελείως ἡ βοσκὴ εἰς Ζάκυνθον, κατὰ δὲ τὸ 1809 εἰς Κεφαλληνίαν ἐπετρέπετο εἰς ὡρισμένας θέσεις. Ἡ Ἀκαδημία δι' ὑπομνήματος ὑπέβαλε τὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου σκέψεις της.

Ἡ Ἀκαδημία προεκήρυττε διαγωνισμοὺς καὶ ἀπένεμε βραβεῖα. Τῷ 1793 ἐπὶ παραδείγματι προεκήρυξεν ἐλαιοκομικὸν διαγωνισμὸν μὲ βραβεῖα μετάλλιον χρυσοῦν ἀξίας δώδεκα τσεκινίων. Τρία ἄτομα συνηγωνίσθησαν καὶ ἡ ἀνάλυσις τῶν ὑποβληθεισῶν μελετῶν εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἀκαδημίας τὴν γραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ Φραγκ. Τσουλάτη καὶ ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 23 Μαΐου 1796. Τὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας ὑπῆρξαν οἱ μόνοι ἐξ Ἑλλάδος διακριθέντες συνεργάται τοῦ ἀξιολόγου περιοδικοῦ τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1789 ἐδημοσιεύετο εἰς Βενετίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Νέα Ἐφημερὶς τῆς Ἰταλίας» καὶ τοῦ ὁποίου αἱ σελίδες ἀφιεροῦντο εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, τὴν γεωργίαν, τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον.

Ἡ πτῶσις τῆς ἑνετικῆς Πολιτείας καὶ αἱ πολιτικαὶ ἐν γένει ἀνωμαλίαι ἀνέκοψαν τὸν ζῆλον τῶν μελῶν καὶ ἡ Ἀκαδημία ἔπαυσεν ἔκτοτε δρῶσα καὶ ἐργαζομένη. Δ. Λ. Ζ

Ἀκαδημία Σμύρνης.—Ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀρχομένου τοῦ 1826 συνεστήθη ἐπιστημονικὸν καὶ φιλολογικὸν σωματεῖον ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ προξένου τῆς Γαλλίας Δαβίδ, ὑποκινηθέντος ὑπὸ τοῦ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως προξένου τῆς Γαλλίας ἐν Ἀθήναις Λουδοβίκου Φωβέλ, ὅστις ἐγκαταλείψας τὰς Ἀθήνας εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς Σμύρνην. Τὸ σωματεῖον τοῦτο τὸ ἀναφερόμενον ὡς *Ἀκαδημία* εἶχε τὸν χαρακτῆρα φιλολογικοῦ ἁπλῶς συλλόγου ἢ μᾶλλον λέσχης, εἰς ἣν συνήρχοντο λόγιοί τινες καὶ διερχόμενοι ἐκεῖθεν ἀρχαιολόγοι. Θ. Β.

Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.—Ὁ πόθος τῆς ἱδρύσεως Ἀκαδημίας ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχε καὶ πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, εἶχον δὲ λάβει τὸν τίτλον τοῦτον ἀνώτερά τινα ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια λειτουργοῦντα κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Ἀναφέρεται πρὸς τούτοις προσπάθειά τις περὶ συστάσεως *Φιλαθηναϊκῆς Ἀκαδημίας* ἀπὸ τοῦ 1812, ἥτις κατέληξεν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς «**Φιλομούσου Ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν**» (βλ. λ.).

Σῆμα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Διαρκούσης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅτε ἤρξατο ἡ πρώτη ἐκπαιδευτικὴ ὀργάνωσις ἐν Ἑλλάδι, εἰσαχθεισῶν τῶν νέων ἐκπαιδευτικῶν μεθόδων ἐν τῇ προκαταρκτικῇ ἐκπαιδεύσει, ἡ ἐν Ναυπλίῳ Κυβέρνησις ἐσκέφθη τῷ 1824 περὶ ἱδρύσεως Ἀκαδημίας εἰς τὸ Ἄργος, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς ὁποίας θὰ ἐτίθετο ἡ ὅλη ἐκπαιδευτικὴ ὀργάνωσις τῆς χώρας. Ἡ τότε κατάστασις δὲν ἐπέτρεψε τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἰδέας ταύτης. Ὡς ὅμως διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου ἔπνευσαν εὐμενέστεραι πνοαί, ἐξεδηλώθη ζωηρὰ ἡ ἐπιθυμία τῆς συστάσεως Ἀκαδημίας ὑπὸ τῶν συρρευσάντων ἐν Ἑλλάδι λογίων καὶ ἐπιστημόνων. Ὁ Καποδίστριας ἀντετάχθη πάσῃ δυνάμει κατὰ τῶν τοιούτων διαθέσεων τοῦ κοινοῦ, θεωρῶν ὅτι πρὸ παντὸς ἔπρεπε νὰ ἐξαπλωθῇ ἡ δημοτικὴ παίδευσις πρὸς βελτίωσιν τῶν ἠθῶν, ἑπόμενος εἰς τὰς συστάσεις τοῦ φίλου του πρίγκιπος Ἀλεξάνδρου Στούρτζα, τοῦ ὁποίου δημοσιευθὲν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους βιβλίον περὶ τῆς ἀνωτέρας ἐν Γερμανίᾳ παιδεύσεως εἶχε προκαλέσει μέγαν θόρυβον. Ὁ Καποδίστριας εἰς τοὺς ὑποδεικνύοντας εἰς αὐτὸν τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ κοινοῦ τούτου τῶν Ἑλλήνων πόθου ἀπεκρίνετο ὅτι «ἡ ἀλφάβητος ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ τοῦ Γοργίου». Ὡς δὲ ἀναφέρει εἰς τὰς «*Ἱστορικὰς Ἀναμνήσεις*» του ὁ Νικόλαος Δραγούμης, ἁπλοῦς ἀντιγραφεὺς τοῦ Κυβερνήτου, εἰς γενομένην τινὰ συνομιλίαν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἶπε πρὸς αὐτόν: «Τὸ κακὸν ἡμῶν εἶνε ὅτι μόλις μάθετε μερικοὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς, ἔστω καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, χειροτονεῖσθε μόνοι διορθωταὶ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας. Πλὴν ἄλλο γραμματική, ἄλλο κοινωνία καὶ ἄλλο πολιτεία». Οὐδὲ νὰ ἀκούσῃ ἤθελεν ὁ Κυβερνήτης περὶ ἱδρύσεως Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημίας, πρὸ τῆς πλήρους ὀργανώσεως τῆς κατωτέρας καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως· ἐκ τούτου δὲ ἀπεκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀντιφρονούντων φωτοσβέστης.

Μετὰ τὴν κάθοδον τῆς ἀντιβασιλείας εἰς Ναύπλιον, προέβη αὕτη ἀμέσως εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν ὀργάνωσιν τοῦ Κράτους, διὰ τῆς νομοθεσίας δὲ τοῦ Μάουερ ἐτέθησαν αἱ βάσεις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἡμῶν συστήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐλαμβάνετο πρόνοια πρὸς ἵδρυσιν Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημίας, διότι, ἔλεγεν ὁ Γερμανὸς σοφός, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ κατανοήσῃ, «πῶς ἦτο δυνατὸν ἐν τῇ κατ' ἐξοχὴν χώρᾳ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς φιλολογίας νὰ μὴ ἱδρυθῇ ἀνώτερον ἐκπαιδευτήριον καὶ Ἀκαδημία ἅμα τῇ ἐθνικῇ ἀποκαταστάσει της». Ἕνεκα τούτου ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐν Ἑλλάδι καθόδου του ἔσπευδε πρὸς ἵδρυσιν Πανεπιστημίου, Ἀκαδημίας καὶ Φροντιστηρίου. Ἀλλ' ἡ μετάκλησις τοῦ Μάουερ ἐματαίωσε τὴν σύστασιν τῶν ἱδρυμάτων τούτων. Καὶ κατὰ μὲν τὴν ἀνηλικιότητα τοῦ βασιλέως Ὄθωνος ἡ ἀντιβασιλεία ἐδημοσίευσε διάταγμα περὶ ἱδρύσεως Πανεπιστημίου, ὡς δὲ ἐνηλικιωθεὶς ὁ βασιλεὺς ἀνέλαβε τὴν Κυβέρνησιν τῆς χώρας, μετερρύθμισε τὸ διάταγμα τοῦτο καὶ τὴν 3ην Μαΐου 1837 ἤρξατο ἡ λειτουργία αὐτοῦ. Ἡ ἰδέα ὅμως τῆς ἱδρύσεως Ἀκαδημίας δὲν ἐγκατελείφθη μέν, ἀλλ' ἠτόνησεν.

Κατὰ τὸ 1857, διατελοῦντος ὑπουργοῦ τῆς Δη-

Digitized by Google

μοσίας Ἐκπαιδεύσεως τοῦ Χριστοπούλου, ἀνεκινήθη αὖθις τὸ ἀκαδημαϊκὸν ζήτημα, ἕνεκα γενομένης προτάσεως ὑπὸ τοῦ ἐκ Μοσχοπόλεως τῆς Μακεδονίας βαρώνου Σίμωνος Σίνα, περὶ καταβολῆς τῆς δαπάνης πρὸς ἵδρυσιν πολυτελοῦς οἰκοδομήματος, μέλλοντος νὰ χρησιμεύσῃ ὡς Ἀκαδημία. Ἡ κυβέρνησις ἀπεδέχθη τὴν προσφορὰν μετὰ τῆς δηλώσεως, ὅτι θὰ προέβαινεν εἰς τὴν σύστασιν τῆς Ἀκαδημίας, ἀλλὰ ἅμα τῇ περατώσει τῆς οἰκοδομήσεως, ἥτις ὅμως διήρκεσεν ἐπὶ 27 ἔτη.

Κατὰ τὸ 1877, ἐπὶ τῆς ὑπὸ τὸν ἔνδοξον ναύαρχον Κωνσταντῖνον Κανάρην Κυβερνήσεως, τῇ ὑποδείξει τοῦ Σίνα ἐγένετο ἐκ νέου σκέψις περὶ ἱδρύσεως τῆς Ἀκαδημίας, παρεσκευάσθη δὲ καὶ ὁ ὀργανισμὸς αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ αὖθις ἐματαιώθη ἡ νέα αὕτη προσπάθεια, μετὰ τριάκοντα δύο δὲ ἔτη τῷ 1919, ὁ Ἐλ. Βενιζέλος ἠθέλησε νὰ ἱδρύσῃ Ἀκαδημίαν, ὅπως δυνηθῇ νὰ συμμετάσχῃ καὶ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ ἐν Βρυξέλλαις πρὸς τέλεσιν τῶν ἐγκανίων της *«Διεθνῆ Ἀκαδημαϊκὴν Ἕνωσιν»* («Association Internationale des Académies»). Ἀλλὰ κανονισθείσης ἄλλως τῆς ἀντιπροσωπεύσεως τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ ἀκαδημαϊκῇ ταύτῃ συνελεύσει, ἀνεβλήθη ἡ σύστασις Ἀκαδημίας. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ δημιουργία τῆς διεθνοῦς ταύτης Ἑνώσεως ἐπέβαλλε τὴν σύστασιν Ἀκαδημίας ἐν Ἑλλάδι ἥτις μόνη ἐκ τῶν βαλκανικῶν κρατῶν ἐστερεῖτο τοιαύτης, πολλάκις ὑπεδείχθη ἡ ἀνάγκη τῆς πραγματοποιήσεως μιᾶς ἰδέας συλληφθείσης ἀπὸ τοῦ 1833.

Τὴν 18 Μαρτίου 1926 ἐδημοσιεύθη ἐπὶ τέλους συντακτικὴ ἀπόφασις δι' ἧς ἐκυροῦτο ὁ ὀργανισμὸς τοῦ σώματος τούτου. ὑπουργοῦ ὄντος τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τοῦ Δημ. Αἰγινήτου, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ μῆνα ἐτελέσθησαν ἐπισήμως τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς.

Κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τοῦτον, ἡ νεαρὰ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν, τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν φέρει τὸν τίτλον ἁπλῶς ***Ἀκαδημία Ἀθηνῶν,*** σκοπὸς δὲ αὐτῆς εἶναι: α') ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ προαγωγὴ τῶν ἐπιστημῶν, τῶν γραμμάτων καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἐπικοινωνίας τοῦ ἱδρύματος τούτου μετὰ τῶν ξένων Ἀκαδημιῶν ἢ ὑπερόχων ἐπιστημόνων καὶ καλλιτεχνῶν· β') ἡ ἔρευνα τῶν στοιχείων καὶ τῶν προϊόντων τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ ἐν γένει ἡ μελέτη τῆς φύσεως τῆς χώρας, ἡ ἐπιστημονικὴ ὑποστήριξις καὶ ἐνίσχυσις τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας, τῆς ναυτιλίας καὶ τῶν λοιπῶν πλουτοπαραγωγικῶν κλάδων καὶ ἡ ἐν γένει προαγωγὴ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας· γ') ἡ διὰ γνωμοδοτήσεων, προτάσεων, ἀποφάσεων καὶ κρίσεων διαφώτισις καὶ καθοδήγησις εἰς τὰ σχετικὰ ἔργα αὐτῶν τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ἄλλων ἀρχῶν, καὶ ἡ ἐν γένει ἐξυπηρέτησις τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἁρμοδιότητα αὐτῆς δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου.

Τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν τούτων ἡ Ἀκαδημία ἐπιδιώκει δι' ἀνακοινώσεων, συζητήσεων, διαλέξεων καὶ δημοσιευμάτων, πρὸς δὲ δι' ἱδρύσεως ἐργαστηρίων ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, δι' ἀνασκαφῶν, διὰ προκηρύξεως διαγωνισμῶν, δι' ἀπονομῆς ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν βραβείων καὶ ἀμοιβῶν καὶ δι' ἐπιστημονικῶν ἀποστολῶν. Ἀποτελεῖται αὕτη ἐξ ἑξήκοντα τακτικῶν μελῶν ἢ *ἀκαδημαϊκῶν,* ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς τάξεις: α') τὴν τῶν *θετικῶν ἐπιστημῶν,* περιλαμβάνουσαν τὰς μαθηματικάς, τὰς φυσικάς, φυσιοϊστορικάς, τὰς ἐφαρμοσμένας θετικὰς καὶ τὰς ἰατρικὰς ἐπιστήμας· β') τὴν τῶν *γραμμάτων καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν,* περιλαμβάνουσαν τὴν φιλολογίαν, τὰ γράμματα, τὴν ἱστορίαν, τὰς καλὰς τέχνας καὶ τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ γ') τὴν τῶν *ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν,* περιλαμβάνουσαν τὴν θεολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν νομικὴν καὶ τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας. Ἐκ τοῦ συνόλου τῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας εἴκοσι πέντε μὲν ἀνήκουσι εἰς τὴν Α' τάξιν, εἴκοσι εἰς τὴν Β' καὶ δέκα εἰς τὴν Γ'. Ἐκτὸς τῶν τακτικῶν της μελῶν ἔχει αὕτη τεσσαράκοντα ξένους ἑταίρους καὶ τριακόσια ἀντεπιστέλλοντα καὶ πάρεδρα μέλη, ἐπίτιμα δὲ τοιαῦτα ἀορίστου ἀριθμοῦ.

Ἡ Ἀκαδημία λειτουργεῖ ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς ἁρμοδιότητος αὐτῆς, δρᾷ δὲ διὰ πράξεων καὶ ἔργων προερχομένων ἐκ τῆς ἰδίας πρωτοβουλίας ἢ ἀποδεχομένη τὴν ἐκτέλεσιν τοιούτων, ἀνατιθεμένων αὐτῇ ὑπὸ τοῦ κράτους ἢ ἄλλων ἰδιωτῶν, καὶ τὸ ἔργον αὐτῆς διεξάγεται εἴτε ὑπὸ τῆς ὁλομελείας τῆς Ἀκαδημίας, ἢ ὑφ' ἑκάστης τῶν τάξεών της, ἢ ὑπὸ ἐπιτροπῶν αὐτῆς, ἢ καὶ ἐκ μελῶν ἁπλῶς τῶν εἰδικῶν τάξεων. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται ὑποχρεοῦνται νὰ ὑποβάλουν ἐκθέσεις καὶ νὰ παρέχουν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν πληροφορίας περὶ τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν.

Κενωθείσης ἕδρας τινὸς τακτικοῦ μέλους, ἡ οἰκεία τάξις ἀποβάλλει ᾐτιολογημένην γνωμοδότησιν περὶ πληρώσεως ταύτης, ἡ δὲ Ἀκαδημία συζητεῖ καὶ ὑποφασίζει περὶ τούτου διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας καὶ ἀπολύτου πλειοψηφίας. Ἡ ἐκλογὴ τῶν ξένων ἑταίρων τῆς Ἀκαδημίας γίνεται ὡς καὶ ἡ τῶν τακτικῶν μελῶν αὐτῆς, καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον γίνεται καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀντεπιστελλόντων καὶ προσέδρων μελῶν, τῶν δὲ ἐπιτίμων διὰ προτάσεως πέντε τοὐλάχιστον, τακτικῶν μελῶν αὐτῆς, μεθ' ὃ ἑξαμελὴς ἐπιτροπὴ δι' ἐκθέσεώς της ἀποφαίνεται περὶ ἐκλογῆς ἢ μὴ τοῦ προτεινομένου ἐπιτίμου μέλους καὶ ἀποφασίζει τὴν ἀνακήρυξιν αὐτοῦ διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας. Πάντα τὰ πάσης κατηγορίας μέλη εἶναι ἰσόβια.

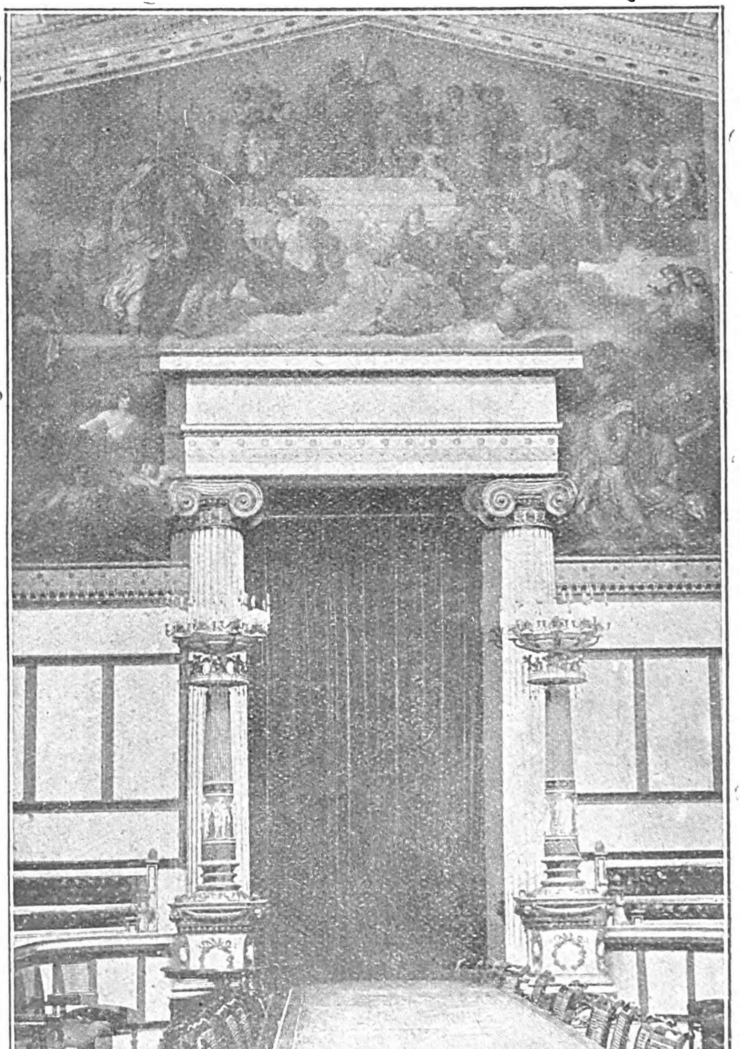

Ἡ μεγάλη αἴθουσα συνεδριάσεων τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Τὰ τακτικὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας δικαιοῦνται νὰ φέρωσι τὸν τίτλον τοῦ *«ἀκαδημαϊκοῦ»* ἢ *«μέλους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν»,* τὸν αὐτὸν δὲ τίτλον δύνανται νὰ φέρωσι καὶ οἱ ξένοι ἑταῖροι.

Τὰ τακτικὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας φέρουσιν ὡς ἀκαδημαϊκὸν σῆμα ἐπὶ τοῦ στήθους ἀνηρτημένον περὶ τὸν λαιμὸν διὰ μεταξίνης ταινίας, χρώματος ἰώδους, χρυσόγλυπτον κεφαλὴν Ἀθηνᾶς, ἐντὸς συνεστραμμένου κλάδου ἐλαίας. Ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄψεως τοῦ σήματος τούτου χαράσσεται τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμον αὐτῶν, μετὰ τῆς χρονολογίας τῆς ἐκλογῆς των. Ἐν τῇ καθημερινῇ αὐτῶν περιβολῇ τὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας ὑποχρεοῦνται νὰ φέρωσιν, ἀριστερὰ τοῦ στήθους, ἐπὶ τῆς κομβιοδόχης, τὸ αὐτὸ σῆμα ἐν μικρῷ.

Τὸ προεδρεῖον τῆς Ἀκαδημίας ἀποτελοῦσιν ὁ πρόεδρος, ὁ ἀντιπρόεδρος, ὁ γενικὸς γραμματεύς, ὁ γραμματεὺς τῶν πρακτικῶν καὶ ὁ ἐπιφορτισμένος ἐπὶ τῶν δημοσιευμάτων. Κατὰ τὸν ὀργανισμὸν ὁ πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας ἑκάστου ἔτους εἶναι αὐτοδικαίως ὁ τοῦ προηγουμένου ἔτους ἀντιπρόεδρος αὐτῆς, ἥτις κατὰ πάντα Δεκέμβριον ἐκλέγει διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας τὸν μέλλοντα ἀντιπρόεδρον, ἐντὸς δὲ τοῦ τελευταίου πρὸ τῆς λήξεως τῆς θητείας αὐτῶν μηνὸς ἐκλέγονται ὁ γενικὸς γραμματεὺς καὶ οἱ γραμματεῖς. Ὁ πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας ἔχει βαθμὸν προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου, τὰ δὲ τακτικὰ μέλη τὸν βαθμὸν Ἀρεοπαγίτου, κατὰ τὴν τάξιν δὲ ἡ Ἀκαδημία προηγεῖται τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ πάσης ὁμοιβάθμου ἀρχῆς. Ὁ πρόεδρος διευθύνει τὰς συζητήσεις καὶ ἀντιπροσωπεύει τὴν Ἀκαδημίαν εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς πράξεις ὡς ἐπιστημονικοῦ σώματος. Ὁ γενικὸς γραμματεύς, ὅπως εἰς πάντα τὰ τοιούτου εἴδους σωματεῖα, εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἐπιστημονικοῦ τούτου ἱδρύματος. Οὗτος διευθύνει τὰ γραφεῖα, τηρεῖ τὸ κτηματολόγιον, φυλάττει τοὺς τίτλους καὶ τὰ ἐπίσημα βιβλία τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἐπιβλέπει τὴν τήρησιν τῶν διεπόντων αὐτὸ νόμων καὶ κανονισμῶν· διευθύνει τὰ δημοσιεύματα τῆς Ἀκαδημίας, ἐκδίδει καὶ ὑπογράφει μόνος αὐτὸς τὰ ἀντίγραφα τῶν πρακτικῶν, ἐκθέσεων ἢ ἄλλων πράξεων αὐτῆς, ὧν αὕτη ἤθελεν ἐπιτρέψει τὴν ἀνακοίνωσιν ἢ δημοσίευσιν. Ὁ γραμματεὺς τῶν πρακτικῶν συντάσσει τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριῶν τῆς Ἀκαδημίας, ὁ δὲ ἐπὶ τῶν δημοσιευμάτων γραμματεὺς ἐπιμελεῖται τὰς δημοσιεύσεις. Οἱ γραμματεῖς οὗτοι ἐκλέγονται ἐπὶ πενταετίαν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκλέγονται καὶ τὰ προεδρεῖα τῶν τριῶν τάξεων.

Ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχει ἑτέρα τις ἀρχὴ ἡ καλουμένη *Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας,* τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦσι τὸ προεδρεῖον τῆ Ἀκαδημίας καὶ οἱ τρεῖς πρόεδροι τῶν τάξεων αὐτῆς, εἰς αὐτὴν δὲ ὑπάγονται πάντα τὰ διοικητικὰ καὶ τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα τοῦ ἱδρύματος.

Μελετᾷ καὶ λύει αὕτη τὰ ἐσωτερικῆς φύσεως ζητήματα, μεριμνᾷ περὶ τῆς κανονικῆς ἐκδόσεως καὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἀκαδημίας, ἐλέγχει τὰς δαπάνας αὐτῆς, γνωμοδοτεῖ ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς περιουσίας καὶ τῶν πόρων καὶ ψηφίζει τὸν ἐτήσιον προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων της, ὑποβάλλει δὲ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν γνώμας ἀποδοχῆς ἢ ἀποποιήσεως δωρεῶν, κληροδοσιῶν, κληρονομιῶν καὶ βραβείων, ὡς καὶ προτάσεις περὶ ἀγορᾶς, πωλήσεως ἢ ἑτέρων μεταβιβάσεων τῆς ἀκινήτου περιουσίας της καὶ ἄλλων ὁμοίας φύσεως δικαστικῶν πράξεων. Αἱ συνεδριάσεις τῆς Συγκλήτου εἶναι μυστικαί, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς παραστάσεως οὐδενὸς προσώπου ἄνευ εἰδικῆς προσκλήσεως.

Ἡ Ἀκαδημία συνέρχεται τακτικῶς ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος ἐν ὁλομελείᾳ ἢ κατὰ τάξεις. Ἡ πρώτη τῶν τακτικῶν συνεδριάσεων γίνεται πάντοτε δημοσίᾳ, αἱ δὲ ἑπόμεναι μυστικαί. Ἐν ταῖς συνεδρίαις τῆς Ἀκαδημίας ἀπαγορεύονται πᾶσαι αἱ πολιτικαί, θρησκευτικαί, ἱστορικαὶ ἢ προσωπικαὶ συζητήσεις.

Κατὰ τὴν τελευταίαν τακτικὴν συνεδρίαν τοῦ Δεκεμβρίου ἑκάστου ἔτους, ἡ Ἀκαδημία συνέρχεται εἰς δημοσίαν πανηγυρικὴν συνεδρίασιν, καθ' ἣν καλοῦνται αἱ ἀρχαὶ τοῦ Κράτους, ὁ δὲ πρόεδρος ἀνακοινοῖ τὴν ἐπιτελεσθεῖσαν ἐργασίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προεδρίας του, μεθ' ὃ ὁ γενικὸς γραμματεὺς ἀνακοινοῖ τὰ συμπεράσματα τῶν κρίσεων, ἐφ' ἑκάστου τῶν εἰς τοὺς προκηρυχθέντας διαγωνισμοὺς βραβευθέντων ἔργων καὶ σύντομον αἰτιολογίαν τῶν ἀπονεμομένων βραβείων.

Ἡ Ἀκαδημία δημοσιεύει τὰ πρακτικὰ αὐτῆς, πραγματείας, ὑπομνήματα καὶ τὰς βιογραφίας τῶν ἐκλιπόντων μελῶν της. Εἰς αὐτὴν ἀνετέθη ἡ σύνταξις καὶ ἔκδοσις τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον, ἡ Ἐθνικὴ μουσικὴ συλλογὴ καὶ τὸ Ἀριστεῖον τῶν ἐπιστημῶν, τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Πρὸς δὲ ἡ σύνταξις καὶ δημοσίευσις τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ τῆς νεωτέρας καὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων. Τὰ ἔργα τῆς Ἀκαδημίας ἔχουν κατανεμηθῆ εἰς τὰς τρεῖς τάξεις αὐτῆς, αἵτινες κανονίζουν καὶ τοὺς ὅρους καὶ τὰ θέματα τῶν διαγωνισμῶν.

Εἰς τὴν Ἀκαδημίαν μετεβιβάσθη τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πανεπιστημίου μέγαρον τῆς Σιναίας Ἀκαδημίας, περιελθὸν οὕτως εἰς τὴν ἀπόλυτον κυριότητα αὐτῆς, δυνάμει τῆς δωρεᾶς τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτοῦ Σίμωνος Σίνα. Οἱ πόροι αὐτῆς ἀποτελοῦνται: ἐκ τῆς ἀναγραφομένης εἰδικῆς πιστώσεως τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαι-

Digitized by Google

δεύσεως· ἐξ ἐτησίου πόρου 600.000 δραχ. λαμβανομένου ἐκ τῶν εἰσπράξεων τῶν διδάκτρων τῶν φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν· ἐκ τοῦ ἀντιτίμου τῆς πωλήσεως τῶν ὑπ' αὐτῆς δημοσιευομένων Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, Γραμματικῆς καὶ Συντακτικοῦ πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων καὶ τῆς πωλήσεως τῶν δημοσιευμάτων αὐτῆς· ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ Δοριδείου κληροδοτήματος· ἐκ τοῦ ἐτησίου ἐσόδου τῶν ὑπὸ τὴν διαχείρισιν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως κληροδοτημάτων καὶ τοῦ κληροδοτήματος Ἰωάννου Βάξου, πρὸς δὲ ἐκ τῶν εἰσπράξεων δωρεῶν, κληρονομιῶν ἢ κληροδοτημάτων ὑπὲρ τῆς Ἀκαδημίας ἢ εἰδικῶν δι' ὡρισμένους σχετικοὺς πρὸς τὸ ἔργον της σκοπούς. Ἐπίσης περιῆλθον εἰς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ πάντα τὰ ὑπὲρ ἀδήλων ἢ ἀορίστων ἐκπαιδευτικῶν, ἐπιστημονικῶν, καλλιτεχνικῶν, φιλολογικῶν, μορφωτικῶν καὶ ἄλλων τοιούτων συναφῶν σκοπῶν κληροδοτήματα, τῶν ὁποίων ἡ διάθεσις κατέστη ἀνέφικτος.

Ἅμα τῇ ἱδρύσει τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν παρεσχέθησαν αὐτῇ δωρεαὶ χάριν βραβείων, τοιαῦται δὲ εἶναι: αἱ τοῦ Ἐμμ. Μπενάκη, ἐκ λιρῶν ἐν ὅλῳ 10.700. Ἀθηνᾶς Σταθάτου ἐκ δραχμ. 150000· ἐτήσιαι εἰσφοραὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ἐκ δρχ. 100.000, τῆς Τραπέζης Ἀθηνῶν ἐκ δρχ. 15.000, Β. Λαμπίκη ἐκ δρ. 25.000, τοῦ Πανεπιστημίου (ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Ἀρεταίου) δρχ. 10.000 καὶ ἄλλαι μικρότεραι δωρεαὶ καὶ εἰσφοραί. Τὰ πρῶτα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δωρεῶν τούτων προκηρυχθέντα βραβεῖα ὡρίσθησαν διὰ τὰς καλυτέρας μελέτας περὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν κοιτασμάτων χρωμίου ἐν Ἑλλάδι, περὶ ἰχθυοκομίας τῶν λιμνῶν καὶ θαλασσῶν, περὶ προστασίας τῶν βρεφῶν κλ. Ἐπίσης προεκηρύχθησαν βραβεῖα διὰ τὰς εὐστοχωτέρας πειραματικὰς ἐρεύνας πρὸς ἀνεύρεσιν ποικιλιῶν σίτου, διὰ τὴν καλυτέραν γεωγραφικὴν μελέτην τῆς Μακεδονίας καὶ διὰ πρωτοτύπους χημικὰς μελέτας κλπ. Τὰ βραβεῖα ταῦτα καθωρίσθησαν ὑπὸ τῆς πρώτης τάξεως τῆς Ἀκαδημίας. Ἡ Β' προεκήρυξεν ἐτήσια ἔπαθλα φιλολογικῶν ἔργων, βραβεῖα διὰ τὴν συγγραφὴν ἔργων σχετικῶν μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τοῦ 1453 μέχρι τοῦ 1828, περὶ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου, περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τοῦ 1430 μέχρι τοῦ 1878, καὶ γλωσσικῆς μελέτης περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ λαλουμένων διαλέκτων· ἐπίσης τρία ἔπαθλα πρὸς βράβευσιν ἔργων γλυπτικῶν καὶ ζωγραφικῶν. Ἡ Γ' τάξις τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν προεκήρυξε βραβεῖα διὰ τὰς καλυτέρας μελέτας περὶ τῆς θέσεως τῆς ἑλληνικῆς καπνοπαραγωγῆς ἐν τῷ διεθνεῖ ἐμπορίῳ, περὶ τῶν καταλληλοτέρων μέτρων πρὸς καταπολέμησιν τῆς ναυτιλιακῆς κρίσεως, ἐπίσης δὲ ἔπαθλον διὰ τὴν καλυτέραν φιλοσοφικὴν πραγματείαν.

Πρὸς ὀργάνωσιν τῆς Ἀκαδημίας διωρίσθησαν ἅμα τῇ συστάσει της ὡς πρῶτα τακτικὰ μέλη οἱ ἑξῆς, ὧν οἱ πλεῖστοι καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Σχολῆς τῶν Βιομηχ. Τεχνῶν καὶ πρόην τοιοῦτοι, πρὸς δὲ εἷς νομομαθής, τρεῖς ποιηταὶ καὶ εἷς ζωγράφος. Ἐν τῇ πρώτῃ τάξει: Δημ. Αἰγινήτης, Φωκίων Νέγρης, Ρ. Νικολαΐδης, Γερ. Φωκᾶς, Κ. Ζέγγελης, Γ. Ρεμοῦνδος, Ἄγγ. Γκίνης, Κ. Κτενᾶς, Κ. Μαλτέζος, Ι. Πολίτης, Κ. Σάββας, Γ. Σκλαβοῦνος, Ἐμ. Ἐμμανουήλ, Ἀλ. Βουρνάζος καὶ Κων. Βέης. Ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει: Γ. Χατζιδάκις, Σιμ. Μενάρδος, Π. Καββαδίας, Χ. Τσούντας, Κωστῆς Παλαμᾶς, Γεώρ. Ἰακωβίδης Γεώρ. Σωτηριάδης, Κ. Ἄμαντος, Γεώρ. Δροσίνης, Β. Κουρεμένος, Ἀρ. Προβελέγγιος, Ἀντ. Κεραμόπουλος, Ι. Καλιτσουνάκις, Γ. Οἰκονόμου, Γ. Σωτηρίου καὶ Α. Ὀρλάνδος. Ἐν τῇ τρίτῃ τάξει: Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, Κωνστ. Ρακτιβάν, Ἀνδ. Ἀνδρεάδης, Νικ. Πολίτης, Δημ. Παππούλιας, Θ. Βορρέας καὶ Μ. Λιβαδᾶς. Ἀπετελέσθη δὲ τὸ Προεδρεῖον ὡς ἑξῆς: Φωκίων Νέγρης, πρόεδρος, Γ. Χατζιδάκις, ἀντιπρόεδρος, Σιμ. Μενάρδος, γενικὸς γραμματεύς, Κωστῆς Παλαμᾶς, γραμματεὺς ἐπὶ τῆς συντάξεως τῶν πρακτικῶν, καὶ Γεώρ. Δροσίνης γραμματεὺς ἐπὶ τῶν δημοσιευμάτων.

Τὰ διορισθέντα τακτικὰ μέλη θὰ ἐκλέξωσι τὰ ὑπολειπόμενα πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ προβλεπομένων ἑδρῶν, ἐξέλεξαν δὲ ἤδη διὰ μὲν τὴν Α' τάξιν τὸν Κωνστ. Καραθεοδωρῆν, διὰ τὴν δευτέραν τὸν Δημήτριον Καμπούρογλουν καὶ διὰ τὴν τρίτην τὸν Γεώργιον Στρέϊτ. Ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν τακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας μελῶν ὑπερβῇ τὰ δύο τρίτα τοῦ ὅλου νομίμου ἀριθμοῦ αὐτῶν, δύναται νὰ προβῇ αὕτη εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπιτίμων, ἀντεπιστελλόντων καὶ προσέδρων μελῶν, ὡς καὶ τῶν ξένων ἑταίρων. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Τὸ μέγαρον τῆς Σιναίας Ἀκαδημίας. Ἐκτίσθη δαπάναις τοῦ ἐν Βιέννῃ ἀποκατεστημένου ἐκ Μακεδονίας βαρώνου Σίμωνος Σίνα, ὅστις παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ ἄλλοτε πρέσβεως τῆς Ἑλλάδος παρὰ τῇ αὐστριακῇ αὐλῇ Σχινᾶ καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ ἀνέλαβε τὴν ἵδρυσιν αὐτοῦ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ συστάσεως Ἀκαδημίας ἐπιστημῶν ἐν Ἑλλάδι. Ἡ προσφορὰ αὕτη τοῦ Σίνα ἐγένετο μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἱδρύσαντος ἐπίσης ἐν Ἀθήναις τὸ Ἀστεροσκοπεῖον. Τὸ σχέδιον τῆς οἰκοδομήσεως ἐξεπόνησεν ὁ ἐκ Κοπεγχάγης ἀρχιτέκτων Θεόφιλος Χάνσεν, ὅστις ἅμα τῇ ἀνεξαρτησίᾳ τῆς Ἑλλάδος κατῆλθε μετὰ τοῦ ἐπίσης ἀρχιτέκτονος ἀδελφοῦ του Χριστιανοῦ Χάνσεν εἰς Ἀθήνας ὅπως ἐγκατασταθῇ ὁριστικῶς εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἀπῆλθον δὲ ἀμφότεροι συνεπείᾳ τοῦ ψηφίσματος τῆς Πρώτης ἐν Ἀθήναις Ἐθνοσυνελεύσεως ὅπερ ἀπεμάκρυνε τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν πάντας τοὺς ἑτερόχθονας. Ἡ οἰκοδομὴ ἠγέρθη ὁλόκληρος διὰ πεντελησίου μαρμάρου ἐπὶ τῆς λεωφόρου Πανεπιστημίου, ὀνομαζομένης τότε ὁδοῦ Βουλεβαρίου· ὁ θεμέλιος λίθος ἐτέθη ἐν μεγάλῃ πομπῇ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος τῷ 1859, ἐπερατώθη δὲ τὸ οἰκοδόμημα κατὰ τὸ 1885 τῇ ἐποπτείᾳ τοῦ ἀρχιτέκνονος Ἐρνέστου Τσίλλερ, δαπανηθεισῶν ἐν ὅλῳ 2.843.319 χρυσῶν δραχμῶν· ὁ ρυθμὸς τοῦ μεγάρου εἶναι ἀρχαϊκός, κοσμεῖται δὲ τοῦτο διὰ κιόνων ἰωνικῶν καὶ ἀετωμάτων μὲ ἀναγλύφους μυθολογικὰς παραστάσεις, ἔργων τοῦ γλύπτου Λεωνίδα Δρόση. Πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ οἰκοδομήματος, εἰς τὴν σχηματιζομένην κυκλοτερῆ πρασιὰν αὐτοῦ ἐγείρονται τὰ ἀγάλματα τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος,

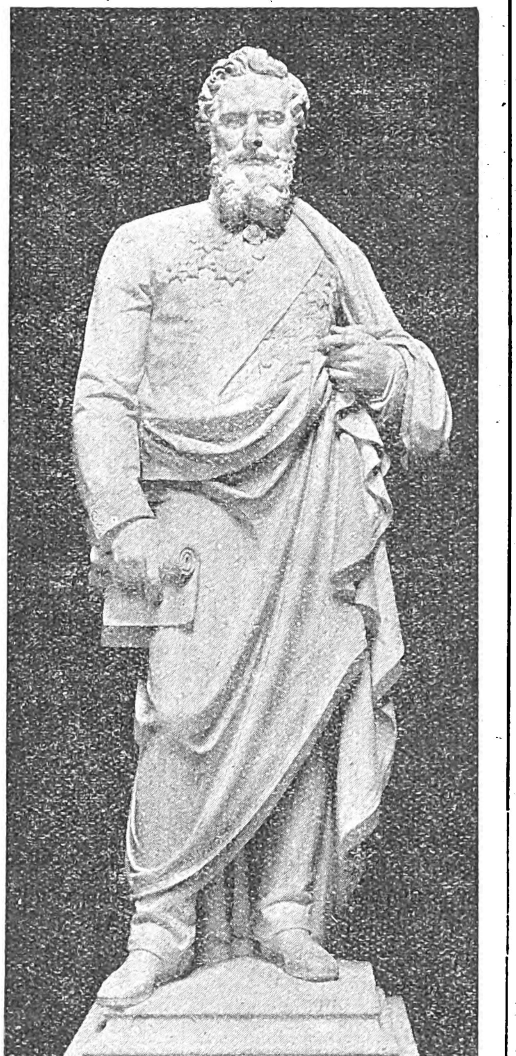

Ὁ ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς Ἀκαδημίας ἀνδριὰς τοῦ Σίνα.

ἑκατέρωθεν δὲ τῆς κυρίας εἰσόδου, ἐπὶ δύο ἰωνικῶν κιόνων, ὑψουμένων ὑπεράνω τῆς οἰκοδομῆς, ἀγάλματα τοῦ Ἀπόλλωνος ἐκ δεξιῶν κρατοῦντος χρυσῆν λύραν, καὶ τῆς Ἀθηνᾶς ἐξ ἀριστερῶν, πανόπλου. Καὶ τὰ ἀγάλματα ταῦτα εἶναι ἔργα τοῦ Λεωνίδα Δρόση, ἀποτελοῦσι δὲ ὡραῖον κόσμον τῆς κυρίας ὄψεως τῆς οἰκοδομῆς.

Ἡ οἰκοδομὴ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ κέντρου, ὅπερ περιλαμβάνει τὸν δίαυλον καὶ τὴν κεντρικὴν αἴθουσαν τῶν δημοσίων συνεδριάσεων τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἐκ δύο πτερύγων. Ἡ μεγάλη αἴθουσα ἀποτελεῖ ἀμφιθέατρον ἐκ μαρμαρίνων ἑδρῶν· εἰς τὸ βάθος αὐτῆς ἐγείρεται ὁ ἀνδριὰς τοῦ δωρητοῦ Σίνα, διακοσμοῦνται δὲ τὰ φατνώματα αὐτῆς διὰ μεγάλων πινάκων τοῦ αὐστριακοῦ ζωγράφου Γκρίμπενκερλ, παριστανόντων τὸν μῦθον τοῦ Προμηθέως. Ἀριστερᾷ τῆς εἰσόδου παρίσταται ἡ Θέμις προλέγουσα εἰς τὸν υἱόν της Προμηθέα τὴν ἰδίαν του μοῖραν καὶ τὴν μοῖραν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· εἰς τὸν δεύτερον πίνακα παρίσταται ὁ Προμηθεὺς ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Ἀθηνᾶς ἀνάπτων τὸν δαυλὸν αὐτοῦ· εἰς τὸν τρίτον, παρὰ τὰς νουθεσίας τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐπιμηθέως, δίδει ζωὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον· εἰς τὸν τέταρτον εἰκονίζεται ἡ Τιτανομαχία· εἰς τὸν πέμπτον ὁ Προμηθεὺς φαίνεται κομίζων τὸ πῦρ εἰς τοὺς ἀνθρώπους· εἰς τὸν ἕκτον ὁ χορὸς τῶν Ὠκεανίδων οἰκτίρει τὰς ἐνεργείας τοῦ Προμηθέως· εἰς τὸν ἕβδομον εἰκονίζεται ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Προμηθέως ἐκ τῶν δεσμῶν ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ Καυκάσου ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, καὶ εἰς τὸν ὄγδοον ἡ εἴσοδος τοῦ Προμηθέως εἰς τὸν Ὄλυμπον. Ἡ ἀπεικόνισις τοῦ μύθου τοῦ Προμηθέως προεκρίθη πάσης ἄλλης, καθόσον οὗτος εἶχεν ἴδιον βωμὸν ἐν Ἀθήναις παρὰ τῇ Ἀκαδημίᾳ, ἐλατρεύετο δὲ ἐξ ἴσου μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐτέλουν ἰδίαν ἑορτὴν καὶ λαμπαδοδρομίας. Οἱ πίνακες οὗτοι ἀποτελοῦσι τὰ μόνα γραφικὰ κοσμήματα τῆς Ἀκαδημίας.

Εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τῆς οἰκοδομῆς ἔχουν ἐγκατασταθῆ αἱ ἀρχαὶ τῆς Ἀκαδημίας, ἡ ὑπηρεσία τῆς συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ καὶ ἡ αἴθουσα τῶν ἰδιαιτέρων συνεδριάσεων τοῦ σώματος. Εἰς τὴν δεξιὰν εὑρίσκεται ἐγκατεστημένον μέχρι τοῦδε τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον, εἰς ἄλλα δὲ διαμερίσματα αὐτοῦ τὸ Βυζαντινὸν τοιοῦτο καὶ τὰ γενικὰ ἀρχεῖα τοῦ κράτους. Πάντα ταῦτα θέλουσι μεταφερθῆ εἰς τὰ καθορισθέντα δι' αὐτὰ ἱδρύματα, οὕτω δὲ θέλει παρασχεθῆ πλήρης ἄνεσις εἰς τὸ ἀκαδημαϊκὸν σῶμα, πρὸς τοποθέτησιν ὅλων τῶν κλάδων αὐτοῦ καὶ ἐγκατάστασιν βιβλιοθήκης. Θ. Β.

Ἑλληνικὴ Ἀκαδημία Μόσχας.—Βλ. κατωτέρω τὸ περὶ τῶν ἐν Ρωσίᾳ Ἀκαδημιῶν κεφάλαιον.

Ἐμπορικὴ Ἀκαδημία (Ρουσοπούλου)· βλ. ἐμπορικὴ ἐκπαίδευσις Ἑλλάδος.

ΗΝΩΜΕΝΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΙ

Ἀμερικανικὴ φιλοσοφικὴ Ἀκαδημία τῆς Φιλαδελφείας (American Philosophical Society held at Philadelphia for Promoting Useful Knowledge).— Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἱδρύθη τῇ εἰσηγήσει τοῦ Φραγκλίνου τῷ 1743 πρὸς ἀνάπτυξιν ὠφελίμων ἀγροτικῶν γνώσεων, ἰδίως ὡς πρὸς τὰς ἀγγλικὰς φυτείας τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐγένετο ἀσπαστὴ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ὠργανώθη ἡ ἐν λόγῳ Ἀκαδημία καὶ ἐξέλεξεν ὡς πρῶτον πρόεδρόν της τὸν Θωμᾶν Χόπκινσον. Τότε οἱ διασημότεροι τῶν Ἀμερικανῶν ἐπιστημόνων ἐζήλωσαν νὰ περιληφθῶσι μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς. Εἰς ἄλλα ὅμως ἀπησχολημένος ὁ Φραγκλῖνος δὲν ἀφωσιώθη εἰς αὐτήν, παρ' ὅλον δὲ τὸ κῦρος ὅπερ ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομά του, ἡ Ἀκαδημία δὲν ηὐδοκίμησε· βραδύτερον ἀνοργανωθεῖσα ἐγένετο Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν.

Ἀκαδημία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν Φιλαδελφείας (Academy of Natural Sciences).—Ἡ ἑταιρεία αὕτη, μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Ἀμερικῆς, συνεστήθη τῷ 1812 καὶ ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως τῷ 1817. Κατὰ τὸν ὑπερεκατονταετῆ βίον αὐτῆς κατήρτισε βιβλιοθήκην ἐκ 360.000 τόμων καὶ πλουσιώτατον μουσεῖον, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς τὸ ἀρτιώτερον ὅλου τοῦ κόσμου. Τὸ δὲ διαμέρισμα τῆς κογχυλιολογίας ἐν τῷ Μουσείῳ τούτῳ εἶνε ἀνώτερον καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, ἀριθμεῖ δὲ πλέον τῶν 140.000 εἰδῶν κογχυλίων· τὰ δὲ ἄλλα διαμερίσματα αὐτοῦ, ὡς τὸ τῆς ὀρνιθολογίας, περιέχον 31.000 εἴδη πτηνῶν, τὸ τῆς βοτανικῆς, τὸ τῆς ἐντομολογίας κτλ. οὐδενὸς ἄλλου μουσείου τοῦ κόσμου εἶνε κατώτερα. Μετὰ τῆς Ἀκαδημίας ταύτης συνεχωνεύθη καὶ ἡ Ἐθνολογικὴ ἑταιρεία, καὶ ἐκδίδουσιν ἀπὸ κοινοῦ *ἐφημερίδας*, ὡς καλοῦσι τὰ ὑπομνήματα, εἰς τὰς ὁποίας δημοσιεύονται μελέται φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐθνολογικαὶ τοιαῦται.

Ἀμερικανικὴ Ἀκαδημία τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν (The American Academy of Arts and Sciences).—Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἱδρύθη ἐν Βοστώνῃ τῷ 1780 πρὸς τὸν σκοπὸν ἐνθαρρύνσεως μελετῶν ἀρχαιολογικῶν καὶ τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη δημοσιεύει τακτικῶς ὑπομνήματα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἰς τὴν πρακτικὴν διδαχὴν τῆς ἐκβιομηχανεύσεως τῶν φυσικῶν προϊόντων τῆς χώρας.

Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν Νέας Ὑόρκης (Academy of Sciences).—Ἱδρύθη αὕτη τῷ 1818 ὑπὸ τὸ ὄνομα «Λύκειον Φυσικῆς ἱστορίας» καὶ μετεσχηματίσθη εἰς Ἀκαδημίαν τῷ 1876. Ἀπὸ τοῦ 1824 ἐξέδιδε τὰ «Χρονικὰ τοῦ Λυκείου τῆς Νέας Ὑόρκης» καὶ ὑπομνήματα ἀπὸ τοῦ 1873, ἀπὸ δὲ τοῦ 1881 ἐκδίδει εἰδικὰς μελέτας.

Σμιθσόνειον Ἰνστιτοῦτον (Smithsonian Institute).—Ἱδρύθὲν ἐν Οὐασιγκτῶνι τῷ 1846, διὰ πλουσίας δωρεᾶς τοῦ Ἰακώβου Σμίθσον, μετεβλήθη εἰς τὴν σημαντικωτέραν ἐπιστημονικὴν Ἑταιρείαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τῆς Ἑταιρείας ταύτης ἦτο ἡ περισυλλογὴ διαφόρων συλλογῶν πρὸς πλουτισμὸν τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου, ὅπερ ἐν τέλει ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ἰνστιτούτου ἀπὸ τοῦ 1858. Τὸ Ἐθνικὸν μουσεῖον ἐπλουτίσθη τάχιστα ἔκ τε τῶν προσπαθειῶν τῆς Ἑταιρείας ταύτης, τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποστολῶν ἀπὸ μέρους τοῦ Κράτους καὶ ἰδιωτικῶν

Digitized by Google

δωρεῶν, εἶναι δὲ σήμερον ἓν τῶν πλουσιωτέρων τῆς οἰκουμένης· ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν ἐθνολογίαν, τὴν γεωλογίαν καὶ τὴν ὀρυκτολογίαν δὲν ἔχει ἐφάμιλλον. Ἡ βιβλιοθήκη του ἐσχηματίσθη οὕτως ὥστε ν' ἀποβῇ ἡ ἐθνικὴ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν βιβλιοθήκη. Ἓν ἐκ τῶν κυρίων ἀντικειμένων τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἑταιρείας εἶναι νὰ διευκολύνῃ διὰ βραβείων τὴν ἔρευναν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ χρησιμεύει ὡς διάμεσον ὄργανον μεταξὺ τῶν σοφῶν καὶ τῶν ἑταιρειῶν πρὸς ἀνταλλαγὴν βιβλίων καὶ εἰδῶν τῶν μουσείων, δημοσιεύει πρὸς τούτοις ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του ποικίλας μελέτας καὶ ὑπομνήματα.

Παρόμοια ἱδρύματα ὑπάρχουσι πολυάριθμα εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ὅπως τὸ τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, τοῦ Σικάγου, τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, καὶ πλεῖστα ἄλλα ἱδρυθέντα ἐκ δωρεῶν καὶ κληροδοτημάτων πλουσίων Ἀμερικανῶν. Ἐκ τούτων ἄλλα μὲν φέρουσι τὸ ὄνομα Ἀκαδημιῶν καὶ ἄλλα ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν. Πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἔχουσι καθαρῶς ἐκπαιδευτικὸν χαρακτῆρα, πάντα δὲ ὁμοῦ δημιουργοῦσι τὴν μεγάλην ἐπιστημονικὴν κίνησιν ἐν τῇ χώρᾳ, τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον προικοδοτηθέντα δι' ἀφθόνων πόρων ὑπὸ φιλεπιστημόνων ἀνδρῶν, δύνανται νὰ διαθέτωσι μεγάλα χρηματικὰ κεφάλαια πρὸς προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν καὶ πρακτικὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν. Εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην ὑφίσταται ***Ἀκαδημία Καλῶν Τεχνῶν***, ἥτις καὶ αὕτη ἔχει ἐκπαιδευτικὸν χαρακτῆρα διατηροῦσα εἰδικὰς σχολὰς εἰκαστικῶν τεχνῶν καὶ μεριμνῶσα περὶ τοῦ πλουτισμοῦ τοῦ μουσείου τῆς πόλεως διὰ τῆς προσκτήσεως καλλιτεχνικῶν ἔργων. Ἐπίσης ὑπάρχει ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει *Μουσικὴ Ἀκαδημία* κατ' ἀπομίμησιν τῆς γαλλικῆς τοιαύτης, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι προσηρτημέναι μουσικαὶ σχολαὶ καὶ τὸ ἐθνικὸν μελόδραμα.

Πᾶσαι αἱ Ἀκαδημίαι καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ ἑταιρεῖαι εὑρίσκονται ἐν στενῷ συνδέσμῳ πρὸς ἀλλήλας καὶ οὐχὶ σπανίως ἐπὶ ὡρισμένων ἀντικειμένων συνεργάζονται. Ἡ κυριωτέρα ἐνασχόλησις αὐτῶν, ἐκτὸς τῆς καθαρῶς ἐκπαιδευτικῆς μερικῶν ἐξ αὐτῶν εἰς ἃς εἶναι προσηρτημένα λύκεια, εἰδικαὶ σχολαὶ καὶ πανεπιστήμια, εἶναι ὁ καταρτισμὸς συλλογῶν διὰ τὰ μουσεῖα τῶν διαφόρων πόλεων, ἡ συντήρησις βιβλιοθηκῶν καὶ ἡ ἔκδοσις χρονικῶν, ὑπομνημάτων καὶ ἱστορικῶν ἐγγράφων, ἐν γένει δὲ ἡ ἐνίσχυσις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Θ. Β.

Ἐθνικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν (The National Academy of Sciences).—Ἱδρύθη τῷ 1863 καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Κογκρέσσου μὲ σκοπὸν «νὰ ἐρευνᾷ, ἐξετάζῃ, πειραματίζηται, καὶ νὰ κάμνῃ ἔκθεσιν δι' ὅ,τι δήποτε θέμα ἐπιστήμης ἢ τέχνης οἱονδήποτε Γραφεῖόν τι τῆς Κυβερνήσεως ἤθελε ζητήσει τοιοῦτόν τι». Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν περιωρίζετο κατ' ἀρχὰς εἰς 50. Τῷ 1870 μετὰ τὴν τροπολογίαν τοῦ σχετικοῦ νόμου ηὐξήθη εἰς 100 καὶ τῷ 1907 ὡρίσθη ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν τακτικῶν μελῶν δὲν θὰ ὑπερβαίνῃ τοὺς 150, δὲν θὰ ἐκλέγωνται πλέον τῶν 10 νέων κατ' ἔτος, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ξένων ἑταίρων δὲν θὰ ὑπερβαίνῃ τοὺς 50. Ἡ Ἀκαδημία διαιρεῖται εἰς 6 ἐπιτροπάς: Μαθηματικῶν καὶ ἀστρονομίας, φυσικῆς καὶ μηχανικῆς, χημείας, γεωλογίας καὶ παλαιοντολογίας, βιολογίας, ἀνθρωπολογίας. Ἡ Ἀκαδημία ἀπονέμει ἀρκετὰ μετάλλια δι' ἀξιολόγους ἐρεύνας καὶ ἀνακαλύψεις.

Ναυτικὴ Ἀκαδημία Ἀνναπόλεως.— Ἡ κυρίως σχολὴ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Ναυτικοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἱδρυθεῖσα τῷ 1845 (10 Ὀκτωβρίου) ἐν τῇ πόλει Annapolis ὑπουργοῦντος Bancroft. Λόγῳ τῆς τοποθεσίας της, τῆς ἐν αὐτῇ μορφώσεως, ἀκόμη καὶ λόγῳ τῶν διαστάσεων τῶν κτιρίων της, θεωρεῖται ἓν τῶν ἐπιφανεστέρων ἱδρυμάτων τοῦ εἴδους του. Περίφημος εἶναι ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα «αἴθουσα Bancroft» μεγίστη αἴθουσά της δυναμένη νὰ περιλάβῃ τρισχιλίους ἀκροατάς, ὡς καὶ ἑτέρα τοιαύτη ἀφιερωμένη εἰς τὸν Ναύαρχον Mahan, τὸν παγκοσμίου κύρους ναυτικὸν συγγραφέα, ὅστις διετέλεσε μαθητὴς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ. Ἡ ἐν αὐτῇ φοίτησις εἶναι τετραετής, τῶν δοκίμων εἰσερχομένων ἐν αὐτῇ μετὰ τὴν ἐν τῇ προπαρασκευαστικῇ Σχολῇ ἐκπαίδευσιν αὐτῶν καὶ ἅμα ὡς συμπληρώσωσι τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Ἡ ἐν αὐτῇ ἐκπαίδευσις εἶναι ἰδιαίτατα εὐρεῖα, δεδομένου ὅτι ἐν τῷ ἀμερικανικῷ Ναυτικῷ δὲν ὑπάρχει ἰδιαίτερον σῶμα ἀξιωματικῶν μηχανικῶν, καὶ αὐτῆς τῆς ἀρχηγίας τῆς μηχανῆς ἀνατιθεμένης εἰς μαχίμους ἀξιωματικούς. Κατὰ τὸ θέρος οἱ ἐν αὐτῇ φοιτῶντες ἐκτελοῦσιν ἐκπαιδευτικοὺς πλοῦς διὰ τριῶν μεγάλων πολεμικῶν πλοίων, συγκροτούντων μοῖραν, ἐξικνουμένους μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐνίοτε μέχρι Μεσογείου.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν προπαιδευτικὴν σχολὴν τῶν φοιτησάντων εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Ἀνναπόλεως, σημειοῦμεν ὅτι αὕτη συνέστη ἀμέσως ἅμα τῇ συστάσει τῆς Ἀμερικανικῆς συνομοσπονδίας· καὶ ὅτι, ὅταν ὁ Καποδίστριας παριδὼν τοὺς καιρούς, ἐξεδήλωσε τὴν ἀπόφασίν του περὶ ἀμέσου ἱδρύσεως Ναυτικῆς Σχολῆς ἐν Ὕδρᾳ, ὁ ἐν Αἰγίνῃ φιλέλλην Γεώργιος Φίνλεϋ τῷ διεβίβασε τὸν ὀργανισμὸν τῆς Ἀμερικανικῆς ἐκείνης σχολῆς, ἵνα ἐπὶ τῇ βάσει ἐκείνου καταρτίσῃ τὸν τῆς Σχολῆς, ἧς τὴν σύστασιν ἐμελέτα. Σ. Ε. Λ.

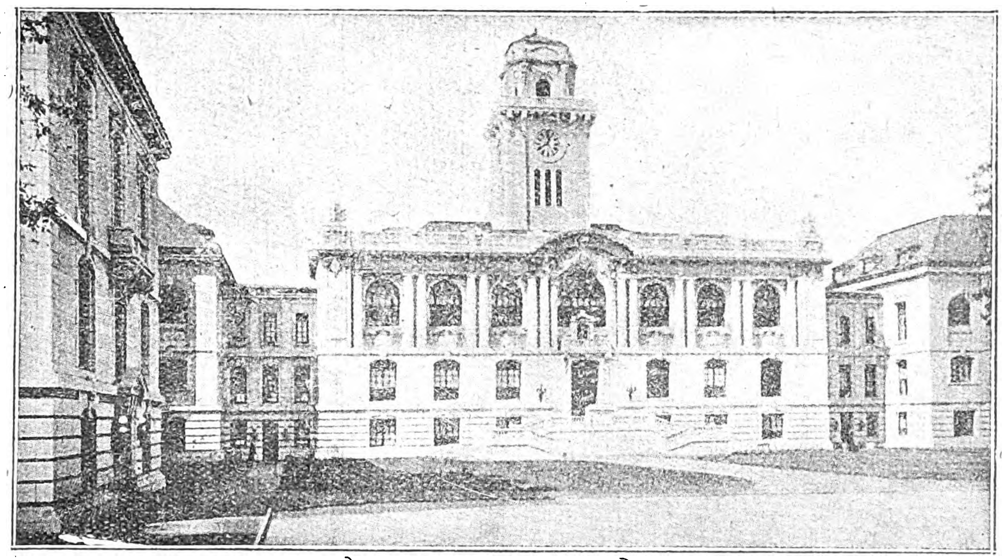

Ἡ ἐν Ἀνναπόλει τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν Ναυτικὴ Ἀκαδημία.

ΙΣΠΑΝΙΑ

Βασιλικὴ Ἱσπανικὴ Ἀκαδημία (Real Academia Espanola).—Ἱδρύθη ἐν Μαδρίτῃ τῷ 1713 ὑπὸ τοῦ δουκὸς ντ' Ἐσκαλόνα κατὰ τὸν τύπον τῆς Ἰταλικῆς Ἀκαδημίας Κρούσκα καὶ τῆς γαλλικῆς τοιαύτης. Σκοπὸς ταύτης εἶναι ἡ συντήρησις καὶ ἡ βελτίωσις τῆς ἐθνικῆς γλώσσης. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν της ἀνήρχετο ἀρχικῶς μὲν εἰς ὀκτώ, βραδύτερον ὅμως ηὐξήθη εἰς εἴκοσιν ὀκτώ. Οἱ ἀκαδημαϊκοὶ ἐκλέγουσι κατ' ἔτος τὸν πρόεδρον, ἰσοβίως δὲ τὸν γραμματέα τῆς Ἀκαδημίας. Τὸ ἵδρυμα τοῦτο, περιωρίσαν ἀνέκαθεν τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης, προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ λεξικοῦ κατὰ τὸ 1726, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἐκυκλοφόρησε καὶ ἄλλας αὐτοῦ ἐκδόσεις. Πέραν αὐτοῦ οὐδὲν ἕτερον ἔπραξεν ἡ Ἀκαδημία αὕτη.

Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῆς ἱστορίας (Real Academia de la historia).—Αὕτη ἱδρύθη ἐν Μαδρίτῃ τῷ 1735, παρέμεινε δ' ἔκτοτε ὡς ἰδιωτικὸς ὀργανισμὸς ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας. Ὁ κύριος σκοπός της εἶναι ἡ διεύθυνσις καὶ ἡ ἐνθάρρυνσις τῶν ἱστορικῶν σπουδῶν, εἰς αὐτὴν δὲ ὀφείλεται ἡ ἔκδοσις πολυαρίθμων ἱστορικῶν μελετῶν καὶ ἡ δημοσίευσις ἀπειρίας ἐγγράφων ἐκ τῶν ἀρχείων τῶν διαφόρων πόλεων τῆς Ἱσπανίας, τῆς Νεαπόλεως καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν, σχετιζομένων πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἱσπανικοῦ Κράτους. Εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ταύτην ἀνετέθη καὶ ἡ ἐπίβλεψις τῶν ἐθνικῶν ἀρχαιοτήτων. Καίτοι ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἔχει ἰδιωτικὸν ὅλως χαρακτῆρα, ἐν τούτοις ἡ δρᾶσίς της ὑπῆρξεν ἀξιοσήμαντος καὶ διαφωτιστικὴ τῆς μεσαιωνικῆς περιόδου τῆς Ἱσπανίας, ἥτις διεδραμάτισε μέγα πρόσωπον καὶ ἀπὸ αὐτῆς ἄρχεται ὁ ἐξ Εὐρώπης ἐκτοπισμὸς τῶν Μωαμεθανῶν. Τὸ μᾶλλον δὲ ἀξιοσημείωτον αὐτῆς ἔργον εἶναι ἡ ἔρευνα τῆς ἐποχῆς τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως καὶ ἡ συντήρησις τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ μνημείων.

Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν (Academia real de sciencias).—Ὑπὸ τὸν τίτλον αὐτὸν ἱδρύθη τῷ 1847 καὶ ὠργανώθη, ἐπὶ τοῦ τύπου τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ἐν Μαδρίτῃ. Διαιρεῖται αὕτη σήμερον εἰς τρία τμήματα, τὸ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν φυσιολογικῶν, ἀκολουθεῖ δὲ καθ' ὅλα τὴν γαλλικὴν Ἀκαδημίαν. Ἐκδίδει ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της ὑπομνήματα καὶ ἐπιστημονικὰς μελέτας, συμβάλλουσα οὕτως εἰς τὴν ἐκλαΐκευσιν τῶν ἐπιστημῶν ἐν Ἱσπανίᾳ, παρακολουθεῖ δὲ καὶ δημοσιεύει πάσας τὰς γινομένας ἀλλαχοῦ ἀνακαλύψεις. Ἀπὸ τοῦ 1858 κατ' ἀπομίμησιν τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν ἐπιστημῶν, συνεστήθη ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Ἱσπανίας ἡ «Real Academia des ciencias morales» ἀσχολουμένη περὶ τὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ ζητήματα, τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν δημοσίαν καὶ κοινωνικὴν οἰκονομίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν διοίκησιν καὶ πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῶν φιλελευθέρων ἀρχῶν τῶν νεωτέρων πολιτευμάτων. Θ. Β.

Ἀκαδημία τῶν Καλῶν Τεχνῶν Ἁγίου Φερδινάνδου Μαδρίτης (Academia de nobles artes de San. Fernando).—Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἱδρύθη ἐπὶ τῆς βασιλείας Φιλίππου Δ' ὑπὸ τοῦ Βελασκέζ, ἀλλ' ἡ ὁριστικὴ αὐτῆς μορφὴ ἐδόθη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Φιλίππου Ε'. Οἱ πραγματοποιήσαντες δὲ τὴν ἀρχικὴν ἰδέαν τοῦ Βελασκὲζ ἦσαν ὁ γλύπτης Ὀλιβιέρη καὶ ὁ γενικὸς γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας μαρκήσιος Βιλλαριάς. Εἰς τὰς προσπαθείας τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ὀφείλεται ἡ συγκατάνευσις τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας ὅπως τὸ σῶμα τοῦτο τὴν 17 Ἰουλίου 1744 ὀργανωθῇ εἰς Ἀκαδημίαν Καλῶν Τεχνῶν κατὰ τὸν τύπον τῶν ὑπαρχουσῶν τοιούτων ἐν ἄλλαις χώραις. Τὴν 1ην Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγένετο καὶ ἡ πρώτη δημοσία συνεδρίασις αὐτῆς, καθ' ἣν παρέστησαν πάντες οἱ διορισθέντες ἀκαδημαϊκοί. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου Ε', ὁ διάδοχος αὐτοῦ Φερδινάνδος ΣΤ', ἀκολουθῶν τὰς παραδόσεις τοῦ πατρός του ὅπως ἀσφαλίσῃ τὸ καλλιτεχνικὸν ἵδρυμα, ἐνέκρινε νέον καταστατικὸν αὐτοῦ τῷ 1749, δι' οὗ ἀνωργανώθη πλήρως τοῦτο.

Τὴν 13ην Ἰουλίου 1752 ἐτελέσθησαν ἐπισήμως τὰ ἐγκαίνια τῆς Ἀκαδημίας ταύτης καὶ συνεκλήθη ταυτοχρόνως βασιλικῇ διαταγῇ εἰς γενικὴν συνέλευσιν, κατὰ τὴν ἡμέραν δὲ ταύτην ἀπενεμήθη εἰς αὐτὴν καὶ ὁ τίτλος τῆς Reale Academia de nobles artes τοῦ Ἁγίου Φερδινάρδου, τὸν ὁποῖον διετήρησε μέχρι τοῦ 1873. Ἐχορηγήθη ἐπίσης εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἔμβλημα ἐμφαῖνον τὴν ἕνωσιν τῶν τριῶν ὡραίων τεχνῶν, τῆς γραφικῆς, πλαστικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς, εἰς αὐτὸ δὲ φαίνεται χεὶρ παρέχουσα τρία στέμματα καὶ παρ' αὐτὴν ἀναγεγραμμένον τὸ λατινικὸν ἀπόφθεγμα: «Non coronabitur certaverit».

Ἅμα τῇ νέᾳ ὀργανώσει της ἡ Ἀκαδημία προέβη εἰς ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τοῦ καταστατικοῦ της, ἐπιδιώκοντος διὰ πρακτικῶν μεθόδων τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τεχνῶν ἐν Ἱσπανίᾳ. Ἐκ τῶν πρώτων μέτρων αὐτῆς ἦτο ἡ ἀποστολὴ εἰς Ρώμην ὑποτρόφων αὐτῆς πρὸς περάτωσιν τῶν σπουδῶν των. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐξερράγη ἐν Ἱσπανίᾳ ὁ μακρὸς ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πόλεμος, ὅστις δὲν ηὐνόει τὰς τέχνας. Οὕτως ἡ τόσον λαμπρῶς ἀρξαμένη δρᾶσις τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἁγίου Φερδινάνδου ἔπαυσε, συνεδριάσεις δὲν ἐγένοντο πλέον καὶ τὰ μαθήματα τῶν σχολῶν της διεκόπησαν. Μόλις μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης ἀνέκτησεν αὕτη ζωήν τινα καὶ κατὰ τὸ 1821 ἐδημοσιεύθη ἐκπαιδευτικόν τι πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν κατωρθώθη νὰ ἐφαρμοσθῇ, ἕνεκα τῶν ποικίλων ἀντιρρήσεων αἵτινες ἠγέρθησαν, καὶ μόλις τῷ 1845 συνεστήθη ἡ Σχολὴ τῶν Καλῶν Τεχνῶν, τεθεῖσα ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἁγίου Φερδινάνδου. Τὰ καταστατικὰ αὐτῆς μετερρυθμίσθησαν πολλάκις, μέχρις ὅτου τῷ 1873 ἔλαβον τὴν ὁριστικὴν αὐτῶν μορφήν. Τὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ 1846 εἶχον καθορισθῆ εἰς ἑξήκοντα, τῷ δὲ 1873 περιωρίσθησαν εἰς τεσσαράκοντα ὀκτώ, ἀλλὰ προσετέθη νέον τμῆμα, τὸ τῆς μουσικῆς. Ἡ Ἀκαδημία ἐκ τοῦ τίτλου της ἀφῄρεσε τὴν λέξιν Βασιλικὴ καὶ ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τῶν μελῶν, τοῦ προέδρου καὶ τοῦ ταμίου της ἐκλεγομένων ἐπὶ ἓν ἔτος, τοῦ δὲ γραμματέως καὶ τοῦ βιβλιοφύλακος ἰσοβίως. Τὰ τεσσαράκοντα ὀκτὼ αὐτὰ μέλη ἐκλήθησαν academicos de numero καὶ διῃρέθησαν εἰς τέσσαρα τμήματα: τῆς γραφικῆς, πλαστικῆς, ἀρχιτεκτονικῆς καὶ μουσικῆς· εἰς τὰ τακτικὰ δὲ μέλη περιελήφθησαν καὶ ἕτερα ἀντεπιστέλλοντα ἐξ ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοεθνῶν. Ἔκτοτε ἡ Ἀκαδημία ἐξακολουθεῖ δρῶσα ἄνευ ἄλλης τινὸς μεταβολῆς εἰς τὸν ὀργανισμὸν αὐτῆς. Διατηρεῖ τὰς σχολάς της, ἔνθα διδάσκονται μαθήματα σχεδίου ζωγραφικῆς, πλαστικῆς, ἀρχιτεκτονικῆς, μαθηματικῶν, προοπτικῆς κτλ., ὑπὸ καθηγητῶν τῆς ἰδίας αὐτῆς ἐκλογῆς, ἀπονέμει δὲ βραβεῖα καὶ ὑποτροφίας εἰς τοὺς διακρινομένους ἐκ τῶν σπουδαστῶν της. Ἐν τῷ μεγάρῳ αὐτῆς διατηρεῖ θαυμασίαν καὶ πλουσιωτάτην πινακοθήκην ἐξ ὡραίων πινάκων καὶ μουσεῖον παντοειδῶν ἔργων τέχνης. Θ. Β.

Digitized by Google

ΙΤΑΛΙΑ

Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν (Reale Academia delle Scienze). — Ἰταλικὴ Ἀκαδημία ἱδρυθεῖσα τῷ 1757 κατ' ἀρχὰς ὡς ἰδιωτικὴ ἑταιρία, ἔπειτα ὅμως (1783) ἀναγνωρισθεῖσα διὰ βασιλικοῦ διατάγματος ὑπὸ τὸ σημερινόν της ὄνομα. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 40 τακτικὰ μέλη, διαμένοντα μονίμως ἐν Τουρίνῳ, 20 ἀντεπιστέλλοντα καὶ 20 ξένους. Ἡ Ἀκαδημία ἐκδίδει κατ' ἔτος εἰς τόμον τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεών της καὶ ἀπονέμει βραβεῖα εἰς ἀξιόλογα ἔργα.

Ἄλλαι ἰταλικαὶ Ἀκαδημίαι ἐπιστημῶν ὑπάρχουσιν ἐν *Νεαπόλει*, ἐν *Λούκκᾳ* καὶ ἐν *Παλέρμῳ*.

Ναυτικὴ Ἀκαδημία τοῦ Λιβόρνου.— Ἡ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἀκαδημία (Academia Navale) ἐν ᾗ καταρτίζονται οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ τῆς Ἰταλίας. Σ. Ε. Λ.

Μουσικαὶ Ἀκαδημίαι.— Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἑλληνολατινικῶν γραμμάτων, κυρίως ἐν Ἰταλίᾳ, διάφοροι φιλόλογοι, φίλοι τῶν γραμμάτων, λάτραι τῶν Μουσῶν καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν, συνερχόμενοι πρὸς συζήτησιν, μελέτην καὶ ἀνταλλαγὴν γνωμῶν ἐπὶ διαφόρων φιλολογικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ζητημάτων ἀπετέλεσαν ὁμίλους τινὰς φιλολογικοὺς ἢ καλλιτεχνικοὺς οὓς ἀπεκάλεσαν *Ἀκαδημίας*. Αἱ Ἀκαδημίαι αὗται διεκρίνοντο ἀπ' ἀλλήλων διὰ τίτλων παραδόξων καὶ πολλάκις οὐχὶ ἐπαρκῶς δικαιολογημένων ἐκ τῆς τῆς φύσεως τῆς ἐν αὐταῖς τελουμένης ἐργασίας. Οὕτω τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὑρίσκομεν ἐν Φλωρεντίᾳ, Βονωνίᾳ, Σιέννῃ, κλπ. ***Ἀκαδημίας τῶν Παγωμένων*** (Gelati), ***τῶν Ἀκινήτων*** (Immobili), ***τῶν Πιτύρων*** (Crusca) κλπ. Συγχρόνως μὲ τοὺς φιλολογικοὺς τούτους ὁμίλους δὲν ἤργησαν ν' ἀναφανοῦν παραλλήλως ἕτεραι καλλιτεχνικαὶ ὀργανώσεις κύριον σκοπὸν ἔχουσαι τὴν θεραπείαν τῆς μουσικῆς τέχνης καὶ αἱ συνεδριάσεις των ποικιλλόμεναι ἀπὸ μουσικὰς συναυλίας ἀπετέλουν μοναδικὸν ἐντρύφημα τῆς ἀνωτάτης κοινωνικῆς τάξεως. Αἱ ὀργανώσεις αὗται ὑπῆρξαν αἱ πρῶται μουσικαὶ Ἀκαδημίαι. Ἡ ἐν Βενετίᾳ ***Ἀκαδημία τῆς Φήμης*** (Academia della Fama, 1588) ἠρίθμει μεταξὺ τῶν μελῶν της ἐπιλέκτους συνθέτας, μουσικοὺς καὶ τραγουδιστάς, ἐν οἷς πρῶτοι ὁ σοφὸς κοντραπουντίστας *Ζαρλίνο* καὶ ὁ *Ἀνδρέας Γκαβριέλλι* διάσημος ἐκκλησιαστικὸς συνθέτης, εἰς τοὺς κόλπους δὲ τῆς ὑπὸ τοῦ κόμητος *Μπάρδι* προεδρευομένης ***Μουσικῆς Ἀκαδημίας*** ἐν Φλωρεντίᾳ ἔγιναν αἱ πρῶται ἀπόπειραι ἀποκαταστάσεως τῆς ἀρχαίας τραγῳδίας ἐξ ὧν προέκυψε κατόπιν τὸ μελόδραμα. Πρώτη ἡ ***Ἀκαδημία τῶν Ἀτρομήτων*** (degli Intrepidi) τῆς Φεράρας διωργάνωσε περὶ τὸ 1600 θεατρικὰς παραστάσεις μὲ μουσικήν, τὸ δὲ παράδειγμά της ἐμιμήθησαν ταχέως πολλαὶ ἄλλαι.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος ἀληθὴς μανία κατέλαβε τοὺς μουσικολογοῦντας διὰ τὰς Ἀκαδημίας ταύτας, ὧν ἡ Ἰταλία ἐκράτησε τὸ μονοπώλιον. Διάφοροι μουσικοί, κατὰ τὸ πλεῖστον ἁπλοῖ ἀοιδοί, ἐρασιτέχναι τῆς βιόλας, τοῦ λαούτου (liuto), στοιχειώδεις ἢ καὶ δόκιμοι συνθέται, ἐν ἑνὶ λόγῳ τὸ μέγιστον μέρος τῶν τότε ὁπωσδήποτε ἀσχολουμένων μὲ τὴν μουσικήν, εἶχον καταληφθῇ ἀπὸ τὴν ἔμμονον ἰδέαν νὰ ἀναστήσουν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μουσικήν. Καίτοι μὴ ἔχοντες οὔτε τὴν ἁρμόζουσαν ἰδιοφυΐαν, οὔτε τὰς ἀπαιτουμένας γνώσεις, ἐδημιούργουν ἐν τούτοις πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὅσας ἠδύναντο πλειοτέρας ἀκαδημαϊκὰς μουσικὰς ὀργανώσεις, ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε δὲν ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πόλις ἢ πολίχνη τῆς Ἰταλίας, ἥτις νὰ μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ τὸ ἰδικόν της ἀκαδημαϊκὸν τέμενος τῶν Μουσῶν. Εἰς μόνην τὴν Βενετίαν ὑπῆρχον ἐν ἐνεργείᾳ τέσσαρες μουσικαὶ Ἀκαδημίαι, ὧν ἡ ἐπισημοτέρα, ἡ *Accademia dei Filarmonici* (1678), ἔφθασε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Ἓν τῶν ἄρθρων τοῦ καταστατικοῦ της (ἀναθεωρηθέντος τῷ 1854) καθώριζεν ὑποχρέωσιν *sine qua non*, διὰ τὴν ἐγγραφὴν τῶν μελῶν, τὴν σύνθεσιν τεμαχίου ἐπὶ δεδομένου θέματος. Ὁ Μότσαρτ, ταξιδεύων εἰς Ἰταλίαν (1700) διὰ νὰ γίνῃ μέλος τῶν φιλαρμονικῶν, ὑπεβλήθη εἰς τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην καὶ συνέθεσε μίαν σονάταν εὑρισκομένην εἰσέτι εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἀκαδημίας.

Ἐκ τῶν ἀναριθμήτων μουσικῶν ὀργανώσεων, ὧν ἔβριθεν ἡ Ἰταλία κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἄλλαι μὲν ἕνεκα πολιτικῶν λόγων ἢ οἰκονομικῶν δυσχερειῶν διελύθησαν αὐτομάτως, ἄλλαι δὲ ἀπερροφήθησαν ἀπὸ ἕτερα μουσικὰ ἱδρύματα εὐρυτέρας δράσεως· καὶ ἐκ τόσων ἀκαδημιῶν μία μόνη, ἡ τῆς *Ἁγίας Καικιλίας* ἐν Ῥώμῃ, ἀφιερωμένη εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἐπέζησε μέχρι σήμερον μετατραπεῖσα εἰς ἐπίσημον κρατικὸν Κονσερβατόριον. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη εἶχεν ἤδη ἀνεγνωρισθῆ ὡς *Ἀδελφότης* (Confraternità) ἀπὸ τοῦ 1583 διὰ βούλλας τοῦ Πάπα Γρηγορίου ΙΓ'.

Ὑπὸ διαφορετικὰς ἀντιλήψεις καὶ συγγενέστεραι πρὸς τὴν μορφὴν τῶν φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν συλλόγων ἱδρύθησαν κατὰ τὸν ΙΘ' καὶ Κ' αἰῶνα νεώτεραί τινες Ἀκαδημίαι μορφωτικὴν ἔχουσαι ἀποστολήν. Οἱ καθηγηταὶ τοῦ βασιλικοῦ μουσικοῦ λυκείου τῆς Φλωρεντίας ἀπετέλεσαν ἰδίαν Ἀκαδημίαν, ἥτις πλὴν τῆς ἄλλης καλλιτεχνικῆς ἐργασίας δημοσιεύει κατ' ἔτος (ἀπὸ τοῦ 1863) ἐν ἰδιαιτέρῳ περιοδικῷ ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σχολικοῦ ἔτους (Atti dell Academia Liceo Musicale Firenze). Δ.Λ

ΚΙΝΑ

Ἀκαδημία Χὰν-λὶν-Ὑουὰν τοῦ Πεκίνου.— Τὸ ἵδρυμα τοῦτο συνεστήθη ἐν ἔτει 740 ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Χιούμι Τσοὺγκ τῆς δυναστείας Τ'ἄγκ ὅπως ἀσχοληθῇ μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν φιλολογίαν. Τὸ Χαν-λὶν-Ὑουὰν διῃρέθη εἰς δύο κατηγορίας μελῶν· ἡ πρώτη ἀπηρτίσθη ὑπὸ ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ κράτους, ἐπιφορτισμένων νὰ διευθύνουν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν φιλολογικῶν ἐργασιῶν τὰς ὁποίας τοῖς ἐνεπιστεύθη ὁ αὐτοκράτωρ· ἡ ἑτέρα ἀποτελεῖται ὑπὸ τῶν τροφίμων ἐκείνων οἵτινες ἠκολούθουν τὰς σπουδάς των πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ τίτλου τοῦ δόκτορος, ὑφιστάμενοι μετὰ τριετίαν δημοσίαν δοκιμασίαν. Μεταξὺ τῶν τμημάτων τῆς πρώτης κλάσεως τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων συγκατελέγετο καὶ τὸ τμῆμα ὅπερ συνέθετε τὰς ἐπιγραφάς, τὰς ὁποίας ἐχάραττεν ὁ βασιλεύς, καὶ συνέλεγε τὰ στοιχεῖα πρὸς συγγραφὴν τῆς ἱστορίας, ἰδιαιτέρως δὲ τὴν βιογράφησιν διασήμων ἀνδρῶν. Ὁ πρόεδρος καὶ ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς ἑταιρίας συνέρχονται ἐννεάκις κατὰ μῆνα ὅπως προσδιορίσουν τὰ θέματα τῶν ὁποίων ἐπιλαμβάνεται ἡ Ἀκαδημία. Τὸ Χὰν-λὶν-Ὑουὰν ἀποτελεῖ ὀργανισμὸν ἱεραρχικὸν καὶ ἔχει προσδιωρισμένον σκοπόν, δὲν δύναται κατ' ἀκολουθίαν νὰ θεωρηθῇ ὡς Ἀκαδημία, ὡς ἐννοεῖται αὕτη ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀσχολεῖται ἀπὸ 1280 ἐτῶν εἰς ἔργα ἱστορικά, γλωσσικὰ καὶ φιλολογικά, ὥστε δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τοῦ συσταθῶσιν ἐπιστημονικὰ καὶ λογοτεχνικὰ σωματεῖα ἐν Εὐρώπῃ ἔθαλλε τοιοῦτο ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Οὐρανίου Κράτους. Ἡ ἀνατροπὴ τῆς αὐτοκρατορίας ἐλαχίστας μεταβολὰς ἐπήνεγκεν ἐπὶ τοῦ παναρχαίου ὀργανισμοῦ της, δὲν προέβη δὲ εἰς εἰσαγωγὴν νεωτερισμῶν. Τὸ Χὰν-λὶν-Ὑουὰν συνεχίζει τὰς ἐργασίας του, τοῦ διορισμοῦ μόνον τῶν μελῶν αὐτοῦ τροποποιηθέντος. Θ. Β.

ΝΟΡΒΗΓΙΑ

Ἀκαδημία τοῦ Τρόντγεμ (Det Kongelige norske Videnskabers Selskab).—Νορβηγικὴ Ἀκαδημία ἐπιστημῶν ἱδρυθεῖσα τῷ 1760. Ἔχει τὴν ἀρχαιοτέραν ἐν Νορβηγίᾳ βιβλιοθήκην περιέχουσαν 150,000 τόμους καὶ 2,000 χειρόγραφα. Ἐπίσης εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ταύτην ἀνήκει τὸ ἐν Τρόντγεμ (Trondhjeim) Μουσεῖον φυσικῶν ἐπιστημῶν περιέχον ζῳολογικήν, ὀρυκτολογικὴν καὶ Βοτανικὴν συλλογήν. Ἡ Ἀκαδημία ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν.

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Ἄμστερδαμ.—Τῷ 1808 ὁ βασιλεὺς τῆς Ὁλλανδίας Λουδοβῖκος Βοναπάρτης ἵδρυσεν εἰς τὸ Ἄμστερδαμ Ἰνστιτοῦτον τῶν Κάτω Χωρῶν, τὸ ὁποῖον τῷ 1852 μετερρυθμίσθη εἰς ***Ἀκαδημίαν ἐπιστημῶν***, ἥτις δημοσιεύει τακτικῶς *ὑπομνήματα*. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη, ὅπως καὶ ἡ ***Ἀκαδημία τῶν Καλῶν Τεχνῶν***, ἔχουσιν ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ ὡραῖον οἰκοδόμημα τὸ καλούμενον Τοππενχάους.

Ἐν Ὁλλανδίᾳ ὑφίσταται ἐπίσης ἡ Ἀκαδημία τοῦ Λουγδούνου-Βαταβίας ἐγκαθιδρυμένη εἰς τὸ Λέϋδεν. Θ. Β.

Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἐν Χάγῃ — Ἡ ἰδέα τῆς ἱδρύσεως Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἐν Χάγῃ ὀφειλομένη εἰς τὸν Barss καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τὸν Otfried Nippolds, ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθῇ ἀπὸ τοῦ 1914, τῇ βοηθείᾳ τοῦ κληροδοτήματος Carnegie. Ἀλλ' ὁ μεσολαβήσας παγκόσμιος πόλεμος ὑπῆρξεν ἀφορμὴ ἀναβολῆς, μόλις δὲ τὴν 14 Ἰουλίου 1923 ἐπανηγυρίσθη ἐν τῷ Ἀνακτόρῳ τῆς Εἰρήνης τῆς Χάγης ἡ ἵδρυσις αὐτῆς.

Σκοπὸς τῆς Ἀκαδημίας ταύτης, ὡς οὗτος καθορίζεται διὰ τοῦ καταστατικοῦ αὐτῆς, εἶναι τὸ ν' ἀποτελέσῃ τὸ κέντρον ἀνωτέρων σπουδῶν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, τοῦ τε Δημοσίου καὶ Ἰδιωτικοῦ, καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συνδεδεμένων ἐπιστημῶν, ὅπως διευκολύνῃ τὴν βαθεῖαν καὶ ἀντικειμενικὴν ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων Κρατῶν ἐννόμους σχέσεις (ἄρθ. 2). Διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἡ Ἀκαδημία προσκαλεῖ τοὺς ἀξιολογωτέρους ἐπιστήμονας ὅλων τῶν Κρατῶν ὅπως, εἴτε ὑπὸ τύπον παραδόσεων, εἴτε διαλέξεων ἢ φροντιστηριακῶν ἀσκήσεων, διαπραγματευθοῦν τὰ σπουδαιότερα ζητήματα, τόσον τῆς διεθνοῦς ἐπιστήμης καὶ πράξεως, ὅσον καὶ τῆς νομοθεσίας καὶ νομολογίας καὶ δὴ ὡς ταῦτα ἐτέθησαν διὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν διαφόρων Συνεδρίων καὶ τῶν Διαιτητικῶν Δικαστηρίων.

Ὡς χρόνος φοιτήσεως ὁρίζεται τὸ μεταξὺ Ἰουλίου καὶ Ὀκτωβρίου χρονικὸν διάστημα, ὅπως οὕτω πως καταστῇ δυνατὴ ἡ προσέλευσις ἐπιστημόνων καὶ σπουδαστῶν (ἄρθ. 3). Ὁ κύκλος τῶν μαθημάτων ἐπὶ τοῦ παρόντος περιορίζεται μόνον εἰς ζητήματα τοῦ ἐν εἰρήνῃ Διεθνοῦς Δικαίου, ἀποκλεισθέντος τοῦ ἐν πολέμῳ τοιούτου, ἀκριβῶς λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ προηγηθεὶς παγκόσμιος πόλεμος δὲν θὰ ἐπέτρεπε τὴν ἀντικειμενικὴν ἐξέτασιν τῶν εἰς τὸν κλάδον τοῦτον τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ὑπαγομένων θεμάτων.

Τὰ μαθήματα δύναται νὰ παρακολουθήσῃ οἱοσδήποτε θέλων νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἀκαδημίας ἀποφαίνεται περὶ τῆς παροχῆς ἀδείας παρακολουθήσεως τῶν μαθημάτων κλπ. ὡς καὶ τῆς στερήσεως αὐτῆς ἐκ λόγων πειθαρχικῶν (ἄρθ. 9). Ὁ θέλων νὰ παρακολουθήσῃ τὰ μαθήματα ἢ τὰ φροντιστήρια τῆς ἐν λόγῳ Ἀκαδημίας ἀπευθύνεται εἴτε προσωπικῶς εἴτε διὰ τῶν ἐν Χάγῃ διπλωματικῶν ἢ προξενικῶν ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους του εἰς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἀκαδημίας, τὸ ὁποῖον ἀποφαίνεται ἐπὶ τῆς τοιαύτης αἰτήσεως κατὰ τὸν προηγούμενον τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας αὐτῆς μῆνα. Ἡ αἰτουμένη ἄδεια δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ δοθῇ εἰς τοὺς διδάκτορας τοῦ Πανεπιστημίου, τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ ἢ διατελέσαντας διπλωματικοὺς ἢ προξενικοὺς ὑπαλλήλους, τοὺς ἀξιωματικοὺς ἢ χρηματίσαντας τοιούτους, εἴτε ἐν τῷ στρατῷ τῆς ξηρᾶς, εἴτε ἐν τῷ τῆς θαλάσσης (ἄρθ. 9). Περὶ τῆς ἀπονομῆς εἰς τοὺς σπουδαστὰς ἐνδεικτικῶν φοιτήσεως λαμβάνεται εἰδικὴ ἀπόφασις καθ' ἕκαστον ἔτος. Ἡ διδασκαλία γίνεται εἰς τὴν γαλλικήν.

Τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀκαδημίας προΐσταται ὁ πρόεδρος καὶ τοιοῦτος ἐξελέγη κατὰ πρῶτον ὁ Karnebeek. Σύγκειται δὲ ἐκ πέντε τὸ ὅλον μελῶν, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ προέδρου. Ἡ Κοσμητεία τῆς Ἀκαδημίας σύγκειται ἐκ τοῦ προέδρου (Ch. Lyon - Caen), τοῦ ἀντιπροέδρου (Ν. Πολίτη) 8 μελῶν καὶ τοῦ γενικοῦ γραμματέως βαρώνου Albério Rolin Η. Γ. Κ.

Ἀκαδημία τῆς διεθνοῦς μεσολαβήσεως (Institut Intermédiaire International).—Οὕτω καλεῖται ἡ ἐν τῷ Ἀνακτόρῳ τῆς Εἰρήνης τῆς Χάγης τὴν 19 Ἰανουαρίου 1918 ἐπισήμως ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Ὁλλανδῶν Ἀκαδημία, σκοπὸς τῆς ὁποίας κατὰ τὸ ἄρθ. 2 τοῦ καταστατικοῦ της εἶναι «ὅπως παρέχῃ πᾶσαν πληροφορίαν ἐπὶ παντὸς ζητήματος διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει μυστικὸν ἢ εἰδικὸν χαρακτῆρα, εἴτε ἐν σχέσει μὲ τὸ Διεθνὲς Δημόσιον Δίκαιον, εἴτε μὲ τὸ Ἐσωτερικὸν Δίκαιον ἢ Ἰδιωτικὸν Διεθνὲς Δίκαιον καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ, εἴτε ἐπὶ ζητημάτων οἰκονομικῆς, στατιστικῆς καὶ πολιτικοεμπορικῆς φύσεως».

Ἡ ἐν λόγῳ Ἀκαδημία εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν γενομένων, λήγοντος τοῦ ἔτους 1917, μακρῶν συζητήσεων τῶν ἐν κοινῇ συνελεύσει συνελθόντων ἐξοχωτέρων Ὁλλανδῶν ἀντιπροσώπων τοῦ νομικοῦ, οἰκονομικοῦ, τραπεζιτικοῦ καὶ βιομηχανικοῦ κόσμου, ἀφορμὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκεν τὸ ἐρώτημα ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς, μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου, ἐπανασυνδέσεως τῶν ἕνεκα αὐτοῦ διακοπεισῶν διεθνῶν σχέσεων καὶ γενικῶς τῆς διακοπείσης μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν ἐπικοινωνίας. Ἐκ τῶν διεξαχθεισῶν δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συζητήσεων διεπιστώθη ἡ ἀνάγκη τῆς συστάσεως ὀργανισμοῦ, ἔργον τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο ἡ παροχὴ παντὸς εἴδους πληροφοριῶν σχετικῶν μὲ τὴν νομοθεσίαν καὶ τὴν δικαστικὴν πρακτικὴν ὅλων τῶν κρατῶν, τὴν ὕπαρξιν τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ κείμενον διεθνῶν συνθηκῶν, ὡς καὶ μὲ ζητήματα σχετιζόμενα μὲ τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν στατιστικήν.

Πρὸς τὴν σκοπιμότητα τῆς συστάσεως καὶ τῆς λειτουργίας τοιούτου ὀργανισμοῦ πρὸς ἀντικειμενικὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς διεθνοῦς ἐπικοινωνίας, συνετάχθησαν πάντες, καὶ τῇ ὑλικῇ ἐνισχύσει διαφόρων ἀσφαλιστικῶν ἑταιριῶν, ἐμπόρων, βιομηχάνων, τραπεζῶν κλπ. ἐξασφαλισθέντος τοῦ ἀναγκαιοῦντος κεφαλαίου, προέβησαν εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἀκαδημίας τῆς διεθνοῦς μεσολαβήσεως.

Ἡ Ἀκαδημία αὕτη, τὸ γραφεῖον τῆς ὁποίας ἑδρεύει μονίμως ἐν Χάγῃ, ἔχει ἀποκλειστικῶς ὁλλανδικὸν χαρακτῆρα μὲ βαθύτερον σκοπὸν νὰ μονοπωλήσῃ τὸ δικαίωμα τῆς ἄνευ ἐπιβαρύνσεως παροχῆς πάσης πληροφορίας ἐφ' οἱουδήποτε ζητήματος σχετικοῦ μὲ οἱονδήποτε τμῆμα τῆς Γῆς, εὐλόγως δὲ ὁ διευθυντὴς τῆς ἐν λόγῳ Ἀκαδημίας ἐχαρακτήρισεν αὐτὴν ὡς ἕνα clearing house διὰ πᾶσαν πληροφορίαν ἐπιστημονικῆς, νομικῆς, οἰκονομικῆς καὶ στατιστικῆς φύσεως.

Ἡ Ἀκαδημία τῆς διεθνοῦς μεσολαβήσεως διαιρεῖται εἰς διάφορα τμήματα. Τὸ κεντρικὸν τμῆμα, τὸ ὁποῖον εἶνε αὐτὴ ἡ διεύθυνσις, ἀποτελεῖ τὸ κέντρον ἔνθα καταφθάνει πᾶσα εἴδησις ὁποθενδήποτε καὶ ἂν αὕτη προέρχεται. ἐκεῖθεν δέ, ἀναλόγως τῆς φύσεως αὐτῆς, ταξινομεῖται καὶ καταχωρεῖται εἰς εἰδικὰ βιβλία, ἐξ αὐτοῦ δὲ πάλιν δίδονται αἱ ἀπαντήσεις ἐπὶ τῶν εἰς αὐτὸ σταλέντων ἐρωτημάτων. Παρὰ τῷ κεντρικῷ τμήματι λειτουργοῦν καὶ 5 ἄλλα διάφορα τμήματα, ἤτοι: τὸ νομικὸν τμῆμα, τὸ τῆς συντάξεως, τὸ τῶν δημοσιευμάτων καὶ τοῦ τύπου, τὸ τῆς ἀλληλογραφίας καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ 1920 λειτουργοῦν οἰκονομικὸν τμῆμα. Ἓν τῶν κυρίων ἔργων τῶν τμημάτων τού-

Digitized by Google

των εἶναι ἡ παρακολούθησις τοῦ ἡμερησίου καὶ περιοδικοῦ τύπου--ἄνω τῶν 60 ἐφημερίδων καὶ ἀναλόγου ἀριθμοῦ περιοδικῶν — ταξινομουμένου καταλλήλως τῶν περιεχομένου αὐτοῦ.

Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἔχει καταρτίσει εἰδικὴν καὶ πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην εἰς τὴν ὑποίαν ἔχουν συγκεντρωθῆ ὅλα τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ αἱ λοιπαὶ πράξεις ἢ ἀποφάσεις, ἐφ' ὅλων τῶν συγχρόνων νομικῶν ζητημάτων, ὡς καὶ τὰ κείμενα τῶν διεθνῶν συμβάσεων καὶ ἄλλων συνθηκῶν κλπ. Τῆς βιβλιοθήκης δύναται νὰ κάμῃ πᾶς τις χρῆσιν, παρεχομένης τῷ ἀναγνώστῃ πάσης σχετικῆς πληροφορίας.

Ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῆς διεθνοῦς μεσολαβήσεως ἐκδίδεται κατὰ τριμηνίαν τὸ ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου περίφημον διὰ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον καταστὰν Bulletin de l'Institut Intermédiaire International, εἰς τὸ ὁποῖον καταχωροῦνται, κείμενα ἀποφάσεων Διεθνῶν Διαιτητικῶν ἢ ἄλλων Δικαστηρίων σχετιζόμενα μὲ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον, διπλωματικὰ ἔγγραφα, μελέται σχετικαὶ μὲ τὰς νεωτέρας διεθνεῖς συνθήκας, τὰς διεθνεῖς ἀποστολὰς καὶ ἐπιτροπάς, πληροφορίαι πάσης διεθνοῦς φύσεως, πραγματεῖαι περὶ Διεθνῶν Συνεδρίων κλπ. κλπ. Ἐκτὸς τούτου ἐκδίδει καὶ ἄλλα περιοδικὰ δημοσιεύματα ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «*Publications de l'Institut Intermédiaire International*» κατὰ τὸ σύστημα αὐτοτελῶν μονογραφιῶν. Μεταξὺ τούτων ἀναφέρομεν τὴν τοῦ Koster, «Les Conventions de la Haye de 1902 et 1905 sur le droit international privé» 1921 τὴν τοῦ Verzijl «Die Prisenrechtsprechung nährend des letzten Weltkrieges» καὶ τὴν τῆς κυρίας Kluyver «Documents on the League of Nations» 1920. ΗΛ. Γ. ΚΥΡ.

ΟΥΓΓΑΡΙΑ

Οὐγγρικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν (Magyar Tudományos Academia).—Ἡ ἵδρυσις αὐτῆς ἀπεφασίσθη κατὰ τὰς ἐν ἔτει 1825 γενομένας ἐν τῇ οὐγγρικῇ διαίτῃ συζητήσεις καὶ διὰ τῶν κεφαλαίων, ἅτινα διέθεσεν ὑπὲρ αὐτῆς ὁ Στέφανος Σζεχένι (Szechenyi), ὁ Καρολΰϊ (Georges Garolyi) καὶ ἄλλοι Μαγυάροι. Ἤρξατο αὕτη τῶν ἐργασιῶν της τῷ 1831, αἱ συνεδριάσεις ὅμως αὐτῆς διεκό-

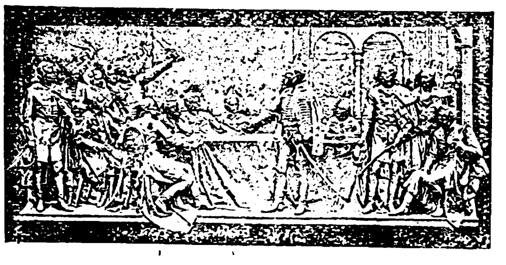

Ἵδρυσις τῆς Οὐγγρικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν.

πησαν ἕνεκεν τῶν ἐπαναστατικῶν γεγονότων τοῦ 1848 καὶ δὲν ἐπανελήφθησαν εἰμὴ τῷ 1850. Ἡ Ἀκαδημία, ἥτις ἀπαρτίζεται ἐξ «*ἰθαγενῶν καὶ ἀλλοδαπῶν*» διαιρεῖται εἰς πέντε μεγάλας ἐπιτροπάς, 1) τὴν τῆς *φιλολογίας καὶ τῆς λογοτεχνικῆς ἱστορίας*, 2) τῆς *ἱστορίας*, 3) τῆς *πολιτικῆς οἰκονομίας*, 4) τῆς *φυσικῆς ἱστορίας καὶ τῶν μαθηματικῶν* καὶ 5) τῆς *ἀρχαιολογίας*. Τὰ μεγάλα εἰσοδήματα αὐτῆς ἐπιτρέ-

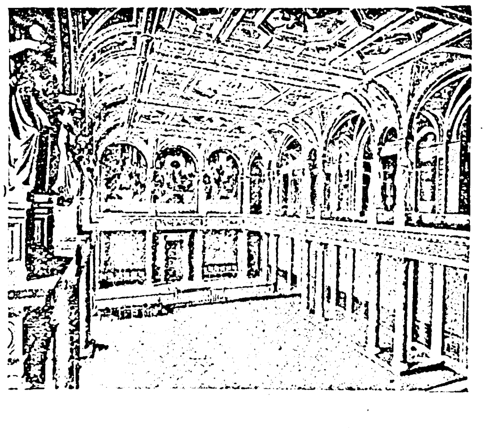

Ἡ αἴθουσα τῶν τελετῶν τῆς Οὐγγρικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν.

πουν εἰς αὐτὴν τὴν δημοσίευσιν πολυαρίθμων μελετῶν, ἔχει δὲ σχηματισθῆ ὁλόκληρος βιβλιοθήκη ἱστορικῶν ἐγγράφων καὶ ἔργων διαφωτιζόντων τὰ τῆς γλώσσης τῶν Μαγυάρων, κατὰ τὸ μέτρον τοὐλάχιστον τῆς γλωσσολογικῆς ἐπιστήμης. Ἐκτὸς τῶν δημοσιεύσεων τούτων ἡ Ἀκαδημία ἐνισχύει τὴν ἔκδοσιν τριῶν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐπιθεωρήσεων, αἱ ὁποῖαι σκοποῦσι τὴν ἐκλαΐκευσιν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς λογοτεχνίας· ἐκ τῶν πολλῶν δὲ βραβείων της τὸ σπουδαιότερον ἀνερχόμενον εἰς 3.000 φλωρίνια διαθέτει ἐκ περιτροπῆς εἰς τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον ἔργον ποιήσεως, ἢ δράματος καὶ εἰς τοιοῦτον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη εὑρίσκετο ἄστεγος, πρᾶγμα ὅπερ ἔθιγε τὴν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν τῶν Οὔγγρων, οἵτινες προεκήρυξαν δημόσιον ἔρανον, παραχρῆμα δὲ ἔσπευσαν πάντες νὰ συμμετάσχουν αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ βαρώνου δὲ Σίνα, ὅστις προσέφερε 80.000 φλωρίνια, μέχρι τῆς τελευταίας ὑπηρετρίας, ἥτις εἰσέφερεν ὀλίγα κρόϊτσερ, καὶ οὕτω ἀπετελέσθη μέγα κεφάλαιον, δι' οὗ ἱδρύθη τὸ περικαλλὲς μέγαρον τῆς Ἀκαδημίας εὑρισκόμενον ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως μεταξὺ τῶν δύο πόλεων τῆς Βούδας καὶ τῆς Πέστης. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου καὶ κυρίως μετ' αὐτόν, τὸ ἐπιστημονικὸν ἵδρυμα ὑπέφερεν ἱκανῶς, ἕνεκα οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, ἐπ' ἐσχάτων ὅμως ἀνέκτησεν αὖθις τὴν οἰκονομικήν του εὐεξίαν καὶ συνεχίζει τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον του. Θ. Β

ΠΟΛΩΝΙΑ

Πολωνικὴ Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν.— Ἐν Πολωνίᾳ ἐγένοντο πολλαὶ ἀπόπειραι πρὸς ἵδρυσιν Ἀκαδημιῶν ἀλλὰ ἀπετύγχανον λόγῳ τῶν πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν. Τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἡ «*Ἑταιρία τῶν φίλων τῶν ἐπιστημῶν*» ἔσχεν ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν ἱδρυθεῖσα τῷ 1800. Μέχρι τοῦ 1831 ἐξετέλεσε λαμπρῶς τὸν προορισμόν της ἐκδώσασα πολυτίμους πραγματείας. Διελύθη μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830. Τῷ 1816 ἱδρύθη ἐν Κρακοβίᾳ παρόμοιος ἑταιρία ἥτις τῷ 1872 ἔλαβε τὸν τίτλον ***Ἀκαδημία.*** Τὸ ἵδρυμα τοῦτο διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα: *φιλολογίας καὶ ἱστορίας, φυσικομαθηματικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν*. Ἐξέδωκεν ἀξιολόγους συλλογὰς «Scriptores rerum polonicarum» «Monumenta medii sevi historicares gestas Poloniae Mustrantia», «Acta Poloniae historica» κ. ἄ. μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὅλην τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ καρδιναλίου Hosius. Ἡ Ἀκαδημία συνέρχεται ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ Πανεπιστημίου.

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ

Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν (Academia das sciencias). — Τῷ 1720 ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Ε' συνέστησεν ἐν Λισσαβῶνι *Ἀκαδημίαν τῆς ἱστορίας*, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο ἡ ἔρευνα τῆς πορτογαλικῆς ἱστορίας καὶ ἡ δημοσίευσις ἀνεκδότων ἱστορικῶν ἐγγράφων. Κατὰ τὸ 1779 ἡ βασίλισσα Μαρία συνέστησεν ἑτέραν ***Ἀκαδημίαν ἐπιστημῶν***, εἰς ἣν περιελήφθησαν εἰδικὰ τμήματα γεωργίας, τεχνῶν, ἐμπορίου καὶ δημοσίας οἰκονομίας. Αἱ Ἀκαδημίαι αὗται συνεχωνεύθησαν ἐν ἔτει 1851 εἰς μίαν καὶ διῃρέθη αὕτη διὰ τοῦ ἀναγνωρισθέντος καταστατικοῦ της εἰς δύο κλάσεις, ἐκ τῶν ὁποίων, ἡ μὲν πρώτη περιέλαβε τὰς θετικὰς ἐπιστήμας, ἡ δὲ δευτέρα τὴν φιλολογίαν, τὴν ἱστορίαν, τὸ δίκαιον καὶ τὰς ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας. Ἡ τελευταία αὕτη κλάσις ἐξακολουθεῖ ἀπὸ τοῦ 1779 δημοσιεύουσα κατὰ περιόδους ὑπομνήματα σχετικὰ πρὸς τὴν πορτογαλικὴν ἱστορίαν καὶ συλλογὰς ἱστορικῶν ἀνεκδότων ἔργων, πρὸς δὲ ὑπομνήματα δημοσιονομίας. Ἀπὸ καθαρῶς δὲ ἱστορικῆς ἀπόψεως προσέφερεν αὕτη ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας, ἐκδώσασα μέχρι τοῦδε πολυάριθμα ἱστορικὰ ἔγγραφα, ῥίψαντα δέσμας φωτὸς εἰς τὴν σκοτεινὴν περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς χώρας ταύτης. Πολύτιμοι δ' ἐπίσης ὑπῆρξαν πάντοτε αἱ προσπάθειαι τοῦ φιλολογικοῦ καὶ τοῦ δημοσιονομικοῦ τμήματος αὐτῆς, τοῦ μὲν πρώτου συντελέσαντος εἰς τὴν γλαφυρότητα τῆς γλώσσης, τοῦ δὲ δευτέρου εἰς τὴν ἐκλαΐκευσιν τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν. Θ. Β.

ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Ρουμανικὴ Ἀκαδημία.— Ἡ ἀρχικὴ ἰδέα τῆς ἱδρύσεως φιλολογικῆς ἑταιρίας ἐν Βουκουρεστίῳ ἐγεννήθη κατὰ τὴν ἕνωσιν τῶν δύο παραδουναβίων ἡγεμονιῶν Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας. Ἡ ἑταιρεία αὕτη ἀποτελουμένη ἀρχικῶς ἐξ εὐαρίθμων λογίων κατεγίνετο ὅπως καθιερώσῃ ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν τὴν ῥουμανικὴν καὶ ἐνισχύσῃ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλολογίας τῆς χώρας, ἥτις εἶχεν ἀρχίσει, ἀφ' ἧς Ἕλληνες ἡγεμόνες τῆς Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας εἰσήγαγον τὴν ῥουμανικὴν γλῶσσαν ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ, συνέταξαν δὲ εἰς αὐτὴν καὶ τοὺς νόμους τῶν ἡγεμονιῶν. Ἡ μικρὰ αὕτη ἑταιρία ἔβαινε προοδεύουσα, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς ἀνώτερον ἐπιστημονικὸν ἵδρυμα ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Ἀλεξάνδρου Κούζα (1859—1866), ἐν μέσῳ τῶν πολιτικῶν περιπετειῶν τὰς ὁποίας προεκάλεσεν ἡ διάλυσις τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου τοῦ καταργήσαντος τὴν δουλοπαροικίαν ἐν Ῥουμανίᾳ, ὅστις προεκάλεσε τὰς κομματικὰς ἀντιζηλίας καὶ τὰς ἀποδοκιμασίας κατὰ τοῦ ἡγεμόνος.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Κούζα καὶ τὴν ἀνακήρυξιν ὡς ἡγεμόνος τοῦ πρίγκιπος Καρόλου Χοοντζόλλερν-Σιγμάριγκεν, τὴν 1 Ἀπριλίου 1866, προτοῦ εἰσέλθῃ ὁ νέος ἡγεμὼν εἰς Βουκουρέστιον, συνεστήθη νέα φιλολογικὴ ἑταιρεία, εἰς ἣν παρέστησαν ἀντιπρόσωποι ἐκ πασῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὴν νέαν ἡγεμονίαν χωρῶν. Ὁ Εὐάγγελος Ζάππας προσέφερε μεγάλην δωρεὰν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ταύτην ἑταιρείαν δι' ἧς ἠδυνήθη αὕτη νὰ συντηρηθῇ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν συνελθόντων ἀνήρχετο εἰς εἴκοσι καὶ ἕνα, ἐκ τῶν ὁποίων τρεῖς ἦσαν Μολδαυοί, τρεῖς Βλάχοι, τρεῖς Τρανσυλβανοί, δύο ἐκ Βανάτου, δύο ἐκ Μαρμάρου, δύο ἐκ Βουκοβίνας, τρεῖς ἐκ Βεσσαραβίας καὶ δύο ἐκ τῶν Κουτσοβλάχων τῆς Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου. Ἡ πρώτη γενικὴ συνέλευσις συνῆλθε τὴν 1 Αὐγούστου 1867. Ἡ πλειονότης ταύτης ἀπετελεῖτο παρ' ἀνδρῶν πατριωτῶν μέν, ἀλλ' ἐξημμένων καὶ στερουμένων πραγματικῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, πρὸ πάντων δὲ ὀρθοκρισίας. Ἐζήτησαν νὰ ἐπαναφέρουν τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν κλασσικὴν αὐτῆς λατινικὴν καθαρότητα. Οἱ Τρανσυλβανοὶ μάλιστα καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτοὺς ἔθεσαν ὡς ὅρον τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς γλώσσης δι' ἐκλογῆς λέξεων οὐχὶ μόνον διὰ τὸ λεξικόν, ἀλλ' ἐσχημάτισαν ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ γραμματικοὺς κανόνας ἐκ τῆς λατινικῆς συντάξεως. Ἔγραφαν ὅμως χυδαίαν τινὰ λατινικὴν γλῶσσαν ἀκατάληπτον εἰς τὸν λαὸν καὶ ἡ ὁποία προεκάλεσε τοὺς χλευασμοὺς ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῶν ἀνησυχησάντων περὶ τοῦ κινδύνου, τὸν ὁποῖον διέτρεχε διὰ τῶν σχολαστικῶν τούτων πράξεων ἡ ἀληθὴς ἐθνικὴ τῆς χώρας γλῶσσα. Τὸ δημοσιευθὲν ὑπὸ τῆς ἑταιρείας λεξικὸν δὲν ἦτο εἰμὴ μία τερατώδης συλλογὴ γλωσσικῶν σφαλμάτων. Μὲ τοιαύτας ἰδέας περὶ γλώσσης καὶ ἐν μέσῳ δεινῆς γλωσσικῆς πάλης διῆλθε δεκαετίαν ὁλόκληρον ἡ ἑταιρεία αὕτη χωρὶς οὐδὲν σοβαρὸν νὰ παραγάγῃ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀντικατεστάθησαν τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν παλαιῶν μελῶν, ἐπεκράτησαν δὲ θετικώτεραι ἰδέαι, κατὰ δὲ τὸ 1878, μετὰ τὸν Ῥωσοτουρκικὸν πόλεμον, ὅτε ἡ Ῥουμανία ἀποκατεστάθη εἰς ἀνεξάρτητον βασίλειον, ἐχορηγήθη εἰς τὴν φιλολογικὴν ἑταιρίαν ὁ τίτλος τῆς Ῥουμανικῆς ***Ἀκαδημίας.*** Ἔκτοτε αἱ προσπάθειαι τῆς Ἀκαδημίας ἐστράφησαν πρὸς τὰς ἀληθεῖς ἐπιστήμας, ἤρξατο δημοσιεύουσα ἀξιολόγους ἱστορικὰς μελέτας, ἀνετέθη δὲ εἰς τὸν Ρίστου ἡ σύνταξις λεξικοῦ περιλαμβάνοντος πάντα τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα στοιχεῖα τῆς ῥουμανικῆς γλώσσης. Ἡ Ἀκαδημία ἀποτελουμένη ἐκ τριάκοντα ἓξ ἀκαδημαϊκῶν τακτικῶν, διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα, τῶν *θετικῶν ἐπιστημῶν*, τῶν *θεωρητικῶν τοιούτων* καὶ τῆς *φιλολογίας*. Αἱ ἐργασίαι αὐτῆς ἀπέβησαν ἔκτοτε μόνιμοι καὶ δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι διὰ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς καὶ τοῦ διαφωτισμοῦ τοῦ λαοῦ, συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς λογοτεχνίας, πρὸς δὲ εἰς τὴν ῥύθμισιν τῆς ῥουμανικῆς γλώσσης ἐπὶ τῶν βάσεων τῆς ἐν χρήσει γλώσσης τοῦ λαοῦ. Ἐκτὸς τῶν τακτικῶν μελῶν δύναται νὰ περιλάβῃ ἡ Ἀκαδημία αὕτη τεσσαράκοντα ἕως πεντήκοντα ἐπίτιμα μέλη, ἐκ τῶν διακρινομένων εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, ἢ τῶν εἰσφερόντων ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν χώραν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν ἵδρυμα. Θ. Β.

ΡΩΣΙΑ

Ἐπιστημονικὴ Ἀκαδημία Πετρουπόλεως (Λένινγκραδ).—Συνεστήθη αὕτη δι' αὐτοκρατορικοῦ οὐκαζίου Πέτρου τοῦ Μεγάλου τὴν 2 Νοεμβρίου 1724, ἐτέλεσε δὲ τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς τὴν 27 Δεκεμβρίου 1725. Τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως Ἀκαδημίας ἐν Πετρουπόλει συνέλαβεν ὁ αὐτοκράτωρ Πέτρος, ὅτε ἡ Ἀκαδημία τῶν Παρισίων, κατὰ τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διατριβήν του, ἐξέλεξεν αὐτὸν μέλος της, λόγῳ τῶν διενεργηθεισῶν τῇ πρωτοβουλίᾳ του γεωγραφικῶν ἐρευνῶν, καὶ ἰδίως διὰ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ λεπτομεροῦς χάρτου τῆς Κασπίας θαλάσσης, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιστημονικὴ σημασία ὑπῆρξε μεγίστη. Τῷ 1711 ὁ Πέτρος συνηντήθη ἐν Τοργῷ μετὰ τοῦ Λεϊβνιτίου (Γοδοφρίδου Γουλιέλμου Leibnitz), ὅτε μετέβη εἰς Σαξωνίαν ἐπὶ τῇ συνάψει γάμου τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξίου μετὰ τῆς Σοφίας Χριστίνας Οὐολφενβοῦτελ. Συνεδέθη διὰ φιλίας μετὰ τοῦ μεγάλου σοφοῦ τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ ἐζήτησε τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μεγαλεπηβόλων σχεδίων του πρὸς ἐκπολιτισμὸν τῆς Ῥωσίας. Ὁ Λεϊβνίτιος ὑπέδειξεν εἰς αὐτὸν τὴν σύστασιν Ἀκαδημίας ἐπιστημῶν ἐν Ῥωσίᾳ καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐκπόνησιν ὀργανισμοῦ αὐτῆς.

Ὁ Λεϊβνίτιος ὅμως ἀπέθανε τῷ 1716, ὁ δὲ θάνατος αὐτοῦ ἐπεβράδυνε τὴν σύστασιν τῆς Ἀκαδημίας, γενομένην μετὰ παρέλευσιν δέκα ἐτῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ διαγράμματος τοῦ γερμανοῦ σοφοῦ καὶ συμφώνως πρὸς τὰς ἐπιστημονικὰς ἰδέας αὐτοῦ. Ἡ σύστασις τοῦ ἱδρύματος συνέπεσε μὲ τὴν τότε παρατηρουμένην μεγάλην πρόοδον τῶν ἐπιστημῶν, χάρις εἰς τὰς γενομένας ἀνακαλύψεις τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, κυρίως δὲ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς χημείας. Αἱ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κρατοῦσαι ἀνθρωπιστικαὶ καὶ θεωρητικαὶ ἐπιστῆμαι ὑπέκλιναν, ἀνυψοῦντο δὲ αἱ θετικαὶ τοιαῦται. Ὁ αὐτοκράτωρ Πέτρος, ὅστις ἀπὸ φύσεως ἔρρεπε πρὸς τὰς ἐπιστήμας ταύτας, ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν τὸ σχέδιον τοῦ Λεϊβνιτίου δημιουργήσας Ἀκαδημίαν, ὅπως ὀργανώσῃ τὴν νέαν ἐπιστήμην εἰς τὴν χώραν του.

Εἰς τὴν Ῥωσίαν ἐλειτούργει ἤδη ἐν Μόσχᾳ ἡ *Ἑλληνοσλαυϊκὴ Ἀκαδημία*, ὑπῆρχον δὲ οἱ ὑποστηρίζοντες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ ἱστορικὸς Ταττῆτσεφ, ὡς ἀδύνατον τὴν σύστασιν Ἀκαδημίας εἰ

Digitized by Google

χώραν ἀγραμμάτων, οἵα ἦτο τότε ἡ Ρωσία, καὶ ὑπεδείκνυον τὴν σύστασιν πλειοτέρων σχολείων πρὸς ἐξάπλωσιν πρῶτον τῆς παιδεύσεως. Ὁ αὐτοκράτωρ Πέτρος κατενόει ὅτι ἡ χαρασσομένη ὑπὸ τοῦ Τατῆτσεφ ὁδὸς ἦτο μακρὰ καὶ ἐθεώρει ὅτι ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ ἐκπαίδευσις ὤφειλον νὰ συμβαδίσουν· ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπῆρχεν ἐν Ρωσίᾳ τὸ ἐπιστημονικὸν ὑλικόν, ἦτο εὔκολον νὰ ἀναζητήσουν τοῦτο ἀλλαχοῦ.

Ἀλλ᾽ ὅπως ἀποκτήσῃ ταυτοχρόνως σπουδαστάς, προσήρτησεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἓν γυμνάσιον καὶ ἓν πανεπιστήμιον. Ἐδημοσίευσεν οὕτω τὸ οὐκάζιον τῆς συστάσεως αὐτῆς, ἀλλὰ πρoτοῦ συνέλθῃ τὸ σῶμα, ὁ τσάρος ἀπέθανε καὶ ἡ Αἰκατερίνη Α΄, συμφώνως πρὸς τὴν διαθήκην του, ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον του.

Οἱ πρῶτοι κληθέντες ἀκαδημαϊκοὶ ἦσαν διαπρεπεῖς ἐπιστήμονες Γερμανοὶ καὶ Ἑλβετοὶ ἐν οἷς ὁ Μπλυμενγκρὸστ ὅστις ἐγένετο καὶ ὁ πρῶτος πρόεδρος τοῦ ἱδρύματος, ὁ Λεονάρδος Ἔϋλερ, (Euler), οἱ ἀδελφοὶ Μπερνουΐλι (Bernouilli), ὁ ἱστορικὸς Μπάϊνερ, ὁ μαθηματικὸς Χάρτμανν, ὅστις καὶ κατὰ τὴν πρώτην γενομένην δημοσίαν συνεδρίασιν ὡμίλησε περὶ τῶν προόδων τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης. Οἱ ξένοι οὗτοι ἀκαδημαϊκοὶ ἀντελήφθησαν τοῦ κυρίου σκοποῦ, τὸν ὁποῖον ἐπεδίωκεν ὁ μέγας Πέτρος διὰ τῆς συστάσεως τοῦ ἐπιστημονικοῦ τούτου ἱδρύματος, ὅστις ἐζήτει πρὸ παντὸς ἄλλου τὴν σπουδὴν τῆς ἀπεράντου ταύτης αὐτοκρατορίας, τῆς παντελῶς ἀνεξερευνήτου μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Οὕτως οἱ πρῶτοι ἀκαδημαϊκοὶ ἀπησχολήθησαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη εἰς τὴν λεπτομερῆ ἔρευναν τῆς χώρας, εἰς τὴν ἀποστολὴν διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἐπιτροπῶν, ἐκ τῶν ὁποίων δέον νὰ σημειωθῇ πρὸ παντὸς ἡ πρώτη καὶ ἔκλαμπρος τοιαύτη τοῦ Μπέριγκ, ἡ διαφωτίσασα τὸ ζήτημα τῶν δεσμῶν μεταξὺ τῶν ἄκρων τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἄλλαι διάσημοι ἐπιστημονικαὶ ἀποστολαὶ ἠκολούθησαν· ὀλίγον βραδύτερον εἰς ταύτας ἔλαβον μέρος ἐπιφανεῖς περιηγηταί, ἐν οἷς ὁ ἀκαδημαϊκὸς Πάλλες, περὶ τοῦ ὁποίου ἡ Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου ἀνέφερεν, ὅτι ὑπερέβαλε κατὰ πολὺ τοὺς ἀρίστους τῶν τότε περιηγητῶν, οἷοι ὁ Χιλδεστάτ, ὁ Μύλλερ, ὁ Φλὰκ καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ ἀνακαλύψας τὴν Καμτσάτκαν Κραχέninnικωφ.

Ἡ Ἀκαδημία τῆς Πετρουπόλεως ἔχουσα ὡς κύριον σκοπὸν αὐτῆς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, περιέλαβεν εἰς τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν της ὅλους τοὺς κλάδους τῶν ἐπιστημῶν τούτων. Εἶχε δὲ τὴν εὐχέρειαν νὰ προσλαμβάνῃ ὡς μέλη αὐτῆς ξένους διασήμους ἐπιστήμονας, οἵτινες ἔχοντες εὐρύτατον στάδιον ἐργασίας καὶ ἀφθονίαν μέσων, ταχέως κατέστησαν αὐτὴν διάσημον, αἱ δὲ γεωγραφικαὶ ἔρευναι αὐτῆς, αἱ ἐφαρμογαὶ τῶν νέων ἀνακαλύψεων εἰς τὰς τέχνας καὶ τὴν βιομηχανίαν περιέβαλον διὰ δόξης τὸ νέον ἵδρυμα. Οἱ ἀκαδημαϊκοὶ τῆς Πετρουπόλεως ἐκαλοῦντο εἰς τὰς ξένας ἀκαδημίας καὶ προέβαινον εἰς ἀνακοινώσεις περὶ τῆς χώρας, ἥτις εἶχεν εἰσαχθῆ μὲν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν οἰκογένειαν καὶ ἀπέκτα σημαίνουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ διετέλει παντελῶς ἄγνωστος.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ ἀκαδημαϊκοὶ ἦσαν ξένοι. Ἀλλὰ τῷ 1741 ὅτε ὁ δεκαοκταετὴς ἀδελφὸς τοῦ εὐνοουμένου τῆς αὐτοκρατείρας Ἐλισάβετ Ραζουμόφσκη διωρίσθη πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, εἰσήγαγε νέον κανονισμὸν δι᾽ οὗ ἀφίνετο ἐλευθέρα ἡ εἴσοδος Ρώσων εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο τῶν σοφῶν, ὡς παρέδρων μελῶν. Ὁ ποιητὴς καὶ φυσικομαθηματικὸς Μιχαὴλ Βασίλειεβιτς Λομονόσωφ, καὶ μετ᾽ αὐτὸν ὁ ποιητὴς Βασίλειος Κυρίλλοβιτς Τρεδιακόφσκη, ὀλίγον δὲ βραδύτερον ὁ βοτανικὸς Κρασένικωφ καὶ ὁ διάσημος μαθηματικὸς Κοτιέλνικωφ ἐγένοντο μέλη τῆς Ἀκαδημίας.

Οἱ ξένοι ἀκαδημαϊκοὶ ἀντετάχθησαν πάσῃ δυνάμει κατὰ τῶν νεωτερισμῶν τούτων, μὴ ἀνεχόμενοι κυρίως ὡς πρόεδρον ἑνὸς τόσον ἐνδόξου σώματος νεανίαν — ἕνα ἁπλοῦν ἱεροψάλτην — τὸν ὁποῖον ἀνύψωσεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὁ ἔρως τῆς Αὐτοκρατείρας πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Ἡ Ἐλισάβετ ὅπως προλάβῃ τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ σώματος, ἀντικατέστησε τὸν Ραζουμόφσκη διὰ τοῦ κόμητος Σουβάλωφ ἀνδρὸς ἔχοντος πάσας τὰς ἰδιότητας νὰ προΐσταται τοιούτου ἱδρύματος, ἀφειδῶς δὲ δαπανῶντος διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἀκαδημίας. Θέλων οὗτος νὰ δώσῃ ἐθνικωτέραν μορφὴν εἰς τὸ ἵδρυμα ἐπεκαλέσθη τὴν συνεργασίαν τοῦ Λομονόσωφ, τοῦ ὁποίου ἡ φήμη, ὡς καθηγητοῦ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου εἶχε διέλθει ἤδη τὰ ρωσικὰ ὅρια. Μαθητὴς οὗτος τῆς ἑλληνοσλαυϊκῆς Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας, ἐκτάκτου δὲ ἰδιοφυΐας, εἶχε σπουδάσει εἰς γερμανικὰ πανεπιστήμια τὴν φυσικήν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν λογικήν. Εἰσελθὼν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν κατέλαβεν ὑπέροχον θέσιν καὶ ἐπέδειξεν ἰδιορρυθμίαν καὶ ἐνεργητικότητα σπανίαν. Ὡς ἐπιστήμων ἦτο ἡ κορυφὴ ἐν Ρωσίᾳ. Αἱ θεωρίαι του περὶ διαδόσεως τοῦ φωτὸς φαίνονται καὶ σήμερον ἔτι ἄξιαι μεγίστης προσοχῆς, ὅπως καὶ αἱ περὶ σχηματισμοῦ τῶν λιθανθράκων τοιαῦται ἐπικυροῦνται ἐκ τῶν νεωτέρων ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν.

Εἰς τὴν μελέτην αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἠλεκτρικῶν φαινομένων, δημοσιευθεῖσαν ἐν ἔτει 1753, καταδεικνύεται οὗτος πρόδρομος τοῦ Φραγκλίνου. Οὕτω διὰ τοῦ Λομονοσὼφ ἤνοιξαν αἱ πύλαι τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὴν ρωσικὴν ἐπιστήμην. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Λομονοσὼφ ἦτο ἐπίσης ποιητὴς καὶ κυρίως γλωσσοπλάστης, εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἴδιον τμῆμα λογοτεχνικὸν καὶ γλωσσολογικόν, ἔκτοτε δὲ ἀνετέθη εἰς αὐτὴν ἡ σύνταξις τοῦ πρώτου ρωσικοῦ καὶ σλαυονικοῦ λεξικοῦ. Κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα εἰσῆλθον εἴκοσι δύο ἀκαδημαϊκοὶ Ρῶσοι, διαπρέψαντες εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῶν ἐπιστημῶν καὶ κυρίως διενεργήσαντες εὐρείας ἐρεύνας γεωγραφικάς, ἐθνογραφικὰς καὶ γλωσσικὰς ἐν Σιβηρίᾳ καὶ Ἀσιατικῇ Ρωσίᾳ.

Κατὰ τὸ 1783 διωρίσθη πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας ἡ πριγκίπισσα Αἰκατερίνη Δάσκωφ, γυνὴ μεγάλης παιδείας, φίλη δὲ καὶ συνεργάτις τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης τῆς Β΄. Αὕτη ἐπέφερε νέας μεταβολὰς εἰς τὸν ὀργανισμὸν τῆς Ἀκαδημίας καὶ εἰσήγαγεν ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν ἀντὶ τῆς λατινικῆς τὴν ρωσικήν, οὕτω δὲ ἀπεφασίσθη, ὅπως πᾶσαι αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι τῆς Ἀκαδημίας δημοσιεύωνται εἰς τρεῖς γλώσσας, τὴν ρωσικήν, γαλλικὴν καὶ γερμανικήν. Συνεστήθη τότε τμῆμα ἴδιον ἱστορικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἕδρα τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν.

Διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ Λομονοσὼφ γενομένων μεταρρυθμίσεων καὶ τῶν συνεχισθεισῶν ὑπὸ τῆς πριγκιπίσσης Αἰκατερίνης Δάσκωφ, ἤρξατο θάλλουσα νέα καθαρῶς ρωσικὴ λογοτεχνία, πλεῖστοι δὲ ἀνεφάνησαν ἱστορικοί, ποιηταὶ καὶ λογογράφοι. Ἡ Ἀκαδημία τῆς Πετρουπόλεως ἔλαβεν ἔκτοτε καθαρῶς ἐθνικὸν χαρακτῆρα, οἱ δὲ ξένοι ἀκαδημαϊκοὶ ἀπετέλουν ἐλαχίστην μειονοψηφίαν. Τοιαύτην λαβοῦσα ἐξέλιξιν ἡ ρωσικὴ Ἀκαδημία ἐγένετο ὁ κύριος μοχλὸς πάσης ἐπιστημονικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς προόδου εἰς τὴν χώραν.

Εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Πετρουπόλεως ἀνετέθη μέγα καὶ σοβαρώτατον ἔργον, ὁ ἐκπολιτισμὸς καὶ ἡ διάδοσις τῆς παιδείας ἐν Ρωσίᾳ. Ἅμα τῇ συστάσει αὐτῆς, ἱδρύθη ὡς ἐξάρτημά της μέγα τυπογραφεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετυποῦντο ὄχι μόνον αἱ πράξεις, τὰ ὑπομνήματα καὶ πᾶσαι αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ μέγα μέρος ἐπιστημονικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν συγγραμμάτων. Οὕτω κατὰ τὸν διακοσιετῆ βίον αὐτῆς ὑπολογίζονται αἱ γενόμεναι ἐκδόσεις εἰς 15.000 τόμων, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει αὐτὴ ὡς κοινωνικῆς ὠφελείας. Πρὸς τούτοις ἐξέδιδεν ἐτήσια καὶ μηνιαῖα περιοδικά, τρεῖς δὲ ἐκπαιδευτικὰς ἐφημερίδας καὶ γεωγραφικοὺς χάρτας, οἵτινες ἐσημείωσαν ἐποχήν.

Τῆς Ἀκαδημίας ἐπίσης ἐξάρτημα εἶναι ἡ μεγίστη τῶν δημοσίων βιβλιοθηκῶν τοῦ Κράτους. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῇ βιβλίων, αὐξηθεὶς μεγάλως κατὰ τὰ τελευταῖα δέκα ἔτη, ἀνέρχεται εἰς 1.000.000, ἄπειρα δὲ εἶναι τὰ ἐν αὐτῇ χειρόγραφα, αἱ χαλκογραφίαι καὶ τὰ ἐκδοθέντα πολύτιμα βιβλία τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἀνακαλύψεως τῆς τυπογραφίας. Εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ταύτην εἶναι ἐπίσης προσηρτημένα πολυάριθμα ἰνστιτοῦτα, ἐν οἷς τὸ φυσιολογικόν, τὸ μαθηματικόν, τὸ χημικόν, τὸ μεταλλειολογικόν, τὸ τῆς φυσικομαθηματικῆς ἀναλύσεως, τὸ βιολογικὸν ἑδρεῦον εἰς Σεβαστούπολιν καὶ τὸ ἱστορικοαρχαιολογικὸν ἐν Τυφλίδι. Ἐπίσης τὰ πλουσιώτατα μουσεῖα, γεωλογικόν, ζωολογικόν, βοτανικόν, ἀνθρωπολογικὸν καὶ ἐθνογραφικόν, τὸ Ἀσιατικόν, τὸ λεγόμενον οἶκος τοῦ ποιητοῦ Πούσκιν καὶ τὸ τοῦ Λέοντος Τολστόη. Ἐξ αὐτῆς δὲ ἐξαρτῶνται τὰ ἀστεροσκοπεῖα, οἱ σεισμικοὶ σταθμοὶ καὶ πλῆθος ἄλλων ἐργαστηρίων συναφῶν πρὸς τοὺς κλάδους τῶν ἐπιστημῶν τοὺς ὁποίους περιλαμβάνει αὐτή.

Ἡ οὕτως ἀνθοῦσα Ἀκαδημία τῆς Πετρουπόλεως ὑπέστη δεινὰς περιπετείας κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως. Τὰ ἱδρύματα καὶ τὸ προσωπικὸν αὐτῆς διῆλθον ἀγωνιώδεις ἡμέρας. Τὰ μέσα τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῶν πολυαρίθμων ἐξαρτημάτων της εἶχον ἐκλείψει ὁλοτελῶς. Θέρμανσις δὲν ὑπῆρχεν· ἐργασίαι κατ᾽ ἀκολουθίαν δὲν ἐγίνοντο· πλεῖστοι σεισμικοὶ σταθμοὶ εἶχον κατεδαφισθῆ καὶ διαρπαγῆ, οἱ δὲ σοφοὶ ἐμαστίζοντο ὑπὸ τῆς πείνης καὶ τοῦ ψύχους. Ἀλλ᾽ ἡ Ἀκαδημία διεκήρυξεν ἐξ ὀνόματος ὅλων τῶν ἐπιστημόνων τῆς Πετρουπόλεως, ὅτι ἔπρεπε νὰ ληφθῶσι μέτρα, ὅπως περισωθῇ ἡ ἐπιστημονικὴ ζωή, ἥτις εἶχεν ἀρχίσει ἐκμηδενιζομένη. Ἡ διαμαρτυρία της εὗρεν ἀπήχησιν καὶ παρεσχέθησαν εἰς αὐτὴν ἀφθονώτατα τὰ μέσα πρὸς ἀνόρθωσιν αὐτῆς. Παρεσχέθησαν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν εὐρύτατα οἰκοδομήματα πρὸς ἐγκατάστασιν τῶν ἰνστιτούτων, τῶν μουσείων, τῶν ἐργαστηρίων καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν της. Οἱ σεισμικοί της σταθμοὶ ἀνασυνεστήθησαν. Ἐπιστημονικαὶ ἀποστολαὶ ἐπέμφθησαν πολυάριθμοι εἰς διάφορα μέρη πρὸς νέας ἐρεύνας καὶ ἐξεδόθησαν ὅλαι αἱ κατακείμεναι ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὰ ἀρχεῖά της ἐπιστημονικαὶ μελέται, κατὰ δὲ τὸ 1925 ἑώρτασε τὴν διακοσιοστὴν ἀμφιετηρίδα της, συγκαλέσασα ἐν Πετρουπόλει ἀντιπροσώπους ὅλων τῶν ἀκαδημιῶν καὶ τῶν πανεπιστημίων τοῦ κόσμου. Οὕτως ἐν μέσῳ τοῦ κατακλυσμοῦ τῆς Ρωσικῆς ἐπαναστάσεως, κατωρθώθη νὰ διασωθῇ τὸ ἔνδοξον ἵδρυμα καὶ μετ᾽ αὐτοῦ ἡ ἐπιστημονικὴ ζωὴ τῆς Ρωσίας. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἀκαδημία Καλῶν Τεχνῶν Πετρουπόλεως Λένινγκραδ. — Ἱδρύθη αὕτη τῷ 1757 ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Ἐλισάβετ, ἥτις ἠθέλησε νὰ εἰσαγάγῃ τὰς εἰκαστικὰς τέχνας ἐν Ρωσίᾳ. Μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἡ ρωσικὴ γραφική, γλυπτικὴ καὶ ἀρχιτεκτονικὴ ἠκολούθουν τὰς παραδόσεις τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ἀπὸ τῆς ὁποίας προσεπάθουν νὰ μὴ ἀπομακρύνωνται καὶ οἱ ἐκ Ρώμης ἀκόμη κληθέντες καλλιτέχναι ὑπὸ τῆς ἡγεμονίδος Σοφίας θυγατρὸς τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου καὶ συζύγου τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μόσχας Ἰωάννου Βασίλειεβιτς. Πέτρος ὁ Μέγας συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως Ἀκαδημίας καλῶν τεχνῶν εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ πρωτεύουσαν, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ ἐγκαταστήσῃ τὸ ἵδρυμα τοῦτο. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν εἰς Εὐρώπην περιοδείαν του θαυμάσας τὰ ἔργα τῆς ἀναγεννήσεως καὶ θελήσας νὰ δώσῃ νέαν τροπὴν εἰς τὰς τέχνας, ἀπέστειλε πλῆθος νέων εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸς σπουδήν, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς διεκρίθησαν. Τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἀρχιθαλαμηπόλου της κόμητος Σουβάλωφ, ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ συνέστησε τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Πετρουπόλεως, μετεκλήθησαν δὲ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς διάσημοι καλλιτέχναι ἐν οἷς οἱ Λοραίν, Μορᾶ, Σμὶθ καὶ ἄλλοι. Ἡ Αἰκατερίνη Β΄ τῷ 1764 μετερρύθμισε τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἱδρύματος, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ κύκλος αὐτοῦ περιωρίζετο εἰς τὰς κυριωτέρας πλαστικὰς τέχνας, τὴν ζωγραφικήν, τὴν γλυπτικὴν καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικήν. Ὅπως δ᾽ ἐνθαρρύνῃ τὰς τέχνας ἡ αὐτοκράτειρα αὕτη συνέστησε πινακοθήκην καὶ ἐδημιούργει δημοσίας ἐκθέσεις. Τὸ παράδειγμά της ἠκολούθησαν οἱ Ρῶσοι μεγιστᾶνες, οἵτινες κατήρτιζον συλλογάς, οὕτω δὲ μέγας ἀριθμὸς μαθητῶν ἐπλήρου τὰς σχολὰς τῆς Ἀκαδημίας καὶ αἱ τέχναι ἔλαβον ἀπροσδόκητον ὤθησιν ἐν Ρωσίᾳ. Τοὺς Γάλλους, Ἰταλοὺς καὶ Γερμανοὺς καθηγητὰς διεδέχθησαν Ρῶσοι ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ καὶ ἀρχομένου τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος ἡ Ρωσία εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ ζωγράφους καὶ γλύπτας τῶν ὁποίων ἡ φήμη ἐγένετο πανευρωπαϊκή.

Τῷ 1797 διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν ἐγένετο ὁ Γάλλος φυγὰς κόμης Σουαζὲλ-Γουφιώ, ἄλλοτε πρεσβευτὴς τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΣΤ΄ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅστις εἶναι καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ περιφήμου συγγράμματος «Γραφικὴ Ἀποδημία ἐν Ἑλλάδι». Τοῦτον διεδέχθη τῷ 1880 ὁ κόμης Στρογκάνωφ, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ Μαικήνας τῶν τεχνῶν ἐν Ρωσίᾳ. Ἔκτοτε ἡ διεύθυνσις τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν ἀνετίθετο εἰς τοὺς Μεγάλους Δοῦκας καὶ Μεγάλας Δουκίσσας, ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἔτρεφον ἰδιαιτέραν στοργὴν εἰς τὰς τέχνας. Αὕτη διετήρει πολυαρίθμους τροφίμους, τοὺς ὁποίους ἐξαπέστελλεν εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸς μελέτην τῶν ἔργων τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἐκτὸς τῆς διδασκαλίας τῶν τεχνῶν, ἵδρυεν εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις σχολὰς καὶ μουσεῖα, διέδιδε δ᾽ οὕτω τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις. Μεταξὺ τῶν καθηκόντων αὐτῆς εἶναι ἡ ὀργάνωσις δύο καλλιτεχνικῶν ἐκθέσεων κατ᾽ ἔτος, ἡ διατήρησις διαρκοῦς τοιαύτης καὶ ἡ ἀπονομὴ τῶν βραβείων καὶ τῶν ὑποτροφιῶν εἰς τοὺς διακρινομένους μαθητάς της. Τὸ ἵδρυμα τοῦτο, ὅπως καὶ πάντα τὰ ὁμοίως φύσεως τοιαῦτα, περιῆλθεν εἰς κρίσιν κατὰ τὴν μπολσεβικικὴν ἐπανάστασιν, ἐπ᾽ ἐσχάτων ὅμως ἀνοργανωθὲν ἐνισχύθη καὶ ἀνέκτησε τὴν προτέραν αὐτοῦ ἀκμήν. Θ. Β

Ἀκαδημίαι Θεολογικαί. — Τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἔφερον ἐν Ρωσίᾳ τὰ ἀνώτατα ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα, τὰ ὁποῖα παρεῖχον τὴν ἀνωτάτην θεολογικὴν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν εἰς τὸν ρωσικὸν κλῆρον καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας καθηγητὰς τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς σεμιναρίοις. Τελοῦσαι ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς ὀρθοδόξου ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ἀσκουμένην διὰ τῶν μητροπολιτῶν τῶν πόλεων ὅπου ἦσαν ἱδρυμέναι, συνετηροῦντο ἐκ κεφαλαίου ἀποτελουμένου τὸ μὲν ἐκ προσόδου τῆς ὀρθοδόξου ρωσικῆς Ἐκκλησίας, τὸ δὲ καὶ ἐκ τακτικοῦ ἐπιδόματος τοῦ δημοσίου ταμείου. Διῳκοῦντο ὑπὸ τῆς συγκλήτου τῶν καθηγητῶν προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ *πρυτάνεως* (ρέκτωρ) ἔχοντος πάντοτε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου. Παραλλήλως πρὸς τὴν σύγκλητον καὶ ἀνεξαρτήτως αὐτῆς ἐλειτούργει καὶ τὸ οἰκονομικὸν συμβούλιον, ἀσχολούμενον περὶ τὴν διαχείρισιν τῶν ἀκαδημαϊκῶν οἰκονομικῶν. Μετὰ τὸν πρύτανιν ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἀκαδημίας ἤρχετο ὁ *ἐπόπτης* ἢ *ἐπιτηρητής*, (ἰνσπέκτωρ), ὅστις ἦτο ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς Ἀκαδημίας, κατὰ προτίμησιν δὲ ἐκ τῶν ἀγάμων κληρικῶν.

Οἱ καθηγηταὶ διεκρίνοντο εἰς *τακτικούς, ἐκτάκτους, ὑφηγητὰς* καὶ *λέκτορας*. Καὶ τακτικοὶ μὲν ἐξελέγοντο ὑπὸ τῆς συγκλήτου μόνον οἱ κεκτημένοι τὸν βαθμὸν τοῦ *διδάκτορος* (doctor), ἔκτακτοι δὲ οἱ φέροντες τὸν βαθμὸν τοῦ *μαγίστρου* (magister)· πάντες οἱ λοιποὶ ἦσαν candidati. Τοὺς τρεῖς τούτους ἐπιστημονικοὺς βαθμοὺς ἀπένεμον αἱ Ἀκαδημίαι ὡς ἑξῆς: τοῦ μὲν βαθμοῦ candidatus ἐτύγ-

Digitized by Google

χανον πάντες οἱ ἐκ τῶν τελειοφοίτων κατὰ τὰς ἐπὶ διπλώματι ἐξετάσεις ἐπιτυχόντες καὶ ὧν ἡ ἐν χειρογράφῳ ὑποβληθεῖσα ἐπίσημος διατριβὴ ἐκρίθη εὐμενῶς ὑπὸ διμελοῦς ἐκ καθηγητῶν κριτικῆς ἐπιτροπῆς, ὧν αἱ κρίσεις ἐδημοσιεύοντο ἐν τῷ ἀκαδημαϊκῷ περιοδικῷ. Εἰς δὲ τὸν βαθμὸν τοῦ μαγίστρου προήγετο ὁ ἤδη candidatus ὁ δημοσιεύσας πρωτότυπον σύγγραμμα καὶ ἐπιτυχὼν ἐν δημοσίᾳ καὶ ἐπισήμῳ ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ προφορικῇ δοκιμασίᾳ, ἧς τὰ καθ' ἕκαστα, μετὰ τῶν κρίσεων τῆς οἰκείας ἐκ καθηγητῶν κριτικῆς ἐπιτροπῆς, ἐδημοσιεύοντο ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς Ἀκαδημίας. Τοῦ δὲ βαθμοῦ τοῦ διδάκτορος ἠξιοῦτο ὁ magister, ὁ ὑποβαλὼν εἰς τὴν σύγκλητον ἐμπεριστατωμένον, ἀπολύτως πρωτότυπον ἐπιστημονικὸν θεολογικὸν ἔργον, ὅπερ ἐκρίνετο ὑπ' αὐτῆς ἄξιον τοῦ ὑπάτου τῶν ἐπιστημονικῶν βαθμῶν.

Τακτικοὶ καθηγηταὶ ἐξελέγοντο μόνον οἱ διδάκτορες· καθηγηταὶ candidati ἀξιούμενοι τοῦ βαθμοῦ magister προήγοντο αὐτοδικαίως εἰς ἐκτάκτους καθηγητάς. Πρὸς ἕκαστον τῶν ἐπιστημονικῶν βαθμῶν ἀντεστοίχει καὶ ἴδιον ἐπιστημονικὸν παράσημον ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἀπονεμόμενον· τούτου ὁ γενικὸς μὲν τύπος ἦτο σταυρὸς μετὰ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας, φερόμενος ὑπὸ μὲν τῶν κληρικῶν ἀνηρτημένος ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ, ὑπὸ δὲ τῶν λαϊκῶν ὡς παράσημον εἰς τὸ δεξιὸν τοῦ στήθους. Κατὰ βαθμοὺς δὲ ἦτο ἀργυροῦς μὲν διὰ τὸν candidatus, χρυσοῦν δὲ διὰ τοὺς ἀνωτέρους δύο βαθμούς.

Εἰς τὰς Ἀκαδημίας ἐγίνοντο δεκτοὶ οἱ ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῶν ρωσικῶν ἐκκλησ. σεμιναρίων, ἀντιστοίχων πρὸς τὰς παρ' ἡμῖν ἐν Χάλκῃ καὶ Ἱεροσολύμοις θεολογικὰς σχολάς, τυχόντες τῶν βαθμῶν λίαν καλῶς καὶ ἄριστα, ὡς καὶ ἐκ τῶν κλασσικῶν γυμνασίων, καὶ ἐπιτυχόντες ἐν γραπτῷ καὶ προφορικῷ διαγωνισμῷ εἰς ὡρισμένα μαθήματα. Πάντες οἱ φοιτηταὶ ἦσαν οἰκότροφοι, διαιτώμενοι ἐντὸς τῶν ἱδρυμάτων τῶν Ἀκαδημιῶν, οἱ πλεῖστοι δ' ἐξ αὐτῶν συνετηροῦντο ἐξ εἰδικῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποτροφιῶν. Εἰς ἰδιοσυντηρήτους ἐπετρέπετο καὶ ἡ ἔξω τῆς Ἀκαδημίας διαμονή. Ἑκάστη Ἀκαδημία ἐκέκτητο ἰδίαν πλουσίαν βιβλιοθήκην, ἐξέδιδε δὲ καὶ ἐπιστημονικὸν περιοδικόν, ἐν ᾧ ἐδημοσιεύοντο πραγματεῖαι τῶν καθηγητῶν καὶ ἐν παραρτήματι τὰ πρακτικὰ τῆς συγκλήτου.

Ὁ κύκλος τῶν σπουδῶν ἦτο τετραετής, ὁ προβιβασμὸς δ' ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν ἐγίνετο μετ' ἐπιτυχίαν κατὰ τὰς ἐτησίας προφορικὰς ἐξετάσεις καὶ ἔγκρισιν τῶν δύο διὰ τὰ δύο ἑξάμηνα ἐπιστημονικῶν φροντιστηριακῶν διατριβῶν, ἑκατέρας τῶν ὁποίων ὁ βαθμὸς ἐλογίζετο διπλοῦς. Φοιτητὴς ἀποτυγχάνων καὶ εἰς μόνην τὴν ἑτέραν τῶν διατριβῶν δὲν ἐτύγχανε προβιβασμοῦ. Τὰ μαθήματα διεκρίνοντο εἰς θεολογικά, γενικὰ καὶ προαιρετικά. Καὶ τὰ μὲν θεολογικὰ ἦσαν ὑποχρεωτικὰ εἰς πάντας τοὺς φοιτητάς· τὰ δὲ λοιπὰ ἀπετέλουν δύο κλάδους, ἤτοι τὸν ἱστορικὸν καὶ τὸν φιλολογικόν, εἰς τὸν ἕτερον τῶν ὁποίων ὁ φοιτητὴς ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐγγραφῇ. Ὁ ἱστορικὸς κλάδος περιελάμβανε τὴν γενικὴν καὶ τὴν ρωσικὴν πολιτικὴν ἱστορίαν, ὁ δὲ φιλολογικὸς τὴν ἱστορίαν τῆς ρωσικῆς φιλολογίας, τὴν ἱστορίαν τῆς σλαυονικῆς καὶ τῆς ρωσικῆς γλώσσης, τὴν παλαιογραφίαν, τὴν ἱστορίαν τῆς εὐρωπαϊκῆς φιλολογίας, τὴν θεωρίαν τῆς φιλολογίας καὶ τριετῆ κύκλον τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας. Ἐπίσης ἕκαστος φοιτητὴς ὤφειλε νὰ ἐγγραφῇ εἰς τὴν ἑτέραν τῶν δύο ἀρχαίων γλωσσῶν καὶ εἰς μίαν τῶν νεωτέρων εὐρωπαϊκῶν, γερμανικήν, γαλλικὴν ἢ ἀγγλικήν. Ἕκαστον μάθημα ἀντεστοίχει πρὸς αὐτοτελῆ ἕδραν, τὰ δὲ διδασκόμενα θεολογικὰ μαθήματα ἦσαν τὰ ἑξῆς: Εἰσαγωγὴ καὶ ἑρμηνεία τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, Ἑβραϊκὴ γλῶσσα καὶ Ἑβραϊκὴ Ἀρχαιολογία, Γενικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἀρχαία, Γενικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία νεωτέρα, Βυζαντινὴ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἱστορία τῶν νοτιοσλαυϊκῶν Ἐκκλησιῶν, Ἱστορία καὶ ἔλεγχος τῶν δυτικῶν ὁμολογιῶν (Συμβολική), Ἱστορία καὶ ἀνασκευὴ τῶν ρωσικῶν αἱρέσεων καὶ σχισμάτων, Πατρολογία, Ἐκκλησ. Ἀρχαιολογία καὶ Τέχνη, Δογματική, Ἀπολογητική, Ἠθική, Λειτουργική, Ὁμιλητικὴ καὶ Ἱστορία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ρητορείας, Κατηχητικὴ-Παιδαγωγική, Ποιμαντική, Ἐκκλησ. Δίκαιον. Γενικὰ μαθήματα, πάντα ἐπίσης ὑποχρεωτικά, ἦσαν ἡ Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας, ἡ Φιλοσοφία τῆς Ἱστορίας, ἡ Ψυχολογία, ἡ Λογικὴ καὶ ἡ Μεταφυσική. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ ἡ λατινικὴ γλῶσσα παρεδίδοντο μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς φιλολογίας, μετὰ τῆς ἑλληνικῆς δὲ συνεδυάζετο καὶ ἡ διδασκαλία τῆς σανσκριτικῆς. Οἱ τελειόφοιτοι ὑπεχρεοῦντο νὰ ὑποβάλωσιν εἰς τὸ τέλος τοῦ Δ' ἔτους ἐπίσημον διατριβὴν ἐπὶ θέματος ἐγκρινομένου ὑπὸ τοῦ οἰκείου καθηγητοῦ. Δυσμενὴς κρίσις περὶ τῆς διατριβῆς δὲν παρεῖχε δικαίωμα διπλώματος. Οἱ δύο πρῶτοι ἐκ τῶν κατ' ἔτος ἀριστευόντων candidati ὠνομάζοντο καθηγητικοὶ ὑπότροφοι, ἐστέλλοντο δὲ δαπάναις τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὴν Ἑσπερίαν ἢ εἰς τὰς ἐν Ἀνατολῇ βιβλιοθήκας ὅπως διὰ μελετῶν εὐρυτέρων εἰδικευθῶσιν εἰς ὃ μάθημα εἶχον ἐπιδείξει ἰδιαιτέραν ἐπίδοσιν. Ἐκ τούτων βραδύτερον ἐγίνετο ἡ ἐκλογὴ καθηγητοῦ τῶν Ἀκαδημιῶν εἰς τὰς ὁπωσδήποτε κενουμένας ἕδρας.

Ἐν πάσαις ταῖς θεολογικαῖς Ἀκαδημίαις τῆς Ρωσίας ἐδίδαξαν διάσημοι θεολόγοι καὶ φιλόσοφοι, ἐκαλλιεργεῖτο δ' ἡ ὀρθόδοξος θεολογικὴ ἐπιστήμη διὰ συγγραφῶν, φερουσῶν ἰδίως μονογραφικὸν χαρακτῆρα, μετὰ πολλοῦ ζήλου. Ἐν ταῖς Ἀκαδημίαις ταύταις ἐσπούδασαν καὶ Ἕλληνές τινες κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Τὰ κέντρα ταῦτα τῆς ἐπιστημονικῆς θεολογικῆς κινήσεως ἠρημώθησαν ἀφ' ὅτου οἱ μπολσεβῖκοι, καταλαβόντες τὴν ἀρχήν, ἀπηγόρευσαν τὴν θρησκευτικὴν καὶ θεολογικὴν διδασκαλίαν, αἱ δὲ μεγαλοπρεπεῖς ἀκαδημαϊκαὶ οἰκοδομαὶ δημευθεῖσαι ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς ἄλλας ἀνάγκας. Ἔκτοτε καὶ αἱ ἐκδόσεις θεολογικῶν συγγραφῶν ἀνεστάλησαν· οἱ ἐκδοτικοὶ οἶκοι θεολογικῶν ἔργων ἐξέλιπον, τὰ εἰδικὰ θεολογικὰ καὶ θρησκευτικὰ βιβλιοπωλεῖα ἠφανίσθησαν, τὰ δὲ ἐπὶ τσαρισμοῦ ἐκδοθέντα θεολογικὰ συγγράμματα ἢ ἀποτελοῦσι σήμερον δυσαπόκτητον σπάνιν, ἢ καὶ τέλεον ἐξέλιπον.

Αἱ ρωσικαὶ θεολογικαὶ Ἀκαδημίαι ἦσαν τέσσαρες: τοῦ *Κιέβου*, τῆς *Μόσχας*, τῆς *Πετρουπόλεως* καὶ τοῦ *Καζάν*.

Ἡ **Ἀκαδημία τοῦ Κιέβου**. Ἱδρύθη τὸ πρῶτον τῷ 1615 ὑπὸ τύπον κλασσικοῦ γυμνασίου μετὰ θεολογικῶν μαθημάτων, προήχθη κατόπιν (1631-1701) ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Κιέβου Πέτρου Μογίλα εἰς ἀνώτατον ἐκπαιδευτικὸν ἵδρυμα ἐγκυκλοπαιδικωτέρου χαρακτῆρος τοῦ ἀρχαίου τύπου, τῷ δὲ 1701 μετωνομάσθη ὑπὸ τοῦ Μεγ. Πέτρου εἰς Ἀκαδημίαν, εὐρυνθέντος τοῦ κύκλου τῶν ἐν αὐτῇ διδασκομένων ἐπιστημῶν, εἰς ἃς περιελαμβάνετο καὶ ἡ μαθηματική, ἐπί τινα δὲ χρόνον καὶ ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ οἰκιακὴ οἰκονομία. Μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἔπασχεν οἰκονομικῶς, εἶναι δὲ περιεργοτάτη ἡ περιπετειώδης ἱστορία τῶν φοιτητῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἀναγκαζομένων νὰ περιέρχωνται πρὸς συλλογὴν ἐλεῶν ὅπως ἐξοικονομήσωσι τὰ τῆς συντηρήσεώς των, ψάλλοντες ἑκασταχοῦ ὕμνους, ὀργανοῦντες παραστάσεις δραμάτων, τραγῳδιῶν καὶ κωμῳδιῶν, ἀπαγγέλλοντες λόγους ρητορικοὺς καὶ λειτουργοῦντες ἐν τοῖς ναοῖς. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Κιέβου ἔσχε μεγάλην σημασίαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ρωσικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ 18ου αἰῶνος, διότι ἐξ αὐτῆς ἀπεφοίτησαν οἱ σημαντικώτεροι τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἀπέβησαν παράγοντες πολιτισμοῦ, οὐ μόνον ἐν τῷ ἐκπαιδευτικῷ σταδίῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κοινωνικῷ καὶ τῷ πολιτικῷ. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἐξέδιδεν ἐπιστημονικὸν θεολογ. περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον "Ἔργα τῆς ἐν Κιέβῳ Θεολογικῆς Ἀκαδημίας", ἐκέκτητο δ' ἀπὸ τοῦ 1872 καὶ Μουσεῖον ἐκκλησιαστικῶν ἀρχαιοτήτων, τὸ πλουσιώτερον πάντων τῶν ἐν Ρωσίᾳ.

Ἡ **Ἑλληνικὴ Ἀκαδημία** τῆς **Μόσχας**. Συνέστη αὕτη ἐν τῇ τότε καὶ νῦν πρωτευούσῃ τῆς Ρωσίας τῷ 1686, καταβαλόντος πρὸς οἰκοδομὴν αὐτῆς τοῦ Ἱερομονάχου Μελετίου Δομεστίχου δισχίλια ἀργυρᾶ ρούβλια καὶ συμπληρώσαντος τὰς ἀπαιτηθείσας δαπάνας τοῦ πρίγκιπος Γαλίτσιν, τὸν ὁποῖον ὁ πρῶτος διευθυντὴς τοῦ ἱδρύματος Ἕλλην κληρικὸς Ἰωαννίκιος Λειχούδης ἀπεκάλει προστάτην, ὑπερασπιστήν, βοηθόν, σκέπην καὶ καταφύγιον τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Ἡ ἵδρυσις τῆς Ἀκαδημίας ταύτης ἐγένετο ἐκ τοῦ ἀκολούθου λόγου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑφίσταντο πλεῖσται ἀνωμαλίαι εἰς τὴν ὀρθόδοξον ρωσικὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐσχηματίζοντο θρησκευτικαὶ αἱρέσεις, ἐνισχυόμεναι ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν μεταχειριζομένων ὡς ὄργανα αὐτῶν τοὺς ἐν Πολωνίᾳ σπουδάζοντας Ρώσους. Ὁ Παΐσιος Λιγαρίδης μεταβὰς εἰς Ρωσίαν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδώρου Ἀλεξέγιεβιτς τῷ 1670, ἐκήρυξεν ὅτι αἱ προκαλούμεναι ἐκκλησιαστικαὶ ἔριδες καὶ αἱ δημιουργούμεναι αἱρέσεις προήρχοντο ἐκ τῆς ἀγνοίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν Ρωσίᾳ, τὴν αὐτὴν δὲ γνώμην διετύπωσαν εἰς τὸν τσάρον Θεόδωρον Ἀλεξέγιεβιτς οἱ πατριάρχαι Ἀντιοχείας Μακάριος καὶ Ἀλεξανδρείας Παΐσιος. Παρώτρυναν οὗτοι τὸν ἡγεμόνα ὅπως ἱδρύσῃ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια, τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον ἡ τουρκικὴ δυναστεία περιώριζε τὴν ἑλληνικὴν παίδευσιν καὶ ὑπῆρχε μέγας φόβος μήπως αὕτη ἐξαφανισθῇ τελείως. Ὁ τσάρος Θεόδωρος ἀπέστειλε πρέσβεις του πρὸς τὸν Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως συνεννοηθῶσιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἐκδηλώσας ἅμα τὴν ἐπιθυμίαν του, ὅπως ἡ Μόσχα καταστῇ κέντρον τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Ἐπιστρέψας ἐκ Βυζαντίου ὁ Ρῶσος ἱερομόναχος Τιμόθεος ἀνεκοίνωσε πάντα ταῦτα πρὸς τὸν τσάρον, ὅστις ἵδρυσε τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτήριον, τοῦ ὁποίου πρῶτοι διδάσκαλοι ὑπῆρξαν οἱ Ἕλληνες κληρικοὶ Μανουὴλ καὶ Ἰωακείμ. Ταυτοχρόνως ἀνέθηκεν εἰς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως ἀναζητήσῃ καὶ ἀποστείλῃ εἰς Μόσχαν Ἕλληνας σοφοὺς πρὸς σύστασιν ἀνωτέρου ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου, τῇ παρακινήσει δὲ τοῦ Πατριάρχου Μόσχας Νίκωνος ἀπεφασίσθη ἡ σύστασις ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Ρωσίας.

Ὡς ἐγνώσθη ἡ πρόθεσις αὕτη τοῦ Τσάρου, πλεῖστοι μετέβησαν ἐκ τῆς Δύσεως εἰς τὴν Μόσχαν, προσφέροντες τὰς ὑπηρεσίας των, ἀλλ' ὁ ἡγεμών, ὅστις εἶχε πεισθῇ ἤδη ὅτι αἱ θρησκευτικαὶ ταραχαὶ ἦσαν προϊόντα τῆς καθολικῆς προπαγάνδας, ἀπέρριψε τὰς προσφορὰς ταύτας καὶ ἀνέμενε τοὺς Ἕλληνας ἐκείνους σοφούς, οὓς θ' ἀπέστελλεν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Οὗτος ἐκ τῶν τότε πεπαιδευμένων Ἑλλήνων προέκρινε τοὺς ἀδελφοὺς Ἰωαννίκιον καὶ Σωφρόνιον Λειχούδας, Βυζαντινοὺς τὴν καταγωγὴν καὶ τῶν ὁποίων ἡ οἰκογένεια εἶχεν ἐγκατασταθῇ εἰς Κεφαλληνίαν, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου.

Οἱ Λειχοῦδαι ἔφερον ἔνδοξον ὄνομα, ἀνῆκον εἰς περιφανέστατον οἶκον, τοῦ ὁποίου οἱ ἀρχηγοὶ καθεῖξαν τὰ ἀνώτατα ἐκκλησιαστικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἀξιώματα ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου καὶ Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ, εἶχον σπουδάσει ἐν Βενετίᾳ καὶ Παταυΐῳ, γενόμενοι διδάκτορες τῆς φιλοσοφίας τοῦ πανεπιστημίου τῆς πόλεως ταύτης, ἦσαν ἐκ τῶν πολυμαθεστέρων ἀνδρῶν τοῦ αἰῶνός των καὶ ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν.

Οἱ ἀδελφοὶ Λειχοῦδαι μετὰ περιπετειῶδες ταξίδιον διαρκέσαν περὶ τὰ δύο ἔτη ἀφίκοντο εἰς Μόσχαν τὴν 6 Μαρτίου 1685, ὅτε ὁ τσάρος Θεόδωρος Ἀλεξέγιεβιτς εἶχεν ἤδη ἀποθάνει, ἐβασίλευε δὲ ἐπ' ὀνόματι τῶν ἀνηλίκων ἀδελφῶν της Ἰωάννου καὶ Πέτρου ἡ ἀδελφὴ τοῦ τσάρου Θεοδώρου Σοφία, ἥτις ἀνεγνώρισεν εἰς τοὺς ἀφιχθέντας Ἕλληνας σοφοὺς τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Βουλγαρίας, ὃν εἶχε λάβει εἷς τῶν προγόνων των, ἀνέθεσε δὲ ἀμέσως εἰς αὐτοὺς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἱδρυθείσης ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Ἀλεξέγιεβιτς ἑλληνικῆς Σχολῆς, εἰς ἣν ἐδιδάσκοντο αἱ ἐλευθέριοι ἐπιστῆμαι καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπεφασίσθη ἡ ἵδρυσις τῆς Ἀκαδημίας, τῆς ὁποίας τὸ οἰκοδόμημα ἐγένετο τριώροφον καὶ ἱκανῶς μεγαλοπρεπὲς διὰ τὴν ἐποχήν, ἀπετεφρώθη δὲ κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊὰν τῆς Μόσχας τῷ 1812, ὅτε ὑπεχώρησεν ὁ Μέγας Ναπολέων. Τὰ ἐγκαίνιά της ἐτελέσθησαν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νίκωνος, παρισταμένης τῆς ἀντιβασιλίσσης Σοφίας. Ἡ διεύθυνσις τῆς Ἀκαδημίας ἀνετέθη εἰς τὸν Ἰωαννίκιον Λειχούδην, ἀπὸ κοινοῦ δὲ οἱ δύο ἀδελφοὶ κατήρτισαν τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων καὶ ἐδίδασκον τὴν μὲν γραμματικὴν καὶ τὴν ποιητικὴν εἰς τὴν ἑλληνικήν, τὴν δὲ ρητορικήν, λογικὴν καὶ φυσικὴν εἰς τὴν λατινικὴν καὶ ἑλληνικήν. Ἐδιδάσκετο πρὸς τούτοις ἡ χριστιανικὴ φιλοσοφία καὶ ἡ θεολογία, πρὸς δὲ καὶ ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα.

Ἡ ἵδρυσις τῆς ἑλληνικῆς ταύτης Ἀκαδημίας, ἥτις βραδύτερον ἔλαβε τὸ ὄνομα Σλαυοελληνολατινική, καὶ ἡ παρουσία ἰδίως ἐν αὐτῇ τῶν Ἑλλήνων σοφῶν, προεκάλεσε τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἐμποτισμένων μὲ τὰ δόγματα τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας κληρικῶν, οἵτινες ὑποκινούμενοι ὑπὸ τοῦ φιλοδοξοῦντος τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀκαδημίας Σιλβέστρου Μετβέτιεφ, ἀπεκάλουν ταύτην ἑστίαν, ἐξ ἧς μετεδίδετο αἱρετικὴ διδασκαλία εἰς τοὺς τροφίμους της. Καὶ τὸ μὲν προκληθὲν σκάνδαλον ἤρθη διὰ τῆς ἐξορίας τοῦ Σιλβέστρου, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰωαννίκιος Λειχούδης ἐζήτησε νὰ ἀπομακρυνθῇ καὶ ἀπῆλθεν ἐπ' ἀδείᾳ εἰς Βενετίαν, διατρίψας ἐκεῖ ἐπὶ τριετίαν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐπανέκαμψεν εἰς Μόσχαν καὶ ἀνέλαβε αὖθις τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἱδρύματος, ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῇ, καθ' ὅσον ὁ νέος πατριάρχης Μόσχας Ἀνδρόνικος, προσκείμενος εἰς τὰς ἰδέας τοῦ Σιλβέστρου, ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς Λειχούδας νὰ διδάσκουν εἰς τὸ ἀνώτατον τοῦτο ἐκπαιδευτήριον. Ἐκ τούτου ἡ διοίκησις τοῦ ἱδρύματος παρέλυσε, παρημελήθη δὲ ἐντελῶς ἡ ἐκπαίδευσις ἐν αὐτῇ τῶν σπουδαστῶν παρατεινόντων ἐπὶ δεκαετίαν πολλάκις τὴν παίδευσίν των. Δὲν ἀνέλαβεν ὁ Ἰωαννίκιος τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀκαδημίας εἰμὴ μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον Πέτρου τοῦ Μεγάλου.

Μετὰ τὸν θάνατον τῶν Λειχουδῶν ἡ Ἀκαδημία ἐξηκολούθησε τὴν δρᾶσιν αὐτῆς, ἐδίδαξαν δὲ εἰς αὐτὴν τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ ἑλληνικὴν γραμματολογίαν περιφανεῖς Ἕλληνες, οἷος ὁ Ἀθανάσιος Σκιαδᾶς, κατὰ δὲ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα ὁ Ἀθανάσιος Κοντοειδῆς, ὁ Γεράσιμος Σοφιανὸς καὶ ἄλλοι Ἕλληνες σοφοί. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἑλληνοσλαυονικῆς Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας κατεφάνησαν ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς συστάσεώς της, καθ' ὅσον ἐντὸς πεντηκονταετίας συνεστήθησαν εἴκοσι τρία ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ρωσίας, ἔλαβε δὲ εὐρεῖαν ἐξάπλωσιν ἡ ἑλληνικὴ παιδεία καθ' ἅπασαν τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ τῶν ἐν Ρωσίᾳ συσταθέντων πανεπιστημίων, αὐτὴ δὲ ἔδωκε καὶ τοὺς πρώτους Ρώσους ἀκαδημαϊκοὺς κατὰ τὴν σύστασιν τῆς ἐν Πετρουπόλει Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν ἐπὶ Αἰκατερίνης τῆς Πρώτης. Ἐξ αὐτῆς προῆλθον διάσημοι ἐπιστήμονες, οἵτινες ἀνέπτυξαν τὰς ἐπιστήμας καὶ ἐδημιούργησαν τὴν φιλολογικὴν γλῶσσαν τῆς Ρωσίας. Μεταξὺ

Digitized by Google

τῶν τροφίμων αὐτῆς καταριθμοῦνται ὁ διάσημος μαθηματικὸς Μανίτσκη, ὁ ποιητὴς Βασίλειος Τραδιακόφσκη, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεοφάνης Προκόποβιτς, ὁ μητροπολίτης Πλάτων, οὗτινος τὴν ἱερὰν κατήχησιν μετέφρασεν ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς, ὁ μαθηματικὸς Κοντλιένικωφ, ὁ βοτανικὸς Κρεσένικωφ καὶ ὁ διαπρεπέστατος πάντων φυσικομαθηματικὸς καὶ ποιητὴς Μιχαὴλ Βασίλειεβιτς Λομονόσωφ, ὁ διαπλάσας τὴν φιλολογικὴν γλῶσσαν τῆς Ρωσίας. Ἡ Ἀκαδημία ἀνῆλθεν εἰς περιωπὴν κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, καταργηθείσης τῆς σχολαστικῆς μεθόδου ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Μόσχας Πλάτωνος, ἕνεκα δὲ τῆς συστάσεως τῆς ἐν Πετρουπόλει Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ἔλαβεν αὕτη θεολογικὸν μόνον χαρακτῆρα.

Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐξέδιδε περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «*Παράρτημα τῆς Ἀκαδημίας*», εἰς ὃ μετ' ἄλλων ἐπιστημονικῶν διατριβῶν ἐδημοσιεύοντο καὶ εἰς ρωσικὴν μετάφρασιν ἔργα τῶν ἁγίων Πατέρων. Ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως ὅμως τοῦ ἐν Μόσχᾳ Πανεπιστημίου τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἀνέλαβε τὸ Πανεπιστήμιον, ἐπονομάσαν αὐτὸ «*Ἐφημερίδα τῆς Μόσχας*», ἡ δὲ Ἀκαδημία, περιορισθεῖσα εἰς τὴν θεολογικὴν μόνον ἐπιστήμην προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ «*Θεολογικοῦ Ἀγγελιαφόρου*», μιᾶς τῶν σπουδαιοτέρων θεολογικῶν ἐπιθεωρήσεων τῆς Ρωσίας.

Ἡ Ἀκαδημία τῆς Πετρουπόλεως. Ἱδρύθη τῷ 1721 δι' εἰδικοῦ οὐκαζίου τοῦ Μεγάλου Πέτρου. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην πενταετίαν ἔφερε στενόν, πρακτικὸν χαρακτῆρα· μετὰ ταῦτα δ' ὅμως προήχθη καὶ ηὐρύνθη τὸ πρόγραμμα αὐτῆς, μεταρρυθμισθείσης εἰς Σλαυονο-ἑλληνο-λατινικὸν σεμινάριον. Ἀκαδημία ὠνομάσθη τῷ 1797. Καὶ ἐξ αὐτῆς ἐξῆλθον διάσημοι ἄνδρες κληρικοί τε καὶ λαϊκοί. Ἀπὸ τοῦ 1858 ἡ Ἀκαδημία ἤρξατο ἐκδίδουσα ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τί- «Χριστιανικὸν Ἀνάγνωσμα», ἀπὸ δὲ τοῦ 1875 καὶ ἄλλο περιοδικόν, τὸν «Ἐκκλησιαστικὸν Ἀγγελιαφόρον», ἑβδομαδιαῖον τοῦτο, ἐν ᾧ ἐδημοσιεύοντο παντοῖα ἐκκλησιαστικὰ ἄρθρα καὶ ἀπεικονίζετο ἡ παγκόσμιος ἐκκλησιαστικὴ καὶ κοινωνικὴ κίνησις.

Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Καζάν. Αὕτη ἱδρυθεῖσα τῷ 1723 καὶ ἔχουσα ἐν ἀρχῇ χαρακτῆρα σεμιναρίου, προεβιβάσθη τῷ 1797 εἰς Ἀκαδημίαν, μετὰ στενοῦ ὅμως ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς λοιπὰς προγράμματος τὸ κατ' ἀρχὰς δι' ἔλλειψιν μέσων. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη τοῦτο εἶχε τὸ ἰδιάζον, ὅτι, ὅτε βραδύτερον ηὐρύνθη τὸ πρόγραμμα αὐτῆς, ἐν αὐτῇ περιελήφθησαν καὶ ἕδραι εἰδικαὶ μαθημάτων περὶ Βουδδισμοῦ, Ἰσλαμισμοῦ καὶ Ρωσικῆς Αἱρεσιολογίας, διότι, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς της ἡ Ἀκαδημία τοῦ Καζὰν προωρίσθη πρὸς προπαρασκευὴν ἱεραποστόλων, καὶ διὰ τοῦτο πάντοτε τὸ πρόγραμμα αὐτῆς διέφερε τοῦ κοινοῦ τῶν λοιπῶν τριῶν Ἀκαδημιῶν προγράμματος. Ἀπὸ τοῦ 1884 μάλιστα ἱδρύθησαν νέαι εἰδικαὶ ἕδραι μογγολολογίας καὶ ταταρολογίας. Τὸ ἐπιστημονικὸν τῆς Ἀκαδημίας ταύτης περιοδικὸν ἔφερε τὸν τίτλον «*Ὀρθόδοξος Συνομιλητής*». Θ. ΒΕΛΛ.

Ναυτικὴ Ἀκαδημία Πετρουπόλεως.—Ἀνωτέρα σχολή, ἱδρυθεῖσα ἐπὶ αὐτοκράτορος Νικολάου τοῦ Α' πρὸς εἰδικοποίησιν τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ρωσικοῦ Ναυτικοῦ εἰς τοὺς κλάδους τῆς Ὑδρογραφίας, τῶν Ναυτικῶν Ἀτμομηχανῶν καὶ τῆς Ναυπηγίας. Ὡς κτίριον αὐτῆς ἐχρησιμοποιεῖτο ἀνέκαθεν τὸ αὐτὸ κτίριον ἐν ᾧ λειτουργεῖ ἡ σχολὴ τῶν ναυτικῶν δοκίμων (*Μαρσκόϊ Κόρπους* ὀνομαζομένη) εὑρισκόμενον ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Νιεβὰ (Νέβα) καὶ ἐν τῷ γραφικωτάτῳ τῆς Πετρουπόλεως προαστείῳ Βασίλιεφσκη Ὀστρόφ. Ἐν ἀρχῇ ἡ Ἀκαδημία ἐδέχετο ἀξιωματικοὺς μαχίμους καὶ τεχνικοὺς διὰ τὰς δύο πρώτας τῶν μνησθεισῶν εἰδικοτήτων· βραδύτερον ἐλειτούργησε καὶ τὸ ὡς πρὸς τὴν τρίτην εἰδικότητα δι' ἣν προσήρχοντο πρὸς τελειοποίησιν οἱ ναυπηγοὶ τοῦ στόλου. Μετὰ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον, προσετέθη εἰς τὴν παρὰ τῷ Ἐπιτελείῳ τοῦ Στρατοῦ λειτουργοῦσαν Στρατιωτικὴν Ἀκαδημίαν τμῆμα Ναυτικῆς Στρατηγικῆς, θεωρούμενον ὡς παράρτημα τῆς Ναυτικῆς Ἀκαδημίας Πετρουπόλεως. Σ. Ε Λ.

ΣΕΡΒΙΑ

Ἀκαδημία τοῦ Βελιγραδίου. — Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἔλαβε τὴν ἀρχήν της ἔκ τινος ἑταιρείας ἐπιστημῶν συσταθείσης τῷ 1846, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἐν Σερβίᾳ ἐπιστημονικῶν σπουδῶν, ἡ βελτίωσις τῆς ἐθνικῆς γλώσσης καὶ ἡ περισυλλογὴ τῶν ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν μνημείων τοῦ σερβικοῦ ἔθνους. Μέχρι τοῦ ἔτους τούτου πᾶσαν ἐπιστημονικὴν καὶ λογοτεχνικὴν μέριμναν περὶ Σερβίας εἶχεν ἀναλάβει ἡ **Νοτιοσλαυϊκὴ Ακαδημία τοῦ Ἄγραμ**. Ὀλίγα ὅμως ἔτη ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Σερβίας εἰς ἡγεμονίαν, ἐγεννήθη ὁ πόθος τῆς ἐξαπλώσεως τῆς παιδείας εἰς τὴν χώραν καὶ τῆς καλλιεργείας ἐθνικῆς φιλολογίας, περὶ τῆς ὁποίας ἀτελεῖς πληροφορίας παρεῖχον τὰ ἐν Βιέννῃ δημοσιευθέντα «Monumenta Serbica», συνέπεια δὲ τούτου ἦτο ἡ σύστασις τῆς ἐπιστημονικῆς ἑταιρείας Βελιγραδίου. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρξατο ἡ ἐν λόγῳ ἑταιρεία ἐκδίδουσα σειρὰν ὑπομνημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «*Γλάσνικ*», εἰς τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύοντο ἐπιστημονικαί, φιλολογικαὶ καὶ ἱστορικαὶ μελέται.

Ἡ ἑταιρεία ὑπεβοήθησε τὴν ἔκδοσιν τῶν «*Σερβικῶν μνημείων*» (Serbski Spomenici, 1858—1862), τὴν τῶν συλλογῶν τῶν σερβικῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων καὶ τὴν ἀναδημοσίευσιν τῆς «*Ἱστορίας τῶν Κροατῶν, Βουλγάρων καὶ Σέρβων*» γραμμένης εἰς ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν μεμιγμένην μετὰ ρουθηνικῆς καὶ σερβικῆς τοιαύτης. Ἡ ἑταιρεία ἐπεδίωξε νὰ ἐπιβάλῃ τάξιν εἰς τὴν σερβικὴν γλῶσσαν, ἀκολουθοῦσαν διαφόρους ὀρθογραφίας, καὶ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν φιλολογίαν τὴν ἐθνικὴν δημώδη τοιαύτην. Πράγματι δὲ κατέστησεν ἄτονον πᾶσαν κατὰ τῆς δημοτικῆς γλώσσης ἀντίδρασιν. Εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν προσπαθειῶν τούτων συνετέλεσαν μεγάλως ὁ Πατριάρχης Λουκιανὸς καὶ ὁ Τακαλίγια, ὁ διαθέσας ἀφθόνως τὸ χρῆμά του, οὕτω δὲ τῷ 1863 ἠδυνήθη ἡ ἑταιρεία νὰ ἀνοργανωθῇ καὶ νὰ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τοῦ Κράτους, ὑπὸ τὸ ὄνομα «Σέρμπκο οὐτσένο ντούσκικο», ἤτοι «Ἑταιρεία τῶν πεπαιδευμένων Σέρβων». Οὕτω κατωρθώθη ὥστε ἀντὶ τῶν ἀπείρων διαφορῶν, αἵτινες ὑπῆρχον ἐν τῇ γραφομένῃ γλώσσῃ, ἡ φιλολογικὴ γλῶσσα νὰ ἀποβῇ ὁμοιόμορφος, ἤρξαντο δὲ ἀπὸ τοῦ 1848 ἐκδιδόμεναι ἐφημερίδες καὶ ἐπιστημονικὰ καὶ φιλολογικὰ περιοδικὰ εἰς τὴν καθιερωθεῖσαν γλῶσσαν. Ἡ ἑταιρεία, ἥτις τοσοῦτον συνετέλεσεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς γλώσσης, ἀνωργανώθη ἐκ νέου καὶ κατὰ τὸ 1890 μετεσχηματίσθη εἰς Ἀκαδημίαν ἐπιστημῶν, ἐπὶ τῇ αὐτῇ πάντοτε βάσει τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας, τῆς βελτιώσεως τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, τῆς ἐνισχύσεως τῆς φιλολογίας καὶ κυρίως τῆς περισυλλογῆς τῶν ἱστορικῶν μνημείων τοῦ σερβικοῦ ἔθνους. Θ. Β.

Νοτιοσλαυϊκὴ Ἀκαδημία τοῦ Ἄγραμ.—Εἰς τὴν μικρὰν πρωτεύουσαν τῆς Κροατίας τὴν καλουμένην σήμερον Ζαγκράμπ ἢ Ζαγάμβριαν, ἀνήκουσαν πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, περιληφθεῖσαν δὲ μετὰ τὸν μέγαν πόλεμον εἰς τὴν Γιουγκοσλαυΐαν, συνεστήθη κατὰ πρῶτον ἡ *Μάτιτσα Κροάτε*, ἤτοι ἡ ***Φιλολογικὴ λαϊκὴ ἑταιρεία*** τῆς Κροατίας, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο ἡ ἠθικὴ ἕνωσις τῶν Νοτιοσλαύων. Εἶτα συνεστήθη ἄλλη ἑταιρεία ἡ καλουμένη «Τῆς ἱστορίας τῶν νοτίων Σλαύων», ἥτις κατὰ τὸ 1849 μετωνομάσθη «*Ἀκαδημία τῶν Νοτιοσλαύων*», περιλαβοῦσα τὰς λοιπὰς ἑταιρείας καὶ μετ' αὐτῶν τὴν ὑφισταμένην ἀρχαιολογικὴν τοιαύτην καὶ συνεδέθη εἰς κοινὴν ἐνέργειαν μετὰ τοῦ πανεπιστημίου τῆς πόλεως. Ἀμφότερα δὲ τὰ ἱδρύματα ταῦτα ἐξασκοῦν ἀνέκαθεν μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς τῶν Νοτιοσλαύων ἐν γένει. Ἕνεκα δὲ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀκαδημίας ταύτης ἡ Ζαγάμβρια ἐκλήθη Ἀθῆναι τῶν Νοτιοσλαύων. Ἡ Ἀκαδημία, περιλαμβάνουσα ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐνεργείας της πάντας σχεδὸν τοὺς κλάδους τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, ἑδρεύει ἐντὸς περικαλλοῦς μεγάρου, ἱδρυθέντος πρὸ πεντηκονταετίας. Μέχρι τοῦδε ἡ Ἀκαδημία ἔχει δημοσιεύσει περὶ τοὺς ἑξήκοντα τόμους εἰς τὴν λατινικὴν καὶ κροατικὴν γλῶσσαν, εἰς οὓς περιλαμβάνονται αἱ συλλογαὶ τῶν ἀρχαίων Κροατῶν λογογράφων καὶ ἡ συλλογὴ τῶν «*Monumenta historiam Slavorum meridionalium spectantia*», ἔγγραφα ληφθέντα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τοῦ ἀρχείου τῆς Βενετίας, μεγάλης δὲ σπουδαιότητος ὡς πρὸς τὴν γενικὴν ἱστορίαν. Εἰς τὰς προσπαθείας τῆς Ἀκαδημίας ταύτης ὀφείλεται ἡ σύστασις τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου τῆς Κροατίας, πλουσιωτάτου εἰς ρωμαϊκὰς ἀρχαιότητας καὶ εἰς νομισματικὰς συλλογάς, ἰδίως σλαυϊκάς. Ὡς ἐξαρτήματα δὲ αὐτῆς δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τὸ ὀρυκτολογικὸν μουσεῖον, τὸ βιομηχανικὸν τοιοῦτο καὶ ἡ δημοσία πινακοθήκη. Κατέχει πρὸς τούτοις πλουσιωτάτην ἐπίσης βιβλιοθήκην, τῆς ὁποίας τὸ τμῆμα τῶν χειρογράφων εἶνε σπουδαιότατον διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Νοτιοσλαύων. Θ Β.

ΣΟΥΗΔΙΑ

Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν (Konglika Swenska Venlenskaps Akademien).—Ἡ ἵδρυσις τῆς Ἀκαδημίας ταύτης ἤρξατο διὰ μικρῶν, ὅπως ὅλων σχεδὸν τῶν Ἀκαδημιῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὸ 1735, σοφός τις Σουηδὸς ἐκλήθη ὅπως δώσῃ ἐν Στοκχόλμῃ δημοσίας διαλέξεις πειραματικῆς φυσικῆς, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε μεγίστη. Τοῦτον ἐμιμήθησαν πλεῖστοι ἄλλοι ἐπιστήμονες, μετά τινα δὲ ἔτη οἱ σοφοὶ οὗτοι ἄνδρες συνέπηξαν σύλλογον, τοῦ ὁποίου σκοπὸς ἦτο ἡ ἔρευνα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἡ διάδοσις αὐτῶν. Ἡ ἑταιρία τῶν ἐπιστημόνων τούτων, ὡς πραγματικὴ πλέον Ἀκαδημία, συνήρχετο καθ' ὡρισμένας ἡμέρας πρὸς ἐκλογὴν νέων μελῶν, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ ἀνεκοινοῦντο τὰ ἀποτελέσματα τῶν μελετῶν τῶν παλαιῶν ἑταίρων. Λήγοντος τοῦ ἔτους 1739 τὸ σωματεῖον ἐδημοσίευσε τὸν πρῶτον τόμον τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν του ηὔξανεν, ὁ δὲ βασιλεὺς Φρειδερῖκος Α' ἔλαβεν αὐτὸ ὑπὸ τὴν προστασίαν του καὶ τοῦ ἐχορήγησε τὸν τίτλον τῆς ***Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῆς Σουηδίας.*** Ἡ προστασία ὅμως τοῦ βασιλέως ἦτο ὅλως ὀνομαστική, οὐδεμία δὲ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις ἐγένετο εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ἥτις ὡς ἐκ τούτου παρέμεινεν ἐντελῶς ἀνεξάρτητος καὶ ἐκανόνιζε τὰ κατ' αὐτὴν κατὰ τὴν βούλησιν τῶν μελῶν της. Τοιαύτη δὲ καὶ παρέμεινεν ἐφεξῆς ἡ Ἀκαδημία τῆς Στοκχόλμης, τῆς ὁποίας οἱ σημερινοὶ πόροι προέρχονται ἐκ κληροδοτημάτων καὶ δωρεῶν φιλομούσων ἀνδρῶν, δι' ὧν ἀμείβονται κατ' ἔτος οἱ λαμβάνοντες τὰ προκηρυσσόμενα βραβεῖα. Ἐκ τῶν ἀκαδημαϊκῶν μόνον ὁ καθηγητὴς τῆς πειραματικῆς φυσικῆς καὶ ὁ γραμματεὺς εἶναι ἔμμισθοι. Τὰ μέλη διαιροῦνται εἰς δύο τάξεις: τῶν ἐντοπίων, τῶν ὁποίων ἡ ἐκλογὴ γίνεται κατὰ πάντα Ἰούλιον, καὶ τῶν ἀλλοδαπῶν ἐκλεγομένων τὴν πρώτην ἑβδομάδα τοῦ Ἀπριλίου.

Κατὰ τὸ μακρὸν χρονικὸν διάστημα τοῦ βίου τῆς Ἀκαδημίας ταύτης πολλάκις ἐτροποποιήθη ὁ ἀρχικός της ὀργανισμός. Οὕτω κατὰ τὸ 1799 διῃρέθη αὕτη εἰς ὀκτὼ κλάσεις: τῆς γενικῆς οἰκονομίας καὶ τῆς δημοσιονομίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν μηχανικῶν τεχνῶν, τῆς φυσικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, τῆς φυσικῆς καὶ τῆς ἱστορίας τῶν ξένων ἐθνῶν, τῆς μαθηματικῆς, τῆς ἰατρικῆς καὶ τῶν γραμμάτων, γλώσσης καὶ λογοτεχνίας. Εἰς τὴν Ἀκαδημίαν παρεσχέθη ὡς προνόμιον ἡ ἔκδοσις τῶν ἡμερολογίων. Αἱ ἀνακοινώσεις καὶ τὰ ὑπομνήματα ἐκδίδονται κατὰ τρίμηνον καὶ ἀποτελοῦσι κατ' ἔτος ὀγκώδη τόμον. Αἱ ἐργασίαι καὶ αἱ γεωργικαὶ παρατηρήσεις δημοσιεύονται ἰδιαιτέρως ὑπὸ τὸν τίτλον «Economica Acta». Ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὑπομνήματα τῆς βασιλικῆς σουηδικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν» εἶχον δημοσιευθῇ μέχρι τοῦ 1780 τεσσαράκοντα τόμοι, ἀπὸ τῶν χρόνων δὲ τούτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν ἐξακολουθεῖ ἡ ἔκδοσις ἑνὸς τόμου ἐτησίως.

Μέλη τῆς Ἀκαδημίας ταύτης ὑπῆρξαν πάντες σχεδὸν οἱ διάσημοι ἐπιστήμονες τῆς χώρας καὶ ἀντεπιστέλλοντα τοιαῦτα πολυάριθμοι ἀλλοδαποί, οἵτινες μετὰ προθυμίας ἐδημοσίευσαν μελέτας των εἰς τὰ χρονικὰ τοῦ σοφοῦ τούτου σωματείου. Θ. Β.

Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν τῆς Οὐψάλης.—Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως τῷ 1728, καίτοι ὑφίστατο ἀνεπισήμως ἀπὸ τοῦ 1710. Ἐν τῷ προλόγῳ τῶν ὑπομνημάτων τοῦ ἱδρύματος τούτου ἀναφέρεται ἡ ἀρχὴ τῆς συστάσεως αὐτοῦ. Τρομερὰ πανώλης εἶχε κατὰ τὸ 1710 ἐπιφέρει φοβερὰς καταστροφὰς εἰς τὸν πληθυσμὸν τῆς Σουηδίας, πλειότερον δὲ πάσης ἄλλης πόλεως εἶχεν ὑποφέρει ἡ Οὐψάλη. Οἱ φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου εἶχον ὑποστῆ μέγαν ὄλεθρον, αἱ πανεπιστημιακαὶ ἕδραι ἐσίγων καὶ ἡ ἐπελθοῦσα σύγχυσις ἦτο πλήρης. Ἐν μέσῳ τῆς καταστάσεως ταύτης ὁ Ἐρρῖκος Μπερζέλιους, βιβλιοφύλαξ τοῦ Πανεπιστημίου, ἱστορικὸς καὶ θεολόγος, ἐσκέφθη καὶ ἐπρότεινεν εἰς τοὺς συναδέλφους του καθηγητάς, ὅπως συνέρχωνται εἰς μίαν τῶν αἰθουσῶν τῆς βιβλιοθήκης, ἵνα λησμονήσουν εἰς φιλικὰς διαλέξεις ἐπὶ φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν θεμάτων τὰς ἀνησυχίας, τὴν πλῆξιν καὶ τὴν ἀνιαρότητα, ἣν παρεσκεύασεν εἰς τὴν ὡραίαν πόλιν ὁ λοιμός. Ἡ πρώτη συγκέντρωσις ἦτο ὅλως ἀσήμαντος, ἐλαχίστων προσελθόντων εἰς αὐτήν. Ἐν τούτοις αὕτη, ὡς λέγει ὁ Ἀδεμὰρ Λεκλέρ, ὑπῆρξεν ἡ βάσις τοῦ μέλλοντος «***Κολλεγίου τῶν περιέργων***», τοῦ μετασχηματισθέντος βραδύτερον εἰς Ἀκαδημίαν. Ἡ ἑταιρεία αὕτη προῆλθεν εἰς διαρκῆ ἀνταπόκρισιν μετὰ τοῦ διασήμου μαθηματικοῦ, τοῦ μεταλλειολόγου, τοῦ θεοσόφου καὶ μυστικιστοῦ Πόλχαμ, ὅστις ὑπὸ τὸν τίτλον «Roedalns Hiperboraus» ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῆς Ἑταιρείας τῶν Περιέργων μελέτας του ἐπὶ τῆς φυσικῆς καὶ τῶν μαθηματικῶν, αἱ ὁποῖαι προεκάλεσαν τὴν γενικὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου προσοχήν. Βραδύτερον τὰ μέλη τῆς ἑταιρείας μετερρύθμισαν ταύτην καὶ μετωνόμασαν αὐτὴν «***Ἑταιρείαν τῶν λογοτεχνῶν***» (Bokwetts-Gilbe). Ἡ μεταβολὴ αὕτη τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τοῦ ὀνόματός της προσέθεσε νέα μέλη, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν δόκτορα Πιέρ, καθηγητὴν τῆς ἰατρικῆς, τὸν Ἐρρῖκον Μπούρμαν καὶ τὸν Ἰωάννην Μπέλλμαν, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ἐξέδωκε νέον νόμον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Φιλολογικαὶ πράξεις», ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδημοσιεύθησαν ἐπιστημονικαὶ κριτικαὶ *ἄνευ ὀργῆς καὶ πάθους* (sine ira et studio) καὶ πολλὰ αὐθεντικὰ ἱστορικὰ ἔγγραφα. Ἔκτοτε τὸ σωματεῖον τοῦτο ἦλθεν εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς Ἀγγλικῆς Ἑταιρείας τῶν ἐπιστημῶν, ἀναγνωρίσθη δὲ ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Φρειδερίκου Δ' καὶ μετεκλήθη ***Βασιλικὴ Ἑταιρεία τῶν ἐπιστημῶν.***

Τὸ νέον καταστατικόν της ὥριζεν ὅτι μία ἐκ τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῆς ἦτο: νὰ περισυλλέγῃ καὶ νὰ δημοσιεύῃ πᾶν νέον σχετιζόμενον πρὸς τὴν φιλολογίαν· νὰ ἀσχολῆται εἰς τὰ μαθηματικά, τὴν φυσικήν, τὴν φυσικὴν ἱστορίαν, τὴν χημείαν, τὴν ὀρυκτολογίαν, τὴν γεωργίαν καὶ τὴν δημοσίαν οἰκονομίαν· νὰ ἐφευρίσκῃ τὰς καλυτέρας μεθόδους πρὸς τῆξιν καὶ κατεργασίαν τῶν μετάλλων καὶ νὰ ὠθῇ τὴν πρόοδον τῶν μηχανικῶν τεχνῶν· πρὸς τούτοις νὰ παρακολουθῇ τὰ ἀστρονομικὰ καὶ μετεωρολογικὰ φαινόμενα, νὰ ἐρευνᾷ τὰς ἐγχωρίους

Digitized by Google

ἀρχαιότητας καὶ νὰ καταρτίζῃ ἐξ αὐτῶν συλλογάς, νὰ τελειοποιῇ τὴν γεωργίαν καὶ νὰ βελτιώνῃ τὴν σουηδικὴν γλῶσσαν. Ἡ ἑταιρεία μετέβαλε τὸν τίτλον τῶν ἐκδόσεών της εἰς *«Πρακτικὰ τῆς βασιλικῆς ἑταιρείας τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλολογίας»*. ὑπὸ τὸν νέον δὲ τοῦτον τίτλον ἐδημοσιεύθησαν πολυάριθμοι τόμοι. Μεταξὺ τῶν διαπρεπεστέρων συνεργατῶν της συγκαταλέγονται ὁ Ὄλφα Σέλσιος, ὁ καταστὰς περιώνυμος ἐκ τῆς περισπουδάστου μελέτης του περὶ τῶν ἀρχαίων γραφικῶν χαρακτήρων τῶν Σουηδῶν, ὁ Κάρολος Λιννέ, ὅστις ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἑταιρείας τὰς ζωολογικὰς παρατηρήσεις του, ὁ Μπέργκμαν, ὁ ἐμφανίσας τὸ πρῶτον τὴν Theoria coloris corporum specifici, ὁ διάσημος Γάλλος βοτανικὸς Ἀντώνιος Ζυσσιέ. ὁ Κοντορσὲ καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Μαρᾶ εἶχε δωρήσει τὰ ἔργα του εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Οὐψάλης. Τὰ χρονικὰ τῆς Ἀκαδημίας ταύτης ἐκδίδονται μέχρι τοῦδε ὑπὸ τίτλον λατινικόν, ἀλλὰ αἱ γλῶσσαι τῶν ὁποίων κυρίως γίνεται χρῆσις παρὰ τῶν συγγραφέων εἶναι, ἐκτὸς τῆς σουηδικῆς, ἡ γαλλική, ἡ ἀγγλικὴ καὶ ἡ γερμανική. Θ. Β.

ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ

Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν.—Ἱδρυθεῖσα τὸ πρῶτον ὡς ἰδιωτικὴ τῷ 1769, ἀνεγνωρίσθη βραδύτερον (1785) ὡς δημόσιον ἵδρυμα. Ἔχει ἕδραν τὴν Πράγαν.

ΧΙΛΗ

Ναυτικὴ Ἀκαδημία ἐν Βαλπαραΐζο. — Ἡ ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πόλει Ἀκαδημία, ἡ καταρτίζουσα τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ χιλιανοῦ ναυτικοῦ. Ὁ ὀργανισμός της εἶναι ἀντίστοιχος τῶν ὀργανισμῶν τῶν ἐν Εὐρώπῃ ναυτικῶν σχολῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς ἱσπανικῆς. Σ. Ε. Λ.

«Ἀκαδημία» (The Academy). Ἀγγλικὸν μηνιαῖον κριτικὸν περιοδικόν, ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1869. Ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Dr. C. E. Appleton, δικηγόρου, ὡς μηνιαία φιλολογική, ἐπιστημονικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐπιθεώρησις. Τῷ 1871 ἐγένετο δεκαπενθήμερος. τῷ 1874 ἑβδομαδιαία, ἀλλ' ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μηνιαίαν ἔκδοσιν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1915.

ἀκαδήμιος (ὁ)· ὁ ἀνήκων εἰς ἀνωτέραν τινὰ σχολὴν χαρακτηριζομένην ἐπὶ τὸ ἐμφαντικώτερον *Ἀκαδημίαν*.

ἀκαδημισμός (ὁ)· ἡ δουλικὴ καὶ ψυχρὰ μίμησις κλασσικῶν προτύπων, ἡ κατ' ἀποκλεισμὸν πάσης προσωπικότητος καὶ ἰδιοτυπίας.

— [ΤΕΧΝ]. *Ἀκαδημισμὸς* εἶναι ἡ τάσις τοῦ καλλιτέχνου νὰ παρουσιάσῃ τὸ ἔργον του σχεδιασμένον ἢ πλασμένον κατὰ γυμνὸν ὑπόδειγμα καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ νὰ γίνῃ αἰσθητὴ ἡ ἀλήθεια τῶν κινήσεων καὶ τῶν γραμμῶν.

Ἡ τάσις αὐτὴ εἰς τὴν τέχνην, γεννηθεῖσα ἰδίᾳ ἀφ' ὅτου ἔπαυσεν αὕτη νὰ ἔχῃ τι τὸ αὐθόρμητον καὶ πρωτογενές, ἐπιφαίνεται εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ ὅλα τὰ ἔθνη. Ἄλλοτε αὐτόματος, ὅπως εἰς τὴν σπηλαιώδη ζωγραφικὴν τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς ἢ εἰς τὰ ἐκ μετάλλου ἢ πηλοῦ ἔργα τῆς αἰγαιακῆς τέχνης, ὅπου πολλὰ τὰ σχήματα καὶ καταπλησσούσης ἀκριβείας καὶ μελέτης ἐκ τοῦ φυσικοῦ αἱ κινήσεις· ἄλλοτε μὲ ἐπίγνωσιν, ὅπως εἰς τὰ ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ ἔργα τῆς πλαστικῆς τὰ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ε' αἰῶνος μέχρι τῶν ἔργων τῶν μακεδονικῶν χρόνων, καθ' οὓς ἡ μελέτη αὕτη ἐξώχθη εἰς σχολαστικότητα, πρόδρομον καταπτώσεως.

Ἀκαδημισμός, ἂν καὶ ἀπὸ σκοποῦ κρυπτόμενος, παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ ἔργα τῆς ἀσιατικῆς τέχνης, ἰδίᾳ τῆς ἰαπωνικῆς, ἡ ὁποία κατώρθωσεν, ὑπὸ ἔμφασίν τινα αὐθορμητισμοῦ, νὰ παρουσιάσῃ κινήσεις ἀνθρώπων καὶ ζώων ἀκαδημαϊκάς.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ τέχνη, ἐκτραπεῖσα τῆς ὁδοῦ τῆς χαραχθείσης ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως ἢ μὴ δυνηθεῖσα νὰ συνεχίσῃ τὴν ρωμαϊκὴν καὶ τὴν βυζαντικὴν μετάβασιν, ἐξέπεσε καὶ μόλις κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἀνεῦρε τὴν ἀκαδημαϊκὴν σπουδήν, ἀπόρροιαν μελέτης τῶν ἔργων τῆς ἀρχαιότητος. Τὸν ἀκαδημισμὸν ἐξέθρεψεν, ὅσον ἠδυνήθη καλύτερον ἡ Ἀναγέννησις ὑποτάξασα αὐτὸν εἰς τὴν ἔμπνευσιν τῶν *Μιχαὴλ Ἀγγέλου*, τῶν *Ντὰ Βίντσι*, τῶν *Ραφαήλου*, τῶν *Κορρεγίου*, τῶν *Τισιανῶν*, τῶν *Τιντορέτου*.

Μετ' αὐτούς, ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, διὰ τῶν τριῶν *Καράτσι*, τοῦ *Ἀννίβα*, τοῦ *Λουδοβίκου* καὶ τοῦ *Αὐγουστίνου*, ὁ ἀκαδημισμὸς ἐκυριάρχησε πειθαρχήσας εἰς τοὺς κανόνας τοὺς ὁποίους τῷ ἐπέβαλλον οἱ προμνησθέντες καλλιτέχναι, καθορίσαντες τὰ ὅρια τῆς σπουδῆς καὶ τῆς προετοιμασίας τοῦ σπουδαστοῦ, περιορίσαντες τὴν ἔμπνευσιν ἐντὸς κλοιοῦ καὶ ζητήσαντες ἀπὸ τὰς διαφόρους σχολὰς νὰ δανείσωσιν ὅ,τι καλύτερον εἶχον διὰ νὰ παραχθῇ ἓν ἀριστούργημα. Οὕτως ἔθεσαν θεμελιώδεις νόμους καὶ ἤνοιξαν ὁδὸν διὰ τῆς ὁποίας ἔπρεπε νὰ διαβοῦν οἱ μύσται τῆς τέχνης. Δὲν ἔπρεπε νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὸ σχέδιον τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, τὸ χρῶμα τοῦ Τισιανοῦ, τὴν σύνθεσιν τοῦ Ραφαήλου, τὴν ἀρχαίαν γραμμήν, τὸν φωτισμὸν τοῦ Κορρεγίου. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο μία ὑπεραφθονία ἔργων, θρησκευτικῆς ἢ μυθολογικῆς συνθέσεως, στερεῶν μὲν καὶ ἀψόγων, ἀλλὰ πολὺ μελαγχολικῶν καὶ ὀλίγον ἑλκυστικῶν. Ὁ Γκουΐντο Ρέννι, ὁ Δομενικῖνος, ὁ Ἀλμπάνε, ὁ Γκουερσῖνος, ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος Καραβάτζιο, μόλις ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς τῆς τέχνης, τὴν ὁποίαν ἐπέφερεν ἡ σχολὴ τῆς Βονωνίας μὲ τὸν ψυχρὸν ἐκλεκτισμόν της.

Χωρὶς νὰ περιφρονήσουν ἐντελῶς τὸν ἀκαδημισμὸν ἀντετάχθησαν εἰς αὐτὸν οἱ Ἱσπανοὶ καλλιτέχναι ἀπὸ τοῦ Ἕλληνος *Δομενίκου Θεοτοκοπούλου* μέχρι τοῦ *Γκόγια*, ὑψώσαντες τὸν πυρσὸν τῆς αἰωνίας τέχνης, ἰσοζυγισμένης καὶ στηριγμένης εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ὄχι εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ὅπως ἤθελεν ὁ ἀκαδημισμός, ὁ καθαρὸς καὶ ἄσπονδος.

Ἡ Φλαμανδικὴ καὶ ἡ Ὀλλανδικὴ σχολὴ ἀπὸ τοῦ 1550 διὰ τοῦ *Ρούμπενς*, τοῦ *Γιορντάενς*, μέχρι τοῦ *Ρέμπραντ*, δὲν ἐπλήγησαν ἀπὸ τὸν ἀκαδημισμόν.

Ἡ γαλλικὴ τέχνη παρὰ τὴν χειραφέτησιν τοῦ *Κλὼντ Ζελέ*, τοῦ *Πουσσέν*, τοῦ *Λα-Τούρ*, τοῦ *Σαμπαίνι* ὑπετάγη, διὰ τοῦ *Λὲ Μπραίν* (1641), εἰς τὸν ἀκαδημισμόν, τὸν ὁποῖον οὗτος ἐμελέτησε κατὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ διαμονήν του εἰς τὴν ἐκεῖ Ἀκαδημίαν τῶν *Ντεζιντερόζι*. Ἅμα ἐπανῆλθεν ἐκ τοῦ ταξιδίου του εἰς τὴν Γαλλίαν, ὁ *Λὲ Μπραίν* παρώτρυνε τοὺς φίλους του νὰ ἱδρύσουν παρομοίαν Ἀκαδημίαν διὰ νὰ διδάσκεται ἡ καλλιτεχνικὴ νεότης τὴν ἀληθινὴν τέχνην. Ἡ διδασκαλία αὕτη εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ φθάσῃ ἡ τέχνη, ἡ ἀνδρικὴ καὶ ἰσορροπημένη, τοῦ *Πουσσὲν* μέχρι τῆς μαλθακότητος τοῦ *Νατιὰρ* καὶ ἠνάγκασε τὸν *Δαβὶδ* νὰ ἀναπετάσῃ τὴν σημαίαν τοῦ κλασσικισμοῦ ἐναντίον τοῦ ἀκαδημισμοῦ, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῇ νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὰ ἰσχυρὰ δίκτυά του. Οἱ μαθηταὶ τοῦ *Ζιράρ*: *Ζιροντέ*, *Γκρόε*, παρ' ὅλην τὴν λατρείαν των πρὸς τὸν κλασσικισμόν, δὲν διέφυγον οὔτε αὐτοὶ τὸν ἀκαδημισμόν, ἀποθανόντα μετὰ τοῦ *Ἔνγκρ* καὶ κατηγορηθέντα ὡς ὀπισθοδρομήσαντα τὴν τέχνην καὶ ὁδηγήσαντα αὐτὴν εἰς τὴν βαρβαρότητα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος σποραδικῶς πλέον ἀναφαίνεται ὁ ἀκαδημισμός, κρυπτόμενος ὑπὸ τὰς πτυχὰς τοῦ νεοκλασσικισμοῦ· ὑπηρετεῖ ἁπλῶς μίαν σχολὴν χωρὶς νὰ εἶναι ὁ ἀπὸ μηχανῆς θεὸς τῶν ἄνευ δημιουργικῆς πνοῆς καλλιτεχνῶν. Ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν τῆς *μεγάλης τέχνης*, ἀναγεννηθεὶς ὑπὸ νέον πνεῦμα, διὰ σπουδῆς πλέον προσεκτικῆς, πλέον διανοητικῆς. Θεωρεῖ καὶ μελετᾷ τὸ σῶμα ὡς ὄργανον τῆς ζωῆς. Τὸν *ἀκαδημαϊκὸν ρυθμὸν* ἀντικαθιστᾷ μὲ τὸν *μέγαν ρυθμόν*, καὶ ἀναφέρεται εἰς ἔργα ὑψηλῆς ἐμπνεύσεως, ὅπου ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ μελέτη ὅλων τῶν μερῶν γίνεται ἐξ ἴσου προσεκτικὴ καὶ λεπτομερής. Βάσις τοῦ ἔργου εἶναι τὸ ἀληθινόν· σκοπός: τὸ ἰδεῶδες κάλλος.

Παρὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτὴν ἐπισκόπησιν τοῦ ἀκαδημισμοῦ καὶ τῆς ἐπιδράσεώς του ἐπὶ τῆς καθόλου τέχνης, δὲν πρέπει νὰ παροραθῇ ὅτι οὗτος, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς μελέτης τῆς φύσεως καὶ τῶν καλλιτεχνικῶν παραδόσεων, ὅσαι περιέχονται εἰς τὰ ἔργα τὰ κληροδοτηθέντα ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος διὰ τῶν αἰώνων καὶ τῶν γενεῶν, ἀποτελεῖ πάντοτε καλὴν βάσιν μορφώσεως τοῦ καλλιτέχνου, πειθαρχήσεως τῆς ἐμπνεύσεώς του, ἀποφυγῆς παραπλανήσεων, ἀσκόπων ὑπερβολῶν, σπατάλης δυνάμεων.

Ἡ σύγχρονος ἑλληνικὴ τέχνη δὲν ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀκαδημισμοῦ, λόγῳ τοῦ περιβάλλοντος τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς σπουδῆς εἰς τὰς Ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἐπισημοτέρα τοῦ ἐν Μονάχῳ *Πιλλότι* ἐμόρφωσε τοὺς περισσοτέρους τῶν καλλιτεχνῶν. Ἐκτὸς τοῦ *Λύσση*, τοῦ γλύπτου τοῦ διακόσμου τῆς Σιναίας Ἀκαδημίας, ὁ *Χαλεπᾶς*, ὁ *Φιλιππότης* καὶ ὁ *Βρούτος* ἐστήριξαν ἐπὶ τοῦ ἀκαδημισμοῦ σταθερὰς βάσεις, οἱ δὲ ζωγράφοι *Γκύζης*, *Λύτρας*, *Λεμπέσης*, *Ἰακωβίδης* καὶ *Ροΐλος* ὀφείλουν πολλὰ εἰς αὐτόν.

ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀκαδῆμοι. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Χαλκίου τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Πρόσκειται πρὸς τὴν ὁμώνυμον ἕδραν τῆς κοινότητος, μόλις 5' τῆς ὥρας ἀπ' αὐτῆς ἀπέχων, συνδεόμενος δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Ἐκεῖ ἄλλοτε εὑρίσκετο τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον περιφερείας Χαλκίου, ὅπερ καὲν πρὸ ἐτῶν δὲν ἀνῳκοδομήθη ἔτι. Κάτοικοι 90 ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Ἡ τοποθεσία εἶναι μαγευτικὴ μέσῳ τοῦ πλουσιωτάτου ἐλαιῶνος τῆς παραγωγικῆς περιοχῆς Τραγαίας. Ἐντὸς τοῦ συνοικισμοῦ σῴζεται μεσαιωνικὸς πύργος χρησιμεύων σήμερον ὡς κατοικία. Δ. Ε. Μ.

ἀκαδημοποιῶ· καθιστῶ τινα ἀκαδημαϊκόν, μέλος Ἀκαδημίας τινός.

Ἀκάδημος (ἀρχικῶς ***Ἐκέδημος*** ἢ ***Ἑκάδημος***). Ἀρχαῖος ἥρως τῶν Ἀθηνῶν, ἐξ οὗ κατὰ τὴν κοινὴν παράδοσιν ὠνομάσθη **Ἀκαδημία** (ἔλ. λ.) ἓν τῶν ἀθηναϊκῶν προαστείων. Οὗτος κατὰ τὴν παρὰ Πλουτάρχῳ παράδοσιν ἐφανέρωσεν εἰς τοὺς ἐκστρατεύσαντας κατὰ τῆς Ἀττικῆς Τυνδαρίδας τὸν τόπον (τὰς Ἀφίδνας), ἔνθα ὁ Θησεὺς εἶχε κρύψει τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἁρπαγεῖσαν ἀδελφήν των Ἑλένην. Διὸ καὶ ζῶν μὲν αὐτὸς μεγάλως ὑπὸ τῶν Τυνδαριδῶν ἐτιμᾶτο, βραδύτερον δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι πολλάκις κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον εἰσβαλόντες εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ πᾶσαν τὴν ἄλλην χώραν δενδροτομήσαντες, ἐφείδοντο τῆς Ἀκαδημίας, ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν ἥρωα Ἀκάδημον (**Πλουτ. Θησ. 32**). Α. Π. Σ.

Ἀκαδία (γαλλ. Acadie ἢ Cadie). Τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα τῶν σημερινῶν χωρῶν τοῦ Καναδᾶ, Νέας Βρουνσβίκης καὶ Νέας Σκωτίας (**λέξις ἰνδιανική**). Ἡ Ἀκαδία περιλαμβάνει τὸ νοτιοανατολικώτατον μέρος τοῦ Καναδᾶ, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται μεταξὺ 42° καὶ 46 β.γ.μ. καὶ μεταξὺ 60° καὶ 67° δ.γ.μ., ὡς βρεχόμενον δὲ κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἔχει κλῖμα ὀλιγώτερον ψυχρὸν ἢ αἱ λοιπαὶ χῶραι τῆς ἐπικρατείας. Ἡ μὲν Βρουνσβίκη ὁρίζεται πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς ἀμερικανικῆς πολιτείας Μαΐν (Maine), ἡ δὲ Νέα Σκωτία ἐκτείνεται ὡς χερσόνησος ἐκ Ν.Δ. πρὸς τὰ Β. Α. σχηματίζουσα μετὰ τῆς πρώτης τὸν κόλπον τῆς Φόντη (Fundy), πρὸς Ν. ἐστραμμένον. Οὗτος εἶναι ἐλεύθερος σχεδὸν πάγων, πάσχει ὅμως τὸ θέρος ἐκ πυκνῆς ὁμίχλης. Εἰς τὸν κόλπον τοῦτον παρατηροῦνται αἱ μέγισται ἐντάσεις τῶν πλημμυρίδων τῆς θαλάσσης (μέχρι 14 μ.)

Γεωλογικῶς ἡ Ἀκαδία συνίσταται ἐξ ἀρχαιοτάτων πετρωμάτων κειμένων ὁριζοντίως ἢ στολιδωτῶς, 300-600 μ. μέσου ὕψους, ἐν τῇ Νέᾳ Σκωτίᾳ δ' ἰδίως παρουσιάζονται ὀγκώδεις γρανῖται. Καλλιεργεῖται τὸ $^{1}/_{11}$ τῆς ἐπιφανείας, παράγον σῖτον, βρώμην, γεώμηλα καὶ ὀπώρας. Ἀλλ' ὁ πλοῦτος τῆς χώρας συνίσταται κυρίως εἰς τὴν ἁλιείαν, ἡ ὁποία ἐκτείνεται μέχρι τῶν τεναγῶν τῆς Νέας Γῆς. Ἀξιόλογος ἔτι εἶναι ὁ πλοῦτος τῶν γαιανθράκων τῆς Νέας Σκωτίας, τῶν ὁποίων τὰ κοιτάσματα διακρίνονται εἰς πέντε διάφορα μέρη. Ἡ ἐτησία ἐξόρυξις λιθανθράκων ἐκ τῶν ὀρυχείων τούτων ἀνέρχεται εἰς 7000 τόννους.

Σημαντικὸς εἶναι ὁ ἐνταῦθα λιμὴν **Ἀλιφὰξ** (Halifax). Ι. Σ.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ χώρα ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Σεβαστιανοῦ Καμπὼ (Cabot) τῷ 1497, ὠνομάσθη δὲ Ἀκαδία τῷ 1524 ὑπὸ τοῦ Φλωρεντινοῦ Βερατζάνη (Verazzani). Οἱ Ἱσπανοὶ τὴν ἐπεσκέφθησαν τῷ 1540. Οἱ Γάλλοι ἐγκατεστάθησαν τῷ 1598. Οἱ Δυμόν, Σαμπλαὶν καὶ Πετρεγκοὺρ ἀνήγειραν τὴν πόλιν Πὸρ-Ρουαγιὰλ τῷ 1605. Ἡ Ἀκαδία ἐγένετο ἀντικείμενον συγκρούσεων μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, μέχρι τοῦ 1713, ὁπότε διὰ τῆς ἐν Οὐτρέχτῃ συνθήκης κατεκυρώθη ὁριστικῶς εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Οἱ Ἀκάδιοι ὅμως, μολονότι μεταξὺ τῶν ἀρχικῶν οἰκητόρων ἀνεμίχθησαν καὶ ξένοι ἔποικοι, παρέμειναν Γάλλοι καὶ ἠρνήθησαν νὰ πολεμήσουν τοὺς ἐν Καναδᾷ Γάλλους συμπατριώτας των. Δραματικώταται ὑπῆρξαν αἱ περιπέτειαι τοῦ μαχίμου πληθυσμοῦ τῆς Ἀκαδίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πολεμικῶν τούτων γεγονότων. Οἱ Ἀγγλοαμερικανοὶ ἐπεδίωξαν καὶ ἐπέτυχον τὴν ὁμαδικὴν ἀπὸ τῆς χώρας ἀπομάκρυνσιν τοῦ πληθυσμοῦ, ταυτοχρόνως δ' ἐνέπρησαν τὸ Πὸρ-Ρουαγιὰλ καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων του ἀνηγέρθη ἔκτοτε ἡ Ἀννάπολις, παρὰ τὸν φερώνυμον ποταμόν. Οἱ κάτοικοι, καταληφθέντες ἐξ ἀπροόπτου καὶ μὴ δυνηθέντες ν' ἀντιταχθῶσι, συνελήφθησαν ἀθρόοι, καὶ σωρηδὸν διὰ πολλῶν πλοίων μετακομιζόμενοι διεσπάρησαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Νέας Ἀγγλίας, τῆς Λουϊζιάνης, τοῦ Ἁγίου Δομίγγου καὶ τῆς γαλλικῆς Γουϊνέας. Τινὲς ἐξ αὐτῶν κατώρθωσαν καὶ ἔφθασαν ἐν Γαλλίᾳ, ἐξ ἀφορμῆς δὲ τῆς οἰκτρᾶς ἐντυπώσεως ἣν παρήγαγεν ἡ περιπέτεια τῶν Ἀκαδίων, νέαι ἐναντίον τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἠγέρθησαν διαμαρτυρίαι. Ἔκτοτε πολλοὶ Ἀκάδιοι ἐπέστρεψαν, καὶ οἱ ἀπόγονοί των ζωηρὰν διατηροῦσιν, ἀκόμη καὶ μέχρι σήμερον, τὴν γαλλικὴν ἀνάμνησιν. Γ. Δ. Κ.

—**Ἀκαδίας *Πανεπιστήμιον*** (Acadia University). Ἐκπαιδευτικὸν ἵδρυμα Βαπτιστῶν ἐν Οὐόλφβιλλ (Wolfville) τῆς Νέας Σκωτίας. Ἀνεγνωρίσθη ὡς πανεπιστήμιον τῷ 1840. Ἔχει περὶ τοὺς 300 φοιτητάς.

ἀκαδιάλιτος (Acadialit) *[Ὀρυκτολ.]* Μὲ τὸ ὄνομα *ἀκαδιάλιτοι* ὠνομάσθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Alger καὶ Jackson αἱ ἐν Nova Scotia τοῦ Καναδᾶ παρουσιαζόμεναι ἐρυθραὶ παραλλαγαὶ τοῦ ὀρυκτοῦ *ζεολίθου χαβασίτου*. Αἱ παραλλαγαὶ αὗται ὑπὸ τοῦ E. Hoffmann (Am. Journ. Sc. 1836 30, 366) διεκρίθησαν ἀπὸ τὸν καθ' αὑτὸ χαβασίτην μὲ τὸ ὄνομα *«Μὴ-χαβασῖται»* (No—Chabasie). Ὁ Thomson κατόπιν ἤλλαξε τὸ ὄνομα εἰς *ἀκαδιόλιτοι*. Ὁ δ' ὀρυκτολόγος Kobell, ὑποθέτων, ὅτι τὸ ὄνομα ἀκαδιάλιτος προέρχεται ἐκ τοῦ *ἀκᾶ*= ἤρεμος (βλ. Mineral—Namen 1853, 77) καὶ *διαλύω*, προτείνει, ὅπως γράφεται *ἀκαδιάλυτος* (Acadialyt). Γ. Κ. Γ.

ἀκάδιαστος, —*η*, —*ο*. Ὁ μὴ τεθεὶς εἰς κάδον· «νήματα ἀκάδιαστα».

Digitized by Google

'Ακαδική ***ἀνάπτυξις στρωμάτων*** *[Γεωλογ.]*. Μία ἐκ τῶν τεσσάρων—κατὰ τὸν γεωλόγον Frech—μορφῶν ἀναπτύξεως ἐν τῇ Βορείῳ 'Αμερικῇ τῶν στρωμάτων τῆς *ἀνθρακικῆς* (λιθανθρακοφόρου) περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἡ μορφὴ αὕτη ἀναπτύξεως ἐμφανίζεται ἐν τῇ παλαιότερον ὀνομαζομένῃ *'Ακαδίᾳ* χώρᾳ (Νέα Βρουνσβίκη καὶ χερσόνησος Νέας Σκωτίας) καὶ ἐν τῇ Νέᾳ Foundland τῆς Βορείου 'Αμερικῆς. Ἡ ἀκαδικὴ μορφὴ ἀναπτύξεως ἐν Βορείῳ 'Αμερικῇ τῶν ἀνθρακικῶν στρωμάτων, συμφωνοῦσα μὲ τὴν ἐν Εὐρώπῃ παρουσιαζομένην μορφὴν ἀναπτύξεως τῶν ὁμηλίκων στρωμάτων, χαρακτηρίζεται ἐκ τῶν 2 γεγονότων: α') ὅτι εἰς τὰ ἀνώτερα στρώματα τῆς κατωτέρας ἀνθρακικῆς περιόδου παρεντίθενται ὑπεράνω μαργῶν γυψοφόρων παχέα στρώματα ἀσβεστολίθων, ὡς π. χ. οἱ ἀσβεστόλιθοι τοῦ Windsor φέροντες ἀπολίθωμα θαλάσσιον βραγχιόποδον (Productus giganteus)· β') ὅτι τὰ στρώματά της δὲν εἶναι πετρελαιοφόρα. Γ. Κ. Γ.

'Ακαδίνη *['Αρχ.]*. Μικρὰ λίμνη ἢ κρήνη ἐν Σικελίᾳ τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ ἐπιστεύετο ὅτι εἶχε τὴν ἰδιότητα νὰ ἐξελέγχῃ τὴν εἰλικρίνειαν τῶν ὅρκων.

ἀκαδιόλιτος (Acadiolit) *['Ορυκτολ.]*· βλ. **ἀκαδιάλιτος.**

'Ακάδιος ***ἐποχή*** *[Γεωλογ.]*. Μία ἐκ τῶν τριῶν ἐποχῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ *κάμβριος* περίοδος τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος (βλ. **αἰῶνες** *-γεωλογ.*). Ἡ *ἀκάδιος* ἐποχὴ εἶναι ἡ μεσαία ἐκ τῶν τριῶν ἐποχῶν, ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν μέσην κάμβριον περίοδον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐσχηματίσθησαν θαλασσογενῆ πετρώματα εὑρισκόμενα σήμερον ἐν τῇ Βορ. 'Αμερικῇ (καλούμενα καὶ στρώματα τοῦ Ἁγ. 'Ιωάννου), φέροντα ὡς κύριον χαρακτηριστικὸν ἀπολίθωμα τὸ γένος τῶν τριλοβιτῶν *παραδοξίτην* (Paradoxites). Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν στρωμάτων τούτων τῆς Βορείου 'Αμερικῆς εἶναι τὰ ἑξῆς: Στρώματα μὲ παραδοξίτας τοῦ Braintree, Mass., τοῦ Ἁγ. 'Ιωάννου ἐν Νέᾳ Βρουνσβίκῃ καὶ Neufundland· ἀσβεστόλιθοι τῆς μέσης Νεβάδας καὶ Βρεττ. Κολομβίας· ψαμμίτης τοῦ Touto ἐν 'Αριζόνᾳ· στρώματα τοῦ ὄρους Wasatch ἐν Οὐτάχῃ· οἱ σχιστόλιθοι Burges εἰς τὸ ὄρος Stephen ἐν τῇ Βρεττ. Κολομβίᾳ. Στρώματα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς εὑρέθησαν καὶ ἐν 'Ασίᾳ (Κίνᾳ), Σουηδίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ (σχιστόλιθοι μὲ παραδοξίτας), Σαρδηνίᾳ, Νοτίῳ Γαλλίᾳ, Βοημίᾳ (σχιστόλιθοι τοῦ Jinetz μὲ παραδοξίτας), ἐν 'Αγγλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. 'Εν 'Αγγλίᾳ ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ἐκλήθη κατ' ἀρχὰς *μενεβιάνιος* καὶ τὰ κατ' αὐτὴν σχηματισθέντα στρώματα *μενεβιάνιος σειρὰ στρωμάτων*, ἀργότερον ὅμως τὸ ὄνομα μενεβιάνιος περιωρίσθη διὰ τὴν ἀνωτέραν βαθμῖδα τῶν μεσοκαμβρικῶν ἢ ἀκαδίων στρωμάτων τῆς 'Αγγλίας.

Τὸ ὄνομα *ἀκάδιος* ἐδόθη ὑπὸ τοῦ γεωλόγου Dana ἐκ τοῦ παλαιοῦ ὀνόματος «*'Ακαδία*» τῆς δεξιόθεν τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Ἁγ. Λαυρεντίου χώρας (Νέα Βρουνσβίκη καὶ χερσόνησος Νέα Σκωτία), εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται καλῶς ἀνεπτυγμένα τὰ στρώματα τῆς ἐποχῆς ταύτης. Γ. Κ. Γ.

— **'Ακάδιος** ***σειρὰ στρωμάτων*** *[Γεωλογ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ σειρὰ τῶν θαλασσογενῶν στρωμάτων, ἡ ὁποία ἐσχηματίσθη ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὴν *ἀκάδιον ἐποχὴν* (βλ. **ἀνωτέρω**) τῆς καμβρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

'Ακάδιρα. Πόλις τῆς ἰνδικῆς χώρας τῶν 'Ασπασίων, εἰς τὴν ὁποίαν ἦλθεν ὁ Μέγας 'Αλέξανδρος κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὴν 'Ινδικὴν ἐκστρατείας αὐτοῦ, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Δαιδάλων (τῷ 327 π. Χ.). Ὁ 'Αλέξανδρος εὗρε τὴν πόλιν ἔρημον, τῶν κατοίκων καταφυγόντων εἰς τὰ βόρεια ὄρη. Κατὰ τὸν Κούρτιον ἡ θέσις τῆς πόλεως πρέπει νὰ ζητηθῇ εἰς τὴν ποταμίαν χώραν τοῦ σημερινοῦ Παγκοράχ (Pangkorah), ἴσως δ' εἶναι αὐτὸ τὸ 'Αριγαῖον, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ 'Αρριανὸς ('Ανάβασις, Δ, 24, 6). Ι. Σ.

'Ακάδρα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. 1) Λιμὴν τῆς ἐκεῖθεν τοῦ Γάγγου 'Ινδικῆς, μεταξὺ τοῦ ἐμπορίου Πιθωνοβάστης καὶ Ζαβῶν (Πτολ. VII, 2). Τοποθετεῖται κατὰ τὴν ἀνατ. ἀκτὴν τοῦ στενωτάτου μέρους τῆς *Χρυσῆς χερσονήσου* (δηλαδὴ τοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κρὰχ μέρους τῆς χερσονήσου τῆς Μαλάκκας, ὅπου ἐκβάλλει ὁ ποταμὸς Κουμ-φόγκ). — 2) Θέσις τις τῆς Σηρικῆς κατὰ τὸν ἄνω ροῦν τῆς 'Ασπίθρας (Πτολ. VII. 3. 5). Αὕτη πρέπει νὰ ζητηθῇ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μαχα-Κάμπα κατὰ τὴν ὀρεινὴν χώραν τοῦ Μόϊ. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Lassen ἔκειτο αὕτη πολὺ βορειότερον, ἐν τῷ Τογγίνῳ καὶ κατὰ τὸν ἄνω ροῦν τῆς Σογκὰ (Song-Ka). Ι. Σ.

ἀκαζάνιαστος, *—η, —ο*· ὁ μὴ τεθεὶς εἰς τὸ καζάνι· «**τὰ ροῦχα εἶναι ἀκαζάνιαστα**» προκειμένου περὶ μπουγάδας.

ἀκαζάντιστος, *—η, —ο* ὁ μὴ καζαντήσας, ὁ μὴ ἀποκτήσας περιουσίαν, πλοῦτον· «**ἄνθρωπος ἀκαζάντιστος**» ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ καζαντήσῃ, νὰ προκόψῃ.

ἀκαζγίνη (Akazgin) *[Φαρμ.]* 'Αλκαλοειδὲς προερχόμενον ἐξ εἴδους τινὸς στρύχνου, περιεχόμενον δὲ πιθανῶς εἰς τὸ ἐν τῇ τροπικῇ 'Αφρικῇ χρησιμοποιούμενον δηλητήριον *'Ακάζγα* (Akazga).

ἀκαζού· βλ. **ἀνακάρδιον.**

—***ἀκαζού, κάρυον τοῦ***—. 'Οπώρα δένδρου καλλιεργουμένου κυρίως εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς 'Αφρικῆς. Ἔχει σχῆμα μεγάλης ἐρυθρᾶς πιπεριᾶς, φέρει κατὰ τὸ ἄκρον της ἀπόφυσιν χρώματος μελανοῦ, καὶ σχήματος μεγάλου φασολίου. Ὁ φλοιός της ἐπίσης εἶναι παρόμοιος πρὸς τὸν τῆς πιπεριᾶς, ἐμπεριέχει δὲ χυμὸν γλυκύτατον καὶ ἀρωματώδη, γεύσεως σμεούρου, ὁ ὁποῖος ροφᾶται μετὰ τὴν ἀποκοπὴν τῆς ἀποφύσεως. Ἡ τελευταία αὕτη ἐφ' ὅσον εἶναι νωπὴ δὲν ἔχει γεῦσιν, ἀλλ' ὡς ξηρανθῇ καὶ ψηθῇ λαμβάνει οὐσίαν ἀμυγδάλου καὶ χρησιμοποιεῖται ἰδίως εἰς τὴν κατασκευὴν γλυκυσμάτων. Δ.Λ.

ἀκαθαγίαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καθηγιασμένος, ὁ μὴ καθιερωμένος, ἀκαθιέρωτος.

ἀκαθαίρετος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ μὴ δυνάμενος νὰ καθαιρεθῇ· || ὁ μὴ καθαιρεθείς, ἀκατάλυτος. 'Επιρρ. *ἀκαθαιρέτως*.

ἀκαθάριστος (ὁ, ἡ), καὶ *—η, —ον* (τό)· ὁ μὴ καθαρισμένος, ὁ μὴ ἀπηλλαγμένος τοῦ ρύπου, τῶν ἀπορριμμάτων κ.τ.τ. «**ἀκαθάριστο σιτάρι**» τὸ μὴ καθαρισμένον ἀπὸ τῶν σκυβάλων· ἰδιωματ. *ἀκαθέριστος*. || ἀνεκκαθάριστος, ὁ μεικτός, ὁ μὴ αὐτὸς καθ' αὑτόν· «**ἀκαθάριστα κέρδη**», κέρδη ἀπὸ τῶν ὁποίων δὲν ἀφῃρέθησαν αἱ δαπάναι. «**ἀκαθάριστος λογαριασμός**». Β. Φ.

ἀκαθαρσία (ἡ)· ἔλλειψις καθαριότητος, ρυπαρότης· || **συγκεκρ.**, πρᾶγμα ἀκάθαρτον, ρύπος, ἀπόρριμμα, τὰ περιττώματα· || **ἐπὶ ἠθικῆς ἐννοίας**, κακία, φαυλότης.

[ΒΙΒΛΙΚΩΣ]. — ***1) 'Εν τῇ Π. Διαθήκῃ*** 'Ακαθαρσία (**ἑβρ.** *τουμὰ*) εἶναι ἐνταῦθα ἡ κατάστασις τοῦ μὴ νομικῶς καθαροῦ, τουτέστι τοῦ μὴ καθαροῦ συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου. Ἕνεκα δὲ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ δὴ τελετουργικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος λέγεται ἡ ἀκαθαρσία αὕτη *λευϊτική*. Διέκρινε δὲ ὁ μωσαϊκὸς νόμος τρεῖς κυρίας κατηγορίας τοιαύτης ἀκαθαρσίας: α') τὴν ἀκαθαρσίαν τοῦ *πνεύματος ἀνθρώπου ἢ ζῴου*, τοῦ νεκροῦ ἀνθρώπου ποιοῦντος ἀκάθαρτον τὸν οἶκον ἔνθα ἔκειτο μετὰ πάντων τῶν ἐν αὐτῷ, προσώπων, σκευῶν, ἀνοικτῶν ἀγγείων καὶ ἐνδυμάτων ἐρχομένων εἰς ἐπαφὴν μετ' αὐτοῦ· β') τὴν ἀκαθαρσίαν τῆς *λέπρας* καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτῆς, τοῦ λεπροῦ κεκαλυμμένου διὰ πενθίμων ἐνδυμάτων, κειμένου ἔξω τῆς πόλεως καὶ ὀφείλοντος νὰ προφυλάττῃ πάντα προσεγγίζοντα διὰ τῆς ἐπιφωνήσεως «**ἀκάθαρτος**» καὶ γ') τὴν ἐκ τῆς *φυσιολογικῆς ἢ παθολογικῆς λειτουργίας τοῦ γενετησίου βίου* προκαλουμένην ἀκαθαρσίαν (ἐκτέλεσις συζυγικοῦ καθήκοντος, τοκετός, ρεῦσις κττ.). Μετεδίδετο δὲ ἡ ἀκαθαρσία εἴς τε τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὰ ἀντικείμενα, ἅτινα οὕτω καθίσταντο ἀκάθαρτα. 'Αναλόγως δὲ τῆς αἰτίας αὐτῆς ὑπῆρχον διάφοροι *βαθμοὶ* ἀκαθαρσίας καὶ διάφορος ἦτο ἡ *διάρκεια* ταύτης. Καὶ ἡ μὲν ἐλαχίστη διάρκεια ἦτο ἡμερησία, ἄλλοτε δὲ παρετείνετο καὶ ἐπὶ ἑβδομάδα καὶ ἐπὶ τεσσαρακονθήμερον καὶ περισσότερον ἔτι, καθ' ὃ διάστημα ἀπηγορεύετο ἡ εἰς τὸ προαύλιον τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου εἴσοδος, ἄρα ἡ προσέγγισις εἰς τὸν Θεόν. Πρὸς ἄρσιν δὲ τῆς ἀκαθαρσίας, ἥτις ἀπετέλει οὕτω φραγμὸν χωρίζοντα τὸν ἀκάθαρτον ἀπὸ τῆς ἐγγύτητος τοῦ ἁγίου καὶ καθαροῦ Θεοῦ, ἐπέβαλεν ὁ νόμος διαφόρους **καθάρσεις** (**βλ. λ.**), αἵτινες λόγῳ τοῦ θρησκευτικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος λέγονται *λευϊτικαί*.

Ὡς πρὸς τὴν *σημασίαν* καὶ τὸν *σκοπὸν* τῆς λευϊτικῆς ἀκαθαρσίας σημειωτέα τὰ ἑξῆς. 'Εν πρώτοις αὕτη δέον νὰ μὴ συγχέηται μετὰ τῆς *ἠθικῆς ἀκαθαρσίας*, τ. ἔ. τῆς ἁμαρτίας, ὅθεν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς δὲν ἦτο ἡ ἄρσις τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐσωτερικῆς, ἀλλὰ μόνον τῆς ἐξωτερικῆς, τῆς τελετουργικῆς καὶ θεοκρατικῆς οὕτως εἰπεῖν ἐπικοινωνίας. 'Εν τούτοις ὅμως ὑπῆρχεν ἐσωτερικὴ σχέσις μεταξὺ λευϊτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀκαθαρσίας, ἕνεκεν τῆς στενῆς ἐκείνης πρὸς τὴν ἁμαρτίαν συναφείας. Ἔγκειται δὲ ἡ συνάφεια αὕτη ἐν τούτῳ, ὅτι αἱ εἰρημέναι περιπτώσεις τελετουργικῆς ἀκαθαρσίας θεωροῦνται ὡς ἀποτελέσματα τῆς ἁμαρτίας, ἀσχέτως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ ὑποκειμένου εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν ἐκείνου προσώπου. Οὕτω ὁ μὲν θάνατος ἐθεωρεῖτο ὡς τὰ *ὀψώνια* (ποινὴ) τῆς ἁμαρτίας, ἡ δὲ λέπρα, σῆψις οὖσα τοῦ σώματος, ἐθεωρεῖτο ὡς εἰκὼν τοῦ θανάτου καὶ ὡς ἥμισυς θάνατος, τέλος δ' ἐν τῷ γενετησίῳ βίῳ εἴπερ που ἀλλαχοῦ θεωρεῖται ὡς ἐκδηλούμενον τὸ κύριον τῆς ἁμαρτίας ἐπακολούθημα, ἡ πονηρὰ ἐπιθυμία. 'Εντεῦθεν δ' ἡ λευϊτικὴ ἀκαθαρσία ἀπετέλει οἱονεὶ σύμβολον καὶ ὑπόμνησιν τῆς ἠθικῆς ἀκαθαρσίας, ὡς καὶ ἡ λευϊτικὴ κάθαρσις ἦτο σύμβολον τῆς ψυχικῆς καθάρσεως. 'Εντεῦθεν πάλιν πρόδηλος καὶ ὁ σκοπὸς τῶν περὶ λευϊτικῆς ἀκαθαρσίας διατάξεων τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, ὅστις εἶναι ἡ διατήρησις ζωηροῦ τοῦ συναισθήματος τῆς ἁμαρτίας καὶ ἡ διέγερσις τοῦ πρὸς τὴν ἀπολύτρωσιν ἀπ' αὐτῆς πόθου. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀποκλείει, ὅτι καὶ λόγοι ὑγιεινοὶ ἐλαμβάνοντο πρὸ ὀφθαλμῶν, ὡς λ. χ. προκειμένου περὶ τῆς λέπρας.

2) 'Εν τῇ Κ. Διαθήκῃ. 'Ενταῦθα καταργηθέντος τοῦ κύρους τοῦ τελετουργικοῦ νόμου τῆς Π. Διαθήκης, δὲν ἰσχύει λευϊτικὴ ἀκαθαρσία καὶ μία μόνον ἀκαθαρσία ἀναγνωρίζεται, ἡ *ἠθική*, καθὼς ἐπιγραμματικῶς ἐτόνισε τοῦτο ὁ 'Ι. Χριστὸς διὰ τοῦ περιφήμου λογίου αὐτοῦ «**οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος, τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον κλπ.**» (*Ματθ.* ΙΕ' 10 ἑξ.).

3) 'Εν τῇ ραββινικῇ φιλολογίᾳ. 'Εν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Κ. Διαθήκην, αἱ διατάξεις τῆς Π. Δ. περὶ ἀκαθαρσίας ἀνεπτύχθησαν καταπληκτικῶς καὶ μέχρις ἀφορήτου περιπτωσιολογίας ὑπὸ τῶν ραββίνων. 'Αρκεῖ μόνον νὰ σημειωθῇ ὅτι 12 ὅλαι πραγματεῖαι τῆς **Μίσνας** (**βλ. λ.**) ἀσχολοῦνται περὶ τὰ ζητήματα ταῦτα. [**Βλ. καὶ ἀκάθαρτοι τροφαὶ** *βιβλικῶς*.] Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

ἀκαθαρσιοβριθὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τὸ)· ὁ βρίθων ἀκαθαρσίας, ὁ πλήρης ἀκαθαρσίας.

ἀκάθαρτα ζῷα *[Βιβλικῶς]*· βλ. **ἀκάθαρτοι τροφαί.**

ἀκάθαρτοι τροφαὶ *[Βιβλικῶς]*. 'Εκτὸς πολυαρίθμων ἄλλων περιορισμῶν, εἰς οὓς ὑπεβάλλετο ὁλόκληρος ὁ βίος τῶν 'Ιουδαίων ἐν τῷ μωσαϊκῷ νόμῳ καὶ οἵτινες ἐχρησίμευον, ὅπως περιχαράκωσωσι τὸν περιούσιον λαὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποχωρίσωσιν αὐτὸν τελείως ἀπὸ πάσης πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν συναφείας, ὑπῆρχον ἐν αὐτῷ καὶ διατάξεις ἀναφερόμεναι εἰς τὰς τροφάς. Ὑπῆρχε δηλαδὴ ἱκανὸς ἀριθμὸς τροφῶν, ὧν ἡ βρῶσις, ὡς *ἀκαθάρτων*, ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς Ἑβραίους.

Πρὸ παντός, ἀπὸ ἐπόψεως βρώσεως, διεκρίνοντο *τὰ ζῷα* εἰς ἀκάθαρτα καὶ καθαρά, ἥτις διάκρισις ἀναγομένη ἐν τῇ Γενέσει (ζ' 2) εἰς τὴν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐποχήν, ἀνεπτύχθη βραδύτερον ἐν τῇ μωσαϊκῇ νομοθεσίᾳ, ὡς βλέπομεν μάλιστα ἐν τῷ Λευϊτικῷ (ια' 1—31) καὶ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ (ιδ' 1—21). Οὕτως ἐκ τῶν τετραπόδων ἐθεωροῦντο ὡς καθαρὰ μὲν τὰ ἀναμηρυκαστικά, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ δίχηλα, ὡς ἀκάθαρτα δὲ πάντα τὰ λοιπά· ἐκ δὲ τῶν ἐνύδρων ἐθεωροῦντο ὡς ἀκάθαρτα τὰ στερούμενα πτερυγίων καὶ λεπίδων. 'Επίσης δὲ ἐθεωροῦντο ὡς ἀκάθαρτα τὰ ἑρπετὰ κλπ. Πρὸ παντὸς δ' ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς βραδύτερον ἡ βρῶσις τοῦ χοιρείου κρέατος, ἧς ἀπαγορεύσεως ἡ παράβασις ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ἔμβλημα τῆς ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ ἀποστασίας (**πρβλ. 'Ησαΐου ξε', 4 καὶ Β' Μακκαβ. στ', 6**). Κατὰ τὴν διάκρισιν δὲ καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων ζῴων, ἣν εὑρίσκομεν καὶ παρὰ πολλοῖς ἄλλοις τῆς ἀρχαιότητος λαοῖς (Αἰγυπτίοις, 'Ινδοῖς, Ἄραψι κ. ἄ.) καὶ εἰς τὴν ὁποίαν πολυάριθμοι ἔκπαλαι ἔχουσι δοθῆ ἑρμηνεῖαι, ἐλήφθησαν πρὸ ὀφθαλμῶν πρὸς τοῖς θρησκευτικοῖς καὶ ὑγιεινοὶ λόγοι.

'Επίσης ὡς ἀκάθαρτοι τροφαὶ ἐθεωροῦντο καὶ ἀπηγορεύοντο τοῖς Ἑβραίοις αἱ σάρκες τῶν θηριαλώτων, θνησιμαίων καὶ λιθοβλήτων ζῴων, τῶν εἰδωλοθύτων, ἔτι δὲ καὶ τῶν θυμάτων τῶν θυσιῶν μετὰ τὴν δευτέραν ἀπὸ τῆς θυσίας ἡμέραν καὶ ἄλλαι τινὲς τροφαί. 'Επίσης ἀπηγορεύετο αὐστηρότατα ἡ μετάληψις αἵματος καὶ ἡ βρῶσις τῶν αἷμα ἀποσταζόντων εἰσέτι κρεάτων.

'Εν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ καταργεῖται ὁ ὑποχρεωτικὸς χαρακτὴρ τῶν τελετουργικῶν τούτων διατάξεων τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, ἀφ' οὗ αὐτὸς ὁ 'Ι. Χριστὸς διεκήρυξεν ὅτι «**οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον**» (**Ματθ. ιε' 10 πρβ. καὶ Ρωμ ιδ' 14, ιδ' 20, Κολοσ β' 16 ἑξ. Α' Τιμ. δ' 1-5, 'Εβρ. θ.9.**). Τὴν γνώμην τῆς Καινῆς Διαθήκης περὶ τῆς διακρίσεως καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων ζῴων εὑρίσκομεν καὶ ἐν τῷ σχετικῷ ὁράματι τοῦ 'Αποστόλου Πέτρου (**Πράξ. 'Απ. κεφ. ι' καὶ ια'**). 'Εκ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν ἀπαγορεύσεων τροφῶν, ἡ ἀποστολικὴ τῶν Ἱεροσολύμων σύνοδος (49/50) υἱοθέτησε μόνον τὴν ἀποχὴν εἰδωλοθύτων, αἵματος καὶ πνικτῶν, ἣν καὶ συνέστησεν εἰς τοὺς ἐξ ἐθνῶν Χριστιανούς. Π. Ι. Μ.

ἀκαθαρτοποίησις· βλ. **μετουσίωσις.**

ἀκάθαρτος (ὁ,ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καθάριος, ρυπαρός· || **μετφ.** ἡδυπαθής, ἀσελγής, «**ἀκάθαρτοι γυναῖκες**» (παρὰ Πλάτωνι)· || **ἐπὶ ἠθικῆς ἐννοίας**, ὁ μὴ καθαρός, κακός, φαῦλος· «**μεμιασμένη καὶ ἀκάθαρτος ψυχὴ**» *(Πλάτ.* **Φαίδ. 81, Β)**· διαστέλλεται τοῦ *καθαρὸς* (ἐπὶ τῆς ἰδίας ἠθικῆς ἐννοίας), «**καθαραὶ ἡδοναὶ καὶ ἀκάθαρτοι ἡδοναὶ**» *(Πλάτ.* **Φίληβ. 52, G.**).—Βιβλικῶς βλ. **ἀκάθαρτα ζῷα, ἀκάθαρτοι τροφαί.**

—**ἀκάθαρτον** *[Θρησκειολ.]*· βλ. **ταμπού.**

'Ακάθαρτος Κόλπος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. 'Αρχαία ὀνομασία κόλπου τῆς 'Ερυθρᾶς Θαλάσσης, ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Θηβαΐδος διανοιγομένου καὶ ὀνομαζομένου σήμερον *Οὔμ - ἔλ - Κάτεφ* (βλ. χάρτην εἰς

Digitized by Google

σελ. 629 Β' τόμον Μ. Ἑ. Ἐ.). Ἡ ἀκόλουθος περικοπὴ τοῦ Στράβωνος (ἔκδ. Didot ΙΣΤ, δ, 5), εἰλημμένη ἐκ τοῦ περίπλου τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης, τοῦ Ἀρτεμιδώρου, ἐξηγεῖ τῆς τοιαύτης του ὀνομασίας τὴν αἰτίαν: «εἶθ' ἑξῆς τὸν Ἀκάθαρτον Κόλπον τὸν κατὰ τὴν Θηβαΐδα..., ὄντως δὲ *ἀκάθαρτον*· καὶ γὰρ ὑφάλοις χοιράσι καὶ ῥαχίαις ἐκτετράχυνται καὶ πνοαῖς καταιγιζούσαις τὸ πλέον». Ἁπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τῶν ἀγγλικῶν χαρτῶν 8 b = Red Sea, sheet No 2 καὶ 3289 = Port Berenice, πείθει ὅτι ὁ κόλπος αὐτὸς εἶναι ἐκ τῶν ἐπικινδυνωδεστέρων ἐν τῷ κόσμῳ ἀπὸ ἀπόψεως ὑφάλων.

Διανοιγόμενος μεταξὺ 23° 23' καὶ 23° 54' Β. πλάτους, ὑπὸ τὴν χερσόνησον τὴν ἀπολήγουσαν εἰς τὸ ἀκρωτήριον τὸ ὀνομαζόμενον σήμερον *Ρὰς Μπενάς*, εἶχεν ἐν τῷ μυχῷ αὐτοῦ τὴν πόλιν *Βερενίκην* (σήμερον *Μινὲτ-ἐλ-Χαμπὲσχ* = λιμὴν τῆς Ἀβησσυνιακῆς χώρας).

Πρὸ τοῦ κόλπου, ἡ νῆσος *Ὀφιώδης*, ἡ *Agathonis insula* τοῦ Πτολεμαίου, ἡ *Zemorget* ἢ *Zamargat* κατὰ τὸν σχολιαστὴν τῆς Géographie de Strabon (V, 268,2), ἡ *Ἅγιος Ἰωάννης* ἢ *Zeberjed* κατὰ τὸν ἀγγλ. χάρτ. 8 b, εὑρισκομένη εἰς πλάτος 23° 36' Β καὶ μῆκος 36° 11' Α, ἔχουσα ὕψος 700 ποδῶν καὶ ἀνώνυμον βραχονησῖδα 3 μίλλια ΝΑ αὐτῆς.

Περιέργους εἰδήσεις περὶ τῆς νήσου αὐτῆς ἀναφέρουν ὁ Στράβων (ΣΤ, δ, 6), ὁ Ἀγαθαρχίδας (Ἐλάσσονες Γεωγράφοι σελ. 54 τόμ. I) καὶ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (Γ, 35)· οὕτω ὁ Στράβων ἀναφέρει, ὅτι «πρὸ τοῦ κόλπου ἡ Ὀφιώδης νῆσος, » ὀνομασθεῖσα οὕτω ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ὄφεων » οἵτινες ἦσαν εἰς αὐτήν, πρὶν ὁ Βασιλεὺς (δηλ. » Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος) διατάξῃ τὴν καταστρο- » φήν των, πρὸς κατάπαυσιν τῶν δυστυχημάτων, » ἅτινα ἐπήρχοντο εἰς τοὺς προσεγγίζοντας εἰς τὴν » νῆσον ναυτικοὺς καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀπε- » στέλλοντο εἰς τὴν νῆσον *διὰ τὰ τοπάζια· λίθος δ'* » *ἐστι διαφανὴς χρυσοειδὲς ἀποστίλβων φέγγος*, τὸ » ὁποῖον δὲν διακρίνεται εὐκόλως ἐν ἡμέρᾳ, *περιαυ-* » *γεῖται γάρ*· διακρίνεται ὅμως εὐκόλως τὴν νύκτα » τὸ φέγγος των, δι' ὃ καὶ οἱ ἐπιφορτισμένοι τὴν » συλλογήν των, τοποθετοῦσιν, ὡς σημεῖον δοχεῖον » καλῦπτον αὐτό, τὴν δὲ ἡμέραν, ἀναγνωρίζοντες » οὕτω τὴν θέσιν, ἀποσπῶσι τὸν πολύτιμον λίθον, » ἀπὸ τοῦ βράχου πρὸς ὃν εἶναι οὗτος συμπεφυμέ- » νος. *Καὶ ἦν σύστημα ἀνθρώπων ἀποδεδειγμένων* » *εἰς τὴν φυλακὴν τῆς λιθείας ταύτης καὶ τὴν συ-* » *ναγωγήν, σιταρκούμενον ὑπὸ τῶν τῆς Αἰγύπτου* » *Βασιλέων*... Μετὰ δὲ τὴν νῆσον παρατηρεῖται » *ἐξάλλαξις* (=ἀλλαγὴ τῆς φυσιογνωμίας) *πολλὴ τῆς* » *παραλίας καὶ τοῦ κόλπου*· ἡ ἀκτὴ παύει οὖσα » τραχεῖα καὶ ἀκάθαρτος, ἡ δὲ θάλασσα καθισταμένη ἀβαθής, 2 ὀργ. εἰς τινα σημεῖα, ἐμφανίζει » ἐπιφάνειαν πρασινόχρουν, *διαφαινομένου τοῦ μνίου* » (=τραγάνας) *καὶ τοῦ φύκους, ὅπερ πλεονάζει εἰς* » τὸν βυθὸν ἐκεῖνον, *ὅπου γε καὶ δένδρα φύεται* » *καθ' ὕδατος*» (πρόκειται περὶ τοῦ κοραλλιογενοῦς τοῦ κοινῶς σήμερον «μαῦρο γιούσουρι» καλουμένου).

Παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ Ἀκαθάρτου Κόλπου ὑπῆρχον, ἀναφέρει ὁ Στράβων (Didor 692. 44), ὀρυχεῖα σμαράγδων, οὓς συνέλεγον οἱ ἰθαγενεῖς, ἀνορύττοντες βαθείας ὑπονόμους. Πράγματι, εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος καὶ εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης ἀπόστασιν, ἀνεκάλυψε τὰ ἴχνη αὐτῶν, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ XIX αἰῶνος, ὁ Γάλλος περιηγητὴς Caillaud (σχολιαστὴς τῆς Géographie de Strabon V, 421 ὑποσ. 3 καὶ παραπομπαὶ αὐτῆς).

ΣΤΥΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀκαθαρτοφαγία (ἡ)· τὸ νὰ τρώγῃ τις ζῷα θεωρούμενα ἀκάθαρτα, οἷον μῦς, ἑρπετὰ κ. τ. τ.

ἀκάθεκτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ κατεχόμενος, ἀκατάσχετος, ἀσυγκράτητος· «ἀκάθεκτος ὁρμή, —ἐπιθυμία,—λύσσα», «ἀκάθεκτον θράσος».—Ἐπίρρ. *ἀκαθέκτως*.

ἀκαθησία (Akathisie). Στενοχωρία, δυσκολία ἢ φόβος τοῦ νὰ κάθηταί τις ἢ νὰ μένῃ καθήμενος. Ἡ ἀκαθησία ἐξαρτᾶται ἐκ διαφόρων αἰτίων. Τὸ μέν, πρόκειται περὶ ἐντετοπισμένης νευραλγίας τῆς πυέλου, τοῦ κόκκυγος, τοῦ ἰσχίου, ἥτις ἀναζωπυρεῖται ἢ ἐπιδεινοῦται διὰ τῆς καθεστηκυίας στάσεως, τὸ δέ, περὶ ἄλλης τινὸς ποικιλίας ἀκαθησίας δι' ἀλγεινῆς ἀντανακλάσεως πρόσωπά τινα προσβεβλημένα ὑπὸ νευραλγιῶν τοῦ ὤμου, τοῦ θώρακος, τοῦ αὐχένος, τῆς θωρακικῆς χώρας, δὲν δύνανται νὰ ἀνεχθῶσιν ἢ νὰ ὑποφέρωσι τὴν καθεστηκυῖαν θέσιν. Ἀφ' ἧς στιγμῆς τὰ ἄτομα ταῦτα δοκιμάσωσι νὰ καθίσωσιν ἀναφαίνεται ὑποτροπὴ τῶν ἀλγῶν· ἡ αὔξησις αὕτη τῆς ἐντάσεως καὶ ὀξύτητος ὑποχρεοῖ τὸν ἀσθενῆ νὰ ἀποφύγῃ τὴν καθεστηκυῖαν στάσιν. Τοιοῦτοι δυστυχεῖς ἀσθενεῖς μὲ οἰδηματώδεις κνήμας, ἕνεκα τῆς συνεχοῦς ὀρθίας στάσεως, εἶναι, ἐνίοτε, καταδεδικασμένοι νὰ ὑπνώττωσιν ὄρθιοι, χρησιμοποιοῦντες διάφορα μηχανήματα ὑποστηρίξεως.

Ἐκτὸς τῆς ἀκαθησίας ἕνεκεν αἰσθητικῶν ὀδυνηρῶν διαταραχῶν, ὑπάρχουσι καὶ περιπτώσεις ἀκαθησίας ἕνεκα κλονικῶν κινητικῶν διαταραχῶν. Ἐπίσης παρατηρεῖται ἀκαθησία συνεπείᾳ ψυχικῶν διαταραχῶν, φύσεως ψυχασθενικῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *J. A. Sicard*. Presse médicale, 21 Mars 1923—*Haskovec* (de Prague). «L' akathisie» Arch. de Bohème de médecine clinique 18 octobre 1901 et Revue de neurologie, Paris 1901 p. 1107—*Haskovec* (de Prague) «Nouvelles remarques sur l'akathisie»—Nouvelle iconographie de la Salpêtrière, 1903 p. 287.

Ι. Σ. ΚΑΜΙΝΗΣ

ἀκάθιστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ καθισμένος, κυριολ. καὶ μεταφ.

—[ΚΚΛΗΣ.] «*Ἀκάθιστος*» καλεῖται ἐκκλησιαστικὸν ποίημα τῆς τάξεως τῶν *Ὕμνων* ἢ *Κοντακίων* καλουμένων, ὅπερ σύγκειται μὲν ἐκ τοῦ προοιμίου καὶ 24 στροφῶν, αἵτινες καλοῦνται **οἶκοι** (βλ. λ.), εἶναι δὲ πεποιημένον κατὰ τὴν κατ' ἀλφάβητον καλουμένην **ἀκροστιχίδα** (βλ. λ.). Καὶ τὸ μὲν προοίμιον ἔχει ἴδιον ῥυθμὸν καὶ μέτρον, οἱ δὲ οἶκοι καὶ μέτρον καὶ ῥυθμὸν τοῦ προοιμίου διάφορον, πεποιημένοι κατὰ τὴν καλουμένην τονικὴν ῥυθμοποιίαν (βλ.: **μετρικὴ ἐκκλησιαστική**). Καὶ σήμερον μὲν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ψάλλεται μόνον τὸ προοίμιον, οἱ δὲ οἶκοι ψιλῶς ἢ κεχυμένως (recitativo) ἀπαγγέλλονται, παλαιότερον δὲ καὶ οἱ οἶκοι ἐψάλλοντο. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τοῦ ποιήματος τούτου συμψάλλονται καὶ ἄλλα τροπάρια καὶ ψαλμοὶ καὶ εὐχαὶ ἀναγινώσκονται, ἀπετελέσθη οὕτως ὁλόκληρος ἀκολουθία καὶ διὰ τοῦτο τὸ ποίημα λέγεται ὁ *Ἀκάθιστος* (ὕμνος) καὶ ἡ *Ἀκάθιστος* (ἀκολουθία ἢ πανήγυρις). Καὶ ὁλόκληρος μὲν ἡ ἀκολουθία τελεῖται κατὰ τὸν ἑσπερινὸν τῆς Παρασκευῆς τῆς ε' ἑβδομάδος τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, οἱ δὲ 24 οἶκοι εἰς 4 μέρη ἢ στάσεις διαιρούμενοι ἀναγινώσκονται κατὰ τὰς προηγουμένας τέσσαρας Παρασκευὰς τῆς αὐτῆς Τεσσαρακοστῆς ἐν τῇ ἑσπερινῇ ἀκολουθίᾳ ἀνὰ μίαν στάσιν ἑκάστοτε.

Ὑπόθεσις τοῦ ὕμνου. — Τὸ ποίημα ἐποιήθη εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἥτις φαίνεται ὅτι εἶναι οὐ μόνον ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν θεομητορικῶν ἑορτῶν, ἀφ' οὗ ἔχομεν ὁμιλίας εἰς ταύτην πατέρων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ δ' αἰῶνος (λ.χ. Γρηγορίου τοῦ Νύσσης καὶ Ἀμφιλοχίου τοῦ Ἰκονίου) ἀλλὰ καὶ ἐπισημοτάτη, «ἀπαρχὴ πασῶν πανηγύρεων» κατὰ τὸν Φώτιον, οὗτινος δύο θαυμάσιαι ὁμιλίαι εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην σῴζονται ῥηθεῖσαι ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, ὅπου καὶ «εὔσημοι καὶ περιφανεῖς προελεύσεις» τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐγίνοντο κατὰ Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον.

Εἰς τοιαύτην λοιπὸν ἑορτὴν ἀφιερώσας τὸν ὕμνον ὁ ποιητής, ἔλαβε μὲν τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ Λουκᾶ (α' 26—56), ἔνθα ἐκτίθενται τὰ κατὰ τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου, ἐπισυνῆψε δέ, ὡς ἦτο ἑπόμενον, καὶ τὸ τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἐπακόλουθον, ἤτοι τὰ κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὰ παρὰ Ματθαίῳ (α' 18—25 καὶ β' 1—23) ἐκτιθέμενα, ἔπειτα δὲ ἐξύμνησε τὰ ἐξ ἀμφοτέρων τούτων εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἐπελθόντα ἀποτελέσματα. Οὕτω δὲ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ ποιήματος (Α—Μ) ἐκτίθενται τὰ κατὰ τὸν Εὐαγγελισμὸν καὶ τὴν Γέννησιν καὶ δὴ ἐν μὲν τῇ α' στάσει (Α—Ζ) ἀφηγεῖται ὁ ποιητὴς τὴν ἀγγελίαν τοῦ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Μαρίαν περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, τὴν ἀπορίαν ταύτης ἐπὶ τῇ παραδόξῳ ἀγγελίᾳ, τὴν μετάβασιν αὐτῆς παρὰ τῇ Ἐλισάβετ καὶ τὴν τοῦ Ἰωσὴφ ζάλην μὲν πρῶτον ἰδόντος πρὸ τοῦ γάμου τὴν μνηστὴν κυοφοροῦσαν, ἀγαλλίασιν δὲ ἔπειτα μαθόντος ὅτι ἡ σύλληψις ἐγένετο ἐκ Πνεύματος Ἁγίου, ἐν δὲ τῇ β' στάσει (Η—Λ) τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ, τὴν προσκύνησιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ποιμένων καὶ τῶν Μάγων, τὴν εἰς Αἴγυπτον φυγὴν καὶ τὴν παράδοσιν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Συμεών.

Ἐν τῷ β' μέρει τοῦ ποιήματος (Ν-Ω] πρῶτον μὲν ἐν ἐξάρσει λυρικῇ ἐξυμνεῖ ὁ ποιητὴς ἐν τῇ γ' στάσει (Ν-Σ) τὴν ἐκ τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος ἐπελθοῦσαν ἀνακαίνισιν τῆς κτίσεως καὶ προτρέπει τοὺς πιστούς, ἵνα τὸν νοῦν ἀποσπῶντες ἀπὸ τῶν τοῦ κόσμου κακῶν ἀνυψώσωσιν αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανόν, ἐξ οὗ κατῆλθε πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν σχήματι ἀνθρώπου ταπεινοῦ, ὅπερ καὶ τοὺς ἀγγέλους κατέπληξε καὶ τοὺς σοφοὺς ῥήτορας ἰχθῦς ἀφώνους κατέστησεν, ἔπειτα δὲ ἐν τῇ δ' στάσει (Τ-Ω) εἰς διθυραμβικὸν ὕψος αἰρόμενος ἐξυμνεῖ τὴν Θεοτόκον, τοῦτο μὲν ὡς μητέρα τοῦ τῆς γῆς καὶ οὐρανοῦ ποιητοῦ, πρὸς ὃν καὶ ὡς τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης ὕμνους ἂν προσφέρωμεν, οὐδὲν τελοῦμεν ἄξιον τῶν πρὸς ἡμᾶς δωρεῶν του, τοῦτο δὲ ὡς φωτοδόχον λαμπάδα ὁδηγοῦσαν πρὸς γνῶσιν θεϊκὴν τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ Ἀδὰμ χρεωφειλέται τοῦ Θεοῦ καταστάντες ἀπηλλάγημεν τοῦ χρέους διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ τελευτῶν παρακαλεῖ αὐτὴν νὰ σώζῃ ἅπαντας ἀπὸ πάσης ἐπιγείου συμφορᾶς καὶ τῆς μελλούσης κολάσεως.

Ὑπὸ ἕκαστον δὲ τῶν εἰκοσιτεσσάρων οἴκων, ὁ ποιητὴς ἐπιτάσσει ὡς **ἐφύμνιον** (βλ. λ.) τῶν μὲν τοῦ περιττοῦ ἀριθμοῦ τὸ ἐπιφώνημα «*ἀλληλούϊα*», τῶν δὲ τοῦ ἀρτίου 13 στίχους, οἵτινες πάντες μὲν ἄρχονται ἀπὸ τοῦ «*χαῖρε*», τοῦ ἀσπασμοῦ τοῦ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον, ὁ τελευταῖος δὲ πάντοτε, ὡς ἐφύμνιον ἐφυμνίου ὤν, εἶναι ὁ στίχος «*χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε*», ὅστις εἶναι καὶ τοῦ προοιμίου ἐφύμνιον. Οἱ στίχοι δὲ οὗτοι, οἱ ἀπὸ τοῦ «*χαῖρε*» ἀρχόμενοι, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὅλον ποίημα «*χαιρετισμοὶ*» ὠνομάσθη, εἰς τὴν Θεοτόκον ἅπαντες ἀναφερόμενοι ἢ ἐξηγοῦσι τὸν λόγον, δι' ὃν «*κεχαριτωμένη*» ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ προσηγορεύθη (λ. χ. χαῖρε, τὸ στέφος τῆς ἐγκρατείας), ἢ δηλοῦσι διὰ φράσεως μεταφορικῆς τὴν ἰδιότητα αὐτῆς ὡς μητρὸς τοῦ Θεοῦ (λ. χ. χαῖρε. ὅτι ὑπάρχεις βασιλέως καθέδρα) ἢ ἐξαίρουσι τὰ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης αὐτῆς ἰδιότητος (λ. χ. χαῖρε, παραδείσου θυρῶν ἀνοικτήριον) ἢ εἶναι εἰκόνες εἰλημμέναι ἐκ τῆς Π. Διαθήκης ἢ τοῦ φυσικοῦ ἢ τοῦ κοινωνικοῦ κόσμου προσφυῶς πρὸς τὴν Θεοτόκον προσαρμοζόμεναι (λ. χ. χαῖρε, κλῖμαξ ἐπουράνιε, ᾗ κατέβη ὁ Θεὸς—χαῖρε, ἄρουρα βλαστάνουσα εὐφορίαν οἰκτιρμῶν—χαῖρε, τράπεζα βαστάζουσα εὐθηνίαν ἱλασμῶν).

Κρίσεις ἐπὶ τοῦ ποιήματος.—Ὅ,τι ἐλέχθη περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως γενικῶς, ὅτι εἶναι θελκτήριος ἀνθών, ὅστις βρίθει μὲν χαριεστάτων τέκνων τῆς θεᾶς χλωρίδος, περιπέτονται δὲ ἐν αὐτῷ πολύχρωμοι καὶ φαιδραὶ χρυσαλλίδες, αὐτὸ τοῦτο δύναται νὰ λεχθῇ εἰδικῶς καὶ περὶ τοῦ Ἀκαθίστου. Διανοηθεὶς ὁ ποιητὴς νὰ ἐξυμνήσῃ ἴσως πρῶτος αὐτὸς ἐν στίχοις τὸ μέγιστον τῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως μυστηρίων, κατώρθωσε τὴν θαυμασίαν ἁπλότητα, τὴν ἀπαράμιλλον ἀπάθειαν καὶ τὴν ἀμίμητον χάριν τῆς εὐαγγελικῆς διηγήσεως νὰ μιμηθῇ ἀριστοτεχνικῶς ἐν τῷ ὕμνῳ του. Ὅπως δηλαδὴ ὁ Γαβριὴλ τὸ μέγα καὶ ὑπερφυὲς ἄγγελμα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἤγγειλεν εἰς τὴν Μαρίαν διὰ τῶν ἁπλῶν καὶ ἀπερίττων καὶ ἀσυνδέτων προτάσεων «χαῖρε, κεχαριτωμένη Μαρία, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί...» καὶ ἕνεκα τῆς ταραχῆς τῆς Μαρίας ἐπὶ τῷ ἀπροσδοκήτῳ τούτῳ ἀσπασμῷ ἐξηκολούθησε μετ' ἀγγελικῆς ὄντως ἀταραξίας «μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· εὗρες χάριν παρὰ τῷ Θεῷ καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱόν»· καὶ ὅπως ἡ Μαρία πρὸ τοῦ ἀπροόπτου καὶ ἐκπληκτικοῦ τούτου ἀγγέλματος μετ' ἀληθοῦς παρθενικῆς ἀφελείας καὶ ἁπλότητος ἠρώτησε τὸν Ἄγγελον «πῶς ἔσται μοι τοῦτο ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω» καὶ ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει τούτου «Πνεῦμα Ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι», εὐλαβῶς τὴν κεφαλὴν κλίνασα ἡ αἰδήμων κόρη ταπεινῶς ὑπετάχθη εἰς τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν αὐτῇ προαιώνιον βουλὴν τοῦ Ὑψίστου εἰποῦσα «ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου», οὕτω καὶ ὁ ὑμνογράφος ἐκ τῆς ἀμιμήτου ταύτης Εὐαγγελικῆς διηγήσεως ἐμπνευσθεὶς κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν ἁπλότητι ἐπικῇ ἀπαθῶς, ἀταράχως καὶ ἀσυνδέτως ἐξυμνεῖ τὴν πολυύμνητον Κόρην, κατόπιν δὲ ἐν λυρικῷ ἐνθουσιασμῷ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ψάλλων ἀπαριθμεῖ τὰ πλουσιοπάροχα ἀγαθά, τὰ ὁποῖα ἡ ἀνθρωπότης ἀπέλαυσεν ἐκ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου. Ἐνθυμούμενος δ' ἔπειτα ὁ ἱερὸς μελῳδὸς ὅτι τὰ ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐν στιγμῇ θείας ἐμπνεύσεως ἀναβλύσαντα αἰσθήματα ὡς ὑψηλὰ καὶ ἱερὰ ἐν σεμνῇ καὶ μεγαλοπρεπεῖ περιβολῇ μόνον ὀφείλουσι νὰ ἐξαγέλλωνται, τοσοῦτον ἐπεμελήθη τῆς γλωσσικῆς αὐτῶν διατυπώσεως, ὥστε κατώρθωσε διὰ παντὸς τοῦ λόγου αὐτοῦ νὰ διαλάμπῃ κάλλος καὶ ἁρμονία καὶ ὕψος εἰς βαθμὸν ἀπαράμιλλον. Καὶ πρῶτον μὲν ἡ γλῶσσα αὐτοῦ τοσοῦτον ὁμαλή, ἁρμονικὴ καὶ καθαρὰ παντὸς ξενικοῦ ἢ ταπεινοῦ ἢ δυσλήπτου ἀρχαϊκοῦ στοιχείου εἶναι, ὥστε ἀμφίβολον μὲν εἶναι, ἂν καθ' ὅλην τὴν βυζαντιακὴν περίοδον ἐγράφη ὁμαλώτερον καὶ καθαρώτερον τούτου γλωσσικῶς ποίημα, ἀναμφίβολον δὲ ὅτι ἐν ὅλῃ τῇ πλουσιωτάτῃ ἐκκλησιαστικῇ ποιήσει ἡμῶν οὐδεὶς ἄλλος Ὕμνος ἢ Κανὼν ὑπερβάλλει τὸν Ἀκάθιστον εἰς ὁμαλότητα καὶ καθαρότητα γλώσσης. Ἔπειτα δὲ ἡ ἀφθονία τῶν ποικίλων τῆς ποιήσεως κόσμων, ἤτοι τῶν σχημάτων τῆς διανοίας καὶ λέξεως, δι' ὧν ὁ λόγος τοῦ ποιητοῦ ἐμφανίζεται σφόδρα πλαστικὸς καὶ ὡς τοιοῦτος τερπνὸς καὶ εὐχάριστος, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ποιητὴς ἐκ γενετῆς σφόδρα ὑπὸ τῶν Μουσῶν ἠγαπήθη καὶ πλούσια παρ' αὐτῶν ἔλαβε τὰ θεῖα δῶρα τῆς ἀνθηρᾶς φαντασίας καὶ τῆς ποικιλίας καὶ εὐστροφίας τοῦ πνεύματος. Ὁ παραλληλισμὸς τῶν ἐννοιῶν (χαῖρε, δι' ἧς ἡ χαρὰ ἐκλάμψει—χαῖρε, δι' ἧς ἡ ἀρὰ ἐκλείψει), ἡ ἀνάπτυξις αὐτῶν (χαῖρε, ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας—χαῖρε, δι' ἧς ῥέει μέλι καὶ γάλα), ἡ παρονομασία (ξένον τόκον ἰδόντες ξενωθῶμεν τοῦ κόσμου), τὰ πάρισα (μέλλοντος Συμεῶνος τοῦ παρόντος αἰῶνος μεθίστασθαι τοῦ ἀπατεῶνος), τὰ ἀντίθετα (τὸν ἀπρόσιτον ὡς Θεὸν ἐθεώρει πᾶσι προσιτὸν ἄνθρωπον), τὰ ὡραῖά του ἐπίθετα (ἄδυτος ἀστήρ, ἀγλαόκαρπον δένδρον, εὐσκιόφυλλον ξύλον, ἄϋλον πῦρ, ἀσάλευτος πύργος) θαυμασίως κατακηλοῦσι τὰ ὦτα τοῦ ἀκροατοῦ καὶ πληροῦσι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θεσπεσίων συναισθημάτων.

Ἐνῷ δ' ἐξυμνεῖ τὸ μυστήριον τῶν μυστηρίων, τὴν τοῦ Λόγου ἐνσάρκωσιν, ἥτις ἔφερεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα ἀποτελέσματα, ὅσα καὶ οἷα οὐδὲν ἄλλο γεγονὸς ἀπὸ καταβολῆς

Digitized by Google

κόσμου, οὐδαμοῦ τοῦ ποιήματος αὐτοῦ μετεχειρίσθη ἐπίθετον εἰς βαθμὸν ὑπερθετικὸν (τὸ «οἴκημα *πανάριστον*» διορθωτέον εἰς «*πανάμωμον*»), ἀλλ' ἐν μεγαλοπρεπεῖ σεμνότητι βαίνων πάντοτε ὁ φοιβόληπτος ποιητὴς ἐπέστησε τὸν νοῦν πρῶτον μὲν εἰς τὴν εὔστοχον ἐκλογὴν ὡραίων κυρίων καὶ μεταφορικῶν ὀνομάτων, γινώσκων ὅτι «φῶς τῷ ὄντι ἴδιον τοῦ νοῦ **τὰ καλὰ ὀνόματα**» καὶ διὰ τούτων ὡς διὰ στιλβόντων ἀδαμάντων κατεκόσμησεν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τοῦ τέλους τὸ θεσπέσιον ἔργον του, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν ἁρμονικὴν τῶν λέξεων σύνθεσιν, ἥτις οὐ μόνον φύσει γεννᾷ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων τὴν πειθὼ καὶ τὴν ἡδονήν, ἀλλὰ καὶ μεγαληγορίας καὶ πάθους εἶναι θαυμάσιον ὄργανον καὶ οὕτω κατώρθωσε διὰ τῶν καλῶν ὀνομάτων καὶ τῆς ἁρμονικῆς αὐτῶν συνθέσεως τὰ κατακλύζοντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἱερὰ συναισθήματα νὰ μετοχετεύῃ καὶ εἰς ἄλλων ψυχὰς καὶ εἰς μετουσίαν αὐτῶν νὰ παρασύρῃ τοὺς ἑκάστοτε ἀκούοντας.

Διὰ τὰς ἀρετὰς ταύτας καὶ πολλὰς ἄλλας τοιαύτας τοῦ Ἀκαθίστου, πλεῖστοι μὲν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν ρητόρων καὶ λέξεις καὶ φράσεις ἐξ αὐτοῦ παρέλαβον καὶ διὰ τούτων ἐκόσμησαν τοὺς λόγους των, πλεῖστοι δ' ἐκκλησιαστικοὶ ποιηταὶ καὶ εἰς ρυθμὸν καὶ μέτρον καὶ λόγον τὸν Ἀκάθιστον ἐμιμήθησαν, πλεῖστοι δὲ ζωγράφοι ὡραίας εἰκόνας ἐν ναοῖς καὶ χειρογράφοις παριστώσας εἰς 24 συμπλέγματα τοὺς 24 οἴκους τοῦ Ἀκαθίστου ἐζωγράφησαν. Οὐδὲν λοιπὸν θαῦμα ὅτι τοσοῦτον θαυμάσθη καὶ θαυμάζεται τὸ ποίημα ἐν ὅλῳ τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ, ὥστε μετεφράσθη μὲν εἰς τὴν λατινικήν, ἰταλικήν, γερμανικήν, γαλλικήν, ρωσικήν, ρουθηνικήν, ρουμανικὴν καὶ ἀραβικήν, περιελήφθη δὲ ὁλόκληρον μόνον τοῦτο ἐν τοῖς λειτουργικοῖς ἡμῶν βιβλίοις, ἐνῷ πάντων τῶν ἄλλων ἀρχαίων ὕμνων μόνον τὸ προοίμιον καὶ μία ἢ δύο ἢ τρεῖς τὸ πολὺ στροφαὶ ἐν αὐτοῖς περιελήφθησαν, πολυάριθμα δὲ ἔργα θεολόγων καὶ φιλολόγων περὶ αὐτοῦ ἐγράφησαν καὶ ἐξακολουθοῦσι νὰ γράφωνται. Παρὰ τοῖς Ὀρθοδόξοις δὲ καὶ μάλιστα παρ' ἡμῖν τοσοῦτον δημοφιλὴς εἶναι ὁ Ἀκάθιστος, ὥστε ὑπάρχουσιν Ἕλληνες τὸν ὅλον ὕμνον ἀπὸ μνήμης ἀπαγγέλλοντες, οὐδέποτε δ' εἰς τοὺς ναοὺς ἡμῶν συρρέουσι τοσοῦτοι, ὅσον κατὰ τοὺς «*χαιρετισμοὺς τῆς Παναγίας*». Ἴσως δὲ εἰς τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας ἀρετὰς τοῦ Ἀκαθίστου ὀφείλεται ἔν τινι τοὐλάχιστον βαθμῷ καὶ ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἐνίσχυσις τῆς ἰδιαζούσης τιμῆς, ἧς παρὰ τοῖς Ὀρθοδόξοις μάλιστα Χριστιανοῖς ἀπολαύει ἡ ἀνύμφευτος Νύμφη.

Πότε καὶ ὑπὸ τίνος συνετέθη. — Ἐπειδὴ οὔτε πάντα τὰ πολυάριθμα χειρόγραφα τὰ περιέχοντα τὸν Ἀκάθιστον ἔχουσιν ἐρευνηθῆ καὶ ἐκδοθῆ, οὔτε παλαιοτέρα μαρτυρία τοῦ Δ' αἰῶνος περὶ τοῦ ποιητοῦ τοῦ ἔργου τούτου διεσώθη, οὔτε ἐκ τῆς ἀκροστιχίδος τὸ ὄνομα αὐτοῦ δηλοῦται, μεγάλη διαφωνία τῶν περὶ τὸ ποίημα τοῦτο ἀσχοληθέντων ἐπὶ τρεῖς ἤδη αἰῶνας ὑπάρχει ὡς πρὸς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐποιήθη τὸ ποίημα, καὶ τὸν ποιητὴν αὐτοῦ. Ὑπάρχει δ' ἡ διαφωνία αὕτη, διότι οἱ πλεῖστοι τῶν λογίων ἐσταμάτησαν εἰς τὸ σημερινόν του προοίμιον, τὸ γνωστὸν «**Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ...**», καὶ ἐκ μόνου τοῦ προοιμίου τούτου ἐνόμισαν ὅτι πρέπει νὰ ὁρισθῇ ὁ χρόνος τοῦ ποιήματος καὶ ὅτι δύναται νὰ εὑρεθῇ ὁ ποιητὴς αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ προοιμίῳ τούτῳ λέγεται ὅτι «**ἡ Πόλις λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν** (πολέμου βέβαια) **ἀνέγραψε τὸν ὕμνον τοῦτον τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ Θεοτόκῳ ὡς εὐχαριστήρια ἐπὶ τῇ νίκῃ αὐτῆς**», ἐζήτησαν νὰ εὕρωσι πότε ἡ πόλις τῶν δεινῶν πολέμου ἐσωτερικοῦ ἢ ἐξωτερικοῦ τῇ προστασίᾳ τῆς Θεοτόκου ἐλυτρώθη. Ἀναδιφήσαντες λοιπὸν ἐπὶ τούτῳ τὴν βυζαντιακὴν ἱστορίαν ἰσχυρίσθησαν τινὲς μὲν ὅτι λέγων *δεινὰ* ὁ ποιητὴς ἐννοεῖ τὰ κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα (532), τινὲς δὲ τὰς ἐπὶ Μαυρικίου (582 - 602) ἐπιδρομὰς κατὰ τὴν Θράκην τῶν Ἀβάρων, ἄλλοι τὴν ἐπὶ Ἡρακλείου (610 - 641) πολιορκίαν τῆς Πόλεως ὑπὸ τῶν αὐτῶν, ἄλλοι τὴν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου (668-685) ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἄλλοι τὴν ἐπὶ Λέοντος τοῦ Γ' (717 - 741) ὑπὸ τῶν αὐτῶν καὶ τέλος ἄλλοι τὴν ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Γ' (842 - 867) ὑπὸ τῶν Ρώς. Ποιητὴν δὲ τοῦ ὕμνου τινὲς μὲν ἐθεώρησαν τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἐν Συρίᾳ Λαοδικείας *Ἀπολλινάριον* (310 - 390), τινὲς δὲ τὸν *Σέργιον* Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως (610 - 638), ἄλλοι τὸν ποιητὴν *Γεώργιον τὸν Πισίδην* σύγχρονον τοῦ Σεργίου, ἄλλοι τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως *Φώτιον* (810 - 898), ἢ τὸν *Γεώργιον Σικελιώτην* μαθητὴν αὐτοῦ καί τινες ἐσχάτως *Ρωμανὸν τὸν μελῳδὸν* τὸν ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ Α' (491 - 518) ἀκμάσαντα. Ἐκ πασῶν δὲ τούτων τῶν γνωμῶν ἡ ἐπικρατεστέρα παρὰ τοῖς λογίοις καὶ γνωστοτέρα παρὰ τοῖς πολλοῖς εἶναι ὅτι ὁ ὕμνος ἐποιήθη κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀβάρων πολιορκίαν τῆς Πόλεως ἐπὶ Ἡρακλείου, ὅτι ποιητὴς αὐτοῦ εἶναι αὐτὸς ὁ τότε Πατριάρχης Σέργιος, ὅτι ἐν παννυχίδι ἐψάλη τὸ πρῶτον ἐν τῷ ἐν Βλαχέρναις ναῷ τῆς Θεοτόκου, ὠνομάσθη δὲ κατὰ τὸν Συναξαριστὴν Ἀκάθιστος, «**διότι ὀρθοστάδην τότε πᾶς ὁ λαὸς κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην τὸν ὕμνον τῇ τοῦ Λόγου μητρὶ ἔμελψαν**».

Ἀλλὰ πρῶτον μὲν εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποιημάτων, ὁ Ὕμνος ἢ τὸ Κοντάκιον, ἀπὸ τοῦ ε' αἰῶνος ἀναφαινόμενον ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκμὴν αὐτοῦ κατὰ τὸν στ' καὶ παρήκμασε κατὰ τὸν η'. Οὔτε λοιπὸν ὁ κατὰ τὸν δ' αἰῶνα ἀκμάσας Ἀπολλινάριος δύναται νὰ εἶναι ποιητὴς τοῦ ὕμνου, ὅστις θεωρεῖται τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ὑμνογραφίας, ἀφ' οὗ μάλιστα κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ δὲν εἶχεν εἰσέτι καθιερωθῆ ἑορτὴ τῆς Θεοτόκου, ὡς «*θεοστυγὴς*» δὲ αἱρετικὸς ὁ Ἀπολλινάριος δὲν θὰ ἠξιοῦτο τοσαύτης τιμῆς οὔτε αὐτὸς οὔτε τὸ ἔργον του, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι οὗτος τὴν ὁμηρικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ὁμηρικὸν μέτρον μετεχειρίσθη εἰς τὴν γενομένην ὑπ' αὐτοῦ παράφρασιν τῶν ψαλμῶν. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὔτε ὁ Φώτιος οὔτε ὁ Γεώργιος δύνανται νὰ θεωρηθῶσι ποιηταὶ τοῦ ὕμνου, διότι ἐπ' αὐτῶν ἡ ὑμνογραφία εἶχε παρακμάσει, ὁ δὲ Φώτιος μάλιστα καὶ λέγει ρητῶς ἔν τινι εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν ὁμιλίᾳ του ὅτι, ἐπειδὴ προσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν οὐδὲν ἄξιον δῶρον τῇ Θεοτόκῳ φέρων, «**ἔγνω καταφυγεῖν ἐπὶ τὸν ἀπαθῆ καὶ ἀσυνδύαστον** *ἐκεῖνον* **τῆς Παρθένου ἐπιθαλάμιον ὕμνον**» καὶ ἀληθῶς ἐξ αὐτοῦ ὥσπερ ἐξ εὐανθοῦς λειμῶνος ἔδρεψε τὰ κάλλιστα ἄνθη, δι' ὧν ἐστόλισε τὴν ὡραίαν ὁμιλίαν του· ὅθεν ἐκ τούτου γίνεται φανερὸν ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Φωτίου ἦτο ἤδη παλαιὸς ὁ ὕμνος. Ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ Σέργιος δύναται εὐλόγως νὰ θεωρηθῇ πατὴρ τοῦ ποιήματος, διότι οὐ μόνον εἶναι ἄγνωστος ὡς ποιητής, ἀλλὰ καὶ κατεδικάσθη ὡς αἱρετικὸς καὶ οὗτος μονοθελητὴς καὶ ἐν τῷ ποιήματι ὑπάρχουσι φράσεις κατὰ τῆς αἱρέσεως, ἧς ἦτο ὑπέρμαχος, οὔτε δὲ καὶ ὁ Πισίδης, ὅστις εἰς πάντα τὰ ποιήματά του μόνον τὸ ἰαμβικὸν μέτρον καὶ ἅπαξ καὶ τὸ δακτυλικὸν μετεχειρίσθη, ἄγνωστος δὲ ὅλως εἶναι αὐτῷ ἡ ἐπὶ τονικῆς ρυθμοποιΐας στηριζομένη τοῦ Ἀκαθίστου μετρική.

Ἔπειτα δὲ τὸ φερόμενον ὡς προοίμιον τοῦ Ἀκαθίστου, τὸ γνωστὸν «**Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια**», ὅτι ἀρχῆθεν δὲν ἦτο τοῦτο, ἀλλὰ τοῦτο:

Τὸ προσταχθὲν μυστικῶς λαβὼν ἐν γνώσει
ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Ἰωσὴφ σπουδῇ ἐπέστη
ὁ ἀσώματος λέγων τῇ ἀπειρογάμῳ·
ὁ κλίνας τῇ καταβάσει τοὺς οὐρανοὺς
χωρεῖται ἀναλλοιώτως ὅλος ἐν σοί·
ὃν καὶ βλέπων ἐν μήτρᾳ σου
λαβόντα δούλου μορφὴν
ἐξίσταμαι κραυγάζων σοι·
χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε,

ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἑξῆς: α) τοῦτο μὲν στενῶς συνδέεται πρὸς τὸ ποίημα καὶ ἐν βραχυτάτοις περιέχει περίληψιν τῆς ὑποθέσεως αὐτοῦ, ἐκεῖνο δὲ οὐδὲν περὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ποιήματος λέγει καὶ οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς αὐτό· β') ἔν τισι κώδιξιν, ὡς λ. χ. τῷ Σιναϊτικῷ, ὡς προοίμιον τοῦ ποιήματος φέρεται «**Τὸ προσταχθὲν μυστικῶς**», τὸ δὲ ἄλλο δὲν ἀναγράφεται· γ') ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ Ἀκαθίστου μέχρι σήμερον πρῶτον ψάλλεται τὸ «**Τὸ προσταχθὲν μυστικῶς**» καὶ κατόπιν τὸ «**Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ**». Εἶναι δὲ γνωστὸν εἰς τοὺς περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν ὑμνογραφίαν ἀσχολουμένους ὅτι τῶν ὕμνων προετάσσοντο ἐνίοτε καὶ δύο τρεῖς στροφαὶ (προοίμια) καὶ ὅτι οὐχὶ σπανίως ὑπὸ μεταγενεστέρων ποιητῶν προσετίθεντο ἐν τῇ λειτουργικῇ χρήσει προοίμια εἰς ὕμνους ἀρχαιοτέρους ἄλλων ποιητῶν. Οὐδόλως λοιπὸν παράδοξον ὅτι ἄλλου μεταγενεστέρου ποιητοῦ προοίμιον εἶναι τὸ «**Τῇ ὑπερμάχῳ**» προστεθὲν εἰς τὸν ὕμνον μετὰ τὸ ἀρχικὸν καὶ πρὸς τὸ ποίημα συμφωνότερον «**Τὸ προσταχθὲν μυστικῶς**».

Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν συνάγεται τὸ πιθανὸν τοῦτο συμπέρασμα, ὅτι ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος εἶναι ποίημα ποιηθὲν εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ πρὸς ἐξύμνησιν τοῦ μεγάλου μυστηρίου τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου καὶ τῆς ἐντεῦθεν προελθούσης ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· ὅτι οὐδεμίαν ἀναφορὰν ἔχει πρὸς οὐδὲν ἱστορικὸν γεγονὸς (πολέμου ἐμφυλίου ἢ πολιορκίας τῆς Πόλεως), πρὸς ὃ οὐδεμία λέξις ἢ φράσις αὐτοῦ οὐδὲ πόρρωθεν ὑπαινίσσεται· ὅτι ἐποιήθη κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς Ἐκκλησ. Ὑμνογραφίας τὸν ε' ἢ στ' αἰῶνα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου Ρωμανοῦ τοῦ μελῳδοῦ, ὡς ἐσχάτως τινὲς ὑπεστήριξαν, ἢ ὑπό τινος τῆς σχολῆς αὐτοῦ· ὅτι ἐψάλη τὸ πρῶτον ἴσως κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα, ὅτε εἰς τὸ ἀρχικὸν προοίμιον προσετέθη καὶ δεύτερον δηλωτικὸν τῆς αἰτίας, δι' ἣν ἐκρίθη προσῆκον νὰ ψαλῇ τότε ἐν ἐκκλησίᾳ ὁ ὕμνος οὗτος, ἢ δυνατὸν καὶ ἐπὶ Σεργίου τὸ πρῶτον νὰ ἐψάλη ὁ ὕμνος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πόλεως καὶ τότε προσετέθη τὸ δεύτερον προοίμιον ὡς εὐχαριστήριον τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ ἐπὶ τῇ νίκῃ, ὅτι δὲ καὶ κατόπιν, ὁσάκις ἡ Πόλις κινδυνεύουσα ἐσῴζετο, ἀπέδιδε τὴν σωτηρίαν της εἰς τὴν Θεοτόκον, εἰς ἣν ἐν παννυχίδι ἐψάλλετο «*ὀρθοστάδην*» ὁ ὑπέροχος ὕμνος, ὅτι δὲ βραδύτερον κατὰ τὸν θ' ἴσως αἰῶνα ἀποτελεσθείσης ἀκολουθίας ὅλης καθιερώθη νὰ ψάλλεται κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.

Ὅτι δὲ τοῦ ἀρίστου τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν ὕμνων πιθανώτατος ποιητὴς εἶναι ὁ ἄριστος τῶν μελῳδῶν *Ρωμανὸς* **ἀποδεικνύεται ἐκ τούτων: α') ὄχι μόνον ὁ πλοῦτος τῶν ὑψηλῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν εἰκόνων τοῦ Ἀκαθίστου, ὁ** δραματικὸς τοῦ Γαβριὴλ καὶ τῆς Θεοτόκου διάλογος, ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς γλώσσης, τὰ ποικίλα καὶ δαψιλῆ ρητορικὰ καὶ ποιητικὰ σχήματα καὶ καθόλου εἰπεῖν ἡ ὅλη τεχνοτροπία τοῦ Ἀκαθίστου εἶναι καταφανῶς ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ Ρωμανοῦ, ἀλλὰ καὶ πολλαὶ λέξεις καὶ φράσεις καὶ συντάξεις εἶναι κοιναὶ Ἀκαθίστου καὶ ὕμνων τοῦ Ρωμανοῦ· β') χειρόγραφον τοῦ ιγ' αἰῶνος, ἀποκείμενον ἐν τῇ μονῇ τῶν Βλαταίων Θεσσαλονίκης, γράφον ὅτι «**οὗτοι οἱ θεῖοι Οἶκοι εἰσιν, ὥς τινες λέγουσι, Σεργίου... ἄλλοι δὲ τοῦ θείου** *Ρωμανοῦ* **τοῦ μελῳδοῦ**» μαρτυρεῖ ὅτι ὑπῆρχε καὶ πρὸ τοῦ ιγ' αἰῶνος γνώμη περὶ τοῦ Ρωμανοῦ ὡς ποιητοῦ τοῦ Ἀκαθίστου καὶ γ') ἐν τῷ **ἐξαποστειλαρίῳ** (βλ. λ.) εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Ρωμανοῦ (1 Ὀκτωβρίου) λέγων ὁ ἄγνωστος ποιητής:

Ἐν θεοπνεύστοις ᾄσμασι κατετράνωσας, μάκαρ,
τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀπόρρητον θείαν οἰκονομίαν
καὶ ὕμνοις ἔστεψας πάντας, Ρωμανέ, τοὺς ἁγίους,
μεθ' ὧν φαιδρῶς ἀνύμνησας τὴν ἁγνὴν καὶ παρθένον

πιθανώτατα ὑπαινίσσεται τὸν φαιδρὸν εἰς τὴν Θεοτόκον Ἀκάθιστον ὕμνον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκ τῶν πολλῶν θεολόγων καὶ φιλολόγων καὶ ἱστορικῶν τῶν περὶ τὸν Ἀκάθιστον ὕμνον ἀσχοληθέντων ἄξιοι μνείας ἰδιαιτέρας εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: *Δοσίθεος ὁ Ἱεροσολύμων* «Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων» ἐν Βουκουρεστίῳ 1715. — *Κ. Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων* «Περὶ τῆς γνησίας προφορᾶς τῆς ἑλλ. γλώσσης» ἐν Πετρουπόλει 1830. — *Christ et Paranikas* «Anthologia Graeca carminum christianorum» Lipsiae 1871 — *Pitra* «Hymnographie de l'église grecque» Rome 1867 καὶ «Analecta Sacra» τόμ. Α' Parisiis 1876-*Bouvy* «Poètes et Mélodes» Nimes 1886 — *Μ. Παρανίκας* «Ἐκκλ. Ἀλήθεια» ἐν Κων)πόλει 1893 καὶ «Ἑλλ. Φιλολ. Σύλλογος» ἐν Κων)πόλει 1895. — *Ἀλ. Λαυριώτης* «Κωνσταντινούπολις» ἀρ. 95 ἐν Κων)πόλει 1893. — *Σ. Βουτυρᾶς* «Ἑβδομαδιαία ἐπιθεώρησις Νεολόγου» ἐν Κων)πόλει 1893. — *Δ. Σεμιτέλος* «Ἑλλ. Μετρική» ἐν Ἀθήναις 1894. — *Krumbacher* «Ἱστορία Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας» τόμ. Β' ἐν Ἀθήναις ἑλλ. μεταφρ. — *Α. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς* ὁ «Ἀκάθιστος ὕμνος» ἐν Ἀθήναις 1903 καὶ «Βυζαντινὰ Χρονικὰ» ἐν Πετρουπόλει 1908 καὶ «Βυζαντὶς» ἐν Ἀθήναις 1910. — *Krypiecklewicz* «Byzant, Zeitscrift» 1909. — *Ν. Χαβιαρᾶς* «Ὁ Φώτιος καὶ ὁ Ἀκάθιστος» ἐν Σάμῳ 1912. — *Ἀδ. Διαμαντόπουλος* «Ἐκκλ. Φάρος» ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1914. — *Σωφρόνιος πρ. Λεοντοπόλεως* «Γρηγόριος Παλαμᾶς» ἐν Θεσσαλονίκῃ 1917. — *Ε. Παντελάκης* «Κοντάκια καὶ Κανόνες» ἐν Ἀθήναις 1919. — *Ζ. Διανᾶς* «Οἱ χαιρετισμοὶ καὶ ἡ Ἀκάθιστος» ἐν Ἀθήναις 1922. — Τὸ κείμενον δ' ἐξέδωκαν (ἐκτὸς τῶν λειτουργικῶν βιβλίων) ὁ *Ἄλδος Μανούτιος* 1501, ὁ *Quercius* ἐν Migne Patrol. Graeca τ. 92, ὁ *Nilles Oeniponti* 1879, ὁ *Pitra*, ὁ *Christ*, ὁ *Παρανίκας*, ὁ *Σωφρόνιος* ἔνθα ἀνωτέρω, ὁ *Ἀλ. Λαυριώτης* «Ἐκκλ. Ἀλήθεια» 1892, ὁ *De Meester* Roma 1905 καὶ μεθ' ἑρμηνευτικῶν σχολίων ὁ *Εὐ. Κοφινιώτης* ἐν Ἀθήναις 1901, ὁ *Ἰ. Μαρτῖνος* ἐν Ἀθήναις 1906 καὶ ὁ *Γ. Φαμελιάρης* ἐν Ἀθήναις 1925].

ΕΜΜ. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

Ἀκαθολικοὶ (Akatholiken)· ἐκ τοῦ στερητικοῦ *α* καὶ τῆς λέξεως *καθολικοί*, δηλ. *μὴ καθολικοί*. Οὕτως ἐλέγοντο ἐπισήμως μέχρι τοῦ 1848 ἐν Αὐστρίᾳ οἱ Προτεστάνται, οἵτινες ἐκεῖ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν μόλις ἀνεκτοί, μὴ δικαιούμενοι οὐδὲ κώδωνας νὰ ἔχουν εἰς τοὺς ναούς των. Πλήρη θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν ἔλαβον οἱ Προτεστάνται ἐν Αὐστρίᾳ μόλις ἀπὸ τοῦ 1861, ὅτε εἰσηγήσει τοῦ φιλελευθέρου ὑπουργοῦ von Schmerling ἐξεδόθη τὸ διάταγμα τῆς 8ης Ἀπριλίου, δι' οὗ ἐξισοῦντο οἱ Προτεστάνται πρὸς τοὺς Καθολικούς. Δ. Σ. Μ

ἀκαθόρατος (ὁ,ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ καθορώμενος, ἀόρατος.

ἀκαθόριστος (ὁ,ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ καθωρισμένος, ἀόριστος.

ἀκαθοσίωτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ καθοσιωθείς, ἀφιερωθεὶς εἰς τὸν Θεὸν ἐπισήμως· «**ἀκαθοσίωτος ναός**».

ἀκαθυπερτέρητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὃν δὲν δύναταί τις νὰ ὑπερτερήσῃ, ἀνυπέρβλητος.

ἀκαθυστέρητος, —*η*, —*ο*· ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει καθυστερήσει.

ἄκαινα καὶ ***ἀκαίνη, ἄκενα, ἄκαινον.*** Ἀρχαία λέξις, κατά τινας πελασγικῆς ἢ θεσσαλικῆς καταγωγῆς. Ἀρχικῶς ἐσήμαινε αἰχμὴν ἢ ὀξεῖαν ράβδον, ἐκαλεῖτο δὲ ὡς ἐκ τούτου *ἄκαινα* τὸ βούκεντρον. Ἀργότερον ἄκαινα ὠνομάσθη γεωμετρικὴ ράβδος μήκους δέκα ἑλληνικῶν ποδῶν, χρησιμεύουσα εἰς καταμέτρησιν γῆς, ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν decempeda.

ἀκαινοτόμητος (ὁ,ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἄνευ καινοτομιῶν, ἄνευ νεωτερισμῶν. — Ἐπίρρ. *ἀκαινοτομήτως*.

Ἀκαίντρ· βλ. **Ἀσσαίντρ.**

ἀκάϊον, ἢ ***ἀκαγιοὺ*** (acajou)· βλ. **ἀνακάρδιον.**

ἀκαϊουάσσα ἢ ***ἀκαϊούσσα*** (Akaïwasha, Akaïousha). Ἐξ αἰγυπτιακῶν ἐπιγραφῶν καθίσταται γνωστὸν ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ραμσῆ Β' (1226-1230 π. Χ.), τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τούτου Μενεφθᾶ (1230-1220) καὶ τοῦ Ραμσῆ Γ' (1198-1176) διάφοροι λαοὶ ἐκ βορρᾶ συνεμάχησαν μετὰ τῶν Χετταίων καὶ τῶν Λιβύων καὶ ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Αἰγυπτίων. Μεταξὺ τούτων ἀναφέρονται οἱ *ἀκαϊουάσσα* («λαὸς τῆς θαλάσσης»). Εἰς ἄλλην ἐπιγραφὴν οὗτοι ἀναφέρονται μετὰ τῶν *Κεφτιοῦ* (Κρητῶν). Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἤρχισε καταρρέων ὁ Κρητομυκηναϊκὸς πολιτισμός, ἕνεκα τῶν μεγάλων μεταναστεύσεων τῶν ἐκ βορρᾶ κατερχομένων ἑλληνικῶν λαῶν.

Digitized by Google

Οἱ Ἀχαιοὶ ἦσαν ἐκ τῶν πρώτων κατελθόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὠθούμενοι ὑπὸ τῶν ἀκολουθούντων ἠναγκάσθησαν νὰ κατέλθουν νοτιώτερον καὶ νὰ διαπεράσουν εἰς τὴν Κρήτην. Εὐλόγως λοιπὸν ἐθεωρήθη ὅτι οἱ ἀντικαταστήσαντες τοὺς Κεφτιοὺ εἰς τὰς αἰγυπτιακὰς ἐπιγραφὰς Ἀκαϊουάσσα εἶναι οἱ Ἀχαιοί. Οἱ ἐπιδραμόντες εἰς Αἴγυπτον ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μενεφθᾶ (ἢ Ἀμενεφθᾶ) συνεμάχησαν μετὰ τῶν Λιβύων καὶ ἐνικήθησαν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων παρὰ τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου. Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν ἂν οἱ Ἀχαιοί, ἢ Ἀκαϊουάσσα, οὗτοι ὡρμήθησαν ἐκ Κρήτης ἢ ἐκ τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι γενικῶς παραδεδεγμένα, πολλοὶ ὅμως εἶναι οἱ θεωροῦντες πλημμελῆ τὴν ταύτισιν, ἐν οἷς καὶ ὁ Π. Καρολίδης. Ἡ λέξις «Akaïwasha» συνοδεύεται πάντοτε ὑπὸ τοῦ ἐπιθέτου «*περιτετμημένοι*», τοῦτο δὲ βεβαίως θέτει ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν κατάταξιν τοῦ λαοῦ τούτου μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν. Πλείονας λεπτομερείας ϐλ. εἰς λ. **Ἀχαιοί.**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *H. R. Hall*, «Keftiou and the Peoples of the Sea» Annals of British School at Athens VIII,157. *Π. Καβ-βαδία* «Προϊστορικὴ ἀρχαιολογία». *Π. Καρολίδου*, Εἰσαγωγὴ εἰς Ἱστορίαν Παπαρρηγοπούλου. Ε. ΣΙΔ.

Ἀκαὶρ (Acaire—Acarius). Κατὰ τὴν παράδοσιν εἷς τῶν ἀρχαιοτέρων ἐπισκόπων τῆς πόλεως Noyon τῆς Γαλλίας. Ἐπιστεύετο ὅτι τῶν ἐρχομένων νὰ προσκυνήσουν τὸν τάφον του ἐθεραπεύετο ἡ κακὴ διάθεσις, ἐξ οὗ αἱ λαϊκαὶ ἐκφράσεις «avoir le mal de Saint Acaire», περὶ τῶν δυσθύμων καὶ δυσκόλων χαρακτήρων καὶ «envoyer quelqu'un à Saint Acaire» περὶ τῶν ἐχόντων ἀνάγκην νὰ διορθώσουν τὸν χαρακτῆρά των. Τὰ περὶ Ἀκαὶρ, στερούμενα πάσης ἱστορικῆς βάσεως, ὀφείλονται μᾶλλον εἰς τὴν ὁμοιότητα τῶν λέξεων Acaire καὶ acariâtre (= δύστροπος).

ἀκαιρία (ἡ)· ἀκατάλληλος καιρός, ἀντίθ. *καιρός*· «δεῖ τοίνυν ἡμᾶς, τὴν *ἀκαιρίαν* τὴν ἐκείνου *καιρὸν* ἡμέτερον νομίσαντες, ἑτοίμως συνάρασθαι τὰ πράγματα» (*Δημοσθ.* Ὀλυνθ. 1', 24· || τὸ νὰ λέγῃ ἢ νὰ πράττῃ τις ἄκαιρα, ἀσύνετα, φορτικά. Β. Φ.

ἀκαιρολογία (ἡ)· τὸ ἀφηρ. οὐσιαστικὸν τοῦ **ἀκαιρολόγος.**

ἀκαιρολόγος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ λέγων ἄκαιρα, ἀσύνετα, ἀηδῆ· πρβ. *μωρολόγος*.

ἀκαιρολογῶ (—*έω*)· λέγω ἄκαιρα, ἀσύνετα, ἀνόητα· ἀντίθ. *εὐφημῶ*· πρβ *μωρολογῶ*.

ἄκαιρος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ γινόμενος, «ἄκαιρος ἐνέργεια,—ἐπέμβασις κ. τ. λ.»· ἰδιωματ. «ἄκαιρο παιδί» τὸ γεννηθὲν πρὸ τοῦ καιροῦ, ἄλλως *παράκαιρο*· || ἄκριτος, ἀνάρμοστος, ἄθεσμος· «ἄκαιρος γνώμη,—ἡδονή,» παροιμ. «ἄκαιρος εὔνοια οὐδὲν ἔχθρας διαφέρει»· λέγεται ὅτι ταῦτα εἶπεν ὁ Ἱππόλυτος πρὸς τὴν μητρυιάν του Φαίδραν ἀποκρούων τὸν πρὸς αὐτὸν ἀνόσιον ἔρωτά της.—Ἐπίρρ. *ἀκαίρως*. Β. Φ.

ἀκακαλὶς [*Βοτ.*]. Κατὰ τὸν Διοσκορίδην, «θάμνου καρπὸς ἐστὶ γεννωμένου ἐν Αἰγύπτῳ, ἐοικὼς κατά τι τῷ μυρίκης καρπῷ». Ἴσως πρόκειται περὶ προϊόντος *μυρίκης τῆς μαννοφόρου* (Tamarix mannifera), δένδρου ἰθαγενοῦς τῆς Ἀφρικῆς, φέροντος κηκίδα βαφικὴν καὶ εἶδός τι μάννα.
Ἀκακαλλὶς παρ' Ἀθην. ἀναφέρεται ὡς συνώνυμον τοῦ ναρκίσσου. Ν. Μ.

Ἀκακαλλὶς [*Μυθολ.*]. 1) Νύμφη, ἥτις συνελθοῦσα μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὸν οἶκον Καρμάνορος ἐν τῇ πόλει Τάρρᾳ ἀπέκτησε δύο υἱούς, τοὺς Φιλακίδην καὶ Φίλανδρον. Ἀμφότεροι κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν των ἐτράφησαν μὲ γάλα αἰγός· διὰ τοῦτο εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος οἱ κάτοικοι τῆς Ἐλύρου, πόλεως τῆς Κρήτης, ἀπέστειλαν εἰς Δελφοὺς ὡς ἀφιέρωμα αἶγα χαλκῆν (Παυσ. X. 16,5) —2) Μία τῶν θυγατέρων τοῦ Μίνωος καὶ τῆς Πασιφάης, Ἀκάλλη παρὰ τῷ Ἀπολλοδώρῳ (III 1,2) καλουμένη. Ἐκ τοῦ Ἑρμοῦ ἀπέκτησεν αὐτὴ τὸν Κύδωνα, τὸν οἰκιστὴν τῆς πόλεως Κυδωνίας. Κατ' ἄλλην ὅμως παράδοσιν ὁ Κύδων ἦτο υἱὸς τοῦ Τεγεάτου μετοικήσας ἑκουσίως εἰς Κρήτην μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Ἀρχηδίου καὶ Γόρτυνος καὶ γενόμενος οἰκιστὴς τῆς Κυδωνίας. Ἐκ τοῦ Ἀπόλλωνος ἡ Ἀκακαλλὶς ἔγινε μήτηρ τοῦ Ἀμφιθέμιδος καὶ τοῦ Μιλήτου (Σχ. Ἀπολλ. Ροδ. Δ. 1490), ὅστις φεύγων τὴν ὀργὴν τοῦ Μίνωος ἦλθε μετὰ στρατοῦ ἐκ Κρήτης εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ κατέλαβε τὴν πόλιν τὴν ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθεῖσαν Μίλητον (Παυσ. VII 2,5). Κατὰ παραλλαγὴν τοῦ μύθου, τὸν Μίλητον γεννηθέντα ἐγκατέλιπεν ἡ μήτηρ του καὶ ὁ πατήρ του ἀνέθρεψε διὰ τοῦ γάλακτος λύκων ἐντὸς δάσους. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκακαχοακτλι [*Ζωολ.*]· εἶδος ὀρνίθων (βλ. ὄρνιθες). Δ. Ν. Π.

ἀκακετίνη [*Χημ.*]. Εἶναι ὁ μονομεθυλαιθὴρ τῆς **ἀπιγενίνης** (βλ. λ.) καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰ φύλλα ***ροβινίας τῆς ψευδακακίας.*** Σ. Γ.

Ἀκακήσιον. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἀρκαδίας ἀνήκουσα εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν Παρρασίων. Ἔκειτο εἰς τοὺς πρόποδας ὁμωνύμου λόφου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ, Ἀκακησίου καὶ τούτου ἐπονομαζομένου ἀπὸ τοῦ Ἀκάκου τοῦ υἱοῦ τοῦ Λυκάονος, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ τροφεὺς αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐγχωρίαν παράδοσιν (Παυσ. VIII. 36.10). Ἀπὸ τοῦ Ἀκάκου τούτου εἶχε λάβει τὸ ὄνομά της καὶ ἡ πόλις. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐγκατέλιπον ταύτην, ὡς ἔπραξαν καὶ ἄλλοι Ἀρκάδες, πρὸς οἰκισμὸν τῆς Μεγάλης πόλεως, τῆς ὁποίας οἰκιστὴς ἦτο, ὡς γνωστόν Ἐπαμεινώνδας ὁ Θηβαῖος. Γ. Δ. ΚΑΨ'

Ἀκακήσιος. Ἐπίθετον τοῦ Ἑρμοῦ, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην λατρευομένου καὶ εἰς τὴν ἀρκαδικὴν πόλιν **Ακακήσιον** (βλ. λ.). Ἀκακήσιος ἐλέγετο καὶ ὁ παρὰ τὴν πόλιν λόφος, ἐφ' οὗ ὑπῆρχε ναὸς καὶ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ.

Ἀκάκητος. Ἐπίθετον τοῦ Ἑρμοῦ ὡς ἀποτρέποντος τὰ κακά.

ἀκακία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι τις ἄκακος, ἀθφότης, ἁπλότης, ἀοργησία, ἀνεξικακία. || Παρὰ Βυζαντινοῖς: μανδήλιον μὲ χῶμα, τὸ ὁποῖον ἐκράτει εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τὴν στέψιν του, σφραγιζόμενος διὰ μύρου ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου, ἐνῷ ἐδέχετο τὸ στέμμα εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ἐκράτει εἰς τὴν δεξιὰν σταυρόν. Ἡ ἀκακία ὑπεδήλου τὸ φθαρτὸν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, «*τὸ φθαρτὸν τῆς ἀρχῆς καὶ τὴν ἐκ τούτου ταπείνωσιν*». (Προβλ. Συμεὼν Θεσσ. περὶ ἁγ. ναοῦ ρμη', ἐν Migne 155, 356). Ἐπίσης λόγῳ τῶν θεραπευτικῶν αὐτῆς ἰδιοτήτων, ἡ ἀκακία ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ἐθεωρεῖτο φέρουσα καλὴν τύχην. Διὰ τὸν διπλοῦν αὐτὸν συμβολισμὸν νομίσματα βυζαντινά—ἀπὸ Λέοντος Α' κέ.—φέρουσιν ἀλληγορικὴν παράστασιν σποροθήκης ἀκακίας. || Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς φυσικῆς ἁπλότητος καί, κατ' ἐπέκτασιν, τῆς μικρονοίας, ὁ Βολταῖρος μετεχειρίσθη τὴν *ἀκακίαν* πρὸς γελοιοποίησιν τοῦ Μωπερτουὶ ἐν τῇ «*Διατριβῇ τοῦ Δόκτορος Ἀκακία, ἰατροῦ τοῦ Πάπα*».

ἀκακία (Acacia) [*Βοτ.*]. Γένος δένδρων καὶ θάμνων τῆς τάξεως τῶν *ἐλλοβοκάρπων* (Leguminoseae) καὶ φυλῆς τῶν *μιμηλῶν* (Mimoseae). Καλλιεργοῦνται διὰ τὸ φύλλωμά των καὶ τὰ ἐπιδεικτικὰ ἄνθη των, συνήθως κίτρινα, σφαιρικὰ ἢ κυλινδρικά. Τὸ γένος ἀκακία εἶναι μέγα (450 περίπου εἴδη), ἐξαπλούμενον εἰς τὰς τροπικὰς καὶ εὐκράτους χώρας τῆς γῆς, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὴν Αὐστραλίαν, νῆσος τοῦ Εἰρηνικοῦ, Ἀφρικὴν καὶ Ἀμερικήν. Αἱ γνωσταὶ φυλλοδόλοι ἀκακίαι μὲ τὰ ἐν εἴδει σταφυλῆς λευκὰ ἢ λευκοϊώδη εὔοσμα ἄνθη ἀνήκουσιν εἰς τὸ γένος **ροβινία** ἢ **ψευδακακία** βλ. λ.

Αἱ ἀκακίαι παρ' ἡμῖν καλούμεναι κοινῶς *μιμόζαι* εἶναι ταχείας ἀναπτύξεως, ἀλλὰ βραχύβια δένδρα. Φθάνουσι εἰς ὕψος συνήθως 3 ἕως 8 μέτρων. Εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν φθάνουσι τὴν ἀνωτάτην των ἀνάπτυξιν, μεθ' ὃ ἀρχίζει ἡ παρακμή. Τὰ ἄνθη μερικῶν ἀκακιῶν χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἐξαγωγὴν ἀρώματος (Ac. Farnesiana, ἡ κοιν. *γαζία*), ἄλλων ὁ φλοιὸς πρὸς βυρσοδέψησιν· ἡ *ἀκακία ἡ σενεγάλιος* (Ac. Senegal) παρέχει τὸ πλεῖστον τοῦ ἀραβικοῦ κόμμεος τοῦ ἐμπορίου, ὡς καὶ ἡ *ἀραβικὴ* (Ac. Arabica)· ἡ *ἀκακία ἡ κατεχοῦ* (Ac. Catechu) παρέχει ἐκχύλισμα δεψικὸν καὶ φάρμακον· ἡ Ac. Concinna παρέχει σάπωνα πρὸς πλύσιν τῆς κόμης· πολλαὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς κτηνοτροφικὰ φυτά, ἄλλαι διὰ βαφὴν καὶ ἄλλαι πρὸς ἐξαγωγὴν ἰνῶν. Ἄλλαι ἀκακίαι ἔχουσιν ἀρωματικὸν ξύλον, τινὲς δὲ παρέχουσιν ἀρίστης ποιότητος ξυλείαν, χρήσιμον πρὸς κατασκευὴν ἐπίπλων, στύλων καὶ καυσιν. Ἐκτὸς τῶν χρησίμων ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἀκακιῶν ὑπάρχουσιν ἄλλαι χρησιμοποιούμεναι διὰ καλλωπιστικοὺς σκοπούς.

Αἱ ἀκακίαι δὲν ἀντέχουσι γενικῶς εἰς χαμηλὰς θερμοκρασίας, οὔτε εἰς παγετούς. Οὕτως αἱ πλεῖσται ἐξ αὐτῶν καταστρέφονται εἰς θερμοκρασίας χαμηλὰς μέχρις—7° ἑκατονταβάθμου θερμομέτρου. Θερμοκρασία χειμερινὴ + 4° ἕως 7° εἶναι καλὴ δ' ἀκακίας. Μερικὰ εἴδη αὐτῶν ἀντέχουσιν εἰς ἁλατοῦχα ἐδάφη (Ac. Cyanophylla, Ac. Cyclops, Ac. Salicina, Ac. Retinoides, κτλ.). Πολλαπλασιάζονται διὰ σπόρου συνήθως, ἀλλὰ καὶ διὰ μοσχευμάτων ἡμιωρίμων. Ὁ σπόρος ἐμβαπτίζεται εἰς θερμὸν ὕδωρ καὶ ἀφίνεται ἐν αὐτῷ μέχρι ψύξεως τοῦ ὕδατος καὶ μετὰ ταῦτα μέχρις ὅτου συμπληρωθῇ εἰκοσιτετράωρον. Μετὰ τὴν τοιαύτην ὑγρανσιν σπείρονται εἰς ἔδαφος καλῶς προητοιμασμένον. Τὰ φυτευόμενα εἰς τὴν ὁριστικήν των θέσιν δενδρύλλια ἐπὶ ἐδάφους ἀποστραγγιζομένου καὶ πλουσίου ἔχουσιν ἀνάγκην ἀρδεύσεων τεχνητῶν μέχρις ὅτου ἐγκατασταθῶσι τελικῶς. Μετὰ ταῦτα ἀντέχουσι καὶ εἰς ξηρασίαν σχετικῶς μεγάλην, διότι τὸ ῥιζικόν των σύστημα εἶναι καλῶς ὠργανωμένον πρὸς χρησιμοποίησιν καὶ τῆς ἐλαχίστης ἐν τῷ ἐδάφει ὑγρασίας.

Πολλὰ εἴδη ἀκακιῶν δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν ἐν Ἑλλάδι, ἀναφέρομεν ὅμως ἐνταῦθα μόνον τὰς ἀποδεδειγμένως εὐδοκιμούσας. Οὕτως ἡ συνηθέστερον καλλιεργουμένη παρ' ἡμῖν ἀειθαλὴς ἀκακία εἶναι ἡ *κυανόφυλλος* (Ac. Cyanophylla), εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Π. Γενναδίου κατὰ τὸ ἔτος 1883 ἐν τῷ τέως Δενδροκομικῷ Σταθμῷ Ἀθηνῶν. Εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Αὐστραλίας εἶδος πολλαπλασιαζόμενον. Φθάνει μέχρις ὕψους 6 μέτρων. Ἀνθεῖ ἅπαξ τοῦ ἔτους κατὰ τὴν ἄνοιξιν (Μάρτιον), τὰ δὲ ἄνθη της εἶναι ἄφθονα, σφαιρικά, κίτρινα, ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ τῆς κοινῆς *γαζίας*, ἀλλ' ἄοσμα. Τὰ φύλλα (φυλλώδια) εἶναι 15—30 ἑκ. μήκους καὶ ὑποκύανα. Δὲν ἀντέχει εἰς θερμοκρασίας χαμηλάς. Εἰς 3°—4° ὑπὸ τὸ μηδὲν χάνει τὸ φύλλωμά της. Δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ καταστῇ χρήσιμον δενδρύλλιον, ἂν φυτευθῇ εἰς ἀμμώδεις παραθαλασσίους τόπους, ὅπου δὲν θὰ ηὐδοκίμει ἄλλο δένδρον καὶ ὅπου θὰ καθίστατο αὐτὴ προσοδοφόρος. Ὁ φλοιός της περιέχει 25—30 % δεψικὴν οὐσίαν, ἥτις χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν βυρσοδεψῶν εἰσαγομένη ὡς ἐκχύλισμα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τὸ φύλλωμα ἀκακίας τῆς κυανοφύλλου εἶναι ἀρίστη κτηνοτροφικὴ οὐσία. Τὸ ξύλον της δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς καύσιμος ὕλη. Ἔχον τοιαῦτα προσόντα τὸ δένδρον τοῦτο εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ ἐκίνει εὐρύτερον τὸ ἐνδιαφέρον παρ' ἡμῖν καὶ νὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ἐκτὸς τῶν καλλωπιστικῶν σκοπῶν καὶ διὰ τοὺς ἄνω μνησθέντας οἰκονομικοὺς τοιούτους. Ἑτέρα ἀκακία μὲ τὰς αὐτὰς σχεδὸν ἰδιότητας τῆς κυανοφύλλου εἶναι ἡ Salicina, τῆς ὁποίας τὰ φύλλα εἶναι στενώτερα καὶ βραχύτερα.

Ἕτεραι ἀκακίαι ἀειθαλεῖς καλλιεργούμεναι ὑπὸ τῶν ἀνθοκόμων διὰ τὰ κίτρινα ἄνθη των φερόμενα ἐν ἀφθονίᾳ ἐπὶ τῶν ἐπακρίων βλαστῶν, εἶναι ἡ *ἀκακία ἡ πολυανθὴς* (Ac. Floribunda), ἡ *ἀκακία ἡ λευκάζουσα* (Ac. Dealbata), ἡ ἀκακία ἡ *Baileyana* καὶ ἄλλαι. Αἱ ἀκακίαι τῆς σειρᾶς ταύτης δὲν εὐδοκιμοῦσιν εἰς ἀργιλλώδη καὶ ἀσβεστώδη ἢ ἁλατοῦχα ἐδάφη, ὡς ἡ κυανόφυλλος, ἀλλ' εἰς τοιαῦτα ἀμμώδη, γρανιτικά, πλούσια εἰς κάλι (ποτάσσαν). Ἡ *ἀκακία ἡ πολυανθὴς* ἐν τούτοις δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς μετρίως ἀσβεστολοῦχα ἐδάφη. Τῆς ἰδιότητος της ταύτης ἐπωφελοῦνται καὶ χρησιμοποιοῦσιν αὐτὴν ὡς ὑποκείμενον ἐφ' οὗ ἐμβολιάζονται ὅλαι αἱ εὐαίσθητοι εἰς

Ἀκακία ἡ πολυανθής, κοινῶς «μιμόζα».

Κλάδος ἀκακίας Dealbata.

Digitized by Google

ἀσβεστώδη ἐδάφη συγγενεῖς πρὸς αὐτὴν ἀκακίαι, οἷαι εἶναι αἱ τόσον ἐκτιμώμεναι *Ac. Dealbata* καὶ *Ac. Baileyana*. Ἐφαρμόζεται ὁ διὰ προσεγγίσεως **ἐμβολιασμὸς** (βλ. λ.) ὡς ἐπιτυγχάνων καλύτερον.

Ἡ *ἀκακία ἡ φαρνεσιανή* (Ac. Farnesiana ἢ Ac. Leptophylla) εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *γαζία*. Εἶναι αὕτη ἀκανθωτὸς φυλλοβόλος θάμνος ἢ δενδρύλλιον πολύκλαδον ὕψους 2—3 μέτρων. Καλλιεργεῖται διὰ τὰ σφαιρικὰ κίτρινα καὶ εὔοσμα ἄνθη της παραγόμενα κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ φθινόπωρον. Εἰς τὴν Γαλλίαν καλλιεργεῖται διὰ τὴν ἐξαγωγὴν πολυτίμου μυρεψικοῦ αἰθερίου ἐλαίου ὀνομαζομένου καταχρηστικῶς essence de cassie. Ἡ καταγωγή της εἶναι πιθανὸν ἀμερικανική. Εἶναι εὐαίσθητος εἰς τὸ ψῦχος, ὅπως ὅλαι αἱ ἀκακίαι. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς.

Διὰ τὴν κοινὴν *φυλλοβόλον* ἀκακίαν βλ. **ροβινία**, διὰ δὲ τὴν *ῥοδομέταξον* βλ. **ἀλβιζία**.

ΠΑΝ. Θ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΠΑΛΑΙΟΦΥΤ.]. Τὸ γένος τῆς ἀκακίας ἐνεφανίσθη ἀπὸ τῆς κάτω ὀλιγοκαίνου περιόδου διὰ πολυαρίθμων εἰδῶν εἰς τὴν νότιον Γαλλίαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν συντελέσαν μεγάλως εἰς τὴν φυτείαν τῶν χωρῶν ἐκείνων καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὰς ὑποκειμένας τῶν ἀνθρακοφόρων στρωμάτων τῆς Κύμης διαστρώσεις παρὰ τὸ χωρίον Ὄθων. Θ. Σ.

—[Π. ΔΙΑΘ.]. Ἡ ἀκακία ἑβραϊστὶ ἐλέγετο *σιττείμ*, πιθανῶς ἐκ τοῦ αἰγυπτιακοῦ *σέντ*. Ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Ο' ἀπεδόθη ἡ λέξις διὰ τοῦ *ξύλον ἄσηπτον*, ἕνεκεν τῆς σκληρότητος καὶ τῆς ἀντοχῆς τοῦ ξύλου τούτου (**Ἐξόδου κε' 5**). Ὅπου δὲ τῆς Π. Δ. γίνεται λόγος περὶ ἀκακίας, πρόκειται περὶ τῆς πραγματικῆς ἀκακίας (acacia vera), ἥτις φύεται ἐν τῇ Σιναϊτικῇ χερσονήσῳ καὶ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἰορδάνου, ἔνθα μέχρι σήμερον συναντᾶται ὑπὸ τῶν περιηγητῶν, ὀνομαζομένη *σεγιάλ*. Ὁ Μωϋσῆς ἐξελθὼν μετὰ τοῦ Ἰσραὴλ ἐκ τῆς γῆς Αἰγύπτου, ἔνθα ἐγίνετο μεγάλη χρῆσις τοῦ ξύλου τούτου πρὸς κατασκευὴν διαφόρων ἐπίπλων καὶ δὴ καὶ πλοιαρίων (**Ἡροδότου Β' 90**) καὶ διερχόμενος διὰ τῆς Σιναϊτικῆς χερσονήσου, ἔνθα ἐφύετο ἐν ἀφθονίᾳ τὸ ἐν λόγῳ δένδρον, προὐτίμησε τὸ ξύλον τοῦτο, ὅπερ συνεδύαζε τὴν ἐλαφρότητα μετὰ τῆς ἀντοχῆς καὶ τῆς ὡραιότητος, πρὸς κατασκευὴν ἁπάντων τῶν ξυλουργικῶν εἰδῶν τῆς λατρείας, συμφώνως τῇ θείᾳ ἐντολῇ. Οὕτως ἐξ αὐτῆς κατεσκευάσθη ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης μετὰ τῶν στηριγμάτων καὶ ἐν γένει τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς (**Ἐξόδου κε' 13, κστ' 26, λζ' 4, λη' 6**), ἡ τράπεζα τῶν ἄρτων τῆς προθέσεως (**Ἐξόδου κε' 23, λζ' 10**) καὶ τὸ θυσιαστήριον τῶν ὁλοκαυτωμάτων (**Ἐξόδ. κζ' 1, λη' 1**) καὶ τοῦ θυμιάματος (**Ἐξ. λ' 1, λζ' 25**). Π. Ι. Μ.

—[ΑΠΟΚΡΥΦΟΛ.]. Ἡ ἀκακία κατὰ τοὺς ἀποκρυφολόγους εἶναι δένδρον μυστηριῶδες, γνωστὸν μόνον τοῖς ἱκανοῖς νὰ διδάξωσι τὴν ἀπόρρητον γνῶσιν. Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν μυρσίνην τῶν ἀρχαίων μυστηρίων καὶ τὸν κλάδον τοῦ χρυσοῦ τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως. Εἶναι τὸ σύμβολον τῆς ἀφθαρσίας καὶ τῆς ἀθανασίας, τὸ μόνον ἴχνος, ὡς λέγει ἡ ἀποκρυφολογικὴ παράδοσις, τῆς κατὰ τὸ φαινόμενον ἐξαφανισθείσης ζωῆς.

Ὁ Θεόφρασττος ὁμοῦ μετὰ τοῦ Πλινίου περιγράφουν τὰς ἀρετὰς τοῦ δένδρου αὐτοῦ καὶ τὴν χρησιμότητα τοῦ ξύλου του, ἐξαίροντες κυρίως «τὸ πολύοπον αὐτοῦ» ὡς καὶ τὴν ἰδιότητα καθ' ἣν «τμηθὲν εὐθὺς χλωρὸν γίνεται». Ὁ Ragon περὶ αὐτοῦ γράφει ὅτι οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τὰς πενθίμους αὐτῶν τελετὰς ὑποκατέστησαν διὰ τῆς ἀκακίας ὅλα τὰ ἄλλα φυτά, διότι ἐφρόνουν ὅτι τὸ φυτὸν τοῦτο ἦτο ἄφθαρτον καὶ οὐδεμίαν ὑφίστατο φθορὰν ἐκ τῶν προσβολῶν τῶν ἐντόμων ἢ τῶν ἄλλων ζώων. Ὁ Πλίνιος (**ἐν Φυσ. Ἱστ. XIII 9.19**) προσθέτει ὅτι τὸ ξύλον τοῦ φυτοῦ τούτου εἶναι μεγάλης διαρκείας καὶ ὅτι δὲν σήπεται ἐν τῷ ὕδατι. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκλήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἑρμηνευτῶν *ξύλον ἄσηπτον*.

Ὡς δὲ ἡ ἔννοια τῆς σήψεως στενῶς συνεδέθη πρὸς τὴν τοῦ θανάτου, οὕτω καὶ ἡ τῆς ἀφθαρσίας πρὸς τὴν τῆς ζωῆς. Διὸ ἐχρησιμοποιήθη ἡ μὲν αἰώνιος ζωὴ ὡς συνώνυμος τῆς ἀφθαρσίας (**Β' Τιμοθ. I, 10**), ὁ δὲ ἄφθαρτος καὶ ἀμάραντος στέφανος ὡς στέφανος τῆς ζωῆς (**Α' Κορ. IX 25**). Ὡς ξύλον ἄσηπτον καὶ συνεπῶς ἄφθαρτον, ἡ ἀκακία ἐταυτίσθη πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ζωῆς, διὸ καὶ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἀφιερώθη εἰς τὸν ἥλιον, τὴν καθαρὰν τοῦ φωτὸς οὐσίαν, συγχέεται δὲ ἐνίοτε καὶ πρὸς τὸ σύμβολον τῆς συνέσεως, τὴν ἐλαίαν, καὶ τὸ ἐθνικὸν σύμβολον τῆς Κορέας τὸ Yn-Yang (βλ. **Κορέα**).

Ἐν τῷ μυστικῷ συστήματι τῆς Ἐλευθέρας Τεκτονικῆς ἐκ τῶν ἰδιοτήτων της ἡ ἀκακία ἔλαβε καὶ τὸν συμβολισμόν της. Οὕτω λ. χ. κατέστη σύμβολον: α') τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς λόγῳ τοῦ ἀφθάρτου αὐτῆς· β') τῆς ἀθωότητος, χάρις εἰς τὴν λευκότητα τοῦ ἄνθους της καὶ γ') τοῦ ἀληθῶς πεφωτισμένου μύστου, καθόσον εἰς τὸν μὴ κατέχοντα τὴν ἐπιστήμην τῆς ζωῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανοήσῃ ποῖον μυστήριον κρύπτεται ὑπὸ τὸ δένδρον τοῦτο. Δι' αὐτὸν ἡ ἀκακία θὰ εἶναι λέξις ἀκατανόητος καὶ θὰ παρομοιάζῃ πρὸς τὴν τεκτονικὴν ἐπιφώνησιν «Οὔζαί», ἥτις κατά τινας ἑρμηνευτὰς εἶναι παραφθορὰ τοῦ εἴδους τῆς ἀκακίας, ὅπερ ὠνομάσθη γαζία.

Ἡ σπουδαιότης, ἣν κέκτηται ἡ ἀκακία ἐν τῇ ἀποκρυφολογίᾳ παρέσχεν ἀφορμήν, ὅπως πλεῖστα τῶν ἀποκρυφολογικῶν περιοδικῶν ἐξ αὐτῆς ὀνομασθῶσι. Τούτων σπουδαιότερα δύο ἐλευθεροτεκτονικὰ θ' ἀναφέρω: α') Τὴν ἐν Παρισίοις ἀπὸ τοῦ 1902 ἀνελλιπῶς μέχρι σήμερον ἐκδιδομένην ἔτι μηνιαίαν ἐπιθεώρησιν τῶν τεκτονικῶν κοινωνιολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν σπουδῶν· τὸ περιοδικὸν τοῦτο κυκλοφορεῖ ἐλευθέρως καὶ παρὰ τοῖς μὴ μεμυημένοις, σκοπὸν ἔχον ὅπως διὰ τῶν ἐλευθεροτεκτονικῶν διδαγμάτων μορφώσῃ τὴν ἔξω κοινωνίαν. Τῆς «Acacia» αὐτῆς συμπλήρωμα εἶναι τὸ μηνιαῖον περιοδικὸν «Sous le triangle» (Ὑπὸ τὸ τρίγωνον), ὅπερ εἶναι αὐστηρῶς τεκτονικὸν καὶ ἀποστέλλεται δωρεὰν εἰς τοὺς συνδρομητὰς τῆς «Ἀκακίας» τοὺς πιστοποιοῦντας δι' ἐγγράφου τῆς τεκτονικῆς ἀρχῆς, εἰς ἣν ὑπάγονται, τὴν ταυτότητά των ὡς τεκτόνων. β') Τὴν ἐν Ρώμῃ τῆς Ἰταλίας ἐκδοθεῖσαν ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1908 μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1911 μηνιαίαν τεκτονικὴν ἐπιθεώρησιν. Αὕτη κυρίως ἦτο προωρισμένη διὰ τέκτονας κεκτημένους τοὺς φιλοσοφικοὺς της Ἐλευθέρας Τεκτονικῆς βαθμούς, εἶχε δὲ ὡς παράρτημα τὸ μηνιαίως καὶ αὐτὸ ἐκδιδόμενον «Bolletino del rito simbolico», ὅπερ ἐκυκλοφόρει γενικῶς παρ' ἅπασι τοῖς τέκτοσιν, εἰδικῶς δὲ ἐγράφετο διὰ τοὺς τέκτονας τῆς Κυανῆς Ἐλευθέρας Τεκτονικῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Schweinfurth*, «Pflanzenreste aus alt aegyptischen Gräbern» σ. 369 καὶ 370.—*Sadensticker*, «Waldgeschichte der Altert» II 69. — *Ungen*, «Die Pflanzen des alten Aegypten» 105.

ΔΙΟΝ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

—***ἀκακίας ἔλαιον*** *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἀναλόγως τῆς προελεύσεως ὑπάρχουσι δύο εἰδῶν ἔλαια ἀκακίας.

1) Λευκὸν ἔλαιον ἀκακίας (White Acacia oil, Weiss-Akazien=oel). Τὸ ἔλαιον τοῦτο λαμβάνεται ἐκ τῶν σπερμάτων τῆς λευκῆς ἀκακίας (Robinia Pseudoacacia) ἥτις καλλιεργεῖται εἰς τὴν δυτικὴν Ρωσίαν. Δι' ἐξικμάσεως μετὰ πετρελαϊκοῦ αἰθέρος ἀποδίδουσι τὰ σπέρματα 13,3 % ἐλαίου. Αἱ φυτικαὶ καὶ χημικαὶ σταθεραὶ τοῦ λευκοῦ ἐλαίου ἀκακίας εἶναι:

Ἀριθ. σαπωνοποιήσεως 192,4. Ἀριθ. ἰωδίου 161
Ἀριθ. Reichert Meissl 1,2 Ἀριθ. Hehner 94,32,

αἱ δὲ φυσικαὶ καὶ χημικαὶ σταθεραὶ τῶν λιπαρῶν αὐτοῦ ὀξέων αἱ ἑξῆς:

Ἀριθμ. ὀξύτητος 200,1. Μέσος ὅρος μορ. βάρους 280,4.
Ἀριθμ. ἰωδίου 160,7.

Κατὰ τὴν σαπωνοποίησιν τοῦ ἐλαίου ἀπομένουσι 0,2 % τούτου ἀσαπωνοποίητα. Ἀνήκει εἰς τὰ καθαρῶς ξηραινόμενα ἔλαια, ὡς τοῦτο ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ ἰωδίου. Τὰ λιπαρὰ ὀξέα τούτου ἐνέχουσι 3,7 % στερεῶν λιπαρῶν ὀξέων μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν στεατινικὸν καὶ ἐρουκικὸν ὀξύ. Τὰ ὑγρὰ λιπαρὰ ὀξέα σύγκεινται ἐξ ἐλαϊκοῦ, λινολικοῦ καὶ λινελαϊκοῦ ὀξέος. Ἐκ τούτων ὑπερτερεῖ τὸ λινελαϊκὸν ὀξύ. Τὸ ἔλαιον εὐκόλως ὀξειδοῦται ἐν τῷ ἀέρι.

2) Κίτρινον ἔλαιον ἀκακίας (Yellow Acacia oil-Gelbes Akazien-oel). Τὸ ἔλαιον τοῦτο λαμβάνεται ἐκ τῶν σπερμάτων τῆς κιτρίνης ἀκακίας (Caragena arborescens), ἥτις ἐν μεγάλῃ κλίμακι καλλιεργεῖται εἰς τὴν δυτικὴν Ρωσίαν. Δι' ἐξικμάσεως μετὰ πετρελαϊκοῦ αἰθέρος παρέχουσι τὰ σπέρματα 12,4 % ἐλαίου. Τὸ παραμένον ἀσαπωνοποίητον ἐν τῷ ἐλαίῳ τούτῳ ἀνέρχεται εἰς 0,14 %.

Αἱ φυσικαὶ καὶ χημικαὶ σταθεραὶ τοῦ κιτρίνου ἐλαίου ἀκακίας εἶναι:

Ἀριθ. σαπωνοποιήσεως 190,6. Ἀριθ. ἰωδίου 128,9.
Ἀριθ. Reichert Meissl 2,7. Ἀριθμ. Hehner 93,94,

αἱ δὲ φυσικαὶ καὶ χημικαὶ σταθεραὶ τῶν λιπαρῶν αὐτοῦ ὀξέων εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἀριθ. ὀξύτητος 199. Μέσος ὅρος μοριακοῦ βάρους 280,9.
Ἀριθ. ἰωδίου 131,7.

Διὰ κατεργασίας μεθ' ἁλάτων μολύβδου καὶ αἰθέρος ἀνευρέθησαν 8,74 % στερεῶς λιπαρῶν ὀξέων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀνιχνεύθησαν φοινικικόν, στεατινικὸν καὶ ἐρουκικὸν ὀξύ. Τὰ ὑγρὰ λιπαρὰ ὀξέα σύγκεινται ἐξ ἐλαϊκοῦ καὶ λινολικοῦ ὀξέος. Ἡ ἀπουσία τοῦ λινελαϊκοῦ ὀξέος ἐξηγεῖ τὴν μικροτέραν τάσιν πρὸς ξήρανσιν τοῦ ἐλαίου τούτου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ λευκὸν ἔλαιον ἀκακίας. Ι. Δ.

— **ἀκακίας καρποὶ** *[Παλαιοφ.]*· ἀνευρέθησαν ἀπολελιθωμένοι εἰς τὸ κάτω ὀλιγόκαινον τοῦ Aix, εἶναι δὲ οὗτοι πολύσπερμοι μονόχωροι προσομοιάζοντες πρὸς τοὺς τῶν φασιόλων. Θ. Σ.

— **ἀκακίας κόμμι** (Acaciae Gummi) *[Φαρμ.]*· βλ. **κόμμι ἀραβικόν**. Κ. Μ.

Ἀκακία *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀγερσανῶν τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων γειτνιάζων πρὸς τὸ χωρίον Τρίποδες τῆς ὁμωνύμου αὐτῷ κοινότητος. Κάτοικοι 167. Ἄλλοτε εἰς Ἀκακίαν εὑρίσκετο ἡ ἕδρα τοῦ τέως δήμου Βίβλου. Δ. Ε. Μ.

Ἀκακιανοί. Ἐλέγοντο οὕτω οἱ περὶ τὸν Ἀκάκιον Ἀρειανοί, οἵτινες ἀπεδέχθησαν ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Σελευκείας τοῦ 359 τὸ ὑπὸ τοῦ **Ἀκακίου Καισαρείας** (βλ. λ.) ὑποβληθὲν σύμβολον πίστεως, ὅπερ, ἀποκροῦον τοὺς ἐν χρήσει ὅρους τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν μερίδων (*ὁμοούσιος* **τῶν ὀρθοδόξων**, *ὁμοιούσιος* **τῶν ἡμιαρειανῶν**, *ἀνόμοιος* **τῶν ἀρειανῶν**), ἐκήρυττε τὸν Υἱὸν ὅμοιον πρὸς τὸν Πατέρα. Τὸ σύμβολον τοῦτο (**ἐν** Mansi Coll. conc. 3, 319) ὑπέγραψαν 32 ἐπίσκοποι, ἐν οἷς Γεώργιος ὁ Ἀλεξανδρείας καὶ Εὐδόξιος ὁ Ἀντιοχείας. Ἐκλιπόντος τοῦ Ἀκακίου μετὰ τὸ 365, ἐξέλιπε καὶ ἡ μερίς του. Δ. Σ. Μ.

Ἀκακίας, Μαρτῖνος Α. (Akakia Martin). Ἐκαλεῖτο *Sans-Malice*, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν δὲ συνήθειαν μετέφρασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν *(Ἀκακίας)*. Ἐγεννήθη εἰς Châlons τῆς Καμπανίας, ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν Παρισίοις, γενόμενος διδάκτωρ τῷ 1526. Μετέπειτα ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς καὶ ἰατρὸς τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Α'.

Ὁ Ἀκακίας μετέφρασε καὶ ὑπεμνημάτισεν ἔργα τινὰ τοῦ Γαληνοῦ *(Cl. Galeni Pergameni*, De ratione curandi, ad Glauconem, libri duo, Mart. Akakia interprete; commentarii ejusdem in eosdem libros. Paris 1538, Lyon 1551.—Ars medica, quae est ars parva Galeni; Mart. Akakia interprete et enarratore, Lyon 1548, Venise 1549 καὶ 1587.—Μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐξεδόθη: Synopsis eorum quae quinque prioribus libris Galeni de facultatibus simplicium medicamentorum continentur. Paris 1555). Ἀπέθανε τῷ 1551.

—***Μαρτῖνος Μ.***, υἱὸς τοῦ προηγουμένου ἐγένετο καὶ οὗτος τῷ 1574 καθηγητὴς τῆς Χειρουργικῆς ἐν Παρισίοις καὶ ἰατρὸς τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Γ', ἀπέθανε δὲ τῷ 1558. Ἔγραψε *περὶ γυναικείων νοσημάτων* (De morbis mulieribus ἐν *Israelis Spachii*, Gynaeciorum libri. Strassburg 1597) καὶ τὰ *Συμβούλια ἰατρικὰ* (Consilia medica, ἐν τῇ ὁμωνύμῳ συλλογῇ τοῦ Scholzius, Φραγκφούρτῃ 1598).

—***Μαρτῖνος***, υἱὸς τοῦ Μαρτίνου Μ. Ἐγένετο ἐπίσης καθηγητὴς τῆς Χειρουργικῆς. Ἀπέθανε τῷ 1605.

—***Ἰωάννης***, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Διετέλεσεν ἰατρὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ', ἀπέθανε δὲ τῷ 1620.

—***Μαρτῖνος***, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου. Ἐγένετο καὶ οὗτος καθηγητὴς τῆς Χειρουργικῆς. Ἀπέθανεν ἐκ λύπης τῷ 1677, διότι ἀπεκλείσθη τῆς Σχολῆς ἐπὶ ἑξάμηνον ὡς συνεργαζόμενος ἐν συμβουλίοις μετὰ ἰατρῶν ξένων πρὸς τὴν Σχολήν. ΑΡ. Π. Κ.

Ἀκακίες. Προσφυγικὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μουριῶν (τῆς ὑποδιοικήσεως Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης) 40' Ν.Δ. τοῦ σταθμοῦ Μουριῶν (Ἀκίντζαλι) τοῦ σιδηροδρ. Θεσσαλονίκης-Ἀλεξανδρουπόλεως. Πρότερον ἐκαλεῖτο Μουλαμπαλῆ καὶ εἶχε 15 μόνον κατοίκους.

ἀκακιόξυλον (Akacioxylon Schenk) *[Παλαιοφ.]*· ἀπολελιθωμένον ξύλον τῆς ἀκακίας, ἐκ τῶν δικοτυληδόνων φυτῶν, ἀνευρεθὲν ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τοῦ Riebek, εἰς ὃ οἱ τῆς ἐφαπτομένης δεσμοὶ τοῦ ξυλικοῦ παρεγχύματος τοῦ περιβάλλοντος τὰ ἀγγεῖα εἰσὶν ἰσχυρότερον ἀνεπτυγμένοι καὶ τὰ ἀγγεῖα στενώτερα. Θ. Σ.

Ἀκάκιος. Ἕλλην ἰατρὸς ζήσας πρὸ τοῦ Ἀνδρομάχου, ὅστις ἀναφέρει τροχίσκους αὐτοῦ κατὰ τῆς αἱμοπτυσίας (**Γαλην.** Kühn, **XIII**, 79), ἀποτελουμένους ἐκ γῆς Σαμίας, κοραλλίου, μίλτου, σινωπικῆς, βαλαυστίου, ὀπίου, ἀμύλου, λιβάνου, ὑοσκυάμου, καὶ διδομένους ἐν ὀξυκράτῳ μετὰ λεκίθου ᾠῶν ὀπτῶν καὶ χυλοῦ ἀρνογλώσσου. ΑΡ. Π. Κ.

Ἀκάκιος· ὄνομα κύριον διδόμενον ἰδίως εἰς κληρικοὺς κατὰ τὴν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ μετονομασίαν των.

—**Ἀκάκιος,** ἐπίσκοπος ***Ἀμίδης***. Ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ πέμπτου αἰῶνος, διετέλεσεν ἐπίσκοπος Ἀμίδης (νῦν Διαρβεκὶρ) ἐν Μεσοποταμίᾳ· εἰς αὐτὸν δ' ὀφείλεται ἡ παῦσις τῶν φοβερῶν ἐν Περσίᾳ διωγμῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, οἵτινες ἤρχισαν κυρίως ἐπὶ τοῦ βασιλέως Σαπώρου, κατὰ τὰ μέσα τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ὁ διωγμὸς ἀνενεώθη ἐπὶ τοῦ βασιλέως Βαράνου, ὅστις ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πατέρα του Ἰσδιγέρδην, σφοδρῶς κατεδίωξε τοὺς Χριστιανούς· ὅταν δέ, περὶ τὸ 420, ἐν τῷ οὐ κατ' ἐπίγνωσιν ζήλῳ του, ὁ ἐπίσκοπος Περσίδος Ἀβδᾶς, ἀντιχριστιανικώτατα ἐνεργῶν, παρώτρυνε Χριστιανοὺς νὰ καύσουν πυρεῖον, ἤτοι ναὸν ἀφιερωμένον εἰς τὸ πῦρ, ὅπερ ἐτιμᾶτο ὑπὸ τῶν Περσῶν ὡς ὁ ὕψιστος Θεός, τόσον ὠργίσθη ὁ Βαράνης, ὥστε, ἐπειδὴ ὁ Ἀβδᾶς ἠρνήθη νὰ τὸν ἀνοικοδομήσῃ, διέταξε καταστροφὴν πάντων τῶν χριστιανικῶν ναῶν καὶ τὴν θανάτωσιν τοῦ ἐπισκόπου. Τριάκοντα ὁλόκληρα ἔτη συνεχίσθη ἀπηνέστατος διωγμός, καθ' ὃν οἱ Χριστιανοὶ ὑφίσταντο ἀπηνέστατα μαρτύρια· οὕτως, ὡς διηγεῖται Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος, ἀπεγυμνοῦτο ἡ κεφαλὴ τῶν Χριστιανῶν τῆς δορᾶς της ἀπὸ τοῦ μετώπου μέχρι τοῦ πώγωνος ἢ ἐνεκλείοντο οὗτοι, δεδεμένοι χεῖρας καὶ πόδας, εἰς *λάκκους*, εἰς τοὺς ὁποίους πρότερον εἶχαν ἐναποθέσει ἀγέλας μυῶν ἢ ἀφήρουν αὐτῶν

Digitized by Google

ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας διὰ πελέκεως καὶ ἀπέσπων εἶτα τὸ δέρμα τῶν νώτων.

Ὅταν ἐπὶ Θεοδοσίου Β΄ (408—450), κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς ἐπαρχίας Ἀζαζηνῆς, Βυζαντηνοὶ στρατιῶται συνέλαβον ἑπτακισχιλίους Πέρσας αἰχμαλώτους καὶ ἠρνοῦντο νὰ τοὺς ἀποδώσουν, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐλυπεῖτο ὑπερβαλλόντως. Τότε ὁ Ἀκάκιος ὁ Ἀμίδης ἐπίσκοπος, συγκαλέσας τοὺς ὑπ' αὐτὸν κληρικοὺς εἶπε πρὸς αὐτούς: «Ὁ Θεός μας δὲν ἔχει ἀνάγκην οὔτε δίσκων οὔτε ποτηρίων, διότι οὔτε τρώγει οὔτε πίνει, ὡς ἀνενδεής· ἀφοῦ λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία κατέχει πολλὰ κειμήλια χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, τὰ ὁποῖα προσφέρουν εἰς αὐτὴν οἱ πιστοὶ ἐξ εὐγνωμοσύνης, ἁρμόζει μὲ αὐτὰ νὰ σώσωμεν τοὺς αἰχμαλώτους καὶ νὰ τοὺς διαθρέψωμεν». Τότε διέταξε νὰ χωνεύσουν τὰ κειμήλια καὶ δοὺς τὸ ἀντίτιμον εἰς τοὺς στρατιώτας, ἐξηγόρασε τοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους ἀφοῦ ἐφωδίασε μὲ ζωοτροφίας ἀπέστειλεν εἰς τὸν βασιλέα των, ὅστις τόσον συνεκινήθη ἐκ τῆς εὐγενοῦς χειρονομίας τοῦ Ἀκακίου, ὥστε τὸν παρεκάλεσε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν αὐλήν του διὰ νὰ τὸν γνωρίσῃ καὶ ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν διωγμόν. Ὁ Ἀκάκιος ἔγραψε καὶ ἐπιστολὰς ἀπολεσθείσας.

[Ἴδε *Σωκράτους* Ἐκκλησ. Ἱστορία 7, 21 ἐν Migne Ἑ.Π. 67,781 καὶ *Ν. Καλλιστου* Ἐκκλ. Ἱστορία 14.19-22 Migne Ἑ.Π. 146,1113-1128. Περὶ τῶν ἐπιστολῶν του ἴδε Assemani Bibliotheca orientalis (Roma 1719-1728) 1,195 κ.ἑ.]. Δ.Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—**Ἀκάκιος *Βεροίας*** (τῆς ἐν Συρίᾳ). Ἐγεννήθη περὶ τὸ 330, καὶ ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἀσκούμενος εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, κατ' ἀρχὰς ὡς μοναχὸς τῆς παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν μονῆς τοῦ Γινδάρου καὶ εἶτα ὡς ἡγούμενος μονῆς παρὰ τὴν Βέροιαν τῆς Συρίας, «διέπρεψεν ἐν μοναχικῇ πολιτείᾳ καὶ λαμπρὰς τὰς ἀκτῖνας τῆς ἀρετῆς ἐξέπεμψε», κατὰ Θεοδώρητον. Τῷ 378 ἢ 379 γενόμενος ἐπίσκοπος Βεροίας διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τοῦ θανάτου του, περὶ τὸ 436 πιθανώτατα, ὅτε ἦτο ὑπερεκατοντούτης. Ὡς ἐπίσκοπος διεκρίθη τόσον ὥστε ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Θεοδώρητος καλεῖ αὐτὸν «μέγαν, τὸν πάνυ καὶ πολυθρύλητον», ὁ δὲ Νικηφόρος Κάλλιστος λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶχε «πολὺ κλέος ἐν βίῳ». Ὡς λέγει ὁ Σωζόμενος, ἦτο προσιτὸς πάντοτε πρὸς πάντας καὶ κατ' αὐτὰς ἔτι τὰς ὥρας τοῦ φαγητοῦ καὶ τοῦ ὕπνου, «παρὰ πάντα τὸν χρόνον τὸ ἐπισκοπικὸν καταγώγιον ἀνεῳγμένον ἔχων, ὡς καὶ τροφῆς ὥρᾳ καὶ ὕπνου». Κατὰ τὸ **ἀντιοχειακὸν σχίσμα** (βλ. λ.) προσέκειτο τῷ Μελετίῳ, μετὰ θάνατον τοῦ ὁποίου ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας τὸν Φλαβιανόν· μετέσχε τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου (381), εἰς δὲ τὴν νεστοριανικὴν ἔριν, ὀρθόδοξος ὤν, εἰργάσθη διὰ τὸν συμβιβασμὸν τῶν δύο μερίδων.

Δυστυχῶς ὁ κατὰ τὰ ἄλλα τόσον περιφανὴς κληρικὸς δὲν ἔπαιξε καλὸν ρόλον εἰς τὸ χρυσοστομικὸν ζήτημα, ἀναδειχθεὶς μετὰ τῶν Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας, Σευηριανοῦ Γαβάλων, Ἀντιόχου Πτολεμαΐδος καὶ Ἰσαακίου Συρίσκου εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς κατὰ τοῦ **Ἰωάννου Χρυσοστόμου** (βλ. λ.) ἀχαρακτηρίστου πολεμικῆς καὶ καταδικάσας αὐτὸν ἐν τῇ ἐπὶ δρῦν συνόδῳ τῷ 403. Ὁ συγγράψας μάλιστα τὸν βίον τοῦ Χρυσοστόμου Παλλάδιος ἀποδίδει εἰς πολὺ ταπεινοὺς λόγους τὴν ἔχθραν τοῦ Ἀκακίου πρὸς τὸν Χρυσόστομον· ὅτι δηλ. ἐλθὼν ποτε εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μὴ εὑρὼν τὸ κατάλυμα τὸ ὁποῖον τοῦ ἐδόθη κατὰ τὴν ἐκεῖ διαμονήν του ἀντάξιον αὐτοῦ, ἐθεώρησε τοῦτο ὡς προσβολὴν γενομένην αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου, ὅστις τότε ἦτο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως· διὸ ὤμοσεν ἐκδίκησιν κατ' αὐτοῦ, εἰπὼν πρὸ διαφόρων κληρικῶν «ἐγὼ αὐτῷ ἀρτύω χύτραν» (δηλ κάτι θὰ τοῦ μαγειρεύσω), καὶ ἔκτοτε συνδυασθεὶς μετὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χρυσοστόμου, ἤρχισε τὸν λυσσώδη κατ' αὐτοῦ πόλεμον, ὅστις ἤγαγεν εἰς τὸν ἐξορίᾳ θάνατον τοῦ μεγάλου ἐκείνου Ἱεράρχου, τῷ 407.

Ἐκ τῶν πολλῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφεισῶν ἐπιστολῶν σῴζονται μόνον τρεῖς, ὧν μία πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας καὶ δύο, ἐν λατινικῇ μεταφράσει διασωθεῖσαι, πρὸς τὸν νεστοριανὸν ἐπίσκοπον Ἱεραπόλεως Ἀλέξανδρον. Ἡ λατινιστὶ εἰς ὄνομά του διασωθεῖσα ὁμολογία πίστεως δὲν φαίνεται γνησία, ἀλλὰ μᾶλλον ἔργον τῶν μέσων τοῦ πέμπτου αἰῶνος.

[ΠΗΓΑΙ: *Παλλαδίου* Ἱστορ. Διάλογος κεφ. 6 (ἐν Migne Ἑ. Π. 47, 21).—*Σωζομένου* Ἐκ. Ἱστ. 7, 28 (67, 1504).—*Θεοδωρήτου* Φιλόθεος Ἱστορία κεφ. 2 (82, 1305 κ. ἑ.).—*Νικ. Καλλίστου* Ἐκ. Ἱστ. 12, 5 καὶ 47 (147, 760 καὶ 913).—Τὸ κείμενον τῶν σωζομένων ἐπιστολῶν του εὑρίσκεται ἐν Migne Ἑ. Π. 77, 99-102 καὶ 84, 647-8 καὶ 660. Ἡ αὐτῷ ἀποδιδομένη *ὁμολογία* εὑρίσκεται ἐν Migne 84, 851 κ.ἑ.].

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—**Ἀκάκιος *Καισαρείας*** (τῆς ἐν Παλαιστίνῃ). Μαθητής, διάδοχος καὶ βιογράφος τοῦ περιφήμου ἐκκλησιαστικοῦ ἱστορικοῦ **Εὐσεβίου Καισαρείας** (βλ. λ.). Καθ' Ἱερώνυμον ἦτο «μονόφθαλμος», καθόσον εἶχε βεβλαμμένον ἕνα τῶν ὀφθαλμῶν του. Ὁ Ἀκάκιος ἦτο ἀνὴρ ἐξαιρέτου μορφώσεως καὶ δραστηριότητος· ὡς λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Σωζόμενος «οὐκ ὁ τυχὼν ἐδόκει εἶναι Ἀκάκιος· φύσει τε δεινὸς ἦν νοεῖν καὶ λέγειν καὶ τὰ βεβουλευμένα εἰς ἔργα ἄγειν· καὶ τοιοῦτος ὢν ῥαδίως ὅ γε ἐβούλετο διεσκεύαζεν». Γενόμενος ἐπίσκοπος Καισαρείας τῷ 340 (ἢ 341) διετέλεσε τοιοῦτος ἐπὶ μίαν εἰκοσιπενταετίαν, μέχρι τοῦ 365, παίξας σπουδαῖον ρόλον κατὰ τὴν ρύθμισιν τῶν συγχρόνων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Δυστυχῶς ὅμως ὁ χαρακτήρ του δὲν ἦτο ἀνάλογος τῆς μορφώσεώς του καὶ δὲν διεκρίθη ἐπὶ εὐσταθείᾳ φρονημάτων, τὰ ὁποῖα εὐκόλως ἤλλαζε, προσπαθῶν νὰ προσαρμόζεται ἑκάστοτε πρὸς τὰς γνώμας τῶν κρατούντων· διὸ ὁ ἱστορικὸς Φιλοστόργιος λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο «ἕτερος μὲν τὴν δόξαν, ἕτερος δὲ τὴν γλῶτταν». Ὢν ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν **ἡμιαρειανῶν** (βλ λ.), καθῃρέθη μετ' ἄλλων ὑπὸ τῆς ἐν Σαρδικῇ ὀρθοδόξου συνόδου τοῦ 343, ἀλλ' ὁ ἀρειανίζων αὐτοκράτωρ Κωνστάντιος, φίλα φρονῶν πρὸς αὐτόν, «τὴν ἐξενεχθεῖσαν οὐκ ἐδέξατο ψῆφον, τοσούτου πλήθους ἀρχιερέων καταφρονήσας», ὡς λέγει ὁ Θεοδώρητος.

Μετασχὼν πολλῶν ἄλλων συνόδων, καθ' ἃς ἐπέδειξεν ἡμιαρειανικὰ φρονήματα, ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἐν Σελευκείᾳ σύνοδον τοῦ 359. Ἐκεῖ οἱ συνελθόντες 160 ἡμιαρειανοὶ ἐπίσκοποι, καίτοι «ὁμόδοξον γνώμην κεκτημένοι», ἐδιχάσθησαν διὰ προσωπικὰ ζητήματα, καὶ ἡ μὲν πλειοψηφία αὐτῶν, ὑπὸ τὸν Γεώργιον Λαοδικείας καὶ τὸν Ἐλεύσιον τῆς Κυζίκου, «ἀπεδέχοντο πάντα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, μόνον δὲ τὴν *ὁμοουσίου* λέξιν ἐμέμφοντο», ἐνῷ τοὐναντίον ἡ μειοψηφία ἐκ 32 ἐπισκόπων, ὧν ἡγοῦντο Ἀκάκιος ὁ Καισαρείας, Γεώργιος Ἀλεξανδρείας, Εὐδόξιος Ἀντιοχείας καὶ ἄλλοι, «τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν φανερῶς ἠθέτησαν, ἄλλην τε πίστιν ὑπαγορεύειν ᾐνίττοντο», ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης. Τότε πράγματι ὁ Ἀκάκιος προέβαλεν ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς συνόδου νέον σύμβολον ἐν τῷ ὁποίῳ, συμφώνως πρὸς τὰ ἀποφασισθέντα ἐν τῇ β΄ ἐν Σιρμίῳ συνόδῳ τοῦ 357, κατεδικάζοντο οἱ ὅροι «*ὁμοούσιος*» τῶν ὀρθοδόξων καὶ «*ὁμοιούσιος*» τῶν ἡμιαρειανῶν, καθόσον «πολλοὺς ἐθορύβησαν τοῖς παρελθοῦσι χρόνοις», ὡς καὶ ὁ ὅρος «*ἀνόμοιος*» τῶν Ἀρειανῶν ὡς «ἀλλότριος τῶν γραφῶν» καὶ ὡμολογεῖτο «σαφῶς τὸ ὅμοιον τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα»· ἐν τῷ συμβόλῳ τούτῳ ὅπερ ὁ Ἐπιφάνιος χαρακτηρίζει «ἐπαμφοτερίζον» ἐκήρυττεν ὁ Ἀκάκιος τὸν Χριστὸν «Υἱὸν τοῦ Πατρός, ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα ἀπαθῶς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, Θεὸν Λόγον ἐκ Θεοῦ μονογενῆ, φῶς, ζωήν, ἀλήθειαν, σοφίαν δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο». Ἡ πλειοψηφοῦσα ὅμως μερὶς θεωρήσασα τὸν Ἀκάκιον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ὡς βλασφημοῦντας εἰς τὸν Κύριον, καθῄρεσεν αὐτούς. Ἀλλ' ὁ Ἀκάκιος, ἔχων ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν αὐτοκρατορικὴν εὔνοιαν, κατώρθωσε νὰ συγκληθῇ μετ' ὀλίγον ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος (360), ὅπου ἦτο παντοδύναμος. Μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ὁμοφρόνων πεντήκοντα ἐπισκόπων, οἵτινες συνῆλθον ἐν τῇ συνόδῳ, διὰ νὰ ἀποκρούσῃ τὰς ὑπονοίας ἐκείνων, οἵτινες τὸν ἐθεώρουν ἀρειανιστὴν τῶν ἄκρων, ἐπέτυχε τὴν ἐν τῇ συνόδῳ καταδίκην τοῦ ἄκρου ἀρειανιστοῦ Ἀετίου «ὡς αἰτίου ταραχῆς καὶ στάσεων ταῖς Ἐκκλησίαις»· συγχρόνως δὲ καθῄρεσεν, ὑπὸ διαφόρους προφάσεις, πολλοὺς ἀντιφρονοῦντας αὐτῷ ἐπισκόπους, ὡς τὸν Κωνσταντινουπόλεως Μακεδόνιον, τὸν Κυζίκου Ἐλεύσιον, τὸν Ἀγκύρας Βασίλειον καὶ ἄλλους. Σημειωτέον ὅτι ὀλίγον πρότερον (τῷ 357 ἢ 358), ὡς ἱστορεῖ ὁ Σωζόμενος, καθῄρεσε τὸν Ἱεροσολύμων Κύριλλον, τὸν ὁποῖον πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἶχεν αὐτὸς οὗτος ἐγκαταστήσει· ὡς πρόφασιν εὗρεν ὅτι ὁ Κύριλλος ἐπώλει ἱερὰ κειμήλια καὶ παραπετάσματα ἀφιερωμένα εἰς ναούς, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἐκ τοῦ λιμοῦ κατατρυχομένων, πράγματι ὅμως προέβη εἰς τοῦτο «περὶ πρωτείων πρὸς αὐτὸν φιλονεικῶν». Ἐπὶ τῶν οὕτω κενουμένων θέσεων ἀνεβιβάζοντο φίλα τῷ Ἀκακίῳ φρονοῦντες. Τόση δ' ἦτο ἡ δύναμίς του παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Κωνσταντίῳ, ὥστε, ὀλίγον βραδύτερον, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἱερώνυμος, κατώρθωσε νὰ ἀντικατασταθῇ ὁ πάπας Λιβέριος διὰ τοῦ ἀρειανόφρονος Φήλικος.

Ὅταν ὅμως βραδύτερον ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου ὁ φίλος τῶν ὀρθοδόξων Ἰοβιανός, ὁ Ἀκάκιος δὲν ἐδίστασε νὰ ὑπογράψῃ ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Ἀντιοχείας τοῦ 363 ὀρθόδοξον σύμβολον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπεριφράστως ἐδηλοῦτο ὅτι «ἀποδεχόμεθα καὶ κατέχομεν τὴν πίστιν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου καὶ κατηγορηματικῶς ἐτονίζετο ὅτι καλῶς ἐτέθη ὁ ὅρος *ὁμοούσιος* «εἰς ἀνατροπὴν τοῦ ἐξ οὐκ ὄντων περὶ τοῦ Χριστοῦ ἀσεβῶς τολμηθέντος παρὰ τοῦ Ἀρείου, ὅπερ οἱ νῦν ἐπιφοιτήσαντες ἀνόμοιοι ἔτι θρασύτερον καὶ τολμηρότερον ἐπὶ λύμῃ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁμονοίας ἀναισχύντως παρρησιάζονται»!

Παρ' ὅλα ταῦτα, μετ' ὀλίγον, ὅταν εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ ἀρειανόφρων αὐτοκράτωρ Οὐάλης, δὲν ἐδίστασεν ὁ Ἀκάκιος πάλιν νὰ κλίνῃ πρὸς τὸν ἄκρατον ἀρειανισμόν. Ὁ μέγας Ἀθανάσιος δικαιότατα κατακρίνων τὸν διαρκῶς μεταλλάσσοντα φρονήματα Ἀκάκιον καὶ τοὺς περὶ αὐτόν, ἐπάγεται: Τίς οὖν ἔτι τοὺς τοιούτους Χριστιανοὺς ἡγήσεται; ἢ ποία πίστις παρὰ τούτοις, παρ' οἷς οὐ λόγος, οὐ γράμμα βέβαιον, ἀλλὰ πάντα κατὰ καιρὸν ἀλλάσσεται καὶ μεταβάλλεται;» (*Migne* 26, 701). Τέλος ὁ Ἀκάκιος καθῃρέθη τῷ 365 ὑπὸ τῆς ἐν Λαμψάκῳ ἡμιαρειανικῆς συνόδου, καὶ ἔκτοτε οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ αὐτοῦ· πάντως μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν.

Ὁ Ἀκάκιος, καθ' Ἱερώνυμον, ἐφρόντισε καὶ διὰ τὴν περίφημον βιβλιοθήκην τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Καισαρείας, διατάξας τὴν ἀντιγραφὴν ἱκανῶν ἐφθαρμένων παπύρων ἐπὶ περγάμου καὶ διεκρίθη καὶ ὡς συγγραφεύς. Οὕτως ἔγραψεν ἐκτενῆ ἑρμηνείαν εἰς τὸν ἐκκλησιαστήν, ἐκ 17 τόμων· ἓξ τόμους «*συμμίκτων ζητημάτων*», ἑρμηνευτικοῦ κυρίως περιεχομένου, ἀντιλογίαν πρὸς **Μάρκελλον Ἀγκύρας** (βλ. λ), βιογραφίαν τοῦ **Εὐσεβίου Καισαρείας** (βλ. λ.) καὶ ἄλλα διάφορα. Δυστυχῶς ἐκτὸς τῆς ἐν Σελευκείᾳ ὁμολογίας τῆς πίστεώς του, καὶ τμήματος τῆς κατὰ Μαρκέλλου συγγραφῆς του, ἅτινα διέσωσεν ὁ Ἐπιφάνιος, δὲν διεσώθησαν εἰ μὴ ἐλάχιστα ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Ἀκακίου.

[Περὶ Ἀκακίου ὁμιλοῦν ὁ Μέγας Ἀθανάσιος (πρβλ. Migne Ἑ. Π. 25, 333, 429, 725. — 26, 701, 704, 757), ὁ Ἱερώνυμος (De vir. ill. 98 καὶ 113 καὶ Epist. 34, 1 καὶ 119, 6), ὁ Ἐπιφάνιος (Πανάριον αἱρ. 72 καὶ 73), ὁ Σωκράτης (Ἐκ. Ἱστ. 2, 4, 39, 40 καὶ 4, 4), ὁ Σωζόμενος (Ἐκ. Ἱστ. 2, 40. — 3, 5 καὶ 4, 22), ὁ Φιλοστόργιος Ἐκ. Ἱστ. 4, 12 καὶ 5, 1), ὁ Θεοδώρητος (Ἐκ. Ἱστ. 2, 5 καὶ 22). Τὸ κείμενον τοῦ συμβόλου τοῦ Ἀκακίου τῆς ἐν Σελευκείᾳ συνόδου, ὅπερ διέσωσεν ὁ Ἐπιφάνιος (Πανάριον, αἱρ. 73), ὡς καὶ ὁ Ἀθανάσιος καὶ ὁ Σωκράτης, ἴδε καὶ ἐν Mansi Coll. conc. 3, 319.— Τὸ κείμενον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ὑπογραφέντος ὀρθοδόξου συμβόλου ἐν Ἀντιοχείᾳ ἴδε Mansi 3, 369. 372].

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—**Ἀκάκιος**, ὁ ἐκ ***Καισαρείας***. Σοφιστὴς ἀκμάσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουλιανοῦ. Ἔδρασε κατὰ πρῶτον ἐν Φοινίκῃ, κατόπιν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὡς ἀντίπαλος τοῦ Λιβανίου καὶ τέλος ἐν Παλαιστίνῃ, ἔνθα καὶ ἐτελεύτησεν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ μνημονευθέντος περιφήμου ὁμοτέχνου καὶ ἀνταγωνιστοῦ του. Τὰ τοῦ βίου του μᾶς παρέδωσεν ὁ Εὐνάπιος (ἐν Βίοις σοφιστῶν). Γ. Π. Α.

—**Ἀκάκιος *Κωνσταντινουπόλεως***, Πατριάρχης (471—489). Κατέχων οὗτος τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου ὀρφανοτρόφου ἐν Κωνσταντινουπόλει, διεδέχθη τὸν Γεννάδιον Α΄ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὸ 471. Ὅταν ὁ σφετεριστὴς τοῦ θρόνου Βασιλίσκος (475—477) ἐξέδωκε τὴν Ἐγκύκλιον αὐτοῦ ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας ἀπεκηρύττοντο αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐν Χαλκιδόνι δ΄ οἰκουμενικῆς συνόδου (451), ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ **Μονοφυσιτισμοῦ** (βλ. λ.), ὁ Ἀκάκιος κατ' ἀρχὰς ἀμφεταλαντεύθη· μετ' ὀλίγον ὅμως, ἀντιληφθεὶς καὶ ὅτι ὁ Βασιλίσκος, κατὰ συμβουλὴν τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ἤθελε νὰ περιορίσῃ τὴν δύναμιν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, «γενναίως πρὸς τὸν τύραννον» ἀντεπαρατάχθη. Ὡς μαρτυρεῖ Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος ἐνέδυσεν «ἑαυτὸν καὶ τὸν (πατριαρχικὸν) θρόνον καὶ τὸ θυσιαστήριον μελανοῖς πέπλοις» καὶ ὑπεξήγειρε κατὰ τῶν βασιλικῶν βουλευμάτων «τὸν δῆμον καὶ τὸ μοναδικόν» (δηλ. τοὺς μοναχούς)· τῇ βοηθείᾳ δὲ τοῦ περιφήμου ἀσκητοῦ Συμεῶνος τοῦ Στυλίτου, ὅστις καταβὰς τοῦ στύλου «συνεκκλησίαζεν Ἀκακίῳ», κατώρθωσε νὰ φοβίσῃ τόσον τὸν Βασιλίσκον, ὥστε οὗτος ὑποχωρήσας ἀνεκάλεσε τὸ περιεχόμενον τῆς Ἐγκυκλίου του δι' ἀντεγκυκλίου (*«τὰ ἀντεγκύκλια»*), ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναθεματίζοντο ὁ **Νεστόριος** καὶ ὁ **Εὐτυχὴς** (βλ. λ.) καὶ πάντες οἱ τὰ αὐτὰ πρὸς αὐτοὺς φρονοῦντες.

Βραδύτερον, τῷ 482, ὁ Ἀκάκιος ἐνήργησεν ὅπως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀντὶ τοῦ ὀρθοδόξου Πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Ταβεννησιώτου, ὅστις ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου του, ἀναγνωρισθῇ ὡς Πατριάρχης ὁ μονοφυσίτης Πέτρος ὁ μογγός· εἰς συνεργασίαν τοῦ Πέτρου μετὰ τοῦ Ἀκακίου ἀπεδίδετο ἡ συγγραφὴ τοῦ πολυκρότου διατάγματος τοῦ ἐκδοθέντος τῷ 482 ὑπὸ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Βασιλίσκον αὐτοκράτορος Ζήνωνος· τὸ διάταγμα τοῦτο, ὅπερ ἐπεκλήθη «*ἑνωτικόν*», ἀνεγνώριζε μὲν τὴν πίστιν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων ἐν Νικαίᾳ, Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἐφέσῳ, ἐκάλει τὴν Θεομήτορα «*ἁγίαν Παρθένον καὶ Θεοτόκον Μαρίαν*» ἀναθεμάτιζε τὸν Νεστόριον καὶ τὸν Εὐτυχῆ καὶ τοὺς ὁμοφρονοῦντας αὐτοῖς, ἀπέφευγεν ὅμως νὰ ἀναφέρῃ τὰς σχετικὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Χαλκηδόνι δ΄ οἰκουμενικῆς συνόδου (451), καθ' ἧς κυρίως ἐξανίσταντο οἱ μονοφυσῖται, οἵτινες πλέον, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἠδύναντο νὰ ἐπικοινωνήσουν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ κράτους. Τότε ὅμως ὁ ἐκδιωχθεὶς ἐξ Ἀλεξανδρείας Πατριάρχης Ἰωάννης, καταφυγὼν πρὸς τὸν πάπαν Φήλικα, ἐπέδωκε λίβελλον κατὰ τοῦ Ἀκακίου, ὡς παραβάτου τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν. Ὁ Φῆλιξ ἔτεινε εὐήκοον οὖς εἰς τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Ἰωάννου καὶ ἔστειλε πρεσβείαν ἐκ δύο ἐπισκόπων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ζήνωνα, ζητῶν νὰ διατρανώσῃ σαφῶς τὴν πίστιν του πρὸς τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, νὰ ἀπελάσῃ τῆς Ἀλεξανδρείας τὸν Πατριάρχην Πέτρον καὶ νὰ πέμψῃ εἰς Ῥώμην, πρὸς ἀπολογίαν, τὸν Ἀκάκιον, διὰ τὴν μετὰ τοῦ μονοφυσίτου Πέτρου ἐπικοινωνίαν καὶ διότι ὑπεβοήθησε τὴν ἀνάμιξιν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς καθαρῶς ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἀκάκιος, ὀρθῶς μὴ ἀναγνωρίζων εἰς τὸν πάπαν τοιοῦτο δικαίωμα, ἐκώφευσεν εἰς τὴν πρόσκλησιν, ὁ Φῆλιξ διὰ ρωμαϊκῆς συνόδου κατεδίκασε καὶ καθῄρεσε τὸν Ἀκάκιον, ὅστις εἰς ἀπάντησιν «πρῶτος καὶ τὸ τοῦ πάπα μνημόσυνον

Digitized by Google

τῶν ἱερῶν περιεῖλε διπτύχων». Τοιουτοτρόπως ἐσημειώθη τὸ πρῶτον σχίσμα μεταξὺ Ῥώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, τῷ 484, ὅπερ διετηρήθη 35 ὁλόκληρα ἔτη, ἤτοι μέχρι τοῦ 519, ὅτε ὁ συνάρχων τοῦ τότε αὐτοκράτορος Ἰουστίνου Α΄ Ἰουστιανὸς ὁ μέγας ἔθεσε τέρμα εἰς αὐτό, ἀκυρωθέντος τοῦ ἑνωτικοῦ τοῦ Ζήνωνος καὶ ἐξαλειφθέντος τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀκακίου καὶ τῶν διαδόχων του ἐκ τῶν διπτύχων. Ὡς ὀρθῶς παρετηρήθη, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀμέτρητον ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ μονοφυσιτῶν προελθοῦσαν ὠφέλειαν ἐντὸς τῶν ὁρίων σύμπαντος τοῦ κράτους, δὲν ἐσήμαινε πολὺ ὅτι ὁ πάπας τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Φῆλιξ Γ΄ ἀπεχωρίσθη ἐπισήμως τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τῶν Λατίνων ἦσαν ἤδη χωρισμένοι οἱ ἐν Ἀνατολῇ πολιτικῶς τε καὶ ἠθικῶς, ὥστε ὁ ἐκκλησιαστικὸς χωρισμὸς ἦτο ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα (*Κρουμβάχερ-Σωτηριάδη* Ἱστορ. Βυζαντ. λογοτ. Γ΄, 269).

Ὁ Ἀκάκιος ἀπέθανε τῷ 489. Σῴζονται αὐτοῦ τρεῖς ἐπιστολαί, ἤτοι μία πρὸς Πέτρον τὸν γναφέα, Ἀντιοχείας Πατριάρχην (Mansi Coll. conc. 7, 1121 κ. ἑ.), μία πρὸς τὸν πάπαν Σιμπλίκιον (Migne P. L. 58, 46 κ. ἑ.) καὶ μία πρὸς Πέτρον τὸν μογγὸν (ἐν Ἐκκλ. ἱστορ. Ζαχαρία ῥήτορος). Ἡ ἐν κοπτικῇ καὶ ἀρμενικῇ γλώσσῃ φερομένη ἀλληλογραφία περὶ τοῦ ἑνωτικοῦ μεταξὺ Ἀκακίου καὶ Πέτρου τοῦ μογγοῦ, ἥτις ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Amélineau κοπτιστὶ καὶ γαλλιστὶ (Monuments pour servir à l'histoire de l'Égypte chrétienne aux 4 et 5 siècles, Paris 1888) δὲν εἶναι γνησία.

[Περὶ Ἀκακίου Κωνσταντινουπόλεως ἴδε: *Νικηφόρου Καλλίστου* Ἐκκλησ. ἱστορία 16, 2 και 8-17, ἐν Migne Ἑ. Π. 147, 120 κ. ἑ. — *Mansi* Coll. conc. 7, 977 κ. ἑ. — Πρβλ. *Κρουμβάχερ-Σωτηριάδη* Ἱστορία βυζ. λογοτεχνίας Γ΄, 268 κ. ἑ.—*Ζ. Μαθᾶ* Κατάλογος Πατριαρχῶν σ. 36.— *Μ. Γεδεὼν* Πατρ. πίνακες σ. 19—8204. — E. Marin ἄρθρ. ἐν Dict. de théol. cath. 1, 288-290].

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—Ἀκάκιος (*μάρτυρες* καὶ *ὅσιοι*). Ἐκτὸς τοῦ Ἀκακίου Μελιτηνῆς (βλ. λ.), τοῦ ὁποίου ἡ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην τὴν 31ην Μαρτίου, ἐτίμησεν ἐπίσης τὴν μνήμην καὶ τῶν ἑξῆς Ἀκακίων:

1) Τὴν 4ην Μαρτίου ἐπιτελεῖται ἡ μνήμη τοῦ ***δημίου Ἀκακίου*** καὶ τῶν συναδέλφων του ***Κοδράτου*** καὶ ***Στρατονίκου***· οὗτοι συμπονέσαντες τοὺς Χριστιανοὺς ἀδελφοὺς Παῦλον καὶ Ἰουλιανήν, τοὺς ὁποίους διαταχθέντες ὑπέβαλαν εἰς δεινὰ βασανιστήρια, ἐπίστευσαν τέλος εἰς Χριστὸν οἱ ἴδιοι καὶ ἠρνήθησαν τὴν συνέχισιν τῶν βασανιστηρίων, διὸ κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Αὐρηλιανοῦ, τῷ 272, ἀπεκεφαλίσθησαν:

«τρεῖς ἐκχέοντες αἷμα πολλῶν ὡς ὕδωρ,
σφῶν αἷμα, Χριστέ, σοὶ χέουσιν ἐκ ξίφους».

2) Τὴν 7ην Μαΐου ἐπιτελεῖται ἡ μνήμη τοῦ ***Καππαδόκου Ἀκακίου***, ὅστις, στρατιώτης ὢν καὶ διακηρύξας πρὸ τοῦ ταξιάρχου Φήρμου «ἐγὼ Χριστιανὸς ἐγεννήθην καὶ εἰμὶ καὶ ἔσομαι, τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦτο παρακελευομένου καὶ θέλοντος», μετὰ πολλὰ μαρτύρια, ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν ξίφει, ἐπὶ Μαξιμιανοῦ περὶ τὸ 290. (Πρβ. μαρτύριόν του ὑπὸ *Συμεῶνος τοῦ μεταφραστοῦ* ἐν Migne Ε. Π. 115, 217-240.)

3) Τὴν 26ην Νοεμβρίου ἑορτάζεται ἡ μνήμη ***Ἀκακίου*** τινός, μονάζοντος ἐν Ἀσίᾳ, ὅστις διεκρίθη ὡς ***ἀσκητής***, καθ' ἃ διηγεῖται περὶ αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ τῆς Κλίμακος (περὶ ὑπακοῆς δ΄ λόγος ἐν Migne Ἑ. Π. 88, 720 1).

Ἐπίσης τελεῖται ἡ μνήμη ἄλλων *ἁγίων Ἀκακίων* τὴν 24ην Ὀκτωβρίου, τὴν 19ην Μαΐου καὶ τὴν 28ην Ἰουλίου.

4) Τέλος ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ τὴν μνήμην δύο μεταγενεστέρων φερόντων τὸ ὄνομα Ἀκάκιος· ὁ εἷς τούτων, ***Ἀκάκιος ὁ νέος***, ἀσκήσας ἐν τῇ κατὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος σκήτει τοῦ Καυσοκαλυβίτου, ἀπέθανεν ἐν εἰρήνῃ τῷ 1730· ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 12ην Ἀπριλίου· ὁ δ' ἄλλος, καταγόμενος ἀπὸ Νιβόρι τῆς Θεσσαλονίκης, εἰργάζετο παρά τινι ὑποδηματοποιῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅστις τὸν κακοεμεταχειρίζετο εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸν ἠνάγκασε νὰ ζητήσῃ τὴν σωτηρίαν του δραπετεύων. Ἐνῷ περιεπλανᾶτο κλαίων ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρελήφθη ὑπὸ δύο Τούρκων, οἱ ὁποῖοι τὸν ἔπεισαν τέλος νὰ ἐξισλαμισθῇ. Μετὰ ἐννέα ἔτη ὅμως μετανοήσας, διαφυγὼν τοὺς Τούρκους, κατέφυγε πρὸς τοὺς γονεῖς του εἰς Μακεδονίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἅγιον Ὄρος· βραδύτερον ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν, δημοσίᾳ ὡμολόγησε τὴν χριστιανικὴν πίστιν, διὸ μετὰ πολλὰς βασάνους ἀπεκεφαλίσθη τῷ 1815, τὴν 1ην Μαΐου, ὅτε ἑορτάζεται ἡ μνήμη του.

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—Ἀκάκιος *Μελιτηνῆς*. 1) Ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ ὡς ἅγιον τὸν Ἀκάκιον ἐπίσκοπον Μελιτηνῆς, ἥτις ἦτο χώρα τῆς ἀρχαίας Καππαδοκίας, γενομένη ὕστερον ἐπαρχία τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας. Συλληφθεὶς οὗτος κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμόν, κατὰ τὸ 250, ὡδηγήθη πρὸ τοῦ ἐπάρχου Καππαδοκίας Μαρκιανοῦ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἀνακριθεὶς ἀπέφευγε πᾶσαν κατηγορηματικὴν ὁμολογίαν πίστεως εἰς τὸν Χριστὸν χωρὶς νὰ τὸν ἀρνῆται. Ἀφοῦ ὑπέμεινε πολλὰ βασανιστήρια, τέλος ἠλευθερώθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Δεκίου, ὅστις ἔλαβε παρὰ τοῦ ἐπάρχου ἔκθεσιν περὶ τῆς ἀνακρίσεως αὐτοῦ. Κατὰ τὸ συναξάριον ἔφερεν εἰς τὸ σῶμά του τὰ στίγματα καὶ τὰς πληγὰς τοῦ Σωτῆρος. Εἰς τὰ «Acta disputationis S. Acacii», ἅτινα εἶναι μετάφρασις ἐξ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου, (ἴδε Acta S. S. Martyrum 3 Venetia 1736, σ. 903—5), δὲν ἀναφέρεται ὁ Ἀκάκιος ὡς ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς, ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἀναφέρεται ὡς τοιοῦτος εἰς μεταγενέστερον καὶ βραχύτερον ἑλληνικὸν μαρτυρολόγιον. Φαίνεται ὅτι τὸ μαρτυρολόγιον τοῦ Ἁγίου Ἀκακίου διεμορφώθη βραδύτερον εἰς τοιοῦτο, ἐνῷ ἀρχικῶς ἦτο ὁδηγία, οὕτως εἰπεῖν, πρὸς τοὺς συλλαμβανομένους Χριστιανοὺς πῶς νὰ ἀποφεύγουν ἐνοχοποιητικὰς ἀπαντήσεις, χωρὶς νὰ ἀρνῶνται τὸν Χριστόν (ἴδε J. Weber de actis S. Acacii; Bornensis-Lipsia 1913, καὶ O. Bardenhewer Gesch. d. alt. Lit. 2,687—8). Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 31 Μαρτίου, ἡ δ' εὕρεσις τοῦ λειψάνου του τὴν 15 Σεπτεμβρίου.

2) Ἀξιομνημόνευτος εἶναι καὶ ἕτερος ***ἀρχιεπίσκοπος Μελιτηνῆς*** ὀνόματι ***Ἀκάκιος***, ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Παραστὰς ἐν τῇ γ΄ οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἐν Ἐφέσῳ (431) ὑπεστήριξε θερμῶς τὴν ὀρθόδοξον ἄποψιν περὶ τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων καὶ τῆς Παρθένου Μαρίας ὡς Θεοτόκου, ἐναντίον τοῦ Νεστορίου, καὶ εἰργάσθη μετὰ ζήλου πρὸς ἐπιβολὴν τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς. Εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου διεσώθη βραχεῖα ὁμιλία τοῦ Ἀκακίου κατ' αὐτήν, ἐν ᾗ ὅλως ὀρθοδόξως ὑποστηρίζει τὴν περὶ δύο φύσεων ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν (Migne 77, 1467-1472). Διεσώθη, ἐν λατινικῇ μεταφράσει, καὶ ἐπιστολή του πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Κύριλλον, γραφεῖσα τῷ 433 (Migne 84, 693), ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπαινεῖ τοῦτον διὰ τοὺς κατὰ τοῦ νεστοριανισμοῦ ἀγῶνάς του· συγχρόνως ὅμως ἐν αὐτῇ κατακρίνων τοὺς ὁμολογοῦντας δύο φύσεις καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν καὶ ἀποδεχομένους ὅτι ἡ μία φύσις ἔπαθε καὶ ἡ ἄλλη ἔμεινεν ἀπαθής, καὶ θεωρῶν τούτους ὡς δεχομένους δύο υἱούς, κατήντα πως εἰς μονοφυσιτικὰς ἀντιλήψεις. Ἐν ἀρμενικῇ μόνον μεταφράσει ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1901 δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀκακίου, ὧν μία πρὸς τὸν Πατριάρχην τῶν Ἀρμενίων Ἰσαὰκ καὶ μία πρὸς Ἀρμενίους· αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, γραφεῖσαι κατὰ τὸ 436, διδάσκουν κατὰ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Νεστορίου καὶ τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας. Ὁ Ἀκάκιος ἔγραψε καὶ ἄλλας ἐπιστολάς, αἵτινες ἀπωλέσθησαν. Σῴζονται 4 ἐπιστολαὶ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας πρὸς αὐτὸν (Migne 77, 181, 201 καὶ 337). Ἀπέθανε περὶ τὸ 445. Εἴς τινα ἑλληνικὰ μηνολόγια ἡ μνήμη του ὡς θαυματουργοῦ ἑορτάζεται τὴν 17ην Ἀπριλίου.

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—Ἀκάκιος *μοναχός*. Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Λαύρας, ἀκμάσας κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα. Ἀναφέρεται μεταξὺ ἐκείνων τῶν μοναχῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς συνέστησεν εἰς τὸν ἀπόστολον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας Γρηγόριον Δικαῖον ἵνα, διερχόμενος ἐξ Ἁγίας Λαύρας, κατηχήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ Ἀγῶνος.

Γ. Δ. Κ.

—Ἀκάκιος καὶ ***Παῦλος***. Πρεσβύτεροι καὶ ἡγούμενοι μοναστηρίων, ὁ μὲν παρὰ τὴν Καρχηδόνα, ὁ δὲ παρὰ τὴν Βέροιαν τῆς Κοίλης Συρίας. Τούτων σῴζεται ἐπιστολὴ πρὸς τὸν **Ἐπιφάνιον Κύπρου** (βλ. λ.), ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸν παροτρύνουν νὰ γράψῃ κατὰ αἱρέσεων (ἴδε κείμενον ἐπιστολῆς ἐν *Migne* Ἑ. Π. 41, 156-7). Ὁ Ἐπιφάνιος ἐν τῷ Παναρίῳ του, ὡς λέγεται συνήθως τὸ κατὰ 80 αἱρέσεων σύγγραμμά του, ὅπερ ἔγραψε κατὰ τὰ ἔτη 374—377, ὁμολογεῖ ὅτι ἔγραψε τοῦτο, προτραπεὶς ὑπὸ Ἀκακίου καὶ Παύλου, τοὺς ὁποίους ἀποκαλεῖ *τιμιωτάτους ἀδελφοὺς* καὶ *φιλοκαλωτάτους συμπρεσβυτέρους* (ἔ. ἀ. σ. 176).

Δ. Σ. Μ.

—Ἀκάκιος, *Σάμιος*. Διδάσκαλος, καταγόμενος ἀπὸ τοῦ Καρλοβασίου τῆς Σάμου, ἀκμάσας κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα. Ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῆς Σάμου πρὸς διέγερσιν τοῦ φρονήματος τοῦ λαοῦ, ἀναφέρεται δὲ ὅτι ἐγένετο κομιστὴς σαμιακῆς προσφορᾶς εἰς ἀνταλλαγὴν βοηθείας. Οὕτω, τὸ δεύτερον τοῦ Ἀγῶνος ἔτος, ὅταν ἔγινεν ἡ εἰς Χίον ἀπελευθερωτικὴ στρατεία τῶν Σαμίων, ἐπειδὴ ἐκρίθη ἀπρόσφορος, ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἀπεδοκιμάσθη. Οἱ Χῖοι, δεινὰ προβλέποντες, ἤρχισαν νὰ προσκυνοῦν. Φοβούμενοι δὲ ὅτι ἤθελον ἄρει ὅλον τὸ βάρος τῆς ἀσυνέτου ἀποπείρας, οἱ Σάμιοι ἐζήτησαν νὰ ἐξευμενίσουν τοὺς προκρίτους τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀνέμεναν ναυτικὰς ἐνισχύσεις. Ἔγραψαν λοιπὸν εἰς αὐτούς, τὴν 8 Ἀπριλίου 1822: «...Παρακαλοῦμεν ἐπίσης νὰ μᾶς συγχωρήσετε εἰς αὐτὸ τὸ κίνημα, διότι ἔγινε παρὰ τὴν γνώμην σας, ἂν καὶ προσετάχθημεν ὑπὸ τοῦ Πρίγκηπος Δημητρίου Ὑψηλάντη. Γνωρίζομεν τὸ σφάλμα μας καὶ διὰ τοῦτο ζητοῦμεν συγγνώμην. Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ ἔρχεται ἀτεύκτως ἐδῶ ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος, καὶ ἡμεῖς ἔχομεν ἀδυναμίαν διὰ τὴν ἔλλειψιν ἁρμάτων, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἰδικήν σας ἔλλειψιν, παρακαλοῦμεν νὰ φθάσετε τὸ γρηγορώτερον, ὅσον τάχιστα...»

Ἔστειλαν λοιπὸν τὸν μὲν «σοφολογιώτατον διδάσκαλον Κύριον Ἀκάκιον εἰς τὸ Καρλόβασι, ἄλλους δὲ ἀλλοῦ, νὰ συνάξουν ὅσα ἦτο δυνατὸν διὰ νὰ τὰ στείλουν εἰς τὴν Ὕδραν καὶ τὰς Σπέτσας «σαμιακὴν προσφοράν», ὥστε καὶ αὐτοί, εἰς ἀνταπόδοσιν, νὰ τύχουν τῆς προσδοκωμένης βοηθείας. Ὁ Ἀκάκιος, φαίνεται ὅτι ἐνήργησε μὲ πολλὴν ζέσιν, διότι ἀμέσως τὴν ἐπομένην, φορτίον οἴνου, προφανῶς ἕτοιμον δι' ἄλλην κατεύθυνσιν, ἀπεστάλη εἰς τὰς δύο νήσους. Ἐπιστολὴ τῆς 9 Ἀπριλίου βεβαιοῖ τὰ συγκινητικώτατα διὰ τὸν ἀφελῆ τρόπον καθ' ὃν διεξήγετο ἡ Ἐπανάστασις, καθ' ἅ: «πρὸ ὀλίγου, τὰ δύο τῆς πατρίδος χωρία, Καρλόβασι καὶ Μαραθόκαμπος, κινούμενα ἀπὸ πατριωτικὸν ἔνθερμον ζῆλον, καὶ διὰ τοῦτο μὴν ἀναμείναντα τὴν κοινὴν προσφοράν, προέπεμψαν τὸν σοφολογιώτατον διδάσκαλον Κ. Ἀκάκιον, μὲ ἕνα κάρικον κρασίου...». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἠγωνίζοντο, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς ἐπικείμενον τὸν κίνδυνον ἀπὸ τοῦ Στόλου.

Γ. Δ. Κ.

—Ἀκάκιος *Σελευκείας*· ἀρχιεπίσκοπος ἐν Βαβυλωνίᾳ ἀπὸ τοῦ 484 μέχρι τοῦ 496. Ὀπαδὸς τοῦ Νεστορίου, ἔγραψεν ὁμιλίαν κατὰ Μονοφυσιτῶν, 3 ὁμιλίας περὶ νηστείας, καὶ μετέφρασεν ἐκ τῆς περσικῆς εἰς τὴν συριακὴν πραγματείαν Ἐλισαίου τινὸς περὶ πίστεως. Ἐκ τούτων δὲν διεσώθη τι. Πρὸς αὐτὸν ἔγραψεν ὁ Βαρσουμᾶς Μητροπολίτης Νισίβεως (470—495), νεστοριανὸς ἐπίσης, ἓξ βραχείας ἐπιστολάς, συριστί, αἵτινες σῴζονται.

[Ἴδε: *Labourt* «Le christianisme dans l'empire perse» (Paris 1904) σ. 143 κ. ἑ. — *Assemani* «Bibliotheca orientalis» (Roma 1719—1728) 3. 1. 378 κ. ἑ. — *Bardenhewer* «Gesch. d. all. Literatur» (Freiburg i. B. 1913—1924) 4, 411].

Δ. Σ. Μ.

ἀκάκιωτος,—*η*,—*ο*· ὁ μὴ *κακιώσας*, ὀργισθείς, δυσφορήσας διά τι.

ἀκακοκάρδιστος,—*η*,—*ο*· ὁ μὴ αἰσθανθεὶς πικρίαν, μὴ δυσανασχετήσας διά τι.

ἀκακολόγητος,—*η*,—*ο*· ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον δὲν ἐκακολόγησαν, δὲν ὕβρισαν.

ἀκακοπάθητος,—*η*,—*ο*· ὁ μὴ κακοπαθήσας, ὁ μὴ ταλαιπωρηθείς.

ἀκακοπέραστος,—*η*,—*ο*· ὁ μὴ διάγων κακῶς, ὁ καλοπερνῶν.

ἀκακοποίητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ κακοποιηθεὶς ὑπό τινος.

ἄκακος,—*η*,—*ον*· ὁ μὴ κακός, ἀθῷος, ἁπλοῦς, ἀόργητος, συγγνωμονικός, ἀνεξίκακος ‖ ἐνεργ· ὁ μὴ ποιῶν κακόν τι, ἀβλαβής.—Ἐπίρρ. ***ἀκάκως***.

Ἄκακος *[Μυθολ.]* Εἷς τῶν πολλῶν (50 κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὅμως δὲν ἀναφέρεται καὶ ὁ Ἄκακος) υἱῶν τοῦ Λυκάονος τοῦ βασιλέως τῶν Ἀρκάδων καὶ υἱοῦ τοῦ Πελασγοῦ. Ἔκτισε τὴν πόλιν **Ἀκακήσιον** (βλ. λ.) καὶ ὑπῆρξεν ὁ τροφεὺς τοῦ θεοῦ Ἑρμοῦ, ὅτε οὗτος ἦτο παῖς (Παυσ. VII, 36,10).

Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἄκακος *Ἀντώνιος*. Ἀθηναῖος ἀγωνιστής, διακριθεὶς ἐπανειλημμένως εἰς τὸ σῶμα τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη. Μετέσχεν εἰς πολλὰς μάχας. Ὑπῆρξεν εἷς ἀπὸ τοὺς συνοδεύσαντας αὐτὸν εἰς τὴν ἔξοδόν του ἐκ τῆς πολιορκουμένης Ἀκροπόλεως, διὰ νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν ἐν Αἰγίνῃ κυβέρνησιν περὶ τῆς ἐν τῷ φρουρίῳ καταστάσεως. Ἐφονεύθη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1827 ἐν Πειραιεῖ, κατὰ τὴν σφαγὴν τῶν Γκέκηδων τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος.

Γ. Δ. Κ.

Ἀκακούμα· πόλις τῆς Ἀβησσυνίας· βλ. **Ἀξούμ**.

ἀκακούργητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ παθὼν κακόν τι, ἀδιάφθορος, ἀκακομεταχείριστος.—Ἐπιρρ. ***ἀκακουργήτως***.

ἀκάκωτος,—*η*,—*ον*· ὁ μὴ κακωθείς, ἀβλαβής.

ἀκαλαισθησία (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ ἀκαλαισθήτου, ἡ ἀνικανότης πρὸς διάκρισιν τοῦ καλοῦ, τοῦ ὡραίου· πβ. *ἀπειροκαλία*.

ἀκαλαίσθητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων αἴσθησιν τοῦ καλοῦ, τοῦ ὡραίου, ὁ ἀνίκανος νὰ διακρίνῃ τὸ ὡραῖον ‖ παθ. ὁ μὴ κατεσκευασμένος μετὰ καλαισθησίας, ὁ μὴ παρέχων ἐντύπωσιν κάλλους, ὡραιότητος, ἄσχημος· πβ. *ἀπειρόκαλος*.— Ἐπίρρ. ***ἀκαλαισθήτως***.

Β. Φ.

ἀκαλάμωτος,—*η*,—*ο*· ὁ ἄνευ καλάμων, ἰδίως ἐπὶ προχείρων οἰκοδομῶν· «περβόλι ἀκαλάμωτο», μὴ περιφραγμένον μὲ καλάμια.

Ἀκ-Ἀλὰν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Δυτικῆς Θράκης τοῦ ἄλλοτε βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως παρὰ τὸν παραπόταμον τοῦ Εὔρου Κιζὶλ-Δερέ. Οἱ κάτοικοί του σηροτρόφοι, βαφεῖς καὶ γεωργοί, διεκρίνοντο διὰ τὴν φιλομάθειαν καὶ φιλοξενίαν των. Καίτοι μικρὸν (250 περίπου οἰκογένειαι) ἐν τούτοις διετήρει ἑπτατάξιον ἀστικὴν σχολήν, τὴν καλυτέραν τῆς περιφερείας, εἰς ἣν ἐφοίτων καὶ μαθηταὶ τῶν πέριξ χωρίων. Διετήρει ἐπίσης καὶ μικρὰν βιβλιοθήκην.

Τῷ 1912 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, μετὰ

Digitized by Google

πολλὰς δὲ ἀμφισβητήσεις μεταξὺ Βουλγαρίας, Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος, περιῆλθεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἀπέχει ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν φυλακίων. Οἱ κάτοικοί του κατεσφάγησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων. Οἱ ἐπιζήσαντες εὑρίσκονται διεσπαρμένοι ὡς πρόσφυγες εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐλευθέραν Θράκην. Γ.Σ.Χ.

ἀκαλανάρχητα· Ἐπίρρ., χωρὶς καλανάρχημα, ὄχι καθ' ὑπαγόρευσιν.

Ἀκαλάνδρα ἢ *Ἀκάλανδρον*. Ποτάμιον τῆς Λευκανίας (ἐν τῇ Νοτίῳ Ἰταλίᾳ) ἐκβάλλον εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος κείμενον, κατὰ τὸν Πλίνιον, μεταξὺ τοῦ Μεταποντίου καὶ τῆς Ἡρακλείας. Ἐκ τούτου συμπεραίνεται ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ σημερινοῦ Σαραντρέλλα. Κατὰ τὸν Στράβωνα ὅμως (VI, 280), ὁ ὁποῖος ἀναφέρει τοῦτο νοτίως τῆς Ἡρακλείας, πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Θουρίων, καὶ ἴσως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι ὁ νῦν Καρντόνα. Ι. Σ.

ἀκαλάνθη ἢ ***ἀκαλανθὶς*** (ἡ) *[Ζωολ.]*. Ὄνομα τὸ ὁποῖον ἔδιδον ἄλλοτε οἱ ζῳολόγοι εἰς τὴν *ἀκανθίδα* (καρδερίναν). Δ. Ν. Π.

Ἀκαλανθὶς *[Μυθολ.]*. Μία τῶν ἐννέα θυγατέρων τοῦ βασιλέως τῆς Ἠμαθίας (χώρας μακεδονικῆς) Πιερίου. Μετεμορφώθη ὡς καὶ αἱ ἀδελφαί της εἰς κίσσας, **«τὰς λοιδορίας τῶν δασῶν»**, διότι εἶχον καυχηθῇ ὅτι εἶχον νικήσει εἰς τὸν ἀγῶνα ᾠδῆς τὰς ἐννέα Ἑλικωνιάδας Μούσας (Ovid. Met V. 662 **καὶ ἑξῆς**). Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκαλαφάτιστος, *—η, —ο*. Ὁ μὴ καλαφατισμένος, ὁ ἀπίσσωτος· ὁ μὴ δεκτικὸς καλαφατίσματος.

ἀκάλεστος, *—η, —ο*· ἀπρόσκλητος, ἄκλητος· || ὁ ἀπροσκλήτως προσελθὼν εἰς γάμον, ἢ εἰς συμπόσιον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς *καλεσμένους*. Παρ. ***φίλος ἀκάλεστος, καθάρειος διακονιάρης***, ὅτι οὐδόλως διαφέρει τοῦ ἐπαίτου ἐκεῖνος ὅστις ἀπρόσκλητος παρακάθηται εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ φίλου. Β. Φ.

Ἀκάλη, ἢ ***Ἀγκάλη***. Πόλις τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας. Κατὰ τὸν Πτολεμαῖον, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ταύτην (VI, 7.27), ἦτο μεσόγειος· ὁ Sprenger ὅμως (Géogr. Arab. 14 καὶ 208) θεωρεῖ ταύτην ὡς κειμένην κατὰ τὸν Αἰλανίτην κόλπον (τῆς **Ἀκάμπας, βλ. λ.**) καὶ δὴ εἰς τὸν νέον σταθμὸν τῶν καραβανίων Ἀλ-Χάκλ (Al-Haql). Ι. Σ.

Ἀκαλησσός. Πόλις τῆς Ἀνατολικῆς Λυκίας (Μ. Ἀσίας), ἄνωθεν τοῦ μέσου ροῦ τοῦ ποταμοῦ Λιμύρου, ἀποτελοῦσα ἄλλοτε μετὰ τῆς βορειοδυτικῶς αὐτῆς κειμένης Ἰδεδησσοῦ ἰδίαν πολιτικὴν ἑνότητα. Ὁ κάτοικος ἐκαλεῖτο ***Ἀκαλησσεύς***. Παρὰ ταύτην σήμερον εἶναι ἡ κώμη *Γιουρούκ*. [Περὶ τῶν ἐρειπίων ταύτης ἰδ. *Spraatt-Forbes Lycia* I. 168 καὶ II. 279 *Ritter Kleinasien* 11. 1170.] Ι. Σ.

ἀκαλίγωτος, *—η, —ο*, καὶ **ἀκαλίβωτος**· ἀπὸ τοῦ λατινικοῦ caliga = στρατιωτικὸν ὑπόδημα· ὁ μὴ καλιγωμένος, ἀπετάλωτος, ἐπὶ ἵππων, ἡμιόνων κλπ.

ἀκαλίς. Αἵρεσις θρησκευτικὴ μεταξὺ τῶν ἐν ταῖς βορείαις Ἰνδίαις διαμενόντων Σίκχ, διαφέρουσα τῶν ἄλλων σικχιανῶν ταγμάτων οὐσιωδῶς κατὰ τὴν στρατιωτικὴν αὐτῆς ὀργάνωσιν. Ἡ ἵδρυσίς της ἀνάγεται εἰς τὸν Γκοῦρον Γκόβινδ (1675—1708). ἡ δὲ ἔννοια τῆς ὀνομασίας *Ἀκαλὶς* εἶναι «ἀθάνατος». Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ τάγμα τοῦτο παραμένουσιν ἄγαμοι καὶ ἀπέχονται κρέατος καὶ οἰνοπνεύματος ἐν γένει, ποιοῦνται δ' ὅμως κατάχρησιν εἴδους χασίς. Ἐκ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν διεκρίθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ιθ' αἰῶνος ὁ Φούλα Σίγχ, πεσὼν ἔν τινι μάχῃ ἡρωϊκῶς παρὰ τὸ Τέρι τῷ 1823· ὁ ἐν Ναουσιάρᾳ τάφος του ἀποτελεῖ προσκύνημα τῶν θαυμαστῶν του. Σημειωτέον τέλος, ὅτι ἡ αἵρεσις αὕτη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ιθ' αἰῶνος τυγχάνει ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τῆς ἐν ταῖς Ἰνδίαις ἀγγλικῆς διοικήσεως. Π.Ι.Μ.

Ἀκαλκότ. Ἡγεμονία ἐν Ἰνδίαις ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Βομβάης. Ὁ ἡγεμὼν διαμένει ἐν Πούνα λαμβάνων ἐπιχορήγησιν. ἡ δὲ χώρα εὑρίσκεται ὑπὸ ἀγγλικὴν διοίκησιν.

ἀκάλλη (ἡ) *[Ζωολ.]*. Ἔντομα κολεόπτερα τοῦ γένους τῶν *ὀρσοδακνιδῶν* καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν *κρυπτορρυγχιδῶν*. Εἶναι ἔντομα μικρότατα, εὑρισκόμενα παρὰ τοὺς κορμοὺς τῶν δένδρων, ἐντὸς τῆς γῆς, μεταξὺ τῶν ριζῶν ποωδῶν φυτῶν καὶ τρεφόμενα ἀποκλειστικῶς ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν. Τὸ σῶμά των εἶναι κυρτόν, ἐπίμηκες ἢ ᾠοειδές, καὶ χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς παντελοῦς ἀπουσίας πτερύγων. Ἡ κεφαλή των ἐπιμηκύνεται καὶ σχηματίζει μακρὸν ῥύγχος εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται τὰ μασητικὰ ὄργανα. Αἱ στοματικαὶ κεραῖαι, αἱ ὁποῖαι διεισδύουσι κατὰ τὸ μέσον ῥύγχους σχηματίζουσιν ἑνιαίαν δέσμην μὲ ἑπτὰ ἀρθρώσεις. Ἡ κεφαλὴ ὀλίγον ἢ οὐδόλως διακρίνεται τοῦ σώματος. Οἱ πόδες των εἶναι ἰσχυροὶ καὶ φέρουσι κατὰ τὸ ἄκρον των ἁπτικὰς κεραίας. Ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη τῆς οἰκογενείας ταύτης, ἐξ ὧν περὶ τὰ εἴκοσι ζῶσιν ἐν Εὐρώπῃ.

Ἀκάλη ἡ κοινὴ (ἐν μεγενθύσει).

Ἐκ τῶν πολλῶν εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν ἀναφέρομεν τὴν ***ἀκάλην τὴν κοινήν***, ἥτις ἔχει ὑποκάστανον χρωματισμὸν μὲ ἐγκαρσίαν ὑπόλευκον λωρίδα εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἐλύτρων της. Δ. Ν. Π.

ἀκαλλὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ μὴ ὡραῖος, δυσειδής.

ἀκαλλιεργησία (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ ἀκαλλιεργήτου, ἔλλειψις τῆς προσηκούσης καλλιεργείας.

ἀκαλλιέργητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καλλιεργηθείς, ὁ μὴ τυχὼν τῆς προσηκούσης καλλιεργείας, ἐπὶ ἀγρῶν, κήπων, ἀμπελώνων κττ. || **μεταφ.** ἐπὶ παντὸς μὴ τυχόντος ἐπιστημονικῆς ἢ τεχνικῆς θεραπείας πρὸς βελτίωσιν τῶν ἀρχικῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων: **«ἀκαλλιέργητος ἰδιοφυΐα»**.

ἀκαλλιτέρευτος *—η, —ον*. Ὁ μὴ βαίνων πρὸς τὸ καλλίτερον: **«ἀκαλλιτέρευτος καιρός, ἀκαλλιτέρευτη ἀρρώστια»** (βλ. **ἀκαλυτέρευτος**).

ἀκαλλούργητος· δημ. τύπ. τοῦ **ἀκαλλιέργητος**.

ἀκαλλώπιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καλλωπισθείς, ἀστόλιστος· **«ἀκαλλώπιστος κόμη»**.

ἀκαλλώπιστος (ὁ) *[Ζωολ.]*. Κολεόπτερα ἔντομα τετραμεροῦς συμμετρίας τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχωτῶν*. Διακρίνονται διὰ τὴν ἰδιόρρυθμον κατασκευὴν τοῦ στόματος, ὅπερ φέρει ῥύγχος προβοσκιδοειδὲς καὶ μυζητικὰ στοματικὰ ὄργανα. Εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Σενεγάλης. Δ. Ν. Π.

ἀκαλμάριστος, *—η, —ο*· ὁ μὴ καλμαρισμένος, ὁ ἀκαταπραΰντος.

ἀκαλὸ (ὁ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία κόρακος τοῦ Μεξικοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Λινναῖος ὠνόμασε *Τάνταλον τὸν Μεξικανικόν*. Δ. Ν. Π.

ἀκαλογίνωτος, *—η, —ο*· ὁ μὴ καλογινωμένος, ὁ ἄωρος, ὁ ἀτελής· **«ἀκαλογίνωτα φροῦτα»**.

ἀκαλοκάμωτος, *—η, —ο*· ὁ μὴ καλοκαμωμένος, ὁ μὴ καλῶς γενόμενος· **«ροῦχο ἀκαλοκάμωτο»**.

ἀκαλοκάρδιστος, *—η, —ο*· ὁ μὴ καλοκαρδισμένος ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου δὲν ἐξεπληρώθη (καμμία) ἐπιθυμία.

ἀκαλόπιαστος, *—η, —ο*· ὁ μὴ καλοπιανόμενος, ὁ μὴ παίρνων ἀπὸ χάδια, ἄκαμπτος, δυσπρόσιτος.

ἀκαλοπλήρωτος, *—η, —ο*· ὁ μὴ κατ' ἀξίαν πληρωμένος· **«δύσκολη δουλειὰ κι' ἀκαλοπλήρωτη»**.

ἀκαλούπιαστος· ὁ μὴ τεθεὶς εἰς καλοῦπι· **«φέσι ἀκαλούπιαστο. ψάθα ἀκαλούπιαστη»**.

ἀκαλόψητος, *—η, —ο*· ὁ μὴ καλῶς ἑψημένος.

ἀκαλπονόθευτος· ὁ μὴ καλπονοθευθείς· **«ἀκαλπονόθευτη ἐκλογή»**, ἡ μὴ διὰ καλπονοθεύσεων διεξαχθεῖσα (ἢ κερδηθεῖσα) ἐκλογή.

Ἀκαλτζίκ. 1) Ἐπαρχία τοῦ ρωσικοῦ Κυβερνείου τῆς Τυφλίδος, ἄλλοτε δὲ τουρκικὸν πασαλίκιον τοῦ Καυκάσου, βρεχόμενον ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Κούρ. Ἐπὶ τῶν πεδιάδων τοῦ ποταμοῦ τούτου ἔχει ἀναπτυχθῇ πλουσιωτάτη κτηνοτροφία, καλλιεργεῖται δ' ἐπιτυχῶς καὶ ἡ ἄμπελος. Ἡ ἄνω πεδιὰς τοῦ Κοὺρ καὶ τοῦ Πόσχου ἐκαλεῖτο ἄλλοτε *Σέμο—Καρθλί* (ἐπάνω Καρθλί), κατοικεῖται δὲ παρὰ Γεωργιανῶν. Περὶ τὸ τέλος τοῦ πρώτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος ὁ Ἐρυβὰν τῆς Ἀρμενίας κατέκτησε τὸ διαμέρισμα τοῦτο τοῦ Καυκάσου, τὸ ὁποῖον ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῆς Γεωργίας κατόπιν μακροῦ καὶ αἱματηροτάτου πολέμου. Ἑνωθὲν αὖθις μετὰ τῆς Γεωργίας ἀπέβη, καὶ τῇ ἐπιδράσει τοῦ ἐξαπλωθέντος χριστιανισμοῦ, ἑστία ἀνωτέρου πολιτισμοῦ, ἐκυβερνᾶτο δὲ ὑπὸ διοικητῶν ὀνομαζομένων *Ἐταμπέγ*, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἀρχαιότερος ἦτο ὁ Σαρζῆς, ἀποθανὼν τῷ 1334.

Κατὰ τὸν μακρὸν μεταξὺ Τούρκων καὶ Περσῶν πόλεμον, περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος, ἡ χώρα αὕτη ἐγένετο τὸ θέατρον φρικωδεστάτων καταστροφῶν. Παρὰ δὲ τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τῶν Ἐταμπὲγ Κεχόρσωφ, Κουαρκουὰρ καὶ Μανουτσχάρ, οἱ Τοῦρκοι ἐγένοντο κύριοι αὐτῆς, ὁ δὲ Μανουτσχὰρ ἀνεγνωρίσθη ἡγεμών, ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ *πασᾶ Σααταμπάγο*. Κατὰ τὸ 1625 οἱ Τοῦρκοι θέλοντες νὰ καταστήσωσιν ἀσφαλεστέραν τὴν κατάκτησίν των ἐγκατέστησαν Ὀθωμανὸν ἡγεμόνα ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ἀμουρὰτ Δ', διῄρεσαν δὲ τὸ διαμέρισμα τοῦτο εἰς πέντε σαντζάκια, τὰ ὁποῖα περιῆλθον εἰς τὴν Ρωσίαν, συνεπείᾳ τῆς *Συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως* τῷ 1829. Τότε μέγα πλῆθος Ὀθωμανῶν μετηνάστευσεν καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας ἐμειώθη ἐπαισθητῶς.

2) Πρωτεύουσα τοῦ Ἀκαλτζὶκ εἶναι ἡ φερώνυμος πόλις, ἔχουσα ἰσχυρὸν φρούριον θεμελιωθὲν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Πόσχου, ὅστις καλεῖται καὶ Δάλκα. ἀριθμεῖ δὲ ὑπὲρ τὰς 25.000 ψυχῶν. Ἡ πόλις αὕτη ἡλώθη ὑπὸ τοῦ Ρώσου στρατάρχου πρίγκιπος Πάσκεβιτς τὴν 12)25 Αὐγούστου 1829 (**βλ. κατωτέρω**) καὶ κατείχετο ὑφ' ἑνὸς ρωσικοῦ τάγματος. Ὅτε οἱ πασάδες τοῦ Κὰρς καὶ τῆς Ἐρζεροὺμ ἔμαθον τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἀκαλτζίκ, ἐξεστράτευσαν κατ' αὐτοῦ, ἄγοντες εἴκοσι χιλιάδας στρατοῦ, ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἐναυάγησε πρὸ τῆς ἡρωϊκῆς ἀντιστάσεως τῆς ὀλιγαρίθμου φρουρᾶς τῆς πόλεως. Οἱ Ρῶσοι, μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῆς πόλεως, ἵδρυσαν νέαν μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Πόσχου, ἥτις ἀπῳκίσθη ὑπὸ Ἀρμενίων καὶ ὀλιγαρίθμων Ἑλλήνων ἐκ τοῦ Πόντου. Τὸ Ἀκαλτζίκ, ὅπερ ἦτο ἐπὶ τουρκοκρατίας μέγα κέντρον ἀγορᾶς δούλων, μετὰ τὴν ρωσικὴν κατάκτησιν ἀπώλεσε τὴν ἐμπορικὴν αὐτοῦ σημασίαν.

Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀριθμοῦνται ὀκτὼ ἐκκλησίαι, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀρμενικαί, καὶ μία συναγωγή. Τὰ πολυάριθμα τουρκικὰ τεμένη της μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια, ἐκτὸς τοῦ φέροντος τὸ ὄνομα *Ἀχμέτ*, ἐγειρομένου ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ ὅπερ ἱδρύθη κατ' ἀκριβῆ ἀντιγραφὴν τοῦ σχεδίου τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως· τοῦτο ἐδόθη ὑπὸ τῶν Ρώσων εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν. Εἰς τὸ τέμενος τοῦτο ὑπῆρχεν ἐξηρτημένον ὀθωμανικὸν ἐκπαιδευτήριον, τοῦ ὁποίου ἡ βιβλιοθήκη ἦτο ἐκ τῶν πλουσιωτέρων τῆς Ἀνατολῆς. Τὰ πολυτιμότερα τῶν χειρογράφων καὶ τῶν βιβλίων της, πολλὰ τῶν ὁποίων ἦσαν ἑλληνικά, μετεφέρθησαν εἰς Πετρούπολιν καὶ ἐπλούτισαν τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην τῆς πόλεως ταύτης.

Κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Σεβαστουπόλεως, τουρκικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Φερὶκ Ἀλῆ-πασᾶν εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν ταύτην καὶ ὠχυρώθησαν εἰς τὸ χωρίον Σούπλις, ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Ἀνδρόνικωφ διελθὼν τὸν Πόσχον ἐξεδίωξε τοὺς Τούρκους, φονεύσας πλείονας τῶν χιλίων ὁπλιτῶν, τῷ δὲ 1853, ὁ συνταγματάρχης Ζάμερμανν κατώρθωσε νὰ ἐκκαθαρίσῃ ὁλόκληρον τὴν περιοχὴν ἀπὸ τῶν Τούρκων. Θ. Β.

—Ἀκαλτζὶκ ***μάχη***. Τὸ Ἀκαλτζὶκ ὑπῆρξε τὸ θέατρον σφοδροτάτης ρωσοτουρκικῆς μάχης κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1829, καθ' ἣν ὁ γνώριμος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Τοῦρκος στρατηλάτης Κιοσὲ-Μεχμὲτ ὑπέστη ἀληθῆ πανωλεθρίαν ἀπὸ τὸν Ρῶσον στρατηγὸν Ι. Θεοδώροβιτς Πάσκεβιτς, τὸν ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης τιτλοφορηθέντα κόμητα τοῦ Ἐριβάν. Μετὰ τὴν κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος εἰσβολὴν τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Βλαχίαν, ὁ Πάσκεβιτς, μόλις περατώσας τὸν ρωσοπερσικὸν πόλεμον, διετάχθη νὰ φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν, διὰ τῆς ραγδαίας προελάσεως εἰς τὰς τουρκικὰς ἐπαρχίας τοῦ Καυκάσου. Ἀντικειμενικὸν σκοπὸν εἶχε πρὸ πάντων νὰ καταχτήσῃ δύο ὀχυρὰ φρούρια τὸ Ἄναπα καὶ τὸ Πότι, ὡς καὶ τὰς ἀξιολόγους πόλεις Ἀκαλτζὶκ καὶ Κάρς, ὥστε, κατὰ τὴν εἰρήνην, ν' ἀποδοθοῦν αἱ δύο πόλεις, νὰ κρατηθοῦν δέ, εἰς ἐγγύησιν τῆς εἰρήνης, τὰ δύο φρούρια. Πρὸς ἄμυναν τῆς περιφερείας ὁ Τοῦρκος διοικητὴς τοῦ Κάρς, Ἐμὶν-πασᾶς, ἐνισχύθη δι' ἐπιχωρίου ἐπιστρατεύσεως, εἰδοποιήθη ὅμως ὅτι σπεύδει εἰς βοήθειάν του, μετὰ μεγάλου στρατεύματος ὁ Κιοσὲ-Μεχμὲτ πασᾶς. Ὁ τελευταῖος ἤλπιζε νὰ φθάσῃ ἐγκαίρως, διότι, λόγῳ τῆς πορείας τῶν Ρώσων, ἐθεωρεῖτο ἀσφαλὲς ὅτι τὸ Ἀκαλτζὶκ πρῶτον θὰ προσεβάλλετο. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐκυριεύετο, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κρατηθῇ ἀπὸ τοὺς Ρώσους, μὴ κατέχοντας τὸ Κάρς. Ὁ Πάσκεβιτς ὅμως φοβούμενος ὅτι ἀκολουθῶν τὴν λογικὴν ὁδόν, θὰ ἐβράδυνε νὰ λάβῃ τὰς ἀναγκαίας ἐνισχύσεις τοῦ πυροβολικοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστήριξε τὰς ἐλπίδας του διὰ τὴν νίκην, λόγῳ τῆς μεγάλης ἀποστάσεως, ἔσπευσε νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον τοῦ Κάρς, ὅπερ καὶ παρεδόθη τὴν 23 Ἰουνίου 1829, μιᾶς ἐφόδου μόνον ἀρκεσάσης νὰ πέσῃ τὸ περίφημον αὐτὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον τῷ 1807 δὲν εἶχον κατορθώσει νὰ κυριεύσουν οἱ Ρῶσοι καὶ πρὸ τοῦ ὁποίου ἕνα αἰῶνα πρωτύτερα (1735) εἶχε συντριβῆ στρατιὰ ἐξ ἑκατὸν χιλιάδων Περσῶν τοῦ Ναδὶρ-Σάχ. Τὴν ἰδίαν ἐκείνην ἡμέραν ὁ Κιοσὲ-Μεχμὲτ ὅστις εὑρίσκετο ἐγγύτατα τῆς πόλεως μὲ ἀξιόλογον στράτευμα, μαθὼν τὴν ἅλωσιν τοῦ Κάρς ἔκρινε φρόνιμον νὰ μὴ ἐμπλακῇ εἰς ἀγῶνα πρὸς νικηφόρον στρατὸν καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸν δρόμον τοῦ Ἀκαλτζὶκ μέχρι τοῦ Ἀρντάγκχανέ. Πληροφορηθεὶς ὅμως ὅτι ὁ Πάσκεβιτς δὲν ὥδευε πρὸς τὸ Ἐρζερούμ, ἀπεσύρθη εἰς Σαγκανλούγκ. Ὁ Ρῶσος στρατηγὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν καταδιώξῃ, διότι τὸ στράτευμά του προσεβλήθη ἀπὸ τὸν λοιμόν, ὑφ' οὗ ἔπασχε τότε ἡ ἁλωθεῖσα πόλις. Πολλὰς ἡμέρας μάλιστα ἀπώλεσε καὶ πολλοὺς ἄνδρας· ἐπὶ πλέον δὲ ὅταν ἐκινήθη διὰ νὰ ὁδεύσῃ εἰς τὸ Ἀκαλτζίκ, τὸ στράτευμά του εἶχε χάσει τὸ ἠθικόν του. Ἕνεκα τούτου, φοβούμενος μήπως προσκρούσῃ εἰς τὸ ἀκμαῖον στράτευμα τοῦ Κιοσὲ-Μεχμέτ, δὲν ἠκολούθησε τὴν ὁμαλὴν ὁδὸν τοῦ Ἀρντάγκ-χανέ, ἀλλὰ ἐτράπη τὴν σχεδὸν ἀπρόσ-

Digitized by Google

βατον πορείαν διὰ τοῦ Ἀτσάλ-καλεσὶ (Χαλυβδοπύργου) διὰ τῆς ὁποίας ἄλλωστε ἤλπιζε νὰ ἑνωθῇ ταχύτερον πρὸς τὰς ἐκ Γρουσίας στελλομένας αὐτῷ ἐνισχύσεις. Τέλος, μετὰ κοπιωδεστάτην πορείαν δέκα πέντε ἡμερῶν, ὁ Πάσκεβιτς ἐνισχυθεὶς καὶ ἀπὸ τὸ ἀναμενόμενον στράτευμα ἔφθασε τὴν 4 Αὐγούστου ἔξωθι τοῦ Ἀκαλτζίκ. Ἐκεῖ, τὸ ὑπὸ τὸν Ἀχμὲτ-πασᾶν τουρκικὸν στράτευμα, ἀποτελούμενον ἀπὸ εἰκοσακισχιλίους ἄνδρας, εἶχεν ἤδη ἐνισχυθῆ ἀπὸ ἑτέρας εἴκοσι πέντε χιλιάδας ἄνδρας τοὺς ὁποίους ἔφεραν ὁ Κιοσὲ-Μεχμὲτ πασᾶς καὶ καὶ ὁ Μουσταφᾶ-πασᾶς. Ἡ θέσις λοιπὸν τοῦ Πάσκεβιτς διαθέτοντος μόλις ἐννέα χιλιάδας ἀνδρῶν ἦτο πολὺ δυσχερής, μολονότι, μετά τινας ἡμέρας, ἔλαβεν ἐνίσχυσιν χιλίων ὀκτακοσίων ἀνδρῶν. Ἤρχισε λοιπὸν τὰς ἐπιχειρήσεις του ἀπὸ τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Κοὺρ διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ ὑψώματος Ταουσὰν-Τεπέ, ὁπόθεν προσεβάλλετο εὐκολώτερον ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ φρουρίου, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἀμελήσει νὰ ὀχυρώσουν.

Τὸ Ἀκαλτζὶκ ἀπετελεῖτο κυρίως εἰπεῖν ἀπὸ φρούριον ἱδρυθὲν ἀπὸ ὀρδὰς ληστῶν τοῦ Καυκάσου, γύρω τοῦ ὁποίου σὺν τῷ χρόνῳ ἐγκατεστάθησαν Ἰουδαῖοι καὶ Ἀρμένιοι, Ἀρμενοκαθολικοὶ καὶ ἄλλοι περίοικοι, ὅλοι ἄνθρωποι τὰ πάντα εἰς τὸ κέρδος θύοντες. Πλὴν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων λοιπὸν καὶ ἡ πόλις παρουσίαζεν ἀξιόμαχον πληθυσμόν. Τούτου ἕνεκα, ὁ Πάσκεβιτς ἠναγκάσθη νὰ κατασκευάσῃ ἀμυντικὰ προπύργια γύρω τοῦ στρατοπέδου του, μὲ τὸν σκοπὸν ὅμως καὶ νὰ ἐξαπατήσῃ ἐκ τούτου τοὺς Τούρκους, ὅτι θὰ ἐπεχείρει τακτικὴν καὶ συνεπῶς μακροχρόνιον πολιορκίαν, ἐνῷ πράγματι παρεσκεύαζεν αἰφνιδιασμόν. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἐν συμβουλίῳ τῆς 9 Αὐγούστου νὰ κυριευθῇ ἐξ ἐφόδου ἐκεῖνο τῶν στρατοπέδων τοῦ Μουσταφᾶ ἢ τοῦ Κιοσὲ-Μεχμὲτ ὅπερ εὑρίσκετο ἐγγύτερον πρὸς τὴν πόλιν. Καὶ τὴν νύκτα τῆς 9 πρὸς τὴν 10 Αὐγούστου Τοῦρκος αἰχμάλωτος ὡδήγησε τοὺς Ρώσους διὰ μιᾶς ἀτραποῦ, διὰ τῆς ὁποίας ἐκυκλοῦτο τὸ φρούριον πρὸς βορρᾶν. Ἡ ρωσικὴ φάλαγξ ὅμως εὑρίσκετο εἰς ἀρκετὴν ἀπὸ τοῦ ὡρισμένου σημείου ἀπόστασιν ὅταν ἐχάραξεν ἡ αὐγή. Τότε οἱ Τοῦρκοι ἀντελήφθησαν ὅτι πλησιάζουν οἱ Ρῶσοι. Καὶ γενικὸς ὑπῆρξεν ὁ συναγερμός. Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας. Διότι ὁ Πάσκεβιτς διέθεσε διὰ τὸ παράτολμον τοῦτο ἐγχείρημα μόλις ἑξακισχιλίους ἄνδρας. Προσβληθεὶς ὅμως ἀπὸ πενταπλασίους ἐχθροὺς καὶ μὴ δυνάμενος νὰ πράξῃ διαφορετικά, ἐδέχθη τὴν μάχην. Τὸ ἔδαφος ἦτο κατάλληλον διὰ τὰς πεζικὰς δυνάμεις του. Ἐκόπτετο ἀπὸ χαράδρας βαθείας. Καὶ τὰς χαράδρας αὐτὰς ἐξεμεταλλεύθη ὡς φυσικὰ χαρακώματα. Ἐπὶ δέκα ὥρας ἠγωνίσθη ὑπὸ καύσωνα ἀφόρητον καὶ καυστικώτατον ἥλιον. Ἐπωφεληθεὶς τῆς κοπώσεως τῶν Τούρκων ἀνέπαυσε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν δυνάμεών του. Ὅταν δὲ τὸ ἀπόγευμα, ἡ σκιὰ τοῦ ὄρους καὶ λεπτὴ βροχὴ ἔφεραν ἀνακουφιστικὴν δρόσον, ὁ στρατηγὸς ἐγαλβάνισε τὰ διάφορα σώματα, ἅτινα εἶχαν καλῶς ἀναπαυθῆ καὶ ἀκμαῖα ἠγέρθησαν, σφοδρὰ δ' ἐγένετο ἡ ἐπίθεσις, ἐνῷ κατὰ τὰ συμπεφωνημένα εἰς ἄλλο μέρος ἔφερε δι' ἄλλης ἐπιθέσεως ἐγκαιρότατον ἀντιπερισπασμὸν ὁ στρατηγὸς Μουράβιεφ. Τεθεὶς μεταξὺ δύο πυρῶν ὁ Κιοσὲ-Μεχμὲτ ἠναγκάσθη νὰ συμπτυχθῇ καὶ ἐγκαταλείπων τὸν Μουσταφᾶ-πασᾶν, τοῦ ὁποίου πανικόβλητος ὁ στρατὸς ἐτράπη εἰς φυγὴν πρὸς τὸ Ἀντάργκ—χανέ, ἐζήτησε καταφύγιον ἐν αὐτῇ τῇ ὀχυρᾷ πόλει, παρὰ τῷ Ἀχμὲτ-πασᾶ.

Ἀπὸ τῆς ἑπομένης ἤρχισεν εἶδος τακτικῆς πολιορκίας, ὥστε πάλιν νὰ ἐξαπατηθοῦν οἱ Τοῦρκοι, καὶ τώρα νὰ ὑποστοῦν πληρεστέρας τὰς συνεπείας καλῶς παρεσκευασμένου αἰφνιδιασμοῦ. Ἡ αἰφνιδιαστικὴ ἔφοδος ἔγινε τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὁπότε ἐπανηγύριζε τὸ πεζικὸν σύνταγμα τοῦ Σιρβάν, ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Μποροντίν. Οὗτος ἐζήτησε τὴν τιμὴν νὰ εἰσβάλῃ πρῶτος, τὸ κατώρθωσεν, ἀλλὰ καὶ ἔπεσε μὲ τοὺς πλείστους τῶν ἀνδρῶν του. Λυσσώδης ὑπῆρξεν ἡ ἄμυνα. Καὶ αὐτοὶ οἱ Χριστιανοὶ καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες των διὰ νὰ μὴ παραδοθοῦν εἰς τοὺς Ρώσους ἠμύνοντο ἀπὸ τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν, ἀπὸ τὰ κωδωνοστάσια τῶν ναῶν, καὶ ἠγωνίζοντο νὰ συγκρατήσουν τοὺς Ρώσους. Οὗτοι, μεθυσθέντες ἀπὸ ρακὶ ὅπερ εὗρον ἅμα τῇ εἰσόδῳ των ἐν τῇ πόλει καὶ βλέποντες ὅτι θὰ ἐθυσιάζοντο πολλοί, κατόπιν τῆς ἐπιμόνου αὐτῆς ἀμύνης, ἤρχισαν νὰ ρίπτουν ἐμπρηστικὰς γρενάδας. Καὶ ἡ πυρκαϊὰ εἰς πλεῖστα σημεῖα τῆς πόλεως ἤρχισεν ἐκδηλουμένη. Ἐν τῷ μεταξύ, μέρος μὲν τοῦ στρατοῦ τοῦ Κιοσὲ-Μεχμέτ, ἐπωφελούμενον τῆς συγχύσεως, ἐπρόφθασε ν' ἀναχωρήσῃ καὶ ἡνώθη μὲ τὰ λείψανα τῆς στρατιᾶς τοῦ Μουσταφᾶ. Τὸ δὲ ὑπόλοιπον τουρκικὸν στράτευμα, κλεισμένον εἰς τὸ ἀκρόπατον φρούριον, ἐζήτησε πεντάωρον προθεσμίαν διὰ νὰ συζητήσῃ τοὺς ὅρους τῆς παραδόσεως. Ὁ Πάσκεβιτς ἐδήλωσεν ὅτι οὔτε στιγμὴν διαθέτει πρὸς συζήτησιν, ἐπιτρέπει ὅμως τὴν ἄμεσον ἀναχώρησιν, τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθη ἀνενόχλητον. Πράγματι, παυσάσης τῆς λεηλασίας, πρῶτοι οἱ Τουρχαλβανοὶ ἀκολουθοῦντες τὸν Κιοσὲ-Μεχμὲτ ἔδωσαν τὸ σύνθημα καὶ ἀθρόοι κατῆλθον τοῦ φρουρίου, ὡς ποίμνη δὲ βιαστικὴ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸ ἁλωθὲν αὔτως Ἀκαλτζὶκ τὸ ὑπόλοιπον τουρκικὸν στράτευμα. Μετὰ τὴν νίκην αὐτήν, μεγάλως ἐπιδράσασαν καὶ ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν τυχῶν διὰ τὴν ἐντύπωσιν ἣν παρήγαγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ ρωσικὴ ἐν Καυκάσῳ ἐκστρατεία μεγάλως διηυκολύνθη διὰ τὴν περαιτέρω διεξαγωγήν της.

Γ. Δ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

ἀκάλτσωτος,—*η*, —*ο*, καὶ **ἄκαλτσος**· ὁ χωρὶς κάλτσας· || ὁ γυμνόπους, ὁ ἡμίγυμνος: «**ἦλθε ἀπ' τὸ χωριό της ἀκάλτσωτη**».

ἀκάλυπτα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ἑρπετὰ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀφιοειδῶν*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει δηλητηριώδεις τινὰς θαλασσίους ὄφεις τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

ἀκαλύπτερα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Δίπτερα ἔντομα τῆς οἰκογενείας τῶν *μελοειδῶν*. Χαρακτηρίζονται ὑπὸ μικρᾶς κεφαλῆς, ἥτις γίνεται λίαν στενὴ πρὸς τὸ ὀπίσθιον μέρος καὶ ἐκ τῶν βραχειῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πτερύγων των, αἱ ὁποῖαι καὶ ἐλλείπουσιν εἴς τινα εἴδη. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει τὰ εἴδη: *Χλώρωψ*, *Δίοψις*, *Κοπροφάγα* καὶ *Πιόφιλα*. Δ. Ν. Π.

ἀκάλυπτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τὸ)· ὁ μὴ κεκαλυμμένος, ἀσκέπαστος || **μεταφ.** ἐπὶ τῶν γυμνῶν γαιῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς δενδροφυτευμένας καὶ τὰς δασώδεις ἐκτάσεις.

—*[Στρατιωτ.]* Ὁ μὴ προστατευόμενος ἐκ τῶν βολίδων τοῦ τυφεκίου ἢ τῆς βολιδοφόρου ὀβίδος δι' ἀμέσου προκαλύμματος (ὡς ἀσπιδίου, θώρακος, τοίχου κτλ.) ἀνεξαρτήτως τῆς τυχὸν δυναμένης νὰ συνυπάρχῃ γενικωτέρας προκαλύψεως. Περὶ τῆς βολῆς ἐναντίον *ἀκαλύπτου προσωπικοῦ* βλ. **βολή**.

ἀκαλύφαι ἢ **ἀκαλῆφαι** (αἱ) *[Ζῳολ.]*. Ζῷα θαλάσσια τῆς τάξεως τῶν *κοιλεντερωτῶν* τοῦ ἀθροίσματος *τῶν ὑδρομεδουσῶν* καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν *μεδουσῶν*. Ὁ σωματικὸς σχηματισμὸς τῶν ζῴων τούτων εἶναι ἀνομοιοειδής, τινὰ ἔχουσι σχῆμα δισκοειδές, ἄλλα κωδωνοειδές, ἕτερα σωληνοειδὲς κτλ. Ἡ σύστασις τοῦ σώματός των εἶναι πηκτοματώδης καὶ ὁ χρωματισμός των συνήθως ὑποκύανος. Οἱ ἀνατομικοὶ χαρακτῆρές των εἶναι ἁπλούστατοι· ἡ θρεπτική των συσκευὴ εἶναι ὑποτυπώδης καὶ πάντα σχεδὸν χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς παρουσίας, κατὰ τὴν γαστρικὴν κοιλότητα, ἰδιορρύθμων τινῶν νηματίων, τὰ ὁποῖα καλοῦνται *γαστρικαὶ ἶνες*. Ἐκ τοῦ στομάχου των ἄρχονται τὰ *ὑδραγωγὰ ἀγγεῖα*, τὰ ὁποῖα ἐκβάλλουσιν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ σώματος καὶ χρησιμεύουσι διὰ τὴν πέψιν τῶν τροφῶν, τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς ἀναπνοῆς.

Αὐρηλία ἡ χρυσίζουσα.

[Α=Σκυφόστομα τῶν κοτυληδόνων. Β=Σχηματισμὸς τῶν κοτυληδόνων. Γ=Ἀνάπτυξις τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀρθρώσεων. Δ=Στρόβιλος μὲ πέντε ἀρθρώσεις].

Τὸ νευρικὸν σύστημα φαίνεται ὅτι ἐλλείπει ἐντελῶς ἀπὸ τὰ ζῷα ταῦτα. Τὸ δισκοειδὲς ἢ ὀμβρελλοειδὲς σῶμά των περικλείει πλῆθος ἐλαστικῶν ἰνῶν, αἱ ὁποῖαι αὐξάνουν κατ' ὄγκον τὰ ζῷα· Τὸ ἀνάστημά των ποικίλλει ἀναλόγως τῶν εἰδῶν. Οὕτω ἡ **αὐρηλία** δὲν ὑπερβαίνει εἰς μῆκος τὰ 0.10 ἐκ. τοῦ μέτρου, τὸ ***ριζόστομον*** τοῦ Κυβιέρου φθάνει τὰ 0.60 μ., τῆς δὲ ***πολικῆς ἀκαλύφης*** τὸ κωδωνοειδὲς σῶμα ὑπερβαίνει εἰς διάμετρον τὰ 2.50 μέτρα καὶ εἰς μῆκος (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν πλοκάμων της) τὰ 30 μέτρα. Τὰ ἄκρα τοῦ κώδωνος ἢ τοῦ δίσκου, ἐξ οὗ ἀποτελεῖται τὸ σῶμά των διαιροῦνται διὰ χαρακτηριστικῶν ἐντομῶν εἰς ὀκτώ, συνήθως κρασπεδοειδεῖς λοβούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκονται λεπτοφυεῖς πλόκαμοι, ἐν οἷς τὰ αἰσθητήρια ὄργανα (ἀκοῆς, ὁράσεως). Τὸ στόμα ἢ τὰ στόματα εὑρίσκονται ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἐπὶ τοῦ πρανοῦς μέρους τοῦ ζῴου καὶ περιβάλλονται ὑπὸ μικρῶν πλοκάμων, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν πλοκάμων. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ζῴων τούτων γίνεται ἢ δι' ᾠῶν ἢ δι' ἀποβλαστήσεως, ὁπότε τὸ νέον ζῷον ἐκβλαστάνει ἐκ τοῦ παλαιοῦ.

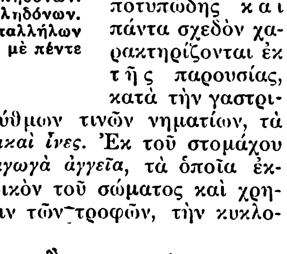
Τομὴ αὐρηλίας.

[o=στόμα. t=κρασπεδοειδεῖς λοβοί. b=στοματικοὶ βραχίονες. c=χόνδροι τοῦ σώματος. k=κυκλοφορικὸς ἀγωγός. f=ἐγχελυοειδεῖς ὀχετοί.]

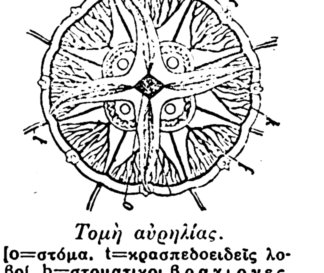

Ἐγκάρσιος τομὴ ριζοστόμου.

[o=κώδων. o=τὸ κάτωθεν μέρος τοῦ κώδωνος. b=βραχίονες. e=ὠμικὸν τμῆμα. c.m=χόνδροι τοῦ σώματος. l.o=ὀφθαλμικὸς λοβός. c.g=γαστρικὴ κοιλότης. f=νημάτια. s.o=ἀκτιν. ὀχετοί].

Σπανιώτερον τὰ ζῷα ταῦτα πολλαπλασιάζονται διὰ μερισμοῦ, ὁπότε τὸ σῶμά των διαιρεῖται εἰς δύο ὅμοια πρὸς ἄλληλα ἡμίση.

Αἱ ἀκαλύφαι διαιροῦνται εἰς *κυβομεδούσας*, *σταυρομεδούσας* καὶ *δισκομεδούσας*, αἵτινες περιλαμβάνουσι τὰς *φωτομεδούσας*, τὰς *αὐρηλίας* καὶ τὰ *ριζόστομα*. Δ. Ν. Π.

ἀκαλύφη (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Ζῷον θαλάσσιον τῆς οἰκογενείας τῶν *μεδουσῶν*, τῆς ὑποδιαιρέσεως τῶν *δισκομεδουσῶν*, τῶν ὁποίων καὶ ἔχει τὰ γενικὰ χαρακτηριστικά. Εὑρίσκεται εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας, εἶναι δὲ κοινοτάτη καὶ εἰς τὰς ἑλληνικάς, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *τρέμουλα*. Τὸ μέγεθός της δὲν ὑπερβαίνει τὸ μέγεθος συνήθους πινακίου. Τὰ ζῷα ταῦτα πλέουσι κατ' ἀγέλας. Τοποθετούμενα ἐπὶ τῆς παλάμης τῆς χειρὸς ἢ ἕτερα μέρη τοῦ σώματος τὰ ὁποῖα ἔχουσι λεπτὸν δέρμα, προκαλοῦσι κνισμόν, ὅστις προέρχεται ἐκ τῶν *ἀκαλυφοειδῶν ὀργάνων*, τὰ ὁποῖα φέρει τὸ ζῷον καὶ ἅτινα ἐκβάλλουσιν ἐρεθιστικὸν χυμόν. Δ. Ν. Π.

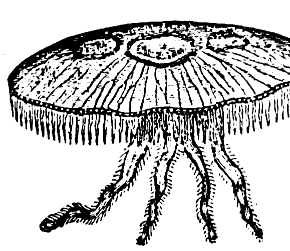
Ἀκαλύφη ἡ κοινὴ (ἢ ὠτόεσσα).

ἀκαλύφη ἢ ***ἀκαλήφη*** (Acalypha L.) *[Βοτ.]*. Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐφορβιδῶν*. Φυτὰ ποώδη ἢ θαμνώδη, ὁμοιάζοντα μὲ τὰς *κνίδας* (τσουκνίδας). Τούτων ὑπάρχουσι περὶ τὰ 215 εἴδη, κοινὰ εἰς τὰς θερμὰς χώρας, εἰς ἀμφότερα τὰ ἡμισφαίρια.

Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἰδῶν εἶναι ἡ ***Ἀκαλύφη ἡ μακρόφυλλος*** (A. macrophylla) καὶ ***Ἀκαλύφη ἡ μωσαϊκὴ*** (A. musaica), ἀμφότερα ἰθαγενῆ τῆς Πολυνησίας. Ἡ ἀκαλύφη τῶν ἀρχαίων ἀνάγεται εἰς τὰς κνίδας. Ὁ Διοσκορίδης μνημονεύει δύο εἴδη χρήσιμα ἐν τῇ ἰατρικῇ καὶ ἡ μὲν «**ἀγριωτέρα, τραχυτέρα καὶ πλατυτέρα καὶ μελαντέρα τοῖς φύλλοις**» εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ κοινὴ τσουκνίδα, *κνίδη ἡ καταποτιοφόρος* ἢ *σφαιριοφόρος* (Urtica pilulifera L.), ἡ δὲ «**ἑτέρα λεπτόσπερμος**» ὡς φαίνεται εἶναι ἡ *κνίδη ἡ καυστικὴ* (Urtica urens L.). Σ. Μ.

— [**ΦΑΡΜ.**] Πλεῖστα εἴδη τῶν ἀκαλυφῶν χρησιμοποιοῦνται ὡς φάρμακα, ὡς *ἀκαλύφη ἡ ἰνδικὴ* (Acalypha indica L.) εἰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ ἄλλα. Ι.Δ.

ἀκαλωσύνευτος, — *η*, — *ο*· ἰδιωματ. αὐτὸς ποῦ δὲν κάμνει καλωσύνες, καλὰ ἔργα, ὁ ἀρνούμενος πᾶσαν πρὸς ἄλλους ἐπικουρίαν ἢ ὑπηρεσίαν.

Ἀκαμάγκα-Σικί. Πόλις τῆς Ἰαπωνίας ἐπὶ τῆς νήσου Χόντο. Κάτοικοι 35.000. Ἐνταῦθα συνήφθη τὴν 17ην Ἀπριλίου 1895 ἡ συνθήκη δι' ἧς ἐτίθετο τέρμα εἰς τὸν σινοϊαπωνικὸν πόλεμον.

ἀκαμακοῦ *[Ζωολ.]* Εἶδος ἐντόμων ἰθαγενῶν τῆς Σενεγάλης, τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ τῆς Μαδαγασκάρης. Δ.Ν.Π.

ἀκαμάκωτος, — *η*,—*ον*· ὁ μὴ καμακωμένος, κτυπημένος μὲ τὸ καμάκι: «**ψάρι ἀκαμάκωτο**».

Ἀκαμάντιον. Πόλις τῆς ἀρχαίας Μ. Φρυγίας. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ πόλις αὕτη εἶχε κτισθῆ ὑπὸ τοῦ ἥρωος **Ἀκάμαντος** (βλ. λ.)

Ἀκαμαντίς. Μία τῶν δέκα ἀπὸ Κλεισθένους φυλῶν ἐν Ἀθήναις. Τὸ ὄνομα εἶχε λάβει ἀπὸ τοῦ μυθικοῦ ἥρωος **Ἀκάμαντος** (βλ. λ.), τοῦ υἱοῦ τοῦ Θησέως. Εἰς τὴν φυλὴν ταύτην ἀνῆκεν ἡ τριττὺς Κεραμέων (CIA. I,500), ἥτις κατῴκει, ὡς εἶναι γνωστόν, τὸ ἀξιολογώτατον τῶν προαστείων τοῦ ἄστεως (Ἀθηνῶν) καὶ ἦτο ἡ ἑστία τῶν φιλελευθέρων πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀρχῶν. Εἰς τὴν φυλὴν ταύτην ἀνῆκον οἱ ἑξῆς δῆμοι: Εἰρεσίδαι, Ἕρμος ἢ Ἑρμοί, Ἡφαιστιάδαι, Θορικός, Ἔξω Κεραμεικός, Κεφαλή, Κίκυννα, Κυρτιάδαι, Πόρος, Πρόσπαλτα, Σφηττὸς καὶ Χολαργός. Ἐκ τοῦ τελευταίου κατήγετο ὁ Περικλῆς.

Ἡ Ἀκαμαντὶς φυλὴ ἐπρυτάνευε κατὰ τὸ 423 π.Χ. (**Θουκ. Δ'. 118**), ὅτε ἔγινεν ἐνιαύσιος ἀνακωχὴ μεταξὺ Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ καταπαύσῃ ἐν-

Digitized by Google

τελῶς ὁ ἄγριος ἐκεῖνος ἐμφύλιος πόλεμος καὶ ἀπεδόθησαν οἱ ἐν Σφακτηρίᾳ αἰχμαλωτισθέντες Λακεδαιμόνιοι.

Ἀκαμαντίς. Ἀρχαία πόλις τῆς Κύπρου κτισθεῖσα καὶ ἀποικισθεῖσα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ τοῦ *Ἀκάμαντος*. Ἡ πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ στενῆς λωρίδος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς μεγαλονήσου, ἡ ὁποία ἄρχεται ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ χωρίου *Πέγεια* καὶ καταλήγει εἰς τὸν ὅρμον *Λατσιήν*. Τὸ δὲ ἀκρωτήριον τῆς λωρίδος αὐτῆς ὠνομάσθη ἐκ τοῦ Ἀκάμαντος **Ἀκάμας** (βλ.λ.), εἰς τοὺς χριστιανικοὺς δὲ χρόνους *Ἅγιος Ἐπιφάνιος* ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῦ κτισθείσης ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἐπιφανίου καὶ κατὰ τὴν ἐνετικὴν ἐποχὴν *Κάβο-Ἀρναούτη*, οὕτω δὲ καλεῖται, ὑπὸ τῶν ναυτικῶν ἰδίως, καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Ἡ Ἀκαμαντὶς εὑρίσκετο εἰς τὴν μεγάλην της ἀκμὴν κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἰδίως δὲ τοὺς χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Βυζαντίου. Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῆς πληθύος τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἐρειπίων τῶν εὑρισκομένων ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῆς Ἀκαμαντίδος, τὰ ὁποῖα προφανῶς δεικνύουν ὅτι ἡ πόλις ἀπετελεῖτο ἐκ πυκνῶν συνοικισμῶν. Οὕτω π. χ. ἡ ἀρχαιολογικὴ καὶ ἱστορικὴ ἔρευνα ἐπηλήθευσε τὴν παράδοσιν ἡ ὁποία ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν σημερινῶν περιοίκων τῶν ἀρχαίων συνοικισμῶν τῆς Ἀκαμαντίδος περὶ ὑπάρξεως 101 ἐκκλησιῶν, ἀποκαλύψασα μέχρι τοῦδε περὶ τὰς ἑκατὸν ἐκκλησίας, μερικὰς ἐκ τῶν ὁποίων, τὰς σπουδαιοτέρας, ἀναφέρομεν: *Ἅγιος Γεώργιος*, εὑρισκόμενος ἐπὶ ὁμωνύμου νησιδίου ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Δρεπάνου, ἐν καλῇ καταστάσει· οἱ *Ἅγιοι Φανέντες* δυτικῶς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τῶν ὁποίων ἐρείπια μόνον σώζονται· ὁ *Ἅγιος Ἰάκωβος* δυτικῶς τῶν Ἁγ. Φανέντων ἐρειπωμένος· ἡ *Παναγία τοῦ Βλοῦ*, νοτιοδυτικῶς τοῦ χωρίου *Οἴννιας*, ὅπου τελεῖται λειτουργία κατὰ τὴν Τρίτην τῆς Διακαινησίμου· *Ὁσίας Μαρίας*· *Ἅγιος Κόνων*, πρὸς δυσμὰς τοῦ ναοῦ τῆς Ὁσίας Μαρίας· ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ναοῦ τούτου ἀναβλύζει πηγὴ (κοινῶς ἁγίασμα), τὰ ὕδατα τῆς ὁποίας ἔχουσιν ἰαματικὰς ἰδιότητας. *Ἅη Γιοργκούδην* (Ἅγ. Γεώργιος), κείμενος πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἁγ. Κόνωνος, εἰς τὴν ὁποίαν σώζονται τοιχογραφίαι καὶ τελεῖται λειτουργία κατὰ τὰς ἀνομβρίας. Πέριξ τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια ἑπτὰ ἄλλων ἐκκλησιῶν, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων εἶναι ἀκόμη ἄγνωστα, καὶ πλησίον αὐτῶν ὑπάρχει μέγας τάφος, ὁ ὁποῖος ἔχει εἰς τὸ μέσον στῦλον λίθινον πελεκημένον, εἰς τὴν ὀροφὴν δὲ τοῦ τάφου ὑπάρχει φωτιστήρ· *Ἅγιος Νικόλαος* κείμενος πρὸς ἀνατολὰς τῆς *Πηγῆς τοῦ Ἔρωτος* («*Φουντάνας Μουρούζα*» ἢ Fontana Amorosa»), ἥτις καὶ «Fontana di Venere» (Πηγὴ τῆς Ἀφροδίτης) λέγεται. Ὁ ναὸς οὗτος εἶναι βυζαντινοῦ ρυθμοῦ καὶ διατηρεῖ ἀκόμη μερικὰς τοιχογραφίας. Τοιχογραφίαι ἐπίσης σώζονται ἀλλὰ κεκολοβωμέναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ *Ἁγίου Μάμαντος*, κειμένου ΝΔ. τοῦ ὁμωνύμου χωρίου. Ἐκτὸς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνεκαλύφθησαν καὶ διάφορα ἀρχαῖα σπήλαια καὶ τάφοι, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα ἐρείπια, τὰ ὁποῖα δεικνύουν τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τῆς πόλεως. Ἐπὶ τῆς λωρίδος δ' ἧς ἡ Ἀκαμαντὶς ὑποθέτουν ὅτι ὑπῆρχε καὶ πόλις καλουμένη *Ἀλεξάνδρα* ἢ *Ἀλεξάνδρεια*, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποδίδουν τὰ ἐρείπια τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Πύργου τῆς Ρήγαινας* (βλ. *Ἀθ. Σακελλαρίου* «Κυπριακά» Τόμ. 2. σελ. 119, *Ἀρχιμανδρίτου Κυπριανοῦ* «Ἱστ. χρονολ. τῆς Νήσου Κύπρου» σελ. 124, *Γ. Βουστρωνίου* Χρ., Μεσ. Βιβλ. *Κ. Ν. Σάθα*, τόμ. 2. σελ. 505 καὶ *Ἔγγελ* Kypros Vol I, p. 72-74). Ὁ Ἔγγελ μάλιστα φρονεῖ ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρα ἦτο μικρὰ πόλις, ἡ ὁποία ἐκτίσθη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ὅτι ἐχρησίμευε κατὰ τὸν Μεσαίωνα ὡς φέουδον τῶν βασιλέων τῆς Κύπρου. Ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος θεωρεῖ αὐτὴν ὡς τὴν ἐνάτην πόλιν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, λέγων: «Ἀλεξάνδρεια, ὀγδόη τῆς Κιλικίας, ἐνάτη ἐν Κύπρῳ». Κ.Μ.Κ.

Ἀκαμαπίξτιλος. Ἀναφέρεται ὡς πρῶτος βασιλεὺς τῶν Ἀζτέκων, τῶν παλαιῶν δηλονότι κατοίκων τοῦ Μεξικοῦ, ὅστις, μετὰ τεσσαρακονταετῆ βασιλείαν, ἀπέθανε τῷ 1420. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ ἵδρυσις τῆς πόλεως *Τενοχτιτλάν*, ἐφ' ἧς μετέπειτα ἠγέρθη τὸ Μεξικόν.

ἀκαμαρχὶς (ἡ) *[Ζωολ.]*. Θαλάσσια **βρυόζωα** (βλ. λ.) ζῶντα εἰς τὰ ὕδατα τῶν τροπικῶν θαλασσῶν καὶ χαρακτηριζόμενα ὑπὸ ἰδιορρύθμων διχοτομημένων διακλαδώσεων. Δ. Ν. Π.

ἀκαμάρωτος, —η, —ον· ὁ μὴ καμαρωμένος, ἀχάϊδευτος || ὁ χωρὶς ἀψῖδα, καμάρα.

Ἀκάμας *[Μυθολ.]*. 1) Υἱὸς τοῦ Θησέως καὶ τῆς Φαίδρας. Πάντες οἱ περὶ τοῦ ἥρωος τούτου ἀναφερόμενοι μῦθοι εἶναι τελείως ἄγνωστοι εἰς τὸν Ὅμηρον· ἄγνωστον εἶναι ἐπίσης καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομά του, ὡς ἥρωος τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ πρῶτον φαίνεται ὅτι ἔγινε λόγος περὶ τοῦ Ἀκάμαντος εἰς τὴν *Ἰλίου πέρσιν* τοῦ Ἀρκτίνου, ἔπειτα δὲ ἐπελάβοντο τῶν μύθων καὶ ἄλλοι, διαπλάσαντες αὐτὸν συμφώνως πρὸς τὸ κρατοῦν πνεῦμα τῆς ἐλευθέρας διαρρυθμίσεως τῶν μύθων παρὰ ἀρχαίοις ποιηταῖς. Τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου μετέσχεν ὁ Ἀκάμας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημοφῶντος καὶ τοῦ ἐξ Εὐβοίας Ἐλεφήνορος (Πλουτ. Θησ. ΛΕ.) πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχον καταφύγει οὗτοι, ὅτε οἱ Διόσκουροι κατέλαβον τὴν Ἄφιδναν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς ὑπὸ τοῦ Θησέως ἀπαχθείσης ἀδελφῆς των Ἑλένης καὶ ἐγκατέστησαν βασιλέα ἐν Ἀθήναις τὸν Μενεσθέα ἀντὶ τοῦ ἀπουσιάζοντος εἰς Μολοσσίδα τῆς Ἠπείρου πρὸς ἁρπαγὴν τῆς Περσεφόνης πατρός των. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως ἀκόμη τῶν μεταξὺ Ἀχαιῶν καὶ Τρώων ἐχθροπραξιῶν ὁ Ἀκάμας ἐστάλη μετὰ τοῦ Διομήδους διὰ νὰ ζητήσουν τὴν Ἑλένην, ὅτε καὶ ἠγαπήθη ὑπὸ τῆς κόρης τοῦ Πριάμου Λαοδίκης ἐξ ἧς ἀπέκτησεν ἕνα υἱόν. Παρέμεινε μετὰ τοῦ Δημοφῶντος ἐν Τροίᾳ, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πρεσβείας του, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, καὶ ἦτο μεταξὺ τῶν ἡρώων οἵτινες εἶχον ἐγκλεισθῇ εἰς τὸν Δούρειον ἵππον (Virg. Aen. II. 262). Κατὰ τὴν ἅλωσιν ἠλευθέρωσε τὴν ἀναγνωρισθεῖσαν μάμμην του Αἴθραν, ἥτις ἀπαχθεῖσα ὑπὸ τῶν Διοσκούρων κατὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀφιδνῶν, ὅπου ἔμενε πλησίον τῆς Ἑλένης, διετέλει ἔκτοτε αἰχμάλωτος καὶ θεραπαινίς της. Ὡς μόνον δὲ λάφυρον ἐκ τῆς Τροίας ἔλαβε τὴν Κλυμένην. Μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἐπιστροφήν του ὁ Ἀκάμας ἐβασίλευσε μέρους τινὸς τῆς Ἀττικῆς καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μενεσθέως ἔγινε βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν. Πρὸς τιμήν του ὠνομάσθη Ἀκαμαντὶς μία τῶν ἐν Ἀθήναις φυλῶν καὶ ἐστήθη ὁ ἀνδριάς του μετὰ τῶν ἀνδριάντων τῶν ἄλλων ἐπωνύμων τῶν φυλῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ. Κατά τινα παράδοσιν δὲν ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' ἐν Κύπρῳ, ὅπου μετὰ τοῦ Φαλήρου εἶχε κτίσει τὴν πόλιν *Σόλους* (Στραβ. C. 683), πεσὼν ἐκ τοῦ ἵππου. Πρὸς τιμήν του ἐν Κύπρῳ εἶχε δοθῆ τὸ ὄνομά του εἰς ἓν τῶν ἀκρωτηρίων τῆς νήσου. Ἀπ' αὐτοῦ εἶχε λάβει τὸ ὄνομά της, ὡς ἐλέγετο καὶ ἡ πόλις τῆς Φρυγίας *Ἀκαμάντιον*, οὖσα, κατὰ τὴν παράδοσιν πάντοτε, κτίσμα του.

Ὅπως ὑμνήθη ὁ Ἀκάμας ὑπὸ τῆς ποιήσεως, οὕτως ἐτιμήθη καὶ ὑπὸ τῶν καλῶν τεχνῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἐκτὸς τοῦ προμνημονευθέντος ἀνδριάντος εἶχε στηθῆ ἀνδριάς του μετὰ ἀνδριάντων καὶ ἄλλων ἡρώων ἐν Δελφοῖς ὡς δεκάτη τοῦ Μαραθωνίου ἔργου. Κατὰ τὸν Παυσανίαν (Χ. 10. 2) οἱ ἀνδριάντες οὗτοι ἦσαν ἔργα τοῦ μεγάλου Φειδίου.

Ὡσαύτως εἰκονίζετο ὁ Ἀκάμας μετὰ κράνους ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ εἰς τοὺς μεγάλους πίνακας τοῦ Πολυγνώτου, οἵτινες ἐκόσμουν τὴν περίφημον ἐν Δελφοῖς, ὑπὲρ τὴν Κασσοτίδα πηγήν, λέσχην τῶν Κνιδίων (Παυσαν. Χ. 26. 2.).

2) Υἱὸς τοῦ Ἀντήνορος καὶ τῆς Θεανοῦς καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀρχελόχου τοῦ φονευθέντος ὑπὸ τοῦ Αἴαντος. Ἦτο μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τοῦ ἥρωος Αἰνείου εἷς τῶν τριῶν ἀρχηγῶν τῶν Δαρδανίων (Ὁμ. Ἰλ. Β, 823). Ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Κρητὸς ἥρωος Μηριόνου.

3) Υἱὸς τοῦ Εὐσώρου. Ἦτο ἡγεμὼν κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον τῶν Θρᾳκῶν «ὅσσους Ἑλλήσποντος ἀγάρροος ἐντὸς ἐέργει» (Ἰλ. Β. 844). Τούτου τὴν μορφὴν ἔλαβεν ὁ Ἄρης διὰ νὰ παροτρύνῃ τοὺς Τρῶας πρὸς μάχην, ὅτε οὗτοι ἔντρομοι πρὸ τῆς ὁρμῆς τοῦ Διομήδους εἶχον ὑποχωρήσει. Ἐφημίζετο διὰ τὴν ταχυποδίαν του καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Αἴαντος τοῦ Τελαμῶνος, ὅτε οὗτος διέρρηξε τὴν φάλαγγα τῶν Τρώων (Ἰλ. Ζ, 8). Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀκάμας *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ σχηματίζοντος τὴν δυτικὴν τῆς Κύπρου ἐσχατιάν, τοῦ ὀνομαζομένου ταννῦν μὲν *Ἀρναούτι* (πλάτ. 35°06', —μῆκ. 32 18'. Χάρτ. Ἀγγλ. 2074=Cyprus), παλαιότερον δὲ *Ἁγίου Ἐπιφανίου* (ὅρα εὑρετ. Γεωγρ. Στράβωνος ἐκδ. Didot σελ. 716) καὶ ἀποτελοῦντος ἅμα τὸ δυτικὸν κέρας τοῦ πρὸς Β ἀναπεπταμένου *κόλπου τοῦ Χρυσοχοῦ*. Χθαμαλὸν καὶ εἰς ὀξὺ ἀπολῆγον, τερματίζει λοφοσειρὰν διαθέουσαν τὴν δυτικὴν τῆς μεγαλονήσου πλευρὰν ἀπὸ Β. ΒΔ. πρὸς Ν. ΝΑ. Εἶναι δὲ εὐαναγνώριστον μακρόθεν εἰς τοὺς προσπλέοντας, ἀπὸ τοῦ δικορύφου ὀρθοπάγου του, ὕψους 690 ποδ. (210 μέτ.), ὅστις ὀρθοῦται εἰς 1 μίλλιον ἔσω τῆς ἄκρας τοῦ ἀκρωτηρίου, τὸ ὁποῖον τὴν μὲν δυτικήν του ἀκτὴν ἔχει ἀπόρρωγα, τὴν δὲ ἀνατολικὴν (οὖσαν δυτικὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τοῦ Χρυσοχοῦ) ὁμαλὴν καὶ πυκνῶς ὑλήεσσαν (Mediterranean Pilot V, 112, Instructions Nautiques 967, 573 λέξις Arnaouti). Ὁ Στράβων σχετικῶς (ἐκδ. Didot ΙΔ, στ, 2) γράφει «ὁ δὲ Ἀκάμας ἐστὶν ἄκρα δύο μαστοὺς ἔχουσα καὶ ὕλην πολλήν, κείμενος μὲν ἐπὶ τῶν ἑσπερίων τῆς νήσου μερῶν, ἀνατείνων δὲ πρὸς ἄρκτους». Τὸ καταπληκτικῶς ἀπαράλλακτον τῆς συγχρόνου περιγραφῆς τοῦ ἀκρωτηρίου πρὸς τὴν τοῦ Στράβωνος καθιστᾷ ἐξόφθαλμον τὴν ταυτότητα αὐτοῦ.

Μύρμηκες, ὧν προέχει βραχονησὶς *Μουζάκι* ὀνομαζομένη, ἀναδύουν εἰς ½ μιλ. Β. τοῦ ἀκρωτηρίου, τούτους δὲ προεκτείνει, ἐπὶ μίλλιον εἰσέτι, γλῶσσα ἀβαθὴς (2—3 ὀργυιῶν), ἀποτελοῦσα ὑφαλεμβολον τῆς ἰσοβαθοῦς τῶν 5 ὀργυιῶν, δι' ὃ δὲν πρέπει νὰ παραπλέηται τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο ἐξ ἀποστάσεως ἥσσονος τῶν 2 μιλλίων.

Ὡς πρὸς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου *τῶν Κλειδῶν* (ἀνατολικὴ τῆς νήσου ἐσχατιά, τὰ νῦν *Ἅγιος Ἀνδρέας*) ἀποτελοῦσαν τὴν μεγίστην τῆς νήσου διάστασιν, γράφει ὁ Στράβων «Κλειδῶν ἐπὶ τὸν Ἀκάμαντα, πεζῇ σταδίων χιλίων τετρακοσίων ὁδεύοντι ἀπ' ἀνατολῆς ἐπὶ δύσιν». Ἡ ἀπόστασις αὕτη (140 μιλ.) ἐλάχιστα διαφέρει ἐκείνης (125 μιλ.) ἥτις μετρεῖται, κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν καὶ ἄνευ συνυπολογισμοῦ ἐδαφικῶν ἀνωμαλιῶν, ἐπὶ τοῦ λεπτομερεστάτου χάρτου τῆς μεγαλονήσου, τὸν ὁποῖον τῷ 1882 κατήρτισεν ὁ κατόπιν στρατάρχης, λοχαγὸς δὲ τότε τοῦ Βρετανικοῦ Μηχανικοῦ, Ἕρμπερτ Κίτσενερ. ΣΤΥΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀκαμασιὰ (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκαμάτης, ἔλλειψις ἐπιθυμίας πρὸς ἐργασίαν, ἑκουσία ἀργία, ὀκνηρία, τεμπελιά, ἄλλως *ἀκαματωσύνη*. Παροιμίαι: «ἀκαμασιά, σπιτιοῦ ξεθεμελιώστρα» ὅτι ἡ ὀκνηρία καταστρέφει τὸν οἶκον ἐκ θεμελίων (πβ. ἀρχ. «ραθυμία ἐστὶ τοῦ βίου παντὸς φθορά»)· «ἀκαμασιά, θεοῦ κατάρα», ὅτι ἡ ὀκνηρία εἶναι δεινὴ συμφορὰ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὀφειλομένη εἰς θεϊκὴν κατάραν. Β. Φ.

ἀκαμάτεμα (τό)· (ἀπὸ τοῦ **ἀκαμάτης**), ἰδιωμ. ἐπὶ τῶν ποιμνίων, ἡ κατὰ τὰς καυστικὰς ὥρας τῆς ἡμέρας παραμονὴ τῶν βοσκημάτων ὑπὸ σκιάν· ἄλλως *στάλιασμα*

ἀκαματεύω· διέρχομαι ἐν καιρῷ θέρους τὰς μεσημβρινὰς ὥρας ὑπὸ σκιὰν (βλ. **ἀκαμάτεμα**)· ἄλλως *σταλιάζω*.

ἀκαμάτης (ὁ)· θηλ. **ἀκαμάτρα** καὶ **ἀκαμάτισσα**, οὐδ. **ἀκαμάτικο**· ὀκνηρός, ἀργός, ὁ μὴ ἐπιθυμῶν νὰ ἐργάζεται, φυγόπονος, τεμπέλης. Παροιμ. «ἀκαμάτη ὅταν ἔχῃς, τὸν προφήτη τί τὸν θέλεις;» ὅτι ὁ ἀκαμάτης μὴ ἀπησχολημένος μὲ ἔργον τι φαντασιοκοπεῖ περὶ τῶν μελλόντων. Β. Φ.

Ἀκαμάτης *(Ἅγιος Γεώργιος ὁ —)*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐγνωρίζετο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τουρκοκρατίας τὸ εἰς ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου τούτου μετατραπὲν Θησεῖον. Τὸ παρωνύμιον ἀπαντᾶται ὑπὸ ποικίλας μορφάς. *Ἀκάμας* ἐλέγετο ὑπὸ τῶν λογίων, πιθανῶς ἐκ τοῦ φερωνύμου υἱοῦ τοῦ Θησέως καὶ τῆς Φαίδρας παρονομαζόμενος, *Ἀκαμάτης* (ἄγνωστον ἂν λαμβανόμενος ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀκνηροῦ) διὰ πρώτην φορὰν ἀναφέρεται εἰς τὸ χρονικὸν τοῦ 1690 καθ' ὅ: «Εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τὸν Ἀκαμάτη, ἦτον τὸ Κεραμικὸν καὶ ὁ Ναὸς τοῦ Θησέως». Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα μνημονεύεται ὑπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Κυθίτου μοναχοῦ τῷ 1745, ὅπου σημειοῦται: Ὁ περιβόητος Ναὸς τοῦ Θησέως. Καὶ τώρα ὀνομάζεται κοινῶς Ἅγιος Γεώργιος ὁ Ἀκαμάτης». Ἀλλὰ ὀλίγῳ βραδύτερον ἀρχίζει νὰ λαμβάνῃ τρίτον παρωνύμιον, *Ἀκάματος*, πιθανῶς μὲ τὴν ἀκριβῶς ἀντίθετον ἔννοιαν τοῦ ἀόκνου. Οὕτω ὁ ἐπίσκοπος Ἰγνάτιος τῷ 1772 σημειώνει εἰς τὸ περιηγητικόν του τὰ ἑξῆς: «Τὸ Θησεῖον... ἤδη ἐστὶ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, Ἀκάματος λεγόμενος». Τὴν ἐκδοχὴν αὐτὴν ὑποστηρίζει ἐπίσης καὶ πρᾶξις προικοδοτήσεως τοῦ 1764 δημοσιευμένη εἰς τὰ «*Μνημεῖα*» Δ. Γρ. Καμπούρογλου, ἀναφέρουσα «γραψιδότοπον εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τὸν Ἀκάματον». Ἀκάματον τὸν ὀνομάζει καὶ ἐν ἔτει 1825 ὁ τότε Ταλαντίου Νεόφυτος.

Ἐκ τῶν ἀθηναιογράφων ὁ Θ. Φιλαδελφεὺς σχετίζει τὸ παρωνύμιον πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Θησέως *Ἀκάμαντα* καὶ τὴν *Ἀκαμαντίδα* φυλήν, εἰς παραφθορὰν τούτων δὲ ἀποδίδει τὸ Ἀκαμάτης. Πιθανωτέρα παραφθορὰ ἐκ τούτου ἤθελεν εἶσθαι τὸ Ἀκάμα(ν)τος. Κατὰ τὸν Δ. Γρ. Καμπούρογλου, ἐξάγοντα τὸ συμπέρασμα ἀπὸ πληροφορίας περιηγητῶν, Ἀκαμάτης ἐπωνομάζετο μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀκνηροῦ, διότι παραμένων κλειστὸς καθ' ὅλον τὸ ἔτος, δὲν ἐλειτουργεῖτο εἰμὴ ἅπαξ τοῦ ἔτους, τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὁπότε κατὰ τὸν Ἰησουΐτην Babin (1672) «αἱ σιδηραῖ πύλαι ἀνοίγονται δι' ἀργυρᾶς κλειδός, ἣν οἱ Ἕλληνες δύνανται νὰ προσφέρουν εἰς τοὺς Τούρκους, διὰ νὰ λάβουν τὴν ἄδειαν ταύτην». Ἐν τούτοις ὁ ἴδιος δὲν ἀποκλείει *(Παλαιαὶ Ἀθῆναι)* τὴν ἀπὸ Μιχαὴλ τοῦ Ἀκομινάτου μετάπτωσιν τοῦ ἐπωνυμίου εἰς Ἀκάματον ἢ Ἀκαμάτην.

Εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα τοῦ 1854 ἐξεδόθησαν δύο ἐπιγραφαὶ φέρουσαι τοὺς ἀριθμοὺς 2450 καὶ 2451, εὑρισκόμεναι ἐν πλησίον τῆς δυτικῆς θύρας τοῦ Θησείου. Τὰ γράμματα εἶναι ἀκρωτηριασμένα ἐπίτηδες, προφανῶς διὰ σφύρας μικρᾶς. Ἄγνωστον εἶναι ἂν ὀρθῶς ἀνεγνώσθησαν. Ἔκ τινος ὅμως χρονολογίας, θεωρεῖται ἀρίδηλον ὅτι τὸ Θησεῖον ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα ὡς χριστιανικὴ ἐκκλησία, ἀποδεικνυομένου ἐκ τούτου, ὅτι «εἰς τὰς Ἀθήνας, ἦσαν τότε κάτοικοι, καὶ ἡ Ἀττικὴ δὲν ἐρημώθη ἀπὸ βαρβάρων εἰσβολάς», ὡς ἐπάγεται ὁ ἐκδότης τῶν ἐπιγραφῶν, εἰς ἀντίκρουσιν τῶν περὶ ἐρημώσεως τῆς Ἀττικῆς πεπλανημένων θεωριῶν. Ἄλλη ἀφιερωτικὴ ἐπιγραφὴ κατὰ τὸ δυνατὸν φωτογραφήσας ὁ Δ. Γρ.

Digitized by Google

Καμπούρογλους, εὗρεν ἔτι μᾶλλον παρεφθαρμένην, ἀλλὰ ἀναγράφουσαν τὴν ἐπωνυμίαν *Ἀκάματος*. Ὁ αὐτὸς ἀθηναιογράφος ἀναφέρει ὅτι, κατὰ πληροφορίας περιηγητῶν, ἐπερχομένης τῆς τουρκικῆς θυέλλης, ἐσμικρύνθη ἡ πύλη τοῦ Ναοῦ διὰ νὰ μὴ εἰσέρχωνται ἔφιπποι οἱ Τοῦρκοι· ὅτι τῷ 1660 ἀπεφασίσθη ἡ κατάρριψις τοῦ ναοῦ, ἢ ἡ ριζική του παραμόρφωσις διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς τζαμί, ἀλλ' ὅτι παρῆλθον οἱ κίνδυνοι δι' εἰδικῶς ἐκδοθέντος προστατευτικοῦ φιρμανίου· ὅτι τῷ 1769, ἢ μᾶλλον τῷ 1759, ὁπότε ἱδρύθη τὸ τζαμὶ τοῦ Τζισταράκη (βλ. **Ἀθῆναι**), μάρμαρα τοῦ ναοῦ ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τουρκικὰ κτίρια, ὅπως διὰ παρομοίαν χρῆσιν ἀφῃρέθη ἡ πλακόστρωσίς του ἡ μαρμαρίνη.

Ἀναφέρεται ἐπίσης ὅτι τῷ 1807 δύο κίονες ἔπαθαν ἐξάρθρωσιν. Ἐν τούτοις, κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, δὲν ἐσημειώθη σεισμὸς ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τὸν Σμίθ, ἐνῷ ἀντιθέτως τὴν 5 Ὀκτωβρίου 1805 σημειοῦται ἀπὸ τὸν περιηγητὴν Ντόντουελ ἀσυνήθους ἐντάσεως σεισμός. Τὴν 25 Φεβρουαρίου 1820 κεραυνὸς παρέβλαψε τὸν κίονα τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας, τὸν ὁποῖον, διὰ στεφάνης ἐστερέωσεν ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρία τὴν 25 Μαρτίου. Κατὰ τὴν κατοχὴν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Μεχμὲτ Ρεσσὴτ Κιουταχῆ, τῷ 1826—1827, ὁ ναὸς ὑπέστη πολλὴν φθοράν. Οὐσιωδῶς ὅμως ἔβλαψεν αὐτὸν βόμβα, ριφθεῖσα προφανῶς ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει. Πλεῖστα ἄλλωστε ἴχνη τοιούτων βλημάτων ὑπάρχουν εἰς τοὺς κίονας καὶ τὴν τοιχοδομήν.

Ὁ ναός, ἄγνωστον ἀπὸ πότε, ἐχρησίμευσε καὶ ὡς κοιμητήριον τῶν ξένων, καί, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τῶν διαμαρτυρομένων ἐκ τούτων. Οὕτω διεσώθη ὁ τάφος τοῦ νεαροῦ Ἄγγλου Τουέδελ (John Twedel) θανόντος τῷ 1799, καλυφθέντος ὑπὸ μαρμαρίνης πλακὸς μὲ ἀρχαιοπρεπῆ ἑλληνικὴν ἐπιγραφήν, μὴ ἀνευρεθεῖσαν. Διεσώθη ἐπίσης καὶ ἑτέρα μαρμαρίνη πλὰξ μὲ λατινικὴν ἐπιγραφὴν ἐφθαρμένην κατὰ τὸ πλεῖστον, τεθεῖσα μὲν ἐκεῖ τῷ 1810, ληφθεῖσα ὅμως ἐξ ἄλλου τάφου, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ γραμμάτων παλαιοτέρων, ἅτινα ἀπεξέσθησαν. Ἐκεῖ ἐπίσης ἐτάφη ὁ ἐξ Ἀθηναίας μητρὸς Γάλλος λόγιος *Μιχαλάκης Μασσόν*, δεινὸς ὁμηριστής, ὅστις ἀναφέρεται καὶ μεταξὺ τῶν διδασκάλων τῆς Φιλομούσου Ἑταιρίας, ἀποθανὼν τῷ 1841.

Ἅμα τῇ ἀπελευθερώσει, ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Ἀκαμάτης ἐχρησιμοποιήθη ὡς καλυτέρα σχετικῶς ἐκκλησία ἐκ τῶν σωζομένων, διὰ τὴν δοξολογίαν τῆς 2 Φεβρουαρίου 1833 πρὸς πανηγυρισμὸν τῆς εἰς Ναύπλιον ἀφίξεως τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἔπλεξεν ὁ Ταλαντίου Νεόφυτος ὅστις ἦτο τοποτηρητὴς τότε τοῦ θρόνου τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἡ Ἀντιβασιλεία δι' ἀποφάσεως τῆς 13 Νοεμβρίου 1834 κατήργησε τὸν ναὸν καὶ μετέτρεψεν αὐτὸν εἰς μουσεῖον. Τελευταία πανηγυρικὴ λειτουργία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀκαμάτη ἐγένετο διὰ νὰ ἑορτασθῇ καταλλήλως ἡ κοινοποίησις εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Ἀθηνῶν, ὅτι «ὑψηλὸν Βασιλικὸν Διάταγμα, ἐκδοθὲν τὴν 18 Σεπτεμβρίου καὶ δημοσιευθὲν τὴν 28, ἀνύψωσε τὰς Ἀθήνας ἵνα ἀπὸ τῆς 1 Δεκεμβρίου 1834 καταστοῦν ἡ καθέδρα τοῦ Βασιλείου».

Καὶ τὸ μὲν Θησεῖον μετεβλήθη εἰς μουσεῖον προσωρινόν, ἂν καὶ πολλὰ ἔκτοτε σώζονται ἀποκείμενα μάρμαρα, ἡ δ' ἐν αὐτῷ ἐκκλησία ἐπίσης παρέμενε, λησμονημένη μεταξὺ τῶν συντριμμάτων, ὡς εἶχε καὶ πρίν. Τῷ 1848 διεμαρτυρήθη διὰ τοῦτο ὁ Ἀρχιμανδρίτης Διονύσιος ὁ Πύρρος καὶ ἐν τῇ ἀποστροφῇ του πρὸς τοὺς ἀρχαιολόγους ἔγραψε: «Ὁ περίφημος ναὸς τοῦ Θησέως ἐτιμήθη μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Τώρα δὲ τῶν εἰδώλων. Ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖ εἰσὶ συνηγμένα ὅλα τὰ κουφὰ καὶ ἀναίσθητα εἴδωλα τῶν ἐθνῶν, ἅτινα χεῖρας ἔχουσι καὶ οὐ ψηλαφῶσι, πόδας ἔχουσι καὶ οὐ περιπατοῦσιν, οὐ φωνήσωσιν ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν. Ὅμοιοι αὐτοῖς γίνονται οἱ ποιοῦντες καὶ τιμῶντες αὐτά». Ἐξ ἀφορμῆς τῆς διαμαρτυρίας ταύτης ἀπεκομίσθη ἡ Ἁγία Τράπεζα τοῦ παλαιοῦ χριστιανικοῦ Ναοῦ, καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἦρε τὰ ἐγκαίνιά του. [Περὶ τῶν σπουδαιοτάτων ἐπιγραφῶν τῶν μέσων καὶ νεωτέρων χρόνων τοῦ Θησείου, τῶν καὶ ἀκιδογραφημάτων χαρακτηριστικῶς καλουμένων, βλ. λ. **Θησεῖον** καὶ **ἀκιδογραφήματα**]. Γ. Δ. Κ.

Ἀκαμάτης *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν πέντε πρὸ (Ν.ΝΑ) τοῦ λιμένος τοῦ Γαυρίου νησίδων, ἀναδύουσα μεταξὺ τῶν νησίδων *Μεγάλο* καὶ *Πλατὺ* καὶ βορείως τῆς νησῖδος *Πράσσο*.

Αἱ συντεταγμέναί της, (πλάτος=37° 51′ 10″ μῆκος=24° 45′ 10″) ἐξήχθησαν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ χάρτου 1820=Andros island and Doro channel: Gavrion bay, ὅστις πεπλανημένως τὴν ὀνομάζει *Akomates*. Σ. Ε. Λ.

—Ἀκαμάτης. Τὸ μεσαῖον ἐκ τῶν τριῶν ἀκρωτηρίων *(Γρηᾶς—Ἀκαμάτης—Ἅγιος Κοσμᾶς)* τὰ ὁποῖα προβάλλει πρὸς Ἀν. ἡ ἀνατολικὴ ἀκτὴ τοῦ νοτίου τμήματος τῆς νήσου Ἄνδρου (πλάτος=38° 48′ 45″—μῆκος=24° 59′ 30″—Χάρτης ἀγγλικός: 1820=Andros island and Doro channel). Σχηματίζει δὲ τοῦτο τὸ βόρειον κέρας τοῦ κολπίζοντος ὅρμου, τὸν ΝΔ μυχὸν τοῦ ὁποίου διαμορφώνει ὁ ὅρμος τοῦ Κορθίου. Ἡ ἀπόστασις τοῦ ἀκρωτηρίου εἶναι ἀπὸ μὲν τοῦ *Στενοῦ* (Ἄνδρου—Τήνου) $8\,^1/_5$ μιλ. ἀπὸ δὲ τῶν ἐπινείων, τόσον τοῦ Κάστρου ὅσον καὶ τοῦ Κορθίου, $2\,^3/_4$ μιλ. Σ. Ε. Λ.

ἀκάματος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ κάμνων, ὁ μὴ καταβαλλόμενος ὑπὸ τῶν κόπων, ἀκαταπόνητος, ἀκατάβλητος, ἀκούραστος.

Ἀκάματος *(Ἅγιος Γεώργιος ὁ —)*· βλ. **Ἀκαμάτης**.

Ἀκαμάτρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἑλληνικῆς νήσου Ἰκαρίας, τοῦ νομοῦ Σάμου. Κεῖται εἰς τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς νήσου, μίαν ὥραν πρὸς Ν. τοῦ λιμένος Εὐδήλου καὶ 4 ὥρας πρὸς Δ. τοῦ Ἁγίου Κηρύκου. Μετὰ τοῦ συνοικισμοῦ Δρούτσουλα ἀποτελεῖ τὴν *κοινότητα Ἀκαμάτρας*, τῆς ὁποίας ὁ πληθυσμὸς συμποσοῦται εἰς 470 κατ. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμὸν (τῆς Μεσσαρίας) ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Ἰκαρίας, καὶ δημοτικὸν σχολεῖον μικτόν, ναοὺς δὲ τοὺς *Ἁγίους Πάντας* καὶ τὴν *Παναγίαν τοῦ Λέφα*. Ι. Σ.

ἀκαματωσύνη (ἡ) καὶ ***ἀκαματωσιά***· βλ. **ἀκαμασιά**.

ἀκάμβονα (Acambona White) *[Παλαιοζ.]*· γένος *βραγχιοπόδων* ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *σπειριφεριδῶν*, ὅπερ ἔζησε κατὰ τὸ ἀνθρακικὸν σύστημα τοῦ παλαιοζῳϊκοῦ αἰῶνος τῆς Β. Ἀμερικῆς. Θ. Σ.

Ἀκάμηρος. Οὗτος ἐπὶ τῆς βασιλίσσης Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας ὑπῆρξεν ἄρχων τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Σλάβων τῆς Βελζητίας. Τῇ συνδρομῇ τούτου ἐπεχείρησαν οἱ ἐχθροὶ τῆς Εἰρήνης νὰ φυγαδεύσουν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας τοὺς υἱοὺς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου Ε', οἱ ὁποῖοι ἐφρουροῦντο ἐκεῖ κατὰ διαταγὴν αὐτῆς, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἀνακηρύξουν ἕνα ἐξ αὐτῶν βασιλέα ἀντὶ ἐκείνης. Α. Α. Π.

ἀκαμίνευτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ ἐκκαμινευμένος, ὁ ἀνεπαρκῶς ἐκκαμινευμένος. ὁ «μισοψημμένος», ὁ ἄψητος.

ἀκάμμυστος, (ὁ, ἡ),—*ον*. Ὁ μὴ καμμύων τοὺς ὀφθαλμούς· ὁ μὴ κλείσας τὰ βλέφαρα· ὁ ἀγρυπνισμένος.

Ἀκάμπα. Μικρὸν χωρίον ἀραβικὸν ἐντὸς μεγάλου δάσους φοινίκων εἰς τὸν μυχὸν τοῦ *κόλπου Ἀκάμπας* (βλ. κατωτέρω). Εἰς ὀλίγην ἀπὸ τοῦ χωρίου ἀπόστασιν, μικρὸν τετράγωνον φρούριον. Ἡ Ἀκάμπα (ἀρχ. **Αἴλανα**, βλ. λ.) ἀποτελεῖ σταθμὸν τῶν πρὸς Μέκκαν ὁδευόντων καραβανίων. Ὁ ὅρμος, εἰς τὸν ΒΑ μυχὸν τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται, προσλαμβάνει πρὸς Β καὶ ΒΔ σχῆμα κυκλικὸν διαμέτρου 3 μιλ. καὶ πλαισιοῦται ὑπὸ ὀρέων ὑψηλῶν. [Διὰ τὴν συσχετικὴν τοῦ χωρίου θέσιν βλ. χάρτην εἰς λ. **Αἴγυπτος**: *Νέα Αἴγυπτος*.] Κ. Χ. Κ.

[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ Ἀκάμπα ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς εἶχεν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μεγάλην σπουδαιότητα. Ἦτο ἡ Ἐλὰθ ἢ Ἐλὼθ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἷς τῶν λιμένων, ὅπόθεν ὁ στόλος τοῦ Σολομῶντος ἔπλευσε πρὸς τὴν χώραν τοῦ Ὀφίρ. Τὴν σπουδαιότητα ταύτην διετήρησε καὶ κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ὡς καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἀραβικὴν περίοδον. Οἱ Ἄραβες παρέφθειραν τὸ ρωμαϊκὸν ὄνομα Αἴλανα εἰς Χάϊλα—ἢ Ἀϊλάτ. Κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα Ἄραψ γεωγράφος περιγράφει τὴν Ἀκάμπαν ὡς ἕνα τῶν μεγαλυτέρων λιμένων τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐμπορεῖον τῆς Πετραίας Ἀραβίας (Χετζάζης). Τὸν 12ον αἰῶνα ἡ πόλις ἔπαθεν ὑπὸ τὸν Σαλαδῖνον, ἔκτοτε δὲ παρήκμασε.

Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν ἡ Ἀκάμπα ἐγένετο αἰτία διαφορῶν μεταξὺ Τουρκίας, Αἰγύπτου καὶ Ἀγγλίας, διότι διεξεδίκουν αὐτὴν τόσον ἡ Τουρκία ὅσον καὶ ἡ Αἴγυπτος, ὡς κειμένην εἰς σημεῖον ἀμφισβητούμενον τῆς τουρκοαιγυπτιακῆς μεθορίου.

Διὰ τοῦ φιρμανίου τοῦ 1841, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνετίθετο ἡ διοίκησις τῆς Αἰγύπτου εἰς τὸν Μωχαμμὲτ Ἀλῆ πασᾶν μετὰ τοῦ δικαιώματος τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς, ἡ Ἀκάμπα ἀνεγνωρίσθη ὡς αἰγυπτιακὸν ἔδαφος, ὡς καὶ ὁλόκληρος ἡ Σιναϊτικὴ χερσόνησος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Αἰγύπτιοι προσκυνηταὶ διήρχοντο δι' Ἀκάμπα, ὅπως μεταβῶσιν εἰς Μέκκαν καὶ Μεδίναν. Τῷ 1892 ἡ Τουρκία κατέλαβε τὴν Ἀκάμπα, παραμεληθεῖσαν ἀφότου οἱ Αἰγύπτιοι προσκυνηταὶ ἤρχισαν νὰ προτιμῶσι τὴν ὁδὸν τῆς θαλάσσης.

Ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀπὸ Δαμασκοῦ εἰς Μεδίναν ἄγοντος σιδηροδρόμου τῆς Χετζάζης ἡ Ἀκάμπα ἀνέλαβε τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς στρατηγικὴν σπουδαιότητα, διότι οἱ Τοῦρκοι ἠθέλησαν νὰ συνδέσωσιν αὐτὴν διὰ σιδηροδρομικῆς διακλαδώσεως μετὰ τῆς κυρίας γραμμῆς, εἰς Μαὰν (130—150 χμ.) καὶ ἀποκτήσωσιν οὕτω ταχεῖαν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν κατ' εὐθεῖαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν ἀνεξαρτήτως τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ καὶ εἰς σημεῖον σπουδαιότατον διὰ τὴν ἄμυναν τῶν τουρκοαιγυπτιακῶν συνόρων. Ἔκτοτε οἱ Τοῦρκοι, ὠθούμενοι ἴσως ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, προσεπάθησαν νὰ ἐκταθῶσι πρὸς τὴν Σιναϊτικὴν χερσόνησον. Τῷ 1906 οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν θέσιν *Ταμπᾶ*, χωρίον κείμενον εἰς τὰς ἐκβολὰς μικροῦ χειμάρρου παρὰ τὸ Ἀκάμπα, ἐπὶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἐδάφους. Ἀμέσως ἐπενέβη ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐξ ὀνόματος τῆς Αἰγύπτου ἐπιδώσασα εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην αὐστηρὰν διακοίνωσιν διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτει τὴν ἐκκένωσιν τοῦ καταληφθέντος ἐδάφους. Ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις ἠμφισβήτησε τὴν κυριότητα τοῦ Ταμπᾶ, ἀπέφευγεν ὅμως νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἀγγλικὴν Πρεσβείαν γραπτῶς, διότι ἡ ἀπάντησις αὐτῆς θ' ἀπετέλει ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς τῆς Αἰγύπτου.

Ἐπὶ τέλους ἡ Ἀγγλία ἐπέδωκεν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην τελεσιγραφικὴν διακοίνωσιν τάσσουσαν προθεσμίαν 10 ἡμερῶν, συγχρόνως δὲ ἀπέστειλλεν εἰς τὰ τουρκικὰ ὕδατα ἰσχυρότατον ἀγγλικὸν στόλον. Τὸ ἐπεισόδιον γνωστὸν ἐν τῇ συγχρόνῳ διπλωματικῇ ἱστορίᾳ ὡς «*ὑπόθεσις Ἀκάμπα*», ἀνησύχησε σοβαρῶς τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν, διότι ὑπῆρχον φόβοι μήπως ἡ Τουρκία, ἐνθαρρυνομένη ὑπὸ τῆς Γερμανίας, ἀρνηθῇ νὰ ὑποχωρήσῃ, ὁπότε θὰ ἐπήρχοντο ἴσως καὶ ἄλλαι περιπλοκαί. Ἡ Πύλη ὅμως, ἀναμείνασα μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς εἰς μάτην τὴν ἐλπιζομένην ἐνθάρρυνσιν, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ δηλώσασα γραπτῶς ὅτι δέχεται νὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατιωτικά της ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἀμφισβητουμένων ἐδαφῶν.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παγκοσμίου πολέμου τὴν Ἀκάμπα κατεῖχον οἱ Τοῦρκοι. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἀράβων ὑπὸ τὸν ἐμίρην καὶ κατόπιν βασιλέα τῆς Χετζάζης Χουσεΐν, σῶμα Ἀράβων ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Ἄγγλου συνταγματάρχου Λῶρενς κατέλαβε τὴν πόλιν ὁπόθεν ὑπῆρχεν ὁδὸς εἰς Μαάν, σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου Χετζάζης. Ἡ κατάληψις τῆς Ἀκάμπα ἔθεσεν οὐσιαστικῶς τέρμα εἰς τὰς ἐν Χετζάζῃ πολεμικὰς ἐνεργείας τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Ἀράβων, οἵτινες ἠδυνήθησαν ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης νὰ καλύψωσι τὸ δεξιὸν τοῦ στρατηγοῦ Ἄλεμπυ ἐν Παλαιστίνῃ καὶ φέρουσιν εἰς αὐτὸν ἀποτελεσματικὴν βοήθειαν.

Σήμερον ἡ Ἀκάμπα ἀποτελεῖ μέρος τοῦ βασιλείου τῆς Χετζάζης ἑνωθέντος μετὰ τοῦ σουλτανάτου τοῦ Νέτζτ ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Βαχαβιτῶν Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ Ἴμπν—Σαούτ.

Ἀπό τινος ἤρχισε νὰ γίνεται πάλιν λόγος περὶ τῆς Ἀκάμπα ὡς ἀφετηρίας ὑπεραραβικοῦ σιδηροδρόμου καταλήγοντος εἰς Κουεΐτ, ἐπὶ τῆς Δ. ὄχθης τοῦ περσικοῦ κόλπου.

Ἀκάμπα σημαίνει ἀραβιστὶ «παράδεισος» ἢ μᾶλλον «ὁ μετὰ θάνατον κόσμος» ἢ «ἡ μέλλουσα ζωή», *Ἀκαμπὲ* δέ, ὡς γράφουσι καὶ προφέρουσιν οἱ Τοῦρκοι, σημαίνει ἀραβιστὶ στενὸν ἢ στενοπορία. Ὡς ἐκ τούτου ἡ λέξις Ἀκαμπὲ προστίθεται ὡς δεύτερον συνθετικὸν εἰς διαφόρους ὀνομασίας θέσεων. Οὕτω καὶ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος Ἀκάμπα καλεῖται «*Καλὲτ-ἐλ-ἀκάμπα*» (*καλὲ*=φρούριον) ἢ *Κάσρ-ἐλ-Ἀκάμπα* (*κάσρ*=φρούριον καὶ παλάτιον) ἢ *Ἀκαμπὰτ—ἐλ—Μισρίγε* (=Ἀκάμπα ἡ αἰγυπτιακή). Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—Ἀκάμπας κόλπος *[Γεωγρ. Παραλ.]*. Ὁ ἀνατολικώτερος τῶν δύο κόλπων, εἰς οὕς, διὰ τῆς παρεμβολῆς τῆς χερσον. τοῦ Σινᾶ, διχαλοτομεῖται τὸ βόρειον τέρμα τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Διανοιγόμενος οὕτω μεταξὺ τῆς ρηθείσης χερσονήσου πρὸς δυσμὰς καὶ τῆς Χεδζάζης πρὸς ἀνατολάς, εἶναι ἐκ τῶν ἰδιορρυθμοτέρων κόλπων τοῦ κόσμου διὰ τὴν δυσαναλογίαν ἣν παρουσιάζει τὸ μέγιστον μῆκός του (98 ὅλα μίλλια) πρὸς τὸ ὀλίγον τοῦ εὔρους του (7 ἕως 14 μιλ. μόλις) καὶ πρὸς τὸ ὑπερβολικὸν βάθος του (104 ὀργυιαὶ καταμεσῆς τοῦ ἄξονός του). Εἶχε δὲ προσελκύσει οὗτος τὴν προσοχὴν καὶ τῶν ἀρχαίων, ὑφ' ὧν ὠνομάζετο ***Αἰλανίτης*** ἢ ***Αἰλανιτικὸς κόλπος*** (Aelaniticus sinus) ἀπὸ τῆς πολίχνης ἧς ἦτο φερώνυμος (βλ. **Αἴλανα**) περιγραφεὶς παρ' ἀρχαίων γεωγράφων καὶ δὴ τοῦ Ἀγαθαρχίδου τοῦ Κνιδίου (117 π.Χ: εἰς «Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης περίπλους»), τοῦ Ἀρτεμιδώρου τοῦ Ἐφεσίου (100 π.Χ. ἐν τοῖς «Γεωγραφουμένοις ἢ περίπλοις»), τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου καὶ τοῦ Στράβωνος ὅστις ὅμως εἴς τι σημεῖον τῆς περιγραφῆς του (ἔκδ. Didot 660,49) συγχέει τὸν Αἰλανίτην κόλπον πρὸς τὸν ἕτερον, τὸν συζυγῆ ἐκείνου, νῦν δὲ ὀνομαζόμενον κόλπον τοῦ Σουέζ, τὸ πάλαι δὲ *Ἡρωοπολιτικὸν* (*Gisselin* Recherches II, 233), ἴσως ἕνεκα ἀντιγραφικοῦ λάθους εἰς ἀρχαῖον ἀντίγραφον τοῦ κειμένου τοῦ Στράβωνος (σχολιαστὴς τῆς Géogr. de Strabon)· βρίθουσι δὲ αἱ ἀρχαῖαι περιγραφαὶ αὗται, ἃς χαρακτηρίζει μεγάλη ἀπὸ γεωγραφικῆς ἀπόψεως ἀκρίβεια, πολυτίμων ἅμα δὲ καὶ περιέργων εἰδήσεων, ὡς πρὸς τοὺς περὶ τὸν κόλπον οἰκοῦντας.

Ὁ κόλπος τῆς Ἀκάμπας διανοίγεται κυρίως πρὸς βορρᾶν του, μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου *Νουτζεραν* καὶ τοῦ ἀκρωτ. *Φάρταχ*, στομίου του, ἔχοντος εὖρος λοξὸν 11 μιλλίων, ὅπερ διακόπτει ἡ παρεμβολὴ τῆς νήσου *Τιράν*, (ὑψομ. 510 μετ.) καὶ τῶν παρεκτεινόντων αὐτὴν ἀβαθῶν, σχηματιζομένων

Digitized by Google

οὕτω δύο πλοΐμων *εἴσπλων,* ἐχόντων εὖρος τοῦ μὲν δυτικοῦ 4 μιλ., τοῦ δὲ ἀνατολικοῦ—ὃν ἐν τούτοις προτιμῶσιν οἱ ναυτικοὶ ὡς ὀλιγώτερον τρικυμιώδη—ἡμίσεος περίπου μιλλίου. Ἐν τούτοις, ἀμέσως σχετικὴ πρὸς τὸν κόλπον Ἀκάμπας καὶ οἱονεὶ *πρόκολπος* αὐτοῦ εἶναι κόλπωσις ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς νησῖδος *Τιρὰν* μέχρι τοῦ ἀκρωτ. *Οὐαντὶ Τουριάμ,* ἀνώνυμος τανῦν, ἣν παρ' ἀρχαίοις ἐχαρακτήριζον ὡς *κόλπον τῶν 500 σταδίων,* ἅτε τῆς ἀκτῆς του ἐμφανιζούσης ὄντως, καὶ σήμερον ἔτι, ἀνάπτυγμα 50 μιλ. Περικλείεται δὲ ἡ κόλπωσις αὕτη, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι περιγράφουσιν, «ὑπὸ ὀρέων καὶ δυσχεροῦς εἴσπλου λόγῳ ἀβαθῶν *(Στρ.* Dit. 661,23)», «περιοικοῦσι δὲ ἄνδρες τῶν χερσαίων ἀγρευμάτων· εἶτα δὲ ἔρημοι τρεῖς νῆσοι (αἱ σημερ. Γιούμπα, Μπαρακάν, Σιουσιουά, πλήρεις ἐλαιῶν οὐ τῶν παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ τῶν ἐντοπίων, ἃς καλοῦμεν *αἰθιοπικάς,* ὧν τὸ δάκρυον καὶ ἰατρικῆς δυνάμεώς ἐστιν» *(Στραβ.* αὐτόθι). Κατόπιν τῶν νήσων τούτων ἤρχετο ἡ ἀρχαία *Δία* (ἴσως ἡ νῆσος *Ὀφὶρ* τοῦ Σολομῶντος· βλ. **Αἴλανα**), ἀποτελοῦσα ἤδη δύο νήσους, τὴν *Σεναφὶρ* καὶ τὴν *Τιράν,* τοῦ λαιμοῦ ὅστις ποτὲ ἥνωνε τὰ δύο ταῦτα τμήματα διαβρωθέντος ὑπὸ τῆς ἐπιφορᾶς τῶν ὑπαμειβομένων τρικυμιῶν.

Ὁ κυρίως δὲ εἰπεῖν κόλπος τῆς Ἀκάμπας, βορείως καὶ ἐπὶ 98 μίλ. ἀπὸ τοῦ προειρημένου στομίου του εἰσχωρῶν, πλαισιοῦται ἀπὸ γρανιτικὰς ἀκτὰς ἀπορρῶγας, ποικιλλομένας ποῦ μὲν ἀπὸ σκοπέλους, ποῦ δὲ ἀπὸ θῖνας ἃς ἐπισωρεύουν αἱ ἄμμοι τῶν ἐρήμων πεδιάδων, μεταφερόμεναι ὑπὸ τῶν ἀνέμων καὶ τῶν χειμάρρων. Τὰ δὲ ἀγκυροβόλια σπανίζουσιν εἰς τὰς ἀκτὰς ταύτας, καθισταμένου διὰ τοῦτο κινδυνώδους τοῦ ἐν τῷ κόλπῳ πλοῦ· διότι κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους πνέουν σφοδρότατοι ἀπὸ ΜΒ ἄνεμοι, μετριαζόμενοι κατ' Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον, ἢ μεταπίπτοντες εἰς νοτίους μετ' ὄμβρων. Αἱ ἀνωτέρω εἰδήσεις τῶν *Ναυτολ. ὁδηγιῶν τῆς Ἐρυθρᾶς* (Red Sea Pilot) ἐξαχθεῖσαι ἐκ συγχρόνων παρατηρήσεων, συμφωνοῦσιν ἐπακριβῶς πρὸς τάς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περίπλων τοῦ Ἀγαθαρχίδου καὶ τοῦ Ἀρτεμιδώρου, εἰδήσεις τοῦ Στράβωνος: «ἐφεξῆς δ' ἐστὶν αἰγιαλὸς λιθώδης καὶ μετὰ τοῦτο τραχεῖα καὶ δυσπαράπλευστος ὅσον χιλίων σταδίων (δηλ. τὰ 98 ἀκριβῶς μίλλια) παραλία, σπάνει λιμένων καὶ ἀγκυροβολίων· ὄρος γὰρ παρατείνει τραχὺ καὶ ὑψηλόν· εἶθ' ὑπώρειαι σπηλαιώδης μέχρι τῆς θαλάσσης, τοῖς ἐτησίαις μάλιστα καὶ ταῖς τότε ἐπομβρίαις ἀβοήθητον παρέχουσαι τὸν κίνδυνον ... καὶ συνεχῶς θῖνες ψάμμου μελαίνης».

Τὰ μόνα ἀγκυροβόλια ἅτινα ὑπάρχουσιν εἰς τὰς ἀξένους αὐτὰς ἀκτὰς εἶναι: ἐπὶ μὲν τῆς ἀνατολικῆς τὰ *Σιὲρμ Μουγιαβὰρ* (Πλάτ.=28° 11'), *Σιὲρμ Λάβα* (Πλάτ=28° 15' «ὁ Στράβων ποιεῖται μνείαν φυλῆς τινος *Λέβαι»), Ὀμεΐντα* (μεταξὺ τῆς φερωνύμου νήσου καὶ τῆς ξηρᾶς· πλάτ.=29° 12') καὶ *Ἀκάμπα* (βλ. λ.) εἰς τὸν μυχὸν τοῦ φερωνύμου κόλπου· ἐπὶ δὲ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς, τὸ νοτίως τῆς νήσου *Τζεζιρὰτ Φαρούν,* τὸ ὁποῖον προήσπιζε καὶ φρούριον οὗ τὰ ἐρείπια σώζονται εἰσέτι ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς νήσου (πλάτ.=29° 15') καὶ τὸ πράγματι ὡραῖον ἀγκυροβόλιον *Μέρσα Νταχάμπ* (=χρυσοῦς λιμήν· πλάτ.=28 28').

Ἁπλοῦν βλέμμα ἐπὶ χάρτου περιλαμβάνοντος τὴν ἀπὸ *Τιβεριάδος λίμνης* (Γεννησαρὲτ) μέχρι τοῦ στομίου τοῦ *κόλπου τῆς Ἀκάμπας* ἔκτασιν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀρνητικὰ ὑψόμετρα τῶν λιμνῶν τῆς *Γεννησαρὲτ* (ὑψόμετρον ἐπιφανείας της = 109 ὀργ. ὑπὸ τὴν θάλασσαν, βάθος της = 24 ὀργυιαί, ἑπομένως ὑψόμετρον βυθοῦ της = 133 ὀργ. ὑπὸ τὴν θάλασσαν) καὶ τῆς *Νεκρᾶς Θαλάσσης* (ὑψόμετρον ἐπιφανείας της = 219 ὀργ ὑπὸ τὴν θάλασσαν, βάθος αὐτῆς = 218 ὀργ. ἄρα ὑψομ. βυθοῦ της = 437 ὀργ. ὑπὸ τὴν θάλασσαν), ἅμα δὲ καὶ τοῦ κόλπου *Ἀκάμπας* (478 ὀργ. πρὸς τὸν μυχόν του 701 ὀργ. πρὸς τὸ μέσον του) ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῶν γρανιτωδῶν τοιχωμάτων τῶν πλαισιούντων τὰς ὡς ἀνωτέρω ὑδατίνας ἐκτάσεις καὶ τὰ ὁποῖα συνεχίζονται καὶ ὑπὲρ τὰς ἐνδιαμέσους πεδιάδας, πείθει εὐθὺς ἀπὸ πρώτης ὄψεως, ὅτι ὁ σχηματισμὸς τῆς *Τιβεριάδος λίμνης,* τῆς κοίτης τοῦ *Ἰορδάνου,* τῆς *Νεκρᾶς θαλάσσης,* τῆς κοιλάδος *Ἐλ. Ἀράμπα* (βλ. χάρτην **Νέα Αἴγυπτος** 628 Β' τόμου Μ. Ἑ. Ἐ.) καὶ τοῦ κόλπου *Ἀκάμπας,* ὀφείλεται εἰς κοινὸν αἴτιον, τὴν εἰς τὰ βάθη τῶν χιλιετηρίδων ἐπισυμβᾶσαν κατὰ τὰς χώρας ἐκείνας διαμόρφωσιν τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς.

Ἡ ὀρεινὴ περιοχὴ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου κατοικεῖται ὑπὸ δύο ἰσχυρῶν φυλῶν, διακεκριμένων ἀπ' ἀλλήλων, τῶν *Ὀμρὰν* καὶ τῶν *Χαουάτα.* Φαίνεται ὅμως, ὅτι τὴν ἀρχαιότητα αἱ φυλαὶ τῶν χωρῶν τῆς σημερινῆς *Χεδζάζης* ἦσαν περισσότερον διακεκριμέναι πρὸς ἀλλήλας, διότι ὁ Στράβων (Didot 661, 46) δικαιολογῶν διὰ τί δὲν ἀναφέρει τὰ ὀνόματα τῶν φυλῶν, τονίζει ὅτι, «οὐ λέγω τῶν ἐθνῶν τὰ ὀνόματα τὰ [ἄλλα] διὰ τὴν ἀδοξίαν καὶ ἅμα *ἀτοπίαν τῆς ἐκφορᾶς* αὐτῶν»· Ἀναφέρει ὅμως τὴν ὕπαρξιν φυλῆς «*νομάδων* ἀπὸ καμήλων ἐχόντων τὸν βίον καὶ γὰρ πολεμοῦσιν ἀπ' αὐτῶν καὶ ὁδεύουσι καὶ τρέφονται τῷ τε γάλακτι χρώμενοι καὶ ταῖς σαρξί». Ἐπίσης καὶ τῆς φυλῆς «*Δέβαι*» καὶ ἄλλης τινός, ἣν δὲν ὀνομάζει μέν, ἀλλὰ περὶ τῆς ὁποίας τονίζει ὅτι οἱ ἀπαρτίζοντες αὐτὴν ἦσαν «ἡμερώτεροι» καὶ ᾤκουν εὐκρατοτέραν γῆν, διότι ἦτο αὕτη καὶ «εὔυδρος καὶ εὔομβρος» ἦτο δὲ καὶ χρυσοφόρος ἡ χώρα των καὶ ἐξῆγε χρυσὸν «οὐ ψήγματος, ἀλλὰ βωλαρίων, καθάρσεως οὐ πολλῆς δεομένων, μέγεθος δ' ἐχόντων ἐλάχιστον μὲν πυρῆνος, μέσον δὲ μεσπίλου, μέγιστον δὲ καρύου· τρήσαντες δὲ ταῦτα, ἐναλλὰξ λίθοις διαφανέσιν, ὅρμους ποιοῦνται διείροντες λίνον, περιτίθενται δὲ περὶ τοὺς τραχήλους καὶ καρπούς· πωλοῦσι δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας εὔωνον τὸν χρυσόν, τριπλάσιον ἀντιδιδόντες τοῦ χαλκοῦ, διπλάσιον δὲ τοῦ [ἀργύρου;] διὰ... τὴν σπάνιν τῶν ἀντιλαμβανομένων, ὧν ἡ χρεία πρὸς τοὺς βίους ἀναγκαιοτέρα.» Διὰ τοὺς κατοίκους δὲ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς ἀναφέρει ὁ Στράβων, ὅτι ἐνῷ ἐν ἀρχῇ ἦσαν πρᾶοι, βραδύτερον μετεβλήθησαν εἰς πειρατάς, ληΐζοντας διὰ σχεδιῶν τοὺς ἐκ τῆς Αἰγύπτου πλέοντας· ἀλλ' ἐτιμωρήθησαν διὰ τοῦτο ὑπὸ στόλου σταλέντος κατ' αὐτῶν καὶ δῃώσαντος τὴν χώραν των.

Χάρτης τοῦ κόλπου τῆς Ἀκάμπας.

Τὸ στόμιον τοῦ κόλπου τῆς Ἀκάμπας ἀπέχει 190 μίλ. ἀπὸ τοῦ πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν στομίου τῆς Διώρυγος τοῦ Σουέζ.

[Ὅρα χάρτην Ἀγγλ. 8a=The Red Sea (in five shelts): *Sheet 1].* Κ. Χ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ἀκάμπα. Θέσις παρὰ τὴν Μέκκαν τῆς Ἀραβίας, ἀπέχουσα ταύτης περὶ τὰ δύο μίλλια, ὅπου ἀκόμη πρὸ τῆς Ἐγείρας (622 μ. Χ.) ἠσπάσθησαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μωάμεθ κατ' ἀρχὰς μὲν ἕξ, κατόπιν δὲ ἄλλοι ἕξ καὶ τέλος 70 ἄνδρες καὶ 2 γυναῖκες ἐκ Μεδίνης. Οἱ πρῶτοι οὗτοι προσήλυτοι ἀπεκλήθησαν *Ἀκάμπη.* Ν. Μ.

Ἀκάμπα-ὲς-Σολλοὺμ *[Παραλ. Γεωγρ.].* Χωρίον ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου Σολλοὺμ μετὰ καλοῦ ἀγκυροβολίου καταφυγῆς ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Τριπολίτιδος καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἀνῆκον ὅμως εἰς τὴν πρώτην (πλάτος=31° 33' 15"—μῆκος 25° 10' 43"—Χάρτης Ἀγγλικὸς 244*=Derna to Ras Bulau: Acaba es Sollum*). Παλαιὸν φρούριον κατάλευκον, ἐκτισμένον ἐπὶ ὀροπεδίου, ὕψους 180 μέτρων, ἀποτελεῖ ἄριστον γνώρισμα διὰ τοὺς ἐξ Ἀν. προσγειοῦντας. Ἡ διαφάνεια τῆς θαλάσσης ἐγγὺς τοῦ ἀγκυροβολίου εἶναι ἐξαιρετική, ἐπιτρέπουσα νὰ διακρίνωνται εἰς βάθος 17 ὀργυιῶν (31 μέτρ.) πᾶσαι αἱ λεπτομέρειαι τοῦ θαλασσίου βυθοῦ. Τὸ χωρίον ἐπέχει (σχολιαστὴς ἐν τῇ Géographie de Strabon, τόμ. V, σελ. 351 ὑποσ. 2) τὴν θέσιν τοῦ *Καταβαθμοῦ* τῶν ἀρχαίων [πρβλ. λ. **Αἰνησίσφυρα**]. Σ. Ε. Λ

Ἀκαμπάρο (Acambaro). Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, 76 μίλλια Ν. τῆς πόλεως Γουαναγιουάτο. Κάτοικοι 10.500.

ἀκαμπής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ἄκαμπτος (ὡς *ἀμιγὴς* καὶ *ἄμικτος*)· ὁ μὴ καμπτόμενος, «φλοιὸς ἀκαμπὴς διὰ τὴν σκληρότητα» *(Θεόφρ.).*

ἀκαμπίας (ὁ) *['Αρχ.].* Ἀγώνισμα δρόμου, καθ' ὃ τὰ ἅρματα ἔτρεχον διὰ μήκους τοῦ ἱπποδρομίου χωρὶς καὶ νὰ κάμπτωσι τὴν νύσσαν. Ἐκ τούτου *ἀκαμπίας* καλεῖται ὑπὸ τοῦ Σουΐδα «ὁ μακρὸς καὶ δι' εὐθείας περίπατος».

ἀκάμπιαστος· ὁ μὴ προσβεβλημένος ἀπὸ κάμπας· «δένδρο ἀκάμπιαστο».

ἄκαμπος *[Βοτ.].* Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεϊδῶν.* Εἶναι φυτὰ μὲ σαρκώδη σέπαλα, τῶν ὁποίων τὰ πλάγια εἶναι κατὰ τὴν βάσιν ὀλίγον συμφυῆ πρὸς τὸ πλῆκτρον τοῦ χειλαρίου. Ἐπίφυτα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Ν. Μ.

ἀκαμπούριαστος, —η, —ο· ὁ μὴ καμπουριασμένος· ὁ μὴ ὑποκύψας εἰς τὸ βάρος τῶν ἐτῶν.

ἄκαμπτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ καμπτόμενος· ἀλύγιστος· ἀντιθ. *εὔκαμπτος*· || μτφρ. ὁ μὴ ὑποχωρῶν, ὁ ἀνένδοτος, ὁ ἐμμένων εἰς τὰς ἀρχάς του, εἰς τὰς ἀποφάσεις του, σταθερός, ἀκλόνητος, ἀμετάτρεπτος.—Ἐπίρρ. ***ἀκάμπτως.***

—[ΣΤΡΑΤ. ΤΑΚΤ.] *Ἄκαμπτος ἀκροβολιστικὴ γραμμὴ* καλεῖται ἐν τῇ τακτικῇ ἡ παλαιὰ ἀκροβολιστικὴ γραμμή, καθ' ἣν οἱ ἄνδρες ἦσαν μὲν τεταγμένοι ἀκροβολιστικῶς, ἀλλ' ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνεξαρτησίας καὶ ἀτομικότητος, ὑποχρεωμένοι δηλαδὴ νὰ προχωρῶσιν ἀλληλενδέτως, ἀδιασπάστως, ὁμοιομόρφως, καὶ δυνατὸν εἰπεῖν, ἐζυγημένως. Αὐτονόητον καθίσταται ὅτι τὰ μεταξὺ τῶν ἀκροβολιστῶν διαστήματα ἦσαν διαρκῶς ὁμοιόμορφα περίπου.

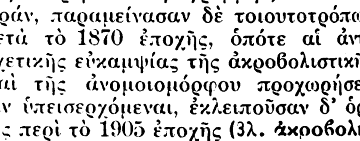
Ἄκαμπτος ἀκροβολιστικὴ γραμμὴ πεζικοῦ.

Ἡ τὸ πρῶτον, μετὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1789, χρησιμοποιηθεῖσα *διεσπαρμένη τάξις* διεμορφώθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος εἰς *κανονικὴν ἀκροβολιστικὴν γραμμήν,* ἀλλ' ἄκαμπτον καὶ ξηράν, παραμείνασαν δὲ τοιουτοτρόπως μέχρι τῆς μετὰ τὸ 1870 ἐποχῆς, ὁπότε αἱ ἀντιλήψεις περὶ σχετικῆς εὐκαμψίας τῆς ἀκροβολιστικῆς γραμμῆς καὶ τῆς ἀνομοιομόρφου προχωρήσεώς της ἤρχισαν ὑπεισερχόμεναι, ἐκλειποῦσαν δ' ὁριστικῶς ἀπὸ τῆς περὶ τὸ 1905 ἐποχῆς (βλ. **ἀκροβολιστικός**).

Τὸ ζήτημα τοῦ εὐκάμπτου ἢ ἀκάμπτου τοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ δὲν εἶναι ζήτημα ἁπλοῦν, διότι ἐκ τῆς σχετικῆς ἰδιότητος ἐξαρτᾶται ἡ προχώρησις ἢ μὴ μιᾶς ἑκάστης μικρᾶς μονάδος τοῦ πεζικοῦ, ἀνεξαρτήτως τρόπον τινὰ τῶν παραπλεύρων της, δηλαδὴ τὸ δυνατὸν τοῦ νὰ ἐκτελεσθῇ ὑπὸ μιᾶς ἑκάστης μονάδος πεζικοῦ, ἔστω καὶ μικρᾶς, ἡ ἀνατεθεῖσα αὐτῇ ἐντολή, ἀδιαφόρως πρὸς τὰς παραπλεύρους της μονάδας. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΛΑΔΑΣ

—[ΠΥΡΟΒ.]. Οἱ κυλινδούμενοι κιλλίβαντες τῶν παλαιῶν συστημάτων, οἱ ἀποτελοῦντες ἓν στερεὸν καὶ ἀμεταβλήτου σχήματος σύνολον, ἐκλήθησαν *ἄκαμπτοι,* πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν μετὰ χαλινωτηρίου τοιούτων, οἵτινες συντίθενται ἐκ μερῶν, ὧν ἡ σχετικὴ θέσις δύναται νὰ μεταβάλληται, εἴτε αὐτομάτως διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ χαλινωτηρίου, κατὰ τὴν βολὴν πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ἀνακρούσεως, εἴτε κατὰ βούλησιν διὰ τὴν μετακίνησιν τοῦ σωλῆνος κατὰ τὴν σκόπευσιν (βλ. **κιλλίβας**).

ἀκαμπτόσωμα (τὰ) *[Ζωολ.].* Γένος *μαλακοστράκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βραχυούρων,* τῶν ὁποίων τὸ δέρμα καλύπτεται ὑπὸ σκληρᾶς ὀστρακίνης οὐσίας, προερχομένης ἐκ τῆς καταθέσεως ἀλληλεπαλλήλων στρωμάτων τιτανωδῶν ἁλάτων (βλ **μαλακόστρακα**). Δ. Ν. Π.

ἀκαμψία (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ ἀκάμπτου, ἀλυγισία, σταθερότης, ἐμμονή· ἀντιθ. *εὐκαμψία*· || ἀνικανότης κάμψεως ἀρθρώσεώς τινος τοῦ σώματος· || κατὰ τὰ πειράματα τοῦ ὑπνωτισμοῦ ὁ ὅρος ἀκαμψία χρησιμοποιεῖται πρὸς χαρακτηρισμὸν εἰδικῆς τινος ὑπνωτιστικῆς περιόδου (βλ. **ὑπνωτισμός, ζωϊκὸς μαγνητισμός**).

—[ΦΥΣΙΟΛ.] Ἀκαμψία καλεῖται ἡ κατάστασις τῶν μυῶν καθ' ἣν ἡ μὲν ἐγερσιμότης καὶ διατατικότης αὐτῶν ἐξαφανίζεται, ἡ δὲ σύστασις αὐτῶν γίνεται κολλώδης καὶ ἡ ὄψις θολερά. Ἐπέρχεται δ' αὕτη κατὰ τὴν διακοπὴν τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος δι' αὐτῶν.

Τὸ ἀνθρώπινον σῶμα μετὰ τὸν θάνατον ἐμφανίζει τὴν λεγομένην ***νεκρικὴν ἀκαμψίαν,*** ἥτις ἐκδηλοῦται δι' ἀκινησίας τῶν μελῶν, ἕνεκεν σκληρώσεως τῶν μυῶν. Ἐμφανίζεται δ' αὕτη 2—7 ὥρας ἀπὸ τοῦ θανάτου, διαρκῶς ἐπὶ δύο ἢ καὶ περισσοτέρας ἡμέρας καὶ ἐξαφανίζεται βαθμηδόν, ὅτε καὶ πάλιν οἱ μύες καθίστανται μαλθακοί, διατατοί, καὶ αἱ ἀρθρώσεις εὐκίνητοι. Ἄρχεται δὲ τὸ πρῶτον ἡ νεκρικὴ ἀκαμψία ἀπὸ τῶν μυῶν τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ἄνω ἄκρων καὶ προχωρεῖ μέχρι τῶν κάτω ἄκρων καὶ ἐξαφανίζεται ἐπίσης κατὰ τὴν αὐτὴν σειράν.

Digitized by Google

Ἡ νεκρικὴ ἀκαμψία ἐπέρχεται λίαν ταχέως ἐπὶ τῶν πασχόντων ἐκ νοσήματός τινος, π. χ. τύφου ἢ χολέρας κτλ. Ἐπίσης ὅταν ἔχῃ προηγηθῆ μεγάλη κόπωσις τοῦ σώματος ἐπέρχεται αὕτη τόσον ταχέως, ὥστε στρατιῶται θανόντες κατὰ τὴν μάχην εὑρέθησαν ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων μὲ τὸ ὅπλον ἀνὰ χεῖρας.

Καὶ ἡ θερμοκρασία τοῦ περιβάλλοντος ἔχει ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς νεκρικῆς ἀκαμψίας· ὅταν ἡ θερμοκρασία τοῦ περιβάλλοντος εἶναι ὑψηλὴ ἡ ἀκαμψία ἐμφανίζεται μὲν ἐνωρίτερον, ἀλλὰ διαρκεῖ ὀλιγώτερον χρόνον, ὅταν δὲ ἡ θερμοκρασία τοῦ περιβάλλοντος εἶναι ταπεινὴ ἐμφανίζεται μὲν βραδύτερον, ἀλλὰ διαρκεῖ περισσότερον. Αἰτίαι δὲ τῆς νεκρικῆς ταύτης ἀκαμψίας εἶναι τὸ γαλακτικὸν ὀξὺ ὅπερ παράγεται κατὰ τὰς χημικὰς ἐξεργασίας τῶν μυῶν. Ι. ΜΕΝΕΓΑΚΗΣ

—[ΙΑΤΡ.] ***Ἀκαμψία τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας*** καλεῖται ἡ δυσχέρεια περὶ τὴν διαστολὴν τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας καὶ ἰδίως τῶν χειλέων τοῦ ἐξωτερικοῦ στομίου αὐτοῦ· ὑπάρχει τουτέστι κατ' αὐτὴν ἀνεπαρκὴς ἐλαστικότης καὶ διασταλτικότης τῶν τοιχωμάτων τοῦ αὐχένος, ὁπότε ἡ κατὰ τὸν τοκετὸν κανονικὴ αὐτοῦ διαστολὴ παρακωλύεται ἢ καὶ καθ' ὁλοκληρίαν ἐνίοτε ἀναστέλλεται. Ἐνταῦθα θὰ γίνῃ λόγος περὶ τῆς ἀκαμψίας μόνον τῆς προερχομένης ἐξ ἀλλοιώσεως τοῦ ἱστοῦ τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας, τῆς προϋπαρχούσης τῷ τοκετῷ· περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ποικιλιῶν ταύτης, τῆς ἀνατομικῆς δηλαδὴ καὶ σπασμωδικῆς ἀκαμψίας, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τοκετοῦ, βλ. **μήτρα**-*αὐχένος διαστολή*.

Τὰ ἀλλοιοῦντα τὴν φυσιολογικὴν ὑφὴν τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας αἴτια εἶναι πρωτίστως αἱ νεοπλασματικαὶ διαπλάσεις, ἰδίως δὲ ὁ καρκίνος τῆς μήτρας καὶ αἱ διάφοροι συφιλιδικαὶ ἐκδηλώσεις αὐτῆς· ἀκολούθως δὲ αἱ οὐλωτικαὶ ἀλλοιώσεις ἕνεκα παλαιῶν τραυματισμῶν, ῥήξεων τοῦ τραχήλου ἐκ προηγουμένου τοκετοῦ, εἴτε ἐκ πλαστικῶν ἐπεμβάσεων ἐπὶ τοῦ τραχήλου (ἐγχείρησις τοῦ Schroeder λ. χ.), εἴτε ἐκ καυτηριάσεων διὰ νιτρικοῦ ἀργύρου, διὰ θερμοκαυτῆρος, διὰ χλωριούχου ψευδαργύρου, διὰ καυτηρίου τοῦ Filhos, κ.λ.π., εἴτε ἐκ φλογιστικῶν ἑλκώσεων, μητρίτιδος τοῦ τραχήλου, κλπ. Ἡ ἐπίδρασις τῶν αἰτίων τούτων εἶναι συνηθέστατα ἔμμεσος· τὰ αἴτια ταῦτα δημιουργοῦσι τὴν σκλήρυνσιν, καθόσον προηγήθη διαπύησις.

Ἡ *σύφιλις* δυνατὸν νὰ ἐντοπισθῇ ἐπὶ τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας εἰς πλείστας περιόδους τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς. Εἴτε περὶ ἕλκους πρωτοπαθοῦς, εἴτε περὶ βλενωδῶν πλακῶν ἢ περὶ τριτογόνων συφιλωμάτων πρόκειται, ἡ κύησις ἐμφανίζει ταῦτα πολλάκις ὑπερβαλλόντως ὑπερτραφῆ· ἡ δὲ κινδυνωδεστέρα τῶν ἐκδηλώσεων τούτων εἶναι ἡ σκλήρυνσις, καταλαμβάνουσα οὐ μόνον τὸν ἱστὸν τοῦ αὐχένος ἀλλὰ καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν χώρας τοῦ κατωτέρου τριτημορίου τῆς μήτρας, ἀπαραλλάκτως ὅπως ἐν τῇ στενώσει τοῦ δακτυλίου καὶ τοῦ ὀρθοῦ.

Ἡ ἀκαμψία τοῦ τραχήλου διαγιγνώσκεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τὸν τοκετόν, ὁπότε, παρὰ τὰς ἰσχυρὰς συστολὰς τῆς μήτρας, ὁ τράχηλος δὲν ἐξαλείφεται τελείως, ἢ ἡ διαστολὴ τούτου, ἀφικομένη εἰς μέγεθος κερματίου τῶν 2 ἢ τῶν 5 μεταλλικῶν φράγκων, παραμένει στάσιμος· τὰ χείλη τοῦ στομίου τοῦ τραχήλου εἶναι παχέα καὶ σκληρά, πολλάκις δὲ ἡ σκληρία αὕτη ἐπιτείνεται· εἰς πλείστας δὲ περιπτώσεις τὸ θυλάκιον διαρρήγνυται προώρως, ἀπολλυμένου οὕτω τοῦ φυσικοῦ τούτου διαστολέως τοῦ στομίου τῆς μήτρας, ὁπότε ἐπιπροστίθεται αἴτιον διηθήσεως τοῦ ἱστοῦ τοῦ τραχήλου, ἐὰν τὸ προβάλλον μέρος τοῦ ἐμβρύου δὲν ἔχει ἐμπεδωθῆ.

Κατὰ δὲ τὴν πορείαν τοῦ τοκετοῦ, ὁτὲ μὲν διὰ τῶν ἰσχυρῶν συστολῶν τῆς μήτρας τὸ προβάλλον ἐμβρυϊκὸν μέρος κατισχύει τῆς ἀντιστάσεως τοῦ τραχήλου καὶ κατανικᾷ ἐν τέλει ταύτην, προκαλοῦν ἱκανὴν διαστολήν, διὰ τῶν ὑγιῶν ἱστῶν, ἢ τὴν διάρρηξιν τοῦ τραχήλου εἰς διάφορα σημεῖα· ὁτὲ δὲ τὸ προβάλλον μέρος τοῦ ἐμβρύου παρασύρει τὸν τράχηλον διαρρηγνῦον τοῦτον κυκλοτερῶς· τέλος δὲ ὁ ἱστὸς τοῦ τραχήλου ἀνθίσταται ἐπαρκῶς, τὸ δὲ κατώτερον τριτημόριον τῆς μήτρας, τὸ ὑποδεχόμενον τὸ ἔμβρυον, διωκόμενον ὑπὸ τῆς μήτρας διατείνεται ὑπερμέτρως καὶ ἐν τέλει διαρρηγνύεται (ῥῆξις τῆς μήτρας).

Ἄλλοτε δὲ αἱ συστολαὶ τῆς μήτρας ἐπιβραδύνονται ὡς ἐκ τῆς ἐξαντλήσεως τῆς τικτούσης, ὁ τοκετὸς παρατείνεται, τὸ ᾠὸν μολύνεται, τὸ ἔμβρυον θνήσκει, ἐκδηλοῦται δ' ἡ σῆψις τούτου διὰ ῥίγους ἐντόνου καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἐπερχομένου, διὰ μεγάλης ὑψώσεως τῆς θερμοκρασίας, διὰ ταχύτητος τοῦ σφυγμοῦ, δι' ὑπερβολικῆς δυσοσμίας τῶν ἀπὸ τοῦ κολεοῦ ἐκρεόντων ὑγρῶν, διὰ κοιλιακοῦ τυμπανισμοῦ καὶ διὰ φυσομητρίας. Ἐὰν δὲ μὴ ἔγκαιρος ἐπέμβασις ἡ γυνὴ ἀσφαλῶς θνήσκει.

Ἡ πρόγνωσις τῆς παθολογικῆς ἀκαμψίας τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας εἶναι βαρεῖα διά τε τὴν μητέρα καὶ διὰ τὸ ἔμβρυον.

Θεραπεία.—Ἡ προληπτικὴ θεραπεία εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ μόνον εἰς τὰς συφιλιδικὰς ἀλλοιώσεις τὰς ἀναγνωρισθείσας ἐγκαίρως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κυήσεως, ὁπότε προβαίνομεν ἐντόνως εἰς τὴν εἰδικὴν ἀντισυφιλιδικὴν θεραπείαν (βλ. **σύφιλις**), ἐὰν περὶ πρωτογόνων ἢ περὶ δευτερογόνων φαινομένων πρόκειται, ἤτοι ἕλκους καὶ βλενωδῶν πλακῶν· ἐν περιπτώσει δὲ συφιλωμάτων θὰ ἀναγράψωμεν τὸν ὑδράργυρον καὶ τὸ ἰωδιοῦχον κάλι, ἤτοι τὸ σεράπιον τοῦ Gibert.

Κατὰ τὸν *τοκετὸν* δέον νὰ προσέχωμεν ἐπιμελῶς οὐ μόνον τὴν κατάστασιν τοῦ τραχήλου, ἀλλὰ καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὴν σύστασιν τῆς μήτρας, καθότι ἡ ῥῆξις ταύτης εἶναι ἡ πιθανὴ ἐπιπλοκή. Δι' ὃ θέλομεν παραγγείλει θερμὰς καὶ ἀντισηπτικὰς διακλύσεις τοῦ κολεοῦ, κατὰ δίωρον τελουμένας, ἰδίως μετὰ τὴν διάρρηξιν τῶν ὑμένων· θέλομεν χορηγήσει τὸ χλωριοφόρμιον, ἐν ᾗ περιπτώσει κυρίως αἱ συστολαὶ τῆς μήτρας ὦσι συχναὶ καὶ ἀκανονίστου ἐντάσεως, καὶ τέλος θέλομεν ἔχει παρεσκευασμένα πάντα τὰ πρὸς ἄμεσον χειρουργικὴν ἐπέμβασιν, ἐν ἀνάγκῃ, μέσα.

Ὅταν ἡ διαστολὴ τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας παραμένῃ στάσιμος, οὐδὲν δὲ ἐνδεικνύει τὴν ἐπικειμένην ἀποπεράτωσιν τοῦ τοκετοῦ, προσφεύγομεν τότε εἰς τὴν τεχνητὴν διαστολὴν τοῦ τραχήλου, ἐφαρμόζοντες πρὸς τοῦτο τὴν ἀδιάσταλτον σφαῖραν τοῦ Champetier de Ribes ἢ τὴν τοῦ Boissard, μέθοδον προτιμοτέραν τῆς δι' ἐργαλείων τοιαύτης, ὡς τὴν διὰ τοῦ μεταλλικοῦ διαστολέως τοῦ Tarnier ἢ τοῦ Bossi, καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς μεθόδου τοῦ Bonnaire, τῆς διὰ τῶν δακτύλων ταχείας διαστολῆς.

Ἐὰν ὑπάρχῃ ἔνδειξις πρὸς ταχεῖαν ἀποπεράτωσιν τοῦ τοκετοῦ, οἷον κόπωσις τῆς τικτούσης, στενοχωρία καὶ θάνατος τοῦ ἐμβρύου, φόβοι σήψεως τούτου κλπ., τότε, ἐὰν μὲν ἡ διαστολὴ τοῦ τραχήλου ὑπερβαίνῃ τὸ πεντάδραχμον μεταλλικὸν κερμάτιον, διενεργοῦμεν πολλαπλᾶς ἐντομὰς 1 περίπου ὑφεκατομέτρου μήκους, 6—10 τοιαύτας ἐφ' ὅλης τῆς περιφερείας τοῦ τραχήλου, ἢ δύο μόνον πλαγίας τομὰς ἀφικνουμένας μέχρι τοῦ κολπικοῦ θόλου, καὶ ἀποπερατοῦμεν εἶτα τὸν τοκετὸν εἴτε δι' ἐμβρυουλκίας, εἴτε διὰ μετασχηματισμοῦ, ἢ δι' ἐμβρυοτομίας, ἀναλόγως τῶν παρουσιασθησομένων μαιευτικῶν περιπτώσεων καὶ ἐνδείξεων (ἐνσφήνωσις ἢ μή, ἔμβρυον τεθνεός, κλπ.), ἐπανορθοῦντες ἅμα καὶ τὸν ἐπενεχθέντα τραυματισμὸν τοῦ τραχήλου.

Ἐὰν ὅμως ἡ διαστολὴ τοῦ στομίου εἶναι ἴση ἢ κατωτέρα τοῦ πενταδράχμου μεταλλικοῦ κερματίου ἢ ἂν ἐπαπειλῆται ῥῆξις τῆς μήτρας, διενεργοῦμεν τὴν ἐγχείρησιν τῆς καισαρικῆς τομῆς, καὶ εἶτα τὴν ὑστερεκτομίαν, ἀναλόγως τῶν περιπτώσεων (μόλυνσις τοῦ ᾠοῦ, σῆψις τοῦ ἐμβρύου). ΜΙΧ. Ν. ΚΑΙΡΗΣ

—[ΒΟΤΑΝ.] *Ἀκαμψία* λέγεται τὸ φαινόμενον, ὅπερ παρουσιάζεται εἰς τὰ φυτὰ ὅταν ἀπομακρυνθῶσι τῆς κατὰ φύσιν καταστάσεως καὶ τὰ ἐξωτερικὰ ἐρεθίσματα ὑπερβῶσιν ὡρισμένα ὅρια. Οὕτω παύουν ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, αἱ διάφοροι κινήσεις (τόπου, αὐτόνομοι κυρτωτικαί). Τῆς μιμόζης ἡ κίνησις παύει εἰς θερμοκρασίαν χαμηλοτέραν τῶν 15°: *ἀκαμψία ἐκ ψύχους, ἐκ θερμότητος, ἐξ ἐλλείψεως ὀξυγόνου* κτλ. Ἡ ἀκαμψία ἐξαφανίζεται ἅμα ἐπανέλθῃ τὸ φυτὸν εἰς τὴν προτέραν κατὰ φύσιν αὐτοῦ κατάστασιν, καταλήγει ὅμως εἰς τὸν θάνατον, ἂν αἱ δυσμενεῖς συνθῆκαι διατηρηθῶσιν ἐπὶ μακρότερον χρόνον. Ν. Μ

Ἄκαμψις. Μικρὸς ποταμὸς χυνόμενος εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ ὁρίζων τὴν χώραν τοῦ Πόντου τῆς Κολχίδος. Ἐκαλεῖτο καὶ *Βόας*, νῦν δὲ *Τζόρουχ*.

ἀκαμωσιὰ (ἡ)· (ἀπὸ τὸ ἀρνητ. *α* καὶ τοῦ *κάμνω* = ἐργάζομαι)· ἀργία, ὀκνηρία, φυγοπονία, ἄλλως *ἀκαμασιά*, ἐπὶ ἀνθρώπων καὶ ζῴων· τὸ ἀκαλλιέργητον, ἐπὶ γαιῶν· «τὸν ἔφαγε ἡ ἀκαμωσιά»· «ἀπὸ τὴν ἀκαμωσιὰ τὸ βῶδι ξέμαθε νὰ κάνῃ χωράφι».

ἀκάμωτος, —*η*,—*ο*· ὁ μὴ συντελεσθείς, ἀκατασκεύαστος· || ἐπὶ καρπῶν, ὁ μὴ ὡριμάσας· || ἐπὶ ἀγρῶν, ὁ μὴ ἀροτριαθείς, ἀγεώργητος, ἀνόργωτος (ἀπὸ τοῦ *κάμνω*=ὀργώνω)· || ἐπὶ μαλλίων, ἄξαντος. Β. Φ.

Ἀκάμωτος· μικρὸν χωρίον τῆς νήσου Κρήτης, ὑπαγόμενον εἰς τὸν συνοικισμὸν Σταβγιῶν τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Ἀπέχει ἀπὸ τὰς Σταβγιὰς ἡμίσειαν ὥραν, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἡρακλείου 8 ὥρας. Κατοίκους ἔχει 59.

ἀκανάκευτος, —*η*, —*ο*· ἰδιωματ. ἀθώπευτος, ἀχάϊδευτος· (ἀπὸ τῆς τουρκ. λ. *κανάκι*=θωπεία, *κανακεύω*=θωπεύω).

Ἀκανζῆ· ὀνομασία σώματος τούρκων στρατιωτῶν· βλ. **Ἀκιντζῆ.**

ἀκάνη (ἡ) *[Ζωολ.]*. Εἶδος ἰχθύος, ὅστις δὲν ἔχει ἔτι τελείως προσδιορισθῆ. Τὸ σῶμά του εἶναι πεπιεσμένον, τὸ δὲ ῥαχιαῖον πτερύγιον, λίαν ἀνεπτυγμένον, ἀποτελεῖται ἀπὸ μακρὰς καὶ σκληρὰς ἀκάνθας. Εἰς τὸ οὐραῖον πτερύγιον διακρίνονται ἐπίσης πλεῖσται σκληραὶ ἄκανθαι. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ζωηρῶς ἐρυθρόχρυσος. Κατοικεῖ ἀποκλειστικῶς σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῶν θερμῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

Ἀκάνη.

—**ἀκάνη** (ἡ) *[Ζωολ.]*. Πτηνὸν τῆς οἰκογενείας τῶν *φασιανιδῶν*, τοῦ γένους τῶν *μελεαγρίδων*. Δ. Ν. Π.

ἄκανθα, —*ης* (ἡ)· ἀγκάθι, κεντρί· «ἄκανθα τοῦ ῥόδου, τῆς βάτου, τοῦ ἐχίνου κ. τ. τ.» || πᾶν ἀκανθῶδες φυτόν· «ἄκανθαι καὶ τρίβολοι» (βλ. **ἄκανθος**).

—[ΒΟΤΑΝ.] Αἱ ἄκανθαι εἶναι ὀξέα σκληρὰ φυτικὰ ὄργανα ἐκφυόμενα ἀπὸ διαφόρων μερῶν τοῦ φυτοῦ. Δύνανται δὲ νὰ εἶναι εἴτε φύλλα ἢ μέρη τούτων μεταμορφωμένα, εἴτε βλαστοὶ μεταμορφωμένοι, εἴτε καὶ ἁπλᾶ ἀναδύματα. Εἰς εἴδη τινὰ τοῦ γένους *καραγάνης* καὶ *ἀστραγάλου* ἡ ῥάχις τοῦ πτερωτοῦ φύλλου, μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν πρασίνων αὐτοῦ φυλλαρίων, μεταβάλλεται εἰς ἄκανθαν. Εἰς τὴν *ῥοβινίαν*, *ἀκακίαν* κ. ἄ. μεταβάλλονται εἰς ἀκάνθας τὰ παρὰ τὴν βάσιν φυλλίδια, εἰς δὲ τὴν *βερβερίδα* ὅλα τὰ φύλλα τῶν μακρῶν βλαστῶν. Ἄλλοτε πάλιν αἱ ἄκανθαι αὗται κατέχουσι τὸ ἄκρον κλάδων ἀπὸ τῶν ὁποίων πρότερον ἐξεβλάστησαν φύλλα *(ῥάμνος ὁ καθαρτικός)* καὶ ἄλλοτε εἶναι βραχυκράδια ἐκφυόμενα ἀπὸ τῶν μασχαλῶν λεπιδοειδῶν φύλλων. Εἴς τινα πάλιν φυτὰ αἱ ἄκανθαι σχίζονται περαιτέρω, ὡς εἰς τὴν *γλεδισχίαν*. Εἰς δὲ τὴν *ῥοδῆν* εἶναι αὗται ἁπλᾶ ἀναδύματα.

Παρ' ἀρχαίοις ἄκανθαι ὠνομάζοντο πλεῖστα ἀκανθοφόρα φυτὰ ἐν οἷς καὶ τὰ σήμερον κοινῶς ὀνομαζόμενα *ἀγκάθια* (βλ. **ἄκανθος**). Παρὰ τῷ Ὁμήρῳ ἄκανθα εἶναι ὁ παρὰ Θεοφράστῳ καὶ Διοσκορίδῃ *χαμαιλέων ὁ μέλας* (κοιν. *χαμοληός*). Τοιαῦτα φυτὰ εἶναι προσέτι τὰ παρὰ Διοσκορίδῃ *ἄκανθα λευκή*, *ἄκανθα ἀραβική*, *λευκάκανθα* καὶ *ἀκάνθιον*. Πρὸς τούτοις οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον ἀκάνθας καὶ πολλὰ ξυλώδη φυτὰ φέροντα κέντρα ὡς ἄκανθα ἡ *αἰγυπτία*, ἡ *ἰνδική*, ἡ *λευκὴ* καὶ ἡ *μέλαινα* τοῦ Θεοφράστου, αἵτινες εἶναι εἴδη ἀκακιῶν. Ἡ *ἄκανθα κεάνωνος* τοῦ Θεοφράστου καὶ *ἄκανθα ἀγρία* τοῦ Διοσκορίδου εἶναι ἴσως ἡ τῶν νεωτέρων *ἄκανθος ἡ ἀκανθώδης*. Ἡ *ἄκανθα ἢ ἑρπάκανθα* τοῦ Διοσκορίδου εἶναι *ἄκανθος ἡ ἁπαλή*. Ἡ *ἄκανθα ἄφυλλος* τοῦ Θεοφράστου εἶναι εἶδος *εὐφορβίου* καὶ ἡ *ἄκανθα ἐν Ἀρίᾳ* εἶδος *ἡδυσάρου*. Ἐπίσης μεταγενεστέρως ἐλέγετο *ἄκανθα* καὶ ἡ *ζίζυφος ἡ κεντροφόρος*, ἐκ κλάδων τῆς ὁποίας λέγεται ὅτι κατεσκευάσθη ὁ ἀκάνθινος στέφανος τοῦ Σωτῆρος. Ἐν τούτοις κατὰ τὸν Βελώνιον ὁ ἀκάνθινος στέφανος κατεσκευάσθη ἐξ ἀκανθῶν εἴδους τινὸς ἀκακίας, τῆς *spina sancta (ἁγία ἄκανθα)* ὡς ἐκ τούτου ἐπονομασθείσης. Ν.Μ.

—[ΑΡΧΙΤΕΚΤ. ΓΛΥΠΤ.] *Ἄκανθα* ὠνομάσθη ἀρχιτεκτονικὸν κόσμημα ἐκ τῶν χαριεστέρων καὶ πλουσιωτέρων εἰς ποικιλίαν. Τὴν γένεσίν του ὀφείλει εἰς τὸ κομψὸν φύλλωμα τοῦ ὁμωνύμου του ποώδους φυτοῦ, τῆς ἀκάνθης. Ἐκ τῶν εἴκοσι περίπου εἰδῶν ἀκάνθης οἱ μὲν Ἕλληνες ἀρχιτέκτονες ἐμιμήθησαν τὴν ἀγρίαν ἄκανθαν, ἥτις ἄφθονος φύεται εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν ἄκανθαν τὴν ἁπαλήν, μαλακὴν (a. mollis), ἥτις περιέβαλλε, συνήθως, τοὺς ἐν Ῥώμῃ ὀπωροφόρους κήπους. Καὶ κατὰ τὴν παράδοσιν ἀκόμη, διασωθεῖσαν παρὰ Βιτρουβίῳ (IV. 1.8), τὸ κόσμημα προῆλθεν ἐκ τοῦ ὁμωνύμου του φυτοῦ ὡς ἑξῆς: Ὅτε ἀπέθανεν ἐν Κορίνθῳ μία νεᾶνις, ἡ τροφός της ἔθεσεν ἐντὸς καλάθου τὰ ἀθύρματα τῆς ἀποθανούσης, ἐκάλυψε τὸν κάλαθον μὲ μίαν πλίνθον καὶ τὸν ἐτοποθέτησεν ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς νεάνιδος. Κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἐβλάστησε μία ἄκανθα, τῆς ὁποίας ἡ ῥίζα ἦτο ὑπὸ τὸν κάλαθον, καὶ οἱ εὔχυμοι βλαστοί της περιέβαλον αὐτόν. Ἡ πλίνθος ὅμως, ἥτις ἐκάλυπτε τὸν κάλαθον, ἠνάγκασε τοὺς κλάδους καὶ τὰ φύλλα τῆς ἀκάνθης νὰ καμφθῶσιν εἰς σπείρας καὶ ἕλικας. Τοῦτο παρετήρησεν ὁ κατὰ τύχην διερχόμενος ἐκεῖθεν διάσημος καλλιτέχνης Καλλίμαχος καὶ ἐνεπνεύσθη τὴν δημιουργίαν τοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου.

Ῥωμαϊκὸν κορινθιακὸν κιονόκρανον.

Τὴν ἄκανθαν ὡς ἀρχιτεκτονικὸν κόσμημα ἀνευρίσκομεν εἰς τὰ κιονόκρανα τοῦ ἐν Ἀθήναις χορηγικοῦ μνημείου τοῦ Λυσικράτους εἰς τὸ κορυφαῖον αὐτοῦ ἀνθέμιον, εἰς πολυαρίθμους ἀθηναϊκὰς στήλας, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἄκανθα ἀποτελεῖ

Digitized by Google

τὴν βάσιν τοῦ γλυπτοῦ διακόσμου, εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ὡρολόγιον τοῦ Κυρρήστου, εἰς τὰ κιονόκρανα τοῦ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς κ.ὁ.κ.

Τὸ ἀρχιτεκτονικὸν τοῦτο κόσμημα ἀπεμιμήθησαν οἱ Ρωμαῖοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας, ἀλλὰ μέ τινας λεπτομερειακὰς μεταβολάς· οὕτως ἀπεστρογγύλωσαν τὰ ὀξέα καὶ εὐθέα ἄκρα τῶν φυλλωμάτων καὶ διέπλασαν τὰ φύλλα, παρὰ τὸν διατηρηθέντα κορμὸν τῆς ἀκάνθης, κατὰ τὰ φύλλα τῆς ἀμπέλου. Τινὲς ὑποστηρίζουσιν ὅτι ἡ διάπλασις αὕτη τῶν φύλλων τῆς ἀκάνθης ὀφείλεται εἰς ἐπίδρασιν ἐτρουσκικήν, ἀφοῦ ἀνευρίσκεται αὕτη εἰς μνημεῖα ἐτρουσκικὰ προγενέστερα τῶν ὁμοίων των, κατὰ τὸ διακόσμημα τοῦτο, ρωμαϊκῶν.

Μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὴν εἰς αὐτὴν μετοικεσίαν πολλῶν καλλιτεχνῶν πρὸς εὕρεσιν πόρου ζωῆς ἐμφανίζεται ἡ ἑλληνικὴ ἄκανθα καθαρὰ καὶ ὡς κόσμημα καὶ ὡς ζωντανὴ ἐκδήλωσις τῆς φύσεως εἰς ρωμαϊκὰ μνημεῖα (ναὸν Ἑστίας καὶ ναὸν Κάστορος καὶ Πολυδεύκους). Μετ' ὀλίγον τὸ αἴσθημα τῆς φύσεως ἐγκατελείφθη καὶ εἰς τὰ πρῶτα οἰκοδομήματα τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων τὸ ἀρχιτεκτονικὸν κόσμημα ἔλαβε τὴν μορφὴν φυλλώματος συμβατικῆς ἀκάνθης. Ἡ ἐκ τοῦ κοσμήματος ἐντύπωσις εἶναι ψυχρά, διότι λείπει ἐξ αὐτοῦ ἡ ζωή. Εἰς τὸ κόσμημα τοῦτο παρετηρήθη καὶ ἡ ἑξῆς λεπτομερειακὴ μεταβολή: ἀντὶ τοῦ φυλλώματος τῆς ἀκάνθης εἰσήχθη τὸ φύλλωμα τῆς ἐλαίας ἢ τῆς δάφνης, ὡς εἰς τὰ μνημεῖα Πάνθεον, στοὰν Ὀκταβίου, τόξον Τίτου κ.ὁ.κ.

Τὴν μαλακὴν ἄκανθαν μετεχειρίσθησαν ὡς ἀρχιτεκτονικὸν κόσμημα οἱ Ρωμαῖοι πρῶτοι, οὐχὶ ἐξ ἐπιδράσεως ἄλλου τινὸς λαοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὴν

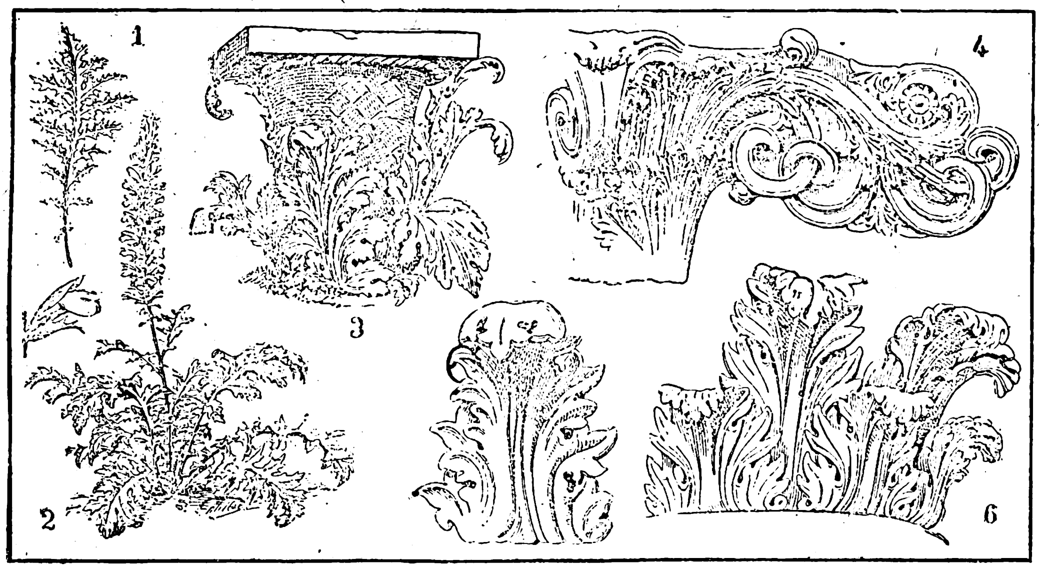

Αἱ ἄκανθαι ἐν τῇ φύσει καὶ τῇ τέχνῃ.

1) Φύλλα ἀκάνθης τῆς μαλακῆς. 2) Ἄκανθα ἡ ἀκανθώδης. 3) Αἱ περὶ τὴν πλίνθον ἄκανθαι, τὰς ὁποίας παρατηρήσας ὁ Καλλίμαχος ἐνεπνεύσθη τὸ κορινθιακὸν κιονόκρανον. 4) Κιονόκρανον τοῦ χορηγικοῦ μνημείου τοῦ Λυσικράτους ἐν Ἀθήναις. 5) Κιονόκρανον τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἄρεως ἐν Ρώμῃ καὶ 6) Κιονόκρανον τοῦ Ναοῦ τοῦ Διός, ἐν Ρώμῃ.

ἄκανθαν ταύτην μετεμόρφωσαν προσθέσαντες λεπτομερείας ληφθείσας ἐξ ἄλλων φυτῶν (πετροσελίνου ἢ μαϊντανοῦ). Διὰ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου κοσμήματος ἐκάλυψαν τὰς παραστάδας πολλῶν μνημείων καὶ ἐκόσμησαν τὴν στήλην τοῦ Ἀδριανοῦ, τὴν ἀγορὰν τοῦ Τραϊανοῦ, τὰ κιονόκρανα τοῦ τόξου τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου κ.ὁ.κ. Ἡ ἄκανθα, ὑποστᾶσα τὰς ρηθείσας διαφόρους διαρρυθμίσεις κατὰ διαφόρους ἐποχάς, δὲν ἔμεινεν ἀποκλειστικὸν κόσμημα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἀλλὰ μετεπήδησε καὶ εἰς τὴν ζωγραφικήν. Ἀνευρίσκεται εἰς τὰς τοιχογραφίας τῆς Πομπηΐας καὶ τῶν Θερμῶν τοῦ Τίτου, ἀνευρίσκεται ὡς κόσμημα (γραπτὸν) ἀγγείων καὶ λύχνων. Ἐν γένει ἔγινε τὸ κόσμημα παντὸς εἴδους ἀντικειμένων ἐκ μαρμάρου ἢ ὀρειχάλκου καὶ ἀνευρίσκεται εἰς πολλὰ ἐκ τῶν περιεχομένων εἰς τὰ μουσεῖα. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ χρυσοχοΐα μετεχειρίσθη ὡς κόσμημα τὴν ἄκανθαν ἐπιτυχῶς (ἄριστον εἶναι δοχεῖον ἀργυροῦν ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως), ὡς μαρτυροῦσιν αἱ περιγραφαὶ ἀγγείων ὑπὸ τῶν ποιητῶν (Βιργιλίου, Ὀβιδίου), καὶ ἡ ὑφαντικὴ πρὸς διακόσμησιν ἐνδυμάτων.

Γ. Δ. ΚΑΨ.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΝ ΤΕΧΝΗΝ. Ἡ γλυπτικὴ τῶν Βυζαντινῶν, ἤτοι ἡ χριστιανικὴ γλυπτικὴ τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος, ἦτο τέχνη διακοσμητική, ὡς τοιαύτη δὲ ἀνάγκη νὰ ἐξετάζεται, καθ' ὅσον οὕτω προσαρμόζεται καλύτερα εἰς τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Τὰ διακοσμητικὰ ὅμως στοιχεῖα καὶ θέματα, τὰ κύρια τοὐλάχιστον, παρέλαβεν ἐκ τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἀκολουθοῦσα καὶ κατὰ τοῦτο τὴν ὅλην παράδοσιν τῆς πρὸς τὴν κλασσικὴν καὶ εἰδωλολατρικὴν ἀρχαιότητα συνδέσεως. Μεταξὺ τῶν διακοσμητικῶν τούτων θεμάτων τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ἡ *ἄκανθα*.

Ἤδη εἰς τὰς πρώτας χριστιανικὰς ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας ἤγειρε τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ γενναιοδωρία τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἁγίας Ἑλένης συναντῶμεν καὶ τὴν ἄκανθαν ὡς διακοσμητικὸν θέμα. Εἰς τὴν καθαρῶς γραφικὴν διακόσμησιν τῶν οἰκοδομημάτων τοῦ 4ου καὶ 5ου αἰῶνος, ἐκκλησιαστικῶν, ἀκόμη καὶ ἰδιωτικῶν, συναντῶμεν στεφάνους ἀνθέων καὶ καρπῶν, ἑλικτὰ φύλλα ἀμπέλου ἢ ἀκάνθης.

Τὸ ἑλληνορρωμαϊκὸν καὶ ἑλληνοσυριακὸν κιονόκρανον. — Τὸ ἐκ τοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου προερχόμενον κιονόκρανον τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, τὸ συνήθως ὀνομαζόμενον ρωμαϊκὸν κιονόκρανον, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ περαιτέρω διαμόρφωσις τοῦ παλαιοτέρου κορινθιακοῦ. Θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ τὸ ὀνομάσωμεν προσφυέστερον *ἑλληνορρωμαϊκὸν κιονόκρανον*, ὅπως οὕτω πρέπει νὰ καλῆται καὶ ἡ ὅλη τέχνη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ ἀρχικὴ ὄψις τοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου μετεβλήθη κατ' αὐτοὺς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, διότι διὰ τῆς ἀναμίξεως αὐτοῦ μὲ τὸ ἰωνικὸν προῆλθε τὸ λεγόμενον σύνθετον κιονόκρανον. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ σύνηθες κιονόκρανον τῶν ἑλληνορρωμαϊκῶν χρόνων, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἄκανθα ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ τὴν παλαιὰν διαμόρφωσιν. Ὀλίγον ὅμως κατ' ὀλίγον ἡ ἀρχικὴ ὄψις μεταβάλλεται συμφωνότερον πρὸς τὸ ὅλον πνεῦμα τῆς ἑλληνιστικῆς τέχνης, τὸ διακοσμητικὸν πνεῦμα, ἀκόμη καὶ τὸ ἀνατολίζον. Ἡ μεταλλαγὴ δὲ αὕτη, ὡς πρὸς τὴν ἄκανθαν ὡρισμένως, ἀρχίζει, ὡς νομίζω, ἀπὸ τὴν Συρίαν. Ἐνωρὶς ἤδη ἡ ῥέπουσα εἰς τὸν μαλθακὸν βίον ἑλληνικὴ ἐκείνη χώρα ἐπεζήτησεν εἰς τὰς γλυπτὰς διακοσμήσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐστόλιζε τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, φορτικήν τινα καὶ μαλθακὴν μεγαλοπρέπειαν. Ἤδη ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρικὴν ἐποχὴν βλέπομεν αὐτὴν εἰς τὰ μεγαλοπρεπῆ μνημεῖα τῆς Ἡλιουπόλεως (Baalbek) καὶ τῆς Παλμύρας. Αἱ ἀρχιτεκτονικαὶ καὶ διακοσμητικαὶ μορφαὶ τῶν θαυμασίων τούτων μνημείων ἀντανακλῶσι βεβαίως ἑλληνιστικὰ πρότυπα, ἡ χλιδὴ καὶ ἡ λεπτότης ἰδίως τῆς γλυπτικῆς διακοσμήσεως ἐνθυμίζει καθ' ὅλα τὴν χάριν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς ἀλεξανδρινῆς τεχνοτροπίας.

Εἰς τὴν κλασσικὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἡ διακόσμησις εἶναι πάντοτε ὑποτεταγμένη εἰς τὰς γενικὰς ἀρχιτεκτονικὰς γραμμάς. Ἤδη ἡ διακόσμησις, ἀκόμη καὶ εἰς τὸ ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον εὑρισκομένη, εἶναι κάτι τι ἰδιαίτερον καὶ ὁ διακοσμητὴς ἐπιτηδεύεται νὰ κάμῃ πλουσίας γλυφάς, ὡς νὰ ἐργάζεται ὄχι ἐπὶ λίθου, ἀλλ' ἐπὶ μετάλλου ἢ μαλακῆς ὕλης. Διὰ τοῦτο ἀναμιγνύει τὰ θέματά του, δανείζεται ἀπὸ ὅλον τὸν φυτικὸν κύκλον, ἀναμιγνύει τὰ φυτικὰ θέματα μὲ γεωμετρικά. Οὕτως εὑρίσκομεν, τὸν 5ον καὶ 6ον αἰῶνα, εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας τὴν ἄκανθαν ἐν μέσῳ ποικιλωτάτων ἄλλων εἱλικτῶν φυτικῶν διακοσμήσεων.

Τοιαῦται διακοσμήσεις, τοῦ νέου διακοσμητικοῦ ὕφους, τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην, εὑρίσκονται ἰδίως εἰς μνημεῖα τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης, καὶ δὴ εἰς τὰ γλυπτά, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν Ἱερουσαλήμ. Εἰς τὰ γλυπτὰ ταῦτα ἡ ἄκανθα ἐναλλάσσεται μὲ κομψὰ φοινικόφυλλα καὶ μὲ ρόδακας περιέχοντας φυτὰ ἢ ζῷα. Ἡ χλιδῶσα αὕτη γλυπτὴ διακόσμησις, εἰς τὴν ὁποίαν κατέχει πάντοτε τὴν θέσιν της ἡ ἄκανθα, εἶναι ἀναμφισβήτητον δεῖγμα τῆς ἀναμίξεως ἑλληνιστικῆς τεχνοτροπίας μετ' ἀνατολικῶν συνηθειῶν, ἀναμίξεως μὲ τὴν ὁποίαν ἤρχισεν ἡ δημιουργία τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

Διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς βυζαντινῆς τέχνης εἶναι σημαντικώτατον μνημεῖον τὰ ἐρείπια τῆς *Μσάττας* πρὸς Α. τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ. Ἡ Μσάττα ἔχει διὰ τὴν διακόσμησιν τόσον μεγάλην σχεδὸν σημασίαν, ὅσην ἡ Ἁγία Σοφία διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν (Strzygowski). Εἰς τὴν μακροτάτην γλυπτὴν διακόσμησιν τῆς Μσάττας, ἡ ὁποία ἀνήκει εἰς τὸν 4ον—5ον αἰῶνα, εὑρίσκομεν τὴν ἄκανθαν, ἀλλ' ἐντελῶς σχηματοποιημένην, ὑψουμένην μὲ ὄρθια τὰ φύλλα, ἐν μέσῳ πολυποικίλων ἄλλων φυτικῶν διακοσμήσεων. Συναντῶμεν λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα ἀνάμειξιν ἀνατολικῆς τέχνης μὲ ἀναμφισβήτητα στοιχεῖα ἑλληνικῆς τέχνης, διαπλασθέντα κατὰ τρόπον γραφικώτερον κατὰ τὴν μεγάλην ἑλληνιστικὴν περίοδον.

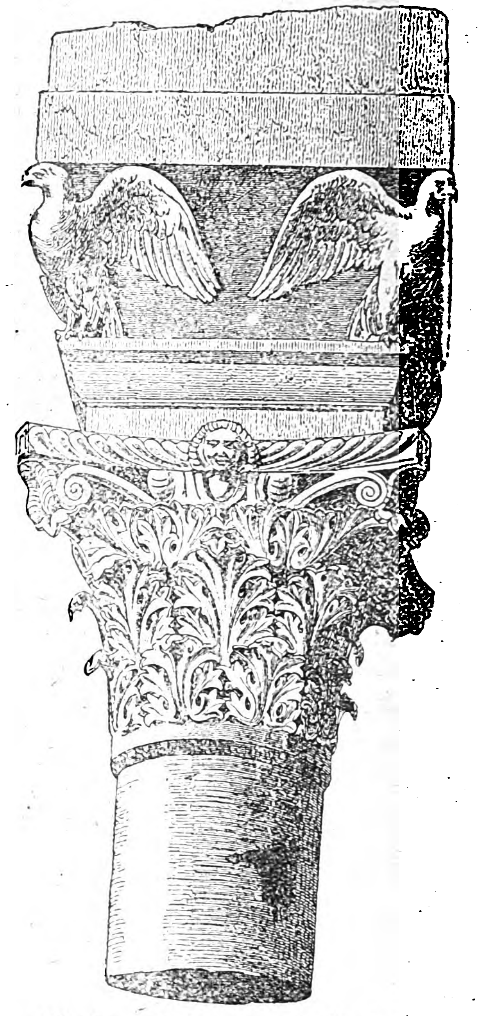

Ὁ κίων τοῦ Μαρκιανοῦ ἐν Κων)πόλει.

Τὸ θεοδοσιανὸν κιονόκρανον. — Ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἐδανείσθη ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν τὸ σύνθετον κορινθιακὸν κιονόκρανον, ἔλαβε δὲ τοῦτο ἀπὸ τὸν 5ον μ. Χ. αἰῶνα ἰδιάζουσαν μορφήν, ἡ ὁποία ἀπέμεινεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ χαρακτηριστικὴ τοῦ βυζαντινοῦ κιονοκράνου. Ἡ ἁπαλὴ ἄκανθα γίνεται τραχεῖα, ἡ τοιαύτη δὲ διαμόρφωσις εἶναι ἡ τοῦ λεγομένου *θεοδοσιανοῦ κιονοκράνου*.

Κιονόκρανον τῆς Ἁγ. Σοφίας τῆς Κων)πόλεως.

Ἡ τυπικὴ περιγραφὴ τοῦ θεοδοσιανοῦ κιονοκράνου εἶναι, ὡς διετύπωσεν αὐτὴν ὁ Στρζυγκόφ-

Digitized by Google

σκης (Byzant. Zeitschrift, τ. I, 1892, σ. 48), ἡ ἑξῆς: «σύνθετον κιονόκρανον μὲ δύο σειρὰς ἀπὸ ὀκτὼ φύλλα τραχείας ἀκάνθης. Ἄνω, μεταξὺ τῶν ἑλίκων, φύλλα ὄρθια ἁπαλῆς ἀκάνθης καὶ ὑποκάτω σειρὰν μὲ φύλλα τραχείας ἀκάνθης πλαγίως τεθειμένα».

Ὀνομάζομεν, κατὰ τὸν Στρυγκόφσκην, θεοδοσιανὰ τὰ κιονόκρανα τοῦ τύπου τούτου, ἀλλὰ πρέπει συγχρόνως νὰ σημειωθῇ, ὅτι δὲν περικλεί-

Ἕτερον κιονόκρανον τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγ. Σοφίας.

ονται ταῦτα μόνον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Β΄. Ἁπλῶς διὰ τοῦ ὅρου τούτου ὑποδηλοῦται μία ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἦσαν συνήθη, καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτὴ εἶναι τὰ μέσα τοῦ 5ου αἰῶνος. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ ἄκανθα ἔχει τόσην προέχουσαν θέσιν, ἢ μᾶλλον τὴν μόνην θέσιν ὡς διακόσμησις, ὥστε θὰ ἦτο ὀρθότερον, ἂν ἐγίνετο λόγος ὄχι περὶ θεοδοσιανοῦ κιονοκράνου, ἀλλὰ περὶ θεοδοσιανῆς ἀκάνθης.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 5ου αἰῶνος ἡ ἄκανθα λαμβάνει σειρὰν μεταλλαγῶν, τὰς ὁποίας καθώρισεν ὁ Στρυγκόφσκης, ὁ σπουδαιότατος ἐρευνητὴς τοῦ θέματος τούτου. Ἀπὸ τὸν 4ον αἰῶνα τὰ φύλλα τῆς ἀκάνθης εἶναι ἐπεξειργασμένα ὀλίγον ἀσταθῶς, ὅπως εἰς τὴν περίφημον *Χρυσῆν πόρταν* τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἶναι δ' αὕτη ἡ *ἁπαλὴ ἄκανθα*. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ φύλλα γίνονται πλατύτερα καὶ προσκολλῶνται περισσότερον εἰς τὸν λίθον, καὶ χωρίζονται εἰς ἡμίση φύλλα ἢ καὶ εἰς τέταρτα φύλλου, ἔχουν τὰ ἄκρα βαθέως σκαλισμένα, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἄκανθα θεωρεῖται ὡς τραχεῖα, συγχρόνως δὲ σκαλίζονται βαθύτερον καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ λεπτομέρειαι. Ἡ ἄκανθα αὕτη, ἡ ξηρά, ἡ βαθέως σκαλισμένη, ὠνομάσθη ὀρθῶς *τραχεῖα ἄκανθα*. Αὕτη εἶναι ἡ ἄκανθα τοῦ θεοδοσιανοῦ κιονοκράνου.

Παλαιοβυζαντινὰ κιονόκρανα ἔχοντα ὡς κύριον κόσμημα τὴν ἄκανθαν ἔχουν σωθῇ: εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (ἰδίως εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν), εἰς τὴν Θεσσαλονίκην (εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον καὶ τὸ Esqui Djuma), εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τοὺς Δελφούς, εἰς τὴν Ραβένναν (εἰς τὸν Ἅγιον Ἀπολλινάριον in Classe καὶ ἀλλαχοῦ), εἰς τὴν Ἑνετίαν, εἰς τὸ Κάϊρον (εἰς τὸ Μουσεῖον) καὶ εἰς πλείστας ἄλλας χώρας (βλ. παρὰ *Viollet-le-Duc,* Dictionnaire raisonné de l'architecture française, 1859, εἰς τ. I καὶ II καὶ εἰς τὴν νεωτέραν μελέτην τοῦ *H. Leclercq* ἐν *Cabrol,* Dictionnaire d'archéologie chrétienne, λ. Chapiteau). Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ διασπορὰ τῶν κιονοκράνων τούτων εἰς ὅλας τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας δεικνύει τὴν ἑνότητα τῆς τέχνης, ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ ἐπιβάλληται εἰς τὸν πολιτισμένον κόσμον ἀπὸ τὸ Βυζάντιον.

Τὸ ἰουστινιάνειον κιονόκρανον. — Μετὰ τὸν 6ον αἰῶνα ἡ ἄκανθα λαμβάνει νέαν, ἀκόμη περισσότερον διακοσμητικὴν ἐξέλιξιν. Λαμβάνει μορφὴν φύλλου, τὸ ὁποῖον ἀνεμιζόμενον ἐξογκοῦται εἰς τὸν Ἅγιον Ἀπολλινάριον τῆς Ραβέννης, εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον καὶ Esqui Djuma τῆς Θεσσαλονίκης), εἴτε τεμαχίζεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον.

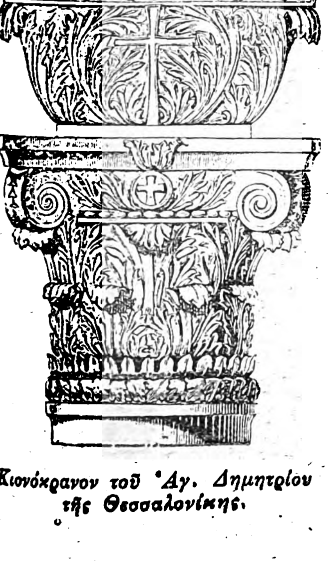

Κιονόκρανον τοῦ Ἁγ. Δημητρίου τῆς Θεσσαλονίκης.

Τοιουτοτρόπως ἡ ἀρχαία ἄκανθα χάνει τὴν μορφὴν αὐτῆς. Τὰ φύλλα δὲν προεξέχουν, εἶναι προσκεκολλημένα εἰς τὸν λίθον καὶ ἁπλώνονται εἰς μέγαν βαθμόν, αἱ δύο σειραὶ τοῦ θεοδοσιανοῦ κιονοκράνου ἑνώνονται εἰς μίαν μόνην καὶ τὰ φύλλα πλησιάζουν καὶ ἑνώνονται πρὸς ἄλληλα. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δὲ τῶν φύλλων αἱ λεπτομέρειαι γίνονται πολυάριθμοι καὶ βαθύτεραι, οὕτως ὥστε φαίνεται ὅτι ὁ γλύπτης δὲν παριστάνει φύλλα ἀλλὰ συνεχῆ διακοσμητικὰ φυλλώματα.

Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὴ ἡ μικροτεχνικὴ δεξιότης τοῦ γλυπτοῦ διακόσμου τῶν βυζαντινῶν κιονοκράνων τοῦ 5ου καὶ τοῦ 6ου αἰῶνος. Ὁ διάκοσμος χάνει τὸν πλαστικὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ καὶ διακοσμεῖ τὸ ἐν σχήματι κύβου ἢ κορμοῦ μάρμαρον ὡς μία δαντέλλα, τόσον λεπτὸν εἶναι τὸ σκάλισμα, τὸ ὁποῖον μάλιστα μὲ τὰς ὀπάς, τὰς ὁποίας ἀνοίγει τὸ τρύπανον, καὶ τὰς σκιὰς αὐτῶν ἀποτελεῖ μίαν ζωηροτάτην αἴσθησιν πολυχρωμίας μὲ δυνατὰς φωτοσκιάσεις. Τὰ θέματα τῆς διακοσμήσεως εἶναι ποικιλώτατα, ἡ ἄκανθα ὅμως οὐδέποτε σχεδὸν λείπει καὶ ἀναμιγνύεται μὲ τὰ ἄλλα ἑλισσόμενα φυλλώματα ἤρεμος καὶ ἁπαλὴ ὡς νὰ εἶναι κεντημένη ἐπὶ τοῦ σκοτεινοῦ κάμπου. Ἐπίσης καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου προστιθέμενον ἐπίθημα, καὶ τοῦτο ἐκοσμήθη μὲ εἱλικτὰ φύλλα ἀκάνθης.

Ἡ τοιαύτη διακόσμησις παρέχει πολλὰ ἀνατολικὰ

Κιονόκρανον ἐκ τοῦ ναοῦ Ἁγίας Θεοδώρας Ἄρτης.

στοιχεῖα, πάντα ὅμως ταῦτα ἔλαβον τὴν λεπτεπίλεπτον ταύτην ἐπεξεργασίαν των εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι ἀπὸ μάρμαρον τῆς Προκοννήσου, τῆς παρὰ τὴν βυζαντινὴν πρωτεύουσαν νήσου, ἡ ὁποία εἶχε τὰ περίφημα λατομεῖα μαρμάρου, εἶναι ἐξειργασμένα τὰ πολυάριθμα βυζαντινὰ κιονόκρανα, τὰ διεσκορπισμένα εἰς ὅλην τὴν μεσογειακὴν λεκάνην. Καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶναι τὰ μάλιστα δηλωτικὸν τοῦ ἔργου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς κέντρου δημιουργίας τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ἡ ὁποία ἐξετάθη εἰς ὅλας τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας.

Εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν (πρὸ τῶν μέσων τοῦ 6ου αἰῶνος), ἡ ἄκανθα εἶναι τὸ κύριον θέμα τῆς διακοσμήσεως τῶν κιονοκράνων, ἔχει ὅμως χάσει κάθε χαρακτῆρα πλαστικότητος. Ἀναπτύσσεται εἰς ποικίλους ἑλιγμοὺς περὶ τὸ μάρμαρον καὶ ἐν μέσῳ τῶν μονογραμμάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας, χωρὶς ὅμως ἀναγλύφους προεξοχάς, χωρὶς πλαστικὴν ἀποτύπωσιν, ἀλλ' ὡς μία ἀληθινὴ δαντέλλα, ἡ ὁποία εἶναι προσηρμοσμένη εἰς τὸ περιβαλλόμενον ὑπ' αὐτῆς κιονόκρανον. Τὰ ἴδια θέματα καὶ ἡ ἰδία τεχνική, μὲ τὴν ἁπαλωτάτην ταύτην διαμόρφωσιν τῆς ἀκάνθης, συναντῶνται εἰς τὰ τύμπανα τῶν ἁψίδων ἄνω τῶν κιονοκράνων, καὶ εἰς τὰ διαζώματα: παντοῦ ἡ ἄκανθα ἐκτυλίσσει τὰ λευκὰ φύλλα της, τὰ ὁποῖα ξεχωρίζουν εἰς σκοτεινὸν κάμπον, ἀλλ' ἡ ἄκανθα αὕτη κάμνει τὴν ἐντύπωσιν συνεχοῦς περιπλοκάδος καὶ ποικιλωτάτης εἱλικτῆς σειρᾶς φυλλωμάτων. Ἡ δαντελλωτὴ αὕτη διακόσμησις ἐπέσυρε τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτῶν τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ Παῦλος Σιλεντιάριος λέγει τὰ κιονόκρανα τῆς Ἁγίας Σοφίας «ἕλικα πολύκεστον ἀκάνθης».

Ἀνάμιξις μετ' ἄλλων διακοσμητικῶν θεμάτων. — Τὴν ἄκανθαν εὑρίσκομεν εἰς τὸν ἑπόμενον αἰῶνα, τὸν 7ον, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου (Χότζα-Μουσταφᾶ-πασᾶ) εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐνταῦθα ἔχομεν εἰς τὰ κιονόκρανα τοῦ νάρθηκος φύλλα ὑψωμένα ἀκάνθης. Κατὰ τὴν μέσην περίοδον τῆς βυζαντινῆς τέχνης, κατὰ τὸν 10ον—12ον αἰῶνα, ὅτε ἐσυνηθίζοντο πολὺ τὰ γλυπτὰ θωράκια, εὑρίσκομεν πτηνὰ καὶ ἄλλας ζῳομορφικὰς παραστάσεις μεταξὺ πλαισίων ἐκ φύλλων ἀκάνθης. Εἰς διαζώματα δὲ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, τοῦ Δαφνίου, τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Ἑνετίας, ἔχομεν διακόσμησιν ἀπὸ φύλλα ἀκάνθης καὶ ἄλλα φυλλώματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐξειργασμένα ὡς τὰ λεγόμενα ἀραβουργήματα, χωρὶς νὰ ἔχουν οὐδὲν ἀνάγλυφον. Ἡ διακοσμητικὴ πολυχρωμία ἀρχίζει νὰ λαμβάνῃ σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην.

Ἀργότερον ἡ ἄκανθα ἀνεμίχθη μὲ ἄλλα διακοσμητικὰ θέματα, εἴτε φυτικά, εἴτε γεωμετρικά. Ἰδιαιτέρως δ' ἀξιόλογα εἶναι τὰ ζῳομορφικὰ κιονόκρανα, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ κάτω μέρος ἔχουν σειρὰν ἀκάνθης, εἰς δὲ τὸ ἄνω μέρος αἱ ἕλικες ἔχουν ἀντικατασταθῇ διὰ μορφῶν ζῴων, τράγων, αἰγῶν καὶ πτηνῶν (εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τὸν Ἅγιον Μᾶρκον τῆς Ἑνετίας, καὶ τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν κ.λ.). Ἡ

Digitized by Google

τοιαύτη καινοτομία ἔδωκεν ἄλλην μορφὴν εἰς τὸ βυζαντινὸν κιονόκρανον, καὶ μάλιστα ἐξέβαλε σὺν τῷ χρόνῳ τὴν ἄκανθαν, ἡ ὁποία ἀντικατεστάθη διὰ περιπλοκάδων ἀμπέλων μὲ ἀμπελόφυλλα.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς, εἶναι ἡ ἐπιβίωσις τῆς

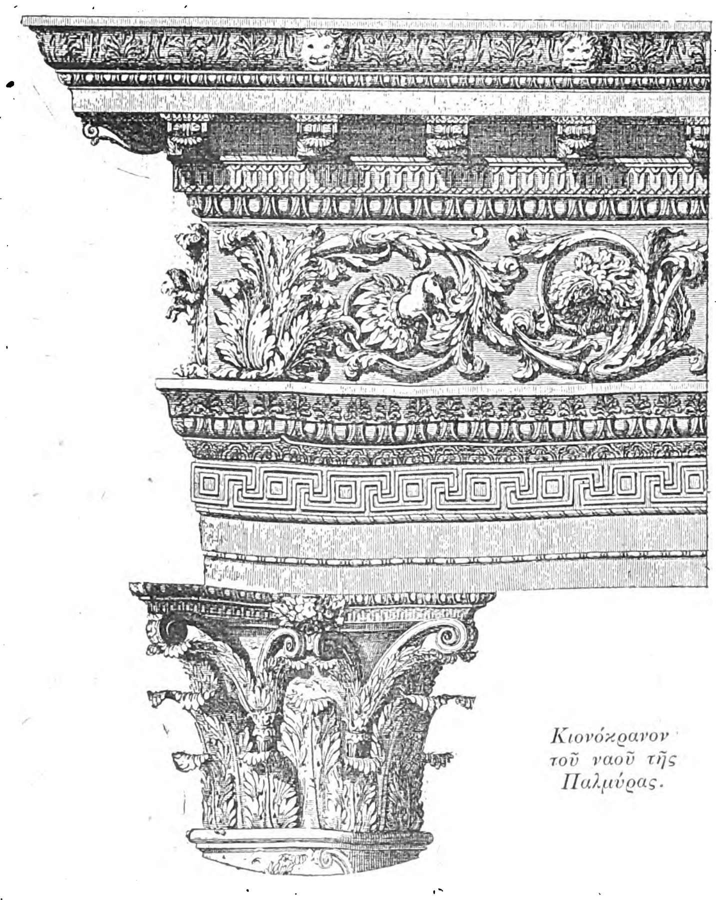

Κιονόκρανον τοῦ ναοῦ τῆς Παλμύρας.

ἀκάνθης, ὡς διακοσμητικοῦ θέματος, ἕως τὸ τέλος σχεδὸν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ κιονόκρανα τῆς Μονῆς τῆς Χώρας (Καχριὲ τζαμὶ) εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπίσης τῆς Μητροπόλεως καὶ τῆς Παντανάσσης εἰς τὸν Μυστρᾶν καὶ ἄλλα κιονόκρανα εἰς τὴν Ἄρταν εἶναι καθαροῦ βυζαντινοῦ ὕφους καὶ ἔχουν τὴν ἄκανθαν ὡς κύριον γλυπτὸν διακοσμητικὸν θέμα. Δὲν ἔμεινε δὲ ἡ ἄκανθα μόνον εἰς τὰ κιονόκρανα. Εὑρίσκομεν αὐτὴν κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα καὶ ὡς θέμα διακοσμητικὸν εἰς ἔργα μεταλλουργίας, ὡς εἰς ἐπενδύσεις εἰκόνων καὶ εἰς ἄλλα χρυσοχοϊκῆς τέχνης μικροτεχνήματα.

Ἡ ἄυανθα εἰς τὴν Δύσιν.— Ἡ παρακολούθησις τῆς ἐξελίξεως τῶν χριστιανικῶν κιονοκράνων καὶ δὴ τῆς κυρίας διακοσμήσεως αὐτῶν, τῆς ἀκάνθης, μᾶς δίδει, αὐτὴ καὶ μόνη, νέα τεκμήρια τῆς βυζαντινῆς ἐπιδράσεως τῆς βυζαντινῆς τέχνης εἰς τὴν Δύσιν. Εἰς τὰς παλαιοτέρας λατινικὰς βασιλικὰς τῆς Ἰταλίας ἐσυνηθίζετο τὸ κορινθιακὸν καὶ τὸ ἰωνικὸν κιονόκρανον. Ἀργότερον εὑρίσκομεν τὴν ζῳομορφικὴν διακόσμησιν ἀναμεμιγμένην μάλιστα μὲ φύλλα ἀκάνθης: δεῖγμα προφανὲς τῆς ἑλληνικῆς ἀνατολικῆς ἐπιδράσεως. Ἡ Δύσις ἐκαινοτόμησεν εἰς πολλά, εἰς τὴν διακόσμησιν ὅμως τῶν κιονοκράνων ὀφείλει σχεδὸν ὅλα τὰ θέματά της εἰς τὴν Ἀνατολήν, παρὰ τὴν συνή-

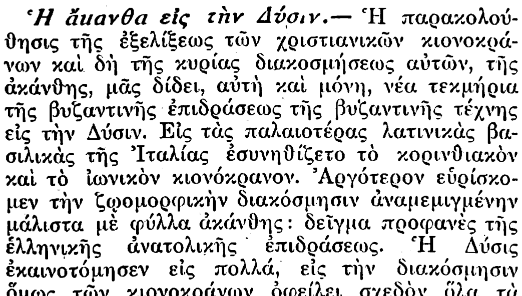

Ἕτερον κιονόκρανον τοῦ ναοῦ τῆς Παλμύρας.

θως νομιζομένην γνώμην, ὅτι ἐδημιούργησεν ἰδίους τύπους. Τὸ ἐμπόριον, τὰ ταξίδια, ἡ σχέσις ἡ συχνὴ μὲ τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν δὲν ἔφερον μόνον τὰς ἰδέας καὶ τὰ ἤθη, ἀλλ' ἀκόμη καὶ μορφὰς τέχνης εἰς τὴν Δύσιν. Εἶναι δ' εὐνόητον τοῦτο, ἂν σκεφθῶμεν ὅτι μεταξὺ τῶν ἐμπορευμάτων τὰ ὁποῖα ἤρχοντο ἀπὸ τὰς χώρας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας εὑρίσκοντο καὶ ἔργα τέχνης, ἰδίως μικροτεχνίας, ἔργα χρυσοχοϊκῆς, ἐλεφαντουργίας, ὑφαντουργίας.

Περίοδος τῆς Ἀναγεννήσεως. — Ἡ νεωτέρα τέχνη παρέλαβεν ἐκ τῆς ἀρχαίας ἢ ἐκ τῆς βυζαντινῆς Ἑλλάδος τὴν ἄκανθαν καὶ εἰς τὰ κιονόκρανα καὶ ὡς γενικὸν διακοσμητικὸν θέμα. Οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἀναγεννήσεως ἐμελέτησαν λεπτομερῶς τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, ἀναπαρέστησαν τὰς ἀρχαίας μορφὰς ἢ ἐνεπνεύσθησαν ἐξ αὐτῶν διὰ νὰ κάμουν νέας δημιουργίας. Ἡ ἄκανθα ἔχει βαρεῖαν ὄψιν, ἂν τὴν παραβάλωμεν πρὸς τὴν κομψὴν κορινθιακήν, ἢ τὴν χαρίεσσαν βυζαντινήν. Οἱ τεχνῖται τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως, ἀκολουθοῦντες τὰ γραφόμενα τότε πρακτικὰ ἐγχειρίδια, περιώρισαν τὸ ὕψος καὶ παρήλλαξαν τὴν μορφὴν τῆς ἀκάνθης. Ἐν τούτοις οἱ ἀληθινοὶ τεχνῖται δὲν ὑπετάσσοντο τυφλῶς εἰς τὰς πρακτικὰς ὁδηγίας, καὶ οἱ σύγχρονοι λαμβάνουν μεγάλην ἐλευθερίαν.

Τὸ σημαντικὸν συμπέρασμα τῆς μελέτης τῆς ἀκάνθης ὡς διακοσμητικοῦ θέματος, εἶναι ὅτι καὶ εἰς τοῦτο ἀκόμη τὸ ἁπλοῦν διακοσμητικὸν θέμα, ὅπως εἶναι ἡ ἄκανθα, δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν συνέχισιν τῶν ἀρχαίων καλλιτεχνικῶν παραδόσεων ἕως τοὺς τελευταίους βυζαντινοὺς χρόνους, ἀφ' ἑτέρου τὴν θριαμβευτικὴν ἐξάπλωσιν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸν πολιτισμένον κόσμον.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

—ΕΡΑΛΔ. Ἡ *ἄκανθα* (chardon) εἶναι ἓν ἐκ τῶν πολλῶν ἑραλδικῶν ἐμβλημάτων.

Ἀναπαρίσταται ἐν τῷ θυρεῷ μὲ τὴν ῥίζαν καὶ τὸ ἄνθος, ὁσάκις δὲ τοῦτο διαφέρει εἰς χρωματισμὸν ἀπὸ τὴν ῥίζαν, τότε λέγεται *«ἄκανθα ἀνθισμένη»* (Chardon fleuri) καὶ πρέπει νὰ δηλοῦται τὸ χρῶμα τοῦ ἄνθους. Ἡ ἄκανθα ἐχρησίμευσεν ὡς ἔμβλημα εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Σκωτίας, οἵτινες καὶ φερώνυμον ἱπποτικὸν τάγμα (ordre du Chardon) ἐδημιούργησαν (1540 ὑπὸ Ἑρρίκου τοῦ Δ'). Τὸ τάγμα τοῦτο καταργηθὲν καὶ ἀνασυσταθὲν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς διατηρεῖται καὶ νῦν, ἀποκλειστικῶς διὰ τοὺς εὐγενεῖς τῆς Σκωτίας προοριζόμενον. Γ. Ε Τ.

—ἄκανθα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Εἰς τὴν ἰχθυολογίαν ὀνομάζονται οὕτω λεπτά τινα καὶ αἰχμηρὰ ὀστάρια, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὸ σῶμα εἰδῶν τινων ἰχθύων. Εἴς τινα εἴδη ἐπίσης ἰχθύων αἱ **ἀκτῖνες** (βλ. λ.) τῶν πτερυγίων ἀντικαθίστανται ὑπὸ ἀκανθῶν.

Οἱ ἰχθύες ἔχουσι δύο εἰδῶν ἀκάνθας, τὴν *μεγάλην ἄκανθαν*, ἥτις εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ σπονδυλικὴ στήλη, τὸ κοινῶς λεγόμενον *ψαροκόκκαλο*, καὶ τὰς *κυρίως ἀκάνθας*, αἱ ὁποῖαι εἶναι πλευρικά τινα ὀστάρια συνδεόμενα πρὸς τὰς πλαγίας ἀκανθώδεις ἀποφύσεις.

Εἰς τὴν ἐντομολογίαν μὲ τὸν ὅρον *ἄκανθα* καλοῦνται ἰδιάζοντά τινα ὄργανα, εὑρισκόμενα εἰς μερικὰ εἴδη ἐντόμων καὶ χρησιμεύοντα τὸ μὲν ὡς ἀμυντικὸν ὅπλον, τὸ δὲ ὡς μέσον διὰ τοῦ ὁποίου τρυπῶσι τὰ φύλλα, τὰ φυτά, τὸ κρέας κ.λ.π. καὶ ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των. Ἡ ἄκανθα ἀποτελεῖται ἐκ δύο σμηρίγγων, ὀδοντωτῶν κατὰ τὸ ἄκρον των, αἱ ὁποῖαι, ὅταν τὸ ἔντομον ἀναπαύεται, προφυλάσσονται ἐντὸς δύο κερατίνων πετάλων. Ὅμοιον περίπου σχηματισμὸν ἔχει καὶ ἡ δηλητηριώδης ἄκανθα ἢ κέντρον, ἥτις συνδέεται μετ' ἀδένος περιέχοντος ἰὸν (δηλητήριον).

Ἄκανθαι καλοῦνται ἐπίσης αἰχμηραί τινες ἀπεσκληρυμέναι τρίχες, αἵτινες καλύπτουσι τὸ σῶμα ζῴων τινῶν ὡς τοῦ ἀκανθοχοίρου, τοῦ ἀκανθίωνος κτλ., καὶ χρησιμεύουσιν ὡς ἀμυντικὰ ὄργανα τῶν ζῴων τούτων. Δ Ν. Π.

— ἄκανθα (ἡ) *[Ναυτ.]*· κοιν. ἡ ***ἀρέτα*** (l'estain-the fashion pieces ἢ fashion timbers). Τὰ ἀνώτερα τμήματα τοῦ τελευταίου πρὸς πρύμναν νομέως ἤ, κατὰ τὸ ὀνοματολόγιον, αἱ ἀνώτεραι σταμῖνες τοῦ νομέως τούτου. Αὗται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς τῶν λοιπῶν νομέων, κάθετοι οὖσαι ἐπὶ τὴν τρόπιν, εὑρίσκονται ἐν πλαγίῳ ἐπιπέδῳ ὡς πρὸς τὸ διάμηκες. Ἐπὶ τῆς πρυμναίας ὄψεως τῆς ἀκάνθης στηρίζονται διὰ τῶν δύο ἄκρων των τὰ δίκρανα, διὰ δὲ τοῦ ἀγκῶνός των ἐπὶ τῆς πρῳραίας ὄψεως τοῦ ποδοστήματος· τὸ τοιοῦτον σύνολον ἀπετέλει τήν, τετραγώνου περίπου μορφῆς, οὐρὰν τῶν παλαιῶν ἱστιοφόρων πολεμικῶν πλοίων.

Π. Σ. ΑΓΓΕΛΗΣ

— ἄκανθα *ἕλικος* *[Ἀνατομ.]*. Μικρὰ προεξοχὴ τοῦ προσθίου ἄκρου τῆς ἕλικος τοῦ πτερυγιαίου χόνδρου τοῦ ὠτός, καθ' ὃ τὸ ἄκρον τοῦτο μεταβαίνει εἰς τὸ σκέλος τῆς ἕλικος. Γ. Φ. Κ.

— ἀκάνθης *ἱερᾶς πόα* (Herba cardui benedicti) *[Φαρμ.]* Προέρχεται ἐκ τοῦ Cnicus benedictus L. (Centaurea benedicta L.), φυτοῦ ποώδους ἐπετείου, φυομένου ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει εἰς ὅλην τὴν κεντρικὴν καὶ μεσημβρινὴν Εὐρώπην, τὴν Περσίαν, Συρίαν καὶ Ἀφρικήν. Παρ' ἡμῖν οὐχὶ λίαν συχνόν. Τὸ φυτὸν τοῦτο γνωστὸν καὶ παρὰ τῆς ἀρχαίοις ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀκάρνα* περιεγράφη ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου, τοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Πλινίου, τὰ ὑπέργεια ὅμως αὐτοῦ μέρη περιεγράφησαν κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *«πόα τῶν Βενεδικτίνων»* ἐχρησίμευον δὲ εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ Aqua cardui benedicti.

Ἡ ῥίζα τοῦ φυτοῦ εἶναι λεπτὴ καὶ ἀτρακτοειδής, ὁ βλαστὸς αὐτοῦ εὐθὺς καὶ ὀλίγον κατακλίνων, διακλαδούμενος εἰς ὕψος 20—60 ἑκσμ. καὶ κεκαλυμμένος, ὡς καὶ τὰ φύλλα, ὑπὸ πυκνοῦ τριχώματος, ἔτι δὲ τριγωνικὸς καὶ ἐρυθρός. Φύλλα φέρει κατ' ἐναλλαγὴν διατεταγμένα, ὧν τὰ μὲν κατώτερα περίβλαστα, 20 ἑκσμ. περίπου μήκους, ἐπιμήκως λογχοειδῆ καὶ ὀδοντωτὰ καὶ πρὸς τὴν βάσιν ἀποστενούμενα, τὰ δὲ ἀνώτερα μικρότερα, 12 ἑκσμ. περίπου μήκους, προσκαθήμενα, ἡμιπερίβλαστα ὑποκαταρρέοντα, ἁπλῶς ἢ διπλῶς πτεροσχιδῆ ἢ ὀδοντωτὰ καὶ ἐκτετμημένα. Ὅλα τὰ φύλλα καταλήγουσιν εἰς ἄκανθαν, φέρουσι δὲ ἑκατέρωθεν ἰξώδη χνοῦν. Τὰ χλωρὰ φύλλα εἶναι πράσινα, ἡ δὲ νεύρωσις τούτων εἶναι δικτυοειδής, λευκωπὴ καὶ προεξέχουσα καὶ ἡ γεῦσις αὐτῶν λίαν πικρά. Ἄνθη φέρει τὸ φυτὸν εὐάριθμα ἐπάκρια εἰς κεφάλια, κίτρινα, χωνοειδῆ καὶ εἰς δέσμην ἀνὰ 20—25 εἰς ἕκαστον κεφάλιον ἡνωμένα καὶ ἐντὸς μεταφύλλων ἀποληγόντων εἰς ἄκανθαν, ἀνθεῖ δὲ κατὰ μῆνα Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον. Ὡς δρόγη φέρεται, εἴτε ὁλόκληρος ἡ πόα μετὰ τοῦ βλαστοῦ καὶ τῶν φύλλων συλλεγεῖσα ἐν ὥρᾳ ἀνθήσεως, εἴτε μόνον τὰ φύλλα, εἴτε μόνον τὰ ἄνθη, εἴτε μόνον τὰ προσκαθήμενα φύλλα τοῦ βλαστοῦ, εἴτε τὰ φύλλα καὶ οἱ ἀνθοφοροῦντες βλαστοί. Ἡ πόα ἐν νωπῇ καταστάσει ἔχει δυσάρεστόν πως ὀσμήν, ἐξαφανιζομένην ἐντελῶς μετὰ τὴν ξήρανσιν. Αἱ λίαν μακραὶ τρίχες τοῦ βλαστοῦ καὶ τῶν κλάδων αὐτῆς εἶναι λεπτότοιχοι εἰς τὴν βάσιν πλατεῖαι, ἄνωθεν δὲ λεπτοϊνώδεις. Μεταξὺ τῶν τριχῶν εὑρίσκονται πολυκύτταροι ἀδενώδεις τρίχες εἰς ἃς ὀφείλεται καὶ τὸ ἰξῶδες τῆς πόας. Ἐπὶ καλλιεργουμένων φυτῶν τὸ τρίχωμα εἶναι ὀλιγώτερον.

Συστατικὰ ἐνεχόμενα ἐν τῇ πόᾳ εἶναι ἅλατα καλίου, ἀσβεστίου, μαγνησίου, ἴχνη αἰθερίου ἐλαίου καὶ κυριῶδές τι συστατικὸν καλούμενον *κνικίνη* ἢ *κενταυρίνη* τοῦ τύπου C_{41} H_{56} O_{15}, ὅπερ παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν στιλπνῶν, ἀχρόων καὶ ἀόσμων βελονῶν, γεύσεως πικρᾶς, διαλυομένων ὀλίγον μὲν εἰς τὸ ὕδωρ, λίαν δὲ εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰθέρα καὶ τὰ ἀλκάλια. Ἡ κνικίνη διαλύεται εἰς τὸ θειϊκὸν ὀξὺ μετ' ἐρυθρᾶς χροιᾶς μεταπιπτούσης εἶτα εἰς ἰώδη τῇ προσθήκῃ ὕδατος. Φυσιολογικὰς ἰδιότητας ἔχει ἡ κνικίνη, ὡς φάρμακον ἀντιπυρετικόν, ὑπερτέρας τῆς σαλικίνης.

Ἡ πόα τῆς ἱερᾶς ἀκάνθης τάσσεται μεταξὺ τῶν πικρῶν φαρμάκων, ἡ δὲ ἐν αὐτῇ ἐνεχομένη κνικίνη διεγείρει τὸν στόμαχον καὶ ἐπιτείνει τὰς κινήσεις αὐτοῦ, εἰς μεγάλας ὅμως δόσεις προκαλεῖ ναυτίαν καὶ ἔμετον. Θεραπευτικῶς χορηγεῖται ἡ πόα ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀφεψήματος ἢ ἐκχυλίσματος ἢ ἐγχύματος ὡς διεγερτικὸν τοῦ στομάχου, διουρητικὸν καὶ ἀντιπυρετικὸν φάρμακον. Τὸ ἐκχύλισμα αὐτῆς δίδει μετὰ τοῦ ὕδατος θολὰ διαλύματα, δίδεται δὲ εἰς δόσεις 0,5—1,0 πολλάκις δι' ἡμέρας εἰς καταπότια ἢ προστίθεται εἰς ὑγρὰ εὐστόμαχα φάρμακα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Ἀφεντούλη Θ.* «Φαρμακολογία».—*Reutter* «Matière médicale».—*Tschirck* «Pharmakognosie».—*Δοντᾶ Σ.* «Φαρμακολογία».

Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

ἀκανθαῖσσος (Acanthoessus Ag.) *[Παλαιοζ.]*· γένος ἰχθύων, βλ. **ἀκανθώδης**.

ἀκανθακτινέλλα (Acanthactinella Hinde) *[Παλαιοζ.]*· γένος τῶν *πυριτοσπόγγων* ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *πλεκτοσπογγιδῶν*, γνωστὸν ἐκ τοῦ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστολίθου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Θ. Σ.

ἀκανθάρια (τὰ) *[Ζῳολ.]*· βλ. **ἀκανθόμετρα**.

—*[Παλαιοζ.]*· τὰ *ἀκανθάρια* (Acantharia Haeckel) εἶναι μία τῶν ὑποτάξεων εἰς ἃς ὁ Haeckel διαιρεῖ τὰ *θαλασσόβια, ἀκτινόζῳα*, ὧν ἡ περιβάλλουσα τὴν κεντρικὴν κάψαν μεμβράνα εἶναι πανταχόθεν διάτρητος, ὁ δὲ σκελετὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀκάνθας ἐξ ἀκανθίνης· οὐδαμοῦ γῆς ἄχρι τοῦδε ἀνευρέθη ἐν ἀπολελιθωμένῃ καταστάσει. Θ. Σ.

ἀκανθαστήρ (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ***ἐχινοδέρμων***

Digitized by Google

τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀστεριωδῶν* καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν *σολαστεριδῶν*. Τὸ σῶμά των εἶναι πλατὺ καὶ διαιρεῖται ἀστεροειδῶς εἰς πέντε ἀκτῖνας. Οἱ πολυάριθμοι πόδες των φέρουσι σκληρὰς καὶ μακρὰς ἀκάνθας καὶ σχηματίζουσιν ἁπλᾶς ἢ διπλᾶς σειράς. Τὸ στόμα των εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ κάτω μέρους τοῦ σώματος. Τὸ δέρμα των περικλείει μικρότατα τεμάχια τιτανώδους συστάσεως. Τὸ νευρικόν των σύστημα ἀποτελεῖται ἀπὸ πενταμερεῖς κρίκους, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται περὶ τὸν οἰσοφάγον· οἱ κρίκοι οὗτοι κατὰ τὰ ἄκρα των σχηματίζουσι γωνίας ἐξ ὧν ἐκφύονται τὰ νεῦρα, τὰ ὁποῖα ἐκεῖθεν διακλαδίζονται εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος. Τὰ πεπτικά των ὄργανα εἶναι τελείως διακεκριμένα. Τὸ σύστημα τῶν ἀγγείων εἶναι τελείως κεχωρισμένον τοῦ πεπτικοῦ συστήματος καὶ ἀποτελεῖται ἐκ πλήθους ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν. Ἡ καρδία εἶναι ὑποτυπώδης καὶ σχηματίζεται δι' ἀνευρύνσεως ὡρισμένης ἀρτηρίας. Ἡ ἀναπνοὴ τελεῖται διὰ τῶν βραγχίων, τὰ ὁποῖα εἰς τὰ ζῷα ταῦτα ἔχουσιν ἰδιόρρυθμον κατασκευήν. Πάντα τὰ ζῷα ταῦτα ζῶσιν ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ ἀπαντῶνται παρὰ τὰς Φιλιππίνας νήσους. Δ. Ν. Π.

Ἀκάνθε (Acanceh) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Γιουκατὰν (Yucatan). Κατοικεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἀπὸ Ἰνδιάνους καὶ μιγάδας. Εἰς τὰ περίχωρα ὑπάρχουν ἐρείπια ναῶν, ἀνακτόρων κτλ. τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ τῶν ἰθαγενῶν Μάγιας. Κάτοικοι 23,000.

ἀκανθέλλα (acanthella) *[Βοτ.]*. Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *μελαστομαтιδῶν* (Melastomaceae). Ἡ *Acanthella Sprucei* εἶναι θάμνος αὐτοφυὴς εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Ν. Μ.

ἀκανθερπέστης (Acantherpestes M. W.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος τῶν *μυριοπόδων* ἐκ τῆς κατηγορίας τῶν *χηλοπόδων* εἰς ἃ σύμπαντα τὰ ἄρθρα τοῦ θώρακος κατέχουσι δύο ραχιαίας καὶ δύο κοιλιακὰς πλάκας μετὰ δύο ζευγῶν ἄκρων. Ἔζησαν κατὰ τὴν ἀνθρακικὴν περίοδον τοῦ παλαιοζῳϊκοῦ αἰῶνος τῆς βορείου Ἀμερικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης. Θ. Σ.

ἀκανθεφίππιον (Acanthephippion) *[Βοτ.]*. Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεϊδῶν* περιλαμβάνον φυτὰ μετὰ θαυμασίων ἀνθέων. Ν. Μ.

ἀκανθεών· βλ. ἀκανθών.

ἀκανθηρός, —ά, —όν ὁ πλήρης ἀκανθῶν, ὁ ἔχων ἀκάνθας· «ἀκανθηροὶ ἰχθύες» ‖ τὸ οὐδ. *ἀκανθηρόν*=φυτὸν ἔχον ἀκάνθας· «ὁ ἄκανος εἶναι εἶδος ἀκανθηροῦ» πβ. *λαχανηρόν, σιτηρὸν* κττ.· ‖ ἰδιωματ. *ἀγκαθερός*. Β. Φ.

ἀκανθίας (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *σελαχοειδῶν ἢ σελαχίων*. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός του φθάνει τὸ 1 περίπου μέτρον. Τὸ δέρμα του καλύπτεται ὑπὸ *σκυτελλῶν*. Ἐπὶ τοῦ προσθίου μέρους τῶν ραχιαίων πτερυγίων φέρει χαρακτηριστικὴν λίαν ἀνεπτυγμένην ἄκανθαν, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ τὸ ὄνομα. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ὑποτεφρώδης εἰς τὴν ράχιν καὶ τὰς πλευρὰς καὶ ὑπόλευκος εἰς τὴν κοιλίαν. Οἱ ἰχθύες οὗτοι κατὰ τὴν νεαρὰν των ἡλικίαν φέρουσι χαρακτηριστικὴν ὑποκύανον κηλῖδα ἐπὶ τῶν πλευρικῶν μερῶν τοῦ σώματός των. Οἱ ἀκανθίαι εἶναι ἰχθύες κοινότατοι εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ παράλια καὶ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ ἀπαντῶν εἶναι πολυπληθεῖς ὁμάδας. Ἡ παρουσία των δὲν εἶναι εὐχάριστος εἰς τοὺς ἁλιεῖς, διότι σχίζουν τὰ δίκτυα καὶ διὰ τῶν ἀνθεκτικῶν ἀκανθῶν τῶν ραχιαίων πτερυγίων των προξενοῦν λίαν ἐπικινδύνους πολλάκις πληγάς. Τὸ κρέας των καὶ τὰ ᾠά των εἶναι περιζήτητα εἰς πλείστας παραλίους χώρας. Δ. Ν. Π.

Ἀκανθίας.

—**ἀκανθίας** (Acanthias Bonap. συνών. τοῦ Centrophoroides Davis) *[Παλαιοζ.]*. Γένος τῆς ὁμοιογενείας τῶν *σπινακιδῶν* ἰχθύων μετὰ σώματος ἀτρακτοειδοῦς μέχρι τριγωνικοῦ, ἔχει ρύγχος ἀμβλὺ καὶ ραχιαῖα πτερύγια ἀκανθοφόρα. Οἱ ὀδόντες αὐτῶν ἄνω καὶ κάτω εἶναι ὁμοειδεῖς μετὰ κορυφῆς πλευρικῶς κεκαμμένης. Ἐνεφανίσθη ἀπολελιθωμένος εἰς τὸν Λίβανον, ἀπὸ τοῦ ἄνω κρητιδικοῦ συστήματος τοῦ μεσοζῳϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ζῇ. Θ. Σ.

ἀκανθίασις *μελανίζουσα* (Acanthosis nigricans) *[Ἰατρ.]*. Δερματοπάθεια σπανία, ὀνομασθεῖσα καὶ *δυστροφία θηλωματώδης*, καὶ *μελαγχρωματικὴ ἢ θηλωματώδης μελανοδερμία*. Περιεγράφη τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1891 ὑπὸ τῶν Pollitzer καὶ Janowsky, χαρακτηρίζεται δὲ ἐκ θηλωματώδους ὑπερπλασίας τῶν πτυχῶν τοῦ δέρματος, μετὰ μυρμηκιωδῶν ἐκβλαστήσεων ἀποχρώσεως φαιομελαίνης, προσδιδούσης εἰς τὸ δέρμα τὴν ὄψιν ἐξηραμένου φλοιοῦ δένδρου εἰς δὲ τὴν ἁφὴν ἐντύπωσιν ὡς ἀπὸ ξέστρου. Ἡ πάθησις αὕτη εἶναι ἐντετοπισμένη καὶ καταλαμβάνει συνήθως τὰς μασχάλας, τὸν τράχηλον, τὰς μηρογεννητικὰς πτυχάς, τὴν ραχιαίαν ἐπιφάνειαν τῶν χειρῶν, τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τῶν μηρῶν, τοὺς μαστούς, τὸ πρόσωπον, τὰς πτυχὰς τῶν κατ' ἀγκῶνα καὶ κατὰ γόνυ ἀρθρώσεων καὶ σπανιώτερον τοὺς βλενογόνους, ὅπου ὅμως δὲν προσλαμβάνει μελανίζουσαν μορφήν. Ἡ δερματοπάθεια αὕτη συνοδεύεται ὑπὸ ἀποπτώσεως τῶν τριχῶν, ἀλλοιώσεως τῶν ὀνύχων, ἐνίοτε ὑπὸ κνησμοῦ καὶ συχνότατα ὑπὸ καρκίνου. Ἡ σύμπτωσις ταύτης μετὰ τοῦ καρκίνου προσδίδει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον εἰς τὴν μελανίζουσαν ἀκανθίασιν, ἐπιβαρύνουσα τὴν πρόγνωσίν της. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁδηγεῖ μετὰ πάροδον ἔτους περίπου εἰς θάνατον ἐκ γενικῆς καχεξίας. Ὑπάρχει ἐν τούτοις καὶ καλοήθης μορφή, *νεανικὴ* καλουμένη, ἥτις εἶναι ἧττον συχνοτέρα τῆς πρώτης, δὲν συνοδεύεται ὑπὸ καρκίνου καὶ παραμένει ἀναλλοίωτος καθ' ἅπασαν τὴν ζωὴν μὴ παρακωλύουσα ποσῶς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ παθογένεια ἀμφοτέρων τῶν μορφῶν τῆς μελανιζούσης ἀκανθιάσεως παραμένει ἄγνωστος, ἂν καὶ συγγραφεῖς τινες ἠθέλησαν ἐπ' ἐσχάτων νὰ τὴν συνδυάσουν μετὰ τῶν διαταραχῶν τῶν ἔσω ἐκκρίσεων καὶ τῶν βλαβῶν τοῦ συμπαθητικοῦ. Οἱ πάσχοντες ἐκ μελανιζούσης ἀκανθιάσεως συνηθέστατα ἐμφανίζουσι θετικὴν τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Botello, διαγνωστικὴν τοῦ καρκίνου. Τέλος, κατὰ τὸν Flaskamp, ἡ μελανίζουσα ἀκανθίασις εἶναι ἐπιγενὴς ἐκδήλωσις καρκίνου, ὅστις καὶ προκαλεῖ τὰς μελαγχρωματικὰς διαταραχὰς τοῦ δέρματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.—*J. Darier*: Acanthosis nigricans (Bulletin de la Société Française de Dermatologie et de Syphiligraphie, Paris 1920, σελὶς 59).— *W. Flaskamp*: Ueber Acanthosis nigricans. Zugleich ein Beitrag zur Klinik der Carcinomkrankheit und zur Lehre der Pigmentbildung (Zeitschrift f. Krebsforsch, 1924).— *A. F. Ottkhine*: Περίπτωσις μελανιζούσης ἀκανθιάσεως (Roussi Vestnik Dermatologie, ἀρ. 5, Μάϊος 1924).— *M. Hodara und Behdjet*: Ein seltener Fall von in Auschluss auf benigne fibromatöse Tumoren auf getretener juveniler Form von Acanthosis nigricans mit Histologischer Untersuchung (Dermatologische Wochenschrift, 1925, τόμος LXXX σελ. 609).— *M. G. Archambault*: Un cas d'acanthosis nigricans (Société Française de Dermatologie et de Syphiligraphie, συνεδρία 11 Φεβρουαρίου 1926). Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ἀκανθίδαι (Acanthaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν ἐκ τῶν *συμπετάλων χειλανθῶν* (Monopetalae labiatiflorae) περιλαμβάνουσα περὶ τὰ 1350 εἴδη ποώδη ἢ θαμνώδη τὰ πλεῖστα φυόμενα εἰς τὰς θερμὰς χώρας. Χαρακτηριστικὰ αὐτῶν εἶναι ἡ κάψα ἢ δίχωρος, χωροσχιδὴς καὶ ὀλιγόσπερμος, τὰ σπέρματα ἀνὰ δύο ἢ τέσσαρα, σπανίως δὲ πλειότερα εἰς ἕκαστον χῶρον καὶ πάντοτε στερούμενα λευκώματος. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἔχουσι τὰ φύλλα ἀντίθετα, τὰ ἄνθη ζυγόμορφα, πολλάκις περίβλεπτα καὶ ἡδύχροα, ἐντομόφιλα καὶ συνηθροισμένα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς στάχυς ἢ βότρυς. Τὰ σπουδαιότερα γένη εἶναι τὰ ἑξῆς: *Θουνβεργία, Ὑγρόφιλα, Καλοφάνες, Διπτερακανθές, Ρυέλλια, Στροβίλανθος, Ἀρρωστόξυλον, Βαρλερία, Κυρτανθήρα, Ρυτίγλωσσα, Ἀδχατότα, Ἰουστικία.*

Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ συχνὰ ἡ ἐξ Ἰνδιῶν *Ἀδχατότα ἡ Βασικὴ* (Adhatota Vasica Nees ἢ Justicia Adhatota L), θάμνος περικαλλὴς ἔχων φύλλα μεγάλα λογχοειδῆ καὶ στάχυς ἐκ λευκῶν ἀνθέων. Σ. Μ.

ἀκανθίδαι ἢ *ἀκανθιάδαι* (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομα *ἑτερόπτερα* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχωτῶν* καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν *κορέων*. Τὰ ἔντομα τῆς οἰκογενείας ταύτης διακρίνονται διὰ τὸν ἰδιόρρυθμον σχηματισμὸν τοῦ στόματός των, ὅπερ ἐπιμηκύνεται πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ καταλήγει εἰς ρύγχος ἢ προβοσκίδα, σχηματιζομένην δι' ἀλλοιώσεως τοῦ κάτω χείλους, διαμορφουμένου εἰς εἶδος σωλῆνος, ὅστις φέρει τρεῖς ἢ τέσσαρας ἀρθρώσεις ἀποστενουμένας πρὸς τὸ ἄκρον. Διὰ τῶν σμηρίγγων τὰς ὁποίας φέρει τὸ ρύγχος οἱ ἀκανθίδαι κεντῶσι τὰ ζῷα ὅπως ἀπορροφήσουν τὸ αἷμά των. Ἐπὶ τοῦ προθώρακος καὶ μεταξὺ τῶν ὀπισθίων σκελῶν εὑρίσκεται ἀδήν τις, ὅστις ἐκκρίνει ὑγρὸν τι ἀηδοῦς ὀσμῆς. Ὑφίστανται τελείας μεταμορφώσεις. Τὰ ἐξερχόμενα ἐκ τῶν ᾠῶν νεογνὰ παρουσιάζονται ὡς τέλεια ἔντομα, τὰ ὁποῖα ὅμως στεροῦνται πτερύγων. Εἶναι ἔντομα ἐπιβλαβῆ. Ν Π

ἀκανθίδιον (τὸ)· ὑποκορ. τοῦ *ἄκανθα*, μικρὸ ἀγκάθι, ἀγκαθάκι.

ἀκανθίδιον (Acanthidium Low.) *[Παλαιοζ.]*· γένος ἰχθύων (βλ. σπίναξ).

ἀκανθίζα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Γένος μικροτάτων πτηνῶν μεταναστευτικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *στρουθοειδῶν*. Εἶναι ἰθαγενὴ τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Τασμανίας. Ὁ ἐπικρατῶν χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός των εἶναι πρασινοκίτρινος. Ἐπὶ τῶν οὐραίων πτερύγων ὑπάρχει πλατεῖα λωρὶς σκοτεινοτέρου χρώματος. Δ. Ν. Π.

ἀκανθίζω· φαίνομαι ὡς ἄκανθα, εἶμαι ἀκανθηρός ‖ συλλέγω τὰς ἀκάνθας, ἐξακανθίζω· «ἀκανθίζω τὸ ρόδον».

ἀκανθίη (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Γένος *ἑτεροπτέρων* ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχωτῶν*. Τὸ γένος τοῦτο διαιρεῖται εἰς δύο διακεκριμένα ἀθροίσματα: τὰς *γηΐνας ἀκανθίας*, εἰς τὰς ὁποίας ὑπάγονται οἱ *κορέοι*, καὶ τὰς *ὑδροβίους ἀκανθίας* (ὑδροκορίδαι), εἰς τὰς ὁποίας ὑπάγονται αἱ *νέπαι*. Αἱ γήϊναι ἀκανθίαι ὑπάγονται εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ἀκανθιδῶν (βλ. λέξιν) καὶ περιλαμβάνουν ἔντομα νυκτικὰ ζῶντα ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ζῴων. Ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τούτων, εἶναι: ἡ *ἀκανθίη τῶν κλινῶν* (Achanthia lecturalius) κοιν. *κορέος*. Τὰ ἔντομα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι μῆκος 4—5 χιλ. τοῦ μέτρου, τὸ σῶμά των εἶναι πεπλατυσμένον καὶ τὸ χρῶμά των ἀνοικτὸς φαιὸν μὲ ὑποκίτρινα στίγματα. Εἶναι διαδεδομένα εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην ὅπου καὶ εἶναι ἄπτερα. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀπέδιδον εἰς τὰ ἔντομα ταῦτα πλείστας θεραπευτικὰς ἰδιότητας. Ἡ ἀκανθίη κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας μένει κεκρυμμένη εἰς τὰς γωνίας τῶν κλινῶν, τὰς σχισμὰς τῶν ἐπίπλων, εἰς τὰς ἐσοχὰς τῶν κλινοστρωμνῶν κ.τ.λ. καὶ κατὰ τὴν νύκτα ἐξέρχεται πρὸς εὕρεσιν τῆς τροφῆς της, τὴν ὁποίαν ἀντλεῖ ἐκ τοῦ κοιμωμένου ἀφοῦ νύξῃ διὰ τῆς προβοσκίδος της τὸ δέρμα ἐξ οὗ ἀπομυζᾷ τὸ αἷμα. Μὲ τὸ πρῶτον ψῦχος τὰ ἔντομα ταῦτα ναρκοῦνται, ἵνα ἀναφανῶσιν ἐκ νέου μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνοίξεως. Κατὰ τὸν Ἀμυὸτ ἡ χειμερινὴ νάρκη των διαρκεῖ ἀναλόγως τῆς ποσότητος τοῦ αἵματος, τὴν ὁποίαν ἀπεθησαύρησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐγρηγόρσεώς των. Τὰ νεογνὰ τῶν ἐντόμων τούτων ἅμα ἐξέλθωσι τῶν ᾠῶν των ἔχουσι μέγεθος 1½-2 χιλ. τοῦ μέτρου. Ἡ ἀκανθίη θεωρεῖται ὡς ἰθαγενὲς ἔντομον τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ὅπόθεν ἐξηπλώθη καὶ εἰς Εὐρώπην. Αἱ ἰθαγενεῖς ἀκανθίαι τῶν μερῶν ἐκείνων φέρουσιν ἀνεξαιρέτως πτέρυγας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀλλαγῆς τῶν πτερῶν των τὰ ἔντομα ταῦτα εἶναι ἀσθενικὰ καὶ τὸ χρῶμά των εἶναι ὑπόλευκον· εὐθὺς ὅμως ὡς ἀνακτήσωσι τὰς νέας των πτέρυγας γίνονται εὔρωστα καὶ λαμβάνουσιν ἐρυθρὸν χρῶμα.

Ἀκανθίη τῶν κλινῶν.

Ἀκανθίη τῶν κραμβῶν.

Τὰ ᾠὰ τῶν ἐντόμων τούτων ἔχουσι χρῶμα λαμπρῶς φαιόν, μῆκος 1 χιλ. τοῦ μέτρου καὶ πάχος 0,5 χιλ. τοῦ μέτρου. Ἡ θήλεια ἀποθέτει εἰς σκοτεινὸν μέρος τῶν κλινῶν, τῶν ἐπίπλων κτλ. 15—16 ᾠά, τὰ ὁποῖα ἐκκολάπτονται μετὰ 5—10 ἡμέρας. Τὰ νεογνὰ ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον—2 μῆνας περίπου—ζῶσι χωρὶς τροφήν.

Διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐντόμων τούτων πολλὰ μέσα ἔχουσι τεθῆ εἰς ἐφαρμογήν, ἄνευ ριζικοῦ ὅμως ἀποτελέσματος, διότι ἡ γονιμότης των ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ εὐκολία μεθ' ἧς ἀποκρύπτονται ἀφ' ἑτέρου καθιστᾷ ἀδύνατον σχεδὸν τὴν τελειωτικὴν καταστροφήν των. Ἐκτὸς τῶν εἰδικῶν ἐντο-

Digitized by Google

μοκτόνων κόνεων καὶ ὑγρῶν μεταχειρίζονται κατ' αὐτῶν καὶ τὸ τερεβινθέλαιον (νέφτι), τὸ θειϊκὸν ὀξύ, τὴν ναφθαλίνην, τὸ πετρέλαιον κ. ἄ.

Τὸ εἶδος *ἀκανθὶη τῶν κραμβῶν* (Euridema ornata) ἔχει μῆκος 1 ἑκ. τοῦ μέτρου περίπου. Τὰ ἔλυτρά των ἔχουν χρῶμα ἐρυθρομέλαν. Ὁ θώραξ των εἶναι ἐρυθρὸς καὶ φέρει δέκα μελανὰ στίγματα. Ἡ κεφαλὴ εἶναι μελανὴ καὶ ποικίλλεται μὲ ἐρυθρὸν χρῶμα. Τὰ ᾠὰ των ἔχουσι διάμετρον ἑνὸς περίπου χιλιοστομέτρου καὶ χρωματισμὸν ὑποτεφρώδη μὲ μελανὰς καὶ φαιὰς κηλῖδας· τοποθετοῦσι δὲ ταῦτα τὰ θήλεα ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν φύλλων τῶν λαχάνων, τὸ ἓν πλησίον τοῦ ἄλλου, οὕτως ὥστε σχηματίζονται συνεχεῖς σειραί. Αἱ κάμπαι ἀπομυζῶσι τὰ φύλλα, ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὰ σχηματισμένα ἔντομα, καὶ προξενοῦσι τὴν ἀποξήρανσίν των. Συνήθως ἀπαντῶσι κατὰ πολυαρίθμους ὁμάδας ἐπὶ τῶν φυτῶν καὶ ἐπιφέρουσι σημαντικὰς ζημίας.

Πρὸς καταστροφὴν τῶν ἐπιβλαβῶν τούτων ἐντόμων μεταχειρίζονται ἰδίαν ἐντομοκτόνον κόνιν, δι' ἧς ραντίζουσι τὰ φυτά, φαινικὸν ὀξὺ ἢ καὶ προχείρως ἀσβέστιον ὕδωρ θερμοκρασίας 50° περίπου, δι' ὧν ψεκάζουσι τὰ φύλλα καὶ τὸν κορμὸν τῶν προσβληθέντων φυτῶν. **Δ. Ν. Π.**

ἀκανθικὸν καὶ *ἀκανθικονίτης* (Akanthikon, Akanthikonit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀνομασίαι, αἵτινες ἐδίδοντο ἄλλοτε εἰς τὸ ἐν Arendal τῆς Σκανδιναυΐας παρουσιαζόμενον ὀρυκτὸν **ἐπίδοτον**. **Γ. Κ. Γ.**

ἀκανθικός, —*ή*, —*όν*· τὸ οὐδ. *ἀκανθικὸν* ὡς οὐσ., φυτὸν ἀκανθῶδες· **πβ.** *ἀκανθηρόν*.

Ἀκανθίνη. Νησὶς τοῦ Ἀραβικοῦ κόλπου (δηλ. τῆς νῦν Ἐρυθρᾶς θαλάσσης) ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (VI, 7, 37) πλησίον τῆς νήσου Δάφνης. Πιθανῶς εἶναι ἡ νῦν *Χαουντχὰ* (Haudya).

ἀκανθίνη (ἡ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κολεοπτέρων*. Τὸ μέγεθός του ποικίλλει ἀπὸ 5 χιλιοστόμ. μέχρις ἑνὸς ἑκατοστοῦ τοῦ μέτρου. Τὸ χρῶμά του εἶναι τεφρόν. Αἱ κεραῖαί του εἶναι μακραὶ καὶ ἔχουσι μῆκος ἴσον πρὸς $1\,^1/_2$ τοῦ μήκους τοῦ σώματός του. Ἡ ἀκανθίνη ἀναφαίνεται κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου καὶ ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως τοῦ σίτου. Ἡ θήλεια γεννᾷ ἓν ᾠὸν εἰς ὀπήν, τὴν ὁποίαν κατασκευάζει διὰ τοῦ τερέτρου της κάτωθεν τοῦ στάχυος. Ἐκ τοῦ ᾠοῦ τούτου πίπτοντος εἰς τὸν πρῶτον κόμβον τοῦ στελέχους τοῦ στάχυος ἐκκολάπτεται προνύμφη, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «*σκουλῆκι τοῦ σταριοῦ*» καὶ ἥτις κατατρώγει τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ καλάμου καὶ ἀνέρχεται μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ στάχυος τοῦ σίτου, ὅστις δὲν ἀργεῖ νὰ καμφθῇ καὶ νὰ πέσῃ, οὕτω δὲ δὲν ἀπομένει παρὰ μόνον ὁ κάλαμος τοῦ σίτου. Μετὰ τοῦτο ἡ προνύμφη κατέρχεται καὶ μεταμορφοῦται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ὅπου καὶ διέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ τὴν ἄνοιξιν. Ἡ ἀκανθίνη ἐπιφέρει σημαντικὰς καταστροφὰς εἰς τοὺς ἀγροὺς σιτηρῶν.

Ἀκανθίνη τῶν δημητριακῶν καρπῶν (ἔντομον καὶ νύμφαι).

Πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἐπιβλαβοῦς τούτου ἐντόμου κόπτουσι τοὺς βλαβέντας στάχεις τοῦ σίτου χαμηλὰ καὶ καταστρέφουσι τὰς προνύμφας τῆς ἀκανθίνης, ἥτις εὑρίσκεται πάντοτε παρὰ τὸ ἔδαφος καὶ εἰς ὕψος 6 ἑκ. τοῦ μέτρου ἀπ' αὐτοῦ. Ἐπίσης μετὰ τὸν θερισμὸν πρέπει νὰ καίωσι τοὺς καλάμους τῶν σιτηρῶν, διότι μόνον οὕτω καταστρέφονται τελειωτικῶς αἱ προνύμφαι. **Δ. Ν. Π.**

— **ἀκανθίνη** *[Ζωολ.]*. Ὀργανικὴ οὐσία ἀνάλογος πρὸς τὴν *χιτίνην*, ἥτις σχηματίζει τὸν σκελετὸν πρωτοζώων τινῶν καὶ ἰδίως τῶν **ἀκτινοκόγχων** (βλ. λ.). Ἡ οὐσία αὕτη εἶναι εὐδιάλυτος εἰς τὸ θειϊκὸν ὀξύ. **Δ. Ν. Π.**

ἀκανθίνιον (τὸ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς τάξεως τῶν *τελεοστέων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβριδῶν*. Τὸ δέρμα τῶν ἰχθύων τούτων εἶναι γυμνόν. Ὄπισθεν τῶν ραχιαίων πτερυγίων φέρουσι ψευδῆ πτερύγια. Ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Κατά τινας τὸ κρέας των εἶναι νόστιμον καὶ κατάλληλον πρὸς τροφήν. **Δ. Ν. Π.**

ἀκάνθινος (ὁ, ἡ) καὶ —*η*, —*ον* (τό)· ὁ ἐξ ἀκανθῶν συνιστάμενος, ἀκανθώδης· «*ἀκάνθινος στέφανος*» ‖ **ἰδιωματ.** *ἀγκαθένιος*.

ἀκάνθιον (τό)· ὑποκορ. τοῦ *ἄκανθα*, μικρὸ ἀγκάθι, *ἀγκαθάκι*.

Ἀκάνθιος κόλπος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπος ἐλάσσων, ἀποτελῶν τμῆμα τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου κατά τινας, ἀνεξάρτητος καὶ ἁπλῶς γειτονεύων πρὸς ἐκεῖνον κατ' ἄλλους, λαβὼν δὲ τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς πόλεως *Ἀκάνθου* (βλ. λ.) «**ἀφ' ἧς συχνοὶ καὶ τὸν κόλπον Ἀκάνθιον καλοῦσι**» (Στρ. Did. 279,21). Σύγχρονος ὀνομασία του εἶναι ***κόλπος τῆς Ἱερισσοῦ***, ἀπὸ τῆς φερωνύμου κώμης ἐπεχούσης τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Ἀκάνθου. Τὸ στόμιόν του, διανοιγόμενον μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἀράπης καὶ Μάρμαρα, καὶ ἀνατεινόμενον πρὸς Μέσην (Γρέγον), ἔχει εὖρος $5\,^1/_2$ μιλλίων. Τὰ βάθη του ποικίλλουν μεταξὺ 44 καὶ 32 ὀργυιῶν, μειούμενα πολὺ παρὰ τὸν αἰγιαλόν, μὲ ποιότητα βυθοῦ: πηλὸν καὶ πέτρας, πέτρας καὶ κογχύλια, ἄμμον καὶ πέτρας, κοραλλιογενῆ καὶ πέτραν. Ἡ νοτία ἀκτή του εἶναι ἡ βορεία ἀκτὴ τοῦ κόλπου τοῦ Ξέρξου, εἰς δὲ τὴν Ν.ΝΔ καὶ ἔνδον αὐτῆς ἀπαντῶσι κλασσικοὶ τύποι *θινῶν* (βλ. **ἀκταί**) καίτοι μικροῦ μεγέθους. Εἰς τὴν ἐν τῷ ΝΔ μυχῷ αὐτοῦ ἄκραν *Ἄμμος* διαφαίνονται δύο μικραὶ σειραὶ σκοπέλων, οἵτινες ἐνδέχεται νὰ εἶναι ἴχνη ἀρχαίων λιμενοβραχιόνων μικρῶν τῆς πόλεως Ἀκάνθου, ἧς ἴχνη φαίνονται ἐγγὺς τῆς ἄκρας. Δύο ὕφαλοι εἰς βάθος 2 ποδῶν παρὰ τὸν ΒΔ τοῦ κόλπου αἰγιαλὸν (βλ. **Αἰγαῖον** Γ, γ' 5). **Σ. Ε. Λ.**

ἀκανθίουρος (ὁ) *[Ζωολ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη δίδεται εἰς τὰ ζῷα τῶν ὁποίων ἡ οὐρὰ εἶναι πλήρης ἀκανθῶν. **Δ. Ν. Π.**

Ἀκανθὶς *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Αὐτονόου καὶ τῆς Ἱπποδαμείας καὶ ἀδελφὴ τοῦ Ἀκάνθου. Μετεμορφώθη εἰς τὸ ὁμώνυμον πτηνὸν ὑπὸ τῶν θεῶν εὐσπλαχνισθέντων αὐτὴν διὰ τοὺς θρήνους της, ἕνεκα τῆς οἰκτρᾶς τύχης τοῦ ἀδελφοῦ της.

ἀκανθὶς *[Ζωολ.]* (**κοιν.** ***καρδερίνα***). Πτηνὰ ᾠδικὰ τῆς οἰκογενείας τῶν *σπιζιδῶν*, διακρινόμενα διὰ τὸ λεπτὸν καὶ εὐκίνητον σῶμά των, τὸ κωνικὸν ράμφος των, λίαν ὀξὺ πρὸς τὸ ἄκρον του, τὰς ἀνεπτυγμένας πτέρυγας καὶ οὐρὰν καὶ τὸν λαμπρὸν καὶ ποικιλώτατον χρωματισμόν των. Ἀπαντῶσιν ἰδίως εἰς τὰς Καναρίους νήσους, τὴν Εὐρώπην (ἐν Ἑλλάδι εἶναι κοινότατον πτηνὸν) καὶ τὴν Ἀσίαν. Χαρακτηριστικὸν τῶν πτηνῶν τούτων εἶναι ὅτι ὁ χρωματισμός των ἀλλάσσει ὄχι μόνον ἀναλόγως τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς των, ἀλλὰ καὶ ἀναλόγως τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους. Κατὰ τὸ φθινόπωρον αἱ ἀκανθίδες σχηματίζουσι πολυπληθῆ σμήνη, προκειμένου εἴτε νὰ ἀποδημήσωσιν εἰς ἄλλας χώρας, εἴτε νὰ μεταβῶσιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους εἰς ἄλλο. Κατὰ προτίμησιν διαιτῶνται εἰς ἀραιῶς καλλιεργημένας ἐκτάσεις καὶ ἀκανθώδεις τόπους. Τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ θέρος μεταβαίνουσι πλησίον δασωδῶν μερῶν καὶ κήπων. Ἡ τροφή των ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ κόκκους καὶ μικρὰ ἔντομα. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουσι μετὰ πολλῆς τέχνης εἰς ἀρκετὸν ὕψος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους καὶ ἐξωτερικῶς μὲν πλέκουν αὐτὴν μὲ λειχῆνας, ρίζας καὶ εὐκάμπτους κλαδίσκους, ἐσωτερικῶς δὲ τὴν ἐπιστρώνουν μὲ πτίλα καὶ πτερά. Περὶ τὰ μέσα τοῦ Μαΐου ἡ θήλεια γεννᾷ 4—5 ᾠὰ λευκὰ ἢ ἐλαφρῶς ὑποκύανα πεποικιλμένα μὲ ἰώδη κυκλικὰ στίγματα καὶ ἐπῳάζει μόνη ταῦτα, ἐνῷ ὁ ἄρρην φροντίζει διὰ τὴν τροφήν των. Ἡ θαυμαστὴ ποικιλία τοῦ πτερώματός των, τὸ γλυκὺ κελάδημά των καὶ ἡ εὔκολος ἐξημέρωσίς των καθιστοῦν τὰ πτηνὰ ταῦτα περιζήτητα, ἑκατοντάδες δὲ αὐτῶν συλλαμβάνονται ὑπὸ τῶν κυνηγῶν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποδημίας των ἰδίως, μὲ δίκτυα καὶ ξόβεργες. Ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ καλῶς συντηρούμεναι μὲ κόκκους, ὀπώρας καὶ λαχανικά, αἱ ἀκανθίδες ζῶσι μέχρις ὀκτὼ ἢ καὶ δέκα ἐτῶν. Τῶν ἀκανθίδων ὑπάρχουσι πλεῖσται παραλλαγαὶ ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἀκανθὶς ἡ κοινή. Ὁ χρωματισμὸς ταύτης εἶναι ποικιλώτατος. Τὸ πρόσωπόν της καλύπτεται ὑπὸ εἴδους προσωπίδος ζωηρῶς ἐρυθροῦ χρώματος· εἰς τὰ δύο ἄκρα τοῦ ράμφους καὶ κατὰ τὴν βάσιν του αἱ παρυφαὶ εἶναι μελαναί, παρουσιάζουσαι ἀντίθεσιν πρὸς τὰ λευκὰ καὶ μελανὰ χρώματα, δι' ὧν κοσμεῖται ὁ τράχηλος καὶ αἱ παρειαί. Ἡ ράχις ἔχει καστανὸν χρῶμα. Τὰ δευτερεύοντα πτερὰ τῶν πτερύγων των φέρουσι κιτρίνας σειρὰς καὶ τὰ ἄκρα τῶν πτερύγων των κοσμοῦνται διὰ λευκῶν στιγμάτων. Τὸ ὑποκάτω μέρος τοῦ σώματος εἶναι ὑπόλευκον καὶ σκιάζεται κατὰ τὰ πλάγια, τὴν κοιλίαν καὶ τὸ κάτω μέρος τῆς οὐρᾶς ὑπὸ ἀνοικτῶς φαιοῦ χρώματος. Τὸ ἄνω μέρος τῆς οὐρᾶς εἶναι μελανὸν καὶ φέρει λευκὰς κηλῖδας κατὰ τὸ ἄκρον τῶν οὐραίων πτερῶν. Ὁ χρωματισμὸς οὗτος εἶναι κοινὸς καὶ εἰς τὰ δύο γένη μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς τὰ θήλεα εἶναι κατά τι ἀμαυρότερος. Ὁ χρωματισμὸς τῶν νεαρῶν ἀκανθίδων δὲν εἶναι τόσον ἔντονος, ὅσον εἰς τὰ ὡρίμου ἡλικίας πτηνὰ καὶ διακρίνονται ἐκ τοῦ ὅτι δὲν φέρουσιν ἐρυθρὰ χρώματα ἐπὶ τῶν παρειῶν των.

Ἀκανθὶς ἡ κοινή.

Ἀκανθὶς ἡ ραβδωτή. Ταύτης τὸ σῶμα εἶναι λευκόν, φαιόν, μέλαν καὶ πυρρὸν καὶ αἱ πτέρυγες φέρουσι τέσσαρας χαρακτηριστικὰς ραβδώσεις τῶν ὁποίων τὸ χρῶμα εἶναι λευκόν, μέλαν ἢ πυρρόν.

Ἀκανθὶς ἡ ἐρυθροκέφαλος, ἥτις ἔχει πρασινοελαιῶδες χρῶμα κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ σώματος, μὲ ὑποκυανίζουσαν κεφαλὴν καὶ λαιμόν, ράμφος κίτρινον, πτέρυγας καὶ ἄνω μέρος τῆς οὐρᾶς λευκὸν καὶ μέλαν μὲ μεταλλικὰς ἀναλαμπάς. Τὰ δύο ἀνωτέρω εἴδη εὑρίσκονται εἰς τὴν Σουηδίαν.

Ἀκανθὶς ἡ ἐρυθροπρόσωπος ἔχει τὸ αὐτὸ περίπου μέγεθος μὲ τὴν ἀκανθίδα τὴν κοινὴν καὶ ὁ κυριαρχῶν χρωματισμὸς τοῦ σώματός της εἶναι σκοτεινῶς πράσινος μὲ κεφαλήν, μεγάλα πτερὰ τῶν πτερύγων καὶ οὐρὰν ζωηρῶς ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἀκανθὶς ἡ κιτρίνη· εἶναι τὸ μικρότερον πτηνὸν τῆς οἰκογενείας καὶ ἔχει τὰ αὐτὰ περίπου ἤθη καὶ ἔθιμα μὲ τὴν ἀκανθίδα τὴν κοινήν. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματός της εἶναι ζωηρῶς κίτρινος μὲ ὑποκιτρίνους ἀνταυγείας· τὸ μέτωπόν της καὶ τὸ ράμφος της εἶναι ὑπέρυθρα. Κατοικεῖ εἰς τὴν Ἀμερικήν.

Ἀκανθὶς ὁ ψιττακός. Κατοικεῖ τὰς μεσημβρινὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς καὶ διακρίνεται διὰ τὸν ὡραῖον πρασινέρυθρον χρωματισμόν της.

Περὶ τῆς στοργῆς τῆς ἀκανθίδος, ἀναφέρουσιν ὅτι ἀπέσπασάν ποτε ὁλόκληρον τὴν φωλεὰν μὲ τοὺς νεοσσοὺς ἀπὸ τὸ δένδρον, ὅπου ἦτο ἐκτισμένη, καὶ τοὺς ἔθεσαν εἰς κλωβίον· ἡ φιλόστοργος μήτηρ παρηκολούθησεν αὐτοὺς καὶ ἐξηκολούθησε νὰ τοὺς ἀνατρέφῃ ἐντὸς τοῦ κλωβίου. Ὁ συγγραφεὺς Βόλλης ἀναφέρει, ὅτι, ὅταν αἱ ἀκανθίδες ζητοῦν τὴν τροφήν των, ὁλόκληρον τὸ σμῆνος τῶν πτηνῶν βυθίζουν τὴν κεφαλήν των εἰς τοὺς σκολύμους (ἄγρια ἀγκάθια). Τὸ θέαμα τότε εἶναι ἀπὸ τὰ ὡραιότερα. Νομίζει τις, ὅτι ἤνθισαν ἐκ νέου τὰ φυτὰ ταῦτα καὶ ἀνεβλάστησαν ὡραιότερα ἄνθη ἢ πρότερον. Εἰς τὴν στάσιν ταύτην μένουν ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν τὰ πτηνά, προσπαθοῦντα ν' ἀποσπάσουν ἀπὸ τὸ φυτὸν τοὺς σπόρους. Κατὰ τὸν συγγραφέα Γλόγερον, ἡ ἀκανθὶς προφυλάσσεται ἐκ τῶν κεντημάτων τῶν ἀκανθῶν χάρις εἰς τὰ τραχέα πτερὰ μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι ἐφωδιασμένη ἡ κεφαλή της.

Ἐν αἰχμαλωσίᾳ διαιτώμεναι αἱ ἀκανθίδες, εὐχαριστοῦνται νὰ διαμένωσιν εἰς μεγάλα κλωβία καὶ ζῶσιν ἁρμονικῶς μετ' ἄλλων πτηνῶν. Ὁ Γάλλος φυσιοδίφης Μπυφφὸν λέγει, ὅτι ἡ ἀκανθὶς εἶναι ἀπὸ τὰ περισσότερον νοήμονα πτηνὰ καὶ δύναται διὰ τῆς ὑπομονῆς νὰ διδαχθῇ διάφορα γυμνάσια. Κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα ὑπῆρξαν ἀκανθίδες, αἵτινες ἔζησαν ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἕως 18 ἔτη.

Ἡ ἀκανθὶς εἶναι πολὺ ὠφέλιμος εἰς τὴν γεωργίαν· ὑπελογίσθη ὅτι ἕκαστον πτηνὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκκολάψεως τῶν νεοσσῶν του εἰς διάστημα 15 ἡμερῶν καταστρέφει 25-30 χιλιάδας περίπου ἐπιβλαβῶν ἐντόμων καὶ σκωλήκων.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἀκανθίτης (Akanthit) *[Ὀρυκτολ.]*. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ ὀρυκτολόγος Kenngott ὠνόμασε (Sitzb. Akad. Wien 1855, 15, 238) τὸ πρῶτον τὸν εἰς τὴν Joachimsthal τῆς Βοημίας εὑρεθέντα ὀρυκτὸν *θειοῦχον ἄργυρον* (Ag_2S), διότι κατὰ τὰς μετρήσεις του ἐνόμισεν, ὅτι οἱ κρύσταλλοι τοῦ ὀρυκτοῦ τούτου εἶναι κρύσταλλοι τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος καὶ συνεπῶς τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο δὲν ἦτο ὁ μέχρι τότε γνωστὸς *ἀργυρίτης* (ὀρυκτὸς θειοῦχος ἄργυρος δηλ., εἰς κρυστάλλους τοῦ κυβικοῦ κρυσταλλ. συστήματος), ἀλλὰ νέον εἶδος ὀρυκτοῦ θειούχου ἀργύρου, ἢ μᾶλλον ἑτερομορφία του κατὰ τὸ ρομβικὸν κρυσταλλικὸν σύστημα. Τὸ ὠνόμασε δὲ *ἀκανθίτην* ἐκ τῆς λέξεως *ἄκανθα*, «διότι οἱ ἐπιπεφυκότες ὀξύαιχμοι κρύσταλλοι προσέδιδον εἰς τὸ ὅλον τεμάχιον ὄψιν ἀκανθώδη». Βραδύτερον ἐνόμισαν ὅτι καὶ ἄλλοι κρύσταλλοι εὑρεθέντες εἰς Φράϊμπεργκ, Ἄνναμπεργκ, Μεξικόν, Κολοράδο καὶ Χιλὴν (Bocoma, Copiapo), εἶναι ἀκανθίτης. Ἐν τέλει ὁ Krenner κατέδειξεν, ὅτι οἱ ἀκανθοειδεῖς κρύσταλλοι τοῦ ἀκανθίτου, νομιζομένου ὡς ἑτερομορφίας τοῦ ὀρυκτοῦ θειούχου ἀργύρου δὲν εἶναι κρύσταλλοι τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, ἀλλὰ κρύσταλλοι παραμεμορφωμένοι τοῦ *ἀργυρίτου*, ἔχοντες μάλιστα ὅλας τὰς φυσικὰς ἰδιότητας τῶν συνήθων κρυστάλλων (τοῦ κυβικοῦ συστήματος) τοῦ *ἀργυρίτου*. Σήμερον οἱ ὀρυκτολόγοι (Tschermak, Zirkel κλπ.) παραδέχονται, ὅτι ὁ ἀκανθίτης δὲν εἶναι νέον εἶδος ὀρυκτοῦ, ἀλλ' ἀργυρίτης. [βλ. *F. Klockmann* Mineral. 1922 σελ. 356]. **Γ. Κ. Γ.**

ἀκανθιχθύωσις· βλ. **ἰχθύωσις**.

Digitized by Google

ἀκανθίων (ὁ) [*Ζωολ.*] Οἰκογένεια θηλαστικῶν τρωκτικῶν ζῴων τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ὑστριδῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔχουσι σῶμα παχὺ καὶ νανῶδες μὲ βραχυτάτους πόδας. Τὸ δέρμα του κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος του φέρει ἰσχυρὰς καὶ μακρὰς ἀκάνθας. Τὸ πρὸς τὸ πρόσωπον τμῆμα τοῦ κρανίου του εἶναι βραχὺ καὶ εὐρύ. Οἱ γόμφιοι ὀδόντες φέρουσιν ἀνεπτυγμένας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ῥίζας.

Ἡ οἰκογένεια αὐτὴ περιλαμβάνει τρωκτικὰ ζῷα ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων, ἐξαιρέσει τῆς Αὐστραλίας. Αἱ ἄκανθαι τοῦ σώματός του πολλάκις ἔχουσι μέγα μῆκος.

Οἱ ἀκανθίονες ὑποδιαιροῦνται εἰς δύο τελείως διακεκριμένα γένη, τοὺς *κεντίδας* καὶ τοὺς *ὑστριχίδας*.

Α΄) Κεντίδαι.—Ἀντιπρόσωποι τοῦ γένους τούτου εἶναι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τρωκτικὰ τῆς Ἀμερικῆς, ὅλα ἀνεξαιρέτως δενδρόβια, τὰ δὲ ἤθη των εἶναι τελείως διάφορα τῶν ὑστριχιδῶν. Εἶναι ζῷα μᾶλλον ἡμερόβια, ἐνῷ τὰ δεύτερα εἶναι νυκτόβια. Αἱ ἄκανθαι τοῦ σώματός των εἶναι ὀλιγώτερον μακραὶ καὶ ἰσχυραὶ παρ' ὅ,τι εἰς τὰ δεύτερα. Ἡ οὐρά των εἶναι μακρὰ καὶ κατάλληλος πρὸς σύλληψιν. Τὸ ἀνώτερον χεῖλός των εἶναι κανονικὸν καὶ δὲν φέρει χαρακτηριστικὴν σχισμήν. Ἔχουσι τέσσαρας μαστούς. Οἱ γόμφιοι ὀδόντες των φέρουσι μεγάλας ῥίζας. Ἡ κλεὶς (τὸ ἑκατέρωθεν τῶν ὤμων ὀστοῦν, κ. κλειδοκόκκαλο) εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη.

Εἰς τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνονται τρία εἴδη: ὁ *κένδων*, ὁ *ἐρεχθίζων* καὶ ὁ *χαιτόμυς*.

Κένδων. Τὸ εἶδος περιλαμβάνει ζῷα παρεμφερῆ πρὸς τοὺς ἀκανθοχοίρους, ἅτινα ζῶσι κυρίως ἐπὶ τῶν δένδρων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀναρριχῶνται μετὰ καταπληκτικῆς εὐκολίας. Κατοικοῦσι τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς, τὸ Μεξικὸν καὶ τὴν Βραζιλίαν. Τὸ σῶμά των εἶναι ἐπίμηκες καὶ ἐλαφρόν. Ἡ οὐρά των εἶναι μακρὰ καὶ χρησιμεύει ὡς συλληπτήριον ὄργανον. Αἱ ἄκανθαί των εἶναι βραχεῖαι, ὁμοιόμορφοι, πυκναὶ καὶ εὑρίσκονται ἀναμὶξ μετὰ τῶν τριχῶν τοῦ δέρματος. Εἰς τοὺς ἐμπροσθίους πόδας φέρουσι τέσσαρας δακτύλους ὡπλισμένους μὲ ἰσχυροὺς ὄνυχας. Τὸ γένος τοῦτο ἔχει πλείστας ὅσας παραλλαγάς, ἐξ ὧν: *Ἀκανθίων συλληπτικὸς* (Acanthion prehensilis) κατοικῶν τὴν Γουϊάναν, τὴν Κολομβίαν, τὴν Βενεζουέλαν, τὰς περὶ τὸν Ἀμαζόνιον χώρας καὶ τὰς νήσους τῆς Ἁγίας Τριάδος. *Ἀκανθίων ὁ τρίχρωμος* (Acanthion tricolors) ἀπαντῶν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Βραζιλίαν, τὴν Βολιβίαν καὶ τὸ Περοῦ. *Ἀκανθίων ὁ ἱσπανικὸς* (Acanthion hispanicus) ἰθαγενὴς τοῦ Μεξικοῦ καὶ ἐξαπλούμενος καὶ μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ. *Ἀκανθίων ὁ ὠχρὸς* (Acanthion pallidus) ἀπαντῶν εἰς τὰς Ἀντίλλας. *Ἀκανθίων ὁ μελάνουρος* (Acanthion melanurus) κατοικῶν τὰς περὶ τὴν Γουϊνέαν χώρας καὶ ὁ *Ἀκανθίων ὁ ἐπικίνδυνος* (Acanthion insidiosus) εἰς τὴν Γουϊάναν.

Ἀκανθίων ὁ συλληπτικός.

Ἐρεχθίζων. Τὸ εἶδος τοῦτο κατοικεῖ τὸν Καναδᾶν καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἡ κυριωτέρα παραλλαγὴ τοῦ εἴδους τούτου εἶναι *ἀκανθίων ὁ νωτιαῖος* (acanthion dorsualis), ὅστις ἔχει ρωμαλέον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σῶμα, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ ἀκανθωτὴν καὶ μακρὰς τρίχας ἐπὶ τῆς ράχεως, αἱ ὁποῖαι καλύπτουσι σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὰς ἀκάνθας του. Οἱ ἐμπρόσθιοι πόδες του φέρουσι τέσσαρας δακτύλους καὶ οἱ ὀπίσθιοι πέντε. Κατοικεῖ τὰς δασώδεις ἐκτάσεις τοῦ Καναδᾶ. Ἕτερον εἶδος εἶναι *ἀκανθίων ὁ ἐπίξανθος* (acanthion epixanthus) κατοικῶν κυρίως τὴν Καλιφορνίαν, ἀλλ' ἀπαντῶνται καὶ εἰς τὰς μέχρι τῆς Ἀλάσκας ἐκτάσεις.

Χαιτόμυς. Τὸ εἶδος τοῦτο χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῶν συγχρόνων φυσιοδιφῶν ὡς ὑποοικογένεια μᾶλλον τοῦ γένους ἀκανθίων, ἀλλὰ μὲ τελείως διακεκριμένα καὶ ἐν πολλοῖς διαφέροντα χαρακτηριστικά. Ἡ μεγαλυτέρα διαφορὰ παρατηρεῖται εἰς τὸ κρανίον καὶ τὴν διάταξιν τῆς ὀδοντοφυΐας των καὶ ἰδίως τῶν προγομφίων ὀδόντων. Τὸ μοναδικὸν εἶδος εἶναι *ἀκανθίων ὁ ὑποακανθώδης* (acanthion subspinosa), ὅστις κατοικεῖ τὰς θερμὰς χώρας τῆς Βραζιλίας.

Β΄) Ὑστριχίδαι.—Εἰς τὸ γένος τοῦτο ὑπάγονται οἱ ἀκανθίονες τοῦ παλαιοῦ κόσμου, οἱ ὁποῖοι διακρίνονται τῶν ὁμοιογενῶν τοῦ νέου κόσμου ἐκ τῶν ἑξῆς χαρακτηριστικῶν: οἱ γόμφιοι ὀδόντες φέρουσιν ἐλλιπῆ καὶ ἀσθενικὰ φυμάτια· οἱ ὀπίσθιοι πόδες φέρουσι πέντε δακτύλους ἐξ ὧν ὁ εἷς ὑποτυπώδης· ἡ οὐρὰ οὐδέποτε χρησιμεύει ὡς συλληπτήριον ὄργανον. Οἱ μαστοὶ εἶναι ἓξ τὸν ἀριθμόν· αἱ ἄκανθαι αἱ καλύπτουσαι τὸ σῶμά των εἶναι μεγαλύτεραι, κοῖλαι καὶ αἰχμηραί. Εἶναι ζῷον κυκτόβιον καὶ συσφαιροῦται ὡς ὁ ἀκανθόχοιρος προκειμένου νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν του. Εἶναι κατ' ἐξοχὴν φυτοφάγον ζῷον ἀρεσκόμενον συνήθως εἰς τὰ φύλλα, τοὺς φλοιοὺς καὶ τοὺς καρποὺς τῶν δένδρων. Κατοικεῖ εἰς βαθείας ὀπὰς τῆς γῆς τὰς ὁποίας ἀνορύσσει διὰ τῶν ὀνύχων του. Ἂν καὶ διὰ τῶν ἀκανθῶν του κατορθώνει νὰ διαφεύγῃ καὶ αὐτῶν τῶν μεγαλυτέρων καὶ ἰσχυροτέρων ζῴων τοὺς ὄνυχας, ἡ ἰκτὶς (κοιν. νυφίτσα) καὶ ἄλλα τινὰ μικρὰ ζῷα κατορθοῦσι, δυσκόλως μέν, ἀλλ' ὄχι καὶ σπανίως, νὰ καταβάλωσι τὸν ἀκανθίονα.

Τὸ ζῷον τοῦτο εὑρίσκετο ἄλλοτε εἰς πλεῖστα παράλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἀπὸ πολλῶν ὅμως ἐτῶν ἐξέλιπε σχεδὸν τελείως καὶ μόνον εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπαντᾶται ἐνίοτε. Εἰς τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνονται τὰ εἴδη: *ὕστριξ, ἀθέρουρος* καὶ *τριχύς*.

Ὕστριξ. Τὸ εἶδος τοῦτο κατοικεῖ τὴν Βόρειον Ἀφρικήν, τὴν Ἀσίαν καὶ ἐξαπλοῦται μέχρι τῶν Φιλιππίνων νήσων. Χαρακτηρίζεται ὑπὸ σφαιρικοῦ σώματος ὅπερ κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν καλύπτεται ὑπὸ μακρῶν αἰχμηρῶν καὶ ἀναμὶξ μελανῶν καὶ λευκῶν ἀκανθῶν αἱ ὁποῖαι φύονται μεταξὺ τῶν τριχῶν τοῦ δέρματος. Ἡ οὐρά του εἶναι λίαν βραχεῖα. Ὅταν τὸ ζῷον τρέχῃ, αἱ ἄκανθαι τοῦ σώματός του τριβόμεναι πρὸς ἀλλήλας προκαλοῦσιν ἰδιόρρυθμον θόρυβον. Τοῦ εἴδους τούτου ὑπάρχουσι δώδεκα περίπου παραλλαγαί, τῶν ὁποίων ἡ γνωστοτέρα εἶναι: *ἀκανθίων ὁ λοφοφόρος* (acanthion crstata), ὅστις κατοικεῖ τὴν Κριμαίαν, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τὴν Παλαιστίνην καὶ ἐξαπλοῦται μέχρι τῆς Ἀλγερίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ἄλλοτε τὸ ζῷον τοῦτο εὑρίσκετο ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ ἐν τῇ Βορείῳ Ἱσπανίᾳ καθὼς καὶ ἐν Ἰταλίᾳ.

Ὁ ἀκανθίων ὁ λοφοφόρος ἀναγνωρίζεται ἐκ τῶν μεγάλων καὶ χονδρῶν ἀκανθῶν μὲ τὰς ὁποίας καλύπτεται τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματός του καὶ αἱ ὁποῖαι ἔχουσι χρῶμα σκοτεινὸν φαιὸν καὶ φέρουσι μελανοὺς καὶ λευκοὺς δακτυλίους. Αἱ ἄκανθαι τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ λαιμοῦ εἶναι λεπτότεραι, μελαναὶ καὶ σχηματίζουσιν εἶδος λοφίου ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα λοφοφόρος. Αἱ ἄκανθαι τῆς οὐρᾶς εἶναι κολοβωμέναι καὶ καταλήγουσιν εἰς ἀνοικτὴν ὀπὴν ἐν εἴδει σωλῆνος. Τὸ ζῷον τοῦτο ζῇ κατὰ μόνας εἰς ἐρήμους καὶ πετρώδεις ἐκτάσεις καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν κρύπτεται ὑπὸ τοὺς κορμοὺς τῶν δένδρων, πέτρας, ξηρὰ φύλλα κτλ., κατὰ δὲ τὴν νύκτα ἐξέρχεται πρὸς εὕρεσιν τῆς τροφῆς του. Τὸν χειμῶνα τὰ ζῷα τῆς παραλλαγῆς ταύτης ναρκοῦνται, καὶ μόνον ὅταν ἐκλείψῃ τὸ δριμὺ ψῦχος ἐγκαταλείπουν τὰς ὑπογείους κρύπτας των καὶ ἐξέρχονται διὰ νὰ φάγουν. Ἡ τροφή των ἀποτελεῖται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ φυτὰ καὶ καρπούς. Ὅταν ἐξαγριωθοῦν ἀνορθώνουσι τὰς ἀκάνθας των καὶ ὑπερασπίζουσιν ἑαυτὰ κατὰ πάσης προσβολῆς τῶν ζῴων καὶ ἐνίοτε καὶ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλοτε ἐπίστευον, ὅτι ἐκτοξεύουσιν ἐν εἴδει βελῶν τὰς ἀκάνθας των καὶ κατὰ τῶν κυνηγῶν, εἰς πολλὰς μάλιστα κυνηγετικὰς διηγήσεις τοῦ 17ου αἰῶνος ἀναγινώσκομεν ὅτι πλεῖστοι κυνηγοὶ ἀπέθανον ἐκ τῶν τραυμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπροξένησαν αἱ ἐκτοξευθεῖσαι ἄκανθαι τοῦ ζῴου κατὰ τοῦ προσώπου των. Οἱ μῦθοι οὗτοι ἀπὸ πολλοῦ ἔπαυσαν νὰ εἶναι πιστευτοί. Τὰ ζῷα ταῦτα συζεύγνυνται κατὰ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου καὶ περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου ἡ θήλεια γεννᾷ 2—3 μικρά, μεγέθους οἰκοδιαίτου μυὸς (ποντικοῦ) μὲ ὀφθαλμοὺς ἀνοικτοὺς καὶ ἀκάνθας εἰς τὸ σῶμα. Αἱ ἄκανθαι αὗται δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ 2 ἑκ. τοῦ μέτρου εἰς μῆκος καὶ ἀναπτύσσονται ταχύτατα.

Ἀκανθίων ὁ λοφοφόρος.

Εἰς τὴν Ἀσίαν τὸ γένος ἀκανθίων ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τοῦ *ἀκανθίονος τοῦ λευκοστίκτου* (acanthion leucostictos). Εἰς τὰς Ἰνδίας, τὰ Ἱμαλάϊα ὄρη, τὴν Ἰνδοκίναν καὶ τὴν χερσόνησον τῆς Μαλάκας θεωρεῖται ὡς ἰθαγενὲς ζῷον ὁ *ἀκανθίων ὁ μακρόουρος* (acanthion longicauda). Ὁ *ἀκανθίων ὁ βεγγάλειος* (acanthion Bengalensis). εὑρίσκεται εἰς τὴν Βεγγάλην καὶ τὴν Βιρμανίαν. Ὁ *ἀκανθίων τοῦ Μύλλερ* (acanthion Mülleri) εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Σουμάτρας καὶ τῆς Βόρνεο. Εἰς τὴν Ἰάβαν εὑρίσκεται ὁ *ἀκανθίων ὁ ἰαβαῖος*. Ὁ *ἀκανθίων ὁ νᾶνος* (acanthion pumilus) εἶναι ἓν τῶν χαρακτηριστικωτέρων ζῴων τῶν Φιλιππίνων νήσων. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἀπαντᾷ ὁ *ἀκανθίων ὁ ἀφρικανικο-αὐστραλιακὸς* (acanthion Africae-australis) ὅστις ἐξαπλοῦται ἀπὸ τῶν ὀάσεων τῆς Σαχάρας μέχρι τῶν λοχμῶν τῆς Σενεγάλης.

Ἀθέρουρος. Τὸ εἶδος τοῦτο περιλαμβάνει ζῷα φέροντα ἀσθενεστέρας καὶ μαλακωτέρας ἀκάνθας. Χαρακτηρίζονται ὑπὸ μακρᾶς οὐρᾶς ἥτις καταλήγει εἰς θύσανον ἐξ ἀκανθῶν ἐν εἴδει χρωστῆρος (πινέλλου). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο περιλαμβάνονται αἱ ἑξῆς τέσσαρες παραλλαγαί: *ἀκανθίων ὁ μακρόουρος* (acanthion macrura). Τὸ ζῷον τοῦτο κατοικεῖ τὴν Ἰνδοκίναν καὶ τὴν Μαλάκαν. Αἱ ὑπόλοιποι τρεῖς παραλλαγαὶ κατοικοῦσι τὴν βόρειον, ἀνατολικὴν καὶ κεντρῴαν Ἀφρικὴν καὶ εἶναι: *ἀκανθίων ὁ ἀφρικανικὸς* (acanthion africana), *ἀκανθίων ὁ ὡπλισμένος* (acanthion armata) καὶ *ἀκανθίων ὁ μεσόμφαλος* (acanthion centralis).

Ἀκανθίων ὁ ὡπλισμένος.

Τριχύς. Τὸ εἶδος τοῦτο διαφέρει τῶν δύο προηγουμένων ἐκ τῆς κατασκευῆς τοῦ κρανίου του καὶ τῆς βραχείας οὐρᾶς του. Περιλαμβάνει ἕνα μόνον ἀντιπρόσωπον, *ἀκανθίονα τὸν ταινιώδη* (acanthion fascius), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν νῆσον Βόρνεο.

Περὶ τοῦ πῶς αἱ ἰκτίδες ἐπιτυγχάνουν νὰ καταβάλλουν τοὺς ἀκανθίονας, Ἀμερικανὸς κυνηγὸς ἀφηγεῖται τὰ ἑξῆς: «Ἡμέραν τινὰ ἐξελθὼν εἰς κυνήγιον παρετήρησα ἐπὶ μιᾶς βαμβακιᾶς εἶδός τι ἀκανθίονος, ὅστις ἐπριόνιζε τὸν φλοιὸν τοῦ δένδρου μὲ τοὺς ὀδόντας· ἐπὶ ἄλλου δένδρου ἐκεῖ πλησίον ἐκάθητο ἰκτίς, ἥτις εἶχε προσηλωμένην τὴν προσοχήν της ἐπὶ τοῦ ἀκανθίονος. Αἴφνης ἡ ἰκτὶς ἔφυγεν ἀπὸ τὸ δένδρον, ὅπου εὑρίσκετο καὶ ἀνέβη ταχέως ἐπὶ τῆς βαμβακιᾶς. Ὁ ἀκανθίων, ὅστις μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης δὲν εἶχε προσέξει εἰς τὸν ἐχθρόν του, ἅμα ὡς ᾐσθάνθη αὐτόν, ἀφῆκεν ὀξεῖαν καὶ θλιβερὰν κραυγὴν καὶ εὐθὺς ἐπήδησε κατὰ γῆς, συσφαιρωθεὶς δὲ παρουσίασε πανταχόθεν τὰ φοβερὰ ὅπλα του. Ἡ ἰκτὶς πηδήσασα καὶ αὐτὴ χαμαὶ ἤρχισε νὰ τρέχῃ πέριξ τοῦ ἀκανθίονος, χρησιμοποιοῦσα ὅλην τὴν εὐκινησίαν καὶ τὴν εὐκαμψίαν τοῦ σώματός της, μιαουρίζουσα ὡς γαλῆ, ἀλλὰ μὴ τολμῶσα νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῆς λείας της. Ἐν τούτοις ὁ ἀκανθίων ἔμενεν ἀκίνητος καὶ μόνον ἡ οὐρά του ἐκινεῖτο ἀκαταπαύστως κτυπῶσα τὸ ἔδαφος. Ἡ ἰκτὶς ἀφοῦ ἐνήδρευσεν ἐπ' ὀλίγην ὥραν ἦλθε καὶ ἐτοποθετήθη ὀπίσω καὶ πλησίον τῆς οὐρᾶς τοῦ ἀκανθίονος καὶ ἀνέμενεν ἐκεῖ. Ἐκεῖνος, νομίσας ὅτι ἡ ἰκτὶς ἔφυγεν ἔπαυσε πρὸς στιγμὴν νὰ κινῇ τὴν οὐράν του, ὁπότε ἡ ἰκτίς, ἀστραπιαίως ἐφορμήσασα, ἥρπασε τὴν οὐράν του μὲ τοὺς ὀδόντας της, ἀπὸ τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν ἀκάνθας. Ὁ ἀκανθίων ἀφῆκεν ὀδυνηρὰν κραυγήν, ἡ δὲ ἰκτὶς ἔσυρε τὸ θῦμά της ἀπὸ τὰ ὄπισθεν καὶ ἔφερεν αὐτὸ εἴς τι δένδρον μὲ χαμηλοὺς κλῶνους. Ἐκεῖ ἡ ἰκτὶς ἐστάθη κρατοῦσα πάντοτε μὲ τοὺς ὀδόντας της τὴν οὐρὰν τοῦ ἀκανθίωνος, ὅστις ἔχων τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω, ἤγγιζε μὲ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας τὴν γῆν. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην εὑρισκόμενος ὁ ἀκανθίων ἐξέβαλλε θρηνώδεις κραυγάς· ἔπειτα, ἀφοῦ ἐταλάντευσεν ὀλίγην ὥραν τὸ δυστυχὲς ζῷον ἡ ἰκτίς, ἀφῆκεν αὐτὸ νὰ πέσῃ ὕπτιον κατὰ γῆς, πρὶν δὲ προφθάσῃ νὰ συνέλθῃ ἐκ τοῦ τρόμου καὶ συσφαιρωθῇ πάλιν, ἐπήδησε καὶ ἐνέπηξε τοὺς ὄνυχάς της εἰς τὴν κοιλίαν του, ἐνῷ μὲ τοὺς ὀδόντας της ἤνοιγεν αὔλακας εἰς τὸ στῆθός του καὶ ἀπερρόφα τὸ αἷμά του, ἕως ὅτου τὸ ἀφῆκεν νεκρόν».

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἀκανθοβάτις (Acanthobatis Probst) [*Παλαιοζ.*] γένος ἰχθύων· βλ. **τρυγών**.

ἀκανθοβδέλλα (ἡ) [*Ζωολ.*]. Σκώληκες τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ζωνοσκωλήκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βδελλῶν* τοῦ εἴδους τῶν *ἀκανθοβδελλιδῶν*. Οἱ σκώληκες οὗτοι ἔχουσι κυλινδρικὸν πεπλατυσμένον σῶμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἐκ πολυπληθῶν δακτυλίων ὁμοιομόρφων μεταξύ των ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦσιν οἱ πρὸς τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ σώματος εὑρισκόμενοι δακτύλιοι οἱ ὁποῖοι φέρουσι τὰ συλληπτήρια καὶ αἰσθητήρια, ὄργανα τοῦ ζῴου.

Οἱ ἀποτελοῦντες τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ σώματος τοῦ ζῴου δακτύλιοι εἶναι τόσον λεπτοί, ὥστε δυσκόλως δύναταί τις νὰ τοὺς διακρίνῃ. Ἕκαστος ἐξωτερικὸς δακτύλιος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τέσσαρας ἢ περισσοτέρους ἐσωτερικοὺς τοιούτους. Τὰ δύο ἄκρα τοῦ σώματος καταλήγουσιν εἰς σικύαν (βεντοῦζαν) ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ὀπισθία παρουσιάζει τὴν τελειοτέραν ἀνάπτυξιν καὶ φέρει τὰ ὄργανα τῆς προσκολλήσεως. Τὸ στόμα εὑρίσκεται σχεδὸν εἰς τὸ μέσον τοῦ σώματος, κατὰ τὴν κοιλίαν, καὶ εἶναι ἐφωδιασμένον δι' ὀδόντων καὶ προεχούσης προβοσκίδος. Τὸ ἔντερον διήκει καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ σώματος καὶ τελευτᾷ κατὰ τὴν ὀπισθίαν σικύαν. Τὸ νευρικὸν σύστημα ἀποτελεῖται ἀπὸ γαγ-

Digitized by Google

γλιώδη κοιλιακὴν ἄλυσιν τῆς ὁποίας τὰ ἄκρα πλησιάζουσι πρὸς τὴν μεσαίαν γραμμὴν τοῦ σώματος.

Τὸ κυκλοφορικὸν σύστημα ἀνομοιομόρφως ἀνεπτυγμένον συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς σπλαγχνικῆς κοιλότητος. Τὸ αἷμα εἶναι ἐρυθρόν. Ὁ χρωματισμὸς οὗτος τοῦ αἵματος δὲν ὀφείλεται εἰς τὰ αἱμοσφαίρια, ἀλλὰ εἰς αἱματῶδές τι ὑγρόν. Τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα εἶναι λίαν ὑποτυπώδη. Ἡ ἐκκριτικὴ συσκευὴ ἀποτελεῖται ἐκ λεπτοτάτων ἀγωγῶν καὶ εὑρίσκεται κατὰ ζεύγη ἐπὶ τῶν μεσαίων δακτυλίων τοῦ σώματος. Ὁ ὑμενώδης χιτὼν τοῦ σώματός των εἶναι μονοκύτταρος.

Τὰ ζῷα ταῦτα εἶναι ἑρμαφρόδιτα καὶ συνήθως πολλαπλασιάζονται δι' ᾠοτοκίας. Ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ ἄλλων ζῴων, ἰδίως ἐπὶ τῶν ἰχθύων, εἰς οὓς προσκολλῶνται διὰ τῶν ἀνθεκτικῶν μυζητήρων των. Ἀπαντῶσιν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου καὶ ζῶσιν εἰς μικρὰς ῥοὰς ὑδάτων, τέλματα καὶ ἕλη καὶ τρέφονται ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ζῴων, ἐπὶ τῶν ὁποίων προσκολλῶνται. Δ. Ν. Π.

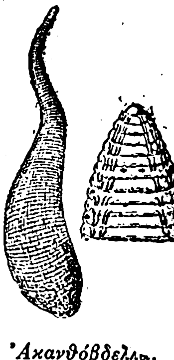

Ἀκανθόβδελλα. [Α=δακτύλιοι].

ἀκανθόβια (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Χαρακτηρισμὸς τῶν ζῴων, τὰ ὁποῖα ζῶσι κατὰ προτίμησιν εἰς μέρη πλήρη ἀκανθῶν, ὡς τὸ πτηνὸν ἀκανθὶς (καρδερίνα), τὸ ἔντομον χρυσόμυια (χρυσόμυγα) κτλ. Δ. Ν. Π.

ἀκανθοβόθρια (τὰ) *[Ζωολ.]*. Γένος *κεστοειδῶν* σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλατελμίνθων* τῆς ὁμοιογενείας τῶν *βοτριοκεφαλιδῶν*.

Οἱ σκώληκες οὗτοι φέρουσι κατὰ τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς των δύο σικύας (βεντούζας) ὑποτυπώδεις, καλουμένας *βοθρία*. Τὰ βοθρία ταῦτα εἶναι ἀκανθωτά, ἐκ τούτου δὲ οἱ σκώληκες οὗτοι ἔλαβον τὸ ὄνομα ἀκανθοβόθρια.

Τὰ κυριώτερα εἴδη τοῦ γένους τούτου εἶναι: *ἀκανθοβόθριον τὸ εὐρὺ* (acanthobothrium latus) καὶ *ἀκανθοβόθριον τὸ ἁπλοῦν* (acanthobothrium simplicissima).

Ἀκανθοβόθριον τὸ εὐρύ. Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει μῆκος 2-7 ἑκ. τοῦ μέτρου συνήθως, ἀλλὰ δύναται νὰ φθάσῃ καὶ τὰ 20 ἑκ. τοῦ μέτρου. Τὸ χρῶμά του εἶναι φαιὸν πρὸς τὸ ὑπέρυθρον. Οἱ δακτύλιοι δι' ὧν περιβάλλεται τὸ σῶμά του φθάνουσιν ἐνίοτε τὰς 3.000-4.000 καὶ εἶναι μᾶλλον εὐρεῖς ἢ ἐπιμήκεις. Ὅταν τὸ ζῷον εὑρίσκεται ἐν τῇ τελείᾳ ἀναπτύξει του ἔχουσι 2—4 χιλιοστόμετρα μῆκος καὶ 10—20 χιλ. τοῦ μέτρου πλάτος. Οἱ σκώληκες οὗτοι ζῶσιν εἰς τὸ λεπτὸν ἔντερον τοῦ ἀνθρώπου —σπανιώτερον— καὶ ἐπιφέρουσιν εἰς τὸν πεπτικὸν σωλῆνα διαταραχὰς παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τῆς ταινίας, συνηθέστερον δὲ εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα ἰχθύων τινῶν καὶ ἰδίως τῆς οἰκογενείας τῶν *σελαχίων*. Τὰ ᾠὰ τοῦ σκώληκος τούτου εἶναι ἐπιμήκη καὶ περιέχουσιν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους των μικρότατον ἐμβρυακὸν σῶμα. Τὸ ἔμβρυον ἀναφαίνεται μετὰ μακρὸν χρόνον καὶ μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ περιττώματος τοῦ σκώληκος εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος. Διὰ τὴν ἀνάπτυξίν του χρειάζεται ὑγρὸν περιβάλλον. Τὸ ἔμβρυον εἶναι ἑξάκανθον, δηλαδὴ φέρει ἓξ ἀκανθώδεις κροσσούς, ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὸ ἔμβρυον τῆς ταινίας, ἐκ τοῦ ὁποίου διαφέρει, διότι περικαλύπτεται ὑπὸ βλεφαρώδους περιβλήματος, ὅπερ ἐπιτρέπει νὰ νήχεται ἐλευθέρως ἐν τῷ ὕδατι καὶ νὰ παρακολουθῇ τοὺς ἰχθῦς ἕως ὅτου εἰσέλθῃ εἰς τὴν πεπτικὴν συσκευήν των. Ὑπὸ τοῦ παρασιτικοῦ σκώληκος προσβάλλονται συνήθως οἱ ἰχθύες τῶν γλυκέων ὑδάτων, ὡς ἡ πέρκη, ἡ ὀμπρίνα, ἡ πέστροφα, ὁ κορέγονος κλπ. Πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς προσβολῆς τοῦ παρασίτου τούτου πρέπει νὰ βράζεται ἐπὶ πολὺ τὸ κρέας γενικῶς ὅλων τῶν ἰχθύων.

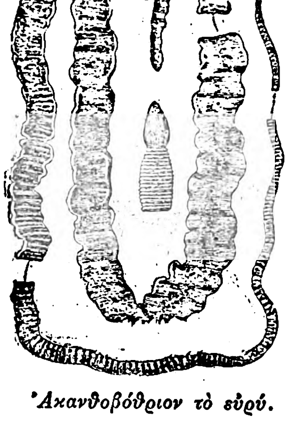

Ἀκανθοβόθριον τὸ εὐρύ.

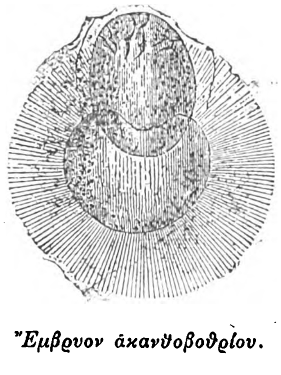

Ἔμβρυον ἀκανθοβοθρίου.

Ἀκανθοβόθριον τὸ ἁπλοῦν. Τὸ εἶδος τοῦτο ζῇ παρασιτικῶς ἐντὸς τοῦ ἐντέρου τῶν ὑδροβίων πτηνῶν καὶ ἐν ἐμβρυακῇ ἡλικίᾳ ἐντὸς τοῦ ἐντέρου ἰχθύων τινῶν καὶ ἰδίως τῶν κυπρίνων. Τὸ σῶμά του ὁμοιάζει πρὸς ἐπιμήκη λεπτὴν ταινίαν καὶ δὲν διαιρεῖται ἐξωτερικῶς εἰς δακτυλίους. Τὰ γεννητικὰ ὄργανα εὑρίσκονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σώματος. Τὸ ᾠὸν τοῦ σκώληκος τούτου ὠθεῖται ὑπὸ τῶν ὑδροβίων πτηνῶν, τὰ ὁποῖα τινάσσουσι διὰ τοῦ ῥάμφους των τὰ ὑδροχαρῆ φυτὰ καὶ πίπτει ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἐκ τοῦ ᾠοῦ τούτου ἐξέρχεται τὸ ἔμβρυον ὅπερ φέρει ἓξ αὐλακωτὰς ἀκάνθας καὶ ἀναπτύσσεται ταχέως εὐθὺς ὡς εἰσέλθῃ εἰς τὴν πεπτικὴν συσκευὴν τοῦ ἰχθύος. Τὸ ἔμβρυον ἔχει πεπλατυσμένον σῶμα καὶ ἐπίμηκες. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 15—20 ἑκ. τοῦ μέτρου. Τὸ χρῶμά του εἶναι λευκὸν πρὸς τὸ ὑποκίτρινον. Ἅμα ὡς ὁ ἰχθὺς καταπίῃ τὸ ἔμβρυον τοῦ παρασίτου τούτου, τὸ ἔντερον τοῦ ἰχθύος ὑφίσταται φλόγωσιν καὶ μετὰ πάροδον ὀλίγου ἢ πολλοῦ χρόνου, ὀλίγον ἔμπροσθεν τοῦ πρωκτοῦ, ἀναφαίνεται μικρὸν ἐξοίδημα, τὸ ὁποῖον οἱ ἁλιεῖς ὀνομάζουσι *«σπυρί»*, καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξέρχονται τὰ ἔμβρυα τῶν σκωλήκων τούτων. Ἐνίοτε, ὅταν τὰ ἔμβρυα δὲν ἐξέλθωσιν, ὁ ἰχθὺς ἀποθνήσκει. Τὰ ὑδρόβια πτηνά, τὰ ὁποῖα τρώγουσιν ἢ τὰ ἔμβρυα ταῦτα ἢ τοὺς προσβεβλημένους ὑπὸ τοῦ ἀκανθοβοθρίου ἰχθῦς, προσβάλλονται καὶ ταῦτα ὑπὸ τούτου καὶ ὁ κύκλος τῆς ἀναπτύξεως τῶν παρασίτων ἐπαναλαμβάνεται. Τὸ παράσιτον τοῦτο, τὸ ὁποῖον γίνεται πρόξενος πολλάκις τῆς τελείας καταστροφῆς τῶν ἰχθυοτρόφων λιμνῶν, καταστρέφεται ἢ ἐὰν ἐκριζώσωμεν τὰ πέριξ ὑδρόβια φυτὰ ἢ—ἐφ' ὅσον εἶναι κατορθωτὸν καὶ εὔκολον—ἐὰν ἀποξηράνωμεν ἐπὶ ἓν ἢ δύο ἔτη τὰ ἰχθυοτρόφα ὕδατα. Δ. Ν. Π.

ἀκανθοβόλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐκβάλλων, ὁ ἐκφύων ἀκάνθας· *«ῥόδον ἀκανθοβόλον»*.

— ἀκανθοβόλος (ὁ) *[Χειρουργ.]*· ἐργαλεῖον χρήσιμον ἐν τῇ χειρουργικῇ πρὸς ἐξαγωγὴν ἀκανθῶν (ἰχθύων ἢ ἑτέρων) ἐκ διαφόρων μερῶν, ἰδίᾳ τῶν ἐμπειρομένων κατὰ τὴν κατάποσιν («τὰς ὑπ' ὄψιν γινομένας (ἀκάνθας) τοῖς ἰδίως *ἀκανθοβόλοις* προσαγορευομένοις ἐξέλκομεν»—*Παῦλος Αἰγινήτης* VI, λϛ'. Briau 162). Ὁμοίως ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ *Φαβρικίου* (ἐξ Aquapendente) ἀνάλογον ἐργαλεῖον πρὸς ἐξέλκυσιν ξένων σωμάτων ἐμπαρέντων ἐν τῷ φάρυγγι ἢ ἄλλῃ τινὶ κοιλότητι. ΑΡ. Π. Κ.

ἀκανθοβράγχιοι (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Ἰχθύες διακρινόμενοι ἐκ τῶν βραγχιακῶν ἐπιπτυγμάτων των, τὰ ὁποῖα φέρουσιν ἀκάνθας κατὰ τὰ ἄκρα των. Δ. Ν. Π.

ἀκανθόγλωσσος (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Θηλαστικὰ τῆς τάξεως τῶν *μονοτρημάτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθογλωσσιδῶν*. Εἶναι τὰ ἀτελέστατα τῶν θηλαστικῶν καὶ παρουσιάζουσι τὰ αὐτὰ περίπου ἤθη καὶ ἔθιμα πρὸς τὸν *ὀρνιθόρρυγχον τὸν παράδοξον*. Τὸ σῶμά των εἶναι βραχύ, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, φέρει ὑποτυπώδη οὐρὰν καὶ καλύπτεται εἰς τὴν ῥάχιν καὶ τὰ πλάγια ὑπὸ ἀκανθῶν, εὑρισκομένων μεταξὺ τῶν σκληρῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τριχῶν, τῶν ὁποίων τὸ μῆκος ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς εἶναι μακρότερον ἢ βραχύτερον. Ἡ κεφαλὴ εἶναι ἐπιμήκης, κωνικὴ καὶ καταλήγει εἰς μικρότατον κερατῶδες ῥύγχος. Τὸ στόμα εἶναι μικρὸν καὶ αἱ σιαγόνες στεροῦνται τελείως ὀδόντων. Ἡ γλῶσσα εἶναι μακρά, ἐκτατὴ καὶ φέρει μικροτάτας ἀκάνθας καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν. Παρομοίας ἀκάνθας φέρει καὶ ὁ οὐρανίσκος. Οἱ πόδες εἶναι βραχεῖς, πλατεῖς καὶ φέρουσι τρεῖς ἕως πέντε δακτύλους ἐφωδιασμένους δι' ἰσχυρῶν ὀνύχων. Ὁ ἄρρην φέρει ἰσχυρὰν ἄκανθαν εἰς τὴν πτέρναν. Ζῶσιν ἐντὸς κοιλωμάτων τὰ ὁποῖα διανοίγουσιν ἐντὸς τῆς γῆς διὰ τῶν ἰσχυρῶν ὀνύχων των. Εἶναι νυκτόβια καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων σκωλήκων καὶ ἐντόμων.

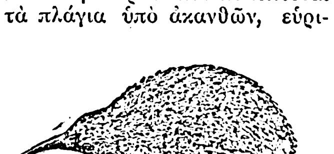

Ἀκανθόγλωσσος ὁ γνήσιος.

Κατὰ τὸ 1884 ὁ ζωολόγος Haack ἔλαβεν ὡς δῶρον ἀπὸ τὴν βορειοδυτικὴν Αὐστραλίαν ἕνα θῆλυν ζῶντα ἀκανθόγλωσσον. Τὸ ζῷον ἐνέκλειεν ἐντὸς τοῦ θυλάκου τῶν μαστῶν του λευκὸν ᾠόν, σχεδὸν στρογγύλον, μεγέθους 15 χιλ. τοῦ μέτρου καὶ πλάτους 13 χιλιοστομέτρων, τὸ ὁποῖον ἔφερε περγαμηνῶδες περίβλημα, ὅμοιον σχεδὸν πρὸς τὸ περίβλημα τῶν ᾠῶν τῶν ἑρπετῶν. Μετὰ λεπτομερεῖς παρατηρήσεις ὁ Haack διεπίστωσεν ὅτι ὁ μαρσυπικὸς θύλακος χρησιμεύει διὰ τὴν ἐπῴασιν τοῦ μοναδικοῦ ᾠοῦ. Ὁ μαρσυπικὸς θύλακος λαμβάνει τὴν τελείαν του ἀνάπτυξιν εὐθὺς ἅμα ἐκκολαφθῇ τὸ ᾠόν. Ὁ θύλακος οὗτος μετὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναπαραγωγῆς δὲν ἀφίνει κανὲν ἴχνος ὑπάρξεως. Εἶναι τοποθετημένος κατὰ τὴν μεσαίαν γραμμὴν τῆς κοιλίας καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ δέρμα σκληρότερον τοῦ δέρματος τοῦ περιβάλλοντος τὴν κοιλίαν.

Ἀκανθογλώσσων ὑπάρχουν πλεῖστα ὅσα εἴδη τὰ ὁποῖα διαβιοῦσιν εἰς τὰ δάση καὶ τὰ δασώδη ὄρη τῆς Αὐστραλίας, τῆς Νέας Γουϊνέας καὶ τῆς Τασμανίας.

Τρέφεται ἀποκλειστικῶς ἐκ μυρμήκων, τοὺς ὁποίους συλλαμβάνει διὰ τῆς ἀκανθώδους, ἐκτατῆς καὶ λεπτῆς γλώσσης του. Οἱ ἰσχυροὶ ὄνυχές του χρησιμεύουσιν εἰς τὸ νὰ σκάπτῃ τὰς φωλεὰς τῶν μυρμήκων. Τὸ γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἀκανθόγλωσσον τὸ γνήσιον* (acanthoglossa typica) ὅπερ κατοικεῖ τὰς δασώδεις ἐκτάσεις τῆς νοτίου Αὐστραλίας καὶ τὴν Νέαν Γουϊνέαν. Τὸ χρῶμά του εἶναι σκοτεινῶς φαιὸν καὶ τὸ ἀνάστημά του ὅμοιον σχεδὸν μὲ τοῦ ἀκανθοχοίρου. Δ. Ν. Π.

ἀκανθόγραπτος (Acanthograptus Spencer) *[Παλαιοζ.]*. Γένος γραπτολίθων δενδροειδῶν τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος.

ἀκανθοδάκτυλος (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαυροειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σχιζογλώσσων*. Τὰ ἑρπετὰ ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῆς χαρακτηριστικῆς ἀναδιπλώσεως τοῦ λαιμικοῦ μέρους, ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ παχέων, σκληρῶν, κερατοειδῶν λεπίων, τὰ ὁποῖα εἶναι κεραμοειδῶς τοποθετημένα ἐπ' ἀλλήλων. Οἱ πόδες τελευτῶσιν εἰς πέντε δακτύλους, ἐλαφρῶς πεπιεσμένους καὶ σχηματίζοντας κάτωθεν εἶδος τρόπιδος· τὸ διακριτικὸν τοῦτο γνώρισμα διαστέλλει τὰ ἑρπετὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης τῶν ἀληθῶν σαυρῶν. Ὁ οὐρανίσκος δὲν φέρει ὀδόντας. Ἡ οὐρὰ εἶναι μακρά, λεπτή, τετραγωνικὴ κατὰ τὴν βάσιν της καὶ ἐλαφρῶς ἀπεστρογγυλωμένη κατὰ τὸ λοιπὸν μέρος της. Ἡ ῥάχις καὶ ὁλόκληρος ἡ οὐρὰ καλύπτεται ὑπὸ ἀνθεκτικῶν λεπίων.

Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἀριθμεῖ ὀλίγιστα εἴδη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ γνωστότερον εἶναι *ἀκανθοδάκτυλος ὁ κοινὸς* (acanthodactylus vulgaris) ὅστις ἀπαντᾷ ἐν τῇ κεντρικῇ καὶ τῇ νοτίῳ Εὐρώπῃ (Γαλλία, Ἰταλία, Ἰσπανία) καὶ ἐν τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ. Τὸ ἑρπετὸν τοῦτο ἔχει χρῶμα ὑπόλευκον εἰς τὴν κοιλίαν καὶ τὰ ὑποκάτω μέρη τοῦ σώματος μὲ ἐρυθρὰς ἀποχρώσεις καὶ φαιὸν εἰς τὸ ἄνω μέρος. Ἐπὶ τῶν ποδῶν φέρει μικρὰ λευκὰ στίγματα ὡς καὶ τέσσαρας ὁμοιοχρώμους ῥαβδώσεις ἐξ ἑκάστου μέρους τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ θώρακος. Τὸ μῆκός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 18—20 ἑκ. τοῦ μέτρου. Δ. Ν. Π.

ἀκανθοδέρη (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομα κολεόπτερα τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*. Χαρακτηρίζονται ὑπὸ μακροτάτων κεραιῶν, αἵτινες φέρουσι πλῆθος ἀρθρώσεων. Αἱ κεραῖαι αὗται πολλάκις εἶναι μακρότεραι τοῦ σώματος τοῦ ζῴου. Τὰ ἔλυτρά των εἶναι ὁμοιόμορφα. Τὸ χρῶμα τοῦ σώματός των εἶναι μελανὸν καὶ ποικίλλεται ὑπὸ μικροτάτων μελανοφαίων κηλίδων. Ἀπαντῶσιν εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν εἰς δρῦς. Δ. Ν. Π.

ἀκανθόδερμα (Acanthoderma Ag.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς ὁμοιογενείας τῶν σκληροδερμιδῶν, ὅπερ ἐνεφανίσθη κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ζῇ. Θ. Ζ.

ἀκανθοδεσμίδαι (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Ἀκτινόζῳα τῶν ὁποίων ὁ σκελετὸς εἶναι πυριτικὸς καὶ σχηματίζεται ἐξ ἀναριθμήτων ἀκτινίων ἀνομοίων μεταξύ των, ἅτινα ἐκφύονται ἐκ κεντρικῆς τινος κάψης εἰς σχῆμα τετραγωνικοῦ πλαισίου. Τὰ ζῷα

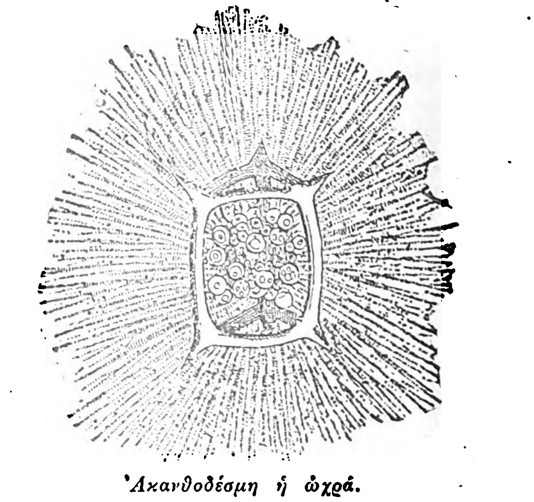

Ἀκανθοδέσμη ἡ ὠχρά.

Digitized by Google

ταῦτα, ὧν κύριος ἀντιπρόσωπος *ἀκανθοδέσμη ἡ ὠχρά*, ζῶσι καθ' ὁμάδας καὶ εὑρίσκονται ἐνίοτε ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ εἰς τινα μέρη τῆς Μεσογείου θαλάσσης, εἶναι δὲ γνωστὰ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς τοῦτο πιστοποιεῖται ἐξ ἀπολιθωμάτων αὐτῶν, ἀναγομένων εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς τριτογενοῦς περιόδου. Δ. Ν. Π.

ἀκανθοδίκτυα (Acanthodictya Hinde) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *πλεκτοσπογγιδῶν* ὅπερ ἔζησε κατὰ τὸ κάτω σιλούριον σύστημα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Θ. Σ.

ἀκανθοδίκτυον (Acanthodictyon Skudd.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐντόμων ἐκ τῆς τάξεως τῶν *παλαιοδικτυοπτέρων* ἅτινα ἔζησαν κατὰ τὸ ἄνω ἀνθρακικὸν σύστημα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ χαρακτηρίζονται ἐκ τῶν μεγάλων ἀρχεγόνων πτερύγων καὶ τῶν ὁμοειδῶν πηδητικῶν αὐτῶν ἄκρων. Φαίνεται δὲ ὅτι ἦσαν ἱκανὰ ὅπως βιοτεύωσιν ἐπί τε τῆς χέρσου καὶ ἐντὸς τῶν ὑδάτων. Θ. Σ.

ἀκανθόδισκος (Acanthodiscus Uhlig) *[Παλαιοζ.]*. Γένος *ἀμμωνιτῶν* ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *κοσμοκερατιδῶν*, ὅπερ ἔζησε κατὰ τὸ κάτω κρητιδικὸν σύστημα τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Θ. Σ.

ἀκανθοδορὶς (ἡ) *[Ζωολ.]*. Γένος *γαστεροπόδων* μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυκεριδῶν*. Τὸ σῶμά των εἶναι πεπλατυσμένον καὶ ᾠοειδές. Ἡ κεφαλή των εὐρεῖα. Οἱ πλόκαμοί των βραχεῖς καὶ ἔχουσι σχῆμα λοβῶν. Ἡ ραχιαία χώρα των ἔχει ἀνεπτυγμένας κοτυληδόνας καὶ τὸ περὶ τὸ στόμα τμῆμα τοῦ ζῴου φέρει μικροτάτας κροσσωτὰς τρίχας. Εὑρίσκεται εἰς τὰ βόρεια παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Δ. Ν. Π.

ἀκανθοδόψις (Acanthodopsis Hancock Attley) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἰχθύων ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀκανθωδιδῶν*, ὅπερ φέρει 6 ἕως 8 ἰσχυροὺς ὀδόντας ἐπί τε τῆς ἄνω καὶ κάτω σιαγόνος καὶ ἔζησεν εἰς τὴν ἀνθρακοφόρον περίοδον τῆς Νορθουμβερλάνδης. Ἐνταῦθα ὑπάγεται ἡ ἀκανθοδόψις Wardi Hanc. καὶ Attl. Θ. Σ.

ἀκανθόδριλος (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων χαρακτηριζόμενον ὑπὸ λεπτοῦ καὶ ἐπιμήκους σώματος, ὅπερ καλύπτεται καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν ὑπὸ τριγωνικῶν μεταξοειδῶν τριχῶν. Οἱ σκώληκες οὗτοι ἐνίοτε φθάνουσι μῆκος 18 περίπου ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ κατοικοῦσι τὴν νέαν Καληδονίαν καὶ τὴν Μαδαγασκάρην. Δ. Ν. Π.

ἀκανθοειδὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ἄκανθαν.

ἀκανθοειδὴς (Acanthoïde) *[Ὀρυκτολ.]*. Κατὰ τὸν A. de Lapparent (Minéral. 1908 σελ. 713) μὲ τὸ ὄνομα *ἀκανθοειδὴς* χαρακτηρίζεται μία παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ *διοψιδίου* ἢ τοῦ ὀρυκτοῦ *βρεϊσλακίτου*. Γ. Κ. Γ.

ἀκανθοθυρὶς (Acanthothyris d'Orb.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος *βραγχιοπόδων* ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ρυγχονελλιδῶν* μετὰ σωληνοειδῶν προεξοχῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πτυχοειδοῦς ὀστράκου. Ἐνεφανίσθη ἀπὸ τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ζῇ. Ἐνταῦθα ὑπάγεται ἡ ἀκανθοθυρὶς spinosa Schloth, sp., ἥτις χαρακτηρίζει τὸ φαιὸν ἰουράσιον καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὸ Ἀουερβὰχ τοῦ Oberpfalz. Θ. Σ.

ἀκανθοθώραξ (ὁ) *[Ζωολ.]*. Λέγεται ἐπὶ ζῴων τῶν ὁποίων ὁ θώραξ καλύπτεται ὑπὸ ἀκανθῶν.

— **ἀκανθοθώραξ** (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος *ἡμιπτέρων* ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτεροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *αἱματοπινιδῶν*. Χαρακτηρίζονται ἐκ τῶν λίαν μακρῶν ἀκανθῶν των αἵτινες καλύπτουσιν ὁλόκληρον τὸν προθώρακα. Ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς οἰκογενείας ταύτης, εἶναι ὁ *ἀκανθοθώραξ ὁ αἱματώδης* (acanthothorax sanguineus) ὅστις ἔχει ἐπίξανθον χρῶμα κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ σώματός του καὶ ζωηρῶς ἐρυθρὸν πρὸς τὸ πορφυρῶδες εἰς τὴν κοιλίαν. Εὑρίσκεται εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Δ. Ν. Π.

ἀκανθοκαίνια (Acanthocaenia d'Orb.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος τῶν *ἑξακοραλλίων* ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *στιλινιδῶν*, ἥτις ἔζησε κατὰ τὴν ἰουράσιον καὶ κρητιδικὴν περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Θ. Σ.

ἀκανθόκαρπος, (ὁ, ἡ), —ον· ὁ ἔχων ἀκανθώδη καρπόν.

ἀκανθόκεντρος, (ὁ, ἡ), —ον· ὁ νύσσων, ὁ κεντῶν ὡς ἄκανθα.

ἀκανθόκερας (Acanthoceras Neumayr) *[Παλαιοζ.]*. Γένος *ἀμμωνιτῶν*, ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *κοσμοκερατιδῶν*, οὗτινος τὸ κέλυφος φέρει ἁπλᾶς ἢ δισχιδεῖς εὐθείας καὶ πρὸς τὰ ἔξω πεπαχυσμένας πλευρὰς μετὰ πλευρικῶν καὶ κοιλιακῶν κόμβων. Ἐξωτερικὸν τμῆμα πλατὺ μετὰ μεσημβρινῶν σειρῶν κόμβων. Γραμμαὶ ραφῶν μετὰ πλατέων οὐχὶ βαθέως διεσχισμένων σαγμάτων καὶ δικορύφων λοβῶν. Οἱ ἀμμωνῖται τοῦ γένους τούτου χαρακτηρίζουσι τὸ κρητιδικὸν σύστημα τοῦ μεσο-

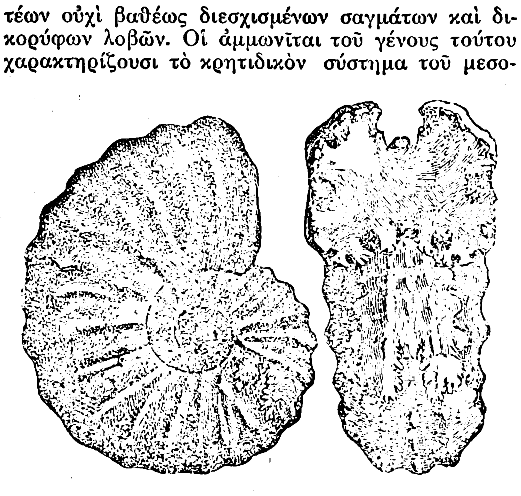

Ἀκανθόκερας rotomagense Defr. sp.
(Μεσοκρητιδικὸν (κενομάνιον) ἐκ τοῦ Rouen κατὰ Quenstedt.)

ζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐνταῦθα ὑπάγεται *Acanthoceras Lyelli d'Orb.* τοῦ γωλτίου, *A. rotomagensis* Defr. τοῦ κενομανίου. Θ. Σ.

ἀκανθόκερκος (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κλαδοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δαφνιδῶν*. Τὸ σῶμά των ἀποτελεῖται ἀπὸ κόγχην δίθυρον ἥτις τελευτᾷ εἰς αὐλάκωσιν ἐξ ἧς ἐξέρχεται τμῆμα τοῦ ὀπισθίου μέρους τοῦ σώματος· τοῦτο φέρει μακροὺς ἀκανθώδεις πλοκάμους, χρησιμεύοντας ὡς ὄργανα νήξεως. Τὸ μέγεθος των ζῴων τούτων δὲν ὑπερβαίνει τὰ 10—15 χιλ. τοῦ μέτρου. Ὁ πολλαπλασιασμός των γίνεται διὰ τῆς παρθενογενέσεως καὶ συντελεῖται κυρίως κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔαρος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους. Ζῶσιν εἰς γλυκέα ὕδατα. Δ. Ν. Π.

ἀκανθόκερως (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατεριδῶν*. Τὸ σῶμά των εἶναι ἐπίμηκες καὶ πρὸς τὸ ὄπισθεν μέρος προεκτείνεται καὶ καταλήγει εἰς αἰχμηρὰν ἄκανθαν. Αἱ νύμφαι των ἔχουσιν ὑποκίτρινον στιλπνὸν χρῶμα καὶ χρειάζονται πέντε περίπου ἔτη, ἵνα φθάσωσιν εἰς τὴν ὥριμον ἡλικίαν. Τὰ ἔντομα ταῦτα καταστρέφουσι τὰς ῥίζας τῶν ποωδῶν φυτῶν καὶ τοὺς δημητριακοὺς καρπούς. Δ. Ν. Π.

ἀκανθοκέφαλοι (οἱ) *[Ζωολ.]*. Σκώληκες τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματελμίνθων*. Οἱ σκώληκες οὗτοι διακρίνονται ἐκ τοῦ κυλινδρικοῦ σώματός των καὶ ἐκ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως πεπτικῆς συσκευῆς. Ἀντὶ στόματος φέρουσιν εἶδος συσταλτῆς προβοσκίδος, ἥτις φέρει σύστημα κροσσῶν καμπτομένων πρὸς τὰ κάτω καὶ χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ προσκολλᾶται ἐπὶ ἄλλων ζῴων. Τὰ γένη δὲν εἶναι κεχωρισμένα. Πάντες ζῶσι παρασιτικῶς καὶ πολλαπλασιάζονται δι' ᾠῶν. Τὸ ζῷον μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς ὥριμον ἡλικίαν ὑφίσταται πλείστας ὅσας μεταμορφώσεις. Ὀλίγιστα εἴδη αὐτοῦ εἶναι φυτοφάγα. Τῆς οἰκογενείας ταύτης ὑπάρχουσι περὶ τὰ ἑκατὸν εἴδη ὧν κυριώτερα εἶναι: ὁ *γιγαντόρρυγχος* (acanthocephalus gigantorrynchus) καὶ ὁ *πολύμορφος* (acanthocephalus polymorphus).

1) Ἀκανθοκέφαλος ὁ γιγαντόρρυγχος. Κατὰ τὴν ὥριμον ἡλικίαν του ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος τοῦ χοίρου. Τὸ σῶμά του εἶναι σπειροειδὲς καὶ ἔχει λευκὸν γαλακτῶδες χρῶμα. Τὸ σῶμά του πρὸς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τελευτᾷ εἰς ἔκτακτον ῥόπαλον ἐν εἴδει προβοσκίδος, ἥτις φέρει 5—6 σειρὰς κροσσῶν καμπτομένων πρὸς τὰ ὄπισθεν. Τὸ ἄρρεν ἔχει μῆκος 6—10 χιλ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ θῆλυ 20—35 χιλ. Αἱ **λάρβαι** (βλ. λ.) τῶν ἀκανθοκεφάλων ἀναπτύσσονται εἰς τὸ σῶμα τῶν μαλακοστράκων καὶ μόνον τὰ ἐνήλικα ζῷα ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος τῶν χοίρων συνήθως, καὶ σπανιώτερον ὑδροβίων τινῶν πτηνῶν ἢ ἰχθύων. Οἱ σκώληκες οὗτοι δὲν εἰσέρχονται ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα τῶν ζῴων, ἀλλ' ἐμμέσως, συνήθως διὰ τοῦ καλουμένου *λευκοῦ σκώληκος*. Ὁ λευκὸς σκώληξ κατατρώγει τὰ ᾠὰ τοῦ ἀκανθοκεφάλου τὰ ὁποῖα εὑρίσκει ἐπὶ τῆς γῆς ἢ ἐπὶ τῆς κόπρου τῶν ζῴων καὶ τὰ διατηρεῖ ἐγκεκλεισμένα ἐντὸς τοῦ σώματός του, ὅπου ἡ ἀνάπτυξίς των δὲν παρεμποδίζεται. Τὸ παράσιτον ἐκ τῆς ἐμβρυακῆς ἡλικίας φθάνει εἰς τὴν ὥριμον, ὅταν δὲ ὁ λευκὸς σκώληξ καταπίνεται μετὰ τῆς τροφῆς ὑπὸ ζῴου τινός, οἱ ἀκανθοκέφαλοι εἰσερχόμενοι εἰς τὸ πεπτικὸν σύστημα τούτου ἐπιφέρουσιν εἰς τὸ ζῷον μεγάλας διαταραχάς, πολλάκις δὲ καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον.

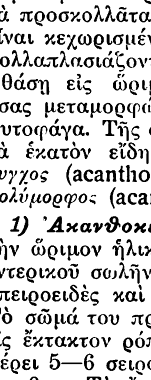

Ἀκανθοκέφαλος (ὑπὸ μεγέθυν.).
(α=φυσ. μέγεθ.).

2) Ἀκανθοκέφαλος ὁ πολύμορφος. Ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος τῆς νήσσης (πάππιας). Τὸ σῶμά του εἶναι λεῖον καὶ ἔχει χρῶμα ἐρυθρὸν πρὸς τὸ πορτοκαλλιόχρουν. Τὸ προβοσκιδοειδὲς ῥύγχος του φέρει 8 σειρὰς κροσσῶν. Εἰσέρχεται κατὰ πρῶτον εἰς τὸν πεπτικὸν σωλῆνα τῶν καραβίδων τῶν γλυκέων ὑδάτων καὶ ὅταν αὗται καταβροχθίζωνται ὑπὸ τῶν νησσῶν, ἰδίως τῶν ἀγρίων, προσβάλλει ἐπικινδύνως τὰ πεπτικά των ὄργανα. Δ. Ν. Π.

ἀκανθόκινος (ὁ) *[Ζωολ.]* Ἔντομον κολεόπτερον τῆς οἰκογενείας τῶν *μακροκέρων*. Χαρακτηρίζεται ὑπὸ ἐπιμήκους σώματος, καὶ μακροτάτων κεραιῶν, αἵτινες κατὰ τὸ ἄκρον των λεπτύνονται. Ζῇ ἐπὶ τῶν σχισμῶν τῶν δένδρων καὶ εὑρίσκεται εἰς τὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

ἀκανθοκλαδία (ἡ) (Acanthocladia King.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος *βρυοζῴων* τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀκανθοκλαδιδῶν*, ἧς οἱ κορμοὶ ἢ αἱ ἀποικίαι ἐξαπλοῦνται ἐφ' ἑνὸς ἐπιπέδου καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ πολυαρίθμων πρωτευόντων κλάδων, ἐξ ὧν ἐκπέμπονται εἰς ἀμφότερα τὰ κράσπεδα ἐλεύθεροι δευτερεύοντες κλάδοι καὶ αἱ κυψέλαι αὐτῶν ἵστανται μόνον ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τῆς κολωνίας. Ἐνταῦθα ὑπάγεται ἡ acanthocladia anceps Schloth. sp. τοῦ δολομιτικοῦ στεχολίθου τοῦ περμικοῦ συστήματος τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Θ. Σ.

ἀκανθοκλαδίδαι (Acanthocladidae Zittel) *[Παλαιοζ.]*. Ὁμοιογένεια *βρυοζῴων* ἐκ τῆς ὑποτάξεως τῶν *κρυπτοστομάτων* εἰς ἣν ὑπάγονται γένη ζήσαντα μόνον κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα, ὡς ἡ *ἀκανθοκλαδία King.*, *πιννατόπορα Vinc.*, *σαπτόπορα Pront.* καὶ *συνοκλαδία King.* Θ. Σ.

ἀκανθόκλαδος (Acanthocladus) *[Βοτ.]*. Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυγαλιδῶν* (Polygalaceae), περιλαμβάνον φυτὰ φέροντα ἄνθη ἀσύμμετρα, σέπαλα ἀνόμοια, φύλλα ἐπαλλάσσοντα καὶ ἀκάνθας. Σ. Μ.

ἀκανθόκορμος. Κορμὸς ἀκάνθης ἐξ οὗ κατασκευάζουσι ῥάβδους.

ἀκανθόκρινος (Acanthocrinus F. Roem). *[Παλαιοφ.]*. Γένος *κρινοειδῶν* ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ροδοκρινιδῶν* μετὰ ραχιαίας κάψης λεκανοειδοῦς· τούτων τὰ μὲν μεσοβασικὰ πινακίδια εἶναι μικρά, σχηματίζοντα πεντακτινωτὴν βασικὴν πλάκα, τὰ δὲ ἀκτινωτὰ πεντάπλευρα καὶ τέλος τὰ μεσοακτίνια ἑπτάπλευρα. Τὸ κάλυμμα τοῦ κάλυκος ἀποτελεῖται ἐκ πολυαρίθμων στερεῶν πινακιδίων ὑπὸ ἀκανθῶν ἐφωδιασμένων. Ἡ ἕδρα αὐτοῦ εἶναι ἔκκεντρος μετὰ βραχιόνων λεπτῶν, ἀδιακλαδίστων, διπλοπλεύρων καὶ μακροκροσσοφόρων. Ὁ μίσχος χονδρός, κυκλικός, μετὰ χθαμαλῶν ἄρθρων καὶ κεντρικοῦ ὀχετοῦ πενταπλώδους. Ἅπαντα τὰ ἐνταῦθα ὑπαγόμενα εἴδη ἔζησαν μόνον κατὰ τὸ δεβόνιον σύστημα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Θ. Σ.

ἀκανθόκτενον *[Βοτ.]*· βλ. δίψακος.

ἀκανθοκύαθος (Acanthocyathus E. H.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος *ἑξακοραλλίων* τῆς ὑποομοιογενείας τῶν *τροχοκυαθινῶν*, ὅπερ ἐνεφανίσθη κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον, ἐξακολουθεῖ δὲ ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ζῇ, καὶ ἔχει κάλυκα κυκλικὸν μετὰ ἢ ἄνευ στυλιδίου καὶ σπανίων ἐγκαρσίων φύλλων. Θ. Σ.

Τὸ γένος τοῦτο εὑρέθη ἐν Ἑλλάδι ἀπολελιθωμένον ὑπὸ τοῦ γεωλόγου Nicolescu εἰς τὰ θαλασσογενῆ στρώματα, τὰ μειοκαινικά, — τῆς ΙΙας μεσογειακῆς βαθμίδος τοῦ Suess, — (μάργαι, ψαμμῖται καὶ ἀσβεστόλιθοι) τῆς κοιλάδος τοῦ Μολίτσα ποταμοῦ ὡς καὶ τῆς περιοχῆς Τίρια Λακκασοῦλι τῆς Ἠπείρου. Γ. Κ. Γ.

ἀκανθόκυστις (ἡ) *[Ζωολ.]*. Πρωτόζῳα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡλιοζῴων*. Χαρακτηρίζονται ὑπὸ κεντρικοῦ πορώδους πυρῆνος ἐξ οὗ ἐκφύονται πολυπληθεῖς ἄκανθαι καὶ ψευδάκανθαι, ἔχουσαι ἀκτινωτὴν διάταξιν. Πάντα τὰ πρωτόζῳα ταῦτα εἶναι τῶν γλυκέων ὑδάτων. Δ. Ν. Π.

ἀκανθόλαβρος (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀκανθοπτερυγίων ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *λαβριδῶν*· τὸ σῶμά των εἶναι ἐπίμηκες καὶ καλύπτεται ὑπὸ μεγάλων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λεπίων. Αἱ παρειαὶ φέρουσι λέπια. Οἱ ὀδόντες τῶν σιαγόνων εὑρίσκονται εἰς πλείστας παραλλήλους σειράς. Οἱ ὀδόντες οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τὴν ἐξωτερικὴν σειρὰν εἶναι ἰσχυροὶ καὶ κωνικοί. Τὸ ἑδραῖον πτερύγιον φέρει τέσσαρας ἀκάνθας. Τὸ ραχιαῖον πτερύγιον φέρει εἴκοσιν ἀκάνθας. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ἰώδης κατὰ τὴν ῥάχιν, ὠχρῶς ἐρυθρὸς ἐπὶ τῶν πλευρῶν καὶ ὑπόλευκος εἰς τὴν κοιλίαν. Κατὰ τὸ ἄνω μέρος τῆς ῥάχεως, πρὸς τὴν κεφαλήν, φέρει χαρακτηριστικὴν μελανὴν κηλῖδα. Δ. Ν. Π.

ἀκανθολεπὶς (Acantholepis) *[Βοτ.]*. Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων* (Compositae, cynaroideae) περιλαμβάνον μικρὰ ποώδη φυτά. Σ. Μ.

ἀκανθόλιθος (Acantholithus Lindst.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος τῶν *ἀλκυοναρίων* ἢ *ὀκτακτινίων* ἢ *ἐκτωκοραλλίων* τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἡλιολιθιδῶν*·

Digitized by Google

ὅπερ ἔζησε κατὰ τὸ σιλούριον σύστημα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Θ. Σ.

ἀκανθόλιμον (Acantholimon Boiss.) *[Βοτ.]*. Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *μολυβδαινιδῶν* ἢ *πλουμβαγινιδῶν* (Plumbaginaceae). Φυτὰ συγγενῆ τῶν *στατικῶν* ἀπὸ τῶν ὁποίων διαφέρουσι διότι σχηματίζουσι πυκνοτάτας στιβάδας ἐχινοειδεῖς· τὰ φύλλα αὐτῶν βελονοειδῆ, σκληρὰ ἀκανθίζοντα, τὰ δὲ ἄνθη στατικοειδῆ, ἐρυθρὰ ἢ λευκά, εἰς μικρὰ σταχύδια μετὰ ράχεως εὐθραυστοτάτης.

Περὶ τὰ 74 εἴδη, πάντα ὀρεινὰ καὶ ἰθαγενῆ εἰς τὴν Ἀνατολὴν (βλ. *Boissier* Flora orientalis IV 823). Ἓν μόνον εἶδος ἀνήκει εἰς τὴν ἑλληνικὴν χλωρίδα, τὸ *ἀκανθόλιμον ἐχῖνος* (Acantholimon ἢ Statice echinus), ὅπερ φέρει ἄνθη ῥοδόχροα καὶ φύεται εἰς πάντα τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Ἑλλάδος. Κοινῶς ὀνομάζεται ἐν Κρήτῃ *τσαπόνι*. Σ.Μ.

ἀκανθολογία (ἡ)· ἡ περὶ τῶν ἀκανθῶν ἐπιστήμη· ‖ ἡ συλλογὴ ἀκανθῶν (καὶ μεταφορικῶς)· ‖ λέγεται καὶ ἐπὶ τῶν συναντώντων δυσχερείας, τὰς ὁποίας οἱ ἴδιοι προεκάλεσαν.

ἀκανθολόγος, (ὁ, ἡ), *—ον*· ὁ συνάγων, συλλέγων ἀκάνθας. Σκωπτικὸν ἐπώνυμον τῶν μικρολόγων συζητητῶν (Ἀνθολ.).

ἀκανθολογῶ. Συνάγω ἀκάνθας· ‖ καταγράφω σφάλματα βιβλίου.

ἀκανθόλοφος (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀπιλιανιδῶν*. Χαρακτηρίζονται ὑπὸ σφαιροειδοῦς κεφαλοθώρακος ὅστις συνδέεται διὰ μίσχου μετὰ τῆς κοιλίας. Τὸ πρῶτον ζεῦγος τῶν σιαγόνων εἶναι κτενοειδὲς καὶ φέρει ἐπὶ τῆς κορυφῆς του τὸν ἐκφορητικὸν πόρον ἀδένος ὅστις ἐκκρίνει δηλητήριον. Ἔχουσιν ὀκτὼ ὀφθαλμούς, ἡ δὲ ἀναπνευστικὴ των συσκευὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ πνευμονικοὺς σάκκους. Τὰ μακρὰ σκέλη των φέρουσι κτενοειδεῖς ὄνυχας. Ἡ κοιλία των φαίνεται πανταχόθεν ἐζωσμένη καὶ ἀπὸ τὸ ἐλεύθερον ἄκρον αὐτῆς φύονται δύο ἕως τρία ζεύγη θηλεοειδῶν προβολῶν, αἵτινες καλοῦνται *ἀραχνιογόνοι ἀδένες*. Πολλαπλασιάζονται δι' ᾠῶν καὶ τὰ νεογνὰ εὐθὺς ὡς ἐκκολαφθῶσιν ἔχουσι τὸν αὐτὸν σωματικὸν σχηματισμὸν μὲ τὰ τέλεια ζῷα. Δ. Ν. Π.

ἀκανθομαστίχη ἢ *ψευδομαστίχη* (Acanthomastix, Pseudomastix) *[Φαρμ.—Χημ.]*· ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἶναι γνωστὸν παρ' ἡμῖν ἔκκριμα τῆς *ἀτρακτυλίδος τῆς κομμιοφόρου* (Atractylis gummifera L.) Ι. Δ.

ἀκανθόμετρα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Πρωτόζῳα τῆς τάξεως τῶν *ῥιζοπόδων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκτινοζῴων*. Ὁ σκελετός των σχηματίζεται ἐξ ἀκανθίνης (βλ. λ.) καὶ φέρει εἴκοσι αἰχμηρὰς ἀκάνθας συμμετρικῶς διατεθειμένας περὶ τὸ κέντρον. Αἱ ἄκανθαι αὗται διαπερῶσι τὴν κεντρικὴν κάψαν καὶ συνενοῦνται εἰς τὸ κέντρον της. Τὰ ζῴδια ταῦτα εἶναι κοινότατα εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὰς περὶ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν ἀκτάς. Τινὲς τὰ ἀκανθόμετρα ὀνομάζουσι καὶ *ἀκανθάρια*. Δ.Ν.Π.

Ἀκανθόμετρον.

ἀκανθομετρίδαι (οἱ) *[Ζωολ.]*. Πρωτόζῳα τῆς τάξεως τῶν *ῥιζοπόδων* καὶ τῆς ὑποδιαιρέσεως τῶν *ἀκτινοκόγχων*. Διακρίνονται ἐκ τοῦ μικροῦ σώματός των ὅπερ εἶναι μικρὰ πρωτοπλασματικὴ μᾶζα, περιβαλλομένη ὑπὸ κόγχης φερούσης πολυπληθεῖς ἀκτῖνας συναντωμένας εἰς τὸ κέντρον τῆς κάψης, ἥτις φέρει πυρῆνα. Τὸ πρωτόπλασμά των διαιρεῖται εἰς δύο τελείως διακεκριμένα στρώματα, τὸ ἐξωτερικὸν (ἐξώπλασμα) καὶ τὸ ἐσωτερικὸν (ἐνδόπλασμα). Τὰ δύο ταῦτα τμήματα τοῦ πρωτοπλάσματος χωρίζονται ὑπὸ μεμβράνης. Εἰς τὴν κεντρικὴν ζώνην, περὶ τὴν κάψαν, παρατηρεῖται ἡ παρουσία φύκους τινὸς παρασιτικοῦ, *ζφοξανθέλλας* καλουμένου, ὅπερ εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὰ διάτομα. Αἱ περὶ τὸν πυρῆνα τῆς κάψης ἐκφυόμεναι ἄκανθαι ἀνέρχονται εἰς εἴκοσι περίπου. Ἡ κόγχη των δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ πυριτίου ἀλλὰ ἀπὸ ἀκανθίνην (βλ. λ.), δηλ. οὐσίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν χιτίνην. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς εἴδη: *ἀκτινελίνα* (actinelina), *τιλιθολοφίνα* (tilithophina), *ἀκανθοχίασμα* (acantochiasma) καὶ *ἀκανθόσταυρον* (acanthostauron). Δ. Ν. Π.

ἀκανθόμηλον *[Βοτ.]*· κοινὸν ὄνομα τοῦ φυτοῦ *δάτουρα τὸ στραμώνιον*. Ν. Μ.

ἀκανθοναυτίλος (Acanthonautilus Foord.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκ τῶν *κεφαλοπόδων ναυτιλοειδῶν* τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ναυτιλιδῶν* μετὰ γύρων λείων καὶ ἐξωτερικῶς ἀπεστρογγυλωμένων, ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος εἶναι κατά τι ἀπολελυμένος καὶ ἐπιμήκης, τὰ δὲ στοματικὰ πλευρικὰ χείλη αὐτοῦ προεξέχουσι δίκην πτερύγων. Ἔζησε κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα ἀπὸ τοῦ ἀνθρακικοῦ μέχρι καὶ τοῦ περμικοῦ συστήματος. Θ. Σ.

ἀκανθόνημος (Acanthonemus Ag.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἰχθύων ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *καραγγιδῶν* μετὰ σώματος ᾠοειδοῦς πλευρικῶς συμπεπιεσμένου καὶ ῥαχιαίων καὶ κοιλιακῶν πτερυγίων, ἅτινα ἄρχονται διὰ μακροτάτων ἀκανθῶν εὐθὺς μετὰ τὸ πέρας τοῦ κεφαλικοῦ τμήματος καὶ βαίνουσιν ἐλαττούμενα πρὸς τὸ οὐραῖον πτερύγιον. Ἀνευρέθη ἀπολελιθωμένος ὁ ἁρπακτικὸς οὗτος ἰχθὺς εἰς τὰ ἠωκαινικὰ στρώματα τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐπὶ τοῦ ὄρους Βόλκα. Θ. Σ.

ἀκανθονίδαι (οἱ) *[Ζωολ.]*. Πρωτόζῳα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκτινοζῴων*. Ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ὁ ἀκανθόσταυρος (βλ. λ.). Δ.Ν.Π.

ἀκανθόνυξ (ὁ) *[Ζωολ.]* Λέγεται ἐπὶ γένους τινὸς *μαλακοστράκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μακρούρων δεκαπόδων*, τῶν ὁποίων οἱ βραχίονες φέρουσιν ἀκανθωτὸν ὄνυχα. Δ. Ν. Π.

ἀκανθόνωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἀκανθώδη νῶτα, «ἀκανθόνωτος ἐχῖνος» (Ἡσύχ.).

ἀκανθοπάναξ (Acanthopanax) *[Βοτ.]*. Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀραλιϊδῶν* (Araliaceae) περιλαμβάνον 8 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Κίνας. Ν. Μ.

—[Παλαιοφυτ.]. Ἐνταῦθα ὑπάγεται ὁ ἀνευρεθεὶς εἰς τὴν ἀνωτάτην ζώνην τῆς πλειοκαίνου ἢ καὶ τὴν κατωτάτην τῆς πλειστοκαίνου περιόδου εἰς τὸ Mogi τῆς Ἰαπωνίας *Acanthopanax acerifolium Nath.* καὶ εἰς τὰ τριτογενῆ στρώματα τῆς δυτικῆς καὶ ἀνατολικῆς Ἀμερικῆς *Acanthopanax horida Nath.* Θ. Σ.

ἀκανθόπλεκτος (ὁ,ἡ),*—ον* (τό)· ὁ πεπλεγμένος μὲ ἀκάνθας, ἀκάνθινος.

ἀκανθόπλευρα (τὰ) *[Ζῳολ.]* Ὑποδιαίρεσις *γαστεροπόδων μαλακίων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *χιτωνιδῶν*, τῶν ὁποίων ἡ περὶ τὴν ὀσφὺν χώρα δὲν φέρει πόρους καὶ περιβάλλεται ὑπὸ ἀκανθῶν ἀσβεστολιθικῆς συστάσεως. Δ. Ν. Π.

ἀκανθόπλευρος (Acanthopleurus Ag.) *[Παλαιοζ.]* Γένος ἰχθύων τῆς ὁμοιογενείας τῶν *σκληροδερμιδῶν* μετὰ μικροῦ ἀριθμοῦ κεχωρισμένων ὀδόντων ἐπὶ τῶν σιαγόνων καὶ μακρῶν ῥαχιαίων ἀκανθῶν. Ἔζησε κατὰ τὸ κάτω ὀλιγόκαινον τῆς τριτογενοῦς περιόδου. Θ. Σ.

ἀκανθόποδες (οἱ) *[Ζῳολ.]* Γένος ἀκανθοπτερυγίων ἰχθύων οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν θέσιν τῶν θωρακικῶν πτερυγίων φέρουσι δύο αἰχμηρὰς ἀκάνθας. Δ. Ν. Π.

ἀκανθοπτερύγιοι *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τῆς τάξεως τῶν *εὐιχθύων* ἢ *γνησίων ἰχθύων* (Euichtyes) καὶ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *τελεοστέων* (Teleostei). Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ὑπάγονται οἱ περισσότεροι τῶν ἐδωδίμων ἰχθύων, ὀνομάζονται δὲ ἀκανθοπτερύγιοι διότι τὸ ῥαχιαῖον πτερύγιον φέρει ἀνθεκτικὰς ἀκάνθας. Ὁ σκελετὸς τῶν ἀκανθοπτερυγίων δὲν φέρει ὀστεώδη μόρια (ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς *τόννους*), ἀλλὰ συνίσταται ἐξ ὁμοιογενοῦς οὐσίας, ὀστεΐνης ἢ ὀδοντίνης καλουμένης. Οἱ ἀκανθοπτερύγιοι διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας, εἰς θαλασσίους ἀκανθοπτερυγίους καὶ εἰς ἀκανθοπτερυγίους τῶν γλυκέων ὑδάτων.

I. *Θαλάσσιοι ἀκανθοπτερύγιοι.*—Εἰς τούτους ὑπάγονται οἱ *ὑπογάστριοι ἀκανθοπτερύγιοι* (acanthopterygii abdominalis καὶ οἱ *θωρακικοὶ ἀκανθοπτερύγιοι* (acanthopterygii thoracici).

1) Ἀκανθοπτερύγιοι ὑπογάστριοι. Τούτων τὸ σῶμα εἶναι ἐπίμηκες, στρογγύλον καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ μικρῶν κυκλοειδῶν λεπίων, ἡ κεφαλὴ μακρά, τὸ ῥύγχος ὀξύ, ἡ σχισμὴ τοῦ στόματος σχεδὸν ὁριζόντιος, ἡ ἄνω σιαγὼν βραχυτέρα τῆς κάτω, ἥτις τελευτᾷ εἰς προέχον φῦμα (ὄγκον δέρματος), αἱ σιαγόνες καὶ ὁ οὐρανίσκος ὀδοντωτός, μὲ ὀξεῖς, κοπτεροὺς ὀδόντας, μεγάλους καὶ ἰσχυρούς. Τὰ ἀκουστικὰ σχίσματα φέρουν εὐρέως ἀνεῳγμένα. Λεπιδωτὰ βραγχιακὰ ἐπιπτύγματα, 7 βραγχιοστεγεῖς ἀκτῖνες.

Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου φέρουν δύο ῥαχιαῖα πτερύγια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον φέρει 5 ἀκάνθας, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὸ κοιλιακὰ καὶ εἶναι λίαν ἀπομεμακρυσμένον ἀπὸ τὸ δεύτερον ὅπερ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ ἑδραῖον. Τὸ οὐραῖον πτερύγιον εἶναι διχαλωτόν. Τὰ κοιλιακὰ εὑρίσκονται ὄπισθεν τῶν στηθιαίων καὶ φέρουσι μίαν ἄκανθαν καὶ πέντε μαλακὰς ἀκτῖνας. Ἡ νηκτικὴ κύστις εἶναι μεγάλη, ὀξεῖα πρὸς τὸ ὀπίσθιον μέρος της καὶ διχαλωτὴ πρὸς τὸ ἐμπρόσθιον. Οἱ πλευρικοὶ ἀγωγοὶ εἶναι πολυάριθμοι.

2) Ἀκανθοπτερύγιοι θωρακικοί. Τούτων τὸ σῶμα εἶναι ᾠοειδές, ἐλαφρῶς πεπιεσμένον καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ μεγάλων λεπίων μὲ μικροτάτας μὴ ἀνθεκτικὰς ἀκάνθας· ἡ ἄνω πλαγία ὄψις τῆς κεφαλῆς καμπύλη, λεπιδωτή, πεπιεσμένη· τὸ ῥύγχος ἀπεστρογγυλωμένον· τὸ στόμα μικρὸν κάτωθεν τοῦ ῥύγχους· ἡ ἄνω σιαγὼν μακροτέρα καὶ πλατυτέρα τῆς κάτω· ἡ ὀδοντοφυΐα ἀσθενής, ἐνίοτε ἀτελεστάτη· τὸ ἐπίρραμμα τοῦ οὐρανίσκου φέρει δύο ᾠοειδεῖς πλάκας μὲ μικροὺς ὀδόντας· ἐπὶ τῆς κάτω σιαγόνος δύο τριχώδεις ἶνες εἶναι ἠρθρωμέναι μὲ τὸ ὑοειδὲς ὀστοῦν πρὸς τὴν βάσιν τῆς γλώσσης. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι πλησίον τῆς ἄνω πλαγίας ὄψεως τῆς κεφαλῆς. Ἡ βραγχιακὴ συσκευὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μεγάλας ἀκουστικὰς σχισμὰς καὶ τέσσαρας βραγχιοστεγεῖς ἀκτῖνας. Ὕπαρξις ψευδοβραγχίων. Λεπτὰ βραγχιακὰ ἐπιπτύγματα. Ἡ πλαγία γραμμὴ εἶναι λίαν διακεκριμένη σχηματιζομένη ἀπὸ λέπια μὲ εὐρεῖς ἀγωγούς. Τὰ δύο ῥαχιαῖα πτερύγια εἶναι ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων καὶ ἀρκετὰ βραχέα. Τὸ ἑδραῖον ὁμοιάζει πρὸς τὸ δεύτερον ῥαχιαῖον καὶ ἀνταποκρίνεται πρὸς τοῦτο. Τὸ κοιλιακὸν φέρει μίαν ἄκανθαν καὶ πέντε μαλακὰς ἀκτῖνας. Ἡ νηκτικὴ κύστις ἐλλείπει. Οἱ πλευρικοὶ ἀγωγοὶ εἶναι πολυάριθμοι.

II. *Ἀκανθοπτερύγιοι τῶν γλυκέων ὑδάτων.*—Οὗτοι χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ τελείως ὀστεΐνου σκελετοῦ των, τῶν δικοίλων σπονδύλων των, τῶν λίαν ἀνεπτυγμένων πλευρῶν των καὶ τῶν μαλακῶν κεραμοειδῶν λεπίων των. Ἔχουσι τέσσαρα ζεύγη βραγχίων καὶ δύο βραγχιακὰς σχισμάς. Ἡ οὐρά των εἶναι ὁμόκερκος, ἤτοι οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν δύο λοβοὶ εἶναι ὅμοιοι. Σχεδὸν πάντες οἱ ἰχθύες τῶν γλυκέων ὑδάτων ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν ταύτην.

ΓΕΝΗ ΚΑΙ ΕΙΔΗ. Εἰς τὰς δύο διακεκριμένας ταύτας κατηγορίας τῶν ἀκανθοπτερυγίων ὑπάγονται τὰ ἑξῆς γένη ἰχθύων:

Α') Περκίδαι (percidae).—Χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἐπίμηκες σῶμα καλυπτόμενον ὑπὸ λεπίδων αἵτινες ἔχουσι χείλη κωνοειδῆ. Τὰ βραγχιακά των ἐπιπτύγματα φέρουσι κατὰ τὰ ἄκρα αὐτῶν ὀδόντας ἐξέχοντας καὶ ἀκάνθας. Τὰ ἐπιγάστρια πτερύγια εὑρίσκονται ἀκριβῶς κάτωθεν τῶν ἀμφιστηθίων. Τὸ στόμα φέρει πανταχοῦ ὀδόντας (σιαγόνας καὶ οὐρανίσκον). Εἶναι ἰχθύες θαλάσσιοι καί τινες τῶν γλυκέων ὑδάτων.

Πέρκη ἡ ποτάμιος.

Εἰς τὴν οἰκογένειον ταύτην ὑπάγονται:

1) Πέρκη ἡ θαλάσσιος (perca perca). Εἶναι γνωστότατος ἰχθὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα *πέρκα* καὶ εὑρίσκεται εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας.

2) Πέρκη ἡ ποτάμιος (perca fluviatilis), κ. *περκόχανο* ἢ *περκοχανί*. Εὑρίσκεται παρ' ἡμῖν καὶ ἰδίως ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ τοῦ Μεσολογγίου.

3) Πέρκη ἡ σάνδια (perca lucioperca). Εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *λουτσόπερκα* καὶ ἁλιεύεται παρ' ἡμῖν ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ τοῦ Μεσολογγίου.

4) Οὐρανοσκόπος (uranoscopus). Διακρίνεται ἐκ τῆς ἰδιορρύθμου κεφαλῆς του καὶ τῶν μεγάλων ὀφθαλμῶν του, οἵτινες εὑρίσκονται πρὸς τὸ ἄνω μέρος τῆς κεφαλῆς καὶ σχεδὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου οὕτως ὥστε ὁ ἰχθὺς βλέπει πάντοτε πρὸς τὰ ἄνω. Τὸ εἶδος τοῦτο περιλαμβάνει δώδεκα παραλλαγάς, ἐξ ὧν μία ὁ *οὐρανοσκόπος ὁ σκάβηρος* (uranoscopus scaber) εἶνοι γνωστότατος παρὰ τὴν Μεσόγειον. Παρ' ἡμῖν ὁ ἰχθὺς οὗτος εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *λύχνος*.

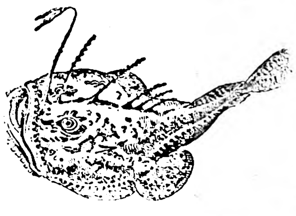

Οὐρανοσκόπος ὁ σκαβηρος.
(κ. λύχνος).

5) Λάβραξ (labrax). Ὡς χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ἔχει, ὅτι φέρει ὀδόντας καὶ ἐπὶ τῆς γλώσσης. Ὁ ἰχθὺς οὗτος εἶναι γνωστότατος παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *λαβράκι* καὶ ἁλιεύεται ἀφθόνως εἰς ὅλα τὰ ἑλληνικὰ παράλια καὶ τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου, τὴν λίμνην τοῦ Ἀγγελοκάστρου καὶ τὸν Ἀχελῷον ποταμόν. Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει τρεῖς παραλλαγάς. *Λάβραξ ὁ μελανίζων* (labrax nigraceus), *λάβραξ ὁ στικτὸς* (labrax punctatus) καὶ *λάβραξ ὁ λύκος* (labrax lupus).

Β') Κατάφρακτοι.—Τὸ γένος τοῦτο διακρίνεται ἐκ τῆς κεφαλῆς ἥτις κυκλοῦται ὑπὸ ὀστεΐνων πετάλων ἐν εἴδει κράνους. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος, τὸν *δακτυλόπτερον τὸν ἱπτάμενον* (dactylopterus volitans) κοιν. *χελιδονόψαρο*, ὅστις διακρίνεται ἐκ τῶν στηθιαίων πτερυγίων του, τῶν ὁποίων αἱ ἀκτῖνες ἑνοῦνται πρὸς ἀλλήλας διὰ εὐρείας μεμβράνης ἐν σχήματι πτέρυγος. Ὅταν ὁ ἰχθὺς ἐκτείνῃ τὸ ἰδιότυπον τοῦτο πτερύγιον, παρουσιάζει τοιαύτην ἐπιφάνειαν τὸ σῶμά του, ὥστε δύναται οὗτος νὰ ἀνέλθῃ εἰς

Digitized by Google

ἀρκετὴν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν καὶ νὰ μείνῃ ἐν τῷ ἀέρι ὡσεὶ ἱπτάμενος ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα. Δύναται νὰ διατρέξῃ ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ πτήσει 30—35 μέτρα. Ὁ Λινναῖος ὠνόμασε τὸν ἰχθὺν τοῦτον *τρίγλην τὴν*

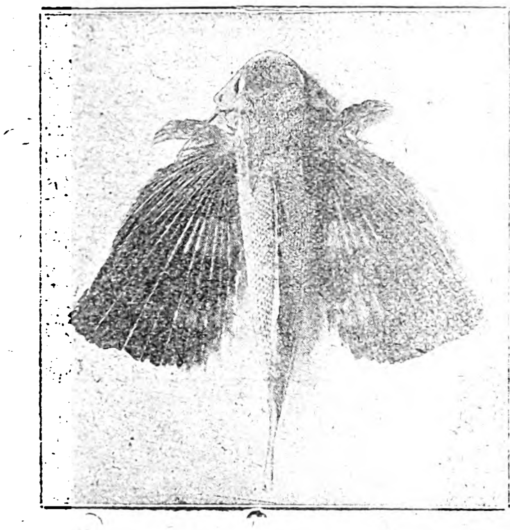

Δακτυλόπτερος ὁ ἱπτάμενος.

ἱπταμένην (trigla volitans). Παρόμοιον εἶδος τῶν ἀνατολικῶν θαλασσῶν ὁ Κυβιέρος ὠνόμασε *δακτυλόπτερον τὸν ἀνατολικὸν* (dactylopterus orientalis).

Γ') Τριγλίδαι (Mullidae).—Διακρίνονται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους σώματός των, ὅπερ εἶναι πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων καὶ φέρει μεγάλας λεπίδας. Τὸ στῆθός των εἶναι ἐπίμηκες καὶ καταλήγει εἰς γωνίαν κατὰ τὸ μέρος τῆς οὐρᾶς. Ἡ κεφαλὴ εἶναι ὀγκώδης καὶ κεκαλυμμένη δι' ὀστεΐνων πλακῶν. Φέρει ἰσχυρὰς ἀκάνθας. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι μεγάλα καὶ αἱ τρεῖς ἐμπρόσθιοι ἀκτῖνες εἶναι τελείως κεχωρισμέναι ἀπ' ἀλλήλων. Ἐπὶ τοῦ κάτω χείλους των φέρουσι δύο μικρὰ νημάτια ὡς γένειον. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει τὰ εἴδη: ***τρίγλην*** (trigla), ***τρίγλην τὴν γενειοφόρον*** (mullus barbatus) κ. μπαρμπούνι, καὶ ***τρίγλην τὴν χρυσοπτέρυγον*** (mullus surmeletus).

Δ') Σκομβρίδαι (scombridae).—Τὸ σῶμά των φέρει δέρμα γυμνὸν κεκαλυμμένον διὰ λεπτῶν λεπίδων. Ὄπισθεν τῶν ραχιαίων πτερυγίων ὑπάρχουσι τὰ ψευδοπτερύγια καλούμενα, ἅτινα σχηματίζονται ἐξ ἀναδιπλώσεως τοῦ δέρματος καὶ δὲν φέρουσιν ἀκτῖνας. Εἰς τὸ γένος τοῦτο ὑπάγονται τὰ ἑξῆς εἴδη:

1) ***Σκόμβρος ὁ γνήσιος*** (scomber scomber) κοινῶς *σκουμπρί*. Ὄπισθεν τῶν ραχιαίων πτερυγίων καὶ τῶν ἑδραίων φέρει 5-6 ψευδοπτερύγια. Εἶναι κοινότατος ἰχθὺς εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, τὸν Εὔξεινον πόντον, τὴν Βόρειον καὶ τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν. Ξηραινόμενος ὀνομάζεται *τσῖρος*.

Σκόμβρος ὁ γνήσιος.

2) *Θύννοι* (κ. *τόννοι*). Οὗτοι διακρίνονται ἐκ τῶν λεπίων τῆς κεφαλῆς, ἅτινα καλύπτουσιν ὁλοκληρωτικῶς ταύτην καὶ σχηματίζουσι περιτραχήλιον. Φέρουσιν 6—9 ψευδοπτερύγια. Τοῦ εἴδους τούτου ὑπάρχουσι πολλαὶ παραλλαγαί, ὧν κυριώτεραι αἱ κάτωθι:

α') Τόννος ὁ κοινὸς (thynnus thynnus). Εὑρίσκεται εἰς τὰς ὄχθας τῆς Μεσογείου, εἰς τὸν Γασκωνικὸν κόλπον καὶ εἰς πλεῖστα παράλια τῆς Ἑλλάδος.

Τόννος ὁ κοινός.

β') Τόννος ὁ μακρόπτερος (thynnus alalonga). Ἀπαντᾷ ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ καὶ τῇ Μεσογείῳ.

γ') Τόννος ὁ βραχύπτερος (thynnos brachypterus), κοιν. *ὀρκίνι*. Ἁλιεύεται εἰς μεγάλας ποσότητας εἰς τὸν κόλπον τοῦ Βόλου παρὰ τὸν Ἀλατᾶν.

δ') Τοννίνα (thynnus thynnina). Εὑρίσκεται εἰς τὰ παράλια τῆς Μεσογείου καὶ παρὰ τὸν Παγασιτικὸν κόλπον.

ε') Τόννος πηλαμὶς (thynnus pelamys). Κοινότατος ἰχθὺς εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ τὴν Μεσόγειον, προσομοιάζων πρὸς τὴν *παλαμίδα* (βλ. κατωτέρω).

3) *Κοπάνια* (auxis bisus, κ. *μαγιάτικο*· seriola Dumerillii). Εὑρίσκονται ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ εἰς τὰ θυννεῖα τοῦ Κοτσελιδίου, τοῦ Ἀλατᾶ καὶ εἰς τὸν Ὠρωπόν.

4) *Ἐχενηΐς* (echeneis). Εἶναι περιεργότατος ἰχθὺς καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ χαρακτηριστικοῦ πλατέος δίσκου τὸν ὁποῖον φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του. Τῇ βοηθείᾳ τοῦ δίσκου τούτου προσκολλᾶται ἐπὶ τῶν πλοίων.

5) ***Πηλαμὶς*** (pelamys), κοινῶς *παλαμίδα*. Ὁ ἰχθὺς οὗτος εἶναι κοινότατος εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας καὶ παρ' ἡμῖν εἶναι ἐκ τῶν γνωστοτέρων ἰχθύων τῆς ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ πηλαμὶς ὁμοιάζει καταπληκτικῶς πρὸς τὸν *θύννον* καὶ φέρει 7—9 ψευδοπτερύγια καὶ ὀδόντας πλὴν τῶν σιαγόνων καὶ ἐπὶ τοῦ οὐρανίσκου. Ἑτέρα παραλλαγὴ εἶναι ἡ *πηλαμὶς ἡ σαρδικὴ* (pelamys sarda), ἥτις ζῇ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ τὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ.

6) ***Ξιφίδαι*** (xiphioidei). Οἱ ἰχθύες οὗτοι χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως ὀδόντων καὶ ἐκ τῆς ἐπιμηκύνσεως τῆς ἄνω σιαγόνος, ἥτις σχηματίζει εἶδος προβοσκίδος λίαν αἰχμηρᾶς. Ἐκ

Ξιφίας ὁ γνήσιος.

τῶν πολλῶν παραλλαγῶν γνωστότερος εἶναι ὁ *ξιφίας ὁ γνήσιος* (xiphias gladius) τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος φθάνει τὰ 7 μέτρα· ἀπαντᾶται εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν.

Ε') Σκαρίδαι (scaridae).—Φέρουν μεγάλα λέπια. Ἡ κάτω σιαγὼν εἶναι προέχουσα καὶ αἱ παρειαὶ φέρουσιν ἁπλῆν σειρὰν λεπίων. Γνωστότερος εἰς τὰς ἡμετέρας θαλάσσας εἶναι ὁ *σκάρος ὁ Κρὴς* (scarus cretensis), κοινῶς *σκάρος* καὶ *σκαρμὸς* (εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος). Εὑρίσκεται εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὰς Καναρίους νήσους.

ΣΤ') Σκορπαινίδαι (scorpaenoidei).—Οἱ ἰχθύες οὗτοι χαρακτηρίζονται ὑπὸ ἐπιμήκους καὶ ἐλα-

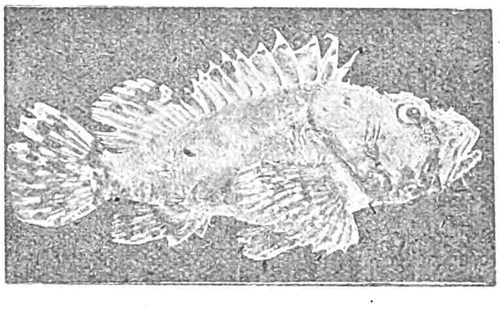

Σκόρπαινα ὁ χοῖρος.

φρῶς πεπιεσμένου ἐκ τῶν πλαγίων σώματος. Ἡ κεφαλὴ των εἶναι μεγάλη καὶ φέρει αἰχμηρὰς ἀκάνθας καὶ μεμβρανώδεις ἀποφύσεις. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν ἀναφέρομεν τὴν *σκόρπαιναν τὸν χοῖρον* (Scorpaena porcus) καὶ τὴν *σκόρπαιναν τὸν γρόμφον* (scorpaena scrofa). Ἀμφότεροι εἶναι κοινότατοι ἰχθύες εἰς τὰ ἡμέτερα παράλια καὶ εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *σκορπιοὶ* ἢ *σκορπίδια*.

Ζ') Σπαρίδαι (sparoidae). Διακρίνονται ἐκ τοῦ πεπιεσμένου ἐκ τῶν πλαγίων καὶ ἐπιμήκους σώματος των, τῶν λείων λεπίων των, τῶν βραγχιακῶν ἐπιπτυγμάτων των, τὰ ὁποῖα στεροῦνται ἀκανθῶν καὶ ὀδόντων. Φέρουσιν ἀκανθώδες λέπιον παρὰ τὰ κοιλιακὰ πτερύγια. Ἡ οὐρὰ των εἶναι διχαλωτή. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ὑπάγονται τὰ εἴδη:

1) ***Βὼξ*** (box), τοῦ ὁποίου παραλλαγαὶ εἶναι βὼξ ὁ κοινὸς (Box vulgaris)· κοινῶς *γόπα* ἢ *γοῦπα*, καὶ βὼξ ἡ σάλπα (Box salpa)· κοινῶς *σάλπα*.

2) ***Μελάνουρος ὁ κοινὸς*** (oblata melanura)· κ. *μελανοῦρι*.

3) ***Σκάθαρος ὁ ἑλληνικὸς*** (scatharus graecus)· κ. *σκαθάρι*.

4) ***Σάργος ὁ ρονδελέτιος*** (sargus rondeletii)· κοινῶς *σαργός*.

5) ***Σάργος ὁ δακτυλιοειδὴς*** (sargus salvani)· κοινῶς *σπάρος*.

6) ***Συναγρὶς ἡ κοινὴ*** (dentex vulgaris) κοινῶς *συναγρίδα*.

7) ***Συναγρὶς ἡ μακρόφθαλμος*** (dentex macrophtalmus)· κοινῶς *φαγγρί*.

8) ***Χρύσοφρυς ὁ κοινὸς*** (chrysophrys· vulgaris)· κοινῶς *τσιπούρα*.

9) ***Μαίνη ἡ κοινὴ*** (maena vulgaris)· κοινῶς *μένουλα*.

10) ***Σμαρὶς*** (smaris)· κοινῶς *μαρίδα*.

Η') Μουγιλίδαι (mugilidae). — Ἔχουσι σῶμα πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, στόμα μικρόν, ὀδόντας λίαν μικροὺς ἢ τελείως ἐλλείποντας. Τὰ ραχιαῖα πτερύγια εἶναι δύο, ὧν τὸ πρῶτον ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσαρας ἀκάνθας. Τὸ γένος τῶν μουγιλιδῶν περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν τὰ συνηθέστερον ἀπαντῶντα:

1) ***Μούγιλος ὁ κέφαλος*** (mugil cephalus) ἢ ἁπλῶς *κέφαλος*. Ὁ κοινότατος ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἰδίως εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου, ἰχθὺς οὗτος ἔχει μῆκος 40—50 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του φθάνει τὰς 2 ὀκάδας. Οἱ ἁλιευόμενοι ἐν Μεσολογγίῳ κέφαλοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τελείας ὡριμότητός των δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ 250—300 δράμια καὶ μόνον σπανίως ἁλιεύονται θήλεις $1^1/_2$—2 ὀκάδων. Ὁ ἰχθὺς οὗτος ἀναλόγως τῶν διαστάσεών του καὶ τῆς ἡλικίας του λαμβάνει διάφορα ὀνόματα. Κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν του εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *κούτουλας*, εἶτα *μισόψαρο*, ὅταν τὸ βάρος του φθάσῃ τὰ 100—150 δράμια ὀνομάζεται *κεφάλι* καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναπαραγωγῆς τὸ ἄρρεν ὀνομάζεται *στεράδι* καὶ τὸ θῆλυ *μπάφα*. Ἐκ τῆς μπάφας ἐξάγεται καὶ τὸ περίφημον φωτάραχον τοῦ Μεσολογγίου.

2) ***Μύξινος*** (mugil auratus)· κοινῶς ὀνομάζεται *μυξινάρι* καὶ εἶναι κατά τι μικρότερος τοῦ προηγουμένου.

3) ***Λαυκῖνος*** (mugil capito). Διακρίνεται τῶν προηγουμένων εἰδῶν ἐκ τῆς φοειδοῦς κατασκευῆς τοῦ κάτω χείλους καὶ τῆς ὀφθαλμικῆς κόγχης, ἥτις εἶναι στενὴ καὶ κυκλοειδής, καὶ ἐκ τοῦ ρύγχους του ὅπερ εἶναι λεπτότερον τῶν δύο ἀνωτέρω εἰδῶν. Κοινῶς ὀνομάζεται *μισολαύκινο* ἢ *μαυράκι*.

4) ***Βελάνισσα*** (mugil chelo)· κοινῶς *βελάντσα*. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 35—50 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του μέχρι $1^1/_2$ ὀκᾶς.

5) ***Γάστρος*** (mugil saliens). Τὸ μῆκός του εἶναι 30 περίπου ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 150—200 δράμια.

6) ***Γρέντζος*** (mugil labeo). Τὸ μῆκός του εἶναι 20 περίπου ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του φθάνει τὰ 60—70 δράμια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.— *P. Panagiotopoulos*: Piscifacture Marine.— *L. Roule*: Traité de pêches et de la pisciculture.— *G. Guénaux*: Les poissons d'eau douce.— *Vil. des Prugnes*: La pêche et les poissons d'eau douce.—*E. Perrier*: Zoologie. La pêche moderne. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Παλαιοζ.]*. Οἱ ἀκανθοπτερύγιοι εἶναι ὑπόταξις ἰχθύων *φυσοκλείστων*, ἥτις χαρακτηρίζεται κυρίως ἐκ τῶν ἐν μέρει ἀνάρθρων ἀκανθωδῶν πτερυγιακῶν ἀκτινίων τῶν ἀζύγων πτερυγίων καὶ τῶν τῆς λεκάνης. Τὰ κοιλιακὰ πτερύγια αὐτῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἶναι τοποθετημένα πρὸς τὰ πρόσω τοῦ σώματος. Ἐνταῦθα ὑπάγονται περὶ τὰς 30 ὁμοιογενείας, αἵτινες ἔζησαν ἀπὸ τοῦ κρητιδικοῦ συστήματος τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, τινὲς μάλιστα ἐξ αὐτῶν ζῶσιν ἀκόμη καὶ σήμερον. Θ. Σ.

ἀκανθοπτέρυξ (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Λέγεται ἐπὶ πτηνῶν τῶν ὁποίων αἱ πτέρυγες εἶναι ἀκανθώδεις. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκάλεσεν ὁ Leach εἴδη τινὰ *σχοινίκλων*, τὰ ὁποῖα ἔχουσι τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τῶν πτερύγων ὡπλισμένον δι' εἴδους ἀκάνθας. Ἡ ἀκριβεστέρα ὀνομασία τῶν πτηνῶν τούτων εἶναι *ὁπλοπτέρυγα*. Δ. Ν. Π.

ἀκανθόπυγα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Μαλακόστρακα τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ποδοφθάλμων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *μακρούρων δεκαπόδων*. Χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς τελείας ἀναπτύξεως τῆς κοιλιακῆς των χώρας, ἥτις σχηματίζει τὴν οὐρὰν καὶ εἶναι ἑδώδιμος εἰς τὰ περισσότερα εἴδη. Ἡ οὐρὰ τελευτᾷ εἰς εὐρεῖαν πλάτυνσιν, ἥτις ἔχει ὄψιν ριπιδίου (βεντάλλιας) καὶ κατὰ τὸ μέσον φέρει τριγωνικὴν ἀπόφυσιν. Εἶναι ζῷα τῶν γλυκέων ὑδάτων καὶ κατοικοῦσιν εἰς μεγάλα βάθη. Δ. Ν. Π.

ἀκανθοπυγὴ (Acanthopyge Reed.) *[Παλαιοζ.]*. Ὑπόγενος *τριλοβιτῶν* τοῦ γένους *Lichas*, τῆς ὁμοιογενείας τῶν *λιχαδῶν*, ἥτις ἔζησεν εἰς τὰς σιλουριακὰς ἀποθέσεις τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς Εὐρώπης καὶ βορείου Ἀμερικῆς.

ἀκανθόρριζα. Ἡ ρίζα τῆς ἀκάνθης· βλ. ἀκανθόκορμος.

ἀκανθορρίνη (ἡ) [Ζῳολ.] Οἰκογένεια ἰχθύων χαρακτηριζομένη ἐκ τῆς ἀνθεκτικῆς ἀκάνθης, ἥτις εὑρίσκεται ἐπὶ σαρκώδους ἐξογκώματος, κατέχοντος τὸ μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν προσωπικὸν τμῆμα. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζ.]*. Ἡ ἀκανθορρίνη (Acanthorhina E. Fraas) εἶναι γένος ἰχθύων τῆς ὁμοιογενείας τῶν *μυριακανθιδῶν* οὗτινος τὸ ρύγχος προέχει σχηματίζον στερεὰν ἀσβεστολιθικὴν ἄκανθαν. Τὸ ἄρρεν ζῷον φέρει μετωπικὰς ἀκάνθας ἐπικεκαλυμμένας ὑπὸ σμάλτου. Εἰς τὴν ἄνω σιαγόνα φέρει προσέτι τρία ζεύγη ὀδοντικῶν πλακῶν ὁμαλῶς θολωτῶν, ἐνῷ εἰς τὴν κάτω ἓν μόνον ζεῦγος. Αἱ ἄκανθαι τοῦ πτερυγίου φερόμεναι ἐπὶ μεγάλης χονδρώδους πλακὸς εἶναι λίαν ἐπιμήκεις. Ἐνταῦθα ὑπάγονται ἡ *Acanthorhina Jaekeli E. Fraas* ἥτις εὑρίσκεται ἀπολελιθωμένη εἰς τὸ ε τοῦ ἄνω λιασίου συστήματος τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος τοῦ Χολτσμάδεν. Θ. Σ.

ἀκανθόρρυγχος (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελιφαγιδῶν*. Χαρακτηρίζονται

Digitized by Google

ἐκ τοῦ ἰδιορρύθμου σχηματισμοῦ τοῦ ῥάμφους των, ὅπερ εἶναι λεπτότατον, κυρτὸν καὶ κατὰ τὸ ἄκρον προσομοιάζει πρὸς ἄκανθαν, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα. Εἶναι πτηνὰ ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας.

ἄκανθος· φυτὸν ἔχον ἀκάνθας, κοιν. *ἀγκάθι* || Ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ *ἄκανθος* (ἡ, καὶ ἐπικρατέστερον ὁ) λέγεται εἶδος διακοσμήματος, τῶν κιόνων ἰδίως, τὸ καὶ **ἄκανθα** (βλ. λ.) καλούμενον.

—[ΒΟΤΑΝ.] Ἡ ἄκανθος (Acanthus) εἶναι γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθιδῶν* (Acanthaceae) περιλαμβάνον εἴδη 14. Εἶναι φυτὰ ποώδη, πολυετῆ· τὰ ἐπίγεια φύλλα αὐτῶν μεγάλα, πτεροσχιδῆ· τὰ ἄνθη εἰς στάχυς πυκνοὺς καὶ μακρούς, ἕκαστον δὲ ἄνθος εἶναι ἐστεγασμένον ὑπὸ μεγάλης νωτιαίας πορφυριζούσης βρακτείας καὶ δύο μικρῶν πλαγίων· ὁ κάλυξ ἀνίσως τετραμερής, ἡ στεφάνη μονόχειλος, τὸ χεῖλος εὐρύ, λευκόν, οἱ στήμονες τέσσαρες μόλις διδύγαμοι, οἱ ἀνθῆρες μονόχωροι τριχωτοί, καὶ ἡ κάψα τετράσπερμος.

Τὸ γνωστότερον εἶδος τὸ ὁποῖον ἀπαντᾶται εἰς τοὺς κήπους εἶναι ἡ ***ἄκανθος ἡ ἁπαλὴ*** ἢ ***ἀνάκανθος*** (Acanthus mollis L.), *ἄκανθος ἡ ἑρπάκανθα* τοῦ Διοσκορίδου, φυομένη εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας, πλὴν τῆς Ἑλλάδος. Παραπλήσιος πρὸς αὐτὴν καὶ ἐπίσης ἄνευ ἀκανθῶν εἶναι ἡ ***ἄκανθα μακρόφυλλος*** (A. longifolius Host) ἡ ἰθαγενὴς μόνον εἰς τὴν Δαλματίαν.

Τὸ κοινότερον εἶδος εἰς τὴν Ἀν. Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ ***ἄκανθος ἡ ἀκανθώδης*** (A. Spinosus L.), *ἄκανθος ἡ ἀγρία* κατὰ τὸν Διοσκορίδην, κοινῶς δὲ *μουτρούνα* ἢ *μουτζούνα* καὶ εἰς τὰς νήσους τῶν Κυκλάδων *ἀπούρανος* ἢ *ἀπριvιὰ καὶ ἀπύρινα*. Ἔχει φύλλα δὶς πτεροσχιδῆ τῶν ὁποίων οἱ λοβοὶ καταλήγουσιν εἰς ἀκάνθας.

Καὶ ἄλλο εἶδος τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος ὑπάρχει εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἡ ***ἄκανθος τοῦ Καρόλου Ἀλεξάνδρου*** (A. Caroli Alexandri Hausskn) λεπτοτέρα καὶ ἁπαλωτέρα τῆς προηγουμένης. Σ. Μ.

—[ΦΑΡΜΑΚ.]. Ἡ ῥίζα καὶ ἡ πόα τῆς ἀκάνθου (Radix, herba Acanthi) ἐχρησιμοποιοῦντο ἄλλοτε ὡς φάρμακον ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς λόγῳ τῆς ἐνεχομένης βλένης. Σήμερον ἔχουσι περιπέσει εἰς ἀχρηστίαν. Ι. Δ.

Ἄκανθος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Αὐτονόου καὶ τῆς Ἱπποδαμείας καὶ ἀδελφὸς τῆς Ἀκανθίδος. Κατεσπαράχθη ὑπὸ τῶν ἵππων τοῦ πατρός του.

Ἄκανθος (ἡ) *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγραφ.]*. «Ἐπὶ τῷ ἰσθμῷ τοῦ Ἄθω κειμένη πόλις, Ἀνδρίων κτίσμα, ἀφ' ἧς συχνοὶ καὶ τὸν κόλπον Ἀκάνθιον καλοῦσι». Κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦτον τοῦ Στράβωνος (ἐκδ. Didot 279, 21. Πρβλ. Θουκυδ. Δ. 84) ἡ Ἄκανθος ἦτο ἐκτισμένη ἐν τῷ ἐλάσσονι κόλπῳ τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου, τῷ σχηματιζομένῳ βορείως τοῦ ἰσθμοῦ (τοῦ Ξέρξου) τοῦ ἑνοῦντος τὴν *χερσόνησον Ἀκτήν*, τὴν νῦν *Ἁγίου Ὄρους*; (βλ. λ. Ἄθως *γεωγραφικῶς)*. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Πτολεμαῖος (III, 13, 11), ἀλλὰ πρὸ πάντων ἱκανὸς ἀριθμὸς ἐνεπιγράφων πλακῶν, ἐφ' ὧν διακρίνεται ἡ ὀνομασία *Ἄκανθος*, ἐντοιχισμένων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς φράκτας ἀγροκηπίων, παρὰ τὴν γλῶσσαν *Ἄμμος τοῦ κόλπου* τῆς *Ἱερισσοῦ* εἰς 2 χιλιομ. περίπου Α.ΝΑ. τοῦ χωρίου Ἱερισσοῦ (πλάτος=40° 24′ 00″—μῆκος=23° 52′ 50″.—Χαρτ. Ἀγγλ.=2086: Gulf of Kassandra to Thasso and Lemnos) καὶ δὴ εἰς θέσιν σημειουμένην ἐπὶ τοῦ λεπτομερεστέρου χάρτου 1647*(=Erissos and Problaka bays) διὰ τῆς μνείας *ruins* (=ἐρείπια). Ὡς δευτερευούσης σημασίας συνήγοροι διὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ταυτότητος τῆς θέσεως τῶν ἐρειπίων τούτων καὶ ἐκείνης ἣν κατελάμβανεν ἡ ἀρχαία *Ἄκανθος* δύνανται ἴσως νὰ χρησιμεύσωσιν αἱ εἰς μέγα πλῆθος καὶ πολλὴν εὐρωστίαν φυόμεναι καὶ σήμερον ἔτι ἄκανθαι ἂν καὶ ὡς ἀνάδοχος τῆς πόλεως φέρεται καὶ Ἀκανθός τις (ὅρα λέξ. εἰς Στεφ. Βυζαντ.). Πάντως αἱ ἀνωτέρω εἰδήσεις συμπίπτουσιν εἰς τὴν ταυτότητα τῆς συγχρόνου *Ἱερισσοῦ* καὶ τῆς ἀρχαίας *Ἀκάνθου* ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ συγχρόνου *κόλπου τῆς Ἱερισσοῦ* πρὸς τὸν *Ἀκάνθιον κόλπον* τῶν ἀρχαίων ἀφ' ἑτέρου.

Ἐὰν ὅμως ἡ ἀπὸ τῶν ἐπιγραφῶν ἀπόδειξις δὲν ὑπῆρχεν, ἡ ἀναγνώρισις τῆς τοποθεσίας, τῆς ἐπεχούσης τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Ἀκάνθου, θὰ παρουσίαζεν ἱκανὰς ἀμφιβολίας, διότι ἄλλαι περικοπαὶ τοῦ Στράβωνος ἀποτροχιάζουσι τὸ ἀπὸ τῆς προηγουμένης του τοιαύτης συμπέρασμα. Οὕτω γράφει ἀλλαχοῦ (ἐκδ. Didot 279,39) «ὅτι Ἄκανθος πόλις *ἐν τῷ Σιγγιτικῷ κόλπῳ* ἐστὶ παράλιος ***πλησίον τῆς τοῦ Ξέρξου διώρυχος***», ἥτις εἴδησις μεταθέτει τὴν Ἄκανθον ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου εἰς τὴν παραλίαν τοῦ κόλπου τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἄλλη πάλιν εἴδησις τοῦ ἰδίου (περαιτέρω) καθ' ἣν «ἔστιν ἀπὸ πόλεως τῆς Ἀκάνθου ὁ περίπλους τῆς χερσονήσου (δηλ. τῆς τοῦ Ἄθωνος) ἕως Σταγείρων πόλεως τοῦ Ἀριστοτέλους στάδια τετρακόσια» ἥτις δηλαδή, παρεμβάλλουσα μεταξὺ τῶν δύο πόλεων τὴν χερσόνησον, φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἐνισχύουσα τὴν ἀμέσως προηγουμένην εἴδησιν, εἶναι ἀπολύτως πεπλανημένη· διότι ὁ περίπλους τῆς χερσονήσου τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀπὸ τοῦ ὅρμου *Λιμπιάδα* ἢ *Λιμψάσδα* (ἀρχ. *Σταγείρων*. βλ. λ. Αἰγαῖον Γ' ε', 29) ἕως τοῦ, παρὰ τὸ δυτικὸν στόμιον τῆς διώρυγος, μυχοῦ τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου—ὅπου ἄλλως τε κατὰ τὸν Θουκυδίδην (Δ, 109) ἦτο ἐκτισμένη ἡ *Σαύη*, ἐπίσης ἀποικία Ἀνδρίων—καὶ ὅπου κατὰ τὴν δευτέραν εἴδησιν τοῦ Στράβωνος πρέπει νὰ ἦτο ἡ Ἄκανθος, δὲν εἶναι 400 σταδίων (40 μιλ.) ἀλλὰ 700 σταδίων (70 μιλ.)· τοιαύτη δὲ ἀνακρίβεια καὶ δὴ ὡς πρὸς τόπους ἑλληνικούς, δὲν εἶναι ποσῶς οἰκεία εἰς τὸν Στράβωνα, ὅστις καὶ ἐλάχιστα γνωστῶν τότε τόπων τὰς ἀποστάσεις καθορίζει μὲ ἀκρίβειαν καταπλήσσουσαν. (πρβλ. λέξ. **Ἀκάμπας κόλπος, Ἀκάμας**). Ἀντιθέτως, τετάρτη εἴδησις ἀπὸ τοῦ Στράβωνος «πρώτη μετὰ τὸν Ἀκανθίων λιμένα Στάγειρα», 280,38) συμφωνεῖ πρὸς τὴν πρώτην καὶ ἀντιτίθεται πρὸς τὰς ἄλλας, ἀφοῦ διὰ ταύτης ἀποκαθίσταται ἡ Ἄκανθος εἰς τὴν ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ πρὸς ἀνατολὰς ἀνατεινομένου κόλπου της, νοτίως τῶν Σταγείρων.

Ἡ ἀπὸ τῶν ὅλως διαφόρου ἐννοίας εἰδήσεων τούτων τοῦ Στράβωνος ἀσάφεια ἤγαγε τὸν Müller εἰς τὸ νὰ μὴ ἀποκλείῃ τὴν ἀπιθανοφανεστάτην ὑπόθεσιν ὑπάρξεως δύο πόλεων *Ἄκανθος*, ἐγγύτατα ἀλλήλων κειμένων, τῆς μὲν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Ἱερισσοῦ, τῆς δὲ βορείως τῆς νήσου Ἀμμουλιανῆς (πρβλ. χάρτην του VII: Macedonia-Epirus-Thessalia προσηρτημένον εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν γεωγραφικῶν τοῦ Στράβωνος ὑπὸ Διδότου). Νομίζομεν ἐν τούτοις ὅτι αἱ ἀσυνήθεις εἰς τὸν Στράβωνα ἀσάφειαι αὗται δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ὡς πρὸς τὴν ἀφορμήν των· διότι περιλαμβάνονται μὲν αὗται ἐν τῷ *κεφαλ*. Ζ, πλὴν δὲν ἀποτελοῦν μέρος τοῦ κυρίως κειμένου, τοῦ ὁποίου ἡ παράγραφος 12 διακόπτεται ἀποτόμως, σημειουμένης μνείας: *[τἆλλα ἐλλείπει* — Desunt reliquae libri septimi octo fere paginae], ἀλλ' ἀποτελοῦν συλλογὴν *«ἀποσπασματίων»* παρενθέτων, τινὰ τῶν ὁποίων μάλιστα ἐλλείπουσιν εἴς τινας ἐκδόσεις, ἐνῷ εἰς τὴν ἔκδοσιν Didot εἶναι (Fragmenta Palatino-Vaticana) περισσότερα. Θεωροῦμεν διὰ τοῦτο πιθανοφανές, ὅτι τὰ *«ἀποσπασμάτια»* ταῦτα δὲν ὑπῆρξαν εἰ μὴ ὡς προκαταρκτικὰ δοκίμια τοῦ κορυφαίου τῶν γεωγράφων, διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ὁριστικοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ μέρος αὐτὸ δὲν διεσώθη, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο στεροῦνται τῆς ἀκριβείας καὶ τῆς σαφηνείας ἐκείνης, ἥτις χαρακτηρίζει τοῦ Στράβωνος τὰς εἰδήσεις.

Πάντως τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Ἀκάνθου ἐπέχουσι τὰ Α. ΝΑ καὶ ἐγγύτατα τῆς *Ἱερισσοῦ* ὑφιστάμενα ἀρχαῖα ἴχνη, ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ φερωνύμου κόλπου. ΣΤΥΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—[ΙΣΤΟΡ.] Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀκάνθου κατὰ τοὺς Μηδικοὺς πολέμους ὑπετάγησαν τῷ 490 καὶ 480 π. Χ. εἰς τοὺς Πέρσας, λαβόντες μέρος εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς εἰς τὰ νοτιανατολικὰ τῆς πόλεως ἀρξαμένης διώρυγος ἐπὶ Ξέρξου. Μετέσχε δὲ ἡ Ἄκανθος μετὰ τοῦ Ξέρξου εἰς τὴν κατὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἐκστρατείαν.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Περσῶν ἡ πόλις κατέστη ἐλευθέρα, παρεδόθη δὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου εἰς τὸν στρατηγὸν Βρασίδαν, μετὰ τὴν κατάληψιν παρ' αὐτοῦ τῆς Ἀμφιπόλεως. Εἰς τοῦτον παρέσχε τὴν βοήθειαν αὐτῆς εἰς τὴν κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Λυγκηστῶν Ἀρριβαίου ἐπιχείρησιν. Κατὰ τὸ 421 π. Χ. διὰ τῆς Νικιείου εἰρήνης ἡ Ἄκανθος, μετὰ τῆς Ἀμφιπόλεως, τῆς Ἀργίλου καὶ ἄλλων, παρεδόθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' ἔμεινεν ἐλευθέρα ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ πληρώνῃ τούτοις τὸν παρὰ τοῦ Ἀριστείδου ταχθέντα φόρον. Ὁ Φίλιππος, νικήσας τοὺς Παίονας καὶ Ἰλλυρίους, ἐστράφη πρὸς τὴν θάλασσαν, ὅπως κατακτήσῃ τὴν Χαλκιδικήν. Ἡ Ἄκανθος τότε ἔσχε τὴν αὐτὴν τύχην τῶν ἄλλων χαλκιδικῶν πόλεων καὶ κατεκτήθη παρὰ τοῦ Φιλίππου, ἀλλὰ δὲν κατεστράφη ὡς αἱ λοιπαί, περὶ ὧν ἔλεγεν ὁ Δημοσθένης ὅτι δὲν ἐφαίνετο οὐδὲ ἡ θέσις ἐφ' ὧν ἔκειντο αὗται.

Νομίσματα τῆς Ἀκάνθου.
[Ἀργυροῦν τετράδραχμον (500—424 π. Χ.)].

Νομίσματα τῆς Ἀκάνθου.
[Ἀργυροῦν τετράδραχμον (424—400 π. Χ.)].

Ἡ Ἄκανθος μετὰ τὴν ἐν Πύδνᾳ μάχην (2 Ἰουλίου 168 π. Χ.) ὑπετάγη, ὡς ἅπασα ἡ Μακεδονία, εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ἡ Μακεδονία ἐγυμνώθη παρὰ τοῦ ἐν Πύδνᾳ νικητοῦ Ρωμαίου Παύλου Αἰμιλίου μεγάλου μέρους τῶν ἀριστουργημάτων τέχνης αὐτῆς, ἡ Ἄκανθος ὅμως ἐλεηλατήθη μόλις τὸν 2ον αἰῶνα μ. Χ. παρὰ τῶν Ρωμαίων.

Ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἱερισσοῦ ὑπάρχουσιν ἀκόμη ὑπόλοιπα κρηπιδώματος τοῦ παλαιοῦ λιμένος. Ν. ΚΟΚΚΙΔΗΣ

—**Ἄκανθος.** Πόλις τῆς μέσης Αἰγύπτου. Ἔκειτο νοτίως τῆς Μέμφιδος καὶ εἰς ἀπόστασιν 120 σταδίων ἀπ' αὐτῆς. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχε ναὸς τοῦ θεοῦ Ὀσίριδος καὶ τὸ ἄλσος τῆς ἀκάνθης τῆς θηβαϊκῆς, ἐκ τῆς ὁποίας παρήγετο τὸ κόμμι (Στρ. C. 809).

—**Ἄκανθος.** Πόλις ἠπειρωτική. Δὲν εἶναι βέβαιον ἂν ἔκειτο εἰς τὴν Ἀθαμανίαν ἢ τὴν Μολοσσίδα τῆς Ἠπείρου. Ἴσως ἔκειτο ἐν τῇ θέσει «Ἄβατον» πρὸς ἀνατολὰς τῶν Καλαρρυτῶν.

—**Ἄκανθος.** Πόλις τῆς Καρίας. Εἶχε κτισθῇ ἐπὶ τῆς χερσονήσου, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔκειτο ἡ Κνίδος.

—**Ἄκανθος.** Πόλις τετειχισμένη τῆς ἐπαρχίας Μακεδονίας τοῦ θέματος Μακεδονίας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

—**Ἄκανθος** *[Νεωτ. Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς τουρκικῆς Θρᾴκης, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν (καζᾶ) Δρογγυλίου καὶ ἔχον κατ. 185. Ἀπέχει 2 ὥρας πρὸς Β τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ καλεῖται τουρκιστὶ Μουρὰτ-τσαλῆ.

ἀκανθοσίκυος (Acanthosicyos) *[Βοτ.]*. Φυτὸν ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ***κολοκυνθιδῶν***. Φύεται εἰς τὰ ἄγονα μέρη τῆς Δαμάρας καὶ τῆς Ἀγγόλας. Εἶναι θάμνος ἀκανθώδης καὶ ἄφυλλος, παράγων πολυπληθεῖς πορτοκαλλιοειδεῖς καρπούς, γεύσεως γλυκοξίνου μετὰ λίαν ἐλαιούχων καὶ ἐδωδίμων σπερμάτων. Οἱ καρποὶ οὗτοι εἶναι ἡ κυριωτέρα τροφὴ τῶν Ὀττεντότων. Ν. Μ.

ἀκανθοσίττη (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Ὁ Lafresnaye ὀνομάζει οὕτω γένος μεταναστευτικῶν πτηνῶν τῆς Νέας-Ζηλανδίας, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουσιν ἀνάλογα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα μὲ τὴν ***σίτταν τὴν εὐρωπαϊκήν***. Τὸ ῥάμφος τῶν πτηνῶν τούτων εἶναι λεπτότατον καὶ ἐλαφρῶς κυρτωμένον πρὸς τὸ ἄκρον του. Αἱ πτέρυγες εἶναι μετρίου μεγέθους. Ἡ οὐρὰ ἀπεστρογγυλωμένη κατὰ τὸ ἄκρον της καὶ ἀνανάπτυκτος. Οἱ δάκτυλοι τῶν ποδῶν λεπτοὶ καὶ ἐπιμήκεις. Τὸ σῶμά των εἶναι εὔρωστον. Δ. Ν. Π.

ἀκανθοσπόγγιοι (Acanthospongia Voung.) *[Παλαιοζ.]*· γένος σπόγγων ἐκ τῶν ***ἑξακτινελλιδῶν***· βλ. **ὑελοστελία.**

ἀκανθόσπορος· ὁ σπόρος τῆς ἀκάνθης.

ἀκανθόσταυρος (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Ἀκτινόζῳα τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθονιδῶν*, χαρακτηριζόμενα ἐκ τοῦ ὅτι ἐκ τῶν εἴκοσι τεσσάρων ἀκτίνων των αἱ τέσσαρες σχηματίζουσι σταυρὸν καὶ εἶναι μακρότεραι, παχύτεραι καὶ διαφόρου σχήματος. Τὰ ἀκτινόζῳα ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὸ στενὸν τῆς Μεσσήνης (Σικελία). Δ Ν. Π.

ἀκανθοστάχυς (acanthostachys) *[Βοτ.]*. Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *βρομελιιδῶν* (Bromeliaceae).

ἀκανθοστεφής (ὁ, ἡ),—*ές* (τὸ)· ὁ ἐστεφανωμένος μὲ ἀκάνθας. Ὁ Ἀριστοτέλης χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν πρὸς χαρακτηρισμὸν ἰχθύος φέροντος ἀκάνθας ἐπὶ τῆς ῥάχεως.

ἀκανθόστιγμα (acanthostigma de Not.) *[Βοτ.]*. Ἀσκομύκης ἀνήκων εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πυρηνομυκήτων* (pyrenomycetes — sphaeriaceae). Ἀναπτύσσεται ἐπὶ ξύλων καὶ σκληρῶν βλαστῶν. Περιθήκια κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ νεκρῶν φυτικῶν μορίων, ὑφῆς μεμβρανώδους ἁπαλῆς καὶ ἄνευ παραφύσεων. Σπόρια μετὰ πολλῶν ἐγκαρσίων τοιχωμάτων (βλ. **πυρηνομύκητες**). Ν. Μ

— *[Φυτοπαθ.]*. Τὸ ἀκανθόστιγμα τὸ παρασιτικὸν (acanthostigma parasiticum) προσβάλλει τὴν ἐλάτην καὶ σπανιώτερον τὴν ἐρυθροελάτην. Τὸ μυκήλιόν του ἐξαπλούμενον ἐπὶ τῶν κλώνων καὶ τῶν βελονῶν προκαλεῖ τὴν ἀποξήρανσιν αὐτῶν. Οἱ οὕτω ἀποξηραινόμενοι κλῶνοι καὶ βελόναι δὲν ἀποπίπτουν, ἀλλὰ παραμένουν ἐπὶ τοῦ δένδρου. Ἡ νόσος ἐξαπλοῦται εἰς τὰς πυκνὰς φυτείας, δύναται δὲ νὰ μεταδοθῇ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς δένδρου εἰς τὸ ἄλλο δι' ἁπλῆς ἐπαφῆς ὑγιοῦς κλώνου μετὰ προσβεβλημένου. Δὲν ὑπάρχει μέσον καταπολεμήσεως πρακτικῶς ἐφαρμόσιμον.
Π. Γ. ΚΟΥΤΣΟΜΗΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἀκανθόστομα (Acanthostoma Crodner) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀμφιβίων ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *μικροσαυριδῶν*, ὅπερ ἔζησε κατὰ τὸ ἐρυθρὸν κείμενον τοῦ περμικοῦ συστήματος παρὰ τὸ Νιδερχαίσσλιχ τῆς Δρέσδης. Ἡ κεφαλὴ τῶν ζῴων αὐτῶν εἶναι παραβολικῶς ὀξύληκτος καὶ πεποικιλ-

Digitized by Google

μένη ὑπὸ λακκοειδῶν ἐνσκαφῶν, πρὸς δὲ ἐπὶ τοῦ προσωπικοῦ τμήματος αὐτῆς φέρει βόθρους. Οἱ ὀφθαλμοί των εἶναι μεσαίου μεγέθους, στρογγύλοι καὶ ἐντετοπισμένοι εἰς τὸ ὀπίσθιον κρανιακὸν ἥμισυ. Πάντα τὰ ἀποτελοῦντα τὴν κρανιακὴν κάτω βάσιν στοιχεῖα εἶναι κεκαλυμμένα διὰ μεμονωμένων προεξεχόντων μεγαλυτέρων ὀδόντων καὶ δι' ἑτέρων μικροτέρων τοιούτων σαγρανοειδῶν. Ἔχουσι δὲ τὸ συνδετικὸν ἢ μεταβατικὸν ὀστοῦν καλῶς ἀνεπτυγμένον.

ἀκανθοστομίδαι (οἱ) *[Ζωολ.]*. Ἄθροισμα *στεγοκεφάλων ἀμφιβίων* χαρακτηριζομένων ὑπὸ μεγάλης κοιλότητος, ἥτις εὑρίσκεται παρὰ τὴν ῥῖνα καὶ ἐκ τῶν αἰχμηροτάτων ὀδόντων ἐν εἴδει ἀκανθῶν, μὲ τοὺς ὁποίους εἶναι ἐφωδιασμέναι αἱ σιαγόνες καὶ ὁ οὐρανίσκος των. Δ. Ν. Π.

ἀκανθόσωμα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Γένος *ἡμιπτέρων* ἐντόμων τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἑτεροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πεντατομιδῶν*. Τὰ ἀκανθόσωμα ἀναγνωρίζονται ἐκ τοῦ κεφαλοθώρακός των, ὅστις φέρει ἐπιμήκη λεπίδα τελευτῶσαν εἰς τὸ πρόσθιον χεῖλος τοῦ προστέρνου. Ἡ κοιλία των παρουσιάζει, κατὰ τὴν μεσαίαν της γραμμήν, τρόπιδα, ἥτις πρὸς τὸ πρόσθιον μέρος σχηματίζει ἄκανθαν καὶ πρὸς τὰ ὄπισθεν φθάνει μέχρι τῶν τελευταίων πλευρικῶν τμημάτων τῶν ζῴων. Τὰ πλάγια ἄκρα τοῦ προθώρακος εἶναι ἐλαφρῶς ὀξέα, ἐπαισθητῶς ἠνωρθωμένα καὶ περιβάλλουσι τὰ ἔλυτρα. Τὸ μοναδικὸν εὐρωπαϊκὸν εἶδος τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τὸ *ἀκανθόσωμον τὸ ὁμοιομερὲς* (acanthosoma homoemeria), τὸ ὁποῖον συνηθέστατα ἀπαντᾶται εἰς τὰ φυλλώματα τῶν δένδρων. Τὸ σῶμά του ποικίλλει κατὰ τὸν χρωματισμὸν ἀπὸ τοῦ πυρροῦ μέχρι τοῦ πορτοκαλλιοκιτρίνου. Οἱ πόδες του εἶναι ὑποκίτρινοι καὶ ἡ μεμβράνα τῶν ἐλύτρων τελευτᾷ εἰς ὑπομέλαιναν κηλῖδα. Δ. Ν. Π.

ἀκανθότελσον (Acanthotelson Meek). *[Παλαιοζ.]* Γένος *μαλακοστράκων* ἐκ τῆς τάξεως τῶν *συγκαριδῶν*, ὅπερ ἔζησεν εἰς τὸ ἀνθρακικὸν σύστημα τῶν γλυκέων ὑδάτων τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος τοῦ Ἰλλινουᾶ, μετὰ ἐπιμήκους σώματος καὶ καλῶς ἀνεπτυγμένου ἐν εἴδει ἀκάνθης τέλσου. Θ. Σ.

ἀκανθοτευθίς (Acanthoteuthis Münster). *[Παλαιοζ.]*. Γένος *βελεμνιτοειδῶν*· βλ. **βελεμνίτης**.

ἀκανθότυλος (Acanthotylus) *[Βοτ.]*. Γένος τῶν *ῥοδοφυκῶν* τῆς ὁμάδος τῶν *τυλοκάρπων*. Ν.Μ.

Ἀκανθοῦ ἢ ***Ἀκαθθοῦ*** (ἡ). Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, κείμενον κατὰ τὴν βορειοανατολικὴν πλευρὰν τῆς νήσου καὶ ὑπαγόμενον εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας Ἀμμοχώστου. Ἀριθμεῖ περὶ τοὺς 1100 κατοίκους ἀσχολουμένους εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν γεωργίαν. Παρὰ τοῖς σημερινοῖς Κυπρίοις εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀκαθθοῦ*, ὁ δὲ Λεόντιος ὁ Μαχαιρᾶς ὀνομάζει αὐτὸ Ἀκανθοῦ. Ἔχει τελωνειακὰς ἀποθήκας ὡς ἀπέχουσα τῆς θαλάσσης περὶ τὸ ἓν χιλιόμετρον. Ὁ Σακελλάριος (εἰς τὰ *Κυπριακά* του τόμ. Α΄ σελ. 151) ἐκφράζει τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ σημερινὴ Ἀκανθοῦ εἶναι ἡ ἀρχαία *Ἄλκαθος* τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Πολυδεύκης. «...περὶ δὲ τὴν Ἀλκάθου κώμην ἐν Κύπρῳ Μήστορι τῷ Κυπρίῳ τοιοῦτον βρέφος τεχθὲν ἐκτεθῆναί τε δποψίᾳ...». (Πολυδ. 2,95). Εἰς τὰ παρὰ τὴν Ἀκανθοῦν ἐρείπια ἀνευρέθη ἡ ἀκόλουθος ἐπιγραφή:

Ἀριστ[ό]λ[α]ος Παυσανίου Θεσσαλός.

ἀναγομένη, πιθανώτατα, εἰς τὸν Δ΄ αἰῶνα π.Χ. Κ. Μ. ΚΑΡ.

ἀκάνθουρα (τά) *[Ζωολ.]*. Γένος *κολεοπτέρων* ἐντόμων χαρακτηριζόμενα ὑπὸ κεραίας μὲ δέκα ἀρθρώσεις. Ἡ κοιλία των φέρει διακεκριμένας ζώνας, ὧν ἡ τελευταία ἐπιμηκύνεται δυσαναλόγως καὶ καταλήγει εἰς αἰχμηρὰν ἄκανθαν. Ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν δένδρων. Δ. Ν Π.

ἀκανθουρίδαι. (Acanthouridae Zittel) *[Παλαιοζ.]*. Ὁμοιογένεια ἰχθύων ἐκ τῶν *πλεκτογνάθων χαιτοδοντοειδῶν*, ὧν τὸ σῶμα εἶναι ὑψηλόν, λεπτὸν καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ σμικροτάτων κτενοειδῶν λεπίων. Ἡ οὐρὰ αὐτῶν εἶναι ἐφωδιασμένη πλευρικῶς ὑπὸ ἀκανθῶν ἢ δερμικῶν θωρακίων ὡς ἐπίσης καὶ τὸ οὐραῖον πτερύγιον ὑπὸ ἀκανθῶν. Ἔχουσιν ὀδόντας κοπτερούς. Ἐνεφανίσθησαν ἀπὸ τῆς ἠωκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος καί τινα τούτων ζῶσιν ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τὰς τροπικὰς θαλάσσας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παρὰ τὰς κοραλλιογενεῖς ὑφάλους. Ἐνταῦθα ὑπάγονται τὰ γένη ἀπόστασις, αὐλόραμφος (καλαμόστομος), ἀκάνθουρος, νασεὺς καὶ ζάγκλος.

ἀκάνθουρος (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*. Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἀνθεκτική, αἰχμηρὰ καὶ κοπτερὴ ἄκανθα, κινητή, τὴν ὁποίαν φέρει ἐπὶ τῆς οὐρᾶς καὶ προξενεῖ βαθείας πληγὰς εἰς τοὺς ἁλιεῖς, οἵτινες δὲν λαμβάνουσι προφυλακτικὰ μέτρα. Τὸ γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ἀκάνθουρος ὁ χειρουργικὸς* (acanthurus chirurgica) ὅστις διακρίνεται ἐκ τοῦ κοιλιακοῦ πτερυγίου του, ὅπερ φέρει πέντε μαλακὰς ἀκτῖνας καὶ ἑκατέρωθεν τῆς οὐρᾶς φέρει ἀνὰ μίαν αἰχμηρὰν ἄκανθαν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν θάλασσαν τῶν Ἀντιλλῶν καὶ εἶναι περιζήτητος διὰ τὸ εὔγευστον καὶ τρυφερὸν κρέας τους. Δ.Ν.Π.

Ἀκάνθουρος ὁ χειρουργικὸς (Λευκόστερνος).

[Παλαιοζ.]. Ὁ ἀκάνθουρος ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ ἠώκαινον τοῦ ὄρους Βόλκα, κατόπιν εἰς τὸ μειόκαινον τῆς λεκάνης τῆς Βιέννης καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ζῇ εἰς τὸν Εἰρηνικὸν καὶ Ἰνδι-κὸν ὠκεανὸν διὰ πεντήκοντα εἰδῶν. Φέρει εἰς τὴν σιαγόνα κοπτῆρας γωνιώδεις καὶ ἑκατέρωθεν τῆς οὐρᾶς κινητὴν ἄκανθαν, εἰς δὲ τὰ πτερύγια τῆς κοιλίας μίαν ἄκανθαν καὶ πέντε μαλακὰς ἀκτῖνας μετὰ κτενοειδῶν λεπίων. Θ. Σ.

—**ἀκάνθουρος** (ὁ) *[Ζωολ.]*. Κολεόπτερον ἔντομον τοῦ ὁποίου ἡ τελευταία ἄρθρωσις τῆς κοιλίας, εἰς τὸ θῆλυ, ἐπιμηκύνεται καὶ σχηματίζει αἰχμηρὰν ἄκανθαν, ἐν εἴδει οὐρᾶς. Δ. Ν. Π.

ἀκανθοφάγος (ὁ, ἡ) —*ον* (τό)· ὁ τρώγων ἀκάνθας, ὁ τρεφόμενος μὲ ἀκάνθας· πβλ. *βαλανηφάγος*. Τὸ οὐδ. ***ἀκανθοφάγα*** ἐν τῇ Ζωολογίᾳ χαρακτηρίζει διάφορα ζῷα, τὰ ὁποῖα τρέφονται κυρίως μὲ ἀκάνθας.

ἀκανθόφιλα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Λέγεται ἐπὶ θηλαστικῶν, πτηνῶν ἢ ἐντόμων, τὰ ὁποῖα ἀρέσκονται νὰ ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ ἀκανθῶν (βλ. **ἀκανθόβια**). Δ. Ν. Π.

ἀκανθόφις (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τῆς ὁμοιογενείας τῶν *πρωτερογλύφων ὀφιδίων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλαπιδῶν*, τῆς ὁποίας ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος εἶναι ὁ *ἀκανθόφις ὁ ἀνταρκτικὸς* (acanthophis antarctica). Τὸ μῆκος τοῦ σώματός του φθάνει τὸ μέτρον. Ἡ κεφαλή του εἶναι εὐρυτέρα τοῦ λαιμοῦ καὶ καλύπτεται κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος της ὑπὸ ὁμοιομόρφων κερατοειδῶν πλακῶν. Οἱ ἰοβόλοι ἀδένες εἶναι μεμονωμένοι. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι τοποθετημένοι εἰς πλαγίας σχισμὰς καὶ ἔχουσι ζωηρὸν κίτρινον χρῶμα. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος συνήθως ἔχει ἀμαυρῶς λευκὸν χρῶμα, ἐνίοτε ὑποκίτρινον μὲ στενὰς μελανὰς λωρίδας, καὶ καλύπτεται ὁλόκληρον ὑπὸ ἀπεστρογγυλωμένων λεπίων, ἐλαφρῶς τροπιδωτῶν καὶ ἐπικαθημένων ἐπ' ἀλλήλων κεραμοειδῶς. Τὸ ὑποκάτω μέρος τοῦ σώματος εἶναι ἀσθενῶς ἐρυθρὸν καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ ἀπεστρογγυλωμένων καὶ λείων πλακῶν, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τοῦ ἑρπετοῦ. Ἡ οὐρὰ εἶναι ἐλαφρῶς πεπιεσμένη κατὰ τὸ ἄκρον της, ὅπου καὶ καλύπτεται ὑπὸ σκληρῶν ἀκανθῶν, καὶ τελευτᾷ εἰς κερατώδη ἄκανθαν, λίαν αἰχμηρὰν καὶ καμπτομένην ἐν εἴδει ἀγκίστρου. Ὁ ἀκανθόφις κατοικεῖ τὴν Αὐστραλίαν καὶ ἐνδιαιτᾶται εἰς μέρη πετρώδη. Εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος καὶ ἐπιπίπτει ἐκ τῶν ὄπισθεν κατὰ τῶν ἀνθρώπων. Δ. Ν. Π.

ἀκανθόφις (acanthophis) *[Βοτ.]*. Γένος φυκῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥοδοφυκῶν* (Rodophyceae). Εἶναι φυτὸν φέρον ἀκανθώδεις ἐκφύσεις. Ν. Μ.

ἀκανθοφοίνιξ (acanthophoenix) *[Βοτ.]*. Φυτὰ τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικιδῶν* (Palmae). Εἶναι δένδρα κοσμητικά, ἰθαγενῆ τοῦ Ἁγίου Μαυρικίου. Τὰ συνήθως καλλιεργούμενα εἶναι *ἀκανθοφοίνιξ ὁ ἐρυθρὸς καὶ ἀκανθοφοίνιξ ὁ τριχωτός*.

ἀκανθοφολίς (acanthopholis Huxley) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἑρπετῶν ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *στεγοσαυριδῶν*, ὅπερ ἔζησε κατὰ τὴν κενομανικὴν διάπλασιν τῶν πρασινοψαμμιτῶν τῆς Κανταβρυγίας ἐν Ἀγγλίᾳ μετὰ κεφαλῆς στερουμένης ἄνω κροταφικῶν τρημάτων, μικροῦ τετραγωνικοῦ ὑπερωΐου ὀστοῦ, ἀκανθῶν ἐπὶ τῆς ὠμοπλάτης, δερμικῶν πλακῶν ἀσυμμέτρως συμπεπιεσμένων, ἤτοι ἔξωθεν καὶ ἔμπροσθεν κυρτῶν, ἔσωθεν καὶ ὄπισθεν κοίλων, καὶ ὀδόντων μικρῶν βελοειδῶν καὶ περὶ τὴν βάσιν αὐτῶν διωγκωμένων μετὰ κόψεων ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν ἰσχυρῶς κεχαραγμένων. Θ.Σ.

ἀκανθοφόρα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Ὁμοιογένεια ἐντόμων τῆς τάξεως τῶν *ὑμενοπτέρων*, τῶν ὁποίων διακριτικὰ γνωρίσματα εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἄκανθα δηλητηριώδης καὶ συσταλτή. Ἡ κοιλία των προσαρτᾶται εἰς τὸν θώρακα διὰ μίσχου. Ὁ στόμαχος τῶν καμπῶν εἶναι τυφλὸς πρὸς τὸ κάτω μέρος, οὕτως ὥστε τὰ περιττώματα τῆς τροφῆς συναθροιζόμενα ἀποβάλλονται, ἅμα ἡ κάμπη μεταβληθῇ εἰς νύμφην, διὰ τοῦ στόματος. Τὰ θήλεα ἀκανθοφόρα φέρουσιν ἀνθεκτικὴν ἄκανθαν, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται ὡς ἀμυντικὸν ὅπλον καὶ διὰ τὴν ἐναπόθεσιν τῶν ᾠῶν των συγχρόνως. Ἡ ἄκανθα αὕτη φέρει ἰοβόλον ἀδένα, εἶναι δὲ συσταλτὴ ἢ μή. Αἱ νύμφαι τῶν ἐντόμων τούτων ἔχουσι μικροτάτην κεφαλὴν ἀλλ' ἰσχυροτάτας σιαγόνας. Τὰ ἀκανθοφόρα περιλαμβάνουσι τὰς ἑξῆς οἰκογενείας:

1) Μυρμηκίδας (Formicaria), ἔχοντας τὰ ἑξῆς διακριτικὰ γνωρίσματα: Κεραῖαι κεκαμμέναι γονατοειδεῖς. Σιαγόνες ἰσχυραί. Γλωσσὶς ἐν εἴδει κοχλιαρίου. Ἐργάτιδες ἄπτεροι. Ἄρρενες καὶ θήλεις φέρουσι πτερά. Πτέρυγες τεταμέναι καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναπαύσεως ἀκόμη. Πόδες μὲ 5 ἀρθρώσεις.

2) Σφηκίδας (Vesparia). Κεραῖαι γωνιοειδῶς κεκαμμέναι. Σιαγόνες προέχουσαι. Πτέρυγες στεναὶ πτυσσόμεναι, ὅταν τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει, κατὰ μῆκος. Σῶμα μικρόν, τριχωτόν, μελανὸν μετὰ ξανθῶν ἢ λευκῶν κηλίδων ἢ γραμμῶν. Σκέλη κυλινδρικά, λεῖα καὶ οὐχὶ δασύτριχα.

3) Μελισσίδας (Apiaria). Κεραῖαι καμπτόμενα γονατοειδῶς. Ἄκανθα φέρουσα ἄγκιστρον, τὸ ὁποῖον θλᾶται κατὰ τὴν νύξιν καὶ ἀπομένει εἰς τὸ τραῦμα. Πτέρυγες μὴ ἀναδιπλούμεναι ὅταν τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἠρεμίᾳ. Σκέλη καὶ ταρσο. τῶν ὀπισθίων ποδῶν μετρίου μεγέθους καὶ σαρωθροειδῆ. Γλωσσὶς λίαν ἐπικήκης. Ὀφθαλμοὶ τριχωτοί.

4) Βουβυλίδας (Bombus). Κεραῖαι γωνιοειδεῖς. Σῶμα χονδροειδές, πυκνότριχον. Ὀπίσθια σκέλη ὡπλισμένα κατὰ τὸ ἄκρον των μὲ ἀκάνθας. Ὀφθαλμοὶ ἄτριχοι.

5) Ψηνίδας (Gynipidae). Κεραῖαι εὐθεῖαι, νηματοειδεῖς καὶ ἐπιμήκεις. Θώραξ συνδεόμενος μετὰ τῆς ἐκ τῶν πλαγίων πεπιεσμένης κοιλίας διὰ λεπτοῦ μίσχου. Πτέρυγες μὲ ὀλίγα λεπτότατα νεῦρα. Τὰ ᾠά των ἐναποθέτουσιν ὑπὸ τὴν ἐπιδερμίδα ἢ τὸν κυτταρώδη ἱστὸν τῶν φυτῶν. Νύμφαι ἄποδες.

6) Ἰχνευμονίδας (Ihnaemonidae). Θώραξ καὶ κοιλία συνδέονται διὰ λεπτοῦ μίσχου. Ἄκανθα προεξέχουσα. Νύμφαι ἄποδες. Κεραῖαι μακραὶ μὴ σχηματίζουσαι γωνίαν. Ὀφθαλμοὶ πλάγιοι καὶ τρία ὀφθαλμίδια εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς. Σιαγόνες παχεῖαι μετὰ διπλῆς σειρᾶς ὀδόντων. Θώραξ περισσότερον ἐπιμήκης ἢ εὐρύς. Πτέρυγες μὲ τελείως διακεκριμένας νευρώσεις. Σκέλη καὶ ταρσοὶ μᾶλλον βραχεῖς. Οἱ πόδες φέρουσι πέντε ἀρθρώσεις.

7) Κραβρονίδας (Crabronina). Κεραῖαι γωνιωδῶς κεκαμμέναι. Πτέρυγες μὲ διακεκριμένας νευρώσεις. Κοιλία λεπτή, μακρόμισχος καὶ ἐπιμήκης. Ὀπίσθια σκέλη ἀκανθοφόρα καὶ μὲ 5, 4 καὶ 3 ἀρθρώσεις.

8) Πρωκτοτρυπίδας (Proctotrypa). Κεραῖαι ἄνευ γωνιῶν. Πτέρυγες ἄνευ νευρώσεων.

9) Τενθρηδονίδας (Tenthredinidae). Κεραῖαι μὴ γωνιώδεις, συνήθως κτενοειδεῖς εἰς τοὺς ἄρρενας. Θώραξ ἀποτελούμενος ἐξ ὀκτὼ ἀρθρώσεων. Κοιλία συνδεομένη καθ' ὅλην της τὴν ἔκτασιν μετὰ τοῦ θώρακος. Ἡ ἄκανθα τῶν θηλέων δὲν προέχει τῆς κοιλίας. Αἱ κάμπαι φέρουσιν ἐπὶ τῆς κοιλίας 10 πόδας. Ἀποχρυσταλλοῦνται ἐντὸς τῆς γῆς.

10) Οὐροκερίδας (Uroceridae). Κεραῖαι μὴ φέρουσαι γωνίας καὶ νηματοειδεῖς. Θώραξ κυλινδρικὸς ἢ πεπιεσμένος, ἀποτελούμενος ἐξ ἀρθρώσεων. Ἄκανθα λίαν ἐπιμήκης καὶ προέχουσα. Δ. Ν. Π.

ἀκανθοφόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φέρων ἢ ἔχων ἀκάνθας· πβ. *ἀνθοφόρος*.

— **ἀκανθοφόρος** (ἡ) *[Ζωολ.]*. Ὀνομάζονται οὕτω *γρεγαρίναι* τινές, τῶν ὁποίων ἡ κεφαλὴ φέρει ἀκάνθας. Δ. Ν. Π.

ἀκανθόφυλλον (Acanthophyllum) *[Βοτ.]*. Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *καρυοφυλλιδῶν* (caryophyllaceae). Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου φέρουν ἄνθη ἡνωμένα εἰς κεφάλια καὶ φύλλα καταλήγοντα εἰς ἀκάνθας.

ἀκανθόφυλλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἐπὶ τῶν φυτῶν, ὁ ἔχων ἀκανθωτὰ φύλλα.

ἀκανθόχειρος (Acanthochirus Opp.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος καρκινοειδῶν ἐκ τῆς ὑποτάξεως τῶν *μακρούρων*, ὅπερ ἔζησε κατὰ τὸ ἄνω λευκὸν ἰουράσιον τοῦ λιθογραφικοῦ σχιστολίθου τῆς Βαυαρίας καὶ τοῦ ὁποίου ἡ κοιλία ἔχει τόσον μῆκος ὅσον περίπου καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα τοῦ ζῴου μετὰ οὐραίου πτερυγίου τοῦ καὶ τέλσου ἐπικαλουμένου. Θ. Σ.

ἀκανθόχειλα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Μαλάκια τῆς ὁμοιογενείας τῶν *γαστεροπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *προσοβραγχίων* τοῦ γένους τῶν *δοριδῶν*. Δ. Ν. Π.

ἀκανθοχίασμα (τὸ) *[Ζωολ.]*. Γένος *ἀκτινοζῴων* τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀκανθομετριδῶν*. Φέρουσι κόγχην δικτυωτήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρίσκονται πολυάριθμα καψουλοειδῆ κελλία χρώματος κιτρίνου. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰ μεγάλα βάθη τοῦ Ἰνδικοῦ καὶ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Δ. Ν. Π.

ἀκανθοχίτων (ὁ) *[Ζωολ.]*. Μαλάκια τῆς ὁμοιογενείας τῶν *πλακοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χιτωνιδῶν*. Διακρίνονται ἐκ τῆς ἰδιορρύθμου κόγ-

Digitized by Google

χης των, ἥτις ἀποτελεῖται ἐξ ὀκτὼ κατὰ σειρὰν καὶ καὶ δίκην κεράμων τοποθετημένων κογχιακῶν τεμαχίων. Λόγῳ τῆς τοιαύτης διατάξεως τῶν τεμαχίων τὰ ζῷα ταῦτα δύνανται νὰ συσφαιρῶνται. Τὰ ἔμβρυα αὐτῶν στεροῦνται κόγχης. Ἐκ τῶν ὀλιγαρίθμων εἰδῶν γνωστότερον εἶναι ὁ ἀκανθοχίτων ὁ σπογγώδης (achanthochiton squamosus), ἀπαντῶν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

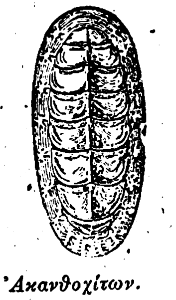

Ἀκανθοχίτων.

ἀκανθόχοιρος (ὁ) *[Ζωολ.]*. Ζῷον θηλαστικὸν τῆς τάξεως τῶν *ἐντομοφάγων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθοχοίρων*. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Φέρουσι πέντε δακτύλους εἰς τοὺς πόδας μὲ ἰσχυροὺς ὄνυχας καὶ βαίνουσι δι' ὅλου τοῦ πέλματος (πελματοβάμονα) τοῦ ποδός των ὅπερ περιβάλλεται ὑπὸ ἁδρῶν τριχῶν. Ἡ ὀδοντοφυΐα των εἶναι τελεία καὶ οἱ γόμφιοί των φέρουσιν αἰχμηρὰ φυμάτια. Ἡ κεφαλή των εἶναι μᾶλλον μικρὰ καὶ καταλήγει εἰς ρύγχος προβοσκιδοειδές. Τὸ ἀνάστημά των εἶναι μικρόν. Ζῶσιν ὑπὸ τρώγλας, τὰς ὁποίας ἀνορύσσουσι μόνα των. Ἡ τροφή των ἀποτελεῖται κυρίως ἐξ ἐντόμων, σπανιώτερον ἀπὸ μικρότατα θηλαστικά. Ἡ ὅρασις καὶ ἡ ἀκοή των εἶναι ἐλάχιστα ἀνεπτυγμέναι, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ ὄσφρησις καὶ ἡ ἀφὴ εἶναι ὀξύταται.

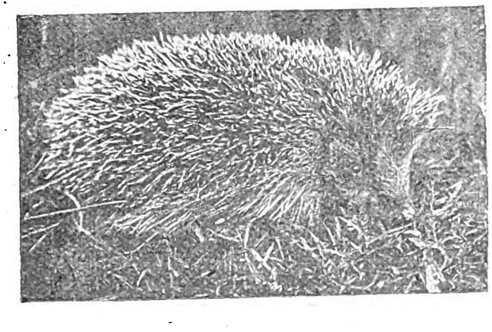

Ἀκανθόχοιρος ὁ κοινός.

Τὸ σῶμά των κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειάν του καλύπτεται ἀπὸ ἀκάνθας ἢ σκληρὰς ἀκανθοειδεῖς τρίχας, τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται ὡς ἀμυντικὸν ὅπλον κατὰ τῶν ἐχθρῶν των. Εὐθὺς ὡς τὸ ζῷον αἰσθανθῇ τὸν ἐλάχιστον κίνδυνον, κάμπτει τὸ σῶμά του καὶ συσφαιροῦται, οὕτως ὥστε οἱ κυριώτεροι αὐτοῦ ἐχθροί, κύων, ἀλώπηξ, ἄρκτος κτλ., κεντώμενοι ἀπὸ τὰς ἀκάνθας του δὲν δύνανται νὰ τὸ βλάψωσιν. Ὅταν συσφαιρωθῇ τὸ σῶμά των, δυσκόλως καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ τὸ ἀνοίξῃ. Μόνον ἐὰν τὸ βρέξωμεν, ἢ ἐμφυσήσωμεν ἐντὸς τῶν ἀκανθῶν καπνόν, ἀνοίγει.

Οἱ ἀκανθόχοιροι εἶναι νυκτόβια ζῷα. Κατὰ τὸν χειμῶνα ναρκοῦνται ὡς ἡ ἄρκτος.

Τὸ μικρὸν τοῦτο ζῷον παρ' ὅλας τὰς καταστροφὰς τὰς ὁποίας ἐπιφέρει εἰς τὰς ρίζας καὶ τοὺς καρπούς, εἶναι ὠφελιμώτατον εἰς τὸν ἄνθρωπον, διότι καθαρίζει τοὺς ἀγροὺς ἀπὸ πλείστους σκώληκας καὶ ἔντομα, καταστρέφει τοὺς ἀρουραίους καὶ τοὺς ἰοβόλους ὄφεις. Τὸ κρέας του τρώγεται.

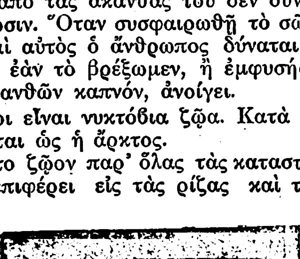

Κρανίον κἀανθοχοίρου.

Ἐν Εὐρώπῃ ἡ οἰκογένεια αὕτη ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τοῦ *ἀκανθοχοίρου τοῦ κοινοῦ* (Erinaceus Europaeus) ὅστις ἔχει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Φέρει 36 ὀδόντας. Οἱ τραπεζῖται ἢ γόμφιοι εἶναι τετραγωνικοὶ καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο πρισματικὰ τμήματα. Τὸ μῆκός του ποικίλλει ἀπὸ 30—35 ἑκ. καὶ τὸ ὕψος του φθάνει τὰ 18—20 ἑκ. τοῦ μέτρου. Τὸ σῶμά του εἶναι παχὺ καὶ σφαιροειδές. Ἔχει κεφαλὴν μικράν, καταλήγουσαν εἰς λεπτὸν ρύγχος ἐν εἴδει προβοσκίδος, ὀφθαλμοὺς ἀρκετὰ μεγάλους, ὦτα λίαν ἀνεπτυγμένα, στόμα βαθέως ἐσχισμένον, οὐρὰν μικροτάτην, μόλις φθάνουσαν τὰ 8 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ λίαν λεπτήν, καὶ πόδας βραχυτάτους φέροντας πέντε δακτύλους μὲ ἀνθεκτικοὺς ὄνυχας. Ἡ ράχις του καλύπτεται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ χαρακτηριστικῶν ἀνθεκτικῶν ἀκανθῶν, τῶν ὁποίων τὸ μῆκος ἐνίοτε ὑπερβαίνει τὰ 8 ἑκ. τοῦ μέτρου. Τὰ ὑπόλοιπα μέρη τοῦ σώματος καλύπτονται ὑπὸ τριχῶν βαθέως καστανοῦ χρώματος. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τοῦ σώματος εἶναι καστανοϋπόπυρρος, τὸ πρόσωπον εἶναι κιτρινοϋπόλευκον μὲ λευκὴν κηλῖδα ὄπισθεν τῆς ὀφθαλμικῆς κόγχης. Αἱ ἄκανθαι εἶναι σκοτεινῶς φαιαὶ μὲ ὑπολεύκους αἰχμάς. Γενικῶς αἱ ἄκανθαι εἶναι κινηταὶ χάρις εἰς τοὺς σωματικοὺς μῦς, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐξαιρετικῶς ἀνεπτυγμένοι καὶ λίαν ἀνθεκτικοί. Οἱ μύες οὗτοι κατέχουσιν ὁλόκληρον τὴν ραχιαίαν χώραν τοῦ σώματος· εἰς τοὺς μῦς δὲ τούτους ὀφείλεται καὶ ἡ λεία ἐπιφάνεια ἣν παρουσιάζει τὸ μέρος ἐκεῖνο, κάτωθεν τῶν ἀκανθῶν, καὶ ἡ ἐπιτηδειότης τοῦ ζῴου εἰς τὸ νὰ συσφαιροῦται καὶ νὰ παρουσιάζῃ σφαιρικὴν κινουμένην μᾶζαν, ὁσάκις τὸ ζῷον καταδιώκεται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του.

Ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, ὁ ἀκανθόχοιρος βρεχόμενος ἀναγκάζεται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀμυντικὴν στάσιν του. Τοῦτο ἡ ἀλώπηξ γνωρίζουσα καλῶς, οὐρεῖ ἐπ' αὐτοῦ καὶ μόλις ἀποσφαιρωθῇ τὸ ζῷον ἐπιπίπτει κατ' αὐτοῦ καὶ τὸ σπαράσσει. Ὁ ἀκανθόχοιρος ὁ κοινὸς διαιτᾶται εἰς τὰ δάση, τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς κήπους. Παρ' ἡμῖν εἶναι κοινότατος καὶ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *σκαντζόχοιρος*.

Μολονότι δειλὸς ὁ ἀκανθόχοιρος, δὲν διστάζει νὰ πλησιάζῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰς χωρικὰς οἰκίας καὶ καλύβας. Κατὰ τὸν χειμῶνα σκάπτει βαθείας ὀπάς, ἐπιστρώνει ταύτας διὰ μαλακῶν χόρτων καὶ ἐκεῖ διέρχεται ἐν ναρκώσει ὁλόκληρον τὸν χειμῶνα. Κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἐξέρχεται τῆς κρύπτης του καὶ κατὰ μὲν τὴν ἡμέραν μένει κρυμμένος εἰς πυκνὰ φυλλώματα θάμνων ἢ ὑπὸ σεσηπότα ξύλα καὶ ὑπὸ πέτρας, τὴν δὲ νύκτα ἐξέρχεται πρὸς ἀναζήτησιν τῆς τροφῆς του.

Συνήθως ζῇ μόνος καὶ σπανίως κατὰ ὀλιγοπληθεῖς ὁμάδας. Συζεύγνυται τὴν ἄνοιξιν, ἰδίως κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον, μετὰ δύο δὲ μῆνας περίπου ἡ θήλεια, ἥτις εἶναι κατά τι μεγαλυτέρα τοῦ ἄρρενος, γεννᾷ 4—9 μικρά, τὰ ὁποῖα ἀνατρέφει μετὰ πολλῆς στοργῆς. Τὰ νεογνὰ δὲν ἐγκαταλείπουσι τὴν μητέρα των παρὰ κατὰ τὰ μέσα τοῦ φθινοπώρου, ὅταν δύνανται πλέον νὰ διατρέφωνται μόνα των. Οἱ ἀκανθόχοιροι γεννῶσι κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας των.

Ὁ ἀκανθόχοιρος ὁ κοινὸς εἶναι παμφάγον ζῷον, ἀλλὰ κυρίως σαρκοφάγον καὶ τρέφεται ἐκ παντοειδῶν ἐντόμων. Ἐπίσης καταδιώκει τὰ μικρὰ τρωκτικά, μῦς, ἀρουραίους κ.τ.λ., τὰ ὁποῖα συλλαμβάνει μετὰ μεγάλης εὐκολίας ἐνεδρεύων παρὰ τὰς φωλεάς των. Κυνηγᾷ ἰδιαιτέρως τοὺς ὄφεις—καὶ μάλιστα τὰς ἐχίδνας—τοὺς ὁποίους ἀνευρίσκει καὶ ἐντὸς ἀκόμη τῆς γῆς, ἀνασκάπτων μετὰ θαυμαστῆς δεξιότητος τὸ χῶμα καὶ περιφρονῶν τὰ δήγματα τῶν ἰοβόλων ὄφεων. Ὁ Kaufmann ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ ἀκανθόχοιρος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δηχθῇ ὑπὸ τῆς ἐχίδνης, διότι προφυλάσσεται ὑπὸ τῶν ἀκανθῶν του· ἀντιθέτως ὁ Physalix ὑποστηρίζει, ὅτι τὰ δήγματα τῶν ἰοβόλων ὄφεων οὐδεμίαν βλάβην ἐπιφέρουσιν εἰς τὸ ζῷον, καθόσον γίνεται ἀντίδρασις τοῦ ἰοῦ πρὸς τὸ αἷμα τοῦ ἀκανθοχοίρου, ἐξοικειωμένου ἤδη ὡς ἐκ τῶν δηλητηριωδῶν τροφῶν, ἃς κατὰ προτίμησιν καταναλίσκει. Ὁ ἀκανθόχοιρος ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ τρέφεται μὲ διάφορα ἔντομα, μικρὰ τρωκτικὰ καὶ ᾠὰ πτηνῶν, τὰ ὁποῖα ὑπεραγαπᾷ. Τὸ κρέας του εἶναι λευκόν, τρυφερὸν καὶ νοστιμώτατον—πολλοὶ τὸ παρομοιάζουν μὲ τὸ κρέας τῆς ὄρνιθος—, εἰς πλεῖστα δὲ μέρη, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Δαλματίας ἰδίως, γίνεται μεγάλη κατανάλωσις αὐτοῦ.

Ἀνέκδοτα. — Ὁ φυσιοδίφης Lenzi, σχετικῶς μὲ τὸν ἀκανθόχοιρον, ἀφηγεῖται ὅτι ἡμέραν τινὰ ἔθεσε θήλειαν ἀκανθόχοιρον εἰς μέγα κλωβίον· μετὰ δύο ἡμέρας αὕτη ἐγέννησεν ἓξ μικρὰ κεκαλυμμένα ὑπὸ μικρῶν ἀκανθῶν. Ἡ μήτηρ ἐπεριποιεῖτο πολὺ τὰ νεογνά της. Τοὺς ἔδωκεν ἐν ἀρχῇ διάφορα εἴδη τροφῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ζῷον προετίμησε τοὺς μῦς (ποντικούς). Μετὰ ἓξ ἡμέρας ἐνῷ ἡ ἀκανθόχοιρος ἐθήλαζε τὰ νεογνά της, ὁ φυσιοδίφης ἔρριψεν εἰς τὸν κλωβόν της μεγάλην ἰοβόλον ἔχιδναν, ἥτις πρὸ δύο ἡμερῶν εἶχε φονεύσει μὲ τὰ δήγματά της δύο ποντικούς. Ἡ ἀκανθόχοιρος διῃσθάνθη—διότι μᾶλλον διὰ τῆς ὀσφρήσεως παρὰ διὰ τῆς ὁράσεως ὁδηγεῖται εἰς τὴν λείαν του — μετ' ὀλίγον τὴν παρουσίαν της, ἠγέρθη, ἐπλησίασεν αὐτὴν ἀφόβως, τὴν ἐμύρισεν ἀρχίσασα ἀπὸ τὴν οὐράν, ἕως τὴν κεφαλήν, ἀπέφυγεν ὅμως νὰ μυρίσῃ τὸ στόμα της. Ἡ ἔχιδνα ἐξέβαλε συριγμὸν καὶ τὴν ἐδάγκασεν εἰς τὰ χείλη. Τὸ ζῷον, ὡσὰν νὰ περιεφρόνει τὸν ἐχθρόν του, ἠρκέσθη εἰς τὸ νὰ γλύψῃ τὰς πληγάς του. Μετ' ὀλίγον τὸ ζῷον ἐπέπεσε κατὰ τῆς ἐχίδνης, τὴν ἐδάγκασεν εἰς τὴν κεφαλήν, συνέτριψε τοὺς ἰοβόλους ἀδένας καὶ κατέφαγε τὸ ἥμισυ τοῦ ἑρπετοῦ. Μετὰ ταῦτα ἐπλησίασε τὰ νεογνά του καὶ ἤρχισε νὰ τὰ θηλάζῃ. Τὴν ἑσπέραν ἔφαγε τὸ ἕτερον ἥμισυ τῆς ἐχίδνης καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν δύο ἄλλας ἐχίδνας μικροτέρας. Ἀπὸ τὸ δηλητηριῶδες τοῦτο φαγητὸν τὸ ζῷον οὐδὲν ἔπαθεν, ἐκτὸς τῶν πληγῶν, τὰς ὁποίας τοῦ ἐπροξένησεν ἡ ἔχιδνα. Τὴν ἐπομένην ὁ Lenzi ἔρριψεν εἰς τὸ ζῷον ἄλλην ἔχιδναν. Τὴν φορὰν αὐτὴν συνεκροτήθη ἀληθὴς μάχη. Ἡ ἀκανθόχοιρος ἐπλησίασε τὸ ἑρπετὸν καὶ τὸ ἐμύρισεν, ἀλλ' ἐπληγώθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὴν κοιλίαν. Παρ' ὅλα τὰ τραύματα ὅμως δὲν ἔπαυσε νὰ ὀσφραίνεται τὴν ἔχιδναν, ἡ ὁποία, ἐπειδὴ εἶχε καταπληγωθῇ ἀπὸ τὰς ἀκάνθας του, ἐζήτει νὰ φύγῃ καὶ εἶχε συσπειρωθῇ εἰς μίαν ἄκραν τοῦ κλωβοῦ. Ἡ ἀκανθόχοιρος δὲν ἔπαυσεν ἐνοχλοῦσα τὸ ἑρπετόν, τὸ ὁποῖον μετὰ πολλὰς προσβολὰς ἠνάγκασε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ μέσον τοῦ κλωβοῦ καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν θέσιν ὅπου εὑρίσκοντο τὰ νεογνά της. Ἡ ἔχιδνα φθάσασα εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἤνοιξε τὸ στόμα της καὶ ἐνέπηξε τοὺς ἰοβόλους ὀδόντας της εἰς τὸ ἄνω χεῖλος τῆς ἀκανθοχοίρου, ἡ ὁποία ἀπέσπασε δι' ἑνὸς τινάγματος τὴν ἔχιδναν. Πάλιν ἡ ἔχιδνα ἀπεμακρύνθη, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ ἀκανθόχοιρος τὴν κατεδίωξεν. Ἡ μάχη αὕτη διήρκεσε δώδεκα λεπτὰ τῆς ὥρας περίπου· τὸ ρύγχος τῆς ἀκανθοχοίρου ἦτο αἱμόφυρτον, ἀλλὰ καὶ ἡ κεφαλὴ τῆς ἐχίδνης, δὲν ἦτο εἰς καλυτέραν κατάστασιν. Τέλος ἡ ἀκανθόχοιρος κατώρθωσε νὰ δαγκάσῃ τὴν ἔχιδναν εἰς τὴν κεφαλήν, τὴν συνέτριψε καὶ τὴν κατέφαγε βραδέως· μεθὸ ἐπανῆλθεν εἰς τὰ νεογνά της. Καὶ τὴν φορὰν ταύτην οὔτε ἡ ἀκανθόχοιρος οὔτε τὰ μικρά της ἔπαθόν τι. Αἱ μάχαι αὗται ἐπανελήφθησαν πολλάκις, καὶ πάντοτε ὁ ἀκανθόχοιρος συνέτριβε καὶ κατέτρωγε τὴν ἔχιδναν.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

[Ἑραλδ.]. Ἔμβλημα ἐν χρήσει ἰδίως εἰς τοὺς θυρεοὺς τῶν εὐγενῶν ἐπὶ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ ΙΒ'. Ὁ ἀκανθόχοιρος (Porc-épic) ἐσυμβόλιζε τὴν ἀνδρείαν, τὸ δὲ ρητόν του «Cominus et Eminus» εἶναι σχετικὸν μὲ τὴν ἰδιότητα τοῦ ζῴου τοῦ νὰ μάχεται καὶ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ ἐκ τοῦ μακρὰν διὰ τῶν ἀκανθῶν αὐτοῦ, τὰς ὁποίας — κατὰ τὴν παράδοσιν—ἠδύνατο ν' ἀποσπᾷ ἀπὸ τὸ δέρμα του καὶ νὰ ἐκτοξεύῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν του. Ἐπὶ Λουδοβίκου τῆς Ὀρλεάνης συνεστήθη «*τάγμα ἀκανθοχοίρου*» τὸ ἔτος 1393, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς γεννήσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Λουδοβίκου, Καρόλου, ὅστις ὑπῆρξε πατὴρ τοῦ Λουδοβίκου ΙΒ'. Σ. Ε. Τ.

ἀκανθοψίδαι (οἱ) *[Ζωολ.]*. Οἱ ἰχθύες οὗτοι κατατάσσονται ὑπὸ πολλῶν φυσιοδιφῶν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κυπρινιδῶν*, ἀλλ' ἡ κατάταξίς των εἰς τούτους δὲν φαίνεται ὀρθή, διότι παρουσιάζουσι χαρακτῆρας τελείως διακεκριμένους. Τὸ σῶμά των εἶναι ἐπίμηκες, γυμνὸν ἢ κεκαλυμμένον ὑπὸ λεπτῶν καὶ μικρῶν λεπίων. Πέριξ τοῦ στόματος φέρουσι πάντοτε ἓξ ἕως δέκα χαρακτηριστικὰς ἶνας (μύστακας), τὰς ὁποίας χρησιμοποιοῦσιν ὡς ὄργανον ἁφῆς. Τὸ στόμα των φέρει μέγαν ἀριθμὸν φαρυγγικῶν ὀδόντων τοποθετημένων ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς σειρᾶς. Ἡ νηκτική των κύστις εἶναι μικροτάτη καὶ εἶναι τοποθετημένη ἐπὶ ὀστεώδους κοιλότητος, ἥτις σχηματίζεται ὑπὸ τῶν θωρακικῶν ἀρθρώσεών των.

Εἰς τοὺς ἀκανθοψίδας ἰχθῦς ὑπάγεται ἡ οἰκογένεια τῶν ***κωβιτῶν***, ἥτις χαρακτηρίζεται ὑπὸ μικρᾶς κεφαλῆς, κυλινδρικοῦ ἔμπροσθεν καὶ πεπιεσμένου ὄπισθεν σώματος.

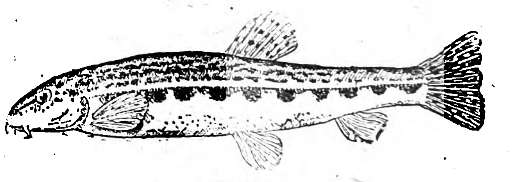

Κωβίτης.

Ὁ χρωματισμὸς τῶν ἰχθύων τούτων εἶναι ὡραιότατος καὶ ποικίλος. Ἡ ράχις καὶ αἱ πλευραὶ εἶναι φαιοελαιώδεις, φαιοϋποκίτρινοι ἢ ἐρυθροκίτρινοι μὲ κηλῖδας καὶ στίγματα φαιά· ἡ κοιλία εἶναι λευκή. Τὸ μῆκος τοῦ σώματος εἶναι 10—12 ἑκ. τοῦ μέτρου. Εἶναι κοινότατοι ἰχθύες εἰς τὰς λιμνοθαλάσσας, τὰς λίμνας καὶ τοὺς ποταμούς. Δ. Ν. Π.

ἀκανθυλλὶς *[Ζωολ.]*. Ὠδικὸν πτηνόν· βλ. ἀκανθίς.

ἀκανθυλλὶς *[Βοτ.]*· ἄγριος ἀσπάραγος.

ἀκανθώδης (ὁ, ἡ), —ες (τὸ)· ὁ ὅμοιος μὲ ἄκανθαν, ἀκανθοειδής· || ὁ ἔχων ἀκάνθας, πλήρης ἀκανθῶν· || μεταφ. δύσκολος, τραχύς· «*ζήτημα ἀκανθῶδες*»· || τὸ οὐδ. *ἀκανθῶδες* ὡς οὐσ. «*τὰ ἀκανθώδη*», τὰ ἔχοντα ἀκάνθας φυτά· πβ. *σιτῶδες, βαλανῶδες* κτλ. Β. Φ.

ἀκανθώδης (Acanthodes Ag.) *[Παλαιοζ.]*. συνών: *ἀκανθαΐσσος* Ag., *ὁλάκανθος* Beyr., *μεσάκανθος* Traquair καὶ *τρακβαίρια* Fritsch. Γένος ἰχθύων τῶν γλυκέων καὶ ὑφαλμύρων ὑδάτων ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀκανθωδιδῶν*, μετὰ σώματος ἀτρακτοειδοῦς, μήκους μέχρι 35 ἑκατοστομέτρων, βραχείας κεφαλῆς, μεγάλου ἀκροτελευτίου στόματος καὶ μικροτάτων λεπίων, σχεδὸν τετραγωνικῶν διατεταγμένων πυκνῶς ἐπὶ κεκλιμένων σειρῶν, προσδιδόντων κοκκώδη ὄψιν. Ὀφθαλμικὸς δακτύλιος ἐκ 4 ἕως 5 λεπτῶν καὶ ἐξωτερικῶς ἁδρομερῶν πλακῶν. Τὸ τετραγωνικὸν ὑπερῷϊον ὀστοῦν τριμερές, ἀ-

Digitized by Google

κάτω σιαγών διακρίνεται εἰς τὸ ἰδίως σιαγονικὸν καὶ τὸ προσιαγονικὸν τμῆμα, εἰς ὃ προστίθεται ἐπὶ τῆς κάτω πλευρᾶς στενὸν δερμικὸν ὀστοῦν, τὸ ὁποῖον ἐπικαλεῖται ἔκτακτος σιαγονικὴ ἄκανθα, ἢ καὶ κερατοΰαλος μετὰ ὑφῆς ἐξ ὀδοντίνης, εἰς ἣν παρατίθεται ἀριθμός τις βραγχιακῶν ἀκτίνων. Τὸ ὑοειδὲς ὀστοῦν στερεῖται βραγχιακῶν ἀκτίνων ἂν καὶ τὸ ὑποσιαγονικὸν φέρει τοιαύτας. Ἡ βάσις τῶν θωρακικῶν πτερυγίων συνίσταται ἐκ τριῶν βραχέων χόνδρων, οἵτινες καὶ συγχωνεύονται πολλάκις. Ἐκ τῆς ὠμοπλατικῆς ζώνης φέρεται ὀρθογωνίως πρὸς τὴν ξιφοειδῆ ἄκανθαν μέγα τεμάχιον, ὅπερ, λόγῳ τῆς ὀδοντοειδοῦς ὑφῆς αὐτοῦ, χαρακτηρίζεται ὡς κλειδοειδές, ὅπερ κατὰ τὸν O. Jaeckel εἶναι ὀστοῦν δερμικὸν καὶ παρεμφερὲς πρὸς τὸ κλεῖθρον καὶ τὸ ὁποῖον περιβάλλει τὴν χονδρώδη ὠμοπλάτην. Περαιτέρω δέχεται οὗτος τὴν ὕπαρξιν ὑπερωμοπλάτης κορακοειδοῦς καὶ προκορακοειδοῦς. Τὰ ραχιαῖα πτερύγια αὐτοῦ κεῖνται ἀπέναντι τῶν ἑδρικῶν τοιούτων. Τὰ κοιλιακὰ πτερύγια εἰς τὰ εἴδη τοῦ ἀκανθώδους, ἅτινα ἔζησαν κατὰ τὸ δεβονιακὸν σύστημα ἔχουσι μέγεθος ἴσον πρὸς τὰ θωρακικὰ καὶ τὰ ὁποῖα βραδύτερον, ἤτοι μεταγενεστέρως, σμικρύνονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ βαίνουσι πρὸς τὰ πρόσω.

Ὁ ἀκανθώδης εὑρίσκεται συνήθως ἀπολελιθωμένος εἰς τὸν παλαιὸν ἐρυθρὸν ψαμμίτην τοῦ δεβονίου συστήματος τῆς Σκωτίας, τοῦ Καναδᾶ καὶ τῆς Ρωσίας, εἰς τὸ ἀνθρακικὸν σύστημα τῆς Βοημίας καὶ τῆς Σκωτίας, εἰς τὸ ἐρυθρὸν κείμενον τοῦ περμίου τῆς περιοχῆς τοῦ Σάαρ παρὰ τὸ Λέβαχ, τῆς Σιλεσίας παρὰ τὸ μικρὸν Νόϊνδορφ, τῆς Σαξωνίας παρὰ τὸ Ὀσχάτζ καὶ τῆς Βοημίας παρὰ τὸ Βραουνάου. Ἐνταῦθα ὑπάγονται τὰ εἴδη Acanthodes Bronni Ag., A. gracilis Beyr. καὶ A. Mitchelli Egerton. Θ. Σ.

ἀκανθωδίδαι (Acanthodidae Zittel) *[Παλαιοζ.]*. Ὁμοιογένεια ἰχθύων τῆς τάξεως τῶν *ἀκανθωδῶν* μεθ' ἑνὸς λίαν μακροῦ καὶ πρὸς τὰ ὄπισθεν νεύοντος ἀκανθώδους ραχιαίου πτερυγίου ὡς καὶ θωρακικῶν πτερυγίων μετ' ἰσχυρῶν ἀκανθῶν. Ἐνταῦθα ὑπάγονται τὰ γένη ἀκανθώδης, χείρανθος, ἀκανθόψις, ἅτινα χαρακτηρίζουσι τὰς νεωτέρας διαπλάσεις τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Θ. Σ

ἀκανθώδιοι (Acanthodii Ag.) *[Παλαιοζ.]*. Τάξις ἐκ τῆς ὁμοταξίας τῶν *ἐλασματοβραγχίων*, ἧς τὸ σῶμα εἶναι ἀτρακτοειδὲς μετὰ μονίμου ραχιαίας χορδῆς, οἱ σκελετικοὶ χόνδροι τῆς κεφαλῆς καὶ ἐσωτερικῶς εἶναι ἰσχυρῶς ἀσβεστολιθικοί, ἐνίοτε μετὰ κοκκώδους ἐπιφανείας. Ὀφθαλμοὶ μεθ' ἁπλοῦ δακτυλίου ἐκ λεπτῶν καὶ ὀδοντώδους συστάσεως σκληρωτικῶν πλακῶν. Στεροῦνται ὀδόντων, τὰ θωρακικὰ καὶ κοιλιακὰ πτερύγια μετ' ἀσθενεστάτων σπανίως ἀσβεστολιθικῶν ἐξωτερικῶν ἀκτίνων. Πρὸ πάντων τῶν εἰδῶν τῶν πτερυγίων, ἐκτὸς τοῦ ἑτεροκέρκου οὐραίου πτερυγίου, ὑπάρχουσιν ἰσχυραὶ ἐξ ὀδοντίνης ἄκανθαι. Οἱ ἰχθύες τῆς τάξεως ταύτης ἔχουσι πέντε βραγχιακὰ τόξα, τὸ σῶμα καὶ μέρος τῶν πτερυγίων καλύπτονται δίκην μωσαϊκοῦ ὑπὸ καλύμματος ἐκ μικρῶν, παχέων, τετραγωνικῶν ἐξ ὀδοντίνης λεπίων καὶ ἡ ἐκπεφρασμένη πλευρικὴ γραμμὴ εὑρίσκεται μεταξὺ δύο σειρῶν λεπίων εἰς τὸ μέσον τῶν πλευρῶν. Ἡ κεφαλικὴ στέγη ἀποτελεῖται ἐξ ἀκανονίστων δερμικῶν πλακῶν. Πτερύγια λεκάνης ἄνευ φυλετικῶν συνεκτικῶν ὀργάνων τῶν καὶ πτερυγοποδίων καλουμένων. Ἐνταῦθα ὑπάγονται αἱ ὁμοιογένειαι τῶν ἀκανθωδιδῶν, τῶν ἰχνακανθιδῶν καὶ τῶν διπλακανθιδῶν, αἵτινες ἔζησαν κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα. Θ. Σ.

ἀκανθὼν καὶ ***ἀκανθεών***, *—ῶνος* (ὁ)· τόπος πλήρης ἀκανθῶν· πβ. *ἐλαιών, καλαμὼν* καὶ *καλαμεών*·

Ἀκανθωνῖτις *['Αρχ.]*. Χώρα τῆς Καρμανίας ἐν τῇ Ἀσίᾳ (Πτολεμ.).

ἀκανθωτός, *—ή, —όν*· ὁ ἔχων ἀκάνθας, ἀκανθώδης, κοιν. *ἀγκαθωτός*.

ἀκάνθωψ (ὁ) *[Ζωολ.]*. Ἡ ὀνομασία αὐτὴ δίδεται εἴς τινα ἔντομα καὶ ἰχθῦς, τῶν ὁποίων αἱ ὀφθαλμικαὶ κόγχαι περιβάλλονται ὑπὸ λεπτῶν ἀκανθῶν. Δ. Ν. Π.

ἀκανόνιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κανονισθείς, ὁ μὴ κανονικός· || **ἐκκλ.** ὁ μὴ γενόμενος κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησίας, ἔκθεσμος· || **ἰδιωματ.** ὁ μὴ κανονισθεὶς ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ, ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ὁ πνευματικὸς δὲν ἐπέβαλε *κανόνα*, τιμωρίαν διὰ σοβαρὸν ἁμάρτημα.—Ἐπίρρ. ***ἀκανονίστως*** (*ἐραλδ.* βλ. κατωτέρω).

—ἀκανόνιστον ἢ ***ἀκατάστατον*** **θέατρον** (Le théâtre irrégulier). Τὴν ὀνομασίαν ταύτην φέρει εἰς τὴν θεατρικὴν ἱστορίαν ἡ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος κατάστασις καὶ μορφὴ τοῦ θεάτρου.

Ὑπαρχόντων ἀκόμη τῶν «Μυστηρίων», τὰ ὁποῖα ἐξέλιπον μόνον τὸν 17ον αἰῶνα, ἀνεφάνησαν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 16ου ἀπόπειραι ἀκανονίστου καὶ ἀκαταστάτου θεατρικοῦ εἴδους, τότε ὅμως ὅλως νέου καὶ ἐνδιαφέροντος. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπησχόλησε πολὺ τοὺς ἱστορικοὺς καὶ κριτικούς, διότι ἐφάνη ἐπηρεαζόμενον ἀπὸ τὸ ἱσπανικὸν θέατρον καὶ ἐδείκνυεν ὅτι κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα θὰ ἐξειλίσσετο σημαντικῶς.

Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν τοῦ *ἀκανονίστου θεάτρου* ἠννόουν τὸ θέατρον ἐκεῖνο τὸ περιλαμβάνον ἔργα, ὧν ἡ σύνθεσις καὶ τὸ πνεῦμα ἐκφεύγουσιν ἀπολύτως τῆς ἀρχαϊκῆς καὶ μεσαιωνικῆς θεατρικῆς παραδόσεως. Θετικώτερος δὲ προσδιορισμὸς τοῦ θεάτρου τούτου ἴσως ἤθελεν εἶσθαι ἡ παραδοχὴ ὅτι τὰ ἔργα τῆς περιόδου του ἐγράφησαν μὲ μόνην τὴν ἔμπνευσιν ὡς ὁδηγὸν καὶ μὲ τὴν ἐφεύρεσιν δι' αὐτῆς ὑποθέσεων, πλοκῆς καὶ προσώπων.

Εἰς τὸ *ἀκανόνιστον θέατρον* διακρίνονται δύο μορφαί. Ἡ μία, ἡ διὰ τῆς ἐμπνεύσεως καὶ μόνης ὁριζομένη, ἡ ἀποτελοῦσα τὸ διαλογικὸν μυθιστόρημα ἐπὶ σκηνῆς, εἶδος ρωμαντικοῦ δράματος, καὶ ἡ ἄλλη, ἡ διὰ τῆς ἐμπνεύσεως πάλιν δημιουργοῦσα τὴν κοινοτέραν φάσιν τῶν συναισθημάτων τῆς ζωῆς, ἓν εἶδος ἀστικῆς τραγῳδίας ἄνευ κανόνων. Ἀμφότεραι αἱ ἀνωτέρω μορφαὶ ἐβάδισαν παραλλήλως ἀπὸ τοῦ 1550 μέχρι τοῦ 1600, κατέκτησαν πρὸ πάντων τὴν γαλλικὴν σκηνὴν καὶ ἐξεδιώχθησαν διὰ παντὸς ἐν ἔτει 1636, ἐμφανισθείσης τότε τῆς μεγάλης κλασσικῆς τραγῳδίας. Πρῶτον ἔργον τοῦ θεατρικοῦ τούτου εἴδους ἦτο «*Ὁ ἔρως ἑνὸς ὑπηρέτου διὰ τὴν κυρίαν του*» (1550) καὶ τελευταῖον ἡ «*Αὐταπάτη*» τοῦ Κορνηλίου (1636).

Πηγὴ τοῦ *ἀκανονίστου θεάτρου* θεωρεῖται ἡ *ἠθολογία* (moralité). Δι' αὐτὸ καὶ τὸ εἶδος τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀκανόνιστον ἀνάμιξιν προσώπων, πραγμάτων, ἰδεῶν, τόπου, χρόνου καὶ συναισθημάτων. Οὐδεμία διάκρισις πράξεων, σκηνῶν, ἀλλαγῆς τὸ χαρακτηρίζει.

Τοῦ ἀκανονίστου καὶ ἀκαθορίστου αὐτοῦ θεατρικοῦ εἴδους πολλὰ ἔργα εἶναι γνωστά, ἐξ ὧν πολὺς γίνεται λόγος διὰ τὴν «*Γαλλικὴν τραγῳδίαν μὲ ὀκτὼ πρόσωπα*» ἥτις ἐγράφη εἰς τὰ 1551 ἀπὸ τὸν Ζὰν Μπρετόγκ, τὴν «*Φιλανίρην σύζυγον τοῦ Ἱππολύτου*» τοῦ Κλὼδ Ρουγιέ, τὴν «*Λυσέλ*» τοῦ Λουδοβίκου ντὲ Ζὰρ κατ' ἔμμετρον διασκευὴν τοῦ Ντυχαμὲλ καὶ τὸν «*Ἀκουμπάρ*» κατὰ διασκευὴν ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα τοῦ Ντὺ Περριέ. Ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω ἔργα εἶναι ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας λόγῳ τῆς πολυπλόκου καὶ παραδόξου αὐτῶν συνθέσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Parfaict* Ἱστορία Θεάτρου. *V. Chassang* Des essais dramatiques (Journal du Th. Français). *E. Faguet* La Tragédie Française (Polybiblion 1875). Μ. ΛΙΔΩΡΙΚΗΣ

—«ἀκανονίστως» (mal ordonnées) *[Ἐραλδ.]*. Ὅρος διὰ τοῦ ὁποίου δηλοῦται ὅτι τ' ἀναφερόμενα τρία ἀντικείμενα δὲν εἶναι τοποθετημένα συμφώνως μὲ τὸν γενικὸν κανόνα, τ. ἔ. δύο εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ θυρεοῦ (en chef) καὶ ἓν εἰς τὸ κάτω (en pointe), ἀλλ' ἀντιστρόφως ἓν εἰς τὸ ἄνω μέρος καὶ δύο εἰς τὸ κάτω. Γ. Ε. Τ.

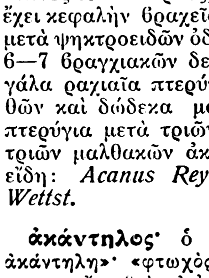

ἄκανος (Acanus Ag.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἰχθύων ἁρπακτικῶν τῶν γλυκέων καὶ ἁλμυρῶν ὑδάτων ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *περκιδῶν*, χαρακτηρίζον τὰ ὀλιγοκαινικὰ στρώματα τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος τοῦ Κλάρους, τῶν ὁποίων τὸ ἐπίμηκες σῶμα ἔχει κεφαλὴν βραχεῖαν ἅμα καὶ ἀμβλεῖαν, σιαγόνα μετὰ ψηκτροειδῶν ὀδοντιδίων, κτενοειδῆ λέπια μετὰ 6—7 βραγχιακῶν δερμικῶν ἀκτίνων, ἐν ᾗ δύο μεγάλα ραχιαῖα πτερύγια μετὰ δέκα μακρῶν ἀκανθῶν καὶ δώδεκα μαλθακῶν ἀκτινίων, ἑδρικὰ δὲ πτερύγια μετὰ τριῶν ἰσχυρῶν ἀκανθῶν καὶ δεκατριῶν μαλθακῶν ἀκτινίων. Ἐνταῦθα ὑπάγονται τὰ εἴδη: *Acanus Reyleyi Ag.* καὶ *A. longispina Wettst.* Θ. Σ.

ἀκάντηλος· ὁ μὴ ἔχων καντῆλι. «ἐκκλησία ἀκάντηλη»· «φτωχὸς ἀκάντηλος», ὁ μὴ ἔχων χρήματα οὔτε διὰ ν' ἀγοράσῃ λάδι διὰ τὸ καντῆλι.

ἄκαος καὶ ***ἄκαγος***· ὁ μὴ καυμένος, ἄκαυτος, ὁ μὴ πυρακτωθείς· «*ἄκαο μέλι*», βλ. λ. **ἀκάπνιστος**.

ἀκάπ· ξύλον τῆς Πολυνησίας, ἐρυθροῦ χρώματος, ἐκ τοῦ ὁποίου κατασκευάζονται ὡραῖα ἔπιπλα, ἐλαφρὰ καὶ στερεά.

ἀκαπάκωτος, *—η, —ο*· ὁ μὴ καπακωμένος, ὁ χωρὶς καπάκι, ἀκάλυπτος· «τέντζερες ἀκαπάκωτος».

ἀκαπάρωτος, *—η, —ο*· ὁ μὴ καπαρωμένος, ὁ μὴ ἠγγυημένος διὰ καπάρου, ἐνεχύρου, προκαταβολῆς· «σπίτι ἀκαπάρωτο».

Ἀ καπέλλα (a cappella) *[Μουσ.]*. Ἐκτέλεσις πολυφωνικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἢ ἄλλων ᾀσμάτων διὰ μόνον φωνῶν, ἄνευ συνοδείας ὀργάνου ἢ ὀρχήστρας. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μουσικῆς ἐκτελέσεως ἐκαλλιεργεῖτο ἄλλοτε εἰς τὰς χορῳδίας τῶν παρεκκλησίων τῶν Δυτικῶν (chapelles), ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία. Αἱ ἐκτελέσεις μὲ φωνητικὴν τετραφδίαν ἄνευ ἐνοργάνου συνοδείας καλοῦνται ἀκόμη καὶ *χορῳδίαι ἁ λα παλεστρίνα* (cori alla Palestrina) ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ διασήμου συνθέτου τοιούτου εἴδους χορῳδιῶν **Πέτρου Λουδ. Παλεστρίνα.** Δ. Λ.

ἀκαπήλευτος (ὁ, ἡ) καὶ ***ἀκάπηλος***· ὁ μὴ καπηλευθείς, ὁ μὴ νοθευθεὶς κατὰ τὸν τρόπον τῶν καπήλων, ἄδολος.

ἀκαπίστρωτος, *—η, —ον*· αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι καπιστρωμένος, ἀχαλίνωτος· ἄλλως *ξεκαπίστρωτος*· || **μετφ.** ἐλεύθερος, χειράφετος, ἀνεπιτήρητος.

ἀκαπλάντιστος, *—η, —ον*· ὁ μὴ καπλαντισμένος, ὁ χωρὶς ἐπικάλυμμα, χωρὶς ἐπένδυσιν, «βιβλίο ἀκαπλάντιστο».

Ἀκαπλὲς (Akapless). Χώρα γαλλικὴ τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἐλεφαντόδοντος (Côte d'Ivoire) τῆς Β. Γουϊνέας ἐν Ἀφρικῇ μεταξὺ τοῦ Κομόε καὶ τοῦ μεγάλου τέλματος τοῦ Ἀμπύ. Ὑπάρχει ἐν αὐτῇ καὶ ὁμώνυμον χωρίον.

ἀκαπνία *['Ιατρ.]* (ἐκ τοῦ στερ. *α* καὶ *καπνός*). Οὕτως ἐκάλεσεν ὁ Mosso τὴν ἐλάττωσιν τοῦ CO_2 τοῦ αἵματος, ἣν παραδέχεται πρὸς ἐξήγησιν τῶν νοσηρῶν φαινομένων, ἅτινα παρουσιάζουσιν οἱ ἐπὶ ὑψηλῶν ὀρέων ἀνερχόμενοι (**Θεωρία τῆς ἀκαπνίας ἐπὶ τῆς νόσου τῶν ὀρέων**).

Ὁ Mosso στηρίζει τὴν θεωρίαν του εἰς τὸ πείραμα τοῦ Loewy καθ' ὃ τὰ φαινόμενα ἅτινα παρουσιάζουσιν ἄτομα τιθέμενα εἰς ἀεροθάλαμον ὑπὸ ἐλαττωμένην ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν, ἀνάλογα πρὸς τὰ τῆς **νόσου τῶν ὀρέων** (βλ. λ.), μετριάζονται δι' εἰσπνοῶν CO_2. Ἀνάλογον φαινόμενον παρετήρησεν εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἐκ 45 ἀτόμων κοιμηθέντων ἐντὸς μικροῦ δωματίου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Monte-Rosa οὐδὲν παρουσίασε συμπτώματα τῆς νόσου τῶν ὀρέων, καθότι λόγῳ τοῦ μικροῦ χώρου ($1\frac{1}{2}$ κυβ. μετρ. δι' ἕκαστον ἄτομον) τὸ ποσὸν τοῦ CO_2 τῆς ἀτμοσφαίρας τοῦ δωματίου ηὐξήθη σημαντικῶς ἐκ τῆς ἀναπνοῆς τόσων πολλῶν ἀτόμων.

Διὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ CO_2 τοῦ αἵματος, ὁ Mosso ἐξηγεῖ καὶ τὰς ἀπὸ τῆς ἀναπνοῆς διαταραχὰς κατὰ τὴν νόσον τῶν ὀρέων, ἥτις δυνατὸν νὰ λάβῃ τὸν τύπον ἀναπνοῆς Cheyne-Stokes ἐκ μὴ ἐπαρκοῦς ἐρεθισμοῦ τοῦ κέντρου τῆς ἀναπνοῆς.

Τὴν ἐλάττωσιν ταύτην τοῦ CO_2 ἀποδίδει ὁ Mosso εἰς τὸ ὅτι εἰς τὸν ἠραιωμένον ἀέρα ἡ ἀποβολὴ τοῦ CO_2 εἶναι μείζων ἢ κανονικῶς. Ἡ θεωρία ὅμως αὕτη ὑπὸ ὀλίγων ἐγένετο παραδεκτή, καθότι οὐδεὶς παραλληλισμὸς ὑφίσταται μεταξὺ τάσεως τοῦ CO_2 καὶ τῶν ἐνοχλημάτων τῆς νόσου τῶν ὀρέων. Οὕτω π.χ. ὁ Zuntz παρετήρησεν ὅτι ἐπὶ μικροτέρας τάσεως CO_2 ᾐσθάνετο ἑαυτὸν πολὺ κάλλιον ἢ ἐπὶ μείζονος (ὅρα νόσον ὀρέων). Ι. Λ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

ἀκάπνιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καπνισθείς, ὁ μὴ ὑπὸ τοῦ καπνοῦ προσβληθεὶς ἢ ὁπωσδήποτε ἐπηρεασθείς· «**ἀκάπνιστα λουκάνικα, — κρέατα**»· || «**ἀκάπνιστα τσιγάρα**», τὰ μήπω διὰ τοῦ καπνίσματος ἀναλωθέντα· || «**ἀκάπνιστον μέλι**»· κατὰ τὸν Στράβωνα (400 Α) «**τοῦ δὲ μέλιτος ἀρίστου τῶν πάντων ὄντος τοῦ Ἀττικοῦ πολὺ βέλτιστόν φασι τὸ ἐν τοῖς ἀργυρίοις, ὃ καὶ** ***ἀκάπνιστον*** **καλοῦσιν ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς σκευασίας**»· τὸ *ἀκάπνιστον* τοῦτο παρερμηνευθὲν ἅπαξ ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου «Mel quod fumo non adhibito exemtum est» δηλ. «**μέλι τὸ ὁποῖον ἐτρυγήθη χωρὶς νὰ χρησιμοποιηθῇ κάπνισμα**» παρελήφθη ἀνεξελέγκτως εἰς πάντα τὰ λεξικὰ καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη τοῦ Darembeg—Saglio. Ἀλλὰ τὸ μέλι οὔτε να **τρυγηθῇ** ἄνευ καπνίσματος εἶναι δυνατόν, οὔτε, **καὶ τρυγηθὲν** οὕτως, ἀποβαίνει ἀνώτερον **τοῦ διὰ καπνίσματος** τρυγηθέντος· πρόκειται ἀναμφισβητήτως περὶ τοῦ μέλιτος, τὸ ὁποῖον κοινῶς μὲν ***ἄκαγο* ἢ** *ἀθέρμιστο* λέγεται, παρ' ἀρχαίοις δὲ *ἄπυρον*· τοῦτο ἀπολύεται ἀπὸ τῶν κηρήθρων, ὅταν τρυγηθῶσιν, ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ εἶναι διαυγέστατον. Ὡς γνωστόν, ἡ πολλὴ ποσότης τοῦ μέλιτος ἀποχωρίζεται τῶν κηρήθρων διὰ θλίψεως αὐτῶν μεταξὺ τῶν χειρῶν· ἐπειδὴ δὲ αἱ κηρῆθραι συνήθως ἔχουν γόνον, μικροὺς σκώληκας καὶ τεθνηκυίας μελίσσας, τὸ τοιοῦτον διὰ τῆς ἐκθλίψεως μέλι δὲν εἶναι διαυγές, δι' ὃ τὸ περιέχον αὐτὸ δοχεῖον εἴτε ἐκτίθεται εἰς θερμὸν ἥλιον, εἴτε τίθεται ἐπὶ ἐλαφρᾶς πυρᾶς, ὁπότε τὸ μέλι θερμανθὲν χάνει τὴν συνεκτικότητά του, καθίσταται λεπτὸν ὡς ὕδωρ καὶ αἱ περιεχόμεναι ἀκαθαρσίαι κατασταλάζουν εἰς τὸν πυθμένα τοῦ δοχείου. Τούτου λοιπὸν τοῦ μέλιτος διακρίνεται τὸ *ἀκάπνιστον* τοῦ Στράβωνος.

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ἡ ψευδὴς ἐκδοχὴ περὶ *ἀκαπνίστου* ἢ *ἀκάπνου* μέλιτος ὀφείλεται ἤδη εἰς τὸν Πλίνιον (11,15 τέλος), ὅστις νομίζει ὅτι τὸ μέλι τὸ συλλεγόμενον διὰ καπνίσματος εὐκόλως ξινίζει (...rursus nimio fumo inficiuntur; quarum injuriam celerrime sentiunt mella, vel minimo contactu roris acescentia. Et ob id inter genera servatur, quod *acapnon* vocant). Β. Φ.

Ἀκαπνιῶται. Ἐλέγοντο οὕτω οἱ μοναχοὶ τῆς μονῆς Ἀκαπνίου, ἥτις ἔκειτο ἐν τῇ περιοχῇ Θεσ-

Digitized by Google

σαλονίκης. Οὗτοι, ὡς ἐμφαίνεται ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀντωνίου Δ', τῷ 1394, πρὸς τὸν μητροπολίτην Χαλκηδόνος, εἶχαν διαφορὰν πρὸς τοὺς *Νεομονίτας* (=τῆς νέας μονῆς) μοναχούς, διότι οἱ τελευταῖοι ὅλως αὐθαιρέτως κατεπάτησαν καὶ ἐνέμοντο κτῆμά των, ὅπερ πρὸ ἐτῶν εἶχαν ἀποσπάσει ἀπ' αὐτῶν οἱ Τοῦρκοι. Ἀπευθυνόμενος ὁ Πατριάρχης πρὸς τοὺς Νεομονίτας λέγει ἐν τῇ ὡς ἄνω ἐπιστολῇ: «αὐτὰ ταῦτα ποιεῖτε καὶ ὑμεῖς εἰς τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ὑμετέρους, ἅπερ καὶ οἱ Τοῦρκοι», ἀπειλεῖ δ' αὐτοὺς ἐὰν δὲν ἀποδώσουν τὸ κτῆμα εἰς τοὺς νομίμους κυρίους μὲ ἀφορισμὸν καὶ ἀργίαν. Δι' ἑτέρας του ἐπιστολῆς ὁ Πατριάρχης ἀνακοινοῖ τὰς ἀποφάσεις του ταύτας εἰς τὸν εὔνουν πρὸς τοὺς Ἀκαπνιώτας μητροπολίτην Θεσσαλονίκης (Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἐν Miklosich καὶ Mueller Acta et diplomata 2,200 καὶ 202).

Ὁ καθηγούμενος τῆς μονῆς Ἰγνάτιος ἔγραψε περὶ εἰκόνος τοῦ Σωτῆρος εὑρισκομένης ἐν τῇ μονῇ Λατόμων Θεσσαλονίκης (*Λάμπρου*, Ν. Ἑλληνομνήμων 9,409). Δ. Σ. Μ.

ἄκαπνος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ ποιῶν καπνόν· ὡς ἄκαπνα χαρακτηρίζονται τὰ ξηρὰ ξύλα·=*ἄκαπνοι θυσίαι* ἐκαλοῦντο τὰ ποιήματα καὶ αἱ διηγήσεις, δι' ὧν ἐγέραιρον θεοὺς ἢ ἥρωας· παροιμ. «*ἄκαπνα θύουσιν ἀοιδοί*» ἐπὶ τῶν λιτῶς θυόντων, κατ' ἄλλην δὲ παράδοσιν, ἐπὶ τῆς ἀρίστης καὶ τὰ μάλιστα εὐαρέστου εἰς τοὺς θεοὺς θυσίας, τὴν ὁποίαν προσέφερον ἄνδρες ἐλλόγιμοι· οὕτως ὁ Πίνδαρος ἐλθὼν κάποτε εἰς Δελφοὺς καὶ ἐρωτηθεὶς τί μέλλει νὰ θυσιάσῃ εἰς τὸν θεόν, ἀπήντησε, «*παιᾶνα*», διότι τοιαύτη θυσία ἦτο ἀξία αὐτοῦ τε καὶ τοῦ θεοῦ· || «*ἄκαπνον μέλι*» βλ. ἀκάπνιστος. Β. Φ.

—**ἄκαπνος *πυρῖτις*** *[Πυροβολ. - Πυροτεχν.]*· βλ. **πυρῖτις καὶ ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι.**

—*[Τακτική]* Ἡ παλαιὰ μέλαινα πυρῖτις καθίστα ὁρατὴν τὴν θέσιν τῶν διαφόρων στρατευμάτων, διότι, ὅσα δήποτε καὶ οἷα δήποτε μέτρα καὶ ἂν ἐλαμβάνοντο διὰ τὴν ἐδαφικὴν προκάλυψιν, πάντως ὁ πυκνὸς μέλας καπνὸς τῆς πρώτης βολῆς τοῦ ὅπλου ἢ τοῦ πυροβόλου ἐπρόδιδε τὸ βάλλον στράτευμα. Ἡ ἐπινόησις ὅμως τῆς ἀκάπνου πυρίτιδος ἔσχε ταύτην τὴν οὐσιαστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς τακτικῆς: τὸ νὰ καθιστᾷ ἀθέατα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τὰ βάλλοντα στρατεύματα καὶ συνεπῶς ἀφανὲς πᾶν εἶδος στόχου, τοῦθ' ὅπερ ἀπεκλήθη «*τὸ κενὸν τοῦ πεδίου μάχης*».

Τὸ νὰ εἶναι ἀθέατα τὰ βάλλοντα στρατεύματα εἶναι ὑψίστης σημασίας διὰ τοὺς κάτωθι δύο λόγους:

1) Διότι ἀποφεύγεται ἔν τινι μέτρῳ ἡ μεγάλη τρωτότης (ἀκαθόριστος ὁ στόχος, συνεπῶς δύσκολος ἡ κατ' αὐτοῦ σκόπευσις). Βεβαίως ἡ μὴ ὑπέρμετρος αὔξησις τῆς τρωτότητος, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐπελθοῦσαν ἐξέλιξιν τοῦ ὁπλισμοῦ, δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὸ ἀθέατον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀραίωσιν τῶν σχηματισμῶν· ἔστω ὅμως καλῶς ὑπ' ὄψει ὅτι αἱ μεγάλαι ἀραιώσεις ἐπῆλθον διαδοχικῶς, λόγῳ τῆς δραστικότητος καὶ τῆς ταχυβολίας,—προόδων αἵτινες ἐπετεύχθησαν καὶ κατέστησαν πραγματοποιήσιμοι διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀκάπνου πυρίτιδος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πρώτου αὐλακωτοῦ ὁπλισμοῦ, μετὰ μελαίνης πυρίτιδος, ἡ τρωτότης ἐκυμαίνετο περὶ τὰ 10 $^{0}/_{0}$ κατὰ μέσον ὅρον, μὲ κατώτατον μὲν ὅριον 4 $^{0}/_{0}$ (Πρῶσσοι εἰς Σάδοβαν τῷ 1866), ἀνώτατον δὲ 23 $^{0}/_{0}$ (Γερμανοὶ εἰς Μὰρς-λὰ-Τοὺρ τῷ 1870) καὶ 28 $^{0}/_{0}$ (Τοῦρκοι εἰς Πλεῦναν τῷ 1877). Τὰ ὅρια δὲ ταῦτα τῆς τρωτότητος δὲν ηὔξησεν οὐσιωδῶς ἡ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἐξέλιξις τοῦ ὁπλισμοῦ. Οὕτω κατὰ τὸν Ρωσο-ιαπωνικὸν πόλεμον (1904—1905), δηλαδὴ τὸν πρῶτον, καθ' ὃν ἐγένετο εὐρεῖα χρῆσις ἐπαναληπτικοῦ τυφεκίου, ἡ τρωτότης ἀνῆλθε μὲν κατά τι, ἀλλὰ πολὺ ὀλίγον, φθάσασα εἰς 13 $^{0}/_{0}$ κατὰ μέσον ὅρον, μὲ κατώτατον ὅριον 3 $^{0}/_{0}$ (Ἰάπωνες εἰς Γιαλοῦ), ἀνώτατον δὲ 20 $^{0}/_{0}$ (Ρῶσοι εἰς Σαχό).

2) Διότι ἀποφεύγεται ἡ κατάδειξις τῆς δυνάμεως τοῦ βάλλοντος στρατεύματος καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης διατάξεως τῶν στρατευμάτων. Ἐνῷ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μελαίνης πυρίτιδος ἠδύναντο νὰ παραμένωσιν ἀκαθόριστοι εἰς τὸν ἀντίπαλον ἡ δύναμις, ἡ θέσις καὶ ἡ διάταξις τῶν ἐφεδρειῶν μόνον, καθ' ὃ μὴ βαλλουσῶν, ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀκάπνου παραμένουσιν ἀκαθόριστοι ἡ δύναμις, ἡ θέσις καὶ ἡ διάταξις τοῦ ὅλου στρατεύματος ἢ πάντως καθορίζονται λίαν ἀτελῶς καὶ ἀσαφῶς.

Ὀφείλομεν ὅμως νὰ σημειώσωμεν ὅτι τὸ ἀκαθόριστον τῆς δυνάμεως τοῦ βάλλοντος στρατεύματος ὠφείλετο ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν ἄκαπνον πυρίτιδα, ἐφ' ὅσον τὸ τυφέκιον ἦτο ὁ μοναδικὸς ὁπλισμὸς τοῦ πεζικοῦ (μέχρι τοῦ 1905 περίπου)· σήμερον ὅμως ὀφείλεται ἔν τινι μόνον μέτρῳ εἰς τὴν ἄκαπνον, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ εἰς τὰ αὐτόματα τυφέκια, ἰδίως ἀφ' ἧς ἐποχῆς (περὶ τῷ 1916 περίπου) κατέστησαν ταῦτα ὁ θεμελιώδης καὶ κύριος ὁπλισμὸς τοῦ πεζικοῦ.

Ἀλλὰ τὸ ὅπλον ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον τὰ μέγιστα συνετέλεσεν ἡ ἄκαπνος πυρῖτις εἰς τὸ νὰ μὴ καθορίζηται ἡ δύναμίς του, εἶναι τὸ πυροβολικόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μελαίνης πυρίτιδος, ὁ ἀριθμὸς τῶν βαλλόντων πυροβόλων ἐμετρᾶτο ἐπακριβῶς, ἐνῷ ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀκάπνου, δυνατὸν μὲν νὰ καθίσταται ἐνίοτε καταφανὴς περίπου ἡ θέσις τοῦ βάλλοντος πυροβολικοῦ, ὡς εἰς τὴν περίστασιν προκαλύψεως ἀβαθοῦς (μικροτέρας τῶν 4—6 μέτρων), ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν βαλλόντων πυροβόλων παραμένει πάντοτε ἄγνωστος. Ὀφείλομεν ὅμως νὰ προσθέσωμεν ὅτι εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο συντελεῖ καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ ταχυβόλου, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἓν πυροβόλον, βάλλον θεριστικῶς ἀνὰ δύο ἢ πλείονας βολάς, δύναται νὰ εἰκονίσῃ ἀριθμὸν πυροβόλων ἀνώτερον τοῦ πραγματικοῦ.

Τὸ ἀθέατον τῶν βαλλόντων στρατευμάτων, καὶ ἡ ἐκ τούτου προκύψασα ἀφάνεια παντὸς εἴδους στόχου, ἀπεκλήθη, διαρκοῦντος τοῦ Ρωσο-ιαπωνικοῦ πολέμου 1904-1905, *τὸ κενὸν τοῦ πεδίου μάχης*. Σήμερον, βεβαίως τὸ κενὸν τοῦτο οὐδένα ἐκπλήσσει, διότι πάντες οὕτω πως ἔχουσιν ἐξοικειωθῇ ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης, οὕτω πως διεξήγαγον τοὺς τελευταίους πολέμους. Ἵνα ἀντιληφθῇ τις ὅμως τὴν ἔκπληξιν καὶ τὰς ἐν γένει δυσκολίας πρὸς ἐξοικείωσιν εἰς τὸ κενὸν τοῦτο, πρέπει νὰ μεταφερθῇ νοερῶς εἰς τὴν πρὸ τριακονταετίας κατάστασιν καὶ νὰ ἴδῃ τὴν ἐπὶ τῶν πνευμάτων τῶν τότε στρατιωτικῶν ἐπίδρασιν, ἕνεκα τῶν δυσκολιῶν ὄχι μόνον διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀφορώντων τὸν ἐχθρὸν (ἀναγνώρισιν, ἐπαφήν, κτλ.), ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν διοίκησιν τῶν φιλίων στρατευμάτων. Δι' ὃ παραθέτομεν ἐντυπώσεις τινὰς τῆς τότε ἐποχῆς.

Προκειμένου περὶ τοῦ πολέμου τοῦ Τρανσβάαλ τῷ 1899, ἀνώτερος Γάλλος ἀξιωματικός, παρακολουθήσας ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν πόλεμον ἐκεῖνον, ἔγραφε: «Τὰ πρῶτα ἀγγλικὰ στρατεύματα, τ' ἀγωνισθέντα ὑπὸ τὰς ὄψεις μου, παρέλυσαν τελείως (κατὰ τὴν κοινὴν ἔκφρασιν *τὰ ἔχασαν*), ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν ἔβλεπον τὸν ἀντίπαλον. Τὸ πᾶν ἐν τῷ πνεύματι τῶν Ἄγγλων ἀξιωματικῶν ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς θέας τοῦ ἀντιπάλου, τῶν σχηματισμῶν του, τῆς ἀποστάσεως κτλ., ἐπειδὴ δὲ πάντα τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἔλειπον συγχρόνως, δι' αὐτὸ ἐνόμισαν ὅτι τὸ πᾶν κατέρρεε πρὸ αὐτῶν».

Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ Ρωσο-ιαπωνικοῦ πολέμου 1904-1905, ὁ γνωστὸς Ρῶσος λοχαγὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Σολοβιὲφ ἔγραφεν· «Αὐτὸς ὁ ψηλαφητὸς (κατὰ τὴν κοινὴν ἔκφρασιν *στὰ στραβὰ)* πόλεμος προκαλεῖ μίαν κοπιώδη κατάστασιν ἀμφιβολίας καὶ δυσπιστίας. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ σημερινοῦ πεδίου μάχης εἶναι, ὅτι ἀντιπαρατάσσεταί τις πρὸς ἐχθρὸν ὃν δὲν βλέπει».

Ὁ δὲ Γάλλος στρατηγὸς Νεγκριὲ ἔγραφεν ἐν ἔτει 1902: «Τὸ ἀθέατον ἐπενεργεῖ ἀμέσως ἐπὶ τῆς ἠθικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐπὶ τῆς ἐνεργητικότητος καὶ τοῦ θάρρους αὐτοῦ. Ὁ πολεμιστής, ὅστις δὲν βλέπει τὸν ἐχθρόν του, ὑποπίπτει εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ βλέπῃ αὐτὸν πανταχοῦ. Ἐκ τῆς ἐντυπώσεως ταύτης, μέχρι τῆς ἀβεβαιότητος, καὶ εἶτα μέχρι τοῦ φόβου, δὲν ὑπολείπεται εἰμὴ ἓν βῆμα».

Τὸ κενὸν τοῦ πεδίου μάχης δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι σήμερον δὲν ὑφίσταται ἐξ ὁλοκλήρου, ὁ λόγος δ' εἶναι, ὅτι ναὶ μὲν ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενον πλήρως διὰ τὸν ἐπίγειον θεατήν, ὄχι ὅμως καὶ διὰ τὸν ἐναέριον. Δι' ὅ, στράτευμά τι, θέλον νὰ τηρήσῃ δι' ἑαυτὸ πλῆρες τὸ κενόν, ὀφείλει νὰ τηρήσῃ τοῦτο καὶ ἀπέναντι τῆς ἀντιπάλου ἀεροπλοΐας χρησιμοποιοῦν ὅσον περισσότερον δύναται τὴν *παραλλαγὴν* (camouflage).

Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἀκάπνου πυρίτιδος, τοῦ ἐπαναληπτικοῦ ὅπλου καὶ τοῦ ταχυβόλου πυροβόλου, ἀνεφύη τὸ ζήτημα τοῦ ποίαν ὠφελεῖ περισσότερον ἡ τελειοποίησις τοῦ ὁπλισμοῦ: τὴν ἐπίθεσιν ἢ τὴν ἄμυναν; Πρὸς στιγμήν, ἡ τόσον, εὐθὺς μετὰ τὸν Γαλλο—γερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, ριζωθεῖσα παρ' ἅπασι τοῖς στρατοῖς ἰδέα ὑπὲρ τῆς ἐπιθέσεως, ἐφάνη κλονισθεῖσα ὀλίγον, καθ' ὅσον ἐθεωρήθη ὅτι ἡ ἄκαπνος πυρῖτις καὶ ἡ ἐν γένει ἐξέλιξις τοῦ ὁπλισμοῦ ἀπέκλινον τὴν πλάστιγγα ὑπὲρ τῆς ἀμύνης. Τὰς πεπλανημένας ταύτας ἰδέας ἐπέρρωσεν ἔτι περισσότερον ὁ ἐπακολουθήσας τότε πόλεμος τοῦ Τρανσβάαλ τῷ 1899, καθ' ὅσον, λόγῳ τοῦ πλημμελοῦς τρόπου τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου ἐκείνου—ὡς π. χ. ἐμφάνισις ἀγγλικῶν πεζικῶν μονάδων ἐν πυκνοῖς σχηματισμοῖς ὑπὸ τὰ πυρὰ τῶν Μπόερς (τὰ στρατεύματα τοῦ Στρατηγοῦ Μέθουεν παρὰ τὸν ποταμὸν Μόδερ), παντελὴς ἔλλειψις συνεργασίας πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ παρὰ τοῖς Ἄγγλοις—προέκυψε τὸ σφαλερὸν συμπέρασμα ὅτι αἱ κατὰ μέτωπον ἐπιθέσεις καθίστανται σχεδὸν ἀδύνατοι. Ἀλλ' αἱ ἐπ' ὀλίγον διαρκέσασαι συζητήσεις αὗται κατέπαυσαν εὐθὺς ὡς ὁ Ρωσο-ιαπωνικὸς πόλεμος 1904—1905 κατέδειξε τὸ σαθρὸν τῶν ὑπὲρ τῆς ἀμύνης προτιμήσεων καὶ ἀνεστήλωσε τὰς ὑπὲρ τῆς ἐπιθέσεως ἰδέας, μεθ' ὅλην τὴν χρῆσιν τῆς ἀκάπνου πυρίτιδος καὶ τοῦ νέου ὁπλισμοῦ.

Ἡ δρᾶσις, ἐφ' ἧς ἡ ἄκαπνος πυρῖτις ἐπέδρασεν οὐσιαστικώτατα, εἶναι ἡ *ἀναγνώρισις*. Ὡς γνωστόν, κατὰ τὰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ἐξετελεῖτο ἡ ἀναγνώρισις καὶ ἡ ἔρευνα ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ· δεδομένου δ' ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ἱππικοῦ ἐκτελεῖται σπανιώτατα διὰ τῆς θέας, ὡς δ' ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τοῦ πυρὸς *(βυθομετρήσεως τοῦ ἐχθροῦ)*, φυσικὴ συνέπεια ἐπέρχεται ὅτι τὸ ἄνευ καπνοῦ πῦρ ἐλάχιστα χρησιμεύει εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν θέσεων καὶ τῆς διατάξεως τοῦ ἀντιπάλου, εἴτε ἐν κινήσει (καθορισμὸς τοῦ μετώπου πορείας, τῶν περίπου ἐχθρικῶν δυνάμεων κτλ.), εἴτε ἐν στάσει (καθορισμὸς κατεχομένης τοποθεσίας, εἶδος ἀμυντικῶν ὀργανώσεων κτλ.). Ἐνῷ λοιπὸν ἡ δι' ἱππικοῦ ἀναγνώρισις καθίστατο εὐκολωτέρα κατὰ τὰς ἐποχὰς τῆς μελαίνης πυρίτιδος, ἤρχισε καθιστωμένη δυσκολωτάτη ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀκάπνου. Λαμβανομένου δ' ὑπ' ὄψει ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀκάπνου πυρίτιδος δὲν ὑπῆρχεν ἀεροπλοΐα, πᾶς τις δύναται ν' ἀντιληφθῇ τίνα μεγάλην ἐπίδρασιν ἔσχεν ἡ ἄκαπνος ἐπὶ τῆς ὑπηρεσίας τῆς τότε ἀναγνωρίσεως.

Παρεμφερεῖς δυσκολίας ἐπέφερεν ἡ ἄκαπνος πυρῖτις καὶ εἰς τὰς διὰ μικτῶν ἀποσπασμάτων ἐκτελουμένας ἀναγνωρίσεις· δηλαδὴ τὰς γνωστὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐπιθετικὰς ἀναγνωρίσεις*.

Ἐξ ἀντιθέτου, ἡ ἄκαπνος πυρῖτις παρέχει πολλὰ πλεονεκτήματα εἰς τὰ *προκαλυπτικὰ ἀποσπάσματα*, καὶ ἰδίως εἰς τ' ἀποτελοῦντα *προπέτασμα* (masque rideau), καθ' ὅσον διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐν λόγῳ ἀποστολῶν δὲν ἀπαιτεῖται διευκρίνισις καὶ καθορισμὸς τῶν ἀφορώντων τὸν ἐχθρόν, ἀλλ' ἀπόκρυψις τῶν φιλίων στρατευμάτων καὶ τῶν φιλίων διατάξεων. Ἐπίσης καὶ εἰς τ' ἀποσπάσματα, τὰ ἔχοντα ὡς ἀποστολὴν τὸ νὰ ἐπιβραδύνωσι τὴν προχώρησιν τοῦ ἐχθροῦ, καθ' ὅσον τότε ἀπαιτεῖται *ἀπαγκίστρωσις* καὶ *ἀναστροφὴ* τῶν ἑκάστοτε ἐν πρώτῃ γραμμῇ τμημάτων, διευκολυνομένων ἀμφοτέρων τὰ μέγιστα διὰ τοῦ ἀκαθορίστου τῆς θέσεως τῶν βαλλόντων στρατευμάτων. Ληπτέον ὅμως ὑπ' ὄψει ὅτι τὸ ἐν λόγῳ πλεονέκτημα, κατὰ τὴν εἰδικὴν ταύτην περίπτωσιν, ἔχασεν ἀρκετὰ ἐκ τῆς ἄλλοτε σημασίας του, καθ' ὅσον σήμερον δὲν πρόκειται περὶ ἀπαγκιστρώσεως μεγάλου ἀριθμοῦ ἀνδρῶν (ἐποχαὶ καθ' ἃς τὸ τυφέκιον ἦτο ὁ μοναδικὸς ὁπλισμὸς τοῦ πεζικοῦ), ἀλλ' ἐλαχίστου ἀψύχου ὑλικοῦ καὶ ὀλιγίστων ἀνδρῶν (αὐτόματα τυφέκια).

Πλεονεκτήματα μέγιστα παρέχει ἐπίσης ἡ ἄκαπνος πυρῖτις εἰς τοὺς ἀνέκαθεν ἐκτελουμένους αἰφνιδιασμοὺς καὶ ἐνέδρας, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὰς σήμερον ἐκτελουμένας ἐπιδρομάς, καθ' ὅσον, δι' ἁπάσας τὰς ἀποστολὰς ταύτας, εἷς τῶν κυρίων καὶ βασικῶν παραγόντων τῆς ἐπιτυχίας εἶναι ἡ ἄγνοια τοῦ ἐχθροῦ ὡς πρὸς τὰς ἐνεργούσας τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας δυνάμεις.

Ἐπίσης πλεονεκτήματα παρέχονται ὑπὸ τῆς ἀκάπνου πυρίτιδος καὶ εἰς τὰ ἐν ἀμύνῃ προκεχωρημένα στρατεύματα, καθ' ὅσον ἡ κυρία των δρᾶσις ἔγκειται ἐν τῇ ἑκάστοτε ἀπαγκιστρώσει καὶ ἀναστροφῇ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΛΑΔΑΣ

Ἀκαπονέτα (Acaponeta) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ βορείως τοῦ Tepic, ὄχι μακρὰν τῆς παραλίας τοῦ Εἰρηνικοῦ. Εἶναι τὸ κέντρον μεταλλοφόρου περιφερείας. Προϊόντα, ἀραβόσιτος, βάμβαξ· ἐργοστάσια σιγαρέττων, ὑάλου· χυτήρια σιδήρου· κάτοικοι 5.500.

Ἀκαποῦλκο *[Γεωγρ.]*. Λιμὴν τοῦ Μεξικοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ Γουερρέρο, κατὰ τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν, συνδεόμενος μετὰ τῆς πρωτ. Μεξικοῦ διὰ σιδηροδρόμου. Ἡ φερώνυμος πόλις κατοικεῖται ὑπὸ 5900 κατ. τὸ πλεῖστον Μουλάττων καὶ Ζάμπος. Ὁ λιμὴν εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτάτων τῆς γῆς, ἀνοιγόμενος ἐν μέσῳ γρανιτώδους ἐδάφους (6280 μ. μήκους, 45—62 μ. βάθους) μετὰ ἀρίστων ἀγκυροβολίων. Οἱ βράχοι τῆς ἀκτῆς πίπτουν ἀποτόμως εἰς τὴν θάλασσαν, οὕτως ὥστε ἐπιτρέπουν ἀκίνδυνον πλοῦν. Παρ' ὅλα ὅμως τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα τὸ ἐμπόριον εἶναι ἀσήμαντον. Τὸ κλῖμα εἶναι λίαν θερμόν, τῆς πόλεως προσβαλλομένης ἐκ τῆς θερμότητος τῶν θερμαινομένων ὑπὸ τοῦ ἡλίου γρανιτῶν. Τὸ Ἀκαποῦλκο εἶχε λάβει ἀκμὴν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἱσπανικῆς κατοχῆς, ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ Καρόλου τοῦ Γ'. Οἱ πόλεμοι τοῦ Μεξικοῦ διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν του, οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἱ σεισμοὶ τοῦ 1799, 1837, καὶ 1909 ὡς καὶ ἡ χολέρα ἐπέφερον τὴν παρακμὴν τοῦ ἐμπορίου καὶ μόλις ἐσχάτως ἤρχισε νὰ ζωογονῆται διὰ τῆς τομῆς τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ. Ι. Ε.

ἀκαραδόκητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ καραδοκούμενος, ἀπροσδόκητος.

Ἀκαράκου (Acaracu). Πόλις τῆς Βραζιλίας ἐν τῇ πολιτείᾳ Σεάρα (Ceara) παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης. Κέντρον γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας. Ἐργοστάσιον κονσερβῶν, βάμβακος, οἰνοπνευματοποιΐας. Κάτοικοι 18.000.

Ἀκαρασσός· βλ. **Ἀκαλησσός.**

Ἀκὰρ-δερέ· βλ. **Ρευματιὰ (Δρογγυλίου).**

Digitized by Google

ἀκαρδία *[Ἰατρ.]*. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον καθορίζεται ἡ τερατογενὴς διάπλασις καθ' ἣν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, παρατηρεῖται ἡ παντελὴς ἔλλειψις τῆς καρδίας· ἀλλ' εἰς βαθμοὺς ὑψηλοτέρους τῆς τερατογονίας, τὸ ὄργανον τῆς κυκλοφορίας παρίσταται εἰς ὑποτυπώδη κατάστασιν τῆς ὁποίας ἀναγνωρίζεται ἡ πραγματικὴ φύσις. Ἐν τούτοις ἀπὸ φυσιολογικῆς ἀπόψεως ὁ καθορισμὸς οὗτος δικαιολογεῖται πληρέστατα, καθόσον τὰ τέρατα ταῦτα, καλούμενα *ἀκάρδια* ἢ *ἀκαρδικά*, δὲν ἔχουσιν ἰδίαν κυκλοφορίαν· τὰ ἴχνη τῆς καρδίας ἅτινα εὑρίσκονται ἐνίοτε ἐν αὐτοῖς δὲν εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένα, ἵνα παραδεχθῶμεν ἐκ τούτου ὅτι ἀποτελοῦσι παρ' αὐτοῖς τὸ κεντρικὸν ὄργανον τῆς κυκλοφορίας. Ἡ πραγματικὴ καρδία δὲν ὑφίσταται ἐν τῷ τέρατι, ἀλλ' ἑδράζεται εἰς τὸν δίδυμον αὐτοῦ ἀδελφόν, τὸν εὑρισκόμενον πάντοτε παρὰ τὸ πλευρόν του, καὶ οὕτως ἡ καρδία τοῦ διδύμου τούτου ἐμβρύου, ἡ γενικῶς διαμεμορφωμένη φυσιολογικῶς, ρυθμίζει τὴν κυκλοφορίαν ἀμφοτέρων ταυτοχρόνως τῶν ὄντων τούτων. Ἐντεῦθεν εὐνόητον ἀποβαίνει ὅτι ἡ ζωὴ καταπαύεται παρὰ τῷ τερατομόρφῳ τούτῳ ἐμβρύῳ εὐθὺς ὡς τοῦτο ἀποχωρισθῇ τοῦ διδύμου αὐτοῦ ἀδελφοῦ. Ὁ παρασιτισμὸς τῶν τερατογενῶν τούτων διαπλάσεων κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωὴν καὶ τὸ ἀδύνατον τῆς διαβιώσεως αὐτῶν ἐκτὸς τῆς μήτρας, ἐκδηλοῦνται ἄριστα διὰ τοῦ ὅρου *ὀμφαλόσιτοι*, δι' οὗ καθώρισεν αὐτοὺς ὁ Geoffroy Saint-Hilaire ἐν τῇ τερατογονικῇ αὐτοῦ κλίμακι.

Μ. Ν. ΚΑΤΡΗΣ

ἀκάρδιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· κοινῶς **ἄκαρδος,—η, —ο**· ὁ ἄνευ καρδίας εὐαισθήτου, ἀνελεήμων, ἄσπλαγχνος, ἀπάνθρωπος, σκληρός· || ἰατρ. *ἀκάρδιον* ἢ *ἀκαρδικὸν* λέγεται τὸ τερατογενὲς ἔμβρυον ἀπὸ τοῦ ὁποίου λείπει ἡ καρδία (βλ. **ἀκαρδία**)· || ὁ ἄνευ καρδίας γενναίας, ἄτολμος, δειλός.—**Ἐπίρρ. ἀκάρδα.**

ἀκαρέκλιαστος (ὁ)· ἐπίρρ. **ἀκαρέκλιαστα**. Λέγεται ἐπὶ ἱερέως, ὅταν θάπτεται καθὼς οἱ λαϊκοί, ἐξηπλωμένος εἰς φέρετρον καὶ ὄχι καθήμενος εἰς καρέκλαν, *θρονιασμένος*. Ὑπάρχει δηλ. καὶ διὰ τοὺς ἱερεῖς, ὅπως καὶ διὰ τοὺς ἀρχιερεῖς, ἡ συνήθεια νὰ θάπτωνται καθιστοὶ εἰς καρέκλαν, *θρονιασμένοι*, ἢ ἐν ἐλλείψει καρέκλας καθιστοὶ ἐντὸς τοῦ φερέτρου. Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως τοῦτο πρέπει ἡ παπαδιὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι δὲν προτίθεται νὰ ἔλθῃ εἰς δεύτερον γάμον· ἄλλως θάπτεται ὅπως οἱ κοινοὶ λαϊκοί. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου κυκλοφοροῦν παρὰ τῷ λαῷ διάφορα εὐτράπελα εἰς βάρος τῶν συζύγων τῶν ἱερέων, αἱ ὁποῖαι συνήθως προτιμοῦν διὰ κάθε ἐνδεχόμενον νὰ ταφῇ ὁ παπᾶς *δίπλα*, δηλονότι ἐξηπλωμένος. ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ἀκαρέμυς (Acaremys Amegh.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος τρωκτικῶν ἐκ τῶν σμικροτάτων τῆς ὁμοιογενείας τῶν *μυοειδῶν* ἢ τῶν *μυομόρφων*, ὅπερ ἔζησεν εἰς τὴν μειόκαινον ἐποχὴν ἐντὸς τῶν στρωμάτων τοῦ Santa Cruz τῆς Παταγονίας. Ἔχει τέσσαρας τραπεζίτας ἑκατέρωθεν ἑκάστης σιαγόνος, βραχυόδοντας καὶ μακρορρίζους καὶ κοπτῆρας τῶν ὁποίων τὸ ἔμπροσθεν μέρος εἶναι κυρτόν.

Ἀκαρέπης. 1) *Ἀνδρέας*—. Ἀγωνιστής, γεννηθεὶς τῷ 1806 εἰς Κεράσοβον, ὁπόθεν, παῖς ἔτι, ἀνεχώρησε καὶ μετέβη εἰς τὸν Ζυγόν, ὅπου ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολύ, ὡς ψυχογυιός, τὸν καπετάνον Δ. Μακρῆν, πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἀγῶνος, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἀγρινίου, εἰς τὸ Ζαπάντι, ὅπου ἐτραυματίσθη, εἰς τὸ Πέτα καὶ τὸ Κομπότι. Διεκρίθη ἐπίσης εἰς τὴν Γαβαλοῦν καὶ τὸ Κεφαλόβρυσον. Εἰς τὴν Παπαδιὰν καὶ εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου ἐτραυματίσθη. Ἠγωνίσθη ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, μετασχὼν τόσον τῆς μάχης τῆς Γράνας (ἔξωθι τῆς Τριπόλεως) ὅσον καὶ ἀλλαχοῦ. Τὰ πιστοποιητικά του τὸν παρουσιάζουν *μπουλουκτζῆν*. Ἐκ τοῦ πλήθους δὲ τῶν μαχῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρεται ὅτι μετέσχεν, ἐμφανὲς εἶναι ὅτι ἔσπευδε μὲ τὸ σῶμά του, ὅπου ἀντελαμβάνετο ὅτι ἤθελε διεξαχθῇ μάχη.

Πιθανώτατα περὶ αὐτοῦ πρόκειται ἔν τινι ἐπιστολῇ τοῦ Γ. Ἀθανασιάδου, γραμματέως τοῦ Νικηταρᾶ, καθ' ἣν γίνεται λόγος δι' ἕνα Ρουμελιώτην ὅστις ἔσπευδε «**μὲ τὸ μπουλοῦκι** του, δίχην τράγου μὲ τὰ γίδια του». Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ἀναφέρεται «*ὁ κακαράπης*» μὲ τὸ μπουλοῦκι, κλ. Ἴσως τοῦτο εἶναι παρωνύμιον εἰς ὃ μετετράπη τὸ ὄνομα Ἀκαρέπης, ἐκτὸς ἂν τοῦτο εἶναι ἐξευγενίσις τοῦ πρώτου ὀνόματος, τοῦ καὶ πραγματικοῦ, ἢ ἀρχικοῦ παρωνυμίου. Ὁπωσδήποτε ὁ Ἀκαρέπης, πολλὰς προφανῶς προσενεγκὼν ὑπηρεσίας, προσληφθεὶς τῷ 1832 εἰς τὰς χιλιαρχίας, καὶ ὑπηρετήσας τοὺς Συνταγματικούς, ἀπεσύρθη εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν ἁλιείαν. Ἔζη μέχρι τοῦ 1865, ὁπότε ἐξηκολούθει, πλὴν ματαίως, νὰ ζητῇ διὰ τὸ ἐπερχόμενον γῆρας μικρὰν ἀμοιβὴν τῶν παλαιῶν του ὑπηρεσιῶν.

2) *Κωνσταντῖνος*—. Ἀγωνιστὴς ἐπίσης, ἀδελφὸς τοῦ Ἀνδρέα. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἀγῶνος, τὸν ἠκολούθησε, καίπερ πρεσβύτερος. Δὲν εἶναι γνωστὸν εἰς ποίας μάχας ἔλαβε μέρος. Γ. Δ. Κ.

ἀκαρὴς (ὁ, ἡ),—ές (τό)· βραχύτατος· μόνον ἐπιρρηματικῶς: *ἐν ἀκαρεῖ*, κατὰ παράλειψιν τοῦ *χρόνῳ*· ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ, κοινῶς *'ς τὴ στιγμή*.

Ἀκάρι. Ποταμὸς τοῦ Περοῦ πηγάζων ἐκ τῆς Κορδιλλιέρας τῶν Ἄνδεων καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Εἰρηνικὸν μετὰ ροῦν 300 χιλιομέτρων. Ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Ἀρυκούϊπα ἡ φερώνυμος πόλις *Ἀκάρι*, ἔχουσα 6.000 κατοίκους.

Ἀκαρὶ (Acarie) *Ἰωάννης-Πέτρος*. Γάλλος δημαγωγός, μέλος τοῦ συμβολίου τῶν Δεκαέξ, διὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ ὁποίου εἰργάσθη μετὰ ζήλου. Τὴν 20ὴν Σεπτεμβρίου 1591 ὑπέγραψε τὴν ἐπιστολήν, δι' ἧς οἱ Δεκαὲξ προσέφερον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας τὸ στέμμα τῆς Γαλλίας. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀντέστη εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅπως παρακληθῇ ὁ βασιλεὺς Ἐρρῖκος Δ' καὶ προσέλθῃ εἰς τὸν καθολικισμόν. Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν Παρισίων εἰς τὸν Ἐρρῖκον Δ', ὁ Ἀκαρὶ ἔφυγε καταλείπων τὴν σύζυγόν του Barbe Avrillot (βλ. κατωτέρω) εἰς ἐσχάτην ἔνδειαν. Ἀπέθανεν ἐν Ivry τῷ 1613. Ἡ δὲ σύζυγός του ἀσπασθεῖσα τὸν μοναχικὸν βίον ἵδρυσε τὸ *Τάγμα τῶν Καρμηλιτίδων μοναχῶν* ἐν Pontoise.

ἄκαρι (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομον τῆς τάξεως τῶν *ἀραχνιδῶν*.

Τὰ ἀκάρεα εἶναι ἀντικανονικαὶ *ἀραχνίδαι* καὶ ἔχουσιν ὀργανισμὸν ἐλλιπέστατον, σῶμα δὲ μικρὸν καὶ ἀτελές, μὴ χωριζόμενον εὐκρινῶς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν κεραιῶν των· εἶναι κυρτὰ κατὰ τὴν ράχιν καὶ πεπλατισμένα κατὰ τὴν κοιλιακὴν ἐπιφάνειάν των. Ἔχουσι τέσσαρα ζεύγη ποδῶν πολυαρθρωτῶν, ποικιλοσχήμων, ἀναλόγως τοῦ γένους τοῦ ζῴου, καὶ τελευτώντων εἰς ὄνυχας, τρίχας ἢ σικύας (βεντούζας). Οἱ στοματικοὶ πόδες ἔχουσι διαφορώτατα σχήματα καὶ χρησιμεύουν ἢ ὡς δηκτικὰ ἢ ὡς μυζητικὰ ὄργανα. Ἡ μασητικὴ συσκευὴ τῶν ἀκάρεων εἶναι κατάλληλος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, πρὸς χρῆσιν φυτικῶν τροφῶν, ἀλλ' εἰς ὡρισμένα εἴδη αὐτὴ μεταμορφοῦται εἰς εἶδος ἀντλίας διὰ τῆς ὁποίας ἀπομυζᾷ τὸν χυμὸν τῶν φυτῶν ἢ ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ διαφόρων ζῴων. Φέρουσι πάντοτε ζεῦγος σιαγόνων ἢ χειλοκεραιῶν, ἅτινα διαρκῶς κινοῦνται πρὸς τὰ ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν καὶ ἔχουσι σχῆμα ὀνύχων, μικρῶν συσταλτῶν ἢ διδακτύλων λαβίδων, ἀκολουθεῖ δὲ μετ' αὐτὰς ζεῦγος κερατίων ἅτινα ἐπίσης χρησιμεύουσι πρὸς μάσησιν. Τὰ δύο ταῦτα ζεύγη κινοῦνται ἐντὸς συσκευῆς τινος ἐν εἴδει σωλῆνος, ὅστις κλείει διὰ δύο βαλβίδων, τῆς ἀνωτέρας ἢ *ἐπιστομίου* καλουμένης καὶ τῆς κατωτέρας ἢ *ὑποστομίου*.

Ἡ πεπτικὴ τῶν συσκευὴ εἶναι ἁπλουστάτη· ὁ πρωκτὸς εὑρίσκεται πάντοτε εἰς τὴν κοιλιακὴν ἐπιφάνειαν καὶ παρὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ ζῴου. Οἱ σιελογόνοι ἀδένες πάντοτε ἐνυπάρχουσιν· ὁ στόμαχος παρουσιάζει ἐντεροειδεῖς συμφύσεις. Ἡ ἐκκριτικὴ συσκευὴ δὲν εἶναι τελείως καθωρισμένη καὶ συνήθως φαίνεται ἐλλείπουσα. Δὲν ἀναφαίνεται οὐδαμοῦ κυκλοφορικὴ συσκευή· ἁπλῶς τὰ διάφορα ὄργανα ἐμβαπτίζονται εἰς τὸ αἷμα. Ἡ ἀναπνοὴ ἐκτελεῖται διὰ τραχειῶν ἢ διὰ τοῦ δέρματος. Τὸ νευρικὸν σύστημα περιορίζεται εἰς γαγγλιώδη οἰσοφαγικήν τινα μᾶζαν, ἥτις μόνη ἐξαποστέλλει νεῦρα πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις. Αἰσθητήρια ὄργανα δὲν ὑπάρχουσι, σπανίως δὲ ὀφθαλμοί. Τὰ γένη εἶναι πάντοτε τελείως διακεκριμένα λόγῳ τῆς διαφόρου σωματικῆς των κατασκευῆς ἢ τῆς ὑπάρξεως γεννητικῶν ὀργάνων εἰς τὰ ἄρρενα. Τὰ ἐκκολαπτόμενα ἀκάρεα φέρουσι τρία ζεύγη ποδῶν καὶ ὑφίστανται πλείστας ὅσας μεταμορφώσεις μέχρις ὅτου γίνωσι τέλεια ἔντομα.

Τὰ ἀκάρεα προκαλοῦν σοβαρὰς νόσους, τὰς λεγομένας *ἀκαριάσεις*, διαιροῦνται δὲ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἰς:

1ον) Ἀκάρεα ἐπιβλαβῆ εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ κατοικίδια ζῷα.

2ον) Ἀκάρεα ἐπιβλαβῆ εἰς τὰ φυτά.

3ον) Ἀκάρεα ἐπιβλαβῆ εἰς θρεπτικὰς οὐσίας, τυρόν, κρέας, ἄλευρον κτλ. Δ. Ν. Π.

ΑΚΑΡΙΑΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ. Ἐκ τῶν ἀκάρεων προσβάλλει τὸν ἄνθρωπον τὸ τῆς ψώρας *(σαρκοκόπτης)*. Εἶναι μικρὸν ᾠοειδὲς ζωάριον, ὅμοιον κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς χελώνην, χροιᾶς ὑπολεύκου, στιλβούσης,

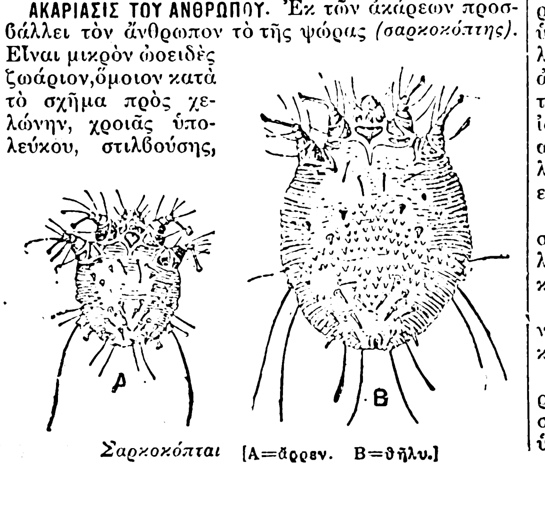

Σαρκοκόπται [Α=ἄρρεν. Β=θῆλυ.]

ἔχον μῆκος τὸ μὲν θῆλυ, ὅπερ εἶναι καὶ μεγαλύτερον 0,33 χστμ. καὶ πλάτους 0,25 χστμ., τὸ δὲ ἄρρεν 0,20 χστμ. μῆκος καὶ 0,16 χστμ. πλάτος. Τὸ θῆλυ ἄρα εἶναι ὁρατὸν καὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ. Ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον ὁρώμενον ἐμφανίζει ἐπὶ μὲν τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας ἐγκαρσίας γραμμώσεις, τρίχας καὶ ἀκάνθας, ἐπὶ δὲ τῆς κοιλιακῆς, ἥτις ἐπίσης εἶναι ραβδωτή, τέσσαρα ζεύγη ποδῶν, ὧν τὰ δύο πρῶτα ζεύγη καὶ τὸ τελευταῖον, ἐπὶ τοῦ ἄρρενος, καταλήγουσιν εἰς σικύαν, τὸ δὲ τρίτον εἰς ἄκανθαν. Ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ θήλεος παρατηρεῖται, συνήθως ἐκ διαφανείας, ἓν ᾠάριον ἐπίμηκες, χροιᾶς ὑποφαίου, μήκους 15 ἑκατοστῶν τοῦ χιλιοστομέτρου. Ἐκ τῶν ᾠῶν τούτων ἐξέρχονται αἱ προνύμφαι μὲ τρία ζεύγη ποδῶν, αἵτινες μεταβάλλονται εἰς νύμφας, μὴ ἐχούσας ἀκόμη γεννητικὰ ὄργανα, διαιρουμένας ὅμως εἰς δύο κατηγορίας: μικρὰς ὀλιγοτέρας, ἐξ ὧν θὰ παραχθῶσι τὰ ἄρρενα, καὶ μεγάλας πολυαριθμοτέρας ἐξ ὧν τὰ θήλεα. Αἱ νύμφαι αὗται ὑφίστανται νέαν μεταμόρφωσιν καθ' ἣν ἀποκτῶσι γεννητικὰ ὄργανα καὶ τέλος τὰ θήλεα διὰ νέας μεταμορφώσεως ἀποκτῶσι, κατόπιν γονιμοποιήσεως ὑπὸ τῶν ἀρρένων, τὸ ὄργανον τῆς ἐπφάσεως. Κατὰ τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς ταύτην τὸ θῆλυ καθίσταται ἐπικίνδυνον, διότι μόνον ὑπὸ τὴν ἐπιδερμίδα τίκτει: διὰ τῆς σικύας του προκαλεῖ ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος δρυφάδα, δι' ἧς εἰσδύει καὶ σχηματίζει σήραγγα, ἣν μεγεθύνει διὰ πλαγίων κινήσεων τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν ὁποίαν, ἅπαξ εἰσδῦσαν, ἀδυνατεῖ νὰ παλινδρομήσῃ, λόγῳ τῆς φορᾶς τῶν ἀκανθῶν τῆς ράχεως. Προχωροῦν οὕτως ἀποθέτει τὰ ᾠά του κατὰ μῆκος τῆς σήραγγος εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας τέλος ἀποθνήσκει. Ἡ σήραγξ ἑπομένως περιέχει: ἐν θῆλυ ἄκαρι, ᾠὰ μᾶλλον ἢ ἧττον πολυάριθμα εἰς διαφόρους βαθμοὺς ἀναπτύξεως καὶ μελανὰ στίγματα, τὰ περιττώματα τοῦ παρασίτου.

Τὰ ἄρρενα ζῶσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος, κινοῦνται δὲ μόνον κατὰ τὴν νύκτα, πρὸς συνάντησιν καὶ γονιμοποίησιν τῶν θηλέων, μεθ' ὃ θνήσκουσι. Διὰ τῶν κινήσεων αὐτῶν τὰ ἀκάρεα προκαλοῦσι τὸν γνωστὸν ἔντονον ὀδαξησμὸν τῆς ψώρας, ἧς τὸ ἄκαρι εἶναι τὸ παθογόνον αἴτιον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Brocq*. Maladies de la peau.—*J. Ducastel*. Dermatoses parasitaires.—*Gaucher* (μετάφ. *Φωτεινοῦ*). Ἐγχειρίδιον δερματικῶν νόσων. — *Darier*. Précis des m. de la peau.—*Παγκάλου Ἰωαννίδου*. Κλιν. μικροσκοπία καὶ βιολογία (1926) *Brumpt*. Précis de parasitologie (1922).

Ε. Γ. ΜΑΝΔΑΛΑΚΗΣ

ΑΚΑΡΙΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ. Παρασιτικαὶ μεταδοτικαὶ δερματοπαθήσεις *(ψῶραι)* δυνάμεναι νὰ προσβάλλωσιν ὅλα τὰ εἴδη τῶν κατοικιδίων ζῴων. Αἰτιολογικῶς ὀφείλονται εἰς *ἀκάρεα*, ἀνήκοντα εἰς τὰς δύο οἰκογενείας, τὴν τῶν *σαρκοπτιδῶν* (Famille des Sarcoptidès) καὶ τῶν *δεμοδηκτικῶν* ἢ *δερματοφίλων* (Famille des Démodécidès ou Dermatophiles), τῆς τάξεως τῶν *ἀκαρεοειδῶν* (Acariens), ἐξ οὗ καὶ ἡ ὑποδιαίρεσις αὐτῶν εἰς ἀκαριάσεις *σαρκοπτικὰς* καὶ *δεμοδηκτικὰς* τοιαύτας.

Ἀκαριάσεις σαρκοπτικαί. — Εἶναι αἱ μείζονος μεταδοτικότητος. Τὰ προκαλοῦντα ταύτας παράσιτα τῆς οἰκογενείας τῶν σαρκοπτιδῶν ἀνήκουσι κυρίως εἰς τὰ τρία αὐτῆς γένη, τὸ τοῦ *σαρκόπτου* (Sarcoptes), τοῦ *ψωρόπτου* (Psoroptes) καὶ τοῦ *χοριόπτου* (Chorioptes), ἅτινα ἐκτὸς τῶν ἀνατομικῶν παραλλαγῶν δύνανται νὰ διαφοροποιηθῶσιν ἀπό τε βιολογικῆς καὶ κλινικῆς ἀπόψεως. Οὕτως οἱ **σαρκόπται** ζῶσιν ἐντὸς τοῦ δέρματος τῶν θηλαστικῶν διανοίγοντες *ἐνδοεπιδερμικὰς αὔλακας*, αἵτινες ἐπὶ τῶν ζῴων, λόγῳ τοῦ πάχους τοῦ δέρματός των καὶ τοῦ τριχώματος αὐτῶν, δὲν εἶναι τόσον καταφανεῖς, ὡς τοῦτο συμβαίνει παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ. Δύνανται ἀμοιβαίως νὰ μεταδοθῶσιν ἀπὸ ἓν κατοικίδιον ζῷον εἰς ἕτερον καὶ ἐπί τι χρονικὸν διάστημα νὰ πολλαπλασιασθῶσιν ἐπὶ τοῦ νέου ἐδάφους.

Ἕκαστον κατοικίδιον ζῷον (ἵππος, βοῦς, κύων, γαλῆ κλ. προσβάλλεται ὑπὸ ἰδίου τύπου (varieté) σαρκόπτου. Ὑπὸ τῶν διαφόρων τούτων τύπων τοῦ σαρκόπτου δυνατὸν νὰ προσβληθῇ καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἡ τοιαύτης ὅμως ζῳϊκῆς προελεύσεως ἀκαρίασις χαρακτηρίζεται παρ' αὐτῷ σχεδὸν πάντοτε ὑπὸ τῆς ἐλλείψεως αὐλάκων. Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι αἱ ἀκαριάσεις αἱ προκαλούμεναι ὑπὸ ἀκάρεων διαφόρου τύπου τοῦ ἀπαντῶντος παρὰ τῷ οἰκείῳ ζῳολογικῷ εἴδει, ἐξελίσσονται ἠπίως, ἰῶνται εὐκόλως, ἀπολήγουσαι ἔστιν ὅτε καὶ εἰς αὐτόματον ἴασιν. Μόνον ὅταν ἡ ἀκαρίασις ὀφείλεται εἰς τὸν ἴδιον τῷ ψωροβλήτῳ ζῴῳ τύπον εἶναι βαρυτέρας μορφῆς.

Οἱ **ψωρόπται** δὲν σχηματίζουσιν αὔλακας. Ζῶσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος, εἰς τὰ μᾶλλον τριχωτὰ ἰδίᾳ μέρη αὐτοῦ (χαίτη τοῦ ἵππου κλ.) ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐσχαρῶν.

Οἱ **χοριόπται** ἀπαντῶσιν ὁμοίως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος καὶ δὴ κατὰ τὰ ἄκρα (ἵππος) καὶ τὸν ἀκουστικὸν πόρον ἐνίων ζῴων (κύων, γαλῆ).

Τὰ γενικὰ συμπτώματα τῶν σαρκοπτικῶν ἀκαριάσεων εἶναι: Φλεγμονώδης διήθησις τῆς πασχούσης χώρας τοῦ δέρματος συνεπείᾳ ἐνυμάτων ὑπὸ τῶν παρασίτων προκαλουμένων, ἐρυθρότης,

Digitized by Google

κνησμὸς ἐντονώτερος κατὰ τὴν νύκτα, σχηματισμὸς φλυκταινῶν, καὶ ἐπιδερμικῶν ἐφελκίδων (ἐσχαρῶν). Προϊόντος τοῦ χρόνου, διήθησις χρονία τοῦ δέρματος καὶ τοῦ ὑποδορείου συνεκτικοῦ ἱστοῦ. Τὰ ψωρόβλητα ζῷα βαθμηδὸν καθίστανται καχεκτικὰ καὶ ἐπὶ περιπτώσεων γεγενικευμένης ψώρας τινὰ τούτων ἀποθνήσκουσιν ἐν τελείᾳ ἐξαντλήσει.

Ἀκαριάσεις δεμοδηκτικαί. — Αἱ τῆς κατηγορίας ταύτης ἀκαριάσεις ὀφείλονται εἰς τὴν ἐντὸς τῶν θυλάκων τῶν τριχῶν καὶ τῶν σμηγματογόνων ἀδένων παρουσίαν ἑλμινθοειδῶν ἀκάρεων, τῶν *δεμοδηκτῶν* (Demodex Folliculorum), οἵτινες προκαλοῦσιν ἐξάνθημα τύπου ἀκμῆς. Δυσίατοι δεμοδηκτικαὶ ἀκαριάσεις ἀπαντῶσιν ἰδίᾳ εἰς τοὺς κύνας.

Διάφοροι μορφαὶ ἀκαριάσεων τῶν κατοικιδίων ζῴων. — 1) Ἀκαριάσεις τοῦ ἵππου. Οἱ ἵπποι δύνανται νὰ προσβληθῶσιν ὑπὸ τριῶν μορφῶν ἀκαριάσεως:

α) Ἀκαρίασις σαρκοπτική. Δύναται νὰ ἐξαπλωθῇ ἐφ' ὅλων τῶν μερῶν τοῦ σώματος τοῦ πάσχοντος ἵππου, ὄνου ἢ ἡμιόνου, ἐκτὸς τῶν ἄκρων καὶ τῶν κατ' ἐξοχὴν τριχωτῶν χωρῶν. Ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν *σαρκοπτῶν ἱππείου* τύπου (Sarcoptes Scabiei, varietas equi). Μεταδίδεται εὐκόλως ἀπὸ ἵππου εἰς ἵππον, εἴτε δι' ἀμέσου ἐπαφῆς, εἴτε ἐμμέσως διὰ τῶν εἰδῶν ἱπποκομίας, στρωμνῆς κ.λ. Δύναται νὰ μεταδοθῇ καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον, τῆς ἰάσεως ἐκ ταύτης ἐπιτυγχανομένης εὐκόλως. Δὲν ἀπεδείχθη εἰσέτι ἡ ἐκ τοῦ ἵππου εἰς ἕτερα εἴδη ζῴων μετάδοσίς της.

β) Ἀκαρίασις ψωροπτική. Προκαλεῖται ὑπὸ ψωροπτῶν ἱππείου τύπου (Psoroptes Communis, varietas equi). Ἐντοπίζεται κατὰ τὴν χώραν τῆς χαίτης καὶ τῆς οὐρᾶς.

γ) Ἀκαρίασις χοριοπτικὴ ἢ συμβιωτική. Τὸ παθογόνον ἄκαρι τῆς μορφῆς ταύτης (Chorioptes Symbiotes, varietas equi) προκαλεῖ παρὰ τῷ ἵππῳ ψώραν ἠπίας ἐξελίξεως, ἑδράζουσαν κατὰ τοὺς πόδας, καὶ δὴ κατὰ τοὺς ὀπισθίους.

2) Ἀκαριάσεις τοῦ βοός. Οἱ βόες προσβάλλονται καὶ οὗτοι ὑπὸ τριῶν μορφῶν ἀκαριάσεως:

α) Ἀκαρίασις σαρκοπτική. Ὁ βοῦς δὲν κέκτηται ἴδιον τύπον σαρκόπτου. Δύναται ὅλως τυχαίως καὶ σποραδικῶς νὰ μολυνθῇ ἐκ παρασίτων ἑτέρων εἰδῶν ζῴων (ἵππου, αἰγὸς κ.τ.λ.).

β) Ἀκαρίασις ψωροπτική. Σπανιωτάτη καὶ ἄνευ κλινικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον κατὰ τὴν βάσιν τῆς οὐρᾶς καὶ ἐκεῖθεν ἐπεκτείνεται κατὰ τὴν χώραν τῶν γλουτῶν, ὀσφύος, ράχιος, ὤμων.

γ) Ἀκαρίασις συμβιωτικὴ ἢ χοριοπτική. Ἡ μορφὴ αὕτη μεταδίδεται δυσκόλως μεταξὺ τῶν βοῶν. Ἐντοπίζεται κατὰ τὴν βάσιν τῆς οὐρᾶς.

3) Ἀκαριάσεις τοῦ προβάτου. Καὶ εἰς τὸ πρόβατον ἡ ἀκαρίασις δύναται νὰ εἶναι:

α) Ἀκαρίασις σαρκοπτική, ὀφειλομένη εἰς τὸν προβάτειον τύπον σαρκοπτῶν (Sarcoptes Scabiei, var. ovis), ὅστις προσβάλλει ἀρχικῶς τοὺς ρώθωνας, τὰ βλέφαρα καὶ τὰ ὦτα, εἶτα δὲ τὸ μέτωπον καὶ τὰς παρειάς. Τὰ παράσιτα τῆς ἐν λόγῳ κατηγορίας δὲν προσβάλλουσι τὰς δι' ἐρίου κεκαλυμμένας χώρας. Μετάδοσις δυνατὴ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ.

β) Ἀκαρίασις ψωροπτικὴ (Psoroptes communis, var. ovis). Εἶναι ἡ συνηθεστέρα καὶ σοβαρωτέρα τῶν ἀκαριάσεων τοῦ προβάτου. Ἐντοπίζεται εἰς τὰς δι' ἐρίου κεκαλυμμένας χώρας καὶ δὲν μεταδίδεται εἰς τὰ λοιπὰ εἴδη ζῴων.

γ) Ἀκαρίασις χοριοπτική. Σπανία μορφὴ ἀκαριάσεως. Προσβάλλει ἰδίως τὰ ἄκρα καὶ δὴ τὰ ὀπίσθια.

4) Ἀκαριάσεις τῆς αἰγός. Ἡ συνηθεστέρα καὶ λίαν μεταδοτικὴ μορφὴ εἶναι ἡ *σαρκοπτικὴ ἀκαρίασις* (Sarcoptes Scabiei, var. caprae), ἥτις ἀπαντᾷ καὶ ὑπὸ ἐπιζωοτικὴν μορφήν, δυναμένη νὰ μεταδοθῇ καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον.

5) Ἀκαριάσεις τοῦ χοίρου. Ἡ παρὰ τοῖς χοίροις ἀπαντῶσα μορφὴ ἀκαριάσεως εἶναι ἡ *σαρκοπτικὴ* (Sarcoptes Scabiei, varietas suis), ἐμφανιζομένη κατ' ἀρχὰς κατὰ τὴν χώραν τῆς κεφαλῆς, δυναμένη νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἐφ' ὅλου τοῦ σώματος.

6) Ἀκαριάσεις τοῦ κυνός. Εἰς τοὺς κύνας ἡ ἀκαρίασις δύναται νὰ εἶναι:

α) Ἀκαρίασις σαρκοπτικὴ (Sarcopte Sscabiei, var. canis). Ἐμφανιζομένη, γενικῶς εἰπεῖν, ἀρχικῶς κατὰ τὴν κεφαλὴν δύναται νὰ ἐξαπλωθῇ ἐφ' ὅλου τοῦ σώματος. Εἶναι ἐξόχως μεταδοτικὴ μεταξὺ τῶν κυνῶν καὶ δύναται νὰ προσβάλῃ καὶ τὸν ἄνθρωπον.

Ἄκαρι τῶν κυνῶν (Ἰξόδους).

β) Ἀκαρίασις χοριοπτικὴ ἢ συμβιωτικὴ (Symbiotes auricularum), χαρακτηριζομένη κλινικῶς ὡς παρασιτικὴ ὠτῖτις, ὀφείλεται εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου ἀνάπτυξιν ἰδίου τύπου ἀκάρεως. Προκαλεῖ ἴλιγγον καὶ κρίσεις ἐπιληψίας, ἐκτὸς τῶν λοιπῶν συμπτωμάτων ὀξείας καὶ χρονίας ὠτίτιδος.

γ) Ἀκαρίασις δεμοδηκτικὴ ἢ θυλακοειδὴς (Démodécique ἢ folliculaire—Demodex folliculorum, var. canis). Παρατηρεῖται συνήθως εἰς νεαροὺς κύνας· κατ' ἐξοχὴν δυσίατος. Ἡ μεταξὺ τῶν κυνῶν μεταδοτικότης τῆς μορφῆς ταύτης δὲν ἔχει εἰσέτι καθορισθῇ ἐπαρκῶς ἀπὸ πειραματικῆς ἀπόψεως. Ἡ μορφὴ αὕτη τῆς ἀκαριάσεως τοῦ κυνὸς δὲν μεταδίδεται εἰς τὸν ἄνθρωπον.

7) Ἀκαριάσεις τῆς γαλῆς. Ἡ γαλῆ προσβάλλεται ὑπὸ δύο μορφῶν ἀκαριάσεως:

α) Ἀκαρίασις σαρκοπτική. Παρουσιάζουσα κλινικῶς τὰ αὐτὰ περίπου ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ κυνὸς συμπτώματα, ὀφείλεται εἰς ἴδιον τύπον σαρκόπτου, τὸν Sarcoptes minor, var. cati, ἢ Sarcoptes notoedres. Μεταδίδεται εἰς τὸν κύνα ὡς καὶ τὸν ἄνθρωπον.

β) Ἀκαρίασις χοριοπτική. Ἐκδηλοῦται ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὡς καὶ παρὰ τῷ κυνὶ κλινικῶν συμπτωμάτων.

8) Ἀκαριάσεις τοῦ κονίκλου. Τοὺς κονίκλους προσβάλλει:

α) Ἀκαρίασις σαρκοπτικὴ (Sarcoptes Scabiei, var. cuniculi). Ἐντοπίζεται κυρίως κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ἄκρα. Μεταδίδεται λίαν εὐκόλως μεταξὺ τῶν κονίκλων, δυναμένη νὰ προσβάλῃ καὶ τὸν ἄνθρωπον.

β) Ἀκαρίασις ψωροπτικὴ ἢ τῶν ὤτων (Psoroptes communis, var. cuniculi). Ἐντοπίζεται μόνον κατὰ τὰ ὦτα.

9) Ἀκαριάσεις τῶν πτηνῶν. Τὰ κατοικίδια πτηνά, ὄρνις, ἰνδικὸς φασιανὸς παρουσιάζουσι δύο μορφὰς ἀκαριάσεων, ὀφειλομένας εἰς δύο διάφορα εἴδη παρασίτων: τὴν *ἀκαρίασιν τῶν ποδῶν* (gale des pattes) ὀφειλομένην εἰς τὸν Sarcoptes mutans καὶ τὴν *ἀκαρίασιν τὴν ἀποπτιλωτικὴν* (gale déplumante) ὀφειλομένην εἰς τὸν Sarcoptes laevis. Ἡ πρώτη ἐντοπίζεται κατὰ τοὺς πόδας, ἡ δὲ δευτέρα ἐφ' ὅλου τοῦ σώματος.

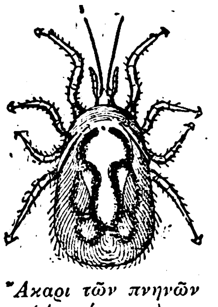

Ἄκαρι τῶν πηνηνῶν (Δερμάνισσον).

Θεραπεία.—Γενικῶς κατὰ τῶν ἀκαριάσεων τῶν ζῴων ἐνδείκνυνται: Θερμὰ λουτρὰ καὶ πλύσεις διὰ σάπωνος πρὸς ἀπόπτωσιν τῶν ἀπεξηραμένων λεπίων. Ἐπαλείψεις δι' ἀκαρεοκτόνων ἀλοιφῶν (Pommade Helmerich κλ.), πολυθειούχων μιγμάτων, λουτρῶν ἀντισηπτικῶν (a. phénique, créoline, a. arsénieux κ.λ.) Κ. ΜΕΛΑΝΙΔΗΣ

ΑΚΑΡΙΑΣΙΣ ΤΗΣ ΑΜΠΕΛΟΥ. Ἡ νόσος αὕτη ὀφειλομένη εἰς τὸ μικροσκοπικὸν ἄκαρι Eriophyes (Phytoptus) vitis, ἐκαλεῖτο ἄλλοτε *ἐρίνωσις,* διότι ἀπεδίδετο εἰς μύκητα erineum κληθέντα, ἀλλ' οὐδέποτε παρατηρηθέντα. Τὸ ἄκαρι τοῦτο προσβάλλει κυρίως τὰ φύλλα τῆς ἀμπέλου, ἐπὶ τῶν ὁποίων προκαλεῖ τὸν σχηματισμὸν κηκίδων (ἐξογκώσεων), ἃς κοινῶς *καροῦλες* καλοῦσιν. Αὗται ἐξέχουν μόνον ἐκ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ φύλλου, οὐχὶ δὲ ἐκ τῆς κάτω, ὡς αἱ ὑπὸ τῆς **φυλλοξήρας** ἢ ἐξ ἀμφοτέρων ὡς αἱ ὑπὸ τῆς **κηκιδομυίας** προκαλούμεναι. Τὸ στόμιον ἑκάστης κηκῖδος εὑρισκόμενον ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ φύλλου κλείεται δι' ὑπολεύκων λεπτοτάτων τριχιδίων, ἀποτελούντων εἶδος πιλήματος (χνουδίου), στερεῶς ἐπὶ τοῦ στομίου προσκεκολλημένου καὶ τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ τέλος τοῦ θέρους γίνεται μελαψόν. Τὸ χνούδιον τοῦτο δὲν πρέπει νὰ συγχέηται μὲ τὸ ἐκ τοῦ **περονοσπόρου** ἐπὶ τῆς κάτω ἐπίσης ἐπιφανείας τῶν φύλλων τῆς ἀμπέλου προκαλούμενον, τὸ ὁποῖον εὐκόλως ἀποσπᾶται διὰ τοῦ ὄνυχος, ἐξ ἄλλου δὲ ὅταν πρόκειται περὶ περονοσπόρου δὲν παρατηροῦνται κηκῖδες ἐπὶ τῶν φύλλων.

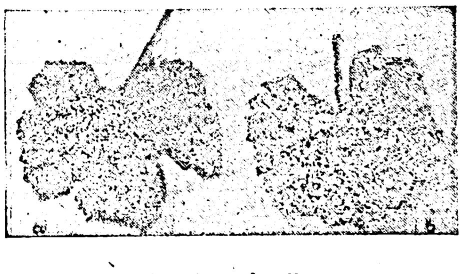

Ἀκαρίασις ἀμπέλου.

[α, ἄνω ἐπιφάνεια φύλλου· β. κάτω ἐπιφάνεια].

Τὸ παράσιτον ἀναπτύσσεται παρὰ τὸ στόμιον ἑκάστης κηκῖδος μεταξὺ τῶν τριχιδίων, πολλαπλασιάζεται δι' ᾠῶν καὶ διαχειμάζει ὄπισθεν τῶν καλυπτόντων τοὺς ὀφθαλμοὺς λεπιδοειδῶν φυλλαρίων ἢ ὑπὸ τοὺς φλοιοὺς τῶν κληματίδων, ὁπόθεν τὸ ἔαρ ἅμα τῇ ἐκπτύξει τῶν νεαρῶν φύλλων μεταβαίνει εἰς αὐτὰ καὶ τὰ προσβάλλει.

Αἱ ἐκ τοῦ ἀκάρεως τούτου βλάβαι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δὲν εἶναι σημαντικαί· μόνον ὅταν τὰ φύλλα καλύπτωνται σχεδὸν τελείως ἀπὸ κηκῖδας, ὁπότε παχύνονται καὶ παραμορφοῦνται καὶ οὕτως ἡ λειτουργία τῆς ἀφομοιώσεως δὲν δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ πλήρως, δὲν συντελεῖται καλῶς ἡ ὡρίμανσις τῶν σταφυλῶν ὡς καὶ τῶν κληματίδων, τοῦτο ὅμως εἶναι σπάνιον. Σπανιώτατα προσβάλλει τοὺς ὀφθαλμούς, τὰ ἄνθη ἢ καὶ τὰς νεαρὰς σταφυλάς, ὅτε αἱ ζημίαι εἶναι σοβαρώτεραι.

Πρὸς ἀποφυγὴν ἐπεκτάσεως τῆς ἀκαριάσεως συνιστᾶται ἡ ἔγκαιρος συλλογὴ καὶ καῦσις τῶν προσβληθέντων φύλλων. Εἰς τὰς βορειοτέρας χώρας μεταχειρίζονται πρὸς τούτοις ζέον ὕδωρ, δι' οὗ περιλούουν κατὰ τὸν χειμῶνα τὰς ἀμπέλους ἢ ἀτμὸν θειώδους ὀξέος, δι' ὧν καταστρέφονται τὰ παρὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ὑπὸ τοὺς φλοιοὺς διαχειμάζοντα παράσιτα. Εἰς τὰς θερμοτέρας χώρας, ὡς παρ' ἡμῖν, ἁπλαῖ διὰ θείου ἐπιπάσεις, τὸ ἔαρ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους, κατὰ βράχεα χρονικὰ διαστήματα ἐκτελούμεναι, μὲ τοὺς κοινοὺς θειωτῆρας, σταματοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀκαριάσεως.

Π. Γ. ΚΟΥΤΣΟΜΗΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΛΛΑΙ ΑΚΑΡΙΑΣΕΙΣ. Ἐκτὸς τῆς ἀμπέλου ὑπὸ τῶν ἀκάρεων προσβάλλονται καὶ ἄλλα φυτὰ καὶ τρόφιμα. Οἱ ***φυτοκόπται*** προσβάλλουσι τὰς μηλέας. Οἱ ***νοτόμφαλοι*** τὰς φυτείας τῶν *πίσων* (μπιζελιῶν). Οἱ ***ταρσόνιμοι*** εἶναι παράσιτα τῶν δημητριακῶν καρπῶν (σίτου, ἀραβοσίτου, κριθῆς κλπ.). Ὁ ***τυρόγλυφος*** τοῦ σίτου προσβάλλει τὸ ἄλευρον καὶ ὁ ***τυρόγλυφος σειρὴν*** (tyroglyphus siren) προσβάλλει τὸν τυρόν.

Δ. Ν. Π.

ἀκαριαῖος, *—α, —ον·* ὁ *ἐν ἀκαρεῖ,* ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ, γινόμενος.—Ἐπίρρ. ***ἀκαριαίως.***

— ἀκαριαῖαι δυνάμεις *[Φυσ.].* Ἀκαριαία καλεῖται δύναμις ἀπείρως μεγάλη, ἐφαρμοζομένη ἐπὶ ἐλευθέρου σημείου ἐπὶ χρόνον ἀπείρως μικρόν, δίδουσα εἰς αὐτὸ ταχύτητα πεπερασμένην καὶ μετατοπίζουσα τὸ σημεῖον κατ' ἀπειροελάχιστον διάστημα. Τοιαῦται ἀκριβῶς δυνάμεις δὲν ὑφίστανται ἐν τῇ φύσει· ἡ ἔννοια ὅμως αὕτη εἰσήχθη ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐκ τῶν φαινομένων τῆς κρούσεως, ὡς ἕπεται.

Θεωρήσωμεν λείαν ἐλαστικὴν σφαῖραν, συναντῶσαν καθέτως λεῖον *ἀκίνητον* ἐπίπεδον. Αὕτη ἀναπηδᾷ· ἐν δὲ τῷ ἐλαχίστῳ χρόνῳ, καθ' ὃν ἡ σφαῖρα εὑρίσκεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐπιπέδου, ἡ θέσις αὐτῆς δὲν μεταβάλλεται αἰσθητῶς, αἱ ταχύτητες ὅμως τῶν διαφόρων σημείων αὐτῆς ἀποτόμως μεταβάλλονται, διότι ἡ σφαῖρα διευθυνομένη πρὸ τῆς ἐπαφῆς πρὸς τὸ ἐπίπεδον, *τάχιστα* ἀπομακρύνεται αὐτοῦ. Ὁ χρόνος τῆς ἐπαφῆς εἶναι πολὺ μικρός· οὕτω, διὰ δύο ἀμέσως ἀλληλοσυγκρουομένας χαλυβδίνους σφαίρας, διαμέτρου 70 χτμ., συναντωμένας μετὰ ταχύτητος $776 \frac{\text{χτμ.}}{\text{δλ.}}$ εὑρέθη οὗτος δι' ἠλεκτρικῆς μεθόδου ἴσος πρὸς $\frac{2}{10000}$ τοῦ δευτερολέπτου.

Ἐὰν παρομοιώσωμεν τὴν σφαῖραν πρὸς ἐλεύθερον ὑλικὸν σημεῖον μάζης μ, ἀγόμενον ὑπὸ δυνάμεως Δ σταθερᾶς διευθύνσεως, ἀλλὰ μεγέθους συναρτήσεως τοῦ χρόνου, καὶ καλέσωμεν v_0 καὶ v_1 τὰς ταχύτητας αὐτῆς κατὰ τὰς στιγμὰς t_0 καὶ t_1, τὸ θεώρημα τῶν *ποσοτήτων κινήσεως* (μv) θὰ ἐκφράζηται διὰ τῆς ἐξισώσεως

$$\mu v_1 - \mu v_0 = \int_{t_0}^{t_1} D.\, dt.$$

Ὑποθέσωμεν τὸν χρόνον $t_1 - t_0$ πολὺ μικρόν. Ἐὰν ἡ δύναμις Δ δὲν ἔχῃ κατ' αὐτὸν μεγάλην ἔντασιν, τὸ δεύτερον μέλος τῆς ἐξισώσεως εἶναι πολὺ μικρόν, ἐπομένως ἡ ταχύτης μεταβάλλεται ἐλάχιστα κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα· τοῦτο συμβαίνει κατὰ τὴν κίνησιν σημείου ὑποκειμένου εἰς τὰς συνήθεις δυνάμεις. Ἐὰν ὅμως ἡ μέση τιμὴ τῆς ἐντάσεως τῆς δυνάμεως Δ εἶναι πολὺ μεγάλη κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, τάξεως μεγέθους τοῦ $\frac{1}{t_1 - t_0}$, ὅπως συμβαίνει κατὰ τὴν κροῦσιν, τὸ δεύτερον μέλος τῆς ἐξισώσεως λαμβάνει πεπερασμένην τιμήν, ἐπομένως καὶ ἡ ταχύτης τοῦ σημείου πάσχει πεπερασμένην μεταβολήν. Ἐπὶ πλέον, ἐὰν παραστήσωμεν διὰ V τὸ μέγιστον τῆς ταχύτητος ἐν τῷ ἐλαχίστῳ χρόνῳ $t_1 - t_0$ τῆς κρούσεως, προφανῶς ἡ μετατόπισις τοῦ σημείου θὰ εἶναι μικροτέρα τοῦ γινομένου V. $(t_1 - t_0)$, τουτέστιν ἐλαχίστη. Ὥστε τὸ κροῦον σημεῖον θὰ πάθῃ ἀπότομον μεταβολὴν ταχύτητος, χωρὶς νὰ ἀλλάξῃ αἰσθητῶς ἡ θέσις του.

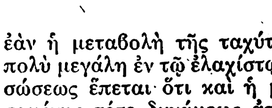

Καὶ ἀντιστρόφως, ἐὰν ἡ μεταβολὴ τῆς ταχύτητος τοῦ σημείου εἶναι πολὺ μεγάλη ἐν τῷ ἐλαχίστῳ χρόνῳ $t_1 - t_0$, ἐκ τῆς ἐξισώσεως ἕπεται ὅτι καὶ ἡ μέση τιμὴ τῆς ἀναπτυσσομένης τότε δυνάμεως ἀποβαίνει μεγίστη. Ταῦτα ἰσχύουσι καὶ κατὰ τὴν κροῦσιν ὑλικῶν σωμάτων ἢ καὶ ὑλικῶν συστημάτων. Οὕτω, κατὰ τὸ προρρηθὲν πείραμα, ἡ διάμετρος τοῦ κύκλου τῆς ἐπαφῆς τῶν χαλυβδίνων σφαιρῶν ἀνῆλθε περίπου εἰς 2 χτμ, ἡ δὲ ἀναπτυχθεῖσα δύναμις κατὰ τὴν στι-

Digitized by Google

μὴν τοῦ μεγίστου τῆς συμπιέσεως, περίπου εἰς ἕνα τόννον.

Ὅθεν βλέπομεν ὅτι αἱ οὕτως ἀναπτυσσόμεναι δυνάμεις δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὡς *κατὰ προσέγγισιν ἀκαριαῖαι*· αὗται σήμερον καλοῦνται *δυνάμεις ἐπικρούσεως* ἢ καὶ *ἐπικρουστικαὶ* (de percussion).

Αἱ δὲ ἰδιότητες αὐτῶν ἰσχύουσι καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει τὸ πάσχον ἐπίκρουσιν σημεῖον εὑρίσκετο ἐν κινήσει κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς κρούσεως· διότι, κατὰ τὸν ἐλάχιστον χρόνον τῆς κρούσεως, ἡ προηγουμένως ὑπὸ τοῦ σημείου κτηθεῖσα ταχύτης παρέχει εἰς αὐτὸ ἀπείρως μικρὰν μετατόπισιν. Ἕνεκα τούτου, ἐὰν θεωρήσωμεν ὑλικὸν σύστημα ἐν κινήσει, καὶ ἐφαρμόσωμεν εἰς ἓν τῶν σημείων αὐτοῦ δύναμιν ἐπικρούσεως, εὑρίσκομεν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεως ταύτης φανταζόμενοι τὸ σύστημα ἐν ἀκινησίᾳ. Πρὸς τούτοις δυνάμεθα νὰ παραλείπωμεν πρὸ τῶν ἐπικρουστικῶν δυνάμεων τὰς ἄλλας δυνάμεις τὰς ἐνεργούσας ἐπὶ τοῦ συστήματος, λ. χ. τὸ βάρος τῶν σημείων αὐτοῦ· διότι, κατὰ τὸν ἐλάχιστον χρόνον τῆς κρούσεως, αἱ δυνάμεις αὗται παράγουσιν ἐλαχίστην μεταβολὴν τῆς ταχύτητος. Οὕτω τὸ πρόβλημα πολὺ ἀπλοποιεῖται, ἡ δὲ ἀπλοποίησις αὕτη δικαιολογεῖ τὴν διάκρισιν ἥτις γίνεται ἐν τῇ μηχανικῇ μεταξὺ τῶν συνήθων δυνάμεων καὶ τῶν ἀκαριαίων ἢ ἐπικρουστικῶν.

Ἐὰν τὸ ὑλικὸν σημεῖον μάζης μ πάθῃ κροῦσιν, γενικῶς ἡ ταχύτης του μεταβάλλεται κατὰ μέγεθος καὶ διεύθυνσιν, ἤτοι ἀνυσματικῶς ἀπὸ $\overline{v}_0$ εἰς $\overline{v}_1$, καὶ ἡ ποσότης κινήσεως αὐτοῦ πάσχει τὴν γεωμετρικὴν μεταβολὴν $\mu\overline{v}_1 - \mu\overline{v}_0$· κατὰ δὲ τὴν γενίκευσιν τῆς ἄνω ἐξισώσεως, ἤτοι κατὰ τὸ θεώρημα τῶν ποσοτήτων κινήσεως, ἡ μεταβολὴ αὕτη ἰσοῦται *πρὸς τὴν ὦσιν* τῆς δυνάμεως τῆς ἐπικρούσεως κατὰ τὸν αὐτὸν ἐλάχιστον χρόνον t_1-t_0. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ποσότης κινήσεως εἶναι ἀνυσματικὸν μέγεθος, καὶ ἡ ὦσις τῆς δυνάμεως τῆς ἐπικρούσεως θὰ παρίσταται δι' ἀνύσματος, τὸ ὁποῖον χάριν συντομίας καλεῖται καὶ *ἐπικρουστικὴ δύναμις*· ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἡ ὦσις αὕτη δὲν εἶναι *δύναμις*, δυναμένη νὰ παρασταθῇ διὰ τοῦ γινομένου *μάζης ἐπὶ δρόμον*, ἀλλὰ γινόμενον *δυνάμεως ἐπὶ χρόνον*. Διὸ πολλοὶ μηχανικοὶ καλοῦσι τὸ μέγεθος τοῦτο ἁπλῶς *ἐπίκρουσιν*. Ἐν δὲ τῇ μηχανικῇ ἀποδεικνύεται ὅτι οὕτως ὁριζομένη ἐπίκρουσις κέκτηται τὰς ἰδιότητας ἀνύσματος.

Ἐπίσης, προκειμένου περὶ ὑλικοῦ συστήματος ὑποκειμένου εἰς συνδέσμους ἄνευ τριβῆς, ἀποδεικνύεται ὅτι, **καθ' ὃν χρόνον ἐνεργοῦσιν ἐπ' αὐτοῦ ἐπικρούσεις, ὑφίσταται ἰσορροπία ὡς ἐκ τῶν συνδέσμων τοῦ συστήματος, μεταξὺ τῶν ἐπικρούσεων τούτων καὶ τῶν μεταβολῶν τῶν ποσοτήτων κινήσεως, λαμβανομένων μὲ ἐναντίον σημεῖον** (ἐπέκτασις τῆς ἀρχῆς τοῦ **D'Alembert**).

Αἱ ἐπικρούσεις, αἱ ἐφηρμοσμέναι εἰς ὑλικὸν σύστημα, δύνανται ὁμοίως, ὡς αἱ συνήθεις δυνάμεις, νὰ διακρίνωνται εἰς ἐξωτερικὰς καὶ ἐσωτερικὰς τοῦ συστήματος. Αἱ τελευταῖαι δ' αὗται εἶναι ἀνὰ δύο ***ἀντίθετοι***, συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος τῆς δράσεως καὶ τῆς ἀντιδράσεως.

Εὐκόλως δὲ ἐπίσης ἐπεκτείνονται τὰ θεωρήματα τῶν ποσοτήτων κινήσεως καὶ τῶν ῥοπῶν, τὰ ἰσχύοντα διὰ τὰ ὑλικὰ συστήματα διὰ τὰς συνήθεις δυνάμεις, εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀκαριαίων δυνάμεων· τὸ δὲ θεώρημα τῆς ῥύμης λαμβάνει ἐν τῇ περιπτώσει τῆς κρούσεως τὸ ὄνομα τοῦ ***Carnot***. Τοῦτο θὰ ἀναπτύξωμεν ἐν τοῖς *περὶ κρούσεως*.

Κέντρον τῆς ἐπικρούσεως. — Ἡ θεωρία τῶν ἀκαριαίων δυνάμεων καὶ τῶν ἐπικρούσεων ἔχει σπουδαιοτάτας ἐφαρμογάς. Ἐνταῦθα ἀρκούμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὰ ἐξαγόμενα αὐτῆς διὰ τὴν περίπτωσιν στερεοῦ σώματος, δυναμένου νὰ στρέφηται μόνον περὶ σταθερὸν ἄξονα, τὸν OZ (σχ. 1) καὶ ὑποκειμένου εἰς μίαν μόνην ἐπίκρουσιν, τὴν P, ὅταν ζητῆται πῶς καὶ ποῦ πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ αὕτη, ***ὅπως μὴ ὑποστῇ ὁ ἄξων ἐπίκρουσίν τινα***, δηλ. οὐδεμίαν ἐνέργειαν λόγῳ τῆς κρούσεως τοῦ στερεοῦ.

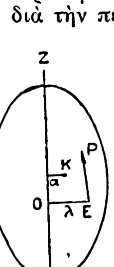

Ἡ θεωρία ἀποδεικνύει ὅτι πρέπει πρὸς τοῦτο καὶ ἀρκεῖ: 1ον) ὁ ἄξων OZ νὰ εἶναι ***πρωτεύων ἄξων ἀδρανείας*** διά τι σημεῖόν του, τὸ O, 2ον) ἡ **ἐπίκρουσις P νὰ ἀσκῆται καθέτως τῷ ἐπιπέδῳ τῷ περιέχοντι τὸν ἄξονα καὶ τὸ κέντρον βάρους K τοῦ στερεοῦ, καὶ 3ον) αὐτὴ νὰ συναντᾷ τὸ ἐπίπεδον εἴς τι σημεῖον E κείμενον ἐπὶ τῆς καθέτου ἐπὶ τοῦ ἄξονος κατὰ τὸ O, καὶ εἰς ἀπόστασιν λ ἀπὸ τοῦ ἄξονος τοιαύτην ὥστε νὰ ἔχωμεν τὴν σχέσιν:**

$$\lambda = \frac{I}{M.a}$$

ἐν ᾗ I παριστᾷ τὴν ῥοπὴν ἀδρανείας τοῦ στερεοῦ πρὸς τὸν ἄξονα τῆς περιστροφῆς, a τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἄξονος τοῦ κέντρου βάρους τοῦ σώματος καὶ M τὴν μᾶζαν αὐτοῦ.

Τὸ σημεῖον τοῦτο E καλεῖται *κέντρον τῆς ἐπικρούσεως*, σχετικὸν πρὸς τὸν ἄξονα τῆς περιστροφῆς.

Εἰς τὸ *φυσικὸν ἐκκρεμὲς* σταθερὸς ἄξων εἶναι ὁ ἄξων τῆς ἐξαρτήσεως ZOZ' Συμφώνως δὲ πρὸς τὰ προηγούμενα δὲν ἐπηρεάζεται ὁ ἄξων τῆς ἐξαρτήσεως ὑπὸ κρούσεως, εἰς ἣν τυχὸν ὑποβάλλεται τὸ ἐκκρεμές, ἐὰν τοῦτο κρουσθῇ καθέτως πρὸς τὸ ἐπίπεδον ZKZ', καὶ εἴς τι σημεῖον O', τοιοῦτον ὥστε νὰ ἔχωμεν:

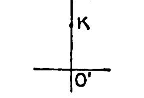

$$(OO') = \frac{I}{M.(OA)}$$

Ἀλλ' ὡς γνωστὸν τὸ (OO') = λ, παριστᾷ τὸ *ἀνηγμένον* μῆκος τοῦ φυσικοῦ ἐκκρεμοῦς. Ὅθεν κέντρον τῆς ἐπικρούσεως εἶναι ἐνταῦθα τὸ O', σημεῖον τοῦ καλουμένου *ἄξονος τῆς αἰωρήσεως*. Κ. ΜΑΛΤΕΖΟΣ

— -**ἀκαριαῖον πυραγωγὸν σχοινίον** [*Στρ. Τέχνη*]. Τὸ ἀκαριαῖον πυραγωγὸν σχοινίον ἀποτελεῖται ἐκ σωληνίσκου μολυβδίνου, ἐξωτερικῆς διαμέτρου 6 χιλ., πεπληρωμένου διὰ πικρικοῦ ὀξέος, καὶ χρησιμεύει διὰ τὴν σύγχρονον ἀνάφλεξιν πολλῶν γεμισμάτων ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν, συγχρόνως δέ, κατὰ τὴν περίπτωσιν ἰδίως τῆς ἐν ἐλευθέρῳ ἀέρι κατακαύσεως τῶν γεμισμάτων τούτων, διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἰσχυρᾶς ἀρχικῆς ἐκρήξεως, ἀναπόφευκτον διὰ τὴν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπόδοσιν τῆς διαρρηκτικότητος τῆς χρησιμοποιουμένης διὰ τὰς καταστροφὰς ἐκρηκτικῆς οὐσίας.

Ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἐκρηκτικῆς οὐσίας ἣν περιέχει, τὸ σχοινίον τοῦτο εἶναι ἐντελῶς ἀκίνδυνον κατὰ τὰς κρούσεις, ἀπαιτεῖ δὲ διὰ τὴν ἀνάφλεξιν ἰσχυρὰν ἀρχικὴν ἔκρηξιν, προκαλουμένην μόνον διὰ καψυλίου. Ἐξ ἄλλου, ἕνεκα τοῦ μεταλλικοῦ περιβλήματος, δὲν ὑπόκειται κατὰ τὰς μεταφορὰς καὶ τὴν χρησιμοποίησιν εἰς βλάβας ἐπιφερούσας διακοπὴν συνεχείας καὶ οὐδόλως ἐπηρεάζεται, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐνέργειάν του, τοποθετούμενον ἐπὶ ὑγροῦ ἐδάφους ἢ καὶ ὑπὸ τὸ ὕδωρ.

Ἡ ταχύτης κατακαύσεως εἶναι 5000—6000 μ. κατὰ δευτερόλεπτον.

Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα τοῦ λήξαντος αἰῶνος, εἰσήχθη ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ ἐν Αὐστρίᾳ, μετὰ καλῶν ἀποτελεσμάτων, σχοινίον ἀκαριαίας ἐνεργείας, ἀποτελούμενον ἐκ τεσσάρων κλώνων ἐκ βάμβακος, ἐπικεχρισμένων διὰ ζύμης βροντώδους ὑδραργύρου, καὶ περιβαλλόμενον διαδοχικῶς διὰ ταινίας ἐκ βαμβακεροῦ ὑφάσματος, δι' ἐπιστρώσεως ἐκ καουτσοὺκ καὶ τέλος, ἐξωτερικῶς, διὰ πλέγματος ἐκ νημάτων. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

—**ἀκαριαῖος πυροσωλὴν** [*Στρ. τέχνη*]. Καλεῖται οὕτως ὁ κρουσίφλογος πυροσωλήν, ὁ διεσκευασμένος νὰ ἐνεργῇ καὶ νὰ προκαλῇ τὴν διάρρηξιν τῆς ἐκρηκτικῆς ὀβίδος, εὐθὺς ὡς αὕτη προσκρούσῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, εἴτε καὶ ἐπὶ στόχου ἀσθενοῦς ἀντιστάσεως, πρὶν ἢ αὕτη εἰσδύσῃ ἐν αὐτοῖς πρὸς ἐπίτευξιν ἐπιφανειακῶν ἀποτελεσμάτων. Κ. Δ.

ἀκαρίασις· βλ. ἄκαρι.

Ἀκαριγούα (Acarigua). Πόλις τῆς Βενεζουέλας ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ζαμόρα· κάτοικοι 2.500· προϊόντα: καφές, ἰνδικόν, δέρματα κτλ.

ἀκαρίνα (Acarina Zittel) [*Παλαιοζ.*]. Τάξις *ἀραχνοειδῶν* εἰς ἣν περιλαμβάνονται μορφαί, ὧν ὁ κεφαλοθώραξ μετὰ τῆς ἀνάρθρου κοιλίας εἶναι συνηνωμένος. Τὰ ἀπολελιθωμένα λείψανα τῆς τάξεως ταύτης εὑρίσκονται ἐντὸς ἠλέκτρου ἢ εἰς στρώματα γλυκέων ὑδάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου καὶ ἀνήκουσι σχεδὸν πάντα, ἐκτὸς τοῦ *ἰξώδους* εἰς γένη ἀκόμη καὶ σήμερον ζῶντα. Ἐνταῦθα καταλέγονται ἐπίσης καὶ ἀθροίσματα ἐκλειψάντων παλαιοζωϊκῶν ἀραχνοειδῶν, ὡς οἱ *ἀνθρακομάρτοι*, οἱ *πεδιπάλποι*.

Ἀχάριος (Acharius) *Ἔρικ*. Σουηδὸς βοτανικός, γεννηθεὶς τῷ 1757 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1819. Διήκουσε τὰς σπουδάς του ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Οὐψάλης, ὅπου ἦτο μαθητὴς τοῦ Λινναίου. Ἐγένετο διδάκτωρ τῆς Ἰατρικῆς τῷ 1782, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Στοκχόλμης τῷ 1796, καὶ καθηγητὴς τῆς Βοτανικῆς τῷ 1801. Ἐνέκυψεν ἰδίως εἰς τὴν μελέτην τῶν λειχήνων, ὅλα δὲ τὰ δημοσιεύματα του σχετίζονται με τὴν τάξιν τῶν φυτῶν τούτων. Σπουδαιότατον τῶν συγγραμμάτων εἶναι ἡ *Lichenographia Universalis*.

Ἀκαρκοῦ. Τοποτηρησία (ἤτοι μικρὰ διοικητικὴ περιφέρεια ἀντιστοιχοῦσα στρατιωτικῶς εἰς ἓν τάγμα) τοῦ θέματος Βουκελλαρίων (Μ. Ἀσία) τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ θέματος τούτου ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λέοντος ΣΤ' (886—912) προσεκολλήθη εἰς τὸ τῆς Καππαδοκίας. Ν. Κ.

Ἀκαρνὰν [*Μυθολ.*]. Ἐπώνυμος ἥρως τῆς Ἀκαρνανίας. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀλκμαίωνος, τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐκστρατευσάντων κατὰ τῶν Θηβῶν ἐπιγόνων, καὶ ἔγγονος τοῦ περιφήμου μάντεως Ἀμφιαράου τοῦ Ἀργείου. Ὁ Ἀλκμαίων ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἄργους καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἐριννύων διὰ τὸν φόνον τῆς μητρός του Ἐριφύλης, γενόμενον κατ' ἐντολὴν τοῦ πατρός του καὶ χρησμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, διότι αὕτη λαβοῦσα δῶρον ἀπὸ τὸν Πολυνείκη τὸν ὅρμον καὶ τὸν πέπλον τῆς Ἁρμονίας, τῆς συζύγου τοῦ Κάδμου, ἔπεισε τὸν Ἄδραστον νὰ ἐπιχειρήσῃ μετὰ τοῦ συζύγου της Ἀμφιαράου καὶ ἄλλων ἡρώων τὸν πόλεμον ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, ἐκ τοῦ ὁποίου δὲν ἐπανῆλθεν, ὡς προεγνώριζεν, ὁ **Ἀμφιάραος** (βλ. λ.). Ὑπὸ μανίας καταληφθεὶς μετὰ τὴν μητροκτονίαν ὁ Ἀλκμαίων ἔφυγε πρὸς τὸν Ὀϊκλέα εἰς Ἀρκαδίαν καὶ ἐκ ταύτης εἰς Ψωφίδα πρὸς τὸν Φηγέα, τοῦ ὁποίου τὴν θυγατέρα Ἀρσινόην ἢ Ἀλφεσίβοιαν ἐνυμφεύθη, μετὰ τὸν καθαρμόν του. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἀγροὶ τῆς Ψωφίδος ἔγιναν ἄφοροι, ὁ Ἀλκμαίων κατὰ χρησμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἔφυγε πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ Ἀχελῴου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐκαθάρθη. Μετὰ ταῦτα λαβὼν τὴν κόρην τοῦ ποταμοῦ τούτου Καλλιρρόην σύζυγον ἔκτισε πόλιν εἰς τόπον, ὁ ὁποῖος εἶχε φανῇ διὰ τῶν προσχώσεων τοῦ Ἀχελῴου μετὰ τὴν μητροκτονίαν καὶ ἦτο, κατὰ τὸν χρησμόν, ἀπρόσιτος εἰς τὰς Ἐρινῦς. Ἡ Καλλιρρόη μετὰ τὸν γάμον ἐζήτησε τὸν ὅρμον καὶ τὸν πέπλον καὶ ἠνάγκασε τὸν Ἀλκμαίωνα νὰ ἔλθῃ εἰς Ψωφίδα διὰ νὰ ζητήσῃ αὐτὰ ἀπὸ τὸν Φηγέα, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν κόρην Ἀρσινόην (τὴν προτέραν σύζυγόν του) τὰ εἶχε δωρήσει, προφασιζόμενος ὅτι θέλει ν' ἀναθέσῃ καὶ τὸν ὅρμον καὶ τὸν πέπλον εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερόν. Ἐγνώσθη ὅμως ὁ δόλος του καὶ καταδιωχθεὶς ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Φηγέως. Ἡ Καλλιρρόη μαθοῦσα τὸν φόνον τοῦ συζύγου της ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Δία νὰ καταστήσῃ τελείους ἄνδρας τοὺς παῖδάς της εὐθύς, διὰ νὰ ἐκδικηθῶσι τὸν θάνατον τοῦ πατρός των. Τοῦτο καὶ ἔγινεν. Οἱ υἱοί της *Ἀκαρνὰν* καὶ *Ἀμφότερος* ἔγιναν ἀμέσως ἄνδρες καὶ ἐφόνευσαν καὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ Φηγέως καὶ αὐτὸν τὸν Φηγέα μετὰ τῆς συζύγου του. Μετὰ ταῦτα ἀφιέρωσαν τὸν ὅρμον καὶ τὸν πέπλον εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ ἀπορεύθησαν εἰς τὴν Ἤπειρον ἐκ τῆς ὁποίας συνήθροισαν οἰκήτορας διὰ τὴν κτισθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν, πόλιν Ἀκαρνανίαν, ὀνομασθεῖσαν οὕτως ἀπὸ τοῦ πρεσβυτέρου.

Κατὰ τὴν παρ' Εὐριπίδῃ δὲ παραλλαγὴν τοῦ μύθου ὁ Ἀλκμαίων κατὰ τὸν χρόνον τῆς μανίας του ἀπέκτησεν ἐκ τῆς κόρης τοῦ μάντεως Τειρεσίου Μαντοῦς μίαν κόρην, τὴν Τισιφόνην, καὶ ἕνα υἱόν, τὸν *Ἀμφίλοχον*, ὅστις ἔκτισε τὸ ***Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος*** (Ἀπολλ. III 7).

Καὶ κατὰ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ (**VIII, 24.10**) παραλλαγὴν οἱ τοῦ Φηγέως υἱοὶ Τήμενος καὶ Ἀξίων ἀφιέρωσαν εἰς Δελφοὺς τὸν πέπλον τῆς Ἁρμονίας καὶ τὸν ὅρμον τῆς Ἐριφύλης καὶ οὐχὶ οἱ τοῦ Ἀλκμαίωνος. Κατὰ τὸν αὐτὸν Παυσανίαν τὰ μυθικὰ ταῦτα γεγονότα ἐξετυλίχθησαν ἐν Ἀρκαδίᾳ, καθ' ὃν χρόνον ἐγίνετο ἡ εἰς Τροίαν ἐκστρατεία.

Τὸν μῦθον τοῦ Ἀλκμαίωνος, μῦθον ἀργεῖον, διέπλασεν ἄγνωστὸς τις ποιητὴς εἰς τὸ ἐπικὸν γενεαλογικὸν ποίημά του «*Ἀλκμαιωνίς*». Ὁ ποιητὴς οὗτος ἔζησεν οὐχὶ πρὸ τοῦ τέλους τῆς Ζ'. π. Χ. ἑκατοντ. ἀφοῦ ἀναφέρεται εἰς αὐτὸ ὡς ἀδελφὸς τῆς συζύγου τοῦ Ὀδυσσέως Πηνελόπης ὁ Λευκάδιος, ὄνομα πλασθὲν ἐκ τῆς ἀποικίας τῶν Κορινθίων Λευκάδος (**Στράβ. C 452**), ἱδρυθείσης περὶ τὰ μέσα τοῦ Ζ' π. Χ. αἰῶνος. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀκαρνὰν *Γεράσιμος*. Λόγιος ἀνὴρ τοῦ 18ου αἰῶνος διδάξας εἰς τὴν πατριαρχικὴν σχολήν, τὴν λεγομένην Μεγάλην Σχολὴν τοῦ Γένους. ΑΝΘ. ΠΑΠ.

Ἀκαρνανία. Τὸ δυτικῶς τοῦ ποταμοῦ Ἀχελῴου τμῆμα τοῦ ἤδη Νομοῦ **Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας**· (βλ. λ.).

Η ΑΡΧΑΙΑ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ. Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ Ἀκαρνανία κατελάμβανε πᾶσαν τῆς ἐκτάσιν τῆς τέως ἐπαρχίας Βονίτσης, Ξηρομέρου καὶ τῆς Ἀμφιλοχίας, ἥτις κατελάμβανε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἐκτάσεως τῆς τέως ἐπαρχίας Βάλτου, ἀνῆκε δὲ μετὰ τῆς Αἰτωλίας, Λοκρίδος, τῆς χώρας τῶν Εὐρυτάνων καὶ τῶν Δολόπων, εἰς τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς νοτίας τῆς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας ἠπειρωτικῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν ὀρεινὸν καὶ δασῶδες ὂν διεκρίνετο τῆς ἄλλης Ἑλλάδος διά τε τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν φυλῶν του. Οἱ κάτοικοι τοῦ τμήματος τούτου, τοῦ ἀπὸ τοῦ Παρνασσοῦ μέχρι τοῦ Ἰονίου πελάγους, ὀλιγώτερον ὑπὸ τῆς φύσεως εὐνοηθέντες, ὑστέρησαν τῶν ὁμοφύλων των εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν καὶ συνήθισαν ἑαυτοὺς εἰς ἕνα βίον ἀγροῖκον. Καὶ **κατ' αὐτοὺς** τοὺς ἀρχαίους ἱστορικοὺς χρόνους διετήρουν **ἐν**δύματα, ὅπλα καὶ ἄλλας συνήθειας τῶν παλαιοτέρων χρόνων.

Ὁ βίος καὶ τὰ ἤθη των ἐχρησίμευον ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς διὰ νὰ φέρουσιν εἰς τὴν μνήμην τῶν συγχρόνων των τὰ ἤθη τῶν προγόνων των. Οὕτως ὁ Θουκιδίδης (**Α' 5**) δίδει τὴν εἰκόνα τῶν παλαιοτέρων Ἑλλήνων διὰ τῶν ἑξῆς: «**Οἱ γὰρ Ἕλληνες τὸ πάλαι... ἐτρέποντο πρὸς λῃστείαν... δηλοῦσι δὲ τῶν τε ἠπειρωτῶν τινες ἔτι καὶ νῦν, οἷς κόσμος καλῶς τοῦτο**

Digitized by Google

ὁρᾶν... καὶ μέχρι τοῦδε πολλὰ της Ἑλλάδος τῷ παλαιῷ τρόπῳ νέμεται περί τε Λοκροὺς τοὺς Ὀζόλας καὶ Αἰτωλοὺς καὶ Ἀκαρνᾶνας καὶ τὴν ταύτῃ ἤπειρον. Τό τε σιδηροφορεῖσθαί τούτοις τοῖς ἠπειρώταις ἀπὸ τῆς παλαιᾶς λῃστείας ἐμμεμένηκε». Διὰ τοὺς εἰρημένους λόγους καὶ ἠρευνήθη βραδύτερον τὸ τμῆμα τοῦτο τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων, οἵτινες ζητοῦντες μόνον τὰ ἴχνη τοῦ πολιτισμοῦ δὲν προεχώρουν πέραν τῶν Δελφῶν, ὅπου κατὰ τὴν ἀντίληψίν των ἐτελείωνεν ἡ Ἑλλὰς τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀνεγνωρίζοντο μὲν ὡς Ἕλληνες οἱ κάτοικοι τοῦ ἠπειρωτικοῦ τούτου τμήματος, ἀλλὰ δὲν ἐξετιμῶντο ὅσον οἱ ἄλλοι Ἕλληνες (βλ. L. Henzey «Le mont Olympe ei l'Acarnanie» p. 224 καὶ ἑξῆς).

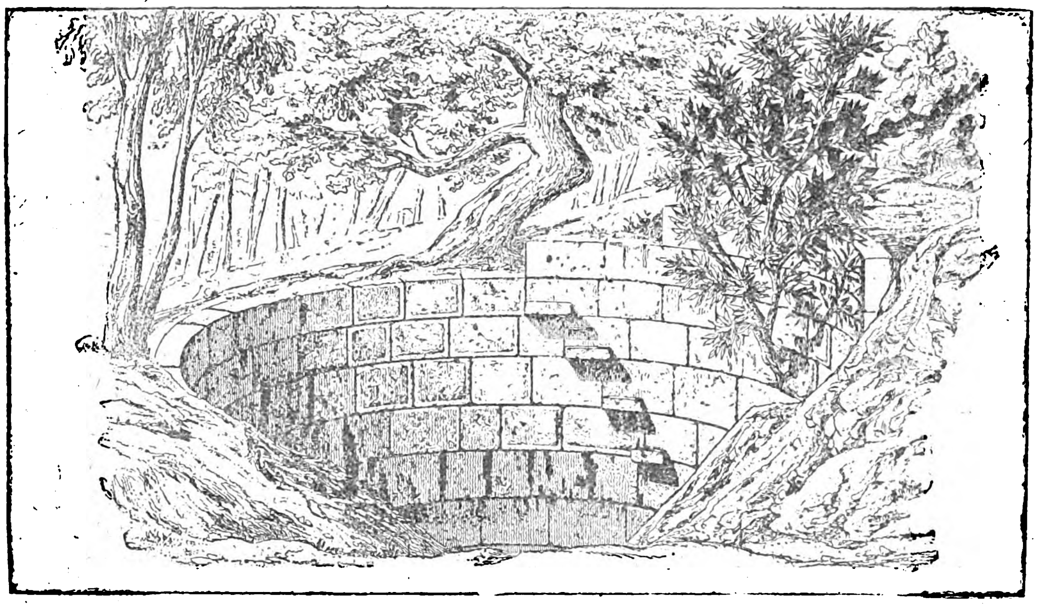

Ἀρχαία δεξαμενὴ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς πόλεως Ρύγχος (Πελεγρινιάτσας) εἰς τὸ ἀπὸ ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους εἰς Στράτον στενόν.

Ἐν τούτοις ἐκ τοῦ ὅλου τμήματος τούτου ἡ Ἀκαρνανία — καὶ μάλιστα ἡ Παραχελωῖτις τῆς Ἀκαρνανίας — δὲν δύναται νὰ παραπονεθῇ κατὰ τῆς φύσεως δι' ἀστοργίαν, διότι παρὰ τὰ ἀπόκρημνα ὄρη ἁπλοῦνται πεδιάδες πολύβοτοι καὶ ὀροπέδια γονιμώτατα. Παρὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν της ἐκ τῶν ἑστιῶν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ εἰς τὰ ὅρια ἐθνῶν βαρβάρων, κατεῖχε μίαν θέσιν πλεονεκτικήν. Λούεται πανταχόθεν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, πλὴν τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους της, τὸ ὁποῖον διαβρέχεται ὑπὸ τοῦ χωρίζοντος αὐτὴν ἀπὸ τῆς Αἰτωλίας Ἀχελῴου. Αἱ ἀκταὶ τῆς Ἀκαρνανίας μὲ τὴν βαθεῖαν εἰς αὐτὰς εἰσβολὴν τῆς θαλάσσης, ἀπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ὅστις εἶναι τὰ βόρεια ὅρια αὐτῆς, μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελῴου, σχηματίζουσιν ἀξίους λόγου κόλπους μὲ πλῆθος ὅρμων ἀσφαλῶν ἀπὸ τῆς βίας τῶν ἀνέμων. Τοὺς κόλπους καὶ τοὺς ὅρμους καθιστᾷ ἀσφαλεστέρους καὶ ἡ ἅλυσις τῶν νήσων καὶ νησίδων, αἵτινες κολυμβοῦν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν δυτικῶν ἀκτῶν της. Οἱ λιμένες καὶ αἱ νῆσοί της ἦσαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ ἀναπαυτικοὶ σταθμοὶ τῆς πρὸς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν θαλασσίας ὁδοῦ ἐμπόρων καὶ πολεμιστῶν. Ἦσαν αἱ βαθμῖδες τῆς κλίμακος, τὴν ὁποίαν ἀνήρχοντο οἱ πλέοντες ἐκ τῆς νοτίου Ἑλλάδος πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος ἄνευ κινδύνων.

Ἡ Ἀκαρνανία παρέχει τὴν ὄψιν ἑνὸς τριγώνου, τοῦ ὁποίου κορυφὴ μὲν εἶναι αἱ πρὸς νότον αὐτῆς ἐκβολαὶ τοῦ Ἀχελῴου, πλευραὶ δὲ ὁ Ἀχελῷος καὶ ἡ ὀροσειρὰ τοῦ Θυάμου ἀπ' ἀνατολῶν, τὸ Ἰόνιον πέλαγος ἀπὸ δυσμῶν καὶ ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος ἀπὸ βορρᾶ. Τοῦ ἀκαρνανικοῦ τούτου τριγώνου ἡ ἀρχαία Ἀμφιλοχία κατεῖχε τὴν βορειανατολικὴν γωνίαν, ἡ κυρίως δὲ Ἀκαρνανία τὰ λοιπά.

Ἡ ἀρχαία Ἀμφιλοχία.—Τὸ ὄνομά της ἡ χώρα αὕτη ὀφείλει, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τὸν Ἀμφίλοχον τὸν υἱὸν τοῦ Ἀμφιαράου καὶ ἀδελφὸν τοῦ Ἀλκμαίωνος, καταφυγόντα εἰς τὴν χώραν ταύτην μετὰ τὴν ἐκ Τροίας ἐπιστροφήν του (Παυσ. II. 8.5) ἤ, κατὰ παραλλαγὴν τοῦ μύθου, τὸν Ἀμφίλοχον τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλκμαίωνος ἐκ τῆς Μαντοῦς τῆς κόρης τοῦ Τειρεσίου. Ὁ Ἀμφίλοχος οὗτος ὑπῆρξεν ὁ οἰκιστὴς τοῦ ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους (βλ. Ἀπολλ. III 7 καὶ λ. Ἀκαρνάν). Κέντρον τῆς χώρας ἦτο ἡ πεδιὰς τοῦ ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους, παρὰ τὴν ὄχθην τῆς θαλάσσης ἀνοιγομένη εἰς ἔκτασιν πέντε χιλιομέτρων μήκους καὶ πέντε χιλιομέτρων πλάτους. Ἑκατέρωθεν αὐτῆς τὰ ὄρη μέχρι τοῦ κόλπου κατερχόμενα καθιστῶσι δύσκολον τὴν διὰ μέσου αὐτῶν καὶ τῆς θαλάσσης διάβασιν καὶ ἐκτεινόμενα εἰς δύο καὶ τρεῖς σειρὰς ἐπαλλήλους ὄπισθέν της μέχρι τῆς ὀρεινῆς ἁλύσεως, ἥτις χωρίζει τὰ ὕδατα τὰ πρὸς τὸν κόλπον πρὸς Δ κατερχόμενα καὶ τὰ πρὸς Α πρὸς τὸν Ἀχελῷον, μεταβάλλουσι τὴν πεδιάδα εἰς φρούριον μὲ διπλῆν καὶ τριπλῆν σειρὰν περιβόλων. Οἱ ἄπειροι χείμαρροι οἱ διαυλακώνοντες τὴν χώραν ἔχουν μεταβάλει αὐτὴν εἰς ἀληθῆ δαίδαλον, τὰ δὲ πυκνὰ δάση καθιστῶσιν ἀκόμη δυσκολωτέραν τὴν διὰ τῆς χώρας διέξοδον. Οὕτως ἡ διάπλασις τῆς χώρας παρέχουσα τὴν ἐντύπωσιν ἑνὸς πολυδαιδάλου φυσικοῦ φρουρίου, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ πρῶτον μνημεῖον τῆς ἱστορίας της, γίνεται ἡ Μοῖρα, ἡ ὁποία προδιαγράφει τὸν προορισμὸν τῶν κατοίκων της. Καὶ τῷ ὄντι ἡ τραχεῖα, ὀρεινὴ αὕτη χώρα, μὲ τὰ ἀπόκρημνα καὶ δύσβατα ὄρη της, τὰ πυκνὰ καὶ ἀπέραντα δάση της, τὰς βαθείας καὶ πολυδαιδάλους χαράδρας της, γίνεται ἡ κατοικία τραχέων καὶ ἀγρίων τὴν ψυχὴν ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων εὐχάριστοι ἀσχολίαι εἶναι αἱ λῃστεῖαι, αἱ ἐνέδραι καὶ οἱ φόνοι (βλ. Θουκ. III. 112). Αὐτὴ ἡ ὀχυρὰ φύσις τῆς χώρας ἐδίδαξε τοὺς κατοίκους της νὰ συμπληρώσωσι τὸ ἔργον της καὶ ὀχυρὰ τῷ ὄντι φρούρια κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, τὸ ἀμφιλοχικὸν Ἄργος, τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ ἡ μεγίστη καὶ δυνατωτάτη πόλις τῆς Ἀμφιλοχίας (Θουκ. Β'. 68), ἡ Ἰδομένη, αἱ Ὄλπαι, συμπληροῦντα τὴν φυσικὴν ὀχυρότητα τῆς χώρας καθίστων αὐτὴν δυσπρόσβλητον, δυσπόρθητον καὶ ἀδιάβατον. Ἀρχαία καὶ νεωτέρα ἱστορία διδάσκουσιν ἡμᾶς πόσον ἐπικίνδυνος ὑπῆρξε πάντοτε ἡ διάβασις τοῦ στενοῦ τοῦ Μακρυνόρους, τὸ ὁποῖον προσφυέστατα ὁ Henzey (ἔνθ' ἀνωτ. σ. 293) καλεῖ Θερμοπύλας τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Ἐκτεινόμενον τοῦτο μεταξὺ ἀποκρήμνων ὀρέων καὶ τῆς θαλάσσης, εἶναι ἡ μόνη ἀπὸ τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα διὰ ξηρᾶς διάβασις.

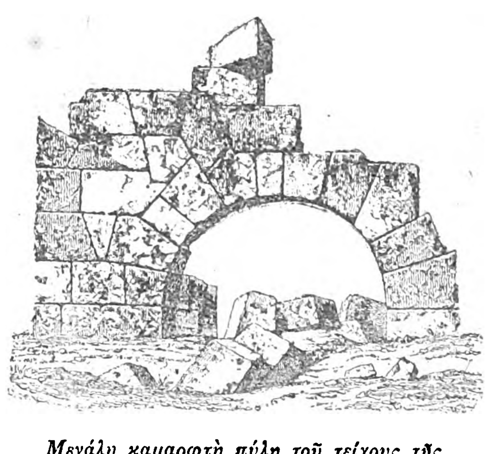

Μεγάλη καμαρωτὴ πύλη τοῦ τείχους τῆς Παλαίρου (Κεχροπούλλας).

Ἡ κυρίως Ἀκαρνανία.— Διάφορος εἶναι ἡ φύσις τοῦ λοιποῦ μέρους τῆς χώρας, τῆς κυρίως Ἀκαρνανίας, τῆς νῦν καλουμένης Ξηρομέρου. Δὲν λείπουν καὶ εἰς αὐτὴν αἱ ἄγριαι βουνοσειραί, τὰ πυκνὰ δάση καὶ οἱ ἀπόκρημνοι βράχοι, ἀλλὰ εἰς τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ νότιον μέρος αὐτῆς ἐκτείνονται πεδιάδες, τὰς ὁποίας πλημμυρεῖ ὁ Ἀχελῷος κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ ἀρδεύει κατὰ τὸ θέρος, καὶ πολλαχοῦ ἐκ τῆς χαμηλῆς χώρας ὑψοῦνται ὀροπέδια γονιμωτάτου ἐδάφους.

Τὸ ἔδαφος τῆς κυρίως Ἀκαρνανίας δὲν εἶναι ἀργιλῶδες, ὅπως εἶναι τὸ τῆς Ἀμφιλοχίας, ἀλλ' ἀσβεστολιθικὸν καὶ δὲν συγκρατεῖ τὰ ὄμβρια ὕδατα· διὰ τοῦτο δὲ καὶ καλεῖται *Ξηρόμερον*. Παρὰ τὴν λειψυδρίαν ὅμως εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ἄφθονα ὕδατα ῥέουν ὑπογείως· διὰ τοῦτο καὶ ἡ χώρα καλύπτεται ὑπὸ πυκνοτάτων δασῶν. Τὰ βυθιζόμενα ὕδατα ἀναφαίνονται εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη καὶ σχηματίζουσι λίμνας (τὴν μικρὰν καὶ μεγάλην λίμνην τοῦ Ὀζηροῦ, νῦν *Γαλίτσα*, παρὰ τὸν Ἀχελῷον, τὴν διπλῆν Λιμναίαν (νῦν *Ἀμβρακίαν-Ρίβιο*) εἰς τὸν Καρβασαρᾶν, τὴν Μελίτην (νῦν *Λεσίνι* κ. ὁ κ.). Εἶναι λοιπὸν ἡ Ἀκαρνανία ἡ χώρα τῶν κοιμωμένων ὑδάτων.

Ἡ χώρα παρῆγε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀφθόνους δημητριακοὺς καρπούς, τῶν ὁποίων ἡ κατὰ τὸ θέρος ὡριμότης προεκάλει καὶ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἐχθρῶν (Ξενοφ. Ἑλλ. IV. 6) καὶ ἔτρεφεν ἀπείρους ἀγέλας ἵππων καὶ βοῶν, τοὺς ὁποίους ἐν καιρῷ πολέμου ἔκρυπτον εἰς τὰ ὄρη. Οἱ ἵπποι τῆς Ἀκαρνανίας καὶ ἰδίως τῆς Στράτου εἶχον μεγάλην φήμην κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἀλλὰ καὶ οἶνον παρῆγεν ἡ Ἀκαρνανία καὶ ἔλαιον, διότι αἱ ἐλαῖαι εἶναι ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοφυεῖς καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἀμβρακικοῦ. Ὅ,τι ὅμως δύναται ν' ἀποκαλέσῃ τις τὸ «ἀκαρνανικὸν μάνα» εἶναι τὰ βαλανίδια, ὁ καρπὸς δηλ. τῶν βαλανιδιῶν, τοῦ ἀφθονωτάτου ἐν τῇ χώρᾳ εἴδους τούτου τῶν δρυῶν, καρπὸς ὅστις ἄνευ κόπων καλλιεργείας καὶ δαπάνης συλλογῆς παρεχόμενος εἶναι ἀληθὴς φυσικὸς θησαυρός. Αἱ βάλανοι τῶν καρπῶν τούτων ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἔτρεφον καὶ τρέφουσι χοίρους τῶν ὁποίων τὰ κοπάδια ἄφθονα ἦσαν καὶ εἶναι ἐν τῇ χώρᾳ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων, τὰ δὲ περιβλήματα (βαλανοθῆκαι) χρησιμεύουσι διὰ τὴν βυρσοδεψίαν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ὁμήρου, ὅτε ἀκόμη δὲν εἶχε διορυχθῆ ἡ χαμηλὴ γηΐνη λωρίς, ἥτις συνέδεε τὴν Λευκάδα μετὰ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ ἡ Λευκὰς ἦτο χερσόνησος τῆς Ἀκαρνανίας, ἀγέλαι χοίρων ἀνήκουσαι εἰς τὸν θεῖον Ὀδυσσέα, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ κράτος ἀνῆκε καὶ ἡ Ἀκαρνανία, παρεῖχον ἄφθονα νεογνὰ ὡς εὐγευστότατον ἔδεσμα εἰς τοὺς μνηστῆρας τῆς Πηνελόπης (βλ. εἰς Ὀδυσ. Ξ. στ. 5-108). [Περὶ τῶν ὀρέων, ποταμῶν, λιμνῶν, κόλπων, ἀκρωτηρίων καὶ τῆς μορφολογίας καὶ τῶν προϊόντων τοῦ ἐδάφους ἐν γένει βλ. Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας νομός.]

Χαρακτὴρ τῶν κατοίκων.—Τὸ φυσικὸν περιβάλλον, τὸ ὁποῖον ἔχει σπουδαίαν ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τοῦ πεπολιτισμένου ἀνθρώπου, εἶχε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διαπλάσεως τοῦ ἤθους καὶ τοῦ βίου ἐν γένει τῶν ἀρχαίων Ἀκαρνάνων, οἵτινες ἕνεκα τῆς καθυστερήσεώς των εἰς τὸν πολιτισμὸν ὑφίσταντο ἀμεσωτέραν τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ. Ἡ ἀγρία φύσις ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ἔζων οἱ πλεῖστοι αὐτῶν, τὰ ἐπὶ τῶν ὀρέων καταφύγια, εἰς τὰ ὁποῖα ἠδύναντο ἐπὶ μακρὸν χρόνον νὰ διαμένουν ἀδίωκτοι καὶ ἀσφαλεῖς, τὰ πυκνὰ δάση τῶν ὁποίων ἡ σκιὰ τοὺς ἀπέκρυπτεν ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν ἀνθρώπων, ἦσαν κακοὶ σύμβουλοι τῆς ψυχῆς τῶν Ἀκαρνάνων. Ἡ διαρκὴς ἐμπόλεμος κατάστασις εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκοντο, ἥτις ἠμπόδιζεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἀσχολίαν μὲ τὰ ἔργα τοῦ εἰρηνικοῦ βίου, ὁ ὁποῖος ἐξημερώνει τὸν ἄνθρωπον, ἡ δυσπιστία καὶ διαρκὴς ἔχθρα πρὸς τοὺς γείτονας, ἥτις ἐστέρει αὐτοὺς τῆς ἐπικοινωνίας μετ' ἄλλων ἀνθρώπων, τοῦ σπουδαιοτέρου ἐκπολιτιστικοῦ παράγοντος, ἀπήρτιζον καὶ κοινωνικὸν περιβάλλον τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο ὀλιγώτερον καὶ αὐτὸ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος κακὸς σύμβουλος τῶν Ἀκαρνάνων. Φύσις καὶ κοινωνικαὶ σχέσεις λοιπὸν ἐδίδασκον αὐτοὺς ὅτι ὡς κυρίαν μέριμναν τοῦ βίου των ὤφειλον νὰ ἔχουν τὴν ἀσφάλειαν ἀπὸ τοῦ γείτονος καὶ ὅτι διὰ νὰ ἐπιτύχουν τοῦτο ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ εἶναι γενναῖοι πολεμισταὶ καὶ ἐπιτήδειοι λῃσταί· καὶ τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἀκαρνᾶνες κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἐφημίζοντο μόνον ὡς ἀνδρεῖοι στρατιῶται καὶ ἐπιδέξιοι τοξόται. Ἡ ἀπὸ τῶν κορινθιακῶν ἀποικιῶν αὔρα τοῦ πολιτισμοῦ, κεκραμένη μὲ τὴν κερδοσκοπικὴν ἀπληστίαν, ὀλίγον ἐπέδρασε πρὸς ἐξημέρωσιν τῶν κατοίκων τῆς χώρας. Ἐθεωροῦντο πάντοτε ἀγροῖκοι καὶ ἄξεστοι τὸ ἦθος. Τὰ ὀλίγα ἐρείπια τῶν ναῶν (ἰδίᾳ τοῦ Διὸς ἐν Στράτῳ) καὶ τῶν θεάτρων (ἐν Οἰνιάδαις καὶ Στράτῳ), τὰ ὀλίγα ἀνάγλυφα, καὶ τὰ πλούσια εὑρήματα εἰς τὰς νεκροπόλεις δὲν εἶναι ἱκανοὶ συνήγοροι τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων Ἀκαρνάνων. Ἦσαν καὶ ἔμειναν οὗτοι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀρχαίου βίου τῶν Ἑλλήνων οἱ ἡμιπολίτιστοι βάρβαροι.

Ἡ συμβολὴ τῆς Ἀκαρνανίας εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀρχαίου βίου.—Οὔτε μνημεῖα τοῦ λόγου, οὔτε μνημεῖα τῶν καλῶν τεχνῶν ἐκληροδότησαν εἰς ἡμᾶς οἱ ἀρχαῖοι Ἀκαρνᾶνες. Ἄφησαν ὅμως μνημεῖα τῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ἄλλων, πολλῶν, ὁμοίων μνημείων, εἶναι πολὺ διαφωτιστικὰ τοῦ ἀρχαίου βίου. Τὰ μνημεῖα ταῦτα εἶναι τὰ πολλὰ ἀρχαῖα τείχη τῆς Ἀκαρνανίας. Περὶ τὰ τριάκοντα λέγει ὁ Κ. Ρωμαῖος (βλ. Ἀρχαιολ. δελτίον τοῦ 1918 σ. 106), ὅτι ἐπεσκέφθη κατὰ τὸ 1917. Τὰ μνημεῖα ταῦτα δὲν παρέχουν μόνον ὑλικὸν πρὸς μελέτην τῆς ἱστορίας καὶ τῆς τοπογραφίας τῶν ἀκαρνανικῶν πόλεων, ἀλλὰ καὶ διδάγματα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τοιχοδομίας. Αἱ ὀχυρώσεις τῆς Ἀκαρνανίας εἶχον προκαλέσει τὸν θαυμασμὸν καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχαιότητα

Digitized by Google

ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἑξῆς χωρίον τοῦ Πλουτάρχου (Ἄρατ. 50): «Εἰσὶ δὲ που πολλοὶ καὶ τῆς Ἀκαρνάνων τοῦτο μὲν χερσαῖοι, τοῦτο δὲ ἔναλοι τόποι θαυμαστὰς ὀχυρότητας ἔχοντες», προκαλοῦσι δὲ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν κατάπληξιν καὶ σήμερον τῶν τε σοφῶν μελετητῶν αὐτῶν, ὡς εἶναι ὁ L. Henzey, καὶ τῶν ἀπλοϊκῶν βοσκῶν, οἵτινες εἶναι οἱ συχνοὶ ἐπισκέπται των. «Οἱ πέτρες αὐτὲς θὰ εἶναι ἔτσι ἀπὸ τὸ Θεὸ βαλμένες», εἶπεν ἕνας γέρων βοσκὸς διὰ τὰ τείχη τῆς Παλαίρου (Κεχροπούλλας), ὅταν ἠρωτήθη ὑπὸ τοῦ Κ. Ρωμαίου διὰ τὴν ἐντύπωσίν του ἀπὸ τὸ κάστρο ἐκεῖνο. Ἡ φύσει ὀχυρὰ χώρα προεκάλει τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἀνοχυρώτων φυσικῶς τόπων της δι' ὀχυρώσεων τῶν ἀνθρώπων. Ὁ βίος τὸν ὁποῖον ἔζων ἐνίσχυε περισσότερον παρ' αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τῆς τοπικῆς αὐτονομίας. Εἰς τὴν ἀντίληψίν των οἱ κάτοικοι τῆς γείτονος πόλεως ἦσαν οἱ ἐχθροί, ἀπὸ τὴν ἐπίθεσιν τῶν ὁποίων ὤφειλον νὰ εἶναι ἠσφαλισμένοι. Οὕτως ἡ ἀνέγερσις τειχῶν ἔγινε προορισμός των. Τὰ τείχη των εἶχον τὴν τύχην μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ ἀρχαίου βίου νὰ ἔχουν μόνον ἐχθρὸν τὸν χρόνον, ὅστις δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξαφανίσῃ τὰ ἴχνη των, διότι δὲν ἐβοηθήθη εἰς τὸ ἔργον του ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὰ ἐπροστάτευσεν ἡ ἐρημικὴ θέσις των. Τὰ ἐσεβάσθη οὗτος ἄκων, ἐνῷ δὲν ἐσεβάσθη τοὺς τάφους τῶν προγόνων του σκυλεύσας αὐτοὺς καὶ ἐν Ἀκαρνανίᾳ.

Τὰ κυριώτερα ἐρείπια ἀρχαίων τειχῶν ἐν Ἀκαρνανίᾳ, πρὸς τὰ ὁποῖα μόνον τὰ ἐρείπια τοῦ περιβόλου τῆς ἀρχαίας Μεσσήνης δύνανται νὰ παραβληθοῦν, εἶναι τὰ ἑξῆς: Τὰ τῶν *Οἰνιαδῶν* (Τριχαρδοκάστρου), ἅτινα εἶναι ὄρθια, πολλαχοῦ εἰς ὕψος πολλῶν μέτρων καθ' ὅλην τὴν ἔκτασίν των, καὶ φαίνονται ἀπὸ μεγάλης ἀποστάσεως. Τὰ τῆς *Παλαίρου* (Κεχροπούλλας), ἀξιοθαύμαστα διὰ τὴν διατήρησίν των, μὲ ἕνα ὑπερμεγέθη τετράγωνον πύργον, μὲ κλίμακας καὶ ᾠοειδεῖς δεξαμενάς. Τὰ τῆς *Λιμναίας* (Καρβασαρᾶ), μὲ τὰ δύο μακρὰ σκέλη των καὶ τὰς πολυαρίθμους καμαρωτὰς πύλας των. Τὰ τῆς *Στράτου* (Σοροβιγλίου), τὰ ὁποῖα εἶναι εἷς ἀπέραντος κύκλος ἐναγκαλιζόμενος 4 λόφους χαμηλουμένους εἰς τὰς τρεῖς περιβαλλομένας ὑπ' αὐτῶν κοιλάδας μὲ πύργους καὶ πύλας πολυαρίθμους. Τὰ τῆς *Μητροπόλεως*, τῶν ὁποίων ἡ αὐλόπορτα εἶναι ἀπὸ τὰ ἐκπληκτικώτερα ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὡς λέγει ὁ Λήκ. Τὰ τῆς *Ἀλυζίας*, μὲ τοὺς ὀγκολίθους των καὶ τὴν ἐκπλήσσουσαν τοποθεσίαν των, ἐντὸς τόπου ἀγρίου καὶ ἀπροσίτου, ὅστις εἰς ἄλλους χρόνους ἦτο τὸ λημέρι τῶν κλεφτῶν, καὶ τόσα ἄλλα, ἅτινα πάντα προκαλοῦσι τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμὸν τοῦ ἐπισκέπτου. Ὅπως οἱ κάτοικοι τῆς χώρας καὶ εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους διέσωζον ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ ἐνδύματα καὶ ἀντιλήψεις τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων, οὕτω θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι καὶ τὰ τείχη των ἔκτιζον κατὰ τὸ ἀρχαιότερον τοιχοδομικὸν σύστημα, τὸ πολυγωνικόν.

Τοῦτο ὅμως ὠφείλετο μᾶλλον εἰς τὴν φύσιν τοῦ ὑλικοῦ (ἀσβεστολίθου), τὸ ὁποῖον ἦτο καταλληλότερον διὰ τὸ πολυγωνικὸν ἢ τὸ ἰσοδομικὸν τοιχοδομικὸν σύστημα. Ἐκτὸς τοῦ πολυγωνικοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἔχουν κτισθῆ τὰ ἀκαρνανικὰ τείχη, πλὴν τῶν τῆς Στράτου καὶ τοῦ ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους, ἅτινα ἔχουν κτισθῆ κατὰ τὸ ψευδισοδομικόν, ἄλλα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἀκαρνανικῶν τειχῶν εἶναι τὸ ἐσωτερικὸν μακρὸν τεῖχος, ὑπάρχον εἰς πάντα σχεδὸν τὰ τείχη, τὸ ὁποῖον διῄρει τὸν περίβολον εἰς δύο μέρη (οὕτως οἱ ἐπιτιθέμενοι καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ κάμουν δευτέραν πολιορκίαν), καὶ ἡ χρῆσις τῆς καμάρας εἰς τὰς θύρας, τῆς ὁποίαν ἐπιστεύετο ἄλλοτε ὅτι ἠγνόουν ἢ δὲν μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες.

[ΜΥΘΟΛ.]. Ὑπὲρ πάντας τοὺς κοινοὺς θεοὺς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων οἱ Ἀκαρνᾶνες λατρεύουσι τὸν *Ἀχελῷον*. Αἱ ἰδιοτροπίαι του, ἐκδηλούμεναι μὲ τὴν ἑκάστοτε ἀλλαγὴν τῆς κοίτης του καὶ ἡ πάλη τῶν κατοίκων τῆς χώρας πρὸς ἀποφυγὴν τῶν καταστροφῶν, τὰς ὁποίας ἐπέφερον αἱ πλημμυραί του, ἐγέννησαν ὅλους τοὺς ἐγχωρίους μύθους, οἵτινες εἶναι προσαρμογὴ τῶν πανελληνίων μύθων πρὸς τὰς ἰδιαιτέρας τῆς χώρας καὶ τῶν κατοίκων της συνθήκας. Πρὸς τοὺς ἐγχωρίους δὲ μύθους ἐκ λόγων πολιτικῆς σκοπιμότητος προσεπάθησαν να συνδέσωσι τοὺς ἰδικούς των οἱ ἐν Ἀκαρνανίᾳ Κορίνθιοι ἄποικοι. Οὕτως εἰς τὸν μῦθον τῆς πάλης τῶν ἀντεραστῶν τῆς Δηϊανείρας (βλ. λ.), Ἡρακλέους καὶ Ἀχελῴου, ἡ ὁρμητικότης τοῦ ποταμίου θεοῦ ἐκδηλοῦται, ὅτε παρίσταται ἐμφανιζόμενος οὗτος ὑπὸ μορφὴν ταύρου, καὶ ὁ ἑλικοειδὴς ροῦς τῶν ὑδάτων του, ὅτε παρίσταται ἐμφανιζόμενος ὑπὸ τὴν μορφὴν δράκοντος. Ἡ νίκη τοῦ δραστηρίου καὶ ἐπινοητικοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἰς τὴν πάλην του πρὸς τὰς φυσικὰς δυνάμεις ἐκδηλοῦται διὰ τῆς νίκης τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις εἶναι θεότης δωρική, εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀποίκων Κορινθίων εἰς τὸν ἐγχώριον μῦθον, θραύοντος τὸ κέρας τοῦ Ἀχελῴου. Ὁ Ἀχελῷος ὡς κυριαρχοῦσα θεότης παρίστατο, ὡς ἐλέχθη, καὶ εἰς τὰ νομίσματα τῶν Ἀκαρνάνων.

Μετὰ τὸν Ἀχελῷον ἐτιμᾶτο ἐν Ἀκαρνανίᾳ ὁ *Ἀπόλλων*, οὗτινος ἡ λατρεία ἤρχισεν ἀναπτυσσομένη μετὰ τὴν κατὰ τὸ 425 π.Χ. ἐκδίωξιν τῶν ἀποίκων Κορινθίων ἐκ τῆς πόλεως Ἀνακτορίου, ἥτις ἦτο πλησίον τοῦ Ἀκτίου, ὅπου ὑπῆρχε τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ὅπου ἐτελοῦντο ἀγῶνες. Τὸ Ἄκτιον ἔγινε τὸ θρησκευτικὸν κέντρον ὅλης τῆς Ἀκαρνανίας καὶ ὁ *Ἀκταῖος Ἀπόλλων* πανακαρνανικὸς Θεός· διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ 220 π.Χ. τὰ ἀκαρνανικὰ νομίσματα ἔφερον καὶ τὴν μορφὴν τοῦ θεοῦ τούτου ἐκτὸς τῆς τοῦ Ἀχελῴου. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς δὲ χρόνους καὶ ἐπεκράτησεν ἡ λατρεία τοῦ Ἀκτίου Ἀπόλλωνος τῆς λατρείας παντὸς ἄλλου θεοῦ. Ἐκ τῶν ἄλλων θεῶν, ἐκτὸς τοῦ πατρὸς τῶν θεῶν *Διός*, τοῦ ὁποίου μεγαλοπρεπὴς ναὸς ὑπῆρχεν ἐν Στράτῳ, ἐτιμῶντο κυ-

Νομίσματα Ἀκαρνάνων.
[Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως κεφαλὴ τοῦ Ἀχελῴου, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ὁ Ἀκταῖος Ἀπόλλων].

ρίως οἱ πολεμικοὶ θεοὶ *Ἀθηνᾶ* καὶ *Ἄρης* καὶ οἱ θεοὶ τῆς ὑγιείας *Ἀσκληπιὸς* καὶ *Ὑγεία*, τῶν ὁποίων ἀνάγλυφοι εἰκόνες σῴζονται εἰς ἓν φρούριον τῆς περιοχῆς τῆς Ἀλυζίας, καὶ ὁ *Ἡρακλῆς*, ὁ προστάτης τῆς Ἀλυζίας, τοῦ ὁποίου ἡ λατρεία ὠφείλετο εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν Λευκαδίων.

[ΙΣΤΟΡ.] *Οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι.* — Πλήρεις συγχύσεως εἶναι καὶ αὐταὶ αἱ παραδόσεις περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων κατοίκων τῆς χώρας, ἥτις τὸ ὄνομά της ἔλαβε, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὡς ἐλέχθη, ἀπὸ τοῦ **Ἀκαρνᾶνος** (βλ. λ.) τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλκμαίωνος, ὅστις μετ' Ἀργείων εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν χώραν ἀποικίσας τοὺς Οἰνιάδας. Οὕτως ἀρχαιότατοι κάτοικοι καὶ τῆς χώρας ταύτης, ὅπως καὶ συμπάσης τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἐπίστευον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες (Στρ. C. 321), ἦσαν βάρβαροι, Κουρῆτες, κατέχοντες τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς χώρας, καὶ Λέλεγες, κατέχοντες τὸ προσεσπέριον, οἵτινες καὶ τὴν κόμην, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Κουρῆτας, δὲν ἔκειρον ὀνομασθέντες, κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην, διὰ τοῦτο Ἀκαρνᾶνες. Τοὺς βαρβάρους τούτους διεδέχθησαν οἱ Τηλεβόαι, οἵτινες ἦσαν κλάδος τῶν Λελέγων, ἀφοῦ ὁ γενάρχης των Τηλεβόας ἦτο θυγατριδοῦς Λέλεγος τινος τῆς Λευκάδος. Κατ' ἄλλην παράδοσιν τὴν Ἀκαρνανίαν κατῴκησαν εἰς παναρχαίους χρόνους Λακεδαιμόνιοι, ἐλθόντες εἰς τὴν χώραν ὑπὸ τοὺς ἐκδιωχθέντας ἀπὸ τὸν Ἱπποκόωντα Τυνδάρεων, ὅστις καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Λακεδαίμονα, καὶ τὸν Ἰκάριον, τὸν πατέρα τῆς Πηνελόπης, συζύγου τοῦ Ὀδυσσέως, ὅστις καὶ παρέμεινεν ἐν τῇ χώρᾳ.

Κατὰ τρίτην παράδοσιν τὴν χώραν, Κεφαλληνίαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ὁμήρου καλουμένην καὶ εἰς τὸ κράτος τοῦ Ὀδυσσέως ἀνήκουσαν, κατῴκουν οἱ διαδεχθέντες τοὺς Ταφίους Κεφαλλῆνες, ὀνομασθέντες ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου νήσου, ἥτις ὤφειλε τὸ ὄνομά της εἰς τὸν Ἴωνα Κέφαλον, ἐλθόντα ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὴν νῆσον μετὰ τὸν φόνον τῆς γυναικός του Πρόκριδος (βλ. Ovid. Met. VII. 796—862). Ἐκ πασῶν τῶν παραδόσεων τούτων προκύπτει ὅτι τὴν χώραν κατῴκουν κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους τὰ γνωστὰ προελληνικὰ φῦλα καὶ ὅτι ταῦτα διεδέχθησαν τὰ ἀχαιοαιολικά, ἅτινα κατῆλθον εἰς τὴν χώραν ἐξ Ἰλλυρίας διὰ τῆς Ἠπείρου, ὡς ὑποδηλοῦται διὰ τῶν παραδόσεων (βλ. λ. **Αἰολεῖς**), μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀχελῴου καὶ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Ἰνάχου, τὸ ὁποῖον ἐγκλείει τὸ θέμα (ἀχ), καὶ τῆς πρωτευούσης τῆς Ἀμφιλοχίας Ἄργους, ὁμωνύμου μὲ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἀργολίδος. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τοὺς μὲν Ἀμφιλόχους ἐθεώρουν ἔθνος ἠπειρωτικὸν (Στρ. C. 326), τὸ ὁποῖον συνανεμίγη μετὰ τῶν Δωριέων τῆς Ἀμβρακίας, τοὺς δὲ ἄλλους Ἀκαρνᾶνας, Αἰολεῖς, ὅπως καὶ πάντας τοὺς ἄλλους Ἕλληνας τοὺς μὴ ἀνήκοντας εἰς τοὺς Δωριεῖς, Ἴωνας καὶ Ἀχαιούς.

Ἡ παράδοσις ἐγκαταστάσεως Ἀργείων εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν προῆλθε, πιθανώτατα, ἐκ τῆς ὁμωνυμίας τῶν πόλεων *Ἄργους* καὶ τῶν ποταμῶν *Ἰνάχου* ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν. Ἐκ τῆς παραδόσεως ταύτης εὔκολον ἦτο ἔπειτα νὰ πλασθοῦν αἱ παραδόσεις τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Ἰώνων.

Ἱστορικοὶ χρόνοι.—Ἡ ἱστορία τῶν κατοίκων τῆς χώρας ἀρχίζει μὲ τὴν σύγκρουσίν των πρὸς τοὺς γείτονας Αἰτωλοὺς καὶ μὲ τὴν κτίσιν κορινθιακῶν ἀποικιῶν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀκαρνανίας. Ὁ Ἀχελῷος, τὸν ὁποῖον ἡ φύσις ἔταξεν ὅριον μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν, ἐγίνετο πολλάκις ὁ αἴτιος τῆς συγκρούσεως τῶν κατοίκων των, διότι διὰ τῶν ἑκάστοτε πλημμυρῶν του συνέχεε τὰ μεταξὺ Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρνάνων ὅρια εἰς τὴν παραχελῴτιν χώραν, ἥτις ἦτο τὸ πλούσιον δῶρόν του εἰς τοὺς κατοικοῦντας ἑκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν του, καὶ ἠνάγκαζεν αὐτοὺς νὰ λύωσι τὰς περὶ τῶν ὁρίων διαφοράς των διὰ τῶν ὅπλων «ἐκρίνοντο γὰρ τοῖς ὅπλοις οὐκ ἔχοντες διαιτητάς, ὡς λέγει ὁ Στράβων (C. 458), ἐνίκων δ' οἱ πλέον δυνάμενοι».

Ἡ ἐπίκαιρος γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἀκαρνανίας, ὁ φυσικὸς πλοῦτός της καὶ τὰ ἀσφαλῆ ἀγκυροβόλιά της προσείλκυσαν λίαν ἐνωρὶς τὰ κατακτητικὰ καὶ κερδοσκοπικὰ βλέμματα τῶν Κορινθίων, τῶν ὁποίων ἡ πόλις, ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς της, κατέστη ἡ πρώτη βιομηχανικὴ ἀγορὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὁ πρῶτος αὐτῆς ἐμπορικὸς καὶ διαμετακομιστικὸς λιμὴν καὶ τὸ πρῶτον κέντρον προόδου εἰς τὰς τέχνας καὶ τὴν ναυτιλίαν (βλ. Θουκ. Α' 13). Μετὰ τὴν κυριαρχίαν των εἰς τὸν Κρισαῖον κόλπον, ὅστις μετωνομάσθη Κορινθιακός, οἱ Κορίνθιοι κατέλαβον τὰ ἐπικαιρότατα τῶν παρὰ τὸν Ἀχελῷον χωρίων, τῶν ὁποίων ἡ εὐρεῖα, σιτοφόρος καὶ δασώδης χώρα παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ὅσα ἔλειπον εἰς τὴν στενὴν καὶ ἄγονον πατρίδα των. Οἱ πρῶτοι ἐμπορικοὶ σταθμοὶ τῆς Ζ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ὠργανώθησαν βραδύτερον ἐπὶ **Περιάνδρου** (βλ. λ.) εἰς ἀποικίας, εὑρισκομένας εἰς ἀλληλουχίαν μεταξύ των καὶ μετὰ τῆς μητροπόλεως πρὸς ἀμοιβαίαν ὑποστήριξιν.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἀκαρνανίᾳ κορινθιακῶν ἀποικιῶν ηὐδοκίμησεν ὑπὲρ τὰς ἄλλας ἡ Λευκάς, τὴν ὁποίαν ἔκτισαν οἱ ὑπὸ Κυψέλου, τυράννου τῆς Κορίνθου καὶ πατρὸς τοῦ Περιάνδρου, πεμφθέντες Κορίνθιοι, ἀφοῦ διώρυξαν τὸν ἰσθμὸν καὶ κατέστησαν τὴν πρότερον χερσόνησον νῆσον (βλ. Στρ. C. 452 καὶ λ. **Διόρυκτος**), ἐγκαταστήσαντες εἰς αὐτὴν τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως Νηρίτου καὶ τὸ Ἀνακτόριον, τὸ πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκτίου κτισθὲν κατὰ τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Αἱ δύο αὐταὶ πόλεις ἔγιναν αἱ θύραι διὰ τῶν ὁποίων εἰσῆλθεν ὁ πολιτισμὸς εἰς τὴν ἡμιβάρβαρον Ἀκαρνανίαν. Πλὴν τῶν δύο τούτων πόλεων, ἄλλη κορινθιακὴ ἀποικία μικροτέρας σημασίας εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀκαρνανίας, ἦτο τὸ Σόλλιον.

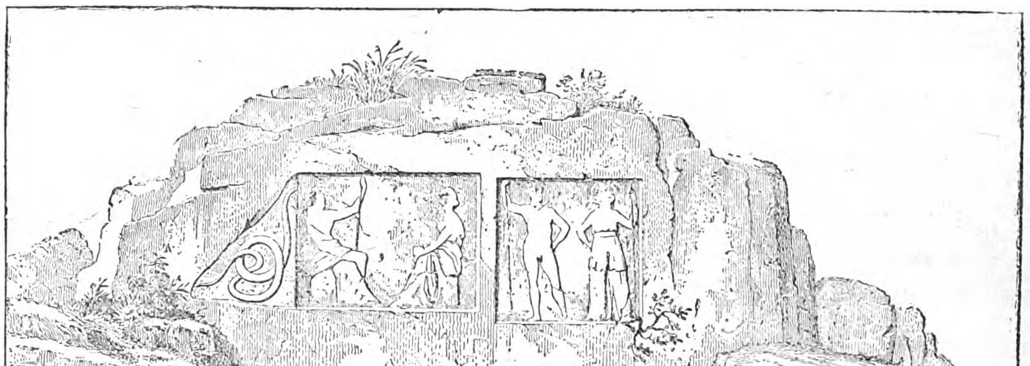

Ἀνάγλυπτοι παραστάσεις ἐπὶ βράχου παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς Ἀλυζίας.
(Ἀσκληπιὸς καὶ Ὑγεία — Ἄρης καὶ Ἀθηνᾶ).

Digitized by Google

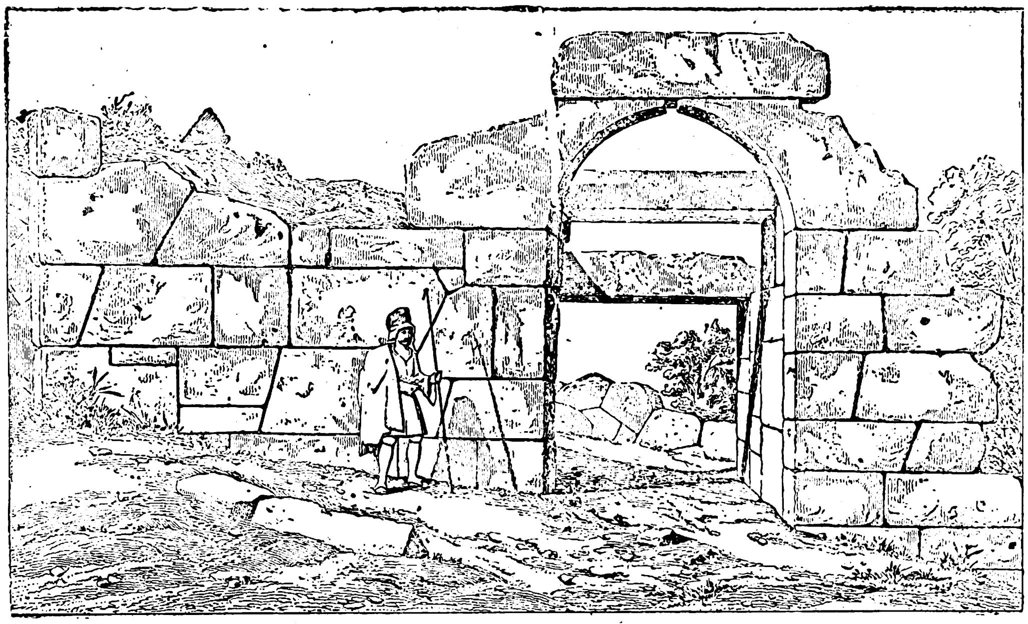

Μεγάλη πύλη τοῦ τείχους τῆς Οἰνεάας (ἀρχαιοτέρων Οἰνιαδῶν), νῦν Παλαιό-Μάνι.

Ἐκτὸς των εἰρημένων κορινθιακῶν ἐν Ἀκαρνανίᾳ ἀποικιῶν, ἄλλαι πόλεις τῆς Ἀκαρνανίας ἄξιαι λόγου κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἦσαν ἡ Στράτος καὶ αἱ Οἰνιάδαι, ἀμφότεραι ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀχελῴου, ἀλλ' ἡ μὲν Στράτος εἰς ἀπόστασιν 200 σταδίων (7 περίπου ὡρῶν) ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του, οἱ δὲ Οἰνιάδαι, ἡ μὲν παλαιοτέρα πόλις εἰς ἀπόστασιν ἴσην ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελῴου καὶ τῆς πόλεως Στράτου, ἡ δὲ νεωτέρα εἰς ἀπόστασιν ἑβδομήκοντα περίπου σταδίων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελῴου, ὁ Ἀστακὸς καὶ ἡ Ἀλυζία εἰς τὰ πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος παράλια, ἡ Μητρόπολις, τὸ Θύρρειον, αἱ Φοιτίαι, ὁ Μεδεών, ἡ Πάλαιρος (νῦν Κεχροπούλλα), τὰ Κόροντα καὶ οἱ Δηριεῖς, ἀπέχουσαι ἄλλαι μὲν περισσότερον, ἄλλαι δὲ ὀλιγώτερον τῆς θαλάσσης, ἡ Λιμναία (νῦν Καρβασαρᾶς) καὶ ἡ Ἡράκλεια πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ τὸ ἀμφιλοχικὸν Ἄργος καὶ αἱ Ὄλπαι εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀμφιλόχων. Αἱ Ὄλπαι μάλιστα φαίνεται ἔκ τινος χωρίου τοῦ Θουκυδ. (Γ'. 105) ὅτι ἦσαν καὶ τὸ ἀρχαιότερον πολιτικὸν κέντρον τῆς ὅλης Ἀκαρνανίας, εἰς τὸ ὁποῖον συνήρχοντο διὰ νὰ λύωσι τὰς διαφορὰς των. Ὁ Στράβων (C. 450) ἐσφαλμένως καταλέγει μεταξὺ τῶν ἀκαρνανικῶν πόλεων καὶ τὴν ἐν νοτίῳ Ἠπείρῳ παρὰ τὴν σημερινὴν Ἄρταν κορινθιακὴν ἀποικίαν Ἀμβρακίαν.

Τὰ μεγάλα ἐθνικὰ γεγονότα, οἱ Περσικοὶ πόλεμοι, φαίνεται ὅτι δὲν συνεκίνησαν τὴν ψυχὴν τῶν Ἀκαρνάνων, ἀφοῦ μικρὰ μόνον βοήθεια ἐστάλη ἐξ Ἀκαρνανίας νὰ συμπολεμήσῃ, καὶ αὕτη μόνον ἐκ τῶν κορινθιακῶν ἐν αὐτῇ ἀποικιῶν, Λευκάδος καὶ Ἀνακτορίου. Καὶ ἐκ μὲν τῆς Λευκάδος τρία πλοῖα μετέσχον τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας (Ἡροδ. Η' 45) καὶ ὀλίγοι ὁπλῖται τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης, ἐκ δὲ τοῦ Ἀνακτορίου ὀλίγοι ὁπλῖται τῆς ἐν Πλαταιαῖς μόνον μάχης. Εἰς τὴν μάχην τῶν Θερμοπυλῶν ἀντεπροσώπευσεν ὅλην τὴν Ἀκαρνανίαν μόνον ὁ μάντις Μεγιστίας, ὅστις, ἂν καὶ ἐγνώριζεν ὅτι πάντες θὰ ἐφονεύοντο κατὰ τὴν μάχην, δὲν ἐδέχθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν Λεωνίδαν, ὅστις προέτρεπε καὶ αὐτὸν νὰ φύγῃ μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, οἵτινες τῇ διαταγῇ του ἀπεχώρησαν τῆς μάχης· διὰ τοῦτο καὶ ἐτιμήθη βραδύτερον μὲ ἴδιον μνῆμα, τοῦ ὁποίου τὸ ἐπίγραμμα ὠφείλετο εἰς τὴν ἔμπνευσιν τοῦ Σιμωνίδου (Ἡροδ. Ζ' 228· βλ. καὶ λ. Μεγιστίας). Ἂν ὅμως ἀπέσχον τῶν κοινῶν ἐθνικῶν ἀγώνων, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀπόσχωσι καὶ τῶν ἐμφυλίων, εἰς τοὺς ὁποίους παρέσυρε κυρίως αὐτοὺς ἡ κατὰ τῶν Αἰτωλῶν ἔχθρα των καὶ ἡ μεταξύ των ἀντιζηλία. Οἱ μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων καὶ Κορινθίων ἀγῶνες περὶ ἐπικρατήσεως εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἔφερον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀκαρνανίας τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων ὑπ' αὐτὸν τὸν Περικλέα, ὅστις καὶ ἀπήγαγε πλούσια λάφυρα κατὰ τὸ 453 π. Χ. (Θουκ. Α' 111) ἐκ τῆς χώρας τῶν Οἰνιαδῶν, ἥτις καὶ κατελήφθη κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ὑπὸ τῶν ἐν Ναυπάκτῳ Μεσσηνίων. Πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου οἱ Ἀθηναῖοι, κυριαρχοῦντες τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου διὰ τῆς κατοχῆς τῆς Ναυπάκτου, εἶχον ἔλθει εἰς φιλικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς Ἀκαρνᾶνας. Κατὰ τὸ α' ἔτος αὐτοῦ (431 π. Χ.) ἀποβιβασθέντες εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Λευκάδος ἀκαρνανικὴν ἀκτὴν κατέλαβον τὴν κορινθιακὴν ἀποικίαν Σόλλιον, ἥτις ἐδέσποζε τοῦ πορθμοῦ καὶ τῆς ἐκ Λευκάδος εἰς τὰ μεσόγεια τῆς Ἀκαρνανίας ὁδοῦ, καὶ παρέδοσαν αὐτὸ εἰς τοὺς Παλαιρεῖς, συμμάχους των Ἀκαρνᾶνας (Θουκ. Β' 80). Κατὰ τὸ γ' δὲ ἔτος τοῦ πολέμου ἡ Ἀκαρνανία ἔγινε τὸ τρίτον πεδίον τῶν μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων μαχῶν, διότι ἕνεκα τῆς εὐφορίας της καὶ τῆς ἐλλείψεως ἐν αὐτῇ πολιτικῆς ἑνότητος ἐκρίθη εὔφορον ἔδαφος δι' ἑκάτερον τῶν ἀντιπάλων πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν πολιτικῶν σχεδίων του· ἰδίᾳ ἤλπισαν οἱ Κορίνθιοι ὅτι διὰ τῆς ἐν Ἀκαρνανίᾳ κυριαρχίας των θὰ δυνηθῶσι νὰ καταλάβωσι καὶ τὰς νήσους Κεφαλληνίαν καὶ Ζάκυνθον καὶ ἴσως καὶ αὐτὴν τὴν Ναύπακτον. Ὤθησαν λοιπὸν τὴν φιλόδοξον ἀποικίαν των Ἀμβρακίαν νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν. Οἱ Ἀμβρακιῶται τῷ ὄντι εἰσέβαλον ἀκολουθούμενοι ὑπὸ ἠπειρωτικῶν φύλων καὶ βοηθούμενοι ὑπὸ χιλίων Σπαρτιατῶν ὑπὸ τὸν Κνῆμον καὶ κατώρθωσαν νὰ πολιορκήσωσιν αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ἀκαρνάνων Στράτον, ἀλλ' ἄνευ ἀποτε-

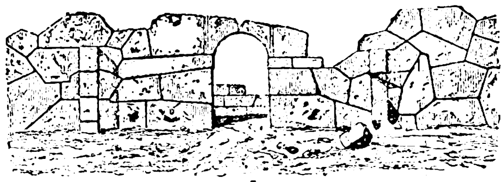

Κυκλώπεια τείχη παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Μεδεῶνα.

λέσματος, διότι ἠναγκάσθησαν ν' ἀπέλθωσι πρὸ τῆς ἐκπολιορκήσεώς της ἕνεκα ἐλλείψεως συνετῆς διοικήσεως καὶ τῆς λαφυρομανίας, ἥτις κατεῖχε τοὺς συμμάχους τῶν Ἀμβρακιωτῶν Ἠπειρώτας. Μετὰ τὴν διάλυσιν δὲ τῆς πολιορκίας ὁ ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων Φορμίων κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ διαφόρων πόλεων τῆς Ἀκαρνανίας τὰς ἐχθρικὰς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους φατρίας, θὰ κατελάμβανε δὲ καὶ τοὺς Οἰνιάδας, τὴν κυριωτάτην ἕδραν τῆς ἐχθρικῆς φατρίας, ἂν δὲν ἔσωζεν αὐτὴν ἡ πλήμμυρα τοῦ Ἀχελῴου. Κατὰ τὸ 426 π. Χ. οἱ φιλόδοξοι Ἀμβρακιῶται ἐπωφελούμενοι τῆς ἀποτυχίας τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων Δημοσθένους πρὸς καθυπόταξιν τῆς Αἰτωλίας (βλ. Θουκ. Γ' 95—98), ἐγκαταλειφθέντος ὑπὸ τῶν συμμάχων του Ἀκαρνάνων, διότι μετὰ τὴν ἥττησιν τῆς Λευκάδος δὲν ἐπέμεινε καὶ εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως αὐτῆς, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν παλαιῶν ἐχθρῶν των Ἀμφιλοχίων καὶ Ἀκαρνάνων καὶ κατέλαβον τὰς Ὄλπας, τὴν ὀχυρὰν παραλίαν πόλιν τῆς Ἀμφιλοχίας μετὰ τρισχιλίων ὁπλιτῶν. Τὴν δύναμίν των ταύτην ἐνίσχυσε καὶ ὁ στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων Εὐρύλοχος, ὅστις μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκπολιορκήσεως τῆς Ναυπάκτου ἔμενεν ἀπράγμων ἐν Αἰτωλίᾳ. Τοὺς Ἀκαρνᾶνας ἔσωσε τότε ἡ στρατηγικότης καὶ ἡ τόλμη τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Δημοσθένους, ὅστις εἶχε σώσει καὶ τὴν Ναύπακτον τῇ συνδρομῇ καὶ αὐτῶν τούτων τῶν Ἀκαρνάνων, διαλλαγέντων πάλιν πρὸς αὐτόν. Εἰς τὴν μάχην ἥτις συνεκροτήθη παρὰ τὰς Ὄλπας ὁ Δημοσθένης, ἂν καὶ ἐμειονέκτει εἰς ἀριθμὸν στρατιωτῶν, διὰ τῆς στρατηγικῆς δεξιότητός του, ἐπωφεληθεὶς τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ ἐδάφους, κατήγαγε περιφανῆ νίκην.

Ὁ Εὐρύλοχος ἔπεσεν εἰς τὴν μάχην καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ Πελοποννήσιοι πλήρεις ἀπογνώσεως συνεκλείσθησαν μετὰ τῶν Ἀμβρακιωτῶν ἐντὸς τῶν Ὀλπῶν, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀποκλείσει ἀπὸ θαλάσσης καὶ στόλος ἐξ εἴκοσι τριήρων τῶν Ἀθηναίων. Τὴν πρώτην νίκην τοῦ Δημοσθένους ἐπηκολούθησε δευτέρα εἰς τὸ στενὸν τῆς Ἰδομένης, βορειότερον τῶν Ὀλπῶν, ὅπου, στήσας ἐνέδραν, κατέστρεψε τὰ στρατεύματα τῶν Ἀμβρακιωτῶν, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων εἰς τὰς Ὄλπας. Ἴσης ἀξίας ἦτο καὶ ἡ διπλωματικὴ νίκη τοῦ Δημοσθένους κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, διότι κατορθώσας τὴν δι' ἰδιαιτέρας συμβάσεως πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν κατέστησε τὴν Σπάρτην καὶ τοὺς Πελοποννησίους μισητοὺς εἰς τοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν τούτων. Θὰ ἐπετύγχανε δὲ ὁ Δημοσθένης καὶ αὐτῆς τῆς ἀλαζόνος Ἀμβρακίας τὴν ἅλωσιν, ἂν οἱ Ἀκαρνᾶνες δὲν παρεκώλυον τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων του, διότι προετίμων νὰ ἔχωσι γείτονας τοὺς ταπεινωθέντας Ἀμβρακιώτας ἢ τοὺς Ἀθηναίους ἐγκαθισταμένους εἰς Ἀμβρακίαν. Διὰ τοὺς λόγους τούτους καὶ σπονδαὶ καὶ συμμαχία μεταξὺ Ἀμβρακιωτῶν καὶ Ἀκαρνάνων συνωμολογήθη καὶ ἀμοιβαῖαι ὑποσχέσεις ἐδόθησαν περὶ ἀμοιβαίας βοηθείας κατὰ πάσης ἐναντίον τῶν χωρῶν των ἐπιθέσεως, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ μὴ συμπράξωσιν οἱ μὲν Ἀκαρνᾶνες εἰς πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, οἱ δὲ Ἀμβρακιῶται εἰς πόλεμον ἐναντίον τῶν Πελοποννησίων. Οὕτως ἔληξεν ἡ εἰς τὰς χώρας ἐκείνας ἐκτυλιχθεῖσα τραγικὴ σκηνὴ τοῦ μεγάλου ἐμφυλίου πολέμου (βλ. Θουκ. Γ' 105—113). Ἡ ἐκ τῆς συνθήκης Ἀκαρνάνων καὶ Ἀμβρακιωτῶν προερχομένη ἐλευθερία εἰς ἀμφοτέρους νὰ διατηρήσωσι τὰς φιλίας των πρὸς τοὺς προτέρους συμμάχους των ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἀκαρνᾶνας νὰ καταλάβωσι, βοηθοῦντες τοὺς Ἀθηναίους, τὴν ἐν τῇ χώρᾳ των (κατὰ τὴν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον εἴσοδον) ἀποικίαν τῶν Κορινθίων Ἀνακτόριον, νὰ ἐκδιώξωσιν ἐξ αὐτῆς τοὺς Κορινθίους ἀποίκους (425 π.Χ.) καὶ νὰ ἐγκατασταθῶσιν αὐτοὶ (ἐξ ὅλων σχεδὸν τῶν ἀκαρνανικῶν πόλεων) εἰς τὴν πόλιν ταύτην. Ἡ μὴ ἀπόδοσις δὲ τοῦ Ἀνακτορίου καὶ τοῦ Σολλίου εἶχε ψυχράνει, ὡς γνωστόν, τοσοῦτον τοὺς Κορινθίους, ὥστε μετὰ τὴν Νικίειον (420 π. Χ.) εἰρήνην εὑρίσκοντο εἰς ψυχρότητα μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους (Θουκ. Ε' 30). Κατὰ τὰ ἐφεξῆς ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου οὐδὲν ἄξιον λόγου γεγονὸς διετάραξε τὴν ἡσυχίαν τῆς Ἀκαρνανίας.

Ἡ ἠρεμία αὕτη ἐπέτρεψε καὶ τὴν πολιτικὴν συγκρότησιν τῆς χώρας. Ἐν ἀρχῇ αἱ κορινθιακαὶ ἐν Ἀκαρνανίᾳ ἀποικίαι (Λευκὰς καὶ Ἀνακτόριον) ἐπρωτοστάτησαν, ὡς ἐλέχθη, πάσης κινήσεως κοινωνικῆς. Αὗται ἔκοψαν νομίσματα μὲ σταθμητικὸν κανόνα τὸν κορινθιακὸν καὶ μὲ παραστάσεις ἐπ' αὐτῶν κορινθιακῶν παραδόσεων (κεφαλὴν

Μεγάλη λοξὴ πύλη (νῦν αὐλόπορτα) τοῦ τείχους τῶν Οἰνιαδῶν.

Digitized by Google

Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως καὶ τὸν Πήγασον ἐπὶ τῆς ὀπισθίας) πρὸς χρῆσιν ἰδίᾳ τοῦ ἀσκουμένου ὑπ' αὐτῶν ἐμπορίου μὲ τὰς ἐν Σικελίᾳ καὶ Κάτω Ἰταλίᾳ ἑλληνίδας πόλεις. Τὰς κορινθιακὰς ἀποικίας ἐμιμήθησαν, ἐκ πνεύματος ἀντιδράσεως μᾶλλον (οἱ Κορίνθιοι παρὰ τὰς προσπαθείας των, ἐκδηλωθείσας καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν κοινῶν μυθικῶν παραδόσεων, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ πηγὴ Πειρήνη τοῦ Ἀκροκορίνθου ἔγινε κόρη τοῦ Ἀχελῴου, οὐδέποτε ἠγαπήθησαν ὑπὸ τῶν Ἀκαρνάνων), αἱ πόλεις Στράτος καὶ Οἰνιάδαι—ἀντίζηλοι καὶ αὗται μεταξύ των—κόψασαι μικρὰ ἀργυρᾶ νομίσματα ἰδίου τύπου (μὲ παραστάσεις τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀχελῴου καὶ τὴν κόρην του Καλλιρρόην, τὴν μητέρα τοῦ ἐπωνύμου ἥρωος Ἀκαρνᾶνος). Πρὸ τῆς λήξεως δὲ τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ. καὶ μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν Ἀκαρνάνων καὶ εἰς τὰς κορινθιακὰς ἐν Ἀκαρνανίᾳ ἀποικίας ἐπῆλθε καὶ ἡ σύμπηξις ὁμοσπονδίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν Στράτον καὶ ἀρχὰς ἕνα στρατηγὸν καὶ βουλήν. Περισσότερα περὶ τῆς πολιτειακῆς συγκροτήσεώς των δὲν εἶναι γνωστά, ἀπολεσθείσης, ἀτυχῶς, τῆς Ἀκαρνάνων πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους. Τότε δὲ ἐκόπησαν καὶ τὰ πρῶτα συμμαχικὰ νομίσματα μὲ παραστάσεις τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀχελῴου καὶ τὴν Καλλιρρόην.

Ἀπὸ τοῦ Δ' π.Χ αἰῶνος μέχρι τοῦ 31 π.Χ.— Κατὰ τὸν Κορινθιακὸν πόλεμον (395 π. Χ.) οἱ Ἀκαρνᾶνες μετέσχον τῆς ἐναντίον τῆς Σπάρτης κορινθιακῆς συμμαχίας, ἀποτελεσθείσης ἐκ τῶν Θηβαίων, Ἀθηναίων, Κορινθίων, Ἀργείων καὶ ἄλλων μικροτέρων ἑλληνικῶν κρατῶν, καὶ κατὰ τὸ 390 π. Χ. περιῆλθον καὶ εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας βοηθήσαντας τοὺς Ἀχαιοὺς εἰς τὴν ἐναντίον τῆς χώρας των ἐπιδρομήν των. Οἱ Ἀχαιοί, ἐπωφεληθέντες τῆς καταλύσεως τῆς θαλασσοκρατορίας τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ τῆς ἐξασθενήσεως τῶν Κορινθίων, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Αἰτωλίας περὶ τὸ 390 π. Χ. καὶ καταλαβόντες τὴν Καλυδῶνα ἡτοιμάζοντο νὰ καταλάβωσι καὶ τὴν εὔφορον Παραχελωῖτιν. Ἡ ἐνέργεια αὕτη τῶν Ἀχαιῶν ἐτάραξε τοὺς Ἀκαρνᾶνας καὶ συνήνωσεν αὐτοὺς εἰς κοινὴν κατὰ τῶν Ἀχαιῶν ἐνέργειαν, ἡ ὁποία τῇ βοηθείᾳ καὶ τῶν συμμάχων των Ἀθηναίων καὶ Θηβαίων ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀπόκρουσιν τῶν Ἀχαιῶν. Τότε οὗτοι ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, ἥτις εὐχαρίστως καὶ προθύμως ἀπέστειλε στρατιὰν ὑπὸ τὸν Ἀγησίλαον. Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 389 ὁ Ἀγησίλαος κατώρθωσε ν' ἀπελευθερώσῃ ἀπὸ τοὺς Ἀκαρνᾶνας τὴν Καλυδῶνα (Ξεν. Ἑλλ IV 6 καὶ 7) καὶ κατὰ τὸ θέρος ἐπέδραμεν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἀγρίως ἐλαφυραγώγησεν.

Οἱ Ἀκαρνᾶνες τότε ἔντρομοι προσεχώρησαν εἰς τὴν σπαρτιατικὴν συμμαχίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέστησαν, πλὴν τῶν Λευκαδίων, κατὰ τὸ θέρος τοῦ 375 π. Χ., ὅτε καὶ συνεκροτήθη ἡ παρὰ τὴν Ἀλυζίαν τῆς Ἀκαρνανίας ναυμαχία (Ξεν. Ἑλλ. V 4.65) κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνίκησαν οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀκαρνάνων Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸν μεγαλόφρονα υἱὸν τοῦ Κόνωνος Τιμόθεον. Μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην (371 π. Χ.) οἱ Ἀκαρνᾶνες μετέσχον τῆς ὑπὸ τοὺς Θηβαίους ἑνώσεως τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν πρὸς ἀντίστασιν κατὰ πάσης ἀναμίξεως τῶν Πελοποννησίων εἰς τὰ πράγματα τῆς συνεχοῦς Ἑλλάδος. Ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος ἐγκατέστησε βασιλέα τῆς Ἠπείρου τὸν γυναικάδελφόν του Ἀλέξανδρον (343 π. Χ.), προεχώρησε δὲ πρὸς νότον μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ συνεμάχησε μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῶν Ἀκαρνάνων Αἰτωλῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ὑπεσχέθη τὴν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν κατεχομένην τότε Ναύπακτον, οἱ Ἀκαρνᾶνες ἐνεθυμήθησαν τοὺς παλαιοὺς φίλους των Ἀθηναίους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ προθυμότατα ἔλαβον συνδρομήν. Κατὰ τὸ 340 π. Χ μετέχουσιν οἱ Ἀκαρνᾶνες καὶ φίλοι τῶν Ἀθηναίων τῆς κληθείσης ἐθνικῆς συμμαχίας κατὰ Φιλίππου, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὀργανώσει ὁ δεινὸς ἐκεῖνος ἀντίπαλος ῥήτωρ Δημοσθένης.

Κατὰ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον (322—1 π.Χ.). ὅτε τὰ πλεῖστα τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν συνησπίσθησαν, μετὰ τὸν ἐπελθόντα θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, κατὰ τῶν Μακεδόνων, οἱ Ἀκαρνᾶνες, πλὴν τῶν Ἀλυζαίων, ἔμειναν πιστοὶ εἰς τοὺς Μακεδόνας ἐκ μίσους πρὸς τοὺς Αἰτωλούς, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 331 π. Χ. εἶχον καταλάβει τὴν ἀκαρνανικὴν πόλιν Οἰνιάδας. Ἐπωφελούμενοι μάλιστα τῆς εἰς Θεσσαλίαν ἐκστρατείας τῶν Αἰτωλῶν ἐναντίον τῶν Μακεδόνων, εἰσέβαλον (321 π. Χ.) εἰς τὴν Αἰτωλίαν καὶ κατέλαβον τὸ Ἀγρίνιον, ἐξεδιώχθησαν ὅμως ὑπὸ τῶν ἐπανελθόντων Αἰτωλῶν. Κατὰ τὸν μεταξὺ Κασσάνδρου καὶ Πολυσπέρχοντος ἐμφύλιον ἀγῶνα οἱ Ἀκαρνᾶνες ἐτάχθησαν μὲ τὸν Κάσσανδρον, τῇ συμβουλῇ τοῦ ὁποίου, θέλοντος τὴν Ἀκαρνανίαν ἰσχυρὰν καὶ τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Στράτον σπουδαῖον στρατιωτικὸν κέντρον ἐναντίον τῶν Αἰτωλῶν, συνῳκίσθησαν (314 π.Χ.) εἰς τὰς ὀχυρὰς πόλεις Στράτον, Οἰνιάδας, Σαυρίαν καὶ τὸ Ἀγρίνιον, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον ἀνακαταλάβει. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν ὅμως τοῦ Κασσάνδρου, ὅστις εἶχεν ὑποτάξει καὶ τὴν Λευκάδα, οἱ Αἰτωλοὶ ἠνάγκασαν τοὺς Ἀκαρνᾶνας νὰ ἀποχωρήσωσι τοῦ Ἀγρινίου, κατόπιν συνθήκης, τὴν ὁποίαν δὲν ἐτήρησαν σφάξαντες πολλοὺς τῶν ἀποχωρούντων Ἀκαρνάνων.

Πρὸς ἐκδίκησιν τότε στρατὸς τοῦ Κασσάνδρου ὑπὸ τὸν ἀδελφόν του Φίλιππον εἰσέβαλε κατὰ τὸ 313 π. Χ. εἰς τὴν Αἰτωλίαν, ἐνίκησε κατ' ἐπανάληψιν τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ τὸν σύμμαχόν των βασιλέα τῆς Ἠπείρου **Αἰακίδην** (βλ. λ.), ὅστις καὶ ἐφονεύθη κατὰ τὴν παρὰ τοὺς Οἰνιάδας μάχην, καὶ ἠνάγκασε τοὺς διασωθέντας νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰ ὄρη πρὸς σωτηρίαν των. Μετά τινα ὅμως ἔτη ἀνέλαβον οἱ Αἰτωλοὶ καὶ περὶ τὸ 300 π. Χ. ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβωσι καὶ τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ἀκαρνάνων Στράτον. Ἡ Λευκὰς τότε ἀντικατέστησεν ὡς πρωτεύουσα τῆς ὁμοσπονδίας τὴν Στράτον καὶ ἡ πόλις Θύρρειον ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ μεγάλην οἰκονομικὴν ἀκμήν. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ ἀποθανόντος Κασσάνδρου Ἀλεξάνδρου καὶ Ἀντιπάτρου πόλεμον ὁ βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου Πύρρος βοηθῶν τὸν Ἀλέξανδρον κατέλαβε (295 π. Χ.) τὴν Ἀκαρνανίαν, Ἀμφιλοχίαν καὶ Ἀμβρακίαν, τὴν ὁποίαν καὶ κατέστησε βραδύτερον πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του. Ἠδυνήθησαν ὅμως οἱ Ἀκαρνᾶνες νὰ ἐλευθερωθῶσιν, ὅτε ὁ μεγαλοπράγμων Πύρρος ἐξεστράτευσεν εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν (280—275 π. Χ.), διὰ νὰ ὑποταχθῶσι καὶ πάλιν εἰς αὐτὸν μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του καὶ νὰ ἐλευθερωθῶσι μετὰ τὸν θάνατόν του (272 π. Χ.). Κατὰ τὰ ἔτη 266—263 ἡ Ἀκαρνανία εἶχε διαμοιρασθῇ μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῶν Μολοσσῶν Ἀλεξάνδρου υἱοῦ τοῦ Πύρρου καὶ τῶν Αἰτωλῶν.

Βραδύτερον ἠλευθερώθη ἐπί τινα ἔτη, ἀλλὰ κατὰ τὸ 245 π. Χ. ἀπώλεσε τὴν Στράτον, καταληφθεῖσαν ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 280 π. Χ. μετὰ τὴν ἔνδοξον νίκην των κατὰ τῶν Γαλατῶν ἔχουσι συγκροτήσει ἰσχυρὰν συμπολιτείαν, ἥτις περὶ τὸ 250 π. Χ. εἶναι πανίσχυρος. Ἡ Ἀκαρνανία κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα στηρίζει τὴν ἐλευθερίαν της εἰς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονον τὸν Γονατᾶν, ὅστις περιστέλλει τὰς ἐναντίον της ἀπειλὰς τῶν Αἰτωλῶν. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Ἀντιγόνου (240 π. Χ.) κατελήφθησαν ὑπὸ τοσούτου φόβου οἱ Ἀκαρνᾶνες, ὥστε πρῶτοι αὐτοὶ ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τῆς πόλεως ἐκείνης, ἥτις ἔμελλε νὰ ὑποτάξῃ βραδύτερον τὴν Ἑλλάδα, τῆς Ῥώμης. Ἀξιοπερίεργον δὲ εἶναι ὅτι τὴν εὔνοιαν τῶν Ῥωμαίων ἐζήτησαν ὡς ὀφειλομένην εἰς αὐτοὺς χάριν, διότι οἱ Ἀκαρνᾶνες, μόνοι τῶν Ἑλλήνων, δὲν μετέσχον τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῶν Τρώων, προγόνων τῶν Ῥωμαίων (Στρ. C. 462). Εὐτυχῶς διὰ τοὺς Ἀκαρνᾶνας ἐξερράγη ὁ μεταξὺ Μακεδόνων καὶ Αἰτωλῶν Δημητριακὸς κληθεὶς πόλεμος (239-234 π. Χ.) ἐκ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Δημητρίου, καὶ κατώρθωσαν ὄχι μόνον νὰ διαφύγωσι τὸν ἀπὸ τῶν Αἰτωλῶν κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ ν' ἀνακτήσωσι τῇ βοηθείᾳ τοῦ Δημητρίου, τοῦ ἐπονομασθέντος Αἰτωλικοῦ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πλευρῶνος, πᾶσαν τὴν χώραν των μέχρι τοῦ Ἀχελῴου, ὅστις ἔγινε πάλιν τὸ ἀνατολικὸν ὅριον αὐτῆς. Ἀπὸ τοῦ 225 π. Χ. οἱ Ἀκαρνᾶνες εἶναι ὑπήκοοι αὐτόνομοι τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου τοῦ Δώσωνος καὶ ὡς ὑπήκοοι αὐτοῦ ἔστειλαν καὶ δύναμιν 1000 πεζῶν καὶ 50 ἱππέων ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Κλεομένους, ἡττηθέντος κατὰ τὸ 221 π. Χ. ἐν τῇ ἐν Σελλασίᾳ μάχῃ. Ὅτε ἐξεράγη ὁ μεταξὺ Ἀχαϊκῆς καὶ Αἰτωλικῆς συμπολιτείας πόλεμος (220—217 π. Χ.), οἱ Ἀκαρνᾶνες ἐβοήθησαν τοὺς Ἀχαιούς. Ὡσαύτως ἐβοήθησαν τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τὸν συμμαχοῦντα μετ' αὐτοὺς βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον Γ' (ἢ Ε') εἰς τὸν κατὰ τῶν Αἰτωλῶν πόλεμον (211—204), τὸν ὁποῖον ὑπεκίνησαν οἱ Ῥωμαῖοι διὰ νὰ μὴ βοηθήσῃ τὸν Ἀννίβαν ὁ Φίλιππος. Οἱ Ῥωμαῖοι θέλοντες νὰ εὐχαριστήσωσι τοὺς Αἰτωλοὺς ἐβοήθησαν αὐτοὺς πρὸς κατάληψιν τῶν Οἰνιαδῶν. Ἡ ἀντίστασις ὅμως τῶν Ἀκαρνάνων κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως καὶ ἡ προσέγγισις τοῦ Φιλίππου ἠνάγκασε τοὺς Αἰτωλοὺς ν' ἀποχωρήσωσι τῆς Ἀκαρνανίας καὶ νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν παραχωρηθεῖσαν πόλιν. Κατὰ τὸν μεταξὺ τοῦ Φιλίππου Γ' καὶ τῶν Ῥωμαίων πόλεμον (200—197 π. Χ.) οἱ Ἀκαρνᾶνες, μόνοι σύμμαχοι τοῦ Φιλίππου ὄντες, κατεπολεμήθησαν ὑπὸ τοῦ Λευκίου Κοϊντιλίου, ἀδελφοῦ τοῦ Τ. Κ. Φλαμινίου, καὶ ἠναγκάσθησαν μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Φιλίππου ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς (197 π. Χ.) τῆς Θεσσαλίας νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν, τὴν ὁποίαν τῷ 189 π. Χ. εἶχον ἀναγνωρίσει καὶ οἱ Αἰτωλοί. Ἔμενον ὅμως ἑκάτεροι, Αἰτωλοὶ καὶ Ἀκαρνᾶνες, αὐτόνομοι, αὐτόνομοι ὅμως κατὰ πόλεις, ὡς μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου τύπου νομίσματος, τὸν ὁποῖον ἔχει ἑκάστη πόλις. Κατὰ τὸ μεταξὺ τῆς ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς μάχης (197 π.Χ.) καὶ τῆς ἐν Ἀκτίῳ νίκης (31 π.Χ.) τοῦ Ὀκταβίου χρονικὸν διάστημα ἡ Ἀκαρνανία, ὅπως καὶ αἱ πλεῖσται τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἦτο πολιτεία αὐτόνομος καὶ ἐλευθέρα, ἀπηλλαγμένη δηλ. τακτικοῦ φόρου καὶ καλουμένη σύμμαχος τῶν Ῥωμαίων, διετέλει ὅμως, ὅπως καὶ πᾶσαι αἱ αὐτόνομοι ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ῥωμαϊκῆς βουλῆς, ἥτις διὰ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ στρατηγοῦ της ἐρρύθμιζε τὰς μεταξὺ τῶν αὐτονόμων ἑλληνίδων πόλεων διαφοράς. Μετὰ τὴν παρὰ τὸ Ἄκτιον νίκην τοῦ Ὀκταβίου ἅπασα ἡ Ἑλλάς, ὡς εἶναι γνωστόν, βαθμιαίως ἔγινε ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία, ἂν καὶ πολλαὶ ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ πόλεις (Ἀθῆναι, Σπάρτη, Ἀκαρνανία, Αἰτωλία κλπ.) ἐγένοντο σύμμαχοι καὶ ἐθεωροῦντο ἐλεύθεραι. Κατ' οὐσίαν πᾶσαι ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τοῦ ἐν Κορίνθῳ ἀνθυπάτου τῆς Ῥώμης. Τῆς Ἀκαρνανίας μάλιστα καὶ ἠρημώθησαν τὰ ΒΔ παράλια, συνοικισθέντων τῶν κατοίκων των εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ὀκταβίου πρὸς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του κτισθεῖσαν ἐν Ἠπείρῳ Νικόπολιν, ἥτις κατέστη πόλις μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος.

Αὕτη εἶναι ἐν συντομίᾳ ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἀκαρνανίας, τῆς ὁποίας τὰ πρὸς τὴν Αἰτωλίαν ὅρια ἦσαν ὅλως ἄσταθῆ, ὡς εἴδομεν, διότι αἱ παραμεθόριοι ἀκαρνανικαὶ πόλεις Στράτος, Οἰνιάδαι, Μητρόπολις εἶχον ὑπαχθῆ πολλάκις καὶ εἶχον παραμείνει ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Αἰτωλῶν. Ἀνεμίχθη ἡ Ἀκαρνανία εἰς πάσας τὰς μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν καὶ πόλεων διαφοράς, δὲν ἔπαιξεν ὅμως σπουδαῖον ῥόλον κατὰ τὴν ἀνάμιξίν της. Δὲν ηὐτύχησεν αὕτη ν' ἀποτελέσῃ πολιτείαν ἑνιαίαν, ἰσχυρὰν καὶ διαρκείας. Τὰ αἴτια ἦσαν πολλά, κυριώτερα δὲ τὰ ἑξῆς: Ἡ φύσις τῆς χώρας, ἕνεκα τῆς ὁποίας ὑποδιῃρεῖτο εἰς μικροτέρας περιοχάς, τοὺς Ἀμφιλόχους, τοὺς ἀπὸ θαλάσσης Ἄνω Ἀκαρνᾶνας (Θουκ. Β 83), τὴν Παραχελωῖτιν, τὴν Μεσόγειαν, κ. ὁ. κ.· ἡ κατάληψις τῆς Β. Δ. χερσονήσου τοῦ ἀκαρνανικοῦ τριγώνου μὲ τοὺς ἑπτὰ βαθεῖς κόλπους της ὑπὸ τῶν Κορινθίων, οἵτινες ὄχι μόνον ἀπεξένωσαν τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς λοιπῆς Ἀκαρνανίας, ἀλλὰ κυριαρχοῦντες τῶν σπουδαίων θαλασσίων διαβάσεων, τοῦ πορθμοῦ τῆς Λευκάδος καὶ τοῦ στομίου τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπέδρασαν διὰ τῶν ἀποικιῶν των Λευκάδος καὶ Ἀνακτορίου ἐπὶ τῶν ὁμόρων αὐτῶν ἀκαρνανικῶν πόλεων Θυρρείου, Παλαίρου καὶ ἄλλων μικροτέρων, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ τύπου τῶν νομισμάτων των, ὅστις εἶναι συγγενὴς μὲ τὸν τῶν Κορινθίων· ἡ γειτονία τῆς χώρας πρὸς τὴν Αἰτωλίαν, ἥτις καὶ ἐν ἀρχῇ εἶχε μείζονα ἑνότητα τῆς Ἀκαρνανίας καὶ πολιτείαν ἰσχυρὰν συνέπηξε κατὰ τὰς δυσμὰς τοῦ πολιτικοῦ βίου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῆς χώρας συνετέλεσε καὶ ἡ ἀντιζηλία τῶν δύο ἰσχυροτέρων πόλεων αὐτῆς, Στράτου καὶ Οἰνιαδῶν, αἵτινες κείμεναι ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ, τῇ Παραχελωΐτιδι, καὶ παρὰ τὰ ὅρια τοῦ κυριωτέρου πολεμίου τῆς Ἀκαρνανίας, τῶν Αἰτωλῶν, ὤφειλον νὰ ὁμονοοῦν χάριν τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀκαρνάνων συμφέροντος. Εἰς πάντα ταῦτα πρέπει νὰ προσθέσῃ τις τὴν ἐν τῇ χώρᾳ ἔλλειψιν ἀνωτέρου πνευματικοῦ βίου καὶ τὸ ἀτύχημα ὅτι ἡ Ἀκαρνανία δὲν ἀνέδειξέ τινα ἄξιον λόγου πολιτικὸν ἢ στρατιωτικὸν ἄνδρα. Διὰ πάντας τοὺς εἰρημένους λόγους, ἂν καὶ ἡ φύσις δὲν ἠρνήθη ὅ,τι φέρει εἰς μίαν χώραν τὴν εὐτυχίαν, οἱ κάτοικοι της δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τῶν εὐεργεσιῶν τῆς φύσεως. Τὴν πολιτικὴν ἀδυναμίαν τῆς χώρας καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ἔλλειψιν διαρκοῦς ἐθνικοῦ κέντρου μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἑκάστοτε ἀλλαγὴ τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ κέντρου αὐτῆς. Οὕτως ἐπὶ ἕνα αἰῶνα (400—300 π. Χ.) μόνον ἡ Στράτος, ὡς ὁμοσπονδιακὸν κέντρον, κόπτει τὰ συμμαχικὰ νομίσματα μὲ τὸν τύπον, συνήθως, κεφαλῆς Ἀχελῴου ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως καὶ τῆς Καλλιρρόης ἐπὶ τῆς ὀπισθίας κατὰ τὰ πρῶτα 50 ἔτη καὶ μὲ τὸν αὐτὸν τύπον καὶ τὸ ἀρχικὸν γράμμα τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος F (Fακαρνᾶνες) κατὰ τὰ 50 τελευταῖα. Ἐπὶ ἕνα δὲ καὶ ἥμισυ περίπου (300—167 π. Χ.) αἰῶνα κόπτει τὰ συμμαχικὰ νομίσματα ἡ Λευκὰς — ἡ συνένωσις τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Φίλιππον καὶ Ἀλέξανδρον εἶχε κόψει τοὺς μεταξὺ μητροπόλεων καὶ ἀποικιῶν δεσμοὺς — ὡς κέντρον ὁμοσπονδιακὸν μὲ ἀμφισβήτησιν τοῦ προνομίου ὑπὸ τῆς πόλεως Θυρρείου. Ὁ τύπος τῶν συμμαχικῶν νομισμάτων ἔχει ὑποστῆ πλέον ἀλλαγήν, ἀπὸ τοῦ 220 π. Χ. καὶ ἐντεῦθεν, διότι διατηρεῖται μὲν ἐν αὐτοῖς ἡ μορφὴ τοῦ Ἀχελῴου, ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὅμως ὄψεως προστίθεται ἡ μορφὴ τοῦ Ἀκτίου Ἀπόλλωνος καθημένου, οὗτινος ἡ λατρεία ἔχει κυριαρχήσει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἱστορικοὶ καὶ ὁ Στράβων. *Heuzey* «Le mont Olympe et l'Acarnanie». *Pouqueville* «Voyage en Grèce». Τὰ ἀρχαιολ. δελτία τοῦ Ὑπουργ. Ἐκκλ. καὶ Δ. Ἐκπαιδ. τῶν ἐτῶν 1918, 1919 καὶ 1920—1 (ἄρθρ. Κ. Ρωμαίου).
Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

ΡΩΜΑΪΚΗ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ. Μετὰ τὴν ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν ἡ Ἀκαρνανία, χωρισθεῖσα ἀπὸ τῆς Αἰτωλίας (ἥτις περιελήφθη εἰς τὴν Ἀχαΐαν), ἀπετέλεσε μέρος τῆς Ἠπείρου. Ἐξάρτημα αὐτῆς, διετήρησε βεβαίως πόλεις τινὰς ἀκμαίας, ὡς τὴν Στράτον καὶ τὸ Θύρρειον, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ περιπέσῃ εἰς τελείαν κοινωνικὴν ἀφάνειαν. Συνεποσοῦντο εἰς εἴκοσι περίπου μυριάδας οἱ Ἀκαρνᾶνες καὶ ἦσαν ζηλότυποι τῆς ἀνεξαρτησίας των τηρηταί. Μολαταῦτα δὲν φαίνονται ἀποστατοῦντες, πλὴν εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, καὶ τοῦτο, κατὰ πληροφορίαν λίαν ἀσαφῆ. Φαίνεται δὲ τόσον ὀλίγον ἠνείχοντο τὸν ἄλλως τε ἤπιον ῥωμαϊκὸν ζυγόν, ὥστε ἐπροτίμη-

Digitized by Google

σαν νὰ ζοῦν ἀκοινώνητοι εἰς τὰς δυσωρείας των καὶ ξένοι παντάπασι πρὸς τὴν γύρω αὐτῶν ἀνελισσομένην ζωήν. Ἐντεῦθεν κατήντησαν σὺν τῷ χρόνῳ τόσον ἀγροῖκοι, ὥστε παροιμιῶδες ἐγένετο τὸ ἐθνικὸν αὐτῶν ὄνομα ἐν Ρώμῃ, ἔνθα τὸν ἀγροῖκον καὶ βάναυσον ἄνδρα «*χοῖρον Ἀκαρνᾶνα*» ἀπεκάλουν ἐμπαικτικῶς. Ἕνεκα λοιπὸν τῆς καταστάσεως ταύτης, ἐπὶ αἰῶνας, οὐδεμίαν ἔχομεν πληροφορίαν περὶ τῆς χώρας ταύτης. Καὶ μόνον, κατὰ συμπέρασμα, εἰκάζομεν ὅτι πολλὰ θὰ ὑπέστη καὶ ἡ Ἀκαρνανία ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν. Οἱ Γότθοι, οἱ Οὖννοι, οἱ Βάνδαλοι, οἱ Σαρακηνοὶ καὶ τὰ ἐν γένει σλαυϊκὰ φῦλα κατὰ καιροὺς τὴν ἐπιτρέχουν. Ἀλλὰ τίποτε τὸ σαφὲς δὲν ἀναφέρεται διὰ τὴν χώραν ταύτην, ἥτις δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ ἄλλην ἱστορίαν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἡμερησίου κόπου. Τὰ ἐρείπια μόνον σωρεύονται, πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ, εἰς τοὺς διαφόρους αὔλακας τῶν παρερχομένων βαρβαρικῶν στιφῶν, μέχρις ὅτου, περὶ τὰ μέσα τοῦ 11ου αἰῶνος, ὁ τρομερὸς Δολιανός, μὲ τὰ βουλγαρικά του στρατεύματα, κατέστρεψεν ὁλοτελῶς τὴν Νικόπολιν, πρωτεύουσαν τῆς περιφερείας πόλιν.

Ἀπὸ τῆς καταστροφῆς ταύτης, τῆς ὁποίας φυσικῶς δεινὸν θὰ ᾐσθάνθη τὸ πλῆγμα καὶ ἡ Ἀκαρνανία, ἄρχεται νέα περίοδος. Πυρὴν τῆς ἀναδημιουργουμένης χώρας ἐμφανίζεται, ἀντὶ τῆς τελείως ἐρειπωθείσης Νικοπόλεως, ἡ *Ἄρτα*, πόλις ὀχυρά, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ εἰς θέσιν πανταχόθεν δυσπρόσιτον. Οἱ περίοικοι, καὶ μάλιστα οἱ Ἀκαρνᾶνες, ἀποκτοῦν πολεμικὴν ἀνατροφήν. Σχηματίζουν σώματα ἀξιόμαχα μὲ τὰ ὁποῖα ἀμύνεται ἡ χώρα. Δὲν κατασυντρίβουν βεβαίως τοὺς τρομερωτάτους τῆς ἐποχῆς ἐχθρούς, τοὺς Νορμανδοὺς ἐπιδρομεῖς, οἵτινες ἐπανειλημμένως ἐπέπεσαν κατὰ τῆς χώρας. Ἀλλὰ μετὰ σθένους ἀσυνήθους καὶ μεγίστης ἀντοχῆς ἐπὶ μακρὸν ἀνθίστανται εἰς τὰς ἐπιθέσεις των καὶ ἀποκρούουν τὰς πολιορκίας των. Γυμνάζονται εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον. Καὶ ὅτε, μετ' οὐ πολύ, ὁ λιμὸς καὶ ὁ λοιμὸς φέρουν μεγίστην τὴν καταστροφὴν εἰς τὸ ἐν Βονίτσῃ στρατόπεδον τῶν Νορμανδῶν, θνήσκοντος καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ των *Ροβέρτου Γκυσκάρδου*, οἱ Ἀκαρνᾶνες ἔχουν ἀποκτήσει πλέον ὅ,τι ἀπαιτεῖται διὰ νὰ ἀντεπεξέλθουν τελεσφόρως ἐναντίον τῶν νέων νορμανδικῶν ἐπιδρομῶν, ὅσαι συνετελέσθησαν ἀπὸ Κερκύρας κατὰ τὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνος. Τοιουτοτρόπως, ὥριμος εἰς ἐλευθερίαν ἡ Ἀκαρνανία, ἀμέσως ἠσπάσθη τὴν προσπάθειαν τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου Κομνηνοῦ, ὅταν οὗτος, μὴ ἀνεχόμενος τὴν ἀπὸ τῆς Δ' Σταυροφορίας ἐπιβληθεῖσαν ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίαν, συνέπηξε τὸ *δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου*. Ἐκ πλείστων γεγονότων πρόδηλον εἶναι ὅτι, ἄνευ τῶν Ἀκαρνάνων, τῶν κατ' ἐξοχὴν ἐχόντων φιλοπόλεμον τὸν χαρακτῆρα καὶ φιλοτάραχον τὸ πνεῦμα, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν εἰς τὸ δεσποτᾶτον νὰ διατηρήσῃ ἐπὶ δύο αἰῶνας ἐκείνην τὴν αἴγλην καὶ τὴν ἰσχύν του.

Περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ δεσποτάτου, Λατῖνοι ἐπήλυδες ἀφ' ἑνός, καταγόμενοι ἀπὸ τῶν ἐν Κεφαλληνίᾳ *Ὀρσίνη* ἀλλὰ μετονομασθέντες αὐθαιρέτως εἰς *Κομνηνοαγγέλους*, λόγῳ θηλυγονίας καὶ ἐπιγαμιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ *Σέρβοι* ἐπιδρομεῖς ἀλλ' ὁμόδοξοι καὶ ἐμφανιζόμενοι ἀπελευθερωταὶ ἀπὸ τῶν τυραννίσκων, καὶ τέλος «*Ἀλβανῖται* ἀβασίλευτοι, *Μαλακάσιοι, Μπούϊοι* καὶ *Μεσσαρῖται* ἀπὸ τῶν φυλάρχων προσαγορευόμενοι», καταλαμβάνουν καὶ νέμονται τὴν Ἀκαρνανίαν, ὅπως καὶ τὴν λοιπὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Αἰτωλίαν. Διὰ μὲν τοὺς πρώτους δὲν ἔχομεν σαφεῖς πληροφορίας ἂν καλῶς ἐπολιτεύθησαν ἐν Ἀκαρνανίᾳ ὡς χώρᾳ δοριαλώτῳ, πλὴν τοῦ γεγονότος ὅτι, τόσον πτωχὴ ἦτο, ὥστε ἀπαξάπασα ἐδόθη ποτὲ ὡς προίξ. Διὰ δὲ τοὺς Σέρβους ἔχομεν τὴν σπαρακτικὴν ὁμολογίαν τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ ὅτι «τόσον ἐρήμωσε τὴν χώραν ἡ σερβικὴ κυριαρχία τοῦ «*Φιλελεήμονος*» *Στεφάνου* Δουσιάνου τοῦ αὐτοχειροτονηθέντος *αὐτοκράτορος Ρωμαίων* καὶ ἀγαπῶντος τὸν Χριστὸν Μακεδονικοῦ Τσάρου», ὥστε οἱ Ἀκαρνᾶνες ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν των κατήρχοντο εἰς τὰ παράλια καὶ ἐγίνοντο εὔκολος λεία εἰς τοὺς ἀνδραποδιστάς, διότι ἐπροτίμων νὰ ἐργάζωνται διὰ βίου εἰς τὴν ξένην ὡς δοῦλοι, παρὰ νὰ ἀποθνήσκουν ἀπὸ τὴν πεῖναν εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν χωρία. Διὰ δὲ τοὺς «*Ἀλβανίτας*», φαίνεται ὅτι εὐθὺς ἀμέσως ἐθεώρησαν αὐτοὺς ὁμαίμονας. Διότι κατ' οὐσίαν ἑλληνοαλβανικαὶ θεωροῦνται αἱ μικραὶ αὗται ἡγεμονίαι. Ἔχουν ἐντελῶς ἑλληνικὴν συνείδησιν, γοργότατα δ' ἡ ἀφομοίωσις διεξάγεται ὡς γίνεται καταφανὲς ἐκ ποικίλων τεκμηρίων.

Οἱ Ἀλβανοὶ εἶχον ἔλθει ὡς πολεμικὰ σώματα. Ὡς τοιαῦτα ἐφρούρουν τὸν τόπον διὰ λογαριασμὸν τῶν ἡγεμόνων. Ἀλλ' ὅταν ὁ *Νικηφόρος ὁ Β'*, ὁ τελευταῖος Δεσπότης, ἐζήτησε ν' ἀνακτήσῃ τὰ δικαιώματά του εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀδικήσῃ τὴν Ἑλληνίδα σύζυγόν του Καντακουζηνήν, πρὸς ὄφελος τῆς «*Τριβαλλῆς*», ὅπως ἀπεκαλεῖτο ἡ ἀδελφὴ τοῦ βασιλέως τῶν Σέρβων, ὁ λαὸς ἐπαναστάτησε, καὶ μαζί του ἐπαναστάτησαν οἱ Ἀλβανοί. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ *Ἀχελῴου*, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπεσεν ὁ Νικηφόρος, κατ' οὐσίαν δὲ κατελύθη τὸ δεσποτᾶτον, αὐτοὶ ἐκληρονόμησαν τὴν ἡγεμονίαν· ὄχι ὡς ξένοι καὶ ἐπήλυδες, ἀλλά, μολονότι Ἀλβανοί, ὡς ἐντόπιοι, καὶ ἓν ὅλον μετὰ τῶν ἐντοπίων ἀποτελοῦντες. Τὴν Αἰτωλίαν λοιπὸν κατέλαβε καὶ ἐκυβέρνα ὁ *Πέτρος Μπούας*, τῆς Ἀκαρνανίας καταληφθείσης ἀπὸ τὸν *Πέτρον Λεώσαν*. Τῷ 1374, θανόντος τοῦ τελευταίου, ὁ υἱὸς τοῦ πρώτου *Ἰωάννης* ἢ *Γκῖνος Σπάτας Μπούας* ἐκυρίευσε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ τελευταίου τούτου, οἱ Ἀκαρνᾶνες διαπαιδαγωγοῦνται πολεμικώτατα. Ἐκστρατεύουν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Νικοῦν εἰς τὰς ἐπιδρομάς των καὶ ἐν μιᾷ λέξει καθίστανται οἱ πραγματικοὶ πολεμικοὶ παράγοντες φιλοταράχου ἡγεμονίδου, ὅστις ἀφορμὴν ζητεῖ διὰ νὰ ἐπιτρέχῃ τὰς γείτονας χώρας, νὰ τὰς λαφυραγωγῇ καὶ νὰ ἐπανέρχεται μὲ τὴν πλουσιωτάτην λείαν ὅπως διαβιώσῃ ἐν ἀπολύτῳ ἀνέσει. Ἔκτοτε σχηματίζονται εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν αἱ πρῶται *μάγκαι*, τὰ σώματα δηλονότι τὰ ὁποῖα μετ' οὐ πολὺ θ' ἀποτελέσουν τ' ἀρματωλικὰ μπουλούκια τῶν καπιτάνων.

Ἐπὶ μακρὰ ἔτη, ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν ὁ *Γκῖνος Σπάτας* καὶ ἀπὸ τὴν Ἤπειρον ὁ *Ἠσαῦ Βουοδελμόντης*, ἂν καὶ στενῶς δι' ἀγχιστείας συνδεθέντες, ἐρίζουν τόσον πολύ, ὥστε μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν καὶ τῶν στρατευμάτων των συρράξεις, ἐπικαλοῦνται τὴν ἀρωγὴν τῶν πλανωμένων τότε *ἀκιντζήδων* τοῦ Ἐβρενὸς καὶ τοῦ *Γιακούπ*, τῶν προδρόμων τούτων τῆς ὀθωμανικῆς κατακτήσεως. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι αὕτη ἐβράδυνεν ἐπὶ ἥμισυν περίπου αἰῶνα, καὶ τοῦτο διότι ὁ *Κάρολος Τόκκος*, ὁ ἐν Κεφαλληνίᾳ διαδεχθεὶς τὸν οἶκον τοῦ Ὀρσίνη, ἐφιλοδόξησε νὰ γίνῃ κύριος καὶ τοῦ ἐν Ἠπείρῳ δεσποτάτου, ὅπερ τελευταίως ἀνῆκεν εἰς τὸν οἶκον ἐκεῖνον. Ἠγωνίσθη δὲ τόσον καλῶς ὁ Κάρολος, ὥστε πολλοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι χάρις εἰς τὴν ἀνοργάνωσιν τοῦ τόπου καὶ τὴν προσωπικήν του σφραγῖδα ἐπὶ τῆς περαιτέρω τύχης του, ἡ περιοχὴ ἐκείνη ὠνομάσθη *Κάρλελι ἢ Κάρελι*, ἀπὸ τοῦ ὀνόματός του. Καὶ τοῦτο εἰς διαστολὴν τῆς Ναυπακτίας, ἥτις, ὡς ἀνήκουσα τοῖς Ἐνετοῖς, *Βενέτικο* ἐπωνομάσθη. Πράγματι ἀπὸ τῆς μετ' ὀλίγον τουρκοκρατήσεως τῆς Ἀκαρνανίας αὐτή τε καὶ μικρὸν τῆς Αἰτωλίας μέρος οὕτως ὠνομάζετο, διὰ παραφθορᾶς ὅμως τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος. Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀπὸ τῆς Ναυπάκτου ἐπλάσθη τὸ τουρκικὸν *Αϊνὲ-μπαχτί*, ὡς ἀπὸ τοῦ Εὐρίπου τὸ *Ἔγριπος*, καὶ ἀπὸ τῆς Τριπόλεως τὸ *Ταραμπολοῦς* ἢ καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἐξελληνισθεῖσα *Ὑδροπολιτζᾶ*.

Ἐν τούτοις ὁ Κάρολος Τόκκος, ἐκ πολλῶν τεκμηρίων καταδείκνυται ἀναδημιουργὸς τῆς παλαιᾶς πολεμικῆς τῶν Ἀκαρνάνων αἴγλης. Ὀργανώνει τὰ ἔνοπλα ἐκεῖνα σώματα ἅτινα, πιθανώτατα ἔκτοτε, καὶ ἀπ' αὐτοῦ προσλαμβάνουν τὴν προσωνυμίαν τοῦ ἀρματωλοῦ, ἂν καὶ ἡ λέξις, εἶναι πολὺ παλαιοτέρα. Ρυθμίζει δὲ τοὺς Ἀκαρνᾶνας διὰ τὴν ἀπὸ τῶν Τούρκων ἄμυναν. Ἴσως καὶ διὰ τὴν ἀπὸ τῶν Ἐνετῶν. Μὲ τοὺς τελευταίους ὅμως δὲν ἐβράδυνε νὰ συνεννοηθῇ, καὶ πρακτικῶς, προβλέπων σημαντικὰς ἀπωλείας, ἐπροτίμησε νὰ πωλήσῃ αὐτοῖς σπουδαῖα ἐρείσματα. Κατήρτισεν ἐν τούτοις τὰ σώματα ταῦτα πρὸ πάντων διὰ τοὺς Τούρκους. Πράγματι αὐτοὶ ἀπὸ τοῦ 1411 κινούμενοι κατὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας εἶχον ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπόν, καὶ δὲν ἦσαν πλέον, ὅπως ἄλλοτε, ἁπλοῖ λαφυραγωγοί, πλανώμενοι τῇδε κἀκεῖσε. Ἐπέπρωτο ἐν τούτοις νὰ συμβῇ καὶ ἐδῶ ἰδιαιτέρως τὸ ἄτοπον, ὅπερ προσείλκυσε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν ἑλληνικὴν γῆν. Ὁ Κάρολος Τόκκος ἀπέθανε τῷ 1430. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε νομίμους κληρονόμους, ἐμοίρασε τὸ κράτος. Καὶ εἰς μὲν τοὺς τρεῖς νόθους υἱούς του, κατέλιπε τὴν Αἰτωλίαν καὶ μέρος τῆς Ἀκαρνανίας, εἰς δὲ τὸν ἀνεψιόν του καὶ διάδοχόν του *Κάρολον τὸν Β'*, τὴν Ἤπειρον καὶ ἐκ τῆς Ἀκαρνανίας τὴν ἀρχαίαν Ἀμφιλοχίαν. Ὁ χωρισμὸς ἔσχεν ὀλέθρια ἀποτελέσματα. Οἱ νόθοι ἐπεκαλέσθησαν τὴν ἀρωγὴν τοῦ Σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Β', οὗτος δὲ ἀπέστειλε τὸν *Σινᾶν πασᾶν*, καὶ δι' αὐτοῦ κατέκτησε τῷ 1431 τὰ Ἰωάννινα. Ἡ πόλις παρεδόθη συνθηκολογήσασα. Καὶ ἐδόθησαν μὲν εἰς τοὺς Ἰωαννίτας προνομίαι, ἀλλὰ ὁ Κάρολος γενόμενος ὑποτελὴς τοῦ Σουλτάνου διετήρησε τὴν Ἀκαρνανίαν. Τοῦτο ἐξηρέθισε τοὺς νόθους ἀδελφούς, τὸν Μέμνονα, Τύρνον καὶ Ἡρακλέα. Ἐνισχυθέντες δὲ διὰ πολυαρίθμου στρατιᾶς ἐξ Ἀκαρνάνων εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν καὶ καθυποτάξαντες μεγάλην ἔκτασιν πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἀχελῴου μετέβαλον τὴν ἔκτασιν ταύτην εἰς ὁρμητήριον καὶ ἐληΐζοντο τὰ πέραν αὐτῆς ἀκαρνανικὰ χωρία. Ὁ Κάρολος Β' δὲν ὤκνησε ν' ἀμυνθῇ, μετεχειρίσθη δὲ πρὸς τοῦτο τουρκικὰ στρατεύματα. Οὐδὲν ὅμως ἄλλο ἐπέτυχεν εἰμὴ νὰ λεηλατήσῃ τὴν χώραν ἥτις ἀνῆκεν αὐτῷ. Καὶ ἐκ ποίας ἀφορμῆς ἐπῆλθεν ἐκεχειρία, δὲν εἶναι γνωστόν. Ἀναφέρεται ὅμως ὅτι ἀμφότερα τὰ διαμαχόμενα στρατόπεδα, κατανοήσαντα τὸν κοινὸν κίνδυνον, συνεφώνησαν νὰ ἀνακόψουν τὰς ἐχθροπραξίας. Ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Ἡ ὁδὸς τῶν Τούρκων εἶχε χαραχθῇ. Καὶ ὅταν ὁ σουλτάνος Μουράτ, τὸ δεύτερον ἀνέλαβε τὰ ἡνία τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, δὲν παρέλειψε νὰ διατάξῃ τὴν βραδεῖαν, ἀλλ' ἀσφαλῆ προέλασιν τῶν στρατευμάτων του πρὸς τὸ Ἰόνιον. Οὕτω, τὴν 24 Μαρτίου τοῦ 1449, ἀνεπετάσθη εἰς τὴν Ἄρταν ἡ ὀθωμανικὴ σημαία. Ἡ Ἀκαρνανία, ἀπὸ ἐκείνης τῆς ἡμέρας εἶχε μεταβληθῇ εἰς σαντζάκιον τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τούτου ὅτι μετεβλήθησαν πολὺ τὰ πράγματα. Εἰς χώραν μακρινὴν ὡς αὐτή, ὅπου μάλιστα οἱ Τοῦρκοι δὲν εἰσήρχοντο ὡς κατακτηταὶ ἐχθροί, ἀλλὰ ὡς εἰθισμένοι νὰ λύουν τὰς ἐντοπίας διαφορὰς ἔνοπλοι κριταί, δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ συνέβησαν εὐθὺς ἀμέσως βιαιοπραγίαι δικαιολογοῦσαι τὴν θρυλλουμένην ἀποχώρησιν τῶν Ἀκαρνάνων εἰς τὰ ὄρη. Ἀντιθέτως ὑπάρχουν λόγοι πείθοντες ὅτι ἡ τουρκικὴ διοίκησις ἔπραξε πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατὸν διὰ νὰ συγκρατήσῃ εἰς εὐπείθειαν τὸν λαὸν τοῦτον.

ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ. Πράγματι ἡ σύστασις ἰδιαιτέρου σαντζακίου, μὲ πρωτεύουσαν τὸν *Ἀετὸν* κατ' ἀρχάς, πολὺ δὲ βραδύτερον τὸ *Βραχῶρι* (Ἀγρίνιον), ἀποδεικνύει πόσην ἔδωσαν εὐθὺς ἀμέσως σημασίαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν περιφέρειαν. Καὶ τοῦτο διὰ δύο κυρίως λόγους: Διὰ τὴν γειτνίασιν τῶν Ἐνετῶν εἰς τὴν Ναύπακτον, τὴν ὁποίαν μόλις τῷ 1499 κατώρθωσαν ν' ἀποσπάσουν ἀπ' αὐτῶν, καὶ διότι ἐπωφθαλμίων καὶ ἤθελαν νὰ καταλάβουν τὰς Ἰονίους νήσους. Βραδύτερον ἔδωσαν μείζονα προσοχὴν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, διότι συνέδεε τὴν πηγὴν τῶν βοηθητικῶν τῆς Τουρκίας στρατευμάτων, τὴν Ἀλβανίαν, πρὸς τὴν Πελοπόννησον, τῆς ὁποίας τὰς ἑκάστοτε ἐπαναστάσεις ἔπρεπε διὰ τῶν Ἀλβανῶν νὰ καταστέλλῃ. Τὸ σαντζάκιον ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸν Βάλτον, τὸ Ξηρόμερον, τὴν Βόνιτσαν καὶ μέρος τῆς Αἰτωλίας. Διῳκεῖτο ὑπὸ μουτεσαρίφου, δηλαδὴ ἀνεξαρτήτου πασᾶ. Κατόπιν ὑπεβιβάσθη ὡς διοικητικὴ περιφέρεια, καὶ ὑπήγετο μὲν εἰς τὸν πασᾶν τῆς Χαλκίδος, εἶχε δὲ μουσελίμην, ἀντιπρόσωπόν του, τὸν λεγόμενον *Κάρλελι μουσελίμ*, μὲ στενὰ τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας.

Ἀσφαλεῖς πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἀκαρνάνων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἔχομεν. Μόνον περὶ τὸ 1458 ἀναφέρεται ὅτι ἔνοπλα σώματα λαφυραγωγοῦντα τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν ἔφθασαν μέχρι Σερρῶν. Κατόπιν οἱ Ἀκαρνᾶνες μικρὸν κατὰ μικρὸν φαίνονται σχηματίζοντες καὶ ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ τὰ ἔνοπλα σώματα διὰ τῶν ὁποίων βραδύτερον ἔμελλον νὰ διακριθοῦν, καὶ δι' αὐτῶν ἤρχισαν ἐπιβαλλόμενοι εἰς τοὺς ἐχθρούς, εἴτε τοὺς ἀπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἀπορρέοντας εἴτε ἀπὸ τῶν πειρατῶν. Οἱ *Οὐσκόκοι* πανταχοῦ λεηλατοῦν. Ἀλλὰ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνανίας πλέον ἢ ἅπαξ καταστρέφονται καὶ μεμονωμένως καὶ ὅταν καθ' ὁμάδας ἐπιχειροῦν πειρατικὰς ἐκστρατείας. Δὲν διστάζουν βραδύτερον οἱ Ἀκαρνᾶνες νὰ βοηθήσουν τὸν *Τουργούτ-Ρεῒζ* εἰς τὴν ἀγρίαν πολεμικήν, τὴν ὁποίαν ὁ Μουσουλμᾶνος αὐτὸς ναύαρχος ἐνήσκησε διὰ ν' ἀπαλλάξῃ τὰς θαλάσσας ἀπὸ τὸ πειρατικὸν ἄγος. Μετέχουν καὶ οἱ Ἀκαρνᾶνες εἰς τὴν δίωξιν τῶν καταφευγόντων εἰς τὰ παράλιά των καὶ ἀμείλικτοι μέχρις ἑνὸς ἐξοντώνουν τοὺς πειρατάς. Τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν ἐξαιρετικὴν ζωτικότητά των καὶ ἰδίως τὴν μεγάλην πολεμικὴν ἀνάγκην, ὑπὸ τὴν ὁποίαν σκιρτᾷ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν καὶ εὐκαιρίαν ἡ ψυχή των. Δὲν γνωρίζουν μονίμους ἐχθροὺς καὶ μονίμους φίλους. Ὁ πόλεμος, ἡ ἀνάγκη τοῦ πολέμου, ἡ μέθη τῆς πολεμικῆς περιπετείας τοὺς ὁπλίζει, τοὺς κεντᾷ, τοὺς καθοδηγεῖ.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας λήγει ὁ 15ος αἰὼν καὶ ἀρχίζει ὁ 16ος. Ἡ Ἀκαρνανία ἔχει μεταβληθῆ εἰς φυτώριον ἐνόπλων ἀνδρῶν ἀρεσκομένων εἰς τὸν ἀπράγμονα καὶ ἐλεύθερον βίον. Τοῦτο δὲν παρατηρεῖται μόνον ἐκεῖ. Σημειώνεται εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Οἱ Τοῦρκοι εἶναι ὀλίγοι. Δὲν εἶναι πολὺ ἄγριοι. Νέοι, ἐπήλυδες, «*Κονιάροι*» δὲν ἐμφανίζονται. Οἱ «*Χαλντούπηδες*» οἵτινες ἀκολουθοῦν τοὺς ἐξ Ἀνατολῶν διοριζομένους πασάδες, τοὺς βοεβόδας καὶ ἄλλους κρατικοὺς ἀξιωματικοὺς εἶναι ἀκίνδυνοι εἰς τὰ ἄγρια τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐδάφη, ἅτινα καθίστανται ἀγριώτερα ἀπὸ τὴν ἐπικρατήσασαν πλέον συνήθειαν τῆς ἐνόπλου τῶν κατοίκων διαβιώσεως. Τοῦτο τὸ γεγονός, φαίνεται, ἐνέπνευσε τὸν Φιρέγκ-Ἰμπραήμ, τὸν ἀναδημιουργὸν βεζύρην τοῦ Μεγάλου Σουλεϊμάν, νὰ χρησιμοποιήσῃ ἐπισήμως Χριστιανοὺς ὅταν διεμόρφωσεν ἐπὶ τὸ ἀρτιώτερον τὰ δερβενᾶτα καὶ τὰς πανδούρας, ἤτοι τὰ σώματα τῆς χωροφυλακῆς, τόσον τῶν κλεισωρειῶν ὅσον καὶ τῶν πεδιάδων. Ἦτο Ἠπειρώτης, υἱὸς Παργινοῦ ναύτου, ἀρνησίθρησκος, λόγῳ τοῦ παιδομαζώματος. Ἀλλὰ ζωηρὰν διετήρει τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἐνόπλων σωμάτων, ἅτινα παιδιόθεν ἔβλεπεν, ὅταν ἠκολούθει τὸν πατέρα του εἰς τὰς ἀκτοπλοΐας του ἀνὰ τὸ Ἰόνιον καὶ τὸν Ἀμβρακικόν. Τοιουτοτρόπως περὶ τὸ 1530 ἐδημιουργήθησαν ἐπισήμως τ' *ἀρματωλίκια*. Φυσικῶς καὶ εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν συνέβη ὅ, τι καὶ ἀλλαχοῦ, δηλαδή, τὸ πλεόνασμα τῶν ἐνόπλων σωμάτων, ὁσάκις ἔμενεν ἀχρησιμοποίητον, ἐπεδίδετο εἰς τὸν κλέφτικον βίον. Σπανίως ὅμως παρέμεναν ἀχρησιμοποίητοι οἱ Ἀκαρνᾶνες, καὶ διότι ἦσαν ἄριστοι εἰς τὸ εἶδος, καὶ διότι, μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ *μουρασελέ*, ἐφαίνοντο οἱ πάντων πιστό-

Digitized by Google

ταῖοι. Τοῦτο δὲν ἐκώλυσε τοὺς Τούρκους νὰ λεηλατήσωσι τὴν Ἀκαρνανίαν, ὅταν ἀπὸ τοῦ 1571, ὁπότε ἐγένετο ἡ περιώνυμος *Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου*, παρὰ τὰς Κουρτσολάρας, μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰρήνης κατὰ τὸ 1573, πολυάριθμα τουρκικὰ στίφη ἐπέτρεχον τὴν χώραν διὰ νὰ ἀμυνθῶσιν αὐτῆς κατὰ τῶν ἀποβάσεων τοῦ χριστιανικοῦ στόλου. Ἀλλὰ ἡ περίεργος τῷ 1585 ἀποστασία τῶν καπετάνων *Θ. Μποῦα Γρίβα*, τοῦ *Μαλάμου* καὶ τοῦ *Πούλιου Δράκου*, ἡ ὀφειλομένη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸ ἐνταθὲν ὑπὸ τοῦ βεζύρου Μεχμὲτ Σοκόλη καθ' ὅλην τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα παιδομάζωμα, οὐδεμίαν ἔσχεν ἐπίδρασιν, ὅπως τὰ γεγονότα τὰ προκληθέντα εἰς πλεῖστα μέρη ὑπὸ τῶν πρακτόρων τοῦ δουκὸς τοῦ Νεβέρ. κατὰ τὸ 1612. Ἀντιθέτως ἱστορεῖται ὅτι κατ' ἐκείνους τοῦ χρόνους, λίαν ἀνωμάλους, πολλὰ ἡ Ἀκαρνανία ὑπέστη δεινὰ ἀπὸ τὴν ἐνταθεῖσαν πάλιν πειρατείαν. Δὲν τὴν ἐνήσκουν μόνον Ἀλγερῖνοι,- Μαροκινοὶ καὶ Τουνεζιάνοι πειραταί. Μεταξὺ αὐτῶν κατελέγοντο, πότε συνεργοὶ καὶ πότε ἀντίπαλοι, πολλοὶ Χριστιανοί, ἤτοι Οὐσκόκοι καὶ Φλωρεντινοί, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ Μελιταῖοι. Ἐπὶ ἔτη λοιπὸν μακρὰ ἠγωνίσθη ἡ Ἑνετία κατὰ τῶν πειρατῶν διὰ νὰ καθαρίση τὴν θάλασσαν. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχον κρησφύγετα καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνανίας, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐνδόχωρα πολλὰ ὑφίστατο ἀπὸ τὰς αἰφνιδίας τῶν στιφῶν ἐκείνων ἐπιδρομάς. Μεγάλην ἐπίσης φθοράν, καὶ ἐπὶ εἰκοσαετίαν, ὑπέστη λόγῳ τοῦ *Κρητικοῦ πολέμου* (1644-1669). Εἰς τοὺς λιμένας της ἀνεπαύοντο τὰ ἀπὸ δυσμῶν στελλόμενα στρατεύματα, ἅτινα οὐχὶ σπανίως καὶ εἰς πειρατικὰς ἐπεδίδοντο ἐπιδρομάς. Ἐξ ἄλλου ἡ Ἀκαρνανία ἀπεστραγγίσθη ὑπὸ τῶν βέηδων, οἵτινες τιμαριωτικῶς ἐξεστράτευον εἰς Κρήτην εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ Σερασκέρη, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1665, ὁπότε τὴν ἐκστρατείαν ἀνέλαβεν ὑπευθύνως ὁ βεζύρης Κιοπρουλῆς.

Ἑνετοτουρκικοὶ πόλεμοι.—Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον ἡ Ἑνετία, ἀποβαλοῦσα τὴν Κρήτην, ἀπεφάσισε τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἀρχηγία τοῦ κηρυχθέντος τῷ 1684 πολέμου ἀνετέθη εἰς τὸν Φραγκῖσκον Μοροζίνην, τὸν μετέπειτα κληθέντα *Πελοποννησιακόν*. Ἤρχισε δὲ ἀπὸ τῆς Ἀκαρνανίας. Διότι εἰς αὐτὴν κατὰ φυσικὸν λόγον ἀνῆκον τὰ δύο φρούρια τῆς *Λευκάδος* καὶ τῆς *Πρεβέζης*, ἅτινα, πολιορκηθέντα ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, ἐκυριεύθησαν μετὰ σφοδρὰς ἐπιθέσεις καὶ δραματικὰς περιπετείας. Πρὶν πέση ἡ Λευκὰς ἧς ἠμύνετο ὁ Μπεκὴρ—ἀγᾶς καὶ μεταξὺ ἄλλων ὁ πρόσπαππος τοῦ περιωνύμου Ἀλῆ τοῦ Τεπελενλῆ, ὁ *Μέτζο—Καραχοῦσος*, περίεργά τινα ἐπεισόδια ἐσημειώθησαν. Ἀφ' ἑνὸς μὲν δισχίλιοι Κεφαλλῆνες, διαπεραιωθέντες εἰς Ἀκαρνανίαν, διήρπασαν εἴκοσι τέσσαρας χιλιάδας προβάτων, πρὸς μεγίστην ἀγανάκτησιν τοῦ Μοροζίνη, ὅστις διέταξε τὰ μὲν πρόβατα νὰ κρατηθοῦν, οἱ δὲ Κεφαλλῆνες ν' ἀποδιωχθοῦν. Ταυτοχρόνως ὅμως κατέφθασε καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας *Τυπάλδος*, μετὰ ἑκατὸν πεντήκοντα ἱερέων καὶ καλογήρων, καὶ ἐζήτησε νὰ γίνη μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ δεκτός, ἵνα συμπολεμήση. Καὶ ὁ μὲν στρατάρχης εὐχαριστήσας ἀπέκρουσε τὴν εὐγενῆ προσφοράν, ἐζήτησε δὲ ὅπως οἱ ἱερεῖς ἐπιστρέψουν εἰς Κεφαλληνίαν ἵνα δέωνται ὑπὲρ ἐπιτυχίας τῶν ὅπλων του. Τὸ ἐπεισόδιον δὲν φαίνεται ξένον οὔτε πρὸς τὴν ὑπὸ Κεφαλλήνων λαφυραγωγίαν, οὔτε πρὸς τὴν κακὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν εἰς τὸ λατινικὸν στρατόπεδον εἶχε προκαλέσει ἡ ἄρνησις τοῦ ὀρθοδόξου μητροπολίτου Λευκάδος νὰ ἐγείρη τοὺς ἐν τῇ πόλει Χριστιανοὺς κατὰ τῶν Τούρκων Ἐν τούτοις ἡ προσφορὰ αὕτη δὲν ἔσωσε τὸν τελευταῖον, διότι, ἁλωθείσης τῆς πόλεως τὴν 8 Αὐγούστου 1684, καὶ γενομένης εἰς τιμὴν τοῦ ἑορταζομένου Σωτῆρος δοξολογίας ἐν τῷ εἰς ἐκκλησίαν μεταβληθέντι μεγάλῳ τζαμίῳ, ἀπεπέμφθη ἐξ αὐτῆς κακῶς ὁ ὀρθόδοξος μητροπολίτης.

Ἡ ἅλωσις τῆς Πρεβέζης συνετελέσθη μετὰ τρεῖς ἀκριβῶς μῆνας. Ἐμεσολάβησαν ὅμως πολλὰ γεγονότα. Ἡ φρουρὰ τῆς ὀχυρᾶς πόλεως ὑπὸ τὸν πολεμικώτατον Μουσταφᾶ-ἀγᾶν ἐνισχύετο καθημερινῶς ἐξ ὅλων τῶν μερῶν. Ἀπὸ τὴν Ἤπειρον ὅπου ὁ *Ἄγγελος Σουμίλας* μετὰ χιλίων ἐνόπλων ἐδήου τὴν ὕπαιθρον χώραν καὶ ἠνάγκαζε τοὺς Μουσουλμάνους νὰ τρέχουν πρὸς τὴν Πρέβεζαν. Ἀπὸ τὴν Αἰτωλίαν ὅπου ὁ σταλεὶς ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη *Στρασοῦλδος*, κατανικήσας τοὺς ἐν Μεσολογγίῳ καὶ Αἰτωλικῷ Τούρκους, τοὺς ἠνάγκασε νὰ τραπῶσι πρὸς τὴν Πρέβεζαν μέσῳ τῆς Ἀκαρνανίας. Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι ὅλη ἡ χώρα δὲν ἐπαναστάτησεν, ἀφοῦ ἀνενόχλητοι διήρχοντο ἐπὶ τόσον καιρὸν οἱ Μουσουλμᾶνοι τῆς Αἰτωλίας. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς Ἑνετοὺς χρονογράφους, οἱ προὔχοντες καὶ τοῦ Βάλτου καὶ τοῦ Ξηρομέρου ἔσπευσαν ἀμέσως μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς διπλῆς πολιορκίας νὰ προσφέρουν τὴν συνεργασίαν των εἰς τὸ ἑνετικὸν στράτευμα. Πράγματι τοῦτο ἤρχισεν ἀποβιβαζόμενον ἐν Δραγαμέστῳ, ὥστε ἐν τάξει καὶ ἰσχύϊ νὰ ἐπέλθη ἐναντίον τῆς κακῶς πολιορκουμένης Πρεβέζης. Ἦτο ἀνάγκη, διότι πολλαὶ πληροφορίαι ἔπειθον ὅτι εἰς ἐνίσχυσιν αὐτῆς ἀπὸ μὲν τῆς Πίνδου ἤρχετο ὁ Μουσταφᾶ-πασᾶς μετὰ δυνάμεως ἱκανῆς, ἐκ Πελοποννήσου δὲ ὁ Σαντζὰκβέης Ἰσμαὴλ εἶχεν ἀποστείλει ἰσχυρὰ σώματα, ἅτινα ἠγωνίζοντο νὰ διέλθουν διὰ Ναυπάκτου καὶ Ἀποκούρου. Τέλος, τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ, μετὰ τὴν ἀνατίναξιν μιᾶς ὑπονόμου, παρεδόθη καὶ ἡ Πρέβεζα. Οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται, χίλιοι ἑπτακόσιοι τὸν ἀριθμόν, κακῶς ἔχοντες ἐκ τῆς πολιορκίας, ὡδηγήθησαν ἀσφαλεῖς, συνεπείᾳ τῆς συνθήκης, εἰς Ἄρταν. Κατόπιν ὅμως ἀποτελέσαντες σώματα ἔνοπλα ἐπήρχοντο εἰς νυκτερινὰς ἐπιθέσεις. Εἰς μίαν παρὰ τὸ Λουτράκιον σύγκρουσιν, οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν νὰ τρέψουν εἰς φυγὴν τοὺς Χριστιανούς. Τοὺς ἐνέκλεισαν ἐντὸς σπηλαίου, καὶ ἐκεῖ, ἀφοῦ κατώρθωσαν νὰ εἰσβάλουν, τοὺς ἀπεκεφάλισαν. Μετ' ὀλίγον ὁ Κεφαλλὴν ταγματάρχης *Δελαδέτσιμας*, ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν νικητῶν, κατώρθωσεν ἄλλους μὲν νὰ τρέψη εἰς φυγήν, ἄλλους δὲ νὰ φονεύση. Εἰς χεῖρας τῶν τελευταίων κατέσχε καὶ ἑξήκοντα κεφαλὰς Χριστιανῶν ἐκ τῶν ἐν τῷ σπηλαίῳ σφαγέντων, ἐν κατανύξει δὲ τὰς ἔφερεν εἰς Λευκάδα ὅπου καὶ τὰς ἔθαψεν. Ἕτεροι διακόσιοι πεντήκοντα Τοῦρκοι ἀναφέρονται ὅτι ἐφονεύθησαν εἰς ἄλλην μάχην παρὰ τὴν Βόνιτσαν.

Διαρκούσης τῆς εἰς Πελοπόννησον καὶ Ἀττικὴν ἐκστρατείας τοῦ Μοροζίνη, ὁ Ἄγγελος Σουμίλας καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ *Χρῆστος Βαλαωρίτης* μετὰ τοῦ υἱοῦ του *Μόσχου*, ἐπιδοθέντες εἰς νέαν στρατολογίαν, ἀνεστάτωσαν τὰς ἀπὸ Ἀγράφων μέχρι Βονίτσης τουρκικὰς χώρας, πολλὰς δὲ πρὸς τοὺς ἐντοπίους Τούρκους συνῆψαν συμπλοκάς. Εἰς μίαν τούτων ὁ Μόσχος ἀπώλεσε τὸν δεξιὸν βραχίονα. Κυρίαρχοι ὅμως τῆς Ἀκαρνανίας, πλὴν τῆς Βονίτσης, ἦσαν οἱ Τοῦρκοι. Ἐντεῦθεν γίνεται εὐνόητον διατὶ ἐπὶ τόσον χρόνον, ἀπὸ τῆς χώρας ἰδίως ταύτης, ὁ *Λυμπεράκης Γερακάρης*, ὁ περιώνυμος πρῶτος *Μανιάτ-μπέης*, ἐξαπέλυε τοὺς πρὸς Χριστιανοὺς ἀφορισμούς του, καλῶν αὐτοὺς νὰ ἐπανέλθουν εἰς ὑποταγὴν καὶ ὑπισχνούμενος γενικὴν ἀμνηστείαν. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἀκαρνανία, γνωρίσασα πρὸς στιγμὴν τὴν λάμψιν τῆς ἐλευθερίας, ἐπανέπεσεν εἰς τὸν ζυγόν, μολονότι οὗτος δὲν φαίνεται πάλιν νὰ εἶναι καὶ μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1684 τραχύς. Διὰ τῆς ἐν *Κάρλοβιτζ* συνθήκης (1699) ἡ χώρα εὑρέθη εἰς πολὺ παράδοξον θέσιν. Ἡ Πελοπόννησος ἅπασα εἶχεν ἐκχωρηθῆ εἰς τὴν Ἑνετίαν. Ἡ Στερεὰ ὅμως, καὶ μετ' αὐτῆς ἡ Ἀκαρνανία, ἐπανῆλθον εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀνακτήσασαν τὰ φρούρια τῆς Ναυπάκτου καὶ τοῦ Ἀντιρρίου, ἀτείχιστα ὅμως. Οἱ Ἑνετοὶ διετήρησαν γύρω τῆς Ἀκαρνανίας, τὴν Πρέβεζαν καὶ τὴν Λευκάδα, μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Περατιᾶς.

Τὴν ἐνδόχωραν ταύτην, καλουμένην Βενετικὴν Στερεὰν ἐν Ἀνατολῇ, οἱ Ἑνετοὶ προσεπάθησαν νὰ καταστήσουν ὅσον τὸ δυνατὸν εὐτυχεστέραν, ἢ τοὐλάχιστον μᾶλλον προσοδοφόρον. Ἡ ἐπελθοῦσα εἰρήνη καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀγαθὰ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἁλιείαν καὶ τὸ ἐμπόριον τοῦ Ἀμβρακικοῦ προσείλκυσαν πολλοὺς Χριστιανοὺς ἐκ τουρκοκρατουμένων περιφερειῶν, ὡς συνέβη καὶ ἐν Πελοποννήσῳ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους. Ἀναφέρονται δὲ πολλοὶ τῶν ἐξ Ἠπείρου καὶ Ἀκαρνανίας τέως ἁρματωλῶν καὶ κλεφτῶν, οἵτινες, καταλιπόντες τὴν ρομφαίαν, ἀνέλαβον τὸ ἄροτρον. Ἡ δὲ Πρέβεζα σημαντικῶς προήχθη εἰς πολυάνθρωπον καὶ ἐμπορικωτάτην πόλιν. Διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς χώρας, διαρκῶς τὸν κόλπον διέπλεε μία ἑνετικὴ γαλέα μὲ πεντήκοντα στρατιώτας, καὶ ἀκολουθουμένη ἀπὸ δύο πολεμικὰ *βριγαντίνια* ἐκαθάριζε τὰς παραλίας ἀπὸ ἐνδεχομένους πειρατάς. Ἐξ ἄλλου δύο λόχοι Ἀκαρνάνων ἐφύλασσον τὴν παραλίαν ἀπὸ ἐνδεχομένης ἀλβανικῆς καθόδου. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τοὺς καιροὺς τῶν ἐσοδειῶν, ἢ τὰς ἐποχὰς καθ' ἃς εὑρίσκοντο συγκεντρωμένα ἐμπορεύματα πολλὰ ἢ χρήματα εἰς Πρέβεζαν καὶ Βόνιτσαν, συχνὰ ἐγίνοντο ἐπιδρομαὶ ληστρικῶν συμμοριῶν, τὰ ἀκαρνανικὰ ταῦτα σώματα διαρκῶς ἐτέλουν εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν, πολλάκις δὲ μετακαλέσαντα καὶ μεγαλυτέρας στρατιωτικὰς δυνάμεις ἐκ Λευκάδος εἰς ἀληθεῖς μάχας ἀπέκρουον τοὺς ἐπιδρομεῖς, ἰδίως τοὺς ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου ἀποβλήτους Τούρκους.

Ἐν τούτοις οἱ Ἑνετοί, ὡς δὲν ἐκράτησαν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1715 τὰς ἐν Πελοποννήσῳ κτήσεις των, οὕτω καὶ εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν ἠναγκάσθησαν ἐνωρὶς νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ ὀχυρά των, ἀφοῦ ὅμως κατέρριψαν τὰ τείχη. Κατὰ τὰς περιπετείας τοῦ ἀγῶνος τούτου εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἡ Ἀκαρνανία ὑπέστη πάλιν πολλὰ ἕνεκα τῆς συρροῆς τουρκικῶν στρατευμάτων. Ἡ Λευκάς, ἡ Πρέβεζα καὶ ἡ Βόνιτσα εἶχον μεταβληθῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ νέου τούτου τουρκοενετικοῦ πολέμου, εἰς ἐντευκτήρια ποικίλων ὀρδῶν, ἰδίως τῷ 1716, ὅταν δύο τουρκικαὶ στρατιαί, ἡ μὲν ὑπὸ τὸν *Καρᾶ-Μουσταφᾶν*, ἡ δὲ ὑπὸ τὸν *Δουσίρ-Σερασκέρην* συνεκέντρωσαν εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ περὶ τὰς δώδεκα χιλιάδας Ἀλβανῶν καὶ Τουρκομακεδόνων. Τὸ στράτευμα ὅμως τοῦ Δουσίρ-πασᾶ ζητῆσαν νὰ διαπεράση τὸ πρὸς τὴν Λευκάδα τέναγος, ἵνα ἀνακτήση τὴν ἀπό τινος ἀνακτηθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν νῆσον, ὑπέστη σφοδρὰν ἐπίθεσιν, ἀπολέσαν δ' ἐν τῇ μάχῃ τὸν ἀρχηγόν του ἐτράπη εἰς φυγὴν καὶ ἀποσυνετέθη.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος, ὁ Ἑνετὸς στόλαρχος *Πιζάνης*, ἀκολουθούμενος ἀπὸ ἑξακισχιλίους μαχητάς, ὧν ἡγοῦντο οἱ στρατηγοὶ *Σχόλεμπουργ*, *Ρώσσης* καὶ *Σάλλας*, ἐξεστράτευσεν εἰς Ἀκαρνανίαν μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ τὴν καταλάβῃ καὶ φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐπικράτησιν τῶν Τούρκων. Τῆς ἐκστρατείας ταύτης πολλοὶ Ἕλληνες μετέσχον καὶ ἐβοήθησαν τὴν ἀνάκτησιν τῆς Πρεβέζης καὶ μάλιστα τῆς Βονίτσης· καὶ αἱ δύο ἰσχυραὶ αὗται πόλεις μετά τινων ἄλλων φρουρίων τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος παρέμειναν τελικῶς εἰς τὴν Ἑνετικὴν Δημοκρατίαν διὰ τῆς ἐν *Πασσάροβιτς* Συνθήκης (1718).

Ἀγῶνες πρὸς ἀνεξαρτησίαν.—Καθ' ὅλον τὸν 18ον αἰῶνα, ἡ Ἀκαρνανία περισσότερον πάσης ἄλλης ἐπαρχίας ἑλληνικῆς ἔζησε βίον ἐλεύθερον, χάρις εἰς τὸν ἁρματωλισμόν της ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν πλήρη χωρισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀπὸ τοῦ ὀθωμανικοῦ στοιχείου. Πειθαρχικοὶ εἰς τοὺς *καπετάνους* των καὶ τοὺς *κοτσαμπάσηδες*, οἱ Ἀκαρνᾶνες ἐτιμῶντο ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ οὐδόλως παρηνωχλοῦντο ἀπ' αὐτῶν. Δὶς ἢ τρὶς ἐσημειώθησαν ἀνταρτικὰ κινήματα, ὀφειλόμενα εἰς φορολογικὰς καταπιέσεις τῶν *σπαχήδων*, ἀλλὰ κατεβλήθη μεγίστη φροντὶς ἐκ μέρους τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν νὰ καταπνιγοῦν αἱ ἀνταρσίαι εὐθὺς ἅμα τῇ ἐκρήξει των, διὰ τῆς κατ' οὐσίαν πραγματοποιήσεως τοῦ ζητήματος τῶν Χριστιανῶν. Τοῦτο γίνεται κατάδηλον μὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770 (**βλ. Ὀρλώφεια**), κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἀκαρνανία ἐπανεστάτησεν, ὅπως ὅλαι αἱ γύρω ἐπαρχίαι. Ὁ καπετᾶνος τοῦ Βάλτου *Σταθᾶς Γεροδῆμος* μὲ τοὺς συναδέλφους του *Γιάννην Μπουκουβάλαν* καὶ *Ἀλέξην Καραχίτσον*, τὸν καὶ Καραχρῆστον λεγόμενον, ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ κινήματος ἐπέπεσεν ἐναντίον τῶν ἐντοπίων Τούρκων καὶ ἀπαλλαγεὶς αὐτῶν ἐπεστράτευσεν ὅσους ἠδυνήθη Βαλτινούς. Κατόπιν, μὲ ἀνοικτὸν *μπαϊράκι*, ἐκδήλωσιν δηλαδὴ καταφανοῦς ἀποστασίας ἀπὸ τῶν κρατούντων, ἐπέδραμε τὴν Εὐρυτανίαν καὶ δι' αὐτῆς ἐζήτησε νὰ κατέλθῃ εἰς τὸ βιλαέτιον τῶν Τρικκάλων, ἔνθα πολυάριθμα στίφη Τουρκομακεδόνων, τῶν καλουμένων *σαριγκιουλήδων*, εἶχον συναθροισθῆ. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ, ἀθρόοι Τουρκαλβανοὶ ἤρχισαν κατερχόμενοι διὰ τῆς Ἠπείρου καὶ τοῦ Μακρυνόρους. Ἀντὶ δ' ἐπιθέσεως ἐπροτάθη καὶ ἐγένετο συνθηκολογία. Δι' αὐτῆς ἐξησφαλίζοντο εἰς τὸν Σταθᾶν Γεροδῆμον καὶ τοὺς συντρόφους του τ' ἁρματωλίκια τῶν Ἀγράφων, τοῦ Καρπενησίου, τοῦ Πατρατζηκίου (Ὑπάτης) καὶ τοῦ Βάλτου. Ἐξησφαλίζετο ὅμως ἀμφοτέρωθεν ἡ ζωὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία, εἰς τὴν λαίλαπα ἥτις θὰ ἐπήρχετο ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἀσυνέτου ἐκείνης ἀποστασίας. Ἐπανεστάτησεν ἐπίσης καὶ ὁ ἁρματωλὸς τῆς Βονίτσης Χρῆστος Γρίβας. Καὶ ὁ ὁπλαρχηγὸς τοῦ Ἀγγελοκάστρου *Γεώργιος Γουλιμῆς* ἢ *Λαχούρης* ἐπανεστάτησεν. Ἀλλ' εἴτε διότι δὲν ἔστερξαν νὰ δεχθοῦν παρεμφερεῖς προτάσεις, εἴτε διότι καταλειφθέντες μόνοι εἰς τὸν ἀγῶνα ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων εὔκολος βορά, οἱ περὶ τὸν Χρῆστον Γρίβαν συγγενεῖς καὶ συνεργάται, ἀποτελέσαντες ἕνα μπουλοῦκι, τὸ *γριβέϊκα*, ἠγωνίσθησαν ν' ἀναχαιτίσουν τοὺς κατερχομένους ὑπὸ τὸν Ἀχμὲτ καὶ Σουλεϋμὰν μπέηδες, Ἀλβανούς. Ὀλίγοι πρὸς πολλούς, ἀλλὰ πλέοντες, ἔπεσαν εἰς τὴν θέσιν τὴν ἔκτοτε γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *τῶν Γριβαίων τὰ κόκκαλα*.

Παρ' ὅλα ταῦτα, ἡ Ἀκαρνανία, καίτοι εὑρισκομένη εἰς τὴν διαρκῆ διάβασιν τῶν μεταβαινόντων εἰς τὴν Πελοπόννησον Ἀλβανῶν καὶ μάλιστα τῶν ἐκεῖθεν ἐπιστρεφόντων, καταφόρτων δὲ ἀπὸ τὴν λαφυραγωγίαν, δὲν ὑπέφερε μεγάλας ζημίας. Τοὐναντίον ἐλαχίστας ὑπέστη. Ἐὰν δὲ μετ' ὀλίγον, λόγῳ τῆς εἰς ἄλλας περιφερείας ἀναπτυχθείσης τρομακτικῆς ἀναρχίας, δὲν ἐμεσολάβει ἡ δικτατορικὴ οὕτως εἰπεῖν ἐξουσία, ἥτις ἐδόθη δι' ὅλην τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν Ἀλῆ-πασᾶν, τὸν ἔκτοτε γενόμενον σατράπην εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἡ Ἀκαρνανία θὰ ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἡ προνομιοῦχος γῆ, ἔνθα οἱ Τοῦρκοι δὲν κατετυράννουν τοὺς ἀτυχεῖς ραγιάδες. Ἀτυχῶς, ἐπὶ μίαν τριακονταετίαν ὁ Ἀλῆ-πασᾶς κατέτρυχε τὸν τόπον μὲ τὰ διάφορα φορολογικὰ ὄργανά του, καὶ ἰδίως μὲ τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας ἐπινοίας, τὰς ὁποίας μετεχειρίζετο διὰ νὰ ἀντλῇ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα κέρδη ἀπὸ ὅλα τὰ κτήματα τὰ ὁποῖα, σφετεριζόμενος τὰς ξένας περιουσίας, εἶχεν ἀποκτήσει εἰς ἀφαντάστως μεγίστας ἐκτάσεις. Ἡ Ἀκαρνανία πλέον ἢ ἅπαξ ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὰς ἐκδικήσεις του, καὶ πολλάκις πολλοὶ κατετυραννήθησαν ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῶν ὀργάνων του. Διὰ τοῦτο, ἄλλοι μὲν ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς τὸν κλέφτικον βίον, ἄλλοι νὰ τὸν ὑπηρετήσουν εἰς τὰ διάφορα στρατιωτικὰ σώματα τὰ ὁποῖα εἶχεν, εἴτε αὐτοπροσώπως εἴτε διὰ τῶν υἱῶν του Μουχτὰρ καὶ Βελῆ πασάδων, εἰς ἄλλας περιφερείας, καὶ ἄλλοι τέλος ν' ἀποδημήσουν εἰς τὴν Ἑπτάνησον, ἔνθα ἡ γαλλικὴ κατοχὴ πρώτη, κατόπιν δὲ ἡ ρωσικὴ καὶ ἡ ἀγγλική, τοὺς ἐχρησιμοποίησε μὲ τοὺς ὁμοιοτύχους αὐτῶν

Digitized by Google

Σουλιώτας εἰς τὴν σύστασιν τῶν ἑλληνικῶν ταγμάτων.

Ὁπωσδήποτε ὀλίγαι ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος, λόγῳ τῆς ἐξαιρέτου θέσεως τῆς Ἀκαρνανίας, εὑρέθησαν ὅπως αὐτὴ ἑτοιμοπόλεμος κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Ἀγῶνος. Ἀλλὰ καὶ καμμία ἄλλη ἐπαρχία δὲν εὑρίσκετο τόσον ἐκτεθειμένη εἰς τόσον ἀμέσους καὶ ἐπικειμένους κινδύνους ὅσον αὐτή. Δαμόκλειος σπάθη ὁ στρατὸς τοῦ *Χουρσὴτ πασᾶ*, εὐκαιρίαν ἀνέμενε διὰ νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῆς Ἀκαρνανίας πρώτης, μόλις τὸ ἐπέτρεπεν ἡ πολιορκία τοῦ *Ἀλῆ* εἰς τὰ Ἰωάννινα. Εὐτυχῶς δι' αὐτήν, πολλαὶ συνθῆκαι ἐβοήθησαν, ὥστε μόνον τμήματα τοῦ στρατοῦ ἐκείνου ἐκινήθησαν πρὸς νότον. Τὸ σῶμα τοῦ *Ἰσοὺφ-πασᾶ Σέρεζλη*, διῆλθε χωρὶς νὰ προξενήσῃ φθοράν. Μετά τινας ἡμέρας ραγδαία ἐγένετο ἡ κάθοδος τοῦ *Κεχαγιᾶ-μπέη Μουσταφᾶ*, σπεύδοντος ν' ἀπελευθερώσῃ ὄχι τόσον τὴν Τρίπολιν, ὅσον τὰ ἐν αὐτῇ πολιορκούμενα χαρέμια τοῦ Χουρσήτ. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἰσχυρότατον τοῦτο σῶμα, τὸ ὁποῖον τόσην φθορὰν ἐπέφερεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐν τούτοις ἐλαχίστας, ἀσημάντους δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ζημίας ἐπήνεγκεν εἰς τὴν Στερεὰν καὶ μάλιστα εἰς τὰ κράσπεδα τῆς Ἀκαρνανίας, ὁπόθεν διέβη κατὰ τὴν ἐσπευσμένην κάθοδόν του. Διὰ ταῦτα πάντα ἡ Ἐπανάστασις ὑπὸ ἐξαιρετικὰς ὅλως συνθήκας τελοῦσα ἐβράδυνε νὰ ἐκραγῇ δύο τοὐλάχιστον μῆνας. Βραδύνασα ὅμως ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι, εἰς αὐτὴν παρέχε τὴν ὑπερτάτην τιμὴν νὰ σημειώσῃ τὸ κορύφωμα τοῦ Ἀγῶνος, τὴν *ἡρωϊκὴν Ἔξοδον* τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Ἀγὼν ἤρχισεν ἀπὸ τῆς 25 Μαΐου 1821 διὰ τῆς προκηρύξεως τὴν ὁποίαν ὁ *Βαρνακιώτης* ἐξαπέλυσεν ἀπὸ τὸ Ξηρόμερον. Ὁ Τεκές, ἡ Πλαγιὰ καὶ ἡ Βόνιτσα εἶναι τὰ μέρη εἰς τὰ ὁποῖα γίνονται αἱ πρῶται συγκρούσεις. Ἡ πρώτη σκέψις εἶναι ἡ προφύλαξις τῶν στενῶν τοῦ *Μακρυνόρους*, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῇ ἐκεῖθεν νὰ κατέλθῃ τουρκικὸς στρατός. Ἔκτοτε αἱ μάχαι ἀκολουθοῦν τὰς μάχας εἰς διάφορα μέρη ἐν Ἀκαρνανίᾳ. Ἀλλὰ εἰς τὴν σύγκρουσιν τὴν ὁποίαν μοιραίως ἐπέπρωτο νὰ ἐπιφέρῃ ἡ πολιτικὴ τοῦ *Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου*, ἀκατανόητος εἰς ἀνυπότακτα στελέχη, πολλοὶ ὁπλαρχηγοί, πρωτοστατοῦντος πάντοτε τοῦ Βαρνακιώτου, ἠναγκάσθησαν νὰ *«προσκυνήσουν»* καὶ νὰ δεχθῶσι τὸ *«Ῥαΐ-μπουγιουρτί»*, δυνάμει τοῦ ὁποίου, ἂν δὲν συνείργησαν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, πάντως ἐφάνησαν μετ' αὐτοῦ συμπράττοντες. Τὰ γεγονότα ὅσα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος, συνέβησαν ἐν Ἀκαρνανίᾳ, ὑπῆρξαν πολλὰ καὶ μεγίστης σπουδαιότητος, σχετίζονται δὲ μὲ τὴν ὅλην ἱστορίαν τοῦ Ἀγῶνος ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι. Μετὰ τὸν κατ' εὐχὴν τερματισμὸν τοῦ Ἀγῶνος ἡ περιφέρεια αὕτη, ἑνωθεῖσα μὲ τὴν Αἰτωλίαν, τὴν Εὐρυτανίαν καὶ τὴν Ναυπακτίαν εἰς ἕνα Νομόν, εἰσῆλθε μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν εἰς νέαν ἱστορικὴν φάσιν.

Γ. Δ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΝ. Διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22/3 Φεβρουαρίου τοῦ 1830 εἶχεν ἀφεθῆ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ διὰ τούτου δημιουργουμένου ἀνεξαρτήτου ἑλληνικοῦ κράτους μέγα μέρος τοῦ μετέπειτα νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας. Ἤτοι αἱ ἐπαρχίαι Ξηρομέρου, Βάλτου, Τριχωνίας καὶ Εὐρυτανίας, καθὼς καὶ τὸ βόρειον τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας. Βραδύτερον ὅμως διὰ τῆς συνθήκης τῆς 9/21 Ἰουλίου τοῦ 1832 *(τοῦ Καλενδὲρ Κιόσκ)*, ἡ διάταξις αὕτη περὶ τῶν συνόρων τοῦ κράτους τοῦ ἀνωτέρω πρωτοκόλλου ἀνεθεωρήθη ἔναντι ἀποζημιώσεως καταβληθείσης πρὸς τὴν Τουρκίαν. Οὕτω δὲ ὁλόκληρος ὁ νομὸς Αἰτωλοακαρνανίας κατὰ τὰ σημερινὰ αὐτοῦ ὅρια (πλὴν τοῦ φρουρίου Ἀκτίου, τὸ ὁποῖον παρέμεινεν εἰς τὴν Τουρκίαν διὰ τὴν ἄμυναν τῆς Πρεβέζης καὶ τὸ ὁποῖον παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἠπειροθεσσαλίας) προσηρτήθη εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ τὰ μὲν πρὸς βορρᾶν ὅρια τοῦ νομοῦ, τὰ ὁποῖα συνέπιπτον μὲ τὴν μεθοριακὴν γραμμὴν τοῦ κράτους, ἐχαράχθησαν συνεπείᾳ τῆς ἀνωτέρω συνθήκης κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1832 ὑπὸ ἐπιτροπῆς, ἧς συμμετεῖχεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ ἐξ Ἀγρινίου στρατηγὸς Ἰωάννης Στάϊκος. Τὰ δὲ πρὸς ἀνατολὰς ὅρια τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καθωρίσθησαν διὰ τοῦ ἀπὸ 3 Ἀπριλίου 1833 Διατάγματος τῆς Ἀντιβασιλείας τοῦ ἀφορῶντος τὴν διοικητικὴν διαίρεσιν τοῦ κράτους. Διὰ τοῦ Διατάγματος τούτου εἰς τὸν νομὸν Αἰτωλοακαρνανίας περιελήφθησαν τὸ *«σαντζάκι Κάρλελι»*, ἤτοι αἱ τέως τουρκικαὶ ἐπαρχίαι Ξηρομέρου, Βονίτσης, Βάλτου, Βλοχοῦ, Ἀποκούρου, Ζυγοῦ καὶ Μεσολογγίου, καὶ ἐκ τοῦ σαντζακίου Ναυπάκτου αἱ ἐπαρχίαι Ναυπάκτου, Βενέτικου, Κραβάρων, Καρπενησίου καὶ Ἀγράφων, κατὰ τὸ νότιον αὐτῆς τμῆμα τὸ περιελθὸν τῇ Ἑλλάδι.

Ὁ νομὸς Αἰτωλοακαρνανίας διὰ τοῦ ἄνω Διατάγματος διῃρέθη εἰς πέντε ἐπαρχίας τὰς ἑξῆς: 1) *Ἀκαρνανίας* (Ξηρόμερον, Βόνιτσα, Βάλτος), πρωτ. *Δραγαμέστον*, 2) *Μεσολογγίου* (Μεσολόγγι, Ζυγός), πρωτ. *Μεσολόγγιον*, 3) *Ναυπακτίας* (Ναύπακτος, Βενέτικον, Κράβαρα), πρωτ. *Ναύπακτος*, 4) *Ἀγρινίου* (Βλοχὸς καὶ Ἀπόκουρον δυτικῶς Εὐήνου), πρωτ. *Βραχῶρι* καὶ 5) *Καλλιδρόμης* (Ἄγραφα, Καρπενήσι), πρωτ. *Καρπενήσι*. Καθέδρα τοῦ νομοῦ ὡρίσθη τὸ Βραχῶρι (Ἀγρίνιον). Δι' ἑτέρου ὅμως Διατάγματος ἐκδοθέντος τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1833 ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ μετεφέρθη εἰς Μεσολόγγιον ἔνθα καὶ παραμένει μέχρι τοῦδε.

Κατὰ τὸ 1836, εἰσαχθέντος νέου διοικητικοῦ ὀργανισμοῦ, ὁ νομὸς Αἰτωλοακαρνανίας διῃρέθη εἰς τὰς διοικήσεις Αἰτωλίας, Ἀκαρνανίας, Τριχωνίας καὶ Εὐρυτανίας. Κατὰ τὸ 1845 ἀποκατεστάθη ἡ παλαιὰ διοικητικὴ διαίρεσις, ὁ δὲ νομὸς Αἰτωλοακαρνανίας, ἱδρυθεὶς ἐκ νέου, ἀπετελέσθη ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Μεσολογγίου, Τριχωνίας, Βάλτου, Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου, Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας. Τῶν ἐπαρχιῶν Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου καὶ Βάλτου αἱ πρωτεύουσαι ὡρίσθησαν εἰς Βόνιτσαν καὶ Καρβασαρᾶν μετονομασθέντα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς Ἀμφιλοχίαν.

Κατὰ τὸ 1899, γενομένης νέας διοικητικῆς διαιρέσεως τοῦ κράτους, ἡ ἐπαρχία Εὐρυτανίας ἀπεσπάσθη τῆς Αἰτωλοακαρνανίας ἀποτελέσασα ἴδιον νομόν. Οἱ τότε ὅμως δημιουργηθέντες νέοι νομοὶ κατηργήθησαν πάντες κατὰ τὸ 1910, ἀποκατασταθέντος τοῦ παλαιοῦ διοικητικοῦ καθεστῶτος.

Ἡ Ἀντιβασιλεία ἅμα τῇ ἐγκαθιδρύσει της ἐν Ἑλλάδι καὶ πρὶν ἢ ἀκόμη ἐφαρμόσῃ τὸν νέον καὶ πάγιον δικαστικὸν ὀργανισμὸν τῆς χώρας συνέστησε τρία ἔκτακτα δικαστήρια ἐν Ναυπλίῳ, Θήβαις καὶ Μεσολογγίῳ, εἰς ἃ ἀνετέθη ἡ ἐκδίκασις τῶν κατὰ τοῦ κράτους καὶ τῆς κοινῆς ἀσφαλείας ἀδικημάτων. Μετὰ τὴν πρώτην δὲ θανατικὴν ἐκτέλεσιν, γενομένην ἐν Ναυπλίῳ, ἡ λαιμητόμος, τὴν ὁποίαν προσφάτως τότε ἐπρομηθεύθη τὸ κράτος, ἀπεστάλη εἰς Μεσολόγγιον, ἔνθα ἐκαρατομήθησαν ἐννέα λῃσταὶ ὑπὸ τὸν βαθύτατον ἀποτροπιασμὸν τοῦ λαοῦ τοῦ Μεσολογγίου, ὁ ὁποῖος ἐκλείσθη εἰς τὰς οἰκίας του καὶ ἠρνήθη νὰ παράσχῃ καὶ αὐτὰ τὰ μέσα τῆς ἀποβιβάσεως τῶν δημίων καὶ τοῦ συνοδεύοντος τούτους βαυαρικοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος.

Πολιτικὴ ἱστορία τῆς Ἀκαρνανίας.—Εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, ὅπως καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸν νομὸν Αἰτωλοακαρνανίας, διετηρήθη περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο τμῆμα τῆς χώρας ἡ παράδοσις τοῦ ἁρματωλισμοῦ. Ὁ λαὸς τῆς Αἰτωλοακαρνανίας εἶχε πρωταγωνιστήσει κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Οἱ Ξηρομερῖται, οἱ Βαλτινοί, οἱ Εὐρυτᾶνες καὶ οἱ Κραβαρῖται, ὁμοῦ μετὰ τῶν Σουλιωτῶν, ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῶν μονίμων στρατιωτικῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα ἠγωνίσθησαν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ οὐχὶ μόνον ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι. Ἐν Αἰτωλοακαρνανίᾳ ἐπίσης εἶχον ἀναπτυχθῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος ἐπιφανεῖς καὶ ἰσχυρότατοι στρατιωτικοὶ ἀρχηγοί. Καὶ οἱ πλεῖστοι δὲ ἄλλως τε τῶν Σουλιωτῶν ἀπῳκίσθησαν μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κράτους ἐν Ἀγρινίῳ καὶ ἐν Ναυπάκτῳ. Οὕτω δὲ ἡ Αἰτωλοακαρνανία, δεδομένου καὶ τοῦ ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων ἀμεταβλήτου χαρακτῆρος τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἀπετέλεσε κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τῆς ζωῆς τοῦ νεαροῦ κράτους τὸ μᾶλλον δυσήνιον τμῆμα αὐτοῦ καὶ ἐξηκολούθησεν ἰδίᾳ κατὰ τὰς δυτικῶς τοῦ Ἀχελῴου ἐπαρχίας αὐτῆς νὰ *«σιδηροφορῇ»* μέχρι τῶν τελευταίων σχεδὸν ἐτῶν.

Οἱ *«Ἀγωνισταὶ»* τῆς Αἰτωλοακαρνανίας ἦσαν παμπληθεῖς καὶ εἶχον ἀποκομίσει ἐκ τῶν μακρῶν ἀγώνων μόνον δόξαν, τραύματα, ἀλλὰ καὶ ἐσχάτην πενίαν. Οἱ δὲ ἀρχηγοὶ αὐτῶν, παλαιοὶ κλέφτες κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἁρματωλοὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἀτίθασοι ἀπὸ ἕξεως, ὑπερβολικοὶ εἰς ἀξιώσεις καὶ εἰθισμένοι εἰς τὰ πλούσια λάφυρα τῶν πολέμων, ἦσαν ἀνίκανοι νὰ συλλάβωσι τὴν ἔννοιαν τοῦ κράτους καὶ τῆς ὑποταγῆς εἰς αὐτό. Εὑρισκόμενοι δὲ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λαοῦ τῶν *«Ἀγωνιστῶν»* καὶ ἀσκοῦντες ἰσχυρὸν γόητρον ἐπ' αὐτοῦ ἀπετέλεσαν τὴν ἑστίαν τῆς πείσμονος καὶ δυσκαταβλήτου ἀντιδράσεως κατὰ τῶν προσπαθειῶν τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἐννόμου τάξεως.

Ἡ Ἀντιβασιλεία μεταξὺ τῶν πρώτων μέτρων αὐτῆς ἀπεφάσισε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1833 τὴν διάλυσιν τῶν ἀτάκτων σωμάτων. Οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς ταῦτα ὁπλῖται ἀνήρχοντο εἰς δέκα περίπου χιλιάδας καὶ ἦσαν Αἰτωλοακαρνᾶνες καὶ Σουλιῶται κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἐκλήθησαν δὲ πάντες οὗτοι νὰ καταταγῶσιν εἰς τὰ τότε σχηματισθέντα δέκα τάγματα εὐζώνων. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποφέρωσι τὸν ζυγὸν τῆς πειθαρχίας, οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἠρνήθησαν, καὶ ἄλλοι μὲν τούτων ἐτράπησαν ἀμέσως εἰς τὸν λῃστρικὸν βίον, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰς ἑστίας των, ἔνθα ἐφησύχαζον μὲν προσωρινῶς, ἐκαραδόκουν ὅμως τὴν εὐκαιρίαν διὰ ἔβγουν καὶ πάλιν εἰς τὸ κλαρί».

Ἡ στάσις τοῦ 1835. — Καὶ ἡ εὐκαιρία αὕτη δὲν ἐβράδυνε νὰ παρουσιασθῇ. Εἰς τὴν παραμεθόριον εἶχον συγκεντρωθῆ πολλοὶ ἐκ τῶν διαλυθέντων τούτων ἀτάκτων, ἄγοντες τὸν λῃστρικὸν βίον, καὶ πολλαὶ ἐπίσης τουρκαλβανικαὶ συμμορίαι ἐπωφελούμεναι τῆς ἀδυναμίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Αἱ συμμορίαι αὗται συνήθως μὲν ἕδρων ἐντὸς τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους, πιεζόμεναι δὲ ἐκεῖθεν εἰσέβαλλον καὶ εἰς τὸ ἑλληνικόν, παρέχουσαι διαρκῶς πράγματα καὶ ἀπασχόλησιν εἰς τὰς συνοριακὰς φρουρὰς καὶ τὰς ἄλλας ἐπιτετραμμένας τὴν συντήρησιν τῆς τάξεως ἀρχάς. Τῆς μονίμου ταύτης ἀνωμαλίας ἀπεφάσισαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1835 νὰ ἐπωφεληθῶσιν οἱ δυσηρεστημένοι κατὰ τῆς Κυβερνήσεως καπετανέοι τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, οἵτινες συνεννοηθέντες καὶ μετὰ τῶν ἐν Φθιώτιδι καὶ Φωκίδι παλαιῶν συνεργατῶν των, προέβησαν εἰς τὴν ὀργάνωσιν στασιαστικοῦ κινήματος, τὸ ὁποῖον καὶ ἐξερράγη κατὰ Μάϊον τοῦ 1835. Οἱ στασιασταὶ ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς Αἰτωλοακαρνᾶνας καπετανέους Σωτηρ. Στράτον, Γεώργιον καὶ Σπῦρον Πεσλῆν καὶ Δῆμον Τσέλιον καθὼς καὶ τοὺς Σουλιώτας Νικόλαον καὶ Διαμάντην Ζέρβαν καὶ Μαλάμον καὶ συμποσούμενοι εἰς 1000 περίπου ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἀνὰ τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν βαυαρικῶν φρουρῶν, διέλυσαν τὰς πλείστας ἐξ αὐτῶν, κατέλαβον τὸ Ἀγρίνιον καὶ τὸν Μύτικαν καὶ ἔφθασαν μέχρι τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ὁποῖον ἐπολιόρκησαν. Ἐξέδωκαν δὲ καὶ προκηρύξεις διὰ τῶν ὁποίων ἐζήτουν τὴν σύγκλησιν Ἐθνικῆς Συνελεύσεως καὶ τὴν ἐκδίωξιν ἐκ τῆς Ἑλλάδος τοῦ βαυαρικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν Βαυαρῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων. Εἰς τὰς αὐτὰς προκηρύξεις ἡρμηνεύετο ἐπίσης καὶ ἡ τότε κρατοῦσα παρὰ τῷ λαῷ ἀγανάκτησις διὰ τὸν χωρισμὸν τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν Πατριαρχείων καὶ τὴν πρόσφατον διάλυσιν τῶν μοναστηρίων.

Ἡ Κυβέρνησις ἀντέταξε κατὰ τῶν στασιαστῶν τὸν ἐσχάτως διαλλαχθέντα μετ' αὐτῆς Θεόδωρον Γρίβαν, τὸν Κῖτσον Τζαβέλλαν καὶ τὸν παλαιὸν ἁρματωλὸν τοῦ Ξηρομέρου Γεώργιον Τσόγκαν, ὑπηρετοῦντα εἰς τὴν φάλαγγα. Ἀλλὰ κατὰ τῶν στασιαστῶν ἀντετάχθη ἐπίσης καὶ ἡ νομιμόφρων μερὶς τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖον ἐξήγειραν κατ' αὐτῶν αἱ διαπραχθεῖσαι παρ' αὐτῶν βιαιότητες, καθὼς καὶ ἡ μετὰ τῶν στασιαστῶν σύμπραξις πολλῶν λῃστρικῶν συμμοριῶν δραξαμένων τῆς εὐκαιρίας πρὸς λαφυραγωγίαν καὶ διάπραξιν ἐγκλημάτων. Ἀλλὰ πλὴν τούτων ἀπεστάλη ἐπίσης εἰς Αἰτωλοακαρνανίαν καὶ ἰσχυρὸν στρατιωτικὸν σῶμα ὑπὸ τὸν Γκόρντον καὶ συνεστήθη ἔκτακτον στρατοδικεῖον εἰς Μεσολόγγιον. Παρὰ τὰς διατεθείσας ὅμως ταύτας δυνάμεις καὶ τὰ ληφθέντα μέτρα, ἡ στάσις δὲν ἐκάμφθη ἀμέσως. Ἐξηκολούθησε μέχρι τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1836, γενομένων πολλῶν πρὸς τὰ κυβερνητικὰ στρατεύματα συγκρούσεων εἰς Κουροκάτες, Μικρὸ χωριό, Μαραθιᾶν καὶ γέφυραν Τατάρνας. Ὁ δὲ Κ. Τζαβέλλας ἀπεκλείσθη ὑπὸ τῶν στασιαστῶν εἰς τὴν εἰς Βαρυτάδαν τοῦ Βάλτου μονὴν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ἀπελευθερωθεὶς διὰ συνδρομῆς τοῦ Θ. Γρίβα. Ἀλλὰ τέλος οἱ στασιασταὶ ἀποκρουσθέντες ἐκ Μεσολογγίου ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν κατοίκων καὶ ἡττηθέντες εἰς Δραγαμέστον ἠναγκάσθησαν νὰ διαλυθῶσι. Μετὰ δὲ τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως ἐξεδόθη διάταγμα γενικῆς ἀμνηστείας, ἧς ἐξῃρέθησαν οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῆς Σωτήριος Στράτος καὶ Γεώργιος Πεσλῆς, οἵτινες καὶ κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ κακουργιοδικείου Χαλκίδος, χαρισθείσης αὐτοῖς μετὰ βραχὺν χρόνον τῆς ποινῆς.

Ἡ καταστολὴ τῆς στάσεως ταύτης δὲν ἐπέφερεν, ὡς εἶναι εὐνόητον, καὶ τὴν πλήρη ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως κατὰ τὴν Αἰτωλοκαρνανίαν. Ἡ λῃστεία λόγῳ καὶ τῆς παρὰ τὰ μεθόρια θέσεως τοῦ νομοῦ εἶχε καταστῆ ἐνδημική. Ἐν τούτοις ὁ βασιλεὺς Ὄθων εἶχε κατορθώσει νὰ κατευνάσῃ μέχρις ἑνὸς βαθμοῦ τὰς ἀξιώσεις τῶν ἐπιφανεστέρων ἐκ τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, παρασχὼν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνήκοντας στρατιωτικοὺς βαθμοὺς καὶ συντάξεις καὶ μὴ ἐξαιρέσας ἐκ τοῦ μέτρου τούτου οὐδὲ αὐτοὺς τοὺς ἡγέτας τῆς τελευταίας στάσεως.

Ἡ στάσις τοῦ Θ. Γρίβα κατὰ τὸ 1844.— Ἡ Κυβέρνησις Μαυροκορδάτου, σχηματισθεῖσα μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ νεαροῦ Συντάγματος, προεκήρυξεν ἐκλογὰς διὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1844. Αἱ ἐκλογαὶ αὗται ἐνηργήθησαν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα μετ' ἀγρίου φανατισμοῦ, πολλαχοῦ σημειωθείσης διαταράξεως τῆς τάξεως καὶ λαϊκῶν ἐξεγέρσεων. Μεταξὺ δὲ τούτων καὶ ἡ ὀργανωθεῖσα ἐν Αἰτωλοακαρνανίᾳ ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Γρίβα, ὅστις —καθ' ἃ ἀφηγεῖται ὁ Νικολ. Δραγούμης *(Ἱστορ. Ἀναμνήσεις* τόμ. Β' σελ. 116)—«ἐν τῇ Συνελεύσει ἔτι ὢν ἐφάνη πρεσβεύων ἀντιδυναστικὰς ἀρχάς, ἐπανελθὼν εἰς Ἀκαρνανίαν ἵνα ἐκλεχθῇ βουλευτής, περιήρχετο συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ ἐνόπλων, ὧν καθ' ἑκάστην ηὔξανεν ὁ ἀριθμός, καί, δυσφημῶν τὴν ἐξουσίαν, διηρέθιζε τοὺς πολίτας εἰς ἀποστασίαν· καὶ λοιδόρους δ' ἐπιστολὰς ἔπεμψεν εἰς τὸν πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως». Ἡ Κυβέρνησις διὰ νὰ προλάβῃ τὴν βιαίαν ἔκρηξιν τοῦ κινήματος μετεκάλεσε τὸν Γρίβαν εἰς Ἀθήνας. Ἀλλ' οὗτος εἰς ἀπάντησιν, συγκεντρώσας τοὺς ὀπαδούς του ὠχυρώθη εἰς Ἀβαρῖκον, ἔνθα περικυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν ὑπὸ τοὺς Σωτ. Στράτον καὶ Ἰωάν. Στάϊκον ἀντέστη κατ' αὐτῶν ἐπὶ ἑβδομάδα τραυματισθεὶς εἰς τὴν δεξιὰν κνήμην. Τότε δὲ ἡ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ ἀποστείλῃ τὸν στρατηγὸν Κῖτσον Τζαβέλλαν, κομίζοντα προτάσεις

Digitized by Google

διαλλακτικὰς καὶ ὅστις ἐπέβη διὰ τὸ ἐπεῖγον, ἐλλείψει ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου, τοῦ Γαλλικοῦ «Papin» προσφερθέντος ὑπὸ τοῦ Γάλλου πρέσβεως Πισκατόρι. Ὁ Γρίβας, προβλέπων τὴν ἀποτυχίαν τοῦ στασιαστικοῦ του κινήματος, ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας ταύτης, διέλυσε τὸ ἐν Ἀβαρίκῳ στρατόπεδόν του καὶ ἐπέβη ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ ἀτμοπλοίου, βέβαιος ὢν ἄλλως τε ὅτι ἐξησφάλιζεν οὕτω τὴν ἀσυδοσίαν του. Πράγματι δὲ ἡ δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γάλλου πρέσβεως ὑπόσχεσις περὶ τῆς μεταφορᾶς τοῦ Γρίβα εἰς Πειραιᾶ καὶ παραδόσεως αὐτοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν δικαιοσύνην παρεβιάσθη καὶ τὸ γαλλικὸν ἀτμόπλοιον μετέφερε τοῦτον εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἔνθα ἐγένετο εἰς τὸν «*Λέοντα τῆς Ἀκαρνανίας*»—ὅπως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν συγχρόνων θαυμαστῶν του—ἐνθουσιώδης ὑποδοχὴ ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν.

Τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως ταύτης ἠκολούθησεν, ὡς συνήθως, ἡ χορηγία ἀμνηστείας ἧς ἐξῃρέθη ὁ Γρίβας καί τινες τῶν σημαινόντων ὀπαδῶν. Ἀλλὰ γενομένων μετ' ὀλίγων τῶν ἐκλογῶν, ὁ Θ. Γρίβας ἐπέτυχε διὰ μεγάλης πλειοψηφίας, τὴν δὲ Κυβέρνησιν Μαυροκορδάτου διεδέχθη ἡ Κυβέρνησις Κωλέττη, ἥτις διώρισε τὸν Γρίβαν γενικὸν ἐπιθεωρητὴν τοῦ στρατοῦ.

Ἡ στάσις τοῦ Γρίβα κατὰ τὸ 1847.—Ἡ Κυβέρνησις Κωλέττη, κλονισθείσης τῆς κοινοβουλευτικῆς αὐτῆς πλειοψηφίας, εἶχε προκηρύξει ἐκλογὰς διὰ τὴν 10 Ἰουλίου 1847. Ἀλλ' ἤδη ὁ Θ. Γρίβας παραιτηθεὶς καὶ τῆς θέσεως τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τοῦ στρατοῦ, δὲν συγκατελέγετο πλέον μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν της. Περιοδεύων δὲ κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐκλογῶν ἐν Ἀκαρνανίᾳ κατὰ τὸ εἰωθὸς μετὰ πολυαρίθμων ἐνόπλων ὀπαδῶν του, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας καὶ ὠχυρώθη εἰς τὰ ἐν Παλιοχαλιᾷ τοῦ Ξηρομέρου καὶ ἔναντι τῆς Λευκάδος κτήματά του. Ἡ Κυβέρνησις Κωλέττη ἀπέστειλε κατ' αὐτοῦ μεθ' ἱκανοῦ στρατοῦ τοὺς Ἰωάν. καὶ Σωτ. Στράτον καὶ Μῆτρον Δεληγεώργην (πατέρα τοῦ κατόπιν πρωθυπουργοῦ). Ἐζήτησε δὲ καὶ τὴν ἄδειαν τοῦ Ἁρμοστοῦ τῶν Ἰονίων νήσων ὅπως ἀποκλείσῃ καὶ ἀπὸ θαλάσσης τὰ παράλια τοῦ Ξηρομέρου, ἵνα ἐξασφαλισθῇ οὕτω ἡ σύλληψις τοῦ στασιαστοῦ. Ἀλλ' ἡ αἰτηθεῖσα ἄδεια δὲν παρεσχέθη. Οὕτω δὲ ὁ Γρίβας, κυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν στρατευμάτων καὶ διαλυθέντων τῶν πλείστων ἐκ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, κατώρθωσε νὰ διαπεραιωθῇ τὴν 13 Ἰουνίου 1847 ἐπὶ ἀγγλικοῦ πλοίου εἰς Λευκάδα, διαφυγὼν οὕτω καὶ πάλιν τὴν σύλληψιν. Ἐκ Λευκάδος μετέβη εἰς Πρέβεζαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἰωάννινα ὅθεν ἐπανῆλθεν εἰς Ἑλλάδα μετὰ ἓν ἔτος δοθείσης αὐτῷ ἀμνηστείας.

Ἡ στάσις τῆς Ναυπάκτου.—Ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως ταύτης νέα ἐξερράγη ἐν Ναυπάκτῳ κατ' Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Τῆς στάσεως ταύτης ἡγήθησαν οἱ ἀξιωματικοὶ Ἰωάν. Φαρμάκης, Βοζαΐτης, Μακρυγιάννης καὶ Δ. Βότσαρης, οἵτινες ἐξέδωσαν καὶ προκηρύξεις «περὶ τῆς ὑπερασπίσεως τῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν δικαιωμάτων». Οἱ στασιασταὶ οὗτοι ἀκολουθούμενοι ὑπὸ 200 ἐνόπλων ὠχυρώθησαν εἰς Ζελίτσαν. Ἀλλὰ προσβληθέντες ὑπὸ τοῦ Ἰωάν. Μαμούρη, ἄγοντος ἰσχυρὰν δύναμιν, ἐξετοπίσθησαν καὶ κατέφυγον εἰς Κερασιάν. Λήγοντος δὲ τοῦ Ὀκτωβρίου συνελήφθησαν καὶ ἐφυλακίσθησαν, ἀμνηστευθέντες καὶ οὗτοι μετά τινας μῆνας. Ἡ στάσις αὕτη εἶχεν εὐρυτέραν διακλάδωσιν. Διότι καίτοι κατεστάλη ἐν Αἰτωλοακαρνανίᾳ, ἐξεδηλώθη εὐθὺς κατόπιν εἰς τοὺς ἄλλους νομοὺς τῆς Στερεᾶς, τοὺς ὁποίους ἐκράτησεν ἐν ἀναρχίᾳ ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1854.—Ἡ ὀργανωθεῖσα—ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου—ἐπανάστασις ἐν Ἠπείρῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1854 εἶχεν, ὡς εἰκός, ὁρμητήριον τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν. Ἐκεῖθεν ὡρμήθησαν καὶ ἐξ Αἰτωλοακαρνάνων ἀπετελέσθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ ἐθελοντικὰ σώματα τοῦ Θεοδώρου Γρίβα καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Δημητρίου, τοῦ Ἀνδρέα Ἴσκου, Ἰωάννου καὶ Νικολάου Στράτου, Γεωργίου Βαρνακιώτη, Γιαννάκη Ράγκου καὶ Σπυρ. Καραϊσκάκη, καθὼς καὶ τῶν Σουλιωτῶν Κίτσου Τζαβέλλα, Νικολάου Ζέρβα, Δ. Μπότσαρη, Κουτσονίκα, Κάσκαρη, Ζήκου καὶ ἄλλων. Τὰ σώματα ταῦτα μετὰ μάχας αἱματηρὰς εἰς Πέτα, Πέντε Πηγάδια καὶ Κουτσελιὸ ἐπολιόρκησαν τὴν Ἄρταν καὶ ἔφθασαν μέχρι Κατσανοχωρίων καὶ Μετσόβου. Ἐνισχυθέντος ὅμως κατόπιν τοῦ ἐν Ἠπείρῳ τουρκικοῦ στρατοῦ οἱ ἐπαναστάται, παραλύσαντες ἄλλως τε καὶ ἐκ τῶν διχονοιῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος καὶ οὕτω ἔληξεν ἡ ἐπανάστασις αὕτη.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1862.—Κατὰ τὰ *Ναυπλιακά*, εἰς ἃ ἐπρωτοστάτησε μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ὁ Δημήτριος Γρίβας, ἐσημειώθησαν καὶ ἐν Ἀκαρνανίᾳ στασιαστικαὶ ἀπόπειραι, ὑποκινηθεῖσαι παρὰ τοῦ Θεοδώρου Γρίβα, ταχέως ὅμως κατασταλεῖσαι.

Εἰς τὴν προηγηθεῖσαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1862 συνωμοσίαν μεταξὺ τῶν κορυφαίων ἑταίρων αὐτῆς κατελέγοντο καὶ οἱ Θεόδωρος Γρίβας καὶ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης, ὁ τότε ἀρχίζων ν' ἀναδεικνύεται ἐπιφανὴς ἐκ Μεσολογγίου πολιτικὸς ἀνήρ. Οἱ βασιλεῖς Ὄθων καὶ Ἀμαλία κινήσαντες εἰς περιοδείαν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα τὴν νύκτα τῆς 1ης πρὸς τὴν 2αν Ὀκτωβρίου 1862 ἐπρόκειτο νὰ ἐπισκεφθοῦν μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν. Ἡ δὲ Βασίλισσα εἶχε μάλιστα προμηθευθῆ καὶ κοσμήματα ἀξίας 25 χιλ. δραχμῶν, ὅπως προσφέρῃ ταῦτα εἰς τὴν σύζυγον τοῦ Θεοδώρου Γρίβα, ἐν τῇ ἐλπίδι ὅτι οὕτω θὰ ἐξημερίζετο ὁ ἰσχυρὸς οὗτος τοπάρχης. Ἀλλ' ὁ Γρίβας, μαθὼν τὴν ἐπικειμένην ἐπίσκεψιν τῶν Βασιλέων, ἐπέσπευσε τὴν ἔκρηξιν τοῦ κινήματος σχεδιάζων ὅπως καὶ αἰχμαλωτίσῃ τὸν βασιλέα Ὄθωνα. Οὕτω δὲ τῇ 4 Ὀκτωβρίου κατέλαβε τὸ φρούριον τῆς Βονίτσης διὰ τοῦ γυναικαδέλφου του ἀξιωματικοῦ Δημοσθένους Σταΐκου, παρασύραντος καὶ σύμπασαν σχεδὸν τὴν φρουρὰν καὶ ὑψώσαντος τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν. Ἀλλ' ὁ μὲν Βασιλεύς, πληροφορηθεὶς ἐγκαίρως τὴν στάσιν, διέκοψε τὴν περιοδείαν του καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Πειραιᾶ. Ὁ δὲ Γρίβας ἀφίκετο μετὰ δύο ἡμέρας εἰς Βόνιτσαν, κατέπνιξε τὴν ἀναπτυχθεῖσαν ἐκεῖ ἀντίδρασιν, μεθ' ὃ συναθροίσας τὸν προσχωρήσαντα εἰς τὸ κίνημα στρατὸν καὶ πολλοὺς ἐνόπλους Ξηρομερίτας, ἐπορεύθη πρὸς Βάλτον, ἵνα προλάβῃ τὴν συγκέντρωσιν τῶν Ὀθωνιστῶν, τὴν ὁποίαν ἀπεπειράθησαν οἱ Ἀθ. Ἴσκος, Κ. Στράτος καὶ Σκυλοδῆμος. Πράγματι δὲ ἡ ἐκεῖ ἐμφάνισίς του παρέλυσε πᾶσαν ἀντεπαναστατικὴν προσπάθειαν.

Καὶ οὕτως ὁ Γρίβας διαρκῶς ἐνισχυόμενος ὑπὸ τῶν συρρεόντων ὑπὸ τὴν σημαίαν του πολεμοχαρῶν Ἀκαρνάνων, ἔφθασεν εἰς Ἀγρίνιον καὶ εἰσῆλθεν ἐν τῇ πόλει ἀκολουθούμενος ὑπὸ πεντακισχιλίων καὶ πλέον ἀτάκτων. Ἐκεῖ δὲ ἠθέλησε νὰ ὀργανώσῃ τὰ ἄτακτα ταῦτα στίφη εἰς τμήματα, τῶν ὁποίων τὴν διοίκησιν παρέδωσεν εἰς ἀξιωματικούς, μεθ' ὃ ἐβάδισε κατὰ τοῦ Μεσσολογγίου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη ἐπίσης ἀποστατήσει.

Οἱ ἄτακτοι τοῦ Γρίβα προέβησαν εἰς πλείστας βιαιότητας καὶ δηώσεις ἐν Μεσολογγίῳ, κατέστρεψαν σημαντικὸν μέρος τοῦ ἐλαιῶνος τῆς πόλεως, ἀσκούμενοι δὲ εἰς τὴν σκοποβολὴν ἐθρυμμάτισαν τοὺς δακτύλους τῆς «*Κόρης-Ἑλλάδος*» τοῦ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Μάρκου Μπότσαρη ἀγάλματος τοῦ Δαβὶδ ντ' Ἀνζὲ (David d' Angers), τὸ ὁποῖον κατόπιν ἀπεστάλη εἰς Παρισίους, ἔνθα συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ γλύπτου καὶ ἐπιστραφὲν ἀπετέθη ἔκτοτε πρὸς ἀσφάλισιν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνολογικὸν Μουσεῖον, ἔνθα καὶ εὑρίσκεται ἤδη.

Ὁ Γρίβας ἐν Μεσολογγίῳ εὑρισκόμενος προπαρεσκεύαζεν ἐκστρατείαν πρὸς Ἀθήνας. Κατὰ τὴν διατηρουμένην δὲ εἰσέτι ἐν Αἰτωλοακαρνανίᾳ παράδοσιν ἐσκόπει νὰ κατάσχῃ τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ καθίσῃ εἰς τὸ «*βασιλικὸ θρονί*». Εἶναι βέβαιον ἄλλως τε καὶ ὅτι ἡ σχηματισθεῖσα ἐν Ἀθήναις ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις ἐτέλει ἐν ζωηροτάτῃ ἀνησυχίᾳ περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ Γρίβα, ἄγοντος τὴν στρατιὰν ταύτην τῶν ἀτάκτων καὶ ἐνδεχομένως σχεδιάζοντος νὰ φθάσῃ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς μέχρι τῆς πρωτευούσης. Διὰ τοῦτο ἔσπευσε νὰ ἀποστείλῃ εἰς Μεσολόγγιον τοὺς Βενιζέλον Ροῦφον, μέλος τῆς σχηματισθείσης τριανδρίας, καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν Δεληγεώργην, ὑπουργὸν τῆς Ἐκπαιδεύσεως. Οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Κυβερνήσεως ἐμφανισθέντες πρὸ τοῦ Γρίβα τὴν 23ην Ὀκτωβρίου, ἐπέδωσαν αὐτῷ τὸ δίπλωμα τοῦ στρατάρχου, οὗ τὸν βαθμὸν ἀπένειμεν αὐτῷ ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησις «ὡς πρωτίστην πρᾶξιν τῆς ἐπανακαμψάσης εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἔθνους Δικαιοσύνης». Ἀλλ' ὁ Γρίβας κατέκειτο ἤδη ἀσθενὴς καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἀπέθανεν. Ὁ θάνατος αὐτοῦ ἀπεδόθη εἰς αἰτίας μυστηριώδεις. Κατὰ τὰς κυκλοφορούσας δὲ τότε φήμας, αἵτινες μετεδόθησαν μέχρι τῆς παρούσης γενεᾶς, ὠφείλετο εἰς φαρμακείαν. Καὶ αἱ μὲν φῆμαι αὗται οὐδέποτε ἐξηκριβώθησαν. Πάντως ὅμως εἶναι βέβαιον ὅτι διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Γρίβα ἡ ἐπαναστατικὴ Κυβέρνησις ἀπηλλάγη ἑνὸς ἰσχυροτάτου διεκδικητοῦ τῆς ἀρχῆς, ὅστις ἐὰν ἔζη κατὰ τὴν ταραχώδη μεταπολεμικὴν ἐποχὴν ἀσφαλῶς θὰ ἐνέβαλλεν αὐτὴν εἰς πράγματα.

Ἀπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς ταύτης ἐξεγέρσεως τοῦ 1862 ἡ Αἰτωλοακαρνανία δὲν ἐδοκιμάσθη μέχρι τοῦδε ἐξ ἄλλης νεωτέρας διὰ πολιτικοὺς λόγους τοπικῆς ἀνωμαλίας, οἱ δὲ πολιτικοὶ ἀγῶνες, ἐντοπιζόμενοι ἔκτοτε εἰς τὴν ἐκλογικὴν διαπάλην, διεξήγοντο μετ' ἀρκετῆς μὲν ὀξύτητος, ἀλλὰ συνήθως διὰ τῶν νομίμων μέσων, πάντως δὲ οὐχὶ τῶν βιαίων. Οἱ πλεῖστοι τῶν κομματαρχῶν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας ὑπῆρξαν καὶ εἶναι μέχρι σήμερον ἀκόμη ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν καπετανέων καὶ κοτσαμπασήδων ἢ τοὐλάχιστον συγγενεῖς τῶν ἀπογόνων τούτων.

Παρὰ τὴν νομιμοποίησιν ὅμως ταύτην τῆς πολιτικῆς διαπάλης ὑπὸ τὴν Β' δυναστείαν, ἡ ἐμπέδωσις τῆς δημοσίας ἀσφαλείας οὐδέποτε σχεδὸν ὑπῆρξε πλήρης εἰς τὸν νομὸν τοῦτον. Ἡ λῃστεία, εὐκολυνομένη ἀπὸ τὸ διακεκομμένον, ὀρεινὸν καὶ δασῶδες ἐν πολλοῖς ἔδαφος καὶ ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν συγκοινωνίας, κατ' ἀνάγκην δὲ καὶ ἀπὸ τοὺς νομάδας κτηνοτρόφους, ποτὲ σχεδὸν δὲν ἔπαυσε νὰ μαστίζῃ μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν ἰδίᾳ τὰς ἐπαρχίας Βάλτου, Ξηρομέρου καὶ Εὐρυτανίας. Μία δὲ τῶν πολυαριθμοτέρων καὶ πλέον διαβοήτων λῃστρικῶν συμμοριῶν ὑπῆρξε καὶ ἡ πρὸ τριακονταετίας δράσασα ὑπὸ τοὺς Τσεκουραίους, ἐκ Τζουμέρκων ὁρμωμένη, ἧς ὁ ἀρχηγὸς Θύμιος ὑμνήθη καὶ ἀπὸ τὴν λαϊκὴν μοῦσαν καὶ ἡ ὁποία κατόπιν πλείστων λῃστρικῶν κατορθωμάτων συνελήφθη τέλος ὁλόκληρος μετὰ συμπλοκὴν πολύωρον καὶ αἱματηρὰν τὴν ὁποίαν συνῆψεν ἔξωθι τῆς Ἀμφιλοχίας πρὸς τὰ περικυκλώσαντα αὐτὴν ὑπὸ τὸν ἀξιωματικὸν Τρυπογεώργον ἀποσπάσματα.

Ἡ ζωοκλοπὴ ἐπίσης λυμαίνεται πάσας σχεδὸν τὰς κτηνοτροφικὰς περιφερείας τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, μόνον δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν, λόγῳ τῆς εἰς Ἀμερικὴν ἀθρόας μεταναστεύσεως καὶ τῆς ἐφαρμοσθείσης ἔκτοτε αὐστηροτέρας νομοθεσίας, παρατηρεῖται ὕφεσίς τις εἰς τὸ ἀδίκημα τοῦτο. Ὡσαύτως συχνὰ εἶναι καὶ τὰ κατὰ τῆς ζωῆς ἀδικήματα εἰς Αἰτωλοακαρνανίαν, ὀφειλόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς λόγους προσωπικῆς φιλοτιμίας.

Συγκοινωνία καὶ ἐκπαίδευσις.—Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρεῖται ἐν Ἀκαρνανίᾳ (βλ. λ. **Αἰτωλοακαρνανίας νομός**) διὰ τοῦ μικροῦ σιδηροδρόμου βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος, ἄγοντος ἀπὸ τῆς ἀλιμένου ἀκτῆς Κρυονερίου διὰ Μεσολογγίου εἰς Ἀγρίνιον καὶ κατασκευασθέντος κατὰ τὸ 1890, ἐπίσης δὲ καὶ δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν, ὧν αἱ κυριώτεραι εἶναι ἡ ἀπὸ Μεσολογγίου εἰς Ἀγρίνιον, Ἀμφιλοχίαν Ἄρταν, ἡ ἀπὸ Λαμίας εἰς Καρπενήσι καὶ ἡ ἀπὸ Μεσολογγίου εἰς Μακρυνείαν καὶ Κεφαλόβρυσον. Τὸ δίκτυον τοῦτο τῶν ὁδῶν, ἐντελῶς ἀνεπαρκὲς διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν μεταφορικῶν ἀναγκῶν, κατεσκευάσθη σχεδὸν ὁλόκληρον ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Χαριλάου Τρικούπη. Ἡ πρώτη τηλεγραφικὴ γραμμὴ Πατρῶν—Μεσολογγίου κατεσκευάσθη κατὰ τὸ 1862. Ἔκτοτε δὲ τὸ δίκτυον τῆς τηλεγραφικῆς συγκοινωνίας ἐπεξετάθη καθ' ὅλον τὸν νομόν.

Ἡ ἐκπαίδευσις ἔχει εἰς τὸν νομὸν τοῦτον τὴν γνωστὴν κρατικὴν μορφήν, μηδεμιᾶς ἐκδηλωθείσης μέχρι τοῦδε ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας πρὸς ἐκπαιδευτικοὺς σκοπούς.

Παραγωγή, οἰκονομικὴ κατάστασις, μετανάστευσις.—Οἱ κύριοι πόροι τῆς περιφερείας, ὡς καὶ ὁλοκλήρου τοῦ νομοῦ, προέρχονται ἐκ τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας, τῆς ἁλιείας ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ Μεσολογγίου, ἐκ τῶν ἐκεῖ ἐπίσης ἁλυκῶν καὶ ἐκ δασικῶν προϊόντων.

Ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ ἀποτελεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ δημητριακὰ καὶ καπνὸν—οὗ ἡ καλλιέργεια ἐπεκταθεῖσα κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν μεγάλως, ἰδίᾳ εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἀγρινίου, Μεσολογγίου καὶ Ξηρομέρου, ἀποτελεῖ πλουτοφόρον πηγὴν—, ὀλίγα ἑσπεριδοειδῆ καὶ ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς ἀμπέλου, καλλιεργουμένης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Μεσολογγίου ἰδίᾳ, καὶ τῆς ἐλαίας καλλιεργουμένης ἐν τῇ αὐτῇ ἐπίσης ἐπαρχίᾳ ὡς καὶ ἐν Τριχωνίᾳ. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι καὶ στατική, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον νομαδική. Οἱ νομάδες, «*βλάχοι*» καλούμενοι —χωρὶς ἐν τούτοις νὰ διασώζουν οὐδὲν ἴχνος ξένης καταγωγῆς, ἀλλὰ μᾶλλον κατὰ συνεκδοχικὴν μετονομασίαν ἐκ τοῦ συνήθους εἰς τοὺς πραγματικοὺς Βλάχους ποιμενικοῦ ἐπαγγέλματος— παραχειμάζουσιν εἰς τὰς πεδιάδας τῶν ἐπαρχιῶν Μεσολογγίου, Τριχωνίας, Ξηρομέρου καὶ Βάλτου καὶ ἀπέρχονται κατ' Ἀπρίλιον εἰς τὰς θερινὰς βοσκὰς τῆς Εὐρυτανίας, τῆς Ναυπακτίας καὶ τῶν Τζουμέρκων. Πολλοὶ τούτων ἐγκατεστάθησαν ἤδη μονίμως εἰς τὰ χειμαδιά, ἀποβάλλοντες σὺν τῷ χρόνῳ τὸν νομαδικὸν χαρακτῆρά των.

Τὰ ἰχθυοτροφεῖα τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου, ἀνήκοντα εἰς τὸ δημόσιον, παρέχονται ἐπὶ μισθώσει πρὸς ἐκμετάλλευσιν, ἥτις ἐνεργεῖται κατὰ παλαιὰς μέν, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀπροσφόρους μεθόδους. Ἀντιθέτως ὅμως ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ἁλυκῶν γινομένη ἀτελέστατα δὲν ἐπιτρέπει τὴν παραγωγὴν εἰμὴ μικρᾶς ποσότητος ἅλατος σχετικῶς πρὸς ἐκείνην ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ παραχθῇ ὑπὸ ἄλλας συνθήκας.

Τὰ δασικὰ προϊόντα τοῦ νομοῦ εἶναι τὰ βελανίδια εἰς τὰς ἐπαρχίας Ξηρομέρου καὶ Βάλτου καὶ ἡ ἐξ ἐλάτης ξυλεία εἰς Εὐρυτανίαν καὶ τοὺς ὀρεινοὺς δήμους τῆς Τριχωνίας. Ἡ ξυλεία ὑλοτομουμένη μεταφέρεται συνήθως διὰ τοῦ Ἀχελῴου καὶ τῶν διαρρεόντων τὴν Εὐρυτανίαν παραποτάμων αὐτοῦ καθὼς καὶ διὰ τῆς λίμνης Τριχωνίτιδος.

Εἰς τὰς ὀρεινὰς καὶ ἀγόνους ἐπαρχίας Εὐρυτανίας καὶ Ναυπακτίας ἐνηργεῖτο ἀρκούντως ἐντατικὴ ἡ μετανάστευσις ἀπὸ τῶν προεπαναστατικῶν ἀκόμη χρόνων. Καὶ οἱ μὲν Εὐρυτᾶνες μετηνάστευον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα πολλοὶ τούτων ἀποκατεστάθησαν μονίμως καὶ ἐπιτυχῶς. Οἱ δὲ ἐκ Ναυπακτίας ἀνὰ πάσας τὰς χώρας τῆς Βαλκανικῆς μέχρι καὶ τῆς Ρωσίας. Πρὸ τριακονταετίας περίπου τὸ ἐξ Εὐρυτανίας καὶ Ναυπακτίας ρεῦμα τῆς μεταναστεύσεως ἐστράφη, καθὼς καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Εἰς τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην εἰς Ἀμερικὴν μετανάστευσιν μετέσχον, ἂν καὶ ἐν μι-

Digitized by Google

κρᾷ πάντως ἀναλογίᾳ, καὶ αἱ ἄλλαι ἐπαρχίαι τοῦ νομοῦ.

Πληθυσμὸς καὶ ἐθνογραφικὴ κατάστασις.— Κατὰ τὴν στατιστικὴν τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ ἔτος 1828 κατήρτισε κατὰ πρόσκλησιν τῶν τριῶν συμμάχων δυνάμεων ὁ κυβερνήτης Καποδίστριας, τὰ σαντζάκια Κάρλελι καὶ Ναυπάκτου εἶχον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πληθυσμὸν Χριστιανῶν κατοίκων 59.150 καὶ Τούρκων 4.720. Ὁ ἀνωτέρω ὅμως ἀριθμὸς 59.150 ὀφείλει νὰ μειωθῇ κατὰ δέκα ἴσως καὶ πλέον χιλιάδας πρὸς εὕρεσιν τοῦ τότε ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, καθόσον τὸ σαντζάκιον Ναυπάκτου περιελάμβανε καὶ τὰς ἐπαρχίας Δομοκοῦ καὶ Πατρατζικίου (Ὑπάτης).

Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1839 ὁ πληθυσμὸς τῆς Αἰτωλοακαρνανίας ἀνήρχετο εἰς 79.829, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 εἰς 190.339.

Εἰς τὸν πληθυσμὸν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας προσετέθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ 3—4 χιλ. προσφύγων, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐν Ἀγρινίῳ.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Αἰτωλοκαρνανίας εἶναι, πλὴν τῆς κατωτέρω ἐξαιρέσεως, ἀμιγῶς ἑλληνόγλωσσος, ἡ δὲ ὁμιλουμένη γλῶσσα εἶναι ἰδιωματικὴ μόνον κατὰ τὴν προφοράν. Ἤτοι τὰ μὲν φωνήεντα *ε* καὶ *αι* ἄτονα προφέρονται ὡς *ι*, τὰ *ο* καὶ *ω* ἄτονα ὡς *ου*, τὰ δὲ ἄτονα *ι, η, υ (ει, οι, η, υι)* καὶ ἡ δίφθογγος *ου* συγκόπτονται.

Εἰς τὰ παρὰ τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ Ἀχελῴου χωρία, Σοροβίγλι, Ὄχτια, Κατσαροῦ καὶ Παλιομάνινα ἐγκατεστάθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ πατριαί τινες Κουτσοβλάχων διατηρούντων καὶ τὴν βλαχικὴν διάλεκτον καὶ γνωστῶν ἐν Αἰτωλοακαρνανίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Καραγκούνηδες*», ἀνερχομένων δὲ ἤδη εἰς 450 οἰκογενείας περίπου. Οἱ Καραγκούνηδες οὗτοι μόλις τελευταίως ἤρξαντο ἐρχόμενοι εἰς ἐπιγαμίας μὲ τοὺς περιοίκους χωρικούς.

Ὑγιεινή, κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ κατάστασις.—Πλὴν τῶν ὀρεινῶν ἐπαρχιῶν Εὐρυτανίας καὶ Ναυπακτίας, τὴν λοιπὴν Αἰτωλοακαρνανίαν, σχεδὸν ὁλόκληρον, μαστίζουσιν οἱ ἑλώδεις πυρετοί, ὀφειλόμενοι εἰς τὰς λίμνας, τὰ ἕλη καὶ τοὺς πλημμυροῦντας ποταμοὺς καὶ χειμάρρους. Εἴς τινα δὲ εὐάριθμα χωρία τοῦ Βάλτου καὶ τῆς Εὐρυτανίας μετεδόθη μέχρι τῆς τελευταίας γενεᾶς, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ μεταναστῶν τῶν παλαιοτέρων χρόνων, καὶ ἡ κληρονομικὴ σύφιλις, γνωστὴ εἰς τοὺς κατοίκους ὑπὸ τὸ ὄνομα σπυρόκωλος. Ἡ πρώτη μόλυνσις τῶν μὲν χωρίων τοῦ Βάλτου ὀφείλεται εἰς τὰς ὀρδὰς τοῦ Κιουταχῆ, ἐν Εὐρυτανίᾳ δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τοὺς μετανάστας.

Ὁ λαὸς τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, ἀγροτικὸς κατὰ τὸ πλεῖστον, εἶναι συντηρητικὸς καὶ προσκεκολλημένος εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὰ παλαιὰ ἔθιμά του. Ἡ φιλεργία του εἶναι ἱκανοποιητικὴ εἰς τὰς ἀνατολικῶς τοῦ Ἀχελῴου αἰτωλικὰς ἐπαρχίας, οὐχὶ ὅμως ἐν τῷ αὐτῷ βαθμῷ καὶ εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν. Οἱ Αἰτωλοακαρνᾶνες εἶναι ἐπιρρεπεῖς καὶ ὀξεῖς εἰς τὰς πολιτικὰς διαμάχας καὶ ἔχουσιν ἐξαιρετικῶς ἀνεπτυγμένον τὸ δημόσιον ἐνδιαφέρον, ἂν καὶ οὐχὶ ἐντελῶς ἀπηλλαγμένον, ἰδίᾳ εἰς τὰ ἀπόκεντρα διαμερίσματα τοῦ νομοῦ, τῆς φατριαστικῆς διαθέσεως. Τρέφουσι δὲ ἰδιαιτέραν προτίμησιν πρὸς τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα, ἔτι δὲ γενικώτερον καὶ πρὸς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δημοσίου λειτουργοῦ. Ἐκ τῶν Αἰτωλοακαρνάνων μόνον οἱ Ναυπάκτιοι διακρίνονται διὰ τὴν ἐπιχειρηματικήν των ἱκανότητα καὶ διὰ τὴν ἕξιν τοῦ ἀποταμιεύειν.

Ἡ Αἰτωλοακαρνανία ἔδοσεν εἰς τὴν χώραν σειρὰν ὁλόκληρον ἐπιφανῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ Σπυρίδων Τρικούπης, Ζηνόβιος Βάλβης, Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης, Χαρίλαος Τρικούπης, Νικόλαος Στράτος καὶ Γεώργιος Καφαντάρης διετέλεσαν πρωθυπουργοί, πολλοὶ δὲ ἄλλοι ὑπουργοί. Ἐπίσης ἡ διαδεχθεῖσα τὴν Ἑπτανησιακὴν Ἀθηναϊκὴ λογοτεχνικὴ σχολὴ καταριθμεῖ μεταξὺ τῶν κορυφαίων αὐτῆς ἀντιπροσώπων πολλοὺς ἐξ Αἰτωλοακαρνανίας ποιητάς, διηγηματογράφους καὶ λογίους. ΕΠΑΜ. Ι. ΜΑΛΑΙΝΟΣ

[ΓΕΩΛΟΓ.] Ἡ περιοχή, τῆς ὁποίας θέλομεν ἐξετάσει κατωτέρω τὴν γεωλογικὴν κατασκευήν, ὁρίζεται ὡς ἑξῆς:

Ἀπὸ νότου ὑπὸ τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου.

Ἀπὸ δυσμῶν ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ τοῦ πορθμοῦ τῆς Λευκάδος.

Ἀπὸ βορρᾶ ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου.

Ἀπὸ ἀνατολῶν ὑπὸ τῆς γραμμῆς τῆς ἑνούσης τὰς δύο πόλεις Ἄρταν—Ἀγρίνιον μέχρι τοῦ Ἀχελῴου ποταμοῦ, τοῦ κάτω ροῦ τοῦ ποταμοῦ τούτου μέχρι τῆς κώμης Κατοχῆς καὶ ἐκεῖθεν διὰ Μαγούλας εἰς τὸν κόλπον Προκοπανίστου (λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου) καὶ τὸν Πατραϊκόν.

Ὑποδιαιρεῖται δ' αὕτη εἰς τὰ ἑξῆς τμήματα:

I) Τὰς Ἀκαρνανικὰς Ἄλπεις ἢ ὄρη τοῦ Ξηρομέρου.

II) Τὴν ἀνατολικῶς αὐτῶν ταινίαν τῶν νεογενῶν πετρωμάτων μετὰ τῶν τεταρτογενῶν κορημάτων.

III) Τὴν νοτίως τῶν Ἀκαρνανικῶν Ἄλπεων περιοχὴν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελῴου.

IV) Τὴν βορειοδυτικῶς τῶν Ἀκαρνανικῶν Ἄλπεων περιοχὴν τῆς Βονίτσης.

V) Τὴν βορειοανατολικῶς τῆς ταινίας τῶν νεογενοτεταρτογενῶν ἀποθεμάτων καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ Καρβασαρᾶ καὶ τῆς λίμνης Ἀμβρακίας ὀρεινὴν ἀσβεστολιθικὴν περιοχήν.

VI) Τμῆμα τῆς λεκάνης τῶν Αἰτωλικῶν καὶ Ἀκαρνανικῶν λιμνῶν.

Στρωματογραφία καὶ τεκτονικὴ δομὴ τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχῆς.— Ἡ ὅλη ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχὴ ἀνήκει εἰς τὴν ***Ἀδριατικο-ἰόνιον*** ὀρεινὴν ζώνην τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ὀρεινὴ αὐτὴ ζώνη περιλαμβάνει τὸν νοτιοδυτικὴν Ἀλβανίαν, Ἤπειρον, Ξηρόμερον (δυτικὸν τμῆμα τῆς Ἀκαρνανίας), τὰς προεξοχὰς τῆς παρακτίου χώρας τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου, καὶ ὅλας τὰς Ἰονίους νήσους ἀπὸ τῶν Ὀθωνῶν καὶ τῆς Κερκύρας μέχρι Ζακύνθου.

Καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς ζώνης ταύτης παρουσιάζονται τὰ αὐτὰ πετρώματα (μὲ τὰς τοπικάς, ἐννοεῖται, παραλλαγάς των), ἀποτελοῦντα τὰ διάφορα ὀρεινά της μέρη. Καὶ εἰς τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχὴν ἐπανευρίσκομεν τὰ πετρώματα αὐτά, συντελοῦντα εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν διαφόρων αὐτῆς τμημάτων, ὅπως κατωτέρω περιγράφεται.

I. Αἱ ***Ἀκαρνανικαὶ Ἄλπεις*** ἢ *ὄρη τοῦ Ξηρομέρου* εἶναι κατεσκευασμέναι ἐκ τῶν ἑξῆς διαπλάσεων:

1) Ἀποθέματα τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος·

α) Τῆς ἀνωτέρας τριασίου—μέσης λιασίου ὑποπεριόδου. Τὰ ἀρχαιότερα κατὰ τὴν γεωλογικὴν ἡλικίαν πετρώματα, τὰ ὁποῖα λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν Ἀκαρνανικῶν Ἄλπεων εἶναι:

Ἀσβεστόλιθοι ἀνοικτόχρωμοι, φέροντες ἀπολιθωμένα σιφωνόθαλα φύκη, τὰ καλούμενα γυροπορέλλαι, κατὰ κανόνα λευκοί, κάπως κρυσταλλικοὶ καὶ εἰς παχείας τραπέζας ἀποχωρισμένοι. (Μαζὺ μὲ αὐτοὺς παρουσιάζονται δευτερευόντως καὶ τεφροὶ δολομῖται ἢ δολομιτικοὶ ἀσβεστόλιθοι.)

Εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν αἱ ἀνοικτόχρωμοι αὐταὶ ἄνω τριάσιοι ἀσβεστολιθικαὶ μᾶζαι παρουσιάζουν εὐρεῖαν ἐξάπλωσιν καὶ ἀποτελοῦν τρεῖς κυρίας ζώνας (ζώνην Χρυσοβίτσας, ζώνην Μπουμιστοῦ, ἄκρας Τουρκοβίγλας καὶ τὴν ζώνην Ἀγριαπιδακίου, ἀνατολικῶς τῆς Ζαβέρδας), ὡς καὶ τὰς δύο ὑψίστας κορυφώσεις τοῦ Ξηρομέρου, τὴν «Ὑψηλὴν Κορυφὴν» (1590 μ.) καὶ τὸ Μπουμιστὸ (1581 μ.), τῶν ὁποίων αἱ κύριαι κορυφαὶ συνίστανται ἐκ λευκῶν ἀσβεστολίθων φερόντων γυροπορέλλας. Ὁ ἱστὸς τῶν γυροπορελλῶν ὀλίγον μόνον καθαρὰ διετηρήθη, διότι οἱ λευκοὶ ἀσβεστόλιθοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι κάπως κρυσταλλικοί· ἐν τούτοις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐνυπάρχουν τὰ δύο εἴδη τῆς γυροπορέλλας, ἡ Γυροπορέλλα aequalis τοῦ Gümbel καὶ ἡ Γυροπορορέλλα vesiculifera τοῦ Gümb.

Ὁ Renz ὅλα αὐτὰ τὰ στρώματα τῶν ἀσβεστολίθων μὲ γυροπορέλλας (μαζὶ μὲ τοὺς δολομίτας καὶ τοὺς δολομιτικοὺς ἀσβεστολίθους) περιλαμβάνει μὲ ἓν ὄνομα ἰονικοὶ «ἀσβεστόλιθοι Νταχστάϊν (= Dachstein kalk)», ἐπειδὴ ἁπλῶς ὁμοιάζουν ἀπὸ ἀπόψεως ὑφῆς μὲ τοὺς «Νταχστάϊν ἀσβεστολίθους» τῶν Ἀνατολ. Ἄλπεων (χωρὶς καὶ νὰ ἀντιστοιχοῦν τελείως στρωματογραφικῶς), ἢ «ἀσβεστόλιθοι τοῦ Παντοκράτορος» (Pantokrator kalk) ἀπὸ μίαν τυπικὴν ἐμφάνισίν των ἐπὶ τῆς νήσου Κερκύρας.

Εἰς μίαν θέσιν καὶ δὴ εἰς τὴν νότιον κλιτὺν τῆς Ὑψηλῆς Κορυφῆς συναντῶνται καὶ ὑποκίτρινοι ἀσβεστολιθικοὶ σχιστόλιθοι καὶ τεφροκίτρινοι, ὀλίγον ἀργιλλώδεις ἀσβεστολιθικαὶ πλάκες μὲ ἀπολιθωμένους ἀμμωνίτας (θαλάσσια μαλάκια κεφαλόποδα ζῷα μὴ ζῶντα πλέον σήμερον), πεπιεσμένους ἢ μὲ τὰ ἀποτυπώματά των (ἀρνητικά). Ὁ Renz κατώρθωσε νὰ προσδιορίσῃ τὸ εἶδος Amaltheus spinatus Brug. καὶ ἐξ αὐτοῦ ὡς καὶ ἐκ τῆς στρωματογραφικῆς θέσεως τῶν ἀσβεστολιθικῶν αὐτῶν πλακῶν καθώρισεν, ὅτι τὰ ἀμμωνιτοφόρα αὐτὰ στρώματα ἀνήκουν εἰς τὴν μέσην λιάσιον ὑποπερίοδον.

Παρὰ τὸν ὅρμον Ἀλογομάνδρας ἐπίσης εἰς τὰ ἀνώτατα τμήματα τῆς παχείας μάζης τῶν «ἀσβεστολίθων τοῦ Παντοκράτορος ἢ Νταχστάϊν» παρουσιάζονται καὶ τεφροί, εἰς λεπτὰ στρώματα ἐστρωμένοι ἀργιλλώδεις ἀσβεστόλιθοι μὲ ἐνδιαμέσους μάργας, περιέχοντες σποραδικῶς ἀπολιθωμένους Ἀμμωνίτας (ὁμοίους μὲ τοὺς ἀμμωνίτας τοῦ Domeriano τῆς Ἰταλίας) καὶ δὴ τὰ γένη Ἀριετίκερως, Φυλλόκερως, Κοιλόκερως κτλ., ὡς καὶ σπάνια βραγχιόποδα τῆς ὁμάδος τῆς Terebratula cerasulum τοῦ Zittel.

Εἰκ. 1. Ὁ ἀμμωνίτης Hildoceras Mercati τοῦ Hauer. (Συνελέγη ὑπὸ τοῦ C. Renz εἰς τὰ ἀνωλιάσια στρώματα τῆς διόδου νοτίως τῆς Καστρίτσης ἐν Ἀκαρνανίᾳ.)

Ὑπεράνω τῆς ὁμάδος αὐτῆς τῶν ἀνωτριασίων-μεσολιασίων ἀσβεστολίθων ἀκολουθοῦν πετρώματα:

β) Τῆς ἀνωτέρας λιασίου ὑποπεριόδου. Ταῦτα ἐμφανίζονται ὑπὸ δύο μορφὰς ἀναπτύξεως.

1) Ὡς ἐρυθρότεφροι (τεφροκίτρινοι, τεφροπράσινοι) ἢ κηλιδώδεις ἀργιλλώδεις κονδυλώδεις ἀσβεστόλιθοι καὶ μάργαι, λαμβάνοντες εἴς τινας θέσεις ἱστὸν κροκαλοπαγοειδῆ ἢ λατυποπαγοειδῆ καὶ κατὰ τοῦτο παρουσιάζοντες ἐξωτερικῶς ὄψιν ἐνδιάμεσον μεταξὺ κροκαλοπαγῶν καὶ λατυποπαγῶν.

Εἰκ. 2. Ὁ ἀμμωνίτης Hildoceras bifrons Brug. (Συνελέγη ὑπὸ τοῦ Carl Renz εἰς τὰ ἄνω λιάσια στρώματα τῆς Ἀκαρνανίας, ἀνατολικῶς τῆς Ζαβίστης καὶ παρὰ τὴν ὁδὸν Ζαβίστης—Ἀετοῦ.)

Τὰ πετρώματα ταῦτα εἰς πολλὰς θέσεις ἐμφανίσεώς των διακρίνονται διὰ τῆς πλουσίας περιεκτικότητός των εἰς ἀπολιθωμένους ἀμμωνίτας, ἰδίως δὲ τὰ κονδυλώδη στρώματα, ἐνῷ τὰ περισσότερον ἀργιλλώδη καὶ εὐκολώτερον θρυμματιζόμενα ἢ φυλλοειδῆ τμήματα εἶναι πτωχότερα εἰς ἀπολιθώματα. Καὶ ἡ διατήρησις δὲ τῶν ἀμμωνιτῶν εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα στρώματα ὑπολείπεται κατὰ πολύ.

Οἱ ἀμμωνῖται δὲν ἔχουν διατηρημένα τὰ κελύφη των, ἀλλὰ παρουσιάζονται ἀνεξαιρέτως ὡς λιθοπυρῆνες. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς ἐνυπάρχει ἐπίσης ἐνίοτε καὶ ἓν εἶδος βραγχιοπόδου ζῴου μὲ κέλυφος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατά τι μονοπλεύρως διαβεβρωμένον.

Ὁ Renz θεωρεῖ τὰ κονδυλώδη ταῦτα ἰζήματα ὡς σχηματισθέντα ἐντὸς βαθείας θαλάσσης. Ἐντὸς αὐτῶν ἀνεῦρε καὶ προσδιώρισεν ὑπὲρ τὰ 60 εἴδη ἀμμωνιτῶν καὶ δὴ τῶν γενῶν Hildoceras, Haugia, Ἁρπόκερως, Κοιλόκερως, Φυλλόκερως, Λυτόκερως, Φρεχιέλλα, Παρογίκερως, Ἐρυκίτης, Ἁμματόκερως. Μαζὶ δὲ μὲ τοὺς ἀμμωνίτας ἀνεῦρε καὶ Ἀπτύχους, κελύφη δηλ. εὑρισκόμενα εἰς τὸν κατοικίδιον θάλαμον τοῦ ὀστράκου τῶν ἀμμωνιτῶν. Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν ἀφθονώτερον ἐμφανίζονται τὰ εἴδη Hildoceras bifrons Brug. καὶ Hildoceras Mercati Hauer.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἀνωλιασίων αὐτῶν ἑλληνικῶν κονδυλωδῶν ἀσβεστολίθων καὶ μαργῶν ἐνθυμίζει πολὺ τὴν ἀντίστοιχον ἀνάπτυξιν τοῦ ὀνομαζομένου «ἐρυθροῦ ἀμμωνιτικοῦ (Ammonitico rosso)», τῶν κεντρικῶν Ἀπεννίνων καὶ τῶν νοτίων Ἄλπεων.

2) Οἱ ὡς ἄνω περιγραφέντες ἀνωλιάσιοι σχηματισμοὶ τῆς Ἀκαρνανίας εἴς τινας θέσεις (π. χ. εἰς τὴν νότιον κλιτὺν τῆς Ὑψηλῆς Κορυφῆς) ἀντικαθίστανται ὑπὸ σχιστολίθων ποσιδονιοφόρων (φερόντων τὸ ἀπολιθωμένον θαλάσσιον ἐλασματοβράγχιον ζῷον Ποσιδόνια = Posidonia Bronni τοῦ Voltz). Ἐνίοτε μαζὶ μὲ τὰς ποσιδονίας παρουσιάζονται καὶ ἄλλα δίθυρα θαλάσσια ζῷα μὲ ὄστρακον στερούμενον ῥαβδώσεων καὶ μάλιστα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς μάζας. Ὁ Renz λόγῳ τῆς μικρότητος τῶν ἀτόμων δὲν κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς ἀσφαλῆ προσδιορισμὸν τῶν εἰδῶν τῶν διθύρων αὐτῶν ζῴων. Αἱ μικρόταται αὗται σφαιροειδεῖς μορφαὶ ἠδύναντο ἐνδεχομένως νὰ ἀνήκουν εἰς τὸ θαλάσσιον δίθυρον Νούκουλα (Nucula).

Ἐπίσης ἀρκετὰ συχνὰ παρατηροῦνται εἰς τοὺς ἀνωλιασίους ποσιδονιοφόρους σχιστολίθους καὶ ἄπτυχοι καὶ μάλιστα τοῦ εἴδους ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εὑρέθη καὶ εἰς ἀνωλιάσια στρώματα τῆς Ἰταλίας.

γ) Κατωτέρας δογγερίου ὑποπεριόδου. Ὑπεράνω τῶν ἀνωλιασίων στρωμάτων ἀκολουθοῦν στρώματα ἀσβεστολιθικὰ μὲ ὅμοιον κονδυλώδη ἱστὸν καὶ χρωματισμὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνοικτότεφρον ἢ ὑποκίτρινον, καὶ μὲ παρεμβολὰς μαργῶν ὡς καὶ σχιστολιθικὰ πετρώματα.

Καὶ τὰ πετρώματα ταῦτα, σχηματισθέντα κατὰ τὴν κατωτέραν δογγέριον ὑποπερίοδον, χαρακτηρίζονται διὰ μιᾶς οὐχὶ τελείως τόσῳ πλουσίας πανίσκης ἀμμωνιτῶν, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Renz καθώρισε περὶ τὰ 30 εἴδη τῶν εἰδῶν Παρκινσόνια, Ντουμορτιέρια, Ἁρπόκερως, Ἁμματόκερως, Ἐρυκίτης, Κοιλόκερως, Λυτόκερως, Φυλλόκερως καὶ Ἀπτύχους.

δ) Μέσης καὶ ἀνωτέρας δογγερίου ὑποπεριόδου. Ὑπεράνω τῶν ἀμμωνιτοφόρων αὐτῶν πετρωμάτων τῆς κατωτέρας δογγερίου ὑποπεριόδου ἀκολουθοῦν ἀνοικτόχρωμοι ἢ πλακώδεις ἀσβεστόλιθοι εἰς λεπτὰ στρώματα ἐστρωμένοι, ἐναλλασσόμενοι μὲ πυριτικὰ στρώματα, τὰ ὁποῖα πρὸς τὰ ἄνω μεταπίπτουν εἰς ποσιδονιοφόρους κερατολίθους τῆς ἀνωτάτης Βαγιωσίου καὶ τῆς Βαθωνίου ἐποχῆς (μέση καὶ ἀνωτέρα δογγέριος ὑποπερίοδος), πιθανῶς δὲ καὶ ἀκόμη νεωτέρας.

Τὰ ποσιδονιοφόρα στρώματα τῆς μέσης ἀνωτέρας δογγερίου ὑποπεριόδου ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ πλάκας ἐκ κερατολίθου λεπτοεστρωμένας, καί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τεφρῶς χρωματισμένας. Αἱ ἐπιφάνειαι στρώσεώς των εἶναι κεκαλυμμέναι μὲ πεπιεσμένας Ποσιδονίας. Ὁ Renz καθώρισε

Digitized by Google

τὰ εἴδη Ποσιδόνια alpina Gras., Ποσιδ. Buchi τοῦ Römer, Ποσιδόνια ornati καὶ Ποσιδ. Parkinsoni Quenst.

Ἐπίσης ἐν Ἀκαρνανίᾳ ἐμφανίζονται στρώματα κερατολίθου, τὰ ὁποῖα φαίνονται ὅτι ἀποτελοῦνται καθ' ὁλοκληρίαν ἐξ ἀπτύχων. Αἱ ἐκ κερατολίθου πλάκες εὔκολα προσβάλλονται ὑπὸ τῆς ἀποσαθρώσεως καὶ καταθρύπτονται εἰς κορήματα ἐξωτερικῶς κίτρινα ἢ κιτρινέρυθρα. Ἀπὸ μακράν, ὡς ἐκ τούτου, φαίνονται τὰ ποσιδονιοφόρα ἰουράσια κερατολιθικὰ στρώματα ἐκπροβάλλοντα ἀπὸ τὰς πλευρὰς τῶν μονοτόνων τεφροχρόων ἀσβεστολιθικῶν ὀρέων καὶ παρέχουν οὕτω πως ἕνα σπουδαῖον χαρακτηριστικὸν καὶ εὐκόλως διακρινόμενον ὁρίζοντα. Λαμβανομένης νῦν ὑπ' ὄψει τῆς πετρογραφικῆς συστάσεως τῶν μέχρι τοῦδε περιγραφέντων στρωμάτων, ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ταῦτα ἀπετίθεντο ἐντὸς θαλάσσης, ἡ ὁποία διαρκῶς καθίστατο βαθυτέρα, ἂν καὶ ἡ βάθυνσίς της διεκόπτετο κατὰ καιροὺς ὑπὸ δευτερευουσῶν διακυμάνσεων. Τὸ μέγιστον τοῦ βάθους της ἔφθασεν ἡ θάλασσα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς καθαρᾶς ἀποθέσεως καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἐκ κερατολίθου πλακῶν.

Εἰκ. 3. Ὁ ἀμμωνίτης Ἀρπόκερως discoides Zieten. (Συνελέγη ὑπὸ τοῦ C. Renz εἰς τὰ ἄνω λιάσια στρώματα τῆς Ἀκαρνανίας εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ζαβίστης παρὰ τὴν ὁδὸν Ζαβίστης—Ἀετοῦ.)

ε) Ἀνωτέρας ἰουρασίου κατωτέρας κρητιδικῆς περιόδου. Πρὸς τὰ ἄνω οἱ πλακώδεις κερατόλιθοι μεταπίπτουν εἰς ἓν ἄλλο σύστημα στρωμάτων, καθόσον παρεντίθενται μεταξὺ αὐτῶν ἐναλλασσόμενοι καὶ ἀνοικτόχρωμοι πλακώδεις ἀσβεστόλιθοι καὶ ἀσβεστολιθικοὶ σχιστόλιθοι (καὶ σχιστολιθικὰ στρώματα ἀργίλλων).

Τὸ σύστημα αὐτὸ τῶν στρωμάτων (σχιστολίθων—κερατολίθων—πλακωδῶν ἀσβεστολίθων) ὁ Renz τὸ ὠνόμασε περιληπτικῶς «ἀσβεστόλιθοι τῶν Βιγλῶν» ἀπὸ μίαν χαρακτηριστικὴν ἐμφάνισίν του ἐπὶ τῆς νήσου Κερκύρας. Τὰ στρώματα τοῦ συστήματος τούτου ἐσχηματίσθησαν καθ' ὅλην τὴν ἀνωτέραν ἰουράσιον ὑποπερίοδον ὡς καὶ κατὰ τὴν κατωτέραν κρητιδικήν.

Ἀπολιθώματα ὁρατὰ μικροσκοπικῶς εἶναι σπάνια εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν σειρὰν τῶν «στρωμάτων τῶν Βιγλῶν». Κατὰ τόπους συνηντήθησαν ἄπτυχοι καὶ δίθυρα θαλάσσια ζῷα (μὴ δυνάμενα νὰ προσδιορισθῶσιν ἐπακριβέστερον κατ' εἶδος).

ζ) Ἀνωτέρας κρητιδικῆς περιόδου.—Ὑπεράνω αὐτοῦ τοῦ συστήματος στρωμάτων (Σχιστόλιθοι—Κερατόλιθοι—πλακώδεις ἀσβεστόλιθοι) ἀκολουθοῦν οἱ τεφρόχροοι ρουδιστοφόροι ἀσβεστόλιθοι, συμπαγεῖς ἢ εἰς ταχείας τραπέζας ἐστρωμένοι, μὲ τὴν συνήθη των, ὀλίγον λατυποπαγοειδῆ ὄψιν των.

2) Ἀποθέματα τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος.

η) Ἠωκαίνου ὑποπεριόδου. Ὅπως καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, οὕτω καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀκαρνανίας, τὰ ὅρια μεταξὺ τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως καὶ τῆς ἠωκαίνου δὲν εἶναι σαφῆ, ἀλλὰ συγκεχυμένα καὶ ὑπὸ ἔποψιν λιθολογικὴν καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν ἀπολιθωμένων ζωϊκῶν των κόσμων. Πάντως οἱ ρουδιστοφόροι ἀσβεστόλιθοι μεταπίπτουν πρὸς τὰ ἄνω εἰς τοὺς νουμμουλιτοφόρους ἀσβεστολίθους, οἱ ὁποῖοι εἶναι κατὰ κανόνα περισσότερον πλακώδεις.

θ) Ἠωκαίνου-ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου. Ὁμοφώνως ὑπεράνω τῶν νουμμουλιτοφόρων ἀσβεστολίθων ἐπικάθηνται ὁ ἠωκαινικὸς φλύσχης, τὰ ἀνώτερα τμήματα τοῦ ὁποίου ἐσχηματίσθησαν καὶ κατὰ τὴν ὀλιγόκαινον ὑποπερίοδον. Ὑπὸ τὸ περιληπτικὸν ὄνομα «φλύσχης» περιλαμβάνονται, ὡς γνωστόν, σύστημα ψαμμιτῶν, ἀργιλλικῶν σχιστολίθων, ἀργίλλων, μαργῶν καὶ δευτερευόντως κροκαλοπαγῶν.

ι) Νεογενοῦς ὑποπεριόδου. Εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰν τῶν ἀκαρνανικῶν ὀρέων ἐλάχιστα συμμετέχουν τὰ νεογενῆ στρώματα (ὅπως καὶ ἐκ τοῦ χάρτου καταφαίνεται).

Ὁ Renz σημειώνει νεογενῆ στρώματα ἀπέναντι τῆς νήσου Καλάμου, εἰς τὴν παράκτιον ζώνην, συνοδεύοντα ὡς στενὴ παράκτιος ταινία τὸ ὄρος, καὶ δὴ ὑπὲρ τὴν πηγὴν Καλάμι καὶ τὸ «στανοτόπι» Ἀγριλλιὰ μέχρι τῆς πλησιεστέρας νοτιωτέρας μεγαλυτέρας χαράδρας, ὅπου ὑπάρχουν ἰσχυραὶ ἁλατοῦχοι πηγαί.

Ὡς βάσις τῶν στρωμάτων αὐτῶν παρουσιάζονται ἰσχυρῶς ἀνωρθωμέναι, πρὸς τὴν θάλασσαν κλίνουσαι, κυανότεφροι μάργαι, φέρουσαι ἀπολιθωμένα γαστερόποδα. Κατόπιν ὑπεράνω αὐτῶν ἀκολουθοῦν τεφροπράσινοι ἀμμώδεις μάργαι καὶ κιτρινοκαστανόφαιοι ψαμμῖται μὲ μίαν τράπεζαν ἐξ ὀστρέων ἰδίως χαρακτηριστικὴν (ἐνιαχοῦ πολὺ παχυόστρακα ὄστρεα, παρὰ δὲ τὴν πηγὴν Καλάμι ἐπίσης μὲ ἄφθονα γαστερόποδα). Ἐπίσης εἰς τὰ ἀνώτατα ὑπάρχουν τράπεζαι σκληρῶν κροκαλοπαγῶν.

Ἐπίσης πετρώματα τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου πρέπει νὰ σχηματίζουν τὸ παράκτιον κράσπεδον νοτίως τῆς Ἀλογομάνδρας εἰς ἀρκετὴν ἔκτασιν.

Τεκτονικὴ δομή.—Καὶ νῦν ἂς ἴδωμεν, πῶς τὰ διάφορα πετρώματα τῶν ἀνωτέρω «συστημάτων στρωμάτων» εἶναι τεκτονικῶς διατεταγμένα πρὸς κατασκευὴν τῶν ὀρέων τῆς Δυτικῆς Ἀκαρνανίας.

Ἀπὸ βορρᾶ, δυσμῶν καὶ ἀπὸ νότου τὸ Ξηρόμερον βρέχεται ὑπὸ θαλάσσης. Πρὸς νότον πάλιν ἀποκόπτεται ὑπὸ τῆς ἐκ προσχώσεων ἀποτελουμένης περιοχῆς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελῴου, ἀνατολικῶς δὲ τῆς γραμμῆς Τριποδόλακκος—Γαρδὶ—Βοῦστρι χωρίζεται ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς Αἰτωλίας διὰ τῆς ἐκ νεογενῶν καὶ τεταρτογενῶν ἀποθεμάτων ταινίας. Οὕτω πως τὰ ὄρη τοῦ Ξηρομέρου ἔχουν ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τὰ γειτονικά των ὄρη ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς. Συνεπείᾳ αὐτῆς τῆς ἀπομονώσεως παρουσιάζονται πολλαὶ δυσκολίαι εἰς τὸν ἐρευνητήν, προκειμένου νὰ ἐξαγάγῃ οὗτος συμπεράσματα περὶ τῆς τεκτονικῆς κατασκευῆς τῆς χώρας.

1. Εἰς τὴν *δυτικὴν Ἀκαρνανίαν* διακρίνονται δύο ζῶναι φλύσχου:

Α) Ἡ ζώνη Ἀστακοῦ—Βλιζάνας διευθυνομένη περίπου ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ὑψωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀνυψοῦνται ἀνατολικῶς τῆς ἐκ φλύσχου ζώνης ταύτης, τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὰ πετρώματα παρουσιάζουν κλίσιν περίπου πρὸς Δ., ὑπὸ τὸν φλύσχην δὲ παρουσιάζεται ὅλη ἡ κανονικὴ σειρὰ τῶν στρωμάτων, δηλ. νουμμουλιτοφόροι ἀσβεστόλιθοι, ρουδιστοφόροι ἀσβεστόλιθοι, τὰ πετρώματα τοῦ συστήματος τῶν Βιγλῶν, τὸ σύστημα τῶν ποσιδονιοφόρων κερατολίθων τῶν ὑποπεριόδων ἀνωτέρας δογγερίου, κατωτέρας δογγερίου καὶ ἀνωτέρας λιασίου, ὡς καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς ἀνοικτόχρωμοι ἀσβεστόλιθοι (μὲ γυροπορέλλας, οἱ ὁποῖοι ἐξικνοῦνται πρὸς τὰ κάτω μέχρι τῆς ἀνωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου). Αἱ ἐμφανίσεις ὅλων αὐτῶν τῶν στρωμάτων παρουσιάζουν διεύθυνσιν ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, ὅπως καὶ ὁ ὑπερκείμενος φλύσχης.

Τούτων ὅλων ἕνεκα, ὅλα αὐτὰ τὰ στρώματα ἀποτελοῦν τὴν δυτικὴν πτέρυγα μιᾶς ἐπιμήκους πτυχῆς, τῆς ὁποίας ὁ ἄξων διευθύνεται περίπου ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον.

Β) Ἡ ταινία φλύσχου, ἡ ὁποία διήκει ἀπὸ τοῦ Μερδένικα-Βάρνακα μεταξὺ Μπουμιστοῦ καὶ Ὑψηλῆς κορυφῆς καὶ ἡ ὁποία περαιτέρω ἐκτείνεται ὑπὲρ τὸ Κομπότι-Ἀχυρᾶ-Βοῦστρι. Αὕτη σχηματίζεται ὡς ἑξῆς: Ὁ φλύσχης τῆς ζώνης Ἀστακοῦ—Βλιζάκη περιορίζεται πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τοῦ ὄγκου τοῦ «ἀσβεστολίθου Νταχστάϊν ἢ Παντοκράτορος» τοῦ Μπουμιστοῦ—ἄκρας Τουρκοβίγλας. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην δὲ πλευρὰν (τὴν δυτικὴν δηλ.) τοῦ ὄγκου τοῦ ἀσβεστολίθου τοῦ Μπουμιστοῦ ἡ ἐκ φλύσχου ζώνη Βάρνακα—Κομπότι φαίνεται ὡς νὰ ἵσταται ὑπὸ τοὺς ἀσβεστολίθους τοῦ Μπουμιστοῦ. Ὁ φλύσχης πάλιν μεταξὺ Μπουμιστοῦ καὶ Ὑψηλῆς κορυφῆς ἀποτελεῖ τὸ ἀνώτερον μέλος ὅλης τῆς σειρᾶς τῶν στρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπανεμφανίζονται εἰς τὴν Ὑψηλὴν κορυφήν. Κάτω δηλ. ἀπὸ τὸν φλύσχην ἀκολουθοῦν κατὰ σειρὰν οἱ νουμμουλιτοφόροι, οἱ ρουδιστοφόροι ἀσβεστόλιθοι, τὰ στρώματα τοῦ συστήματος τῶν Βιγλῶν κτλ. μέχρι τῶν ἀνωτριασίων ἀσβεστολίθων μὲ γυροπορέλλας τῆς κορυφῆς τῆς «Ὑψηλῆς κορυφῆς».

Αἱ συνθῆκαι αὐταὶ στρώσεως μᾶς ἄγουν εἰς δύο συμπεράσματα, ἐξ ἴσου καὶ τὰ δύο πιθανά.

α) Ἡ ἐξ «ἀσβεστολίθου Παντοκράτορος ἢ Νταχστάϊν» μᾶζα Μπουμιστοῦ—ἄκρας Τουρκοβίγλας παριστᾷ μίαν ρηξιγενῆ προεξοχήν. Ἐκεῖ ὅπου εἶναι τὰ ὅρια «ἀσβεστολίθων Παντοκράτορος ἢ Νταχστάϊν»—φλύσχου διήκουν γραμμαὶ διαρρήξεων Ἑκατέρωθεν τοῦ ὄγκου τοῦ ἀσβεστολίθου Παντοκράτορος ἢ Νταχστάϊν καὶ κατὰ μῆκος τῶν γραμμῶν διαρρήξεων, τὰ τεμάχη, τὰ ἀπαρτιζόμενα ἀπὸ τὸν φλύσχην καὶ ἀπὸ τὰ ὑπ' αὐτὸν στρώματα, κατεβυθίσθησαν. Ὁ ὄγκος Μπουμιστοῦ—ἄκρας Τουρκοβίγλας ἀπέμεινεν εἰς τὴν θέσιν του ὡς «ρηξιγενὴς προεξοχὴ» ἀνυψωθεῖσα κατά τι.

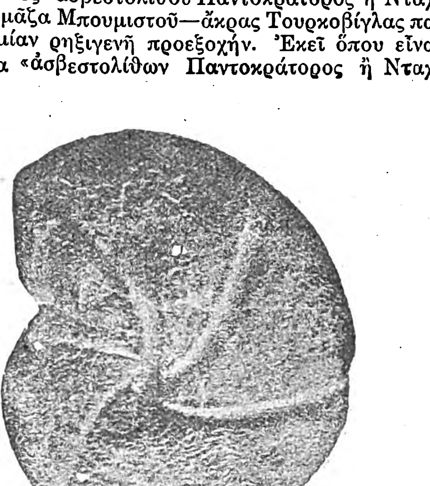

Εἰκ. 4. Ὁ ἀμμωνίτης Φυλλόκερως Nilssoni Hébert. (Συνελέγη ὑπὸ τοῦ C. Renz εἰς τὰ ἀνωλιάσια στρώματα τῆς διόδου νοτίως τῆς Καστρίτσης.)

Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ζαβίστας ὑπεράνω τῶν ἀσβεστολίθων τοῦ Μπουμιστοῦ διατηροῦνται ἀκόμη νεώτερα πετρώματα (τῶν ἀνωλιασίου—κατωτέρας δογγερίου κλ. ὑποπεριόδων). Τοῦτο ἐξηγεῖται, ἂν παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ λεκάνη τῆς Ζαβίστης εἶναι μία λεβητοειδὴς ἐγκατακρήμνισις, πληρωθεῖσα μὲ νεώτερα ἰουράσια πετρώματα.

β) Ἡ ἐξ ἀσβεστολίθου μᾶζα Μπουμιστοῦ—ἄκρας Τουρκοβίγλας εἶναι ἓν ἄρριζον κάλυμμα ἐξ ἐπωθήσεως (wurzel lose Decke), τὸ ὁποῖον ἐπικάθηται ἐπὶ μιᾶς σχετικῶς πολὺ ἀνοικτῆς λεκάνης ἐκ φλύσχου. Τὸ κάλυμμα αὐτό, ἀφοῦ ἐπωθήθη ἐπάνω εἰς τὸ ὑπόβαθρον τοῦ φλύσχου, συνεπτυχώθη κατόπιν μαζὶ μὲ αὐτὸ καὶ ἀπετελέσθη οὕτω γενικῶς καὶ κυρίως μία λεκάνη.

Ἂν ὄντως πρόκειται περὶ καλύμματος ἐξ ἐπωθήσεως, ἡ ὤθησις ἦλθεν ἀπ' ἀνατολῶν. Τὸ κάλυμμα δ' αὐτὸ δὲν μετεφέρθη ἐκ μεγάλης ἀποστάσεως.

2. Ἡ ἐκ φλύσχου ἐμφάνισις *Βάρνακα-Βαθοῦ*, ἡ ὁποία ὡς ἐγκόλπωσις εἰσδύει εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους ἀσβεστολίθους τοῦ ὄρους Ματσοῦκι, ὡς καὶ ἡ ἐκ φλύσχου ἐμφάνισις, ἡ εὑρισκομένη εἰς τὸν πυθμένα τῆς δυτικωτέρας μικροτέρας κοιλάδος, ἡ ὁποία ἐκτείνεται βορείως τοῦ Μύτικα, ἔχουν ὄψιν, ὡς ἐκ τοῦ χάρτου φαίνεται, γεωλογικῶν παραθύρων. Αὐταὶ αἱ ἐμφανίσεις τοῦ φλύσχου ἠδύναντο νὰ συνδέωνται μετὰ τῶν ἐμφανίσεων τοῦ φλύσχου τῆς Ζαβέρδας καὶ τοῦ νοτιοδυτικῶς τοῦ Μοναστηρακίου. Ἐξ ἄλλου εἶναι δυνατὸν καὶ αἱ τρεῖς αὐταὶ ἐμφανίσεις νὰ εἶναι ἁπλῶς παράλληλα ἐγκατακρημνισμένα ἐπιμήκη τεμάχη.

3. Ὁ φλύσχης εἰς τὴν δίοδον μεταξὺ *Μπουμιστοῦ* καὶ *Ὑψηλῆς κορυφῆς* — ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ ἀσβεστολιθικὸς ὄγκος τοῦ Μπουμιστοῦ εἶναι ἓν κάλυμμα—δὲν δύναται νὰ παριστᾷ γεωλογικὸν παράθυρον.

4. Περαιτέρω ἡ ὑψηλὴ κοιλὰς *Λιβάδι*, ἡ ὁποία εἶναι ἐγκαταβυθισμένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς ὀροσειρᾶς Περγαντὶ - Ὑψηλὴ κορυφὴ καὶ ἡ ὁποία παριστᾷ τὴν πρὸς βορρᾶν συνέχειαν τῆς ἐκ φλύσχου ταινίας Βάρνακα-Βαθοῦ, εἶναι ἀναμφιβόλως ἓν ἐπίμηκες ταφροειδὲς ἐγκατακρήμνισμα. Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἐκ φλύσχου ταινία Βάρνακα-Βαθοῦ εἶναι ἓν ἐγκατακρημνισμένον τέμαχος κατὰ τὴν προέκτασιν τοῦ ταφροειδοῦς ἐγκατακρημνίσματος «Λιβάδι», καὶ ἡ Ὑψηλὴ κορυφὴ ἐκπροβάλλει τότε ὡς μία ρηξιγενὴς προεξοχή, παραμείνασα κατὰ τὰς καταβυθίσεις τῶν πέριξ εἰς τὴν θέσιν της.

5. Τὸ πλατὺ ἐπιπεδοειδὲς ὄρος *Περγαντὶ* χωρίζεται πιθανῶς ἀπὸ τὸν ἐξ «ἀσβεστολίθου Παντοκράτορος ἢ Νταχστάϊν» ὄγκον τῆς Ὑψηλῆς κορυφῆς διὰ μιᾶς μεταπτώσεως καὶ ἔχει πάθει καὶ καταβύθισιν πρὸς δυσμάς. Ἀποτελεῖται ἀπὸ νουμμουλιτοφόρους-ρουδιστοφόρους ἀσβεστολίθους, ἀρκετὰ ὁμαλῶς κλίνοντας, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἀποκαλύπτεται εἰς τὸ ἀποκρήμνως κατερχόμενον δυτικὸν μέτωπον ἡ σειρὰ τῶν ἀρχαιοτέρων πετρωμάτων μέχρι τῆς ἄνω λιασίου.

6. Τὰ περὶ τὴν *Καστρίτσαν* πετρώματα τῆς ἀνωτέρας λιασίου καὶ δογγερίου ὑποπεριόδου μαζὶ μὲ τὰ πετρώματα τοῦ συστήματος τῶν Βιγλῶν ὡς καὶ τὸν ἐκ ρουδιστοφόρου ἀσβεστολίθου θόλον τῆς Καστρίτσης ἀποτελοῦν ἓν τέμαχος ἐπικαθήμενον ἐπὶ τοῦ ὑποκάτω αὐτῶν διήκοντος «ἀσβεστολίθου Νταχστάϊν ἢ τοῦ Παντοκράτορος».

7. Τὰ ἀποθέματα τῆς ἀνωλιασίου καὶ δογγερίου ὑποπεριόδου τῆς ἐπιμήκους σειρᾶς, ἡ ὁποία ἐκτείνεται νοτιοανατολικῶς τῆς *Ζαβίστης*, ἀποτελοῦν ἓν λεκανοειδὲς ἐπίθεμα ἐπὶ τοῦ ἐξ «ἀσβεστολίθου Παντοκράτορος ἢ Νταχστάϊν» ὑποβάθρου (τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν πρὸς νότον προέκτασιν τοῦ ὄγκου τοῦ Μπουμιστοῦ). Εἰς τὸν πυρῆνα τῆς λεκάνης διετηρήθησαν ἐπίσης ἀκόμη τὰ πετρώματα τοῦ συστήματος τῶν Βιγλῶν (κ.λ.π. μὲ ἀπτυχοφόρους κερατολίθους).

II. Ἡ ***ἀνατολικῶς τῶν Ἀκαρνανικῶν Ἄλπεων*** ταινία τῶν νεογενῶν καὶ τεταρτογενῶν ἀποθεμάτων. Ὁ σχετικῶς εὐρὺς χῶρος ἀνατολικῶς τῆς γραμμῆς Τριποδόλακκος-Γαρδὶ-Βοῦστρι μέχρι τῆς ἐκ φλύσχου ταινίας τῆς δυτικῆς Αἰτωλίας καὶ μέχρι τῶν ὑποκάτω καὶ δυτικῶς τοῦ φλύσχου ἐμφανιζομένων ἀρχαιοτέρων πετρωμάτων, καταλαμβάνεται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ νεογενῆ στρώματα ὡς καὶ ἀπὸ συσσωρεύματα κορημάτων νεωτάτης γεωλογικῆς ἡλικίας (μὲ μεμονωμένους διαβρωσιγενεῖς σκοπέλους ἐκ μεσοζωϊκῶν πετρωμάτων).

Μία ταινία ἐπίσης ἐκ τῶν αὐτῶν πετρωμάτων ἀκολουθεῖ τὸ μεταξὺ Βονίτσης καὶ Ζαβέρδας αὐλακοειδὲς βύθισμα.

Τὸ τμῆμα τῆς αὔλακος αὐτῆς μεταξὺ Κατούνης καὶ Λουτρακίου εἶναι πλῆρες νεογενῶν πετρωμάτων, ὁμοίων πρὸς τὰ νεογενῆ τῆς περιοχῆς τῶν Σταμνῶν. Μεταξὺ τῶν δύο λιμνῶν Ρίβιου κα Ὀζηροῦ ἐμφανίζονται ἀποκρήμνως ἀνωρθωμένα κίτριναι μάργαι, πλήρεις τελείως ἀπὸ ἀπολιθω

Digitized by Google

μένα γαστερόποδα, τὰς μελανοψίδας. Ἰδιαζόντως καθαρὰ ἐμφάνισις τῶν νεογενῶν στρωμάτων εὑρίσκεται εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν βορείως τοῦ ὑδροκρίτου παρὰ τὸ εἰκονοστάσιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὅπου αἱ νεογενεῖς (τῆς ἀνατολικῆς βαθμῖδος τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου) μάργαι μὲ μελανοψίδας διευθύνονται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ Β-10°-Α καὶ κλίνουν μὲ 80—85° πρὸς Δ. Ὀλίγον τι νοτιώτερον, παρὰ τὸ χάνι Κουβαρᾶ, τὰ νεογενῆ αὐτὰ στρώματα εἶναι ἐστρωμένα σχεδὸν ὁριζοντίως.

Πρὸς τὰ ΒΑ ἐπίσης τῆς λίμνης Ἀμβρακίας παρουσιάζεται μιὰ στενὴ μικρὰ ταινία νεογενῶν στρωμάτων, ἀποτελουμένων ἀπὸ ἀμμώδεις μάργας καὶ κροκαλοπαγῆ μὲ ἀπολιθωμένας μελανοψίδας.

Ἐπίσης μεταξὺ Μοναστηρακίου καὶ Βονίτσης ὁ Neumayr συνήντησεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μεγάλας μάζας ἀσβεστολιθικῶν κροκαλοπαγῶν καὶ κυανᾶς ἀργίλλους (τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου) περιεχούσας θραύσματα ἀπολιθωμένων κελυφῶν ἑνὸς βραγχιοπόδου ζώου τῆς Nassa, πιθανῶς reticulata. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐρευνητὴν νεογενῆ ἀποθέματα εὑρίσκονται καὶ μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Γελάδα καὶ Βαλέρι.

Τέλος κατὰ μῆκος καὶ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῶν ὀρέων τῆς δυτικῆς Ἀκαρνανίας ἀπαντῶνται καὶ κορήματα κλιτύων πολὺ ἐξηπλωμένα, πιθανῶς τεταρτογενοῦς ἡλικίας. Ἐν μέρει ταῦτα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὑλικὰ ἀσύνδετα, προερχόμενα ἐκ τῶν παρακειμένων μεσοζωϊκῶν στρωμάτων. Ἐν μέρει ἐπίσης εἶναι τὰ τεμάχια συνδεδεμένα μεταξύ των εἰς ἓν εἶδος λατυποπαγοειδοῦς ἀσβεστολίθου. Ὁ Philippson τὰ ἀποκαλεῖ ἀσβεστολιθικὰ λατυποπαγῆ.

Μεταξὺ αὐτῶν συχνὰ εὑρίσκονται σκόπελοι (σκόπελοι ἐκ διαβρώσεως) ἐκ μεσοζωϊκῶν πετρωμάτων.

III. Ἡ ***νοτίως τῶν Ἀκαρνανικῶν Ἄλπεων*** περιοχὴ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελῴου ἦτο ἄλλοτε πυθμὴν θαλάσσης. Ἐξ αὐτῆς ἐξεπρόβαλλον τότε ὡς νησύδρια τὰ σήμερον δίκην λόφων ἢ βουνῶν ἐκπροβάλλοντα ὑψώματα τῆς Σκρόφας, Κουρτζολαρίου, Παναγιᾶς κτλ., τὰ ὁποῖα ὑποδηλοῦν καὶ σημειώνουν τὴν πρὸς νότον προέκτασιν τῶν ὑπὸ τὴν θάλασσαν βυθισθέντων ἤδη τμημάτων τῶν ὀρέων τοῦ Ξηρομέρου.

Ὁ ἄλλοτε πυθμὴν τῆς θαλάσσης ἔχει καταχωσθῆ ὑπὸ τῶν μεγάλων μαζῶν τῶν προσχώσεων τοῦ Ἀχελῴου καὶ ἀποτελεῖ σήμερον μίαν ἑλώδη ταπεινὴν ἔκτασιν.

Τὰ ὑψώματα Σκρόφας, Κουρτζολαρίου καὶ πιθανῶς καὶ τὸ τῆς Παναγιᾶς ἀποτελοῦνται ἀπὸ «ἀσβεστόλιθον τοῦ Παντοκράτορος ἢ Νταχστάϊν».

IV. Ἡ ***βορειοδυτικῶς τῶν Ἀκαρνανικῶν Ἄλπεων*** περιοχὴ τῆς Βονίτσης. Ἡ περιοχὴ αὕτη δὲν ἔχει ἀκόμη λεπτομερῶς ἐξερευνηθῆ καὶ διὰ τοῦτο αἱ σχετικαὶ χαρτογραφήσεις τῶν Neumayr, Bittner, Teller, τοῦ Philipson καὶ τοῦ C. Renz διαφέρουν πολὺ ἀναμεταξύ των.

Τελευταίως ὅλων ὁ C. Renz μᾶς δίδει τὰ ἑξῆς. «Παρὰ τὴν Περατιὰν παρουσιάζονται κίτρινοι ψαμμῖται, οἱ ὁποῖοι βεβαίως εἶναι νεογενοῦς ἡλικίας. Ἀπὸ τῆς Λευκάδος ἡ ὁδὸς φέρει ἐπὶ τοῦ Ἀκαρνανικοῦ ἐδάφους, κατ' ἀρχὰς κατὰ μῆκος καὶ παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης, διὰ τεφροῦ δολομίτου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀποτελοῦνται τὰ πρὸς νότον ὑψώματα. Κατόπιν ἡ ὁδὸς εἰσέρχεται εἰς τὸ ταπείνωμα τῆς λίμνης Βουλχαρίας. Ὁ δολομίτης αὐτὸς εἶναι δολομίτης τῆς ἀνωτριασίου περιόδου, ἂν καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαγάγῃ τις ἀσφαλὲς περὶ τούτου συμπέρασμα, λόγῳ τῆς ἐλλείψεως συνοχῆς μὲ τὰ γειτονικὰ ὀρεινὰ μέλη καὶ τὰς γειτονικὰς διαπλάσεις. Τὸ ταπείνωμα τῆς λίμνης Βουλχαρίας, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπορροὴ διευθύνεται πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν θάλασσαν, ἀποτελεῖται ἀπὸ προσχώσεις.

»Πρὸ τῆς Βονίτσης ἡ ὁδὸς ὑπερβαίνει ὕψωμά τι, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ λευκοὺς ἀσβεστολίθους, παρουσιάζοντας ὄψιν «ἀσβεστολίθων τοῦ Παντοκράτορος ἢ Νταχστάϊν».

»Οἱ παρὰ τὴν Βόνιτσαν ἀσβεστόλιθοι συνεχίζονται ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰς τοὺς ἀσβεστολίθους τῆς γλώσσης ξηρᾶς ἀνατολικῶς τοῦ κόλπου τῆς Πρεβέζης, οἱ ὁποῖοι ἐξ ἴσου εἶναι ἀντίστοιχοι τῶν ἀκαρνανικῶν «ἀσβεστολίθων τοῦ Παντοκράτορος ἢ Νταχστάϊν»

»Ἀπὸ Βονίτσης πρὸς τὴν Ζαβέρδαν ἡ ὁδὸς φέρει κατ' ἀρχὰς διὰ μέσου ἀσυνδέτων κροκαλοπαγῶν καὶ κορημάτων ἐκ κερατολίθου, κατόπιν δ' εἰσέρχεται εἰς τὸν ἐξ «ἀσβετολίθου Παντοκράτορος ἢ Νταχστάϊν» ὀρεινὸν ὄγκον τοῦ Περγαντί».

Ἀπὸ τῆς Βονίτσης ἐπίσης ἡ πρὸς Παληάμπελα ὁδὸς φέρει κατ' ἀρχὰς κατὰ μῆκος τῆς ἀμμώδους ἀκτῆς, μεθ' ὃ συναντᾷ λατυποπαγοειδῆ ἀσβεστόλιθον (ἐξ «ἀσβεστολίθου Παντοκράτορος»;). Κατόπιν διέρχεται διὰ κερατολίθου, λατυποπαγοειδοῦς ἀσβεστολίθου (ἐξ ἱππουριτοφόρου ἀσβεστολίθου;) καὶ ἀφοῦ διέλθῃ τὸ ὑψηλότερον σημεῖον συναντᾷ πετρώματα φλύσχου, κλίνοντα ἀποκρήμνως πρὸς νότον. Μετὰ ταῦτα συναντᾷ πλέον τὰ τεταρτογενῆ κορήματα (φέροντα καὶ γύψον.)

Ἄξιον μνείας ἐπίσης εἶναι—κατὰ τὸν Renz—ὅτι ὁ V. Hilber παρετήρησε μεταξὺ Βονίτσης καὶ Ἁγ. Βασιλείου εἰς τρεῖς θέσεις (τὰς ὁποίας δὲν καθορίζει ἀκριβέστερον) νουμμουλιτοφόρον ἀσβεστόλιθον ἢ θρύμματα νουμμουλιτοφόρου ἀσβεστολίθου. Πρόκειται ἐν πάσῃ περιπτώσει περὶ τῶν νουμμουλιτοφόρων ἀσβεστολίθων, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ ὑποκείμενον στρῶμα τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων πετρωμάτων τοῦ φλύσχου.

V. Ἡ ***ὀρεινὴ ἀσβεστολιθικὴ περιοχὴ τοῦ Καρβασαρᾶ,*** βορειοανατολικῶς τῆς ταινίας τῶν νεογενο-τεταρτογενῶν ἀποθεμάτων

Δυτικῶς τῆς ἐκ φλύσχου ταινίας τῆς δυτικῆς Αἰτωλίας καὶ πρὸς βορρᾶν τοῦ ροῦ τοῦ Ἀχελῴου οὕτω μίαν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς πεδιάδος τοῦ Ἀγρινίου καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ καταβυθίσματος εὑρίσκεται ἡ μακρὰ καὶ στενὴ λίμνη Ἀμβρακία—Ρίβιος. Πρὸς δυσμὰς τῆς ἰδιοτρόπου αὐτῆς αὔλακος, ἀνυψοῦται ἡ δυτικωτέρα ἐκ τῶν δύο ἀσβεστολιθικῶν ταινιῶν, ἡ ὁποία παριστᾷ μὲ τὴν κλίσιν, τὴν ὁποίαν δεικνύουν τὰ στρώματα, ἓν γεωλογικὸν ἀντίκλινον. Ἡ διεύθυνσις τῶν στρωμάτων εἶναι Β—17° μέχρι 30°—Δυτ. Ὁ ἀσβεστόλιθος οὗτος φέρει λείψανα ἱππουριτῶν. Αἱ δύο συνεπῶς ἀσβεστολιθικαὶ ταινίαι ἀποτελοῦνται ἀπὸ κρητιδικοὺς—ἠωκαινικοὺς ἀσβεστολίθους.

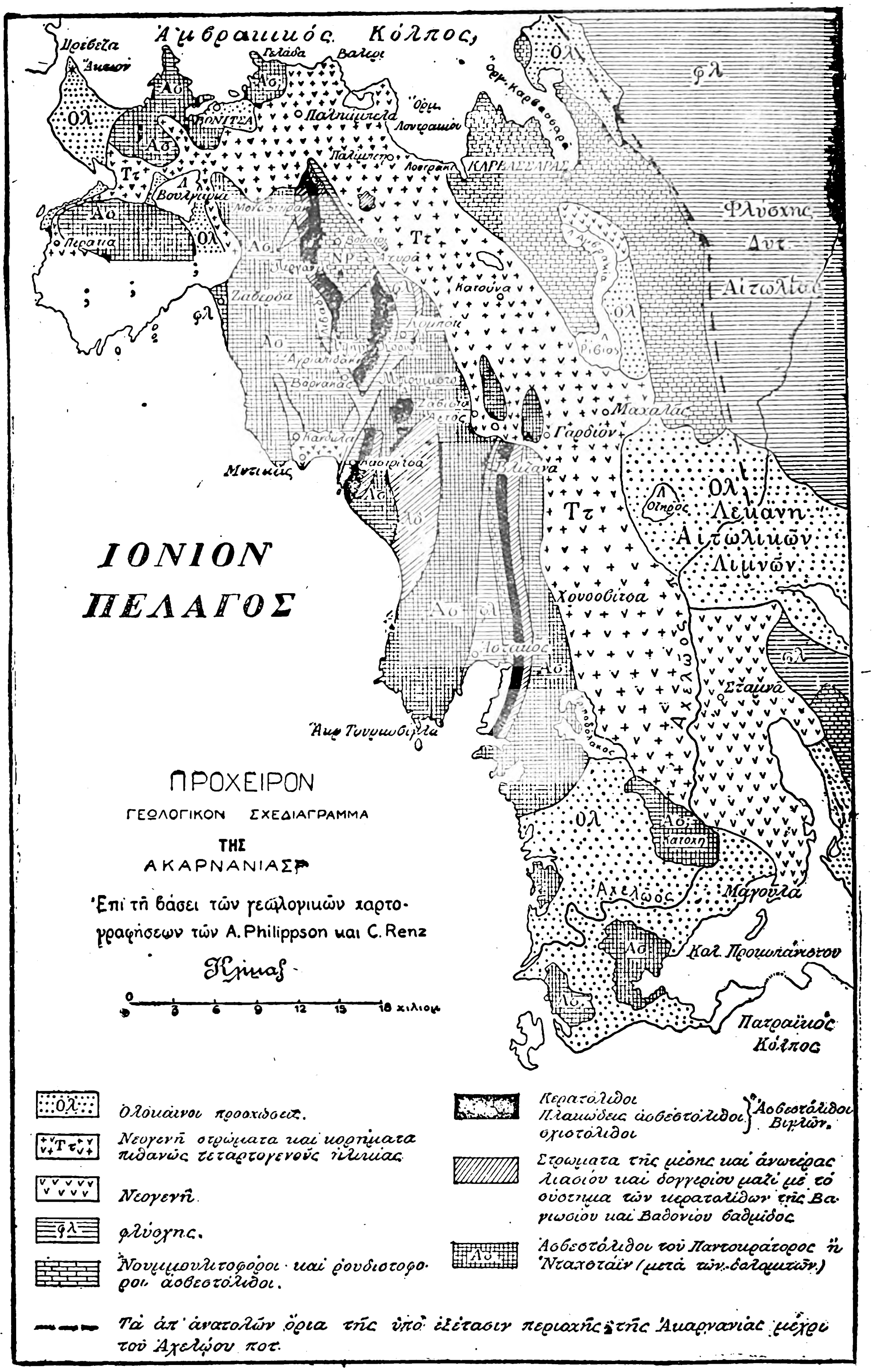

ἐκτείνονται δύο ἀσβεστολιθικαὶ ταινίαι ἔχουσαι ὀρεογραφικὴν διεύθυνσιν βορειοβορειοδυτικήν. Ἡ ἀνατολικωτέρα ἐκ τῶν δύο τούτων ἀσβεστολιθικὴ ταινία Μουτσοράχης—Πεταλᾶ ἀποτελεῖται—κατὰ τὸν Philippson—ἐκ στιφροῦ, κιτρινωπολεύκου ἐστρωμένου ἀσβεστολίθου, φέροντος κερατόλιθον. Τὰ ἀσβεστολιθικὰ στρώματα εἶναι ὀλίγον πτυχωμένα, ἐντὸς δ' αὐτῶν εὑρίσκονται ἀπολελιθωμένοι νουμμουλῖται εἰς μεγάλα ποσά.

Ὁ ἀσβεστόλιθος τῆς ταινίας αὐτῆς πρὸς δυσμὰς κατακρημνίζεται ἀποκρήμνως εἰς ἓν ὄχι τόσῳ εὐρὺ καταβύθισμα, τὸ ὁποῖον ἐπιμήκως διῆκον ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν λεκάνην τῶν αἰτωλικῶν λιμνῶν μέχρι τοῦ δρόμου τοῦ Καρβασαρᾶ καὶ ἀποκαθιστᾷ

Ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἀσβεστολιθικῶν ταινιῶν αὔλαξ, ἡ ὁποία εἰς ὅλα τὰ σημεῖά της εἶναι ὀλίγον ὑψηλοτέρα τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, παριστᾷ πιθανώτατα—κατὰ τὸν Philippson—μίαν παλαιὰν κοίτην ποταμοῦ. «Ἐν πάσῃ περιπτώσει»—λέγει ὁ Philippson—«εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι, κατὰ τὴν πρὸς βορρᾶν προέκτασιν τῆς αὔλακος αὐτῆς συναντᾶ τις τὸν Ἄραχθον ποταμὸν ἔχοντα τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν· εἶναι δυνατόν, ὁ Ἄραχθος ποταμός, πρὶν παραχθῇ δι' ἐγκατακρημνίσεως ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος, νὰ διήρχετο διὰ τῆς αὔλακος τοῦ Καρβασαρᾶ καὶ νὰ συνέβαλλεν εἰς τὸν Ἀχελῷον», ἀποτελῶν δηλ. παραπόταμον αὐτοῦ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ αὔλαξ αὕτη εἶναι ἀρχαιοτέρα τῆς

Digitized by Google

πλειοκαίνου λιμνοθαλάσσης τῶν Σταμνῶν, διότι ἐντὸς τῆς αὔλακος ὑπάρχουν ἀποθέματα (πετρώματα), γεννηθέντα ἐντὸς τῆς αὐτῆς λιμνοθαλάσσης, ἡ ὁποία προεξετείνετο πρὸς βορρᾶν».

VI. Περὶ τοῦ τμήματος τέλος τῆς λεκάνης τῶν ***αἰτωλικῶν καὶ ἀκαρνανικῶν λιμνῶν*** βλ. λ. Αἰτωλία *(Γεωλογ.)*.

Ἡ παλαιογεωγραφικὴ ἐξέλιξις τῆς περιοχῆς. —Ἐξ ὅσων ἀνωτέρω ἀνεγράφησαν περὶ τῶν πετρωμάτων καὶ τῶν ἀπολιθωμάτων, τὰ ὁποῖα συναντῶνται εἰς τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχὴν τῆς Ἀκαρνανίας, καὶ ἐκ τῆς τεκτονικῆς διατάξεως τῶν στρωμάτων της, δύνανται νὰ συναχθοῦν τὰ ἑπόμενα γενικώτατα συμπεράσματα περὶ τῆς παλαιογεωγραφίας τῆς περιοχῆς ταύτης.

Τὰ πετρώματα τὰ ἀποτελοῦντα τὰ ὄρη τῆς δυτικῆς Ἀκαρνανίας, ὡς καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ὄρη, εἶναι *αὐτόχθονα*, ἐσχηματίσθησαν δηλ. εἰς τὴν περιοχὴν εἰς τὴν ὁποίαν καὶ εὑρίσκονται.

Ὁ σχηματισμὸς τῶν πετρωμάτων τῆς ἀδριατικο-ιονίου ζώνης, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει καὶ ἡ ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχή, ἤρχισε κατὰ τὸν *μεσοζωϊκὸν αἰῶνα* καὶ μάλιστα κατὰ τὴν *ἀνωτέραν τριάσιον* περίοδόν του. Ὅλη ἡ περιοχὴ ἐθαλάσσευε τότε καὶ εἰς τὸν πυθμένα τῆς σχετικῶς βαθείας θαλάσσης ἀπετίθεντο οἱ μὲ γυροπορέλλας ἀσβεστόλιθοι καὶ οἱ δολιμῖται. Προϊουσῶν τῶν ἐποχῶν, ἡ θάλασσα καθίστατο βαθυτέρα — μὲ τοπικάς, ἐννοεῖται, διακυμάνσεις. Οὕτω π.χ. κατὰ τὴν ἀνωτέραν λιάσιον—κατωτέραν δογγέριον ὑποπερίοδον—κατὰ τὴν ὁποίαν ἐσχηματίσθησαν οἱ μαῦροι ποσιδονιοφόροι σχιστόλιθοι τῆς ἀδριατικο-ιονίου ζώνης—ἐντὸς τῆς ἐκτεταμένης βαθείας θαλάσσης μία σφηνοειδὴς ὑποθαλάσσιος ἀνύψωσις ἐν εἴδει κρηπιδώματος (Plateforme) διῆκε δι᾽ ὅλης τῆς ἀδριατικο-ιονίου περιοχῆς μέχρι τῶν νοτίων τῆς Ἀκαρνανίας. Ἐπὶ τοῦ ἀβαθεστέρου τούτου κρηπιδώματος ἀπετίθεντο οἱ μέλανες ποσιδονιοφόροι σχιστόλιθοι, ἐνῷ εἰς τὴν ἄλλην βαθυτέραν θάλασσαν ἀπετίθεντο οἱ ἐρυθροὶ κονδυλώδεις ἀσβεστόλιθοι καὶ αἱ κονδυλώδεις μάργαι. Ἡ προϊοῦσα βάθυνσις τῆς θαλάσσης ἔφθασε τὸ μέγιστον αὐτῆς κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀποθέσεως τῶν καθαρῶν πλακωδῶν κερατολίθων.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος (κρητιδικὴ περίοδος) ἡ θάλασσα καθίσταται γενικῶς ἀβαθεστέρα (ἀπόθεσις ρουδιστοφόρων ἀσβεστολίθων). Καθ᾽ ὅλον τὸν μεσοζωϊκὸν αἰῶνα, ὁ ζωϊκὸς κόσμος, ὁ ζῶν εἰς τὴν τότε θάλασσαν (γυροπορέλλαι, κοράλλια, ἀμμωνῖται, ποσιδόνιαι, βελεμνῖται, ρουδισταί κτλ.) εἶναι ἀνάλογος μὲ τὸν ζωϊκὸν κόσμον τῶν θαλασσῶν ἐκείνων, εἰς τὰς ὁποίας ἐσχηματίσθησαν τὰ ἀντίστοιχα στρώματα τῶν Ἄλπεων, τῶν Ἄλπεων τῆς Λομβαρδίας καὶ τῶν κεντρικῶν Ἀπεννίνων.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μετέπειτα πρώτων χρόνων τῆς *τριτογενοῦς περιόδου* τοῦ *καινοζωϊκοῦ αἰῶνος* ἐξακολουθεῖ ἡ περιοχὴ νὰ θαλασσεύῃ καὶ νὰ λαμβάνῃ χώραν εἰς τὸν πυθμένα αὐτῆς ἀπόθεσις ἀσβεστολιθικῶν κυρίως πετρωμάτων (νουμμουλιτοφόροι ἀσβεστόλιθοι). Κατόπιν ὅμως ἡ θάλασσα καθίσταται ἀκόμη ἀβαθεστέρα, καὶ ἀποτίθενται τὰ στρώματα τοῦ φλύσχου.

Μετὰ τὴν ἀπόθεσιν ἢ μᾶλλον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποθέσεως τοῦ φλύσχου, δηλ. κατὰ τὴν ὀλιγόκαινον περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, ἔλαβον χώραν αἱ ἀλπικαὶ πτυχώσεις τῆς γῆς. Συνεπείᾳ τῶν πτυχώσεων τούτων ἐγεννήθησαν τὰ ἀκαρνανικὰ ὄρη ὡς πτυχαὶ αὐτόχθονοι. Φαίνεται δ᾽ ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πτυχώσεων ἐγένοντο καὶ ἐγκατακρημνίσεις τινές.

Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν κατόπιν περίοδον τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσορροπίας τῶν διαφόρων πτυχωθέντων τμημάτων τῆς Αἰγηΐδος, ἐγεννήθησαν ἢ ἤρχισαν νὰ γεννῶνται τὰ ταφροειδῆ καταβυθίσματα τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ ἡ λεκάνη τῶν αἰτωλικῶν ἢ ἀκαρνανικῶν λιμνῶν.

Ἡ μεταξὺ τῶν ὀρέων τῆς Αἰτωλίας καὶ τῶν Ἀκαρνανικῶν Ἄλπεων ὑφισταμένη (βλ. Αἰτωλία γεωλογ. σελ. 910) συναγωγὴ γλυκέων ὑδάτων ἐξετείνετο καὶ βορειότερον, διχαζομένη εἰς δύο κλάδους, ὧν ὁ ἀνατολικώτερος εἰσέδυε εἰς τὴν περιοχὴν τῆς σημερινῆς Ἀμβρακίας λίμνης, ὁ δὲ δυτικώτερος διὰ Κατούνης—Λουτρακίου—Παληάμπελα, διεισέδυε διὰ μέσου τῶν ἀκαρνανικῶν ὀρέων καὶ τῶν ὀρέων τῆς Βονίτσης καὶ διὰ τῆς λίμνης Βουλγαρίας. Ἐντὸς τῶν γλυκέων αὐτῶν ὑδάτων ἀπετέθησαν τὰ νεογενῆ στρώματα μὲ τὰς μελανοψίδας.

Κατὰ τὸ τέλος τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου φαίνεται ὅτι ἔλαβε χώραν — κατὰ τὸν Renz — ἀκόμη μίαν φορὰν πτύχωσις κατὰ τὴν ὁποίαν συνεπτυχώθησαν τὰ καλύμματα ἐπωθήσεως τῶν μεσοζωϊκῶν πετρωμάτων μετὰ τοῦ ἐκ φλύσχου ὑποβάθρου των, καὶ προσεβλήθησαν ἐπίσης ὑπὸ τῆς πτυχώσεως καὶ τὰ πλειοκαινικὰ στρώματα μαργῶν μὲ μελανοψίδας τῆς Ἀκαρνανίας.

Τέλος κατὰ τοὺς *μεταπλειοκαινικοὺς* χρόνους καὶ κατὰ τὴν *τεταρτογενῆ περίοδον* τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, ὁπότε ἐσυνεχίσθησαν αἱ διαρρήξεις, ἐγκατακρημνίσεις καὶ καταβυθίσεις πολλῶν τμημάτων τῆς Αἰγηΐδος, διεμορφώθη εἰς τὰς ἁδρὰς κυρίας χαρακτηριστικάς της γραμμὰς ἡ σημερινὴ ἀνάγλυφος ὄψις τῆς ὅλης περιοχῆς.

Κατὰ τὴν τεταρτογενῆ ἐπίσης περίοδον ἐσχηματίσθησαν, ἐκ διαβρώσεως καὶ ἀποσαθρώσεως τῶν ἀκαρνανικῶν ὀρέων καὶ δι᾽ ἀποπλύσεως καὶ μεταφορᾶς τῶν κορημάτων, τὰ τεταρτογενῆ κορήματα τῶν βορειοανατολικῶν καὶ ἀνατολικῶν πλευρῶν τῶν ὀρέων τούτων.

Βιομηχανικὰ κοιτάσματα. — Ἐν Ακαρνανίᾳ συναντῶνται τὰ ἑξῆς εἴδη κοιτασμάτων:

1) Λιγνῖται. Ἐμφανίζονται εἰς τὴν αὔλακα, τὴν μὲ νεογενῆ-τεταρτογενῆ πετρώματα πεπληρωμένην, Κατούνης—Λουτρακίου.

2) Γύψος ὑδρομιγής. Αὕτη ἀπαντᾶται: *α)* Εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τῆς κοιλάδος τοῦ χειμάρρου Νίσσα, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῶν ΒΑ κλιτύων τοῦ ὄρους Περγαντὶ κατέρχεται πρὸς τὰ ΒΑ καὶ ἐκβάλλει δυτικῶς τοῦ Λουτρακίου εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Ὁ Philippson ὑποθέτει, ὅτι ἡ γύψος αὐτὴ προέρχεται ἐκ τῆς ἀποσαθρώσεως τῶν ἀσβεστολιθικῶν κορημάτων τῇ ἐπιδράσει θειοπηγῶν ἐπ᾽ αὐτῶν. Ἡ θειοπηγὴ αὐτὴ — ὑποθέτει ἐπίσης — ἀνέβλυζε παρὰ τὴν Κατοῦναν εἰς τὴν τοποθεσίαν Ἅγιος Ἠλίας.

β) Ἐπίσης εἰς τὴν ΝΔ/κὴν πλευρὰν τοῦ μικροῦ πεδίου, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τοῦ ὅρμου Λουτρακίου.

γ) Εἰς τὴν ἀνατολικὴν κλιτὺν τῆς λοφοσειρᾶς τοῦ Μαχαλᾶ, συντεθειμένη ἀπὸ ἐναλλασσόμενα λευκὰ καὶ μέλανα κοιτάσματα, ἰδιαιτέρως δὲ παρὰ τὴν θέσιν Καταβόθρα ὑπὲρ τὴν λίμνην Ὀζηροῦ.

δ) Νοτίως τοῦ χωρίου Παληάμπελα ἐντὸς τῶν ἐξ ἀσβεστολίθου κορημάτων.

3) Λιθογραφικοὶ ἀσβεστόλιθοι. Λιθογραφικῶν πλακῶν ἐγίνετο ἐξαγωγὴ μικρά, διακοπεῖσα κατὰ τὸν παγκόσμιον τελευταῖον πόλεμον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ —*A. Biltner. M. Neumayr, F. Teller* Geologische Uebersichtskarte des festländischen Griechenland und des Insel Euboea.—Wien 1880.—Philippson A. α) Bericht über eine Reise durch Nord-und Mittel-Griechenland. (Zeits d. Gesells. für Erdkunde zu Berlin.—XXV Τόμ.—1890). β᾽) Geologische Karte von Epirus und West-Thessalien. (Zeit. d. Gesells für Erdkunde zu Berlin.—1897. γ᾽) Ueber eiue im Auftag der Gesel. für Erdkunde ausgeführte Forschungsreise in Nord-Griechenland (Verhandl. d. Gesells. f. Erdkunde zu Berlin 1894).—Carl Renz, α᾽) Stratigraphische Untersuchungen im griechischen Mesozoikum und Paläozoikum (Jahrb. der K. K. geol. Reichanstalt.—Jahrg. 1910. Τόμ. LX Wien.) β᾽) Ueber den gebirgsbau Griechenlands (Zeit d. deuts. geolog. gesellschaft. Τόμ. 64 1912.—Monatsber ἀρ. 8). γ᾽) Geologische Forschungen in Akarnanien (Neues Jahrb. f. Miner., Geol. und Paläontologie.—Beil-Bd. XXXII 1911). δ᾽) Zur Geologie der akarnanischen Küsten und Idseln. (Verhandl. der Naturforschenden Gesellschaft in Basel. Τόμ. XXXVI.— Basel 1925).

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

[ΝΟΜΟΘ.] Ὁ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἀκαρνανίας παραγόμενος καπνὸς (εἰς φύλλα) ὑπόκειται εἰς εἰδικὴν φορολογίαν. Διὰ τοῦ ἐν ἔτει 1909 ἐκδοθέντος νόμου ἐπετράπη εἰς τὸν ἐν Ἀκαρνανίᾳ πρῴην δῆμον Ἐχίνου νὰ ἐπιβάλῃ πρόσθετον ἔγγειον φόρον ἐκ δέκα λεπτῶν κατ᾽ ὀκᾶν ἐπὶ τοῦ εἰς φύλλα καπνοῦ τοῦ παραγομένου κατὰ τὴν περιφέρειαν τοῦ ἄνω δήμου ἢ ἐν αὐτῇ εἰσκομιζομένου καὶ ἀποταμιευομένου ἐξ ὁμόρων δήμων ὑπὸ καλλιεργητῶν κατοικούντων ἐν τῷ δήμῳ Ἐχίνου. Αἱ ἐκ τοῦ φόρου τούτου πρόσοδοι προωρίζοντο ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν μελέτην καὶ ἐκτέλεσιν ἔργων ὑδρεύσεως τῆς πρωτευούσης τοῦ Δήμου Ἐχίνου, κωμοπόλεως Κατούνας, ὡς καὶ εἰς τὰ ἄλλα χωρία τοῦ Δήμου. Ὁ εἰδικὸς οὗτος φόρος διετηρήθη ἐν ἰσχύϊ καὶ μετὰ τὴν διὰ τοῦ περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων νόμου τοῦ ἔτους 1912 ἐπελθοῦσαν διαίρεσιν τῶν πρῴην δήμων καὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν κοινοτήτων, τὸ ποσοστὸν δ᾽ αὐτοῦ, καταστάντος παγίου, ηὐξήθη κατὰ μὲν τὸ ἔτος 1923 εἰς 20 λεπτά, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1925 εἰς 50 λεπτὰ κατ᾽ ὀκᾶν καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1921 αἱ ἐξ αὐτοῦ εἰσπράξεις προωρίσθησαν δι᾽ ἔργα τῶν οἰκείων κοινοτήτων ὑδρεύσεως, ὁδοποιΐας, ρυμοτομίας, ἐξυγιάνσεως, διευθετήσεως χειμάρρων καὶ ἄλλα ὑδραυλικὰ καὶ κατασκευῆς καὶ ἐπισκευῆς διδακτηρίων δημοτικῆς ἢ μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐκκλησιῶν.

Τῆς εἰδικῆς ταύτης φορολογίας ἐπετράπη ἡ διὰ Διατάγματος ἐπέκτασις τῆς ἰσχύος καὶ ἐπὶ ἄλλων περιφερειῶν πρῴην δήμων τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας· δὲν ἐπραγματοποιήθη ὅμως αὕτη εἰμὴ μόνον διὰ τὰς περιφερείας τῶν ἐν Ἀκαρνανίᾳ πρῴην δήμων Ἀνακτορίων, Ἀστακοῦ, Οἰνιαδῶν, Σολλίου καὶ Στράτου.

Ἐπελθούσης ἀπὸ 1ης Φεβρουαρίου 1926 τῆς ἀντικαταστάσεως δι᾽ ἑνιαίου φόρου τῶν φόρων, τελῶν ἢ εἰσφορῶν ἐπὶ τοῦ καπνοῦ εἰς φύλλα (βλ. λ. **καπνός**), αἱ ἐκ τοῦ εἰδικοῦ φόρου πρόσοδοι τῶν κοινοτήτων τῶν ἄνω περιφερειῶν ἀντικατεστάθησαν διὰ ποσοστῶν ἐκ 0,15 % ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ ἑνιαίου φόρου ἐπὶ τοῦ καπνοῦ, καταβαλλομένων ἐνιαυσίως ὑπὸ τοῦ Δημοσίου, διὰ χρηματικοῦ ἐντάλματος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, εἰς τὸ ἐν Ἀγρινίῳ Ὑποκατάστημα τῆς Ἐθν. Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος (εἰς ὃ ἐνηργεῖτο ἡ κατάθεσις καὶ τῶν ἐκ τοῦ καταργηθέντος εἰδικοῦ φόρου εἰσπράξεων) ἐπ᾽ ὀνόματι τῶν οἰκείων κοινοτήτων, εἰς ἃς διανέμονται δι᾽ ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ **ποσοῦ τοῦ κατὰ οἰκονομ. ἔτος καὶ κοινότητα πωλουμένου καπνοῦ καὶ τῆς τιμῆς πωλήσεως αὐτοῦ. Αἱ** ἐκ τοῦ ἐσόδου τούτου πληρωμαὶ τῶν κοινοτήτων δι᾽ ἐκτελούμενα ἔργα ἐνεργοῦνται διὰ τοῦ εἰρημένου Ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθν. Τραπέζης. (Νόμοι ΓΤΝΕ᾽ τῆς 22ας Ἀπριλίου 1909, ,ΔΝΖ᾽ τῆς 14ης Φεβρουαρίου 1912, ἄρθρ. 201 ἐδ. α᾽, 2691 τῆς 9 Αὐγούστου 1921, Ν. Δ. τῆς 27ης Αὐγούστου 1923 ἄρθρ. 29 ἐδ. α᾽—δ᾽, Ν. Δ. τῆς 24ης Φ)ρίου 1926, ἄρθρ. 1 ἐδ. 1 γ᾽, Ν. Δ. τῆς 25 Μαΐου 1926, ἄρθρ. 1, ἐδ. 6 καὶ 2, Ν Δ. τῆς 2 Σ)βρίου 1926, ἄρθρ. 11, Διατάγματα ἀπὸ 13 Σ)βρίου καὶ 5 Ὀκτωβρίου 1921, 17 Αὐγούστου 1922 καὶ 29 Ὀκτωβρίου 1925).

Δ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Ἀκαρνὰρ *[Ἀστρ.]*· βλ. Ἀχερνάρ.

Ἀκαρόα (Acaroa). Ὅρμος τῆς Νέας Ζηλανδίας. Τὸν Μάϊον τοῦ 1840 Γάλλοι ἐπιβαίνοντες πολεμικοῦ ἀπεβιβάσθησαν ἵνα ἱδρύσουν ἀποικίαν, ἀλλὰ εὗρον ἐγκατεστημένους ἀπὸ πέντε μηνῶν Ἄγγλους ὑπὸ τὸν Χόμπσοκ.

ἀκαροειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος **μὲ ἄκαρι.**

—ἀκαροειδὴς ρητίνη· βλ. **ρητῖναι.** Σ. Γ.

ἀκαρόνους ἢ *ἀκαρῶνι [Βοτ.]*· **βλ. ἀσφόδελος.**

ἀκαρόσπορα (Acarospora Mass) *[Βοτ.]*. **Λειχὴν** ἀνήκων εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *λεκανωριδῶν* (Lecanoreae). Θαλλὸς συγκείμενος ἀποκλειστικῶς ἐκ λεπιοειδῶν φυλλαρίων, ἀποθήκια κυαθοειδῆ. Σκοριοσωλῆνες μετὰ πολλῶν μικρῶν, ᾠοειδῶν, ἀχρόων σπορίων. Κυριώτεραι παραλλαγαὶ τούτου εἶναι:

Acarospora cervina Mass (Parmelia, Lecanora Zeora). Λεπίδια κυκλικὰ ἀσπιδοειδῆ, πρασινοκαστάνινα, δίσκοι ἀποθηκίων ἐρυθροκαστάνινοι. Ἀπαντᾶται ἐπὶ λίθων, κοινὸς εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ὑπὸ διαφόρους τύπους, οἵτινες χαρακτηρίζονται καὶ ὡς ἴδια εἴδη.

Acarospora flava (Pleopsidium flavum, Lecanora chlorophana Ach.) Θαλλὸς μέχρι 10 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, χρώματος ὡραίου πρασινοκιτρίνου, ἀποθήκια πολυπληθῆ πορτοκαλλόχροα. Ἀπαντᾶται ἐπὶ σχιστολίθου καὶ γρανίτου τῶν ὑψηλῶν ὀρέων. Ν. Μ.

ἀκάροφις *[Ζῳολ.]*. Οἱ Moquin καὶ Tandon ὠνόμασαν οὕτω ἔντομόν τι εὑρεθὲν εἰς τὸ οὖς ναύτου τινὸς καὶ τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν γνώμην των ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ ἄλλων ζῴων καὶ δὲν παρουσιάζει μεγάλας διαφορὰς ἀπὸ τὰ ἀκάρεα. Ἡ ἀκάροφις διακρίνεται ἐκ τοῦ προβοσκιδοειδοῦς ρύγχους της, ὅπερ φέρει πλῆθος ἀρθρωτῶν κεραιῶν καὶ ἐκ συστήματος ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα διανοίγονται κατὰ τὴν κάτω σιαγόνα. Οἱ πόδες της εἶναι κατάλληλοι πρὸς βάδισιν καὶ φέρουσιν ὄνυχα διπλοῦν, ὅστις τελευτᾷ εἰς ψήκτραν (βούρτσαν). Τὸ κύριον σῶμα καλύπτεται ὑπὸ λεπτοτάτης ἐπιδερμίδος. Γεννητικὰ ὄργανα τοῦ ἄρρενος συνήθως εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ ζῴου, ἐνῷ τῆς θηλείας ἐν τῇ κοιλίᾳ. Δ. Ν. Π.

ἀκαρπία (ἡ)· ἀφορία, καρπῶν ἔλλειψις, **ἰδίᾳ** τῶν σπειρομένων.

ἀκάρπιστος, (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· συνών. τοῦ **ἀκάρπωτος**· ὁ μὴ δώσας καρπόν, μὴ καρποφορήσας.

Ἄκαρπον. Χωρίον τῆς Δυτικῆς Θρᾴκης ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ροδόπης, 3 ὥρας πρὸς Α. τῆς πόλεως Ξάνθης καὶ ἡμίσειαν ὥραν Β. Α. τοῦ σιδηρ. σταθμοῦ Θεσσαλονίκης—Ἀδριανουπόλεως Πολυσίτου. Κατοίκους ἔχει 157 (85 ἄρρ. καὶ 72 θηλ.). Κοινῶς καλεῖται τουρκιστὶ *Κουρούκιοϊ*. Ι. Σ.

ἄκαρπος (ὁ, ἡ) καὶ *—η*, *—ον* (τό)· ὁ μὴ **παράγων** καρπούς· **«ἄκαρπον δένδρον»**, **«ἄκαρπος γῆ»**, ἀντίθ. *κάρπιμος*· || κατ᾽ ἐπέκτασιν καὶ **«ἄκαρπος ἰχθύων λίμνη»**· οὕτω χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (5, 7, 5) ἡ *Νεκρὰ* καλουμένη *θάλασσα.*— **Μεταφ.** ἀνωφελής, μάταιος· **«ἄκαρποι προσπάθειαι»**, **«ἄκαρπος ἐνέργεια»**, **«οἱ λόγοι μου ἀπέβησαν ἄκαρποι»**· || *«ἄκαρπο ξύλο»* ὀνειδιστικὴ προσηγορία πρὸς τοὺς ἀτέκνους. Β. Φ.

ἀκαρποφόρητος· ὁ μὴ καρποφορήσας· **«ἐπιχείρησις** ἀκαρποφόρητος».

ἀκαρπῶ (—έω)· εἶμαι ἄκαρπος.

ἀκαρπόφυλλον *[Βοτ.]*· βλ. **καρπόφυλλον.**

ἀκάρπωτος (ὁ ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος, ἐκ **τοῦ** ὁποίου δὲν καρποῦταί τις, οὐδὲν κερδίζει, ὁ μὴ παρέχων καρπόν, ἄκαρπος.

ἀκαρτερησία (ἡ)· ἀνυπομονησία.

ἀκαρτέρητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ **καρτερῶν**, ὁ μὴ ὑπομένων, ἀνυπόμονος· || ἐκεῖνος **τὸν ὁποῖον** δὲν **περιμένουν (ἀπὸ τοῦ δημοτ. *καρτερῶ*=περιμένω).**

Digitized by Google

'Ακάρτζια· 6λ. Ρευματιά (Μακρᾶς γεφύρας).

ἀκαρύκευτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἄνευ καρυκεύματος παρατεθείς (ἐπὶ φαγητῶν).

ἄκαρφα *[Βοτ.]*· 6λ. τριφύλλιον τὸ ἀστερωτόν.

ἀκάρφωτος,—*η*,—*ον*· ὁ μὴ καρφωμένος.

'Ακαρών· 6λ. 'Ακκαρών.

ἀκασά. Λέξις σανσκριτικὴ σημαίνουσα τὸ στερέωμα. Εἶναι τὸ πέμπτον ἐκ τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα παρεδέχοντο οἱ βραχμᾶνες καὶ δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἀστρονομίᾳ παραδεδεγμένην νεφελώδη οὐσίαν, ἥτις θεωρεῖται ὡς πρωταρχικὴ οὐσία τῶν ἄστρων. Σ. Π.

—*[Ἀποκρυφ.]* Ἐν Συρίᾳ, Παλαιστίνῃ καὶ Ἰνδίαις ἀκασά ἐσήμαινε πλὴν τοῦ στερεώματος τὴν ζωὴν καὶ τὸν ἥλιον συγχρόνως, τοῦ ἡλίου θεωρουμένου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων σοφῶν ὡς τοῦ μεγάλου μαγνητι-

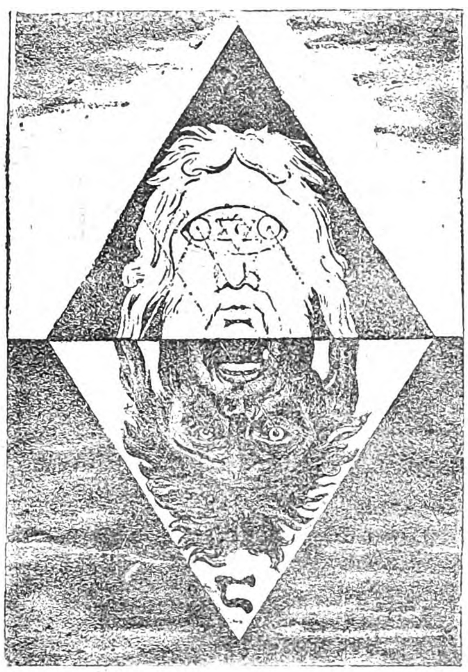

Ὁ Θεὸς ὁ ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἀντικατοπτριζόμενος
[Κατὰ τὸν Eliphas Levi, «Histoire de la Magie.»]

κοῦ φρέατος τοῦ Σύμπαντος. Ἐν Ἰνδοστὰν ταυτίζεται πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν Rouach καὶ σημαίνει τὴν πνοήν, τὸν ἀέρα ἐν κινήσει, τὸν Θεὸν ἀντικατοπτριζόμενον ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Εἶναι γνωστὴ εἰς τοὺς μύστας ὅλων τῶν χωρῶν, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τοὺς γυμνοσοφιστὰς καὶ τοὺς μάγους τῶν Ἰνδιῶν. Ἐν τῇ θεοσοφίᾳ ἐλήφθη ὡς δηλωτικὴ τοῦ τρίτου λόγου ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ πεδίου. Ἐταυτίσθη δὲ πρὸς τὸν εἰς ὅλα εἰσδύοντα αἰθέρα, πρὸς τὸ ἀστρικὸν φῶς τοῦ Eliphas Levi, πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου, τὸ μυστηριῶδες ρευστόν, καὶ τὰ ἀντίστοιχα αὐτοῖς. Ἔχει δὲ ὡς σύμβολον τὸ *Ἀζώθ*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Blavatski*, Isis Unveiled, New York 1877. *Levi* Dogme et rituel de la haute magie, Paris. Δ. Π. Κ.

'Ακάσσα (Acasha). 1) Χώρα τοῦ ἀγγλο-αἰγυπτιακοῦ Σουδὰν πρὸς νότον τοῦ Wadi—Halfa. Τὴν 1ην Μαΐου τοῦ 1896 οἱ δερβίσαι συνῆψαν μάχην μετὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἱππικοῦ τοῦ Νείλου παρὰ τὴν Ἀκάσσαν καὶ ἐνικήθησαν.

2) Πόλις ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νούν, ἑνὸς τοῦ βραχιόνων τοῦ Δέλτα τοῦ Νίγηρος εἰς τὸν κόλπον τῆς Γουϊνέας. Εἶναι σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον, ἰδίως φοινικελαίου. Τῷ 1850 οἱ Ἄγγλοι ἤρχισαν νὰ συγκεντροῦν εἰς τὰς χεῖράς των τὸ ἐπικερδὲς τοῦτο ἐμπόριον. Οἱ ἰθαγενεῖς διεμαρτυρήθησαν διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν ἄνευ ἀποτελέσματος ὅμως, ἡ δὲ ἵδρυσις τῆς Βασιλικῆς Ἑταιρείας τοῦ Νίγηρος (Royal Niger Company) διὰ διὰ τῆς ὁποίας τὸ ἐμπόριον τοῦ φοινικελαίου ἐμονοπωλεῖτο ὑπὲρ αὐτῆς ἐξήγειρε τοὺς ἰθαγενεῖς εἰς στάσιν. Τὴν 29 Ἰανουαρίου 1895 οἱ ἄγριοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐν Ἀκάσσᾳ καταστημάτων τῆς ἑταιρείας, συνέλαβον ἄνω τῶν 40 αἰχμαλώτων, τοὺς ὁποίους ἐθυσίασαν εἰς τοὺς θεούς των, κατόπιν δὲ τοὺς ἔφαγον. Τὸν ἑπόμενον μῆνα στρατιωτικὴ ἀποστολὴ κατέστρεψε τὸ Νιμπὲ καὶ ἐπέβαλε βαρὺ πρόστιμον εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς φυλῆς. Ἔκτοτε ἡ Ἀκάσσα εὑρίσκεται ὑπὸ ἀγγλικὴν κυριαρχίαν.

ἀκασσιτέρωτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ κασσιτερωμένος, ἀγάνωτος, ἐπὶ μεταλλίνων σκευῶν καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ χαλκωμάτων.

ἀκάστα (Acasta Leach) *[Παλαιοζ.]*. Γένος *ἐντομοστράκων* ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *βαλανιδῶν* ὅπερ ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν πλειόκαινον περίοδον τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως, ἐξακολουθεῖ δὲ ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ζῇ ἐντὸς τῶν θαλασσῶν ἐπιπεφυκὸς ἐπὶ διαφόρων ἀντικειμένων ὀργανικῶν ἢ ἀνοργάνων. Θ. Σ.

'Ακάστη *[Μυθολ.]*. Μία τῶν τρισχιλίων Ὠκεανίδων νυμφῶν, θυγάτηρ τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος (Ὁμ. Ὑμ. Δημ. 421. Ἡσιόδ. Θεογ. 356 καὶ 362).

'Ακάστη. Χωρίον τῆς τουρκικῆς Θρᾴκης ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Κισσάνης τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως. Κεῖται 26 χιλιόμ. Ν. Δ. τῆς Κισσάνης (Κεσὰν) καὶ παρὰ τὴν ὁδὸν Κισσάνης—Αἴνου. Κατοίκους ἔχει 148 (73 ἄρρ. καὶ 75 θήλ.). Κοινῶς καλεῖται *Ἀκοτζα*. Ι. Ξ.

ἀκάστη (Acaste Goldf) *[Παλαιοζ.]*· συνών. τῆς **φακοπιδέλλας** *Reed*. Γένος *τριλοβιτῶν* ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *φακοπιδῶν*, ἧς τὰ ὀπίσθια ἄκρα τῆς κεφαλῆς εἶναι ἀπεστρογγυλωμένα ἢ ὀξύληκτα, ἡ φαλάκρα ἔχει ἰσχυρὰς πλευρικὰς πτυχάς, τὸ πυγίδιον ἀποτελεῖται ἐξ ἕνδεκα ἄρθρων ἀποληγόντων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς ὀξύ. Ἐνεφανίσθη εἰς τὰ κατώτερα στρώματα τοῦ ἄνω σιλουρίου καὶ ἐξηφανίσθη εἰς τὸ δεβόνιον σύστημα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐνταῦθα ὑπάγεται τὸ εἶδος *Acaste Downingiae Marsch.* τοῦ Ludlow. Θ. Σ.

Ἄκαστος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Πελίου καὶ τῆς Ἀναξιβίας, κόρης τοῦ Βίαντος, ἢ κατ' ἄλλους τῆς Φιλομάχης, τῆς κόρης τοῦ Ἀμφίονος. Ἀπὸ τοῦ πατρός του, υἱοῦ τῆς Τηροῦς, ἦτο πρῶτος ἐξάδελφος τοῦ Ἰάσονος, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας, τῆς ὁποίας μετέσχε καὶ αὐτὸς παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ πατρός του. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας ὁ πατὴρ τοῦ Ἀκάστου Πελίας ἠνάγκασε τὸν ἀδελφόν του Αἴσωνα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δολίως εἶχεν ἀφαιρέσει τὸν θρόνον, νὰ πίῃ αἷμα ταύρου, ἐθανάτωσε δὲ καὶ νεαρόν τινα υἱόν του, τοῦ ὁποίου ὁ θάνατος προεκάλεσε τὴν ἐξ ἀπελπισίας αὐτοκτονίαν τῆς συζύγου τοῦ Αἴσωνος. Οὕτως ὁ Ἰάσων ἐπανελθὼν ἐθρήνησε διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ θείου του ἐξόντωσιν ὁλοκλήρου τῆς πατρικῆς οἰκογενείας του. Μένεα πνέων ὁ Ἰάσων συνεβουλεύθη τὴν Μήδειαν κατὰ τίνα τρόπον θὰ ἐξεδικεῖτο τὸν ἀπάνθρωπον θεῖόν του. Ἡ μάγισσα Μήδεια δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ φιλτάτου συζύγου της. Κατατεμαχίσασα κριὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν θυγατέρων τοῦ Πελίου καὶ διὰ τῶν φαρμάκων καὶ μαγειῶν της μεταβαλοῦσα εἰς ἀρνίον ζῶν, ἔπεισε ταύτας νὰ κρεουργήσωσι τὸν πατέρα των διὰ νὰ μεταβάλῃ αὐτὸν εἰς νέον. Αἱ μωραὶ Πελιάδες, ὧν μία ἦτο καὶ ἡ περιώνυμος διὰ τοῦ Εὐριπίδου καταστᾶσα **Ἄλκηστις** (6λ. λ.), ἐπείσθησαν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τῆς Μηδείας καὶ ἐκρεούργησαν τὸν πατέρα των, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν πλέον, ἢ κατὰ τὸν Ὀβίδιον (Met. VII 297-350) ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ζωήν, ἀλλ' ὡς γέρων κριός. Ὁ Ἄκαστος τότε ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς Ἰωλκοῦ τὴν μάγισσαν Μήδειαν μὲ τὸν Ἰάσονα, καταφυγόντας εἰς Κόρινθον, καὶ ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῆ κηδείαν τοῦ πατρός του καὶ ἀγῶνας ἐπὶ τῇ ταφῇ του, εἰς τοὺς ὁποίους προσῆλθον οἱ ἄριστοι τῶν τότε ἡρώων.

Πρὸς τὸν Ἄκαστον, βασιλεύσαντα μετὰ τὸ οἰκτρὸν τέλος τοῦ πατρός του ἐν Ἰωλκῷ, κατέφυγε διὰ νὰ καθαρθῇ διὰ τὸν ἀκούσιον φόνον τοῦ Εὐρυτίωνος κατὰ τὴν θήραν τοῦ Καλυδωνίου κάπρου ὁ ἥρως Πηλεύς, ὅστις καὶ μετέσχε τῶν ἐπικηδείων ἀγώνων τοῦ Πελίου ἔχων κρατερὸν ἀνταγωνιστὴν τὴν Ἀταλάντην. Ὁ καθαρμὸς ἔγινεν, ἀλλ' ἡ φιλοξενία ἔγινεν ἀφορμὴ περιπετειῶν εἰς τὸν ἥρωα Πηλέα. Ἐπειδὴ οὗτος ἀπέκρουσε τὸν σφοδρὸν ἔρωτα τῆς συζύγου τοῦ βασιλέως Ἀκάστου Ἀστυδαμείας ἢ Ἱππολύτης (κατὰ τὸν Πίνδαρον) (Νεμ. Δ' 54 καὶ Ε' 26), αὕτη διὰ νὰ τὸν ἐκδικηθῇ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔστειλε ψευδῆ εἴδησιν εἰς τὴν σύζυγον τοῦ Ἀντιγόνην, ἡ ὁποία ἔμενεν εἰς τὴν Φθίαν, ὅτι ὁ Πηλεὺς ἔμελλε νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀκάστου Στερόπην, προκαλέσασα διὰ τῆς ψευδοῦς ταύτης εἰδήσεως τὴν ἐξ ἀπελπισίας αὐτοκτονίαν τῆς Ἀντιγόνης. Μετὰ ταῦτα, μὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς μόνην ταύτην τὴν ἐκδίκησίν της ἡ Ἀστυδάμεια κατήγγειλε τὸν Πηλέα εἰς τὸν σύζυγον της ὡς ἀποπειραθέντα νὰ τὴν ἀποπλανήσῃ. Ὁ Ἄκαστος ἀκούσας τὴν καταγγελίαν ταύτην ἐξωργίσθη πολύ, ἀλλὰ συνεκρατήθη, διότι ἐθεώρησεν ἀνίερον νὰ χύσῃ τὸ αἷμα ἑνὸς ξένου του· ἐσκέφθη λοιπὸν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἐκδικηθῇ αὐτόν. Τὸν παρέλαβε μαζί του εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Πηλίου κυνήγιον ἀγρίων θηρίων, ἐλπίζων ὅτι ἐκεῖ θὰ εὕρισκε τὸν θάνατον, ὅστις ἥρμοζεν εἰς αὐτόν. Ὁ Πηλεὺς ὅμως ἀνεδείχθη ὡς μᾶλλον ἀτρόμητος τῶν κυνηγῶν, φονεύσας πολυάριθμα ἄγρια θηρία. Εἶχε καταβληθῇ ὅμως ἀπὸ τὸν κόπον καὶ ἀπεκοιμήθη εἰς τὸ ὄρος· τότε ὁ Ἄκαστος ἐπωφεληθεὶς τοῦ ὕπνου του ἀφήρεσε τὴν μάχαιράν του, ἔργον τοῦ Ἡφαίστου, ἐλπίζων ὅτι ἄοπλος ὢν θὰ γίνῃ βορὰ τῶν θηρίων ἢ θὰ φονευθῇ ὑπὸ τῶν Κενταύρων. Ὁ Πηλεὺς ὅμως διέφυγεν ἀμφοτέρους τοὺς κινδύνους τῇ βοηθείᾳ τοῦ Κενταύρου Χείρωνος καὶ ἐλθὼν εἰς Ἰωλκὸν ἐφόνευσε τὸν τε Ἄκαστον καὶ τὴν σύζυγόν του Ἀστυδάμειαν (Ἀπολλ. ΙΙΙ. 8).

Ὁ μῦθος τῶν ἀγώνων κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ Πελίου εἶχε γίνει περιλάλητος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα· διὰ τοῦτο καὶ εἶχεν ἐμπνεύσει ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας. Οὕτως ὁ Στησίχορος ἐποίησεν ἐπικολυρικὸν ποίημα ἐπιγραφόμενον «*ἆθλα ἐπὶ Πελίᾳ*» (6λ. W. Christ Ἱστ. τῆς ἑλλ. λογοτεχνίας μετάφρ. Δ. Γ. Χ. Κώνστα σ. 290), ὁ Βαθυκλῆς περιέλαβε καὶ τοὺς ἀγῶνας τούτους εἰς τὸν γλυπτὸν διάκοσμον τοῦ περιφήμου ἔργου του, τοῦ θρόνου τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος (Παυσ. ΙΙΙ. 18.16). Ὡσαύτως «*τὰ ἆθλα ἐπὶ Πελίᾳ*» ἦσαν γλυπτὸς διάκοσμος καὶ τῆς περιφήμου λάρνακος τοῦ Κυψέλου (Παυσ. V. 17.10), ἔνθα παρίστατο ὁ Ἄκαστος στεφανώνων τὸν νικητὴν τῶν ἀγώνων Ἴφικλον. Ἡ μορφὴ τοῦ Ἀκάστου καὶ πρὸ πάντων αἱ εἰκόνες τῶν ἵππων του ἐθαμάζοντο καὶ εἰς ἕνα πίνακα τοῦ Μίκωνος (Παυσ. 1. 18.1.), ὅστις ἐκόσμει τὸ ἐν Ἀθήναις ἱερὸν τῶν Διοσκούρων (τὸ Ἀνάκειον).

Ὅπως αἱ ἔριδες Αἴσωνος—Πελίου εἶναι ἀπήχησις συγκρούσεων ὁμόρων πόλεων τῆς Θεσσαλίας (6λ. λ. Αἴσων), οὕτω καὶ ὁ μῦθος Ἀκάστου—Πηλέως εἶναι, πιθανώτατα, ἀπήχησις συγκρούσεων τῶν Μινυῶν τῆς Ἰωλκοῦ καὶ τῶν Ἀχαιῶν τῆς Φθιώτιδος.

Κατά τινα παράδοσιν ὁ Ἄκαστος εἶχε μετάσχει καὶ τῆς θήρας τοῦ Καλυδωνίου κάπρου. Γ. Δ. ΚΑΒ.

— **Ἄκαστος** *[Μυθολ.]*. Βασιλεὺς τοῦ Δουλιχίου, νήσου τοῦ Ἰονίου πελάγους, ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου μόνον (Ὀδ. Ξ'. 336).

— **Ἄκαστος.** Ὁ δεύτερος ἰσόβιος ἄρχων βασιλεὺς ἐν Ἀθήναις. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (Ἀθ. πολιτ. 3, 3) ἐπὶ Μέδοντος, πατρὸς τοῦ Ἀκάστου, ἢ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀκάστου, ἐμειώθη τὸ πρῶτον ἡ δύναμις τῆς βασιλείας διὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς πολεμαρχίας, ἥτις ἦτο ἐπί τινα ἔτη κληρονομικὸν ἀξίωμα τῶν Ἰώνων, ὅπως ἡ βασιλεία ἦτο τῶν Μεδοντιδῶν. Μετὰ ταῦτα περιωρίσθη ἔτι μᾶλλον ἡ δύναμις τῆς βασιλείας διὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἄρχοντος (ἐπωνύμου), ἥτις ἦτο ἀνέκαθεν αἱρετὴ ἐκ τῶν εὐπατριδῶν. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἔγινεν ἐπὶ Ἀκάστου, ὡς συμπεραίνει ὁ Ἀριστοτέλης (ἔνθ' ἀνωτ.) ἐκ τοῦ ὅρκου τὸν ὁποῖον ἔδιδον οἱ ἐννέα ἄρχοντες (6λ. G. Gilbert, μεταφρ. Ν. Πολίτου, «Ἐγχειρίδιον ἀρχαιολογίας» σ. 132 καὶ ἑξῆς). Γ. Δ. ΚΑΒ.

ἀκαταβίβαστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ καταβιβασθείς, ἀμετακόμιστος ἀπὸ ὑψηλοτέρου τόπου εἰς χαμηλότερον, κοιν. *ἀκατέβαστος*.

ἀκατάβλητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ καταβαλλόμενος ἢ μὴ καταβληθείς, ἀκαταπόνητος, ἀκαταδάμαστος, ἀκούραστος· || τὸ *ἀκατάβλητον*· ὡς οὐσ. ἡ ἰδιότης τοῦ ἀκαταβλήτου.—Ἐπίρρ. **ἀκαταβλήτως**.

ἀκαταβόλιαστος,—*η*,—*ο*· αὐτὸς ποὺ δὲν καταβολιάστηκε, δὲν ἐφυτεύθη ὡς *καταβολάδα*.

ἀκατάβρεκτος (ὁ, ἡ) καὶ—*η*,—*ον* (τό)· ὁ μὴ καταβρεχθείς, ὁ μὴ βραχεὶς διὰ καταβρέγματος.

ἀκαταβρόχθιστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ καταβροχθισθείς, ὁ μὴ καταποθεὶς τρόπον τινὰ λαιμάργως καὶ ἀμασήτως.

ἀκαταβύθιστος (ὁ, ἡ)· ὁ μὴ καταβυθισθείς.

ἀκατάγγελτος (ὁ, ἡ) καὶ—*η*,—*ον* (τό)· ὁ μὴ καταγγελθείς, ὁ μὴ μηνυθείς, ὁ μὴ κατηγορηθεὶς ἐπὶ παραβάσει τινί.

ἀκαταγέλαστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ καταγελασθείς, ὁ μὴ χλευασθείς, ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἐγέλασαν, ἢ τὸν ὁποῖον δὲν ἐχλεύασαν.

ἀκατάγνωστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ καταγνωσθείς, ὁ μὴ καταδικασθείς· || ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις νὰ καταδικάσῃ, νὰ κατηγορήσῃ.

ἀκατάγραπτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· καὶ **ἀκατάγραφος**· ὁ μὴ καταγραφεὶς ἐν καταλόγῳ, ἀκαταχώριστος ἐν τῷ οἰκείῳ βιβλίῳ.

ἀκαταγώνιστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ καταγωνιζόμενος, ἀκαταμάχητος, ἀκατάβλητος.—Ἐπίρρ. **ἀκαταγωνίστως**.

ἀκαταδάμαστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις νὰ καταδαμάσῃ, νὰ καταστήσῃ ὑποχείριον· || ἀκατανίκητος, ἀκατάβλητος. —Ἐπίρρ. **ἀκαταδαμάστως**.

ἀκατάδεκτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ γενόμενος δεκτός, ἀπαράδεκτος· || δημοτ. *ἀκατάδεχτος*,—*η*,—*ο*· αὐτὸς ποὺ δὲν καταδέχεται, ὑπερήφανος, ὑπερόπτης.—Ἐπίρρ. *ἀκατάδεχτα*.

ἀκαταδεξία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις *ἀκατάδεχτος*, ὑπερηφάνεια, ὑπεροψία.

ἀκαταδίκαστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ καταδικασθείς.

ἀκαταδίωκτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ καταδιωχθείς, ὁ ἀφεθεὶς ἐλεύθερος, ἀνενόχλητος.

Digitized by Google

ἀκαταδιωξία (ἡ)· τὸ νὰ μὴ καταδιώκεταί τις.

ἀκαταδούλωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ δουλωθείς, ὁ μὴ καταστὰς δοῦλος, ὑποτελής, ἀδούλωτος.

ἀκαταδυνάστευτος (ὁ, ἡ)· ὁ μὴ καταδυναστευόμενος, ὁ μὴ κακοπαθῶν ὑπό τινος ὡς ὑπὸ δυνάστου.—Ἐπίρρ. **ἀκαταδυναστεύτως.**

ἀκατάδυτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταβυθισθείς, ὁ μὴ ἐπιδεκτικὸς καταβυθίσεως.

ἀκαταζήτητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταζητούμενος ἢ μὴ καταζητηθείς.

ἀκατάθετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατατεθείς, ὁ μὴ καταβληθεὶς (ἐπὶ χρημάτων, ἐγγράφων κ.τ.λ).

ἀκαταίβατος· ἐσφαλμένης ὀρθογραφίας ἀντὶ ἀκατέβατος (δλ. λ.).

ἀκατάθλιπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταθλιβείς.

ἀκαταίσχυντος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταισχυνόμενος, ἀναίσχυντος.—Ἐπίρρ. **ἀκαταισχύντως.**

ἀκατακάθιστος, *—η, —ο*· αὐτὸς ποὺ δὲν κατακάθισε· ἐπὶ παντός, ὅπερ καταλείπει ἴζημα ἢ ὡς ἴζημα, ἀκαταστάλακτος.

ἀκατακάλυπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἀκάλυπτος, φανερός.

ἀκατάκαυστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατακαυθείς.

ἀκατάκλιτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατακλιθεὶς εἰς τὴν κλίνην, ἀπλάγιαστος.

ἀκατάκλυστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατακλυσθείς, ἢ ὁ μὴ κατακλυζόμενος, ὁ μὴ καλυπτόμενος ὑπὸ ὑδάτων.

ἀκατακόσμητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατὰ κόσμον καὶ τάξιν γενόμενος· «**ἀκατακόσμητος καὶ ἄτακτος**».

ἀκατακράτητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατακρατούμενος, ἢ μὴ κατακρατηθείς· || ἀκράτητος.

ἀκατακρήμνιστος (ὁ ἡ)· ὁ μὴ κατακρημνισθείς.

ἀκατάκριτος (ὁ, ἡ)· ὁ μὴ κατακριθείς, ἀκατηγόρητος.— Ἐπίρρ. **ἀκατακρίτως.**

ἀκατάκτητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατακτηθείς, ὁ μὴ κυριευθείς.

ἀκατακύρωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατακυρωθείς, ὁ μὴ ἐπικυρωθείς, ὁ μήπω γενόμενος ἔγκυρος· λέγεται ἰδίᾳ ἐπὶ πλειστηριασμῶν καὶ συμβάσεων, τῶν ὁποίων τὸ ἀποτέλεσμα δὲν κατέστη ἀκόμη ἔγκυρον.

ἀκαταλάγιαστος, *—η, —ο*· ἰδιωμ. αὐτὸς ποὺ δὲν καταλαγιάζει, δὲν ἡσυχάζει· «*ἀκαταλάγιαστο παιδί*», ἀνήσυχον, ἄτακτον.

ἀκαταλάλητος, *—η, —ον*· ὁ μὴ καταλαληθείς, ὁ μὴ κακολογηθείς, ἀκατηγόρητος, ἀσυκοφάντητος.

ἀκατάληκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό). 1) Γραμματικὸς ὅρος· χαρακτηρίζεται δι᾽ αὐτοῦ τὸ ὄνομα, τοῦ ὁποίου ἡ ὀνομαστικὴ ἀποτελεῖται ἐκ μόνου τοῦ θέματος, ἄνευ καταλήξεως π. χ. ἡ ὀνομαστικὴ τῶν εἰς *—ων* ληγόντων ὀνομάτων καὶ μετοχῶν, τῶν εἰς *—ωρ, —ηρ, —ης* (γεν*—ους*) ὀνομάτων, ἡ ὀνομαστικὴ καὶ αἰτιατικὴ πάντων τῶν οὐδετέρων τῆς τρίτης κλίσεως καὶ ἄλλων τινῶν. 2) Μετρικὸς ὅρος· «μέτρον *ἀκατάληκτον*» ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸ *καταληκτικὸν* ἢ *βραχυκατάληκτον* ἢ *ὑπερκατάληκτον* (δλ. κατωτέρω).—Ἐπίρρ. **ἀκαταλήκτως.** Β.Φ.

[Μετρική]. Κατὰ τὸν Ἡφαιστίωνα ἀκατάληκτα καλοῦνται τὰ μέτρα, ὅσα τὸν τελευταῖον πόδα ὁλόκληρον ἔχουσιν. Οὕτως οἱ στίχοι τοῦ Οἰδίποδος Τυράννου 155—156:

τρισσοὶ ἀλεξίμοροι προφάνητέ μοι,
εἴ ποτε καὶ προτέρας ἄτας ὕπερ ὀρνυμένας πόλει·

ἤ, κατὰ τὸ μετρικόν των σχῆμα:

—υυ —υυ | —υυ —υυ
—υυ —υυ | —— —υυ | —υυ —υυ

εἶναι ἀκατάληκτοι, διότι ὁ τελευταῖος ποῦς των ἀποτελεῖ πλήρη δάκτυλον (—υυ). Ὡσαύτως εἶναι ἀκατάληκτοι οἱ στίχοι τῆς Ἠλέκτρας τοῦ Σοφοκλέους 130 κ. ἑξ.

Ἥκετ᾽ ἐμῶν καμάτων παραμύθιον,
οἶδά τε καὶ ξυνίημι τάδ᾽, οὔ τι με
φυγγάνει, οὐδ᾽ ἐθέλω προλιπεῖν τόδε
μὴ οὐ τὸν ἐμὸν στενάχειν πατέρ᾽ ἄθλιον.

οἵτινες ἀποτελοῦν ἕκαστος δακτυλικὴν τετραποδίαν (ἢ *μέτρον ἀλκμανικόν*):

—υυ —υυ | —υυ —υυ

Ἐνῷ οὕτω τὰ ἀκατάληκτα (perfecta) κῶλα ἢ στίχοι ἔχουν πλήρη, ὁλόκληρον τὸν τελευταῖόν των πόδα, τὰ *καταληκτικὰ* (imperfecta) ἔχουν ἀντιθέτως τὴν ἄρσιν τοῦ τελευταίου ποδὸς των ἠλαττωμένην κατὰ μίαν συλλαβὴν ἢ καὶ ὅλως ἐλλείπουσαν:

—υ —υ —υ —
—υυ —υυ —

Καταληκτικοὶ εἶναι κατὰ ταῦτα οἱ στίχοι τοῦ Ἀλκμᾶνος:

μηδὲ πόλιν Πιτάνας (—υυ —υυ —)
χαλκόπολόν τε θεάν,
δύσγαμον αἶχος ἑλὼν
Ἑλλάδι τᾷ μεγάλᾳ
καὶ Σιμοεντιάσιν
μέλεα πάθη ῥοαῖσιν. Γ. Α.

ἀκαταληξία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἀκατάληκτον· ἡ ἀκαταληξία τῆς πτώσεως, τοῦ στίχου, τοῦ μέτρου.

ἀκατάληπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ δυνάμενος νὰ καταληφθῇ, νὰ συλληφθῇ· || μετφ. ὁ μὴ δυνάμενος νὰ συλληφθῇ νοερῶς, νὰ κατανοηθῇ, ἀκατανόητος —Ἐπίρρ. **ἀκαταλήπτως.**

ἀκαταληψία (ἡ)· ἀκατανοησία.

—*[Φιλοσοφ.]*. Ὅρος χρησιμοποιούμενος ὑπὸ τῶν Πυρρωνιστῶν πρὸς δήλωσιν τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου ν᾽ ἀποκτήσῃ ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν γνῶσιν. Σ. Φ.

ἀκαταλληλία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἀκατάλληλον, ἀναρμοστία.

ἀκατάλληλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἀπρόσφορος, ἀνάρμοστος, ἀναρμόδιος· «**ἀκατάλληλος καιρός,— λόγος,—παρατήρησις κττ**».—Ἐπίρρ. **ἀκαταλλήλως.**

ἀκαταλληλότης, *—ητος* (ἡ)· ἀκαταλληλία.

ἀκαταλογισία (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ ἀκαταλογίστου, ἡ μὴ λογικὴ ἐνέργεια.

ἀκαταλόγιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατὰ λόγον διανοούμενος ἢ πράττων, μωρός, ἀνόητος· || παθ. ὁ μὴ κατὰ λόγον γινόμενος· «**πρᾶξις ἀκαταλόγιστος**» μωρά· || οὐδ. οὐσιαστ. τὸ *ἀκαταλόγιστον*, ἡ ἀνικανότης πρὸς τὸ κατὰ λόγον πράττειν, ἀκαταλογισία.—Ἐπίρρ. **ἀκαταλογίστως.**

—*[Νομ.]*· δλ. καταλογισμός.

ἀκατάλυτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταλυόμενος, ὁ μὴ καταργούμενος, ὁ ἰσχυρός, ὁ παραμόνιμος· || ὁ μὴ φθειρόμενος, στερεός, ἄφθαρτος· «*ἀκατάλυτα παπούτσια*».

ἀκαταμάλακτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ μαλασσόμενος.

ἀκαταμάχητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἀκαταγώνιστος, ἀκαταπολέμητος, ἀκατανίκητος, ἀκατάβλητος. — Ἐπίρρ. **ἀκαταμαχήτως.**

ἀκατάμαχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀκαταμάχητος· πρβ. *ἄμαχος*.

ἀκαταμέριστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταμερισθείς, ὁ μὴ κατανεμηθείς· «*ἡ ἐργασία εἶναι ἀκόμη ἀκαταμέριστος*», δὲν διῃρέθη εἰς τὰ διάφορα ὀργανικὰ τμήματα.

ἀκαταμέτρητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ δυνάμενος νὰ καταμετρηθῇ, ἀπέραντος, ἀδιόριστος, ἀμέτρητος· || ὁ μὴ καταμετρηθείς.

ἀκατάμετρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἀκαταμέτρητος· πρβ *ἄμετρος*.

ἀκαταμήνυτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταμηνυθείς, ὁ μὴ καταγγελθείς.

ἀκαταμηνυσία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκαταμήνυτος, ἀκαπάγγελτος.

ἀκαταναγκαστος (ὁ, ἡ)· ὁ μὴ καταναγκασθεὶς νὰ πράξῃ τι.—Ἐπίρρ. **ἀκαταναγκάστως**=ἑκουσίως.

ἀκατανάλωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταναλωθείς, ἀδαπάνητος, κοινῶς ἀξόδιαστος.

ἀκατανέμητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατανεμηθείς, ὁ μὴ διαιρεθεὶς εἰς τὰ ἀναγκαῖα τμήματα· || ἀδιανέμητος.

ἀκανίκητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατανικώμενος, ὁ μὴ καταβαλλόμενος, ἀκαταμάχητος, ἀκατάβλητος· || τὸ *ἀκατανίκητον* ὡς οὐσ. τὸ ἀκαταμάχητον, τὸ ἀκατάβλητον.—Ἐπίρρ. **ἀκατανικήτως.**

ἀκατανοησία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἀκατανόητον, ἀκατάληπτον

ἀκατανόητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατανοηθεὶς ἢ ὁ μὴ κατανοούμενος, ἀκατάληπτος, ἀσαφής.—Ἐπίρρ. **ἀκατανοήτως.**

ἀκατάντιστος, *—η, —ο*, ἢ **ἀκατάντιγος**· ὁ μὴ καταντήσας εἰς σταθερὸν σημεῖον, ὁ ἔτι κυμαινόμενος· ἐπὶ ἀνθρώπου μήπω ἀποκτήσαντος σταθερὸν βάσιν βίου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν *ἀποκατεστημένον*.

ἀκατάνυκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ αἰσθανόμενος κατάνυξιν, ἀσυγκίνητος· || ὁ μὴ προξενῶν κατάνυξιν, ὁ μὴ κατανυκτικός.

ἀκαταπάλαιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταβαλλόμενος ἐν τῇ πάλῃ, ἀκαταγώνιστος.

ἀκαταπάτητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταπατηθείς, ὁ μὴ βιαίως ὑπ᾽ ἄλλου καταληφθεὶς (ἐπὶ ἀγρῶν κτλ.).

ἀκατάπαυστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταπαυόμενος, ἀτελεύτητος, διαρκής, ἄπαυστος, κοινῶς *ἀκατάπαυτος*.—Ἐπίρρ. **ἀκαταπαύστως,** κοιν. *ἀκατάπαυτα*.

ἀκατάπειστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταπειθόμενος, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐπιμένει ἀρνούμενος, ἐπίμονος.

ἀκατάπιαστος, *—η, —ο*· ἰδιωματ. ὁ μήπω μνηστευθείς, ὁ μήπω ἀρραβωνισθείς· «*ἤμουνα ἀκατάπιαστη ἀκόμα τότε*».

ἀκαταπίεστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταπιεσθείς, ὁ μὴ ἐξαναγκασθείς, ἰδίᾳ δι᾽ ἠθικῆς ἐπιβολῆς.

ἀκατάπληκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταπλησσόμενος, ὁ μὴ τρομάζων, ἀτρόμητος.

ἀκαταπληξία (ἡ)· τὸ νὰ μὴ καταπλήσσεταί τις, τὸ νὰ μὴ τρομάζῃ, ἀφοβία.

ἀκαταπολέμητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ δυνάμενος νὰ καταπολεμηθῇ, ἀκατανίκητος, ἀκαταγώνιστος.

ἀκαταπονησία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκαταπόνητος, ἀντοχή.

ἀκαταπόνητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταπονούμενος, ἀκατάβλητος, ἀκούραστος.—Ἐπίρρ. **ἀκαταπονήτως.**

ἀκαταπόντιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταποντισθείς, ὁ μὴ καταβυθισθεὶς ἐντὸς τοῦ ὕδατος· || ὁ μὴ δυνάμενος νὰ καταποντισθῇ.

ἀκατάποτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταποθείς, ἢ ὁ μὴ δυνάμενος νὰ καταποθῇ.

ἀκαταπράϋντος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταπραϋνθείς, ὁ μὴ πραϋνόμενος, ἀνεξιλέωτος· || ἀκαθησύχαστος.

ἀκαταπτόητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταπτοούμενος ἢ μὴ καταπτοηθείς, ἀτρόμαχτος.— Ἐπίρρ. **ἀκαταπτοήτως.**

ἀκατάπτωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταπεσὼν ἢ μὴ καταπίπτων, ἀσφαλής.

ἀκατάργητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταργηθείς, ὁ παραμόνιμος.

ἀκατάρρευστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό). ὁ μὴ καταρρεύσας.

ἀκαταρτισία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκατάρτιστος, ἀνεπάρκεια, ἀνικανότης· || ἀταξία, ἀσυνταξία.

ἀκατάρτιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατηρτισμένος, ἀσυγκρότητος, ἀπαρασκεύαστος.—Ἐπίρρ. **ἀκαταρτίστως.**

ἀκατάσβεστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατασβεσθείς, ἄσβεστος.

ἀκατάσειστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατασεισθεὶς ἢ μὴ κατασειόμενος, ἀκλόνητος, σταθερός

ἀκατασίγητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατασιγηθείς, ὁ μὴ κατασιωπηθείς, ἀκατάπαυστος· || ὁ μὴ κατασιγῶν.

ἀκατασκεύαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατασκευασθείς, ἄφτειαχτος· || ἀνεπεξέργαστος, ἀνεπιτήδευτος.—Ἐπίρρ. **ἀκατασκευάστως.**

ἀκατάσκευος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἀνεπιτήδευτος, ἁπλοῦς, ἀπέριττος· «*λόγος ἀκατάσκευος*».

ἀκατασκήνωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατασκηνώσας.

ἀκατασπάρακτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατασπαραχθείς, ἀξέσχιστος, ἀκομμάτιαστος.

ἀκαταστάλακτος (ὁ, ἡ) καὶ *—η, —ον* (τό)· αὐτὸς ποὺ δὲν καταστάλαξε, ἀντίθ. *κατασταλακτὸς* ἢ *κατασταλαγμένος*.

ἀκατάσταλτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατασταλείς, ὁ μὴ καταδαμασθείς, ἀκατεύναστος, ἀκαταπράϋντος.

ἀκαταστασία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκατάστατος, ἀστασία, ἀβεβαιότης· || ἀταξία, σύγχυσις.

Digitized by Google

ἀκατάστατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ)· ἄστατος, ἀνήσυχος, ἄτακτος· «ἀκατάστατον πνεῦμα»· || «ἀκατάστατος ἄνθρωπος», αὐτὸς ποὺ δὲν καταστέκει εἰς ἕνα τόπον ἢ εἰς ἓν ἐπάγγελμα· || ἀβέβαιος, ἐπισφαλής· «ἀκατάστατος καιρός».—Ἐπίρ. *ἀκατάστατα.*

ἀκαταστατῶ· εἶμαι ἀκατάστατος, εὑρίσκομαι ἐν ἀκαταστασίᾳ, ἐν ἀταξίᾳ.

ἀκαταστρατήγητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταστρατηγηθείς, ὁ μὴ διὰ δόλου ἢ διὰ τεχνάσματος παραβαθείς, ἀκαταδολίευτος· «οὐδεὶς νόμος ἔμεινεν *ἀκαταστρατήγητος* ὑπὸ τῶν αἰσχροκερδῶν».

ἀκατάστρεπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταστραφείς, ὁ μὴ παθὼν μεγάλας ζημίας.

ἀκατάστρωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατεστρωμένος, ὁ μὴ σαφῶς ἀπεικονισμένος· «λογαριασμὸς *ἀκατάστρωτος*», «σχέδιον *ἀκατάστρωτον*».

ἀκατασύντριπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατασυντριβείς (κυριολ. καὶ μετφρ.).

ἀκατασχεσία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἀκατάσχετον.

ἀκατάσχετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατεχόμενος, ὁ μὴ συγκρατούμενος, ἀσυγκράτητος, ἀκάθεκτος· «*ἀκατάσχετος ὁρμή*,—ἐπιθυμία,—φιλοχρηματία κττ.» || ὁ μὴ κατασχεθεὶς ἢ ὁ μὴ δυνάμενος νὰ κατασχεθῇ· «τὸ *ἀκατάσχετον* τοῦ μισθοῦ».—Ἐπίρρ. ***ἀκατασχέτως***, ὁρμητικῶς, ἀσυγκρατήτως. Β. Φ.

ἀκατάτακτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταταχθείς, ὁ μὴ τοποθετηθεὶς ἢ καταγραφεὶς ἐν τῇ οἰκείᾳ τάξει· || ὁ μὴ καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατόν.

ἀκατάφλεκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταφλεγεὶς ἢ καταφλεγόμενος, ἄκαυστος.

ἀκαταφρόνητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταφρονούμενος, ὁ ὑπολογιζόμενος, ὁ προσοχῆς ἄξιος.

ἀκαταχώριστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ καταχωρισθείς, ὁ μὴ καταγραφεὶς ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει.

ἀκατέβατος, *—η, —ο·* ὁ μὴ καταβιβαζόμενος ἢ ὁ μὴ καταβαίνων· «τὰ κοπάδια εἶναι ἀκόμη ἀκατέβατα ἀπ' τὸ βουνό»· || ἐπὶ τῆς τιμῆς τῶν ὠνίων καὶ ἐμπορευμάτων, ὡρισμένος, σταθερός, ἀνυποβίβαστος.—Ἐπίρρ. *ἀκατέβατα*· σταθερῶς, ἄνευ ὑποβιβασμοῦ τῆς τιμῆς.

ἀκατέργαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατειργασμένος, ἀδούλευτος, ἀτελείωτος, ἐπὶ λίθων, δερμάτων κ.τ.τ.

— ἀκατέργαστοι ἶνες *[Χημ. Τροφ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐννοοῦνται ἐπὶ τῶν φυτικῶν τροφίμων τὰ συστατικὰ ἅτινα δυσκόλως προσβάλλονται ὑπὸ τῶν χημικῶν ἀντιδραστηρίων καὶ τῶν πεπτικῶν ὑγρῶν, ἀποτελοῦσι δὲ τὸ κύριον συστατικὸν τῆς μεμβράνης τῶν κυττάρων. Τὸ σπουδαιότερον καὶ σημαντικώτερον συστατικὸν τούτων εἶναι ἡ κυτταρίνη (κελουλόζη), πλὴν αὐτῆς δὲ εἰς μικρότερα ποσὰ ἀπαντῶσιν ἡμικελλουλόζαι (ἡμικυτταρῖναι), πεντοζάναι κ.λ.π. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

ἀκατεύναστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατευνασθείς, ἀκαταπράϋντος, ἀνεξιλέωτος· || ἀκαθησύχαστος.

ἀκάτεχος, *—η, —ο·* ἰδιωματ. αὐτὸς ποὺ δὲν κατέχει, δὲν γνωρίζει, δὲν ἐννοεῖ, ἀμαθής, ἀνόητος.

Ἀκατζελῆ· βλ. **Ἀνδριακή.**

ἀκατηγόρητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατηγορηθείς, ἄμεμπτος, ἀνεπίληπτος, ἄψογος· «ἀκατηγόρητη κοπέλλα»· ἀντίθ. *κατηγορημένη*=ἐπίψογος.—Ἐπίρρ. ***ἀκατηγορήτως.***

ἀκατήχητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κατηχηθείς, ὁ μὴ διδαχθεὶς τὰ τῆς θρησκείας, ἀμύητος· || μεταφ. ὁ μὴ μυηθεὶς εἰς τὰ σχέδια ἀποκρύφου τινὸς σκοποῦ.—Ἐπίρρ. ***ἀκατηχήτως.***

ἀκατιόζευκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· γέφυρα ἐξευγμένη δι' ἀκατίων.

ἀκάτιον. Λέξις χρησιμοποιουμένη πρὸς καταδήλωσιν μικρᾶς λέμβου, (ὑποκοριστ. τῆς **ἀκάτου**) οἱονεὶ συνώνυμος πρὸς τὸ *ἐφόλκιον*. Καίτοι ἀπὸ πᾶσαν ἄποψιν ὀρθὴ ἡ λέξις αὕτη (**Θουκ. Δ, 67—Πλουτ.** Τιμολ. 17), δὲν περιλαμβάνεται ἐν τούτοις ἐν τῷ ἐπισήμῳ τοῦ Ναυτικοῦ ὀνοματολογίῳ. Σ Ε.Λ.

—ἀκάτιον *[Ναυτ.]* κοιν. *τρίγκος* (γαλλ. la misaine, ἀγγλ. the fore-sail, ἰταλ. il trinchetto). Τὸ κυριώτερον ἱστίον τῆς πρώρας. Τὸ χαμηλότερον τετράγωνον ἱστίον τοῦ πρωραίου πετάσματος καὶ συνεπῶς τὸ πρωραῖον τῶν μεγάλων ἱστίων. Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ πρέπει νὰ συγχέεται τὸ *ἀκάτιον* (ἱστίον) πρὸς τὸν **ἀκάτιον ἱστὸν** (βλ. λ.). Ἀναδενόμενον εἰς τὴν πρώτην ὑπὲρ τὸ κατάστρωμα κεραίαν (ἀντένναν) τοῦ πρωραίου ἱστοῦ, τὸ ἱστίον τοῦτο ποδοῦται (κοιν. **καλάρεται**) **κατὰ** μὲν τὸν προσήνεμον **αὐτοῦ ποδεῶνα παρὰ τὸν φάλκην,** κατὰ δὲ τὸν ὑπήνεμον εἰς πόρπην τῆς πλευρᾶς, ἐξωτερικῶς καὶ πρύμνηθεν τῶν παρεξαρτίων τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ. Τὸ σχῆμα τοῦ ἱστίου προσεγγίζει τὸ ὀρθογώνιον μὲ τὰς πλαγίας κρεμάσεις εὐθείας (βλ. σχ., ἀριθ. 4), τὸ πόδωμα (6) ἐλαφρῶς καμπύλον, τὴν δὲ κορυφαίαν (2) ἐντελῶς εὐθεῖαν. Κατὰ μῆκος τῶν πλευρῶν του ἀμέσως ἔσω τῶν *λωμάτων* του (βλ. σχ., 2, 4 καὶ 6) φέρει τὸ ἱστίον ἐπὶ τῆς πρωραίας του ἐπιφανείας ἐπιρράμματα (1, 3, 5) ἐξ ὀθόνης πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀντοχῆς του, προφύ-

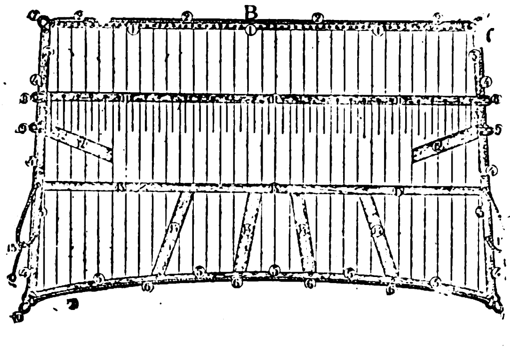

Ἀκάτιον ἱστίον (πρωραία ὄψις).

λαξίν του ἀπὸ τῶν τριβῶν καὶ παράτασιν τῆς διαρκείας του. Τὸ κορυφαῖον δὲ ἐπίρραμμα (1) διαπερᾶται ὑπὸ *ὀμματίων* διὰ τῶν ὁποίων διέρχονται οἱ ἀναδέται καὶ μέσῳ τῶν ὁποίων, προσδενομένου τοῦ κορυφαίου λώματος ἐπὶ τοῦ ἱστιούχου, συγκρατεῖται στερρῶς τὸ ἀκάτιον ἀπὸ τῆς κεραίας του. Ἐκτὸς ὅμως τῶν τεσσάρων τούτων ἐπιρραμμάτων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα.

Ἡ κεραία τοῦ ἀκατίου, ἔχουσα πρὸς τὰ ἀκροκέραια τοὺς ἀναγκαίους διὰ τὴν σειροδέτησιν καὶ τὴν ἀνάθεσιν τοῦ ἱστίου τόρμους (κοιν. *δόντια*) καὶ δύο ἔντροχα, φέρει εἰς τὸ μέσον της στεφάνην σιδηρᾶν διὰ τὴν ἀρτάνην, ἑκατέρωθεν δὲ τῆς στεφάνης τὰ ἀναγκαῖα διὰ τοὺς χειρισμοὺς *ἐνώτια* καὶ ἄλλα ἐξαρτήματα.

Ἡ ὀνομασία *ἀκάτιον* ἔχει καταχρηστικῶς ἐπεκταθῆ πρὸς δήλωσιν τοῦ πρώτου ὑπὲρ τὸ περιτόναιον τραπεζοειδοῦς (ἢ καὶ τριγωνικοῦ) ἱστίου τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ, ἀλλὰ μόνον ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ τετράγωνον ἱστίον εἰς αὐτόν· οὕτως ἀκάτιον λέγεται ἡ πρωραία ψάθη «βρατσέρας» (ἀντὶ ψάθης ἀκατίου), ἢ τὸ πρωραῖον ἡμιόλιον «ἡμιολίας ἄνευ σταυρώσεων» *(λόβερ)*, ἢ τὸ πρωραῖον ὠτοειδὲς «φαλαινίδος» κλπ. Σ. Ε. Λ

— ἀκάτιον ἀφαιρετὸν *[Ναυτ.]*· κοινῶς *ἐγρετίδικος τρίγκος* γαλ. *misaine volante*, ἀγγλ. *flying foresail)*. Τετράγωνον ἱστίον τῶν κερκούρων (κοιν. *κοττέρων)* καὶ τῶν ἀποκλειστικῶς δι' ἡμιολίων ἐξηρτιωμένων ἡμιολιῶν (κοιν. *λόβερ)* χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν τοιούτων πλοίων, μόνον διὰ τὴν *ἐξ οὐρίας* πλεῦσίν των («ὅταν πᾶνε στὰ πρίμα»). Ὂν τὸ πρῶτον ὑπὲρ τὸ κατάστρωμα τετράγωνον ἱστίον τοῦ πρωραίου αὐτοῦ ἱστοῦ, ἐπέχει τὴν θέσιν πραγματικοῦ ἀκατίου· διαφέρει ὅμως οὐσιωδῶς τοιούτου, διότι: ἀλλοῦ μέν, ὅταν ἡ κεραία του εἶναι μονίμως ἐσταυρωμένη ἐπὶ τῆς στήλης (κοιν. *κολόμπας)* τὸ ἱστίον δὲν πτύσσεται κατὰ μῆκος τῆς κεραίας (πρὸς ἣν δὲν εἶναι μονίμως ἀναδεδεμένον δι' ἀναδετῶν), ἀλλὰ πρώραθεν καὶ κατὰ μῆκος τῆς στήλης, ἐκπετάννυται δὲ δι' ἕλξεως τῶν ἄνω αὐτοῦ ποδεώνων πρὸς τὰ ἀκροκέραια τῇ βοηθείᾳ σχοινίου· συγκρατεῖται δὲ τὸ ἱστίον ἀπὸ σιδηροῦ ἀναδρόμου κατὰ μῆκος τῆς κεραίας διήκοντος, τῇ βοηθείᾳ σιδηρῶν δακτυλίων· συστέλλεται δὲ ἀναπετασμένον ὄν, τῇ βοηθείᾳ *συστολέων εἰσολκῆς* (κοιν. *κάργων)*. Ἀλλοῦ πάλιν, πτύσσεται μὲν τὸ ἱστίον κατὰ μῆκος τῆς κεραίας του καὶ κατὰ τὸν συνήθη τρόπον, πλὴν ἡ κεραία δὲν σταυροῦται, παρὰ μόνον ὅταν πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ, ἀποτιθεμένη κατὰ τὸν λοιπὸν χρόνον πρώραθεν τοῦ ἱστοῦ καὶ ἐπακουμβῶσα ἐπὶ τῶν ἑκατέρωθεν περιτοναίων *(κουπαστές)* ἐγκαρσίως. Τὸ ἀφαιρετὸν ἀκάτιον εἶναι πολὺ εἰς χρῆσιν εἰς τὰ θαλαμηγὰ ψυχαγωγίας *(γιώτ)*, τὰ ὁποῖα μάλιστα, διὰ τὸ κομψοπρεπέστερον, φέρουσι τὴν κεραίαν τοῦ ἀφαιρετοῦ ἀκατίου μὲ τὸ ἱστίον ἐπτυγμένον κατὰ μῆκος αὐτῆς, παραλλήλως τῇ στήλῃ, στρέφοντες τὴν κεραίαν περὶ τὸν ὁριζόντιον ἄξονα τῆς σιδηρᾶς της *ἀγκοίνης*. Σ. Ε. Λ.

ἀκάτιος ἱστὸς *[Ναυτ.]*, κοιν. τὸ *τουρκέτο* (γαλ. le mât de misaine, ἀγγλ. the fore-mast). Ὁ πρῶτος πρὸς πρῷραν ὄρθιος ἱστός, μὴ συμπεριλαμβανομένου δηλαδὴ τοῦ *προβόλου* (κοιν. *μπομπρέσου)*. Ἀποτελεῖται δὲ οὗτος ἐκ τῆς στήλης τοῦ ἀκατίου (βλ. σχ., ἀριθ. 1), τοῦ θωρακίου (Α), τοῦ λαιμοῦ τῆς στήλης (4), τοῦ στηλοκράνου (Β), τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ δολωνίου (5), τοῦ διζύγου (C), τοῦ ὑπὲρ τὸ δίζυγον λαιμοῦ τοῦ ἐπιστηλίου ἀπολήγοντος εἰς τὸ στηλόκρανον τοῦ ἐπιστηλίου (12), τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ φωσωνίου (13), τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ σιπαρίου (14), τῆς ἀτράκτου ἢ ἠλακάτης (15) καὶ **τοῦ ἐπιμήλου (16).**

Αἱ ἀπὸ τοῦ ἱστοῦ δὲ τούτου ἀρτώμεναι κεραῖαι εἶναι, διὰ τὰ συνήθη μεγάλα πλοῖα, τοὺς δρόμωνας δηλαδὴ (κοινῶς *νάβαις*), αἱ ἀκόλουθοι: ἡ τοῦ ἀκατίου, ἡ τοῦ δολωνίου (εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἡ κεραία αὕτη εἶναι διπλῆ, τῶν τοιούτων πλοίων ὄντων ἐφωδιασμένων διὰ διπλῶν δολώνων), ἡ τοῦ φωσωνίου καὶ ἡ τοῦ σιπαρίου, ἐφ' ὧν κεραιῶν προσδένονται ἱστία ἐπώνυμα αὐταῖς. Ἐπὶ τῶν συγχρόνων μεγάλων ὑπερωκεανίων ἱστιοφόρων, μετὰ τριῶν ἢ πλειοτέρων στηλῶν (ἅτινα μεταγενέστερα τῆς θεσπίσεως τοῦ ναυτικοῦ ὀνοματολογίου καὶ ἐστερημένα εἰδικοῦ ὅρου διὰ τοῦτο τυγχάνοντα, δυνάμεθα νὰ ἀποκαλέσωμεν *ὑπερδρόμωνας)*, παρίσταται ἀνάγκη προσθήκης καὶ ἐπιστηλίου σιπαρίου, ἀφ' οὗ ἀρτῶνται αἱ κεραῖαι τοῦ σιπαρίου καὶ τοῦ ἄνωθεν τούτου προστιθεμένου ἐπισιπαρίου· οὕτω τὸ ἐπιστήλιον τοῦ φωσωνίου διατίθεται μόνον διὰ τὸ φωσώνιον, ὅπερ ὅμως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι διπλοῦν.

Εἰς τὰ μικρὰ πλοῖα, ὁ ἀκάτιος ἱστὸς ἔχει ἓν μόνον ἐπιστήλιον, κοινὸν διά τε τὸ δολώνιον καὶ τὸ φωσώνιον, μὴ ὑπάρχοντος σιπαρίου εἰς αὐτά. Εἰς ἄλλα μετρίου μεγέθους ἱστιοφόρα ὁ ἀκάτιος ἱστὸς ἔχει τὴν στήλην πολὺ ὑψηλήν, ἵνα ἀπ' αὐτῆς ἀρτῶνται αἱ κεραῖαι τοῦ ἀκατίου καὶ τοῦ διπλοῦ δολωνίου, τὸ δὲ ἐπιστήλιον πολὺ βραχύ, πρὸς ἄρτησιν ἀπ' αὐτοῦ μόνον τοῦ φωσωνίου· τοιοῦτον ἀκάτιον ἱστὸν εἶχον, κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς ἱστιοφόρου μας ναυτιλίας, τὰ γαλαξειδιωτικὰ ἱστιοφόρα, ἰδίως οἱ μυοπάρωνες, μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἀναγνωρίζωνται μακρόθεν ἀπὸ τούτου, ἂν καί, πρόσθετον καὶ ἐπίτηδες, γνώρισμά των ἦτο ἡ βαφὴ τῶν στηλῶν των διὰ λευκοῦ. Εἰς ἄλλα μικρότερα πλοῖα, ἡμιολίας ἰδίως, ὁ ἀκάτιος ἱστὸς εἶναι *ἐπήβολος* (κοιν. *μπίμπιλο)*, μονομερὴς δηλαδὴ καὶ ἄνευ ἐπιστηλίου, τῶν κεραιῶν τοῦ ἀκατίου τοῦ διπλοῦ δολωνίου καὶ τοῦ φωσωνίου ἀρτωμένων ἀπὸ τῆς στήλης· *ὠμίδια* (κοινῶς *μάγουλα)*, ὑποκαθιστῶντα εἰς τοιοῦτον ἀκάτιον ἱστὸν τ. θωράκιον καὶ τὸ δίζυγον, χρησιμεύουσιν ὡ. ἀναστάλματα τῶν *τραχηλωμάτων* (κοιν. *καπελλάγιων)*. Εἴς τινα πλοῖα ὁ ἀκάτιος ἱστὸς φέρει καὶ *ἡμιόλιον* (κοιν. *γκλίζαν)*.

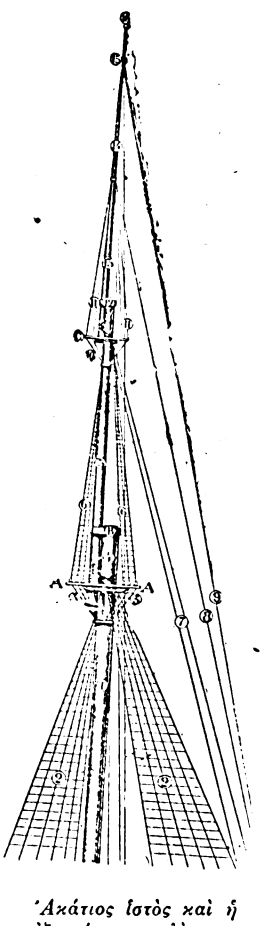

Ἀκάτιος ἱστὸς καὶ ἡ ἐξαρτία του, πλὴν κεραιῶν, προτόνων καὶ ἀναδρόμων.

Ἡ ἐξαρτία (κοιν. *ἁρματωσιά*) τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ, δρόμωνος συνήθους μεγέθους, ἀποτελεῖται ἐκ τῶν: ἐπιτόνων τῆς στήλης (2) καὶ τῶν βαθμίδων των, τῶν ριζῶν τοῦ θωρακίου (3), τῶν ἐπιτόνων τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ δολωνίου (6), τῶν ριζῶν τοῦ διζύγου (10), τῶν ἐπιτόνων τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ φωσωνίου (11), τῆς ἀναβάθρας διηκούσης πρύμνηθεν τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ φωσωνίου καὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς διαδρομῆς τῆς κεραίας αὐτοῦ, τῶν παρατόνων τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ δολωνίου (7), τῶν παρατόνων τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ φωσωνίου (8), τῶν παρατόνων τῆς ἠλακάτης (9) καὶ τέλος τῶν προτόνων τῆς στήλης του καὶ τῶν ἐπιστηλίων του.

Τὸ *πέτασμα* τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ, λεγόμενον ὡσαύτως καὶ *πρωραῖον πέτασμα* (κοιν. *πανιὰ τῆς πλώρης*) ἀποτελοῦσι τὸ ἀκάτιον, τὸ δολώνιον, τὸ φωσώνιον, τὸ σιπάριον, ἐπὶ μεγάλων πλοίων τὸ ἐπισιπάριον, καὶ τὰ παρίστια, ἤτοι τὰ ζεύγη τῶν: παρακατίου, παραδολωνίου, παραφωσωνίου καὶ ἐπὶ μεγάλων ἱστιοφόρων, τοῦ παρασιπαρίου.

Εἰς τὰ σύγχρονα ἀτμήλατα, ὁ ἀκάτιος ἱστὸς ὀνομάζεται πρωραῖος ἐφ' ὅσον δὲν φέρει ἱστία. Σ. Ε. Λ.

ἀκατῖται *[Ναυτ.]*. Ὅρος ἐμφανιζόμενος ὑπὸ δύο σημασίας: 1)=οἱ *θωρακῖται μάχης* καὶ οἱ *παραπληρωματικοὶ θωρακῖται* τῆς *κεραίας* τοῦ ἀκατίου (κοιν. οἱ *γαμπιέροι τοῦ τρίγκου*, γαλλ. les galiers de misaine, ἀγγλ. fore-sail-men), ἀλλά, σὺν αὐτοῖς, καὶ οἱ ἄνδρες οἵτινες ἐπίσης ἀραιώνουσιν εἰς τὴν κεραίαν τοῦ ἀκατίου, κατὰ τοὺς γενικοὺς χειρισμούς: *ἄνεσιν, πτύξιν, δέσιν σειρᾶς μεγάλων* κλπ. Ὁ ὅρος, ὑπὸ τὴν τοιαύτην του σημασίαν εἶχε περιπέσει εἰς ἀχρηστίαν, πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως πρὸς τὴν ἑτέραν αὐτοῦ σημασίαν, ἀφοῦ μάλιστα ἐπεβοήθει ἡ περὶ ἧς κατωτέρω [illegible]

Digitized by Google

σις. 2)=τὸ πλήρωμα, οἱ ἐρέται (=οἱ κωπηλάται) ἀλλὰ καὶ οἱ *λεμβῖται* ἐν γένει, τῆς μεγάλης ἀκάτου (κοιν. *ἀκατίταις,* γαλ. chaloupiers, ἀγγλ. launch-crew): «Οἱ αὐτοὶ ἀναβαίνουν συνήθως εἰς τὴν πτύξιν τοῦ ἀκατίου, ὥστε συμφωνεῖ καὶ ἡ ἐπωνυμία» (*Λ. Παλάσκα—Μ. Ιούδα* «Λεξ. Γαλλο-ελληνικὸν τῶν Ναυτικῶν ὅρων» λέξις *Chaloupiers*· ταύτην τὴν σύμπτωσιν ἐνοοῦμεν ἀνωτέρω). Σ. Ε. Λ.

ἀκατίτης (ὁ)· ναύτης ἀνήκων εἰς τὸ πλήρωμα τῆς ἀκάτου.

ἀκατοίκητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ κατοικούμενος.

ἀκατονόμαστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ κατονομασθείς· || ὁ μὴ κατονομαζόμενος, ὃν αἰδεῖταί τις νὰ κατονομάσῃ, ἄρρητος, αἰσχρός· «πρᾶξις *ἀκατονόμαστος*».—Ἐπίρρ. ***ἀκατονομάστως.***

ἀκατατόπιστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ κατατοπισθείς, ὁ μὴ ἀναγνωρίσας τὴν θέσιν του ἐν σχέσει πρὸς τὰ περὶ αὐτήν, ἀπροσανατόλιστος, (κυριολ. καὶ μεταφ.)· «εἶναι ἀκόμη *ἀκατατόπιστος* 'ς τὴ δουλειά του».

ἀκατάτρεκτος, ἢ συνήθ. ***ἀκατάτρεχτος,***—*η,*—*ο*· ὁ μὴ καταδιωχθείς· «κανένα δὲν ἀφήνει *ἀκατάτρεχτο*».

ἀκατάτριπτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ κατατριβείς, ὁ μὴ διά τινος τριβῆς καταβληθεὶς ἢ ἀφανισθείς.

ἀκατατρόπωτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ καταπροπωθείς, ὁ μὴ διὰ τῆς τροπῆς (φυγῆς) ἀφανισθείς.

ἀκατάφθαστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις νὰ καταφθάσῃ, νὰ προφθάσῃ.

ἀκατάφθορος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ φθειρόμενος, ὁ μὴ ἐξολοθρευόμενος, ἰσχυρός, ἄφθαρτος.

ἀκατάφρακτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ καλῶς πεφραγμένος, ὁ μὴ διὰ φράκτου, θώρακος προφυλαγμένος, ἄφρακτος, ἀθωράκιστος.

ἀκαταχώνιαστος, —*η,*—*ο*· δημοτ. αὐτὸς ποὺ δὲν καταχωνιάστηκε, δὲν κατεπόθη· «τίποτε δὲν ἄφησε *ἀκαταχώνιαστο,* ὅλα τὰ 'φαγε» || μετφ. ὁ μὴ καταποντισθείς, ὁ μὴ καταστραφείς.

ἀκατεδάφιστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ κρημνισθεὶς εἰς τὸ ἔδαφος (ὁ μὴ καταρριφθείς, ἐπὶ οἰκιῶν καὶ καθόλου κτισμάτων).

ἀκατοπτρικὴ ***λάμψις τῶν ὀρυκτῶν*** *['Ορυκτ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ λάμψις τῶν ὀρυκτῶν, ὅταν ταῦτα λάμπουν μέν, ἐκ τῶν ἐπιφανειῶν των ὅμως δὲν ἀνακλῶνται καθ' ὁλοκληρίαν εἰκόνες. Ἡ ἀκατοπτρικὴ λάμψις εἶναι εἷς ἐκ τῶν βαθμῶν, μὲ τοὺς ὁποίους διακρίνεται ἡ κατὰ ποσὸν λάμψις τῶν ὀρυκτῶν. Γ. Κ. Γ.

ἀκατόρθωτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ δυνάμενος νὰ κατορθωθῇ, νὰ ἐπιτευχθῇ, ἀνεκτέλεστος, ἀρχ. *ἀνήνυτος.*

ἄκατος (ἡ)· παρ' ἀρχαίοις· λέμβος ἐλαφρὰ καὶ ταχεῖα.

—*[Ναυτ.]*. Ἡ μεγίστη τῶν λέμβων πολεμικοῦ πλοίου, κοινῶς *μεγάλη βάρκα* (la chaloupe—the launch), λίαν ἰσχυρᾶς κατασκευῆς, ἐφ' ὅσον τὸ μῆκος αὐτῆς ὑπερβαίνει τὰ δέκα μέτρα. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς βαρείας ἐργασίας τῶν πολεμικῶν πλοίων, οἷον τὴν μεταφορὰν βαρέων ἀντικειμένων, ἢν ἔκτασιν τῶν ἐπωτιδίων ἀγκυρῶν ἢ τῆς ἰσχά-

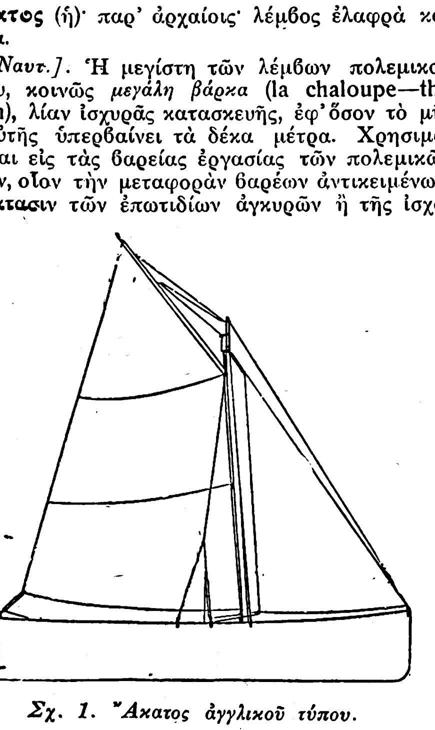

Σχ. 1. Ἄκατος ἀγγλικοῦ τύπου.

δος ὡς καὶ τὰς μεταφορὰς μεγάλου ἀριθμοῦ ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος. Ἄκατος μήκους δεκαπέντε μέτρων ἄριστα δύναται νὰ περιλάβῃ ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν ἄνδρας ἀνέτως.

Συνήθως αἱ ἄκατοι τῶν νεωτέρων πολεμικῶν πλοίων ἐφοδιάζονται διὰ κινητηρίου μηχανῆς ἐσωτερικῆς καύσεως, ἐλάχιστον καταλαμβανούσης χῶρον, ὑπὸ τὴν τοιαύτην δὲ διασκευὴν δύνανται ἄριστα τρεῖς ἄνδρες νὰ χειρίζωσι ταύτας. Ἡ ἱστιοφορία τῶν ἀκάτων ποικίλλει εἰς τὰ Π. Ναυτικὰ τῶν διαφόρων κρατῶν. Οὕτω αἱ ἄκατοι τῶν βρεττανικῶν πλοίων φέρουσι δύο ἱστία, ἡμιόλιον καὶ ἀρτέμονα (Σχ. 1), ἣν ἱστιοφορίαν ἔχουσι καὶ αἱ τῶν ἡμετέρων πολεμικῶν, αἱ δὲ τοῦ γαλλικοῦ

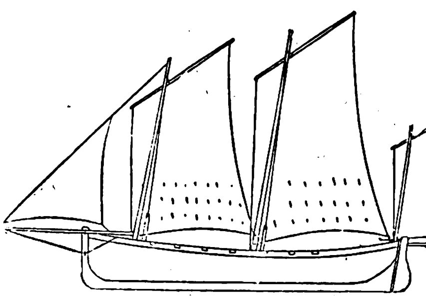

Σχ. 2. Ἄκατος γαλλικοῦ τύπου.

μεγίστην, ἀκάτιον, ἐπιδρομίσκον (— τὰ τρία ταῦτα ψάθας τὸ σχῆμα) καὶ ἀρτέμονα (Σχ. 2).

Ὁ ὁπλισμὸς τῶν ἀκάτων, πολεμικῶς ἐξοπλιζομένων, εἶναι ταχυβόλον διαμετρήματος 37 χμ. ἢ ἔτι καὶ 47 χμ., ἢ σύνηθες πολυβόλον, κατὰ τὴν πρῷραν πάντοτε στερεούμενον.

Αἱ ἄκατοι κατὰ γενικὸν κανόνα, λόγῳ τοῦ μεγάλου σχετικῶς βάρους των, εἰσὶ λέμβοι ἔνθετοι. Ἐπιβιβάζονται τουτέστι τῶν πλοίων καὶ στερεοῦνται ἐν αὐτοῖς ἐπὶ εἰδικῶν ὑποστηριγμάτων, ἐχόντων τὸ σχῆμα τῆς γάστρας των, καλουμένων δὲ ὑποστατῶν. Ἡ ἀνύψωσις τῶν ἀκάτων ἀπὸ τοῦ ὕδατος καὶ ἡ ἔνθεσις αὐτῶν ἐν τῷ πλοίῳ εἰς τὰ ἱστιοφόρα πολεμικὰ συνετελεῖτο διὰ τῶν τερθρίων καὶ μεσιστίων συσπάστων, εἰς τὰ μεταγενέστερα διὰ τῶν ἐπωτίδων καὶ τέλος εἰς τὰ νεώτερα διὰ τοῦ φορτωτῆρος ἢ τοῦ γερανοῦ. Π. Σ. ΑΓΓΕΛΗΣ

— **ἄκατος** *['Αρχ.]*. Εἶδος ποτηρίου ἔχοντος μορφὴν ἀκατίου (λέμβου) καὶ διὰ τοῦτο ὀνομαζομένου οὕτως. Ἀντὶ ποδὸς εἶχεν ὀμφαλὸν ὅπως καὶ ἡ φιάλη, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐκρατεῖτο. Διὰ τοῦ ποτηρίου τούτου ἔκαμνον σπονδὰς κατὰ τὸ τέλος τοῦ γεύματος. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκατοχύρωτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ κατοχυρωθείς, ὁ μὴ δι' ὀχυρωμάτων ἀσφαλισθείς· «*ἀκατοχύρωτος* πόλις, — στρατόπεδον κ.τ.τ.» || μετφ. ὁ μὴ ἐξασφαλισθείς, ὁ μὴ στερεωθεὶς διὰ μέτρων ἢ ἐνεργειῶν τινων.—Ἐπίρρ. ***ἀκατοχυρώτως.***

ἀκατράμωτος, — *η,* — *ο*· ὁ μὴ κατραμωμένος, ὁ μὴ διὰ πίσσης ἠλειμμένος.

—*[Ναυτ.]*· βλ. **ἀκέδρωτος**.

· **ἁ κὰτρ μαὶν** (a quatre mains) *[Μουσ.]*. Διασκευὴ παρτιτούρας ὀρχήστρας διὰ κλειδοκύμβαλον μὲ δύο ἐκτελεστάς, ὧν ὁ εἷς παίζει πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος, ὁ δ' ἕτερος πρὸς τὸ ἀριστερὸν τοῦ ὀργάνου. Ὅλα σχεδὸν τὰ κλασσικὰ ἔργα ἔχουν διασκευασθῆ τοιουτοτρόπως, διὰ τὴν πλήρη ἀπόδοσιν πολλῶν λεπτομερειῶν τῆς ὀρχήστρας, ὧν ἡ ἐκτέλεσις καθίσταται ἀδύνατος διὰ δύο μόνον χειρῶν. Δ. Λ.

ἀκατσαριὰ *[Βοτ.]*· κοινὸν ὄνομα ἐν Ρόδῳ τοῦ φυτοῦ *κίστου* (Cistus species).

ἀκατσάρωτος,—*η,*—*ο*· αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι κατσαρωμένος, κατσαρός· «μαλλιὰ *ἀκατσάρωτα*».

ἄκαυλον *[Βοτ.]*· βρύον· βλ. **σφαιράγγειον.**

ἄκαυλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἄνευ καυλοῦ, ἄνευ στελέχους· «πτερὸν ἄκαυλον».

ἀκαυτηρίαστος (ὁ, ἡ) καὶ —*η,*—*ον* (τό)· ἀντὶ *ἀκαυστηρίαστος*· ὁ μὴ καυτηριασθείς· || ὁ μὴ διὰ καύσεως ἐστιγμένος ἢ σεσημασμένος (ἐπὶ ἵππων).

ἄκαυστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ κεκαυμένος, ὁ μὴ δι' ἐμπρησμοῦ καταστραφεὶς (ἄκαυστοι κῶμαι)· || ὁ μὴ δυνάμενος νὰ καῇ. Κοινῶς ***ἄκαυτος.*** «ἄκαυτα ξύλα»· βλ. καὶ **ἄκαγος.**

ἀκαυχησία (ἡ)· τὸ νὰ μὴ καυχᾶταί τις, μετριοφροσύνη.

ἀκαύχητος,—*η,*—*ο*· ὁ μὴ καυχώμενος, ὁ μὴ καυχησιολογῶν, μετριόφρων.

ἀκαφάσωτος,—*η,*—*ο*· αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι καφασωμένος, ὁ ἄνευ δικτυωτοῦ κιγκλιδώματος ἐμποδίζοντος τὴν ἐμφάνισιν.

'Ακαχέτε (Acajete). Ὑψηλὸν ὀροπέδιον τοῦ Μεξικοῦ τὸ καὶ ***Κοϊτλαξκοπὰν*** καλούμενον, κείμενον μεταξὺ τῶν ἡφαιστείων Ὀριθάμπα καὶ Ποποκατεπέρτ. Εἰς τὸ μέσον τοῦ εὐφορωτάτου τούτου ὀροπεδίου εὑρίσκεται ἡ πόλις Πουέμπλα.

'Ακαχίτο. Ἐπιφανὴς Ἰάπων ποιητής, ζήσας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σόμου (724—756 μ. Χ.), εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ὁποίου ἦτο τιτλοῦχος. Τὰ ποιήματά του περιελήφθησαν εἰς τὴν ἀνθολογίαν «*Μαννόσιου*» (=Μύρια φύλλα).

ἀκαψάλιστος,—*η,*—*ο*· ὁ μὴ καψαλισμένος, ὁ μὴ περικεκαυμένος τὰς τρίχας κ.τ.τ. «*ἀκαψάλιστη* φάνη —*κόττα*».

'Ακβαβίβα (Acquaviva). Ὄνομα ἑπτὰ καρδιναλίων.

'Ακβαβίβα (Aquaviva). Περιφανὴς οἶκος τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, ἀριθμήσας πλείστους ὅσους ἄνδρας διαπρεπεῖς. Μεταξὺ τῶν παλαιοτέρων ἀναφέρεται ὁ ***Ματθαῖος 'Ακβαβίβα,*** γενναῖος πολέμαρχος, ὅστις ἔπεσεν ἀμυνόμενος τοῦ Ὀτράντου κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Β', τῷ 1480. Μεταξὺ τῶν ἐπιγόνων του διέπρεψαν οἱ ἑξῆς:

1) ***'Ανδρέας - Ματθαῖος,*** δοὺξ τοῦ Ἄτρι καὶ πρίγκιψ τοῦ Τέραμο. Ἐγεννήθη τῷ 1456 καὶ ἀπέθανεν ἐν Νεαπόλει τῷ 1526, ὅταν ἐπέτρεχε τὴν Ἀπουλίαν ὁ διοικούμενος ὑπὸ τοῦ Λωτρὲκ γαλλικὸς στρατός, εἰς ὃν ὑπηρέτουν καὶ τὰ *ἠπειρωτικὰ τάγματα.* Ὁ Ἀνδρέας ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἠσπάσθη τὴν πολεμικὴν τέχνην μὲ πρόθεσιν νὰ ἐκδικήσῃ τὸν φόνον τοῦ πατρός του Ματθαίου, ἀλλὰ κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὰ γράμματα καὶ ἐπροστάτευσε τοὺς καταγινομένους εἰς τὰ γράμματα, καὶ μάλιστα τοὺς Ἕλληνας ἐπήλυδας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔζη εἰς τὸ ἐν Νεαπόλει μέγαρόν του. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου τοῦ Η' περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ 15ου αἰῶνος, ὁ Ἀνδρέας Ἀκβαβίβα ἐκηρύχθη ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ἐναντίον τῶν Ἀραγωνίων. Βραδύτερον μάλιστα, ἀναλαβὼν τὰ ὅπλα ἐπολέμησεν ἐναντίον τῆς ἱσπανικῆς κατοχῆς. Κατά τινα μάχην ὅμως συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Γονζάλβου τῆς Κορδούης καὶ ἤχθη αἰχμάλωτος εἰς τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον. Ἐν τούτοις δὲν ἔπαυσε καὶ ἐν αἰχμαλωσίᾳ νὰ καταγίνεται εἰς τὰ γράμματα. Ἐκεῖ κυρίως εἰργάσθη εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν συγγραφὴν σχολίων εἰς τὰ ***Ἠθικὰ*** τοῦ Πλουτάρχου, ἅτινα ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας Φερδινάνδου, ὅστις καὶ τοῦ ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἐπεδόθη μετὰ πολλῆς ζέσεως εἰς τὴν θεραπείαν τῶν γραμμάτων, ἵδρυσε τυπογραφεῖον ἐν τῷ μεγάρῳ του, ἐξένιζε τοὺς μελετηροὺς τῆς ἐποχῆς ἄνδρας εἰς τὴν πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην του καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς πρώτης Ἐγκυκλοπαιδείας, περιλαμβανούσης πληροφορίας χρησίμους εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν Γραμμάτων, τῶν Τεχνῶν καὶ ἐν γένει τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων. Ὁ θάνατός του δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν ὀδύνην ἣν ᾐσθάνετο περὶ τὸ γῆράς του νὰ βλέπῃ τὸν λαὸν μεθ' οὗ ἄλλοτε εἶχε συνεργασθῆ λεηλατοῦντα τὴν πατρίδα του.

2) ***Βελισάριος.*** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, περιφανὴς φιλόλογος καὶ ἀρχαιολόγος, συνεργασθεὶς ἐν πολλοῖς μετὰ τοῦ Ἀνδρέου. Συνέγραψε καὶ ἐδημοσίευσε λατινιστὶ σπουδαίας πραγματείας, οἷον: «De Venatione», «Aucupio», «De Re Militari», «De Singulari Certamine». Ἀπέθανεν ἐν Νεαπόλει τῷ 1518.

3) ***Κλαύδιος.*** Ἔγγονος τοῦ Ἀνδρέου-Ματθαίου, διατελέσας ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν ἀπὸ τοῦ 1580 μέχρι τοῦ 1615. Δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ θεμελιωτὴς τῆς παγκοσμίου σημασίας, τὴν ὁποίαν προσέλαβε τὸ τάγμα, ἐργασθεὶς μετ' ἀόκνου ζήλου ὑπὲρ τῶν συμφερόντων του, ὡς καὶ διὰ τὴν ἱεραποστολὴν εἰς τὰς Ἰνδίας, Κίναν, Ἰαπωνίαν καὶ Ἀμερικήν. Διεκρίθη καὶ ὡς συγγραφεύς, συντάξας μεταξὺ ἄλλων *πρόγραμμα σπουδῶν* («ratio studiorum societatae Jesu» 1586), καὶ *ὁδηγίας διὰ τοὺς πνευματικοὺς* («Industriae ad curandos animae morbos» 1606), *λόγους, ἐπιστολὰς* κ. ἄ.

4) ***Ροδόλφος.*** Ἰησουΐτης ἱεραπόστολος γεννηθεὶς τῷ 1550. Ἀπὸ τοῦ 1576 ἕδρα ὡς ἱεραπόστολος ἐν Κίνᾳ, ἐλθὼν εἰς τὴν ἐν Φαττιπούρ αὐλὴν τοῦ μεγάλου μογγόλου τοῦ Ἰνδοστὰν **Ἀκμπάρ,** κατὰ πρόσκλησιν αὐτοῦ τούτου, συνδιελέχθη μετὰ μωαμεθανῶν οὐλεμάδων, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Ἀκμπάρ, τὸν ὁποῖον μετὰ τριετεῖς προσπαθείας δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν Χριστιανισμόν, παρὰ τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν τούτου. Ἐπανελθὼν ἐν Κίνᾳ, ἔδρασεν ἐκεῖ λίαν καρποφόρως μέχρι τοῦ 1583, ὅτε ἐφονεύθη μετὰ τριῶν συνεργατῶν του ὑπὸ τοῦ φανατικοῦ ὄχλου ἐν Σαλσέττῃ. [Περὶ τῶν *'Ακβαβίβα* ἴδε Wetzer καὶ Welte's Kirchenlexicon I, 1177—1182]

5) Ἕτερος ***'Ακβαβίβα*** ἀναφέρεται ὡς μετασχὼν τῆς ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου (1571). Κατὰ τὸν Χιώτην (Ἱστορ. Ἑπτανήσου, Τόμ. Γ', σ. 122), μετὰ τοῦ Ὀρσίνου, εἰδοποίησε τοὺς ἐν Κερκύρᾳ διαμένοντας, πρὸ τῆς ναυμαχίας, συμμάχους, ὅτι οἱ πολέμιοι διὰ τοῦ στόλου των ὤφθησαν κατὰ τὰ πελάγη τῆς Ζακύνθου καὶ διευθύνονται εἰς τὸν κόλπον τῆς Ναυπάκτου. —Ω.

Digitized by Google

Ἀκβαπιμ (Akwapim). Φυλὴ Νέγρων τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς ἐκ τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὴν γλωσσικὴν οἰκογένειαν τοῦ *Τσὶ* καὶ *Γκά*, εἰς ἣν ἀνήκουν καὶ αἱ Ἀσαντί, Ἀκίμ, Ἀκβαμού, Ἀντάνσι, Ἀσσίν, Γκά, Ντενκερά, Ἀχάντα, Ἀγκόνα, Φάντι, Σαφβὶ καὶ Βάσσαου.

Ἀκβάρ· βλ. **Ἀκμπάρ,**

Ἄκβας. Φρούριον εἰς τὰ βυζαντινο-περσικὰ σύνορα τῆς Μεσοποταμίας ἐπὶ τοῦ Νυμφίου, παραποτάμου τοῦ ποταμοῦ Τίγρητος. Τὸ φρούριον τοῦτο ἦτο ὀχυρώτατον, ἐκτισμένον ἐπὶ ἀποκρήμνων βράχων, διὰ μέσου τῶν ὁποίων μία μόνον στενὴ εἴσοδος παρείχετο εἰς τὰ τείχη. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας Μαυρικίου (582-602) οἱ Βυζαντινοὶ πολεμοῦντες πρὸς τοὺς Πέρσας προσέβαλον τὸ φρούριον τοῦτο ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰωάννην τὸν Μουστάκωνα. Συγχρόνως ὁ Πέρσης στρατηγὸς Καρδαριγὰν ἐπολιόρκει τὸ βυζαντινὸν φρούριον τῶν Ἀφούμων, ὅτε εἰδοποιηθεὶς διὰ φανῶν (φρυκτωριῶν) ὑπὸ τοῦ Πέρσου φρουράρχου τοῦ Ἄκβας ἔσπευσε μετὰ ἰσχυρῶν δυνάμεων καὶ κατόπιν αἱματηρᾶς συγκρούσεως ἠνάγκασε τοὺς Βυζαντινοὺς νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀπέλθωσιν.

Μετ' οὐ πολὺ οἱ Βυζαντινοί, στρατηγοῦντος τοῦ Κομεντιόλου, ἐκυρίευσαν αὐτό. Ν. Κ.

Ἄκβιλας *Πιέρρος* (καὶ ***Δελάκβιλας***). Ὠνομάζετο οὕτω παράδοξος δημαγωγὸς διαδραματίσας ἐν Ζακύνθῳ σπουδαῖον πρόσωπον, κατὰ τὸ λεγόμενον «*Ρεμπελιὸν τῶν Ποπολάρων*», τουτέστι κατὰ τὴν λαϊκὴν ἀνταρσίαν, ἥτις αἱματοκύλισε τὴν νῆσον τῷ 1628. Τὰς περιπετείας τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης μᾶς διέσωσαν αἱ δύο παραλλαγαὶ τῆς Ἀφηγήσεως τοῦ Ἀγγέλου Συμμαχίου (ἢ καλύτερον *Ἀντζιόλου Σουμάκη)*, ἃς ἐδημοσίευσαν ὁ Κ. Ν. Σάθας καὶ ὁ Π. Χιώτης. Ὁ Πιέρρος Ἄκβιλας ἦτο χειρίστης διαγωγῆς ἄνθρωπος. Νόθος υἱὸς ἑνὸς δικαστικοῦ κλητῆρος τῆς Ἑνετίας, ἀπὸ τοῦ ἐπαγγέλματος ἐπονομασθέντος, ὁ Πιέρρος ὑπῆρξεν ἄσωτος καὶ χαρτοπαίκτης. Ἀφοῦ δ' ἐφυλακίσθη διὰ πολλὰς κακὰς πράξεις καὶ τέλος ἀπεδιώχθη τῆς πατρίδος, κατῆλθεν εἰς Ζάκυνθον ὡς δοῦλος Ἑνετοῦ εὐπατρίδου καὶ ἐκεῖ δὲν ἐβράδυνε ν' ἀποκτήσῃ πολλὰς συμπαθείας διὰ τὴν ἐπιδεξιότητά του καὶ τὴν εὐφυΐαν. Δὲν ἤργησε μάλιστα νὰ κερδίζῃ καὶ πολλὰ χρήματα αὐτὸς ὅστις προηγουμένως δὲν εἶχε ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ. Προσελήφθη λοιπὸν ὑπὸ τῶν Ποπολάρων, ἤτοι τῶν Λαϊκῶν, ὡς «*ἀβοκᾶτος*» καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητα αὐτὴν τοῦ συνηγόρου, οὕτως εἰπεῖν, κατετυράννησε τοὺς δι' ὅλων τῶν μέσων παρὰ τῇ ἑνετικῇ διοικήσει διωκομένους εὐγενεῖς.

Ἡ ἀφήγησις τοῦ Σουμάκη, πολλὰ ἀφιερώνει εἰς τὸν Πιέρρον Ἄκβιλαν καὶ τὸ κακὸν τέλος ὅπερ ἔσχε μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενείας του. Γ. Δ. Κ.

Ἀκ-Βιράν· βλ. **Βάγια (Βρύσεως).**

Ἀκβιτάνια(Aquitania) ἢ ***Ἀκουϊτάνια*** [Ἄστρον]. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 387 ἢ ὑπὸ τὸ διακριτικὸν 1894 ΑΖ. Ἀνεκαλύφθη τὴν 5ην Μαρτίου 1894, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του εἶνε τὰ ἑξῆς: $\alpha=2{,}739$ $T=1656$ ἡμ, $e=0{,}238$, $i=17^{0}58'$, $L=346^{0}18'$, $\Omega=128^{0}46'$ καὶ $\pi=282^{0}20'$. Σ. Π.

Ἀκ-Βουνάρ· βλ. **Ἀσπρονέριον.**

Ἀκ-γκιόλ (δηλ. *Λευκὴ λίμνη*), ἢ ***Χαμαμλί.*** 1) Λίμνη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Πόντου ἐκτεινομένη παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου μεταξὺ Πάφρας καὶ Ἀμισοῦ (Σαμψοῦντος). Ἀπὸ τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ ἀπέχει 4 χιλιόμ. Τὸ μῆκος αὐτῆς ἐκ Β. πρὸς Ν. εἶναι 23 χιλιόμ., τὸ δὲ πλάτος, ἐξ Α. πρὸς Δ., 6. Εἶναι διαβόητος διὰ τοὺς πυρετοὺς τοὺς ὁποίους προξενεῖ.

2) Ἑτέρα λίμνη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ ἐσωτερικοῦ ὀροπεδίου τῆς χερσονήσου καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ χώρᾳ Λυκαονίᾳ. Κατέχει τὸ χαμηλότερον μέρος ἰδίου λεκανοπεδίου (τοῦ Ἐρεγλῆ) εἰς ὕψ. 950 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφ. τῆς θαλάσσης. Τὸ μῆκος αὐτῆς εἶναι περὶ τὰ 20 χιλιόμ., ὑφίσταται ὅμως τὸν χειμῶνα ὑπερεκχειλίσεις, καθ' ὅσον δέχεται τὰ ὕδατα χειμάρρων κατερχομένων ἐκ τοῦ ὄρους Ταύρου. Τρέφει ἀφθόνους ἰχθῦς καὶ ἔχει πλῆθος καλάμων, μὲ τοὺς ὁποίους οἱ περίοικοι κατασκευάζουν τὰς ἀθλίας καλύβας των. Παρὰ ταύτην διέρχεται ἡ σιδηρ. γραμμὴ Ἰκονίου—Ἀδάνων. Ι. Σ.

Ἀκ-δάγ. Ὑποδιοίκησις *(καζᾶς)* τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Ἀγκύρας, ὑπαγομένη εἰς τὴν διοίκησιν Ὑοσκάτης (Γιοζγάτ), πληρέστερον ***Ἀκ-δὰγ-μααντὲν*** (=μεταλλεῖον Ἀκ-δάγ), ἔχουσα κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον πληθυσμὸν 33,000 περίπου, ὧν 25.600 ἐφέροντο ὡς Μουσουλμάνοι, 2.000 ὡς Ἕλληνες Ὀρθόδοξοι, 5.000 Ἀρμένιοι καὶ 330 Ἀθίγγανοι.

Ἕδρα τῆς ὑποδιοικήσεως εἶναι ἡ πόλις *Ἀκ-δὰγ-μααντέν*, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 75 χμ. ΝΑ τῆς Ὑοσκάτης. Οἱ Ἕλληνες εἶχον ἐν τῇ ὑποδιοικήσει 2 σχολὰς καὶ 3 ἐκκλησίας, οἱ δὲ Ἀρμένιοι 4 σχολὰς καὶ 2 ναούς.

Ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ἀκ-δὰγ-μααντὲν ὑπάρχει μεταλλεῖον ἀργυρούχου γαληνίτου, σπουδαιότατον ἄλλοτε, διατελέσαν ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν μέχρι πρὸ ἑξηκονταετίας. Κατόπιν ὅμως ἡ ἐκμετάλλευσις, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς χεῖρας ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις, ἐγκατελείφθη, διότι ἡ ἀπόδοσις δὲν ἐκάλυπτε τὰς δαπάνας, βαρυνομένας κυρίως ἐκ τῆς δυσχερείας τῶν μεταφορῶν εἰς τὴν παραλίαν.

Τὴν πόλιν ἵδρυσαν περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος Ἕλληνες μεταλλωρύχοι, οἵτινες συνῴκισαν ὡσαύτως καὶ τὰς γειτονικὰς ὁμογενεῖς κοινότητας *Ταtμά, Καριπλὰρ* καὶ *Ἀβδουρραχμανῆ*.

Ἡ περιφέρεια τοῦ Ἀκ-δὰγ εἶναι ἡ κυριωτέρα περιοχὴ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ζῶσιν οἱ λεγόμενοι ***Σταυριῶται Κρυπτοχριστιανοί.*** Οὗτοι ἐξαναγκασθέντες κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ Τανζιμὰτ χρόνους νὰ δηλωθῶσιν ὡς Μουσουλμάνοι καὶ ἐγγραφέντες ὡς τοιοῦτοι ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἀπεκάλυψαν ὅτι εἶναι Χριστιανοὶ μετὰ τὸ Χάττι-Σερὶφ τοῦ 1856, δι' οὗ καθιεροῦτο ἐν Τουρκίᾳ, φαινομενικῶς τοὐλάχιστον, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνεξιθρησκείας καὶ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ὑπέσχετο (ἤδη ἀπὸ τοῦ 1844 διὰ τῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 21 Μαρτίου δηλώσεως αὐτῆς πρὸς τὴν ἀγγλικὴν Πρεσβείαν), ὅτι θὰ λάβῃ ἀποτελεσματικὰ μέτρα πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου εἰς τοὺς Χριστιανούς, οἵτινες «εἶναι ἀποστάται». Ἀλλ' ἡ δήλωσις αὕτη τῆς Πύλης ἔμεινε γράμμα νεκρόν. Ὁ τουρκικὸς λαὸς ἐθανάτωνε πάντα ἀποστατοῦντα Μουσουλμάνον, ἡ δὲ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐξηκολούθει διεκδικοῦσα τοὺς Σταυριώτας ὡς Μουσουλμάνους. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπησχόλησε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐπανειλημμένως, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ἀνταλλαγέντων μεταξὺ Πατριαρχείου καὶ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης καὶ Θρησκευμάτων πολλῶν διακοινώσεων (*ταχριρίων* καὶ *τεσκερέδων*). Δὲν ἔπαυσε δὲ ὑφιστάμενον καὶ σήμερον εἰσέτι, διότι οἱ Σταυριῶται τοῦ Ἀκ-δάγ, θεωρηθέντες ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ὡς Μουσουλμάνοι, δὲν ὑπήχθησαν εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν. Ἐν τούτοις οἱ Κρυπτοχριστιανοὶ οὗτοι ἐξακολουθοῦσι διακηρύττοντες, ὅτι εἶναι Χριστιανοὶ καὶ ζητοῦντες, ὅπως παρασχεθῶσιν εἰς αὐτοὺς τὰ μέσα τῆς ἐξασκήσεως τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.

Οἱ Σταυριῶται, ἢ ἄλλως *Ἀργύριοι* καλούμενοι, ὑπήγοντο ἄλλοτε εἰς τὴν ἐκλιποῦσαν ἐπισκοπὴν Ἀργυρίων, ὀνομασθεῖσαν οὕτω πιθανῶς ἐκ τῶν ἐν Ἀκ-Δὰγ μεταλλείων, κατόπιν δὲ εἰς τὴν μητρόπολιν Χαλδείας (Γκιουμουσχανέ, Νομοῦ Τραπεζοῦντος) ἐξ ἧς ἐξηρτῶντο ὅλοι οἱ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐγκατεσπαρμένοι Ἕλληνες μεταλλευταί, ὡς ἐκεῖθεν ἀρχικῶς μεταναστεύσαντες εἰς τὰς περιοχὰς τῶν διαφόρων μεταλλείων. Ἐκτὸς τῶν Σταυριωτῶν ὑπάρχουσιν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐν τῷ Πόντῳ πολλοὶ ἄλλοι Μουσουλμανοφανεῖς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Κ. Σκαλιέρη*: «Λαοὶ καὶ φυλαὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας» ἐν Ἀθήναις 1922.—*Ι. Μ. Λεβίδου* «Αἱ ἐν Μονολίθοις ἐκκλησίαι τῆς Καππαδοκίας ὡς Λυκαονίας», Κωνσταντινούπολις 1899.—*W. M. Ramsay*: The Historical Geography of Asia Minor», London 1890. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ἀκέα (Hakea Schrad) */Βοτ./.* Γένος τῶν *πρωτεειδῶν* περιέχον περὶ τὰ 115 εἴδη ξυλωδῶν φυτῶν (μικρῶν δένδρων) καὶ ἀειθαλῶν θάμνων, ἰθαγενῶν τῆς Αὐστραλίας. Πολλὰ ἐκ τούτων χρησιμοποιοῦνται ὡς κοσμητικὰ εἰς τοὺς κήπους. Σ. Μ.

Ἀκεβέδο *Φῆλιξ Ἀλβαρές*· βλ. **Ἀτσεβέδο.**

ἀκεβία ***ἡ πεντάφυλλος*** (Akebia quinata Decaisne) */Βοτ./*, Θάμνος ἀναρριχώμενος, τῆς οἰκογενείας τῶν *λαρδιζαβαλιειδῶν*, ἰθαγενὴς τῆς Ἰαπωνίας, ὅπου κοινῶς καλεῖται *Ἀκέβι* (Akebi). Τὰ φύλλα αὐτοῦ εἶναι δακτυλωτά, τὰ φυλλάρια πέντε τὸν ἀριθμὸν ᾠοειδῶς περιφερῆ, τὰ ἄνθη μόνοικα· ὁ καρπὸς εἶδος *δρύπης* ἐπιμήκους καὶ ἐδωδίμου. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Γαλλίᾳ θεραπεύεται ὡς κοσμητικόν, ἀλλὰ δὲν καρποφορεῖ. Σ. Μ.

ἀκέδρωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ διὰ κεδρίας ἠλειμμένος, ἀκατράμωτος.

—[Ναυτ.]. Ἀκέδρωτον ἢ λευκὸν σχοινίον (κοιν. *ἀκατράμωτον*, γαλλ. cordage blanc, ἀγγλ. white rope) λέγεται ἐν τῷ Ναυτικῷ σχοινίον μὴ ἐμβαπτισθὲν εἰς κεδρίαν (κατράμι), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ κεδρωτόν. Τὸ ἀκέδρωτον σχοινίον εἶναι ἰσχυρότερον τοῦ κεδρωτοῦ, ἀλλ' ἐπηρεάζεται περισσότερον ὑπὸ τῆς ὑγρασίας. Α. Κ.

ἀκελάδητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κελαδηθείς, ὁ μὴ δι' ᾀσμάτων ἐπαινεθείς, ἀνύμνητος· ‖ ὁ μὴ κελαδήσας. Ἰδιωματ. *ἀκελάϊδητος*.

Ἀκελδαμά. (Ἔν τισι τῶν ἑλλην. χειρογράφων ἀπαντῶσι καὶ αἱ γραφαὶ *ἀκελδαμάχ, ἀκελδαιμὰχ* κ.λ.π.) Ἡ λέξις εἶναι ἀραμαϊκή, δηλοῦσα *ἀγρὸν* ἢ *χωρίον αἵματος*. Οὕτως ὠνομάσθη μετὰ τὴν αὐτοκτονίαν τοῦ Ἰούδα ὁ ἀγορασθεὶς ὑπὸ τοῦ μεγάλου Συνεδρίου διὰ τῶν 30 ἀργυρίων τῆς προδοσίας καὶ τοῦ αἵματος τοῦ διδασκάλου ἀγρὸς τοῦ κεραμέως, ὅστις ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ «*εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις*» (Ματθ. κζ' 5—8, Πράξ. Ἀπ. αγ 19). Δεικνύεται δὲ τὸ τοπίον τοῦτο πρὸς νότον τῆς *φάραγγος Χιννὼν* (σήμερον *Βαδὶ-ἐρ-Ραβαβί)*, ὂν 16 μ. μήκους καὶ 12 πλάτους. Π. Ι. Μ.

ἀκέλευστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κελευσθείς, ἀπρόστακτος.

Ἀκέλης *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Μαλίδος, δούλης τοῦ Ἰαρδάνου, πατρὸς τῆς Ὀμφάλης, ἢ, κατ' ἄλλους, δούλης αὐτῆς τῆς Ὀμφάλης, ἥτις εἶχεν ἀγοράσει τὸν Ἡρακλέα, πωληθέντα ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ συμφώνως μὲ τὸν χρησμόν, ἵνα μὲ τὸν μισθόν, τὸν ὁποῖον θὰ ἐλάμβανε δουλεύων τρία ἔτη, πληρώσῃ πρὸς τὸν Εὔρυτον τίμημα διὰ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ του Ἰφίτου κρημνισθέντος ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἀπὸ τῶν τειχῶν τῆς Τίρυνθος (Ἀπολλ. ΙΙ. 6.). Ὁ Ἀκέλης οὗτος, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἔκτισε καὶ τὴν πόλιν τῆς Λυδίας *Ἀκέλην*. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκέλυφος (ὁ, ἡ). *—ον* (τό)· ὁ ἄνευ κελύφους, ἀπερικάλυπτος.

Ἀκέμπης ἢ ***Ἀ-Κέμπις Θωμᾶς*·** βλ. **Θωμᾶς ἐκ Κέμπης.**

Ἄκεν *Ἱερώνυμος* (Hieronymus van d'Aken), ἐπονομαζόμενος *Bosch*, ἰταλ *Bosco*. Φλαμανδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Μπουὰ-λὲ-Δύκ, μεταξὺ 1460 καὶ 1461 καὶ ἀποθανὼν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν τῷ 1516. Ὁ Ἄκεν ὑπῆρξεν εἷς τῶν διασημοτέρων ζωγράφων τῆς ἐποχῆς του. Τὰ σωζόμενα ἔργα του εἶναι σπανιώτατα. Ἐν τῇ Ὀλλανδίᾳ διασώζονται δύο μόνον πίνακες αὐτοῦ, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων οἱ πλεῖστοι εὑρίσκονται εἰς τὴν Πινακοθήκην τοῦ Πράδο ἐν Μαδρίτῃ. Τὰ ἔργα τοῦ Ἄκεν ἐνῷ ἀπὸ ἀπόψεως σχεδίου εἶναι ἀκριβέστατα καὶ αὐστηρότατα, πολλάκις ὅμως εὑρίσκονται εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὰς φανταστικὰς σκηνάς, τὰς ὁποίας εἰσάγει καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ θρησκευτικά του θέματα. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁ Ἄκεν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ πρόδρομος τοῦ Μπρουγκελ καὶ τοῦ Τενιέ.

Αἱ συνθέσεις του ὑπερεκχειλίζουν ἀπὸ ζωὴν καὶ κίνησιν, καίτοι δὲ τὸ σχέδιόν του δὲν ἔχει τι τὸ ἰδιαιτέρως διακριτικόν, εἶναι ἐν τούτοις ἀκριβὲς καὶ σταθερόν. Ὁ χρωματισμός του ἐπίσης παρουσιάζει ἐξαιρετικὰς ἀρετὰς εἰλικρινείας εἰς τὴν ποικιλίαν τῶν τόνων του. Ἐκεῖνο ὅπερ διακρίνει τὸν καλλιτέχνην τοῦτον εἶναι ἡ φυσιολατρεία του, ἥτις δίδει εὐρυτάτην θέσιν εἰς τὸ τοπίον. Ἡ φυσικὴ γραφικότης του καταφαίνεται καὶ εἰς ἄλλους μὲν πίνακάς του, ἰδίως ὅμως εἰς τὸ «*Προσκύνημα τῶν Μάγων*», εὑρισκόμενον εἰς τὴν πινακοθήκην τῆς Μαδρίτης. Τὰ σκιαζόμενα ὑπὸ δένδρων ρυάκια, οἱ σιγαλοὶ δρομίσκοι, τοὺς ὁποίους συνήθως εἰκονίζει, εἶναι οἱ τῶν χωρίων τῶν τόπων, ὅπου διήνυσε τὴν ζωήν του ὁ Ἄκεν. Οἱ «*Πειρασμοὶ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου*», πίναξ του εὑρισκόμενος ἐπίσης ἐν τῇ πινακοθήκῃ τοῦ Πράδο, θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν ἀριστουργημάτων αὐτοῦ. Ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων αὐτοῦ θεωροῦνται καλὰ ὁ «Ἅδης» (La vision d'Enfers) ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Πράδο καὶ ἡ «Τελευταία Κρίσις» (Le Jugement dernier) ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Βιέννης. Θ. Β.

— **Ἄκεν *Ἀδόλφος-Φρειδερῖκος.*** Γερμανὸς φιλόλογος ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Σβάρτσαου τῆς Λυβέκης καὶ ἐσπούδασεν ἀπὸ τοῦ 1835—1839 εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γοτίγγης (Gottingen). Τῷ 1846 διωρίσθη διδάσκαλος εἰς τὸ Γκύστροβ, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1870. Ἔγραψε «*Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐγκλίσεως ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ*», 1861, «*Ἑλληνικὴν σχολικὴν γραμματικήν*», Βερ. 1868, «*Τὰ κύρια διδόμενα τῆς ἑλληνικῆς διδασκαλίας περὶ χρόνου καὶ ἐγκλίσεως*», Βερ. 1865.

ἀκεναφθένιον *[Βιομ. Χημ.]* ἢ ὑπό τινων κακῶς *αἰθυλενοναφθαλίνη* κληθέν. Εἶναι στερεὸς *ὑδρογονάνθραξ* περιεχόμενος ἐν τῇ λιθανθρακοπίσσῃ, ἐξ ἧς καὶ ἐλήφθη τὸ πρῶτον. Ἀνήκει εἰς τὴν ἀρωματικὴν σειρὰν καὶ ἔχει τὸν τύπον $C_{12}H_{10}$ ἢ ἀναλυτικώτερον:

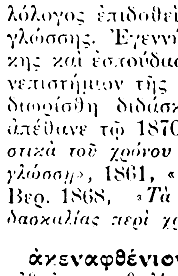

Ἀνεκαλύφθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 1867 ὑπὸ τοῦ Berthelot ἐν τῇ πίσσῃ τῶν λιθανθράκων, δύναται δὲ νὰ σχηματισθῇ ἐκ τοῦ α—αἰθυλοναφθαλινίου (α—αἰθυλοναφθαλίνης) διὰ διοχετεύσεως τούτου διὰ ἰσχυρῶς διαπυρουμένων σωλήνων πορσελάνης κατὰ τὴν ἐξίσωσιν

$$C_{10}H_7.C_2H_5 = C_{10}H_6.C_2H_4 + H_2$$

ἢ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον δι' ἐπιδράσεως αἰθυλενίου ἐπὶ ναφθαλινίου ἢ τέλος δι' ἐπιδράσεως αἰθυλενίου ἐπὶ βενζολίου ἐντὸς ἰσχυρῶς διαπυρουμένων σωλήνων.

Ὡς βράζον εἰς τοὺς 278° ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἀντίστοιχα κλάσματα τῆς ἀποστάξεως τῆς πίσσης καὶ ἐπομένως δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὸ ἀρχικὸν μέρος τοῦ ἀνθρακενελαίου ἢ τὸ τελευταῖον μέρος

Digitized by Google

τοῦ βαρέος ἐλαίου ὁπόθεν καὶ λαμβάνεται ἐν τῇ βιομηχανίᾳ εἰς μεγάλα ποσά. Τὰ ἐν τῇ πίσσῃ ὑπάρχοντα ποσὰ τούτου δὲν εἶναι ἀσήμαντα, οὐχ ἧττον ὅμως λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτοῦ διαλυτικότητος καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι εἰς τὰ σχετικὰ κλάσματα τῆς ἀποστάξεως ἀπαντῶσι καὶ ἄλλοι στερεοὶ ὑδρογονάνθρακες ἀναλόγων ἰδιοτήτων, δὲν εἶναι τόσον εὔκολος ἡ παραλαβὴ αὐτοῦ, χρησιμοποιεῖται δὲ κυρίως ἡ κλασματικὴ ἀπόσταξις καὶ ἡ κρυστάλλωσις. Τὸ ἐν τῷ ἐμπορίῳ φερόμενον προϊὸν ἔχει συνήθως περιεκτικότητα 90—95%, ἐξ αὐτοῦ δὲ λαμβάνεται εὐκόλως τὸ καθαρὸν σῶμα δι' ἀνακρυσταλλώσεως ἐκ διαλυτικῶν ὑγρῶν, εἰδικώτερον ἀλκοόλης, εἰς ἣν ἐν θερμῷ μὲν εἶναι εὐδιάλυτον, ἐν ψυχρῷ δὲ δυσδιάλυτον.

Τὸ ἀκεναφθένιον ἐν καθαρᾷ καταστάσει ἔχει ἐξαίρετον ἱκανότητα κρυσταλλώσεως καὶ κρυσταλλοῦται ἐκ διαλυμάτων αὐτοῦ εἰς ἀλκοόλην καὶ βενζίνην εἰς ἀχρόους χαρακτηριστικὰς βελόνας μήκους ἐνίοτε ἀρκετῶν ἑκατοστομέτρων, ἐξ ὧν καὶ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τῶν ἄλλων ὑδρογονανθράκων τῆς πίσσης.

Τήκεται εἰς 95° καὶ βράζει μὴ διασπώμενον εἰς 278°. Σχηματίζει μετὰ θειϊκοῦ ὀξέος σουλφοξύ, μετὰ βρωμίου βρωμακεναφθένιον καὶ διὰ νιτρικοῦ ὀξέος νιτροῦται. Τὸ μετὰ πικρικοῦ ὀξέος παράγωγον ἔχει πορτοκαλλόχρουν χροιάν, τὸν τύπον $C_{12}H_{10}.C_6H_2(NO_2)_3OH$ καὶ τήκεται ἄνευ διασπάσεως εἰς 161°.

Δι' ὀξειδώσεως παρέχει τὸ ἀκεναφθένιον ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν *ἀκεναφθενόνην, ἀκεναφθενοκινόνην, ναφθαλικὸν ὀξὺ* καὶ τέλος *ἡμιμελλιθικὸν ὀξύ*.

Ὁ βαθμὸς καθαρότητος τοῦ ἀκεναφθενίου εὑρίσκεται δι' ὀξειδώσεως τούτου εἰς ναφθαλικὸν ὀξύ, ὅπερ καὶ προσδιορίζεται καταλλήλως.

Τὸ ἀκεναφθένιον, ἤτοι ἡ ἐξ αὐτοῦ ἀκεναφθενοκινόνη; ἔσχε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αὔξουσαν χρῆσιν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῶν τεχνητῶν χρωμάτων, εἰδικῶς ἐρυθρῶν τοιούτων.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Grob τὸ πρῶτον εἰσαχθεῖσα ἀντίδρασις βασίζεται εἰς τὴν συμπύκνωσιν ἀκεναφθενοκινόνης μετὰ ὀξυθειοναφθενίου ἢ παραγώγων τούτου, ὁπότε λαμβάνονται προϊόντα τοῦ ἑξῆς τύπου ἅτινα καὶ ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὰ ὀνόματα *ὕσγινον τοῦ Ciba, ὕσγινον τοῦ θειοϊνδικοῦ* κ.λ.π.

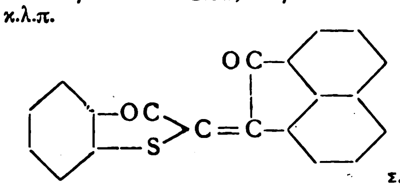

Σ. Γ.

ἀκεναφθενοκινόνη *[Βιομ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις λαμβανομένη δι' ὀξειδώσεως τοῦ ἀκεναφθενίου δι' ὀξικοῦ ὀξέος καὶ διχρωμικοῦ νατρίου. Ἡ ὀξείδωσις αὕτη δέον νὰ γίνηται ὑπὸ ὡρισμένας ἀκριβῶς τηρουμένας συνθήκας ἵνα ἔχωμεν καλὴν ἀπόδοσιν. Ἔχει τὸν τύπον

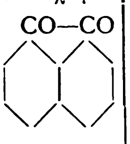

κρυσταλλοῦται δὲ καὶ ἐξάγνοῦται εἰς κιτρίνας βελόνας τηκομένας εἰς 261°. Ἔχει βιομηχανικὴν χρῆσιν εὐρεῖαν. Ὡς παραπροϊὸν τῆς παρασκευῆς αὐτῆς λαμβάνεται ναφθαλικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

ἀκεναφθενόνη *[Βιομ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{12}H_8O$ ἢ ἀναλυτικώτερον:

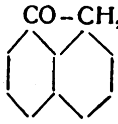

Λαμβάνεται καλύτερον, ἀλλὰ πάντοτε εἰς κακὴν ἀπόδοσιν, διὰ προσθήκης κόνεως ψευδαργύρου εἰς βράζουσαν ἐν ὀξικῷ ὀξεῖ διαλελυμένην ἀκεναφθενοκινόνην. Δύναται ἐπίσης νὰ ληφθῇ ἐκ τοῦ χλωριδίου ἢ βρωμιδίου τοῦ α-ναφθυλοξικοῦ ὀξέος, μετὰ ἢ ἄνευ χρησιμοποιήσεως μέσου διαλυτικοῦ ἢ ἀραιώσεως, διὰ κατεργασίας αὐτοῦ μετὰ ἀργιλλοχλωριδίου. Κρυσταλλοῦται εἰς ἄχροα φυλλίδια τηκόμενα εἰς 121°. Εἶναι εὐδιάλυτον εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸ χλωροφόρμιον καὶ τὸ βενζόλιον καὶ δυσδιάλυτον εἰς τὴν λιγροΐνην. Διὰ βρασμοῦ μετὰ κόνεως ψευδαργύρου καὶ ὀξικοῦ ὀξέος μετατρέπεται εἰς ἀκεναφθυλένιον $C_{12}H_8$. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν χρωμάτων. Σ. Γ.

Ἀχενβάλλ (Achenwall) ***Γοδεφρεῖδος***· βλ. Ἀχενβάλλ.

Ἀχενμπὰχ (Achenbach) *Ἀνδρέας* βλ. Ἀχενμπάχ.

ἀκενοδοξία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκενόδοξος· ματαιοφροσύνη.

ἀκενόδοξος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κενόδοξος, μετριόφρων.

Ἀκενσάϊντ (Akenside) ***Μάρκος***. Ἄγγλος ἰατρὸς καὶ ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1721 εἰς τὸ Νιουκάστλ, υἱὸς δὲ κρεοπώλου. Δεκαοκταετὴς ἐστάλη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Ἐδιμβούργου ἵνα σπουδάσῃ τὴν θεολογίαν, ἀντ' αὐτῆς ὅμως ἐπροτίμησε τὴν ἰατρικήν, τῆς ὁποίας ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν Λεΰδῃ τῷ 1744. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, διαδοχικῶς δὲ μετῆλθε τὸ ἐπάγγελμά του ἐν σχετικῇ ἀφανείᾳ εἰς τὸ Νόρθαμπτον, τὸ Ἤμστηδ καὶ τὸ Λονδῖνον. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὅμως εἶχε παρασυρθῇ ἀπὸ τὴν ποίησιν καί, γράφων, ἀνεμιγνύετο εἰς τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους τῆς πόλεως, ἔνθα ἐνήσκει τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα. Θὰ ἔζη τοιουτοτρόπως εἰς τελείαν ἀφάνειαν, ἂν δὲν προεκάλει τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὸν θαυμασμὸν γενναίου ἐν Λονδίνῳ φίλου του, τοῦ Ἱερεμίου Δάϋσον, ὅστις τὸν ἠνάγκασε νὰ δεχθῇ ἐπιχορήγησιν τριακοσίων λιρῶν ἐτησίως, ἵνα, ἀμέριμνος, δυνηθῇ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον του. Τότε ὁ Μάρκος Ἀκενσάϊντ, ἤρχισε νὰ διδῃ δημοσίᾳ μαθήματα ἀνατομίας, καὶ ἡ διδασκαλία του ἦτο τόσον ἐπαγωγός, ὥστε προσείλκυε σμήνη ἀκροατῶν, καὶ πλῆθος πολὺ ἠδυνήθη νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἐπιστήμης ταύτης.

Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀπέκτησε φήμην ἀνάλογον πρὸς τὸ ἔργον του, ἐγένετο μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ ἐν Λονδίνῳ Ἰατρικοῦ Κολλεγίου, ἀνηγορεύθη ἐπίτιμος διδάκτωρ τοῦ Καίμπριτζ καὶ τέλος διωρίσθη ἰατρὸς τῆς βασιλίσσης, μέχρι τοῦ 1770, ὁπότε ἀπέθανεν. Ὁ Ἀκενσάϊντ ἔγραψε διάφορα ἀνατομικά, φυσιολογικὰ καὶ παθολογικὰ συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ ἐκρίθησαν ἀξιόλογα. Τὰ δὲ ποιήματά του, λυρικὰ καὶ ταυτοχρόνως διδακτικά, συνενωθέντα εἰς ἕνα τόμον ἐξεδόθησαν ἀπὸ τὸν θαυμαστήν του Δάϋσον τῷ 1772 ἐν Λονδίνῳ. Τὸ σπουδαιότερον τῶν ποιημάτων του εἶναι τὸ ἐπιγραφόμενον «*Φαντασίας ἡδοναί*». Τὸ ἔργον τοῦτο ὅπερ ἐδημοσίευσε τῷ 1774, εἰς ἡλικίαν εἴκοσι τριῶν ἐτῶν, προεκάλεσε τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ Πόπ, τὸν κατέστησε δὲ γνωστὸν εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον. Περὶ αὐτοῦ ἐλέχθη τὸ χαριεντολόγημα τοῦ Λόρδου Τσέστερφιλδ: «Εἶναι τὸ τελειότερον βιβλίον ἐξ ὅσων δὲν ἐννοῶ». Γ. Δ. Κ.

ἀκέντητος (ὁ, ἡ) καὶ *—η, —ον* (τό)· ὁ μὴ κεντηθείς, ὁ μὴ διὰ κέντρου νυχθείς· ‖ ὁ μὴ κοσμηθεὶς διὰ κεντήματος.

ἀκέντριστος, *—η, —ο*· ὁ μὴ κεντρισθείς, ὁ μὴ διὰ κέντρου, διὰ κεντήματος, παρακινηθείς· ‖ καθόλου, ὁ μὴ παρακινηθείς, ὁ μὴ ἐρεθισθείς.

ἄκεντρον (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Λέγεται ἐπὶ ἐντόμων τινῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ἀκανθοφόρων, τὰ ὁποῖα στεροῦνται ἢ ἔχουσι λίαν ὑποτυπῶδες κέντρον (ἄκανθαν). Δ. Ν. Π.

ἀκεντρόπτερον (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Τὴν ὀνομασίαν ταύτην δίδουσιν εἰς ὡρισμένον ἄθροισμα ἐντόμων, ὧν τὸ ἄκρον τῶν πτερύγων δὲν φέρει τριχοειδῆ νημάτια ἐν εἴδει ἀκανθῶν. Δ. Ν. Π.

ἄκεντρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων κέντρον δι' οὗ νὰ νύσσῃ: «τῶν μελισσῶν οἱ κηφῆνες εἶναι ἄκεντροι»· ἀντιθ. *ἔγκεντρος*.

ἀκέντρωτος, *—η, —ο*· ἐπὶ δένδρων, ὁ μὴ κεντρωμένος, ὁ μὴ ἐνωφθαλμισμένος· «*ἀκέντρωτη* ἀχλαδιά,—ἀγριλιὰ κ. τ. τ.».

ἀκένωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κενωθεὶς ἢ ὁ μὴ δυνάμενος νὰ κενωθῇ, ἀνεξάντλητος, ἀστείρευτος: «*πηγὴ ἀκένωτος*», «*ταμεῖον ἀκένωτον*» ‖ δημοτ. ἐπὶ φαγητῶν μήπω ἐξαχθέντων ἐκ τῆς χύτρας, *ἀσερβίριστος*.

Ἀκὲρ *Παῦλος*. Γάλλος μυθιστοριογράφος, θεατρικὸς συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σαβέρνην τῆς Ἀλσατίας τῷ 1874 καὶ ἀπέθανε συνεπείᾳ αὐτοκινητικοῦ δυστυχήματος τῷ 1915 ἐν τῇ ἐκτελέσει εἰδικῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Περατώσας τὰς σπουδάς του ἤρχισε τὸ δημοσιογραφικὸν του στάδιον εἰς τὴν «Ἠχὼ τῶν Παρισίων». Διακριθεὶς ὡς χρονογράφος ἐκλήθη κατόπιν ὡς συνεργάτης εἰς τὸ «Φιγκαρώ», τὸν «Χρόνον» τῶν Παρισίων καὶ ἄλλα φύλλα.

Ὡς μυθιστοριογράφος εἶναι γνωστὸς ἀπὸ διάφορα ἔργα του, τὰ ὁποῖα πρὶν ἐκδοθοῦν εἰς βιβλίον ἐδημοσιεύθησαν ὡς ἐπιφυλλίδες εἰς τὰς μεγάλας παρισινὰς ἐφημερίδας. Ἐκ τούτων τὰ μυθιστορήματα «*Σύζυγος ἄνευ συζύγου*», «*Ὁ Ἐραστής*», «*Ὁ πόθος τῆς ζωῆς*», «*Οἱ Ἐξόριστοι*» ἐκρίθησαν εὐμενῶς καὶ ἔσχον πολλὰς ἐκδόσεις.

Τὰ θεατρικὰ ἔργα τοῦ Παύλου Ἀκὲρ «*Τὸ κτένι*», «*Ὁ κακὸς δρόμος*», «*Ὁ ὠφέλιμος φίλος*» ἐδιδάχθησαν εἰς τὸ θέατρον «Φολὶ-Δραματὶκ» τῶν Παρισίων. Αἱ «*Ἐξομολογήσεις*» του ἐβραβεύθησαν παρὰ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Μ. Λ.

ἄκερ καὶ **ἀκερίδαι** (Acer καὶ Aceraceae) *[Βοτ.]*· βλ. **σφένδαμνος, σφενδαμνίδαι.**

ἀκέραιος, *—α, —ον*· πλήρης, ὁλόκληρος, ἀμείωτος, ἄθικτος, σῶος, ἀβλαβής, κοιν. *ἀκέριος, ἀλάκερος*· ‖ ἄμεικτος, καθαρός, ἄδολος· «**ἄνθρωπος** *ἀκεραίου χαρακτῆρος*», ἀδέκαστος.—Ἐπίρρ. ***ἀκεραίως***.

— **ἀκεραία συνάρτησις**· βλ. συνάρτησις.

— **ἀκέραιαι ρίζαι ἐξισώσεων**· βλ. ἐξίσωσις.

— **ἀκέραιον πολυώνυμον**· βλ. πολυώνυμον.

— **ἀκέραιος ἀριθμός**· βλ. ἀριθμός.

ἀκεραιότης (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἀκέραιον, ἀμείωτον· «*ἡ ἀκεραιότης* τοῦ κράτους», «*ἡ ἀκεραιότης* τοῦ χαρακτῆρος».

— **ἀκεραιότης *σωματικὴ*** *[Ποιν.]*. Ὁ Ποινικὸς Νόμος δὲν ὁμιλεῖ εἰδικῶς περὶ σωματικῆς ἀκεραιότητος, ἀλλ' εἰς τὰς περὶ τραυμάτων καὶ βλαβῶν διατάξεις του (Κεφ. ΙΖ'. ἄρθρα 307 ἐπ.) κανονίζων τὴν ἐπιβλητέαν ποινὴν ἐκ τοῦ ἐπερχομένου ἀποτελέσματος ὁρίζει (ἐν ἄρθρ. 307 ἄρ. 2) ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ποινὴ τῆς εἱρκτῆς «ἐὰν ὁ αἰκισθεὶς ἠκρωτηριάσθη, ἀπέβαλε τὴν χρῆσιν ἄλλου τινὸς τῶν μελῶν του, παρεμορφώθη...κλπ.», ἀναλόγως δὲ τῶν διακρίσεων τῶν σωματικῶν βλαβῶν διὰ τῶν ἑπομένων διατάξεών του (ἄρθρα 308, 309, 310), ἐὰν ἐπῆλθε τὸ ἀνωτέρω ἀποτέλεσμα ὁρίζει τὴν ἐπιβλητέαν ποινήν. Τὸ Σχέδιον Ἑλλ. Ποιν. Κώδικος ὁρίζει ὑπὸ τὸν τίτλον «*Βαρεῖα σωματικὴ βλάβη*» (ἐν ἄρθρ. 287), ὅτι ἐπιβάλλεται φυλάκισις τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν, συντρεχουσῶν δ' ἐλαφρυντικῶν περιστάσεων τοὐλάχιστον 5 μηνῶν «ἐὰν ἡ ἐν τῷ ἄρθρῳ 285 (ἐκ προθέσεως σωματικὴ κάκωσις ἢ βλάβη) πρᾶξις ἔσχεν ὡς ἐπακόλουθον *βαρεῖαν πάθησιν τοῦ σώματος* ἢ τῆς διανοίας τοῦ παθόντος» (Βλ. λ. **αἰκία, βλάβη σωματική, τραύματα**). Χ.

— **ἀκεραιότης *τῆς Τουρκίας*** *[Διεθνολ.]*. Τὸ δόγμα τῆς ἀκεραιότητος τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων διεκηρύχθη κατὰ πρῶτον ἐπισήμως διὰ διεθνοῦς πράξεως ἐν τῇ Συνθήκῃ Παρισίων τοῦ 1856. Ἡ ἰδέα ὅμως τῆς ἐγγυήσεως τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας τῶν σουλτάνων, ὀφειλομένη εἰς τὰς μεταξὺ τῶν κυριωτέρων Δυνάμεων ἀντιζηλίας καὶ ὑπαγορευθεῖσα κυρίως ὑπὸ τοῦ φόβου τῆς καθόδου τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τῆς ἐπικρατήσεως αὐτῆς καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἀναφαίνεται πολὺ προηγουμένως, εἴτε εἰς συμμαχικὰς συνθήκας δύο ἢ πλειόνων Δυνάμεων, εἴτε εἰς συμμαχίας τῆς Πύλης μετ' εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Πρώτη τοιαύτη συμμαχία εἶναι ἡ συναφθεῖσα μεταξὺ Τουρκίας καὶ Πρωσίας διὰ τῆς συνθήκης τῆς 31ης Ἰανουαρίου 1790. Αἱ σχετικαὶ διαπραγματεύσεις, ἀρχίσασαι ἀμέσως μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν ἐναντίον αὐτῆς συμμαχησασῶν Ρωσίας καὶ Αὐστρίας, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1787—88, ἐξηκολούθησαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας Φρειδερῖκος Γουλιέλμος ὁ Β', ἐπιθυμῶν νὰ αὐξήσῃ τὸ κράτος του εἰς βάρος τῆς μετὰ τὸν πρῶτον διαμελισμὸν διηνεκῶς ἐξασθενούσης Πολωνίας, υἱοθέτησε σχέδιον τοῦ Πρωθυπουργοῦ αὐτοῦ, φὸν Χέρτσμπεργ, καθ' ὃ ἡ Τουρκία ἔπρεπε νὰ δεχθῇ τῇ μεσολαβήσει τῆς Πρωσίας εἰρήνην μετὰ τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν, παραχωροῦσα εἰς μὲν τὴν Ρωσίαν τὴν Κριμαίαν καὶ τὸ Ὀτσάνκωφ, εἰς δὲ τὴν Αὐστρίαν τὴν Βλαχίαν καὶ Μολδαυΐαν. Ἔναντι τῶν ὅρων τούτων ἡ Πρωσία ἀνελάμβανε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐγγύησιν τῆς ἀκεραιότητος τῶν ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως ἐδαφῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ὑφ' ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἤ, τοὐλάχιστον, ὑπὸ συμμαχίας ἀποτελουμένης ἐκ τῆς Πρωσίας, Ἀγγλίας, Ὁλλανδίας, Σουηδίας καὶ Πολωνίας, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως, ὅπως εἰς τὴν συνθήκην εἰρήνης μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν δύο συμμάχων αὐτοκρατοριῶν περιληφθῇ ὅρος, καθ' ὃν ἡ Αὐστρία —εἰς ἀντάλλαγμα τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας τὰς ὁποίας θὰ ἐλάμβανεν—ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Πολωνίαν τὴν Γαλικίαν καὶ τὴν Λοδομερίαν, ἤτοι τὰς ἐπαρχίας, αἵτινες εἶχον περιέλθει εἰς αὐτὴν κατὰ τὸν πρῶτον διαμελισμὸν τῆς τελευταίας ταύτης. Εἰς ἀντάλλαγμα τέλος τῆς ἀνακτήσεως τῶν δύο ἐπαρχιῶν της καὶ ὡς εἶδος μεσιτείας διὰ τὴν ὅλην μεσολάβησιν τῆς Πρωσίας, ἡ Πολωνία θὰ ἐξεχώρει εἰς αὐτὴν τὸ Δάντσιγκ, τὸ Θόρν, τὸ Κάλις καὶ τὴν Ποσνανίαν (Πόζεν). Τὰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις διεξήγαγεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Πρέσβυς τῆς Πρωσίας Ντῆτζ (Diez), ὅστις εἶχεν ὁδηγίας νὰ ἀποκρύπτῃ ἐπιμελῶς ὅλους τοὺς ἄλλους ὅρους τοῦ σχεδίου καὶ νὰ ζητήσῃ μόνον νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν ἀποκλειστικὴν μεσολάβησιν τῆς Πρωσίας διὰ τὴν εἰρήνην, ἴσως δὲ καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων διὰ τοῦ πρὸς τοῦτο μυστικῶς ἐκ Βερολίνου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκπεμφθέντος ἀντισυνταγματάρχου φὸν Γκαῖτσε (Gotze). Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας δικαίως ἐφοβεῖτο μήπως, ἀποκαλυπτομένων τῶν σχεδίων του, ἐξετίθετο εἰς τὴν ὀργὴν τῆς Ρωσίας καὶ Αὐστρίας. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως, ἂν καὶ οἱ Ρῶσοι καὶ Αὐστριακοὶ ἐνίκων αὐτοὺς καὶ εἶχον καταλάβει τὸ Ὀτσάνκωφ, τὴν Βλαχίαν καὶ Μολδαυΐαν, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ Βελιγράδιον, ἀπέκρουον τὴν μεσολάβησιν τῆς Πρωσίας. Ἐξασφαλίσαντες ἤδη διὰ χρηματικῶν παροχῶν ***(Συνθήκη τοῦ Βέκκος*** τῆς **11 Ἰουλίου 1789)** τὴν

Digitized by Google

δι' εἰσβολῆς εἰς Φιλλανδίαν βοήθειαν τῆς ἀπὸ τοῦ 1739 συμμάχου αὐτῶν Σουηδίας, ἐπέμενον ὅπως πρὸ παντὸς ἡ Πρωσία ὑπογράψῃ μετ' αὐτῶν τακτικὴν συνθήκην συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας ἐγγυωμένην τὴν κυριότητα καὶ τῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως τουρκικῶν ἐδαφῶν καὶ αὐτῆς τῆς Κριμαίας. Τέλος μετὰ ὑπερανθρώπους προσπαθείας τοῦ Ντίητζ, βοηθούσης δὲ καὶ τῆς κακῆς διὰ τὴν, Τουρκίαν τροπῆς τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ὁ σουλτάνος Σελὶμ ὁ Γ' ἐδέχθη νὰ συνάψῃ μετὰ τῆς Πρωσίας συνθήκην συμμαχίας σχεδὸν ὑφ' οὓς ὅρους ἐπεθύμει ὁ βασιλεὺς Φρειδερῖκος Γουλιέλμος ὁ Β'. Ἡ συνθήκη αὕτη ὑπεγράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 31ην Ἰανουαρίου 1790, δικαιολογεῖται δὲ ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ διὰ τῆς διαβάσεως τῶν ἐχθρῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως, διαταραξάσης τὴν ἀναγκαίαν θεωρουμένην ἰσορροπίαν. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς τῆς Πρωσίας ὑπέσχετο νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον τὸ ἐπιὸν ἔαρ (1791) κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ Αὐστρίας καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ αὐτὸν μέχρις ἐξασφαλίσεως εἰρήνης ἐνδόξου καὶ σταθερᾶς, ἐξασφαλιζούσης τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ἀπό τε ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης εἰδικῶς διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ δὲ Πύλη ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως μεριμνήσῃ κατὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης, ἵνα ἡ αὐλὴ τῆς Βιέννης ἀποδώσῃ εἰς τὴν Δημοκρατίαν τῆς Πολωνίας τὴν Γαλικίαν καὶ τὰς ἄλλας κατὰ τὸν τελευταῖον διαμελισμὸν κτηθείσας χώρας, αἱ δὲ μεταξὺ Πρωσίας, Αὐστρίας, Ρωσίας καὶ Πολωνίας διαφοραὶ διακανονισθῶσι συμφώνως πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς αὐλῆς τῆς Πρωσίας. Ὡσαύτως ἡ Πύλη ἐγγυᾶται τὸν ἐλεύθερον πλοῦν τῶν πρωσικῶν πλοίων ἐν τῷ Αἰγαίῳ χωρὶς ταῦτα νὰ ἐνοχλῶνται ὑπὸ τῆς Τύνιδος, Ἀλγερίας ἢ Τριπόλεως, αἱ ὁποῖαι βραδύτερον θὰ ἐκαλοῦντο νὰ συνάψωσιν εἰδικὴν πρὸς τοῦτο συνθήκην μετὰ τῆς Πρωσίας. Διὰ τοῦ 4ου ἄρθρου ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως ἐγγυηθῇ μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης τὴν διατήρησιν ὅλων τῶν ἐδαφῶν, ἅτινα ἤθελον ὑπολειφθῇ εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην καὶ καταβάλῃ συγχρόνως πᾶσαν φροντίδα, ὅπως ἡ Ἀγγλία, ἡ Ὀλλανδία, ἡ Σουηδία, ἡ Πολωνία καὶ ὅσαι ἄλλαι Δυνάμεις θελήσωσι, προσχωρήσωσιν εἰς τὴν ἐγγύησιν ταύτην, ὅτε καὶ θέλει συνομολογηθῇ μεταξὺ τῶν δύο Δυνάμεων συνθήκη ἀμυντικῆς συμμαχίας, δυνάμει τῆς ὁποίας αὗται θέλουσιν ἐγγυηθῇ ἀμοιβαίως τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἡσυχίαν ὅλων τῶν χωρῶν, τῶν ὁποίων θέλουσιν ἔχει τὴν κατοχὴν κατὰ τὴν εἰρήνην.

Ἡ τουρκοπρωσικὴ αὕτη συνθήκη εἶναι ἡ πρώτη ἐγγύησις ἢ μᾶλλον ὑπόσχεσις ἐγγυήσεως τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας. Ἡ Πρωσία θέλουσα νὰ ἐπεκταθῇ ἐδαφικῶς εἰς βάρος τῆς Πολωνίας καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ ἐμπόριον αὐτῆς εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Εὔξεινον, μὴ ἔχουσα ὅμως στόλον πρὸς προστασίαν τῶν ἐμπορικῶν αὐτῆς πλοίων κατὰ τῶν πειρατῶν τῆς Βαρβαρίας, ἐπεμβαίνει κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν τοῦ μεταξὺ Ρωσίας, Αὐστρίας καὶ Τουρκίας πολέμου, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Τουρκίας, δι' ὅλους τοὺς σκοποὺς τούτους, ὑποσχομένη εἰς ἀντάλλαγμα νὰ ἐγγυηθῇ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας μετὰ τεσσάρων ἢ καὶ περισσοτέρων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων.

Καὶ ἐκλείσθη μὲν ἡ εἰρήνη μεταξὺ τῆς Τουρκίας, Ρωσίας καὶ Αὐστρίας τῷ 1791 *(συνθήκη Σιστοβίου* τῆς 4 Αὐγούστου 1791 καὶ *Ἰασίου* τῆς 9 Ἰανουαρίου 1792), ἀλλὰ τὰ κατόπιν ἐν Εὐρώπῃ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα ἠμπόδισαν τὴν σύναψιν τῆς ἐγγυητικῆς συνθήκης, διότι ἡ Πρωσία ἔλαβε τὸ Δάντσιγκ, τὸ Θόρν, τὴν Ποσνανίαν καὶ ἄλλα ἐδάφη τῆς Πολωνίας κατὰ τὸν δεύτερον καὶ τρίτον αὐτῆς διαμελισμὸν καὶ ἄνευ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς Τουρκίας, τῆς ὁποίας ἀπορρίπτει πλέον ρητῶς τὰς νέας προτάσεις συμμαχίας. Ἐμφανισθέντος κατόπιν ἐν Εὐρώπῃ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ὅστις ἠπείλει ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις, ἡ Πύλη ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ καὶ ἄλλους συμμάχους. Τὴν 23 Δεκεμβρίου 1798 ὑπογράφει συνθήκην συμμαχίας μετὰ τῆς Ρωσίας, διὰ τῆς ὁποίας αἱ δύο Δυνάμεις ἠγγυῶντο ἀμοιβαίως τὴν κατοχὴν τῶν οἰκείων ἐδαφῶν, εἰδικῶς δὲ ἡ Ρωσία καὶ τῆς Αἰγύπτου, ὅπου εἶχον εἰσβάλει οἱ Γάλλοι. Τὴν 5 Ἰανουαρίου 1799 καὶ ἡ Ἀγγλία ὑπογράφει μετὰ τῆς Τουρκίας ὁμοίαν συνθήκην συμμαχίας.

Τὴν 21 Ἰανουαρίου 1799 ἡ Πύλη ὑπογράφει συνθήκην συμμαχίας καὶ μετὰ τοῦ Βασιλείου τῶν Δύο Σικελιῶν κατὰ τῆς Γαλλίας. Τὴν 24 Σεπτεμβρίου 1805 ἀνανεώνει τὴν μετὰ τῆς Ρωσίας ἀμυντικὴν συμμαχίαν, διὰ τῆς ὁποίας τὰ δύο συμβαλλόμενα κράτη ἐγγυῶνται ἀμοιβαίως τὴν ἀκεραιότητα αὐτῶν. Διὰ μυστικοῦ δὲ παραρτήματος τῆς συνθήκης ταύτης συνεφωνεῖτο ἡ ἐξακολούθησις τῆς ὑπὸ τῆς Ρωσίας κατοχῆς τῶν Ἰονίων νήσων, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἤδη κηρυχθῇ ἀνεξάρτητος Πολιτεία ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Τουρκίας διὰ τῆς συμβάσεως τῆς 21 Μαρτίου 1800. Ἦτο ἡ περίοδος κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ναπολεόντειοι ἀναστατώσεις μετέβαλλον ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὴν ὄψιν τῆς Εὐρώπης καὶ τοὺς συμμαχικοὺς συνδυασμούς. Τῷ 1812, διαρκοῦντος τοῦ τότε Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Γαλλία, φοβούμεναι τὴν κάθοδον τῆς Ρωσίας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὑπέγραψαν ἐν Παρισίοις (14 Μαρτίου) συνθήκην συμμαχίας διὰ τῆς ὁποίας ἠγγυῶντο μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας (ἄρθρον 6).

Ἀλλ' ὅλαι αἱ ἀλλεπάλληλοι αὗται συμμαχίαι καὶ ἐπιμαχίαι καὶ ἐγγυήσεις δὲν ἴσχυσαν νὰ προστατεύσωσι τὴν Τουρκίαν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξαν διάφορα σχέδια διαμελισμοῦ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, τέλος δὲ ἡ συμφωνία τῶν τριῶν Δυνάμεων, τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας, καὶ τὸ Πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου τοῦ 1830, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεγνωρίζετο ἡ ὁριστικὴ ἀπόσπασις μέρους τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας.

Ὅταν μετά τινα ἔτη ἐξερράγη ἡ κατὰ τῆς Πύλης ἀνταρσία τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου Μωχαμμὲτ Ἀλῆ πασᾶ, ἡ Ρωσία, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῶν Στενῶν ὑπὲρ ἑαυτῆς, συνῆψε μετὰ τῆς Τουρκίας τὴν συνθήκην συμμαχίας τοῦ *Χουνκιὰρ-Ἰσκελεσῆ* (8 Ἰουλίου 1833) διὰ τῆς ὁποίας ἠγγυᾶτο τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Τουρκίας ἔναντι τῆς ὑποχρεώσεως τῆς τελευταίας ταύτης νὰ κλείῃ τὰ Στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς πᾶν ξένον πολεμικὸν πλοῖον. Ἡ συμμαχικὴ αὕτη συνθήκη δὲν ἦτο συμφωνία ἴσου πρὸς ἴσον. Διὰ πρώτην φορὰν ἡ Τουρκία κατέπιπτεν εἰς τὴν θέσιν προστατευομένου, διότι ἠγγυᾶτο μὲν ἡ Ρωσία τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Τουρκίας, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ τελευταία αὕτη κατ' ἀμοιβαιότητα τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀκεραιότητα τῆς Ρωσίας.

Τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα ἔχει καὶ ἡ ἐν τῇ συμβάσει τοῦ Λονδίνου *(Συνθήκη Στενῶν)* τῆς 13 Ἰουλίου 1841 περιεχομένη ἐγγύησις τῆς κυριαρχίας, ἄρα ἐμμέσως καὶ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας, ὑπὸ πέντε Μεγάλων Δυνάμεων, τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Αὐστρίας, Πρωσίας καὶ Ρωσίας. Τῆς συμβάσεως ταύτης εἶχε προηγηθῇ ἡ μεταξὺ Ἀγγλίας Αὐστρίας, Πρωσίας καὶ Ρωσίας, ἄρα ὅλων τῶν τότε μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων πλὴν τῆς Γαλλίας, ἐν Λονδίνῳ (15 Ἰουλίου 1840) συνομολογηθεῖσα *«σύμβασις πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Ἀνατολῆς»*, ἤτοι πρὸς ἐπιβολὴν τῆς εἰρήνης εἰς τὸν Μωχαμμὲτ Ἀλῆ πασᾶν. Ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς συμβάσεως ταύτης ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Σουλτάνος «ἀπηυθύνθη εἰς τὰς τέσσαρας Δυνάμεις ὅπως ζητήσῃ τὴν ὑποστήριξιν καὶ βοήθειαν αὐτῶν ἐν μέσῳ τῶν δυσχερειῶν, αἵτινες συνεπείᾳ τῆς ἐχθρικῆς διαγωγῆς τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ ἀπειλοῦσι *τὴν ἀκεραιότητα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας* καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ θρόνου τοῦ σουλτάνου, οἱ δὲ συμβαλλόμενοι ἡγεμόνες, διαπνεόμενοι ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ ἐπαγρυπνῶσιν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἀκεραιότητος καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας πρὸς τὸ συμφέρον τῆς παγιώσεως τῆς εἰρήνης ἐν Εὐρώπῃ...»

Συνέπεια τῆς ἐπεμβάσεως ταύτης τῶν ἀνωτέρω πέντε εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν ἦτο ἡ ὑποχώρησις τοῦ ὑπὸ τῆς Γαλλίας ἐνθαρρυνομένου Μωχαμμὲτ Ἀλῆ καὶ ἡ ὑπογραφὴ τῆς ἀνωτέρω ἀναφερομένης συμβάσεως τοῦ Λονδίνου (περὶ Στενῶν), ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ περὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Τουρκίας ρήτρα περιέχεται οὐχὶ ἐν αὐτῷ τῷ κειμένῳ, ἀλλ' ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς συμβάσεως, ἔχουσα οὕτω:

«Αἱ Α.Α. Μ.Μ.(ἕπονται ὀνόματα τῶν πέντε ἡγεμόνων).. θέλουσι νὰ διατρανώσωσι τὴν συμφωνίαν αὐτῶν δίδουσαι εἰς τὴν Α.Υ. τὸν Σουλτάνον ἔκδηλον ἀπόδειξιν τοῦ ὃν τρέφουσι σεβασμοῦ πρὸς τὸ *ἀπαραβίαστον* τῶν κυριαρχικῶν Αὐτοῦ δικαιωμάτων..»

Ὅταν κατόπιν ἐξερράγη τῷ 1853 ὁ πόλεμος μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας, διότι ἡ τελευταία αὕτη δὲν ἤθελε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῆς τσαρικῆς μοναρχίας νὰ ἔχῃ τὴν προστασίαν ὅλων τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας καὶ εὑρίσκῃ οὕτως ἀφορμὴν νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, αἱ ἄλλαι τρεῖς Μεγάλαι Δυνάμεις, ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Αὐστρία, ἀγόμεναι πάντοτε ὑπὸ τῆς ἰδέας ὅτι ἡ ὕπαρξις τῆς Τουρκίας ἦτο στοιχεῖον ἀναγκαῖον διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἰσορροπίας καὶ τῆς εἰρήνης τῆς Εὐρώπης, συνῆψαν πάλιν συμμαχικὰς συνθήκας πρὸς περιφρούρησιν τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας. Οὕτως ὑπεγράφησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει μία συνθήκη συμμαχίας μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας (12 Μαρτίου 1854) ὑπὸ τῶν αὐτόθι οἰκείων πρεσβευτῶν, ἤτοι τοῦ λόρδου Στράτφορδ Ρέδκλιφ καὶ τοῦ στρατηγοῦ κόμητος Baraguey d'Hilliers, προσυπογράφοντος καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας Ρεσὶτ πασᾶ, ἑτέρα δὲ (στρατιωτικὴ σύμβασις) μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Τουρκίας (14 Ἰουνίου 1854). Εἰς τὸ προοίμιον ἀμφοτέρων τῶν διεθνῶν τούτων πράξεων τονίζεται, ὅτι ἡ ὕπαρξις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐντὸς τῶν τότε ὁρίων αὐτῆς εἶναι οὐσιωδῶς ἀναγκαία διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἰσορροπίας τῆς δυνάμεως μεταξὺ τῶν Κρατῶν τῆς Εὐρώπης.

Μετὰ δύο ἔτη ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς πολιτικῆς μιᾶς μερίδος τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἀνήχθη εἰς δόγμα τοῦ δημοσίου εὐρωπαϊκοῦ δικαίου διὰ τῆς *Συνθήκης Παρισίων* τῆς 18/30 Μαρτίου 1856, δι' ἧς ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν Κριμαϊκὸν ἢ Ἀνατολικὸν λεγόμενον πόλεμον. Τὰ ρωσικὰ σχέδια τῆς ἐξασκήσεως δικαιώματος κηδεμονίας ἐπὶ τῆς Τουρκίας καὶ ἀποκλειστικῆς προστασίας ἐπὶ τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἐματαιώθησαν, ἀντὶ δὲ τοιούτου δικαιώματος ὁ σουλτάνος Ἀβδοὺλ Μετζίτ, ὅστις ἤδη διὰ τοῦ ἔμπροσθεν τοῦ σουλτανικοῦ περιπτέρου τοῦ Γκιουλχανὲ ἐν μεγάλῃ πομπῇ ἀναγνωσθέντος φερωνύμου *Χάττ-ι-σερίφ*, ἤτοι αὐτοκρατορικοῦ (ἱεροῦ) διατάγματος τοῦ *«Ταντζιμάτ»* (τῶν μεταρρυθμίσεων) ἠγγυήθη τὴν ζωήν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ, ἐξέδωκε νέον αὐτοκρατορικὸν διάγγελμα *(Χάττ-ι-Χουμαγιοὺν)* περὶ τῶν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ εἰσακτέων μεταρρυθμίσεων, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Τουρκία διεκήρυττεν, ὅτι παραχωρεῖ πλήρη ἰσότητα δικαιωμάτων εἰς τοὺς Χριστιανοὺς αὐτῆς ὑπηκόους (6/18 Φεβρουαρίου 1856).

Κατὰ τὰς σχετικὰς διπλωματικὰς συζητήσεις, αἵτινες ἤρχισαν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου καὶ ἐξηκολούθησαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ, ἡ μὲν Ρωσία, διὰ τοῦ ἱστορικοῦ ὑπομνήματος, ὅπερ ὑπέβαλεν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ αὐτῆς, ἐπεδίωκε τὸν χωρισμὸν τῶν χριστιανικῶν ἐθνοτήτων ἀπὸ τῆς Τουρκίας καὶ μιᾶς ἑκάστης τούτων ἀπὸ τοῦ ἐπικρατοῦντος ἑλληνικοῦ στοιχείου. Οἱ δὲ τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ *Χάττ-ι-Χουμαγιοὺν* ἐκπονήσαντες ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Αὐστρίας μετὰ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου Ἀαλῆ πασᾶ ἤγοντο ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἡ Τουρκία ἔδει νὰ ἐνισχυθῇ διὰ τῆς συγχωνεύσεως ὅλων τῶν ἀποτελουσῶν αὐτὴν ἐθνοτήτων εἰς μίαν πολιτικὴν ἑνότητα, τὸν *«ὀθωμανισμόν»*. Εἰδικῶς ὅμως ἡ τουρκικὴ διπλωματία ἐπεζήτει νὰ πνίξῃ τὸ ὅλον ζήτημα τῆς παραχωρήσεως δικαιωμάτων ἰσότητος εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἐντὸς ἑνὸς συνόλου μεταρρυθμίσεων δι' ὅλον τὸ κράτος, συνάμα δὲ καὶ νὰ μὴ τεθῶσιν αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν Δυνάμεων, ὅπως μὴ ἔχωσιν αὗται δικαίωμα ἐπιβλέψεως καὶ ἐλέγχου κατὰ τὴν ἐφαρμογήν.

Εἰς τὴν ὅλην ταύτην διπλωματικὴν κίνησιν ἐκέρδησαν οἱ Τοῦρκοι, κατορθώσαντες νὰ ἀποκλεισθῇ ὁ ἔλεγχος τῶν Δυνάμεων καὶ νὰ τεθῇ ἐν τῇ συνθήκῃ Παρισίων ἀντὶ τῆς ἐγγυήσεως τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μεταρρυθμίσεων, ἁπλῆ μόνον μνεία ἐν τῷ 9ῳ ἄρθρῳ τῆς συνθήκης Παρισίων, ἔχοντι ὡς ἑξῆς:

Ἄρθρον 9ον.—Ἡ Α. Α. Μεγαλειότης ὁ Σουλτάνος, χορηγήσας ἐν τῇ διηνεκεῖ αὐτοῦ μερίμνῃ ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τῶν ὑπηκόων Αὐτοῦ φιρμάνιον, ὅπερ, βελτιοῦν τὴν τύχην αὐτῶν ἄνευ διακρίσεως θρησκείας καὶ φυλῆς, καθιεροῖ τὰς γενναιόφρονας Αὐτοῦ προθέσεις πρὸς τοὺς Χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς τοῦ Κράτους Αὐτοῦ, θέλων δὲ νὰ δώσῃ νέον μαρτύριον τῶν αἰσθημάτων Αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, ἀπεφάσισε ν' ἀνακοινώσῃ εἰς τὰς συμβαλλομένας Δυνάμεις τὸ ρηθὲν φιρμάνιον, ἐμπνευσθὲν αὐθορμήτως ἐκ τῆς κυριάρχου Αὐτοῦ θελήσεως.

Αἱ συμβαλλόμεναι Δυνάμεις διαπιστοῦσι τὴν ὑψηλὴν ἀξίαν τῆς ἀνακοινώσεως ταύτης.

Εἶναι αὐτονόητον, ὅτι αὕτη ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει δύναται νὰ δώσῃ εἰς τὰς ρηθείσας Δυνάμεις τὸ δικαίωμα ν' ἀναμιγνύωνται εἴτε συλλογικῶς εἴτε κατ' ἰδίαν ἑκάστη, εἰς τὰς σχέσεις τῆς Α. Α. τοῦ Σουλτάνου μετὰ τῶν ὑπηκόων Αὐτοῦ, οὐδὲ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν τῆς αὐτοκρατορίας Αὐτοῦ.

Ἔναντι τῶν ἀορίστων τούτων ὑποσχέσεων περὶ μεταρρυθμίσεων ἡ Τουρκία καὶ αἱ φίλαι αὐτῆς Δυνάμεις ἐπέτυχον νὰ ἀναγραφῇ ἐν τῇ Συνθήκῃ Παρισίων ἡ ἐγγύησις τῆς ἀκεραιότητος αὐτῆς καὶ νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἐν τῇ χορείᾳ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν τῶν ἀπολαυόντων τῶν δικαίων τοῦ δημοσίου δικαίου τῆς Εὐρώπης. Ἰδοὺ ἡ σχετικὴ διάταξις τῆς Συνθήκης Παρισίων:

Ἄρθρον 7ον.—Ἡ Α. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων, ἡ Α. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ἡ Α. Μ. ἡ βασίλισσα τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας, η Α. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ρωσιῶν καὶ ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας κηρύττουσι τὴν Ὑψηλὴν Πύλην δεκτὴν εἰς τὸ νὰ συμμετέχῃ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δημοσίου δικαίου καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς συμφωνίας (concert). Αἱ Αὐτῶν Μεγαλειότητες ἀναλαμβάνουσιν ἑκάστη καθ' ἑαυτὴν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ σέβωνται τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐγγυῶνται ἀπὸ κοινοῦ τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης καὶ θεωροῦσι κατὰ συνέπειαν πᾶσαν πρᾶξιν δυναμένην νὰ θίξῃ ταύτην ὡς ζήτημα γενικοῦ συμφέροντος.

Αὕτη εἶναι ἡ περίπυστος ρήτρα τῆς ἀκεραιότητος τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας κατοχυρωθεῖσα καὶ διὰ τῆς μετά τινας ἡμέρας μεταξὺ Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Αὐστρίας τὴν 3/15 Ἀπριλίου 1856 συναφθείσης συμμαχικῆς συνθήκης, ἧς τὸ πρῶτον ἄρθρον ὁρίζει, ὅτι «τὰ Ὑψηλὰ συμβαλλόμενα μέρη ἐγγυῶνται ἀπὸ κοινοῦ καὶ κατ' ἰδίαν ἕκαστον τὴν ἐν τῇ Συνθήκῃ Παρισίων τῆς 30ῆς Μαρτίου 1856 ἀναγεγραμμένην ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀκεραιότητα τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας», τὸ δὲ 2ον ἄρθρον διακηρύττει, ὅτι πᾶσα παράβασις τῶν διατάξεων τῆς ρηθείσης συνθήκης θέλει θεωρεῖσθαι ὑπὸ τῶν τριῶν Δυνάμεων ὡς casus belli.

Τὸ δόγμα τοῦτο ἴσχυσε καὶ ἐπροστάτευσε τὴν Τουρκίαν μέχρι τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1877-1878. Ἐκραγεισῶν τότε ἐν Τουρκίᾳ νέων ἐπαναστάσεων καὶ ταραχῶν, ἡ Τουρκία ἐνόμισεν, ὅτι θὰ προλάβῃ τὴν θύελλαν ρίπτουσα ἀντὶ μεταρρυθμίσεων ὑπὲρ τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν

Digitized by Google

νέον τι *Χάττ-ι-Χιουμαγιοὺν* ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Συντάγματος τοῦ Μιτχὰτ πασᾶ (1876). Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐπρόλαβε τὸν πόλεμον, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ὁ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου τῆς 1)13 Ἰουλίου 1878 λαβὼν χώραν νέος διαμελισμὸς τῆς Τουρκίας, τὸν ὁποῖον ἡ Ἀγγλία ἠθέλησε νὰ περιορίσῃ διὰ τῆς συνθήκης τῆς Κύπρου τῆς 4 Ἰουλίου 1878, διὰ τῆς ὁποίας καταλαμβάνουσα αὐτὴ τὴν Κύπρον ἠγγυᾶτο τὴν ἀκεραιότητα τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐδαφῶν τῆς Τουρκίας. Οὕτω τὸ δόγμα τῆς ἀκεραιότητος τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας κατέπεσεν, ἂν καὶ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐξηκολούθει νὰ ἐπικαλῆται τοῦτο εἰς πᾶσαν περίπτωσιν. Νέον πλῆγμα κατὰ τῆς ἀκεραιότητος κατηνέχθη διὰ τῆς ἀποσπάσεως τῆς Τριπολίτιδος καὶ τῆς Κυρηναϊκῆς ὑπὸ τῆς Ἰταλίας τῷ 1911)12. Ὁριστικῶς ὅμως ἐτάφη τὸ δόγμα τῆς ἀκεραιότητος μετὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον τοῦ 1912. Διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν θὰ ἔληγεν ὁριστικῶς ἡ ἐν Εὐρώπῃ τουρκικὴ κυριαρχία, ἐνῷ καὶ αἱ ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ κτήσεις αὐτῆς διεμελίζοντο. Ἀλλὰ μετὰ τὰ γεγονότα τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, ἡ Τουρκία ἀνέκτησε τὴν Ἀνατολικὴν Θρᾴκην, καὶ ἐνῷ ἔχει συνθήκην συμμαχίας μετὰ τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας, ἐπιδιώκει ἐγγυητικὰς συνθήκας (τὰ λεγόμενα «*Σύμφωνα*») καὶ μετὰ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Περὶ τῶν ἀφορώντων τὰ τῆς συμμαχίας μετὰ τῆς Πρωσίας καὶ ἄλλων Δυνάμεων κατὰ τὰ τέλη τῆς ΙΗ′ καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΘ′ ἑκατονταετηρίδος ἴδε κυρίως: *J. W. Zinkeisen:* Geschiche des Osmanischen Reiches in Europa. Gotha 1863. Τὰς δὲ σχετικὰς συνθήκας ἐν *Gabriel Nouradounghican.* Recueil d'actes internationaux de l'Empire Ottoman Paris, 1903).

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**ἀκεραιότης *χώρας*·** βλ. **πόλεμος, πολιτεία,** χώρα.

ἀκεραμίδωτος,—*η*,—*ο*· ὁ μὴ κεραμιδωμένος, ὁ μὴ σκεπασμένος μὲ κεραμίδια.

ἀκεράντο (Acerado) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὄνομα διδόμενον ὑπὸ τῶν ἐντοπίων εἰς τὸ ὀρυκτὸν μετάλλευμα «*ἀργυροῦχον τετραεδρίτην*», τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται μετ' ἄλλων ὀρυκτῶν εἰς τὰς φλέβας ἀργυρομεταλλευμάτων τῆς περιοχῆς Animas (Chocaya τῆς Βολιβίας). Γ. Κ. Γ.

ἀκέραστος,—*η*,—*ο*· ὁ ἄνευ κεράσματος, ἄνευ δώρου, ἀφιλοφρόνητος, ἄλλως *ἀφίλευτος* «ἄφησε τὴ νύφη *ἀκέραστη*», «τὸν ἄφησε κ' ἔφυγε *ἀκέραστο*» χωρὶς νὰ τὸν κεράσῃ. Ἐπίρρ.—***ἀκέραστα***.

ἀκέρατα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ Ζῳολογίᾳ διὰ τὴν ὀνομασίαν ἐντόμων τινῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνοειδῶν* ἅτινα στεροῦνται τελείως κεραιῶν ἢ κερατίων. Δ. Ν. Π.

ἀκερατία (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Ὁ ὅρος λέγεται ἐπὶ μυρηκαστικῶν τινων ζῴων χαρακτηριζομένων ἐκ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως κεράτων. Ὁ κανονικὸς τύπος τῶν μυρηκαστικῶν, ὅπως εἶναι ὁ βοῦς, ἔχει πάντοτε ζεῦγος ἀνεπτυγμένων κεράτων, ἅτινα ἀναπτύσσονται ἐπὶ τοῦ μετωπικοῦ ὀστοῦ. Ἀλλ' εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν, τὴν Παραγουάην ἀπαντᾷ ἰδιαίτερον εἶδος βοῶν ἄνευ κεράτων. Τά τε ἄρρενα καὶ θήλεα τῶν ζῴων τούτων παρουσιάζουσι τὴν κεφαλικὴν ταύτην ἀνωμαλίαν. Ἡ ἀκερατία παρουσιάζεται ἐπίσης καὶ εἴς τινας παραλλαγὰς αἰγῶν καὶ προβάτων. Δ. Ν. Π.

ἀκέρατος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἄνευ κεράτων.

ἀκεραύνωτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ κεραυνωθείς, ὁ μὴ διὰ κεραυνοῦ πληγείς.

ἀκερδέσης (Acerdèse) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὄνομα δοθὲν ὑπὸ τοῦ Beudant (Miner. 1832, 2, 678), καὶ μὴ ἐπικρατῆσαν, εἰς τὸ ὀρυκτὸν *μαγγανίτην*. Ὁ Beudant ἐθεώρησε τοῦτο ὡς ἀναγκαῖον, νὰ ἀντικαταστήσῃ δηλ. τὸ ὄνομα μαγγανίτης διὰ τοῦ acerdèse, ἵνα ἀποφεύγηται ἡ σύγχυσις μὲ τὸ «γένος» τῶν ὀρυκτῶν «μαγγανιτῶν», τὸ ὁποῖον περιελάμβανε τὰ ὀρυκτὰ χαουσμαννίτην καὶ ψιλομέλαν. Ἐξέλεξε δὲ τὸ ὄνομα «acerdèse» ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως *ἀκερδής* (=ἄνευ κέρδους), τὸ ὁποῖον ὑπομιμνήσκει ὅτι τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο δὲν ἔχει πολλὴν ἀξίαν εἰς τὰς τέχνας. Γ. Κ. Γ.

ἀκέρδευτος, —*η*,—*ο*· καὶ ἰδιωματ. ***ἀκέρδετος***· ὁ μὴ κερδηθείς· **κατάρα:** «*μωρ' ἀκέρδετο*»=ποῦ νὰ μὴ σὲ κερδήσουν (οἱ γονεῖς σου), νὰ μὴ σὲ χαροῦν.

ἀκερδής (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ μὴ φέρων κέρδος, ἀνωφελής, ἀλυσιτελής· || βλαβερός, ἐπιζήμιος.—Ἐπιρ. ***ἀκερδῶς***· ἄνευ κέρδους.

ἀκέρδητος, —*η*,—*ο*, καὶ ***ἀκέρδιστος***· ὁ μὴ κερδηθείς.

ἀκερδόλη (Acerdol) *[Φαρμ.]*. Παρασκευάζεται δι' ὅσον ἔνεστι τελειοτέρας ὀξειδώσεως μίγματος κονιοποιηθέντος πυρολουσίτου καὶ καυστικοῦ κάλεως. **Ἐκ τοῦ συμπυκνωθέντος ὑδατικοῦ διαλύματος κρυσταλλοῦται ἡ ἀκερδόλη εἰς ὡραίους** στιλπνοὺς κρυστάλλους τοῦ τύπου MnO_2K. KOH. Χρησιμοποιεῖται εἰς διάλυμα 0,5% ὡς ἀντισηπτικὸν διὰ πλύσεις ἐν τῇ γυναικολογίᾳ καὶ ὀδοντοϊατρικῇ. Ι. Δ.

ἀκερδόσκοπος (ὁ)· ὁ μὴ κερδοσκόπος.

Ἄκερε *Μαρία* (Maria Doolaeghe van Ackere). Ποιήτρια, γεννηθεῖσα ἐν Ντίξμουντ (Δυτικὴ Φλάνδρα) τῷ 1803. Κόρη πτωχοῦ κεραμέως, ἔδειξε νεωτάτη μεγάλην ποιητικὴν δεξιότητα. Ἡ μάχη τοῦ Βατερλῶ καὶ ἡ ἵδρυσις τοῦ βασιλείου τῶν Κάτω Χωρῶν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν Νασσάου ὑπῆρξαν τὸ σάλπισμα ἀναγεννήσεως τῶν φλαμανδικῶν γραμμάτων. Μετὰ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους τοῦ 17ου αἰῶνος, μέχρι τοῦ 1815 ἡ φλαμανδικὴ εἶχε παραμεληθῆ καὶ ἐκφυλισθῆ. Τῷ 1815 ἀναφαίνεται πλειὰς Φλαμανδῶν συγγραφέων, μεταξύ των δὲ διακρίνεται ἡ Μαρία Doolaeghe. Μείνασα νεωτάτη ὀρφανή, ἐκέρδιζε τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἔχουσα μικρὸν παντοπωλεῖον. Δὲν παρημέλει ὅμως τὴν Μοῦσαν. Μετὰ τὴν Βελγικὴν ἐπανάστασιν ἡ Μαρία, σύζυγος τοῦ ἰατροῦ Van Ackere, κατέλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν ποιητῶν τῆς Φλάνδρας. Ἀπέθανεν ὀγδοηκοντοῦτις τῷ 1884. Ὀλίγους μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου της ἐτιμήθη διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ Λεοπόλδου. Ἐκ τῶν ἔργων της κυριώτερα εἶναι τὰ Winterbloemen *(Χειμωνιάτικα λουλούδια)* 1868 Gedichten *(Ποιήματα)* 1873, De avond lamp *(Τὸ βραδυνὸ λυχνάρι)* 1850.

Ἄκερζελμ *Ἄννα Ἀγρικονία* (Anna Mänsdotter Agriconia Akerhjelm). Ὠνομάζετο οὕτως ἡ συνοδεύουσα τὴν κόμησσαν τοῦ Καίνιξμαρκ Σουηδὴ φιλόλογος, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Φραγκίσκου Μοροζίνη εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τῆς ὁποίας τὸ ἡμερολόγιον, ὑπὸ τύπον ἐπιστολῶν πρὸς τὸν ἀδελφόν της, ὑπῆρξε πολυτιμότατον συμπλήρωμα τῆς ἐπισήμου ἱστορίας διὰ τὴν περιβόητον ἐκείνην ἐκστρατείαν, καθ' ἣν κατεστράφη ὁ Παρθενὼν (1687). Μολονότι ἡ δεσποινὶς Ἄννα Ἄκερζελμ εἶναι ἐλάχιστα γνωστή, κατὰ τὴν κρίσιν Σουηδῶν φιλολόγων πρέπει νὰ καταλεχθῇ μεταξὺ τῶν ἐξοχωτέρων τῆς Σουηδίας γυναικῶν. Ἐγεννήθη τὴν 18ην Μαρτίου 1642 εἰς τὸ Πρεσβυτέριον τοῦ Ἄκερ, ἐν Σουδερμανίᾳ, ἔνθα ὁ πατήρ της Μάγνος Ἰωνᾶς Ἀγρικόνιος, δήμαρχος καὶ ἐν ταὐτῷ πάστωρ τῆς ἀνατολικῆς περιφερείας τῆς πόλεως Νυκόπιγκ, ἐξετέλει ἐπίσης τὰ ποιμαντορικά του καθήκοντα. Ἡ Ἄννα εἶχε μοναδικὸν ἀδελφὸν τὸν Σαμουὴλ Μάνσσον Ἀγρικόνιον, ὅστις βασιλικῇ ἐπινεύσει ἐξευγενισθεὶς βραδύτερον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἄκερζελμ, διωρίσθη σύμβουλος, ὑφυπουργὸς καὶ γενικὸς διευθυντὴς τῶν ταχυδρομείων, καὶ δύο ἀδελφάς. Δεκαεξαέτις ἀπωρφανίσθη. Ἡ οἰκογένεια αὕτη εἶχεν ἐλαχίστην περιουσίαν. Κατώρθωσεν ὅμως ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς δεινὰς περιστάσεις, χάρις εἰς τὴν παραδειγματικήν της ὁμόνοιαν. Αἱ τρεῖς ἀδελφαὶ προσεπάθουν νὰ παράσχουν ἐκ τῆς ἰδίας των περιουσίας ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα εἰς τὸν μοναδικὸν ἀδελφόν, διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς καὶ τὰ ταξίδιά του. Ὅταν δ' ἐκεῖνος, χάρις εἰς αὐτάς, κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ὑψηλά του ἀξιώματα, ἀπέδωκεν εἰς τὰς ἀδελφάς του πλουσιοπαρόχως ὅσα τοῦ εἶχαν προσφέρει.

Καθ' ὃν χρόνον λοιπόν, μετὰ τὸ πέρας τῶν ταξιδίων του ὁ Σαμουὴλ Ἄκερζελμ διωρίσθη τῷ 1671 γραμματεὺς παρὰ τῷ καγκελαρίῳ τοῦ βασιλείου, τῷ κόμητι Μάγνῳ Γαβριὴλ de la Gardie, ἡ Ἄννα Ἀγρικονία Ἄκερζελμ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας καὶ προσελήφθη ὡς δεσποινὶς ἐπὶ τῶν τιμῶν τῆς πριγκιπίσσης Μαρίας Εὐφροσύνης. Μετ' οὐ πολὺ ἡ ἐνάρετος διαγωγή της, αἱ πολλαὶ φιλολογικαί της γνώσεις, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ ἐν παντὶ δεξιότης αὐτῆς κατέκτησαν τὴν ἰδιαιτέραν στοργὴν τῆς δεσποινίδος Αἰκατερίνης Καρλόττας de la Gardie, ἥτις τῷ 1682 ὑπανδρεύθη τὸν στρατάρχην κόμητα Ὄθωνα Γουλιέλμον Καίνιξμαρκ, βραδύτερον δὲ τὴν παρέλαβε παρ' αὐτῇ. Ἡ Ἄννα, μέχρι τοῦ θανάτου της, παρέμεινεν ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ οἰκογενείᾳ. Ἡ κόμησσα Αἰκατερίνη Καρλόττα Καίνιξμαρκ ἦτο ἐπίσης γυνὴ μορφωμένη. Ἐγνώριζεν ὄχι μόνον τὴν φιλολογίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ἡ δεσποινὶς Ἄκερζελμ τὴν συνώδευε πάντοτε εἰς ὅλα της τὰ ταξίδια. Τὸ πάντων σπουδαιότερον ὑπῆρξε τὸ γενόμενον εἰς Ἐνετίαν, εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ συζύγου της, ὅστις τὴν ὡδήγησε «μέχρι τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Μορέως», ὁπόταν ὁ κόμης ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῶν ἐνετικῶν στρατευμάτων ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τοῦτο συνέβη τῷ 1686. Διετήρησε δὲ τὴν ἀρχιστρατηγίαν μέχρι τῆς 15 Σεπτεμβρίου τοῦ 1688, ὁπότε «κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Νεγροπόντου (Χαλκίδος), ἀνηρπάγη ἀπὸ τῆς ἐνδόξου σταδιοδρομίας του ὑπὸ φλογώδους πυρετοῦ».

Κατὰ τὸ ταξίδιον τοῦτο, ἡ δεσποινὶς Ἄννα Ἀγρικονία Ἄκερζελμ συνέταξε τὸ λίαν ἐνδιαφέρον Ἡμερολόγιόν της, ἀπὸ τοῦ ὁποίου περιεσώθησαν μέρη μόνον καὶ μάλιστα αἱ πρὸς τὸν ἀδελφόν της ἐπιστολαί. Ὁ δὲ Σουηδὸς βιογράφος της **ἀναφέρει τὰ ἑξῆς σχετικῶς πρὸς τὴν περίοδον** ταύτην τοῦ βίου της: «Τῷ 1687, κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Κόμητος Καίνιξμαρκ, μία βόμβα ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου Ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, ὅστις, καὶ τὴν ἐποχὴν ἀκόμη ἐκείνην ἔμενεν ὄρθιος ἐν τῇ ἀκεραιότητι τῆς παλαιᾶς του οἰκοδομῆς, μὲ τοὺς λαμπροὺς μαρμαρίνους κίονάς του. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον μεταβάλει τὸν Ναὸν ἐκεῖνον εἰς Τζαμίον, εἶχαν δὲ τότε ἀποθηκεύσει ἐν αὐτῷ πυρίτιδα. Ἐπὶ τῆς ἀποθήκης ταύτης ἔπεσεν ἡ βόμβα, ἐξερράγη καὶ παρήγαγε τοιοῦτο ἀποτέλεσμα, ὥστε ὅλος ὁ Ναὸς καὶ μέγα μέρος τῆς πόλεως, κατεστράφη ἐκ θεμελίων. Ἡ δὲ πόλις παρεδόθη εἰς τοὺς Χριστιανούς. Ἡ δεσποινὶς Ἄκερζελμ ἀνεῦρε μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ναοῦ παλαιὸν ἀραβικὸν χειρόγραφον σπανιώτατον, ὅπερ ἐκόμισε μόνη εἰς Σουηδίαν καὶ ὅπερ ἐδώρησε βραδύτερον εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Οὐψάλης».

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καίνιξμαρκ, ἡ Ἄννα συνώδευσε τὴν χήραν αὐτοῦ εἰς Ἐνετίαν, ὅπου παρέμειναν μέχρι τοῦ 1689 καὶ κατόπιν εἰς τὸ Τυρόλον καὶ τὴν Γερμανίαν μέχρι τῆς Βρέμης ἔνθα ἡ κόμησσα εἶχε κληρονομήσει πλουσιώτατα κτήματα. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ, καὶ ἐφ' ὅσον παρέμεναν εἰς τὸν Μορέαν, ἡ Ἄννα εἶχεν υἱοθετήσει ὀρφανὴν Τουρκοποῦλαν, ὀνομαζομένην Ἐλεμίναν (Ἐμινὲ), τὴν ὁποίαν μόνη ἀνέθρεψε. Ἡ Ἐλεμίνα ἐβαπτίσθη κατόπιν καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Καρλόττα. Ὅταν δὲ τῷ 1691 ἡ Ἄννα μετέβη εἰς Σουηδίαν νὰ ἐπανίδῃ τοὺς συγγενεῖς της, παρεχώρησε τὴν νεοφώτιστον εἰς τὴν βασίλισσαν Οὐλρίχην Ἐλεονώραν, καὶ μόνη πάλιν ἐπέστρεψε παρὰ τῇ φίλῃ της εἰς Βρέμην, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 1698 εἰς ἡλικίαν πεντήκοντα ἓξ ἐτῶν.

Δὲν εἶναι γνωστὸν πότε, βασιλικῇ ἐπινεύσει, ἔλαβε καὶ αὐτὴ τὸ εἰς τὸν ἀδελφόν της παραχωρηθὲν ὄνομα Ἄκερζελμ. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ εἶχε πρὸ τοῦ ταξιδίου της εἰς Ἑλλάδα, μολονότι τὰς ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιστολάς της ὑπογράφει ὡς Ἄννα Ἀγρικονία. Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ πολλῶν σημείων, ὡς βεβαιώνει ὁ βιογράφος της. Ὁπωσδήποτε ἡ συμβολή της ὑπῆρξε πολύτιμος εἰς τὴν σκοτεινὴν περίοδον τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν. Γ. Δ. Κ.

ἀκερίλλο (Acerillo) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὄνομα διδόμενον ὑπὸ τῶν ἐντοπίων εἰς τὸ ὀρυκτὸν μετάλλευμα «*γαληνίτην*», ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται πολὺ λεπτοκοκκώδης, περιέχων ἀντιμόνιον καὶ ἄργυρον (0,01 %), μετὰ σφαλερίτου εἰς τὰ ὀρυχεῖα Murcielagos τοῦ ὄρους Chilete τοῦ Περού. Γ. Κ. Γ.

ἀκερίτης (Akérite) *[Ὀρυκτόλ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ *σπινελλίου*, ἔχουσα χρῶμα κυανοῦν. Γ. Κ. Γ.

ἀκερίτης (Akerit.) *[Πετρογρ.]*. Ἀκερῖται καλοῦνται πετρώματα τὰ ὁποῖα (κατὰ τὴν ταξινόμησιν τῶν Rosenbusch-Osann) κατατάσσονται εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἐκρηξιγενῶν πλουτωνείων πετρωμάτων καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν συηνιτικῶν πετρωμάτων τῆς ὁμάδος ταύτης. Οἱ ἀκερῖται ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀστρίους ἀλκαλιομιγεῖς (μὲ πυρῆνας ἐξ ἀσβεστονατρομιγοῦς ἀστρίου), ἀπὸ διοψιδικὸν πυρόξενον (ὁτὲ πράσινον, ὁτὲ καστανόφαιον) καὶ ἀπὸ καστανόφαιον βιοτίτην. Οὐχὶ σπανίως μετὰ τοῦ πυροξένου εἶναι συνανεπτυγμένη καὶ ὀλίγη κεροστίλβη, ὑπάρχουν δὲ καὶ παραλλαγαὶ ἀκεριτῶν φέρουσαι καὶ ὑπερσθενῆ. Χαλαζίας ὑπάρχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς μικρὰ ποσά, ὡς νεώτερον σύστατικὸν ἢ εἰς γρανοφυρικὴν συνανάπτυξιν μετὰ τοῦ ἀστρίου. Ὁ ἱστὸς τῶν ἀκεριτῶν εἶναι ὁ κανονικός, ἄνευ διευθύνσεως ὑπιδιόμορφος—κοκκώδης ἢ ὁ τραχειτικός. Πρὸς τὴν περιφέρειαν καθίσταται πορφυριτοειδὴς ἢ καὶ πραγματικὸς πορφυριτικὸς ἱστὸς (ἐνῷ συγχρόνως αὐξάνει ἡ εἰς διοξείδιον πυριτίου περιεκτικότης των).

Οἱ ἀκερῖται κατὰ τὸν Brögger ἀποτελοῦν λακκολίθους παρὰ τὸ Foss καὶ Ramnäs τῆς νοτίου Νορβηγίας, ὡς καὶ παρὰ τὴν Χριστιανίαν. Ἐπίσης περιεγράφη ὁ τύπος τοῦ ἀκερίτου ὑπὸ τοῦ Hawes, ὡς ἐμφανιζόμενος εἰς τὴν πολιτείαν New Hampshire (Ἡνωμ. Πολιτεῖαι Ἀμερ.). Ὁμοίως φαίνεται παρουσιαζόμενος εἰς τὸν ὀρεινὸν ὄγκον Ragunda (εἰς τὴν Jemtland τῆς Σουηδίας) καὶ ἐν τῇ νοτ. Ἀμερικῇ.

Ὁ Niggli, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χημικῶν των μεγεθῶν, ἄλλους μὲν ἀκερίτας κατατάσσει εἰς τὰ μάγματα τῆς *νατροσειρᾶς* (ἢ νατροσυηνιτικὰ μετὰ χαλαζίου, ἢ ἐν μέρει μονζονιτικο-φογαϊτικά, ἢ ἐσσεξιτοδιοριτικά) ἄλλους δὲ εἰς τὰ γρανοσυηνιτικὰ μάγματα τῆς *καλισειρᾶς*. Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

ἀκεριτικὸς *πορφυρίτης* (Akeritporphyr) *[Πετρογρ.]*· βλ. **πορφυρίτης.**

ἄκερκος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων οὐράν.

Ἄκερμαν· βλ. **Ἄκκερμαν.**

ἀκερμανίτης (Akermanit). Τεχνητὴ οὐσία παραγομένη κατὰ τὰς μεταλλουργικὰς καμινεύσεις εἰς τὰς σκωρίας, ὅταν συντήκωνται μᾶζαι μετρίως βασικαί, πλούσιαι εἰς ἄσβεστον (CaO) **φέρουσαι**

Digitized by Google

συγχρόνως καὶ μαγνησίαν (MgO ἢ καὶ FeO καὶ MnO καὶ ὀλίγον ἢ οὐδόλως ὀξείδιον ἀργιλλίου. Ἡ οὐσία αὕτη εἶναι πυριτικὸν ἅλας ἄνευ ἀργίλου τοῦ χημικοῦ μοριακοῦ τύπου $R_4\ Si_8\ O_{10}$ (ἔνθα τὸ R εἶναι συνήθως ἀσβέστιον Ca). Ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Vogt «*ἀκερμανίτης*» πρὸς τιμὴν τοῦ μεταλλουργοῦ R. Acerman. Παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους τοῦ τετραγωνικοῦ συστήματος εἰς πολὺ λεπτὰ πινακίδια.

Ἰσόμορφον μῖγμα τῆς οὐσίας αὐτῆς, ἥτις δὲν εὑρίσκεται ἐν τῇ φύσει ὡς ἴδιον ὀρυκτόν, ἀλλὰ μόνον τεχνητῶς παρασκευάζεται, καὶ τοῦ ὀρυκτοῦ *γελενίτου*, εἶναι τὸ ὀρυκτὸν *μελίλιθος*. Γ. Κ. Γ.

ἀκερμάτιστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ κερματισθείς, ὁ μὴ εἰς κέρματα μεταβληθείς, ἀτεμάχιστος.

Ἄκερμπλαντ (Jean—David Akerblad). Ἀρχαιολόγος καὶ ἀνατολιστὴς Σουηδὸς γεννηθεὶς εἰς τὴν Στοκχόλμην τῷ 1760 ἢ 1763 καὶ ἀποθανὼν εἰς τὴν Ρώμην τῷ 1819. Τὸ ἀρχικόν του στάδιον ἦτο τὸ διπλωματικόν. Ἐστάλη κατὰ πρῶτον ὡς ἀκόλουθος τῆς σουηδικῆς πρεσβείας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἀνέλαβε καθήκοντα γραμματέως. Ἐπωφεληθεὶς τῶν εὐκαιριῶν καὶ πλεονεκτημάτων τῆς θέσεώς του ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν δι' ἀρχαιολογικοὺς λόγους. Ἐπεσκέφθη κατ' ἐπανάληψιν (1792 καὶ 1797) τὴν Συρίαν, φθάσας μέχρι τῆς Ἱερουσαλήμ, καθὼς καὶ τὴν Τρωάδα, ἡ τοπογραφία τῆς ὁποίας τὸν ἀπησχόλησε περισσότερον. Κατόπιν τῶν ἐρευνῶν του συνέταξε τὰς τοπογραφικάς του περὶ τῆς Τροίας παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι κατεχωρίσθησαν ὑπὸ τύπον ὑποσημειώσεων εἰς τὴν γερμανικὴν μετάφρασιν τοῦ «*Ταξιδίου εἰς τὴν Τρωάδα*» τοῦ Λεσεβαλλιέ, τὴν δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Λένς. Κατὰ τὸ 1800 ὁ Ἄκερμπλαντ ἀπεσύρθη εἰς τὴν Γκαιττίγγην τῆς Γερμανίας καὶ κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος μετέβη εἰς τοὺς Παρισίους μὲ διπλωματικὴν ἀποστολὴν τῆς Σουηδίας. Ἐκεῖ ἀπησχολήθη μὲ τὴν μελέτην τῶν εἰς κοπτικὴν γλῶσσαν χειρογράφων τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης, τῶν ληφθέντων ἐκ τοῦ Βατικανοῦ, καὶ κατώρθωσε νὰ ἐξηγήσῃ καὶ νὰ διασαφηνίσῃ ἐντελῶς τὴν κοπτικὴν γραφήν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὐδεὶς εἶχεν ἐπιτύχει πρὸ αὐτοῦ. Ἡ ἀπογοήτευσίς του ἐκ τῶν πολιτικῶν μεταβολῶν τῶν ἐπελθουσῶν εἰς τὴν Σουηδίαν τὸν ἔκαμε νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐντελῶς τὸ διπλωματικὸν στάδιον καὶ νὰ δοθῇ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰς προσφιλεῖς του ἀρχαιολογικὰς μελέτας. Τότε ὁ Ἄκερμπλαντ μετέβη εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου εὗρε πνευματικὸν καταφύγιον πλησίον τῆς δουκίσσης ντὲ Ντεβονσάϊρ καὶ ἄλλων φίλων τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν.

Ὁ Ἄκερμπλαντ ἀπησχολήθη μὲ τὰς ἀρχαιότητας καὶ τὰς ἀρχαίας γλώσσας τῆς Αἰγύπτου καὶ συνετέλεσε διὰ τῶν ἐργασιῶν του εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σπουδαίου τούτου ἀρχαιολογικοῦ κλάδου. Αἱ ὑποδείξεις του ἐχρησίμευσαν πολὺ εἰς τὸν Σαμπολλιὼν τὸν Νεώτερον, ὁ ὁποῖος ἀνέπτυξε καὶ ἐκωδικοποίησε τὰς ἀρχαιολογικὰς ἀρχὰς τοῦ Σουηδοῦ προδρόμου του. Ὁ Ἄκερμπλαντ κατώρθωσε νὰ καθορίσῃ ἐπιτυχῶς τὴν φωνητικὴν ἀξίαν τῶν δημοτικῶν καὶ ἱερογλυφικῶν χαρακτήρων τῆς περιφήμου ἐπιγραφῆς τῆς Ροζέττης. Χάριν τῆς ἀκριβείας θὰ ἔπρεπεν ἐν τούτοις νὰ προστεθῇ, ὅτι ὁ Ἄκερμπλαντ εὑρίσκετο εἰς τὴν πλάνην ὅτι ὅλοι οἱ ἱερογλυφικοὶ χαρακτῆρες ἦσαν φωνητικοί.

Τὰ ἔργα του τὰ ὁποῖα ἀποκαλύπτουν γνώσεις ὄχι μόνον τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν λαῶν τῆς δύσεως, εἶναι κυρίως τὰ ἑξῆς:— Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Σίλβεστρον ντὲ Σασὺ περὶ τῆς κοπτικῆς γραφῆς.— Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Σασὺ περὶ τῆς αἰγυπτιακῆς ἐπιγραφῆς τῆς Ροζέττης.— Περὶ φοινικικῆς ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης ἐν Ἀθήναις. (Τὸ ἔργον τοῦτο, ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ρῶσον διπλωμάτην Σταλίνσκην, εἶναι τὸ τελευταῖόν του, πολύτιμον διὰ τὴν παλαιογραφίαν καὶ τὴν ἐπιγραφολογίαν, ὅπερ ὅμως ὁ Ἄκερμπλαντ καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ θανάτου, δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἀναπτύξῃ: Ἐξεδόθη ἐν τούτοις ὑπὸ τὸν τίτλον: «Inscrizione greca sopra una lamina di piombo, trovata in un sepolcro nelle vicinanze d' Atene».)

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὁ Ἄκερμπλαντ ἐγκαταλειφθεὶς καὶ παρὰ τῶν ὑστάτων του φίλων, ἠναγκάσθη, διὰ νὰ κερδίζῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν, νὰ μετέρχεται τὸ ἐπάγγελμα τοῦ «*τσιτσερόνου*», ἀποκρύπτων δὲ καὶ ὄνομα καὶ καταγωγήν, ἔλεγεν ὅτι εἶναι Δανὸς εἰς ὅσους εἰδικοὺς ἐξεπλήσσοντο διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν γνώσεών του. Πράγματι, ἐκ τῶν ἔργων του καταφαίνεται ἡ τελεία πολυμάθειά του, καὶ ἰδιαίτατα ἡ γλωσσομάθεια αὐτοῦ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔργων του μνημονεύεται καὶ ἡ περίφημος μελέτη του δι' ἧς πρῶτος αὐτὸς καθώρισε καὶ διεσαφήνισε τὰ *ρουνικὰ* γράμματα τῶν μαρμαρίνων λεόντων τῶν ἀποκομισθέντων ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Μοροζίνη τῷ 1687 ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, ἀποκειμένων δ' ἐν Ἐνετίᾳ: «Notice sur deux inscriptions en caractères runiques, trouvées à Venise et sur les Valanges, avec les remarques de Mr Ausse de Villaison». Δ. Α. Κ.

ἄκερος (ὁ, ἡ)· παρὰ τὸ *ἀκέρατος*· ὁ μὴ ἔχων κέρατα.

Ἀκέρρα (Acerra)· βλ. **Ἀτσέρρα**.

Ἄκερς (Akers) ***Παῦλος - Βενιαμίν***. Ἀμερικανὸς γλύπτης γεννηθεὶς ἐν Σακκαράππᾳ τῆς πολιτείας Μαίην τῷ 1825. Τῷ 1851 καὶ τῷ 1855 ἐταξίδευσεν εἰς Εὐρώπην, διέμεινε δὲ ἐπὶ πολὺ ἐν Ρώμῃ. Ἀπέθανε τῷ 1861 ἐν Φιλαδελφείᾳ. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ὁ Βενιαμὶν ἐν Αἰγύπτῳ», «Ἁγία Ἐλισάβετ τῆς Οὑγγαρίας», «Ἄρτεμις καὶ Ἐνδυμίων», «Ἁλιεὺς μαργαριτῶν».

Ὁ ἀδελ[illegible] αὐτοῦ ***Κάρολος Ἄκερς*** (γεννηθεὶς τῷ 1836) [illegible]ξεν ἐπίσης διακεκριμένος γλύπτης καὶ ζωγράφος. Ἀπὸ τοῦ 1871 κατέγινεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ζωγραφικήν, ἀπέθανε δὲ τῷ 1906 ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ.

Ἄκερσχους (Akershus καὶ Aggershus). Φρούριον τῆς Νορβηγίας ἐν τῇ ὁμωνύμῳ ἐπαρχίᾳ. Εὑρίσκεται παρὰ τῷ φιὸρντ τοῦ Ὄσλο (Χριστιανίας) ἐπὶ προεξοχῆς χωριζούσης τὸν λιμένα τῆς πόλεως ταύτης εἰς δύο μέρη. Ἐκτίσθη κατὰ τὴν 13ην ἑκατονταετηρίδα καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς βασιλικὴ διαμονὴ μέχρι τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος. Τώρα στεγάζονται ἐν αὐτῷ φυλακαὶ καὶ στρατῶνες.

—**Ἄκερσχους**. Ἐπαρχία τῆς Νορβηγίας λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ φρουρίου Ἄκερσχους, μεταξὺ τῆς Σουηδίας καὶ τοῦ Φιὸρντ τοῦ Ὄσλο. Ἐμβαδὸν 5.332 τετρ. χιλ. Κάτοικοι 195,000.

Ἀκέρτας. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται ὁ ζωγραφήσας τὴν καταστροφὴν τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὴν ἐν Τσεσμὲ ναυμαχίαν (1870) Γερμανὸς ζωγράφος Φίλιππος Hackert· βλ. **Χάκκερτ**.

ἄκερως (Aceras R. Br.) *[Βοτ.]*. Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεϊδῶν* (Orchidaceae). Χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ εἶναι: Τὰ φύλλα τοῦ περιγονίου ὀρθὰ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κρανοειδῶς συγκύπτοντα, τὸ χειλάριον (labellum) ἄνευ ἢ μετὰ πτερνιστῆρος βραχυτάτου στενῶς τρίλοβον ἢ τριμερές, ὁ ἀνθὴρ ὅλως συμπεφυκὼς μετὰ τοῦ γυνοστημίου, ἡ ᾠοθήκη συνεστραμμένη. Τὰ εἴδη τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος, τὰ φυόμενα καὶ εἰς τὴν μέσην καὶ μεσημβρινὴν Εὐρώπην, εἶναι τὰ ἑξῆς:

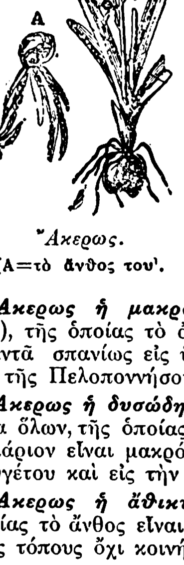

Ἄκερως.
[Α=τὸ ἄνθος του].

Ἄκερως ἡ ἀνθρωποφόρος (A. anthropophora L.), καλουμένη οὕτω, διότι τὸ χειλάριον ἔχον τὸν μεσαῖον λοβὸν δισχιδῆ καθίσταται παρεμφερὲς μὲ ἀνθρωπίνην μορφήν· φύεται εἰς ἐδάφη ὀρεινὰ καὶ πετρώδη ὄχι σπανίως.

Ἄκερως ἡ μακρόστεγος (A. longibracteata Biv.), τῆς ὁποίας τὸ ἄνθος μυρίζει ὡς ἡ βανίλλη· ἀπαντᾶ σπανίως εἰς ὑπόσκια μέρη τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Πελοποννήσου.

Ἄκερως ἡ δυσώδης (A. hircina L.), ἡ μεγαλυτέρα ὅλων, τῆς ὁποίας τὸ ἄνθος εἶναι δυσῶδες, τὸ χειλάριον εἶναι μακρότατον, σπανιωτάτη ἐπὶ τοῦ Ταϋγέτου καὶ εἰς τὴν Κεφαλληνίαν.

Ἄκερως ἡ ἄθικτος (A. intacta Link.), τῆς ὁποίας τὸ ἄνθος εἶναι μικρόν, ὑπέρυθρον· εἰς ὀρεινοὺς τόπους ὄχι κοινή. Σ. Μ.

ἀκέρωτος,—*η*,—*ο*· ὁ μὴ διὰ κηροῦ ἠλειμμένος.

Ἀκεσαί. Πόλις τῆς Μακεδονίας ὑπὸ μόνου τοῦ Στ. Βυζαντίου ἀναφερομένη.

Ἀκεσαμεναί. Πόλις τῆς Μακεδονίας ὡς ἀναφέρει Στ. ὁ Βυζάντιος. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐκτίσθη αὕτη ὑπὸ τοῦ Ἀκεσαμενοῦ.

Ἀκεσαμενὸς *[Μυθολ.]*. Ἥρως καὶ βασιλεὺς τῆς μακεδονικῆς Παιονίας καὶ ἱδρυτὴς τῆς πόλεως Ἀκεσαμενῶν, ὑπὸ Στ. τοῦ Βυζαντίου ἀναφερομένης. Τῆς κόρης τούτου Περιβοίας υἱὸς ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ ἦτο ὁ Πηλεγών, ὁ πατὴρ τοῦ Ἀστεροπαίου, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ἐν Τροίᾳ ὁ Ἀχιλλεὺς ἐπειπὼν «κρείσσων αὖ τε Διὸς γενεὴ Ποταμοῖο τέτυκται» (Ἰλ. Φ. 191), διότι ὁ Ἀστεροπαῖος εἶχε καυχηθῆ διὰ τὴν ἐκ τοῦ ποταμίου θεοῦ Ἀξιοῦ καταγωγήν του. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀκέσανδρος. Ἱστορικὸς συγγράψας ἔργον περὶ Κυρήνης, ὅπερ ἴσως συγχέεται μετὰ τοῦ «Περὶ Λιβύης» ἔργου τοῦ ἀναφερομένου ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου. Ἀποσπάσματα τοῦ Ἀκεσάνδρου εὑρίσκονται ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ *Müller* «Fragmenta historicorum graecorum».

Ἀκεσᾶς. Περίφημος ὑφαντὴς ἐν Ἀθήναις, Κύπριος τὴν πατρίδα (Ἀθην. Β' 48), ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους, ὅτε καὶ ἡ ταπεινὴ τέχνη τῆς βελόνης καὶ τοῦ ἱστοῦ εἶχε φθάσει ἐν Ἀθήναις εἰς τελειότητα, ἀναδειχθεῖσα ὡς τέχνη δημοσία, διότι ἦτο ἀπαραίτητος διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν κατασκευὴν τοῦ πέπλου τῆς Ἀθηνᾶς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων. Ἐλέγετο μάλιστα (Ἀθην. I 48 C.) ὅτι ὁ Ἀκεσᾶς οὗτος μετὰ τοῦ Ἑλικῶνος εἰργάσθησαν τὸν πρῶτον πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς. Ἴσως ἔργον αὐτῶν ἦτο ὁ πρῶτος καλλιτεχνικὸς πέπλος τῆς θεᾶς. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀκεσίας. Ἕλλην ἰατρὸς ζήσας πρὸ τοῦ Ἀλεξανδρηνοῦ γραμματικοῦ Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου (262—185), οὗ τὸ ὄνομα ἐνέχει ἡ παροιμία «*Ἀκεσίας ἰάσατο*» ἐπὶ τῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἰωμένων. («Ἀκεσίας γάρ τις ἐγένετο ἰατρὸς ἀφυής, ὃς τὸν πόδα τινὸς ἀλγοῦντος κακῶς ἐθεράπευσεν» κ.τ.λ.— *Ἀριστ. Βυζ.* Παροιμίαι Frag. Ἔκδοσις Nauck σελ. 238). ΑΡ. Π. Κ.

Ἀκεσίδας ἢ *Ἴδας [Μυθολ.]*. Ἥρως Ἠλεῖος. Κατὰ τὴν ἐπιχωριάζουσαν ἐν Ὀλυμπίᾳ παράδοσιν ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Ἡρακλέους, Παρασιάτου ἐπικαλουμένου, τοῦ Ἐπιμήδους, τοῦ Παιωναίου καὶ τοῦ Ἰάσου, τῶν ὁποίων ἕκαστος εἶχε τὸν βωμόν του ἐν τῇ ἱερᾷ Ἄλτει. Ἅπαντες οὗτοι ἐκαλοῦντο καὶ Κούρητες ἢ Ἰδαῖοι Δάκτυλοι καὶ εἶχον ἔλθει εἰς Ὀλυμπίαν ἐκ Κρήτης μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν τοῦ Διός, τοῦ ὁποίου τὴν φρουράν, ὅτε ἐγεννήθη, εἶχεν ἀναθέσει εἰς αὐτοὺς ἡ Ρέα. Τότε δὲ τὸ πρῶτον ὁ πρεσβύτατος τῶν ἀδελφῶν Ἡρακλῆς ἔθεσε τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς εἰς ἅμιλλαν δρόμου καὶ ἐστεφάνωσε τὸν νικητὴν διὰ κλάδου κοτίνου, ὅστις κατέστη ἔκτοτε τὸ ἔπαθλον τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Εἶχε δὲ φέρει τὸν κότινον εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἡρακλῆς, ὡς ἐλέγετο, ἐκ τῆς γῆς τῶν Ὑπερβορείων (Παυσ. V. 7. 6-7). Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀκεσίμβροτος. Ρόδιος ναύαρχος κατὰ τὸν πρῶτον Μακεδονικὸν πόλεμον (Πολ. ΙΖ' 1,4).

Ἀκεσίνης *[Ἀρχ.]*. Μέγας ποταμὸς τῶν Ἰνδιῶν χυνόμενος εἰς τὸν Ἰνδόν. Κατὰ τὸν Πλίνιον εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τούτου ἐφύοντο κάλαμοι τόσον χονδροὶ ὥστε ἐξ αὐτῶν ἠδύναντο νὰ κατασκευασθῶσιν ἀκάτια μονόξυλα. Ὁ Φιλόστρατος καλεῖ αὐτὸν *Ἀρκεσῖνον* καὶ λέγει ὅτι ἔτρεφεν ὄφεις μήκους 70 ὀργυιῶν. Σήμερον ὁ Ἀκεσίνης καλεῖται *Τζενάμπ*. Ρέει διὰ τοῦ Πεντζάμπ, διέρχεται ἐκ Μουλτὰν καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἰνδὸν μετὰ ροῦν 1.100 χιλιομέτρων ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ. Ὁ Ἀκεσίνης ἢ Τζενάμπ ἑνοῦται ἐκ δεξιῶν μετὰ τοῦ *Τζελάμ*, τοῦ ἀρχαίου *Ὑδάσπου*, καὶ ἐξ ἀριστερῶν μετὰ τοῦ *Ραβί*, τοῦ ἀρχαίου *Ὑδραώτου*.

— **Ἀκεσίνης**. Ἀρχαῖον λατινικὸν ὄνομα ποταμοῦ τῆς Σικελίας, καλουμένου σήμερον Καντάρα.

Ἀκεσῖνος. *[Ἀρχ.]*. Ποταμὸς τῆς Ταυροσκυθικῆς κατὰ τὸν Πλίνιον. Ὁ Βαλέριος Φλάκκος εἰς τὸ ποίημά του περὶ Ἀργοναυτῶν ἀναφέρει τὸν Ἀκεσῖνον. Αἱ ἐκβολαί του εὑρίσκονται δυτικῶς τῶν τοῦ Βορυσθένους.

Ἀκέσιος *[Μυθ.]*. Ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος, οὗτινος ἄγαλμα καὶ ναὸς μὲ τὴν ἐπίκλησιν ταύτην ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς ἀρχαίας Ἤλιδος. Ἦτο δὲ ὁ Ἀκέσιος Ἀπόλλων τῆς Ἤλιδος, κατὰ τὸν Παυσανίαν (VI. 24.6), ὁ Ἀλεξίκακος Ἀπόλλων τῶν Ἀθηναίων. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἔφερον καὶ ἄλλοι θεοὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὡς ὁ Τελεσφόρος, ὁ ἐν Ἐπιδαύρῳ λατρευόμενος δαίμων τῆς ἀναρρώσεως καὶ Ἀκέσιος ἢ Ἄκεσις προσεπικαλούμενος ὑπὸ τῶν Ἐπιδαυρίων (Παυσ II. 11.7). Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἄκεσον, ***Ἐδουάρδος Γκούντριχ*** (Acheson Edward Goodrich). Ἀμερικανὸς ἐφευρέτης, γεννηθεὶς ἐν Washington τῇ 9 Μαρτίου 1856. Ἠσχολήθη ἐν ἀρχῇ κυρίως εἰς ἐρεύνας ἐπὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἐπώπτευσε δὲ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πρώτων ἐγκαταστάσεων ἠλεκτροφωτισμοῦ Ἰταλίας, Βελγίου καὶ Ὁλλανδίας, ὡς μηχανικὸς τῆς Ἑταιρίας Thomas Edison, ἧς διωργάνωσε καὶ τὸ σχετικὸν τμῆμα ἐκθέσεως ἐν τῇ διεθνεῖ ἐκθέσει τῶν Παρισίων τῷ 1881. Ὁ Ἄκεσον ἦτο κάτοχος πλείστων προνομίων εὑρεσιτεχνίας ἀναφερομένων εἰς μεθόδους εὐθηνῆς παραγωγῆς πυριτίου καὶ λιπαντικῶν οὐσιῶν. Κ. Π.

Ἀκέστη· βλ. Ἔγεστα.

ἀκεστὴς (ὁ)· ὁ ἀκούμενος, ὁ ράπτων· «ὑποδημάτων ἀκεστής» μπαλωματής. Θηλ. *ἀκέστρια*.

Ἀκέστης· βλ. Αἰγέστης.

Ἀκέστιον. Οὕτως ἐκαλεῖτο μία τῶν ἀπογόνων τοῦ μεγάλου Θεμιστοκλέους. Ἐμακαρίζετο ὡς μία τῶν εὐτυχῶν γυναικῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διότι ὄχι μόνον οἱ πρόγονοί της, πρόπαππος (Λέων), πάππος (Σοφοκλῆς) καὶ πατὴρ (Ξενοκλῆς) εἶχον ἀξιωθῆ τοῦ μεγάλου κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν ἐλευσινίων μυστηρίων ὑπουργήματος τοῦ δᾳδούχου, ἀλλὰ καὶ διότι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν της ηὐτύχησε νὰ ἴδῃ κατὰ διαδοχικὴν σειρὰν δᾳδούχους τὸν ἀδελφόν της Σοφοκλέα, τὸν σύζυγον ἔπειτα Θε-

Digitized by Google

μιστοκλέα καὶ πρὸ τοῦ θανάτου της καὶ τὸν υἱόν της Θεόφραστον (Παυσ. Ι. 37. 1.) Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀκέστιος *[Ἀρχ.]*. Ἕλλην συγγραφεὺς πονηματίου περὶ μαγειρικῆς.

Ἀκέστιος, πατριάρχης· βλ. **Ναυατιανοί.**

Ἀκεστόδωρος. Ἀρχαῖος Ἕλλην ἱστορικὸς καταγόμενος ἐκ Μεγαλοπόλεως, γράψας «Περὶ πόλεων». Ἤκμασε τὸν Γ′ π. Χ. αἰῶνα.

Ἀκεστορίδαι. Ἱερόν τι γένος ἐκ τοῦ Ἄργους, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐχειροτονοῦντο αἱ ἱέρειαι τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς *(Καλλιμ.* Ὑμ. Παλ. 34).

Ἀκεστορίδης. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστοὶ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος δύο ἄρχοντες ἐν Ἀθήναις. Ὁ πρῶτος ἦρξε, κατὰ τὸν Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα (5.37), κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς 69ης Ὀλυμπιάδος, ὁ δὲ δεύτερος, κατὰ Διοδ. Σικελ. (11.51), τὸ τρίτον τῆς 76ης. Ὑπὸ τοῦ Διοδ. τοῦ Σικελιώτου μνημονεύεται καί τις Ἀργεῖος μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκεστορίς· βλ. **ἀκέστρια.**

ἀκέστρα (ἡ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου *ἀκούμεθα*, ῥάπτομεν· βελόνη.

ἀκέστρια, καὶ ***ἀκεστρὶς*** καὶ ***ἀκεστορίς***. Παλαιαὶ ὀνομασίαι τῶν μαιῶν, αἵτινες ἐκαλοῦντο καὶ *ἰάτριναι, ἰατρομαῖαι, μαῖαι, μαιεύτριαι, ὀμφαλοτόμοι* ἢ *ὑφαιρέτριαι.*

Ἀκέστωρ. Ποταπός τις τραγικὸς ἐν Ἀθήναις, ὅστις ἐχλευάζετο ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους εἰς τὰς κωμῳδίας του, Σφῆκας (1216) καὶ Ὄρνιθας (31). Ὁ αὐτὸς ἐκαλεῖτο ὑπό τινων καὶ Σάκας ὡς μὴ ὢν Ἕλλην.

Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα εἶναι γνωστοὶ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος Κρής τις ἐκ Κνωσοῦ, πατὴρ τοῦ γλύπτου Ἀμφίωνος (Παυσ. Χ. 15.6), εἷς Ταναγραῖος καὶ εἷς Ἀθηναῖος. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀκεσώ. Θυγάτηρ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ἠπιόνης, θεὰ τῶν ἰατρῶν. Ἐλατρεύετο ἐν Ἐπιδαύρῳ.

ἀκετάβουλα *[Βοτ.]*· ἀσκομύκης· βλ. **πεζίζη.**

ἀκεταβουλαρία (Acetabularia Lamour.) *[Βοτ.]*. Φῦκος ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀκεταβουλαριϊδῶν* (Acetabulariaceae). Θαλλὸς μήκους 4—10 ἑκ. τοῦ μέτρου ὀμβρελλοειδής, ἀπασβεστιωμένος, ἀναλόγως δὲ τῆς ποσότητος τῆς ἀσβέστου λευκοπράσινος ἢ καὶ ἐντελῶς λευκός. Τὸ λεπτὸν αὐτοῦ στέλεχος στηρίζεται διὰ ῥιζοειδῶν καὶ διακλαδί-

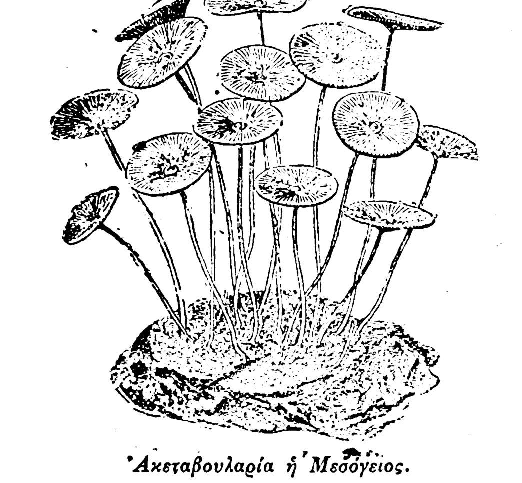

Ἀκεταβουλαρία ἡ Μεσόγειος.

ζεται εἰς τὸ ἀνώτερον ἄκρον ἀκτινοειδῶς· αἱ διακλαδώσεις αὗται συμφύονται σχηματίζουσαι δίσκον. Ζωοσποριάγγεια ἐλεύθερα ἐντὸς τῶν σωλήνων τοῦ δίσκου. Τρία εἴδη ἀπαντῶνται, ὧν σπουδαιότερον ἡ *ἀκεταβουλαρία ἡ τῆς Μεσογείου* (A. mediterranea Lamour, Coralina acetabulum) συνηθεστάτη εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας.

Ν. ΜΟΝΤΕΣΑΝΤΟΣ

ἀκεταιθυλοχλωριαμίδιον *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀσταθὴς ἕνωσις τοῦ τύπου

$$CH_3.\ CO.\ N.\ Cl.\ C_2\ H_5$$

ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀμιδίων*. Σ. Γ.

β-ἀκετακρυλικὸν ὀξὺ *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὰ *ἀκόρεστα γ-κετομονοκαρβονικὰ ὀξέα*, τὰ ἔχοντα τὰ διὰ διπλοῦ δεσμοῦ ἡνωμένα ἄτομα ἄνθρακος μεταξὺ τοῦ καρβονυλίου καὶ τοῦ καρβοξυλίου. Ἔχει τὸν τύπον

$$CH_3.\ CO.\ CH : CH.\ CO_2\ H$$

καὶ παρασκευάζεται ἐκ τοῦ βρωμολαιβουλικοῦ ὀξέος τῇ ἐπιδράσει διαλύματος σόδας ἢ διὰ θερμάνσεως τούτου μετὰ ὀξικοῦ νατρίου, κατὰ τὴν ἐξίσωσιν

$$CH_3.\ CO.\ CH\ Br.\ CH_2.\ CO_2\ H—HBr =$$
$$= CH_3.\ CO.\ CH : CH.\ CO_2\ H$$

Ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ παρασκευὴ τούτου διὰ διασπάσεως κυκλικῶν ἑνώσεων, ὡς λ. χ. τῆς ο — νιτρο — π — κρεζόλης διὰ πυκνοῦ θερμοῦ θειϊκοῦ ὀξέος. Κατ' ἀνάλογον τρόπον ἐκ τῆς βενζοκινόνης τῇ ἐπιδράσει χλωρικοῦ καλίου καὶ θειϊκοῦ ὀξέος σχηματίζεται τὸ ω-τριχλωροπαράγωγον αὐτοῦ, $C\,Cl_3.\ CO.\ CH : CH.\ CO_2\ H$, τὸ *τριχλωροφαινομηλικὸν ὀξὺ* καλούμενον, ὅπερ τήκεται εἰς 131⁰. Τὸ ἀκετακρυλικὸν ὀξὺ κρυσταλλοῦται εἰς στιλπνὰ φυλλίδια τηκόμενα εἰς 125⁰, κατὰ τὴν ἀπόσταξιν δὲ διασπᾶται εἰς ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ μεθυλοβινυλοκετόνην. Σ. Γ.

ἀκετάλαι *[Ὀργ. Χημ.]* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐννοοῦνται ἑνώσεις τῶν *ἀλδεϋδῶν* μετὰ μονοσθενῶν ἢ πολυσθενῶν ἀλκοολῶν, δύνανται δὲ νὰ θεωρηθοῦν καὶ ὡς διαλκυλαιθέρες τῶν 1,1-διολῶν. Αἱ σπουδαιότεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ μεθυλάλη, ἡ αἰθυλάλη καί τινες ὀλιγώτερον γνωσταὶ ἀρωματικαὶ ἑνώσεις. Παρασκευάζονται αἱ ἀλειφατικαὶ ἀκετάλαι δι' ἐπιδράσεως τῶν ἀλδεϋδῶν, ἔστω καὶ ὑπὸ πολυμοριακὴν μορφήν, ἐπὶ τῶν ἀλκοολῶν, παρουσίᾳ μικρῶν ποσοτήτων ὀξέος ἢ ἄλλου τινὸς συμπυκνωτικοῦ σώματος.

Αἱ ἀκετάλαι εἶναι ὑγρὰ ἀποσταζόμενα ἄνευ ἀποσυνθέσεως, ἀρωματικῆς ὀσμῆς, σταθερὰ πρὸς ἀλκάλια ἀλλὰ διασπώμενα ὑπὸ τῶν ὀξέων. Μετὰ τῶν μετάλλων σχηματίζουν διπλᾶς ἑνώσεις καὶ χρησιμοποιοῦνται πολλαχῶς διὰ συνθετικοὺς σκοποὺς ἀντὶ τῶν ἐλευθέρων ἀλδεϋδῶν. Σ. Γ.

ἀκεταλδαζίνη *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀλδαζινῶν*. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3\ CH : N.\ N : CH.\ CH_3$ καὶ παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως ἀκεταλδεΰδης ἐπὶ ὑδραζίνης. Εἶνε ἄχρουν ὑγρὸν βράζον εἰς 95-96⁰, διαλυτὸν εἰς ὕδωρ, σταθερὸν πρὸς τὰ ἀλκάλια. Ὑπὸ ὀξέων ὅμως διασπᾶται εἰς τὰ συστατικά του. Σ. Γ.

ἀκεταλδεΰδη *[Ὀργ. Χημ.]* ἢ ***ὀξικὴ ἀλδεΰδη*** ἢ ***αἰθυλαλδεΰδη*** ἢ ***αἰθανάλη*** ἢ καὶ ἁπλῶς ***ἀλδεΰδη***. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3.COH$ ἀνήκουσα εἰς τὴν ὁμόλογον σειρὰν τῶν κεκορεσμένων μονοσθενῶν *ἀλδεϋδῶν*. Αὕτη ἀπαντᾷ ὡς προϊὸν ὀξειδώσεως τῆς ἀλκοόλης ἐν τῷ ἀκαθάρτῳ οἰνοπνεύματι καὶ εἰς ἴχνη ἐν τῷ οἴνῳ, περαιτέρω δὲ εἰς τὸ ξυλόπνευμα.

Ἡ ἀκεταλδεΰδη εἶναι τὸ πρῶτον προϊὸν ὀξειδώσεως τῆς αἰθυλικῆς ἀλκοόλης, προκύπτει δὲ ἐξ αὐτῆς δι' ὀξειδώσεως καὶ δὴ χρησιμοποιουμένου ὡς ὀξειδωτικοῦ μέσου πρότερον διχρωμικοῦ ἅλατος καὶ θειϊκοῦ ὀξέος. Σήμερον ἡ ὀξείδωσις ἐπιτελεῖται διὰ διοχετεύσεως ἀτμῶν αἰθυλικῆς ἀλκοόλης μετ' ἀέρος ὑπεράνω θερμῶν καταλυτικῶς δρώντων μετάλλων. Ἓν μέγα μέρος τῆς εἰς τὴν ἀγορὰν κυκλοφορούσης ἀκεταλδεΰδης λαμβάνεται ὡς παραπροϊὸν τῆς κλασματικῆς ἀποστάξεως τῶν κεφαλῶν τῶν ἀποσταγμάτων τοῦ ξύλου, ἡ τοιαύτη ὅμως ἀκεταλδεΰδη περιέχει καὶ σώματα ἀναλόγου σημείου ζέσεως καὶ δὴ εἰς ποσότητα 4—5%.

Ἀκεταλθεΰδη δύναται νὰ ληφθῇ ἐκ τῶν κεφαλῶν τοῦ καθαρισμοῦ τῆς ἀλκοόλης, ὅπου ἐμφανίζεται ὡς προϊὸν τῆς αὐτοξειδώσεως αὐτῆς. Ἐπίσης δύναται νὰ παρασκευασθῇ διὰ θερμάνσεως γαλακτικοῦ ὀξέος μετ' ἀραιοῦ θειϊκοῦ ὀξέος κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$CH_3.CH\ (OH).\ CO_2H = CH_3.\ CHO + HCO.\ OH.$$

Τὸ διὰ τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἀπαιτούμενον διάλυμα τοῦ γαλακτικοῦ ὀξέος παρασκευάζεται ἐκ τῶν γεωμήλων διὰ ζυμώσεως.

Αἱ συνθετικαὶ αὗται μέθοδοι τείνουσι νὰ ἐξαφανισθῶσιν ἀφ' ὅτου κατὰ τὴν νεωτάτην ἐποχὴν ἐπετεύχθη ἡ παρασκευὴ αὐτῆς δι' ἁπλῆς ἀντιδράσεως ἐκ τοῦ ἀκετυλενίου, ἔκτοτε δὲ καὶ ἡ χρησιμοποίησις αὐτῆς ἐπεξετάθη εἰς τὰς ὀργανικὰς χημικὰς βιομηχανίας ὡς πρώτης ὕλης διὰ τὴν παρασκευὴν πολυαρίθμων ἄλλων ἑνώσεων καὶ εἰδικώτερον ὀξικοῦ ὀξέος ὀξικοῦ αἰθυλεστέρος, ἀλδόλης καὶ τῶν παραγώγων αὐτῆς, ὡς ἀκόμη καὶ διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ἀλκοόλης. Διὰ κατεργασίας εἰς θερμοκρασίαν κατωτέραν τῶν 50⁰ διαλύματος ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου ἐν πυκνῷ θειϊκῷ ὀξεῖ ἢ ἄλλῳ τινὶ ὀξεῖ μετὰ ἀκετυλενίου ὑπὸ ἰσχυρὰν ἀνάδευσιν ἀποχωρίζεται μῖγμα ἐκ παραλδεΰδης καὶ ἀκεταλδεΰδης. Ἐπίσης διὰ διοχετεύσεως ἀκετυλενίου εἰς θερμόν, ἀραιὸν (ὄχι πλέον τοῦ 6%) θειϊκὸν ὀξύ, τὸ ὁποῖον περιέχει ὀξείδιον τοῦ ὑδραργύρου, ἀποστάζει ἀμέσως ἀκεταλδεΰδην. Ἡ τοιαύτη δὲ δρᾶσις εἶναι συνεχής, ἡ ἀπόδοσις δὲ εἶναι σχεδὸν ἡ θεωρητική, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἓν μέρος τῆς ἀλδεΰδης ὀξειδοῦται ὑπὸ τοῦ ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου εἰς ὀξικὸν ὀξύ. Ἡ τοιουτοτρόπως λαμβανομένη ἀκεταλδεΰδη εἶναι λίαν καθαρά.

Ἡ ἀκεταλδεΰδη εἶναι εὐκίνητον διαυγὲς ὑγρόν, ὅπερ εἰς μὲν μικρὰ ποσὰ ἔχει εὐχάριστον, εἰς μεγαλύτερα δὲ δριμεῖαν ὀσμήν. Ἡ εἰσπνοὴ εἰς μεγαλύτερα ποσὰ τῶν ἀτμῶν αὐτῆς ἐπιφέρει παροδικὸν ἐρεθισμὸν τοῦ στήθους. Βράζει εἰς 21⁰, τήκεται εἰς —120⁰,6 καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος (εἰς 10⁰) 0,7951. Μετὰ τοῦ ὕδατος μίγνυται εἰς πᾶσαν ἀναλογίαν, ἀποχωρίζεται δὲ πάλιν ἐκ τῶν ὑδατικῶν αὐτῆς διαλυμάτων δι' ἀσβεστιοχλωριδίου.

Ἡ ἀκεταλδεΰδη διασπᾶται εἰς 400⁰ εἰς μεθάνιον καὶ μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, εἰς δὲ ἀνωτέρας τῶν 600⁰ θερμοκρασίας σχηματίζεται συγχρόνως μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ ὑδρογόνον.

Ἡ ἀκεταλδεΰδη ὑφίσταται τῇ ἐπενεργείᾳ καταλυτῶν τὰς ἑπομένας τρεῖς τεχνικῶς σπουδαιοτάτας μετατροπάς:

1) Δι' ἰχνῶν ὀξέος (εἰδικώτερον πυκνοῦ θειϊκοῦ ὀξέος) σχηματίζεται ὑπὸ ἰσχυρὰν ἀνάπτυξιν θερμότητος ἡ εἰς 124⁰ βράζουσα *παραλδεΰδη* κατὰ τὴν ἐξίσωσιν: $3\ C_2H_4O = C_6H_{12}O_3$. Ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς παραλδεΰδης ἐπιτελεῖται μετὰ τὴν διὰ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου ἐξουδετέρωσιν τοῦ διαλύματος διὰ κλασματικῆς ἀποστάξεως. Ἡ παραλδεΰδη εἶναι κυκλικὴ ἕνωσις οὐδεμίαν παρέχουσα τῶν χαρακτηριστικῶν διὰ τὰς ἀλδεΰδας ἀντιδράσεων, ἀποσταζομένη δὲ μετ' ἰχνῶν ὀξέος παρέχει πάλιν ἀκεταλδεΰδην. Δι' ἀναμίξεως τῆς ἀκεταλδεΰδης ἐν ψυχρῷ μετὰ μικρῶν ποσοτήτων ἀερίου ὑδροχλωρίου, διοξειδίου τοῦ θείου ἢ ἀραιοῦ θειϊκοῦ ὀξέος καὶ ἀμέσου ψύξεως ἀποβάλλεται ὑπὸ κρυσταλλικὴν μορφὴν εἰς μικρὰ ποσὰ *μεταλδεΰδη* ἥτις εἶναι πιθανῶς ἕνωσις στερεοϊσομερὴς τῆς παραλδεΰδης.

2) Τῇ ἐνεργείᾳ μετρίως πυκνοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος κατὰ τὴν θέρμανσιν μεθ' ὕδατος καὶ ψευδαργυροχλωριδίου ὡς καὶ εἰδικώτερον τῇ ἐπενεργείᾳ ἠπίως ἀλκαλικῶς δρώντων διαλυμάτων ἑνοῦνται δύο μόρια ἀκεταλδεΰδης εἰς *ἀλδόλην* (ὀξυβουτυραλδεΰδην):

$$CH_3.CHO + CH_3.CHO = CH_3.CH(OH).CH_2CHO$$

Ἡ ἀλδόλη τῇ περαιτέρω ἐπενεργείᾳ ἀλκαλίων μετατρέπεται εἰς *ἀλδεϋδορρητίνην* ἥτις δύναται ἐπίσης νὰ σχηματισθῇ ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς ἀκεταλδεΰδης δι' ἐπιδράσεως καυστικῶν ἀλκαλίων. Ἡ τελευταία αὕτη ἀντίδρασις εἶναι μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων χαρακτηριστικῶν ἀντιδράσεων διὰ τὴν ἀκεταλδεΰδην.

3) Τῇ ἐπενεργείᾳ ἀλκοολικοῦ ἀργιλλίου μετατρέπεται ἡ ἀκεταλδεΰδη εἰς ὀξικὸν αἰθυλεστέρα:

$$2\ CH_3.\ CHO = CH_3.\ COOC_2\ H_5$$

Διὰ τῆς ἀντιδράσεως δὲ αὐτῆς δύναται ἑπομένως νὰ σχηματισθῇ ὀξικὸς αἰθυλεστὴρ ἐξ ἀκετυλενίου.

Αἱ *ἀντιδράσεις διὰ προσθήκης* τῆς ἀκεταλδεΰδης κέκτηνται σπουδαίαν τεχνικὴν σημασίαν. Ἡ ἀκεταλδεΰδη ἀπορροφᾷ ὀξυγόνον μετατρεπομένη τῇ ἐπενεργείᾳ τούτου βαθμηδὸν εἰς πυκνὸν ὀξικὸν ὀξύ, ὡς τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Liebig, τῷ 1835, παρετηρήθη. Ἡ ὀξείδωσις αὕτη βαίνει καλύτερον παρουσίᾳ καταλυτῶν τινων. Ἡ ὀξείδωσις τῆς ἀκεταλδεΰδης δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ δι' ὀξειδωτικῶν μέσων, ὡς λ. χ. τὸ χρωμικὸν ὀξύ. Κατὰ τὴν θέρμανσιν ἀκεταλδεΰδης μετ' ἀμμωνιακοῦ διαλύματος ἀργύρου σχηματίζεται ὀξικὸν ὀξὺ σχηματιζομένου δι' ἀναγωγῆς μεταλλικοῦ ἀργύρου ὅστις ὑπὸ μορφὴν κατόπτρου ἀποβάλλεται ἐπὶ τῶν παρειῶν τοῦ δοχείου. Ἐπίσης ἡ ἀντίδρασις αὕτη εἶναι χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν ἀλδεΰδην.

Διὰ διοχετεύσεως μίγματος ἀτμῶν ἀκεταλδεΰδης μεθ' ὑδρογόνου ὑπεράνω διαπύρου κόνεως νικελίου λαμβάνεται αἰθυλικὴ ἀλκοόλη (Sabatier, Senderens). Ὁ σχηματισμὸς τῆς αἰθυλικῆς ἀλκοόλης δύναται νὰ γίνῃ καὶ δι' ὑδρογόνου ἐν τῷ γεννᾶσθαι (ἀμάλγαμα νατρίου καὶ ὕδωρ), ὁπότε ὅμως σχηματίζεται συγχρόνως ἀλδόλη καὶ βουτυλενογλυκόλη. Ἡ ἀκεταλδεΰδη προσλαμβάνει ὑδροχλώριον, τὸ δὲ πρωτογενὲς προϊὸν προσθήκης, τὸ αἰθυλιδενοξυχλωρίδιον, διασπᾶται ἀποχωριζομένου ὕδατος εἰς διχλωριαιθυλαιθέρα

$$CH_3.CHCl.O.CHCl.CH_3$$

Διὰ προσθήκης αἰθυλοχλωριδίου (ἤτοι ὑδροχλωρίου καὶ ἀλκοόλης) προκύπτει μονοχλωριοαιθυλαιθήρ. Διὰ διοχετεύσεως ἀμμωνίας εἰς ξηρὸν αἰθερικὸν διάλυμα τῆς ἀλδεΰδης προκύπτει ἀλδεϋδαμμωνία $CH_3.CH(OH).NH_2$. Δι' ὑδατικοῦ διαλύματος ὀξίνου θειώδους νατρίου σχηματίζεται ἡ ὀξίνη θειώδης ἕνωσις. Δι' ἐπιδράσεως ὑδροκυανίου ἐπὶ τῆς ἀκεταλδεΰδης σχηματίζεται τὸ νιτρίλιον τοῦ γαλακτικοῦ ὀξέος $CH_3CH(OH)CN$. Κατ' ἀνάλογον δὲ πρὸς τὸ ὑδροκυάνιον τρόπον προστίθεται τὸ χλωροφόρμιον.

Πολυάριθμοι εἶναι περαιτέρω κυρίως αἱ ἀποσπάσεις ὕδατος παρεχόμεναι ὑπὸ τῆς ἀκεταλδεΰδης ἀντιδράσεις. Μετ' ἀλκοόλης ἀντιδρᾷ παρουσίᾳ ἐλαχίστου ὑδροχλωρίου σχηματιζομένης ἀκετάλης κατὰ τὴν ἐξίσωσιν

$$CH_3.CHO + 2C_2H_5OH = CH_3.CH(O.C_2H_5)_2 + H_2O$$

Μετ' ὀξικοῦ ἀνυδρίτου παρέχει αἰθυλιδενοδιακετύλιον $CH_3.CH(O_2C_2H_3)_2$, μεθ' ὑδροθειίου θειοαλδεΰδην καὶ μετὰ μερκαπτανῶν μερκαπτάλας.

Πρὸς ἀνίχνευσιν τῆς ἀκεταλδεΰδης χρησιμοποιεῖται κυρίως ὁ σχηματισμὸς ῥητίνης διὰ θερμάνσεως μετὰ νατρορρύμματος καὶ ὁ σχηματισμὸς τοῦ κατόπτρου τοῦ ἀργύρου δι' ἐλαφρᾶς θερμάνσεως μετ' ἀλκαλικοῦ διαλύματος ἀργύρου. Διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἀντίδρασιν χρησιμοποιεῖται σκοπιμώτερον διάλυμα 3 γρ. νιτρικοῦ ἀργύ-

Digitized by Google

ρου εἰς 30 γρ. ἀμμωνίας εἰδ. βάρ. 0,923 εἰς ὃ ἔχει προστεθῆ διάλυμα ἐκ 3 γρ. καυστικοῦ νατρίου εἰς 30 γρ. ὕδατος. Ὁ ποσοτικὸς προσδιορισμὸς τῆς ἀκεταλδεΰδης δύναται νὰ γίνῃ κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Ripper, ἤτοι τὸ ὑδατικὸν διάλυμα αὐτῆς μίγνυται μετὰ περισσείας διαλύματος ὀξίνου θειώδους καλίου, γνωστῆς ἰσχύος ὡς πρὸς ἰώδιον, καὶ ὀγκομετρεῖται εἶτα ἡ παραμένουσα περίσσεια αὐτοῦ. Ἡ διαφορὰ παρέχει τὴν ὑπάρχουσαν ποσότητα τῆς ἀλδεΰδης. Διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦτον χρησιμοποιεῖται συνήθως διάλυμα ἀλδεΰδης 0,5 % περίπου καὶ διάλυμα ἐκ 12 γρ. $KHSO_3$ εἰς τὸ λίτρον.

Ἡ ἀκεταλδεΰδη χρησιμοποιεῖται ὡς ἀναγωγικὸν μέσον εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν δι' ἀργύρου κατόπτρων, πρὸς παρασκευὴν τῆς ὡς ὑπνωτικοῦ χρησιμοποιουμένης παραλδεΰδης, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς χιναλδίνης, μεγάλαι δὲ ποσότητες αὐτῆς δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι διὰ τὴν συνθετικὴν παρασκευὴν τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

—ἀκεταλδεΰδη *αἰθυλοξικὴ* *['Οργ. Χημ.]*· βλ. **ἀκετάλη.**

ἀκεταλδεϋδοδισουλφονικὸν *ὀξὺ* *['Οργ.Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἔνωσις τοῦ τύπου $(HO_3S)_2$ CH.CHO παρασκευαζομένη ἐξ ἀκετυλενίου καὶ ἀτμίζοντος θειϊκοῦ ὀξέος ἢ διὰ σουλφώσεως τῆς ἀκεταλδεΰδης δι' ἀτμίζοντος θειϊκοῦ ὀξέος. σ. γ.

ἀκεταλδεϋδοξίμη *['Οργ.Χημ.]* ἢ ***ἀκεταλδοξίμη*** ἢ ***αἰθανοξίμη***. Εἶναι ὀργανικὴ ἔνωσις τοῦ τύπου $CH_3.CH:N.OH$, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀλδοξιμῶν*. Ἐμφανίζεται εἰς δύο μορφὰς ἀμφοτέρας μονομοριακῆς συντάξεως, ἐξ ὧν ἡ μία εἶναι στερεὰ τηκομένη εἰς 47ο, ἡ δὲ ἑτέρα εἶναι εἰς συνήθη θερμοκρασίαν ὑγρά. Ἴσως πρόκειται περὶ δεσμοτρόπων ἢ στερεοϊσομερῶν μορφῶν. σ γ.

ἀκεταλδόλη *['Οργ. Χημ.]* ἢ ***β-ὀξυβουτυρικὴ ἀλδεΰδη*** ἢ ***βουτανόλη-3-άλη*** ἢ καὶ ἁπλῶς ***ἀλδόλη*** καλουμένη. Εἶναι ὀργανικὴ ἔνωσις τοῦ τύπου $CH_3.CH(OH).CH_2.CHO$, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀλδολῶν*. Εἶναι ὑγρὸν ζέον εἰς 83° ὑπὸ πίεσιν 20 χστμ., καθιστάμενον ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἰξῶδες καὶ μετά τινας ἡμέρας κρυσταλλικόν. Ἡ τοιαύτη στερεὰ μορφή, ἥτις καὶ τήκεται εἰς 82° καλεῖται ***παραλδόλη***. σ. γ.

ἀκεταλδοξίμη *['Οργ. Χημ.]*· βλ. **ἀκεταλδεϋδοξίμη.**

ἀκετάλη *['Οργ. Χημ.]* ἢ ***διαιθυλακετάλη*** ἢ ***αἰθυλιδενοδιαιθυλαιθήρ***. Εἶναι ὀργανικὴ ἔνωσις τοῦ τύπου $CH_3.CH(O.C_2H_5)_2$ ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀκεταλῶν*, ἧς τυγχάνει καὶ ὁ κυρίως ἀντιπρόσωπος. Εἶνε ἄχρουν, αἰθεριώδους ὀσμῆς, οὐδετέρως ἀντιδρῶν ὑγρόν. Βράζει εἰς 102°,2 καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος εἰς 20° 0,8314. Διαλύεται ἐν θερμοκρασίᾳ 25° εἰς 18 ὄγκους ὕδατος, ἀποχωρίζεται δὲ πάλιν ἐκ τοῦ διαλύματος τούτου δι' ἀσβεστιοχλωριδίου. Μείγνυται εἰς πᾶσαν ἀναλογίαν μετὰ τῆς ἀλκοόλης καὶ τοῦ αἰθέρος. Ὡς ὅλαι αἱ ἀκετάλαι δὲν προσβάλλεται ὑπὸ τῶν ἀλκαλίων, ἀλλὰ διασπᾶται ὑπὸ τῶν ὀξέων εἰς τὰ συστατικὰ αὐτῆς ἤτοι ἀκεταλδεΰδην καὶ αἰθυλικὴν ἀλκοόλην. Δι' ἐπιδράσεως ἀλκαλικοῦ διαλύματος ἰωδίου μετὰ προηγουμένην προσθήκην σταγόνων ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος παρέχει ἰωδιοφόρμιον. Διὰ θερμάνσεως μετ' ἀνυδρίτου τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος εἰς θερμοκρασίαν 150° ἀντικαθισταμένης μιᾶς ρίζης $O.C_2H_5$ ὑπὸ τῆς $O.CO.CH_3$ λαμβάνεται ἡ *αἰθυλοξικὴ ἀκεταλδεΰδη* $CH_3.CH(O.C_2H_5)(O.CO.CH_3)$ εὐχαρίστου ὀσμῆς ὑγρόν, βράζον εἰς 125—130°

Ἡ ἀκετάλη ἐσωτερικῶς λαμβανομένη προκαλεῖ ὕπνον καὶ ἀναισθησίαν. σ. γ.

ἀκετάλιον· οὕτως ἐκλήθη ὑπό τινων ἡ **ἀκετάλη** (βλ. λ.).

ἀκεταλύλιον *['Οργ. Χημ.]*· ἡ μονοσθενὴς ρίζα τοῦ τύπου $(C_2H_5.O)_2CH.CH_2$. σ. γ.

ἀκεταλυλοσουλφίδιον *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἔνωσις τοῦ τύπου

$$S[CH_2.CH(O.C_2H_5)_2]_2$$

εἶναι ἄχρουν ὑγρόν. σ. γ.

ἀκεταμιδίνη *['Οργ. Χημ.]*· βλ. **αἰθαναμιδίνη.**

ἀκεταμίδιον *['Οργ. Χημ.]*· βλ. **αἰθαναμίδιον.**

ἀκεταμιδοξίμη *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἔνωσις τοῦ τύπου

$$CH_3.C(:NOH).NH_2$$

ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀμιδοξιμῶν*.

Τήκεται εἰς 135°. σ. γ.

ἀκεταμινοαιθυλοσαλικυλικὸν *ὀξὺ* *[Φαρμ.]* βλ. **βενζακετίνη.**

ἀκεταμινοαντιπυρίνη *[Φαρμ.]* ἢ ***ὀξυλαμινοαντιπυρίνη*** (Acetamidoantipyrinum)

$$C_{11}H_{11}N_2O.NH(COCH_3).$$

Παράγεται τῇ ἐπιδράσει τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος ἐπὶ τῆς ἀντιπυρίνης καὶ μετατροπῇ τῆς παραγομένης νιτροαντιπυρίνης δι' ἀναγωγῆς μετὰ ψευδαργύρου καὶ ὀξικοῦ ὀξέος εἰς τὴν ἀμινοαντιπυρίνην, ἥτις τέλος, θερμαινομένη μετὰ μείγματος ὀξικοῦ νατρίου καὶ ἀνυδρίτου τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος, παρέχει τὴν ἀκεταμινοαντιπυρίνην. Συνίσταται ἐκ κρυστάλλων διαλυτῶν ἐν ὕδατι καὶ οἰνοπνεύματι, δυσδιαλύτων ἐν αἰθέρι καὶ βενζόλῃ καὶ τηκομένων εἰς 109°. Τὸ σκεύασμα ἀνεγράφη ὡς ἀντιπυρετικὸν εἰς δόσιν 0,5 γρ. Ι. Δ.

π-ἀκεταμινοφαινετόλη *[Φαρμ.]*· βλ. **φαινασετίνη.**

ἀκεταμυλοχλωριαμίδιον *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἔνωσις τοῦ τύπου

$$CH_3.CO.NCl.C_5.H_{11}$$

ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀμιδίων*. Εἶναι ἔλαιον δριμείας ὀσμῆς, οὐχὶ λίαν σταθερόν. σ. γ.

ἀκετανιλίδη ἢ ***ἀκετανιλίδιον*** ἢ ***ὀξυλανιλίδη*** *[Χημ.]*. 1) Εἶναι ὀργανικὴ ἔνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5NH.CO.CH_3$ ἀποτελοῦσα τὸ σπουδαιότερον μέλος τῆς ὁμάδος τῶν **ἀνιλιδίων** (βλ. λ.). Κρυσταλλοῦται ἐξ ὕδατος εἰς ἀχρόους, στίλβοντας, ἀόσμους κρυστάλλους μορφῆς φύλλων ἢ ρομβικῶν πινάκων, καυστικῆς γεύσεως. Τήκεται εἰς 115—116°, βράζει εἰς 303°,8 καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος 1,2105. Διαλύεται εἰς 180 μ. ὕδατος 6° ἢ 18 μ. εἰς θερμοκρασίαν 100°. Ἐπίσης διαλύεται εἰς 3,5 μ. ἀλκοόλης, εἰς 18 μ. αἰθέρος καὶ εἶναι εὐδιάλυτον εἰς χλωροφόρμιον. Τὸ ἀκετανιλίδιον εἰς 95° εἶναι καταφανῶς ποσοτικόν. Τὸ διὰ ἰατρικοὺς σκοποὺς προοριζόμενον προϊὸν δέον νὰ εἶναι ἄχρουν, ἄοσμον, ἐλεύθερον ἀνοργάνων συστατικῶν καὶ κόνεως καὶ νὰ διαλύεται ἄνευ χρώσεως εἰς πυκνὸν θειϊκὸν καὶ νιτρικὸν ὀξύ.

Πρὸς παρασκευὴν μικρῶν ποσοτήτων βράζεται μῖγμα ἐκ 200 γρ. ἀνιλίνης καὶ 160 γρ. κρυσταλλικοῦ ὀξικοῦ ὀξέος ἐπὶ 8 ὥρας μετὰ καθέτου ψυκτῆρος, ὅστις πρέπει νὰ ἔχῃ τόσον μόνον μῆκος ὥστε τὸ κατὰ τὴν ἀντίδρασιν σχηματιζόμενον ὕδωρ νὰ δύναται νὰ ἐκφεύγῃ ὡς ἀέριον, ἵνα δύναται νὰ ἐπέρχεται συμπύκνωσις τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος καὶ τῆς ἀνιλίνης. Εἶτα προστίθενται ἀκόμη 40 γρ. ὀξικοῦ ὀξέος, βράζεται ἐπὶ 6 ὥρας, ἀποστάζεται κατὰ τὸ δυνατὸν πλήρως τὸ ὀξικὸν ὀξὺ καὶ ἀναδεύεται τὸ ὑπόλειμμα μετὰ θερμοῦ ὕδατος. Τὸ οὕτω ἀποχωριζόμενον ἀκετανιλίδιον πλύνεται καὶ ξηραίνεται εἰς 120°. Κατὰ τὴν ἀνακρυστάλλωσιν προστίθεται ἐνίοτε πρὸς ἀποχρωμάτισιν καὶ ζωϊκὸς ἄνθραξ. Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν λαμβάνονται ὡς ἀπόδοσις περίπου 280 γρ. παρασκευάσματος. Βιομηχανικῶς εἰς μεγαλύτερα ποσὰ παρασκευάζεται ἐπίσης κατ' ἀνάλογον τρόπον ἐντὸς εἰδικῶν λεβήτων.

Τῇ ἐπιδράσει χλωρίου ἐπὶ τοῦ ἀκεταλινιδίου σχηματίζεται τὸ 2,4—διχλωριακετανιλίδιον, βρωμίου δὲ τὸ π—βρωμακετανιλίδιον.

Χρησιμοποιεῖται βιομηχανικῶς εἰς μεγάλα ποσὰ πρὸς παρασκευὴν τῆς π—νιτρανιλίνης. Δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν καφουρὰν εἰς τὸ κελλουλοειδὲς καὶ χρησιμεύει πρὸς νοθείαν τῶν ἀρωματικῶν ὑλῶν (πιπερονάλης, βανιλλίνης, μόσχου κλπ.). Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

—*[Φαρμακ.]* Ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀντιπυρετίνη* (Antifebrine) εἰσήχθη ἐν τῇ θεραπευτικῇ τῷ 1887 ὑπὸ τῶν Cohn καὶ Hepp ὡς ἀντιπυρετικὸν ἢ ὑπὸ τοῦ Gerhardt τῷ 1843 ἀνακαλυφθεῖσα καὶ παρασκευασθεῖσα *ἀκετανιλίδη*. Ἐνεργεῖ ὡς ἀντιπυρετικόν· 0,25 γρ. ἀντιπυρετίνης = 1 γρ. ἀντιπυρίνης. Παρέχεται καὶ κατὰ τῶν ρευματισμῶν ἀντὶ τοῦ σαλικυλικοῦ ὀξέος καὶ μετ' ἀγαρικίνης κατὰ τῶν μετὰ ἱδρώτων πυρετῶν τῶν φθισικῶν. Ὡς ἀντινευραλγικὸν καὶ παυσώδυνον ἀνεγράφη εἰς δόσιν 0,1—0,5 γρ. Ἡ μεγίστη δόσις εἶναι 0,5 γραμμ., ἡ μεγίστη ἡμερησία 1,5 γραμμάρ. Ἡ ἀκετανιλίδη μιγνυομένη μετ' ἀντιπυρίνης παρέχει γλοιώδη οὐσίαν, μετὰ βρωμιούχων δὲ καὶ ἰωδιούχων ἀλάτων παράγει ἀδιαλύτους ἐν ὕδατι ἐνώσεις (διαλυτὰς ἐν ἀλκοόλῃ), ὅθεν ὡς ἀσύμβατος θεωρητέα ἡ ἀκετανιλίδη πρὸς τὴν ἀντιπυρίνην, τὰ βρωμιοῦχα καὶ ἰωδιοῦχα ἅλατα. Ἐδόθη κατὰ τῶν ἐξ ἕξεως ἐκτρώσεων εἰς δόσιν 0,1 — 0,2 — 0,5 γρ. κατὰ δίωρον ἢ τετράωρον ἐπί τινος ἡμέρας πρὸ τῆς συνήθους ἐποχῆς τῶν ἐμμήνων καὶ μετὰ πάροδον ταύτης. Παρηγγέλθη καὶ κατὰ τῆς χρονίας ὠτορροίας εἰς λεπτοτάτην κόνιν ἐμφυσωμένην ἐν τῷ ὠτὶ κατ' ἀρχὰς καθ' ἑκάστην, εἶτα ἀνὰ πᾶσαν δευτέραν ἢ τρίτην ἡμέραν. Ἀνεγράφη καὶ ἐπὶ κωλικῶν ἐκ δυσπεψιῶν ἀντὶ τῶν συνήθως χορηγουμένων ναρκωτικῶν εἰς δόσιν μικροῦ κοχλιαρίου ἐκ τοῦ ἑπομένου μίγματος κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς προσβολῆς: Acetanilide 8 gr., Teinture de noix vomique 8 gr., Teinture de capsicum 2 grm., Teinture de gentiane composée 120 grm. Ἀντενδείκνυται πρὸς τὰ πάθη τῆς καρδίας, τὴν χλώρωσιν καὶ τὴν λευχαιμίαν.

Πολλαὶ τῶν νεωτέρων **εἰδικοτήτων περιέχουσιν** ὡς συστατικὸν τὴν ἀντιπυρετίνην. **Τοιαῦται εἶναι:** ἡ *ἑαδίνη* (Headin) μῖγμα 70 μ. ἀντιπυρετίνης καὶ 30 μ. δυσανθρακικοῦ νατρίου, ἡ ***φαινολίδη*** (Phénolide), μῖγμα ἴσων μερῶν ἀντιπυρετίνης καὶ δυσανθρακικοῦ νατρίου· ἡ ***πυρατίνη*** (Pyratin) μῖγμα 60 μ. ἀντιπυρετίνης, 7 μ. καφεΐνης, 20 μ. δυσανθρακικοῦ νατρίου καὶ 13 μ. ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου. Ἐπ' ἐσχάτων φέρεται καὶ ἡ ***νευροπυρετίνη*** (Neurofebrin) ἥτις εἶναι μῖγμα ἴσων μερῶν ἀντιπυρετίνης καὶ νευροσάλης, διαφημίζεται δὲ ὡς παυσίπονον καὶ πραϋντικὸν ἐπὶ γυναικολογικῶν παθήσεων. Ἡ pulvis acetanilidi ammoniatus σκευάζεται ἐξ 25 μερῶν ἀκετανιλίδης, 10 μ. ἀνθρακικοῦ ἀμμωνίου, 5 μ. δυσανθρακικοῦ νατρίου καὶ 60 μ. σακχάρου, χορηγεῖται δὲ κατὰ τῆς ὑπεροξύτητος τοῦ στομάχου, γαστραλγιῶν καὶ ἀτονικῶν δυσπεψιῶν.

Ἡ ἀκετανιλίδη δέον νὰ φυλάσσεται λίαν προσεκτικῶς.

Ἡ ἀκετανιλίδη σχᾶται ἐν τῷ ὀργανισμῷ κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος εἰς ὀξικὸν ὀξὺ καὶ ἀνιλίνην. Ἡ τελευταία αὕτη ἐκκρίνεται διὰ τῶν οὔρων ὡς παραaμινοφαινόλη $C_6H_4(NH_2).OH$. Πρὸς ἀνίχνευσιν τῆς ἀκετανιλίδης καὶ κατὰ συνέπειαν τῶν προϊόντων σχάσεως αὐτῆς, **βράζονται τὰ οὖρα** μετὰ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος 25 %, ἐξικμάζεται τὸ μῖγμα δι' αἰθέρος μετὰ τὴν ψῦξιν καὶ εἰς τὸ ἐναπομεῖναν ὑπόλειμμα τελεῖται ἡ ἀντίδρασις τῆς ἰνδοφαινόλης. Ι. Δ.

ἀκετανιλίδιον· βλ. **ἀκετανιλίδη.**

ἀκεταννίνη (acetannine) *[Φαρμ.]*· βλ. **ταννιγίνη.**

ἀκετηλεκτρικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἔνωσις ἀνήκουσα εἰς τὰ κετοπαράγωγα τῶν ὁμολόγων τοῦ ἠλεκτρικοῦ ὀξέος. Περιέχει τὸ καρβονύλιον εἰς τὴν πλευρικὴν ἅλυσιν καὶ κέκτηται τὸν τύπον $CH_3.CO.CH.COOH$

$$\begin{array}{l} CH_3.CO.CH.COOH \\ \qquad\qquad\;\; | \\ \qquad\quad\;\; CH_2.COOH \end{array}$$

Ὁ *διαιθυλικὸς ἐστὴρ* αὐτοῦ παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως χλωροξικοῦ ἐστέρος ἐπὶ νατρακετοξικοῦ ἐστέρος.

Εἶναι ἄχρουν παχύρρυτον ὑγρόν, βράζον ὑπὸ πίεσιν 8 χστμ. εἰς 133°. Χρώννυται δὲ διὰ διαλύματος ὑπερχλωριοσιδήρου ἐρυθρόν. σ. γ.

—ἀκετηλεκτρικὸς *διαιθυλεστὴρ* *['Οργ.Χημ.]*· βλ. **ἀκετηλεκτρικὸν ὀξύ.**

ἀκετιμινοαιθυλαιθὴρ *['Οργ. Χημ.]* Ὀργανικὴ ἔνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν **ἰμινοαιθέρων** (βλ. λ.) Ἔχει τὸν τύπον

$$CH_3C\begin{cases} {=}NH \\ {-}O.C_2H_5 \end{cases}$$

βράζει εἰς 95° καὶ κέκτηται ναρκωτικὴν ὀσμήν. σ. γ.

ἀκετίνη *[Βιομ. Χημ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα **τοῦτο** ἐννοεῖται ἐν τῇ τέχνῃ μῖγμα συνιστάμενον **κυρίως** ἐκ μονο- καὶ διακετίνης καὶ ὀλίγης τριακετίνης, παρασκευαζόμενον διὰ βρασμοῦ γλυκερίνης **μετὰ διπλασίας** περίπου ποσότητος **κρυσταλλικοῦ** ὀξικοῦ ὀξέος ἐπὶ 48 ὥρας μετὰ καθέτου ψυκτῆρος καὶ ἀποστάξεως εἶτα τῆς περισσείας τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος. Χρησιμοποιεῖται ἀρκούντως ἐν τῇ τυποβαφικῇ. Καθαραὶ ἀκετῖναι, ἤτοι μονο-, δι- καὶ τριακετυλογλυκερίνη δὲν χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ πράξει. σ. γ.

—*[Φαρμ.]* Ἀκετίνη ὀνομάζεται διάλυμα 30—50% ὀξικοῦ ὀξέος χρωματισθέντος διὰ φουξίνης ἐρυθροῦ ἢ δι' ἰνδικοκαρμίνης κυανοῦ. Χρησιμοποιεῖται κατὰ τῶν κονδυλωμάτων. Ι. Δ.

ἀκετινοκυανοῦν *[Βιομ. Χημ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐννοεῖται τὸ διάλυμα τῆς **ἰνδουλίνης εἰς ἀκετίνην** (βλ. λέξεις). Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ τυποβαφικῇ ὡς ἀναπλήρωμα τοῦ ἰνδικοῦ καὶ εἶναι ὡς χρῶμα ἀρκούντως ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς καὶ τὸν σάπωνα. σ. γ.

ἀκετοαιθυλαλκοόλη *['Οργ. Χημ.]*· βλ. **ἀκετονυλοκαρβινόλη.**

ἀκετοαλογενόζαι *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικαὶ ἐνώσεις λαμβανόμεναι ἐκ τῶν πενταακετυλικῶν παραγώγων τῶν μονοσακχαριτῶν τῇ ἐπιδράσει ὑγροῦ ὑδροχλωρίου ἢ ὑδροβρωμίου ὁπότε ἀντικαθίσταται μία ἀκετοξυλικὴ ρίζα δι' ἀλογόνου. Ὁμοίως δύνανται νὰ ληφθοῦν καὶ τῇ ἐπιδράσει ἀκετυλοχλωριδίου.

Ἡ ἐκ τῆς γλυκόζης π. χ. λαμβανομένη ἔχει τὸν τύπον:

$$CH_3.CO.O.CH_2.CH(O.CO.CH_3).$$
$$CH.[CH(O.CO.CH_3)]_2.CH.Cl.$$
$$|______O______|$$

Αἱ ἀκετοαλογενόζαι λόγῳ τῆς εὐκινησίας τοῦ ἐν αὐταῖς ἀλογόνου χρησιμοποιοῦνται πολλαχῶς πρὸς συνθέσεις παραγώγων τῶν σακχάρων. σ. γ.

δ-ἀκετοβαλεριανικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]* ἢ ***ε-κετοοιναν θικὸν ὀξύ***· εἶναι τὸ ἁπλούστερον *ε-κετονοξὺ* καὶ ἔχει τὸν τύπον

$$CH_3.CO.CH_2.CH_2.CH_2.CH_2.COOH$$

ἤτοι τὸ *καρβονύλιον* χωρίζεται τοῦ *καρβοξυλίου* διὰ τεσσάρων ἀτόμων ἄνθρακος.

Τήκεται εἰς 48—50°, βράζει εἰς 250° (ὑπὸ πίεσιν 280 χστμ.) καὶ διαρρέει ταχέως ἐν ὑγρῷ ἀέρι.

Digitized by Google

Ὁ *αἰθυλεστὴρ* αὐτοῦ βράζει εἰς 120°,5 (11 χστμ.), μετ' αἰθυλικοῦ δὲ νατρίου μετατρέπεται εἰς 1—ἀκετοκυκλοπεντανόνην—(2). ε. γ.

ἀκετοβανιλλόνη [Ὀργ. Χημ.]· βλ. ἀκετοπυροκατεχίνη.

ἀκετοβουτυλαλκοόλη [Ὀργ. Χημ.] ἢ *ἐξανόλη—(6)—όνη—(2)*· εἶνε ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *1,5—κετολῶν*.

Δι' αὐτὴν εἶναι δυνατοὶ δύο τύποι, ὁ τῆς ὀξυκετόνης $CH_3.CO.CH_2.CH_2.CH_2.CH_2OH$ καὶ ὁ ὀξοκυκλικὸς

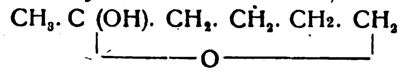

Εἶναι σῶμα ὑγρὸν μὴ ἀνάγον τὸ φελίγγειον ὑγρόν, οὐδὲ τὸ ἀμμωνιακὸν διάλυμα τοῦ ἀργύρου. ε. γ.

γ-ἀκετοβουτυρικὸν *ὀξὺ* [Ὀργαν. Χημ.], ἢ *δ—κετονοκαπρονικὸν ὀξὺ* ἢ *ἐξανονικὸν—(5)—ὀξὺ—(1)*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὰ *δ—κετονοξέα*, ἔχουσα τὸν τύπον $CH_3.CO.CH_2.CH_2.CH_2.COOH$.

Παρασκευάζεται ἐκ τῆς διϋδρορεσορκίνης διὰ θερμάνσεως μετὰ πυκνοῦ διαλύματος ὑδροξειδίου τοῦ βαρύου εἰς 150° ἢ διὰ συνδυασμοῦ τοῦ νατρακετοξικοῦ ἐστέρος μετὰ β-ἰωδοπροπιονικοῦ ἐστέρος καὶ διασπάσεως τοῦ λαμβανομένου α—ἀκετογλουταρικοῦ ἐστέρος διὰ βρασμοῦ μετ' ἀραιοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Τήκεται εἰς 13°, βράζει εἰς 180° (20 χστμ.) καὶ ἀπορροφᾷ ὕδωρ ἐκ τοῦ ἀέρος σχηματίζον ὑδρίτην τηκόμενον εἰς 85°.

Ἡ ὀξίμη αὐτοῦ (δ—ὀξιμινοκαπρονικὸν ὀξὺ) τήκεται εἰς 104°, ἡ δὲ *σεμικαρβαζόνη* εἰς 170°. ε. γ.

ἀκετοβρωμογλυκόζη [Ὀργ. Χημ.]. Εἶναι παράγωγον τῆς γλυκόζης καὶ δὴ ἐκ τῆς ὀξιδομορφῆς αὐτῆς, δι' ὃ καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ὀξυπαράγωγον τοῦ τετραϋδρογονωμένου *φουρανίου*. Ἔχει τὸν τύπον:

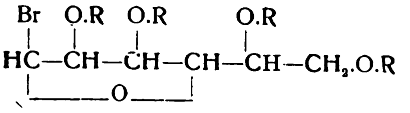

ἔνθα R εἶναι CH_3CO—

Ἡ ἕνωσις αὐτὴ δι' ἀναγωγῆς καὶ σαπωνοποιήσεως παρέχει τὴν *γλυκάλην*:

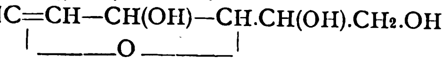

ἥτις ὡς φουρανικὴ ἕνωσις χρωννύει παρασχίδα πεύκης, διαβραχεῖσαν δι' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, πρασίνην. ε. γ.

ἀκετογλουταρικὰ *ὀξέα* [Ὀργ. Χημ.]. Ταῦτα εἶναι τὰ ἁπλούστερα κετοπαράγωγα ἐξ ὁμολόγων τοῦ γλουταρικοῦ ὀξέος. Διακρίνονται δύο ἰσομερῆ, τὸ *α-ἀκετογλουταρικὸν ὀξύ*, ὅπερ ἔχει τὸν τύπον

$HO_2C.CH.CH_2.CH_2.CO_2H$
 |
$CO.CH_3$

καὶ εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 195° (ὑπὸ πίεσιν 50 χστμ.) καὶ τὸ *β-ἀκετογλουταρικὸν ὀξὺ* τοῦ τύπου

$HO_2C.CH_2.CH.CH_2.CO_2H$
 |
$CO.CH_3$

ὅπερ εἶναι σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 58°.

Τὸ δεύτερον τοῦτο ἰσομερές, ὡς περιέχον καρβονύλιον εἰς τὴν γ-θέσιν ὡς πρὸς δύο καρβοξύλια, δύναται νὰ σχηματίσῃ δι' ἐνδομοριακῆς ἀντιδράσεως τοῦ καρβονυλίου πρὸς τὰ ὑδροξύλια τῶν δύο καρβοξυλίων ἀποσπωμένου ἑνὸς μορίου ὕδατος ἐσωτερικὸν ἀνυδρίτην, **διλακτόνην** καλούμενον, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ ἁπλούστερον μέλος τῶν καλουμένων **διλακτονῶν**.

Ἡ διλακτόνη αὕτη σχηματίζεται ἐκ τοῦ ὀξέος κατὰ τὴν μέχρι ξηροῦ ἐξάτμισιν τοῦ ὑδατικοῦ διαλύματος αὐτοῦ.

Ἡ διλακτόνη κρυσταλλοῦται εἰς μακρὰς ἀχρόους βελόνας τηκομένας εἰς 99°. Εἶναι δυσδιάλυτος εἰς ψυχρὸν ὕδωρ, εἰς θερμὸν ὅμως διαλύεται μετατρεπομένη εἰς τὸ β-ἀκετογλουταρικὸν ὀξύ. Διὰ θερμάνσεως τῆς διλακτόνης μετὰ βάσεων σχηματίζονται τὰ ἀντίστοιχα ἅλατα τοῦ β-ἀκετογλουταρικοῦ ὀξέος. ε. γ.

ἀκετογλυοξυλικὸν ὀξὺ [Ὀργ. Χημ]· βλ. διακετοβουτυρικὸν ὀξύ.

ἀκετογόνον (Acetogen) [Φαρμ.]. Εἶναι θρεπτικὸν ἅλας τοῦ ὀξομύκητος micrococcus aceti. Συνίσταται ἐκ τῶν ὀξίνων φωσφορικῶν ἁλάτων τοῦ νατρίου (45%), ἀμμωνίου (40%), ἀσβεστίου (13%) καὶ μαγνησίου (2%). ι. δ.

ἀκετοδιαιθυλαμιδίνη [Ὀργ. Χημ.]. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τύπου

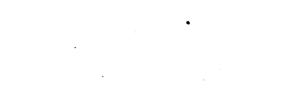

ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀμιδινῶν*. Εἶναι σῶμα ὑγρὸν βράζον ἄνευ ἀποσυνθέσεως εἰς 165—168°. ε. γ.

ἀκετοδιβρωμιαμίδιον [Ὀργ. Χημ.]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$CH_3 CO.NBr_2$

ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀμιδίων*.

Λαμβάνεται διὰ περαιτέρω ἐπιδράσεως ἀλκαλικοῦ διαλύματος βρωμίου ἐπὶ τοῦ μονοβρωμιαμιδίου. Κρυσταλλοῦται εἰς χρυσοκιτρίνους κρυστάλλους τηκομένους εἰς 100°. ε. γ.

ἀκετοδιμεθυλαμίδιον [Ὀργ. Χημ]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$CH_3.CO\ N(CH_3)_2$

ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀμιδίων*. Βράζει εἰς 165°, 5. ε. γ.

ἀκετοεκχυλίσματα (Acetracta) [Φαρμ.]. Μορφὴ ἐκχυλισμάτων προταθεῖσα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Remington ἐν Φιλαδελφείᾳ. Αἱ δρόζαι κατεργάζονται ἀντὶ μετ' ἀλκοόλης μετ' ἀραιοῦ ὀξικοῦ ὄξεος (60%). Μεταξὺ τῶν ἐκχυλισμάτων τούτων ἀναφέρομεν τὸ *ῥοῶδες ἀκετοεκχύλισμα κόκας* (Acetractum Cocae fluidum).

Ἡ ῥοώδης μορφὴ τῶν ἀκετοεκχυλισμάτων ἐπιτυγχάνεται κατὰ Remington δι' ἐπανειλημμένης ἐκχυλίσεως ὡρισμένων δροζῶν ἰδίᾳ τῶν ναρκωτικῶν (ὡς φύλλα κόκας), δι' ὀξικοῦ ὄξεος 10%. ι. δ.

ἀκετοζόνη [Φαρμ.]· βλ. βενζοζόνη.

ἀκετοϊσοπροπυλαλκοόλη [Ὀργ. Χημ.]· βλ. μεθυλακετονυλοκαρβινόλη.

ε-ἀκετοκαπρονικὸν ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις καὶ δὴ τὸ ἁπλούστερον *ζ-κετονοξύ*. Ἔχει τὸν τύπον:

$CH_3.CO.(CH_2)_5.CO_2H$

καὶ εἶναι σῶμα στερεόν, εὐδιάλυτον εἰς ὕδωρ, κρυσταλλούμενον εἰς ἀχρόους πίνακας τηκομένους εἰς 29°. ε. γ.

ἀκετόλη [Ὀργ. Χημ.]· ἢ **μεθυλοκετόλη** ἢ **ὀξυακετόνη** ἢ **ἀκετυλοκαρβινόλη** ἢ **πυροσταφυλικὴ ἀλκοόλη** ἢ **προπανολόνη**. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3.CO.CH_2OH$ ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *α-οξυκετονῶν*.

Παρασκευάζεται ἐκ τῆς χλωρακετόνης τῇ ἐπιδράσει ὀξικοῦ καλίου καὶ περαιτέρω σαπωνοποιήσεως τοῦ παραγομένου ἐστέρος, ὡς

$CH_3CO.CH_2Cl \rightarrow CH_3.CO.CH_2.O.CO.CH_3 \rightarrow CH_3CO.CH_2OH$
χλωρακετόνη — ἐστὴρ — ἀκετόλη

Ἐπίσης δύναται νὰ παρασκευασθῇ διὰ βιοχημικῆς ὀξειδώσεως τῆς προπυλενικῆς γλυκόλης ὡς καὶ διὰ πυροχημικῆς διασπάσεως τῆς γλυκερίνης.

Εἶναι ἄχρουν ὑγρόν, βράζον ὑπὸ πίεσιν 10 χστμ. εἰς 54°. Εἶναι διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἔχει ἰδιάζουσαν ὀσμήν. Ἡ γεῦσις αὐτοῦ εἶναι γλυκίζουσα καὶ συγχρόνως καυστική. Κατὰ τὴν διατήρησιν ἀλλοιοῦται συμπυκνουμένη, δι' ἐπαφῆς δὲ μετὰ στερεῶν ἀλκαλίων μετατρέπεται εἰς σκοτεινέρυθρον ῥητίνην. Δι' ἠπίας ὀξειδώσεως μετατρέπεται εἰς γαλακτικὸν ὀξύ, δι' ἀναγωγῆς δὲ παρέχει προπυλενογλυκόλην, ἀκετόνην καὶ ἰσοπροπυλικὴν ἀλκοόλην. Σχηματίζει διὰ τοῦ ὑδροξυλίου αὐτῆς *αἰθέρας*, ὡς π. χ. τὸν *μεθυλικὸν* $CH_3.CO.CH_2.O.CH_3$, ὑγρὸν ζέον εἰς 118°, ὡς καὶ ἐστέρας, ὡς λ. χ. τὸν ὀξικὸν $CH_3.CO.CH_2.O.CO.CH_3$. ε. γ.

— **ἀκετόλη** (Acetol) [Φαρμ.]. Μῖγμα 15 μ. ὀξικοῦ αἰθέρος, 5 μ. μισθόλης καὶ 150 μ. ἀλκοόλης προαρωματισθείσης δι' εὐόσμων αἰθερίων ἐλαίων, ἀναγραφόμενον κατὰ τῆς κεφαλαλγίας. ι. δ.

ἀκετόλυσις [Βιομ. Χημ.]· καλεῖται οὕτω ἡ δι' ἀνυδρίτου τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος καὶ ὀλίγου πυκνοῦ θειϊκοῦ ὀξέος ἐπερχομένη ἀτελὴς ὑδρόλυσις τῆς κυτταρίνης. ε. γ.

ἀκετομεθυλαμίδιον [Ὀργ. Χημ.]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3.CO.NH.CH_3$ ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀμιδίων*. Τήκεται εἰς 28° καὶ βράζει εἰς 206°. ε. γ.

ἀκετομεθυλοανιλίδη [Φαρμ.]· βλ. ἐξαλγίνη.

ἀκετομονοβρωμιαμίδιον [Ὀργ. Χημ.]. Εἶναι παράγωγον τοῦ ἀκεταμιδίου (βλ. λ.) ἔχον τὸν τύπον $CH_3.CO.NHBr+H_2O$. Τὸ ἔνυδρον σῶμα κρυσταλλοῦται εἰς ἀχρόους κρυστάλλους, εἰς 50° χάνει τὸ κρυσταλλικὸν αὐτοῦ ὕδωρ καὶ εἶτα τήκεται εἰς 108°.

Τὰ διαλύματα αὐτοῦ ἀποσυντίθενται σχηματιζομένου ὑδροβρωμικοῦ ἀκεταμιδίου

$(CH_3.CO.NH_2)_2,HBr$.

Ἀντιδρᾷ ζωηρῶς μετ' ἀμμωνίας ἢ ἀνιλίνης ἀνασχηματιζομένου τοῦ ἀκεταμιδίου. ε. γ.

ἀκετομονοϊωδιαμίδιον [Ὀργ. Χημ.]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3.CO.NHJ$ ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀμιδίων*. Κρυσταλλοῦται εἰς λευκοὺς κρυστάλλους εὐκόλως ἀποσυντιθεμένους. ε. γ.

ἀκετομονοχλωριαμίδιον [Ὀργ. Χημ.]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3.CO.NH.CL$ ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀμιδίων*. Λαμβάνεται διὰ διοχετεύσεως χλωρίου εἰς ἀλκαλικὸν διάλυμα ἀκεταμιδίου καὶ τήκεται εἰς 110°. ε. γ.

ἀκετονάλη (Acetonal) [Φαρμ.]· ὀξικὸν ἀργιλλιο-νάτριον $(CH_3COO)_3.NaAl_2(OH)_2$. Κρυσταλλικὸν διπλοῦν ἅλας διαλυτὸν ἐν ὕδατι. Διάλυμα τούτου, περιεκτικότητος 10%, σκευάζεται διὰ διαλύσεως 52μ. ἀνύδρου ὀξικοῦ νατρίου εἰς 4000μ. ὑγροῦ ὀξικοῦ ἀργιλλίου.

Ἐφαρμογὴν εὑρίσκει εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Liquor aluminii acetici. κ. γ. μ.

—**ἀκετονάλης ὑπόθετα** [Φαρμ.]. Σκευάζονται ἐκ 2% ἀλσόλης (Alsol), 10% σαλικυλικοῦ τριχλωριοβουτυλεστέρος καὶ ἀκετονάλης, ἐνδείκνυνται δὲ κατὰ τῶν αἱμορροΐδων. κ. γ. μ.

ἀκετονέλαια [Βιομ. Χημ.]. βλ. ἀκετόνη.

ἀκετόνη [Βιομ. Χημ.), ἢ *διμεθυλοκετόνη* ἢ *μεθυλακετύλιον* ἢ *προπανόνη* ἢ τέλος ὑπό τινων *ὀξόνη* ἢ *ἀσετόνη* κληθεῖσα. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3CO.CH_3$ ἀποτελοῦσα τὸ ἁπλούστερον μέλος τῆς σειρᾶς τῶν **κετονῶν** (βλ. λ.). Παρετηρήθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 1754 ὑπὸ τοῦ Courtenvaux καὶ ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Derosne *πυροξικὸς αἰθήρ*. Ἡ σύστασίς της καθωρίσθη ὑπὸ τοῦ Dumas ὡς καὶ τοῦ Liebig, ὁ δὲ τύπος αὐτῆς ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Chancel καὶ τοῦ Gerhardt.

Ἡ ἀκετόνη εἶναι ἰδιαζούσης ὀσμῆς ὑγρὸν βράζον εἰς 57°,5. Τήκεται ἐκ τῆς στερεᾶς μορφῆς εἰς —94°,9 καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος (εἰς 15°) 0,797.

Βιομηχανικὴ παρασκευὴ ἀκαθάρτου ἀκετόνης.—Διὰ τὴν βιομηχανικὴν παρασκευὴν τῆς ἀκετόνης χρησιμεύουσιν ὡς πρῶται ὕλαι ἀποκλειστικῶς αἱ ἑξῆς τρεῖς:

1). Τὸ ἀκάθαρτον ξυλόπνευμα ὡς λαμβάνεται κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν τῶν ξύλων.

2) Τὸ ὀξικὸν ὀξὺ ὡς λαμβάνεται ἀμέσως εἴτε διὰ τῆς μεθόδου τῆς ὀξικῆς ζυμώσεως εἴτε ὡς ξυλόξος.

3). Ὀξικὰ ἅλατα καὶ κυρίως τὸ ὀξικὸν ἀσβέστιον τὸ λαμβανόμενον εἰς μεγάλα ποσὰ δι' ἐπεξεργασίας τοῦ ξυλόξους μετὰ ἀσβέστου.

Παρασκευὴ ἐξ ἀκαθάρτου ξυλοπνεύματος. Ἡ περιεκτικότης τοῦ ἀκαθάρτου ξυλοπνεύματος εἰς ἀκετόνην εἶναι λίαν διάφορος, ἐξαρτωμένη ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς μεθόδου τῆς ἀπανθρακώσεως τῶν ξύλων καὶ ἐκ τῆς χημικῆς συστάσεως τοῦ ξύλου. Ξυλόπνευμα 100% περιέχει περίπου 10—20% ἀκετόνην. Κατὰ τὴν κλασματικὴν ἀπόσταξιν τοῦ ξυλοπνεύματος πρὸς ἀποχωρισμὸν τῆς μεθυλικῆς ἀλκοόλης ἐξ αὐτοῦ λαμβάνονται κεφαλαὶ πλούσιαι εἰς ἀκετόνην περιέχουσαι ἄνω τοῦ 50% ἐξ αὐτῆς. Εἰς τὰς κεφαλὰς ταύτας εὕρηται ἡ ἀκετόνη πάντοτε ἀναμεμιγμένη μετ' ὀξικοῦ μεθυλίου ὡς καὶ ἄλλων ὀργανικῶν ἑνώσεων ἐξ ὧν λόγῳ τοῦ παραπλησίου βαθμοῦ ζέσεως δὲν δύναται καὶ δι' ἐπανειλημμένων κλασματικῶν ἀποστάξεων νὰ ἀποχωρισθῇ ὡς καθαρὰ καὶ διὰ τοῦτο περιορίζονται μόνον εἰς τὴν παρασκευὴν προϊόντος ὅσον τὸ δυνατὸν πλουσιωτέρου εἰς ἀκετόνην ὅπερ φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς διαλυτικὸν μέσον.

Παρασκευὴ ἐξ ὀξικοῦ ὀξέος. Κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Squibb διὰ διοχετεύσεως ἀτμῶν ὀξικοῦ ὀξέος ὑπεράνω θερμαινομένου ὀξικοῦ βαρίου ἢ ἀνθρακικοῦ βαρίου ἢ ἐλαφρολίθου ἐπέρχεται διάσπασις τοῦ ὀξικοῦ τούτου ὀξέος εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, ὕδωρ καὶ ἀκετόνην. Ἡ ἀντίδρασις ὅμως αὕτη δὲν βαίνει ποσοτικῶς, σχηματιζομένης καὶ σειρᾶς ὅλης ἑτέρων προϊόντων διασπάσεως ὡς λ.χ. αἰθανίου, ἀλλὰ καὶ ἐπιπροσθέτως δὲν διασπᾶται ὅλον τὸ ὀξικὸν ὀξύ, οὕτως ὥστε τὸ λαμβανόμενον προϊὸν πλὴν τῆς ἀκετόνης περιέχει καὶ σημαντικὰ ποσὰ ὀξικοῦ ὀξέος. Διὰ νὰ μετατραπῇ δὲ καὶ τὸ οὕτω παραμένον ἐλεύθερον ὀξικὸν ὀξὺ εἰς ἀκετόνην, δεσμεύεται πρῶτον δι' ἀσβέστου ἢ ἄλλης τινὸς βάσεως καὶ τὸ μετὰ τὴν ἀπόσταξιν παραμένον ξηρὸν ὀξικὸν ἅλας μετατρέπεται εἰς ἀκετόνην διὰ ξηρᾶς ἀποστάξεως. Ἡ μέθοδος αὕτη τοῦ Squibb δὲν δύναται λόγῳ τῶν διαφόρων ἀπωλειῶν νὰ συναγωνισθῇ βιομηχανικῶς τὴν **ἐκ τῶν ὀξικῶν ἁλάτων** παρασκευὴν τῆς ἀκετόνης.

Παρασκευὴ ἐξ ὀξικῶν ἁλάτων. Αἱ σημαντικώταται ποσότητες τῆς ἀκετόνης, αἵτινες σήμερον καταναλίσκονται εἰς ὅλας τὰς πεπολιτισμένας χώρας, προέρχονται ἐκ τῶν ὀξικῶν ἁλάτων, **ἐκ τούτων δὲ χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικῶς τὸ ὀξικὸν ἀσβέστιον, διότι τὸ ὀξικὸν νάτριον, ὀξικὸν βάριον, ὀξικὸς μόλυβδος κ.λ.π. δὲν δύνανται νὰ συναγωνισθῶσι τὸ πρῶτον, πλὴν τοπικῶν τινων ἐξαιρέσεων.**

Τὸ ὀξικὸν ἀσβέστιον τοῦ ἐμπορίου, λαμβανόμενον βιομηχανικῶς διὰ κατεργασίας τῶν προϊόντων τῆς ξηρᾶς ἀποστάξεως (ἀπανθρακώσεως) τῶν ξύλων, ἔχει γενικῶς τὴν ἀκόλουθον σύστασιν:

82—84% ὀξικὸν ἀσβέστιον (προσδιοριζόμενον κατὰ Fresenius)
3—5% ὀργανικὰ σύνδρομα προϊόντα
11% ὑγρασία (ἀτμοσφαιρικὸν ὕδωρ), κρυ-

Digitized by Google

σταλλικὸν ὕδωρ καὶ ἄλλα ἀνόργανα σύνδρομα προϊόντα.

Κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν τοῦ ὀξικοῦ ἀσβεστίου ἐπιτελεῖται ἡ ἀντίδρασις $(CH_3COO)_2Ca = CaCO_3 + 2\ CH_3.CO.CH_3$, ἤτοι σχηματίζεται ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, ὅπερ παραμένει κατὰ τὴν ἀπόσταξιν, καὶ ἀκετόνη, ἥτις κατὰ τὴν ἀπόσταξιν ἐκφεύγει ὑπὸ μορφὴν ἀτμοῦ καὶ συμπυκνοῦται ἐν τῷ ψυκτῆρι εἰς ὑγρόν.

Ἡ ἀντίδρασις αὕτη ἐν τῇ πράξει δὲν βαίνει τόσον ὁμαλῶς ὡς δεικνύει ἡ ἀνωτέρω χημικὴ ἐξίσωσις, καθ' ὅσον τὰ ὀργανικὰ παραπροϊόντα τοῦ ὀξικοῦ ἀσβεστίου κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν ἀποσυντίθενται εἰς πίσσαν καὶ ἀέρια, ἅτινα ὑπὸ τὰς συνθήκας τῆς βιομηχανικῆς παρασκευῆς τῆς ἀκετόνης, δὲν ἀφίνονται νὰ συμπυκνωθῶσιν. Ἐπειδὴ εἰς τὸ ὀξικὸν ἀσβέστιον, περιέχονται καὶ προπιονικὸν καὶ βουτυρικὸν ἀσβέστιον ἅτινα κατὰ τὴν ἀνάλυσιν συμπεριλαμβάνονται ὡς ὀξικὸν ἀσβέστιον, διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν λαμβάνονται καὶ αἱ ἀντίστοιχοι εἰς ταῦτα κετόναι ὡς καὶ μικταὶ τοιαῦται. Πλὴν τοῦ προπιονικοῦ καὶ βουτυρικοῦ ἀσβεστίου περιέχει τὸ ὀξικὸν ἀσβέστιον συνηθέστατα ἀκόμη καὶ μυρμηκικὸν ἀσβέστιον ἐξ οὗ κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν προκύπτουν μεθυλικὴ ἀλκοόλη, φορμαλδεΰδη ὡς καὶ ἄλλαι ἀλδεΰδαι. Περαιτέρω τὸ ὀξικὸν ἀσβέστιον ἐνίοτε περιέχει ἀκόμη ὑδροξείδιον ἀσβεστίου ὅπερ ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ ὀξικοῦ ἀσβεστίου σχηματιζομένων ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου καὶ μεθαινίου κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$(CH_3.COO)_2Ca + Ca(OH)_2 = 2CaCO_3 + 2CH_4$$

Τέλος δὲν δύναται νὰ ἀποφευχθῇ ἡ ἐκ τῆς ἐπαφῆς τῶν ἀτμῶν τῆς ἀκετόνης ἐπὶ τῶν διαπύρων παρειῶν τῆς ἀποστακτικῆς συσκευῆς ἐν μέρει διάσπασις αὐτῆς καὶ ἡ περαιτέρω ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀκετόνης συμπύκνωσις τούτων.

Κατὰ τὴν θεωρίαν θὰ ἔπρεπεν ἐξ 100 χιλιογρ. ὀξικοῦ ἀσβεστίου 80 % (ἄνευ ὁμολόγων τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος) νὰ ληφθῶσι 30 χιλιόγρ. ἀκετόνης, ἐν τῇ πράξει ὅμως θεωρεῖται ἱκανοποιητικὴ ἀπόδοσις, λόγῳ τῶν σχηματιζομένων παραπροϊόντων, ἡ τῶν 25 χιλιογρ., ἐξ ὧν διὰ καθαρισμοῦ λαμβάνονται 20—21 χιλιόγρ. χημικῶς καθαρᾶς ἑτοίμης πρὸς πώλησιν ἀκετόνης.

Ξηρὰ ἀπόσταξις τοῦ ὀξικοῦ ἀσβεστίου. Ὁ σχηματισμὸς τῆς ἀκετόνης ἐξ ὀξικοῦ ἀσβεστίου ἐπιτελεῖται ὅταν τοῦτο ἀποκλειομένου τοῦ ἀέρος θερμανθῇ εἰς 400° περίπου. Ὡς εἴδομεν τὸ ὀξικὸν ἀσβέστιον περιέχει σημαντικὴν ποσότητα ὑγρασίας (3—5 % περίπου) ἥτις κατὰ τὴν ξήρανσιν εἰς 125° ἐξαεροῦται καὶ 9 % περίπου κρυσταλλικὸν ὕδωρ (½ Μόρ.) ὅπερ ἀπομακρύνεται εἰς θερμοκρασίαν τοιαύτην, καθ' ἣν ἔχει ἤδη ἀρχίσει ἡ διάσπασις τοῦ ὀξικοῦ ἀσβεστίου εἰς ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον καὶ ἀκετόνην. Λόγῳ τῆς παρουσίας τοῦ ὕδατος τούτου δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς παροχὴ τῆς εὐνοϊκῆς μεγίστης θερμοκρασίας τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ἀκετόνης. Εὐθὺς ὡς ἀρχίσῃ ἐκλυόμενον τὸ κρυσταλλικὸν ὕδωρ, εὐθὺς δηλαδὴ ὡς ἐπιτευχθῇ ἡ ἀπαιτουμένη πρὸς τοῦτο θερμοκρασία, ἄρχονται ἐξερχόμεναι ἐκ τῆς ἀποστακτικῆς συσκευῆς ὁμοῦ μετὰ τῶν ὑδρατμῶν μικραὶ ποσότητες ἀκετόνης, σημεῖον ὅτι τὸ ὀξικὸν ἀσβέστιον καὶ πρὸ τῆς καταλλήλου διὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς ἀκετόνης θερμοκρασίας διασπᾶται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ὅταν ἀπομακρυνθῇ πλήρως τὸ ὕδωρ, ἐπέρχεται μικρὸν διάλειμμα εἰς τὴν ἀπόσταξιν καὶ εἶτα ἀρχίζει ἡ συστηματικὴ ἀπόσταξις τῆς ἀκετόνης. Ἡ περίοδος αὕτη ἀναγνωρίζεται ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ χρώματος τοῦ ἀποστάγματος, ὅπερ ἀπὸ ἀνοικτοκιτρίνου καθίσταται σκοτεινόφαιον, καὶ ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ ἀερίων ἅτινα δὲν δύνανται νὰ συμπυκνωθῶσιν ὑπὸ τοῦ ψυκτῆρος· ἐπίσης αἰσθητότατα μεταβάλλεται τὸ εἰδικὸν βάρος, διότι τὸ τώρα λαμβανόμενον ἀπόσταγμα περιέχει πολλὴν ἀκετόνην καὶ ὕδωρ, ἐνῷ τὸ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ ὕδατος λαμβανόμενον περιεῖχε κυρίως ὕδωρ καὶ μικρὰς ποσότητας ἀκετόνης. Ἡ ἀπόσταξις τοῦ ὀξικοῦ ἀσβεστίου ἐξακολουθεῖ ἐπὶ τόσον, ὥστε νὰ ἐξέρχωνται ἀκόμη ἐκ τοῦ ψυκτῆρος μικραὶ ἔστω ποσότητες ἀκαθάρτου ἀκετόνης καὶ ὁ ἀπαγωγὸς σωλὴν μεταξὺ τοῦ δοχείου τῆς ἀποστάξεως καὶ τοῦ ψυκτῆρος νὰ δεικνύῃ ἀρχομένην ψῦξιν. Ἐὰν τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἀνοιχθῇ τὸ δοχεῖον τῆς ἀποστάξεως καὶ ἔλθῃ ἀὴρ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἀτμῶν τῆς ἀκετόνης, οἵτινες εὑρίσκονται ἀκόμη εἰς τὴν συσκευήν, τότε ἐπέρχεται δι' ἐκρήξεως ἀνάφλεξις τῶν ἀτμῶν τούτων, ὁπότε πλὴν τῶν ζημιῶν ἐπέρχεται καὶ σημαντικὴ ἀπώλεια ἀκετόνης. Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἀτόπου τούτου φροντίζουσιν ὅπως πρὸ τοῦ ἀνοίγματος τῆς ἀποστακτικῆς συσκευῆς, ἤτοι πρὸ τῆς ἐκκενώσεως τῶν ἀχρήστων ὑπολειμμάτων τῆς ἀποστάξεως, διοχετευθῇ ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα διὰ τῆς συσκευῆς ἀτμός, δι' οὗ ἐκδιώκονται οἱ παραμείναντες ἀτμοὶ τῆς ἀκετόνης καὶ διασπῶνται τὰ τελευταῖα ὑπολείμματα τοῦ ὀξικοῦ ἀσβεστίου.

Ἡ διὰ τὴν ξηρὰν ταύτην ἀπόσταξιν ἐν τῇ πράξει χρησιμοποιουμένη ἐγκατάστασις ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ τῶν ἑξῆς μερῶν:

1) Ἐξ ἑνὸς σιδηροῦ δοχείου, εἰς τὸ ὁποῖον θερμαίνεται τὸ ὀξικὸν ἀσβέστιον εἰς τὴν διὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς ἀκετόνης ἀπαιτουμένην θερμοκρασίαν τῶν 400° περίπου.

2) Ἐξ ἑνὸς ψυκτῆρος συνδεδεμένου διὰ σωλῆνος πρὸς τὸ ἀνωτέρω δοχεῖον τῆς ἀποστάξεως καὶ

3) Ἐξ ἑνὸς συλλεκτῆρος τῆς κόνεως, ὅστις συνήθως τοποθετεῖται μεταξὺ τοῦ ψυκτῆρος καὶ τοῦ δοχείου τῆς ἀποστάξεως.

Εἰς τὴν πρᾶξιν χρησιμοποιοῦνται συνήθως τρία συστήματα δοχείων ἀποστάξεων διαφέροντα κυρίως κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὸν τρόπον τῆς θερμάνσεως. Εἰς τὰς παλαιοτέρας ἐγκαταστάσεις ἡ θέρ-

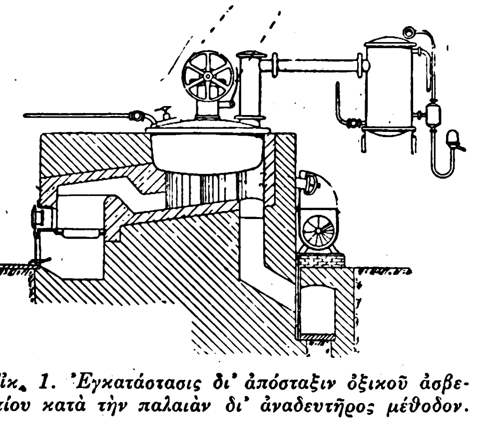

Εἰκ. 1. Ἐγκατάστασις δι' ἀπόσταξιν ὀξικοῦ ἀσβεστίου κατὰ τὴν παλαιὰν δι' ἀναδευτῆρος μέθοδον.

μανσις ἐγίνετο δι' ἀπ' εὐθείας πυρός, ἐνῷ εἰς τὰς νεωτέρας τοιαύτας πρὸς ἀποφυγὴν τῆς τοπικῆς ὑπερθερμάνσεως τοῦ ὀξικοῦ ἀσβεστίου εἰσήχθη ἡ χρησιμοποίησις τῆς δι' ὑπερθέρμου ὑδρατμοῦ θερμάνσεως.

Ἡ εἰκὼν 1 δεικνύει ἁπλούστατον τύπον ἀποστακτικῆς συσκευῆς διὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν τοῦ ὀξικοῦ ἀσβεστίου. Ἡ συσκευὴ αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ ἀβαθοῦς χυτοσιδηρᾶς κάψης τοποθετημένης ἐπὶ ἀπ' εὐθείας πυρός, ἥτις κλείεται καλῶς διὰ καλύμματος ἐφ' οὗ ὑπάρχουσιν ὀπαὶ διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ὀξικοῦ ἀσβεστίου, τὸν ἀναδευτῆρα καὶ τὸν ἀπαγωγὸν σωλῆνα. Διὰ τῆς τοιαύτης συσκευῆς δύναται ἀναλόγως νὰ γίνῃ ἐφ' ἅπαξ φόρτωσις 100—300 χιλιογρ. ὀξικοῦ ἅλατος. Πρὸς ἀποφυγὴν τοπικῆς ὑπερθερμάνσεως χρησιμεύει ὁ ἀναδευτὴρ δι' οὗ συνεχῶς ἀναδεύεται τὸ ὀξικὸν ἀσβέστιον. Ἀπὸ τοῦ καλύμματος ἄγει ἀπαγωγὸς σωλὴν τοὺς ἀτμοὺς καὶ τὰ ἀέρια τῆς ξηρᾶς ἀποστάξεως εἰς εὐρὺ δοχεῖον ὅπερ χρησιμεύει πρὸς συγκράτησιν τῆς κόνεως τοῦ ὀξικοῦ καὶ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου ἅτινα παρασύρονται διὰ τῶν ἀτμῶν καὶ ἀερίων. Ὁ συλλεκτὴρ οὗτος τῆς κόνεως εὑρηται συνδεδεμένος διὰ σωλῆνος πρὸς τὸν ψυκτῆρα ὅστις δύναται νὰ εἶναι ὀφιοειδὴς ἢ ἁπλοῦς τοιοῦτος. Ἐκ τοῦ ψυκτῆρος τούτου ἐξέρχονται ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ ἀτμοὶ συμπεπυκνωμένοι εἰς ὑγρόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἀέρια ὑπὸ ἀέριον μορφήν.

Λόγῳ τῆς φύσεως τῆς συσκευῆς αὐτῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποφευχθῇ τοπικὴ ὑπερθέρμανσις καὶ διὰ τοῦτο ὑπεδείχθη ἡ χρησιμοποίησις μεταλλικοῦ λουτροῦ θερμάνσεως, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἐπέτυχε λόγῳ τῆς διὰ τῆς ὀξειδώσεως ἐπερχομένης ἀλλοιώσεως τοῦ μετάλλου.

Αἱ ἀνωτέρω δι' ἀναδευτῆρος συσκευαὶ ἐγκατελείφθησαν σήμερον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀντικατασταθεῖσαι διὰ νεωτέρων συστημάτων δι' ὧν καὶ ἀνωτέρα κατὰ 10 % περίπου ἀπόδοσις λαμβάνεται. Εἷς περαιτέρω λόγος τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν δι' ἀναδευτῆρος συσκευῶν ὑπῆρξε καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι διὰ συνεχοῦς κινήσεως τοῦ ἐλαφροῦ ὀξικοῦ καὶ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου ὄχι μόνον σημαντικαὶ ποσότητες κόνεως ἔφθανον εἰς τὸ ἀπόσταγμα ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς συσκευῆς μεγάλαι ποσότητες κόνεως διεχέοντο εἰς τὸν χῶρον τῆς ἐργασίας.

Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δυσαρέστων τούτων ἔδει νὰ ἐκλείψῃ ὁ ἀναδευτὴρ καὶ ἡ ὑπερθέρμανσις νὰ ἀποφευχθῇ διὰ προσεκτικῆς θερμάνσεως. Τοῦτο πράγματι ἐπετεύχθη διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἀποστακτικῆς συσκευῆς δυναμένης νὰ ἀποστάξῃ ἐφ' ἅπαξ μεγάλα ποσὰ καὶ εἰς ἣν τὸ ὀξικὸν ἀσβέστιον ὑπο-

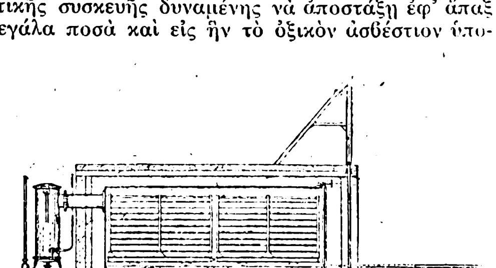

Εἰκ. 2. Συσκευὴ δι' ἀπόσταξιν λεπτῶν στιβάδων ὀξικοῦ ἀσβεστίου.

βάλλεται ἐν λεπτῷ στρώματι εἰς τὴν θερμότητα τῶν διαπύρων μεταλλικῶν τοιχωμάτων.

Διὰ τοῦ νεωτέρου τούτου τρόπου καθ' ὃν ἐργάζονται σήμερον τὰ μεγαλύτερα ἐργοστάσια ἀκετόνης τὸ ὀξικὸν ἀσβέστιον ἐξαπλοῦται εἰς λεπτὸν στρῶμα ἐπὶ σιδηρῶν τηγάνων (Εἰκ. 2). Οἱ τήγανοι οὗτοι τοποθετοῦνται ἐπὶ σιδηροῦ φορητοῦ στηρίγματος ὅπερ εἰσάγεται ἐντὸς τοῦ ἀποστακτῆρος ὅστις θερμαίνεται ἀπὸ ὅλων τῶν πλευρῶν διὰ τοῦ πυρός. Διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως θερμάνσεως διὰ τῶν ἀερίων τῆς καύσεως κατορθοῦται ὥστε ὁ ἀποστακτὴρ ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ μήκους αὐτοῦ νὰ θερμαίνεται καὶ νὰ διαπυροῦται ὁμοιογενῶς, ἀποφευγομένης μετ' ἀσφαλείας οἱασδήποτε τοπικῆς ὑπερθερμάνσεως. Συσκευαὶ τοῦ τύπου τούτου δύνανται νὰ δεχθῶσι φορτώσεις 250—8000 χιλιογρ., ὁ δὲ χρόνος τῆς ἀποστάξεως κυμαίνεται μεταξὺ 8—24 ὡρῶν. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀποστάξεως διοχετεύεται εἰς τὸν ἀποστακτῆρα ξηρὸς ἀτμὸς διὰ τοὺς λόγους οὓς ἀνωτέρω εἴδομεν. Τὰ λοιπὰ τμήματα τῆς ἀποστακτικῆς ἐγκαταστάσεως εἶναι ὅμοια πρὸς τὰ ἀναφερθέντα εἰς τὰ συστήματα δι' ἀναδευτῆρος.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω συστημάτων χρησιμοποιεῖται ἐπίσης ἐν τῇ πράξει καὶ τρίτον σύστημα εἰς ὃ ἡ θέρμανσις γίνεται δι' ὑπερθέρμου ἀτμοῦ.

Παρασκευὴ τῆς καθαρᾶς ἀκετόνης. — Ἡ βιομηχανικὴ ἀκάθαρτος ἀκετόνη εἶναι σκοτεινόφαιον ὑγρὸν ὅπερ ἀναλόγως τῆς χρησιμοποιηθείσης ποσότητος ἀτμοῦ κέκτηται διάφορον πυκνότητα καὶ διαχωρίζεται συνήθως εἰς δύο στιβάδας, ἤτοι εἰς τὴν κατωτέραν κιτρίνως κεχρωσμένην καὶ συνισταμένην κυρίως ἐξ ἀκετόνης καὶ εἰς τὴν ἀνωτέραν φαιομελαίνως κεχρωσμένην καὶ περιέχουσαν κυρίως ἀνωτέρας κετόνας, προϊόντα τῆς πίσσης, μεσιτυλοξείδιον, φορόνην, ὑδρογονάνθρακας, φαινύλας καὶ ἀμίνας. Ἐπειδὴ δὲ διὰ διασπάσεως τοῦ μυρμηκικοῦ ἀσβεστίου προκύπτει ἀλδεΰδη, διὰ τοῦτο ἡ ἀκάθαρτος ἀκετόνη περιέχει ἀκόμη φορμαλδεΰδην καὶ ὁμόλογα αὐτῆς.

Ἡ ἀκάθαρτος ἀκετόνη ἡ λαμβανομένη διὰ τοῦ συστήματος δι' ἀναδευτῆρος ὡς καὶ διὰ τοῦ τῶν τηγάνων περιέχει περίπου 35—40 % ἀκετόνην καὶ κετόνας, ἐνῷ ἡ λαμβανομένη διὰ τοῦ δι' ὑπερθέρμου ἀτμοῦ συστήματος περιέχει μόνον 10 % ἀκετόνην καὶ ἄλλας κετόνας.

Σκοπὸς τοῦ καθαρισμοῦ εἶναι ὅπως αἱ ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσαι προσμίξεις καταστραφῶσιν ἢ καταστῶσιν ἀβλαβεῖς ἢ ἀπομακρυνθῶσι τῆς ἀκε-

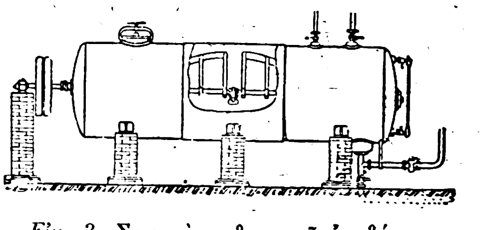

Εἰκ. 3. Συσκευὴ καθαρισμοῦ ἀκαθάρτου ἀκετόνης.

τόνης. Κατὰ πρῶτον ἀραιοῦται ἡ ἀκάθαρτος ἀκετόνη, ἐφ' ὅσον λόγῳ τῆς χρησιμοποιουμένης μεθόδου δὲν λαμβάνεται ἀπ' εὐθείας ἀραιὸν προϊὸν ἵνα αἱ δυσδιάλυτοι κετόναι καὶ λοιπαὶ προσμίξεις ἀποχωρισθῶσι τῆς κυρίας ποσότητος τῆς ἀκετόνης ἥτις εἶναι εὐδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ. Ἡ ἀραίωσις γίνεται εἰς κλειστὸν μετ' ἀναδευτῆρος ἐφωδιασμένον δοχεῖον καὶ εἶτα τὸ μῖγμα ἀφίνεται ἐν ἠρεμίᾳ ἐντὸς τοῦ ἰδίου δοχείου (Εἰκ. 3). Ἐνταῦθα ἀποχωρίζεται πρὸς τὰ κάτω ὑδατικὴ στιβὰς κεχρωσμένη κιτρίνως ἕως φαιοκιτρίνως, ἥτις περιέχει τὴν κυρίαν ποσότητα τῆς ἀκετόνης, ἐπὶ τῆς ὑδατικῆς δὲ ταύτης στιβάδος ἐπιπλέει ἐλαιώδης φαιομέλαινα στιβὰς περιέχουσα τὴν κυρίαν ποσότητα τῶν διαφόρων ἄλλων κετονῶν, τῆς πίσσης, τῶν ὑδρογονανθράκων κ.λ.π. Ἡ ὑποκάτω ὑδατικὴ στιβὰς ἀποχωρίζεται τῆς ἀνωτέρω ἐλαιώδους τοιαύτης καὶ διὰ προσθήκης ἀλκαλίων ἢ ἀλκαλικῶν γαιῶν δεσμεύονται τὰ ἐλεύθερα ὀξέα αὐτῆς.

Τὸ ἐξουδετερωθὲν διάλυμα φέρεται εἶτα εἰς τὸν λέβητα ἀποστακτικῆς στήλης, προσομοιαζούσης πρὸς τὰς στήλας τῆς κλασματικῆς ἀποστάξεως τῆς ἀλκοόλης, καὶ μετὰ τὴν νέαν προσθήκην καυστικοῦ νάτρου πρὸς καταστροφὴν τῶν ἀλδεϋδῶν καὶ ἀσφαλῆ δέσμευσιν τῶν τυχὸν ὑπαρχουσῶν φαινολῶν ὑποβάλλεται εἰς κλασματικὴν ἀπόσταξιν. Κατὰ τὴν τοιαύτην ἀπόσταξιν τὸ μεταξὺ 54° καὶ 60° λαμβανόμενον προϊὸν εἶναι τεχνικῶς καθαρὰ ἀκετόνη περιεκτικότητος 97 % περίπου. Εἶτα ἀκολουθεῖ τὸ μεταξὺ 60° καὶ 85° ἀπόσταγμα περιέχον κυρίως ἀνωτέρας κετόνας καὶ τέλος εἰς ἀνωτέραν θερμοκρασίαν ἀποστάζει μῖγμα ἐξ ὕδατος καὶ κιτρίνων ἐλαίων. Τὰ τρία ταῦτα κλάσματα συλλέγονται κεχωρισμένως. Τὸ πρῶτον, καίτοι δὲν εἶναι ἀκόμη χημικῶς καθαρὰ ἀκετόνη, ἐν τούτοις εἶναι προϊὸν δυνάμενον ἄριστα νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ πολλοὺς σκοπούς. Πρὸς παρασκευὴν δὲ χημικῶς καθαρᾶς ἀκετόνης τὸ μεταξὺ 54° καὶ 60° κλάσμα ὑποβάλλεται εἰς νέαν κλασματικὴν ἀπόσταξιν, ὁπότε συνήθως διὰ χημικὸν καθαρισμὸν

Digitized by Google

προστίθενται ἀλκάλια ἢ ἀλκαλικαὶ γαῖαι. Τὸ προϊὸν τῆς δευτέρας ταύτης κλασματικῆς ἀποστάξεως ἀποτελεῖ τὴν χημικῶς καθαρὰν ἀκετόνην ἥτις δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν.

Τὸ μεταξὺ 60°—85° κλάσμα ὑποβάλλεται εἰς νέαν κλασματικὴν ἀπόσταξιν μετὰ τὴν ἀραίωσιν δι' ὕδατος, ὁπότε λαμβάνεται ὡς κύριον προϊὸν τῆς ἀποστάξεως ἡ μεθυλοαιθυλοκετόνη, καλουμένη ἐπίσης *λευκὸν ἀκετονέλαιον* (σημ. ζέσεως 70—120°).

Τὸ μῖγμα τοῦ κιτρίνου ἀκετονελαίου καὶ ὕδατος ὅπερ λαμβάνεται ὡς οὐρὰ τῆς ἀποστάξεως τῶν ἀνωτέρω κλασμάτων ἀφίνεται ἐν ἠρεμίᾳ, ὁπότε ἀποχωρίζεται τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιπλέον ἔλαιον ὅπερ ὑποβαλλόμενον εἰς ἀπόσταξιν παρέχει τὸ *κίτρινον ἀκετονέλαιον* (σημ.ζέσεως 120—250°).

Χρησιμοποίησις τῆς ἀκετόνης.—Ἡ σημαντικωτέρα ποσότης τῆς ἀκετόνης χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν ἀκάπνων πυριτίδων πρὸς ζελατινοποίησιν τῆς νιτροκελλουλόζης (νιτροκυταρίνης), καὶ δὴ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις χρησιμοποιεῖ μεγίστας ποσότητας ἀκετόνης διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς *κορδίτιδος* (εἴδους ἀκάπνου πυρίτιδος). Ἐπίσης ἡ βιομηχανία τοῦ κελλουλοειδοῦς ποιεῖται χρῆσιν τῆς διογκωτικῆς ἱκανότητος τῆς ἀκετόνης πρὸς μετατροπὴν τῆς νιτροκελλουλόζης εἰς μορφὴν δυναμένην νὰ ἐπιτρέψῃ τὸν σχηματισμὸν φύλλων ἐκ τῆς μάζης ταύτης. Τὸ ἐν ἀκετόνῃ διάλυμα τῆς νιτροκελλουλόζης χρησιμοποιεῖται δι' ὡρισμένας χρήσεις καὶ ὡς συγκολλητικὴ ὕλη. Ἐπίσης ἡ ἀκετόνη χρησιμοποιεῖται δι' ἐκχύλισιν διαφόρων ὑλῶν, ὡς λ. χ. λιπῶν, ρητινῶν, δεψικῶν ὀξέων κ. λ. π. Ἐπίσης σημαντικὴν χρῆσιν ἔχει ἡ ἀκετόνη διὰ τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ ἀκετυλενίου, ὅπερ οὕτω χρησιμοποιεῖται εὐκολώτερον πρὸς φωτισμὸν αὐτοκινήτων, σιδηροδρομικῶν ἁμαξῶν κ.λ.π.

Ἐπίσης λόγῳ τῶν ἀντιδράσεων διὰ προσθήκης ἃς παρέχει μετ' ὀργανικῶν ἑνώσεων ἔχει σχετικήν τινα χρῆσιν ἡ ἀκετόνη. Οὕτω λ. χ. δι' ἑνώσεως μετὰ καζεΐνης παρέχει πλαστικὴν μᾶζαν, τὸ μετὰ ρητίνης τοῦ Copal προϊὸν εἶναι λίαν προσόμοιον πρὸς ἤλεκτρον, τὰ δὲ προϊόντα διὰ προσθήκης μετὰ γλυκερίνης, μαννίτου καὶ ἀραβίτου ἀποτελοῦσιν ἀναπληρώματα τῆς καφουρᾶς.

Ἐπίσης τὰ μετὰ τῶν ὑποθειωδῶν ἁλάτων προϊόντα τῆς ἀκετόνης χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ φωτογραφικῇ, τῇ τυπογραφίᾳ καὶ τῇ βαφικῇ. Ἐπίσης χρησιμεύει ἡ ἀκετόνη ὡς πρώτη ὕλη ἄλλων ὀργανικῶν προϊόντων ὡς λ.χ. τοῦ χλωριοφορμίου, τοῦ ἰωδιοφορμίου, τοῦ ἀκετονοχλωριοφορμίου, τῆς σουλφονάλης, τῆς ἰονόνης καὶ τέλος ὡς ἀρχικὴ ὕλη τῆς παρασκευῆς τοῦ τεχνητοῦ καουτσοὺκ καὶ ἰδικῶς τοῦ ἰσοπρενίου. Ἡ ἀκετόνη δύναται ἐπίσης νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἰνδικοῦ ἐκ τῆς o-νιτροβενζαλδεΰδης.

Αἱ χρησιμοποιήσεις ὅλαι αὗται ἀποτελοῦσιν ἐλαχίστην ποσότητα ἔναντι τοῦ ποσοῦ ὅπερ χρησιμοποιεῖται ὡς μέσον διογκώσεως τῆς νιτροκελλουλόζης.

Ἔλεγχος τῆς ποιότητος.— Ἐπειδὴ ἡ κυρία ποσότης τῆς ἀκετόνης χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν πυριτίδων, διὰ τοῦτο τὰ πλεῖστα κράτη ἔχουσι καθωρίσει ὡρισμένους ὅρους, τοὺς ὁποίους πρέπει αὕτη νὰ πληροῖ.

Οὕτω λ.χ. ἡ Γερμανία ἔχει τοὺς κάτωθι ὅρους:

1) Ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τῆς ἀκετόνης πρέπει νὰ εἶναι ἄχρους καὶ διαυγὴς ὡς τὸ ὕδωρ.

2) Πρέπει νὰ ἀναμιγνύεται μετὰ τοῦ ὕδατος εἰς πᾶσαν ἀναλογίαν, τὸ δὲ μῖγμα τοῦτο δὲν πρέπει εἴτε ἀμέσως εἴτε μετὰ μακροτέραν παραμονὴν νὰ δεικνύῃ θόλωσίν τινα ἢ νὰ παρέχῃ ἴζημά τι.

3) Πρέπει νὰ εἶναι τελείως οὐδετέρα. Δέκα κ.έ. ἀκετόνης διὰ προσθήκης σταγόνων τινῶν διαλύματος φαινολοφθαλεΐνης δὲν πρέπει νὰ ἐρυθραίνωνται. Μετὰ δὲ τὴν προσθήκην 1 κ.έ. 1]10 κανονικοῦ διαλύματος ἀλκαλίου πρέπει νὰ ἐπέρχεται σαφὴς ἐρύθρανσις. Διάλυμα ὑδραργυριχλωριδίου δὲν πρέπει νὰ προκαλῇ εἰς τὴν ἀκετόνην θόλωσίν τινα.

4) Ἡ ἀκετόνη πρέπει εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν 15° μετρουμένη διὰ θερμοαλκοολομέτρου νὰ δεικνύῃ τοὐλάχιστον 98°,5.

5) Ἡ ἀκετόνη δὲν πρέπει νὰ περιέχῃ πλειότερον τοῦ 0,1 % ἀλδεΰδην. Ὁ καθορισμὸς τοῦ ὁρίου τούτου τῆς ἀλδεΰδης γίνεται δι' ἀναγωγῆς διαλύματος ἀργύρου παρασκευαζομένου ἐκ 3 γρ. κρυστ. νιτρικοῦ ἀργύρου, 3 γρ. καυστικοῦ νάτρου καὶ 20 γρ. διαλύματος ἀμμωνίας (εἰδ. βάρους 0,9) συμπληρουμένων δι' ὕδατος εἰς 100 κ. έ. Ἀναμιγνύονται 10 κ. έ. τῆς ἐξεταζομένης ἀκετόνης μετὰ 10 κ. έ. ἀπεσταγμένου ὕδατος καὶ 2 κ. έ. τοῦ ἀνωτέρω διαλύματος ἀργύρου καὶ ἀφοῦ καλυφθῶσιν ἀφίνονται ἐπὶ 1]4 τῆς ὥρας εἰς σκοτεινὸν χῶρον. Μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον τὸ ἀπὸ τοῦ ἀναχθέντος ἀργύρου ἀποχυνόμενον ὑγρὸν ἐξετάζεται διὰ ἀραιοῦ διαλύματος ὅσον τὸ δυνατὸν μᾶλλον ἀχρόου ἀμμωνοσουλφιδίου, ἐὰν περιέχῃ ἀκόμη περίσσειαν ἀργύρου. Ὅταν ἡ περιεκτικότης εἰς ἀλδεΰδην εἶναι μικροτέρα τοῦ 0,1 %, τότε παραμένει ἀκόμη ἐν τῷ διαλύματι ἄργυρος ἀναγνωριζόμενος ἐκ τοῦ φαιομέλανος ἰζήματος ἢ τῆς φαιᾶς θολώσεως τοῦ ὑγροῦ.

6) Κατὰ τὴν ἀπόσταξιν πρέπει μέχρι τῆς θερμοκρασίας τῶν 58° νὰ ἀποστάξωσι τοὐλάχιστον τὰ 95 %.

7) Τὸ ποσὸν τῆς ἰωδιομετρικῶς προσδιοριζομένης ἀκετόνης δὲν πρέπει νὰ εἶναι μικρότερον τοῦ 98 %.

Ὁ ἰωδιομετρικὸς προσδιορισμὸς ἐκτελεῖται ὡς ἑξῆς: Ζυγίζονται 2 γρ. ἀκετόνης, ἀραιοῦνται δι' ὕδατος μέχρις 1/2 λίτρου, ἐκ τοῦ διαλύματος τούτου φέρονται 10 κ.έ. εἰς ὑαλίνην φιάλην, προστίθενται 25 κ.έ. κανονικοῦ διαλύματος ἀλκαλίου καὶ εἶτα ὑπὸ ἀνάδευσιν 50 κ.έ. 1/10 κανονικοῦ διαλύματος ἰωδίου καὶ ὑπὸ συνεχῆ ἀνάδευσιν ἀφίνεται νὰ παραμείνῃ τὸ ὅλον ἐπὶ 15-20 λεπτὰ εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν 15°. Πρὸς διάσπασιν τῆς περισσείας τοῦ ἅλατος τοῦ ἰωδίου χρησιμοποιεῖται περίσσεια κανονικοῦ θειϊκοῦ ὀξέος (26 κ.έ.), ὁπότε τὸ χρῶμα τοῦ ὑγροῦ καθίσταται φαιόν. Τὸ ἀποχωριζόμενον ἰώδιον ὀγκομετρεῖται διὰ 1/10 κανονικοῦ διαλύματος ὑποθειώδους νατρίου χρησιμοποιουμένου περὶ τὸ τέλος ὡς δείκτου διαλύματος ἀμύλου.

Ὁ ὑπολογισμὸς γίνεται λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἓν μόριον ἀκετόνης διὰ 6 ἀτόμων ἰωδίου μετατρέπεται εἰς ἓν μόριον ἰωδιοφορμίου.

Ἀντιθέτως ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἀρκεῖται εἰς τοὺς κάτωθι ὅρους:

1) Ἡ ἀκετόνη εἰς τοὺς 60° F. δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ εἰδικὸν βάρος ἀνώτερον τοῦ 0,800. Δι' ἀναμίξεως μεθ' ὕδατος δὲν πρέπει νὰ δεικνύῃ θόλωσίν τινα καὶ κατὰ τὴν ἐξάτμισιν εἰς 138° F. δὲν πρέπει νὰ ἀφίνῃ ὑπόλειμμά τι. Κατὰ τὴν ἀπόσταξιν πρέπει τὰ 4/5 τοῦ ὄγκου νὰ ἀποστάζωσιν εἰς θερμοκρασίαν οὐχὶ ἀνωτέραν τῶν 138° F. Τὸ ὑπόλειμμα τῆς ἀποστάξεως ταύτης πρέπει πλὴν τῆς ἀκετόνης νὰ περιέχῃ συστατικόν τι ὅπερ δὲν εἶναι παραπροϊὸν τῆς παρασκευῆς αὐτῆς.

2) 1 κ.έ. διαλύματος 0,1 % ὑπερμαγγανικοῦ καλίου προστιθέμενον εἰς 100 κ.έ. ἀκετόνης πρέπει νὰ διατηρῇ τὸ χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ χρῶμα ἐπὶ 30 λεπτά.

3) Ἡ ἀκετόνη πρέπει ἐξεταζομένη κατὰ τὸν κατωτέρω τρόπον νὰ δεικνύῃ πλειότερον τοῦ 0,005 % ὀξέος ὑπολογιζομένου ὡς ὀξικοῦ ὀξέος. Ἀραιοῦνται 50 κ.έ. τοῦ δείγματος διὰ 50 κ.έ. ἀπεσταγμένου ὕδατος καὶ ὀγκομετροῦνται διὰ 1/100 κανονικοῦ διαλύματος ὑδροξειδίου τοῦ νατρίου (1 κ. έ. = 0.0006 γρ. ὀξικοῦ ὀξέος) παρουσίᾳ ὡς δείκτου 2 κ.έ. διαλύματος φαινολοφθαλεΐνης (1 γρ. εἰς 1000 κ.έ. ἀλκοόλης 50 %). Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

—*[Φαρμ. Χημ.]*· 6λ. **ἀκετονούρησις.**

—**ἀκετόνης *παράγωγα*** *['Οργ. Χημ.]* Διὰ προσθήκης νατρίου εἰς διάλυμα ἀκετόνης ἐν ἀπολύτῳ (ἀνύδρῳ) αἰθέρι λαμβάνεται λευκὸν εὐαποσύνθετον ἴζημα συνιστάμενον ἐξ ὑδροξειδίου νατρίου καὶ ἐκ τῶν μετὰ νατρίου ἁλάτων τῆς διακετοναλκοόλης καὶ τῆς ἰσοπροπυλικῆς ἀλκοόλης. Διὰ βραχείας θερμάνσεως ἀκετόνης μετὰ στερεοῦ καυστικοῦ κάλεως σχηματίζεται λίαν ὑγροσκοπικὴ λευκὴ κόνις, τὸ *ἀκετονοκάλι* $KOH+C_3H_6O$. Δι' ἀναμίξεως ἀκετόνης μετὰ πυκνοῦ διαλύματος $NaHSO_3$ σχηματίζονται εὐδιάλυτα εἰς ὕδωρ μαργαριτώδη φυλλίδια τοῦ τύπου $(CH_3)_2C(OH.O.SO_2Na$. Διὰ διοχετεύσεως διοξειδίου τοῦ θείου εἰς ἀκετόνην σχηματίζεται ἡ ἕνωσις $C_3H_6O + SO_2$ ἥτις εἶναι ὑγρὸν ὅπερ κατὰ τὴν ἐξάτμισιν ὑπὸ ἀπορρόφησιν μεγάλου ποσοῦ θερμότητος διασπᾶται εἰς τὰ συστατικά του. Ἀναλόγως πρὸς τὴν φορμαλδεΰδην σχηματίζει ἡ ἀκετόνη ἑνώσεις μεθ' ὑδροθειωδῶν ἁλάτων. Μετὰ τριχλωριοφωσφόρου παρουσίᾳ χλωριαργυλλίου ἀντιδρᾷ ἡ ἀκετόνη ζωηρῶς, σχηματιζομένης τῆς ἀχρόου κρυσταλλικῆς ἑνώσεως $C_6H_{10}O_2PCl$, ἥτις τήκεται εἰς 36° καὶ βράζει εἰς 235°. Διὰ προσθήκης καυστικοῦ κάλεως εἰς μῖγμα ἀκετόνης καὶ χλωριοφορμίου καὶ ἠπίας θερμάνσεως σχηματίζεται ἕνωσίς τις *ἀκετονοχλωριοφόρμιον καλουμένη*, ἥτις εἶναι πιθανῶς *τριχλωριο-τριτογ-βουτυλικὴ ἀλκοόλη*

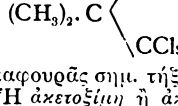

καὶ ἔχει ὀσμὴν καφουρᾶς σημ. τήξεως 97° καὶ σημ. ζέσεως 166°,6. Ἡ *ἀκετοξίμη* ἢ *ἀκετονοξίμη* ἢ ***προπανοξίμη—(2)*** $CH_3C(:NOH).CH_3$ ἔχει σημ. τήξ. 59° καὶ σημ. ζέσεως 135°. Ἡ *φαινυλυδραζόνη* σημ. τήξ. 42° καὶ σημ. ζέσεως 165° (91 χστμ.). Ἡ *σεμικαρβαζόνη* σημ. τήξ. 187°. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

ἀκετονιτρίλιον *['Οργ. Χημ.]* ἢ ***αἰθανονιτρίλιον*** ἢ ***μεθυλοκυανίδιον.*** Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν ***ἀλκυλοκυανιδίων*** ἢ ***νιτριλίων τῶν λιπαρῶν ὀξέων.*** Ἔχει τὸν τύπον CH_3 CN, βράζει εἰς 81°,54 καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος εἰς 0° 0,8036.

Μίγνυται μετὰ τοῦ ὕδατος, ἀποχωριζόμενον ἐκ νέου διὰ προσθήκης ἅλατος. Σ. Γ.

ἀκετονιτρόζαι *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις λαμβανόμεναι ἐκ τῶν **ἀκετοαλονενόζων** (6λ.λ.) ἢ ἐκ τῶν πεντακυκλιωμένων παραγώγων τῶν σακχάρων **δι' ἐπιδράσεως** ἀτμίζοντος νιτρικοῦ ὀξέος. Ἔχουσι τύπον ἀντίστοιχον τοῦ τῶν ἀκετοαλογενοζῶν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντὶ τοῦ ἀλογονικοῦ στοιχείου περιέχουσι τὴν ὁμάδα $—O.NO_2$. Σ. Γ.

ἀκετονοβρωμοφόρμιον *[Φαρμ.]* ἢ ***βρωμετόνη*** (Brometon) $(CH_3)_2 : C<^{OH}_{CBr_3}$ Σκεύασμα ἀνάλογον πρὸς τὴν χλωρετόνην φερόμενον ὡς λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις ὀσμῆς καφουρᾶς. Κ Μ

ἀκετονογλυκερίνη *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις λαμβανομένη ἐξ ἀκετόνης καὶ γλυκερίνης. Ἔχει τὸν τύπον

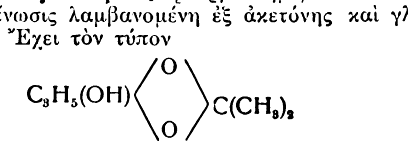

καὶ εἶναι ἄχρουν ὑγρὸν βράζον εἰς 82—83° (10—11 χστμ.). Σ. Γ.

ἀκετονοδιαιθυλακετάλη *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(CH_3)_2C(O.C_2H_5)_2$ ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν **ἀκεταλῶν** (βλ. λ.) Βράζει εἰς 114°,0. Σ. Γ.

ἀκετονοδιαιθυλομερκαπτόλη *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις, παράγωγον τῶν δισθενῶν μερκαπτανῶν, τοῦ τύπου $CH_2(S.C_2H_5)_2$.

Βράζει εἰς 190—191° καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν *σουλφονάλης*. Σ. Γ.

ἀκετονοδικαρβονικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]* βλ. **κετογλουταρικὰ ὀξέα.**

ἀκετονοδιμεθυλακετάλη *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$(CH_3)_2C(O.CH_3)_2$$

ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν **ἀκεταλῶν.** Βράζει εἰς 83°,0. Σ. Γ

ἀκετονοδιοξαλικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]* ἢ ***α,γ,α'—τρικετοπιμελικὸν ὀξύ.*** Εἶναι τρικετοπαράγωγον τοῦ πιμελικοῦ ὀξέος εἰς στενὴν σχέσιν εὑρισκόμενον πρὸς τὸ **χελιδονικὸν ὀξύ.** Ἔχει τὸν τύπον

$$HO_2C.CO.CH_2.CO.CH_2.CO.CO_2H$$

ὁ δὲ διαιθυλεστὴρ αὐτοῦ παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως περισσείας ὀξαλικοῦ ἐστέρος ἐπὶ ἀκετόνης παρουσίᾳ αἰθυλικοῦ νατρίου:

$$CO(CH_3)_2+2\,C_2H_5O.CO\,CO.O.C_2H_5=$$
$$=CO(CH_2.CO.CO.OC_2H_5)_2+2\,C_2H_6O$$

Διὰ θερμάνσεως μετὰ πυκνῶν ἀνοργάνων ὀξέων μετατρέπεται εἰς χελιδονικὸν ὀξύ.

Ὁ ἐστὴρ αὐτοῦ παρουσιάζεται εἰς δύο δεσμοτρόπους μορφάς, τὴν *μονοενολικὴν* $RO_2C.CO.CH:C(OH).CH_2.CO.CO_2R$ ἢ $RO_2C.C(OH):CH.CO.CH_2.CO.CO_2R$ ἥτις κρυσταλλοῦται εἰς ἄχροα πρίσματα τηκόμενα εἰς 104° καὶ τὴν *1,5—διενολικὴν* $RO_2C.C(OH):CH.CO.CH:C(OH).CO_2R$ ἐντόνως λεμονοχρόους βελόνας τηκομένας εἰς 98. Ἡ διενολικὴ αὕτη μορφὴ βάπτει τὸ ἔριον κίτρινον, ἤτοι ἔχει βαφικὴν ἱκανότητα, φαινόμενον σπανιώτατα ἀπαντῶν εἰς ἀλειφατικὰς ἑνώσεις. Σ. Γ.

ἀκετονοδιοξικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις καὶ δὴ γ—μονοκετοπαράγωγον τοῦ πιμελικοῦ ὀξέος. Ἔχει τὸν τύπον $HO_2C.(CH_2)_2CO.(CH_2)_2.CO_2H$ καὶ λαμβάνεται δι' ἀναγωγῆς τοῦ χελιδονικοῦ ὀξέος, ἐξ οὗ καὶ ***ὑδροχελιδονικὸν ὀξὺ*** ἐκλήθη. Κρυσταλλοῦται εἰς στιλπνὰ φυλλίδια τηκόμενα εἰς 140°. Δι' ὀξειδώσεως παρέχει ἀφθόνως ἠλεκτρικὸν ὀξύ. Δι' ἐπιδράσεως ἀκετυλοχλωριδίου, ἀνυδρίτου τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος ἢ ἀνυδρίτου τοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος παρέχει τὴν διλακτόνην:

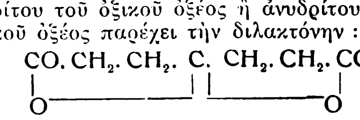

Ἡ διλακτόνη αὕτη, δυναμένη νὰ παρασκευασθῇ καὶ διὰ ζέσεως τοῦ ἀνυδρίτου τοῦ ἠλεκτρικοῦ ὀξέος, κρυσταλλοῦται εἰς ρομβικὰ πρίσματα, τήκεται εἰς 69° καὶ βράζει εἰς 200° (15 χστμ.), διὰ πυκνῶν δὲ ὀξέων ἢ ἀλκαλίων μετατρέπεται εἰς ὑδροχελιδονικὸν ὀξύ.

Τετραμεθυλιωμένον παράγωγον τοῦ ὀξέος τούτου εἶναι τὸ *φορονικὸν ὀξὺ* $HO_2C.C(CH_3)_2.CH_2.CO.CH_2.C(CH_3)_2.CO_2H$ ὅπερ κρυσταλλοῦται εἰς ἄχροα πρίσματα καὶ παρέχει διλακτόνην τοῦ τύπου $C_{11}H_{16}O_4$. Σ. Γ.

ἀκετονοκάλι *['Οργ. Χημ.]*· 6λ. **ἀκετόνης παράγωγα.**

ἀκετονοκαρβονικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*· 6λ. ἀκετοξικὸν ὀξύ.

ἀκετονοκολλόδιον *[Φαρμ.]*. Εἶναι διάλυμα 4—5 % βάμβακος κολλοδίου (δι—καὶ τρινιτροκελλουλόζη) εἰς ἀκετόνην. Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἰατρικῇ ὡς προφυλακτικὸν τοῦ δέρματος λόγῳ τῆς ἐπ' αὐτοῦ προσκολλήσεώς του.

Διάλυμα 15 % ἀκετονοκολλοδίου φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Filmogen. Ι. Δ.

Digitized by Google

ἀκετονοξίμη [Ὀργ. Χημ.]· βλ. ἀκετόνης παράγωγα.

ἀκετονορεσορκίνη [Φαρμ.]. Ἕνωσις ρεσορκίνης καὶ ἀκετόνης

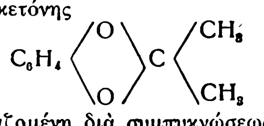

παρασκευαζομένη διὰ συμπυκνώσεως ἴσων μορίων ρεσορκίνης καὶ ἀκετόνης ἐν ὑψηλῇ θερμοκρασίᾳ, χρησιμοποιουμένου ὡς συμπυκνωτικοῦ μέσου καπνίζοντος ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Ἀποτελεῖ μικρὰ πρισματικὰ κρυστάλλια ἀδιάλυτα ἐν ὕδατι, δυσδιάλυτα ἐν ἀλκοόλῃ, αἰθέρι καὶ χλωροφορμίῳ, εὐδιάλυτα δὲ ἐν καυστικοῖς ἀλκαλίοις. Χρῆσις καὶ δόσις ὡς ἐν τῇ ρεσορκίνῃ. Ι. Δ.

ἀκετονο-α,α,α'-τρικαρβονικοῦ ὀξέος τριαιθυλεστήρ [Ὀργ. Χημ.]. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις καὶ δὴ σταθερὰ μορφὴ τοῦ κετοπολυκαρβονικοῦ ὀξέος, ἀκετονο-α,α,α'-τρικαρβονικοῦ ὀξέος. Ἔχει τὸν τύπον

$(C_2H_5O.OC)_2.CH.CO.CH_2.CO.OC_2H_5$

καὶ παρασκευάζεται διὰ αὐτοσυμπυκνώσεως τοῦ μηλονικοῦ ἐστέρος εἰς 60—100° παρουσίᾳ νατρίου. Εἶναι ὑγρὸν βράζον ὑπὸ πίεσιν 20 χστμ. εἰς 182°. Σ. Γ.

ἀκετονούρησις [Φαρμ. Χημ.]. Ἡ ἀκετόνη ἀνευρίσκεται εἰς τὰ οὖρα τοῦ ὑγιοῦς ἀνθρώπου εἰς ποσότητα 1—2 ἑκατοστῶν τοῦ γραμμαρίου ἡμερησίως, εἰς μεγαλυτέρας ποσότητας εἰς τὰ οὖρα τῶν πυρετικῶν καὶ δὴ τῶν ἐκ μολυσματικῶν νόσων πασχόντων, τῶν διαβητικῶν, τῶν πασχόντων ἐκ καρκίνου καὶ διαφόρων ἄλλων ἀσθενειῶν, αἵτινες προκαλοῦσι τὴν ἐν τῷ ὀργανισμῷ ταχεῖαν διάσπασιν λευκωματούχων οὐσιῶν. Ἡ ἀκετόνη παρουσιάζεται εἴτε ὡς τοιαύτη εἰς τὰ οὖρα, εἴτε σχηματίζεται ἐκ τοῦ ἐν παθολογικοῖς οὔροις ἀπαντωμένου ἀκετοξικοῦ ὀξέος. Ἐμμέσως δὲ προέρχεται ἐκ τοῦ εἰς τὰ οὖρα τῶν πασχόντων ἐκ μελιτώδους διαβήτου Β-ὀξυβουτυρικοῦ ὀξέος. Οὖρα πλούσια εἰς ἀκετόνην ἔχουσι τὴν ὀσμὴν οἴνου ἐξ ὀπωρῶν.

Πρὸς ἀνίχνευσιν τῆς ἀκετόνης ἐν τοῖς οὔροις ἀποστάζονται 250—500 κ.ἑ. τούτων μετὰ προσθήκην 2 κ. ἑ. ὀξικοῦ ὀξέος (50 %) ἀνὰ 100 κ. ἑ. οὔρων (πρὸς παρεμπόδισιν τῆς καθιζήσεως τῆς φαινόλης) μέχρι τοῦ 1/8 τοῦ ὄγκου των, ψυχομένου συγχρόνως καὶ τοῦ ὑποδοχέως. Τὸ ἀπόσταγμα ὑποβάλλεται εἰς νέαν ἀπόσταξιν καθ' ἣν συλλέγονται 50 κ. ἑ. ἅτινα διαμοιράζονται εἰς πλείονα ἴσα μέρη καὶ ἐκτελοῦνται αἱ ἑξῆς κατωτέρω δοκιμασίαι. Ἐν τούτων μίγνυνται μετὰ καλιρρύματος καὶ προστίθεται διάλυμα ἐνιωδίου ἰωδιούχου καλίου· παρουσίᾳ ἀκετόνης σχηματίζεται ταχέως κρυσταλλικὸν ἵζημα ἐξ ἰωδοφορμίου. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη δὲν εἶναι χαρακτηριστικὴ μόνον διὰ τὴν ἀκετόνην, καθ' ὅσον παρέχεται καὶ ὑπὸ ἄλλων πτητικῶν οὐσιῶν ἐνεχουσῶν τὴν ὁμάδα CH_3— (προκειμένου περὶ οὔρων: ἀλκοόλη). Πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς ἀκετόνης τελεῖται εἰδικῶς ἡ ἀντίδρασις κατὰ Gunning-Le Nobel μετὰ ἰωδίου καὶ ἀμμωνίας, ὅτε παρουσίᾳ ἐλαχίστων ἰχνῶν ἀκετόνης λαμβάνεται κατ' ἀρχὰς μελανὴ μᾶζα, μετ' ἄφεσιν μεταπίπτουσα εἰς λευκήν. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι λίαν εὐαίσθητος. Κατὰ Legal εἰς 4—10 κ. ἑ. τοῦ ἀποστάγματος προστίθενται σταγόνες τινὲς προσφάτως παρασκευασθέντος διαλύματος νιτροπρωσικοῦ νατρίου καὶ καυστικοῦ νάτρου ἢ κάλεως· τὸ ὑγρὸν χρώννυται ἐρυθρὸν βαθμηδὸν μεταπῖπτον εἰς ἀνοικτότερον· ἐξουδετερουμένου τοῦ ὑγροῦ δι' ὀξικοῦ ὀξέος χρώννυται τοῦτο πορφυρέρυθρον. Ἡ ἀντίδρασις κατὰ Penzoldt στηρίζεται ἐπὶ τῆς κατὰ Bayer καὶ Drewsen παρασκευῆς τοῦ ἰνδικοχυανοῦ ἐξ ὀρθονιτροβενζαλδεΰδης καὶ ἀκετόνης· κατὰ τοῦτον εἰς τὸ ἀπόσταγμα τῶν οὔρων προστίθενται ὀλίγοι κρύσταλλοι ὀρθονιτροβενζαλδεΰδης καὶ διάλυμα καυστικοῦ νάτρου· παρουσίᾳ ἀκετόνης τὸ μῖγμα χρώννυται κιτρινοπράσινον κατ' ἀρχὰς καὶ τέλος καθιζάνει ἰνδικόν. Τέλος ἡ ἀντίδρασις κατὰ Reynold τελεῖται διὰ μίξεως τοῦ ἐξ ἀλκοολικοῦ καλιρρύματος καὶ διαλύματος ἄχνης ὑδραργύρου προσφάτως καθιζηθέντος ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου μετὰ τοῦ ἀκετονούχου ὑγροῦ. Τὸ μῖγμα μετ' ἀνατάραξιν διηθεῖται. Τὸ διήθημα ἐνέχει ἕνωσιν ἀκετόνης καὶ ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου (2 C_3H_6O. 3 HgO) καὶ παρέχει μετὰ θειούχου ἀμμωνίας τὴν ἀντίδρασιν τοῦ ὑδραργύρου.

Πρὸς ποσοτικὸν προσδιορισμὸν τῆς ἀκετόνης ἐν οὔροις πλείονες μέθοδοι προυτάθησαν. Οἱ Hilger καὶ Krämer προσδιορίζουσι σταθμικῶς τὸ καθιζάνον ἰωδοφόρμιον· ὁ δὲ Jaksch προσδιορίζει τοῦτο χρωματομετρικῶς. Ὁ J. Messinger προσδιορίζει τὴν ἀκετόνην ἐκ τοῦ ὄγκου τοῦ πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἰωδοφορμίου καταναλισκομένου ποσοῦ ἰωδίου. Ι. Δ.

ἀκετονοχλωροφόρμιον [Φαρμ.]· ἢ *χλωρετόνη*, ἢ *τριχλωριοβουτυλικὴ ἀλκοόλη* (Chloreton, Acetonchloroforme, Chloroformaceton, Alkohol trichlorbutylicus, Alcool butylique trichloré). Ἡ ἕνωσις αὕτη $(CH_3)_2$: C(OH) — CCl_3 παρασκευάζεται ὡς ἑξῆς: Ἐντὸς ψυχομένου μίγματος 500 γρμ. ἀκετόνης καὶ 100 γρμ. χλωροφορμίου προστίθενται κατὰ μικρὰ ποσὰ καὶ ὑπὸ ἀνατάραξιν 300 γρμ. καυστικοῦ κάλεως. Ἅμα ἅπαν τὸ καυστικὸν κάλι προστεθῇ καὶ τὸ ὑγρὸν μετὰ τὴν ἀποβολὴν κονιώδους ἅλατος καταστῇ διαυγές, διηθεῖται καὶ ἐκπλύνεται τὸ ἐπὶ τοῦ ἠθμοῦ ἀπομεῖναν ὑπόλειμμα δι' αἰθέρος. Ἀκολούθως ἀποστάζεται ὁ αἰθὴρ ἐπὶ τοῦ ἀτμολούτρου καὶ τὸ ἀπομεῖναν ὑγρὸν ἀποστάζεται. Κατ' ἀρχὰς ἀποστάζει ὀλίγη ἀκετόνη καὶ τὸ χλωροφόρμιον, εἶτα ὕδωρ καὶ τέλος εἰς 167° ἄχρουν ἢ ἀσθενῶς κιτρινωπὸν ὑγρὸν ὅπερ εἶναι τὸ ἀκετονοχλωροφόρμιον.

Τὸ ἀκετονοχλωροφόρμιον ἀποτελεῖ ἀχρόους ἢ ἀσθενῶς κιτρινωποὺς κρυστάλλους, οἵτινες ἄνυδροι τήκονται εἰς 96°, ὡς ἐκ τῆς ἀπορροφήσεως ὅμως ὕδατος καταπίπτει τὸ σημεῖον τήξεως καὶ τὸ ἔνυδρον προϊὸν (μετὰ 1/2 μορίου ὕδατος) τήκεται εἰς 80-81°. Ἔχει ὀσμὴν ἰδιάζουσαν καφουρώδη, εἶναι λίαν ἐπιδεκτικὸν ἐξαχνώσεως, δυσδιάλυτον ἐν ὕδατι (1: 100), εὐδιάλυτον δὲ ἐν ἀλκοόλῃ καὶ αἰθέρι, διαλυτὸν ἐν γλυκερίνῃ (1: 20) καὶ ἐν λιπαροῖς ἐλαίοις (1: 10).

Εἰς τὸ ἐμπόριον φέρεται τὸ ἀκετονοχλωροφόρμιον ἐν στερεᾷ μὲν καταστάσει ὑπὸ τὸ ὄνομα χλωρετόνη, ἐν ὑδατικῷ δὲ διαλύματι ὑπὸ τὰ ὀνόματα *ἀνεσόνη* ἢ *ἀνεσίνη* (Aneson, Anesin).

Ἡ χλωρετόνη ἀνεγράφη ὡς ὑπνωτικόν, ὡς τοπικὸν ἀναισθητικὸν καὶ ὡς ἀντισηπτικόν, ἐξωτερικῶς δὲ ὡς ἀντισηπτικὸν καὶ δὴ εἰς ὑποθέματα κατὰ τῶν αἱμορροΐδων· ἐπίσης καὶ κατὰ τῶν ἐμέτων τῶν μετὰ ἀναισθησίαν κοκαΐνης εἰς δόσιν 1 γρ. χορηγουμένη 2 ὥρας μετὰ τὴν ἐγχείρησιν. Μῖγμα 1 χλωρετόνης, 2 καφουρᾶς, 1/2 βάμματος κινναμώμου καὶ 5 ἐλαίου λευκοδένδρου εἶναι ἄριστον ἀντιοδονταλγικόν. Ὑδατικὸν διάλυμα 2 % χλωρετόνης (ἀνεσόνη ἢ ἀνεσίνη) χρησιμοποιεῖται ὡς τοπικὸν ἀκίνδυνον ἀναισθητικὸν ἐν τῇ χειρουργικῇ, ὀφθαλμιατρικῇ καὶ ὀδοντιατρικῇ, ἐνδεικνύμενον καὶ ἰσοδυναμοῦν κατὰ τὴν ἐνέργειαν πρὸς διαλύματα κοκαΐνης 2—2,5 %. Ι. Δ.

ἀκετονυδραζόνη [Ὀργ. Χημ.]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$(CH_3)_2C : N.NH_2$

Εἶναι ὑγρὸν βράζον ἄνευ ἀποσυνθέσεως εἰς 124-125°. Σ. Γ.

ἀκετονυλακετόνη [Ὀργ. Χημ.]. Εἶναι ἡ ἁπλουστέρα *1,4—δικετόνη* καὶ ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CO.CH_2CH_2.CO.CH_3$. Παρασκευάζεται ἐκ τοῦ α,α'—διακετυληλεκτρικοῦ ἐστέρος τῇ ἀποσπάσει διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος:

$$\begin{array}{ccc} HO.CO.CH{-}CH.CO.OH & & CH_2{-}CH_2 \\ | \qquad\quad | & -2CO_2 = & | \qquad | \\ CH_3.CO \quad CO.CH_3 & & CH_3.CO \quad CO.CH_3 \end{array}$$

Εἶναι ὑγρὸν ἄχρουν εὐχαρίστου ὀσμῆς, ἔχει εἰδικὸν βάρος 0,973 (20°) καὶ βράζει εἰς 191° (750 χστμ.). Μίγνυται εἰς πᾶσαν ἀναλογίαν μεθ' ὕδατος, ἀλκοόλης καὶ αἰθέρος καὶ εἶναι ἀδιάλυτον εἰς πυκνὸν διάλυμα ἀνθρακικοῦ καλίου. Μετὰ $NaHSO_3$ σχηματίζει τὴν ἕνωσιν $C_6H_{10}O_2,2NaHSO_3,H_2O$. Μεθ' ὑδροξυλαμίνης τὴν διοξίμην $CH_3C(:N.OH).CH_2.CH_2.C(:N.OH).CH_3$ ἥτις εἶναι λευκοὶ κρύσταλλοι εὐδιάλυτοι εἰς βράζον ὕδωρ. Κατὰ τὴν ἀπόσταξιν μετὰ χλωριοψευδαργύρου ἀποσπωμένου ἑνὸς μορίου ὕδατος μετατρέπεται εἰς *2,5—διμεθυλοφουροφουράνιον*.. Μετὰ θειοφωσφόρου παρέχει τὸ *2,5—διμεθυλοθειοφαίνιον* καὶ μετὰ ἀλκοολικῆς ἀμμωνίας τὸ *2,5—διμεθυλοπυρρόλιον*. Σ.Γ.

— ἀκετονυλακετόνης *δισεμικαρβαζόνη*. [Ὀργαν. Χημ.]. Εἶναι δυσδιάλυτος ὀργανικὴ ἕνωσις, παράγωγον τῆς *ἀκετονυλακετόνης* τοῦ τύπου:

$CH_3.C(:N.NH.CO.NH_2).(CH)_2.C(:N.NH.CO.NH_2).CH_3$

Τήκεται εἰς 223—224°. Σ. Γ.

ἀκετονυληλεκτρικὸν ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὰ κετοπαράγωγα τῶν ὁμολόγων τοῦ ἠλεκτρικοῦ ὀξέος καὶ φέρουσα τὸ καρβονύλιον εἰς τὴν πλευρικὴν ἅλυσιν. Ἔχει τὸν τύπον:

$$\begin{array}{l} CH_3.CO.CH_2.CH.COOH \\ \qquad\qquad\qquad | \\ \qquad\qquad\quad CH_2.COOH \end{array}$$

καὶ κρυσταλλοῦται εἰς εὐδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ φυλλίδια τηκόμενα εἰς 107°. Σ. Γ.

ἀκετονύλιον [Ὀργ. Χημ.]. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ χημείᾳ ἡ μονοσθενὴς ῥίζα

$CH_3.CO.CH_2$. Σ. Γ.

ἀκετονυλοκαρβινόλη [Ὀργ. Χημ.] ἢ *β-κετοβουτυλαλκοόλη* ἢ *ἀκετοαιθυλαλκοόλη* ἢ *βουτανόλη-(4)-όνη-(2)*. Εἶναι ἡ ἁπλουστάτη *1,3—κετόλη* καὶ ἔχει τὸν τύπον $CH_3CO.CH_2CH_2OH$. Λαμβάνεται διὰ συμπυκνώσεως μυρμηκικῆς ἀλδεΰδης μετ' ἀκετόνης παρουσίᾳ ἠπίων ἀλκαλικῶν μέσων. Εἶναι ἄχρουν ὑγρὸν βράζον ὑπὸ πίεσιν 30 χστμ. εἰς 109°. Σ. Γ.

ἀκετονυλομηλονικὸν ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$CH_3.CO.CH_2.CH(CO_2H)_2$

Κρυσταλλοῦται εἰς ἀχρόους πίνακας τηκομένους ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 150°. Σ. Γ.

ἀκετοξικὴ ἀζίνη [Ὀργ. Χημ.]· βλ. ἀκετοξικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

ἀκετοξικὴ ἀλδεΰδη [Ὀργ. Χημ.]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$CH_3.CO.CH_2.CHO$.

Εἶναι ἡ ἁπλουστέρα ἕνωσις ἡ ἀνήκουσα εἰς τὴν σειρὰν τῶν *β—κετοαλδεϋδῶν* ἢ *ὀξυμεθυλενοκετονῶν*. Παρέχει μετὰ χαλκοῦ οὐρανόχρουν ἅλας, μετὰ διαλύματος δὲ ὑπερχλωριοσιδήρου βαθέως ἐρυθρὰν χροιάν. Ἡ κετοενολικὴ μορφὴ αὐτῆς τοῦ τύπου $CH_3.CO.CH:CH(OH)$ καλεῖται *ὀξυμεθυλενακετόνη*. Σ. Γ.

ἀκετοξικὸν ἀμίδιον [Ὀργ. Χημ.]· βλ. ἀκετοξικὸν ὀξύ.

ἀκετοξικὸν ἰμιδονιτρίλιον [Ὀργ. Χημ.]· βλ. ἀκετοξικὸν ὀξύ.

ἀκετοξικὸν ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.] ἢ *ἀκετυλοξικὸν ὀξὺ* ἢ *ἀκετονοκαρβονικὸν ὀξὺ* ἢ *βουτανονικὸν—(3)—ὀξύ*. Εἶναι τὸ ἁπλούστερον *β—κετονοξὺ* (βλ. λ.). Ἔχει τὸν τύπον

$CH_3.CO.CH_2COOH$

καὶ εἶναι ὑγροσκοπικὸν σιρόπιον, λίαν ἀσταθές, διασπώμενον εἰς ἀκετόνην καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Σχηματίζει ἅλατα ἐπίσης ἀσταθῆ. Ἀπαντᾷ εἰς παθολογικὰς περιπτώσεις εἰς τὰ οὖρα, σχετιζόμενον πιθανώτατα πρὸς τὴν παρουσίαν τῆς ἀκετόνης καὶ τοῦ β—ὀξυβουτυρικοῦ ὀξέος.

Σπουδαιοτάτην σημασίαν κέκτηται ὁ ἐστὴρ αὐτοῦ (βλ. **ἀκετοξικὸς ἐστήρ**).

Πλὴν τοῦ ἐστέρος τούτου εἶναι γνωστὰ καὶ τὰ κατωτέρω παράγωγα τοῦ ἀκετοξικοῦ ὀξέος:

Ἡ *ἀκετάλη* $CH_3.C(O,C_2H_5)_2.CH_2.CO.OC_2H_5$ καλουμένη *β,β—διαιθοξυβουτυρικὸς ἐστήρ*.

Ἡ *μερκαπτόλη* $CH_3.C(S.C_2H_5)_2.CH_2.CO,OC_2H_5$ ἤτοι ὁ *β,β—διαιθυλοθειοβουτυρικὸς ἐστήρ*, ὅστις βράζει εἰς 137° (37 χλστμ.), σαπωνοποιεῖται διὰ βρασμοῦ μετὰ νατρορρύμματος καὶ εἶτα μεταπίπτει εἰς τὸ *β—αἰθυλοθειοϊσοκροτωνικὸν ὀξὺ*

$CH_3.C(S.C_2H_5):CH.COOH$.

Τὸ *ἀκετοξικὸν ἀμίδιον* $CH_3.CO.CH_2.CO.NH_2$ τηκόμενον εἰς 54°.

Τὸ ἐκ τοῦ ἀκετονιτριλίου διὰ πολυμερισμοῦ διὰ νατρίου λαμβανόμενον διμοριακὸν μεθυλοκυανίδιον εἶναι τὸ **ἰμιδονιτρίλιον τοῦ ἀκετοξικοῦ ὀξέος** $CH_3.C(:NH).CH_2.CN$ ἢ τὸ δεσμότροπον νιτρίλιον τοῦ *β—ἀμινοκροτωνικοῦ ὀξέος* $CH_3.C(NH_2):CH.CN$, ἐμφανίζεται δὲ εἰς δύο μορφὰς ἐξ ὧν ἡ μία τήκεται εἰς 52° καὶ ἡ ἑτέρα εἰς 79—84°. Μεθ' ὑδραζίνης παρέχει τὴν *ἀζίνην*

$C_2H_5O.OC.CH_2.C(CH_3):N.N:$

$:C(CH_3).CH_2.CO.OC_2H_5$ ἥτις τήκεται εἰς 47°.

Μεθ' ὑδροξυλαμίνης τὸ *β—ὀξιμινοβουτυρικὸν ὀξύ*.

Ὁ *α-μονοχλωρακετοξικὸς ἐστὴρ* $CH_3.CO.CHCl.CO.OC_2H_5$ (σημ. ζέσεως 193°).

Ὁ *γ-μονοχλωρακετοξικὸς ἐστὴρ* $CH_2Cl.CO.CH_2.CO.OC_2H_5$ βράζων εἰς 105° (11 χστμ.).

Ὁ *α,α-διχλωρακετοξικὸς ἐστὴρ* $CH_3.CO.CCl_2.CO.OC_2H_5$. Οὗτος βράζει εἰς 205° καὶ δὲν παρέχει πλέον μετὰ μετάλλων ἑνώσεις.

Ὁ *α,γ-διχλωρακετοξικὸς ἐστὴρ* $CH_2Cl.CO.CHCl.CO.OC_2H_5$ ὅστις τήκεται εἰς 18—20°.

Ὁ *γ,γ-διχλωρακετοξικὸς ἐστὴρ* $CHCl_2.CO.CH_2.CO.OC_2H_5$, βράζων εἰς 120° (14 χστμ.).

Ὁ *α-μονοβρωμακετοξικὸς ἐστὴρ* $CH_3.CO.CHBr.CO.OC_2H_5$, βράζων εἰς 100° (10 χστμ.).

Ὁ *γ-μονοβρωμακετοξικὸς ἐστὴρ* $CH_2Br.CO.CH_2.CO.OC_2H_5$, βράζων εἰς 120° (10 χστμ.).

Τὰ α-ἀλογονωμένα παράγωγα διακρίνονται γενικῶς τῶν γ τοιούτων, καθόσον μετὰ θειουρίας τὰ μὲν α παρέχουσι ἀμινομεθυλοθειαζολοκαρβονικὸν ἐστέρα

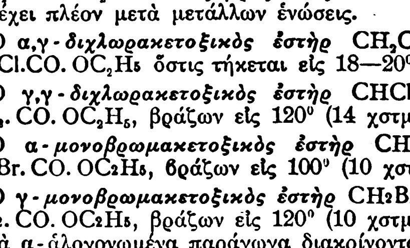

ἐνῷ τὰ γ παρέχουσιν ἀμινοθειαζυλοξικὸν ἐστέρα

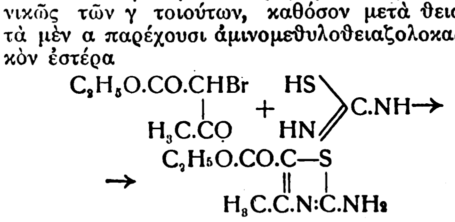

Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

Digitized by Google

—*[Φαρμακ.]*. Πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ ἀκετοξικοῦ ὀξέος εἰς τὰ οὖρα προστίθενται εἰς προηγουμένως διηθηθέντα καὶ ὀξινισθέντα οὖρα σταγόνες ἀραιοῦ διαλύματος ὑπερχλωριούχου σιδήρου. Ἐρυθροϊώδης χροιὰ δεικνύει παρουσίαν ἀκετοξικοῦ ὀξέος. Ἡ ἀνίχνευσις δυνατὸν νὰ γίνῃ καὶ δι' ἀναταράξεως τῶν ὀξινισθέντων οὔρων μετ' αἰθέρος καὶ προσθήκης τοῦ ὑπερχλωριούχου σιδήρου ἐντὸς τῆς αἰθερικῆς στιβάδος. Ι. Δ.

ἀκετοξικὸς *αἰθυλεστὴρ* *[Βιομ. Χημ.]* ἢ ἁπλῶς ***ἀκετοξικὸς ἐστήρ***. Ἡ ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3.CO.CH_2.COOC_2H_5$, ἤτοι ὁ αἰθυλεστὴρ τοῦ *ἀκετοξικοῦ ὀξέος*. Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Geuther κατὰ τὴν ἐπίδρασιν νατρίου ἐπὶ τοῦ ὀξικοῦ αἰθυλεστέρος. Παρεσκευάσθη ἐπίσης ὑπὸ τῶν Frankland καὶ Duppa δι' ἐπιδράσεως ἀλκυλιωδιδίων καὶ νατρίου ἐπὶ ὀξικοῦ ἐστέρος. Ὁ δὲ Wislicenus διηυκρίνισε τὰς ἀντιδράσεις, αἵτινες ἐπιτελοῦνται κατὰ τὴν παρασκευὴν ἀλκυλιωμένων ἀκετοξικῶν ἐστέρων.

Ὁ ἐστὴρ οὗτος ἀντιδρᾷ οὐχὶ μόνον ὑπὸ τὴν κετονικὴν αὐτοῦ μορφήν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἐνολικὴν $CH_3.C(OH):CH.COOC_2H_5$, ὑπὸ τῆς πλειονότητος δὲ τῶν χημικῶν θεωρεῖται σήμερον ὡς ἐν ἰσορροπίᾳ εὑρισκόμενον ἀλληλότροπον μῖγμα τῆς κετονικῆς καὶ ἐνολικῆς μορφῆς, ἡ περιεκτικότης δὲ αὐτοῦ εἰς τὰς δύο μορφὰς ἐξαρτᾶται ἐκ διαφόρων αἰτίων, τοῦ τρόπου τῆς παρασκευῆς κλπ. Τὸ μετὰ νατρίου ἅλας προέρχεται ἐκ τῆς ἐνολικῆς μορφῆς, διότι αὐτὴ μόνον δύναται νὰ ἀντιδράσῃ ἀπ' εὐθείας εἰς σχηματισμὸν ἅλατος, κατὰ δὲ τὴν ἀλκυλίωσιν τὸ ἀλκύλιον δὲν εἰσέρχεται εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀτόμου τοῦ μετάλλου ἀλλ' εἰς τὸν ἄνθρακα. Κατὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ ὀξικοῦ ἐστέρος μετὰ νατρίου προκύπτει πιθανῶς ὡς ἐνδιάμεσον προϊὸν τῆς ἀντιδράσεως ἡ μετὰ νατρίου ἕνωσις

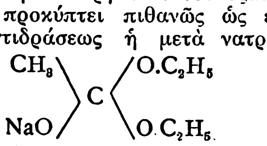

ἥτις προσλαμβάνουσα ἓν δεύτερον μόριον ὀξικοῦ ἐστέρος καὶ ἀποσπωμένης ἀλκοόλης παρέχει τὸ μετὰ νατρίου ἅλας τοῦ ἀκετοξικοῦ ἐστέρος.

Παρασυευή. — Ὁ χρησιμοποιούμενος ὀξικὸς ἐστὴρ πρέπει νὰ εἶναι ἀπολύτως ἄνυδρος, ἐν τῇ πράξει δὲ χρησιμοποιεῖται μεγάλη περίσσεια τούτου ἐν σχέσει πρὸς τὸ νάτριον. Χρησιμοποιεῖται συνήθως ποσότης 250 χιλιογρ. ἐστέρος καὶ 25 χιλιογρ. νατρίου. Τὸ νάτριον κατατεμαχίζεται προηγουμένως εἰς λεπτότατα φύλλα καὶ εἶτα φέρεται εἰς τὸ δοχεῖον τῆς ἀντιδράσεως, ὅπερ εἶναι χάλκινος ἀποστακτὴρ συνδεδεμένος μετὰ ψυκτῆρος. Ὁ ὀξικὸς ἐστὴρ φέρεται εἰς τὸν ἀποστακτῆρα μόνον ὅταν πρότερον ἐξακριβωθῇ ὅτι οὗτος εἶναι τελείως ξηρὸς καὶ οὐδαμόθεν δύναται νὰ εἰσέλθῃ ὕδωρ. Εἶτα φέρεται τὸ κατατμηθὲν νάτριον, κλείεται ἡ συσκευὴ καὶ θερμαίνεται ἠπίως μέχρις ὅτου καταστῇ ἐμφανὴς ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ὑδρογόνου. Τότε διακόπτεται ἡ θέρμανσις καὶ ψύχεται τὸ κάλυμμα τοῦ ἀποστακτῆρος, ἵνα εἰς ἐλαχίστην μόνον ποσότητα ἀποστάζῃ ὀξικὸς ἐστὴρ καὶ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπαναρροὴ τούτου ἐκ τοῦ ψυκτῆρος εἰς τὴν ἀποστακτικὴν συσκευήν. Ὅταν παρατηρήσωμεν ὅτι ἐσταμάτησεν ἡ ἀνάπτυξις ὑδρογόνου, θερμαίνομεν καὶ πάλιν ἐλαφρῶς, προσέχοντες ὅπως διατηρῆται πάντοτε ἡ ἀντίδρασις ἐν ἠπίᾳ καταστάσει. Μετὰ 10 περίπου ὥρας σταματᾷ πλήρως ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ὑδρογόνου καὶ ἡ ἀντίδρασις ἔχει περατωθῆ τελείως, τότε δὲ ἀποχύνομεν τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀποστακτῆρος, συνιστάμενον ἐκ νατρακετοξικοῦ ἐστέρος, ἀλκοόλης καὶ τῆς περισσείας τοῦ ὀξικοῦ ἐστέρος, εἰς δοχεῖον περιέχον τὴν ἀναγκαίαν ποσότητα ὀξικοῦ ὀξέος 50 % πρὸς διάσπασιν τῶν ἀλκοολικῶν ἁλάτων καὶ τοῦ νατρακετοξικοῦ ἐστέρος.

Τὸ δοχεῖον εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται ἡ ἀνωτέρω δι' ὀξικοῦ ὀξέος διάσπασις πρέπει νὰ ψύχεται ἰσχυρῶς καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ νὰ ἀναδεύεται συνεχῶς, ἵνα μὴ ἐπέρχωνται ἀπώλειαι εἰς ἀλκοόλην καὶ ὀξικὸν ἐστέρα. Τὸ σαφοῦς ὀξίνης ἀντιδράσεως, ὑγρὸν ἐξουδετεροῦμεν εἶτα διὰ σόδας καὶ ἀφίνομεν ἐπὶ 10 — 12 ὥρας ἵνα καθιζήσῃ. Ἡ κάτω ἀνοικτοκιτρίνη στιβὰς συνίσταται ἐκ διαλύματος ὀξικοῦ νατρίου, δυνάμεθα δὲ νὰ λάβωμεν τὸ ἅλας τοῦτο ὑπὸ κρυσταλλικὴν μορφὴν διὰ συμπυκνώσεως ἀφοῦ προηγουμένως δι' ἀποστάξεως ἀπομακρύνωμεν πλήρως τὴν ὑπάρχουσαν ἀλκοόλην καὶ ὀξικὸν ἐστέρα. Ἡ εἰδικῶς ἐλαφροτέρα σκοτεινόχρους ἀνωτέρα στιβὰς ἀποτελεῖται ἐξ ἀκετοξικοῦ ἐστέρος, ἀλκοόλης καὶ ὀξικοῦ ἐστέρος· αὕτη ξηραίνεται πλήρως ἐν ἀνάγκῃ διὰ ξηρᾶς σόδας ἢ τετηγμένου ὀξικοῦ νατρίου καὶ εἶτα δι' ἀποστάξεως διαχωρίζεται εἰς ἀλκοόλην, ὀξικὸν ἐστέρα καὶ ἀκετοξικὸν ἐστέρα, ὁ τελευταῖος δὲ οὗτος ὑποβάλλεται ἐπανειλημμένως εἰς κλασματικὴν ἀπόσταξιν ἐν κενῷ.

Ἐπειδὴ ἡ περαιτέρω χρησιμοποίησις τοῦ ἀκετοξικοῦ ἐστέρος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καθαρότητος τούτου, διὰ τοῦτο τίθενται αἱ ἑξῆς ὑποχρεώσεις:

Κατὰ τὴν ἀπόσταξιν αὐτοῦ ὑπὸ πίεσιν 750 χστμ. πρέπει κάτω μὲν τῶν 180° νὰ μὴ ἀποστάζῃ πλειότερον τοῦ 4 %, μεταξὺ δὲ 180° καὶ 181° νὰ ἀποστάξουν τὰ 95 %. Δὲν πρέπει ἐπίσης νὰ περιέχῃ περισσότερον τοῦ 0,5 % (κατὰ βάρος) ὀξικὸν ὀξὺ (δείκτης φαινολοφθαλεΐνη).

Ἰδιοτητες.—Ὁ ἀκετοξικὸς ἐστὴρ εἶναι εὐχαρίστου ὀσμῆς ὑγρόν, ὀλίγον διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ καὶ πτητικὸν μεθ' ὑδρατμῶν. Βράζει εἰς 181° καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος 1,030. Παρέχει μετὰ σιδηριχλωριδίου ἰώδη χρῶσιν, κατὰ τὴν θέρμανσιν δὲ μετ' ἀραιῶν ὀξέων διασπᾶται εἰς ἀκετόνην, ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ἀλκοόλην. Κατὰ τὴν θέρμανσιν μετὰ πυκνῶν ἀλκαλίων πλὴν τῆς ἀνωτέρω διασπάσεως ὑφίσταται καὶ ἑτέραν, ἤτοι διασπᾶται εἰς δύο μόρια ὀξικοῦ ὀξέος.

Μετ' ἀμμωνίας σχηματίζει ἀκετοξικὸν ἀμίδιον καὶ β-ἀμινοϊσοκροτωνικὸν ἐστέρα, μετ' ἀνιλίνης δὲ ἀκετοξικὸν ἀνιλίδιον καὶ β-ἀνιλινοϊσοκροτωνικὸν ἐστέρα, ἐξαρτᾶται δὲ ἐκ τῶν συνθηκῶν τῆς ἀντιδράσεως ποῖον ἐκ τῶν ἰσομερῶν ὑπερισχύει ἢ ποῖον ἀποκλειστικῶς λαμβάνεται. Ἀνιλίδια τοῦ ἀκετοξικοῦ ὀξέος περιέχοντα εἰς τὴν ο-θέσιν ἀλογόνα, ἀλκοξύλια ἢ ἀρυλοξυομάδας λαμβάνονται εὐκόλως ἐκ τοῦ ἐστέρος καὶ τῆς βάσεως διὰ θερμάνσεως ἐν ἀδρανεῖ διαλυτικῷ μέσῳ. Διὰ νιτρώσεως τοῦ ἀκετοξικοῦ ἀνιλιδίου διὰ μίγματος νιτρικοῦ καὶ θειϊκοῦ ὀξέος εἰς 0° προκύπτει π-νιτροακετοξικὸν ἀνιλίδιον δυνάμενον νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν π-ἀμινοένωσιν.

Ὁ ἀκετοξικὸς ἐστὴρ ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ὑφίσταται ἐξαιρετικῶς πολυαρίθμους μεταβολάς, δύο δὲ ἐξ αὐτῶν ἔχουσι μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν βιομηχανικὴν χρῆσιν τούτου, ἤτοι ἡ ἐνεργητικότης τῆς μεθυλενικῆς ὁμάδος καὶ ἡ τάσις πρὸς σχηματισμὸν κυκλικῶν προϊόντων συμπυκνώσεων διαφορωτάτων εἰδῶν. Λόγῳ τῆς πρώτης ἰδιότητος αὐτοῦ παρέχει ἀλογονοενώσεις, μεταλλοενώσεις, ἀκυλοενώσεις καὶ ἀλκυλοενώσεις ὡς καὶ ἰσονιτριωδοένωσιν, ἐπίσης δὲ ἀντιδρᾷ μετὰ 1,2—ναφθοκινονο-4-σουλφοξέος ὡς καὶ μετ' ἀλδεϋδῶν. Εἶναι δυνατὴ ἡ ἕνωσις 1 ἢ 2 μορίων ἐστέρος μεθ' ἑνὸς μορίου ἀλδεΰδης λαμβανομένων ἀντιστοίχων προϊόντων. Ἡ ἐνεργητικότης τῆς μεθυλενικῆς ὁμάδος καθιστᾷ τὸν ἐστέρα ἱκανὸν νὰ ἑνοῦται μετὰ διαφόρων διαζωενώσεων, λαμβανομένων οὕτω πολυαριθμοτάτων τεχνητῶν χρωμάτων.

Ἡ δευτέρα σπουδαία ἰδιότης τοῦ ἀκετοξικοῦ ἐστέρος, τῶν ἀλκυλιωμένων αὐτοῦ παραγώγων καὶ τῶν ἀμιδίων του καθιστᾷ δυνατὸν τὸν μετὰ διαφορωτάτων ὑλῶν σχηματισμὸν κυκλικῶν ἑνώσεων ἤτοι πυριδινῶν, κινολινῶν, πυραζολῶν, πυριμιδινῶν, ἰσοξαζολῶν, ἑνώσεων τοῦ πυρρολίου καὶ φουρανίου, κουμαρινῶν κλπ. Ὁ κολοσσιαῖος ἀριθμὸς τῶν προϊόντων τούτων συμπυκνώσεως ἔχει μόνον ἐπιστημονικὴν σημασίαν. Βιομηχανικὴν ἀξίαν ἔχουσι πρὸ παντὸς αἱ μεθ' ὑδραζινῶν (φαινυλυδραζίνης, τολυλυδραζίνης, ναφθυλυδραζίνης καὶ πολλῶν ἄλλων παραγώγων) προκύπτουσαι πυραζολόναι τοῦ γενικοῦ τύπου I. Αὗται περιέχουσιν ἀκόμη τὴν ἐνεργὸν μεθυλενικὴν ὁμάδα τοῦ ἀκετοξικοῦ ἐστέρος καὶ εἶναι ἑπομένως ἱκαναὶ πρὸς ἕνωσιν μετὰ διαζωενώσεων, ἔχουσι δὲ οὕτω ληφθῇ

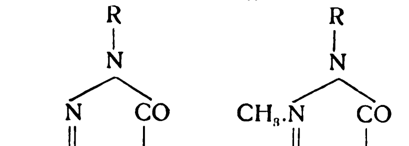

I II

πολυάριθμα βιομηχανικῆς σημασίας πυραζολονοχρώματα. Διὰ μεθυλιώσεως μετατρέπονται αἱ πυραζολόναι εἰς ἑνώσεις τοῦ τύπου II, ἐξ ὧν πλεῖσται ἔτυχον χρησιμοποιήσεως ἐν τῇ θεραπευτικῇ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων σαφῶς προκύπτει ἡ βιομηχανικὴ χρησιμοποίησις τοῦ ἀκετοξικοῦ ἐστέρος, ἤτοι χρησιμεύει οὗτος πρὸς παρασκευὴν πολυαρίθμων ἐπιστημονικῶν παρασκευασμάτων (ὡς ἡ περίφημος ἐν τῇ Ἀναλυτικῇ χημείᾳ διμεθυλογλυοξίμη), πολλῶν χρωμάτων (διανιλοκίτρινον κλπ.), πρὸς παρασκευὴν τῶν ἀκετοξικῶν ἀνιλιδίων καὶ τῶν ἀζωχρωστικῶν τούτων, τῶν πυραζολονοχρωμάτων, θεραπευτικῶν πολυτίμων ὑλῶν (ἀντιπυρίνη, σαλιπυρίνη, πυραμιδόνη) καὶ ἀρωματικῶν ὑλῶν (ἰονόνη). Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

ἀκετοξίμη *['Οργ. Χημ.]*· βλ. ἀκετόνης παράγωγα.

ἀκετοξιμικὸν *ὀξὺ* *['Οργ Χημ.]*· βλ. μεθυλογλυοξίμη.

β-ἀκετοξυακρυλικὸς *αἰθυλεστὴρ* *['Οργαν. Χημ.]*. Εἶναι ἐστὴρ τοῦ β-*ὀξυακρυλικοῦ* ὀξέος $HO.CH:CH.CO_2H$ ὅπερ εἶναι ἡ ἐνολικὴ μορφὴ τοῦ φορμυλοξικοῦ ὀξέος $HOC.CH_2.CO_2H$. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CO.O.CH:CH.CO.O.C_2H_5$ καὶ εἶναι ἐλαιώδους συστάσεως ὑγρὸν βράζον εἰς 126° (46 χστμ.). Σ. Γ.

γ-ἀκετοξυ-γ-βαλερολακτόνη *['Οργ. Χημ.]*. βλ. ἀκετυλολαιβουλικὸν ὀξύ.

β-ἀκετοξυκροτωνικὸς *αἰθυλεστὴρ* *['Οργαν. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἔχουσα τὸν ἑξῆς τύπον:

$CH_3C(O.CO.CH_3):CH.CO.OC_2H_5$

βράζουσα δὲ εἰς 104° (10 χστμ.). Σ. Γ.

ἀκετοπουρπουρίνη 8B *(Agfa)* *[Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ διχλωριοβενζιδίνης καὶ 2 μορ. ἀμιδο—R—ὀξέος. Εἶναι ἐρυθρὰ κόνις ἀδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ μετὰ κυανερύθρου χροιᾶς. Ἡ χρῆσις αὐτῆς περιορίζεται διὰ τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν ὡς καὶ διὰ τὸ ἡμιέριον καὶ ἡμιμέταξαν. Εἶναι ἀρκούντως ἀνθεκτικὴ εἰς τὴν πλύσιν, τὸ χλώριον, τὸ φῶς, τὰ ἀλκάλια καὶ τὸ θεῖον καὶ ἐξαιρετικῶς ἀνθεκτικὴ εἰς τὰ ὀξέα. Σ. Γ.

β-ἀκετοπροπιονικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*· βλ. λαιβουλικον ὀξύ.

ἀκετοπροπυλαλκοόλη *('Οργ. Χημ.)* ἢ ***πεντανόλη-(5)-όνη-(2)***. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν ***1,4—κετολῶν***.

Δι' αὐτὴν εἶναι δυνατοὶ δύο τύποι, ὁ τῆς ὀξυκετόνης $CH_3.CO.CH_2.CH_2.CH_2OH$ καὶ ὁ ὀξοκυκλικὸς $CH_3.C(OH).CH_2.CH_2.CH_2$

|————O————|

Εἶναι σῶμα ὑγρὸν μὴ ἀνάγον τὸ φελίγγειον ὑγρόν, οὔτε τὸ ἀμμωνιακὸν διάλυμα τοῦ ἀργύρου. Σ. Γ.

ἀκετοπυρίνη *['Οργ. Χημ.]* ἢ ***ἀκοπυρίνη*** ἢ *antipyrinum acetylosalicylicum*. Εἶναι ἕνωσις τοῦ ἀκετυλοσαλικυλικοῦ ὀξέος μετὰ φαινυλοδιμεθυλοπυραζολόνης μετὰ σημείου τήξεως 64-65°. Εἶναι ὀλίγον διαλυτὴ εἰς τὸν αἰθέρα, τὸν πετρελαϊκὸν αἰθέρα καὶ τὸ ψυχρὸν ὕδωρ καὶ εὐδιάλυτος εἰς τὸ χλωριοφόρμιον καὶ τὴν ἀλκοόλην. Σ. Γ.

— *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἀνεγράφη εἰς ἡμερησίαν δόσιν 2—3 γρμ. ἀνὰ 0,5 γρμ. ἐφ' ἅπαξ ὡς ἀντιπυρετικὸν καὶ ἀντινευραλγικόν· δοθὲν καὶ εἰς ἡμερησίαν δόσιν 5—7 γρμ. δὲν ἔφερε στομαχικὰς διαταραχὰς ὡς μὴ διασπώμενον ἐν τῷ στομάχῳ, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐντέροις, στερεῖται δὲ καὶ τῶν δυσαρέστων συνεπειῶν τοῦ σαλικυλικοῦ ὀξέος. Μετ' ἐπιτυχίας ἐδόθη ἐπὶ ἑβδομάδας εἰς δόσιν 3—5 γραμ. δι' ἡμέρας κατὰ χρονίων ρευματισμῶν, εἰς δόσιν δι' ἐνήλικας 0,5 γρμ. καὶ διὰ παιδία 0,15—0,4 γρμ. ἑξάκις τῆς ἡμέρας κατὰ τῶν ὀξέων ρευματισμῶν. Ἔτι δὲ ἀνεγράφη κατὰ τῆς ὀξείας πλευρίτιδος, τῆς ἡμικρανίας, τῆς ρευματικῆς κεφαλαλγίας, τῆς γρίππης, τῶν νευραλγιῶν, τῆς ἰσχιάδος, εἰς δόσιν 1 γρ. ἀνὰ τρίωρον. Τὸ φάρμακον χορηγεῖται ἐντὸς ἐναζύμων (Oblaten) ἢ ἐν σακχαρούχῳ ὕδατι. Ι. Δ.

ἀκετοπυροκατεχίνη *('Οργ. Χημ.)*, ἢ ***3,4-διοξυακετονοφαινόνη***. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὰς ὀξυκετόνας τῆς ἀρωματικῆς σειρᾶς. Ὁ εἰς θέσιν 4 μονομεθυλαιθὴρ αὐτῆς $(HO)(CH_3.O).C_6H_3.CO.CH_3$ *ἀκετοβανιλλόνη* ἢ *ἀποκυνίνη* καλούμενος ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον συστατικὸν τῆς καναδικῆς καννάβεως. Σ. Γ.

ἀκετοπυροσταφυλικὸν *ὀξὺ* *('Οργ. Χημ.)*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$CH_3.CO.CH_2.CO.COOH$

ἀνήκουσα εἰς τὰ δικετονοξέα τὰ περιέχοντα τὰ δύο καρβονύλια εἰς τὰς 1,3— θέσεις ὡς πρὸς τὸ καρβοξύλιον. Κρυσταλλοῦται εἰς λευκὰ πρίσματα τηκόμενα εἰς 98°. Δι' ἀμμωνίας διασπᾶται εἰς ἀκετόνην καὶ ὀξαλικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

ἀκετοτολουΐδη *[Φαρμ.]*. Ἑνώσεις τῆς τολουϊδίνης:

1) ***ο-ἀκετοτολουΐδη*** ἔχουσα τὸν τύπον:

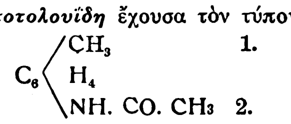

Παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως ἐπὶ μακρὸν τῆς ὀ—τολουϊδίνης μετὰ ὀξικοῦ ὀξέος καὶ ἀνακρυσταλλώσεως ἐξ ὕδατος τοῦ προκύπτοντος προϊόντος. Ἄχροοι βελόναι, δυσδιάλυτοι ἐν ψυχρῷ ὕδατι, μᾶλλον εὐδιάλυτοι ἐν ζέοντι ὕδατι, ἀλκοόλῃ καὶ αἰθέρι, τηκόμεναι εἰς 107°. Σημεῖον ζέσεως 296°. Εἶναι ἀντιπυρετικὸν καὶ ἧττον δηλητηριῶδες τῆς ἀκετανιλίδης. Μεγίστη ἐφ' ἅπαξ δόσις 0,5 γρ., ἡμερησία δόσις 4,0 γρ.

2) ***π-ἀκετοτολουΐδη*** ἔχουσα τὸν τύπον

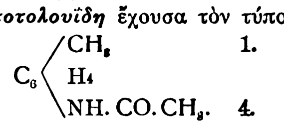

Παρασκευάζεται ἀναλόγως τῆς ο—ἑνώσεως ἐκ τῆς π—τολουϊδίνης καὶ ἀποτελεῖ ἄχροα κρυστάλλια, ὀλίγον διαλυτὰ ἐν ὕδατι, τηκόμενα εἰς 151°. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης ὡς ἀντιπυρετικόν. Ἡμερησία δόσις 1,0—2,0 γρ.

3) ***μ-ἀκετοτολουΐδη***. Τήκεται εἰς 65,5°. Ι. Δ.

ἀκετοτρικαρβαλλυλικὸς *τριαιθυλεστὴρ* *['Ορ. Χημ.]*. Εἶναι παράγωγον τοῦ μὴ γνωστοῦ εἰς ἐλευθέραν κατάστασιν κετοπολυκαρβονικοῦ ὀξέος ἀκετοτρικαρβαλλυλικοῦ ὀξέος. Ἀναλόγως τῆς θέ-

Digitized by Google

σεως τοῦ ἀκετυλίου διακρίνομεν τὸν **α** καὶ τὸν **β** ἀκετοτρικαρβαλλολικὸν ἐστέρα.

Ὁ *α* ἔχει τὸν τύπον

$$\begin{array}{l} CH_3.\ CO.\ CH.\ CO.\ O.\ C_2\ H_5 \\ \qquad\qquad\ \ | \\ \qquad\qquad\ \ CH.\ CO.\ O.\ C_2\ H_5 \\ \qquad\qquad\ \ | \\ \qquad\qquad\ \ CH_2.\ CO\ O.\ C_2\ H_5 \end{array}$$

παρασκευάζεται διὰ συμπυκνώσεως τοῦ χλωρηλεκτρικοῦ ἐστέρος μετὰ νατρακετοξικοῦ ἐστέρος. Διὰ ζέσεως μεθ' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος παρέχει ἀκετονυληλεκτρικὸν ὀξύ.

Ὁ **β** ἔχει τὸν τύπον

$$\begin{array}{l} \qquad\qquad\ \ CH_2.\ CO.\ O.\ C_2\ H_5 \\ \qquad\qquad\ \ | \\ CH_3.\ CO\ C.\ CO.\ O.\ C_2\ H_5 \\ \qquad\qquad\ \ | \\ \qquad\qquad\ \ CH_2.\ CO.\ O.\ C_2\ H_5 \end{array}$$

παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως βρωμοξικοῦ ἐστέρας ἐπὶ τῆς μετὰ νατρίου ἐνώσεως τοῦ ἀκετυληλεκτρικοῦ ἐστέρος. Διὰ βρασμοῦ μεθ' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέας παρέχει τὴν διλακτόνην τοῦ 6—ἀκετογλουταρικοῦ ὀξέος. σ. γ.

ἀκετουρικὸν ὀξὺ *['Οργ. Χημ.]* ἢ ***N-ἀκετυλογλυκίνη***. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὰ ἀλειφατικὰ ἀκυλιωμένα παράγωγα τῆς *γλυκοκόλλης*. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CO.NH.CH_2.COOH$ καὶ λαμβάνεται διὰ θερμάνσεως γλυκοκόλλης μετ' ἀνυδρίτου τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος. Κρυσταλλοῦται εἰς ἀχρόους κρυστάλλους τηκομένους εἰς 206°. Εἶναι διαλυτὸν εἰς ὕδωρ, εὐδιάλυτον εἰς ἀλκοόλην καὶ ἀδιάλυτον εἰς αἰθέρα. Σχηματίζει μετ' ἰσχυρῶν ἀνοργάνων ὀξέων ἅλατα διασπώμενα δι' ὕδατος. Ὡς ὀξὺ δὲ ἐπίσης καὶ δὴ ἰσχυρότερον τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος σχηματίζει μετὰ βάσεων σταθερὰ ἅλατα. Ὁ *αἰθυλεστὴρ* αὐτοῦ $CH_3.CO.NH.CH_2\ CO.OC_2H_5$ τήκεται εἰς 48° καὶ βράζει εἰς 262°. σ. γ.

ἀκετοφαινόνη *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι ἡ ἁπλουστέρα ἀλλὰ καὶ σπουδαιοτέρα λιπαρωματικὴ κετόνη. Ἔχει τὸν τύπον $C_6H_5.CO.CH_3$ καὶ παρασκευάζεται διὰ συναποστάξεως βενζοϊκοῦ καὶ ὀξικοῦ ἀσβεστίου ἢ δι' ἐπιδράσεως ἀκετυλογχωριδίου ἐπὶ βενζολίου παρουσίᾳ ἀργιλλοχλωριδίου. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ βαρὺ ἔλαιον τῆς λιθανθρακοπίσσης. Κρυσταλλοῦται εἰς λευκὰ φυλλίδια, τηκόμενα εἰς 20 καὶ βράζοντα εἰς 202°. Εἶναι ἀδιάλυτος εἰς ὕδωρ. Παρέχει τὰς ἀντιδράσεις τῶν ἀλειφατικῶν κετονῶν, δὲν ἑνοῦται ὅμως, ὡς καὶ ὅλαι αἱ λιπαρωματικαὶ κετόναι αἱ ἔχουσαι τὸ καρβονύλιον ἡνωμένον πρὸς τὸν πυρῆνα τοῦ βενζολίου, μετ' ὀξίνου θειώδους νατρίου. σ. γ.

— ***[Φαρμ.]***. Ἡ *ἀκετοφαινόνη* ἢ *ἀκετοφόνη* ἢ *φαινυλομεθυλακετόνη* ἢ *ὑπνόνη* (Hypnonum, Acetophenon, Phényl — méthyl — acétone, Phényl—methyl—keton) ἀνεγράφη ὡς ὑπνωτικὸν φάρμακον εἰς δόσιν 0,05—0,2 γρ., παρέχεται δὲ συνήθως διαλελυμένη ἐν γλυκερίνῃ ἢ ἀμυγδαλελαίῳ καὶ ἐντὸς καψακίων πηκτῆς. Χορηγητέα μετὰ προσοχῆς ὡς ἐπικίνδυνος. ι. Δ.

ἀκετοφαινονο — ο — ὀξυκινολίνη *[Φαρμ.]*· $C_9H_6NO.CH_2.CO.C_6H_5$. Παρασκευάζεται τῇ ἐπιδράσει ἀλογονούχου ἀκετοφαινόνης ἐπὶ ο—ὀξυκινολίνης ἐν ἀλκαλικῷ διαλύματι. Ἀποτελεῖ λεπτὰς βελόνας αἵτινες τήκονται εἰς 130°. Διαλύονται εἰς ἀλκοόλην, χλωροφόρμιον καὶ ἀκετόνην. Τὸ σκεύασμα, ὅπερ εἶναι ἄοσμον καὶ ἄγευστον, κατέχει ἀντινευραλγικὰς καὶ ὑπνωτικὰς ἰδιότητας. ι. Δ.

ἀκετοφαινονοφενεκδίνη *[Φαρμ.]*· βλ. **μαλαρίνη**.

ἀκετοφόρμιον (Acetoform) *[Φαρμ.]*· κονιῶδες μῖγμα ὀξικοῦ ἀργυλλίου, κιτρικοῦ ὀξέος καὶ ἑξαμεθυλενοτετραμίνης. κ. γ. μ.

ἀκετυδροξαμικὸν ὀξὺ *['Οργ. Χημ.]* ἢ ***ἀκετυδροξιμικὸν ὀξύ***. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὰ μετὰ λιπαρῶν ὀξέων παράγωγα τῆς ὑδροξυλαμίνης. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3.\ CO.\ NH.\ OH$. Εἶναι εὐδιάλυτον εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην καὶ ἀδιάλυτον εἰς αἰθέρα. Τήκεται εἰς 87°. Μετ' αἰθυλικοῦ σιδήρου σχηματίζει τὸ βαθέρυθρον ἅλας $Fe\ (C_2H_4O_2N)_3$.

Ὁ ὀξικὸς ἐστὴρ τοῦ ὀξέος τούτου, συνήθως ***διακετυδροξαμικὸν ὀξὺ*** καλούμενος $CH_3.C(OH):\ N.\ O.\ CO.\ CH_3$, τήκεται εἰς 89°, ἔχει ἰσχυρὰν ὀξίνην ἀντίδρασιν, δὲν παρέχει ἅλας μετ' ὀξικοῦ χαλκοῦ, οὐδὲ χρώννυται δι' ὑπερχλωριοσιδήρου. σ. γ.

ἀκετυδροξιμικὸν ὀξύ *['Οργ. Χημ.]*· βλ. **ἀκετυδροξαμικὸν ὀξύ**.

ἀκετυλαιθοξυφαινυλουρεθάνη *[Φαρμ.]*· βλ. **θερμοδίνη**.

ἀκετυλακετόνη *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι ἡ ἁπλουστέρα *1, 3-δικετόνη*. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3.\ CO.\ CH_2.\ CO.\ CH_3$ καὶ εἶναι ὑγρόν, ἀλληλότροπον μῖγμα δεσμοτρόπων μορφῶν, εἰδικοῦ βάρους **0,979 (15°). Βράζει εἰς 139°, διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ** καὶ σχηματίζει ἅλατα μετὰ μετάλλων. Δι' ἐντόνου ψύξεως τῶν διαλυμάτων αὐτῆς ἐλήφθη κρυσταλλικὴ ἕνωσις, ἡ α-ἀκετυλακετόνη, τηκομένη εἰς—9° ἥτις εἶναι πιθανῶς ἡ καθαρὰ κετοενολικὴ μορφή. σ. γ.

ἀκετυλαμινοξυαιθυλοθυμόλη *[Φαρμ.]*· βλ. **θυμασετίνη**.

ἀκετυλαμινοφαινόλη *[Φαρμ.]*· βλ. **σαλοφαίνη**.

ἀκετυλενίδια *['Οργ. Χημ.]*· βλ. **ἀκετυλενίου μεταλλοπαράγωγα**.

ἀκετυλένιον *[Βιομ. Χημ.]*, ἢ ***αἰθίνιον*** ἢ ***ὀξυλένιον*** ἢ κοινῶς ***ἀσετυλίνη*** καλούμενον. Εἶναι ἀέριον τοῦ τύπου $CH{\equiv}CH$, ἤτοι C_2H_2, ἀποτελοῦν τὸ πρῶτον καὶ σπουδαιότερον μέλος τῆς σειρᾶς τῶν ἀκορέστων ὑδρογονανθράκων τοῦ τύπου $C_\nu H_{2\nu-2}$. Παρετηρήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Davy τῷ 1836. Ἡ ἕνωσις τοῦ ἀκετυλενίου ἐκ τῶν στοιχείων αὐτοῦ γίνεται ὑπὸ ἀπορρόφησιν θερμότητος, τὴν ὁποίαν πάλιν ἀποδίδει κατὰ τὴν διάσπασίν του, ἤτοι εἶναι ἐνδόθερμος ἕνωσις. Τὸ ἀκετυλένιον ὑπὸ συνήθη πίεσιν δὲν εἶναι ἐκρηκτικόν, ὑπὸ πίεσιν ὅμως 2 ἀτμ. διασπώμενον δύναται νὰ προκαλέσῃ ἐκρήξεις. Διὰ ψύξεως ἐλαττοῦται ἡ ἐκρηκτικότης ὡς ἐπίσης καὶ δι' ἀναμίξεως μετ' ὑγρῶν. Μίγματα ἀκετυλενίου μετ' ἀερίων ἅτινα χημικῶς ἀντιδρῶσι μετ' αὐτοῦ ὡς τὸ χλώριον ἢ ὀξυγόνον εἶναι λίαν ἐκρηκτικά, ἐπίσης μῖγμα αὐτοῦ μετ' ἀέρος περιέχον πλέον τῶν 5 % καὶ ἔλαττον τῶν 80 % ἀκετυλενίου εἶναι ἐκρηκτικόν. Ἡ ἔκρηξις ἐπιτελεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποβαλλομένης αἰθάλης.

Τὸ ἀκετυλένιον ἔχει εἰδικὸν βάρος ὡς πρὸς τὸν ἀέρα 0,9056 καὶ ὡς πρὸς ὕδωρ (4°) 0,001194.1000 κ. ἑ. ἀκετυλενίου ζυγίζοντα 1,17 γρ. παρέχουσι 1000 κ. ἑ. ὑδρογόνου καὶ 1,08 γρ. ἄνθρακος. 1 λίτρον ἀκετυλενίου εἰς 0° καὶ 760 χστμ. πίεσιν ἔχει θερμαντικὴν ἰσχὺν 14100 θερμίδας. Πρὸς πλήρη καῦσιν 1 λίτρου ἀκετυλενίου ἀπαιτοῦνται 2, 5 λ. ὀξυγόνου ἢ 12, 5 λ. ἀέρος. Ἡ διάσπασις τοῦ καθαροῦ ἀκετυλενίου εἰς τὰ συστατικά του ἐπιτελεῖται κατὰ τὴν θέρμανσιν εἰς 780°, ἡ θερμοκρασία δὲ ἀναφλέξεως αὐτοῦ ἐν ὀξυγόνῳ μὲν κεῖται εἰς 428°, ἐν ἀέρι δὲ εἰς 429°. Τὸ ἀκετυλένιον εἶναι διαλυτὸν εἰς πολλὰ ὑγρά, ὡς λ.χ. τὸ ὕδωρ, τὴν ἀλκοόλην, τὴν ἀκετόνην κ.λ.π., αὐξανομένη δὲ πίεσις καὶ κατερχομένη θερμοκρασία αὐξάνουσι τὴν διαλυτότητα· οὕτω λ.χ. 1 ὄγκος ἀκετόνης ὑπὸ πίεσιν 12 Ἀτμ. διαλύει 300 ὄγκους ἀκετυλενίου, ἐπερχομένης ποιᾶς τινος αὐξήσεως τοῦ ὄγκου τοῦ ἀπορροφῶντος ὑγροῦ. Εἰς—80° καὶ ὑπὸ ἁπλῆν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν διαλύει ἡ ἀκετόνη πλέον τῶν 2000 ὄγκων ἀκετυλενίου. Διὰ πιέσεως ἢ ψύξεως δύναται τὸ ἀκετυλένιον εὐκόλως νὰ ὑγροποιηθῇ, οὕτω λ. χ. τὸ ἀκετυλένιον ὑγροποιεῖται ὑπὸ πίεσιν

48	Ἀτμ.	εἰς	1°
50	»	»	2°,5
63	»	»	10°
94	»	»	25°
103	»	»	31°.

Ἡ κρίσιμος θερμοκρασία τοῦ ἀκετυλενίου εἶναι 37°, ἡ δὲ κρίσιμος πίεσις 68 Ἀτμ. Τὸ ὑγρὸν ἀκετυλένιον εἶναι εὐκίνητον, ἄχρουν καὶ ἰσχυρῶς φωτοθλαστικόν, βράζει δὲ εἰς—83°,8. Κατὰ τὴν ἐξάτμισιν τοῦ ὑγροῦ ἀκετυλενίου εἰς τὸν ἀέρα ἐπέρχεται πῆξις αὐτοῦ εἰς στερεὰν μᾶζαν τηκομένην εἰς—81°,5 καὶ ἐξαχνουμένην εἰς—83°,6. Λόγῳ τῆς μικρᾶς διαφορᾶς τοῦ σημείου ζέσεως τοῦ ὑγροῦ ἀκετυλενίου καὶ τοῦ σημείου ἐξαχνώσεως τοῦ στερεοῦ τοιούτου, παρατηρεῖται ἐξαέρωσις τοῦ στερεοῦ χωρὶς νὰ τακῇ τοῦτο προηγουμένως.

Τρόποι παρασκευῆς. — Βιομηχανικῶς παρασκευάζεται τὸ ἀκετυλένιον διὰ διασπάσεως τῶν *καρβιδίων* δι' ὕδατος. Τὸ συνηθέστερον χρησιμοποιούμενον καρβίδιον εἶναι τὸ γνωστότατον ἀσβεστοκαρβίδιον. Ἡ παρασκευὴ αὕτη γίνεται κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$CaC_2 + 2\ H_2O = Ca(OH)_2 + C_2H_2$$

Τὰ καρβίδια τῶν ἀλκαλίων καὶ ἀλκαλικῶν γαιῶν παρέχουσι καθαρὸν ἀκετυλένιον, ἐνῷ τὰ τῶν σπανίων γαιῶν παρέχουσι μίγματα ἀερίων μετὰ μεγαλυτέρας ἢ μικροτέρας ποσότητος ἀκετυλενίου.

Περαιτέρω δύναται νὰ παρασκευασθῇ διὰ διασπάσεως τῶν μεταλλικῶν ἑνώσεων, αἵτινες προκύπτουσι διὰ διοχετεύσεως τοῦ ἰδίου εἰς διαλύματα ἀλάτων τῶν μετάλλων. Οὕτω λ. χ. διὰ διασπάσεως δι' ὑδροχλωρίου τῆς μετὰ χαλκοῦ ἑνώσεως λαμβάνεται ἀκετυλένιον, ἀλλ' ἀκάθαρτον, διὰ χρησιμοποιήσεως ὅμως ἀντὶ ὑδροχλωρίου καλιοκυανιδίου λαμβάνεται ἐξόχως καθαρὸν ἀέριον. Ἡ μέθοδος δὲ αὕτη χρησιμοποιεῖται διὰ παρασκευὴν χημικῶς καθαροῦ προϊόντος. Ὁ Berthelot ἐπέτυχε πρῶτος τὴν σύνθεσιν τοῦ ἀκετυλενίου ἐκ τῶν συστατικῶν του διὰ διοχετεύσεως ὑδρογόνου μεταξὺ δύο διαπύρων ἠλεκτροδίων ἐξ ἄνθρακος.

Τὸ ἀκετυλένιον ἐπίσης λαμβάνεται διὰ ξηρᾶς ἀποστάξεως ὀργανικῶν ὑλῶν δι' ὃ καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὸ φωταέριον.

Ἰδιότητες.—Χαρακτηριστικὴ διὰ τὸ ἀκετυλένιον εἶναι ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀλάτων τοῦ χαλκοῦ, ἥτις καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἀνίχνευσιν αὐτοῦ ὡς καὶ ἀντιστρόφως διὰ τὸν ποσοτικὸν διαχωρισμὸν τοῦ χαλκοῦ ἀπὸ ἄλλων βαρέων μετάλλων. Κατὰ ταύτην προκύπτει χαλκοκαρβίδιον εἴτε ὑπὸ τὴν ἄνυδρον μορφὴν $C_2\ Cu_2$ εἴτε ὡς ἔνυδρον $C_2\ Cu_2\ H_2\ O$. Τὸ ἀκετυλένιον δύναται ἐπίσης μετὰ μεταλλικοῦ χαλκοῦ νὰ σχηματίσῃ ἐκρηκτικὴν ἕνωσιν, εἰδικῶς ὅταν εἶναι ὑγρὸν καὶ μεμιγμένον μετ' ἀμμωνίας, δι' ὃ αἱ συσκευαὶ ἀκετυλενίου δὲν πρέπει νὰ περιέχωσι χαλκίνους στρόφιγγας ἢ λοιπὰ χάλκινα ἐξαρτήματα.

Ἀναλόγως δρᾷ τὸ ἀκετυλένιον ἐπὶ τῶν ἀλάτων τοῦ ἀργύρου καὶ ὑδραργύρου. Οὕτω π. χ. διὰ διοχετεύσεως τούτου εἰς ἀμμωνιακὸν διάλυμα ἀργύρου λαμβάνεται ἡ ἕνωσις $C_2\ Ag_2$ ἥτις ἐκρήγνυται εἰς 200°. Μετὰ ὑδατικῶν καὶ ὀξίνων διαλυμάτων ἀργύρου ἀντιδρᾷ τὸ ἀκετυλένιον σχηματιζομένων διπλῶν ἀλάτων. Τοιαῦτα διπλᾶ ἅλατα προκύπτουσι κατὰ τὴν διοχέτευσιν αὐτοῦ ἐπίσης ἐπὶ ἀμμωνιακῶν διαλυμάτων (ὀξικοῦ ἀργύρου, ἀργυροχλωριδίου ἢ ἀργυροϊωδιδίου). Διὰ τῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ ἀλάτων τοῦ ὑδραργύρου πλὴν τῶν ἀντιστοίχων πρὸς τὰς ἀνωτέρω τοῦ χαλκοῦ καὶ ἀργύρου ἑνώσεων λαμβάνονται καὶ παράγωγα τῆς ἀκεταλδεΰδης. Ἐκ διαλυμάτων χρυσοῦ, παλλαδίου καὶ ὀσμίου καθιζάνει τὸ ἀκετυλένιον ἢ αὐτὰ ταῦτα τὰ μέταλλα ἢ διπλᾶ ἅλατα αὐτῶν, οὐδεμίαν δὲ ἐπίδρασιν ἔχει ἐπὶ τῶν ἀλάτων τοῦ σιδήρου, τοῦ νικελίου, τοῦ κοβαλτίου, τοῦ μολύβδου, τοῦ καδμίου, τῆς πλατίνης (λευκοχρύσου), τοῦ ἰριδίου, τοῦ ροδίου, τοῦ ψευδαργύρου, τοῦ ἀρσενίου (ἀρσενικοῦ) καὶ τοῦ κασσιτέρου.

Διὰ διοχετεύσεως ἀκετυλενίου καὶ ὑδρογόνου διὰ σπόγγου ἐκ πλατίνης λαμβάνεται αἰθυλένιον. Αἰθυλένιον ἐπίσης ἐλήφθη ὑπὸ τοῦ Berthelot δι' ἐπιδράσεως ὑδρογόνου ἐν τῷ γεννᾶσθαι ἐπὶ ἀκετυλενίου. Διὰ διοχετεύσεως μίγματος ἀκετυλενίου καὶ ὑδρογόνου διὰ λεπτότατα μεμοιρασμένων μετάλλων, ὡς πλατίνης, νικελίου, κοβαλτίου, σιδήρου καὶ χαλκοῦ, λαμβάνονται ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας αἰθυλένιον, αἰθάνιον καὶ ἄλλοι ὑδρογονάνθρακες τόσον τῆς ἀλειφατικῆς σειρᾶς ὅσον καὶ τῆς ἀρωματικῆς.

Τὰ ὑδροαλογονικὰ ὀξέα προστίθενται ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ἀκετυλενίου, ὡς λ. χ. τὸ ὑδροβρωμικὸν καὶ ὑδροϊωδικὸν ὀξύ, σχηματιζομένων αἰθυλενοβρωμιδίου καὶ αἰθυλενοϊωδιδίου. Τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ δρᾷ ἐπὶ τοῦ ἀκετυλενίου μόνον ὅταν εὑρίσκεται ἐν τῷ γεννᾶσθαι. Ὑδατικὸν διάλυμα ὑποχλωριώδους ὀξέος παρέχει μετ' ἀκετυλενίου εἰς 75° ἕως 80° κυρίως διχλωριακεταλδεΰδην, ἡ ἀντίδρασις ὅμως αὕτη πρέπει νὰ γίνηται εἰς εἰδικῶς κατασκευασθείσας συσκευὰς πρὸς ἀποφυγὴν ἐκρήξεων. Ἀναλόγως δρᾷ τὸ ὑποβρωμιῶδες ὀξύ. Διαλύματα ὑποχλωριώδους ἀσβεστίου ἐνεργοῦν, εἰς ἠρεμωμένην κατάστασιν, ὀλίγον ἐπὶ τοῦ ἀκετυλενίου, ἐνῷ ἐν πυκνῇ καταστάσει ἐντονώτατα, ἐμφανιζομένης καὶ φλογός. Ἡ χλωριάσβεστος ἐν ψυχρῷ δὲν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ἀκετυλενίου εἰμὴ μόνον ἐπὶ τῶν συνήθων αὐτοῦ προσμίξεων, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ ἀκαθάρτου ἀερίου.

Τὸ ὕδωρ ἐνεργεῖ ὡς καὶ τὰ ἀλογόνα, σχηματιζομένων προϊόντων διὰ προσθήκης, ὡς ἀκεταλδεΰδης κ.λ.π.

Διὰ διοχετεύσεως μίγματος ἀκετυλενίου καὶ ὑδρογόνου δι' ἀραιοῦ βράζοντος θειϊκοῦ ὀξέος εἰς ὃ ἔχει προστεθῇ ὀξείδιον τοῦ ὑδραργύρου λαμβάνεται θειαλδεΰδη.

Μῖγμα ἀκετυλενίου καὶ ἀζώτου παρέχει διὰ διαβιβάσεως ἠλεκτρικῶν σπινθήρων κυανικὸν ὀξύ. Τοῦτο λαμβάνεται ἐπίσης διὰ διοχετεύσεως ἀκετυλενίου καὶ ἀζώτου διὰ σπόγγου πλατίνης θερμαινομένου εἰς 800°.

Διὰ διοχετεύσεως μίγματος ἀκετυλενίου καὶ ἀμμωνίας διὰ διαπύρων σωλήνων λαμβάνεται πυρρόλιον καὶ ἀμμωνιοκυανίδιον.

Δι' ἐπιδράσεως ὀξειδωτικῶν σωμάτων σχηματίζονται προϊόντα ὀξειδώσεως ἢ προσθήκης ὕδατος ἢ τέλος ἐπιτελεῖται πλήρης διάσπασις. Δι' ἀναταράξεως πυκνοῦ ἀλκαλικοῦ διαλύματος ὑπερμαγγανικοῦ καλίου μετ' ἀκετυλενίου προκύπτουν μετὰ καλίου ἅλατα τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, τοῦ μυρμηκικοῦ ὀξέος καὶ τοῦ ὀξαλικοῦ ὀξέος. Δι' ἐπιδράσεως διαλύματος χρωμικοῦ ὀξέος ἐπέρχεται συγχρόνως προσθήκη ὕδατος καὶ ὀξείδωσις, σχηματιζομένης ἀκεταλδεΰδης καὶ ὀξικοῦ ὀξέος ἐξ αὐτῆς. Ὑδατικὸν χρωμικὸν ὀξὺ διαπεποτισμένον ἐν γῇ ἐκ διατόμων δὲν ἀντιδρᾷ ἐν συνήθει θερμοκρασίᾳ μετὰ τοῦ ἀκετυλενίου, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται τοῦτο κατὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ ἀκαθάρτου ἀερίου. Τὸ ὑπεροξείδιον τοῦ ὑδρογόνου παρέχει μετ' ἀκετυλενίου ὀξικὸν ὀξύ, ἀκεταλδεΰδην καὶ ἀλκοόλην. Δι' ἐπιδράσεως νιτρικοῦ ὀξέος λαμβάνονται ὄξινα καὶ οὐδέτερα προϊόντα ἅτινα εἶναι ἐν μέρει ἐκρηκτικά. Δι' ἠλεκτρολυτικῆς ὀξειδώσεως σχηματίζεται κυρίως μυρμηκικὸν ὀξὺ καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ὀξικὸν ὀξύ.

Τὸ ὀξυγόνον ἢ ὁ ἀὴρ δὲν ἀντιδρῶσιν ἐν συνήθει θερμοκρασίᾳ μετὰ τοῦ ἀκετυλενίου, κατὰ τὴν θέρμανσιν ὅμως τοῦ μίγματος ἐπέρχεται καῦσις, ἥτις ἀναλόγως τῶν ποσοτικῶν σχέσεων τοῦ μίγμα-

Digitized by Google

τος ἐμφανίζεται ἢ ὡς ἤρεμος ἕνωσις ἢ ὡς ἔκρηξις. Ἔκρηξις ἐπίσης δύναται νὰ ἐπέλθῃ ὅταν εἰς μῖγμα ἀκετυλενίου καὶ ἀέρος διοχετευθῇ ἠλεκτρικὸς σπινθήρ. Τὰ οὕτω λαμβανόμενα προϊόντα τῆς καύσεως εἶναι διάφορα, ἐξαρτώμενα ἐκ τῆς εἰς ἀκετυλένιον περιεκτικότητος τοῦ μίγματος. Ἐπὶ μεγάλων περιεκτικοτήτων εἰς ἀκετυλένιον ἀποβάλλεται ἄνθραξ. Κατὰ τὴν καῦσιν τοῦ ἀκετυλενίου εἰς λύχνους δὲν σχηματίζονται καύσιμα ἀνθρακοῦχα ἀέρια, ἀλλὰ μόνον ἐν ἐλλείψει ἀρκετοῦ ὀξυγόνου ἀποβάλλεται ἄνθραξ. Ὁ ἀποχωρισμὸς οὗτος τοῦ ἄνθρακος χρησιμοποιεῖται πρὸς παραλαβὴν αἰθάλης. Δι᾽ ἐπιδράσεως ὑψηλῶν θερμοκρασιῶν ἐπὶ τοῦ ἀκετυλενίου ἢ ἐπὶ μίγματος τούτου μετ᾽ ἄλλων ἀερίων ἐπέρχεται πολυμερισμὸς καὶ συμπύκνωσις, σχηματιζομένων οὕτω βενζολίου, τολουολίου, διφαινυλίου, ναφθαλινίου (ναφθαλίνης), ἀνθρακενίου, φλωρενίου, πυρενίου, χρυσενίου, ἰνδενίου κ. ἄ. ἑνώσεων, ἀποβαλλομένου καὶ συγχρόνως ἄνθρακος. Ἐπίσης πολυμερισμὸς καὶ συμπύκνωσις ἐπέρχεται διὰ σκοτεινῆς ἠλεκτρικῆς ἐκκενώσεως δι᾽ ἀκετυλενίου ἢ ἀκετυλενιούχων μιγμάτων ἀερίων. Εἰς θερμοκρασίας ἀνωτέρας τῶν 1500^0 διασπᾶται τὸ ἀκετυλένιον, σχηματιζομένων ὡς τελικῶν προϊόντων αἰθυλενίου καὶ αἰθανίου.

Κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ἀκετυλενίου ἐξ ἀνθρακασβεστίου καὶ ὀλίγου ὕδατος, ἤτοι ὑπὸ σχετικῶς ηὐξημένην θερμοκρασίαν, λαμβάνονται ἐξ αὐτοῦ καὶ τῶν συνυπαρχουσῶν ἀκαθαρσιῶν θειοῦχα, φωσφοροῦχα καὶ ἀζωτοῦχα προϊόντα συμπυκνώσεως, ἅτινα ἀναγνωρίζονται ἐκ τῆς χαρακτηριστικῆς αὐτῶν ὀσμῆς. Ἡ παρουσία μετάλλων, ὡς σιδήρου, ἀργιλλίου, κοβαλτίου, νικελίου, πλατίνης, ἀργύρου καὶ εἰδικώτερον χαλκοῦ, ὑποβοηθεῖ τὸν πολυμερισμὸν καὶ τὴν διάσπασιν τοῦ ἀκετυλενίου. Οὕτω διὰ διοχετεύσεως ἀκετυλενίου ὑπεράνω χαλκοῦ εἰς θερμοκρασίαν περίπου 250^0 λαμβάνεται ὑδρογονάνθραξ, προσόμοιος πρὸς φελλόν, κληθεὶς κουπρένιον.

Διὰ διοχετεύσεως μίγματος ἀκετυλενίου καὶ ὑδρογόνου ὑπεράνω λεπτότατα μεμοιρασμένου κοβαλτίου ἢ σιδήρου εἰς θερμοκρασίαν κατωτέραν τῶν 180^0 λαμβάνεται προϊὸν προσομοιάζον πρὸς τὸ καναδικὸν πετρέλαιον.

Βιομηχανικὴ παρασκευή.—Ἡ παρασκευὴ τούτου γίνεται ἐξ ἀνθρακασβεστίου (ἀσβεστοκαρβιδίου) κατὰ τὴν ἐξίωσιν

$$CaC_2+2H_2O=C_2H_2+Ca(OH)_2$$

Ἐκ ταύτης προκύπτει ὅτι διὰ 64 μ.β. ἀνθρακασβεστίου εἶνε ἀπαραίτητα μόνον 18 μ.β. ὕδατος, παράγονται δὲ οὕτω 26 μ.β. ἀκετυλενίου, ἐνῷ τὰ ὑπόλοιπα 18 μ.β. τοῦ ὕδατος διατίθενται πρὸς σχηματισμὸν τοῦ ὑδροξειδίου τοῦ ἀσβεστίου ἐκ τῆς ἀσβέστου. Δοθέντος ὅτι τὸ εἰδικὸν βάρος τοῦ ἀκετυλενίου εἶναι 1,17, ἔχομεν ὅτι ἐξ 1 χιλιογρμ. καθαροῦ ἀσβεστιοκαρβιδίου δύνανται νὰ ληφθῶσι 348 λίτρα ἀκετυλενίου, ἐν τῇ πράξει ὅμως λόγῳ τῶν ἀκαθαρσιῶν τοῦ βιομηχανικοῦ ἀσβεστιοκαρβιδίου ὑπολογίζομεν ἀπόδοσιν εἰς ἀέριον περίπου 300 λίτρα. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ὕδατος ἐπὶ τοῦ ἀσβεστιοκαρβιδίου εἶνε λίαν ὁρμητικὴ καὶ παρουσίᾳ ὀλίγου μόνον ὕδατος δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἰσχυρὰ ἔκλυσις θερμότητος, ἥτις ὑπὸ εἰδικῶς δυσμενεῖς συνθήκας δύναται νὰ φθάσῃ εἰς διαπύρωσιν τοῦ καρβιδίου καὶ σχηματισμὸν προϊόντων πολυμερισμοῦ καὶ διασπάσεως τοῦ ἀναπτυσσομένου ἀκετυλενίου. Κατὰ τὴν βιομηχανικὴν παρασκευὴν τοῦ ἀκετυλενίου εἰς εἰδικῶς πρὸς τοῦτο κατασκευασθείσας συσκευὰς εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως χρησιμοποιῆται πολλαπλάσιον τοῦ διὰ τὴν κυρίως διάσπασιν ἀπαιτουμένου ὕδατος, ἵνα ἀκινδύνως ληφθῇ τὸ ἀέριον καὶ δὴ καλῶς ψυχθὲν καὶ ἑπομένως καθαρόν. Κατὰ τὰς νεωτέρας ἐπισήμους διατάξεις ὀφείλουσιν ἐπὶ 1 χιλιογρ. καρβιδίου νὰ ἀντιστοιχοῦσι 10 λίτρα ὕδατος, ὁπότε ἡ θερμοκρασία δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 60^0. Κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀκετυλενίου συσκευῶν δέον πλὴν τοῦ ἀνωτέρω νὰ λαμβάνεται ὑπ᾽ ὄψιν ὅτι καὶ ὁ ὄγκος τῆς παραγομένης ἐσβεσμένης ἀσβέστου φθάνει περίπου εἰς τὸ διπλάσιον τοῦ ὄγκου τοῦ ἀδιασπάστου ἀνθρακασβεστίου καὶ περαιτέρω ὅτι ἐξ ἑνὸς λίτρου (περίπου 1,2 χιλιογρμ.) ἀνθρακασβεστίου προκύπτει τριακοσιαπλασία ποσότης ἀερίου, ἡ δὲ ποσότης αὕτη πρέπει νὰ ἔχῃ τὸν ἀπαιτούμενον χῶρον διὰ τὴν συλλογήν της, ἵνα μὴ ἐπέλθῃ ἐπικίνδυνος αὔξησις τῆς πιέσεως (οὐχὶ ἀνωτέρα τῶν 2 Ἀτμ.).

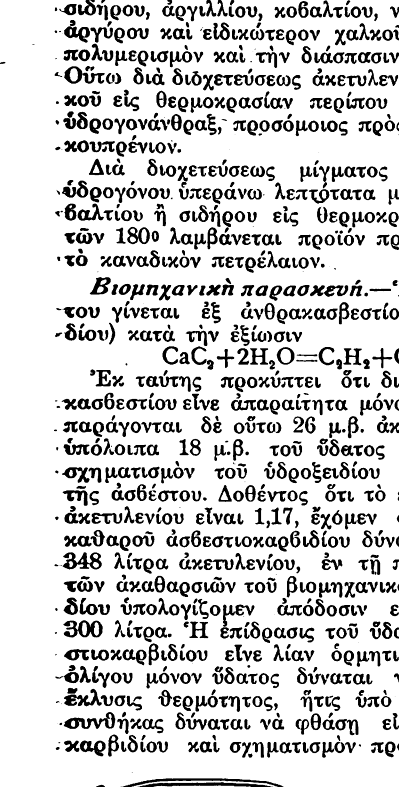

Εἰκ. 1. Συσκευὴ παραγωγῆς ἀκετυλενίου διὰ τῆς μεθόδου τῆς ῥοῆς τοῦ ὕδατος.

Καὶ μία ἄλλη ἀκόμη περίπτωσις πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπ᾽ ὄψιν κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν συσκευῶν ἀκετυλενίου, καὶ δὴ ἡ καλουμένη μετανάπτυξις ἢ μετεξαέρωσις. Αὕτη συνίσταται εἰς τὴν καὶ μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς ἐπαφῆς μεταξὺ ὕδατος καὶ καρβιδίου ἀνάπτυξιν ἀκετυλενίου ἥτις ἐξακολουθεῖ μέχρι τελείας ἐξαντλήσεως τοῦ ἐπὶ τῶν τεμαχίων τοῦ ἀνθρακασβεστίου συγκρατουμένου ὕδατος. Ὁμοίως ἐπιτελεῖται διάσπασις τοῦ ἀνθρακασβεστίου ὅταν εὑρίσκεται ἐκτεθειμένον εἰς ὑγρὸν ἀέρα. Ἑκάστη συνήθης συσκευὴ παραγωγῆς ἀκετυλενίου συνίσταται ἐκ τοῦ ἀεριοπαραγωγοῦ δοχείου, ἑνὸς πλυντῆρος, ἑνὸς ἀεριοφυλακίου καὶ ἑνὸς καθαριστῆρος. Ὁ πλυντὴρ χρησιμεύει συγχρόνως καὶ ὡς ὑδατικὸς διακόπτης μεταξὺ ἀεριοπαραγωγοῦ καὶ ἀεριοφυλακίου. Εἴς τινας τύπους ὁ ἀεριοπαραγωγὸς εἶναι τοποθετημένος ἐντὸς τοῦ ἀεριοφυλακίου, εἰς τοὺς φανοὺς δι᾽ ἀκετυλενίου δὲ ἐλλείπει συνήθως ὁ πλυντὴρ καὶ τὸ ἀεριοφυλάκιον, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ καθαριστήρ. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀερίου δύναται νὰ γίνῃ κατὰ τρεῖς τρόπους, ἐξ οὗ διακρίνονται καὶ τρία θεμελιώδη συστήματα συσκευῶν, ἤτοι:

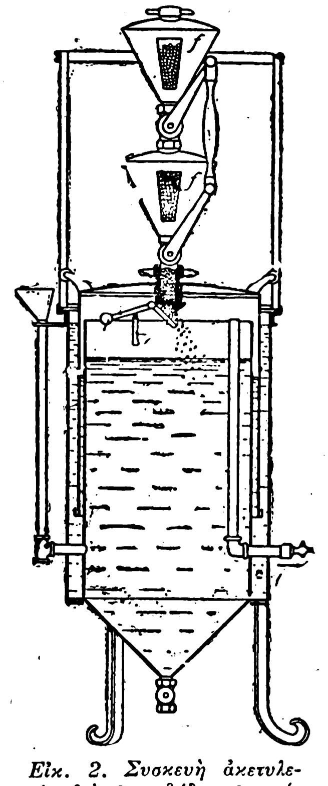

Εἰκ. 2. Συσκευὴ ἀκετυλενίου διὰ τῆς μεθόδου τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρακασβεστίου.

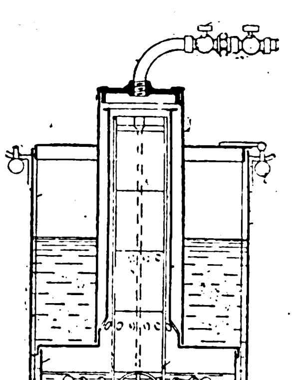

Εἰκ. 3. Συσκευὴ παραγωγῆς ἀκετυλενίου διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἐπαφῆς.

1. Τὸ ὕδωρ ῥέει εἰς τὸ καρβίδιον (ἀνθρακασβέστιον).

2) Τὸ καρβίδιον πίπτει εἰς τὸ ὕδωρ.

3. Ὕδωρ καὶ καρβίδιον ἐκ περιτροπῆς ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν καὶ ἐκ περιτροπῆς ἀποχωρίζονται.

Ἡ εἰσαγωγὴ τόσον τοῦ καρβιδίου ὅσον καὶ τοῦ ὕδατος δύναται νὰ γίνῃ εἴτε διὰ τῆς χειρὸς (διὰ χειρὸς λειτουργοῦντες ἀεριοπαραγωγοὶ) εἴτε διὰ μηχανικῆς ἐγκαταστάσεως (αὐτόματοι ἀεριοπαραγωγοί).

Ἡ εἰκὼν 1 δεικνύει ἀεριοπαραγωγὸν εἰς ὃν τὸ ὕδωρ ῥέει ἐπὶ τοῦ ἀνθρακασβεστίου, ἡ εἰκὼν 2 τοιαύτην εἰς ἣν τὸ ἀνθρακασβέστιον πίπτει εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἡ 3 συσκευὴν ἐπαφῆς ἐκ περιτροπῆς.

Λύχνοι ἀκετυλενίου.— Διὰ φωτιστικὴν χρῆσιν χρησιμοποιοῦνται ἢ λύχνοι ἁπλῆς καύσεως ἢ τοιοῦτοι διαπυρώσεως. Ἡ φωτιστικὴ ἰσχὺς τῶν λύχνων διαπυρώσεως ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τοῦ διαπυρουμένου σώματος, ἐνῷ τῶν ἁπλῶν λύχνων καύσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καταναλώσεως εἰς ἀκετυλένιον.

Οἱ συνηθέστεροι λύχνοι ἁπλῆς καύσεως ἔχουσιν ὡριαίαν κατανάλωσιν εἰς ἀκετυλένιον 10,12, 15,20 καὶ 25 λίτρα, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ μεγαλύτεροι 60 καὶ 100 λίτρων ὡς καὶ μικρότεροι 2 λίτρων (ὡς οἱ ἐν τοῖς μεταλλείοις χρησιμοποιούμενοι). Οἱ λύχνοι τοῦ τύπου τούτου διακρίνονται εἰς τοὺς καίοντας ἀκετυλένιον ἁπλῶς καὶ εἰς τοὺς καίοντας μῖγμα ἀκετυλενίου καὶ ἀέρος. Ἡ εἰκὼν 4 δεικνύει τέσσαρα συστήματα τοιούτων λύχνων.

Ἡ εἰσαγωγὴ λύχνων διὰ διαπυρώσεως συνήντησε κατ᾽ ἀρχὰς μεγάλας δυσκολίας λόγῳ τῆς ἐκρηκτικότητος τοῦ παράγοντος τὴν μὴ φωτιστικὴν φλόγα μίγματος ἀκετυλενίου καὶ ἀέρος, οὐχ ἧττον ὅμως βραδύτερον ἐπετεύχθη ἡ κατασκευὴ ἀκινδύνων τοιούτων λύχνων. Ἡ κατασκευὴ αὐτῶν βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν κοινῶν λύχνων τοῦ Bunsen, ἐπιδεικνυομένης προσοχῆς εἰς τὴν παροχὴν πάντοτε ἰδίου μίγματος ἀκετυλενίου καὶ ἀέρος ὡς καὶ εἰς τὴν ψῦξιν τοῦ λύχνου, διότι ἄλλως ἐπέρχεται εὐκόλως ἀναστροφὴ τῆς φλογός.

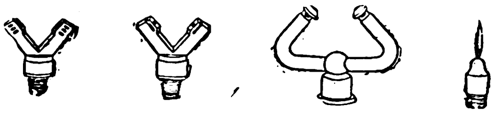

Εἰκ. 4. Διάφορα συστήματα λύχνων ἀκετυλενίου.

Κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἀκετυλενίου διὰ φωτιστικοὺς σκοποὺς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀναγκαῖος ὁ καλὸς καθαρισμὸς τούτου. Εἰδικῶς τοῦτο ἰσχύει διὰ τοὺς λύχνους διαπυρώσεως, διότι αἱ εἰς τὸ ἀκετυλένιον ὑπάρχουσαι ἀκαθαρσίαι ταχέως καταστρέφουσι τὸ σῶμα τῆς διαπυρώσεως. Εἰς τοὺς λύχνους ἁπλῆς καύσεως εἶναι ἀπαραίτητος ὁ καθαρισμὸς ὅταν χρησιμοποιῶνται εἰς κλειστοὺς χώρους, διότι τὰ προϊόντα τῆς καύσεως τῶν προσμίξεων τοῦ ἀκετυλενίου σχηματίζουσιν εὐκόλως νεφέλας καὶ ἐνοχλοῦσι τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα.

Καθαρισμὸς τοῦ ἀκετυλενίου.—Ὁ καθαρισμὸς τοῦ ἀκαθάρτου ἀκετυλενίου γίνεται διὰ διαβιβάσεως τούτου δι᾽ εἰδικῶν μαζῶν. Αἱ πρὸς τοῦτο μᾶζαι πρέπει νὰ δύνανται νὰ συγκρατῶσι μέχρις ἐλαχίστων ὑπολοίπων τὰς προσμίξεις χωρὶς νὰ προσβάλλωσιν αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀέριον. Ὡς προσμίξεις αἵτινες πρέπει νὰ ἀπομακρυνθῶσι θεωροῦνται κυρίως ὁ ὑδροφωσφόρος, τὸ ὑδρόθειον καὶ ἡ ἀμμωνία. Αἱ καθαριστήριοι μᾶζαι διακρίνονται ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας αὐτῶν εἰς ὀξειδούσας καὶ εἰς καθιζανούσας. Ὡς ὀξειδωτικὰ μέσα προτιμῶνται τὸ χλώριον ὑπὸ τὴν μορφὴν χλωριασβέστου, τὸ χρωμικὸν ὀξὺ καὶ περαιτέρω ὁ πυρολουσίτης, τὸ σιδηροξυχλωρίδιον κ. ἄ. Κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς χλωριασβέστου εἶναι ἀπαραίτητον νὰ προστίθενται καὶ ὕλαι πρὸς δέσμευσιν τοῦ παραγομένου ἐλευθέρου χλωρίου, πρὸς τοῦτο δὲ προτιμῶνται ὑδροξείδιον ἀσβεστίου καὶ χρωμικὰ ἅλατα, τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα ἔχουσι καὶ τὸ προτέρημα πλὴν τῆς δεσμεύσεως τοῦ χλωρίου νὰ ἐνισχύωσι καὶ τὴν καθαριστικὴν ἱκανότητα τῆς χλωριασβέστου. Ἐπίσης ὡς καθαριστήριος μᾶζα δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ χρωμικὸν καὶ θειϊκὸν ὀξὺ μετὰ χρωμικοῦ ἅλατος, ὡς ἀκόμη καὶ μᾶζα συνισταμένη ἐκ σιδηροξυχλωριδίου καὶ διαφόρων καταλυτῶν. Ἡ τελευταία αὕτη μᾶζα δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ πολλάκις ἀναγεννωμένη ἑκάστοτε δι᾽ ἁπλῆς εἰσροφήσεως ἀέρος. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς καθιζήσεως τῶν προσμίξεων βασίζεται μᾶζα περιέχουσα ὡς δραστικὰ συστατικὰ ἅλατα τοῦ σιδήρου, χαλκοῦ ἢ ὑδραργύρου. Πρὸς παρεμπόδισιν τῶν ἐξουδετερώσεων τῶν ὀξίνων τούτων ἁλάτων διὰ τῆς ἐν τῷ ἀκαθάρτῳ ἀκετυλενίῳ ἐνυπαρχούσης ἀμμωνίας προστίθεται εἰς τὴν μᾶζαν ἐλεύθερον ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, ὁπότε ὅμως πρὸς συγκράτησιν τῶν συμπαρασυρομένων ἀτμῶν τοῦ ὑδροχλωρίου διαβιβάζεται τὸ ἀέριον ἀκόμη δι᾽ ἀσβέστου. Ἐπίσης ἡ μᾶζα αὕτη δύναται νὰ ἀναγεννηθῇ διὰ διοχετεύσεως ἀέρος.

Πλὴν τῶν ἀναφερθέντων μέσων προὐτάθη καὶ ἡ χρησιμοποίησις σειρᾶς ὅλης ὑλῶν, αἵτινες ὅμως δὲν ἐπεκράτησαν ἐν τῇ πράξει. Σημαντικὸν εἶναι ὅτι αἱ μᾶζαι τοῦ καθαρισμοῦ πρέπει νὰ παρουσιάζουσι μεγάλην ἐπιφάνειαν εἰς τὸ διοχετευόμενον ἀέριον, τοῦτο δὲ κατορθοῦται καθισταμένων αὐτῶν πορωδῶν ἢ χρησιμοποιουμένης πορώδους τινὸς μάζης ὡς φορέως τῶν δραστικῶν συστατικῶν. Εἰς τὰς δι᾽ ὀξειδώσεως ἐνεργούσας μάζας ἀνήκουσι πλὴν ἄλλων ἡ *ἀκαγίνη* καὶ τὸ *πυρατυλένιον*, ὧν ἡ καθαριστικὴ ἱκανότης ὀφείλεται εἰς χλωριάσβεστον, περαιτέρω ἡ *ἐρατόλη* περιέχουσα χρωμικὸν ὀξὺ καὶ ἡ *καταλυζόλη* περιέχουσα σιδηροξυχλωρίδιον καὶ ἄλλους καταλύτας. Εἰς τὰς καθαριστηρίους μάζας τὰς ἐνεργούσας καθιζητικῶς ἐπὶ τῶν προσμίξεων τοῦ ἀκετυλενίου ἀνήκει ἡ *φραγκολίνη*, ἧς τὸ δραστικὸν συστατικὸν εἶναι χαλκοχλωρίδιον ἐν ὑδροχλωρικῷ διαλύματι.

Ἀναλόγως τῆς ποσότητος τῶν ἐν τῷ ἀκαθάρτῳ ἀκετυλενίῳ προσμίξεων εἶναι δυνατὸς ὁ καθαρισμὸς δι᾽ ἑνὸς χιλιογράμμου καλῆς καθαριστηρίου μάζης 10—40 κυβικῶν μέτρων ἀερίου.

Ἀνάλυσις.—Τὸ ἀκετυλένιον ἀνιχνεύεται δι᾽ ἀμμωνιακῶν διαλυμάτων ἁλάτων τοῦ ὀξειδίου τοῦ χαλκοῦ, ἀποχρωματισθέντων δι᾽ ὑδροξυλαμίνης, ὁπότε καὶ ἴχνη ἀκετυλενίου προκαλοῦσιν ἐρυθρὰν χρῶσιν ἐξ ἀκετυλενοχαλκοῦ. Ἡ ἐξέτασις τοῦ ἀκετυλενίου γενικῶς περιορίζεται εἰς τὸν προσδιορι-

Digitized by Google

σμὸν τῶν προσμίξεων (ὑδροφωσφόρου, ὑδροθείου καὶ ἀμμωνίας) αἵτινες ὑπάρχουσιν εἰς πᾶν ἀκάθαρτον προϊόν. Ἡ δὲ ποσότης αὐτῶν κυμαίνεται ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς παρασκευῆς τοῦ ἀερίου ὡς ἑξῆς:

Ὑδροφωσφόρος	0,03 — 1,8 %
Ὑδρόθειον	0,001 — 1,5 %
Ἀμμωνία	0,02 — 2,9 %

Ὡς κριτήριον διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ ἀκετυλενίου χρησιμεύει τὸ ποσὸν τοῦ ὑδροφωσφόρου, ὅπερ δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ 0,04% (κατ' ὄγκον). Ὁ ὑδροφωσφόρος ἀνιχνεύεται διὰ διοχετεύσεως τοῦ ἀπὸ τοῦ ὑδροθείου ἀπαλλαγέντος ἀκετυλενίου διὰ ὑδροχλωρικοῦ διαλύματος ὑδραργυριχλωριδίου, τὸ δὲ ὑδρόθειον διὰ διοχετεύσεως εἰς διάλυμα ὀξικοῦ μολύβδου. Τέλος ἡ ἀμμωνία δι' ἀπορροφήσεως αὐτῆς ὑπὸ ὀξέος γνωστῆς περιεκτικότητος.

Χρησιμοποίησις.—Εὐρεῖαν ἔχει τὸ ἀκετυλένιον χρησιμοποίησιν διὰ φωτισμὸν ὑπαιθρίων κέντρων, ὑπαιθρίων πωλητῶν, μικρῶν καταστημάτων, μεταλλείων, σιδηροδρομικῶν ἁμαξῶν κ.λ.π., ὡς καὶ διαφόρων μικρῶν κτιρίων. Ἐπίσης δι' αὐτογενῆ συγκόλλησιν τῶν μετάλλων ἐν μίγματι μετ' ὀξυγόνου. Εὐχερέστατος ὡς ἐπίσης καὶ ἀσφαλέστατος τρόπος χρήσεως αὐτοῦ διὰ φωτιστικοὺς σκοποὺς εἶναι ὁ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ διαλελυμένου ἀκετυλενίου. Ἔρχεται δὲ πρὸς τοῦτο εἰς τὸ ἐμπόριον ἐντὸς χαλυβδίνων ὀβίδων ὡς καὶ τὰ ἄλλα πεπιεσμένα ἀέρια. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἀκετυλένιον ὑπὸ πίεσιν ἀκόμη καὶ 2 Ἀτμ. εἶναι ἐκρηκτικόν, διὰ τοῦτο ἡ πίεσις αὐτοῦ γίνεται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: Ἡ χαλυβδίνη φιάλη πληροῦται διὰ λεπτοπόρου τσιμεντοειδοῦς μάζης, ἥτις εἶτα διαβρέχεται δι' ἀκετόνης, εἰς τὴν οὕτω δὲ παρασκευασθεῖσαν φιάλην εἰσπιέζεται καλῶς καθαρισθὲν καὶ ξηρανθὲν ἀκετυλένιον ὑπὸ πίεσιν 12 ἕως 15 Ἀτμ. Ὑπὸ τὴν πίεσιν ταύτην ἡ ἀκετόνη δύναται νὰ ἀπορροφήσῃ 250 ἕως 300 φορὰς τὸν ὄγκον αὐτῆς ἐξ ἀκετυλενίου τελείως καθαροῦ, καθόσον αἱ τυχὸν ὑπάρχουσαι προσμίξεις μειοῦσι τοῦτον. Τὸ περιεχόμενον μιᾶς φιάλης διαλελυμένου ἀκετυλενίου παρουσιάζει τὴν ἀκόλουθον σύστασιν:

Πορώδης μᾶζα	25 %
Ἀκετόνη	40 %
Ἀκετυλένιον	22,5 %
Χῶρος διὰ τὴν διαστολὴν λόγῳ θερμότητος	2,8 %
Ἐλεύθερος χῶρος	9,7 %

Τὸ ἀκετυλένιον χρησιμοποιεῖται ἐν εὐρείᾳ κλίμακι καὶ διὰ τὴν παρασκευὴν διαφόρων χημικῶν ἑνώσεων, ὡς ἀκεταλδεΰδης, ἐκ τῆς ὁποίας δι' ὀξειδώσεως λαμβάνεται ὀξικὸν ὀξὺ — βιομηχανία σημειώσασα μεγάλην ἀνάπτυξιν ἐν Ἀμερικῇ. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ τὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν τῆς αἰθάλης. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

—ἀκετυλενίου *μεταλλοπαράγωγα* *('Οργ. Χημ.)* ἢ ***ἀκετυλενίδια*** ἢ ***καρβίδια*** ἢ ***μεταλλοκαρβίδια.*** Ἑνώσεις λαμβανόμεναι ἐκ τοῦ ἀκετυλενίου δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ἑνὸς ἢ τῶν δύο ὑδρογόνων αὐτοῦ διὰ μετάλλων. Αἱ ἑνώσεις μετὰ βαρέων μετάλλων εἶναι ἐκρηκτικαί. Τὰ ἀκετυλενίδια σχηματίζονται δι' ἐπιδράσεως τοῦ ἀκετυλενίου ἢ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν μετάλλων ἢ ἐπὶ τῶν ὀξειδίων αὐτῶν ἢ ἐπὶ τῶν ἀλκαλικῶν διαλυμάτων τῶν ἁλάτων αὐτῶν.

Ἐκ τῶν ἀκετυλενιδίων τῶν ἀλκαλίων καὶ ἀλκαλικῶν γαιῶν σπουδαιότερον ἀπὸ βιομηχανικῆς ἀπόψεως εἶναι τὸ *ἀσβεστοκαρβίδιον* ἢ *ἀσβεστακετυλενίδιον* ἢ κοινῶς *ἀνθρακασβέστιον* καλούμενον. Ἐκ δὲ τῶν ἀκετυλενιδίων τῶν βαρέων μετάλλων τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ τοῦ *χαλκοῦ* C_2Cu_2, ὅπερ εἶναι ἐρυθρόφαιον ἴζημα λαμβανόμενον διὰ διοχετεύσεως ἀκετυλενίου εἰς ἀμμωνιακὸν διάλυμα χλωριοχαλκοῦ. Χαρακτηριστικὰ ἐπίσης εἶναι τὰ μετ' *ἀργύρου* καὶ *ὑδραργύρου* παράγωγα τοῦ ἀκετυλενίου. Σ. Γ.

— ἀκετυλενίου *ὁμόλογα* *('Οργ. Χημ.)*. Ἐκ τῶν ὁμολόγων τοῦ ἀκετυλενίου μόνον τὰ μοναλκυλιωμένα, ἤτοι R. C≡CH ὡς ἔχοντα ἀκόμη ἓν ἄτομον ὑδρογόνου ἡνωμένον πρὸς τὸν μετὰ τριπλοῦ δεσμοῦ ἄνθρακα κέκτηνται τὴν ἱκανότητα νὰ σχηματίζωσιν ἑνώσεις μετὰ χαλκοῦ καὶ ἀργύρου. Τὰ διαλκυλιωμένα R. C≡C. R στεροῦνται τῆς ἀνωτέρω ἰδιότητος.

Τὸ σπουδαιότερον ὁμόλογον τοῦ ἀκετυλενίου εἶναι τὸ ***μεθυλακετυλένιον*** ἢ *προπίνιον* ἢ συνήθως ***ἀλλυλένιον*** καλούμενον. Σ. Γ.

— ἀκετυλενίου *σειρὰ* *('Οργ. Χημ.)*. Καλεῖται οὕτω ἡ ὁμόλογος σειρὰ τῶν ἀκορέστων ὑδρογονανθράκων τοῦ τύπου $C_\nu H_{2\nu-2}$ ἧς τὰ μέλη περιέχουσιν ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν ἕνα τριπλοῦν δεσμόν. Ἐκλήθη οὕτω ἐκ τοῦ σπουδαιοτέρου αὐτῆς μέλους, τοῦ ἀκετυλενίου. Σ. Γ.

ἀκετυλενογλυκόλη *['Οργ. Χημ.]* ἢ ***συμ. διοξυαιθυλένιον*** ἢ ***αἰθενοδιόλη — (1, 2).*** Ἡ ἁπλουστέρα ἀκόρεστος α-γλυκόλη, ἔχουσα τὸν τύπον HO.CH : CH.OH, τῆς ὁποίας ὅμως μέχρι τοῦδε δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ παρασκευή. Γνωστὴ εἶναι ἡ ὡς ταυτομερὴς μορφὴ αὐτῆς δυναμένη νὰ θεωρηθῇ *γλυκολαλδεΰδη*, ἥτις ἔχει τὸν τύπον HO.CH_2.CHO. Σ. Γ.

ἀκετυλενοδικαρβονικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]* ἢ ***βουτενικὸν διοξὺ*** $HO_2C.C:CO_2H$. Εἶναι τὸ ἁπλούστερον δικαρβονικὸν ὀξὺ μετὰ τριπλοῦ δεσμοῦ.

Παρασκευάζεται ἐκ τοῦ διβρωμηλεκτρικοῦ ὀξέος τῇ ἀποσπάσει δύο μορίων ὑδροβρωμίου. Κρυσταλλοῦται μετὰ δύο μορίων ὕδατος, εἶναι ἰσχυρότατον ὀξὺ ὡς τὰ ἀνόργανα καὶ λίαν εὐδιάλυτον εἰς ὕδωρ. Τὸ ἄνυδρον ὀξὺ τήκεται ἀποσυντιθέμενον εἰς 178°. Σχηματίζει ἅλας μετὰ ἀργύρου, ὅπερ διασπᾶται εἰς ἀργυροκαρβίδιον καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Σ. Γ.

ἀκετυλενοκυανοῦν 3 R, BX, 6 B *[Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα ἀζωχρωστικὴ προερχόμενη ἐκ τοῦ ναφθακετολοδισουλφοξέος. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης καὶ διὰ ζωϊκὰς ἶνας καὶ χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς ἐξόχου αὐτοῦ ἀνθεκτικότητος εἰς τὴν πλύσιν. Σ. Γ.

ἀκετυλενοτετραχλωρίδιον· βλ. **τετραχλωριαιθάνιον.**

ἀκετυλενοχλωρίδια. Ὑπὸ τὸ γενικὸν τοῦτο ὄνομα ἐννοοῦνται διάφοροι ὀργανικαὶ ἑνώσεις παρασκευαζόμεναι ἐξ ἀκετυλενίου καὶ χλωρίου βιομηχανικῶς καὶ αἵτινες ἔχουσιν εὐρεῖαν χρησιμοποίησιν ὡς διαλυτικὰ καὶ ἐκχυλιστικὰ μέσα. Σπουδαιότερα τούτων εἶναι τὸ **ἀκετυλενοχλωρίδιον** ἢ **τετραχλωριαιθάνιον**, τὸ **τριχλωριαιθυλένιον**, τὸ **πενταχλωριαιθάνιον**, τὸ **ὑπερχλωριαιθάνιον**, τὸ **διχλωριαιθυλένιον** καὶ τὸ **ἑξαχλωριαιθάνιον** (βλ. τὰς λέξεις). Σ. Γ.

ἀκετυλιδένιον *['Οργ. Χημ.]* καλεῖται οὕτω ἐν τῇ Χημείᾳ τὸ σύμπλεγμα $H_2C:C$.

ἀκετύλιον *['Οργ. Χημ.]* καλεῖται οὕτω ἡ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ὑδροξυλίου ἐκ τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος παραμένουσα ῥίζα $CH_3.CO$.

ἀκετυλιωδίδιον *['Οργ. Χημ.]*. βλ. **ἀκυλοϊωδίδια.**

ἀκετυλίωσις· οὕτω καλεῖται ἡ ἔν τινι ὀργανικῇ ἑνώσει εἰσαγωγὴ τῆς ῥίζης τοῦ *ἀκετυλίου* $CH_3.CO$ (βλ. **καὶ ἀκυλίωσις**). Σ. Γ.

ἀκετυλοβουτυρύλιον *['Οργ. Χημ.]* ἢ ***ἑξαδιόνη***. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν α ἢ 1,2—δικετονῶν. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CO.CO.CH_2.C_7H_5$ καὶ βράζει εἰς 128°. Ἡ *μονοξίμη* αὐτοῦ τήκεται εἰς 49°,5, ἡ δὲ *διοξίμη* εἰς 155°. Σ. Γ.

ἀκετυλοβρωμίδιον *['Οργ. Χημ.]*. βλ. **ἀκυλοβρωμίδια.**

ἀκετυλογαλακτικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι ἐστεροειδὲς παράγωγον τοῦ **γαλακτικοῦ ὀξέος** (βλ. λ.). Ἔχει τὸν τύπον.

$$CH_3.CH(O.CO.CH_3).CO_2H$$

καὶ τήκεται εἰς 57—60°. Σ. Γ.

N—**ἀκετυλογλυκίνη** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. **ἀκετουρικὸν ὀξύ.**

N—**ἀκετυλοθειουρία** *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου.

$$H_2N.CS.NH.CO.CH_3$$

Εἶναι παράγωγον τῆς **θειουρίας** (βλ. λ.) μετὰ μονοκαρβονικῶν ὀξέων (καὶ δὴ τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος). Σ. Γ.

N-**ἀκετυλοκαρβαμιδικὸς *αἰθυλεστὴρ*** *['Οργ. Χημ.]*. βλ. **N—ἀκυλουρεθάναι.** Σ. Γ.

ἀκετυλοκαρβινόλη *['Οργ. Χημ.]*. βλ. **ἀκετόλη.** Σ. Γ.

ἀκετυλοκελλουλόζαι *[Βιομ. Χημ.]* ἢ ***ἀκετυλοκυτταρῖναι*** ἢ ***ὀξικαὶ κυτταρῖναι.*** Εἶναι ἐστέρες τῆς *κελλουλόζης* (κυτταρίνης) λαμβανόμενοι δι' ἐπιδράσεως ὀξικοῦ ἀνυδρίτου ἢ ἀκετυλοχρωριδίου ἐπὶ τῆς κυτταρίνης καὶ τῶν παραγώγων αὐτῆς παρουσίᾳ καταλύτου τινός. Πρῶτοι παρασκευάσαντες ἀκετυλοκελλουλόζην τινὰ ὑπῆρξαν οἱ Gross καὶ Bevan κατὰ τὸ ἔτος 1894. Τὰς ἐρεύνας τούτων ἐπηκολούθησε σειρὰ ὅλη νεωτέρων ἐρευνῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιτευχθῶσιν ἀμέσως τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα. Ἀφορμὴν εἰς τὰς ἐρεύνας ταύτας παρέσχεν ἡ παρεξηγηθεῖσα δήλωσις τοῦ Gross καὶ Bevan, οἵτινες κατὰ τὴν πρὸς λῆψιν προνομίου δήλωσίν των ἀνέφερον ὅτι ἡ ἀκετυλοκελλουλόζη δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀντὶ τοῦ κολλωδίου. Τοῦτο ὅμως ὑπῆρξεν ἀνακριβές, διότι τὸ κολλώδιον ὀφείλει τὴν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ εἰς τὸ χαρακτηριστικῶς μέγα ἰξῶδες αὐτοῦ, τὴν ταχεῖαν ἐξάτμισιν τῶν διαλυτικῶν του ὑγρῶν (ἀλκοόλης καὶ αἰθέρος) καὶ τὴν ἀνθεκτικότητα τῆς κατὰ τὴν ἐξάτμισιν τῶν διαλυμάτων του παραμενούσης λεπτῆς μεμβράνης. Εἰς τὰ τρία δὲ ταῦτα κύρια σημεῖα διέφερεν ἀκριβῶς ἡ ἀκετυλοκελλουλόζη τῶν Gross καὶ Bevan τοῦ κολλωδίου, ἤτοι ὡς διαλυτικὸν ὑγρὸν διὰ τὴν πρώτην ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ μόνον χλωριοφόρμιον καὶ ὑψηλοῦ σημείου ζέσεως προϊόντα ὡς τὸ νιτροβενζόλιον, ἡ ἐπιχλωρυδρίνη κ.λ.π. καὶ κατὰ τὴν ἐξάτμισιν δὲ τῶν διαλυμάτων τούτων ἐλαμβάνετο εὔθραυστος καὶ ἐλάχιστα ἀνθεκτικὴ μεμβράνα. Πρὸς παντὸς ὅμως ἐκ τῶν διαλυμάτων τῆς ἀκετυλοκελλουλόζης ἔλειπε τελείως ἡ ἰδιότης, εἰς ἣν ὀφείλει τὸ κολλώδιον τὴν κυρίαν του χρησιμοποίησιν, τῆς συγκρατήσεως τῶν φωτογραφικῶν γαλακτωμάτων καὶ τοῦ φορέως τῶν ἀργυροαλογονιδίων. Ὥστε πραγματικῶς ἡ ἀναφερθεῖσα ἄποψις τῶν Gross καὶ Bevan ἦτο κάπως ὑπερβολική. Ἀκόμη παραδοξότερον εἶναι ὅτι ὁ Weber εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ δημοσίευσιν ἐπὶ τῶν νέων τούτων σωμάτων, ἂν καὶ κατὰ τὸν ἴδιον ἠδυνήθη νὰ λάβῃ μεγαλύτερα δείγματα ταινιῶν μόνον εἰς πάχος ἰριδιζόντων φύλλων, ἐν τούτοις ἀνέφερεν ὅτι τὰ ὀξικὰ παράγωγα τῆς κυτταρίνης ἄνευ περιορισμοῦ ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀναπληρώματα τοῦ κελλουλοειδοῦς, παρουσιάζοντα μάλιστα καὶ τὴν ἐπιδιωκομένην μείωσιν τῆς ἀναφλεξιμότητος τούτου.

Κατόπιν τούτων σημαντικώταται ἔρευναι καὶ ἐργασίαι ἐπετελέσθησαν, τῆς βιομηχανίας μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος στραφείσης ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου. Ἐκ τῶν ἐργασιῶν τούτων ἀπεδείχθη ὅτι αἱ ἀκετυλοκελλουλόζαι καὶ αἱ νιτροκελλουλόζαι καίτοι ἔχουσιν ἐξαιρετικὰς ὁμοιότητας, ἐν τούτοις εἶναι δύο τελείως διάφορα σώματα διαφόρου συμπεριφορᾶς, δυνάμενα ὅμως εἰς πολλὰς περιπτώσεις νὰ τύχωσι τῆς ἰδίας χρησιμοποιήσεως. Φυσικὰ οἱ κλάδοι τῆς χρησιμοποιήσεως ἦτο εὐκολώτερον νὰ καθορισθῶσιν ἢ οἱ τρόποι τῆς χρησιμοποιήσεως καὶ οὕτω ἐντὸς σχετικῶς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος σειραὶ προνομίων ἐλήφθησαν διὰ τὰ σπουδαιότερα εἴδη τῆς χρησιμοποιήσεώς του, ὡς λ. χ. τῆς παρασκευῆς ἰνῶν λαμπτήρων διαπυρώσεως ὑπὸ τοῦ Little, τῆς τεχνητῆς μετάξης ὑπὸ τοῦ Wagner, τῶν τεχνητῶν ἰνῶν αἰθάλης ὑπὸ τῶν Vereinigten Kunstseidefabriken, τῶν κερατοειδῶν μαζῶν ὑπὸ τοῦ Lederer, τῶν φωτογραφικῶν ταινιῶν, ὡς καὶ τῶν κελλουλοειδῶν μαζῶν ὑπὸ τοῦ Eichengrün καὶ Becker (Bayer) κ. λ. π.

Ἡ βιομηχανικὴ ὅμως ἐκμετάλλευσις τῶν προνομίων τούτων μόνον βραδύτατα προώδευσεν. Ὁ κύριος λόγος δὲ τούτου ἦτο ἡ ἀναφερθεῖσα ἤδη διαφορωτάτη συμπεριφορὰ τῶν ἀκετυλοκελλουλοζῶν ἐν σχέσει πρὸς τὰς νιτροκελλουλόζας, δι' ὃ ἀκριβῶς δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ διατήρησις τῶν διὰ τὰς δευτέρας μεθόδων ἐργασίας, διαλυτικῶν ὑγρῶν, συστάσεις κ.λ.π. αἵτινες ἔπρεπε νὰ ἀποκλεισθῶσιν ἐξευρισκομένων νέων. Πράγματι δὲ εἰς τὰ σπουδαιότερα σημεῖα ἡ ἀκετιλοκελλουλόζη συμπεριφέρεται ἀντιθέτως τῆς νιτροκελλουλόζης· οὕτω λ. χ. ἡ δευτέρα διαλύεται ὑπὸ τῆς καφουρᾶς, ἡ πρώτη ὄχι, παρέχει μετὰ τῶν ἀναπληρωμάτων τῆς καφουρᾶς σκληρὰς κελλουλοειδεῖς μάζας, ἐνῷ ἡ πρώτη παρέχει μαλακὰς πλαστικὰς ὕλας, διὰ προσθήκης κικκινελαίου μαλακύνεται ἐνῷ ἡ ἀκετυλοκελλουλόζη διὰ λιπαρῶν ἐλαίων καθίσταται σκληρὰ καὶ εὔθραυστος, ἡ πρώτη διαλύεται εἰς ὀξικὸν ἀμύλιον, ἀλκοόλην, αἰθέρα καὶ ἄλλα τεχνικῶς εὔχρηστα διαλυτικὰ ὑγρά, ἐνῷ ἡ ἀκετυλοκελλουλόζη ὄχι μόνον δὲν διαλύεται ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν τυχὸν διαλυμάτων αὐτῆς καθιζάνει διὰ τούτων, ἐπὶ πλέον δὲ τὰ διαλυτικὰ ὑγρὰ ἅτινα κατ' ἀρχὰς διετέθησαν διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν διαλυμάτων αὐτῆς ἦσαν εἴτε δηλητηριώδη εἴτε ὑψηλοῦ σημείου ζέσεως, ὥστε ἀποκλείεται ἡ ἐν τῇ πράξει χρησιμοποίησις αὐτῶν καὶ ἐπιπροσθέτως τὰ τοιαῦτα διαλύματα εἶχον τελείως διάφορον χαρακτῆρα τῶν διαλυμάτων τῆς νιτροκελλουλόζης. Ἕτερον μειονέκτημα εἶναι ἡ δυσκολία τῆς ὁμοιογενοῦς ἀκετυλιώσεως μεγαλυτέρων ποσοτήτων κελλουλόζης καὶ ἑπομένως ἡ παραλαβὴ προϊόντος παραμένοντος ἀναλλοιώτου κατὰ τὴν μακροτέραν διατήρησιν. Ἡ δυσκολία αὐτὴ ἐπὶ μακρὸν παρημπόδισε τὴν βιομηχανίαν τῆς ἀκετυλοκελλουλόζης καὶ σήμερον ἀκόμη μόνον ὀλίγα ἐργοστάσια δύνανται νὰ καυχηθῶσιν ὅτι παρέχουσιν ὁμοιογενὲς καὶ διὰ μακρὸν χρόνον ἀναλλοίωτον προϊόν. Αἱ ἀκετυλοκελλουλόζαι παρουσιάζουσιν ἐπίσης διαφόρους ἰδιότητας ἐν σχέσει πρὸς τὸ κελλουλοειδές, ἤτοι τὴν νιτροκελλουλόζην. Λόγῳ δὲ ἀκριβῶς τῆς μεγαλυτέρας ἱκανότητος πρὸς πρόσληψιν ὕδατος (καθαρὰ ἀκετυλοκελλουλόζη προσλαμβάνει μέχρι 3%, πλαστικαὶ δὲ μᾶζαι ἐξ ἀκετυλοκελλουλόζης καὶ ἀναπληρωμάτων καφουρᾶς προσλαμβάνουν 3%—9%) παρουσιάζονται δυσχέρειαι κατὰ τὴν παρασκευὴν τεχνητῆς μετάξης καὶ φωτογραφικῶν ταινιῶν.

Οὐχὶ μικροτέρας σημασίας εἶναι καὶ τὸ οἰκονομικὸν μέρος τῆς βιομηχανίας αὐτῆς, διότι ἡ ὑψηλὴ τιμὴ τῶν πρώτων ὑλῶν δυσμενέστατα ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἐξελίξεώς της. Οὕτω λ. χ. τὸ διὰ τὴν ἀκετυλίωσιν μῖγμα ἔχει περίπου ἑξαπλασίαν ἀξίαν τῆς τοῦ μίγματος νιτρώσεως, ἐπὶ πλέον δὲ χρειάζεται καὶ σχετικῶς μεγαλύτερον ποσὸν διαλυτικοῦ ὑγροῦ.

Ἐπίσης ἀρκεταὶ δυσχέρειαι παρουσιάσθησαν καὶ κατὰ τὴν ἐξ ἀκετυλοκελλουλοζῶν παρασκευὴν μὴ εὐαναφλέκτων πλαστικῶν μαζῶν, λόγῳ τῶν ὁποίων ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα οὐδεμία πρακτικὴ ἐκμετάλλευσις ἐγένετο τῆς ἰδιότητος αὐτῆς.

Μεταβολὴ εἰς τὰς ἀνωτέρω συνθήκας ἐπετεύχθη

Digitized by Google

ὅταν ἀνεκαλύφθησαν νέαι ἀκετυλοκελλουλόζαι διαφέρουσαι τῶν μέχρι τότε γνωστῶν (1908) κατὰ τὴν διαλυτότητα εἰς ἀκετόνην. Οὕτως ἐνῷ αἱ παλαιότεραι, αἱ παρασκευαζόμεναι δι' ἐπιδράσεως ὀξικοῦ ἀνυδρίτου ἢ ἀκετυλοχλωριδίου ἐπὶ κελλουλόζης (κυτταρίνης) παρουσίᾳ καταλυτῶν, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ἦσαν τριοξικαὶ κελλουλόζαι διαλυταὶ εἰς βιομηχανικὸν χλωριοφόρμιον ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς ἀκετόνην, τὰ νεώτερα προϊόντα θεωροῦνται ὡς ὑδροξικαὶ κελλουλόζαι καὶ ἔχουσιν ὡς τυπικὴν ἰδιότητα τὴν διαλυτότητα εἰς ἀκετόνην. Τὰ προϊόντα ταῦτα, ὡς ἡ ὁμοιότης τοῦ διαλυτικοῦ ὑγροῦ δεικνύει, ὁμοιάζουσι πολὺ περισσότερον πρὸς τὰς νιτροκελλουλόζας. Ἡ πρώτη ὑδροξικὴ κελλουλόζη παρεσκευάσθη βιομηχανικῶς ὑπὸ τοῦ Bayer καὶ ἔφερε τὸ ὄνομα «*Κελλίτης*». Τὰ προϊόντα ταῦτα παρέχουσι μετὰ καφουρᾶς «στερεὰ διαλύματα» καὶ μεθ' ὡρισμένων ἀναπληρωμάτων τῆς καφουρᾶς (ὡς τὰ ὑψηλοῦ σημείου ζέσεως διαλυτικὰ ὑγρὰ) πλαστικὰς μάζας ἱκανῆς στερεότητος καὶ ἀνθεκτικότητος. Τὰ προϊόντα ταῦτα (*ὑδροξικαὶ κελλουλόζαι*) ἔσχον οὕτω μεγαλυτέραν σημασίαν καὶ ἐφαρμογὴν ἐν τῇ πράξει.

Ἡ κυρία χρησιμοποίησις τῶν διαλυτῶν τούτων εἰς ἀκετόνην ἀκετυλοκελλουλοζῶν εἶναι ἡ παρασκευὴ ταχέως ξηραινομένων λακκῶν καὶ διαλυμάτων διαποτίσεως, εἰδικῶς διὰ τὴν παρασκευὴν ἀδιαπεράτων ὑπὸ τοῦ ὕδατος χαρτῶν καὶ ὑφασμάτων, ἡ ἀπομόνωσις συρμάτων, ἡ παρασκευὴ τῶν καλουμένων μεταλλικῶν νημάτων καὶ πρὸ παντὸς ἡ παρασκευὴ πλαστικῶν μαζῶν καὶ φωτογραφικῶν ταινιῶν διὰ κινηματογραφικὴν χρῆσιν. Ὅσον καὶ ἂν ἡ μικροτέρα ἀναφλεξιμότης τῶν ταινιῶν τούτων καθιστᾷ ταύτας λίαν ἐπιθυμητὸν ἀναπλήρωμα τῶν ἐν γενικῇ χρήσει ἐκ κολλωδίου ταινιῶν, τόσον δυσκόλως δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐν τῇ πράξει ὡς ἀναπλήρωμα τούτων. Ἡ ἀφορμὴ τούτου ἔγκειται, ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν δυσκολίαν τῆς παρασκευῆς ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ἀπολύτως ὁμοιογενοῦς προϊόντος (ἡ δυσκολία αὕτη ὡς εἴδομεν αἰσθητῶς ἐμειώθη διὰ τῶν νεωτέρων ὑδροξικῶν κελλουλοζῶν) καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὰς μικρὰς διαφορὰς τῆς ἐλαστικότητος, τοῦ ὁλκίμου, τῆς ῥυτιδώσεως, τῆς συγκρατήσεως τῶν γαλακτωμάτων, τῆς συμπεριφορᾶς εἰς τὰ λουτρὰ ἐμφανίσεως καὶ τὴν μηχανικὴν ἀντοχὴν εἰς τὴν ἕλξιν καὶ τριβήν, ἃς παρουσιάζουν αἱ ἐξ ὀξικῆς κελλουλόζης ταινίαι ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἐκ κολλωδίου. Ἡ ἀκετυλοκελλουλόζη ὑπ' οὐδεμίαν ἄποψιν εἶναι ἡ ἰδία πρὸς τὴν νιτροκελλουλόζην καὶ ἀκόμη περισσότερον τὰ μίγματα αὐτῆς μετ' ἀναπληρωμάτων τῆς καφουρᾶς δὲν εἶναι τὰ ἴδια μὲ τὸ κελλουλοειδές, τὸ λαμβανόμενον ἐκ νιτροκελλουλόζης καὶ καφουρᾶς. Εἰς τὰ μειονεκτήματα ταῦτα δέον νὰ προστεθῇ καὶ τὸ ὅτι αἱ ἀκετυλοκελλουλόζαι δὲν κέκτηνται τὴν ἰδιότητα τῆς νιτροκελλουλόζης νὰ σχηματίζῃ πυκνόρρευστα δυσκόλως ἐξατμιζόμενα διαλύματα καὶ συνεπείᾳ τούτου κατὰ τὴν χύσιν τῶν φύλλων τῆς ἀκετυλοκελλουλόζης ἐμφανίζονται φυσαλίδες ἀέρος, ἀνωμαλίαι καὶ ἄλλα μειονεκτήματα. Τὰ ἐλαττώματα ταῦτα ἀποφεύγονται ἐν μέρει διὰ κατασκευῆς εἰδικῶν μηχανῶν, οὐχ ἧττον ὅμως καθίσταται ἀδύνατος ἡ κατασκευὴ φύλλων παχυτέρων τοῦ 0,15—0,2 χστμ.

Εἰς ἀκόμη μεγαλύτερον βαθμὸν παρουσιάζοντο δυσχέρειαι κατὰ τὴν βιομηχανικὴν παρασκευὴν σκληρῶν κελλουλοειδῶν μαζῶν λόγῳ τοῦ μικροῦ ἰξώδους τῶν διαλυμάτων τῆς ἀκετυλοκελλουλόζης καὶ τῆς μικρᾶς ἱκανότητος ζελατινοποιήσεως αὐτῶν. Ἕνεκα τῶν μέχρι τοῦδε ἀναφερθέντων λόγων ἡ βιομηχανικὴ χρησιμοποίησις τῶν ἀκετυλοκελλουλοζῶν μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ σημαντικὴν ἀξίαν.

Παρασκευὴ τῶν ἀκετυλοκελλουλοζῶν.— Πρώτη μέθοδος παρασκευῆς ὑπῆρξεν ἡ τοῦ Sceützenberger (1865) διὰ ἐντόνου θερμάνσεως κελλουλόζης μετ' ὀξικοῦ ἀνυδρίτου. Κατὰ τὸ 1879 ὁ Franchimont ὑπέδειξε τὴν χρησιμοποίησιν καταλυτοῦ, ἡ δὲ βιομηχανικὴ ἀκετυλίωσις ἐγένετο τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Cross-Bevan τῷ 1894 διὰ κατεργασίας ἐνύδρου κελλουλόζης δι' ἀκετυλοχλωριδίου παρουσίᾳ ὀξικοῦ ψευδαργύρου. Βραδύτερον ὑπεδείχθη ἡ χρησιμοποίησις ὀξικοῦ μαγνησίου ἀντὶ τοῦ ὀξικοῦ ψευδαργύρου, ὡς καὶ ἡ προσθήκη ἀδιαφόρων μέσων ἀραιώσεως (διαλυτικῶν ὑγρῶν). Οὕτω παρεσκευάσθη ἡ πρώτη ἀκετυλοκελλουλόζη ἥτις δι' ἐξατμίσεως τῶν ἐν χλωριοφορμίῳ διαλυμάτων της ἐγκατέλειπε συνεκτικὰ φύλλα προσόμοια πρὸς τὰ τοῦ κολλωδίου καὶ εἰσήχθη τὸ 1898 εἰς τὸ ἐμπόριον.

Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην βιομηχανικὴν παρασκευὴν ἐπηκολούθησε σειρὰ ἐρευνῶν καὶ πλεῖσται ὅσαι μέθοδοι ἐπροτάθησαν διαφέρουσαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τῆς ἀρχικῆς. Δι' ὅλων τούτων τῶν μεθόδων λαμβάνονται τριοξικαὶ κελλουλόζαι, ἤτοι διαλυταὶ εἰς χλωροφόρμιον. Αὗται διαλύονται, πλὴν τοῦ χλωριοφορμίου, καὶ εἰς ἀκετυλενοτετραχλωρίδιον, μυρμηκικὸν ὀξύ, ὀξικὸν ὀξύ, νιτροβενζόλιον, διχλωρυδρίνην, ἐπιχλωρυδρίνην, πυριδίνην καὶ ἀνιλίνην, εἶναι δὲ ἀδιάλυτος εἰς ἀλκοόλας, ἀκετόνην, ὀξικὸν αἰθύλιον, βενζόλιον, βενζίνην, χλωριαιθάνιον, τετραχλωριάνθρακα, διθειάνθρακα, ὀξικὸν ἀμύλιον, αἰθέρα κλπ. Τὰ διαλύματα εἰς χλωριοφόρμιον καὶ ἀκετυλενοτετραχλωρίδιον ἀνέχονται μικρὰν προσθήκην ἀλκοόλης καὶ ἄλλων μὴ διαλυτικῶν αὐτῶν μέσων καὶ μάλιστα βελτιοῦνται διὰ τούτων ἐπαισθητῶς.

Ἄλλην συμπεριφορὰν δεικνύουσιν αἱ καλούμεναι διαλυταὶ εἰς ἀκετόνην ἀκετυλοκελλουλόζαι, αἵτινες διακρίνονται τῶν τριοξικῶν, καθόσον διαλύονται εὐκόλως εἰς ἀκετόνην ὡς καὶ ἐν μέρει εἰς ἐστέρας τῶν λιπαρῶν ὀξέων κυρίως παρουσίᾳ ἀλκοόλης, ἀπ' ἐναντίας δὲ εἶναι δυσδιάλυτοι ἐν ψυχρῷ εἰς χλωριοφόρμιον καὶ ἀδιάλυτοι εἰς ἀκετυλενοτετραχλωρίδιον. Εἰς τὰ λοιπὰ δὲ διαλυτικὰ ὑγρὰ συμπεριφέρονται ὡς αἱ τριοξικαί.

Τὰ εἰς ἀκετόνην διαλυτὰ προϊόντα εἶναι, ὡς εἴδομεν, ὑδροξικαὶ κελλουλόζαι καὶ λαμβάνονται κυρίως δι' ἀπ' εὐθείας ὑδρολύσεως τῶν ἀκετυλοκελλουλοζῶν δι' ὕδατος, ἀραιῶν ὀξέων, ἁλάτων κλπ. Ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς ὑδρολύσεως λαμβάνονται προϊόντα διαφόρου συμπεριφορᾶς ὡς πρὸς τὰ διαλυτικὰ ὑγρά. Τὰ προϊόντα ταῦτα δεικνύουσι μεγαλυτέρας ὁμοιότητας πρὸς τὴν νιτροκελλουλόζην ἢ αἱ τριοξικαὶ κελλουλόζαι.

Πλὴν τῶν δύο τυπικῶν εἰδῶν τῶν ἀκετυλοκελλουλοζῶν, ἤτοι τῶν διαλυτῶν εἰς χλωροφόρμιον καὶ διαλυτῶν εἰς ἀκετόνην, παρεσκευάσθη καὶ σειρὰ ὅλη ἑτέρων προϊόντων ἀκετυλιώσεως, ἅτινα λ. χ. εἶναι διαλυτὰ εἰς ἀραιὸν ὀξικὸν ὀξὺ (σερικόζη) ἢ εἰς ἀραιὰν ἀλκοόλην κλπ.

Ἐκτέλεσις τῆς ἀκετυλιώσεως.— Ὡς ἀρχικὴ ὕλη διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἀκετυλοκελλουλοζῶν λαμβάνεται κυρίως ἀκατέργαστος ἢ κατειργασμένη κελλουλόζη (ὑπὸ τὴν μορφὴν βάμβακος, βάττας, χάρτου, κυτταρίνης) περαιτέρω ὑδροκελλουλόζαι (ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀμόρφου κυτταρίνης, τεχνητῆς μετάξης, βισκόζης) ἢ παράγωγα τῆς κελλουλόζης ὡς ὀξυκελλουλόζαι, νιτροκελλουλόζαι, ἀλκαλικελλουλόζαι κ.λ.π. Ἡ ἀκετυλίωσις βαίνει διὰ χρησιμοποιήσεως τῶν ἀναφερθέντων καταλυτῶν κατὰ σχεδὸν ὅμοιον τρόπον, ἤτοι οἱ διάφοροι καταλύται δεικνύουσι διαφορὰς μόνον κατὰ τὴν ταχύτητα τῆς ἀντιδράσεως καὶ τὴν θερμοκρασίαν αὐτῆς. Ὅσον ἰσχυρότερον ἐνεργεῖ καταλύτης τις καὶ μεγαλυτέρα ποσότης τούτου λαμβάνεται, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἀνύψωσις τῆς θερμοκρασίας καὶ ἑπομένως ὁ κίνδυνος τοῦ σχηματισμοῦ ἀσταθῶν καὶ εὐθραύστων προϊόντων. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ἡ ἀκετυλίωσις ἐπιτελεῖται δι' ἐξωτερικῆς ψύξεως διὰ πάγου τοιουτοτρόπως ὥστε ἡ θερμοκρασία ἐν τῷ μίγματι νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τοὺς 15°.

Μετὰ τὴν οὕτως ἐπιτελουμένην παρασκευὴν τῶν τριοξικῶν κελλουλοζῶν, διὰ νὰ ληφθῶσιν ὑδροξικαὶ κελλουλόζαι προστίθενται εἰς τὸ μῖγμα τῆς ἀντιδράσεως ὑδρολύοντα ὑγρὰ (ὕδωρ, ἀραιὰ ὀξέα, ἢ ἅλατα). Προτιμᾶται πολὺ ἡ χρῆσις μίγματος ἐξ ἴσων ποσοτήτων ὕδατος καὶ ὀξικοῦ ὀξέος τῇ προσθήκῃ καὶ θειϊκοῦ ὀξέος εἰς ποσότητα 5%.

Ἀποχωρισμὸς τῶν ἀκετυλοκελλουλοζῶν.— Ἡ καθίζησις τῶν ἀκετυλοκελλουλοζῶν ἐκ τῶν διαλυμάτων αὐτῶν δι' ὕδατος, ἔχει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ προσὸν ὅτι σταματᾷ τὴν περαιτέρω δρᾶσιν τοῦ ὀξικοῦ ἀνυδρίτου καὶ τῶν καταλυτῶν εἰδικῶς τοῦ θειϊκοῦ ὀξέος, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἔχει τὸ μειονέκτημα τοῦ νὰ μετατρέπῃ τὴν περίσσειαν τοῦ ὀξικοῦ ἀνυδρίτου εἰς ὀξικὸν ὀξὺ καὶ νὰ ἀραιώνῃ τοῦτο πολύ, ὥστε νὰ εἶναι δαπανηρὰ ἡ ἐκ νέου παραλαβὴ τούτου. Ἕνεκα τῶν λόγων τούτων ἐνωρίτατα ἐπεδιώχθη ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ὕδατος δι' ἑτέρων μέσων καθιζήσεως. ὡς λ. χ. βενζολίου, νάφθης, πετρελαίου κ.λ.π., ἅτινα καὶ χρησιμοποιοῦνται σήμερον προνομιακῶς ὑπὸ διαφόρων ἐργοστασίων.

Διάλυσις.—Ὁ πάντως μικρὸς ἀριθμὸς τῶν διὰ τὰς ἀκετυλοκελλουλόζας δυναμένων νὰ χρησιμοποιηθῶσι διαλυτικῶν ὑγρῶν καθίσταται ἀκόμη μικρότερος λόγῳ τῶν φυσιολογικῶν ἰδιοτήτων τούτων (ἐγκαύματα δι' ἀνύδρου ὀξικοῦ ὀξέος, δηλητηρίασις διὰ νιτροβενζολίου) ἕνεκα τῶν ὁποίων ἀποκλείεται ἡ βιομηχανικὴ χρησιμοποίησίς των ἢ ἀκόμη λόγῳ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῶν ὀσμῆς (πυριδίνη) ἢ τοῦ ὑψηλοῦ σημείου ζέσεώς των (διχλωρυδρίνη, ἐπιχλωρυδρίνη). Σημασίαν ἑπομένως μεγάλην εἶχεν ἡ ἀνεύρεσις εὐώνου, ἀόσμου, μὴ δηλητηριώδους, βραδέως ἐξατμιζομένου διαλυτικοῦ ὑγροῦ ὅπως π. χ. εἶναι τὸ ὀξικὸν ἀμύλιον διὰ τὴν νιτροκελλουλόζην. Τὸ ζήτημα τοῦτο μέχρι σήμερον ἀκόμη δὲν ἔχει πλήρως λυθῇ. Διὰ τὴν τριοξικὴν κελλουλόζην τὸ μοναδικὸν εὔχρηστον νεωτέρως εὑρεθὲν διαλυτικὸν ὑγρὸν εἶναι τὸ ἀκετυλενοτετραχλωρίδιον, ὅπερ μόνον ἢ καὶ παρουσίᾳ μικρῶν ποσοτήτων ἀλκοόλης διαλύει ταύτην εὐκολώτατα καὶ σχεδὸν εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον ζέσεως (147°) τοῦ ὀξικοῦ ἀμύλου (148°).

Ὡς διαλυτικὰ ὑγρὰ τῶν εἰς ἀκετόνην διαλυτῶν ἀκετυλοκελλουλοζῶν ἔρχονται εἰς πρώτην γραμμὴν ἡ ἀκετόνη καὶ τὸ ὀξικὸν αἰθύλιον, ἐν τούτοις καὶ ταῦτα δὲν ἔτυχον γενικῆς χρησιμοποιήσεως λόγῳ τῆς ὑψηλῆς τιμῆς καὶ τοῦ χαμηλοῦ σημείου ζέσεως αὐτῶν. Ἐπίσης ὑπεδείχθη ἡ χρῆσις μυρμηκικοῦ αἰθυλεστέρος καὶ μιγμάτων διαφόρων μὴ καθ' ἑαυτὰ διαλυτικῶν ὑγρῶν, ἅτινα ἔχουσι τὴν ἰδιότητα ὡς μίγματα νὰ διαλύωσι τὴν ἀκετυλοκελλουλόζην ταύτην ἤδη ἐν ψυχρῷ, ὡς λ.χ. μῖγμα ἀλκοόλης καὶ βενζολίου, ἀλκοόλης καὶ ὕδατος ἐν θερμῷ, ἀλκοόλης καὶ διχλωριαιθυλενίου, ἀλκοόλης καὶ ἀκετυλενοτετραχλωριδίου κ.λ.π.

Πάντως ἓν ἁπλοῦν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως χρησιμοποιήσιμον διαλυτικὸν ὑγρὸν διὰ τὰς ὑδροξικὰς κελλουλόζας ἐλλείπει ἀκόμη τελείως.

Ἐπεξεργασία τῶν ἀκετυλοκελλουλοζῶν. — Ἐπειδὴ τὰ διαλύματα τῶν ἀκετυλοκελλουλοζῶν μετὰ τὴν ἐξάτμισιν τοῦ διαλυτικοῦ ὑγροῦ ἀφίνουσι μόνον σκληράς, ὀλίγον ἐλαστικὰς στιβάδας, αἵτινες μόνον εἰς ὀλίγας περιπτώσεις (π.χ. εἰς τὰς σκληρὰς λάκκας, διὰ τὴν παρασκευὴν τεχνητῆς μετάξης, διὰ τὴν σκλήρυνσιν ὑφασμάτων) δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι βιομηχανικῶς, διὰ τοῦτο ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν πρᾶξιν ἡ ἀκετυλοκελλουλόζη μόνον ὑπὸ πλαστικὴν μορφήν, ἤτοι ἐν μίγματι μετὰ τῶν καλουμένων μέσων μαλακύνσεως (ἤτοι ἀναπληρωμάτων τῆς καφουρᾶς). Διὰ τὸν λόγον τοῦτον κέκτηται μεγάλην σημασίαν ἡ ἀνεύρεσις τοιούτων μέσων προσθήκης, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας τῆς ἀκετυλοκελλουλόζης, διότι ἀκριβῶς ἡ ἰδία καφουρὰ διὰ τὰς πλείστας χρήσεις εἶναι ἀκατάλληλος ὡς μὴ παρέχουσα (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ συμβαίνοντα παρὰ τῇ νιτροκελλουλόζῃ) ἀρκετὴν πλαστικότητα. Ἡ χρησιμοποίησις τῶν τοιούτων προσμιγμάτων ἀποτελεῖ ἀκόμη ἀντικείμενον προνομίων τῶν διαφόρων ἐργοστασίων.

Κλάδοι χρησιμοποιήσεως. — Αἱ ἀκετυλοκελλουλόζαι χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ καλουμένου *ἀφλέκτου κελλουλοειδοῦς*, ὅπερ μεγάλην ὑπηρεσίαν προσέφερεν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν κινηματογραφικῶν ταινιῶν, διότι αἱ ταινίαι αὗται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἐκ κελλουλοειδοῦς αἵτινες εὐκολώτατα ἀναφλέγονται, οὐδεμίαν ὑφίστανται ἐπίδρασιν ἐκ τοῦ λαμπτῆρος τοῦ προβολέως. Μετὰ τὴν ὑπερνίκησιν πολλῶν τεχνικῶν δυσχερειῶν σήμερον παρασκευάζονται ἐν μεγάλῳ τοιαῦται ταινίαι ἐξ ἀκετυλοκελλουλοζῶν.

Παρ' ὅλα τὰ ἐν τῇ σχετικῇ βιβλιογραφίᾳ ἀναφερόμενα δὲν παρασκευάζεται ἀκόμη βιομηχανικῶς τεχνητὴ *μέταξα* ἐξ ἀκετυλοκελλουλόζης, λόγῳ τοῦ μεγάλου κόστους, τῆς ἀνεπαρκοῦς στερεότητος καὶ τῆς ἐλλείψεως καταλλήλων εὐώνων διαλυτικῶν ὑγρῶν καὶ μέσων καθιζήσεως. Ἐπίσης ἡ χρῶσις τοιαύτης μετάξης εἶναι δυσκολωτάτη λόγῳ τῆς ἀντιστάσεως αὐτῆς εἰς τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ ὕδατος.

Εὐκολώτερον σχετικῶς ἐπιτελεῖται βιομηχανικῶς ἡ ἐπίχρισις *ἰνῶν* δι' ἀκετυλοκελλουλόζης δι' ἐμβαπτίσεως τούτων εἰς σχετικὰ διαλύματα.

Ἐπίσης ἐπιτελεῖται ἀνάλογος κατεργασία ἑτοίμων ὑφασμάτων ὁπότε, ἀναλόγως τῆς πυκνότητος καὶ ἰξώδους τῶν διαλυμμάτων, λαμβάνει χώραν διαπότισις αὐτῶν ἢ ἐπικάλυψις.

Λίαν ἐνωρὶς ἐχρησιμοποιήθησαν αἱ ἀκετυλοκελλουλόζαι ἐν τῇ *ἠλεκτροτεχνίᾳ* λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτῶν ἀπομονωτικῆς ἱκανότητος.

Ἀρκετὴν χρησιμοποίησιν ἔσχον ἐπίσης διὰ παρασκευὴν λακκῶν διὰ μέταλλα, ξύλον καὶ λίθους, πρὸς διαπότισιν ὑφασμάτων πάσης φύσεως, διὰ παρασκευὴν λουστρινίων καὶ τεχνητῶν δερμάτων καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὴν παρασκευὴν χάρτου ἀδιαπεράτου ὑπὸ τοῦ ὕδατος καὶ τῶν λιπαρῶν ὑλῶν.

Περὶ τῶν λεπτομερειῶν τῶν διαφόρων τούτων ἐφαρμογῶν ἐλάχιστα μόνον γνωρίζομεν, διότι σχεδὸν ὅλα τὰ ἐργοστάσια ἐργάζονται διὰ μυστικῶν προνομίων.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ βιομηχανία τῶν ἀκετυλοκελλουλοζῶν εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχήν της καὶ πολλὰ πρέπει νὰ ἀναμένῃ τις εἰσέτι, ἰδίως εἰς τοὺς κλάδους τῶν κινηματογραφικῶν ταινιῶν, τοῦ δυσκόλως ἀναφλεγομένου κελλουλοειδοῦς, τῆς τεχνητῆς μετάξης, τοῦ τεχνητοῦ δέρματος κ. λ. π. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

ἀκετυλοκυανοξικὸς ἐστὴρ [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$CH_3 . CO\cdot CH (CN). CO. OC_2 H_5$$

κρυσταλλουμένη εἰς ἀχρόους βελόνας τηκομένας εἰς 26°, δυσδιαλύτους ἐν ὕδατι καὶ ἐντόνου ὀξίνης ἀντιδράσεως. Σ. Γ.

ἀκετυλοκυτταρίνη [*Ὀργ. Χημ.*]. βλ. **ἀκετυλοκελλουλόζαι**.

ἀκετυλολαιβουλικὸν ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις καὶ δὴ μικτὸς ἀνυδρίτης τοῦ λαιβουλικοῦ καὶ ὀξικοῦ ὀξέος. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3 . CO. CH_2 CH_2 . CO. O. CO CH_3$, ἡ δὲ λακτόνη αὐτοῦ, *γ-ἀκετοξυ-γ-βαλερολακτόνη* τὸν

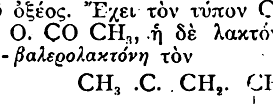

Λαμβάνεται εὐκόλως ἐκ τοῦ λαιβουλικοῦ ὀξέος κατὰ τὴν παραμονὴν αὐτοῦ μετ' ἀνυδρίτου τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος παρουσίᾳ σταγόνων ἀκετυλοχλωριδίου.

Τήκεται εἰς 78°, κατὰ τὴν ἀπόσταξιν δὲ ὑπὸ πίεσιν 200—300 χστμ. διασπᾶται εἰς ὀξικὸν ὀξὺ

Digitized by Google

καὶ Δβ,γ-ἀγγελικολακτόνην, ἑπομένως τὸ σῶμα τοῦτο εἶναι παράγωγον τῆς ὀξυλακτονικῆς μορφῆς τοῦ λαιβουλικοῦ ὀξέος

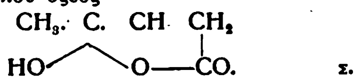

σ. γ.

ἀκετυλομηλικὸν *ὀξὺ ('Ορг. Χημ.)*· βλ. ἀκυλομηλικοὶ ἀνυδρῖται.

ἀκετυλομηλονικὸς *ἀνυδρίτης ('Ορг. Χημ.)*· βλ. ἀκυλομηλικοὶ ἀνυδρῖται

ἀκετυλομηλονικὸς *διαιθυλεστὴρ ('Ορг.Χημ.)*· Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὰ κετοπαράγωγα τοῦ μηλονικοῦ ὀξέος. Ἔχει τὸν τύπον:

$CH_3.CO.CH(CO.OC_2H_5)_2$

καὶ εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 120° (17 χστμ.) Δίδει μετὰ διαλύματος ὑπερχλωριοσιδήρου βαθέρυθρον χροιὰν καὶ διαλύεται εἰς τὰ ἀνθρακικὰ ἀλκάλια. σ.γ.

ἀκετυλομορφίνη *(Φαρμ.)*· βλ. μορφίνη.

ἀκετυλομυρμηκικὸν *ὀξὺ ('Ορг. Χημ.)*· βλ. πυροσταφυλικὸν ὀξύ.

ἀκετυλοξικὸν *ὀξὺ ['Ορг. Χημ.]*· βλ. ἀκετοξικὸν ὀξύ.

ἀκετυλο-ο-κουμαρικὸν *ὀξὺ [Φαρμ.]*· βλ. τυλμαρίνη.

ἀκετυλο—π—οξυφαινιλουρεθάνη *(Φαρμ.)*· βλ. νευροδίνη.

ἀκετυλοπροπιονιλομεθάνιον *['Ορг. Χημ.]*, ἢ *ἑξανοδιόνη*—(2,4). Εἶναι ὁμόλογον τῆς ἀκετυλακετόνης (βλ. λ.) τοῦ τύπου

$CH_3.CO.CH_2.CO.CH_2.CH_3$

Βράζει εἰς 158°, τὸ δὲ μετὰ χαλκοῦ ἅλας αὐτῆς τήκεται εἰς 197—198°.

ἀκετυλο—π—αμινοσαλόλη *[Φαρμ.]*· βλ. σαλοφαίνη.

ἀκετυλοπυρογαλλόλη *[Φαρμ.]*· βλ. εὐγαλλόλη·

ἀκετυλο—π—σουλφανιλικὸν *νάτριον [Φαρμ.]* βλ. κοζαπρίνη.

ἀκετυλοσαλικυλικὸν *ὀξύ ['Ορг. Χημ.]*· βλ. ἀσπυρίνη.

ἀκετυλοσαλικυλικὸς *μεθυλεστὴρ* (Methyl-Rodin) *[Φαρμ.]*. Λαμβάνεται δι' ἀκετυλιώσεως τοῦ σαλικυλικοῦ μεθυλεστέρος. Ἀποτελεῖ ἀχρόους καὶ ἀόσμους κρυστάλλους, σημ. τήξεως 48°, ἀδιαλύτους ἐν ὕδατι, διαλυτοὺς δὲ εἰς ἔλαια καὶ ὀργανικὰ διαλυτικὰ μέσα. Διὰ ζέσεως μεθ' ὕδατος, εὐκολώτερον δὲ διὰ θερμάνσεως μετ' ἀλκαλίων, σαπωνοποιεῖται. Ὑπὸ ἀσθενῶν ὀξέων, ὡς π.χ. τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέως τοῦ στομάχου, δὲν προσβάλλεται. Χρησιμοποιεῖται εἰς δόσεις 5-8 γρμ. ἡμερησίως κ.μ.

ἀκετυλοτανίνη· βλ. τανιγένη. ι. δ.

ἀκετυλοσκοπολεΐνη *[Φαρμακ.] βλ.* σκοπολεῖναι.

ἀκετυλοτρυγικὸς *διαιθυλεστὴρ ['Ορг.Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις καὶ δὴ παράγωγον τοῦ *τρυγικοῦ ὀξέος*. Εἶναι ἐλαιῶδες ὑγρόν, ἔχον τὸν τύπον:

$C_2H_5O.OC.CH(O.CO.CH_3).CH(OH).CO.OC_2H_5$. σ. γ.

ἀκετυλουρεθάνη *['Ορг. Χημ.]*. βλ. N-ἀκυλουρεθάναι.

ἀκετυλουρία *['Ορг. Χημ.]*. Εἶναι τὸ ἁπλούστερον ἐκ τῶν οὐρειδίων (βλ. λ.) τῶν λιπαρῶν ὀξέων, Ἔχει τὸν τύπον $NH_2.CO.NH.CO.CH_3$ καὶ τήκεται εἰς 216-217°. σ. γ.

ἀκετυλοφαινετιδίνη· βλ. φαινασετίνη.

ἀκετυλοφαινυλυδραζίνη *[Φαρμ.]* ἢ *ὑδρασετίνη* (Hydracetinum, Acetyphenylhydrazinum, Pyrodinum germanicnm, Monoacetylphenylhydrazine) $C_6H_5NH-NH.CO-CH_3$. Παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως τῆς φαινυλοϋδραζίνης μετ' ἀνυδρίτου τοῦ ὀξυκοῦ ὀξέος ἐν φυάλῃ συνδεδεμένῃ μετὰ καθέτου ψυκτῆρος, τὸ δὲ προκῦψαν προϊὸν ἀνακρυσταλλοῦται ἐκ ζέοντος ὕδατος. Ἄχροοι, στιλπνοὶ κρύσταλλοι, ἄοσμοι καὶ σχεδὸν ἄγευστοι, σ. τ. 128-129° καὶ διαλυτοὶ εἰς 50 μ. ψυχροῦ ἢ 8-10 μ. ζέοντος ὕδατος, εὐδιάλυτοι δ' ἐν οἰνοπνεύματι.

Ἀνεγράφη ὡς ἀντιπυρετικὸν φάρμακον εἰς δόσιν ἐφ' ἅπαξ 0,05 καὶ ἡμερησίαν 0,15 γρμ. Χορηγεῖται ἐσωτερικῶς μετὰ προσοχῆς ὡς ἐπικίνδυνον σκεύασμα. Παρηγγέλθη καὶ εἰς ἀλοιφὴν 10% ἐπὶ ψωριάσεως. Εἰς τὸ ἐμπόριον φέρεται καὶ ἡ Pyrodinum Anglicum, ἥτις συνίσταται ἐξ 1 μ. ὑδρασετίνης καὶ 3 μ. ἀδρανοῦς τινος οὐσίας καὶ ἀνεγράφη ἐπίσης ὡς ἀντιπυρετικὸν εἰς δόσιν ἐφ' ἅπαξ 0,1 καὶ ἡμερησίαν 0,3 γρμ. ι. δ.

ἀκετυλοφθορίδιον *['Ορг. Χημ.]*. βλ. ἀκυλοφθορίδια.

ἀκετυλοχλωρίδιον *['Ορг. Χηπ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3CO.Cl$ ἀνήκουσα εἰς τὴν ὁμόλογον σειρὰν τῶν ἀκυλοχλωριδίων (βλ. λ.). Εἶναι ἄχρουν ὑγρὸν βράζον εἰς 51°. Χρησιμοποιεῖται συχνότατα εἰς τὰς χημικὰς ἐρεύνας πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἔν τινι ἀγνώστου συντάξεως ἑνώσει ὑπάρξεως ὑδρογόνου δυναμένου νὰ ἀντικατασταθῇ ὑπ' ἀκυλίου· τοιαῦτα δὲ ὑδρογόνα εἶναι τὰ τοῦ ὑδροξυλίου, τῶν ἀλκοολῶν καὶ φαινολῶν τῆς σουλφυδρυλικῆς ὁμάδος τῶν μερκαπτανῶν καὶ τὰ πρὸς ἄζωτον ἡνωμένα ὑδρογόνα τῶν πρωτογενῶν καὶ δευτερογενῶν ἀμινῶν. σ. γ.

ἀκετυλυδραζίδιον *['Ορг. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὰ παράγωνα τῆς ὑδραζίνης μετὰ λιπαρῶν ὀξέων, ἤτοι τὰ ὑδραζίδια (βλ. λ.). Ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CO.NH.NH_2$. Τήκεται εἰς 67°. γ. σ.

ἀκετυπεροξὺ *['Ορг. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὰ ὑπεροξείδια τῶν ὀξυρριζῶν. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CO.O.OH$ καὶ εἶναι γνωστὸν μόνον ἐν διαλύσει. Λαμβάνεται κατὰ τὴν ὑδρόλυσιν τοῦ διακετυλυπεροξειδίου ἢ τοῦ ἀκετυλοβενζοϋλυπεροξειδίου $CH_3.CO.O.O.CO.C_6H_5$.

Τὸ διάλυμα τοῦ ἀκετυπεροξέος κέκτηται ἐντόνους ὀξειδωτικὰς ἰδιότητας. σ. γ.

ἀκέφαλα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Ὀνομάσθησαν οὕτω ὑπὸ τοῦ Κυβιέρου ζῷά τινα τῆς ὁμοταξίας τῶν *μαλακίων*. τὰ ὁποῖα ἢ ἀμοιροῦσι τελείως κεφαλῆς ἢ ἔχουσι ταύτην ἀδιόρατον καὶ κεκαλυμμένην ὑπὸ τῶν ἀναδιπλώσεων τοῦ χιτῶνος, τοῦ καλύπτοντος τὸ σῶμα των.

Τὰ ἀκέφαλα εἶναι δίθυρα ζῷα. Ὁ μανδύας ἢ χιτὼν αὐτῶν ἐκκρίνει γλοιῶδες ὑγρόν, ὅπερ σκληρυνόμενον σχηματίζει δύο θυρίδας (κόγχας). συνενουμένας κατὰ τὴν ράχιν διὰ *βοθρίων* ἢ *γιγγλύμου*. Ὅπως λάβῃ τις γενικὴν εἰκόνα τοῦ σώματος τῶν ἀκεφάλων καὶ τῆς καθ' ἕκαστα διατάξεως τῶν διαφόρων μερῶν, πρέπει νὰ συγκρίνῃ ταῦτα πρὸς βιβλίον δεμένον. Τὰ δύο παχέα ἐξώφυλλα τοῦ βιβλίου ἀναλογοῦσι πρὸς τὰ τιτανώδη κελύφη τῶν κογχῶν. Τὰ δύο ἀμέσως ἐσωτερικὰ φύλλα παριστῶσι τὰ δύο τοιχώματα τοῦ χιτῶνος. Ἀκολουθοῦν ἑκατέρωθεν δύο καὶ σπανίως ἓν βραγχιακὰ πέταλα καὶ ἕπεται τὸ ὑπόλοιπον ἐντὸς τῶν κογχῶν σῶμα τοῦ ζῴου. Αἱ κόγχαι συνάπτονται μετ' ἀλλήλων κατὰ τὸ ἄνω αὐτῶν ἄκρον, ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὰ φύλλα τοῦ βιβλίου μετὰ τοῦ ἐξωφύλλου συνάπτονται κατὰ τὴν ράχιν των. Τὰ μέρη τὰ ἀποτελοῦντα τὸν χιτῶνα σμικρύνονται ἐφ' ὅσον χωροῦμεν ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω, οὕτως ὥστε τὸ μὲν σῶμα καλύπτεται ὑπὸ τῶν βραγχίων· τὰ βράγχια ὑπὸ τοῦ μανδύου, καὶ ὁ τελευταῖος οὗτος ὑπὸ τῶν ὀστράκων.

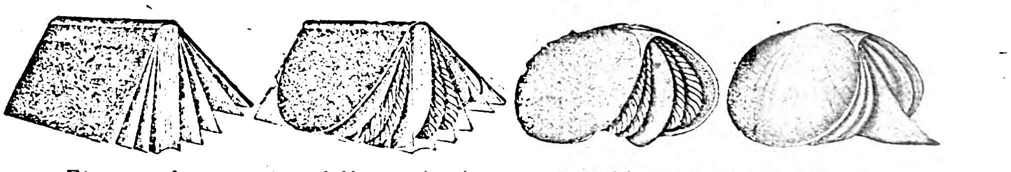

Σύγκρισις ἡμιηνεωγμένου βιβλίου πρὸς τὸ σῶμα τῶν διθύρων κογχῶν ἀκεφάλων.

Τὰ *ἀκέφαλα* στεροῦνται παντελῶς κεφαλῆς καὶ φέρουσι μόνον στόμα νωδόν. Ὁλόκληρον τὸ σῶμά των καλύπτεται ὑπὸ τοῦ χιτῶνος, ὅστις σχηματίζει δύο φύλλα, εἴτε χωριζόμενα κατὰ τὸ ἐμπρόσθιον αὐτοῦ μέρος, εἴτε ἀφίνοντα δύο ὀπάς, δι' ὧν κατὰ τὴν ἀναπνοὴν διενεργεῖται ἡ εἴσοδος καὶ ἔξοδος τοῦ ὕδατος. Διὰ τῆς ἑτέρας τῶν ὀπῶν τούτων ἐξέρχεται καὶ ὁ ποῦς τῶν ἀκεφάλων. Εἴς τινα εἴδη αἱ ὀπαὶ αὗται στενοῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κανονικῶς καὶ προεκτεινόμεναι σχηματίζουσιν εἶδος σωλῆνος, ὅστις ὀνομάζεται *σίφων*. Αἱ κόγχαι συχνάκις εἶναι ἔγχρωμοι κατὰ τὴν ἐλευθέραν των ἐπιφάνειαν καὶ ποικίλλονται διὰ ραβδώσεων ἢ διαφόρων σχεδίων. Ἄλλοτε καλύπτονται διὰ σκοτεινοχρόου ἐπιχρίσματος ἢ παρουσιάζουσιν ἐπιφάνειαν ἀκανθωτὴν ἢ λείαν.

Τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα τῶν ἀκεφάλων ἀποτελοῦνται ἐκ δύο ζευγῶν βραγχίων ἐν σχήμυτι πετάλου, εὑρισκομένων εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη τοῦ σώματος καὶ ἀμέσως ὑπὸ τὸν χιτῶνα. Τὸ ἐξωτερικὸν κάλυμμα τῶν κογχῶν ἀποτελεῖται ἐκ δύο ὀστράκων τιτανώδους συστάσεως ἢ *θυρίδων*, τὰ ὁποῖα ἐφάπτονται ἀλλήλων, κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτῶν ἄκρον, δι' ὀδοντόσεων, ἀποτελούντων τὸν *γίγγλυμον*. Τὰ ὄστρακα ταῦτα εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συμμετρικὰ καὶ διαιροῦν τὸ ζῷον εἰς δύο ἴσα μέρη. Ἐλαστικὸς σύνδεσμος, παρὰ τοὺς ὀδόντας εὑρισμόμενος, ἀνοίγει τὰς θυρίδας, αἵτινες ἐπανακλείουσι δι' ἄλλων εἰδικῶν μυῶν τοῦ ζῴου. Τὸ σῶμα τῶν ἀκεφάλων εἶναι ἐφωδιασμένων, κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ μέρος, διὰ μυώδους προβολῆς, ἥτις καλεῖται *ποῦς*, καὶ χρησιμεύει εἰς τὸ ζῷον ὅπως ἕρπῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις καὶ εἴδη ἀκεφάλων ἀμοιροῦντα ποδός. Τὰ εἴδη ταῦτα δύνανται νὰ πλέουν ἀνοίγοντα καὶ κλείοντα τὰς κόγχας των.

Τὰ ἀκέφαλα τρέφονται ἐκ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ *πλαγκτοῦ* (ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν μικροοργανισμῶν). Τὸ νωδὸν στόμα των ἀκολουθεῖ βραχὺς καὶ εὐρὺς οἰσοφάγος, ὅστις τελευτᾷ εἰς τὸν στόμαχον. Ἄνωθεν καὶ πλαγίως τοῦ στομάχου εὑρίσκεται τὸ ἧπαρ. Ὁ ἐντερικὸς σωλὴν περιελίσσεται κατὰ βραχὺ διάστημα, διατρυπᾷ τὴν καρδίαν καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸ ἄκρον τοῦ σώματος. Ἡ καρδία ἀποτελεῖται

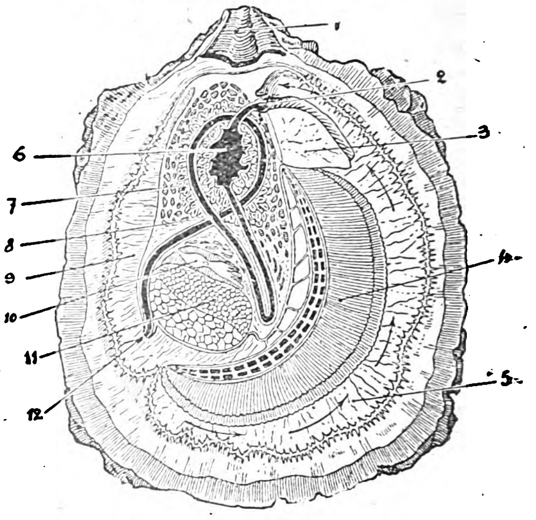

Ἀνατομία ὀστρέου (στρειδιοῦ)

1) Γίγγλυμος. 2) Εἴσοδος τῶν τροφῶν. 3) Προσακτρίδες πρὸς σύλληφιν τῶν τροφῶν. 4) Βρογχιακὰ πέταλα. 5) Ἐξωτερικαὶ προσακτρίδες. 6) Στόμαχος. 7) Ἧπαρ. 8) Ἔντερον. 9) Χιτὼν ἢ μανδύας. 10) Καρδία. 11) Τένων ἢ ἀτροφικὸς μῦς. 12) Ἔξοδος τῶν ἀπορριμάτων.

ἀπὸ δύο κόλπους καὶ μίαν κοιλίαν. Ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος τελεῖται ἐντὸς ἀρτηριῶν κεκλεισμένων, τὸ δὲ φλεβικὸν αἷμα, κατὰ μέγα μέρος, μεταβαίνει ἀμέσως εἰς τοὺς κόλπους, δι' ὃ καὶ ἡ ἀρτηριακὴ κυκλοφορία οὐδόλως χωρίζεται τῆς φλεβικῆς. Τὸ ὀρφνέρυθρον (βλ. λ.). εἰδικὸν ὄργάνων τῶν ζῴων τούτων, εὑρισκόμενον ἐντὸς τοῦ χιτῶνος, ἐκπληροῖ τὰς λειτουργίας νεφρῶν καὶ χρησιμεύει διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ ὕδατος εἰς τὸ ἀγγειῶδες σύστημα. Τὸ νευρικὸν σύστημα ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ζευγῶν γαγγλίων, ἅτινα συνάπτονται πρὸς ἄλληλα διὰ νευρικῶν ἰνῶν (νηματίων), Τὸ πρῶτον ζεῦγος εὑρίσκεται παρὰ τὸ ὑποτυπῶδες στόμα καὶ εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸν ἐγκέφαλον τῶν *κοχλιωδῶν*. Τὸ δεύτερον ζεῦγος εὑρίσκεται πλησίον τοῦ ποδὸς καὶ σχηματίζει μετὰ τῶν ἑνωτικῶν νεύρων τοῦ πρώτου ζεύγους τὸν καλούμενον *οἰσοφάγειον κρίκον*. Τὸ τρίτον ζεῦγος κεῖται πέραν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἐξαπολύει τὰς διακλαδώσεις του εἰς τὰ βράγχια, τὰ σπλάγχνα καὶ τὸν χιτῶνα. Τὰ αἰσθητήρια ὄργανα, ἐὰν ὑπάρχωσιν, εὑρίσκονται ἐν ὑποτυπώδει καταστάσει. Ὀφθαλμοὶ ὑπάρχουσιν ἐνίοτε ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ χιτῶνος ἢ τοῦ ἄκρου τοῦ σίφωνος καὶ φαίνονται ὡς μικρότατα στίλβοντα σημεῖα. Τὰ ἀκουστικὰ ὄργανα περιέχοντα λιθάρια ἢ ὠτολίθους κεῖνται πλησίον τοῦ ποδὸς καὶ ἔχουσι σχῆμα μικρῶν κύστεων. Τὰ ὀπτικὰ ὄργανα ἀποτελοῦνται ἀπὸ μικρὰς *ἀπτικὰς θηλὰς* ἐξαπλουμένας καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν χειλέων τοῦ χιτῶνος ἢ τοῦ σίφωνος.

Τὰ ἀκέφαλα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ᾠοτόκα, ὀλίγα δὲ ζῳοτόκα. Μελαξὺ τῶν ζῴων τούτων ὑπαρχουσί τινα τὰ ὁποῖα ἐπιδεικνύουσιν ἰδιαίτερον φίλτρον διὰ τὰ ᾠά των· τίκτουσιν αὐτὰ ἐν ἰδίῳ χώρῳ καὶ τὰ φέρουσιν ἐπὶ τῶν βραγχίων, ὅπου καὶ διέρχονται τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἐξελίξεώς των, ἥτις εἶναι διάφορος εἰς τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἀκεφάλων. Τὰ ἀκέφαλα ζῶσιν ἐντὸς ὑδάτων ἁλμυρῶν ἢ γλυκέων. Τὰ πλεῖστα εἶναι θαλάσσια. Πολλὰ προσκολλῶνται στερεῶς ἐπὶ τῶν βράχων ἢ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης, ἕτερα διεισδύουσιν ἐντὸς τῆς ἄμμου ἢ τοῦ βορβορώδους πηλοῦ καὶ κινοῦνται τῇ βοηθείᾳ τοῦ ποδὸς των βραδέως.

Τὰ ἀκέφαλα διαιροῦνται εἰς τὰς ἑξῆς τρεῖς διακεριμένας ὁμοιογενείας: *μονόμυα, δίμυα* καὶ *σωληνόκογχα.*

1. Μονόμια.—Ταῦτα χαρακτηρίζονται ἐξ ἑνὸς μοναδικοῦ μυός, ὅστις χρησιμεύει διὰ τὴν σύσφιξιν τῶν κογχῶν. Ὁ χιτὼν αὐτῶν εἶναι ἐσχισμένος καὶ κατὰ τὸ χεῖλος αὐτοῦ φέρει δακτυλοειδεῖς

Digitized by Google

ἀποφύσεις, τὰς θηλάς. Αἱ κόγχαι εἶναι ἀσύμμετροι, ἀνισομήκεις καί, συνήθως, φυλλοειδεῖς. Εἰς τὸ ἄθροισμα τοῦτο ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι:

1) Σφυρίδαι (Malleacea). Τὰ ἀκέφαλα τῆς οἰκογενείας ταύτης χαρακτηρίζονται ὑπὸ εὐθέος χείλους προσαρμογῆς εἰς τὰ δύο ἄκρα τοῦ σώματος (πρόσθιον καὶ ὀπίσθιον) καὶ φέρουσιν ὠτοειδῆ ἀπόφυσιν. Εἰς ταύτην περιλαμβάνονται τὰ ἑξῆς εἴδη:

α΄) Μελεαγρίνη ἡ κοινὴ (meleagrina vulgaris). Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὰ ἀκέφαλα τῶν γλυκέων ὑδάτων τῆς Εὐρώπης. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ παράλια τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ.

Μελεαγρίνη ἡ μαργαριτοφόρος.

β) *Μελεαγρίνη ἡ μαργαριτοφόρος* (meleagrina margaritifera). Εὑρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ ἐν τῷ Περσικῷ κόλπῳ καὶ εἰς τὰς περὶ τὰς νήσους Βόρνεο καὶ Κεϋλάνην θαλάσσας. Ἐξ αὐτῶν προέρχονται οἱ γνησιώτεροι ἀνατολικοὶ μαργαρῖται.

2) Κτενίδαι (pectinidae). Χαρακτηρίζονται ὑπὸ συμμετρικῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κόγχης, κεκλεισμένης, μὴ φερούσης γίγγλυμον καὶ ἡ ὁποία κατὰ τὸ ἐσωτερικόν της ὁμοιάζει πρὸς πορσελάνην. Μοναδικὸν εἶδος τῆς οἰκογενείας εἶναι ἡ:

Κτεὶς (pecten) κοινῶς *χτένι*, ἥτις ἔχει κυκλικὴν σχεδὸν κόγχην καὶ κοσμεῖται δι' ὡραίων ἀκτινοειδῶν ῥαβδώσεων.

3) Οστρεΐδαι (Ostreidae). Διακρίνεται ἐκ τοῦ μικροῦ καὶ ἀτελῶς ἀνεπτυγμένου ποδός, ὅστις ἐνίοτε καὶ παντελῶς ἐλλείπει. Τὰ ὄστρεα, κοινῶς ***στρείδια***, προσφύονται μετὰ τῆς κόγχης των ἐπὶ στερεῶν ὑποθεμάτων, δι' οὐσίας τινὸς ἥτις ἐκκρίνεται ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ζῴου. Τὸ γνωστότερον εἶδος τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι:

Ὄστρεον τὸ κοινὸν (ostrea edulis), ὅπερ ζῇ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Εὐρώπης καὶ εἶναι κοινότατον καὶ εἰς τὰς ἡμετέρας θαλάσσας.

(Χήμη)

II. Δίμυα (Dimyaria), χαρακτηριζόμενα ὑπὸ διπλοῦ μυός. Εἰς τὴν ὁμοιογένειαν ταύτην ὑπάγονται αἱ ἑξῆς οἰκογένειαι:

1) Μυακίδαι (Myacidae). Τὰ ἀκέφαλα ταῦτα χαρακτηρίζονται ὑπὸ κογχῶν, αἵτινες φέρουσι θυρίδας ἡμιανεῳγμένας κατ' ἀμφότερα τὰ ἄκρα. Συνήθως αἱ θυρίδες εἶναι ἀνισόπλευροι. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ὑπάγονται τὰ ἑξῆς εἴδη:

α) Σωλὴν (solen) κοιν. *σουλῆνας*, ὅστις ἔχει ἐπίμηκες σῶμα, εὐθείας θυρίδας μακράς, μὲ παράλληλα καὶ ἰσομεγέθη χείλη.

β) Σωλὴν ὁ σωληνοειδὴς (solen vagina). Εἶναι γνωστὸς εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας.

γ) Ποταμοκόγχη ἡ τῶν ζωγράφων (unio pictorum). Χαρακτηρίζεται ὑπὸ κόγχης παχείας καὶ φέρει 1—2 γραμμοειδεῖς ὀφρῦς εἰς τὸ ὄπισθεν τοῦ γιγγλύμου. Ἀπαντᾷ εἰς ῥέοντα ἢ στάσιμα ὕδατα καὶ εἶναι κοινὴ ἐν Εὐρώπῃ.

δ) Μαργαρίτη ἡ μαργαριτοφόρος (margarita margaritifera), ἥτις ἔχει γίγγλυμον. Εὑρίσκεται εἰς πλείστους ποταμοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ παράγει μαργαρίτας, δηλ. μικρὰ φυμάτια, ἅτινα σχηματίζονται ἐντὸς τοῦ χιτῶνός της καὶ εἶναι τῆς αὐτῆς συστάσεως μὲ τὴν κόγχην της. Ἡ παρουσία μαργαριτῶν ὀφείλεται εἰς μικροοργανισμούς τινας, οἱ ὁποῖοι εἰσέρχονται διὰ τοῦ ἀνοίγματος τῆς κόγχης καὶ ὁμοιάζουσι πρὸς λεπτοὺς κόκκους ἄμμου. Τὸ ζῷον διὰ νὰ καταστήσῃ ἀκινδύνους τὰς ἐνοχλήσεις τούτων περιβάλλει αὐτοὺς δι' οὐσίας τινὸς γλοιώδους, ἣν πρὸς τοῦτο ἐκκρίνει. Ὁ κόκκος τῆς ἄμμου σὺν τῷ χρόνῳ, περιβαλλόμενος ὑπὸ τῆς γλοιώδους οὐσίας, σκληρύνεται, γίνεται ὀγκωδέστερος καὶ μετὰ πάροδον ὀλίγου χρόνου λαμβάνει τὴν μορφὴν τοῦ μαργαρίτου.

2) Μυτιλίδαι (Mytilidae). Διακρίνονται ἐκ τοῦ βραχέος σίφωνος ὃν φέρουν καὶ τοῦ χιτῶνός των ὅστις εἶναι ἠνεῳγμένος κατὰ μῆκος. Ὁ θηλοειδὴς ποῦς, κατὰ τὴν βάσιν του φέρει νηματώδη ἀδένα ἐκκρίνοντα ἰξῶδές τι ὑγρόν, ὅπερ τὸ ζῷον διὰ τῶν κινήσεών του μεταβάλλει εἰς λεπτότατα νημάτια. Ταῦτα σκληρυνόμενα κατόπιν ἀποτελοῦσι τὸ *γένειον* ἢ *βύσσον*, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ ζῷον προσκολλᾶται ἐπὶ στερεῶν ὑποθεμάτων.

Τὸ γνωστότερον εἶδος τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι:

Μύτιλος ὁ κοινὸς (mytilus vulgaris), κοινῶς ***μύδι***. Τὰ ἀκέφαλα ταῦτα ἑνοῦνται βοτρυοειδῶς διὰ τοῦ γενείου των καὶ προσκολλῶνται ἐπὶ δοκῶν, βράχων κ.τ.λ. ὅπου καὶ συλλέγονται καθ' ὁμάδας. Εὑρίσκεται εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας, καὶ δὴ εἰς τὰς ἑλληνικάς.

3) Πιννίδαι (Pinnidae). Χαρακτηρίζονται ὑπὸ τελείως ἠνεῳγμένου χιτῶνος καὶ τριγωνικῶν κογχῶν, αἵτινες διαχάσκουσι καὶ δὲν προσαρμόζονται διὰ γιγγλύμου. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ὑπάγονται τὰ κάτωθι εἴδη:

α) Πίννη ἡ κοινὴ (pinna vulgaris). Αὕτη ἔχει τὰς θυρίδας της ἰνώδεις κατὰ τὴν ἐξωτερικήν των ἐπιφάνειαν καὶ μαργαριζούσας κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματά των.

β) Πίννη ἡ εὐγενὴς (pinna nobilis), κοιν. *πίννα*. Ἀπαντᾶται εἰς τὴν Μεσόγειον, ἰδίως δὲ εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ τὸν Τάραντα τῆς Ἰταλίας. Ἐκ τοῦ βύσσου αὐτῆς κατασκευάζουσιν εἶδός τι ὑφασμάτων.

III. Σωληνόκογχα (tubicolae). Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους σώματός των, τὸ ὁποῖον φέρει πλείονας τῶν δύο θυρίδων (συνήθως δύο ὁμοιομόρφους καὶ μίαν σωληνοειδῆ). Αἱ κόγχαι διατρυπῶσι τὴν βάσιν ἐπὶ τῆς ὁποίας προσφύονται, τὸ δὲ σῶμα προβάλλεται ἔξω τοῦ σίφωνος διὰ τοῦ ὁποίου ἀπορροφῶσιν ὕδωρ καὶ τροφάς. Διαβιοῦν πάντα ἀνεξαιρέτως ἐν τῇ θαλάσσῃ. Εἰς τὰ σωληνόκογχα ὑπάγονται αἱ ἑξῆς οἰκογένειαι:

1) Φωλαδίδαι (Pnoladidae). Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει ἀκέφαλα σωληνοειδῆ καὶ σύμμετρα. Ἡ κόγχη των εἶναι λεπτὴ καὶ λίαν σκληρά. Ἀντιπρόσωπος τούτων εἶναι *Φωλὰς ἡ δακτυλοειδὴς* (Pholas dactylus) κοιν. *φωλάδα*, ἀπαντῶσα εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν.

2) Τερηδονίδαι (Teredonidae). Χαρακτηρίζονται ὑπὸ σώματος σκωληκοειδοῦς, ὅπερ περιβάλλεται ὑπὸ κόγχης δακτυλιοειδοῦς. Τὰ ζῷα ταῦτα ὀρύσσουσιν εἰς ξύλα σωληνοειδεῖς ὁδούς, τὰς ὁποίας καὶ ἐπιχρίουσιν ἐσωτερικῶς διὰ τιτανώδους τινὸς οὐσίας, τὴν ὁποίαν ἐκκρίνουσιν ἀπὸ τοῦ χιτῶνός των. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ὑπάγονται τὰ εἴδη:

Τρηδὼν ἡ νηοτρὼξ (teredo navalis) καὶ *τρηδὼν*

Διάφοροι σχηματισμοὶ κογχῶν τῶν ἀκεφάλων.

(Κιρκαία)

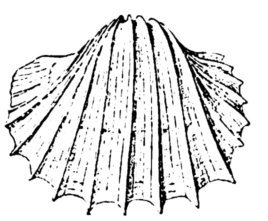

(Κάρδιον)

ἡ ὀλεθρία (teredo fatalis). Τὰ ἀκέφαλα ταῦτα εἶναι ἐπιβλαβέστατα εἰς τὰ πλοῖα, διότι διατρυπῶσι τὰ ξύλα των.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἀκεφαλία· ἡ ἔλλειψις, ἡ ἀνυπαρξία κεφαλῆς· λέγεται ἐπὶ τῶν φύσει ἀκεφάλων μαλακίων ζῴων (βλ. ἀνωτέρω) καὶ ἐπὶ περιπτώσεών τινων τερατογενοῦς διαπλάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου ἐμβρύου.

— *[Τερατογεν.]*. Διὰ τοῦ ὅρου *ἀκεφαλία* καθορίζεται τερατογενὴς διάπλασις συνισταμένη εἰς τὴν ἔλλειψιν τμήματος τῆς κεφαλῆς ἢ καὶ τῆς κεφαλῆς ὁλοκλήρου, τοῦ κρανίου δηλ. καὶ τοῦ ἐγκεφάλου. Κατὰ ταύτην ὑφίσταται εἰσέτι, εἴς τινας μορφάς, ὑποτυπώδη λείψανα κεφαλῆς ἀντιληπτὰ μόνον διὰ τῆς ἀνατομικῆς ἀναλύσεως, τοσοῦτον δὲ ἀσθενῆ ὥστε δὲν ἐξαρκοῦσιν ὅπως σχηματίσωσιν ἔπαρμα αἰσθητὸν πρὸς τὸ ἀνώτερον πέρας τοῦ κορμοῦ· τὰ δὲ ὄργανα τῶν αἰσθήσεων οὐδὲ κἂν διαγράφονται ἐν σκιαγραφίᾳ. Τὸ ἀνώτερον πέρας τοῦ κορμοῦ τοῦ τέρατος τούτου καλύπτεται ὑπὸ δέρματος λείου παρομοίου πρὸς τὸ τοῦ ὑπολοίπου σώματος, ἐξαιρέσει ἐλαχίστου ἀριθμοῦ ἀκεφάλων ἐν οἷς τὸ δέρμα τοῦτο ἐμφανίζει ἀμόρφους τινὰς πτυχὰς ἢ καί, σπανιώτερον, φέρει ἐλαχίστας τρίχας. Ἀλλὰ καὶ ὁ κορμὸς ὑστερεῖ περὶ τὴν ἀνάπτυξιν· τὸ σχῆμα αὐτοῦ εἶναι ἀνώμαλον καὶ ἀτελῶς συμμετρικόν· τὰ θωρακικὰ καὶ κοιλιακὰ σπλάγχνα εἶναι πλημμελῶς ἐσχηματισμένα ἢ ἐλλείπουσι τελείως. Φαίνεται δ' ὅμως ὅτι ἡ ἀτροφία δὲν προσβάλλει ἐξ ἴσου τὰ ὄργανα τὰ κείμενα εἰς τὰ ἀνώτερα καὶ τὰ κατώτερα τμήματα τοῦ κορμοῦ· κυρίως δὲ ἐπηρεάζονται τὰ θωρακικὰ ὄργανα: ἡ καρδία λ. χ. ἐλλείπει ἢ ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ ὑπολειμμάτων ἢ ἰχνῶν ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ἀναπληρώσωσι ταύτην ἀπὸ φυσιολογικῆς ἀπόψεως. Ὅθεν διὰ τοὺς ἀκεφάλους ἡ ἐξωμήτριος ζωὴ εἶναι ἀδύνατος, ἀκατόρθωτος. Τὰ ἔντερα γενικῶς ὑφίστανται κατὰ μέγα μέρος· τὸ δὲ οὐρογεννητικὸν σύστημα εἶναι σχετικῶς ἀνεπτυγμένον. Ἡ ἀτροφία προσβάλλει ὡσαύτως τὰ νευρικὰ κέντρα· ὁ νωτιαῖος μυελὸς δυνατὸν νὰ διατηρῆται πρὸς τὸ κατώτερον αὐτοῦ μέρος ἐπὶ τμήματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακροῦ.

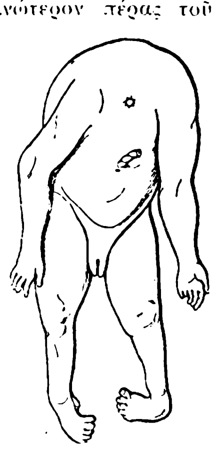

Ἀκέφαλον τέρας.

Τὰ ἀκέφαλα τέρατα γεννῶνται πάντοτε κατ' ἀκολουθίαν διδύμου κυήσεως, ἐνίοτε δὲ καὶ τριδύμου· ὑπάρχουσι δὲ παραδείγματα καὶ τετραδύμου τοιαύτης κυήσεως. Αἱ τοιαῦται τερατογονίαι παρατηροῦνται εἰς γυναῖκας πολυτόκους τῶν ὁποίων ἡ κύησις ἐξειλίχθη ἄνευ τῆς παρουσίας οὐδενὸς συμβάματος, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδοθῇ αἰτιολογικὴ ἀφορμή. Ὁ πλακοῦς τῶν τοιούτων κυήσεων εἶναι συνήθως κοινὸς εἰς ἀμφότερα τὰ δίδυμα.

Τὸ ἀκέφαλον τέρας εἶναι κατὰ πολὺ μικρότερον τοῦ διδύμου αὐτοῦ ἀδελφοῦ ὅστις γενικῶς εἶναι φυσιολογικῶς διαμεμορφωμένος. Συνήθως ἀμφότερα τὰ ἔμβρυα εἶναι τοῦ αὐτοῦ φύλου. Ἐνίοτε δὲ εἶναι ἑρμαφρόδιτα· εἴς τινας ὅμως περιπτώσεις, ἐπειδὴ ἡ περὶ τὴν ἀνάπτυξιν ἐπίσχεσις δὲν ἐφείσθη τοῦ οὐρογεννητικοῦ συστήματος, δυσχερῶς ἀναγνωρίζεται τὸ φύλον τοῦ ἀκεφάλου τέρατος, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιμελοῦς καὶ προσεκτικῆς ἀνατομικῆς ἀποκαλύπτονται πάντοτε ἴχνη ὀργάνων, ἐκ τῶν ὁποίων καταφαίνεται ὅτι τὸ γεννητικὸν σύστημα τοῦ τερατομόρφου ἐμβρύου εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ διδύμου αὐτοῦ ἀδελφοῦ. Τὰ ἄνω ἄκρα (βραχίονες) διατηροῦνται πολλάκις ἢ τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν τοὐλάχιστον, ἀλλὰ συνήθως λίαν ἀτροφικά. Ὁ θώραξ ὑφίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκέραιος, ἐνίοτε δὲ παραμεμορφωμένος· πολλάκις δ' ἀπαντῶσι καί τινες αὐχενικοὶ σπόνδυλοι, ὡς καί τινα ὑποτυπώδη κεφαλικὰ φύματα κεκρυμμένα ὑπὸ τὸ δέρμα. Τὸ γενικὸν σχῆμα τοῦ σώματος στερεῖται τῆς συμμετρίας καὶ τῶν κανονικῶν ἀναλογιῶν ἀλλ' οὐδέποτε εἶναι τελείως ἀκανόνιστον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Is. Geoffroy Saint-Hilaire*: Histoire générale et particulière des anomalies de l'organisation. 1832.— *Davaine:* Dictionnaire encyclopédique des Sciences médicales; art. Monstres.—*Dr A. Chauvin:* Précis de tératologie. Paris 1920.

Μ Ν ΚΑΪΛΗΣ

ἀκεφαλικὸς (ὁ) *[Ζῳολ.]*· συνών. τοῦ ἀκέφαλος.

ἀκεφαλοβράγχια (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ζῷα στερούμενα κεφαλῆς καὶ βραγχίων.—Ἡ ἰδιότης ***ἀκεφαλοβραγχία***.

ἀκεφαλοβραχίονα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Τὴν ὀνομασίαν ταύτην μεταχειρίζονται ἐπὶ ζῴων τινῶν, ἅτινα στεροῦνται κεφαλῆς καὶ βραχιόνων (βαδιστικῶν ἢ ἀπομυζητικῶν προσακτρίδων).—Ἡ ἰδιότης ***ἀκεφαλοβραχιονία***.

ἀκεφαλόγαστρα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ὀνομάζονται οὕτω ζῷα τινά, ἅτινα στεροῦνται κεφαλῆς καὶ γαστρὸς ἢ κέκτηνται τὰ ὄργανα ταῦτα ἐν ὑποτυπώδει καταστάσει.—Ἡ ἰδιότης ***ἀκεφαλογαστρία***.

ἀκεφαλοθώρακα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ζῷα στερούμενα κεφαλῆς καὶ θώρακος.—Ἡ ἰδιότης ***ἀκεφαλοθωρακία***.

Ἀκέφαλοι. Ἐκαλοῦντο οὕτω οἱ, ἐν Αἰγύπτῳ ἰδίως, ἀδιάλλακτοι **Μονοφυσῖται** (βλ. λ.) μοναχοί, οἱ ὁποῖοι τῷ 482 ἀπεκήρυξαν τὸν Μονοφυσίτην Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Πέτρον τὸν μογγόν, διότι οὗτος ἦλθεν εἰς συμβιβασμὸν μὲ τὸν ὀρθόδοξον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως **Ἀκάκιον** (βλ. λ.), συνεπείᾳ οὗ ἐξεδόθη τὸ Ἑνωτικὸν τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος· ἐξανίσταντο δ' οὗτοι κατὰ τοῦ Ἑνωτικοῦ οὐ μόνον διότι δι' αὐτοῦ κατεδικάζετο ῥητῶς ἐκτὸς τοῦ Νεστορίου καὶ ὁ ἀρχηγέτης τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ Εὐτυχής, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν ἀνεθεματίζοντο σαφῶς ἐν αὐτῷ αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐν Χαλκηδόνι τετάρτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καθ' ἧς ἐστρέφοντο οἱ Μονοφυσῖται. Κατὰ τὸν Πρεσβύτερον Τιμόθεον οὗτοι ἐβάπτιζαν ἐξ ὕδατος ἡγιασμένου κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Θεοφανίων, ὅπερ ἐφύλαττον καθ' ὅλον τὸ ἔτος καὶ δὲν ἐτέλουν τὴν προσκομιδὴν εἰς πᾶσαν λειτουργίαν, ἀλλ' ἔχοντες κοινωνίαν φυλαττομένην ἐκ παλαιοτέρων χρόνων, ἐλάμβαναν ἐξ αὐτῆς μικρὸν τεμάχιον κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα. Βραδύτερον ὑποδιῃρέθησαν οἱ Ἀκέφαλοι εἰς τρεῖς μερίδας, ἤτοι τοὺς *Ἀνθρωπομορφίτας*, οἵτινες ἐφαντάζοντο τὸν Θεὸν ἐν ἀνθρωπίνῃ μορφῇ, τοὺς *Βαρσανουφίτας*, οὕτως ὀνομασθέντας ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου των Βαρσανουφίου, καὶ τοὺς *Ἡσαϊανιστάς*, ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου των Ἡσαΐου. Κατὰ τὸν διάκονον Λιβεράτον Ἀκέφαλοι ἐλέγοντο καὶ οἱ ἐν τῇ τρίτῃ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ τῆς Ἐφέσου (431) μὴ ἀκολουθοῦντες οὔτε τὸν Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, οὔτε τὸν Ἰωάννην Ἀντιοχείας.

[Περὶ Ἀκεφάλων ἴδε *Λεοντίου Βυζαντίου* Σχόλια, πρᾶξις ε', ἐν Migne Ἑ. Π. 86, 1229. — *Τιμοθέου Πρεσβυτέρου* περὶ τῶν προσερχομένων τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἐν Migne Ἑ. Π. 86, 56. —*Liberati* Breviarium causae Nestorianorum et Eutychianorum ἐν Migne P. Latina 58, 988].

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

ἀκεφαλόκαρδα (ἡ) *[Ζωολ.]*. Χαρακτηρισμὸς ἀτελεστάτων ζωϊκῶν ὀργανισμῶν, οἱ ὁποῖοι διακρίνονται διὰ τὴν ἔλλειψιν κεφαλῆς καὶ κυκλοφορικῆς συσκευῆς.—Ἡ ἰδιότης ***ἀκεφαλοκαρδία***.

ἀκεφαλοκύστις (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Γένος παρασίτων ζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδατιδῶν*, ἅτινα ἀναπτύσσονται εἰς ὡρισμένα ὄργανα τῶν ἀνθρώ-

Digitized by Google

πων καὶ τῶν ζῴων. Τὰ ζῷα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῆς ἐλλείψεως κεφαλῆς καὶ προσακτρίδων μυῶν καὶ ἐκλαμβάνονται ὅπως καὶ ἄλλα παρόμοια παράσιτα *(ἐχινόκοκκοι, κυνήρεις, κυστίκερκοι,* ὡς ἔμβρυα τῶν *κεστοειδῶν σκωλήκων.* Δ. Ν Π.

ἀκεφαλόποδα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Λέγονται οὕτω ζῷα στερούμενα κεφαλῆς καὶ ποδῶν.—Ἡ ἰδιότης ***ἀκεφαλοποδία***. Ἡ τερατομορφία αὕτη συχνότατα παρετηρήθη εἰς ἔμβρυα θηλαστικῶν ζῴων.

ἀκεφαλορραχία (ἡ) *[Ζωολ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος εἶναι ἐν χρήσει ἐν τῇ ζῳολογίᾳ πρὸς χαρακτηρισμὸν ζῴων στερουμένων κεφαλῆς καὶ σπονδυλικῆς στήλης (ράχεως). Δ. Ν. Π.

ἀκέφαλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων κεφαλήν· «ἀκέφαλον τέρας», «ἀκέφαλον ζῷον» (βλ. ἀκέφαλα ἀκεφαλία)· ‖ μεταφ. ὁ μὴ ἔχων ἀρχηγόν· «ἀκέφαλον κόμμα», «ἑταιρεία ἀκέφαλος»· ‖ ὁ μὴ ἔχων ἀρχήν, κατ' ἀντίθ. τοῦ *κολοβός* (τοῦ μὴ ἔχοντος τέλος)· «ἀκέφαλος λόγος, —μῦθος»· «ἀκέφαλος κῶδιξ», κῶδιξ τοῦ ὁποίου ἀπωλέσθη ἡ ἀρχή.

—*[Μετρική]*. Ἀκέφαλος στίχος καλεῖται ὁ ἑξάμετρος, τοῦ ὁποίου ὁ πρῶτος πούς ἄρχεται ἀπὸ βραχείας συλλαβῆς (βλ. **ἑξάμετρος δακτυλικός**).

—*[Μουσ.]*. Ἀκέφαλος λέγεται ἐπὶ ρυθμοῦ, ὡς ὁ προκαταληκτικός, μὴ πληροῦντος τὸ ἰσχυρὸν μέρος τοῦ μέτρου. Δ. Λ.

—*[Ἑραλδ.]*. Ἐν τῇ Ἑραλδικῇ *ἀκέφαλον* (défait ἢ décapité) ὀνομάζεται πᾶν ζῷον ἢ πτηνὸν—ἰδίως ὅμως ὁ λέων—τοῦ ὁποίου ἡ κεφαλὴ εἶναι ἀποτετμημένη. Γ. Ε Τ.

— ***ἀκέφαλος ἱστορία***. Λέγεται οὕτω λατινιστὶ (historia acephala ἢ chronicon acephalum) σῳζομένη βιογραφία τοῦ Μ. Ἀθανασίου, γραφεῖσα τὸν 4ον αἰῶνα, ὑπὸ ἀγνώστου συγγραφέως, τῆς ὁποίας λείπει ἡ ἀρχή. (Ἐν Migne Ἑ.Π. 26, 1443-1450 καὶ τελευταῖον ὑπὸ P. Batiffol ἐν Mélanges de littér. et d'hist. religieuses, Paris 1899, 1. 99-108).

ἀκεφαλόστομα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Λέγεται ἐπὶ ζῴων, τὰ ὁποῖα στεροῦνται μὲν κεφαλῆς, φέρουσιν ὅμως, κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ σώματος, ὑποτυπῶδες νωδὸν στόμα. Ἡ ἰδιότης ***ἀκεφαλοστομία.***

ἀκεφαλοφόρα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Μαλάκια τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοβραγχίων*, ὀνομασθέντα οὕτω ὑπὸ τοῦ Blaiville, καὶ ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὰ **ἀκέφαλα** (βλ.λ.) τοῦ Κυβιέρου. Δ.Ν.Π.

ἀκεφαλόχειρα καὶ ***ἀκεφαλοχειρία*** *[Ζῳολ.]*· συνώνυμα τοῦ *ἀκεφαλοβραχίονα* καὶ *ἀκεφαλοβραχιονία*.

ἀκεφιὰ (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι τις ἄκεφος, χωρὶς κέφι, δυσθυμία.

ἄκεφος, *—η, —ο*· αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει κέφι, δύσθυμος.

Ἀκεψιμᾶς. 1) Ὁ πανεύφημος ***Ἀκεψιμᾶς*** ἢ ***Ἀκεψεμᾶς*** ἦτο διάσημος ἀσκητὴς κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ζῶν ἐν Συρίᾳ. Κατὰ τὸν Θεοδώρητον, ἐπίσκοπον Κύρου, ἐπὶ ἑξήκοντα ἔτη ἔζη οὗτος ἀπομεμονωμένος ἔν τινι οἰκίσκῳ «οὔτε δρώμενος, οὔτε φθεγγόμενος». Διὰ τροφὴν ἔφεραν εἰς αὐτὸν φακῆν «διάβροχον ὕδατι», τὴν ὁποίαν ἐλάμβανεν ἐξ ὀρύγματος ἐγκαρσίου, διὰ νὰ μὴ γίνεται ὁρατός· ἅπαξ δὲ τῆς ἑβδομάδος ἐξερχόμενος, εἰς νυκτερινὴν ὥραν, ἐπρομηθεύετο τὸ ἑβδομαδιαῖόν του ὕδωρ· κατὰ τὴν μοναδικήν του αὐτὴν ἑβδομαδιαίαν ἔξοδον ἐβάδιζε κύπτων, «σιδήρῳ πολλῷ βαρυνόμενος». Πεντήκοντα ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του προανήγγειλε τοῦτον καὶ ἔκτοτε ἐδέχετο ὅσους ἤθελαν νὰ τὸν ἰδοῦν. Τότε ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν ὁ ἐπίσκοπος τὸν παρεκάλεσε νὰ δεχθῇ τὸ δῶρον τῆς ἱερωσύνης· οὗτος ἐδέχθη εἰπών: «ἐὰν ἔμελλον νὰ ζήσω περισσότερον, πάντως θὰ ἀπέφευγα τὸ βαρὺ τοῦτο καὶ φοβερὸν τῆς ἱερωσύνης φορτίον, ὀρρωδῶν πρὸ τῶν εὐθυνῶν· ἐπειδὴ ὅμως μετ' ὀλίγον θὰ ἀποθάνω, εὐπειθῶς δέχομαι τὸ προσφερόμενον» Κατὰ τὴν τελευταίαν του ἐπιθυμίαν ἐτάφη εἰς τὸν τόπον ὅπου ἐμόναζε, καίτοι διάφοροι ἤθελαν νὰ παραλάβουν τὸν νεκρόν του καὶ νὰ τὸν θάψουν εἰς τὰς πατρίδας των. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 3ην Νοεμβρίου. (Ἴδε *Θεοδωρήτου Κύρου* Ἐκκλ. ἱστορία 4, 25 καὶ Φιλόθεος ἱστορία κεφ. ιε' ἐν Migne Ἑ.Π. 82, 1189 καὶ 1413—7).

2) ***Ἀκεψιμᾶς*** ἢ ***Ἀκέψιμος.*** Κληρικὸς μαρτυρήσας ἐν Περσίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους Σαβώρου (ἢ Σαβυρίου ἢ Σαπωρίου) βασιλέως τῶν Περσῶν, τὴν 10ην Ὀκτωβρίου τοῦ 378 πιθανώτατα. Οὗτος ἐπίσκοπος ὢν τῆς πόλεως Ἀνίθα, γέρων ὀγδοηκοντούτης «χαρίεις τὸ εἶδος, χαριέστερος τὴν ψυχήν», μὴ δεχθεὶς νὰ προσκυνήσῃ τὸν ἥλιον καὶ ἐμμένων εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, συλληφθεὶς ὑπέμεινε σκληρότατα μαρτύρια. Ἐνῷ ἀπανθρωπότατα ἐμαστιγοῦτο, εἰς τρόπον ὥστε «αἱ σάρκες ἀποσπώμεναι τῶν ὀστέων εἰς γῆν τῷ αἵματι συγκατέρρεον», ὁ κῆρυξ ἐβόα πρὸς αὐτόν «πείσθητι τῷ τοῦ βασιλέως θελήματι καὶ ζῆθι»· οὗτος δ' ἐν μέσῳ φρικωδεστάτων ἀλγηδόνων, πλήρης θείας πίστεως ἀπήντα: «ἐγὼ τὸ τοῦ ἐμοῦ Θεοῦ θέλημα μᾶλλον αὐτῷ δυναμούμενος τελειώσω· τοῦ δὲ βασιλέως ὑμῶν (τὸ θέλημα) οὐδ' ἄκροις ὠσὶ παραδέχομαι». Ἡ μνήμη του μετὰ τῶν συναθλητῶν του Ἰωσὴφ καὶ Ἀειθαλᾶ ἑορτάζεται ἐπίσης τὴν 3ην Νοεμβρίου [Ἴδε *Σωζομένου* Ἐκκλ. ἱστορία 2.13 ἐν Migne 67 965. *Συμεῶνος μεταφραστοῦ* Ἄθλησις τῶν ἁγίων Ἀκεψίμου κ.λ ἐν Migne 116, 832—860. Ἴδε καὶ τὸ ἀξιολογώτατον συριακὸν μαρτυρολόγιον ἐν γερμανικῇ μεταφράσει ἐν Bibliothek der Kirchenvaeter Band 22, 116—138].

3) Ἡ Ἐκκλησία τελεῖ κατὰ τὴν 7ην Δεκεμβρίου τὴν μνήμην ἄλλου μάρτυρος ***Ἀκεψιμᾶ***, πυρὶ τελειωθέντος μετὰ τοῦ Ἰσιδώρου καὶ Λέοντος, καὶ τὴν 29ην Ἰανουαρίου ἑτέρου ὁμωνύμου μάρτυρος. Δ. Σ. Μ.

Ἀκζαντὰχ *[Παραλ. Γεωγραφ.]*. Νῆσος μικρὰ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σμύρνης, ἥτις μετ' ἄλλων μικρῶν νήσων καὶ νησίδων (ὧν αἱ κυριώτεραι: Γιλανί, Γιλανεζά, Πεναρλῆ, Γιασαζὰ) σχηματίζουσι τὴν συστάδα τῶν *Μαραθουσῶν* νήσων, Ν. ΝΔ. τῆς νήσου *Κιλσαλί*. Σ.Ε.Λ.

Ἄκη· πόλις τῆς Παλαιστίνης· βλ **Ἄκκα**

ἀκὴ (ἡ)· παλαιότερος τύπος τοῦ *ἀκίς*· αἰχμή, τὸ ὀξὺ παντὸς αἰχμηροῦ· πρβ. *ἀκωκή*.

ἀκηδεμόνευτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κηδεμονευόμενος ὑπό τινος, ὁ ἄνευ κηδεμονίας, ἐπὶ ἀνηλίκων καὶ ὑπεξουσίων· ‖ παρημελημένος, ἐγκαταλελειμμένος εἰς τὴν τύχην του.

ἀκήδεστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου οὐδεὶς κήδεται, οὐδεὶς φροντίζει, ἀκηδεμόνευτος. —Ἐπίρρ. ***ἀκηδέστως.***

ἀκήδευτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κηδευθείς, ἄταφος.

ἀκηδής (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ μὴ κηδόμενός τινος, ὁ μὴ φροντίζων περί τινος, ἀμελής, ἀμέριμνος. —Ἐπίρρ. ***ἀκηδῶς.***

ἀκηδία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκηδής, ἀμέλεια, ἀμεριμνησία, ἀφροντισία.

—[ΘΡΗΣΚ.]. Τὴν ἀκηδίαν, ἤτοι τὴν ἀδιαφορίαν, ἀδράνειαν, χαύνωσιν, νέκρωσιν περὶ τὰ πνευματικὰ καὶ ψυχωφελῆ, χαρακτηρίζουν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ὡς ἕνα τῶν ὀκτὼ πονηρῶν λογισμῶν ἢ ἓν τῶν ὀκτὼ πνευμάτων τῆς πονηρίας, ὡς ἐλέγοντο τότε τὰ βραδύτερον κληθέντα θανάσιμα ἁμαρτήματα (βλ. λ. **ἁμαρτήματα θανάσιμα**), ὧν ὁ ἀριθμὸς βραδύτερον καθιερώθη εἰς ἑπτά.

Τὰ ὀκτὼ αὐτὰ πνεύματα τῆς πονηρίας εἶναι ἡ γαστριμαργία, ἡ πορνεία, ἡ φιλαργυρία, ἡ λύπη, ἡ ὀργή, ἡ ἀκηδία, ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ὑπερηφανία. (Πρβλ. *Εὐάγριον* «περὶ τῶν ὀκτὼ λογισμῶν πρὸς Ἀνατόλιον», ἐν Migne Ἑ. Π. 40, 1272. *Νεῖλον* «Περὶ τῶν ὀκτὼ πνευμάτων τῆς πονηρίας», αὐτ 79, 1145 κ. ἀ). Ἐκ τῶν θανασίμων τούτων ἁμαρτημάτων βλαβερώτερον καὶ βαρύτερον χαρακτηρίζεται ἡ *ἀκηδία*, καθόσον ἐπιδράττεται πασῶν τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων (*Ἀμμώνιος εἰς Ματθαῖον* ΚΔ', ἐν Migne 85, 1385) καὶ προκαλεῖ τὸν ὕπνον, ὁ δὲ ὕπνος τὸν θάνατον (*Θεοδώρητος* εἰς ψαλμὸν 118,28 ἐν Migne 80, 1829· πρβλ. καὶ *Ψευδοχρυσόστομον* ἐν Migne 55 682).

Ὁ ἀσκητικὸς συγγραφεὺς Νεῖλος († 430) ὡς ἑξῆς χαρακτηρίζει τὴν ἀκηδίαν: «*ἀκηδία* φιλία ἀερική, ῥημάτων περιαγωγός, φιλεργίας μῖσος, ἡσυχίας μάχη, ψαλμῳδίας ζάλη, εὐχῆς ὄκνος, ἀσκήσεως χαύνωσις, ἄωρος νυσταγμός, περιστρεφόμενος ὕπνος, κέλλης μῖσος, πόνων ἀντίπαλος, καρτερίας ἀντίζυγος, μελέτης κήμωτρον (=ἐμπόδιον), γραφῶν ἀμαθία, λύπης μέτοχος, ὡρολόγιον πείνης» (*πρὸς Εὐλόγιον*, περὶ τὰς ἀντιζύγους τῶν ἀρετῶν κακίας κεφ. ϛ. Migne Ἑ. Π. 79, 1144). Ὁ δ' Ἰωάννης ὁ συγγραφεὺς τῆς Κλίμακος, κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα, χαρακτηρίζει τὴν ἀκηδίαν ὡς ἑξῆς: «*ἀκηδία* ἐστὶ πάρεσις ψυχῆς, νοὸς ἔκλυσις, ὀλιγωρία ἀσκήσεως, μῖσος τοῦ ἐπαγγέλματος κοσμικῶν μακαρίστρια, Θεοῦ διαβλήτωρ, ἀτονία ψαλμῳδίας» (Κλῖμαξ, λόγος ιγ', Migne 88, 857—864). Ὁ δὲ Εὐάγριος, ἀσκητικὸς συγγραφεὺς τοῦ τετάρτου αἰῶνος, χαρακτηριστικώτατα παριστᾷ πόσον βραδέως παρέρχεται ἡ ὥρα εἰς τὸν ἀκηδιαστήν, ἤτοι τὸν ὑπὸ ἀκηδίας κατεχόμενον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἥλιος φαίνεται μὴ κινούμενος καὶ ἡ ἡμέρα ἀποτελουμένη ἐκ 50 ὡρῶν· («ὁ τῆς ἀκηδίας δαίμων...πάντων τῶν δαιμόνων ἐστὶ βαρύτερος·..καὶ πρῶτον μὲν τὸν ἥλιον καθορᾶσθαι ποιεῖ δυσκίνητον ἢ ἀκίνητον πεντηκοντάωρον τὴν ἡμέραν δεικνύς, ἔπειτα δὲ συνεχῶς ἀφορᾶν πρὸς τὰς θυρίδας καὶ τῆς κέλλης ἐκπηδᾶν ἐκβιάζεται, τῷ τε ἡλίῳ ἐνατενίζειν πόσον τῆς ἐνάτης ἀφέστηκε καὶ περιβλέπεσθαι τῇδε κἀκεῖσε», (ἔ. ἀ. σ. 1272). Καὶ ὁ μοναχὸς Ἀντίοχος, τὸν 7ον αἰῶνα, παραστατικώτατα περιγράφει τὰ κακὰ τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς ἀκηδίας, εἰς πάντα ἄνθρωπον ἰδίως ὅμως εἰς τὸν μοναχόν· διότι «ἀγωνίαν αὐτῷ ἐμποιεῖ καὶ ἀπεχθῶς ἔχειν πρὸς τὸν τόπον, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἐνδιατρίβοντας ἀδελφούς, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον καὶ πρὸς τὴν θείαν Γραφὴν ἀηδίαν καὶ χάσμην πυκνοτάτην ἐμποιεῖ· πρὸς τούτοις καὶ πεῖναν πολλὴν παρέχει καὶ ὧδε καὶ κἀκεῖσε στρεφόμενον καραδοκοῦντα τὴν ὥραν τῆς ἑστιάσεως. Καὶ λαβὼν βιβλίον ἀναγινώσκει μικρὸν καὶ πάλιν τίθησιν αὐτὸ καὶ ἄρχεται τρίβειν τὴν ὄψιν καὶ ταῖς θυρίσιν ἀτενίζειν· καὶ αὖθις ὀλίγον ἀναγινώσκειν, εἶτα μετρεῖν τὰς τετράδας καὶ τὰς ἀρχὰς ἐπιζητεῖν τῶν κεφαλαίων τῆς βίβλου Τέλος πτύξας τὸ βιβλίον κοιμᾶται· μικροῦ δὲ ὕπνου διαλαβόντος, πάλιν ἀνίσταται Ταῦτα δὲ ποιεῖ βουλόμενος ἀναλίσκειν τὰς ὥρας, πότε ἀκούσῃ τοῦ σημαντῆρος τοῦ ἀρίστου· ἀκούσας δὲ εὐπρόθυμος γίνεται (Λόγος ΚϚ' περὶ ἀκηδίας Migne 89, 1513 κ. ἑ.). Ὁ κατεχόμενος ὑπὸ ἀκηδίας μοναχὸς βαρύνεται νὰ μένῃ ἐν τῇ μονῇ του καὶ «ῥεῦμα *ἀκηδίας* ἐξελαύνει αὐτὸν ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ» *Νεῖλος* ἔ. ἀ. σ. 1157). Διὰ ταῦτα πάντα ὁ Ἰωάννης ὁ συγγραφεὺς τῆς Κλίμακος χαρακτηρίζει τὴν ἀκηδίαν ὡς «περιεκτικὸν θάνατον μοναχῷ» Κλῖμακος ιγ' Migne 88, 860) καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ὡς «δεινὸν καὶ βαρύτατον δαίμονα καὶ τοῖς μοναχοῖς ἀεὶ πολεμοῦντα», καθόσον ὁ ὑπὸ ταύτης κατεχόμενος «μισεῖ τὰ παρόντα, ἐπιθυμεῖ δὲ τὰ μὴ παρόντα» (Ἱ. Παράλληλα κγ', ἐν Migne 95, 1212).

Τὸ πάθος τοῦτο, κατ' Ἀντίοχον (ἔ. ἀ. σ. 1516) «διὰ προσευχῆς ἀνατρέπεται καὶ ἀποχῆς ἀργολογίας καὶ τοῦ κατὰ δύναμιν ἐργοχείρου καὶ μελέτης τῶν θείων λογίων καὶ τῆς ἐν τοῖς πειρασμοῖς ὑπομονῆς». Ὁ δὲ ὁμολογητὴς Θεόδωρος Στουδίτης († 826) ὁρίζει διὰ τὴν ἀκηδίαν μετάνοιαν 40 ἡμερῶν μὲ 250 μετανοίας καθ' ἑκάστην, καὶ ἀποχὴν οἴνου καὶ ἐλαίου ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας, ὅτι εἰς βυθὸν Ἅδου δύναται κατάγειν τὸ πάθος τῆς ἀκηδίας («Περὶ ἐξαγορεύσεως καὶ τῶν ταύτης διαλύσεων κανόνες» Ϛ' ἐν Migne Ἑ. Π 99, 1724).

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

ἀκηδῶ (*—έω*)· ἀμελῶ, ἀφροντιστῶ τινος.

ἀκηλίδωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κηλιδωθείς, καθαρός· μετρ. ἀνεπίληπτος, ἄσπιλος.—Ἐπίρρ. ***ἀκηλιδώτως.***

ἀκήπευτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κηπευτός, ὁ μὴ καλλιεργούμενος ἐν κήποις, ἄγριος· «ἀκήπευτα λάχανα».

ἄκηπος (ὁ)· εἰς τὴν φράσιν «κῆπος ἄκηπος», κῆπος κακὸς κῆπος· πβλ. «δῶρα ἄδωρα», δῶρα κακὰ δῶρα.

ἀκήρατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἄκρατος, καθαρός, ἀδιάφθορος.

ἀκήρυκτος (ὁ ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ διὰ κήρυκος ἀναγγελθείς, ὁ ἄνευ προειδοποιήσεως· «ἀκήρυκτος πόλεμος».—Ἐπίρρ. ***ἀκηρύκτως*** καὶ ***ἀκηρυκτί.***

ἀκήρωτος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ μὴ διὰ κηροῦ ἠλειμμένος, κοιν. *ἀκέρωτος*.

Ἄκι (Acqui). Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀλεξανδρείας, διάσημος διὰ τὰς ἰαματικὰς πηγάς της. Κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Βορμίδα ποταμοῦ, ἀριθμεῖ περὶ τὰς δέκα χιλιάδας κατοίκων καὶ εἶναι ἕδρα ἀρχιεπισκόπου. Τὸ ὄνομά της παρέμεινε κατὰ παραφθορὰν τοῦ λατινικοῦ Aquae Statyellae. Ἐντὸς τῆς πόλεως ἀναβρύει θερμὸν ἁλατοῦχον ὕδωρ 75 βαθμῶν, στερούμενον ὅμως ἰαματικῶν ἰδιοτήτων. Πέραν τοῦ ποταμοῦ ἑπτὰ πηγαὶ θειούχου ὕδατος θερμοκρασίας μεταξὺ 39 καὶ 61 βαθμῶν ἀναβρύουν εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου ἀπὸ τῆς πόλεως. Αἱ πηγαὶ αὗται εἶναι ἰαματικώταται, χρησιμοποιούμεναι δι' ἐξωτερικὴν χρῆσιν, ἤτοι θερμὰ θειοῦχα λουτρὰ καὶ λασπόλουτρα.

—*[Ἱστορ.]*. Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Πεδεμοντίου ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, τῶν διοικουμένων ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ Ζουμπέρ, λαϊκὴ ἀποστασία ἐξερράγη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἄκι καὶ καθ' ὅλον τὸ Μονφερρᾶτον. Ὁ στρατηγὸς Γρουσσῦ, κατευθυνθεὶς παραχρῆμα εἰς τὸ Ἄκι, ἔφθασεν ἐκεῖ τὴν 17 Μαρτίου 1799 καὶ ἔλαβε ραγδαῖα καὶ ἀποτελεσματικώτατα μέτρα διὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἀποστασίαν ταύτην. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν περιέζωσε τὴν πόλιν, ἐπετέθη ἐναντίον τῶν στασιαστῶν, τοὺς κατετρόπωσε καὶ τοὺς διεσκόρπισε. Τοιουτοτρόπως κατεπνίγη εἰς τὰ σπάργανά της μία ἀποστασία ἥτις, ὡς ἐφάνη ἐκ τῶν ὑστέρων, εἶχε τελείως ὀργανωθῆ καὶ θὰ ἠδύνατο ἐπιτυγχάνουσα ν' ἀνατρέψῃ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ θέσιν τῶν Γάλλων, καὶ κατ' ἀκολουθίαν νὰ περιορίσῃ τὴν Δημοκρατίαν τοὐλάχιστον εἰς τὰ παλαιά της σύνορα. Γ Δ Κ.

Ἄκι (Ἰαπωνίας)· βλ. **Γεϊσσού.**

ἀκία, ἢ ***κουντουβέρνιον***, ἢ ***λόχος***. Ἐλέγετο οὕτω ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ ὁ σήμερον λεγόμενος *στοῖχος* (δηλ. ὁ στρατιώτης τοῦ πρώτου ζυγοῦ παρα-

Digitized by Google

τεταγμένου τμήματος μετὰ τοῦ ὄπισθεν αὐτοῦ ἱσταμένου). Ὁ βυζαντινὸς στρατὸς παρετάσσετο πρὸς μάχην ἐπὶ πλειόνων ζυγῶν *(ὀρδίνων)*, ἄρα καὶ αἱ *ἀκίαι* αὐτοῦ ἀπετελοῦντο ἐκ πλειόνων ἀνδρῶν.

Τὸ πεζικὸν παρετάσσετο ἐπὶ 16 *ὀρδίνων*, ἄρα ἑκάστη *ἀκία* ἀπετελεῖτο ἐκ 16 ἀνδρῶν. Οὗτος ἦτο ὁ βασικὸς αὐτοῦ σχηματισμός· κατὰ τὰς μάχας ὅμως, ὁσάκις τακτικοὶ λόγοι ἐπέβαλλον τὴν κατάληψιν μείζονος μετώπου, αἱ ἀκίαι ἀνεπτύσσοντο κατὰ μέτωπον καὶ τὰ *ὄρδινα* ἠλαττοῦντο μέχρι τεσσάρων, οὐδέποτε ὅμως εἰς ὀλιγώτερα.

Ἑκάστη *ἀκία* περιελάμβανε παλαιοὺς καὶ νέους ἄνδρας «ἵνα μὴ οἱ παλαιοὶ καθ' ἑαυτοὺς τασσόμενοι ἀσθενεῖς ὦσι διὰ τὸ γῆρας μηδὲ οἱ νεώτεροι ἄτακτοι εὑρεθῶσιν ὡς ἄπειροι». Πρὸς ἀνάπτυξιν δὲ μείζονος ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς *ἀκίας* ἐφρόντιζον νὰ κατατάσσωσιν ἐν ἑκάστῃ τούτων ἄνδρας ἔχοντας ἰδιαιτέρους μεταξὺ αὐτῶν δεσμούς, τουτέστιν ἀδελφούς, συγγενεῖς, φίλους, ὁμοχωρίους κ.λ.

Οἱ ἐκλεκτότεροι ἄνδρες κατετάσσοντο πρῶτοι καὶ ὕστατοι ἑκάστης *ἀκίας*, (οἱ μᾶλλον δ' εὔσωμοι πάντοτε πρῶτοι, «ἵνα κομπωτέραν τὴν παράταξιν δείξωσιν»). Ὁ *πρῶτος τῆς ἀκίας* ἐλέγετο *πρωτοστάτης* καὶ *πρόμαχος* καὶ *λοχαγὸς* καὶ *πρίμος*· ὁ ὄπισθεν αὐτοῦ ἐλέγετο *δεύτερος τῆς ἀκίας*, τελευταῖος δὲ τῆς *ἀκίας*, δηλ. εἰς τὴν οὐρὰν αὐτῆς, ἐτάσσετο εἷς *τέτραρχος*, ὅστις ἐλέγετο καὶ *φύλαξ* καὶ *οὐραγός*· ὄγδοος ἦτο ὁ *πένταρχος*. Οἱ λοιποὶ ἄνδρες ἐτάσσοντο μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω ἀναλόγως τῆς ἀξίας αὐτῶν, οὕτως ὥστε εἰς τὰ πρῶτα καὶ τὰ τελευταῖα *ὄρδινα* (ζυγοὺς) νὰ εὑρίσκωνται οἱ ἄριστοι καὶ βαρύτερον ὡπλισμένοι, εἰς τὰ μεταξὺ δὲ αὐτῶν οἱ ὑποδεέστεροι ποιοτικῶς καὶ ἐλαφρότερον ὡπλισμένοι ἄνδρες.

Οἱ τρεῖς ἢ τέσσαρες πρῶτοι καὶ οἱ τρεῖς τελευταῖοι ἄνδρες ἑκάστης ἀκίας καθὼς καὶ πάντες οἱ ἄνδρες τῶν τριῶν ἀκραίων ἀκιῶν τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἑκάστου τάγματος ἦσαν **ὁπλῖται** (βλ. λ.), δηλ. βαρέως ὡπλισμένοι, οἱ δ' ἐν τῷ μεταξὺ αὐτῶν τεταγμένοι ἦσαν **πελτασταὶ** (φέροντες ὁπλισμὸν ἐλαφρότερον τοῦ τῶν ὁπλιτῶν), ἢ **ψιλοὶ** (βλ. τὰς λέξεις). Κυρίως οἱ *πρωτοστάται* ἔδει νὰ φέρωσιν ὁπλισμὸν βαρύτερον πάντων τῶν λοιπῶν, κατὰ τὸν 6ον μάλιστα αἰῶνα ἡ ἀσπὶς αὐτῶν ἔφερεν εἰς τὸ μέσον ὀμφαλὸν μετὰ αἰχμῆς (βλ. λ. **ἀσπὶς**).

Καὶ ἐν τῷ ἱππικῷ οἱ ἄνδρες κατενέμοντο εἰς τὰς ἀκίας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, αἱ ἀκίαι ὅμως τοῦ ἱππικοῦ ἀπετελοῦντο ἐξ 8—10 ἀνδρῶν. Καὶ ἐθεωροῦντο μὲν προτιμότεραι αἱ ἐκ 4 ἀνδρῶν ἀκίαι, τουτέστιν ἡ παράταξις ἐπὶ 4 ὀρδίνων, «ἀλλ ἐπειδή, γράφει ὁ Μαυρίκιος ἐν τῷ Στρατηγικῷ αὐτοῦ, συμβαίνει τοὺς γενναίους ὀλιγωτέρους κατὰ τάγμα εὑρίσκεσθαι, τουτέστι τοὺς *πρωτοστάτας* τοὺς χεῖρας μιγνύειν ὀφείλοντας, διὰ τοῦτο χρὴ πρὸς τὴν τῶν ταγμάτων ποιότητα τὰ βάθη ὁρίζειν» καὶ ἀναλόγως τῆς ποιότητος τῶν ἀνδρῶν συνιστᾷ ἵνα τὸ βάθος τοῦ τάγματος, δηλ. ἑκάστη ἀκία, ἀποτελῆται ἐκ 4 - 10 ἀνδρῶν, οὐδέποτε δ' ἐκ περισσοτέρων. Οἱ πρῶτοι καὶ τελευταῖοι ἄνδρες ἑκάστης ἀκίας καθὼς καὶ ἅπαντες τῶν τριῶν ἀκραίων ἀκιῶν τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἦσαν **κατάφρακτοι** (βλ. λ.), οἱ δ' ἐν τῷ μεταξὺ αὐτῶν τεταγμένοι *ψιλοὶ ἀκοντισταὶ* καὶ ψιλοὶ *τοξόται*.

Ἐπειδὴ οἱ πρωτοστάται τῶν ἀκιῶν, ἔν τε τῷ πεζικῷ καὶ τῷ ἱππικῷ, ἐκινδύνευον περισσότερον τῶν ἄλλων ἐν ταῖς μάχαις, εἶχον τὸ προνόμιον νὰ λαμβάνωσι τὰ *σκῦλα* τῆς πρώτης γραμμῆς ἅτινα περισυνέλεγον οἱ *δηποτάτοι* δηλ. οἱ τραυματιοφόροι τοῦ τάγματος (βλ. λ. **σκῦλα** καὶ **δηποτάτοι**).

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἀκίανθος (acianthus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεϊδῶν* περιλαμβάνον φυτὰ ἰθαγενῆ τῆς Νέας Ὁλλανδίας.

Ἀκιβᾶ· βλ. **Ἀκιμπᾶ.**

ἀκίβδηλος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ κίβδηλος, ἀνόθευτος, γνήσιος, ἰδίᾳ ἐπὶ νομισμάτων || μετφ. εἰλικρινής, ἄδολος, ἀπονήρευτος.—Ἐπιρρ. **ἀκιβδήλως.**

ἀκιγκλίδωτος (ὁ, ἡ) καὶ —η, —ον (τό)· ὁ μὴ περιγραμμένος ἢ περιβεβλημένος διὰ κιγκλίδων.

Ἀκιδαλία. Ἐπώνυμον τῆς Ἀφροδίτης ἐκ τῆς ὁμωνύμου παρὰ τὸν Ὀρχομενὸν πηγῆς τῆς Βοιωτίας. Ἡ πηγὴ αὕτη ἦτο ἱερὰ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῶν Χαρίτων καὶ εἶχεν ὑμνηθῆ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὑπὸ τῶν ποιητῶν. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀκιδάλιος *Οὐάλης* (Acidalius Valens). Σχολιαστὴς καὶ λατινογράφος ποιητής, ὅστις ἐγεννήθη μὲν διαμαρτυρόμενος ἐν Οὐιστὸκ τοῦ Βρανδεμβούργου περὶ τὸ 1567, ἠσπάσθη ὅμως τὸν Καθολικισμὸν καὶ νεώτατος ἀπεβίωσε τῷ 1595 ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸν λόγῳ τῆς ἐργασίας του κάματον. Ἐχθροὶ του τινες διαμαρτυρόμενοι ἀναφέρουν ὅτι ηὐτοκτόνησε καθ' ὃν χρόνον, ὡς Πρύτανις τῆς Σχολῆς τοῦ Ναΐς, συνώδευε τὴν Ἁγίαν Κοινωνίαν. Τῷ 1590 ἐξέδωκεν ἐν Παδούῃ «*Σημειώσεις καὶ σχόλια τοῦ Βελλείου Πετερκούλου*», τῷ δὲ 1594 ἄλλα «*Σχόλια ἐπὶ τοῦ Κοΐντου Κουρτίου*», ἐν Φραγκφούρτῃ. Ἀξιοσημείωτα εἶναι τὰ σχόλιά του ἐπὶ τοῦ *Πλαύτου*, τὰ ὁποῖα ἔγραψεν εἰς ἡλικίαν 17 ἢ 18 ἐτῶν. Τὰ λατινικά του ποιήματα ἐξεδόθησαν μετὰ θάνατον αὐτοῦ μόλις τῷ 1603 εἰς τὸ Λίγνιτς τὸ πρῶτον καὶ κατόπιν ἐν Φραγκφούρτῃ τῷ 1612. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ ᾠδάς, ἐπιγράμματα καὶ ἐπικοὺς στίχους. Τὰ ποιητικὰ αὐτὰ ἔργα ἐκρίθησαν ἀνούσια, στεροῦνται δὲ πολλάκις ρυθμοῦ καὶ μέτρου. Ἡ ἐναντίον του, διὰ λόγους δογματικοὺς μᾶλλον, πολεμικὴ τοῦ διαμαρτυρομένου Βορρικίου, προεκάλεσεν ἐπὶ μακρὸν σφοδρὰν συζήτησιν. Πιθανὸν εἶναι ὅτι τὰ ἔργα τοῦ Ἀκιδαλίου ἐχρησιμοποιήθησαν παρά τινων, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐν γένει ποικίλων ἀναμορφώσεων, ὡς ὑπόδειγμα Σχολῆς, ἥτις ὅμως δὲν ἐπέζησεν, ἀπαράλλακτα ὅπως συμβαίνει καὶ σήμερον εἰς παρεμφερεῖς περιπτώσεις. Οὕτω μόνον ἐξηγεῖται ὁ ἄλλως ἀδικαιολόγητος περὶ τὴν πραγματικήν του ἀξίαν θόρυβος. Γ. Δ. Κ.

ἀκιδανθηρὰ (Acidanthera Hochst) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδιδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ ἰθαγενῆ τῆς νοτίου καὶ τροπικῆς Ἀφρικῆς.

Ἀκίδας *(-αντος)* ἢ **Ἀκίδων** *(-οντος)* *[Ἀρχ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἀρκαδίας, ταυτιζόμενος πρὸς τὸν Ἰάρδανον τοῦ Ὁμήρου ὑπὸ τινων τῶν συγχρόνων τοῦ Πανσανίου (Παυσ. ε' 5). Ὁ ποταμὸς οὗτος, κατὰ τὸν Παυσανίαν, συνέβαλλεν εἰς τὸν Ἄνιγρον.

Ἀκίδας *Φραγκίσκος*· βλ. **Ἀκκίδας.**

ἀκίδιον (τό)· μικρὰ ἀκίς.

ἀκιδογραφήματα (τά). Οὕτως ἀπεκλήθησαν, ὡς ἐπίσης καὶ **ἐπιγραφήματα** καὶ **χαράγματα**, καί, κατὰ μίμησιν ἐκ τοῦ **«Παρίου», λίθινον χρονικόν**, αἱ ἀκαλαίσθητοι μὲν καὶ ἔξω πάσης γλυπτικῆς ἀποστολῆς, χρησιμώταται ὅμως ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐπιγραφαί, αἱ δι' ἀκίδος γραφεῖσαι εἰς κίονας καὶ ἄλλα σημεῖα τῶν μνημείων, ἰδίως τῶν ἀθηναϊκῶν. Τὴν παρατήρησιν πρῶτος ἐποιήσατο ἐπὶ κιόνων τοῦ Παρθενῶνος ὁ ἀρχαιολόγος Κ. Πιττάκης. Εἶναι δὲ χρησιμώτατα τὰ ἐπ' αὐτῶν τοιαῦτα χαράγματα, ὄχι μόνον διότι παρέχουν πλείστας ὅσας πληροφορίας σχετικῶς μὲ τὰ περιστατικὰ τῆς ἀθηναϊκῆς ἱστορίας, ἀναγόμενα εἰς ἐποχὰς σκοτεινάς, περὶ τῶν ὁποίων ἄλλαι πηγαὶ δὲν ὑπάρχουν, ἀλλ' ἀκόμη διότι μὲ ἀπαράμιλλον συντομίαν καὶ χαρακτηριστικὴν διαύγειαν καθορίζουν πλεῖστα ἄλλα συμβάντα ἅτινα συγκεχυμένα δι' ἄλλων πηγῶν μᾶς παρεδόθησαν.

Ὡς ἀρχαιότατον πάντων τῶν γνωστῶν ἀκιδογραφημάτων λογίζεται τὸ ἀπὸ τοῦ 694 χαραχθὲν εἰς μνήμην τοῦ Ἐπισκόπου Ἀθηνῶν Ἀνδρέου, εἰς τὸν ναὸν τῆς Παρθένου, τότε μὲν μετατραπέντα εἰς ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, μεταγενεστέρως δ' ἀφιερωθέντα εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Ἀθηνιώτισσαν. Ἔχει δὲ οὕτω: «Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ΙΕ'. Ἡμέρα 1, Ἰνδικτιῶνος Ζ', ἐτελειώθη Ἀνδρέας ὁ ἁγιώτατος ἡμῶν Ἐπίσκοπος, ἔτους ΣΤΣΒ'» (694 μ. Χ.)

Νεώτερον δὲ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀκιδογραφημάτων, σχετικὸν ὄχι μὲ ἁπλῆν ὀνόματος χάραξιν, ἀλλὰ μὲ παροχὴν συγκεκριμένης πληροφορίας, λογίζεται τὸ ἀκόλουθον: «Ducrocq, philhellène, entre au fort avec le colonel Fabvier, le 13 Decembre 1826, sorti le 5 Juin 1827 (le tout, la citadelle étant assiegée par les Turcs».

Μετὰ τὸν Πιττάκην πολλοί, ἰδιαιτέρως ὅμως ὁ Κωνσταντῖνος Ζησίου, μεγίστας παρέσχον ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ἱστορίαν διὰ τῆς ἀναζητήσεως, ἀνευρέσεως καὶ ἀναγνώσεως, ἐπὶ διαφόρων μνημείων, τοιούτων ἐπιγραφῶν χαραχθεισῶν δι' ἀκίδος, κατὰ διαφόρους ἐποχάς, εἰς μνήμην συγκεκριμένων γεγονότων, ἀλλὰ καὶ χαρακτηριστικῶν περιστατικῶν. Μεταξὺ ἄλλων λ. χ. ὑπάρχει καὶ μία ἀκιδογραφία καθ' ἣν πληροφορούμεθα ὅτι: «1800 Φλεβαρίου 18 χορέψαμε τὴν ἀπόκρηα». Ἡ παρὰ τοῦ Κ. Ζησίου ἀναγνωσθεῖσα αὐτὴ ἀκιδογραφία, παρὰ τὴν φαινομενικήν της ἀτλότητα, μᾶς παρέχει σαφῆ εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τῆς ἀκροτάτης τυραννίας, καθ' ἣν ὁ ἀνώνυμος ὑπομνηματιστὴς θεωρεῖ ἄξιον λόγου τὸ γεγονός, διότι προφανὲς εἶναι ὅτι καὶ βαθυτάτην ἐντύπωσιν ἔκαμεν

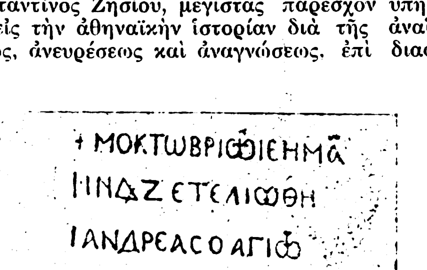

Ἀκιδογράφημα ἐν τῷ Παρθενῶνι.

εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Διὰ τοῦτο καὶ δικαίως ὁ Δ. Γρ. Καμπούρογλους, πραγματευόμενος τὸ θέμα, ἀπονέμει φόρον εὐγνωμοσύνης εἰς τὸν πρῶτον ἀντιληφθέντα τὴν σημασίαν τῶν ἀκαλαισθήτων τούτων ἐπιγραφικῶν μνημείων τὰ ὁποῖα, φέροντα τὸν παλαιογραφικὸν τύπον τοῦ αἰῶνος, καθ' ὃν ἕκαστον αὐτῶν ἐχαράχθη, ἀποτελοῦν, κατὰ τὴν παραστατικὴν φράσιν αὐτοῦ, «λεπτὰ διανθίσματα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν μαρμάρων ἢ ἐπὶ τῶν πτυχῶν τῶν κιόνων τοὺς ὁποίους ἐν συνεργασίᾳ ἐχρωμάτισε γοητευτικὰ ὁ χρόνος».

Τοιαῦτα ἀκιδογραφήματα εὑρίσκονται εἰς πλῆθος, ἀλλὰ ἀναγνωσθέντα, ἄλλα ἀκατανόητα λόγῳ τῆς φθορᾶς ἢ τῆς παρ' αὐτὰ καὶ ἐπ' αὐτῶν χαράξεως ἑτέρων ἐπιγραφημάτων (χωρὶς ν' ἀποκλείεται ὅτι νεώτεραι καὶ πλέον ἐμπεριστατωμέναι ἔρευναι ἤθελον φέρει εἰς φῶς καὶ ἄλλας ἐπιγραφάς), εἰς τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὸ μεταξὺ τοῦ 7ου καὶ 14ου αἰῶνος, εἰς τὸ Θησεῖον, ἰδίως ἐπὶ Τουρκοκρατίας (ἂν καὶ πολλαὶ ὑπάρχουν προγενέστεραι), εἰς τὴν Στοὰν τοῦ Ἀττάλου, εἰς τὴν Πύλην τῆς Ἀγορᾶς, εἰς τὸ Ὀλυμπιεῖον καὶ ἐν γένει εἰς ὅλα τ' ἀρχαῖα Μνημεῖα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς παλαιὰς ἐκκλησίας, ἰδίως εἰς τὰ χρωματισμένα παλαιὰ τοιχώματα καὶ εἰς τοιχογραφίας ἐρειπωμένων ἐκκλησιδίων καὶ ἐρημοκκλησίων ἢ μετοχιακῶν ναΐσκων, πάμπολλα τοιαῦτα ἀποσπάσματα ἀνευρίσκονται ἑκάστοτε ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν. Ἀτυχῶς, οἱ ἀναλαβόντες τὸ ἐπίπονον τοῦτο ἔργον, τὸ ἀπαιτοῦν καὶ εἰδικὰ ἐφόδια καὶ ὅρασιν οὐ τὴν τυχοῦσαν καὶ βοηθήματα πολλά, ἀφοῦ πολλάκις πρέπει νὰ ἐρευνηθοῦν καὶ τὰ ὑψηλότερα σημεῖα τῶν κιόνων, δὲν εἶναι πολλοί.

Πλὴν τοῦ πρώτου, τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὰ Κυριακοῦ Πιττάκη, ὅστις πάμπολλα ἐξ αὐτῶν ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν «Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα» (1852-1859) ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Ὕλη ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι οἱ νῦν κατοικοῦντες τὴν Ἑλλάδα εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων», ἐνησχολήθησαν ὁ Ρῶσος Ἀρχιμανδρίτης Ἀντωνῖνος, ὅστις καὶ ἐξέδωκε περισπούδαστον πραγματείαν «Περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχαίων χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν», ὁ Κ. Κωνσταντόπουλος, ὁ Παναγ. Κωνσταντινίδης, ὁ Σ. Π. Λάμπρος, ὁ Β. Γεωργιάδης, ὁ Γ. Λαμπάκης, ὁ Δ. Γρ. Καμπούρογλους, καὶ περισσότερον πάντων, ἀλλὰ καὶ συστηματικώτερον, ὁ Κωνστ. Ζησίου, ὁ βαπτίσας τ' ἀκιδογραφήματα καὶ ἐπιγραφήματα «*λίθινον χρονικόν*», ἰδιαιτέρως ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐν τῷ Θησείῳ ἀναγνωσθέντα διὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας. Τὸ Θησεῖον, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καλούμενον **Ἅγιος Γεώργιος ὁ Ἀκαμάτης** (βλ. λ.), εἶχε τὴν προνομιακὴν ταύτην τύχην, διότι δὲν εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν τῶν Τούρκων. Τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συμβῇ διὰ τὴν αὐτὴν περίοδον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἥτις, παραμένουσα κλειστὴ ὡς κάστρον τουρκικόν, οὐδεμίαν παρεῖχεν εὐκολίαν εἰς τοὺς ἀνωνύμους ὑπομνηματιστὰς νὰ χαράξωσι τὰ ἀξιομνημόνευτα γεγονότα. Ὅτι δὲ ταῦτα ἐχαράσσοντο κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν ἀγνοίᾳ καὶ αὐτῶν τῶν συγχρόνων Χριστιανῶν, ἀπὸ ὡρισμένους ἀνθρώπους ἔχοντας σαφῆ τὴν ἔννοιαν τῆς χρονογραφίας, ἀλλ' ἀδυνατοῦντας νὰ τὴν ἐνασκήσουν διαφορετικά, πειθόμεθα ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐπεδιώκετο ἡ χάραξις εἰς κρύφια μέρη, εἰς δυσεύρετα συνεπείᾳ ἐρεύνης καὶ ἄνευ ἀλληλουχίας τοπικῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸν χρόνον, εἰς τρόπον ὥστε καὶ ἂν ἀπεκαλύπτετο μία ἀκιδογραφία να μὴ δύναται, συνδεομένη πρὸς ἄλλην, νὰ γεννήσῃ τὴν ὑπόνοιαν τοῦ συστήματος.

Τὸ «*λίθινον χρονικόν*», τὸ ἐν τῷ Θησείῳ, παρέχει ἡμῖν ληξιαρχικὰς πληροφορίας, ἱστορικάς, κοινωνικάς, μέχρι καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν παρατηρήσεων φυσικῶν φαινομένων, ὅπως θὰ συνέβαινε μὲ οἱονδήποτε χρονικόν. Χαρακτηριστικώτατα εἶναι τὰ ἀπὸ τῆς Τουρκοκρατίας, καὶ μάλιστα τὰ μέχρι τῆς καθόδου τῶν ξένων περιηγητῶν ἀκιδογραφήματα, τινὰ τῶν ὁποίων παραθέτομεν ἔχοντα ὡς ἑξῆς: «1555. Ἔγινε τὸ κακὸ θανατικὸ εἰς τὴν Ἀθήνα καὶ ἀπέθανον χιλιάδες λαὸς καὶ Καστριῶται». Τοῦ λοιμοῦ τούτου, ἐξ οὗ ἀπέθανον μεταξὺ ἄλλων καὶ πολλοὶ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως διαμενόντων Τούρκων φρουρῶν, μνείαν ποιεῖται καὶ τὸ *Ὀξώνειον Χρονικόν*.—«1591. Ἔγινε τὸ γιαγκίνι στὴν Ἀθήνα». Ἐκ τοῦ ἀκιδογραφήματος τούτου πληροφορούμεθα ὅτι τῷ 1591 σπουδαία καὶ καταστρεπτικὴ θὰ ἐσημειώθη ἐν Ἀθήναις πυρκαϊά, οὐδαμόθεν ἄλλοθεν γνωστή.—Ἄλλου εἴδους πληροφορίαν ἔχομεν ὑπὸ τὸν τύπον: «1608, Ἰουλίου 20. Ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ ἡ Νεροὐκαινα ἀπὸ μαχαῖρι».

Ἄλλαι ἀνεξήγητοι, λόγῳ παραφθορᾶς ἢ ἐκλιπουσῶν ἐννοιῶν, παρουσιάζονται, ὡς ὑπὸ τὸν τύπον: «1770 Ἐχάλασανε Ἀρναουτάδες τὸ Πιρὶ καὶ ἤρθανε οἱ Πιριωτες εἰς τὴν Ἀθήνα». Διότι βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ καταστροφῆς τοῦ Πειραιῶς, μὴ ὀνομαζομένου οὕτω πως κατ' ἐκεῖνους τοὺς χρόνους, ἀλλὰ περί τινος τοποθεσίας Πυρῆ ἢ Πυργὶ καλουμένης, ἥτις πιθανὸν νὰ διεσώθη εἰς τὸ γνωστὸν οἰκογενειακὸν ὄνομα, καὶ ἥτις κατεστράφη κατὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἀλβανῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον, πρὸς κατάπνιξιν τῆς *Ὀρλωφείου* ἐπαναστάσεως.

Digitized by Google

Φυσικῶς εἰς τὰ ἀκιδογραφήματα δὲν καταλέγονται τὰ ἁπλᾶ χαράγματα ὀνομάτων, ἐξ ὧν βρίθουν πλεῖστα ἀρχαῖα μνημεῖα, κατὰ τὸ παλαιόθεν κρατῆσαν ἐν Ἑλλάδι ἔθος. Μεταξὺ τῶν πολλῶν, τῶν ἀπείρων ὀνομάτων, ὅσα μᾶς ἐκληροδοτήθησαν γραμμένα ὑπὸ ποικίλας μορφάς, μὲ πᾶσαν ἀνορθογραφίαν καὶ ἀφθονίαν βωμολοχιῶν ἀτυχῶς, ἀναγινώσκονται ἀραιὰ καὶ ποῦ γνωστά τινα ὀνόματα. Οὕτω ὁ *Πουκεβὶλ* εἰς τὸ Θησεῖον ἐχάραξε τὸ ἀλησμόνητον ὄνομά του. Διεκρίνοντο ἐπίσης ἐκεῖ τὰ ὀνόματα τοῦ πρέσβεως *Choiseul-Gouffier* (1776 καὶ 1785), τοῦ *Σατωβριάνδου*, ἡμικατεστραμμένον, τοῦ *Βιλλουαζόν*, τοῦ *Διλλὼν* καὶ ἄλλων. Ἐπίσης ἐκεῖ εἶναι χαραγμένη καὶ ἡ ὑπογραφὴ τῆς λαίδης *Craven*, ἥτις ἐλθοῦσα τῷ 1786 δύναται νὰ λογισθῇ ὡς ἡ παλαιοτέρα τῆς σειρᾶς τῶν ἰδιορρύθμων γυναικῶν, ὅσαι ἀπὸ τῆς Δύσεως ὁρμηθεῖσαι κατεστάλαξαν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Χαρακτηριστικὸν τῶν ἀνθρωπίνων εἶναι ὅτι ὁ *Τουέδδελ*, Ἄγγλος φιλέλλην θανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1799 καὶ ταφεὶς εἰς τὸ Θησεῖον, δὲν ἐχάραξε εἰς αὐτὸ τὴν ὑπογραφήν του, ἐνῷ αὕτη ὑπάρχει εἰς ἕνα τῶν κιόνων τοῦ Σουνίου, ἔνθα καὶ ἡ ὑπογραφὴ τοῦ *Βύρωνος* διασώζεται μέσῳ ἀτυχῶς διαφόρων ἐπιγραφικῶν ἀσεβημάτων.

Τὰ ἀκιδογραφήματα δὲν εἶναι ἑλληνικὸν ἐφεύρημα· οὔτε περιορίζονται εἰς μόνην τὴν χρονογραφίαν· ἐὰν δὲ εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο δὲν πρόκειται νὰ πραγματευθῶμεν τὰς ποικίλας παραστάσεις, ὅσαι κατὰ καιροὺς ἐχαράχθησαν εἰς διάφορα μνημεῖα, ἐπὶ διαφόροις αἰτίαις καὶ εἰς ἐξωτερίκευσιν ἄλλων γενικωτέρων ἀναγκῶν, δὲν δυνάμεθα ἐν τούτοις νὰ μὴ θίξωμεν τὰ σχετικώτερα πρὸς τὸ θέμα ἡμῶν, τὰ ἀποκαλούμενα γενικῶς *graffiti* (χαράγματα), ἅτινα, θεωρούμενα ὡς Λαϊκὸν Ἀρχεῖον, σὺν τοῖς ἄλλοις κατέληξαν ὥστε νὰ χαρακτηρισθοῦν οἱ τοῖχοι ὡς «τὸ χαρτὶ τῶν τρελῶν». Πράγματι, ἀνὰ τὴν ὑφήλιον, ἐλάχιστα εἶναι τὰ μνημεῖα ἅτινα δὲν ὑπομιμνήσκουν εἰς τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτά, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀνέκαθεν ἐχάρασσον ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ τῶν πετρῶν ὀνόματα καὶ σκέψεις, γνωμικὰ καὶ ἐμβλήματα, ἀναμνήσεις ἢ ἐλπίδας, πάντως ἓν οἱονδήποτε γεγονός, περὶ τὸ ὁποῖον στρέφεται ὁ λογισμός των. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁ Κεραμεικὸς καὶ τὰ Μνήματά του ἔβριθον παρομοίων ἐπιγραφῶν.

Ἡ Δῆλος, εἰς τὰς οἰκίας της, εἶναι χαρακτηριστικῶς κατάφορτος ἐξ ἀκιδογραφημάτων. Αἱ Πυραμίδες καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Αἰγύπτου μνημεῖα βρίθουν ἀπὸ τὰ χαραγμένα ἐπιγραφήματα, τὰ ἄσχετα πρὸς τὴν ἐπίσημον ἀπεικόνισιν τὴν ὑπὸ τῶν τεχνιτῶν ἐνεργουμένην. Εἰς τὴν Πομπηΐαν, πλῆθος ἄπειρον συνέλεξε καὶ ἐξέδωκεν ὁ Ἰησουΐτης *Ραφαὴλ Γκαρούτζι* ὑπὸ τὸν τίτλον «Graffiti de Pompei». Πράγματι εἰς τὴν Πομπηΐαν ἀνευρέθησαν πλήθη, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτάτων, ἀκιδογραφημάτων. Εἰς αὐτὰ διακρίνονται καθαρώτατα καὶ εὐκόλως παρακολουθοῦνται ἡ ἔμπνευσις ἑνὸς ποιητοῦ, ὁ θαυμασμὸς ἑνὸς θεατοῦ καταπλαγέντος εἰς τὸν Ἱππόδρομον ἀπὸ ἕνα τῶν μονομάχων, ἡ προσπάθεια τοῦ ζωγράφου νὰ διατυπώσῃ μὲ τὸ μαχαίριόν του τὴν γραμμὴν τοῦ πίνακος τὸν ὁποῖον μέλλει νὰ ζωγραφήσῃ. Ἢ ἀκόμη διακρίνεται ἡ στοναχὴ τοῦ ἀποβλήτου ἐραστοῦ, καὶ τοῦ μεθύσου ἡ κατάρα ἐναντίον τῆς καπήλου, ἀλλὰ καὶ τοῦ παιδίου τὸ ἀδέξιον καὶ ἀφελὲς σχεδιαγράφημα. Τὸ χαρακτηριστικώτερον ἀκιδογράφημα εἶναι τὸ ἀφιερωμένον εἰς τὴν λατρείαν τοῦ **Ἀλεξαμένου** (βλ. λ.) πρὸς τὸν Ἐσταυρωμένον (Βλ. καὶ λ. **ἐπιγραφαὶ** καὶ **λίθινα χρονικά**). Γ. Δ. Κ.

ἀκιδογραφικός, *—ή, όν.—* ὁ δι' ἀκίδος γεγραμμένος· «ἀκιδογραφικὴ ἐπιγραφή», ἐπιγραφὴ κεχαραγμένη δι' ἀκίδος.

ἀκιδοειδής (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ἀκίδα.

ἀκιδόλη ἢ ***βεταΐνη ὑδροχλωρική*** *[Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $HOOC.CH_2.N(CH_3)_3.Cl$. Λαμβάνεται ἐκ τῆς **βεταΐνης** (βλ. λ.), ἥτις παρασκευάζεται ἐκ τῆς μελάσσης δι' ἐκχυλίσεως δι' ἀλκοόλης, τῇ ἐπιδράσει ὑδροχλωρίου. Κρυσταλλοῦται εἰς εὐδιαλύτους εἰς τὸ ὕδωρ κρυστάλλους περιέχοντας 23.8 $^0/_0$ ὑδροχλώριον. Εἰς ὑδατικὰ διαλύματα ὑδρολύεται ἐντόνως ἀφετεριουμένου τοῦ ὑπάρχοντος ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος κατὰ 40 $^0/_0$. Χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὸ ὄνομα στερεὸν ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ ὡς φάρμακον κατὰ τῶν δυσπεψιῶν. Σ. Γ.

ἀκιδολοχρώματα *[Βιομ. Χημ.]*. Εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν τῶν συνθετικῶν χρωμάτων ἀνήκουσι:

Τὸ ***ἀκιδολοκυανοῦν Α***, ὅπερ εἶναι ὀξίνη τριφαινυλομεθανοχρωστική. Εἶναι κόνις σκοτεινὴ πρασινοκύανος ἕως χαλκέρυθρος. Χρησιμοποιεῖται πρὸς βαφὴν ἰνῶν ἐρίου, δέρματος, ἰούτης, ἀχύρου ὡς καὶ εἰς τὴν χρῶσιν τοῦ χάρτου.

Τὸ ***ἀκιδολοκυανοῦν G*** ἐπίσης ὀξίνη χρωστικὴ τοῦ τριφαινυλομεθανίου. Εἷς ἐκ τῶν πολλαπλῶν τρόπων τῆς παρασκευῆς τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης χρωστικῆς τῶν ἐρίων ἐπιτελεῖται διὰ τῶν ἑξῆς ἀντιδράσεων: 1. Συμπύκνωσις μ-νιτροβενζαλδεΰδης μετὰ δύο μορ. διαιθυλανιλίνης. 2. Ἀναγωγὴ τοῦ λαμβανομένου νιτροτετρααιθυλοδιαμινοτριφαινυλομεθανίου. 3. Διαζώτωσις τῆς ἀμινοενώσεως καὶ μετατροπὴ αὐτῆς εἰς τὴν ὀξυένωσιν. 4. Θείωσις. 5. Σχηματισμὸς τοῦ μετ' ἀσβεστίου ἅλατος καὶ 6. Ὀξείδωσις τῆς λευκοενώσεως εἰς χρῶμα.

Εἶναι σκοτεινοκύανος ἕως χαλκέρυθρος κόνις, διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ δυσδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην. Λόγῳ τῆς ἀνθεκτικότητος αὐτῆς εἰς τὸ φῶς καὶ τῶν καλῶν της ἀποχρώσεων χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα, ἀποτελοῦσα ἐξαίρετον ἀναπλήρωμα τοῦ παλαιοῦ ἰνδικοκαρμινίου. Χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ μάλλινα, ὡς ἐπίσης καὶ πρὸς χρῶσιν τῆς μετάξης, τῆς ἰούτης, τῶν πτερῶν, τεχνητῶν ἀνθέων, μελανῶν κλπ. Τὸ χρῶμα τοῦτο εἰς τὸ τεχνητὸν φῶς φαίνεται πρασινώτερον ἢ εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

Τὸ ***ἀκιδολόφαιον G***. Εἶναι πρωτογενὴς δισαζωχρωστικὴ περιέχουσα ὡς διαζωσυστατικὸν 2 μόρ. σουλφανιλικοῦ ὀξέος καὶ ὡς ἀζωσυστατικὸν 1 μόρ. α-ναφθόλης. Εἶναι φαιὰ κόνις βάπτουσα τὸ ἔριον ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ κιτρινόφαιον. Ὁ βάμβαξ παραμένει λευκός. Χρησιμοποιεῖται κυρίως πρὸς βαφὴν δερμάτων.

Προσομοίας ἰδιότητας ἔχουσι καὶ οἱ τύποι B, BR, R καὶ T.

Τὸ ***ἀκιδολοπράσινον Β***. Εἶναι ὀξίνη χρωστικὴ τοῦ τριφαινυλομεθανίου. Παρασκευάζεται εἰς τὰ ἑπόμενα στάδια: 1. Συμπύκνωσις βενζαλδεΰδης μετὰ βενζυλομεθυλανιλίνης. 2. Θείωσις τῆς λευκοβάσεως. 3. Ὀξείδωσις εἰς χρῶμα καὶ μετατροπὴ εἰς τὸ μετὰ νατρίου ἅλας. Εἶναι φαιομέλαινα κόνις, σχεδὸν ἀδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην. Τὸ ὑδατικὸν διάλυμα βάπτει τὸ ἔριον ἐν οὐδετέρῳ λουτρῷ δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὰ ἡμιμάλλινα, ὡς καὶ διὰ τὴν ἰούτην, τὸν χάρτην κ.λ.π. Ἡ ἀνθεκτικότης εἰς τὸ φῶς εἶναι μικρά. Ὁ τύπος 3 G βάπτει κιτρινώτερον τοῦ προηγουμένου.

Τὸ ***ἀκιδολέρυθρον*** εἶναι ὀξίνη ἀζωχρωστικὴ διὰ τὸ ἔριον.

Τὰ ***ἀκιδολομέλανα R, 5B, BR*** εἶναι χρώματα ἐξαιρετικῆς ἀνθεκτικότητος εἰς τὸ φῶς, χρησιμοποιούμενα διὰ τὸ ἔριον εἰς τεμάχια καὶ ὑφάσματα, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ πίλους ἐξ ἐρίου καὶ τριχός. Ὁ βάμβαξ καὶ ἡ μέταξα δὲν βάπτονται.

Τὸ ***ἀκιδολέρυθρον ὑφασμάτων Β***. Εἶναι διὰ προστύψεως βάπτουσα δισαζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐξ ἀμιδοαζωτολουολίου καὶ R-ὀξέος. Εἶναι σκοτεινοφαία κόνις βάπτουσα κατόπιν κατεργασίας διὰ χρωμικῶν ἁλάτων κερασέρυθρον τὸ ἔριον καὶ ὑφάσματα ἐκ τούτου.

Τὸ ***ἀκιδολοϊῶδες*** εἶναι ὀξίνη χρωστικὴ τοῦ τριφαινυλομεθανίου. Σ. Γ.

ἀκιδολοχρωμιοχρώματα *[Βιομ. Χημ.]*. Ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν διὰ προστύψεως βαφόντων χρωμάτων, εἶναι δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀζωχρωστικαὶ εἰδικῶς μεθ' ὑδροξυλικῆς ὁμάδος εἰς τὴν ο— θέσιν. Σπουδαιοτέραν σημασίαν ἔχουσιν αἱ ἐξ αὐτῶν περιέχουσαι ὡς ἀζωσυστατικὸν τὸ σαλικυλικὸν ὀξύ. Αἱ πλεῖσται ἐξ αὐτῶν εἶναι εὐπαθεῖς πρὸς τὰ μέταλλα, δι' ὃ καὶ κατὰ τὴν βαφὴν διὰ τούτων χρησιμοποιοῦνται ξύλινοι κάδοι ἢ μετάλλινοι ἐπενδεδυμένοι δι' ἀδρανοῦς ἐπιχρίσεως. Κατὰ τὴν βαφὴν διὰ τῶν χρωμάτων τούτων χρησιμοποιοῦνται δι' ἄλλα μὲν ἅλατα τοῦ χρωμίου, δι' ἄλλα δὲ ἅλατα τοῦ χρωμικοῦ ὀξέος, ἢ δύνανται δι' ἓν καὶ τὸ αὐτὸ χρῶμα νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἢ τὰ μὲν ἢ τὰ δέ, ὁπότε ὅμως λαμβάνονται διαφόρου τόνου καὶ ἀνθεκτικότητος βαφαί.

Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν χρωμάτων τούτων εἶναι:

Τὸ ***ἀκιδολοχρωμιοκυανοῦν Β***. Διὰ προστύψεως βάπτουσα ἀζωχρωστική, ἐρχομένη εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς ἰωδομέλαινα κόνις κατάλληλος διὰ τὴν βαφὴν τοῦ ἐρίου ὑπὸ οἱανδήποτε μορφήν. Ἡ ἀπ' εὐθείας λαμβανομένη μελανοϊώδης χροιὰ διὰ μετακατεργασίαν διὰ χρωμικῶν ἁλάτων μετατρέπεται εἰς κυανῆν καλῆς ἀνθεκτικότητος. Βαμβακερὰ καὶ μετάξινα εἴδη βάπτονται ὀλίγον μόνον. Ἡ βαφὴ τοῦ διὰ χρωμίου προκατεργασθέντος ἐρίου εἶναι σχετικῶς καλυτέρα.

Τὸ ***ἀκιδολοχρωμιοκυανοῦν Τ*** εἶναι συγγενὲς πρὸς τὸ ἀνωτέρω καὶ ἔχει ἀρκετὴν χρησιμοποίησιν.

Τὸ ***ἀκιδολοχρωμιόφαιον 3 G, T*** εἶναι διὰ προστύψεως βάπτουσα ἀζωχρωστικὴ ἐρχομένη εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς κιτρίνη κόνις.

Τὸ φαιὸν χρῶμα λαμβάνεται διὰ μετακατεργασίας δι' ἁλάτων χρωμίου. Χρησιμοποιεῖται ἀρκετὰ ἐν τῇ πράξει.

Τὸ ***ἀκιδολοχρωμιοκίτρινον G, R*** διὰ προστύψεως βάπτουσα ἀζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ 6-ναφθυλαμινοσουλφοξέος καὶ σαλικυλικοῦ ὀξέος. Εἶναι εὔθυνον κίτρινον χρῶμα καλῆς ἀνθεκτικότητος εἰς τὸ φῶς, ὕφανσιν καὶ θεῖον διὰ τὸ ἔριον, μετὰ τὴν κατεργασίαν διὰ χρωμιούχων παρασκευασμάτων. Τὰ βαμβακερὰ δὲν βάπτονται.

Τὸ ***ἀκιδολοχρωμιοέρυθρον Α*** εἶναι διὰ προστύψεως βάπτουσα ἀζωχρωστική. Ἀνοικτὴ ἕως σκοτεινὴ ἐρυθρόφαιος κόνις, βάπτουσα διὰ κατεργασίας μετὰ χρωμιούχων παρασκευασμάτων. Λίαν ἀνθεκτικὴ εἰς τὸ φῶς, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς βαφὴν ὑφασμάτων διὰ στολάς. Δὲν βάπτει τὰ βαμβακερὰ καὶ μετάξινα εἴδη.

Τὸ ***ἀκιδολοχρωμιομέλαν F F***, πρόστυψιν ἀπαιτοῦσα δευτερογενὴς δισαζωχρωστικὴ ἐξ ἀμινοσαλικυλο-αζω-ναφθυλαμίνης καὶ α-ναφθολοσουλφοξέος NW. Τεφρομέλαινα ἕως φαιομέλαινα κόνις διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην μετὰ κυανοϊώδους χροιᾶς. Βάπτει τὸ ἔριον καὶ τὸν βάμβακα, τὴν δὲ μέταξαν κάπως ἀνοικτότερον. Σ. Γ.

ἀκιδοπεραστική· βλ. **βελονονυγμός**.

ἀκιδόραμφος (ὁ)· ὁ ἔχων ράμφος ὅμοιον μὲ ἀκίδα.

ἀκιδοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων ἀκίδας· ἀκιδωτός.

ἀκιδώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ πλήρης ἀκίδων. ἀγκιδωτός· ὁ ὅμοιος μὲ ἀκίδα, ἀκιδοειδής, σουβλερός.

ἀκιδωτός, *— ή, — όν*· ὁ ἔχων ἀκίδα, ὁ καταλήγων εἰς ἀκίδα, ὀξύς, σουβλερός.

—ἀκιδωτὸς θυρεὸς (pointé) *[Ἑραλδ.]*· ὁ θυρεὸς ὁ φέρων αἰχμὰς μετὰ τριγώνων κατὰ βάσιν.

Ἀκίλα (ἡ) *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Κατ' εἴδησιν τοῦ Στράβωνος (ἐκδ. Didot 655,7) παραλαβόντος αὐτὴν ἀπὸ τῶν «Γεωγραφουμένων» Ἀρτεμιδώρου τοῦ Ἐφεσίου, ὠνομάζετο οὕτω τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἀραβίας, τὸ ἀντικείμενον εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Δειρὴ* (ἴσως τὸ σήμερον *Ρὰς Σιγιὰν*—Ras Siyan—ὀνομαζόμενον καὶ εὑρισκόμενον εἰς πλάτος 12°29' καὶ μῆκος=43 19', κατὰ τὸν Ἀγγλ. χάρτην 3180—Straits of Bab-El-Mandeb and approaches). Εἶναι δηλ. ἡ *Ἀκίλα* τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον ***Βὰβ-Ἐλ Μανδὲβ*** (πλατ. 12 40'30" καὶ μῆκος 43° 27' 40") ἢ τὸ τῆς *Πύλης τῶν Δακρύων*, ὡς ὠνομάζετο ἐξελληνισμένως εἰς τὰς παλαιάς μας γεωγραφίας ἡ ΝΔ τῆς Ἀραβίας ἐσχατιά, ἤτοι ἡ ἀνατολικὴ ἄκρα τοῦ ὁμωνύμου πορθμοῦ «*τῶν κατὰ Δειρὴν στενῶν*», ὡς ὁ Στράβων ἀποκαλεῖ τὸν πορθμόν, τοῦ ὁποίου τὸ δυτικὸν ἄκρον ἀπετέλει ἡ *Δειρή*. Ἡ ἔκφρασις τῆς ὀνομασίας εἰς πληθυντικὸν (*τὰ κατὰ* Δειρὴν *στενὰ*) οὔτε κατὰ τύχην, οὐδὲ ἁπλῶς χάριν καλλιεπείας εἶχε τεθῇ, ἀλλ' ἀντιθέτως, χάριν ἀκριβολογίας. Διότι, τονίζει ὁ Στράβων, ὅτι ὁ μὲν κυρίως πορθμὸς εἶναι ἐκεῖ, ὅπου τὸ στενώτερον τῆς μεταξὺ τῶν δύο ἠπείρων ἀποστάσεως, τὸ ὁποῖον οἱ τότε γεωγράφοι εἶχον ἐκτιμήσει εἰς 200 στάδια· ἀλλὰ καὶ ὅτι ἓξ νῆσοι εἰς συνεχῆ γραμμὴν εὑρισκόμεναι (εἶναι δὲ αἱ ἓξ νησῖδες, *Ζεζιρὰτ Σωγβαμπὶ*—Jezirat Sowabih—ἢ *Μπράδας*—Brothers=Ἀδελφοὶ—νῦν ὀνομαζόμεναι) παρεμβάλλονται ἐν τῷ πορθμῷ καὶ «στενοὺς τελέως διαύλους ἀπολείπουσι, δι' ὧν σχεδίαις τὰ φορτία κομίζουσι, δευρο κἀκεῖσε, καὶ λέγουσι ταῦτα στενά»· ἄλλως τε καὶ αὐτὸς ὁ Ἀγγλικὸς χάρτης μεταχειρίζεται τὸν πληθυντικὸν straits ἀντὶ τοῦ ἑνικοῦ strait. Τὸ πλάτος τῶν *στενῶν* ὁρίζει εἰς 60 στάδια (=6 μίλλια). Ἡ ἀπόστασις αὕτη οὐδαμοῦ προσαρμόζει, τῆς ἀποστάσεως τῆς μεταξὺ τῆς νήσου *Περὶμ* πρὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Βὰβ-ἐλ-Μανδὲβ καὶ τῆς μεγαλυτέρας τῶν νήσων *Σωγβαμπὶ* οὔσης 9 μιλλίων, τῶν πλατῶν δὲ τῶν ἄλλων στενῶν παρουσιαζόντων μεγαλυτέρας ἀκόμη διαφοράς.

Τὰ «Γεωγραφικὰ» τοῦ Στράβωνος παρέχουσι πλείστας ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις ὡς πρὸς τὰς κατέναντι τῆς Ἀκίλας αἰθιοπικὰς ἀκτὰς καὶ τοὺς κατοίκους των· ταύτας γενικῶς εἶχε παραλάβει ὁ Στράβων παρὰ τοῦ Ἀρτεμιδώρου, προσθέσας λεπτομερείας τινάς, ἃς εἶχεν ἐρανισθῆ παρ' ἄλλων γεωγράφων. Ὅταν ὅμως παραβάλῃ τις τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Ἀρτεμιδώρου πρὸς τὰ μεταδοθέντα διὰ τοῦ Φωτίου ἀποσπασμάτια τοῦ Ἀγαθαρχίδου καὶ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου περιγραφὴν τῆς Τρωγλοδυτικῆς Αἰθιοπίας καὶ τῆς Ἀραβίας, ἥν, ὡς οὗτος μαρτυρεῖ, εἶχε παραλάβει παρὰ τοῦ Ἀγαθαρχίδου, εὑρίσκεται πρὸ τοιούτων ὁμοιοτήτων ὄχι μόνον εἰς τὴν ὁλότητα τῶν λεπτομερειῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐκφράσεις καὶ τὸ ὕφος ἀκόμη, ὥστε πείθεταί τις ὅτι ὁ Ἀρτεμίδωρος διὰ τὸ τμῆμα τοῦτο τῶν γεωγραφουμένων του δὲν ἔκαμέ τι ἄλλο παρὰ πιστὴν ἀντιγραφὴν τοῦ Περίπλου τοῦ Ἀγαθαρχίδου. (Πρβλ. σχόλια *Wesseling* εἰς Ἀγαθαρχ. ἐν τῇ ἐκδόσει του τοῦ Διοδώρου καὶ Géographie de Strabon V, 266,1.)

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἄκιλας Γεώργιος. Ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν προκρίτων τῆς νήσου Θήρας, οἵτινες, καταπιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ σταλέντος Ἐπάρχου *Δ. Δραγόνα* ἢ *Δραγονάκου* διὰ νὰ εἰσπράξῃ τὸ ἐπιβληθὲν δάνειον τοῦ 1823, διεμαρτυρήθησαν δι' ἱκετηρίου ἐγγράφου πρὸς τὴν Διοίκησιν καὶ μάλιστα τοὺς πληρεξουσίους τῶν τριῶν θαλασσοκρατουσῶν νήσων. Ὁ Ἄκιλας μνημονεύεται ἐπίσης καὶ ὡς τροφοδότης τοῦ αὐστριακοῦ στόλου τοῦ ναυάρχου Ἀκκούρτη, καὶ ὡς ὄργανόν του, εἰς τὸν μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ καθολικῶν ἀγῶνα τῶν Αἰγαιοπελαγιτῶν. Γ. Δ. Κ.

Digitized by Google

Ἀκιλία *γενεά* (Acilia gens). Μεγάλη οἰκογένεια πληβείων ἐκ τῶν παλαιοτέρων καὶ γνωστοτέρων τῆς ἀρχαίας Ρώμης. Διῃρεῖτο εἰς πολλοὺς κλάδους, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἔφερεν ἰδιαίτερον ἐπώνυμον (*Ἀβιόλας— Βάλβος—Γλαβρίων— Ροῦφος —Σευῆρος*). Τὸν 2ον μ. Χ. αἰῶνα, καθ' ἣν ἐποχὴν αἱ πλεῖσται τῶν ἄλλοτε μεγάλων ρωμαϊκῶν οἰκογενειῶν εἶχον ἐκλείψει, οἱ Ἀκίλιοι ἐθεωροῦντο, καθὼς ἀναφέρει ὁ Ἡρωδίων, οἱ «εὐγενέστεροι τῶν πατρικίων». Τὰ ἴχνη τῶν Ἀκιλίων χάνονται κατὰ τὰ τέλη τοῦ 5ου αἰῶνος μ. Χ.

Ἐκ τοῦ γένους τούτου ἀναφέρονται ἰδιαιτέρως οἱ ἑξῆς:

—*Ἀκίλιος Μάνιος*· ὁ πρῶτος διακριθεὶς ἐκ τῶν Ἀκιλίων. Τῷ 210 π. Χ. τῷ ἀνετέθη ἀποστολὴ παρὰ τῷ Πτολεμαίῳ Δ', ἐχρημάτισε δὲ σημαῖνον μέλος τῆς Συγκλήτου.

— *Ἀκίλιος Μάνιος Γλαβρίων* (Μ'. Acilius Glabrio). Δήμαρχος τῷ 201, ἀγορανόμος τῷ 196, πραίτωρ τῷ 195, ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὑπατικὸν ἀξίωμα τῷ 191 π. Χ. Κατὰ τὴν ὑπατείαν του ἀναλαβὼν τὴν διεξαγωγὴν τοῦ κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου πολέμου, κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μετά τινας ἐπιτυχίας ἐν Θεσσαλίᾳ ἐνίκησε τὸν Ἀντίοχον παρὰ τὰς Θερμοπύλας, κατέλαβε τὴν ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν κατεχομένην Ἡράκλειαν καὶ τὴν Λαμίαν, καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Ναύπακτον καὶ τὴν Ἄμφισσαν. Ἐπιστρέψας εἰς Ρώμην τῷ 190, ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῆ θρίαμβον διὰ τὰς νίκας του. Ὁ υἱός του ἀνήγειρεν εἰς τοῦτον χρυσοῦν ἀνδριάντα, τὸν πρῶτον, ὡς λέγεται, τὸν ὁποῖον εἶδον ἐν Ἰταλίᾳ.

—*Ἀκίλιος Μάνιος Γλαβρίων*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, πραίτωρ τῷ 70 π.Χ., ὕπατος τῷ 67. Ἀποσταλεὶς τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς Βιθυνίαν, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Λουκούλλου, ἐπέδειξε χλιαρότητα δράσεως καὶ ἀπέφυγε νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν Μιθριδάτην. Ἀνακληθεὶς εἰς Ρώμην, διῆγεν ἔκτοτε ἥσυχον βίον, ἁρμόζοντα εἰς τὸν ἀπαθῆ χαρακτῆρά του. Τὸ ὄνομά του ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν συγκλητικῶν οἵτινες ἐψήφισαν τὴν θανατικὴν ποινὴν κατὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Κατιλίνα.

— *Ἀκίλιος Γλαβρίων*. Ὕπατος ἐπὶ Δομιτιανοῦ κατὰ τὸ ἔτος 91 μ. Χ. Ὁ αὐτοκράτωρ, φθονῶν τὴν δημοφιλίαν του, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν στίβον καὶ παλαίσῃ πρὸς ἄγριον λέοντα. Ἀλλ' ὁ Ἀκίλιος, πεπροικισμένος μὲ θαυμαστὴν ρώμην καὶ ἐπιδεξιότητα, ἐξῆλθε νικητὴς ἐκ τῆς πάλης. Ἐρεθισθεὶς ἔτι μᾶλλον ὁ αὐτοκράτωρ ἐκ τῶν ἐπευφημιῶν τοῦ πλήθους, τὸν ἐξώρισεν ἐπὶ ἀσημάντῳ προφάσει καὶ μετὰ τριετίαν διέταξε καὶ τὸν ἐφόνευσαν.

Ἀκίλιος βλ. Ἀκιλία γενεά.

Ἀκίλιος (Acilius) *Γάϊος*. Ρωμαῖος ἱστορικός, σύγχρονος Κάτωνος τοῦ πρεσβυτέρου (2ος αἰὼν π.Χ.). Ἔγραψεν ἑλληνιστὶ ἱστορίαν τῆς Ρώμης ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς πόλεως ταύτης μέχρι τῆς ἐποχῆς του, τὸ ἔργον δὲ τοῦτο μεταφρασθὲν εἰς τὴν λατινικὴν ὑπό τινος Κλαυδίου εἶχεν ὑπ' ὄψει καὶ ὁ ἱστορικὸς Τίτος Λίβιος. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Γάϊον Ἀκίλιον ὅστις κατὰ τὸ 155 ἐχρησίμευσεν ὡς διερμηνεὺς παρὰ τῇ ἀποστολῇ τῶν τριῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων Καρνεάδου, Διογένους καὶ Κριτολάου, τοὺς ὁποίους εἰσήγαγεν εἰς τὴν σύγκλητον.

— **Ἀκίλιος** (Acilius) *Γάϊος*. Ρωμαῖος στρατιώτης τῆς 10ης λεγεῶνος τοῦ Καίσαρος, ὅστις, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀθηναίου ἥρωος Κυναιγείρου, ἔν τινι ναυμαχίᾳ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Μασσαλίας ἥρπασε μασσαλιωτικὴν λέμβον διὰ τῆς δεξιᾶς χειρός, ὅτε δὲ τοῦ ἀπεκόπη αὕτη διὰ πελέκεως, ἐξηκολούθησε μαχόμενος διὰ τῆς ἀριστερᾶς, ἕως οὗ οἱ προσδραμόντες συμπολεμισταί του ᾐχμαλώτισαν μετὰ τῆς λέμβου καὶ τὸ πλήρωμα.

Ἀκίλιος *Σευῆρος* (Aquilius Severus). Ἱσπανός, ζήσας τὸν τέταρτον μ. Χ. αἰῶνα καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 370. Ἔγραψε λατινιστὶ βιβλίον ἐπιγραφόμενον ἑλληνιστὶ «Καταστροφή» ἢ «Πεῖρα», εἰς γλῶσσαν οὔτε πεζήν, οὔτε ποιητικήν. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ὅπερ, ὑπὸ μορφὴν ταξιδιωτικῆς περιγραφῆς, ἦτο αὐτοβιογραφία, ἀπωλέσθη· ὁ μόνος ὅστις τὸ ἀναφέρει εἶναι ὁ Ἱερώνυμος (De viris illustribus 111). Δ. Σ. Μ.

Ἀκιλισηνή [*Ἀρχ.*]. Ἐπαρχία τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας παρὰ τὸν Ταῦρον πρὸς Β. τῆς Σωφηνῆς καὶ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Εὐφράτου. Κατὰ τὸν Δ' Ἀνβὶλ ἔκειτο εἰς τὴν Μικρὰν Ἀρμενίαν, πρὸς Δ. τοῦ Εὐφράτου.

Ἀκιλλίνι (ἢ *Ἀχιλλίνης*) *Ἀλέξανδρος* (Achillini Alex.). Διαπρεπὴς Ἰταλὸς ἀνατόμος γεννηθεὶς ἐν Βολωνίᾳ τῷ 1461. Παρὰ τὴν ἰατρικὴν σπουδάσας καὶ φιλοσοφίαν, περὶ τὴν τελευταίαν ταύτην κυρίως διέτριψε γενόμενος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας 'κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν Βολωνίᾳ, εἶτα δ' ἐν Παδούῃ (1506), ἔνθα διέμεινε μέχρι τοῦ 1509, ὁπότε ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς Βολωνίαν, ὅπου ἀπέθανε τῷ 1512.

Ὀπαδὸς τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας ὁ Ἀκιλλίνι ἔγραψε συμφώνως ταύτῃ φιλοσοφικάς τινας πραγματείας, ὧν αἱ κυριώτεραι περιέχονται εἰς τὰ δημοσιευθέντα «*Ἅπαντα*» αὐτοῦ (Opera omnia, Βενετία, 1548). Μεγάλης σημασίας εἶναι ἡ «*περὶ ἀνατομίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος*» πραγματεία αὐτοῦ (Annotationes anatomicae, vel de humani corporis anatomia, Βολωνία 1520, Βενετία 1521), στηριζομένη κυρίως ἐπὶ τῆς ἀνατομίας τοῦ Μοντίνι. Εἰς τὸν Ἀκιλλίνι πρὸς ἄλλοις ἀποδίδεται καὶ ἡ τιμὴ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ὀσφρητικοῦ νεύρου, καὶ τῆς σφύρας καὶ τοῦ ἄκμονος τοῦ ὠτός. ΑΡ. Π. Κ.

Ἀκιμπᾶ (*Μπὲν Γιωσέφ*). Ἐπιφανέστατος ραββῖνος τοῦ Β' αἰῶνος· τῆς περιόδου τῶν Ταναεὶμ Ἐγεννήθη περὶ τὸ 5ον ἔτος μ.Χ. καὶ ἐμαρτύρησε μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Βηθὴρ, περὶ τὸ 135 μ. Χ. Ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν πρωτότυπος φυσιογνωμία τῆς Ἰουδαϊκῆς Ἱστορίας. Συνεδύαζεν ἀκατάβλητον ἐνεργητικότητα μετὰ βαθείας κρίσεως, βοηθουμένης ὑπὸ εὐρυτάτης ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως. Ἡ θρησκευτική του διδασκαλία καὶ ἡ μέχρις αὐτοθυσίας ἐθνικὴ δρᾶσίς του πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ρωμαϊκοῦ ζυγοῦ συνετέλεσαν ὥστε νὰ περιβληθῇ τὸν φωτοστέφανον τοῦ ἐθνομάρτυρος.

Περὶ αὐτοῦ ἡ ἰουδαϊκὴ παράδοσις ἀφηγεῖται πολλὰ τὰ θαυμαστά, ἀλλὰ τὰ ἱστορικῶς ἀσφαλέστερα σημεῖα τοῦ βίου του εἶναι τὰ ἑξῆς:

Διετέλεσεν εἰς σχέσεις πρὸς τοὺς μεγάλους ραββίνους Γαμαλιὴλ τὸν Β', Γιεσοῦα καὶ Ἐλιέζερ, οὓς πάντας ὑπερέβη κατὰ τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν καὶ τὴν δόξαν τοῦ ὀνόματος. Ἡ πρωτοτυπία τῆς διδασκαλίας του ἔγκειται εἰς τὴν ἑρμηνευτικὴν τῶν βιβλικῶν κειμένων μέθοδον, συνισταμένην εἰς τὸ νὰ ἐξάγῃ ἀπὸ κάθε λέξιν, ἀπὸ κάθε γράμμα, συστήματα ὁλόκληρα ἑρμηνειῶν. Ἡ λεπτολόγος αὐτὴ προσπάθεια τοῦ Ἀκιμπᾶ ἐσκόπει εἰς τὸν χειρισμὸν τοῦ κειμένου κατὰ τρόπον φιλελεύθερον καὶ προσαρμόσιμον εἰς τὰς νεωτεριστικὰς τάσεις.

Ἡ ἀνακαινιστικὴ τάσις τοῦ Ἀκιμπᾶ συνήντησεν ἀντίδρασιν, ἰδίᾳ ἀπὸ μέρους τοῦ συναδέλφου του Ραμπῆ Ἰσμαὴλ μπὲν Ἐλισιά, ἀλλ' ἡ μεγαλοφυΐα του κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ καὶ νὰ ζωογονήσῃ τὴν ταλμουδικὴν διδασκαλίαν. Εἰς τὸν Ἀκιμπᾶ ὀφείλεται ἡ διατήρησις ἐν τῇ Βίβλῳ τοῦ *Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων*, τὸ ὁποῖον δὲν ἐφαίνετο πολὺ «κανονικὸν» εἰς τοὺς συγχρόνους του. Ἡ ἀλληγορικὴ μέθοδος ἑρμηνείας του, τὴν ὁποίαν εἰσηγήθη ὁ Ἀκιμπᾶ, κατέστη περίφημος.

Ὁ Ἀκιμπᾶ ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος τοῦ **Ἀκύλα**, ὅστις εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς Βίβλου ἠκολούθησε τὴν ἑρμηνευτικὴν μέθοδον ἐκείνου. Συνέταξε μίαν **«Μισνά»**, ἥτις ἐφάνη πρωτότυπος διὰ τὴν ἐποχήν του, γνωστὴν καὶ εἰς τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Δευτέρωσις Ἀκιμπᾶ*» (Deuterosis Akibaes). Τοῦ συγγραφέως του γίνεται συχνὰ μνεία ὑπὸ τοῦ Ἐπιφάνους (Haer. XV, XXXIII, 9) καὶ τοῦ Ἁγίου Ἱερωνύμου (In. Is. VIII, 14. Epist. 151).

Περὶ τοῦ τόπου τῆς δράσεως αὐτοῦ οὐδὲν ἀσφαλὲς γνωρίζομεν. Λέγεται ὅτι ἐδίδαξεν ἐν Ἰόπῃ, ἐν Λύδδῃ καὶ ἀλλαχοῦ, ὅτι ἐταξίδευσεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπως σφυγμομετρήσῃ τὸ θάρρος τῶν ὁμοεθνῶν του καὶ ἀντιληφθῇ κατὰ πόσον θὰ ἦσαν διατεθειμένοι νὰ ἐξεγερθοῦν πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ρωμαϊκοῦ ζυγοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ραμπῆ Γιεσούα μπὲν Χανανιὰ ὁ Ἀκιμπᾶ ἀνεδείχθη ὁ θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τοῦ ἔθνους του. Οὕτως ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπὶ Ἀδριανοῦ στάσιν τοῦ Βὰρ—Κοζιβὰ ἢ **Βαρνωχέβα**, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ὁποίου ἐνόμισεν ὅτι εὗρε πραγματοποιουμένην τὴν παλαιὰν τοῦ Βαλαὰμ προφητείαν (Ἀριθ. κδ' 17) καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ χρίσῃ καὶ διακηρύξῃ αὐτὸν ὡς μεσσίαν. Συν τῇ καταστολῇ δ' ὅμως τῆς ἐν λόγῳ στάσεως διὰ τοῦ στρατηγοῦ Σ. Ἰουλίου Σευήρου καὶ τῇ θανατώσει τοῦ Βαρχωχέβα συνελήφθη καὶ αὐτὸς καὶ ἐμαρτύρησεν, ἐκδαρεὶς ζῶν **«Μετ' αὐτοῦ**, λέγει ἡ Μίσνα, **ἔξηφανίσθη ἡ δόξα τοῦ νόμου»**. Εἰς τὸν ραββῖνον τοῦτον ἀποδίδονται κακῶς, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ ἔργα καβαλλιστικοῦ περιεχομένου, οἷα τὰ βιβλία τῆς δημιουργίας καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ραββὶ Ἀκιμπᾶ. Ω.

Ἀκίμωφ (*Ἰωάννης Ἀκίμοβιτς*). Ρῶσος ζωγράφος γεννηθεὶς τῷ 1764 ἐν Πετρουπόλει, ὅπου ἐδιδάχθη ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς ζωγραφικῆς. Ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Κράτους ὡς τρόφιμος αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του, ἀνετέθη δὲ εἰς αὐτὸν ἡ ἀντιγραφὴ ἔργων τινῶν μεγάλων ζωγράφων Ἰταλῶν τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἐν Φλωρεντίᾳ ἐξετέλεσε τὸν περίφημον πίνακα του «ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Προμηθεύς». Ἐπανακάμψας εἰς Πετρούπολιν ἐγένετο καθηγητὴς τῆς Ἀκαδημίας καὶ εἶτα διευθυντὴς αὐτῆς. Ἐν Ρωσίᾳ ἐξετέλεσε πλείστους πίνακας ἐκ τῶν ὁποίων ὡς ἄριστοι θεωροῦνται ἡ «Ἅλωσις τοῦ Καζὰν» καὶ ὁ «Προμηθεὺς Δεσμώτης». Τὰ ἔργα αὐτοῦ διακρίνει ἀκρίβεια περὶ τὸ σχέδιον καὶ φυσικότης εἰς τὴν ταξιθέτησιν τῶν διαφόρων προσώπων, πρὸς δὲ χάρις καὶ κίνησις, ἀλλ' ὑπολείπονται εἰς τὸν χρωματισμόν, ὅστις ἔχει κάτι τὸ ὑπόχρουν καὶ ἐξασθενεῖ μεγάλως τὴν ἔκφρασιν τῶν εἰκονιζομένων μορφῶν. Θ. Β.

Ἀκὶν [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ κόλπου τοῦ Πύργου (Μπουργκάς) τῆς Βουλγαρίας, ἀριστερᾷ τῷ καταπλέοντι εἰς αὐτόν, καταμεσῆς δὲ τῶν νησίδων *Μεγάλο* καὶ *Ἀναστασία* (*Σβέτα Ἀναστασία*), ἐφ' ὧν φάροι. Αἱ γεωγραφικαὶ συντεταγμέναι του εἶναι: Πλάτος = 42° 27'30", μῆκος = 27 38', κατὰ τὸν Ἀγγλικὸν χάρτην 2399 = gulf of Pyrgos or Burghas Σ. Ε. Λ.

Ἀκινάκαι [*Ἀρχ.*]. Λαὸς τῆς Βακτριανῆς χώρας ἐν Ἀσίᾳ (Πτολεμ.).

ἀκινάκης. Ὅπλον τῶν ἀρχαίων Περσῶν. Βραχὺ ξίφος ἢ μᾶλλον πλατὺ καὶ εὐθὺ ἐγχειρίδιον ὧν ὁ ἀκινάκης, ἐφέρετο ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ σώματος «τῷ μηρῷ προσηρτημένος», ὅπως φαίνεται εἰς τὰ ἀνάγλυφα τῆς Περσεπόλεως. Τὸν ἀκινάκην ἔφερον ὡς ὅπλον καὶ ὡς κόσμημα καὶ οἱ βασιλεῖς τῶν Περσῶν, καὶ οἱ εὐγενεῖς καὶ στρατηγοὶ αὐτῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐδωροῦντο οἱ ἀκινάκαι εἰς ἔνδειξιν τιμῆς ὑπὸ τῶν βασιλέων (Ἡροδ. Η'. 120, Ξεν. Κυρ. Ἀν. Α' ΙΙ. 27). Οἱ ἀκινάκαι αὐτοὶ εἶχον χρυσῆν τὴν λαβὴν καὶ κεκοσμημένην, πολλάκις, μὲ κοσμήματα ἐκλεκτῆς τέχνης. Ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία εἶχε περιλάβει καὶ τὸ ὅπλον τοῦτο μεταξὺ τῶν προϊόντων της. Εἰς τὴν νότιον Ρωσίαν καὶ εἰς τὰ ἐρείπια τῆς παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δνειπέρου Νικοπόλεως εὑρέθη ἀκινάκης ἑλληνικῆς τέχνης μὲ κατεστραμμένην μὲν τὴν σιδηρᾶν λάμαν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐκ χρυσοῦ λαβὴν καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς κοσμήματα ἄριστα διατηρούμενα. Εἰς τὸν ἐν Πασαργάδαις τάφον τοῦ μεγάλου Κύρου, τὸν συληθέντα κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν μακεδονικῶν στρατευμάτων καὶ ἀποκατασταθέντα εἰς τὴν προτέραν του κατάστασιν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἐκτὸς τῶν ἄλλων πολυτίμων ἀντικειμένων ἦσαν «καὶ στρεπτοὶ καὶ ἀκινάκαι καὶ ἐνώτια χρυσοῦ τε καὶ λίθων κολλητά....» (Ἀρ άν. Ἀλ. VI. 29). Εἰς τὸν ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ναὸν τῆς Πολιάδος, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀπὸ τῶν Μήδων λαφύρων, ἐφυλάσσοντο καὶ ὁ θώραξ τοῦ Μασιστίου

Πέρσης ὁπλίτης φέρων ἀνηρτημένον ἀπὸ τῆς ὀσφύος του ἀκινάκην.

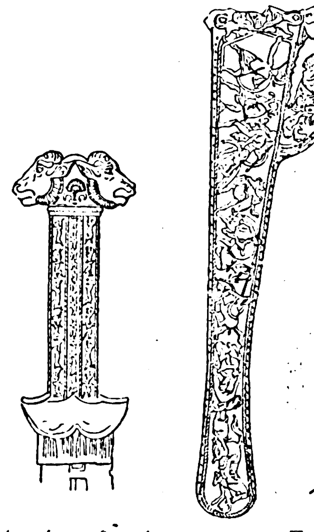

Ἀκινάκης διακόσμητος. (Λαβὴ καὶ θήκη)

Στρατιώτης μαχόμενος μὲ ἀκινάκην.

καὶ ὁ ἀκινάκης τοῦ Μαρδονίου (*Παυσ.* Ι. 27. 1), ὅστις εἶχεν ἀξίαν ὄχι ὀλιγωτέραν τῶν 700 δαρεικῶν (Δημοσθ. κατὰ Τιμοκράτους 478).

Ὁ ἀκινάκης ἦτο ὅπλον ἐθνικὸν καὶ τῶν Σκυθῶν, οἵτινες ἔβλεπον εἰς αὐτὸν τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ τοῦ πολέμου (Ἡροδ. Δ'. 62) καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐλάτρευον καὶ θυσίαν προσέφερον εἰς αὐτόν. Ἔκ τινος ᾠδῆς (Ι. 27 6) τοῦ Ὁρατίου, εἰς τὴν ὁποίαν μνημονεύει οὗτος ἕνα μηδικὸν ἀκινάκην καὶ σκώπτει συμπότας πολὺ πολεμικούς, ἐξάγεται ὅτι καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἔφερον εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἀκινάκην. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκινακόμορφον (ἐκ τοῦ ἀκινάκης καὶ μορφή) [*Βοτ.*]. Ὀνομάζεται οὕτω τὸ φυτικὸν ὄργανον τὸ ὁμοιάζον πρὸς μικρὰν σπάθην, ἔχον τουτέστι τὴν μίαν πλευρὰν αἰχμηρὰν τὴν δὲ ἄλλην παχεῖαν σαρκώδη. Οὕτως ὀνομάζομεν καρποὺς τινας τῶν ψυχανθῶν. Ν.Μ.

Ἀκίνασις. Ποταμὸς ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κόλχων ἐκβάλλων εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον. Σήμερον ὀνο-

Digitized by Google

μάζεται *Τσουρούκ-Σοῦ* (Σαπιοπόταμος) καὶ ἀποτελεῖ τὸ ὅριον μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας. Α.Α.Π.

Ἀκινᾶτος Θωμᾶς. Ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινᾶτος, καταγόμενος ἐξ ἀρχαίας εὐγενοῦς οἰκογενείας, ἐγεννήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1225 ἐν τῷ πατρικῷ πύργῳ Roccasicca, τῷ κειμένῳ πλησίον τῆς ἰταλικῆς πόλεως Aquinum, ἐξ ἧς καὶ Ἀκινᾶτος ἐκλήθη. Ἡ γνώμη τοῦ Quétif-Echard, ἡ παρὰ πολλῶν ἀποδεκτὴ γενομένη, καθ' ἣν ὁ Θωμᾶς ἐγεννήθη τῷ 1227, δὲν δύναται νὰ εἶναι ὀρθή, καθ' ὃ ἀντικειμένη εἰς πλείστας ἀσφαλεῖς εἰδήσεις τῶν ἀρχαίων βιογράφων αὐτοῦ. Πενταετὴς ἐστάλη ὑπὸ τῶν γονέων του εἰς τὸ ἐγγὺς κείμενον Monte Cassino, τοῦ ὁποίου ἡγούμενος ἦτο ὁ ἀδελφὸς τοῦ πατρός του, ἵνα ἐκεῖ μετ' ἄλλων εὐγενῶν νέων διδαχθῇ τὰ πρῶτα γράμματα. Μετὰ ἑξαετῆ διαμονὴν ἐν τῇ μονῇ, τῷ 1236, ἐστάλη εἰς Νεάπολιν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του. Δεκαοκταετής, τῷ 1243, εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῶν δομινικανῶν παρὰ τὴν θέλησιν τῶν γονέων καὶ ἰδίᾳ τῆς μητρός του, οἵτινες προώριζον αὐτὸν διὰ τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο, ὅτε ἐστάλη πρὸς ἀσφάλειαν ὑπὸ τοῦ τάγματος εἰς τὴν Ρώμην, οἱ ἀδελφοί του συνέλαβον αὐτὸν καθ' ὁδὸν καὶ ἐνέκλεισαν εἰς τὸν πύργον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἔνθα ἔμεινεν ἐγκάθειρκτος ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ παρακλήσεις καὶ ἀπειλαὶ τῶν γονέων εἰς οὐδὲν ἴσχυσαν, ἀφέθη τέλος ἐλεύθερος. Τότε τῷ 1244, τὸ τάγμα ἀπέστειλεν αὐτὸν διὰ Παρισίων εἰς Κολωνίαν, ἔνθα ἐσπούδασε θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν παρὰ τῷ Ἀλβέρτῳ τῷ μεγάλῳ. Ὅτε τῷ 1245 ὁ Ἀλβέρτος κληθεὶς ὡς καθηγητὴς μετέβη εἰς Παρισίους, παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Θωμᾶν, ὅπως ἐξακολουθήσῃ ἐκεῖ τὰς σπουδάς του, ὅτε δὲ τῷ 1248 ἐπέστρεψεν ἐκ Παρισίων εἰς Κολωνίαν, ἠκολούθησεν αὐτὸν ὁ Θωμᾶς καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ ἐπί τινα ἔτη σπουδάζων καὶ πιθανῶς διδάσκων, πάντοτε ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἀλβέρτου.

Ἡ μακρὰ παρὰ τῷ Ἀλβέρτῳ διαμονὴ τοῦ Θωμᾶ ἔσχεν ἀναμφιβόλως σπουδαιοτάτην ἐπίδρασιν καὶ ἐγένετο ἡ κυρία αἰτία τῆς πρὸς τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν στροφῆς αὐτοῦ. Τῷ 1252 ἦλθεν εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐδίδαξεν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου ἐπὶ τρία ἔτη. Τῷ 1255 ἢ τὸ πολὺ τῷ 1256 ὑπέστη ἐπιτυχῶς τὴν δοκιμασίαν πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ τίτλου licentia καὶ ἔκαμε, κατὰ διαταγὴν τοῦ πάπα, ἐπισήμως τὸ ἐναρκτήριόν του μάθημα. Μόλις ὅμως τῷ 1257 ἕνεκεν ἀντιδράσεών τινων ἀνεγνωρίσθη καθηγητής. Διδάξας ἐπί τινα ἔτη ἐν Παρισίοις ἦλθεν οὐχὶ πρὸ τοῦ 1261 εἰς Ρώμην ἐντολῇ τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ τοῦ τετάρτου. Τῷ 1265 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς τῆς Ρώμης, ἀπὸ δὲ τοῦ 1269—1271 εὑρίσκομεν αὐτὸν δρῶντα ἐν Παρισίοις. Τῷ 1272 ἵδρυσε νέαν σχολὴν ἐν Νεαπόλει, ἔνθα ἔμεινε μέχρι τοῦ 1274. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1274 λαβὼν πρόσκλησιν τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ δεκάτου, ὅπως λάβῃ μέρος εἰς τὴν σύνοδον τῆς Λυῶνος, ἔσπευσε νὰ μεταβῇ ἐκεῖ. Καθ' ὁδὸν ἐπεσκέφθη θείαν τού τινα, ἐν τῷ πύργῳ τῆς ὁποίας μένων ἠσθένησε. Προβλέπων τὸ τέλος του καὶ μὴ θέλων νὰ ἀποθάνῃ ἐν ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ διέταξε νὰ μεταφέρωσιν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκεῖ πλησίον κειμένην μονὴν τῶν κιστερκιανῶν Fassonuova, ἐπειδὴ πλησίον δὲν ὑπῆρχε μονὴ δομινικανῶν. Ἐκεῖ ἔμεινεν ἀσθενῶν ἕνα περίπου μῆνα καὶ τῇ 7ῃ Μαρτίου τοῦ 1274, ἀφοῦ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τῆς μονῆς.

Ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατόν του ἤρχισε νὰ διαδίδεται ἡ φήμη θαυμάτων, οἱ δὲ μοναχοὶ τῆς Fassonuova ἐτίμων αὐτὸν ὡς ἅγιον. Ἡ ἐπίσημος ὅμως ἀναγνώρισις αὐτοῦ ὡς ἁγίου ἐγένετο τῇ 13 Ἰουλίου τοῦ 1323 ἐν Ἀβινιὼν μετὰ δέκα καὶ τεσσάρων ἐτῶν ἔρευναν ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰωάννου τοῦ εἰκοστοῦ δευτέρου. Ἡ σύνοδος τῆς Λυὼν ἀφιέρωσε τιμητικοὺς λόγους εἰς τὴν μνήμην του καὶ τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων ἐξῆρε δεόντως τὴν ἀξίαν του. Ἡ δυτικὴ ἐκκλησία τιμῶσα τὸν ἄνδρα ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τοὺς τίτλους doctor communis (ἀπὸ τοῦ 14ου αἰῶνος) doctor ecclesiae καὶ princeps scholasticorum (τῷ 1567) καὶ doctor angelicus (ἀπὸ τοῦ 16 αἰῶνος), διὰ δὲ τῆς ἐγκυκλίου τοῦ πάπα Λέοντος δεκάτου τρίτου (τῇ 4 Αὐγούστου 1879) ἐθεωρήθη ὡς ὁ πάτρων τῶν δυτικῶν σχολῶν, ἐν αἷς ἡ διδασκαλία τῶν φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν μαθημάτων ἔπρεπε νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἔργων του.

Ὁ Ἀκινᾶτος εἶχεν ἀφιερώσει ὅλην του τὴν ζωὴν εἰς τὴν ἀναζήτησιν καὶ τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας. Πολλοὶ πάπαι, καὶ δὴ ὁ Ἰννοκέντιος ὁ τέταρτος, ὁ Οὐρβανὸς ὁ τέταρτος, ὁ Κλήμης ὁ τέταρτος καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ δέκατος, προσέφερον εἰς αὐτὸν μεγάλα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, ἀλλ' οὗτος ἠρνεῖτο πάντοτε τὴν ἀνάληψιν αὐτῶν ἐπιθυμῶν νὰ ἀσχολῆται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς μελέτας του. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ὅτι ὁ Ἀκινᾶτος δὲν διεκρίθη ὡς ἐπίσκοπος ἢ προϊστάμενος μοναχικοῦ τάγματος, ἀλλ' ὡς ἐπιστήμων. Πρὸς κατανόησιν τῆς φιλοσοφικῆς καὶ θεολογικῆς του διδασκαλίας πρέπει τις νὰ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν διδασκαλίαν ἄλλων σχολαστικῶν θεολόγων καὶ δὴ τοῦ περιφήμου ἀντιπάλου αὐτοῦ Δοὺνς Σκώτου. Ὑπερετίμα τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποκρούῃ τὸν πλατωνισμόν, οὕτω δὲ κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν κλασσικὴν ἐξέλιξιν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ Αὐγουστινισμοῦ. Ἐγνώριζε νὰ ἐκθέτῃ μετὰ θαυμασίας σαφηνείας καὶ ἁπλότητος τὴν διδασκαλίαν του, ἀποφεύγων τὸ πομπῶδες ὕφος καὶ τὰς ἐξεζητημένας λέξεις. Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ του καὶ τῇ ἐκθέσει αὐτῆς δὲν ζητεῖ μετὰ τοῦ ἀκροατοῦ καὶ τοῦ ἀναγνώστου νὰ εὕρῃ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πολλοὶ τῶν σχολαστικῶν, ἀλλὰ διδάσκει αὐτήν. Ἐν τῇ συζητήσει διὰ τῆς ὑπεροχῆς τῆς προσωπικότητός του καὶ τῶν γνώσεών του κατώρθου νὰ ὑπερνικᾷ τοὺς ἀντιπάλους. Πολλάκις ἐβυθίζετο εἰς τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης του τοσοῦτον, ὥστε ἐλησμόνει τὸ περιβάλλον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίᾳ ἔτη τῆς ζωῆς του καὶ κατ' αὐτὴν τὴν λειτουργίαν ἐνίοτε ἀφηρπάζετο τοῦ κόσμου τούτου καὶ ἔβλεπε διάφορα ὁράματα. Διὰ τοῦτο οἱ θαυμασταί του ἐθεώρουν αὐτὸν θεόπνευστον. Διὰ τῆς νηστείας καὶ προσευχῆς ἐζήτει πολλάκις τὸν διαφωτισμὸν τῆς μεγάλης του διανοίας πρὸς εὕρεσιν τῆς ἀληθείας καὶ ἐτόνιζεν ὅτι διὰ τῆς νηστείας καὶ προσευχῆς κατενόει πολὺ περισσότερον ἢ διὰ τῆς σκέψεως. Πολλάκις καὶ ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐνίοτε μετέβαινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅπως ἐκεῖ διὰ θερμῆς προσευχῆς ζητήσῃ τὸν διαφωτισμὸν τῆς διανοίας του πρὸς λύσιν δυσχερῶν ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, ἅτινα ἀπησχόλουν αὐτόν.

Ἀκινᾶτος Θωμᾶς.

Ἐν τοῖς ἔργοις του διαφαίνεται πανταχοῦ τὸ συστηματικόν του ταλάντον καὶ τὸ χάρισμα τῆς σαφῆς καὶ ἁπλῆς ἐκθέσεως. Εἶναι ἀριστοτελικὸς φιλόσοφος, μεταχειριζόμενος τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν καὶ πρὸς κατάταξιν τῆς ὕλης καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτῆς. Ἀλλ' εἶναι συγχρόνως καὶ θεολόγος διατηρῶν καὶ προσπαθῶν νὰ διατηρῇ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἐκκλησίας του. Ὅτι τὸ σύστημά του θὰ εὕρισκεν ἀντιρρήσεις εἶναι αὐτονόητον, ἐὰν λάβῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν τότε σχολαστικὴν θεολογίαν, ὡς αὐτονόητον εἶναι ὅτι μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς σχολαστικῆς θεολογίας θὰ ἐπεκράτει καὶ θὰ διήγειρε τὸν θαυμασμόν. Ἡ θέσις τοῦ Ἀκινάτου ὡς διδασκάλου τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ δεκάτου μέχρι τοῦ Λέοντος τοῦ δεκάτου τρίτου ἐγένετο ὁλονὲν σταθερωτέρα καὶ τὸ γεγονὸς ἐκφανέστερον ὅτι τὴν κληρονομίαν τοῦ ἀρχαίου δόγματος διατηρεῖ ἡ δυτικὴ ἐκκλησία μέχρι τῆς σήμερον κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτου.

Ὁ Ἀκινᾶτος ἔγραψε πλεῖστα ἔργα ποικίλου περιεχομένου. Ἀποδίδονται δὲ εἰς αὐτὸν κακῶς καὶ ἱκανὰ ψευδεπίγραφα ἔργα. Τὰ γνήσια ἔργα του διαιροῦνται εἰς τρεῖς τάξεις:

α') ἐξηγητικά, β') συστηματικά, ἤτοι δογματικά, ἀπολογητικὰ καὶ ἠθικὰ καὶ γ') φιλοσοφικά.

Ἐξηγητικά του ἔργα σώζονται αἱ *ἑρμηνεῖαι* εἰς τὸν Ἰώβ, τοὺς 51 πρώτους ψαλμούς, τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων, τὸν Ἠσαΐαν, τὸν Ἱερεμίαν, τὸν Ματθαῖον, τὸν Ἰωάννην, τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Α' πρὸς Κορινθίους· σώζεται δὲ καὶ ἀρίστη ἑρμηνεία του εἰς τὰ 4 εὐαγγέλια, ὑπὸ τὸν τίτλον *Χρυσῆ ἅλυσις* («Catena aurea»).

Ἐκ τῶν συστηματικῶν ἔργων τοῦ Ἀκινάτου τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ «*Summa theologiae*» (=σύνολον, σύστημα Θεολογίας), δι' ὃ εἰργάσθη ἀπὸ τοῦ 1265 μέχρι τοῦ θανάτου του (1274), χωρὶς νὰ προφθάσῃ νὰ τὸ συμπληρώσῃ, γράψας μέχρι τοῦ περὶ μετανοίας κεφαλαίου· τὸ ἐλλεῖπον συνεπληρώθη κατόπιν δι' ἀντιγραφῆς τοῦ τετάρτου βιβλίου ἑτέρου ἔργου του, ἤτοι τοῦ ἐγχειριδίου του εἰς τὰ 4 βιβλία γνωμῶν τοῦ **Πέτρου Λομβάρδου** (βλ. λ.). Ἡ *Summa* διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, ὧν τὸ α' πραγματεύεται περὶ Θεοῦ καὶ τῆς σχέσεώς του πρὸς τὸν κόσμον, τὸ β' τὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, τὸ δὲ γ' τὰ περὶ Χριστοῦ, μυστηρίων καὶ ἐσχάτων. Ἡ γνησιότης τοῦ ἔργου, παρὰ ἀρχαιοτέρας ἀντιρρήσεις, σήμερον ὁμολογεῖται. Μετεφράσθη εἰς πλείστας γλώσσας, ἡ δὲ *ἑλληνικὴ* μετάφρασίς του ἐγένετο πιθανῶς ὑπὸ τοῦ **Μαξίμου Πλαγούδη** (βλ. λ.), κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος.

Ἄλλα συστηματικὰ ἔργα τοῦ Ἀκινάτου εἶναι:

α') «*Τὸ σύστημα τῆς καθολικῆς πίστεως κατὰ τῶν ἐθνικῶν*» («Summa catholicae fidei contra gentiles»). Τὸ ἔργον τοῦτο ἐγράφη μεταξὺ τοῦ 1261 καὶ 1264 πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς καθολικῆς πίστεως. Ἐν αὐτῷ διαιροῦνται αἱ ἀλήθειαι εἰς τοιαύτας, αἵτινες εἶναι προσιταὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι καὶ ἑπομένως δύνανται λογικῶς νὰ ἀποδειχθῶσι, καὶ εἰς τοιαύτας, αἵτινες προῆλθον ἐκ τῆς θείας ἀποκαλύψεως, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ πιστευθῶσι. Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο μετεφράσθη εἰς πλείστας γλώσσας καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν. Ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Γρηγορίου Ἀκινδύνου «*Περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας*» εὑρίσκομεν κατὰ λέξιν μετάφρασιν πολλῶν μερῶν τοῦ ἔργου τούτου, χωρὶς νὰ δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν ἐὰν ἡ μετάφρασις αὕτη ἐγένετο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ἀκινδύνου, ἢ παρελήφθη ὑπ' αὐτοῦ ἐκ προϋπαρχούσης ἑλληνικῆς μεταφράσεως.

β') «*Ζητήματα ἐξετασθέντα*» (Quaestiones disputatae)· ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ Ἀκινᾶτος πραγματεύεται περὶ θείας παντοδυναμίας, κακοῦ, πνευματικῶν δημιουργημάτων, ψυχῆς, Λόγου, ἀρετῶν καὶ περὶ ἀληθείας.

γ') «*Δώδεκα διάφορα ζητήματα*» («Quaestiones quod libetales duodecim»), συλλογὴ βραχειῶν πραγματειῶν ἐπὶ ποικίλων θεολογικῶν ζητημάτων.

δ') «*Εἰς τὰ τέσσαρα βιβλία τῶν Γνωμῶν*» («In quatuor sententiarum libros»), ἤτοι ὑπόμνημα εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Πέτρου Λομβάρδου.

ε') «*Πρὸς Οὐρβανὸν Δ' κατὰ τῶν πλανῶν τῶν Ἑλλήνων*» («Contra errores Graecorum ad Urbanum IV»)· ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ καταπολεμοῦνται αἱ γνῶμαι τῶν ὀρθοδόξων περὶ πρωτείου, εὐχαριστίας καὶ πουργατορίου.

Ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν του τέλος ἔργων ἀναφέρομεν τὰ περιέχοντα διάφορα ὑπομνήματα εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους (ὡς λ. χ. «in libros peri hermenias expositio»; «in 8 libros physicorum Aristotelis expositio»; «expositio in libros de coelo et mundo» κ. λ.), καὶ ἄλλα, ὡς «de principiis naturae» κ.τ.λ. Εἰς τὸν Θωμᾶν ἀποδίδονται καί τινες ὕμνοι καὶ ὁμιλίαι, μὴ ἰδιαζούσης ἀξίας.

Τοῦ Ἀκινάτου ἔχομεν πλείστας βιογραφίας, ὧν ἄξιαι ἰδίας προσοχῆς εἶναι αἱ συγγραφεῖσαι ὑπὸ ἀνδρῶν συγχρόνων τοῦ Θωμᾶ, γνωρισάντων αὐτὸν προσωπικῶς, ὡς αἱ βιογραφίαι τοῦ Lucca καὶ τοῦ Tocco. Ἐκ τῶν νεωτέρων βιογραφιῶν ἄξιαι μνείας εἶναι ἡ τοῦ Quétif καὶ Echard (Script. ord. Praed. I 271 ἑ. ἔνθα καὶ βιβλιογραφία καὶ χρονολογικὴ κατάταξις τῶν ἔργων τοῦ Θωμᾶ), ἡ τοῦ Werner Der heil. Thomas von Aquino (εἰς τρεῖς τόμους 1858) καὶ ἡ τοῦ De Groot Het Leven van Den hl. Thomas von Aqu. (Utrecht 1882). Ἄξια ἐπίσης ἰδίας προσοχῆς εἶναι τὰ πρακτικὰ τῆς εἰς ἅγιον ἀνακηρύξεως αὐτοῦ [Ἴδε καὶ Heinze Ueberweg's Grundriss d. Gesch. d. Philosophie τόμ. β' § 33 καὶ Maulbach ἄρθρον ἐν Wetzer καὶ Welte's Kirchenlexicon II, 1626—1661].

Τὰ ἔργα τοῦ Ἀκινάτου ἐξεδόθησαν τύποις πολλάκις. Ἡ πρώτη πλήρης ἔκδοσις εἶναι ἡ ἐν Ρώμῃ γενομένη τῷ 1570, εἰς 18' τόμους. Ἔπειτα ἐγένετο ἔκδοσις ἐν Βενετίᾳ (1594), ἐν Ἀμβέρσῃ (1612), ἐν Παρισίοις (1660) καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ νεωτάτη ἔκδοσις ἐγένετο προτροπῇ τοῦ Λέοντος δεκάτου τρίτου (ἐν Παρισίοις ἀπὸ τοῦ 1882).

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

—[ΟΙΚΟΝ.]. Ὁ Ἀκινᾶτος ἀποτελεῖ, μετὰ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη, τὴν πλέον σημαντικὴν φυσιογνωμίαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Αἱ βαθύταται θεωρίαι του περὶ ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας καὶ τόκου εἰς τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν, ὅπως ἄλλως τε καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν του, εἶναι μία νέα καὶ δημιουργικὴ σύνθεσις τῶν ἐπὶ τοῦ θέματος ἰδεῶν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ὅλη του οἰκονομικὴ σκέψις βασίζεται ἐπὶ ἠθικῶν ἀπόψεων καὶ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μία χριστιανικὴ οἰκονομικὴ ἠθική.

Ὁ Θωμᾶς Ἀκινᾶτος ἐξετάζει τὴν ἰδιωτικὴν ἰδιοκτησίαν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου δι' ὡρισμένους σκοποὺς χρησιμοποιήσεως τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Θεωρεῖ κατὰ συνέπειαν ταύτην ὡς νόμιμον καὶ σύμφωνον πρὸς τὸ φυσικὸν δίκαιον, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ νομίζῃ ὅτι εἶναι *ἐπιβεβλημένη* ὑπὸ τοῦ θείου ἢ φυσικοῦ δικαίου. Ἡ ἰδιωτικὴ ἰδιοκτησία ἐξυπηρετεῖ πρακτικοὺς ἀνθρωπίνους σκοπούς: «Proprietas possessionum non est contra jus naturale sed jure naturali superadditur per adinventionem rationis humanae» (*Somme*, II, II, 9, 57, art. 1). Ἡ ἰδιοκτησία δὲν εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸ φυσικὸν δίκαιον, ἀλλ' ἐπιπροστίθεται εἰς τοῦτο δι' ἐφευρέσεως τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου. Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς χρησιμό-

Digitized by Google

τητος τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας ἐπικαλεῖται τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ἀριστοτέλους ἐναντίον τοῦ κομμουνισμοῦ, τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας τοῦ Πλάτωνος (παγίωσις τῆς τάξεως, αὔξησις τῆς πρὸς ἐργασίαν διαθέσεως).

Ἡ ἰδιωτικὴ ἰδιοκτησία, ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνεται ὁ Ἀκινᾶτος, δὲν εἶναι βεβαίως ἡ ἰδιοκτησία τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, τὸ *jus utendi fruendi ac abutendi*. Εἶναι μᾶλλον τὸ *jus procurandi et dispensandi*, δικαίωμα πρὸς τὸ ὁποῖον συνδέεται καὶ ἀντίστοιχον καθῆκον χρησιμοποιήσεως ἰδιοκτησίας, συμφώνως πρὸς τοὺς ἠθικοὺς κανόνας, καθῆκον διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὁποίου ὁ ἰδιοκτήτης εἶναι ὑπεύθυνος ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὸ καθῆκον τοῦτο ὁ Ἀκινᾶτος δὲν δίδει βεβαίως νομικὴν κύρωσιν, διότι τὸ ἐμφανίζει ὡς καθαρῶς ἠθικόν.

Εἰς τὸ ζήτημα τοῦ τόκου, τὸ ὁποῖον κυριαρχεῖ εἰς ὁλόκληρον τὴν μεσαιωνικὴν χριστιανικὴν οἰκονομίαν καὶ οἰκονομικὴν φιλολογίαν, ὁ Ἀκινᾶτος εἶναι πολὺ ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὰς ἰδέας τῆς ἐποχῆς του ἐναντίον τοῦ τόκου. Διὰ νὰ δικαιολογήσῃ δὲ τὰς ἰδέας αὐτὰς ἐπικαλεῖται δύο ἐπιχειρήματα:

1) Τὸ χρῆμα δὲν παράγει· εἶναι ἄγονον. Ὁ κανονικός του ρόλος εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν ἔγκειται εἰς τὸ νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἀνταλλακτικὸν μέσον. Ἑπομένως εἶναι ἄδικον νὰ ζητῇ κανεὶς ἐπὶ πλέον τοῦ ποσοῦ ὅπερ ἐδάνεισε, καὶ πρόσθετόν τι ποσὸν (τόκον). Διότι τὸ πρόσθετον αὐτὸ ποσὸν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ χρηματικοῦ κεφαλαίου τὸ ὁποῖον εἶναι ἄγονον· προέρχεται μᾶλλον ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τοῦ ἄλλου. (Πόσον ἡ σκέψις τοῦ Ἀκινάτου εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὑπενθυμίζει, στοιχειωδῶς μέν, ἀλλ' ἐκπληκτικῶς καὶ χαρακτηριστικῶς,τὴν ἐπιστημονικὴν σοσιαλιστικὴν θεωρίαν τῆς ὑπεραξίας.)

2) Τὸ χρῆμα ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πραγμάτων ἐκείνων, διὰ τὰ ὁποῖα δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς χρήσεως αὐτῶν δὲν ἀποτελεῖ οἰκονομικὸν ἀγαθὸν ἀνεξάρτητον τῆς σωματικῆς των ὑποστάσεως. Τὰ πράγματα ταῦτα καταναλίσκονται διὰ τῆς πρώτης χρήσεως (primo usu consumuntur) καὶ ἑπομένως διὰ τὴν χρῆσιν αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ζητηθῇ τιμὴ ἰδιαιτέρα (ὅπως δὲν δύναται νὰ ζητηθῇ ἐπὶ πλέον τῆς τιμῆς τοῦ οἴνου διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου, οὕτω δὲν δύναται καὶ διὰ τὸ χρηματικὸν κεφάλαιον νὰ ζητηθῇ ἐπὶ πλέον αὐτοῦ τιμὴ διὰ τὴν χρῆσίν του). Ἀντιθέτως δι' ἄλλα ἀγαθὰ (ἀγροτικά, ἀκίνητα, οἰκίαι) ἡ σωματικὴ ὑπόστασις καὶ ἡ χρῆσις διακρίνονται καὶ δύνανται νὰ πωληθοῦν κεχωρισμένως. ΑΝΔΡ. ΣΑΟΥΝΑΤΣΟΣ

Ἀκινδυνισταὶ ἢ ***Ἀκινδυνιανοὶ*** ἢ ***Βαρλααμῖται***. Ἐκλήθησαν οὕτω οἱ ὀπαδοὶ τοῦ μοναχοῦ **Βαρλαὰμ** (βλ. λ.) καὶ τοῦ τούτου ὑπερασπιστοῦ **Γρηγορίου Ἀκινδύνου** (βλ. λ.) κατὰ τὰς *ἡσυχαστικὰς ἔριδας* τοῦ 14ου αἰῶνος. Ὅτε δηλ. ὁ Βαρλαάμ, καταδικασθεὶς ὑπὸ συνόδου ἐν ἁγίᾳ Σοφίᾳ (1341), ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἰταλίαν, ὁ Ἀκίνδυνος ἀνέλαβε τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τοῦ **Γρηγορίου Παλαμᾶ** (βλ. λ.). Δ. Σ. Μ.

ἀκίνδυνοι χρωστικαὶ [*Χημ. Τροφ.*]. Καλοῦνται οὕτω αἱ χρωστικαί, ὧν ἐπιτρέπεται γενικῶς ἡ χρῆσις διὰ τρόφιμα εὐφραντικὰ ἢ ἀντικείμενα οἰκιακῆς χρήσεως εἶναι δὲ αἱ ἑξῆς:

Α') Ἀνοργάνου συστάσεως: *1) Πράσιναι*· οὐλτραμαρῖνον πράσινον. *2) Κυαναῖ*· οὐλτραμαρῖνον. Πρωσικὸν κυανοῦν. *3) Κίτριναι*· διάφοροι κίτριναι ὦχραι. *4) Ἰώδεις*· οὐλτραμαρῖνον ἰῶδες. *5) Φαιαί*· διάφοροι φαιαὶ ὦχραι. Φαιὸν τοῦ μαγγανίου.

Β') Ὀργανικῆς συστάσεως: *1) Πράσιναι*· πράσινον τῆς Κίνας (lokas)· ὀπὸς σπανακίου· μίγματα ἐξ ἀκινδύνων κυανῶν καὶ κιτρίνων χρωστικῶν. *2) Κυαναῖ*· ἰνδικὸν (κ. λουλάκι)· καμπεχιακὸν ξύλον· ἡλιοτρόπιον· κυανοῦν τῆς ὀρσέλλης· ἰνδικοκαρμήνιον. *3) Κίτριναι*· κρόκος (κ. ζαφορά)· κνήκινον (κάρθαμος)· κόκκοι τῆς Avignon καὶ τῆς Περσίας (καρποὶ ῥάμνου, κ. λαντζόχερι)· κουρκούριζα (κ. ζερθεζάκι)· κίτρινον τῆς δρυός· ἐκχύλισμα κιτρινοξύλου. *4) Ἰώδεις*· ἰνδικὸν ξύλον· ἐκχύλισμα ὀρσέλλης· μίγματα κυανῶν καὶ ἐρυθρῶν ἀβλαβῶν χρωστικῶν. *5) Φαιαί*· καραμέλλα (μερικῶς ἀπανθρακωθεῖσα ζάκχαρις)· ἐκχύλισμα κατεχοῦ· ὀπὸς γλυκυρρίζης· ἐκχύλισμα καστανέας. *6) Ἐρυθραί*· καρμήνιον· κοκκινέλη· καρμήνιον ἐκ καρθάμου· ἐρυθρόξυλον ἢ ξύλον τῆς Βραζιλίας (κ. μπακάμι ἐρυθρόν)· ῥιζάριον· συνθετικῶς παρασκευασθεῖσαι ἀλιζαρίνη καὶ πουρπουρίνη· ὀποὶ θυσσίνων, κερασίων καὶ τεύτλων. *7) Πορτοκαλλόχροοι*· ὀρελλάνιον ὡς καὶ μίγματα ἐρυθρῶν καὶ κιτρίνων ἀβλαβῶν χρωστικῶν. *8) Λευκαί*· ἄμυλον· λεπτὸν ἄλευρον· κρητίς· θειϊκὸν βάριον (εἰς ἐλάχιστα ὅμως μόνον ποσά). *9) Μέλαιναι*· αἰθάλη (κ. φοῦμο).

Τὸ διεθνὲς Συνέδριον τῆς Γενεύης πρὸς περιστολὴν τῆς νοθεύσεως τῶν τροφίμων (1909) καθώρισε τὰς ἑπομένας ὀργανικὰς χρωστικὰς ὡς ἀκινδύνους διὰ τὴν χρῆσιν τῶν τροφίμων καὶ εὐφραντικῶν: Erythrosin. Rhodanin B. Bordeaux S καὶ G. Echtrot E. Neucoccin. Ponceau 2 R. Xylidinscharlach. Fuchsin. Säurefuchsin. Orange I. Naphtolgelb S. Chrysoin. Auramin O. Säuregrün. Lyonerblau. Patentblau. Pariserviollet. Säureviollet. Indulinschwarz καὶ Nigrosin.

Καίτοι αἱ χρωστικαὶ αὗται εἶναι ὅλαι ἀκίνδυνοι ἐν τούτοις διὰ τὰ διάφορα τρόφιμα καὶ εὐφραντικὰ εἰδικῶς καθορίζονται αἱ δι' ἓν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἐπιτρεπόμεναι καὶ τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν καταδολιεύσεων καὶ ἀπατῶν. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

ἀκίνδυνος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ ἔχων κίνδυνον, ὁ μὴ κινδυνώδης, ἀσφαλής. Παραθ. *ἀκινδυνότερος* κ.τ.λ.—Ἐπίρρ. ***ἀκινδύνως***.

Ἀκίνδυνος *Γρηγόριος*. Περὶ τοῦ βίου τοῦ Γρηγορίου Ἀκινδύνου ἐλαχίστας ἔχομεν πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἀρυόμεθα ἰδίᾳ ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν ἔργων τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ καὶ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ. Ὁ Ἀκίνδυνος ἐγεννήθη κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 14ου αἰῶνος ἐκ πατρὸς κτηνοτρόφου, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν κατὰ τοῦ Παλαμᾶ ἰάμβων αὐτοῦ (Migne 150, 859). Ἦτο Ἕλλην τὸ γένος (Migne 151, 1187) καταγόμενος κατὰ τὸν Δοσίθεον ἐκ Μυσίας, τῆς γνώμης, καθ' ἣν ἦτο Βούλγαρος τὴν καταγωγήν, μὴ δυναμένης νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῶν γνωστῶν ἡμῖν πηγῶν. Ἐγένετο μαθητὴς καὶ ὀπαδὸς τοῦ ἐκ Καλαβρίας μοναχοῦ Βαρλαάμ, διαμένοντος καὶ διδάσκοντος τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶχεν ὅμως σχέσεις καὶ πρὸς τὸν ἀντίπαλον τοῦ Βαρλαὰμ τὸν Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν, ὅστις καὶ δύο ἐπιστολὰς ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ κατὰ Λατίνων συγγράμματος τοῦ Βαρλαάμ, προσπαθῶν νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν πλανῶν τοῦ Βαρλαάμ. Ὅτε ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Παλαμᾶς ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Ἀκινδύνου εἰς τὴν οἰκίαν του ὁποίου καὶ κατέλυσε. Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα καὶ τὸ ὅτι ὁ Ἀκίνδυνος καλεῖ τὸν Παλαμᾶν «φίλον καὶ ἀδελφὸν ἐν τοῖς μάλιστα γεγονότα», οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Ἀκίνδυνος ἦτο κατὰ βάθος ὑπὲρ τοῦ Βαρλαάμ, πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ὁποίου συνεφώνει ἐν τοῖς πλείστοις ἡ διδασκαλία αὐτοῦ.

Ἐν τῇ μεταξὺ Βαρλαὰμ καὶ Παλαμᾶ ἔριδι ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος ὁ Ἀκίνδυνος, πρωταγωνιστήσας μάλιστα, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ πρὸς τὸν πατριάρχην Ἰωάννην Καλέκαν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκτίθησι τὴν ἱστορίαν τῆς ἔριδος ταύτης. Ὅτε ὁ Βαρλαὰμ ἕνεκα τῆς ἐν τῇ συνόδῳ τῆς ἁγίας Σοφίας (τῇ 11 Ἰουλίου 1341) ἀπειλῆς καταδίκης αὐτοῦ καὶ τῆς διαταγῆς τῆς καύσεως τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐγκατέλιπε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν προεχειρίσθη ὑπὸ τοῦ πάπα Κλήμεντος τοῦ Ε' ἀρχιεπίσκοπος Ἱέρακος τῆς Καλαβρίας, ἀνέλαβεν ὁ Ἀκίνδυνος τὴν ἀρχηγίαν τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ καὶ τοῦ κατὰ τοῦ Παλαμᾶ ἀγῶνος. Αἱ διαμαρτυρίαι τοῦ Ἀκινδύνου κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς εἰρημένης συνόδου τῆς ἁγίας Σοφίας προυκάλεσαν προσωπικὴν συζήτησιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Παλαμᾶ, ὅστις παρουσίᾳ καὶ πλείστων ἄλλων ἀπέδειξε τὸ ἀσύστατον τῶν διϊσχυρισμῶν τοῦ Ἀκινδύνου καὶ ἠνάγκασεν αὐτόν, ἡττηθέντα ἐν τῇ συζητήσει, νὰ ὑπογράψῃ ἔγγραφον ἐν ᾧ ὡμολόγει τὴν πλάνην του. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀποδειχθεὶς ἀνειλικρινὴς ἐπανέλαβε τὰς κατὰ τοῦ Παλαμᾶ ἐπιθέσεις καὶ ἐπέφερε νέας ταραχάς. Τούτου ἕνεκα ἀπεφασίσθη νὰ συγκληθῇ νέα σύνοδος ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας, ἐν ᾗ ἀπεδείχθη ἡ ὀρθοδοξία τοῦ Παλαμᾶ καὶ ἠπειλήθη καταδίκη τοῦ Ἀκινδύνου, ἐὰν ἐξηκολούθει ἐμμένων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ του. (Mikl. Muller acta I σ. CIX, Κανταχ. I 557, Migne 151.601). Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐπῆλθεν ἡ ποθουμένη εἰρήνη, διότι ὁ Ἀκίνδυνος ἀνέμενε τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Παλαμᾶ συνεννοούμενος μετὰ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου Καλέκα, ὅστις τέλος κατώρθωσε τυχὼν εὐνοϊκῆς περιστάσεως νὰ φυλακίσῃ τὸν Παλαμᾶν καὶ νὰ χειροτονήσῃ τὸν Ἀκίνδυνον διάκονον, ὃν καὶ εἰς ἀνώτερα ἀξιώματα θὰ ἀνεβίβαζεν, ἐὰν δὲν ἐφοβεῖτο τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ. Τῷ 1345 συνεκλήθη νέα σύνοδος εἰς ἣν ἐκλήθη ἐκ τῆς φυλακῆς ὁ Παλαμᾶς, ὅπως ἀπολογηθῇ. Ἡ σύνοδος αὕτη κατεδίκασε τὸν Παλαμᾶν, ὅστις μετὰ τὴν καταδίκην ἐνεκλείσθη πάλιν ἐν τῇ φυλακῇ. Ἐπὶ τέσσαρα ἔτη ἔμεινεν ὁ Παλαμᾶς ἐν τῇ φυλακῇ, κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο ὑπερημύνετο τῆς διδασκαλίας του διὰ συγγραφῶν, ἐν αἷς ἐξέχουσαν κατέχουσι θέσιν τὰ ἑπτὰ κατὰ τοῦ Ἀκινδύνου βιβλία. Τέλος τῷ 1347 συνεκροτήθη νέα σύνοδος ἥτις κατεδίκασε τὸν Ἀκίνδυνον, καθῄρεσε τὸν πατριάρχην Ἰωάννην Καλέκαν καὶ ἐδικαίωσε κατὰ πάντα τὸν Παλαμᾶν. Πότε καὶ ποῦ ἀπέθανεν ὁ Ἀκίνδυνος δὲν γνωρίζομεν. Μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ ὀπαδοί του διηρέθησαν εἰς δύο μερίδας, τοὺς αὐστηρούς, τοὺς τηροῦντας αὐστηρῶς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀκινδύνου, καὶ τοὺς ταμόντας μέσην τινὰ ὁδὸν καὶ ἀποφεύγοντας τὰς ἀκρότητας τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ.

Ὁ Γρηγόριος Ἀκίνδυνος ἔγραψε πολλὰ ἔργα, τῶν ὁποίων ἐκδεδομένα εἶναι τὰ ἀκόλουθα.

1. Περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας. Τοῦ ὅλου ἔργου ἀποτελουμένου ἐξ ἑπτὰ βιβλίων ἐξεδόθησαν μόνον τὰ δύο πρῶτα ὑπὸ τοῦ Gretser τῷ 1616. Ἡ ἀρχικὴ αὐτὴ ἔκδοσις ἀνετυπώθη ἔπειτα παρὰ Migne 151, 1192—1242.

Τὰ ἐκδοθέντα δύο ταῦτα βιβλία στηρίζονται ἐπὶ τῆς σχολαστικῆς θεολογίας τῆς δύσεως, κατά τε τὴν μορφὴν καὶ τὸ περιεχόμενον περιέχοντα κατὰ λέξιν μετάφρασιν ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτου De veritate catholicae fidei contra gentiles. Δύσκολον εἶναι νὰ ἀποφανθῇ τις ἐὰν ὁ Ἀκίνδυνος μετέφρασεν ὁ ἴδιος τὸ πρωτότυπον ἢ ἤντλησεν ἐξ ὑπαρχούσης μεταφράσεως.

2. Λόγος πρὸς τὸν μακαριώτατον πατριάρχην κὺρ Ἰωάννην καὶ τὴν περὶ αὐτὸν σύνοδον διεξιὼν ὅπως ἡ τοῦ Παλαμᾶ καὶ Βαρλαὰμ φιλονεικία τὴν ἀρχὴν συνέστη. Ὁ λόγος οὗτος ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Θεοδ. Οὐσπένσκη, ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ Τὸ συνοδικὸν τῆς ὀρθοδοξίας (ἐν Ὀδησσῷ 1893, ρσς.), ἐν ᾧ ἔχουσι δημοσιευθῆ πολύτιμα ἀνέκδοτα κείμενα, χρήσιμα ἰδίᾳ πρὸς διαφωτισμὸν τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἀκινδύνου.

3. Κατὰ τῶν αἱρέσεων Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἴαμβοι. Ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου ἐν τῇ Graecia orthodoxa, ἀνετυπώθησαν δὲ παρὰ Migne (151, 844—861).

4. Ἐπιστολαὶ καὶ ἴαμβοι πρὸς Νικηφόρον Γρηγορᾶν. Ἐξεδόθησαν παρὰ Migne (148, 29—30. 68ε. 72—73 καὶ 84 ἑ.).

Ἀνέκδοτα δὲ τὰ ἑξῆς: Πέντε βιβλία *κατὰ Βαρλαάμ*· ἓξ βιβλία *κατὰ Παλαμᾶ*· *Ὁμολογίαι πίστεως*· *Ἐπιστολαί*.

Ἐκ τῶν χειρογράφων, τῶν περιεχόντων ἔργα τοῦ Γρηγορίου Ἀκινδύνου ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ὁ κῶδιξ *Monac.* 223 καὶ ὁ κῶδιξ *Marcian.* 155, ἐν ᾧ περιέχονται ἐκτὸς τῶν ἔργων καὶ 51 ἐπιστολαί. Ἐκλογὰς ἐκ τοῦ πρώτου κώδικος ἐξέδωκεν ὁ Θεοδ. Οὐσπένσκης ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μνημονευθέντι ἔργῳ αὐτοῦ. Ἄξιον τέλος μνείας εἶναι ὅτι ἐν τῷ κώδικι Paris. 970 (τοῦ 15ου αἰῶνος) περιέχεται ἀνώνυμος ἀνασκευὴ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀκινδύνου κατὰ τοῦ Βαρλαὰμ γραφέντων.

Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Γρηγορίου Ἀκινδύνου πρβλ. ἰδίᾳ *Κρουμβάχερ - Σωτηριάδου* Ἱστορία τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας τομ. Α' σ. 195ε καὶ *Γρηγορ. Παπαμιχαὴλ* Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς σ. 101 ἑ. Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

— **Ἀκίνδυνος** *(μάρτυρες)*. Ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ ὡς μάρτυρας τοὺς ἑξῆς φέροντας τὸ ὄνομα *Ἀκίνδυνος*:

1ον) Τὸν ἐν Περσίᾳ μαρτυρήσαντα *Ἀκίνδυνον*, ἐπὶ βασιλέως τῶν Περσῶν Σαβωρίου, κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα. Τοῦτον μετὰ τῶν φίλων του *Πηγασίου* καὶ *Ἀνεμποδίστου* «ἐν δωματίῳ τινὶ κρυπτομένους τῷ βασιλεῖ κατεμήνυσαν», ὡς κηρύττοντας τὸν Χριστιανισμόν· διὸ συνελήφθησαν καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως ὑπεβλήθησαν εἰς σκληρότατα μαρτύρια, ἐκ τῶν ὁποίων διεσώζοντο, κατὰ τὸν συναξαριστήν, θείᾳ εὐδοκίᾳ, μέχρις οὗ τέλος ῥιφθέντες εἰς κάμινον πυρὸς ἐκάησαν· ἡ μνήμη των ἑορτάζεται τὴν 2αν Νοεμβρίου. Τὸ συναξάριόν των ἔγραψε Συμεὼν ὁ μεταφραστὴς (Migne Ἑ. Π. 116, 9—36).

2ον) Τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος, ἐν Νικομηδείᾳ ἀποκεφαλισθέντα *Ἀκίνδυνον*, μετὰ τεσσάρων ἑτέρων σὺν αὐτῷ, διότι βλέποντες τὸν ἅγιον **Γεώργιον** (βλ. λ.) μὴ βλαπτόμενον ἀπὸ τὰ δεινὰ μαρτύρια, εἰς τὰ ὁποῖα οὗτος ὑπεβάλλετο, ἐκήρυξαν ἑαυτοὺς Χριστιανούς. Μέρος τοῦ κρανίου τοῦ ἁγίου Ἀκινδύνου περιῆλθεν εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ναὸν τῶν ἁγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ· τὸ λείψανον τοῦτο μετέφερε σταυροφόρος τις, τῷ 1204, εἰς τὴν Δύσιν καὶ τὸ ἐδώρησεν εἰς τὸ ἀββαεῖον de Rosières παρὰ τὸ Arbois.

Ὅτε, κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν, κατεστράφη τὸ ἀββαεῖον, ἐξηφανίσθη καὶ τὸ λείψανον, ὅπερ, μὲ τὴν ἀργυρᾶν του πλάκα, περὶ ἧς ὁμιλεῖ Ρῶσος προσκυνητὴς τῷ 1200, εὑρέθη τῷ 1890 ἐν Grozon, κεκρυμμένον εἰς βάθος 1 1/2 μέτρου ὑπὸ τὴν γῆν. (Πρβλ. *Gustave Schlumberger* ἐν Revue des études grecques 1891 σελ. 385—7.) Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 20ὴν Ἀπριλίου.

3ον) Μάρτυρα *Ἀκίνδυνον* τιμᾷ ἐπίσης ἡ ἐκκλησία τὸν μετ' ἄλλων κατὰ τὰ τέλη τοῦ τρίτου αἰῶνος θανατωθέντα διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν του ἐν χωρίῳ Ποταμῷ παρὰ τὴν Νικομήδειαν, διὰ καταπέλτου, ἤτοι ὀργάνου παραπλησίου πρὸς ἀκόντιον. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 22αν Αὐγούστου.

ἀκινδυνότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἀκίνδυνον, ἀσφάλεια.

ἀκινησία (ἡ)· στέρησις κινήσεως, ἀδράνεια, στάσις· || **μετφ.** ἀπραξία, στασιμότης.

— *[Ναυτ.]* Ἐν τῷ Ναυτικῷ «*ἀκινησία*» εἶναι παράγγελμα διδόμενον διὰ σάλπιγγος ἢ συρίκτρας πρὸς ἀπόδοσιν τιμῆς εἰς πρόσωπον δικαιούμενον τοιαύτης ἢ εἰς παρερχόμενον πολεμικὸν πλοῖον. Ἅμα τῷ σαλπίσματι πάντες οἱ ἄνδρες στρέφονται πρὸς τὸ τιμώμενον πρόσωπον ἢ πλοῖον καὶ λαμβάνουσι τὴν στάσιν τῆς προσοχῆς, οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ χαιρετῶσι.

Τὸ αὐτὸ παράγγελμα δίδεται, ἵνα πάντες μείνωσιν ἀκίνητοι ὅπου εὑρίσκονται καὶ ἐπέλθῃ πλη-

Digitized by Google

ρης ἡσυχία κατὰ τὴν ἐπὶ πολεμικοῦ πλοίου πυρκαϊὰν ἢ διαρροήν, ὥστε νὰ ἀκούσωσι πάντες τοὺς εἰδικῶς περιτρέχοντας τὸ πλοῖον ὀλιγίστους ἄνδρας, τοὺς ἀναγγέλλοντας μεγαλοφώνως εἰς ποῖον μέρος συνέβη πυρκαϊὰ ἢ διαρροή.

Ἡ ἀκινησία παύει διὰ τοῦ σαλπίσματος ἢ διὰ τοῦ διὰ συρίκτρας κελεύσματος *«ἀναλάβατε»*.

Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ἀκίνητα *[Νομ.]*· βλ. **ἀκίνητον**.

ἀκίνητα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ζῷα τῆς τάξεως τῶν *ῥιζοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκτινοφρυΐδῶν*. Διακρίνονται ἐκ τοῦ ἰδιορρύθμου σώματός των ὅπερ περιβάλλεται ὑπὸ κάψης καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμά του τελευτᾷ εἰς σικύαν (βεντοῦζαν), χρησιμεύουσαν πρὸς σύλληψιν τῆς λείας των. Δ.Ν.Π.

ἀκινητίδαι (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Ἀτελέστατοι ζῳϊκοὶ ὀργανισμοὶ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐγχυματικῶν*, διακρινόμενοι ἐκ τοῦ μικροτάτου σώματός των ὅπερ φέρει μίαν μόνην ὀπὴν καὶ μακρὰς προσακτρίδας. Δ. Ν. Π.

ἀκινητίζω· καθιστῶ τι ἀκίνητον. ἀναστέλλω τὴν κίνησίν τινος.

ἀκινητίνδα. Παιδιὰ τῶν ἀρχαίων, παιζομένη καὶ σήμερον, χωρὶς νὰ ἔχῃ εἰδικὴν ὀνομασίαν, ἐκτελουμένη δὲ ὡς ἑξῆς: Μόλις δοθῇ τὸ σύνθημα, οἱ παῖκται ἵστανται ὄρθιοι καὶ ἀκινητοῦσι στηρίζοντες τὸ βάρος τοῦ σώματός των ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῶν ποδῶν, ἐνῷ τὸν ἕτερον κρατοῦσιν αἰωρημένον (*«τ' ἀγκούτς»*, ὅπως ἐν τῇ ἁπλῇ ἰδιωματικῇ γλώσσῃ ἐκφράζουν τὸ τοιοῦτον) ὅσον δύναται μακρότερον χρόνον. Ὅστις κατορθώσῃ νὰ κρατηθῇ εἰς τὴν στάσιν αὐτὴν περισσότερον ἀναγνωρίζεται νικητής.

Ὁ Πολυδεύκης (ἐν Θ' 115) περιγράφει ὡς ἑξῆς συντόμως τὴν παιδιάν: «Ἡ δὲ ἀκινητίνδα ἅμιλλαν τοῦ ἀκινητὶ μένειν εἶχεν».

ἀκίνητον *[Νομ.]*. *I) Ἀττικὸν δίκαιον.*— Ἡ διάκρισις τῶν πραγμάτων εἰς κινητὰ καὶ ἀκίνητα ἐν τῷ ἀττικῷ δικαίῳ δὲν ἔχει τὴν σημασίαν ἣν κέκτηται σήμερον. Αἱ πηγαὶ τὴν μνημονεύουσι πάντοτε παρεμπιπτόντως *«οὐσία ἔγγειος»* *«ἔπιπλα»*. Οἱ συγγραφεῖς τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς τὴν ἀγνοοῦν τελείως, δὲν τὴν ἀνευρίσκομεν δὲ εἰ μὴ βραδύτερον πολὺ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν γραμματικογράφων, τῶν λεξικογράφων καὶ τῶν σχολιαστῶν. Οἱ ῥήτορες διὰ τῆς λέξεως *«ἔπιπλα»* δὲν ἐννοοῦσι τὰ κινητὰ γενικῶς, ἀλλὰ μόνον κατηγορίαν αὐτῶν. Οὕτω ἐν τῷ Λυσίᾳ τὰ *«ἔπιπλα»* ἀντιδιαστέλλονται πρὸς τοὺς δούλους καὶ τὸ χρῆμα «τοὺς δ' οἰκέτας ἔξω τῆς γῆς ἐξέπεμψε, τὰ δ' *ἔπιπλα* ὡς ἐμὲ ἐκόμισε, τρία δὲ τάλαντα ἀργυρίου Εὐθύνῳ φυλάττειν ἔδωκεν» (Κατ' Εὐθύνου § 2). Ὅλως παρεμπιπτόντως εἰς ἕτερον λόγον τοῦ Λυσίου (Ἐπὶ Ἀριστοφάνους § 21) ὁ ὅρος *«ἔπιπλα»* χρησιμοποιεῖται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἀκίνητα. Ἀπὸ τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς ὁ ὅρος οὗτος εἶχε μᾶλλον τὴν σημασίαν ἣν κέκτηται καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν *«τὰ σκεύη κατὰ τὴν οἰκίαν»*, «καὶ *ἔπιπλα* δι' ὧν ᾤκει τὴν οἰκίαν» (Ἰσαῖος De Cir. her. § 35), «καὶ γὰρ δὴ *ἔπιπλα* μὲν ἐπειδάν τις κτήσεται τῇ οἰκίᾳ» (Ξενοφ.), μὴ περιλαμβάνων ἐν τῇ ἐννοίᾳ του οὐδ' αὐτοὺς τοὺς δούλους καὶ τὰ κτήνη. Τούτων τῶν λόγων ἕνεκα δύσκολον ἀποβαίνει νὰ καθορίσῃ τις τὴν ἔννοιαν τῆς *«ἐγγείου οὐσίας»* παρὰ Ἀθηναίοις. Τὸ Etymologicum magnum δίδει εἰς τὰ *«ἔπιπλα»* τὸν ἑξῆς ὁρισμόν: «τὰ ἐξ ἐπιπολῆς σκεύη οἷον ἐπιπόλαιος κτῆσις καὶ ὅση δυνατὴ πλωΐζεσθαι, ἀλλ' οὐκ ἔγγειος· ἢ τὰ σκεύη, τὰ ἐν χερσὶ καὶ χρειώδη· οἷον τὰ ἐπιπόλαια καὶ ἐπιπολάζοντα ἐν τῇ οἰκίᾳ διὰ τὸ ἑκάστοτε ἐν χερσὶν εἶναι ἢ ἔπιπλα τὰ ἱμάτια· ἀπὸ τοῦ πέπλον ἔπιπλον· καὶ τὰ ἐλαφρότατα τῶν κτημάτων οὕτω φασὶ παρὰ τὸ ἐπιπολάζειν». Καίτοι ὅμως ἐκ τοῦ ἀνωτέρου ὁρισμοῦ θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐθεώρουν ὡς *«ἔπιπλα»*, ἤτοι ὡς κινητά, οὐ μόνον τὰ ἐξ ἰδίας δυνάμεως κινούμενα πράγματα (τὰ αὐτοκίνητα πράγματα) τ. ἔ. δούλους, ζῷα, καὶ τὰ διὰ ξένης δυνάμεως, ἀδρανῆ καθ' ἑαυτά, δυνάμενα νὰ μετακινηθῶσι (τὰ ἑτεροκίνητα πράγματα) οἷον τραπέζας, κοσμήματα κ.ο.κ. «ὅση δυνατὴ πλωΐζεσθαι», ἀλλὰ προσέτι καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους οἰκοδομάς «ἐπιπόλαιος κτῆσις», ἃς αἱ σημεριναὶ νομοθεσίαι κατατάσσουν ἀνεπιφυλάκτως καὶ ἀσυζητητὶ μεταξὺ τῶν ἀκινήτων· ἐν τούτοις οἱ ἑλληνισταὶ διστάζουσι νὰ παραδεχθῶσιν ὅτι οἱ Ἕλληνες πράγματι οὕτω ἠννόουν τὰς οἰκοδομάς, ἤτοι ὡς κινητά, καὶ τοῦτο διότι τὸ διὰ τοῦ ἀνωτέρω ὁρισμοῦ καθιερούμενον κριτήριον ἐν τῇ διακρίσει ἀκινήτων καὶ κινητῶν προϋποθέτει νομικὴν ἐπίνοιαν πολὺ πλέον ἀνεπτυγμένην τῆς τῶν Ἑλλήνων νομομαθῶν. Αἱ οἰκοδομαὶ ἀπαρτίζονται ἀναμφισβητήτως ἐκ πραγμάτων «φύσει κινητῶν», πλὴν ταῦτα, ἐνσωματωθέντα καὶ μεταβληθέντα εἰς οἰκοδομὴν (sapiunt quid immobile), κτῶνται τρόπον τινὰ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀκινήτου, δὲν δύναται δ' ἐπ' αὐτῶν νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ κριτήριον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου οἱ Ἕλληνες διακρίνουσι τὰ κινητά, τὸ «ὅση δυνατὴ πλωΐζεσθαι». Εἰς ἐπίρρωσιν τῆς ἀντιλήψεως ταύτης ἔρχεται, ἐκτὸς τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ Εὐσταθίου (ad Homer. Od. III, 302 σελ. 1469, 28) καθ' ὃν κινητὰ «*ἔπιπλα* κατὰ Παυσανίαν τὰ μὴ ἔγγαια κτήματα ἀλλ' ἡ κατ' οἶκον κτῆσις ἡ δυναμένη πλεῦσαι», καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι συχνάκις αἱ οἰκοδομαὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἦσαν βεβαρημέναι δι' ὑποθηκῶν.

Προκειμένου νῦν περὶ τῶν κινητῶν ἐκείνων πραγμάτων, ἅτινα παρακολουθήματα ἀκινήτου τυγχάνοντα λογίζονται καὶ αὐτὰ κατὰ τὰς σημερινὰς νομοθεσίας ὡς ἀκίνητα, τῶν γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα immeubles par destination, κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην ταῦτα ἦσαν ἄγνωστα ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ δικαίῳ. κατόπιν τοῦ ἀνωτέρω ὁρισμοῦ τῶν κινητῶν «ὅση δυνατὴ πλωΐζεσθαι» καὶ κατόπιν τοῦ χωρίου ἐν τῇ Ῥητορικῇ τοῦ Ἀριστοτέλους (1, 5 § 7) ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἀπαριθμῶν τὰ διάφορα ἀγαθὰ διαστέλλει τελείως τὰ ἀκίνητα ἀπὸ τὰ φύσει κινητὰ ἐκεῖνα πράγματα, ἅτινα σήμερον εἶναι γνωστὰ ὡς immeubles par destination, ὡς ἀκίνητα λόγῳ τοῦ προορισμοῦ των: «πλούτου δὲ μέρη νομίσματος πλῆθος, γῆς, χωρίων κτῆσις· ἔτι δὲ ἐπίπλων κτῆσις καὶ βοσκημάτων καὶ ἀνδραπόδων».

Ὡς ἐλέχθη, τοὐλάχιστον κατὰ τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν τῆς Ἑλλάδος ἡ διάκρισις τῶν πραγμάτων εἰς ἀκίνητα καὶ κινητὰ δὲν παρουσίαζε σημασίαν. Τὰ διάφορα εἴδη ἐμπραγμάτου ἀσφαλείας (ἐνέχυρον, ὑποθήκη) δύναταί τις εἰπεῖν ἐφηρμόζοντο ἀδιακρίτως ἐπί τε κινητῶν καὶ ἀκινήτων, διότι, καίτοι ὡς ἐνέχυρον συνήθως μόνον κινητὸν ἐδίδετο, ὅμως ὑποθήκη ἐνεγράφετο τόσον ἐπὶ τῶν κινητῶν ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν ἀκινήτων. Ἀφ' ἑτέρου ἡ γνώμη τῶν παλαιοτέρων συγγραφέων καθ' ἣν ὁ διαθέτης δὲν ἠδύνατο νὰ κληροδοτήσῃ εἰμὴ μόνον κινητὰ πράγματα, τῶν ἀκινήτων διαφυλασσομένων ὑποχρεωτικῶς διὰ τὰ τέκνα, φαίνεται ἐσφαλμένη, κρατησάσης τῆς ἀντιθέτου τοιαύτης. Ἐπίσης ἡ ἐπὶ τῆς ὑποθήκης ἐγειρομένη ἀγωγὴ «δίκη ἐξούλης», δι' ἣν ἄλλοτε ἐνομίζετο ὅτι ἠγείρετο μόνον προκειμένου περὶ ἀκινήτων, κατὰ τὴν κρατήσασαν γνώμην ἐφηρμόζετο καὶ προκειμένου περὶ κινητῶν. Ἡ ἄλλοτε νομιζομένη διάκρισις τῶν κινητῶν ἀπὸ τῶν ἀκινήτων εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ χρόνου τῆς χρησικτησίας ἐξέλιπεν ἀφ' ὅτου ἡ κρατήσασα ἐκδοχὴ ἐκήρυξε τὸν θεσμὸν τῆς χρησικτησίας ἀνύπαρκτον ἐν τῷ ἀττικῷ δικαίῳ. Αἱ μόναι διαφοραί, ἃς τὰ ἀκίνητα παρουσιάζον ἐν συγκρίσει μὲ τὰ κινητὰ ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ δικαίῳ, συνοψίζονται 1) εἰς τὸν *χρόνον* τῆς παραγραφῆς τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς, διάφορον εἰς τὰ κινητὰ τοῦ τῶν ἀκινήτων, 2) ὅπερ καὶ κύριον, εἰς τὴν *δημοσιότητα* τῶν ἀγοραπωλησιῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων οἱ τύποι εἶχον ταχθῇ μόνον προκειμένου περὶ ἀγοραπωλησίας ἀκινήτων. Ἐν τούτοις βραδύτερον εἰς τὰς αὐτὰς διατυπώσεις ὑπέκειτο καὶ ἡ ἀγοραπωλησία ὡρισμένων κινητῶν πραγμάτων, οἷον τῶν δούλων.

Παρ' ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἡ ἰδιοκτησία τῶν ἀκινήτων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, ὡς ἄλλωστε καὶ εἰς τὴν Ῥώμην, ἐν τοῖς πράγμασιν ἐνεῖχε πολὺ μείζονα σπουδαιότητα τῆς τῶν κινητῶν. Τοῦτο φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ χωρίου ἐκ τῶν Πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους (ΙΙ, 4 § 12) καθ' ὃ «περὶ γὰρ τὴν τῆς γῆς κτῆσιν ἰσάζει μόνον, ἔστι δὲ καὶ δούλων καὶ βοσκημάτων πλοῦτος καὶ νομίσματος καὶ κατασκευὴ πολλὴ τῶν καλουμένων ἐπίπλων». Εἰς παλαιὰν μάλιστα ἐποχήν, τὴν τῆς οἰκογενειακῆς ἰδιοκτησίας, ἡ νομικὴ θέσις τῶν ἀκινήτων ἦτο ἐντελῶς διάφορος τῆς τῶν κινητῶν: κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ νόμος ἀπηγόρευε τὴν ἀγοραπωλησίαν τῶν ἀκινήτων ὅμως καὶ οὐχὶ τῶν κινητῶν, ἄλλως θὰ παρέλυε πᾶσα οἰκονομικὴ ζωή. Η διαφορὰ ὅμως αὕτη βαθμηδὸν ἐξέλιπε σὺν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Πλὴν ὅμως, ὡς ἄλλωστε συνέβη καὶ μὲ τοὺς παλαιοτέρους ἐκ τῶν σήμερον ἐν ἰσχύϊ κωδίκων (λ. χ. τὸν γαλλικόν), ὁ Ἀθηναῖος νομοθέτης ἐθεώρει πάντοτε τὰ κινητὰ ὡς μίαν vilis possessio, μίαν εὐτελῆ κτῆσιν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἀκίνητα. Ὡς δὲ φαίνεται, τούτου ἀκριβῶς ἕνεκα, ὁ ἀττικὸς νόμος ὑπεχρέου τὸν ἐπίτροπον νὰ ἐκποιῇ πᾶσαν κινητὴν τοῦ ἀνηλίκου περιουσίαν ἵνα τὴν ἐπενδύῃ εἰς ἀκίνητα.

Διακρίνονται πολλαχῶς τὰ ἀκίνητα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι. Ἄλλα ἐξ αὐτῶν, δάση, μεταλλεῖα κ.ο.κ. παράγουν φυσικοὺς καρποὺς μόνα των καὶ ἄλλα κατόπιν καλλιεργείας. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ὑποδιαιροῦνται εἰς *«γαίας ψιλάς»*, τὰς ἀδένδρους, τὰς χρησιμοποιουμένας ἰδίως διὰ τὴν καλλιέργειαν σιτηρῶν, καὶ *«γαίας πεφυτευμένας»* ἐπὶ τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο ὀπωροφόρα δένδρα, ἐλαῖαι, ἄμπελοι κ.ο.κ. Οἱ *«κῆποι»*, λογικῶς ἀνήκοντες εἰς τὴν *«πεφυτευμένην γῆν»*, ἐθεωροῦντο οὐχ ἧττον ὡς παραρτήματα τῶν οἰκιῶν ἃς περιέζωνον καὶ συνήθως ὑποθηκεύοντο μετ' αὐτῶν ὁμοῦ. Τὰ μεταλλεῖα, ἀποτελοῦντα ἐν τῇ Ἀττικῇ σημαντικωτάτην ἀκίνητον κτῆσιν, ἀνῆκον κατὰ ψιλὴν κυριότητα εἰς τὸ Κράτος, ὅπερ ἀνέθετε διὰ μισθώσεως κληρονομητῆς τὴν ἐκμετάλλευσίν των εἰς ὡρισμένα ἄτομα, ἅτινα τῷ κατέβαλλον ἐλάχιστον ποσοστόν.

II) Ῥωμαϊκὸν δίκαιον.—Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ *Δωδεκαδέλτου* (VII αἰὼν π. Χ.), εἶναι βέβαιον ὅτι ἦτο γνωστὴ ἡ ἔννοια τῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ κινητῶν πραγμάτων, καίτοι ὑφίσταται εἰσέτι ἀντιγνωμία ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενόν της. Διὰ τὰ ἀκίνητα ὅμως κατὰ τὴν προϊστορικὴν ῥωμαϊκὴν ἐποχήν, καίτοι ὁ Fustel de Coulanges διεκήρυξεν ὅτι ἀπετέλουν ἀντικείμενον ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας—καὶ τοῦτο συνάγει ἀντιπαραδεχόμενος ὅτι αἱ ἰνδοευρωπαϊκαὶ καὶ ἀριαναὶ φυλαὶ πρὸ τῆς μετακινήσεως καὶ διασπορᾶς των ἐγνώριζον ἤδη τὴν ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν, ὡς ἐξάγεται, κατ' αὐτὸν πάντοτε, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ φυλαὶ αὗται ἐλάτρευον τοὺς ἐφεστίους θεούς των καὶ παρὰ τὴν ἱερὰν ἑστίαν συνήθιζον νὰ θάπτωσι τοὺς νεκρούς των—ἐν τούτοις ὁ Hering εὐκόλως κατέρριψε τὸν ἰσχυρισμὸν αὐτὸν καταδείξας τὸ ἀβάσιμον καὶ ἀστήρικτον τῆς γνώμης τοῦ ἀνωτέρω συγγραφέως, στηριζόμενος εἰς τὴν σκέψιν ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ὑποτεθῇ ὅτι αἱ ἀριαναὶ φυλαὶ ἐγνώριζον τὴν λατρείαν τῶν προγόνων-ἐφεστίων θεῶν καὶ πράγματι συνήθιζόν ποτε νὰ ἐνταφιάζωσι τοὺς νεκρούς των παρὰ τὴν ἑστίαν, ἡ συνήθεια αὕτη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ καὶ μετὰ τὴν μετακίνησίν των καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἀπορρεύσασαν διασποράν των: εἶναι ἱστορικῶς γνωστὸν ὅτι οἱ νομάδες οὐδέποτε ἔχουν, μὴ δυνάμενοι ἄλλωστε, σταθερὰν καὶ μόνιμον ἑστίαν. Εἰς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης ὅτι κατὰ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν ἦτο ἄγνωστος ἐν Ῥώμῃ ἡ ἀκίνητος ἰδιοκτησία ἔρχονται τὰ ἀκόλουθα: α) ὅτι ἡ ἔκφρασις familia pecuniaque ἐν τῷ Δωδεκαδέλτῳ, ἡ ὑποδηλοῦσα τὸ περιουσιακὸν σύνολον, ἐτυμολογικῶς δὲν φαίνεται νὰ ἠννόει εἰ μὴ τὰ κτήνη καὶ τοὺς δούλους. Ὡσαύτως ἡ ἔκφρασις *res mancipi* προφανῶς προέρχεται ἐκ τοῦ *manu capere*, διὰ τῆς χειρὸς λαμβάνειν, εὐλόγως δὲ διὰ τῆς χειρὸς μόνον κινητά τις ἠδύνατο νὰ λάβῃ· β) ὅτι νομικῶς αἱ ἀγωγαὶ τοῦ ἀρχαιοτέρου ῥωμ. δικαίου καὶ αἱ παλαιότεραι νομικαὶ πράξεις ἦσαν, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, προωρισμέναι μόνον διὰ κινητὰ πράγματα. Ἡ διαδικασία τοῦ *sacramentum in rem* προϋπέθετεν ὅτι τὰ ἐνδιαφερόμενα πρόσωπα ἦσαν παρόντα πρὸ τοῦ δικαστηρίου καὶ ἔψαυον τὸ διεκδικούμενον. Ὡσαύτως κατὰ τὴν *mancipatio* ἐλέγοντο τυπικοὶ καὶ πανηγυρικοὶ λόγοι ἐπὶ πράγματος, ὅπερ ἔθιγεν ὁ λέγων αὐτούς καὶ ἐχρειάσθη τροποποίησίς των ὅπως οὗτοι ἐφαρμοσθοῦν ἐπὶ τῶν ἀκινήτων.

Ἐπὶ τοῦ Δωδεκαδέλτου ἡ μόνη μορφὴ ἀκινήτου ἰδιοκτησίας ἦτο τὸ *heredium*. Τοῦτο ἀπετελεῖτο ἐκ τῆς οἰκίας *(domus)* καὶ τῆς περιοχῆς της. Ὁ *paterfamilias* ζῶν τὴν ἐξουσιάζει τελείως, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του οἱ *heredes sui* ὑποκαθίστανται εἰς τὴν θέσιν του ὡς συγκύριοι· οὕτω δὲ ἔχομεν τρόπον τινὰ μίαν οἰκογενειακὴν συγκυριότητα. Κατά τινας παλαιοὺς ἱστορικοὺς ὁ Ῥωμύλος παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους πολίτας τοὺς ἐγκατασταθέντας ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου τμήματα γῆς καὶ οὕτω ἐσχηματίσθη ὁ *domus*. Τοῦτο ἐνέχει δόσιν ἀληθείας, καθόσον καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι πολλαὶ πόλεις ἐσχηματίσθησαν διὰ τῆς παραχωρήσεως τμημάτων γῆς πρὸς τοὺς κατοίκους των. Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὸν domus, τὸ heredium, πολὺ περιωρισμένον ὅπως ζήσῃ μίαν οἰκογένειαν διαρκῶς αὐξανομένην, φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Δωδεκαδέλτου ἄλλη ἰδιοκτησία ἀνήκουσα εἰς τὸ γένος *(gens)*, ἐκτὸς τῶν στενῶν ὁρίων τῆς πόλεως, ἀγροί, δάση, λειμῶνες κ.ο.κ., ὁ *ager romanus*, ὅπως συνέβη καὶ μὲ τοὺς ἀρχαίους Γερμανοὺς καὶ τοὺς Σλαύους. Εἰς τὸν πίνακα VI, 3, παρὰ τὸ heredium γίνεται λόγος περὶ ἑνὸς *fundus*, γηπέδου, οὗτινος γίνεταί τις κύριος διὰ τῆς χρησικτησίας, usus. Οὕτω τοῦ ager romanus γίνονται συγκύριοι ἢ κύριοι οἱ *gentiles* διὰ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας των καὶ τὸ τμῆμα αὐτὸ γίνεται ἓν μὲ τὸν domus. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ τρόπου αὐτοῦ, ἡ κυριότης ἐπὶ τοῦ ager romanus ἀποκτᾶται καὶ μέσῳ τοῦ κράτους ὅπερ, ἐπεκτεινόμενον διὰ τῶν πολέμων, παραχωρεῖ τὰς νέας γαίας εἰς ἄτομα ἢ εἰς ἐπαρχίας αἵτινες πάλιν τὰς παραχωροῦν εἰς ἄτομα *(agri assignati)* (Ἐλ. λ. **κυριότης**).

Παρὰ Ῥωμαίοις ἡ διάκρισις τῶν πραγμάτων εἰς κινητὰ ἢ ἀκίνητα δὲν εἶχε τὰς συνεπείας ἃς ἐν τῷ ἀρχαίῳ γαλλικῷ, τῷ γερμανικῷ καὶ τῷ ἐν γένει σήμερον ἰσχύοντι δικαίῳ. Ἐξαιρέσει τῆς διαφορᾶς ἐν τῷ χρόνῳ τῆς χρησικτησίας, ἐν τῷ τύπῳ τῆς μεταβιβάσεως τῆς κυριότητος (mancipatio), ὡς ἐπίσης τῆς διαφορᾶς ἣν ἐσημείου ἐπὶ τῶν δουλειῶν, τῆς κλοπῆς (furtum) καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν περὶ νομῆς παραγγελμάτων (interdicta), ἡ διάκρισις τῶν πραγμάτων εἰς κινητὰ καὶ ἀκίνητα ἦτο σχεδὸν ἀνεπαίσθητος.

Ἐξ ἄλλου παρὰ Ῥωμαίοις τὰ ἀκίνητα διεκρίνοντο:

α') Εἰς *praedia urbana* καὶ *praedia rustica* τ.ἔ. ἀστικὰ καὶ ἀγροτικὰ ἀκίνητα. Ἡ διάκρισις αὕτη εἶχεν ὡς βάσιν οὐχὶ τὴν θέσιν, τὴν τοποθεσίαν τοῦ ἀκινήτου, ἀλλὰ τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, τὸ γεγονὸς ἐὰν τὸ ἀκίνητον ἦτο ἢ οὐ ᾠκοδομημένον, προωρίζετο ἢ οὐ διὰ τὴν παραγωγὴν καρπῶν. Περὶ τῶν μὴ ᾠκοδομημένων ἀλλὰ οὐδὲ καὶ πρὸς παραγωγὴν καρπῶν χρησίμων ἀκινήτων δὲν ὁρίζει ὁ νόμος ἂν ὑπάγωνται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀστικῶν ἢ ἀγροτικῶν ἀκινήτων. Συνέπεια τούτου

Digitized by Google

ἡ ἀνάγκη ὅπως ἐν ἑκάστῃ δικαιοπραξίᾳ ἐρευνᾶται ὁ τοιοῦτος ὁρισμός. Ἡ τοποθεσία τοῦ ἀκινήτου εἶχε σημασίαν παρὰ Ρωμαίοις μόνον προκειμένου τοῦτο νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς *praedium suburbanum*, προάστειον, κατὰ τὸν Κρασσᾶν, τοιοῦτο δὲ ἦτο πᾶν ἀκίνητον κείμενον πλησίον πόλεώς τινος. Ἀκίνητα ἑτέρου ἀκινήτου παράρτημα ἀποτελοῦντα τῇ τοῦ κυρίου ἀκινήτου ἰδιότητι ὑπείκουσιν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω κατηγοριῶν ἀκινήτων τὰ *praedia urbana* διεκρίνοντο τῶν *praedia rustica* καὶ praedia suburbana, καθόσον ἀρχικῶς τὰ τελευταῖα, ἀνήκοντα εἰς πρόσωπον ὑπὸ ἐπιτροπείαν, κατόπιν Senatus Consultum τοῦ 195 μ. Χ. ἐκδοθέντος ἐπὶ αὐτοκρατορίας προτάσει τοῦ Σεπτίμου Σεβήρου (ἡ ἀπαγόρευσις ἐπεξετάθη βραδύτερον ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ εἰς τὰ urbana), δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἐκποιηθῶσι παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου οὔτε ὁλικῶς οὔτε μερικῶς, ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος, εἰ μὴ εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις (βλ. λ. **ἐπιτροπεία**).

Ἀφ' ἑτέρου τὰ praedia urbana διεκρίνοντο τῶν praedia rustica ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἐπὶ τῶν praedia urbana, τῶν οἰκιῶν τ. ἔ., ὁ ἐκμισθωτὴς εἶχε σιωπηρὰν ὑποθήκην—παρὰ Ρωμαίοις ἦτο νοητὴ ὑποθήκη καὶ ἐπὶ κινητῶν—ἐπὶ τῶν ἐν τῷ μισθίῳ εἰσκομισθέντων ἐπίπλων τοῦ μισθωτοῦ διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ ἐνοικίου, ἐνῷ ἐπὶ τῶν praedia rustica μόνον ἐπὶ τῆς συγκομιδῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἰδίως διότι ἐκ τῆς φύσεως τοῦ δεσπόζοντος (κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἐκδοχήν· κατ' ἄλλους τοῦ δουλεύοντος) ἀκινήτου ὡς ἀστικοῦ ἢ ἀγροτικοῦ πηγάζει ἡ κυριωτάτη τῶν πραγματικῶν δουλειῶν διάκρισις εἰς ἀστικὰς ἢ ἀγροτικάς, τέλος δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς σιωπηρᾶς ἀναμισθώσεως ἀκινήτου, ἔνθα ἐπὶ μὲν ἀγροτικῶν κτημάτων ἡ ἀνανέωσις αὕτη τῆς παλαιᾶς μισθώσεως ἴσχυεν δι' ἓν ἔτος, ἐπὶ δὲ ἀστικῶν τοιούτων ἐὰν μὲν ἡ ἀρχικὴ μίσθωσις εἶχε συναφθῆ ἐγγράφως, δι' ὅσον χρόνον εἶχε συναφθῆ ἡ μίσθωσις, ἐὰν δὲ ἀγράφως δι' ὅσον χρόνον αὕτη πράγματι διήρκεσε.

β) Εἰς *praedia italica* καὶ *praedia provincialia*. Ἡ διάκρισις αὕτη, ὑφισταμένη ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἐπεκτάσεως τῆς Ρώμης ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας καὶ ἐξακολουθοῦσα ἐφ' ὅσον τὰ ἀστικὰ δικαιώματα ἐξηκολούθουν διατηροῦντα τὸν παλαιὸν δημόσιον χαρακτῆρά των, συνίστατο ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸ ὅτι τὰ ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας ἀκίνητα ἐφορολογοῦντο (τοῦ φόρου αὐτοῦ καλουμένου stipendium μὲν ἐὰν ἡ ἐπαρχία ἀνῆκεν εἰς τὸν ρωμαϊκὸν λαόν, tributum δὲ ἐὰν εἰς τὸν αὐτοκράτορα), ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ ὅτι οἱ κάτοχοι τοιούτων ἀκινήτων δὲν εἶχον ἐπ' αὐτῶν τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα κυριότητος τοῦ αὐστηροῦ Ρ. Δ. (jus strictum) τὸ προστατευόμενον ὑπὸ τῆς *rei vindicatio*, τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς, ἀλλ' ἠλαττωμένον τοιοῦτον, δι' ἀορίστου ὀνομασίας ὑποδηλούμενον *(possessio et usufructus, habere possidere fruilicere)* καὶ διὰ πλαγίων μέσων, ἀγωγῶν, προστατευόμενον. Τὰ μειονεκτήματα ταῦτα ἦτο δυνατὸν νὰ ἀρθῶσιν ἐντελῶς ἐὰν ὁ αὐτοκράτωρ διὰ διατάξεώς του ἀπένεμεν εἰς τὴν ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας ἐπαρχίαν, ἐν ᾗ τὸ ἀκίνητον, τὸ *jus italicum*, τ. ἔ. τὸ δικαίωμα ὅπως τὰ ἐν αὐτῇ ἀκίνητα πολιτεύωνται καθ' ὃν τρόπον τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τοιαῦτα, πρᾶγμα ὅπερ ἐγένετο εἰς σημαντικὸν βαθμόν. Ἡ διάκρισις αὕτη ἐλαττουμένη βαθμηδὸν διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς φορολογίας ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐξέλιπεν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, καταργήσαντος τοὺς πανηγυρικοὺς τύπους μεταβιβάσεως κυριότητος.

III) Ἰσχῦον δίκαιον.—Τὸν παρ' ἡμῖν σήμερον ὁρισμὸν τοῦ ἀκινήτου θὰ λάβωμεν ἐκ τοῦ ἀπὸ 21 Ἰουνίου 1837 Νόμου Περὶ Διακρίσεως Κτημάτων, συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 5 τοῦ ὁποίου τὰ κτήματα τὰ ἄνευ βλάβης τῆς οὐσίας αὐτῶν δυνάμενα νὰ μεταφερθῶσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον λέγονται κινητά· τὰ δὲ τῆς ἐναντίας ἰδιότητος ἀκίνητα. Ἀκριβὴς τοῦ ἀκινήτου ὁρισμὸς ἀποβαίνει δυσχερής. Εἰς τοῦτο ὀφείλεται τὸ σφαλερὸν τοῦ ἀνωτέρω ὁρισμοῦ, ληφθέντος κατ' ἀντιγραφὴν τοῦ ἄρθρου 293 τοῦ αὐστριακοῦ κώδικος, συνιστάμενον εἰς τὸ ὅτι ὁρίζεται καὶ χαρακτηρίζεται τὸ ἀκίνητον οὐχὶ ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς κατόπιν μετακινήσεώς του ἐπερχομένης βλάβης. Εἰς τοῦτο ὀφείλεται τὸ ἄτοπον ὅτι τὰ φυτὰ καὶ τὰ δένδρα δυνάμενα ἀβλαβῶς νὰ μετακινῶνται εἶναι κινητά, μὴ δυνάμενα δὲ τότε ἀκίνητα κατὰ τὸν ἀνωτέρω ὁρισμόν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ αὐτοῦ νόμου, κτήματα φύσει κινητὰ λογίζονται ἀκίνητα, ὅταν εἴτε δυνάμει τοῦ νόμου ἢ τῇ προθέσει τοῦ ἰδιοκτήμονος ἀποτελοῦν παρακολούθημα ἀκινήτου τινός. Κατωτέρω δὲ ἐν ἄρθρ. 7 καὶ 8 ὁρίζεται ὅτι παρακολούθημα εἶναι πᾶν τὸ μετὰ κινητοῦ ἢ ἀκινήτου κτήματος εἰς διαρκῆ τεθειμένον σύνδεσμον, τοιοῦτον δὲ εἶναι οὐ μόνον τὸ προσαύξημα κτήματος ἐφ' ὅσον δὲν χωρισθῇ ἀπὸ τούτου, ἀλλὰ καὶ τὰ παραρτήματα ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ χρῆσις τοῦ κυρίου κτήματος ἢ τὰ ὁποῖα ὁ νόμος ἢ ὁ ἰδιοκτήτης προσδιώρισεν εἰς διαρκῆ ὑπηρεσίαν (service) τοῦ κυρίου κτήματος. Τοιαῦτα παρακολουθήματα ἀκινήτων κτήματος εἶναι κατὰ τὸν νόμον τὰ ἑξῆς:

1) Πᾶν ὅ,τι εἶναι συμπεπηγμένον μετ' αὐτοῦ διὰ γύψου, ἀσβέστου ἢ ἀμμοκονίας καὶ δὲν δύναται νὰ ἀποχωρισθῇ, χωρὶς νὰ πάθῃ αὐτὸ συντριβὴν ἢ χειροτέρευσιν ἢ χωρὶς νὰ διαρραγῇ ἢ νὰ χειροτερεύσῃ τὸ μέρος τοῦ κτήματος μεθ' οὗ εἶναι συμπεπηγμένον, οἷον καθρέπται καὶ εἰκόνες, ὅταν τὸ περίζωμά των ἀποτελῇ ἓν σῶμα μὲ τὸν τοῖχον.

2) Τὰ φυτά, τὰ δένδρα, τὰ ὀπωρικά, οἱ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ ὅσα ἡ γῆ παράγει χρήσιμα πράγματα, ἐν ὅσῳ δὲν ἐκκοπῶσιν ἀπ' αὐτῆς.

3) Ὁ σῖτος, ἡ ξυλική, ἡ φορβὴ καὶ πᾶν ἄλλο προϊὸν καὶ συνειλεγμένον ἂν ᾖ, ἡ κόπρος, τὰ ζῷα καὶ τὰ ἐργαλεῖα καὶ σκεύη, οἷον ληνοί, λέβητες, ἄμβυκες, πίθοι, κάδοι, σχοινία, ἁλύσεις, πυροσβεστῆρες, τὰ εἰς κτῆμα ἢ ἐργοστάσιόν τι ἀνήκοντα, καθόσον ὅλα ταῦτα εἶναι ἀναγκαῖα, ἐξιδιασμένως προσδιωρισμένα εἰς τὴν τακτικὴν χρῆσιν τοῦ ἐργοστασίου.

4) Αἱ κυψέλαι τῶν μελισσῶν, αἱ περιστεραὶ τῶν περιστερεώνων, καθ' ὅσον εἶναι προσδιωρισμέναι εἰς κτῆμά τι, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἐν λίμναις ἰχθύες.

Εἰς τὸ ἄρθρ. 9 τοῦ αὐτοῦ νόμου εὑρίσκομεν τὴν διάταξιν, καθ' ἣν ἡ οἰκοδομικὴ ὕλη, ἡ ἐκ τῆς κατεδαφίσεως κτιρίου τινὸς προερχομένη, θεωρεῖται ἀκίνητος ἐνόσῳ εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ τόπου τοῦ κατεδαφισθέντος κτιρίου· ἡ δὲ πρὸς κατασκευὴν ἢ ἐπισκευὴν κτιρίου τινὸς προσαχθεῖσα εἶναι κινητή, ἐν ὅσῳ ὁ ἐργάτης δὲν τὴν μεταχειρισθῇ εἰς οἰκοδομήν. Συμφώνως τέλος τῷ ἄρθ. 227 § 1 τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου τὰ πλοῖα εἶναι κινητά, ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐπ' αὐτῶν ἐκ τοῦ νόμου προνόμια ἐξομοιοῦνται τοῖς ἀκινήτοις.

Καίτοι τὰ διάφορα δικαιώματα, ὡς νομικὴν ἔννοιαν ἀποτελοῦντα, εἶναι φύσει ἀσώματα, μὴ δυνάμενα νὰ ἀνήκωσιν οὔτε εἰς τὴν τῶν κινητῶν οὔτε εἰς τὴν τῶν ἀκινήτων κατηγορίαν, εἰς τὸ γεγονὸς δὲ αὐτὸ στερρῶς ἐνέμεινεν ἡ ρωμαϊκὴ νομοθεσία, πάντοτε τονίζουσα τὴν πρὸς τὰ δικαιώματα ἀντίθεσιν τῶν τε κινητῶν καὶ ἀκινήτων, πραγμάτων ἐνσωμάτων, ἐν τούτοις ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἡ νομικὴ γλῶσσα, παρὰ τὴν νομικὴν ἀκρίβειαν, ἐφήρμοσε καὶ ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων πραγμάτων, τῶν δικαιωμάτων δηλ., τὴν εἰς κινητὰ καὶ ἀκίνητα διάκρισιν τῶν ἐνσωμάτων τοιούτων, καὶ οὕτω βλέπει τις σήμερον εἰς ἁπάσας τὰς νεωτέρας νομοθεσίας ἐναλλασσομένους τοὺς ὅρους *κινητὰ δικαιώματα, ἀκίνητα δικαιώματα*. Ἡ διάκρισις αὕτη ἔχει σημασίαν καὶ σπουδαιότητα, ἐφ' ὅσον τὰ δικαιώματα ἐξετάζονται ὡς στοιχεῖα περιουσίας, καὶ τοῦτο διότι ὡς γνωστὸν εἰς πλείστας ἐν ζωῇ δικαιοπραξίας καὶ διατάξεις τελευταίας βουλήσεως, ὁλόκληρος ἡ περιουσία δηλοῦται διὰ τῆς διακρίσεως κινητῆς ἢ ἀκινήτου. Καίτοι ὁ νόμος περὶ διακρίσεως κτημάτων ἐν ἄρθ. 12, ληφθέντι ἐκ τοῦ ἄρθ. 526 τοῦ Ναπολεοντείου κώδικος ἁπλῶς ὁρίζει ὅτι ὅλα τὰ δίκαια θεωροῦνται ὡς κτήματα κινητά, ἐξαιρουμένων τῶν ἐπί τινος ἀκινήτου δουλειῶν καὶ τῶν πρὸς διεκδίκησιν ἀκινήτου τινὸς ἀγωγῶν, ἅτινα θεωροῦνται ὡς ἀκίνητα, ἐν τούτοις ἡ ἐπιστήμη διὰ τῆς ἑρμηνείας της θεωρεῖ παρ' ἡμῖν ὡς ἀκίνητα: α) τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος ἀκινήτου, ἐκ νομικῆς ἀκυρολογίας ταυτιζόμενον πρὸς τὸ πρᾶγμα, β) τὴν ἐπικαρπίαν, γ) τὴν ἐμφύτευσιν καὶ ἐπιφάνειαν ἃς παρέδραμεν ὁ νόμος, καὶ τοῦτο ἀφ' οὗ αἱ ἐπὶ ἀκινήτου δουλεῖαι καὶ ἡ ἐπικαρπία εἶναι ἀκίνητα, κατὰ μείζονα λόγον δέον αὗται νὰ ὦσι, δ) τὸ ἐπὶ ἀκινήτου πράγματος ἐνοχικὸν δικαίωμα ἐφ' ὅσον ἀκίνητον εἶναι τὸ ἄμεσον ἀντικείμενον τοῦ δικαιώματος τούτου. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὁ νόμος (Πανδ. 50.17.15, 50.16. 143.41.1.52) τὰ ἐνοχικὰ δικαιώματα ἄνευ διακρίσεως κατέταξε μεταξὺ τῶν κινητῶν πραγμάτων, ἀλλ' αἱ ἑρμηνευτικαὶ αὗται διατάξεις δὲν δύνανται νὰ κατισχύσουν τοῦ κανόνος ὁ περὶ πράγματος ἀγωγὴν ἔχων εἰς ἀπαίτησιν, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δοκεῖ ἔχειν· ε) τὸ δικαίωμα τῆς ὑποθήκης κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, ὡς πραγματικὸν ἐπὶ ἀκινήτου δικαίωμα, στ) ἡ διεκδικητικὴ ἀκινήτου ἀγωγή, ἡ ἀρνητικὴ ἀγωγή, ὡς καὶ ἡ περὶ ἀρνήσεως καὶ ὁμολογήσεως δουλείας τοιαύτη, καὶ τοῦτο διότι αἱ ἀγωγαὶ μὴ αὐτοτελῶς ὑπάρχουσαι, ἀλλ' ἐξ ὡρισμένου δικαιώματος πηγάζουσαι, κατ' ἀνάγκην μετέχουσι τῆς νομικῆς αὐτοῦ φύσεως, τ. ἔ. αἱ μὲν ἐξ ἀκινήτου πηγάζουσαι δικαιώματος εἶναι ἀκίνητοι, ἄλλως δὲ κινηταί, ζ) ἡ περὶ κλήρου ἀγωγὴ δι' ἧς διεκδικεῖται ἀκίνητον διὰ τοὺς ἀμέσως ἀνωτέρω λόγους.

IV) Τὰ ἀκίνητα ἐν Τουρκίᾳ. Ταῦτα διακρίνονται διαιρούμενα εἰς τρεῖς κατηγορίας καὶ εἶναι: ἢ *ἰδιόκτητα* (μεμλουκέ) κατὰ πλήρη κυριότητα (μουλκέτ), ἐξουσιαζόμενα παρὰ τῶν κυρίων εἰς οὓς ταῦτα τελείως ἀνήκουσιν, ἢ *δημόσια* (μιριγιέ), ἢ τυγχάνουσιν ὑπὲρ εὐαγοῦς τινος σκοποῦ *ἀφιερωμένα* (μεβκουφέ). Ἐξ αὐτῶν τὰ πρῶτα ὀνομάζονται *μούλκια*, ἤτοι πλήρους καὶ τελείας ἰδιοκτησίας κτήματα (τουρκ. μοῦλκι πληθυντ. ἐμλάκι), τὰ δεύτερα *μιριγιέ*, ἤτοι δημόσια, τὰ δὲ τρίτα *βακούφια*, ἤτοι ἀφιερωμένα.

α) Μούλκια. Ταῦτα διέπουσι κατ' ἀρχὴν αἱ διατάξεις καὶ ἀρχαὶ αἱ ρυθμίζουσαι τὴν κυριότητα εἰς πάσας τὰς χώρας.

β) Μιριγιὲ (δημόσια). Τούτων ἡ κυριότης ἀνήκει εἰς τὴν Πολιτείαν (Μπεῖτ-οὐλ-Μάλ) καὶ διακρίνονται:

1) Εἰς ἀκίνητα εἰς κοινὴν προωρισμένα χρῆσιν *(μετρουκέ)*. Τοιαῦτα ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ εἰς τὴν χρῆσιν πάντων ὑποκείμενα (domain public) λ. χ. δημόσιαι ὁδοί, πλατεῖαι, αἰγιαλοὶ κλπ., ἀφ' ἑτέρου τὰ εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν τῶν κατοίκων ὡρισμένων χωρίων ἢ κωμοπόλεων ἔκπαλαι προωρισμένα (biens communaux), τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς κατοίκους ἑτέρου χωρίου ἢ ἑτέρας κωμοπόλεως, λ.χ. βοσκαί, ἁλωνότοποι κ.ο.κ.

2) Εἰς κτήματα ἅτινα μὴ διατελοῦντα ὑπὸ τὴν κυριότητα καὶ ἰδιοκτησίαν ἢ νομὴν ἰδιωτῶν, οὐδὲ εἰς κοινὴν προωρισμένα χρῆσιν, παρ' οὐδενὸς μὲν κατέχονται ἢ ἐξουσιάζονται, ἀλλ' οὐδὲ καλλιεργοῦνται, πλὴν ὅμως θεωροῦνται καὶ ταῦτα ὡς αὐτοδικαίως ἀνήκοντα τῇ Πολιτείᾳ, λ.χ. ὄρη καὶ λοιπὰ ὀρεινὰ καὶ πετρώδη μέρη, οἱ λιμνάζοντες καὶ θαλτώδεις τόποι, τὰ θαμνώδη μέρη, τὰ ἀδέσποτα δάση κλπ. Ταῦτα τὰ δημόσια ἀκίνητα καλοῦνται *μεβάτ*, ἤτοι νεκρά, καθότι παρ' οὐδενὸς κατέχονται, ἀλλ' οὐδὲ διὰ τῆς καλλιεργείας ζωογονοῦνται. Τούτων δύναται ἡ Πολιτεία νὰ παραχωρῇ εἰς ἰδιώτας τὴν διηνεκῆ νομὴν *(τεσσαρούφ)* ἢ καὶ τὴν κυριότητα ἢ νὰ τὰ μισθώνῃ.

3) Εἰς δημοσίας γαίας *(ἐραζίϊ μιριγιὲ)* ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν. Τούτων ἡ ψιλὴ κυριότης (ρεκαμπέ, dominium nudum) ἀνήκει εἰς τὴν Πολιτείαν, ἡ διηνεκὴς των ὅμως νομὴ *(τεσσαρούφ)* ἀνήκει εἰς τοὺς ἰδιώτας, δυναμένους, τῇ ἀδείᾳ πάντοτε τῆς Ἀρχῆς, νὰ ἐκποιῶσι καὶ πωλῶσι *(φεράγ)* ἢ δωρῶσιν ἢ ὑποθηκεύωσι *(φεράγ μπὶλ βεφὰ)* τὰ τοιαῦτα δικαιώματά των εἰς ἕτερον, ἀποθνησκόντων δὲ τῶν νομέων (μουτεσσαρὴφ) ἰδιωτῶν, ἡ διηνεκὴς νομὴ τῆς δημοσίας γῆς περιήρχετο (διὰ τοῦ ἀπὸ 27 Ρεμπιουλεβὲλ 1331, ἤτοι 21 Φεβρουαρίου 1913, Ν. Δ. ἐπὶ Μαχμοὺτ Σεφκὲτ ἐπεξετάθη ἡ ἐπὶ τῶν γαιῶν τούτων καὶ τῶν βακουφικῶν κληρονομικὴ διαδοχὴ) κατ' ἰδιαιτέρους *ἐξαιρετικοὺς* κανόνας μεταβιβάσεως εἰς ὡρισμένους των συγγενεῖς. Τὰ ἐπὶ τῶν δημοσίων τούτων γαιῶν δικαιώματα καὶ ἐξουσία τοῦ νεμομένου αὐτὰς ἰδιώτου, ὡς καὶ πᾶσα δικαιοπραξία ἀφορῶσα αὐτάς, ὡς ἐπίσης καὶ ὡσανεὶ κληρονομικὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ νομέως μεταβίβασις δὲν ρυθμίζονται οὐδὲ διέπονται ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ ἱεροῦ ἐν γένει δικαίου καὶ τοῦ κατὰ τοῦτο κωδικοποιηθέντος ἀστικοῦ κώδικος, ὡς τὰ μούλκια, ἀλλ' ὑπόκεινται εἰς τοὺς ἐξαιρετικοὺς κανόνας τοῦ τουρκικοῦ περὶ γαιῶν νόμου καὶ εἰς τοιούτους μεταγενεστέρους. Δικαιολογητικὴ καὶ ἱστορικὴ βάσις τῶν δημοσίων γαιῶν εἶναι τὸ δίκαιον τῆς κατακτήσεως καὶ ἡ κατὰ τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα παλαιὰ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ὀργάνωσις. Κατακτωμένων δηλαδὴ καὶ προσαρτωμένων εἰς τὴν τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν χωρῶν, μικρὸν μὲν αὐτῶν τμῆμα ὑπὸ τὸν ὅρον καταβολῆς ἐτησίου τινὸς φόρου *(χαράτζ)* ἀπέμενεν εἰς τοὺς γηγενεῖς κατοίκους, ἕτερον δὲ καὶ καλύτερον τοιοῦτο διενέμετο μεταξὺ τῶν κατακτητῶν, ὑποχρεουμένων ὅπως καταβάλλωσιν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν τὴν ἐτησίαν δεκάτην *(οὔσρ)*, τὸ πλεῖστον ὅμως ὑπόλοιπον μέρος ἀπέμενε περιουσία τῆς Πολιτείας. Ταύτην ἐνέμοντο ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος οἱ τὴν δημοσίαν καὶ στρατιωτικὴν διοίκησιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀσκοῦντες *σιπαχῆδες* (φεουδάρχαι) ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς Πολιτείας, εἴτε οἱ ἴδιοι ἀπ' εὐθείας, εἴτε μέσῳ ἄλλων ἐκμισθοῦντες αὐτὴν εἰς τοὺς χωρικοὺς καὶ καλλιεργητάς, ὑποχρεούμενοι ἔναντι τοῦ Κράτους ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ τῷ παρέχωσιν ἀνάλογον ἀριθμὸν στρατιωτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ τῷ χορηγῶσι τὴν ἑκάστοτε αἰτουμένην συνδρομήν. Οἱ χωρικοί, οἱ τὴν δημοσίαν γῆν τῶν σιπαχήδων ἢ τῶν εἰσπρακτόρων των *(μουχασὴλ)* μισθοῦντες, κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν ἁπλοῖ καὶ προσωρινοὶ μισθωταί. Βαθμηδὸν ὅμως καὶ κατ' ὀλίγον καθιερώθη καὶ ἀνεπτύχθη ἡ συνήθεια ὅπως, ἐὰν ὁ μισθωτὴς ἀποθνήσκων ἀφήσῃ ἐνήλικον υἱόν, ἡ παρὰ τοῦ θανόντος πατρὸς μισθωθεῖσα γῆ παραμένῃ ὡς τοιαύτη καὶ παρὰ τῷ υἱῷ, παραλλήλως δὲ καὶ ἡ προσωρινὴ μίσθωσις μετετράπη εἰς διηνεκῆ, καθόσον ἐφ' ὅσον ὁ χωρικὸς ἐκαλλιέργει τὴν γῆν καὶ κατέβαλλε τὸ συνωμολογημένον μίσθωμα ἡ γῆ δὲν ἀφῃρεῖτο ἐκ τῶν χειρῶν του. Οἱ καλλιεργοῦντες ὅμως τοιαύτας γαίας οὐδέποτε ἐθεωρήθησαν κύριοι αὐτῶν, ἀλλ' ἁπλοῖ νομεῖς *(μουτεσσαρήφ)*, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτῶν οἱ δυνάμει τῶν εἰδικῶν ἐξαιρετικῶν διατάξεων εὐνοούμενοι συγγενεῖς δὲν κληρονομοῦσι τὴν δημοσίαν γῆν, ἀλλ' ἁπλῶς κέκτηνται τὸ καλούμενον δικαίωμα ἐγκαταστάσεως *(χάκη ἰντικάλ)*. Αἱ δημόσιαι αὗται γαῖαι, μὴ θεωρούμεναι ὡς ἀτομικὴ περιουσία τοῦ τελευτήσαντος νομέως, δὲν ἐβαρύνοντο μὲ τὰ χρέη τῆς κληρονομίας.

Συμφώνως πρὸς τὸν τουρκικὸν περὶ γαιῶν νόμον δημόσιαι γαῖαι εἶναι εἰδικώτερον οἱ ἀγροί, αἱ βοσκαί, οἱ λειμῶνες *(τσαΐρια)*, τὰ δάση, ὡς καὶ τὰ μέρη ἐφ' ὧν ὑπάρχουσιν αὐτοφυῆ καὶ αὐτομάτως βλαστήσαντα δένδρα, τῶν ὁποίων ἡ μὲν κυριότης ἀνήκει εἰς τὴν πολιτείαν, ἡ δὲ διηνεκὴς νομὴ εἰς τοὺς ἰδιώτας. Πᾶς ὁ νεμόμενος δημοσίαν γῆν δέον νὰ ᾖ ἐφωδιασμένος μὲ ἐπίσημον καὶ τὸν αὐτοκρατορικὸν *τουρᾶν* (μονογραφὴ) φέροντα ἔντυπον τίτλον, δι' οὗ καὶ ἐπισήμως ἀναγνωρίζεται τῷ ἰδιώτῃ ἡ ἐπὶ τῆς δημοσίας γῆς

Digitized by Google

διηνεκὴς νομή του *(τεσσαροὺφ)*. Οἱ τίτλοι οὗτοι εἰδικώτερον ὀνομάζονται *ταποῦ σενεδῆ* (ἔγγραφον *ταποῦ* **δηλ.** *τοπικοῦ*, τ. ἔ. τοῦ ὡς ἀντάλλαγμα τῆς διηνεκοῦς νομῆς τῆς δημοσίας γῆς ἐφάπαξ δεδομένου τῇ Πολιτείᾳ τελέσματος). Ὁ νεμόμενος δημοσίαν γῆν ὤφειλε νὰ τὴν καλλιεργῇ, ὅπως ἐκ τῶν προϊόντων της λαμβάνῃ ἐτησίως τὴν δεκάτην ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις. Ἐὰν ἀδικαιολογήτως δὲν τὴν ἐκαλλιέργει ἐπὶ τρία συνεχῆ ἔτη, ἡ αὐτοκρ. κυβέρνησις ἐδικαιοῦτο, λαμβάνουσα *ταποῦ* ἀπὸ ἕτερον, νὰ τῷ παραχωρήσῃ διὰ ταποῦ σενεδῆ τὴν διηνεκῆ της νομήν. Ὁ νεμόμενος τὴν δημοσίαν γῆν δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ χῶμα της εἰς κατασκευὴν πλίνθων καὶ κεράμων, ἄνευ τῆς ἐπὶ τούτῳ ἀδείας τοῦ εἰδικοῦ ὑπαλλήλου τοῦ ἐντεταλμένου τὴν ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα τῶν ἐκ τῆς κυριότητος *(ρεκαμπὲ)* ἀπορρεόντων δικαιωμάτων τῆς Πολιτείας ἐπὶ τῶν δημοσίων γαιῶν. Τοιαύτη ἄδεια ἀπῃτεῖτο καὶ διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν ἐπὶ τῆς δημοσίας γῆς χρησίμου οἰκοδομῆς, λ.χ. σταύλων, ἀχυρῶνος, κ.λ.π., δὲν ἤρκει δὲ προκειμένου περὶ οἰκοδομήσεως κατοικιῶν ἐξ ὧν νὰ σχηματισθῇ συνοικισμός, ἀπαιτουμένου ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἰδικοῦ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος. Τέλος ἀπηγορεύετο ὁπωσδήποτε ἡ ἐκρίζωσις ἢ ἀποκοπὴ τῶν ἐπὶ τῶν δημοσίων γαιῶν αὐτοφυῶν δένδρων. Ἐπὶ τῶν περιελθουσῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τέως ὀθωμανικῶν χωρῶν διετηρήθησαν ἀρχικῶς αἱ εἰδικαὶ διατάξεις τῆς τουρκικῆς νομοθεσίας περὶ δημοσίων γαιῶν (**ἄρθρ.** 2 **νόμου** 147), ἀλλὰ βραδύτερον κατηργήθησαν οἱ ἐπὶ τῶν δημοσίων γαιῶν περιορισμοὶ καὶ ἐξωμοιώθη ἡ ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίασις πρὸς πλήρη κυριότητα, ἐπὶ παραχωρήσει εἰς τὸ κράτος τοῦ ἑνὸς πέμπτου ἐξ ἀδιαιρέτου τῶν κτημάτων, ὧν ἡ ἔκτασις ὑπερέβαινε τὰ 200 στρέμματα (**Νόμοι** 1072 **καὶ** 2922 **κωδικοποιηθέντες** ὡς Ν. 2052 **ἄρθρ.** 49). Τοὐναντίον τὰ δικαιώματα ἐπὶ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ γαιῶν μετεβλήθησαν αὐτομάτως εἰς τοιαύτας πλήρεις ἰδιοκτησίας διὰ τῶν ἄρθρων 4 καὶ 6 τῆς ἀπὸ 20 Ἰουνίου 1881 ἑλληνοτουρκικῆς συμβάσεως (**ἴδε** **Νομ. ΠΛΖ' ἀπὸ 13 Μαρτίου 1882**).

γ) Βακούφια (**ἴδ. λέξιν**).

V) Σοβιετικὸν δίκαιον. — Ἐν τῇ Σοβιετικῇ Ρωσίᾳ ἡ διάκρισις μεταξὺ κινητῶν καὶ ἀκινήτων ἔχει ἐκλίπει δυνάμει ῥητῆς διατάξεως τοῦ ἀστικοῦ κώδικος (**ἄρθ.** 21 § 2). Κατὰ τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον «**Τὸ ἔδαφος ἀνήκει κατὰ κυριότητα εἰς τὴν** Πολι**τείαν, μὴ δυνάμενον νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἰδιωτικοῦ ἐμπορίου. Ἡ σχέσις τῶν ἀτόμων (ἐκτὸς δηλαδὴ τοῦ Κράτους) πρὸς τὸ ἔδαφος δὲν δύναται νὰ ᾖ ἡ σχέσις ἐπικαρπίας**». Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ ἄρθρου τούτου πρὸς τὸ προηγούμενόν του προκύπτει ὅτι τὸ ἔδαφος μὴ δυνάμενον νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἰδιωτικοῦ ἐμπορίου δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσῃ οὐδὲ ἀντικείμενον ἀστικῶν δικαιωμάτων.

VI) Πρακτικὴ σημασία διακρίσεως κινητῶν καὶ ἀκινήτων. — Σωρεία διαφορῶν διακρίνει τὴν σήμερον τὰ ἀκίνητα ἀπὸ τὰ κινητά. Περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν κυριωτέρων. Ἡ κληρονομία τῶν ἀκινήτων τῶν κειμένων ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, εἰς οἱονδήποτε καὶ ἂν ἀνήκουν ταῦτα, *ρυθμίζεται* ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ νόμου (**ἀστικὸς νόμος ἄρθρ.** 5). Αἱ συμβάσεις αἱ ἀντικείμενον ἔχουσαι τὴν σύστασιν, μετάθεσιν, ἀλλοίωσιν πραγματικῶν δικαιωμάτων ἐπὶ ἀκινήτων κτημάτων ἢ μεταβολὴν τῆς νομῆς αὐτῶν (λ. χ. ἀγοραπωλησία, ἀνταλλαγή, διανομὴ κλπ.) καταρτίζονται πάντοτε, ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος, διὰ *δημοσίου ἐγγράφου* (**ἄρθρ** 44 *Κώδ. Χαρτοσήμου*, **νόμου ΑΧΚΕ' ἄρθρ.** 48). Ἡ διὰ πράξεως ἐν ζωῇ μεταβίβασις τῆς κυριότητος ἐπὶ *ἀκινήτου* συντελεῖται διὰ τῆς *μεταγραφῆς* τοῦ τίτλου καὶ μόνον δι' αὐτῆς, ἐνῷ τῶν κινητῶν διὰ τῆς ἁπλῆς παραδόσεως (νομῆς). Ὁ νομοθέτης δὲν ἐπιτρέπει συνήθως τὴν ἐκποίησιν ἢ ἀπαλλοτρίωσιν *ἀκινήτων* ἀνηκόντων εἰς ἕτερον πρόσωπον ἢ τεταγμένων δι' ὡρισμένον σκοπὸν εἰ μὴ μετὰ τὴν τήρησιν ὡρισμένων *διατυπώσεων*· λ. χ. ὁ ἐπίτροπος δὲν δύναται νὰ ἐκποιήσῃ ἀκίνητα τοῦ ἐπιτροπευομένου, ὁ σύζυγος ἀκίνητα δοθέντα αὐτῷ ὡς προῖκα ἀδιατίμητον (**Νόμος** ΧΠΘ' **τοῦ** 1861 **ἄρθ.** 66, **Νόμος** 1340 **τοῦ** 1918). Μόνον τὰ ἀκίνητα δύνανται νὰ *ὑποθηκευθοῦν* καὶ οὐχὶ τὰ κινητὰ (**Περὶ ὑποθηκῶν Νόμος τῆς** 11 **Αὐγούστου** 1836 **ἄρθρ.** 1). Διαφορὰ εἰς τὸν χρόνον τῆς *παραγραφῆς* δικαιωμάτων ἐπὶ κινητῶν καὶ ἀκινήτων ὡς καὶ εἰς τὸν χρόνον τῆς *χρησικτησίας*. Πραγματικαὶ ἀγωγαὶ ἀφορῶσαι ἀκίνητα, ὡσαύτως ἀγωγαὶ μικταὶ καὶ κατὰ παντὸς διακατόχου κινούμεναι, καθὼς καὶ αἱ περὶ τῆς διακατοχῆς τοιούτων ἀντικειμένων φέρονται εἰς τὸ δικαστήριον ἐντὸς τῆς περιφερείας τοῦ ὁποίου κεῖται τὸ ἀκίνητον (**Πολ. Δικον. ἄρθ** 20), ἐνῷ προκειμένου περὶ κινητῶν ἰσχύει ἡ γενικὴ *δωσιδικία* τῆς κατοικίας τοῦ ἐναγομένου. *Ἐμπορικαὶ* πράξεις μόνον ἐπὶ κινητῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ ἀκινήτων εἶναι νοηταὶ κατὰ τὸν νόμον καὶ τὴν ἐπιστήμην (ἐξαίρεσις ἐπὶ ἀνωνύμων ἑταιριῶν σκοπουσῶν ἀγοραπωλησίας ἀκινήτων).

Τὰ ἀκίνητα *φορολογοῦνται* περισσότερον τῶν κινητῶν. Εἰδικὰ νομοθετήματα παρέτειναν ὑποχρεωτικῶς διὰ τοὺς ἰδιοκτήτας τὰς μισθώσεις τῶν ἀκινήτων των *(ἐνοικιοστάσια)*. Παρ' ἡμῖν ἀπηγορεύθησαν ἐπανειλημμένως ἄλλοτε μᾶλλον, ἄλλοτε ὀλιγότερον περιωρισμένως αἱ ἐπὶ ἀκινήτων κτημάτων ἐν *καταληφθείσαις χώραις* ὑπὸ ἑλληνικῶν στρατευμάτων δικαιοπραξίαι (**Νόμ. ΔΡΛΔ' τῆς 28 Φεβρ.** 1913 **καὶ σωρεία μεταγενεστέρων σχετικῶν νομοθετημάτων**). (Βλ. λ. **ἀπαλλοτριώσεις, ἀπαγορεύσεις, ἀνώμαλοι δικαιοπραξίαι.**) Ἡ *κατάσχεσις* ἀκινήτων ὑπόκειται εἰς ἄλλας διατυπώσεις τῆς τῶν κινητῶν κλπ. κλπ.

Ἐκ τοῦ ὡς ἄνω παραλληλισμοῦ συνάγεται ὅτι ὁ σύγχρονος νομοθέτης ἔχων τὴν ἀντίληψιν, ὀρθὴν ἄλλωστε, ὅτι εἰς τὴν μεταβίβασιν τῶν κινητῶν οὐδεμία δέον νὰ παρεμβάλλεται δυσχέρεια, ἐπεδίωξε τοῦτο μέχρι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε νὰ στερηθῇ ἡ ἐκ τῶν κινητῶν ἰδιοκτησία τῆς ἐπαρκοῦς του προστασίας, τὴν ὁποίαν ὁλόκληρον ἐπεφύλαξεν εἰς τὰ ἀκίνητα ἅτε, παρ' ὅλας τὰς συγχρόνους τάσεις, μᾶλλον ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ παλαιοῦ δικαίου εἰσέτι διατελῶν. ΔΗΜ. Ι. ΖΕΠΟΣ

ἀκινητοποίησις (ἡ)· τὸ καθιστᾶν τι ἀκίνητον, τὸ καθηλώνειν τι ἐν ἀκινησίᾳ.

—[ΣΤΡΑΤ. ΙΑΤΡ.] Ἡ *ἀκινητοποίησις τετρωμένων μελῶν* ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης σκοπὸν προτίθεται τὴν συγκράτησιν μέλους τινὸς τετρωμένου ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει πρὸς διακομιδὴν τοῦ τραυματίου εἰς περαιτέρω χειρουργικοὺς σταθμούς. Ἡ τοιαύτη ἀκινητοποίησις ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῶν βεβαίων ἢ καὶ ἁπλῶς πιθανῶν καταγμάτων, ἐπὶ τραυμάτων τῶν ἀρθρώσεων, ἐπὶ μεγάλων τραυματισμῶν τῶν ἁπαλῶν μορίων, ὡς καὶ ἐπί τινων τραυμάτων μετ' εἰδικῆς ἐπιπλοκῆς, οἷα τὰ μετὰ τρώσεως εὐμεγέθους ἀρτηρίας, διαφέρει δὲ ἀναλόγως τοῦ τόπου, ἔνθα εὑρίσκεται ὁ τραυματίας· δι' ὃ διακρίνομεν: Α') τὴν ἄμεσον ἢ ἐπείγουσαν ἀκινητοποίησιν· Β') τὴν ἀρχικὴν ἢ πρόσκαιρον· Γ') τὴν πρὸς διακομιδὴν καὶ Δ') τὴν ὁριστικήν.

Α') Ἄμεσος ἢ ἐπείγουσα ἀκινητοποίησις.— Αὕτη ἐνεργεῖται ἐπὶ τῶν ἀμέσως ὄπισθεν τῆς γραμμῆς τοῦ πυρὸς ὑγειονομικῶν στάσεων καὶ ἰδιαίτατα ἐν ταῖς *στάσεσι τῶν καταφυγίων*, ἔνθα ἐφαρμόζεται εὐθὺς ἅμα τῇ τοῦ τραυματίου περισυλλογῇ, δυναμένη νὰ ἐπιβληθῇ καὶ ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν τοῦ τραυματίου, ἐκτὸς αἱμορραγίας. Κατ' ἀνάγκην δὲ ὡς στοιχεῖα πρὸς παρασκευὴν ταύτης, πρὸ πάντων ἐν περιπτώσει μάχης σπουδαίας, χρησιμεύουσι συνήθως τὰ τυχὸν πρόχειρα ἀντικείμενα, τὰ ἐνδύματα τοῦ τραυματίου, ἡ ἀποσκευή, ὁ ὁπλισμὸς αὐτοῦ, τὸ ὑλικὸν τῶν τραυματιοφόρων, τῶν νοσοκόμων κ.τ.τ., δι' ὧν αὐτοσχεδιάζεται ἀκινητοποίησίς τις σχετική, πρόσκαιρος, σκοποῦσα ἁπλῶς τὴν ἀβλαβῆ ὡς οἷόν τε καὶ ταχίστην διακομιδὴν εἰς ὑγειονομικὴν ἐγκατάστασιν, ἔνθα δύναται ν' ἀντικατασταθῇ δι' ἑτέρας μονίμου.

Κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς τοιαύτης ἀκινητοποιήσεως ὀφείλομεν νὰ προσέχωμεν ὅπως μὴ ἐμβάλλωμεν ἡμεῖς αὐτοὶ εἰς κινήσεις τὸ τετρωμένον μέλος ἢ ὅπως περιορίζωμεν αὐτὰς εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἀποφεύγοντες ἅμα πᾶσαν τοῦ τραυματίου μόλυνσιν. Πρακτικῶς διακριτέα ἡ ἀκινητοποίησις τῶν ἄνω ἄκρων τῆς τῶν κάτω.

Ἀκινητοποίησις τῶν ἄνω ἄκρων. Τὰ τραύματα ἐν γένει τῶν ἄνω ἄκρων συνήθως δὲν ἐπιφέρουσι πτῶσιν τοῦ τραυματίου κατὰ γῆς, οὔτε φαινόμενα νευροπληξίας (schok) καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὔτε ἐκτόπισιν τῶν κατεαγότων ἄκρων, οἱ δὲ καταγματίαι δύνανται νὰ ὑποβαστάζωσι τὸ τετρωμένον ἄκρον διὰ τοῦ ἑτέρου, τοῦ ὑγιοῦς, καὶ ἐπὶ πλέον νὰ βαδίζωσιν.

Ἐπὶ καταγμάτων τοῦ *βραχίονος* προσηλοῦται οὗτος ἐπὶ τοῦ θώρακος διά τινων περιβολῶν ταινίας ἢ διὰ χειρομάκτρου ἢ λαιμοδέτου· συγχρόνως δὲ τὸ ἀντιβράχιον ὑποστηρίζεται δι' αἰώρας ἢ ἀγκύλης· ἐπὶ δὲ καταγμάτων τοῦ *ἀντιβραχίου* ἡ διὰ τριγώνου ὀθονίου ἀγκύλη μόνη ἀρκεῖ πρὸς ἀσφάλισιν τῆς ἀκινητοποιήσεως. Ἐν ἐλλείψει ὅμως τινῶν ἢ ὅλων τῶν πρὸς διακράτησιν τοῦ κατεαγότος ἄκρου χρησίμων, μεταχειριζόμεθα τὴν χλαίνην τοῦ τραυματίου. Ἐκπορποῦμεν κομβία τινὰ ταύτης ἰσοϋψῶς τῷ θώρακι καὶ εἰς τὸ οὕτω σχηματιζόμενον ἄνοιγμα εἰσβιβάζομεν τὴν χεῖρα, ἥτις μετὰ τοῦ ἀντιβραχίου ὑποβαστάζεται ἐνταῦθα ὡς ἐν αἰώρᾳ· ἢ ἀνεγείρομεν τὸ σύστοιχον κράσπεδον τῆς χλαίνης, οὕτως, ὥστε νὰ ἐπικαλύψῃ τὸ ἀντιβράχιον, κεκαμμένον ὑπ' ὀρθὴν γωνίαν, καὶ προσηλοῦμεν αὐτὸ διὰ καρφίδων ἀσφαλιστικῶν ἐπὶ τοῦ ὤμου.

Ἀκινητοποίησις κάτω ἄκρων. Οἱ κατάγματα τῶν κάτω ἄκρων ὑποστάντες πίπτουσι συνηθέστατα κατὰ γῆς, ἡ δὲ πτῶσις ἐπιδεινοῖ τὰ κατάγματα, ἐπιφέρουσα πολλάκις ἐκτόπισιν τῶν τεμαχίων· σπανίως εἶναι ἱκανοὶ οὗτοι νὰ βαδίζωσι καὶ σχεδὸν πάντοτε χρῄζουσι διακομιδῆς. Ἐπὶ τούτων ἀποπειρώμεθα ἐν πρώτοις νὰ ἐφαρμόσωμεν, εἰ δυνατόν, ἐπαρκῆ τινα ἀκινησίαν τοῦ κατάγματος, πρὶν προβῶμεν εἰς τὴν ἐπίδεσιν τοῦ τραύματος. Πρὸς τοῦτο προσπελάζομεν ἐπὶ τοῦ κατεαγότος ἄκρου τὸ ὑγιές, ὅπερ χρησιμεύει ὡς νάρθηξ, καὶ περιδέομεν ἀμφότερα ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τοῦ γόνατος, ὡς καὶ ὕπερθεν τῶν σφυρῶν, διὰ χειρομάκτρου, περιλαιμίου, τελαμῶνος κ.τ.τ. Πρόχειροι νάρθηκες πρὸς ἀκινητοποίησιν δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν οἱ συνήθεις ξύλινοι νάρθηκες ἢ σανίδια ξύλινα πλάτους ὅσον παλάμης, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ ῥάβδοι, κλαδία δένδρων λεπτὰ καὶ εὐθέα, ὀξύσχοινοι (βοῦρλα), κάλαμοι κριθῆς εἰς δέσμας κυλινδρικάς, περιδεδεμένας κατὰ διαστήματα διὰ θώμιγγος, τὸ ὅπλον, τὰ εἴδη τῆς ἀποσκευῆς, ἡ λεπὶς καὶ ὁ κολεὸς σπάθης, ἀκτῖνες τροχῶν τεθραυσμένων. Καὶ διὰ μὲν τὸν *μηρὸν* ὁ ἐξωτερικὸς νάρθηξ ἄρχεται ἀπὸ τῆς λεκάνης, ὁ δὲ ἐσωτερικὸς ἀπὸ τῆς ἄνω μοίρας, τῆς ῥίζης, τοῦ μηροῦ, ἐξικνούμενοι ἀμφότεροι πέραν τοῦ πέλματος· διὰ δὲ τὴν *κνήμην* οἱ δύο νάρθηκες, ἰσομήκεις, ἐκτείνονται ἀπὸ τῆς μεσότητος τοῦ μηροῦ ἕως πέραν τοῦ πέλματος.

Ἐξαίρετον αὐτοσχέδιον βοήθημα διακρατήσεως παρασκευάζεται διὰ τοῦ κλινοσκεπάσματος στρατοπεδεύσεως· διπλοῦται τοῦτο κατὰ μῆκος καὶ ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων ἑλίσσεται εἰς κύλινδρον οὕτως ὥστε ν' ἀφεθῇ ἐν τῷ μέσῳ αὖλαξ, ἐφ' ἧς ἀποτίθεται τὸ σκέλος, στερεούμενον εἶτα διὰ περιβολῶν ἐγκύκλων (διὰ περιλαιμίων, χειρομάκτρων, ἱμάντων), περιβαλλουσῶν ἔξωθεν τὸ κλινοσκέπασμα. Τὸ σκέλος οὕτω περιβεβλημένον δύναται ἐπὶ πλέον νὰ προσδεθῇ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου, τοῦ ὑγιοῦς, πρὸς μείζονα στερέωσιν. Μεθ' ὃ τοποθετεῖται ὁ τραυματίας ἐπὶ φορείου, τὰ δὲ συνηνωμένα σκέλη, ἐν ἀνάγκῃ, προσδέονται ἐπὶ τῶν ἐπιμήκων ῥάβδων τοῦ φορείου ἢ περὶ τὸ ὅλον φορεῖον διὰ κυκλοτεροῦς περιδέσεως. Ἀντὶ τοῦ κλινοσκεπάσματος δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ ἡ ὀθόνη τοῦ ἀντισκήνου. Τινὲς ἐνισχύουσι τοὺς κυλίνδρους τοῦ κλινοσκεπάσματος ἢ τῆς ὀθόνης τοῦ ἀντισκήνου διὰ παρενθέσεως ἐντὸς αὐτῶν τοῦ ὅπλου, τῆς σπάθης, τοῦ κολεοῦ αὐτῆς, τῆς ξιφολόγχης κτλ.

Β') Ἀρχικὴ ἀκινητοποίησις.—Εἶναι καὶ αὕτη πρόσκαιρος, ἐφαρμοζομένη ἐπὶ τῶν πρώτων ὑγειονομικῶν ἐγκαταστάσεων, ἐγκαταστάσεων κινητῶν, τῶν σταθμῶν ἐπιδέσεως, τῶν περιφορήτων χειρουργείων, προωρισμένη δ' ὅπως καταστήσῃ δυνατὴν τὴν διακομιδὴν τοῦ τραυματίου ἐπὶ *μικρὰν ἀπόστασιν* μέχρις ἀφίξεως εἰς ἐγκατάστασίν τινα μόνιμον, εἰς χειρουργεῖον ἐν μονιμοποιήσει, ἔνθα τὸ πλῆθος καὶ ὁ συνωθισμὸς τῶν τραυματιῶν εἶναι ἐλάσσων. Τὰ μηχανήματα, δι' ὧν ἐπιχειρεῖται ἡ ἀκινητοποίησις αὕτη, πρέπει νὰ ὦσιν ἁπλᾶ, στοιχειώδη, ταχυεφάρμοστα μετ' ἐπαρκοῦς διακρατήσεως. Πρὸς τοῦτο δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ ἐνταῦθα τὰ ἄνω ὑποδειχθέντα πρόχειρα βοηθήματα. Προτιμητέα ὅμως τὰ ἑξῆς: Ἡ μεταλλικὴ ἢ συρματόπλεκτος ὀθόνη, δι' ἧς, τεμνομένης καταλλήλως, ἀπαρτίζονται εἴτε θῆκαι, περιβάλλουσαι ὅλον τὸ πάχος τοῦ μέλους, εἴτε αὔλακες, θῆκαι δὲ καὶ αὔλακες δύνανται νὰ συναρμολογῶνται, ὥστε νὰ ἀποτελῶσι τὸ ἀναγκαῖον μῆκος καὶ τὴν προσήκουσαν στερεότητα. Ἐπίσης οἱ ἐκ ναστοχάρτου νάρθηκες, οἵτινες χρησιμοποιοῦνται εἴτε ξηροὶ ἢ μεμαλακισμένοι δι' ἐμβροχῆς εἰς ὕδωρ θερμὸν πρὸς ἀκριβεστέραν ἐφαρμογὴν ἐπὶ τοῦ μέλους. Νάρθηκες δ' ἐκ πιλήματος δύνανται ν' ἀντικαταστήσωσι τοὺς ἐκ ναστοχάρτου.

Γ') Ἀκινητοποίησις πρὸς διακομιδήν.—Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ διακομιδῆς εἰς *μακρὰς ἀποστάσεις* ὅταν διενεργῆται ἐκκένωσις χειρουργείου περιφορήτου, χειρουργείου ἀκινητοποιημένου, νοσοκομείου προσκαίρου. Τὰ πρὸς τὴν ἀκινητοποίησιν ταύτην χρειώδη ὀφείλουσι νὰ μὴ ἔχωσιν οὔτε βάρος πολύ, οὔτε ὄγκον μέγαν, νὰ ὦσι ταχυεφάρμοστα, περιαιρετά, τοὐλάχιστον ἐν μέρει, πρὸς ἐπισκόπησιν τῶν τραυμάτων καὶ ν' ἀσφαλίζωσιν ἀκινησίαν τελείαν. Ὡς πληροῦντα τὸν ὅρον τοῦτον πολλὰ προὐτάθησαν, οἷα οἱ ξύλινοι ἢ οἱ ἐκ ναστοχάρτου ἢ οἱ ἐκ πιλήματος νάρθηκες, οἱ ἐκ φύλλων λευκοσιδήρου, πλήρεις ἢ θυριδωτοί, αὐλακονάρθηκες, οἱ συρματόπλεκτοι αὐλακονάρθηκες κ.λ.π. Πλεονεκτήματα παρέχουσιν οἱ γύψινοι ἐπίδεσμοι, ἐφαρμοζόμενοι εἴτε διὰ περιβολῶν ἐγγύψων ταινιῶν ἤ, προκριτώτερον, διὰ ναρθήκων ἢ αὐλακοναρθήκων γυψίνων, οἵτινες, παρασκευαζόμενοι ἐξ ὑπογυίου, ἁρμόζονται πρὸς τὴν τυχὸν διόγκωσιν τοῦ τετρωμένου μέλους καὶ ἐπιτρέπουσιν εὔκολον τὴν ἐπίβλεψιν αὐτοῦ, ἀνοιγόμενοι καὶ κλειόμενοι δίκην θυρίδων ἢ βαλβίδων κατὰ βούλησιν. Καὶ ἁπλοῦς δὲ γύψινος νάρθηξ μακρός, ἐκτεινόμενος ἀπὸ τῆς λεκάνης μέχρι τῆς ῥάχεως τοῦ ποδὸς ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ μέλους, ἀρκεῖ ἐν ἀνάγκῃ πρὸς ἀκινητοποίησιν ἐπὶ διακομιδῆς.

Μείζονα ἔτι πλεονεκτήματα κέκτηνται οἱ ἐκ ψευδαργύρου αὐλακονάρθηκες τοῦ Delorme, οἵτινες τῇ βοηθείᾳ βρόχων, οὓς ἔχουσιν, ἐφαρμόζονται εὐχερέστατα καὶ ἐν τάχει ἐπί τε τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω ἄκρων μετ' ἐλαχίστων χειρισμῶν καὶ μετ' ὀλίγου ἢ ἄνευ οὐδενὸς ὑλικοῦ ἐπιστρώσεως, διὰ δὲ τῶν βαλβίδων αὐτῶν καθιστῶσιν εὐκολωτάτην τήν τε ἐπίβλεψιν τοῦ μέλους καὶ τὴν ἀνανέωσιν τῶν ἐπιδέσμων.

Ἐν συμπεράσματι δὲ τὰ εὐχρηστότερα καὶ πρακτικώτερα βοηθήματα πρὸς ἀκινητοποίησιν διὰ

Digitized by Google

τὴν διακομιδὴν εἶναι οἱ ἐκ γύψου αὐλακονάρθηκες, οἱ συρματόπλεκτοι καὶ πρὸ πάντων οἱ ἐκ ψευδαργύρου αὐλακονάρθηκες τοῦ Delorme.

Δ') Ἀκινητοποίησις ὁριστική.— Αὕτη ἐφαρμόζεται ἅμα τῇ ἀφίξει τῶν τραυματιῶν εἰς τὰ μόνιμα χειρουργικὰ κέντρα, τὰ νοσοκομεῖα τῶν μετόπισθεν, πρέπει δὲ νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε ν' ἀκινητοποιῇ προσηκόντως τὸ τετρωμένον μέλος καὶ νὰ ἐπιτρέπῃ ἅμα τήν τε ἐπιτήρησιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνανέωσιν τῆς ἐπιδέσεως τοῦ τραύματος. Πρὸς πραγμάτωσιν δ' αὐτῆς χρησιμοποιοῦνται τὰ βοηθήματα καὶ τὰ μηχανήματα, ὧν γίνεται κοινῶς χρῆσις ἐν εἰρήνῃ, ἐν τῇ ἀστικῇ χειρουργικῇ, οἷα οἱ γύψινοι ἐπίδεσμοι, οἱ συρματόπλεκτοι αὐλακονάρθηκες, οἱ ἐκ ψευδαργύρου αὐλακονάρθηκες μετὰ βαλβίδων τοῦ Delorme, τὰ πρὸς διαρκῆ τάσιν τοῦ μέλους χρειώδη κτλ.

Ἐφαρμογαὶ κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον.—Κατὰ τὸν ἀλληλεθνῆ πόλεμον ἡ ἀκινητοποίησις ἐν ταῖς στάσεσι τῶν καταφυγίων τραυματιῶν καὶ τοῖς σταθμοῖς ἐπιδέσεως τῶν χαρακωμάτων συνετελεῖτο διὰ τῶν ἄνω μνημονευθέντων ἢ ἄλλων παρεμφερῶν, προχείρων πάντοτε, βοηθημάτων, δι' ὧν ἐπεδιώκετο ἀκινητοποίησίς τις προσωρινή, σκοποῦσα τὴν ὅσον οἷόν τε ἀβλαβῆ παραπομπὴν τῶν τραυματιῶν εἰς τὰ περαιτέρω ἐγκατεστημένα χειρουργεῖα ἢ χειρουργικὰ κέντρα, εἰς ἃ καὶ διεκομίζοντο οὗτοι ὡς τάχιστα δι' αὐτοκινήτων. Ἐκεῖ παρείχετο ἐπικουρία χειρουργικὴ ἐπαρκής, αἱ δὲ ἀκινητοποιήσεις ἐν τοῖς κέντροις τούτοις, ἅτινα ἐλειτούργουν ὡς νοσοκομειακὰ ἱδρύματα μετ' εἰδικῶν χειρουργῶν καὶ πάντων τῶν πρὸς τὰς ἀπαραιτήτους ἐγχειρήσεις ἐπιτηδείων, ἐφηρμόζοντο πλήρεις εἴτε πρὸς διακομιδὴν εἰς τὴν μετόπισθεν ζώνην, εἴτε πρὸς ὁριστικὴν καὶ τελείαν θεραπείαν, καταρτιζόμεναι εἴτε διὰ τῶν γνωστῶν ἐν εἰρήνῃ μέσων καὶ ὑλικῶν ἀκινητοποιήσεως, εἴτε καὶ δι' ἄλλων τελειοτέρων καὶ προσφορωτέρων πρὸς τὴν μεγάλην ποικιλίαν καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν τραυματισμῶν, οἷα ὁ γύψος, οἱ ἐκ λευκοσιδήρου αὐλακονάρθηκες, οἱ ἐκ ψευδαργύρου ἢ ἀργυλλίου (ἀλουμινίου) αὐλακονάρθηκες τοῦ Raoul - Deslongchamp, Delorme, αἱ πρὸς διαρκῆ τάσιν συσκευαὶ τοῦ τύπου Hennequin ἢ Thomas, ἡ συσκευὴ τοῦ Delbet ἰδίᾳ διὰ τὴν ἀκινητοποίησιν ἐν διαρκεῖ τάσει ἐπὶ καταγμάτων τοῦ βραχίονος καὶ τοῦ μηροῦ, ἡ συσκευὴ τοῦ Alquier, ἥτις συμπληροῖ ἐπιτυχῶς τὴν βαδιστικὴν συσκευὴν τοῦ Delbet, ἐπὶ καταγμάτων τοῦ μηροῦ μετὰ τραυμάτων εὐρέων τῶν ἁπαλῶν μορίων, ἐπὶ καταγμάτων ἰδίᾳ ὑπερκονδυλίων ἢ ἐπὶ καταγμάτων ἐν βαθείᾳ μολύνσει διατελούντων, ἐφ' ὧν πάντων ἡ συσκευὴ τοῦ Delbet ἀπεδείχθη ἀνεφάρμοστος. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—[ΤΡΑΠΕΖ.] Οἱ πόροι τῶν τραπεζῶν οὓς αὗται χρησιμοποιοῦσι πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς πελατείας αὐτῶν, σχηματίζονται ἐκ τῶν ἰδίων κεφαλαίων καὶ ἐκ τῶν καταθέσεων, ἃς αὗται συγκεντροῦσι, προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ ἐφ' ὅσον ἑδραιοῦται ἡ ἐπ' αὐτὰς πίστις καὶ αἱ ὁποῖαι, ὡς εἰκός, ποικίλλουσιν ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν καὶ τῆς χρηματικῆς ἀνέσεως, ἥτις ὑπάρχει ἐν ἑκάστῃ ἀγορᾷ καὶ ἐν ἑκάστῳ τόπῳ.

Τὸ ἀρχικὸν ἑκάστης τραπέζης κεφάλαιον χρησιμεύει ταύτῃ ἵνα δυνηθῇ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰ πρῶτα αὐτῆς ἔξοδα, ἐγκαταστάσεως καὶ λοιπὰ γενικά, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς πρώτης αὐτῆς πελατείας, ἥτις θὰ ἀξιώσῃ παρ' αὐτῆς νὰ τύχῃ πιστώσεων, δεδομένου ὅτι ἡ πελατεία αὕτη εἶναι ἐκείνη, ἥτις, διὰ διαφόρους λόγους, θὰ ἐμφανισθῇ πρὸ τῶν θυρίδων τοῦ νεωστὶ ἐμφανιζομένου ἱδρύματος πρὸ τῆς τῶν καταθετῶν.

Αἱ καταθέσεις, αἵτινες ἀργότερα ἀρχίζουσιν, ὡς εἴπομεν, νὰ συγκεντροῦνται, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου νὰ αὐξάνωσι, εἶναι κυρίως ὁ πόρος ἐκεῖνος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπολογίζουσιν αἱ τράπεζαι, διότι εἰς τὰς σοβαρὰς καὶ πίστεως ἀπολαυούσας παρὰ τῷ κοινῷ τραπέζας αὗται ταχύτατα ἀποτελοῦσι πολλαπλάσιον τοῦ ἀρχικοῦ κεφαλαίου. Αἱ καταθέσεις διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας: 1) εἰς τὰς *ἐν ὄψει καταθέσεις*, ἐντὸς τῶν ὁποίων φυσικὰ δέον νὰ ὑπαχθῶσι καὶ αἱ ὑπὸ προειδοποίησιν τοιαῦται, καὶ 2) εἰς τὰς *ἐπὶ προθεσμίᾳ* τοιαύτας.

Αἱ ἐν ὄψει καταθέσεις, αἵτινες ἀποτελοῦσι καὶ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ὅλου τῶν καταθέσεων ποσοῦ, τυγχάνουσιν, ὡς εἶναι γνωστόν, ἀπαιτηταὶ ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, ἀποτελοῦσαι τοιουτοτρόπως πόρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου αἱ τράπεζαι δὲν δύνανται νὰ βασίζωνται, εἰμὴ προκειμένου περὶ χορηγήσεων ἀπολύτου ῥευστότητος, ἢ εὐχερεστάτης ῥευστοποιήσεως ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης.

Ἔχουσαι λοιπὸν ὑπ' ὄψει τὰ τρία ταῦτα εἴδη τῶν πόρων αἱ τράπεζαι, δῆλα δὴ τὰ ἴδια αὐτῶν κεφάλαια, τὰς ἐν ὄψει καταθέσεις καὶ τὰς ἐπὶ προθεσμίᾳ τοιαύτας, δύνανται νὰ ἐξετάζωσι καὶ ποία ἐνδείκνυται ἵνα γίνηται χρῆσις αὐτῶν καὶ μέχρι ποίου σημείου καὶ ὑπὸ τίνας συνθήκας ἐπιτρέπονται *ἀκινητοποιήσεις* τῶν πόρων τούτων διὰ μικρὰ ἢ μεγαλύτερα διαστήματα.

Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν ὅπως καθημερινῶς ἐξετάζωνται αἱ ὑποχρεώσεις καὶ ἡ φύσις αὐτῶν, διὰ νὰ καθορίζωνται καὶ αἱ διαθεσιμότητες, αἵτινες δέον νὰ ἐξασφαλίζωνται. Ὑποχρεώσεις δὲ εἶναι, ὡς γνωστόν, αἱ καταθέσεις, οἱ πιστωτικοὶ τρεχούμενοι λ)μοὶ καὶ αἱ ἀποδοχαί.

Σημειωτέον ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν διαθεσιμοτήτων πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις καθορίζεται ἀναλόγως τῆς φύσεως ἑκάστης τραπέζης. Καὶ μ' ὅλον ὅτι κανὼν γενικὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῇ, πάντως διὰ τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα δύναται τὰ ὑπάρχῃ ὑπ' ὄψει ἡ κατωτέρω ἀναλογία χρησιμοποιήσεως τῶν πόρων, ἥτις συμβιβάζεται, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μὲ τὴν φύσιν τῶν παρ' ἡμῖν τραπεζῶν:

15—20 % ἐν τῷ ταμείῳ καὶ παρὰ τραπέζαις.
20—15 % εἰς ἐμπορεύσιμα γραμμάτια α' τάξεως.
15 % εἰς ἐθνικὰ δάνεια, εἰς χρυσὸν ἢ δραχμὰς καὶ ἄλλα ὀλίγα χρεώγρ. τοποθετήσεως κεφαλαίων.
30 % εἰς διαφόρους ἄλλας βραχυπροθέσμους χορηγήσεις (προκαταβολὰς ἐπὶ φορτωτικῶν, ὑπεγγύους πιστώσεις, δάνεια ἐπὶ ἐμπορευμάτων, ρεπόρ).
20 % εἰς ἀκινητοποιήσεις (δι' ἐξασφάλισιν κεφαλαίου καὶ ἀποθεματικοῦ ἰδίᾳ).

Βεβαίως ἄλλη εἶναι ἡ τακτικὴ τῶν τραπεζῶν, αἵτινες στηρίζονται κυρίως ἐπὶ καταθέσεων, ὡς εἶναι σχεδὸν πᾶσαι αἱ παρ' ἡμῖν, καὶ ἄλλη ἡ τακτικὴ ἐκείνων, αἵτινες στηρίζονται ἐπὶ ἰδίων κεφαλαίων. Ἄλλη ἡ τακτικὴ τῶν τραπεζῶν, αἵτινες ἐνεργοῦσι βραχυπροθέσμους τοποθετήσεις καὶ ἄλλη ἐκείνων, αἵτινες ἀναμιγνύονται εἰς ἐπιχειρήσεις μακρᾶς διαρκείας. ΣΤΥΛ. Γ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ

ἀκινητοποίητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κινητοποιηθείς, ὁ μὴ κινηθεὶς ἢ ὁ μὴ κινούμενος ἀπὸ τῆς θέσεώς του.

ἀκινητοποιῶ (*—έω*)· καθιστῶ τι ἀκίνητον, ἐξαναγκάζω τι νὰ μὴ κινηθῇ.

ἀκίνητος (ὁ, ἡ) καὶ *—η, —ον* (τό)· ὁ μὴ κινηθείς, ἀκλόνητος, ἄσειστος, ἀμετακίνητος· || ἄθικτος, ἀπείρακτος, ἀμετάβλητος.

—**«ἀκίνητα κινεῖν»**· παροιμία τῶν ἀρχαίων, δηλοῦσα ὅτι δὲν πρέπει τις νὰ κινῇ οὔτε τάφους, οὔτε βωμούς, οὔτε σύνορα. Σ. Δ. Β.

ἀκινητότης, *—ητος*· τὸ νὰ εἶναί τι ἀκίνητον, ἀδράνεια.

ἀκινητῶ (*—έω*)· εἶμαι ἀκίνητος, ἀκλόνητος· || δὲν μεταβάλλω θέσιν.

ἀκινία (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διπτέρων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *βραχυκέρων*. Δ. Ν. Π.

ἀκινίτης *(Στρ. Χημ.)* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται ἡ ***χλωριοπικρίνη*** ἢ ***τριχλωριονιτρομεθάνιον***, CCl_3NO_2. Παρασκευάζεται διὰ κατεργασίες τοῦ ἅλατος τοῦ νατρίου, τοῦ ὑποχλωριώδους ἀσβεστίου, ὅπερ ἐνεργεῖ ταυτοχρόνως ὡς ὀξειδωτικὸν μέσον καὶ ὡς ἕνωσις τοῦ χλωρίου. Ἀποτελεῖ ὑγρὸν ἄχρουν, ζέον εἰς 112°, εἰδ. βάρους 1.66, καὶ ἐχρησιμοποιήθη ὡς δακρυογόνος οὐσία ἐντὸς ὀβίδων, λόγῳ τῶν ἐξόχων δακρυογόνων αὐτῆς ἰδιοτήτων. Θ. Σ.

ἀκινόπους (ὁ) *(Ζῳολ.)*. Ἔντομα κολεόπτερα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πενταμερῶν*, τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβικιδῶν*. Τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι γνωστὰ ἑπτὰ εἴδη, ὧν κοινότερον ὁ *ἀκινόπους ὁ μεγαλοκέφαλος* (acinopus megalocephalus), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ. Δ. Ν. Π.

ἄκινος *[Βοτ.]*· (ἀναφέρεται παρὰ Διοσκορίδῃ)· βλ. **καλαμίνθη**.

Ἀκίνου καὶ ***Ρόκκα - Σέκκας, κόμης***. Ὁ τίτλος οὗτος ἀπενεμήθη τῷ 1503 εἰς τὸν **Μεοκούριον Μπούαν** (βλ λ.) μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀγναδέλλου. Εἰς τὸ ἔμμετρον χρονικὸν τοῦ *Τζάνε Κορωναίου* διὰ τ' ἀνδραγαθήματα τοῦ Μερκουρίου Μπούα (*Κ. Ν. Σάθα* Ἑλλην. **Ἀνέκδοτα Τ. Α'**. σ 63), ὡς ἑξῆς ἀναφέρεται τὸ περιστατικὸν τῆς ἀμοιβῆς του ἀπὸ τὸν βασιλέα Λοδουβῖκον τὸν ΙΒ':

«Ὁ Ρήγας δὲ ἀκούσοντας παρ' αὔτου τὰ πραχθέντα
καὶ τῶν Σπανιόλων τὸν στρατὸν ἀπ' αὔτον διωχθέντα,
Δύ' ἀργυρόβουλλά 'στειλε, καὶ Κόντον εἰς 'Ακίνι
κ' εἰς Ρόζα-Σέκκα τὸν 'πηκε τότεσον ν' ἀπομείνῃ.
Εἰς δὲ λιτζέρα τ' ἄλογα ποῦ 'σαν ἔξη χιλιάδες
Καπετάνιον τὸν ἔπηκε, ποῦ δούλευσαν ριγάδες».

Ἡ ὀρθοτέρα γραφὴ τοῦ Ἀκίνου εἶναι **Ἄκκινον** (βλ. λ.). Ἐπίσης ἡ πλησιόχωρος *Ρόκκα-Σέκκα* κακῶς ὑπὸ τοῦ Τζάνε Κορωναίου ἀναγράφεται Ρόζα-Σέκκα. Γ. Δ. Κ.

ἀκινοφόρον (Acinophoros) *[Βοτ.]* Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *λυκοπερδιδῶν*. Ἐκ τούτων ἓν εἶδος *Acinophoros aurantiaca* ἀπαντᾶται εἰς τὰ δάση τῆς Πενσυλβανίας. Ν. Μ.

Ἀκίντζαλι *[Γεωγρ.]*· βλ. **Μουριές**.

ἀκιντζῆς. Ἡ λέξις ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ τουρκικοῦ *ἀκίν*, ὅπερ παραγόμενον ἐκ τοῦ *ἀκμὰκ* (= ῥέειν) σημαίνει ὁρμητικὴ ἐπιδρομή. Κατὰ ταῦτα *ἀκιντζῆς* εἶναι ἱππεὺς ψιλός, ἀνήκων εἰς τὸ παλαιὸν ἄτακτον ἱππικὸν τῶν Τούρκων, τὸ χρησιμοποιούμενον πρὸς λεηλασίαν τῶν ξένων καὶ ἐχθρικῶν χωρῶν. Ἐκ τῆς ἰδιότητος ταύτης τῶν ἀκιντζήδων οἱ Γερμανοὶ (Χάμμερ, Τσινκάϊζεν) ὠνόμασαν αὐτοὺς «*renner und brenner*», ἤτοι *ἐπιδρομεῖς καὶ πυρπολητάς*. Τὸ σῶμα τῶν ἀκιντζήδων ἱππέων ὑφίστατο πρὸ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ τάγματος τῶν Γενιτσάρων, ὡς ἱδρυτὴς του δὲ ἀναφέρεται ὁ Ἕλλην ἀρνησίθρησκος *Κιοσσὲ-Μιχάλ* (Μιχάλης ὁ ἄτριχος). Ἐπειδὴ τὸ σῶμα τῶν ἀκιντζήδων ἦτο τελείως ἀπειθάρχητον, ὁ ἱδρυτὴς τοῦ τάγματος τῶν Γενιτσάρων Ἀλαεδδίν, ἀδελφὸς τοῦ σουλτάνου Ὀρχάν, περιέλαβεν εἰς αὐτὸ καὶ σῶμα τακτικοῦ ἱππικοῦ, διοικούμενον καὶ συντηρούμενον ὡς οἱ Γενίτσαροι, διαιρούμενον δὲ εἰς δύο τμήματα, τοὺς σιπαχῆδες (*σιπαχῆ*, ἐξ οὗ οἱ *σπαχῆ* τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ Ἀλγερίας) καὶ τοὺς σιλιχτάρηδες (*σιλιχτὰρ* = ὁπλοφόρος), ἀποτελοῦντας ἀμφοτέρους τέσσαρας ἴλας κατὰ τὸ πρότυπον τῆς σωματοφυλακῆς τῶν πρώτων Ἀράβων χαλιφῶν, καλουμένας *μπουλουκιάτι-ἐρπαᾶ* (τέσσαρα μπουλούκια). Ὁ ἀριθμὸς τούτων ἀνεβιβάσθη βαθμιαίως εἰς 16.000.

Οἱ ἀκιντζῆδες δὲν εἶχον μισθοτροφοδοσίαν. Ἦσαν μόνον ἀσύδοτοι καὶ ἔπρεπε νὰ ἐπαρκῶσιν εἰς τὰς ἀνάγκας των διὰ τῶν ἁρπαγῶν καὶ λεηλασιῶν, ὡς ἐκ τούτου δὲ κατέστησαν σῶμα ληστρικὸν λίαν ἐπικίνδυνον.

Οἱ ἀκιντζῆδες ἦσαν ὡπλισμένοι συνήθως διὰ βραχέος ξίφους ἢ διὰ σιδηροῦ ῥοπάλου, θώρακος, ἀσπίδος καὶ λόγχης, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τόξου. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔφερον καὶ σχοινία, ὅπως δένωσι τοὺς αἰχμαλώτους. Οἱ ἵπποι αὐτῶν ἦσαν καλοί. Λέγεται ὅτι ἡ δύναμις αὐτῶν εἶχεν ἀνέλθει τὸν 16ον αἰῶνα εἰς 200.000 ἄνδρας.

Συνήθως οἱ ἄτακτοι οὗτοι ἱππεῖς ἀπετέλουν τὴν πρωτοπορείαν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, συγκεντρούμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου ἐγίνετο ἡ ἐπιλογὴ αὐτῶν ἀποκλειομένων τῶν ἀνικάνων. Κατόπιν ἐξεκίνουν προηγούμενοι τοῦ στρατοῦ κατὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας πορείας. Τοιοῦτοι ἀκιντζῆδες ἦσαν οἱ λεηλατήσαντες τὸ 1477 καὶ 1478 τὰς ἰταλικὰς πεδιάδας τοῦ Ἰζόντσο καὶ τοῦ Ταλιαμέντο ὡς καὶ οἱ προχωρήσαντες μέχρι τῆς Λίντς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Βιέννης τοῦ 1529, σφάζοντες, δῃοῦντες καὶ ἐρημοῦντες τὰ πάντα κατὰ τὴν διάβασίν των. Οὕτως οἱ ἀκιντζῆδες καθίσταντο πολλάκις ἄχρηστοι καὶ ἐπικίνδυνοι εἰς τὸ κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ, τὸ ὁποῖον εὕρισκε χώραν ἔρημον τῶν πάντων. Συμπλοκαὶ μεταξὺ τῶν ἀκιντζήδων καὶ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ δὲν ἦσαν σπάνιαι.

Ἤδη καὶ ὁ σουλτάνος Σουλεϊμάν, πτοηθεὶς ἐκ τῶν κατὰ τὴν εἰς Οὐγγαρίαν εἰσβολὴν φοβερῶν δηώσεων τῶν ἀκιντζήδων, διενοήθη νὰ διαλύσῃ αὐτούς. Καὶ τοῦτο μὲν δὲν ἐγένετο τότε. Ἀλλὰ τὸ σῶμα τῶν ἀκιντζήδων ἐξέλιπε βαθμιαίως, διαλυθὲν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀφ' ἧς ἡ Τουρκία, μὴ ἐπιχειροῦσα πλέον εἰσβολὰς εἰς χριστιανικὰς χώρας, περιωρίσθη εἰς στάσιν ἀμυντικὴν πρὸς διατήρησιν τῶν κτήσεών της. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ἀκίντουλα (ἡ) *[Ζωολ.]*. Εἶδος ὀρνίθων ἰθαγενῶν τοῦ Μεξικοῦ, αἵτινες ἐνδιαιτῶνται παρὰ τὰς λίμνας καὶ τὰ ἕλη καὶ τρέφονται ἐξ ἰχθύων. Δ.Ν.Π.

Ἄκιο *[Παραλ. Γεωγραφ.]*. Νησὶς ἐν τῷ νοτίῳ Εὐβοϊκῷ (κόλπῳ τῶν Πεταλιῶν), εἰς 5 μιλ. ΒΔ τῆς νήσου *Μεγάλο* (τῶν *Πεταλιῶν*) καὶ κατέναντι τοῦ κολπίζοντος ὅρμου τοῦ Μαραθῶνος (πλάτος =38° 05' 10"—μῆκος=24° 10' 40"—χάρτης Ἀγγλικός: 1597=Petali gulf and the eastern part of Euripo channel). Εἰς 2½ μιλ. ΒΔ τῆς νησῖδος, ἡ βραχονησὶς Δίψα, ἐφ' ἧς προσκρούσαν τῷ 1899 τὸ ἐπιβατηγὸν ἀ]π. *«Κλειώ»* κατεποντίσθη ἐντὸς ὀλίγης ὥρας, τῶν ἐπιβατῶν διασωθέντων πάντων πλὴν ἑνός, ἐπὶ τῆς νησῖδος Ἄκιο καὶ τῆς βραχονησῖδος. Σ. Ε. Λ.

ἀκιόη (acioa) *[Βοτ.]* Γένος ἀνῆκον εἰς τὴν μικρὰν οἰκογένειαν τῶν *χρυσοβαλανιδῶν* (chrysobalanoideae) περιλαμβάνον φυτὰ ἰθαγενῆ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ τῶν τροπικῶν τῆς Ἀφρικῆς. Ν. Μ.

Ἄκιον (Acium). Πόλις τῆς Σικελίας ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς καὶ ἐν τῇ ἀπὸ Ταυρομενίου εἰς Κατάνην ὁδῷ. Νῦν καλεῖται Aci Reale.

ἀκιπησίων (Acipenser) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἰχθύων τῆς τάξεως τῶν *χονδροπτερυγίων*, τῆς ὁμοιογενείας τῶν *χονδροστέων* καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκιπησιδῶν*. Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου, προσομοιάζοντες ἐκ πρώτης ὄψεως πρὸς τοὺς *σκύλλους* (κοιν. σκυλλόψαρα), ἔχουσι τὸ σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ φολίδων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκανθωδῶν, καὶ φέρουσι κατὰ κανονικάς, ἐπιμήκεις σειράς, συνήθως πέντε τὸν ἀριθμόν, ὀστεΐνας ἀσπίδας (θωράκια). Τὸ στόμα εἶναι μικρὸν καὶ ἐξ ὁλοκλήρου ἐστερημένον ὀδόντων, τὸ δὲ ῥύγχος, ἔχον χαρακτηριστικὴν κατεύθυνσιν πρὸς τὰ κάτω, εἶναι ὀξύ, ἐπίμηκες καὶ φέρει εἶδος ὑπογενείου ἐκ λεπτῶν ἰνῶν. Τὸ ὀστοῦν τοῦ οὐρανίσκου συνδέεται πρὸς τὴν ἄνω σιαγόνα. Οἱ ῥώθωνες καὶ οἱ

Digitized by Google

ὀφθαλμοὶ κεῖνται εἰς τὰ πλάγια. Τὸ ἐσωτερικὸν οὖς δὲν εἶναι καταφανές, ὁ δὲ λαβύρινθος εἶναι ἐγκεκλεισμένος εἰς τὰ κρανιακὰ ὀστᾶ. Ἡ κεφαλὴ φέρει εἶδος θώρακος ἐκ χόνδρων. Ἡ νηκτικὴ κύστις εἶναι μεγάλη καὶ συγκοινωνεῖ δι' εὐρείας ὀπῆς μετὰ τοῦ οἰσοφάγου. Τὸ ραχιαῖον πτερύγιον εὑρίσκεται πρὸς τὸ κάτω μέρος τῆς ράχεως καὶ εἰς τὴν αὐτὴν σχεδὸν κατακόρυφον πρὸς τὸ κοιλιακόν. Ἡ οὐρὰ εἶναι στρογγύλη καὶ δὲν φέρει ὀστεῖνα θωράκια. Τὸ μῆκος τῶν ἰχθύων τούτων ποικίλλει εἰς τὰ διάφορα εἴδη (τινὰ φθάνουσι μέχρις 8 μέτρων). Οἱ ἀκιπησίωνες ζοῦν τόσον εἰς τὰ ἁλμυρὰ ὅσον καὶ εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα, εἶναι δὲ ἰχθύες ἐξαιρετικῶς ἀδηφάγοι καὶ καταβροχθίζουσι μεγάλας ποσότητας μικροτέρων ἰχθύων, τοὺς ὁποίους συντρίβουσι μεταξὺ τῶν ἐκ χόνδρων σιαγόνων των. Τὸ ἔαρ, κατὰ μεγάλας ὁμάδας, ἀνέρχονται τοὺς ποτα-

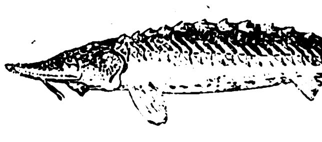

Ἀκιπησίων.

μοὺς καὶ φθάνουσι μέχρι τῶν μεγάλων λιμνῶν, ὅπου μένουσι καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς ἀναπαραγωγῆς των. Ἡ γονιμότης των εἶναι καταπληκτική. Ἡ φοθήκη τῆς θηλείας δύναται νὰ περιλάβῃ πλέον τοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου φῶν. Οἱ νεαροὶ ἀκιπησίωνες, ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκκόλαψίν των, κατέρχονται εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ δὲν ἐπιστρέφουσι πλέον εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα παρὰ μετὰ τὴν ἐνηλικίωσίν των. Οἱ μεγάλοι ἰχθύες κατέρχονται ἐκ τῶν ποταμῶν πρὸς τὴν θάλασσαν περὶ τὰ τέλη τοῦ θέρους, ὅπου διαμένουσι κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ χειμῶνος. Ἐνίοτε ἀνέρχονται εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα διὰ νὰ προφυλαχθῶσιν ἐκ τοῦ ψύχους καὶ κρύπτονται εἰς διαφόρους κοιλότητας τῶν κοιτῶν τοῦ ποταμοῦ. Ἡ κατασκευὴ τῆς ἀναπνευστικῆς των συσκευῆς ἐπιτρέπει εἰς τούτους νὰ ζῶσιν ἐπ' ἀρκετὸν καὶ εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα. Εἰς τὰς θαλάσσας τρέφονται ἐξ ἀργιγῶν (ρεγκῶν), σκόμβρων καὶ μουρουνῶν, εἰς δὲ τὰ γλυκέα ὕδατα ἐξ ἀταχαίων (σολωμῶν). Τοὺς ἀκιπησίωνας καλοῦσι καὶ «*ὁδηγοὺς τῶν ἀταχαίων*», διότι μεταναστεύουσι κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν μὲ τούτους. Τὸ γένος τῶν ἰχθύων τούτων περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη, ὧν κυριώτερον εἶναι: **Ἀκιπησίων ὁ κοινὸς** (acipencer sturio). Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι πολὺ διαδεδομένον καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, τὴν Βαλτικὴν καὶ Μεσόγειον θάλασσαν καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον. Τὸ ρύγχος του εἶναι ὀξὺ καὶ ἠνεωγμένον πρὸς τὸ κάτω μέρος καὶ εἶναι κατὰ τοιοῦτον τρόπον διαμεμορφωμένον, ὥστε ἐγγίζει τὴν γῆν, ὅταν τὸ ζῷον ἀναπαύεται στηριζόμενον ἐπὶ τῆς κοιλίας του. Αἱ σιαγόνες εἶναι ἐφωδιασμέναι διὰ σκληρῶν χόνδρων, τὰ χείλη διαιροῦνται εἰς δύο λοβούς, καὶ εἶναι κατὰ τοιοῦτον τρόπον διατεταγμένα ὥστε κατὰ βούλησιν δύνανται νὰ τὰ προεκτείνῃ ἢ νὰ τὰ συστέλλῃ. Μεταξὺ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ στόματος καὶ τοῦ ἄκρου τοῦ ρύγχους φέρουσι συνήθως τέσσαρας κεχωρισμένας ἶνας σκωληκομόρφους καὶ λίαν εὐκινήτους, αἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς εἶδος δολώματος διὰ τοὺς μικροὺς ἰχθῦς, καθ' ὅσον οἱ ἀκιπησίωνες ἔχουν τὴν πονηρίαν νὰ κρύπτουν τὴν κεφαλήν των μεταξὺ τῶν ὑδροβίων φυτῶν, ἀφήνοντες μόνον ἐκτὸς αὐτῶν τὰς σκωληκομόρφους ταύτας ἶνας. Τὸ χρῶμα τοῦ ἀκιπησίωνος εἶναι ὑπόλευκον, μὲ μικρὰς φαιὰς κηλῖδας ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ μελανὰς εἰς τὴν κοιλίαν.

Ὁ ἀκιπησίων ἀρέσκεται συνήθως εἰς βαθέα ὕδατα ἢ διότι εὑρίσκει ἐκεῖ ἀφθονωτέραν τροφήν, ἢ διότι δύναται λόγῳ τοῦ μεγέθους του καὶ τοῦ βάρους του νὰ κινῆται ἐλευθέρως. Εἰς τοὺς μεγάλους καὶ βαθεῖς ποταμοὺς μεγαλώνει εὐκόλως, παχύνεται. Τὸ μῆκός του ποικίλλει μεταξὺ 5—6 μέτρων, τὸ δὲ βάρος του φθάνει πολλάκις τὰ 500 χιλιόγραμμα. Τὸ κρέας του τρώγεται, ἔχει δὲ τὴν ἰδιότητα νὰ ὁμοιάζῃ εἰς τὴν γεῦσιν τὸ μὲν τῆς ράχεως πρὸς τὸ βόειον κρέας, τὸ δὲ τῆς κοιλίας πρὸς τὸ χοίρειον. Ἐπίσης ὁ γόνος τῶν ἀκιπησίων εἶναι περιζήτητος. Μὲ τὰ φά του παρασκευάζουν ἰδίως ἐν Ρωσίᾳ τὸ περίφημον *μέλαν χαβιάριον* ὅπερ εἶναι περιζήτητον ἔδεσμα. Διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ χαβιαρίου ἀποσπῶσι τὰ φὰ ἀμέσως μετὰ τὴν ἁλιείαν των, ἀποβάλλουσι τὰς μεμβράνας καὶ τὰς ἶνας, αἵτινες τὰ περικαλύπτουσι, τὰ πλένωσι διὰ λευκοῦ οἴνου καὶ κατόπιν τὰ θέτουσι μεθ' ἅλατος ἐντὸς βαρελίου, ἔχοντος μικρὰς ὀπὰς καὶ τὰ συμπιέζουσιν. Ἐνίοτε τὰ συνθλίβουσι καὶ σχηματίζουσι μᾶζαν χρώματος φαιοῦ πρὸς τὸ ὑπέρυθρον εἰς σχῆμα πλακοῦντος, τὸν ὁποῖον ξηραίνουσιν εἰς τὸν ἥλιον. Εἶτα κλείουσιν ἑρμητικῶς τὰ πλακούντια ταῦτα εἰς κυτία ἐκ λευκοσιδήρου καὶ τὰ κυκλοφοροῦσιν εἰς τὸ ἐμπόριον.

Ἡ νηκτικὴ κύστις τοῦ ἀκιπησίωνος ἄλλοτε ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὴν ἰατρικὴν πρὸς κατασκευὴν τῆς ἰχθυοκόλλας, σήμερον χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν.

Ὁ ἀκιπησίων οὐδέποτε ἐγγίζει τὸ δόλωμα καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἁλιεία του διενεργεῖται ἀποκλειστικῶς διὰ δικτύων. Ὁ ἀκιπησίων ἔχει μεγάλην δύναμιν ἐφ' ὅσον εὑρίσκεται ἐν τῷ ὕδατι. Στηριζόμενος ἐπὶ τῆς κοιλίας καὶ δι' ἑνὸς κτυπήματος τῆς οὐρᾶς εἶναι ἱκανὸς νὰ θραύσῃ καὶ κνήμην ἀνθρώπου, διὰ τοῦτο οἱ ἁλιεῖς λαμβάνουσι μεγάλας προφυλάξεις καὶ διὰ νὰ ἀποφύγωσι τὰ ἐπικίνδυνα κτυπήματα τῆς οὐρᾶς τοῦ δένουν καλῶς ταύτην μετὰ τῆς κεφαλῆς του ἐν εἴδει ἡμικυκλίου. Ὅταν ἁλιευθῇ ὁ ἀκιπησίων, προσδένουσι διὰ σχοινίου τὰ βράγχια μὲ τὸ στόμα· οὕτω δύναται οὗτος νὰ διατηρηθῇ ζῶν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Δ. Ν. Π.

Ἀκὶρ πασᾶς. Τοῦρκος στρατηγός, ὅστις ὡς βεηλέρβεης τῆς Ρούμελης καὶ διοικητὴς τῆς Ἀδριανουπόλεως ἔσωσε τὴν πόλιν ταύτην τῷ 1794 ἀπὸ τὴν ἀνταρσίαν τῶν *Χαϊδούτ*, οἵτινες ὡς ἀκρίδες εἶχαν ἐπιπέσει καὶ ἐλαφυραγώγουν ὅλην τὴν περιοχήν. Ἡ κατάπνιξις τῆς ἀνταρσίας αὐτῆς ὑπῆρξε φοβερὰ καὶ ἀπετέλεσε τὴν ἀφετηρίαν τῶν παραπόνων τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ χριστιανικοῦ καὶ μουσουλμανικοῦ τῆς περὶ τὸν Αἶμον χώρας, ὅστις ἀντεκδικούμενος μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ *Πασβάνογλου*. Ὁ Ἀκὶρ πασᾶς διετάχθη τότε (1797) νὰ συμπράξῃ μετὰ τοῦ *Κουτσοὺκ-Χουσεΐν*, τοῦ περιωνύμου Καπουδὰν-πασᾶ, ἀναλαβόντος τὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἀποστάτου τοῦ Βιδινίου, καὶ ἐπετέθη ἐναντίον τῶν προφυλακῶν του τῶν ἐκτεινομένων μέχρι σχεδὸν τῶν προθύρων τῆς Ἀδριανουπόλεως. Κατ' ἀρχὰς ἐνίκα, ὅπως συνέβη τῷ 1794 μὲ τοὺς Χαϊδούτ. Ἀλλ' ὁ Πασβάνογλου ὠφελούμενος τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος ὅπερ εἶχε κατορθώσει νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς τὸν πολεμικώτατον τῆς περιοχῆς πληθυσμόν, κατενίκησε τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀκὶρ καὶ τὰ ἐξηνάγκασεν εἰς ὑποχώρησιν. Ἡ Πύλη ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ διὰ τοῦ βεηλέρβεη τῆς Ἀνατολῆς Ἀλῆ-πασᾶ, ἀμέσως ἀναλαβόντος τὸ ἐν διαλύσει στράτευμα. Πρὶν ὅμως δυνηθῇ νὰ δράσῃ καὶ πρὶν ἀκόμη κινηθῇ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, ὁ Πασβάνογλου κατώρθωσε νὰ προκαλέσῃ τὴν διάλυσιν τῶν στρατευμάτων του, μετὰ τὴν ὁποίαν εἰδικὸς *καπιτζῆ-μπασης*, παρακολουθῶν τὴν τύχην τοῦ στρατεύματος, ἐξετέλεσε τὴν ἐντολὴν τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀπὸ τὸ Σαράγιον, καὶ ἀποκεφαλίσας τόν τε Ἀκὶρ πασᾶν καὶ τὸν Ἀλῆ-πασᾶν, ἀπέστειλε τὰς κεφαλάς των ἵνα ἐκτεθοῦν εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ αὐλὴν τοῦ σουλτανικοῦ ἀνακτόρου. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτῶν, ἐστάλη ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα μὲ ἐπαινετικώτατον φιρμάνιον ὁ *Ἀλῆ-πασᾶς ὁ Τεπελενλῆς*, ὁ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἐναντίον τοῦ πασᾶ τοῦ Βιδινίου ἀποκληθεὶς *Ἀρσλάν*, δηλαδὴ λέων. Γ. Δ. Κ.

Ἄκιρις [*Ἀρχ.*]. Ποταμὸς τῆς Λευκανίας τῆς Κάτω Ἰταλίας ρέων παρὰ τὴν Ἡράκλειαν (Στράβ.). Τανῦν Agri.

Ἄκις [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Φαύνου καὶ τῆς νύμφης Συμαιθίδος. Προτιμηθεὶς οὗτος τοῦ Κύκλωπος Πολυφήμου ὑπὸ τῆς νηρηΐδος Γαλατείας προεκάλεσε τὴν ζηλοτυπίαν τοῦ Πολυφήμου, ὅστις συνέτριψεν αὐτὸν ὑπὸ πελώριον βράχον τὸν ὁποῖον ἐξεσφενδόνισε κατ' αὐτοῦ (Ovid. Met. XIII 749 καὶ ἑξῆς). Τῇ παρακλήσει τῆς Γαλατείας ὁ Ποσειδῶν μετεμόρφωσεν αὐτὸν εἰς τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν τῆς Κατάνης. Ἡ μυθολογικὴ αὕτη ἐρωτικὴ περιπέτεια ἐνέπνευσε τὸν καλλιτέχνην τῆς πηγῆς τῶν Μεδίκων, τοῦ ἀριστουργήματος τούτου τοῦ κήπου τοῦ Λουξεμβούργου. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἄκις ποταμὸς Σικελίας· βλ. **Καντάρα.**

— **«Ἄκις ποταμός».** Ἀρχαία παροιμία τιθεμένη ἐπὶ τῶν πολὺ ψυχρῶν ἀνθρώπων. Ἔχει τὴν προέλευσίν της ἀπὸ τοῦ ἄγαν ψυχροῦ ἐν Σικελίᾳ ποταμοῦ Ἄκιδος. Σ. Δ. Β.

ἀκίς, —*ίδος* (ἡ)· ἀπὸ τοῦ *ἀκή*, ὅπως *σκαφὶς* ἀπὸ τοῦ *σκάφη*· τὸ ὀξὺ σιδήριον τοῦ βέλους, τοῦ ἀγκίστρου κ.τ.τ.· τὸ ὀξὺ τῶν ὡς γραφίδων χρησιμοποιουμένων καλάμων ἢ πτερῶν· **«ἀκὶς ἠγκιστρωμένη»** ὡς ἄγκιστρον ἐσχηματισμένη· ἡ ὀξύτης παντὸς νύσσοντος ἐξ οἱασδήποτε ὕλης· τῶν σανίδων αἱ ἀποσπώμεναι ἶνες· τῶν ἀκανθωδῶν τὸ κέντρον, κοιν. *ἀγκίδα*. Β. Φ.

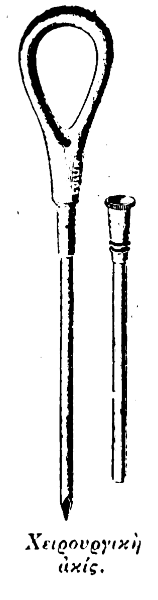

Χειρουργικὴ ἀκίς.

— **ἀκὶς ἀλεξικεραύνου**· βλ. **ἀλεξικέραυνον.**

— **ἀκὶς τρίγωνος** [*Ἰατρ.*]. Ἡ τρίγωνος ἀκὶς (Trocart, Troicar) εἶναι χειρουργικὸν ἐργαλεῖον χρησιμεῦον εἰς παρακέντησιν καὶ κένωσιν ὑγροῦ ἀπό τινος κοιλότητος τοῦ σώματος (ἐξιδρώματος πλευριτικοῦ, ἐξιδρώματος τοῦ περικαρδίου, ὕδρωπος ἀσκίτου ἐκ τῆς κοιλίας, οὔρων ἐκ τῆς οὐροδόχου κύστεως κλπ.). Ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν, τοῦ ἀκιδοφόρου *ἐμβόλου*, ὅπερ κατὰ μὲν τὸ ἓν ἄκρον φέρει λαβήν, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον ἀπολήγει εἰς τρίεδρον αἰχμήν, καὶ ἐκ τοῦ *καλαμίσκου*, ἐντὸς τοῦ ὁποίου, ὡς ἐντὸς ἐλύτρου, εἰσέρχεται καὶ πληροῖ τὸν αὐλὸν αὐτοῦ τὸ ἔμβολον, προεξέχούσης ἐλευθέρας τῆς αἰχμῆς αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ἔμπαρσιν τοῦ ἐργαλείου (παρακέντησιν) ἐξέλκεται τὸ ἔμβολον, διὰ δὲ τοῦ παραμένοντος καλαμίσκου (μεθ' οὗ δύναται νὰ συνδεθῇ ἐλαστικός τις σωλὴν) ἐκρέει ἢ ἐκμυζᾶται τὸ ὑγρόν. Κατασκευάζονται τρίγωνοι ἀκίδες διαφόρου πάχους, εὐθεῖαι ἢ καὶ κυρταί. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

— **ἀκὶς μεταλλουργική.** (γαλλ. maillet, γερμ. Bunzen ἢ Punzen). Χαλυβδίνη αἰχμηρὰ γραφὶς πρὸς χάραξιν ἐπὶ τῆς λείας ἐπιφανείας μετάλλων.

— **ἀκίδες ἐπιχαλκώσεως** [*Ναυτ.*] (κοιν. πρόκες τῶν φύλλων τοῦ μπακιριοῦ, γαλλ. clous de doublage ἀγγλ. copper nails). Χάλκινοι ἧλοι (μπακιρόπροκες), δι' ὧν ἐκαρφοῦντο ἐπὶ τῆς γάστρας τῶν ξυλίνων πλοίων φύλλα χαλκοῦ πρὸς ἐπένδυσιν αὐτῆς. Ἡ ἐπένδυσις αὕτη τῆς γάστρας ἐκαλεῖτο *ἐπιχάλκωσις*. Α. Κ.

— **ἀκίδων δύναμις** ἢ **ἀκίδων ἱκανότης** [*Φυσ.*]. Ἡ ἰδιότης τῶν ἀκίδων (ἃς φέρει ἡ ἐπιφάνεια ἀγωγοῦ σώματος) τοῦ νὰ ἀφίνωσι τὸν ἠλεκτρισμὸν τοῦ σώματος νὰ διαρρέῃ εἰς τὸν ἀέρα (βλ. **ἠλεκτρισμὸς στατικός**).

ἀκὶς (ἡ) [*Ζωολ.*]. Ἡ ὀνομασία αὕτη δίδεται εἰς πτηνά τινα καὶ ἔντομα τῶν ὁποίων τὸ ράμφος ἢ τὸ ἄκρον τοῦ σώματος καταλήγει εἰς ἀκίδα. Εἰς τὰ πρῶτα ὑπάγονται οἱ *μυοθῆραι* (μυγοφάγοι) καὶ εἰς τὰ δεύτερα ἡ *ἀκίς*, ἔντομον τῆς οἰκογενείας τῶν **ἀκιφόρων** (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἀκίσβα (ἡ) [*Ζωολ.*]. Ἔντομα κολεόπτερα τῆς οἰκογενείας τῶν **ἀκιφόρων** βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἀκίσσαρος [*Βοτ.*]· βλ. **κίστος ὁ κρητικός.**

Ἀκίτα (Akita). Ἓν ἐκ τῶν 17 διαμερισμάτων τῆς Κεντρικῆς Ἰαπωνίας. Ἐμβ. 4.494 τετρ. μιλίων, κάτ. 775.075. Ἡ ὁμώνυμος πρωτεύουσα, παρὰ τὸν ποταμὸν *Τοσίμα-Γκάβα* εἰς τὰ Ν. Δ. τῆς νήσου Χόνδο, ἔχει κατ. 38,281.

Ἀκίτι. Μία τῶν μάλιστα φιλοπολέμων φυλῶν τῆς Νουβίας, διαβιοῦσα πέραν τοῦ δευτέρου καταρράκτου τοῦ Νείλου.

Ἄκιτοι [*Γεωγρ.*]· βλ. **Μικροθῆβαι.**

ἀκιτρίνη [*Ὀργ. Χημ.*] ἢ **κιγχονικὸς αἰθυλεστὴρ** ἢ **αἰθυλεστὴρ τῆς ἀτοφάνης.** Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὰ πολυπυρηνικὰ παράγωγα τῆς *πυριδίνης*. Εἶναι ἄοσμος καὶ ἄγευστος κιτρινόλευκος κρυσταλλικὴ κόνις οὐδετέρας ἀντιδράσεως. Τήκεται εἰς 61—62°, εἶναι ἐλάχιστα διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ, ἀλλ' εὐδιάλυτος εἰς τὰ ὀργανικὰ διαλυτικὰ ὑγρά, δι' ἀλκαλίων δὲ σαπωνοποιεῖται. Εἰς τὸ ἐμπόριον ἔρχεται εἰς δισκία τῶν 0,5 γρ. καὶ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τῆς **ἀτοφάνης** (βλ. λ.). Ι. Γ.

— [*Φαρμ.*] Τὸ νεώτατον τοῦτο φαρμακοχημικὸν προϊὸν παρέσχεν ἀγαθὰ ἐν τῇ κλινικῇ ἀποτελέσματα, ὡς παρακινητικὸν τῆς ἀπεκκρίσεως τῶν οὐρικῶν ἐναποθέσεων. Κατ' ἀκολουθίαν συνιστᾶται πρὸς χρησιμοποίησιν κατὰ τῆς ἀρθρίτιδος καὶ τοῦ ἀρθριτισμοῦ, τῆς ἰσχιαλγίας καὶ τῶν διαφόρων ἀρθρικῶν νευραλγιῶν. Ἡ συνήθης δόσις αὐτοῦ εἶναι 0.05 ἑκατογρ. τετράκις τῆς ἡμέρας· ἀλλὰ δύναται ἔτι νὰ δοθῇ καὶ μέχρις 1 γραμ. δι' ἡμέρας διῃρημένον εἰς τρεῖς δόσεις ἐν ξηρίοις ἢ καλυπτρίσιν. Μ. Ν. Κ.

Ἀκὶφ πασᾶς καὶ **Ἀακὶφ** ἢ καὶ **Χατζῆ-Ἀκὶφ** ἀναφερόμενος. Τοῦρκος διπλωματικός, ἐπὶ μακρὸν ὑπηρετήσας ὡς *Ρεΐζ-ἐφέντης* (ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν) καὶ μάλιστα συνεργάτης τοῦ Μεχμὲτ-Ρεσσὴτ τοῦ ἐπιλεγομένου *Κιουταχῆ*, ἐπὶ τῆς βεζυρείας του. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, ὡς ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀνεγνωρίσθη ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνεξαρτησία. Τῷ 1836 ἐγένετο ἐξιλαστήριον θῦμα εἰς τὸν Ἄγγλον πρεσβευτὴν λόρδον Πόνσομπυ, διὰ τὴν θλιβερὰν περιπέτειαν ἑνὸς Ἄγγλου ἐμπόρου ὅστις, πυροβολήσας τουρκόπαιδά τινα εἰς Καδίκιοϊ, ἐξυλοκοπήθη ὑπὸ τοῦ ὄχλου κατὰ πρῶτον καὶ κατὰ δεύτερον ἐν τῇ ἀστυνομίᾳ. Παυθεὶς κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, μετὰ ἓν ἔτος, εἰς ἀνώτερον ἀξίωμα, διότι διεδέχθη τὸν περιώνυμον Περτὲβ-πασᾶν, ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Εἰς αὐτὸν ὀφείλονται πολλαὶ καινοτομίαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἐπιβολὴ τοῦ μέτρου τῶν καθάρσεων. Τὴν 30 Μαρτίου 1838 παρεσύρθη εἰς τὴν γενικὴν μεταβολήν, τὴν ὁποίαν ἐπήνεγκεν ὁ θάνατος τοῦ Κιουταχῆ, διότι ὁ διαδεχθεὶς τοῦτον Ἐλχὰτζ-Μεχμὲτ-Ἐμὶν Ρεοὺφ πασᾶς, καταργήσας τὴν Μεγάλην Βεζυρείαν καὶ ἐγκαινιάσας τὸ σύστημα τοῦ σχηματισμοῦ τῶν κυβερνήσεων ὡς ἐγίνετο εἰς τὰ κράτη τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης, ἀνέλαβεν αὐτοπροσώπως τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ *Μπάς-Βεκίλη*. Ἔκτοτε ὁ Ἀκὶφ

Digitized by Google

πασᾶς δὲν ἐχρησιμοποιήθη ἀναλόγως τῆς ἀξίας του, μεγάλης κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Αὐστριακοῦ βαρώνου Ὄττενφελς καὶ τοῦ Γάλλου ναυάρχου Ρουσσέν, πρεσβευτῶν τότε ἐν Κων)πόλει. Γ. Δ. Κ.

ἀκιφόρον (τὸ) *(Ζωολ.)*. Ἔντομον τῆς τάξεως τῶν *μυοδέρων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκιφόρων*, ἔχον τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν ὅτι οἱ δακτύλιοι τοῦ τελευταίου σωματικοῦ του τμήματος τελευτοῦν εἰς εἶδος *ἀκίδος*, δι' ἧς τοποθετεῖ τὰ ᾠά του εἰς τὰς σχισμὰς τῶν δένδρων. Δ. Ν. Π

Ἀκιχώριος. Συναρχηγὸς μὲ τὸν Βρέννον τῶν γαλατικῶν στιφῶν, τὰ ὁποῖα ἐπέδραμον, μετὰ τὴν ἀγρίαν λεηλασίαν τῆς Μακεδονίας, καὶ εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα, κατὰ τὸ 279—8 π. Χ., ἐπωφελούμενα τῆς ἐν αὐτῇ ἐπικρατούσης ἀναρχίας. Ὁ Ἀκιχώριος εἶχε μείνει ἀρχηγὸς τοῦ δευτέρου τμήματος τῆς στρατιᾶς, ὅτε ὁ Βρέννος διὰ τῆς αὐτῆς ἐκείνης ἀτραποῦ, διὰ τῆς ὁποίας εἶχεν ὁδηγήσει τοὺς Πέρσας ὁ Ἐφιάλτης, διῆλθε τὴν Οἴτην καὶ ἐβάδισε, μετὰ τὴν διάλυσιν τῶν ἐν Θερμοπύλαις Ἑλλήνων, κατὰ τῶν Δελφῶν, ὁπόθεν ἀπεκρούσθη καὶ ταλαιπωρούμενος ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἀπέθανε κατὰ τὴν ὀπισθοχώρησιν. Τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέστη καὶ ὁ Ἀκιχώριος μὲ τὸν στρατόν του καὶ ἡ μικρὰ φρουρὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀφήσει εἰς τὴν Ἡράκλειαν τῆς Τραχῖνος διὰ νὰ φυλάττῃ τὰ λάφυρα τὰ ὁποῖα εἶχον συλλέξει διὰ τῶν διαρπαγῶν των (**Παυσ X κεφ. 19, 22 καὶ 23**). Ὁ Ἀκιχώριος μὲ τὸν Βρέννον εἶχον, πρὸ τῆς εἰς Μακεδονίαν ἐπιδρομῆς των, λεηλατήσει καὶ τὴν ἀρχαίαν Παννονίαν. Γ. Δ ΚΑΨ.

Ἄκκα *(Γεωγρ.)*. Παράλιος πόλις τῆς Παλαιστίνης, κειμένη παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Καρμίλου, 41 χ. μ. νοτιοανατολικῶς τῆς Τύρου. Ἑβραϊστὶ ἐλέγετο *Ἄκκο* (**κατὰ τοὺς Ο' Ἀκχώ**). ὑπὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων *Ἄκη* καὶ βραδύτερον ἀπό τινος τῶν Πτολεμαίων ὠνομάσθη *Πτολεμαΐς*. Σήμερον λέγεται *Ἄκκα* καὶ *Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Ἄκρης* (κατὰ παραφθορὰν τοῦ Ἄκη) καὶ ἀριθμεῖ περὶ τὰς 11000 κατοίκων, ἐξ ὧν 8.000 Μουσουλμάνοι (7000 Σουννῖται καὶ οἱ λοιποὶ Σιῖται), 2.000 Ὀρθόδοξοι, 744 Καθολικοὶ καὶ οἱ λοιποὶ Ἑβραῖοι, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς αὐξάνει διαρκῶς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατοχῆς τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, ἡ Ἄκκα εἶχε κατανεμηθῆ εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Ἀσήρ, ἀλλὰ δὲν φαίνεται ὅτι κατώρθωσεν αὕτη ποτὲ νὰ γίνῃ κυρία αὐτῆς (Ἰησ Ναυῆ ιθ' 30 καὶ Κριτῶν α' 31).

Κατὰ τοὺς μακκαβαϊκοὺς χρόνους καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ἰουδαϊκὴν ἐπανάστασιν διεδραμάτισεν ἀρκετὰ σπουδαῖον μέρος. Ὑπὸ τοῦ Δημητρίου τοῦ Σωτῆρος ἐδωρήθη εἰς τὸ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἱερὸν (**Α' Μακκαβ. ι' 39**), χωρὶς ὅμως νὰ ἀποσπασθῇ ὑπὸ τῶν χειρῶν τῶν ἐθνικῶν. Ὁ ἀπ. Παῦλος ἐπεσκέφθη παροδικῶς τὴν ἐν αὐτῷ ἱδρυθεῖσαν λίαν ἐνωρὶς ἐκκλησίαν (**Πραξ. Ἀποστόλων κα' 7**), ἥτις δὲν ἐβράδυνε ν' ἀποκτήσῃ καὶ ἴδιον ἐπίσκοπον, διατελοῦντα ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Τύρου. Τῷ 638 περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Σαρακηνῶν. Τῷ 1104 καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βαλδουΐνου ἀπέβη ἔκτοτε σπουδαῖον σταυροφορικὸν κέντρον. Μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Σαλαδὶν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ (1187) ἀπέβη ἕδρα τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν προσλαβοῦσα ἔκτοτε τὴν προσωνυμίαν τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἄκρης* (S. Jean d'Acre), ἣν καὶ μέχρι σήμερον διατηρεῖ. Τῷ 1291 ἐτέθη ὑπὸ τὸν αἰγυπτιακὸν ζυγόν. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1517 μέχρι τοῦ 1918, ἐξαιρέσει ἀσημάντων μεταλλαγῶν, ἡ Ἄκκα παρέμεινεν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, ὡς πρωτεύουσα σαντζακίου τῆς γενικῆς διοικήσεως Βηρυττοῦ. Σήμερον ὑπάγεται εἰς τὸ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας κράτος τῆς Παλαιστίνης (**βλ. ἱστορίαν πόλεως εἰς λέξιν Ἄκρα**). Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

[ΠΑΡΑΛ ΓΕΩΓΡ.]. Ὅπως καὶ σήμερον (Mediterranean Pilot V, 152, 34 ἔκδ. 1925), οὕτω καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος, μεταξὺ Ἄκκης καὶ Τύρου ὁ αἰγιαλὸς ἦτο θινώδης, ἡ δὲ ἄμμος τῶν θινῶν του ἦτο εἰδικὴ πρὸς ὑελοποιΐαν τῆς «*χωνείας*» (=τῆς τήξεως) της ὅμως μὴ οὔσης δυνατῆς κατὰ χώραν, τὴν μετέφερον πρὸς τοῦτο εἰς Σιδῶνα (**Στρ. ΙΣΤ, β', 23-26**). Πιθανῶς δέ, ἡ ἄμμος αὕτη προήρχετο ἐκ τοῦ ποταμίου Βῆλος, τοῦ ὀνομαζομένου ἐπίσης καὶ Πάγιδος (Belus ἢ Pagidus: Plin V, 19 —Tacit. Histor. V, 7 — Ἰωσήπ. Ἰουδ. Πολεμ. ΙΙ, 10, 2), σήμερον δὲ *Νάχρ-Ναμάν*, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ὁποίου εὑρίσκετο ἄμμος ὑελοποιήσιμος.

Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου (**βιβλ. VIII, κεφ 2, σελ. 333 Β**) διασωθεῖσαν εἴδησιν τοῦ Ποσειδωνίου, ἣν παρέλαβε καὶ ὁ Στράβων (αὐτόθι), συνέβη **«παράδοξον πάθος τῶν πάνυ σπανίων κατὰ τὸν αἰγιαλὸν τοῦτον»** τὸν μεταξὺ Τύρου καὶ Ἄκκης. Μετὰ τὴν μάχην, ἥτις ἐδόθη ἐκεῖ μεταξὺ τῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Διόδοτον τὸν Τρύφωνα στρατευμάτων, πρὸς ἃ εἶχον συνταχθῆ οἱ κάτοικοι τῆς Ἄκκης, καὶ τῶν ὑπὸ τὸν Σαρπηδόνα στρατηγὸν Δημήτριον τὸν Β' τοῦ Νικάτορος, τῷ 143 π. Χ. (Fralich. Annal. reg. Syr., σελ. 74) ὁ μὲν ἡττηθεὶς Σαρπηδὼν ἀπεχώρησε πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, τὰ δὲ στρατεύματα τοῦ Τρύφωνος ἐπέστρεφον πρὸς τὴν Ἀπάμειαν τὴν ἐπὶ Ὀρόντου, ἀκολουθοῦντα τὴν παραλίαν. Αἰφνιδίως (**Στράβ αὐτόθι**) **«ἐπέκλυσεν ἐκ τοῦ πελάγους κῦμα τοὺς φεύγοντας»** (ὁ Στράβων ἔθεσεν ἐκ παραδρομῆς — πρβλ. Σχολιαστὴν τῆς Géographie de Strabon V, 225 ὑποσ. 4 — «*φεύγοντας*» ἀντὶ «*νικήσαντας*») **«ὅμοιον πλημμυρίδι, καὶ τοὺς μὲν εἰς τὸ πέλαγος ἀφήρπασε καὶ διέφθειρε, οἱ δ' ἐν τοῖς κοίλοις τόποις ἔμειναν νεκροί· διαδεξαμένη δὲ ἡ ἄμπωτις πάλιν ἀνεκάλυψε καὶ ἔδειξε τὰ σώματα τῶν κειμένων ἀναμὶξ ἐν νεκροῖς ἰχθύσι»**. Παρόμοιον δὲ φαινόμενον, προσθέτει ὁ Στράβων, συνέβαινε καὶ πρὸς τὸ Κάσιον τῆς Κάτω Αἰγύπτου: εἰς ἕνα «*σπασμὸν*» (=δόνησιν) αἰφνίδιον καὶ «ἁπλοῦν» (=μὴ ἐπαναληφθέντα) ἐπισυνέβη ἔξαρσις τῶν χθαμαλῶν γαιῶν καὶ συνίζησις τῶν ὑψηλῶν, διὰ μιᾶς· αἱ πρῶται ἀπώθησαν τὰ ὕδατα πρὸς τὴν θάλασσαν, αἱ δεύτεραι τὰ ἐδέχθησαν. Νέα δόνησις, ὅλως ἀντίθετος, ἀποκατέστησε τὸ ἔδαφος εἰς τὴν προτέραν του κατάστασιν, πλὴν ἀσημάντων τινῶν παραμορφώσεων, αἵτινες μάλιστα δὲν ἐξεδηλώθησαν καὶ παντοῦ. Δυνατὸν εἶναι, προσθέτει ὁ Στράβων, **«καὶ περιόδοις τισὶν ἐνδεδεμένων τῶν τοιούτων παθῶν ἀδήλοις ἡμῖν»**.

Ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἄκκης εἶναι: πλάτος =32" 55′ 25″, μῆκος=29" 51′ 40″. Χάρτης Ἀγγλ. 2634=Ras en Nakura to El Arish. Λεπτομερὴς δὲ χάρτης τοῦ μὲν ὅρμου της ὁ 1585, τῆς δὲ πόλεως *Ἄκκα* ὁ 1242 (**βλ. καὶ λ. Ἄκοα Συριας**). ΣΤΥΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἀκκὰ (Τικὶ - Τικί, Βαμπουτί). Φυλὴ νάνων τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς, κατοικοῦσα εἰς τὴν περιοχὴν τῶν δυσπροσίτων καὶ παρθένων δασῶν νοτίως τοῦ Μονμπουττοῦ (2° καὶ 3" περίπου 6. πλ.) μεταξὺ τοῦ Νεπόκο καὶ τοῦ Ἄνω Ἀρουβίμι (Ἰτούρι). Ἀνεκαλύφθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἐρευνητοῦ τῆς Ἀφρικῆς Schweinfurth κατὰ τὸ 1870 (Schweinfurth, Im Herzen von Afrika, Τόμ. II 1874 σελ. 131 καὶ ἑπ). Τὸ κατὰ μέσον ὅρον ὕψος τῶν Ἄκκα κυμαίνεται μεταξὺ 1,23 μ. καὶ 1,40, πάντως δὲ δὲν ὑπερβαίνει τὸ 1.50 καὶ ἡ κεφαλική των ἔνδειξις μεταξὺ 77 καὶ 80. ὡς τοιοῦτοι δὲ κατατάσσονται μεταξὺ τῶν *ὑποβραχυκεφάλων*. Τὸ χρῶμα τῶν Ἄκκα ὁμοιάζει πρὸς τὸ χρῶμα ἐλαφρῶς φρυγανισμένου καφέ, οἱ πώγωνες καὶ ἡ κόμη των εἶναι χρώματος βαθέος καστανοῦ καὶ ἀσθενῶς μὲν ἐξελιγμένοι ἀλλὰ μαλλώδεις, ἡ κεφαλή των μεγάλη, τὸ κρανίον των σφαιροειδές, ἡ μύτη των χαμηλή, αἱ σιαγόνες των ρυγχοειδῶς προέχουσαι, οἱ ὀφθαλμοί των ἀνοικτοί, μεγάλοι καὶ εὐρέως κεχωρισμένοι, ὁ λαιμός των λεπτός, ὁ θώραξ των πρὸς τὰ ἄνω ἀποτόμως στενός, ἡ κοιλία των ὑπερβολικῶς ἀνεπτυγμένη κρέμαται πρὸς τὰ κάτω. Ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸ λοιπὸν των σῶμα οἱ βραχίονές των εἶναι μακροί, ἐνῷ αἱ χεῖρές των εἶναι λεπταὶ καὶ κομψαί. Οἱ πόδες των εἶναι χονδροειδεῖς, κλίνοντες πρὸς τὰ ἔσω καὶ αἱ ἐπιγονατίδες των μεγάλαι. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸ βάδισμά των ἔχει τι τὸ χωλαῖνον κατ' ἀμφοτέρους τοὺς πόδας (**βλ πίνακα τύπων ἀφρικανικῶν φυλῶν εἰς λ. Ἀφρική**). Ἡ διανόησις τῶν Ἄκκα εἶναι εἰς χαμηλὸν ἐπίπεδον, ἀσήμαντος, ὁ χαρακτήρ των μοχθηρός, εἶναι δὲ ἐφευρετικώτατοι εἰς τὸ παγιδεύειν. Οἰκονομικῶς ἐκπροσωποῦσι τὴν κατωτέρα βαθμίδα τῶν κυνηγῶν. Τὰ εἴδη τῆς γεωργίας, μάλιστα δὲ καὶ τὰ ὅπλα των, ἰδίᾳ τὰς αἰχμὰς βελῶν ἀγοράζουσι παρὰ τῶν γειτονικῶν φυλῶν δι' ἀνταλλαγῆς μὲ ἀπεξηραμένον κρέας κυνηγίου, εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ ὁποίου ἐπιδεικνύουσι τέχνην τινά. Τοιουτοτρόπως καὶ πολλοὶ ἀρχηγοὶ γειτονικῶν μαύρων φυλῶν διατηροῦσιν Ἄκκα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των διὰ τὴν παρασκευὴν κρέατος κυνηγίου. Τοὺς ἐλέφαντας, ρινοκέρους καὶ ἐν γένει τὰ μεγάλα ζῷα φονεύουσι μὲ δηλητηριώδη βέλη. Τὰ μόνα των κατοικίδια ζῷα εἶναι αἱ ὄρνιθες. Αἱ καλύβαι των εἶναι μικραί, κατεσκευασμέναι ἐκ χόρτων κάτωθεν τῶν δένδρων ἐν εἴδει ἡμισφαιρίου, ἐγκαταλείπουσι δὲ αὐτὰς πάλιν, ὁσάκις τὸ ἔδαφος ἐξαντλεῖται θηραμάτων. Καίτοι δὲ διαβιοῦσιν ἐν τῷ μέσῳ μαύρων φυλῶν, εὑρισκομένων εἰς πολὺ ἀνώτερον ἐπίπεδον πολιτισμοῦ, ἐν τούτοις ἡ μορφὴ τοῦ βίου των οὐδόλως ἐπηρεάσθη ἐκ τῆς ἐπαφῆς μετ' αὐτῶν. Τοῦτο ὁ *Bücher* (Entstehung der Volkswirtschaft, 1911, σελ. 70) ἀποδίδει εἰς τὴν μονομερῆ ἐξέλιξιν, εἰς ἣν ἤγαγεν ἡ διὰ τῆς διαιρέσεως καὶ κατανομῆς τῆς ἐργασίας διαφορικοποίησις τῶν Ἄκκα καὶ τῶν γειτονικῶν φυλῶν ὡς πρὸς τὴν παραγωγήν.

Περὶ τῆς ἀνθρωπολογικῆς κατατάξεως τῶν Ἄκκα δὲν ὑπάρχουσιν ἀσφαλεῖς γνῶμαι. Τὸ ὅτι ὑπάρχει συγγένειά τις μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν πυγμαίων τῆς Ἀφρικῆς θεωρεῖται βέβαιον. Ὅλως ὅμως εἶναι ἀσαφεῖς αἱ γνῶμαι καθ' ἃς λ. χ. γενικῶς οἱ πυγμαῖοι θεωροῦνται πρόγονοι τῶν μεγάλων φυλῶν τῆς Ἀφρικῆς ἢ δευτερεύοντες πενιχροὶ τύποι τούτων, ὡς ἐπίσης εἶναι ἄγνωστος καὶ ἡ σχέσις των πρὸς τοὺς πυγμαίους τῆς Νοτιανατολικῆς Ἀσίας. Ἡ γλῶσσα τῶν Ἄκκα εἶναι εἰσέτι ἀνεξερεύνητος. Θ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Ἄκκα (Hakka) φυλὴ κινεζική, βλ. **Χάκκα.**

Ἄκκα *Λαρέντια*· βλ. Λαρεντάλια.

Ἀκκάδ. Πόλις τῆς Βαβυλωνίας, γραφομένη ὡς *Ἀρχὰδ* ὑπὸ τῶν Ο' καὶ ἀναφερομένη συνήθως ἐν τοῖς μνημείοις τῆς σφηνοειδοῦς γραφῆς ὡς *Ἀγγαδὲ* καὶ *Ἀκκαδύν*. Ἔκειτο δ' ἐν τῇ βορείῳ Βαβυλωνίᾳ καὶ δὴ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐφράτου, 50 χιλ. βορειοανατολ. τῆς Βαβυλῶνος καὶ οὐχὶ ὅπου ἔκειτο βραδύτερον ἡ *Νίσιβις*, κατὰ τὴν γνώμην παλαιῶν λογίων (Τεργκούμ, Εὐφραίμ, Ἱερώνυμος), οὔτε ὅπου εὑρίσκεται τὸ *Ἀκκερκουτ* καὶ τὸ *Νιφφάρ*, ἡ παλαιὰ Νιππούρ, κατὰ νεωτέρας ἐκδοχάς. Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ ταυτίζεται αὕτη πρὸς τὴν Βαβυλῶνα. Κατέσχε δὲ τοιαύτην θέσιν ἐν τῇ βαβυλωνιακῇ ἱστορίᾳ, ὥστε ἔδωκε τὸ ὄνομα αὐτῆς εἰς ὅλην τὴν βόρειον Βαβυλωνίαν, καθὼς τὸ Σουμὲρ ἢ Σουμὴρ (Σενναάρ) εἰς τὴν νότιον, οὕτως ὥστε διὰ τῶν δύο τούτων ὀνομάτων νὰ δηλῶται ὅλη ἡ Βαβυλωνία. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ συνήθης τίτλος τῶν βασιλέων αὐτῆς «*βασιλεὺς Ἀκκὰδ καὶ Σουμέρ*». Ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Γενέσεως (**κεφ. ι' 10**) φέρεται ὡς μία τῶν 4 ὑπὸ τοῦ Νεμρὼδ ἐν Σενναὰρ (Βαβυλωνίᾳ) ἱδρυθεισῶν πόλεων. Καὶ ἄλλως δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων ἡ ἵδρυσις τῆς Ἀκκὰδ ἀνάγεται εἰς παναρχαίους χρόνους. Ἤδη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 3 π. Χ. χιλιετηρίδος, κατὰ τοὺς νεωτέρους ὑπολογισμούς, ὑπῆρξεν ἕδρα τοῦ κραταιοῦ Σεργὼν τοῦ Α' καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ναραμσείν. Κατὰ τοὺς χρόνους δ' ἐκείνους ἦτο αὕτη κέντρον περίφημον φιλολογικῶν, ἀστρονομικῶν καὶ μάλιστα ἀστρολογικῶν σπουδῶν. Ἀνεπτύχθη δ' ἐν αὐτῇ σπουδαία φιλολογία, λαβοῦσα τὸ ὄνομα αὐτῆς, ὅπερ ἔφερε καὶ ἡ βαβυλωνιακὴ γλῶσσα. Βραδύτερον ἀπώλεσε τὴν πρωτεύουσαν ἐν τῷ βαβυλωνιακῷ κράτει θέσιν αὐτῆς, χωρὶς νὰ παύσῃ διαδραματίζουσα σπουδαῖον μέρος ἐν τῇ βαβυλωνιακῇ ἱστορίᾳ, μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Περσῶν. Ἡ πολιοῦχος θεὰ αὐτῆς ἦτο ἡ *Ἀνουνιτού*, οἱονεὶ ἡ Ἰστὰρ ἢ ἡ Ἀφροδίτη. Π. Ι. Μ.

Ἀκκαδαῖοι· μετὰ τῶν Σουμερίων οἱ πρῶτοι γνωστοὶ κάτοικοι τῆς Μεσοποταμίας, οἵτινες ἦσαν *ουραλοαλταϊκῆς* φυλῆς. Τὸ κράτος τῶν Ἀκκαδαίων, οἵτινες ἀνέπτυξαν σημαντικὸν πολιτισμόν, κατελύθη ὑπὸ σημιτικῶν φυλῶν, αἵτινες ἵδρυσαν τὸ Βαβυλωνιακὸν κράτος. Θ. Σ.

Ἀκκαῒρ (Ackaïr) ἢ ***Μπενετνὰς*** (Benetnasch) *[Ἀστρον.]*. Ἀραβικὴ ἐπωνυμία τοῦ ἀστέρος *η* Μεγάλης Ἄρκτου. Ὁ ἀπλανὴς οὗτος ἔχει μέγεθος 1,91, ὑπάγεται δὲ φασματοσκοπικῶς εἰς τὴν τάξιν B_3. Σ. Π.

Ἀκκάλια· βλ. Λαρεντάλια.

Ἀκκὰλ-τεκκέδες. Φυλὴ Τουρκομάνων, νομαδικῶς ζώντων εἰς τὰς ὀάσεις *Ἀκκὰλ* καὶ Μέρβαν τῆς Ὑπερκασπίας, μετὰ τὴν ἐκδίωξίν των ἐκ τῆς χερσονήσου Μανγισλὰκ ὑπὸ τῶν Καλμούκων τῷ 1718. Οἱ ἐν Μέρβῃ Ἀκκὰλ-τεκκέδες ἀνέρχονται εἰς 240.000 περίπου, εἶναι δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον πτωχότατοι. Τῷ 1881, τοῦ Ρώσου στρατηγοῦ Σκοβέλωφ καταλαβόντος τὸ ἐν Ἀκκὰλ φρούριον Γιὸκ-τεπέ, οἱ Ἀκκὰλ-τεκκέδες ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρώσους. Ὁ Ἀλέξανδρος Γ', ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάρρησίν του, ἐπεκύρωσε τὴν προσάρτησιν τοῦ Ἀκκὰλ καὶ τῷ 1884 προσήρτησε καὶ τὴν ὄασιν Μέρβαν ἄνευ στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἀκκαλτζὶκ· βλ. Ἀκαλτζίκ.

ἀκκάμπαχ. Καλοῦνται οὕτω τὰ εἰδικὰ μαροκινὰ καραβάνια τὰ ὁποῖα διατρέχοντα τὴν Σαχάραν μεταβαίνουν εἰς τὴν ἱερὰν καὶ μυστηριώδη πόλιν *Τομπουκτοῦ*. Τὰ καραβάνια ταῦτα, σήμερον, μὲ τὰς προόδους τὰς ὁποίας ἐπετέλεσεν ἡ συγκοινωνία μέσῳ τῶν ἀφρικανικῶν ἐρήμων, δὲν ἔχουν πλέον τὴν σπουδαιοτάτην σημασίαν περὶ τῆς ὁποίας ἀναφέρουν εἰς τὰς περιηγήσεις των ὁ Μούγχο-Πάρκ, ὁ ταγματάρχης Λαίγκ, ὁ Καλλιὲ καὶ ἄλλοι. Τὰ ἀκκάμπαχ, κατ' αὐτούς, δὲν προχωροῦν κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν μέσῳ τῆς ἀχανοῦς ἐρήμου, ἥτις δὲν παρουσιάζει ἄλλωστε δρόμους, ἀλλὰ πότε πρὸς ἀνατολὰς καὶ πότε πρὸς δυσμάς, πότε πρὸς βορρᾶν καὶ πότε πρὸς νότον, λοξοδρομοῦν διαρκῶς διὰ νὰ καταφεύγουν ἀπὸ ὀάσεως εἰς ὄασιν. Αἱ κατάφυτοι αὗται νησῖδες τοῦ αὐχμηροῦ ὠκεανοῦ, ἰδίως εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς Σαχάρας, εἶναι καταπληκτικῶς γόνιμοι. Ἀντέχουν καὶ εἰς τὸν θερμότερον *σιμοὺν*, ἄνεμον τόσον ἀποξηραντικόν, ὥστε ἐξατμίζει τὸ ὕδωρ τῶν ἐν πορείᾳ καραβανίων, τὸ κλεισμένον μέσα εἰς τοὺς ἀσκούς. Εἰς αὐτὰ τὰ μέρη, κατὰ τὸν Λέοντα τὸν Ἀφρικανόν, ὑπῆρχε τὸ περίφημον Μνημεῖον τῶν δύο συνοδοιπόρων, οἵτινες ἀπέθανον εὐτυχεῖς διότι ὁ μὲν καμηλιλάτης ἐπώλησε τὸ τελευταῖον σταμνὶ τοῦ ὕδατος τοῦ ἀντὶ δέκα χιλιάδων δραχμῶν, τὰς ὁποίας ὀνειροπόλει, ὁ δὲ ἔμπορος διαθέσας ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν του ἐκόρεσε τὴν δίψαν του. Κατὰ τὸν Καλλιέ, τῷ 1805, ἐν ἀκκάμπαχ

Digitized by Google

ἀποτελούμενον ἀπὸ δισχίλια ἄτομα καὶ χιλίας ὀκτακοσίας καμήλους, κατεστράφη ἐξ ὁλοκλήρου διότι δὲν εὗρεν ὕδωρ εἰς τοὺς συνήθεις τόπους τῆς ἀναπαύσεως. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἔρημος, παρομοιαζομένη πρὸς τὸ ἀεικύμαντον πέλαγος, καλεῖται μεταφορικῶς ὑπὸ τῶν Ἀράβων «*Ἐλ μπάχαρ μπίλλα-μάα*», ἤτοι θάλασσα χωρὶς νερόν.

Τὰ μαροκινὰ ταῦτα ἀκκάμπαχ, ἔχοντα καθαρῶς ἐμπορικὸν σκοπόν, διότι εἰς τὸ Τομπουκτοῦ συνήντων ἄλλα καραβάνια ἐρχόμενα ἐκ πλείστων μερῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀντήλλασσον ἐκεῖ τὰ ἐμπορεύματά των πρὸς ἕτερα, ἐχρειάζοντο ἑκατὸν τριάκοντα ἡμέρας διὰ τὴν μετάβασιν καὶ ἐξετελοῦντο ἅπαξ τοῦ ἔτους. Ὁ ταγματάρχης Λαίγκ ἀναφέρει ὅτι πολλάκις, περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος, ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν Εὐρωπαίων αἰχμαλώτων, σκορπισμένων, διὰ τῶν σκλαβοπαζάρων, εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀφρικῆς. Οὕτως ὁ Ἀνδρέας Χέϊτ, Ἄγγλος, εἶχε συλληφθῇ ὑπὸ πειρατῶν. Πωληθεὶς εἰς τὸ Ἀλγέριον, ὡδηγήθη εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἀφρικῆς, ἀφοῦ ἐμέτρησε διακοσίων περίπου ἡμερῶν πορείαν, καθ' ἣν πεζὸς ἠκολούθει τὸν καμηλοδρομοῦντα αὐθέντην του. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, οἱ μὲν πόδες του ἔπαθαν ἀληθῆ ἐγκαύματα ἀπὸ τὴν πυρακτωμένην ἄμμον, αὐτὸς κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ πρόχειρον λεξιλόγιον, ὥστε νὰ συνεννοῆται μὲ τὸν αὐθέντην του, καὶ τέλος ἔπεισε τὸν τελευταῖον ὅτι ἂν τὸν πωλήσῃ εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους νὰ τὸν ἀγοράσουν, θὰ ἐκέρδιζε πολλὰ χρήματα καὶ θ' ἀνεπαύετο τὴν ὑπόλοιπον ζωήν του. Ὁ Χέϊτ ἀφηγήθη ὅτι ὁ αὐθέντης του ἐδέχθη νὰ παραμείνουν εἰς μίαν ὄασιν μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἀκκάμπαχ ἀπὸ τὸ Τομπουκτοῦ. Τὸ ἠκολούθησαν εἰς τὸ Φὲζ καὶ ἐκεῖθεν μετέβησαν εἰς Ταγγέρην, ὅπου ὁ αἰχμάλωτος κατώρθωσε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὰς προξενικὰς ἀρχὰς τῆς Ἀγγλίας καὶ ν' ἀπελευθερωθῇ. Ἀπὸ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου, τίς οἶδε κατὰ ποῖον τρόπον κοινολογηθέντος εἰς τὰς ἀφρικανικὰς ἐκτάσεις, συνέβη ὥστε ἐπί τινα ἔτη ἕκαστον ἀκκάμπαχ ἐπέστρεφε κομίζον πότε ἕνα καὶ πότε περισσοτέρους Εὐρωπαίους αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους κατ' ἔτος πλέον ἐξηγόραζον οἱ Ἰσραηλῖται διὰ νὰ τοὺς μεταπωλοῦν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους προξένους. Μέχρι τοῦ 1830 ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρχε καὶ πρακτορεῖον εἰδικόν, ἔχον διακλάδωσιν εἰς τὸ Οὐάντι-Νούν, τὸν ἐγγύτερον πρὸς τὸ Φὲζ σταθμὸν τοῦ ἀκκάμπαχ. Γ. Δ. Κ.

Ἀκκάρδος. Λομβαρδὸς ἱππότης ἐκ Λόντι, ὅστις ἀναφέρεται ὅτι ἐχρησιμοποιήθη περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ 13ου αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου ὡς μεσάζων πρόσωπον μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας Πέτρου τοῦ Γ' ἐναντίον τοῦ ἀμειλίκτου αὐτοῦ ἐχθροῦ, τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Καρόλου τοῦ Ἀνδηγαυοῦ. Τοιουτοτρόπως τὸ ὄνομά του συνδέεται πρὸς τὸν *Σικελικὸν Ἑσπερινόν*, ἀλλὰ δὲν ἐξάγεται ἐξ ὅλων τῶν περὶ τὸν Ἀκκάρδον καὶ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ ἐκ Προχύτης (Procida) καὶ τοῦ «ἀδελφοῦ τῆς γυναικός» Βενεδίκτου Ζαχαρία ἡ πραγματικὴ εἰς τὸ Σικελικὸν δρᾶμα ἀνάμιξις τοῦ Ἕλληνος αὐτοκράτορος. Γ. Δ. Κ.

Ἀκκαριὰ (Accarias) ***Κάλιξτος.*** Γάλλος νομομαθὴς καὶ σοφός, γεννηθεὶς ἐν Μὰν (Mens) τὴν 17 Δεκεμβρίου 1831. Τῷ 1867 διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὴν ἕδραν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων, ἐκτὸς δὲ ἄλλων νομικῶν ἔργων συνέγραψε καὶ δίτομον «Ἐπιτομὴν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου», ἔργον ἐμβριθέστατον καὶ θεωρούμενον ὡς ἀριστούργημα εἰς τὸ εἶδός του. Ἀπέθανε τῷ 1903.

Ἀκκαρίζι (Accarisi) ***Ἀλβέρτος.*** Ἰταλὸς γραμματικὸς (1498—1564), συντάξας ἀξιόλογον λεξιλόγιον, τυπωθὲν τῷ 1543, εἰς τὸ ὁποῖον καθωρίζει τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῶν λέξεων καὶ τῶν κανόνων τῆς ἀδιαπλάστου τότε ἰταλικῆς γλώσσης.

Ἀκκαρών. Πόλις τῆς Παλαιστίνης (ἑβ. *Ἐκρών*) κειμένη οὐ μακρὰν τῆς Μεσογείου θαλάσσης (Ἰησ. Ναυῆ ιε' 11), νοτιοδυτικῶς τοῦ Ραμλέ. Μνημονεύεται συχνάκις ἐν ταῖς ἀσσυριακαῖς ἐπιγραφαῖς ὑπὸ τὸν τύπον *Ἀμκαρρουνά*. Κατὰ τὴν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐπάνοδον τῶν Ἑβραίων παρεχωρήθη αὕτη τὸ πρῶτον εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Ἰούδα καὶ ἔπειτα εἰς τὴν τοῦ Δὰν (Ἰησ. Ναυῆ ιε' 45· πρβ. καὶ ιθ' 43). Ἐνωρὶς ὅμως κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Φιλισταίων καὶ ἀνεδείχθη μία τῶν πέντε σατραπειῶν αὐτῶν, ἡ βορειοανατολικωτάτη πόλις αὐτῶν. Ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἱερὸν καὶ μαντεῖον τοῦ Βααλζεβοὺβ πεφημισμένον καὶ ἔξω τῶν ὁρίων τῆς χώρας τῶν Φιλισταίων, παρ' οὗ ἐζήτησε δι' ἀπεσταλμένων νὰ πληροφορηθῇ ἂν θὰ ἰαθῇ ὁ ἐκ σοβαρᾶς πτώσεως ἄρρωστος βασιλεὺς τῆς Σαμαρείας Ὀχοζίας (Δ' Βασιλ. α' 2). Κατὰ τῆς τοιαύτης πόλεως στρέφονται πολλοὶ προφῆται τοῦ Ἰσραὴλ προλέγοντες τὴν ταπείνωσιν καὶ ἐκμηδένισιν αὐτῆς (Ἱερεμ. κε' 17—20, Ἀμὼς α' 8, Σοφον. β' 4, Ζαχαρ. θ' 5.7). Ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Βάλα Ἀλεξάνδρου παρεχωρήθη αὕτη εἰς τὸν Μακκαβαῖον Ἰωνάθαν (Α' Μακκαβ. ι' 89). Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῶν Εὐσεβίου καὶ τοῦ Ἱερωνύμου ἦτο ἤδη χωρίον, κατοικούμενον ὑπὸ Ἰουδαίων. Ἀπολεσθέντος βραδύτερον παντὸς ἴχνους τῆς Ἀκκαρών, ἠγνοεῖτο ἐπὶ μακρὸν οὐ μόνον ὁ χρόνος τῆς ἱδρύσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ τοποθεσία αὐτῆς, ἕως οὗ ὁ γεωγράφος τῆς Παλαιστίνης Robinson (1838) ὀρθῶς ἐτοποθέτησεν αὐτὴν ἔνθα τὸ σημερινὸν πλινθόκτιστον χωρίον ***Ἀκκείρ.*** Π. Ι. Μ.
Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

ἀκκεντορίδαι (οἱ) (*Ζῳολ.*). Γένος μικρῶν πτηνῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ ἀνάστημα, τὰς διαστάσεις τοῦ σώματος, τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τὸ χρῶμα τοῦ πτερώματός των ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς ὑπολαΐδας πρὸς τὰς ὁποίας συχνότατα συγχέονται. Ὑπάγονται εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀποδημητικῶν στρουθῶν καὶ ἔχουσι τοὺς τρεῖς ἐμπροσθίους δακτύλους ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων καὶ μόνον κατὰ τὴν βάσιν των ἡνωμένους διὰ βραχείας μεμβράνης. Ὁ κύριος δάκτυλος διευθύνεται πρὸς τὰ ὀπίσθεν. Ὁ δάκτυλος οὗτος εἶναι ὡπλισμένος δι' ἰσομήκους πρὸς τοῦτον ὄνυχος λίαν αἰχμηροῦ. Τὸ ἀνάστημά των εἶναι μέτριον καὶ τὸ σῶμά των εὔρωστον. Τὸ ράμφος των εἶναι ἐλαφρῶς πεπλατυσμένον κατὰ τὴν βάσιν του καὶ εἶτα ἀποστρογγυλοῦται κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε τὰ ἄκρα του παρουσιάζουσιν ἐλαφρὰν κλίσιν πρὸς τὴν ἄνω σιαγόνα, ἥτις παρουσιάζει ἀσθενῆ ἐντομήν. Τὰ ἀνοίγματα τῶν ρωθώνων εἶναι τελείως ἀκάλυπτα καὶ περιβάλλονται μερικῶς ὑπὸ τῆς κυκλικῆς μεμβράνης τῶν ὀφθαλμῶν. Ἡ μεμβράνη αὕτη ἔχει χρῶμα φαιόν. Αἱ πτέρυγες τελευτῶσιν εἰς αἰχμὰς καὶ καλύπτουσι μέρος τῆς οὐρᾶς. Ὁ χρωματισμὸς τῶν πτερῶν των ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ εἴδους, καὶ εἶναι μέλας, φαιός, ἐρυθρὸς ἢ ἐπίξανθος.

Τὰ πτηνὰ ταῦτα τρέφονται ἐκ διαφόρων κόκκων καὶ μικρῶν ἐντόμων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκουσιν ἐν μέσῳ τῶν πυκνῶν θάμνων. Ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οὐδέποτε βαδίζουσιν ἀλλὰ πηδῶσι μὲ ἰδιόρρυθμα ἅλματα. Κατὰ τὴν πτῆσίν των, σχεδὸν ἐγγίζουσι τὴν γῆν. Τὸ κελάδημά των εἶναι τερπνὸν καὶ ἐπίχαρι, ἄλλοτε μονότονον καὶ μελαγχολικόν, ἀλλὰ πάντοτε μελῳδικόν, διὰ τοῦτο καὶ διατηροῦσι τὰ πτηνὰ ταῦτα εἰς κλωβία ὅπου καὶ ζῶσιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη.

Εἶναι ἡμερώτατα πτηνὰ καὶ ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει εὑρισκόμενα δὲν ἀποφεύγουσι τὴν γειτνίασιν τῶν ἀνθρώπων. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουσι συνήθως ἐπὶ τῆς γῆς ἢ ἐντὸς πυκνῶν θάμνων καὶ τὴν ἐπιστρώνουσι διὰ λεπτῶν κλαδίσκων, λειχήνων καὶ πτερῶν. Ἡ θήλεια γεννᾷ δὶς τοῦ ἔτους ἀπὸ 4—6 πρασινοελαιώδη ᾠὰ μὲ πολλὰ φαιὰ στίγματα.

Ἡ οἰκογένεια τῶν ἀκκεντοριδῶν περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν ἀναφέρομεν τὰ γνωστότερα.

1ον) Ἀκκέντωρ ὁ φαιὸς ἢ ***τῶν Ἄλπεων*** (accentor alpinus). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 18 ἐκ. τοῦ μέτρου. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματός του εἶναι ἀνοικτῶς φαιὸν μὲ μεγάλας σκοτεινῶς φαιὰς κηλῖδας ἐπὶ τῆς ράχεως· ὁ λαιμὸς λευκὸς μὲ μι-

Ἀκκέντωρ ὁ φαιός.

κρὰς μελανὰς κηλῖδας. Τὸ στῆθος τεφρόχρουν πρὸς τὸ φαιόν· ἡ κοιλία καὶ αἱ πλευραὶ τεφραὶ μὲ πυρρὰς ἀνταυγείας· τὰ πτερὰ εἶναι φαιόπυμέλανα μὲ διπλῆν σειρὰν λευκῶν κηλίδων μὲ ὑποπύρρους ἀποχρώσεις· ἡ οὐρὰ ἔχει τὸ αὐτὸ χρῶμα μὲ τὰς πτέρυγας, εἰς τὰ ἄκρα της φέρει σκοτεινῶς φαιὰς παρυφὰς καὶ τελευτᾷ εἰς ὑπόλευκον χρῶμα. Τὰ πτηνὰ ταῦτα εὑρίσκονται εἰς τὰς Ἄλπεις καὶ τὰ Πυρηναῖα, συχνότατα δὲ οἱ ἐπισκέπται τῶν μερῶν ἐκείνων συναντῶσι πλῆθος ἐξ αὐτῶν, τὰ ὁποῖα τοὺς πλησιάζουσιν ἀφόβως καὶ δέχονται εὐχαρίστως τὴν προσφερομένην τυχὸν τροφήν. Κατὰ τὸν χειμῶνα κατέρχονται ἐκ τῶν χιονοσκεπῶν ὀρέων εἰς τὰς πεδιάδας κατὰ ὀλιγοπληθεῖς ὁμάδας. Σπανίως πετῶσιν εἰς δένδρα καὶ ἀρέσκονται νὰ διαμένωσιν εἰς βράχους καὶ πέτρας. Τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ θέρος τρέφονται ἐξ ἐντόμων, τὸν δὲ χειμῶνα ἐκ διαφόρων κόκκων. Κελαδοῦσι μελῳδικῶς.

2ον) Ἀκέντωρ ὁ μελῳδὸς (accentor modularis). Τὸ μῆκός του εἶναι κατὰ πολὺ μικρότερον τοῦ προηγουμένου, μόλις φθάνον τὰ 14—14½ ἐκ. τοῦ μέτρου. Ἡ κεφαλή του καὶ ὁ λαιμός του εἶναι τεφροῦ χρώματος, ἡ ράχις του πυρρόφαιος μὲ ὑπομελαίνας ἐπιμήκεις κηλῖδας. Εἰς τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος κυριαρχεῖ τὸ φαιὸν χρῶμα μὲ τεφρὰς καὶ ὑποκυάνους ἀνταυγείας. Αἱ πλευραὶ εἶναι φαιαὶ μὲ ἀνοικτῶς πυρρὰς κηλῖδας, ἡ κοιλία λευκή, αἱ πτέρυγες ἐπίξανθοι μὲ ὑπομελαίνας κηλῖδας καὶ ἐνίοτε διασχίζονται ὑπὸ μικρᾶς πλαγίας ὑπολεύκου ραβδώσεως. Ἡ οὐρὰ εἶναι φαιοϋπόπυρρος.

Τὸ πτηνὸν τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τὰ νότια τῆς Γαλλίας, τὴν βόρειον Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου πολλάκις διαμένει καὶ ὁλόκληρον τὸ ἔτος χωρὶς νὰ μεταναστεύσῃ κατὰ τὸ θέρος εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη. Ἐνίοτε ἔρχεται ἐκ τῶν θερμοτέρων τόπων κατὰ τὸ ἔαρ καὶ ἀπέρχεται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου.

Κατὰ τὸ θέρος ζῇ ἀποκλειστικῶς εἰς καλλιεργημένας ἐκτάσεις καὶ τρέφεται κυρίως ἐξ ἐντόμων. Κατὰ τὸν χειμῶνα εἰσέρχεται εἰς τοὺς σιτοβολῶνας καὶ τρέφεται ἐκ διαφόρων κόκκων. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει ἐπὶ τῆς γῆς ἢ ἐπὶ θάμνων. Ἡ θήλεια γεννᾷ 5—6 ᾠὰ χρώματος ἀνοικτῶς κυανοῦ.

Πλὴν τῶν δύο τούτων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν ὑπάρχει ***ὁ ἀκκέντωρ ὁ στικτός,*** κατοικῶν τὰς Ἰνδίας, ***ὁ ἀκκέντωρ ὁ ὀρεινός,*** διαβιῶν εἰς τὰ ὄρη τῆς Σιβηρίας, ***ὁ ἀκκέντωρ ὁ ποικιλόστικτος,*** ἀπαντῶν ἐν Κίνᾳ, ***ὁ ἀκκέντωρ ὁ στροφίας,*** ὅστις κατοικεῖ τὰς δασώδεις ἐκτάσεις τοῦ Θιβὲτ κ.τ.λ. Δ.Ν.Π.

Ἄκκερε *Μαρία*· βλ. Ἄκερε.

Ἄκκερμαν. Πόλις τῆς ρουμανικῆς, ἄλλοτε ρωσικῆς, Βεσσαραβίας, εὑρισκομένη ἐπὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δνειστέρου, ἔχουσα δὲ ἰσχυρὸν φρούριον καὶ εὐρύτατον λιμένα. Ἀριθμεῖ ὑπὲρ τὰς 35.000 κατοίκων καὶ εἶναι ἀξιοσημείωτος διὰ τὴν παραγωγὴν θαλασσίου ἅλατος, τοῦ ὁποίου μεγάλην ἔκαμνεν ἐξαγωγὴν πρὸ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως· ἐπίσης εἰς τὸ Ἄκκερμαν καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ καλλιεργεῖται ἡ ἄμπελος καὶ παράγεται ἄφθονος οἶνος.

Τὸ Ἄκκερμαν εἶναι ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ *Λευκόπολις*, μία ἐκ τῶν ἐνενήκοντα ἀποικιῶν τῆς Μιλήτου, συντελέσασα εἰς τὴν μετάδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς σκυθικὰς χώρας. Ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας καταληφθεῖσα ἡ πόλις αὕτη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐγένετο στρατιωτικὸς σταθμὸς τῶν παρὰ τὸν Εὔξεινον Πόντον διαμερισμάτων καὶ μετεκλήθη Alba Julia. Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ὑπέστη πλείστας καταστροφὰς ἰδίως κατὰ τὴν περίοδον τῶν μεγάλων τῶν λαῶν μεταναστεύσεων, ὅτε περιέπιπτεν εἰς χεῖρας διαφόρων κατακτητῶν, μεταλλάσσουσα τύχην καὶ ὄνομα. Εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατελήφθη αὕτη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἔφερε τὸ ὄνομα *Μαῦρον-Κάστρον*, ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο εἶναι γνωστὴ καὶ ὅτε ἀρχομένου τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος κατέλαβον τὴν πόλιν οἱ Γενουήνσιοι, καταστήσαντες αὐτὴν ἐμπορικὸν κέντρον μεταξὺ τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Μεσογείου.

Πρὸ τούτου, ὅτε οἱ Βούλγαροι κατῆλθον ἀπὸ τοῦ Βόλγα καὶ κατέκλυσαν τὴν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Δνειστέρου χώραν, κατέλαβον καὶ ἀπώλεσαν πολλάκις τὸ Μαῦρον Κάστρον ὅπερ περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας, ἀνεκτήθη δὲ ὑπὸ τῶν Γενουησίων. Κατὰ τὴν βουλγαρικὴν κατάκτησιν, ἐγένετο ἐκεῖ ἡ σφαγὴ τῶν Φραγκισκανῶν ἱεραποστόλων, οἵτινες ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου τρίτου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος ὠργάνωσαν μεγάλην θρησκευτικὴν προπαγάνδαν καὶ ἵδρυον πανταχοῦ μοναστήρια, τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἠριθμοῦντο ἐν Βεσσαραβίᾳ εἰς δέκα ἑπτά. Εἰς τὸ Ἄκκερμαν κατεσφάγησαν μερικοὶ τούτων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ *Ἄγγελος δὲ Σπολέτο* ὅστις κατεγίνετο νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἕνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ὡς ἀναφέρει ἀνώνυμος χρονογράφος οὗτινος τὸ χειρόγραφον χρονικὸν εὑρίσκεται εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον τοῦ Λονδίνου καὶ ἀναγράφει ἐπὶ λέξει: «In Mauro-Castro fr. Angelus de Spoleto, tunc custos fuit mactatus per Vulgaros».

Ὁ Ἄραψ γεωγράφος Ἀμπουλφέτα, ὅστις ἔγραφεν ἀρχομένου τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἀναφέρει περὶ τοῦ Ἄκκερμαν ὅτι ἦτο «πόλις τῆς χώρας τῶν Βουλγάρων καὶ Τούρκων». Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ πόλις ἡλώθη ὑπὸ τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας καὶ περιῆλθεν ὁριστικῶς εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων τῷ 1503, οὗτοι

Digitized by Google

δὲ ὠνόμασαν αὐτὴν *Ἀκ-Κερμὰν (=Λευκὸν φρούριον)*. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ 1806 τὸ Ἄκκερμαν παρέμεινεν ἀδιαλείπτως ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Καὶ κατέλαβον μὲν αὐτὸ ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ρῶσοι δίς, κατὰ τὸ 1770 τὸ πρῶτον καὶ εἶτα τῷ 1789, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ τὸ ἐγκαταλείψουν. Κατὰ τὸ 1806 κατέλαβεν αὐτὸ ὁ διοικητὴς τῆς Νέας Ρωσίας δοὺξ δὲ Ρισελιέ, ὅστις εἶχε καταφύγει εἰς Ρωσίαν διαρκούσης τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ εἶχεν ἀναλάβει ρωσικὴν ὑπηρεσίαν. Ἡ πόλις, μικρὰ τότε καὶ μὴ ἔχουσα εἰμὴ μόνον στρατιωτικὴν σημασίαν, ἤρξατο πληθυνομένη ἐφεξῆς συρρευσάντων εἰς αὐτὴν Ρώσων, Ρουμάνων, Ἑλλήνων, Ἰσραηλιτῶν καὶ Ἀρμενίων, κατὰ τὸν τελευταῖον δὲ αἰῶνα ἐγένετο ἐκ νέου εἷς τῶν πρωτευόντων λιμένων τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ἠγέρθησαν εἰς αὐτὴν ὡραῖοι ναοὶ ἑλληνικοί, ρωσικοὶ καὶ ἀρμενικοί, καὶ ἐχαράχθη εὐρὺ τὸ σχέδιον αὐτῆς, ὡς καὶ τὸ τῶν λοιπῶν νέων πόλεων τῆς Μεσημβρινῆς Ρωσίας. Οἱ Ρῶσοι ἀρχικῶς ἠθέλησαν νὰ μεταλλάξωσι τὸ τουρκικὸν αὐτῆς ὄνομα καὶ τὴν ἀπεκάλεσαν *Μπελγόροδ*, (λέξις σημαίνουσα εἰς τὴν ρωσικὴν γλῶσσαν «Λευκόπολις»), ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ Ἄκκερμαν εἶχεν ἤδη ἀποκτήσει στρατιωτικὴν καὶ διπλωματικὴν ἱστορίαν, συνεδέθη δὲ τὸ ὄνομά του μετὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1826, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Α', ἀνέκτησε τὴν τουρκικήν του ὀνομασίαν ἥτις καὶ παραμένει μέχρι σήμερον.

Ἡ Βεσσαραβία, ὅταν τὸ ρωσικὸν κράτος διεσπάσθη, ἐπεκαλέσθη τὴν μολδαυϊκὴν καταγωγήν της καὶ προασπιζομένη ἕνα πολιτισμὸν κατὰ τοῦ ὁποίου ἐστράφη ὁ ρωσικὸς μπολσεβικισμός, ὠργανώθη εἰς ἰδιαιτέραν δημοκρατιαν. Ἡ νεαρὰ ὅμως αὕτη δημοκρατία, ὁδηγουμένη ὑπὸ ἑνὸς ὑπολοχαγοῦ, ἦτο ἀνίσχυρος νὰ ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς ἀναρχίας καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τῶν ρουμανικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα εἰσέβαλον εἰς Βεσσαραβίαν καὶ κατέλαβον τὸ Ἄκκερμαν. Εἶτα τὸ τοπικὸν Συμβούλιον ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τῶν ρουμανικῶν ταγμάτων τῆς Ὀδησσοῦ συνεκάλεσε συνέλευσιν, καὶ τὴν 28 Μαρτίου 1918, ἄνευ δὲ οὐσιώδους ἀντιπολιτεύσεως, ἐκήρυξε τὴν ἕνωσιν τῆς πόλεως μετὰ τῆς Ρουμανίας, ἔκτοτε δὲ τὸ Ἄκκερμαν μεθ' ὅλης τῆς περιοχῆς του περιῆλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρουμανίας. ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Ἄκκερμαν** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ποταμόκολπος ἢ μᾶλλον **στομαλίμνη** (βλ. λ.) τῆς ἀκτῆς τῆς Βεσσαραβίας, σχηματιζομένη εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ ποταμοῦ *Ντνιέστρ* (ἀρχ. *Τύρας*, ὁ *Δνείστερος* τῶν σχολικῶν γεωγραφιῶν) ἔχουσα μῆκος 23 μιλ. ἀπὸ ΣΒ (= Β.ΒΔ) πρὸς ΕΝ (= Ν.ΝΑ) καὶ χωριζομένη εἰς δύο τμήματα ἀφοριζόμενα ὑπὸ στενώσεως, μεταξὺ τῆς πόλεως **Ἄκκερμαν** τῆς δούσης τὸ ὄνομα εἰς τὴν στομαλίμνην καὶ τῆς ἄκρας *Βελίκι Ὀτορίκ*. Καὶ τὸ μὲν βόρειον τμῆμα, τὸ καὶ μεγαλύτερον, δικρανοῦται πρὸς τὰ ἄνω εἰς δύο κολπίζοντας ὅρμους, *Γκορογκὸλ* (Gorogol) πρὸς Α καὶ *Ταραντσιοῦκα* (Taranchuca ἀπὸ τοῦ φερωνύμου ἀγκῶνος τοῦ Ντνιέστρ) πρὸς Δ, ἐνῷ ΒΑ τῆς πόλεως Ἄκκερμαν, ὁ κόλπος τῆς Ὀφβιδιόπολ· τὸ δὲ νότιον τμῆμα τῆς στομαλίμνης φράσσεται καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ πλάτος (5 μιλ.) ὑπὸ «προσχωματικοῦ βέλους» (βλ. λ. **ἀκταί**) ἀποτελουμένου ἀπὸ δύο ἀγκῶνας ἀναχωροῦντας ἐξ ἑκατέρας τῶν ἀκτῶν καὶ μιᾶς νησιζούσης «ταινίας», μεταξὺ τῶν ἄκρων τῶν ἀγκώνων παρεμβαλλομένης δι' ὅλου της τοῦ μήκους. Οὕτω προκύπτουσι δύο «στόματα εἴσπλου» πρὸς τὴν στομαλίμνην, ὧν τὸ μὲν Ἀν. ὀνομάζεται *Ὀτσάκωφ* Otchacov), τὸ δὲ Δυτ. *Τσαριγκρὰδ* (Tsarigrad), ὅπερ μόνον χρησιμοποιεῖται, ἔχον διὰ τοῦτο, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τῷ εἰσπλέοντι ἀκτῆς του, φάρον λευκοῦ φωτὸς 7 μιλ. σκαρδαμύσσοντος ἀνὰ 1 λ, 40 δ., εὐθυγραμμουμένου δὲ πρὸς εἴσπλουν μετὰ ἑτέρου φωτὸς ἐρυθροῦ, σῆμα ὁμίχλης, πλήρη ἀποσήμανσιν διὰ σημαντήρων καὶ πασσάλων πρὸς εἴσπλουν ἐν ἡμέρᾳ, ναυαγοσωστικὸν σταθμὸν καὶ σταθμὸν πλοηγῶν, πρὸς πλοηγίαν τῶν πλοίων κατὰ τὴν δύσκολον, ἐν τῇ ἀβαθεστάτῃ ταύτῃ στομαλίμνῃ, γραμμὴν τοῦ βάθους τῶν 6 ποδῶν, μέχρι τῆς ἐκβολῆς τοῦ Ντνιέστρ ἀπεχούσης 16 μιλ. ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ εἴσπλου (Χάρτης ἀγγλ. 2203: Dniestr estuary καὶ Tsarigrad mouth). Ἀλλὰ καὶ ὁ ποταμὸς αὐτὸς εἶναι πλωτός, πέραν τῆς *διώρυγος Κορένκι* δι' ἧς ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὴν στομαλίμνην του, μέχρι Μπεντέρ, ὅπου αἱ πρὸς Ἰάσιον, Ὀδησσὸν καὶ Βουκουρέστιον σιδηροδρομικαὶ γραμμαί.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος περιγραφὴ τοῦ μέρους τούτου τῆς χώρας τῶν *Γετῶν* (σημ. *Βεσσαραβίας*) ἀκριβέστατα συμφωνεῖ πρὸς τὴν σημερινὴν αὐτοῦ γεωγραφικὴν ἐμφάνισιν, ἀναφερομένης (ἐκδ. Didot 254, 8 τῆς ὑπάρξεως δύο λιμνῶν, ὧν «ἡ μὲν ἠνεῳγμένη πρὸς τὴν θάλασσαν ὥστε καὶ λιμένι χρῆσθαι» (εἶναι ἡ στομαλίμνη *Ἄκκερμαν*) «ἡ δὲ ἄστομος» (ἡ νῦν λιμνοθάλασσα *Μπουντάκξκι*)... «διέχει δὲ τοῦ στόματος ἡ νῆσος ἡ Λευκὴ δίαρμα πεντακοσίων σταδίων, ἱερὰ Ἀχιλλέως, πελαγία»· πράγματι δ' ἡ ἀπόστασις τοῦ στόματος τῆς στομαλίμνης ἀπὸ τῆς νήσου *Ἰλὰν Ἀνιασσὶ* ἢ *Φιδονῆσι* (ἀρχ. *Λευκή*) εἶναι ἀκριβῶς 50 μιλ. (=500 σταδίων). Ἐπίσης (Ζ γ 16) ἀναφέρει τὴν ὕπαρξιν δύο πόλεων εἰς 14 μιλ. (140 στάδια) ἀπὸ τοῦ στόματος εἴσπλου, τὴν *Ὀφιοῦσσαν* ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ἀκτῆς (ἐννοεῖ τῷ στρέφοντι τὰ νῶτα πρὸς τὴν πηγὴν τοῦ ποταμοῦ) καὶ τὴν *Νικώνιαν* ἐπὶ τῆς δεξιᾶς. Ἀνταποκρίνονται δέ, ἡ μὲν Ὀφιοῦσσα πρὸς τὴν σημερινὴν *Καλολιέϊ* (Kaloglei) ἐγγὺς καὶ βορείως τῆς *Ὀφβιδιόπολ*, ἡ δὲ *Νικώνια* πρὸς τὴν *Μαλῶκα* (Maloka), μικρὰ χωρία ἀμφότερα.

Ἀναφέρει ὡσαύτως: «**ἐπὶ δὲ τῷ στόματι τοῦ Τύρα** (Δνιέστρ) **πύργος ἐστὶ Νεοπτολέμου καλούμενος** (ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Μιθριδάτου Εὐπάτορος) **καὶ κώμη Ἑρμώνακτος καλουμένη**». Κατὰ τὸν σχολιαστὴν ἐν τῇ Géographie de Strabon (τόμ. III, 57) ἡ **Ἑρμώνακτος κώμη** εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ σύγχρονος *Ἄκκερμαν*. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν πύργον τοῦ Νεοπτολέμου, ὅστις ἠγείρετο εἰς τὸ νῦν στόμα Τσαριγκράδ, ἀσφαλῶς θὰ ἐχρησίμευεν οὗτος εἰς τοὺς ναυτικοὺς ὡς *«σημεῖον ἡμέρας»*, ἴσως δὲ καὶ ὡς πυρσὸς κατὰ τὴν νύκτα. Περὶ τούτου ὅμως, οὐδεμιᾶς ὑπαρχούσης ἀσφαλοῦς ἐνδείξεως, δὲν δύναταί τις νὰ ἀποφανθῇ ἀσφαλῶς.

Πρὸς καθορισμὸν τῶν συντεταγμένων τῶν διαφόρων σημείων τῆς στομαλίμνης, ὁ ἀγγλ. χάρτης 2208 χρησιμοποιεῖ ὡς ἀφετηρίαν τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ Ἄκκερμαν: Πλάτος=46° 11' 50", Μῆκος=30° 20' 30". ΣΤΥΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— ***Ἄκκερμαν σύμβασις (τοῦ —)***. Καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἀγγλία διὰ τοῦ ἐκτάκτου ἐν Πετρουπόλει ἀπεσταλμένου της, Οὐέλλιγκτών, διεπραγματεύετο μετὰ τῆς Ρωσίας, ἐπὶ τῆς κατ' ἀρχὴν ὑπὸ τοῦ Νικολάου δεκτῆς γενομένης προτάσεως τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως περὶ συνεννοήσεως ἐν τῷ ἑλληνικῷ ζητήματι—ἀπορριφθείσης ὑπὸ τῆς Ρωσίας τῆς ὑπὸ τοῦ Οὐέλλιγκτών προταθείσης μεσολαβήσεως τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν λύσιν τῆς ἰδιαιτέρας ρωσοτουρκικῆς διενέξεως — καὶ δὴ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐπισήμου ὑπογραφῆς τοῦ *πρωτοκόλλου τῆς Πετρουπόλεως τῆς 23/4 Ἀπριλίου 1826*, ἡ Ρωσία, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Οὐέλλιγκτῶνος, ἔπεμπε τὴν 5/17 Μαρτίου τελεσίγραφον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐν τῷ ὁποίῳ διετυποῦντο αἱ ἰδιαίτεραι ἀπαιτήσεις αὐτῆς ἀπέναντι τῆς Τουρκίας. Διὰ τοῦ τελεσιγράφου τούτου ἡ Ρωσία ἠξίου: α) τὴν πλήρη ἀποκατάστασιν τοῦ πρὸ τοῦ 1821 κρατοῦντος καθεστῶτος ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις· β) τὴν ἄμεσον ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀπὸ τοῦ 1820 ἐν Κωνσταντινουπόλει κρατουμένων Σέρβων προκρίτων· γ) τὴν ἐκπλήρωσιν πάντων τῶν σχετικῶς μὲ τὴν Σερβίαν ἀναγραφομένων ὅρων εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου καὶ δ) τὴν ἀποστολὴν Τούρκων πληρεξουσίων εἰς τὴν παρὰ τὰ ρωσικὰ σύνορα κειμένην πόλιν Ἄκκερμαν πρὸς συνέχισιν μετὰ τῶν Ρώσων ἀντιπροσώπων τῶν ἀπὸ τοῦ 1816 ἀρξαμένων καὶ διακοπεισῶν τῷ 1821 διαπραγματεύσεων, αἵτινες σκοπὸν εἶχον τὴν ἐξομάλυνσιν διαφορῶν τινων προελθουσῶν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς *Συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου της 16/27 Μαΐου 1812*. Διὰ τοῦ τελεσιγράφου τούτου ἐτάσσετο εἰς τὴν Τουρκίαν προθεσμία ἓξ ἑβδομάδων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐὰν ἡ Ὑ. Πύλη δὲν ἔσπευδε νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, ἐδηλοῦτο ὑπὸ τῆς Ρωσίας ὅτι ἤθελεν ἀνακαλέσει τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιτετραμμένον αὐτῆς.

Διὰ τὴν Τουρκίαν ἡ ἀποδοχὴ τῶν ὅρων τοῦ ρωσικοῦ τελεσιγράφου ἦτο ἀμείλικτος ἀνάγκη. Ὁ σουλτᾶνος εἶχε στρέψει ὁλόκληρον τὴν προσοχήν του εἰς τὴν ἐξόντωσιν τῶν Γενιτσάρων· αἱ Ἡγεμονίαι ἦσαν ἐντελῶς ἔρημοι τουρκικῶν στρατευμάτων, ὑλικὸς δὲ χρόνος δὲν ὑπῆρχεν ὅπως διοργανώσῃ νέας στρατιωτικὰς μονάδας πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ρωσικοῦ κινδύνου. Ἐπὶ πλέον, τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὸ ἐν λόγῳ τελεσίγραφον οὐδὲ λέξις περιείχετο σχετικῶς μὲ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, ὅ,τι ὁ Μέττερνιχ εἶχεν ἑρμηνεύσει ὡς δεῖγμα ἀδιαφορίας πρὸς αὐτὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου, ἠνάγκασε τὴν Τουρκίαν νὰ φανῇ ἐνδίδουσα εἰς τοὺς ὅρους τοῦ τελεσιγράφου, ὑπείκουσα ἐν προκειμένῳ εἰς τὰς παραινέσεις τῆς αὐστριακῆς διπλωματίας, ἥτις ἐφοβεῖτο μήπως ἡ μὴ παραδοχὴ αὐτῶν προκαλέσῃ νέαν ρωσοτουρκικὴν σύρραξιν. Τὴν τοιαύτην παρὰ τῇ Πύλῃ διπλωματικὴν ἐνέργειαν τῆς Αὐστρίας ὑπεστήριξαν καὶ οἱ λοιποὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων δυνάμεων καὶ αὐτὸς ὁ ἐπιτετραμμένος τῆς Ἀγγλίας. Ἀποτέλεσμα πάντων τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἀπάντησις τῆς Τουρκίας εἰς τὸ ρωσικὸν τελεσίγραφον πρὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας, ἀπάντησις ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ Ὑ. Πύλη ἐδήλου τὴν ἀποδοχὴν τῶν ρωσικῶν ὅρων, ὅ,τι ἔσπευσε νὰ γνωρίσῃ καὶ ἡ Ρωσία εἰς τὰς λοιπὰς δυνάμεις, ἀγγέλλουσα εἰς αὐτὰς τὴν προσεχῆ ἔναρξιν διαπραγματεύσεων εἰς Ἄκκερμαν, καθ' ἅς, ὡς ἐδηλοῦτο, ὁ αὐτοκράτωρ ἐσκόπει νὰ ἐνεργήσῃ, ὡς πάντοτε, μετὰ μετριοπαθείας, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ καὶ «**μετ' ἀποφασιστικότητος καὶ ἐνεργητικότητος, ὅ,τι μόνον δύναται νὰ ὁδηγήσῃ εἰς ἀσφαλῆ ἐπιτυχίαν**».

Αἱ διαπραγματεύσεις ἐν Ἄκκερμαν μεταξὺ τοῦ κόμητος Βορουτζώφ, τοῦ πρεσβευτοῦ κόμητος Ριβωπιέρρου καὶ τῶν Τούρκων ἀπεσταλμένων Χαλὲτ ἐφέντη καὶ Ἰβραὴμ ἐφέντη, ἤρξαντο τὴν 1/13 Ἰουλίου 1826. Ἀλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς προσέκρουσαν αὗται εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἀσιατικῶν φρουρίων, τὰ ὁποῖα δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ἀνῆκον εἰς τὴν Τουρκίαν, ἅτινα ὅμως ἐξηκολούθουν κατέχοντες οἱ Ρῶσοι, οἵτινες καὶ ἀπῄτουν τὴν εἰς τὴν Ρωσίαν προσάρτησιν αὐτῶν, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὁ διὰ τῆς ὡς ἄνω συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ἐπελθὼν διακανονισμὸς τῶν ρωσοτουρκικῶν ὁρίων δὲν ἦτο ἐπιτυχὴς καὶ ὅτι, ἐπὶ πλέον, ἡ Ὑ. Πύλη δὲν ἐξεπλήρωσε πιστῶς τοὺς σχετικοὺς μὲ τὰς Ἡγεμονίας καὶ τὴν Σερβίαν ὅρους τῆς αὐτῆς συνθήκης. Τὴν ἐπιχειρηματολογίαν ταύτην τῶν Ρώσων ἀντιπροσώπων ἀπέκρουον οἱ Τοῦρκοι, ἀρνούμενοι νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὴν τοιαύτην ἀξίωσιν τῆς Ρωσίας, ἐπικαλούμενοι τὸ σχετικὸν ἄρθρον τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἐπέτρεπε περὶ τῆς εἰς τὴν Τουρκίαν παραχωρήσεως τῶν ἐν λόγῳ ἀσιατικῶν φρουρίων. Οὕτως αἱ διαπραγματεύσεις, τῇ ἀκάμπτῳ ἐπιμονῇ τῶν ἑκατέρωθεν ἀντιπροσώπων, παρετείνοντο ἀνωφελῶς· διὰ τοῦτο δὲ ἠναγκάσθησαν οἱ Ρῶσοι ἀντιπρόσωποι νὰ ὁρίσουν εἰς τοὺς Τούρκους συναδέλφους των προθεσμίαν μέχρι τῆς 24/6 Ὀκτωβρίου, ἀπαιτοῦντες ὅπως ἐντὸς τῆς προθεσμίας ταύτης δηλώσουν ὅτι ἀπεδέχονται τὰς ἀξιώσεις τῆς Ρωσίας, ἀπειλοῦντες ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει τὴν ἐπ' ἀόριστον διακοπὴν τῶν διαπραγματεύσεων, ἐπαφιέμενοι εἰς τὴν διὰ τῶν ὅπλων ἐπίλυσιν τῆς διαφορᾶς των.

Ἡ Ὑ. Πύλη οὐδόλως ἐπιθυμοῦσα ἐμπόλεμον μετὰ τῆς Ρωσίας ρῆξιν, πιεζομένη δὲ ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ πρέσβεως, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, διατάξασα τοὺς ἐν Ἄκκερμαν ἀντιπροσώπους της νὰ ὑπογράψουν τὴν συνθήκην, ὑφ' οὓς ὅρους ἐπεθύμει ἡ Ρωσία. Καὶ πράγματι μίαν ἡμέραν πρὶν ἐκπνεύσῃ ἡ εἰς τοὺς Τούρκους πληρεξουσίους ταχθεῖσα προθεσμία, ἤτοι τὴν 25/7 Ὀκτωβρίου, ὑπεγράφη *ἡ συνθήκη τοῦ Ἄκκερμαν*, γνωστὴ ὡς «**ἐπεξηγηματικὴ καὶ συμπληρωματικὴ σύμβασις τῆς περὶ εἰρήνης** *συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου τοῦ 1812* **μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας**».

Διὰ τοῦ πρώτου ἄρθρου τῆς συμβάσεως ταύτης ἀνεγνωρίζετο καὶ ἐπεκυροῦτο ἡ ἰσχὺς τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου «ὡς ἐὰν αὕτη εἶχε καταχωρισθῇ αὐτολεξεὶ ἐν τῇ παρούσῃ συμβάσει», τῶν ἐν τῇ συμβάσει ταύτῃ ἀπαντωμένων διασαφήσεων θεωρουμένων ὡς προσδιοριζουσῶν τὴν ἔννοιαν τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου. Τὸ ἑπόμενον ἄρθρον (2) ἐπέβαλεν εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκτελέσῃ, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως νήσους, κειμένας ἔναντι τοῦ Ἰσμαὴλ καὶ τῆς Κιλίας, τὰ κατὰ τὴν συμφωνίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῆς 21 Αὐγούστου 1817 μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας καθορισθέντα περὶ «**ἀκατοικήτου καὶ χρησιμοποιήσεως αὐτῶν ὡς εἴδους ὁροθεσίας**». Τὸ τρίτον ἄρθρον ἀφιεροῦται εἰς τὰς Ἡγεμονίας ἔναντι τῶν ὁποίων ἡ Τουρκία ὑποχρεοῦται νὰ ἐφαρμόσῃ πιστῶς πάσας τὰς περὶ προνομίων τῶν ἐν λόγῳ Ἡγεμονιῶν συνθήκας, ἐντὸς δὲ ἑξαμήνου ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως τῆς συμβάσεως καὶ ἐπανανεώσῃ τὴν ἰσχὺν τῶν ἐν ἔτει 1802 ἐκδοθέντων χάττι-σερίφ, δι' ὧν ἠγγυᾶτο τὰ ἐν λόγῳ προνόμια, συμπληροῦσα ταῦτα συμφώνως πρὸς τὴν ἐν τῇ συμβάσει ταύτῃ προσηρτημένην συμφωνίαν τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας, «σχετικὴν μὲ τὰς ἡγεμονίας τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας». Δυνάμει τῆς εἰδικῆς ταύτης συμφωνίας καθιεροῦτο ὅτι οἱ ὀσποδάροι ἔδει νὰ ἐκλέγονται τοῦ λοιποῦ ἐκ τῶν ἐντοπίων Βοϊάρων «συμφώνως πρὸς τὴν παλαιὰν συνήθειαν τῆς χώρας» διὰ μίαν ἑπταετίαν, μὴ ἀπαγορευομένης τῆς ἐπανεκλογῆς αὐτῶν. Οἱ ὀσποδάροι θέλουν κανονίζει ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Βοϊάρων τοῦ Διβανίου τὰ τέλη καὶ τὸν ἐτήσιον φόρον τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, τὸν ἀριθμὸν τῶν Τούρκων στρατιωτῶν (Beschlis), ὅστις δὲν δύναται ν' αὐξηθῇ ἢ τῇ ἑκατέρᾳ συναινέσει. Οὕτω ἀποκαθίστατο καθ' ὅλα τὸ πρὸ τῶν ταραχῶν, αἵτινες ἔλαβον χώραν τὸ 1821, κρατοῦν καθεστώς, ἀναγνωρισθέντος ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας εἰς τοὺς κατοίκους τῶν ἐν λόγῳ Ἡγεμονιῶν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐλευθέρας ἐμπορίας ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς χώρας των καὶ τῆς βιομηχανίας των, ἐπανερχομένου ἐπίσης ἐν ἰσχύϊ τοῦ χάττι-σερίφ τοῦ 1802, σχετικοῦ μὲ τὸ ζήτημα τῶν προμηθειῶν τῶν ἐν ταῖς ὡς ἄνω Ἡγεμονίαις κατοικούντων.

Διὰ τοῦ ἄρθρου 4 κατοχυροῦται τὸ κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις ὡς ἐπίμαχον ἀναφανὲν ζήτημα τῶν ἀσιατικῶν φρουρίων τὰ ὁποῖα παραμένουν «ὡς ἔχουν ἤδη», ἤτοι ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῆς Ρωσίας, ἥτις κατεῖχεν αὐτὰ ἀπὸ τοῦ προηγηθέντος τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, καταργουμένου οὕτω πως τοῦ ἄρθρ. 6 τῆς αὐτῆς συνθήκης δι' οὗ ἡ Ρωσία ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐπιστρέψῃ ταῦτα εἰς τὴν Τουρκίαν, ὅπως ἡ ὁροθεσία μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν «παραμείνῃ οἵα ἦτο καὶ πρὸ τοῦ πολέμου», καθ' ἃ ἀνεγράφετο εἰς τὸ αὐτὸ ἄρθρον. Εἰς τὸ ἄρθρον 5 τῆς συμβάσεως τοῦ Ἄκκερμαν, ἐπεκυρώθησαν πᾶσαι αἱ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου γενόμεναι εἰς τὴν Σερβίαν παραχωρήσεις, ὑποχρεωθείσης τῆς Ὑ. Πύλης ὅπως ἐντὸς ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους λάβῃ

Digitized by Google

πάντα τὰ κατάλληλα ἐκεῖνα μέτρα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀπαραίτητα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν εἰς τὴν προσηρτημένην εἰς τὴν σύμβασιν εἰδικὴν συμφωνίαν τὴν «σχετικὴν μὲ τὴν Σερβίαν», καταρτισθεῖσαν ἐν Ἄκκερμαν, τῆς αὐτῆς μὲ τὴν ὁμώνυμον σύμβασιν ἡμερομηνίας, περιλαμβονομένων ὑποχρεώσεων τῆς Τουρκίας ἀπέναντι τῆς Σερβίας. Διὰ τῆς εἰδικῆς ταύτης συμφωνίας, ἡ Ὑ. Πύλη ὑποχρεοῦται νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπων τῆς Σερβίας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρ. 8 τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, σχετικῶς μὲ τὰ ζητήματα τῆς ἀνεξιθρησκείας, τῆς ἐσωτερικῆς αὐτονομίας, τῆς συγχωνεύσεως τῶν διαφόρων τελῶν κλπ., ἀνακοινοῦσα εἰς τὴν Ρωσίαν τὸ σχετικὸν χάττι-σερὶφ δι᾽ οὗ θέλουν καταχυρωθῇ αἱ ἐν λόγῳ παραχωρήσεις.

Τὸ ἑπόμενον 6ον ἄρθρον καθορίζει τὴν ὑποχρέωσιν τῆς Τουρκίας ν᾽ ἀποζημιώσῃ τὴν Ρωσίαν διὰ τὰς ζημίας τὰς ὁποίας ὑπέστη τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν αὐτῆς συνεπείᾳ τῶν εἰς αὐτὸ παρεμβληθέντων κωλυμάτων ἐκ μέρους τῆς Ὑ. Πύλης, κατὰ τὸ 1821, ἔτι δὲ καὶ δι᾽ ὅσας ὑπέστη τοῦτο ζημίας ἀπὸ τοῦ 1806 ὑπὸ τῶν πειρατῶν τῆς Βερβερίας. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν καθορισμὸν τῆς ἀποζημιώσεως προεβλέπετο ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου ἡ σύστασις μικτῆς ἐπιτροπῆς, ὑποχρεωθείσης τῆς Τουρκίας νὰ καταβάλῃ εἰς τὴν Ρωσίαν ἐντὸς ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως τῆς συμβάσεως ὁλόκληρον τὸ ποσόν, τὸ ὁποῖον ἡ ἐν λόγῳ ἐπιτροπὴ ἤθελεν ὁρίσει ὡς ἀποζημίωσιν.

Ὡς σπουδαιότερον ἄρθρον τῆς συμβάσεως δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ προτελευταῖον ἕβδομον ἄρθρον. Δι᾽ αὐτοῦ ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ἀναλαμβάνει ἡ Τουρκία τὴν ὑποχρέωσιν, εἰς ἐκτέλεσιν τῆς περὶ ἐμπορίου συμβάσεως, τοῦ ἄρθρ. 7 τῆς **συνθήκη τοῦ Ἰασίου** (βλ. λ.) καὶ τοῦ ἄρθρ. 12 τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, νὰ προστατεύσῃ τὰ ρωσικὰ πλοῖα, τό τε ἐμπόριον καὶ τὴν ναυπήγησιν αὐτῶν ἐναντίον τῶν πειρατῶν τῆς Βερβερίας καὶ ν᾽ ἀποδώσῃ ἀμέσως πάντα τὰ ὑπὸ ρωσικὴν σημαίαν συληθέντα πλοῖα, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ὑποχρεοῦται νὰ τηρήσῃ πιστῶς τὰς διατάξεις τῆς περὶ ἐμπορίου συμβάσεως, αἴρουσα πᾶν ἐμπόδιον κατὰ τῆς ἐλευθέρας ναυσιπλοΐας τῶν ρωσικῶν πλοίων εἰς ὅλας τὰς τουρκικὰς θαλάσσας, ἀποζημιοῦσα δὲ ταυτοχρόνως τοὺς Ρώσους ὑπηκόους διὰ τὰς προσγενομένας ὑπ᾽ αὐτῆς ζημίας εἰς αὐτούς. Ἐξ ἄλλου διὰ τοῦ αὐτοῦ 7ου ἄρθρου ἡ Τουρκία ἀναγνωρίζει τὴν *ἐλευθερίαν τοῦ διὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου διάπλου*, δι᾽ ὅλα τὰ πλοῖα, οἱουδήποτε Κράτους σημαίαν καὶ ἂν φέρουν. Οὕτω καθιερώθη ἡ ἀπόλυτος *ἐλευθεροπλοΐα τῶν Στενῶν* δι᾽ ὅλα τὰ Κράτη τῆς Εὐρώπης.

Τὸ τελευταῖον ὄγδοον ἄρθρον ὁρίζει ὅτι ἡ ἐπικύρωσις τῆς συμβάσεως, ἥτις προσαρτᾶται εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου «ἐπεξηγοῦσα καὶ συμπληροῦσα» αὐτήν, θέλει λάβει χώραν ἐντὸς τεσσάρων ἑβδομάδων τὸ βραδύτερον, εἰ δυνατόν, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταρτίσεως αὐτῆς.

Ἡ σύμβασις τοῦ Ἄκκερμαν σχεδὸν εἰπεῖν δὲν ἐφηρμόσθη. Μετὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου παρὰ τῇ Ὑ. Πύλῃ ἐθεωρεῖτο ὡς μὴ ὑπάρχουσα πλέον ἡ σύμβασις αὕτη, ὅπως καὶ αἱ πρὸς τὰς ἄλλας δύο Δυνάμεις ὑποχρεοῦσαι τὴν Τουρκίαν συνθῆκαι, καθ᾽ ἃ ἐδήλωσε καὶ ὁ Ρεΐζ ἐφέντης ἐν τῇ ἀπὸ 27)8 Νοεμβρίου διακηρύξει του. Τὸ περιεχόμενον δὲ τῆς διακηρύξεως ταύτης λαμβάνουσα ὡς ἀφορμὴν ἡ Ρωσία, ἐκήρυξε τὴν 14)26 Ἀπριλίου 1828 τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ὅστις ἐπεκρέματο ἀπὸ τοῦ 1821, καταλήξας ὡς γνωστὸν εἰς τὴν συνθήκην τῆς Ἀδριανουπόλεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Π. Καρολίδου*. Ἱστορία τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος τ. Β΄ (1892) σ. 592 ἑ.τ. 622 ἑπ. Τὸ κείμενον τῆς συμβάσεως τοῦ Ἄκκερμαν μετὰ τῶν προσηρτημένων αὐτῇ συμφωνιῶν βλ. ἐν *Martens*, Recueil général de traités et autres actes relatifs aux Rapports de droit international de 1494 à nos jours τ. VI σ. 1052 ἑπ. Ἐπίσης ἐν *Gabriel effendi Noradounghian* τ. II (1900) σ. 116 ἑπ. (Νο 38,39,40).

ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἄκκερμαννν (Ackermann), ***Δωροθέα.*** Ἀοιδὸς ἀποκτήσασα κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα ἐν Γερμανίᾳ μεγίστην φήμην. Ἐγεννήθη τῷ 1752 ἐν Δάντσιγκ καὶ ἀπεσύρθη τῆς σκηνῆς κατὰ τὸ 1778, ἔκτοτε δ᾽ ἔζησε μέχρι τοῦ θανάτου αὐτῆς, ἐπισυμβάντος τῷ 1802, ἐν ἀφανείᾳ. Κατὰ τὸ βραχὺ χρονικὸν διάστημα τῆς θεατρικῆς της δράσεως διῆλθε τὰ θέατρα τῆς Γερμανίας, ἐκλήθη δὲ ὅπως λάβῃ διακεκριμένην θέσιν ἐν τῷ μελοδράματι τῆς Βιέννης, ἀπογοητευμένη ὅμως, ἄγνωστον ἐκ ποίας αἰτίας, δὲν ἀπεδέχθη ταύτην.

—**Ἄκκερμανν** (Ackermann), ***Ερνέστος.*** Αὐλικὸς ἱεροκήρυξ ἐν Μάϊνιγγεν τῆς Γερμανίας, ἀποθανὼν τῷ 1877. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του ἄξιον ἰδίας μνείας εἶναι τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Das christliche im Plato» (=τὸ χριστιανικὸν ἐν τῷ Πλάτωνι 1835).

—**Ἄκκερμανν,** ***Ἰάκωβος*** (Ackermann Jacob). Γερμανὸς ἰατρός, καθηγητὴς τῆς Ἀνατομικῆς ἐν Ἀϊδελβέργῃ, γεννηθεὶς τῷ 1765. Διὰ δύο ἐργασιῶν αὐτοῦ («Versuch einer physischen Darstellung der Lebenskräfte organischer Körper», Φραγκφούρτῃ 1797 καὶ «De combustionis lentae phenomenis, quae vitam organicam constituunt, commentarius», Ἰένα 1805) προσεπάθησε νὰ ἐξηγήσῃ τὰς λειτουργίας τῆς ζωῆς ὡς βραδεῖαν καῦσιν. Οὗτος μεταξὺ ἄλλων ἠσχολήθη καὶ περὶ τῶν *σωματικῶν διαφορῶν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός*, περὶ *κρετίνων*, περὶ τῶν *αἰσθητικῶν καὶ κινητικῶν νεύρων τῆς γλώσσης* καὶ περὶ *νεκροφανείας*. Ἀπέθανε τῷ 1815.

ΑΡ. Π. Κ.

— **Ἄκκερμανν,** ***Ἰωάννης-Χριστιανὸς-Θεόφιλος*** (Ackermann Joh. Christ. Gottlob). Ἐγεννήθη ἐν Zeulenrode τῇ 7 Φεβρουαρίου 1756. Ἀποθανόντων τῶν γονέων του, ὅτε ἦτο ἔτι νεώτατος, ἤρξατο τῶν σπουδῶν του ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ θείου του. Ἐπιμελέστατος, ἀπέκτησε ταχέως καταπλησσούσας ὄντως γνώσεις ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας, αἵτινες ἐνεποίησαν μεγίστην ἐντύπωσιν εἰς τὸν διάσημον καθηγητὴν Baldinger, ὁπόταν δεκαπενταετὴς ὁ Ἄκκερμανν ἐνεγράφη ἐν Ἰένῃ πρὸς σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς. Ὁ Baldinger μάλιστα παρέλαβε τοῦτον ὑπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ προστασίαν εἰς Γαιτίγκην, ὁπόταν διωρίσθη εἰς τὸ ἐκεῖ πανεπιστήμιον (1773) καθηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Κλινικῆς. Λαβὼν τὸ δίπλωμα αὐτοῦ ὁ Ἄκκερμανν ἐν Γαιτίγκῃ μετέβη εἶτα εἰς Ἅλλην, ὅπου ἔτυχε τῆς ἀδείας, διὰ τῆς ὑποβληθείσης ἐργασίας αὐτοῦ περὶ δυσεντερίας («De dysenteria antiquitatibus» Λειψία 1777), ἵνα διδάσκῃ ἰατρικὰ μαθήματα. Μετὰ ταῦτα ἀφ᾽ οὗ ἐξήσκησεν ἐπὶ μικρὸν τὴν ἰατρικὴν εἰς τὴν γενέτειραν αὐτοῦ πόλιν, ἐγένετο κατ᾽ ἀρχὰς μὲν καθηγητὴς τῆς χημείας ἐν Altdorf, εἶτα δὲ τῆς παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς (1794) μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπισυμβάντος τῇ 9 Μαΐου 1801.

Ὁ Ἄκκερμανν εἶναι γνωστότατος διὰ τὰς ἰατρικο-ἱστορικὰς αὐτοῦ μελέτας, οἷον περὶ τοῦ Ἀντωνίου Μούσα, τοῦ ἀρχιάτρου τοῦ Αὐγούστου, («Programma de Antonio Musa Octaviani Augusti medico et libris, qui illi adscribuntur commentatio» ἐν Ἀλτδόρφῃ 1786), περὶ τῆς Σχολῆς τοῦ Σαλέρνου, ἰδιαίτατα δὲ τῶν *εἰσηγήσεων τῆς ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς* («Institutiones historiae medicinae», ἐν Νυρεμβέργῃ 1792), ἐν αἷς σοφώτατα πραγματεύεται τὴν τῆς ἰατρικῆς ἐξέλιξιν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 15ου αἰῶνος. Ἐπίσης ἐξέδοτο καὶ ὑπεμνημάτισέ τινας τῶν ἀρχαίων Λατίνων ἰατρῶν καὶ συγγραφέων (Serenus Sammonicus (1786), Placitus Papyrensis, Lucius Apuleius), ἔγραψε δὲ πλεῖστα ἰατρικὰ καὶ ἱστορικὰ ἄρθρα περὶ Ἱπποκράτους, Θεοφράστου, Διοσκορίδου, Ἀρεταίου, Ρούφου τοῦ Ἐφεσίου ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Harles ἐκδόσει τῆς ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Φαβρικίου.

Αἱ λοιπαὶ αὐτοῦ ἐργασίαι οἷον *περὶ τῶν νόσων τῶν πεπαιδευμένων* («über die Krankheiten der Gelehrten» ἐν Νυρεμβέργῃ 1777), *περὶ τρισμοῦ* («De trismo», ἐν Γαιτίγκῃ 1775), αἱ *εἰσηγήσεις* αὐτοῦ *περὶ γενικῆς θεραπευτικῆς* («Institutiones therapiae generalis» ἐν Νυρεμβ. καὶ Ἀλτδόρφῃ 1791), *περὶ στρατιωτικῆς ἰατρικῆς κτλ.*, δεικνύουσι τὸν Ἄκκερμανν ὡς ἕνα τῶν ἐμπειροτάτων πρακτικῶν ἰατρῶν τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος.

ΑΡ. Π. Κ.

—**Ἄκκερμανν** (Ackermann) ***Κονράδος-Ἐρνέστος.*** Διάσημος Γερμανὸς ἠθοποιός, θεωρούμενος ὅτι μετὰ τοῦ Ἐσχὼφ καὶ τοῦ Σένερμανν ἐδημιούργησε τὴν γερμανικὴν σκηνήν. Ἐγεννήθη ἐν Σβέριν τῷ 1710. Ἀποτελῶν μέρος τοῦ θιάσου τοῦ Σένερμανν κατὰ τὸ 1740 ἐγένετο διευθυντὴς αὐτοῦ τῷ 1753. Τὸ γερμανικὸν θέατρον ὀφείλει εἰς αὐτὸν πολυαρίθμους βελτιώσεις καὶ νεωτερισμούς, ἰδίως δὲ ὅτι κατεπολέμησε τὴν τότε κρατοῦσαν παρὰ τῷ γερμανικῷ κοινῷ ἀκαλαισθησίαν, ὅτι ἀπεμάκρυνε τὰ ἐστερημένα πάσης καλλιτεχνικῆς ἀξίας ἔργα, ἅτινα ἀπετέλουν τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ πλήθους, καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς δράματα ἀντάξια τῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας, τῶν ὁποίων ὑπεκρίνετο τὰ σπουδαιότερα πρόσωπα. Ἐπίσης μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ὑποκριτικῆς τέχνης καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς φυσικῆς ἀπαγγελίας. ἐν τῷ θεάτρῳ δὲ τῆς Κενιγσμπέργης, τὸ ὁποῖον ἵδρυσεν ἰδίαις δαπάναις, ἐξετελέσθησαν ἔργα παρουσιάσαντα ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν ρέουσαν καθημερινὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων. Τῷ 1765 ἤνοιξεν ἕτερον θέατρον ἐν Ἀμβούργῳ, τὸ καλούμενον Θεατρικὴ Αἴθουσα, καταρτίσας θίασον ὅμοιον τοῦ ὁποίου δὲν εἶχεν ἀποκτήσει μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου ἡ Γερμανία. Διὰ τὸν θίασον τοῦτον συνέθετεν ὁ Λέσσιγκ τὸ πλεῖστον τῶν ἔργων του, ἐπὶ τῆς σκηνῆς δὲ ταύτης διεφημίσθη κατὰ πρῶτον ὁ μέγας τῆς Γερμανίας δραματουργός. Εἶτα ὁ Ἄκκερμανν περιῆλθε τὰς πλείστας πόλεις τῆς Γερμανίας διδάσκων τὰ δράματα ταῦτα, μετέβη κατόπιν εἰς Πετρούπολιν καὶ Μόσχαν, ἐν τέλει δὲ κατέληξεν αὖθις εἰς τὸ Ἀμβοῦργον, ὅπου ἀπέθανε τῷ 1771.

Κατὰ τὴν νεότητά του ὑπεκρίνετο κυρίως τραγικὰ πρόσωπα, ἀλλ᾽ ἡ φύσις εἶχε πλάσει αὐτὸν ὡς κωμῳδὸν μᾶλλον, εἰς τὸ εἶδος δὲ τοῦτο διεκρίθη κυρίως.

Διατρίβων ἐν Μόσχᾳ τῷ 1749 ἐνυμφεύθη τὴν χήραν τοῦ ἐν Βερολίνῳ ὀργανιστοῦ Σρέδερ, παίζουσαν ἐν τῷ θιάσῳ του, μητέρα δὲ τοῦ ἐνδοξοτέρου τῶν θεατρικῶν καλλιτεχνῶν τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, τοῦ καταστήσαντος δημοφιλεῖς τὰς τραγῳδίας τοῦ Σαίξπηρ ἐν Γερμανίᾳ. Ἡ Ἄκκερμανν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της ἀνέλαβε μετὰ τοῦ υἱοῦ της Φραγκίσκου Σρέδερ τὴν διεύθυνσιν τοῦ θεάτρου τοῦ Ἀμβούργου, ὑπεκρίνετο δὲ τὰς ἡρωΐδας τοῦ Σαίξπηρ.

Ἡ θυγάτηρ τοῦ Κονράδου Ἄκκερμανν *Καρλόττα*, γεννηθεῖσα τῷ 1752, ἀνῆλθεν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ θεάτρου τοῦ Ἀμβούργου, κληρονομήσασα δὲ τὸ τάλαντον τῶν γονέων της ἐσημείωσε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν ἅμα τῇ ἐμφανίσει αὐτῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Τὸ λαμπρὸν αὐτῆς στάδιον διακόπτεται αἴφνης κατὰ τὸ 1775 καὶ τὴν 8 Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡ νεαρὰ ἠθοποιὸς κατῆλθεν εἰς τὸν τάφον προσβληθεῖσα ἐκ μαρασμοῦ ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς θλίψεως τῶν ἐραστῶν τῆς τέχνης, οἵτινες εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς εὕρισκον τὴν μέλλουσαν μεγάλην τῆς Γερμανίας ἠθοποιόν. Ἡ ἀλληλογραφία αὐτῆς δημοσιευθεῖσα τῷ 1776 ὑπὸ τῆς φίλης της Σοφίας Οὔντζερ παρήγαγε μεγίστην ἐντύπωσιν. Εἰς αὐτὴν περιείχοντο ἐπιστολαὶ τοῦ Δανοῦ ταγματάρχου Συλμπούργ, ὅστις διέτριβε τότε εἰς Ἀμβοῦργον. Ἐξ αὐτῶν φαίνεται ὅτι ἡ Καρλόττα εἶχεν ἐρωτευθῇ τοῦτον, ὡραῖον ἄνδρα, ἀλλὰ ταπεινὸν τὴν ψυχὴν καὶ ἀχρείων ἠθῶν. Ὅτε δὲ ἡ θελκτικωτάτη ἐκείνη καλλιτέχνις εἶδεν ἐπὶ τίνος ἀνηθίκου ἀνθρώπου ἐναπέθεσε τὰ τρυφερώτερα τῶν αἰσθημάτων της, κατελήφθη ἐξ ἀπεριγράπτου θλίψεως, ἥτις ἐπέφερε τὸν πρόωρον θάνατόν της. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ὁ Ὄθων Μύλλερ ἔγραψε τὸ περίφημον αὐτοῦ μυθιστόρημα *«Καρλόττα Ἄκκερμανν, Ἀναμνήσεις τοῦ θεάτρου Ἀμβούργου κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα»*, ὅπερ κατέστη κοινὸν ἀνάγνωσμα καὶ μετεφράσθη εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Ἄκκερμανν,** ***Λουΐζα Βικτωρίνη.*** Γαλλὶς λογογράφος γεννηθεῖσα τὴν 30 Νοεμβρίου 1813 ἐν Παρισίοις, τὸ γένος *Choquet*. Ἐνυμφεύθη τριακοντοῦτις τὸν πάστορα Παῦλον Ἄκκερμανν, συγγραφέα λεξικογραφικῶν πονημάτων. Μεταβᾶσα μετ᾽ αὐτοῦ εἰς Βερολῖνον, συνεδέθη μετὰ τοῦ διασήμου Γερμανοῦ σοφοῦ Ἀλεξάνδρου Οὐμβόλδου καὶ τοῦ Βερνάγγεν. Δύο ἔτη μετὰ τὸν γάμον της ὁ σύζυγός της ἀπέθανεν ἐν Βερολίνῳ καὶ ἡ Λουΐζα Ἄκκερμανν ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, ἐγκατασταθεῖσα εἰς τὴν Νίκαιαν, ἔνθα διῆλθεν ὁλόκληρον τὴν ὑπόλοιπον ζωήν της.

Ἐν προκεχωρημένῃ ἡλικίᾳ ἐδημοσίευσε δύο ποιητικὰς συλλογάς, τὰς «Πρώτας ποιήσεις» καὶ τὰ «Φιλοσοφικὰ ποιήματα». Τὴν ποίησιν τῆς Ἄκκερμανν διακρίνει λεπτότης αἰσθήματος καὶ φιλοσοφική τις τάσις, πρὸς δὲ εὐρυθμία καὶ μουσικότης. Τὰ ἔργα ταῦτα ἀριθμοῦν πλείστας ἐκδόσεις. Ἐκτὸς τῶν ποιητικῶν τούτων συλλογῶν ἐξέδωκε καὶ τόμον διηγημάτων, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἔσχον τὴν αὐτὴν ἐπιτυχίαν. Ἐν τέλει τῷ 1883 εἰς ἡλικίαν ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἐξέδωκεν ἕτερον ἔργον ἐπιγραφόμενον «Σκέψεις μιᾶς φιλερήμου», εἰς τὸ ὁποῖον εἰκονίζει τὸν ἴδιον αὐτῆς βίον. Ἀπέθανε τῷ 1889.

Περὶ αὐτῆς ἔγραψαν οἱ: *Anatole France* εἰς τὸ βιβλίον του «La vie littéraire» (1892)· ὁ κόμης *ντ᾽Οσσονβίλ* «Mme Ackermann» (1882) καὶ ὁ *M. Citoleux* εἰς τὸ βιβλίον του «La poésie philosophique au XIX siècle».

—**Ἄκκερμανν,** ***Ροδόλφος*** (Ackermann Rudolph). Γερμανὸς τὴν καταγωγήν, ἐν Ἀγγλίᾳ ὅμως διακριθείς, ἐφευρέτης καὶ ἐκδότης. Ἐγεννήθη τὴν 20ὴν Ἀπριλίου 1764 εἰς Σνίμπεργκ τῆς Σαξωνίας. Ἐπὶ δέκα ἔτη ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ σελλοποιοῦ καὶ ἁμαξοποιοῦ εἰς διαφόρους γερμανικὰς πόλεις, Παρισίους καὶ Λονδῖνον, μεχρι τοῦ 1795 ὁπότε ἐγκατεστάθη εἰς Στράντ (Λονδίνου), ἱδρύσας ἐκεῖ τυπογραφεῖον καὶ σχολὴν σχεδιαστῶν. Κατήρτισε καὶ ἔθεσεν εἰς κίνησιν τῷ 1817 λιθογραφικὸν πιεστήριον διὰ τὴν εἰκονογράφησιν τῶν ἐκδόσεών του, εἰς τὴν ὁποίαν συνειργάζοντο διακεκριμένοι καλλιτέχναι τῆς ἐποχῆς, ὡς ὁ *Ράουλανδσον* καὶ ἄλλοι, ἐξέδωκε δὲ πλείστας εἰκονογραφημένας ἐκδόσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν «Λονδίνειον Μικρόκοσμον», τὸ «Μὴ μὲ Λησμόνει», τὸ «ὁ Κόσμος ἐν μικρογραφίᾳ» κλπ.

Ὁ Ἄκκερμανν ὑπῆρξεν ἐπιχειρηματικώτατον πνεῦμα, αὐτὸς δ᾽ ἐφεῦρε τῷ 1801 τὴν μέθοδον δι᾽ ἧς ὁ χάρτης καὶ τὸ ὕφασμα γίνονται ἀδιάβροχα, ἱδρύσας πρὸς τοῦτο καὶ ἰδιαίτερον ἐργοστάσιον. Ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν πρώτων οἵτινες ἐχρησιμοποίησαν τὸ ἀεριόφως, τοῦ ὁποίου ἡ διάδοσις πολλὰ ὀφείλει εἰς αὐτόν. Ἀπέθανεν εἰς τὸ προάστειον τοῦ Λονδίνου Φίντσλεϋ τὴν 30ὴν Μαρτίου 1834.

—**Ἄκκερμανν** ***Φραγκῖσκος*** (Francis Ackermann). Φλαμανδὸς στρατιωτικὸς καὶ διπλωμάτης. Ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν Γκέντ τῷ 1335, ἀνεδείχθη δὲ τῷ 1380 κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν ἀστῶν τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τοῦ Λουδοβίκου Β΄ κόμητος τῆς Φλάνδρας. Αἱ στρατιωτικαὶ καὶ διπλωματικαὶ ὑπηρεσίαι του πρὸς τὴν γενέθλιόν του πόλιν, μετὰ

Digitized by Google

τῆς ὁποίας εἶχον, τῇ ἐνεργείᾳ του, συμμαχήσει αἱ Βρυξέλλαι, ἡ Λιέγη καὶ ἡ Λουβαίν, τὸν ἔφεραν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Φλαμανδῶν, ὡς ἀρχηγὸς τῶν ὁποίων, ἀπὸ τοῦ 1382, ἐκέρδισε διαφόρους μάχας ἐπιτυχὼν καὶ τὴν εἰρήνην μεταξὺ Γκέντ καὶ Φιλίππου τοῦ Τολμηροῦ, δουκὸς τῆς Βουργουνδίας. Ἐδολοφονήθη ὑπὸ ἐχθρῶν του εἰς Γκέντ, τὴν 22αν Ἰουλίου 1387, καταλιπὼν μνήμην γενναίου καὶ ἱπποτικοῦ ἀνδρός.

Ἄκκη· πόλις τῆς Παλαιστίνης· βλ. **Ἄκκα.**

Ἀκκιαγιόλι καὶ ***Ἀκκιαουόλι (Οἶκος τῶν—)·*** βλ. **Ἀτσαγιώλης.**

Ἀκκίδας *Φραγκῖσκος, Ῥόδιος.* Οὗτος εἶναι γνωστὸς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν διὰ τὸ ἀκόλουθον ἐπεισόδιον τῆς νήσου Κύπρου. Ὁ οἶκος τῆς Σαβοΐας, βασιζόμενος εἰς ἀσήμαντα δῆθεν κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς Κύπρου, κτηθέντα κατ' αὐτὸν διὰ τῆς διαθήκης τῆς *Καρλόττας Λουζινιὰν* (1482), ἥτις ἐκληροδότησεν εἰς τὸν οἶκον τῆς Σαβοΐας τὸν ψιλὸν καὶ ἄγονον τίτλον τοῦ «βασιλέως τῆς Κύπρου, Ἱερουσαλὴμ καὶ Ἀρμενίας», προσεπάθει ὅπως καταλάβῃ αὐτήν, ἀποκτῶν τὴν νῆσον εἴτε ἀπὸ τὴν Βενετίαν, εἴτε ἀπὸ τὴν βραδύτερον κατακτήσασαν αὐτὴν Τουρκίαν. Ἀλλ' αἱ ἄπειροι ἀπόπειραι αὐτοῦ ἀπέβησαν μάταιαι. Τότε ἐσκέφθη νὰ ἐξεγείρῃ ὑπὲρ αὐτῆς τὸν κυπριακὸν λαόν. Καὶ πράγματι μέρος τῶν Κυπρίων, ἀπηλπισμένων ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ἐθαυκαλίσθησαν μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ ἀπελευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν Δοῦκα τῆς Σαβοΐας. Ὄντως τὴν 20 Ἰουλίου 1583 ὁ Κύπριος *Εὐγένιος Μπενάκης,* ἐν Παρισίοις τότε εὑρισκόμενος, προέτρεψε δι' ἐπιστολῆς τὸν δοῦκα Κάρολον Ἐμμανουὴλ Α' τῆς Σαβοΐας, ὅπως λάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἀπελευθερώσεως. Τῷ 1590 ὁ *Μᾶρκος Μέμος* ἔκαμε νέαν ἀπόπειραν παρὰ τῷ δουκὶ τῆς Σαβοΐας. Ὁ δοὺξ δὲν ἐφάνη κατ' ἀρχὰς πρόθυμος, ἀλλὰ μετὰ δεκαετίαν, ἴσως καὶ τῇ μεσιτεύσει αὐτοῦ τούτου τοῦ *Ῥοδίου Δὸν Φραγκίσκου Ἀκκίδα,* Ἕλληνος ἀρνισηθρήσκου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ἀσπασθέντος τὸ καθολικὸν θρήσκευμα, ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ τὸ πρῶτον βῆμα καὶ ἀπέστειλε τὸν Ἀκκίδαν ὅπως ἐπιτοπίως μελετήσῃ τὸ ζήτημα, παρασκευάσῃ δὲ καταλλήλως τοὺς κατοίκους τῆς Κύπρου εἰς σοβαρὰν ἐξέγερσιν κατὰ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας.

Ὁ Ἀκκίδας ἀνεχώρησεν ἐκ Μεσσήνης τῆς Σικελίας τὴν 5 Νοεμβρίου τοῦ 1600, κατῆλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὅπου συνηντήθη μὲ τὸν Ἕλληνα Πατριάρχην καὶ τοῦ ἐξέθηκε τὸν σκοπὸν τοῦ ταξιδίου του, προσθέσας ὅτι ὁ δοὺξ τῆς Σαβοΐας ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀπελευθερώσῃ τὸ βασίλειον τῆς Κύπρου. Ὁ τότε Πατριάρχης *Σωφρόνιος Δ' ὁ Πελοποννήσιος,* καταληφθεὶς ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ ἐφίλησε τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα ὁ δοὺξ ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς Κυπρίους καὶ ηὐχαρίστησε τὸν Θεὸν διὰ τὴν βοήθειαν. Συνέστησεν ὅμως εἰς τὸν Ἀκκίδαν, ὅπως κάθε ἐνέργεια γίνῃ ὅσον τὸ δυνατὸν τάχιστα, διότι ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἀντιληφθῶσιν οἱ Τοῦρκοι τὰ σχεδιαζόμενα καὶ νὰ καταστρέψωσι τὴν μεγαλόνησον. Τοῦ ἐνεχείρησε δέ, τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεώς του διὰ Κύπρον, δύο ἐπιστολάς, μίαν διὰ τὸν ἐκεῖ ἀρχιεπίσκοπον καὶ ἑτέραν διὰ τὸν δοῦκα τῆς Σαβοΐας.

Εἰς τὴν Κύπρον ὁ Ἀκκίδας συνηντήθη μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπον εἰς τὴν Ἀμμόχωστον καὶ τοῦ ἐνεχείρισε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πατριάρχου. Ὁ σώφρων κληρικός, χωρὶς νὰ τοῦ ζητήσῃ καμμίαν ἐξήγησιν, τὸν ἐπῆρε καὶ ἀμφότεροι μετέβησαν εἰς τὴν Λεμησσόν, ὅπου κατέλυσαν εἰς τὴν οἰκίαν πιστοῦ του φίλου. Καὶ ἐκεῖ ἐγένετο ἡ συζήτησις καὶ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι ἀπὸ τὸν πατριωτικόν του ἐνθουσιασμὸν ὁ Πατριάρχης ἔσπευδε πολὺ ἐκθέτων τὴν Κύπρον εἰς κινδύνους. Κατὰ τὴν γνώμην του δὲν εἶχεν ἔλθει ἡ κατάλληλος στιγμή, τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας ὄντος κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην περιπεπλεγμένου εἰς πόλεμον μὲ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας καὶ συνεπῶς μὴ δυναμένου νὰ περιπλεχθῇ καὶ εἰς ἄλλον τοιοῦτον. Ὁ Ἀκκίδας ὅμως τοῦ ἀντέταξε διάφορα ἐπιδέξια ἐπιχειρήματα καὶ ἰδίως τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ὁ πόλεμος μὲ τὴν Γαλλίαν ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ λήξας, τῆς εἰρήνης ἐπικειμένης. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τότε τοῦ εἶπεν ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἦτο εὐκολωτάτη ἡ κατάληψις τῆς Κύπρου.

«Δὲν ἔχω παρὰ νὰ εἴπω μίαν μόνον λέξιν καὶ οἱ ἀνὰ τὴν νῆσον ἐγκατεσπαρμένοι ὀλιγάριθμοι Τοῦρκοι θὰ σφαγοῦν αὐθωρεὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ δοὺξ δὲν ἔχει παρὰ νὰ ἔλθῃ καὶ καταλάβῃ τὴν νῆσον. Τρεῖς—τέσσαρες χιλιάδες ἀνδρῶν, μὲ ἕνα καλὸν στρατηγόν, ἀρκοῦν διὰ τὴν ἐκστρατείαν.... .

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βενιαμὶν προσέθηκεν, ὅτι εἰς μίαν πρόσφατον σύνοδον τῶν ἐπισκόπων, ἀρχιμανδριτῶν καὶ ἡγουμένων τῆς νήσου, εἶχε συνεννοηθῆ μετὰ τῶν κληρικῶν ὅπως εἰδοποιήσουν τὸν λαὸν νὰ εἶναι ἕτοιμος ὅπως ἁρπάσῃ τὰ ὅπλα κατὰ τὸ προσεχὲς Πάσχα.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐνεχείρισεν εἰς τὸν Ἀκκίδαν ἓν ὑπόμνημα διὰ νὰ τὸ ἐγχειρίσῃ εἰς τὸν δοῦκα τῆς Σαβοΐας. Συνετάχθη κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1600 καὶ περιέχει περιγραφὴν λεπτομερῆ τῶν κατοίκων, τῶν χωρίων, τῆς παραγωγῆς καὶ ἐν γένει ὅλων τῶν ἐνδιαφερόντων ζητημάτων τῆς νήσου. Ἡ στατιστικὴ αὕτη θὰ ἦτο πολύτιμον δοκουμέντο ἐὰν δυστυχῶς δὲν ἦτο ὑπερβολικὴ καὶ ἀνακριβὴς εἰς πλεῖστα σημεῖα ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ διαπιστωθῇ σήμερον ἡ ἀκρίβεια.

Ὁ Ἀκκίδας ἐρχόμενος εἰς τὴν Κύπρον ἦτο κομιστὴς ἑνὸς «Χάρτου», δηλαδὴ ἑνὸς εἴδους πρωτοκόλλου ἀποτελουμένου ἐξ εἴκοσι καὶ τεσσάρων ἄρθρων, διὰ τῶν ὁποίων ὁ δοὺξ τῆς Σαβοΐας παρεῖχεν εἰς τοὺς Κυπρίους τὴν ἐλευθερίαν των. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἔστελλεν ὁ δοὺξ ὅπως ὑπογραφῇ παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τὸ ἐπίσημον συμβόλαιον μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ καταστατικὸς οὕτως εἰπεῖν αὐτὸς χάρτης τῆς Κύπρου κατεστρώθη κατόπιν μακροχρονίων συνεννοήσεων μεταξὺ δουκὸς τῆς Σαβοΐας καὶ προκρίτων Κυπρίων, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ πολλοῦ ἦσαν εἰς συνεννοήσεις μὲ τὸν οἶκον τῆς Σαβοΐας, ὅπως εἴπομεν καὶ προηγουμένως.

Οἱ Κύπριοι ἐνεθαρρύνθησαν τότε καὶ ἤρχισαν νὰ τρέφουν τὴν ἐλπίδα προσεχοῦς ἀπελευθερώσεως. Κυριώτερος πράκτωρ τοῦ ἐπαναστατικοῦ προσηλυτισμοῦ ἦτο ὁ *Κλαύδιος Κέγχρη,* ἐπιστάτης τῶν ἁλυκῶν, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν, ἑλληνιστί, τὰς συνθήκας τῶν Κυπρίων καὶ τὰς παρέδωκεν εἰς τὸν Ἀκκίδαν ὅπως τὰς ἐγχειρίσῃ εἰς τὸν δοῦκα τῆς Σαβοΐας. Συνεφωνήθη δὲ ὅτι ἐν περιπτώσει μὴ ἐπιστροφῆς τοῦ Ἀκκίδα πρὸς ἀναγγελίαν τῆς ἀναχωρήσεως τῶν στρατευμάτων ἅτινα ἤθελον σταλῆ, ὁ δοὺξ τῆς Σαβοΐας ἤθελε στείλει ἕνα ἢ δύο ἐμπίστους φοροῦντας ψευδὲς ἔνδυμα προσκυνητῶν καὶ συνοδευομένους παρὰ τοῦ γαμβροῦ τοῦ Ἀκκίδα ἰατροῦ Πέτρου Ἀνέλη, ὁ ὁποῖος θὰ ἔφερε σημεῖον ἀναγνωρίσεως ὅμοιον μὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Ἀκκίδας ἀφῆκεν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον. Φαίνεται ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐν τούτοις ἐν τέλει πολὺ ὀλίγην πίστιν ἔδωσεν εἰς τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Ἀκκίδα. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἂν δὲν συνέβαινε, τὸ γεγονὸς εἶνε ὅτι οὗτος ἐδείχθη λίαν σώφρων καὶ ἐπιφυλακτικός, μὴ ἁφαρπασθεὶς ἀπὸ τοὺς λόγους καὶ τὰς ὑποσχέσεις του. Τοῦτο δὲ ἐξάγομεν ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι καίτοι ὁ Ἀκκίδας ἐπανειλημμένως τοῦ ἐζήτησεν ὅπως συντάξῃ ὑπόμνημα πρὸς τὸν δοῦκα σχετικῶς μὲ τὰ συμφωνηθέντα, ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἀπέφυγε νὰ ἐκτεθῇ καὶ οὐδεμίαν σχετικὴν ἐπιστολὴν ἠδυνήθη νὰ τοῦ ἀποσπάσῃ ὁ Ἀκκίδας. Οὗτος ἀνεχώρησεν ἐκ Λεμησσοῦ τὴν 3 Δεκεμβρίου, κατέπλευσεν εἰς Μεσσήνην τῆς Ἰταλίας τὴν 16 Ἰανουαρίου, καὶ τέλος, τὴν 11 Ἀπριλίου, εὑρίσκετο εἰς Τουρῖνον, ὅπου ἐξέθηκεν εἰς τὸν δοῦκα τῆς Σαβοΐας τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν του καὶ τὰς ἐλπίδας τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σχεδίου τούτου.

Ἔκτοτε δὲν ἐπανευρίσκομεν εἰς τὴν ἱστορίαν τὸν Ἀκκίδαν καὶ δὲν γνωρίζομεν τί ἀπέγινεν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν εἶναι ὅτι ὁ δοὺξ τῆς Σαβοΐας, περιπεπλεγμένος εἰς τοὺς πολέμους μὲ τοὺς γείτονάς του καὶ ἰδίως μὲ τὴν ἰσχυρὰν Γαλλίαν, δὲν ἀπετόλμησε τὴν ἐκστρατείαν αὐτήν. Ἐν τούτοις δὲν ἔπαυσε βαυκαλίζων ἐπὶ πολὺ τοὺς Κυπρίους μὲ ὑποσχέσεις καὶ φρούδας ἐλπίδας περὶ ἐπικειμένης ἀπελευθερώσεώς των ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Καὶ οἱ διάδοχοί του δὲ ἐμιμήθησαν τὸν δοῦκα τοῦτον, ἀρκούμενοι εἰς τὸ νὰ φέρωσι μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου, τίτλον τὸν ὁποῖον ἐκληρονόμησε καὶ ὁ σημερινὸς βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, καθὸ καταγόμενος ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας τοῦ μικροῦ δουκάτου τῆς Σαβοΐας. Ἡ ἔκθεσις τοῦ Ἀκκίδα περὶ τῆς νήσου Κύπρου ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ γ' τόμῳ τῆς Histoire de l'île de Chypre τοῦ *Maslatrie* (Ἴδε *Κ. Σάθα* Νεοελ. φιλολογία Ἀθῆναι 1868, σελ. 401). Κ. Κ.

ἀκκίζομαι· κάμνω νάζια, προσποιοῦμαι ὅτι δὲν θέλω τι προσφερόμενον, καμαρώνω, καμώνομαι κ.τ.λ. καθόλου προσποιοῦμαι.

Ἄκκιος ἢ *Ἄττιος* (Accios ἢ Attius) ***Λεύκιος.*** Λατῖνος ποιητὴς (170—94 π. Χ.), υἱὸς ἀπελευθέρου, γεννηθεὶς πιθανῶς ἐν Πισαύρῳ (σημ. Πεζάρο). Γνωρίζομεν τοὺς τίτλους 37 ἐκ τῶν τραγῳδιῶν του· τὰς πλείστας ἐξ αὐτῶν ἐδανείσθη ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου, ὡς τὸν *Ἀτρέα,* τὸν *Φιλοκτήτην,* ἄλλαι δὲ ἴσως εἶναι πρωτοτυπώτεραι μὲ θέματα ληφθέντα ἐκ τῆς *Ἰλιάδος.* Συνέθεσεν ὅμως καὶ ῥωμαϊκὰ ἔργα, ὡς τὸν *Δέκιον,* τὸν *Βροῦτον* κλπ. Ἐπίσης ἔγραψε ποιήματα εἰς ἑξαμέτρους στίχους, ὡς καὶ ἔργα διδακτικά· ἔμμετρον ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς ποιήσεως ὑπὸ τὸν τίτλον *Διδασκαλικὰ* (Didascalica)· τὰ *Βιβλία Πραγματικῶν* (Pragmaticon libri) εἰς τροχαϊκούς, πραγματευόμενα ἐπίσης περὶ φιλολογίας καὶ τεχνῶν, καὶ τὰ *Πάρεργα* (Parerga), ποίημα ἀφιερωμένον εἰς τὴν γεωργίαν. Ἐκ τοῦ ἐν πεζῷ ἔργου του *Βιβλία διδασκαλιῶν* (Libri didascalion) διεσώθησαν ἀποσπάσματά τινα συγκεντρωθέντα ὑπὸ τοῦ Μάντβιγ εἰς τὸ βιβλίον του *De Luccii Attii didascaliis commentarius 1831.*

Ὁ Ἄκκιος ἐξετιμᾶτο λίαν παρὰ τῶν ἀρχαίων, εἶχε βαθεῖαν τὴν αἴσθησιν τοῦ τραγικοῦ, διεκρίνετο δὲ ἐκ τῆς ζωηρότητος τῶν διαλόγων του καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ βάθους τῶν σκέψεών του. Γραμματικὸς καὶ αὐτός, ὡς ὅλοι οἱ Λατῖνοι ποιηταί, ἐτήρει ἴδιον ὀρθογραφικὸν σύστημα. Ὁ Οὐάρρων τοῦ ἀφιέρωσε τὴν πραγματείαν του: *De antiquitate litterarum.*

ἀκκιπήτορες (οἱ) *[Ζῳολ.].* Τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἔδιδον εἰς τὰ ἁρπακτικὰ πτηνὰ τῆς τάξεως τῶν *ἱερακιδῶν.* Δ. Ν. Π.

ἄκκισμα (τό), καὶ ***ἀκκισμὸς*** (ὁ)· τὸ νὰ ἀκκίζεταί τις, τὸ νὰ «κάμνῃ νάζια», καμώματα· προσποιητὴ ἄρνησις, καθόλου προσποίησις.

ἀκκιστής (ὁ)· ὁ ἀκκιζόμενος. Θηλ. ***ἀκκίστρια.***

ἀκκιστικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀγαπῶν ἢ ὁ ἱκανὸς νὰ ἀκκίζεται.

Ἀκκολαὶ (Accolay). Κοινότης τοῦ γαλλικοῦ νομοῦ Ὑόννης, τοῦ διαμερίσματος Ὠσέρρης, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Κούρου ποταμοῦ· κάτοικοι 976.

Ἀκκόλτι (Accolti). Σημαντικὴ φλωρεντινὴ οἰκογένεια, καταγομένη ἐκ τοῦ Arezzo (Ἀρετίου), ὁπόθεν καί τινα μέλη της *Ἀρετῖνοι* ἐπονομάζονται. Ἐπιφανέστεροι ἀντιπρόσωποι τῆς οἰκογενείας ὑπῆρξαν:

1) Βενέδικτος Ἀκκόλτι. Γεννηθεὶς οὗτος εἰς τὸ Ἀρέτζο τῷ 1415 ὑπῆρξε σπουδαῖος νομοδιδάσκαλος ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ ἐπὶ μακρὸν ὑπηρέτησε τὴν δημοκρατίαν ὡς καγκελλάριος (γραμματεύς). Ἀπέθανε τῷ 1466 καταλιπὼν λεπτομερῆ εἰς λατινικὴν γλῶσσαν Ἱστορίαν τῶν Σταυροφοριῶν, ἐξ ἧς ὁ *Τάσσος* ἤντλησε τὰ θέματά του διὰ τὴν «*Ἐλευθερωθεῖσαν Ἱερουσαλὴμ*» καὶ μελέτην περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, τυπωθεῖσαν μόλις τῷ 1692.

2) Φραγκῖσκος Ἀκκόλτι, ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω, γεννηθεὶς ἐν Ἀρέτζῳ τῷ 1418 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1483. Ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος νομοδιδάσκαλος τοῦ αἰῶνός του, ἐδίδασκε δ' ἐν Βολωνίᾳ καὶ Φερράρᾳ. Κατέλιπεν, ἐκτὸς πλείστων ὅσων νομικῶν συλλογῶν, καὶ λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἐξέδωκε δὲ μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως τὰς Ἐπιστολὰς τοῦ Φαλάριδος καὶ ἄλλα ἔργα.

3) Βερνάρδος Ἀκκόλτι ποιητής, υἱὸς τοῦ Βενεδίκτου, γεννηθεὶς εἰς Ἀρέτζο τῷ 1465 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1535. Ἡ φήμη του μεταξὺ τῶν συγχρόνων του ἦτο τεραστία, ἐπωνομάζετο «l'unico Aretino» — ὁ μοναδικὸς Ἀρετῖνος — ἐπωνυμία τὴν ὁποίαν ἠρέσκετο νὰ ἐπαναλαμβάνῃ, καθιερῶν αὐτήν, καὶ ὁ Ἀριόστος ἀκόμη. Ἄνθρωποι σοφοὶ καὶ καλαίσθητοι, οἷος ὁ καρδινάλιος Βέμβος, συνεμερίζοντο τὸν ὑπερβολικὸν γενικὸν ἐνθουσιασμόν. Ὑπὸ τοῦ Λέοντος Ι' ὠνομάσθη συγγραφεὺς καὶ ἀποστολικὸς θεσπισματογράφος «abbreviatore». Εἰς Οὐρβῖνον καὶ Ῥώμην, ὅπου μετέβαινε συχνάκις, ὅταν ἀνηγγέλλετο ὅτι ἐπρόκειτο ν' ἀπαγγείλῃ στίχους του δημοσίᾳ, τὸ πλῆθος συνέρρεεν ὡς ἐὰν ἦτο πανήγυρις καὶ ἐπευφήμει τὸν ποιητὴν μετὰ τόσου ἐνθουσιασμοῦ, ὡς ἐὰν ἔπασχεν ἐκ παρακρούσεως. Δὲν στερεῖται ταλάντου ποιητικοῦ καὶ φαντασίας, ὅμως τὸ ἔργον του ἀπέχει πάρα πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ δικαιολογῇ μίαν τοιαύτην δημοτικότητα. Ἔγραψε μίαν κωμῳδίαν τὴν *Virginia* καὶ ἀφθονίαν στίχων, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν εἰς Φλωρεντίαν τῷ 1513, σχῆμα 8ον ὑπὸ τὸν τίτλον: *Comedia, capitoli e stramboti, di messer Bernardo Accolti Aretino*, καὶ ἐπανεξεδόθησαν εἰς Βενετίαν τῷ 1519 μετά τινων προσθηκῶν ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Opere nuove del preclarissimo κλπ.*» (Νέα ἔργα τοῦ ἐκλαμπροτάτου κλπ.).

4) Πέτρος Ἀκκόλτι, ἀδελφὸς τοῦ Φραγκίσκου Ἀκκόλτι. Ἐγεννήθη ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1455. Κατ' ἀρχὰς μετῆλθε τὴν Νομικήν, κατόπιν ἐκάρη καὶ ἀνῆλθε μέχρι τοῦ ἀξιώματος τοῦ καρδιναλίου. Οὗτος ὡς βικάριος συνέταξε τῷ 1519 τὴν περιώνυμον Βοῦλλαν ἐναντίον τοῦ Λουθήρου. Πρὶν καρῇ εἶχε νυμφευθῇ καὶ ἦτο πατὴρ δύο τέκνων (†1532).

5) Βενέδικτος Ἀκκόλτι, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ καρδιναλίου· τεθεὶς τῷ 1564 ἐπὶ κεφαλῆς συνωμοσίας Φλωρεντινῶν ἐναντίον τοῦ Πίου Δ' συνελήφθη καὶ ἀπηγχονίσθη μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν συνεργατῶν του.

6) Ἕτερος ***Βενέδικτος Ἀκκόλτι,*** ἀνεψιὸς τοῦ καρδιναλίου, γεννηθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1497, ζωηρῶς ἐπροστατεύθη ὑπὸ τοῦ θείου του, ὅστις κατώρθωσε νὰ τὸν ἀναβιβάσῃ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ καρδιναλίου, εἰς ἡλικίαν τριάκοντα μόλις ἐτῶν, διὰ τοῦ Πάπα Κλήμεντος τοῦ Ζ'. Γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ καρδιναλίου τῆς Ῥαβέννης, ἀπέθανε τῷ 1549 καὶ κατέλιπε πολλὰ λατινικὰ συγγράμματα, ὡς ἐπίσης καί τινα ποιήματα διακρινόμενα ἐπὶ χάριτι. Ἐπεκαλεῖτο ὑπὸ τῶν συγχρόνων *Κικέρων,* διὰ τὴν μεγάλην του εὐγλωττίαν.

7) Πέτρος Ἀκκόλτι, δισέγγονος τοῦ καρδιναλίου Πέτρου, διδάκτωρ καὶ καθηγητὴς τοῦ Κα-

Digitized by Google

νονικοῦ Δικαίου ἐν Πίζῃ καὶ μέλος τῆς Φλωρεντινῆς Ἀκαδημίας, ἀφῆκε συγγράμματα ἰταλιστὶ γεγραμμένα, πανηγυρικὸν τοῦ Κόσμου τοῦ Β′ δουκὸς τῆς Φλωρεντίας, καὶ προοπτικῆς μελέτην. Οὗτος, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Λεονάρδου Ἀκκόλτι*, ἀρχειοφύλακος τῆς Φλωρεντίας, ἐξετύπωσε τῷ 1623 τὸ περὶ Σταυροφοριῶν σύγγραμμα τοῦ προσπάππου των Βενεδίκτου.

*8) **Ἰάκωβος Ἀκκόλτι**,* υἱὸς τοῦ τελευταίου, τοῦ Πέτρου, καὶ τῆς Ἐλεονώρας Σπίνι, ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος γόνος τῆς περιδόξου ταύτης οἰκογενείας ἥτις ἐξέλιπε μετ᾽ αὐτοῦ, θανόντος τῷ 1699. --Ω.

Ἀκκόρ, *Στέφανος Ταμπουρὸ* (Etienne Tabourot, Seigneur des Accords). Πρωτοτυπότατος εὐθυμογράφος τοῦ 16ου αἰῶνος, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα ἀποδεικνύουν τὴν ἐλευθεροστομίαν τῆς ἐποχῆς καὶ τὴν ἄκραν αὐτῆς ἔκλυσιν, τὴν ἐπιτρέπουσαν νὰ ἐκτυποῦνται καὶ νὰ κυκλοφοροῦν ἀνενόχλητα τοιαῦτα ἔργα, προερχόμενα μάλιστα ἀπὸ ἐπισήμους ἄνδρας, ἀφοῦ ὁ Ἀκκὸρ ἦτο εἰσαγγελεὺς εἰς τὸ Ντιζόν. Ἐγεννήθη αὐτόθι τῷ 1547 καὶ ὠνομάζετο *Στέφανος Ταμπουρό*. Γενόμενος δεκτὸς ὡς συνήγορος εἰς τὸ ἐν Ντιζὸν δικαστήριον, τὸ συσταθὲν κατὰ τὴν προσάρτησιν τοῦ δουκάτου τῆς Βουργουνδίας εἰς τὸ γαλλικὸν βασίλειον, δὲν ἐβράδυνε νὰ προχειρισθῇ εἰς εἰσαγγελέα, μολονότι εἶχε τὴν φήμην εὐθυμοτάτου νεανίου. Τῷ 1572 ἔλαβε τὸ θάρρος νὰ δημοσιεύσῃ μερικὰ σοννέτα. Μεταξὺ ἄλλων ἔγραψε καὶ ἕνα, εἰς τὸ ὁποῖον, ἀντὶ τῆς ὑπογραφῆς του ἔθεσε τὸ προγονικόν του γνωμικὸν «à tous accords». Τὸ ποίημα τοῦτο ἀπέστειλε μὲ εἰδικὴν ἀφιέρωσιν, κατὰ τὸ σύστημα τῆς φιλέρωτος ἐκείνης καὶ ποιητικῆς ἐποχῆς, εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ προέδρου Μπεγά, νεάνιδα φιλολογοῦσαν ἐπίσης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ νέα εἰς τὴν ἀπαντητικὴν ἐπιστολὴν τὸν ἐπωνόμασε «*Seigneur des Accords*», δηλ. *ἄρχοντα* (ἀριστοτέχνην) *τῶν Ἁρμονιῶν*, ὁ Ταμπουρὸ ἐκράτησεν ἔκτοτε τὸ ὄνομα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον καὶ παρέμεινε γνωστός. Τῷ 1582 ἐδημοσίευσε τὸ περίφημον βιβλίον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Bigarrures... κ.λ.π.» ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ μεταφρασθῇ «*Κουλουβάχατα καὶ ἁγιάσματα τοῦ Ἄρχοντος τῶν Ἁρμονιῶν*». Τὸ βιβλίον τοῦτο ἀποτελούμενον ἀπὸ διάφορα εὐφυέστατα αἰσχρολογήματα, συνοδευόμενα ἀπὸ λεπτοτάτας ἀλλὰ ἀναισχύντους μινιατούρας, λέγεται μὲν ὅτι ἔγραψεν εἰς ἡλικίαν δέκα ὀκτὼ ἐτῶν, «διὰ νὰ γαργαλίσῃ πρῶτα πρῶτα ἑαυτόν, καὶ ἀφοῦ γελάσῃ ὁ ἴδιος νὰ κατορθώσῃ ὥστε νὰ κάνῃ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ γελοῦν», θεωρεῖται δὲ ὑπὸ τοῦ Πασκιὲ «ὡς σύγγραμμα πλῆρες πνευματωδεστάτων καὶ ἀθωοτάτων παιγνίων, ἀνακατευμένων μὲ μίαν ἀπειρίαν εὐφυολογιῶν».

Μετὰ ταῦτα ἐξέδωσε τὰ «*Ἀποφθέγματα τοῦ Πέτρου Γκωλὰρ ἀκολουθούμενα ἀπὸ τὰ Ντιζονέζικα καλύβια*», δηλαδὴ ἀπὸ ποικίλα παραμύθια τὰ ὁποῖα λέγουν μέσα εἰς αὐτά. Τὴν ἔκδοσιν τούτων ἐπέγραψε Τόμον Τέταρτον, χωρὶς νὰ μεσολαβοῦν ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος «διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει τὶ Κουλουβάχατα θὰ ἦσαν αὐτὰ ποὺ ἐξέδιδε». Εἰς τὸ βιβλίον του αὐτό, τὸ γεμᾶτον ἀπὸ ἀκροστιχίδας, ρόμβους, ἀναγραμματισμοὺς καὶ ὅλην τὴν ποικιλίαν τῶν φιλολογικῶν παιγνιδίων τὰ ὁποῖα ἐχαρακτήριζαν τὰς πρώτας ποιητικὰς ὁρμὰς τῆς Ἀναγεννήσεως, ὁ Ἀκκὸρ εἶναι πολὺ σοβαρὸς ἐνίοτε, καί, πολλάκις, περιπαθέστατος καὶ τρυφερώτατα εἰδυλλιακός. Ἀλλ᾽ αἰφνιδίως, ἀναπηδοῦν ἐν μέσῳ τῆς τρυφερότητος ποικίλαι βωμολοχίαι καὶ βαναυσολογίαι ἀφάνταστοι, τὰς ὁποίας συνώδευον καταπληκτικῶς ἀπρεπεῖς ξυλογραφίαι. Τὰ *Ἀποφθέγματα τοῦ Πέτρου Γκολὰρ* εἶναι οὕτως εἰπεῖν ἡ πρώτη ἐκδήλωσις τῶν σοβαρολογουμένων μωριῶν, ὅπως μετέπειτα ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν σειρὰν τῶν ἀποφθεγμάτων τοῦ ἀτυχοῦς *Δελαπαλίς*. Ὁ Στέφανος Ταμπουρό, ἄρχων τῶν Ἀκκόρ, ἀπέθανε τῷ 1599. Δ. Γ. Κ.

Ἀκκοραμπόνι *Βικτωρία* (Accoramboni Vittoria). Ἰταλὶς ποιήτρια, διάσημος διὰ τὴν καλλονὴν καὶ τὰ μεγάλα της χαρίσματα, καθὼς καὶ διὰ τὴν τραγικήν της ἱστορίαν. Ἐγεννήθη τῷ 1557 ἐν Ρώμῃ, ὅπου ἡ οἰκογένειά της, εὐγενοῦς καταγωγῆς, εἶχεν ἐγκατασταθῆ πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ βελτιώσῃ τὴν οἰκονομικήν της κατάστασιν. Ἡ καλλονὴ τῆς Βικτωρίας προσείλκυσε πλῆθος θαυμαστῶν καὶ πολλαὶ προτάσεις γάμου τῆς ἐγένοντο. Τέλος ὁ πατὴρ τῆς νέας τὴν ὑπάνδρευσε μετὰ τοῦ Φραγκίσκου Πιρέττι, ἀνεψιοῦ τοῦ καρδιναλίου Μοντάλτο θεωρουμένου ὑποψηφίου πάπα. Ἡ Βικτωρία περιεστοιχίσθη ἀμέσως ὑπὸ ἐνθέρμων θαυμαστῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκατελέγετο καὶ ὁ Ὀρσίνι, δοὺξ τοῦ Μπρατσιάνο, εἷς τῶν ἰσχυροτέρων ἐν Ρώμῃ ἀνδρῶν. Ὁ ἀδελφός της σκεπτόμενος ὅτι ὁ Ὀρσίνι θὰ ἦτο προτιμότερος σύζυγος τοῦ ἀσήμου καὶ βεβαρημένου ὑπὸ χρεῶν Πιρέττι ἐδολοφόνησε τοῦτον τῷ 1581. Ὁ φόνος ἀπεδόθη εἰς τὸν δοῦκα, καθ᾽ ὅσον πρὸ ὀλίγου χρόνου εἶχεν ἀποθάνει καὶ ἡ σύζυγός του Ἰσαβέλλα ντὲ Μέντιτσι, δολοφονηθεῖσα ὑπ᾽ αὐτοῦ, ὡς διεδίδετο. Ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πιρέττι ἡ Βικτωρία ἐγένετο σύζυγος τοῦ Ὀρσίνι. Τῷ 1585 ὁ πάπας Γρηγόριος ΙΓ′ ἀπέθανε, τὸν διεδέχθη δὲ ὡς Σίξτος Ε′ ὁ καρδινάλιος Μοντάλτο θεῖος τοῦ πρώτου συζύγου τῆς δουκίσσης Ὀρσίνι. Ὁ δούξ, εἰδοποιηθεὶς ὅτι ὁ νέος πάπας ἐμελέτα ἐκδίκησιν διὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ ἀνεψιοῦ, ἔφυγεν ἐκ Ρώμης εἰς βενετικὴν γῆν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ αὐτὸ ἔτος ἀφήσας κληρονόμον τῆς προσωπικῆς του περιουσίας τὴν σύζυγόν του. Ἡ Βικτωρία ἀπεσύρθη εἰς Πάδουαν. Ἐκεῖ τὴν ἠκολούθησεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ δουκὸς Λουδοβῖκος διὰ νὰ συνεννοηθοῦν ἐπὶ τῆς κληρονομίας. Αἱ διαπραγματεύσεις κατέληξαν εἰς φιλονικίαν καὶ ὁ Λουδοβῖκος ἐδολοφόνησε διὰ μπράβων τὴν Βικτωρίαν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1585. Διαταγῇ τῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας ὁ Λουδοβῖκος καὶ οἱ συνένοχοί του ἐθανατώθησαν.

Αἱ περιπέτειαι τῆς ὡραίας δουκίσσης παρέσχον θέμα εἰς τοὺς συγγραφεῖς τῶν κατόπιν αἰώνων. Τῷ 1612 ὁ Οὐέμπστερ (Webster) ἔγραψε δρᾶμα «*Ἡ τραγῳδία τοῦ Παύλου Ὀρσίνι*». Τῷ 1840 ὁ Ludwig Tieck, μυθιστόρημα «*Βικτωρία Ἀκκοραμπόνι*». Τῷ 1870 ἐν Φλωρεντίᾳ ὁ Gnoli ἐξέδωκε σύγγραμμα «*Βικτωρία Ἀκκοραμπόνι*», καὶ τῷ 1902 ἐν Λονδίνῳ ἡ κόμησσα Martinengo—Cesaresco βιογραφίαν αὐτῆς ἐν ταῖς «*Lombard Studies*».

—**Ἀκκοραμπόνι *Ἱερώνυμος*** (Accoramboni Geronimo). Ἰταλὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1467 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τῷ 1537. Ὑπῆρξεν ἰατρὸς τῶν παπῶν Λέοντος Ι′ καὶ Κλήμεντος Ζ′. Τῷ 1527 ἐδέχθη τὴν πολλάκις προσφερθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας ἕδραν τῆς ἰατρικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Παδούης. Τῷ 1536 ὁ Πάπας Παῦλος Γ′ τὸν ἀνεκάλεσεν ἐν Ρώμῃ ὅπου τὸν περιέβαλε μὲ μεγάλας τιμάς. Δὲν ἔζησεν ὅμως διὰ νὰ τὰς ἀπολαύσῃ, ἀποθανὼν τὸ ἑπόμενον ἔτος. Ὁ Ἀκκοραμπόνι ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς ἔργα, ὅπου καταφαίνεται ἡ μεγάλη του πρακτικὴ μόρφωσις: *Traité du catarrhe* (1536 Βενετία)· *Traité de la putréfaction* (1534)· *Traité de la nature du lait* (1536).

Ἀκκόρσο· ὅλ. **Ἀκκούρσιος.**

Ἀκκοὺ (Accus)· ἡ *Aspa Luca* τῶν Ρωμαίων. Χωρίον τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα καντονίου τοῦ νομοῦ Ὀλορὸν (Κάτω Πυρηναῖα), ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βέρθα· κάτοικοι 1274. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀκκοῦ, ἔχουσα τρία κλίτη, ἀνάγεται εἰς τὸν 17ον αἰῶνα, μὲ πλαγίαν εἴσοδον τοῦ 1358. Διατηροῦνται πλεῖσται παλαιαὶ οἰκίαι τοῦ 16ου καὶ τοῦ 17ου αἰῶνος, ὡς καὶ ἐκείνη εἰς ἣν ἐγεννήθη ὁ διάσημος Βιαρνὸς ποιητὴς Ντεπουρρὲν (1698). Παρὰ τὸ Ἀκκοὶ ὑπάρχουν μεταλλικαὶ πηγαί.

ἀκκούβιτον (accubitum) [*Ἀρχ.*]. Ἀνάκλιντρον τῶν Ρωμαίων, ἐφ᾽ οὗ κατεκλίνοντο πρὸς ἑστίασιν, ἀντίστοιχον πρὸς τὴν κλίνην τῶν Ἑλλήνων. Τὸ ἀκκούβιτον κατεσκευάζετο ἐν ἀρχῇ δι᾽ ἓν πρόσωπον· οὐχ ἧττον ἐκ τοιχογραφίας τῆς Πομπηΐας φαίνεται ὅτι βραδύτερον, λαβὸν σχῆμα ἡμισελήνου, ἐχρησίμευε διὰ πολλοὺς συνδαιτυμόνας. Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἰουβενάλη, ἀντικατέστησαν τὸ ἀκκούβιτον διὰ τοῦ lectus tricliniaris, ξυλίνης κλίνης δυναμένης νὰ περιλάβῃ τρία πρόσωπα· τρεῖς τοιαῦται ὅμοιαι κλῖναι ἐν σχήματι Π τοποθετημέναι, ἀπετέλουν τὸ **τρίκλινον** (ὅλ. λ.). Τὸ ἀκκούβιτον ἦτο ἐν χρήσει καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ὑπῆρχε δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ *τρικλίνιον* (αἴθουσα) *τῶν ἐννεακαίδεκα ἀκκουβίτων*.

Ἄκ-Κουγιουνλοῦ. Τουρκομανικὴ δυναστεία ἥτις ἐβασίλευσεν εἰς τὴν ἐλάσσονα Ἀρμενίαν, ἀπὸ τοῦ 1375 μέχρι τοῦ 1515. Τὸ ὄνομά της προέρχεται ἀπὸ τὸ λευκὸν πρόβατον, ὅπερ ἔφερεν ὡς ἔμβλημά της, ἐνῷ ἄλλη δυναστεία τουρκομανική, ἡ τῶν Καρὰ-Κουγιουνλοῦ, ἔφερεν ὡς ἔμβλημα μαῦρον ἀμνόν. Ὁ χρονογράφος Ἀλ-Τζαναμπῆς ἀνάγει τὴν δυναστείαν ταύτην εἰς τὸν *Τοὺρ-Ἀλὴ-μπέην*. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Φάχρ-Ἐδδὶν* ἐπί τινα χρόνον βασιλεύσας, παρέδωσε τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν υἱόν του *Καρὰ-Ἰτοὺγκ-Ὀσμάν*, οὗτος δὲ ἀναγνωρίσας τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Ταμερλάνου τὸν ἠκολούθησε μὲ τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν ἐκστρατείαν του ἀνὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ὡς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του ἔλαβε τότε τὴν διοίκησιν καὶ νομὴν πόλεών τινων ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ. Ὑπερήφανος διὰ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Ταμερλάνου, ὁ Καρὰ-Ἰτοὺγκ-Ὀσμὰν ἐπεζήτησε τότε ν᾽ ἀποδιώξῃ τὴν δυναστείαν τῶν Καρὰ-Κουγιουνλοῦ ἀπὸ τὴν περὶ τὸ Διαρβεκὶρ Ἀρμενίαν, ἀλλ᾽ ἐφονεύθη εἴς τινα μάχην, ἣν συνῆψε πρὸς τὸν Καρὰ-Γιοῦσεφ, δεύτερον τῆς δυναστείας ἐκείνης ἡγεμονίδην, κατὰ τὸ ἀπὸ Ἐγείρας ἔτος 823 (1411). Ὁ υἱός του *Χάμζα-βέης* ἐβασίλευε μέχρι τοῦ 1440, ὁπότε διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀνεψιός του *Τζεχαγκίρ*. Οὗτος ἀπέθανε τῷ 1454, ἀφοῦ ὅμως ἐστερήθη τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς ἐπικρατείας του, ἀπὸ τὸν ἐπαναστατήσαντα ἀδελφόν του *Χασσὰν-μπέην*, τὸν καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του βασιλεύσαντα ἐπὶ ὁλοκλήρου τῆς Ὀρδῆς τῶν Ἄκ-Κουγιουνλοῦ.

Ὁ Χασσὰν-μπέης οὗτος συνεδέθη στενώτατα μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐκπνέοντος Ἑλληνισμοῦ. Οἱ μὲν Ἄραβες τὸν ὠνόμασαν *Χασσᾶν Ἀλτάουϊλ*, οἱ δὲ Τοῦρκοι καὶ ἀπ᾽ αὐτῶν οἱ Εὐρωπαῖοι *Οὐζοὺν-Χασσᾶν*, ἤτοι: *Χασσᾶν ὁ Μακρός, ὁ Πελώριος*. Διότι πράγματι ἦτο γιγάντειος τὸ σῶμα. Ὁ Οὐζοὺν-Χασσὰν εἶχε νυμφευθῆ τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος Καλοϊωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ ἦτο γνωστὸς διότι ἐπωφελούμενος τῶν πολεμικῶν τῆς ἐποχῆς ἀνωμαλιῶν ἐφόνευσε τὸν Τζιχὰν-Σάχ, υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Καρὰ-Γιοῦσεφ καὶ ἐξεδικήθη οὕτω τὸν παρ᾽ ἐκείνου φονευθέντα πάππον του. Κατὰ τὴν περιώνυμον ἐκστρατείαν τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ ἐναντίον τῆς Τραπεζοῦντος, ὁ Οὐζοὺν-Χασσὰν μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῇ, χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῆς μητρός του Σάρρας, ἥτις καὶ ἀπέτρεψε τὸν Ὀθωμανὸν μονάρχην νὰ ἐξοντώσῃ τὴν ἀνέτοιμον τότε εἰς ἄμυναν χώραν τοῦ γαμβροῦ τῶν Κομνηνῶν. Ἐσωφρονίσθη ὅμως. Καὶ ὅταν πάλιν τῷ 1460 εἰσακούων εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ υἱοῦ τοῦ Τζιχὰν-Σάξ, ὁ υἱὸς τοῦ Ταμερλάνου Ἀμπὲν-Σεΐδ-Μιρζὰ εἰσέβαλε μὲ ἰσχυρότατα στρατεύματα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀρράν, ὁ Οὐζοὺν-Χασσὰν κατώρθωσε διὰ ποικίλων συνετῶν μέτρων νὰ ἐξαντλήσῃ τὰς δυνάμεις τοῦ ἀντιπάλου του, νὰ τὰς διασκορπίσῃ καὶ τέλος νὰ συλλάβῃ τὸν ἡγεμόνα των, τὸν ὁποῖον καὶ ἀμέσως ἐφόνευσε.

Ὁ φόνος τοῦ Χασσὰν-Ἀλῆ, τετάρτου δυνάστου τῶν Καρὰ-Κουγιουνλοῦ, καὶ ἡ κατάκτησις τῶν ἀνηκουσῶν εἰς αὐτὸν χωρῶν ὑπῆρξαν τὸ δεύτερον αὐτοῦ κατόρθωμα. Μετὰ ταῦτα ἀπώθησεν ἕως τὸ Σχιρὰζ τὸν Μιρζὰ-Γιοῦσεφ, διαδεξάμενον τὸν ἀδελφόν του εἰς τὴν Ὀρδὴν τοῦ «Μαύρου Προβάτου», καὶ τὸν ἐφόνευσε. Νικητὴς δὲ καὶ ἀκολουθούμενος ἀπὸ στίφη ἐνόπλων ἱππέων, ἐπέπεσεν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Κερμάν, κατόπιν εἰς τὴν Βαγδάτην καὶ τέλος εἰς ὅλην τὴν περιοχὴν τοῦ Ἰρὰκ Ἀραμπὶ (Εὐδαίμονος Ἀραβίας), ὁπόθεν τῷ 1461 ἐπέστρεψεν ἀποφασισμένος νὰ ἐξοντώσῃ τὸν σουλτάνον Μωάμεθ καὶ ἐν γένει νὰ ἐκριζώσῃ τὴν ὀθωμανικὴν δυναστείαν. Προχωρήσας λοιπὸν μέχρι τῆς παλαιᾶς Καππαδοκίας, ἔκαυσε τὴν Τοκάτην, τῆς ὁποίας τὸν πληθυσμὸν κατέσφαξε μετὰ φρικτῶν βασάνων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει φρίττων ὁ χρονογράφος Ἀλ-Τζαναμπῆς. Μετά τινα ὅμως χρόνον ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ, τὸν ὁποῖον προκλητικῶς ἐπωνόμαζεν εἰς τὰς ἐπιστολάς του «*Μωχαμμὲτ-βέην*», καὶ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ὀτουλὰκ-Μπελί, παρὰ τὸ Γιὰλ-ντερέ, αὐτὸς μὲν κατώρθωσε νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς, τὸ δὲ στράτευμά του, ζωγρηθέν, ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀπησχόλει τοὺς δημίους εἰς ἀντεκδίκησιν τῶν γενομένων ἐν Τοκάτῃ. Μεταξὺ τῶν τελευταίων ἀναφέρεται ὅτι ἐφονεύθη καὶ ὁ υἱός του *Ζεϊνὲτ-Ἐδδίν*, ὅστις ἡρωϊκῶς ἐπολέμησε καὶ προεκάλεσε τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου. Ἓξ ἔτη βραδύτερον ὁ Οὐζοὺν-Χασσὰν ἀπέθνησκεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, ἀφοῦ ἐβασίλευσεν ἕνδεκα ἔτη καὶ κατέκτησε δεκαπλασίαν ἔκτασιν ἐκείνης ἣν ἀπέκτησεν ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Τζεχανγκίρ, ὡς νόμιμος διάδοχός του εἰς τὴν Ὀρδὴν τοῦ Λευκοῦ Προβάτου. Ἡ σύζυγός του ἦτο κόρη τοῦ Καλοϊωάννου Κομνηνοῦ καὶ ἀδελφὴ τοῦ τραγικῶς δοκιμασθέντος τελευταίου Αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος Δαυΐδ. Ἐκ τῶν ἑπτὰ τέκνων του τὰ δύο ἀπέθαναν πρὸ αὐτοῦ. Ὁ τρίτος, ὁ *Χαλὴλ-βέης*, ἐβασίλευσε μόλις ἑξήμισυ μῆνας, διότι κατ᾽ ἄλλους μὲν ἐδολοφονήθη παρὰ τοῦ λαοῦ διὰ τὰ ἐλαττώματα καὶ τὴν σκληρότητά του, ὅπερ λίαν ἀπίθανον, κατ᾽ ἄλλους δὲ ὑπὸ τῶν ἀποστατησάντων ἀδελφῶν του, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ *Γιακοὺπ-βέης*, ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν τῷ 1479.

Ὁ νέος ἡγεμὼν τῶν Ἄκ-Κουγιουνλοῦ ἦτο πολὺ φιλόμουσος. Ἐστιχούργει εἰς τὴν τουρκικὴν καὶ τὴν περσικήν, καὶ διετήρει συχνὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ ἐπίσης φιλομούσου Σουλτάνου Βαγιαζὴτ τοῦ Β′. Ἀπεβίωσεν ὅμως δηλητηριασθεὶς εἰς τὸ εἰκοστὸν ἔνατον ἔτος τῆς ἡλικίας του, κατόπιν συνωμοσίας τῶν αὐλικῶν ἐριζόντων διὰ τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ. Πράγματι ἐκ μὲν τῶν μικρῶν τέκνων του, ὁ *Βεΰζ-Ἀγκχὸρ-Μιρζὰ* ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σοφὶ-Χαλὴλ-Μουσελέ, ἀνεκηρύχθη βασιλεύς, ἄλλος δὲ ἀδελφὸς τοῦ Γιακοὺπ βέη, ὁ Μασσὴχ βέης, ἐπρόβαλεν ἀξιώσεις, ἀλλ᾽ ἐν τέλει ἡττήθη καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Μουσελέ. Καὶ οὗτος ὅμως δὲν ἐχάρη ἐπὶ πολὺ τὴν νίκην του, καθότι ἐφονεύθη ἀπὸ τὴν ἀνταρσίαν τρίτης μερίδος, ἥτις καὶ ἀποδιώξασα τὸν Βεΰζ-Ἀγκχὸρ-Μιρζὰ εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀρμενίας, ἀνεκήρυξε βασιλέα τῆς Ὀρδῆς τοῦ Λευκοῦ Προβάτου τὸν ἐξ ἄλλου υἱοῦ ἔγγονον τοῦ Οὐζοὺν-Χασσάν, τὸν *Ρουστὲμ-Μιρζά*. Οἱ χρονογράφοι Ἀλ-Τζαναμπῆς καὶ Μιρκχὸντ βρίθουν λεπτομερειῶν διὰ τὰς περιπετείας τῆς Δυναστείας ταύτης, τῆς ὁποίας ἡ ἱστορία ἀποτελεῖται ἀπὸ ἡρωϊκὰ μὲν κατορθώματα καὶ ἀπὸ ἀπαράμιλλον ἐπιμονὴν καὶ καρτεροψυχίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀτέρμονα σειρὰν ἀδελφοκτονιῶν. Πράγματι ὁ Βεΰζ-Ἀγκχὸρ-Μιρζὰ μὴ ἀνεχόμενος τὴν ζωὴν τῆς ἐξορίας, ἐπανῆλθεν ἀκολουθούμενος ἀπὸ πολυάριθμον στράτευμα ἀλλ᾽ ἐφονεύθη εἰς μονομαχίαν πρὸς τὸν ἐξάδελφόν του *Ἀχμὲτ-Μιρζά*. Ἀναλαβὼν οὗτος

Digitized by Google

τὰς δυνάμεις τοῦ ἐξαδέλφου, ἐστράφη κατὰ τοῦ κατέχοντος τὸ σκῆπτρον, καὶ ἀγωνισθεὶς ἐπὶ πολὺν καιρόν, τὸν ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Γεωργίαν, ὅπου μετ' ὀλίγον ὁ Ρουστὲμ-βέης ἀπώλεσε καὶ τὸ στέμμα του καὶ τὴν ζωήν του.

Μετ' οὐ πολὺ ἐν τούτοις ὁ νέος ἡγεμὼν τῶν Ἄκ-Κουγιουνλοῦ, ζητήσας νὰ ἐπιβάλῃ τὴν πειθαρχίαν μεταξὺ τῶν ἱππέων τῆς Ὀρδῆς, ἐφονεύθη ἀπὸ δύο στρατηγούς, παρὰ τὸ Ἰσπαχὰν ὅπου εἶχεν ἀποσυρθῆ. Δὲν ἀπέμεναν πλέον παρὰ τρεῖς μόνον ἔγγονοι τοῦ Οὐζοὺν-Χασσάν, ὁ *Ἀλβὲντ-Μιρζά*, υἱὸς τοῦ Γιοῦσεφ-βέη, ὁ ἀδελφός του *Μωχάμμετ* καὶ ὁ *Μουράτ*, υἱὸς τοῦ Γιακούπ. Ἐπ' ὀνόματι τοῦ τελευταίου εἶχαν ἐπαναστατήσει οἱ δύο στρατηγοὶ καὶ ἐφόνευσαν τὸν Ἀχμὲτ-Μιρζά. Ἀλλά, μετὰ τὴν νίκην οἱ στρατηγοὶ τὸν παρέδωκαν εἰς τὸν πρεσβύτερον ὅλων Ἀλβὲντ-Μιρζά, ὅστις ἀνεκηρύχθη εἰς τὴν Ταυρίδα, καὶ τὸν ἐνέκλεισαν εἰς φρούριον ἀντὶ νὰ τὸν φονεύσουν. Ταυτοχρόνως, εἰς τὸ Ἰσπαχὰν εἶχεν ἀναγορευθῆ ὑπὸ ἄλλου τμήματος τῆς Ὀρδῆς τῶν Ἄκ-Κουγιουνλοῦ ὁ Μωχάμμετ. Οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐξεστράτευσαν ἐναντίον ἀλλήλων. Ἡ μάχη ὑπῆρξε σφοδροτάτη καὶ πολύνεκρος. Ὁ Ἀλβὲντ-Μιρζὰ ἡττήθη πρὸ τῆς Ταυρίδος καὶ κατέφυγεν εἰς τὰ ὄρη τοῦ Διαρβεκὶρ ὅπου καὶ τὸ δεύτερον ἡττηθεὶς ἀπέβαλε πᾶσαν πλέον ἐλπίδα. Μετά τινα χρόνον ὅμως ὁ Μωχάμμετ ἐφονεύθη πλησίον τοῦ Ἰσπαχὰν ἀπὸ τὸν Μουράτ, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀπελευθερώσει ὁ διοικητὴς τοῦ Κερμάν. Οἱ δύο ἐπιζῶντες ἐξάδελφοι ἀπεφάσισαν τότε νὰ μοιράσουν τὰς χώρας. Καὶ ὁ μὲν Ἀλβὲντ ἐκράτησε τὸ Ἀτζερμπαϊτζάν, ὁ δὲ Μουρὰτ τὴν Εὐδαίμονα Ἀραβίαν καὶ τὸ Σχιράζ. Ταῦτα ἐγίνοντο τῷ 1500. Ἀλλὰ οἱ ξένοι ἐπωφελήθησαν τῆς μεγάλης φθορᾶς ἣν εἶχαν προκαλέσει εἰς τὴν Ὀρδὴν τῶν Ἄκ-Κουγιουνλοῦ αἱ μακροχρόνιοι αὐταὶ ἀδελφικαὶ ἔριδες, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν μεγίστην τῶν ἀναρχιῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Ἰσμαὴλ-Σοφῆ ἐπετέθη τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐναντίον τοῦ Ἀλβὲντ-Μιρζά, τὸν συνέτριψε καὶ προσήρτησε τὸ Ἀτζερμπαϊτζὰν εἰς τὴν Περσίαν. Ὁ Μουρὰτ ἠθέλησε νὰ παλαίσῃ ἐναντίον τοῦ νέου τούτου καὶ ἐπικινδύνου ἐχθροῦ. Ἀλλ' ἡττήθη ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Χαμαδὰν ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐφονεύθησαν δεκακισχίλιοι ἐκ τῶν ἱππέων του (1502). Ἓν ἔτος βραδύτερον, ἀγωνιζόμενος νὰ περισώσῃ ὅ,τι ἠδύνατο, παρεχώρησεν εἰς τὸν Ἰσμαὴλ-Σοφῆ τὰς δύο ἐπαρχίας του καὶ περιωρίσθη εἰς μόνην τὴν Βαγδάτην. Ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖ παρέμεινεν ἥσυχος. Ζητήσας εἰς τὸ Διαρβεκὶρ νὰ στρατολογήσῃ Κούρδους διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὸν Σάχην τῆς Περσίας, προεκάλεσε νέας ἔριδας μεταξὺ τῶν ἐντοπίων καὶ εἰς μίαν σύρραξιν ἐφονεύθη. Μὲ τὸν Μουρὰτ-βέην, φονευθέντα τῷ 1508, ἔληξε καὶ ἡ Δυναστεία τῶν Ἄκ-Κουγιουνλοῦ, συγχωνευθεῖσα ἔκτοτε εἰς τοὺς Πέρσας. Γ. Δ. Κ.

Ἄκκουμ (Accum) ***Φρειδερῖκος.*** Γερμανὸς χημικὸς (1769-1838). Ἐγκατασταθεὶς εἰς Λονδῖνον τῷ 1793, συνετέλεσε διὰ τῶν ἐργασιῶν καὶ ἐρευνῶν του εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ φωταερίου ἐν τῇ ἀγγλικῇ πρωτευούσῃ. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα σχετικὰ πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς χημείας εἰς τὴν ὑγιεινὴν καὶ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν. Κατὰ τῷ 1820 ἐδημοσίευσε τὸ περίφημον ἔργον του *«Πραγματεία περὶ τῆς νοθείας τῶν τροφίμων καὶ τῶν γαστρονομικῶν δηλητηρίων»*, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος τὸ *«Γαστρονομικὴ χημεία ἐκθέτουσα τὰς ἐπιστημονικὰς ἀρχὰς τῆς μαγειρικῆς»*. Τῷ 1822 ἐπέστρεψεν εἰς Βερολῖνον ὅπου κατέλαβε τὴν ἕδραν τῆς χημείας καὶ τῆς μεταλλειολογίας εἰς τὸ ἐκεῖ ἐπαγγελματικὸν ἰνστιτοῦτον.

ἀκκούμβισμα (τό), κοιν. ***ἀκκούμπισμα***· τὸ νὰ ἀκκουμβᾷ τις, στήριγμα, ἐπαφή, τοποθέτησις.

ἀκκουμβιστήρι (τό), κοιν. ***ἀκκουμπιστήρι***· τὸ ὄργανον μὲ τὸ ὁποῖον ἀκκουμβῶμεν, ἡ βακτηρία· ‖ ὁ τόπος ὅπου ἀκκουμβῶμεν, οἷον τὸ ἐρεισίνωτον κ.τ.τ.

ἀκκουμβῶ, κοιν. ***ἀκκουμπάω*** (ἀπὸ τοῦ λατ. *accubo* κλίνω, ἀποθέτω τὸ βάρος μου)· μετβ. καὶ ἀμετβ. στηρίζω καὶ στηρίζομαι κάπου, ἅπτομαι, προσεγγίζω μέχρις ἐπαφῆς· ‖ χάριν μετριωτέρας ἐκφράσεως, τοποθετῶ καὶ τοποθετοῦμαι· ‖ ἀμετ., ἐγκαθίσταμαι, κατοικῶ, παραμένω, τρόπον τινὰ ὡς βάρος, ὡς ἐνόχλησις· *«σὰν γεράσω, ποῦ θ' ἀκκουμπήσω ;»* Παθ. μετχ. ***ἀκκουμπισμένος.***

Ἀκκούρσι (Accursi) ***Μιχαήλ.*** Διεκρίθη κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1849, διορισθεὶς καὶ ὑφυπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν κατὰ τὴν *Τριανδρίαν*. Συλληφθείς, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἠναγκάσθη νὰ ζήσῃ ἔκτοτε ὑπὸ ἐπιτήρησιν ἐπὶ τινα ἔτη, εἶτα δ' ἐλεύθερος ἐν Παρισίοις μέχρι τοῦ 1878. Γ. Δ. Κ.

Ἀκκούρσιος (Accursius). Φραγκισκανὸς μοναχός, μαρτυρήσας τὸ 1220 ἐν Σεβίλλῃ τῆς Ἱσπανίας, ἐπειδὴ κατήχει Μαύρους εἰς τὸν Χριστιανισμόν.

Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία τὸν ἐτίμησεν ὡς ἅγιον καὶ ἑορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 12ην Μαΐου.

Ἀκκούρσιος (Accursius) καὶ *Ἀκκόρσο* (Accorso). Περιφανὴς οἶκος νομομαθῶν ἐκ Βολωνίας.

— ***1) Φραγκῖσκος Ἀκκούρσιος,*** καθηγητὴς τοῦ δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βολωνίας, γεννηθεὶς ἐν Βανιουόλα τῆς Τοσκάνης τῷ 1182. Πρῶτος αὐτὸς συνεπίλησεν εἰς ἓν σῶμα καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον *Glossa ordinaria* ὅλας τὰς κατεσπαρμένας συζητήσεις καὶ ἀποφάσεις τῶν προγενεστέρων αὐτοῦ νομοδιδασκάλων. Τὸ ἔργον τοῦτο χρησιμώτατον κατὰ τὴν ἐποχήν του, σχολαστικὸν ὅμως μετὰ πολλοὺς αἰῶνας καὶ ἄχρηστον φαινόμενον εἰς τοὺς μὴ νομικούς, ἐχρησίμευεν ὡς σκῶμμα εἰς ἐξεικόνισιν σχολαστικῶν ὀγκοβίβλων. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν κυριωτάτων ἀναμορφωτῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ἀπ' αὐτοῦ κυρίως ἤρξατο ἡ δευτέρα φάσις τῆς ἀναγεννήσεως τῶν σπουδῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, τῆς ἀρξαμένης ἀπὸ τοῦ *Ἰρνερίου* τὸν 7ον αἰῶνα, ἥτις, δευτέρα φάσις, διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1228 μέχρι τοῦ 1340 περίπου, ἤτοι μέχρι τοῦ *Βαρτόλου*. Ἕνεκα τούτου ἐπωνομάσθη τὸ «Εἴδωλον τῶν Νομομαθῶν». Οἱ μαθηταί του, ἐπονομαζόμενοι *Ἀκκουρσιανοί*, οὐδὲν ἄλλο ἔπραττον, εἰμὴ νὰ σχολιάζωσιν, ὅπως ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν, τοὺς ρωμαϊκοὺς νόμους. Ὁ Φραγκῖσκος Ἀκκούρσιος ἀπέθανεν ἐν Βολωνίᾳ μεταξὺ τοῦ 1259 καὶ 1263. Ἅπασα ἡ οἰκογένειά του κατέγινεν εἰς τὴν μελέτην τῶν νόμων. Μεταξὺ τῶν ἄλλων, καὶ αὐτὴ ἡ θυγάτηρ του, διάσημος διὰ τὴν πολυμάθειάν της, ἐδίδαξεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βολωνίας.

— ***2) Φραγκῖσκος Ἀκκούρσιος,*** πρωτότοκος υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἐγεννήθη τῷ 1225, ἐδίδαξε τὸ δίκαιον ἐν Βολωνίᾳ, τόσην δὲ φήμην ἀπεκτήσεν, ὥστε ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδος ὁ Α' μετεκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὴν χώραν του. Ὁ Φραγκῖσκος κατέλιπε τὴν πατρίδα του, παρὰ τὰς προσπαθείας, αἱ ὁποῖαι κατεβλήθησαν ἵνα διατηρηθῇ τοιαύτης περιωπῆς καθηγητὴς ἐν Βολωνίᾳ, καὶ μετέβη πρῶτον μὲν ἐν Τουλούζῃ τῆς Προβηγκίας, εἶτα δὲ ἐν Ὀξφόρδῃ τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ παραμείνῃ ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν ξένην. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς Βολωνίαν τῷ 1280 ἀνέκτησε καὶ τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἕδραν του καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀποδημίας του δημευθεῖσαν περιουσίαν του. Ἀπέθανε τῷ 1293.

— ***3) Κερβῶτος Ἀκκούρσιος,*** ἀδελφὸς νεώτερος τοῦ προηγουμένου. Μετὰ ζῆλου, ὅπως ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς νομικῆς. Διδάκτωρ εἰς ἡλικίαν δέκα ἑπτὰ ἐτῶν, ἀμέσως σχεδὸν ἤρχισε νὰ διδάσκῃ ἐν τῷ αὐτῷ Πανεπιστημίῳ. Τὰ σχόλιά του ὅμως τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὸν τίτλον *Glossae Cervotianae* δὲν θεωροῦνται σπουδαῖα.

— **Ἀκκούρσιος** ***Μαρία-Ἄγγελος,*** γνωστότερος ὑπὸ τὸ πραγματικὸν ἰταλικὸν ὄνομα *Ἀκκόρσο* (Accorso). Εὐνοούμενος Καρόλου Ε' τοῦ αὐστριακοῦ, βασιλέως τῆς Ἱσπανίας καὶ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, μουσικός, ποιητής, κριτικὸς καὶ ἀρχαιολόγος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀκύλᾳ, τὸν 16ον αἰῶνα. Αἱ διατριβαί του ἐπὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀποδεικνύουν τὴν εὐρυμάθειαν αὐτοῦ, τὸν κατηγόρησαν ἐν τούτοις ὅτι ἐλογοκλόπει καὶ μάλιστα ἐξεμεταλλεύθη τὸ ἐπὶ τοῦ *Αὐσονίου* ἔργον τοῦ Φαβρικίου Βαράνου. Γ. Δ. Κ.

Ἀκκούρτης καὶ *Ἀκούρτης*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται εἰς διάφορα ἔγγραφα σχετικὰ μὲ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα, καὶ εἰς τὰς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ αὐστριακοῦ ναυτικοῦ, ἐπὶ μακρὸν διοικήσας τὴν εἰς τὰ ὕδατα τῆς ἐπαναστατησάσης Ἑλλάδος αὐστριακὴν μοῖραν, πρὶν ἔτι ἀναλάβῃ τὴν διοίκησίν της ὁ Μαρκήσιος Παυλοῦτσι. Ὁ Ἀκκούρτης ἦτο κυβερνήτης τῆς αὐστριακῆς φρεγάτας *Ἥβη*. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του αὐτὴν κατετυράννησε τούς τε Ἕλληνας ναυτικούς, οὓς ἐχαρακτήριζεν ὡς πειρατάς, καὶ τὴν Διοίκησιν, εἰς τὸ ἔργον τῆς ὁποίας παντοῖα παρενέβαλλε προσκόμματα. Πολλὰ κατορθώματά του ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον καὶ δὴ ἐν Τήνῳ, Μυκόνῳ καὶ Ναυπλίῳ, ἐπέφερον ἀνυπολογίστους ζημίας εἰς τὰς κατὰ θάλασσαν ἐνεργείας τῶν Ἑλλήνων. Ἐπίσης ἐβοήθει σκανδαλωδῶς τὰ αὐστριακὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα μετέφερον πολεμικὸν λαθρεμπόριον, ἄλλα μὲν ἀπελευθερώνων αὐθαιρέτως, ἐκ τῶν ἑλληνικῶν λιμένων, ὅπου ἐρρυμουλκοῦντο μετὰ τὴν σύλληψιν διὰ νὰ δικασθοῦν συμφώνως πρὸς τὰ νομοθετηθέντα καὶ διεθνῶς καθιερωμένα, ἄλλα δὲ προασπίζων διὰ νηοπομπῆς πρὸς ἀνατροπὴν τῶν παρὰ πασῶν τῶν λοιπῶν Δυνάμεων ἀποφασισθέντων σχετικῶν μὲ τὴν κατὰ θάλασσαν ἀσφάλειαν. Ἡ δρᾶσις τοῦ Ἀκκούρτη ἐνετάθη ἰδίως τῷ 1824 καὶ 1825, ὁπότε λόγῳ τῆς καταλαβούσης τοὺς Ἕλληνας ναυτικοὺς ἀπελπισίας, πραγματικῶς ἀρκετὰ κρούσματα πειρατείας συνέβησαν, δικαιολογοῦντα τὴν ἔν τινι μέτρῳ καταδίωξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, μὲ τὴν ἔννοιαν ὅμως τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ποιουμένων χρῆσιν δικαιώματος καὶ πολεμικῆς ἐναντίον τῶν καταχρωμένων τοῦ δικαιώματος τούτου. Αἱ λοιπαὶ μοῖραι τηροῦσαι σχετικὴν οὐδετερότητα, παραβιαζομένην ἐνίοτε, εἴτε ὑπὲρ τῶν μέν, εἴτε ὑπὲρ τῶν δέ, ἀλλὰ ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς καθαρᾶς φιλανθρωπίας καὶ τῆς καταπαύσεως περαιτέρω ἀσκόπως καὶ ἀδικαιολογήτως παρατεινομένων πολεμικῶν δεινῶν, ἐπανειλημμένως ὑπέδειξαν εἰς τὸν Ἀκκούρτην τὸ ἄτοπον τῆς διαγωγῆς, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς διαμειφθείσης μεταξὺ τοῦ Ἄγγλου *Κομμοδώρου* Ἅμιλτων καὶ τοῦ Μαρκησίου Παυλοῦτσι μεταγενεστέρας ἀλληλογραφίας. Μολαταῦτα ὁ Ἀκκούρτης ἐκρατήθη καὶ μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ φέροντος βαθμὸν ἀντιστρατήγου νέου διοικητοῦ τῆς αὐστριακῆς Μοίρας, τοῦ ἄλλωστε ἐντείναντος τὸν διωγμὸν τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν εἰς τὸ ὕπατον σημεῖον. Τὴν διαγωγὴν τῶν Αὐστριακῶν τούτων ἀξιωματικῶν, τῆς ὁποίας τὴν ἐντύπωσιν ματαίως ἐζήτησε νὰ μετριάσῃ ὁ διαδεχθεὶς τὸν Παυλοῦτσι τῷ 1827 ναύαρχος Δάνδολος, ἐδικαιολόγει, κατὰ τὸν *«Αὐστριακὸν Παρατηρητήν»*, ὅστις ἐπανειλημμένως ἠσχολήθη ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν αὐστριακῶν πλοίων τῶν ἐμπορικῶς ἐργαζομένων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰς τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου, καὶ τῶν ὁποίων τὰ συμφέροντα παρεβλάπτοντο ἐκ τῶν πολεμικῶν γεγονότων καὶ τῆς κατὰ θάλασσαν ὑπεροχῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλωστε, κατὰ τὸν *«Αὐστριακὸν Παρατηρητήν»*, οὐδὲν ἐξαιρετικὸν διέπραξαν οἱ Αὐστριακοί, τὰ κατὰ τῶν ὁποίων παράπονα θὰ ἰσοζύγιζον τὰ πρὸς τὰς λοιπὰς μοίρας, ἐὰν καὶ τὰ παρὰ τῶν *«Ἑλλήνων πειρατῶν»* ἐνοχλούμενα ὁπωσδήποτε σκάφη τῶν μοιρῶν τούτων ἦσαν ἴσου ἀριθμοῦ πρὸς τὰ αὐστριακά. Γ. Δ. Κ.

Ἄκκρα. Πόλις ἐπὶ τῆς Χρυσῆς Παραλίας τῆς Ἄνω Γουϊνέας περὶ τὰ 100 χλμ. δυτικῶς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βόλτα (5° 31' 6. πλ. καὶ 18" ἀν. μ. ἀπὸ τοῦ μεσ. τῆς νήσου Φέρρου) ἀριθμοῦσα περὶ τὰς 20.000 κατοίκων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐλάχιστοι Εὐρωπαῖοι. Ἡ πόλις Ἄκκρα ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν ὀνομάζεται *Ν' κρὰν* καὶ ὑπάγεται εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ τοῦ 1850. Κατὰ τὸ ἔτος 1862 κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ. Ἔχει λιμένα καὶ σταθμὸν ἀσυρμάτου. Παρὰ τὴν Ἄκκραν εἶναι τὰ τρία ἀγγλικὰ φρούρια: Χριστιανσποργκ (πρότερον δανικόν), Κρεβκιὸρ (ἄλλοτε γαλλική) καὶ Τζαμεστάουν. Τὸ ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν διατελοῦν ὁμώνυμον κράτος ἐκτείνεται περὶ τὰ 65 χλμ. κατὰ μῆκος τῆς παραλίας καὶ φθάνει 20—25 χλμ. εἰς τὸ ἐσωτερικόν.

— **Ἄκκρα.** Φυλὴ μαύρων, κατοικοῦσα εἰς τὴν Χρυσῆν Παραλίαν ἐν τῇ Ἄνω Γουϊνέᾳ καὶ ἀριθμοῦσα περὶ τὰς 40,000 ψυχῶν. Οἱ Ἄκκρα ὀνομάζουσιν ἑαυτοὺς *Γκᾶ* (Ghä), ἡ γλῶσσά των δὲ εἶναι διάλεκτος τῆς Ὄντζι (Otschi).

Ἄκκριγγτον (Accrington). Πόλις τῆς Ἀγγλίας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου περιφερείας ἐν Λανκασάϊρ, ἀπέχουσα 208 μίλλια Β.Δ. τοῦ Λονδίνου καὶ 23 Β.Δ. τοῦ Μάντσεστερ. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Χίντμπερν (Hindburn) καὶ εἶναι σπουδαῖον κέντρον βιομηχανίας βαμβακερῶν νημάτων καὶ ὑφασμάτων, χημικῶν προϊόντων καὶ χρωμάτων. Κάτοικοι 45.510.

Ἀκκώ. Παράφρων Σαμία, ἥτις ἐνοπτριζομένη, συνδιελέγετο μετὰ τῆς ἐν τῷ κατόπτρῳ εἰκόνος αὐτῆς ὡς μεθ' ἑτέρας γυναικός· περιερχομένη δὲ τὰς ὁδούς, ἔκρουε πάτταλον διὰ σπόγγου καὶ ἐπιτέλει ἄλλα ἔργα παράφρονος ἐποίει. Ἐντεῦθεν δὲ λέγεται ὅτι προῆλθε καὶ ἡ παροιμία «ἐπὶ τῶν ὅπλων ἀκκίζεσθαι», λεγομένη περὶ ἐκείνων οἵτινες ἐπήροντο ἕνεκα τῶν ὕβρεων καὶ τῶν αἰκισμῶν.

ἀκλάδευτος,—*η,*—*ον*· ὁ μὴ κλαδευθείς.

ἀκλάδιον (Acladium Link.) *[Bot.]*. Μύκης ἀνήκων εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὑφομυκήτων*, φέρων καρπικὰς ὑφὰς ἀσπίδας μετ' ἐγκαρσίων τοιχωμάτων. Παράγει ἐπὶ σεσηπότων φυτικῶν μορίων λευκά, τεφρόχροα, καστανόχροα ἢ καὶ μελανὰ μικρὰ ἐπιστρώματα. Κυριώτερα εἴδη εἶναι:

Acladium conspersum Link. (Sporotrichum, Trichosporum). Καρπικαὶ ὑφαὶ κιτρινόλευκοι, σπόρια ᾠοειδῆ ἄχροα. Ἁπαλοὶ μικροὶ σωροὶ ἐπὶ σηπομένων κορμῶν δένδρων.

Acladium heterosporum Wallr. Καρπικαὶ ὑφαὶ μετὰ κόμβων, σπόρια ᾠοειδῆ ἐπιμήκη ἢ κυλινδρικὰ ἄχροα. Στρογγύλαι τεφροπράσινοι κηλῖδες ἐπὶ σεσηπότων βλαστῶν καὶ φύλλων διαφόρων φυτῶν.

Acladium bruneum Bonord. (Psilonia brunea Corda). Καρπικαὶ ὑφαὶ φαιόχροοι κατὰ δέσμας· σπόρια ἐπιμήκη, ἀμβλέα, ἄχροα. Ἁπαλοὶ καστανόχροι σωροὶ ἐπὶ σηπομένου ξύλου πεύκης. Ν. Μ.

ἄκλαδος,—*η,*—*ο*· δημοτ. ἀκλάδευτος.

ἀκλαδούρα (ἡ)· χαρακτηριστικὸν ἀμπέλου παρημελημένης καὶ ἀκλαδεύτου· «ἀπ' ἄκρη χωραφιοῦ κι' ἀπ' *ἀκλαδούρα* ἀμπέλι», δηλ. ἀγρὸν μικρὸν καὶ εὐτελῆ, ἄμπελον δὲ παρημελημένην καὶ ἀκλάδευτον. Ἐν Αἰτωλίᾳ λέγεται ***ἀκλαδία.***

Ἄκλαι. Προάστειον τῆς Καρχηδόνος. Μετὰ τὴν

Digitized by Google

ἅλωσιν τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν (534), ὁ στρατηγὸς Βελισάριος ἐν Ἄκλαις διαμένων ἐδέχθη τὸν προσαχθέντα αὐτῷ αἰχμάλωτον βασιλέα τῶν Βανδάλων Γελίμερον.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἄκλαντ (Acland).—*1)* ***Ἀρθοῦρος-Ἑρβέρτος Ντάϋκ*** (Sir Arthur Herbert Dyke Acland). Ἄγγλος πολιτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1847. Ἐσπούδασεν ἐν Ὀξφορδ. Διετέλεσεν ἐπὶ μικρὸν διάστημα κληρικός, ταχέως ὅμως κατέλιπε τὸ ἱερατικὸν σχῆμα διὰ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν πολιτικήν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ διέπρεψε. Συνέγραψε διάφορα ἔργα περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς.

—*2)* ***Ἐρρῖκος*** (Sir Henry Wentworth Acland). Ἄγγλος ἰατροφιλόσοφος γεννηθεὶς εἰς Ἐξέτερ τῷ 1815 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1900. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν Λονδίνῳ καὶ Ἐδιμβούργῳ. Τῷ 1858 ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ὀξφόρδης, τὸ ὁποῖον καὶ ἀντεπροσώπευσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ὡς μέλος καὶ πρόεδρος εἰς τὸ Γενικὸν Ἰατρικὸν Συμβούλιον· Ἔδωκε σπουδαίαν ὤθησιν εἰς τὰς φυσιολογικὰς ἐρεύνας, ὁμοῦ δὲ μετὰ τοῦ Λίντελ, ἤνοιξε νέους ὁρίζοντας καὶ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀρχαιολογίας, ἥτις σπουδὴ ἐλάχιστα ἐκαλλιεργεῖτο ἕως τότε εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ὀξφόρδης. Συνειργάσθη εἰς πολλὰς ἐπιτροπὰς ἐπὶ νόμων ὑγιεινῆς καὶ ἐδημοσίευσε μελέτην ἐπὶ τῆς ἐπιδημίας τῆς χολέρας τοῦ 1854 ὡς καὶ διάφορα ἄλλα ἰατρικὰ φυλλάδια.

—*3)* ***Θωμᾶς Ντάϋκ*** (Sir Thomas Dyke Acland). Ἄγγλος πολιτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1809 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1898. Συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ συστήματος τοπικῶν ἐξετάσεων (local examinations) τῆς Ὀξφόρδης, καὶ μεγάλως προήγαγε τὴν γεωπονικὴν ἐκπαίδευσιν. Μεταξὺ τῶν φίλων του ἦσαν ὁ Γλάδστων καὶ ὁ Ράσκιν.

—*4)* ***Ἰωάννης Ντάϋκ*** (John Dyke Acland). Ἄγγλος ἀξιωματικὸς καὶ πολιτικός. Ὑπεστήριξε τὴν κατὰ τῶν ἀμερικανικῶν ἀποικιῶν πολιτικὴν τοῦ λόρδου Νὸρθ καὶ τῷ 1776 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ στρατηγοῦ Burgoyne. Ὁ Ἄκλαντ ἀπέθανε τῷ 1778 προσβληθεὶς ἐκ κρυολογήματος εἴς τινα μονομαχίαν.

ἀκλάρωτος, —*η*, —*ο*· ἐπὶ τοῦ μεταξοσκώληκος προτοῦ ἀκόμη ἀναβῇ εἰς τὸ κλαρὶ διὰ νὰ πλέξῃ· «τὸ καματερό μου ἀκλάρωτο εἶναι ἀκόμη».

ἄκλαυστος (ὁ,ἡ), —*ον* (τὸ) καὶ δημοτ. *ἄκλαυτος*, —*η*, —*ο*· παθ. ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἔκλαυσε κανείς, ἀθρήνητος· «πάει *ἄκλαυτος*» ‖ ἐνεργ. ὁ μὴ κλαύσας, ὁ μὴ θρηνήσας, ἄδακρυς· «κανεὶς δὲν ἔμεινε ἄκλαυτος».

ἀκλεὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἐστερημένος κλέους, δόξης, ἄδοξος, ἀφανής, ἄσημος ‖ δυσκλεής, αἰσχρός, ἄτιμος.—Ἐπιρρ. ***ἀκλεῶς***, ἀδόξως, αἰσχρῶς.

ἀκλεὴς (ἡ) *[Ζωολ.]*. Ἔντομα κολεόπτερα, ὧν ἓν μόνον εἶδος ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἰάβαν. Δ. Ν. Π.

Ἀκλειδιοῦ. Συνοικισμὸς τοῦ δήμου Μυτιλήνης τῆς νήσου Λέσβου ἔχων κατοίκους 165 (ἄρρ. 72 καὶ θήλ. 93).

ἀκλείδωτος, —*η*, —*ον*· ὁ μὴ κλειδωμένος, ὁ μὴ κλεισμένος διὰ κλείθρου· ἄλλως ***ξεκλείδωτος***.—Ἐπιρρ. ***ἀκλείδωτα***.

ἀκλέϊστος (ὁ,ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ κλεϊσθείς, ἄδοξος.

ἄκλειστος (ὁ, ἡ) καὶ —*η*,—*ον*· ὁ μὴ κλεισμένος, ἀνοικτός.

ἀκλερίτης (ὁ)· ἄλλος τύπος τοῦ *ἄκλερος* ἢ *ἄκληρος*, ἄτεκνος, ἄπαις· παροιμ. «***ἀκλερίτης-ἀθεΐτης***», ὅτι ὁ ἄτεκνος εἶναι τόσον φιλάργυρος ποὺ δὲν ἔχει τὸ θεό του· λέγεται καὶ «***ἄκλερος-ἄθεος***».

ἄκλεφτος, —*η*, —*ο*· ὁ μὴ κλαπείς, ὁ μὴ παθὼν κλοπήν· «κανένα σπίτι δὲν ἄφησε *ἄκλεφτο*, ἀπ' ὅλα κάτι ἔκλεψε».—Ἐπιρρ. ***ἄκλεφτα***.

ἀκληρία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄκληρος, ἀκτημοσύνη, πτωχεία, ἀθλιότης ‖ ἀτεκνία, στέρησις κληρονόμων, ἰδιωματ. *ἀκλεριά*.

ἀκληρονόμητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ κληρονομηθείς, ὁ μὴ περιελθὼν εἰς κληρονόμους.

ἄκληρος (ὁ, ἡ) καὶ —*η*, —*ον*· ὁ ἄνευ κλήρου, ἄνευ κληρονομίας, ἀκτήμων, πτωχός· ὁ ἄνευ τέκνων, ἄτεκνος, ἄπαις· ἰδιωματ. *ἄκλερος*.

—*[Ἀττ. Δίκ.]*. Ὁ ἀττικὸς νόμος ἐκέλευεν, ὅτι «πᾶς δύναται τὰ ἑαυτοῦ διαθέσθαι, ὅπως ἐὰν ἐθέλῃ, ἐὰν μὴ παῖδες ἄρρενες ὦσι» (Ἰσαίου περὶ Μενεκλ. κλήρου, 13). Ἄκληρος ὅθεν ὁ μὴ μετέχων τῆς κληρονομίας, ὁ μὴ γεγραμμένος. «Ἀντὶ τοῦ τῆς τίθης ὀνόματος, Φίλην ὁ ἀνὴρ ὄνομα ἐπεγράψατο αὐτῇ, ἵνα ἄκληρον καταστήσειε τὴν αὐτοῦ γυναῖκα» (Ἰσαίου περὶ κλήρου Πύρρου, 33, Ὕμνοι Ὁμηρικοὶ εἰς Ἀφροδίτην, 123.— Εὐριπίδου, Τρωάδες 32). ΙΩ. Δ. Ζ.

—*[Νομ.]*· βλ. **κληρονομία.**

Ἄκληρος ***Ἀλεξανδρῆς.*** Ὑδραῖος ἀγωνιστής. Ἀναφέρεται ὡς ἐπιβαίνων τοῦ πυρπολικοῦ τοῦ Ὑδραίου *Δημ. Τζάπιλα*, μεθ' οὗ συνεπολέμησεν εἰς Ἅγιον Ὄρος, εἰς τὸ Τρίκκερι καὶ τέλος εἰς τὸ Γαρδίκι. Τῷ 1824, καθ' ὃν χρόνον τὸ πλοῖόν του ἐπυρπόλει τουρκικὴν κορβέτταν ἐντὸς τοῦ Μαλλιακοῦ κόλπου, ἀντελήφθη ὅτι εἰς τὸ κύτος αὐτῆς ὑπῆρχον Ἕλληνες αἰχμάλωτοι, καλοῦντες εἰς βοήθειαν. Τότε ὁ Ἄκληρος, ὅστις ἀπεμακρύνετο τῆς πυρκαϊᾶς, ἐπεστράφη καὶ μὲ καταφανῆ κίνδυνον αὐτοῦ τε καὶ τῶν συνεπιβαινόντων τῆς λέμβου συντρόφων ἐπλησίασεν εἰς τὸ πυρπολούμενον σκάφος. Ἐκεῖ δεινὴν ἠναγκάσθη νὰ ἐπιχειρήσῃ μάχην μετὰ τῶν ὑπολειπομένων ἐπὶ τῆς φλεγομένης κορβέττας Ὀθωμανῶν, ἐξ ὧν ἄλλους ἔσφαξε μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ, καὶ ἄλλους ἠναγκάσθη νὰ πετάξῃ εἰς τὴν θάλασσαν. Τέλος, μετὰ πολλῆς ὥρας πάλην, κατώρθωσε ν' ἀπελευθερώσῃ τοὺς ἐν τῷ κύτει ἐγκλείστους Ἕλληνας, οὓς περιέσωσεν εἰς Ἀταλάντην. Τῷ 1825, ἐπιβαίνων τοῦ πυρπολικοῦ τοῦ *Α. Ρομπότη*, μετέσχε τῆς ἐπιχειρήσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκάη ἐν Μυτιλήνῃ μία ἄλλη τουρκικὴ κορβέττα. Ὁ Ἀλεξανδρῆς Ἄκληρος μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἀπεσύρθη εἰς Ὕδραν, οὐδεμιᾶς τυχὼν ἀμοιβῆς. Γ. Δ. Κ.

ἀκληρῶ *(—έω)*· εἶμαι ἄκληρος, πτωχός, δυστυχής.

ἀκλήρωτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ κληρωθείς, ὁ μὴ διαιρεθεὶς εἰς κλήρους· «*ἀκλήρωτος χώρα*» ‖ ὁ μὴ ἐξαχθεὶς ἐκ τῆς κληρωτίδος· *ἀκλήρωτοι* ὁμολογίαι,—ἀριθμοὶ κ.τ.λ. —Ἐπίρρ. ***ἀκληρωτί***.

ἀκλήσιαστος, —*η*, —*ο*· δημοτ. ὁ μὴ ἐκκλησιασθείς, ὁ μὴ μεταβὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐν ὥρᾳ ἀκολουθίας· «*ἀκλήσιαστος* ἔμεινα τὴ Λαμπρή»· πρβλ. *ξεκκλησιάζομαι*.

ἀκλήτευτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ κλητευθείς, ὁ μὴ διὰ κλητῆρος προσκληθεὶς διὰ δικαστικὴν ἢ ἐπίσημόν τινα ἐνέργειαν.—Ἐπίρρ. ***ἀκλητεύτως***.

ἄκλητος (ὁ, ἡ)· ὁ μὴ προσκληθείς, ἀπρόσκλητος, δημοτ. *ἀκάλεστος*.—Ἐπίρρ. ***ἀκλήτως*** καὶ ***ἀκλητί***· ἀρχ. παροιμ. «*Ἀκλητὶ* κωμάζουσιν εἰς φίλους φίλοι», συνώνυμος τῆς «αὐτόματοι δ' ἀγαθοὶ ἀγαθῶν ἐπὶ δαῖτ' ἴασιν» καὶ δηλοῦσα ὅτι οἱ φίλοι δύνανται νὰ συμμετέχωσιν ἄνευ προσκλήσεως εἰς τὰ συμπόσια καὶ τοὺς κώμους τῶν φίλων. Σ. Δ. Β.

Ἀκ-λιμὰν *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς λιμὴν τοῦ Εὐξείνου Πόντου *(Παφλαγονίας)*, εἰς τὸ μέσον τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς χερσονησιζούσης ἀποφύσεως, τῆς *Σινώπης*, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Ἰνζὲ* (Injeh) καὶ *Σινώπης* (Sinope), εἰς 5 μίλλια Λ.ΒΑ τοῦ τελευταίου, ὅπερ σχηματίζει τὴν χερσονησῖδα, ὑπὸ τὸν ἰσθμὸν τῆς ὁποίας ἡ πόλις Σινώπη (Sinoub). Ἀποτελούμενος ὁ λιμὴν οὗτος ἀπὸ ἀμμώδη αἰγιαλόν, ἀποφράσσεται πρὸς τὸ μέρος τῆς ἐνδοχώρας ἀπὸ βουνοὺς μετὰ λευκωπῶν βράχων, εἰς τὴν λευκότητα τῶν ὁποίων ὀφείλει ὁ λιμὴν (Ἀκ-λιμὰν = Ἄσπρο Λιμάνι) τὴν ὀνομασίαν του (Πλάτος=12° 03'.—Μῆκος=35° 04'.—Χάρτης Ἀγγλικός: 2237 Kerempeh to Yassun).—Τὸ εὖρός του εἶναι 800 περίπου μέτρων, ἡ δὲ εἴσοδός του χωροῦσα κατὰ διεύθυνσιν ΒΔ—ΝΑ χιλίων περίπου μέτρων, τοῦ στομίου του παρουσιάζοντος ὀλιγώτερον εὖρος (450 περίπου μέτρων) λόγῳ δύο νησίδων, ἑκατέρα τῶν ὁποίων ἀναδύει ἔσω ἑκατέρου τῶν ἄκρων τοῦ λιμένος. Τὸ βάθος του εἶναι 5—7 ὀργυιῶν, ἐγγὺς δὲ τοῦ μυχοῦ του 2—3 ὀργυιῶν· ὑπὸ τὴν βορείαν ἀκτήν του, μικροῦ βυθίσματος πλοῖα δύνανται νὰ εὕρωσι καταφυγὴν ὑπὸ οἱονδήποτε καιρόν. Εἰς τὸν νότιον αἰγιαλόν του ὑπάρχει ἀποβάθρα.

Ἐκαλεῖτο ὁ λιμὴν τὴν ἀρχαιότητα, ὡς ἀναφέρει ὁ Στράβων (ἐκδ. Didot 467.13) *Ἀρμένη* ἐφ' ᾗ παροιμιάζονται: *ὅστις ἔργον οὐδὲν εἶχεν, Ἀρμένην ἐτείχισεν*· ἔστι δὲ κώμη τῶν Σινωπέων λιμένα ἔχουσα. Εἶτ' αὐτὴ ἡ Σινώπη, σταδίους πεντήκοντα τῆς Ἀρμένης διέχουσα». Τὸν ἀνωτέρω δὲ κακεντρεχῆ στίχον ἄλλοι δέχονται (Strabon ἐκδ. Almeloveen σελ. 1280): «ὃς ἔργον οὐκ εἶχεν Ἀρμένην ἐτείχισεν». Ὑπὸ τὴν ἰδίαν ὀνομασίαν *Ἀρμένη* ἀναφέρεται καὶ παρὰ Πτολεμαίῳ (V,4,2.) καὶ παρὰ Σκύλλακι τῷ Καρυανδεῖ (Περίπλους, 89: «Ἀσσυρίας: *Ἀρμένη* πόλις Ἑλληνὶς καὶ λιμὴν») καὶ παρ' Ἀρριανῷ (Περίπλους XIV, 4,5: «Ἀπὸ δὲ τῆς λεπτῆς ἄκρας εἰς *Ἀρμένην* ἑξήκοντα· λιμὴν αὐτόθι· καὶ Ξενοφῶν Ἀρμένην ἐμνημόνευσεν. Καὶ ἔνθεν εἰς Σινώπην στάδια τεσσαράκοντα». Ὁ Ξενοφῶν ὅμως (Ἀνάβασις ΣΤ, 1,15) τὴν ὀνομάζει, μόνος αὐτός *Ἀρμήνην*: «μετὰ τοῦτο οἱ πρέσβεις ᾤχοντο οἱ δὲ Ἕλληνες, ἐπειδὴ πλοῖα ἱκανὰ ἐδόκει παρεῖναι, ἀναβάντες ἔπλεον ἡμέραν καὶ νύκτα πνεύματι καλῷ, ἐν ἀριστερᾷ ἔχοντες τὴν Παφλαγονίαν. Τῇ δὲ ἄλλῃ ἀφίκοντο εἰς Σινώπην, καὶ ὡρμίσαντο εἰς *Ἀρμήνην* τῆς Σινώπης» ὅπου οἱ Σινωπεῖς ἀπέστειλαν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὡς δῶρον ξενίας, τρισχιλίους μεδίμνους σίτου καὶ χίλια καὶ πεντακόσια κεράμια οἴνου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω περικοπῶν προκύπτει ἀναμφισβήτητος ἡ ταυτότης τοῦ ἀρχαίου λιμένος *Ἀρμένη (ἢ Ἀρμήνη)* καὶ τοῦ συγχρόνου τοιούτου *Ἀκλιμάν*. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαφορὰν ἐκ δέκα σταδίων εἰς τὴν ἀπόστασίν της ἀπὸ τῆς Σινώπης, μεταξὺ τῆς ἐκτιμήσεώς της ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ, νομίζομεν ὅτι ἀμφότεροι ὑπονοοῦν ἀπόστασιν οὐχὶ διὰ περίπλου, ἀλλὰ διὰ ξηρᾶς· πρόκειται ἄλλως τε περὶ διαφορᾶς 1800 μέτρων μόνον. ΣΤΥΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀκλινὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ μὴ κλίνων, σταθερός, ἀκλόνητος.—Ἐπίρρ. ***ἀκλινῶς***.

—**ἀκλινὴς** ***γραμμὴ*** *[Φυσικ.]*· βλ. **μαγνητικὸς ἰσημερινός.**

ἀκλὶς (ἡ ***ἀκλὺς***) —*ίδος*, (ἐκ τοῦ ἑλλην. *ἀγκυλίς*) *[Ἀρχ.]*. Ἀκόντιον τῶν Ρωμαίων, λεπτὸν καὶ κυλινδρικῆς μορφῆς, τὸ ὁποῖον ἔρριπτον προσδεδεμένον διὰ σχοινίου, ὥστε μετὰ τὴν βολὴν νὰ σύρουν αὐτὸ ὀπίσω διὰ τὴν ἐκ νέου χρησιμοποίησίν του. Οἱ στρατιῶται εἶχον δύο τοιαῦτα ἀκόντια, ἐνίοτε δὲ καὶ περισσότερα. Κατὰ τὴν 4 μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα τὸ ὅπλον τοῦτο εἶχε περιπέσει πρὸ πολλοῦ εἰς ἀχρηστίαν.

ἀκλισία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἄκλιτον, ἀμετάβλητον· «ἡ ἀκλισία λέξεών τινων».

ἄκλιτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὅρος γραμματ., ὁ μὴ κλινόμενος, ὁ μὴ μεταβάλλων μορφήν· *ἄκλιτος λέξις*, τὰ *ἄκλιτα* μέρη τοῦ λόγου.—Ἐπίρρ ***ἀκλίτως***.

Ἀκλὸκ (Acloque) ***Παῦλος-Λέων***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ βιομήχανος, γεννηθεὶς ἐν Μοντιντιὲ τῷ 1834. Ἐξελθὼν τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς τοῦ Σαὶν-Σὺρ ὠνομάσθη ὑπολοχαγὸς τῷ 1855, ἀλλὰ μετὰ διετίαν παρῃτήθη καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐργαστήριον ζωγραφικῆς τοῦ Πικὸ καὶ κατόπιν εἰς τὸ τοῦ Μπλούμ. Συνεπείᾳ ἀτυχιῶν ἐστράφη εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ ἵδρυσε τὴν μεγάλην «Μεταλλουργικὴν Ἑταιρίαν τῆς Ἀριέγης». Τῷ 1871 ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ἐπανεξελέγη τῷ 1876, ἀλλ' ἀπέτυχε, καίτοι κυβερνητικὸς ὑποψήφιος, εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1877.

Ὁ Ἀκλὸκ ἐδημοσίευσε τῷ 1869 Πραγματείαν περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς συνθέσεως τῆς γηΐνης σφαίρας», κατόπιν δὲ μονογραφίαν περὶ τῆς οἰκονομικῆς θέσεως τῆς Γαλλίας. Ὡς ζωγράφος ἔγραψε προσωπογραφίας πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ τὸν μέγαν πίνακα Τὸ Καπνιστήριον τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἐν Βαρσαλλίαις κλπ.

ἀκλόνητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· κ. ***ἀκλόνιστος***, ὁ μὴ κλονούμενος, ἀδιάσειστος, σταθερός.—Ἐπίρρ. ***ἀκλονήτως***.

ἄκλοπα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

ἄκλουθο (τό)· βλ. **ἀκόλουθον.**

ἀκλουθῶ ἢ ***ἀκλουθάω***· βλ. **ἀκολουθῶ.**

Ἄκλουϋτ ***Ριχάρδος*** (Hakluyt)· ἔλ. **Χάκλουϋτ.**

ἀκλυδώνιστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ κλυδωνιζόμενος, ὁ μὴ ταρασσόμενος ὑπὸ τῶν κυμάτων· μετφ. ἀτάραχος, εὐσταθής.

ἄκλωθος, —*η*,—*ο*· παρὰ τὸ *ἄκλωστος*· ὁ μὴ κλωσθείς, ὁ μὴ μεταβληθεὶς εἰς νῆμα, ἐπὶ ἐρίων κτλ.

ἄκλωνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἄνευ κλώνων, ὁ μὴ ἔχων ἢ ὁ μὴ διακλαδιζόμενος· οὕτω π.χ. δύναται νὰ ὀνομασθῇ ὁ φοῖνιξ· (ἔλ. **ἀκρόκομος**).

ἀκλώσσητη (ἡ)· ἡ κόττα ποῦ δὲν ἔπεσε κλῶσσα, ποῦ δὲν ἐκλώσσησε.

ἄκλωστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ κλωσθείς, ὁ μὴ νεσμένος, ἰδιωματ. *ἄνεστος*· ἐπὶ βάμβακος, μαλλίων κ.τ.λ.

ἀκμάζω· εὑρίσκομαι εἰς τὴν ἀκμήν, εἰς τὴν μεγίστην τελειότητα, εἰς τὴν ἄνθησιν, εὐδοκιμῶ, διαπρέπω, εὐημερῶ, εὐτυχῶ· «*ἀκμάζει* ἡ βιομηχανία, τὸ ἐμπόριον, ἡ γεωργία κ.τ.λ.» ‖ ἐπὶ ἡλικίας, *οἱ ἀκμάζοντες* ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη «*ἀκμάζει* τὸ σῶμα ἀπὸ τῶν τριάκοντα ἐτῶν μέχρι τῶν πέντε καὶ τριάκοντα», «ὁ βοῦς *ἀκμάζει* πεντέτης»· καθόλου ὁ ἀκμάζων κεῖται μεταξὺ τοῦ νέου καὶ τοῦ γέροντος, μεταξὺ τοῦ *γιγνομένου* καὶ τοῦ *φθίνοντος*. Β. Φ.

ἀκμαῖα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη κατὰ τὸ 1828 ὑπὸ τοῦ Eschischoltz καὶ κατὰ τὸ 1830 ὑπὸ τοῦ Auduin καὶ Miln-Edwards εἰς μαλάκιά τινα τῆς τάξεως τῶν *γαστεροπόδων*, τῆς ὁμοιογενείας τῶν *προσωβραγχίων* καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν *κυκλοβραγχίων*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῆς βραγχιακῆς κοιλότητος, ἥτις εἶναι τοποθετημένη εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς ὑποτυπώδους σχισμῆς, ἥτις ἀντικαθιστᾷ τὸ στόμα καὶ φέρει τρία ζεύγη ἀκανθωδῶν πλακῶν ἀντικαθιστῶντα τοὺς κροσσωτοὺς ὀδόντας. Ἡ κόγχη ἔχει σχῆμα κωνικὸν καὶ οὐχὶ σπειροειδές. Ἐπὶ τῶν χειλέων τῆς κόγχης δὲν φέρει ὀδον-

Digitized by Google

τώσεις καὶ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων της παρουσιάζει σαρκῶδες ἐπένδυμα. Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ τεσσαράκοντα εἴδη, εἰς τὰς περισσοτέρας θαλάσσας, ἰδίως δὲ εἰς τὰς τῆς Β. Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἀκμαιόδερα (τά) [*Ζωολ.*]. Ἔντομα κολεόπτερα τῆς ὁμοιογενείας *ζυλωτιδῶν*, τῆς οἰκογενείας τῶν *βουπρηστιδῶν*. Τὸ σῶμά των εἶναι παχύ, φοειδὲς καὶ καλύπτεται ὑπὸ λεπτῆς λιπώδους οὐσίας. Αἱ κεραῖαι ἐκφύονται ἐκ τῶν γωνιῶν τὰς ὁποίας σχηματίζουσιν αἱ ὀφθαλμικαὶ κόγχαι. Ὁ προθώραξ αὐτῶν κολοβὸς κατὰ τὴν βάσιν του ἔχει σχῆμα τρόπιδος (καρίνας). Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὰ τεσσαράκοντα περίπου εἴδη, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς περὶ τὸν τροπικὸν ζώνας. Τὸ γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἀκμαιόδερον τὸ ταινιῶδες* (acmaeodera toeniata), τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν ἀνθέων καὶ εἶναι κοινότατον εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Κορσικὴν καὶ τὴν Ἱσπανίαν. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 6—10 χιλιοστόμετρα καὶ ὁ χρωματισμός του εἶναι μελανὸς μὲ ἰώδεις ἀνταυγείας καὶ δύο πλαγίας ῥαβδώσεις κιτρίνας ἢ ὑπερύθρους ἐπὶ τῶν ἐλύτρων του. Δ. Ν. Π.

ἀκμαῖος,—α,—ον· ὁ ἐν τῇ ἀκμῇ, ἐν τῇ ἀνθήσει· «*ἀκμαῖον ἐμπόριον, ἀκμαία βιομηχανία*» ‖ ἐπὶ καρπῶν, ὥριμος· ‖ «*ἀκμαία παρθένος*» εἰς ὥραν γάμου· ‖ **Ἰδιωμ.** *ἄκνιος*· «*ἄκνια σῦκα,—σταφύλια*». — **Ἐπίρρ.** *ἀκμαίως*

ἀκμαιόσωμος,—*η*,—*ο*· ὁ ἔχων ἀκμαῖον σῶμα.

ἀκμαιότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκμαῖος, ἀνθηρότης.

ἀκμανίτης (Hackmanite) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τῆς ὁμάδος τοῦ *σοδαλίθου*. Γ. Κ. Γ.

Ἀκμαντζαλῆ. Συνοικισμὸς τῆς Χαλκιδικῆς (Μακεδονίας) ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα Ἐπανωμῆς. Ἔχει κατοίκους 301.

ἀκμαστικὸς *πυρετός*. Ὁ συνεχὴς πυρετός, καθ' ὃν ἡ θερμοκρασία διατηρεῖται διαρκῶς ὑψηλή, ἄλλως λεγόμενος καὶ *ὁμότονος* (Γαλην. 10,615). Σ. Σ.

ἀκμεκίτρινον *[Βιομ. Χημ.]*. Ὀξίνη ἀζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ σουλφανιλικοῦ ὀξέος καὶ ρεζορκίνης, ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1875 ὑπὸ τοῦ Griess.

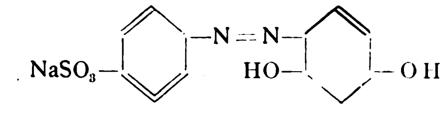

Εἶναι φαιὰ κόνις βάπτουσα κιτρινερύθρως τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν. Σ. Γ.

ἀκμέλλη (Acmella) *[Βοτ.]*. Γένος περιλαμβάνον φυτὰ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἀμερικῆς, ἔχοντα ἀναλόγους ἰδιότητας πρὸς τὸ *πύρεθρον* (Chrysanthemum Pyrethrum).

Ἀκμετσέτ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τοῦ κόλπου τοῦ Περεκὸπ ἐν τῇ Κριμαίᾳ (ἀρχ. *Καρκινίτου κόλπου*) εἰς 13 μιλ. ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Ταρχάν, δυτικῶς τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου (σημ. *Κριμαίας*) ἐσχατιᾶς, κληθεὶς *Ἀκμετσὲτ* (="Ασπρο τζαμί) ἀπὸ λευκοῦ τεμένους τουρκικοῦ μεθ' ὑψηλοῦ μιναρέ, ὅστις ὑπῆρχεν ἐκεῖ παλαιότατα. Συχναζόμενος πολὺ ἀπὸ τὰ ἐκτελοῦντα τὴν συγκοινωνίαν Κριμαίας Ὀδησσοῦ πλοῖα ἀναγνωρίζεται μακρόθεν ἀπὸ πανύψηλον κωδωνοστάσιον ἐκκλησίας (200 ποδῶν) ἐχούσης δῶμα μὲ πολλοὺς ἀνισοϋψεῖς τρούλλους. Τὸ πλάτος τοῦ στομίου τοῦ λιμένος, ὅστις εἶναι ἀνοικτὸς πρὸς Β, εἶναι 2⅓ μιλλίου, ἀλλ' ἀπὸ ἀκτῆς εἰς ἀκτὴν λογιζόμενον· στενοῦται ὅμως τοῦτο εἰς 160 μόλις μέτρα λόγῳ ἀβαθῶν προεκτεινόντων ἑκατέραν τῶν χηλῶν τοῦ στομίου καὶ ἀφινόντων ἐλεύθερον μόνον πόρον μεταξὺ τῶν ἀντικειμένων των «*ἀποχῶν*». **Φανὸς διοπτρικός**, εἰς τὸ μέσον τῆς νοτίας ἀκτῆς εἰς ὃ ἀκριβῶς καὶ ἡ πόλις, ἐκπέμπει λευκὸν μὲν φῶς κατὰ τὸ εὖρος τοῦ πλωΐμου πόρου, χρωματιστὸν δὲ ἐπὶ τῶν ἀβαθῶν, πράσινον ἐπὶ τῶν δεξιᾷ καὶ ἐρυθρὸν ἐπὶ τῶν ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι, εὐκολυνομένου οὕτω τὰ μάλα τοῦ νυκτερινοῦ εἴσπλου καὶ δὴ ὅταν ἀνάπτεται καὶ ἕτερος βοηθητικός, ἐνδότερον κείμενος φανός, λευκοῦ ἐπίσης φωτός, ὁπότε ἡ εὐθυγραμμία τῶν δύο λευκῶν φώτων καθιστᾷ ἐξόφθαλμον τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τοῦ πλωΐμου πόρου. Εἰς τὴν πόλιν ὑπάρχει μέγα νοσοκομεῖον, ἀπὸ δὲ τῆς προκυμαίας της μέγας προβλὴς καὶ παρ' αὐτὸν ναυαγοσωστικὸς σταθμός.

Ὁ λιμὴν οὗτος (Πλάτος = 45° 31' — Μῆκος 32° 42') ἴσως εἶναι ὁ *Καλὸς λιμὴν* τοῦ Στράβωνος (Didot 256,10). Συνηθέστατα πήγνυται ἐξ τὸ μέσον τοῦ χειμῶνος. Ι. Ε. Λ.

ἀκμὴ (ἡ)· ἡ ἀκροτάτη ὀξύτης τοῦ ἠκονημένου σιδήρου, τὸ στόμα παντὸς τέμνοντος ὀργάνου, μαχαίρας, πελέκεως, ξυραφίου, τὸ ὀξὺ τῆς λόγχης κ.τ.τ., ἄλλως *ἀθήρ*, **κοιν.** *ἀθέρας*· «*ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς*» παροιμιώδης φράσις ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου: «*νῦν γὰρ δὴ πάντεσσιν ἐπὶ ξυροῦ ἵσταται ἀκμῆς* | *ἢ μάλα λυγρὸς ὄλεθρος Ἀχαιοῖς ἠὲ βιῶναι*» (Ἰλ. Κ, 173)· καὶ παρ' Ἡροδότῳ «*ἐπὶ ξυροῦ γὰρ ἀκμῆς ἔχετε ἡμῖν τὰ πρήγματα, ἄνδρες Ἴωνες, ἢ εἶναι ἐλευθέροισι ἢ δούλοισι*» ἐπὶ μεγίστης κρίσεως μεταξὺ δύο ἀκροτήτων, ἀποκλειομένης μέσης τινὸς καταστάσεως· 2) ἡ μεγίστη τελειότης παντὸς ἐξελισσομένου ὄντος ἢ καταστάσεως, ἡ ἄνθησις· «*ἡ ἀκμὴ τῆς ἡλικίας, — τῆς δράσεως, — τῆς τέχνης, — τῆς φιλολογίας κ.τ.τ.*» ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους χαρακτηρίζεται ὡς τὸ μεθόριον μεταξὺ νεότητος καὶ γήρατος, αὐξήσεως καὶ φθίσεως· «*ἀκμὴ τοῦ σώματος, — τῆς φρονήσεως κτλ.*» Θ. Φ.

—[ΙΑΤΡ.]. ***Ἀκμὴ*** ἐν τῇ ἰατρικῇ καλεῖται δερματοπάθεια προερχομένη ἐκ βλάβης ἢ λειτουργικῆς διαταραχῆς τῶν σμηγματογόνων ἢ τριχοσμηγματικῶν ἀδένων. Ἡ πάθησις αὕτη ἔχει ποικίλας μορφάς.

Κοινὴ ἀκμὴ ἢ ἐφηβικὴ ἀκμή: (Acne vulgaris, acne juvenilis). Κοινῶς εἶναι γνωστὴ ὡς «*σπειράκια*» ἢ «*σπειριὰ τῆς νεότητος*». Ἡ νόσος αὕτη ἐμφανίζεται εἰς νεαρὰ ἄτομα, μεταξὺ τοῦ 14ου περίπου καὶ τοῦ 20οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας, ἐπὶ τοῦ δέρματος τοῦ προσώπου κυρίως, ἀλλὰ καὶ τῶν ὤτων καὶ τῆς ῥάχεως καὶ τοῦ στέρνου, ἐνίοτε καὶ περὶ τὸν τράχηλον. ὅταν τοῦτο, ὡς συμβαίνει συχνάκις κατὰ τὴν ἥβην, εἶναι λιπαρὸν καὶ παρουσιάζει ὑπερπαραγωγὴν τοῦ σμήγματος τοῦ προσδίδοντος τὴν λιπαρὰν λάμψιν εἰς τὰς τρίχας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἁβρότητα τοῦ δέρματος. Ἕνεκα τῆς ὑπερπαραγωγῆς τούτου, οἱ πόροι τῶν σμηγματογόνων ἀδένων εἶναι διευρυσμένοι καὶ φαίνονται ὡς λευκόφαια ἢ μελανὰ στίγματα, οἱ *φαγέσωροι* (μπιμπίκια). Ἐπὶ τοιούτου δέρματος ἀναπτύσσονται μικραὶ ἢ μεγαλύτεραι βλατιδώδεις ἢ βλατιδοφλυκταινώδεις ἐξανθήσεις ἐρυθραί, κωνικαί, ἢ ἡμισφαιρικαὶ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπώδυνοι, αἱ ὁποῖαι φέρουσιν εἰς τὴν κορυφὴν εἴτε ἓν ἐκ των εἰρημένων στιγμάτων, εἴτε μικρὰν φλύκταιναν, εἴτε ἐγκρύπτουσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν πύον. Ῥηγνυομένης τῆς ἀκμῆς ἐξέρχεται σκωληκοειδὲς λιπαρὸν νημάτιον, ὀλίγον πύον, τυροειδὴς λιπαρὰ οὐσία καὶ ἐπακολουθεῖ μικρὰ ποσότης αἵματος.

Ἡ ἀκμὴ παρουσιάζει πολλὰς ποικιλίας, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔντασιν ἢ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐξανθήσεων. Εἰς ἐλαφρὰς μορφὰς (διάσπαρτος ἀκμή) ἀναπτύσσονται ὀλίγαι περὶ τὴν ῥῖνα ἢ τὸ μέτωπον ἢ καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ προσώπου, ὑποχωροῦσαι διαδοχικῶς, ἐνῷ νέαι μικραὶ ἢ μεγαλύτεραι ἐμφανίζονται ἐκ νέου οὕτως, ὥστε ὑπάρχει πάντοτε περιωρισμένος ἀριθμὸς τοιούτων εἰς διαφόρους θέσεις ἢ εἰς κατὰ προτίμησιν θέσιν. Οὐχὶ σπανίως παρατηροῦνται χρονικὰ διαστήματα, κατὰ τὰ ὁποῖα οὐδεμία νέα ἐξάνθησις ἀναπτύσσεται ἢ ἀντιθέτως χρονικαὶ περίοδοι, καθ' ἃς καὶ ἡ ἔντασις καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξανθήσεων αὐξάνεται. Παρατηρεῖται τοῦτο π.χ. εἰς γυναῖκας, κατὰ τὰς ἐμμήνους περιόδους, ἢ γενικῶς μετὰ κατάχρησιν δριμειῶν τροφῶν. Εἰς τοιαύτας ἐλαφρὰς μορφὰς μόνον ἐκ μεγαλυτέρας τινὸς ἀκμῆς ἐναπομένει μικρά τις ἢ μείζων οὐλή, μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῆς ἐξανθήσεως. Ἡ νοσηρὰ αὕτη ἐκδήλωσις, μένουσα ἄνευ θεραπείας, ἐξακολουθεῖ μέχρι τοῦ 20οῦ ἢ 25ου ἔτους, χάνει ἀπὸ τῆς ἡλικίας ταύτης καὶ εἰς ἔντασιν καὶ εἰς ἔκτασιν, παύει δὲ ἡ ἀνάπτυξις νέων κατὰ τὴν ὥριμον ἡλικίαν.

Εἰς βαρυτέρας μορφὰς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξανθήσεων καὶ ἡ ἔντασις εἶναι μεγαλύτερα. Ὑπάρχουσι παλαιαὶ καὶ νέαι διαφόρου μεγέθους καὶ ἐξελίξεως, μικραὶ ἢ μεγαλύτεραι οὐλαί, ὑπενθυμίζουσαι πολλάκις εὐλογιοειδεῖς οὐλάς. Τὸ δέρμα, ὅπου εἶναι ἐλεύθερον, γέμει φαγεσώρων μικρῶν ἢ μεγαλυτέρων. Ἡ ὄψις τοῦ δέρματος εἶναι ἐρυθρά, ἀνώμαλος. Διὰ τῆς ἁφῆς αἰσθάνεταί τις ἀνωμάλους περιγεγραμμένας ἢ μὴ σκληρίας, διηκούσας εἰς ἐπιφάνειαν ἢ εἰς βάθος, μικροαποστήματα τὰ ὁποῖα ῥηγνυόμενα ἐξάγουσιν ἢ καθαρὸν πύον ἢ πύον μετὰ τυροειδῶν λιπαρῶν μαζῶν. Τοιαῦται ἐξανθήσεις καὶ ἀνωμαλίαι ὑπάρχουσι πολλάκις εἰς ὁλόκληρον τὸ πρόσωπον, ὑπάρχουσι δὲ προσθέτως καὶ εἰς τὰ ὦτα καὶ εἰς τὴν ῥάχιν καὶ εἰς τὸ στέρνον, μεμονωμέναι δ' ἐξανθήσεις καὶ ἀλλαχοῦ. Εἶναι εὐνόητον τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον προκαλεῖται εἰς τὸν ἄρρωστον ἐκ τοιαύτης δυσμορφίας. Ἡ εἰκὼν αὕτη τῆς ἀκμῆς ἀποτελεῖ κάτι ἐντελῶς διάφορον τῆς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐμφανίσεως ὀλίγων *σπειρίων τῆς νεότητος*. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων μορφῶν παρατηροῦνται πολλαὶ μεσάζουσαι. Πάντως ἡ σταθερὰ συνύπαρξις ἐλαιώδους σμηγματορροίας, οἱ φαγέσωροι, ἡ διαδοχικὴ καὶ χρονία ἐμφάνισις τῶν περιγραφεισῶν ἐξανθήσεων, χαρακτηρίζουσιν ἐπαρκῶς τὴν ἐφηβικὴν ἀκμήν. Εἰς περιπτώσεις τινὰς κυριαρχεῖ σύμπτωμά τι ἐκ τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων καὶ προσδίδει ἰδίαν τινὰ εἰκόνα εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς νόσου. Ἐδόθη οὕτω ἀφορμὴ ἰδίων χαρακτηρισμῶν εἰς τὰς ἐν λόγῳ περιπτώσεις.

Οὕτω παρατηρεῖται περίπτωσις ἀκμῆς, καθ' ἣν εἰς πάσας τὰς ἐξανθήσεις φαίνεται εἰς τὸ κέντρον τὸ μνημονευθὲν φαιόλευκον ἢ μελανὸν σημεῖον τοῦ φαγεσώρου *(στικτὴ ἀκμὴ-Acne Punctata Kaposi)*. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις πᾶσαι αἱ ἐξανθήσεις ἐμφανίζονται ὑπὸ μορφὴν φλυκταίνης (*φλυκταινώδης, εὐλογιοειδὴς ἀκμή*). Ἄλλοτε ἐμφανίζονται καὶ ἐμμένουσιν αἱ ἐξανθήσεις εἰς ἀρχικὸν στάδιον ἐξελίξεως καὶ εἶναι σκληραὶ *(σκληρὰ ἀκμὴ-Acne Indurata Kaposi)* ἢ συνοδεύεται ἡ ἀκμὴ ὑπὸ ἐντόνου κνησμοῦ *(κνησμώδης ἀκμὴ-Acne Urticata)*· ἐπὶ ἐντόνου ἐλαιώδους σμηγματορροίας, παρατηρεῖται κυρίως εἰς τὴν ῥάχιν κνησμός, ἐντονώτερος δὲ ὅταν καὶ ἄλλαι δυσκρασίαι συντρέχωσιν ἢ ὅταν ὑπάρχῃ καθ' ἕξιν δυσκοιλιότης. Σημειοῦνται ἐπίσης εἰς τὰ δερματολογικὰ συγγράμματα καὶ ἄλλαι ποικιλίαι ἀκμῆς, ὡς ἡ *ἀκμὴ τῶν καχεκτικῶν ἢ τῶν χοιραδικῶν (Hebra Kaposi)* τελαγγειεκτατικὴ ἀκμή, *νεκρωτικὴ ἀκμὴ (Kaposi)*. Ὀξυτάτη ἀκμὴ τοῦ προσώπου ἡ *ἀκνῖτις (Barthelémy)* κ.τ.τ. Εἶναι ζήτημα ἐὰν πᾶσαι αἱ ὑπὸ τοὺς τίτλους τούτους φερόμεναι νόσοι συνδέωνται αἰτιολογικῶς. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐπανερχόμεθα κατωτέρω.

Παθολογικοανατομικαὶ γνώσεις. Ἑκάστη ἐξάνθησις ἀντιπροσωπεύει φλεγμονὴν τοῦ σμηγματογόνου ἀδένος καὶ τοῦ γειτνιάζοντος ἱστοῦ. Ἐκ ταύτης διαμορφώνεται φλύκταινα, μετὰ τὴν ῥῆξιν τῆς ὁποίας σχηματίζεται ἐφελκίς. Μειοῦται τότε ἡ φλεγμονή, ἐξαφανίζεται ἡ ἐρυθρότης καὶ ἡ διόγκωσις καὶ ἀπομένει φαιοέρυθρος ἐν ἀρχῇ, ὠχρὰ εἶτα κηλίς, τελικῶς ἐξαφανιζομένη. Ἐμμένει ἐκ μεγάλης ἐνίοτε ἀκμῆς νεκρωτικὴ ἐπεξεργασία. Εἰς ἐντονωτέρας καὶ προκεχωρημένας μορφὰς ἡ φλεγμονὴ ἐξελίσσεται εἰς ἀποστήματα τῶν σμηγματογόνων ἀδένων τοῦ πέριξ ἱστοῦ καὶ τῶν θυλάκων τῶν τριχῶν. Ἡ ὑποχώρησις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν εἶναι πλήρης. Ἅμα τῇ ἐκκενώσει μικροῦ ἀποστηματίου δὲν ἐξαφανίζεται ἡ ἐξάνθησις, ἀλλὰ παραμένει σκληρὰ διήθησις καὶ μετ' οὐ πολὺ νέα ἔντασις τῆς φλεγμονῆς προδίδει ὑποτροπὴν ἢ γειτνιάζουσαν ἐντόπισιν οὕτως, ὥστε μετὰ πολὺν χρόνον διαμορφώνονται κυψελοειδεῖς θύλακοι πυώδεις, καταλαμβάνοντες ποικίλην τοῦ δέρματος ἔκτασιν. Προϊόντος τοῦ χρόνου διαμορφώνονται οὕτω μονιμώτεραι σκληραὶ διηθήσεις, αἵτινες δυσχερῶς καὶ μετὰ πάροδον πολλοῦ χρόνου ὑποχωροῦσιν. Ἐκ τοιούτων σκληρῶν διηθήσεων συχνάκις ἐξορμῶνται, ὡς ἀπὸ ἀκενώτου πηγῆς, νέαι ἀκμαὶ ἢ μείζονες δοθιηνώδεις ἐξανθήσεις. Εἰς τὴν παθολογικὴν ταύτην εἰκόνα τοῦ δέρματος δέον νὰ προστεθῶσιν ἀφλέγμαντοι διογκώσεις σμηγματογόνων ἀδένων, ἀδενώματα (σμηγμαδενώματα), κύστεις ἢ κυστίδια, περιέχοντα λιπαρὰς τυροειδεῖς μάζας καὶ ἄλλαι συναφεῖς ἀνωμαλίαι, ἀπότοκοι τῆς ὑπερπαραγωγῆς τοῦ σμήγματος καὶ τῶν χρονίων φλεγματωδῶν ἑστιῶν εἰς ὄργανον, οἷον τὸ δέρμα, διὰ ποικίλων ἱστολογικῶν στοιχείων συνυφασμένον.

Αἰτιολογία. Ἡ λαϊκὴ καὶ παλαιοτάτη παρατήρησις μιᾶς οἱασδήποτε σχέσεως τῆς κοινῆς ἐφηβικῆς ἀκμῆς πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ τὰς ἰδιότητας τῆς ἥβης ἔχει πάντοτε ἀξίαν, ἔστω καὶ ἂν δὲν δυνάμεθα νὰ συνδέσωμεν τελείως τοὺς κρίκους, τοὺς συνδέοντας τὴν ἥβην μετὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς δερματικῆς ταύτης νόσου. Ὅ,τι γνωρίζομεν ἐκ τῆς αἰτιολογίας ταύτης εἶναι τὰ ἀκόλουθα: Ἐμφανίζεται ἡ ἀκμὴ συχνότερον εἰς τοὺς ἄνδρας ἢ εἰς τὰς γυναῖκας, συχνότερον εἰς μελαχροινὰ ἢ λευκὰ ἄτομα: Δυσκρασίαι οἷαι δήποτε φύσεως, ὡς καὶ ἡ κατάχρησις δριμειῶν τροφῶν, εὐνοοῦσι τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀκμῆς. Ὑπάρχει πάντοτε ἐπὶ λιπαροῦ δέρματος καὶ παρέχει τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἡ ὑπερπαραγωγὴ τοῦ λιπαροῦ σμήγματος, ἡ ἕνεκα τούτου διεύρυνσις τοῦ στομίου τοῦ σμηγματογόνου ἀδένος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον τούτου εὑρίσκεται εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν περιβάλλον, ἡ ἀπόφραξις τούτου, ἡ ἀποσύνθεσις τοῦ σμήγματος, ἀποτελοῦσιν εὐνοϊκὰ σημεῖα ἀναπτύξεως μιᾶς φλεγμονῆς. Ἡ ὑπερπαραγωγὴ πάλιν τοῦ σμήγματος, εἶναι δυνατόν, ἀδενικὴ ἐνέργεια καὶ αὐτή, νὰ μὴ ἔχῃ σχέσιν πρὸς τὴν καθόλου ἔντασιν τῶν ἀδενικῶν ἐνεργειῶν κατὰ τὴν ἥβην; Δὲν ἀρκεῖ ὅμως εἰς ἡμᾶς ὁ καθαρὸς μηχανικὸς ἐρεθισμὸς ἢ χημικὸς τοιοῦτος ὡς παράγων φλεγμονῆς, ἐφ' ὅσον εἰς τὸ δέρμα συνυπάρχουσι διωγκωμένοι ἀδενίσκοι, γνήσια μικρὰ ἀδενώματα, μὴ ἐμφανίζοντα τὸν χαρακτῆρα τῆς φλεγμονῆς. Πρὸ πολλοῦ ἐστράφη ἡ ἔρευνα πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς μικροβιωτικῆς προελεύσεως τῆς ἀκμῆς, τῆς ὑπερλιπώσεως τοῦ δέρματος καὶ τῶν λοιπῶν σημειωθέντων στοιχείων, ἀποτελούντων τὸ ἀναγκαῖον περιβάλλον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν μικροβίων. Παλαιότεροι ἐρευνηταὶ (Unna, Sacourand) καὶ πολλοὶ μεταγενέστεροι περιέγραψαν διάφορα μικρόβια, ἀνευρισκόμενα εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ἀκμῆς ἢ εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν μὴ φλεγμαινόντων σμηγματογόνων ἀδένων. Ἀνευρίσκονται οὕτω:

1ον) Διάφορα σαπρόφυτα, προφανῶς κατὰ τύχην ἐπικαθήμενα ἔξωθεν καὶ ὑπάρχοντα ἀδιαφόρως εἰς φλεγμαίνοντας ἢ μὴ σμηγματογόνους ἀδένας.

2ον) Μικροβάκιλλοι (Unna, Thibierge (βακτηρίαι βραχεῖαι καὶ πυκναὶ καμπυλωταὶ 0, 7 X 0, 3 μ.

Digitized by Google

ἢ 0, 3 X 0, 3 M.), ἐμφανιζόμενοι ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον εἰς πυκνὰς μάζας.

3ον) Ὁ λευκὸς σταφυλόκοκκος εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ἀκμῆς.

4ον) Ὁ χρυσίζων σταφυλόκοκκος ὁμοίως εἰς τὸ περιεχόμενον κυρίως φλυκταινωδῶν καὶ εὐλογιοειδῶν ἀκμῶν.

5ον) Ἐσημειώθη ἡ ἐμφάνισις εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν σμηγματογόνων ἀδένων καὶ *βακίλλου ὀξυανθισταμένου* (Acido-résistant), ὁμοίου πρὸς τὸν βάκιλλον τοῦ Koch, χρωννυμένου διὰ τῶν αὐτῶν χρωστικῶν μέσων.

Εἰς φλεγμαίνοντας, ἀλλὰ καὶ μὴ φλεγμαίνοντας, σμηγματογόνους ἀδένας ὑπάρχει καὶ ἀνευρίσκεται διὰ τοῦ μικροσκοπίου εἰς τὸ τυροειδὲς περιεχόμενον τούτων τὸ ὑπὸ τοῦ G. Simon τῷ 1842 τὸ πρῶτον περιγραφὲν ζωΰφιον (Simonea ἢ Dermodex ἢ Acarus follicolorum). Εἶναι τοῦτο σκωληκοειδὲς παράσιτον, μήκους 0,08 ἕως 0,12 καὶ πλάτους 0,02 τοῦ χιλιοστοῦ τοῦ χιλιοστομέτρου, παρουσιάζει κεφαλικὸν τμῆμα παχύτερον, μετὰ τεσσάρων ἑκατέρωθεν ἄκρων καὶ λεπτότερον οὐραῖον (**βλ. λ. ἄκαρι**).

Τὸ παράσιτον τοῦτο, ποικιλία τοῦ ὁποίου εἰς τοὺς χοίρους ἢ καὶ τὰς γαλᾶς προκαλεῖ σοβαρὰς δερματικὰς ἢ ὑποδορείους βλάβας (ἀποστήματα κλπ.) εἰς τὸν ἄνθρωπον παρασιτεῖ ἁπλῶς εἰς τὸ ἴπος τοῦ ἀδένος, μὴ προκαλοῦν οὔτε τὴν ἀκμὴν οὔτε ἄλλην τινὰ βλάβην εἰς τὸ δέρμα.

Ἐκ τῶν σημειωθέντων μικροβίων, μόνον ὁ λευκὸς σταφυλόκκοκος, εἴς τινας περιπτώσεις δὲ καὶ ὁ χρυσίζων, εἶναι οἱ πιθανώτεροι μικροβιακοὶ παράγοντες τῆς ἐφηβικῆς ἀκμῆς. Ἐὰν δὲ δὲν ἐξελίσσεται ἡ ἐκ τούτου φλεγμονὴ εἰς γνησίας σταφυλοκοκκιάσεις, τοῦτο πιθανὸν νὰ συμβαίνῃ ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ λίπους, ἐπηρεάζοντος τὴν παθολογικοανατομικὴν διαμόρφωσιν τῆς σταφυλοκοκκιάσεως. Ἡ γνώμη αὕτη ἐνισχύεται ἐκ τῆς παρατηρήσεως ὅτι ἡ ἀκμή, ἡ ἀναπτυσσομένη εἰς μέρη τοῦ δέρματος, ἔνθα δὲν παρατηρεῖται σμηγματόρροια, ὡς εἰς τὰ περὶ τὸν τράχηλον μέρη, ἐμφανίζει ἐντονώτερον χαρακτῆρα, εἶναι μᾶλλον ἐπώδυνος καὶ σχετικῶς ἐλάχιστα διαφέρει δοθιηνώσεως. Δέον ὅθεν, ἀπὸ αἰτιολογικῆς ἀπόψεως, νὰ χαρακτηρισθῇ ἡ ἐφηβικὴ ἀκμὴ ὡς *βιολογικὴ ποικιλία σταφυλοκοκκιάσεως*· ἐνῷ *γνησία ἀκμοειδὴς σταφυλοκοκκίασις* δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ:

Ἀκμὴ τοῦ **Barthelémy**, ἡ ὀξεῖα, ἢ ὀξυτάτη *ἀκνῖτις*, καθ' ἣν ἀθρόαι ἀκμοειδεῖς ἐξανθήσεις, πυκναὶ ἢ διάσπαρτοι, ἐμφανίζονται εἰς οἵαν δήποτε ἡλικίαν καὶ εἰς ποικίλας θέσεις τοῦ δέρματος. Τοιαύτην ἀθρόαν ἐμφάνισιν ἀκμοειδῶν ἐξανθήσεων παρετηρήσαμεν συχνοτέραν πως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα παραλλήλως ηὐξήθη περιέργως καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν περιπτώσεων ἑτέρων μορφῶν σταφυλοκοκκιάσεων ἢ σταφυλοστρεπτοκοκκιάσεων. Εἰς τοιαύτας μορφὰς ἀνεύρομεν, ὁσάκις ἀνεζητήσαμεν, ἄλλοτε λευκὸν καὶ ἄλλοτε χρυσίζοντα σταφυλόκοκκον. Κλινικὴ ποικιλία τῆς ἀκμῆς εἶναι ἡ:

Ἀκμὴ τῶν καχεκτικῶν καὶ τῶν χοιραδικῶν. — Εἰς καχεκτικά, χοιραδικὰ ἄτομα, δυσκρασικὰ ἐν γένει, ἀναπτύσσονται εἰς τὸν κορμόν, συχνότερον εἰς τὴν ῥάχιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ κάτω ἄκρα, ὀλιγώτερον εἰς τὸ πρόσωπον, κυανέρυθροι, πλαδαραί, ἐπίπεδοι, συχνάκις κλυδάζουσαι εἰς τὸ κέντρον ἐξανθήσεις μεγέθους φακῆς καὶ μείζονες, ὁμοιάζουσαι πρὸς συφιλιδικὰς ἐξανθήσεις (Kaposi), διαφέρουσαι δὲ τούτων ἐκ τῆς ἐλλείψεως σκληρᾶς διηθήσεως καὶ ἐκ τῆς μὴ ἐξελίξεως εἰς χαρακτηριστικὰ ἕλκη. Τὸ περιεχόμενον τούτων εἶναι ὀροπυῶδες ἐρυθρὸν ἢ αἱματῶδες ὑγρόν. Ὑποχωροῦσαι ἀφίνουσιν ἐπιπολαίας νεκρωτικὰς ἐπεξεργασίας Ἡ σχέσις τῆς ἀκμῆς ταύτης πρὸς τὴν ἐφηβικὴν ἀκμὴν δὲν δύναται εἰσέτι ἀκριβῶς νὰ καθορισθῇ. Κοινὰ σημεῖα παρουσιάζουσι τὴν ἡλικίαν, τὴν ἐλαιώδη σμηγματόρροιαν (συχνάκις), διαφορὰς δὲ τὴν μορφὴν τῆς ἐξανθήσεως. Συχνάκις εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ καχεκτικὸν ἄτομον ὑπάρχουσιν ἐξανθήσεις τοῦ τύπου τῆς κοινῆς ἐφηβικῆς ἀκμῆς, ἀλλὰ καὶ ὀλίγαι ἢ περισσότεραι τοῦ τύπου τῆς ἀκμῆς τῶν καχεκτικῶν, ἑνὸς ἢ καὶ οὐδενὸς τύπου ἐπικρατοῦντος πρὸς ἀκριβέστερον διὰ τὴν περίπτωσιν χαρακτηρισμόν. Ἡ παρατήρησις αὕτη ἄγει εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι εἰς καχεκτικὰ ἢ δυσκρασικὰ ἄτομα, ἕνεκα τοπικῶν λόγων σχετιζομένων πρὸς τὴν κατάστασιν τοῦ δέρματος τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, οὐχὶ εἷς, ἀλλὰ πλείονες μικροβιακοὶ παράγοντες αἰτιολογοῦσι τὰς μορφολογικὰς καὶ ἀνατομοπαθολογικὰς διαφορὰς τῶν ἀκμοειδῶν τούτων ἐξανθήσεων.

Παρὰ τὴν ἀκμὴν τῶν καχεκτικῶν, τῶν χοιραδικῶν, ἥτις ἕνεκα τῆς πλαδαρᾶς καταστάσεως τῆς ἐξανθήσεως, τοῦ αἱμορραγικοῦ περιεχομένου καὶ τῆς γενικωτέρας δυσκρασίας, πρὸ πολλοῦ ἐθεωρεῖτο ὕποπτος φυματιώδους αἰτιολογίας, τάσσουσι παλαιότεροι συγγραφεῖς (Thibierge), ἀλλὰ καὶ νεώτεροι ἐρευνηταὶ (Gougerot, Laroche) καὶ ἐξανθήσεις ἀκμοειδεῖς, προκαλούσας μείζονα νεκρωτικὴν ἐπεξεργασίαν ὡς τὴν *νεκρωτικὴν ἀκμὴν* (C. Boeck, Pick), *τὰ χοιραδικὰ ἀκμοειδῆ* (C. Fox) καὶ ἀσαφέστερα *ἀκμοειδῆ μεμονωμένα*, θεωροῦσι δὲ πάσας ταύτας τὰς δερματικὰς ἐκδηλώσεις ὡς ἀτύπους φυματιώσεις, ὡς *φυματιοειδῆ*, ἐπὶ τῶν ὁποίων σοβαρώταται ἔρευναι ἐγένοντο κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν. Ἐν τῷ εἰδικῷ ἄρθρῳ «**φυματιοειδῆ**» θέλομεν ἐκτενέστερον περὶ τούτων ἀναφέρει, σημειοῦμεν δὲ μόνον ἐνταῦθα, ὅτι ὁ ἀνωτέρω σημειωθεὶς ὀξυανθιστάμενος βάκιλλος δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀμέτοχος τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐν λόγῳ φυματιοειδῶν.

Προφύλαξις καὶ θεραπεία τῆς ἀκμῆς. — Ἐκ τῆς αἰτιολογίας καταφαίνεται ὅτι αἱ βάσεις προφυλάξεως ἀπὸ τῆς ἀκμῆς εἶναι ἡ συχνὴ ἀπομάκρυνσις τοῦ πλεονάζοντος σμήγματος, ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν ἀποφρασσομένων σμηγματογόνων ἀδένων καὶ ἐλαφρά τις ἀντισηψία τοῦ δέρματος. Ἐπιτυγχάνονται ταῦτα διὰ τῆς συχνῆς χρήσεως οἵου δήποτε σάπωνος, κοινοῦ ἢ φαρμακευτικοῦ, ἐπιτυγχανομένης οὕτω καὶ τῆς ἀντισηψίας τοῦ δέρματος. Ὁ καταλληλότερος φαρμακευτικὸς σάπων εἶναι ὁ θειοῦχος, ἀλλὰ καὶ ναφθολοῦχος, ἰωδοθειοῦχος, θειοναφθολοῦχος καὶ ἄλλοι παραπλησίαν ἐπιδερμολυτικὴν καὶ ἀντισηπτικὴν δύναμιν ἔχοντες προκαλοῦσι τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, τὴν σαπωνοποίησιν τοῦ λίπους. Ὅμοιον ἀποτέλεσμα προκαλεῖται καὶ ἐξ ὑγρῶν σαπώνων ἢ οἰνοπνευματωδῶν σαπωνούχων ἢ μὴ διαλύσεων. Χρησιμοποιοῦμεν διάλυσιν ἰτεολικοῦ ὀξέος καὶ χλωράλης 1—2 γρ. % ὡς μέσου ἀντισηπτικοῦ καὶ κατασταλτικοῦ τῆς ὑπερπαραγωγῆς σμήγματος, ἥτις δύναται νὰ συνδυάζηται πρὸς τὴν χρῆσιν σάπωνος οἵου δήποτε.

Αἱ ἴδιαι βάσεις δέον νὰ τηρηθῶσι καὶ κατὰ τὴν θεραπείαν τῆς ἀκμῆς. Ἐκτὸς ὅμως τούτων, ἐνδείκνυται ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κατωτέρω ἐπεμβάσεων:

α') Μηχανικὴ ἔκθλιψις τοῦ φαγεσώρου: Γίνεται τοῦτο διὰ μικροῦ εἰδικοῦ ἐργαλείου, τοῦ ὁποίου ἀνάλογον εἶναι ἓν κλειδίον μικροῦ ὡρολογίου, τὸ κοῖλον τοῦ ὁποίου ἐφαρμόζεται πρὸς τὸ μελανὸν στίγμα καὶ πιέζεται.

β') Διάνοιξις τῶν ἐγκρυπτουσῶν πύον ἀκμῶν: Λεπτόν, ὡς τὰ ὀφθαλμολογικά, μαχαιρίδιον ἢ καὶ κοινὴ βελόνη, δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς τοῦτο, εἰσάγεται δὲ εἰς τὴν κορυφὴν ἢ πλαγίως εἰς τὸ κοῖλον τὸ καὶ περιέχον τὸ πύον τμῆμα τῆς ἀκμῆς. Πιέζεται ἐλαφρῶς εἶτα πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ περιεχομένου.

Διὰ τὸν ἴδιον ἐπίσης σκοπὸν χρησιμοποιοῦμεν βελόνην ἀρνητικοῦ πόλου ἠλεκτρικῆς συσκευῆς σταθεροῦ ῥεύματος (δυνάμεως 5 miliampères), ἥτις λόγῳ τῆς ἀποσυνθέσεως, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ εἰς τὸν περὶ τὸ ἄκρον τῆς βελόνης θιγόμενον ἱστόν, ἐξασφαλίζει τὴν ἀντισηψίαν τῆς ἐπεμβάσεως.

γ') Διάνοιξις τῶν ἀποστηματίων καὶ κυσταδενωμάτων: Γίνεται αὕτη δι' ὁμοίου μικροῦ μαχαιριδίου, ἐπειδὴ δὲ συνήθως τὰ ἀποστημάτια ταῦτα εἶναι κυψελοειδῆ, εἶναι ἀνάγκη τότε νὰ εἰσαχθῇ τὸ μαχαιρίδιον εἰς πλείονα σημεῖα τῆς σκληρᾶς διηθήσεως πρὸς κένωσιν ὅλων τῶν κυψελιδίων.

Διὰ τὴν θεραπείαν τῆς ἀκμῆς ἀπαιτοῦνται πολλαὶ ἐνίοτε καὶ ἐπανειλημμέναι τοιαῦται μικροεπεμβάσεις καθὼς καὶ γενικώτεραι συμπτωματικαὶ ἐπεμβάσεις, ὡς ἡ χρῆσις ἀντιφλογιστικῶν ἐπιθεμάτων κ.τ.λ., σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἡ νόσος βελτιοῦται, δύναται δὲ τελικῶς ν' ἀπαλλαχθῇ ὁ ἄρρωστος τῆς νοσηρᾶς ταύτης ἐκδηλώσεως, μετὰ ἢ ἄνευ οὐλωδῶν τινων δυσμορφιῶν, τὰς ὁποίας δὲν δυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν, ἕνεκα τῆς γενομένης ἤδη νεκρωτικῆς ἐπεξεργασίας.

δ') Ἐμβολιοθεραπεία: Ἐφηρμόσθησαν κατὰ τῆς ἀκμῆς παντοειδῆ ἐμβόλια: αὐτεμβόλιον, πρωτεϊνοθεραπεῖαι κ.τ.τ. Τὸ μᾶλλον ἐνδεικνύμενον καὶ θετικὰ ἀποφέρον ἀποτελέσματα εἶναι τὸ σταφυλοκοκκικὸν ἐμβόλιον. Ἐπιβραχύνεται διὰ τῶν ἐμβολίων ὁ χρόνος τῆς θεραπείας, ἀλλὰ καὶ αἱ καθ' ἕκαστα ἐξανθήσεις ταχέως χάνουσι τὴν ζωηρότητα τῆς φλεγμονῆς. Ἡ ἐμφάνισις νέων γίνεται ἀραιοτέρα, ταχέως δὲ καὶ ὁ ἰατρὸς καὶ ὁ ἄρρωστος πείθονται περὶ τῆς ἀξίας τοῦ θεραπευτικοῦ τούτου μέσου. Ἡ διὰ τῶν ἐμβολίων τόνωσις τῶν ἀμυντικῶν δυνάμεων τοῦ ὀργανισμοῦ, ὅσον δήποτε μικρὰ καὶ ἂν ἤθελε θεωρηθῇ, εἶναι πάντοτε θετικὸν διὰ τὴν θεραπευτικὴν κέρδος.

Ἀκμὴ ἐκ φαρμακευτικῶν οὐσιῶν. — Αἱ ἐντριβαὶ διὰ διαφόρων φαρμάκων εἰς τὸ δέρμα ἐρεθίζουσιν ἐνίοτε τοῦτο καὶ προκαλοῦσιν εἰς τὰ μέρη ἔνθα γίνεται ἡ ἐντριβή, ἐκτὸς ἑτέρων φαρμακευτικῶν ἐξανθήσεων, καὶ ἀκμοειδεῖς τοιούτας. Ἄξιαι μνείας ἀκμαὶ εἶναι ἡ ἐξ ὑδραργύρου (ὑδραργυρικῶν ἐντριβῶν) καὶ ἐξ ὑγροπίσσης, προκαλούμεναι ἐξ ἀποφράξεως τῶν στοματίων τῶν ἀδένων τοῦ δέρματος διὰ μορίων ὑδραργύρου ἢ ὑγροπίσσης ἢ καὶ ἐκ χημικοῦ ἐρεθισμοῦ, προκειμένου περὶ ὑδραργύρου. Ἐπίσης αἱ ἐξ ἰωδίου καὶ βρωμίου. Τούτων ἡ πρώτη ἐμφανίζεται εἰς τὸ πρόσωπον ὑπὸ μορφὴν ὀλίγων διασπάρτων φλυκταινιδίων ἢ φλυκταινῶν, μετὰ τῶν λοιπῶν συμπτωμάτων ἰωδισμοῦ, ἡ δευτέρα ὁμοίως ὑπὸ μορφὴν εἴτε διασπάρτων, εἴτε εἰς πλάκας πυκνὰς πρὸς ἀλλήλας συγκειμένων ἐξανθήσεων, αἵτινες ἐνίοτε συνοδεύονται καὶ ὑπὸ πυρετοῦ καὶ ἐξελίσσονται εἰς πολυπλοκωτέρας δερματίτιδας.

Ῥοδόχρους ἀκμὴ (Acne rosacca, couperose), ***ῥινόφυμα.*** — Εἰς μὴ τριχωτὰ μέρη τοῦ προσώπου, κυρίως εἰς τὴν ῥῖνα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς παρειὰς καὶ τὸν πώγωνα, ἀναφαίνεται ἡ νόσος αὕτη, ὑπὸ μορφὴν ζωηρῶς ἢ βαθέως ἐρυθρῶν κηλίδων ὁμοίου τόνου, αἵτινες ὠχριῶσι διὰ τῆς δακτυλικῆς πιέσεως ἢ διὰ τοιούτων κηλίδων, ἐν αἷς διαφαίνονται διακλαδιζόμεναι ἐρυθρότεραι γραμμώσεις, ἐκπροσωποῦσαι διευρυσμένον ἀγγειακὸν πλέγμα. Εἰς διάφορα σημεῖα τούτων παρατηροῦνται ὀλίγαι ἢ περισσότεραι ἀκμοειδεῖς ἐξανθήσεις, εἴτε μείζονα φύματα, εἴτε εἰς προκεχωρημένα στάδια ἀνώμαλοι ὀγκώδεις ἐκφύσεις (ῥινόφυμα), μεγάλων ἐνίοτε διαστάσεων.

Ὁ βαθμὸς τῆς ἐντάσεως, ἡ χρονιότης τῆς νόσου καὶ ἡ ἐντόπισις προσδίδουν ποικίλην μορφὴν εἰς τὰς ἑκάστοτε περιπτώσεις.

Ὁ Kaposi διακρίνει τρεῖς βαθμοὺς ἐντάσεως ἀπὸ ἁπλῆς ὑπεραιμίας-ἐρυθρότητος τῆς ῥινός, μέχρι τοῦ κολοσσιαίου ἐνίοτε ῥινοφύματος. Ἐπικρατοῦσαι μορφαί, σπανιώτερον ἐξελισσόμεναι εἰς βαρυτέρας, εἶναι:

α') Ἡ συνήθης ἐρυθρότης τῆς ῥινός, ἡ ὁποία ἄρχεται ἐνίοτε πολὺ πρωΐμως ἢ κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν καὶ ἐμμένει ὡς τοιαύτη ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ὑποχωροῦσα εἶτα τελείως ἢ ἐξελισσομένη πρὸς τὴν κλινικὴν μορφὴν τοῦ ῥινοφύματος.

β') Ἐρυθρότης τῆς ῥινὸς μετὰ ἐρυθρῶν κηλίδων τῶν παρειῶν, ὀλίγων ἀκμοειδῶν ἐξανθήσεων καὶ διευρυσμένων ἀγγείων.

γ') Ὁμοία εἰκὼν περὶ τὸν πώγωνα ἢ γύρωθεν τοῦ στόματος. Ὑπάρχουσι περιπτώσεις καθ' ἃς ἡ ὑπεραιμία μόλις διαφαίνεται· ὑπάρχουσι μόνον ὀλίγα διευρυσμένα ἀγγεῖα καὶ ἀριθμός τις ἀκμοειδῶν ἐξανθήσεων.

δ') Ῥινόφυμα.

Ἀναπτύσσονται εἰς προκεχωρημένα συνήθως στάδια μαλθακαὶ εἰς τὴν ῥῖνα ἐκβλαστήσεις ἢ καὶ περὶ ταύτην ὑποστρόγγυλοι ἐλαστικῆς συστάσεως, ἀνωμάλως ἐπισωρευόμεναι ἡ μία παρὰ τὴν ἄλλην, μικρότεραι ἢ μεγαλύτεραι, τὸ δέρμα τῶν ὁποίων γέμει μικρῶν καὶ μεγαλυτέρων ἀγγείων, ἕνεκα τούτου δὲ ῥοδόχρουν ἢ ποικίλων ἐρυθρῶν ἀποχρώσεων. Πολλοὶ φαγέσωροι καὶ ἀκμαὶ ἐπὶ τούτου συμπληροῦσι τὴν εἰκόνα τοῦ ῥινοφύματος. Οὐχὶ σπανίως αἱ ἐκβλαστήσεις αὗται εἶναι ἄχροοι μετὰ πολῶν φαγεσώρων, ἡ δὲ ῥὶς ἐμφανίζει, ἐκ τῆς συσσωρεύσεως μικρῶν καὶ μεγαλυτέρων στοιχείων τοιούτων, ὄψιν σπόγγου.

Ἐνίοτε αἱ ἐκβλαστήσεις αὗται εἶναι πολὺ μεγάλαι, ἕνεκα δὲ τῆς μαλθακῆς συστάσεως αὐτῶν ἐπικρέμανται καλύπτουσαι καὶ τὸ ἄνω χεῖλος τοῦ στόματος. Ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι περίπτωσις δυστυχοῦς, εἰς τὸν ὁποῖον τὸ κάτω ἥμισυ τοῦ προσώπου καλύπτεται ὑπὸ τοιούτων κυανερύθρων μεγάλων ὡς σταφυλῶν ἐκβλαστήσεων, αἵτινες, ἐξορμώμεναι ἀπὸ ῥίζης ὑπαρχούσης εἰς τὴν θέσιν τῆς ῥινός, ἐπικρέμανται καλύπτουσαι καὶ στόμα καὶ πώγωνα. Ἡ περίπτωσις αὕτη εἶναι τὸ μεγαλύτερον ῥινόφυμα, τὸ ὁποῖον εἰς τὸν ἰατρικὸν ἡμῶν βίον παρετηρήσαμεν.

Μεταξὺ τῶν περιγραφεισῶν ἐλαφροτέρων μορφῶν καὶ τοῦ ῥινοφύματος δύναταί τις ν' ἀνεύρῃ διαμέσους, αἱ ὁποῖαι εἴτε ἀποτελοῦσιν ἐξελικτικὰ στάδια ἐλαφροτέρων μορφῶν, εἴτε διατηροῦνται ἐπὶ μακρὸν εἰς σταθεράν τινα κατάστασιν μετὰ περιόδων ἐντάσεως ἢ καὶ ποιᾶς τινος ὑποχωρήσεως.

Αἱ ἀνατομοπαθολογικαὶ ἀλλοιώσεις εἰς τὰς ἐλαφρὰς μορφὰς ἐν σχέσει πρὸς τὰς μικρὰς ἐξανθήσεις δὲν διαφέρουσι τῆς **κοινῆς ἀκμῆς** ἢ μόνον ἐκ τῆς ὑπάρξεως πλέγματος διευρυσμένων ἀγγείων Αἱ μικραὶ ἐκβλαστήσεις δύνανται ν' ἀντιπροσωπεύωσι παροδικὰς φλεγμονὰς τῶν σμηγματογόνων ἀδένων, ἐνῷ αἱ μεγαλύτεραι ἢ αἱ μονιμώτεραι ἀποτελοῦσιν ὀργανώσεις ἐκ νεοπλάστου συνδετικοῦ ἱστοῦ μετὰ διευρυσμένων ἀγγείων, διηκόντων καὶ εἰς ἐπιφάνειαν καὶ ἐνίοτε εἰς βάθος. Διεύρυνσις καὶ ὑπερτροφία τῶν σμηγματογόνων ἀδένων, συσσώρευσις καὶ πύκνωσις ἢ σκλήρυνσις τοῦ περιεχομένου τούτων, διεύρυνσις ὑπαρχόντων ἀγγείων, ἀλλὰ καὶ νεόπλαστα τοιαῦτα, συμπληροῦσι τὴν παθολογικοανατομικὴν εἰκόνα τῆς νόσου.

Αἰτιολογία. Τὸ θεμελιῶδες σύμπτωμα τῆς ῥοδοχρόου ἀκμῆς, ἡ ἐρυθρότης ἥτις προέρχεται ἐκ παρέσεως τοῦ δερματικοῦ ἀγγειακοῦ πλέγματος, εἶναι τὸ πρόσφορον ἔδαφος πρὸς καλλιέργειαν μικροοργανισμῶν. Ἡ ἰδία, ἡ μονίμως ὑφισταμένη ὑπεραιμία τοῦ δέρματος, αἰτιολογεῖ ἀναμφισβητήτως καὶ τὴν διαφορὰν τῆς παθολογικῆς εἰκόνος τῆς ῥοδοχρόου ἀκμῆς ἀπὸ τῆς κοινῆς τοιαύτης.

Ὑπάρχουσι μορφαὶ ἀκμῆς, εἰς νεάνιδας κυρίως, ἐντετοπισμένης περὶ τὴν ῥῖνα π. χ., ἥτις μόνον ἐκ τῆς ἐλαφρᾶς ὑπεραιμίας θὰ ἠδύνατο, οὐχὶ εὐχερῶς πάντως, νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν ῥοδόχρουν ἀκμήν. Ἡ αἰτιολογικὴ ταυτότης ὅθεν τῆς ἀκμῆς ταύτης πρὸς τὴν κοινὴν ἔχει πλείστας πιθανότητας καὶ μόνον ἴσως εἰς προκεχωρημένα στάδια ἢ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐντονωτέρας φλεγματώδεις ἀλλοιώσεις ἢ μονιμωτέρας τοιαύτας θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ ἄλλον αἰτιολογικὸν παράγοντα. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου δὲν ἐλέχθη εἰσέτι ἡ τελευταία λέξις.

Ἡ ῥοδόχρους ἀκμὴ παρατηρεῖται συχνάκις εἰς

Digitized by Google

γυναῖκας κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν τούτων. Συνήθως ἡ χλώρωσις, ἡ ἀναιμία, ἡ δυσμηνόρροια, ἡ στείρωσις καὶ οἱασδήποτε φύσεως παθήσεις τοῦ γεννητικοῦ συστήματος συνυπάρχουσι μετὰ τῆς ροδοχρόου ἀκμῆς. Ἀναφαίνεται οὐχὶ πολὺ σπανίως καὶ εἰς γυναῖκας ἐγκύους, εἰς ἑκάστην τούτων κύησιν, ὑποχωροῦσα μετὰ τὸν τοκετόν. Εἰς τοὺς ἄνδρας συχνότερον παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἀλκοολικούς, ἀλλὰ καὶ γενικῶς εἰς τοὺς παρουσιάζοντας εὐπάθειαν εἰς κρυοπαγήματα, εἰς τοὺς ἐν ὑπαίθρῳ διαμένοντας καὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ἰσχυρῶν ἀνέμων καὶ φωτὸς εὑρισκομένων. Ἡ ροδόχρους ἀκμὴ εἰς μεγάλην ἡλικίαν ἀποτελεῖ ἁπλῶς ἐξελικτικὰ στάδια προϋπαρχούσης. Δέον πάντως νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι καίτοι ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω νοσηρὰς συνθήκας μέγας ἀριθμὸς ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ πάσης ἡλικίας εὑρίσκεται, συγκριτικῶς ἐλάχιστοι παρουσιάζουσι τὴν νόσον ταύτην. Πρέπει ἑπομένως νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι εἰδικὴ καὶ ἀγνώστου μηχανισμοῦ προδιάθεσις πρὸς παθητικὰς ὑπεραιμίας τοῦ δέρματος ὑπάρχει, αἰτιολογοῦσα τὸ θεμελιῶδες τοῦτο σύμπτωμα, τὸ ὁποῖον, μετὰ τῶν μνησθέντων ἐν τῇ κοινῇ ἀκμῇ ἑτέρων, συνιστῶσι τὰς ἀκμοειδεῖς ἐν γένει ἐξανθήσεις.

Διάγνωσις. Εἶναι τόσον χαρακτηριστικὴ ἡ νόσος, ὥστε ἀποκλείεται διαγνωστικὴ πλάνη. Εἰς τινας περιπτώσεις εἰδικὴ διάταξις φυμάτων τινῶν ὑπενθυμίζει συφιλιδικὴν ἐκδήλωσιν, ἡ ἔλλειψις ἐν τούτοις ἐξελκώσεων καὶ διαβρωτικῶν ἐπεξεργασιῶν ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου ἡ μαλθακὴ σύστασις τῶν φυμάτων τῆς ροδοχρόου ἀκμῆς καὶ ἡ ἐρυθρότης προφυλάττουσιν ἀπὸ πλάνην. Τὸ ρινόφυμα δύναται νὰ συγχυσθῇ πρὸς καρκίνωμα ἢ ρινοσκλήρωμα. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἐνδείκνυνται εἰδικαὶ κλινικαὶ καὶ ἐργαστηριακαὶ ἔρευναι, πρὸς λύσιν τοῦ διαγνωστικοῦ προβλήματος.

Πρόγνωσις. Εἰς ἐλαφρὰς μορφὰς ἡ πρόγνωσις εἶναι καλή, ἀποφεύγεται δὲ ἡ ὑποτροπὴ τῆς νόσου διὰ τῶν κατωτέρω ἐκτιθεμένων προφυλακτικῶν καὶ θεραπευτικῶν μέτρων. Τὸ ρινόφυμα ἀποτελεῖ πάντως κακόν, τὸ ὁποῖον δυσχερῶς διορθοῦται.

Θεραπεία. *α') Τοπική*: Ἡ θεραπεία τῆς ροδοχρόου ἀκμῆς ταυτίζεται εἰς τὰς ἐλαφρὰς μορφὰς πρὸς τὴν τῆς κοινῆς ἀκμῆς. Μόνον δὲ διὰ τὴν ὑποχώρησιν τῆς ἐρυθρότητος ἀπαιτεῖται πρόσθετος ἐπέμβασις. Ἡ παλαιὰ μέθοδος τῆς *σκαριφήσεως* τοῦ ἐρυθροῦ δέρματος ἐπιτυγχάνει πολλάκις διὰ μιᾶς ἢ πλειόνων ἐπεμβάσεων τὴν πλήρη ἐξαφάνισιν τῆς ἐρυθρότητος. Πολλάκις ἐπετύχομεν, μετὰ μίαν καὶ μόνην ἐπέμβασιν, ὑποχώρησιν τῆς ἐρυθρότητος πλήρη, ἐπιθέξαντες τὸ κεχαραγμένον δέρμα δι' ὑπερχλωριούχου σιδήρου. Ἡ ἐξαφάνισις τῶν διευρυσμένων ἀγγείων συντελεῖται κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην διὰ τῆς κενώσεως τῶν ἀγγείων, συρροῆς πλαστικῶν κυττάρων καὶ ἀπορροφήσεως τῶν τραυματισθέντων ἀγγειακῶν κλαδίσκων. Δι' ἠλεκτρολύσεως παχυτέρων ἀγγειακῶν κλαδίσκων, ὅπου εἶναι δυνατὴ αὕτη, ἐπιτυγχάνεται ὁμοίως ἡ θρόμβωσις καὶ ἡ ἀπορρόφησις τῆς τηλαγγειεκτασίας. Εἰς σοβαρωτέρας μορφὰς ἐνδείκνυνται, ἀναλόγως τῆς περιστάσεως, πολυπλοκώτεραι μικροχειρουργικαὶ ἐπεμβάσεις. Ἡ ἀκτινοθεραπεία ἢ καὶ τὸ ράδιον, τὰ νεώτερα ταῦτα νεκρωτικὰ καὶ ἀποσυνθετικὰ μέσα ἐνδείκνυνται προφανῶς εἰς σοβαρὰς μορφάς, εἰς ἐλαφρὰς ὅμως μορφὰς ἢ εἰς γυναῖκας, ὅσον δήποτε καὶ ἂν ἐκ τῆς πείρας ἡ τέχνη ἐξησφάλισεν ἐλάχιστον τὸ ποσοστὸν τοῦ κινδύνου ἀκτινοδερμιτίδων ἢ ραδιοδερμιτίδων, ἡ χρῆσις τῶν μέσων τούτων δέον νὰ εἶναι τὸ τελευταῖον μέσον, τὸ ὁποῖον, ἐν ἀποτυχίᾳ τῶν λοιπῶν, θὰ χρησιμοποιήσωμεν.

β') Ἐμβολιοθεραπεία: Ὅ,τι ἐλέχθη διὰ τὴν κοινὴν ἀκμήν, σχετικῶς πρὸς ταύτην καὶ πρὸς τὸ ἐμβόλιον, ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ἀκμὴν ταύτην, ἐὰν δ' εἰς σοβαρὰς μορφὰς καὶ προκεχωρημένα στάδια δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δειχθῇ, εἰς μίαν τυχοῦσαν τοιαύτην περίπτωσιν, αἰσθητὸν ἀποτέλεσμα, τοῦτο ἀρκούντως καταφαίνεται εἰς τὰς ἐλαφρὰς μορφὰς καὶ εἰς ὁμαδικῶς συγκρινομένας περιπτώσεις.

γ') Γενικὴ θεραπεία: Εἶναι προφανὴς ἡ ἀνάγκη γενικῆς τονώσεως τοῦ ὀργανισμοῦ εἰς περιπτώσεις ἀναιμίας, καχεξίας. Ὁμοίως ἡ ἀνάγκη ταχτοποιήσεως ἀνωμαλιῶν τῆς γεννητικῆς σφαίρας, ἡ ἀποφυγὴ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ἡ ἀποφυγὴ ἡλιοθεραπείας καὶ ἡ ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως, κατὰ τὸ δυνατόν, προσπάθεια, ὅπως ἐκλείψωσι τὰ μνησθέντα αἴτια, τὰ προδιαθέτοντα εἰς κρυοπαγήματα καὶ παρέσεις τῶν ἀγγείων τοῦ δέρματος, διότι, καὶ μετὰ τὴν διὰ τοπικῆς μόνον ἐπεμβάσεως ὑποχώρησιν τῆς νόσου, τὸ αὐτὸ αἴτιον θὰ φέρῃ τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, τὴν ὑποτροπὴν τῆς νόσου. Δ. Ε. ΜΟΝΤΕΣΑΝΤΟΣ

— **Ἀκμὴ ἀπορροφήσεως ἀκτίνων Ραίντγκεν.** Αἱ ἀκτῖνες Ραίντγκεν ὑφίστανται ἀπορρόφησιν ἐξαρτωμένην ἐκ διαφόρων παραγόντων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἷς εἶναι καὶ τὸ μῆκος κύματος αὐτῶν. Οὕτως, ἐὰν λάβωμεν κάθοδον ἐκ παλλαδίου καὶ ὡς οὐσίαν ἀπορροφήσεως, ἐν τῷ φάσματι Κ ἀκτίνων Ραίντγκεν, παλλάδιον, καὶ φέρωμεν ὡς τετμημένας τὰς τιμὰς τοῦ λογαρίθμου τοῦ μήκους κύματος (λ) καὶ ὡς τεταγμένας τὰς τιμὰς τοῦ λογαρίθμου τοῦ συντελεστοῦ ἀπορροφήσεως (μ), λαμβάνομεν τὴν ἐν τῷ σχήματι εἰκονιζομένην καμπύλην. Ἡ ἐν τῇ περιοχῇ λα προκύπτουσα συνεχὴς διεσκεδασμένη ἀκτινοβολία ἔχει μεγίστην διεισδυτικότητα, ἡ δ' ἀπορρόφησις αὐτῆς εἶναι μικρά. Αὐξανομένου τοῦ μήκους κύματος παρατηροῦμεν ὅτι αὐξάνει ἡ ἀπορρόφησις κατὰ μῆκος τῆς αΑ καὶ εἰς τὴν περιοχὴν Α, καθ' ἣν διεγείρεται ἡ ἰδία ἀκτινοβολία Κ, ἐλαττοῦται αὕτη ἀποτόμως. Ἀκολούθως αὐξάνει ἐκ νέου μετὰ τοῦ μήκους κύματος, κατὰ μῆκος τοῦ κλάδου Α'Β, ὅπως ἐλαττωθῇ ἐκ νέου ἀποτόμως ὀλίγον πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἰδίας ἀκτινοβολίας L. Κατὰ τὸ σημεῖον Α λέγομεν ὅτι ἔχομεν *ἀκμὴν ἀπορροφήσεως ἀκτίνων Ραίντγκεν*.

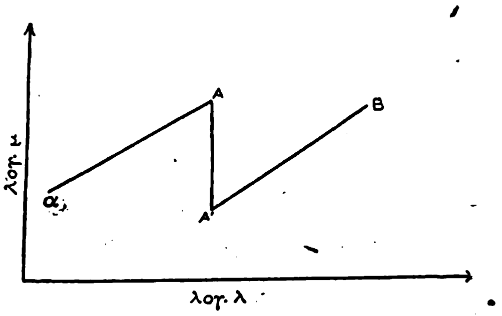

Ἐκ τῆς σπουδῆς τοῦ ἀνωτέρου φαινομένου ὑπὸ τοῦ Wagner κατεδείχθη ὅτι αὐξανομένου τοῦ ἀτομικοῦ βάρους τῆς ἀπορροφώσης οὐσίας, ἡ ἀκμὴ ἀπορροφήσεως μετατίθεται πρὸς τὴν περιοχὴν τῶν μικρῶν κυμάτων. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—**ἀκμὴ διαθλάσα.** Καλεῖται ἡ ἀκμὴ τῆς διέδρου γωνίας διαθλαστικοῦ πρίσματος (βλ. **πρῖσμα ὀπτικόν**). Κ. Π.

—**ἀκμὴ κρυστάλλου**· βλ. **κρύσταλλοι.**

Ἀκμηναὶ *(Μυθολ.)*. Νύμφαι τῶν ὁποίων βωμὸς ὑπῆρχε ἐν τῇ ἱερᾷ Ἄλτει ἐντὸς τοῦ καλουμένου Ἐμβόλου (Παυσ. V 15. 6). Αἱ Ἀκμηναὶ θεαὶ ἢ νύμφαι ἦσαν αἱ προσωποποιήσεις τῶν ἐν ἀκμῇ σωματικῶν δυνάμεων. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀχμὶν καὶ **Ἀκχμίν**· βλ. **Ἀχμίν, Χέμμις, Πανόπολις.**

ἀκμίτης (Akmit, acmite) *[Ὀρυκτολ.]*· βλ. **αἰγιρίτης.** Γ. Κ. Γ.

ἀκμοθέσιον (τό), ἢ **ἀκμόθετον** ἢ καὶ **ἀκμοθέτης**· ἡ βάσις ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ὁ ἄκμων· βλ. καὶ **ἀκμονόξυλον.**

ἀκμόκερα (τά) *[Ζωολ.]*. Ἔντομα κολεόπτερα τῆς οἰκογενείας τῶν *μακροκέρων*, ὧν γνωστὸν εἶναι ἓν μόνον εἶδος, τὸ *ἀκμόκερον τὸ πεπλατυσμένον*, ὅπερ εὑρίσκεται εἰς τὴν Νέαν Γουϊνέαν. Δ Ν. Π.

Ἀκμολίνσκ. Κυβερνεῖον ὑπαγόμενον εἰς τὴν γενικὴν διοίκησιν τῶν Στεππῶν τῆς Ἀσιατικῆς Ρωσίας, ὀνομαζόμενον ἄλλοτε Κιργκὶζ Στέπ. Ὁρίζεται δυτικῶς ἀπὸ τὸ κυβερνεῖον τοῦ Τουργκαΐ, βορείως ἀπὸ τὸ Τομπόλσκ, ἀνατολικῶς ἀπὸ τὸ Σεμι-παλατίνσκ καὶ νοτίως ἀπὸ τὸ Συρ-ντάρυα. Ἔχει ἔμβαδὸν 229,544 τετρ. μιλλίων, ἐξ ὧν 4535 εἶναι λίμναι. Πρὸς βορρᾶν τὸ κυβερνεῖον εἶναι χθαμαλὸν καὶ ἔχει ἁλμυρὰς λίμνας, εἰς τὸ μέσον δὲ αὐτοῦ ἁπλοῦται ἀνώμαλον ὀροπέδιον βρεχόμενον ὑπὸ τοῦ Ἰσὶμ καὶ τοῦ παραποτάμου του Νούρα. Τὸ ἔδαφος ἀνέρχεται βαθμηδὸν πρὸς νότον πρὸς τὰ ὄρη Ταρμπαγκάται, τὰ ὁποῖα ἐγκλείουν χρυσόν, χαλκὸν καὶ γαιάνθρακας. Πρὸς τὰς βορείας κλιτῦς τῶν ὀρέων τούτων ὑπάρχουν λίμναι, ἐξ ὧν σπουδαιοτέρα ἡ Τενίζ, νοτίως δὲ καὶ πρὸς τὴν λίμνην Μπαλκὰς ἐκτείνεται ἄνυδρος ἔρημος, ἡ Μπεκ-πάκ-ντάλα, ἢ Στέππη τοῦ Λιμοῦ. Ἔχει κλῖμα ἠπειρωτικὸν καὶ ξηρόν, τῆς μέσης ἐτησίας θερμοκρασίας οὔσης εἰς τὴν πόλιν Ἀκμολίνσκ 35. Ὁ πληθυσμός, ὅστις ἀνήρχετο εἰς 686,863 ψυχὰς κατὰ τὸ 1897, ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ Ρώσων εἰς τὰ βόρεια καὶ μεσόγεια μέρη καὶ ἐκ Κιργκὶζ (περὶ τὰς 350.000) καταγινομένων εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Ὁ ἀστικὸς πληθυσμὸς ἀνήρχετο εἰς 74.069 μόνον. Ἡ γεωργία εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη πρὸς τὰ βόρεια μέρη, ὁ δὲ σιβηρικὸς σιδηρόδρομος ὁ συνδέων τὸ Πετροπαυλόβσκ πρὸς τὸ Ὄμσκ διέρχεται μέσῳ εὐφορωτάτης καὶ πυκνοκατῳκημένης περιοχῆς. Τὸ κυβερνεῖον διαιρεῖται εἰς πέντε διαμερίσματα τῶν ὁποίων κυριώτεραι πόλεις εἶναι τὸ Ὄμσκ (κάτ. 53.050 τῷ 1900), ἄλλοτε πρωτεύουσα τῆς Δυτικῆς Σιβηρίας, νῦν δὲ πρωτεύουσα τοῦ κυβερνείου καὶ τῆς γενικῆς διοικήσεως τῶν Στεππῶν· τὸ Ἀκμολίνσκ ἢ Ἄκμολλυ (κατ. 9560 τῷ 1897) παρὰ τὸν ποταμὸν Ἰσίμ, 260 μίλλια Ν.ΝΔ. τοῦ Ὄμσκ, κέντρον τῶν καραβανίων τῶν προερχομένων ἐκ Τασκέντ καὶ Βουχάρας· τὸ Ἀτμπαζὰρ (κ. 3030)· τὸ Κοκσετὰβ (κ. 5000) καὶ τὸ Πετροπαυλόβσκ (κ. 21,769 τῷ 1901).

Ἀκμονία *[Ἀρχ.]*. Πόλις τῆς Φρυγίας ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἄκμονος βασιλέως τῶν Σακῶν. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, ὅστις θέτει αὐτὴν μεταξὺ τῆς Ἰουλιουπόλεως καὶ τῆς Εὐμενίας, καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου, κατὰ τὸν ὁποῖον δύο πόλεις ἔφερον τὸ ὄνομα τοῦτο. Οἱ Σάκαι ἀπεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ ἀπεσύρθησαν πέραν τῆς Ἀρμενίας. Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γάνδης Wagener ἀνεκάλυψεν ἐν Ἀκμονίᾳ τὸν παρελθόντα αἰῶνα μαρμάρινον ὄγκον φέροντα κοιλώματα σφαιροειδῆ διαφόρου μεγέθους. Τὸ μάρμαρον τοῦτο, εὑρεθὲν πλησίον πηγῆς, ὑποτίθεται ὅτι ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς μέτρον ὑγρῶν. Ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Ἀκμονίας εὑρίσκεται νῦν ἡ πόλις **Οὐσὰκ** (βλ. λ.).

ἀκμονίδιον *[Πυροβολ.]*. Παρελκόμενον τῶν ἐργαλείων θεριστοῦ εἰς τὰς πυροβολαρχίας.

Ἀκμόνιον *ἄλσος* *[Ἀρχ.]*. Ἄλσος ἐπὶ τοῦ Θερμώδοντος ποταμοῦ ἐν Καππαδοκίᾳ (Ἀπολ. Ροδ. Β'. 992).

ἀκμονοθέτης· βλ. **ἀκμοθέσιον.**

ἀκμονόξυλον (τό)· ἐξελλήνισις τοῦ δημοτ. *ἀμονόξυλο*· ἡ ἐκ ξύλου βάσις τοῦ ἄκμονος.

Ἀχ-μπαμπᾶ (*ἀκ*=ἄσπρος, πολιός, καὶ *μπαμπᾶ* =πατήρ). Μικρὸν χωρίον μεσόγειον ἐσωτερικῶς τοῦ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου Βέηκοζ, ἐντὸς χαράδρας ἐν μέσῳ καταφύτων περιβολίων ἐξ ὀπωροφόρων δένδρων, χρησιμεῦον ἄλλοτε ὡς τόπος ἐκδρομῶν καὶ ἀναψυχῆς τῶν ζητούντων τὴν ἠρεμίαν καὶ τὴν μόνωσιν Τούρκων. Τὸ ὄνομα ἔλαβε ἐκ τοῦ ἐκεῖ *τουρμπὲ* (τάφου) κάποιου Τούρκου ἀσκητοῦ Ἀκ-μπαμπᾶ, ὅστις ἦτο, ὡς λέγεται, σύγχρονος Μωάμεθ τοῦ Κατακτητοῦ. Ἀντικρὺ τοῦ τάφου ὑπάρχει καὶ τζαμίον, ἐκεῖ δὲ πλησίον καὶ κρήνη λαμπροῦ ὕδατος ὀνομαζομένη *Καρᾶ-Γιαϊλὸκ* (ἤτοι μαῦρον θέρετρον), ἀνεγερθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰουσοὺφ ἀγᾶ, κεχαγιᾶ (κιαγιᾶ) τῆς μητρὸς τοῦ σουλτάνου Σελὶμ Γ'. Τὸ χωρίον φημίζεται παρὰ τοῖς Τούρκοις Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὰ κάστανα καὶ τὰ κεράσιά του. Ν. Μ.

— **Ἀκ-μπαμπᾶ.** Δῆμος *(ναχιὲς)* ἐν τῇ πρὸ τοῦ 1878 τουρκικῇ, κατόπιν ρωσικῇ, καὶ ἀπὸ τοῦ 1919 πάλιν τουρκικῇ, διοικήσει τοῦ Κάρς, ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Καυκάσου, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ *Ἀρπᾶ-τσάϊ*, ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς ὑποδιοικήσεως Ζὰρ-οὺ-σάτ. Ἔχει 28 χωρία καὶ 3000 περίπου κατοίκους, ἅπαντας Μουσουλμάνους. Ν. Μ.

Ἀκμπὰρ (ἢ *Ἀκμπέρ*). Μέγας μογγόλος (αὐτοκράτωρ) τοῦ Ἰνδοστάν. Τὸ πραγματικόν του ὄνομα ἦτο Τζελὰλ-Ἐδδὶν Μωάμεθ, ἐπεκλήθη δὲ Ἀκμπὰρ (=ὁ μέγας) οὐχὶ μόνον διότι ἐμεγάλωσεν ἐδαφικῶς τὸ κράτος του, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ τῶν εὐεργετικῶν του μεταρρυθμίσεων ἔφερε τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν εὐημερίαν εἰς τοὺς ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του λαούς. Ἦτο κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπόγονος τοῦ Τσιγκὶς Χὰν ἐκ τοῦ πάππου του **Μπαμπὲρ** (=ὁ Τίγρις). Ἐγεννήθη τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1542 (949 τῆς Ἐγείρας) εἰς τὸ Σὶντ τῶν Ἰνδιῶν, ὅπου εἶχε καταφύγει ὁ πατήρ του Χουμαγιούν, ἐκδιωχθεὶς τοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ ἄρπαγος Κὶρ Χάν. Ὁ Χουμαγιοὺν ἐπανέκτησε τὸν θρόνον τῷ 1556, ἀλλ' ἀπεβίωσε μετ' ὀλίγους μῆνας, δεκατετραετὴς δὲ ὁ Ἀκμπὰρ ἀνηγορεύθη Πατισὰχ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ εὐγενοῦς Τουρκομάνου Μπαϊρὰμ Χὰν ὡς ἀντιβασιλέως, διατηρηθεῖσαν ἐπὶ τετραετίαν μόνον.

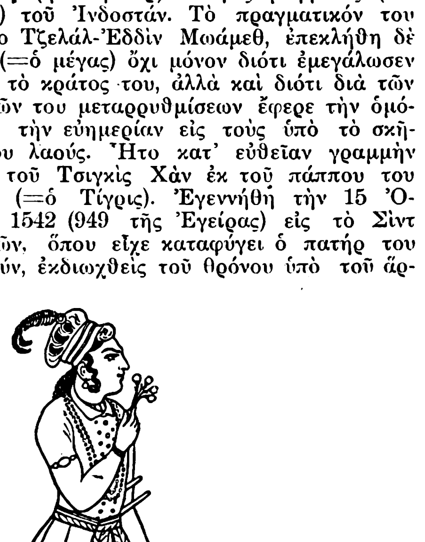

Ὁ Ἀκμπὰρ εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν.

[Παλαιὰ Ἰνδοπερσικὴ μικρογραφία.]

Ἡ κατάστασις τοῦ κράτους του ἦτο ἀθλία ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Λόγῳ τῶν μακροχρονίων ἐμφυλίων

Digitized by Google

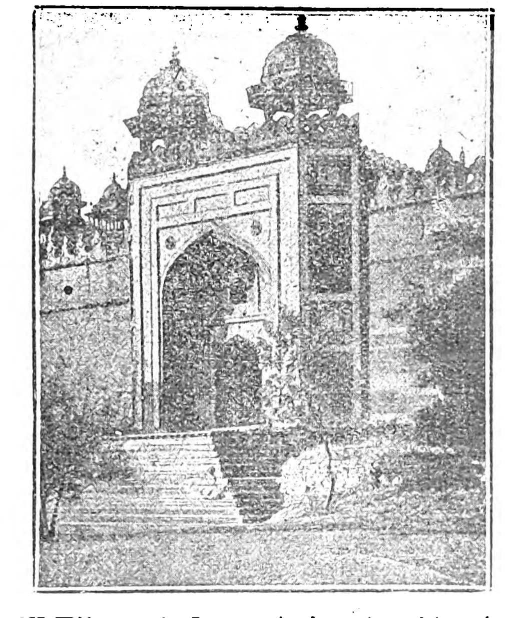

Ἡ Πύλη τῶν ἐν Φαττεμπούρ ἀνακτόρων Ἀκμπάρ.

πολέμων περὶ τὴν κατάληψιν τοῦ θρόνου ὑπὸ διαφόρων διεκδικητῶν, ἡ διοίκησις εἶχε παραλύσει τελείως, πολλαὶ δ' ἐπαρχίαι, ἀποστατήσασαι, εἶχον ἀνακηρυχθῆ εἰς ἀνεξαρτήτους ἡγεμονίας. Ἀφ' ἑτέρου οἱ Ἰνδοί, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν μεγάλην πλειονότητα, ἐθεωροῦντο ὡς παρίαι, ἐπλήρωνον κεφαλικὸν φόρον καὶ κατεπιέζοντο ποικιλοτρόπως, ἐξ οὗ ἄσβεστος ἐχθρότης τοὺς ἐχώριζεν ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανοὺς δυνάστας των. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀκμπὰρ κατώρθωσε, διὰ τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν του ἀρετῶν, νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ στερεώσῃ τὸ κράτος του ἐπὶ βάσεων ἀκλονήτων. Ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Βεγγάλην καὶ τὴν Βουχάραν, τὴν Μάλβαν καὶ μέρος τοῦ Ντεκκάν, τὸ Σὶντ καὶ τὴν Κασμήρ, ἐστράφη πλέον εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐπικρατείας. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπαναστατησασῶν ἐπαρχιῶν ἔθεσεν, ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτοῦ ἐποπτείαν τελοῦντας, αἱρετοὺς διοικητάς, μεθ' ὃ ἐπεδόθη εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ του προγράμματος, περιλαμβάνοντος τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐθνικῶν πόρων, τὴν φορολογικὴν ἀνακούφισιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν εἰς τὸν πολιτισμὸν προαγωγήν του. Ἐμερίμνησε διὰ τὴν σύνταξιν κτηματολογίου καὶ διῄρεσε τὰς γαίας, ἀναλόγως τῆς γονιμότητος αὐτῶν, εἰς τέσσαρας κατηγορίας, πρὸς δικαιοτέραν κατανομὴν τῶν φόρων, τοὺς ὁποίους ἐν γενικῷ μέτρῳ ἠλάττωσε, διατάξας καὶ τὴν δι' ἠπίων μέσων εἴσπραξίν των. Ἐνίσχυσε τὴν γεωργίαν, εὐνοήσας τὴν καλλιέργειαν νέων προϊόντων, ὡς τῆς πατάτας καὶ τοῦ καπνοῦ. Συνεπείᾳ τῆς πολιτικῆς ταύτης τοῦ Ἀκμπάρ, ηὐξήθη σημαντικῶς ἡ ἐπιφάνεια τῶν καλλιεργησίμων γαιῶν καὶ πλοῦτος συνέρρευσεν εἰς τὴν χώραν. Ἡ ἀφθονία τῶν τροφίμων ἦτο τόση, ὥστε ἐξηλείφθη τελείως ἡ μάστιξ τοῦ λιμοῦ, ἐνδημικοῦ ἕως τότε εἰς τὰς Ἰνδίας, καὶ τόση ἡ εὐθηνία τῶν εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης, ὥστε, σύγχρονος Ἄγγλος περιηγητὴς ἀναφέρει ὅτι, ταξιδεύων ἐπὶ δέκα μῆνας εἰς Ἰνδίας, ἐξώδευσε μόνον τρεῖς λίρας. Πλεῖσται πόλεις ἀνεπτύχθησαν εἰς πλοῦτον· ἡ Ἄγρα ἔγινε μεγαλυτέρα καὶ πολυαριθμοτέρα τοῦ Λονδίνου τῆς τότε, ἡ δὲ *Λαχώρη* ἀπεκλήθη ὑπὸ Πορτογάλου περιηγητοῦ *βασίλισσα τῶν πόλεων τοῦ κόσμου*.

Μέγα μέρος τῶν μεγάλων ἐσόδων τοῦ κράτους ἐχρησιμοποίησεν ὁ Ἀκμπὰρ διὰ τὴν πνευματικὴν προαγωγὴν τῆς χώρας. Καίτοι ὁ ἴδιος δὲν ἐγνώριζεν οὔτε ἀνάγνωσιν οὔτε γραφήν, ἔδειξε μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Εἰς τὴν αὐλήν του συνεκεντρώθησαν ὅλαι αἱ πνευματικαὶ κορυφαὶ τῆς χώρας. Ὑποστηρίζονται οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ ποιηταί, ἡ ζωγραφικὴ ἀκτινοβολεῖ μὲ λάμψιν ἀσυνήθη εἰς τοὺς πολιτισμοὺς τοῦ Ἰσλάμ, ἐπιβλητικοὶ δὲ ναοὶ καὶ ἄλλα κτίρια ἀνεγείρονται, ἐπιδεικνύοντα τὴν χάριν τοῦ ἀραβικοῦ ρυθμοῦ, συνδυασμένην ἐπιτυχῶς μὲ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ἰνδικῆς τέχνης.

Ἀλλὰ τὸ χαρακτηριστικώτερον σημεῖον τῆς δράσεως τοῦ Ἀκμπάρ, τοῦθ' ὅπερ καὶ προσεπόρισεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ «φύλακος τῆς ἀνθρωπότητος», ὑπῆρξεν ἡ προσπάθειά του πρὸς ἀφομοίωσιν τῶν πάσης φυλῆς καὶ θρησκεύματος ὑπηκόων του. Κατήργησε τὸν κεφαλικὸν φόρον, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωνον ὅσοι δὲν ἦσαν ὀπαδοὶ τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας. Ἀπηγόρευσε νὰ πωλῶνται ὡς σκλάβοι οἱ κατὰ τοὺς πολέμους συλλαμβανόμενοι, ἀπηγόρευσε τὸ βάρβαρον ἔθιμον νὰ καίωνται αἱ χῆραι μαζὶ μὲ τὸ πτῶμα τῶν ἀποθνησκόντων συζύγων των· ἔθεσε τέλος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δημοσίων καὶ στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν τοὺς πρωτεῖς ἐκ τῶν Ἰνδῶν καὶ Μουσουλμάνων.

Μωαμεθανὸς ὤν, ἀλλ' ἄνευ ἴχνους φανατισμοῦ, ἐπέτρεψε τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν ἐν τῷ κράτει του πάσης θρησκείας καὶ διωργάνου ἐν τῇ ἐν Φαττιπούρ αὐλῇ του συγκεντρώσεις ἀντιπροσώπων τοῦ Ἰνδουϊσμοῦ, Παρσισμοῦ, Χριστιανισμοῦ καὶ Μωαμεθανισμοῦ πρὸς φιλικὴν συζήτησιν καὶ συνεννόησιν μεταξὺ αὐτῶν. Τῇ προσκλήσει του ἦλθεν εἰς τὴν αὐλήν του ἐκ Κίνας μετ' ἄλλων Ἰησουϊτῶν ὁ ἱεραπόστολος *Ἀκβαβίβα*, ὅστις παρέμεινε παρ' αὐτῷ ἐπὶ τριετίαν (1580—1583)· βραδύτερον δέ, τῷ 1595, προσεκάλεσε παρ' αὐτῷ τὸν Ἱερώνυμον Ξαβέριον, ἀνεψιὸν τοῦ περιφήμου ἀποστόλου τῶν Ἰνδιῶν, ὅστις ἵδρυσε καὶ μικρὰν χριστιανικὴν κοινότητα ἐν Λαχώρῃ. Ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν συζητήσεων τούτων καὶ πρὸς ἐπίστεψιν τοῦ ἔργου τῆς ἀφομοιώσεως, ὁ Ἀκμπὰρ ἐν τέλει συνέλαβε τὸ παράτολμον σχέδιον νὰ δημιουργήσῃ νέαν θρησκείαν, τῆς ὁποίας θὰ ἦτο ἀρχηγὸς ὁ ἴδιος. Ἐμόρφωσεν ἐκλεκτικὸν μονοθεϊστικὸν θρησκευτικὸν σύστημα, τοῦ ὁποίου μόνος θεὸς ἦτο ὁ ἥλιος· ἀπηγόρευσε τὰς θυσίας, ἀπεδέχετο τὴν μετεμψύχωσιν καὶ προσεπάθει νὰ διαδώσῃ ἠθικὰς ἀρχάς, τὴν θείαν, ὡς ἔλεγεν, ζωὴν εἰς τὸν κόσμον. Οὕτω προσέλαβε τὴν θέσιν προφήτου καὶ τὸ ἔτος τῆς ἀναρρήσεώς του εἰς τὸν θρόνον (1556) ἐλαμβάνετο ὡς ἀρχὴ τῆς Μεγάλης Ἀνατολικῆς Χρονολογίας ἢ τῆς χρονολογίας ἀπὸ Ἀκμπάρ. Τὸ σύστημα δὲν ἐπέζησε τοῦ ἱδρυτοῦ του, ἀλλὰ καὶ ζῶντος αὐτοῦ δὲν ἐξηπλώθη πέραν τῶν ὁρίων τῆς αὐλῆς· οὐχ ἧττον ἡ μετριοπάθεια καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἀνοχὴ τοῦ Ἀκμπὰρ ἐπετέλεσαν τὸν εἰς ὃν ἀπέβλεπε σκοπόν, καὶ οἱ ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του λαοὶ ἔζων ἐν ὁμονοίᾳ.

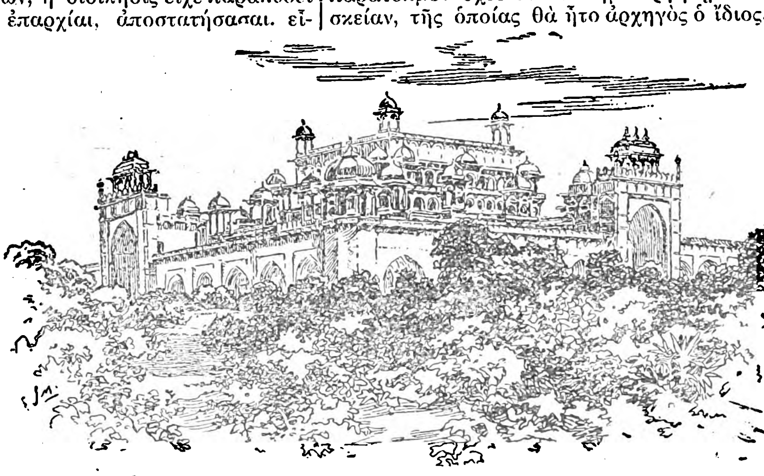

Τὸ ἐν Σικάνδρᾳ Μνημεῖον Ἀκμπάρ.

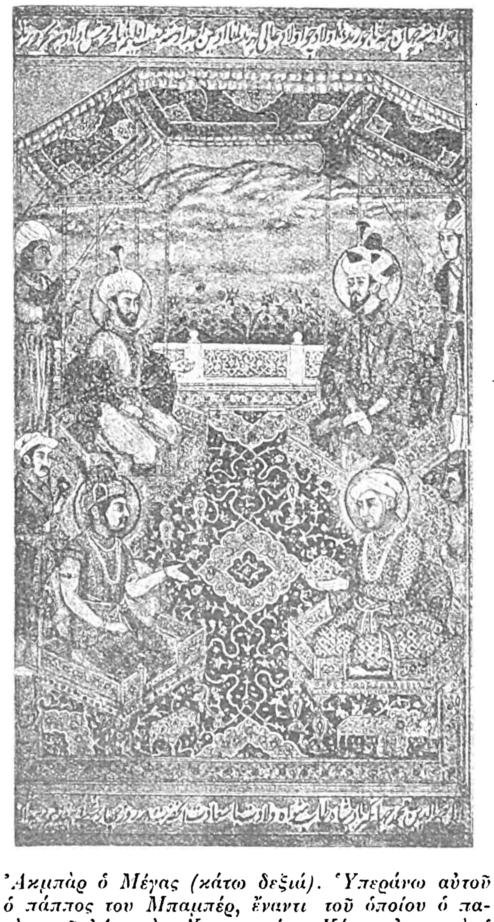

Ἀκμπὰρ ὁ Μέγας (κάτω δεξιά). Ὑπεράνω αὐτοῦ ὁ πάππος του Μπαμπέρ, ἔναντι τοῦ ὁποίου ὁ πατήρ τοῦ Ἀκμπὰρ Χουμαγιούν. Κάτω ἀριστερὰ ὁ υἱός τοῦ Ἀκμπὰρ Τζεχανζίρ.
[Χειρόγραφον τοῦ Σάχου Ζαχὰν Ναμὶχ ἀποκείμενον εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον].

Τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Ἀκμπὰρ ἐπίκρανεν ἡ διαγωγὴ τῶν υἱῶν του. Ἐκ τούτων δύο εἶχον ἀποθάνει νέοι, συνεπείᾳ τοῦ ἐκλύτου βίου ὃν διῆγον, ὁ δὲ τρίτος, ὁ Σελίμ, πολλάκις ἐστασίασε κατὰ τοῦ πατρός του.

Ὁ Ἀκμπὰρ ἀπεβίωσε τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1605, ταφεὶς εἰς Σικάνδραν, προάστειον τῆς πρωτευούσης Ἄγρας, ὅπου τοῦ ἠγέρθη μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Encyclopédie de l' Islam, τόμ. Ι΄ (Paris 1913) σελ. 232—3, ἄρθρον ὑπὸ *A. S. Beveridge*, ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ φιλολογία.—*Rich. Garbe*, Kaiser Akbar von Indien, 1909.—*V. A. Smith*, Akbar the great Mogul, Oxford 1917.—*G. B. Maleson*, Akbar, 1903—*H. Smith Williams*, The Historians' history of the Word, τόμ. XXI, σελ. 26—32, London, 1926.
—Ω.

—**Ἀκμπὰρ** *Ναμὲχ* (=Βιβλίον τοῦ Ἀκμπάρ). Τὸ σπουδαιότερον φιλολογικὸν ἔργον τοῦ Ἀμποὺλ-Φάζλ. Διαιρεῖται εἰς δύο μέρη· τὸ πρῶτον εἶναι πλήρης ἱστορία τῆς βασιλείας τοῦ Ἀκμπάρ, καὶ τὸ δεύτερον, τὸ «*Ἀΐν-ί-Ἀκμπαρὶ*» («ἔργα τοῦ Ἀκμπάρ») εἶναι ἔκθεσις τῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν διοικήσεων τοῦ κράτους. Τὸ ὕφος εἶναι λεπτὸν καὶ ἡ διήγησις πλήρης ἐνδιαφέροντος. Μετάφρασιν τοῦ Ἀΐν ἐκ τῆς περσικῆς εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἐφιλοτέχνησεν ὁ Fr. Gladwin, ἐκδοθεῖσαν ἐν Καλκούττᾳ τῷ 1703—1786. Ἐπανεξεδόθη ἐν Λονδίνῳ πλήρης σφαλμάτων. Ἀντίτυπα τῆς πρώτης ἐκδόσεως εἶναι σπανιώτατα καὶ πολυτιμότατα. Τὸ *Ἀκμπὰρ Ναμὲχ* μετεφράσθη καὶ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Blockmann τῷ 1848.

Ἀκμπὰρ-σάχης (Akbar-Schah) *[Ὀρυκτολ.]*. Ἀδάμας ἀνήκων εἰς τὸν Gaikwar τῆς Baroda τῶν Ἰνδιῶν, ζυγίζων 71—72 καράτια, εὑρεθεὶς εἰς τὰ ἀδαμαντωρυχεῖα τῶν Ἰνδιῶν. Γ. Κ. Γ.

Ἂκ-Μπασὶ λιμὰν *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου, τοῦ ὁποίου ἡ ἄκρα *Σηστὸς* ἀποτελεῖ τὸ νότιον κέρας (Πλάτος=40 13′ 30″.—Μῆκος=26° 26′.—Χάρτης Ἀγγλικὸς 2429=The Dardanelles) καὶ τοῦ ὁποίου τὸ μὲν εὖρος εἶναι $^3/_4$ τοῦ μιλλίου, ἡ δὲ εἴσδυσις $^1/_2$ μιλλίου. Ἡ ἀκτή του εἶναι χθαμαλὴ μετ' ἀμμωδίας, ἀσθενὲς δὲ ρεῦμα διαρρέει τὸ μέσον τοῦ ὅρμου. Εἰς ἕνα τῶν λόφων οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται ὄπισθεν τῆς ἄκρας Σηστὸς καὶ σχηματίζουν τὴν δυτικὴν κλιτὺν τῆς κοιλάδος τοῦ Ἂκ Μπασί, ὑφίστανται τὰ ἐρείπια βυζαντινοῦ πύργου, μᾶλλον φρουρίου, εἰς 300 πόδας (περίπου 100 μέτρα) ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Τὸ φρούριον τοῦτο δὲν εἶναι εὐδιάκριτον ἀπὸ τοὺς παραπλέοντας, τῶν τοίχων του ἐχόντων τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ἔδαφος χρῶμα· ἀλλὰ τεκὲς συνεχόμενος πρὸς αὐτὸ καὶ περιστοιχούμενος ἀπὸ πλατάνους καὶ κυπαρίσσους ὑποδεικνύει τὴν θέσιν ἐφ' ἧς τὸ ἐρειπωμένον φρούριον.

Ὁ ὅρμος ἀποτελεῖ ἄριστον ἀγκυροβόλιον, ἰδίᾳ εἰς τὸ βόλισμα τῶν 11 ὀργυιῶν τὸ ὁποῖον εὑρίσκει τις, ὅταν διοπτεύων πρὸς ΣΒ (Β.ΒΔ) κεραμουργεῖόν τι εὑρισκόμενον εἰς τὸν αἰγιαλὸν τοῦ ὅρμου ἀπέχει αὐτοῦ 400 μέτρα.

Ἀπὸ τοῦ Ἂκ-Μπασί, ἡ ἀκτή, σχηματίζουσα πολλὰς μικρὰς ἀγκάλας μετ' ἀμμωδιῶν, ἐκτείνεται ἐπὶ 3 $^1/_2$ μίλλια πρὸς τὸ ἀκρωτήριον *Οὐζοὺν-Μπουρνοῦ*, παρουσιάζουσα μεγάλα βάθη εἰς ἀπόστασιν 200 μέτρων ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ της.

Λοφίσκοι καὶ ἀπορρῶγες ὑπαμείβονται καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ἀκτῆς αὐτῆς, ἕως ἑνὸς λόφου κωνικοῦ ὕψους 820 ποδ. (270 περ. μέτρων) ὀνομαζομένου Μπακαγιὰκ (Bakajak) καὶ ἀποτελοῦντος ἄριστον σημεῖον ἀναγνωρίσεως (Instructions Nautiques 967: Bassin Oriental de la Méditerranée II, 489—Black Sea Pilot σελ. 62). Σ. Ε. Λ.

Ἂκ-μπιγὶκ (=Λευκομούστακος). Περιώνυμος Τοῦρκος δερβίσης ζήσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν σουλτάνων Μουρὰτ Β′ καὶ Μωάμεθ τοῦ Κατακτητοῦ, μεθ' οὗ εἰσῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐδόθη εἰς μίαν τουρκικὴν συνοικίαν τῆς Πόλεως (Σταμπούλ).

Ὁ Ἂκ-μπιγὶκ ἵδρυσε τεκκέδες καὶ ἄλλα εὐαγῆ καθιδρύματα, σῳζόμενα ἀκόμη ἐν Προύσῃ. Περιεφέρετο πάντοτε ἀσκεπής, διότι ἡμέραν τινά, ἐνῷ ἐξήρχετο ἐκ τοῦ ἡσυχαστηρίου τοῦ διασήμου γέροντος Χατζῆ-Μπαϊρὰμ Βελῆ, τοῦ ὁποίου δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ τὰς συμβουλάς, ὅπως ἀπαρνηθῇ τὰ τοῦ κόσμου, ἔπεσε τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του ἐγγίσαν εἰς τὸ ἀνώφλιον τῆς θύρας. Ὁ Ἂκ-μπιγὶκ ἠκολούθησε τότε τὰς συμβουλὰς τοῦ Χατζῆ-Μπαϊράμ, μετὰ τῶν ἐγκοσμίων δὲ ἐγκατέλειψεν ὁριστικῶς καὶ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς. Ν. Μ.

Ἂκ-μπιγίκ. Κώμη τῆς ὑποδιοικήσεως Μπιλετζίκ, ἐν τῷ τουρκικῷ νομῷ Προύσης, εἰς ἀπό-

Digitized by Google

στασιν 2½ ὡρῶν πορείας Δ. τῆς πόλεως τοῦ Μπιλετζίκ. Ν. Μ

—**Ἀκ-μπιγίκ·** τουρκικὴ συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὴν Σταμπούλ, ἀνατολικῶς τοῦ τεμένους Σουλτὰν Ἀχμέτ, μεταξὺ τῶν συνοικιῶν Καμπᾶ-Σακὰλ καὶ Ἀχὶρ-καποῦ (ὧν ἡ τελευταία ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος). Ὠνομάσθη ἐκ τοῦ δερβίσου Ἂκ-μπιγὶκ (περὶ οὗ βλ. ἀνωτέρω). Ν. Μ.

Ἀκμποὺκ *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Χερσονησοῖζον ἀκρωτήριον τῆς Β. ἀκτῆς τοῦ *Κεραμεικοῦ κόλπου*, κοιν. *κόλπου τῆς Κῶ*, (βλ. λ. Αἰγαῖον Ε, γ, 13), ἀποτελοῦν προβολὴν τοῦ ὄρους Κεράμ Νταὰγ (ἢ καὶ «Κέρανδα», ὕψ. 3160 ποδ.) χωροῦσαν ἐπὶ 1½ μίλ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς (Πλάτ.=37°01'05''—Μῆκ.=28 09'00''. Χάρτης Ἀγγλ. 1604=Gulfs of Kos, Doris and Symi). Ἀπέχον 43 μίλ. ἀνατολ. τοῦ ἀκρωτ. Χουσεΐν, 37 μίλ. ἀνατολ. τῆς Ἁλικαρνασσοῦ καὶ 11 μίλ. δυτικῶς τῶν Γκιοβάτων, ἀπόκρημνον ἔχον τὴν κεφαλὴν καὶ βραχώδη, σχηματίζει δύο ἀμφιδύμους ὅρμους: τὸν μὲν πρὸς ἀνατολάς, «Ἀκμποὺκ» ὡσαύτως ὀνομαζόμενον, ἐλεύθερον κινδύνων, πλὴν ὑφάλου γλώσσης προεκτεινούσης ἐπὶ 250 μέτρα τὸ ἀκρωτήριον, καὶ παρέχοντα καλὸν ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς πρὸς τὴν Β ἀκτήν του, μὲ βυθὸν 14 ὀργ. ἐκ φυκίων καὶ ἄμμου· τὸν δέ, πρὸς δυσμὰς τοῦ ἀκρωτηρίου, «Τσὰμ-Ἀλτὴ» ὀνομαζόμενον καὶ ἔχοντα τὸν μὲν βυθόν του ψαμμαθῶνα, τὸ δὲ στόμιόν του ἀνοικτὸν πρὸς Ν. Εἰς 5½ μίλ. δυτικῶς τοῦ δευτέρου ὅρμου τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας *Κεράμου* (βλ. λ. Αἰγαῖον Ε, δ, 52) πλησίον τοῦ αἰγιαλοῦ τοῦ ἐπωνύμου αὐτῇ ὅρμου. Σ. Ε. Λ.

Ἀκμποῦκι *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς εἰς τὸν Ἀνατ. μυχὸν τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ *Βασιλικοῦ κόλπου*, ἐλάσσονος κόλπου ἐν τῷ *Βαργυλιακῷ κόλπῳ* (κοινῶς *Ἀσσὶν-Καλὲ* βλ. λ. Αἰγαῖον Ε, γ, 12). Ὁ βυθός του 6-12 ὀργ. ὑπόπηλος. Εἰς ¼ μιλ. Ἀν. τοῦ τόπου πρὸς ἀγκυροβολίας, παράκτιον χωρίον «Ἀκμποῦκι» ὡσαύτως καλούμενον (Πλάτος=37' 23' 30''.—Μῆκος=27° 27' 40''.—Χάρτης Ἀγγλ.: 1546=Samos strait to Mandelyah gulf). Σ. Ε. Λ.

Ἀκ-μπουνάρ· βλ. Ἀκ-πουνάρ.

Ἀκ-μπουρνοῦ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀκτῆς τῆς ποτὲ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἀπέχον τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἐμινὲ* (βλ. λ. Αἰμόνιον) 10 μιλ. πρὸς Β. (Πλάτος=42 56'.—Μῆκος=27 56'.-Χάρτης 2230=Bosporus to cape Kaliakra). Ἡ ὀνομασία αὐτὴ εἶναι μετάφρασις τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν χρησιμοποιουμένης *Ἄσπρος Κάβος*. Παρὰ ταύτην ἐν τούτοις, τὸ χρῶμα τοῦ ἀκρωτηρίου καλυπτομένου ὑπὸ θάμνων καὶ δάσους εἶναι σκοτεινόν. Ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα ἀπὸ χωρίου *Ἄσπρο* κειμένου ἐγγὺς τοῦ ἀκρωτηρίου, τὸ ὁποῖον πάλιν ὠνομάσθη οὕτως ἕνεκα λευκωπῶν ἀπορρώγων κλιτύων εὑρισκομένων ἔνδον τοῦ χωρίου.

Ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον, ἀγκυροβόλιον προσκαίρου θερινῆς ἀγκυροβολίας. Πελαγίως δὲ αὐτοῦ, εἰς ¾ μιλλίου, ὑπάρχουσι σκόπελοι ἐπικινδυνωδέστατοι. Σ. Ε. Λ

—**Ἀκ-μπουρνοῦ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἐν Ἀζοφικῇ εἰς τὸ βόρειον τριτημόριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ *Κιμμερικοῦ Βοσπόρου* (πορθμοῦ τοῦ *Κέρτς*), ἔχον συντεταγμένας: Πλάτος=49° 19' 05''—Μῆκος 36° 29' 45'' (κατὰ τὸν χάρτην 2205=Kertch Strait and adjacent coasts). Προεκτεινόμενον ἀπὸ ὑφαλόγλωσσαν ἀβαθῆ, ἧς ὅμως ἡ ἀποχὴ ἐπισημαίνεται ἐπιμελῶς, ἀποτελεῖ τὸ νότιον κέρας τοῦ ὅρμου τοῦ Κέρτς, εἰς τὸν Δ.ΒΔ μυχὸν τοῦ ὁποίου ἡ φερώνυμος πόλις.

Ἡ παραλία ἡ μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου καὶ τοῦ εἰς 1 μιλ. ΝΔ αὐτοῦ ἀκρωτηρίου Παυλόσκι, βρίθει πυροβολείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ δύο φρούρια, πρὸς προάσπισιν τῆς νοτίας καὶ μεγίστης στενότητος τοῦ πορθμοῦ, τῆς μεταξὺ τοῦ *Ἀκ-μπουρνοῦ* καὶ τῆς γλώσσης *Τούζλα* (βλ. λ. Ἀζοφική) διανοιγομένης. Σημεῖον εὐκολῦνον τὴν προσγείωσιν εἰς τὴν διὰ τὴν χθαμαλότητά της καὶ τὴν ἀνιαρὰν ὁμοιομορφίαν της δυσαναγνώριστον ταύτην ἀκτήν, ἀποτελεῖ ὁ παρὰ (ΝΔ) τὸ *Ἀκ-πουνὰρ* λόφος (Instruct. Nautiques No 300, Mer Noire et Mer Azov σελ. 131. Black Sea Pilot σελ. 233 ἐκδ. 1908). Σ. Ε. Λ.

Ἄκμων *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν πέντε *Ἰδαίων Δακτύλων*, οἵτινες εἶχον ἰσαρίθμους ἀδελφάς· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὠνομάσθησαν Δάκτυλοι, διότι ἦσαν, ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαί, ὅσοι καὶ οἱ δάκτυλοι τῶν δύο χειρῶν. Ἦσαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῶν ὑπωρειῶν τῆς Ἴδης τῆς Τροίας. Οἱ Δάκτυλοι κατὰ τὴν παράδοσιν (Στρ. C. 473) ἐξεῦρον τὸν σίδηρον καὶ πρῶτοι κατειργάσθησαν αὐτὸν καὶ κατεσκεύασαν πολλὰ χρήσιμα διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐργαλεῖα. Ἀπόγονοι τούτων ἐθεώρουν τοὺς Κουρῆτας καὶ τοὺς Κορύβαντας. Κατ' ἄλλην παράδοσιν οἱ ἕκατον ἐν Ἴδῃ τῆς Κρήτης γεννηθέντες *Δάκτυλοι* ἄφησαν ἐννέα Κουρῆτας ἀπογόνους, τούτων δὲ ἕκαστος ἀπέκτησε δέκα παῖδας, τοὺς Ἰδαίους καλουμένους Δακτύλους.

Ὁ Ἄκμων εἶναι προσωποποίησις τοῦ σπουδαιοτέρου ἐργαλείου τῶν σιδηρουργῶν, τοῦ ἄκμονος (ἀμονιοῦ). Ἡ λέξις ἐσήμαινε κατ' ἀρχὰς τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πίπτοντα μύδρον, τὸν κεραυνόν, ἔπειτα δὲ καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανόν. *Τιρύνθιος* δὲ *ἄκμων* ἐκαλεῖτο ὁ Ἡρακλῆς (Καλλ. εἰς Ἄρτ 146). Γ.Δ.ΚΑΨ.

—**Ἄκμων** *[Μυθολ.]*. Ἑταῖρος τοῦ Διομήδους μεταμορφωθεὶς εἰς πτηνὸν ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης.

—**Ἄκμων** *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Κλυτίου ἐκ Λυρνησσοῦ, ἑταῖρος τοῦ Αἰνείου (Virg. Aen. X.128.)

—**Ἄκμων·** ἀρχαῖος βασιλεὺς τῶν Σακῶν, σκυθικοῦ λαοῦ (Στέφ. Βυζ.).

ἄκμων,—*ονος* (ὁ)· ἡ σιδηρᾶ βάσις ἐπὶ τῆς ὁποίας σφυρηλατοῦνται τὰ μέταλλα, κοινῶς *ἀμόνι*· παροιμ. «*μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος*», μεταξὺ δύο κινδύνων, ἀντίστοιχος πρὸς τὴν δημώδη «*μπρὸς βαθὺ καὶ πίσω ρέμα*».

—**[ΤΕΧΝ.]** Ἄκμων, κοιν. ἀμόνι (γαλλ. enclume), λέγεται ὄγκος ἐκ σφυρηλάτου σιδήρου ἐπιχαλυβωμένου, βάρους συνήθως 60 ἕως 125 χιλιογράμμων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ σιδηρουργοὶ σφυρηλατοῦσι τὰ μέταλλα πεπυρακτωμένα ἢ ψυχρά· τὸ σχῆμα, αἱ διαστάσεις καὶ τὸ βάρος του εἰσὶν ἀνάλογα τῶν ἐπ' αὐτοῦ σφυρηλατουμένων τεμαχίων. Ἡ ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνεια, ἐπίπεδος καὶ ὁριζοντία, πρέ-

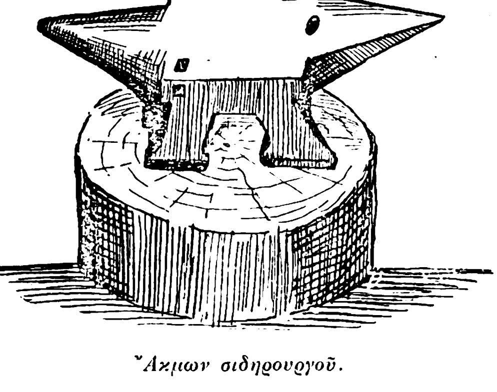

Ἄκμων σιδηρουργοῦ.

πει νὰ εἶναι σκληρὰ καὶ λεία. Τὸ μέσον, ἡ *τράπεζα*, ἔχει σχῆμα παραλληλογράμμου, τὰ δὲ ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτῆς δύο ἄκρα, ἡ *κέρατα*, ἔχουσι τομὴν τὸ μὲν στρογγύλην τὸ δὲ τετράπλευρον, διὰ τὸ στρογγύλευμα ἢ τὸ γονάτισμα τῶν κατεργαζο-

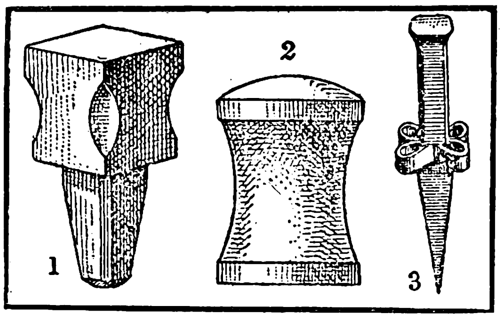

Μικροὶ φορητοὶ ἄκμονες.
[1, Ἄκμων λεπτοτεχνουργοῦ. 2, Ἄκμων βαρελοποιοῦ. 3, Ἄκμων δρεπανοποιοῦ].

μένων τεμαχίων. Πλησίον τοῦ ἐμπροσθίου χείλους τῆς *τραπέζης* ὑπάρχει ὀπὴ τετράπλευρος προωρισμένη νὰ δέχηται ἕνα σφυρότυπον, ἢ ἓν κοπτικὸν ἐργαλεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κόπτουσι τὰς πεπυρακτωμένας ράβδους τοῦ σιδήρου, εἰς δὲ τὸ μέσον τοῦ πλάτους τοῦ τετραγωνικοῦ κέρατος καὶ πλησίον τῆς τραπέζης ὀπὴ κυκλική.

Ὁ ἄκμων τίθεται ἁπλῶς ἐπὶ βάθρου ἐκ κορμοῦ δρυὸς ὀρθίου, ἢτοι μὲ τὰς ἶνας καθέτως πρὸς τὸ ἔδαφος, καὶ τοποθετεῖται ἐν σχέσει πρὸς τὴν πυρὰν τῆς καμίνου εἰς τρόπον ὥστε ὁ σιδηρουργὸς νὰ εὑρίσκεται ἔμπροσθεν τοῦ ἄκμονος, ἑτοίμος πρὸς σφυρηλασίαν, μὲ τέταρτον στροφῆς μόνον ἀπὸ τῆς θέσεώς του. Πρέπει δὲ νὰ εἶναι ἀρκετὰ βαρὺς διὰ νὰ μὴ μετακινῆται ἐπὶ τῆς βάσεώς του κατὰ τὴν σφυρηλασίαν καὶ ἡ ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνεια νὰ εὑρίσκηται εἰς ὕψος 0,75-0,80 μ. ἀπὸ τοῦ ἐδάφους.

Οἱ ἄκμονες ἐκ σφυρηλάτου σιδήρου πρέπει νὰ ἐπιχαλυβώνωνται μὲ χάλυβα τῶν ἄκρων (ἀτσαλώματος) βεβαμμένον εἰς ὅλην αὐτοῦ τὴν δύναμιν. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου ὁ κατασκευαστὴς κόπτει τὸν χάλυβα εἰς τεμάχια 2 ἢ 3 ἑκατοστομέτρων μήκους, ἅτινα τοποθετεῖ τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δέ, εἰς δέσμην τετραγωνικήν, συγκρατουμένην διὰ σιδηρῶν συρμάτων. Συγκολλᾷ τὴν δέσμην ταύτην ἐκ τῆς ὁποίας σχηματίζει μίαν πλάκα, ἣν συγκολλᾷ κατόπιν, ἐν εἴδει ἐπιθέματος, ἐπὶ τοῦ ἄκμονος.

Ἡ ὑψηλὴ θερμοκρασία ἡ ἀναγκαία διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην, ἀλλοιώνει τὸν χάλυβα, πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐπιφάνειάν του· διὰ νὰ ἀποδοθῇ δὲ εἰς αὐτὸν ἡ ποιότης του, θερμαίνουσι τὸν ἄκμονα ἐπί τινας ὥρας ἐντὸς δοχείου πλήρους κόνεως ἐκ μίγματος χημικοῦ ἁλάτων καὶ θείου (cement) καὶ τὸν βάφουσι ρίπτοντες, ἄνευ διακοπῆς, ἰσχυρὰν στήλην ψυχροῦ ὕδατος ἐπὶ τῆς τραπέζης αὐτοῦ, μέχρις οὗ ἀποψυχθῇ σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν. Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην ὁ ἄκμων τυπτόμενος ὀφείλει νὰ κάμνῃ τὴν σφύραν ν' ἀναπηδᾷ μετὰ δυνάμεως καὶ ν' ἀποδίδῃ ἦχον καθαρόν, ἀργυρόηχον, ἵνα διὰ τῶν δονήσεών του καταρρίπτῃ καὶ ἐκδιώκῃ τὰ συντρίμματα τῶν σκωριῶν.

Εἰς τὰ μεγάλα σιδηρουργεῖα μεταχειρίζονται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἄκμονας χυτοσιδηροῦς, οἱ ὁποῖοι εἶναι οἰκονομικώτεροι τῶν ἐκ σφυρηλάτου σιδήρου.

Δι' ἄλλας μεταλλουργικὰς χρήσεις μεταχειρίζονται ἄκμονας διαφόρων τύπων, ὧν τινες καὶ φορητοὶ διὰ μικροτεχνικὰς ἐργασίας Γ. Π. ΡΑΖΕΛΟΣ

—**[ΜΟΥΣ.]** Ὁ ἐκ τῶν κτύπων τῆς σφύρας ἐπὶ τοῦ ἄκμονος ἐκπεμπόμενος ἦχος ἐκτιμᾶται μουσικῶς καὶ τροποποιεῖται ἀναλόγως τῆς βαρύτητος ἢ ὀξύτητος αὐτοῦ. Τὴν ἐκ τῆς σφυροκοπήσεως τοῦ ἄκμονος παραγομένην ἀπήχησιν ξηρὰν καὶ ὀξεῖαν ἐσκέφθησαν συνθέται τινὲς νὰ χρησιμοποιήσουν εἰς ἀναλόγους σκηνὰς μελοδραματικῶν ἔργων των διὰ νὰ προσδώσουν εἰς αὐτὰς ὡρισμένον γραφικὸν χαρακτῆρα. Ὁ Ὠμπὲρ εἰς τὸν *Κτίστην* (Le Maçon, 1825), ὁ Βέρδης εἰς τὸν *Τροβατόρε* (1853), ὁ Βάγνερ εἰς τὸν *Σιγφρεῖδον* (1856) ἔκαμαν χρῆσιν τῶν ἐπὶ τοῦ ἄκμονος διὰ σφύρας κτύπων μὲ ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν.

Κατὰ τινα μεσαιωνικὴν παράδοσιν, ἡ ἀκουστικὴ ἐπιστήμη ἔσχεν ὡς βάσιν παρατήρησίν τινα ἣν ἔκαμεν ὁ Πυθαγόρας ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ ταυτοχρόνου σφυροκοπήματος τεσσάρων σφυρῶν διαφόρου βάρους ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄκμονος. Εἶναι ἀπορίας ἄξιον πῶς τοιοῦτός τις παραλογισμὸς ἔγινεν ἀποδεκτὸς καὶ ἐπανελήφθη ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἐνῷ εἶναι μαθηματικῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι ἡ ὀξύτης τῶν ἤχων κρουστοῦ τινος ὀργάνου ἐξαρτᾶται ἀπολύτως ἀπὸ τοῦ ὄγκου τοῦ ἠχητικοῦ σώματος, καὶ ἐν προκειμένῳ τοῦ ἄκμονος, οὐχὶ δὲ ἐκ βάρους τοῦ ἀντικειμένου ὅπερ διὰ τῆς κρούσεως προκαλεῖ τοὺς ἠχητικοὺς παλμούς. Δ. ΛΑΥΡ.

—**ἄκμων φυσιγγίου.** Μικρὰ ἐξοχὴ ἐντὸς τῆς ἐγκαθίσεως τοῦ καψυλίου τῶν φυσιγγίων τῶν πυροβόλων ὅπλων, ἐπικαλυπτομένη διὰ τοῦ καψυλίου καὶ χρησιμεύουσα ὡς ὑπόθεμα κατὰ τὴν κροῦσιν τοῦ ἐπικρουστῆρος. Ὁ ἄκμων φέρει κεντρικὴν διάτρησιν διὰ τὴν δίοδον τῆς φλογὸς τῆς πυροκροτητικῆς οὐσίας.

Εἰς παλαιὰ ὑποδείγματα φυσιγγίων, τυφεκίων καὶ πιστολίων, ὁ ἄκμων ἀπετελεῖτο ἐξ ἀνεξαρτήτου μεταλλικοῦ τεμαχίου ἐκ χάλυβος, προσαρμοζομένου εἰς ὀπὴν τοῦ πυθμένος τῆς ἐγκαθίσεως τοῦ καψυλίου.

—**ἄκμων (ὠτός).** Ἄκμων λέγεται ἓν τῶν τριῶν ἀκουστικῶν ὀσταρίων, ἅτινα κατασκηνοῦντα ἐν τῇ κοιλότητι τοῦ μέσου ὠτὸς ἢ τῷ κοίλῳ τοῦ τυμπάνου ἀποτελοῦσιν ἁλυσίδιον, δι' οὗ συνδέεται τὸ ἔσω τοίχωμα τοῦ ἔξω ὠτὸς ἢ ὁ ὑμὴν τοῦ τυμπάνου πρὸς τὸ ἔξω τοίχωμα τοῦ λαβυρίνθου. Καλοῦνται δὲ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ὀστάρια *σφῦρα*, *ἄκμων* καὶ *ἀναβολεύς*, ὧν ἡ μὲν σφῦρα διατελεῖ ἐν ἀμέσῳ κοινωνίᾳ πρὸς τὸν ὑμένα τοῦ τυμπάνου, ὁ δὲ ἀναβολεὺς πρὸς τὸ ἔσω τοίχωμα, τὸ πρὸς τὸν λαβύρινθον, τοῦ κύτους τοῦ τυμπάνου, ὁ δὲ ἄκμων κεῖται μεταξὺ αὐτῶν. Ὑπαλείφονται δὲ καὶ τὰ τρία, ὡς καὶ τὰ τοιχώματα τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου, ὑπὸ βλεννογόνου ὑμένος, ἐπεκτεινομένου προσέτι καθ' ἅπασαν τὴν ὠτιαίαν σάλπιγγα καὶ

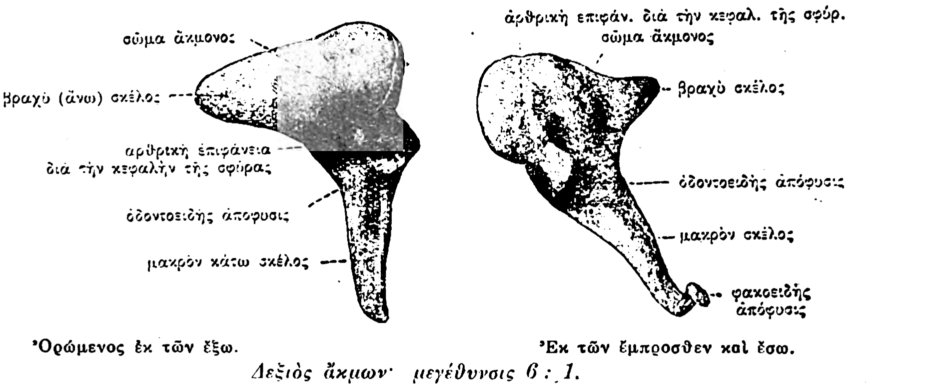

Δεξιὸς ἄκμων· μεγέθυνσις 6 : 1.

Digitized by Google

τὰς μαστοειδεῖς κυψέλας. Ὁ ἄκμων παρεμφερὴς πρὸς ἄκμονα ἢ πρὸς γόμφιον ὀδόντα μετὰ δύο ἐπιμήκων ῥιζῶν κεῖται πρὸς τὰ ἄνω τοῦ ἀναβολέως καὶ ἐπὶ τὰ ἐκτὸς αὐτοῦ. Ἀποτελεῖται δ' ἐκ τοῦ *σώματος* καὶ δύο *ἀποφύσεων*· καὶ τὸ μὲν σῶμα ἔχει τρεῖς ἐπιφανείας, ὧν ἡ πρόσω ὑπόκοιλος, *ἀρθρική*, συνάπτεται πρὸς τὴν κεφαλὴν τῆς σφύρας διὰ διαρθρώσεως τροχαλιειδοῦς· ἐκ δὲ τῶν ἀποφύσεων ἡ μέν, βραχεῖα οὖσα, ἐξορμᾶται ἐκ τοῦ ἄνω καὶ ὀπισθίου μέρους τοῦ σώματος καὶ φερομένη ἐπὶ τὰ ὀπίσω συνάπτεται πρὸς τὸ τοίχωμα τοῦ κύτους τοῦ τυμπάνου· ἡ δέ, μακρὰ οὖσα καὶ λεπτοτέρα, ἐξορμᾶται ἐκ τοῦ κάτω καὶ προσθίου μέρους τοῦ σώματος καὶ φέρεται καθέτως ἐπὶ τὰ κάτω καὶ διὰ τοῦ πέρατος αὐτῆς, ἐχούσης *δισκοειδῆ ἀπόφυσιν*, συνάπτεται πρὸς τὴν ὑπόκοιλον κεφαλὴν τοῦ ἀναβολέως. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ἄκνερ (Ackner) *Ἰωσὴφ-Μιχαήλ*. Διάσημος φυσικὸς καὶ ἀρχαιολόγος Τρανσυλβανός. Ἐγεννήθη ἐν Σασβούργῳ (Schasbourg) τῷ 1782. Ἐσπούδασεν εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Βιττεμβέργης καὶ τῆς Γοττίγγης καὶ διωρίσθη, ἐπανελθὼν εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν, καθηγητὴς τῆς ἱστορίας καὶ φιλολογίας εἰς Ἕρμαννστατ. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν ἐξερεύνησιν τῶν Καρπαθίων καὶ τὴν μελέτην τῶν τρανσυλβανικῶν ἀρχαιοτήτων. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Die Mineralogie Siebenburgens» (1847), «Die antiken Münzen... Siebenburgens» (1840), «Abhandlungen über Monumente... aus der Roemer zeit mit besonderer Hinsicht auf Dacien» (1845). Ὁ Ἄκνερ ἀπέθανε τῷ 1863.

Ἀκνεῦ *[Γεωργ.]* βλ. **Χάκνεϋ**.

ἄκνευτος, —*η*, —*ο*· ἰδιωματ. αὐτὸς ποὺ δὲν ὀκνεύεται, δὲν βαρύνεται, πρόθυμος, φιλόπονος, ἀκούραστος· ἄλλως *ἀβάρετος*.

ἀκνέφαλα (τά) *[Ζωολ.]*. Ἔντομα *δίπτερα* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἁπλοκέρων*.

ἄκνημος (ὁ, ἡ), —*ον*· ὁ μὴ ἔχων κνήμας, ὁ ἔχων λεπτὰς κνήμας.

ἄκνιστος (Acnistus Schott). Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σολανιδῶν* (Solanaceae) περιλαμβάνον ὀλίγα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς τροπικῆς Ἀμερικῆς. Ν. Μ.

Ἀκ-ντάγ (=Λευκὸν ὄρος). Περιφέρεια περιέχουσα ἀρκετὰ χωρία μετὰ 3500 ἐν ὅλῳ Ἑλλήνων κατοίκων ἐν τῷ νομῷ Ἀγκύρας συνοικισθεῖσα τμηματικῶς ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος ἐκ μεταλλουργῶν ἀποίκων ἐκ τῆς ἐπαρχίας Χαλδίας τοῦ Πόντου. Σήμερον ὁ πληθυσμὸς αὐτὸς εὑρίσκεται ἐγκατεστημένος εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος ὑπαχθεὶς εἰς τὴν γενικὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Α. Α. Π.

Ἄκοβα καὶ **Ἄκοβον** ἢ καὶ **Ἄκωβα**. Ἱστορικὴ τοποθεσία ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Λάδωνος, καὶ ἐρείπια μεσαιωνικοῦ φρουρίου.

Διὰ πρώτην φορὰν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐμφανίζεται ἡ Ἄκοβα ἐπὶ τῆς Φραγκοκρατίας. Προϋπῆρχεν ὅμως αὐτῆς καὶ πιθανῶς εἶναι κτίσμα τῆς ρωμαιοκρατίας, τοῦ ὀνόματος τῆς προερχομένου ἀπὸ τὸ λατινικὸν Ἄκβα (Acqua) ἕνεκα τῶν πολλῶν ὑδάτων ὅσα καὶ ἀπὸ πηγῶν προέρχονται καὶ ἐκ τοῦ παραρρέοντος Λάδωνος. Ἄλλη ἐκδοχὴ εἶναι ἡ περὶ τῆς σλαυϊκῆς της καταγωγῆς. Πιθανὴ καὶ αὐτή, λόγῳ τῆς καταλήξεως. Ὁπωσδήποτε, μετὰ τὴν *Κουγκέσταν*, ἤτοι τὴν φραγκικὴν κατάκτησιν τοῦ Μορέως, κατὰ τὸ 1205, καὶ κατὰ τὴν διανομὴν εἰς τὰς δώδεκα βαρωνίας, ἡ Ἄκοβα ἐκηρύχθη ὑψηλὴ βαρωνία, μὲ δικαίωμα ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης ἀνεκκλήτως, ἰδίου πολέμου, φρουριακῆς ἀμύνης καὶ ἰδίας ἐπισκοπῆς. Καὶ παρεχωρήθη μετὰ εἴκοσι τεσσάρων ἱππικῶν φεούδων εἰς τὸν Gaultier de Roncheres ἢ de Roziere, ὅστις ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ χρονικοῦ τοῦ Μορέως καλεῖται Γιλτιάρης δὲ Ροζηέργης καὶ Ροζιέρε. Οὗτος ὁ καὶ Βάλθερος Ροζιέρης ἡ βαρῶνος τῆς Ἄκοβας,

«Κάστρον ἐποίησε φοβερὸν ἐκεῖ στὴν Μεσαρέαν
Καὶ Ἄκωβαν τ' ὠνόμασε κ' ἐκεῖνος ἦτον αὐθέντης»

Τὸ φρούριον τοῦτο ἐκαλεῖτο Ματάγριφον (Mata-Grifon) δηλαδὴ *Ἑλληνοφόνιον*. Διότι ἀπ' αὐτοῦ, ὡς ἀπὸ τρομεροῦ ὁρμητηρίου, ὁ Φράγκος τοπάρχης ἐπέβαλλε τὴν θέλησίν του εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἢ διότι, τούτων ἀνισταμένων κατὰ καιρούς, πολλοὶ αὐτόθι ἐφονεύοντο. Ἐκτίσθη δὲ πλησίον τῆς παλαιᾶς κώμης τοῦ Βυζικίου, ἐπὶ ἀποτόμου καὶ βραχώδους βουνοῦ, παρέχοντος μαστοειδῆ τὴν ὄψιν, καὶ ἐκ τούτου, κυρίως, ἐν συνδυασμῷ ὅμως καὶ μέ τινας περὶ τοῦ Κάστρου παραδόσεις καθαρῶς γυναικοκρατικάς, ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω, ἡ Ἄκοβα διεσώθη εἰς τὴν λαϊκὴν ἀνάμνησιν ὡς *Κάστρον τῆς Μονοβύζας*, τουτέστι τῆς Ἀμαζόνος. Παρ' αὐτὸ σώζονται εἰσέτι, κατὰ τὸν Κανδηλώρον, τὰ ἐρείπια βυζαντινῆς ἐκκλησίας, τιμωμένης ἐπ' ὀνόματι τῆς Εὐαγγελιστρίας. Κατὰ τοὺς γέροντας τοῦ Βυζικίου τὸ κάστρον ἐφυλάσσετο ὑπὸ μυθικῆς Ἀμαζόνος, ἥτις ἐξήρχετο διὰ μυστικῆς καταπακτῆς, φρασσομένης διὰ μεγάλης πλακός, ἐφ' ἧς, σωζομένης μέχρι τῆς σήμερον, φαίνονται ἀποτυπωμένα δῆθεν τὸ πέλμα τοῦ ἵππου της καὶ τὸ ἰδικόν της πέλμα, ἐπίσης δὲ καὶ ὁ μόνος καὶ μακρὸς μαστός, ὅν, βαρύτατον ὄντα, ἔρριπτεν ὑπεράνω τοῦ ὤμου πρὸς ἀνακούφισιν. Ἡ Ἀμαζὼν αὕτη παρίσταται ἀκόμη εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ ὡς μόνη προμαχοῦσα τοῦ φρουρίου της καὶ ὡς ἀρίστη ἱππεύτρια, ἥτις ὁδηγεῖ τοὺς ὑπ' αὐτὴν μαχητὰς ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ παράδοσις αὕτη, ὁμοία πρὸς τὰς βορειογερμανικάς, αἵτινες ἔχουν πηγὴν τὴν προκαλουμένην ὑπὸ θυελλῶν εἰς τὰς φάραγγας ρῆξιν, παρουσιάζεται καὶ εἰς ἄλλα τῆς Ἑλλάδος μέρη. Ἐν τούτοις εἰς τὴν Ἄκοβαν δικαιολογεῖται πλειότερον. Διότι ἡ ἱστορία τῆς βαρωνίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν τοῦ Κάστρου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ κέντρον αὐτῆς, συνδέεται μὲ τὴν συγκινητικὴν ἱστορίαν διαφόρων τῆς Φραγκοκρατίας *Κυράδων*, ὧν αἱ περιπέτειαι δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀφήσουν ἀσυγκίνητα τὰ περὶ αὐτὰς πλήθη, δεδομένου ὅτι καὶ πάταγον πολὺν ἐπροκάλεσαν αὗται ἐν καιρῷ καὶ δίκας καὶ τὸν λυρισμὸν τῶν ποιητῶν.

Πράγματι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βαρώνου Βαλθέρου, ἐπελθόντα τῷ 1263, τὴν βαρωνίαν τῆς Ἄκοβας ἔδει ν' ἀναλάβῃ ἡ ἀνεψιά του Μαργαρίτα, θυγάτηρ μὲν τοῦ ἄρχοντος τοῦ *Πασσαβᾶ* (ἐν Μάνῃ), χήρα δὲ τοῦ ἱππότου *Γιλβέρτου δὲ Κόρ*, τοῦ πεσόντος εἰς τὴν μάχην τοῦ Καρυδίου καὶ τοῦ ἐν Δημητριάδι πεσόντος *Γουλιέλμου Δὰ Βερῶνα*. Ἀλλ' ὡμήρευε τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀντὶ τοῦ ἀπελευθερωθέντος πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας *Γουλιέλμου τοῦ Βιλλαρδουΐνου*, καὶ δὲν προσῆλθε, κατὰ τὰ λεγόμενα «*Συνήθεια*», ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν νὰ δηλώσῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἀποδοχὴν τῆς κληρονομίας. Ὅταν λοιπὸν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀνδραβίδαν, τὴν πρωτεύουσαν τοῦ πριγκιπάτου, ἔμαθε κατάπληκτος ἀπὸ τὸν Βιλλαρδουΐνον ὅτι:

«Ἂν εἶχε τίποτε, ἔχασέ το. Τίποτε δὲν τῆς δίνει...»

Ματαίως τοῦ ὑπέμνησε τὴν ἀνωτέραν βίαν, μάλιστα ἕνεκεν αὐτοῦ τούτου προκληθεῖσαν. Ματαίως τὸν ἱκέτευσεν. Ἐκεῖνος, ἑπόμενος εἰς τὸ νεκρὸν γράμμα τῶν Συνηθείων καὶ φροντίζων διὰ τοὺς ἀπ' εὐθείας ἰδίους αὐτοῦ κληρονόμους:

«Ὡσὰν τὴν πρώτην τὴν φοράν, ἐκράτει ἕνα στίχον..».

Τότε ἡ ἀδικηθεῖσα συνεκάλεσε συμβούλιον γερόντων καὶ φίλων πατρικῶν, κατ' αὐτὸ δέ:

«Ὅλοι τὴν συνεβούλευσαν τοῦ νὰ ἐπάρῃ ἄνδραν
Ἄνθρωπον μέγαν, φρόνιμον, καὶ ἀπὸ ὑψηλὴν γενέαν...»

Μετὰ τὸ οἰκογενειακὸν τοῦτο συμβούλιον ἡ Κυρὰ τῆς Ἄκοβας μετέβη εἰς τὰς Θήβας, πρωτεύουσαν τοῦ Μεγαλοκυράτου τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὑπανδρεύθη τὸν νεώτερον ἀδελφὸν τοῦ δυνάστου τῆς πόλεως, τὸν Ἰωάννην τοῦ Σαιντομέρ, τὸν καὶ Σανταμούρη καλούμενον. Παραλαβοῦσα δὲ καὶ τὸν σύζυγον καὶ τοὺς ἀνδραδέλφους της, ἐκίνησεν ἐνώπιον τῆς *Κούρτης* δίκην ἐναντίον τοῦ πρίγκιπος Γουλιέλμου. Ἡ δίκη διεξήχθη εἰς τὸν ἐν Ἀνδραβίδᾳ ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἀλλ' ἐκεῖ ἡ ἀγεροχία τῶν Φράγκων ἐξεδηλώθη ἀκράτητος. Ὁ Γουλιέλμος, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων φαίνεται, ἤθελε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Μαργαρίταν τὴν ἀφαιρεθεῖσαν κληρονομίαν, ἀλλὰ ὑπὸ τύπον δωρεᾶς. Ἠρώτησε λοιπὸν τὸν ἐκπρόσωπον αὐτῆς δυνάστην τῶν Θηβῶν, ἂν ζητῇ διὰ τὴν νύμφην του τὴν βαρωνίαν τῆς Ἄκοβας ὡς χάριν ἢ ὡς ἀξίωσιν. Καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνος, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐδέχθη τὴν ταπείνωσιν, προτιμήσας τὰ πάντα νὰ ριψοκινδυνεύσῃ, καὶ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ζητεῖ ὡς χάριν τὰ ὅσα ἀνήκουν εἰς τὴν νύμφην του ὡς δικαίωμα, διὸ τὸ ὁ βοᾷ ὁ κόσμος, ἡ Κούρτη διελύθη, τοῦ πρίγκιπος κηρυχθέντος ἀναρμοδίου. Βραδύτερον, ἐν πάσῃ μεγαλοπρεπείᾳ, ἐπανελήφθη ἡ δίκη εἰς τὸ παρὰ τὴν Γλαρέντζαν μοναστήριον τῶν Φρεμενούρων (Φραγκισκανῶν Μινοριτῶν), τὴν δὲ προεδρείαν ἀνέλαβεν ὁ συνετὸς πρεσβύτης *Λεονάρδος Δὰ-Βερούλης*, ἐπειδὴ ὁ πρίγκιψ, ἀποδυθεὶς τὰ κυριαρχικά του δικαιώματα, κατῆλθεν εἰς τὴν δικαστικὴν κονίστραν ἵνα διεκδικήσῃ τὰ ἴδιά του δίκαια. Ἡ Μεγάλη Κούρτη, κατ' ἀρχάς, συγκινηθεῖσα ἀπὸ τὰς περιπετείας τῆς Μαργαρίτας, ἦτο, φαίνεται, ἑτοίμη νὰ τὴν ἱκανοποιήσῃ. Φοβηθεῖσα ὅμως τὸν Βιλλαρδουΐνον ἔκλινεν ὑπὲρ αὐτοῦ. Τότε καὶ ἐκεῖνος ἐπραγματοποίησε τὴν προτέραν ἀπόφασιν. Καλέσας δὲ τοὺς γέροντας τῆς Ἄκοβας, τουτέστι τοὺς προεστούς, τοὺς δημογέροντας, οἵτινες ἐτήρουν καὶ «πρακτικά» τῶν συνηθειῶν συσκέψεών των, τοὺς διέταξε νὰ προβοῦν εἰς τὴν διανομὴν τῆς βαρωνίας, διότι εἰς τὴν Μαργαρίταν ἀνεγνώριζε τὸ τρίτον αὐτῆς.

Τὰ ἕτερα δύο τρίτα, μετὰ τοῦ Κάστρου, ὁ Βιλλαρδουΐνος πάλιν εἰς γυναῖκα ἐκληροδότησε, ἐμμέσως δὲ καὶ πάλιν εἰς Μαργαρίταν, τὴν δευτερότοκόν του θυγατέρα, ὅταν ἀπεβίωσεν ἄνευ ἀρρένων κληρονόμων τῷ 1277.

Κατὰ τὸν Buchon ἡ Μαργαρίτα Βιλλαρδουΐνου, ἡ νέα Κυρὰ τῆς Ἄκοβας, εἶχεν ὑπανδρευθῆ τὸν κόμητα Κεφαλληνίας *Ριχάρδον*, ὅστις τῷ 1298, γενόμενος τοποτηρητὴς τοῦ Μορέως, ἐφονεύθη ἐν Γλαρέντζᾳ ὑπὸ τινος κακούργου Λυών. Ἀλλὰ πρὸ αὐτοῦ μᾶλλον παρὰ μετ' αὐτόν, ὑπανδρεύθη ἐπίσης τὸν *Ἰνάρδον δὲ Σαβράν*, ἐκ τῆς ἐν Ἀπουλίᾳ οἰκογενείας τῶν Ἀριανῶν, ἀπέκτησε δ' ἐξ αὐτοῦ θυγατέρα, ὀνομαζομένην Ἰσαβέλλαν, κατὰ τὸν Μουντάνερ, τὴν περικαλλεστάτην τῶν γυναικῶν. Ταύτην ἐξέδωκεν εἰς τὸν Φερδινάνδον τῆς Μαγιόρκας, τὸν στρατηγοῦντα τῶν ἐν Σικελίᾳ Καταλανῶν. Οἱ γάμοι ἐτελέσθησαν ἐν Σικελίᾳ τῷ 1314. Ὡς προίξ, μετὰ πολλῶν ἄλλων, ἐδόθη εἰς τὸν Φερδινάνδον καὶ ἡ Ἄκοβα. Δὲν ἔστεψεν ὅμως ἡ εὐτυχία τὴν ἕνωσιν. Διότι ἀπεκτήθη μὲν υἱός, Ἰάκωβος ὀνομασθείς, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυναν ν' ἀποθάνουν, ἡ μὲν δευτέρα Κυρὰ τῆς Ἄκοβας Μαργαρίτα παρηγκωνισμένη καὶ ἐγκαταλελειμμένη ἐν Πελοποννήσῳ ἔνθα δὲν τῆς συνεχώρουν τὴν ἀγχιστείαν μετὰ τοῦ Καταλανοῦ, ἡ δὲ τρίτη Κυρὰ Ζαμπέα, ὅπως ἐλέγετο καὶ αὐτὴ ἡ Ἰσαβέλλα, εἰς τὴν Σικελίαν, ἔνθα καὶ ἐτάφη, ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Ἀγάθης, καὶ δὴ παρὰ τὸ λείψανον αὐτῆς. Ἔκτοτε ἡ Ἄκοβα εἰσέρχεται εἰς τὸν κύκλον τῶν θρύλων. Διότι, κατὰ μὲν τὰς ἐπανειλημμένας ἐπιδρομάς, τὸ κάστρον ἐπανειλημμένως καταστραφὲν καὶ ἐμπρησθὲν καὶ κατεδαφισθέν, πολλάκις ἀνηγέρθη, ἀφοῦ καὶ διαρκῶς ἀναφέρεται καὶ εἰς ἐπίκαιρον θέσιν τοποθετημένον, ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ, ἐχρησίμευε καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο. Ὁ δὲ ὕστατος ἐπὶ Φραγκοκρατίας βαρῶνος τῆς Ἄκοβας, ὁ κατὰ τὴν μητέρα Γορτύνιος, *Ἰάκωβος*, γενόμενος βασιλεὺς τῆς Μαγιόρκας οὐδέποτε διεξεδίκησε τὴν ἐν Πελοποννήσῳ κτῆσίν του.

Ὁπωσδήποτε, τῷ 1391, κατὰ τὴν κάθοδον τοῦ *Ἐβρενὸζ-μπέη* εἰς Πελοπόννησον, ἡ Ἄκοβα ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Καὶ ἄλλοι μὲν φρονοῦν ὅτι κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν ταύτην ἐσημειώθη τὸ γεγονὸς τῆς διὰ δόλου παρὰ τῶν Τούρκων καταλήψεως τοῦ κάστρου τῆς Μονοβύζας, ἢ τῆς Κυρᾶς, ὅπερ ἀπηθανάτισεν ἡ λαϊκὴ μοῦσα. Τὸ πιθανότερον ὅμως εἶναι ὅτι ἡ ἀληθὴς ἐκδοχὴ εἶναι ἡ ἀνάμνησις τῆς ὑπὸ τοῦ Βιλλαρδουΐνου ἀπάτης τῆς πρώτης Κυρᾶς τῆς Ἄκοβας. Ὅτι δὲ ζωηρὰ διετηρήθη ἡ ἀνάμνησις τῶν τριῶν γυναικῶν, αἵτινες διεδέχθησαν ἀλλήλας εἰς τὴν βαρωνίαν, εἶναι τὰ ποικίλα ἔργα ἅτινα μέχρι καὶ τῆς σήμερον κρατοῦν τὴν ἐπωνυμίαν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι, ἡ ὀλίγον παρέκει *Γέφυρα τῆς Κυρᾶς* καὶ ἄλλα μνημεῖα.

Προφανὲς εἶναι ὅτι ἡ Ἄκοβα, μεταξὺ τῆς πρώτης τουρκικῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἐβρενὸζ-μπέη καὶ τῆς ὁριστικῆς τουρκοκρατήσεως τοῦ Μορέως διὰ τῆς καθόδου Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ, ἐπισκευαζομένου ἑκάστοτε τοῦ φρουρίου της, ἐχρησιμοποιήθη ἐπανειλημμένως ὡς ἔρεισμα καὶ μάλιστα ὡς φράγμα εἰς τὰς χειμαρρώδεις πορείας τῶν Ὀθωμανῶν. Πάντοτε ὅμως ἀναφέρεται ὅτι κατεστρέφετο, καὶ δὴ πλειότερον πάσης ἄλλης περιοχῆς. Ἐξ οὗ καὶ τὸ συμπέρασμα ὅτι, περὶ αὐτὴν συνετελεῖτο ἀμυντικὴ προσπάθεια, προκαλοῦσα μείζονα τὴν τουρκικὴν ὁρμήν, καὶ μετὰ τὴν νίκην, τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὰς ἀπὸ ταύτης τρομερὰς συνεπείας. Τῷ 1423, ὁ Τουραχὰν-μπέης διέβη δι' αὐτῆς νικητής, ἐκδικούμενος δὲ τὴν ἀλβανικὴν τοῦ Μορέως ἀποστασίαν, παρέδωκε τὰ πάντα τῷ πυρί, εἰς πυραμίδας ὕψωσε καὶ ἔκτισε, κατὰ τὸ ταταρομογγολικὸν ἔθος, τὰ κρανία τῶν σφαγέντων καὶ πλήθη ἀνδραπόδων ἀπεκόμισε. Τῷ 1452 νέα ἐσημειώθη καταστροφὴ τῆς Ἀκόβης διὰ τῶν υἱῶν τοῦ Τουραχάν, τῶν βέηδων Ἀχμὲτ καὶ Ὀμάρ, οἵτινες πολλὰς μάχας συνάψαντες, μέχρι Λακεδαίμονος καὶ Μεσσηνίας ἔφεραν, σὺν τῇ εἰρηνεύσει, τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν. Τέλος, τῷ 1458, αὐτὸς οὗτος ὁ Πορθητὴς Μωάμεθ εἰσβαλὼν εἰς Πελοπόννησον καὶ εἰς πῦρ καὶ σίδηρον τὰ πάντα παραδίδων, «ἐξαιρέτως, κατὰ τὸν χρονογράφον Φραντζῆν, ᾐχμαλώτευσε καὶ ἠφάνισε καὶ ἐνέπρησε τὴν *Ἄκωβαν*, τὸν *Ἀετὸν* καὶ τὰ *Πενταχυρία*».

Τελευταίαν ἀναλαμπὴν ἡ Ἄκοβα παρουσιάζει εἰς τὰς ὑστάτας διενέξεις μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος, τῶν δεσποτῶν Θωμᾶ καὶ Δημητρίου. Ἀλλὰ μόνον αἱ καταστροφαί, ἃς ὑφίσταται ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων ἀναφέρονται, ἐπιτρέπουσαι τὸ συμπέρασμα ὅτι, διαρκῶς καταστρεφομένη ἡ ὀχυρὰ αὐτὴ θέσις, πάντοτε ἀνεγείρετο ἐκ τῶν ἐρειπίων της, ἵνα καὶ πάλιν παραδοθῇ εἰς τὴν καταστροφήν. Γ. Δ. Κ.

Ἄκοβα. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἄργους, ἔχων 67 κατοίκους (31 ἀρρ. καὶ 36 θηλ.).

Ἄκοβος. Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Μεγαλοπόλεως, ἀνῆκον ἄλλοτε εἰς τὸν δῆμον Φαλαισίας. Σήμερον ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἔχουσαν κατοίκους 810. Ἀπέχει 10 1/2 ὥρας Ν.Δ. τῆς Τριπόλεως καὶ 4 ὥρας πρὸς Ν. τοῦ Λεονταρίου, δηλ. κατὰ τὰ ὅρια τῆς Μεσσηνίας καὶ Ἀρκαδίας. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν. Δικαστικῶς ὑπάγεται εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον Φαλαισίας (Λεονταρίου) καὶ τὸ πρωτοδικεῖον Τριπόλεως. Ἔχει ἔτι ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων μὲ ἀριθμὸν μαθητῶν 120.

Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος εἶναι λίαν ὀρεινή, κατεχομένη ὑπὸ διακλαδώσεων τοῦ Ταϋγέτου. Οὐχ

Digitized by Google

ἧττον ἡ καλλιεργήσιμος γῆ ἀνέρχεται εἰς 7 χιλ. στρέμ. καὶ παράγει σῖτον 150 χιλ. ὀκ., φακὴν 100 χιλ. ὀκ. κ. ἄ.

Τὸ χωρίον ἄλλοτε ἦτο μεγαλύτερον ἔχον, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1897, 1301 κατ. Συνδέεται δ' ἱστορικῶς μετὰ τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη. Ἐνταῦθα οὗτος ἐνυμφεύθη τὴν Αἰκατερίνην Καρούσου καὶ παρέμεινεν ἐπὶ 32 ἔτη, ὅτε τῷ 1812 κατέφυγεν εἰς τὴν Μάνην καταδιωκόμενος καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ζάκυνθον ὅπου κατετάχθη εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατόν. Τρία τέταρτα τῆς ὥρας πρὸς Β. κεῖται ἡ θέσις Δράμπαλη, ἔνθα ὁ Κολοκοτρώνης τὴν 4 Ἰουνίου 1825 συνῆψε μάχην πρὸς τὸ στράτευμα τοῦ Ἰμβραήμ, ἠναγκάσθη ὅμως δι' ἔλλειψιν τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων νὰ ὑποχωρήσῃ. Τῇ δὲ 11ῃ Μαΐου 1826 ἐπυρπολήθη τὸ χωρίον ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰμβραήμ. Ι. Σ.

Ἀκοδάτη· βλ. **Χακοδάτη.**

ἀκοὴ (ἡ)· ἡ δύναμις τοῦ ἀκούειν· || τὸ αἰσθητήριον τῆς ἀκοῆς, τὸ οὖς· || ἐκεῖνο ὅπερ ἀκούομεν, λόγος, φήμη· **ἐπιρρημ. ἐκφρ.** *«ἐξ ἀκοῆς»*, **ἰδιωματ.** *«ξακουῆς μου»*, οὐχὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἀλλ' ἐκ φήμης· || **ἰδιωματ.** *ἀκουή*· κακὴ φήμη, κακὸν ὄνομα. Παροιμ. *«ὁ λύκος ἔχει τὴν ἀκουὴ κ' ἡ ἀλεποῦ τρώει τ' ἀρνί»*, ὅτι ἄλλος μὲν κατηγορεῖται, ἄλλος δὲ εἶναι ὁ πραγματικὸς ἔνοχος.

— **[ΙΑΤΡ.]** Ἀκοὴ εἶναι ἡ αἴσθησις, δι' ἧς λαμβάνομεν γνῶσιν τῶν δονήσεων τῶν ἠχογόνων σωμάτων στερεῶν, ὑγρῶν ἢ ἀερίων, καὶ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς τῶν ἐνδομύχων λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου. Εἰδικὸν δ' ὄργανον αὐτῆς εἶναι τὸ οὖς (βλ. λ.).

Ἐὰν ἄνθρωπος ἄνευ αἰσθητηρίων εἶναι τι ἀκατανόητον, ἐὰν ἡ αἴσθησις τῆς ζωῆς εἶναι σύμπλεγμά τι τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν ἐντυπώσεων, τὰς ὁποίας ἀποκομίζουν ἡμῖν ἐκ τῶν ἔξω τὰ αἰσθητήρια ὄργανα, ἐὰν αἱ διὰ τῶν πέντε αἰσθήσεων ἐντυπώσεις ἀποτελοῦν τὸν ψυχικὸν ἡμῶν κόσμον, ἡ ἀκοὴ κατατάσσεται μεταξὺ τῶν πρώτων, τῶν ὑψηλοτέρων καὶ σπουδαιοτέρων αἰσθήσεων. Ὁ Mantegazza ἐθεώρησεν αὐτὴν ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν κοινωνικὴν αἴσθησιν, ὡς τὸν πρῶτον προστάτην τῆς ζωῆς. Ὁ δὲ Troltsch δικαίως εἶπεν, ὅτι ὁ ἀπολέσας τὴν ἀκοὴν ἀπώλεσε καὶ τὴν μᾶλλον ἀνθρωπίνην μοῖραν, ἐφ' ὅσον ἀδυνατεῖ οὕτω νὰ ἔχῃ σχέσεις πρὸς τοὺς ὁμοίους του. Ἡ ἀκοὴ ἀληθῶς εἶναι μεγίστης σημασίας πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ αἴσθησις, εἶναι ἡ πραγματικὴ θύρα ἡ ἄγουσα εἰς τὴν καρδίαν· διότι δι' αὐτῆς μεταδίδονται ἀμοιβαίως τὰ διανοήματα καὶ δι' αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐν τῷ σχολείῳ ἐργασία, δεδομένου, ὅτι τὸ μέγιστον τῆς διδασκαλίας ἐνεργεῖται διὰ τοῦ λόγου καὶ τὴν μεγίστην τῶν γνώσεων πληθὺν κτᾶται ὁ μαθητὴς ἀκούων.

Πᾶσα ζωή, πᾶσα κίνησις, πᾶσα μεταβολὴ συνδέεται μετὰ τῆς τοῦ ἤχου διεγέρσεως. Πόσον διάφορος θὰ ἦτο ἡ ὕπαρξις ἡμῶν, ἐὰν πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐστεροῦντο τοῦ ὀργάνου ἐκείνου, ὅπερ ὁ Léon Scott ἀπεκάλεσε *θαῦμα θαυμάτων!* Πῶς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ διατεθῶμεν καλλιλογικῶς ἐκ τῆς ἀπαγγελίας λογοτεχνικοῦ τινος ἔργου καὶ πῶς ν' ἀντιληφθῶμεν τῆς μουσικῆς; Ὅσῳ νοήμων καὶ ἂν ἦτο ὁ ἄνθρωπος, οὐδέποτε θὰ κατώρθωνε νὰ ἐννοήσῃ τοὺς ἤχους ἢ ν' ἀντιληφθῇ κἂν τῆς παρουσίας των. Ἡ περὶ ἡμᾶς παντελὴς σιγὴ θὰ ἦτο εἰκὼν τῆς ναρκώσεως καὶ τοῦ θανάτου. Τόσον τὸ ταπεινὸν ᾆσμα τοῦ ἀλέκτορος, ὅσον καὶ ὁ μεγαλοπρεπὴς μηκυθμὸς τοῦ ἀνέμου θ' ἀνῆκον εἰς τὴν σφαῖραν τῶν ἀποκρύφων ἐπιστημῶν, ἡ δὲ μουσικὴ δὲν θ' ἀπετέλει πλέον, κατὰ τὸν ἥκιστα ἀκριβῆ ὁρισμὸν τοῦ J. Rousseau, τὴν γοητευτικὴν τέχνην τοῦ συναρμολογεῖν ἤχους ἡδεῖς εἰς τὴν ἀκοήν.

Ἡ ἐν ἡμῖν διὰ τῆς ἀκοῆς γέννησις τῶν καλλιλογικῶν συναισθημάτων καὶ ἡ ἀπόλαυσις αὐτῶν ἐξάγουν ἡμᾶς ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου καὶ ἀνακουφίζουν ἀποκαλύπτουσαι ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ ἀνθρώπου πηγὴν χαρᾶς διαρκεστέραν καὶ μᾶλλον ἰσχυρὰν ἢ αἱ ἰσχυρόταται κατ' αἴσθησιν ἀπολαύσεις. Ἔπειτα δ' ἀσκοῦν μεγάλην πολλάκις ῥοπὴν καὶ ἐπὶ τὴν ἠθικότητα, συνδέουσαι τὰ γεννώμενα καλλιλογικὰ πρὸς τὰ ἠθικὰ συναισθήματα. Ἡ τοιαύτη σπουδαιότης τῶν ἐκ τῆς ἀκοῆς συναισθημάτων ἔκπαλαι κατενοήθη, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης περὶ μουσικῆς εἶπεν, ὅτι «πρὸς ἀρετήν τι τείνει» καὶ «δύναται ποιόν τι τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος παρασκευάζειν». Ὁ δὲ Πλάτων (Πρωταγ. 326, Β) εἶχε διατυπώσει τὴν γνώμην· «Τοὺς ρυθμοὺς καὶ τὰς ἁρμονίας ἀναγκάζουσιν οἰκειοῦσθαι ταῖς ψυχαῖς τῶν παίδων, ἵνα ἡμερώτεροί τε ὦσι, καὶ εὐρυθμότεροι καὶ εὐαρμοστότεροι γιγνόμενοι χρήσιμοι ὦσιν εἰς τὸ λέγειν τε καὶ πράττειν· πᾶς γὰρ ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου εὐρυθμίας τε καὶ εὐαρμοστίας δεῖται». Ὁ δὲ Σαικσπῆαρ εἶπεν, ὅτι «ὁ ἄνθρωπος, ὅστις δὲν ἔχει ἐν ἑαυτῷ μουσικήν, ὃν δὲν συγκινεῖ ἡ ἁρμονία καλῶν τόνων, εἶναι κατάλληλος εἰς προδοσίαν, λῃστείαν καὶ μοχθηρίαν· μηδενὶ τοιούτῳ πιστεύετε». Ὁ δὲ Πλίνιος φρονῶν, ὅτι ἅπασα ἡ πνευματικὴ ζωὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀκοῆς, ἐπρέσβευε πρὸς τούτοις, ὅτι πᾶς κωφάλαλος εἶναι συγχρόνως καὶ ἠλίθιος. Πᾶν δίκαιον δ' ἠρνεῖτο ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τοὺς κωφαλάλους, ὡς εἰς φρενοπαθεῖς: «*Quia mente cavent, quoniam mentem non habent*». Οἱ ἀπολέσαντες τὴν ἀκοὴν εἰς ὥριμον ἡλικίαν ἀποβαίνουν δύσπιστοι, φθονεροί, φιλέκδικοι καὶ λίαν δύσθυμοι, ἀπομακρυνόμενοι τοῦ κόσμου. Ἰατροί, ὑπάλληλοι, ἱερεῖς κλπ. ἀπολέσαντες τὴν ἀκοήν, ὑποχρεοῦνται νὰ ἐκλέξουν ἄλλο ἐπάγγελμα, μὴ ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὰς κλίσεις των. Ἡ ἀκοή, διὰ τὸν ἰατρὸν ἰδίως, εἶναι πολύτιμος ἐν τῇ διὰ τῆς ἀκροάσεως διαγνωστικῇ.

Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς.—Ἡ σημασία καὶ ἡ προσοχή, τὰς ὁποίας ἀπέδωκαν εἰς τὴν ἀκοὴν οἱ διάφοροι λαοὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, καταδηλοῦνται ἐκ τῶν ἀμέσως παρατιθεμένων γνωμῶν καὶ τεκμηρίων, ἱκανῶς παραδόξων ἐν πολλοῖς. Ἐν πρώτοις οἱ *Ἰνδοί*, οἵτινες τόσον ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀραβίας, ἰδιαιτέρως τονίζουσιν εἰς τὰ ἱερὰ αὐτῶν βιβλία, τὰς Βέδδας, τὴν σπουδαιότητα τῆς ἀκοῆς. Ἐπισημότατα, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἀπέβησαν τὰ βιβλία τῶν ἱερέων ἅμα καὶ ἰατρῶν αὐτῶν Χαρακά, Σουσρουτὰ καὶ Βαγκβαδά. Κατὰ τὸν πρῶτον τούτων, τὸ οὖς διαθέτει δύο μῦς καὶ δέκα αἱμοφόρα ἀγγεῖα, ἄγοντα ἰδιαιτέρως τὸν ἦχον· τὰ νεῦρα εἶναι τὰ διάμεσα τῆς ἀντιλήψεως αὐτοῦ· αἱ νόσοι τῶν ὤτων εἶναι 28, ὀφειλόμεναι αἱ πλεῖσται εἰς τὴν διατάραξιν τῶν ζωϊκῶν χυμῶν, θεραπευόμεναι δὲ διὰ φυτικῶν ἢ ὀρυκτῶν φαρμάκων, λουτρῶν ἢ ζωϊκῶν ἐκκριμάτων (γάλακτος, οὔρων). Ὁ Σουσρουτὰ περιγράφει μεταμόσχευσιν τοῦ ὠτὸς διὰ κρημνοῦ ἐκ τοῦ δέρματος τῆς παρειᾶς. Οἱ *Σῖναι*, ἀφ' ἑτέρου, ἐθεώρουν τὰ ὦτα ὡς θυρίδας τῶν νεφρῶν· ἵνα δὲ καταστήσουν τὴν ἀκοὴν ὀξυτέραν ἐχρησιμοποίουν τὸ «Mâm» ἢ «Mnôn-kim-en» καὶ τὸ «Kin-the-Goil», ἰθαγενὲς τῆς Σινικῆς ποῶδες φυτόν, παρ' ἡμῖν καλούμενον *ῥηξίπετρον τὸ τρεμοκλαδὲς* (saxifraga sarmentosa). Αἱ αὐταὶ δοξασίαι ἐπεκράτουν καὶ μεταξὺ τῶν *Ἰαπώνων* μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν καὶ οὗτοι ἠσπάσθησαν τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν. Οἱ δ' *Ἀνναμῖται* ἐθεώρουν τὰ νοσήματα τῶν ὤτων ὡς προερχόμενα ἐκ ζωϋφίου τινός, τοῦ ὁποίου τὰ ἀποκρίματα σχηματίζουν τὸ βύσμα, ἡ δὲ πάλη πρὸς ἄλλα ὁμοίως εἰσχωρήσαντα εἰς τὸν ἀκουστικὸν πόρον ζωΰφια προκαλεῖ τοὺς βόμβους, ὁ δὲ θάνατος τὴν κώφωσιν· ἐφρόνουν προσέτι, ὅτι τὰ ὦτα συγκοινωνοῦν πρὸς ἄλληλα. Οἱ *Αἰγύπτιοι*, κατά τινα πάπυρον τοῦ Ebers, ἀνήκοντα εἰς τὴν 4ην χιλιετηρίδα π. Χ., ἐπίστευον, ὅτι ἕκαστον οὖς ἔχει ἰδίαν λειτουργίαν καὶ ὅτι διὰ μὲν τοῦ δεξιοῦ ὠτὸς εἰσέρχεται ἡ πνοὴ τῆς ζωῆς, διὰ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ ἡ πνοὴ τοῦ θανάτου· εἰς ἄλλον δὲ πάπυρον, τοῦ Brugsh, περιέχονται ἰάματα κατὰ τοῦ ῥύπου τῶν ὤτων καὶ τῆς δυσηκοΐας. Ὑγιεινὰ παραγγέλματα μεγάλης ἀξίας καὶ ἰάματα πρὸς διατήρησιν τῆς εὐηκοΐας ἀναγράφονται καὶ παρ' *Ἑβραίοις* εἰς τὴν Βίβλον καὶ ἰδίως εἰς τὸ Ταλμούδ. Παρ' αὐτοῖς ὡσαύτως ἐτιμωρεῖτο κατὰ τὸν νόμον πᾶς ὅστις διὰ πνοῆς εἰς τὸ οὖς τοῦ ἀντιπάλου του ἤθελε καταστήσει τοῦτον κωφόν· ἡ ποινὴ δὲ τοῦ θανάτου ἐπεβάλλετο εἰς τὸν υἱόν, ὅστις διὰ πλήγματος κατὰ τοῦ ὠτὸς τοῦ πατρός του ἐπέφερεν ὅμοιον ἀποτέλεσμα. Κατὰ τὰς διὰ σφηνοειδοῦς γραφῆς ἐπιγραφάς, τὰς προερχομένας ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Νινευΐ, τὸ οὖς εἶναι τὸ κεντρικὸν ὄργανον τῆς βουλήσεως. Εὑρέθησαν ἐπίσης ἐν τοῖς μνημείοις τούτοις τὰ ἀκόλουθα προγνωστικὰ ἐπὶ τῆς γεννήσεως τοῦ βασιλέως Ναραμσίν, υἱοῦ τοῦ Σαργῶνος Α': «Ἐὰν γυνή τις ἀποκτήσῃ παιδίον μὲ ὦτα λέοντος, ἡ χώρα θὰ ἔχῃ ἰσχυρὸν βασιλέα· ἐὰν τὸ παιδίον στερῆται τοῦ δεξιοῦ ὠτός, αἱ ἡμέραι τοῦ βασιλόπαιδος θὰ εἶναι μακραί· ἐὰν τὸ παιδίον δὲν ἔχῃ ὦτα, τὸ τοιοῦτον προμηνύει δυστυχίαν διὰ τὴν χώραν, μέλλουσαν νὰ σμικρυνθῇ· ἐὰν γυνή τις φέρῃ εἰς τὸν κόσμον παιδίον μὲ τὸ δεξιὸν οὖς λίαν σμικρόν, ὁ οἶκος τοῦ συζύγου θὰ καταστραφῇ». Κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ von Oefele, ἀνευρέθησαν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Σαρδαναπάλου ἐπιγραφαὶ περιέχουσαι τὴν πρόγνωσιν καὶ τὴν θεραπείαν τῶν ὠτικῶν νοσημάτων· αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶναι ἐπίσης ἐκθέσεις ὠτικῆς παθήσεως, ἐξ ἧς προσεβλήθη ὁ Σαρδανάπαλος ἢ ὁ τούτου πατὴρ Ἀσσαρχαδδόν, ὑποχρεωθεὶς νὰ μείνῃ κλινήρης ἐπὶ διήμερον. Ὡς οἱ Αἰγύπτιοι, οὕτω καὶ οἱ *Ἀσσύριοι* παρεδέχοντο, ὅτι ἑκάτερον τῶν ὤτων ἔχει καὶ διάφορον λειτουργίαν.

Ἐν *Ἑλλάδι* Πυθαγόρας ὁ Σάμιος (575 π. Χ.) ὑπέθετεν, ὅτι ἐκ τῆς ψυχῆς ἐκπορεύεται χλιαρόν τι καὶ λεπτὸν πνεῦμα, ἐθεώρει δὲ τὴν ἀκοὴν ὡς ἐνέργειαν μὲ ἐξωτερικὸν ἀποτέλεσμα. Ἀλκμαίων ὁ Κροτωνιάτης (500 π. Χ.), ὁ πρῶτος ἐνεργήσας νεκροψίας, παρεδέχετο εἰς τὰ αἰσθητήρια ὄργανα πόρους διήκοντας μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἰσχυρίζετο, ὅτι αἱ αἶγες ἀναπνέουν διὰ τῶν ὤτων· διὰ τῆς δοξασίας ταύτης ἀναντιλέκτως ὁ Ἕλλην ἰατρὸς ἐμφανίζει, εἰ καὶ ὑποτυπωδῶς, ποίαν τινὰ γνῶσιν περὶ τῆς εὐσταχιανῆς σάλπιγγος. Καὶ ἔλεγεν, ὅτι ἀκούομεν ὡς ἐκ τοῦ κενοῦ, τοῦ ὑπάρχοντος ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ ὠτός, καθόσον πᾶν τὸ κενὸν ἀντηχεῖ. Ἐμπεδοκλῆς ὁ Ἀκραγαντῖνος (473 π. Χ.) περιέγραφεν ἐν τῷ ὠτὶ ἑλικοειδῆ τινα χόνδρον, ὅστις δονούμενος διὰ τοῦ ἀέρος, ἠχεῖ ὡς ἐν κώδωνι. Ὁ Διογένης (438 π. Χ.) περιέγραφεν αἱμοφόρα ἀγγεῖα ἐν τῇ κεφαλῇ τελευτῶντα εἰς τὰ ὦτα. Οὗτος ἐγνώριζε τὸν ἔξω ἀκουστικὸν πόρον καὶ ἐπρέσβευεν, ὅτι τὸ κοῖλον τοῦ ὠτὸς περικλείει ἀέρα, ὅστις δονούμενος ἐν τῇ κεφαλῇ παράγει τὸν ἦχον. Ὁ δὲ Πλάτων (427—347 π. Χ.) παρεδέχετο, ὅτι ὁ ἦχος διὰ τοῦ ἀέρος, διὰ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ διὰ τοῦ αἵματος ἐξικνεῖται ἐκ τῶν ὤτων εἰς τὴν ψυχήν. Ἀπὸ τοῦ Ἱπποκράτους (460—377 π. Χ.) καὶ ἐντεῦθεν, αἱ περὶ ὠτὸς καὶ ἀκοῆς γνώσεις ἤρξαντο καθιστάμεναι βαθμηδὸν ἐπιστημονικώτεραι. Μετέπειτα ὁ Ἀρχιγένης, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, πρὸς ταῖς ἄλλαις θεραπείαις τῶν ὠτικῶν νοσημάτων, συμβουλεύει διὰ τὴν βαρυηκοΐαν τὴν διὰ σωλῆνος εἰσαγωγὴν εἰς τὸ οὖς ἰσχυροῦ ἤχου. Ὁ δὲ Γαληνὸς (130—200 μ.Χ.), ὅστις, ὡς καὶ ὁ Ἱπποκράτης, περιγράφει φλεγμονὰς τῶν ὤτων κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν λοιμωδῶν νόσων, διαιρεῖ τὰς νόσους τοῦ ὠτὸς εἰς ὠταλγίας, βαρυηκοΐας, κωφώσεις καὶ παρακούσεις. Ὁ Φιλάγριος, κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα, συγγράψας περὶ κωφώσεως, ἐθεώρει ταύτην ὡς συνέπειαν βλάβης τῶν νεύρων. Ὁ δὲ Σωρανὸς ὁ Ἐφέσιος ἐνήργησε πολλὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ὠτορροίας καὶ τῆς ὀξείας φλεγμονῆς τοῦ τυμπάνου. Τέλος οἱ ἀπὸ τῆς *Ἀναγεννήσεως* χρόνοι ἤρξαντο βαθμηδὸν καλλιεργοῦντες καὶ προάγοντες τὰς περὶ φυσιολογίας τῆς ἀκοῆς γνώσεις, διαμορφωθείσας ὡς ἐπεκράτησαν σήμερον ἐν τῇ ἰατρικῇ καὶ τῇ φυσικῇ ἐπιστήμῃ.

Φυσιολογία τῆς ἀκοῆς.—Αἱ δονήσεις τοῦ ἠχογόνου σώματος μεταδίδονται εἰς τὸ αἰσθητήριον τῆς ἀκοῆς συνήθως διὰ τῶν περιοδικῶν κυμάνσεων τοῦ ἀέρος. Ἡ περιοδικὴ μεταβολὴ τῆς καταστάσεως τοῦ ἀέρος διὰ τοῦ πτερυγίου τοῦ ὠτὸς καὶ τοῦ ἀκουστικοῦ πόρου ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ *τυμπάνου*, οὗ τὸν ὑμένα ἐμβάλλει εἰς ἀντίστοιχον κραδασμόν. Τὸ πτερύγιον ἢ ἡ *κόγχη* τοῦ ὠτός, διὰ τὸν ἄνθρωπον τοὐλάχιστον, δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν, καὶ δὴ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς προελεύσεως τοῦ ἤχου· διότι παρετηρήθη, ὅτι καὶ ἄνθρωποι στερούμενοι κόγχης κατ' ἀμφότερα τὰ ὦτα, ἢ ἄνθρωποι, ὧν τὰς ἕλικας τοῦ πτερυγίου ἐπληρώσαμεν διὰ κηροῦ, ἀντιλαμβάνονται κάλλιστα πόθεν ὁ ἦχος προέρχεται. Τὰ ἑρπετὰ καὶ μάλιστα τὰ πτηνὰ στεροῦνται πτερυγίου, ἐν τούτοις ἔχουν τελείαν τὴν ἀκοήν. Τὸ πτερύγιον μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν ἠχητικῶν κυμάτων ἔχει κυρίως παρὰ πολλοῖς θηλαστικοῖς ζῴοις, κινούμενον πρὸς παντοίας διευθύνσεις διὰ τῶν λίαν ἀνεπτυγμένων ὠτιαίων μυῶν, οἵτινες ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὑποτυπώδεις. Τὸν τυμπανικὸν ὑμένα προασπίζουν ἀπὸ τῶν ἐντόμων καὶ τοῦ κονιορτοῦ αἱ ἐν τῷ *ἀκουστικῷ πόρῳ* τρίχες καὶ ἡ κυψέλη. Αὐτὸς δὲ ὁ ἀκουστικὸς πόρος διὰ τῆς ἑλικοειδοῦς φορᾶς του συντελεῖ, ὥστε τὰ ἠχητικὰ κύματα νὰ μὴ πλήττουν ἀπ' εὐθείας τὸν τυμπανικὸν ὑμένα, ἀλλὰ πρῶτον αὐτὰ τὰ τοιχώματά του, ἵνα φθάνουν εἰς τὸ τύμπανον κατά τι ἐξησθενημένα. Κατὰ τὸν Mendel, ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀκουστικοῦ πόρου εἶναι κατὰ 2 δέκατα βαθμοῦ κατωτέρα τῆς μασχαλιαίας· μόνον εἰς ὀξείας μηνιγγίτιδας ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ ὑπερβαίνει τὴν τῆς μασχάλης κατὰ 0,1—1° C. Κραδαινόμενος δ' ὁ τυμπανικὸς ὑμὴν ὑπὸ διαφόρων τὸ ὕψος ἤχων, ἐπειδὴ εἶναι λίαν μικρὸς καὶ χωνοειδὴς καὶ ἐπειδὴ συμφύεται μετὰ τῆς λαβῆς τῆς σφύρας, δὲν παράγει ἴδιον ἦχον, οὐδ' ἐξακολουθεῖ δονούμενος καὶ μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ παραγαγόντος τοὺς κραδασμοὺς αὐτοῦ ἤχου· ὡς ἐκ τούτου, ἦχοι γοργῶς ἀλλήλους διαδεχόμενοι, 10 περίπου ἐν ἑνὶ δευτερολέπτῳ, εἶναι δυνατὸν νὰ διακριθῶσιν ἀλλήλων.

Αἱ κινήσεις τοῦ τυμπάνου μεταδίδονται εἰς τὰ τρία ἀκουστικὰ ὀστάρια *(σφῦραν, ἄκμονα καὶ ἀναβολέα)*, ἅτινα κατὰ τὴν προσοχὴν τείνονται ὑπὸ εἰδικῶν μυῶν. Ἡ ἅλυσις τῶν ὀσταρίων τούτων δονουμένη περὶ κοινὸν ἄξονα, τὰς δονήσεις αὐτῆς μεταδίδει μετὰ μεγάλης δυνάμεως εἰς τὸν ὑμένα τῆς *ᾠοειδοῦς θυρίδος*. Κατὰ τὴν λειτουργίαν ταύτην τοῦ μέσου ὠτός, δὲν πρέπει νὰ εἰσέρχωνται εἰς αὐτὸ ἄλλοθεν ἠχητικὰ κύματα μηδὲ νὰ ἔχῃ τοῦτο ἴδιον ἦχον. Ὡσαύτως ἡ ἐν τῷ κοίλῳ αὐτοῦ πίεσις νὰ εἶναι ἴση πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ τυμπάνου ἀσκουμένης ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως· πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ὑπάρχει ἡ *εὐσταχιανὴ σάλπιγξ*, δι' ἧς τὸ κοῖλον τοῦ τυμπάνου κοινωνεῖ πρὸς τὸν φάρυγγα· ἡ σάλπιγξ οὖσα συνήθως κεκλεισμένη καὶ ἀνοίγουσα κατὰ πᾶσαν κατάποσιν, δύναται νὰ ἐπενέγκῃ ἀκουστικὰς διαταραχάς, ὁσάκις ὁ βλενογόνος αὐτῆς ἐξοιδαίνεται ἐκ κατάρρου.

Ἀπὸ τοῦ ὑμένος τῆς ᾠοειδοῦς θυρίδος αἱ δονήσεις μεταδίδονται εἰς τὸ ὑγρὸν τοῦ *κοχλίου*, ἐν τῷ *λαβυρίνθῳ*. Τὰς δὲ περιοδικὰς μεταβολὰς τῆς πιέσεως τοῦ ὑγροῦ τούτου ἀκολουθοῦν, κατὰ Helmholtz, ὡς ἀντηχητῆρες αἱ ἐγκάρσιαι ἶνες τῆς *βασικῆς μεμβράνης*, παριστώσης ταινίαν, ἧς τὸ πλάτος αὐξάνεται ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ κοχλίου πρὸς τὴν κορυφήν. Ἡ βασιλὴ μεμβράνη ἐμπεριέχει 25000 περίπου ἶνας, ἐπαρκούσας διὰ τὴν ἀντίληψιν πάντων τῶν εἰς τὸ οὖς ἀφικνουμένων ἤχων. Ἐπὶ ὡρι-

Digitized by Google

σμένου δ' ἁπλοῦ ἦχου πάλλεται πλατύτερον μία μόνον ἲς ἢ ὁμὰς ἰνῶν, ἧς ὁ ἰδιαίτερος ἦχος ὁμοιάλει πρὸς τὸν εἰσελαύνοντα. Τὰ τριχωτὰ κύτταρα, τὰ ὑπάρχοντα ἐπὶ τῶν πλατύτερον παλλομένων ἰνῶν τούτων, ἐφάπτονται τότε διὰ τῶν τριχῶν των τοῦ καλυπτηρίου ὑμένος, ἐνῷ τοὐναντίον διὰ τὰς λοιπὰς ἶνας ὑφίσταται ἀπόστασίς τις μεταξὺ τριχῶν καὶ καλυπτηρίου ὑμένος. Διὰ τῆς ἐπαφῆς πρὸς τὸν καλυπτήριον ὑμένα διεγείρονται αἱ ἀκουστικαὶ νευρικαὶ ἶνες,αἵτινες διαβιβάζουν τὴν διέγερσιν ταύτην εἰς ὡρισμένα κύτταρα τοῦ ἐγκεφάλου,ὁπότε καὶ παράγεται τὸ αἴσθημα τοῦ ἤχου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μῆκος τῶν ἰνῶν τῆς βασικῆς μεμβράνης εἶναι μεῖζον πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ κοχλίου καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἰδία αὐτῶν συχνότης δονήσεων εἶναι ἐκεῖ μικροτέρα, ἕπεται, ὅτι εἰς μὲν τοὺς βαρυτέρους ἤχους ἐρεθίζονται τὰ μέρη τοῦ ἐγκεφάλου τὰ συναπτόμενα πρὸς τὴν μοῖραν ταύτην τῆς βασικῆς μεμβράνης, εἰς δὲ τοὺς ὀξυτέρους ἤχους ἐρεθίζονται τὰ μέρη τοῦ ἐγκεφάλου τὰ συναπτόμενα πρὸς τὴν στενωτέραν μοῖραν αὐτῆς, τὴν πρὸς τὴν βάσιν δηλονότι τοῦ κοχλίου. Οἱ βαρύτεροι ἦχοι, ἵνα καταστοῦν ἀντιληπτοί, πρέπει νὰ ἔχουν μείζονα ἔντασιν ἢ οἱ ὀξύτεροι.

Τοιαύτη ἡ ἀκουστικὴ θεωρία τοῦ Helmholtz, ἡ σήμερον γενικῶς σχεδὸν παραδεδεγμένη, εἰ καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἐξηνέχθησαν καὶ ἄλλαι θεωρίαι, ὡς ἡ τοῦ Meyer, τοῦ ter Kuile, τοῦ Ewald κλπ. Τὸ κέντρον τῆς ἀκοῆς ἐνεδράζεται ἐν τῷ κροταφικῷ λοβῷ, ἰδίως δ' ἐν τῇ πρώτῃ κροταφιαίᾳ ἕλικι, ἔνθα αἱ ἶνες τοῦ κοχλιακοῦ νεύρου τελευτῶσι. Παρετηρήθη ὅτι, ἐπὶ ὁλικῆς τοῦ ἀνθρώπου κωφώσεως ἐκ βλάβης τῆς φλοιώδους οὐσίας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων, ἀείποτε ἡ χώρα τῶν εἰρημένων κροταφιαίων ἑλίκων ἦτο ἑκατέρωθεν κατεστραμμένη. Ἐρεθίζοντες ἐπὶ ζῴων τοὺς κροταφικοὺς λοβούς, παρατηροῦμεν κινήσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ ὠτὸς χρησίμους εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀκουστικῶν ἐντυπώσεων.

Τὸ αἰσθητήριον τῆς ἀκοῆς, κατὰ Helmholtz, διακρίνει πάντοτε τοὺς ἤχους τοὺς συνιστῶντας τὸν φθόγγον καὶ ἀναλύει καὶ τὰς ἐπιπλοκωτέρας μορφὰς τῶν δονήσεων τῶν μουσικῶν ὀργάνων εἰς τὰ ἁπλᾶ αὐτῶν συστατικά· εἶναι δ' ἔπειτα καθαρῶς ψυχικὴ ἐργασία ἡ ἀντίληψις τοῦ ἤχου ὡς συνθέτου ἢ ὡς ἁπλῶς ἔχοντος χροιάν. Οἱ κρότοι διακρίνονται τῶν μουσικῶν φθόγγων ἐκ τοῦ ὅτι διεγείρουν δι' ὠθήσεως ὁλόκληρον τὸ ὄργανον τοῦ Corti ἢ καὶ ἐκτεταμένας μοίρας αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν δὲν ἐπιγίνεται ἐντοπισμὸς τοῦ ἐρεθίσματος, ἐλλείπει δὲ κατ' ἀκολουθίαν τὸ ὑποκείμενον στοιχεῖον τοῦ ὕψους. Τὰ ὅρια τῶν ἀντιληπτῶν ἤχων ποικίλλουν διὰ τοὺς διαφόρους παρατηρητάς. Παραδέχονται συνήθως, ὅτι ὁ βαρύτερος ἀκουστὸς ἦχος παράγεται ὑπὸ 16 διπλῶν παλμικῶν κινήσεων, ὁ δὲ ὀξύτερος ὑπὸ 25.000 διπλῶν παλμικῶν κινήσεων κατὰ δευτερόλεπτον. Προϊούσης τῆς ἡλικίας, ἡ ἀκοὴ ἐλαττοῦται κατὰ τὸ ἀνώτερον ὅριον. Κατὰ τὰ εἰρημένα, ἡ ἀνθρωπίνη ἀκοὴ ἀντιλαμβάνεται 11 περίπου ὀκταφωνιῶν *(octaves)*· ἀλλ' ἐν τῇ μουσικῇ χρησιμοποιοῦνται μόνον 7 ὀκταφωνίαι, περιλαμβάνουσαι 40—40000 κραδασμούς· ὑπὸ τὸ ὅριον τῶν 40 δονήσεων οἱ ἦχοι δὲν ἔχουν πλέον τὸν μουσικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα. Ὅταν τὸ πλάτος τῶν παλμῶν τῶν μορίων τοῦ ἀέρος, ἅτινα ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸ οὖς, σμικρυνθῇ λίαν, ἦχος δὲν γίνεται ἀκουστός. Ἐκ πειραμάτων τοῦ Lord Rayleigh εὑρέθη, ὅτι τὸ πλάτος τοῦ κύματος τοῦ ἀέρος εἶναι 0,000000057 τοῦ ἑκατοστομέτρου. Οἱ Abraham καὶ Max Wien εὗρον, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον οὖς δύναται ν' ἀντιληφθῇ ἦχου, οὗτινος τὸ πλάτος τῶν παλμῶν εἶναι τὸ $\frac{1}{10000}$ τοῦ $\frac{1}{1000000}$ τοῦ μέτρου.

Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι παρέχουν ἀπόδειξιν τῆς ἄκρας εὐπαθείας τοῦ ὠτὸς ἡμῶν. Ἡ ἀκουστικὴ αἴσθησις, καὶ μετὰ τὴν διακοπὴν τοῦ ἐρεθίσματος, ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπιζῇ αὐτῷ ἐπί τινα χρόνον, ἀντιστρόφως ἀνάλογον πρὸς τὸ ὕψος τοῦ ἤχου. Τοιουτοτρόπως ὁ χρόνος οὗτος διὰ μὲν τοὺς βαθεῖς ἤχους εὑρέθη, ὅτι ἰσοῦται πρὸς 0,0395—0,0209 τοῦ δευτερολέπτου, διὰ δὲ τοὺς ὀξεῖς ἤχους πρὸς 0,0055—0,0008 τοῦ δευτερολέπτου. Δὲν γίνεται ἀντιληπτὸς ὁ ἦχος ὅστις ἐπὶ τὸ οὖς ἐπιδρᾷ ἐπὶ βραχύτατον μόνον χρόνον. Ὡσαύτως ἡ ἔντασις τῆς ἐντυπώσεως ἐλαττοῦται, ὅταν ἐπιδρᾷ συνεχῶς καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὁ αὐτὸς ἦχος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀποδίδεται εἰς *κάματον* τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου ἢ τῶν κεντρικῶν ὀργάνων. Ἂν ὅμως αἴφνης ὁ συνεχὴς οὗτος ἦχος μεταβληθῇ κατὰ τὸ ὕψος αὐτοῦ, θὰ γίνῃ ἐκ νέου αἰσθητὸς ὑπὸ τοῦ κεκμηκότος αἰσθητηρίου.

Πλεῖσται ἐγένοντο ἔρευναι περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν προσδιορίζεται ἡ διεύθυνσις, ἐξ ἧς ὁ ἦχος προέρχεται. Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι τὸ πτερύγιον τοῦ ὠτὸς δὲν ἔχει παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ τὴν σημασίαν, ἣν κατ' ἀρχὰς ἠθέλησαν ν' ἀποδώσουν εἰς αὐτό. Ἡ κατεύθυνσις τοῦ ἤχου προσδιορίζεται εἴτε ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς φάσεως τῶν ἠχητικῶν κυμάτων εἰς ἑκάτερον τῶν ὤτων, εἴτε ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς ἐντάσεως ὡς ἐκ τῆς διαφόρου ἀπὸ τῆς πηγῆς ἀποστάσεως ἑκατέρου αὐτῶν καὶ τῆς θέσεως τοῦ ἑτέρου ὑπὸ τὴν ἠχητικὴν σκιὰν τῆς κεφαλῆς, εἴτε τέλος ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ χρόνου ἀφίξεως τοῦ μετώπου τοῦ κύματος εἰς ἑκάτερον τῶν ὤτων. Τίς τῶν τριῶν τούτων παραγόντων εἶναι ὁ οὐσιωδέστερος, δὲν ἔχει ἔτι ἀποδειχθῆ.

Αἱ παλμικαὶ κινήσεις τοῦ ἠχογόνου σώματος εἶναι δυνατὸν νὰ μεταδοθῶσιν εἰς τὸ αἰσθητήριον τῆς ἀκοῆς οὐ μόνον διὰ τοῦ ἀέρος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ὀστῶν τῆς κεφαλῆς. Οὕτω, ἂν στερεόν τι ἠχοῦν σῶμα, οἷον ὡρολόγιον τοῦ θυλακίου, τεθῇ ἐπὶ τοῦ κρανίου ἢ μεταξὺ τῶν ὀδόντων, καθ' ὃν χρόνον τὰ ὦτα εἶναι ἀποπεφραγμένα διὰ τῶν δακτύλων, ὁ ἦχος αὐτοῦ γίνεται εὐκρινῶς ἀντιληπτός. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἂν ἡ μετάδοσις τοῦ ἤχου γίνῃ ἀπ' εὐθείας διὰ στερεῶν ἢ ὑγρῶν σωμάτων μέχρι τοῦ κρανίου. Αἱ δονήσεις τότε, κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, ἀφικνοῦνται εἰς τὸν λαβύρινθον καὶ εἰς τὰς ἀπολήξεις τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου, χωρὶς νὰ διέλθουν διὰ τοῦ μέσου ὠτός. Ὁ τρόπος οὗτος καλεῖται *ἄμεσος διὰ τῶν ὀστῶν ἀγωγὴ* καὶ ἀντιδιαστέλλεται τῆς *ἐμμέσου διὰ τῶν ὀστῶν ἀγωγῆς*, ἥτις συμβαίνει, ὅταν οἱ διὰ τοῦ ἀέρος φερόμενοι ἦχοι εἶναι ὑψηλοὶ καὶ ἔντονοι καὶ προκαλοῦν δονήσεις, οὐ μόνον διὰ τοῦ τυμπανικοῦ ὑμένος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ὀστῶν τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου. Ἡ διὰ τῶν ὀστῶν ἀκουστικὴ ἀγωγὴ ἀποτελεῖ ἀξιόλογον διαγνωστικὸν σημεῖον, προκειμένου νὰ καθορισθῇ, ἂν ἡ δυσηκοΐα ἢ ἡ κώφωσις ὀφείλωνται εἰς βλάβην τοῦ μέσου ὠτὸς ἢ εἰς βλάβην τοῦ λαβυρίνθου καὶ τῶν νευρικῶν στοιχείων. Ἂν ἡ πάθησις ὀφείλεται εἰς βλάβην τοῦ λαβυρίνθου, ἀγωγὴ τοῦ ἤχου διὰ τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου δὲν γίνεται. Ἂν ὅμως ὀφείλεται εἰς βλάβην τῆς τὸν ἦχον ἀγούσης συσκευῆς τοῦ μέσου ὠτός, χωρὶς ὁ λαβύρινθος καὶ τὸ ἀκουστικὸν νεῦρον νὰ ἔχουν ὑποστῇ βλάβην τινά, ἀγωγὴ τοῦ ἤχου γίνεται διὰ τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου.

Ὁ ἐρεθισμὸς τῆς ἀκοῆς δύναται νὰ προκαλέσῃ καὶ διάφορα ἀνακλαστικὰ φαινόμενα. Οὕτω ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἰσχυρῶν καὶ αἰφνιδίων ἤχων ἢ θορύβου δύναται νὰ ἐπέλθῃ φρικίασις ὁλοκλήρου τοῦ σώματος ἢ καὶ ἴλιγγος. Ὁ Beehterew παρετήρησεν ἴλιγγον, προκληθέντα καθ' ἣν στιγμὴν ἐκυλίετο ἁμάξιον. Σφοδροὶ ἐπίσης ἦχοι παράγουν ἐνίοτε παρ' ὑστερικοῖς ἀτόμοις σπασμοὺς ἢ καὶ ἐκτρώσεις παρ' ἐγκύοις. Ἔνιοι μουσικοὶ φθόγγοι καί τινες κρότοι δύνανται νὰ συσπάσουν τοὺς ἀναπνευστικοὺς μῦς (Kosergarten) ἢ νὰ διεγείρουν τοὺς καρδιακοὺς παλμοὺς (Dogiel). Γνωστοτάτη δ' εἶναι καὶ τῶν ἤχων ἡ ὑπνωτικὴ ἐπίδρασις. Τέλος καὶ ὀξεῖς τινες ἦχοι ἢ ἐρεθισμὸς τοῦ ἀκουστικοῦ ὀργάνου προκαλοῦν ἐνίοτε δυσάρεστον αἴσθημα εἰς τοὺς ὀδόντας, ὅπως καὶ τἀνάπαλιν, ἡ ἐξαγωγὴ ὀδόντος δύναται νὰ προκαλέσῃ ἀπώλειαν τῆς ἀκοῆς ἢ βελτίωσιν τῆς δυσηκοΐας.

Ἡ ἀκοὴ φαίνεται μὲν ὑφισταμένη ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς γεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ πιθανώτατα ὑπάρχει κατὰ τρόπον ὅλως στοιχειώδη. Κατὰ τὰς πρώτας 24 ὥρας τῆς ζωῆς, εἰς τὸ κοῖλον τοῦ τυμπάνου φαίνεται, ὅτι δὲν κυκλοφορεῖ ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ. Τὸ βρέφος δύναται ν' ἀντιδρᾷ ἐνωρίς, ἀπὸ τῆς ἐπομένης πολλάκις τῆς γεννήσεώς του, εἰς τὸν σφοδρὸν θόρυβον, ἀλλ' οὐδὲν ἀκούει εἰσέτι. Καὶ πρέπει, ἵν' ἀκούσῃ, ν' ἀχθῇ εἰς ἱκανὴν διανοητικὴν ἀνέλιξιν, ἥτις δὲν ἐπιτυγχάνεται πρὸ τῆς παρόδου τοὐλάχιστον τοῦ δευτέρου μηνός. Ὁ Henri Delavierre, πειραματισθεὶς ἐπὶ διαφόρων βρεφῶν, ἡλικίας μιᾶς ἡμέρας μέχρις ἑνὸς ἔτους, καὶ χρησιμοποιήσας τὸ ἀκουστικοβλεφαρικὸν ἀνακλαστικόν, παρετήρησε τὰ ἑξῆς: 1) Κρότος ὁποσδήποτε ἰσχυρός, εἰς βρέφη ἡλικίας μιᾶς ἡμέρας μέχρις ἑνὸς μηνός, προὐκάλεσεν ἁπλῆν κίνησιν τῶν βλεφάρων, χωρὶς νὰ κλείσῃ ἐντελῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν· 2) Εἰς βρέφη περίπου δύο μηνῶν, ὁ κρότος ἔκλεισεν ἐντελῶς τοὺς ὀφθαλμούς· καὶ 3) Εἰς βρέφη ὑπερβάντα τοὺς $3^1/_2$ μῆνας, ὁ κρότος, οὐ μόνον ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ καὶ προὐκάλεσε συγχρόνως κινήσεις τοῦ προσώπου καὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν. Ἐντεῦθεν δὲ συνεπέρανεν, ὅτι τὸ βρέφος ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν $3^1/_2$ μηνῶν ἔχει τὴν αἴσθησιν τῆς ἀκοῆς ἱκανῶς ἀνεπτυγμένην. Ὁ δὲ Wilde προσθέτει, ὅτι τὸ νήπιον ἀπὸ τοῦ 4ου μηνὸς ἤδη διακρίνει εὐαρέστως τὴν φωνὴν τῶν γονέων καὶ τῆς τροφοῦ· εἰς ἡλικίαν δ' ἑνὸς ἔτους ὑπολογίζει τὴν ἀπόστασιν, ἐξ ἧς ὁμιλοῦν εἰς αὐτό, καὶ ἐννοεῖ τὴν σημασίαν λέξεών τινων, προφέρον καὶ αὐτὸ τὰς εὐκολωτέρας τῶν λέξεων.

Κατὰ τὴν ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν, ἡ ἀκοὴ τελευταία πασῶν τῶν αἰσθήσεων ἀποσβέννυται. Ἐν ᾧ ὁ θνήσκων παραπονεῖται διὰ τὴν συσκότισιν τῆς ὁράσεώς του, ἀκούει ὅμως ἀκόμη καὶ δύναται νὰ μεταχειρισθῇ τὴν χεῖρα καὶ τοὺς μῦς τῆς κεφαλῆς, ἵνα νεύσῃ ἢ ἐκφέρῃ λέξεις τινάς. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν δύναται πλέον νὰ ὁμιλήσῃ ἢ νὰ κινηθῇ, δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἀκόμη συνείδησιν καὶ ν' ἀκούῃ τί λέγεται περὶ αὐτόν. Τὸ πρᾶγμα εἶναι θλιβερώτατον δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ὑποχρεοῦται νὰ ὑποστῇ πικρίας κατὰ τὴν ὥραν ταύτην.

Μέτρησις τῆς ἀκοῆς. — Ἐπειδὴ ὁ καθορισμὸς τοῦ ὁρίου, ὅθεν ἄρχεται ἡ μείωσις τῆς ἀκοῆς, παρουσιάζει τι τὸ αὐθαίρετον ἑκάστοτε, εἶναι ἄκρως δυσχερὲς νὰ προσδιορίσωμεν τὴν φυσιολογικὴν ἀκοήν. Ἐν τούτοις, ἵνα ἐπιτύχῃ τις ἀποτελέσματα σχετικῆς ἀξίας, πρέπει νὰ χρησιμοποιῇ πάντοτε δι' ἑκάστην ἐξέτασιν διαφόρους μεθόδους. Ἐν τῇ πράξει, πρὸς ἐξέτασιν τῆς ἀκουστικῆς λειτουργίας, χρησιμοποιοῦνται ἡ ὁμιλία, τὰ ὡρολόγια, τὰ ἀκοόμετρα, αἱ διαπασῶν καὶ τέλος ἡ ἠλεκτρικὴ ἀντίδρασις τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου. Ἐξετάζονται δ' ἰδιαιτέρως ἡ ἀντίληψις τῶν ἤχων διαβιβαζομένων διὰ τοῦ ἀέρος εἰς τὸ τύμπανον καὶ ἰδιαιτέρως ἡ ἀντίληψις αὐτῶν ἀγομένων διὰ τῶν κρανιακῶν ὀστῶν. Ἐνῷ δ' εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, μεταξὺ τῆς ὁμιλίας, τοῦ ὡρολογίου, τοῦ ἀκοομέτρου καὶ τῆς διαπασῶν, τὴν πρώτην θέσιν ἐξεταστικῆς ἀξίας κατέχει ἡ ὁμιλία, εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ πρωτεύουσα θέσις ἀνήκει εἰς τὴν διαπασῶν.

Διὰ τὴν ψιθυρίζουσαν *ὁμιλίαν*, ἡ μέση ἀπόστασις τῆς ἀκουστικῆς ὀξύτητος ἐν κλειστῷ καὶ ἠρέμῳ σχετικῶς χώρῳ ἰσοῦται κατὰ τὸν Wolf πρὸς 20—21 μέτρα, κατὰ δὲ τὸν Denker πρὸς 20—25 μέτρα. Ὁ Jaukan εὗρεν ἀπόστασιν 10—12 μέτρων διὰ τὰς λέξεις καὶ 14—15 μέτρων διὰ τοὺς ἀριθμούς. Ὁ Castex, πειραματισθεὶς ἐν τῷ δάσει τῆς Βουλώνης, εὗρεν ἀπόστασιν 20 μέτρων διὰ τὸν ψίθυρον, 50 μέτρων διὰ τὴν ἔντονον ὁμιλίαν καὶ 450 μέτρων διὰ τὴν κραυγήν. Ὁ Biot ἐν Παρισίοις ἐξηκρίβωσεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ ψιθυρίζῃ ἐλευθέρως ἐν κενῷ ὑδροσωλῆνι καὶ νὰ γίνηται ἀντιληπτὸς εἰς ἀπόστασιν 1040 μέτρων. Κατὰ τὸν Sporleder, ἡ ἀκουστικὴ ὀξύτης μειοῦται μετὰ τὸ 50ὸν ἔτος, πέραν δὲ τοῦ 70οῦ ἔτους μειοῦται ταχέως. Ἡ ἀκουστικὴ ὀξύτης ἐξετάζεται οὐ μόνον ποιοτικῶς, ὡς πρὸς τοὺς διαφόρους ἤχους, ἀλλὰ καὶ ποσοτικῶς, δι' ἑκάτερον δ' οὖς ἰδιαιτέρως. Ὁ ἐξετάζων δὲν πρέπει νὰ ὁμιλῇ ἰσχυρῶς πλησίον τοῦ ἐξεταζομένου, διότι δύναται οὗτος ν' ἀκούσῃ καὶ διὰ τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου ἢ διὰ τῆς εὐσταχιανῆς σάλπιγγος καὶ νὰ δώσῃ οὕτω ἐσφαλμένα ἐξαγόμενα. Ἐπίσης δὲν πρέπει ὁ ἐξεταζόμενος νὰ βλέπῃ τὸν ἐξετάζοντα, διότι δύναται εὐχερῶς νὰ μαντεύῃ τὰς λέξεις του ἐκ τῶν κινήσεων τῶν χειλέων του. Διὰ τὰ παιδία χρησιμοποιοῦνται λέξεις ἀνάλογοι πρὸς τὴν διανοητικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν. Μετὰ τὴν δι' ἑκάτερον οὖς ἰδίαν ἐξέτασιν, ἐνεργεῖται ἡ ἐξέτασις καὶ τῶν δύο συγχρόνως ὤτων. Ἡ ἀπόστασις, ἐξ ἧς ὁ ἐξεταζόμενος ἀκούει εὐκρινῶς, ἀποτελεῖ τὴν *ἀκουστικὴν ὀξύτητα* αὐτοῦ. Ἡ δὲ διαφορὰ τῶν ἀποστάσεων, ἐξ ὧν ὁ ἄρρωστος ἀκούει τὴν ὁμιλίαν πρὸ τῆς θεραπείας καὶ μετ' αὐτήν, παριστᾷ τὸν ἀκριβῆ βαθμὸν τῆς βελτιώσεως τῆς ἀκοῆς αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ἡ διὰ τῆς ὁμιλίας μέθοδος ἔχει τὸ μειονέκτημα, ὅτι οἱ ἦχοι τῶν προφερομένων λέξεων στεροῦνται σταθερᾶς καὶ ὁμοιομόρφου ἐντάσεως, ὁ Lucae ἐπενόησεν εἰδικὸν ὄργανον, τὸ **φωνόμετρον (βλ. λ.)**, δι' οὗ κανονίζεται ἡ φωνὴ καὶ διατηρεῖται πάντοτε ἐντὸς τῶν αὐτῶν ὁρίων.

Ἀντὶ τῆς ὁμιλίας, δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ ὁ ἦχος τῶν ὡρολογίων. Οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ χρησιμοποιούμενον ὡρολόγιον, εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζωμεν εἰς ποίαν μέσην ἀπόστασιν γίνεται ἀντιληπτὸς ὁ ἦχος αὐτοῦ ὑπὸ ἀτόμων φυσιολογικὴν ἐχόντων τὴν ἀκοήν. Πειραματιζόμεθα πάντοτε διὰ τοῦ αὐτοῦ ὡρολογίου, τὸ ὁποῖον πρέπει πάντοτε νὰ κανονίζηται κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ὥραν, λ.χ. μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἐξετάσεως. Πολλάκις νέα ἄτομα ἀκούουν κάλλιον τὴν ὁμιλίαν. Ἐπειδὴ ἡ ἀντίληψις τοῦ ἤχου τοῦ ὡρολογίου παρ' ἐνήλιξιν ἐλαττοῦται φυσιολογικῶς, ἐνῆλιξ ἀκούων τοιοῦτον ἦχον ἐξ ἀποστάσεως 15 ἑκμ. δέον νὰ εἶναι εὐχαριστημένος, ἐνῷ παιδίον, ἔχον τοιαύτην ἀκοήν, δέον νὰ θεωρῆται ὡς πάσχον ἐκ βαρυηκοΐας. Ὁ Gilles ἐθεώρησε κανονικὴν τὴν ἀκοὴν τῶν παίδων, τῶν δυναμένων ν' ἀντιληφθῶσι τοῦ ἤχου ὡρολογίου ἐξ ἀποστάσεως 1,25 μέτρα. Ὁ δὲ Binet καθώρισεν ἀπόστασιν 2 μέτρων, ἐνῷ ὁ Saint-Hilaire μόνον 0,80 μ. Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸν νόμον, ὅτι ἡ ἔντασις τοῦ ἤχου εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς τὸ τετράγωνον τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς ἠχητικῆς πηγῆς, ἵνα ὑπολογίσωμεν τὴν ἀκουστικὴν ὀξύτητα ἀτόμου τινός, σκεπτόμεθα κατὰ Zimmermann ὡς ἑξῆς: Ἂν π.χ. οἱ ἦχοι τοῦ ὡρολογίου γίνωνται ἀντιληπτοὶ φυσιολογικῶς ἐξ ἀποστάσεως 100 ἑκτμ., ὁ δ' ἄρρωστος ἀκούει αὐτοὺς μόνον ἐξ ἀποστάσεως 40 ἑκτμ., ἡ ἀκουστικὴ αὐτοῦ ὀξύτης δὲν εἶναι 40%, ἀλλὰ μόνον 16%, ἤτοι δὲν ἰσοῦται πρὸς $\frac{40}{100}$ τῆς φυσιολογικῆς, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὰ $\frac{40^2}{100^2} = \frac{16}{100}$ αὐτῆς.

Ἐπειδὴ τὰ ὡρολόγια, διὰ τὴν ἀκουστικὴν δοκιμασίαν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι πάντοτε ἀκριβῆ, ἐπενοήθησαν ἴδια ὄργανα, σταθερώτερα καὶ ἀκριβέστερα, τὰ ὁποῖα ἐκλήθησαν **ἀκοόμετρα (βλ. λ.)**.

Μετὰ τὴν διὰ τῆς ὁμιλίας δοκιμασίαν, ἡ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα ἐξέτασις εἶναι ἡ διὰ τῶν **διαπασῶν (βλ. λ.)**. Αἱ διαπασῶν θεωροῦνται ὡς τὰ πολυτιμότατα τῶν ὀργάνων τῆς ἀκοομετρίας. Ἡ

Digitized by Google

δι' αὐτῶν συνδεδυασμένη ἐξέτασις τῆς ἀκοῆς διά τε τοῦ ἀέρος καὶ τῶν κρανιακῶν ὀστῶν ἀποτελεῖ ἀληθῆ πρόοδον ἐν τῇ διαφορικῇ διαγνώσει τῶν παθήσεων τοῦ μέσου ὠτὸς καὶ τοῦ λαβυρίνθου. Ὑπάρχουν ποικίλαι μέθοδοι ἐξετάσεως τῆς ἀκοῆς διὰ τῶν διαπασῶν, ἀποτελουσῶν ὁλόκληρον σειράν, ὡς ὑπάρχουν καὶ διαπασῶν διαφόρων εἰδῶν καὶ σχημάτων (τῶν Bonnier, Baratoux, Gradenigo, Lucae, Helmholtz, Bezold κλπ.). Ἐν τῇ πράξει, τρεῖς διαπασῶν (ut^1, ut^2, ut^6) ἀρκοῦν πρὸς ἐξέτασιν τῆς ἀντιλήψεως τῶν βαρέων, τῶν μέσων καὶ τῶν ὀξέων ἤχων. Πρὸς ἐξακρίβωσιν δὲ καὶ τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου τῆς τονικῆς κλίμακος, γίνεται χρῆσις τῆς συρίκτρας τοῦ Galton. Ὁ Politzer παρετήρησεν, ὅτι, ἐὰν δονουμένην διαπασῶν ut^3 πλησιάσωμεν πρὸς τοὺς ῥώθωνας τοῦ ἐξεταζομένου, καθ' ἣν στιγμὴν οὗτος ἐκτελεῖ κατάποσιν, θ' ἀκούσῃ εὐκρινέστερον τὸν ἦχον, ὅστις διαβιβάζεται διὰ τῶν εὐσταχιανῶν σαλπίγγων. Ἰσχυρίσθη δ' ὅτι διὰ τῆς μεθόδου ταύτης εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ, ἂν ἡ ἑτέρα τῶν σαλπίγγων ἢ καὶ ἀμφότεραι ἔχουν φυσιολογικῶς καὶ δὲν εἶναι ἀποπεφραγμέναι.

Ἐπὶ τῆς μεταδόσεως τῶν ἤχων διὰ τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου πρῶτος ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ὁ ἐκ Παδούης Hieronimo Capivacci. Οὗτος μετεχειρίσθη μετάλλινον στέλεχος, κρατούμενον μεταξὺ τῶν ὀδόντων καὶ στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ ἀντηχείου μουσικοῦ ὀργάνου. Τὸ πείραμα τοῦτο πιθανῶς ἐνέπνευσε τῷ 1834 εἰς τὸν Bonnafont τὴν σκέψιν ν' ἀναζητήσῃ τὸν βαθμὸν τῆς εὐαισθησίας τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου διὰ τοῦ ὡρολογίου καὶ τῆς διαπασῶν. Ἡ ἀντίληψις τῶν ἤχων διὰ τῶν κρανιακῶν ὀστῶν μειοῦται, προϊούσης τῆς ἡλικίας, καὶ ἐξαφανίζεται πολλάκις μεταξὺ τοῦ 50οῦ καὶ τοῦ 60οῦ ἔτους καὶ παρ' ἀτόμους ἔτι, ἅτινα ἔχουν ὁμαλῶς λειτουργοῦσαν ἀκοήν. Ἡ ἐξέτασις τῆς διὰ τῶν κρανιακῶν ὀστῶν ἀντιλήψεως τῶν ἤχων, ἐν παραβολῇ καὶ πρὸς τὴν διὰ τοῦ ἀέρος ἀντίληψιν, ἐνεργεῖται κατὰ διαφόρους μεθόδους, ἐξ ὧν θ' ἀναφέρωμεν τὴν τοῦ Weber καὶ τὴν τοῦ Rinne.

Κατὰ τὴν *μέθοδον τοῦ Weber,* κρούομεν τὴν διαπασῶν καὶ εἶτα στηρίζομεν αὐτὴν κατὰ τὴν μεσότητα τοῦ κρανίου, ὁπότε ὁ ἔχων ὑγιᾶ τὰ ὦτα ἀκούει ἐξ ἴσου τοὺς κραδασμοὺς τοῦ ὀργάνου ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ὤτων. Ἐπὶ παθήσεων τοῦ ἔξω καὶ τοῦ μέσου ὠτὸς ὁ ἦχος τῆς διαπασῶν γίνεται ἐντονώτερον ἀντιληπτὸς ὑπὸ τοῦ πάσχοντος ὠτός. Ταὐτὸ συμβαίνει καὶ ἂν ἀποφράξωμεν τὸ ὑγιὲς οὖς διὰ τοῦ ἡμετέρου δακτύλου. Ἐπὶ παθήσεως ὅμως τοῦ λαβυρίνθου τοῦ ἑτέρου τῶν ὤτων, ὁ ἦχος τῆς διαπασῶν θ' ἀκουσθῇ ἰσχυρότερον ἐκ τοῦ ὑγιοῦς ὠτός.

Ἡ *μέθοδος τοῦ Rinne,* βασίζεται ἐπὶ τοῦ γεγονότος (βεβαιωθέντος τῷ 1855) ὅτι, ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει, ἡ διὰ τοῦ ἀέρος ἀντίληψις τοῦ ἤχου τῆς κραδαινομένης διαπασῶν εἶναι διαρκεστέρα τῆς διὰ τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου ἀντιλήψεως. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην, στηρίζομεν τὴν λαβὴν τῆς ἠχούσης διαπασῶν ἐπὶ τῆς μαστοειδοῦς ἀποφύσεως· ὁ δ' ἄρρωστος πληροφορεῖ ἡμᾶς περὶ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν θὰ παύσῃ ἀκούων τὸν ἦχον τοῦ ὀργάνου· τότε ἀμέσως φέρομεν τοῦτο πρὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀκουστικοῦ πόρου τοῦ συστοίχου ὠτὸς καὶ ἐρωτῶμεν, ἂν καὶ πάλιν ἀκούῃ τὸν ἦχον τῆς διαπασῶν. Ἡ ἀπάντησις αὐτοῦ, ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει, πρέπει κατὰ τ' ἀνωτέρω νὰ εἶναι καταφατικὴ (=Rinne *θετικόν*). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐξακολουθεῖ ἀκουομένη εἰσέτι ἡ διαπασῶν, μετροῦμεν εἰς δευτερόλεπτα, ἵνα παραβάλωμεν αὐτὸν πρὸς τὸν ἐκ τοῦ ἑτέρου ὠτὸς χρόνον, καθὼς καὶ πρὸς τὸν χρόνον ἐκ τῆς ἐξετάσεως ἄλλου, τελείως φυσιολογικοῦ καὶ τῆς αὐτῆς ἡλικίας ἀτόμου. Ἀλλ' ἂν ὁ ἄρρωστος ἀπαντήσῃ, ὅτι ἐξακολουθεῖ νὰ μὴ ἀκούῃ καὶ διὰ τοῦ ἀέρος τὴν δονουμένην διαπασῶν (=Rinne *ἀρνητικόν*), θὰ συμπεράνωμεν, ὅτι πρόκειται περὶ μειώσεως τῆς ἀκουστικῆς ὀξύτητος, ἐκ βλάβης τοῦ μέσου ἢ τοῦ ἔξω ὠτός. Ἡ μέθοδος ἐκτελεῖται καὶ κατ' ἀντίστροφον τρόπον: Κρατοῦμεν πρῶτον τὴν δονουμένην διαπασῶν πλησίον τοῦ ὠτός, μέχρις οὗ τὸ ἐξεταζόμενον ἄτομον παύσηται ἀκοῦον τὸν ἦχον αὐτῆς· κατὰ τὴν στιγμὴν δὲ ταύτην μεταφέρομεν τὸ ὄργανον ἐπὶ τῆς συστοίχου μαστοειδοῦς ἀποφύσεως καὶ ὑπολογίζομεν εἰς δευτερόλεπτα τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἤθελε τυχὸν ἐξακολουθήσει ἀκουόμενον διὰ τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου.

Ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὅτι ἐν τῇ πράξει, πρὸς ἐξέτασιν τῆς ἀκουστικῆς λειτουργίας, μεταξὺ τῶν ἄλλων μέσων χρησιμοποιεῖται καὶ ἡ *ἠλεκτρικὴ ἀντίδρασις* τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου. Ὁ Brenner καὶ ἄλλοι ἐγνώρισαν ἡμῖν λεπτομερῶς τὰ περὶ τῆς ἀντιδράσεως τοῦ προσφόρου γαλβανικοῦ ῥεύματος (6 milliamp. τοὐλάχιστον) ἐπὶ τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου. Δι' ἐφαρμογῆς τοῦ μὲν ἀρνητικοῦ πόλου (Α) ἐπὶ τοῦ τράγου τοῦ ὑγιοῦς ὠτός, τοῦ δὲ θετικοῦ (Θ) ἐπὶ τοῦ τραχήλου, παράγεται κατὰ μὲν τὴν κλεῖσιν (Κ) ἠχηρά τις αἴσθησις (Η) διαρκοῦσα ἐπί τινα χρόνον (ΑΔ) καὶ βραδέως παρερχομένη, κατὰ δὲ τὴν ἄνοιξιν (ΑΟ) οὐδέν. Δι' ἀντιστροφῆς τῶν πόλων, οὐδὲν μὲν παράγεται κατὰ τὴν κλεῖσιν (Κ) καὶ τὴν διάβασιν τοῦ ῥεύματος (ΘΔ), ἀσθενὴς δὲ μόνον αἴσθησις παράγεται κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ κυκλώματος (ΘΟ). Οὕτως ἔχομεν τὸν ἑξῆς τύπον τοῦ Brenner διὰ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ ὑγιῶς ἔχοντος ἀκουστικοῦ νεύρου:

ΑΚ = Η	ΘΚ = –
ΑΔ = Η	ΘΔ = –
ΑΟ = –	ΘΟ = Η

Κατὰ τὸν Lermoyer: *1)* Ὅταν κατὰ τὴν δοκιμασίαν διὰ γαλβανικοῦ ῥεύματος, ἀκωλύτως κυκλοφοροῦντος, δὲν σημειωθῇ ἀντίδρασις, πρέπει νὰ σκεφθῶμεν ἀλλοίωσιν τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου. (Ὁ Roques προσθέτει, ὅτι ἡ περίπτωσις αὕτη ἀληθεύει ἐπὶ παλαιᾶς καὶ βαρείας ὠτικῆς ἀλλοιώσεως, ἐπενεγκούσης ἤδη τελείαν ἐκφύλωσιν τοῦ τοῦ νεύρου). *2)* Ὅταν ἡ ἀντίδρασις σημειωθῇ ἐντονωτέρα τῆς φυσιολογικῆς, θὰ σκεφθῶμεν, ὅτι πρόκειται εἴτε περὶ ὑπεραιματώσεως τοῦ λαβυρίνθου, εἴτε περὶ ἐρεθισμοῦ τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου. *3)* Ὅταν σημειωθῇ ἀντιστροφὴ τοῦ τύπου, θὰ παραδεχθῶμεν βαρεῖαν πάθησιν τοῦ λαβυρίνθου ἢ τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου. Ὀφείλομεν νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι τὸ γαλβανικὸν ῥεῦμα προκαλεῖ ἰλίγγους καὶ δή, ὅταν διέρχηται ἐγκαρσίως διὰ τῆς κεφαλῆς.

Τὸ οὖς δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν καὶ διὰ φαραδικοῦ ῥεύματος. Ἐὰν παρατηρήσωμεν, ὅτι δι' ἀσθενοῦς ῥεύματος παράγεται ἀντίδρασις, θὰ συμπεράνωμεν ὅτι πρόκειται περὶ ὑπεραισθησίας τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου· τὸ ἐναντίον δέ, ἐὰν τὸ ἰσχυρὸν ῥεῦμα προκαλέσῃ ἀντίδρασιν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ προσωπικοῦ νεύρου, χωρὶς νὰ παραγάγῃ καὶ τὸ ῥηθὲν ἠχηρὸν ὑποκειμενικὸν αἴσθημα εἰς τὸν ἐξεταζόμενον (Moos, Rohrer).

Ἡ ἀκοομετρία εἰς τὴν παιδαγωγικήν. — Δεδομένου, ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τῶν γνώσεων οἱ παῖδες εἰσδέχονται διὰ τῆς ἀκοῆς, ἡ μέτρησις αὐτῆς εἶναι ἀναγκαία καὶ ἀναπόφευκτος προϋπόθεσις πρὸς λῆψιν τῶν ἐπιβεβλημένων μέτρων, οὐ μόνον διὰ τὴν δυνατὴν ἄρσιν ἀνωμαλιῶν περὶ τὴν λειτουργίαν τῆς αἰσθήσεως ταύτης, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἄσκησιν αὐτῆς. Ποικίλαι στατιστικαὶ δεικνύουν μεγάλας τὰς παρὰ τοῖς παιδίοις διαφοράς, ὡς πρὸς τὴν ἀκουστικὴν ἱκανότητα, ἀναγράφουν δὲ μέγαν σχετικῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν βαρηκόων μαθητῶν. Ἐν Γαλλίᾳ π. χ. ὑπολογίζουν εἰς 75 % τοὺς μαθητάς, τοὺς ἔχοντας ἀνώμαλον τὴν ἀκοήν, ἐν Γερμανίᾳ δὲ καὶ ἐν Ἀμερικῇ τὸν ἀριθμὸν τοῦτον περιορίζουν εἰς 25 %. Ἡ μεγάλη αὕτη διαφορὰ ἴσως νὰ ὀφείληται εἰς τὴν διάφορον παρ' ἑκάστῳ ἔθνει ἀντίληψιν τοῦ φυσιολογικοῦ καὶ κανονικοῦ ἀπὸ ἀκουστικῆς ἀπόψεως τύπου. Ὁπωσδήποτε, πλεῖστοι ὅσοι παιδαγωγικοὶ λόγοι ἐπιβάλλουν τὸν κατὰ χρονικὰ διαστήματα καθορισμὸν τῆς ἀκουστικῆς ὀξύτητος τῶν μαθητῶν, καθὼς καὶ τῆς ἱκανότητος αὐτῶν εἰς τὴν τῶν ἤχων διάκρισιν καὶ τὴν μνήμην τῶν ἤχων. Ὁ καθορισμὸς οὗτος γίνεται διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν διαφόρων ἐξεταστικῶν μεθόδων, ἐξ ὧν ἡ διὰ τοῦ ὡρολογίου εἶναι ἡ προχειροτέρα καὶ ἡ μᾶλλον εὔχρηστος. Δέον δὲ νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει ὁ ἐξεταστής, ὅτι πᾶσα οἱαδήποτε δοκιμασία εἶναι ἀνάγκη νὰ τελῆται ἐν ἀθορύβῳ περιβάλλοντι καὶ νὰ ἐφαρμόζηται ἐν μέτρῳ, ἵνα μὴ καταπονῆται ὁ ἐξεταζόμενος μαθητὴς καὶ παρέχῃ οὕτω ἐσφαλμένα πορίσματα. Μετὰ τὴν ἐξέτασιν, ὁ διδάσκαλος θέλει διαβαθμίσει τοὺς μαθητὰς καὶ θέλει δώσει ἑκάστῳ τοιαύτην ἐν τῇ αἰθούσῃ θέσιν, ὥστε νὰ δύναται οὗτος εὐκρινῶς ν' ἀντιλαμβάνηται τῶν διδασκομένων, νὰ παύσηται δ' ἐφεξῆς παρεξηγούμενος καὶ χαρακτηριζόμενος ἀδίκως ὡς ἀμελὴς ἢ ἀπρόσεκτος ἢ διανοητικῶς καθυστερημένος.

Πρὸς ταῖς γνωσταῖς ἐξεταστικαῖς μεθόδοις, ἀναφέρομεν εἰσέτι δύο, εἰδικῶς ἐφαρμοζομένας εἰς τὰ σχολεῖα. Ἡ πρώτη τούτων προυτάθη ὑπὸ τοῦ A. Binet καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς: Πάντες οἱ μαθηταὶ συγκεντροῦνται ἐν ὡρισμένῳ χώρῳ, ὁ δὲ διδάσκαλος, λαμβάνων θέσιν ἀπέχουσαν αὐτῶν 10 μέτρα, ἀπαγγέλλει 40 λέξεις μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε φωνητικῆς ἐντάσεως τὰς ὁποίας οἱ μαθηταὶ προσπαθοῦν νὰ καταγράψουν. Ἐπακολουθεῖ ἐπιθεώρησις τῶν γραπτῶν, ἔλεγχος τῶν ἡμαρτημένων καὶ ἀνάλογος πρὸς ταῦτα διαβάθμισις τῶν μαθητῶν. Ἡ δὲ δευτέρα μέθοδος προυτάθη ὑπὸ τοῦ T. Simon, μαθητοῦ καὶ συνεργάτου τοῦ Binet, καὶ ἔχει ὧδε: Ἐπί τινος τραπέζης προκαλοῦνται διάφοροι κρότοι διὰ πτώσεως πραγμάτων κοινῆς χρήσεως ἐξ ὕψους 6 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου. Ὁ μαθητής, κεκαλυμμένους ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἢ στρέφων τὰ νῶτα πρὸς τὴν τράπεζαν, ὀνομάζει τὸ ἑκάστοτε καταπῖπτον καὶ προκαλοῦν τὸν κρότον πρᾶγμα. Οἱ προκαλούμενοι κρότοι, συμποσούμενοι εἰς 45, διαιροῦνται εἰς τρεῖς σειρὰς ἀνὰ 15, ἤτοι εἰς ἰσχυροὺς (πτῶσις κανόνος, κλειδὸς κλπ.), εἰς μέσους (πτῶσις κομβίου, ἥλου, μολυβδίδος κλπ.) καὶ εἰς ἀσθενεῖς (πτῶσις βελόνης, πυρείου κλπ.). Χαρακτηρίζεται δ' ὡς μὴ κανονικὴ ἡ ἀκοὴ τοῦ παιδός, τοῦ ὑποπεσόντος λ. χ. εἰς 4 σφάλματα ἐν τῇ διαγνώσει τῶν κρότων τῆς ἀσθενοῦς σειρᾶς.

Ἀνωμαλίαι τῆς ἀκοῆς. — Ἡ ἐξασθένησις τῆς ἀκουστικῆς αἰσθήσεως ἀποτελεῖ τὴν *βαρυηκοΐαν* ἢ *δυσηκοΐαν*. Ἡ κατάστασις αὕτη, καθ' ἣν τὸ ἀκουστικὸν ὄργανον δὲν ἀντιλαμβάνεται εὐχερῶς τῶν ἀσθενεστέρων ἤχων, ποικίλλει τὴν ἔντασιν καὶ ἐπέρχεται κυρίως, προβάσης τῆς ἡλικίας εἰς γῆρας, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ ἡλικίᾳ, ἐξ ἀφθόνου κυψέλης ἢ μετ' ἀλλοίωσιν τῶν μεταδοτικῶν μερῶν τοῦ ὠτὸς κλπ. Ἡ βαρυηκοΐα δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἀνακλαστικῶς· οὕτω παρετηρήθη λύκος τῆς ῥινοφαρυγγαίας κοιλότητος μετὰ σημαντικοῦ βαθμοῦ βαρυηκοΐας καὶ τυφλότητος, προσκαίρως παρερχομένης μετ' ἐφαρμογὴν ἀερολούτρου. Ἡ δ' ἐντελὴς ἢ ἀτελὴς ἀπώλεια τῆς ἀκουστικῆς αἰσθήσεως ἀποτελεῖ τὴν **κώφωσιν** (βλ. λ.), ἥτις εἶναι ἢ συγγενὴς ἢ ἐπίκτητος. Καὶ ἡ μὲν συγγενὴς ὀφείλεται εἰς διαμαρτίας περὶ τὴν διάπλασιν τοῦ ἀκουστικοῦ ὀργάνου ἢ μερῶν τοῦ ἀκουστικοῦ κέντρου, εἰς ἐνδομητρίους ὠτίτιδας ἢ εἰς ἐμβρυϊκὰς μηνιγγίτιδας κλπ. Ἡ δ' ἐπίκτητος ἀναπτύσσεται ἐκ διαφόρων ὠτικῶν νοσημάτων. Ἀναφέρουν καὶ κληρονομικὴν κώφωσιν. Ἡ κώφωσις, ποικίλλουσα τὴν ἔντασιν ὡς ἡ βαρυηκοΐα, εἶναι ἑτερόπλευρος ἢ ἀμφοτερόπλευρος συνήθως ὅμως εἶναι ἀτελὴς καὶ ἑτερόπλευρος. Ἄτομά τινα δὲν διακρίνουν τὴν ὁμιλίαν, ἐνῷ ἀκούουν λίαν καλῶς τὴν μουσικήν. Ἄλλα δὲ πάλιν ἀκούουν τὸν κρότον ἢ τὸν ἦχον τῶν λέξεων, ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦν τὴν ἔννοιαν τούτων *(λεκτικὴ κώφωσις)*. Ἐνίοτε ἠχογόνον τι σῶμα γίνεται εἴς τινας ἀντιληπτόν, οὐχὶ κατὰ τὴν προσέγγισιν αὐτοῦ πρὸς τὸ οὖς, ἀλλ' ἔκ τινος ἀποστάσεως ἀπ' αὐτοῦ *(σκότωμα τοῦ ὠτός)*.

Δέον νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὑγειονομικῇ ὑπηρεσίᾳ δὲν εἶναι σπάνιον νὰ παρουσιασθοῦν στρατεύσιμοι προσποιούμενοι κώφωσιν, ἵν' ἀπαλλαγοῦν τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως. Πρὸς ἔλεγχον τῆς ἀκουστικῆς αὐτῶν ἱκανότητος ἢ ἀνικανότητος ἐπενοήθησαν διάφορα μέσα, εἰς ἃ καταλέγεται καὶ ἡ διὰ τοῦ **ἐκκωφαντῆρος** (βλεπ. λ.) δοκιμασία. Εἶναι δὲ ὁ ἐκκωφαντὴρ (assourdisseur) μηχάνημα καταργοῦν τὴν ἀκοὴν τοῦ δοκιμαζομένου, ἂν εἶναι φυσιολογική, καὶ ἀναγκάζον αὐτόν, ἅτε μὴ ἀκούοντα πλέον, νὰ μὴ δύναται νὰ ῥυθμίζῃ ὡς πρότερον τὸν τόνον τῆς φωνῆς του, ἐξ οὗ καὶ γίνεται κατάφωρος ἡ προσποίησίς του.

Ἡ ἐντελὴς ἀμφοτερόπλευρος κώφωσις, ἂν εἶναι συγγενὴς ἢ ἐπέλθῃ κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν τοῦ βίου, συνεπάγεται καὶ ἀφασίαν καὶ ἀποτελεῖ τότε τὴν **κωφαλαλίαν** (βλ. λ.). Οἱ κωφάλαλοι δὲν ὁμιλοῦν, διότι δὲν ἀκούουν, δὲν ἀθροίζουν τὰ στοιχεῖα τοῦ λόγου. Στερούμενοι δὲ τῆς ἀκοῆς καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ παιδευθῶσιν ἐκ τῶν περὶ αὐτοὺς διὰ τοῦ λόγου, ἔχουσι τὴν διάνοιαν στοιχειώδη καί, ὡς τὰ πολλά, τὰς πρὸς τοὺς ἄλλους σχέσεις αὐτῶν κανονίζουν διὰ τῶν ἐνστίκτων. Διὰ τοῦ μιμικοῦ ὅμως λόγου ἐν εἰδικαῖς σχολαῖς καὶ δι' εἰδικῆς γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως κατορθοῦται, ὥστε σὺν τῷ χρόνῳ οἱ ἀπόκληροι οὗτοι τῆς τύχης, οὐ μόνον νὰ εἰσέρχωνται εἰς διανοητικώτερον κόσμον, ἀλλὰ καὶ ν' ἀναδεικνύωνταί τινες αὐτῶν ἀξιόλογοι καλλιτέχναι καὶ συγγραφεῖς. Κατά τινα στατιστικὴν τοῦ S. Bell, δημοσιευθεῖσαν τῷ 1906, εὑρέθη ὅτι ἐν Ἡνωμ. Πολιτείαις ὑπῆρχον 89287 κωφοί, ἐξ ὧν οἱ 21309 κωφάλαλοι.

Ἡ ἀκοὴ παρουσιάζει ἐνίοτε τοσούτῳ ἐξαιρετικὴν ὑπεραισθησίαν, ὥστε ὁ ἐξ αὐτῆς πάσχων νὰ αἰσθάνηται, εἰς πάντα ἔντονον ὁποσδήποτε ἦχον, δυσάρεστον καὶ ἀλγεινὸν ἅμα αἴσθημα. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη, ἥτις ἐκλήθη *ὑπεράκουσις* ἢ *ὑπερηκοΐα*, παρετηρήθη κυρίως εἰς ἄτομα νευρικά, ὑστερικὰ καὶ ἀναιμικά, εἶναι δ' ἐνίοτε πρόδρομος τῆς προϊούσης κωφώσεως καὶ τῆς γενικῆς παραλύσεως ἢ συνοδεύει τὴν περιφερικὴν παράλυσιν τοῦ προσωπικοῦ νεύρου. Ὁ Charcot παρετήρησεν αὐτὴν καὶ ἐν ὑπνώσει, ὁ δὲ Urbantschitsch καὶ κατὰ τὴν διὰ χλωροφορμίου νάρκωσιν. Ὁ ἐξ αὐτῆς πάσχων καθίσταται ἀδύνατον νὰ συνεννοηθῇ τηλεφωνικῶς. Ὁ Willis παρετήρησε πρῶτος τῷ 1680, ὅτι ἄνθρωποι, πάσχοντες ἐξ ἐντόνου βαρυηκοΐας, ἀντιλαμβάνονται κάλλιον τῶν ἤχων ἐν μέσῳ θορύβου (ἐν ἁμαξοστοιχίᾳ, αὐτοκινήτῳ, πολυανθρωποτάτοις κέντροις κλπ.) ἢ ἐν ἠρεμίᾳ. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη ἐκλήθη *παράκουσις* ἢ *παρηκοΐα*.

Παρεμφερὴς εἶναι καὶ ἡ παρηκοΐα ἐκείνη καθ' ἣν ὁ πάσχων, ἕνεκεν ἀνισότητος τῆς ἀκουστικῆς ὀξύτητος τῶν δύο αὐτοῦ ὤτων, συσχετίζει πᾶν ὅ,τι ἀκούει πρὸς τὸ ὑγιὲς οὖς. Κατὰ δὲ τὴν *διπλάκουσιν* ἢ *διπληκοΐαν*, ὀφειλομένην εἰς τὴν βλάβην τοῦ μέσου ὠτὸς ἢ σπανίως τοῦ λαβυρίνθου, τὸ οὖς δοθέντα τινὰ ἦχον ἐκλαμβάνει ὡς ὀξύτερον ἢ βαρύτερον τοῦ πραγματικοῦ. Ἄλλοτε δ' ὁ πάσχων ἀκούει δύο ἀνθ' ἑνὸς ἤχους, τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ κατὰ τὸ ποιὸν ὁμοίους πρὸς ἀλλήλους· τοῦτο δὲ συμβαίνει, καθόσον ἐν τῇ ἀγωγῷ συσκευῇ τοῦ δεξιοῦ π. χ. ὠτὸς ἐπιβραδύνεται ἡ μεταφορὰ τοῦ ἤχου, ἐνῷ κατὰ τὸ ἕτερον οὖς ὁ ἦχος μεταδίδεται μετὰ τῆς φυσιολογικῆς ταχύτητος. Καθ' ἑτέραν δέ τινα ἀκουστικὴν ἀνωμαλίαν, κληθεῖσαν *αὐτοφωνίαν* ἢ *τυμπανοφωνίαν*, ὁ πάσχων ἀκούει λίαν ἰσχυρῶς, ἅμα δὲ καὶ δυσαρέστως τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φωνήν, ἣν ἐκλαμβάνει ὡς τελείως μεταβληθεῖσαν, ὡς ἐξερχομένην οὐχὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔνδον, καὶ

Digitized by Google

εἰσερχομένην εὐθέως εἰς τὸ οὖς· τοῦτο δ' ὑποχρεοῖ αὐτὸν νὰ ὁμιλῇ ταπεινῇ τῇ φωνῇ. Καὶ αὐτὴ δ' ἡ ἀναπνοή του παράγει ἐνίοτε εἰς τὸ πάσχον οὖς του ὁμοίως ἐνοχλητικὸν ἔντονον ἦχον. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη παρατηρεῖται ἰδίως εἰς ὀξεῖς ἢ χρονίους κατάρρους τοῦ μέσου ὠτὸς καὶ τῆς ῥινοφαρυγγαίας κοιλότητος κλπ.

Ἄλλαι ἀκουστικαὶ διαταραχαί.—Ἀκουστικαὶ αἰσθήσεις, μὴ παραγόμεναι ἐκ πραγματικῶν δονήσεων, καλοῦνται *ὑποκειμενικαὶ ἀκουστικαὶ αἰσθήσεις*. Εἰς ταύτας ὑπάγονται ὁ συριγμὸς καὶ ὁ βόμβος τῶν ὤτων, οἱ διὰ διεγέρσεως τοῦ ἀκουστικοῦ ὀργάνου παραγόμενοι. Ἡ διέγερσις αὕτη ὀφείλεται ἢ εἰς ἀγγειοκινητικὰς διαταραχὰς ἢ εἰς αἰτίας τοξικάς, ἠλεκτρικὰς ἢ μηχανικὰς (χρῆσιν κινίνης, διάσεισιν, παρατεταμένον ταξίδιον, ἔκρηξίν τινα κλπ.) ἢ εἰς ἀναιμίαν, χλώρωσιν, πνευματικὴν καταπόνησιν κλπ., ἢ προέρχεται ἀνακλαστικῶς ἐκ παθήσεων ἄλλων ὀργάνων, π.χ. τοῦ στομάχου, τῆς καρδίας κλπ. Οἱ βόμβοι ἐνίοτε εἶναι τόσῳ ἔντονοι, ὥστε οἱ πάσχοντες εἶναι ἀνίκανοι νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς οἱονδήποτε ἔργον, ἀδυνατοῦν δὲ νὰ κοιμηθοῦν, ἐκνευρίζονται, μελαγχολοῦν καὶ προβαίνουν καὶ μέχρις αὐτοχειρίας. Ἄλλοι ὅμως συνηθίζουν εἰς τούτους. Σπανίως ἄρρωστοί τινες ἀντὶ βόμβων ἀκούουν μουσικοὺς ἤχους, ἔτι δὲ σπανιώτερον φωνὰς ζῴων ἢ ἀνθρωπίνην λαλιὰν (αὐταπάτη). Καλοῦνται δ' *ἐνδοωτικαὶ ἀκουστικαὶ αἰσθήσεις* ἐκεῖναι, ὧν ἡ πηγὴ τοῦ ἤχου ὑπάρχει ἐν αὐτῷ τῷ ἀκουστικῷ ὀργάνῳ. Εἰς ταύτας ὑπάγονται διάφοροι ψόφοι, ὁ μυϊκὸς ἦχος τῶν ἔσω μυῶν τοῦ ὠτὸς κλπ. Ἡ ἀντίληψις τῶν ψόφων τούτων γίνεται ὡς καὶ ἡ τῶν φθόγγων, διὰ τοῦ κοχλίου.

Ὑγιεινὴ τῆς ἀκοῆς.—Ἐὰν ἡ ἀπώλεια τῆς ἀκοῆς πρέπῃ νὰ θεωρῆται ὡς τὸ μέγιστον τῶν δυστυχημάτων, ἡ ὑγιεινὴ τοῦ ἀκουστικοῦ ὀργάνου, ἥτις εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὴν ὑγιεινὴν τῆς ἀκοῆς, πρέπει νὰ θεωρῆται ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων μελημάτων τοῦ ἀνθρώπου. Ἀτυχῶς, ἐνῷ τόσῳ μεγάλη εἶναι ἡ συχνότης τῶν διαταραχῶν τῆς λειτουργίας τοῦ ἀκουστικοῦ ὀργάνου, συνοδευουσῶν μέγαν ἀριθμὸν τοπικῶν ἢ γενικῶν νοσημάτων, ἐνῷ φυσιολογικῶς οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων, μεταξὺ τοῦ πεντηκοστοῦ καὶ τοῦ ἑξηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας, ἄρχονται καθιστάμενοι βαρυήκοοι κατὰ τὸ ἓν ἢ καὶ κατ' ἀμφότερα τὰ ὦτα, τὸ αἰσθητήριον τῆς ἀκοῆς παραμένει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ μάλιστα παρημελημένον ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως ὄργανον.

Ἐπὶ τῆς ἀκοῆς πρέπει νὰ ἐπαγρυπνῶμεν ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἔτι. Τῶν βρεφῶν τὰ ὦτα καθαρίζομεν μετὰ προσοχῆς, οὐχὶ διὰ σκληρῶν ἀντικειμένων. Καὶ τὸ μὲν πτερύγιον καθαρίζομεν διὰ χλιαροῦ ὕδατος μετὰ σάπωνος, τὸν δ' ἔξω ἀκουστικὸν πόρον δι' εἱλιγμένου τεμαχίου καθαροῦ ὑφάσματος, ὅπερ ἐμβρέχομεν εἰς χλιαρὸν ἀλκαλικὸν ὕδωρ ἢ εἰς διάλυσιν ὕδατος κολωνίας ἢ καὶ ὀξυγονούχου ὕδατος. Τὰ διάφορα ὀστεΐνα στελέχη, τὰ πυρεῖα καὶ ὁ βάμβαξ, ἅπερ τινὲς εἰσάγουν εἰς τὰ ὦτα, ἀπαγορεύονται αὐστηρῶς, καθόσον δύνανται νὰ προξενήσουν, οὐ μόνον ἐρεθισμοὺς τοῦ βρεφικοῦ ὠτός, ἀλλὰ καὶ τραυματισμοὺς τοῦ τυμπάνου. Ἡ δ' ἐξαγωγὴ ἀλλοτρίων σωμάτων, εἰσαχθέντων τυχὸν εἰς τὸν ἀκουστικὸν πόρον, εἶναι ἔργον ἀπαιτοῦν πολλὴν προσοχήν. Πλύσεις τοῦ ὠτὸς δι' ἐλαίων ἢ γάλακτος τῆς τροφοῦ ἀπαγορεύονται ἐπίσης, διότι εὐνοοῦν τὴν ἀνάπτυξιν μικροβίων. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ Lermoyer καὶ Boulay ἐφιστοῦν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ κινδύνου ἐκ τοῦ γάλακτος, ὅπερ κατὰ τὴν κατακεκλιμένην θέσιν τοῦ θηλάζοντος βρέφους δύναται νὰ ῥεύσῃ ἐκ τῆς γωνίας τοῦ στόματος αὐτοῦ εἰς τὸ οὖς. Μετὰ τοὺς πρώτους καθαρισμοὺς τῶν ὤτων, ὁ ἰατρὸς δέον νὰ ἐξετάσῃ τὴν κατάστασιν τοῦ τυμπάνου τοῦ νεογνοῦ καὶ τοῦ τυμπανοφράκτου αὐτοῦ κοιλώματος. Ὁ Hartmann εἰς τὰ 75% τῶν νεογνῶν εὗρε μέσην ὠτίτιδα, ἐξελισσομένην ἐνίοτε ἄνευ συμπτωμάτων. Ἐπειδὴ δέ, ὡς προελέχθη, ἀπὸ τοῦ 4ου μηνὸς τῆς ἡλικίας τοῦ βρέφους, πρέπει τοῦτο νὰ διακρίνῃ εὐαρέστως τὴν φωνὴν τῶν γονέων καὶ τῆς τροφοῦ, ἐὰν ἡ μήτηρ παρατηρήσῃ, ὅτι τὸ τέκνον της, ἐξικόμενον ἤδη εἰς τὸν 4ον μῆνα, δὲν ἀντιδρᾷ εἰς τοὺς περὶ αὐτὸ ἤχους καὶ τοὺς θορύβους, ὀφείλει νὰ συμβουλευθῇ ἀμέσως τὸν ἰατρὸν πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς αἰτίας. Ὀφείλει ὅμως ὡσαύτως νὰ γνωρίζῃ, ὅτι τὸ νὰ προφέρῃ τὸ βρέφος ἁπλᾶς τινας λέξεις, οἷον παπά, μαμά, δὲν ἀποκλείει τὴν ὕπαρξιν τῆς κωφώσεως, διότι εἶναι δυνατὸν τὸ μικρὸν παιδίον, παρακολουθοῦν τὰς κινήσεις τῶν χειλέων τῶν ὁμιλούντων εἰς αὐτό, νὰ ἐκμάθῃ λέξεις τινάς.

Προσοχὴ ἀπαιτεῖται, ἵνα μὴ κατὰ τὸ λουτρὸν τοῦ παιδίου εἰσέρχηται ὕδωρ εἰς τὰ ὦτά του· διὰ τοῦτο πρὸ τοῦ λουτροῦ διὰ βάμβακος βύεται ὁ ἔξω ἀκουστικὸς αὐτοῦ πόρος. Δέον ἐπίσης ν' ἀποφεύγωνται αἱ ψύξεις τῶν ὤτων, ἰδίως κατὰ τὴν ἔξοδον ἐν καιρῷ χειμῶνος, τὰ πλήγματα τῆς κεφαλῆς, ὡς καὶ πᾶν ὅ,τι προκαλεῖ μέγαν θόρυβον ἢ κρότον (ὀρχῆστραι, πυροβολισμοί, συριγμοὶ ἁμαξοστοιχίας, χειροκροτήματα κλπ.). Καὶ τὰ φιλήματα δ' εἰς τὰ ὦτα, ἀπορροφῶντα τὸν ἀέρα τοῦ ἀκουστικοῦ πόρου, δύνανται νὰ θραύσουν τὸ τύμπανον. Πάντα ταῦτα εὐχερῶς δύνανται νὰ προκαλέσουν βαρυηκοΐαν ἢ καὶ κώφωσιν. Ὀφείλομεν νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι πλεῖσται τῶν ἀνιάτων ὠτικῶν παθήσεων τῶν ἐνηλίκων ἔχουν τὴν γέννησίν των ἀπὸ τῆς παρημελημένης τρυφερᾶς ἡλικίας. Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ὡσαύτως πρέπει νὰ συνηθίζωμεν τὰ παιδία, ὁσάκις περιποιοῦνται τὴν ῥῖνα αὐτῶν, νὰ καθαρίζουν κεχωρισμένως ἕκαστον ῥώθωνα, διότι ἄλλως εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθουν ῥήξεις τῶν τυμπάνων. Ὁ καθαρισμὸς τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ στόματος εἶναι ἀπολύτως ἐπιβεβλημένος, πρὸ παντὸς κατὰ τὰς λοιμώδεις νόσους. Ὀφείλουν τὰ παιδία νὰ συνηθίζουν ἐπίσης ν' ἀναπνέουν διὰ τῆς ῥινὸς καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ στόματος, κατὰ δὲ τὸν ἰσχυρὸν πταρμὸν ν' ἀνοίγουν ὀλίγον τὸ στόμα, ἵνα δι' αὐτοῦ ἐξέρχηται μέρος τοῦ ἀέρος. Μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς διανοητικῆς ἀνελίξεως παρουσιάζουν καὶ αἱ ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις, διότι καθιστῶσι πλημμελῆ τὴν λειτουργίαν τῆς ἀναπνοῆς καὶ δύνανται νὰ προκαλέσουν πυώδεις καταρροϊκὰς ὠτίτιδας, κατ' ἀκολουθίαν δὲ δυσηκοΐας καὶ κωφώσεις. Ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἐπ' αὐτῶν ἔγκαιρος θεραπευτικὴ ἢ χειρουργικὴ ἀγωγή. Δέον νὰ προσέχωμεν τὰ μικρὰ παιδία, ἵνα μὴ εἰσάγουν εἰς τὸ οὖς αὐτῶν ἀλλότρια σώματα. Ὁ Gelineau ἀναφέρει ἑπταέτιδα κορασίδα, ἥτις εἰσαγαγοῦσα εἰς τὸ οὖς αὐτῆς σπέρματα πλατάνου, κατελήφθη μετά τινας ἡμέρας ὑπὸ σφοδρᾶς ὠταλγίας, ἥτις παρῆλθε μόνον, ὅτε ἀφῃρέθη ἐκ τοῦ ἀκουστικοῦ πόρου τὸ σπέρμα τὸ ἐκβλαστῆσαν ἐν τῇ κυψέλῃ. Διὰ τὴν ἀφαίρεσιν ἐντόμων ἐκ τοῦ ἀκουστικοῦ πόρου, ἐνεργοῦμεν πλύσεις διὰ χλιαροῦ ὕδατος. Πρὸς καταπράϋνσιν ὀδονταλγίας εἰσάγουν τινὲς πολλάκις εἰς τὸ οὖς τῶν μικρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐνηλίκων, οὐσίας ἐρεθιστικάς, οἷον χλωροφόρμιον, αἰθέρα, τερεβινθέλαιον, καφουράν, πέπερι, τεμάχια σκορόδου κ.λ.π. Αἱ οὐσίαι αὗται δύνανται μὲν νὰ κατευνάσουν τὴν νευραλγίαν, ἀλλ' ἐρεθίζουν τὸ οὖς καὶ προκαλοῦν πολλάκις ὠτίτιδας ἐπιφερούσας κώφωσιν ἢ καὶ θάνατον. Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ εἰσάγωνται αἱ οὐσίαι αὗται εἰς τὸ οὖς ἄνευ προηγουμένης συμβουλῆς ἰατροῦ. Ἄλλοι εἰσάγουν εἰς τὸ οὖς καυστικὰς οὐσίας, ἵνα καταστρέψουν τὸ αἰσθητήριον τῆς ἀκοῆς, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς στρατιωτικῆς θητείας.

Δὲν εἶναι φρόνιμον, χάριν ἀναρτήσεως ἐνωτίων, νὰ διατρυπῶνται τὰ ὦτα τῶν κορασίδων πρὸ τοῦ 15ου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν καὶ δὴ ὅταν ταῦτα εἶναι ἀναιμικὰ καὶ χοιραδικά. Ὁ ἰατρὸς Rochon ἀναφέρει περιστατικὰ ἑλκωτικῆς, συφιλιδικῆς, φυματιώδους ἢ ἐρυσιπελατώδους λοιμώξεως, ἀναπτυχθείσης μετὰ τὴν διάτρησιν τοῦ λοβίου, γενομένην ἄνευ τῆς δεούσης προφυλάξεως. Κατακριτέα ὡσαύτως καὶ ἡ ἄξεστος τῶν οἰκείων ἢ τῶν διδασκάλων συνήθεια τοῦ ἕλκειν τοὺς παῖδας ἐκ τοῦ ὠτός, χάριν τιμωρίας, ἢ τοῦ ῥαπίζειν αὐτοὺς κατὰ τὸ οὖς. Κατὰ τὸν Th. Heiman, διδάσκαλός τις ἐσυνήθιζε νὰ ἕλκῃ τοὺς μαθητὰς ἐκ τῶν ὤτων καὶ νὰ κρατῇ αὐτοὺς οὕτω ἐπί τινας στιγμὰς μετεώρους. Τοιαῦται πράξεις δύνανται νὰ προκαλέσουν ῥήξεις τοῦ τυμπάνου, αἱμορραγίας καὶ φλεγμονὰς τοῦ μέσου ὠτός, διάσεισιν τοῦ λαβυρίνθου μετὰ κωφώσεως καὶ θάνατον ἐνίοτε. Δέον νὰ μεριμνῶμεν πάντοτε διὰ τὴν ἀκοὴν τῶν παίδων, ὅταν εἰσάγωνται εἰς τὰ σχολεῖα. Ἐὰν εἶναι πραγματικόν, ὅτι οἱ 25% τῶν μαθητῶν ἔχουν πλημμελῆ τὴν ἀκοήν, εἶναι ἐξ ἴσου βέβαιον, ὅτι τὰ 2/3 τούτων θὰ ἠδύναντο ὁλοσχερῶς νὰ θεραπευθοῦν, ἂν ἐτύγχανον ἐγκαίρου καὶ καταλλήλου μερίμνης. Αἱ αἴθουσαι παραδόσεως δέον νὰ ἔχουν καλὴν ἀκουστικὴν καὶ παχέα χωρίσματα, νὰ εἶναι δὲ μᾶλλον τετράγωνοι, οὐχὶ στεναὶ καὶ ἐπιμήκεις, ὥστε ὁ διδάσκαλος ν' ἀκούηται εὐκρινῶς ἐκ πασῶν τῶν γωνιῶν, χωρὶς νὰ καταβάλλῃ μεγάλας φωνητικὰς προσπαθείας.

Πάντα γενικῶς τὰ ὑγιεινὰ παραγγέλματα, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰ βρέφη καὶ τὰ παιδία, διατηροῦν τὴν ἀξίαν των καὶ διὰ τοὺς ἐνήλικας. Ἐὰν ἡ κυψέλη ὀλίγη οὖσα εἶναι χρήσιμος, ἅτε κωλύουσα τὴν εἰς τὸ οὖς εἴσδυσιν τοῦ κονιορτοῦ καὶ τῶν ἐντόμων, ἡ πολλὴ δέον νὰ καθαρίζηται δὶς τῆς ἑβδομάδος, διότι δύναται νὰ σχηματίσῃ βύσμα καὶ νὰ προκαλέσῃ ἔντονον βαρυηκοΐαν. Κακὴ καὶ ἥκιστα αἰσθητικὴ ἡ συνήθεια ἐνίων νὰ βύουν τὰ ὦτα, ὑγιᾶ ὄντα, διὰ βάμβακος ἐν καιρῷ ψύχους. Τὸ οὖς προφυλάσσεται ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκ κατασκευῆς. Κατὰ τὴν κολύμβησιν μόνον δέον ν' ἀποφεύγηται ἡ εἴσοδος ὕδατος εἰς τὰ ὦτα ἢ ἡ πλῆξις τούτων ὑπὸ κυμάτων. Οἱ ἔχοντες μάλιστα διάτρησιν τοῦ τυμπάνου δύνανται νὰ βύουν τὰ ὦτα διὰ τεμαχίου βάμβακος ἐμβαπτισθέντος εἰς ἀμυγδαλέλαιον ἢ γλυκερίνην κλπ. Ἡ διαμονὴ παρὰ τὴν θάλασσαν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν διαμονὴν εἰς ἠπειρωτικὸν κλῖμα, δὲν ἀντενδείκνυται εἰς ὠτικὰς παθήσεις, καθόσον μάλιστα εἶναι γνωστόν, ὅτι τὸ θαλάσσιον κλῖμα εἶναι εὐνοϊκὸν διὰ τὰς χοιραδικὰς καταστάσεις. Φευκτέα τὰ στενὰ περιλαίμια, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν συμφορήσεις τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ἀκουστικοῦ ὀργάνου ἰδίᾳ. Φευκτέα ἡ κατάχρησις τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ τοῦ καπνίσματος. Παρετηρήθη ἐκδηλοτέρα ἡ πάχυνσις τοῦ τυμπάνου παρὰ τοῖς βαρυηκόοις καπνισταῖς, σπάνιον δ' εἶναι ἀλκοολικὸς νὰ ἔχῃ τὴν ὅρασιν καὶ τὴν ἀκοὴν ἐν καλῇ καταστάσει. Ἐπιβλαβῶς ἐπιδροῦν ἐπὶ τοῦ ὀργάνου τῆς ἀκοῆς καὶ αἱ ἀπότομοι διαταραχαὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ἰσορροπίας· ὡς ἐκ ταύτης ὑφίστανται ῥῆξιν τοῦ τυμπάνου κλπ. οἱ ἀεροπόροι, οἱ ἀλπινισταὶ καὶ οἱ ἐν σκαφάνδροις ἐργαζόμενοι. Οἱ ἐν πεπιεσμένῳ ἀέρι εὑρισκόμενοι, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ οἱ ἦχοι διαδίδονται ἔντονοι καὶ μεταλλικοί, ὀφείλουν νὰ μὴ ὁμιλοῦν ἰσχυρῶς. Οἱ ἐξερχόμενοι δ' ἐκ τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος δέον νὰ ποιῶσιν ἰσχυρὰν εἰσπνοήν, ἔχοντες τὸ στόμα καὶ τοὺς ῥώθωνας ἀνοικτούς. Ἡ ἄρσις τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως δέον νὰ γίνηται βαθμιαία.

Μεγάλη διανοητικὴ ἐργασία παρά τισιν ἐξασθενίζει τὴν ἀκοήν. Εἰς τὸ τοιοῦτον συντελεῖ καὶ ἡ ἐν μονήρει βίῳ ἔλλειψις παντὸς θορύβου, δεδομένου ὅτι αἱ αἰσθήσεις ἡμῶν ἀτονοῦν, ὅταν στερηθοῦν τῶν ἀναγκαίων ἐρεθισμάτων. Ἀλλὰ τὴν ἀκοὴν ἐξ ἄλλου ἐξασθενίζει καὶ ὁ πολὺς καὶ ἰσχυρὸς θόρυβος, ὅστις κατὰ Habermann ἐπιφέρει ἀτροφίαν τοῦ ὀργάνου τοῦ Corti. Οὕτως οἱ ἐργαζόμενοι ἐν ἐργοστασίοις, ἔνθα καθημερινῶς παράγονται κρότοι καὶ θόρυβοι σφοδροὶ καὶ συνεχεῖς, ὡς εἶναι οἱ χαλκουργοί, οἱ κλειθροποιοί, οἱ βυτιοποιοί, οἱ θερμασταὶ κλπ., προσβάλλονται ὑπὸ δυσηκοΐας. Ὁ Barr ἐξηκρίβωσεν, ὅτι μεταξὺ 100 χαλκουργῶν, 59 δὲν ἤκουον ποσῶς τὸν ψίθυρον, 8 τὸν ἤκουον διὰ τοῦ ἑτέρου τῶν ὤτων, 33 δι' ἀμφοτέρων. 13 δὲν ἤκουον τὴν ὑψηλὴν φωνήν, 17 ἀντελαμβάνοντο ταύτης ἐξ ἀποστάσεως ἑνὸς μέτρου καὶ 10 διέκρινον ταύτην διὰ τοῦ ἑτέρου τῶν ὤτων. Ὁ δὲ Bezold ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἐξ 100 περιπτώσεων βαρυηκοΐας νευρικῆς φύσεως, αἱ 9,5 ἀπαντῶσι παρ' ἀτόμοις ἐν θορύβῳ ἐργαζομένοις. Διαταραχὰς τῆς ἀκοῆς ὑφίστανται καὶ οἱ θερμασταὶ ἁμαξοστοιχιῶν, εἴτε ἐκ τῆς ἀποτόμου μεταβολῆς τῆς θερμοκρασίας, εἴτε ἐκ τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος, εἴτε ἐκ τῶν συριγμῶν τῆς μηχανῆς καὶ δὴ ἐντὸς σήραγγος κλπ. Ἐπὶ τῶν θερμαστῶν τούτων ἐπέστησαν τὴν προσοχήν των πρῶτος ὁ Duchesne (1857) καὶ εἶτα ὁ Morpurgo (1880). Λέγεται, ὅτι καὶ ὁ συνθέτης Robert François, εὑρεθείς ποτε ἐγγὺς ἀτμομηχανῆς ἁμαξοστοιχίας ἀποτόμως συριξάσης, ἀπώλεσεν ὁλοσχερῶς τὴν ἀκοὴν ἐπί τινα χρόνον. Καὶ οἱ εἰς τηλεφωνικὰ δὲ κέντρα ἐργαζόμενοι ὑφίστανται διαφόρους ἀκουστικὰς διαταραχάς, ὅταν τὸ ῥεῦμα τοῦ τηλεφωνικοῦ σύρματος εἶναι ἔντονον. Ὡς πρὸς τοὺς πυροβολητάς, εὑρισκομένους ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς αἰφνιδίας συμπυκνώσεως τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ἐκκωφαντικοῦ κρότου, ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ἄλλοτε συνεβούλευον νὰ κρατοῦν οὗτοι τὸ στόμα ἀνοικτὸν κατὰ τοὺς βομβαρδισμούς· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον δὲν προλαμβάνει πάσας τὰς δυσαρέστους συνεπείας. Συνιστᾶται ἤδη νὰ κλείουν τὸ οὖς τὸ πρὸς τὸ τηλεβόλον ἐστραμμένον, νὰ ἐκτελοῦν βαθεῖαν ἐκπνοὴν καὶ νὰ κλείουν τὸ στόμα κατὰ τὴν ἐκπυρσοκρότησιν ἢ νὰ θέτουν τὴν παλάμην τῆς χειρὸς μεταξὺ ὠτὸς καὶ τηλεβόλου, ἵνα ἔχουν οἱονεὶ πρόχωμα κινητὸν πρὸ τοῦ ἀκουστικοῦ πόρου. Ἐκτὸς τούτων, ἐπενοήθησαν καὶ διάφορα ἀμυντικὰ κατὰ τοῦ ἤχου καλύμματα τῆς κεφαλῆς ἢ τῶν ὤτων, ἐν οἷς καὶ τὸ *ἀλεξίηχον* τοῦ Lainié, συνιστάμενον ἐκ δύο μεταλλικῶν τυμπάνων προφυλασσόντων τὰ ὦτα. Διὰ τὴν ἐκ τῶν ἄλλων πυροβόλων ὅπλων προφύλαξιν τῆς ἀκοῆς τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἀξιωματικῶν συνιστᾶται ἡ διὰ βάμβακος ἀπόφραξις τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου ἐν καιρῷ μάχης.

Ὑπάρχουν γενικῶς νευρικὰ ἄτομα, τὰ ὁποῖα ἔχουν τόσον εὐαίσθητον τὴν ἀκοήν, ὥστε ἀδυνατοῦν ν' ἀνεχθοῦν τὸν ὀξὺν ἦχον σάλπιγγος ἢ στρατιωτικῆς μουσικῆς. Ἦχος ἔμμονος καὶ διαρκὴς δύναται νὰ βλάψῃ πολλῶν μουσικῶν τὴν ἀκοήν. Οἱ βιολισταὶ μάλιστα καὶ οἱ βιολοντσελισταὶ καταντοῦν ν' ἀκούουν πλημμελέστατα καὶ δὴ διὰ τοῦ ὠτός, τοῦ γειτνιάζοντος πρὸς τὸ ὄργανόν των· διὸ καὶ συνιστᾶται, ὅπως οὗτοι ἀποφεύγουν νὰ κλίνουν πολὺ τὴν κεφαλὴν πρὸς αὐτό, νὰ βύουν δὲ τὰ ὦτα διὰ βάμβακος. Οἱ πλεῖστοι τῶν μουσικῶν τῆς ὀρχήστρας ἔχουν τὴν ἀκοὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐξησθενημένην. Ὁ Vernois ἀπέδειξεν, ὅτι δύναταί τις ν' ἀναγνωρίσῃ ποῖον ὄργανον παίζει μουσικός τις οὐ μόνον ἐκ τῶν χειρῶν του, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὤτων του. Εἶναι σημαντικὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιφανῶν μουσικῶν, οἵτινες ἐγένοντο κωφοί, μεταξὺ δ' αὐτῶν ἀναφέρομεν τὸν Beethoven, τὸν Bizet, τὸν Cam. Schubert κλπ. Οἱ ἀοιδοὶ πρὸ παντὸς ὀφείλουν νὰ μεριμνοῦν διὰ τὴν ἀκοὴν αὐτῶν, καθόσον ἡ ὀξύτης τῆς ἀκοῆς εἶναι δι' αὐτοὺς μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα τῆς φωνητικῆς ἰσχύος. Πολλοὶ καλλιτέχναι θὰ ᾖδον καλύτερον καὶ ὀρθότερον καὶ δὲν θὰ ἠναγκάζοντο νὰ κραυγάζουν, ἐὰν εἶχον εὐήκοον οὖς.

Εἰς τὰ βλαβερὰ διὰ τὸ ἀκουστικὸν ὄργανον αἴτια προσθετέος καὶ ὁ θόρυβος τῶν μεγαλοπόλεων. Ὁ θόρυβος οὗτος ἀπηχεῖ δυσμενέστατα ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἂν τοῦτο μάλιστα ἔχῃ ἐξαιρετικὴν εὐαισθησίαν παρά τισι προδιατεθειμένοις

Digitized by Google

ἢ διανοητικῶς ἐργαζομένοις ἀτόμοις. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐξοικειοῦταί τις πρὸς τὸν τοιοῦτον θόρυβον, ἀλλ' ἡ ποιά τις ἐξοικείωσις αὕτη εἶναι ἤδη ἡ συνέπεια ἐξησθενημένης ἀκοῆς. Ἡ ὑγιεινὴ ἀπαιτεῖ, ὅπως τὰ ὁδοστρώματα κατασκευάζωνται ἐξ ὑλικῶν περιοριζόντων ὅσον τὸ δυνατὸν πλειότερον τὸν παραγόμενον θόρυβον, τὰ δ' ἐργοστάσια εὑρίσκωνται ἐκτὸς τῶν πόλεων. Διὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον καὶ ὁ μέγας ἐφευρέτης Th. Edison, ὅστις ἐσχάτως ἑώρτασε τὴν ὀγδοηκονταετηρίδα του, ἐν διαλέξει ὑπεστήριξεν, ὅτι μετὰ πάροδον 100 ἐτῶν πάντες οἱ ἄνθρωποι θὰ εἶναι κωφοί, καθόσον εἰς τὰς μεγαλοπόλεις γενικῶς παράγεται σήμερον μέγας θόρυβος, ἐπιδρῶν ἐπιβλαβέστατα ἐπὶ τοῦ ἀκουστικοῦ ὀργάνου. Ὁ Edison, ὡς γνωστόν, εἶναι σήμερον κωφός.

Οἱ ἐργαζόμενοι εἰς μέρη ἐν οἷς ἐγείρονται κονιορτοὶ ἀνθράκων, ξύλων, ἀλεύρων, κλπ., ὀφείλουν νὰ καθαίρουν τὰ ὦτα ἅμα τῇ διακοπῇ τῆς ἐργασίας, διότι τὰ ἐκ τοῦ κονιορτοῦ παραγόμενα βύσματα καὶ οἱ προκαλούμενοι ἐρεθισμοὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ὠτὸς δύνανται νὰ ἔχουν ἐπικινδύνους διὰ τὴν ἀκοὴν συνεπείας. Φάρμακά τινα ἐξ ἄλλου ἐπιδροῦν πλημμελῶς ἐπὶ τῆς ἀκοῆς διὰ τῆς παρατεταμένης χρήσεως. Ὁ Bürkner π. χ. παρετήρησεν, ὅτι τὰ 1,5 % τῶν κωφῶν προέρχονται ἐκ τῆς χρήσεως κινίνης. Ἡ διὰ κινίνης χρονία δηλητηρίασις ἐπιφέρει ἀνίατον κώφωσιν (Schwartze, Derbney κλπ.). Ὁ δὲ Kirchner ἀπέδειξε πειραματικῶς ἐπὶ ζῴων, ὅτι ἡ κινίνη προκαλεῖ συμφορήσεις καὶ αἱμορραγίας ἔτι ἐν τῷ λαβυρίνθῳ. Ὁμοίως διαταράσσουν τὴν ἀκοὴν τὸ χλωροφόρμιον, τὸ ἰτεϋλικὸν νάτριον, τὸ ἰωδιοῦχον κάλιον, ἡ μορφίνη, τὸ χασὶς κλπ., ἡ χρῆσις τριχοβαφῶν, καθὼς καὶ αἱ διὰ μολύβδου, ὑδραργύρου, ἀρσενικοῦ, νιτρικοῦ ἀργύρου κλπ. ἐπαγγελματικαὶ δηλητηριάσεις.

Οὐδέποτε πρέπει νὰ παραμελῶμεν πᾶσαν ὠτόρροιαν, καθόσον τὸ τοιοῦτον, οὐ μόνον κώφωσιν δύναται νὰ ἐπενέγκῃ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον. Παιδία, ἐμφανίζοντα ὠτόρροιαν, δὲν πρέπει ν' ἀποστέλλωνται εἰς τὸ σχολεῖον πρὸ τῆς τελείας αὐτῶν ἰάσεως. Τὸ προληπτικὸν τοῦτο μέτρον δέον νὰ ἐφαρμόζηται οὐ μόνον ἐξ ἐνδιαφέροντος καθαριότητος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ τε πάσχοντος παιδίου καὶ τῶν συμμαθητῶν του, οἵτινες κινδυνεύουν ἄλλως νὰ μολυνθοῦν διὰ χοιράδων ἢ φυματιάσεως. Ἐὰν εἰς προκεχωρηκυῖαν ἡλικίαν ἡ ἀκοὴ δὲν διατηρῇ τὴν ὀξύτητα αὐτῆς, εἰς τοῦτο συντελεῖ μὲν κατά τι καὶ ὁ ἀρθριτισμός, ἀλλὰ συνήθως ἡ προϊοῦσα δυσηκοΐα εἶναι ἀποτέλεσμα παραμεληθείσης νοσηρᾶς καταστάσεως. Δὲν πρέπει δ', ὡς προείπομεν, οἱ βαρυήκοοι ν' ἀπομονῶσιν ἑαυτούς· τὰ ὦτα ἔχουν ἀπόλυτον ἀνάγκην νὰ δέχωνται τοὺς ἤχους καὶ τὸν ἔναρθρον λόγον· ἄλλως ἡ βαρυηκοΐα θὰ ἐπιταθῇ καὶ θὰ καταντήσῃ τελεία καὶ ἀνίατος κώφωσις.

Διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ἀκοῆς ἐπενοήθησαν πολλάκις διάφορα ὄργανα, ἀκουόφωνα, ἀκουστικὰ κέρατα ἢ τεχνητὰ τύμπανα, ἐκ πεπιεσμένου χάρτου, ἐλαστικοῦ κόμμεως, ἐβονίτου ἢ μετάλλου, ἀγροτικὰ τὸ πλεῖστον, πρὸ τῶν ὁποίων ἡ ὑγιεινὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραμείνῃ ἀδιάφορος, κηδομένη τῆς ὑγείας τοῦ δημοσίου. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις βαρυήκοοι καὶ κωφοί, οἵτινες, ἀντὶ τῶν ἀκουστικῶν κεράτων, προτιμοῦν τὴν παλάμην τῆς χειρός, δι' ἧς ἐπαυξάνουν τὴν ἔκτασιν τοῦ πτερυγίου. Ἡ παλάμη ἔχει τὸ πλεονέκτημα, οὐ μόνον νὰ μὴ εἶναι φορτική, ὡς τὸ ἀκουστικὸν κέρας κτλ., οὐ μόνον νὰ μὴ εἶναι δαπανηρά, ἀλλὰ καὶ νὰ εὑρίσκηται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ μεταχειριζομένου ταύτην. Δὲν ἔμεινεν ὡσαύτως ἀδιάφορος ἡ ὑγιεινὴ πρὸ τῶν διαφημιζομένων πολυπληθῶν δημωδῶν φαρμάκων κατὰ τῶν διαφόρων βλαβῶν τῆς ἀκοῆς, χάριν τῶν ὁποίων οἱ πάσχοντες οὐ μόνον παραμελοῦν τὴν ἐπιστημονικὴν θεραπείαν, διαιωνίζοντες τὴν νοσηρὰν κατάστασιν, ἀλλ' ἐκτίθενται καὶ εἰς πλείστους κινδύνους. Ὁ ἰατρὸς ἔχει πάντοτε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξηγῇ εἰς τὸ κοινὸν πάσας τὰς συνεπείας οἱασδήποτε ἐρεθιστικῆς θεραπείας ἢ οἱασδήποτε χρήσεως μεθόδων καὶ ἰαμάτων βλαβερῶν εἰς τὴν ὑγείαν καὶ ἐπικινδύνων εἰς τὴν ζωήν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ : *G. Alexander*, Gehörorgan und Gehörprufung. *Max Bartels*, Die Medizin der Naturvölker, Leipzig, 1893. *P. Bonnier*, Le sens auriculaire de l'espace, Paris, 1899. *Bresgen*, Die Beziehungen des Hörorgans zur schwachen Begabung· Gesundhettswarte der Schule, 1907. *Vinc. Gozzolino*, Igiene dell'Orecchio, V. Ed. Napoli, 1891. *Ν. Ἐξαρχοπούλου*, Ἡ σωματικὴ ἐξέλιξις τοῦ παιδός, Ἀθῆναι. *Barthol. Eustachii*, Opuscula anatomica—Epistola de Auditus Organo, Lugdun, Batav, 1707. *Hamon du Fougerav* Hygiène de l'oreille, Paris, 1890. *Th. Heiman*, L'oreille et ses maladies, Paris,1914. *Th. Heiman*, L'audition, l'oreille et Hygiène de l'oreille, Varsovie, 1909. *Helmoholtz*, Die Lehre von den Tonempfindungen als physiologische Grundlage für die Theorie der Musik, 1877. *V. Hensen*, Physiologie des Gehörs. Hermann's Handbuch der Physiologie, 1880. *O. Körner*, Die Hygiene des Ohres, Wiesbaden, 1908.— *Ρ. Νικολαΐδου*, Φυσιολογία τοῦ ἀνθρώπου, Ἀθῆναι 1922.— *Pfaundler—Schlossmann*, Handbuch der Kinderheilkunde VI, Leipzig, 1912.— *A. Politzer*, Die anatomische und histologische Zergliederung des menschlichen Gehörorgans im normalen und Kranken Zustande, Stuttgard, 1889.— *Schäfer*, Der Gehörssinn. Nagel's Handbuch der Physiologie, Bd. III 1905.— *T. Simon*, Détermination du degré d'audition des enfants, Bull. Soc. ps. Enf. Jan. 1913.— *Ant. M. Valsava*, Tractatus de aure humana, Venetiis, 1740.— *Oskar Wolf*, Sprache u Ohr, akustisch physiologische und pathologische Studien, Braunschnig, 1871.— *G. Zimmermann*, Die Mechanik des Hörens und ihre Störungen, Wiesbaden, 1900.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

—[ΑΠΟΚΡΥΦ.] Ἀκοὴ εἶναι ἡ αἴσθησις, δι' ἧς κατορθοῦμεν νὰ διακρίνωμεν τοὺς ἤχους τῆς ἐναρμονιζούσης τὸ Σύμπαν τάξεως. Δι' αὐτῆς ἀντιλαμβανόμεθα τὴν μελῳδίαν καὶ πάντα τὰ ἐπαγωγὰ θέλγητρα τῆς Μουσικῆς, ἥτις διὰ τῶν μονῳδιῶν καὶ τῶν συναυλιῶν μεταρσιοῖ ἡμᾶς εἰς αἰθερίους σφαίρας. Δι' αὐτῆς ἀκροώμενοι τῶν σκέψεων, τῶν προθέσεων, τῶν σκοπῶν καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν ἄλλων, ρυθμίζομεν τὰ ἡμέτερα καὶ πολλάκις σώζομεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἢ καὶ ἄλλους. Δυνάμει αὐτῆς τὸ λογικόν μας ἱκανοῦται, ὅπως συσπειρούμενον ἐν ἑαυτῷ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν ζωϊκὴν δύναμιν τὴν συνδέουσαν τὰ ὄντα καὶ συντελῇ τὰ μάλιστα εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς Δημιουργίας, ὅπερ κατὰ τὸν Π. Ζερβὸν συνίσταται ἐκ τοῦ *διακρίνειν* καὶ *ἐκλέγειν*.

Τὸ αἰσθητήριον τοῦτο συνδέεται μετὰ τοῦ τῆς ὁράσεως τοσοῦτον στενῶς, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ δημιουργήσωμεν, ἐὰν δὲν ἴδωμεν καὶ ἀκούσωμεν, ἐάν, ὡς λέγει ὁ Ἰάμβλιχος, δὲν ἐνατενίσωμεν τὰς ἀκοὰς καὶ δὲν ἐπερείσωμεν τὸν νοῦν ταῖς μεταρσίαις τοῦ κόσμου συμφωνίαις.

Ὁ Σουΐδας, ὁ Κικέρων καὶ ὁ Πλίνιος ἐξαίρουσι τὴν σπουδαιότητα τοῦ αἰσθητηρίου τούτου, μάλιστα δὲ ὁ Κικέρων τονίζει ὅτι δι' αὐτῆς τῆς αἰσθήσεως καὶ κοιμώμενοι ἐνεργοῦμεν (De natura deorum 57 : *Ejus enim sensu ctiam dormientes egemus*).

Ὁ Diderot θεωρεῖ τὴν ἀκοὴν ὡς τὴν μᾶλλον ὑπερήφανον τῶν αἰσθήσεων, καθόσον ἔχει πλεῖστα ὅσα πλεονεκτήματα, ὧν στεροῦνται αἱ λοιπαί. Τούτων κυριώτερον εἶναι ὅτι συντρέχει ἀμεσώτερον ἡ ἀκοὴ μετὰ τῆς ὁράσεως, τῆς γεύσεως καὶ τῆς ὀσφρήσεως πρὸς παράστασιν τῶν ἰδεῶν καὶ πρὸς διαφύλαξιν τοῦ ὄντος. Ὅθεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχαιότητος κατέχει αὕτη πρωτεύουσαν θέσιν ἔν τε τῇ ἑλληνικῇ παραδόσει καὶ τοῖς μυστηρίοις, ἐν οἷς ἐδιδάχθη, ὅτι, ἵνα κατανοήσῃ τις τὰ μεγάλα μυστικὰ τὰ ὁποῖα περικλείει ἡ φύσις, ὀφείλει νὰ ἀφυπνίσῃ τὰς ἐσωτερικὰς πνευματικὰς λειτουργίας του, νὰ αὐτοκυριαρχήσῃ τῶν σκέψεων του καὶ νὰ συγκεντρώσῃ τὸν νοῦν του εἰς τὸ ἐσωτερικὸν του ἐγώ. Τοῦτο δ' ἐπιτυγχάνει καὶ διὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, κυρίως ὅμως διὰ τῆς ἀκοῆς, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ εἶναι ὀξεῖα καὶ παρὰ τοῖς μάντεσι τῆς ἀρχαιότητος. Ἀναφέρεται μάλιστα ἐν τῇ ἑλληνικῇ παραδόσει πλὴν τῶν ἄλλων καὶ ὁ τρόπος, δι' οὗ ἡ μαντικὴ ἰδιότης ἀπεκτᾶτο. Λέγεται ὅτι ἡ Κασσάνδρα καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς Ἕλενος, παῖδες ὄντες, ἐλησμονήθησαν ἐν ἐρημικῷ σπηλαίῳ παρὰ τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον, δύο δὲ ὄφεις πλησιάσαντες ἐκαθάρισαν τὰ ὦτα αὐτῶν καὶ ὤξυναν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ἀκοήν των, ὥστε κατέστησαν αὐτὰ ἱκανὰ ὅπως ἀκούωσι τοὺς διαλόγους τῶν θεῶν καὶ χρησιμοδοτῶσιν. Ἡ ἀλληγορία αὕτη ἐνέχει μεγάλην σημασίαν διὰ τοὺς μύστας, οἵτινες ὡς σκοπὸν προέθεντο τὴν ἔρευναν τῶν ψυχικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων καὶ τὴν διὰ τῆς ἠθικῆς ὁμίλης ἐξομάλυνσιν τῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀποκαλυπτομένων ὁσημέραι ἀνωμαλιῶν. [Πλείονα ὅλ. ἐν λ. **διόρασις καὶ μαντεῖα**].

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ : *Durville (H)*, Science secrète (Paris).— *Πυθαγόρας*, τομ. Δ' (1926) σ. 1287.—*Ζερβοῦ (Π.)*, Αἱ σχέσεις τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας (Ἀθῆναι, 1914).—*Star (Ely)* Le mystère du verbe (Paris).

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

—ἀκοὴν μαρτυρεῖν *[Ἀττικ. Δικ.]*. Ἐν τῷ ἀρχαίῳ Ἀττικῷ δικαίῳ δὲν ἀνεγνωρίζετο ἡ ἐξ ἀκοῆς μαρτυρία, ἤτοι ἐκ πληροφοριῶν, ἀλλ' ἀπῃτεῖτο, ἵνα οἱ μάρτυρες ὅσα ἴσασιν ἀκριβῶς λέγειν καὶ μηδεμίαν προσάγειν ἀκοὴν πρὸς τὸν ἀγῶνα (Δημοσθένης πρὸς Εὐβουλίδην, 4). Οἷς μὲν γάρ τις προσεγένετο, δίκαιον μαρτυρεῖν, οἷς δὲ μὴ προσεγένετο, ἀλλ' ἤκουσέ τινος, ἀκοὴν μαρτυρεῖν (Ἰσαίου περὶ τοῦ Φιλοκτήμονος κλήρου, 51, περὶ Κίρωνος κλήρου 14 κτλ.). Ἡ ἐξ ἀκοῆς μαρτυρία, κατ' ἐξαίρεσιν, ἦτο δεκτή, προκειμένου περὶ τεθνεῶτος. Ἀκοὴν δ' οὐκ ἐῶσι ζῶντος μαρτυρεῖν, ἀλλὰ τεθνεῶτος (Δημοσθ. κατὰ Στεφάνου Β'. 7 ἑπ.). Ι. Δ. Ζ.

Ἀκοὴ *[Γεωγρ.]*. Πηγὴ ἀφθόνου ὕδατος ἐν Ἄνδρῳ ἐπὶ παραφυάδος τοῦ ὄρους Πετάλου. Κρήνη εὕρηται ἐν χωρίῳ Λαμύραις, ἐξ ἧς τὸ ὕδωρ ἐκχυνόμενον ἀνὰ τὴν ὁμώνυμον κοιλάδα χρησιμεύει πρὸς ἄρδευσιν. Ἡ λέξις *ἀκοὴ* ἐκ τοῦ λατινικοῦ aqua (= ὕδωρ). Δ.Ε.Μ.

ἀκοιμησία (ἡ)· δημοτ. τὸ νὰ εἶναί τις ἀκοίμητος, ἀϋπνία, ἀγρυπνία.

Ἀκοίμητοι. Ἐλέγοντο οὕτω μοναχοὶ τῆς Ἀνατολῆς ζῶντες κοινοβιακῶς, οἵτινες διαιρούμενοι εἰς ὁμίλους, ἀνύμνουν διαδοχικῶς τὸν Θεόν, καθ' ἅπαν τὸ ἡμερονύκτιον, οὕτως ὥστε εἰς τὸ μοναστήριόν των οὐδέποτε ἔπαυεν ἡ προσευχή.

Πρῶτος ἱδρυτὴς μοναστηρίου Ἀκοιμήτων ὑπῆρξεν ὁ ***Ἀλέξανδρος***· οὗτος καταγόμενος ἐξ ἐπιφανοῦς γένους τῆς Ἀσίας, ἐδιδάχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν γραμματικὴν καὶ διεκρίνετο ἐπὶ φιλομαθείᾳ καὶ ἀρετῇ. Ἀδιαλείπτως μελετῶν τὸ Εὐαγγέλιον, κατήντησε τέλος εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν κόσμον καὶ ἀφοῦ διένειμε τὰ ὑπάρχοντά του εἰς τοὺς πτωχούς, ἦλθεν εἰς τὴν Συρίαν, ὅπου ἐγένετο μοναχὸς εἰς μοναστήριον τοῦ ὁποίου ἡγούμενος ἦτο ὁ περιβόητος ἐν μοναχοῖς Ἠλίας· ἀφοῦ διέμεινεν ἐκεῖ 4 ἔτη, ἔζησεν εἰς τὴν ἔρημον ὡς ἀναχωρητὴς ἐπὶ 7 ἔτη, μεθ' ὃ διέσχισε τὴν Μεσοποταμίαν κηρύττων τὸ Εὐαγγέλιον· ὁ βιογράφος του εἰς αὐτὸν ἀποδίδει τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ραβουλᾶ (βλ. λ.), τοῦ μετέπειτα μητροπολίτου Ἐδέσης.

Ἐπανελθὼν εἰς Συρίαν ἵδρυσε μοναστήριον εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Εὐφράτου, παραλαβὼν ἱκανοὺς ἐκ τῶν 400 μοναχῶν τῆς μονῆς του ἐπεχείρησε νέαν ἱεραποστολὴν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, μεθ' ὃ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριόν του· ἀλλ' ἕνεκα προστριβῶν μὲ τὸν Πατριάρχην Θεόδοτον καὶ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, λόγῳ τοῦ ἀσυμβιβάστου καὶ ἐριστικοῦ χαρακτῆρός του, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν. Τότε ἦλθε μὲ ἱκανοὺς ἐκ τῶν μοναχῶν του εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἵδρυσε μοναστήριον « πλησίον τοῦ οἴκου (ἤτοι τοῦ ναοῦ) τοῦ ἁγίου μάρτυρος Μηνᾶ ». Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἦλθεν εἰς προστριβὰς μὲ τὸν πατριάρχην Σισίννιον καὶ μὲ τοὺς ἄρχοντας, τοὺς ὁποίους ὢν «ζηλωτὴς εἰς ἄκρον καὶ ζήλῳ φερόμενος ἤλεγχεν εἴ τι ἂν συνέγνω ἄτοπον» (*βίος Ὑπατίου σ. 272*)· χαρακτηρισθεὶς δὲ καὶ ὡς ὁμόφρων πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς **Μασσαλιανοὺς** ἢ **Εὐχίτας** (βλ.λ.), ἐξωρίσθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν. Ἐξελθὼν τῆς πρωτευούσης, κατεσκήνωσε παρά τινα πλησίον τῆς Χαλκηδόνος εὑρισκόμενον ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, οὐ μακρὰν τῆς Ρουφινιανῆς μονῆς, τῆς ὁποίας ἡγουμένευεν ὁ περίφημος **Ὑπάτιος**· τότε ὁ ἐπίσκοπος Χαλκηδόνος Εὐλάλιος, κατ' ἐντολὴν τῶν ἀρχόντων, ἀπέστειλεν ἐναντίον αὐτοῦ καὶ τῶν μοναχῶν τὸν ὄχλον, ὅστις ἐξέβαλεν αὐτοὺς τοῦ ναοῦ, ἔδειρε καὶ ἐτραυμάτισε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις «οὐκ ἠδύνατο περιπατεῖν διὰ τὰς πληγάς». Ὁ Ὑπάτιος τότε, ὅταν εἶδε τὸν ὅμιλον διερχόμενον πλησίον τοῦ μοναστηρίου του καὶ τὸν Ἀλέξανδρον φερόμενον ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν, εἰσήγαγε πάντας ἐν τῷ μοναστηρίῳ καὶ ἐθεράπευσεν, ἀψηφῶν τὰς ἀπειλὰς τοῦ ἐπισκόπου. Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἰάθη, ἐγκατέλιπε τὴν φιλόξενον στέγην τῆς μονῆς τοῦ Ὑπατίου καὶ ἐγκατέστη μετὰ τῶν μοναχῶν του 15 μίλλια μακρὰν αὐτῆς, εἰς τὰ βορειοανατολικὰ τῆς Βιθυνίας, ἐκεῖ ὅπου συναντῶνται ὁ Βόσπορος καὶ ὁ Εὔξεινος, εἰς μέρος καλούμενον Γομών.

Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐκαινοτόμησεν εἰς τὰ τοῦ μοναχικοῦ βίου ἢ μόνον κατὰ τοῦτο ὅτι εἰσήγαγεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ του τὴν ἀδιάλειπτον προσευχήν, «μηδέποτε τῶν εἰς Θεὸν ὕμνων τὸ συνεχὲς διακόπτεσθαι, ἀλλὰ τῇ κατὰ διαδοχὴν τῶν λειτουργούντων ὑπαλλαγῇ τὴν ἀσίγητον ταύτην καὶ ἄπαυστον τῷ Δεσπότῃ περιποιεῖσθαι δοξολογίαν» (βλ. *βίον Μαρκέλλου* Δ' ἐν Migne 116, 709). Καὶ ἐν μὲν τῇ μονῇ παρὰ τὸν Εὐφράτην εἶχε διαιρέσει τοὺς 400 περίπου μοναχοὺς εἰς 4 ὁμίλους κατ' ἐθνικότητας, ἤτοι Ἕλληνας, Λατίνους, Σύρους καὶ Αἰγυπτίους, καὶ ἕκαστον ὅμιλον εἰς δύο χορούς· οὕτως οἱ 8 χοροὶ προσηύχοντο ἀδιαλείπτως καθ' ὅλον τὸ ἡμερονύκτιον. Ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ καὶ Βιθυνίᾳ εἶχεν ὁ Ἀλέξανδρος ὑπ' αὐτὸν 300 μοναχούς, διαιρουμένους εἰς 3 ὁμίλους (Ἕλληνας, Λατίνους καὶ Σύρους) καὶ 6 χορούς.

Ὁ Ἀλέξανδρος σημειωτέον ἐθεώρει πᾶσαν ἐργασίαν καὶ αὐτὴν τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς ὡς ἀντικειμένην εἰς τὸν ἁρμόζοντα τῷ μοναχῷ ἀπράγμονα βίον, καὶ εἰς τοῦτο διεφώνει ὁ ἀββᾶς Νεῖλος, φρονῶν ὅτι διὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης τοῦ Ἀλεξάνδρου «τοῦ πρὸς ὀλίγον τὴν βασιλευομένην Κωνσταντινούπολιν θολώσαντος, ἀργίας ἀνοίγομεν θύραν, προκάλυμμα τῆς περὶ τὴν ἐργασίαν ὀκνηρίας» (*Περὶ ἀκτημοσύνης* καὶ ἐν Migne Ἑ. Π. 79, 997). Κατὰ τὴν τότε ἐνσκήψασαν νεστοριανικὴν ἔριν, ὁ Ἀλέξανδρος ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος κατὰ τοῦ Νεστορίου. Ὁ θάνατός του τίθεται τῷ 430 ἐν τῇ μονῇ τῆς Βιθυνίας. Τὰ ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ μαρτυρολόγια δὲν ἀναφέρουν τὸν Ἀλέξανδρον ὡς ἅγιον, τινὰ τῶν σλαυϊκῶν ὅμως ἀναγράφουν τὴν μνήμην του τὴν 23ην Φεβρουαρίου, εἴτε τὴν 3ην Ἰουλίου. Ἄγνωστον διατὶ εἰς τὰ *acta Bollandiana* ἡ μνήμη του τίθεται τὴν 15ην Ἰανουαρίου.

Τὸν Ἀλέξανδρον ἀποθανόντα διεδέχθη ἐν τῇ ἡγουμενίᾳ ὁ ἐνάρετος γέρων ***Ἰωάννης***, ὅστις μετέφερε τὴν μονὴν εἰς «χωρίον ἁπάσης ἀπηλλαγμένον ὀχλήσεως ἀστικῆς καὶ δυσχερείας εἰρηνικῆς. Τὸ δὲ χωρίον τῆς μὲν Βιθυνῶν ἐστι χώρας, κατ' αὐτὸ δὲ τὸ μέσον κεῖται τοῦ τῆς θαλάσσης αὐχένος· καταντικρὺ τὸ καλούμενον ὁρᾶται Σωσθένιον (ὅρμος) · τὸ μέρος τοῦτο ἐκαλεῖτο τότε Εἰρηναῖον, εἴτε διὰ τὸ θορύβου ἐκτὸς εἶναι εἴτε δι' ἄλλο τι» (Migne Ἑ. Π. 116,712), ὅπου τὸ σημερινὸν *Τσιμπουκλί*. Ἐκεῖ τὸ πρῶτον ἐκλήθησαν οἱ μοναχοὶ *ἀκοίμητοι*, διὰ τὴν ἀκατάπαυστον αὐτῶν καὶ πάντῃ ἄϋπνον δοξολογίαν» καὶ ἡ μονή των μονὴ τῶν ἀκοιμήτων.

Τὸν Ἰωάννην διεδέχθη ἐν τῇ ἡγουμενίᾳ ὁ περίφημος διὰ τὴν εὐσέβειάν του καὶ τὴν φιλαλλίαν του καὶ διακρινόμενος τόσον διὰ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, ὅσον καὶ διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ βίου ἐξ Ἀπαμείας εὐπατρίδης ***Μάρκελλος***, ἐπὶ τῆς τεσσαρακονταετοῦς ἡγουμενίας τοῦ ὁποίου, κατὰ τὰ μέσα

Digitized by Google

τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ἤκμασε κατ' ἐξοχὴν ἡ μονή. Ἀπορφανισθεὶς ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ καὶ ἐλθὼν εἰς Ἀντιόχειαν ὁ Μάρκελλος ἐξ Ἀπαμείας ἐσπούδασε τὴν ἔξωθεν παιδείαν· ἀφοῦ διένειμε τὰ ὑπάρχοντά του εἰς τοὺς πτωχούς, ἦλθεν εἰς Ἔφεσον καὶ ἐξενίζετο ὑπὸ εὐσεβοῦς τινος ζεύγους, ἀποζῶν ἐκ τοῦ χαρίσματος τοῦ καλλιγράφου, ὅπερ ἐκέκτητο. Ἀκούσας δὲ περὶ τῆς δράσεως τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἀλεξάνδρου, ἔδραμε πρὸς τὴν μονήν του ἐν Βιθυνίᾳ, ὅθεν ὕστερον, ἐπὶ Ἰωάννου, ἦλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἐν Εἰρηναίῳ μονήν. Ὁ Μάρκελλος ἦτο «πρὸς τοὺς δυνατοὺς ἀταπείνωτος, πρὸς δὲ τοὺς μετρίους καὶ λίαν ἐπικλινόμενος, σύμμαχος τοῖς ἀδικουμένοις καὶ βοηθὸς ἄμαχος» (Migne 116, 737)· ἠγωνίσθη μετὰ τῶν μοναχῶν του εὐθαρσῶς κατὰ τοῦ αἱρετικοῦ Εὐτυχοῦς καὶ προσυπέγραψε πρᾶξιν ἐν Κωνσταντινουπόλει καθαιροῦσαν τὸν Εὐτυχῆ (ἐν Mansi 6,753) ἀναγνωσθεῖσαν ἐν τῇ ληστρικῇ συνόδῳ τῆς Ἐφέσου τῷ 449 καὶ ἔγραψε μετ' ἄλλων πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιμανδριτῶν πρὸς Μαρκιανὸν τὸν αὐτοκράτορα διὰ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτοὺς «τοῖς πνευματικοῖς τῶν μοναχῶν ὅροις ὑποβαλεῖν τοὺς οὕτως ἀναισχύντως τῆς ὀρθῆς ἡμῶν ἀποστατήσαντας πίστεως» (Mansi 7,77). Διὰ τὸ θάρρος τὸ ὁποῖον ἔδειξεν ἐν τῷ κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς πολέμῳ συγχαίρει αὐτὸν καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν μοναχοὺς ὁ Κύρου ἐπίσκοπος Θεοδώρητος, καλῶν αὐτοὺς «εὐσεβεστάτους καὶ συνετωτάτους», διότι δεικνύουν «ἀξιάγαστον βίον καὶ ἀξιέπαινον ζῆλον ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς πίστεως, οὐ βασιλικὴν δείσαντες δυναστείαν, οὐκ ἐπισκοπικὴν συμφωνίαν (*Ἐπιστολαὶ* ΡΜΑ' καὶ ΡΜΒ' ἐν Migne 83,1365—8). Τὸ θάρρος του καὶ τὴν ἐπιβολήν του ἔδειξεν ὁ Μάρκελλος καὶ ὅταν περιέθαλψεν ἐν τῇ μονῇ του Ἰωάννην τινά, ὅστις ἔφευγε τὴν ὀργὴν τοῦ πανισχύρου τότε ἄρχοντος Ἀρδαβουρίου, παρὰ τὰς ἀπειλάς του· ἐπίσης ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ ἐσκόπει νὰ ὑπανδρεύσῃ τὴν θυγατέρα του μὲ τὸν φιλαρειανὸν υἱὸν τοῦ Ἄσπαρος καὶ ἀδελφὸν τοῦ Ἀρδαβουρίου, κατώρθωσεν ὁ Μάρκελλος νὰ ματαιώσῃ τοῦτο.

Ἐπὶ τῆς ἡγουμενίας τοῦ Μαρκέλλου ὁ εὐγενὴς καὶ πλούσιος Φαρέτριος προσῆλθεν εἰς τὴν μονὴν μετὰ τῶν τέκνων του, ἐδέχθη μετ' αὐτῶν τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ προσέφερε μεγάλα ποσὰ πρὸς ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ καὶ ἐπέκτασιν καὶ συμπλήρωσιν τῆς μονῆς καὶ τῶν ξενώνων καὶ ἐν γένει «εἰς τὰ τῷ μοναστηρίῳ χρήσιμα» (Migne 116,717). Τόσον δὲ μεγάλην φήμην ἀπέκτησεν ἡ μονὴ ἐπὶ Μαρκέλλου, ὥστε «καθ' ἑκάστην ἡ ποίμνη ἐπεδίδου καὶ ηὔξανε» καὶ διὰ πάσης σχεδὸν τῆς οἰκουμένης ἤρξατο τῆς ἐκείνου πολιτείας μίμησις», τόσον ὥστε καὶ οἱ κτίζοντες ναοὺς καὶ μονὰς «παρὰ Μαρκέλλου καὶ τοὺς ἐπιμελητὰς καὶ τοὺς ἡγεμόνας ἐλάμβανον» (116,717). Οὕτως ὅταν ὁ τέως ὕπατος Στούδιος ἀπεφάσισε νὰ ἱδρύσῃ μονήν, τὴν περίφημον καταστᾶσαν βραδύτερον μονὴν τοῦ Στουδίου, τῷ 463, ἐζήτησεν ἐκ τῆς μονῆς τῶν Ἀκοιμήτων τοὺς πρώτους μοναχούς.

Τὴν μνήμην τοῦ Μαρκέλλου, «ὅστις ἔλαβε παρὰ Θεοῦ δύναμιν καὶ χάριν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν μονήν του ἐκοιμήθη καὶ ἀνεπαύσατο», ἑορτάζει ἡ Ἐκκλησία τὴν 29ην Δεκεμβρίου. Ἐπὶ τῆς ἡγουμενίας τοῦ Μαρκέλλου διεκρίθη ὡς μοναχὸς ὁ μετέπειτα μητροπολίτης Ἐφέσου Ἰουλιανὸς καὶ ὁ μετέπειτα πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος Φούλων.

Ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Μαρκέλλου, τοῦ ***Κυρίλλου***, οἱ Ἀκοίμητοι διεξήγαγον σφοδροὺς ἀγῶνας κατὰ τοῦ **Ἀκακίου** (βλ. λ.) Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (471—489)· τοῦτον κατέκρινεν ὡς εὐνοοῦντα τὸν Μονοφυσιτισμόν, τὸν ὁποῖον ζωηρῶς κατεπολέμει ὁ Μάρκελλος καὶ οἱ Ἀκοίμητοι ἐν γένει, οἵτινες συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν καταδίκην τοῦ Ἀκακίου ὑπὸ του πάπα Φήλικος Γ'.

Ὡς Ἀκοίμητος διεκρίθη καὶ ὁ ***Ἰωάννης Καλυβίτης***, υἱὸς τοῦ στρατηλάτου Εὐτροπίου. Γεννηθείς, κατὰ τὸν βιογράφον του, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐσπούδασε ῥητορικὴν καὶ φιλοσοφίαν καὶ βραδύτερον ἀκολουθήσας ἀββᾶν τῆς μονῆς τῶν Ἀκοιμήτων, ὅστις ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τῶν γονέων του, ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῶν, ἔφυγε τῆς πατρικῆς οἰκίας καὶ ἦλθεν εἰς τὴν μονήν· ἀλλὰ νοσταλγήσας αὐτοὺς μετ' ὀλίγον ἐπανῆλθε μὲ ἔνδυμα ἐπαίτου εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ διεβίωσεν ἐν καλύβῃ πλησίον τοῦ μεγάρου τῶν γονέων του, οἵτινες ἀγνοοῦντες ὅτι ὑπὸ τὰ ῥάκη τοῦ ἐπαίτου ἐκρύπτετο ὁ υἱός των, ἔστελλον εἰς αὐτὸν τροφάς, τὰς ὁποίας διεμοίραζεν οὗτος εἰς τοὺς πτωχούς, μόνον δὲ μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του ἀπεκαλύφθη εἰς τοὺς γονεῖς του ὅτι ἦτο ὁ υἱός των.

Οἱ Ἀκοίμητοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μαρκέλλου ἤρχισαν καταγινόμενοι εἰς τὰ γράμματα καὶ ἐμόρφωσαν ἐν τῇ μονῇ των πλουσίαν βιβλιοθήκην, ἐν τῇ ὁποίᾳ μεταξὺ ἄλλων ἀπέκειντο καὶ τὰ πρωτότυπα δισχιλίων ἐπιστολῶν Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου (Migne Ἑ.Π. 81, 58.7).

Οἱ Ἀκοίμητοι πολεμοῦντες σφοδρῶς, ὡς εἴπομεν, τὸν *Μονοφυσιτισμόν*, περιέπεσαν, ἐξ ἀντιδράσεως, τοὐλάχιστον τινὲς ἐξ αὐτῶν, εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον, τὸν *Νεστοριανισμόν*, διὸ καὶ κατεκρίθησαν ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰωάννου τῷ 534. Ἡ παρακμή των ἀρχίζει ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ πέμπτου αἰῶνος καὶ ἡ ἐπιρροή των βαθμηδὸν ἐκμηδενίζεται. Παρ' ὅλα ταῦτα τῷ 536 ὑπογράφει εἰς τὴν κωνσταντινουπολικὴν σύνοδον ὁ ἡγούμενός των Ἰωάννης καὶ εἰς τὴν ἑβδόμην οἰκουμενικὴν σύνοδον τοῦ 787 ὁ ἡγούμενός των Ἰωσήφ. Ἴχνη των ἀπαντῶνται μέχρι καὶ τοῦ 13ου αἰῶνος.

Δέον νὰ τονισθῇ ὅτι οἱ Ἀκοίμητοι δὲν ἀπετέλεσαν ποτὲ ἴδιον μοναχικὸν τάγμα, διότι ἐν τῇ Ἀνατολῇ οἱ μοναχοὶ δὲν διεκρίθησαν εἰς τάγματα, ἀλλ' ἦσαν μοναχοὶ διακρινόμενοι τῶν λοιπῶν μόνον κατὰ τοῦτο ὅτι ἐν τῇ μονῇ των ἡ προσευχὴ ἦτο ἀδιάλειπτος καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν δοξολογία ἀκοίμητος.

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ: *Vita Alexandri* λατινιστὶ ἐν Acta Sanctorum (ἔκδ. Παρισίων 1863) Ἰανουαρίου τόμ. 2 σελ. 300—311.—*Vita S. Hypatii* αὐτ. Ἰουνίου τόμ. 4, 233—282.— *Βίος καὶ Πολιτεία τοῦ.... Μαρκέλλου* ἐν Migne Ἑ. Π. 116, 705—746.—*Βίος.... Ἰωάννου Καλυβίτου* ἐν Migne Ἑ. Π. 114, 568—581.—*Tillémont* Memoires au 12, 490—8 καὶ 682 καὶ 16, 51—58.-*J. Pargoire* Les débuts du monachisme à Constantinople ἐν Revue des questions historiques (Ἰανουάριος 1899)· Un mot sur les acémètes ἐν Échos d'Orient 2, 304—308 καὶ 365—372· ἄρθρον τοῦ ἰδίου ἐν Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie (τοῦ Gabrol) 1, 307—321.—*Vailhé* ἄρθρον ἐν Dictionn. d'hist. et de géogr. éccl. 1, 274—282.—*E Marin* ἄρθρον ἐν Dictionn. de théol. cath. 1, 301—8.

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

ἀκοίμητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κοιμηθείς· ‖ ὁ μὴ κοιμώμενος, ἄγρυπνος· «ἀκοίμητος δράκων», — φύλαξ» ‖ ἀκοίμητον πῦρ» τὸ ἄσβεστον, τὸ διαρκές.—Ἐπίρρ. ***ἀκοιμήτως***.

—**ἀκοίμητος *λυχνία*·** βλ. **λυχνία.**

ἀκοιμιὰ (ἡ)· τὸ νὰ μὴ κοιμηθῇ τις, ἀγρυπνία· «ἀπ' τὴν ἀκοιμιὰ δὲν μπορῶ νὰ σταθῶ 'ς τὰ πόδια μου».

ἀκοίμιστος, *—η, —ο*· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν ἐκοίμισέ τις, ὁ μὴ κοιμηθείς.

ἄκοιμος, *—η, —ο*· ἰδιωματ. ὁ μὴ κοιμηθείς, ὁ ἀγρυπνήσας.

ἀκοΐνη (acoinum) *[Φαρμ.]*. Εἶναι τὸ μεθ' ὑδροχλωρίου ἅλας τῆς διπαρανισυλομονοπαραφαιναιθυλογουανιδίνης

$$HCl, C \left\langle \begin{array}{l} NH.C_6H_4OCH_3 \\ N.C_6H_4OC_2H_5 \\ NH.C_6H_4OCH_3 \end{array} \right.$$

Σκευάζεται διὰ κατεργασίας τῆς παρανισιδίνης μετὰ διθειάνθρακος, ὅτε σχηματίζεται ἀνισιδινοθειουρία, ἥτις δι' ἀμμωνίας καὶ ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου μετατρέπεται εἰς διμιθοξυφαινυλογουανιδίνην. Αὕτη θερμαινομένη μετὰ φαινετιδίνης πρῶτον, εἶτα δὲ μεθ' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος δίδει τὴν ἀκοΐνην. Ἄχρους καὶ ἄοσμος κρυσταλλικὴ κόνις, διαλυτὴ εἰς 17μ. ψυχροῦ ὕδατος. Ὑπὸ τοῦ φωτὸς ἀλλοιοῦται, δέον δὲ νὰ φυλάσσηται ἀπὸ τούτου. Προκαλεῖ τοπικὴν νάρκωσιν ἐπερχομένην βραδέως, διαρκοῦσαν ὅμως ἐπὶ μακρόν. Ἀνεγράφη μετὰ τῆς κοκαΐνης, ἀνὰ 0,5 κοκαΐνης καὶ ἀκοΐνης, εἰς 100 κ.ἑ. διαλύματος φυσιολογικοῦ ὀροῦ.

Εὔχρηστος ἰδίᾳ εἶναι ἡ ἀκοΐνη εἰς διαλύματα 1% ἐν τῇ ὀφθαλμιατρικῇ πρὸς ἀναισθησίαν τοῦ ἐπιπεφυκότος καὶ κερατοειδοῦς, διαρκοῦσαν ἐπὶ μίαν περίπου ὥραν. Τὰ διαλύματα τῆς ἀκοΐνης, ἰδίᾳ ὅταν εἶναι πυκνά, δρῶσιν ἐρεθιστικῶς.

Ὡς ἔλαιον ἀκοΐνης εἶναι γνωστὸν μῖγμα 1 μ. ἀκοΐνης καὶ 99 μ. ἀραχιδελαίου. Κ. Γ. Μ

ἀκοινολόγητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ)· ὁ μὴ κοινολογηθείς, ὁ ἄγνωστος εἰς τὸ κοινόν, εἰς τοὺς πολλούς, ὁ μυστικός.

ἀκοινοποίητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κοινοποιηθείς, ὁ μὴ καταστὰς κοινός, ὁ ἄγνωστος· ‖ ὁ μὴ δι' ἐπισήμου πράξεως γνωστοποιηθεὶς πρός τινα· «ἀπόφασις *ἀκοινοποίητος*». — Ἐπίρρ. ***ἀκοινοποιήτως***.

ἀκοινωνησία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκοινώνητος· ‖ ἰδιωματ. *ἀκοινωνησιά*· τὸ νὰ μὴ μεταλάβῃ τις τῆς θείας κοινωνίας.

— *[Κανον. Δικ.]*· βλ. **ἀφορισμός.**

ἀκοινώνητος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ μὴ μετέχων τῆς τῶν ἀνθρώπων κοινωνίας, ὁ ἀποφεύγων τὴν μετ' ἄλλων συναναστροφήν· ‖ δημοτ., ὁ μὴ κοινωνήσας, ὁ μὴ μεταλαβὼν τῶν ἀχράντων μυστηρίων· «ἔμεινα *ἀκοινώνητος*».—Ἐπίρρ. ***ἀκοινωνήτως***.

— *[Κανον. Δικ.]*· βλ. **ἀφορισμός.**

ἀκοίταχτος, *—η, —ο*· αὐτὸς ποὺ δὲν κοιτάχτηκε, δὲν ἐξητάσθη ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ.

Ἀκοίτης *[Μυθολ.]*. Ὁ Τυρρηνὸς ναύκληρος, ὅστις ἀντέστη πρὸς τοὺς ναύτας τοῦ πληρώματος τοῦ πλοίου του, ὅτε οὗτοι ἐξαπατήσαντες ὡραῖον νεανίαν (ὁ ὁποῖος ἠγνόουν ὅτι ἦτο ὁ Διόνυσος), ὅτι θὰ φέρουν αὐτὸν εἰς Νάξον, ἀπῆγον ἀλλαχοῦ πρὸς πώλησιν. Ὁ Διόνυσος ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ του περιβάλλεται, ὅτε ἠννόησε τὴν ἀπάτην, ἀπὸ τίγρεις καὶ πάνθηρας καὶ οἱ ναῦται ἐκ φόβου πηδήσαντες εἰς τὴν θάλασσαν μετεμορφώθησαν εἰς δελφῖνας, ἐσώθη δὲ μόνον ὁ Ἀκοίτης, ὅστις ἐγινεν ἀκόλουθος τοῦ Διονύσου. Ὡς τοιοῦτος συνελήφθη ὑπὸ τῶν δορυφόρων τοῦ **Πενθέως** (βλ. λ.), οἵτινες εἶχον ἀποσταλῆ νὰ συλλάβωσι τὸν Διόνυσον, τοῦ ὁποίου τὴν θεότητα ἠρνεῖτο ὁ Πενθεύς, καὶ ἤχθη δέσμιος πρὸ αὐτοῦ. Ὁ Πενθεὺς διέταξε τότε τὸν βασανισμόν του, ἀλλ' οὗτος ἐσώθη ἐκ θαύματος, ὁ δὲ Πενθεὺς μανεὶς καὶ πρὸς τὸν Κιθαιρῶνα τραπεὶς διασπᾶται, κάπρος νομισθείς, ὑπὸ τῆς μητρός του Ἀγαύης καὶ τῶν ἀδελφῶν της (*Ovid.* Met. III. 582 καὶ ἑξῆς). Γ. Δ. ΚΑΨ.

— **Ἀκοίτης.** Ὑπασπιστὴς τοῦ Εὐάνδρου (*Virg.* Aen. XI. 30. 85).

ἀκοίτης (ὁ) καὶ θηλ. *ἄκοιτις*· (ἀ ἀθροιστ. καὶ *κοίτη*)· ὁ ὁμοκοίτης, ὁ σύζυγος, σύνευνος.

Ἀκοίτιον *[Γεωγραφ.]*. Νησὶς ἀπορρὼξ εἰς $11^1/_2$ μιλ. ΝΑ τῆς ἄκρας Καντζηλιέρης τοῦ χερσονησίζοντος ἀκρωτηρίου *Σπάδα*, ἔρημος καὶ ἀκατοίκητος (Πλάτος=35' 32'. — Μῆκος 23° 56'.— Χάρτης Ἀγγλικὸς 2536 A The western part of Candia or Crete) ἐν τῷ ἀναπεπταμένῳ κόλπῳ τῶν Χανίων, ἀπέχουσα ἀπὸ μὲν τῆς πρὸς νότον αὐτῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Κρήτης (Ἁγία Μαρίνα) $^3/_4$ μιλλίου, ἀπὸ δὲ τοῦ λιμένος τῶν Χανίων $4^1/_2$ μίλ. Ἀπὸ ἐρημοκκλησίου ἀνεγερθέντος ἐπ' αὐτῆς εἰς τιμὴν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων ὠνομάσθη *Θοδωροῦ* ἢ *Θεοδουρῶ*, κατὰ παραφθορὰν δὲ *Τουρλουρού*, ἢ *Τουρλουλοὺ* ἢ *Τουλουρουλού*. Αἱ ἀρχαιότεραι ὀνομασίαι: *Βοῦδραι—Ἀκοίτιον—Κοίτη*, ἐξέλιπον.

Οἱ Ἐνετοὶ κατιδόντες τὸ ἐπίκαιρον τῆς θέσεως πρὸς παρεμπόδισιν προσγειώσεως ἐχθρικῶν γαλερῶν δι' ἀπόβασιν ἢ ὕδρευσιν, ὠχύρωσαν ταύτην (1575) διὰ φρουρίου ἀνεγερθέντος ἐπὶ τῆς κορυφῆς της (540 ποδ.) καὶ τινος ἐπακτίου πυροβολείου ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἄκρας. Εἶναι δὲ περιώνυμος ἡ ἀνδρεία ἣν ἐπέδειξεν ὁ φρούραρχος τοῦ Ἀκοιτίου Βλάσιος ὁ ἐξ Ἰουλίων, ὅστις, καμφθεὶς ἐκ τῆς πιέσεως τῶν πολιορκούντων Τούρκων, ἐγένετο μετὰ τῆς φρουρᾶς του ὁλοκαύτωμα (Ἰούνιος 1645), θέσας πῦρ εἰς τὴν πυριταποθήκην του, συμπαρασύρας εἰς τὸν θάνατον πλείστους Τούρκους ἐκ τῶν εἰσορμησάντων διὰ τῆς πύλης, ἣν ἡ φρουρὰ ἤνοιξεν ἐπίτηδες, προσποιηθεῖσα παράδοσιν. Βραδύτερον (1650) ἀνέκτησαν τὴν νησῖδα οἱ Ἐνετοὶ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Μοντζενίγον, αἰχμαλωτίσαντες καὶ πολλοὺς Τούρκους. Μετὰ 49 ὅμως ἔτη (1669) τὴν ἀπώλεσαν καὶ πάλιν, πρὸ τῆς ὁριστικῆς ὑποταγῆς τῆς Κρήτης.

Εἰς τὴν δυτικῶς τῆς νησῖδος ἀκτὴν ἀπεβιβάσθη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1897 ὁ στρατηγὸς Τιμολέων Βάσσος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς. Τὰ τμήματα ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὰς θέσεις Πλατανιὰ καὶ Κολομπάρι, ὑπὸ τὰς ὄψεις τοῦ διεθνοῦς στόλου, οὗ τὰ μὲν θωρηκτὰ ἦσαν ἠγκυροβολημένα μεταξὺ νησῖδος καὶ Χανίων, τὰ δὲ ἀντιτορπιλλικά, διὰ τὸ ἀνεμοσκεπές, ὑπὸ τὴν νοτίαν τῆς νήσου ἀκτήν, θεώμενα τὸ εἰς Πλατανιὰν ἀποβιβαζόμενον τμῆμα καὶ οὐδὲν παρεμβάλλοντα κώλυμα εἰς ταύτην· ὅπως δὲ κρατῶσιν ἐνημέρους τοὺς Ναυάρχους ὡς πρὸς τὰς κινήσεις τοῦ στρατοῦ μας εἶχον ἐγκαταστήσει εἰς τὴν κορυφὴν τῆς νήσου σκοπιωροὺς μετὰ ὀπτικῶν τηλεγράφων. —Ω.

ἀκοκανθηρὰ (Acocanthera G. Don) *[Βοταν.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυνιδῶν* (Apocynaceae) περιλαμβάνον θάμνους τοὺς Ἀφρικῆς. Ἐκχύλισμα τῶν φυτῶν τούτων (Suaheli) χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν πρὸς δηλητηρίασιν τῶν βελῶν των. Ν. Μ.

ἀκοκέφαλα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡμιπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν ἡμεροβίων *ψυχῶν*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει δεκαπέντε περίπου εἴδη, ἅτινα ἀπαντῶσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν Π.

Ἀκόκουας. Φυλαὶ ἰνδιανικαὶ ἐν τῇ γαλλικῇ Γουϊάνᾳ.

ἀκοκκίνιστος, *—η,* **—ο**· αὐτὸς ποὺ δὲν ἐκοκκίνισε, δὲν ἐβάφη κόκκινος· ‖ μετφ. ἀνερυθρίαστος.

ἀκοκκολόγιστος, κοινῶς ***ἀκοκκολόϊστος***· «**ἀκοκκολόϊστο ἀμπέλι**»· τὸ ἀμπέλι ποῦ δὲν τὸ κοκκολόϊσαν οἱ κοκκολοΐστρες, ποὺ δὲν ἐμάζεψαν τὰ κουδούνια.

Ἀκόλα. Πόλις τῶν Ἰνδιῶν ἐν Μπεράρ, ἐπὶ τοῦ Μούρνα, παραποτάμου τοῦ Πούρνα, εἰς ὕψος 930 ποδῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Κάτοικοι 38.000. Εἶναι περιτετειχισμένη καὶ ἔχει φρούριον κτισθὲν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 19ης ἑκατονταετηρίδος, γυμνάσιον κυβερνητικὸν καὶ ἐπαγγελματικὴν σχολήν. Εἶναι πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας.

Ἡ ἐπαρχία *Ἀκόλα* καταλαμβάνει, ἐν τῇ κεντρικῇ κοιλάδι τοῦ Μπεράρ, ἔκτασιν 4.111 τετρ. μιλλίων καὶ ἔχει πληθυσμὸν 760.000. Κυριώτερα προϊόντα: Βάμβαξ, σῖτος καὶ κατνός.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἀκόλα δὲν διαφέρει τῆς τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ Μπεράρ. Τῷ 1317 προσηρτήθη

Digitized by Google

εἰς τὸ κράτος τῆς Ντελχί. Τῷ 1348 ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Μπαχμάνι ἐγένετο ἀνεξάρτητος καὶ τῷ 1596 περιῆλθε πάλιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Μογγόλων. Τῷ 1853 ἐγκατεστάθη ἐκεῖ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις.

ἀκολάκευτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ κολακευόμενος, ὁ μὴ ἐνδίδων εἰς κολακείας.—Ἐπίρρ **ἀκολακεύτως.**

ἀκολασία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκόλαστος, ἀτιμώρητος, ἀτιμωρησία· ‖ ἀκρασία, ἀφροσύνη, φιληδονία· πράξεις ἀκόλαστοι· ‖ ἀκοσμία, ἀταξία, ἀνυποταξία. Βλ. **σωφροσύνη.**

ἀκόλαστα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Ἔντομα δίπτερα τῆς οἰκογενείας τῶν *φρυγανιδῶν*. Τὰ ἄρρενα διακρίνονται διὰ τὰ δυσανάλογα πρὸς τὸ σῶμά των γεννητικά των ὄργανα. Δ Ν Π.

ἀκολασταίνω· εἶμαι ἀκόλαστος, διαπράττω ἀκολασίας, ζῶ βίον ἄφρονα, ἄκοσμον, ἄτακτον.

ἀκόλαστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ κολασθείς, ἀτιμώρητος· ‖ ἀκρατής, ἄφρων, φιλήδονος· ‖ ἄκοσμος, ἄτακτος, ἀνυπότακτος, διεφθαρμένος· ὁ Ἀριστοτέλης λέγει «ὁ ἀκόλαστος οὐ μεταμελητικός».—Ἐπίρρ. **ἀκολάστως.**

ἀκολάτσιστος,—*η,—ο*· αὐτὸς ποὺ δὲν ἐκολάτσισε, δὲν ἔφαγε τὸ πρωϊνὸν γεῦμα.

ἀκολάφιστος (ὁ, ἡ)· ὁ μὴ κολαφισθείς, ὁ μὴ ῥαπισθείς.

ἀκόλι (τὸ) *[Ζωολ.]*. Οὕτως ὀνομάζουσιν οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Κεντρῴας Ἀφρικῆς εἶδός τι πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἱερακιδῶν*. Δ. Ν. Π.

ἀκολίνη (ἡ) *[Ζωολ.]*. Πτηνὸν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥαλλοϊδῶν*. Τὰ πτηνὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης διακρίνονται διὰ τὸ πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων ῥάμφος των, τὰς βραχείας πτέρυγας καὶ τοὺς προσθίους δακτύλους τῶν ποδῶν, οἵτινες εἶναι ἐπιμήκεις καὶ φέρουσι μακρούς, ἰσχυροὺς ὄνυχας. Ἐνδιαιτῶνται εἰς τέλματα καὶ τρέφονται ἐξ ὑδροβίων ζῴων καὶ φυτῶν. Κολυμβῶσιν ἄριστα καὶ ταχέως ὑπεράνω τῶν λιμνῶν καὶ τῶν τελμάτων. Ἀπαντῶσιν εἰς τὸ Μεξικόν. Δ. Ν. Π.

Ἀκολλὰ (Acollas) ***Αἰμίλιος***. Γάλλος νομομαθὴς καὶ οἰκονομολόγος γεννηθεὶς ἐν La Châtre τῷ 1826. Ἐδίδαξεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βέρνης μέχρι τοῦ 1871, ὁπότε διωρίσθη πρύτανις τῆς νομικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων ὑπὸ τῆς Κομμούνας. Ἐν τούτοις, ὁ Ἀκολλὰ ἐξηκολούθησε νὰ διαμένῃ ἐν Βέρνῃ. Ἀπέθανε τῷ 1893. Ὁ Ἀκολλὰ ἦτο εἰς ἄκρον δημοκρατικὸς καὶ προοδευτικὸς εἰς τὰς περὶ ἠθικῆς ἰδέας του. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του σπουδαιότερα εἶναι: Nécessité de refondre l'ensemble de nos codes (1866). La Science politique et Philosophie du droit (1877).

ἀκόλλα (ἡ) *[Ζωολ.]*. Ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὸς ὁ *σκόμβρος ὁ κοινὸς* (ἄσπρος τόννος) εἴς τινα παράλια τῆς Μεσογείου καί, ἰδίως, εἰς παράλιά τινα τῆς Ἰταλίας.

ἀκολλάριστος,—*η,—ο*· ὁ μὴ κολλαρισθείς, ὁ μὴ ἀλειφθεὶς ἢ ὁ μὴ βραχεὶς μὲ κόλλαν· ‖ ἐπὶ τοῦ οἴνου ὁ μὴ διὰ κόλλας καθαρισθείς.

ἀκόλλητος (ὁ, ἡ) καὶ—*η,—ον* (τό)· ὁ μὴ συγκολληθείς.

ἀκολόβωτος (ὁ, ἡ) καὶ—*η,—ον* (τό)· ὁ μὴ κολοβωθείς, ὁ μὴ ἀποβαλὼν τὸ τέλος· ‖ γενικώτερον, ὁ μὴ ἀποβαλὼν μέρος τοῦ ὅλου, ἀκέραιος, ἄρτιος. —Ἐπίρρ. **ἀκολόβωτα.**

ἀκολούθημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ **ἀκολουθῶ**, τὸ ἐπισυμβαῖνον ὡς αἰτιατόν, τὸ ἐπακολούθημα.

ἀκολούθησις (ἡ)· τὸ νὰ ἀκολουθῇ τις, παρακολούθησις.

ἀκολουθητικός,—*ή,—όν*· ὁ δυνάμενος ἢ ὁ κατάλληλος νὰ ἀκολουθῇ, ὁ προθύμως ἀκολουθῶν. —Ἐπίρρ. **ἀκολουθητικῶς.**

ἀκολουθία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκόλουθος, τὸ νὰ ἀκολουθῇ, ἀποτέλεσμα, συμπέρασμα· «*κατ' ἀκολουθίαν*» (ἀντὶ τοῦ κακῶς λεγομένου *κατὰ συνέπειαν*)· ‖ οἱ ἀκολουθοῦντες ἄνθρωποι καὶ εἴ τι ἄλλο, συνοδεία· ‖ ἐκκλησιαστικὴ τελετή· ἡ *ἀκολουθία* τῆς λειτουργίας,—τοῦ ἑσπερινοῦ, ἡ νεκρώσιμος *ἀκολουθία κλπ.*

—[ΦΙΛΟΣ.] Ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ *ἀκολουθία* (consention) καλεῖται ἡ κρίσις, ἥτις ἀναγκαίως προέρχεται ἐξ ἑτέρας κρίσεως, ἡ ὁποία καλεῖται **λόγος** (βλ. λ.). Κρίσις τις, τῆς ὁποίας τὸ κῦρος δὲν εἶναι ἀμέσως, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς (a priori) ἢ ἐξ ἀμέσου ἀντιλήψεως καταφανές, δύναται νὰ θεωρῆται ἀληθὴς μόνον, ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ νοῆται προερχομένη ἐξ ἄλλων κρίσεων, ὧν ἡ ἀλήθεια εἶναι γνωστή. Τιθεμένου τοῦ λόγου, ἀναγκαίως τίθεται καὶ ἡ ἀκολουθία· αἰρομένης τῆς ἀκολουθίας, αἴρεται καὶ ὁ λόγος. Δὲν συμβαίνει ὅμως καὶ τὸ ἀντίστροφον. Αἰρομένου δηλαδὴ λόγου τινός, δὲν αἴρεται κατ' ἀνάγκην καὶ ἡ ἀκολουθία, τιθεμένης δὲ τῆς ἀκολουθίας δὲν τίθεται κατ' ἀνάγκην εἷς μόνος λόγος. Παρ. χάριν: ἡ τριβὴ ἔχει ὡς ἀκολουθίαν τὴν θέρμανσιν· ἐντεῦθεν συνάγομεν, ὅτι, ἐὰν μηδεμία θέρμανσις παρατηρῆται, οὐδεμία τριβὴ ἐγένετο, ὅτι δέ, ἐὰν παρατηρῆται θέρμανσίς τις, περὶ ταύτης δὲν δυνάμεθα λογικῶς νὰ σκεφθῶμεν, ὅτι κατ' ἀνάγκην προῆλθεν ἐκ τριβῆς· διότι δυνατὸν νὰ προῆλθεν ἐκ καύσεως. Ἕτερον παράδειγμα: ἡ βροχὴ ἔχει ἐπακολούθημα τὴν κάθαρσιν τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς κόνεως καὶ τὴν ὕγρανσιν αὐτῶν· λοιπόν, ἐὰν μηδεμία τοιαύτη παρατηρῆται κάθαρσις, συμπεραίνομεν ἀσφαλῶς, ὅτι δὲν ἔβρεξε· ἐὰν ὅμως αἱ ὁδοὶ εἶναι κεκαθαρμέναι καὶ βρεγμέναι, δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν κατ' ἀνάγκην, ὅτι ἔβρεξε· διότι λ. χ. ἐνδέχεται νὰ κατέβρεξαν τὰς ὁδοὺς αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ (καθ' ὃν χρόνον ἡμεῖς ἐκοιμώμεθα). Ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων καταφαίνεται καὶ ἡ διαφορὰ μεταξὺ λόγου καὶ (πραγματικῆς) αἰτίας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀκολουθίας καὶ ἀποτελέσματος ἀφ' ἑτέρου. Σ. Μ. Κ.

—[ΕΚ ΛΗΣ.] Καλεῖται ἐν τῇ Χριστιανικῇ λατρείᾳ *ἀκολουθία* ἡ καθ' ὡρισμένον σύστημα διάταξις τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεων προσευχῆς τινος ἐπ' Ἐκκλησίας (ὡς λ. χ. *ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ*), ἢ ἱεροτελεστίας τινὸς (ὡς λ. χ. *ἀκολουθία τοῦ γάμου*). Ἤδη οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ πρῶτοι ὑπ' αὐτῶν βαπτισθέντες Χριστιανοί, μιμούμενοι τὸν Κύριον, ὅστις πάντοτε προσηύχετο, καὶ τὴν παραγγελίαν αὐτοῦ τηροῦντες (*«δεῖ πάντοτε προσεύχεσθαι»* Λουκ. ιη', 1 καὶ *«γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε»* Ματθ. κστ', 41), προσηύχοντο καὶ αὐτοὶ πάντοτε *«ἦσαν διὰ παντὸς ἐν τῷ ἱερῷ αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν»* Λουκ. κδ', 53) καὶ μάλιστα τῇ α', γ', στ', καὶ θ' ὥρᾳ κατὰ τὴν ἰουδαϊκὴν συνήθειαν τῆς ἐν τῇ Συναγωγῇ προσευχῆς (Πράξ. γ'. 1 καὶ ε', 21 καὶ 42 καὶ ι', 9. Ψαλμ. νδ', 17. Δανιὴλ στ', 10-14) καὶ ἐνίοτε καὶ κατὰ τὴν νύκτα (Πράξ. ιϛ', 12). Κατὰ τὰς προσευχὰς δὲ ταύτας ἀνεγινώσκοντο μὲν περικοπαὶ τῆς Π. Διαθήκης καὶ ἐγίνετο εἶτα ἐποικοδομητικὴ ὁμιλία, ἐψάλλοντο δὲ καὶ ᾠδαί τινες τῆς Π. Δ. καὶ μάλιστα ψαλμοὶ τοῦ Δαυῒδ καὶ κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ Κυρίου (*«τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν»* Λουκ. κδ', 19) ἐτελεῖτο τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ μεταλήψεως.

Εὐθὺς δὲ μετὰ τοὺς Ἀποστολικοὺς χρόνους οἱ Χριστιανοί, ἐκτὸς τῶν εἰρημένων ὡρῶν, προσηύχοντο καὶ κατὰ τὸν ὄρθρον, τὸν ἑσπερινὸν καὶ τὸ ἀπόδειπνον κατὰ τὰ παραγγέλματα Ἀποστόλων καὶ Ἀποστολικῶν πατέρων (*«ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε»* Παύλου Α' Θεσσαλ. ε', 16, *«πυκνότερον προσερχόμενοι* (εἰς οἶκον προσευχῆς) *πειρώμεθα προκόπτειν ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου»* Κλήμεντος Β' Κορ. 17, *«σπουδάζετε πυκνότερον συνέρχεσθαι εἰς εὐχαριστίαν Θεοῦ»* Ἰγνατίου πρὸς Ἐφεσ. 13). Ἀλλὰ κατόπιν οἱ Χριστιανοὶ κατὰ τὸ ψαλμικὸν (117) *«ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ᾔνεσά σοι»* περιώρισαν εἰς ἑπτὰ τὰς ὥρας τῆς προσευχῆς (*Μεσονυκτικόν, Ὄρθρος, Πρώτη ὥρα, Τριθέκτη*, ἤτοι τρίτη καὶ ἕκτη, *Ἐνάτη, Ἑσπερινὸς καὶ Ἀπόδειπνον*). Καὶ κατὰ τὰς προσευχὰς δὲ ταύτας ἐτελοῦντο μὲν ὅσα καὶ κατὰ τὰς ἐπὶ τῶν πρώτων Χριστιανικῶν χρόνων, προσέτι δὲ ἐψάλλοντο καὶ ᾠδαί τινες τῆς Κ. Διαθήκης καὶ ὕμνοι εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱόν, ὡς *λ. χ.* ὁ καλούμενος *ἑωθινός*, ὁ *ἑσπερινός*, ὁ *ἐπιλύχνιος κλπ.*

Ἐπειδὴ δ' ὅμως διὰ τὰς βιωτικὰς τῶν ἀνθρώπων ἀνάγκας τὸ ἑπτάκις τοῦ ἡμερονυκτίου προσεύχεσθαι δὲν ἦτο πάντοτε καὶ εἰς πάντας εὔκολον, πρῶτον μὲν αἱ ἡμέραι προσευχῆς περιωρίσθησαν εἰς τὴν ἀντικαταστήσασαν τὸ ἰουδαϊκὸν Σάββατον ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, τὴν Κυριακήν, πολλαχοῦ δὲ καὶ τὴν Τετάρτην καὶ Παρασκευήν, ἡμέρας τῆς συλλήψεως καὶ τῆς σταυρώσεως τοῦ Κυρίου, ἔπειτα δὲ αἱ ἑπτὰ αἰνέσεις περιωρίσθησαν εἰς δύο χρόνους, τὴν πρωΐαν (*ἑωθινὴ αἴνεσις* περιλαμβάνουσα Μεσονυκτικόν, Ὄρθρον, Πρώτην ὥραν καὶ Τριθέκτην) καὶ τὴν ἑσπέραν (*ἑσπερινὴ αἴνεσις* περιλαμβάνουσα Ἐνάτην, Ἑσπερινὸν καὶ Ἀπόδειπνον), ὡς ἔκτοτε μέχρι τῆς σήμερον γίνεται ἐν ταῖς μοναῖς καθ' ἑκάστην καὶ κατὰ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν ἐν ταῖς τῶν κοσμικῶν ἐκκλησίαις.

Ἀπὸ δὲ τῆς δ' ἑκατονταετηρίδος, ὅτε αἱ Δεσποτικαὶ ἑορταὶ ἐπληθύνθησαν, καὶ ἀπὸ τῆς ε', ὅτε καὶ αἱ Θεομητορικαὶ εἰσήχθησαν καὶ εἰς τὰς τῶν Μαρτύρων καὶ αἱ τῶν Ἁγίων προσετέθησαν, αἱ συνάξεις τῶν Χριστιανῶν εἰς τοὺς ναοὺς περιορίζονται κυρίως εἰς μόνας τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἡμέρας τῶν ἑορτῶν τούτων. Ἐνῷ δὲ ἡ ἀνάγνωσις τῆς Ἁγ. Γραφῆς καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου τὸ πλεῖστον μέρος πάσης ἀκολουθίας κατελάμβανον, ἀπὸ τῆς ε' ἑκατονταετηρίδος ταῦτα μὲν ἤρχισαν νὰ περιορίζωνται, εἰσάγονται δὲ ὕμνοι καὶ εὐχαὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν πρωϊνὴν αἴνεσιν ἐν τῇ Λειτουργίᾳ, ἥτις ὡς καὶ ἀρχῆθεν ἐξηκολούθει καὶ ἐξακολουθεῖ ἔτι καὶ νῦν νὰ εἶναι ἐν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς «ὁ κεντρικὸς ἥλιος, περὶ ὃν δίκην δορυφόρων περιστρέφονται καὶ ἐξ οὗ τὴν ἔλλαμψιν δέχονται πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἀκολουθίαι» (*Κ. Καλλίνικος* «Ὁ Χριστιανικὸς Ναός» σ. 348).

Κατὰ τὴν ἑωθινὴν λοιπὸν ἀκολουθίαν ἀναγινώσκονται μὲν διάφοροι ψαλμοὶ καὶ περικοπαὶ ἐκ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Εὐαγγελίων καὶ ἐνίοτε τῆς Π. Διαθήκης, ἀπαγγέλλεται τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως καὶ διάφοροι εὐχαὶ καὶ ψάλλονται ποικίλα τροπάρια ὕμνων καὶ κανόνων, ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἑορταζόμενον Ἅγιον, γίνεται τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου καὶ τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας. Κατὰ δὲ τὴν ἑσπερινὴν ἀκολουθίαν ἀναγινώσκονται ἐπίσης ψαλμοὶ καὶ σπανίως περικοπαὶ Ἀποστόλων καὶ Εὐαγγελίων, ὁ ἀρχαιότατος ὕμνος «*Φῶς ἱλαρὸν*» καὶ ὁ τοῦ Συμεὼν «*Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα*», εὐχαὶ καὶ ἀναγνώσματα τῆς Π. Διαθήκης καὶ ψάλλονται ὡσαύτως ποικίλα τροπάρια. Πᾶσαι δ' αὗται αἱ ἀκολουθίαι, οὖσαι τακτικαί, περιέχονται ἐν τοῖς λειτουργικοῖς βιβλίοις (*Ὡρολογίῳ, Τριῳδίῳ, Πεντηκοσταρίῳ, Παρακλητικῇ, Μηναίοις*), τὰ καθ' ἕκαστα δ' αὐτῶν ἑκάστοτε ὁρίζει τὸ *Τυπικόν*, ὅπερ ὑπὸ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἐκδοθὲν ἐν πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις ἡμῶν τὸ αὐτὸ ἐφαρμόζεται, ἵνα κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ Ἀποστόλου (Α' Κορ. ιδ', 40) «*πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν*» τελῶνται ἐν ταῖς τῶν Χριστιανῶν προσευχαῖς.

Αἱ δὲ ἔκτακτοι ἀκολουθίαι εἶναι πρῶτον μὲν αἱ τῶν ἑπτὰ μυστηρίων, ἔπειτα δὲ ἡ τοῦ μικροῦ καὶ τοῦ μεγάλου Ἁγιασμοῦ, ἡ τῶν παρακλητικῶν κανόνων, ἡ τῶν ἐγκαινίων ναοῦ, ἡ νεκρώσιμος, ἡ τοῦ νιπτῆρος, ἡ εἰς ἀνομβρίαν, ἡ εἰς παράκλησιν ἀσθενῶν καὶ ἄλλαι τινὲς ἐν τῷ καλουμένῳ *Εὐχολογίῳ* εὑρισκόμεναι. [Περὶ ἑκάστης τῶν τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων ἀκολουθιῶν βλ. οἰκείας λέξεις].

ΕΜΜ. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

— **ἀκολουθία *τοῦ σπανοῦ*·** βλ. **σπανοῦ ἀκολουθία.**

ἀκόλουθον (τὸ)· ἰδιωματ. ***ἄκλουθο***, ἄλλως ***ὕστερο***· ὁ μετὰ τὸν τοκετὸν ἀποπίπτων ἐκ τῆς μήτρας **πλακοῦς** (βλ. λ.).

ἀκόλουθος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ κατόπιν ἐρχόμενος, ὁ ἑπόμενος· ‖ γενικώτερον, ὁ ὕστερόν τινος λαμβάνων ὑπόστασιν· «*ἡ ἀκόλουθος* ἡμέρα» ἡ ὑστεραία, «*ἡ ἀκόλουθος* ἐπιστολὴ» ἡ μεταγενεστέρα. *ἡ ἀκόλουθος* φράσις», ἡ ἑπομένη· ‖ μετφ. ὁ σύμφωνος πρός τι (ὡς κακῶς λέγεται *συνεπής*)· «δὲν εἶναι *ἀκόλουθος* πρὸς τὰς ὑποσχέσεις του,—πρὸς τοὺς λόγους του» κ.τ.λ. ἀντίθ. *ἀνακόλουθος*· ‖ ὡς οὐσιαστ. ὁ συνοδεύων τινὰ ὡς θεράπων ἢ φύλαξ αὐτοῦ· ‖ βαθμὸς τῆς ὑπαλληλικῆς ἱεραρχίας (βλ. κατωτέρω). —Ἐπίρρ. **ἀκολούθως.**

— [ΕΚΚΛ.] *Ἀκόλουθοι* ἐλέγοντο ἀπὸ τοῦ τρίτου αἰῶνος ἐν τῇ Δύσει οἱ ὑπηρετοῦντες τὸν ἐπίσκοπον οὐ μόνον δι' ἀτομικὰς χρείας ἀλλὰ καὶ δι' ἐκκλησιαστικοὺς σκοπούς, λ.χ. τὴν μεταβίβασιν ἐντολῶν, ἐπιστολῶν, ἢ συνδρομῶν, καὶ ἀκολουθοῦντες αὐτὸν κατὰ τὰς περιοδείας του ἢ εἰς τὰς συνόδους· οὗτοι βαθμηδὸν ἀπετέλεσαν τὴν ἀνωτάτην βαθμῖδα τοῦ κατωτέρου κλήρου (*ἐξορκισταὶ-ἀναγνῶσται-θυρωροί*), βραδύτερον δὲ ἡ ὑπηρεσία των περιωρίσθη εἰς ἐκτέλεσιν λειτουργικῶν μόνον ἐργασιῶν, ἐφρόντιζον δηλαδὴ κυρίως διὰ τὸν φωτισμὸν τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν προπαρασκευὴν τῶν τῆς θείας εὐχαριστίας, διὸ κατὰ τὴν χειροθεσίαν των προσεφέρετο αὐτοῖς συμβολικῶς λυχνία καὶ σκεῦος. Ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος ἐξέλιπον βαθμηδόν, ἀντικατασταθέντες ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπηρετῶν καὶ νεωκόρων. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἠγνοήθη ἡ τάξις τῶν ἀκολούθων, ἐκτὸς μόνον ἐν τῇ ἀρμενικῇ Ἐκκλησίᾳ. Οἱ ἀκόλουθοι τοὺς ὁποίους μνημονεύει ὁ Εὐσέβιος (Ἐκκλ. ἱστορ. 3, 8) κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ οἰκουμενικὴν σύνοδον εἶναι προφανῶς ἀκόλουθοι δυτικῶν Ἐπισκόπων. [Ἴδε περὶ *ἀκολούθων* λεπτομερέστατον ἄρθρον V. Maurice ἐν Dictionnaire de théol. catholique 1, 312—316 καὶ Dict. d'arch. chr. et de liturgie 1, 348—356]. Δ. Σ. Μ.

—[ΒΥΖΑΝΤ. ΙΣΤ.] Ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν *ἀκόλουθος* ἐλέγετο ὁ ἄρχων τῶν *Βαράγγων* τῆς βασιλικῆς σωματοφυλακῆς. Κατὰ τὰς ἐξόδους τοῦ βασιλέως ὁ ἄρχων οὗτος ἠκολούθει πάντοτε τὸν βασιλέα, βαδίζων ἀμέσως ὄπισθεν αὐτοῦ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πελεκυφόρων Βαράγγων. Ἡ θέσις τοῦ *ἀκολούθου* ἦτο ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων καὶ ἐμπιστευτικωτέρων τῆς βασιλικῆς αὐλῆς τοῦ Βυζαντίου καὶ πολλάκις οἱ φέροντες τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἀπεστέλλοντο πρὸς ἐκτέλεσιν σπουδαίων τοῦ κράτους ὑπηρεσιῶν. Ν. Κ.

—[ΔΙΟΙΚ. - Δ ΠΛ.] Ὁ ἀκριβὴς ὁρισμὸς τοῦ ὅρου «*ἀκόλουθος*» δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῇ, καθόσον ἐν προκειμένῳ σιωπᾷ ἡ κειμένη νομοθεσία. Ἐπὶ τῇ βάσει ὅμως τῶν συζητήσεων, αἵτινες διεξήχθησαν εἰς τὴν πρὸς σύνταξιν διοικητικῶν κωδίκων συσταθεῖσαν ἐπιτροπήν, ἐξάγει κανεὶς σαφῶς ὅτι *ἀκόλουθος* εἶναι ὁ τελευταῖος βαθμὸς τῆς ἀνωτέρας κατηγορίας τοῦ διοικητικοῦ προσωπικοῦ. Ὁ θεσμὸς τοῦ ἀκολούθου ἴσχυεν εἰς τὰ ὑπουργεῖα Οἰκονομικῶν, Ἐσωτερικῶν καὶ Ἐξωτερικῶν, σή-

Digitized by Google

μερον δὲ ἰσχύει μόνον ὡς πρὸς τὸ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον.

I. Ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν **Οἰκονομικῶν**. — Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀκολούθων τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν συμπεριλαμβανομένου τοῦ Χημ. Ἐργαστηρίου ἀνέρχεται ἤδη — μετὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἐπιτροπῆς Οἰκονομιῶν (ὑπ' ἀριθ. 1259 τῆς 28 Φεβρουαρίου 1925 καὶ 1272 τῆς 7 Μαρτίου 1925), ἥτις περιώρισεν αὐτοὺς ἀπὸ 25 ὡς προεβλέπετο ὑπὸ τοῦ ὑπ. ἀριθ. 505 νόμου τῆς 28 Ἰανουαρίου 1916 περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ἐπὶ 219 ἐν συνόλῳ ὑπαλλήλων — εἰς 14 ἐν συνόλῳ, ἤτοι 10 τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, 2 τῆς Διευθύνσεως τοῦ Δικαστικοῦ καὶ 2 τῆς Διευθύσεως τοῦ Χημικοῦ Ἐργαστηρίου.

Κατὰ τὸν ὑπ' ἀριθ. 2494 νόμον τοῦ ἔτους 1920 περὶ τῶν προσόντων τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων (ἄρθρ. 15', ἵνα διορισθῇ τις ἀκόλουθος πρέπει νὰ κέκτηται πτυχίον τοῦ Πανεπιστημίου ἢ ἄλλης Ἀνωτέρας Σχολῆς συμφώνως πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ ἑκάστου Ὑπουργείου ὁριζόμενα καὶ νὰ πρωτεύσῃ ἐν διαγωνισμῷ. Ὁ ὡς ἀκόλουθος διοριζόμενος εἶναι δυνατὸν νὰ προαχθῇ μετὰ διετῆ ὑπηρεσίαν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ γραμματέως β' τάξεως (ἄρθρ. 15 ἐδ. 6'. Διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν θέσεων τῶν ἀκολούθων ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Οἰκονομικῶν συμφώνως πρὸς τὸ ἀπὸ 30/3 Μαΐου 1925 Νομοθετικὸν Διάταγμα τηροῦνται τὰ ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω νόμου 2494 ὁριζόμενα. Πλὴν ὅμως τὸ προαναφερθὲν Νομοθετικὸν Διάταγμα ὁρίζει ὅτι, κατ' ἐξαίρεσιν, κατὰ τὴν πρώτην ἐφαρμογὴν αὐτοῦ, ὁ ἀπαιτούμενος διαγωνισμὸς διὰ τὴν κατάληψιν θέσεως ἀκολούθου θέλει ἐνεργηθῇ μεταξὺ τῶν ὑπηρετούντων ἤδη ὡς γραφέων α' ἢ β' τάξεως. Ὁ μὴ ἐπιτυχὼν ἐν τῷ διαγωνισμῷ παραμένει «ὡς ὑπεράριθμος» ἐν τῷ βαθμῷ τοῦ γραφέως. Ὁ οὕτω πως διορισθεὶς ὡς ἀκόλουθος ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Οἰκονομικῶν, ἐφόσον τὸ ὡς ἄνω Νομοθετικὸν Διάταγμα σιωπᾷ, ἤτοι δὲν ρυθμίζει ἄλλως τὸ ζήτημα, δύναται νὰ προαχθῇ ἐπίσης συμφώνως τῷ νόμῳ 2494 εἰς γραμματέα β' τάξεως μετὰ διετῆ ὑπηρεσίαν.

II. Ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν **Ἐσωτερικῶν**.—Κατὰ τὸν νόμον ͵ΓΨΒ' (ὑπ' ἀριθ. 3702) τῆς 5 Ἀπριλίου 1910 (ἄρθρ. 1), ἵνα διορισθῇ τις ἀκόλουθος τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν εἴτε ἐν τῇ κεντρικῇ ὑπηρεσίᾳ, εἴτε ἔν τινι Νομαρχίᾳ, ἔδει νὰ ἔχῃ τὰ καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου 2494 ὁριζόμενα ὡς ἄνω προσόντα, δυνάμενος νὰ προαχθῇ μετὰ διετῆ ὑπηρεσίαν καὶ κατόπιν διαγωνισμοῦ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ γραμματέως β' τάξεως. Πρὸς τοὺς ἀκολούθους ἐξωμοιοῦντο κατά τε τὸν βαθμὸν καὶ μισθὸν κατὰ τὸ ἄρθρ. 6 τοῦ νόμου ͵ΓΨΒ' καὶ οἱ γραφεῖς β' τάξεως τῆς τε κεντρικῆς ὑπηρεσίας, τῶν Νομαρχιῶν καὶ τῶν Ἀρχειοφυλακείων οἱ ἔχοντες δίπλωμα τῆς Νομικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου τινός, ἐφόσον ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως αὐτῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἀπεφαίνετο τὸ Συμβούλιον τῆς διοικητικῆς ὑπηρεσίας. Ὁ νόμος οὗτος ὑπέστη πλείστας ὅσας τροποποιήσεις καὶ δὴ διὰ τοῦ νόμου ͵ΔΣΖ' (ὑπ' ἀριθ. 4207) τῆς 27 Μαΐου 1913 καὶ κατόπιν διὰ τοῦ νόμου 516 τῆς 24 Δεκεμβρίου 1914, τέλος δὲ διὰ τοῦ νόμου 1765 τῆς 30 Μαρτίου 1919 (ἄρθρ. 1), ὅστις καταργήσας τὴν θέσιν τοῦ ἀκολούθου κατέστησεν ἰδίαν τάξιν ὑπαλλήλων, τὴν τῶν ἀρχειοφυλάκων (α', β' καὶ γ' τάξεως), τῶν βοηθῶν ἀρχειοφυλάκων καὶ τῶν γραφέων α' ἢ β' τάξεως.

III. Ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν **Ἐξωτερικῶν**.—Διὰ τοῦ νόμου ΧΝΖ' τῆς 21 Δεκεμβρίου 1877 ὡρίσθησαν τὸ πρῶτον γενικῶς τὰ προσόντα, ἅτινα ἔδει νὰ κέκτηται ὁ θέλων νὰ διορισθῇ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀκολούθου β' τάξεως τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, προαπαιτουμένου διαγωνισμοῦ, τὰς λεπτομερείας τοῦ ὁποίου ὥρισε τὸ ἀπὸ 10 Μαρτίου 1878 (ἄρθ. 10 § 6') Διάταγμα «*περὶ διαγωνισμοῦ κενουμένης θέσεως ἀκολούθου δευτέρας τάξεως ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν*». Ὁ νόμος οὗτος ἐτροποποιήθη κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τοῦ νόμου ͵ΒΡΚΒ' τῆς 31 Δεκεμβρίου 1892, καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ νόμου ͵ΒΤΛΕ' τῇ 27 Ἰουλίου 1895, καὶ οὗτος αὖθις ὑπὸ τοῦ νόμου ͵ΒΧΙΘ' τῆς 8 Ἰουλίου 1899 κλπ. Ἡ ἰσχύουσα σήμερον νομοθεσία εἶναι τὸ ἄρθρ. 4 τοῦ ἀπὸ 30/31 Ἰουλίου 1925 Νομοθετικοῦ Διατάγματος «*περὶ ἀναδιοργανώσεως τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργείου ὑπηρεσιῶν*» καὶ τὸ εἰς ἐκτέλεσιν τούτου ἐκδοθὲν ἀπὸ 25/30 Νοεμβρίου 1925 Διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐρρυθμίσθη ἐν τοῖς καθέκαστα ὁ τρόπος δι' οὗ εἶναι δυνατὸν νὰ καταλάβῃ τις θέσιν ἀκολούθου ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν. Οὕτως ὁρίζεται διαγωνισμός, ὅστις προκηρύσσεται δι' ὑπουργικῆς πράξεως, δυνάμενος νὰ διαρκέσῃ τρεῖς τὸ πολὺ ἡμέρας, τοῦ ὁποίου μετέχουν, μετὰ καταβολὴν χιλίων δραχμῶν, διδάκτορες ἢ πτυχιοῦχοι τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἢ ἄλλου ὁμοταγοῦς Πανεπιστημίου, κατέχοντες «καλῶς» τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ «ἐπαρκῶς» τὴν ἀγγλικήν. Ὁ διαγωνισμὸς ἐνεργεῖται ἐνώπιον ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία ὁρίζεται δι' ὑπουργικῆς πράξεως τὴν προτεραίαν τοῦ διαγωνισμοῦ, προϊσταμένου τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ ἢ ἑνὸς Διευθυντοῦ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὁ διαγωνισμὸς εἶναι γραπτὸς ἢ προφορικός. Ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἐν τῷ διαγωνισμῷ διορίζονται πρῶτον οἱ πρωτεύσαντες, οἱ δὲ λοιποὶ εἶναι δυνατὸν νὰ διορισθοῦν ἐντὸς ἑξαμήνου, ἂν κενωθῇ ἐν τῷ μεταξὺ θέσις τις, χωρὶς νὰ ὑποβληθοῦν εἰς νέον διαγωνισμὸν «ἂν εἶχον πρωτεύσει μέχρι τῆς ἐπὶ τῶν ξένων γλωσσῶν δοκιμασίας».

Ὁ κατὰ τὸν ὡς ἄνω τρόπον ἐπιτυχὼν ἐν τῷ διαγωνισμῷ καὶ διορισθεὶς ὡς ἀκόλουθος καταλαμβάνει τὸν τελευταῖον βαθμὸν τῆς πρώτης κατηγορίας τῶν δημοσίων λειτουργιῶν τῶν ὑπαγομένων εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν (ἄρθ. 2 § 2 τοῦ Ν. Δ. τῆς 30 Ἰουλίου 1925). Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρ. 21 τοῦ αὐτοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος ὁ ἀκόλουθος δύναται νὰ προαχθῇ μετὰ τριετῆ δόκιμον ὑπηρεσίαν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ γραμματέως β' τάξεως.

Ἐκτὸς τῶν ἀκολούθων τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἔχομεν καὶ τοὺς *ἐμπορικούς, στρατιωτικοὺς καὶ ναυτικοὺς ἀκολούθους*, ἀνήκοντας εἰς τὴν πρεσβευτικὴν καὶ προξενικὴν ὑπηρεσίαν, περὶ ὧν, ὡς καὶ περὶ τῆς θέσεως τῶν ἀκολούθων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν **βλ. διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι.**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πρακτικὰ τῆς νομοπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπείας πρὸς σύνταξιν σχεδίων διοικητικῶν κωδίκων τ. Α. τεῦχ. β', (1921 σ 157 ἑπ. καὶ 237 ἑπ. Χ. *Οἰκονομοπούλου*, Διοικητικὴ Νομοθεσία τεῦχ. β, 1919 Β. *Κολοκοτρώνη*, Ὁδηγὸς διπλωματικὸς καὶ προξενικός, 19 1.

ΗΛ Γ ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀκόλουθος *Ἀνδρέας* (André Acolouth). Σοφὸς Πρῶσος ἀνατολιστής, γεννηθεὶς τῷ 1654 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1704 ἐν Βερνστάτῃ. Κατέγινεν ἰδίως εἰς τὴν σύγκρισιν τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, καὶ τὰ συμπεράσματά του ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς συγγενείας τῶν νεωτέρων γλωσσῶν πρὸς τὰς πρωτογόνους.

ἀκολουθῶ (*—έω*). ἔρχομαι κατόπιν, ἕπομαι· «τὰ ἐρίφια ἀκολουθοῦν τὴν αἶγα», «πήγαινε καὶ σὲ ἀκολουθῶ» || συμμορφοῦμαι πρὸς παράδειγμά τι, πρὸς ἀρχήν τινα· «ἀκολουθῶ τὰς ὁδηγίας τοῦ ἰατροῦ» || ἕπομαι ὡς ἀποτέλεσμα, ὡς συμπέρασμα, ὡς αἰτιατόν, ἐπακολουθῶ· «τὴν ἀκόλαστον νεότητα ἀκολουθεῖ γῆρας λυπηρόν», «μετὰ τὸ ἓν ἄτοπον ἀκολουθεῖ ἄλλο ἄτοπον». Ἰδιωματ. ἀκλουθάω ἢ κλουθάω «μοῦ κλουθάει τ' ἀρνί, — τὸ σκυλλὶ κ.τ.τ.», «κλούθα καὶ σύ» πήγαινε καὶ σὺ μαζί. Β Φ

ἀκολυκτίνη (Acolyctin) *[Φαρμ.]*. Ἀλκαλοειδὲς ἐνεχόμενον κυρίως εἰς τὸ φυτὸν Aconitum Lycoctonum καὶ εἰς τὸ Aconitum Napellus. Κ. Γ. Μ.

Ἀκολχοῦαι. Λαὸς ἰνδιανικὸς τοῦ Μεξικοῦ, ἐκλιπὼν σήμερον. Ὠνομάζοντο ἐπίσης καὶ *Τεσκουκάνοι* ἐκ τῆς πρωτευούσης των *Τεσκοῦκο*. Οἱ Ἀκολχοῦαι προελθόντες, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐκ τῶν βορείως τοῦ Μεξικοῦ χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐγκατεστάθησαν τῷ 1150 εἰς τὸ Ἀνάχουακ μεταξὺ τῶν Τσιτσιμέκων καὶ ἀπετέλεσαν ἰσχυρὰν πολιτικὴν ὀργάνωσιν, τῆς ὁποίας ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀκμὴ ἔφθασαν εἰς τὸν κολοφῶνα ἐπὶ τοῦ βασιλέως Νεγκαχουαλκόϊοτλ (1420). Τὸ κράτος τοῦτο συνεχωνεύθη βραδύτερον εἰς τὸ Μεξικόν, οἱ δὲ Ἀκολχοῦαι ἀφωμοιώθησαν μὲ τοὺς Τσιτσιμέκους. Θ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Ἀκομά (Acoma). Φυλὴ ἰνδιανική· βλ. **Ἰνδιάνοι.**

Ἀκομάτ. Παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος *Ἀχμέτ*, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐγνωρίζοντο εἰς τὴν Εὐρώπην δύο Μεγάλοι Βεζύραι: 1) Ὁ **Γιεζὶκ-Ἀχμὲτ** (Κουτσοδόντης) ὅστις ὑπηρέτησε Μωάμεθ τὸν Πορθητὴν καὶ ἐστραγγαλίσθη τῷ 1482 ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζὴτ τοῦ Β' καὶ 2) ὁ **Ἐρσὲκ-Ἀχμὲτ** (Ἑρζεγοβίνιος), ἐξωμότης, ὅστις τετράκις ἔλαβε τὴν βούλλαν τοῦ Βεζύρου ἐπὶ Βαγιαζὴτ τοῦ Β', ἕως ὅτου ἀπέθανε τῷ 1518. Γ. Δ. Κ.

ἀκόμη ἐπίρρ. ἀντιστοιχοῦν: 1) πρὸς τὸ ἀρχ. πώ· «οὔπω καιρός» δὲν εἶναι ἀκόμη καιρός· || 2) πρὸς τὸ ἀρχ. ἔτι· «ἔτι πλείονα» ἀκόμη περισσότερα, «κοιμᾶται ἔτι» κοιμᾶται ἀκόμη. Ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τοῦ αἰτιατικοφανοῦς ἐπιρρ. ἀκμήν, ὅπερ ἀπαντᾶται παρ' Ἀριστοτέλει «ἀκμὴν ἐναίμου τε οὔσης καὶ διαθέρμου τῆς μήτρας» (ὅταν ἡ μήτρα εἶναι ἀκόμη ἔναιμος καὶ θερμή). Β. Φ.

Ἀκομινάτος. *1) Μιχαήλ*. Ὁ Μιχαὴλ Ἀκομινάτος, πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ ἱστορικοῦ Νικήτα Ἀκομινάτου, ἐγεννήθη ἐν Χώναις τῆς Φρυγίας, τῆς ἀρχαίας Κολοσσαῖς, κατὰ τὸ 1140. Ἐκ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως προσωνυμεῖτο ὁ Μιχαήλ, ὡς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Νικήτας, *Χωνιάτης*. Τὸν Μιχαήλ, πρωτότοκον ὄντα, εἶχον προορίσει οἱ γονεῖς, ἀρκοῦντος εὔποροι, εἰς τὸ ἱερατικὸν στάδιον. Πρὸς τοῦτο, νεαρὸς ἔτι, τῷ 1157, ἔρχεται ὁ Μιχαὴλ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἔσχεν ὡς διδάσκαλον τὸν σοφὸν Εὐστάθιον, τὸν μετὰ ταῦτα γενόμενον ἐπίσκοπον Θεσσαλονίκης, ὅστις ἐδείκνυεν ἰδιαιτέραν εὔνοιαν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν Μιχαήλ, παραλαβὼν αὐτὸν ἐπί τινα χρόνον καὶ σύνοικόν του. Μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν τινων ἐστάλη ὑπὸ τῶν γονέων καὶ ὁ νεώτερος ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὁ Νικήτας, ἐν ἡλικίᾳ ἐννέα ἐτῶν, ὅπως ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν καὶ ἐπίβλεψιν τοῦ Μιχαὴλ σπουδάσῃ. Πατριαρχεύοντος τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Βορραδειώτου (1178—1184) προσελήφθη ὁ Μιχαὴλ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Πατριαρχείων, ἔπειτα δ' ἐγένετο μητροπολίτης Ἀθηνῶν. Ὁ Σπ. Λάμπρος ἀπέδειξε δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων ὅτι ἡ παραδεδεγμένη χρονολογία τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Μιχαὴλ εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῶν Ἀθηνῶν τῷ 1175 εἶναι ἐσφαλμένη καὶ ὅτι ὁ Μιχαὴλ ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν τῷ 1182 διαδεχθεὶς τὸν Γεώργιον Ξηρόν, ἀποθανόντα τῇ 8ῃ Ἰανουαρίου τοῦ 1182. Ἡ χρονολογία τοῦ Παπαρρηγοπούλου, 1178, εἶναι ἐπίσης ἐσφαλμένη, φαίνεται δ' ὅτι προέρχεται ἐκ τυπογραφικοῦ σφάλματος, ὡς εἰκάζει ὁ Λάμπρος. Ἡ ἀρχιερατεία τοῦ Μιχαὴλ ἐν Ἀθήναις ἀνήκει εἰς τὰ ὀλίγα φωτεινὰ σημεῖα τῆς σκοτεινῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν μεσαίωνα, οὐ μόνον, διότι οὗτος ἐλάμπρυνε τὸν θρόνον τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ διεφώτισε τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, παράσχων πλείστας πολυτίμους περὶ αὐτῶν εἰδήσεις. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Σγουροῦ, τοῦ ἱδρύσαντος ἀνεξάρτητον ἡγεμονίαν ἐν Ναυπλίῳ καὶ Ἀργολίδι, ὑπερίσχυσεν ὁ Μιχαὴλ καὶ κατώρθωσε τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἐπιδρομέως δείξας ἀπαράμιλλον σύνεσιν καὶ θάρρος. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὅπερ συνέβη τῷ 1203, ἀναφέρει καὶ ἐξῆρε ἰδιαζόντως ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μιχαήλ, ὁ ἱστορικὸς Νικήτας, ἐνῷ παραδόξως ὁ Μιχαὴλ οὐδόλως ἀναφέρει ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ.

Ὅτε μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῷ 1204, περιῆλθον καὶ αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Φράγκων, παραχωρηθεῖσαι τῆς Ἀττικῆς εἰς τὸν Ὄθωνα de la Roche, ὁ Μιχαήλ, ἀφοῦ εἶδε διασκορπισθεῖσαν καὶ συληθεῖσαν τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὰς Ἀθήνας πλήρης ψυχικοῦ ἄλγους ἐπὶ ταῖς μεγάλαις συμφοραῖς. Ἐγκαταλείψας τὰς Ἀθήνας ἦλθε κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς Θήβας, ἔπειτα εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὅθεν μετέβη εἰς τὴν Εὔβοιαν (Χαλκίδα, Ἐρέτριαν, Κάρυστον) καὶ τέλος εἰς τὴν νῆσον Κέω, ἔνθα ἔμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του ἐγ-

Μολυβδόβουλλον Μιχαὴλ Ἀκομινάτου.

κατασταθεὶς ἐν τῇ μονῇ τοῦ Προδρόμου. Τῷ 1215 μετὰ ἑνδεκαετῆ ἀπουσίαν ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ μετὰ βραχεῖαν ἐν αὐταῖς διαμονὴν ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ πάλιν καὶ ἔλθῃ εἰς Κέω. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του Νικήτα ὃν περιπαθῶς ἐθρήνησεν ὁ Μιχαὴλ ἀπέθανε ἐν ἡλικίᾳ ὀγδοήκοντα περίπου ἐτῶν τῷ 1220 ὡς ὁ Λάμπρος δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων ἀπέδειξεν.

Ὁ Μιχαὴλ Ἀκομινάτος εἶναι εἷς τῶν πολυγραφωτέρων καὶ δοκιμωτέρων συγγραφέων τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος. Εἰ καὶ ἐξεπαιδεύθη, ὡς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἐν τῇ κλασσικῇ παιδείᾳ, ἡ ἐπίδρασις ἐπ' αὐτοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παιδείας εἶναι φανερά. Ἡ γλῶσσα καὶ τὸ ὕφος τοῦ Μιχαὴλ εἶναι ἐκκλησιαστικόν, ἐμφανίζον ὅλας τὰς ἐλλείψεις καὶ ἀρετὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς διαμορφώσεως τῆς γλώσσης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ὁ Μιχαὴλ ἔγραψε πλεῖστα ἔργα καὶ δὴ κατηχητικὰς ὁμιλίας, λόγους πανηγυρικούς, θρηνητικοὺς καὶ ἄλλους, ἐπιστολὰς καὶ ποιήματα.

Τὰς ἐκδόσεις ἔργων τινῶν τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Ἀκομινάτου, τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ *Fr. Boissonade* (Anecdota graeca τομ. 5 σελ. 373 ἐν Παρισίοις 1833), τοῦ *L. Fr. Tafel* (De Thessalonica egus agro ἐν Βερολίνῳ 1839 καὶ Michaelis Acominati Ath. metr. panegyricus Isaacio Angelo dictus ἐν Τιβίγγῃ τοῦ *Ellissen* (Michael Akomina tos ἐν Γοττίγκῃ 1846 ἀνατυπώσεις παρὰ Migne Patr. gr. 140, 293 ἑ. καὶ 1247 ἑ.) καὶ τοῦ *Θεοδ. Οὐσπένσκη* («Ἀνέκδοτοι λόγοι καὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου ἐν τῇ ρωσικῇ ἐφημερίδι τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας 1879 τομ. 201 τεῦχ. Ἰαν—Φεβρ. σ. 112 ἑ. καὶ 367 ἑ.), ὑπερέβαλεν ἀναμφιβόλως ἡ ἔκδοσις τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου («Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα» τὰ πλεῖστα ἐκδιδόμενα νῦν τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς ἐν Φλωρεντίᾳ, Ὀξωνίῳ, Παρισίοις καὶ Βενετίᾳ κώδικας δαπάνῃ τοῦ ὁμίλου Ἀθηναίων τόμ Α—Β, 1879—1880, ὅστις διὰ δύο ἐργασιῶν αὐτοῦ «*Περὶ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτου*» (Ἀθήναιον τομ. 6 σ. 354 ἑ. καὶ Μικτ. σελ. σ. 407 ἑ.) καὶ «*Αἱ Ἀθῆναι περὶ τὰ τέλη τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος*

Digitized by Google

εἶχεν ἤδη διαφωτίσει ἀρκούντως τὰ ἀφορῶντα τὸν Μιχαὴλ καὶ τὴν ἐν Ἀθήναις δρᾶσίν του. Ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς ἐκδόσεως ταύτης τοῦ Λάμπρου μετὰ μακρὰν εἰσαγωγὴν σ. θ—σϐ' ἐκδίδονται τὰ κείμενα 22 ἔργων τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου σ. 3—366), ὧν πολλὰ ἀνέκδοτα, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ 180 τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μιχαὴλ (σ. 1—357) τοῦ αὐτοῦ Σχέδος (σ. 358 — 368), ποιήματα (σ. 37 —398), ἐπιστολαὶ πρὸς αὐτὸν ἄλλων (σ 399-420) καὶ σημειώσεις ἱστορικαὶ καὶ γραμματικαὶ ἀναφερόμεναι εἰς ἀμφοτέρους τοὺς τόμους (σ 433—660).

Περὶ τῆς ἐκδόσεως ταύτης τοῦ Λάμπρου ἐγράφησαν πλεῖσται κριτικαὶ (πρβλ. Ν. Ἑλληνομν. ΙΔ' τεῦχ Β Γ σ. 155 ὑποσ 1). Ὁ Λάμπρος ἐνόμιζεν ὅτι εἶχεν ἐξερευνήσει ὅλους τοὺς κώδικας τοὺς περιέχοντας ἔργα τοῦ Ἀκομινάτου καὶ ὅτι ἐπομένως ἐν τῇ ἐκδόσει του ταύτῃ περιέλαβε πάντα τὰ σωζόμενα ἔργα τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ Γεωργιάδης ἐξέδωκεν ἐκ κώδικος τῆς ἐμπορικῆς σχολῆς τῆς Χάλκης λόγον τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου εἰς τὴν τριήμερον ταφὴν τοῦ Χριστοῦ (Μιχαὴλ Ἀκομινάτου καὶ Γεωργίου Βούρτζου μητροπολίτου Ἀθηνῶν, λόγοι. Ἐν Ἀθήναις 1882) καὶ ὁ Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἐκ τοῦ κώδικος 250 τῆς βιβλιοθήκης τῆς Πετρουπόλεως ποίημα τοῦ Μιχαὴλ εἰς τὴν Θεοτόκον (Ἁρμονία τομ Γ', σ. 284), ὅπερ διορθώσας ἐξέδωκε πάλιν ὁ Λάμπρος μετὰ τεσσάρων ἄλλων ἀνεκδότων ποιημάτων τοῦ Μιχαήλ. Οὕτως ἐστράφη ἡ προσοχὴ τοῦ Λάμπρου πρὸς τοὺς ἐν Ρωσίᾳ ἀποκειμένους κώδικας, οἵτινες περιεῖχον πολλὰ ἔργα τοῦ Ἀκομινάτου ἀνέκδοτα. Οὕτω τῷ 1904 ἐξέδωκεν ὁ Λάμπρος δύο κατηχητικὰς ὁμιλίας τοῦ Ἀκομινάτου, τὴν 8 καὶ 26 ἐκ τοῦ κώδικος 218]230 τῆς συνοδικῆς βιβλιοθήκης τῆς Μόσχας (*Σπ. Λάμπρου*, Ἱστορία τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ὑπὸ Ρ. Γρηγοροβίου. Ἐν Ἀθήναις 1904 τόμ Β' σ. 662 ἑ.), τῶν ὁποίων ὅμως τὴν πρώτην μετὰ τριῶν ἄλλων εἶχεν ἤδη ἐκδώσει ὁ Ρῶσος ἐπίσκοπος Ἀρσένιος, καὶ τῷ 1906 τὴν 14 κατήχησιν (Ν Ἑλληνομν τομ. 6 σ. 5 ἑ.). Μελετήσας ὁ Λάμπρος τοὺς ἐν Ρωσίᾳ ἀποκειμένους κώδικας ἡτοίμασε συμπληρωματικὴν ἔκδοσιν τῶν ἁπάντων τοῦ Ἀκομινάτου διὰ τῆς προσθήκης δύο ἔτι τόμων εἰς τοὺς κατὰ τὸ 1879—1880 ἐκδοθέντας. Ἀλλ' ὁ ἐπελθὼν θάνατος ἐστέρησε τὴν ἐπιστήμην τῆς ἐκδόσεως τοῦ πολυτίμου τούτου ἔργου ὡς καὶ πολλῶν ἄλλων, ἅτινα εἶχεν ἕτοιμα πρὸς ἔκδοσιν. Ἐν τοῖς καταλοίποις τοῦ Λάμπρου περιέχονται ἕτοιμα μετὰ ὑποσελιδίων σημειώσεων τὰ ἑξῆς ἔργα τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου· 1) Κατηχήσεις πέμπτη μέχρι τῆς εἰκοστῆς ἕκτης· 2) Ὁμιλία εἰς τὴν ἀποκάλυψιν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου· 3) Ὁμιλία ῥηθεῖσα τῇ τρίτῃ Κυριακῇ νηστειῶν· 4) Ὁμιλία εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Βαΐων· 5) Ὁμιλία εἰς τὴν τριήμερον καὶ ζωαρχικὴν ταφήν, ἀντιγραφέντα ἐκ τῶν κωδίκων Μόσχας 262 καὶ 230. Ἐκ τῶν κατηχήσεων τούτων ἐκδεδομέναι εἶναι μόνον αἱ ε', η', θ' καὶ η' ὑπὸ τοῦ Ρώσου ἐπισκόπου Ἀρσενίου καὶ αἱ η', ιδ' καὶ κστ' ὑπὸ τοῦ Λάμπρου. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω κατηχήσεων ἔχει ἀντιγράψει ὁ Λάμπρος ἔργα τοῦ Ἀκομινάτου ἐκ τῶν κωδίκων Μόσχας 262 καὶ 514α καὶ ἑξῆς καὶ 218. Ἡ ἔκδοσις τοῦ καταλοίπου τούτου τοῦ Λάμπρου θέλει ἀναμφιβόλως πλουτίσει τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν φιλολογίαν καὶ διαφωτίσει τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν βίον τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου καὶ εἰς σκοτεινὰ ἔτι σημεῖα τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

2) Νικήτας. Ὁ Νικήτας Ἀκομινᾶτος, νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, γεννηθεὶς κατὰ τὰ μέσα τοῦ 12 αἰῶνος ἐν Χώναις τῆς Φρυγίας, ταῖς ἀρχαίαις Κολοσσαῖς, ἐννεαετὴς τὴν ἡλικίαν ἐστάλη ὑπὸ τῶν γονέων εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπως ἐκπαιδευθῇ ἐκεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ πρεσβυτέρου του ἀδελφοῦ Μιχαήλ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀφοῦ ἐσπούδασε θεολογίαν, ἱστορίαν καὶ νομικὰ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πολιτείας, ἐνῷ ὁ ἀδελφός του Μιχαὴλ εἶχεν ἀφιερωθῇ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον. Διορισθεὶς κατ' ἀρχὰς αὐτοκρατορικὸς γραμματεὺς ἀνῆλθεν ἔπειτα εἰς τὰ ὕψιστα πολιτικὰ ἀξιώματα, γενόμενος τέλος μέγας λογοθέτης. Κατὰ τὴν τρίτην σταυροφορίαν, ὡς διοικητὴς τοῦ θέματος τῆς Φιλιππουπόλεως, παρέσχε πλείστας δυσχερείας εἰς τὸν Φρειδερῖκον Βαρβαρόσσαν, τὸν ἀρχηγὸν τῆς σταυροφορίας ταύτης (1189). Ὁ ἀδελφός του Μιχαὴλ ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν μονῳδίᾳ παρατηρεῖ, ὅτι ὁ Νικήτας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μανουήλ, παρὰ τὰς συχνὰς τῶν αὐτοκρατόρων μεταβολάς, διετήρησε τὴν θέσιν του ἕνεκα τῆς μεγάλης του ἀξίας. Ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ μεγάλου λογοθέτου ἀπηλλάγη ὁ Νικήτας ἐπὶ τοῦ ἅρπαγος τοῦ θρόνου Ἀλεξίου τοῦ Μουρτζούφλου. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων τῇ προστασίᾳ φίλου του Βενετοῦ ἦλθε μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων εἰς τὴν Νικαίαν, ἔνθα κατέλαβεν ὑψηλὴν πολιτικὴν θέσιν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως (1204 — 1222). Ἐν Νικαίᾳ ἐτελεύτησεν ἄγνωστον ἀκριβῶς πότε. Οἱ μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντες λόγοι του φθάνουσι μέχρι τοῦ 1210, ὁ δὲ ἀδελφός του Μιχαήλ, ὁ γράψας τὴν ἐπὶ τῷ θανάτῳ του θρηνῳδίαν, ἐτελεύτησε τῷ 1220, ἄρα ὁ Νικήτας ἀπέθανε μετὰ τὸ 1210 καὶ πρὸ τοῦ 1220 καὶ δὴ πιθανώτατα ὀλίγον πρὸ τοῦ 1220.

Ὁ Νικήτας, ὡς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μιχαήλ, ἦτο εἷς τῶν διαπρεπεστέρων καὶ γονιμωτέρων συγγραφέων τοῦ 12ου αἰῶνος. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ διεσώθησαν τὰ ἀκόλουθα:

1) «Ἱστορία ἀρχομένη ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως κυρίου Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ υἱοῦ κυρίου Ἀλεξίου μέχρι τοῦ Ἐρρίκου Βαλδουΐνου». Τὸ ἔργον ἀποτελεῖται ἐξ εἴκοσι καὶ ἑνὸς βιβλίων ὡς ἀκολούθως: 1. Εἰσαγωγή. 2. Βασιλεία Ἰωάννου Κομνηνοῦ. 3. Βασιλεία Μανουὴλ Κομνηνοῦ (ἐν ἑπτὰ βιβλίοις). 4. Βασιλεία Ἀλεξίου Κομνηνοῦ. 5. Βασιλεία Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ (ἐν δυσὶ βιβλίοις). 6. Βασιλεία Ἰσαακίου Ἀγγέλου (ἐν τρισὶ βιβλίοις). 7. Βασιλεία Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (ἐν τρισὶ βιβλίοις). 8. Βασιλεία Ἰσαακίου Ἀγγέλου μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου (δευτέρα). 9. Ἀλέξιος Δούκας Μούρτζουφλος. 10. Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν συμβάντα τῇ πόλει. Κατὰ ταῦτα τὸ ἔργον ἄρχεται ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, διότι, ὡς ὁ ἴδιος παρατηρεῖ, περὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξίου ἐπραγματεύθησαν ἄλλοι «ἀρχὴ δέ μοι τοῦ λέγειν ὅσα μετὰ τὸ πέρας εὐθὺς τῆς ζωῆς ἅμα καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐκ Κομνηνῶν ἄρξαντος πρώτως Ἀλεξίου συμβέβηκεν, ἐπεὶ καὶ εἰς τόνδε τὸν ἄνακτα τὸ λέγειν συνεπεράναντο ὁπόσοι τῶν πρὸ ἡμῶν τῇ συγγραφῇ προδήλως ἐπέβαλον» περὶ ἧς σύντομον ποιεῖται λόγον, διότι τὰ κατ' αὐτὸν δὲν γνωρίζει ἐξ αὐτοψίας «ἐν κεφαλαιώδεσι καὶ ἐπιτομαῖς τὰ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸ ἱστορεῖν διηγήσεται, ὃς Ἀλεξίῳ διάδοχος γεγένηται τῆς ἀρχῆς, οὐδ' ἐμβραδυνεῖ ταῖς κατ' αὐτὸν ἀφηγήσεσιν, ὥσπερ ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἐργάσεται λόγοις, οἷα καὶ ἡμῶν μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπὶ τῷδε παρειλημμένα συγγραφομένων». Τὸ κύριον λοιπὸν περιεχόμενον τοῦ ἔργου ἀποτελεῖ ἡ διήγησις ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ τῆς ἱδρύσεως ὑπ' αὐτῶν τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας, ἧς ἐκθέτει τὰς πρώτας δυσχερείας καὶ τοὺς κινδύνους.

Μετὰ βραχεῖαν περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βαλδουΐνου Α' διήγησιν τελευτᾷ τὸ ἔργον εἰς τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀδελφοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Ἐρρίκου. Κατὰ ταῦτα ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ περιέχεται ἡ ἱστορία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ 1180 μέχρι τοῦ 1206 συνεχίζουσα τὰς ἱστορικὰς εἰδήσεις τῆς Ἄννης Κομνηνῆς καὶ τοῦ Ζωναρᾶ. Πότε ἤρξατο συγγράφων ὁ Νικήτας τὸ ἔργον δὲν γνωρίζομεν, πιθανώτατα ἐπερατώθη κατὰ τὸ 1206 ἐν Νικαίᾳ, ἔνθα καὶ ἐπεθεωρήθη ὑπ' αὐτοῦ. Τὰς ἱστορικὰς εἰδήσεις ἀντλεῖ ὁ Νικήτας ἐξ αὐτοψίας καὶ προφορικῶν ἀνακοινώσεων αὐτοπτῶν, ὡς τὰ πολλά, μαρτύρων. Ὡς ἀνώτατος λειτουργὸς τοῦ κράτους ἠδύνατο βεβαίως νὰ παρακολουθῇ τὴν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων καὶ νὰ συλλέγῃ εἰδήσεις παρ' αὐτοπτῶν μαρτύρων ἐξηκριβωμένας. Σπανίως μεταχειρίζεται γραπτὰς πηγάς· οὕτω τὰ περὶ τοῦ νορμανδικοῦ πολέμου (1180—1185) ἀρύεται ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης, τὸ σύγγραμμα ὅμως τοῦ Κιννάμου, τὸ συγγραφὲν κατὰ 1180—1183, δὲν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν.

Ἡ κεχωρισμένως παραδοθεῖσα μικρὰ πραγματεία, ἡ φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν «Νικήτα Χωνιάτου ἀπὸ τῆς αὐτοῦ ἱστορίας, περὶ Κωνσταντινουπόλεως» καὶ περιγράφουσα τὰ ὑπὸ τῶν Λατίνων κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καταστραφέντα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχαῖα ἀγάλματα, δὲν φαίνεται ὑπ' αὐτοῦ γραφεῖσα, ὡς ἐκ τοῦ ὕφους καὶ τῆς γλώσσης δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ.

Τὸ κείμενον τῆς ἱστορίας τοῦ Νικήτα ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ *Ἱερωνύμου Wolf* ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1557, ἀνετυπώθη δ' ἔπειτα πολλάκις. Ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Βόννης ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ *J. Bekker* (1835), παρελήφθη δ' ἔπειτα ἐν τῇ πατρολογίᾳ τοῦ Migne (Patr. gr. τομ. 139, 287—1088) μετὰ τῆς περὶ ἀγαλμάτων πραγματείας.

Περὶ τῶν ἐν τῇ ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων χειρογράφων τῆς ἱστορίας τοῦ Νικήτα ἔγραψεν ὁ *Θεόδωρος Οὐσπένσκης* (ἐν τῇ ἐφημερίδι τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας 1877 τόμ. 194 Νοεμβρ σ. 64 ἑ ρωσιστί). Ὁ κῶδιξ Vind. hist. gr. 53 (Nersel), ὃν δὲν ἐχρησιμοποίησαν ἔτι οἱ ἐκδόται, θεωρεῖται αὐτόγραφος τοῦ Νικήτα (πρβλ. ἐν φύλ. 325 τὰ σημειώματα τοῦ *Ζυγομαλᾶ* καὶ *Μαλαξοῦ*). Αἱ ἐν μικρογραφίᾳ ὅμως εἰκόνες τοῦ Νικήτα καὶ Ἀλεξίου Μουρτζούφλου, αἱ ἐν τῷ κώδικι εὑρισκόμεναι ἀποδεικνύουσι σφαλερὰν τὴν ἐκδοχὴν ταύτην. Ἔχομεν καὶ σύντομόν τινα δημώδη ἑλληνικὴν παράφρασιν ἄγνωστον ὑπό τινος γενομένην, ἐξ ἧς ὁ Fabrotus κατήρτισε γλωσσάριον ἑλληνοβαρβαρικὸν (vocabula graecobarbara) ἀνατυπωθὲν καὶ παρὰ Migne (ἔνθ ἀν. 1067—1088).

2) «Θησαυρὸς ὀρθοδοξίας». Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ ἐν τοῖς χειρογράφοις φέρεται ὑπὸ διαφόρους ἐπιγραφάς, ἐγράφη ἀναμφιβόλως ὑπὸ τοῦ Νικήτα Ἀκομινάτου, τῆς γνώμης τῶν δεχομένων τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ ὑπὸ ἑτέρου Νικήτα οὔσης ἀστηρίκτου καὶ ἀπαραδέκτου. Ὁ θησαυρὸς τῆς ὀρθοδοξίας, ὅστις σκοπεῖ ἰδίᾳ οὐχὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ δόγματος, ἀλλὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐν τῇ πίστει πλανῶν, ἔχει λοιπὸν ἀντιρρητικὸν χαρακτῆρα, ἀποτελεῖται δ' ἐξ εἴκοσι καὶ ἑπτὰ βιβλίων, ὧν ἕκαστον ὑποδιαιρεῖται εἰς κεφάλαια.

Τὴν διάταξιν τοῦ ὅλου ἔργου καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ μανθάνομεν ἐκ τοῦ πίνακος τῶν περιεχομένων τῶν εἴκοσιν ἑπτὰ βιβλίων, τοῦ συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ *Θεοδώρου Σκουταρίτου*, ἐκδοθέντος δὲ ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 1234 κώδικος τῶν Παρισίων (τοῦ 13 αἰῶνος) ὑπὸ τοῦ *Montfaucon (Palaeographia graeca* Παρίσιοι 1708 σ. 326) καὶ ἀνατυπωθέντος ὑπὸ τοῦ Φαβρικίου (*Bibliotheca graeca* Ἀμβοῦργον 1726 τομ. VI σ. 420 ἑ.) καὶ *Migne* (*Patr. gr. 139 σ. 1093–1102*). Τὸ περιεχόμενον τῶν εἴκοσιν ἑπτὰ βιβλίων εἶνε συντόμως τὸ ἀκόλουθον. Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ μετὰ τὸ προοίμιον, ἐν ᾧ πρὸς τοῖς ἄλλοις τονίζει ὁ Νικήτας ὅτι διὰ τοῦ προκειμένου ἔργου του σκοπεῖ νὰ συμπληρώσῃ τὴν πανοπλίαν τοῦ Ζυγαβηνοῦ, ἀναφέρει ἑλληνικὰς καὶ ἰουδαϊκὰς πλάνας, ἃς καὶ ἀναιρεῖ. Ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ ἀναπτύσσει τὰ περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, ἔπειτα δὲ τὰ περὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν τῷ τρίτῳ τὰ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἐν τῷ τετάρτῳ ἀναφέρει τὰς ἀρχαίας αἱρέσεις, ἐν ὅλῳ 44, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ Σίμωνος τοῦ μάγου καὶ τελευτῶν εἰς τοὺς Μελετιανούς, ἃς καὶ ἀναιρεῖ διὰ βραχέων. Ἐν τῷ πέμπτῳ τὰ περὶ τοῦ Ἀρείου, Ἀετίου καὶ Εὐνομίου. Ἐν τῷ ἕκτῳ τὰ περὶ Μακεδονίου καὶ τῶν πνευματομάχων. Ἐν τῷ ἑβδόμῳ τὰ περὶ Ἀπολλιναρίου. Ἐν τῷ ὀγδόῳ τὰ περὶ τοῦ Νεστορίου. Ἐν τῷ ἐνάτῳ τὰ περὶ τοῦ Εὐτυχοῦς. Ἐν τῷ δεκάτῳ τὰ περὶ Μονοφυσιτῶν, Νεστοριανῶν καὶ τῆς πέμπτης οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἐν τῷ ἑνδεκάτῳ τὰ περὶ τῶν τριθεϊτῶν. Ἐν τῷ δωδεκάτῳ τὰ περὶ τῶν ἀφθαρτοδοκητῶν. Ἐν τῷ δεκάτῳ τρίτῳ τὰ περὶ τῶν θεοπασχιτῶν. Ἐν τῷ δεκάτῳ τετάρτῳ τὰ περὶ τῶν Ἀγνοητῶν. Ἐν τῷ δεκάτῳ πέμπτῳ τὰ περὶ τῶν Μονοθελητῶν καὶ τῆς ἕκτης συνόδου. Ἐν τῷ δεκάτῳ ἕκτῳ τὰ περὶ τῶν Εἰκονομάχων. Ἐν τῷ δεκάτῳ ἑβδόμῳ τὰ περὶ τῶν Ἀρμενίων. Ἐν τῷ δεκάτῳ ὀγδόῳ τὰ περὶ τῶν Παυλικιανῶν. Ἐν τῷ δεκάτῳ ἐνάτῳ τὰ περὶ τῶν Βογομίλων. Ἐν τῷ εἰκοστῷ τὰ περὶ τῶν Ἀγαρηνῶν καὶ τῆς τάξεως τῆς γινομένης ἐπὶ τοῖς ἐπιστρέφουσιν ἐκ τῶν Σαρρακηνῶν. Ἐν τῷ εἰκοστῷ πρώτῳ τὰ περὶ τῶν Λατίνων καὶ ἰδίᾳ τὰ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ τὰ περὶ τῶν Ἀζύμων. Ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ τὰ περὶ τῶν δογματικῶν συζητήσεων τῶν γενομένων ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ περὶ τοῦ «σὺ εἶ ὁ προσφέρων καὶ ὁ προσφερόμενος» καὶ τῶν περὶ τούτου γενομένων συζητήσεων ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. Ἐν τῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ τὰ περὶ τοῦ «ὁ πατήρ μου μείζων μού ἐστι» καὶ τῆς περὶ τούτου γενομένης συζητήσεως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως. Ἐν τῷ εἰκοστῷ ἕκτῳ τὰ περὶ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ ἑβδόμῳ τὰ περὶ τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ τῆς συζητήσεως τῆς γενομένης ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἐὰν τὰ θεῖα δῶρα εἶναι φθαρτὰ ἢ ἄφθαρτα.

Ἡ ἀξία τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Νικήτα εἶναι μεγάλη, ἰδίᾳ ἕνεκα τῆς ἀναπτύξεως τῶν αἱρέσεων τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, ἐν ᾗ ἀναφέρει πρακτικὰ συνόδων καὶ ἀποσπάσματα συγγραμμάτων αἱρετικῶν ἀπολεσθέντων. Ὁ *Bandin* ἐφρόντισε νὰ παράσχῃ ἡμῖν κατάλογον τῶν συγγραφέων τῶν ὁποίων χωρία προσήγαγεν ὁ Νικήτας (Patr. gr. τόμ. 140 σ. 286—291). Ἐκ τοῦ καταλόγου τούτου καταφαίνεται ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν συγγραφέων, τῶν ὁποίων χωρία προσήγαγεν ὁ Νικήτας, εἶναι μέγας, μεταξὺ δ' αὐτῶν ὑπάρχουσι καὶ ἀρχαιότατοι πατέρες καὶ συγγραφεῖς, ὡς ὁ Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας, ὁ Σάρδεων Μελίτων, ὁ Ἰουστῖνος, ὁ Γρηγόριος ὁ θαυματουργός, ὁ Ρώμης Ἰούλιος καὶ ἄλλοι.

Τὰ πέντε πρῶτα βιβλία τοῦ Θησαυροῦ ἐξέδωκεν εἰς λατινικὴν μετάφρασιν ὁ *P. Moralli* (ἐν Παρισίοις 1561), τεμάχια δὲ ἐν πρωτοτύπῳ ὁ *Mai* ἐκ τῶν ἀκολούθων βιβλίων, 6. 8. 9. 10. 12. 15. 17. 20. 23. 24 καὶ 25. Ἀμφότεραι αἱ ἐκδόσεις παρελήφθησαν ὑπὸ τοῦ *Migne* ἐν τῇ πατρολογίᾳ αὐτοῦ (Patr. gr. τόμ. 139, 1011-1444 καὶ 140, 9—281). Ἐκλογὰς ἐκ τοῦ Βιβλίου ἐξέδωκεν ὁ *Tafel* ἐν Annae Commenae Suppl. ἐν Λιβίγγῃ 1832), μακρὸν δὲ τεμάχιον περὶ τῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μανουὴλ ἐρίδων καὶ περὶ τοῦ αἱρετικοῦ Σικιδίτου ὁ *Θεόδωρος Οὐσπένσκης* (Δοκίμιον τῆς ἱστορίας τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. ἐν Πετρουπόλει 1892 σ. 236 ἑ.).

3) «Λόγοι καὶ ἐπιστολαί». Ἐκ κώδικος τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης ὑποδειχθέντος ὑπὸ τοῦ *J. Müller* (ἐν ταῖς Sitzungsberichte der phil-hist. Kl. der Wiener akad. der Wiss. 9 (1852) 338) ἐξέδωκεν ὁ *Σάθας* ἐν τῇ μεσαιωνικῇ αὐτοῦ βιβλιοθήκῃ (τόμ. Α, σ 73 ἑ.) τοὺς ἑξῆς λόγους τοῦ ἡμετέρου Νικήτα: 1) Προσφώνημα εἰς τὸν βασιλέα κῦρ Ἰσαάκιον τὸν Ἄγγελον (σ. 73—76). 2) Ἐπαναγνωστικὸν εἰς τὸν πατριάρχην καὶ τὴν σύνοδον (σ. 77—84). 3) Λόγος εἰς τὸν αὐτοκράτορα κῦρ Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν ὑποστρέψαντα ἐκ τῆς ἕω μετὰ τὰς σπονδάς, τὰς μετὰ τοῦ σουλτάνου (σ. 84—89). 4) Λό-

Digitized by Google

γος εἰς τὸν βασιλέα κὺρ Ἀλέξιον τὸν Κομνηνόν, ὅτε ἐπανέζευξεν ἀπὸ τῶν μερῶν τῆς δύσεως (σ. 90—97). 5) Σιλέντιον (σ. 97—107). 6) Λόγος ἐκδοθεὶς ἐπὶ τῷ ἀναγνωσθῆναι εἰς τὸν Λάσκαριν κὺρ Θεόδωρον βασιλεύοντα τῶν ἑῴων ρωμαϊκῶν πόλεων (σ. 107—129) καὶ 7) Εἰς τὸν βασιλέα κὺρ Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν, ὅτε ἐφόνευσε τὸν σουλτάνον Ἰκονίου (σ. 129—136). Ὁ Σάθας ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς μεσαιωνικῆς του βιβλιοθήκης εἶχε προαναγγείλει τὴν ἔκδοσιν καὶ ἑτέρων λόγων καὶ ἐπιστολῶν τοῦ Νικήτα, οἵτινες ἔμελλον νὰ περιληφθῶσιν ἐν τῷ ἕκτῳ τόμῳ τῆς εἰρημένης βιβλιοθήκης, ἐν τῷ ὁποίῳ ὅμως ἐκδοθέντι δὲν περιελήφθησαν. Λόγος πρὸς τὸν Ἰσαὰκ Ἄγγελον ἐλλείπων παρὰ *Σάθα* ἐξεδόθη ἐν Recueil des hist. gr. des croisades 2 (ἐν Παρισίοις 1881) σ. 737 ἑ. καὶ ὑπὸ τοῦ *Θεοδ. Οὐσπένσκη* μετὰ ἐπιθαλαμίου ποιήματος εἰς τὸν αὐτὸν αὐτοκράτορα ἐν τῷ παραρτήματι τοῦ ἔργου του, ἡ ἵδρυσις τοῦ δευτέρου βουλγαρικοῦ βασιλείου (ἐν Ὀδησσῷ 1879). Τὸ ποίημα τὸ σῳζόμενον ἐν κώδικι Βοδληϊανῷ Βαροκινῷ 110 φυλ. 336 ἐγράφη πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, ὅστις εἶναι ὁ συγγραφεὺς καὶ λόγων σφαλερῶς ἀποδιδομένων τῷ Νικήτα, τινὲς τῶν ὁποίων ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Νικήτα Ἀκομινάτου ἀρχιεπισκόπου Χωνῶν καὶ θείου τοῦ ἡμετέρου Νικήτα (*Κρουμβάχερ* Σωτηρ. Ἱστορ. τῆς βυζ. λογ. τομ. Α΄ σ. 177).

Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Νικήτα Ἀκομινάτου ἠσχολήθησαν πολλοί. Ἄξιαι ἰδίας μνείας εἶναι αἱ ἐργασίαι τοῦ *Ἀγλατίου* ἐν τῇ Diatribe de Nicetis (ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ *Mai* καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοῦ *Migne* Patr. gr. 139 σ. 288 ἑ.) τοῦ *C. A. Sainte-Beuve* Causeries du lundi (τομ. 9 ἐν Παρισίοις 1854 σ. 305 ἑ.) καὶ τοῦ *Θεοδώρου Οὐσπένσκη*. Ὁ βυζαντινὸς συγγραφεὺς Νικήτας Ἀκομινᾶτος Χωνιάτης (ἐν Πετρουπόλει 1874) Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας τοῦ *Κρουμβάχερ* (τομ. Α΄ σ. 175 ἑ. καὶ 569 ἑ., μετάφρ Σωτηριάδου) ἐκτὸς τῆς σχετικῆς φιλολογίας εὑρίσκει τις ἐξηκριβωμένας περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Νικήτα εἰδήσεις.

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

3) Νικήτας. Ἀνεψιὸς τῶν Μιχαὴλ καὶ Νικήτα Ἀκομινάτου, ἐπισκοπεύσας ἐν Ναυπάκτῳ περὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος.

ἀκομμάτιαστος, *—η, —ο*· ὁ μὴ κομματιασμένος, ἀτεμάχιστος.—Ἐπίρρ. ***ἀκομμάτιαστα.***

ἀκομμάτιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κομματιζόμενος, ὁ μὴ χαριζόμενος εἰς τὸ πολιτικὸν κόμμα, ἀφατρίαστος.—Ἐπίρρ. ***ἀκομματίστως.***

ἀκόμμωτος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ μὴ κομμωθείς, ὁ μὴ ηὐτρεπισμένος τὴν κόμην, ἀκαλλώπιστος.

ἄκομος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· φαλακρός, ἄνευ κόμης· ‖ τὸ ἄνευ φυλλώματος δένδρον.

ἄκομος (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Πτηνὰ τῆς οἰκογενείας τῶν *φασιανιδῶν*, παραπλήσια πρὸς τὰ *εὐπλόκαμα*. Τὰ πτηνὰ ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν των, αἵτινες φέρουσιν ὀδοντωτὰς αὐλακώσεις. Τὸ σῶμά των ἔχει τὸ αὐτὸ περίπου μέγεθος μὲ τοὺς φασιανίδας. Τὰ κύρια πτερὰ τοῦ σώματός των τελευτῶσιν εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς οὐρᾶς. Ἡ κεφαλή των δὲν φέρει λοφίον, ὅπως εἰς τοὺς περισσοτέρους φασιανίδας καὶ τοὺς εὐκόμους. Τῶν πτηνῶν τούτων μέχρι σήμερον εἶναι γνωστὰ τρία εἴδη, τὰ ὁποῖα ἀπαντοῦν εἰς τὴν Σουμάτραν, Ἰάβαν καὶ Μαλάκαν:

1) ἄκομος ὁ ἐρυθρόφθαλμος (acomus erythrophalmus), ὅστις κατὰ τὴν ὥριμον ἡλικίαν του φέρει εἰς τὰ ἄκρα τῆς κεφαλῆς σκληρὰ πτερὰ ἐν σχήματι ῥιπιδίου, ζωηρῶς ἐρυθροῦ χρώματος. Τὸ πτέρωμα τῶν ἀρρένων ἔχει χρῶμα στιλπνὸν μέλαν, ποικιλλόμενον κατὰ τὴν ῥάχιν ὑπὸ λευκῶν ῥαβδώσεων, ἐνῷ κατὰ τὴν λαιμικὴν χώραν γίνεται χαλκόχρουν καὶ τὴν οὐρὰν φαιόν. Τὰ θήλεα ἔχουσι φαιὸν ὁμοιόμορφον χρωματισμὸν εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμά των.

Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μαλάκαν, εἶναι δὲ γνωστὸν καὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ***ἐρυθροπρόσωπος φασιανός.***

2) ἄκομος ὁ πυρρόνωτος (acomus pyronotus), ἔχων πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὸν ἀνωτέρω, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματός του φέρουσι λευκὰς ἀνταυγείας. Κατοικεῖ τὴν νῆσον Βόρνεο.

3) ἄκομος ὁ ἀκόσμητος (acomus inornatus). Παρετηρήθη καὶ περιεγράφη ὑπὸ τοῦ Salvadori, ὅστις εὗρε τοῦτον εἰς τὰ βόρεια τῆς νήσου Βόρνεο.

Τὰ ἤθη πάντων τῶν πτηνῶν τούτων εἶναι παρεμφερῆ πρὸς τὰ τῶν φασιανιδῶν.

Δ. Ν. Π.

ἀκομπανιαμέντο (accompagnamento *[Μουσ.]*. Μέρος μουσικῆς συνθέσεως τεταγμένον ὑπὸ ἓν ἢ δύο κύρια μελῳδικὰ ὡς στήριγμα καὶ συνοδεία αὐτῶν. Εἶναι ἐνόργανον ἢ φωνητικὸν καὶ διαφέρει ἐντελῶς κατὰ τὴν μορφὴν καὶ τὴν οὐσίαν ἀπὸ ἓν ἄλλο εἶδος συνοδείας προερχόμενον ἐκ τῆς ἀναμίξεως ὀργάνων καὶ φωνῶν χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν μουσουργῶν τοῦ μέσου αἰῶνος εἰς τὰς συνθέσεις των. Τὸ τοιοῦτον εἶναι ἁπλῆ διάταξις περιστατικὴ τῶν διαφόρων μερῶν τῆς συνθέσεως κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκτελέσεως, ὄχι δὲ καὶ συνοδεία τῆς κυρίας μελῳδικῆς γραμμῆς.

Τὰ πρῶτα ἴχνη τοῦ ἀκομπανιαμέντου ἀνευρίσκομεν εἰς τὰ μονόφωνα ᾄσματα παλαιοτέρων ἐποχῶν, ὁπότε ἡ φωνὴ τοῦ ψάλλοντος ἐστηρίζετο ἐπὶ συνοδείας λαούτου (liuto) ἢ ἄλλου ἐγχόρδου ὀργάνου. Οἱ τοιουτοτρόπως συνοδεύοντες τὸ ᾆσμα των τραγουδισταί, καὶ ὑπῆρχον πολλοὶ ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχομένου τοῦ 13 αἰῶνος, ἐκαλοῦντο *τραγουδισταὶ τοῦ λαούτου* (cantori al liuto) πρὸς διάκρισιν τῶν *τραγουδιστῶν τοῦ βιβλίου* (cantori al libro), οἵτινες ἦσαν ἀποκλειστικῶς ἀφιερωμένοι εἰς τὴν ἑρμηνείαν πολυφωνικῶν ἔργων.

Ἡ συνοδεία τῶν ᾀσμάτων τούτων ἐγράφετο ὑπὸ τὴν μελῳδίαν κατ' ἀρχὰς ἐν τετραφωνίᾳ, κατόπιν δὲ συνοπτικῶς εἰς μίαν μόνην γραμμήν. Κατὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τοῦ μονῳδικοῦ ᾄσματος τὸ ἀκομπανιαμέντο περιωρίσθη εἰς τὴν γραφὴν ἐναρίθμου βασίμου, basse chiffrée ὑπὸ τὴν μελῳδίαν, ὅστις καὶ *συνεχὴς βάσιμος* ἀπεκλήθη (basso continuo), ἡ δὲ φροντὶς τῆς ἁρμονικῆς ἀναπτύξεώς του ἀφίνετο εἰς τὸν ὀργανίσταν ἐκτελεστὴν συμφώνως μὲ συμβατικούς τινας τύπους ἐναρμονίσεως. Τῆς τοιαύτης κατ' ἐνάριθμον βάσιμον συνοδείας ἐδημοσιεύθησαν κατὰ καιροὺς πλεῖστα ὅσα ἐγχειρίδια (Μέθοδος Φλερὺ 1669 διὰ θεόρβην, Δελαὶρ 1690 διὰ θεόρβην καὶ κλειδόπληκτρον κλπ) ὧν τινα ἐδίδασκον τὴν τέχνην τοῦ συνοδεύειν καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἀγνοοῦντας τὴν μουσικήν.

Ἡ τέχνη τοῦ ἀκομπανιαμέντου δι' ἐναρίθμου βασίμου ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου ἢ τοῦ Μ. ὀργάνου διδάσκεται σήμερον εἰς ὅλα τὰ ᾠδεῖα ὡς συμπλήρωμα τῆς στοιχειώδους θεωρίας τῆς ἁρμονικῆς. Τὰ *παρτιμέντα* (partimenti) τοῦ Φεναρόλη, Π. Ματτέη, Ραϋμόνδη χρησιμεύουν ὡς κείμενα διὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ ἐκμάθησιν τῆς τέχνης ταύτης, ἥτις εἶναι ἀναγκαιοτάτη διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἔργων τοῦ παλαιοῦ ρεπερτορίου.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ κλασσικισμοῦ καὶ ἐντεῦθεν οἱ συνθέται γράφουν ὁλοκληρωτικῶς διὰ κλειδοκύμβαλον τὰ διάφορα συνοδευτικὰ μέρη τῶν ἔργων των. Τινὰ τῶν ἀκομπανιαμέντων τούτων καὶ ἰδίως τῶν νεωτέρων συνθετῶν, Δεμπουσσύ, Βόλφ, Μουσόργκσκυ, Στράους, ἔχουν οὐσιαστικὴν μουσικὴν ἀξίαν καὶ παρουσιάζουν δυσκολίας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν πολλάκις ἀνυπερβλήτους. Ἄλλο εἶδος *ἀκομπανιαμέντου* εἶναι τὸ λεγόμενον *ἀπὸ παρτιτούρας* (accompagnamento alla partitura), ὁπότε ὁ ἐκτελεστὴς συνοδεύων τοὺς ἀοιδοὺς διασκευάζει ἐξ ἀπροόπτου ἀπὸ τὴν δι' ὀρχήστραν παρτιτούραν ὅσα μέρη εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν διὰ κλειδοκυμβάλου συνοδείαν. Τὸ τοιοῦτον ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέραν μελέτην καὶ πολυχρόνιον ἐξάσκησιν, προϋποθέτει δὲ τὸν ἐκτελεστὴν τελείως κάτοχον πλὴν τοῦ κλειδοκυμβάλου, τοῦ σολφὲζ καὶ τῆς ἁρμονίας.

Ἀκομπανιαμέντο ντὲλ κάντο φέρμο (accompagnamento del canto fermo) λέγεται ἡ διὰ τοῦ Μ. ὀργάνου ἢ ἁρμονίου συνοδεία τῆς λειτουργικῆς ψαλμῳδίας τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας. Κατ' ἀρχὰς συνίστατο αὕτη εἰς ἁπλοῦν διπλασιασμὸν τῶν μελῳδικῶν φθόγγων διὰ τοῦ *ὄφεως* (serpent), πνευστοῦ ὀργάνου χονδροειδοῦς καὶ *βραχυφώνου* ἢ τοῦ *βαρυαύλου* (fagotto), τοῦ Μ. Ὀργάνου χρησιμεύοντος ἀποκλειστικῶς διὰ τὰ ἐμβόλιμα καὶ τὴν συνοδείαν τῶν χορῳδιῶν. Ἐξειλίχθη κατόπιν, μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ *ἁρμονίου*, κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα εἰς διαδοχὴν συμφώνων συγχορδιῶν ὑφ' ἕκαστον φθόγγον τοῦ μέλους. Ἡ μονότονος καὶ πρωτογενὴς αὕτη μέθοδος ἐξέλιπε μετὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ γρηγοριανοῦ ᾄσματος καὶ ἐγεννήθη τὸ σήμερον ἐπικρατοῦν ὕφος ὀργανικῆς συνοδείας ἐν ᾧ ἐπικρατοῦσιν ἡ τονικότης καὶ εὐκαμψία τῆς μελῳδικῆς γραμμῆς τῶν λειτουργικῶν ψαλμῶν.

Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

ἀκόμπαστος (ὁ, ἡ).*—ον* (τό)· ὁ μὴ κομπάζων, μετριόφρων.

ἀκόυπιαστος, *—η, —ο*· αὐτὸς ποὺ δὲν κομπιάζει, δὲν σκαλώνει, δὲν ἀναχαιτίζεται· «ἔπιε τὸ κρασὶ *ἀκόμπιαστος*».—Ἐπίρρ. ***ἀκόμπιαστα.***

ἀκουπόδετος, *—η, —ο*· αὐτὸς ποὺ δὲν ἔγινε κομπόδεμα ἢ δὲν περιελήφθη εἰς τὸ κομπόδεμα.

ἄκομψα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομα *λεπιδόπτερα* τῆς ὁμοιογενείας τῶν *νυκτοβίων ψυχῶν*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει ἐλάχιστα εἴδη.

Δ. Ν. Π.

ἀκόμψευτος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ μὴ κομψευόμενος, ἀκαλλώπιστος, ἀφελής, ἀπέριττος, ἀνεπιτήδευτος.—Ἐπίρρ. ***ἀκομψεύτως.***

ἀκομψία (ἡ)· ἡ ἔλλειψις κομψότητος.

ἄκομψος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ μὴ κομψός, ἀνεπεξέργαστος, ἄχαρις.—Ἐπίρρ. ***ἀκόμψως.***

Ἄκονα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ μεσαῖος τῶν τριῶν ἀμφιδύμων κολπίσκων, εἰς οὓς χωρίζεται ἡ μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Πόρο* (Poro) καὶ *Πιντατσίλι* (Pidaceeli) κολπίζουσα νοτία ἀκτὴ τῆς νήσου Ἔλβα (Elba· βλ. λ. Αἰθάλεια). Οὕτω, ὁ κόλπος οὗτος (golfo dell'Acona: Πλάτος=42° 45'.—Μῆκος=10°18'Α.—Χάρτης Ἀγγλικός: 158=Cape Cavallo to Civita-Vecchia) περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Φόντζα* (capo Fonza) καὶ *Στέλλα* (Capo Stella), ἔχων πρὸς δυσμὰς τὸν κολπίσκον *Κάμπο* (golfo di Campo) καὶ πρὸς ἀνατολὰς τὸν κόλπον *Στέλλα* (golfo di Stella).

Σ. Ε. Λ.

Ἀκόναι. Πολίχνη ὑπὸ Στεφ. Βυζαντίου ἀναφερομένη ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου παρὰ τὴν σημερινὴν Ποντοηράκλειαν. Ὠνομάσθη οὕτω διὰ τὸ ἐν αὐτῇ πλῆθος τῶν λίθων τῶν χρησίμων πρὸς κατασκευὴν ἀκονῶν.

ἀκονάκι (τό). Καλεῖται οὕτω ἐν Αἰτωλίᾳ, Λευκάδι καὶ ἀλλαχοῦ βραχὺς μελανὸς ὄφις.

Δ. Μ.

ἀκονάκι: Μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ παίζεται ἐν Αἰτωλίᾳ παιδιά, καθ' ἣν πολλοὶ παῖδες ἵστανται ἐν κύκλῳ βλέποντες πρὸς τὰ ἐντὸς ἐν ὁμαλῷ τόπῳ καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς βήματος ὁ εἷς ἀπὸ τοῦ ἄλλου. Εἷς τῶν παικτῶν κρατῶν εἰς τὴν δεξιάν του δερματίνην λωρίδα ἢ μανδήλιον ἔχον εἰς τὸ ἄκρον κόμβον, περιέρχεται δρομαίως ἔξω τοῦ κύκλου καὶ καταδιώκει ἕνα τῶν παικτῶν, ὅστις διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰ κτυπήματα τρέχει μὲ ὅλην τὴν δύναμίν του. Ὁπόταν ὁ καταδιώκων θελήσῃ ἐγχειρίζει τὴν ζώνην ἢ μανδήλιον εἴς τινα τῶν ἀποτελούντων τὸν κύκλον παικτῶν, οἵτινες πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κρατοῦν τὰς χεῖράς των ὀπίσω εἰς τὴν ὀσφύν, καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ καταδιώκῃ τὸν παίκτην. Ὅταν ἀνυπόπτως διέλθῃ οὗτος πλησίον τοῦ κρατοῦντος τὴν ζώνην δέχεται γενναῖα διὰ τῆς λωρίδος κτυπήματα. Καταδιώκεται ἀπὸ τοῦτον πλέον, ὅστις παραχωρεῖ τὴν θέσιν του εἰς τὸν ἐγχειρίσαντα. Ἐπίσης καὶ ὁ καταδιωκόμενος, ὁπόταν αἰσθανθῇ κάματον, δύναται νὰ σταθῇ ἔμπροσθεν οἱουδήποτε τῶν ἐν κύκλῳ ἱσταμένων παικτῶν καὶ οὗτος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀφήσῃ τὴν θέσιν του καὶ περιτρέχει ἀντὶ τοῦ κουρασθέντος.

Δ. Λ.

ἀκονάχι *[Βοτ.]*· κοιν. ὄνομα ἐν Κρήτῃ *ὀνοπόρδου τοῦ ἀκανθώδους.*

ἀκονελίνη (Aconelin) *[Φαρμ.]* Ἀλκαλοειδὲς εὑρεθὲν εἰς τὸ φυτὸν Acconitium Nappellus, ἔχον δὲ ὁμοιότητα πρὸς τὴν ναρκωτίνην.

Κ. Γ. Μ.

Ἀκόνζ—Κοβὲρ (Aconz-Kover ἢ Aconzio Koever). Ἀρμένιος συγγραφεὺς εὐγενοῦς καταγωγῆς γεννηθεὶς ἐν Τρανσυλβανίᾳ τῷ 1740. Τῷ 1800 ἐγένετο ἡγούμενος τῶν *Μεχιταριστῶν*, ἤτοι τῶν ἐκλατινισθέντων Ἀρμενίων μοναχῶν, τοῦ Ἁγίου Λαζάρου ἐν Βενετίᾳ, καὶ διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τοῦ θανάτου του (1824). Τὰ συγγράμματά του μαρτυροῦν τὴν εὐρυμάθειάν του, κυριώτερα δὲ τούτων εἶναι: *Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν παγκόσμιον Γεωγραφίαν. Παγκόσμιος Γεωγραφία* (Βενετία 1802—1816), *Βίος τοῦ Μεχιτὰρ* τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ τάγματος (1810), *Ἱστορικὴ πραγματεία περὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης* (1819—1824), *Σύνοψις τῆς Ἱστορίας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τοῦ Mansi.*

Ἀκόνη. Χωρίον τῆς τουρκικῆς Θράκης (τουρκ. *Μασαιλῆ)* ἀπέχον 4 ὥρας πρὸς Ν. τῆς Μακρᾶς Γεφύρας. Ὑπάγεται εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν τῆς Μακρᾶς Γεφύρας καὶ τὸν νομὸν Ἀδριανουπόλεως. Τῷ 1920 εἶχε 428 κατ.

ἀκόνη (ἡ) καὶ ***ἀκόνι*** (τό)· ὁ εἰδικὸς λίθος, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει διὰ τὸ ἀκόνισμα· παρ' ἀρχαίοις ἐλέγετο καὶ *θηγάνη* (ἡ), *θήγανον* (τὸ) καὶ *Ναξία λίθος*· βλ. **ἀκονόπετρα**· ‖ Παροιμ. «*ἀκόνην ρίζεις*», ἐπὶ ἰσχνῶν πολυφάγων· «*βγαίνει ἀπὸ τ' ἀκόνι*», ἐπὶ φιλοπόνου κερδαίνοντος ἐντίμως καὶ ἀπὸ τοῦ ἐλαχίστου.

ἀκόνημα (τὸ) καὶ ***ἀκόνησις,*** κοιν. ***ἀκόνισμα***· ὄξυνσις τῶν τεμνόντων ὀργάνων διὰ τῆς ἀκόνης, τρόχισμα.

ἀκονητὴς (ὁ), κοιν. ***ἀκονιστής***· ὁ ἀκονίζων, ὁ τροχιστής. Θηλ. ***ἀκονίστρια.***

ἀκόνι καὶ ***ἀκόνιον***· βλ. **ἀκόνη.**

ἀκονίατος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ μὴ ἠλειμμένος διὰ κονίας, ὁ μὴ ἀσβεστωμένος.

ἀκονίζω καὶ ***ἀκονάω*** *(ἀκονῶ)*· θήγω, ὀξύνω, καθιστῶ τι ὀξύ, κοπτερόν, τρίβων αὐτὸ ἐπὶ τῆς ἀκόνης· ‖ τροχίζω· «ἔχει τὴ γλῶσσα ἀκονισμένη», λέγεται ἐπὶ παντὸς γλωσσάλγου καὶ εἶναι τοῦτο ἀνάλογον πρὸς τὸ τοῦ Σοφοκλέους: «οὐ γάρ μ' ἀρέσκει γλῶσσά σου τεθηγμένη (*Αἴας*, 581).

Σ. Σ.

ἀκονικὸν ***ὀξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Τὸ λακτονοξὺ τοῦ *ὀξυμεθυλενηλεκτρικοῦ ὀξέος* $HO_2C.C(:CH.OH).CH_2.CO_2H$.

Παράγεται κατὰ τὸν μεθ' ὕδατος βρασμὸν τοῦ *ἰταδιβρωμιοπυροτρυγικοῦ ὀξέος*

$$\begin{array}{l} Br.CH_2\ C\,Br.\,CO.\,OH \\ \qquad\qquad | \\ HO.CO.CH_2 \end{array} \quad - 2HBr - \quad \begin{array}{l} CH = C.CO.OH \\ |\qquad\ \ | \\ O.CO.CH_2 \end{array}$$

Digitized by Google

Κρυσταλλοῦται εἰς ὡραίους κρυστάλλους τηκομένους εἰς 163°. Δι' ἀναγωγῆς παρέχει *παρακονικὸν ὀξύ*. Σ. Γ.

ἀκονίνη· βλ. λ. **ἀκονίτου** *ἀλκαλοειδῆ* καὶ **ἀκονιτίνη**

ἀκόνιον (τό)· φάρμακον ὀφθαλμικόν· κολλύρια καὶ ἀκόνια πρὸς τὰ ἐν ὀφθαλμοῖς πάθη ἐπιτήδεια· (*Διοσκ.* 5.153).

ἀκόνισμα (τό)· βλ. **ἀκόνημα**.

ἀκονιστήρι (τό)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἀκονίζομεν, ἡ *ἀκόνη*.

ἀκονιστήριον (τό)· ὁ τόπος, τὸ κατάστημα ὅπου ἀκονίζουν, *τροχιστήριον*.

ἀκονιστικός,—*ή*,—*όν*· ὁ κατάλληλος δι' ἀκόνισμα· «*ἀκονιστικὸς* τροχός».

—**ἀκονιστικὸς** ***σχιστόλιθος***· βλ. **σχιστόλιθος**.

ἀκόνιστος,—*η*,—*ο*· ὁ μὴ ἀκονισμένος, ἀτρόχιστος.

'Ακονίτη. Πόλις τῆς Ν. Θράκης τοῦ θέματος Θράκης τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἔκειτο παρὰ τὸν ἰσθμὸν τῆς χερσονήσου Καλλιπόλεως καὶ πλησίον τῆς πόλεως Πολύβωτον.

ἀκονιτί. Χωρὶς νὰ σκονισθῇ. Τὸ ἐπίρρημα τοῦτο ἦτο ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἐσήμαινε δὲ ἀμαχητί, ἄνευ κόπου νικᾶν. Εὑρίσκεται παρὰ Θουκυδίδῃ (Δ. 73), Ξενοφῶντι, Δημοσθένῃ, Πολυβίῳ κ. ἄ. Ὅταν ἀθλητής τις κατερχόμενος εἰς τὴν κονίστραν δὲν εὕρισκε ἀντίπαλον ἐστεφανοῦτο *ἀκονιτί*. Τοιοῦτος ἀθλητὴς ἀναφέρεται ὁ Μίλων ὁ Κροτωνιάτης.

ἀκονιτικὸν ὀξὺ *[Ὀργ. Χημ.]*. Τὸ ἁπλούστερον ἀκόρεστον *τρικαρβονικὸν* ὀξύ. Ἔχει τὸν τύπον

$$CO_2H.CH_2.C(CO_2H):CH.CO_2H$$

Εἶναι σχετικῶς λίαν διαδεδομένον εἰς τὸν φυτικὸν κόσμον· οὕτω ἀπαντᾷ εἰς τὸν ὀπὸν τοῦ σακχαροκαλάμου καὶ τῶν τεύτλων, εἰς τὸ σόργον καὶ εἴς τινα εἴδη ἀκονιτῶν (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα). Σχηματίζεται ὡς ἐνδιάμεσον προϊὸν κατὰ τὴν ἀπόσπασιν ὕδατος ἐκ τοῦ κιτρικοῦ ὀξέος. Κρυσταλλοῦται εἰς λευκούς, στιλπνοὺς πίνακας διαλυτοὺς εἰς ὕδωρ. Τήκεται ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 191°. Παρέχει ἀσύμ. ἀνυδροξὺ

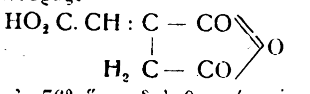

τηκόμενον εἰς 76° ὅπερ διὰ θερμάνσεως μετατρέπεται εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ ἰτακονικὸν ὀξὺ ἢ εἰς κιτρακονικὸν ἀνυδρίτην. Μεθ' ὕδατος παρέχει ἰτακονικὸν ὀξὺ καὶ δι' ἀναγωγῆς τρικαρβαλλυλικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

ἀκονιτίνη (aconitinum, aconitine, acetylbenzoylaconine) *[Φαρμ.]*. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ **ἀκονίτου** (βλ. λ.), ἔχον τὸν τύπον

$$C_{25}H_{39}NO_9(COCH_3)(CO.C_6H_5)=C_{34}H_{47}NO_{11}$$

Ἡ ἀκονιτίνη ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Hesse τῷ 1833. Ἀποτελεῖ τὸ κυριῶδες ἀλκαλοειδὲς τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ ἀκονίτου (aconitum napellus, aconitum ferox, aconitum lycoctonum, aconitum heterophyllum, aconitum japanicum), περιεγράφησαν ὅμως ὡς συστατικὰ τούτων καὶ ὡς προϊόντα διασπάσεως τὰ ἑπόμενα: *Πικρακονιτίνη* $C_{32}H_{45}NO_{1}$, *'Ακονίνη* $C_{25}H_{41}NO_{9}$. *Ναπελλίνη*, *Ψευδακονιτίνη* $C_{36}H_{49}N,O_{21}$. *'Ιαπακονιτίνη* $C_{66}H_{48}N_2O_{21}$. Προσέτι ἀναφέρονται *Πικροψευδακονιτίνη* $C_{34}H_{17}NO_{11}$, *Ψευδακονίνη* $C_{25}H_{39}NO_8$, *'Ισοακονιτίνη* καὶ *'Αποακονιτίνη*.

Εἰς τὸ ἐμπόριον ἐφέροντο καὶ νῦν ἔτι φέρονται διάφορα εἴδη ἀκονιτίνης ἀναλόγως τῶν χρησιμοποιουμένων εἰδῶν τοῦ ἀκονίτου καὶ τοῦ τρόπου τῆς παρασκευῆς. Κυριώδη τούτων εἶναι τὰ ἑπόμενα:

I. 'Ακονιτίνη γερμανικὴ (Aconitinum germanicum).—Αὕτη παρασκευάζεται ὡς ἑξῆς: 100 μ. ἁδρομεροῦς κόνεως ῥίζης ξηρᾶς τοῦ ἀκονίτου (Aconitum napellus) κατεργάζονται ἐν θερμοκρασίᾳ 60° δὶς μετὰ 500 μ. ἀλκοόλης (90 ο/ο) ἑκάστοτε. Τὰ κατεργάσματα μετὰ τὴν ἀπόσταξιν τῆς ἀλκοόλης ὀξυνίζονται δι' ἀραιοῦ θειϊκοῦ ὀξέος, ἀραιοῦνται δι' ὕδατος καὶ διηθοῦνται πρὸς χωρισμὸν τῶν λιπαρῶν καὶ ῥητινωδῶν οὐσιῶν· μετὰ ταῦτα ἀναταράσσεται τὸ ὄξινον ὑγρὸν πρὸς κάθαρσιν μετ' αἰθέρος, εἶτα κορέννυται δι' ἀνθρακικοῦ νατρίου, ὅτε αἱ βάσεις καθιζάνονται. Μετὰ 24 ὥρας διηθοῦνται, ἐκπλύνονται δι' ὀλίγου ὕδατος, ξηραίνονται καὶ διαλύονται ἐν αἰθέρι. Τὸ ἐν αἰθέρι διάλυμα τοῦτο ἀποστάζεται καὶ τὸ ὑπόλειμμα παραλαμβάνεται δι' ὕδατος ἐνέχοντος θειϊκὸν ὀξύ. Τὸ ὄξινον ὑγρὸν ἀποχρωματίζεται διὰ ζωϊκοῦ ἄνθρακος, καθιζάνονται εἶτα αἱ βάσεις κλασματικῶς δι' ἀμμωνίας, ἤτοι κατ' ἀρχὰς προστίθεται ὀλίγη ἀμμωνία καὶ τὸ ἵζημα (κεχρωσμένον) διηθεῖται πρὸς ἀποχωρισμόν, ἅμα δὲ τὸ ὑγρὸν προσθήκῃ ἀμμωνίας παρέχῃ ἄχρουν ἵζημα, τότε καθιζάνεται τὸ ὅλον τῶν βάσεων δι' ἀμμωνίας, συλλέγεται μετὰ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας ἐν ἠθμῷ, ἐκπλύνεται δι' ὕδατος καὶ ξηραίνεται ἐν ταπεινῇ θερμοκρασίᾳ.

'Ιδιότητες. Λευκὴ ἢ κιτρινόλευκος, ἄοσμος, ἄμορφος, ἐν τῷ ἀέρι ἀναλλοίωτος κόνις, ἀντιδράσεως ἀλκαλικῆς καὶ γεύσεως κατ' ἀρχὰς πικρᾶς, εἶτα δριμείας. Ἐν ψυχρῷ ὕδατι ὀλίγον διαλύεται, διὰ ζέοντος δὲ ὕδατος μετατρέπεται εἰς πλαστικὴν μᾶζαν. Διαλύεται εἰς 4—5 μ. ἀλκοόλης (90 %) εἰς 2—3 μ. αἰθέρος καὶ εἰς 3 μ. χλωροφορμίου, πρὸς τούτοις διαλύεται ἐν πετρελαϊκῷ αἰθέρι καὶ ἀμυλικῷ πνεύματι. Εἶναι μῖγμα ἀκονιτίνης, πικροακονιτίνης καὶ ἀκονίνης, ἐθεωρεῖτο δ' ἄλλοτε ὡς ἠπία ἀκονιτίνη.

'Αντιδράσεις. Πυκνὸν θειϊκὸν ὀξὺ διαλύει τὴν γερμανικὴν ἀκονιτίνην διὰ χροιᾶς κιτρίνης, ἥτις μεταπίπτει μετὰ 2—3 ὥρας εἰς κιτρινέρυθρον, εἶτα εἰς καστανέρυθρον, κατόπιν εἰς καστανόχρουν καὶ τέλος εἰς ἐρυθροϊώδη. Διαλυομένου 0,01 γρ. ἀκονιτίνης ἐντὸς 3 κ. ἑ. φωσφορικοῦ ὀξέος (25 ο/ο) καὶ ἐξατμιζομένου τοῦ ὑγροῦ ἐπὶ τοῦ ἀτμολούτρου παράγεται χρῶσις ἰώδης.

II. 'Ακονιτίνη γαλλικὴ (Aconitinum gallicum, Aconitin Hottot et Liegeois).— Αὕτη εἶναι ἄμορφος καὶ λαμβάνεται ἐκ τῆς ῥίζης τοῦ ἀκονίτου (Aconitum napellus) ὅπως καὶ ἡ γερμανική, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι πρὸ τῆς δι' ἀμμωνίας καθιζήσεως τῶν βάσεων μίγνυται τὸ ὑγρὸν μετὰ μαγνησίας ἐν μικρᾷ περισσείᾳ καὶ ἀναταράσσεται μετ' αἰθέρος, τὸ δὲ μετὰ τὴν ἐξάτμισιν τοῦ αἰθέρος ἀπομεῖναν ὑπόλειμμα παραλαμβάνεται δι' ὕδατος ἐνέχοντος θειϊκὸν ὀξύ, τὸ διάλυμα ἀποχρώννυται διὰ ζωϊκοῦ ἄνθρακος καὶ τελεῖται κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ καθίζησις δι' ἀμμωνίας ὡς ἐν τῇ παρασκευῇ τῆς γερμανικῆς ἀκονιτίνης. Ἄμορφος λευκὴ κόνις παρουσιάζουσα περίπου τὰς αὐτὰς ἰδιότητας καὶ τὴν αὐτὴν σύστασιν καὶ ἐνέργειαν τῆς γερμανικῆς ἀκονιτίνης.

III. 'Ακονιτίνη ἀγγλικὴ (Aconitinum anglicum, Aconitina - Morson).— Λαμβάνεται ἐκ τῶν κονδύλων τοῦ **Aconitum ferox** καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡ γερμανικὴ ἀκονιτίνη· ἐνέχει κυρίως ψευδακονιτίνην (60—70 %), ἀκονιτίνην (0,6—1,2 %) καὶ ψευδακονίνην (25—30 %). Ἀποτελεῖ τεφρόλευκον κόνιν καυστικῆς οὐχὶ πικρᾶς γεύσεως καὶ ἀλκαλικῆς ἀντιδράσεως. Διαλύεται εἰς 20 μ. ζεούσης ἀλκοόλης καὶ ἐκ τοῦ διαλύματος τούτου ψυχομένου ἀποβάλλονται κρύσταλλοι, πρὸς τούτοις διαλύεται εἰς 100 μ. ζέοντος αἰθέρος καὶ 230 μ. χλωροφορμίου. Σήμερον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον θεωροῦνται ἀποσκορακιστέα τῆς θεραπευτικῆς χρήσεως τὰ προηγούμενα εἴδη τῆς ἀκονιτίνης καὶ διακρίνουσι νῦν εἰς τὸ ἐμπόριον τὴν ἄμορφον καὶ κρυσταλλικὴν ἀκονιτίνην, τὴν ψευδακονιτίνην καὶ τὴν ἰαπακονιτίνην.

Α') 'Ακονιτίνη ἄμορφος (Aconitinum amorphum, Aconitina). Θερμαίνεται ἡ κόνις τῶν φυμάτων τοῦ **Aconitum napellus** μετὰ διπλασίου ποσοῦ ἀλκοόλης (90 %) μέχρις ἐνάρξεως βρασμοῦ, κατεργάζεται ἐπὶ 4 ἡμέρας καὶ εἶτα ἐξικμάζεται. Ἐκ τοῦ κατεργάσματος ἀποστάζεται ἡ ἀλκοόλη, τὸ δὲ ὑπόλειμμα λαμβάνεται διὰ διπλασίου ποσοῦ ζέοντος ὕδατος καὶ διηθεῖται ἀφοῦ ψυχθῇ. Τὸ διήθημα ἀσθενῶς θερμανθὲν καθιζάνεται δι' ἀμμωνίας καὶ τὸ παραχθὲν ἵζημα ἀφοῦ ξηρανθῇ ἐκχυλίζεται δι' αἰθέρος. Τὰ αἰθεριοῦχα ὑγρὰ ἀποστάζονται, τὸ ὑπόλειμμα διαλύεται ἐν ὕδατι ἐνέχοντι θειϊκὸν ὀξὺ καὶ τὸ διηθηθὲν ὑγρὸν καθιζάνεται δι' ἀμμωνίας (2,5 %). Τὸ προκῦψαν ἵζημα διηθεῖται, ἐκπλύνεται διὰ ψυχροῦ ὕδατος, πιέζεται καὶ ξηραίνεται ἐν τῷ ἀέρι. Αἱ ἰδιότητες καὶ ἀντιδράσεις τῆς ἀμόρφου ἀκονιτίνης συμπίπτουσι πρὸς τὰς τῆς γερμανικῆς ἀκονιτίνης.

Β') 'Ακονιτίνη κρυσταλλικὴ (Aconitinum crystallisatum). Παρασκευάζεται ὡς ἑξῆς: 1000 γρ. ἁδρομεροῦς κόνεως κονδύλων ἀκονίτου (Aconitum napellus) ἐκχυλίζεται δὶς ἐν θερμοκρασίᾳ 50—60° ἑκάστοτε μετὰ 2500 γρ. ἀλκοόλης (90 ο/ο) προοξυνισθείσης διὰ 10 γρ. τρυγικοῦ ὀξέος, μεθ' ἑκάστην δὲ ἐκχύλισιν ἐκπιέζεται ἡ κόνις ἰσχυρῶς, τὸ δὲ προκῦψαν κατέργασμα διηθεῖται καὶ ἀποστάζεται ἡ ἀλκοόλη ἐν τῷ ἀεροκένῳ. Τὸ ὑπόλειμμα τῆς ἀποστάξεως παραλαμβάνεται διὰ 500—700 κ. ἑ. ὕδατος καὶ διηθεῖται μετὰ 2—3 ἡμέρας τὸ λίπος, ἡ ῥητίνη κ.τ.λ. Τὸ διηθηθὲν ὄξινον ὑγρὸν ἀναταράσσεται τρὶς μετὰ 300 κ.ἑ. αἰθέρος ἑκάστοτε πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν χρωστικῶν οὐσιῶν κ. τ. λ. Ἡ ὑδαρὴς στοιβὰς (μετὰ τὸν χωρισμὸν τῆς τοῦ αἰθέρος) κορέννυται διὰ δισανθρακικοῦ νατρίου καὶ ἀναταράσσεται πάλιν μετὰ 300 κ.ἑ. αἰθέρος ἑκάστοτε.

Ἡ ἐνέχουσα νῦν τὴν ἀκονιτίνην στοιβὰς τοῦ αἰθέρος διηθεῖται καὶ εἶτα ἀποστάζεται ὁ αἰθὴρ ἀπὸ τοῦ ἀτμολούτρου καὶ παραλαμβάνεται τὸ ὑπόλειμμα τῆς ἀποστάξεως δι' ὕδατος ὀξινισθέντος διὰ τρυγικοῦ ὀξέος. Τὸ προκῦψαν οὕτως ὄξινον διάλυμα ἀναταράσσεται πάλιν μετ' αἰθέρος καὶ ἐὰν παραμένῃ εἰσέτι ἐντόνως κεχρωσμένον ἀποχρώννυται διὰ ζωϊκοῦ ἄνθρακος. Ἀκολούθως κορέννυται πάλιν τὸ ὄξινον ὑγρὸν διὰ δισανθρακικοῦ νατρίου καὶ ἀναταράσσεται μετ' αἰθέρος τρίς, τὰ δὲ αἰθεριοῦχα ὑγρὰ ἐκπλύνονται τρὶς δι' ὕδατος, μεθ' ὃ μίγνυνται μετ' ἴσου ὄγκου πετρελαϊκοῦ αἰθέρος καὶ ἀφίεται τὸ μῖγμα πρὸς αὐτόματον ἐξάτμισιν, ὅτε ἡ ἀκονιτίνη ἀποβάλλεται εἰς κρυστάλλους. Πρὸς κάθαρσιν μετατρέπονται οἱ κρύσταλλοι οὗτοι δι' ἐξουδετερώσεως μεθ' ὑδροβρωμικοῦ ὀξέος, εἰς τὸ ὑδροβρωμικὸν ἅλας, ὅπερ ἀνακρυσταλλοῦται ἐξ ὕδατος, ἐκ τούτου δὲ εἶτα διὰ δισανθρακικοῦ νατρίου καὶ δι' ἀναταράξεως μετ' αἰθέρος λαμβάνεται ἡ ἀκονιτίνη καθαρά.

'Ιδιότητες. Κρυστάλλια ἄχροα πρισματικὰ ἢ τραπεζοειδῆ, ἐπ' ἐλάχιστον διαλυτὰ ἐν ὕδατι καὶ πετρελαϊκῷ αἰθέρι, διαλύονται εἰς 24 μ. ἀλκοόλης (90 %), 70 μ. αἰθέρος, 3 μ. χλωροφορμίου καὶ 6 μέρη βενζόλης. Τὰ διαλύματα τῆς ἀκονιτίνης εἶναι ἀριστεροτρεπῆ, δεικνύουσιν ἀλκαλικὴν ἀντίδρασιν καὶ ἔχουσι δριμεῖαν καὶ καυστικήν, ἀλλ' οὐχὶ πικρὰν γεῦσιν. Τήκεται εἰς 188°-190°, εἶναι μονοϋδρικὴ βάσις, τὰ δὲ ἅλατα εἶναι κρυσταλλικὰ καὶ οὐχὶ ὑγροσκοπικά. Εἴδη κρυσταλλικῆς ἀκονιτίνης εἶναι καὶ ἡ Aconitinum Duquesnel, ἡ Aconitinum Houdé, ἡ Aconitinum Adrian κτλ.

'Αντιδράσεις. Διὰ πυκνοῦ θειϊκοῦ ὀξέος καὶ νιτρικοῦ ὀξέος διαλύεται καὶ παρέχει ὑγρὸν ἄχρουν. Καθαρὰ ἀκονιτίνη μετὰ φωσφορικοῦ ὀξέος ἐξατμιζομένη οὐδεμίαν ἢ ἀσθενῶς μόνον ἐρυθρωπὴν χροιὰν παρέχει. Τὰ γενικὰ ἀντιδραστήρια τῶν ἀλκαλοειδῶν παρέχουσι καὶ μετ' ἀραιοτάτων διαλυμάτων ἀκονιτίνης ἰζήματα.

Δοκιμασία. Ἡ ἀκονιτίνη δέον νὰ καίηται ἄνευ ὑπολείμματος· 0,01 γρ. ἀκονιτίνης μίγνυται μετὰ 5 σταγόνων καπνίζοντος νιτρικοῦ ὀξέος καὶ τὸ μῖγμα ἐξατμίζεται ἐντὸς μικρᾶς κάψης ἐκ πορσελάνης ἐπὶ ὑδατολούτρου. Τὸ ὑπόλειμμα διαβρέχεται μετὰ τὴν ψῦξιν αὐτοῦ δι' ἀλκοολούχου διαλύματος καυστικοῦ κάλεως (1 : 10). Ἐπὶ καθαροῦ προϊόντος τὸ ὑπόλειμμα τῆς ἐξατμίσεως εἶναι ἐπ' ἐλάχιστον κίτρινον καὶ διὰ τοῦ καυστικοῦ κάλεως δὲν χρώννυται ἐρυθρόν. Ἐπὶ προϊόντος ἐνέχοντος ψευδοακονιτίνην τὸ ὑπόλειμμα τῆς ἐξατμίσεως εἶναι κίτρινον καὶ διὰ τοῦ καυστικοῦ κάλεως γίνεται ἰῶδες.

Γ') Ψευδοακονιτίνη (Pseudoaconitinum, Ψ — Aconitinin, Acraconitin). $C_{36}H_{49}NO_{1?}$. Λαμβάνεται ἐκ τῶν φυμάτων τοῦ ἀκονίτου (Aconitum ferox) καθ' ὃν τρόπον ἡ κρυσταλλικὴ ἀκονιτίνη, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ δι' ἐξατμίσεως τοῦ ἐν αἰθέρι διαλύματος ληφθὲν ἀλκαλοειδὲς μετατρέπεται εἰς τὸ νιτρικὸν ἅλας, ὅπερ κρυσταλλοῦται ἐξ ὕδατος, εἶτα διασπᾶται διὰ δισανθρακικοῦ νατρίου καὶ ἀναταράσσεται μετ' αἰθέρος πρὸς λῆψιν τῆς ψευδοακονιτίνης.

'Ιδιότητες. Ἀποβάλλεται ἐκ μίγματος αἰθέρος καὶ πετρελαϊκοῦ αἰθέρος ἐπὶ βραδείας ἐξατμίσεως ὑπὸ μορφὴν διαφανῶν βελονῶν ἢ κοκκωδῶν κρυστάλλων, ἐνῷ ἐπὶ ταχείας ἐξατμίσεως ἀπομένει ὡς ἄμορφος μελιτώδης μᾶζα. Ἐν τῷ ἀέρι ξηρανθεῖσα ἡ ψευδοακονιτίνη ἐνέχει 1 μόριον κρυσταλλικοῦ ὕδατος, ὅπερ εἰς 100 ἐκλύεται. Ἐν ὕδατι ὀλίγον μόνον διαλύεται παρέχουσα ὑγρὸν ἀντιδράσεως ἀλκαλικῆς καὶ γεύσεως λίαν καυστικῆς μέν, ἀλλ' οὐχὶ πικρᾶς. Ἐν αἰθέρι καὶ ἀλκοόλῃ εἶναι εὐδιαλυτωτέρα τῆς ἀκονιτίνης.

'Αντιδράσεις Διὰ τῶν γενικῶν ἀντιδραστηρίων τῶν ἀλκαλοειδῶν καθιζάνεται ἡ ψευδοακονιτίνη ἐκ τῶν ἀραιῶν διαλυμάτων αὐτῆς. Μετὰ πυκνοῦ θειϊκοῦ ὀξέος ἢ φωσφορικοῦ ὀξέος δὲν παρέχει χαρακτηριστικὰς χροιάς· 0,01 γρ. ψευδοακονιτίνης μετὰ 5 σταγόνων καπνίζοντος νιτρικοῦ ὀξέος ἐν καψιδίῳ ἐκ πορσελάνης ἐπὶ τοῦ ἀτμολούτρου ἐξατμιζόμενον καταλείπει κίτρινον ὑπόλειμμα ὅπερ ὑγραινόμενον διὰ τοῦ ἐν ἀλκοόλῃ διαλύματος καυστικοῦ κάλεως καθίσταται πορφυρέρυθρον. 0,01 γρ. τοῦ σκευάσματος μετὰ 10 σταγόνων πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος καὶ μετὰ προσοχῆς θερμαινόμενον παρέχει τῇ προσθήκῃ 5 σταγόνων βαναδινοθειικοῦ ὀξέος ἐρυθροϊώδη χροιάν.

Δ') 'Ιαπακονιτίνη (Japaconitinum). Λαμβάνεται ἐκ τῶν ἰαπωνικῶν φυμάτων τοῦ ἀκονίτου (Aconitum Fischeri) κατὰ τὰς προηγουμένως περιγραφείσας μεθόδους εἰς ἄμορφον ἢ κρυσταλλικὸν σκεύασμα.

'Ασύμβατα: Τὰ τῶν ἀλκαλοειδῶν.

'Αντίδοτα: Βλ. λ. **ἀντίδοτον**.

Χρῆσις καὶ δόσις. Τὰ ἄμορφα εἴδη τῆς ἀκονιτίνης κατὰ γενικὸν κανόνα εἶναι 15κις—20κις ἧττον δηλητηριώδη τῶν κρυσταλλικῶν, ἀλλ' ἕνεκα τῆς διαφόρου συστάσεώς των μεγάλως ποικίλλουσι κατὰ τὴν φαρμακοδυναμικὴν ἐνέργειαν· οὕτω λ. χ. εὑρέθη ἄμορφος ἀκονιτίνη 200κις ἀσθενεστέρα τῆς κρυσταλλικῆς. Ἕτερον εἶδος παρέσχεν ἐνέργειαν κατὰ τὸ ἥμισυ ἠπιωτέραν τῆς κρυσταλλικῆς. ἐπ' ἐσχάτων δὲ πειράματα ἐβεβαίωσαν, ὅτι ὑπάρχουσιν εἰς τὸ ἐμπόριον εἴδη ἀμόρφου ἀκονιτίνης ὑπερβάλλοντα κατὰ τὸ δηλητηριῶδες τὴν κρυσταλλικήν. Ἑπομένως ἄξιον συστάσεως εἶναι ν' ἀποφεύγωνται τὰ ἄμορφα εἴδη καὶ ν' ἀναγράφωνται τὰ κρυσταλλικὰ (ἀλκαλοειδῆ ἢ ἅλατα) ὧν ἡ

Digitized by Google

σύστασις εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὡρισμένη καὶ κατ' ἀκολουθίαν παρουσιάζουσι τὴν αὐτὴν πάντοτε φαρμακοδυναμικὴν ἐνέργειαν. Ἡ μεγίστη ἐφ' ἅπαξ δόσις τῆς κρυσταλλικῆς ἀκονιτίνης εἶναι 0,0002 γρ. καὶ ἡ μεγίστη ἡμερησία 0,0005 γρ. Ὡς δόσις θανατηφόρος ἀναγράφεται 0,004 γρ., ἐπῆλθον ὅμως καὶ βαρεῖαι δηλητηριάσεις καὶ ἐκ δόσεως ἐφ' ἅπαξ 0, 0005 γρ. Ἐπὶ συνταγῶν ἀκονιτίνης συνιστᾶται ἡ ἀναγραφὴ τῶν ποσῶν ὁλογράφως, ὁ δὲ ἰατρὸς δέον νὰ παρακολουθῇ τὸν πάσχοντα καὶ ἅμα τῇ ἐμφανίσει συμπτωμάτων δηλητηριάσεων ν' ἀνακόπτεται ἡ χρῆσις τοῦ φαρμάκου. Εἰς τὰς αὐτὰς δόσεις χορηγεῖται καὶ τὸ νιτρικὸν ἅλας ὡς καὶ ἡ ψευδοακονιτίνη, ἥτις ὅμως σημειωτέον ὅτι ἐσωτερικῶς μὲν χορηγουμένη εἶναι ἰσοδύναμος τῇ ἀκονιτίνῃ, ἐξωτερικῶς ὅμως δρᾷ ἰσχυρότερον ταύτης. Ἡ ἰαπακονιτίνη ἔχει ἔτι λίαν περιωρισμένην χρῆσιν. Ἡ ἀκονιτίνη ἀναγράφη *ἐξωτερικῶς* εἰς ἀλοιφὰς καὶ χρίσματα κατὰ μυϊκῶν ρευματισμῶν καὶ νευραλγιῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν τοῦ τριδύμου (0,1—0,2 : 10 λανολίνης). Προσοχὴ κατὰ τὴν χρῆσιν, ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὡς καὶ ἐξ ἐκδορῶν καὶ πληγῶν τοῦ δέρματος καὶ τῶν τοιούτων, δι' ὧν δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἀπορρόφησις καὶ δηλητηρίασις. *Ἐσωτερικῶς* δίδεται μετὰ μεγάλης προσοχῆς πάντοτε ἀναγραφόμενον εἰς τὰς μικροτέρας δόσεις 0,0001 γρ. ἅπαξ, δὶς ἢ τρὶς τῆς ἡμέρας. Ἐν ἀρχῇ ἐπὶ ρευματισμῶν τῶν ἄρθρων, νευραλγιῶν, νευρικῶν κεφαλαλγιῶν, ὠταλγιῶν καὶ ὀδονταλγιῶν. Αἱ ὑποδόριοι ἐνέσεις (0,0001—0,0002 γρ.) εἶναι λίαν ὀδυνηραὶ καὶ δι' αὐτὰς προτιμητέον τὸ νιτρικὸν ἅλας.

Ἀκονιτίνης σκευάσματα.— Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι:

1) Σφαιρία κρυσταλλικῆς ἀκονιτίνης (Granula aconitini crystallisati, Granules d'aconitine crystallisée). Σκευάζονται ἐξ 1 γρ. κόνεως ἐνεχούσης (Pulvis aconitini diluta) τὸ 1% τοῦ βάρους αὐτῆς κρυσταλλικὴν ἀκονιτίνην, 3 γρ. κόνεως γαλακτοσακχάρου, 1 γρ. κόνεως ἀραβικοῦ κόμμεως καὶ μέλιτος ὅσον ἀρκεῖ. Κατ' ἀρχὰς μίγνυται ἐντελῶς ἡ τὴν κρυσταλλικὴν ἀκονιτίνην ἐνέχουσα κόνις μετὰ τοῦ γαλακτοσακχάρου, εἶτα προστίθεται τὸ κόμμι καὶ μετὰ τὴν καλὴν πρόσμιξιν τούτου προστίθεται ποσότης ἱκανὴ μέλιτος πρὸς παρασκευὴν μάλης καταποτίων, ἐξ ἧς κατασκευάζονται 100 σφαιρία. Τὰ σφαιρία ταῦτα εἶναι συνήθως ροδόχροα, ἕκαστον δὲ τούτων περιέχει 1/10 τοῦ χιλιοστογράμμου κρυσταλλικῆς ἀκονιτίνης.

2) Ἔνεσις ἀκονιτίνης (Injectio aconitini). Σκευάζεται ἐξ 0,001 νιτρικῆς ἀκονιτίνης καὶ 10 ἀπεσταγμένου ὕδατος.

3) Ἀλοιφὴ κατὰ τῆς ἰσχυαλγίας (Pommade contre la sciatique). Παρασκευάζεται δι' ἀναμίξεως 1 μ. ἀκονιτίνης καὶ 100 μ. χοιρείου λίπους. Χρησιμοποιεῖται εἰς ἐντριβάς.

4) Κόνις ἀκονιτίνης μετὰ γαλακτοσακχάρου (1 : 100) (Pulvis aconitini dilutus, Poudre d'aconitine au centième). Σκευάζεται ἐκ 0,10 γρ. κρυσταλλικῆς ἀκονιτίνης, 9,65 γρ. κόνεως γαλακτοσακχάρου καὶ 0,25 γρ. καρμηνίου ἐντὸς ἰγδίου μίγνυνται κατ' ἀρχὰς ἡ ἀκονιτίνη μετὰ τοῦ γαλακτοσακχάρου, εἶτα δὲ προστίθεται τὸ καρμήνιον καὶ διενεργεῖται τριβὴ τῆς κόνεως ἕως οὗ ληφθῇ αὕτη ἐντελῶς ὁμόχρους. Τὸ ἐντελῶς ὁμοφυὲς τοῦ μίγματος ἐπιτυγχάνεται καὶ δι' ἐπανειλημμένων κοσκινισμάτων τούτου. 1 γρ. τῆς κόνεως ταύτης περιέχει ἓν ἑκατοστόγραμμον κρυσταλλικῆς ἀκονιτίνης.

5) Σιναπόλη (Sinapol). Σκευάζεται ἐκ 0,5 γρ. ἀκονιτίνης, 30 μινθόλης, 30 ἐλαίου αἰθερίου σινάπεως, 120 κικινελαίου καὶ 780 πνεύματος λιβανωτίδος (1 : 15). Εἰς ἐντριβὰς ἐπὶ νευραλγιῶν καὶ ρευματισμῶν.

6) Βάμμα ἀκονιτίνης (Teinture d'aconitine). Ἀκονιτίνης κρυσταλλικῆς 0,1, ἀλκοόλης (80 %) 100. Ἐσωτερικῶς εἰς δόσιν 0,5. Ἐξωτερικῶς εἰς δόσιν 2 γρ. δι' ἐντριβάς.

7) Ἀλοιφὴ ἀκονιτίνης (Unguentum aconitini). Σκευάζεται ἐξ 1 μ. ἀκονιτίνης, 2 μ. ἐλαίου ἐλαιῶν καὶ 40 μ. χοιρείου λίπους.

Ἀκονιτίνη νιτρικὴ (Aconitinum nitricum crystallisatum, Azotate d'aconitine) $C_{34}H_{47}NO_{11}$. HNO_3. — Παρασκευάζεται ὡς ἑξῆς: 10 μ. κόνεως κρυσταλλικῆς ἀκονιτίνης μίγνυνται μετὰ 100 μ. ὕδατος καὶ ἐξουδετεροῦνται ἀκριβῶς διὰ νιτρικοῦ ὀξέος 10%. Τὸ διάλυμα ἐξατμίζεται ἐπὶ ἀτμολούτρου καὶ ἀφίεται πρὸς κρυστάλλωσιν ὑπὸ τὸν κώδωνα καὶ ὑπεράνω θειικοῦ ὀξέος. Ἀποτελεῖ μεγάλους ἀχρόους πρισματικοὺς κρυστάλλους διαλυτοὺς εἰς 10 μ. ζέοντος ὕδατος καὶ ἐνέχοντας 91.1 % ἀκονιτίνης. Ἀναγράφη ὅπου καὶ ὅπως ἡ κρυσταλλικὴ ἀκονιτίνη, προτιμωμένη ἐν τῇ ὑποδορίῳ χρήσει. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον σκευάζεται ἐκ ψευδακονιτίνης τὸ ἅλας Pseudoaconitinum nitricum, ὅπερ εἶναι κρυσταλλικόν, διαλύεται εἰς 25 μ. ὕδατος καὶ περιέχει 85,44 %, ἀλκαλοειδῆ. Χορηγεῖται ἐπὶ ἀτάκτων νευραλγιῶν.
Ι. Δ.

ἀκόνιτον (Aconitum L., γαλλ. Aconit, ἀγγλ. Aconite, Monk's Hood ἢ Wolf's Bane) *[Βοταν.]*. Γένος ποωδῶν καὶ πολυετῶν φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βατραχιδῶν* ἢ *ρανουγκουλιδῶν* (Ranunculaceae) καὶ τῆς φυλῆς τῶν *ἐλλεβόρων*. Ἔχουσι ταῦτα τοὺς ἄνθηρας ἐξωτενεῖς, τὰ ἄνθη ζυγόμορφα, τὴν κάλυκα πεταλοειδῶς πεντασέπαλον, τὸ ἄνω σέπαλον κρανοειδές, πέταλα πέντε, τῶν ὁποίων τὰ δύο, τὰ πρὸς τὰ ἄνω, καλυπτροειδῆ νεκταριοφόρα, τὰ δὲ ἄλλα μικρότατα ἢ ἐλλείποντα, τὰ καρπίδια καψοειδῆ πολύσπερμα, τὰ φύλλα παλαμοσχιδῆ, τὴν ρίζαν φυματώδη, φαρμακευτικὴν καὶ δηλητηριώδη.

Ἀκόνιτον.

Ἡ κυρία τοξικὴ οὐσία ἣν ἐνέχουσιν εἶναι ἡ *ἀκονιτίνη*, ἥτις ἀπαντᾷ περισσότερον εἰς τὰς ρίζας, ὀλιγώτερον δὲ εἰς τὰ σπέρματα καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον εἰς τὸν βλαστὸν καὶ τὰ φύλλα (εἰς κτήνη τρώγοντα τοιαῦτα φύλλα εἰς ποσότητα δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον). Αἱ ρίζαι τοῦ ἀκονίτου ἐνέχουσι καὶ ἑτέραν τοξικὴν οὐσίαν τὴν *ναπελλίνην*.

Τὸ δηλητηριωδέστερον τῶν φυτῶν τούτων εἶναι τὸ ***ἀκόνιτον τὸ θηριῶδες*** (A. ferox), ἰθαγενὲς τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ὅπου ὁ ὀπὸς χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν πρὸς δηλητηρίασιν τῶν βελῶν των. Ἐκ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Εὐρώπης τὸ μᾶλλον δηλητηριῶδες εἶναι τὸ ***ἀκόνιτον τὸ νάπυνον*** ἢ ***γογγυλῶδες*** (A. Napellus L.) τὸ κατ' ἐξοχὴν φαρμακευτικὸν (Herba et radix aconiti, Τουρκιστὶ *Πελδιρτζῆν-οτοῦ*). Ὁ Sibthorp ἀναφέρει τοῦτο ὡς ἀνευρεθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἐν Λακωνίᾳ, ὀνομαζόμενον αὐτόθι κοινῶς *ἀκόνιτο*. Ἐν τούτοις κατὰ τὸν Χελδράϊχ, οὐδεὶς τῶν μεταγενεστέρων ἀνεῦρε τοῦτο, ὄχι μόνον ἐν Λακωνίᾳ, ἀλλ' οὐδαμοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Λίαν δηλητηριώδη εἶναι ὡσαύτως τὸ ***ἀκόνιτον τὸ θυσανῶδες*** (A. paniculatum) καὶ ***ἀκόνιτον τὸ λυκοκτόνον*** (A. Lycoctonum), ἀμφότερα ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης. Τὸ δεύτερον εἶναι πιθανῶς τὸ «*ἕτερον ἀκόνιτον*» τοῦ Διοσκορίδου, ὅστις τὸ ἀναφέρει ὡς ἰθαγενὲς τῆς Ἰταλίας καὶ λέγει ὅτι ἐχρῶντο τῶν ριζῶν του «πρὸς τὰς τῶν λύκων θήρας ἐντιθέντες κρέασιν ὠμοῖς· βρωθεῖσαι γὰρ (αἱ ρίζαι) ὑπὸ τῶν λύκων ἀναιροῦσιν αὐτούς».

Τὸ «*πρῶτον ἀκόνιτον*» τοῦ Διοσκορίδου, τὸ καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου μνημονευόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀκόνιτον, ἀναφέρεται εἰς εἶδος *δωρονίκου*.
Σ. ΜΑΛΑΚΑΤΕΣ

—*[Φαρμ.]*. Οἱ ἐν τῇ Φαρμακευτικῇ χρησιμοποιούμενοι κόνδυλοι ἀκονίτου προέρχονται ἐκ τοῦ εἴδους Aconitus Napellus. Τὸ φυτὸν φύεται ἰδίᾳ εἰς ὀρεινὰς περιοχὰς (ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία αὐτοῦ ἀκόνιτος ἐκ τοῦ ἐν ἀκόναις) τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου καὶ δὴ εἰς Μ. Εὐρώπην, Ἄλπεις, Γιοῦρα, Βόσγια, Καύκασος, Καρπάθια, Ἱμαλάϊα. Οἱ κόνδυλοι εἶναι οἱ θυγατρικοὶ καρποὶ τοῦ αὐτοφυοῦς φυτοῦ, συλλεγόμενοι περὶ τὸ τέλος τῆς ἀνθήσεως αὐτοῦ κατὰ τὸ θέρος. Ξηραίνονται ὑπὸ σκιάν, ἔχουσι πάχος 0,02—0,03 μ. καὶ μῆκος 0,04—0,08 μ., βάρος μέχρις 6 γρμ., εἶναι ἐρρυτιδωμένοι, καστανόχροοι ἐξωτερικῶς, λευκωποὶ ἐσωτερικῶς, παρουσιάζουσι δὲ τοὺς τύπους τῶν ἀποτμηθεισῶν ριζῶν. Τὸ φυτὸν ἔχει ὀσμὴν ἀσθενῆ καὶ γεῦσιν ἐν ἀρχῇ μὲν γλυκίζουσαν, εἶτα δὲ καυστικῶς δριμεῖαν.

Συστατικὰ τῶν κονδύλων: Ἀκονιτίνη, ψευδακονιτίνη (Ναπελλίνη), πικρακονιτίνη, ἀκονίνη, ψευδακονίνη, ἀκονιτικὸν ὀξύ, ἄμυλον μέχρις 25 %, σάκχαρον, ρητίνα, λίπος. Ἐν τῇ τέφρᾳ ἀνευρίσκεται κάλιον, νάτριον, ἀσβέστιον.

Σκευάσματα: Ἐκχύλισμα καὶ βάμμα.

Χρῆσις: Εἰς δόσιν 0,01—0,05 εἰς πραϋντικὰ κατὰ τῆς ἀρθρίτιδος, ρευματισμῶν, ὡς ἀντινευραλγικόν.
Ι. Δ.

— **ἀκονίτου ἀλκαλοειδῆ** *[Ὀργ. Χημ.]*. Τὰ διάφορα εἴδη τοῦ ἀκονίτου περιέχουσιν εἰς τὰς ρίζας, τὰ σπέρματα, τὰ φύλλα καὶ τοὺς βλαστοὺς διάφορα ἀλκαλοειδῆ, ἐξ ὧν τινὰ μὲν εἶναι λίαν δηλητηριώδη ὡς ἡ **ἀκονιτίνη** (βλ. λ.) $C_{34}H_{47}NO_{11}$, ἥτις λαμβάνεται ἐξ ἀκονίτου τοῦ γογγυλώδους καὶ εἶναι σῶμα κρυσταλλικόν, ἀδιάλυτον εἰς ὕδωρ, τηκόμενον εἰς 197°. Ἡ ἀκονιτίνη εἶναι δεξιοστρόφος, ἐνῷ τὰ ἅλατα αὐτῆς εἶναι ἀριστεροστρόφα. Ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ διευρύνῃ τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ εἶναι πιθανῶς πολυμεθυλαιθὴρ πολυυδροξυλιωμένης κινόνης. Κατὰ τὴν θέρμανσιν μεθ' ὕδατος διασπᾶται εἰς ὀξικὸν ὀξύ, βενζοϊκὸν ὀξὺ καὶ *ἀκονίνην* $C_{25}H_{41}NO_9$. Εἰς τὰ μὴ δηλητηριώδη ἀλκαλοειδῆ τοῦ ἀκονίτου ἀνήκει ἡ *ἀτεσίνη* $C_{22}H_{31}NO_2$ λαμβανομένη ἐξ ἀκονίτου τοῦ πτεροφύλλου.
Σ. Γ.

Ἀκονκάγκουα (Aconcagua). Ὄρος τῆς Χιλῆς, τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ἄνδεων. Ἡ κορυφή του εἶναι ἡ ὑψηλοτέρα τῶν ὀρέων τῆς Ἀμερικῆς, ἔχουσα ὕψος 6.834 μέτρων (κατὰ 300 μ. ὑψηλοτέρα τοῦ Chimborazo). Ἐπὶ πολὺ ἐπιστεύετο ὅτι τὸ ὄρος τοῦτο ἦτο ἐσβεσμένον ἡφαίστειον, ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη ἐγκατελείφθη, καθ' ὅσον δὲν ἀνευρέθησαν ἐν αὐτῷ ἴχνη λάβας, ἢ ἄλλων ἡφαιστειωδῶν στοιχείων. Ἀπέχει περὶ τὰ 160 χιλ. τοῦ Βαλπαραΐζο, ὁπόθεν φαίνεται μόνον ἡ κορυφή του.

—**Ἀκονκάγκουα**. Ποταμὸς τῆς Χιλῆς ἐκβάλλων εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν.

—**Ἀκονκάγκουα**. Ἐπαρχία τῆς Χιλῆς, ὀνομαζομένη ἐκ τοῦ φερωνύμου ὄρους. Πρωτεύουσα ταύτης εἶναι τὸ Σὰν-Φελίπε. Πληθυσμὸς 131.750. Ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν Ἄνδεων μέχρι τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ καὶ καταλαμβάνει 14.210 τετρ. χιλιόμετρα. Οἱ κάτοικοι της ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ εἰς μεταλλεῖα καὶ χυτήρια χαλκοῦ.

ἀκονόλιθος (ὁ) λίθος τις δυνάμενος νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς ἀκόνη· βλ. **ἀκονόπετρα**.

ἀκονόπετρα ἢ *ἀκονόλιθος*· λίθος σκληρός, φυσικὸς ἢ τεχνητός, χρήσιμος δι' ἀκόνισιν σιδηρῶν καὶ χαλυβδίνων ἐργαλείων. Ὡς ἀκονόλιθος ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ λεγομένη *Ναξία λίθος*, ἥτις κατ' ἄλλους μὲν ἦτο ἐν τῇ νήσῳ Νάξῳ ὀρυσσομένη καὶ σήμερον *σμύρις*, κατ' ἄλλους δὲ ὀρυκτὸν συναντώμενον ἐν Κρήτῃ πλησίον πόλεώς τινος καλουμένης Νάξου (τῆς ὁποίας ὅμως ἀμφισβητεῖται ἡ ὕπαρξις). Σήμερον οἱ ἀκονόλιθοι μηχανουργικῆς χρήσεως κατασκευάζονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ σμύριδος κονιοποιημένης, εἰς τὴν ὁποίαν διὰ μεγάλης πιέσεως δίδουν σχήματα πλακῶν, τροχῶν καὶ ἄλλων τύπων ἀκονιστικῶν ὀργάνων. Διὰ τὴν ἀκόνησιν τῶν κοινῶν βιοτεχνικῶν ἐργαλείων χρησιμοποιοῦνται φυσικοὶ ἀκονόλιθοι (συνήθως μέλανες σχιστόλιθοι) τῶν ὁποίων ἡ ἐπιφάνεια ἐλειάνθη καλῶς δι' εἰδικῆς κατεργασίας.

Ἀκόντης *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν 50 υἱῶν τοῦ βασιλέως τῶν Ἀρκάδων Λυκάονος, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀποκτήσει οὗτος ἐκ διαφόρων γυναικῶν. Τούτους πάντας, πλὴν τοῦ νεωτάτου Νυκτίμου, μετὰ τοῦ πατρὸς κατεκεραύνωσεν ὁ Ζεύς, ὄχι μόνον διότι ὑπερέβαλον πάντας τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴν ἀσέβειαν καὶ τὴν ὑπερηφανίαν, ἀλλὰ καὶ διότι εἰς αὐτὸν τὸν Δία, θελήσαντα νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἀσέβειαν των καὶ λαβόντα τὴν μορφὴν πτωχοῦ ἀνθρώπου «*χερνήτου*», ἐτόλμησαν νὰ παραθέσουν ὡς φαγητὸν τὰ μέλη σφαγέντος ἐπιχωρίου παιδός. Μάλιστα ἔλεγόν τινες κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ὅτι ὁ Δευκαλίωνος κατακλυσμὸς ἔγινεν ἕνεκα τῆς δυσσεβείας τῶν παίδων τοῦ Λυκάονος (Ἀπολλ. III 8).
Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκόντια (τά) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομα *λεπιδόπτερα* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτεροβίων*. Τῆς οἰκογενείας ταύτης ὑπάρχουσι δέκα περίπου εἴδη, τὰ ὁποῖα κατοικοῦσι τὴν Εὐρώπην. Γνωστότερα τούτων εἶναι τά: ***ἀκόντιον τὸ λευκόλαιμον*** καὶ ***ἀκόντιον τὸ πενθηφοροῦν***.
Δ. Ν. Π.

ἀκοντίας (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Ἑρπετὸν τῆς τάξεως τῶν *σαυριδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σαυροφθάλμων*. Χαρακτηρίζεται ὑπὸ μικροτάτων ὀφθαλμῶν, οἵτινες προφυλάττονται ὑπὸ ἀπλῶν βλεφάρων βραχυτάτων. Τὸ σῶμά του εἶναι ὀφιοειδὲς καὶ τελευτᾷ εἰς κωνικὴν καὶ κολοβωμένην οὐράν. Αἱ ἀεραγωγοὶ ὀπαὶ τῶν ρωθώνων ἐλλείπουσι καὶ ἀντ' αὐτῶν κάτωθεν τῶν ὀφθαλμῶν διανοίγονται δύο σχισμαί, αἵτινες καλύπτονται δι' ἀνθεκτικῶν πλακῶν. Ὁ οὐρανίσκος δὲν φέρει ὀδόντας καὶ αἱ σιαγόνες εἶναι βραχεῖαι, ὁμοιόσχημοι, κωνικαὶ καὶ ἁπλαῖ. Ὁ μό-

Ἀκοντίας ἡ μελεαγρίς.

Digitized by Google

νος ἀντιπρόσωπος τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ **ἀκοντίας ἢ μελεαγρὶς** (acontias meleagris), ὅστις ἔχει ὑπόλευκον χρῶμα εἰς τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος καὶ φαιὸν σκοτεινὸν εἰς τὴν ράχιν, ἥτις καλύπτεται ὑπὸ μεγάλων λείων λεπίων. Κατοικεῖ τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἶναι κοινότατος εἰς τὰς παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος ἐκτάσεις. Ἦτο γνωστὸς καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐκλήθη οὕτω διὰ τὸ ὁρμᾶν, ὥσπερ τὰ ἀκόντια (Λουκ. Αἰλ. Ἱ Ζ.). Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὠνομάζετο καὶ *ἀκοντίλη*. Δ. Ν. Π

ἀκοντίας [*Ἀστρον.*]. Κομήτης ἔχων σχῆμα ἀκοντίου (Πλίν., Ἰ Δυδ). Οἱ ἀρχαῖοι ἀστρολόγοι ἐθεώρουν τοὺς κομήτας ὡς δᾷδας, ἐκτοξευομένας ὑπὸ τῶν πλανητῶν καὶ μετέχοντας τῆς φύσεως αὐτῶν· ἀναλόγως δὲ τῆς μορφῆς των διέκρινον τοὺς κομήτας ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ὡς λ. χ. κομήτας, πωγωνίας, λαμπαδίας, ξιφίας, κερατίας, δοκεῖς, ἱππεῖς, πιθεῖς κτλ. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

ἀκοντίζω· ρίπτω τὸ ἀκόντιον· || καθόλου, ρίπτω, βάλλω, ἐξακοντίζω.

Ἀκόντιον. Πολίχνη τῶν Παρρασίων τῆς Ἀρκαδίας. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν ἐκ τῶν Ἀρκάδων, οἵτινες προθύμως ἐγκατέλιπον τὰς πόλεις των διὰ νὰ συνοικήσωσιν εἰς τὴν Μεγάλην πόλιν ἐκ τῆς σκέψεως, ἣν εἶχεν ἐμβάλει εἰς αὐτοὺς ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὅτι οὕτω θὰ ἦσαν κραταιότεροι εἰς πᾶσαν ἐπιδρομὴν ἐναντίον των τῶν Λακεδαιμονίων. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην οἱ Ἀρκάδες ἐμιμήθησαν τοὺς Ἀργείους, οἵτινες εἶχον γίνει ἰσχυρότεροι καὶ ἀσφαλέστεροι ἀφ' ὅτου ἐγκαταλιπόντες ἄλλας τινὰς πόλεις τῆς Ἀργολίδος εἶχον ἀθρόως συνοικήσει εἰς Ἄργος, τὸ ὁποῖον εἶχε γίνει οὕτως πόλις μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ καὶ προπύργιον τῆς Ἀργολίδος, παρέχον ἀσφάλειαν εἰς πάντας τοὺς κατοίκους αὐτῆς (Παυσ. VIII. 27.4). Γ. Δ. ΚΑΨ.

— Ἀκόντιον. Πόλις τῆς Εὐβοίας ὑπὸ Στ. τοῦ Βυζαντίου μνημονευομένη. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκόντιον. Μικρὸν καὶ ἐλαφρὸν δόρυ, μεταλλίνην ἔχον αἰχμήν. Ὑποκοριστικὸν τοῦ ἄκων, εὐχρηστότερον ὅμως τούτου. Καθ' Ἡσύχ. «δοράτιον, μικρὰ λόγχη». Ἐθεωρεῖτο ὡς ὅπλον βαρβαρικόν, κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Εὐριπίδου, μόνοι οἱ Αἰτωλοὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἠκόντιζον ὡς οἱ βάρβαροι. Ἀλλ' ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις δὲν ἐσπάνιζεν ἡ χρῆσις αὐτοῦ κατὰ τὰς μάχας καὶ παρ' Ἕλλησι, παρ' οἷς ἄλλως τε ἦτο καὶ πρότερον συνηθέστατον εἰς τὰς γυμναστικὰς ἀσκήσεις, ἀποτελοῦν μέρος τοῦ *πεντάθλου*. Μετεχειρίζοντο αὐτὸ καὶ εἰς τὴν θήραν. Ἐν Τίρυνθι ἐπὶ τοιχογραφίας παρίσταται θήρα δι' ἀκοντίων. Τὸ ἀκόντιον ἦτο βραχύτερον τοῦ ἔγχους, τοῦ δόρατος. Ἐνίοτε παρ' Ὁμήρῳ οἱ πολεμισταὶ λέγονται καὶ εἰς εἰκονικὰς παραστάσεις φαίνονται ἔχοντες εἰς τοὺς δίφρους αὐτῶν δύο δόρατα, πιθανῶς ἓν δόρυ καὶ ἓν ἀκόντιον, τοῦτο πρὸς βολὴν καὶ τὸ ἄλλο πρὸς ἀμφότερα. (Βλ. καὶ λ. δόρυ καὶ ἔγχος.) ΣΤ. ΣΠ.

—[ΣΤΡ. ΤΕΧΝ.]. Ὅπλον ἐπιθετικόν, νυκτικόν, μικρότερον τοῦ δόρατος. Ἦτο ἀγχέμαχον καὶ ἑκηβόλον, καθ' ὅσον ἐχρησιμοποιεῖτο κατά τε τὴν ἐγγὺς πάλην, χειριζόμενον διὰ τῆς δεξιᾶς χειρός, καὶ κατὰ τὴν ἐξ ἀποστάσεως, ριπτόμενον διὰ τῆς χειρὸς ἢ καὶ διὰ μηχανῶν κατὰ τὸν πολιορκητικὸν πόλεμον.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ὡπλίζοντο δι' ἀκοντίων οἱ *ψιλοὶ* (πεζοὶ καὶ ἱππεῖς), ἐνῷ οἱ ὁπλῖται ἔφερον μακρὸν δόρυ. Ὁ ἀκοντισμὸς ἦτο ἐκ τῶν προσφιλεστέρων ἀσκήσεων καὶ ἀπετέλει ἓν ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀγωνισμάτων κατὰ τοὺς δημοσίους ἀγῶνας, περιελαμβάνετο δὲ καὶ εἰς τὸ *πένταθλον*.

Τὸ ἀκόντιον, ὅπερ ἐλέγετο καὶ *ἔγχος* (λέξις γενικὴ περιλαμβάνουσα καὶ τὰ δόρατα καὶ τὰ ἀκόντια), ἦτο ἀνέκαθεν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἕλλησιν. Οἱ Εὐβοεῖς ἦσαν ἰδίως περίφημοι ὡς ἐγχοβόλοι. Οἱ Ὁμηρικοὶ ἥρωες ἔφερον δύο τοιαῦτα, ἅτινα ἔρριπτον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ κατόπιν ἐμάχοντο ξιφήρεις.

Τὰ ἀκόντια κατεσκευάζοντο συνήθως ἐκ κλάδου μικρᾶς μελίας ἢ κρανέας ἀπεφλοιωμένου καὶ ἐστιλπνωμένου ἢ ἐκ κάμακος (μεστοκαλάμου), ἐξ οὗ καὶ *μελίαι* καὶ *κάμακες* ἐλέγοντο. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ξυστοῦ προσεδέετο ἱμὰς ὅστις ἐλέγετο *ἀγκύλη*.

Παρὰ Ρωμαίοις ὑπῆρχον δύο εἴδη ἀκοντίων: ἡ hasta καὶ τὸ pilum. Ἡ *hasta* ἦτο ἐλαφροτάτη, λεπτὴ καὶ βραχεῖα, μήκους μόλις 1μ.,10, ἡ δ' αἰχμὴ αὐτῆς λεπτοτάτη, ὥστε προσπίπτουσα ἐπὶ τοῦ στόχου ἢ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐκάμπτετο καὶ ἠχρηστοῦτο. Διὰ τοιούτων ἀκοντίων ὡπλίζοντο οἱ ψιλοί, οἵτινες ἔφερον 5—6 τοιαῦτα. Τὸ *pilum* ἦτο πολὺ βαρύτερον καὶ ἰσχυρότερον τῆς hasta καὶ διὰ τὸν χειρισμὸν αὐτοῦ ἀπῃτοῦντο ρωμαλέοι βραχίονες. Τὸ μῆκος αὐτοῦ ἦτο 2μ.,40, περιλαμβανομένης καὶ τῆς αἰχμῆς, ἥτις εἰς τὸ κάτω μέρος αὐτῆς ἔφερε δύο ἄγκιστρα ἀντιθέτως πρὸς τὴν αἰχμὴν ἐστραμμένα.

Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς τὸ ἀκόντιον ἐλέγετο καὶ *ρικτάριον* καὶ *ριπτάριον* καὶ *βυρίττα* καὶ *λαγκίδιον*, εἶχε δὲ μῆκος 2μ.,30 περίπου. Δι' ἀκοντίων ὡπλίζοντο οἱ *πελτασταί*, οἵτινες ἐτάσσοντο εἰς τοὺς μέσους ζυγοὺς τῆς παρατάξεως (βλ. ἀκία) καὶ οἱ *ψιλοί*. Ἀκόντια ἔφερον ὡσαύτως ἐν τῷ ἱππικῷ οἱ *ψιλοὶ ἀκοντισταί*. Καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἐξηκόντιζον τὰ ἀκόντια καὶ διὰ τῶν ἀφετηρίων μηχανῶν (*μάγγανα*), ἀπέκτων δὲ οὕτω βαλλόμενα τοιαύτην ρύμην, ὥστε διεπέρων ἄνδρα μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ ὁπλισμοῦ αὐτοῦ (ἀσπίδος καὶ θώρακος).

Κατὰ τὰς πολιορκίας ἐγένετο χρῆσις τῶν λεγομένων *πυρφόρων ἀκοντίων*. Ἐπὶ τῶν συνήθων ἀκοντίων προσέδεον στυπία καὶ ράκη ἐμπεποτισμένα εὐφλέκτου τινὸς ὕλης, ἥναπτον αὐτὰ καὶ κατόπιν τὰ ἔρριπτον εἴτε διὰ τῆς χειρὸς εἴτε διὰ τῶν ἀφετηρίων μηχανῶν οἱ μὲν πολιορκούμενοι κατὰ τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν πρὸς ἐμπρησμὸν αὐτῶν, οἱ δὲ πολιορκηταὶ κατὰ τῶν οἰκοδομῶν τῆς πολιορκουμένης πόλεως, ἀφ' οὗ προηγουμένως κατέβρεχον αὐτὰς δι' ἐμπρηστικῶν ὑλῶν τὰς ὁποίας ἐξεσφενδόνιζον ἐντὸς πηλίνων ἀγγείων διὰ τῶν ἀφετηρίων μηχανῶν των.

Παρὰ τοῖς δυτικοῖς λαοῖς τοῦ Μεσαίωνος, καὶ ἰδίᾳ παρὰ τοῖς Φράγκοις, τοῖς Ἰταλοῖς καὶ τοῖς Καταλανοῖς, ἦτο ἐπίσης ἐν χρήσει τὸ ἀκόντιον τὸ ὁποῖον ἐλέγετο *ἄγγων*. Ἦτο δὲ τοῦτο βαρύτερον τοῦ τῶν Βυζαντινῶν, διότι ὁ ἱστὸς αὐτοῦ περιεβάλλετο διὰ σιδηροῦ πετάλου.

Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν βλητικῶν ἰδιοτήτων τῆς πυρίτιδος καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν φορητῶν πυροβόλων ὅπλων, τὰ ἀκόντια ἐγκατελείφθησαν ἐντελῶς παρὰ τοῖς εὐρωπαϊκοῖς στρατοῖς. Ἐν τούτοις διὰ τοιούτων ὅπλων ἦσαν ὡπλισμένοι ἀκόμη κατὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα οἱ περίφημοι stradiots (*στρατιῶται*) τῶν διαφόρων ἰταλικῶν καὶ γαλλικῶν κρατῶν, τουτέστιν οἱ Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοὶ πολεμισταί, οἵτινες μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑποδούλωσιν τῆς πατρίδος των προσέφευγον εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἐσχημάτιζον ὡς μισθοφόροι σώματα *ἐλαφροῦ ἱππικοῦ* παρὰ τοῖς στρατοῖς τῶν κρατῶν ἐκείνων τῆς Δύσεως.

Ἀλλὰ χρῆσις ἀκοντίων παρατηρεῖται καὶ κατ' αὐτὸν τὸν 18ον αἰῶνα. Δι' ἀκοντίων ἦσαν ὡπλισμένα τὰ μισθοφορικὰ σώματα τῶν *Παντούρων* (Σέρβων, Κροατῶν καὶ Ρουμάνων μισθοφόρων τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν ἀνωτέρω αἰῶνα).

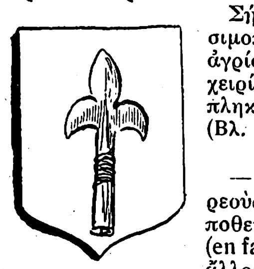

Ἀκόντιον ἐν θυρεῷ.

Σήμερον τὸ ἀκόντιον χρησιμοποιεῖται μόνον παρὰ τοῖς ἀγρίοις λαοῖς, οἵτινες μεταχειρίζονται αὐτὸ μετὰ καταπληκτικῆς ὄντως δεξιότητος. (Βλ. καὶ ἔγχος.) Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— [*Εραλδ.*]. Εἰς τοὺς θυρεοὺς τὸ ἀκόντιον (Angon) τοποθετεῖται ὁτὲ μὲν κατὰ ζώνην (en fasce) τουτέστι ὁριζοντίως, ἄλλοτε δὲ κατὰ πάλον, τουτέστι κατακορύφως (en pal). Ὡς ἐκ τοῦ μικροῦ μήκους τῆς λαβῆς καὶ τοῦ ἀνοίγματος τῶν πτερύγων τοῦ σιδήρου εἰς τὴν αἰχμὴν πολλάκις ἐκλαμβάνεται ὡς κρίνον. Γ. Ε. Τ.

— ***ἀκόντιον ἐπισημάνσεως*** καὶ ***στοιχισμοῦ*** [*Στρατ.*]. βλ. **ἐπισήμανσις** καὶ **βολή**.

Ἀκόντιος [*Μυθολ.*]. Ἦτο οὗτος ὡραῖος νεανίας ἐκ τῆς Κέας, ὅστις ἠράσθη σφοδρῶς τῆς ὡραίας Κυδίππης τῆς Ἀθηναίας, κατώρθωσε δὲ τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἀρτέμιδος νὰ γίνῃ σύζυγος αὐτῆς ὡς ἑξῆς. Ὅτε ἡ Κυδίππη εἶχεν ἐπισκεφθῆ μετὰ τῆς μητρός της τὴν Δῆλον, ἐνῷ εὑρίσκετο εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος μόνη, διότι ἡ μήτηρ της ἐτέλει θυσίαν, ἐκυλίσθη πρὸ αὐτῆς ἓν μῆλον μετ' ἐπιγραφῆς, ἥτις ἦτο μοιραῖος ὅρκος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδέθη ἡ Κυδίππη ἀναγνώσασα αὐτόν. Ὁσάκις λοιπὸν ἡ Κυδίππη ἐμνηστεύετο ἄλλον τινὰ καὶ οὐχὶ τὸν Ἀκόντιον, καὶ τοῦτο ἔγινε δίς, ἠσθένει βαρέως, διότι ἐθεωρεῖτο ὅτι παρέβαινε τὸν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀρτέμιδος δοθέντα ὅρκον. Κατ' ἀνάγκην κατέφυγε τότε ἡ Κυδίππη, διὰ ν' ἀπαλλαγῇ τῆς νόσου, πρὸς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, τὸ ὁποῖον ἐχρησμοδότησεν ὅτι τότε αὕτη θ' ἀπαλλαγῇ τῆς ἀσθενείας της, ἥτις ὠφείλετο εἰς τὴν ἐναντίον της ὀργὴν τῆς Ἀρτέμιδος διὰ τὴν παράβασιν τοῦ ὅρκου της, ὅταν ὑπανδρευθῇ τὸν Ἀκόντιον. Πρὸς τὸν χρησμὸν ἠναγκάσθη νὰ συμμορφωθῇ ἐπὶ τέλους ἡ Κυδίππη. Ἐνυμφεύθη τὸν Ἀκόντιον καὶ ἀπηλλάγη τῆς ἀσθενείας.

Τὸν μῦθον ἐπραγματεύθη τὸ πρῶτον ὁ Καλλίμαχος εἰς τὴν ἐλεγείαν του, ἥτις ἐπεγράφετο «*Κυδίππη*». Τὸ ἀλεξανδρινὸν δὲ τοῦτο ποίημα ἐχρησίμευσεν ἔπειτα ὡς πηγὴ νὰ πραγματευθῇ χαριέστατα τὸν αὐτὸν μῦθον καὶ ὁ Ὀβίδιος εἰς τὰς Ἡρωΐδας του (βλ. *O. Ribbek* «Ἱστορία τῆς Ρωμαϊκῆς ποιήσεως» ἐν τῇ μεταφρ. *Σ. Κ. Σακελλαροπούλου* Β'. 423 καὶ ἑξῆς). Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀκόντιος Ἰάκωβος (Acontius Jacobus λατινιστί· Aconcio Giacomo ἰταλιστί). Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1492 ἐν Τριδέντῳ καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 1566. Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἔζησεν ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἔγραψε θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ ἔργα, ὧν σπουδαιότερα εἶναι: *α') Stratagemata Satanae* (Βασιλεία 1565)· ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ὁ Ἀκόντιος, μὲ φιλελεύθερον πνεῦμα, ἀσκεῖ κριτικὴν ἐπὶ τῆς βίβλου, ζητεῖ νὰ καταδείξῃ ὅτι αἱ ὁμολογίαι πίστεως δὲν δύνανται νὰ δεσμεύσουν τὸ πνεῦμα καὶ χαρακτηρίζει τὰ ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ περὶ Διαβόλου λεγόμενα ὡς ἁπλῆν προσωποποίησιν· *β') de methodo* (1568)· ἐν τούτῳ ὁ Ἀκόντιος συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἀναλυτικῆς μεθόδου ἀντὶ τῆς συνθετικῆς, διὸ καὶ ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν Καρτεσιανῶν ὡς πρόδρομος τῆς κριτικῆς τῆς γνώσεως τοῦ Καρτεσίου. Σῴζονται καὶ ἐπιστολαί του. Ἔγραψε καὶ ἄλλα ἔργα ὧν τινα ἀπωλέσθησαν· ἀνέκδοτος εἶναι ἔτι *πραγματεία του περὶ τῆς σπουδῆς τῆς ἱστορίας*. [Περὶ Ἀκοντίου ἴδε ἰδίως Die Religion in Geschichte der Gegenwart τόμ. α' (1926) σελ. 78—79 ἄρθρον *W. Koehler*, ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ φιλολογία].

ἀκόντισις (ἡ) καὶ **ἀκοντισμός** (ὁ)· τὸ ἀκοντίζειν, ἡ βολὴ τοῦ ἀκοντίου || ἡ τέχνη τοῦ ἀκοντίζειν.

ἀκόντισμα (τό)· ἡ βολὴ τοῦ ἀκοντίου || τὸ δυνατὸν ὅριον τῆς βολῆς τοῦ ἀκοντίου· «*ἐντὸς ἀκοντίσματος*»· πβλ. τὸ κοινόν· «*σὲ μιὰ τουφεκιὰ τόπο*» || αὐτὸ τὸ ἀκοντισθέν, τὸ βληθὲν ἀκόντιον· πρβλ. *τόξευμα*.

Ἀκόντισμα. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Χαλμερᾶς τῆς ὑποδιοικήσεως καὶ τοῦ νομοῦ Καβάλλας· πρότερον ἐλέγετο *Κοσταζὴλ* ἢ *Κότζιαζ* καὶ ἔχει κατοίκους 43.

ἀκοντισμός. Τὸ ρίπτειν τὸ ἀκόντιον, ἡ ἀκόντισις, ὁ δι' ἀκοντίου ἀγών. Ἰωνικῶς ἐλέγετο καὶ «*ἀκοντιστύς*» (Ἰλ. Ψ. 622).

Ὁ ἀκοντισμὸς ὡς ἀθλητικὴ ἄσκησις ἀπετέλει μέρος τοῦ *πεντάθλου* καὶ συνίστατο εἰς τὴν εἰς μῆκος ἢ ἐπὶ σκοπὸν βολὴν ἑνὸς ἀκοντίου, ὁμοίου πρὸς τὸ πολεμικόν, ἀλλὰ πιθανώτατα στερουμένου μεταλλίνης αἰχμῆς ἢ ἀποτετμημένου. Ὅθεν ὁ Ἡσύχιος καλεῖ τὸ πρὸς γυμνασίαν ἀκόντιον «ἀποτομέα». Ἴσως μόνον διὰ τὸν ἐπὶ σκοπὸν ἀκοντισμὸν ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ μετ' αἰχμῆς ἀκόντιον. Διότι ὁ Ἀντιφῶν ἀναφέρει παῖδα ἀκοντισθέντα ὑπ' ἄλλου ἀκουσίως, καθ' ἣν στιγμὴν ἐκαλεῖτο ὑπὸ παιδοτρίβου. Ὁ ἀκοντισμὸς ἦτο ἀρχαιότατον ἀγώνισμα, πολλάκις ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου. Γνωστὸν δ' ὅτι, εἰς τοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ θανόντος Πατρόκλου τελεσθέντας ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως ἐν Τρῳάδι ἀγῶνας, νικηταὶ ἀνεδείχθησαν ἐν τῷ ἀκοντισμῷ ὁ Ἀγαμέμνων μετὰ τοῦ Μηριόνου. Ὁ Λουκιανὸς (Ἀνάχ. 27) ὑποθέτει λέγοντα τὸν Σόλωνα, ὅτι τὰ μειράκια «περὶ ἀκοντίου βολῆς εἰς μῆκος ἁμιλλῶνται», τὸν δὲ Σκύθην Ἀνάχαρσιν ψέγοντα καὶ τοῦτο καὶ συμβουλεύοντα νὰ μὴ δίδωνται εἰς τοὺς νέους κοῦφα ἀκόντια, ἅτινα βαλλόμενα, εὐχερῶς ὁ ἄνεμος δύναται νὰ παρατρέψῃ, ἀλλὰ νὰ χορηγῶνται λόγχαι καὶ ἄλλα βαρέα ὅπλα.

Ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος π. Χ., μετεῖχον εἰς τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας καὶ παῖδες, εἰς οὓς διὰ τὸν ἀκοντισμὸν ἐδίδοντο ἀκόντια ἐλαφρά. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Λυκοῦργος καὶ τῶν παρθένων τὰ σώματα διεπόνει βολαῖς ἀκοντίων. Ἐν Ἀθήναις, ἔνθα τὴν ἐπιφανεστάτην μοῖραν τῆς κατὰ ξηρὰν δυνάμεως ἀπετέλουν οἱ ἱππεῖς, καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ἐγίνοντο ἐπιδείξεις ἱππέων, ἀσκουμένων εἰς μὲν τὴν ἀνθιππασίαν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ, εἰς δὲ τὸ ἱππεύειν ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ καὶ εἰς τὸν ἀκοντισμὸν ἐν τῷ Λυκείῳ. Ἡ ἀπόστασις, ἣν διατρέχει τὸ ἀκόντιον ριπτόμενον, ἐκαλεῖτο «*ἀκόντισμα*». Ὅθεν «*ἐντὸς ἀκοντίσματος*» ἐσήμαινεν ἐντὸς τῆς ἀποστάσεως, μέχρι τῆς ὁποίας ἐξικνεῖται ἀκόντιον. Ἡ δι' ἀκοντίων ἄσκησις δὲν ἐξέλιπε καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, διότι βλέπομεν ἐν ἀττικῇ ἐπι-

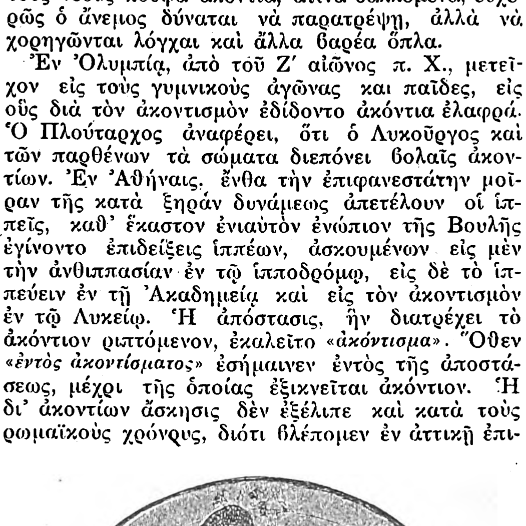

Ἀκοντιστὴς ἐπὶ χαλκοῦ δίσκου ἐξ Αἰγίνης.

γραφῇ μνημονευόμενον καὶ ἀκοντιστήν, σὺν ἄλλοις δημοσίᾳ τιμωμένοις διδασκάλοις τῶν Ἀθηναίων ἐφήβων.

Ἐν τῷ συγχρόνῳ ἀθλητισμῷ ὁ ἀκοντισμὸς κα-

Digitized by Google

τέχει ἐξέχουσαν θέσιν. Καθιερώθη δὲ τὸ πρῶτον ἐν Σουηδίᾳ, ἐξ ἧς μετεδόθη καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας καὶ δὴ ἀπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων τοῦ 1906. Ἀποτελεῖ ἀγώνισμα θαυμασίων πλαστικῶν στάσεων, ἀσκοῦν τὸ σῶμα εἰς δύναμιν, εὐστροφίαν καὶ ταχύτητα. Τὸ βαλλόμενον ἀκόντιον ἔχει βάρος 800 περίπου γραμμαρίων καὶ μῆκος 2,80 μέτρων. Συμφώνως πρὸς τοὺς νέους διεθνεῖς ἀθλητικοὺς κανονισμοὺς τοῦ 1921, τὸ ἀκόντιον κρατεῖται ἀπὸ τοῦ μέσου περίπου τῆς λαβῆς αὐτοῦ, τοῦ ἀθλητοῦ λαμβάνοντος φορὰν ἀπεριόριστον, ἡ γραμμὴ δ' ἀφ' ἧς ρίπτεται ἔχει πλάτος 7 ἑκτμ. καὶ μῆκος 4 καὶ πλέον μέτρων. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἀθλητὴν νὰ ἐγγίσῃ τὴν γραμμὴν διὰ τοῦ ποδός, καθ' ἣν στιγμὴν βάλλει τὸ ἀκόντιον, μηδὲ νὰ ὑπερβῇ ταύτην, πρὶν ἢ τοῦτο ἐγγίσῃ τὸ ἔδαφος. Θεωρεῖται ἄκυρος ἡ βολή, ἐὰν ἡ αἰχμὴ τοῦ ἀκοντίου μὴ ἐγγίσῃ πρώτη τὸ ἔδαφος. Ὁμοίως, ἐὰν τὸ ἀκόντιον θραυσθῇ εἰς τὸν ἀέρα, ἡ βολὴ δὲν καταλογίζεται. Ἡ διεθνὴς ἐπίδοσις τοῦ νεωτέρου ἀκοντισμοῦ κατὰ τὸ 1927 ἦτο 66,15 μέτρ. (Φιλλα·δὸς G Myrra), ἡ δ' ἑλληνικὴ 57,62 μέτρ. (Γ. Ζαχαρόπουλος).

Ἀνάλογος ἄσκησις ἐσυνηθίζετο παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *τζιρίτ*.

Σ. Σ.

ἀκοντιστήρια. Μηχαναὶ ἐξακοντίζουσαι μεγάλους λίθους (*Ἀγαθίας* σελ. 147, 13. ἐκδ. B.). *Ἀκοντιστήριον ὅπλον* (*Μ Πλανοὺδ.* μετάφρ. Ὀβιδ. Μεταμ. Ζ. 680: jaculabile telum).

ἀκοντιστής. Ὁ ρίπτων ἀκόντια (Ἰλ. Π. 328. Ὀδ. 262. Ἡροδ. 8.90. Αἰσχ. Περσ. 52. Θουκ. 3. 97 κλπ). Παρὰ Ξενοφ. ὁ ἀκοντιστὴς συχνάκις ἀναφέρεται μετὰ τῶν τοξοτῶν καὶ τῶν σφενδονητῶν. Ἡ λέξις χρησιμεύει καὶ ὡς ἐπίθετον, ὅθεν λέγεται «*ἀκοντιστὴς* μόχθος» (Ἀνθολ. 6, 26). Εὔχρηστον καὶ τὸ «*ἀκοντιστήρ*» (Εὐρ. Φοίν. 142), ὅπερ πάλιν ὡς ἐπίθετον σημαίνει τὸν μεθ' ὁρμῆς ἀκοντιζόμενον. Ἀκοντιστὴς ἐκαλεῖτο καὶ ὁ διδάσκαλος τοῦ ἀκοντίου.

ΣΠ.

ἀκοντιστική (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ ἀκοντίζειν, τοῦ βάλλειν αἰχμηρὰ ὅπλα.

ἀκοντιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανός, ὁ κατάλληλος νὰ ἀκοντίζῃ.

ἀκοντίτης (Akontit) *[Ὀρυκτολ.]*. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ ὀρυκτολόγος Breithaupt περιέγραψε τὸ πρῶτον (Journ. pr. Chemie 1835, 4, 258 καὶ 260) ἀκοντιοειδεῖς κρυστάλλους τοῦ ὀρυκτοῦ «*δαναΐτου*» ἢ «*γλαυκοδότου*» εὑρεθέντας εἰς τὸ Hakansboda τῆς Σουηδίας. Τὸν ἀκοντίτην ὠνόμαζον ἐνίοτε καὶ «*κοβαλτιοῦχον ἀρσενοπυρίτην*».

Γ. Κ. Γ.

ἀ κόντρα *[Ναυτ.]*. Ναυτικὸς κοινοβαρβαρικὸς ὅρος (βλ. λέξιν **ἀντίπρωρα**).

Σ. Ε. Λ

ἀκόνυζα ἢ ***ἀκόνυζο*** *[Βοτ.]*· βλ. **κόνυζα**.

ἀκονῶ· βλ. **ἀκονίζω**.

ἀκοόμετρον (acoumètre, audiomètre). Εἰδικὸν ὄργανον, χρησιμεῦον πρὸς μέτρησιν τῆς ὀξύτητος τῆς ἀκοῆς. Τὸ ἀκοόμετρον κατεσκευάσθη πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀνακριβειῶν, τὰς ὁποίας παρουσιάζουν κατὰ τὴν ἀκοομετρίαν τὰ διάφορα ὡρολόγια (βλ. **ἀκοή**).

Ἔχουν ἐπινοηθῆ πλεῖσθ' ὅσα εἴδη ἀκοομέτρων, ἐξ ὧν τὸ τὰ μάλιστα συνιστώμενον καὶ μεγάλως χρησιμοποιούμενον εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Politzei κατασκευασθέν. Συνίσταται τοῦτο ἐκ χαλυβδίνου κυλίνδρου, ὃν διὰ καταλλήλου κινήσεως ἡμῶν πλήττει μικρὰ μεταλλίνη σφῦρα, πίπτουσα ἐκ τοῦ αὐτοῦ πάντοτε ὕψους καὶ κατ' ἀκολουθίαν παράγουσα πάντοτε ὁμοιόμορφον ἦχον. Ὁ κύλινδρος καὶ ἡ σφῦρα διὰ τοῦ ἑτέρου αὐτῶν πέρατος προσηλοῦνται εἰς κιονίσκον ἐξ ἀπεσκληρυμένου ἐλαστικοῦ κόμμεως. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κιονίσκου καὶ ὕπερθεν τῆς σφύρας προσηλοῦται στέλεχος τελευτῶν κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον εἰς μικρὸν μετάλλινον δίσκον, χρησιμεύοντα, ἵνα δι' αὐτοῦ τὸ ὄργανον στηρίζηται εἰς τὸ κρανίον, ὁσάκις πρόκειται νὰ μετρηθῇ ἡ διὰ τῶν κρανιακῶν ὀστῶν ἀντίληψις τοῦ ἤχου. Τὸ ἀκοόμετρον τοῦ Politzer ἔχει κανονισθῆ εἰς τὸ ut[4], παράγον 512 ἢ κατὰ Gradenigo 400—468 διπλοῦς κραδασμούς. Τὸ μουσικὸν οὖς διακρίνει εὐχερῶς τὸν ἦχον τοῦ ἀκοομέτρου· ἀλλὰ τὸ μὴ ἠσκημένον εἰς τὴν μουσικὴν οὖς ἀκούει μόνον κτύπους, ὁμοίους πρὸς τοὺς κτύπους τοῦ ὡρολογίου. Ὁ ἐξεταζόμενος, ἀγνοῶν, ὡς εἰκός, ποσάκις ὁ μετρῶν θὰ πλήξῃ διὰ τῆς σφύρας, ἐρωτᾶται καὶ ὀφείλει νὰ δηλώσῃ ποσάκις ἤκουσε τὸν ἦχον αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὀργάνου τούτου δὲν εἶναι δυνατὴ ἐπὶ πολὺ νεαρῶν παίδων, ἀγνοούντων ν' ἀριθμῶσι τὰς πλήξεις. Ὡς ἀπέδειξαν αἱ ἔρευναι αὐτοῦ τοῦ Politzer καὶ τῶν Hartmann καὶ Chimani, ἄτομον ἔχον φυσιολογικὴν τὴν ἀκοὴν ἀντιλαμβάνεται τῶν ἤχων τοῦ ἀκοομέτρου τούτου ἐξ ἀποστάσεως 15 μέτρων. Ἡ βαθμιαία αὔξησις τῆς ἀκουστικῆς ἀντιλήψεως παρ' ἀρρώστοις δεικνύει ἀσφαλεστέραν τὴν βελτίωσιν τῆς παθήσεως αὐτῶν, ὅταν μετρῆται διὰ τοῦ ἀκοομέτρου ἢ ὅταν μετρῆται διὰ τοῦ ὡρολογίου.

Ὡς ἀκοόμετρον, μετροῦν ἐξ ἀποστάσεως τὴν ἀκουστικὴν ὀξύτητα, ὁ Itard ἐχρησιμοποίησε χαλκοῦν κρίκον πληττόμενον ὑπὸ μεταλλίνης σφαίρας. Ὁ Wolf προεκάλει ἐξ ὡρισμένου ὕψους τὴν πτῶσιν μικρᾶς ξυλίνης ἢ μεταλλίνης σφύρας ἐπὶ μικρᾶς σανίδος. Ὁ δὲ Lévi ἐχρησιμοποίει τὴν πτῶσιν σταγόνος ὕδατος ἐπὶ μεταλλίνου πινακίου καὶ τὴν ἐκ ταύτης παραγωγὴν ἤχου. Ἄλλοι ἐπενόησαν, ἀντὶ τῶν ἀκοομέτρων μεθ' ἑνὸς ἤχου, ὄργανα παράγοντα σειρὰν ὅλην ἤχων ἢ ἄλλα τελειότερα μὲν ὄργανα, ἀλλὰ λίαν δύσχρηστα, ἅτε πολύπλοκα καὶ δαπανηρὰ ἅμα, τὰ ὁποῖα ἐχρησι-

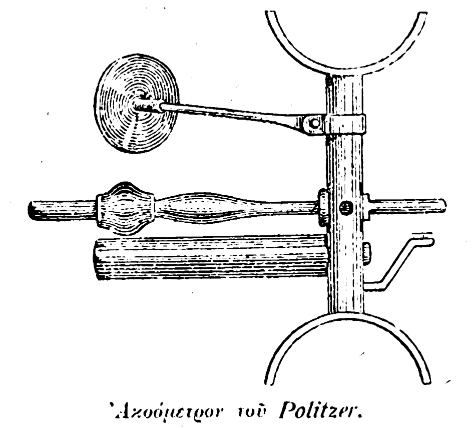

Ἀκοόμετρον τοῦ Politzer.

μοποιήθησαν σχεδὸν μόνον ὑπὸ τῶν ἐφευρετῶν των. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην κατηγορίαν ἀνήκουν τὰ ἀκοόμετρα τῶν Hartmann, Hugues, Bell, Gaiffe, Bondet, Baratoux, Stefanini-Gradenigo, Ferreri, Preysing, Trètrop, Toulouse, Vaschide, Dalby, Cheval κλπ.

Πάντες σχεδὸν οἱ ἐπινοηταὶ οὗτοι μετεχειρίσθησαν τηλέφωνόν τι, τοῦ ὁποίου ὁ ἦχος τροποποιεῖται τῇ παρεμβολῇ διαφόρων ἀντιστάσεων καὶ τῇ προσθήκῃ ἠλεκτρομαγνητικῆς διαπασῶν καὶ τινος μικροφώνου. Τέλος ὁ Lichtwitz ὡς παγκόσμιον, οὕτως εἰπεῖν, καὶ διεθνὲς ἀκοόμετρον προέτεινε νὰ χρησιμοποιηθῇ ὁ φωνογράφος τοῦ Edison· ἀλλὰ δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ἐπ' αὐτοῦ θεωρητικαὶ πρόοδοι.

ΣΤΕΛ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἄκοπα (ἰδιωμ. ἐπίρρ. τροπ.)· ἀδιακόπως, συνεχῶς· ‖ ἐπὶ ματαίῳ· «μὴν πααίνῃς *ἄκοπα* καὶ χαλέβῃς μῆλα ἀπὸ τὴ γειτόνισσα!».

Δ. Λ.

ἀκοπάνιστος, *—η, —ο*· δημοτ. ὁ μὴ κοπανισμένος, ὁ μὴ διὰ κοπάνου τριβεὶς ἢ διαλυθείς· «*ἀκοπάνιστο* σιτάρι, πιπέρι κλπ» ‖ ἰδιωματ. ἀνευνούχιστος.

Β. Φ.

ἀκοπίαστος· (ὁ, ἡ), *—ον* (τό), δημοτ. ***ἀκοπίαστος***, *—η, —ο*· ὁ μὴ ποιῶν κόπον, αὐτὸς ποῦ δὲν φέρει κόπο· «*ἀκοπίαστος* δρόμος», «*ἀκοπίαστη* δουλειά», ἄλλως *ξεκούραστος*.—Ἐπίρρ. ***ἀκοπιάστως***, κοιν. ***ἀκόπιαστα***.

ἄκοπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· 1) (ἀπὸ τοῦ *κόπος*), ὁ ἄνευ κόπου, ὁ μὴ κοπιώδης, ὁ μὴ κοπιαστικός, εὔκολος, εὐχερής· «*ἄκοπον* ἔργον», «*ἄκοπος* ἐνασχόλησις».—2) (ἀπὸ τοῦ *κόπτω*), ὁ μὴ κεκομμένος, ὁ μὴ τμηθεὶς εἰς μέρη, ἀτεμάχιστος, ὁλόκληρος, ἀκέραιος· «*ἄκοπο* παννί, —ξύλο, —ψωμὶ κτλ.» ‖ ὁ μὴ ἀποκοπεὶς ἀπὸ τῆς ρίζης, ἀπὸ τοῦ κορμοῦ· «*ἄκοπο* κλαρί,— σταφύλι,— γέννημα κλπ.» ‖ ὁ μὴ διαβρωθεὶς ὑπὸ βλαπτικῶν ἐντόμων, ἐπὶ φυτῶν, καρπῶν, ὑφασμάτων κλπ. «*ἄκοπη* ντομάτα δὲν ἄφησε τὸ σκουλήκι» ‖ «*ἄκοπο* σιτάρι» τὸ μὴ τριβέν, τὸ μὴ ἀλεσθέν.—Ἐπίρρ. ***ἀκόπως***, κοιν. ***ἄκοπα***· εὐκόλως, εὐχερῶς.

Β. Φ.

ἀκόπριστος, *—η, —ο*· δημοτ. ὁ μὴ κοπρισμένος, ὁ ἄνευ κοπρίας, λιπασμάτων, ἐπὶ φυτῶν, ἀγρῶν, κήπων κ.τ.τ.

ἀκοπυρίνη *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. **ἀκετοπυρίνη**.
—[Φαρμακ.]· ἀναλγητικὸν καὶ ἀντιπυρετικὸν φάρμακον, πρὸς ρευματαλγίας ἰδίᾳ χρήσιμον, χορηγούμενον ἐν δόσει ἡμερησίᾳ ἐκ 0,50 ἑκατοστογρ. ἕως 3 γραμμ.

Μ. Ν. Κ.

ἀκορδέλιαστος, *—η, —ο*· ὁ μὴ κορδελιασμένος, ὁ μὴ διὰ κορδέλας, διὰ ταινίας περιρραφείς.

ἀκορεστία (ἡ), καὶ ***ἀκορεσία***· σπαν. ἀντὶ τοῦ ***ἀπληστία***.

ἀκόρεστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κορεσθεὶς ἢ ὁ μὴ δυνάμενος νὰ κορεσθῇ, ἄπληστος, ἀχόρταστος.—Ἐπίρρ. ***ἀκορέστως***.

ἀκόρεστοι *ἐνώσεις* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς κεκορεσμένας ἐνώσεις διακρίνομεν ἐν τῇ ὀργανικῇ χημείᾳ τὰς καλουμένας ἀκορέστους ἐνώσεις, αἵτινες εἶναι πτωχότεραι ἐκείνων κατ' ἄρτιον ἀριθμὸν ἀτόμων ὑδρογόνου καὶ χαρακτηρίζονται διὰ τῶν καλουμένων ἀντιδράσεων διὰ προσθήκης.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σύνταξιν τῶν τοιούτων ἀκορέστων ἐνώσεων δύο ὑπάρχουσι πιθανότητες· ἢ ὅτι παραμένουσιν εἰς τὰ ἄτομα τοῦ ἄνθρακος ἐλεύθεραι μονάδες συγγενείας ὡς

$$-CH_2-CH_2- \quad , \quad CH_3-CH<$$

ἢ ὅτι αἱ μὴ δι' ὑδρογόνου ἡνωμέναι μονάδες συγγενείας ἑνοῦνται ἀμοιβαίως, ὡς λ. χ. $CH_2<>CH_2$.

Ἐὰν ἡ πρώτη πιθανότης ἦτο δυνατὴ θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχωσι καὶ ἀκόρεστοι ὑδρογονάνθρακες μετὰ μιᾶς ἢ περιττοῦ ἀριθμοῦ μονάδων συγγενείας ἐλευθέρων· τὸ τοιοῦτον ὅμως οὐδέποτε παρετηρήθη καὶ ὁσάκις θὰ ὤφειλε νὰ παραχθῇ τοιαύτη ἕνωσις παρατηρεῖται συνένωσις δύο τοιούτων ἐνώσεων εἰς μίαν. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου παραδεχόμεθα γενικῶς ὅτι αἱ μὴ δεσμευόμεναι μονάδες συγγενείας τοῦ ἄνθρακος κορέννυνται ἀμοιβαίως, ἤτοι διὰ τὰς ἀκορέστους ἐνώσεις παραδεχόμεθα τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πολλαπλοῦ δεσμοῦ δι' ἧς καλῶς ἐπεξηγοῦνται αἱ χαρακτηριστικαὶ αὐτῶν ἀντιδράσεις.

Οὕτω παραδεχόμεθα ἐνώσεις μεθ' ἑνὸς διπλοῦ δεσμοῦ, ὡς $CH_2=CH_2$ ἢ $CH_3-CH=CH_2$, ἐνώσεις μεθ' ἑνὸς τριπλοῦ δεσμοῦ ὡς $CH\equiv CH$ ἢ $CH_3-C\equiv CH$ κ.λ.π., ἢ μετὰ δύο διπλῶν δεσμῶν ὡς $CH_3-CH=CH-CH=CH_2$ κ.ο.κ. Ἐκ τῆς ὑποθέσεως τοῦ πολλαπλοῦ δεσμοῦ θὰ ἠδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι τὰ οὕτω διὰ πλειόνων μονάδων συγγενείας ἡνωμένα ἄτομα ἄνθρακος εἶναι καὶ ἰσχυρότερον πρὸς ἄλληλα δεσμευμένα· τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν ἐπιβεβαιοῖ ἡ πραγματικότης, διότι ἀντιθέτως εἰς τὰς θέσεις ὅπου ὑπάρχουσι πολλαπλοῖ δεσμοὶ εἶναι εὐκολωτέρα ἡ διάσπασις. Οὕτω λ. χ. αἱ μετὰ τριπλοῦ δεσμοῦ ἐνώσεις εἶναι συχνάκις τόσον ἀσταθεῖς, ὥστε εὐκολώτατα διασπῶνται δι' ἐκρήξεως.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ πολλαπλοῦ δεσμοῦ ἐτροποποιήθη ὀλίγον ὑπὸ τοῦ Thiele, ὅστις παραδέχεται ὅτι κατὰ τὴν ἕνωσιν δύο ἀτόμων ἄνθρακος διὰ διπλοῦ δεσμοῦ δὲν χρησιμοποιοῦνται ὁλόκληροι αἱ μονάδες συγγενείας, ἀλλὰ μόνον μέρη αὐτῶν, τῶν ὑπολοίπων παραμενουσῶν ἐλευθέρων, εἰς τὰς τοιαύτας δὲ *μερικὰς* ἐλευθέρας μονάδας συγγενείας ἑνοῦνται τὰ προστιθέμενα στοιχεῖα. Μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην ἕνωσιν αἱ μερικαὶ μονάδες καθίστανται πλήρεις καὶ ὁ πολλαπλοῦς δεσμὸς μετατρέπεται εἰς ἁπλοῦν.

Τόσον διὰ τῆς ἁπλῆς θεωρίας τοῦ πολλαπλοῦ δεσμοῦ, ὅσον καὶ διὰ τῆς θεωρίας τῶν μερικῶν μονάδων συγγενείας τοῦ Thiele δὲν ἐξηγεῖται ἡ φύσις τοῦ πολλαπλοῦ δεσμοῦ, δηλαδὴ δὲν διευκρινίζεται ὁ λόγος, δι' ὃν εἰς τὸ σημεῖον ἀκριβῶς τῆς ὑπάρξεως τούτου εἶναι εὐκολωτέρα ἡ διάσπασις τοῦ μορίου.

Πρὸς ἐπεξήγησιν τῆς φύσεως τοῦ διπλοῦ δεσμοῦ διάφοροι ὑποθέσεις ἐξηνέχθησαν, ἐξ ὧν ἐπικρατεστέρα εἶναι ἡ κληθεῖσα *θεωρία τῆς τάσεως* τοῦ Baeyer.

Κατ' αὐτὴν τὸ ἄτομον τοῦ ἄνθρακος θεωρεῖται ὡς ἐκτεταμένη μᾶζα, αἱ δὲ τέσσαρες μονάδες συγγενείας αὐτοῦ εἶναι δυνάμεις ἐφηρμοσμέναι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ καὶ δὴ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἐπεκτεινόμεναι νὰ συναντῶνται εἰς τὸ κέντρον τούτου καὶ νὰ σχηματίζωσι πρὸς ἀλλήλας ἴσας γωνίας. Κατὰ τὴν δέσμευσιν οὕτω δύο ἀτόμων ἄνθρακος διὰ δύο μονάδων συγγενείας ἐπέρχεται ἀπόκλισις τούτων, ὥστε νὰ καταστῶσι παράλληλοι, λόγῳ δὲ τῆς τοιαύτης ἀποκλίσεως ἀναπτύσσεται τάσις πρὸς ἐπάνοδον εἰς τὴν ἀρχικὴν θέσιν, ἥτις φυσικὰ αὐξάνεται ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς ἀποκλίσεως.

Πρὸς ἐπεξήγησιν ἐπίσης τῆς φύσεως τοῦ πολλαπλοῦ δεσμοῦ διετύπωσεν καὶ ὁ v. Weinberg τὴν κληθεῖσαν θεωρίαν τῆς *κινητικῆς στερεοχημείας*, ἤτοι ὑπέδειξε τὴν παραδοχὴν ὑπάρξεως στροφικῶν καὶ παλμικῶν κινήσεων τῶν ἀτόμων ἐλαχίστου πλάτους.

Ὅταν γενικῶς δύο ἄτομα ἄνθρακος εἶναι ἡνωμένα διὰ μιᾶς μόνον ἑκατέρωθεν μονάδος συγγενείας, τότε εἶναι δυνατὴ ἡ ἐλευθέρα αὐτῶν στροφὴ περὶ τὸν ἑνοῦντα αὐτὰ ἄξονα, ὅταν ὅμως δεσμευθῶσι διὰ δύο μονάδων συγγενείας, τότε στροφὴ τούτων δὲν εἶναι πλέον δυνατή, δι' ὃ καὶ ἔχομεν τὴν ἐμφάνισιν νέων ἰσομερῶν μορφῶν, ἑπομένως αἱ ἰσομέρειαι εἰς τὰς ἀκορέστους ἐνώσεις εἶναι πλειότεραι.

Ἡ σπουδαιοτέρα καὶ μᾶλλον χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τῶν ἀκορέστων ἐνώσεων εἶναι ἡ τάσις ἣν κέκτηνται αὗται νὰ προσλαμβάνωσιν ἄλλα ἄτομα ἢ ὁμάδας στοιχείων καὶ νὰ μετατρέπωνται εἰς κεκορεσμένας ἐνώσεις, συνέπεια δὲ τούτου δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ εὐδιάσπαστον τούτων εἰς τὸ σημεῖον τοῦ πολλαπλοῦ δεσμοῦ ὡς καὶ ὁ πολυμερισμὸς αὐτῶν, ἤτοι ἡ συμπύκνωσις πλειοτέρων μορίων τούτων εἰς ἕν.

Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

ἀκόρινα (τά) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομα *κολεόπτερα* ἰθαγενῆ τῆς Ἰάβας.

Δ. Ν. Π.

Ἄκορις. Ἄρχων τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τοῦ 392—383 π. Χ. Ὅτε ἔλαβε τὴν ἀρχήν, ἡ Αἴγυπτος εἶχεν

Digitized by Google

ἀποστατήσει τῶν Περσῶν καὶ ἠναγκάσθη ἐπὶ τρία συνεχῆ ἔτη ν' ἀγωνίζεται πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἀπειλούντων εἰσβολὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον πολεμίων τούτων. Ὑπῆρξε δραστήριος σύμμαχος τοῦ Εὐαγόρου, βασιλέως τῆς Κύπρου, κατὰ τὸν Κυπριακὸν κληθέντα πόλεμον (391—385 π. Χ.), εὐθὺς ὡς ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν, διότι συμφέρον αὐτοῦ ἦτο νὰ μὴ παρίδῃ τὴν ὑπὸ τῶν Περσῶν κατάληψιν τῆς Κύπρου, ἥτις θὰ ἐγίνετο τότε περσικὸν ὁρμητήριον ἐναντίον τῆς Αἰγύπτου. Κατὰ τὸν αὐτὸν πόλεμον κατήγαγε λαμπρὰν νίκην ἐν Κύπρῳ (388 π. Χ.) καὶ ὁ Χαβρίας στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες συνεμάχουν μὲ τὸν Εὐαγόραν καὶ Ἄκοριν, ὅστις μάλιστα καὶ προεχείρισε τὸν Χαβρίαν εἰς ἀρχηγὸν τῶν στρατιωτικῶν του δυνάμεων. Ἀτυχῶς τὸ μὲν ἡ κατὰ τὸ 387 γενομένη Ἀνταλκίδειος εἰρήνη, τὸ δὲ ἡ ἐπικρατήσασα ἐν Ἀθήναις φιλειρηνικὴ πολιτική, ἥτις καὶ ἀνεκάλεσε τὸν Χαβρίαν, ἀντικαταστήσασα αὐτὸν ὡς ἀρχηγὸν τῶν ναυτικῶν της δυνάμεων μὲ τὸν Ἰφικράτην, ἔσωσαν τοὺς Πέρσας. Ἠδυνήθησαν οὗτοι νὰ καταρτίσωσιν ἰσχυρὰ μισθοφορικὰ στρατεύματα, διὰ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Εὐαγόραν περιώρισαν εἰς τὸ ἐν Σαλαμῖνι τῆς Κύπρου μικρὸν κράτος του, ἐξαναγκάσαντες μάλιστα ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Περσῶν, καὶ τὴν Αἴγυπτον ἀνέκτησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀκόριος περὶ τὸ 373 π. Χ. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἄκορις (ἡ). Πολίχνη τῆς Ἑπτανομίδος ἐν Αἰγύπτῳ.

ἄκορμος *[Τερατογ.]*. Ὁ ἄνευ κορμοῦ. Τερατομορφία ἀποτελουμένη ἐξ ἀμόρφου μάζης ἐν τῇ ὁποίᾳ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποχωρήσῃ τις τελείως τὸν κορμόν· ἐν αὐτῇ διακρίνεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κεφαλή τις ἐπικαθημένη ἐπὶ ἀμόρφου ὄγκου, ἐφ' οὗ ἐμφύεται ὑποτυπώδης ὀμφάλιος λῶρος καὶ ἀνευρίσκονται ἴχνη ἀσαφῆ σκελετοῦ καὶ πεπτικοῦ σωλῆνος. Μ. Ν. Κ

ἄκορνα ἡ *φυλλάκανθος* *[Βοτ.]*. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου καὶ εἶναι ἴσως τὸ *κίρσιον* ἡ *ἄκορνα* (Cirsium Acorna L.). Σ. Μ.

ἀκορνίζωτος, —η, —ο· ὁ μὴ διὰ κορνίζας, πλαισίου, περιβεβλημένος, ἀπλαισίωτος.

ἀκοροΐδευτος, —η, —ο· ἀπερίπαικτος, ἀπεριγέλαστος, ἀχλεύαστος.

ἄκορος ὁ κάλαμος (Acorus Calamus L.) *[Βοτ.]*. Τὸ *ἄκορον* τοῦ Διοσκορίδου· φυτὸν πολυετὲς τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀροϊδῶν* (Araceae), ἔχον τὸ περιάνθιον ἑξαμερές, σπάθην πρασίνην, φύλλα ξιφοειδῆ, ῥίζωμα σαρκῶδες, φαρμακευτικὸν πικρὸν καὶ ἀρωματικὸν (Radix Calami aromatici, τουρκ. Καμὶς Κιοκιοῦ). Φύεται ἁπανταχοῦ εἰς τόπους ἑλώδεις. Ὡς κοσμητικὸν εἶδος θεραπεύεται συνήθως καὶ ὁ *Ἄκορος ὁ ἀγρωστώδης* (A. gramineus). Ἰ. Μ.

ἀκόρυφος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ μὴ ἔχων κορυφήν, κεφαλήν.

—*[Ἐραλδ.]* *Ἀκόρυφος* (Écimé) καλεῖται ὁ **ἀμοιβων** (βλ. λ.), τοῦ ὁποίου ἡ αἰχμὴ τέμνεται ὁριζοντίως. Γ. Ε. Τ.

Ἀκόρυφος [Ἐραλδ.]

ἀκορφολόγητος, — η, — ο· αὐτὸς ποῦ δὲν τὸν ἐκορφολόγησαν, ποῦ δὲν τοῦ ἔκοψαν τοὺς ἐξέχοντας βλαστούς, *τὶς κορφές· «ἀκορφολόγητος βασιλικός», «ἀκορφολόγητο κλῆμα,—ἀμπέλι», «ἀκορφολόγητη κουκιά»* κλ.

ἀκοσκίνητος,—η,—ον, καὶ **ἀκοσκίνιστος·** ὁ μὴ διὰ τοῦ κοσκίνου ἀποκαθαρθείς· «ἀκοσκίνητο σιτάρι,—ἀλεύρι κ. τ. τ.» || μετφ. ἀνέλεγκτος, ἀνεξέλεγκτος, ὁ μὴ λεπτομερῶς καὶ ἀκριβῶς ἐξετασθείς.

ἄκοσμα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Γένος *κολεοπτέρων* ἐντόμων, τῶν ὁποίων ἓν μόνος εἶδος εἶναι γνωστὸν καὶ εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Δ. Ν. Π.

ἀκοσμετία (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων *λεπιδοπτέρων* τῆς τάξεως τῶν *νυκτεροβίων*. Δ. Ν. Π.

ἀκόσμητος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ μὴ κεκοσμημένος, ἀκαλλώπιστος, ἀστόλιστος || ὁ μὴ ἐν κόσμῳ, ἄτακτος, ἀτακτοποίητος, ἀδιακόσμητος.— Ἐπιρρ. **ἀκοσμήτως.**

ἀκοσμία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄκοσμος, ἀταξία, ἀκαταστασία· || ἡ ἔλλειψις κοσμιότητος, ἀπρέπεια, αὐθάδεια, ἀναίδεια.

ἀκοσμία *[Φιλοσ.]*. Ἐκ τοῦ *α στερητ. καὶ κόσμος* (acosmismus=ἀκοσμισμός). Ἡ περὶ ἀνυπαρξίας τοῦ κόσμου δοξασία, ἡ διδασκαλία καθ' ἣν ὁ κόσμος δὲν ὑπάρχει καθ' ἑαυτόν. Τὸν ὅρον (ἀκοσμικός, akosmist) μετεχειρίσθη ὁ *Φίχτε* δι' ἑαυτόν, καὶ ὁ Ἕγελος διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ *Σπινόζα*, ἥτις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *ἀθεΐαν*, δὲν ἀρνεῖται τὴν ὕπαρξιν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ περιλαμβάνει τὸν κόσμον, ὅστις δὲν ὑπάρχει πραγματικῶς, ἐν τῷ θεῷ. Καὶ τῶν *Ἐλεατῶν* καὶ τοῦ *Μαλεβραγχίου* αἱ φιλοσοφίαι ἐθεωρήθησαν μορφαὶ τῆς ἀκοσμίας. Ἡ ἀκοσμία συμπίπτει μετὰ τῆς *ἄκρας ἰδεολογίας*, τῆς *πνευματοκρατίας* καὶ τῆς *πανενθεΐας*. Κ.Θ.Δ

ἄκοσμος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ ἄνευ κόσμου, ἄνευ τάξεως, ἄτακτος, ἀκατάστατος, ταραχώδης || ὁ μὴ κόσμιος, ἀπρεπής, αὐθάδης.—Ἐπιρρ. **ἀκόσμως.**

ἀκοσμῶ *(—έω)*· εἶμαι ἄκοσμος, ἄτακτος, ἀτακτῶ, ἀπειθῶ, ἀκολασταίνω.

Ἀκόστα (Acosta) ***Γαβριήλ.*** Εὐγενὴς Πορτογάλος, γεννηθεὶς τῷ 1594 ἐν Πόρτῳ. Κατήγετο ἐξ ἰουδαϊκῆς οἰκογενείας, προσελθούσης εἰς τὸν Χριστιανισμόν· αἰσθανθεὶς ἀποστροφὴν πρὸς τὴν παπικὴν διδασκαλίαν περὶ ἀφέσεων, ἤρχισε νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ μελετῶν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ᾐσθάνθη τόσον θαυμασμὸν πρὸς αὐτήν, ὥστε φυγὼν ἐκ Πορτογαλίας καὶ ἐλθὼν εἰς Ἀμστελόδαμον οἰκογενειακῶς, προσῆλθεν εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν θρησκείαν, μετονομασθεὶς ***Οὐριήλ.*** Ταχέως ὅμως κατενόησε πόσον ἡ θρησκευτικότης τῶν συγχρόνων του Ἰουδαίων ἀπεῖχε τῆς βιβλικῆς μωσαϊκῆς θρησκείας καὶ ὅταν τὰς νέας του ταύτας ἀντιλήψεις διετύπωσεν εἰς σύγγραμμά του (1624), ἐν τῷ ὁποίῳ ἤλεγχε τὸν σύγχρονον φαρισαϊσμὸν καὶ ἠρνεῖτο τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν μέλλουσαν ζωήν, ἐξήγειρε τὴν μῆνιν τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες τὸν κατήγγειλαν πρὸ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ὡς ἄθεον· τότε κατεδικάσθη εἰς πρόστιμον 300 φιορινίων καὶ διετάχθη ἡ ἐξαφάνισις τοῦ συγγράμματός του, συγχρόνως δὲ τὸν ἀφώρισεν ἡ συναγωγή· μετὰ ἑπτὰ ἔτη ὁ Ἀκόστα ἀνεκάλεσε τὰς διατυπωθείσας ἐν τῷ συγγράμματί του δοξασίας καὶ ἐλύθη τοῦ ἀφορισμοῦ, ἀφοῦ προηγουμένως εἰς ἀντάλλαγμα ἐδέχθη ἐντὸς τῆς συναγωγῆς, ψαλλομένου ψαλμοῦ τινος, 39 ῥαβδισμοὺς («παρὰ μίαν τεσσαράκοντα»). Ἐνδομύχως ὅμως διετήρησε τὰς ἀρχάς του μέχρι τέλους τοῦ βίου του, ὅπερ ἐπῆλθε τῷ 1647, κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην δι' αὐτοκτονίας, λόγῳ ἀπογοητεύσεως ἐκ τῆς σφοδρᾶς κατ' αὐτοῦ καταφορᾶς τῶν ὁμοθρήσκων του. Δ. Σ. Μ.

— **Ἀκόστα** ***Ἰωακεὶμ*** (Joaquim Acosta). Νοτιοαμερικανὸς σοφός. Τῷ 1834 ἠρεύνησε τὰς κοιλάδας τῶν Ἄνδεων καὶ τοῦ Σορόκκο. Τῷ 1841 ἐμελέτησε τὰς φυλὰς τῶν Ἰνδιάνων, ἰδίως τῶν Chibchas. Ἀπέθανε τῷ 1862. Ἐκ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: *Compendio historico del descubrimento y colonizatione de la Nueva-Granada en el Siglo XVI (1848)*.

— **Ἀκόστα** ***Ἰωσὴφ*** (José Acosta). Ἱσπανὸς Ἰησουΐτης (1539—1600), συγγράψας διάφορα κατηχητικὰ καὶ ἠθικὰ συγγράμματα.

— **Ἀκόστα** ***Καικίλιος*** (Cecilio Acosta). Διάσημος συγγραφεὺς Νοτιοαμερικανός, γεννηθεὶς ἐν Καρακὰς τῆς Βενεζουέλας τῷ 1838. Νομομαθής, φιλόσοφος καὶ ποιητής, διατελέσας καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Καρακάς.

— **Ἀκόστα** ***Χριστοβὰλ*** (Cristobal Acosta). Πορτογάλος ἰατρὸς καὶ βοτανικὸς γεννηθεὶς ἐν Μοζαμβίκῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ 15ου αἰῶνος. Περιῆλθεν ὡς χειρουργὸς τὰς πορτογαλικὰς ἀποικίας, διαμείνας ἐπὶ μακρὸν ἐν Γκόᾳ. Ἐλθὼν εἰς Πορτογαλίαν ἐγκατεστάθη ἐν Burgos, ὅπου ἐξήσκησε τὴν ἐπιστήμην του. Ἀπέθανε τῷ 1580. Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐξέδωκε σπουδαῖον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον: *Tractado de las drogas y medicinas de las Indias orientales, con sus plantas debuscadas al vivo* (Burgos 1578). Τὸ ἔργον τοῦτο μετεφράσθη εἰς τὴν λατινικὴν τῷ 1582 καὶ εἰς τὴν γαλλικὴν τῷ 1602 καὶ 1619. Ὁ Ἀκόστα ἐξέδωκε καὶ βιβλίον, ἐν ᾧ ἐκθειάζει τὰς γυναῖκας, ἀφιερώσας αὐτὸ εἰς τὴν Αἰκατερίνην τῆς Αὐστρίας (1592).

ἀκοστάρισμα *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς διαλέκτου (ὀρθότερον *ἀκκοστάρισμα*). Ἡ «*παραβολὴ*» λέμβου ἢ πρᾶξις τοῦ προσέρχεσθαι εἰς τὴν ἀκτὴν ἢ εἰς πλοῖον μὲ λέμβον. Συνωνύμους ὅρους ἐν τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἔχει τοὺς «*ζύγωμα στὴν μπάντα*» «*διπλάρωμα*», «*πλεύρισμα*», ἰδίως προκειμένου περὶ παραβολῆς πλοίου εἰς κρηπῖδα, προκυμαίαν, ἢ προβλῆτα φορτοεκφορτώσεων ἢ καὶ εἰς ἕτερον πλοῖον. Οἱ ἀντίστοιχοι ξενικοὶ ὅροι εἶναι: γαλλ. accostage en long, de bout au corps, au quai ἀγγλ. boarding a vessel, running alongside, coming ἢ going a vessel, boarding end on, landing the key. Σ.Ε.Λ.

ἀκοστάρω *[Ναυτ.]*. Ἐν τῇ κοινῇ ναυτικῇ διαλέκτῳ = «*παραβάλλω*» λέμβον εἰς ἀποβάθραν προκυμαίας ἢ τὴν κλίμακα πλοίου ἐν ὅρμῳ· λέγεται καὶ *κοστάρω* καὶ *ζυγώνω* (γαλλιστὶ accoster à un quai, à un navire, ἀγγλ. to go, ἢ to come alongside a ship, ἢ a boarding place). || Ἐπίσης, «*παραβάλλω*» πλοῖον εἰς κρηπῖδα, προκυμαίαν, ἢ προβλῆτα φορτοεκφορτώσεων ἢ ἄλλο πλοῖον· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔχει συνωνύμους ὅρους *πλευρίζω, πέφτω δίπλα, ζυγώνω πὲρ μπάντα, διπλαρώνω*. Τὸ πρόσταγμα εἰς τὴν κοινοβαρβαρικὴν ναυτικὴν γλῶσσαν: «*ἀκόστα!*», σημαῖνον «*παράβαλε*», «*πλεύρισε*», «*πέσε δίπλα*». Προκειμένου περὶ παραβολῆς εἰς πλοῖον ἐν πλῷ, χρησιμοποιοῦνται περισσότερον οἱ ὅροι «*διπλαρώνω*» καὶ «*πέφτω δίπλα*». Σ.Ε.Λ.

Ἀκόστας καὶ **Ἀκώστας.** Ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀναφέρεται ἔν τινι ἐκθέσει τοῦ ἀκολουθήσαντος τὸν Ἰμπραὴμ πασᾶν εἰς τὴν Πελοπόννησον Ἰταλοῦ ἀξιωματικοῦ Ἰωάννου Ρωμαίη, Ἱσπανὸς ἀξιωματικὸς ὅστις ἐξισλαμισθεὶς ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ *Ὀσμὰν-ἀγᾶ*, εἰς δὲ τὴν Αἴγυπτον ἐξεπαίδευσε δώδεκα χιλιάδας ἄνδρας διῃρημένους εἰς 15 τάγματα (Ἀρχ Ρώμα: Τόμος Α' σ. 539). Γ. Δ. Κ.

Ἀκοτάντος ***Ἄγγελος.*** Ἐνετὸς εὐπατρίδης γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνος, ὅστις ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ χρονογράφου Σανούτου ὡς εἷς τῶν «*εὐγενῶν τιμαριωτῶν*», εἰς οὕς, ἀνακαταληφθεῖσα τῷ 1207 ἡ Κέρκυρα ὑπὸ τῆς ἐνετικῆς πολιτείας, διενεμήθη δυνάμει συμβολαίου. Μέλη τῆς οἰκογενείας Ἀκοτάντου ἀναφέρονται παρὰ τῷ Ναβατζιέρῳ, τῷ Μαρκέλλῳ καὶ τῷ Σανούτῳ, ἀλλὰ λίαν συγκεχυμένως. Γ. Δ. Κ.

Ἄκοτζα ἢ **Ἄκουτζα·** βλ. **Ἀκάστη.**

ἀκοτσάριστος,—η,—ο· αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι κοτσαρισμένος, δὲν εἶναι πιασμένος, δὲν εἶναι κρεμασμένος ἀπὸ κάπου.

—*[Ναυτ.]* Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς διαλέκτου λεγόμενος ἐπὶ τροχιλίων καὶ συσκευῶν τὰ ὁποῖα ἐνῷ εἶναι ἐκ κατασκευῆς προωρισμένα νὰ ἐνάπτωνται ἢ νὰ ἀγκυρίζωνται, δὲν εἶναι ἐνημμένα ἢ ἠγκυρισμένα *μακαρᾶς ἀκοτσάριστος, μαραβίλια ἀκοτσάριστη, παλάγκο ἀκοτσάριστο*). Τὸ ἀκοτσάριστος δὲν πρέπει νὰ συγχέεται πρὸς τὸ «*ξεκοτσαρισμένος*», σημαῖνον ὅτι ἀγόμενόν τι ἔχει ἐξαγκυρισθῇ ἕνεκα τυχαίου λόγου, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἠγκυρισμένον. Σ.Ε.Λ.

ἀκότυλα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Εἶδος *ἀκαληφῶν* περιλαμβάνον ζῷα, ἅτινα στεροῦνται κεντρικοῦ στόματος καὶ πλευρικῶν διαυλακώσεων. Δ. Ν. Π

ἀκότυλα *[Βοτ.]*· βλ. **κρυπτόγαμα.**

ἀκοτυλοφόρα (τὰ)· *[Ζῳολ.]* Λέγεται ἐπὶ ζῴων τινῶν ἅτινα στεροῦνται μυζητικῶν ὀργάνων. Δ. Ν. Π.

Ἄκουα (César dell'Acqua) ***Καῖσαρ.*** Ζωγράφος Αὐστριακός, γεννηθεὶς ἐν Pirano παρὰ τὴν Τεργέστην τῷ 1821. Νέος ὢν εἰργάζετο εἰς ἐμπορικὸν γραφεῖον, ἀλλὰ ἡ ζωγραφικὴ τὸν εἵλκυε πάντοτε. Ἡμέραν τινὰ ὁ καθηγητὴς Pietro Zandomeneghi ἰδὼν σχεδιάσματά του κατενόησε τὸ μέγα του τάλαντον καὶ ἐνήργησεν, ὥστε νὰ σταλῇ χάριν σπουδῶν εἰς Βενετίαν τῷ 1842. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Παρισίους, ἀλλὰ τῷ 1848 ἀνεχώρησε διὰ Βρυξέλλας, ὅπου ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Gallait. Ἐκ τῶν ἔργων του δύο μεγάλαι συνθέσεις του εὑρίσκονται ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Τεργέστης: «*Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἐν τῇ ἐρήμῳ*» ἔργον μεγάλης ἀξίας καὶ «*Ὁ Ἰησοῦς προσκαλῶν τὰ μικρὰ παιδία*». Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «*Ἡ Κορνηλία, μήτηρ τῶν Γράκχων*». «*Ἡ νεότης τοῦ Σπινόζα*». «*Ὁ Δάντης ἐν Βερώνῃ*». «*Ἐξομολόγησις τοῦ Λουδοβίκου ΙΑ'*». «*Μία Μάγισσα*» κ. ἄ. Τὰ περισσότερα τῶν ἔργων τούτων εὑρίσκονται ἐν Βρυξέλλαις. Ἀπὸ τοῦ 1858—1866 ὁ Ἄκουα, κληθεὶς παρὰ τοῦ ἀρχιδουκὸς Μαξιμιλιανοῦ, ἐζωγράφησεν ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Μιραμὰρ σειρὰν πινάκων μὲ θέματα ἐκ τῆς ἐγχωρίου ἱστορίας: «*Οἱ Κέλται πρῶτοι κάτοικοι τοῦ βράχου τοῦ Μιραμάρ*». «*Ρωμαϊκὴ ἑορτή*» κ. ἄ.

Ἄκουα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ βορειανατολικώτερος (Calla dell' Acqua· Πλάτος=40 55'30''—Μῆκος=12 58'00''—Χάρται Ἀγγλικοί: 1841=Civita-Vecchia to Naples καὶ 1733=Ponza islands) τῶν δύο ἀμφιδύμων ὅρμων, τῶν σχηματιζομένων εἰς τὸ μέσον τῆς ΒΔ ἀκτῆς τῆς νήσου *Πόντζα* (Ponza, ἀρχ. *Πανδαταρία*), μεταξὺ τῶν ἄκρων *Πάππα* (Punta Pappa) καὶ *Φόρνι* (Punta Forni) ἐν τῷ Τυρρηνικῷ Πελάγει. Ὁ προσκείμενος αὐτῷ ΝΔ ὅρμος, ὁ ἕτερος τῶν ἀμφιδύμων, ὀνομάζεται *Φεόλλα* (Calla Feolla), ἡ δὲ διαχωρίζουσα αὐτοὺς ἄκρα ὀνομάζεται *Κόρτε* (Punta Corte). Αἱ ὀνομασίαι αὗται, ἃς παραλαμβάνομεν ἐκ τῶν ναυτικῶν ὁδηγιῶν, δὲν εἶναι σημειωμέναι εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς χάρτας. Ἡ κωμόπολις ***Ἄκουα***, ἐκτισμένη εἰς τὴν ὑπὲρ τοὺς ἀμφιδύμους ὅρμους ὑψηλὴν ἀκτήν, φαίνεται χωριζομένη ὑπὸ τῆς γλώσσης Κόρτε εἰς δύο τμήματα. Τὰ ὑπ' αὐτὴν δύο ἀγκυροβόλια εἶναι καλά, ὑπὸ ἔποψιν ποιότητος βυθοῦ, πλὴν ἀναπεπταμένα εἰς τοὺς δυτικοὺς καὶ ΒΔ ἀνέμους. Σ. Ε. Λ.

ἄκουα (ἰταλ. acqua=ὕδωρ). Ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς ὀνομασίαν ὑγρῶν ἐχόντων φαρμακευτικὰς ἢ χημικὰς ἰδιότητας.

— **ἄκουα τοφφάνα** (acqua toffana = νερὸ τῆς Τοφφάνας). Δηλητήριον καταστὰν περίφημον κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ απο-

Digitized by Google

δίδεται εἰς τὴν Τοφφάναν, γυναῖκα ἐκ Σικελίας καταγομένην, ἥτις πολλὰ θύματα ἀποστείλασα εἰς τὸν ᾅδην ἐκ Παλέρμου καὶ Νεαπόλεως, ἐφυλακίσθη, ἐβασανίσθη καὶ μετὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν ἐγκλημάτων της κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Κατὰ τὸν Garetti, ἰατρὸν τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου ΣΤ', τὸ δηλητήριον τῆς Τοφφάνας ἦτο σκευασία ἀρσενικοῦ.

— **ἄκουα φόρτε.** Λέξις ἰταλικὴ ἐν χρήσει κοινῶς πρὸς δήλωσιν τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος.

Ἄκουα (Acqua). Ἡ λέξις προτάσσεται ἐν τῇ Ἰταλικῇ γλώσσῃ συνήθως ἐν ταῖς ὀνομασίαις διαφόρων πηγῶν, ἰαματικῶν ἰδίως.

— **Ἄκουα ἀτσετόζα** (Acqua acetosa). Χλωριοῦχος πηγὴ πλησίον τῆς Ρώμης παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Τιβέρεως. Θερμοκρασία 15°.

— **Ἀκουαππέζα** (Acquappesa). Θειοῦχοι καὶ σιδηροῦχοι πηγαὶ ἐν Καλαβρίᾳ τῆς Ἰταλίας.

— **Ἄκουα σάντα** (Acqua santa). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχουν ἐν Ἰταλίᾳ πολλαὶ μεταλλικαὶ πηγαί. Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι: Ἡ ἐν τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ τῆς κοιλάδος τῆς νύμφης Ἠγερίας, ἀπέχουσα 3½ χιλ. ἀπὸ τῆς Ρώμης. Τέσσαρες πηγαὶ χλωριοῦχοι καὶ θειοῦχοι θερμοκρασίας 35—38° ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἄσκολι, ἡ Grotta di Bagno, ἡ Campo d'Iscara, ἡ Colombaro, ἡ Lugo, ἀναβρύουσαι παρὰ τὴν πολίχνην Ἄκουα-Σάντα. Τὸ ὕδωρ ἀναπηδᾷ εἰς ὕψος 30 μέτρων καὶ ἔχει θεραπευτικὰς ἰδιότητας διὰ τὰς δερματικὰς παθήσεις, ρευματισμούς, χοιράδας κλπ.

—**Ἄκουε ἀλμποῦλε** (Acque albule). Ἰαματικαὶ πηγαὶ ἐν Τίβολι ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Ρώμην ὁδοῦ. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπεσκέπτοντο συχνὰ τὰ λουτρὰ ταῦτα. Ἀργότερον ἐγκατελείφθησαν καὶ τὸ ὕδωρ κατέκλυσε τοὺς ἀγροὺς μέχρις οὗ ὁ καρδινάλιος Ἱππόλυτος τῆς Ἔστης τὸ διωχέτευσεν ἐντὸς διωρύγων. Τὸ ὕδωρ τοῦτο εἶναι λίαν ἀποτελεσματικὸν διὰ τὰς φλεγμονὰς τῶν βλενογόνων, τὴν συφιλίδα, ἀσθενείας τινὰς τοῦ λάρυγγος καὶ φάρυγγος κτλ.

Ἀκουαβίβα· βλ. **Ἀκβαβίβα.**

Ἄκουαι (λατ. Aquae=ὕδατα). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδίδετο ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἰς τόπους ὅπου ὑπῆρχον μεταλλικαὶ πηγαί. Π. χ. *Aquae Sabandicae* (ἡ νῦν **Αἴξ-λε-μπαίν**, βλ. λ.), *Aquae Sextiae* (νῦν **Αἴξ-ἀν-Προβάνς**), *Aquae Grani* (νῦν **Αἴξ-λὰ-Σαπέλλ**), *Aquae Sulis* ἐν Σόμμερσετ τῆς Ἀγγλίας, *Aquae Buxton* τῆς Ἀγγλίας κ.ἄ.

—**Ἄκουαι Κουτίλιαι** (Aquae Cutiliae). Μεταλλικὴ πηγὴ ἐν Ἰταλίᾳ παρὰ τὴν σημερινὴν Cittaducale ἐννέα μίλλια ἀνατολικῶς τοῦ Rieti. Ἡ ἐκεῖ πλησίον εὑρισκομένη λίμνη ἐθεωρεῖτο παρὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὡς τὸ κέντρον τῆς Ἰταλίας, ἦτο δὲ περίφημος διὰ τὰς ἐπ' αὐτῆς ἐπιφενομένας νησῖδας, αἵτινες, ὡς συνήθως, ἐσχηματίζοντο διὰ τῆς μερικῆς ἀπολιθώσεως τῶν φυτῶν ἕνεκα τῶν ἐν τῷ ὕδατι μεταλλικῶν οὐσιῶν. Ἐπειδὴ οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες Βεσπεσιανὸς καὶ Τῖτος ἀπέθανον ἐνταῦθα, ὑποτίθεται ὅτι ἐσύχναζον εἰς τὰ λουτρά της, τῶν ὁποίων ἐρείπια σώζονται.

—**Ἄκουαι Σοῦλις** (Aquae Sulis). Ἀρχαία λουτρόπολις ἐν Βρεττανίᾳ καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τῷ 43 π. Χ. καὶ ἀκμάσασα καθ' ὅλην τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον. Εἰς αὐτὴν ἐσύχναζον χάριν θεραπείας οἱ στρατιῶται τῶν ρωμαϊκῶν ἐν Βρεττανίᾳ λεγεώνων, Βρεττανοὶ καὶ Γαλάται, ἡ φήμη της δὲ εἶχε φθάσει μέχρις Ἰταλίας. Διετέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς κελτικῆς θεότητος Σούλ, ἣν οἱ Ρωμαῖοι ἐταύτιζον πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν. Σώζονται σήμερον ἐρείπια.

Ἀκουαὶ (Akuä). Φυλὴ Ἰνδιάνων ἀνοικτοῦ χρώματος, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὁμάδα τῶν φυλῶν τῶν *Γκές*. Οἱ Ἀκουαί, περιλαμβάνοντες τοὺς Χαβάντες καὶ Χερέντες, εἶναι ἐξηπλωμένοι εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ροῦ τοῦ Ἀραγκουάγια Τοκάντινς, καὶ ἀποτελοῦσι μετὰ τῶν Καγιάμπο τοὺς *κεντρικοὺς Γκές*, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς *ὀρεινοὺς* τῶν παρθένων δασῶν τῶν ὀρέων τῆς ἀνατολικῆς Βραζιλίας, τοὺς καλουμένους *ἀνατολικοὺς Γκές*.

Ἀκουανῖται. Ἐλέγοντο οὕτω οἱ αἱρετικοὶ **Μανιχαῖοι** ἐκ τοῦ Ἀκούα, ὅστις ἐλθὼν ἐκ Μεσοποταμίας εἰς Ἐλευθερούπολιν, διέδωκεν ἐκεῖ τὰς ἀρχὰς τῆς αἱρέσεως (ἴδε *Ἐπιφανίου Πανάριον*, αἵρεσις 46, ἐν Migne, Ἑ. Π. 42, 29). Δ. Σ. Μ.

Ἄκουα-Πεντέντε (Acqua Pendente). Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ρώμης, περιφερείᾳ τοῦ Βιτέρμπε. Κάτοικοι 6,300. Εἶναι ἀρχαία ἐτρουσκικὴ πόλις, ἐκτισμένη ἐπὶ λόφου, ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν ὡραῖον καταρράκτην της, ὅστις χύνεται εἰς τὸν Πάλια (Paglia), παραπόταμον τοῦ Τιβέρεως. Πλησίον τῆς πόλεως ὑπάρχουν θειοῦχοι καὶ σιδηροῦχοι πηγαί.

ἀκουὰρ (akuar) καὶ **ἀδουὰρ** (aduar). Ἐκαλοῦντο οὕτως ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἀστρολόγων οἱ κύκλοι ἢ αἱ περιφοραὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων, ὑφ' ὧν διείποντο αἱ πράξεις τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ διάφορα γεγονότα τοῦ βίου αὐτῶν. Τὸ ἀκουὰρ ἀπετελεῖτο ἐξ 120 σεληνιακῶν ἐτῶν, ἐνῷ τὸ ἀδουὰρ συνέκειτο ἐκ 360 ἡλιακῶν, ἡ δὲ μεγάλη τέχνη τῶν ἀστρολόγων ἐθεωρεῖτο συνισταμένη εἰς τὸν συνδυασμὸν τῶν δύο τούτων κύκλων.

Ἰδιαιτέραν προσοχὴν εἰς τὰς ἀστρολογικὰς ταύτας δοξασίας λέγεται ὅτι ἔδιδεν ὁ περιώνυμος χαλίφης τῶν Ἀράβων ὁ φιλόμουσος Ἀλ-Μαμούν, ὅστις ἐδείκνυεν ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον κυρίως εἰς τὸ ζήτημα τοῦ βίου τῶν ἐπικρατουσῶν κατὰ τὴν ἐποχήν του θρησκειῶν. Κατὰ τὸν διάσημον Ἄραβα ἀστρολόγον Ἀλβουμαζάρ, ὅστις φέρεται ὡς πατὴρ τῶν τοιούτων δοξασιῶν, ἡ μὲν χριστιανικὴ θρησκεία ὑπελογίζετο ὅτι εἶχε βίον 1460 ἐτῶν, ἡ δὲ μωαμεθανικὴ μόνον 544, συνεπῶς ἡ πρώτη θὰ ἐξέλειπε κατὰ τὰ 1460 καὶ ἡ δευτέρα κατὰ τὰ 1166 (βλ. **Ἀλβουμαζάρ**). Σ. Π.

ἀκουαρέλλα· βλ. **ὑδατογραφία.**

ἀκουαρελλίστας (ὁ) (τὸ γαλ. *aquarelliste*)· ὁ ζωγραφῶν μὲ ἀκουαρέλλες, ἤτοι μὲ χρώματα διαλυόμενα εἰς τὸ νερό.

ἀκουάριον· βλ. **ἐνυδρεῖον.**

Ἄκουα-Φρέντα (Acqua Freda) *[Παραλ. Γεωγραφ.]*. Ἐλάσσων κόλπος ἀποτελῶν τὸν ἀνατολικὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Πολικάστρο ἐν τῇ ΝΔ. Ἰταλίᾳ καὶ διανοιγόμενος νοτίως τοῦ ἀκρωτ. *Μεντζανόττε* (Punta Mezzanotte), ὅπερ ἀπέχει 31 μιλ. ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου *Μπονιφάτι* (Capo Bonitati) καὶ 14 μιλ. ἀπὸ τοῦ ἀκτωρ. *Σκαλέα* (Capo Scalea), βορείως δὲ ἀμφοτέρων.

Εἰς τὴν παραλίαν τοῦ ὅρμου, ἐν τῷ μέσῳ ἐλαιῶνος, ἡ κωμόπολις ***Ἄκουα-Φρέντα***, σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς γραμμῆς Νεαπόλεως — Ρηγίου (Napoli-Regio), τῆς παραθεούσης τὴν ΝΔ ἀκτὴν τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου. Εἰς τὸν παραπλέοντα, εἶναι καταφανῆ τρία ὑδραγωγεῖα· δύο μεγάλα, ὧν τὸ μὲν ὑπὸ τὴν κωμόπολιν, τὸ δὲ δυτικῶς αὐτῆς, καὶ ἕτερον μικρότερον, μετὰ δέκα μεγάλων τόξων. πρὸς νότον· πύργος δὲ τετράγωνος καὶ ὑψηλός, πρὸς νότον καὶ ἐγγὺς τῆς κωμοπόλεως, ἀποτελεῖ ἄριστον σημεῖον διὰ τὴν προσγείωσιν (Πλάτος=40°.02'. Μῆκος=15°41' Ἀν. Χάρτης Ἀγγλικός: 1842 Naples, to cape Bonifati). Σ. Ε. Λ.

ἀκουβάλητος, *—η, —ο*· ὁ μὴ μεταφερθεὶς εἰς τὴν ἀποθήκην ἢ τὴν οἰκείαν θέσιν, «ἔχω τὸ σιτάρι *ἀκουβάλητο*» καθόλου, ὁ μὴ μεταφερθείς, ὁ μὴ μετακομισθείς, ἐπὶ σκευῶν, ἐπίπλων κ.τ.τ.

ἀκουή (ἡ)· ἰδιωματ. τύπος ἀντὶ **ἀκοή.**

Ἀκουΐλα (Aquila). Πόλις τῆς Ἰταλίας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Aquila des Abruzzes, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀτέρνο, ἀπέχουσα 216 χιλιόμετρα τῆς Ρώμης. Κάτοικοι 21,929. Ἔχει ἐργοστάσιον ἀρωμάτων καὶ εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου. Ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Φριδερίκου Β' τῷ 1240, ὄχι μακρὰν τοῦ ἀρχαίου Ἀκουϊτέρνου. Τῷ 1705 καὶ 1706 ἔπαθε μεγάλας καταστροφὰς ὑπὸ σεισμῶν. Εἶναι ἐκτισμένη εἰς ὕψος 730 μέτρων, τὸ δὲ δροσερὸν κλῖμα καὶ ἡ ὡραιότης τῆς πέριξ φύσεως τὴν καθιστοῦν ἐξόχως εὐχάριστον διαμονήν.

Ἡ ἐπαρχία Ἀκουΐλα ἔχει 400.000 κατοίκους.

Ἀκουΐλα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἀποτελοῦν τὴν ΝΔ ἐσχατιὰν (Πλάτος 41°33. Μῆκος =8°47' Α. Χάρτης Ἀγγλικὸς 1131 Island of Corsica καὶ 429 Cape Feno to Lava bay) τῆς μεγαλονήσου Κορσικῆς, καὶ χερσονησίζουσαν ἀπόφυσιν, προέχουσαν εἰς τὴν θάλασσαν 200 μέτρα ἀπὸ τοῦ ποδὸς τοῦ βουνοῦ *Σενετόζε* (Senetose). Ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ βουνοῦ καὶ 800 μέτρα ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκουΐλα ὑπάρχουν, ὅπως πανταχοῦ τῆς κορσικανῆς ἀκτῆς ἄλλως τε, δύο πύργοι 15 μέτρων ὕψους, ἑνούμενοι πρὸς ἀλλήλους διὰ λευκοῦ χθαμαλοῦ κτίσματος· ἐπὶ τοῦ βορειοτέρου τούτων, φάρος ἰσχυρὸς ἐκπέμπων 19 μιλλίων ἔκλαμψιν ἀνὰ 5 δευτερόλεπτα, λευκὴν μὲν εἰς τὸν ἀκολουθοῦντα ἐλεύθερον κινδύνων πλοῦν, ἐρυθρὰν δὲ διὰ τοὺς εὑρισκομένους εἰς ἐπικίνδυνον πλεῦσιν, λόγῳ τῶν μυρμήκων Les Moines ἢ «I Monachi» «Καλόγηροι», ὡς ὀνομάζονται καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν). Σ. Ε. Λ.

Ἀκουΐλα (Aquila) ***Πέτρος***. Ἰταλὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης ἐπὶ μετάλλου γεννηθεὶς εἰς Μαρσάλλαν παρὰ τὸ Παλέρμον μεταξὺ τοῦ 1640 καὶ τοῦ 1645, ἀποθανὼν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος. Ὡς χαράκτης ὑπερέβη κατὰ πολὺ τοὺς συμπατριώτας του διακρινόμενος διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ ἄνεσιν τοῦ σχεδίου του καὶ τὴν ἐκφραστικότητα τῶν προσωπογραφιῶν του. Τὸ παλαιότερον χρονολογημένον ἔργον του εἶναι ἡ προμετωπὶς τοῦ σπανιωτάτου βιβλίου τοῦ Κάρλο Πάντρε Ντίο «*Περιγραφὴ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Πέτρου*» (Ρώμη, 1673). Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων του σπουδαιότερα εἶναι: 17 βιβλικὰ θέματα ἐκ τῶν εἰς τὸ Βατικανὸν εἰκόνων τοῦ Ραφαήλ, περιληφθέντα εἰς συλλογὴν ἡ ὁποία ἔφερε τὴν προσωπογραφίαν τοῦ Ραφαὴλ χαραχθεῖσαν ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Ἀκουΐλα· ἡ «Ὁμήγυρις τῶν θεῶν ἐν Ὀλύμπῳ», κατὰ τὰς τοιχογραφίας τοῦ Λανφράγκο εἰς τὴν βίλλα Μποργκέζε· Σκηναὶ τῆς μυθικῆς ζωῆς τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων», κατὰ τὰς ζωγραφίας τοῦ Καρράτση εἰς τὸ παλάτιον Φαρνέζε· ἡ «Μάχη τοῦ Κωνσταντίνου κατὰ τοῦ Μαξεντίου» κατὰ τὸν Ραφαὴλ κλπ.

—**Ἀκουΐλα** (Aquila) ***Φραγκῖσκος-Φαραώ***. Ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου. Χαράκτης ἐπίσης, γεννηθεὶς ἐν Παλέρμῳ τῷ 1665, ἀποθανὼν πιθανῶς ἐν Ρώμῃ μετὰ τὸ 1740. Ἦτο κατώτερος τοῦ θείου του, ἀλλ' ἱκανὸς τεχνίτης, παρήγαγε δὲ πλεῖστα ἀξιόλογα ἔργα κατὰ τὸ πεντηκονταετὲς στάδιόν του.

Ἀκουϊλᾶνος (Aquilano) ***Σεραφείμ***. Ἰταλὸς ποιητὴς ἐξ Ἀκουΐλα τῶν Ἀβρουζίων, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του (1466—1500). Συνέθετεν ἐκ τοῦ προχείρου ποιήματα πλήρη χάριτος καὶ πνεύματος, τόση δὲ ἦτο ἡ φήμη του, ὥστε πολλοὶ τὸν ἐθεώρουν ἀνώτερον καὶ τοῦ Πετράρχου.

—**Ἀκουϊλᾶνος** (Aquilano) ***Σεβαστιανός***. Ἰταλὸς ἰατρὸς ἐξ Ἀκουΐλα τῶν Ἀβρουζίων, ἀποθανὼν τῷ 1513. Ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Γαληνοῦ, ἐξήσκει δὲ τὴν ἰατρικὴν εἰς Φερράραν τῷ 1495. Ἔγραψε «περὶ τῆς γαλλικῆς νόσου» (De morbo gallico), ὅπου καὶ ὑποδεικνύει τὴν χρῆσιν τοῦ ὑδραργύρου κατὰ τῆς συφιλίδος.

ἀκουϊλαρία ***ἡ ἀγάλλοχα*** (Aquilaria Agallocha Roxb.) *[Βοτ.]*. Δένδρον εὐμέγεθες τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκουϊλαριδῶν* (Aquilariaceae), ἰθαγενὲς τῶν Ἰνδιῶν, ἐξ οὗ τὸ **ἀγάλλοχον** (βλ. λ.), ξύλον εὔοσμον καὶ φαρμακευτικὸν (lignum Aquilariae, γαλλ. bois d'aigle ἢ calabec, ἀγγλ. eagle wood). Σ. Μ.

ἀκουϊλαρίδαι (Aquilariaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν ἢ κατ' ἄλλους φυλὴ τῶν *θυμελαιϊδῶν* (Thymeleaceae) περιλαμβάνουσα ὀλίγα δενδρώδη φυτὰ τῶν Ἰνδιῶν, ἔχοντα φύλλα ἀκέραια ἄνευ παραφύλλων, περιγόνιον σωληνοειδές, τετράλοβον ἢ πεντάλοβον, στήμονας 5—10, καρπὸν καψοειδῆ, δίθυρον ἢ ραγοειδῆ, ἀδιάρρηκτον, καὶ τὰ σπέρματα ἄνευ λευκώματος.

Τὰ κυριώτερα γένη εἶναι: *Ἀκουϊλαρία* καὶ *Γυρίνωψ*. Σ. Μ.

Ἀκουΐλας Ρωμαῖος (Aquila Romanus). Ρητοροδιδάσκαλος (rhetor), τοῦ 3ου μ. Χ. αἰῶνος λήγοντος, συγγραφεὺς μικρᾶς τινος συγγραφῆς διδακτικοῦ περιεχομένου «De figuris sententiarum et elocutionis», ἡ ὁποία ἦτο συνέχεια ἢ ἐστηρίζετο εἰς ὁμοίαν συγγραφὴν τοῦ πρὸ ἑνὸς αἰῶνος πιθανῶς ἀκμάσαντος *Ἀλεξάνδρου Νουμενίου*. Ἡ συγγραφὴ τοῦ Ἀκουΐλα σώζεται πλήρης, ἀλλὰ ἡ ἀξία αὐτῆς δὲν εἶναι μεγάλη, ὑπολειπομένη πολὺ τῆς ὁμοίου περιεχομένου συγγραφῆς τοῦ *Ποπλίου Ρουτιλίου Λούπου* («Schemata lexeos»). Καὶ ἡ γλῶσσα τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἀκουΐλα εἶναι τραχεῖα, πολὺ ἠμελημένη καὶ πολὺ ἀπέχουσα τῆς καλῆς λατινικῆς γλώσσης. Συνέχειαν τοῦ περιεχομένου τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἀκουΐλα ἔγραψε βραδύτερον ὁ μετὰ ἕνα αἰῶνα ἀκμάσας *Ἰούλιος Ρουφινιανὸς* μὲ τὸν ἴδιον τίτλον, συμπληρῶν ἐν πολλοῖς τὸν Ἀκουΐλαν. Συνεκδίδονται αἱ συγγραφαὶ ἀμφοτέρων εἰς τὴν σειρὰν τῶν Rhetores latini minores, Halm 1863. [Βλέπε εἰδικὴν μονογραφίαν τοῦ *Gantz* «De Aquilae Romani et Juli Rufiniani exemplis» 1909.] Θ. Α. Κ.

ἀκουϊλεγία (Aquilegia L.) *[Βοτ.]* Γένος ποωδῶν πολυετῶν φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βατραχιδῶν* ἢ *ρανουγκουλιδῶν* (Ranunculaceae) καὶ τῆς φυλῆς τῶν *ἐλλεβόρων* (γαλλ. Ancolie, ἀγγλ. bine). Ἔχει κάλυκα μὲ 5 σέπαλα πεταλοειδῆ, στεφάνην μὲ πέντε πέταλα χοανοειδῆ καὶ λήγοντα εἰς πτερνιστῆρας ὑποκύρτους, κάψας 5 πολυσπέρμους, φύλλα δὶς τριφυλλωτά. Τὰ πολυάριθμα εἴδη αὐτῆς εἶναι ἰθαγενῆ τῆς βορείου καὶ εὐκράτου ζώνης, τὸ δὲ γνωστότερον, φυόμενον ἀφθόνως εἰς τὴν Βόρειον καὶ μέσην Εὐρώπην, εἶναι ἡ ***ἀκουϊλεγία ἡ κοινὴ*** (A. vulgaris L.)

Αἱ πλεῖσται παραλλαγαὶ θεραπεύονται συχνὰ μετ' ἄλλων εἰδῶν ὡς φυτὰ κοσμητικὰ εἰς τοὺς κήπους διὰ τὰ ποικιλόχροα ἄνθη (ροδόχροα, ὑπόλευκα κτλ.). Ἐν Ἑλλάδι ἀπαντῶνται δύο εἴδη αὐτῆς, σπάνια ὅμως καὶ ἐπὶ ὑψηλῶν ὀρέων, ἤτοι: ἡ ***ἀκουϊλεγία ἡ τοῦ Ὄθωνος*** (A. Othonis Orph.) ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τοῦ Χελμοῦ καὶ ἡ ***ἀκουϊλεγία ἡ τῆς Ἀμαλίας*** (A. Amaliae Heldr.) ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Ταϋγέτου. Σ. Μ.

Ἀκουϊληία· βλ. **Ἀκυληΐα.**

Ἀκουϊλία ***γενεὰ*** (Aquilia gens). Μεγάλη ρωμαϊκὴ οἰκογένεια πληβείων, ἀναγομένη εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς δημοκρατίας. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ἀνῆκον ὁ ὕπατος ***Μάνιος Ἀκουΐλιος Νέπως***, ὁ νομομαθὴς ***Γάϊος Ἀκουΐλιος Γάλλος***, ὁ ***Μ. Ἀκουΐλιος Ρήγουλος*** κλπ.

Digitized by Google

Ἀκουϊλιανὴ ἐπερώτησις *[Ρωμ. Δίκ.]*. Παρὰ Ρωμαίοις ἠδύνατο νὰ συναφθῇ ὑποχρέωσις διὰ τῆς ἀπαγγελίας ὡρισμένων λέξεων (verbis) ἐν εἴδει ἐρωτήσεως καὶ ἀπαντήσεως, ὁ δὲ τρόπος οὗτος τῆς καταρτίσεως ἐνοχῆς ἐκαλεῖτο *ἐπερώτησις* (*stipulatio*, 6λ. λ.). Ὁ πιστωτὴς ἐρωτᾷ τὸν ὀφειλέτην: «Spondesne mihi centum dare?» (ὑπόσχεσαι νὰ μοῦ δώσῃς ἑκατόν;), ὁ δὲ ὀφειλέτης ἀπαντᾷ: «Spondeo» (ὑπόσχομαι).

Ἀλλὰ καὶ ἡ λύσις ἐνοχῆς ἠδύνατο νὰ λάβῃ χώραν δι' ἀντιθέτου ἐρωταποκρίσεως (actus contrarius), ἥτις ἐκαλεῖτο *ἀθῴωσις* (*acceptilatio*, 6λ. λ.). Ὁ ὀφειλέτης ἐρωτᾷ τὸν πιστωτήν του: «Quod ego tibi promisi, habesne acceptum?» (ἔλαβες ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑπεσχέθην νὰ σοῦ δώσω;), ὁ δὲ πιστωτὴς ἀπαντᾷ: «Habeo (acceptum)» (ἔλαβον).

Κατὰ τὸν νόμον οὐχὶ πᾶσα ἐνοχή, ἀλλὰ μόνον ἡ καταρτισθεῖσα διὰ stipulatio ἠδύνατο νὰ καταργηθῇ δι' acceptilatio. Ἐὰν ὑποχρέωσίς τις ἄλλως συναφθεῖσα ἐπρόκειτο νὰ λυθῇ δι' acceptilatio, ἔπρεπε προηγουμένως νὰ περιβληθῇ καὶ δὴ δι' *ἀνανεώσεως* (*novatio*, 6λ. λ.) τὸν τύπον τῆς stipulatio [Πρ6. *Γαΐου* εἰσηγήσεις 3, 170]. Συνήθως τοῦτο ἐλάμβανε χώραν ἐπὶ ὑπάρξεως πολλῶν ἐνοχῶν μεταξὺ τῶν αὐτῶν προσώπων. Αἱ πολλαὶ ὑποχρεώσεις τοῦ ἑνὸς περιεβάλλοντο τὸν τύπον γενικῆς ἐπερωτήσεως, δυνάμεναι διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ καταργηθῶσι διὰ γενικῆς acceptilatio. Ἡ γενικὴ αὕτη ἐπερώτησις ἐκλήθη **ἀκουϊλιανὴ** ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ εἰσαγαγόντος αὐτὴν νομομαθοῦς **Ἀκουϊλίου Γαΐου Γάλλου** (βλ. λ.) [Π. 46,4,18 § 1 Εἰσ.. 3,29,2].

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Γενικῶς τὰ συγγράμματα τῆς ἱστορίας τοῦ ρωμ. δικαίου καὶ εἰδικῶς *Bremer*, Jurisprudentia antehadriana 1,1896 σελ. 117 καὶ *Erman*, Zur Geschichte der römischen Quittungen und Solutionsakte (1833).

ΔΗΜ. Φ ΠΑΠΑΜΗΤΡΟΙ

Ἀκουϊλῖνος (Aquilinus). Μάρτυς τοῦ ὁποίου τὴν μνήμην ἐπιτελεῖ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία τὴν 29ην Ἰανουαρίου. Τὰ κατ' αὐτὸν εἶναι λίαν ἀμφίβολα καὶ σκοτεινά· γεννηθεὶς ἐν Βυρτσβούργῃ καὶ χειροτονηθεὶς ἐν Κολωνίᾳ, ἔδρασεν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ἐν Παυΐᾳ καὶ κυρίως ἐν Μεδιολάνοις, ὅπου καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ αἱρετικῶν, κατὰ τὸν 11ον ἢ 12ον αἰῶνα.

Δ. Σ. Μ

Ἀκουΐλιοι *Φλῶροι*. Πατὴρ καὶ υἱὸς Ρωμαῖοι, ἐκ τῆς Ἀκουϊλίας γενεᾶς, ὀπαδοὶ τοῦ Ἀντωνίου. Μετὰ τὴν παρὰ τὸ Ἄκτιον ἧτταν τοῦ Ἀντωνίου, ὁ Ὀκτάβιος διέταξε νὰ φονευθῇ ὁ εἷς ἐκ τῶν δύο. Ὁ κλῆρος ἔπεσεν εἰς τὸν υἱόν, ἀλλὰ δὲν ἐπέζησεν ὁ πατήρ, αὐτοκτονήσας μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου.

Ἀκουΐλιο (Aquilio) ***Ἀντώνιος τοῦ Βενεδίκτου***, ἐπιλεγόμενος *Ἀντωνιάσσο* ἢ *Ἀντωνάτσο*. Ζωγράφος Ρωμαῖος τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 15ου αἰῶνος. Τὸ ὄνομά του ἀναφέρεται τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1460, ὁπότε καὶ ἐξετέλεσεν εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου τῆς ἐν Ρώμῃ ἐκκλησίας τῶν Ἀποστόλων εἰκονογραφίας ἐξαφανισθείσας μετὰ τοῦ παρεκκλησίου. Εἰς τὴν ἐν Ριέτι ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου ντὲλ Μόντε εὑρίσκεται εἰκονογραφία του παριστῶσα τὴν «Παρθένον μετὰ τοῦ Παιδίου μεταξὺ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου», ἡ μητρόπολις δὲ τῆς Καπούης κατέχει πίνακά του παριστῶντα τὴν «Παρθένον ἐπὶ τοῦ θρόνου». Ὁ Ἀκουΐλιο ἀπέθανεν ἐν Ρώμῃ τῷ 1500.

Εἷς ἐκ τῶν υἱῶν των, ὁ ***Μᾶρκος***, διετέλεσε καὶ αὐτὸς ζωγράφος, ἀλλὰ μετριώτατος.

Ἀκουΐλιος (Aquilius). Λατῖνος ποιητὴς ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1ου π. Χ. αἰῶνος. Ἔγραψε κωμῳδίαν ἐπιγραφομένην «Βοιωτία», κακῶς ἀποδιδομένην ὑπὸ τοῦ Οὐάρρωνος εἰς τὸν Πλαῦτον, ὡς καὶ τὴν «Biscompressa» (Δὶς βιασθεῖσαν) τὸν «Ἀγροῖκον» καὶ τοὺς «Commorientes» («Συναποθνήσκοντας»).

—**Ἀκουΐλιος *Γάϊος Γάλλος*** (Caius Aquilius Gallus). Ρωμαῖος νομομαθής, μαθητὴς τοῦ ποντίφικος ***Κουίντου Σκαιβόλα***, ἐκ τῆς Ἀκουϊλίας γενεᾶς πιθανῶς, ἀκμάσας τὸν πρῶτον π. Χ. αἰῶνα. Βαθὺς γνώστης τοῦ δικαίου καὶ ὀξύνους ἑρμηνευτὴς τῶν δυσχερεστέρων νομικῶν προβλημάτων ἔχαιρε μεγάλην φήμην, ἀλλὰ καὶ λαοφιλὴς ἦτο διὰ τὴν ἀγαθότητα τοῦ χαρακτῆρός του, ὁ δὲ σύγχρονος καὶ φίλος του Κικέρων τὸν ἀναφέρει κατ' ἐπανάληψιν (Brutus, 42· pro Coecina, 27· pro Cluentio, 53 κλπ.). Πολλάκις ἐκαλεῖτο ὡς διαιτητής, κατέλαβε δὲ καὶ τὴν ἕδραν τοῦ judex εἰς πολιτικὰς καὶ ποινικὰς ὑποθέσεις. Τῷ 67—66 π. Χ. ἐγένετο πραίτωρ ὁμοῦ μετὰ τοῦ Κικέρωνος, ἀλλ' ἀπεχώρησε κατόπιν, ἐπιδοθεὶς ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν νομικὴν ἐπιστήμην.

Ὁ Ἀκουΐλιος Γάλλος συνετέλεσε κατὰ πολὺ εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ρωμαϊκῆς νομοθεσίας, εἰσαγαγὼν τὴν **Ἀκουϊλιανὴν ἐπερώτησιν** (βλ.λ.), τὸν τύπον τῆς κληρονομικῆς ἐγκαταστάσεως ὀψιγενῶν τινων, ὡς καὶ τὴν *περὶ δόλου* διαδικασίαν, χάριν τῶν μὴ ἐπαρκῶς προστατευομένων ὑπὸ τοῦ ἐν ἰσχύι ἀστικοῦ δικαίου, ἥτις περιελήφθη εἰς τὰ ἔδικτα ὅλων τῶν μεταγενεστέρων πραιτώρων καὶ ἐν τέλει καθιερώθη ὑπὸ τοῦ Edictum perpetuum.

— **Ἀκουΐλιος *Μάνιος***. 1) Ρωμαῖος ὕπατος τῷ 129 π. Χ. Ἐπολέμησεν ἐν Ἀσίᾳ κατὰ τοῦ Ἀριστονίκου, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου Εὐμένους Β', ὑπέταξε δὲ πολλὰς πόλεις τῆς Ἀσίας δηλητηριάζων, ὡς ἱστορεῖται, τὰς πηγάς. Ἐπανακάμψας εἰς Ρώμην, ἐκατηγορήθη ὡς παραδώσας πόλεις εἰς τὸν Μυθριδάτην, ἀλλ' ἠθῳώθη καὶ ἐτέλεσε θρίαμβον.—2) Ἕτερος *Ἀκουΐλιος Μάνιος*, πιθανώτατα υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἐγένετο ὕπατος τῷ 101 καὶ ἐπολέμησεν ἐν Σικελίᾳ κατὰ τοῦ Ἀθηνίωνος, ἀρχηγοῦ τῶν στασιασάντων δούλων, ἐπιστρέψας νικητὴς τὸ ἑπόμενον ἔτος. Κατηγορηθεὶς βραδύτερον, ἠθῳώθη χάρις εἰς τὴν εὐγλωττίαν τοῦ συνηγόρου του Μάρκου Ἀντωνίου, ὅστις εἰς τὸ τέλος τῆς ἀγορεύσεώς του ἀπεκάλυψε τὸ πλῆρες ἐνδόξων πληγῶν στῆθος τοῦ πελάτου του. Βραδύτερον ἀνεμίχθη ἐν Ἀσίᾳ εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Μιθριδάτου ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ συλληφθεὶς ὑπέστη μυρίους ἐξευτελισμούς, ἐν τέλει δὲ ἐθανατώθη ὑποχρεωθεὶς νὰ πίῃ ἀναλελυμένον χρυσόν, πρὸς τιμωρίαν τῆς πλεονεξίας διὰ τὴν ὁποίαν ἐμέμφετο τοὺς Ρωμαίους ὁ Μιθριδάτης.

— **Ἀκουΐλιος *Μᾶρκος Ρήγουλος*** (Aquilius Marcus Regulus). Διάσημος Ρωμαῖος συκοφάντης ἐπὶ Νέρωνος, συνεχίσας τὸν ρόλον του καὶ ἐπὶ Δομιτιανοῦ, δι' ὅπερ καὶ ἐπωνομάσθη ὑπὸ Πλινίου τοῦ Νεωτέρου «omnium bipedum nequissimus» (τὸ ἀχρειότατον τῶν διπόδων). Εἶχεν ἐν τούτοις μεγάλα πνευματικὰ χαρίσματα, εὐγλωττίαν χειμαρρώδη, ψυχρὰν μὲν καὶ τραχεῖαν, ἀλλὰ καταπλησσούσης δυνάμεως καὶ σαφηνείας. Ἔπαιξε δὲ καὶ σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν φιλολογικὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς του, γενόμενος καὶ ἀρχηγὸς φιλολογικῆς σχολῆς. Ἀπέθανεν ἐπὶ Τραϊανοῦ.

Ἀκουΐλιος νόμος *[Ρωμ. Δίκ.]* Ἤδη ὁ Δωδεκάδελτος νόμος περιεῖχεν εἰδικὰς διατάξεις τιμωρούσας ὡρισμένα εἴδη βλάβης τῆς ἀλλοτρίας ἰδιοκτησίας, οὐχὶ δ' ὅμως, κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην, γενικὴν διάταξιν πᾶσαν τοιαύτην βλάβην κολάζουσαν. Πρῶτος ὁ *Ἀκουΐλιος νόμος*, δημοψήφισμα (plebiscitum) δημάρχου τινὸς Ἀκουϊλίου, καταργήσας πάσας τὰς πρὸ αὐτοῦ ἰσχυούσας σχετικὰς διατάξεις, τάς τε τοῦ Δωδεκαδέλτου καὶ ἄλλας μεταγενεστέρας (ἀγνώστους, διότι ἐν ταῖς Πηγαῖς κρίνεται περιττὴ ἡ μνεία αὐτῶν), ἐπειράθη νὰ διαλάβῃ συστηματικῶς περὶ damnum injuria datum, ἤτοι περὶ τῆς ἀδίκως προσγινομένης ἀλλοτρίοις κτήμασι βλάβης. Ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ἀπέφυγε τὴν περιπτωσιολογίαν. Ὁ χρόνος τῆς γενέσεως αὐτοῦ, περισωθέντος ἡμῖν διὰ τῆς Ἰουστινιανείου Νομοθεσίας ἐν ἀνακεκαινισμένῃ γλωσσικῇ μορφῇ, εἶναι ἀβέβαιος. Τινὲς (Heimbach, Karlowa, Cuq, Pernice), θεωροῦσι πιθανὴν τὴν εἴδησιν τοῦ παραφράστου τῶν Ἰουστιν. Εἰσηγήσεων Θεοφίλου (4, 3, 15, πρὸς ὃν συμφωνεῖ ὁ Ἀνώνυμος Σχολιαστὴς τῶν Βασιλικῶν εἰς 60, 3, 1), καθ' ἣν ὁ Ἀκουΐλιος νόμος ἐγεννήθη κατά τινα ἀποχώρησιν (secessionem, πιθανῶς τὴν εἰς τὸν λόφον Janiculum τρίτην καὶ τελευταίαν τοῦ 467 ἔτ. ἀπὸ κτίσ. Ρώμης) τοῦ πρὸς τὴν Σύγκλητον στασιάσαντος «χυδαίου δήμου» (plebs) τῆς Ρώμης· ἄλλοι, (Vangerow, καὶ τῶν νεωτέρων οἱ πλεῖστοι: Girard, Van Wetter, Pacchioni καὶ Taubenschlag) δυσπίστως ἔχουσι πρὸ αὐτήν, πάντως ὅμως τάσσουσι συνήθως τὸν γενέθλιον χρόνον τοῦ νόμου μεταξὺ Δωδεκαδέλτου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 7ου αἰῶνος ἀπὸ κτ. Ρώμης.

Ὁ Ἀκουΐλιος νόμος, διαιρούμενος εἰς τρία κεφάλαια (capita), προέβλεπεν ἐν μὲν τῷ α' τὸν φόνον ἀλλοτρίου δούλου ἢ τετραπόδου ἐκ τῶν ἀγεληδὸν βοσκομένων (quadrupedes quae pecudum numero sunt et gregatim habentur. ἐν οἷς συνηριθμήθησαν καὶ κάμηλοι καὶ ἐλέφαντες «εἰ καὶ ἡ φύσις αὐτῶν ἀγρία ἐστίν», οὐχὶ ὅμως καὶ οἱ κύνες), ὅστις παρῆγεν ὑποχρέωσιν εἰς καταβολὴν τῷ κυρίῳ τῆς μεγίστης ἀξίας, ἣν ὁ δοῦλος ἢ τὸ θρέμμα εἶχε τῷ κυρίῳ κατὰ τὸ προηγηθὲν τῆς θανατώσεως ἔτος, ἐν δὲ τῷ γ' πᾶσαν ἄλλην βλάβην σωματικοῦ κτήματος, κινητοῦ ἢ ἀκινήτου (ἄρα καὶ βλάβην, πλὴν φόνου, δούλου ἢ τετραπόδου βοσκήματος) δι' ἀμέσου ἐπ' αὐτοῦ σωματικῆς (corpore corpori) ἐπιδράσεως (urere, frangere, rumpere, ἤτοι καύσεως, ρήξεως, κλάσεως). ἥτις παρῆγεν ὑποχρέωσιν εἰς καταβολὴν τῷ κυρίῳ ἀποζημιώσεως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μεγίστης ἀξίας, ἣν εἶχε τὸ βλαβὲν τῷ κυρίῳ κατὰ τὰς 30 προηγηθείσας τοῦ ἀδικήματος ἡμέρας. Τοῦ β' κεφαλαίου, ὅπερ, ὡς καὶ ὁ θεσμὸς τῶν adstipulatores καθόλου, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ εἶχε περιπέσει εἰς ἀχρηστίαν, τὸ περιεχόμενον ἐγνώσθη ἐκ τῶν ἐν ἔτει 1816 ἀνακαλυφθεισῶν Εἰσηγήσεων τοῦ νομοδιδασκάλου Γαΐου, ἐξ ὧν (III § 215) προκύπτει ὅτι τοῦτο παρεῖχε τῷ κυρίῳ πιστωτῇ ἀγωγὴν ἐπὶ ἀποζημιώσει κατὰ τοῦ adstipulator, ἤτοι τοῦ δυνάμει ἐπερωτήσεως (stipulatio) συμπιστωτοῦ, ὅστις δόλῳ ἔλυε τὴν ἐνοχὴν δι' ἀθῳώσεως (acceptilatio) πρὸς ζημίαν τοῦ κυρίου πιστωτοῦ. Ὡς περιέχων διατάξεις περὶ ἀντικειμένων ἀσχέτων ἀλλήλους ὁ Ἀκουΐλιος νόμος ἦτο *lex satura* (6λ. λ.).

Ἡ ἐν τῷ νόμῳ ἰδία πρόνοια περὶ βλάβης δούλου ἢ τετραπόδου θρέμματος ἐξηγεῖται ἐκ τῆς πολυτιμότητος, ἣν τὰ κτήματα ταῦτα εἶχον ἐν τῇ στενῇ. κατ' ἐξοχὴν γεωργικῇ καὶ κτηνοτροφικῇ, οἰκονομίᾳ τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων πρὸ τῶν κατακτήσεων. ἡ δὲ πρὸς καθορισμὸν τῆς ἀποζημιώσεως ἀναδρομὴ εἰς χρόνον προγενέστερον τῆς ζημίας σκοπὸν εἶχε τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἀποδείξεως τῆς ἀξίας, ἣν κατὰ μέσον ὅρον εἶχε τὸ βλαβέν Ὁ ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ (in jure) δολίως ἀρνούμενος τὴν πρᾶξιν κατεδικάζετο, ἀποδειχθείσης ταύτης, εἰς διπλασίαν ἀποζημίωσιν (lis infitiando crescit in duplum). Ἀλλὰ τῆς ἐξελίξεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου μὴ ἀνεχομένης τὴν εἰς τὸ γράμμα τοῦ νόμου προσήλωσιν, ὁ πραίτωρ, ἐνεργῶν ἐν προκειμένῳ supplendi juris civilis gratia (συντελούσης καὶ τῆς ἐπιστήμης, τῆς jurisprudentiae: οὕτω π.χ. οἱ ἑρμηνευταὶ εἰς τὸ rumpere τοῦ νόμου ἀπένειμαν τὴν ἔννοιαν τοῦ corrumpere, διαφθείρειν· παρὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ occidere διέπλασαν τὴν εὐρυτέραν ἔννοιαν τοῦ mortis causam praestare ἢ praebere, ἐκ δὲ τοῦ urere, frangere κλπ. ἤχθησαν ἐπαγωγικῶς εἰς τὴν καθολικὴν ἔννοιαν τοῦ causam damni praestare), ἐχορήγησε βαθμηδὸν κατ' ἀναλογίαν τῶν συγκεκριμένων τοῦ νόμου περιπτώσεων **ἀγωγὰς ὠφελίμους** (actiones utiles ἢ in factum, legi Aquiliae accomodatas) καὶ κατὰ τῶν φθορέων ἀλλοτρίων κτημάτων τῶν μὴ ἐπαγαγόντων τὴν βλάβην δι' ἀμέσου σωματικῆς ἐπηρείας (occisio, ustio, fractio, ruptio, οἵαν τὸ ρῆμα τοῦ νόμου ἀπῄτει), ἀλλὰ δι' ἀγούσης εἰς τὸ αὐτὸ οἰκονομικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ὁλοσχεροῦς ἢ μερικῆς φθορᾶς ἢ τῷ κυρίῳ ἀπωλείας τούτων ἐμμέσου ἐπενεργείας, ἤτοι προξενηθείσης οὐχὶ corpore, διὰ τοῦ ἰδίου σώματος (π. χ. ἐξαπόλυσις κατ' ἀλλοτρίου δούλου κυνός, ὅστις κατασπαράσσει αὐτόν, φόνος ἢ σόβησις διὰ καπνοῦ ἀλλοτρίων μελισσῶν, ἐκφόβησις κτήνους, ὅπερ κατακρημνίζεται) ἢ οὐχὶ corpori, εἰς τὴν *ὑλικὴν ὑπόστασιν* τοῦ πράγματος (π. χ. βιαία ὤθησις, ἐξ ἧς ἐκτινάσσονται καὶ ἀπόλλυνται τὰ ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ ὠσθέντος νομίσματα· ἐκ φιλανθρωπίας «misericordia ductus» λύω τὰ δεσμὰ ἀλλοτρίου δούλου, ὅστις ἀποδιδράσκει· λιμοκτονία ἀλλοτρίου δούλου ἢ κτήνους δι' ἐγκλείσεως αὐτοῦ).

Ἐνῷ δ' ἀρχικῶς ἐκ τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου μόνος ὁ τοῦ κτήματος κύριος (πρὸς δήλωσιν τοῦ ὁποίου ὁ νόμος χρῆται τῷ ἀρχαϊκῷ ὀνόματι erus) εἶχεν ἀγωγὴν εὐθεῖαν (directam), ἡ ἀνάλογος ἐπέκτασις προσεπόρισεν ὠφέλιμον ἀγωγὴν καὶ εἰς ἄλλους ζημιουμένους ἐκ τῆς βλάβης δικαιούχους: τὸν ἔχοντα πραγματικὸν ἐπὶ τοῦ κτήματος δικαίωμα, οἷον ἐπικαρπίαν ἢ δουλείαν χρήσεως, τὸν ἐνεχυροῦχον δανειστήν, ὡσαύτως καὶ εἰς τὸν καλῆς πίστεως νομέα, ἔτι δ' εἰς τὸν ἐξ ἐνοχικοῦ δικαιώματος ἐξουσίαν ἔχοντα νὰ συλλέγῃ τοῦ κτήματος τοὺς καρποὺς (οἷος ὁ ἀγρομισθωτὴς - colonus) ἂν οὗτοι ἐβλάβησαν ἠρτημένοι ἔτι, ὅτε ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ κτήματος. Πάντες οὗτοι δύνανται καὶ τὸν κύριον τοῦ κτήματος βλάψαντα νὰ ἐναγάγωσιν. Ὁ ἀγοραστὴς στερεῖται τῆς ἐν λόγῳ ἀγωγῆς, δύναται ὅμως νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν ἐκχώρησιν αὐτῆς παρὰ τοῦ πωλητοῦ. Καὶ κατὰ τοῦ ἀναλώσαντος ἀναλωτὰ πράγματα (τρόφιμα, χρήματα κλπ.) καὶ κατὰ τοῦ ἀναμειγνύντος ἀλλότριον πρᾶγμα ἑτεροειδεῖ ὕλῃ οὕτως ὥστε ἡ ἀποχώρισις νὰ εἶναι δυσχερὴς (molesta, difficilis) παρεσχέθη ὠφέλιμος ἀγωγή. Ὅτι δ' ὁ νόμος ἀρχικῶς ἀφεώρα μόνον εἰς τὰ κινητὰ καὶ εἶτα ἀναλόγως ἐπεξετάθη εἰς τὰ ἀκίνητα ἀναπτύσσει διὰ πειθόντων λόγων ὁ Karlowa.

Τέλος ἐπὶ τῶν Ἀντωνίνων ἡ ἀνάλογος ἐφαρμογὴ ἐχώρησεν ἔτι τολμηρότερον, χορηγηθείσης ὠφελίμου ἀγωγῆς εἰς τὸν τραυματισθέντα (ἂν οὗτος εἶναι ὑπεξούσιος, ἔχει ἀγωγὴν εὐθεῖαν ὁ ἐξουσιαστὴς αὐτοῦ paterfamilias,—πατήρ, πάππος κλπ.· σήμερον ὡς ἐκ τῆς ἐκ τοῦ γάμου αὐτοδικαίως ἐπερχομένης χειραφεσίας—ἄρθρ. 98 τοῦ ΧΙΙΘ' νόμου— μόνος ὁ πατήρ) κατὰ τοῦ τρώσαντος, καίτοι δὲν πρόκειται πλέον περὶ φθορᾶς ἀλλοτρίου κτήματος, quoniam dominus membrorum suorum nemo videtur («οὐδεὶς γὰρ δεσπότης ἐστὶ τῶν ἰδίων μελῶν»), πάντως ὅμως πρόκειται περὶ ἀνορθώσεως οὐσιακῆς ζημίας, ἀφ' οὗ τὸ διὰ τῆς ἀγωγῆς αἰτούμενον διαφέρον περιλαμβάνει τὰς δαπάνας νοσηλείας καὶ τὸ ἐκ τῆς διακοπῆς τῆς ἐργασίας (operae amissae) διαφυγὸν κέρδος. Ἀστήρικτος ὅμως εἶναι ἀξίωσις ἀποζημιώσεως ἐπὶ τῇ ἐπελθούσῃ ἐκ τραύματος κλπ. δυσμορφίᾳ καθ' ἑαυτήν, «σῶμα γὰρ ἐλεύθερον οὐ διατιμᾶται». Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἂν ὁ βλαβεὶς ἐπικαλέσηται καὶ ἀποδείξῃ συγκεκριμένην οὐσιαστικὴν ζημίαν ἐπελθοῦσαν αὐτῷ ἐκ τῆς δυσμορφίας (πρβλ. *Ν. Δημητρακοπούλου* «Ἡ δικαστικὴ προστασία τῆς ὡραιότητος», ἐν Νομ. Ἐνασχολήσεσι τομ. Β', μέρος 2ον).

Ἡ ἐπιστημονικὴ τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου ἑρμηνεία ἔσχε σπουδαίαν ροπὴν ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἐννοίας τῆς **ἀμελείας** (τῆς culpae ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν) ἐν τῇ ρωμαϊκῇ ἐπιστήμῃ παρὰ τὰς ὑπαρχούσας ἤδη ἐννοίας τοῦ δόλου, dolus, καὶ τοῦ τυχαίου γεγονότος, casus.

Ἡ τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου ἀγωγὴ ἦτο μικτὴ (actio mixta), διότι οὐ μόνον τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς ζημίας ἀλλὰ καὶ τὴν καταψήφισιν τοῦ ζημιώσαν-

Digitized by Google

τος ἰδιωτικῶν ποινῶν ἐπεδίωκεν, ἦσαν δ' αὗται τὸ μὲν ὁ ἐκ τῆς infitiatio (ἀρνήσεως) διπλασιασμὸς τοῦ ποσοῦ τῆς καταδίκης, τὸ δὲ ἡ πρὸς καθορισμὸν τῆς ἀποζημιώσεως ἀναδρομὴ εἰς χρόνον προγενέστερον τοῦ τῆς ζημίας (εἴσω ἐνιαυτοῦ ἢ 30 ἡμερῶν κατὰ τὴν ἐκτεθεῖσαν διάκρισιν), ἥτις ἀπετέλει ποινήν, διότι ἐκ ταύτης δυνατὸν ἦτο νὰ καταγνωσθῇ τοῦ βλάψαντος ἡ ἀπότισις ἀποζημιώσεως πολλῷ μείζονος τῆς ἀξίας, ἣν εἶχε τὸ πρᾶγμα ἐν τῷ χρόνῳ τῆς βλάβης, ἄρα πολλῷ μείζονος τῆς πραγματικῆς αὐτοῦ ἀξίας. Ὁ διττὸς οὗτος ποινικὸς χαρακτὴρ τῆς Ἀκουϊλιανῆς ἀγωγῆς ἐξέλιπεν ἐν τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ, διότι ὁ μὲν διπλασιασμός, ἀποτελῶν ἐπιζήμιον συνέπειαν διαδικαστικῆς πράξεως, τῆς εἰς τὴν ἀγωγὴν ἀπα τήσεως, δὲν δύναται νὰ ἰσχύῃ ὡς ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸ σύνολον τῆς Πολ. Δικονομίας ἡμῶν, εἰδικῶς δ' ὡς ἐκ τοῦ ἄρθρου 207 αὐτῆς (ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Μπαλῆς), ἡ δ' ἀναδρομὴ ἐξετοπίσθη ὑπὸ τῶν ἄρθρων 421 ἐπ., 693 ἐπ. τοῦ Ποιν. Νόμου, δι' ὧν ὁ νομοθέτης εἰδικῶς προνοήσας περὶ βλάβης ξένης ἰδιοκτησίας καὶ δημοσίαν κατὰ ταύτης ὁρίσας ποινήν, ἐξήντλησε τὸν ποινικὸν αὐτοῦ σκοπόν, ἡ δὲ ρωμαϊκὴ ἰδιωτικὴ ποινή, συγκρουομένη πρὸς τὸν Ποιν. Νόμον, ὑποκύπτει εἰς τὴν καταργητικὴν δύναμιν τοῦ ἄρθρ. 705 αὐτοῦ ὡς «π.ολαδῶν ἀντίθετος νόμος» (Μπαλῆς. Οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Καλλιγᾶς πρὸς δικαιολογίαν τῆς μὴ ἰσχύος τῶν ἐν λόγῳ ποινῶν χαρακτηρίζει ταύτας δημοσίας).

Πρὸς ὕπαρξιν εὐθύνης πρὸς ἀποζημίωσιν ἀπαιτοῦνται:

1) Θετική, κατὰ κανόνα, ἐνέργεια τοῦ βλάψαντος· παράλειψις ἁπλῆ τότε μόνον παράγει εὐθύνην, ὅταν προγενεστέρα ἢ σύγχρονος ἐνέργειά τινος ὑπεχρέου αὐτὸν εἰς ἐνέργειαν τῆς παραλειφθείσης πράξεως (οὕτω π. χ. εὐθύνεται ὁ χειρουργὸς «ὁ καλῶς μὲν τεμών, καταλιπὼν δὲ τὴν ἰατρείαν», ὁ fornicarius ὁ ἀποκοιμηθεὶς παρὰ τὸν ἀναφθέντα ὑπ' αὐτοῦ κλίβανον καὶ καταλιπὼν ἄσβεστον πυρκαϊάν).

2) Ἡ πρᾶξις πρέπει νὰ φέρῃ χαρακτῆρα ἀδίκον, νὰ γίνηται μετ' injuria. Ἡ ὕπαρξις λόγου τινὸς αἴροντος τὸν ἄδικον τῆς πράξεως χαρακτῆρα ἀναιρεῖ καὶ τὴν εὐθύνην τοῦ πράξαντος· ἰδίᾳ ἀπαιτεῖται νὰ μὴ χρῆται οὗτος ἰδίῳ δικαιώματι ἐνεργῶν τὴν βλαπτικὴν πρᾶξιν (τὸ κοινολεκτούμενον «qui suo jure utitur nemini facit injuriam, neminem laedit» δὲν εὑρηται ἐν ταῖς πηγαῖς ὑπὸ ταύτην τὴν μορφήν). Οὕτω δὲν ἀδικεῖ ὁ ἐνεργῶν δυνάμει ἐξουσίας δημοσίας (magistratus adversus resistentem, πρβ. ἄρθρον 907 Πολιτ. Δικον.) ἢ ἄλλης (μετρία τύψις μαθητοῦ ὑπὸ διδασκάλου), ὁ τελῶν ἐν καταστάσει ἀνάγκης (βλ.λ.) (π.χ. καταλύει τις τὴν καιομένην οἰκίαν τοῦ γείτονος πρὸς σωτηρίαν τῆς ἑαυτοῦ· ναῦται πλοίου ριψοκίνδυνος ὑπὸ τῆς βίας τοῦ ἀνέμου εἰς ἀλλοτρίας ἀγκύρας ἀποκόπτουσι ταύτας πρὸς ἰδίαν σωτηρίαν) ἢ ἐν ἀμύνῃ ζωῆς, ἰδιοκτησίας κλπ. (βλ. λ), ἂν μὴ ὑπερβῇ τὰ ὅρια ταύτης, nam adversus periculum naturalis ratio permittit se defendere.

3) Ἱκανότης πρὸς καταλογισμὸν τοῦ πράξαντος. Ὅθεν ἀνεύθυνος ὁ βλάψας ὁ τελῶν ἐν καταστάσει ἀποκλειούσῃ τοῦτον (π. χ. ἀναιτίως μεθυσθείς, παράφρων, ἄνηβος — impubes —, ἀλλ' εὐθύνεται ὁ ἐγγύτατος τῇ ἥβῃ, pubertate proximus, ἂν κριθῇ injuriae capax, culpae capax — «δεκτικὸς ἀδικίας».) Παρ' ἡμῖν ἡ ἐξ ἀστικῶν ἀδικημάτων εὐθύνη τῶν ἀνηλίκων (βλ. λ.) διέπεται ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ «περὶ ἀνηλίκων κλπ.» ΧΠΘ' νόμου τοῦ 1861.

4) Ἡ βλάβη πρέπει νὰ δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν βούλησιν τοῦ παραγαγόντος αὐτήν, ἤτοι νὰ ὑπάρχῃ ὑποκειμενικὴ ὑπαιτιότης, αἰτιώδης σύνδεσμος τῆς βουλήσεως τοῦ δράσαντος πρὸς τὸ ζημιογόνον γεγονός, εἴτε ἄμεσος *(δόλος* εἴτε ἔμμεσος *(ἀμέλεια)* Ἡ ἅπαξ μόνον ἐν ταῖς Πηγαῖς (Πανδ. 9.2.44 pr.) ἀπαντῶσα ἔκφρασις «in lege Aquilia et levissima culpa venit» δὲν μετεχειρίζετο τὸ ὑπερθετικὸν levissima ὡς τεχνικὸν ὅρον ἴδιον βαθμὸν ἀμελείας δηλοῦντα, ὡς ἐνομίσθη, ἀλλ' ἁπλῶς δηλοῖ ἐντόνως ὅτι ἀρκεῖ οἱαδήποτε ἀμέλεια ἀδιακρίτως βαθμοῦ. Ὁσάκις ἔδει νὰ ὑπάρχωσι παρὰ τῷ βλάψαντι γνώσεις ἐπαγγελματικαὶ ἢ ἄλλως εἰδικαί, «ἡ ἀπειρία (imperitia) τῇ ἀμελείᾳ συναριθμεῖται». Ὁ ἐν συγγνωστῇ πλάνῃ ἢ ὑπὸ τὸ κράτος βίας βλάψας εἶναι ἀνεύθυνος.

5) Damnum, ἤτοι οὐσιακὴ ζημία τοῦ ἀδικηθέντος δικαιούχου. Αὕτη δύναται νὰ εἶναι εἴτε θετικὴ (damnum emergens, π.χ. φθορὰ κτημάτων) εἴτε ἀρνητικὴ (lucrum cessans, ἤτοι διαφυγὸν κέρδος, ὅπερ μεθ' ἱκανῆς πιθανότητος θὰ ἐποριζετο ὁ ζημιωθείς). Καὶ ἂν ἔτι συνέβη σωματικὴ (ὑλικὴ) βλάβη, ἀλλὰ δὲν συνεπήγαγεν αὕτη οὐσιακὴν ζημίαν, δὲν ὑπάρχει damnum, οὐδ' εὐθύνη ἄρα ἐκ τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου πρὸς ἀποζημίωσιν (Aquilia enim eas ruptiones quae damna sunt persequitur. Παράδειγμα: εὐνουχισμὸς ἀλλοτρίου δούλου, οὗτινος οὕτως αὐξάνει ἡ ἀξία: «πάντων γὰρ τῶν δούλων οἱ εὐνοῦχοι πλεῖονος ἀποτιμῶνται», ὅρα Σχόλιον εἰς Βασιλ. 60,3,27· ἀποκοπὴ ὡρίμων καρπῶν, ἥτις προδήλως οὐδεμίας ζημιοῖ). Καὶ τἀνάπαλιν, καὶ ἐκλιπούσης μεταγενεστέρως τῆς ὑλικῆς βλάβης ἡ εὐθύνη δὲν αἴρεται, ἐφ' ὅσον ἐκ τῆς βλάβης προέκυψεν οὐσιακὴ ζημία («καὶ ὑγιάναντος τοῦ τραυματισθέντος δούλου κινεῖται ὁ Ἀκουΐλιος» περὶ τῶν δαπανῶν τῆς νοσηλείας αὐτοῦ κλπ.)

6) Ἀντικειμενικὸς αἰτιώδης σύνδεσμος τῆς ἐνεργείας τοῦ βλάψαντος πρὸς τὴν βλάβην (βλ. καὶ λ. διαφέρον). Ἂν παρεμπεσὸν γεγονὸς διασπάσῃ τὸν σύνδεσμον τοῦτον καὶ ἐπενέγκῃ αὐτὸ ὡς αἰτία αὐτοτελὴς τὴν ζημίαν, εὐθύνη ἐπὶ ταύτῃ τοῦ βλάψαντος δὲν ὑπάρχει (π.χ. τραυματίζει τις δοῦλον ὅστις ἀποθνῄσκει ἕνεκα τῆς ἀμαθείας τοῦ ἰατροῦ ἢ τῆς ὑπὸ τοῦ κυρίου παραμελήσεως· «ἐὰν θανατηφόρως τραυματίσω δοῦλον καὶ ἀποθάνῃ ἐν συμπτώματι ἢ ναυαγίῳ ἢ ἑτέρου πλήξαντος, οὐκ ἐνάγομαι ὡς φονεύσας ἀλλ' ὡς τραυματίσας»). Οὐδαμῶς ὅμως ἅπτεται τῆς εὐθύνης ἐπιγενόμενον τῇ ζημίᾳ συμβάν, ἔστω καὶ ἂν τοῦτο ἤθελεν ἐπενέγκει ἀσφαλῶς τὴν αὐτὴν ἢ μείζονα βλάβην. Ἁπλαῖ causae adjuvantes (π. χ. ἀσθένεια θανασίμως πληγέντος δούλου) δὲν λύουσι τὸν αἰτιώδη τοῦτον σύνδεσμον. Ἐξασθενεῖ ὅμως ἢ καὶ τέλεον αἴρει τοῦτον πταῖσμα τοῦ ζημιωθέντος, ἐπερχομένου τοῦ καλουμένου συμψηφισμοῦ τῶν πταισμάτων (compensatio culpae), ἐφ' ὅσον ταῦτα ἐξισοῦνται ἀλλήλοις (δικαιολογία τούτου: «ὁ ἐξ οἰκείου ἁμαρτήματος ζημιούμενος οὐ δοκεῖ ζημιοῦσθαι»).

Διὰ τῆς ἀγωγῆς αἰτεῖται τὸ διαφέρον (βλ. λ.) Πλειόνων κοινῇ βλαψάντων, ἕκαστος ἐνέχεται εἰς ὁλόκληρον, in solidum, διότι πρόκειται περὶ συνυποχρεώσεως ἐξ ἀδικήματος («ἐὰν πολλοὶ δοκὸν ρίψαντες ἀνέλωσι, πάντες τῷ Ἀκουϊλίῳ ἐνάγονται» Οἱ κληρονόμοι τοῦ βλάψαντος ἐνέχονται μόνον μέχρι τοῦ ποσοῦ, καθ' ὃ κατέστησαν πλουσιώτεροι ἐκ τοῦ ἀδικήματος. Ἡ ἀκουϊλία ἀγωγὴ ὑπόκειται εἰς τὴν συνήθη 30ετῆ παραγραφήν.

Νεώτεροι νόμοι.—Ὁ νόμος ΓϠΝ' τοῦ Δεκεμβρίου 1911 καθώρισεν εἰδικῶς τὰ τῆς εὐθύνης διὰ ζημίας προκληθείσας ὑπὸ αὐτοκινήτων (βλ. λ.), χωρὶς ὅμως νὰ ἀποκλείῃ τὴν κατὰ τὸν Ἀκουΐλιον νόμον, ἐφ' ὅσον συντρέχουσιν αἱ προϋποθέσεις αὐτοῦ, εὐθύνην.

Ἰδιόρρυθμοι εἶναι αἱ διατάξεις τοῦ 551 νόμου τοῦ 1914 «περὶ εὐθύνης πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἐξ ἀτυχήματος παθόντων ἐν τῇ ἐργασίᾳ ἐργατῶν ἢ ὑπαλλήλων» (τροποποιηθέντος ἔν τισιν ὑπὸ τοῦ νόμου 2193 τοῦ 1920), συνταχθέντος ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίᾳ τοῦ γαλλικοῦ νόμου τοῦ 1898 καὶ ἀποτελοῦντος τμῆμα τῆς καλουμένης ἐργατικῆς νομοθεσίας. Ὁ νόμος οὗτος δὲν βασίζεται ἐπὶ τῶν περὶ συμβατικοῦ ἢ μὴ συμβατικοῦ πταίσματος ἀρχῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἀναπτυχθείσης ἐν Εὐρώπῃ θεωρίας τοῦ «ἐπαγγελματικοῦ κινδύνου» (risque professionel) (βλ. λ). Ἀλλὰ καὶ ὁ νόμος οὗτος δὲν ἀποκλείει τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις (ἄρθρ 16).

Δὲν ἀνάγεται ἐνταῦθα ὁ νόμος 1699 τοῦ 1919 «περὶ ἱκανοποιήσεως τοῦ ἀδικηθέντος κλπ.», διότι ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ ἄρθρ. 1 τούτου ἐρειδομένων ἀξιώσεων «χρηματικῆς ἱκανοποιήσεως», ἡ μὲν ἀφορῶσα εἰς τὴν ψυχικὴν ὀδύνην (βλ. λ.) εἶναι sui generis, πάντῃ ἀλλοτρία καὶ τῆς actio injuriarum καὶ τῆς ἀκουϊλίας ἀγωγῆς (οὐχ ἧττον ὁ Windscheid χαρακτηρίζει τὴν γερμανικὴν Schmerzensgeldklage ὠφέλιμον ἀκουϊλίαν ἀγωγήν), ἡ δὲ ἀφορῶσα εἰς τὰς προσβολὰς τῆς τιμῆς (βλ. λ. ἐξύβρισις), συγγενὴς οὖσα τῇ actio injuriarum (πρὸς ἣν πάντως δὲν πρέπει νὰ συγχέηται), εἶναι ὅλως ἄσχετος πρὸς τὴν ἀκουϊλίαν ζημίαν. Καίτοι εὕρηται ἐν ταῖς Πηγαῖς αἱ ἐκφράσεις «damnum injuriae», «damnum existimationis», ὁ ὅρος damnum ὑπὸ τὴν κυρίαν τεχνικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν δηλοῖ ἀείποτε ἐν αὐταῖς ζημίαν καθαρῶς οὐσιακὴν (deminutionem patrimonii πρβλ. Πανδ. 39.2.3), ἀντιτιθέμενος πρὸς τὴν contumeliam καὶ τὴν injuriam, δι' ὧν δηλοῦνται ἠθικαὶ βλάβαι (Πανδ 9.2.5 § 1) οἷαι εἶναι αἱ ἐκ τῶν τῆς τιμῆς προσβολῶν, ἐφ' αἷς ἐδόθη ἡ actio injuriarum.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ — *Μονογραφίαι*: A. Pernice, Zur Lehre von den Sachbeschädigungen nach roem. Recht (1867).—*Busch*, Beitraege zur Lehre vom damnum inj. datum ἐν Civil Archiv τομ. XLV σ. 139 ἑπ.—*Huschke*. ἐν Zeitschr. für gesch. Rechtswiss XIII σ 268 ἑπ.—*Rudorff*, αὐτόθι XIV σ. 374—399.—*Heimbach*, ἐν Weiske's Rechtslexicon τόμ. IX σ 630—641, ἄρθρ. Schadenszufügung nach der lex Aq. (ἀκολουθεῖ κυρίως τῷ Unterholzner .—*E. Grueber*, The roman law of damage to property (1886)—*Τοῦ αὐτοῦ*. Zur Aquil. Klage des Niessbrauchers und des Pfandglaeubigers, ἐν Archiv für die civil. Praxis LXXV σ. 312 ἑπ.—*Gleizes*, De la loi Aquilia en droit romain 1884—*Willems*, La loi Aquilienne, 1896—*A. v. Thur*. Zur Schaetzung des Schadens in der lex Aq , 1892. *A. Longo*, Studii sulla lex Aq. (Catania, 1889).—*Riedemann*, Beitraege zur Lehre von den Sachbeschaedigungen (Erl. Diss. 1896). *Castellari*, ἐν Archivio Giuridico, τόμ. 22 σελ 345 ἑ .—*Pacchioni*, A disputed point in the lex Aq (ἐν Law Quarterly Review τοῦ 1888, τεῦχ. 4).—*Ferrini*, ἄρθρον Azione di danni ἐν Enciclop Giuridica Italiana, Vol. IV parte 1a).—*Τοῦ αὐτοῦ*, La legittimazione attiva dell' actio leg. Aquilia» (ἐν Rivista ital. per le sc. giuridiche, τόμ. XII σ. 361 ἑτ.).—*De Medio*, ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον ἐν Studii in onore di V Scialoja (1905), τόμ I σελ. 27—70.—*Jolowicz*, The original scope of the lex Aq. (ἐν Law. Quart. Rev. XXXVIII σ. 220 ἑπ.—*Debray*, Le fermier et la loi Aq., ἐν Nouv. Revue histor. du droit français et étr. τόμ. XXXIII (1909) σ. 649 703 —*Segrè*, ἐν Mélanges Girard, τόμ. II (1912) σ. 512 ἑπ *Taubenschlag*, ἄρθρον Lex Aquilia ἐν Pauly—Wissowa, Realenzyklopädie des klass. Altertums (τόμ. 12, ἔκδ. W. Kroll, 1925).—*Κουρουνιώτου*, διατριβὴ περὶ Ἀκ. νόμου ἐν Νομικῇ» Διακοπούλου Α', σελ. 64—69 καὶ 170—174 (ἀνετυπώθη ἐν Νέοις Πανδέκταις Κουντουριώτου τόμ. 10) — Παλαιοτέρας μονογραφίας ὅρα παρὰ Glück, Ausf. Erläut. der Pandekten, τόμ. 10 σελ. 307 σημ. 18, καὶ παρὰ Pernice ἐν σελ. V-VI τῆς ἀνωτ. μονογρ., παρ' ᾧ καὶ κρίσεις περὶ τῆς ἀξίας ἑκάστης τούτων).

Γενικὰ ἔργα. Πλὴν τῶν γενικῶν ἐγχειριδίων ρωμαϊκοῦ ἢ νεωτέρου ἀστικοῦ δικαίου: *Cuq*, Les institutions juridiques des Romains vol. I σελ. 205—208, II σ. 473 477 *Molitor*. Les obligations en droit romain, τόμ. II, σ. 351—361.—*Koch*. Forderungen, τόμ III, σ. 965 ἑπ.—*Holzschuher*. Theorie und Casuistik, τόμ. III, Καρ. 326 (κυρίως συλλογὴ ἀλλοτρίων γνωμῶν καὶ νομολογίας).—*Huschke*, Gaius, σελ. 104—114.—*Rudorff*, Röm. Rechtsgeschichte I § 41. II § 108.—*Walter*, Gesch. des rom. Rechts, 2ter Teil, No 782.—*Danz*, Gesch. des r. R. II § 155 d—*Padeletti*, Storia del dir. rom., σελ. 178, 181—*Karlowa*, Röm. Rechtsgeschichte, τόμ. II § 71 (σελ 793 804).—*Costa* Storia del dir. rom. privato, libro III, cap. I, §§ 5-6 (σελ. 318-325).—*Lenel*, Edictum perpetuum, β' ἔκδ. (1907), § 77.—*Mommsen*, Roem. Stafrecht (1899) σ. 828 ἑπ.

Ἄλλην φιλολογίαν ὅρα ὑπ' ἀρθρίδιον damnum injuria datum τοῦ «Dictionnaire des antiquités grecques et romaines» τῶν *Saglio—Daremberg* (τόμ. Β') καὶ παρὰ *Taubenschlag* ἔνθ. ἀνωτ.

Γ. Π. ΚΟΥΣΟΥΛΑΚΟΣ

Ἀκουϊλονία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ Σαμνίου παρὰ τὰ σύνορα τῆς Ἀπουλίας. Κατὰ τὸ 193 π. Χ. στρατιὰ τῶν Σαμνιτῶν ἡττήθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Παπιρίου Κούρσωρος παρὰ τὴν πόλιν ταύτην.

Ἀκουϊνάτης ἢ *Ἀκουϊνᾶτος Θ.* βλ. Ἀκινᾶτος.

Ἀκουΐνο (Radler de Aquino). Ἀξιωματικὸς τοῦ βραζιλιανοῦ ναυτικοῦ, ὅστις ἐπενόησε τὴν ὁμώνυμον μέθοδον διὰ τὴν ἄνευ χρήσεως λογαρίθμων ἐπίλυσιν ἐν τῇ ναυτιλίᾳ τοῦ τριγώνου τῆς θέσεως, πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ ἀληθοῦς ὕψους ἑνὸς οὐρανίου σώματος, συναρτήσει τῆς ἀποκλίσεως αὐτοῦ, τῆς ὡριαίας γωνίας καὶ τοῦ πλάτους τοῦ παρατηρητοῦ.

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς κατὰ τὸ 1837 ὁ Ἀμερικανὸς πλοίαρχος Sumner ἐκ τυχαίου ὅλως περιστατικοῦ, ἀνεκάλυπτε τὰς εὐθείας θέσεως καὶ τὴν μεγίστην χρησιμότητα αὐτῶν διὰ τοὺς ναυτιλλομένους, πλεῖστοι ὅσοι προσεπάθησαν νὰ ἁπλουστεύσωσι τὸν τύπον τὸν διδόντα τὸ ἀληθὲς ὕψος τοῦ παρατηρηθέντος οὐρανίου σώματος **Ηλ**, συναρτήσει τῆς ἀποκλίσεως αὐτοῦ **δ**, τῆς ὡριαίας γωνίας **Ω** καὶ τοῦ πλάτους τοῦ παρατηρητοῦ **φ**,

$$\text{ημ}\,\text{Ηλ} = \text{ημ}\,φ . \text{ημ}\,δ + \text{συν}\,φ . \text{συν}\,δ . \text{συν}\,Ω$$

καὶ νὰ καταστήσωσι τὴν δι' ὑπολογισμοῦ εὕρεσιν τούτου τελείως μηχανικήν, ἄνευ τῆς χρήσεως λογαρίθμων καὶ ἀπηλλαγμένην κατὰ τὸ δυνατὸν σφαλμάτων.

Γενικῶς ἡ κατασκευὴ πινάκων παρεχόντων ἀπ' εὐθείας καὶ ἄνευ πολυπλόκων παρεμβολῶν τὸ ἀληθὲς ὕψος, συναρτήσει τῶν τριῶν γνωστῶν στοιχείων (δ, Ω, φ) προσέκοπτεν εἰς τὸν μέγαν ἀπαιτούμενον ὄγκον, διότι ἐθεωρεῖτο τότε ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ὑπολογισμοῦ ὁ κατὰ μεγάλης προσοχῆς προσδιορισμὸς τοῦ στίγματος τῆς ἀναμετρήσεως, οὕτως ὥστε ἡ διαφορὰ τοῦ ἀληθοῦς ὕψους ἀπὸ τοῦ παρατηρηθέντος νὰ ἐλαττοῦται εἰς τὸ ἐλάχιστον δυνατὸν ὅριον. Ἀπεδείχθη ὅμως θεωρητικῶς ὅτι μικρὰ μετακίνησις τοῦ στίγματος ἀναμετρήσεως, ὥστε τοῦτο νὰ ἐκλέγηται εἰς τὴν πλησιεστέραν μοῖραν πλάτους, οὐδόλως ἐπηρεάζει τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ὑπολογισμοῦ διὰ τὸν ναυτιλλόμενον, διότι αὐξάνει μὲν ἡ διαφορὰ τοῦ ἀληθοῦς ὕψους ἀπὸ τοῦ παρατηρηθέντος, ἀλλ' ἡ εὐθεῖα θέσεως, ἥτις ἐνδιαφέρει τὸν ναυτιλλόμενον παραμένει ἡ αὐτή, ἡ ἐλαχίστη δὲ στροφὴ αὐτῆς ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ ὑπολογιζομένου ἀζιμούθ, λόγῳ τῆς χρήσεως ἐσφαλμένου πλάτους, εἶναι τελείως ἀσήμαντος φθάνουσα τὰς 5 μόλις μοίρας δι' ἀλλαγὴν τοῦ στίγματος κατὰ 600 ἐν ὅλῳ πρῶτα ἢ μίλλια.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω κατέστη δυνατὴ ἡ κατασκευὴ πινάκων, μικροῦ σχετικῶς ὄγκου, διὰ τὸν ἀπ' εὐθείας προσδιορισμὸν τοῦ **Ηλ**, μεταξὺ δὲ τούτων συγκαταλέγονται καὶ οἱ τοῦ **Ἀκουΐνο**, οἵτινες ἐπιλύουσι τὸ σφαιρικὸν ὀρθογώνιον τρίγωνον διὰ τῶν τύπων τοῦ **Napier**, μορφῆς ἀναλόγου πρὸς τὸν ἐπιλύοντα τὸ ἐπίπεδον ὀρθογώνιον τρίγωνον πίνακα τοῦ στίγματος.

Πρὸς χάραξιν τῆς **εὐθείας θέσεως** προσδιορίζομεν ἐπὶ τοῦ χάρτου τὸ ἐκλεγὲν στίγμα ἀναμετρήσεως καὶ ἐκ τούτου φέρομεν τὴν διαφορὰν τῶν ὑψῶν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀζιμούθ καὶ πρὸς τὸν ἀστέρα ἢ ἀντιθέτως — ἀναλόγως τοῦ ἂν τὸ ἀληθὲς ὕψος εἶναι μεγαλύτερον ἢ μικρότερον τοῦ παρατηρηθέντος.

Ἡ μέθοδος εἶναι ὀλίγον περίπλοκος, ἀλλ' ἡ κατανόησις ἁπλουστεύει καὶ περιορίζει σημαντικῶς τὸν ὑπολογισμὸν ἀπὸ τῆς ἄτλης λογαριθμικῆς ἐπιλύσεως τοῦ τύπου, δεδομένου ἄλλως τε ὅτι δι' αὐτῆς προσδιορίζεται ταυτοχρόνως καὶ τὸ Ἀζιμούθ ἄνευ ἰδιαιτέρου ὑπολογισμοῦ. —Ω.

Ἀκουΐρας. Πόλις τῆς Βραζιλίας, τῆς ἐπαρχίας Σεάρα, παρὰ τὸν ποταμὸν Πακότυ· 13.650 κάτοικοι.

Ἀκουΐσγρανον· βλ. **Ἀχυΐσγρανον.**

Ἀκουΐστι *Λουδοβῖκος* (Luigi Acquisti). Ἰταλὸς γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Φορλὶ τῷ 1745. Ἐξετέλεσεν ἔργα διὰ τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ ἀνάκτορα τῆς

Digitized by Google

Βολωνίας καὶ διὰ τὴν θριαμβευτικὴν ἁψῖδα τοῦ Μιλάνου. Ἐν Ρώμῃ ὅπου διέτριψεν ἐπ' ὀλίγον ἐσμίλευσεν Ἀφροδίτας, καὶ τῷ 1805, τὸ ἀριστούργημά του Ἄρης καὶ Ἀφροδίτη διὰ τὴν ἔπαυλιν τοῦ κόμητος Σομαρίβα ἐπὶ τῆς λίμνης τοῦ Κόμο. Ἀπέθανεν ἐν Βολωνίᾳ τῷ 1823.

Ἀκουϊτανία ἢ *Ἀκυϊτανία* (λατιν. Aquitaine, γαλλ. Aquitaine). Ἀρχαία χώρα ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ Γαρούνα μέχρι τῶν Πυρηναίων καὶ κατοικουμένη ὑπὸ ἰβηρικῶν φυλῶν. Ἡ χώρα αὐτὴ ἦτο μία ἐκ τῶν 4 ἐπαρχιῶν, εἰς ἃς διῃρεῖτο ἐπὶ Ρωμαίων ἡ Γαλατία. Τῷ 412 π. Χ. ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Βισιγότθων, κατέστη ὅμως κατόπιν αὐτόνομος ὑπὸ ἰδίους δοῦκας. Τῷ 769 ὑπετάγη ὑπὸ τοῦ Καρολομάγνου, ὅστις, προβιβάσας αὐτὴν τῷ 781 εἰς βασίλειον, τὴν ἔδωκεν ὡς φέουδον εἰς τὸν Λουδοβῖκον τὸν Εὐσεβῆ. Τῷ 1137 ἡνώθη μετὰ τῆς Γαλλίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Γουυέννη (Guyenne), ἔπειτα ὅμως, τῷ 1203, ἡνώθη μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Μετὰ μακροὺς πολέμους ἀπεδόθη τῷ 1453, μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Βορδώ, εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ παρέμεινεν ἔκτοτε μετ' αὐτῆς ἡνωμένη. Σ. Δ. Β.

— **Ἀκουϊτανία** (Aquitania) *[Ἀστρον.]* βλ. **Ἀκυϊτανία.**

ἀκουϊτάνιος *ἐποχή* *[Γεωλ.]* βλ. **ἀκυϊτάνιος ἐποχή.**

Ἀκουλίνα ***Ἰβανόβα.*** Ρωσὶς χωρικὴ ἀκμάσασα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἀνήκουσα εἰς τὴν μυστικὴν αἵρεσιν τῶν Χλίστυ. Κηρυχθεῖσα θεομήτωρ, ἀνεγνώρισε τὸν εὐνοῦχον στρατιώτην Κοδράτον Σελιβανὼφ ὡς υἱόν της καὶ Μεσσίαν. Μὲ τὴν βοήθειάν της ἵδρυσεν οὗτος τὴν αἵρεσιν τῶν *Σκόπτσυ* (εὐνούχων), ἥτις εὗρε μεγάλην διάδοσιν μεταξὺ τῶν λαϊκῶν τάξεων. Ὁ Σελιβανὼφ ἔπεισε τοὺς ὀπαδούς του ὅτι ἡ Ἀκουλίνα ἦτο ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἦτο ὁ Πέτρος ὁ τρίτος. Ἡ Ἀκουλία ἀπέθανε τῷ 1830. (Ἴδε *Gehring*, Die Secten der russischen Kirche, 1898, Leipzig σελ. 155.) Δ. Σ. Μ.

ἀκουλλούριαστος,—η,—ο· αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι κουλλουριασμένος, δὲν εἶναι συσπειραμένος, «σχοινὶ *ἀκουλλούριαστο*», «φίδι *ἀκουλλούριαστο*».

Ἀκουμενός. Ἰατρὸς ἐν Ἀθήναις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σωκράτους, πατὴρ τοῦ Ἐρυξιμάχου, τοῦ Σωκράτους δὲ καὶ τοῦ Φαίδρου φίλος, οὗτινος τὸ ὄνομα ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Πλάτωνος ἀπαντῶμεν. (*Πλάτωνος* **Φαῖδρ.** 268 A, 269 A, **Πρωτ.** 315 C. κτλ.). ΑΡ. Π. Κ.

Ἀκούμια ἢ ***Κούμια.*** Χωρίον τῆς νήσου Κρήτης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἀνήκει εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ τὸν νομὸν Ρεθύμνης, ἀπέχον ἀπὸ μὲν τῆς πόλεως Ρεθύμνης 7 ὥρας νοτίως, ἀπὸ δὲ τοῦ Σπῆλι 2 ὥρας Β.Δ. Ὑπάγεται εἰς τὸν ἀστυνομικὸν σταθμὸν Ἀρδάκτου, τῆς ἀστυν. διευθύνσεως Ρεθύμνης. Ἐφορειακῶς καὶ ταμειακῶς ὑπάγεται εἰς τὴν Ἀντάνασσον, ταχυδρομικῶς δ' εἰς τὸν Ἅγ. Βασίλειον. Ἔχει εἰρηνοδικεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατοίκους 711. Ι. Σ.

Ἀκούμινκον ***Λεγείων*** (Acumincum) *[Ἀρχ.]* Πόλις καὶ φρούριον τῆς Παννονίας πλησίον τῆς ὁποίας ἔκειτο ἡ λίμνη Φέλιξ (**Πτολ.** 6' 16). Πιστεύεται ὅτι εἶναι τὸ σημ. Πετερβαράντ τῆς Κροατίας.

«**Ἀκουμπὰρ**» ἢ «*Ἡ προδοθεῖσα χρηστότης*». Ἔμμετρος περιπετειώδης τραγῳδία εἰς πράξεις 5, ἀνήκουσα εἰς τὸ εἶδος τοῦ **ἀκανονίστου θεάτρου** (βλ. λ.). Συγγραφεὺς ὁ Ἰάκωβος Ντὺ Χαμὲλ ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος μ. Χ. Ἀποτελεῖ διασκευὴν τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Ντὺ Περιὲ «Οἱ ἔρωτες τοῦ Πιστῶνος καὶ τῆς Φορτουνίας κατὰ τὸ εἰς Καναδᾶν ταξίδιον αὐτῶν».

ἀκούμπωτος—η,—ο, καὶ ἐπὶ τὸ κομψότερον *ἀκούμβωτος*· ὁ μὴ κουμβωμένος, ὁ μὴ συνδεδεμένος διὰ κομβίου, ἄλλως *ξεκούμβωτος.*

ἀκούνητος,—η,—ο καὶ σπαν. *ἀκούνιστος*· δημοτ· ἀκίνητος, σταθερός, ἀκλόνητος, ἀσάλευτος· μόνιμος, ἀμετάθετος.—**Ἐπίρ. ἀκούνητα.**

Ἀκούνια (Acuna), ***Χριστοβὰλ ντὲ.***—Ἱσπανὸς Ἰησουΐτης ἱεραπόστολος καὶ ἐξερευνητὴς (1597—1676). Ἀποσταλεὶς εἰς Χιλὴν καὶ Περοὺ συνώδευσε τὸν Πέτρον Τεχιέρα εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ Ἀμαζονίου χάριν ἐπιστημονικῶν μελετῶν, μετὰ δὲ τὸ πέρας τῆς ἐξερευνήσεως, ἥτις διήρκεσεν ἐπὶ δεκάμηνον, ἐξέδωκε βιβλίον περιγράφον τὰ κατ' αὐτήν. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Ἱσπανίαν ὁ βασιλεὺς Φίλιππος 4ος τὸν ἐδέχθη ψυχρῶς, λέγεται μάλιστα ὅτι προσεπάθησε καὶ νὰ ἐξαφανίσῃ τὸ βιβλίον του ἐκ φόβου μήπως ἐπωφεληθοῦν τὰς πληροφορίας του οἱ Πορτογάλοι, οἵτινες πρὸ μικροῦ εἶχον στασιάσει κατὰ τῆς ἱσπανικῆς ἐξουσίας (1640). Ἀφοῦ ἐχρημάτισε μέλος τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ἐν Μαδρίτῃ, ἐπέστρεψεν εἰς Νότιον Ἀμερικὴν ὅπου καὶ ἀπεβίωσε.

— **Ἀκούνια** (Acuna), ***Χερνάντο ντὲ.*** Λυρικὸς ποιητὴς Ἱσπανός, τοῦ 16ου αἰῶνος. Ἀνῆκεν εἰς τὴν ἰταλίζουσαν σχολήν, ἥτις εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἱσπανικὴν ποίησιν τὴν ἰταλικὴν μετρικὴν καὶ δὴ τὸν ἑνδεκασύλλαβον καὶ τῆς ὁποίας κύριοι ἀρχηγοὶ θεωροῦνται οἱ Ζουὰν Μποσκάν, Ντὲ λὰ Βέγκα, καὶ Μεντόζα. Σ. Φ.

Ἀκούνια ντὲ Φιγκουερόα (Acuna de Figueroa), ***Δὸν Φραντσίσκο.*** Ἔξοχος ποιητὴς Ἱσπανοαμερικανός, γεννηθεὶς εἰς Μοντεβίδεον (1790—1862). Κατέχει μίαν ἐκ τῶν πρώτων θέσεων μεταξὺ τῶν ποιητῶν τῆς ἱσπανικῆς Ἀμερικῆς. Ἡ ποίησίς του εἶναι κυρίως λυρική, ἐπηρεασμένη ἐκ τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, διακρίνεται δὲ διὰ τὴν ὑψιέπειαν, τὴν λιτότητα εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν εἰκόνων καὶ τὴν γοητευτικὴν ἁπλότητα τῆς ἀψόγου στιχουργίας· τοῦ λείπουν ὅμως ἡ θερμότης καὶ ἡ δύναμις, ὄχι διότι ἐστερεῖτο φαντασίας, ἀλλὰ διότι προσεπάθει νὰ μὴ παρασύρεται ἀπὸ τὸ ἐσωτερικόν δαιμόνιον, καθὼς λέγει εἷς τῶν βιογράφων του. Ἦτο γονιμώτατος ποιητής· ἐδημοσίευσε πέντε τόμους διαφόρων ποιημάτων, ἕνα ἐπιγραμμάτων καὶ δύο θρησκευτικῶν καὶ ἡρωϊκῶν ποιημάτων (1847). Τὸ ἀριστούργημά του εἶναι ἔμμετροι παραφράσεις τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυΐδ. Σ. Φ.

Ἀκουντνίρμιουτ (Akudnirmiut). Φυλὴ Ἐσκιμώων, κατοικοῦσα εἰς τὰς Ἀρκτικὰς νήσους καὶ τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ Χουντσονμπάϊ, ὑπαγομένη εἰς τὴν ὁμάδα τῶν Κεντρικῶν Ἐσκιμώων.

ἀκούοντα ἢ **ὑπακούοντα** (audientia) *[Ἀστρ.]* Ἐκαλοῦντο οὕτως ὑπὸ τῶν ἀστρολόγων τῆς ἀρχαιότητος τὰ ζῴδια τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ τοῦ βορείου, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο ***προστάσσοντα*** (imperantia). Ἡ διάκρισις αὕτη ἐγένετο διότι τὰ ζῴδια τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου ἐπιμηκύνουσι τὰς ἡμέρας, ἐνῷ τὰ τοῦ νοτίου ἐπιβραχύνουσιν αὐτάς, κατ' ἄλλην ὅμως ἐκδοχήν, ἐπειδὴ τὰ πρῶτα ἀνατέλλουσι βραδύτερον καὶ συνεπῶς μεγαλοπρεπέστερον τῶν τελευταίων, ἤτοι τὰ μὲν εἶναι ἐκτενέστερα τῶν δὲ κατ' ὀρθὴν ἀναφοράν. («Ὑπακούει Ἰχθὺς Ταύρῳ, ὅτι ὁ μὲν Ταῦρος πλειόνων ἐστὶν ἀναφορῶν, ὁ δὲ Ἰχθὺς ἡττόνων. Ὁμοίως. Ὑδροχόος Διδύμοις κτλ.» *Δημοφίλ.* σ. 193). Ἡ διάκρισις αὕτη τῶν ζῳδίων ἐξέλιπε βραδύτερον ὅταν οἱ ἀστρολόγοι ἐθεώρησαν τὰ ζῴδια «*ἰσανάφορα*».

Ὁ Πτολεμαῖος ὀνομάζει «*προστάσσοντα καὶ ἀκούοντα*» τὰ ζῴδια, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἴσας ἀναφοράς, «διὰ τὸ ἐν ἴσοις χρόνοις ἀναφέρεσθαι καὶ ἐπὶ ἴσων παραλλήλων» (Τετραβ. 1. 15). Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

Ἄκουορθ (Ackworth). Πόλις εἰς τὸ Γιόρκσαϊρ τῆς Ἀγγλίας. Κάτοικοι 4.500. Εἰς σχολεῖον τῆς πόλεως ταύτης, διευθυνόμενον ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας τῶν Φίλων, ἐσπούδασεν ὁ Ἰωάννης Μπράϊτ (John Bright) καὶ ἄλλοι ἐξέχοντες κουάκεροι.

Ἀκουόϋ (Acquoy Johannes Gerhardus Rijk)· Σπουδαῖος ἐρευνητὴς τῆς ὀλλανδικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καὶ τῆς ρωμαιοκαθολικῆς ὑμνολογίας. Ἐγεννήθη τῷ 1829 ἐν Ἀμστελοδάμῳ· Πάστωρ τὸ πρῶτον, τῷ 1878 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Leiden καὶ ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ ἀρχείου τῆς ἐκκλ. ἱστορίας τῶν Κάτω Χωρῶν. Ἀπέθανε τῷ 1896. Συνέγραψε πολλὰ ἔργα ὀλλανδιστί, ὧν τὸ κυριώτερον: Het Klooster te Windesheim en Zijn invloeb (3 τόμ. 1875-1880 Utrecht). [Ἴδε περὶ αὐτοῦ ἐκτενὲς ἄρθρον τοῦ *S. D. van Been* ἐν Herzog's Realencyclopaedie 23, 6-10.] Δ. Ι. Μ.

ἀκουόφωνον (audiophone ἢ audiphone). Εἶναι ἀκουστικὸν ὄργανον, χρησιμεῦον εἰς τὸ νὰ καθιστᾷ τὴν φωνὴν καὶ ἐν γένει τοὺς ἤχους ἀντιληπτοὺς διὰ τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου, ὅταν τὸ ἔξω καὶ τὸ μέσον οὖς εἶναι βεβλαμμένα. Λέγεται, ὅτι οἱ Σῖναι πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐγνώριζον τὸ ὄργανον τοῦτο, ὡς ἐγνώριζον καὶ τὸ *ἀκουστικὸν κέρας*. Τὸ ἀκουόφωνον παρὰ τοῖς Σίναις ἀποτελεῖται ἐκ ῥάβδου ἀπολήγουσης εἰς ἀκτηρίδα, τὴν ὁποίαν ὁ λαλῶν ἐφαρμόζει ἐξωτερικῶς ἐπὶ τοῦ λάρυγγός του, ἐνῷ τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς ῥάβδου κρατεῖ διὰ τῶν ὀδόντων του ὁ βαρήκοος ἢ ὁ κωφός. Τὸ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς στηριζόμενον καὶ ἄλλως καλούμενον *ὀδοντόφωνον* (dentophone) ἀναμιμνήσκει τὴν ῥάβδον, ἣν ὁ Betthoven ἀποβὰς κωφὸς μετεχειρίζετο, διὰ μὲν τοῦ ἑνὸς πέρατος κρατῶν αὐτὴν διὰ τῶν ὀδόντων, διὰ δὲ τοῦ ἑτέρου στηρίζων αὐτὴν ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου του, ἵνα παραλαμβάνῃ τοὺς ἀποδιδομένους ἤχους. Τὸ δ' ἀκουόφωνον τοῦ Rhodes (ἐκ Σικάγου) συνίσταται ἐκ πλακὸς ἀπεσκληρυμένου ἐλαστικοῦ κόμμεος ἢ χαρτονίου βερνικωμένου, μεγέθους ὡσεὶ ῥιπιδίου ἡ πτύον· ἡ πλὰξ αὕτη, κρατουμένη διὰ λαβῆς προσηρμοσμένης εἰς τὸ κάτω αὐτῆς ἄκρον, δέχεται ἐπὶ τῆς ἐλαφρῶς κοίλης αὐτῆς ἐπιφανείας τὰ ἐκπεμπόμενα ἔκ τινος πηγῆς ἠχητικὰ κύματα· ἐπὶ τοῦ ἀντιθέτου δ' αὐτῆς ἄκρου φέρει μετάλλινον πλακίδιον, ὅπερ ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν ὀδόντων ἢ ἐπὶ τῆς ζυγωματικῆς τοῦ προσώπου χώρας, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ μεταδώσῃ τοὺς κραδασμοὺς εἰς τὰ ὀστᾶ τοῦ κρανίου καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὸν λαβύρινθον τοῦ ὠτός. ΣΤ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἀκούπα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Εἶδος ἰχθύος τῆς οἰκογενείας τῶν *σπαριδῶν*, ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὰς θαλάσσας τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Ἀκοῦρα (λέξις ἀραβική=Δεκάς). Ἑορτὴ πανηγυριζομένη ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων, κατὰ τὰς δέκα πρώτας ἡμέρας τοῦ μηνὸς Μοχαρρέμ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἄρχεται τὸ ἰσλαμικὸν ἔτος, παρονομάζουσα ὡσαύτως καὶ τὸν μῆνα. Πολλαὶ ἀποδίδονται εἰς αὐτὴν ἀφετηρίαι. Καὶ κατ' ἄλλους μὲν ἀποτελεῖ τὴν ἐξακολούθησιν αὐστηρᾶς νηστείας προϊσλαμικῆς. Κατ' ἄλλους δὲ ἀναμιμνήσκει τὴν ἀπὸ τῆς Κιβωτοῦ ἔξοδον τοῦ Νῶε μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ κατακλυσμοῦ. Ἄλλοι πάλιν φρονοῦν ὅτι, ἔν τινι τῶν δέκα νυκτῶν τοῦ Ἀκοῦρα, ἀπεσπάσθη τὸ Κοράνιον ἀπὸ τῶν Οὐρανῶν, καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Garcin de Tassy πιστεύει ὅτι ἀφιερώθη εἰς τὴν μνήμην τοῦ Χουσσεΐν καὶ τοῦ Χασάν, υἱῶν τοῦ *Ἀλῆ* καὶ ἐγγόνων τοῦ Μωάμεθ, τῶν σφαγέντων εἰς τὰ Κέρβελα κατὰ διαταγὴν τοῦ Χαλίφου *Γιεζήδ*. Τοῦτο στηρίζεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὰς Ἰνδίας περιφέρουν ἐν λιτανείᾳ τὰ κενοτάφια τῶν δύο τούτων μαρτύρων τοῦ Ἰσλάμ, τὴν δεκάτην ἡμέραν τῆς ἑορτῆς. Φανατικοὶ ὀπαδοὶ ἀκολουθοῦν τὴν λιτανείαν καὶ ἐπιδίδονται εἰς αἱματηροτάτους ἐξαγνισμούς. Ταυτοχρόνως, κατὰ τὸ Ἀκοῦρα, διεξάγονται παραδοξόταται μεταμφιέσεις, ἀναμιμνήσκουσαι τὰ Κρόνια, ἰδιαίτατα ὅμως τὰς Διονυσιακὰς ἑορτάς. Τὴν νύκτα συνέρχονται εἰς τὰ τεμένη λαμπρῶς φωταγωγημένα καὶ ἐπιδίδονται εἰς προσευχὰς καὶ ψαλμῳδίας. Γ. Δ. Κ.

ἀκουρασιά (ἡ)· δημοτ.· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκούραστος, ἀδιάλειπτος ἐργασία, φιλοπονία.

ἀκούραστος,—η,—ο· αὐτὸς ποὺ δὲν κουράζεται, δὲν καταβάλλεται ὑπὸ κόπου, ἀκατάβλητος, φιλόπονος.—Ἐπίρρ. **ἀκούραστα.**

ἀκούρδιστος,—η,—ο καὶ **ἀκόρδιστος** καὶ ἐπὶ τὸ κομψότερον **ἀχόρδιστος**· ὁ μὴ κουρδισμένος, ἐπὶ μουσικῶν ὀργάνων, ὡρολογίων κ.τ.τ.· ἄλλως **ξεκούρδιστος.**

ἀκούρευτος,—η,—ον· ὁ μὴ κουρεμένος, οὗτινος τὰ μαλλιὰ ἢ αἱ τρίχες δὲν ἐκουρεύθησαν, ἄκαρπος.

ἀκουρμάζομαι· βλ. **ἀκουρμαίνομαι.**

ἀκουρμαίνομαι καὶ **ἀκουρμάζομαι** καὶ **ἀκρουμάζομαι·** ἰδιωματ. ἀπὸ τοῦ ὑποθετικοῦ τύπου *ἀκροαμάζομαι*· ἀκροῶμαι, ἀκούω προσεκτικῶς· ὠτακουστῶ· «ἔβαλα ἀφτὶ κι' *ἀκουρμάστηκα* τί λέγανε».

ἀκούρνιαστος,—η,—ο· ἐπὶ τῶν ὀρνίθων, καὶ τῶν ἄλλων πτηνῶν· αὐτὸς ποὺ δὲν ἐκούρνιασε, δὲν ἐκάθισε εἰς τὴν κούρνια διὰ νὰ κοιμηθῇ.

ἄκουρος (ὁ, ἡ),—**ον** (τό)· ἀπὸ τοῦ ἀρνητ. α καὶ *κουρά*· ἀκούρευτος· ἰδιωματ. *ἄκουρος,—η,—ο*· «ἔχω τὰ πράτα μ' *ἄκουρα* καὶ τὸ τυρὶ 'ςτὸ ξύγι».

Ἄκουρος. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπανειλημμένως ἀναφέρεται ὁ Κυνουριεὺς ἀγωνιστὴς καὶ στρατηγὸς **Παναγιώτης Ζαφειρόπουλος** (βλ. λ.), οὕτως ἐπονομασθείς, κατὰ Ἀμβρόσιον Φραντζῆν, ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ Τζακώνων, «καθ' ὅτι, ἀφ' ἧς ὥρας ἔδραξε τὰ ὅπλα κατὰ τῶν ἐχθρῶν, δὲν ἐξύρισε τὸ γένειόν του μέχρι τινὸς καιροῦ». Γ. Δ. Κ.

Ἀκούρτης· βλ. Ἀκκούρτης.

Ἀκουσίλαος (ἀττικιστὶ **Ἀκουσίλεως**). Ὁ ἐξ Ἄργους τῆς Βοιωτίας *λογογράφος*, δηλ. ἱστορικὸς συγγραφεὺς ἐν πεζῷ λόγῳ — κατ' ἀντίθεσιν πρὸς παλαιοτέρους ἱστορικοὺς οἱ ὁποῖοι ἔγραφον ἐμμέτρως τὰ ἱστορικὰ των ἔργα —, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὡς *ἱστοριογράφος* χαρακτηριζόμενος ὑπὸ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, ζήσας τὴν Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, συμπολίτης καὶ σύγχρονος τοῦ Πινδάρου (βλ. Christ εἰς Πινδάρου Ὀλυμπ VII 24 καὶ Νεμεον. X, 80) Συνέγραψε *Γενεαλογίας*, τοὐλάχιστον ἐκ 3 βιβλίων. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως καὶ τοῦ Ἰωσήπου μετήλλαξεν εἰς πεζὸν λόγον τὰ Ἡσιόδου καὶ διώρθωσεν αὐτά». Εἰς τὸ συμπόσιον τοῦ Πλάτωνος, 178 B, λέγεται ὅτι παρεδέχετο τὴν γνώμην τοῦ Ἡσιόδου, ἀποφαινομένου ὅτι μετὰ τὸ Χάος, τὸ ὁποῖον πρῶτον ὑπῆρξεν ἐν τῷ κόσμῳ, πρῶτοι θεοὶ ὑπῆρξαν ἡ Γῆ καὶ ὁ Ἔρως.

Εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἀκουσιλάου ἔγραψεν ὑπομνήματα ὁ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀδριανοῦ ἀκμάσας Sabinus. Ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Ἀκουσιλάου περιεσώθησαν μόνον ἀποσπάσματα [βλ. C. W. Müller Historicorum Graecorum fragmenta τόμ. I, 100 κ.ἑ., IV, 624]. Θ. Α. Κ.

ἀκούσιος,—α,—ον· ὁ μὴ ἑκούσιος, ὁ παρὰ τὴν θέλησιν γινόμενος, ὁ βίαιος ἢ ἐξ ἀνάγκης ἢ

Digitized by Google

δι' ἀπάτης ἐπιβαλλόμενος· *«ἀκούσια παθήματα»*, *«ἀκουσία κίνησις,—ἀπαγωγή»*· *«ἀκούσιος φόνος»*, *«ἀκούσια τραύματα»*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν *ἐκ προμελέτης, ἐκ προνοίας* φόνον ἢ τραύματα.—'Επίρρ. **ἀκουσίως.**

— **«'Ακούσιος 'Ιατρὸς»** (ὁ). Τρίπρακτος κωμῳδία τοῦ Μολιέρου διδαχθεῖσα τῷ 1666. 'Η ὑπόθεσις τοῦ ἔργου στρέφεται περὶ τὴν περιπέτειαν τοῦ κατασκευαστοῦ δεματίων Σγαναρέλου, τὸν ὁποῖον ἡ γυναῖκα του Μαρτίνα ἐκβιάζει νὰ παίξῃ τὸν ρόλον ἰατροῦ καὶ ὡς τοιοῦτος νὰ παρουσιασθῇ διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν Φωτεινήν, κόρην τοῦ Γεροντίου. Τοῦτο δίδει ἀφορμὴν εἰς πλεῖστα κωμικὰ ἐπεισόδια. Τὸ ἔργον ἀποτελεῖ σάτυραν τῶν τότε ἰατρῶν καὶ τῆς εὐπιστίας τοῦ κοινοῦ. Ὁ «'Ακούσιος 'Ιατρὸς» ὑπῆρξεν ἀπὸ τὰ προσφιλέστερα εἰς τὸ κοινὸν ἔργα τοῦ μεγάλου κωμικοῦ καὶ πολλαὶ φράσεις ἐξ αὐτοῦ παρέμειναν παροιμιώδεις μέχρι σήμερον ἐν τῇ γαλλικῇ γλώσσῃ.
Μ. ΛΙΔ.

ἄκουσμα (τό)· ὅ,τι τις ἀκούει, ἀκρόαμα· συνεκφέρεται πολλάκις μετὰ τοῦ *λάλημα, φώνημα*, διότι, ὡς εἰκὸς τὸ ἀκουόμενον πρῶτον *λαλεῖται* ἢ *φωνεῖται*· || τὸ ἀκουσθέν, φήμη, εἴδησις, διήγησις.

— **ἀκούσματα** *['Αποκρυφ.]*. 'Αρχικῶς ἐπεῖχον τὴν θέσιν, ἣν ἐν τοῖς σημερινοῖς μυστηρίοις τὰ σημεῖα τῆς ἀναγνωρίσεως. Ἦσαν δηλ., ὡς λέγει ὁ 'Ιάμβλιχος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Πυθαγόρου, ἀναπόδεικτοι καὶ ἄνευ λόγων διὰ τοὺς ἀμυήτους λέξεις ἢ φράσεις, αἵτινες ἐχρησίμευον, ὅπως ὁ ἀκούων ἀναγνωρίσῃ τὸν συλλαβίζοντα ἢ δι' ἐρωταποκρίσεως προφέροντα αὐτὰ ὡς μύστην ἀνήκοντα εἰς τὸ τάγμα του. Τὴν σημασίαν αὐτὴν εἶχον παρὰ τοῖς προπυθαγορείοις μυστηρίοις, καθόσον ὁ Πυθαγόρας ἐταύτισε τὰ *ἀκούσματα* καὶ πρὸς τὰ σύμβολά του, ὁ δὲ 'Ανδροκύδης ὁ Πυθαγόρειος καὶ ὁ 'Αναξίμανδρος ὁ νεώτερος τὸν Δον αἰῶνα ἔγραψαν ἐγχειρίδια ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας τῶν ἀκουσμάτων τούτων, ἅπερ ἀπετέλεσαν τὸ ἀντικείμενον τοῦ Πυθαγορείου βαθμοῦ τῶν *'Ακουσματικῶν*. [Πλείονα βλ. Διογένους Λαερτίου βίος Πυθαγόρου. Ἔκδοσις A Delatte Bruxelles 1922.] Δ. Π. Κ.

ἀκουσματικός, *—ή, —όν*· ὁ θέλων, ὁ πρόθυμος νὰ ἀκούσῃ. *'Ακουσματικοὶ* ἐκαλοῦντο οἱ δόκιμοι ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Πυθαγόρου (Κλήμ. 'Αλ. 246, 'Ιάμβλ.)· βλ. **ἀκροαματικός.**

ἀκουσμάτιον (τό)· μικρὰ διήγησις (Λουκ.).

ἀκουστὴς (ὁ)· ὁ ἀκούων, ἀκροατής, *ὠτακουστής.*

ἀκουστικά. Οὕτω ἐκλήθησαν τὰ ὄργανα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν οἱ πάσχοντες ἐκ δυσηκοΐας, ἵνα ἐνισχύσουν τοὺς ὑπὸ τοῦ ὠτὸς αὐτῶν εἰσδεχομένους ἤχους.

'Υπάρχει μεγίστη ποικιλία τῶν τοιούτων ἀκουστικῶν ὀργάνων. Τὰ συνηθέστερα ἀποτελοῦνται ἔκ τινος κέρατος ἢ χωνίου, καταλήγοντος κατὰ τὸ

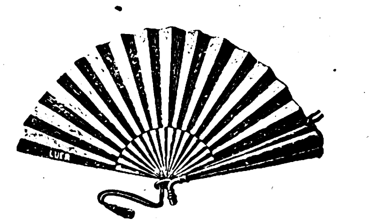

'Ακουστικὸν ὑπὸ μορφὴν ριπιδίου.

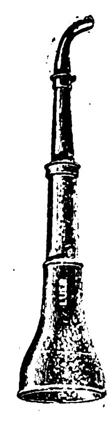

'Ακουστικὸν κέρας φέρον συμπτυσσόμενον σωλῆνα.

Ζεῦγος ἀκουστικῶν συγκρατουμένων ὑπὸ τῶν ὤτων δι' ἐλατηρίου.

στενώτερον αὐτοῦ ἄκρον εἰς σωλῆνα, οὗτινος τὸ ἕτερον πέρας φθάνει μέχρι τοῦ ἀκουστικοῦ πόρου. 'Η συσκευὴ αὕτη καλεῖται *ἀκουστικὸν κέρας*. 'Εκ τοῦ μεγέθους τοῦ κέρατος ἐξαρτᾶται καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἐνισχύσεως τοῦ ἤχου, ὃν ὁ σωλὴν θὰ φέρῃ μέχρι τοῦ ὠτός. 'Εντεῦθεν καὶ τὰ μικροῦ μεγέθους ἀκουστικά, ἔχουν μὲν τὸ προτέρημα, ὅτι δὲν εἶναι τόσον καταφανῆ εἰς τοὺς πέριξ, ἀλλ' ἔχουν καὶ τὸ μειονέκτημα, ὅτι ὀλίγον μόνον ἐνισχύουν τὸν ἦχον. Ὁ σωλὴν εἶναι διαφόρων μορφῶν καὶ διαστάσεων, εἴς τινας δὲ τῶν συσκευῶν τούτων ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μερῶν, ἀλλήλοις συνηρμολογημένων καὶ συμπτυσσομένων, ἵνα μετὰ τὴν χρῆσιν καταλαμβάνῃ μικρότερον χῶρον.

Ἵνα τὰ ἀκουστικὰ γίνωνται ὡς οἷόν τε ὀλιγώτερον ἀντιληπτά, ἐδόθησαν αὐτοῖς διάφορα κατάλληλα σχήματα. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἔχοντα σχῆμα ᾠοειδὲς καὶ σωλῆνα βραχύν, περιστρεφόμενον· τὸ κέρας ἔχον μεγάλην διάμετρον 4 ἑκτμ., κρύπτεται ἐν τῇ παλάμῃ εὐχερέστατα. Ἄλλα, ἔχοντα σχῆμα κόγχης, εἶναι διπλᾶ, ἓν δι' ἕκαστον οὖς, καὶ συγκρατοῦνται πρὸς ἄλληλα δι' ἐλατηρίου ἀποκρυπτομένου ἐν τῇ κόμῃ. Ἄλλα ἀποτελοῦν λαβήν, δυναμένην νὰ προσαρμοσθῇ εἰς ράβδον ἢ

'Ακουστικὸν μὲ σωλῆνα κεκαμμένον.

'Ακουστικὸν μὲ εὔκαμπτον μακρὸν σωλῆνα μήκους 1 μέτρον.

ἀλεξίβροχον, ἐνῷ ἄλλα ἀποκρύπτονται ἐντὸς πτυχῆς ριπιδίου μέλανος τὸ χρῶμα. Ἕτερον εἶδος περικλείεται ἐντὸς κομψῆς θήκης ἐκ μέλανος μαροκινοῦ δέρματος, σχήματος χρηματοφυλακίου, ἥτις ἔχει διαστάσεις 7, 5 ἑκτμ. × 4, 5 ἑκτμ. × 3 ἑκτμ.· ὁ σωλὴν αὐτοῦ δύναται νὰ ἐπιμηκυνθῇ κατὰ βούλησιν, ὁσάκις πρόκειται νὰ ἐνισχυθῇ ἔτι μᾶλλον ὁ λαμβανόμενος ἦχος. Πάντα τὰ ρηθέντα εἴδη τῶν ἀκουστικῶν κατασκευάζονται ἢ ἐξ ἀπε-

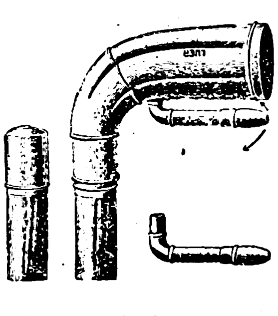

'Ακουστικὸν ἐφαρμοζόμενον ἐπὶ ράβδου.

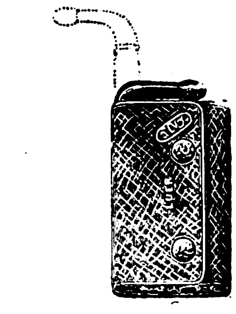

'Ακουστικὸν σχήματος χρηματοφυλακίου.

σκληρυμένου ἐλαστικοῦ κόμμεως ἢ ἐκ μετάλλου. Δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ, ὅτι τὰ τελευταῖα δὲν εἶναι καὶ τόσον ἄξια προτιμήσεως, καθόσον ἔχουν τὸ μειονέκτημα, ὅτι, ὡς ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς ἀντηχήσεως τοῦ μετάλλου, προξενοῦν ταχέως τὸν κάματον τοῦ ὠτός.

'Υπάρχει καὶ ἄλλο τι μικρὸν ἀκουστικὸν ὄργανον, ὀνομασθὲν *«δονησίφωνον»* (vibrophone), ὅπερ δύναται ν' ἀποκρυβῇ σχεδὸν ὁλοσχερῶς εἰς τὸν ἀκουστικὸν πόρον, αὐξάνον εἰς τὸ μέγιστον, παρὰ τὴν σμικρότητά του, τὰς ἠχητικὰς δονήσεις. Ὡς ἐκ τῆς εἰς τὸ οὖς ἐνθέσεως αὐτοῦ, τὸ ὄργανον τοῦτο μεταδίδει εἰς τὸ τύμπανον διὰ μέσου συστήματος ἐλατηρίου καὶ δονουμένης πλακὸς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ συναγομένους ἤχους. Τὸ δονησίφωνον συνοδεύεται καὶ ὑπὸ μικροῦ μεταλλικοῦ σφυρίου, δι' οὗ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνεργηθῇ καὶ δονητικὴ μάλαξις εἰς τὸ τύμπανον καὶ τὴν ἄλυσιν τῶν ὀσταρίων τοῦ ὠτός. Πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ, τοῦ ὀργάνου τοποθετηθέντος εἰς τὸν ἀκουστικὸν πόρον, νὰ πλήξῃ τις τὰ χείλη αὐτοῦ ἐπανειλημμένως καὶ ἐλαφρῶς.

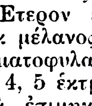

Δονησίφωνον.

'Αλλὰ τὰ νεώτατα τῶν ἀκουστικῶν μηχανημάτων λειτουργοῦσι διὰ τοῦ ρεύματος φορητῆς ἠλεκτρικῆς στήλης καὶ συνίστανται ἐκ μικροφώνου, ὅπερ ὁ πάσχων ἢ φέρει ἐπὶ τοῦ στήθους ἢ ἔχει ἐνώπιόν του ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἔπειτα δ' ἐκ συσκευῆς, τιθεμένης ἐν τῷ θυλακίῳ, καὶ ἐκ τοῦ μέρους, ὅπερ ἐφαρμόζεται εἰς τὸ οὖς, ἤτοι ἔχουν δέκτην καὶ πομπόν. Τὰ μηχανήματα ταῦτα ἄλλους

'Ακουστικὸν μικρόφωνον.

[T= ὁμιλητὴς τὸν ὁποῖον ὁ βαρυήκοος φέρει ανηρτημένον ἐπὶ τοῦ στήθους του, κρατῶν διὰ τῆς χειρὸς τὸν δέκτην πλησίον τοῦ ὠτός. P=ἠλεκτρ. στήλη. R=ρυθμιστής].

μὲν ἱκανοποίησαν ἀρκούντως, εἰς ἄλλους ὅμως ὑπῆρξαν ἐνοχλητικά, ὡς προξενοῦντα ἰσχυροὺς δευτερεύοντας ψόφους.

'Η ἐκλογὴ καὶ ἡ χρῆσις τῶν ἀκουστικῶν ὀργάνων πρέπει νὰ ἐνεργῆται πάντοτε κατόπιν ὁδηγιῶν τοῦ εἰδικοῦ ἰατροῦ, καθόσον ἓν καὶ τὸ αὐτὸ εἶδος δὲν εἶναι πάντοτε κατάλληλον διὰ πάντα τὰ εἴδη τῆς δυσηκοΐας. 'Επὶ πλέον ἡ χρῆσις αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ γίνεται συνεχῶς καὶ ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, πρέπει δὲ νὰ παύηται πάντως ὁσάκις ἐμφανίζονται βόμβοι. Δέον πρὸς τούτοις νὰ συνιστᾶται εἰς τοὺς ὁμιλοῦντας ἐνώπιον τῶν ἀκουστικῶν μηχανημάτων, νὰ πράττουν τοῦτο διὰ μετρίας φωνῆς, ἄνευ διατόρων κραυγῶν. Σ. ΣΠ.

'Η λέξις ***ἀκουστικὸν*** χρησιμοποιεῖται πολλάκις πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ ὀργάνου ἐκείνου τῶν συνήθων ἐν χρήσει τηλεφωνικῶν συσκευῶν, ὅπερ χρησιμεύει πρὸς ἀναπαραγωγὴν τῆς ὁμιλίας ἐν τῷ συνήθει τηλεφωνικῷ δέκτῃ.

—**ἀκουστικὰ *κύματα*·** βλ. **ἠχητικὰ κύματα.**

—**ἀκουστικὰ *ὀστάρια*·** βλ. **ἀκουστικός.**

—**ἀκουστικαὶ *κηλῖδες*·** βλ. **ἀκουστικός.**

ἀκουστικὴ *[Φυσ.]*. Καλεῖται *ἀκουστικὴ* τὸ μέρος τῆς φυσικῆς τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ τῶν φαινομένων τοῦ **ἤχου**, τουτέστιν ἐξετάζει τὴν γένεσιν καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ ἤχου, τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ κ.λ. (βλ. τὰς σχετικὰς λέξεις).

Κατ' ἐπέκτασιν καλεῖται πρὸς τούτοις *ἀκουστικὴ χώρου* τινὸς (βλ. **κατωτέρω**), λ. χ. αἰθούσης συναυλιῶν, θεάτρου, ἐκκλησίας κ. λ. τὸ σύνολον τῶν ἰδιοτήτων τοῦ χώρου τούτου ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καλῆς ἀκροάσεως τῶν ἤχων, ἤτοι ὁμιλίας, ᾄσματος, ἢ μουσικῆς ἐκτελέσεως.

Κατὰ τὸν Helmholtz ἡ καθ' αὐτὸ ἀκουστικὴ ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο μεγάλα μέρη: Εἰς τὴν *φυσικὴν ἀκουστικὴν* καὶ εἰς τὴν *φυσιολογικὴν ἀκουστικήν*.

1) 'Η φυσικὴ 'Ακουστικὴ ἀποτελεῖ κλάδον τῆς Φυσικῆς καὶ ἐρευνᾷ τὰ ἐκτὸς ἡμῶν αἴτια, ἅτινα διεγείρουσιν ἐν ἡμῖν τὸ αἴσθημα τοῦ ἤχου, δηλ. ἐρευνᾷ τὰς κινήσεις τῶν ὑλικῶν σωμάτων (στερεῶν, ὑγρῶν ἢ ἀερίων), αἵτινες προκαλοῦσιν ἤχους ἀντιληπτοὺς ὑπὸ τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ἀκοῆς. Περιλαμβάνει λοιπόν: α') Τὴν σπουδὴν τῶν κινήσεων τῶν ἐλαστικῶν σωμάτων καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἀνάγεται καθαρῶς εἰς τὴν *Μηχανικήν*· ἐπομένως *ἡ φυσικὴ ἀκουστικὴ εἶναι ἓν κεφάλαιον τῆς θεωρίας τῆς ἐλαστικότητος*, ὅπερ πραγματεύεται τοὺς διαφόρους τρόπους τῆς διαδόσεως τῶν παλμικῶν κινήσεων ἐν μέσῳ μετασχηματιζομένῳ. β') *Τὴν πειραματικὴν ἀκουστικήν*, ἥτις σκοπὸν ἔχει νὰ ἀναπαραγάγῃ τὰς περιστάσεις, ἃς ἐρευνῶμεν θεωρητικῶς, καὶ νὰ ἐπαληθεύσῃ *διὰ τοῦ πειράματος* τὰ ἐκ τῆς θεωρίας προκύπτοντα πορίσματα. 'Η πειραματικὴ ἀκουστικὴ χρησιμοποιεῖ πρὸς τοῦτο, ὡς βοηθητικὸν σκοπὸν τὸ οὖς, δι' οὗ κατὰ τὸν Helmholtz δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσιν ὅλως ἰδιόρρυθμα πειράματα καὶ νὰ διαμορφωθῶσιν ἰδιόρρυθμοι μέθοδοι παρατηρήσεως διὰ τὴν ἔρευναν τῶν ἐλαστικῶν ταλαντώσεων ἢ κυμάνσεων.

'Η περιγραφὴ τοῦ ὠτὸς καὶ ἡ λειτουργία αὐτοῦ δὲν ἐνδιαφέρουσι τὴν φυσικὴν ἀκουστικήν.

2) 'Η φυσιολογικὴ 'Ακουστικὴ ἀσχολεῖται ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ἀκοῆς, τοῦ ὠτός, ἤτοι ἐξετάζει τὴν κατασκευὴν τούτου καὶ τὸν μηχανισμόν, καθ' ὃν γίνεται ἡ ἀντίληψις τοῦ ἤχου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξετάζει τὸ ὄργανον τῆς φωνῆς καὶ τὰ φαινόμενα, ἅτινα τελοῦνται κατὰ τὴν ὁμιλίαν, τὸ ᾆσμα κ.λ. Αἱ μέθοδοι ἐρεύνης τῆς φυσιολογικῆς ἀκουστικῆς ἀνάγονται εἰς μεθόδους φυσικοφυσιολογικάς, ψυχολογικάς, καθαρῶς φυσικάς, καθαρῶς φυσιολογικὰς καὶ φυσιολογικὰς-ἀνατομικάς.

Ὡς ἐκ τούτου δὲν ὑπάρχουσι σαφῆ ὅρια διαχωρισμοῦ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς φυσιολογικῆς ἀκουστικῆς, δεδομένου μάλιστα ὅτι τὸ οὖς ἀποτελεῖ τὸ φυσικὸν—καίτοι οὐχὶ τὸ μοναδικὸν—βοηθητικὸν μέσον διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν παλμικῶν ἠχογόνων κινήσεων, ἀφοῦ ἐρευνῶμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ φαινόμενα ταῦτα ἐκ τῆς ὑποκειμενικῆς διεγέρσεως τοῦ ὠτός. Δέον νὰ σημειωθῇ ἐν τούτοις ὅτι αἱ ἀκουστικαὶ ἀντιλήψεις δύνανται νὰ ὑφίστανται καὶ ἀνεξαρτήτως παντὸς ἐξωτερικοῦ αἰτίου (κυμάνσεων). Οὕτω λ. χ. οἱ πάσχοντες ἔκ τινων ἀσθενειῶν ἀντιλαμβάνονται ἤχους μὴ ὑφισταμένους ἐκτὸς αὐτῶν, ἐκ τῆς κατὰ συμπάθειαν ἢ ἐξ ἄλλου αἰτίου διεγέρσεως τῶν ἀκουστικῶν νεύρων.

3) 'Εν ἥττονι λόγῳ ἡ 'Ακουστικὴ συνάπτεται πρὸς τὴν ***μουσικήν***, ἥτις εἶναι ἡ τέχνη τοῦ διατάσσειν τοὺς ἤχους, ὥστε νὰ διεγείρωσιν ἐν ἡμῖν συναισθήματα εὐάρεστα. Οὕτω λ. χ. ἡ ἀκουστικὴ ἐξετάζει τὰς σχέσεις τῶν ἤχων τῶν μουσικῶν κλιμάκων, τῶν συγχορδιῶν ἐν τῇ μουσικῇ ἁρμονίᾳ κ.λ. 'Η σχέσις μεταξὺ μουσικῆς καὶ φυσικῆς ἀκουστικῆς εἶναι ἀσυγκρίτως στενωτέρα ἐκείνης, ἥτις ὑφίσταται λ. χ. μεταξὺ ὀπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς.

'Η 'Ακουστικὴ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς Φυσικῆς παρουσιάζει διακριτικὰς ἰδιότητας. 'Εν πρώτοις ἐν αὐτῇ δὲν προτίθεται εἰδική τις ὑπόθεσις, ὡς λ.χ. γίνεται διὰ τὴν σπουδὴν τῆς ἀκτινοβόλου ἐνεργείας, τῆς θερμικῆς ἢ τῆς ἠλεκτρικῆς. Διότι αἱ παλμικαὶ κινήσεις τῆς ὕλης, αἱ στενῶς συνδεόμεναι πρὸς ἠχητικὰ φαινόμενα, γίνονται ἀντιληπταί. Δυνάμεθα νὰ τὰς ἴδωμεν ἢ ὁπωσδήποτε νὰ τὰς ἀντιληφθῶμεν καὶ ἡ ὕπαρξίς των οὐδεμίαν ἐπιδέχεται ἀμφι-

Digitized by Google

βολίαν. Ἡ Ἀκουστικὴ ἐπομένως, ὡς ἐρευνητικὴ ὡρισμένης ὁμάδος φαινομένων, προσεγγίζει πλειότερον ἢ τὰ ἄλλα μέρη τῆς Φυσικῆς πρὸς τὸ Ἰδανικόν, πρὸς ὃ τείνει ἡ ἐπιστήμη καὶ ὅπερ ἔγκειται εἰς τὸ *νὰ ὑπάγωμεν τελείως τὰ φυσικὰ γεγονότα εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Μηχανικῆς,* ἄνευ τῆς εἰσαγωγῆς ὑποθετικῆς τινος οὐσίας, οὐδεμιᾶς ἐξαιρετικῆς ἰδιότητος τῆς ὕλης ἢ δυνάμεως εἰδικῆς φύσεως.

Ἡ ἐξέλιξις τῆς Ἀκουστικῆς ἐν τῇ Φυσικῇ.— Ἐκ τῶν ἀρχαίων σοφῶν ἰδίᾳ ὁ Πυθαγόρας φέρεται ὡς ἀσχοληθεὶς περὶ τὴν σπουδὴν τῶν ἤχων. Οὗτος διὰ τοῦ μονοχόρδου εὗρε τὰς σχέσεις μεταξὺ τοῦ ὕψους τῶν ἤχων (ἀριθμοῦ παλμῶν) καὶ τοῦ μήκους τῶν παλλομένων χορδῶν καὶ εἶναι ἀναμφισβητήτως ὁ πρῶτος ὅστις συνετέλεσε νὰ ὑπεισέλθωσιν οἱ ἀριθμοὶ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἠχητικῶν φαινομένων. Κατὰ τοὺς διαρρεύσαντας ὅμως ἐφεξῆς αἰῶνας ἡ Ἀκουστικὴ δὲν ἔκαμεν αἰσθητὰς προόδους. Μετὰ δύο περίπου χιλιετηρίδας ὁ Γαλιλαῖος καὶ ὁ Βάκων ἔθηκαν τὰς βάσεις τῆς Ἀκουστικῆς ὡς ἐπιστήμης, ἥτις κατὰ τὸν XVII καὶ XVIII αἰῶνα ἀνεπτύχθη ραγδαίως. Ὁ Casseni ἐξήγησε τὴν ὀξύτητα καὶ βαρύτητα τῶν ἤχων, ἀποδώσας ταύτην εἰς τὴν συχνότητα τῶν παλμῶν καὶ ὁ P. Mersenne ἐπροσδιώρισε τὸν λόγον τῶν ἀριθμῶν τῶν παλμῶν τῶν διαφόρων φθόγγων τῆς μουσικῆς κλίμακος (μουσικὰ διαστήματα). Ὁ Otto de Guericke ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ἦχος δὲν διαδίδεται διὰ τοῦ κενοῦ. Ὁ P. Kircher ἐξήγησε τὸ φαινόμενον τῆς ἠχοῦς. Ὁ J. Sauveur ἀνεκάλυψε τὴν ὕπαρξιν τῶν δεσμῶν καὶ κοιλιῶν τῶν ἠχητικῶν παλμῶν, ἃς ὁ Chlandi κατέδειξε διὰ τῶν παλλομένων πλακῶν, καλύπτων ταύτας διὰ λεπτῆς κόνεως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν θεωρητικὴν ἀνάπτυξιν τῶν προβλημάτων τῆς Ἀκουστικῆς, ἀναφέρομεν πρῶτον τὸν Νεύτωνα, ὅστις ἔδωκε τὴν μαθηματικὴν θεωρίαν τῆς διαδόσεως τῶν ἤχων, ἐρειδομένην ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῆς ἐλαστικότητος τοῦ διαδίδοντος μέσου καὶ ἥτις ἑρμηνεύει τὰ παρατηρηθέντα φαινόμενα. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μαθηματικῆς θεωρίας συνεισέφερον πρὸς τούτοις οἱ Poisson, Kirchhoff, Duhem, Helmholtz κ. λ. Οἱ Brook—Taylor, Daniel, Bernuilli, Euller, d'Alembert κ. λ. ὑπήγαγον εἰς τὴν ἀνάλυσιν τὴν θεωρίαν τῶν παλλομένων χορδῶν.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ XVIII αἰῶνος εἰσήχθησαν αἱ πρῶται μέθοδοι πρὸς μέτρησιν τοῦ ἀπολύτου ἀριθμοῦ τῶν παλμῶν (συχνότητος) τῶν ἤχων. Αἱ σειρῆνες (Gagnard la Tour, Seebeck), ὡς καὶ αἱ αὐτογραφικαὶ μέθοδοι καὶ αἱ ὀπτικαὶ μέθοδοι ἐφηρμόσθησαν καρποφόρως κατὰ τὸν XIX αἰῶνα. Οἱ Sturm, Colladon, Wertheim, Regnault, Kundt, Quincke, Brequet Tyndall, Héséhus, Le Chatelier κ.λ. ἐπροσδιώρισαν τὴν ταχύτητα τῆς διαδόσεως τοῦ ἤχου ἐν τοῖς διαφόροις ὑλικοῖς μέσοις. Οἱ Helmholtz καὶ König εἰσήγαγον εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἤχων τοὺς ἀντηχητάς, ὁ δὲ Helmholtz ἐπέλυσεν ὁριστικῶς τὸ πρόβλημα τοῦ ποιοῦ τῶν ἤχων καὶ ἀνέλυσε τοὺς συνθέτους ἤχους καὶ τοὺς τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς.

Ὁ Scott διὰ τοῦ φωναυτογράφου αὐτοῦ (1863) ἀνέλυσε τὴν ἀνθρωπίνην φωνὴν καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Edison ἀνεκάλυψε τὸν *λαλοῦντα φωνογράφον* (1877), δι' οὗ δυνάμεθα νὰ ἀναπαραγάγωμεν μηχανικῶς τὴν φωνήν, τὸ ᾆσμα κλ., κατασκευάζοντες ἀπεριόριστον ἀριθμὸν στερεοτύπων. Ὁ Bell ἀνεκάλυψε τὸ τηλέφωνον, ὅπερ μετὰ τοῦ μικροφώνου τοῦ Huges συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐκ μεγίστης ἀποστάσεως διάδοσιν τῆς φωνῆς καὶ τοσοῦτον ἐξυπηρέτησε τὴν συγκοινωνίαν. Τέλος αἱ τελευταῖαι πρόοδοι τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας ἤγαγον εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ *ἀσυρμάτου τηλεφώνου,* δι' οὗ καθίστανται ἤδη ἀκουσταὶ μουσικαὶ ἐκτελέσεις καὶ συνομιλίαι εἰς λίαν μεγάλας ἀποστάσεις Ἐσχάτως μάλιστα ἐπετεύχθη ἡ σύνδεσις Ἀγγλίας καὶ Β. Ἀμερικῆς διὰ τακτικῆς ἀσυρμάτου τηλεφωνίας.

Ἡ Ἀκουστικὴ οὕτω παρουσιάζεται νῦν ὡς ἐπιστήμη τελείως συγκεκροτημένη εἰς τὰς μεγάλας αὐτῆς γραμμάς, οὐ μόνον ἐν τῷ πειραματικῷ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ θεωρητικῷ πεδίῳ. Αὕτη δ' ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα διὰ τὴν συγκρότησιν ἑτέρου μεγάλου κλάδου τῆς Φυσικῆς, ἤτοι τῆς Ὀπτικῆς.

[Βλ. λέξεις: **ἦχος, ἠχητικαὶ κυμάνσεις, ὕψος, ἔντασις, ποιὸν ἤχου, ταχύτης ἤχου, ἀνάκλασις, διάθλασις, συμβολὴ τῶν ἤχων, ἠχητικοὶ σωλῆνες χορδαὶ** κλπ.]. Γ. Α

— ἀκουστικὴ ἀγωγιμότης,— ἄπωσις καὶ ἕλξις, —διαφάνεια ἀτμοσφαίρας βλ. ***ἀκουστικός.***

—ἀκουστικὴ θεάτρου. Τὸ ζήτημα τῆς ἀκουστικῆς τοῦ θεάτρου, ἓν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἐξ ὅσων ἀπησχόλησάν ποτε μηχανικοὺς καὶ ἀρχιτέκτονας, ἐμπεριλαμβάνεται εἰς τὸ γενικώτερον πρόβλημα, τὸ τῆς ***ἀκουστικῆς χώρου*** (βλ. λ.) Εἰδικώτερον περὶ τοῦ θέματος δύναταί τις νὰ συμβουλευθῇ: *A. Gosset* «Traité de la construction des Théâtres», Paris. *Th. Lachez* «Acoustique et optique des salles de réunion», Paris. *G. Vitoux* «Le Théâtre de l'avenir», Paris.

— ἀκουστικὴ χώρου. Σπουδαιότατον ζήτημα διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν θεάτρων, τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν μεγάλων αἰθουσῶν συναυλιῶν, ἀκροάσεων κλπ., ἐνδιαφέρον ἰδιαίτατα τὴν Ἀρχιτεκτονικήν, εἶναι αἱ ἀκουστικαὶ ἰδιότητες τῶν χώρων τούτων, οἵτινες δέον νὰ οἰκοδομῶνται προσφόρως πρὸς τοῦτο.

Λέγομεν ὅτι ἡ ἀκουστικὴ χώρου τινὸς εἶναι *καλὴ* ἢ *κακή,* ὅταν ἡ ὁμιλία, τὸ ᾆσμα ἢ μουσικὴ ἐκτέλεσις, παραγομένη εἰς οἱονδήποτε σημεῖον τοῦ χώρου, εἶναι ἀκουστὴ εὐκρινῶς ἀπὸ οἱασδήποτε ἄλλης θέσεως ἐν αὐτῷ.

Τὸ πρόβλημα, οὕτως τιθέμενον, εἶναι ὄντως λίαν γενικὸν καὶ ἡ λύσις αὐτοῦ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἀπραγματοποίητος. Διότι βεβαίως μία αἴθουσα, κατεσκευασμένη τοσούτῳ τελείως, ὥστε ν' ἀκούῃ τις καλῶς ἀπὸ πάσης θέσεως, οἱανδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ θέσιν ὁ φωνῶν ἐν αὐτῇ, ἀποτελεῖ περίπτωσιν ἰδανικήν. Διὰ τοῦτο τὸ πρόβλημα τίθεται ἐν τῇ πράξει μερικώτερον, ὡς ἑξῆς: Ποῖον πρέπει νὰ εἶναι τὸ σχῆμα καὶ ἡ διάταξις ἑνὸς χώρου, ὥστε, ὅταν παράγωμεν ἦχον ἀπὸ *ὡρισμένης θέσεως* αὐτοῦ (λ. χ. ἀπὸ τῆς σκηνῆς θεάτρου), ν' ἀκούηται οὗτος καλῶς ἀπὸ ὅλων τῶν λοιπῶν θέσεων;

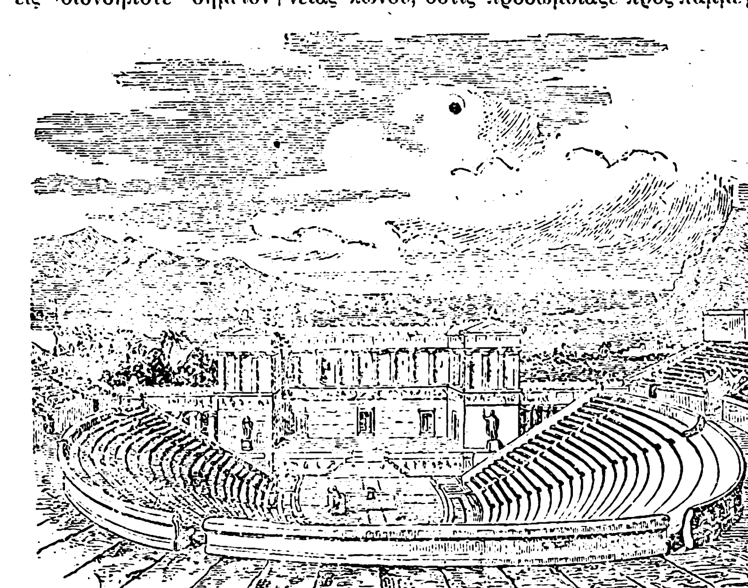

Ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν θέατρον.

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀπησχόλησε τοὺς ἀρχιτέκτονας τῶν θεάτρων, τῶν ναῶν καὶ τῶν μεγάλων αἰθουσῶν τῶν δημοσίων ἀκροάσεων, παρουσιάζει δὲ σπουδαίας δυσχερείας, καθόσον δέον αἱ ἀκουστικαὶ ἰδιότητες τῶν χώρων νὰ ὑποτάσσωνται ἅμα εἰς τὰς ἀρχιτεκτονικὰς συνθήκας τῶν οἰκοδομῶν. Ἐν τούτοις εἰς πολλὰς περιπτώσεις δι' ἐπιτυχοῦς συνδυασμοῦ τῶν ἐν λόγῳ ἰδιοτήτων κατορθοῦται νὰ κατασκευάζωνται χῶροι, οἵτινες ἐμφανίζουσι λίαν καλὰς ἀκουστικὰς ἰδιότητας—χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ὑπάρχωσι λεπτομερεῖς κανόνες, ὁδηγοῦντες εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τούτου κατὰ πάσας τὰς παρουσιαζομένας περιπτώσεις.

Ἐκ πείρας γνωρίζομεν ὅτι ἡ φωνὴ ὁμιλητοῦ, ἀοιδοῦ ἢ τραγῳδοῦ, ἐν χώρῳ περιλαμβάνοντι 1300 —1500 ἀκροατάς, εἶναι ἀκουστὴ εὐκρινῶς ἀπὸ πασῶν σχεδὸν τῶν θέσεων καὶ οἱ σύγχρονοι ἠθοποιοὶ ἀσκοῦνται συνήθως ὥστε ἡ φωνὴ αὐτῶν νὰ ἐπιτυγχάνῃ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Ὅπως ὅμως ἡ φωνὴ καθίσταται ἀκουστὴ ἐν χώρῳ περιλαμβάνοντι ἀρκετὰς χιλιάδας ἀκροατῶν, δέον ἡ διάταξις τοῦ χώρου νὰ εἶναι τοιαύτη ὥστε νὰ προκαλῆται τεχνητὴ ἐνίσχυσις τῶν ἤχων.

Γενικῶς εἰπεῖν τὰ πρὸς τοῦτο ἐνδεικνυόμενα μέσα εἶναι: α) Ἐνίσχυσις τοῦ ἀπ' εὐθείας ἤχου τῇ βοηθείᾳ συνηχούντων σωμάτων καὶ β) ἀνάκλασις τοῦ ἤχου ἐπὶ καταλλήλως διατιθεμένων κωλυμάτων.

Ἀρχαῖα θέατρα.—Οἱ ἀρχαῖοι κατεσκεύαζον δύο τύπους θεάτρων: α) Τὰ *κυκλικὰ* ἢ *ἐλλειψοειδῆ ἀμφιθέατρα* (ρωμαϊκά, ὡς τὸ Κολοσσαῖον ἐν Ῥώμῃ), ὧν τὰ ἑδώλια ὑψοῦντο κλιμακηδὸν περὶ τὴν *κονίστραν* (arena) καὶ β) τὰ *ἡμικυκλικὰ θέατρα,* ἅτινα ἐκλείοντο διὰ τῆς *σκηνῆς,* περατούσης τὸ *κοῖλον,* ἐφ' ἧς ἀνήρχοντο οἱ ἠθοποιοί. Αἱ βαθμῖδες τοῦ κοίλου ἀνεπτύσσοντο κατὰ τρόπον, ὥστε τὰ ἑδώλια τῶν θεατῶν εὑρίσκοντο ἐπὶ τῆς κοίλης ἐπιφανείας κώνου, ὅστις προσωμοίαζε πρὸς παμμέγιστον ἠχητικὸν κέρας ἡμιτετμημένον. Ἡ κλίσις τοῦ κοίλου ἢ ἡ ἀνύψωσις τῶν ἑδωλίων ἠκολούθει γενικῶς τὴν σχέσιν 1 : 2.

Ὁ μεταξὺ τοῦ κοίλου καὶ τῆς σκηνῆς χῶρος, ἔχων σχῆμα πλήρους κύκλου, ἐκαλεῖτο *ὀρχήστρα,* ἐν ᾧ παρέμενε καὶ ὠρχεῖτο ὁ χορὸς περὶ τὸν ἐν τῷ μέσῳ βωμὸν τοῦ Διονύσου *(θυμέλην).*

Τὸ ἔδαφος τῆς ὀρχήστρας ἦτο αὐτὸ τὸ φυσικὸν ἔδαφος ἢ τεχνητὸν ἐκ κόνεως (ἐξ οὗ καὶ *κονίστρα),* ὡς ἐν Ἐπιδαύρῳ. Ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις ὅμως ἐκαλύπτετο τοῦτο ὑπὸ πλακῶν, ὡς ἐν τῷ Διονυσιακῷ θεάτρῳ.

Πέραν τοῦ κύκλου τῆς ὀρχήστρας, εἰς ἐλαχίστην ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν ὑψοῦτο ἡ *σκηνή,* ἥτις ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸ *προσκήνιον* ἢ *λογεῖον* (κατὰ Βιτρούβιον καὶ Πολυδεύκην), ἐν ᾧ ἐγίνετο ὑπὸ τῶν ὑποκριτῶν ἡ παράστασις, καὶ ἀπὸ τὸ ὄπισθεν αὐτοῦ *οἰκοδόμημα* τῆς σκηνῆς. Ἡ ὅλη σκηνὴ ἠγείρετο ἀπέναντι τοῦ κοίλου καὶ ἦτο διώροφος, χωριζομένη ἀπὸ τοῦ ἀμφιθεάτρου διὰ δύο διόδων.

Ὁ ὑπὸ τὸ λογεῖον χῶρος ἐκαλεῖτο *ὑποσκήνιον* καὶ ἡ πρὸ τῆς ὀρχήστρας πλευρὰ τούτου *(τοιχίον)* ἐκοσμεῖτο ὑπὸ κιόνων καὶ ἀγαλματίων. Εἶχε δὲ ἡ σκηνὴ ὕψος ἐν τῷ ἑλληνικῷ θεάτρῳ 3 1/2 μέτρων (12 ρωμαϊκῶν ποδῶν) ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τῆς ὀρχήστρας.

Κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα ἑλληνιστικοὺς χρόνους, καὶ κυρίως ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, αἱ διαστάσεις τῆς ὀρχήστρας καὶ τοῦ λογείου ἐσμικρύνθησαν. Τὸ λογεῖον (podium) τοῦ ρωμαϊκοῦ θεάτρου

Τὸ ἐν Ἀθήναις θέατρον Διονύσου.

Digitized by Google

ἐγένετο στενώτερον τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ἡ ὀρχήστρα μικροτέρα (κατὰ Βιτρούβιον). Τὸ ὕψος τοῦ podium ἦτο μόλις 4—5 ποδῶν. Ὄπισθεν τούτου ὑψοῦτο πολυώροφον τὸ οἰκοδόμημα τῆς σκηνῆς, ῥυθμοῦ ῥωμαϊκοῦ, μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐπιβάλλον ἀρχιτεκτονικὸν κτίσμα (ὡς εἰς τὸ ἐν Ἀσπένδῳ θέατρον, εἰς τὸ ᾠδεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ κλπ.).

Ξύλινον ἑλληνικὸν θέατρον ἀνήγειρεν ἐν Ῥώμῃ τῷ 145 π. Χ. ὁ Μούμμιος. Ὁ Πομπήϊος κατε-

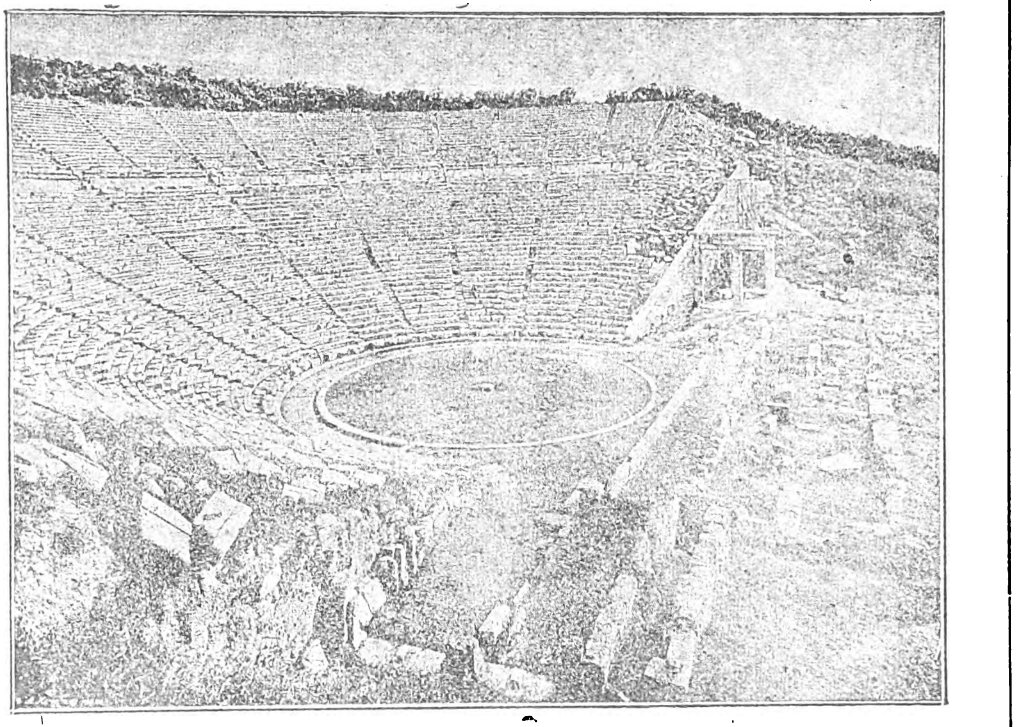

Θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου.

σκεύασε μόνιμον τοιοῦτον τῷ 55 π. Χ. καὶ εἶτα ᾠκοδομήθη τὸ μέγα θέατρον τοῦ Αὐγούστου (καλούμενον θέατρον Μαρκέλλου).

Ἡ ἀνωτέρω περιγραφὴ τῶν ἀρχαίων θεάτρων ὑποδεικνύει συγχρόνως ἐκ ποίων διατάξεων ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξαρτῶνται αἱ ἀκουστικαὶ ἰδιότητες τῶν δύο τύπων θεάτρου, τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ῥωμαϊκοῦ. Καθόσον ἡ διάταξις τῆς σκηνῆς, οὔσης ὑψηλοτέρας, ἀποκεχωρισμένης καὶ μᾶλλον ἀπεχούσης τοῦ κοίλου ἐν τῷ ἑλληνικῷ θεάτρῳ, εἶχε βεβαίως ἀλλοῖον ἠχητικὸν ἀποτέλεσμα ἢ ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ, οὗτινος ἡ σκηνὴ ἦτο ταπεινοτέρα, προσεγγίζουσα πλειότερον εἰς τὸ κοῖλον καὶ ὄπισθεν ταύτης ὑψοῦτο λίαν ὑψηλὸν τοίχισμα, συναπτόμενον πρὸς τὸ κοῖλον, ὥστε τοῦτο ἀπετέλει σχεδὸν ἓν οἰκοδόμημα μετὰ τῆς σκηνῆς καὶ ὁ χῶρος καθίστατο μᾶλλον κλειστὸς (ὡς ἐν τῷ ᾠδείῳ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ).

Δὲν δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν βασίμως, λόγῳ ἐλλείψεως συγκριτικῶν πειραμάτων, ποῖος τῶν δύο τούτων τύπων θεάτρου παρουσίαζε κρείττονας ἀκουστικὰς ἰδιότητας. Γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι ὁ τύπος οὗτος τοῦ ῥωμαϊκοῦ θεάτρου, καὶ δὴ τῶν πολυαρίθμων *Ὠδείων* τῶν Ῥωμαίων, ἅτινα ἐνίοτε ἐκαλύπτοντο δι' ὀροφῆς ἐξ ὑφάσματος, προσήγγιζε πλειότερον εἰς τὸν τύπον τοῦ *κλειστοῦ θεάτρου*, τοῦ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐπικρατήσαντος, ἐνῷ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν θέατρον εἶναι ὁ κυρίως τύπος τοῦ θεάτρου ἐν ἀναπεπταμένῳ χώρῳ.

Τὰ θέατρα τῶν ἀρχαίων ἦσαν ἀκάλυπτα. Εἰς ἐξαιρετικὰς δὲ μόνον περιπτώσεις ἐκαλύπτοντο (τὰ ῥωμαϊκὰ) ἄνωθεν διὰ τῆς velaria, ἤτοι εὐρέων πετασμάτων, ἅτινα προεφύλαττον τὸ κοινὸν καὶ τὴν σκηνὴν ἀπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Ἡ στέγασις αὕτη προὐκάλει ἀνάκλασιν τοῦ ἤχου καὶ τὸ θέατρον ἐλάμβανεν οὕτω τὸν τύπον τοῦ συγχρόνου κλειστοῦ θεάτρου. Δέον ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οἱ ἀρχιτέκτονες δὲν εἶχον ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ θεάτρου τὴν κάλυψιν αὐτοῦ, ὥστε νὰ ὑπολογίζωσιν ἐπὶ τοῦ ἠχητικοῦ αὐτῆς ἀποτελέσματος. Οὗτοι ἠρκοῦντο κυρίως νὰ τοποθετῶσι τὰ ἑδώλια κατὰ τρόπον, ὥστε οἱ ἀκροαταὶ νὰ βλέπωσιν ἀπροσκόπτως καὶ ἡ φωνὴ τῶν ἠθοποιῶν νὰ φθάνῃ, καὶ ἄνευ καλύψεως τοῦ θεάτρου, εἰς πάντας τοὺς ἀκροατάς.

Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὰ ἀρχαῖα θέατρα περιελάμβανον μέγαν ἀριθμὸν ἀκροατῶν. Οἱ ἀρχιτέκτονες, ἀπηλλαγμένοι τῶν μεγίστων τεχνικῶν δυσχερειῶν, ἃς θὰ συνεπήγετο ἡ μόνιμος κάλυψις τοσούτῳ ἀναπεπταμένων χώρων, ἠσχολοῦντο μόνον εἰς τὸ ν' αὐξάνωσι τὰς διαστάσεις τοῦ κοίλου, νὰ ἐπεκτείνωσι δηλαδὴ τὴν κωνοειδῆ ἐπιφάνειαν τοῦ ἀμφιθεάτρου ὅπερ δὲν παρεῖχε σπουδαῖον τεχνικὸν κώλυμα. Ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐπιφανείας τοῦ κοίλου καὶ συνεπῶς τῆς χωρητικότητος τοῦ θεάτρου, συνεπήγετο ἀναγκαίως τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἀνωτάτων ἑδωλίων ἀπὸ τῆς σκηνῆς, οὕτως ὥστε οἱ ἀπώτατοι τῶν θεατῶν νὰ μὴ βλέπωσι καλῶς, πιθανῶς δὲ καὶ νὰ μὴ ἀκούωσιν εὐκρινῶς. Ὅπως λάβωμεν ἰδέαν τῆς χωρητικότητος τῶν ἀρχαίων ἀμφιθεάτρων ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν ὅτι τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν περιελάμβανε περὶ τοὺς 30.000 ἀκροατάς, τὸ τοῦ Μαρκέλλου ἐν Ῥώμῃ περὶ τοὺς 25.000, τὸ τῆς Μεγαλοπόλεως περὶ τοὺς 40.000 ἀκροατὰς κλ.

Ἀναμφισβήτητον ἐν τούτοις εἶναι ὅτι διὰ τοῦ κοίλου σχήματος τῆς ἀμφιθεατρικῆς διατάξεως οἱ ἀρχιτέκτονες ἐπετύγχανον κάλλιστον ἠχητικὸν ἀποτέλεσμα, παρ' ὅλον τὸ ἀκάλυπτον τοῦ χώρου, ὡς δείκνυται καὶ σήμερον εἰς τὰ περισωθέντα ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἀμφιθέατρα ὡς καὶ τὰ ῥωμαϊκὰ ᾠδεῖα. Οὕτω λ.χ. εἰς τὸ ἀκεραίως περισωθὲν κοῖλον τοῦ θεάτρου τῆς Ἐπιδαύρου δύναταί τις ν' ἀκούσῃ εὐκρινῶς καὶ ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων ἑδωλίων ὁμιλητήν, εὑρισκόμενον ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἢ ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας αὐτοῦ. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς πολλὰ περισωθέντα ῥωμαϊκὰ θέατρα διὰ τοὺς ὁμιλοῦντας ἀπὸ τῆς κονίστρας. Εἰς τὰ ἐν Συρακούσαις καὶ ἐν Orange (Γαλλία) περισωθέντα ῥωμαϊκὰ θέατρα ἐκτελοῦνται σήμερον παραστάσεις ἀρχαίων δραμάτων, ὡς καὶ συγχρόνων θεατρικῶν ἔργων, ἢ γίνονται μουσικαὶ ὀργανικαὶ ἐκτελέσεις, ἐπαρχιακῶν ᾀσμάτων κλπ., μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας εἰς πλῆθος ἀκροατῶν. Τὸ θέατρον τῆς Orange, χωρη-

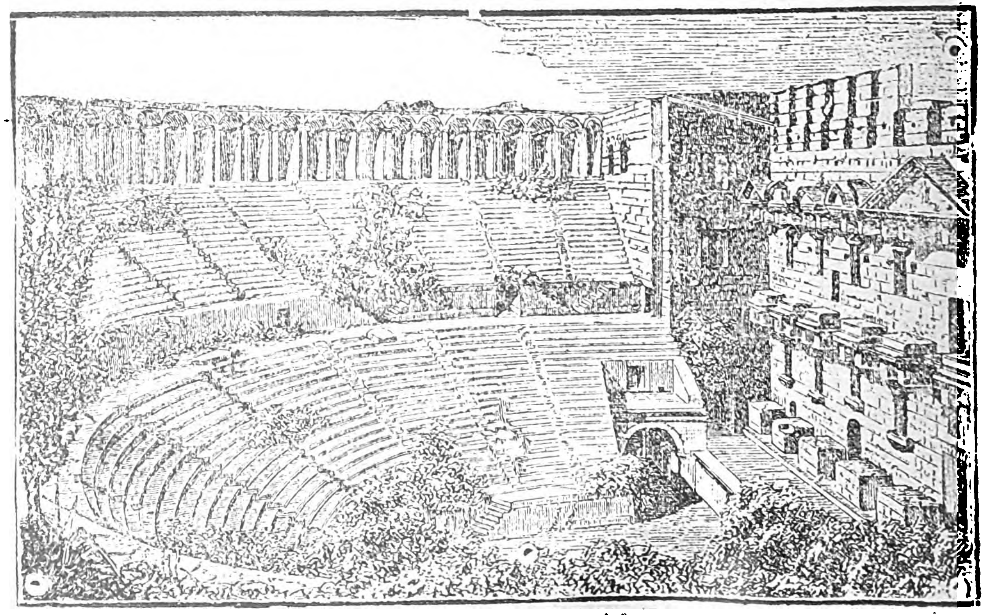

Ρωμαϊκὸν θέατρον ἐν Ἀσπένδῳ.

τικότητος 7000 ἀκροατῶν, ἀνεκαινίσθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ δύναταί τις ν' ἀκούσῃ ὁπωσοῦν εὐκρινῶς εἰς ἀπόστασιν 75 μέτρων ἀπὸ τῆς σκηνῆς.

Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ἀγόμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ τύπος τῶν ἀρχαίων ἀνοικτῶν ἀμφιθεάτρων προσιδιάζει εἰς τὴν καλὴν ἀκρόασιν ὑπὸ μεγάλου πλήθους ἀκροατῶν καὶ ἡ φωνὴ τῶν ἠθοποιῶν ἠδύνατο νὰ γίνῃ καλῶς ἀκουστὴ—καίτοι ὁ χῶρος ἦτο ἀναπεπταμένος—εἰς τοὺς ἐν τῷ κοίλῳ πολυαρίθμους ἀκροατάς, λόγῳ τῶν πλεονεκτικῶν ἰδιοτήτων τῆς τοιαύτης διατάξεως ἀπὸ ἀκουστικῆς ἀπόψεως.

Οἱ ἀρχαῖοι ὅμως, ὅπως καθίστανται ἀκουστοὶ εἰς τοσούτῳ εὐρεῖς χώρους, ἔδιδον ἰδιάζουσαν σημασίαν εἰς τὴν ἄσκησιν τοῦ ἰσχυρῶς φωνεῖν καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς τέχνης ταύτης ἐκαλοῦντο *φωνασκοί*. Φαίνεται δ' ὅτι καὶ ἡ ἰδιάζουσα ἀπαγγελία, ἣν μετεχειρίζοντο οἱ ἠθοποιοί, ἀπολήγουσα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς ἐπιφώνησιν, ἐπέβαλε μείζονα ἔντασιν κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὁμιλίαν. Ἀπήγγελλον δὲ οὐχὶ πολὺ μακρυνόμενοι τοῦ κέντρου τῆς σκηνῆς, ἐν τοῖς μεγάλοις δὲ θεάτροις δὲν ὡμίλει ὁ ὑποκρινόμενος ἠθοποιός, ἀλλ' ἕτερος μεγαλόφωνος, τοποθετημένος εἰς τὸ κεντρικὸν ἠχητικὸν σημεῖον τοῦ θεάτρου.

Δέον ἀκόμη νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι κατὰ τὰς δραματικὰς παραστάσεις, αἵτινες ἐλάμβανον δημοτελῆ χαρακτῆρα, οἱονεὶ τελετῆς, συνέρρεον πάντοθεν οἱ πολῖται καὶ συνεπῶς ἠλαττοῦτο τὰ μάλιστα ὁ ἐκ τῶν περικειμένων μερῶν τῆς πόλεως θόρυβος, ὅπερ διηυκόλυνε τὴν ἀκρόασιν ἐν τῷ θεάτρῳ.

Παρ' ὅλα ταῦτα, ὡς παρατηρεῖ ὁ Rhode, δὲν ἐπετύγχανον πάντοτε εὐκρινῆ ἀκρόασιν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν ἐν τοῖς μεγάλοις θεάτροις.

Ἡ συνήχησις ἐν τοῖς θεάτροις τῶν ἀρχαιων.— Ἡ συνήχησις φαίνεται ὅτι ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἐν ταῖς κατασκευαῖς ἐνίων ἀρχαίων θεάτρων. Ἐν τῇ Ἀκουστικῇ ἀποδεικνύεται ὅτι δύνανται σώματά τινα, καταλλήλως διατεταγμένα καὶ διαμεμορφωμένα, νὰ *συνηχῶσι* πρὸς ἠχητικὰς πηγάς, δηλ. νὰ παράγωσι καὶ ταῦτα ἤχους ἰσοϋψεῖς, διεγειρόμενα ὑπὸ τῶν ἤχων τῆς πηγῆς. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης στηρίζεται ἡ χρῆσις τῶν *ἀντηχείων* ἢ *ἀντηχητῶν* (resonatoren), ὧν σπουδαιοτάτην ἐφαρμογὴν ἔκαμεν ἰδίως ὁ φυσικὸς Helmholtz εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν συνθέτων ἤχων, τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς κλ., ὡς καὶ εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τοῦ *ποιοῦ* τῶν ἤχων.

Ἁπλούστατον παράδειγμα τῆς συνηχήσεως παρέχει διαπασῶν, ὅπερ πληττόμενον καὶ κρατούμενον εἰς τὴν χεῖρα παρέχει ἀσθενέστατον ἦχον, τιθέμενον ὅμως εἰς ἐπαφὴν πρὸς ξύλινον κιβώτιον καταλλήλων διαστάσεων, μεταδίδει τὴν παλμικὴν κίνησιν εἰς αὐτὸ (ἀντηχεῖον), ὁπότε ἀκούομεν ἦχον πολὺ ἰσχυρότερον. Ὁ ἦχος χορδῆς τεινομένης ἐπὶ ξυλίνου καταλλήλου ἀντηχείου λ. χ. βιολίου) ἐνισχύεται τὰ μέγιστα (μέχρι 40000κις) λόγῳ τῆς συνηχήσεως τοῦ ἀντηχείου τούτου.

Ἀπὸ τῆς βαθυτάτης ἀρχαιότητος εἶναι γνωστὴ ἡ ἀρχὴ τῆς συνηχήσεως, ἣν εὑρίσκομεν ἐφαρμοζομένην εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἀσσυριακῶν καὶ αἰγυπτιακῶν μουσικῶν ὀργάνων καὶ ἥτις μαρτυρεῖται ἐκ πολλῶν περισωθέντων μνημείων καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ οἰκοδομῇ τῶν θεάτρων φαίνεται ὅτι ἐφηρμόζετο ἡ συνήχησις ἢ ἀντήχησις. Ὁ Βιτρούβιος ἀναφέρει τὴν πρὸς τοῦτο χρῆσιν ξυλίνων διαφραγμάτων ἢ τοιχωμάτων (tabulationes quas resonare necesse est). Ὁ Πλούταρχος διηγεῖται ὅτι ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἠθέλησε νὰ κατασκευασθῇ τὸ λογεῖον ἐκ μετάλλου κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ θεάτρου ἐν Πέλλῃ, ἀλλ' ὁ ἀρχιτέκτων ἀντέτεινεν εἰς τοῦτο, ἰσχυρισθεὶς ὅτι «ἄνευ ξυλίνης σκηνῆς ἡ φωνὴ τῶν ἠθοποιῶν θὰ καθίστατο ἀσθενεστέρα».

Κατὰ τὸν Βιτρούβιον οἱ Ἕλληνες ἐπηύξανον τὴν ἠχητικότητα τῶν θεάτρων διὰ *δοχείων μεταλλικῶν* ἢ *κωδώνων* (de theatri vasis), οἵτινες ἐτοποθετοῦντο ἐντὸς ἰδίων θαλάμων ἢ κοιλωμάτων.

Digitized by Google

κατασκευαζομένων ὑπὸ τὰς βαθμῖδας. Οἱ κώδωνες ὅμως οὗτοι, καλούμενοι *ἠχεῖα*, δὲν ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς γενομένας ἀνασκαφὰς εἰς τὰ ἑλληνικὰ θέατρα. Ὁ Βιτρούβιος ἐν τούτοις ἀναφέρει ὅτι εἰς τὰ ρωμαϊκὰ θέατρα δὲν ὑπῆρχον ἠχεῖα, ἀλλ' ὁ Μούμιος μετέφερε τοιαῦτα ἐκ τοῦ καταστραφέντος θεάτρου τῆς Κορίνθου καὶ ἀφιέρωσεν αὐτὰ εἰς τὸν ναὸν τῆς Luna ἐν Ρώμῃ. Παρατηρεῖ πρὸς τούτοις ὅτι οἱ Ἕλληνες κατεσκεύαζον τὰ θέατρα αὐτῶν ἐκ συμπαγοῦς ὕλης, ἀσβέστου,

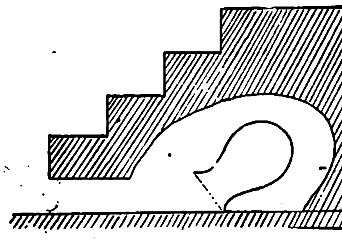

Ἰδεατὴ τομὴ τοῦ κατὰ Βιτρούβιον ἠχείου τῶν ἑλληνικῶν θεάτρων.

λίθου, μαρμάρου, ἥτις δὲν ἀντηχεῖ, καὶ τούτου ἕνεκεν προσέφευγον εἰς τὴν διὰ τῶν ἠχείων βελτίωσιν τῆς ἠχητικότητος. Μεταξὺ ὅμως τῶν νεωτέρων ἀρχιτεκτόνων ὑπάρχουσιν οἱ ἀμφιβάλλοντες περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἠχείων εἰς τὰ ἀρχαῖα θέατρα. Ἀξία ἐν τούτοις ἀναγραφῆς εἶναι ἡ μελέτη δύο Γάλλων ἀρχιτεκτόνων, τῶν Davioud καὶ Baudrais (1875) οἵτινες συνέθεσαν σχέδιον νεωτέρου κλειστοῦ θεάτρου, ἐν τῷ ὁποίῳ λαμβάνεται ὡς θεμελιώδης ἀρχὴ ὁ συνδυασμὸς συνηχούντων χώρων. Τὸ κοῖλον τοῦ θεάτρου, αἱ καμπυλότητες τῶν ἐξωστῶν, τῆς ὀροφῆς, τῆς σκηνῆς κλπ. ἔχουσιν ὑπολογισθῆ οὕτως, ὥστε νὰ συμβάλλωσι πρὸς συνήχησιν καὶ κατὰ πάσας τὰς θέσεις τῶν ἀκροατῶν ἡ ἀκρόασις νὰ εἶναι καλή. Τὸ σχέδιον ἐν τούτοις δὲν ἐπραγματοποιήθη, ἐπομένως ἀδυνατοῦμεν ν' ἀποφανθῶμεν περὶ τῆς πρακτικῆς ἀξίας τῆς ὅλως θεωρητικῆς ταύτης μελέτης.

Ἐν τέλει ἀξίζει ν' ἀναφέρωμεν ὡς ἐν συμπεράσματι τὴν γνώμην τοῦ διαπρεποῦς ἀρχαιολόγου W. Dörpfeld, εἰδικῶς ἐγκύψαντος εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων θεάτρων καὶ διεξαγαγόντος ἐν Ἑλλάδι σπουδαίας ἀνασκαφὰς αὐτῶν, γνώμην, ἣν εὐηρεστήθη νὰ ἀνακοινώσῃ ἡμῖν δι' ἐπιστολῆς.

Κατὰ τὸν Dörpfeld τὰ ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου ἀναφερόμενα ἐν σχέσει πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν θέατρον δὲν ἀνταπεκρίνοντο οὔτε εἰς τὸ Ἑλληνιστικὸν οὔτε εἰς τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν θέατρον, ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βιτρουβίου θέατρα ἐν Ἑλλάδι. Καθόσον τὸ θέατρον, περὶ οὗ γράφει ὁ Βιτρούβιος, εἶναι εἶδος θεάτρου κατασκευασθέντος ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου ἐν Ρώμῃ, ὅπερ ἦτο διεσκευασμένον οὕτως, ὥστε ἠδύναντο νὰ διεξαχθῶσιν ἐν αὐτῷ *θυμελικὰ παίγνια* (ἐν τῇ *ὀρχήστρᾳ*). Τὸ θέατρον τοῦτο κατεσκευάσθη κατὰ τὸ ἐν Μυτιλήνῃ πρότυπον, ἀλλ' ὁ τύπος αὐτοῦ μετεβλήθη ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ καὶ παρουσίαζε σκηνήν.

Εἰς οὐδὲν ἑλληνικὸν θέατρον ἀνευρέθησαν *ἠχεῖα*, ὡς ἀναφέρει ὁ Βιτρούβιος. Ταῦτα ἄλλως δὲν ἦσαν ἀναγκαῖα (κατὰ τὸν Dörpfeld), καθόσον ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς θεάτροις ἅπαν τὸ οἰκοδόμημα τῆς σκηνῆς ἀπετελεῖτο ἐκ ξύλου, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ ἀκουστικὴ τοῦ θεάτρου ἦτο πολὺ ἀνωτέρα ἢ ἡ τῶν Ρωμαϊκῶν θεάτρων, ἐν οἷς ἡ σκηνὴ ἀπετελεῖτο ἐκ λίθου.

Ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς θεάτροις ὑφίσταντο μέχρι τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος δύο ὄροφοι ἐκ ξύλου, ἤτοι τὸ *προσκήνιον* (ὅπερ καὶ *ὑποσκήνιον* δύναται νὰ κληθῇ) καὶ ὁ ἄνω ὄροφος ἡ *ἐπισκήνιον*. Ἀπὸ τῆς 3ης ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐπέκεινα, μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Βιτρουβίου, εἰς τὸ προσκήνιον τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν θεάτρων ὑπεισήρχετο βαθμηδὸν ὁ λίθος καὶ αἱ στῆλαι, ἀλλὰ αἱ στῆλαι τοῦ κατωτέρου ὀρόφου ἐκοσμοῦντο διὰ *ξυλίνων πινάκων*, οἵτινες ἦσαν λίαν πρόσφοροι διὰ τὴν ἀκουστικήν, ὡς καὶ τὰ μεγάλα *θυρώματα* τοῦ ἀνωτέρου ὀρόφου, τοῦτο δὲ διαπιστοῦται ἐξ ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης ἐν Ὠρωπῷ.

Τὰ Ἑλληνικὰ θέατρα ἕνεκα τῆς ξυλίνης σκηνῆς εἶχον ἐξαίρετον ἀκουστικήν, οὕτως, ὥστε ἐν πλήρει ἀκροατῶν θεάτρῳ πάντες ἠδύναντο ν' ἀκούωσι καλῶς. Ἡ Ρωμαϊκὴ σκηνὴ τῶν θεάτρων οὖσα λιθίνη, ἦτο μειονεκτικὴ ἀπὸ ἀκουστικῆς ἀπόψεως. Οὕτω οἱ Ρωμαῖοι ἠθοποιοὶ ἠναγκάζοντο νὰ ὁμιλῶσι πρὸ τῶν ξυλίνων θυρῶν καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀρχιτέκτονες προσεπάθουν ν' ἀνεύρωσι μέσα πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς φωνῆς, ἐπιδιώξαντες τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἠχείων. Τοὐναντίον οἱ Ἕλληνες ἀρχιτέκτονες δὲν παρίστατο ἀνάγκη νὰ καταφύγωσιν εἰς τοιαῦτα μέσα, καθόσον ἡ ξυλίνη σκηνὴ ἐπήρκει εἰς τὴν ἐπίτευξιν καλῆς ἀκουστικῆς τοῦ θεάτρου.

Ἡ γνώμη αὐτὴ τοῦ Dörpfeld, συμβιβαζομένη πρὸς τὰ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν, ἐξηγεῖ ἐπαρκῶς τὴν περὶ τῶν ἠχείων τῶν ἀρχαίων θεάτρων κρατήσασαν ἀμφισβήτησιν.

ΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΚΛΕΙΣΤΩΝ ΧΩΡΩΝ. Τὰ κλειστὰ θέατρα, τὰ ὁποῖα κλιματικοὶ ὅροι ἐπέβαλον εἰς τὰς ψυχροτέρας χώρας, εἶτα δὲ ἐξετάθη ἡ κατασκευὴ αὐτῶν καὶ εἰς τὰς μεσημβρινώτερον κειμένας, ἀπαιτοῦσι συνθήκας ἀλλοίας ἐκείνων, αἵτινες παρουσιάζονται ἐν τῷ ἀναπεπταμένῳ χώρῳ τῶν ἀρχαίων θεάτρων ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀκουστικὰς αὐτῶν ἰδιότητας. Πράγματι οἱ κλειστοὶ χῶροι, οἱ χρησιμοποιούμενοι σήμερον διὰ θεατρικὰς παραστάσεις ἢ εἰς ἐκτελέσεις μουσικῶν συναυλιῶν, διαλέξεων κλπ., λόγῳ τῆς διατάξεως τῶν τοιχωμάτων καὶ τῆς ὀροφῆς αὐτῶν, συνεπάγονται πολλαπλᾶς ἀνακλάσεις τῶν ἤχων καὶ προκαλοῦσι συνηχήσεις πρὸς τὸν ἀπ' εὐθείας ἦχον, αἵτινες εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τοῦ κλειστοῦ χώρου δύνανται προστιθέμεναι νὰ προκαλέσωσιν εἴτε ἐπωφελῆ εἴτε ἐπιβλαβῆ ἐνίσχυσιν τῶν ἀπ' εὐθείας ἤχων, ἀπολήγουσαν ἐνίοτε εἰς ἐπιζημιωτάτην ἠχητικὴν σύγχυσιν.

Ἂν λάβωμεν μάλιστα ὑπ' ὄψιν τὴν διαφορὰν τῆς ὑποκρίσεως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ τῇ συγχρόνῳ τέχνῃ, ὅτι δηλαδὴ οἱ ἠθοποιοὶ χρησιμοποιοῦσι σήμερον τὴν κοινὴν συνδιάλεξιν, ἄνευ ἰσχυρᾶς φωνητικῆς ἐντάσεως, καὶ οὐχὶ τὴν ἐξηναγκασμένην ἀπαγγελίαν τῶν ἀρχαίων καὶ ὅτι ὁμιλοῦσιν οὐχὶ ἀπὸ ὡρισμένης θέσεως τῆς σκηνῆς, ἀλλ' ἐκ διαφόρων σημείων ταύτης (δηλαδὴ ἀπὸ διαφόρων ἠχητικῶν κέντρων), καθίσταται εὐνόητον ὅτι οἱ ὅροι τῆς καλῆς ἀκροάσεως ἐν τοῖς κλειστοῖς χώροις τροποποιοῦνται σπουδαίως.

Ἐπάναγκες ἐπομένως ἡ ἐσωτερικὴ διάταξις τῶν θεάτρων, ἤτοι ἡ θέσις τῆς σκηνῆς, τῶν ἑδρῶν τῶν θεατῶν, τῆς ὀροφῆς, τῶν θεωρείων, τῶν ἐξωστῶν κλπ. νὰ συνδυάζωνται ἐπιμελῶς, ὅπως ἐπιτευχθῇ τὸ κάλλιστον ἠχητικὸν ἀποτέλεσμα.

Γενικῶς ἡ διάρκεια μεμονωμένου τινὸς ἤχου ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἀκολούθων ὅρων: α) ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ περικλειστου χώρου, β) ἐκ τῆς ἐντάσεως τοῦ ἤχου, ἤτοι τῆς ἰσχύος τῆς παλμικῆς κινήσεως, γ) ἐκ τῆς θέσεως, τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ σχήματος τῶν ἀνακλωσῶν τὸν ἦχον ἐπιφανειῶν καὶ δ) ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ ὑλικοῦ τῶν ἐπιφανειῶν τούτων.

Ἠχὼ καὶ ἀντήχησις.—Ἐκ τῆς Ἀκουστικῆς γνωρίζομεν ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς ἀνακλάσεως τῶν ἤχων προκαλεῖ τὴν *ἠχὼ* καὶ τὴν *ἀντήχησιν*. Τὸ οὖς ἡμῶν δύναται ν' ἀντιληφθῇ τὸ πολὺ 10 *βραχεῖς* ἤχους εἰς 1 δευτερόλεπτον. Ὅταν λοιπὸν φωνῶμεν πρό τινος τοιχώματος, ἵνα ἀκούσωμεν ἠχώ, δηλ. ἐπανάληψιν τοῦ ἤχου, πρέπει νὰ ἱστάμεθα εἰς ἀπόστασιν τοὐλάχιστον 17 μέτρων ἀπὸ τοῦ τοιχώματος, ὁπότε ὁ ἐξ ἀνακλάσεως ἦχος φθάνει εἰς τὸ οὖς ἡμῶν μετὰ $^1/_{10}$ δευτερολέπτου, ἀφοῦ δηλαδὴ διατρέξῃ τὸ διπλοῦν διάστημα $17+17=34$ μέτρα (διότι ἡ ταχύτης τοῦ ἤχου εἶναι 340 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον). Μάλιστα δι' ἁπλῆν ἠχὼ μιᾶς *συλλαβῆς* πρέπει τὸ τοίχωμα νὰ εἶναι εἰς διπλασίαν ἀπόστασιν τῆς ἀνωτέρω, ἤτοι εἰς 34 μέτρα ἀφ' ἡμῶν, καθόσον τὸ οὖς δύναται ν' ἀντιληφθῇ εὐκρινῶς μόνον 5 συλλαβὰς κατὰ δευτερόλεπτον.

Ἐὰν ὅμως ἡ ἀπόστασις εἶναι μικροτέρα τῆς ἀνωτέρω, τότε ὁ ἐξ ἀνακλάσεως ἦχος, φθάνων εἰς τὸ οὖς, συγχέεται πρὸς τὸν ἀπ' εὐθείας ἦχον καὶ τότε ἀκούομεν οὐχὶ ἠχώ, δηλ. εὐκρινῆ ἐπανάληψιν τοῦ ἤχου, ἀλλὰ μόνον ἐνίσχυσιν, ἣν καλοῦμεν *ἀντήχησιν*. Τὴν ἀντήχησιν ταύτην ἀντιλαμβανόμεθα λ. χ. βαδίζοντες ἐντὸς αἰθούσης, μὴ κεκαλυμμένης διὰ ταπήτων καὶ παραπετασμάτων. Τὰ βήματα ἀκούονται τότε ἰσχυρῶς καὶ ὁ ἦχος φαίνεται παρατεταμένος.

Συμβολὴ τῶν ἤχων.—Ὁ ἀνακλώμενος ἦχος ἐπί τινος κωλύματος *συμβάλλει* ἐνίοτε πρὸς τὸν ἀπ' εὐθείας ἦχον. Ἐκ τῆς συμπτώσεως ταύτης τῶν ἤχων δύναται νὰ ἐπέλθῃ εἴτε *ἐνίσχυσις* εἴτε *ἐξασθένησις* τοῦ ἤχου εἰς τὸ σημεῖον τῆς συμπτώσεως. Συμβαίνει δηλ. τὰ ἠχητικὰ κύματα, ἀφοῦ διατρέξωσι διαφόρους δρόμους, νὰ συναντῶνται καί, ἂν ἡ διαφορὰ πορείας τῶν δύο κυμάνσεων εἶναι ἀκέραιος ἀριθμὸς μηκῶν κύματος, προκαλεῖται ἐνίσχυσις τοῦ ἤχου εἰς τὸ σημεῖον τῆς συμπτώσεως· ἂν ἐτοὐναντίον αἱ συναντώμεναι παλμικαὶ κυμάνσεις εἶναι ἀντίθετοι (ὅταν ἡ διαφορὰ πορείας εἶναι περιττὸς ἀριθμὸς ἡμιμηκῶν κύματος), τότε ἐπέρχεται ἐξασθένησις τοῦ ἤχου, ἥτις ἐνίοτε δύναται ν' ἀπολήξῃ εἰς ἀπόσβεσιν αὐτοῦ. Εἰς τοῦτο συνίσταται τὸ φαινόμενον τῆς *συμβολῆς* τῶν ἤχων.

Εὐνόητον ἐπομένως ὅτι δυνατὸν ἔν τινι αἰθούσῃ οἱ ἦχοι, οἱ φθάνοντες ταυτοχρόνως εἰς τὸ οὖς τοῦ ἀκροατοῦ καὶ προερχόμενοι ἐξ ἀνακλάσεως ἐπὶ τῶν τοίχων κλπ., νὰ ἐνισχύωσι τὸν ἀπ' εὐθείας ἦχον, ὁπότε ἀκούομεν ἦχον ἐντονώτερον, εἴτε τἀνάπαλιν νὰ ἐξασθενῶσιν αὐτόν. Τὸ φαινόμενον τῆς συμβολῆς ὑφίσταται ὁμοίως εἰς τὸ φῶς, εἰς τὴν ἠλεκτρικὴν ἀκτινοβολίαν κλπ.

Πολλαπλῆ ἀνάκλασις.— Τὰ ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν αἰθουσῶν προσπίπτοντα ἠχητικὰ κύματα ἀνακλώμενα λαμβάνουσι ποικίλας διευθύνσεις, ἐξαρτωμένας ἐκ τοῦ προσανατολισμοῦ τῶν ἐπιφανειῶν ἐφ' ὧν γίνεται ἡ ἀνάκλασις (ἀνωμαλιῶν, ἐξοχῶν, ἐκτύπων διακοσμήσεων κλπ.). Προσπίπτουσιν ἐπομένως ἐπὶ ἄλλων τοίχων ἢ κωλυμάτων ἐν τῇ αἰθούσῃ καὶ ἀπὸ τούτων ἀνακλῶνται ἐκ νέου πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν. Οὕτω λαμβάνουσι χώραν *πολλαπλαῖ ἀνακλάσεις* τοῦ ἤχου ἐν τῇ αἰθούσῃ καὶ τὸ οὖς τοῦ ἀκροατοῦ δύναται νὰ προσβάλληται ὑπὸ πλήθους ἤχων κατὰ ποικίλας διευθύνσεις, οἵτινες ὅμως, προστιθέμενοι εἰς τὸν ἀπ' εὐθείας ἦχον, συντελοῦσι νὰ διαμορφωθῇ ἀλλοία ἑκάστοτε ἠχητικὴ ἐντύπωσις, ὡς πρὸς τὴν ἔντασιν καὶ τὸ ποιὸν τῶν ἤχων.

Ἐκ τῶν ἄνω καταφαίνεται πόσον σύνθετον καθίσταται τὸ φαινόμενον τῆς ἐντὸς κλειστοῦ χώρου ἀκροάσεως.

Σημασία τῆς ἀνακλάσεως ἐν κλειστοῖς χώροις.— Ἡ ἀνάκλασις τοῦ ἤχου ἐξηγεῖ τὴν ἐξασθένησιν, ἣν ὑφίσταται ὁ ἦχος εἰς τὰς μεγάλας αἰθούσας. Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, εἰς τὰς αἰθούσας μικρῶν διαστάσεων αἱ ἀνακλάσεις ἐπιφέρουσι γενικῶς ἐνίσχυσιν τῶν ἤχων. Τοὐναντίον εἰς τὰς λίαν μεγάλας αἰθούσας οἱ ἀνακλώμενοι ἦχοι δύνανται νὰ παράγωσιν ἠχώ, μιγνύμενοι ὅμως πρὸς ἑτέρους ἀνακλωμένους ἐξ ἄλλων σημείων δύνανται νὰ καταστήσωσι τὸν ἀντιληπτὸν ἦχον συγκεχυμένον καὶ ἀόριστον. Τὰ μαλακὰ σώματα, ὡς τὰ παραπετάσματα, τὰ ἐνδύματα κλπ., ἐλαττοῦντα τὰς ἐπιζημίους ἀνακλάσεις, ἐνισχύουσι τοὺς ἤχους καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀναγκαία ἡ ὕπαρξις αὐτῶν ἐν ταῖς μεγάλαις αἰθούσαις. Τοὐναντίον ἐν ταῖς μικραῖς αἰθούσαις, ἀποσβεννύοντα τὰς ἀνακλάσεις, παραβλάπτουν τὴν ἐπωφελῆ ἀντήχησιν.

Ὅταν ὁ ἦχος ἀνακλᾶται ἐπὶ *ἐπιπέδου* λείας ἐπιφανείας, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς ἀνακλάσεως σχηματίζεται μία δευτέρα ἠχητικὴ ἑστία (φανταστική)· ἐπομένως ὁ ἀκούων τὴν ἠχὼ ὑπολαμβάνει ὅτι ὑπάρχει ὄπισθεν τῆς ἐπιφανείας μία ἄλλη ἠχητικὴ πηγὴ (μὴ ὑπάρχουσα πράγματι), συμμετρικὴ τῆς πραγματικῆς πηγῆς τοῦ ἤχου. Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἀνάκλασιν τοῦ φωτὸς ἐπὶ ἐπιπέδου κατόπτρου, ὁπότε σχηματίζεται ὄπισθεν τούτου εἴδωλον *φανταστικόν*.

Ἐὰν ἡ ἀνάκλασις τοῦ ἤχου γίνεται ἐπὶ σφαιρικῆς ἐπιφανείας ἢ παραβολικῆς, δύνανται αἱ ἠχητικαὶ ἀκτῖνες νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς ἓν σημεῖον, σχηματίζουσαι *καθ' ὑπόστασιν ἑστίαν*. Εἰς τοιαύτας ἑστίας ἡ ἔντασις τοῦ ἤχου καθίσταται μεγίστη, ἐνῷ εἰς παρακείμενα σημεῖα εἶναι ἀσθενεστάτη. Οὕτω λ. χ. ἐὰν θέσωμεν εἰς τὴν ἑστίαν μεγάλου σφαιρικοῦ κατόπτρου ὡρολόγιον θυλακίου, αἱ ἀπὸ τοῦ μεγάλου κατόπτρου ἀνακλώμεναι ἠχητικαὶ ἀκτῖνες διαδίδονται παραλλήλως πρὸς τὸν κύριον ἄξονα αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ αὗται προσπέσωσιν ἐπὶ δευτέρου ὁμοίου κατόπτρου, κειμένου ἀπέναντι τοῦ πρώτου, συγκεντροῦνται εἰς τὴν κυρίαν ἑστίαν τοῦ δευτέρου.

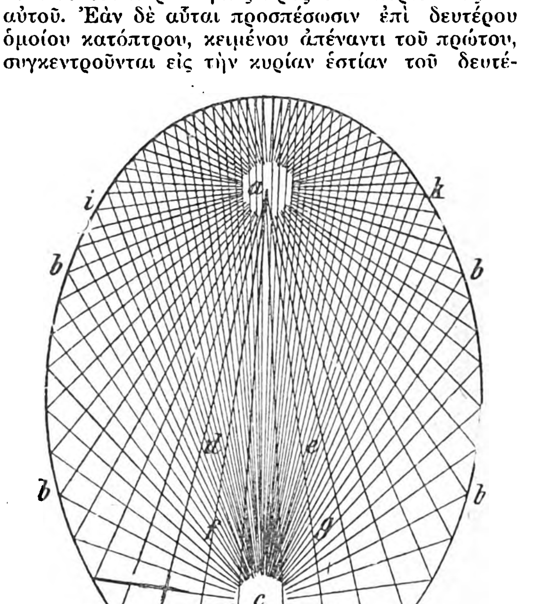

Αἴθουσα ἐλλειπτικῆς τομῆς.

[Σχηματισμὸς δύο συζυγῶν ἑστιῶν a, c].

Θέτοντες ἐπομένως εἰς ταύτην τὸ οὖς ἡμῶν ἀκούομεν κάλλιστα τὰ κτυπήματα τοῦ ὡρολογίου (ἐξ ἀποστάσεως πολλῶν μέτρων), ἐνῷ οἱ διάμεσοι ἀκροαταὶ μεταξὺ τῶν δύο κατόπτρων οὐδὲν ἀκούουσι.

Ἐὰν κατασκευάσωμεν αἴθουσαν *ἐλλειπτικοῦ σχήματος*, ἀκροατὴς εὑρισκόμενος εἰς τὴν μίαν τῶν ἑστιῶν τῆς ἐλλείψεως, ἀκούει εὐκρινῶς ὁμιλίαν γινομένην εἰς τὴν ἑτέραν ἑστίαν μὲ ἀσθενεστάτην φωνήν. Οἱ εἰς ἄλλα ὅμως σημεῖα τῆς αἰθούσης οὐδὲν ἀκούουσιν. Εἰς τὸ μουσεῖον τεχνῶν καὶ ἐπαγγελμάτων ἐν Παρισίοις ὑπάρχει αἴθουσα τετράγωνος μὲ θόλον ἐλλειπτικόν, ἐν ᾗ παρατηρεῖται τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον. Εὐνόητον ὅμως ὅτι αἴθουσαι σχήματος ἐλλειπτικοῦ δὲν θὰ ἦσαν πρόσφοροι διὰ μουσικὰς ἐκτελέσεις ἢ δι' ἀκροάσεις ὁμιλίας, καθόσον τότε ἡ ἀκρόασις θὰ ἦτο ἔντονος μόνον εἰς εὐάριθμα σημεῖα περὶ τὴν ἑστίαν, πάντη δὲ διάφορος εἰς τὰς λοιπὰς θέσεις τοῦ χώρου.

Ὅπως ἀποφύγωμεν τὸν σχηματισμὸν ἠχοῦς, προερχομένης ἐκ τῶν λίαν ἀπεχόντων τοίχων τῆς αἰθούσης, δέον οὗτοι νὰ καλύπτωνται δι' ἐξοχῶν

Digitized by Google

ἢ διακοσμήσεων *ἐκτύπων*, παρουσιαζουσῶν πολλὰς μικρὰς ἐπιφανείας, ἀνακλώσας τὸν ἦχον κατὰ ποικίλας διευθύνσεις. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δὲν γίνεται καθαρὰ ἐπανάληψις τοῦ ἤχου, δυναμένη νὰ συγχέηται μετὰ τοῦ ἀμέσως ἑπομένου ἀπ' εὐθείας παραγομένου ἤχου. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀναλογεῖ ἀκριβῶς πρὸς γνωστότατον ὀπτικὸν φαινόμενον. Οὕτω λ.χ. ἐπὶ ἐπιφανείας ἠρεμοῦντος ὕδατος (ἐπιπέδου κατόπτρου) σχηματίζεται τὸ εἴδωλον τῆς Σελήνης εὐκρινές. Ἐὰν ὅμως ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὕδατος ῥυτιδοῦται δι' ἐλαφρᾶς πνοῆς ἀνέμου, τότε γίνονται ἀνακλάσεις· ἐπὶ τῶν πολυαρίθμων ἐπιφανειῶν τῶν μικρῶν κυμάτων καὶ παρουσιάζεται ἓν ἀσαφές, ἐκτεταμένον καὶ ταλαντευόμενον φωτεινὸν εἴδωλον, σύνθετον ἐκ τῶν πολλῶν στοιχειωδῶν εἰδώλων.

Ἐκ πείρας εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν αἰθούσῃ διαλέξεων, πλήρει ἀκροατῶν, ἡ ὁμιλία ἀκούεται κάλλιον ἢ ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ κενῇ. Ὁ λόγος τούτου εἶναι ὅτι τὰ σώματα τῶν κανονικῶς παρατεταγμένων εἰς τὰς ἕδρας ἀκροατῶν, ἅτινα φθάνουσιν εἰς ὕψος 1,20—1,30 μέτρου, παρουσιάζουσι μέγαν ἀριθμὸν ἐπιφανειῶν ἀνακλάσεως, ὡς συμβαίνει ἀκριβῶς εἰς τὰ δάση, ὁπότε ἡ φωνὴ ἀνακλᾶται ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν τῶν κορμῶν, φυλλωμάτων κλπ. Αἱ παραγόμεναι ποικίλαι ἀνακλάσεις διανέμονται προσφόρως καὶ αὐξάνουσι μετὰ τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς ἠχητικῆς πηγῆς ἐπωφελῶς διὰ τὸν ἀκροατήν.

Ἐκ γενομένων μετρήσεων ἔχομεν τὰ ἀκόλουθα πορίσματα:

α') Ἐν ἀνοικτῷ χώρῳ κατεδείχθη ὅτι εἰς *διπλασίαν* ἀπόστασιν δὲν ἀπαιτεῖται *τετραπλασία* ἠχητικὴ ἰσχὺς τῆς πηγῆς (συμφώνως πρὸς τὸν γνωστὸν νόμον, ὅτι ἡ ἰσχὺς τοῦ ἐκπεμπομένου ἤχου δέον νὰ εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς τὸ τετράγωνον τῆς ἀποστάσεως), ἀλλὰ μόνον *τριπλασία* ἐκείνης, ἥτις ἀπαιτεῖται δι' ἀπόστασιν ἴσην 1. Διὰ τὴν διέγερσιν τῆς ἀκοῆς αἱ ἀνακλάσεις, αἱ προερχόμεναι ἐκ τοῦ ἐδάφους, ἀναπληροῦσι τὸν ἐλλεῖπον $\frac{1}{4}$.

β') Διὰ τὴν φώνησιν ἐντὸς δάσους ἡ διπλασία ἀπόστασις ἀπαιτεῖ $2\frac{1}{2}$ φορὰς μείζονα ἠχητικὴν ἰσχύν. Τὸ ἐλλεῖπον ἀναπληροῦται ἐξ ἀνακλάσεων.

γ') Εἴς τινας αἰθούσας συναυλιῶν, ὡς τῆς φιλαρμονικῆς τοῦ Βερολίνου, ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀνακλάσεως εἶναι ἔτι μείζων. Εὑρέθη ὅτι διὰ τὴν πρώτην σειρὰν τῶν θεωρείων ταύτης ἀπαιτοῦνται μόνον τὰ $\frac{2}{3}$ τῆς ἠχητικῆς ἰσχύος, τῆς ἀπαιτουμένης διὰ τὰς πρωτευούσας σειρὰς τῆς πλατείας. Ἑπομένως αἱ ὑψηλότεραι θέσεις διευκολύνουσι τὴν ἀκρόασιν.

δ') Διὰ τὰς ὄπισθεν εὐρέων βελῶν θέσεις αἰθούσης τινὸς ἀπαιτεῖται διπλασία ἠχητικὴ ἰσχύς, τῆς ἀπαιτουμένης ἄνευ τῶν κωλυμάτων τούτων.

Τὰ ἀνωτέρω ἀποτελέσματα δέονται ὅμως ἀκριβεστέρας πειραματικῆς ἐπαληθεύσεως.

Αἴθουσαι διαλέξεων καὶ αἴθουσαι συναυλιῶν.—Ἡ κάτοψις μιᾶς αἰθούσης ἔχει μεγίστην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἠχητικότητα τοῦ χώρου. Ἐπὶ ἐπιφανείας τετραγώνου, πλευρᾶς 25 μέτρων, καὶ ἀπὸ βήματος ὁμιλητοῦ τεθειμένου εἰς τὸ μέσον τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἡ παρατήρησις κατέδειξεν ὅτι ἀναπτύσσονται λίαν ἐπιβλαβεῖς ἀνακλάσεις ἀπὸ τῆς ἀντικειμένης πλευρᾶς. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἑκατέρωθεν κείμεναι πλευραὶ (δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ ὁμιλητοῦ) ἀνακλῶσιν ἀπροσφόρως τὸν ἦχον, ὥστε τὸ μέσον μέρος τῆς αἰθούσης οὐσιωδῶς ἐπηρεάζεται ὡς πρὸς τὴν εὐκρίνειαν τῆς ἀκοῆς. Ἐὰν κατασκευασθῶσιν *ἔκτυπα* (relief) ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων εἰς ὕψος 2—2,5 μέτρων, δύναται νὰ μειωθῇ τὸ ἀνωτέρω μειονέκτημα ἢ ἐνίοτε καὶ νὰ ἐκμηδενισθῇ.

Ὁμοίως μειονεκτικὴν ἐπίδρασιν παρουσιάζει τὸ *ἑξάγωνον*, τὸ *ὀκτάγωνον* καὶ τὸ *κυκλικὸν σχῆμα* τῆς αἰθούσης, ἑπομένως πάντα τὰ *κανονικὰ* σχήματα, εἰς ἃ ἐγγράφεται κύκλος. Εἰς πάσας τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις ἀνευρίσκομεν ὅτι εἰς τὸ κέντρον τῆς αἰθούσης παράγεται μειονεκτικὴ συγκέντρωσις ἤχων.

Ἑπομένως ὅπως ἐλαττώσωμεν ἔν τινι αἰθούσῃ τὴν ἐπίδρασιν, τὴν προκύπτουσαν κυρίως ἐκ τοῦ ἀντικειμένου πρὸς τὸν ὁμιλητὴν τοίχου, δέον ν' ἀπομακρύνωμεν αὐτὸν πλειότερον ἀπὸ τοῦ ὁμιλητοῦ, προσθέτοντες ἅμα ἐπὶ τοῦ τοίχου ἔκτυπα καταλλήλου σχήματος.

Ὡς ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης τὸ *τετράγωνον* μεταπίπτει εἰς *ὀρθογώνιον*, ὡς γενικῶς καθιερώθη εἰς τὰς οἰκοδομήσεις τοιούτων αἰθουσῶν, διότι τὸ ὀρθογώνιον σχῆμα παρέχει ἐν γένει καλυτέρους ὅρους διανομῆς τοῦ ἤχου ἢ πάντα τὰ ἄλλα κεντρικὰ σχήματα. Ἡ ἀνάγκη αὕτη ἀνεγνωρίσθη ἤδη ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἐπιβληθεῖσα ἅμα καὶ ἐκ λόγων ὀπτικῶν ἔν τε τῇ ἀρχαίᾳ καὶ τῇ μετέπειτα Ἀρχιτεκτονικῇ.

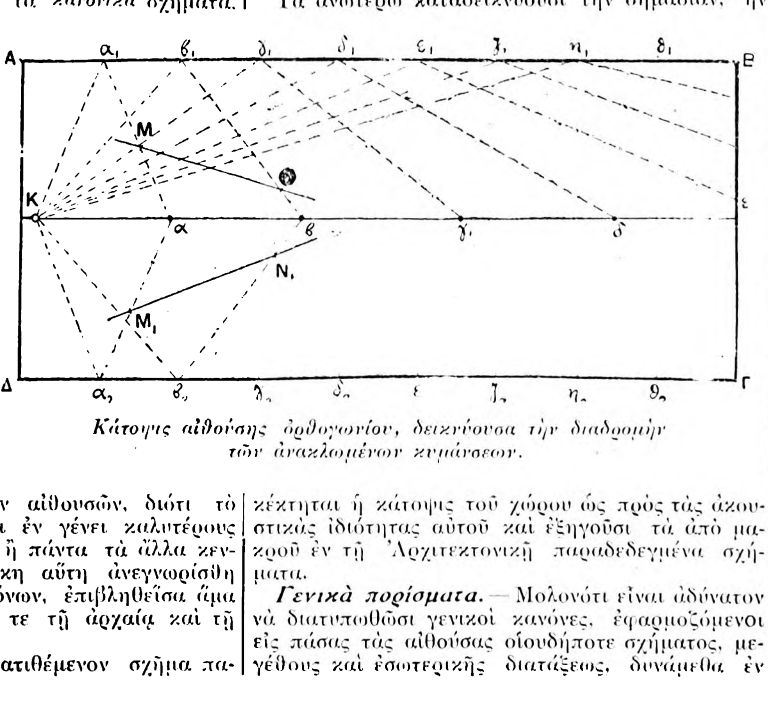

Κάτοψις αἰθούσης ὀρθογωνίου, δεικνύουσα τὴν διαδρομὴν τῶν ἀνακλωμένων κυμάνσεων.

Ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ παρατιθέμενον σχῆμα παριστᾷ τὴν κάτοψιν ὀρθογωνίου αἰθούσης ΑΒΓΔ = 20×45 μέτρων καὶ ὅτι εἰς τὸ σημεῖον Κ εὑρίσκεται ὁμιλητής. Ὁ ἐξ ἀνακλάσεως ἦχος ἀπὸ τοῦ $α_1$, διατρέχων τὸν δρόμον $Κα_1α$, συμπίπτει πρὸς τὸν ἀπ' εὐθείας ἦχον εἰς α, μὲ διαφορὰν πορείας 13.5 μέτρων. Ἡ ἀνακλωμένη ὅμως $β_1β$ φθάνει εἰς τὸ σημεῖον β μὲ διαφορὰν πορείας 8.5 μέτρων. Ἑπομένως ἐντὸς τῆς ἐπιφανείας $MN\ M_1N_1$ ἡ ἀνάκλασις ἀπὸ τοῦ τοιχώματος $Αβ_1$ καὶ $Δβ_2$ μόνον κατὰ τὸ σημεῖον α φέρει διατάραξιν ἠχητικήν, ἐνῷ εἰς τὸ σημεῖον β ἐλάχιστα ἐπιδρᾷ ἐπιβλαβῶς, τοὐναντίον δ' ἐνισχύει τὸν ἀπ' εὐθείας ἦχον.

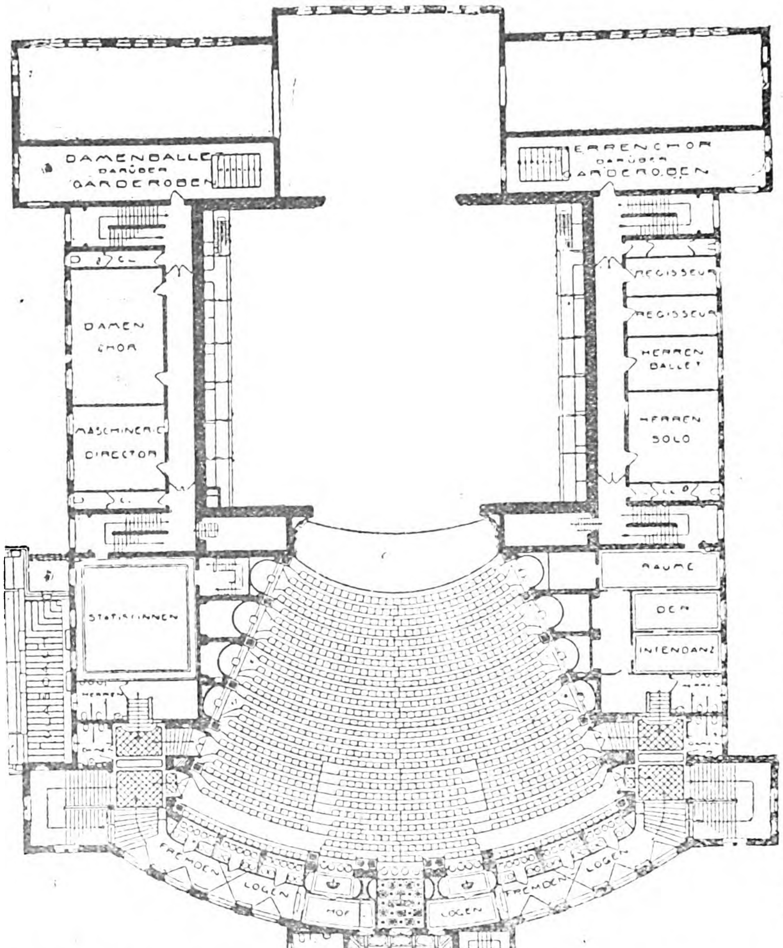

Κάτοψις τοῦ ἐν Μονάχῳ Βαγνερείου θεάτρου Prinz-Regenten Theater.

Ἑπομένως ὁ ἀρχιτέκτων, ὅπως ἐλαττώσῃ τὴν ἀπὸ ἠχητικῆς ἀπόψεως μειονεκτικὴν θέσιν τῶν περὶ τὸ α ὀλίγων σημείων, δύναται νὰ καλύψῃ τὰ τοιχώματα $Αβ_1$ καὶ $Δβ_2$ δι' ἐκτύπων ἢ ἐξοχῶν, ὡς καὶ τὸ ἀπέναντι τοίχωμα ΒΓ. Δυνάμεθα πρὸς τούτοις τὰ τοιχώματα $Αβ_1$ καὶ $Δβ_2$ νὰ μετατοπίσωμεν ὀλίγον πρὸς τὰ ὄπισθεν, οὕτω δὲ καταλήγομεν λογικῶς εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ συνήθους τύπου τῶν *ἐκκλησιῶν* διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς διατάξεως τῶν *πλευρικῶν ναρθήκων*. Τὰ πλεονεκτήματα τοῦ τύπου τούτου δύνανται νὰ ἐπεκταθῶσι καὶ εἰς αἰθούσας συναυλιῶν ἢ διαλέξεων.

Τὰ ἀνωτέρω καταδεικνύουσι τὴν σημασίαν, ἣν κέκτηται ἡ κάτοψις τοῦ χώρου ὡς πρὸς τὰς ἀκουστικὰς ἰδιότητας αὐτοῦ καὶ ἐξηγοῦσι τὰ ἀπὸ μακροῦ ἐν τῇ Ἀρχιτεκτονικῇ παραδεδεγμένα σχήματα.

Γενικὰ πορίσματα.—Μολονότι εἶναι ἀδύνατον νὰ διατυπωθῶσι γενικοὶ κανόνες, ἐφαρμοζόμενοι εἰς πάσας τὰς αἰθούσας οἱουδήποτε σχήματος, μεγέθους καὶ ἐσωτερικῆς διατάξεως, δυνάμεθα ἐν τούτοις νὰ συνοψίσωμεν εἰς τὰ ἑξῆς τὰ γενικὰ πορίσματα, εἰς ἃ καταλήγει ἡ ἔρευνα τοῦ περιπλόκου τούτου προβλήματος:

1) Ὅπως ἐπιτύχωμεν τὸ μέγιστον ἠχητικὸν ἀποτέλεσμα δι' ἦχον ἀρχικῶς περιωρισμένον καὶ ἀσθενῆ, δέον νὰ ἐφαρμόζωμεν πάντα τὰ μέσα, ἅτινα συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ μεγέθυνσιν τοῦ ἤχου — τὰ προκύπτοντα ἐκ τῆς χρήσεως ἀνακλαστικῶν ἐπιφανειῶν τεθειμένων λίαν πλησίον πρὸς τὸ ἠχοῦν ὄργανον.

2) Ἡ τελευταία διάταξις ἐπιβάλλεται, ὅπως τὸ ἀπ' εὐθείας κῦμα φθάνῃ εἰς τὸν ἀκροατὴν οὕτως, ὥστε οἱονδήποτε ἔμμεσον ἐξ ἀνακλάσεως κῦμα νὰ παρουσιάζῃ διαφορὰν δρόμου μικροτέραν ἢ ὅση ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἐλαχίστην ἠχώ, ἤτοι 68 μέτρα διὰ χῶρον θεάτρου καὶ τὸ $\frac{1}{4}$ τῆς ἀποστάσεως ταύτης διὰ χῶρον ᾄσματος.

3) Ἡ αἴθουσα πρέπει γενικῶς νὰ περιέχῃ ποσότητα ἀέρος τοὐλάχιστον ἀρκοῦσαν ὅπως ἡ αἴθουσα προσεγγίζῃ εἰς τὰς ἰδιότητας ἑνὸς ἠχητικοῦ σωλῆνος.

4) Ἡ μορφὴ καὶ ἡ ποιότης τῶν ὑλικῶν πάντων τῶν ἀντικειμένων τῶν διακοσμούντων τοὺς τοίχους νὰ μὴ διαταράσσῃ ἀλλὰ νὰ ἐνισχύῃ εὐχαρίστως τὸ ἠχητικὸν ἀποτέλεσμα.

Ἀκουστικὴ τῶν θεάτρων.—Διὰ τὴν καλὴν ἀκουστικὴν χώρου τινὸς δὲν συντελεῖ μόνον τὸ σχῆμα καὶ αἱ διαστάσεις τῆς κατόψεως, ἀλλὰ καὶ αἱ *κατακόρυφοι τομαὶ* αὐτοῦ, αἵτινες παρέχουσι σπουδαῖα στοιχεῖα ἀκουστικότητος τοῦ χώρου.

Οἱ παλαιότεροι κανόνες διὰ τὴν ἐπιτυχίαν καλῆς ἀκουστικῆς τῶν θεάτρων συνίσταντο εἰς τὴν ἀποφυγὴν ἰσχυρᾶς ἀντηχήσεως καὶ σκληρᾶς χροιᾶς τῶν ἤχων, ἐπιδιωκομένην διὰ διαφόρων πρακτικῶν παραγγελμάτων. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπεδιώκετο λ.χ. διὰ τῆς κατασκευῆς ἐκτύπων ἐπιφανειῶν τῶν τοίχων, τοῦ προσκηνίου κλπ. Τὰ στηθαῖα τῶν ἑδρῶν, τῶν θεωρείων ἐθεωροῦντο σημαίνοντα διὰ τὴν καλὴν χροιὰν τοῦ ἤχου καὶ ἐρρυθμίζετο προσφόρως ἡ διακόσμησις αὐτῶν. Ἡ στέγασις τῆς αἰθούσης ἐγίνετο διὰ θόλου, ἔχοντος κυκλικὴν βάσιν. Τὸ ἄνοιγμα τῆς σκηνῆς ἐλαμβάνετο ἴσον πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ εἰς τὸν ἄνω κύκλον ἐγγεγραμμένου τετραγώνου. Τὰ ἀπέναντι τῆς σκηνῆς θεωρεῖα ὑπεδεικνύετο νὰ ὦσι κεκλεισμένα διὰ παραπετασμάτων εἰς τὰς θύρας, τὰ δὲ τῶν ἑκατέρωθεν πλευρῶν νὰ ὦσιν ἀνοικτά. Ἐπίσης συνιστᾶτο ἡ ἀποφυγὴ ὀγκωδῶν κιόνων, ἐξεδρῶν μὲ μεγάλας προεξοχὰς ὡς καὶ λεπτῶν ξυλίνων διαμερισμάτων ἢ διακοσμήσεων δικτυωτῶν κλπ. Πρὸς τούτοις ἐθεωρεῖτο ὅτι ἡ ὀροφὴ τῆς αἰθούσης ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένη καμπυλώσεων, ὁριζοντία καὶ νὰ φορτίζηται διὰ διακοσμήσεως βαρείας.

Ἐν τούτοις οἱ κανόνες οὗτοι, κατὰ παράδοσιν ἐφαρμοζόμενοι ἐπὶ μακρὸν καὶ τηρηθέντες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὴν οἰκοδόμησιν πλείστων καὶ δὴ ὀνομαστῶν θεάτρων, δὲν φαίνονται ὅτι ἔχουσιν ἀπόλυτον ἀξίαν, διότι κατεσκευάσθησαν καὶ θέατρα κατὰ παράβασιν τῶν ἀνωτέρω ἀφορισμῶν, ἅτινα ἐν τούτοις δεικνύουσι λίαν καλὰς ἀκουστικὰς ἰδιότητας. Παράδειγμα δὲ τούτου πρόκειται τὸ ἐν Μονάχῳ δραματικὸν θέατρον.

Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι δὲν ὑπάρχουσι σταθεροὶ κανόνες ἐν τῇ διαμορφώσει ἑνὸς θεάτρου καλῆς ἀκουστικῆς, οὔτε ὡς πρὸς τὸ βασικὸν σχῆμα τῆς οἰκοδομῆς, οὔτε ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τῶν καθέκαστα, ὧν ὁ συνδυασμὸς δύναται ἐλευθέρως νὰ ποικίλλῃ. Εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα ἀληθῶς ἀπομένουσι μόνον γενικοί τινες κανόνες καὶ ἀξιώματα τῆς πείρας. Οὗτος δύναται νὰ ὁδηγῆται κυρίως ἐκ τῆς ἐνδελεχοῦς μελέτης μερικῶν ὁμολογουμένως καλῶν ἀπὸ ἀκουστικῆς ἀπόψεως αἰθουσῶν, ὧν τὰ στοιχεῖα δύναται νὰ χρησιμοποιῇ ἢ νὰ συνδυάζῃ κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ αὐτοῦ ἔμπνευσιν. Διότι ἡ δυσχέρεια ἔγκειται ἀκριβῶς ἐν τούτῳ, ὅτι δέον ὁ ἀρχιτέκτων νὰ διαγνώσῃ μόνος ποῖα εἶναι τὰ ἀληθῆ στοιχεῖα (σχήματος ἢ διακοσμήσεως), ἅτινα συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ παρουσιάζῃ ἡ ἐξεταζομένη θεατρικὴ αἴθουσα τὰ ἀκουστικὰ αὐτῆς πλεονεκτήματα.

Τὸ Βαγνέρειον θέατρον.—Εἴδομεν ὅτι εἰς τὰ θέατρα τῶν ἀρχαίων γενικῶς καθιερώθη τὸ πλῆ-

Digitized by Google

ρες *ἡμικυκλικὸν* σχῆμα τοῦ κοίλου, ἐφ' οὗ αἱ ἕδραι τῶν θεατῶν ἐτίθεντο κλιμακηδόν. Ἡ καθιερωθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κλίσις τοῦ κοίλου εἶναι 1:2.

Ἡ σκέψις, ὅπως ἐκ τοῦ πλήρους τούτου ἡμικυκλίου ἀποκοπῇ καὶ χρησιμοποιηθῇ τὸ πλεονεκτικώτερον μέρος αὐτοῦ, ἤτοι τὸ μέσον τμῆμα, ἐπραγματοποιήθη μεταγενεστέρως.

Εἰς τὸν Richard Wagner ἰδίως ὀφείλεται ὅτι ἔδωκεν εἰς τὸ νεώτερον θέατρον μορφήν, σημειοῦσαν μίαν σοβαρὰν μεταρρύθμισιν ὡς πρός τε τοὺς οἰκοδομικοὺς καὶ τοὺς ἀκουστικοὺς κανόνας.

Τὸ πρῶτον Βαγνέρειον θέατρον ᾠκοδομήθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Brückwald ἐν Beyreuth τῷ 1876, ὅπερ, ὡς γνωστόν, ἀπέβη ἀπὸ μακροῦ τὸ προσκύνημα τῶν θιασωτῶν τῆς Βαγνερείου μουσικῆς τέχνης ἢ ἄλλως τοῦ *μουσικοῦ δράματος*, ὡς ἀποκαλεῖται ἡ ὑψηλὴ δημιουργία τοῦ Wagner. Μετὰ τὸ θέατρον τοῦτο ᾠκοδομήθη κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου σχέδιον τὸ ἐν Μονάχῳ θέατρον Prinz—Regenten Theater τῷ 1901, προωρισμένον διὰ τὰς παραστάσεις μόνον τῶν Βαγνερείων ἔργων, αἵτινες τελοῦνται καθ' ἕκαστον ἔτος ἐν ὑπερόχῳ τελειότητι. Τὸ θέατρον τοῦ Beyreuth ἔχει 1345 θέσεις, ἐνῷ τὸ τοῦ Μονάχου 1106. Ἡ κλίσις τῆς ἐπιφανείας ἐν τῇ πλατείᾳ εἶναι 1:3,8 εἰς ἀμφότερα τὰ θέατρα. Ἐν τῷ Βαγνερείῳ θεάτρῳ ἡ αἴθουσα ἢ τὸ ἀμφιθέατρον παρουσιάζει σχῆμα *τραπεζίου*, μὲ καμπύλας βάσεις, ὡς ἐμφαίνεται ἐν τῷ παρακειμένῳ σχήματι—ἐν ᾧ ἐμφανίζεται ὡς τμῆμα κυκλικοῦ δακτυλίου. Δὲν ὑπάρχει ἑπομένως ἐν τῷ θεάτρῳ τούτῳ ἓν πλῆρες ἡμικυκλικὸν κοῖλον, ὡς εἰς τὰ ἀρχαῖα θέα-

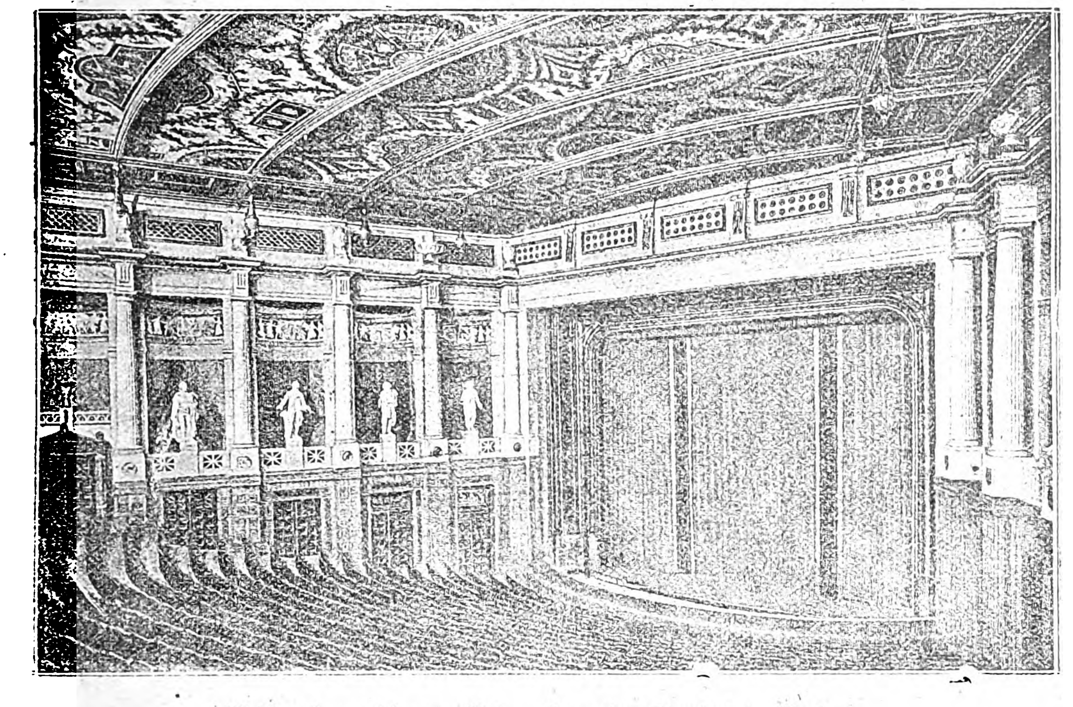

Τὸ Βαγνέρειον θέατρον (Prinz - Regenten Theater) ν Μονάχῳ.

τρα, ἀλλὰ μόνον τμῆμα αὐτοῦ, τὸ μέσον, ὅπερ εἶναι τὸ μᾶλλον πλεονεκτικὸν μέρος τοῦ κοίλου ἀπὸ θεαματικῆς ἀπόψεως, παρέχον εἰς τοὺς θεατὰς ἄκρως ἀναπαυτικὴν καὶ εὐάρεστον τὴν ὄψιν τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τελουμένων.

Ἕνεκα τῆς τοιαύτης προνομιούχου διατάξεως τῶν θέσεων τῶν ἀκροατῶν καὶ τοῦ κατ' ἀνάγκην περιωρισμένου ἀριθμοῦ αὐτῶν, ἀποκαλεῖται συνήθως θέατρον *τάξεως* ἢ *περιωπῆς* (Rangtheater). Ἐν αὐτῷ τὸ κύριον μέρος εἶναι ἡ *πλατεῖα* (parkett), καθόσον ὡς ἐκ τῆς μεγάλης κλίσεως τοῦ κοίλου (1: 3, 8), δὲν δύνανται νὰ ὑπάρχωσι θεωρεῖα εἰς τὰς πλευράς, ὡς συμβαίνει εἰς τὰ συνήθη θέατρα. Μόνον ἀπέναντι τῆς σκηνῆς, ἐκεῖ ἔνθα περατοῦται ἡ πλατεῖα, ὑπάρχουσιν ὀλίγα θεωρεῖα, πλαισιοῦντα τὸ κοῖλον. Δὲν ὑπάρχουσι πρὸς τούτοις σειραὶ ἐπάλληλοι θεωρείων οὔτε ὑπερῷον. Τοῦτο ἐξηγεῖ τὸν ὅλως μικρὸν ἀριθμὸν τῶν θέσεων τοῦ θεάτρου, παρ' ὅλον τὸν ὄγκον αὐτοῦ.

Τὸ Βαγνέρειον λοιπὸν θέατρον πλεονεκτεῖ ἀναμφιβόλως τῆς συνήθους ἀμφιθεατρικῆς διατάξεως τῶν ἄλλων θεάτρων ὡς ἱκανοποιοῦν τελείως τὴν ὅρασιν. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἀκουστικαὶ ἰδιότητες αὐτοῦ εἶναι πλεονεκτικαί. Οἱ ἀπὸ τῆς σκηνῆς καὶ τῆς ὀρχήστρας ἦχοι φθάνουσι συμμέτρως εἰς πάντας τοὺς ἀκροατάς, τοὺς εὑρισκομένους ἐπὶ μιᾶς κοίλης ἐπιφανείας, ὁ ὅλος δὲ χῶρος τῆς αἰθούσης ἀποτελεῖ ἕνα κοῖλον κῶνον, ὥστε οἱ ἦχοι διήκουσι μέχρι τῶν ἀπωτάτων θέσεων, χωρὶς νὰ ὑφίστανται οὐσιώδη ἐξασθένησιν. Τὸ καμπύλον σχῆμα τῶν βαθμίδων, ἡ ἐλευθέρα θέσις τῶν ὑποκειμένων ἑδρῶν, ὑποβοηθεῖ τὰς ἀντηχήσεις ὥστε καὶ αἱ ἔσχαται θέσεις δέχονται τὴν συνολικὴν ἐπενέργειαν τῆς ὅλης ἐπιφανείας τοῦ κοίλου. Τοῦτο, φαίνεται, εἶναι καὶ τὸ μυστικὸν τῆς καλῆς ἀκουστικῆς τῶν ἀρχαίων θεάτρων. Εἰς τὸ ἐν Μονάχῳ θέατρον ὑποβοηθοῦσι πρὸς τούτοις καὶ οἱ κλειστοὶ πλευρικοὶ τοῖχοι, οἱ μὴ φέροντες ἔγκοιλα ἀλλὰ μόνον ὑψηλοὺς ἐξέχοντας κίονας. Οἱ τοῖχοι οὗτοι ἐκτρέπουσι τὰ ἠχητικὰ κύματα πρὸς τοὺς ἀκροατάς, ἐνῷ ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Beyreuth ταῦτα ἀπόλλυνται ἀνωφελῶς εἰς τὰς κοιλότητας, ἃς φέρουσι τὰ πλευρικὰ τοιχώματα.

Ἡ ὅλη διάταξις καὶ ἡ διακόσμησις τῆς αἰθούσης ὑπενθυμίζει ἐν τῇ λιτότητι καὶ τῇ αὐστηρότητι τοῦ ρυθμοῦ τὸ κάλλος τῶν κλασσικῶν ἔργων τῆς ἀρχαιότητος, ἡ δὲ ἐντύπωσις, ἥτις προσγίνεται εἰς τοὺς παρισταμένους ἔκ τε τῆς ἀκροάσεως τῆς ὑψηλῆς μουσικῆς μυσταγωγίας καὶ ἐκ τῆς θεαματικῆς σκηνικῆς διατάξεως, εἶναι βαθυτάτη καὶ δυσεξάλειπτος.

Εἶναι ἐν τούτοις ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι, παρ' ὅλην τὴν ὑπεροχὴν ταύτην, ὁ τύπος τοῦ Βαγνερείου θεάτρου δὲν διεδόθη εἰς τὰς συγχρόνους κατασκευάς, καθόσον καὶ σήμερον οἰκοδομοῦνται τὰ θέατρα κατὰ τὸν καθιερωμένον παλαιότερον τύπον. Τοῦτο προέρχεται ἔκ τε τῆς κεκτημένης συνηθείας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν παραδόσεων καὶ τῶν ἕξεων τοῦ κοινοῦ, ὅπερ ἐν τῷ θεάτρῳ δὲν ἐπιζητεῖ συνήθως ὑψηλὴν τεχνικὴν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ μᾶλλον εὐαρέστους στενὰς συγκεντρώσεις, τὴν εὔκολον ψυχαγωγίαν ἢ τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν διάκρισιν τῆς ἐν θεωρείοις διαμονῆς.

Τὸ Βαγνέρειον θέατρον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς προνομιοῦχον ἢ *πολυτελείας* θέατρον, προωρισμένον διὰ κοινόν, ὅπερ ἐπιδιώκει μόνον ὑψηλοτέρας αἰσθητικὰς ἀπολαύσεις. Ἄλλως τε ἀπὸ ἀπόψεως ἐκμεταλλεύσεως τοιοῦτο θέατρον ἥκιστα δύναται ν' ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς δαπάνας τῆς συντηρήσεως, διαθέτον δυσαναλόγως μικρὸν ἀριθμὸν θέσεων. Διὰ τοῦτον κυρίως τὸν λόγον δὲν προτιμᾶται σήμερον ἡ κατασκευὴ παρομοίων θεάτρων.

Διὰ τὰ λαϊκὰ θέατρα ἐνδείκνυται κατὰ προτίμησιν ἡ ἀμφιθεατρικὴ διάταξις μετὰ πολλῶν σειρῶν θεωρείων, αὐξάνουσα σημαντικῶς τὴν χωρητικότητα τοῦ θεάτρου, ἔστω καὶ ἐπὶ θυσίᾳ τῆς πληρεστέρας ἀκουστικῆς τοῦ χώρου.

Ἡ θέσις τῆς ὀρχήστρας ἐν τῷ Βαγνερείῳ θεάτρῳ εἶναι ἰδιόρρυθμος. Τίθεται αὕτη εἰς βάθος ὑπὸ τὴν σκηνὴν καὶ μένει παντελῶς ἀθέατος ἀπὸ τῶν ἑδρῶν τῶν ἀκροατῶν, οἱ δὲ ἦχοι τῶν ὀργάνων ἐκχύνονται εἰς τὸ ἀμφιθέατρον δι' εὐρέος ἀνοίγματος κατὰ τὸ κράσπεδον τῆς σκηνῆς. Τὸ βάθος τοῦ δαπέδου τῆς ὀρχήστρας εἶναι 4 μέτρων ὑπὸ τὴν σκηνὴν καὶ ἑπομένως χαμηλότερον τοῦ ἐδάφους τῆς πλατείας. Ὁ κύριος λόγος τούτου εἶναι ὅπως ἐπιτευχθῇ σχετικὴ ἀπόσβεσις τῶν ἤχων διὰ τὰς πολυπροσώπους ἢ *ἰσχυρὰς ὀρχήστρας* τῶν βαγνερείων ἔργων (Wagner'scher Tondichtungen), καθ' ὅσον ἡ μεγάλη αὐτῶν ἠχητικὴ ἰσχὺς θὰ ἐκάλυπτε τὴν φωνὴν τῶν ἀοιδῶν, ἐὰν αἱ ὀρχῆστραι ἔμενον ἀκάλυπτοι.

Παραδέχονται συνήθως ὅτι διὰ τὰ μελοδράματα τοῦ Mozart ἀρκεῖ ὀρχήστρα μὴ κεκαλυμμένη ἐκ 40—45 ὀργάνων. Εἰς τὰ ἔργα τοῦ Meyrbeer καὶ ἄλλα νεώτερα ἀπαιτοῦνται πλειότερα ὄργανα. Ἀλλ' εἰς τὸ μουσικὸν δρᾶμα ὁ Wagner εἰσάγει πολυάριθμα καὶ δὴ ἠχηρὰ χάλκινα ὄργανα, ὡς λ. χ. ἐν Beyreuth 110—120, ἐν τῷ ἐν Μονάχῳ δὲ θεάτρῳ ἐχρησιμοποιήθησαν 134 ὄργανα (διὰ τὸ μελόδραμα Tristan und Isolde). Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐζητήθη νὰ ἐξασθενισθῇ τὸ ἠχητικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἰσχυρᾶς ταύτης ὀρχήστρας διὰ τῆς *βυθίσεως* αὐτῆς ὑπὸ τὴν σκηνήν. Ἐν Μονάχῳ μάλιστα ἐπενέδυσαν δι' ὑφάσματος τὰ τοιχώματα τοῦ κοίλου τῆς ὀρχήστρας, ὅπως ἐπὶ μᾶλλον ἐξασθενήσωσι τοὺς ἤχους.

Ἡ τοιαύτη διάταξις ἐπιτυγχάνει, κατὰ πολλοὺς τῶν εἰδικῶν, κρεῖσσον ἀποτέλεσμα—ὅσον ἀφορᾷ τὴν συνολικὴν ἐντύπωσιν καὶ τὴν ἁρμονικὴν ἐπενέργειαν τῆς ὀρχήστρας—ἐκείνου, ὅπερ ἐπιτυγχάνεται δι' ὀρχήστρας ἀνοικτῆς, ἢ ὑψηλὰ τοποθετημένης, ὡς εἰς τὰ συνήθη θέατρα. Σημειωτέον δ' ὅτι ἡ ἀπόκρυψις τῆς ὀρχήστρας ἔχει πρὸς τούτοις καὶ αἰσθητικὸν λόγον, καθόσον ἐπενεργεῖ ἰσχυρότερον ἐπὶ τοῦ ἀκούοντος, ἀλλὰ μὴ περισπωμένου ἐκ τῆς θέας τῶν κινήσεων τῶν ὀργανοπαικτῶν.

Ἐν τούτοις κατὰ τῆς διατάξεως ταύτης ὑπάρχουσι καὶ οἱ ἀντιλέγοντες. Ἐν πρώτοις παρατηρεῖται ὅτι διὰ τὰς κεκαλυμμένας ὀρχήστρας ἀπαιτεῖται διπλάσιος ἀριθμὸς ὀργάνων ἢ δι' ἀνοικτὰς τοιαύτας. Ἡ ἐπιμήκυνσις δὲ τῶν ἀποστάσεων ἀπὸ τοῦ ἀκροατοῦ συνεπάγεται ἐξασθένησιν τῶν ἤχων. Πλὴν τούτου ἐπέρχεται ἐνίσχυσις σχετικὴ τῶν ὀξυτέρων ἤχων, ἑπομένως μεταβολὴ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ποιοῦ τῶν συντρεχουσῶν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα ἀντηχήσεων τῆς αἰθούσης. Ἀπὸ ἀκουστικῆς ἀπόψεως θεωρεῖται τοῦτο ὡς ἥκιστα φυσικὴ μετατόπισις ἢ μᾶλλον σπατάλη δυνάμεως. Αἱ ἰδιάζουσαι χροιαὶ τοῦ ἤχου τῶν ὀργάνων διατηροῦνται, ἀλλ' ἡ συνολικὴ χροιὰ λαμβάνει, ἕνεκα τῆς ὑπεροχῆς τῆς συνηχήσεως, ἀλλοῖόν πως χαρακτῆρα. Τινὲς διευθυνταὶ ὀρχηστρῶν δέχονται σήμερον ὅτι τὰ ἔργα τοῦ Wagner δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσι καλῶς καὶ δι' ὀρχήστρας 60—70 ὀργάνων ἐν καταλλήλῳ θεάτρῳ, χωρὶς νὰ τεθῇ αὕτη εἰς βάθος 4 μέτρων ὑπὸ τὴν σκηνήν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ ἀπόκρυψις τοῦ ἠχοῦντος σώματος ἐν αἰθούσῃ μουσικῆς δὲν δύναται βεβαίως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀξίωμα, ἀλλ' ὡς ἐπιθυμητὸς τρόπος δι' ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις. Εὐνόητον ἄλλως ὅτι αἱ παρατηρήσεις αὗται ἀναφέρονται μόνον εἰς τὴν θέσιν τῆς ὀρχήστρας, οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς τὰς ἀκουστικὰς ἰδιότητας τῆς αἰθούσης τοῦ Βαγνερείου θεάτρου, αἵτινες παρουσιάζουσι τὰ προεκτεθέντα πλεονεκτήματα.

Ὕψος τῆς ὀροφῆς τῶν αἰθουσῶν.—Ὑψηλαὶ αἴθουσαι παρουσιάζουσι σκληράν, τραχεῖαν καὶ δυσάρεστον ἀντήχησιν. Ὁ ἀρχιτέκτων δέον ν' ἀποφεύγῃ ὅπως τοποθετῇ ὑψηλὰ τὴν ὀροφήν. Ἡ ἐπιφάνεια ταύτης δύναται κατὰ τὸ $^1/_8$ αὐτῆς, τὸ περὶ τὸ μέσον, νὰ παραμείνῃ λεία, διότι οὕτω συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάκλασιν. Τὰ λοιπὰ $^2/_8$ δύνανται νὰ εἶναι ἐλαφρῶς κεκαμμένα καὶ κεκαλυμμένα δι' ἐκτύπων, ὅπως ἀπαλύνωσι τὴν ἀντήχησιν. Οἱ διὰ τὸ ὕψος τῆς ὀροφῆς κανόνες δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν εἰς τὰ ἀκόλουθα :

1) Δέον ν' ἀποφεύγωνται αἱ λίαν ὑψηλαὶ καὶ λίαν τεθλασμέναι ὀροφαί. 2) Νὰ κατασκευάζωνται οὕτως ὥστε νὰ παρουσιάζωσιν ἐπίπεδον κεντρικὸν πεδίον καὶ πλευρικὰ πεδία πολυγωνικῶς καὶ ἐλαφρῶς κεκαμπυλωμένα, μετὰ διακοσμήσεων ἐκτύπων. 3) Γενικῶς ἡ παραβολὴ εἶναι ἡ προσφορωτέρα τομὴ διὰ τὸ σχῆμα τῆς ὀροφῆς. Ἡ ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ὀροφῶν ἀνάρτησις συρμάτων, πρὸς βελτίωσιν τοῦ κακοῦ ἠχητικοῦ ἀποτελέσματος αὐτῶν, δὲν συνιστᾶται.

Ὕψος τῶν θέσεων τῶν ἀκροατῶν. — Ὅπως εἰς τὰ ἀρχαῖα θέατρα, οὕτω καὶ εἰς τὰ νεώτερα, θεωρεῖται ἐπιβαλλομένη ἡ βαθμιαία ἀνύψωσις τῶν θέσεων μετὰ τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς σκηνῆς. Κατὰ τοὺς νεωτέρους ἀρχιτέκτονας (Rhode, Lachez, Favaro κλ.) ἡ ἀνύψωσις αὕτη πρέπει νὰ βαίνῃ αὔξουσα, ὥστε ἡ κατακόρυφος τομὴ τῆς πλατείας νὰ μὴ παρουσιάζῃ εὐθεῖαν γραμμήν, ἀλλὰ *καμπύλην*. Κυρίως τοῦτο ἐπιβάλλεται ἐκ λόγων ὀπτικῶν. Ἀλλ' ἡ αὔξουσα ἀνύψωσις τῶν θέσεων ὑπαγορεύεται ἅμα καὶ ἐκ λόγων ἀκουστικότητος, ἵνα αἱ μᾶλλον ἐλεύθεραι θέσεις παρέχωσι πρόσφορον ἀνάκλασιν. Ἡ καμπύλη αὕτη δύναται νὰ συντίθηται ἐξ εὐθέων τμημάτων *(τεθλασμένη)*. Οὕτω λ. χ. δέχονται ὅτι διὰ θέατρον λαϊκόν, εἰς τὴν κατ' ἀνάβασιν κλίσιν 1 : 3, 8, δέον νὰ ἐπακολουθῇ κλίσις 1 : 2, 5 διὰ τὰς 10 τελευταίας σειρὰς θέσεων. Οἱ ἀρχαῖοι ὅμως ἐχρησιμοποίουν κλίσιν ἔτι μείζονα (1 : 2).

Ἡ γνῶσις τῶν νόμων τῆς ἀνακλάσεως καὶ τῆς ὅλης διατάξεως τῆς αἰθούσης δύναται νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς προσφορωτέρας καμπύλης τοῦ δαπέδου δι' αἰθούσας θεάτρων, συναυλιῶν, διαλέξεων κλπ. Κατὰ γενικὸν δὲ κανόνα δέον ἡ ἐλάττωσις τῆς ἰσχύος τοῦ ἀπ' εὐθείας ἤχου νὰ ἐξουδετερῶται δι' ἀνακλάσεων καὶ δι' ἀνυψώσεως τῶν μᾶλλον μεμακρυσμένων θέσεων.

Αἴθουσαι συναυλιῶν.—Αἱ αἴθουσαι συναυλιῶν σπανίως κατασκευάζονται πρόσφοροι ἀποκλειστικῶς διὰ μουσικὰς ἐκτελέσεις, καθόσον συνήθως χρησιμοποιοῦνται διὰ πανηγυρικὰς συναθροίσεις, ἔχουσι δὲ διὰ τοῦτο ὁριζόντιον δάπεδον καὶ ἐξώστας. Ἵνα δύνανται ν' ἀποκρίνωνται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐκτελέσεως συναυλιῶν, φέρουσι συνήθως σκηνὴν διὰ τὴν ὀρχήστραν καὶ τοὺς ἀοιδοὺς ὑψηλότερον τοῦ δαπέδου τῆς αἰθούσης. Ἡ ἀνύψωσις αὕτη ἐξουδετεροῖ τὴν ἐλλείπουσαν ἀνύ-

Digitized by Google

ψωσιν τῶν θέσεων τῆς αἰθούσης. Ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοποθετοῦνται οἱ μουσικοὶ ἐπὶ βαθμίδων, σχηματιζουσῶν κλίμακα. Ἐπὶ τῆς πρώτης τούτων τίθενται τὰ ἔγχορδα ὄργανα, εἶτα τὰ ξύλινα πνευστὰ καὶ τέλος τὰ μεταλλικὰ καὶ τὰ πλησσόμενα βαρύηχα ὄργανα ὑψηλότερον πάντων εἰς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς. Ἡ βάσις ἐφ' ἧς τοποθετοῦνται οἱ ἀοιδοὶ δέον νὰ κατασκευάζηται ἐκ λεπτῶν σανίδων καὶ νὰ συνάπτεται πρὸς τὸ δάπεδον τῆς αἰθούσης εἰς τρόπον, ὥστε νὰ τίθηται τοῦτο εἰς συνήχησιν διὰ τῶν ἠχητικῶν ταλαντώσεων.

Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι εἰς τὰς αἰθούσας τῶν συγχρόνων θεάτρων καὶ συναυλιῶν δὲν ἐφαρμόζεται τὸ ἡμικυκλικὸν ἀμφιθέατρον κατὰ τὸν τύπον τῶν ἀρχαίων. Τοῦτο προκύπτει ἐκ λόγων οἰκοδομικῶν ἅμα καὶ ἀκουστικῶν. Διότι ἡ τοιαύτη ἀμφιθεατρικὴ διάταξις θὰ ἐπέβαλλε κατ' ἀνάγκην σκηνὴν μεγάλου πλάτους, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἔδει νὰ ὑψωθῶσι σπουδαίως αἱ σειραὶ τῶν ἑδρῶν τῶν ἀκροατῶν. Εἰς τὸ ἡμικυκλικὸν ὅμως σχῆμα ἀμφιθεάτρου ἡ κατασκευὴ ὀροφῆς παρουσιάζει τεχνικὰς δυσχερείας. Θ' ἀπῃτεῖτο ἑπομένως ἡ στήριξις τῆς ὀροφῆς δι' ἰσχυρῶν κιόνων, ὅπερ συνεπάγεται σοβαρώτατα μειονεκτήματα ἀπό τε ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἀκουστικῆς ἀπόψεως.

Αἴθουσαι κοινοβουλίων, αἴθουσαι ἀκροάσεων.—Ἐπίσης σοβαρὰς δυσχερείας παρουσιάζει ἡ κατασκευὴ μεγάλων αἰθουσῶν κοινοβουλίων καλῆς ἀκουστικῆς. Ὁ χωρισμὸς τοῦ κυρίως ἀμφιθεάτρου τῶν βουλευτῶν ἀπὸ τῶν ἀκροατηρίων διὰ τὸ κοινόν, ἡ ἀνάγκη ὅπως ὁ ἐπὶ τῆς ἕδρας ῥήτωρ εἶναι καλῶς ἀκουστὸς ἀπὸ πάσης θέσεως, συνάμα δὲ νὰ γίνωνται ἀκουστοὶ καὶ οἱ ἀπὸ τῶν θέσεων αὐτῶν ὁμιλοῦντες βουλευταί, ὑπουργοὶ κλπ., ἐπιβάλλει συνθήκας ἀκουστικὰς δυσκόλως συμβιβαζομένας πρὸς τὰς ἄλλας ἀρχιτεκτονικὰς ὑπαγορεύσεις (εὐκολίαι τῆς συγκοινωνίας, ὕψος τῶν ἑδρῶν κλπ.). Αἱ ὑπάρχουσαι μεγάλαι αἴθουσαι κοινοβουλίων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πληροῦσι τὰς ἀπαιτουμένας συνθήκας. Οὕτως ἡ αἴθουσα τοῦ Reichstag τοῦ Βερολίνου μειονεκτεῖ ὡς πρὸς τὴν καλὴν ἀκρόασιν, λόγῳ τῆς μικρᾶς κλίσεως τοῦ δαπέδου τῶν ἑδωλίων. Κλασσικὸν παράδειγμα αἰθούσης καλῆς ἀκουστικῆς ἀποτελεῖ ἡ τοῦ ἐν Παρισίοις ἀνακτόρου Bourbon, κατασκευασθεῖσα τῷ 1838 ὑπὸ τοῦ Jolly. Αὕτη ἔχει χωρητικότητα 500 ἀκροατῶν καὶ ἔχει τὸν τύπον ἀμφιθεάτρου ἡμικυκλικοῦ μὲ τελικὸν ὕψος τοῦ δαπέδου 2.60 μέτρων. Ἡ διάταξις τῆς αἰθούσης ὑπενθυμίζουσα τὴν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ θεάτρου εἶναι θαυμασίως ὡραία καὶ πλαστική, συνδυάζουσα πρὸς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καλλονὴν καὶ λίαν ἐπιτυχῆ ἠχητικότητα. Αὕτη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἄριστον ὑπόδειγμα τοῦ εἴδους τοιούτων αἰθουσῶν.

Προκειμένου τῆς προσφορωτέρας διατάξεως τῶν ἑδρῶν δι' αἰθούσας ἀκροάσεως Φυσικῆς, Χημείας, Φυσιολογίας κλπ., οὕτως, ὥστε οἱ παριστάμενοι οὐ μόνον νὰ βλέπωσι καλῶς ἀλλὰ καὶ ἀκούωσιν, ὁ Exner παραδέχεται ὅτι ἡ προτιμοτέρα διάταξις ἔγκειται εἰς τὴν τοποθέτησιν μέρους τῶν ἑδωλίων ἐπὶ ἐξώστου κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ παρατιθεμένου σχήματος. Οὕτως οἱ ἀκροαταὶ προσεγγίζουσι πλειότερον πρὸς τὴν ἕδραν τοῦ διδάσκοντος καὶ τὴν τράπεζαν τῶν πειραμάτων, ὥστε νὰ βλέπωσιν ἀκοπώτερον, ἐνῷ συγχρόνως ἀκούουσι καλῶς, ἐνισχυομένων τῶν ἤχων δι' ἀντηχήσεως ἀπὸ τῆς ὀροφῆς, καταλλήλως πρὸς τοῦτο σχεδιασθείσης.

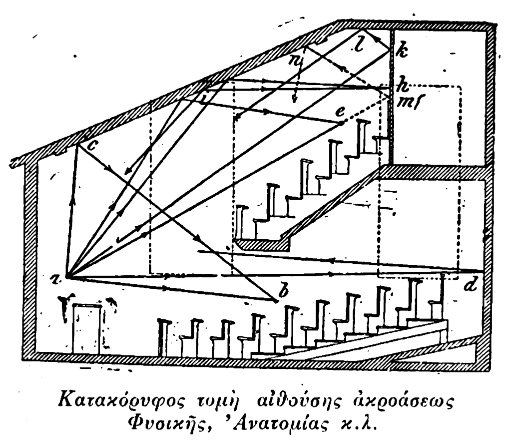

Κατακόρυφος τομὴ αἰθούσης ἀκροάσεως Φυσικῆς, Ἀνατομίας κ.λ.

Ναοί. — Ἡ κατασκευὴ μεγάλων ναῶν ἐχόντων καλὴν ἀκουστικὴν εἶναι τὸ δυσχερέστερον τῶν προβλημάτων, ἅτινα παρουσιάζονται εἰς τὴν Ἀρχιτεκτονικήν, παρ' ὅλον δὲ τὸ πλῆθος τῶν οἰκοδομηθέντων ναῶν παντοίων ῥυθμῶν, δὲν δυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν γενικοὺς κανόνας πρὸς ἐπιτυχίαν καλῆς ἀκουστικῆς τῶν ναῶν, ἀκριβῶς λόγῳ τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν τύπων, τῶν διαστάσεων καὶ τῆς ἐσωτερικῆς διαμορφώσεως τοῦ χώρου τῶν οἰκοδομημένων ναῶν, ἐκείνων, ὧν ἐβεβαιώθη ἐκ μακρᾶς παρατηρήσεως ἡ καλὴ ἠχητικότης.

Ἀληθῶς ὁ ἀρχιτέκτων ἔχει νὰ συμβιβάσῃ παντοίας ἀντιμαχομένας συνθήκας ἐν τῇ οἰκοδομῇ ἑνὸς μεγάλου ναοῦ. Ἀφ' ἑνὸς δέον νὰ γίνηται ἀκουστὴ ἡ ὁμιλία τῶν ἱερέων, ἡ ἀπαγγελία τῶν ἁγίων γραφῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος φωνὴ τοῦ ἱεροκήρυκος, ἡ ψαλμῳδία τοῦ χοροῦ καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῶν μουσικῶν τεμαχίων διὰ τοῦ ὀργάνου (orgel) ἢ ὑπὸ ὀρχήστρας καὶ πολυφώνου ἅμα χοροῦ. Ἀλλ' εἶναι πρόδηλον ὅτι δι' ἕκαστον τούτων ἐπιβάλλονται ἄλλαι διατάξεις ὅπως ὁ ἦχος γίνηται ἀκουστὸς εἰς ὅσῳ τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐκκλησιαζομένων καὶ εὐκρινῶς ἀντιληπτός. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ὕπαρξις τῶν ὑψηλῶν καὶ μεγάλης χωρητικότητος θόλων, τῶν στοῶν, τῶν συχνῶν καὶ πολυσχιδῶν καμαρώσεων, ἃς ἐπιβάλλει ὁ ῥυθμὸς ἢ ἡ διὰ μακροῦ καθιερωθεῖσα παράδοσις, δεσμεύουσα τὸν ἀρχιτέκτονα εἰς τεχνικοὺς κανόνας ἀπαρεγκλίτους, παρακωλύει αὐτὸν νὰ ἐφαρμόσῃ τοὺς νόμους τῆς ἀκουστικῆς, ὅπως ἐπιτύχῃ τὸ κάλλιστον ἠχητικὸν ἀποτέλεσμα. Μολονότι δὲ ὑπάρχουσιν ἐμπειρικοί τινες κανόνες διὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῶν ναῶν, τῶν θόλων, τῶν στοῶν, ὑπερῴων κλπ., κληρονομηθέντες ἐκ παραδόσεως διὰ τοὺς ναοὺς κατὰ τὸν τύπον τοῦ λατινικοῦ σταυροῦ, τοὺς γοτθικούς, τοὺς βυζαντινοὺς κλπ., δὲν δύναταί τις ν' ἀποφανθῇ ὅτι οὗτοι εἶναι ἀσφαλεῖς καὶ δύνανται νὰ προσαρμόζωνται εἰς πάσας τὰς ἑκάστοτε περιπτώσεις. Πολλοὶ τῶν κανόνων τούτων ἐμνημονεύθησαν ἀνωτέρω.

Ἀκουστικὴ αἰθουσῶν τινων ὡς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φωνήν. — Ἐν αἰθούσῃ, ἐν ᾗ παράγεται ἦχός τις, ὁ ἀκροατὴς δύναται ν' ἀντιληφθῇ τρεῖς ἤχους συμπίπτοντας εἰς τὸ οὖς αὐτοῦ: 1) Τὸν ἦχον, τὸν προερχόμενον ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς ἠχητικῆς πηγῆς. 2) Τὸν ἦχον, τὸν προερχόμενον ἐξ ἀντηχήσεως διαχύτου ἐκ τῶν τοίχων, τῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν ἀτόμων τῆς αἰθούσης. 3) Τὸν ἦχον, τὸν κανονικῶς ἀνακλώμενον ἐκ τῶν τοιχωμάτων, δηλ. τὴν ἠχώ.

Ἵνα ἡ αἴθουσα θεωρῆται καλὴ ἀπὸ ἀκουστικῆς ἀπόψεως, πρέπει *ἡ ἠχὼ νὰ ἐκλείπῃ παντελῶς καὶ ὁ ἦχος ἀντηχήσεως νὰ εἶναι ἀρκούντως βραχύς, ὥστε νὰ ἐνισχύῃ μὲν τὸν παράγοντα ἦχον, ἀλλὰ νὰ μὴ συμπίπτῃ μὲ τὸν ἑπόμενον αὐτῷ.*

Ὁ Ἀμερικανὸς ἀρχιτέκτων **W. Sabine** (1900 καὶ 1906) ἐμελέτησε τὸ πρόβλημα τῆς ἀκουστικῆς τῶν αἰθουσῶν, παράγων ἐν αὐταῖς ἦχον σταθερὸν διὰ ἠχητικοῦ σωλῆνος (ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου). Διακόπτων εἶτα τὸν ἦχον ἀποτόμως καὶ μετρῶν τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ ἀκροατὴς ἐξηκολούθει νὰ ἀκούῃ τὸν ἦχον, μετὰ τὴν σιωπὴν τοῦ ἠχητικοῦ σωλῆνος, ἠδυνήθη νὰ ἐρευνήσῃ τὸ ἀπορροφητικὸν ἀποτέλεσμα τῶν ταπήτων, τῶν παραπετασμάτων, τῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ ἀτόμων κλπ.

Κατὰ τὰ πειράματα τοῦ Sabine ἡ διάρκεια T τοῦ χρόνου ἀντηχήσεως παρέχεται διὰ τοῦ τύπου

$$T = \frac{K}{a + x}$$

ἔνθα K εἶναι σταθερὰ ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ ὄγκου τῆς αἰθούσης, a εἶναι ἡ *ἀπορροφητικὴ ἱκανότης ὑπὸ τῆς αἰθούσης* (τῶν τοίχων) καὶ x ἡ *ἀπορροφητικὴ ἱκανότης τῶν ἀκροατῶν*. Ὡς *μονὰς ἀπορροφήσεως* λαμβάνεται ἡ ἀπορρόφησις ἑνὸς τετραγ. μέτρου ἀνοικτοῦ παραθύρου. Ὁ Sabine εὑρίσκει ὅτι δι' ἕκαστον ἀκροατὴν $\chi = 0.44$. Ἀφ' ἑτέρου θέτει τὸ $K = 0{,}171 . V^{m^3}$, ἔνθα V παριστᾷ τὸν ὄγκον τῆς αἰθούσης εἰς κυβικὰ μέτρα. Ὑπολογίζομεν τὸ a, προσδιορίζοντες τὸν χρόνον T ἐν κενῇ αἰθούσῃ εὑρίσκοντες ἀκολούθως τὴν τιμὴν τοῦ T διὰ τὴν αὐτὴν αἴθουσαν, κεκαλυμμένην ἐκ παραπετασμάτων ἢ πλήρη ἀκροατῶν, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ἀπορροφητικὴν ἱκανότητα τῶν ἀντικειμένων τούτων ἢ τῶν ἀκροατῶν.

Ὁ Γάλλος Marage ἐπανέλαβε τὰ πειράματα τοῦ Sabine τῷ 1906—1907, χρησιμοποιῶν ὡς ἠχητικὴν πηγὴν τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθεῖσαν *σειρῆνα φωνηέντων*, κεκαλυμμένην δι' ἀντηχείων φερόντων στόμα, οὕτως ὥστε νὰ προσεγγίζῃ ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς εὑρίσκεται ὁ ῥήτωρ. Ἡ σειρὴν ἐτίθετο εἰς τὸ σημεῖον, εἰς ὃ εὑρίσκετο συνήθως ὁ ῥήτωρ ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἐνῷ ὁ ἀκροατὴς ἐτίθετο διαδοχικῶς εἰς διάφορα σημεῖα τῆς αἰθούσης καὶ ἐπροσδιορίζετο (εἰς δευτερόλεπτα) ἡ διάρκεια T τοῦ *παραμένοντος ἤχου* δι' ἕκαστον τῶν πέντε φωνηέντων o, a, e, i, ou. Ἡ χρησιμοποιουμένη ἐνέργεια κατὰ τὴν φώνησιν ἦτο ἴση πρὸς τὴν μέσην ἐνέργειαν, τὴν ἀναλισκομένην ὑπὸ ὁμιλοῦντος ῥήτορος. Ἡ διάρκεια τοῦ ἤχου τῆς πηγῆς ἦτο πάντοτε 3 δευτερολέπτων.

Τὰ πειράματα τοῦ Marage ἔδωσαν τὰ ἀκόλουθα ἐνδιαφέροντα ἐξαγόμενα:

Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Trocadéro (ὄγκος 63000 κυβ. μέτρων, ἀκροαταὶ 4500) ὁ παραμένων ἦχος διήρκει ἀπὸ 1,9 δευτ. μέχρι 2,1 δευτ. ἀναλόγως τῶν φωνηέντων, ὅταν ἡ αἴθουσα ἦτο κενή, καὶ ἀπὸ 1,4 δευτ. μέχρι 1.5 δευτ., ὅταν αὕτη ἦτο πλήρης. Ἡ αἴθουσα αὕτη, λίαν ἐλαττωματικὴ ὑπὸ ἀκουστικὴν ἔποψιν, παρουσιάζει πρὸς τούτοις καὶ ἠχὼ εὐκρινῆ. Ὁ Lyon ἐξῄρεσε ἀκολούθως τὴν ἠχὼ ταύτην ἐξαρτήσας ὑπεράνω τοῦ κοίλου, ὅπερ στηρίζει τὸ μέγα μουσικὸν ὄργανον, πετάσματα μάλλινα.

Εἰς τὸ μέγα ἀμφιθέατρον τῆς Sorbonne ἡ διάρκεια T τοῦ παραμένοντος ἤχου ποικίλλει ἀπὸ 1,8 δευτ. μέχρι 2,8 δευτ. ὅταν ἡ αἴθουσα εἶναι κενὴ καὶ ἀπὸ 0,9 μέχρι 1 δευτ., ὅταν αὕτη εἶναι πλήρης. Ἡ μεγάλη αὕτη διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων ἔσχε τὴν ἐπιτυχῆ ἔμπνευσιν νὰ ἐξουδετερώσῃ σχεδὸν τελείως τὰ πλευρικὰ τοιχώματα, καλύπτων, οὕτως εἰπεῖν, ταῦτα δι' ἀκροατῶν.

Εἰς τὴν αἴθουσαν Richelieu (V=6000 κυβ. μέτρα, ἀριθμὸς ἀκροατῶν 800) εὑρίσκονται οἱ χρόνοι T=1,9 δευτ. δι' αἴθουσαν κενὴν καὶ T'=1 δευτ. Εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας (ὄγκος V=1992 κυβ. μέτρα, ἀκροαταὶ 200) εὑρίσκεται T=0,5 δευτ. καὶ T'=0,4 δευτ. Ἑπομένως ἡ ἀντήχησις εἶναι λίαν ἀσθενής. Εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Φυσιολογίας ἐν τῇ Sorbonne (ὄγκος V=646 κυβ. μέτρα, ἀκροαταὶ 150), εὑρίσκεται T=1,4 δευτ. καὶ T'=0,7 δευτ. Ἡ ἀκουστικὴ τῆς αἰθούσης εἶναι λίαν καλή.

Τέλος ἡ καλυτέρα τῶν ὑπὸ τοῦ Marage ἐξετασθεισῶν αἰθουσῶν εἶναι ἡ τοῦ ἀμφιθεάτρου τῆς Φυσικῆς ἐν τῇ Sorbonne (ὄγκος V=800 κυβ. μέτρα, ἀκροαταὶ 250), ἐν αὐτῇ εὑρίσκεται T=1.4 δευτ. καὶ T'=0,6 δευτ., παρουσιάζει δὲ αὕτη διὰ τὴν ἀγόρευσιν τὴν καλυτέραν παρατηρηθεῖσαν ἀκουστικὴν αἰθούσης διαλέξεων.

Τὰ συμπεράσματα τοῦ Marage συνοψίζονται εἰς τὰ ἑξῆς:

1) Ὡς ὁ ἀρχιτέκτων Sabine ἀπέδειξε, δύναται ὁ ἦχος ἀντηχήσεως νὰ χρησιμεύσῃ καλῶς ὅπως χαρακτηρίσῃ τὰς ἀκουστικὰς ἰδιότητας αἰθούσης τινός.

2) Ἡ διάρκεια τοῦ ἤχου τούτου μεταβάλλεται μετὰ τῆς χροιᾶς, τοῦ ὕψους καὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ παράγοντος ἤχου.

Τοῦτο ἴσως δύναται νὰ ἐξηγήσῃ διατὶ μία αἴθουσα, ἥτις εἶναι καλὴ δι' ὁμιλητὴν ἢ ῥήτορα, εἶναι κακὴ δι' ὀρχήστραν.

3) Διὰ τοῦ ἀνωτέρω τύπου τοῦ Sabine δύναταί τις νὰ προσδιορίσῃ τὴν διάρκειαν τοῦ ἤχου ἀντηχήσεως ὡς συνάρτησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀκροατῶν.

4) Ὅπως ἡ ἀκουστικὴ αἰθούσης εἶναι καλή, πρέπει ἡ διάρκεια τοῦ ἤχου ἀντηχήσεως νὰ εἶναι περίπου σταθερὰ δι' ὅλας τὰς θέσεις καὶ δι' ὅλα τὰ φωνήεντα. Αὕτη πρέπει νὰ περιέχηται μεταξὺ 0,5 δευτ. καὶ 1 δευτ.

5) Ἐὰν ἡ διάρκεια αὕτη εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ 1 δευτ., δύναται ὁ ὁμιλῶν νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸς ὅταν ὁμιλῇ λίαν βραδέως, προφέρῃ καλῶς καὶ δὲν πιέζῃ μεγάλως τὴν φωνήν.

6) Ἡ μέθοδος αὕτη τοῦ Sabine ἐπιτρέπει ὅπως ὁμιλητής τις καθορίσῃ τίνι τρόπῳ δέον νὰ ὁμιλῇ ὅπως καθίσταται ἀντιληπτὸς παρ' ὅλων τῶν ἀκροατῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ.

Ἀναφέρομεν τέλος ὅτι ἐν Salt Lake City (Ἀμερικὴ) εὑρίσκεται μεγάλη αἴθουσα (σκηνὴ τῶν Μορμόνων), ἐξετασθεῖσα διὰ τῆς ἀνωτέρω μεθόδου καὶ ἔχουσα ἐξαίρετον ἀκουστικήν. Αὕτη ἔχει διαστάσεις 50 × 83 × 27 μέτρα καὶ περιλαμβάνει 7500 ἀκροατάς. Παρετηρήθη ὅτι ἡ πτῶσις μιᾶς καρφίδος ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ ἀγορητοῦ δύναται νὰ γίνῃ ἀκουστὴ εἰς ἅπασαν τὴν αἴθουσαν καὶ ὅταν ἔτι αὕτη εἶναι κατάμεστος ἐξ ἀκροατῶν. Τοιοῦτον παράδειγμα εἶναι μοναδικόν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι ἡ διὰ τῆς μεθόδου τοῦ ἀρχιτέκτονος Sabine ἔρευνα τῶν ἀκουστικῶν ἰδιοτήτων τῶν κλειστῶν χώρων δύναται νὰ ἀγάγῃ εἰς ἀνεύρεσιν τῶν ἐχόντων καλὰς ἀκουστικὰς ἰδιότητας, ἐκ τούτων δὲ δύνανται πολλάκις οἱ ἀρχιτέκτονες νὰ ὁδηγηθῶσιν εἰς τὰς οἰκοδομήσεις νέων αἰθουσῶν καλῆς ἀκουστικῆς, χρησιμοποιοῦντες κατὰ τὸ δυνατὸν τὰ στοιχεῖα, ἅτινα παρουσιάζουσιν αἱ πλεονεκτοῦσαι ὡς πρὸς τὰς ἀκουστικὰς ἰδιότητας αἴθουσαι ἀκροάσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Handbuch der Architektur, III, Teil. 6. Band.—*T. Unker*, «Der Akustische Konzertsaal».—*Sturmhoefel*, «Ueber d. Prinz-Regenten Theater». 1901.—*S. Gallen*, «Ueber die Akustik der Säle». 1886.—*C. Langhans*, «Ueber Theater u s.w. Berlin. 1810.—*Orth*, «Die Akustik grosser Räume mit spezielen Bezuge auf Kirchen». Berlin, 1872.—*S. Exner*, «Ueber di Akustik von Hörsälen», Wien, 1905.—*A. Gosset*, Traité de la construction des Théâtres, Paris. 1886.—*G. Vitroux*, Le théâtre de l'avenir.—*R. Kilmpert*, Akustik, Dritter Band. II. 1907.—*O. Chwolson*, Traité de Physique. Tom. I. 1906.—*Π. Καββαδία*. Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Τέχνης.—*W. Sabine*, Architectural Acoustics, 1900.—*Marage*, Comptes rendus. T. 142. p 878. 1906. Journ. de Phys (4). 6. p. 101. 1907.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

ἀκουστικόν· βλ. **ἀκουστικά**.

—**ἀκουστικὸν *βοθρίον*** καὶ ***κυστίδιον***, — ***νεῦρον***, — ***νέφος***· βλ. **ἀκουστικός**.

ἀκουστικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς ἀκοῆς· «***ἀκουστικὸς πόρος***», «***ἀκουστικὸν*** σύστημα, —***κέρας*** κ.τ.λ.»· ‖ ὁ δυνάμενος, ὁ πρόθυμος νὰ ἀκούῃ· ‖ ***ἀκουστικοὶ*** ἐλέγοντο οἱ μαθηταὶ τοῦ Πυθαγόρου.

— **ἀκουστικὰ *ὀστάρια*** *[Ἀνατομ.]*. Τρία ὀστάρια κατασκηνοῦντα ἐν τῇ κοιλότητι τοῦ μέσου ὠτὸς ἢ τοῦ ὠτικοῦ τυμπάνου καὶ ἀποτελοῦντα ἁλυσίδιον, ὅπερ ἀπὸ τοῦ ἔξω τοιχώματος τοῦ κύτους τοῦ τυμπάνου φέρεται ἐπὶ τὸ ἔσω τοίχωμα αὐτοῦ, τὸ πρὸς τὸν λαβύρινθον. Καλοῦνται *σφῦρα*, *ἄκμων* καὶ *ἀναβολεύς*· καὶ ἡ μὲν σφῦρα διατελεῖ ἐν ἀμέσῳ

Digitized by Google

κοινωνίᾳ πρὸς τὸν ὑμένα τοῦ τυμπάνου, ὁ δὲ ἀναβολεὺς πρὸς τὸ ἔσω τοίχωμα αὐτοῦ, τὸ πρὸς τὸν λαβύρινθον, ὁ δὲ ἄκμων κεῖται μεταξὺ αὐτῶν, καὶ συντάσσονται πρὸς ἄλληλα διὰ διαρθρώσεων· ὑπαλείφονται δέ, ὡς καὶ τὰ τοιχώματα τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου, ὑπὸ βλενογόνου ὑμένος καὶ συμβάλλουσιν εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ἀκοῆς, ἅτε μεταβιβάζοντα τὰ ἠχητικὰ κύματα εἰς τὸν λαβύρινθον. Καὶ τὰ τρία ἀκουστικὰ ὀστάρια συνδέονται μετὰ τῶν τοιχωμάτων τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου διὰ συνδέσμων· ἡ μὲν σφῦρα διὰ τριῶν, τοῦ προσθίου, τοῦ ἄνω καὶ τοῦ ἔξω· ὁ δὲ ἄκμων διὰ δύο, τοῦ ἄνω καὶ τοῦ ὀπισθίου, ὁ δὲ ἀναβολεὺς συνάπτεται πρὸς τὴν ᾠοειδῆ θυρίδα διὰ τοῦ δακτυλιοειδοῦς συνδέσμου. Οἱ μύες τῶν ἀκουστικῶν ὀσταρίων ἐπιτελοῦσι μικρὰς κινήσεις καὶ εἶναι δύο· ὁ τείνων τὸ τύμπανον (ἢ ὁ ἔσω τῆς σφύρας) μῦς καὶ ὁ μῦς τοῦ ἀναβολέως. (Βλ. λ. ἄκμων, ἀναβολεύς, σφῦρα.) Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **ἀκουστικαὶ κηλῖδες** [*Ἀνατομ.*]. Ἐπὶ τοῦ ἔσω τοιχώματος τῶν δύο κυστιδίων (ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ μέσον μέρος τοῦ ὑμενώδους λαβυρίνθου τοῦ ὠτὸς) ὑπάρχει ἀνὰ μία ἐξοχὴ ὑποστρόγγυλος ἢ ἐπιμήκης, αἱ *ἀκουστικαὶ κηλῖδες*, αἵτινες ἐπικαλύπτονται ὑπὸ μαλθακῆς οὐσίας, περιλαμβανούσης ἀπειράριθμα πρισματικὰ κρύσταλλα, τοὺς *ὠτολίθους*, ὧν τὸ σύνολον ἀποτελεῖ τὴν *ὠτοκονίαν*. (Βλ. καὶ λ. λαβύρινθος.) Ι. Π.

—**ἀκουστικὴ** (ἢ *ἠχητικὴ*) **ἀγωγιμότης** [*Φυσ.*]. Τὰ διάφορα σώματα ἔχουσι διάφορον ἀκουστικὴν ἀγωγιμότητα, τουτέστι διάφορον ἱκανότητα νὰ μεταβιβάζωσι τὸν ἦχον διὰ τῆς μάζης αὐτῶν. Ὁ ἦχος διαδίδεται τόσῳ καλύτερον διὰ τῶν ἀερίων ὅσον ἡ πυκνότης αὐτῶν εἶναι μεγαλυτέρα. Οὕτως ἡ ἀγωγιμότης τοῦ ἀέρος ὡς πρὸς τὸν ἦχον εἶναι μείζων τῆς τοῦ ὑδρογόνου ἢ τῶν ὑδρατμῶν.

Τὸν ἦχον ἄγουσιν οὐ μόνον τὰ ἀέρια, ἀλλὰ καὶ τὰ στερεὰ καὶ τὰ ὑγρά, ὡς ἐκ πλείστων πειραμάτων ἀποδεικνύεται. Πράγματι γνωρίζομεν ὅτι οἱ δῦται ἀκούουσι τοὺς ἐν τῇ θαλάσσῃ παραγομένους ἤχους, διαδιδομένους διὰ τοῦ ὕδατος. Ἐπίσης διὰ τοῦ ἐδάφους ἀκούομεν ἤχους μεμακρυσμένους, λ.χ. τὸν ποδοβολητὸν τῶν ἵππων, τὸ κύλισμα ἁμάξης κλπ., ἀρκεῖ νὰ θέσωμεν τὸ οὖς εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ δὴ ἐν ὥρᾳ νυκτὸς ὁπότε ἐπικρατεῖ ἡσυχία.

Πειραματικῶς ἐρευνᾶται ἡ ἠχητικὴ ἀγωγιμότης τῶν διαφόρων σωμάτων διὰ διαφόρων τρόπων. Οὕτω λ.χ. θέτομεν ἐπὶ τοῦ ξυλίνου *ἀντηχείου* ἑνὸς διαπασῶν σωλῆνα ὑάλινον πλήρη ὕδατος καὶ βυθίζομεν τὸν πόδα τοῦ παλλομένου διαπασῶν εἰς τὴν στήλην τοῦ ὕδατος, ὁπότε ἀκούομεν τὸν ἦχον ἐνισχυόμενον, καθόσον ἡ παλμικὴ κίνησις τοῦ διαπασῶν μεταδίδεται διὰ τοῦ ὕδατος εἰς τὸ ξύλινον ἀντηχεῖον, ὅπερ τότε συνηχεῖ. Ἐὰν ὅμως ἐπὶ τοῦ ἀντηχείου θέσωμεν σωλῆνα ἐλαστικόν, ἐπὶ τούτου δὲ στηρίξωμεν τὸ παλλόμενον διαπασῶν, οὐδεμίαν ἀκούομεν ἐνίσχυσιν τοῦ ἤχου, καθόσον τὸ ἐλαστικὸν οὐδεμίαν ἔχει ἀγωγιμότητα ὡς πρὸς τὸν ἦχον. Διὰ τοῦ αὐτοῦ πειράματος δεικνύομεν τὴν καλὴν ἀγωγιμότητα τῶν μετάλλων, τοῦ ξύλου κλπ.

Ὁ Hesehous διὰ πολλῶν πειραμάτων ἐσχημάτισε κλίμακα αὐξούσης ἀγωγιμότητος διαφόρων σωμάτων ὡς ἑξῆς: Ἐλαστικόν, φελλός, γουταπέρκα, ξύλον, χάλυψ. Ἐὰν συγκρίνωμεν πρὸς ἄλληλα στελέχη ἐκ ξύλου ἀποκοπέντα κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἰνῶν ἢ καθέτως πρὸς ταύτας, εὑρίσκομεν ὅτι τὰ πρῶτα ἄγουσι κάλλιον τὸν ἦχον. Ὁ Hesehous εὗρε πρὸς τούτοις ὅτι ἡ ἠχητικὴ ἀγωγιμότης τῶν στελεχῶν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐγκαρσίαν αὐτῶν τομὴν καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς τὸ μῆκος αὐτῶν. Ὅσῳ δὲ ἡ ἐσωτερικὴ τριβὴ εἶναι μείζων ἔν τινι οὐσίᾳ, τοσούτῳ ταχύτερον ἀπορροφᾶται ἐν αὐτῇ ἡ ἠχητικὴ ἐνέργεια καὶ ἑπομένως ἡ ἀκουστικὴ ἀγωγιμότης εἶναι μικροτέρα. Γ. Α.

— **ἀκουστικὴ ἄπωσις καὶ ἕλξις** [*Φυσ.*]. Τὰ ἠχητικὰ κύματα ἀρκούσης ἐντάσεως δύνανται νὰ προκαλέσωσι σειρὰν διαφόρων κινήσεων ἐπὶ σωμάτων ἐλαφρῶν. Ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν παρατηρήσεων τούτων εἶναι ὅτι ἐλαφρὸς δίσκος ἐκ χάρτου, ἐξηρτημένος ἀπὸ λεπτοῦ νήματος, ἕλκεται ὑπὸ διαπασῶν ἠχοῦντος, ὅταν ὁ δίσκος τεθῇ εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς ἑκατοστομέτρου ἀπὸ τούτου, τοῦ ἐπιπέδου τοῦ δίσκου διατιθεμένου καθέτως ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν ταλαντώσεως τοῦ διαπασῶν. Ἐὰν δ' ἐπὶ τοῦ ἑνὸς σκέλους τοῦ διαπασῶν τοποθετήσωμεν ἕτερον δίσκον ἐκ χάρτου, οὕτινος τὸ ἐπίπεδον νὰ εἶναι παράλληλον πρὸς τὸ τοῦ κινητοῦ δίσκου, τότε ἡ ἀνωτέρω ἑλκτικὴ ἐπενέργεια ἐνισχύεται ὡς ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ μεγέθους τῶν ἑλκομένων ἐπιφανειῶν.

Ὁ W. Thomson ἐξηγεῖ τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον διὰ τῆς παραδοχῆς ἐλαττώσεως τῆς πιέσεως ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ παλλομένου διαπασῶν καὶ τοῦ ἑλκομένου δίσκου χώρῳ. Ἐξ ἄλλου ὁ Schellbach παρετήρησεν ὅτι τὰ σώματα, ἅτινα εἶναι εἰδικῶς βαρύτερα ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέσον ἐν ᾧ παρατηρεῖται τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον, ἕλκονται, ἐνῷ τοὐναντίον τὰ εἰδικῶς ἐλαφρότερα ἀπωθοῦνται. Οὕτω, ἐὰν χρησιμοποιήσωμεν ὡς πηγὰς ἤχου τὰ ἀντηχεῖα ἠχούντων διαπασῶν, παρατηροῦμεν ὅτι ὑάλινα μικρὰ σφαιρικὰ δοχεῖα (φύσιγγες) πλήρη ἀνθρακικοῦ ὀξέος φέρονται ἑλκόμενα πρὸς τὸ στόμιον τοῦ ἀντηχείου, ἐνῷ τοὐναντίον ἐὰν πληρῶνται δι' ὑδρογόνου ἀπωθοῦνται. Τ' ἀνωτέρω ἐπεβεβαιώθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ Dvorak.

Ἀκουστικὴν ἄπωσιν δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ἐπιτύχωμεν, ἐὰν λάβωμεν μικρὰ κυλινδρικὰ ἀντηχεῖα ἐκ χάρτου ἢ ἀργυλλίου, καταλλήλως ἐξηρτημένα, ἀνοικτὰ κατὰ τὸ ἓν ἄκρον καὶ τοποθετήσωμεν ταῦτα πρὸ τοῦ ἀντηχείου ἠχοῦντος διαπασῶν, εἰς τρόπον ὥστε τὰ στόμια αὐτῶν νὰ κεῖνται παραλλήλως, ὅτε τὸ κινητὸν ἀντηχεῖον ἀπωθεῖται ὑπὸ τοῦ ἀντηχείου τοῦ ἠχοῦντος διαπασῶν.

Ὁ Rayleigh ἀνεῦρεν ὅτι ἐκ τῆς ὀπῆς ἠχοῦντος διαπασῶν λαμβάνει χώραν ἐκροὴ ἀέρος ἥτις ὑπὸ λίαν ἔντονον διέγερσιν λαμβάνει τοιαύτην ἔκτασιν ὥστε νὰ δύναται νὰ προκαλέσῃ ἀπόσβεσιν ἀνημμένων κηρίων. Ἡ ὡς ἄνω δὲ παρατηρουμένη ἄπωσις ἐξηγεῖται διὰ τῆς παραδοχῆς, ὅτι αὕτη προέρχεται ἐξ ἀντιδραστικῆς ἐπενεργείας τοῦ ἀντηχείου πρὸς τὸν ἐκρέοντα ἀέρα. Διὰ καταλλήλου διατάξεως δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἀντὶ ἁπλῆς μεταβατικῆς κινήσεως περιστροφικὴν τοιαύτην. Ἐν τῷ σχήματι εἰκονίζεται συσκευὴ ἀκουστικῆς ὤσεως ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Dvorak καὶ ἀποτελουμένη ἐκ τεσσάρων μικρῶν ἀντηχείων ἐκ λίαν λεπτῆς ὑάλου, ἅτινα στηρίζονται εἰς τὰ ἄκρα ἐλαφροῦ σταυροῦ, ὅστις κατὰ τὸ κέντρον αὐτοῦ στηρίζεται ἐπὶ κατακορύφου ἄξονος καὶ δύναται νὰ περιστρέφηται ἐλευθέρως περὶ αὐτόν. Ἐὰν πρὸ τῆς ἀνωτέρω διατάξεως φέρωμεν διαπασῶν παλλόμενον, ἡ συσκευὴ τίθεται εἰς περιστροφικὴν κίνησιν κατὰ τὴν φορὰν τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου (ὁρωμένην ἐκ τῶν ἄνω), ἐφ' ὅσον τὸ διαπασῶν παρέχει ἦχον ὡρισμένου ὕψους προσαρμοζόμενον πρὸς τὰς διαστάσεις τῶν χρησιμοποιουμένων ἀντηχείων. Ἡ ἀνωτέρω συσκευὴ καλεῖται πολλάκις *ἀκουστικὸς τροχὸς ἀντιδράσεως* ἢ *ἀκουστικὸν ἀκτινόμετρον*.

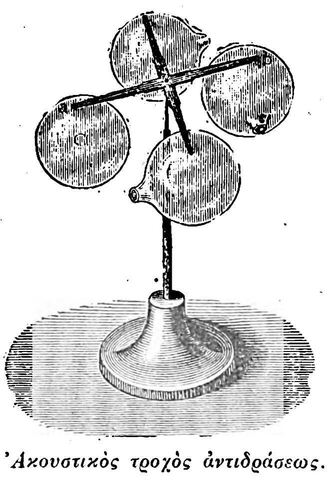

Ἀκουστικὸς τροχὸς ἀντιδράσεως.

Ἀναλόγως τῆς μορφῆς πάλιν τῆς ὀπῆς τοῦ ἀντηχείου δυνατὸν ἀντὶ ἀπώσεως νὰ παρατηρήσωμεν ἕλξιν. Γενικῶς δὲ παρατηρεῖται πληθὺς διαφόρων φαινομένων ἅτινα ἐξαρτῶνται ἐκ πολλαπλῶν παραγόντων, εἰς τρόπον ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἀκουστικῆς ἀπώσεως καὶ ἕλξεως δὲν εἶναι εἰσέτι ἐπαρκῶς ἐξηρευνημένον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *O. Chwolson*, Lehrbuch der Physik, I. 1919. *Berliner Schell* Physikalisches Handwörterbuch 1924]. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—**ἀκουστικὴ διαφάνεια τῆς ἀτμοσφαίρας** [*Φυσ.*]. Ἡ ἀκουστικὴ διαφάνεια τῆς ἀτμοσφαίρας χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς ἀποστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἦχος δύναται νὰ γίνῃ ἀκουστὸς ἐν τῷ ἐλευθέρῳ ἀέρι ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας. Αὕτη κέκτηται ἰδιάζουσαν σημασίαν καὶ δὴ ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως, ἰδίως δὲ ἐμελετήθη ὑπὸ τοῦ Tyndall. Ἡ ἀκουστικὴ διαφάνεια ἐξαρτᾶται κατὰ πολύπλοκον τρόπον ἐκ διαφόρων παραγόντων. Πρὸ τοῦ Tyndall ἐπιστεύετο ὅτι ἡ βροχή, ἡ χιών, ἡ χάλαζα καὶ ἰδίως ἡ ὁμίχλη ἐλαττοῦσιν αἰσθητῶς τὴν ἀκουστικὴν διαφάνειαν τοῦ ἀέρος, καὶ ὅτι αὕτη ἦτο μείζων εἰς διαυγῆ ἀτμοσφαῖραν, ὁπότε καὶ ἡ ὀπτικὴ διαφάνεια εἶναι μεγαλυτέρα. Ὁ Tyndall προσδιώρισεν εἰς διαφόρους ἡμέρας τὴν ἀπόστασιν, εἰς ἣν καθίσταντο ἀκουστοὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης οἱ ἦχοι σειρήνων, ἀτμοσυρίγγων, ὡς καὶ οἱ κρότοι πυροβόλων, προερχόμενοι ἐξ ὡρισμένης περιοχῆς τῶν ἀγγλικῶν ἀκτῶν. Παρετήρησε κατὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ πειράματα, ὅτι ἡ ἀπόστασις αὕτη κυμαίνεται ἐν τῷ διαστήματι ἡμερῶν τινων μεταξὺ 20,4 χιλιομ. καὶ 3,2 χιλιομ. Πολλαπλασιάζων τὰς παρατηρήσεις ἐπέτυχεν οὗτος νὰ καθορίσῃ τὸ αἴτιον τῶν μεταβολῶν τούτων καὶ νὰ διατυπώσῃ ὅτι: **ἡ ἀκουστικὴ διαφάνεια τοῦ ἀέρος ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ὁμογενείας αὐτοῦ.** Ἡ βροχή, ἡ χιών, ἡ ὁμίχλη δὲν καθιστοῦν ἀναγκαίως τὸν ἀέρα ἑτερογενῆ καὶ συνεπῶς ὁ ἀὴρ δύναται νὰ ἔχῃ καὶ ἐν περιπτώσει παχυτάτης ὁμίχλης μεγάλην ἀκουστικὴν διαφάνειαν.

Ἡ ἀκουστικὴ ὅμως διαφάνεια τοῦ ἀέρος ἐλαττοῦται τὰ μέγιστα, ὅταν σχηματίζωνται ἐν αὐτῷ στρώματα ἑτερογενῆ, ἰδίᾳ δὲ κατακόρυφα, ἐν οἷς ἡ ταχύτης τοῦ ἤχου δὲν εἶναι ἡ αὐτή, διότι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ λαμβάνει χώραν ἀνάκλασις τοῦ ἤχου ἐπὶ τῶν διαχωριζουσῶν τὰ στρώματα ἐπιφανειῶν. Οὕτως ἐν εὐδίᾳ καὶ ὅταν ὁ ἥλιος λάμπῃ, σχηματίζονται ῥεύματα ἀνερχόμενα θερμοῦ ἀέρος, ταυτοχρόνως δὲ ῥεύματα ὑγροῦ ἀέρος (ὑπεράνω ῥοῶν ὕδατος κ.λ.), ἅτινα μειοῦσι λίαν ἐπαισθητῶς τὴν ἀκουστικὴν διαφάνειαν τῆς ἀτμοσφαίρας. Οὕτω δύναται νὰ συμβῇ ἀτμοσφαῖρα τελείως διαφανής, ὑπὸ ὀπτικὴν ἔποψιν, νὰ εἶναι εἰς σημαντικὸν βαθμὸν ἀκουστικῶς ἀδιαπέραστος.

Τὰ πολυάριθμα καὶ ἐπιτυχῆ πειράματα τοῦ Tyndall ἀποδεικνύουσι τὰ ἀνωτέρω. Οὕτως ἔθηκεν οὗτος εἰς τὸ ἓν πέρας στήλης ἀέρος ὁριζοντίας ἠχητικήν τινα πηγὴν καὶ εἰς τὸ ἕτερον μέρος *εὐπαθῆ φλόγα*. Παρενέβαλε μεταξὺ τούτων σειρὰν ῥευμάτων φωταερίου ἀνερχομένων καὶ ἑτέραν σειρὰν ῥευμάτων διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος κατερχομένων. Οὕτω παρετήρησεν ὅτι ἡ φλόξ, ἥτις ἐν ἀπουσίᾳ τῶν ῥευμάτων τούτων ἐπάλλετο ἰσχυρῶς (ἐκ τοῦ ἤχου), τοὐναντίον ἔμενεν ἤρεμος, παρεμβαλλομένων τῶν ῥευμάτων, ὅπερ δεικνύει ὅτι ὁ ἦχος ἀνεκλᾶτο ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀερίου ῥεύματος καὶ τὸ στρῶμα τοῦ ἀερίου καθίστατο ἀδιαπέρατον ὑπὸ τοῦ ἤχου. Ἐπίσης ἔδειξεν ὁ Tyndall ὅτι ὁ ἦχος διέρχεται μετὰ μεγάλης εὐχερείας διὰ τῶν χασμάτων, τῶν μεταξὺ στερεῶν σωμάτων ὑπαρχόντων.

Ἐν τούτοις ὁ Reynolds (1875) ἔδωσεν ἄλλην ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τῆς ἀκουστικῆς *μὴ περατότητος*. Κατὰ τοῦτον ὁ ἦχος διαθλᾶται πρὸς τὰ ἄνω εἰς τὰ ὁριζόντια ἑτερογενῆ στρώματα, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας, διετύπωσε δὲ θεωρίαν περὶ διαθλάσεως τοῦ ἤχου ἀνάλογον πρὸς τὴν τῆς διαθλάσεως τοῦ φωτὸς διὰ τῆς ἀτμοσφαίρας. Οἱ Kneser, Lord, Rayleich, Jæger, Mohn κλπ. ἀνέπτυξαν ἐπὶ μᾶλλον τὴν θεωρίαν ταύτην.

Ὁ ἄνεμος ἐπιδρᾷ ἐπίσης ἐπὶ τῆς ἀκουστικῆς διαφανείας τοῦ ἀέρος, ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ εἶναι δευτερεύουσα. Ἐὰν ἡ ἠχητικὴ πηγὴ καὶ ὁ ἀκροατὴς εὑρίσκωνται πλησίον τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, φαίνεται ὅτι ὁ ἦχος διαδίδεται **λίαν δυσχερῶς ἐναντίον τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀνέμου.** Τὸν κατ' ἀντίθετον πρὸς τὸν ἄνεμον διευθυνόμενον ἦχον ἀκούομεν εἰς μικρὰν σχετικῶς ἀπόστασιν, ὅπερ ἐξήγησεν ὁ Stokes (1857). Ὁ Tyndall ἀπέδειξε πειραματικῶς τὴν βασιμότητα τῆς ἐξηγήσεως τοῦ Stokes. Γ. Α.

—**ἀκουστικὸν ἀκτινόμετρον**· βλ. ἀνωτέρω **ἀκουστικὴ ἄπωσις καὶ ἕλξις**.

—**ἀκουστικὸν βοθρίον** καὶ —**κυστίδιον** [*Ἀνατομ.*]. Ἡ πρώτη καταβολὴ τοῦ κυρίου μέρους τοῦ ἀκουστικοῦ ὀργάνου ἐμφανίζεται ὡς βοθρίον, τὸ λεγόμενον *ἀκουστικὸν βοθρίον*. Τοῦτο μεταπλάσσεται εἶτα εἰς κυστίδιον, τὸ *ἀκουστικὸν κυστίδιον*, ἐξ οὗ διαπλάσσεται κατὰ βραχὺ κοιλότης λίαν ἐπίπλοκος, ὑποδιαιρουμένη εἰς πολλὰς ἑτέρας κοιλότητας, ὁ *ὑμενώδης λαβύρινθος*, ὅστις κατασκηνῶν ἐν τῷ λιθοειδεῖ μέρει τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ, καλούμενος ἕνεκα τούτου καὶ *ἔσω οὖς*, ἀποτελεῖ τὸ κύριον μέρος τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ἀκοῆς. [Βλ. ἔσω οὖς καὶ λαβύρινθος.) Ι. Π.

—**ἀκουστικὸν εἴδωλον**· βλ. κατωτέρω **ἀκουστικὸς φακός**.

—**ἀκουστικὸν νεῦρον** [*Ἀνατομ.*]: Τὸ ἀκουστικὸν νεῦρον, ἢ **8η ἐγκεφαλικὴ συζυγία**, σύγκειται ἐκ δύο διαφόρων τὴν φυσιολογικὴν λειτουργίαν μοιρῶν, ἤτοι τῆς προσθίας, ἀπαρτιζομένης ἐκ παχειῶν ἰνῶν, καὶ τῆς ὀπισθίας, ἀποτελουμένης ἐκ λεπτοτέρων ἰνῶν. Καὶ ἡ μὲν προσθία μοῖρα, ἥτις καὶ *νεῦρον τῆς αἰθούσης* ἢ **αἰθουσαῖον νεῦρον** καλεῖται, εἰσδύει εἰς τὸν προμήκη μυελὸν ἔμπροσθεν τοῦ κάτω παρεγκεφαλιδικοῦ σκέλους, ἡ δὲ ὀπισθία, ἢ καὶ **κοχλιακὸν νεῦρον** καλουμένη, ἢ τὸ ἰδίως ἀκουστικὸν νεῦρον συνιστῶσα, εἰσδύει εἰς τὸν προμήκη ὄπισθεν τοῦ κάτω παρεγκεφαλιδικοῦ σκέλους. Καὶ τὸ μὲν αἰθουσαῖον νεῦρον διασπείρεται εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ τοὺς ἡμικυκλίους σωλῆνας τοῦ ἀκουστικοῦ ὀργάνου, διαβιβάζον διεγέρσεις, δι' ὧν ῥυθμίζεται ἡ ἰσορροπία τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ κορμοῦ, τὸ δὲ κοχλιακὸν νεῦρον ἐξαπλοῦται εἰς τὸν κοχλίαν τοῦ ἀκουστικοῦ ὀργάνου, διαβιβάζον ἀκουστικὰς διεγέρσεις. Ἑκάτερον δὲ τῶν νεύρων τούτων, αἰσθητικὸν ὂν ἀμιγές, ἐμφανίζει ἕνα ἐκφυτικὸν πυρῆνα καὶ πλείονας τελικοὺς (ἐγκεφαλικοὺς) πυρῆνας.

Καὶ τοῦ μὲν *αἰθουσαίου νεύρου* ὁ ἐκφυτικὸς πυρὴν εἶναι τὸ αἰθουσαῖον γάγγλιον (=τὸ Σκαρπαῖον), οἱ δὲ τελικοὶ πυρῆνες εἶναι ὁ ἔσω αἰθουσαῖος πυρὴν (κύριος ἢ ῥαχιαῖος ἀκουστικός), ὁ ἔξω αἰθουσαῖος πυρὴν (=τοῦ Deiter), ὁ ἄνω αἰθουσαῖος πυρὴν (=τοῦ Bechterew) καὶ ὁ κατιὼν αἰθουσαῖος πυρὴν (=τῆς κατιούσης ῥίζης τοῦ αἰθουσαίου νεύρου). Τοῦ δὲ *κοχλιακοῦ* ἢ *ἰδίως ἀκουστικοῦ* νεύρου ὁ μὲν ἐκφυτικὸς πυρὴν εἶναι τὸ ἐν τῷ κοχλίᾳ κείμενον ἑλικοειδὲς γάγγλιον, οἱ δὲ τελικοὶ πυρῆνες εἶναι ὁ πρόσθιος (=κοιλιακὸς) κοχλιακὸς πυρὴν καὶ ὁ ὀπίσθιος (=ῥαχιαῖος) κοχλιακὸς πυρὴν (=πυρὴν τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ φύματος).

Τὸ αἰθουσαῖον ἢ Σκαρπαῖον γάγγλιον κατασκηνοῖ ἐντὸς τοῦ λιθοειδοῦς ὀστοῦ καὶ συνίσταται ἐκ

Digitized by Google

διπόλων κυττάρων, ὧν αἱ μὲν περιφερικαὶ ἀποφυάδες ἀπολήγουσιν εἰς τὸ ἐπιθήλιον τῆς αἰθούσης (τοῦ ἐλλειπτικοῦ κυστιδίου καὶ τῶν ληκύθων τῶν ἡμικυκλίων σωλήνων), αἱ δὲ κεντρικαὶ (ἐγκεφαλικαὶ) εἰσδύουσιν εἰς τὸν προμήκη μυελὸν ἀνὰ μέσον τῆς νωτιαίας δεσμίδος τοῦ τριδύμου καὶ τοῦ κάτω παρεγκεφαλιδικοῦ σκέλους, ἀποτελοῦσαι τὴν ρίζαν τοῦ αἰθουσαίου νεύρου. Ἑκάστη ριζικὴ ἲς τοῦ αἰθουσαίου νεύρου, ἅμα τῇ εἰσδύσει εἰς τὸν προμήκη μυελόν, διχάζεται εἰς ἀνιόντα καὶ κατιόντα κλάδον. Καὶ οἱ μὲν κατιόντες κλάδοι ἀποτελοῦσι τὴν κατιοῦσαν ρίζαν τοῦ αἰθουσαίου νεύρου, οἱ δὲ ἀνιόντες ἐν μέρει μὲν διήκουσι διὰ τοῦ κάτω παρεγκεφαλιδικοῦ σκέλους εἰς τὸν ὀροφαῖον πυρῆνα τῆς παρεγκεφαλίδος, ἀποτελοῦντες τὸ *αἰθουσαῖον δεμάτιον* τῆς παρεγκεφαλίδος (αἰθουσοπαρεγκεφαλιδικόν), οἱ δὲ λοιποὶ ἀνιόντες, ὡς καὶ οἱ κατιόντες κλάδοι τῶν ἰνῶν τοῦ αἰθουσαίου νεύρου, ἀπολήγουσι περὶ τὰ κύτταρα τῶν εἰρημένων αἰθουσαίων (τελικῶν) πυρήνων. Ἐκ τούτων ὁ *ἔσω αἰθουσαῖος πυρὴν* κεῖται ὑπὸ τὴν ἐπιπολῆς στιβάδα τοῦ ἐδάφους τοῦ ρομβοειδοῦς βόθρου, ὁ δὲ *ἔξω αἰθουσαῖος πυρὴν* (= τοῦ Deiter) κεῖται μεταξὺ τοῦ ἔσω αἰθουσαίου πυρῆνος καὶ τοῦ κάτω παρεγκεφαλικοῦ σκέλους, ὁ *ἄνω αἰθουσαῖος πυρὴν* (= τοῦ Bechterew), παριστῶν προσεκβολὴν τοῦ ἔξω αἰθουσαίου πυρῆνος, κεῖται ἐν τῇ πλαγίᾳ γωνίᾳ τῆς τετάρτης κοιλίας, καὶ τέλος ὁ *κατιὼν αἰθουσαῖος πυρὴν* συνοδεύει τὴν κατιοῦσαν ρίζαν τοῦ αἰθουσαίου νεύρου, ἔχων ἐπὶ τὰ ἐντὸς αὐτοῦ τὸν ἔσω αἰθουσαῖον πυρῆνα.

Τὸ δ' ἐν τῷ κοχλίᾳ κείμενον ἑλικοειδὲς γάγγλιον, τ. ἔ. ὁ ἐκφυτικὸς πυρὴν τοῦ κοχλιακοῦ ἢ ἰδίως ἀκουστικοῦ νεύρου, συνίσταται καὶ τοῦτο ἐκ διπόλων κυττάρων, ὧν αἱ μὲν περιφερικαὶ ἀποφυάδες ἀπολήγουσιν ἐν τῷ *Κορτιανῷ* ὀργάνῳ, αἱ δὲ κεντρικαὶ (ἐγκεφαλικαὶ) συνενούμεναι μετὰ τοῦ αἰθουσαίου νεύρου φέρονται εἰς τὸν προμήκη μυελόν, ἔνθα εἰσδύουσαι διχάζονται εἰς προσθίους καὶ ὀπισθίους κλάδους (ἀνιόντας καὶ κατιόντας), ἀπολήγοντας εἰς τὸν πρόσθιον καὶ ὀπίσθιον κοχλιακὸν πυρῆνα (=1ον τμῆμα τῆς ἀκουστικῆς ὁδοῦ). Καὶ ὁ μὲν πρόσθιος κοχλιακὸς πυρὴν ἐπίκειται τῷ ἔξω χείλει τοῦ κάτω παρεγκεφαλιδικοῦ σκέλους, ὁ δὲ ὀπίσθιος κεῖται ἐπὶ τὰ ἐκτὸς καὶ ραχιαίως τοῦ κάτω παρεγκεφαλιδικοῦ σκέλους, συνεχόμενος μετὰ τοῦ προσθίου πυρῆνος. Ἀπὸ τῶν κυττάρων δὲ τῶν πυρήνων τούτων ἄρχεται τὸ 2ον τμῆμα τῆς ἀκουστικῆς ὁδοῦ, ἤτοι τὸ τραπεζοειδὲς σῶμα καὶ ὁ ἑτεροπλάγιος ἔξω λημνίσκος· ἐντεῦθεν δ' ἄρχεται τὸ 3ον τμῆμα τῆς ἀκουστικῆς ὁδοῦ, ὅπερ ἀπολήγει εἰς τὸν φλοιὸν τοῦ ἐγκεφάλου (ἄνω κροταφικὴν ἕλικα). Ἰσοϋψῶς δ' ὅμως τῷ τραπεζοειδεῖ τμήματι (= 2ω) ἀποσχίζεται παράπλευρος ὁδός, ἡ κατιοῦσα ἢ ἀνακλαστική, ἥτις ἄγει εἰς τὴν ἄνω ἐλαίαν, καὶ ἀπὸ ταύτης κατέρχεται εἰς τοὺς πυρῆνας τῶν κινητικῶν νεύρων τοῦ προμήκους καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ· διὰ τῆς κατιούσης δὲ ταύτης ὁδοῦ τελοῦνται αἱ κατ' ἀνάκλασιν ἀκουστικαὶ κινήσεις.

κάτω κλάδον. Καὶ ὁ μὲν ἄνω κλάδος φέρεται εἰς τὴν ἄνω αἰθουσαίαν ἄλω (βλ. κατωτέρω ἀκουστικὸς πόρος), οἱ δὲ κλάδοι αὐτοῦ εἶναι:

α') τὸ νεῦρον τοῦ ἐλλειπτικοῦ κυστιδίου, διανεμόμενον εἰς τὴν ἀκουστικὴν κηλῖδα αὐτοῦ·

β') τὸ νεῦρον τῆς ληκύθου τοῦ ἄνω ἡμικυκλίου σωλῆνος·

γ') τὸ νεῦρον τῆς ληκύθου τοῦ ἔξω ἢ ὁριζοντίου ἡμικυκλίου σωλῆνος.

Ὁ δὲ κάτω κλάδος, συμπεφυκὼς ὢν μετὰ τοῦ κοχλιακοῦ νεύρου, χορηγεῖ·

α') τὸ νεῦρον τοῦ σφαιρικοῦ κυστιδίου καὶ

β') τὸ νεῦρον τῆς ληκύθου τοῦ ὀπισθίου ἡμικυκλίου σωλῆνος.

Τὸ δὲ κοχλιακὸν νεῦρον φέρεται εἰς τὴν κοχλιακὴν ἄλω ἢ βοθρίον τοῦ πυθμένος τοῦ ἔσω ἀκουστικοῦ πόρου, ἔνθα εἰσδύει εἰς τὰ τρήματα τοῦ ἑλικοειδοῦς πετάλου τοῦ κοχλίου καὶ δι' αὐτῶν, ὡς καὶ διὰ τῶν ἐπιμήκων σωληναρίων τῆς ἀτράκτου, ἀφικνεῖται εἰς τὸ ἑλικοειδὲς γάγγλιον. Αἱ ἐκ τοῦ γαγγλίου τούτου ἐκπορευόμεναι περιφερικαὶ ἶνες τοῦ κοχλιακοῦ νεύρου ἀπολήγουσιν ἐν τῷ Κορτιανῷ ὀργάνῳ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Α') Ἔξω ἀκουστικὸς πόρος.—Οὗτος, ἀποτελῶν μέρος τοῦ ἔξω ὠτός, ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ πυθμένος τῆς κόγχης (ἢ κατ' ἄλλους ἀπὸ τοῦ ἔξω χείλους τοῦ τράγου) μέχρι τοῦ ὑμένος τοῦ τυμπάνου, δι' οὗ χωρίζεται ἀπὸ τοῦ μέσου ὠτός. Σύγκειται δ' ἐκ δύο μοιρῶν, τῆς *χονδρίνης,* συνεχομένης μετὰ τοῦ χόνδρου τοῦ πτερυγίου τοῦ ὠτός, καὶ τῆς *ὀστεΐνης,* συναπτομένων πρὸς ἀλλήλας δι' ἁδροῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ, ἐξ οὗ ἑρμηνεύεται ὅτι ὁ χόνδρινος ἀκουστικὸς πόρος, ἑλκυόμενος μετὰ τοῦ πτερυγίου τοῦ ὠτός, καθίσταται κινητὸς ἐπὶ τοῦ ὀστεΐνου ἀκουστικοῦ πόρου. Καὶ ἡ μὲν χονδρίνη μοῖρα καταλαμβάνει τὸ τριτημόριον τοῦ ὅλου μήκους (ἂν ληφθῇ ὡς ἀρχὴ τοῦ πόρου ὁ πυθμὴν τῆς κόγχης), ἡ δὲ ὀστεΐνη τὰ δύο τριτημόρια, ἀποτελουμένη κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ τυμπανικοῦ μέρους τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ, ἐν δὲ τῇ ἄνω περιοχῇ αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ λεπιδοειδοῦς μέρους. Φέρεται δ' ὁ πόρος ἐν ἀρχῇ ἐπὶ τὰ ἔσω καὶ πρόσω, εἶτα πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ τέλος αὖθις ἐλαφρῶς ἐπὶ τὰ πρόσω. Καὶ ἡ μὲν πρώτη σύγκαμψις γίνεται καθ' ὃ σημεῖον ὁ χόνδρος τοῦ πτερυγίου τοῦ ὠτὸς

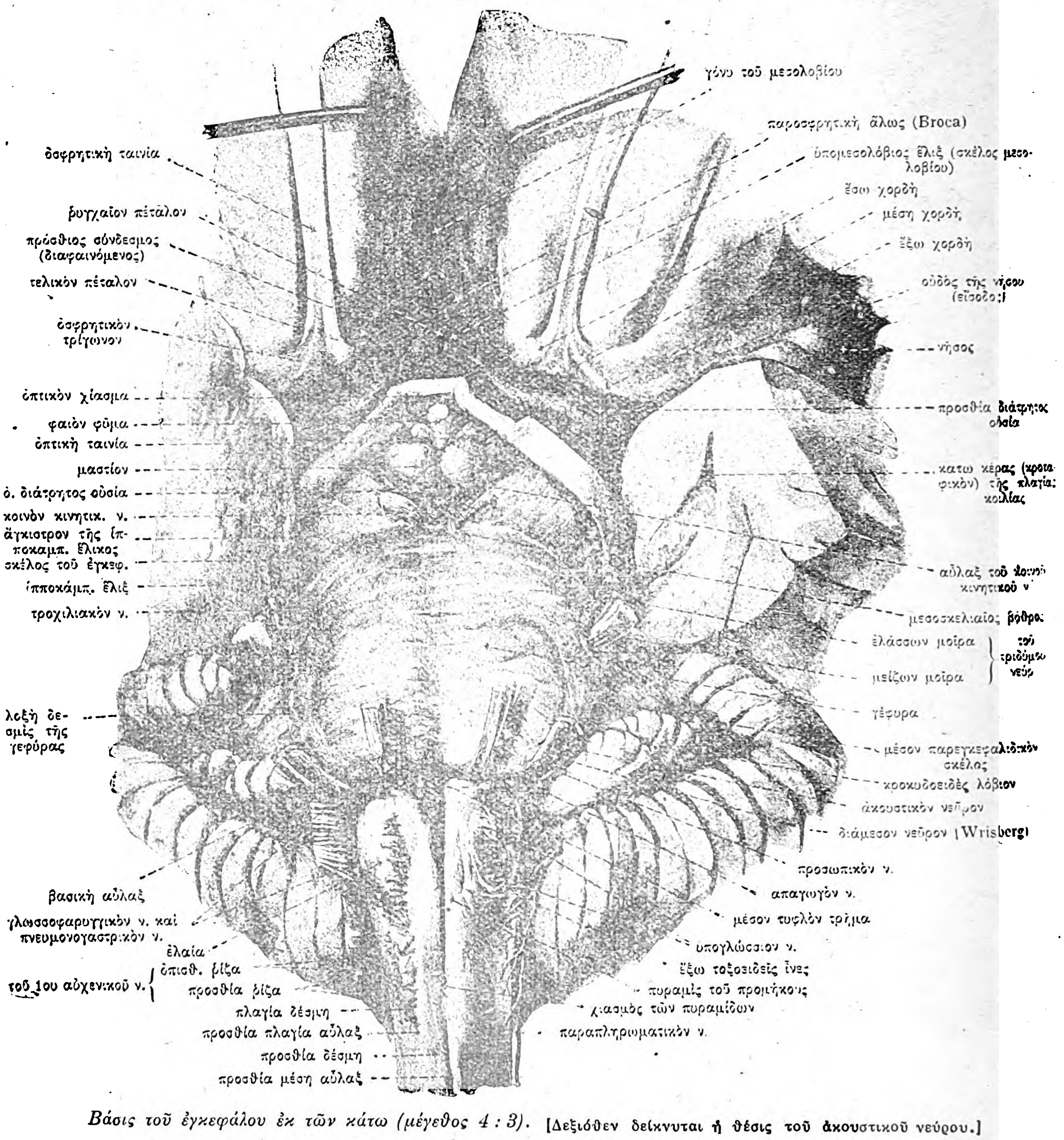

Βάσις τοῦ ἐγκεφάλου ἐκ τῶν κάτω (μέγεθος 4 : 3). [Δεξιόθεν δεικνυται ἡ θέσις τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου.]

Τὸ ἀκουστικὸν νεῦρον ἀναδύεται ἐκ τοῦ προμήκους μυελοῦ ὕπερθεν καὶ ὄπισθεν τῆς ἐλαίας παρὰ τὸ προσωπικὸν νεῦρον ἐπὶ τὰ ἐκτὸς αὐτοῦ· ἀναδύεται δέ, ὡς εἴρηται, διὰ δύο μοιρῶν, τῆς προσθίας ἢ τοῦ αἰθουσαίου νεύρου καὶ τῆς ὀπισθίας ἢ τοῦ κοχλιακοῦ νεύρου, ὧν ἀνὰ μέσον παρεμβάλλεται τὸ κάτω παρεγκεφαλιδικὸν σκέλος (σχοινιοειδὲς σῶμα), καὶ φέρεται πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἔξω εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἄνω ἐπιφανείας τοῦ λιθοειδοῦς ὀστοῦ κείμενον στόμιον τοῦ ἔσω ἀκουστικοῦ πόρου, εἰς ὅν, ὡς ἑνιαῖον στέλεχος, εἰσχωρεῖ, ἔχον ὕπερθεν καὶ ἐντὸς αὔλακος τὸ προσωπικὸν καὶ τὸ διάμεσον ἢ Βρισβέργειον νεῦρον. Ἐν τῷ πυθμένι δὲ τοῦ πόρου τούτου ἀφιχθέν, διαιρεῖται αὖθις εἰς τὸ αἰθουσαῖον καὶ τὸ κοχλιακὸν νεῦρον, ὧν ἑκάτερον διέρχεται δι' ἐκφυτικοῦ γαγγλίου, ἤτοι τὸ μὲν αἰθουσαῖον διὰ τοῦ ἐν τῷ πυθμένι τοῦ ἀκουστικοῦ πόρου κατασκηνοῦντος αἰθουσαίου ἢ Σκαρπαίου γαγγλίου, τὸ δὲ κοχλιακὸν διὰ τοῦ ἑλικοειδοῦς γαγγλίου, κειμένου ἐν τῷ ὑμενώδει κοχλίᾳ (περὶ τὴν ἄτρακτον).

Τὸ αἰθουσαῖον νεῦρον διαιρεῖται εἰς ἄνω καὶ

— **ἀκουστικὸν** *νέφος [Φυσ.].* Ὁ ἦχος ἀνακλᾶται οὐ μόνον προσπίπτων ἐπὶ στερεῶν ἢ ὑγρῶν σωμάτων ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ὁρικῆς ἐπιφανείας δύο διαφόρων ἀερίων μέσων. Πειράματα ἐπὶ τοῦ φαινομένου τούτου ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τοῦ Tyndall. Τὸ φαινόμενον παράγεται πολλάκις καὶ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρηθῇ ὅτι, ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας, ἦχος, ὅστις ὑπὸ ὁμαλὰς συνθήκας ἔπρεπε νὰ εἶναι εὐκρινῶς ἀκουστὸς εἰς ὡρισμένην περιοχήν, ἕνεκα παρεμβολῆς *ἀκουστικοῦ νέφους* δὲν καθίσταται ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἀντιληπτὸς (π. χ. ὁ κρότος μηχανῆς ἀεροπλάνου), ἢ δυνατὸν ἕνεκα ἀνακλάσεως ἐπὶ ἀκουστικοῦ νέφους νὰ παραχθῶσι φαινόμενα ἠχοῦς. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Berliner – Schell,* Physikaciches Handwörterbuch, 1924. *Chwolson* Lehrbuch der Physik II, 1919.

— **ἀκουστικὸς** *πόρος [Ἀνατομ.].* Ὁ ἀκουστικὸς πόρος ἀπαρτίζεται ἐκ δύο διακεκριμένων τμημάτων:

μεταχωρεῖ εἰς τὸν τοῦ ἀκουστικοῦ πόρου ἐν τῇ ὀπισθίᾳ τούτου ἐπιφανείᾳ, ἡ δὲ δευτέρα, ἧττον ἐκσεσημασμένη, ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ὅριον μεταξὺ χονδρίνης καὶ ὀστεΐνης μοίρας αὐτοῦ· διὸ ἵνα ἴδωμεν τὸν πυθμένα τοῦ πόρου, τ. ἔ. τὸν τυμπανικὸν ὑμένα, δέον νὰ εὐθύνωμεν τὸν πόρον, ἕλκοντες τὸ πτερύγιον πρὸς τὰ ὀπίσω, ἄνω καὶ ἔξω. Τὸ μῆκος τοῦ ὅλου ἐξωτερικοῦ ἀκουστικοῦ πόρου, ἂν μὲν ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ λογίζηται ἀπὸ τοῦ πυθμένος τῆς κόγχης, εἶναι περὶ τὰ 2, 3 ἑκ., ἂν δὲ ἀπὸ τοῦ ἔξω χείλους τοῦ τράγου, περὶ τὰ 3—4 ἑκ., ὅτε τὰ $^{4}/_{7}$ περίπου κατέχει ὁ χόνδρινος καὶ τὰ $^{3}/_{7}$ ὁ ὀστεΐνος. Ἕνεκα δὲ τῆς λοξῆς πρὸς τὰ ἔσω φορᾶς τοῦ τυμπανικοῦ ὑμένος τὸ μῆκος τοῦ πόρου ἐπὶ μὲν τοῦ ἄνω τοιχώματος εἶναι ἔλασσον (= 2 ἑκ.), ἐπὶ δὲ τοῦ κάτω μεῖζον (= 2,5 ἑκ.). Τὸ δὲ εὖρος αὐτοῦ σμικρύνεται ἀπὸ τῆς εἰσόδου μέχρι τέλους τῆς χονδρίνης μοίρας, πέραν δὲ αὐτῆς εὐρύνεται καὶ καθ' ὅσον βαίνει πρὸς τὸ τύμπανον πάλιν στενοῦται, ἤτοι καθόλου τὸ εὖρος εἶναι μεῖζον ἐν τῇ χονδρίνῃ μοίρᾳ. **Ἥ τε χονδρίνη καὶ ἡ ὀστεΐνη μοῖρα τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου δὲν ἀποτελοῦσι**

Digitized by Google

τέλειον σωλῆνα, ἀλλ' αὔλακα ἐστραμμένην πρὸς τ' ἄνω καὶ ὀπίσω, ἔχουσαν δηλαδὴ τοίχωμα πρόσθιον, κάτω καὶ ὀπίσθιον.

Τὸ δέρμα τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου κατὰ μὲν τὴν χονδρίνην μοῖραν εἶναι παχὺ καὶ τριχωτόν, κατὰ δὲ τὴν ὀστεΐνην λεπτόν, βραχύτριχον καὶ ὅλως πρὸς τὰ ἔσω ἄτριχον· φέρει δὲ σμηγματογόνους καὶ κυψελιδοποιοὺς ἀδένας, ἀφθονωτέρους ἐν τῇ χονδρίνῃ μοίρᾳ, τὸ δ' ἔκκριμα τῶν κυψελιδοποιῶν ἀδένων ἀποτελεῖ τὴν *κυψελίδα,* οὐσίαν λιπαράν, ἡμίρρευστον καὶ ὑποκίτρινον, χρησιμεύουσαν μετὰ τῶν τριχῶν πρὸς προάσπισιν τοῦ πόρου.

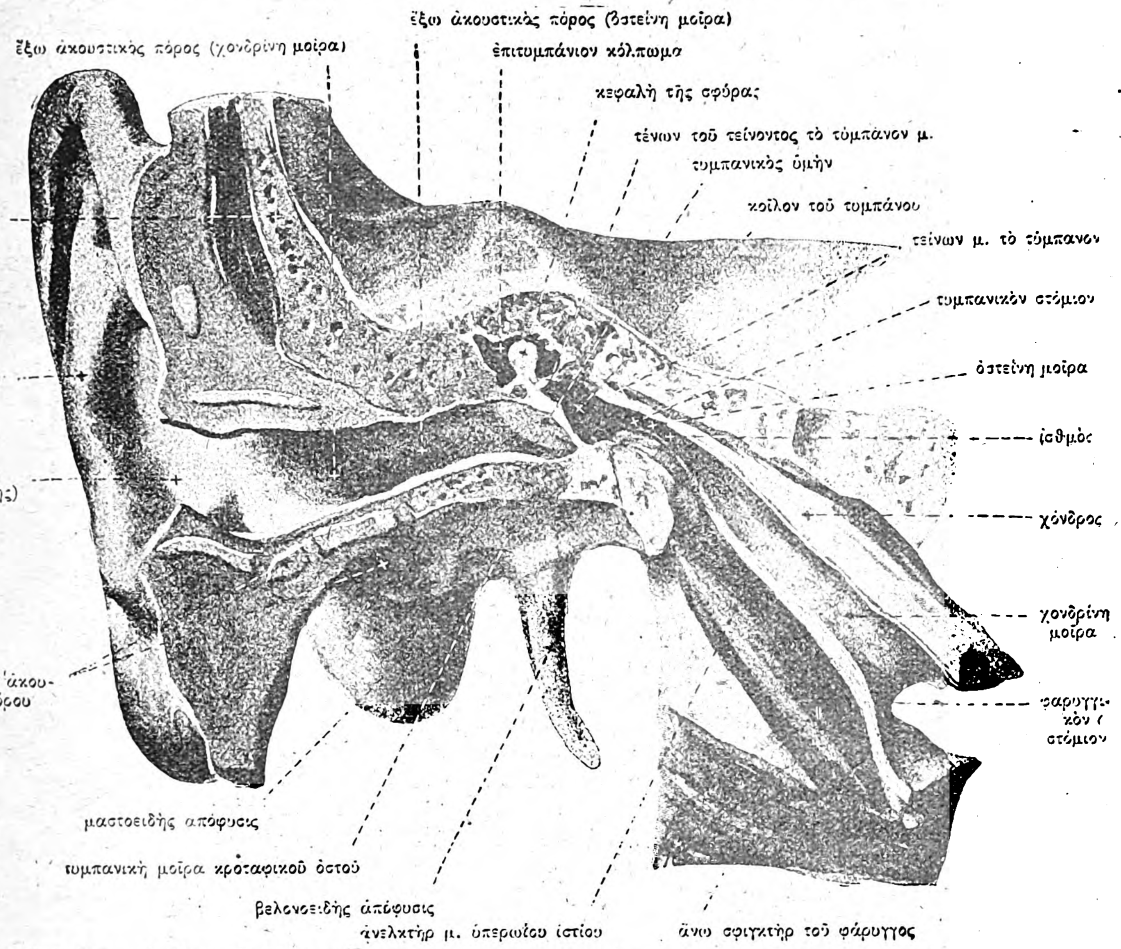

Εἰκὼν τοῦ δεξιοῦ ἔξω καὶ μέσου ὠτός, δεικνύουσα τὴν θέσιν τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου (χονδρίνης καὶ ὀστεΐνης μοίρας)

Αἱ ἀρτηρίαι τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου φύονται ἐκ τῆς ὀπισθίας ὠτιαίας ἀρτηρίας καὶ τῆς ἔσω γναθιαίας· αἱ δὲ φλέβες ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν κάτω ὠτιαίαν φλέβα· τὰ δὲ νεῦρα ἐκπορεύονται ἐκ τοῦ ὠτοκροταφικοῦ καὶ ἐκ τοῦ ὠτιαίου κλάδου τοῦ πνευμογαστρικοῦ νεύρου.

Β') ***Ἔσω ἀκουστικὸς πόρος.*** Παρὰ τὴν κορυφὴν τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ λιθοειδοῦς μέρους τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ ὑπάρχει εὐμέγεθες, ὑποστρόγγυλον στόμιον, ἄγον εἰς βραχὺν σωλῆνα ἢ πόρον ὅσον 0,7—1 ἑμ., ἐκτεινόμενον διὰ μέσου τοῦ λιθοειδοῦς ὀστοῦ σχεδὸν κατὰ μέτωπον· ὁ πόρος οὗτος εἶναι ὁ *ἔσω ἀκουστικὸς πόρος,* δι' οὗ διέρχονται τὸ ἀκουστικὸν νεῦρον, τὸ προσωπικὸν καὶ ἡ ἔσω ἀκουστικὴ ἀρτηρία. Ὁ πυθμὴν τοῦ πόρου τούτου, ἔχων πολυάριθμα τρήματα καὶ διὰ τοῦτο καλούμενος *ἠθμοειδὲς πέταλον,* ἀντιστοιχῶν δὲ κυρίως εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ τὸν κοχλίαν, διήρηται δι' ὁριζοντίας ἀκάνθης, τῆς *ἐγκαρσίας ἀκρολοφίας,* εἰς ἄνω καὶ κάτω μοῖραν ἢ βοθρία. Καὶ ἡ μὲν ἄνω μοῖρα ἐμφανίζει πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἔσω ἓν μόνον τρῆμα, τὸ *ἄνω (ἢ ἔσω) στόμιον* τοῦ **Φαλλοπείου πόρου** (βλ. λ.), δι' οὗ διέρχεται τὸ **προσωπικὸν νεῦρον· πρὸς δὲ τὰ ἔξω καὶ ὀπίσω** διατιτραίνεται ὑπὸ πολλῶν τρημάτων, ὧν τὸ σύνολον καλοῦσιν *ἄνω αἰθουσαίαν ἅλω* (διὰ τὰς πλείονας τῶν ἰνῶν τοῦ αἰθουσαίου νεύρου). Ἡ δὲ κάτω μείζων μοῖρα πρὸς μὲν τὰ πρόσω ἐμφανίζει ὑποστρόγγυλον καὶ πολύτρητον βοθρίον, τὴν *κοχλιακὴν ἅλω* (διὰ τὸ κοχλιακὸν νεῦρον), ἧς τὰ τρήματα εἶναι διατεταγμένα δίκην ταινίας ἑλικοειδοῦς *(ἑλικοειδὴς τρηματώδης ταινία)*· πρὸς δὲ τὰ ὀπίσω καὶ ἀμέσως κατωτέρω τῆς ἐγκαρσίας ἀκρολοφίας κεῖται ἡ *κάτω αἰθουσαία ἅλως* (διὰ τὸ νεῦρον τοῦ σφαιρικοῦ κυστιδίου), ἐπὶ τὰ ἐντὸς δὲ καὶ ὄπισθεν ταύτης κεῖται τὸ *μοναδικὸν τρῆμα* (διὰ τὸ νεῦρον τῆς ὀπισθίας ληκύθου).

Ὀστεΐνος λαβύρινθος καὶ ἔσω ἀκουστικὸς πόρος.

I. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **ἀκουστικὸς τηλέγραφος** *[Πολεμ. Τέχν.]*· βλ. **τηλέγραφος.**

— **ἀκουστικὸς τροχὸς ἀντιδράσεως**· βλ. **ἀκουστικὴ ἄπωσις καὶ ἕλξις.**

— **ἀκουστικὸς φακὸς** *[Φυσ.]*. Ὠνομάσθη οὕτω συσκευὴ χρησιμεύουσα πρὸς κατάδειξιν τοῦ φαινομένου τῆς διαθλάσεως τῶν ἠχητικῶν κυμάτων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Sondhaus μετεχειρίσθη φακοειδὲς δοχεῖον οὗτινος τὰ τοιχώματα ἀπετελοῦντο ἐκ κολλοδίου καὶ ὅπερ ἐπλήρωσε δι' ἀνυδρίτου ἀνθρακικοῦ ὀξέος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματισθῇ φακὸς ἀμφίκυρτος. Ἐὰν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τοῦ ἀκουστικοῦ φακοῦ τοποθετήσωμεν πηγὴν ἠχητικῶν κυμάτων Π, π.χ. ὡρολόγιον, παρατηροῦμεν ὅτι μόνον ὁσάκις τὸ οὖς ἡμῶν τίθεται ἐν τῇ περιοχῇ Π' ἀκούεται ὁ ἦχος τῶν κτύπων τοῦ ὡρολογίου εὐκρινῶς, ἐνῷ τοὐναντίον ὅταν τὸ οὖς τοποθετῆται εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἄξονος ὁ ἦχος μόλις καθίσταται ἀντιληπτός. Τὸ πείραμα τοῦτο δεικνύει τὴν ὕπαρξιν *ἀκουστικοῦ εἰδώλου* τῆς ἠχητικῆς πηγῆς Π, προερχομένου προδήλως ἐκ διαθλάσεως τῶν ἠχητικῶν κυμάτων τῆς πηγῆς Π διὰ τοῦ φακοῦ. Κ. Π.

ἀκουστικότης *[Φυσ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ **ἀκουστικῇ χώρου** (βλ. λ.) καὶ χρησιμεύει πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς ἱκανότητος χώρου τινός, ὅπως ἦχος παραγόμενος ἔν τινι ὡρισμένῃ θέσει αὐτοῦ καθίσταται εὐχερῶς ἀκουστὸς ἐξ ὅλων τῶν λοιπῶν σημείων τοῦ χώρου τούτου. Οὕτως, εἰς χώρους καλῶς κατεσκευασμένους ἀπὸ ἀπόψεως ἀκουστικῆς, λέγομεν ὅτι ἐν αὐτοῖς ὁ ἦχος παρουσιάζει εἰς ὅλα των τὰ σημεῖα καλὴν *ἀκουστικότητα.* Κ. Π.

— *[Ἀσύρμ. Τηλεγρ.]*. Ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ ὁ ὅρος *ἀκουστικότης* χρησιμοποιεῖται πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ μεγέθους τῆς ἐντάσεως τῶν σημάτων κατὰ τὴν λῆψιν δι' ἀκοῆς.

Συνήθως πρὸς καθορισμὸν τοῦ ἀνωτέρω μεγέθους, ἐν τῇ περιπτώσει καθ' ἣν ἡ λῆψις διεξάγεται διὰ τῆς ἀκοῆς, παρεμβάλλεται πρὸς τ' ἀκουστικὰ τοῦ δέκτου ἀντίστασις ἄνευ αὐτεπαγωγῆς, ἣν μεταβάλλομεν μέχρις ὅτου τὰ λαμβανόμενα σήματα καθίστανται μόλις ἀκουστά. Ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἀντιστάσεως ταύτης W καὶ ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἀντιστάσεως Wτ τῶν ἀκουστικῶν καθορίζεται ἡ ἀκουστικότης διὰ τοῦ τύπου:

$$\alpha = 1 + \frac{W\tau}{W}$$

Οὕτως· ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὰ χρησιμοποιούμενα ἐν τῇ λήψει ἀκουστικὰ παρουσιάζουσιν ἀντίστασιν 2000 ohm, ὅπως δὲ καταστήσωμεν τὰ λαμβανόμενα σήματα μόλις ἀντιληπτά, ἀπαιτεῖται ἀντίστασις $W = 10$ ohm, ἡ ἀκουστικότης τῶν λαμβανομένων σημάτων εἶναι $\alpha = 201$, ἤτοι τὰ σήματα παρουσιάζουν ἔντασιν 200 φορὰς μείζονα ἐκείνης, ἥτις θὰ ἀπῃτεῖτο ὅπως ταῦτα γίνωσι μόλις ἀντιληπτά.

Ἡ ἀνωτέρω μέθοδος παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα τῆς ὑποκειμενικότητος, ἤτοι ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ αἰσθητηρίου ἀκοῆς τοῦ παρατηρητοῦ χρησιμεύει δ' ἁπλῶς ὡς συγκριτικὴ μέθοδος παρατηρήσεων γινομένων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ παρατηρητοῦ. Κ. Π.

ἀκουστός, *—ή, —όν*· ὁ ἀκουόμενος, ὁ δυνάμενος νὰ ἀκουσθῇ· || ὁ ἀκουσθείς, ὁ περὶ οὗ πολὺς ἔγινε λόγος, ὀνομαστός· κοιν. ***ξακουστός.*** — Ἐπίρρ. **ἀκουστά**· *«τὸ ἔχω ἀκουστά μου»,* τὸ ἔχω ἀκούσει.

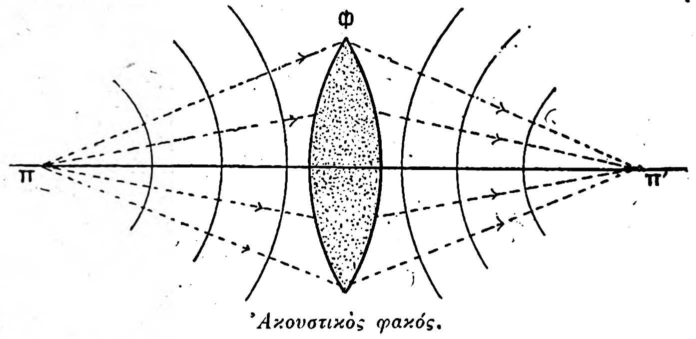

Ἀκουστικὸς φακός.

ἀκουστότης *[Φυσ.]*. Ὁ ἦχος ἀπὸ *φυσιολογικῆς ἀπόψεως* θεωρούμενος ἀποτελεῖ ὡς γνωστὸν αἴσθημα ἰδιαζούσης μορφῆς, διεγειρόμενον ὑπὸ παλμικῆς κινήσεως τῆς ὕλης ἐπιδρώσης ἐπὶ τοῦ ὠτός. Ἀφ' ἑτέρου ὡς *φυσικὸν φαινόμενον,* ὑπὸ τὴν καθαρὰν σημασίαν τῆς λέξεως, ὁ ἦχος συνίσταται ἁπλῶς εἰς παλμικὴν κίνησιν τῆς ὕλης. Αἱ δύο δ' αὗται ἔννοιαι ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἦχον δὲν εἶναι ταυτόσημοι, καθόσον ὑφίστανται παλμικαὶ κινήσεις τῆς ὕλης αἵτινες ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τοῦ ὠτὸς δὲν διεγείρουσι τὸ αἴσθημα τοῦ ἤχου, μολονότι καὶ αἱ παλμικαὶ αὗται κινήσεις εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως πρὸς ἐκείνας αἵτινες διεγείρουσι τὸ αἰσθητήριον τῆς ἀκοῆς.

Τὸ γεγονὸς ὅτι ὡρισμέναι παλμικαὶ κινήσεις τῆς ὕλης δὲν διεγείρουσι τὸ αἴσθημα τοῦ ἤχου ὀφείλεται εἴτε εἰς τὸ *πλάτος* τῆς παλμικῆς κινήσεως, εἴτε εἰς τὴν *συχνότητα* αὐτῆς. Ὡς ***ἀκουστότητα*** δὲ χαρακτηρίζομεν τὴν *ἰδιότητα ἤχου* (ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως) *νὰ διεγείρῃ τὸ αἰσθητήριον τῆς ἀκοῆς.*

Πολλάκις παρατηρεῖται ὅτι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἦχος, ὅστις εἶναι ἀκουστὸς ὑπό τινος παρατηρητοῦ, δὲν εἶναι ἀκουστὸς ὑπὸ ἑτέρου. Διὰ τὸν πρῶτον τῶν παρατηρητῶν ὑφίσταται *φυσιολογικὸν* ἠχητικὸν φαινόμενον, ἐνῷ διὰ τὸν δεύτερον δὲν ὑφίσταται τοιοῦτον. *Φυσικὸν* ὅμως ἠχητικὸν φαινόμενον, ἀπὸ καθαρῶς ἀντικειμενικῆς ἀπόψεως, δύναται νὰ ὑφίσταται καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ἀκόμη καθ' ἣν δι' οὐδένα παρατηρητὴν ὑπάρχει φυσιολογικὸν ἠχητικὸν φαινόμενον.

Digitized by Google

Πειραματικῶς ἤχους μὴ ἀκουστοὺς δυνάμεθα νὰ παράγωμεν κατὰ πολλοὺς τρόπους. Λίαν συνήθης μέθοδος πρὸς τοῦτο εἶναι διὰ τῆς σειρῆνος τοῦ Galton, ἥτις ἀποτελεῖται ἐξ ἰδιαζούσης μορφῆς συρίκτρας μεταβλητοῦ μήκους καὶ δι' ἧς διεγείρομεν ἤχους τῇ βοηθείᾳ προσφυσήσεως ἀπὸ τοῦ ἀνοικτοῦ στομίου αὐτῆς καὶ διὰ καταλλήλου φυσητῆρος ρεύματος ἀέρος. Ἐφ' ὅσον βαθμηδὸν ἐλαττοῦμεν τὸ μῆκος τῆς σειρῆνος, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ παραγόμενος ἦχος καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὀξύτερος, ὅταν δὲ φθάσωμεν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν λίαν ὀξέων ἤχων, οὗτοι εἶναι μὲν ἀκουστοὶ ὑπό τινων παρατηρητῶν, ἐνῷ τοὐναντίον δὲν εἶναι ἀκουστοὶ ὑπὸ ἑτέρων. Διὰ περαιτέρω βραχύνσεως τοῦ μήκους τῆς σειρῆνος ὁ παραγόμενος ἦχος δὲν εἶναι ἀκουστὸς ὑπὸ οὐδενὸς παρατηρητοῦ, ἤτοι ὁ ἦχος παύει νὰ ἐκδηλοῦται πλέον ὡς *φυσιολογικὸν* φαινόμενον, ἐνῷ ἐξ ἄλλου εἶναι φανερὸν ὅτι οὗτος ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενος ὡς *φυσικὸν* φαινόμενον. Ὅμοια πειράματα δυνάμεθα νὰ ἐκτελέσωμεν καὶ διὰ σειρᾶς μεταλλικῶν ραβδίων διαφόρου μήκους, ἐξηρτημένων διὰ νήματος καὶ ἅτινα πληττόμενα καταλλήλως ἠχοῦσι. Τὸ ὕψος τοῦ παραγομένου ἤχου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μήκους τοῦ ραβδίου, ὅσον δὲ μικρότερον εἶναι τὸ ραβδίον τόσον ὀξύτερος εἶναι ὁ ὑπὸ τούτου παραγόμενος ἦχος.

Τὰ ὅρια τῆς ἀκουστότητος, ἐὰν ὡς βάσις ληφθῇ ἡ συχνότης τῆς παλμικῆς κινήσεως, δὲν εἶναι εἰσέτι ἐπακριβῶς καθωρισμένα, ποικίλλουσι δὲ πρὸς τούτοις ἀναλόγως τῶν διαφόρων ἀτόμων. Ἐν τῇ μουσικῇ χρησιμοποιοῦνται ἦχοι, ὧν ἡ συχνότης περιλαμβάνεται μεταξὺ 40 καὶ 4000, ἐν τούτοις ὅμως καὶ πέραν τῶν ὁρίων τούτων, ἤτοι κάτωθεν τῶν 40 καὶ ἄνωθεν τῶν 4000, ὑφίστανται ἦχοι οἵτινες εἶναι ἐπίσης ἀκουστοί.

Πολλοὶ φυσικοὶ καὶ φυσιολόγοι ἠσχολήθησαν εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ κατωτέρου ὁρίου τῶν ἀκουστῶν ἤχων, ἐν τούτοις τὰ ἐξαγόμενα αὐτῶν εἶναι ἐντελῶς ἀσύμφωνα· τοῦτο δ' ὀφείλεται εἴτε εἰς σφάλμα τῆς ἐφαρμοζομένης μεθόδου, εἴτε εἰς τὴν διάφορον ἱκανότητα τοῦ αἰσθητηρίου ἀκοῆς τῶν διαφόρων παρατηρητῶν.

Ἡ συχνότης τοῦ *βαρυτέρου ἀκουστοῦ ἤχου* εἶναι κατὰ τὸν Sauveur $12 \frac{1}{2}$ (παρεῖχε δ' οὗτος τὸν ἦχον τοῦτον δι' ἠχητικοῦ σωλῆνος μήκους 40 ποδῶν), κατὰ τοὺς Chladni καὶ Biot 16 (τοῦ ἤχου παραγομένου διὰ χορδῆς), κατὰ τὸν Savart 7—8 (τοῦ ἤχου παραγομένου δι' εἰδικῆς συσκευῆς). Κατὰ τὸν Helmholtz οἱ ἀνωτέρω ἦχοι ἀνάγονται οὐχὶ εἰς τοὺς θεμελιώδεις ἀλλ' εἰς ἁρμονικούς, οἵτινες συμπαράγονται μετὰ τοῦ θεμελιώδους, ἐνῷ ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις τοῦ ὕψους εἰς τόσον χαμηλοὺς ἤχους εἶναι λίαν δυσχερής.

Ὁ Helmholtz διὰ πειραματισμοῦ ἐπὶ χορδῶν φορτισμένων κατὰ τὸ μέσον, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀποκλείηται ἡ παραγωγὴ ἁρμονικῶν, ἀνεῦρεν ὡς κατώτατον ὅριον συχνότητος 37—31, διὰ χρησιμοποιήσεως δὲ διαπασῶν 28. Ὑπὸ τοῦ Preyer ὁμοίως καθωρίσθη ὡς κατώτατον ὅριον συχνότητος ἐν μιᾷ μὲν σειρᾷ πειραμάτων 24, κατ' ἄλλας δὲ 11—15. Γενικῶς θεωρεῖται ὡς κατώτατον ὅριον συχνότητος ἀκουστῶν ἤχων *ἡ συχνότης 24*.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀνώτατον ὅριον τῶν ἀκουστικῶν ἤχων ὑφίσταται ἐπίσης μεγάλη ἀσυμφωνία. Οὕτως ὁ Sauveur παραδέχεται ὡς ἀνώτατον ὅριον συχνότητα 6000, ὁ Chladni 8192, ὁ Wollaston 25000, ὁ Savart 25000, ὁ Despretz 36861, ὁ König 32000, ὁ Appun 40960, ὁ δ' Edelmann ἰσχυρίζεται ὅτι διὰ σειρῆνος Galton ἐπέτυχε τὴν παραγωγὴν ἤχων συχνότητος 50000 οἵτινες ἦσαν ἀκουστοὶ ὑπὸ ὡρισμένων παρατηρητῶν.

Γενικῶς ἡ ἀκρόασις λίαν ὀξέων ἤχων προκαλεῖ ἰδιάζον δυσάρεστον συναίσθημα καὶ κόπωσιν τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ἀκοῆς.

Ἡ σπουδὴ τοῦ ὁρίου τῆς ἐντάσεως ἣν δέον νὰ παρουσιάζῃ ἦχος ὅστις εἶναι ἀκουστὸς ἐγένετο ὑπὸ πολλῶν φυσικῶν. Οὕτως ὁ Reyleigh δέχεται ὅτι διὰ τὸν ἀσθενέστατον τῶν ἀκουστῶν ἤχων ἀπαιτεῖται σχετικὴ διαφορὰ πυκνότητος μεταξὺ τῶν θέσεων μεγίστης πυκνότητος καὶ μεγίστης ἀραιώσεως 5.10^{-9}. Ἀσθενέστερα ἀκόμη ἠχητικὰ κύματα παρετηρήθησαν ὑπὸ τῶν Abraham καὶ Wien.

Τέλος κατεδείχθη ὅτι τὸ πλάτος τῆς κινήσεως τῶν κραδαινομένων μερῶν τοῦ ὠτὸς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀσθενεστάτου ἀκουστοῦ ἤχου εἶναι ἓν ἑκατομμυριοστὸν τοῦ χιλιοστομέτρου ἢ περίπου $^1/_{600}$ τοῦ μήκους φωτεινοῦ κύματος. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Ἀκούτεια. Πόλις μεσαιωνικὴ τῆς Ἰβηρίας ὑπὸ Στεφάνου Βυζαντίου ἀναφερομένη.

ἀκούτραφας. Τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ κρανίου· τὸ ἰνίον. Λέγεται ἄλλως καὶ *κουτρούφι*· παρήχθη ἐκ παραφθορᾶς τῆς λέξεως *κρόταφος*. Σ. Σ.

ἀκουτσομπόλευτος ἢ *ἀκοτσομπόλευτος*,-*η*-*ο*· αὐτὸς ποῦ δὲν κοτσομπολεύτηκε, ποῦ δὲν ἐκακολογήθη, δὲν ἐσχολιάσθη ὑπὸ τῶν σπερμολόγων.

ἀκουτσούρευτος, —*η*, —*ο*· αὐτὸς ποῦ δὲν ἐκουτσουρεύτηκε, αὐτὸς τοῦ ὁποίου οἱ κλάδοι δὲν ἀπεκόπησαν, ἀκολόβωτος, ἀνακρωτηρίαστος.—Ἐπίρρ. ***ἀκουτσούρευτα.***

Ἄκουφις. Ὁ πρῶτος ἄρχων τῆς ἐν τῇ Ἰνδικῇ πόλεως Νύσης κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐναντίον τῶν Ἰνδῶν ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Μυθικά, ἀλλὰ καὶ ἀξιοπερίεργα, εἶναι τὰ περὶ τῆς πόλεως Νύσης καὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς λεγόμενα ὑπό τε τοῦ Ἀρριανοῦ (Ε' 1 καὶ ἑξῆς) καὶ τοῦ Στράβωνος (C. 687). Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἔφθασαν τὰ στρατεύματα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μετὰ τὴν κατατρόπωσιν τῶν Ἀσπασίων κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Ἀσσακηνῶν πορείαν των. Ἡ ὄψις τῆς κοιλάδος περιβαλλομένης ὑπὸ λόφων ἀμπελοφύτων ἢ καταφύτων ἀπὸ ἄλση ἀμυγδαλεῶν καὶ δαφνῶν, τὸ γλυκὺ κλῖμα τῆς χώρας καὶ ὁ εἰρηνικὸς βίος τῶν κατοίκων, οἵτινες ἔβοσκον ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν ὀρέων τὰ ἀπειράριθμα ποίμνιά των, ἔκαμον τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εὑρίσκοντο εἰς χώραν τῆς Εὐρώπης. Τὴν ἐντύπωσίν των αὐτὴν ἐνίσχυσαν ἔτι μᾶλλον αἱ παραδόσεις τῶν κατοίκων καὶ ὁ πολιτικὸς αὐτῶν βίος. Οὕτως ἔλεγον ὅτι ἡ πόλις των ἦτο κτίσμα τοῦ Διονύσου καὶ ὅτι οἱ κάτοικοι αὐτῆς οὐδεμίαν ἔχοντες συγγένειαν πρὸς τοὺς ἄλλους κατοίκους τῆς Ἰνδικῆς ἦλθον ἐκεῖ ἐκ δυσμῶν, ἐξ ἀπωτάτης χώρας. Τὸ πολίτευμά των ἦτο ἀριστοκρατικόν, τῆς πόλεώς των κυβερνωμένης ὑπὸ τριάκοντα εὐπατριδῶν. Τῶν εὐπατριδῶν τούτων πρῶτος ἦτο ὁ Ἄκουφις, ὅστις μετ' ἄλλων τινῶν προσῆλθε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ὡς πρεσβεία διὰ νὰ παρακαλέσῃ αὐτὸν ν' ἀφήσῃ τὴν χώραν των αὐτόνομον. Ὁ Ἀλέξανδρος φορῶν τὴν λαμπρὰν πανοπλίαν του ἔκαμε τοιαύτην ἐντύπωσιν εἰς τὸν Ἄκουφιν καὶ τοὺς συνοδούς του, ὥστε θαμβωθέντες οὗτοι ἐγονυπέτησαν πρὸ αὐτοῦ. Ἀποτέλεσμα τῆς πρεσβείας ταύτης ὑπῆρξε ν' ἀφήσῃ αὐτοὺς ὁ Ἀλέξανδρος ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ στείλωσιν ὡς ἐπικουρίαν εἰς τὸ στράτευμά του ἑκατοντάδας τινὰς ἱππέων. Ἐξ ὅσων διηγοῦνται διὰ τὴν συνέντευξιν ἐκείνην χαριεστάτη εἶναι ἡ παράδοσις κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ μὲν Ἀλέξανδρος ἐζήτησεν ὡς ἐγγύησιν τῆς ὑποταγῆς των ἑκατὸν ὁμήρους, τοὺς ἀρίστους τῶν πολιτῶν, ὁ δὲ Ἄκουφις προσεφέρθη νὰ παραδώσῃ διπλασίους, ἀλλὰ τοὺς κακίστους, δικαιολογήσας εὐφυέστατα τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἀξιώσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ τῆς ὀρθοτάτης παρατηρήσεώς του ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κυβερνηθῇ καλῶς πόλις ἥτις θὰ στερηθῇ τῶν 100 ἀρίστων πολιτῶν της. Οἱ ἀνδρεῖοι Μακεδόνες κατὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ διαμονήν των συνησθάνθησαν ἑαυτοὺς ὡς ζῶντας ἐν οἰκείᾳ χώρᾳ καὶ ἐν μέσῳ οἰκείων ἀναμνήσεων. Καὶ σήμερον ἔτι τὰ φῦλα τῆς χώρας ταύτης διάγουσι μὲ τὰ περίεργα ἤθη των (τὰ κύμβαλα, τὰ συμπόσια, τὰς λαμπαδηφορίας) βίον διονυσιακὸν καὶ διατηροῦσι τὴν ἀνάμνησιν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Μακεδόνων, ἐκ τῶν ὁποίων λέγουσιν ὅτι κατάγονται (βλ. *J. Droysen* Ἱστ. Μ. Ἀλεξάνδρου μεταφρ. *Ἰ. Πανταζίδου* σελ. 578 καὶ ἑξῆς).

Τὰ χαριέστατα ταῦτα ἐπεισόδια τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης ὑπεβοήθησαν θαυμασιώτατα τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἑλληνικοῦ μύθου περὶ ἐκστρατείας τοῦ Διονύσου εἰς τὴν Ἰνδικήν. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκούχι (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Ζῷον θηλαστικὸν τῆς τάξεως τῶν *τρωκτικῶν*, τοῦ εἴδους *ἀγούτι*. Δ. Ν. Π.

ἀκούω· ἔχω τὴν αἴσθησιν τῆς ἀκοῆς, ἀντιλαμβάνομαι τοὺς ἤχους· «δὲν *ἀκούω* καλά», «*ἀκούω* κρότον,—βοήν, — φωνάς, — ἄσματα,—λόγους κ.τ.λ.» || ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *λέγω*· «*ἄκουγε* πολλὰ καὶ λέγε λίγα», παροιμ. «ἂς εἶν' λωλὸς ποῦ λέγει καὶ φρόνιμος ποὺ *ἀκούει*», δηλ. ὁ καθ' ὑπερβολὴν λαλῶν εἶναι μωρός, τοὐναντίον δὲ φρόνιμος ὁ προτιμῶν νὰ ἀκούῃ· || δέχομαι τὰ λεγόμενά τινος, προσέχω εἰς αὐτά, ἐννοῶ· «*ἄκουσέ* με πρῶτα, μὴ βιάζεσαι», «*ἄκουσέ* με τί σοῦ λέγω», «*ἄκουσες* τί σοῦ 'πα ;»· παροιμ. «ἀντάμα κουβεντιάζομε καὶ χώρια *ἀκοῦμε*» ἐπὶ τῶν μὴ δυναμένων νὰ συνεννοηθῶσι, διότι ἄλλα λέγει ὁ ἕνας καὶ ἄλλα ἐννοεῖ ὁ ἄλλος· φρ. «*ἀκοὺς ἐκεῖ!*» λεγομένη πάντοτε ὡς εἰσαγωγικὸν περιεχομένου παραδόξου, ἀνοήτου, ἀπρεποῦς· «*ἀκοὺς ἐκεῖ*, νὰ μὴ θέλῃ νὰ δουλέψῃ !», «*ἀκοὺς ἐκεῖ*, τί μοῦ ἔκαμε ;»: εἶναι χρῆσις ἐλλειπτικὴ προελθοῦσα ὡς ἀπὸ φράσεως «*ἀκοὺς ἐκεῖ τί λέει ;*» τὴν ὁποίαν ἐπιφωνοῦμεν, ὅταν τις λέγῃ τι τὸ ὁποῖον ἰσχυρῶς ἀποδοκιμάζομεν· ὁμοίως «*ἄκου λόγια !*», «*ἄκου κουβέντες !*»· καὶ ἄνευ ἀντικειμένου «*ἄκου! ἄκου!*» || δέχομαι τὰ λεγόμενά τινος ὡς ἀληθῆ, ἀποδέχομαι· «μὴν *ἀκοῦς*, τί σοῦ λένε», «τὸν κόσμο *ἀκοῦς ;*», «αὐτὰ δὲν τὰ *ἀκούω* ἐγώ, ἀλλοῦ νὰ τὰ πῇς», «τοῦ κόσμου λόγια μὴν *ἀκοῦς* | μόν' τὴν καρδιά σου ρώτα» || ὑπακούω, πείθομαι, πειθαρχῶ, εἶμαι εὐπειθής· «δὲν μ' *ἀκούει*, κάμνει ὅ,τι θέλει»· παροιμ. «καλὰ λέει ὁ Γιάννης μας, μὰ δὲν *ἀκούει* ἡ χώρα» εἰρωνικῶς περὶ ἀνθρώπου ἐμφανιζομένου μὲν ὡς συμβούλου, ἀλλ' οὐδένα πείθοντος· «ἐγὼ μιλοῦ, ἐγὼ τ' *ἀκού*», ὅταν τις παραπονῆται ὅτι αἱ διαταγαί του δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν || ἐκ φήμης δέχομαι, μανθάνω· «τί *ἀκοῦς*, θὰ γίνῃ πόλεμος ;»—«ἔτσι *ἀκούω* ἀπὸ τὸν κόσμο». Πᾶσαι αἱ χρήσεις αὗται τοῦ *ἀκούω* ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων.

Οἱ ἰδιωματικοὶ τύποι *ἀκοὺ* ἀντὶ *ἀκούω* καὶ *ἀκοὺς* ἀντὶ *ἀκούεις* μὲ ὀξεῖαν. Β. Φ.

—«**ἄκουσον! ἄκουσον!**» («Hear, hear him!»). Τῶν λέξεων τούτων κατ' ἀρχὰς ἐν τῷ ἀγγλικῷ Κοινοβουλίῳ ἐγίνετο χρῆσις μόνον πρὸς ἐπιβολὴν ἡσυχίας καὶ κατὰ θορύβων ἀπρεπῶν, ἔτι δὲ καὶ ὅπως τὰ μέλη τοῦ Κοινοβουλίου ἐπανακληθῶσιν εἰς τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα. Μικρὸν ὅμως καὶ κατ' ὀλίγον τῶν λέξεων τούτων γίνεται χρῆσις πρὸς ἔνδειξιν τοῦ θαυμασμοῦ, τῆς ἐπιδοκιμασίας πρὸς τὸν ἀγορεύοντα, ἢ τῆς ἀποδοκιμασίας καὶ τοῦ μυκτηρισμοῦ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ Δ. ΛΕΒΙΔΗΣ

ἀκοφίνιαστος,—*η*,—*ο*· αὐτὸς ποὺ δὲν ἐτοποθετήθη εἰς τὸ κοφίνι· «*ἀκοφίνιαστες* ντομάτες,—φασόλια» κ. τ. τ.

ἄκοφτος,—,*η*—*ο*· κοιν. ἀντὶ *ἄκοπος*· ὁ μὴ κεκομμένος, ἀτεμάχιστος.

ἀκοχλίδαι (οἱ) *[Ζῳολ.]* Ζῷα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακίων*. Διακρίνονται ἐκ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως κόγχης καὶ ἐκ τῶν μακρῶν πλοκάμων των, οἵτινες εἶναι ὀκτὼ τὸν ἀριθμόν. Δ. Ν. Π.

ἀκοχλίωτος,—*η*,—*ο*· ὁ μὴ κοχλιωθείς, ἀβίδωτος.

Ἄκ-πουνὰρ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Θρᾴκης ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῶν προσγείων τοῦ Βοσπόρου, διὰ τὸν ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου καταπλέοντα, κείμενον καταμεσῆς τῆς μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἐσκῆ - Φαναράκι - Μπουρνοῦ* καὶ τῆς ἐκβολῆς τῆς κοιλάδος *Λέρκος - Ντερεσσί*. Λόγῳ τῆς δυσκολίας, ἣν παρουσιάζει ἡ ἀναγνώρισις τοῦ στενοῦ βορείου τοῦ Βοσπόρου στομίου κατὰ τὰς συχνοτάτας ἐκεῖ χιονοθυέλλας, ἡ ἀκτὴ αὕτη (ἀρχαία *Σαλμυδησσός*), εἰς τὴν ὁποίαν οὔτε λιμὴν ὑπάρχει, οὔτε ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς, οὔτε ὁ βυθὸς συγκρατεῖ τὰς ἀγκύρας, ἀποβαίνει συχνότατα θέατρον τραγικῶν ναυαγίων. Διὰ τοῦτο κατ' ἀποστάσεις ὑπάρχουν ναυαγοσωστικοὶ σταθμοί, ἐκτοξεύοντες διὰ πυραύλου σχοινοφόρον κερκέτην πρὸς κινδυνεύοντα πλοῖα, εἷς δὲ τούτων καὶ δὴ ἐφωδιασμένος μὲ οἰκίσκον περιθάλψεως, διότι ἡ παραλία εἶναι ἀκατοίκητος, εὑρίσκεται εἰς τὸν αἰγιαλὸν τοῦ χωρίου Ἄκ-πουνὰρ (πλάτος= 41° 17', μῆκος 28° 48'. Χάρτης Ἀγγλικὸς=Bosporus to cape Kaliakra).

Οὐχὶ μακρὰν που, ὑπῆρχε τὴν ἀρχαιότητα φάρος εἰς θέσιν «*Τιμαία*», ἧς ἡ ταυτότης εἶναι ἀμφίβολος, πάντως ὅμως ἐγγὺς τοῦ στομίου τοῦ Βοσπόρου. Ὁ ἀναφέρων τὴν ὕπαρξιν τοῦ φάρου *Διονύσιος ὁ Βυζάντιος* ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ Βοσπόρου Ἀνάπλους (2ος αἰὼν μ. Χ. ἔκδοσις Didot 1874, *Dionysii Byzantini* De Bosporo navigazione), παρέχει καὶ τὰς ἑξῆς περιέργους εἰδήσεις ὡς πρὸς τὰ μέσα, ἅτινα μετήρχοντο οἱ κάτοικοι τῆς περὶ τὸ Ἄκ-πουνὰρ ἀκτῆς, πρὸς πρόκλησιν ναυαγίων, εἰδήσεις περιεχομένας εἰς τὸ κεφ. LXXVII τῶν ἀποσπασματίων ἐκείνων, ἅτινα δὲν εὑρίσκοντο εἰ μὴ ἐν λατινικῇ μεταφράσει, ἣν διέσωσεν ὁ Pierre Gilles, ὃν Φραγκῖσκος ὁ Α' ἐπεφόρτισε νὰ περιηγηθῇ τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν: «ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου εὕρηται ἡ Τιμαία, πύργος πανύψηλος πανταχόθεν ὁρατός, διαχέων τὸ φῶς αὐτοῦ εἰς μεγάλην ἔκτασιν θαλάσσης· ἐκτίσθη διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ναυτιλλομένων (ad salutem navigantium), διότι ἀμφότεραι αἱ ἀκταὶ τοῦ Εὐξείνου στεροῦνται ἀγκυροβολίων πρὸς καταφυγὴν πλοίων. Ζωηραὶ πυραὶ ἀναπτόμεναι εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πύργου ἐκπέμπουσι τὸ φῶς αὐτῶν, ὅπως δείξωσι τὴν ἀληθῆ πλεῦσιν, τὴν ὁδηγοῦσαν εἰς τὸ στόμιον τοῦ Βοσπόρου. Οἱ βάρβαροι ὅμως ἀφαιροῦσι πᾶσαν ἐμπιστοσύνην τῶν ναυτικῶν πρὸς τὴν δεικνύουσαν τὴν ἀλήθειαν πυρὰν ταύτην (verarum facium) διότι ἀνάπτοντες δολερὰς πυρὰς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς *Σαλμυδησσοῦ* παρασύρουσι τοὺς ναυτικοὺς εἰς σφαλερὰν πλεῦσιν καὶ ἄγουσιν αὐτοὺς εἰς ναυάγιον. Πράγματι, ἡ ἀκτὴ αὕτη οὔτε λιμένα ἔχει, οὔτε ὁ βυθός της εἶναι ἐπίβολος ταῖς ἀγκύραις (ancoris non firmum). Ναυάγιον ὅθεν ἀνέμενε πάντοτε ἐκείνους, οἵτινες συγχέοντες τὰ δολερὰ ταῦτα σήματα πρὸς τὰ ἀληθῆ ἀπεπλανῶντο τῆς πορείας των. Τώρα πλέον—προσθέτει ὁ Διονύσιος—ἐσβέσθη ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου ὁ πυρσὸς καὶ ὁ πύργος κατὰ τὸ πλεῖστον κατέρρευσε».

Ἀπέχει δὲ ὁ ναυαγοσωστικὸς σταθμὸς τοῦ Ἄκ-πουνὰρ ἀπὸ μὲν τοῦ στομίου τοῦ Βοσπόρου 14 μίλλια, ἀπὸ δὲ τοῦ ἀγκυροβολίου τῆς Ἰνιάδος 63 μίλλια. ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Ἄκ-πουνὰρ** (=λευκὴ πηγή). Δῆμος καὶ χωρίον ὁμώνυμον τῆς ὑποδιοικήσεως Ἐγρῆ-δερές, ἥτις ἐξηρτᾶτο ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκ τῆς διοικήσεως Κομοτηνῆς (Γκιουμουλτζίνης), μετὰ δὲ τὴν συνθήκην τοῦ Νεϊγὺ (1919) παρεχωρήθη μετὰ τῶν ἄλλων βορείων τμημάτων τῆς διοικήσεως εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ν. Μ.

—**Ἄκ-πουνάρ.** Κώμη τῆς τουρκικῆς ὑποδιοικήσεως Ἔσπ-κεσέν, τῆς διοικήσεως Ἰκονίου, ἐν τῷ δήμῳ Κότσ-χισάρ, ἐπὶ ρύακος χυνομένου εἰς τὸν Ἅλυν (Κιζὴλ-Ἰρμάν). Ν. Μ.

—**Ἄκ-πουνάρ.** Σταθμὸς ἐπὶ τῆς σιδηροδρομι-

Digitized by Google

κῆς γραμμῆς Κωνσταντινουπόλεως—Ἀγκύρας, εἰς τὸ 336ον χ. μ. ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως.

—**Ἀκ-πουνὰρ Σεράϊ** βλ. Παλάτι.

—**Ἀκ-πουνὰρ Τσιομπλέκ** βλ. Νεροφωλιά.

ἄκρ (acre). Μέτρον ἐπιφανείας, ἐν χρήσει ἄλλοτε εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Γαλλίας, ἰσοδυναμοῦν πρὸς 5.200 τετρ. μ. περίπου. Σήμερον εἶναι ἐν χρήσει μόνον ἐν Νορμανδίᾳ ἰσοδύναμον πρὸς 8.172 τετρ. μ. Ἐν Ἀγγλίᾳ εἶναι γενικῶς ἐν χρήσει τὸ «αὐτοκρατορικὸν acre» (προφ. *αἴηκρ*) περιέχον 4840 τετρ. ὑάρδας, ἰσχύουν ὅμως καὶ ἄλλα τοπικὰ acres ἐν Σκωτίᾳ (6150.4 τετρ. ὑάρδ.), ἐν Ἰρλανδίᾳ (7840 τετρ. ὑάρδ.), ἐν Λαϊστερσάϊρ (2308¾ τετρ. ὑάρδ.), ἐν Τσεσάϊρ (10,240 τετρ. ὑάρδ.). Ἐν Οὐαλλίᾳ ὀνομάζουν acre καὶ τὸ erw (4,320 τετρ. ὑάρδ.), τὸ stang (3,240 τετρ. ὑάρδ.) καὶ τὸ paladr. Εἰς τὴν Γερμανίαν (Acker) εἶναι ἐν χρήσει μόνον ἐν Σαξωνίᾳ (5534 τ. μ.) καὶ ἐν Σὰξ-Βάϊμαρ (2850 τ. μ.)

ἄκρα (ἡ), κοιν. *ἄκρη* τὸ ἄκρον, τὸ ἔσχατον ὅριον πάσης ἐκτάσεως, τὸ πέρας, τὸ τέρμα· «σ' τὴν *ἄκρη* τοῦ χωραφιοῦ», «σ' τὴν *ἄκρη* τοῦ κόσμου» ἄλλως εἰς τὰ *πέρατα* τοῦ κόσμου· || τὸ ἄκρον εἴτε ὡς ἀρχὴ εἴτε ὡς τέρμα εἴτε ὡς περίμετρος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ μέσον· παροιμ. «τὸ ξύλο ἔχει δυὸ *ἄκρες*», ἄλλως «τὸ μπαστούνι ἔχει δυὸ *ἄκρες*, μιὰ τοῦ μουσαφίρη καὶ μιὰ τοῦ νοικοκύρη», «τὰ λέει *ἄκρες μέσες*» δηλ. ἀτάκτως, μασσάει τὰ λόγια του· || πᾶν ὅ,τι ἐξέχει ὡς γλῶσσα· «κόψε τις *ἄκρες* νὰ στρογγυλέψῃ» ἢ «. . . νὰ ἰσώσῃ»· οὕτω παρ' ἀρχαίοις νοεῖται ἡ λ. ἄκρα ὡς γλῶσσα γῆς, ἀκρωτήριον, κορυφὴ ὄρους· || ἀπόκεντρον μέρος, ἀπόμερο· «βάλ' τὰ πράγματα σὲ μιὰ *ἄκρη*», «κάθομαι σ' τὴν *ἄκρη* μου καὶ δὲν πειράζω κανένα»· || ἡ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, ἡ ἀκτὴ τῆς θαλάσσης, ὡς ὅριον δηλονότι αὐτῶν· «σ' τὴν *ἄκρη* σ' τὸ ποτάμι», «ἐ α τὴν *ἄκρη* τοῦ γιαλοῦ κι' ἐγὼ νὰ 'ρτω τὸν ἄμμο»· || τὸ χεῖλος, ἡ ὀφρύς, αἱ ἀκμαὶ παντὸς πράγματος· «ἔλα *ἄκρη-ἄκρη*», «σ' τὴν *ἄκρη* σ' τὰ κεραμίδια», «πάει *ἄκρη-ἄκρη*», βαδίζει πατῶν ἐπὶ τοῦ ἄκρου ὁρίου· || χαρακτηριστικὸν ἐλαχίστης ἐκτάσεως ἀγροῦ· «τοῦ 'δωσε μιὰ *ἄκρη*», «ἀγόρασε μιὰ *ἄκρη*» || ἀρχ. «*ἄκρα* πόλις» ἢ ἁπλῶς «*ἄκρα*» ἡ ἀκρόπολις (β'. **ἄκρος**). Β. Φ.

—[*Ναυτ.*]. Ἄκρα κοινῶς ὁ *κάβος* ἢ ἡ *βέτα*, (γαλλ. le bout, ἀγγλ. the end) λέγεται τὸ ἐλεύθερον ἄκρον τοῦ *ἀγομένου* τοῦ *συσπάστου* ἰδίᾳ, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἀγομένου ἐν γένει (βλ. λ. *ἀγόμενα* ὡς καὶ τὸ ἐν τῇ ἐπεξηγήσει αὐτῆς σχῆμα). Σ. Ε. Λ.

—[*Ἀκτογρ.*]· βλ **ἀκρωτήριον**.

Ἄκρα (ἡ) [*Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον, ὅρμος καὶ κωμόπολις «κώμιον τῆς Παντικαπαίων γῆς» (τῆς ἀνατολ. ἄκρας τῆς Κριμαίας) ἐπὶ τοῦ νοτίου στομίου τοῦ *Κιμμερικοῦ Βοσπόρου* (Πορθμοῦ τοῦ Κέρτς) διατείνοντος πρὸς τὴν *Κοροκονδάμην* (νῦν *Ταμάν*, εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Καυκασίας) ἑβδομήκοντα στάδια (=7 μιλ.). Ἕως τῆς Ἄκρας δὲ ἔφθανεν ἡ πῆξις, ὅταν κατὰ τοὺς δριμεῖς χειμῶνας ἐπήγνυτο ἡ *Μαιῶτις* (νῦν *Ἀζοφική*· βλ. λ.) «ὥστε πεζεύεσθαι ἅπας δ' ἐστὶν εὐλίμενος ὁ στενωπὸς οὗτος» (Στράβ. *Didot* ΙΑ, Σ, 8).

Τὸ ἀκρωτήριον δὲ τοῦτο, ἐγγὺς τοῦ ὁποίου σώζονται ἀκόμη τὰ ἐρείπια τῆς φερωνύμου κωμοπόλεως *Ἄκρα*, ὀνομάζεται σήμερον *Τακὶλ* (Takil: Πλάτ.=45°06'.—Μῆκ.=36°28' ,) καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου ΝΔ ἄκραν τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κέρτς. Τὴν κορυφὴν τον (270 ποδ.) ἐπιστέφει ὁ λευκὸς καὶ ὑψηλὸς πύργος φάρου κατηργημένου, χρησιμεύων ἐν τούτοις ἀκόμη ὡς εὐεργετικὸν σημεῖον ἀναγνωρίσεως διὰ τὰς ἐν ἡμέρᾳ προσγειώσεις· ἡ δὲ ἀπόστασίς του ἀπὸ τῆς ἄκρας *Τοῦζλα* τῆς περαίας τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου ἀκτῆς εἶναι 7½ μιλ., δηλαδὴ σχεδὸν ὅση τὴν ἀναφέρει ὁ Στράβων. Αἱ περὶ τὸ ἀκρωτήριον ὅμως ἀκταὶ εἶναι *ἀκάθαρτοι*, παρουσιάζουν δηλαδὴ ὑφάλους κινδύνους (β'. λ. ἀκταί). ἀλλὰ τὴν νύκτα ἐφ' ὅσον βλέπει τις τὸν φάρον *Καμοὺϊς* μὲ λευκὸν φῶς, πλέει ἐλεύθερος ἀπὸ τῶν περὶ τὸ ἀκρωτήριον ὑφάλων κινδύνων· ἄλλως τε, σημαντὴρ φωτοβόλος Ἄγκα ἠγκυροβολημένος 1 μιλ. Α. τοῦ ἀκρωτηρίου, ἐπιβοηθεῖ τὸ ἀκίνδυνον τῆς παραλλάξεώς του.

Ἐν καιρῷ νιφετοῦ ἢ ἀχλύος πᾶν πλοῖον πλησιάζον τὸ νότιον στόμιον τοῦ Κιμμερικοῦ Βοσπόρου, ὀφείλει νὰ καταδηλοῖ τοῦτο διὰ τῆς ἀτμοσυρίκτρας του, βουκίνου, κώδωνος, κυμβάλου (ὡς τὰ τουρκικὰ ἱστιοφόρα), δι' οἱουδήποτε γενικῶς μέσου παράγοντος ἔντονον ἦχον, ὁπότε τὸ ἀκρωτήριον ἄρχεται βάλλον τριάδα ἐν ὁμάδι κανονοβολισμῶν ἀνὰ τρία πρῶτα λεπτά. (Χάρτης Ἀγγλικὸς 2205=Kertch Strait.—Instructions Nautiques N° 300, Mer Noir et Mer Azov σελ. 127.—Black Sea Pilot 1908 σελ. 229). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Ἄκρα** (ἡ). Ὁ ἀνατολικὸς λόφος τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐφ' οὗ ἔκειτο ἡ κάτω πόλις, οὕτως ὀνομασθεὶς (Ἄκρα) ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Συρίας, διότι ἐπ' αὐτοῦ εἶχεν ἱδρύσει ἀκρόπολιν Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανής. Ἡ τοποθεσία αὕτη, ἥτις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν, ἔκειτο πρὸς νότον τοῦ λόφου τοῦ ναοῦ, διεδραμάτισε σπουδαῖον μέρος κατὰ τοὺς ἐναντίον τῶν Σελευκιδῶν ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας τῶν Μακκαβαίων, ὡς καὶ κατὰ τὸν πρῶτον ἰουδαϊκὸν κατὰ τῶν Ρωμαίων πόλεμον. Π.Ι.Μ.

—**Ἄκρα** (ἡ). Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μεσολόφου ὑπαγομένης εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Σιδηροκάστρου τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Πρότερον ἐκαλεῖτο Κιρὰν Μαχαλὲ καὶ ἔχει κατοίκους 101.

ἄκρα (τά)· βλ. **ἄκρον**.

— **ἄκρα** (τά)· Οὕτως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ αἱ κατὰ μῆκος τῶν συνόρων χῶραι αὐτῆς. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας (4—6 αἰῶνος) ἐλέγοντο *λίμιτα* ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως limes, ἥτις ὅμως παρὰ Ρωμαίοις ἐσήμαινε τὴν *συνεχῆ γραμμὴν* ὀχυρωμάτων ἣν ἤγειρον ἐπὶ τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς, ὅπου δὲν ὑπῆρχον φυσικὰ ἐμπόδια, δηλ. ποταμοὶ ἢ ὄρη.

Τὰ *ἄκρα* τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀπετελοῦντο ἐκ φυσικῶν ἐμποδίων: ὀρέων, ποταμῶν ἢ καὶ ἐρήμων ἐκτάσεων, ἐπροστατεύοντο δὲ δι' ἀλλεπαλλήλων γραμμῶν *κάστρων*, φρουρουμένων ὑπὸ στρατευμάτων εἰδικῶν, ἅτινα πρότερον μὲν ἐλέγοντο *λιμιτανέοι* καὶ κατόπιν *ἀκρῖται*. Ν Κ.

Ἀκράβα. Μεσημβρινὴ χώρα τῶν Μυρδιτῶν ἐν Ἀλβανίᾳ, διακρινομένη εἰς Ἀκράβαν Μυρδιτικὴν πρὸς Δ καὶ Ἀκράβαν Διβριτικὴν πρὸς Α ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς κατοικουσῶν φυλῶν. Πρὸς Ν ὁρίζεται ὑπὸ τῆς Κραβαδότνας δι' ἧς ρέει ὁ ποταμὸς Ἀρζέν.

Ἀκράβαττα. Αὕτη εἶναι ἡ κατὰ τὸν Ἰώσηπον καὶ τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς *Ἀκραβαττηνή*, μία τῶν 10 ἤ, κατ' ἄλλην ἔκδοχήν, 11 τοπαρχιῶν, εἰς ἃς εἶχε διαιρεθῆ ἡ ρωμαϊκὴ ἐπαρχία Ἰουδαία. Κατελάμβανε δὲ ἡ τοπαρχία αὕτη τὸ μεταξὺ Νεαπόλεως (Συχὲμ) καὶ Ἱεριχοῦς ἔδαφος καὶ εἶχε πρωτεύουσαν μὲν τὴν *Ἀκραβεὶμ* (σήμερον *Ἀκραβέ*), ἄλλας δὲ κυρίας πόλεις τὰς Ἐδομμά, Ἰανὸ καὶ Σιλώ. Τῆς Ἀκραβατηνῆς ταύτης διάφορος ἦτο ἡ νοτιώτερον κειμένη *Ἀκραβαττινή*. Π. Ι. Μ

Ἀκραβαττίνη. Ἡ τοποθεσία αὕτη, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ὄρους Ἀκραβείμ, ἔκειτο νοτιοδυτικῶς τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης. Εἰς τὴν ὀχυρὰν ταύτην τοποθεσίαν εἶχον καταφύγει οἱ Ἰδουμαῖοι, οὓς ἐνίκησεν Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος (Α' Μακκαβαίων κεφ. ε' 3). Π. Ι. Μ

Ἀκραβὶν ἢ *Ἀκραβεὶμ* ἤ, κατὰ τοὺς Ο', *ἀνάβασις Ἀκραβὶν* (Ἀριθμ. λδ'. 4, Κριτ. α' 36), κατὰ δὲ τὴν λατινικὴν μετάφρασιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὴν λεγομένην *Βουλγάταν*, Ascensus Scorpionis. Ἦτο δὲ αὕτη ὀρεινὴ διάβασις πρὸς νότον τῆς Παλαιστίνης μεταξὺ τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης καὶ τῆς ἐρήμου Σὶν καὶ ἀπετέλει τὸ ὅριον πρὸς τὴν χώραν τῶν Ἀμορραίων, κειμένη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔνθα τὸ σημερινὸν στενὸν Ἐς Σιαφά. Σημειωτέον δ' ὅτι ἡ ἐν λόγῳ τοποθεσία ἔλαβε τὸ ὄνομα Ἀκραβὶν (=Ἀνάβασις σκορπίων) ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰοβόλων σκορπίων, ἐξ ὧν μέχρι σήμερον βρίθουσι τὰ μέρη ἐκεῖνα. Π. Ι Μ

Ἀκραγαλίδαι ἢ *Κραγαλίδαι*. Ἀρχαῖος λαὸς τῆς Φωκίδος κατοικῶν παρὰ τοὺς Δελφοὺς εἰς τὸ *Κρισαῖον πεδίον*. Οὗτοι μετὰ τῶν Κρισαίων ἦσαν γένη παρανομώτατα καὶ καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Στράβων (19,418) «πικρῶς ἐτελώνουν τοὺς ἐπὶ τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Δελφοῖς ἀφικνουμένους καὶ παρὰ τὰ προστάγματα τῶν Ἀμφικτυόνων». Ἐναντίον αὐτῶν ἐγένετο ὁ πρῶτος ἱερὸς πόλεμος ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν, ὡς λέγεται, ἐπὶ ἓξ ὅλα ἔτη. Β. Φ.

Ἀκραγαντῖνος. Ὁ κάτοικος τοῦ Ἀκράγαντος.

Ἀκράγας. Πόλις εἰς τὰ ΝΔ παράλια τῆς Σικελίας, κατέναντι τῆς Καρχηδόνος, ἀνεγερθεῖσα κατὰ μὲν τὸν μῦθον ὑπὸ τοῦ Ἀκράγαντος υἱοῦ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀστερόπης (Πινδ. Πυθ.), πράγματι δὲ ἀποικισθεῖσα τῷ 581 π. Χ. περίπου, ὑπὸ Ροδίων Δωριέων τῆς Γέλας (Στράβ. ἐκδ. Didot ΣΤ. 6. 5 «*Ἀκράγας* δὲ Γελῴων οὖσα».—Πολυβ. Ἱστορ. Θ. 27, «τοῦ γὰρ *Ἀκράγαντος* ὑπὸ Ροδίων ἀπῳκισμένου»). Ἠγείρετο δὲ παρὰ ποταμόν, *Ἀκράγαντα* ἐπίσης καλούμενον, ὅπως καὶ ὅλη ἡ περὶ τὴν πόλιν ἐπαρχία ὠνομάζετο (Πολυβ. Ἱστορ. Ι, 17, Διοδ. Σικελ. XIII, 59)· ταύτην ὅμως τὴν χώραν ὁ μὲν Πλούταρχος ὀνομάζει *Ἀκραγαντίνην* («Φάρακος δὲ πρὸς Νέᾳ πό ει τῆς *Ἀκραγαντίνης* στρατοπεδεύσαντος», II ουτ. Δίων), ὁ δὲ Πολύβιος, ἀλλαχοῦ (Θ, 26, 20) καὶ δὴ κατηγορηματικῶς, *Ἀκράγην* («. . . . . Πολύβιος δὲ τὸν ποταμὸν καὶ τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς χώρας ὀνομάσθαι *Ἀκράγης* διὰ τὸ εὐγεων»). Ὁ Πτολεμαῖος (III, 4, 6) ἀναφέρει τὴν πόλιν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Ἀκραγαντῖνον Ἐμπόριον*. Ὑπῆρξε δὲ ὁ Ἀκράγας καὶ πολυανθρωποτάτη πόλις «ἐπεὶ μυριάδες αὐτὸν κατῴκουν ὀγδοήκοντα» καὶ περιώνυμος διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν κτιρίων του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τρυφὴν τῶν κατοίκων του, μέχρι σημείου ἀναγκάσαντος τὸν Ἐμπεδοκλῆ νὰ εἴπῃ περὶ αὐτῶν «Ἀκραγαντῖνοι τρυφοῦσιν ὡς αὔριον μὲν ἀποθανούμενοι, οἰκίας δὲ κατασκευάζονται ὡς πάντα τὸν χρόνον βιωσόμενοι» (*Διογ. Λαερτ.* Βίων καὶ Γνωμῶν

Νομίσματα Ἀκράγαντος (472—415).
[Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως ἀετός, ἐπὶ τῆς ἑτέρας καρκίνος.]

Ἀργυροῦν δεκάδραχμον τοῦ Ἀκράγαντος (415—406 π. Χ.).

Ἀκράγας· Ὁ ναὸς τῆς Ὁμονοίας.

Digitized by Google

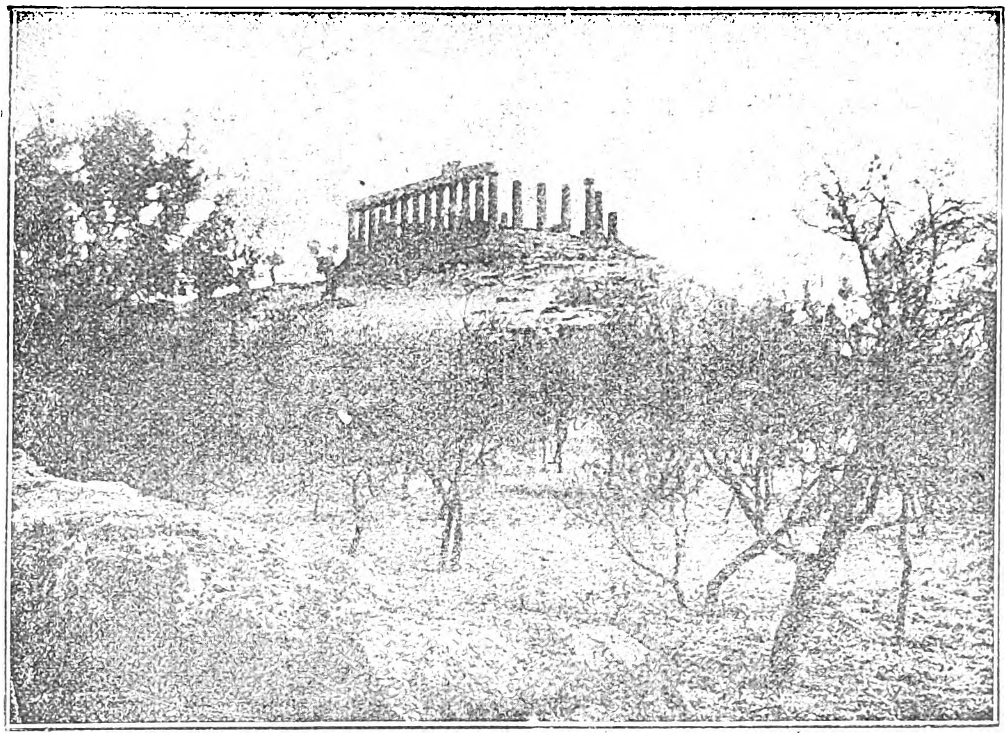

Ἀκράγας: Ὁ ναὸς τῆς Λακινίας Ἥρας.

Η, β, 63). Καὶ ἀναφέρει ὁ Πολύβιος (Ἱστορ. Θ, 27) ὅτι διαφέρει ἀπὸ τὰς ἄλλας πόλεις ἡ τοῦ Ἀκράγαντος, «ὄχι μόνον δι' ὅσα ἀνωτέρω εἶπον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὀχυρόν της καὶ διὰ τὸ κάλλος της καὶ διὰ τὴν κατασκευήν της. Εἶναι ἐκτισμένη εἰς 18 στάδια (=3500 πε(ρίπου μέτρα) ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ὥστε οἱ κάτοικοί της οὐδενὸς στεροῦνται τῶν ἐκ ταύτης χρησίμων. Ἀλλὰ καὶ ὁ περίβο(λ)ός της, καὶ ἀπὸ φύσεως καὶ διὰ τεχνικῶν ἔργων, τὴν ἐξασφα λίζει πλήρως. Διότι τὸ τεῖχος κεῖται ἐπὶ βράχου *ἀκροτόμου* (βλ. λ. ἀκταὶ) καὶ ἀπορρῶγος γύρωθεν, ποῦ μὲν αὐτοφυοῦς, ποῦ δὲ χειροποιήτου. ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου δύο ποταμοὶ ἑκατέρωθεν τῆς πό(λ)εως ῥέοντες παρὰ μὲν τὴν νότιον π(λ)ευράν της ὁ συνώνυμος αὐτῇ, παρὰ δὲ τὴν δυτικήν της καὶ τὴν νοτιοδυτικήν της ὁ ὀνομαζόμενος Ὕψας (σημερ. *Μπελίτσε* παρὰ τὸ Καστε βετράνο). Ἡ δὲ *ἄκρα τῆς πόλεως* (δηλ. ἡ ἀκρόπολίς της) ἐγείρεται πρὸς τὰς θερινὰς ἀνατο(λ)ὰς αὐτῆς (δηλ. ΒΑ) ἔχουσα τὴν μὲν ἐξωτερικὴν αὐτῆς ἐπιφάνειαν πρὸς ἀπρόσιτον φάραγγα, τὸ δὲ ἔσω της μέρος πρὸς τὴν πόλιν. Ἐπὶ τῆς *Κορυφῆς τῆς Ἀθηνᾶς* (σήμερον ἀκόμη ὀνομάζεται αὕτη Rupe Atenea, ἐγειρομένη εἰς 1152 πόδας, πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τῆς πόλεως) ἐγείρεται ναὸς τοῦ Ἀταβυρίου Διὸς καθὼς καὶ ἐν Ῥόδῳ· τοῦ γὰρ Ἀκράγαντος ὑπὸ Ῥο(δ)ίων ἀπῳκισμένου, εἰκότως ὁ θεὸς οὗτος τὴν αὐτὴν ἔχει προσηγορίαν ἣν καὶ παρὰ Ῥοδίοις. Διεκοσμεῖτο δὲ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἡ πόλις καὶ διὰ στοῶν καὶ διὰ ναῶν· ὁ δὲ ναὸς τοῦ Ὀ(λ)υμπίου Διὸς κατ' οὐδὲν ὑπε(λ)είπετο τῶν ἐν Ἑλ(λ)άδι καὶ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐπιβο(λ)ήν του». Ὡς ἀλληγορία δὲ τῆς τοπογραφικῆς διαμορφώσεως τῆς πόλεως, συνδυαζούσης τὸ ὀρεινὸν πρὸς τὸ παραθαλάσσιον δύνανται νὰ ἐκληφθῶσιν αἱ ἐπὶ τοῦ νομίσματος τῶν Ἀκραγαντίνων καλλιτεχνικώταται παραστάσεις, ἀπεικονίζουσαι ἐπὶ μὲν τῆς προσθίας του ὄψεως ἀετὸν κατασπαράσσοντα λαγωόν, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας καρκίνον καὶ ἰχθὺν πετρώδους βυθοῦ (πετρόψαρο).

Οἱ Καρχηδόνιοι ἀνέκαθεν αἰσθανόμενοι κατακτητικὰς ἐπιθυμίας κατὰ τοῦ Ἀκράγαντος ὑπέταξαν αὐτὸν περὶ τὸ 405 π. Χ. (Διόδ. Σικελ. XIII, 82—Πο(λ)ύβ. 1,17), ἐπανακτήσαντα τὴν ἐλευθερίαν του (342 π. Χ.) χάρις εἰς τὸν Τιμολέοντα, συνδεθεισῶν μετὰ τοῦτο διὰ δεσμῶν ἐγκαρδιότητος τῶν τριῶν ἐλευθερωθεισῶν πόλεων τοῦ Ἀκράγαντος, τῆς Γέλας καὶ τῶν Συρακουσῶν. Τῷ 260 ὑπετάγη ὁ Ἀκράγας εἰς τὴν Ῥώμην, τῆς ἑλληνικῆς του ὀνομασίας ὑποκατασταθείσης διὰ τῆς λατινικῆς *Agrigentum* (Plin. III, 14,4: A qua fronte Siciliae ..... fluvius Gelas oppidum Acragas quod Argigentum nostri dixere).

Αἱ ὡς πρὸς τὸ πολίτευμά του γνωσταὶ εἰδήσεις συνοψίζονται εἰς τὰς ἑξῆς: Αἱ ἀπὸ τῶν φατριῶν διχόνοιαι ἤγαγον (περὶ τὸ τέλος τῆς 6ης ἢ ἀρχὰς τῆς 5ης ἑκατονταετηρίδος) εἰς τυραννίδα, δι' ἧς ἐν τούτοις μεγάλως προήχθη εἰς πολιτικὴν ἰσχὺν ὁ Ἀκράγας, διαμφισβητήσας τὰ πρωτεῖα τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πλούτου πρὸς τὰς Συρακούσας. Κυριώτεροι δὲ τῶν τυράννων του ὑπῆρξαν: ὁ σκληρὸς *Φάλαρις* (570—551) ὁ κατακαίων ζῶντας ἀνθρώπους, οὓς ἐνέκλειεν εἰς χαλκοῦν ταῦρον, κατασκευασθέντα ὑπὸ τοῦ χαλκοπλάστου Περίλλου· ὑπὸ τὸν ταῦρον ἐτίθετο πυρὰ καὶ διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ αἱ οἰμωγαὶ τῶν βασανιζομένων προσελάμβανον τόνον ὡς τῆς φωνῆς ταύρου (Λουκιανοῦ Φά(λ)αρις) Τοῦ γένους ὅμως τῶν ἐν Γέλᾳ καὶ Ἀκράγαντι Ἐμμενιδῶν διοργανώσαντος στάσιν καταρρίψασαν τὸν Φάλαριν (Πινδ. Πυθ. Α, 186—Διοδ. ΙΓ, 90—Λουκιαν. Φά(λ)αρ.), ἀνέλαβε τὴν διακυβέρνησιν ὁ ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἐμμενιδῶν *Τηλέμαχος* Εἰς τὸ αὐτὸ γένος ἀνῆκε καὶ ὁ *Θήρων* (483-472) διακυβερνήσας ἐπὶ 11 ἔτη, περινούστατος καὶ πρᾷος, νικήσας δὲ μετὰ τοῦ Γέλωνος τυράννου τῶν Συρακουσῶν (Ἡρόδοτος 2, 165 Διόδωρος XIII. 86) τοὺς ὑπὸ τὸν Ἀμίλκαν Καρχηδονίους (480 π. Χ.) παρὰ τὴν Ἱμέραν (νῦν Termini Imerese) Ὁ διαδεχθεὶς ὅμως αὐτὸν υἱός του *Θρασυδαῖος* ὑπῆρξεν ὁ ἀντίπους ἐν γένει εἰς τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν καθόλου πολιτείαν ἐκείνου, καὶ διὰ τοῦτο ἀνετράπη (470) ὑπὸ *Μέτωνος* τοῦ Ἐμπεδοκλέους πατρὸς («Ἐμπεδοκλῆς Μέτωνος ἦν υἱός, τοῦ Ἐμπεδοκ(λ)έους, Ἀκραγαντῖνος», *Διογ. Λαερτ* Η, 6,51. Ἡ ἀριστοκρατία ὅμως ἀνετράπη ὁριστικῶς τῷ 444 ὑπὸ τοῦ *Ἐμπεδοκλέους*, ὅστις ἐνθουσιῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀπέκρουσε τὸν προσενεχθέντα εἰς αὐτὸν θρόνον καὶ ἐγκαθίδρυσε δημοκρατίαν, ἡ ὁποία ὅμως ἐπέφερε κομματικὰς διαμάχας ἐξασθενησάσας τὴν πόλιν, ὁτὲ μὲν καταλαμβανόντων τὴν ἐξουσίαν τῶν ὀλιγαρχῶν, ὁτὲ δὲ ὑπερισχυούσης τῆς ὀχλοκρατίας. Χαρακτηριστικὸν τῆς νοοτροπίας ἥτις ἐπεκράτει ἐν τῇ Βουλῇ τοῦ Ἀκράγαντος, εἶναι τὸ ἀκόλουθον ἀναφερόμενον ὑπὸ Διογένους τοῦ Λαερτίου (Η.β' 65) ἐν σχέσει πρὸς αἴτησιν ἰατροῦ τινος Ἄκρωνος, ἐκ τῶν ἰσχυόντων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης «αἰτοῦντος παρὰ τῆς Βου(λ)ῆς εἰς κατασκευὴν πατρῴου μνημείου διὰ τὴν ἐν τοῖς ἰατροῖς ἀκρότητα». Ἀφοῦ εἰς μάτην ὁ εὐθὺς Ἐμπεδοκλῆς ἐπεκαλέσθη τὰ ὑπὲρ τῆς ἰσότητος ἐπιχειρήματά του, ἐδέησε νὰ χρησιμοποιήσῃ, πρὸς ματαίωσιν τῆς ὑπὲρ τῆς αἰτήσεως τοῦ Ἄκρωνος ἀποκλινούσης γνώμης τῆς Βουλῆς, τὸ κακόηχον, τὸ ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν γραμμάτων κρ τὰ ὁποῖα κατ' ἀνάγκην θὰ ἐπανελαμβάνοντο εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ μνημείου ἐπιγραφήν· διότι, εἶπε πρὸς τὴν Βουλήν, τί ἄλλο καλύτερον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιγραφῇ ἐπὶ τοῦ μνημείου τοῦ Ἄκρωνος παρὰ τὸ

Ἄκρον ἰατρὸν Ἄκρων' Ἀκραγαντῖνον πατρὸς ἄκρου
κρύπτει κρημνὸς ἄκρος πατρίδος ἀκροτάτης·

καὶ μόνον οὕτω ἐπρόλαβεν ἐκδήλωσιν διακρίσεως, ἣν ἐθεώρει μειοῦσαν τοὺς ἄλλους. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ἰδέαν τῆς Δημοκρατίας ἦσαν τότε, ἐν Ἀκράγαντι, πολὺ περισσότεροι τῶν ἐξ ἰδεολογίας δημοκρατῶν, ὁ ἁγνὸς Ἐμπεδοκλῆς εἶχε καταστῆ ἀνεπιθύμητος, μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε ἀπελθόντα εἰς Πελοπόννησον νὰ τῷ ἀρνηθῶσι τὴν ἐπάνοδον καὶ νὰ εὕρῃ τὸν τάφον ἐν τῇ ξένῃ. Ἡ τοιαύτη ἕνεκα τῆς πολιτικῆς ἀπεξαρθρώσεως κατάπτωσις τοῦ Ἀκράγαντος ὑπήγαγεν αὐτόν, ὡς καὶ τὴν λοιπὴν Σικελίαν, ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Ῥώμης μετὰ (περὶ τὸ 242 π.Χ.) τὸν Πρῶτον Καρχηδονικὸν πόλεμον. Παρέμεινε Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία ὡς καὶ ὅλη ἡ Σικελία μέχρι τοῦ 429 μ.Χ. ὁπότε περιῆλθεν ἐξ ὑπαμοιβῆς εἰς τοὺς Βανδάλους καὶ Γότθους, ἀλλὰ τῷ 550 ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ παρέμεινεν εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος μέχρι τοῦ 960, ὅτε ἤρχισεν ἐκεῖ ἐκδηλούμενος ὁ ἀμείλικτος πόλεμος Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰσλαμισμοῦ. Ἔκτοτε ὁ Ἀκράγας παρηκολούθει τὴν τύχην τῆς Σικελίας, ἀπὸ τῆς καταλήψεώς της ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν (965 μ. Χ.) μέχρι τῆς 18 Φεβρουαρίου 1861 ὁπότε, κατόπιν τῆς ἐπιτυχούσης ἐπαναστάσεως τοῦ Γαριβάλδη, ἡ πρώτη Ἰταλικὴ Βουλὴ ἐκήρυξε τὴν προσάρτησιν τῆς Σικελίας εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἡνωμένης Ἰταλίας.

Σήμερον ὁ Ἀκράγας ὀνομάζεται ***Τζιρτζέντι*** (Girgenti: Πλάτος = 37 18'.—Μῆκος = 13' 35'Α. —Χάρται Ἀγγλικοί: 186 = Mazzara to Palma, 2113 = Port Empedocle, 190 = Girgenti) κατὰ παραφθορὰν τοῦ ἀραβικοῦ *Τζερι ἐντ* εἰς ὃ εἶχε παραφθαρῆ τὸ Λατινικὸν ***Agrigentum***, καὶ ἐπέχει τὴν αὐτὴν ὡς καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τοποθεσίαν, ἐκτισμένος εἰς 1000 πόδας (300 μέτρ. περίπου) ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ τῆς ὁποίας «Marina di Gi(r)genti». ἀπέχει 4 χιλιόμετρα περίπου. Ἔχει σήμερον πληθυσμὸν 27800 κατοίκων περίπου (ἀπογρ. 1912). Ἡ ῥυμοτομία του προσομοιάζει τουρκικῆς πόλεως μὲ στενάς, ἀνωμάλους καὶ λιθοστρώτους ὁδούς· πλῆθος ὅμως ἐκκλησιῶν, ναῶν καὶ μοναστηρίων μεταβάλλει τὴν πρώτην τοιαύτην ἐντύπωσιν. Ἔχει δὲ ἡ πόλις δύο ἀρκετὰ με-

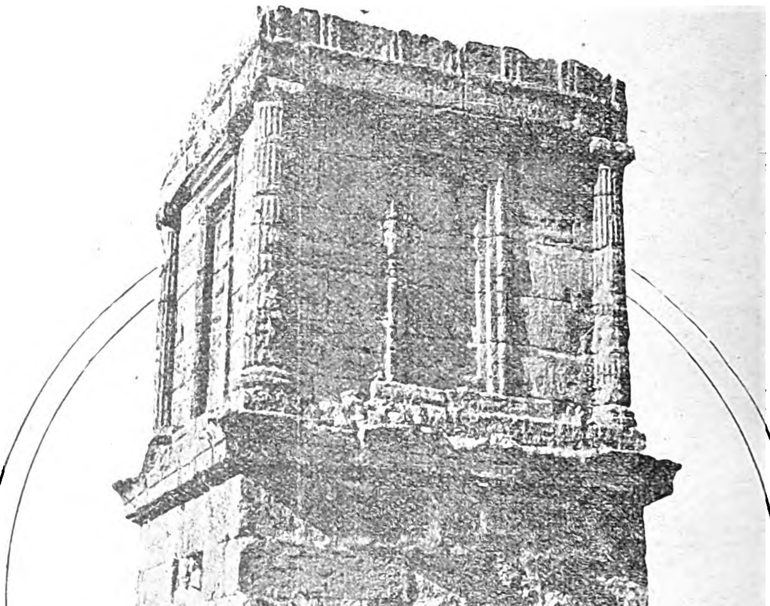

Ἀκράγας: Ὁ τάφος τοῦ Θήρωνος.

Digitized by Google

γάλα νοσοκομεῖα καὶ μητροπολιτικὸν ναὸν καλλιτεχνικώτατον καὶ ἐπιβάλλοντα, ὅστις ὑπερκείμενος τῶν ἄλλων κτιρίων τῆς πόλεως καθιστᾷ τὸ σύνολον γραφικώτατον εἰς τὸν ἀπὸ τῆς θαλάσσης θεώμενον αὐτό. Δεδομένου ὅμως ὅτι ὁ σύγχρονος πληθυσμὸς τοῦ Ἀκράγαντος εἶναι τὸ ἓν τριακοστὸν τοῦ κατὰ τὴ ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς του, μέγα μέρος τῆς ἐκτάσεως ἣν κατεῖχεν ἡ ἀρχαία πόλις καὶ ὅπου εἰσέρχεται τις διὰ διασφάγος καλουμένης *Πόρτα Ἀουρέα* (Porta Aurea) μένει ἐλεύθερον καὶ διακρίνονται οὕτω τὰ ἐρείπια ἅτινα ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ἀνήκοντα εἰς ἑλληνικοὺς καὶ ρωμαϊκοὺς ναούς, τοῦ Ἀταβυρίου Διὸς εἰς τὴν κορυφὴν Rupe Atenea («*Κορυφὴν τῆς Ἀθηνᾶς*» τὴν ὀνομάζει ὁ Πολύβιος), τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης, ἐφ' ὧν ἐρειπίων ἀνηγέρθη ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι Ἁγίου Βλασίου (San Blasi), τῆς Ὁμονοίας (Concordia), τοῦ Ἡρακλέους δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ διὰ τῆς διασφάγος Πόρτα Ἀουρέα, τῶν Διοσκούρων (Castor et Pollux) ἀριστερᾷ αὐτῆς, τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τοῦ Ἡφαίστου, τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῆς Ἥρας (Juno Lucina). Εἰς τὰ νότια κράσπεδα τοῦ βραχώδους ὀροπεδίου, ἐφ' οὗ ἐγείρεται ἡ ἀρχαία πολις, ἐπιδεικνύεται ὁ *τάφος τοῦ Θήρωνος*, ἐπὶ δὲ τῶν νοτιοδυτικῶν ἡ πύλη τῆς Νέας Πόλεως τῆς ἀναφερομένης ὑπὸ Πλουτάρχου (Δίων). Ἡ μεταξὺ πόλεως καὶ αἰγιαλοῦ παραλία εἶναι κατάφυτος ἀμπελώνων, ἐκεῖ δὲ μεταξὺ αὐτῶν ἀλλ' ἐπὶ ὑπερεχόντων μαστῶν δύο ὡραῖα Casino Eguardo καὶ Casino Con arini. Ἡ πόλις συνδέεται σιδηροδρομικῶς πρὸς τὸ Παλέρμον καὶ τὸ ἐπίνειόν της Πόρτο - Ἐμπέδοκλε. ΣΤΥΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Ἀκράγας**. Πλὴν τοῦ ἐν Σικελίᾳ Ἀκράγαντος, ὁ Στέφανος Βυζάντιος ἀναφέρει τέσσαρας εἰσέτι πόλεις ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην: 1) *Ἀκράγας* ἐν Αἰτωλίᾳ. 2) *Ἀκράγας* ἐν Εὐβοίᾳ. 3) *Ἀκράγας* ἐν Θράκῃ καὶ 4) *Ἀκράγας* ἐν Κύπρῳ.

— **Ἀκράγας (ἄκρα)** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἡ ἄκρα (Punta Agragas) εἰς ἣν ἀπολήγει πρὸς ἀνατολὰς ὁ *Ἀκράγαντος ὅρμος* καὶ βορείως ἀλλ' ἐγγύτατα τῆς ὁποίας ἐκβάλλει *Ἀκράγας* ὁ ποταμὸς (Fiume Agragas). Εἰς 2 χιλιόμετρα περίπου πρὸς Ἀν. ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου (πλ.=37° 15'25", μ.=13° 36'36", χάρτης ἀγγλ. 190=Approaches to Port Empedocle) ὕψους 153 ποδῶν ἐγείρεται εἰσέτι ὑψηλὸς ἀρχαῖος πύργος, ὁ Torre Abbate, χρησιμεύων ὡς σημεῖον ἀναγνωρίσεως εἰς τοὺς προσγειοῦντας. Σ.Ε.Λ.

— **Ἀκράγας (Ἀκράγαντος ὅρμος)** [*Παραλ. Γεωγραφ.*]. Ὅρμος ἀναπεπταμένος (Girgenti roads) πρὸς Ν.ΝΔ, ἐπὶ τῆς ΝΔ ἀκτῆς τῆς Σικελίας, νοτίως τοῦ ὀροπεδίου ἐφ' οὗ ἡ πόλις *Τζιρτζέντι* (β. Ἀκράγας), περιλαμβανόμενος ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀκράγας* (Punte Agragas) πρὸς ἀνατολὰς καὶ τῆς ἄκρας τῆς προεκτεινούσης τὸν βουνὸν *Μονσεράτο* (Monseraio) πρὸς δυσμάς. Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην ἐκβάλλει ὁ *Ἀκράγας* ποταμὸς (Fiume Agragas), εἰς δὲ τὴν δευτέραν κατεσκευάσθη ὁ τεχνητὸς λι-

Ἄποψις ὅρμου Ἀκράγαντος. Εἰς τὸ μέσον ὁ βουνὸς Μονσεράτο καὶ ὑπὸ τὴν κορυφήν του τὸ «Πόρτο Ἐμπέδοκλε».

μήν, τοῦ Ἀκράγαντος τῆς πόλεως τὸ ἐπίνειον, ὀνομασθεὶς *Πόρτο Ἐμπέδοκλε* (Porto Empedocle) εἰς τιμὴν τοῦ μεγάλου τοῦ ἀρχαίου Ἀκράγαντος πολίτου. Τὰ βολίσματα τοῦ ὅρμου εἶναι 3—10 ὀργ. μὲ βυθὸν πηλώδη κρατοῦντα καλῶς τὰς ἀγκύρας, ἀλλ' εἰς 3 ½ μίλλια νοτίως τῆς ἀκτῆς ἐκτείνεται ὕφαλος La Secca ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν καὶ Melville shoal ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καλουμένη, ἔχουσα δύο κεφαλὰς μὲ ἐλάχιστον βόλισμα ὑπὲρ αὐτὰς 3 ὀργυιῶν. Ὁ λιμὴν Πέρτο Ἐμπέδοκλε ἐν ἀρχῇ μικρός, ἀποτελούμενος ἐξ ἑνὸς μικροῦ κυματοθραύστου, ἐμεγεθύνθη διὰ τῆς προσθήκης δύο κυματοθραυστῶν ἑκατέρωθεν τοῦ παλαιοῦ λιμένος, ὥστε νὰ ἐμφανίζεται μικρὸς λιμὴν ἐντὸς μείζονος, καὶ τῶν τριῶν κυματοθραυστῶν του φωτιζομένων τοῦ μὲν μεσαίου διὰ φωτὸς λευκοῦ σκαρδαμύσσοντος ἀνὰ 7 ½ δ. λ., φωτοβολίας 10 μιλ., (πλατ.=37° 16' 55", μῆκος=13° 32' 27", χάρτης ἀγγλικὸς=2113=Porto Empedocle), τοῦ δὲ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι διὰ φανοῦ πρασίνου 5 μιλ., τοῦ δὲ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι διὰ φανοῦ ἐρυθροῦ 5 ἐπίσης μιλλίων. Εἰς τὸν λιμένα τοῦτον ἀπολήγει διακλάδωσις τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Παλέρμου—Τζιρτζέντι, διευκολύνουσα τὴν μεταφορὰν τῶν ἐμπορευμάτων, ἰδίως οἴνων, ἐξ Ἀκράγαντος. Σ. Ε Λ

—**Ἀκράγας (ποταμός)** [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς παραρρέων τὴν πόλιν τοῦ Ἀκράγαντος καὶ ἐκβάλλων ἐγγὺς τῆς *Ἀκράγαντος ἄκρας*, εἰς θέσιν Fiume Agragas (=ἐκβολαὶ Ἀκράγαντος). Εἰς δύο μίλλια ἔσω τῆς ἐκβολῆς του διαιρεῖται εἰς δύο κλάδους, τὸν μὲν ἐξ ἀνατολῶν μεταξὺ Τζιρτζέντι (Girgenti) καὶ Κάμπο Ρομᾶνο (Campo Romano), τὸν δὲ πρὸς δυσμὰς καὶ βορειοδυτικῶς διὰ τῆς πεδιάδος San Leonardo μεταξὺ Girgenti καὶ βουνοῦ Monserrato. Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς του ὄχθης πύργος ὑψηλὸς *Σὰν Γκιουζέπε* (San Giuseppe) ὕψους 180 ποδ., εἰς 1 μίλλ. δὲ πρὸς ἀνατολὰς ὁ πύργος *Ἀμπάτε* (Abbate) ὕψους 155 ποδ. Σ. Ε. Λ.

Ἀκράγη. Ὀνομασία κατὰ Πολύβιον (Θ, 26, 20) τῆς ἐπαρχίας ἀφ' ἧς ἔλαβον τὰς ὀνομασίας καὶ ὁ ποταμὸς καὶ ἡ πόλις (β. Ἀκράγας), «διὰ τὸ εὔγεων». Ἀλλαχοῦ ὁ Πολύβιος ὀνομάζει τὴν ἐπαρχίαν *Ἀκράγας*, ἐνῷ ὁ Πλούταρχος (Δίων) ὀνομάζει αὐτὴν *Ἀκραγαντίνην*. Σ. Ε. Λ.

ἀκράδαντος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ κραδαινόμενος, ἀδιάσειστος, ἀσάλευτος, σταθερός. — Ἐπίρρ. **ἀκραδάντως**.

Ἀκραδιαὶς [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Δύο νησῖδες ἐγγύτατα ἀλλήλων μὲ κατεύθυνσιν Λ.ΒΑ-Δ.ΝΔ, ἀναδύουσαι εἰς ¾ μιλλίου Β.ΒΔ τῆς ἄκρας *Λακίδα*, ἀνατολικῆς ἀρχῆς τοῦ στομίου τοῦ κολπίζοντος τῆς Μήλου λιμένος. Ἡ ΒΑ τῶν νησίδων εἶναι κωνική, ἡ δὲ ΝΔ κησιρώδης καὶ διάβρωτος ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἅτινα ἔχουσι διανοίξει διαβρώσεις ἐκ τῶν καταστρεφουσῶν τὰς «ὑψηλὰς ἀκτάς» (βλ. ἀκταί). Ἐπὶ τῆς πρὸς δυσμὰς ἄκρας τῆς δευτέρας ταύτης τῶν νησίδων, εἰς ὕψος 77 μέτρων ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ὑπάρχει φάρος, ἀνεγερθεὶς τῷ 1892 καὶ ἐκπέμπων φῶς ἐρυθρὸν σταθερὸν 9 μιλλίων, τὸ ὁποῖον οἱ εἰσπλέοντες εἰς Μῆλον δέον νὰ ἀφίνωσιν ἀριστερᾷ. Ἡ γεωγραφικὴ θέσις τοῦ «*φάρου Ἀκραδιάς*» εἶναι πλάτους=36° 46'40", μήκους=24° 23'50" (Χάρτης Ἀγγλικὸς=2051: Milo-Antimilo-Kimolos and Polinos). Κατὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1925 πολλαχοῦ της νησῖδος προέκυψαν ρωγμαὶ βαθύταται. Σ Ε Λ

Ἀκράθως [*Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.*]. Τὸ ἀκρωτήριον τὸ ἀποτελοῦν τὴν ἀνατολικωτέραν τῆς *χερσονήσου Ἀκτῆς* (τοῦ *Ἄθωνος* ἢ *Ἁγίου Ὄρους*), ἐσχατιὰν καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου, κατὰ τοὺς ἀρχαίους: «τὸ δὲ πρὸς τῷ Στρυμωνικῷ Ἀκράθω, ἄκρον» (Στράβ ἐκδ. Didot σε. 279 στιχ. 35). Καλούμενον ἐπίσης καὶ *Ἀκρόθωον*, εἶναι τὸ σημερινὸν ἀκρωτήριον *Τίμιος Πρόδρομος* ἢ καὶ *Σμέρνα*, Laura δὲ κατὰ τὸν Ἀγγλικὸν χάρτην 1086 (=Gulf of Kassandra to Thassos and Limnos islands· βλ. λ. Ἄθως καὶ χάρτην ἐπεξηγηματικόν), τὸ πρὸ τῆς Μονῆς τῆς Μεγίστης Λαύρας. Σ. Ε. Λ.

Ἄκραι. 1) Πόλις τῆς νοτίου Σικελίας παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Ἀνάπου καὶ πρὸς Δ. τῶν Συρακουσῶν, τῶν ὁποίων ἦτο ἀποικία, κτισθεῖσα κατὰ τὸ 664 π. Χ, ἤτοι 70 ἔτη μετὰ τὴν κτίσιν τῶν Συρακουσῶν (Θουκυδ. ΣΤ' 5). Νῦν καλεῖται Palazzoio.

2) Πόλις τῆς ἀρχαίας Αἰτωλίας. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πολυβίου (Ε. 13), ὅτε οὗτος ἀφηγεῖται τὴν κατὰ τοῦ Θέρμου ἐκστρατείαν Φιλίππου τοῦ Γ' (Ε') βασιλέως τῆς Μακεδονίας.

3) Πόλις τῆς ἐπαρχίας Μυσίας (νῦν Βουλγαρίας) τοῦ θέματος Θράκης τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Ἀκραία [*Μυθολ.*]. Θυγάτηρ τοῦ ποταμοῦ Ἀστερίωνος καὶ ἀδελφὴ τῆς Εὐβοίας καὶ Προσύμνης. Καὶ αἱ τρεῖς ἀδελφαὶ ὑπῆρξαν τροφοὶ τῆς Ἥρας κατὰ τὴν ἐπιχώριον ἐν Μυκήναις παράδοσιν. Ἀπὸ τούτων δὲ εἶχον ὀνομασθῆ Εὔβοια καὶ Ἀκραία τὰ δύο παρὰ τὸ Ἡραῖον τῶν Μυκηνῶν ὄρη, καὶ Πρόσυμνα ἡ ὑπὸ τὸ Ἡραῖον χώρα (Παυσ. ΙΙ. 17. 1—2).

Ἀκραία [*Ἀρχ.*]. Ὄρος ὑπὲρ τὴν Πρόσυμναν τοῦ Ἄργους, τὸ σήμερον καλούμενον *Ἅγιος Ἠλίας ὁ Μπερμπακιώτικος*, ὕψους 702 μ. (Παυσ. 2, 17, 2· Στράβ. Ι, 449).

ἀκραία (ἡ) [*Ζωολ.*]. Ἔντομα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοπτέρων*. Εὑρίσκονται διεσπαρμένα εἰς τὰς τροπικὰς ζώνας καὶ τῶν δύο ἡμισφαιρίων. Δ. Ν. Π.

ἀκραιγιαλία (ἡ)· οὕτω μετεφράσθη ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον δῆθεν τὸ δημοτικὸν **ἀκρογιάλι**.

Ἀκραῖον λέπας. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἀπόκρημνος τις λόφος καὶ χαράδρα ἐν Σικελίᾳ παρὰ τὰς Συρακούσας. Διὰ τῆς χαράδρας ταύτης ἠγωνίσθησαν εἰς μάχην νὰ διαφύγωσιν οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν ἐκ Συρακουσῶν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 413 π.Χ. ὑποχώρησίν των (Θουκ. VII. 78 καὶ ἑξῆς. Εἰς τὴν χαράδραν ἔφθασαν οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς ὑποχωρήσεως των, ἀφοῦ δὲ ἀπεκρούσθησαν, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸ χωρίον εἰς τὸ ὁποῖον εἶχον στρατοπεδεύσει πρότερον, εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς χαράδρας ἀπόστασιν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἠδύναντο νὰ διαμείνωσι, διότι παρηνωχλοῦντο ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ τῶν Συρακοσίων. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν ὤφειλον νὰ ἐκβιάσωσι τὴν διάβασιν των διὰ τῆς χαράδρας. Ἐξεκίνησαν λοιπὸν κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας τῆς ἐπιούσης ἡμέρας καὶ προσέβαλον τὴν χαράδραν μὲ ἀνδρείαν ἡρωϊκήν, ἀλλὰ πάντες οἱ ἀπεγνωσμένοι ἀγῶνες αὐτῶν ἀπέβησαν μάταιοι.

Ἀπὸ τὰ ἐγκάρσια τείχη τῶν ἀποκλειόντων ἑκατέρωθεν τὴν χαράδραν λόφων καὶ ἀπὸ τὰ τείχη τοῦ λόφου, ὁ ὁποῖος ἔκειτο εἰς τὸ μέσον, κατετοξεύοντο καὶ κατηκοντίζοντο χωρὶς αὐτοὶ νὰ δύνανται νὰ βλάψωσι τοὺς πολεμίους. Ἐν τῇ συμφορᾷ των δὲ ἐκείνῃ ἐπῆλθον καὶ ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ μετὰ βροχῶν, αἵτινες ἐθεωρήθησαν ὡς προάγγελος τοῦ ὀλέθρου των. Κατὰ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν κατέβαλον νέους ἀπεγνωσμένους ἀγῶνας, ἀλλὰ καὶ τούτους εἰς μάτην. Ἠναγκάσθησαν λοιπόν, ὅτε ἐπῆλθεν ἡ νύξ, ν' ἀλλάξωσι σχέδιον πορείας καὶ ἀφοῦ ἥναψαν πυρὰ διὰ νὰ ἐξαπατήσωσι τοὺς πολεμίους, ἐτράπησαν πρὸς νότον, πρὸς τὴν παραλίαν μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ εὕρωσι καὶ χῶρον καταλληλότερον πρὸς ἄμυναν καὶ διόδους διὰ τῶν κοιλάδων εὐβατωτέρας. Ἡ πορεία ὅμως ἐκείνη ἐπήνεγκε τὴν διάσπασιν τῆς στρατιᾶς εἰς δύο τμήματα, καὶ τὴν καταστροφὴν ἀμφοτέρων, τοῦ τμήματος τοῦ Δημοσθένους τὸ πρῶτον παρὰ τὸ Πολυζήλειον, καὶ τοῦ Νικίου βραδύτερον παρὰ τὸν Ἀσσίναρον (10 Σεπτεμβρίου 413 π. Χ.) ποταμόν. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκραῖος, —α, —ον· ὁ τῆς ἄκρας, ὁ τῆς ἀκροπόλεως· ‖ ὁ τοῦ ἄκρου, τοῦ πέρατος, ὁ ἄκρος· «*ἀκραῖοι λίθοι*» οἱ λίθοι τοῦ λιθοστρώτου οἱ ἀποτελοῦντες τὴν φὰν αὐτοῦ, «ἀκραῖος σταθμός (σιδηροδρομικός, τηλεγραφικός, ὁδοιπορικός)», ὁ ἔσχατος σταθμός, πέραν τοῦ ὁποίου ἄλλος δὲν ὑπάρχει. Β.Φ.

Τὸ ἐπίθετον *ἀκραῖος* καὶ *ἀκραία* ἐδίδετο ἐν τῇ ἀρχαιότητι εἰς θεοὺς καὶ θεάς, τῶν ὁποίων οἱ ναοὶ ἢ οἱ βωμοὶ εἶχον κτισθῆ ἐπὶ ὄρους ἢ ὑψώματός τινος. Οὕτως ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ελατρεύετο ἡ Ἥρα ἐν Κορίνθῳ, ἔχουσα ἱερὸν μετὰ μαντείου ἀρχαιοτάτου ἐπὶ τινος λόφου παρὰ τὸν λιμένα τοῦ Λαχαίου, καὶ ἐν Ἄργει ἔχουσα ἱερὸν ἐπὶ τῆς ἐκ τῆς πόλεως εἰς τὴν ἀκρόπολιν Λάρισαν ἀγούσης ὁδοῦ (Παυσ. ΙΙ. 24.1). Ὡσαύτως ὑπὸ τὸ αὐτὸ ἐπώνυμον ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη ἐν Κνιδῳ, ἐν Τροιζῆνι (Παυσ. ΙΙ. 36.6) καὶ ἐν Κύπρῳ, (βλ. κατωτέρω), ἡ Τύχη ἐν Σικυῶνι, ἔχουσα ἱερὸν καὶ ἄγαλμα ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς πόλεως (Παυσ. ΙΙ. 7.5) καὶ ἡ Ἄρτεμις. Ὁ Ζεὺς ὡς ἀκραῖος ἐλατρεύετο ἐν Πηλίῳ καὶ Λέσβῳ, ὑπὸ τὸ αὐτὸ δ' ἐπώνυμον ὁ Ποσειδῶν καὶ ὁ Πλούτων ἐν Μυτιλήνῃ. Γ. Δ. ΚΑΨ.

— **Ἀκραίας Ἀφροδίτης ναός**. Οὕτω καλεῖται ὁ περίφημος ναὸς τῆς Ἀφροδίτης ἐν Κύπρῳ, ὁ κείμενος ἐπὶ τοῦ Ἀκρωτηρίου *Δεινάρετον* ἢ *Βοὸς οὐρὰν*, κατὰ τὴν ἐσχατιὰν τῆς σημερινῆς *Καρπασίας*. Τὸ ἀκρωτήριον Δεινάρετον ἀποδίδεται εἰς τὸ σημερινὸν ἀκρωτήριον τοῦ *Ἁγίου Ἀνδρέου* κοινῶς γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Νουρὰ τοῦ Βοῦ*». Ὁ Στράβων ἐν τοῖς Γεωγραφικοῖς ὁρίζει τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας τῆς μετὰ τὴν Καρπασίαν καὶ ὑπ' αὐτοῦ καλουμένης *Ὄλυμπος*, ἡ ὁποία ἔχει «. . Ἀφροδίτης Ἀκραίας ναόν, ἄδυτον γυναιξὶ καὶ ἀόρατον...» (Στράβ. C. 682). Κατὰ τὸν Hogarth (Devia Cypria 1889) ὁ ναὸς οὗτος ἦτο ἐκτισμένος ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου, εἰς τὴν βάσιν τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται σήμερον σωροὶ τετραγώνων λίθων, θραύσματα ἀγαλμάτων, καὶ πλῆθος ἄλλων ἐρειπίων. Ὁ ρυθμὸς τοῦ ναοῦ ἦτο δωρικός, τὸ δὲ μέγεθος ὅσον τὸ τοῦ Θησείου τῶν Ἀθηνῶν (104×45 ποδ.). Ὁ ρυθμὸς οὗτος, ἂν καὶ ὀνομαστός, δὲν ἀπαντᾶται συνήθως εἰς ναοὺς ἀφιερωμένους εἰς τὴν λατρείαν τῆς *Ἀφροδίτης*. (Βλ. Κυπριακὰ Χρονικά, Α' καὶ ς'.) Κ. Μ. ΚΑΡ.

Ἀκραιφεὺς [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ κτίσας τὸ Ἀκραίφιον παρὰ τὴν Κωπαΐδα τῆς Βοιωτίας (Στέφ. Βυζ.)

Ἀκραιφίαι ἢ **Ἀκραίφιον** (**Ἀκραίφνιον** κατὰ Παυσανίαν). Πολίχνη τῆς Βοιωτίας παρὰ τὴν λίμνην Κωπαΐδα καὶ ὑπὲρ τὸ Τηνερικὸν πεδίον ἐπὶ τοῦ ὄρους Πτώου. Ἡ πολίχνη ἀνῆκεν εἰς τοὺς Θηβαίους καὶ διὰ τοῦτο εἰς ταύτην κατέφυγον πολλοί, ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος ἔκαμεν ἀνάστατους τὰς Θήβας. Εἶχε ναὸν καὶ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς πολίχνης ταύτης κεῖται νῦν τὸ χωρίον Καρδίτσα. Εἰς ἀπόστασιν 15 ἀρχαίων σταδίων τῆς πόλεως ἔκειτο τὸ ἱερὸν τοῦ Πτώου Ἀπόλλωνος «ὡς μαντεῖον ἀψευδὲς πρὸ τῆς Ἀλεξάνδρου καὶ Μακεδόνων ἐπιστρατείας καὶ ὀλέθρου Θηβαίων» (Παυσ. ΙΧ. 23.5—6.) Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκραίφνεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι τις ἀκραιφνής (βλ. λ.).

ἀκραιφνὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ἄμεικτος, καθαρός, αὐτὸς καθ' αὐτόν ‖ μτφ. ἄδολος, εἰλικρινής, ἀνυ-

Digitized by Google

πόκριτος. (Ἡ κατὰ τὰς παλαιάς γραμματικὰς παραγωγὴ τῆς λ. ἀπὸ τοῦ *ἀκεραιοφανὴς* εἶναι ἀστήρικτος.)—Ἐπίρρ. **ἀκραιφνῶς**. Β. Φ.

Ἀκραιφνίου ***δῆμος***. Εἷς ἐκ τῶν τέως δήμων γ΄ τάξεως τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν, ὀνομασθεὶς ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ ἀρχαίας πόλεως Ἀκραιφνίου. Εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Καρδίτσαν καὶ περιελάμβανε τὰ χωρία Κόκκινον, Λουκίσια, Μωρίκι, Οὔγγρα, Τοπόλια, ὡς καὶ τὰς μονὰς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος καὶ Πελαγίας.

ἀκραίχμιον (τό)· τὸ ἄκρον τῆς αἰχμῆς τῶν κεραυναγωγῶν (νεολογ.)

Ἀκράκανος. Παραπόταμος τοῦ Εὐφράτου (Εὐσέβ.)

ἀκρακτηρίς· τὸ ἄκρον τῆς **ἀκτηρίδος** (βλ. λ.).

Ἀκρὰμπ (Akrab) *[Ἀστρ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἀστρονόμων ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Σκορπίου, οὗτινος ὁ λαμπρότατος ἀστὴρ **α** *Σκορπίου* ἢ *Ἀντάρης* ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν Ἀράβων *Κάλμπ-ἀλ-ἀκρὰμπ* κατὰ μετάφρασιν τοῦ ὀνόματος, ὅπερ ἔδωκαν εἰς τὸν ἐρυθρὸν ἀπλανῆ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀστονόμοι, καλέσαντες αὐτὸν *Καρδίαν τοῦ Σκορπίου* (Cor Scorpionis κατὰ Λατίνους). Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

— **Ἀκρὰμπ** (Acrab) *[Ἀστρον.]*. Ἀραβικὴ ἐπωνυμία τοῦ ἀστέρος β_1 *Σκορπίου*, ἔχοντος μέγεθος 2,9 καὶ ὑπαγομένου φασματοσκοπικῶς εἰς τὴν τάξιν B_1. Σ. Π.

Ἀκραμύτης *[Γεωγρ.]*. 1) Ὄρος τῆς νήσου Ρόδου, ὕψους 2706 ποδῶν, ἀποτελοῦν ἀντηρίδα τοῦ ὄρους Ἀττάγυιαρο (ἀρχ. *Ἀτάβυρις* ἢ *Ἀτάβυρος*), συνεχιζομένην ὑπὸ τοῦ βουνοῦ Ἀρμενιστὴς καὶ ἀπολήγουσαν εἰς τὸ ὁμώνυμον τοῦ ὄρους ἀκρωτήριον. Ἡ ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ὄρους δὲν ἔχει διασωθῆ.

2) Ἀκρωτήριον ἀποτελοῦν τὴν δυτικὴν τῆς Ρόδου ἐσχατιὰν (πλάτος = 36°09΄· μῆκος = 27°43΄. Χάρτης Ἀγγλ. 1667 = Rhodes island). Εἶνε γνωστὸν καὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Μονόλιθος* ἐκ γειτονικοῦ μεσογείου χωρίου, ἀπέχοντος 3 μιλ. ΝΑ. Ὁ Ἄγγλος ὑδρογράφος Thomas Graves, ὁ χαρτογραφήσας τὴν Ρόδον τῷ 1841, διερωτᾶται μήπως ὁ Ἀκραμύτης εἶνε τὸ *Πανὸς Ἀκρωτήριον* τῶν ἀρχαίων, ὅπως ἐπίσης διὰ τὸ 10 μίλ. ΒΑ αὐτοῦ κείμενον ἀκρωτήριον *Κοπριά*, μήπως εἶνε τὸ ἀρχαῖον *Θοάντιον*· βέβαιον ἐν τούτοις εἶνε ὅτι Θοάντιον δὲν ἦτο ὄνομα ἀκρωτηρίου, ἀλλὰ τμήματος τῆς Ροδίου ἀκτῆς. Σ. Ε. Λ.

ἄκρανα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Εἶδος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαυριδῶν*. Ὁ μόνος γνωστὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ εἴδους εἶναι *ἄκρανος ὁ πράσινος*, ἀπαντῶν ἐν Ἀφρικῇ. Δ. Ν. Π.

ἀκρανειὰ ἢ ***ἀκρανιὰ*** *[Βοτ.]*· **βλ. κρανεία.**

ἀκράνης (ὁ)· ἰδιωματ. σύντροφος (λέξ. τουρκική)·

ἀκρανία (ἡ) *[Τερατογ.]*. Ἡ τελεία ἢ καὶ ἀτελὴς ἔλλειψις τοῦ κρανίου ἐπὶ τοῦ νεογνοῦ. Πρόκειται συνήθως περὶ τερατομορφίας, καθ' ἣν ἐλλείπει ὁ θόλος τοῦ κρανίου, τῆς βάσεως αὐτοῦ ὑπαρχούσης. Ἡ ἀκρανία συνοδεύει πάντοτε τὴν *ἀνεγκεφαλίαν*, δηλαδὴ τὴν ὑποτυπώδη ἀνάπτυξιν τοῦ ὅλου ἐγκεφάλου. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

ἀκράνια (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Μία τῶν κατωτέρας μορφολογίας βαθμίδων τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου. Τὰ ἀκράνια ἀποτελοῦν τὴν κατωτάτην ὁμοταξίαν τῶν σπονδυλωτῶν ζῴων, χαρακτηριζομένην διὰ τῆς παρουσίας μὲν τῆς *«νωτιαίας χορδῆς»* (προδρόμου τῆς σπονδυλικῆς στήλης), ἰνώδους, τῆς ἀπουσίας ὅμως κρανιακῆς καταβολῆς. Πρότερον κατελέγοντο εἰς τοὺς ἰχθῦς. Καλοῦνται τὰ ἀκράνια καὶ *λεπτοκάρδια* ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως μυώδους καρδίας. Τὸ σπουδαιότερον γένος αὐτῶν ἀποτελεῖ ὁ *ἀμφίοξος*, παριστῶν τὸν τύπον τῆς διαμέσου μορφῆς μεταξὺ τῶν σπονδυλωτῶν ζῴων καὶ τῶν ἀσπονδύλων. Ι.Γ.Κ.

ἀκραξόνιον *[Στρ. Τεχν.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἑκατέρωθεν τοῦ ἄξονος τῶν τροχῶν τοῦ πυροβόλου καὶ τῶν ὀχημάτων ἄκρον. Ν. Κ.

ἀκράπι *[Ναυτ.]*· ναυτικὸς ὅρος κοινοβαρβαρικός: *1) ἀκράπι τῆς καρίνας*=ἡ δευτέρα τρόπις· *2) ἀκράπι τοῦ κορακιοῦ*=ἡ δευτέρα στεῖρα· *3) ἀκράπι τοῦ ποδοστάματος*=τὸ δεύτερον ποδόστημα. Σ.Ε.Λ

ἀκράσεια (Acrasiales) *[Βοτ.]*. Σαπροφυτικοὶ μυξομύκητες, ὧν αἱ ἀμοιβάδες στεροῦνται βλεφαρίδων. Ν. Μ

ἀκρασία (ἡ)· τὸ ἀφηρημ. τοῦ *ἄκρατος* ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀχαλίνωτος, φαῦλος· ἄλλως *ἀκράτεια*, τὸ νὰ μὴ εἶναι τις κύριος τῶν ἐπιθυμιῶν του, ἀκολασία, ἀνελευθερία. ἀντίθ. τοῦ *ἐγκράτεια* καὶ *σωφροσύνη*.

— *[Θρησκ.]*· **βλ. ἐγκράτεια.**

Ἀκράσιον. Χωρίον τῆς νήσου Λέσβου ἀποτελοῦν μετὰ τοῦ συνοικισμοῦ Δρώτας τὴν κοινότητα Ἀκρασίου, ὑπαγομένην εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Πλωμαρίου τοῦ νομοῦ Λέσβου. Ἀπέχει ἐκ τῆς πόλεως Πλωμαρίου 2 ὥρας Β.Δ. καὶ ἔχει 428 κατ. Εἶναι ἕδρα ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ. Δικαστικῶς ὑπάγεται εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον Πλωμαρίου καὶ τὸ Πρωτοδικεῖον Μυτιλήνης. Εἰς τὸ Πλωμάριον ὑπάγεται καὶ ἐφορειακῶς καὶ ταχυδρομικῶς.

Ἡ κοινότης Ἀκρασίου ἔχει 559 κατοίκους. Δύο ἐλαιοτριβεῖα.

Ἄκρασος *[Ἀρχ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Λυδίας ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ (Στέφ. Βυζ. Ἱεροκλ.). Ἄγνωστον ποῦ ἔκειτο.

ἀκράσπεδα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κοιλεντερωτὰ τοῦ ἀθροίσματος τῶν **ἀκαληφῶν** (βλ. λ.). Διακρίνονται ἐκ τοῦ δισκοειδοῦς σώματός των, συνήθως ὀκτακτίνου, μὲ ὀμβρελλοειδῆ χείλη, ἅτινα παρουσιάζουσιν ὀκτώ, σπανίως δώδεκα ἢ δέκα ἓξ σαρκώδεις ἐξογκώσεις, τοποθετημένας εἰς εἰδικὰς κοιλότητας. Τὰ ἀκράσπεδα εἶναι τὰ τελειότερα πάντων τῶν κοιλεντερωτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἀκαληφῶν ἢ μεδουσῶν. Τῶν ζῴων τούτων εἶναι γνωσταὶ πλεῖσται οἰκογένειαι καὶ εἴδη. Τινὰ φθάνουσιν εἰς μέγα μέγεθος καὶ εὑρίσκονται σχεδὸν εἰς πάσας τὰς θαλάσσας. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ζῴων τούτων γίνεται δι' ᾠῶν ἐξ ὧν ἐξέρχονται *βλεφαρωταὶ νύμφαι*. Δ. Ν. Π.

ἀκράσωτος, *— η, — ο*· αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι κρασωμένος, δὲν εἶναι ζαλισμένος ἀπὸ τὸ κρασί, ἀμέθυστος.

Ἀκράτα *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις μεσόγειος καὶ κοινότης τῆς Πελοποννήσου, ὑπαγομένη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Αἰγειαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος. Ἀπέχει τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου 45 λεπτὰ τῆς ὥρας, πρὸς τὴν ὁποίαν ἄγει ἁμαξιτός. Κεῖται εἰς ὕψος 140 μ. καὶ εἰς πεδίον περιβαλλόμενον ὑπὸ διακλαδώσεων τῶν Ἀροανίων, δι' ὃ καὶ ὁ ὁρίζων αὐτῆς εἶναι περιωρισμένος. Ἔχει ὕδωρ πόσιμον ἄριστον, διοχετευθὲν δαπάναις τῆς κοινότητος. Εἶναι ἕδρα τοῦ εἰρηνοδικείου Νωνάκριδος, ὑπαγομένου εἰς τὸ πρωτοδικεῖον Πατρῶν. Ὡσαύτως ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμὸν ὑπαγόμενον εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Αἰγίου, ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον, συμβολαιογραφεῖον καὶ παράρτημα μονοπωλίων τοῦ κράτους. Ὡς πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν ἔχει δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, ἑλλην. σχολεῖον καὶ γυμνάσιον.

Ὁ σιδηροδρ. σταθμὸς τῆς κωμοπόλεως ἀπέχει ταύτης 3600 μ. καὶ κεῖται παρὰ τὴν παραλίαν εἰς τὸ 163ον χιλιόμ. ἐκ Πειραιῶς (ὑψόμ. 11 μ.), ἤτοι 63 χιλιόμ. ἐκ τῆς Κορίνθου καὶ 27 χιλιόμ. ἐκ τοῦ Αἰγίου. Εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἀκράτας ἑδρεύει τελωνοσταθμάρχης· ἐνταῦθα καταπλέουσι καὶ ἀποπλέουσιν ἐτησίως ὑπὲρ τὰ 100 μικρὰ ἱστιοφόρα μεταφέροντα ἰδίᾳ σταφίδα εἰς Πάτρας. Οἱ κάτοικοι τῆς κοινότητος ὑπερβαίνουν τοὺς χιλίους.

Ὅλη ἡ πεδινὴ ἔκτασις τῆς κοινότητος εἶναι κατάφυτος ἐκ σταφιδαμπέλων, ἐλαιώνων καὶ ἀγρῶν. Παράγει σταφίδα ὑπὲρ τὰς 500 χιλ. ἑνετ. λιτρῶν, 70 χιλ. ὀκάδ. ἐλαίου, ἔτι δὲ οἶνον, δημητρ. καρπούς, ὄσπρια καὶ ξυλείαν. Ὑπάρχει σταφιδικὸς συνεταιρισμὸς καὶ σύλλογος ὑπὸ τὸ ὄνομα *«Αἰγαί»*. Ι.Σ.

Ἄποψις πελοποννησιακῆς ἀκτῆς ἀπὸ τῆς Ἀκράτας.

[Φωτογρ. Π. Μεϊντάνη.]

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ Ἀκράτα, ὑπάρχουσα ἀπὸ τουρκοκρατίας ὡς μικρὸν χωρίον, ηὐξήθη εἰς πληθυσμὸν καὶ ἀκμὴν μετὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα ἐξ ἀποίκων, οἱ ὁποῖοι κατῆλθον ἐκ τῶν πρὸς Β. τῶν Ἀροανίων χωρίων τῶν Καλαβρύτων τῶν πρώην δήμων Νωνάκριδος καὶ Κραθῖδος. Ἡ Ἀκράτα ἔχει φημισθῆ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἱεροῦ ἀγῶνος, διότι ἐνταῦθα ἔλαβε χώραν ἡ τελευταία πρᾶξις τοῦ δράματος τῆς μεγάλης ἐκστρατείας τοῦ Δράμαλη εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἤδη πρὸ τῆς ἐπισήμου ἐνάρξεως τοῦ Ἀγῶνος, αἱ ἐχθροπραξίαι εἶχον ἀρχίσει εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀκράτας καὶ δὴ εἰς τὰ *Ἀρφαρά*, ἔνθα, σχεδὸν ταυτοχρόνως μὲ τὰ γενόμενα εἰς τὸ *Ἀγρίδι τῆς Κλουκίνας* καὶ τὰ *Γεφύρια τοῦ Ἀμπίγαγα*, τὴν 16ην Μαρτίου, ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς 15 Σαλονῖται Τοῦρκοι, ἐπιστρέφοντες ἐκ Τριπόλεως εἰς τὴν πατρίδα των. Τὸν ἑπόμενον μῆνα, ἡ Ἀκράτα ἐλεηλατήθη ἀπὸ τοὺς Τσάμηδες, τοὺς ὁποίους ὡδήγει ἐσπευσμένως ὁ Κεχαγιᾶ-μπέης Μουσταφᾶς, καὶ σχεδὸν ἔρημος διέμεινε κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος, πολλὰ ὑποστᾶσα κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐκ τοῦ περιπλέοντος εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον τουρκικοῦ στόλου. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1823, ἡ Ἀκράτα ἐγένετο τὸ θέατρον παραδόξου περιστατικοῦ, καθ' ὃ μία ἐμφύλιος ῥῆξις ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν ἐπίτευξιν σημαντικῆς ἑλληνικῆς νίκης. Μετὰ τὸν ἐν Κορίνθῳ θάνατον τοῦ Δράμαλη, τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ ἀποδεκατισμένα κυριολεκτικῶς ἀπεφάσισαν νὰ καταλίπουν τὴν Κόρινθον καὶ νὰ τραποῦν εἰς τὰς Πάτρας. Ἐμοιράσθησαν λοιπὸν εἰς δύο τμήματα. Καὶ χίλιοι μὲν ἐπέβησαν τῶν πλοιαρίων καὶ κατηυθύνθησαν διὰ θαλάσσης εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον. Οἱ δὲ λοιποί, ἀνερχόμενοι εἰς 3500 περίπου, τεθέντες ὑπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ παλαιοῦ Δελήμπαση τοῦ Δράμαλη, τοῦ κατόπιν τόσον γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Δελῆ-Ἀχμέτ*, ἐξεκίσαν διὰ ξηρᾶς, κατὰ μῆκος τῆς βορείου παραλίας τῆς Πελοποννήσου, καθ' ὃν χρόνον οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ τῆς ἐπαρχίας τῶν Καλαβρύτων, διαιρεθέντες εἰς δύο στρατόπεδα, τὸ τοῦ *Κοτζάμπαση Χαραλάμπη* καὶ τοῦ *Καπετάνου Πετμεζᾶ*, ἐκίνησαν ὅπλα μεταξύ των καὶ κατήρχοντο εἰς τὴν Ἀκράταν διὰ νὰ φιλονικήσουν ἐνόπλως. Πρῶτοι οἱ Πετμεζαῖοι κατέλαβον ἐπίκαιρα σημεῖα τῆς περιφερείας τῶν Χασίων. Ἔπειτα ὁ Σωτ. Χαραλάμπης, ἐπὶ κεφαλῆς πεντακοσίων ἀνδρῶν, μετέβη νὰ τὸν ἐκτοπίσῃ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἔρις εἶχε κοινολογηθῆ. Καὶ ἐπειδὴ προεβλέπετο δεινὴ ἡ ἐμφύλιος ῥῆξις, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ γέρων Ἀσημάκης Ζαΐμης καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ Θεοχαρόπουλος καὶ ὁ Ν. Σολιώτης ἔσπευσαν μὲ τὰ παλληκάρια των ὅπως προλάβουν ταύτην. Τὴν ὥραν λοιπὸν καθ' ἣν τὰ στρατεύματα ταῦτα συνηντῶντο εἰς τὸ ὀροπέδιον τὸ κείμενον ἐπάνω ἀπὸ τὰ Καλύβια τῆς Ἀκράτας, ἐφάνησαν ἐξαίφνης οἱ Τοῦρκοι τοῦ Δελῆ-Ἀχμέτ. Τῆς ἀνελπίστου ταύτης τύχης ἀμέσως ἐπωφελήθησαν οἱ Ἕλληνες, καὶ συνεννοηθέντες ἀφῆκαν τοὺς Τούρκους νὰ εἰσέλθουν εἰς μέρος, εἰς ὃ θὰ ἦτο δυνατὴ καὶ τελεσφόρος ἡ πολιορκία καὶ ἡ ἐπίθεσις. Οἱ Τοῦρκοι, ἀμέριμνοι καὶ μὴ ὑποθέτοντες ὅτι εἰς τὸ ὀροπέδιον παρὰ τὸ ὁποῖον ἐπορεύοντο ἦσαν κρυμμένοι περὶ τοὺς δισχιλίους Ἕλληνας, καλῶς γνωρίζοντας τὰ μέρη ταῦτα, προεχώρησαν. Καὶ ἄλλοι μὲν διέβησαν τὸν Κρᾶθιν ποταμόν, ἔχοντα ἱκανὸν ὕδωρ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, λόγῳ τῶν προηγηθεισῶν βροχῶν, ἄλλοι δὲ παρέμειναν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην. Ὀλίγον παρέκει, εἰς τὸν ἴδιον δρόμον τὸν φέροντα πρὸς τὸ Αἴγιον, ἀπὸ τοῦ προηγουμένου ἔτους, εἶχεν ἀνεγερθῆ εἶδος τειχίου, διὰ νὰ προασπίζῃ τὴν χώραν κατὰ ἐνδεχομένης ἐπιδρομῆς τοῦ Δράμαλη, ὅταν εἰσήλαυνεν εἰς Πελοπόννησον καὶ διετυμπάνιζεν, ὅτι διὰ τριῶν ὁδῶν ἤθελε τὴν κυριεύσει. Οἱ Τοῦρκοι λοιπὸν τοῦ Δελῆ-Ἀχμέτ, παρερχόμενοι τὸ τειχίον, δὲν ἐστοχάσθησαν νὰ τὸ καταλάβουν, ἐπειδὴ ἐπορεύοντο ἀνενόχλητοι. Φθάσαντες ἕως ἐκεῖ, δὲν διέβησαν, ἀλλὰ ἐπιστραφέντες παρὰ τὴν ῥίζαν τοῦ βουνοῦ ἀπεφάσισαν ν' ἀναπαυθοῦν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οἱ Ἕλληνες κατέλαβον τὸ τειχίον ἐταμπουρώθησαν εἰς αὐτό, φράξαντες δὲ συγχρόνως καὶ τὴν δίοδον εἰς τὸ πρὸς τὴν Κόρινθον τμῆμα τῆς ὁδοῦ, ἀπέκλεισαν εἰς τὸν στενὸν χῶρον τῆς Ἀκράτας τοὺς Τούρκους. Οὗτοι, ἀντιληφθέντες τότε τὸ πάθημα

Digitized by Google

ἐταράχθησαν, ἀλλὰ δὲν ἐζήτησαν δι' ἀμέσου ἐπιθέσεως ν' ἀπαλλαγοῦν. Οἱ πλεῖστοι αὐτῶν, Τσάμηδες, συνεννοοῦντο μετὰ τῶν ἀλβανοφώνων τῆς περιοχῆς καὶ ἐζήτουν διὰ συνθήκης νὰ διαβοῦν εἰς Πάτρας. Οὐδὲν ὅμως κατώρθωσαν, μολονότι πολλὰ δῶρα ἔταξαν. Ὁ Δελῆ-Ἀχμὲτ εἶχε διακρίνει τὸ δυσχερὲς τῆς θέσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκοντο, γενναῖος δὲ καὶ ὀξυνούστατος καθὼς ἦτο, ἀμέσως κατεμέτρησε τὰ δέοντα γενέσθαι. Ἐσχημάτισε λοιπὸν περὶ τὸ Χάνι τῆς Ἀκράτας εἶδος στρατοπέδου, πολυφρουρήτου, διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον, μὲ τέσσαρα ταμπούρια. Ἀπ' αὐτῶν δὲ ὁρμώμενος, τὴν 6ην Ἰανουαρίου προσεπάθησε νὰ ἐνεργήσῃ γενναίαν ἔξοδον. Ἀλλ' ἀπέτυχε. Τὴν ἰδίαν ἑσπέραν ἐπεχείρησε νέαν ἔξοδον, καθ' ἣν εἶχε δοθῆ ἡ διαταγὴ νὰ διαβῇ ἕκαστος ὅπως δύναται καὶ νὰ μὴ σταματήσῃ πρὶν φθάσῃ εἰς τὸ Αἴγιον, ὅπου, ὡς ἐβεβαίου, ἀνέμεναν νὰ τοὺς δεξιωθοῦν στρατεύματα τοῦ Σέρεζλη-Ἰσοὺφ πασᾶ ἀπὸ τὰς Πάτρας. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ἀπόπειραν τῆς ἐξόδου ἀπεκρούσθησαν. Ἔσχον δὲ μεγαλυτέρας ἀπωλείας. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην, κοντὰ εἰς τοὺς νέους καὶ μάλιστα τοὺς στρατιωτικούς, ἐμάχοντο καὶ οἱ γηραιοὶ πολιτικοί, οἱ Κοτζαμπάσηδες Ζαΐμης καὶ Χαραλάμπης. Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης οἱ Τοῦρκοι ἄθυμοι ἐκλείσθησαν εἰς τὸ ταμπουρωμένον Χάνι τῆς Ἀκράτας καὶ δὲν ἀπεπειρῶντο νὰ ἐπιτεθῶσι. Δύο ἡμέρας ἀργότερον ἔφθασαν νέαι ἑλληνικαὶ δυνάμεις ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην, τὸν Ἀνδρέαν Λόντον καὶ τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδρίτζου, ἐπιστρέφοντας ἐκ τῆς λυθείσης πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. Οὗτοι ἐνίσχυσαν τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκράτας ἀπὸ τὰ νῶτα. «Οἱ δὲ τρισάθλιοι Τοῦρκοι, γράφει ὁ Τρικούπης, μήτε νὰ πολεμήσωσι πλέον ἐτόλμων, μήτε ὑπόσπονδοι νὰ παραδοθῶσιν ἀσφαλὲς ἐνόμιζαν. Ἐπέμεναν δὲ λιμοκτονοῦντες καὶ σφάζοντες τοὺς ἵππους εἰς τροφήν. Ἀλλὰ καὶ αἱ σάρκες τῶν ἵππων κατήντησαν μετ' ὀλίγον καὶ αὗται ἄχρηστοι δι' ἔλλειψιν ξύλων πρὸς ἕψησιν. Τόσῳ δ' ἐπείνων, ὥστε οἱ ἐφιστάμενοι Ἕλληνες ἔβλεπαν τοὺς μὲν πίπτοντας κατὰ γῆς ἐνῷ περιεπάτουν, τοὺς δὲ ἀνοίγοντας τὰ κρανία τῶν πιπτόντων καὶ ροφῶντας τὸν μυελόν. Τοιαύτη λοιπὸν ἐλεεινὴ κατάστασις τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἔλθουν εἰς λόγους συμβιβασμοῦ ἐπὶ παραδόσει τῶν ὅπλων καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος, καὶ ἐπὶ ἀσφαλείᾳ μόνης τῆς ζωῆς».

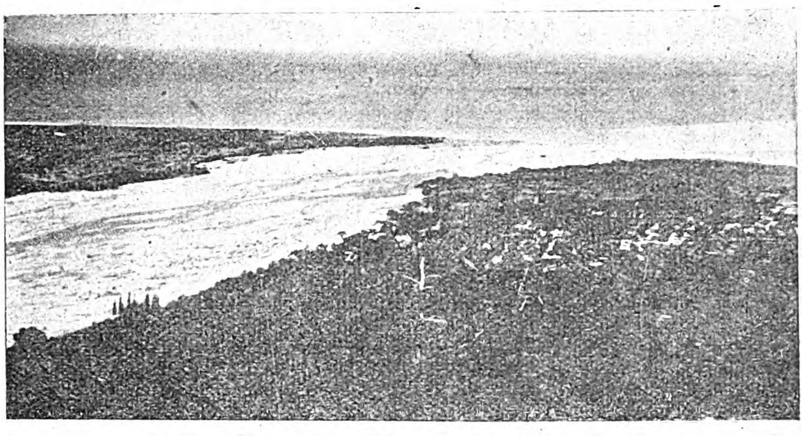

Ὁ ποταμὸς τῆς Ἀκράτας (ἀρχ. Κρᾶθις).

[Φωτογρ. Π. Μεϊντάνη.]

Παραστατικώτερος καὶ πλησιέστερος εἰς τὴν ἀλήθειαν ὁ *Φωτᾶκος* μᾶς διηγεῖται εἰς τ' Ἀπομνημονεύματά του ὅτι οἱ Τοῦρκοι τοῦ Δελῆ Ἀχμέτ, ἀτυφέκιστοι, ἀνεχώρησαν ἐκ Κορίνθου πρὸς τὰς Πάτρας. Μόνον ὁ *Γεώργιος Λύκος ὁ Χελιώτης*, ἐκ τῶν πολιορκητῶν τῆς Κορίνθου, ἀφοῦ εἰδοποίησε τοὺς ἐν Ναυπλίῳ, ἔσπευσεν εἰς καταδίωξιν τῶν φευγόντων, οὓς ἔφθασε πλησίον τῆς Ἀκράτας. Ἐκεῖ ἡ πορεία ἀνεκόπη ἕνεκα τῆς συγκεντρώσεως τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν, δι' οὓς λόγους ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω. Τὰ δύο ἑλληνικὰ στρατεύματα, χωρισμένα εἰς τὰ λεγόμενα τῶν Κοτζαμπάσηδων, τοῦ Χαραλάμπη δηλαδή, καὶ τὰ τῶν Κλεφτοκαπεταναίων, ἤτοι τῶν Πετμεζαίων, συνειργάζοντο μέν, ἀλλὰ μὲ πλήρη ἀνεξαρτησίαν μεταξύ των. Καὶ οἱ μὲν Καπεταναῖοι ἔπιασαν τὸ πρὸς τὴν Κόρινθον μέρος τὸ λεγόμενον *Βουνὸν* ὡς καὶ τὸν *μύλον Δ. Ζαΐμη*. Οἱ δὲ Κοτζαμπάσηδες, μὲ τοὺς ἰδικούς των στρατιώτας, ἔπιασαν τὸ ὄπισθεν μέρος, τὸ πρὸς τὸ Αἴγιον καὶ τὴν *γράναν*, ἡ ὁποία εἶχεν ἀνοιχθῆ πρότερον διὰ νὰ φυτευθῇ ἀμπέλιον. Προφανὲς εἶναι ὅτι ἡ γράνα αὐτὴ καὶ τὸ τειχίον εἶναι τὸ ἴδιον κώλυμα, παρασταθὲν κατὰ διαφόρους τρόπους. Ὁπωσδήποτε, οἱ Τοῦρκοι, διαβάντες ἀνενόχλητοι τὸν μύλον τοῦ Ζαΐμη καὶ τὰ Καλύβια τῆς Ἀκράτας, ἐπλησίαζαν εἰς τὴν γράναν, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ διαβοῦν ἐξ ἄλλου μέρους. Ὁ Σολιώτης ὅμως τοὺς ἐκτύπησε καὶ τοὺς ἀνεχαίτισε.

Μετὰ πολύωρον μάχην κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπώλεσαν πολλούς, οἱ Τοῦρκοι ἐπεστράφησαν καὶ ἐζήτησαν νὰ διέλθουν διὰ τοῦ μύλου τοῦ Ζαΐμη, τοῦ λεγομένου καὶ Χάνι. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δεινῶς ἐπολεμήθησαν καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ περάσουν. Τότε πλέον ὥρμησαν πρὸς τὸ λεγόμενον *Ξερόκαμπον*. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὁμοίως εἶχε προκαταλάβει τὴν θέσιν *Περιστέραν* ὁ Παπαγιώργης, μετὰ σφοδρὰν δὲ μάχην, καθ' ἣν ἔπεσαν τρεῖς Μπαϊρακτάρηδες καὶ ἄλλοι πολλοί, οἱ Τοῦρκοι ἀπελπισθέντες ἐτραβήχθησαν ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸν αἰγιαλόν. Τότε ἔφθασαν συνεπίκουροι τῶν πολιορκητῶν ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης καὶ ὁ Ἀνδρέας Λόντος, ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον, ὡς καὶ οἱ πατέρες τῆς Μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ ἄλλοι πολλοί. Κατόπιν ἔφθασε καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρίτζου μὲ ἑκατὸν πενῆντα Στερεολλαδίτας. Οἱ Τοῦρκοι στενοχωρηθέντες ἤθελαν νὰ συμφωνήσουν μὲ τοὺς Ἕλληνας διὰ νὰ ἔβγουν ἐκεῖθεν, ἀλλ' ἐφοβοῦντο διὰ τὴν διχόνοιάν των, ἐπειδὴ οἱ μὲν ἄρχοντες ἤθελαν νὰ προσκυνήσουν εἰς αὐτοὺς οἱ Τοῦρκοι, οἱ δὲ Κλεφτοκαπεταναῖοι ἤθελαν πάλιν εἰς αὐτοὺς νὰ ὑπάγουν οἱ Τοῦρκοι. Ἐν τούτοις, μερικοὶ Βούλγαροι καὶ ἕνας Μπουλούκμπασης ἐβγῆκαν εἰς τοὺς Καπεταναίους Βασίλην Πετμεζᾶν καὶ Κωνσταντῆν Πετμεζᾶν, οἱ δὲ ἄλλοι ἔμεναν ζητοῦντες τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδρίτζου, ἐπειδὴ τὸν ἐγνώριζαν καὶ ἐπειδὴ οὗτος συνδεόμενος μὲ τοὺς Τουρκαλβανοὺς ἤθελε νὰ εὐκολύνῃ τὸ προσκύνημα. Ὁ Ἀνδρέας Λόντος παρήγγειλε τότε εἰς τὸν Δελῆ Ἀχμὲτ νὰ μὴ παραδοθῇ εἰς τὸν Ὀδυσσέα, διότι θὰ ἐκακοφαίνετο εἰς τοὺς Μωραΐτας καὶ θὰ τοὺς κόψουν ὅλους. Τότε μὴ γνωρίζοντες οἱ Τοῦρκοι τί νὰ πράξουν, ὡρκίσθησαν νὰ μὴ παραδοθοῦν, νὰ φονεύσουν δὲ πάντα ἰδικόν των ὅστις θὰ τοῖς ἐπρότεινε συνθηκολογίαν. Δύο μόνον Μπέηδες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ὠνομάζετο *Λάψιστας*, καὶ ἄλλοι τινὲς φυγόντες κρυφίως παρεδόθησαν εἰς τὸν Ὀδυσσέα, μεθ' οὗ συνεδέοντο ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, οὗτος δὲ τοὺς ὡδήγησεν εἰς Τρίπολιν, ἐκεῖθεν εἰς τὸ Ἄστρος, πρὸς τὴν Διοίκησιν, καὶ τέλος εἰς τὴν Λεβάδειαν, ὅπου τὸν μὲν Λάψισταν ἠλευθέρωσεν ἀντὶ λύτρων, τὸν δὲ ἄλλον μπέην ἐφόνευσε, κατὰ πληροφορίας ἄλλας.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Τοῦρκοι ἔμειναν εἰς τὸν στενὸν χῶρον τῆς Ἀκράτας ὅπου ἐπολιορκοῦντο, περὶ τοὺς δύο μῆνας. Ἔφαγαν ὅσας τροφὰς εἶχαν μαζί των, ἐξερρίζωσαν τὰς σταφίδας διὰ νὰ τὰς καύσουν καὶ θερμανθοῦν. Καὶ συνέβησαν αἱ φρικαλαὶ σκηναὶ τῆς πείνης τὰς ὁποίας ἀναφέραμεν ἀνωτέρω. Τέλος ὁ Ἰσοὺφ πασᾶς ἠδυνήθη ν' ἀποστείλῃ πλοῖα τινὰ νὰ τοὺς παραλάβῃ. Δὶς ἔγινε τοιαύτη ἀπόπειρα. Ἀλλὰ καὶ ἡ κακοκαιρία καὶ οἱ πυροβολισμοὶ τῶν Ἑλλήνων παρεκώλυαν τὴν ἐπιβίβασιν. Τέλος, περὶ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Μαρτίου, ἔφθασαν δέκα πέντε πλοιάρια καὶ τρία μεγαλύτερα ἐμπορικὰ ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν. Οἱ Ἕλληνες τὰ ἐπυροβόλουν διὰ νὰ παρακωλύσουν τὴν προσέγγισιν. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως ἄλλο τι, εἰμὴ νὰ ρίψουν νεκροὺς τινας καὶ τραυματίας. Διότι οἱ λοιποί, 1800 περίπου, ὅσοι δηλαδὴ ἐπέζησαν τῆς μαρτυρικῆς ἐκείνης πολιορκίας, ἀνθρώπινα πλέον ράκη, περιεσώθησαν ἐπὶ τῶν πλοίων, καὶ δι' αὐτῶν ἔφθασαν πλέον εἰς τὰς Πάτρας, τοιοῦτον σημειώσαντες τὸν ἐπίλογον εἰς τὴν πολυθρύλητον ἐκστρατείαν τοῦ Δράμαλη Μαχμούτπασᾶ.

Τόσην ἐντύπωσιν παρήγαγεν ἡ πολιορκία αὐτὴ καὶ ἡ ἅλωσις τῆς Ἀκράτας, ὥστε ἐχρησίμευσεν ὡς ἀφετηρία τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἐργασιῶν τοῦ Βουλευτικοῦ Σώματος, δι' ἑνὸς ἐγγράφου μνημειώδους τῆς προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ εἰκοστοῦ τρίτου σωτηρίου ἔτους καὶ τρίτου τῆς Ἀνεξαρτησίας, φέρον δὲ ἀρ. 63 καὶ τὰς ὑπογραφὰς τοῦ Σωτηρίου Χαραλάμπου, ἀντιπροέδρου, καὶ τοῦ πρώτου Γραμματέως τοῦ Βουλευτικοῦ Ι. Σκανδαλίδου, «ἐπειδή, μετὰ τὴν εὐτυχῆ ἔκβασιν τοῦ πολέμου τῆς Ἀκράτας, κατετροπώθησαν τέλεον οἱ εἰσβαλόντες ἐχθροὶ καὶ ἐπανῆλθον ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀποδημήσαντες βουλευταί...», διακηρύττει «γνήσια τέκνα τῆς πατρίδος καὶ ἀξίους πολίτας τῆς ἀνεξαρτήτου Ἑλλάδος τοὺς δέκα ἑπτὰ ἐκείνους Βουλευτάς, Παραστάτας καὶ Μινίστρους, οἵτινες ἠμπόδισαν τὴν ἀναρχίαν κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη».

Κατὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Ἰμπραὴμ ἐν Πελοποννήσῳ, ἡ Ἀκράτα ὑπέφερεν ἐπίσης τῷ 1827, ἕνεκα τῶν νέων ἐπιδρομῶν τὰς ὁποίας προεκάλεσεν ἡ περίοδος τοῦ λεγομένου «*Προσκυνήματος*», καὶ τῶν ὁποίων προΐστατο, παλαιὸς μὲν ἀγωνιστής, τότε δὲ αὐτόμολος *Δημήτριος Νενέκος* ὁ *Ζουμπατιώτης*. Λήγοντος τοῦ Ἰουλίου ὁ Δελῆ-Ἀχμὲτ ἐπέδραμεν ἀπὸ τὰς Πάτρας εἰς τὰ Σελλά, καὶ μετὰ τὴν ἐν *Κουνινᾷ* μάχην ἐπροχώρησε μέχρις Ἀκράτας, τὴν ὁποίαν ἐλεηλάτησεν. Ἐπίσης τὰ τέλη Αὐγούστου, μετὰ τὴν μάχην τῆς *Καυκαριᾶς*, νέαν ἐπιδρομὴν ἐνήργησαν τὰ τουρκοαιγυπτιακὰ στρατεύματα, ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὴν διαρπαγὴν τῆς σταφίδος. Τέλος, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς *Πολυαρχίας*, τῷ 1832, ἡ Ἀκράτα ὑπέστη πολλὰ ἀπὸ τὰ στρατεύματα τὰ διασπειρόμενα πρὸς φορολογίαν, μετὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν, μικρὸν κατὰ μικρόν, ἤρχισεν ἀνακτῶσα τὴν παλαιάν ἐργατικὴν καὶ γαληνιαίαν ζωήν της.

ΑΔ. ΑΔ. — Γ. Δ. Κ.

—**Ἀκράτα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀμμώδης γλῶσσα (Πλάτος=38° 10′ 10″—Μῆκος 22° 21′ 00″. Χάρτης Ἀγγλικὸς 1600=Gulf of Corinth) εἰς 2 χιλιόμ. ΒΔ τῆς φερωνύμου κωμοπόλεως καὶ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ *Κρᾶθιος* ὅστις συσσωρεύει ἐπ' αὐτῆς τροχάλους, χωρὶς ὅμως νὰ δύναται νὰ τὴν προσεπιχώσῃ πρὸς τὴν θάλασσαν, λόγῳ τῆς μεγίστης κλίσεως τοῦ θαλασσίου βυθοῦ, ἥτις, ἀμέσως μετὰ τὸν αἰγιαλόν, ἐκδηλοῦται ἀπότομος. Εἰς 500 περίπου μέτρα νοτίως τῆς ἄκρας τῆς γλώσσης καὶ Δ. ΒΔ τῆς κωμοπόλεως, καμπὴ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ ὑπ' αὐτὴν γέφυρα ἑπτὰ τόξων.

Ἡ ἀπόστασις τῆς ἄκρας ἀπὸ τῶν κάτωθι σημείων τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ἐκπεφρασμένη εἰς μίλλια, εἶναι, ἀπὸ τοῦ Δυτ. στομίου τῆς διώρυγος 33 μίλλια, ἀπὸ τοῦ φάρου τοῦ ἀκρωτηρίου *Μελαγκάβι* 26, ἀπὸ τοῦ φάρου ἀκρωτηρίου *Ψαρομύτα* 12, ἀπὸ τοῦ φάρου τῆς γλώσσης *Δρεπάνου* ἢ *Ψαθόπυργος* 26, ἀπὸ τῆς γλώσσης *Λυκοπορία* 8, ἀπὸ τῆς *Ἰτέας* 16, ἀπὸ τοῦ *Αἰγίου* 14.

Ἐκ τῆς περικοπῆς τοῦ Στράβωνος (ἔκδ. Didot 331,50) «πρὸς δὲ ταῖς Ἀχαϊκαῖς Αἰγαῖς ὁ Κρᾶθις ρεῖ ποταμός» συνήγαγεν ὁ C. Müller (Strabonis Geographica: Index nomin. rerumque) ὅτι ἡ *γλῶσσα Ἀκράτα* ἐπέχει τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων *Αἰγῶν*. Πιθανοφανὲς εἶναι ὅτι τὸ «*Ἀκράτα*», ὡς καὶ ὁ ποταμὸς *Ἀκράτας*, εἶναι παραφθορὰ τοῦ *Κρᾶθις*, οὗτινος ἐν τούτοις ἀνέτρεψε τὴν σημασίαν τοῦ τοπωνυμικοῦ, δεδομένου ὅτι φέρεται οὗτος ὡς «ἀπὸ τοῦ κέρνασθαι τὴν ὀνομασίαν ἔχων» (Στράβ. αὐτόθι).

Σ. Ε. Λ.

—**Ἀκράτα** (Ras Akrata) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἄκρα χθαμαλή, ἀποτελοῦσα τὴν δυτικὴν ἐσχατιὰν τῆς προβολῆς τοῦ ἀκρωτηρίου *Καξὶν* (Cap Caxine πλάτος=36 49′, μῆκος=2 57′ Α.—Χάρτης Ἀγγλικός: 1909= Cape Ivi to Algiers) τῆς Ἀλγερίας, προέχουσα πρὸς ΒΑ, εἰς 3[1]/[2] μίλλ. ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ρὰς Σίδι Φερρούτς (Ras Sidi Ferruch). Ἡ μεταξὺ τοῦ τελευταίου τούτου ἀκρωτηρίου καὶ τῆς ἄκρας Ἀκράτα ἀκτὴ εἶναι ψαμμαθὼν μετὰ θινῶν συγκρατούντων φυτείαν, δύο δὲ ρεύματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὴ ἡ ὕδρευσις, διασχίζουσιν αὐτήν. Ἂν καὶ τὸ δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Ρὰς Σίδι Φερρούτς εἶναι προτιμότερον διὰ τὰ χειμαζόμενα πλοῖα, εὑρίσκουσι ταῦτα ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς καὶ μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου καὶ τῆς ἄκρας Ἀκράτας, διὰ τὰς ἐξ ἀνατολῶν κακοκαιρίας. Αὐτοῦ ἐξετελέσθη, τῷ 1830, ἡ ἀπόβασις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀλγερίας, ὅστις ἅμα τῇ ἀποβιβάσει του περιεχαρακώθη εἰς Σίδι-Φερρούτς. Εἰς 1½ μίλλ. ἀνατολικῶς τῆς ἄκρας *Ἀκράτα*, ἐν τῷ μέσῳ ἀμπελώνων ἡ ὡραία παραλία κωμόπολις Γκυγιώτβιλλ (Guyotville) ἔχουσα 3.500 κατοίκους καὶ διαθέτουσα καλῶς ἐφωδιασμένον ναυαγοσωστικὸν σταθμόν. Εἰς τὸ μέσον δὲ τοῦ μεσολαβοῦντος «*παράπλου*» καὶ ἐγγύτατα τῆς ἀκτῆς, νησὶς *μαδρεπορίου* γενέσεως.

ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀκράτεια (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ *ἀκρατοῦς*, ἄλλως *ἀκρασία*, *ἀκολασία*, *ἀσωτεία*· συνδέεται μετὰ τοῦ *ἀσέβεια*, *ἀδικία*, *ἀμέλεια*, *ἀκοσμία* κ.τ.τ.· ἀντιθ. *ἐγκρατεια*· ‖ ἀσυγκρατησία, ἐλευθερία· «*ἀκράτεια* γλώσσης» τὸ νὰ εἶναί τις φλύαρος καὶ ὑβριστής.

—**ἀκράτεια** *τῶν οὔρων* *[Ἰατρ.]*. Ὀνομάζομεν *ἀκράτειαν τῶν οὔρων* τὴν *ἐνούρησιν* τὴν διὰ τῆς φυσιολογικῆς ὁδοῦ (ἤτοι διὰ τῆς οὐρήθρας) *ἀκουσίαν* καί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, *ἀσυνειδήτως* συμβαίνουσαν ἐκροὴν τῶν οὔρων συνεχῶς ἢ διακεκομμένως. Ἐν προκειμένῳ, ὁ ὅρος *ἀκράτεια τῶν οὔρων* εἶναι ἐντελῶς ἀκατάλληλος, διότι προϋποθέτει, ὅτι ἡ κύστις ἀδυνατεῖ νὰ συγκρατήσῃ καὶ σταγόνα ἀκόμη οὔρων, τοῦθ' ὅπερ εἰς ὡρισμένας μόνον περιπτώσεις συμβαίνει. Ἡ ἀκράτεια τῶν οὔρων ἔχει μεγίστην σημασίαν, διότι ἀπαντᾷ συχνότατα καὶ διότι ἀποτελεῖ ἀναπηρίαν λίαν ἐνοχλητικὴν διὰ τὸν πάσχοντα καὶ λίαν ἀπεχθῆ διὰ τοὺς συγγενεῖς του καὶ τοὺς περὶ αὐτόν.

Ἡ ἀκουσία ἐκροὴ τῶν οὔρων δύναται νὰ εἶναι *συνεχής*, ὁπότε τὰ οὖρα ἐξέρχονται τῆς κύστεως στάγδην, χωρὶς ὁ ἀσθενὴς νὰ δύναται νὰ τὰ συγκρατήσῃ, πολλάκις δὲ καὶ χωρὶς νὰ τὰ αἰσθάνηται ἀμέσως. Ἐνίοτε ἡ στάγδην αὐτὴ ἐκροὴ τῶν οὔρων ἐπέρχεται μόνον κατὰ τὴν ὀρθίαν στάσιν, ἐνῷ κατὰ τὴν

Digitized by Google

κατακεκλιμένην θέσιν δὲν ὑπάρχει ἀκράτεια τῶν οὔρων. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως ἡ ἀκράτεια τῶν οὔρων εἶναι *διακεκομμένη*, ἐπέρχεται δηλαδὴ κατὰ διαστήματα ὡς ἀληθής τις οὔρησις μηδόλως ἢ ὀλίγον οὖσα ἀντιληπτή. Ἡ ἀκράτεια αὕτη δυνατὸν νὰ συμβῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι *νυκτερινή*.

Ἡ νυκτερινὴ ἀκράτεια τῶν οὔρων ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Καὶ ἄλλοτε μὲν εἶναι συνέχεια τῆς ἐνουρήσεως τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας. Ἄλλοτε δὲ ἐμφανίζεται βραδύτερον εἰς ἡλικίαν 4—5 ἐτῶν. Συμβαίνει δὲ εἰς διαφόρους ὥρας τῆς νυκτός. Ἐνίοτε δυνατὸν ν' ἀποφύγωμεν τὴν ἐνούρησιν ἀφυπνίζοντες τὸ παιδίον· ἄλλοτε δὲ παρ' ὅλην τὴν ἀφύπνισιν καὶ τὴν ἐξαναγκαστικὴν κένωσιν τῆς κύστεως, τὸ παιδίον, μόλις ἀποκοιμηθῇ, οὐρεῖ ἐν τῇ κλίνῃ. Ὁ ὕπνος τοῦ πάσχοντος παιδίου εἶναι ἐνίοτε τόσον βαθύς, ὥστε ἡ ἀφύπνισις ἀποβαίνει δυσχερής· ἐνίοτε τοὐναντίον τὸ παιδίον διατελεῖ ἐν διηνεκεῖ ἀνησυχίᾳ κατὰ τὸν ὕπνον: κινεῖται, ριπτάζεται καὶ ὀνειρεύεται θορυβωδῶς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ἡ οὔρησις εἰς ἄλλα μὲν παιδία εἶναι ὅλως φυσιολογική, εἰς ἄλλα δὲ εἶναι συχνὴ καὶ συνοδεύεται ὑπὸ ἐπείξεως.

Ἡ νυκτερινὴ ἀκράτεια τῶν οὔρων δὲν εἶναι διαρκής, ἀλλὰ παύει, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπὶ μακρὰς περιόδους, συνεπείᾳ μεταβολῆς διαίτης, ἢ ὀξείας τινὸς νόσου κλπ. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ ἴασις ἐπέρχεται κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν: ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ παιδίον συνηθίζει νὰ ἐγείρηται τὴν νύκτα καὶ ἡ ἀκράτεια παύει, ἐπανερχομένη μόνον κατὰ διαστήματα, ὁσάκις ἕνεκα ὑπερκοπώσεως ὁ ὕπνος εἶναι βαρύς. Σπανιώτατα ἡ ἀκράτεια παραμένει καὶ μετὰ τὸ 18ον ἢ 22ον ἔτος, ἀποτελεῖ δὲ τότε ἀνίατον ἀναπηρίαν.

Τὰ αἴτια τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ προκαλέσουν ἀκράτειαν τῶν οὔρων εἶναι πολυάριθμα, διαιροῦνται δὲ εἰς τρεῖς κατηγορίας, ἤτοι εἶναι: νόσοι τοῦ οὐροποιογεννητικοῦ συστήματος, νόσοι τῶν ἄλλων συστημάτων, ὀργανικαὶ ἢ μὴ νόσοι τοῦ νευρικοῦ συστήματος· τέλος δὲ ἐνίοτε εἶναι ἀδύνατον νὰ εὑρεθῇ αἰτία τις ἱκανὴ νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν ἀκράτειαν, ἡ ὁποία ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὀνομάζεται *ἰδιοπαθής*.

Α) Ἐπὶ νόσων τοῦ οὐροποιογεννητικοῦ συστήματος. Ἡ ἀκράτεια τῶν οὔρων εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν νόσων τούτων εἶναι συχνοτάτη, ὀφείλεται δὲ εἰς τὰς ἑξῆς παθήσεις τοῦ οὐροποιητικοῦ συστήματος:

1ον) Εἰς τὰς μηχανικὰς κακώσεις τῆς οὐρήθρας: Οὕτω ἡ βιαία διαστολὴ τοῦ σφιγκτῆρος τῆς κύστεως ἢ τῆς οὐρήθρας ὑπὸ ξένου σώματος, ὑπὸ μεγάλου τινὸς λίθου ἢ ὑπὸ ἐργαλείων, ἡ ἀπόσπασις τῆς ὑμενώδους οὐρήθρας κατὰ τὴν ὑπογάστριον προστατεκτομίαν καὶ ἡ ὑπὸ τῆς προσθίας κολποκήλης ἕλξις τῆς οὐρήθρας προκαλοῦν ἀκράτειαν τῶν οὔρων κατὰ τὴν ὀρθοστασίαν.

2ον) Εἰς τὰς συγγενεῖς ἀνωμαλίας, ὅπως π. χ. εἰς τὴν φίμωσιν, τὴν συγγενῆ στένωσιν τοῦ στομίου ἢ τοῦ αὐλοῦ τῆς οὐρήθρας.

3ον) Εἰς τὰς φλεγμονώδεις παθήσεις Οὕτω π. χ. αἱ πυελίτιδες, αἱ πυελονεφρίτιδες, ἡ ἀρχομένη νεφρικὴ φυματίασις, αἱ διάφοροι νεφρίτιδες δύνανται νὰ προκαλέσουν ἀκράτειαν τῶν οὔρων. Ἐπίσης αἱ κυστίτιδες, οἱ λίθοι τῆς κύστεως κλπ. δύνανται πλὴν τῆς ψευδοῦς καὶ ἀληθῆ ἀκράτειαν νὰ προκαλέσουν. Τέλος δὲ οἱ κυστεοπροστατικοὶ λίθοι, αἱ βαλανίτιδες αἱ αἰδοιοκολπίτιδες καὶ αἱ ἀλλοιώσεις τῆς χημικῆς συστάσεως τῶν οὔρων (ἰδίως ὑπερβολικὴ ὀξύτης) δυνατὸν νὰ ἐπιφέρουν ἀκράτειαν.

Β) Ἐπὶ παθήσεων τῶν ἄλλων συστημάτων. Αἱ παθήσεις τῶν διαφόρων ὀργάνων δύνανται ἀντανακλαστικῶς νὰ προκαλέσουν ἀκράτειαν τῶν οὔρων. Οὕτω π. χ. ἡ πρωκτῖτις, ἡ ραγὰς τοῦ δακτυλίου, ἡ πρόπτωσις τοῦ ὀρθοῦ, αἱ κολίτιδες, αἱ ἐντερικαὶ ἕλμινθες, ὁ ἕρπης, αἱ ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις τοῦ ρινοφάρυγγος, ἡ ὑπερτροφία τῶν ἀμυγδαλῶν κ.λ.π. δύνανται νὰ προξενήσουν ἀκράτειαν τῶν οὔρων.

Γ) Ἐπὶ νευρικῶν παθήσεων. Αἱ ὀργανικαὶ νόσοι τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος (μυελίτιδες, μηνιγγίτιδες, Ποττεία νόσος, νωτιάς φθίσις, γενικὴ παράλυσις) προκαλοῦν συχνάκις ἀκράτειαν. Ἡ *ὑστερία* ἐπίσης δύναται νὰ προκαλέσῃ ἀκράτειαν, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον δὲν εἶναι τελείως ἀποδεδειγμένον. Ἡ *ἐπιληψία* τοὐναντίον συχνάκις προκαλεῖ ἀκράτειαν τῶν οὔρων.

Δ) Ἰδιοπαθὴς ἀκράτεια τῶν οὔρων. Ἡ αἰτιολογικὴ αὕτη μορφὴ τείνει νὰ περιορισθῇ κατὰ πολὺ σήμερον, ὁπότε ἡ κλινικὴ καὶ ἐργαστηριακὴ ἐξέτασις ἔκαμον τόσας προόδους ἀνευρίσκουσαι συχνάκις τὸ αἴτιον τῆς ἀκρατείας· οὐχ ἧττον ὅμως ἡ κατηγορία αὕτη τῆς ἀκρατείας ὑπάρχει καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο κλινικὰς μορφάς, τουτέστι τὴν *ἀτονικὴν* καὶ τὴν *ὑπερτονικήν*. Εἰς τὴν ἀτονικὴν μορφὴν πρόκειται περὶ παιδίων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπαθῆ, ἔχουν ἐγκεφαλικὴν νάρκην, ὕπνον βαρύν, ἀλλ' ἄνευ ὀνείρων καὶ ἰδίως ἀτονίαν τοῦ σφιγκτῆρος τῆς οὐρήθρας. Εἰς τὴν ὑπερτονικὴν μορφὴν πρόκειται περὶ παιδίων, τὰ ὁποῖα ἔχουν συχνουρίαν, ἔπειξιν πρὸς οὔρησιν, ὕπνον ἥκιστα βαρύν, διακοπτόμενον ὑπὸ ὀνείρων, καθ' ἃ τὸ παιδίον νομίζει ὅτι εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ οὐροδοχείου.

Μηχανισμὸς τῆς ἀκρατείας.— Ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀκρατείας τῶν οὔρων ποικίλλει ἀναλόγως τῶν κλινικῶν περιπτώσεων. Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἡ ἀκράτεια ὀφείλεται εἰς μηχανικὴν κάκωσιν τοῦ σφιγκτῆρος. Τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀκρατείας τῶν οὔρων παρετηρήσαμεν εἰς στρατιώτην, ὁ ὁποῖος ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ὑπέφερεν ἐκ λίθου τῆς κύστεως. Εἷς τῶν λίθων τούτων, ἀφοῦ ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον παρέμεινεν ἐνσφηνωθεὶς ἐντὸς τοῦ τραχήλου τῆς κύστεως, ἐξεβίασε τέλος τοῦτον καὶ ἐνεσφηνώθη ἐπὶ τῆς βολβοϋμενώδους οὐρήθρας, κατέληξεν εἰς ἀπόστημα τοῦ περινέου καὶ τέλος ἐξήχθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀρρώστου ἐκ τοῦ αὐτομάτως διαρραγέντος ἀποστήματος. Τὸ περινεϊκὸν συρίγγιον ἐπουλώθη αὐτομάτως. Τὰ οὖρα διαρκῶς, ἡμέραν καὶ νύκτα, ἔρρεον στάγδην· κατὰ τὸν βῆχα ἐξήρχοντο πολλαὶ σταγόνες διὰ μιᾶς· ὁ ἄρρωστος οὗτος ἐπενόησε τὸ ἑξῆς τέχνασμα διὰ νὰ μετριάσῃ τὴν ἀναπηρίαν του: Πέριξ τῆς κοιλίας περισφίγγει ταινίαν τινὰ ὑπὸ τὴν ὁποίαν τοποθετεῖ τὸ πέος, τὸ ὁποῖον πιέζεται οὕτω μεταξὺ τῆς ταινίας καὶ τῆς κοιλίας. Ἐφ' ὅσον ἡ περίσφιγξις αὕτη διαρκεῖ, τὰ οὖρα ἐξέρχονται στάγδην ἐκ τῆς κύστεως καὶ συλλέγονται ἐντὸς τῆς βολβοϋμενώδους οὐρήθρας, ὅπου σχηματίζουν καταφανῆ ἐξόγκωσιν. Κατὰ περιόδους τῆς περισφίγξεως λυομένης ἐπιτρέπεται ἡ ἐκροὴ τῶν οὔρων ἐκ τοῦ ψευδοκολπώματος τῆς οὐρήθρας καὶ οὕτω κατορθώνει ὁ ἀσθενὴς νὰ καταστήσῃ ὑποφερτὴν τὴν ἀναπηρίαν του. Ἄλλοτε ἡ ἀκράτεια τῶν οὔρων ὀφείλεται εἰς παράλυσιν τοῦ σφιγκτῆρος, ὅπως π.χ. συμβαίνει εἰς τὰς ὀργανικὰς παθήσεις τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τὰς νευρώσεις. Ἐπίσης ἡ ἀκράτεια ὀφείλεται ἰδίως εἰς τὰς γυναῖκας εἰς ἀτονίαν τοῦ σφιγκτῆρος ἢ καὶ εἰς ὑπερερεθισμὸν τοῦ κυστικοῦ μυός, ὅπως π. χ. συμβαίνει εἰς τὰς νόσους τῆς κύστεως, τῶν οὐροποιογεννητικῶν ἐν γένει ὀργάνων ἢ καὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων. Διὰ τοῦ ὑπερερεθισμοῦ τούτου ὁ Trousseau ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἰδιοπαθῆ ἀκράτειαν, ἐνῷ ὁ Legueu παραδέχεται μᾶλλον *ἔλλειψιν ἀνατροφῆς τῆς κύστεως*. Εἰς τὸ νεώτατον παιδίον ἡ οὔρησις γίνεται συχνάκις, μόλις ὑπάρχουν μερικὰ οὖρα ἐντὸς τῆς κύστεως, διότι ὁ ἐγκέφαλος δὲν ἐπεμβαίνει πρὸς μετριασμὸν καὶ τακτοποίησιν τῶν ἐπιθυμιῶν πρὸς οὔρησιν. Βραδύτερον ὅμως τὸ παιδίον συνηθίζει νὰ μετριάζῃ καὶ τακτοποιῇ τὰς οὐρήσεις. Εἴς τινα ὅμως παιδία ἡ ἀνατροφὴ αὕτη τῆς θελήσεως ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου δὲν ἐγένετο ἢ μᾶλλον ἐγένετο βραδύτερον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει κατὰ μὲν τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας τὸ παιδίον ἔχει συχνουρίαν, κατὰ δὲ τὴν νύκτα ἐνούρησιν.

Ἡ ἀκράτεια τῶν οὔρων πρέπει νὰ διακριθῇ ἀπὸ τῆς *ψευδακρατείας* καὶ ἀπὸ τῆς *ὑποκρισίας*, αἵτινες παρατηροῦνται, δι' εὐνοήτους λόγους, μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν.

Ἡ *ψευδακράτεια* ἐπέρχεται ὅταν ἡ ὑπερπληρωμένη κύστις ἐπιτρέπῃ νὰ ἐξέρχωνται τὰ ὑπερεκχειλίζοντα οὖρα, ὅπως συμβαίνει π. χ. εἰς τοὺς ἔχοντας ὑπερτροφίαν τοῦ προστάτου. Ἀλλ' ἐν περιπτώσει ψευδακρατείας εἶναι εὔκολον, διὰ τῆς ψηλαφήσεως τοῦ ὑπογαστρίου καὶ διὰ τοῦ καθετηριασμοῦ τῆς κύστεως ν' ἀντιληφθῶμεν ὅτι αὕτη εἶναι πλήρης.

Πολὺ δυσκολωτέρα εἶναι ἡ διάκρισις τῆς ἀκρατείας τῶν οὔρων ἀπὸ τῆς *ὑποκρισίας*. Ὁ Uteau πρὸς τοῦτο χρησιμοποιεῖ *συσκευήν* τινα, ἡ ὁποία ἀναγράφει αὐτομάτως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ πάσχοντος τὴν ἀκριβῆ ὥραν τῆς οὐρήσεως· καὶ ἐὰν μὲν ἡ συσκευὴ ἀναγράφῃ τὰς πρώτας ὥρας τῆς νυκτὸς πρόκειται περὶ πραγματικῶς πάσχοντος ἐξ ἀκρατείας· ἐὰν τοὐναντίον ἡ συσκευὴ δείξῃ ὅτι ἡ οὔρησις ἐγένετο κατὰ τὰς τελευταίας ὥρας τῆς νυκτὸς πρόκειται περὶ ὑποκρινομένου ἀκράτειαν. Δυστυχῶς ὅμως δὲν εἶναι πάντοτε βέβαιον ὅτι ὁ μὲν πραγματικῶς πάσχων οὐρεῖ κατὰ τὰς πρώτας ὥρας τῆς νυκτός, ὁ δὲ ὑποκρινόμενος, κατὰ τὰς τελευταίας. Φρονοῦμεν λοιπὸν ὅτι πρὸς διάγνωσιν τῆς ὑποκρισίας πρέπει νὰ γίνῃ ἰδίως ἐπιμελὴς ἀνάκρισις καὶ ἐξέτασις τοῦ αἰτιωμένου ἀκράτειαν.

Θεραπεία. — Ἡ θεραπεία τῆς ἀκρατείας τῶν οὔρων περιλαμβάνει τὴν *ὑγιεινήν*, τὴν *ψυχοθεραπείαν*, τὴν *φαρμακοθεραπείαν*, τὴν *ἠλεκτροθεραπείαν*, τὰς διαφόρους *παρακεντήσεις* καὶ τὰς *χειρουργικὰς ἐπεμβάσεις*.

Ὑγιεινή. Πρέπει ν' ἀφυπνίζωμεν τὸ παιδίον εἰς ὡρισμένας ὥρας τῆς νυκτός, νὰ ἀπαγορεύσωμεν ὅσον ἔνεστι τὰ ποτὰ κατὰ τὸ δεῖπνον καὶ μετ' αὐτό, νὰ συμβουλεύσωμεν δὲ σκληρὰν καὶ θερμὴν κλίνην διὰ τὴν κατάκλισιν, ἡλιοθεραπείαν καὶ θαλασσοθεραπείαν.

Ψυχοθεραπεία. Ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ τῆς ἀκρατείας αἱ ἐπιπλήξεις, αἱ ἠθικαὶ συγκινήσεις, ὁ φόβος καὶ τὰ πάντα ἐπέτυχον. Ἀλλὰ πολλάκις ταῦτα καταλήγουν εἰς ἀντίθετον ἀποτέλεσμα καὶ διὰ τοῦτο εἶναι προτιμότερον νὰ συμβουλεύσωμεν τὴν *ἀνατροφὴν τῆς κύστεως*: πρέπει δηλαδὴ νὰ ὑποδειχθῇ εἰς τὸ παιδίον ὅτι δὲν εἶναι οὔτε ὠφέλιμον, οὔτε ἀναγκαῖον νὰ οὐρῇ τόσον συχνάκις· τὸ τοιοῦτον δ' ἀρκεῖ εἰς νοήμον τι παιδίον νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἴασιν. Ἡ *ὑποβολὴ* ἐπίσης δύναται νὰ δώσῃ καλὰ ἀποτελέσματα· γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ τὸ μέσον τοῦ ὕπνου: ἀφυπνίζομεν τὸ παιδίον κατὰ τὸ ἥμισυ, τοῦ λέγομεν ὅτι ὀφείλει νὰ ἐξυπνᾷ ὅταν ἐννοήσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς οὐρήσεως. Βραδύτερον δὲ ὑποβάλλομεν εἰς αὐτὸ ὅτι δὲν ὀφείλει πλέον νὰ ἔχῃ ἀνάγκην οὐρήσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς καὶ ἑπομένως εἶναι περιττὸν νὰ ἀφυπνίζηται.

Φαρμακοθεραπεία. Πλεῖστα φάρμακα χρησιμοποιοῦνται κατὰ τῆς ἀκρατείας, ποικίλλουν δὲ ἀναλόγως τῶν αἰτίων ταύτης. Τὸ συνηθέστερον ἐν χρήσει εἶναι ἡ εὐθάλεια. Ὁ Trousseau συνεβούλευεν ἓν ἑκατοστόγρ. ἐκχυλίσματος εὐθαλείας ἑκάστην ἑσπέραν· ηὔξανε τὴν δόσιν κατὰ ἓν ἑκατοστόγρ. ἑκάστην 4ην ἢ 5ην ἡμέραν μέχρι τῆς δόσεως τῶν 15—20 ἐφάπαξ· ἐξηκολούθει ἐπὶ 1 μῆνα, ἔπειτα δ' ἠλάττωνε βαθμηδὸν τὰς δόσεις. Ἄλλοι χρησιμοποιοῦν τὴν χλωράλην, τὴν ἀντιπυρίνην, τὸ ἐμετικὸν κάρυον, τὴν στρυχνίνην, τὴν ἐργοτίνην, τὰς ἐνέσεις ὀρχιδίνης κλπ.

Ηλεκτροθεραπεία. Δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ μορφὴν φαραδικοῦ, γαλβατικοῦ ἢ στατικοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἢ καὶ ὑπὸ μορφὴν ἀκτίνων Χ.

Παρακεντήσεις. Ἡ ὀσφυϊκὴ παρακέντησις μετ' ἀφαιρέσεως 15 κ. ἑ. ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ παρέσχε βελτιώσεις τινάς. Αἱ ἐνέσεις 10 κ. ἑ. φυσιολογικοῦ ὀροῦ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ σωλῆνος ἐπαναλαμβανόμεναι κατὰ ὀκταήμερον μᾶς ἔδωσαν πλειστάκις ἐξαίρετα ἀποτελέσματα. Ἐπίσης αἱ ὀπισθοπρωκτικαὶ ἐνέσεις φυσιολογικοῦ ὀροῦ κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Jaboulay.

Χειρουργικαὶ ἐπεμβάσεις. Εἴς τινας μορφὰς ἀκρατείας τῶν οὔρων ἡ μόνη ῥιζικὴ θεραπεία συνίσταται εἰς χειρουργικὴν ἐπέμβασιν· τοιαύτη εἶναι ἡ προσθία κολπορραφή, ἡ ἀναδίπλωσις τῆς οὐρήθρας κλπ. Σ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ἀκρατεύομαι· εἶμαι ἀκρατής, ἀκόλαστος, δὲν εἶμαι κύριος τῶν ἐπιθυμιῶν μου, (ἀντιθ. *ἐγκρατεύομαι*.

ἀκρατής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ μὴ κύριος ἢ κάτοχός τινος. ὁ μὴ ἐξουσιάζων τι· «*ἀκρατὴς τῶν ποδῶν*» ὁ μὴ δυνάμενος νὰ διευθύνῃ τοὺς πόδας του· «*βρέφος ἀκρατὲς τῆς κεφαλῆς*» βρέφος τὸ ὁποῖον δὲν δύναται ἀκόμη νὰ κρατήσῃ ὀρθὴν τὴν κεφαλήν· ὁ μὴ ἐγκρατής, ὁ μὴ κύριος τῶν ἐπιθυμιῶν του· «*ἀκρατὴς γλώσσης*» φλύαρος, ὑβριστής, «*ἀκρατὴς ἀφροδισίων*» ἐπιρρεπὴς πρὸς τὰ ἀφροδίσια, «*ἀκρατὴς οἴνου*» μέθυσος κλπ., ἀκόλαστος, ἄσωτος· ἀντιθ. *ἐγκρατής, σώφρων, κόσμιος*. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει «*ὁ ἀκρατὴς παρὰ τὴν βούλησιν πράττει*» καὶ «*ὁ ἀκρατὴς δὲν πράττει δσα νομίζει δτι πρέπει νὰ πράττῃ*». —Ἐπιρρ. *ἀκρατῶς*. Β. Φ.

ἀκράτητος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ δυνάμενος νὰ κρατηθῇ, ἀσυγκράτητος, ἀδάμαστος, ἀκατάσχετος, βίαιος.—Ἐπιρρ. *ἀκρατήτως*.

ἀκρατίζομαι· λαμβάνω τὸ πρωινὸν γεῦμα, λαμβάνω τὸ ἀκράτισμά μου. Παραδίδεται ὑπὸ παλαιοῦ γραμματικοῦ ὅτι «*πρωΐας ἔτι οὔσης ὀλίγον τινὰ ἐσθίομεν ἄρτον καὶ ἄκρατον οἶνον πίνομεν*» ἐν τούτοις ἀμφισβητεῖται ἂν ὄντως οἱ παλαιοὶ ἔπινον οὕτω κατὰ κανόνα ἄκρατον· πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ ῥήματος εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν πόσιν ἀκράτου οἴνου, ὅπερ ἐθεώρουν βάρβαρον· ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μαρτυρεῖται ἡ πόσις τοῦ οἴνου μεθ' ὕδατος, ὁ δὲ Ἡσίοδος (Ἔργ. 596) συμβουλεύει «*τρὶς ὕδατος προχέειν, τὸ δὲ τέτρατον ἱέμεν οἴνου*», ἤτοι τρία μέρη ὕδατος καὶ ἓν μέρος οἴνου. Β. Φ.

ἀκράτισμα (τό)· ἡ πρωϊνὴ τροφή, ἤτοι τὸ πρόγευμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ ὁμηρικὸν *ἄριστον*. Τὸ ἀκράτισμα ἐγίνετο ἀμέσως μετὰ τὴν ἔγερσιν (Ἀριστοφ. Ὄρν. 1286), συνίστατο δὲ ἐξ ἄρτου ἐμβαπτομένου παλαιτὰ εἰς ἄκρατον οἶνον, ὅθεν καὶ ἡ ὀνομασία (Πλουτ. Συμπ. Η. 6, 4, Σχολ. Θεοκρ Α, 51, Ἀθήν Α, 11)

—*[Ναυτ.]*. Τὸ διδόμενον εἰς τὰ πληρώματα μετὰ τὴν ἔγερσιν πρωινὸν ῥόφημα. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ καφὲ μετὰ ἄρτου νωποῦ ἢ διπύρου (γαλέτας), τοῦ καφὲ δυναμένου νὰ ἀντικαθίσταται διὰ κακάου, τείου ἢ ἐλελιφάσκου. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἐν τῇ περιπτώσει δριμέος ψύχους, χορηγεῖται ὡσαύτως καὶ ῥόμιον. Π. Σ. Α.

ἀκρατόγελως (ὁ)· ὁ μὴ συγκρατῶν τοὺς γέλωτας, ὁ ἀκρατὴς τοῦ γέλωτος.

ἀκρατοθέρμαι. Εἶναι ὅρος παρὰ τῶν Γερμανῶν λουτρολόγων χρησιμοποιούμενος διὰ τὰς ὀλιγομεταλλικὰς ἰαματικὰς πηγὰς (Akratothermen, Indifferente Thermen, Wildbäder), δηλαδὴ ἐκείνας αἵτινες δὲν περιέχουσι στερεὰ ἢ ἀέρια συστατικὰ εἰς σημαντικὰ ποσά. Τὰ ἐν αὐταῖς στερεὰ συστατικά, ἀποτελούμενα κυρίως ἐκ χλωριούχου να-

Digitized by Google

τρίου καὶ ἁλάτων ἀλκαλίων, δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ 1,0 ‰ ἐκ δὲ τῶν ἀερίων εὑρίσκονται ἴχνη ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ εἰς μείζονα ποσὰ ἄζωτον καὶ ὀξυγόνον.

Τὰ θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα τῶν λουτρῶν τούτων ὀφείλονται κυρίως εἰς τὰς φυσικάς των ἰδιότητας καὶ δὴ εἰς τὴν σταθερὰν θερμοκρασίαν καὶ ἐνίοτε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὴν ραδιενέργειάν των, ὡς π. χ. συμβαίνει μὲ τὰ ὕδατα τοῦ Gastein ὅπερ παρέχει ἠλεκτρικὴν ἀγωγιμότητα 6,1-πλασίαν τῆς τοῦ ἀποστάκτου ὕδατος καὶ 5πλασίαν τῆς τοῦ πηγαίου ὕδατος τῆς αὐτῆς θερμοκρασίας 396 μονάδες Mache). Ὡσαύτως συμβάλλει τὸ ὀρεινὸν τῶν πηγῶν (Gastein 853 μ., Brennerbad 1326 μ., Bormio 1448 μ.), ὅπερ διὰ τοῦ καθαροῦ ἀέρος ἐνισχύει τὴν θεραπευτικὴν ἐπίδρασιν. Ἡ ἔλλειψις στερεῶν συστατικῶν καὶ ἀερίων ἐν ταῖς ἀκρατοθέρμαις ὀφείλεται εἰς τὰ βραχώδη μέρη ἐξ ὧν ἀναβλύζουσιν, ἅτινα δυσκόλως ἀποσυντίθενται ὑπὸ τοῦ ὕδατος.

Ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας των αἱ ἀκρατοθέρμαι ὑποδιαιροῦνται εἰς: *α) ὑποθέρμους*, τῶν ὁποίων ἡ θερμοκρασία περιλαμβάνεται μεταξὺ 20 καὶ 34°, *β) ὁμοιοθέρμους*, τῶν ὁποίων ἡ θερμοκρασία περιλαμβάνεται μεταξὺ 34 καὶ 38°, *γ) ὑπερθέρμους*, τῶν ὁποίων ἡ θερμοκρασία εἶναι ἀνωτέρα τῶν 38°.

Ὀνομασταὶ ἀκρατοθέρμαι ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς χώραις εἶναι αἱ ἑξῆς:
Ἐν Γαλλίᾳ: Luxeuil (Haute Saône), Plombières (Vosges), Dax (Landes), Neris (Allier), Mont-Dore (Puy-de-Dome), Bagnoles-de-l'Orne (Orne), Bains-les-Bains (Vosges).
Ἐν Γερμανίᾳ: Wildbad (Württemberg), Schlangenbad (Hessen-Nassau), Warmbrunn (Schlesien).
Ἐν Αὐστρίᾳ Gastein.
Ἐν Ἑλβετίᾳ: Ragaz.
Ἐν Γιουγκοσλαυΐᾳ: Töplitz.
Ἀκρατοθέρμαι παρ' ἡμῖν εἶναι αἱ πηγαὶ *Λαγκαδᾶ* ἐν Μακεδονίᾳ καὶ αἱ πηγαὶ *Κουρτζῆ* ἐν Μυτιλήνῃ, ἴσως δὲ καὶ αἱ ἀλκαλικαὶ ἁλιπηγαὶ τοῦ Λουτρακίου.

Αἱ θεραπευτικαὶ ἐνδείξεις τῶν ἀκρατοθερμῶν ποικίλλουν ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας των καὶ τῶν κλιματολογικῶν ὅρων τοῦ τόπου τῶν πηγῶν. Πρὸς πόσιν συνιστῶνται γενικῶς τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν τούτων ὡς διουρητικά. Ε. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ἀκρατοκώθων, —ωνος (ὁ)· λέξις πεπαισμένη· *ἀκρατοκώθωνες* χαρακτηρίζονται παρ' ἀρχαίοις νέοι πίνοντες ἄκρατον ἐκ τῶν κωθώνων (εἶδος πηλίνου ποτηρίου), ἤτοι νέοι ἀκόλαστοι διάγοντες τὸν βίον ἐν συμποσίοις.

ἀκρατοπηγαί· βλ. ἀκρατοθέρμαι.

ἀκρατοποσία (ἡ)· τὸ νὰ πίνῃ τις ἄκρατον οἶνον, ὅπερ ὑπὸ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ἐθεωρεῖτο σκυθικόν. Ὁ Ἡρόδοτος (6, 84) παραδίδει ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης ἐλθὼν εἰς συνάφειαν μετὰ Σκυθῶν, μεθ' ὧν διεπραγματεύετο συμμαχίαν, ἔμαθε παρ' αὐτῶν τὴν ἀκρατοποσίαν, ὑπὸ τῆς ὁποίας σφοδρῶς κατεχόμενος ἔπαθε μανίαν καὶ ἀπέθανεν. Β. Φ.

ἀκρατοπότης (ὁ)· ὁ πότης ἀκράτου οἴνου, ὁ λίαν ἐπιθυμητικὸς τοῦ ἀκράτου οἴνου, ὁ ἀπλήστως πίνων ἄκρατον οἶνον.

—**Ἀκρατοπότης** [*Ἀρχ.*]. Ἥρως τιμώμενος ἐν Μουνυχίᾳ τῆς Ἀττικῆς (Ἀθήν.).

ἀκρατοποτῶ· εἶμαι ἀκρατοπότης.

Ἀκρατόπουλος 1) *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς γεννηθεὶς εἰς Ἅγιον Βλάσιον τῆς Κυλλήνης. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως ἔδραξε τὰ ὅπλα καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ *Γ. Σισίνη*. Μετὰ ταῦτα ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας, ὑπὸ ἄλλους ἀρχηγούς. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἠμείφθη λαβὼν τὸ χαλκοῦν ἀριστεῖον.

—2) *Ἰωάννης*. Πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω. Ἀγωνιστὴς γεννηθεὶς ἐν Ἁγίῳ Βλασίῳ τῆς Κυλλήνης. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τοὺς *Πετμεζάδες*, διεκρίθη εἰς πλείστας μάχας καὶ ἐτραυματίσθη εἰς *Καυκαριὰν* (βλέπε Ακράτος Ἰωάννης).

—3) *Λουκᾶς*. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Καλάβρυτα περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος, καὶ κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Ἀγῶνος, πλοίαρχος ὢν ἐν Ζακύνθῳ, ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ὑπὸ τοῦ Χειμαρριώτου Ἀποστόλου Σπύρου Μηλίου. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Ἀγῶνος, αὐτὸς μὲ τὸ πλοιάριόν του (*τραμπάκουλον* 25 τόννων) μετέφερεν ἐκ Ζακύνθου εἰς τὸ Κατάκωλον τὸν ὁπλαρχηγὸν τῆς Ἠλείας *Ν. Βιλαέτην* μετὰ ἑκατὸν πεντήκοντα ἀνδρῶν, πολλάκις δέ, κατὰ τὸν Πρωτοσύγκελλον Φραντζῆν, ἐκόμισε πολεμεφόδια ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησον εἰς τὴν Πελοπόννησον, μὲ πρωτοφανῆ κίνδυνον τῆς ζωῆς του, ἰδίως ἐκ μέρους τῶν Ἄγγλων, τηρούντων αὐστηροτάτην οὐδετερότητα. Τὸ τραμπάκουλόν του ἦτο ὡπλισμένον μὲ τέσσαρα μικρὰ κανόνια, τὰ ὁποῖα κατώρθωσαν πολλὰ εἰς ἐπανειλημμένας περιστάσεις. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1822 εὑρίσκετο εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου μετὰ πολεμεφοδίων, ἀκούσας δὲ ὅτι κατήρχετο ὁ Δράμαλης, ἀπέβη μετὰ μικροῦ σώματος, ἀποτελουμένου ἀπὸ τοὺς ναύτας του. Καὶ ἀφοῦ ἠγωνίσθη εἰς τὴν συμπλοκὴν παρὰ τοὺς *Ἀφεντικοὺς Μύλους*, κατόπιν ἡνώθη μετὰ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, εἰς τὰ *Δερβενάκια*. Ἐκεῖ ἔφθασε μὲ τεσσαράκοντα καντάρια σφαιρῶν. Κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἐκεῖθεν μετέφερε πολεμεφόδια εἰς Πελοπόννησον διὰ λογαριασμὸν τῆς ἐν Ζακύνθῳ Ἐπιτροπῆς (Ρώμα, Στεφάνου καὶ Δραγώνα). Τὰ πολεμεφόδια ταῦτα ἀναφέρεται ὅτι παρηγγέλλοντο ὑπό τινος Λεονταρίδου. Δὲν ἐλησμόνει ὅμως ὁ *Καπετὰν Λουκᾶς*, ὅπως ἦτο γνωστότερος, τὴν πολεμικήν. Διότι κατὰ τὴν μάχην τοῦ *Νεοκάστρου* (1821) ἀναφέρεται ὡς πολεμήσας παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ *Κωνσταντίνου Πιερράκου Μαυρομιχάλου*, τοῦ ὁποίου πεσόντος αὐτὸς διέσωσε τὰ ὅπλα, καὶ εἰς τὸ *Πεταλίδι*, μὲ τὰ μικρά του κανόνια, παρεκώλυσε πλοῖα τινὰ τοῦ Καπουδὰν-πασᾶ Καρὰ-Ἀλῆ νὰ πλησιάσουν εἰς τὴν νησῖδα εἰς ἣν εἶχον συγκεντρωθῆ γυναικόπαιδα.

Ἐπὶ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἰμπραὴμ ἐνέτεινε τὴν ἐργασίαν του, ἀλλὰ κατηγγέλθη ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτίου σατράπου εἰς τὴν Ἰονικὴν Κυβέρνησιν, καὶ ὁ Ἁρμοστὴς Ἄδαμ ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν σύλληψίν του. Οὕτω ὁ Καπετὰν-Λουκᾶς ἔμεινεν ἐπὶ ἐξ μῆνας φυλακισμένος ἐν Ζακύνθῳ. Ἐν γένει πλείστας παρέσχεν ὑπηρεσίας, οὐδεμίαν δ' ἔλαβεν ἀμοιβήν, μολονότι τὰ πιστοποιητικά του, ὑπογεγραμμένα ἀπὸ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Δ. Πλαπούταν, βεβαιοῦν μεταξὺ ἄλλων ὅτι φέρει «τρεῖς θανατηφόρους οὐ ἀς», χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἐκινδύνευσεν ἐξ αὐτῶν τὴν μέχρι τοῦ 1870 ζωήν του.

—4) *Σωτήριος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Καλαβρύτων καὶ οὗτος. Ἐκ τῶν πρώτων ἔσπευσε νὰ ἀναλάβῃ τὰ ὅπλα ἀπὸ τοῦ Μαρτίου 1821, διὰ νὰ καταλεχθῇ μεταξὺ τῶν πρώτων θυμάτων. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰ ἐν τῇ περιφερείᾳ Καλαβρύτων τελεσθέντα. Ταχθεὶς ὑπὸ τὸν *Ἀνδρέαν Ζαΐμην*, ἐφονεύθη εἰς τὴν ἐν *Κουνινᾷ* μάχην, ἀγωνιζόμενος, ὡς ἀρχηγὸς μικροῦ σώματος Καλαβρυτινῶν, ἐναντίον τοῦ κατερχομένου Κεχαγιᾶ-μπέη Μουσταφᾶ, τὸν δεύτερον ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως μῆνα. Γ. Δ. Κ.

ἄκρατος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· κυρίως ἐπὶ οἴνου, ὁ ἀμιγὴς ὕδατος· «*ἄκρατος οἶνος*» ἢ ἁπλῶς *ἄκρατος*· ἄκρατον οἱ παλαιοὶ μετεχειρίζοντο εἰς τὰς σπονδάς, αἱ ὁποῖαι ἐκαλοῦντο λοιβαί· διὸ καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς προσφέρων εἰς τὸν Κύκλωπα οἶνον λέγει: «σοὶ δ' αὖ λοιβὴν φέρον, εἴ μ' ἐλεήσας οἴκαδε πέμψειας» (Ὀδυσσ. Ι, 349)· || «*ἄκρατος δημοκρατία*», ἀσυγκέραστος, ἀμέτοχος δηλονότι στοιχείων ἀριστοκρατικῶν, ἀχαλίνωτος, ὅθεν ὀχλοκρατία· || ἀπὸ τῆς σημασίας ταύτης κατέστη ἰσοδύναμος τῷ *ἀκρατής*, ὅθεν προσέλαβε καὶ τὰ παραθετικὰ *ἀκρατέστερος, ἀκρατέσταιος*.—Ἰδιωματ. *ἄκρατος* κατὰ τὸ *ἄφρατος*. Β. Φ.

Ἄκρατος [*Μυθολ.*]. Εἷς τῶν ἀκολούθων τοῦ Διονύσου δαιμόνων (δευτερευουσῶν θεοτήτων), τοῦ ὁποίου ἡ προτομὴ εἶχεν ἀνοικοδομηθῆ ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ἱεροῦ τοῦ Μελπομένου Διονύσου (πρότερον οἰκίας τοῦ Πουλυτίωνος), τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν στοῶν, αἵτινες ἦσαν μεταξὺ τοῦ Διπύλου καὶ τοῦ Κεραμεικοῦ ἐν Ἀθήναις (Παυσ. Ι 2. 5), καὶ ἐκοσμεῖτο μὲ ἀγάλματα τῆς Παιωνίας Ἀθηνᾶς, τοῦ Διός, τῆς Μνημοσύνης, τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀκράτος *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Διακοφτοῦ. Κατὰ τὸν ἀρ. 11526 τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης, ἀναφέρεται ὅτι ἠγωνίσθη ὑπὸ τοὺς Ἀνδρέαν Λόντον καὶ Δημήτριον Μελετόπουλον, ὅτι διεκρίθη εἰς Ἀνεμοδοῦρι, Πάτρας, Καστρίτζι, Ἀκράταν, Ἅγιον Ἰωάννην Τζετζεβῶν καὶ Καυκαριάν, καὶ ὅτι ἔλαβε τὸ χαλκοῦν ἀριστεῖον. Πιθανῶς πρόκειται περὶ τοῦ *Ἰωάννου* **Ἀκρατοπούλου** (βλ. λ.). Γ. Δ. Κ.

ἀκρατόστομος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἀκρατὴς στόμα, ἀκρατῆ γλῶσσαν ἔχων, ἀθυρόστομος.

ἀκρατοφόρος ἢ **ἀκρατοφόρον**. Οὕτως ἐκαλεῖτο δοχεῖον περιέχον ἄκρατον, δηλ. οἶνον μὴ ἀναμειχθέντα εἰς κρατῆρα μὲ ὕδωρ. Τὸ δοχεῖον τοῦτο ἦτο ἄνευ ποδῶν καὶ ἀκαθορίστου μορφῆς. Δι' ἀκρατοφόρων μετέφερον τὸ γλεῦκος ἐκ τῶν σταφυλοπιεστηρίων εἰς τὰς ἀποθήκας. Ὑπάρχουν παραστάσεις ἀγγείων μὲ ἄνδρας ἢ σατύρους φέροντας ἐπὶ τῶν ὤμων ἀκρατοφόρους. Ὁ ἀκρατοφόρος κατεσκευάζετο ἐξ ἀργίλου, μνημονεύονται ὅμως καὶ ἀκρατοφόροι ἐξ ἄλλης ὕλης. Μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα μνημονεύονται καὶ δοχεῖα τῆς αὐτῆς χρήσεως ἐν Ρώμῃ. Ἐνίοτε ὁ ἀκρατοφόρος ἐκαλεῖτο ψυκτήρ. Γ. Δ. ΚΑΨ.

— **Ἀκρατοφόρος.** Ἐπίθετον τοῦ θεοῦ Διονύσου, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην λατρευομένου ἐν Φιγαλίᾳ τῆς Ἀρκαδίας, ἔνθα ὑπῆρχε καὶ ναὸς καὶ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Κατὰ τὸν Παυσανίαν (VIII.39.6) τὰ κάτω ἄκρα τοῦ ἀγάλματος δὲν ἦσαν «σύνοπτα», καλυπτόμενα ὑπὸ φύλλων δάφνης καὶ κισσοῦ, ὅσον δὲ μέρος τοῦ ἀγάλματος ἐφαίνετο εἶχεν ἐπαλειφθῆ μὲ κιννάβαρι διὰ νὰ λάμπῃ. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκραφετῶ [*Ναυτ.*]· κοιν. «*μολάρω πὲρ ὄκιο*» (filer par le bout—to strike off ἢ to slip). Ἀφίνω νὰ ἐξέλθῃ τοῦ πλοίου τὸ ἄκρον τῆς ἁλύσου ἢ τοῦ τόνου ὅταν, λόγῳ ἀνωτέρας βίας, δὲν δύναμαι εἰσέλκων νὰ παραλάβω ταῦτα ἔνδον, ἢ δὲν μοὶ παρέχεται ὁ ἀπαιτούμενος πρὸς εἰσολκὴν των χρόνος. Π. Σ. Α.

ἀκραχολία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκράχολος, τὸ ἀψίκορον, ἡ εὐοργησία.

ἀκράχολος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ εὐκόλως ὀργιζόμενος, ἀψίκορος, ὀργίλος· «οἱ ἀκράχολοι ταχέως μὲν ὀργίζονται καὶ δι' ὅσα δὲν πρέπει καὶ δι' ὅσα πρέπει καὶ περισσότερον ἀπὸ ὅσον πρέπει, παύουν δὲ τὴν ὀργὴν των ταχέως, καὶ τοῦτο εἶναι ἡ μεγαλυτέρα των ἀρετή»· οὕτω χαρακτηρίζει τοὺς ἀκραχόλους ὁ Ἀριστοτέλης. Β Φ

ἄκραχτος, —η, —ο· ἰδιωματ. ἐπὶ τῶν ὀρνίθων, ὁ μὴ διὰ κραγμοῦ προσκληθείς· «ἔχου τις κόττες ἄκραχτες» δὲν τις ἔκραξαν ἀκόμα· || «ἄκραχτο πουλλί, —πετεινάρι» αὐτὸ ποὺ δὲν ἔκραξε, δὲν ἐλάλησεν ἀκόμη, ἄλλως *ἀλάλητο*· «ἄκραχτα πουλλιὰ δὲν τὰ σφάζουν».

Ἄκρε. Ποταμὸς τῆς Βραζιλίας, πηγάζων ἐκ τῶν Βολιβιανῶν συνόρων καὶ συμβάλλων εἰς τὸν Πουρούς εἰς νότιον πλάτος 8° 45'.

— **Ἄκρε.** Χώρα ὁμοσπονδιακὴ τῆς Βραζιλίας, κειμένη ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, εἰς τὴν δυτικὴν ἐσχατιὰν τῆς χώρας. Ἔχει ἐμβαδὸν 191.000 τετρ. χιλιομέτρων καὶ πληθυσμὸν 90.000 κατοίκων. Διαιρεῖται εἰς τρεῖς ἐπαρχίας διοικουμένας ὑπὸ ἀπεσταλμένων τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Κυβερνήσεως. Κύριον προϊὸν τῆς Ἄκρε εἶναι τὸ καουτσούκ, ἐκ τῶν ἀπεράντων δασῶν της, τὰ ὁποῖα παρεκτὸς τῶν δένδρων ἐξ ὧν ἐξάγεται τὸ προϊὸν τοῦτο, ἀφθονοῦν καὶ εἰς ἄλλα ἐκ τῶν πολυτιμοτάτων. Τὰ δάση ταῦτα εἶχον γίνει ἀφορμὴ συρράξεως τῷ 1899 μεταξὺ Βραζιλίας καὶ Βολιβίας, ὅτε ἀκόμη ἡ Ἄκρε ἐχώριζε τὰς δύο ταύτας δημοκρατίας. Κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους οἱ Ἀκρεανοὶ ἐκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των, ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὴν Βραζιλίαν. Ἡ διένεξις ὅμως παρετάθη, τῆς χώρας προσαρτηθείσης ἐν τέλει εἰς τὴν Βραζιλιανὴν Ἕνωσιν διὰ συνθήκης μετὰ τῆς Βολιβίας τῆς 17 Νοεμβρίου 1903.

Ἄκρεα *Ἄνω*. Χωρίον τοῦ δήμου Στόλωνος τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτοικοι 134.

—**Ἄκρεα** *Κάτω*. Χωρίον τοῦ δήμου Στόλωνος τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτοικοι 64.

ἀκρεββάτιαστος,—η,—ο· αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι κρεβατιασμένος, δὲν ἔπεσε εἰς τὴν κλίνην.

ἀκρέββατος, —η, —ο· αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει κρεββάτι.

Ἄκρελ Ὀλὼφ (Acrel Olof). Ἐγεννήθη τῇ 26 Νοεμβρίου 1717 ἐν Στοκχόλμῃ. Μετὰ μακρὰν περιοδείαν, κυρίως ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, πρὸς σπουδὴν τῆς χειρουργικῆς, ἐγένετο καθηγητὴς τῆς Χειρουργικῆς ἐν Στοκχόλμῃ (1752), ἔτυχε δὲ καὶ τίτλου εὐγενείας παρὰ τοῦ βασιλέως. Ἀπέθανε τῷ 1807. Αἱ κυριώτεραι τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ εἶναι χειρουργικαί. ΑΡ. Π. Κ.

ἀκρελαΐνη [*Χημ.*]· βλ. **ἀκρολεΐνη.**

— [*Στρατ. Χημ.*]. Ἡ ἀκρελαΐνη $CH_2.CH.CHO$ σχηματίζεται κατὰ τὴν διὰ θερμάνσεως ἀποσύνθεσιν διαφόρων λιπῶν καὶ ἐλαίων ἐκ τῆς ἐν αὐτοῖς γλυκερίνης. Παρασκευάζεται δὲ δι' ἀφυδατώσεως τῆς γλυκερίνης, τῇ ἐπιδράσει διθειϊκοῦ καλίου περιέχοντος μικρὰν ποσότητα οὐδετέρου θειϊκοῦ καλίου. Ἡ ἀκρελαΐνη εἶναι ἄχρουν, ἰσχυρῶς τὸ φῶς θλῶν ὑγρόν, διαλυτὸν ἐπαρκῶς ἐν ὕδατι, ἀποστάζον εἰς 52°,5, πολυμεριζόμενον εὐχερῶς εἰς στερεάν τινα οὐσίαν. Εἶναι ἐλαφρότερον τοῦ ὕδατος καὶ κέκτηται λίαν διαπεραστικὴν ὀσμὴν προσβάλλουσα ἰδίᾳ τοὺς ὀφθαλμούς. Ὀξειδοῦται εὐκόλως εἰς ἀκρυλικὸν ὀξύ. Ὁ πολυμερισμὸς αὐτῆς ἐπιβραδύνεται τῇ προσθήκῃ ἴχνους πολυφαινόλης τινὸς (ἐξ ὑδροκινόνης). Ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τὸ ὄνομα *παπίτης* ἐντὸς ὀβίδων, ὡς *δακρυγόνος οὐσία*, ὡς ἐκ τοῦ ἐρεθισμοῦ τὸν ὁποῖον προκαλοῦσιν οἱ ἀτμοὶ αὐτῆς ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. Θ. Γ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ

ἀκρεμνινοσάπωνες [*Βιομ. Χημ.*]. Οὕτω καλοῦνται σάπωνες διὰ νατρίου περιέχοντες ἀλκαλιπολυσουλφίδια καὶ ἀρωματισμένοι διὰ μαράθου καὶ ἀνισελαίου. Κατὰ τὴν πλύσιν ἐκλύουσιν ὑδρόθειον, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς προφυλακτικὸν μέσον κατὰ τῶν δηλητηριάσεων διὰ μολύβδου. Κατὰ τὴν διὰ τῶν σαπώνων τούτων πλύσιν τῶν χειρῶν τῶν μετὰ μολύβδου ἐργαζομένων

Digitized by Google

ὁ προσκεκολλημένος μόλυβδος μετατρέπεται εἰς ἀδιάλυτον καὶ ἀβλαβὲς μολυβδοσουλφίδιον. Σ. Γ.

ἀκρεμονίασις. Ἡ σπουδὴ τῶν *σποροτρίχων* καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν παθήσεως *(σποροτριχωσίας)* ἤγαγεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν πλήθους ἀγνώστων τέως μυκήτων, προξενούντων ἐνίοτε βαρείας εἰς τὸν ἄνθρωπον διαταραχάς. Ὁ πρὸς τὸ παρὸν γνωστότερος τοιοῦτος μύκης εἶναι ὁ ἀποτελῶν τὸ παθογόνον αἴτιον τῆς *ἀκρεμονιάσεως,* παθήσεως, ἣν εἶχον παρατηρήσει τὸ πρῶτον οἱ Potron καὶ Noisette καὶ ἐμελέτησε τελευταίως ὁ καθηγητὴς Gougerot· τὸ παράσιτον περιεγράφη ὑπὸ τοῦ Vuillemin καὶ ἐκλήθη *Ποτρόνειον ἀκρεμόνιον* (acremonium Potronii). Τὸ παράσιτον τοῦτο εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Potron καὶ Noisette μελετηθεῖσαν περίπτωσιν προὐκάλεσε βαρείας τοξικότητος λοίμωξιν. Ἐσημειώθησαν ἐν ἀρχῇ τῆς νόσου πυρετός, ἀπίσχνανσις ταχεῖα, βαθεῖα ἀλλοίωσις τῆς γενικῆς καταστάσεως, βρογχῖτις, συμπτώματα τὰ ὁποῖα θὰ διήγειρον τὴν ὑπόνοιαν κοιλιακοῦ τύφου· μετά τινας ἡμέρας, ἐν τῇ γενικευθείσῃ ἐνδομυκητιάσει, οἱ βλενογόνοι κατελήφθησαν ὑπὸ μυκητώδους ἐπιχρίσματος· κατὰ δὲ τὴν εἰκοστὴν ἡμέραν ἀνεφάνησαν κομμιώδεις ἑστίαι τοῦ ὑποδορίου συνεκτικοῦ ἱστοῦ καὶ ἀρθρῖτις τοῦ γόνατος. Ἡ διὰ τοῦ ἰωδιούχου καλίου θεραπεία τῆς νόσου ταύτης ἐβεβαίωσε τὴν φύσιν αὐτῆς.

Εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἡ ἀνωτέρω περιγραφεῖσα περίπτωσις, οὐ μόνον διὰ τὴν ἀνακάλυψιν νέου εἴδους ἀκρεμονίου, ἀλλὰ καὶ διότι καθιστᾷ προδήλους τόν τε πολυμορφισμὸν τῶν ἐκ μυκήτων παθήσεων *(μυκητιάσεων)* καὶ τὴν συχνότητα αὐτῶν, καθὼς καὶ τὴν εἰς τοὺς κλινικοὺς ἐπιβεβλημένην ἀνάγκην τῆς πραγματοποιήσεως συστηματικωτέρας ἐρεύνης ἐπ᾽ αὐτῶν. ΣΤ. ΣΠΕΡ.

ἀκρεμονικός, *—ή, —ό·* ὁ ἔχων ἀκρέμονας.

ἀκρεμόνιον (Acremonium Link.) *[Βοτ.]*. Ὑφομύκης. Καρπικαὶ ὕφαὶ ἁπλαῖ, βραχεῖαι, κεστροειδεῖς, ἐκφυόμεναι ἀπὸ τοῦ ἕρποντος μυκηλίου καὶ καταλήγουσαι ἑκάστη εἰς ἓν μονοκύτταρον σφαιρικὸν σπόριον. Τὸ ***ἀκρεμόνιον τὸ φαιὸν*** εἶναι μυκήλιον διακλαδιζόμενον ὡς ἱστὸς ἀράχνης, χρώματος ἐλαιοκαστανίνου· αἱ καρπικαὶ τούτου ὕφαὶ εἶναι ἀντίθετοι ἢ κατ᾽ ἐναλλαγὴν ἐπὶ τοῦ μυκηλιακοῦ νήματος, τὰ δὲ σπόριά του ὁμοιόχροα· φύεται ἐπὶ παλαιοῦ ξύλου καὶ βλαστῶν. Ν. Μ.

ἀκρέμων, *—ονος* (ὁ)· τὰ ἄκρα τοῦ κλάδου· ‖ κόσμημα τῆς κεφαλῆς.

ἄκρεος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων κρέατα, σάρκας· «τὰ *ἄκρεα* τοῦ σώματος»· ἡ λέξις παρὰ Ἱπποκράτει καὶ ὕποπτος.

ἀκρεοφαγία (ὁ)· ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῆς κρεοφαγίας, τὸ νὰ μὴ τρώγῃ τις κρέας.

ἀκρέσπερος (ὁ, ἡ)· ὁ κατὰ τὴν ἄκραν ἑσπέραν λαμβάνων ὑπόστασιν, ὁ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς νυκτὸς γινόμενος.

ἄκρη (ἡ)· δημοτ. τύπος τοῦ **ἄκρα** (βλ. λ.)

—*[Τεχν.]* Ἄκρη λέγεται συνήθως παρὰ τῶν ὑλοτόμων ἡ ἀκραία ἐκ τῶν σανίδων ὅσαι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν ἀπὸ κορμὸν ἐλάτης διὰ τοῦ πριονίου. Αἱ «ἄκρες» χρησιμοποιοῦνται ἰδίως διὰ τὴν κατασκευὴν στεγῶν. Δ. Λ.

Ἄκρη ἢ ***Ἄκρα*** ἢ ***Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Ἄκρης,*** (τουρκιστὶ καὶ ἀραβιστὶ ***Ἄκκα***). Διοίκησις (σαντζάκιον) τῆς τέως τουρκικῆς Γενικῆς Διοικήσεως Βηρυτοῦ, σήμερον δὲ τοῦ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας τελοῦντος κράτους τῆς Παλαιστίνης, περιλαμβάνουσα καὶ τὰς πόλεις Χάϊφα, Ναζαρὲτ καὶ Τιβεριάδα, ἕδρας καζάδων. Διαρρέεται ὑπὸ δύο ποταμῶν, τοῦ Νὰχρ-Μουκατταά, ὅστις εἶναι ὁ ἀρχαῖος *Κίσσων,* πηγάζοντος ἐκ τοῦ Θαβωρείου ὄρους καὶ ἐκβάλλοντος παρὰ τὴν Χάϊφαν, καὶ τοῦ Νὰχρ-ἰ-Ζερκά, τοῦ ἀρχαίου *Χόρσου,* πηγάζοντος ἐκ τῶν νοτιοδυτικῶν κλιτύων τοῦ Καρμήλου ὄρους καὶ χυνομένου παρὰ τὴν Καισάρειαν (Παλαιστίνης) εἰς θέσιν, ὅπου ὁ Στράβων ἀναφέρει ὑπάρχουσαν τὴν *Κροκοδειλούπολιν,* οὕτως ἀποκληθεῖσαν ἐκ τῶν τότε ἐν τῷ ποταμῷ ζώντων πολλῶν κροκοδείλων. Ἐν τῇ διοικήσει ταύτῃ κεῖται ἡ λίμνη Γενησαρὲτ ἢ Τιβεριὰς *(Τιβεριάδος θάλασσα, Μπὰχρ-ἐλ-Ταμπαριά),* ἡ *Κενρὲτ* τῶν Ἰουδαίων, ἥτις ἐκτεινομένη ἄλλοτε καὶ εἰς τὸν τουρκικὸν νομὸν Συρίας, εὑρίσκεται σήμερον ὁλόκληρος εἰς τὸ Κράτος τῆς Παλαιστίνης. Παρὰ τὴν λίμνην ὑπάρχουσιν αἱ θερμαὶ πηγαὶ *Οὔμμ-Κέϊς* καὶ αἱ χλιαραὶ *Οὔμμ-ἐλ-Ταμπιγᾶ.*

Ἡ πόλις Ἄκρη (βλ. **Ἄκκα**), κεῖται ἐπὶ χαμηλοῦ ἀκρωτηρίου εἰς τὸ Β. ἄκρον τοῦ ὁμωνύμου κόλπου εἰς ἀπόστασιν 180 χμ. ΝΔ τῆς Βηρυτοῦ καὶ 130 χμ. Β.ΒΔ Ἱερουσαλήμ. Συνδέεται δι᾽ ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μετὰ τῆς Τιβεριάδος καὶ σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Χάϊφας, τῆς Ναζαρέτ, τῆς Καισαρείας καὶ ἄλλων πόλεων. Ἐπὶ πολὺ ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ κλεὶς τῆς Παλαιστίνης, λόγῳ τῆς δεσποζούσης αὐτῆς θέσεως ἐπὶ τῆς ἀκτῆς παραλίας πεδιάδος ἑνουμένης μετὰ τῆς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ κοιλάδος τῆς Ἐσδραελὼν καὶ ἀποτελούσης οὕτω τὴν εὐκολωτέραν εἴσοδον εἰς τὴν Παλαιστίνην. Σήμερον ὅμως καταχωσθέντος τοῦ λιμένος της ἔχασε τὴν ἄλλοτε σπουδαιότητα αὐτῆς, διότι τὸ ἐμπόριον ἐτράπη πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς νοτίας παραλίας τοῦ κόλπου κειμένην *Χάϊφαν,* τῆς ὁποίας ὁ λιμὴν εἶναι ἀσφαλέστερος.

Τὸ ἐν μέρει σωζόμενον τεῖχος τῆς πόλεως χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Σταυροφόρων.

Ἡ Ἄκρη εἶναι κέντρον τῆς θρησκείας τῶν μουσουλμανοφανῶν *Μπαμπιστῶν,* πολὺ διαδεδομένης ἐν Περσίᾳ.

Πόλις ἀρχαιοτάτη, ἴσως ἡ Ἄακ τοῦ φορολογικοῦ καταλόγου τοῦ Τουθμώσεως τῆς Αἰγύπτου (1500 π. Χ.), ἀσφαλῶς ἡ Ἄκκα τῶν ἐν Τὲλ-ἐλ-Ἀμάρνα τῆς Αἰγύπτου ἀνακαλυφθέντων σφηνοει-

Ἄποψις τῆς Ἄκρης ἀπὸ νότου.

[Τὸ ἀκροχήλιον Μανορὰ συμπίπτει ἐν εὐθυγραμμίᾳ προς τὴν ἀνατολικην ἔπαλξιν τοῦ φρουρίου.]

δῶν ἐγγράφων, ἡ Ἄκρα ἐκαλεῖτο Ἀκχὼ ὑπὸ τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Ἑβραίων, ὑπὸ δὲ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων Ἄκη καὶ Ἄκκον. Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀναφέρεται ἅπαξ (**Κριταὶ** 1.31). Θεωρητικῶς ἀνῆκεν εἰς τὴν χώραν τῆς φυλῆς τοῦ *Ἀσήρ,* ὁ δὲ Ἰώσηπος ἀναφέρει αὐτὴν ὡς ἀποτελοῦσαν μίαν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Κράτους τοῦ Σολομῶντος. Ἐν τούτοις καθ᾽ ὅλην τὴν περίοδον τῆς ἐν Παλαιστίνῃ κυριαρχίας τῶν Ἑβραίων ἐξηρτᾶτο πολιτικῶς μᾶλλον ἐκ τῆς Συρίας.

Περὶ τὸ 625 π. Χ. συνηνώθη μετὰ τῆς Τύρου καὶ τῆς Σιδῶνος εἰς τὴν κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας Σαλμανασὰρ τοῦ Δ´ ἐπανάστασιν. Μετὰ τὴν μακεδονικὴν κατάκτησιν ἡ Ἄκρα *(Ἄκη* **κατὰ** Ἰώσηπον) μετονομάσθη ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος εἰς Πτολεμαΐδα. Ὁ Στράβων ἀναφέρει τὴν πόλιν ὡς κέντρον συγκεντρώσεως τῶν Περσῶν διὰ τὴν κατὰ τῆς Αἰγύπτου ἐκστρατείαν. Περὶ τὸ 165 π. Χ. Σίμων ὁ Μακκαβαῖος νικήσας τοὺς Μακεδόνας εἰς πολλὰς μάχας ἐν Γαλιλαίᾳ ἀπώθησεν αὐτοὺς εἰς Πτολεμαΐδα. Περὶ τὸ 153 π. Χ. Ἀλέξανδρος ὁ Βάλας, υἱὸς Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς, διεκδικῶν τὴν Συρίαν ἐναντίον τοῦ Δημητρίου, κατέλαβε τὴν πόλιν, ἐνῷ ὁ Δημήτριος ματαίως ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Μακκαβαίων ὑποσχεθεὶς πολλά, ἐν ἄλλοις δὲ καὶ τὰ εἰσοδήματα τῆς Πτολεμαΐδος ὑπὲρ τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος. Ἰωνάθαν ὅμως ὁ Μακκαβαῖος συνεταύτισε τὴν τύχην του μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἐδέχθη αὐτὸν μετὰ μεγάλων τιμῶν ἐν Πτολεμαΐδι τῷ 150 π. Χ. Τὴν πόλιν κατέλαβον παροδικῶς Ἀλέξανδρος ὁ Ἰανναῖος, ἡ Κλεοπάτρα καὶ ὁ Τιγράνης. Ὁ Ἡρώδης ἔκτισεν ἐκεῖ γυμνάσιον.

Ἐπὶ αὐτοκράτορος Κλαυδίου ἡ Ἄκρη ἔγεινε ρωμαϊκή, ἐκεῖ δὲ συνηντήθησαν οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν Ἑβραίων μετὰ τοῦ Πετρωνίου σταλέντος ὅπως στήσῃ τὸν ἀνδριάντα τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος καὶ ἔπεισαν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἀναφέρεται πρὸς τούτοις, ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διῆλθε μίαν ἡμέραν ἐν Πτολεμαΐδι.

Κατὰ τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἡρακλείου καὶ τῶν πρώτων Χαλιφῶν, ἡ Ἄκρη ἀναφέρεται ὡς φρούριον ὀχυρόν· καὶ ἀντέστη μὲν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἄραβος στρατηγοῦ Ἀμποῦ-Ὀμπεΐδα, τοῦ πορθητοῦ τῆς Φοινίκης, ἀλλὰ τέλος ὑπέκυψε μᾶλλον εἰς τὴν πονηρίαν τοῦ ἐξωμότου *Γιοκχαννᾶ,* παρὰ εἰς τὴν βίαν τῶν ὅπλων. Κατὰ τὸν Ὄκλεϋ, ἀντλήσαντα τὴν πληροφορίαν ἀπὸ Ἀράβων χρονογράφων, τραγικὰς συνεπείας εἶχεν ἡ παράδοσις τῆς Ἄκρης. Ὁ Γιοκχαννᾶς εἶχε πείσει τὴν βυζαντιακὴν φρουρὰν ν᾽ ἀποχωρήσῃ, ὥστε ἐλευθέρα ἡ πόλις νὰ διαπραγματευθῇ τὴν σωτηρίαν της· τὸ πλοῖον ὅμως ὅπερ ἀπεμάκρυνε τὴν φρουράν, ὡς «*ὑπὸ θεοπνεύστου ὠθούμενον ἀνέμου*», συνετρίβη ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ ἐβυθίσθη αὔτανδρον: «Διότι, ἐπάγεται ὁ Μουσουλμᾶνος χρονογράφος, ἡ ἀνανδρία **ἔφερε τὴν** *ὀργὴν* **καὶ** *ἡ ὀργὴ* **τὸν φόνον**». Καὶ πράγματι ἐλάχιστοι ἐσώθησαν ἐκ τῆς Ἄκρης, συνεπείᾳ τῆς παραβιάσεως τῆς μὴ κυρωθείσης συνθήκης. Ἔκτοτε ἀνῳκοδομήθη ἡ πόλις, περιεβλήθη νέα καὶ ὑψηλότατα τείχη, κατέστη δὲ ἀσφαλὲς ὁρμητήριον διὰ τοὺς Ἄραβας πειρατάς. Αἱ πλεῖσται τῶν κατὰ θάλασσαν ἐκστρατειῶν τῶν Σαρακηνῶν ἢ Ἀγαρηνῶν ἐκεῖθεν ἀφορμῶνται, κατὰ τὰ ἀραβικὰ χρονικά, ἡ δὲ Ἄκρη, μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς Φοινίκης πόλεων, ἐξακολουθεῖ ἐπὶ αἰῶνας ν᾽ αὐξάνεται καὶ νὰ εὐημερῇ ὡς ἀραβικὸς λιμήν, μέχρις ὅτου ἐπῆλθον αἱ Σταυροφορίαι. Ἡ Ἄκρη ἐτέλει τότε ὑπὸ τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου Σολιμάν, ἦτο δὲ πόλις πλουσιωτάτη καὶ εἶχεν ὡς διοικητὴν *ἐμίρην,* ἐξ οὗ συνάγομεν τὸ συμπέρασμα ὅτι ἦτο πόλις σημαντική.

Ὅταν οἱ Σταυροφόροι, ἔφθασαν εἰς Ἀντιόχειαν, ὁ Σολιμὰν ἔστειλε κήρυκας νὰ δηλώσουν, ὅτι εἶναι ἐλεύθεροι νὰ προσκυνήσουν τοὺς Ἁγίους Τόπους ὅσοι ἄοπλοι στέργουν νὰ ἐξακολουθήσουν τὴν πορείαν. Εἰς ἀπάντησιν, ὁ *Βοημοῦνδος,* σουβλίσας, ἔψησε τοὺς κήρυκας καὶ προέβη εἰς τὴν δήλωσιν, ὅτι οἱ Σταυροφόροι «**θὰ κατατρώγουν τοὺς κατασκόπους, διὰ ν᾽ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰς πλεκτάνας, ὅσας τοῖς ἔστηνον οἱ Σαρηκηνοί**» Τὸ ἑπόμενον ἔτος 1099, κατὰ τὴν ἄνοιξιν, οἱ Σταυροφόροι ἀπὸ τῆς Κοίλης Συρίας προεχώρησαν πρὸς τὴν Παλαιστίνην. Μία μοῖρα, διερχομένη διὰ τῆς παραλίας, ἐσιτίζετο ἀπὸ τὰς ὀχυρὰς πόλεις Βηρυττόν, Ἰόππην καὶ Σιδῶνα, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ὑποσχέσεως ὅτι οἱ Σταυροφόροι δὲν θὰ κατέστρεφον τὰ *περιπόλια,* ἤτοι τοὺς γύρω τῆς πόλεως ἐκτεταμένους κήπους. Ἡ δὲ Ἄκρα συνεφωνήθη νὰ παραδοθῇ ὅταν θὰ ἔπιπτε καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ. Οἱ ἐν τῇ πόλει ὅμως δὲν ἐτήρησαν τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ τῷ 1100, ἤτοι μετὰ ἓν ἔτος, ἡ Ἄκρα ἡλώθη ἐξ ἐφόδου.

Οἱ Σταυροφόροι κατιδόντες τὴν σπουδαιότητα τῆς πόλεως ὠχύρωσαν αὐτὴν καὶ τὴν κατέστησαν ὁρμητήριον καὶ ἐμπορεῖον διαμετακομιστικόν. Ἐκεῖ τῷ 1124 συνωμολογήθη ἡ ἀπὸ τῆς πόλεως μνημονευομένη Συνθήκη τῆς Ἄκρης, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἑνετία παρεῖχε τὰς ναυτικάς της δυνάμεις εἰς ἐνίσχυσιν τῶν Σταυροφόρων ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως εἰς ἑκάστην κυριευομένην πόλιν παραχωρῆται εἰς αὐτὴν «**ἰδιόκτητος ὁδός, καὶ ναός, καὶ λουτρόν, καὶ φοῦρνος**» τὸ ἀρχέτυπον δηλονότι τῶν μετέπειτα ἐλευθέρων ζωνῶν καὶ τῶν διομολογήσεων. Ἐκεῖ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, καθ᾽ οὓς ἡ δολιότης ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀπληστίαν, ἡ βία πρὸς τὴν πονηρίαν, καὶ ὁ ἱπποτισμὸς πρὸς τὴν ἀφέλειαν, ἀναφέρεται ὅτι συνεφωνοῦντο καταπληκτικῆς κακοπιστίας συμβάσεις. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρεται καὶ σύμβασις, διὰ τῆς ὁποίας εἰς μίαν περίπτωσιν ἐξηγοράσθη ἡ ἀδράνεια τῶν ἐν τῇ Ἄκρῃ Χριστιανῶν διὰ κιβδήλων νομισμάτων, τῶν διαπραξάντων τὴν ἀπάτην δικαιολογηθέντων ὕστερον ὅτι «**τὴν ζημίαν ἔχει νὰ ὑποστοῦν οἱ ζημιώσαντες**». Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐπίσης ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον ἤρχισαν νὰ περιορίζωνται οἱ Χριστιανοί, ἀπωθούμενοι ἀπὸ τὴν λοιπὴν Παλαιστίνην, ὅπου καθημερινῶς οἱ Σαρακηνοὶ ἐποιοῦντο νέας ἐπιδρομὰς καὶ νέας κατακτήσεις. Ὅταν δὲ περὶ τὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνος ἐγένετο ἡ *Δευτέρα Σταυροφορία,* ἡ Ἄκρη πάλιν ἐχρησιμοποιήθη, καθ᾽ ὃ πόλις ὀχυρωτάτη, ὡς ὁρμητήριον τῶν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν ἐπιθέσεων. Οὐδὲν ὅμως ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν μουσουλμανικὸν χείμαρρον, καὶ τὴν 8 Ἰουλίου 1187, μετὰ σφοδρὰν ἐπίθεσιν ὁ Σαλαδῖνος ἐκυρίευσε τὴν πόλιν. Τότε ἐγένετο ἡ *Τρίτη Σταυροφορία,* κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀραβοκρατουμένη Ἄκρη ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας *Φιλίππου Αὐγούστου* καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας *Ριχάρδου τοῦ Λεοντοθύμου.* Χαρακτηριστικώτατα ἐπεισόδια, σχετιζόμενα μὲ τὰς ἱπποτικὰς τῶν χρόνων ἐκείνων ἀντιλήψεις, ἀναφέρονται διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἄκρης. Κατὰ τὴν διάρκειαν ταύτης οἱ δύο Φράγκοι βασιλεῖς ἠσθένησαν, ὁ δὲ Σαλαδῖνος, σαλπίσας ἀνακωχήν, ἀπέστειλε τοὺς ἰατρούς του καὶ τ᾽ ἀναγκαῖα φάρμακα πρὸς ἴασιν τῶν ἀσθενῶν. Ἄλλοτε πάλιν ὁ πολυφίλητος ἱέραξ τοῦ Φιλίππου Αὐγούστου, ἐπικαθήσας εἰς τὰ τείχη τῆς Ἄκρης, συνελήφθη, καὶ ἀχθεὶς εἰς τὸν Σαλαδῖνον ἀπεστάλη παρ᾽ αὐτοῦ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας. Οὗτος δὲ εὐχαριστῶν ἔστειλε τόσα δῶρα εἰς τὸν σουλτᾶνον τῆς Αἰγύπτου, ὅσα θὰ ἤρκουν διὰ νὰ ἐξαγορασθῇ πλῆθος αἰχμαλώτων. Καθημερινῶς διεξήγοντο μονομαχίαι Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων εἰς *Τζούστρας* καὶ *Κονταροκτυπήματα,* ὁπότε ἡ ἀνακωχὴ συνήνου τοὺς ἀντιπάλους ἐπὶ ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον, ὡς κεκλημένους τοῦ αὐτοῦ οἴκου. Μετὰ δὲ τὰς ἀγριωτάτας μάχας, αἱ ὁποῖαι διεξήγοντο, συχνότατα ἔβλεπέ τις νὰ συντρώγουν εἷς Ἄγγλος καὶ εἷς Σαρακηνὸς καὶ νὰ διαγωνίζωνται εἰς εὐπροσηγορίαν, ἐνῷ ὁ εἷς ἦτο πλέον αἰχμάλωτος τοῦ ἄλλου. Οἱ Χριστιανοὶ τὰ πάντα ἐχρησιμοποίησαν ἐπὶ διετίαν ὅλην συγκεντρώσαντες τὴν προσοχήν των εἰς τὴν Ἄκρην. Ἀκόμη καὶ ὁλόκληρα *χωματοβούνια,* κατὰ τὸ κρατοῦν τότε πολιορκητικὸν σύστημα, εἶχον μεταφέρει, ὥστε νὰ ἐκμηδενίσουν τὰ ὑψηλότατα τείχη εἰς μεγάλην ἔκτασιν. Τέλος, μετὰ τριῶν ἐτῶν πολιορκίαν καθ᾽ ἣν ἐννέα μεγάλαι καὶ αἱματηρόταται μάχαι διεξήχθησαν, ὑπὲρ δὲ τὰς ἑκατὸν συμπλοκαὶ καὶ ἀψιμαχίαι, ἡ Ἄκρη ἐσυνθηκολόγησεν. Ἀλλ᾽ οὔτε καὶ τώρα ἐτηρήθη ἡ συνθήκη. Καὶ οἱ κάτοικοί της, ἰδίᾳ δὲ ἡ φρουρά, ἐσφάγησαν κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἐπίσης, νέας ἀφορμὰς διενέξεων προεκάλεσεν ἡ κατοχή της. Καὶ ἐπὶ πάντων ἐπεβλήθη ὁ Ριχάρδος, τῶν λοιπῶν μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀποχωρησάντων. Μετ᾽ οὐ πολύ, καὶ ἀφοῦ ἐξήντλησε τὴν βίαν καὶ τὴν πειθώ, τὴν ἀπειλὴν καὶ τὴν ἱκεσίαν, ἀνεχώρησε καὶ ὁ Ριχάρδος, καταλιπὼν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τὴν στενὴν λωρίδα τῆς Φοινίκης μὲ κέντρον τὴν ἀπόρθητον Ἄκρην καὶ τριετῆ ἀνενόχλητον κυριαρχίαν, κατὰ συμφωνίαν πρὸς τὸν Σαλαδῖνον. Καὶ τότε μὲν ἡ πόλις δὲν προσεβλήθη. Ἐπὶ ἑκατονταετίαν δὲ κατέστη ἐκ νέου τὸ κέντρον τῆς ἐν Ἀνατολῇ Χριστιανωσύνης, ἀληθὲς τῶν προσκυνητῶν καταφύγιον καὶ τῶν θαλασσο-

Digitized by Google

πόρων ἐμπορεῖον. Ἐκεῖ ἤδρευε καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς ἀραβοκρατουμένης Ἱερουσαλήμ. Ἐκεῖ καὶ τὰ τρία Ἱπποτοκαλογηρικὰ Τάγματα, καὶ μάλιστα οἱ *Ἰωαννῖται*, ἀπὸ τῶν ὁποίων κυρίως παρωνομάσθη ἡ πόλις *Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Ἄκρης*. Καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τοῦ 13ου αἰῶνος ἡ Ἄκρη φημίζεται ὡς θρυλικὴ νησὶς Σωτηρίας εἰς τὸ Πέλαγος τῆς Σαρακηνῆς ἀπιστίας καὶ ἀναφέρεται εἰς ὅλας τὰς ρωμαντικὰς περιπετείας ὡς τόπος μυθικός. Μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἱστορικὴν ἐχόντων τὴν ἀφετηρίαν, ἐπεισοδίων, ἡ παράδοσις λέγει ὅτι ὁ αὐθέντης τοῦ Κουσῦ, ὁ μεταβὰς εἰς Παλαιστίνην διὰ τὴν τιμήν, τὸν ἔρωτα καὶ τὴν θρησκείαν, θνήσκων ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Ἄκρης ἐζήτησε νὰ καταθέσουν τὴν καρδίαν του εἰς τοὺς πόδας τῆς Γαβριέλλας τοῦ Βεργῦ, κυρίας τοῦ Φαγιέλ. Τὴν παρακαταθήκην ὅμως ἔλαβεν ὁ σύζυγος. Καὶ ἐκμανεὶς ὑπὸ ζηλοτυπίας, ἠνάγκασε τὴν Γαβριέλλαν νὰ τὴν φάγῃ. Ἀλλ' ὅταν αὐτὴ ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν φρίκην ὅτι εἶχε καταβροχθίσει τὴν καρδίαν τοῦ ἐραστοῦ, ὁ σύζυγος ἐφόρεσε τὸ ράσον τοῦ προσκυνητοῦ καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Ἄκρην, ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀντιζήλου του. Τοιουτοτρόπως ἡ μακρινὴ αὐτὴ πόλις, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλα τὰ ἔθνη εἶχον τοὺς ἐμπορικούς των ἐποικισμούς, ἀλλὰ ὅπου καὶ διετήρουν ἐν σμικρογραφίᾳ ὅλας τὰς μητροπολιτικάς των ἀντιπαθείας, ἐγένετο κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα τὸ κέντρον τῆς Χριστιανωσύνης ἐν Ἀνατολῇ, ὅπερ, ἐὰν διετήρει τὴν ὁμόνοιαν, ἤθελεν ἀποβῆ ἀπόρθητον. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τῷ 1290, ἕνεκα τῶν ἐμφιλοχωρουσῶν ἀκριβῶς διχονοιῶν μεταξὺ τῶν τελευταίων της προμάχων, ἡ Ἄκρη ἐπολιορκήθη. Ἐζήτησεν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης βοήθειαν. Ἀλλὰ μόνον τὴν περιώνυμον Σταυροφορίαν τῶν γυναικῶν τῆς Γενούης ἐπροκάλεσε. Καὶ ὅταν, τὴν 4ην Μαΐου 1291, ἡ Ἄκρη ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Χαλὴλ-Ἐλ-Ἀσκράφ, ἔπεσεν ἐν αὐτῇ καὶ τὸ ὕστατον ἐν Παλαιστίνῃ χριστιανικὸν προπύργιον.

Ἔκτοτε ἡ πόλις μικρὸν κατὰ μικρὸν παρήκμαζε μέχρις ὅτου, τῷ 1517, περιελήφθη ὑπὸ τοῦ νικητοῦ τῆς Αἰγύπτου Σουλτὰν Σελὴμ εἰς τὸ τουρκικὸν κράτος. Καὶ τότε μὲν ἔγινε προσπάθειά τις ὅπως χρησιμοποιηθῇ ὡς λιμήν· ἀλλὰ καὶ πάλιν ταχέως περιέπεσεν εἰς ἀφάνειαν τόσην, ὥστε οὐδαμοῦ ἀναφέρεται εἰς τὰ παλαιότερα περιηγητικά. Μόνον τῷ 1697 ὁ Ἄγγλος Maundrell τὴν ἀναφέρει, λέγει ὅμως ὅτι τὴν εὗρε τελείως ἐρειπωμένην μὲ μόνον τὸ κατόπιν ἀκμάσαν Γαλλικὸν Χάνι, ἐμπορικὴν δηλονότι ἀγοράν, ἓν τζαμίον καὶ ὀλίγας οἰκίας. Βραδύτερον ἀναφέρεται ὅτι τὸ κατέλαβον Δροῦσοί τινες ἐμίραι (φύλαρχοι ἀπὸ τὸν Λίβανον), ἀνήκοντες μάλιστα εἰς τὸν οἶκον Μαάν. Ἀλλὰ τῷ 1750, ἀρχηγός τις πατριᾶς Βεδουΐνων, ἀπὸ κατακτήσεως εἰς κατάκτησιν, κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ τὴν Γαλιλαίαν, καὶ μετ' ὀλίγον κατέστησε τὴν Ἄκρην πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους του. Ὁ Βεδουΐνος οὗτος ἀναφέρεται ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Σὲχ-Ταχήρ*, καὶ *Δοκούρ-βέη*. Προφανῶς τὸ δεύτερον εἶναι κακὴ ἀπόδοσις τοῦ πρώτου ὀνόματος. Ἡ Πύλη δὲν ἠνέχθη κατ' ἀρχὰς τὸν ἅρπαγα, ἐπανειλημμένως δὲ τὸν κατεπολέμησε διὰ τῶν πλησιοχώρων ἀγιάνηδων καὶ πασάδων. Ἐν τέλει ὅμως ἀνεγνώρισε τὸν Ταχὴρ ὡς ἀγιάνην, τὸν κατέστησε δὲ πασᾶν τῆς περιοχῆς ἣν διῴκει καὶ ἣν κατέστησε πασαλίκιον τῆς Ἄκκας, περιλαμβάνον καὶ μέγα μέρος τῆς Παλαιστίνης. Μετ' ὀλίγον ὅμως, περὶ τὸ 1766, πασᾶς τῆς Ἄκρης διωρίσθη ὁ περιβόητος *Δζεζζὰρ-πασᾶς*, ἄνθρωπος παροιμιώδους ὠμότητος, καταστὰς τὸ φόβητρον τῆς ὅλης περιοχῆς.

Εἶχεν ἔμπιστόν του ἕνα Ἰσραηλίτην, ὀνόματι *Χαΐμ-Φαχρῆ*, τὸν ὁποῖον κατέστησε βεζύρην. Καὶ ἐν στιγμῇ παραφορᾶς μὲν τὸν ἐρρινοτόμησεν, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε νὰ τὸν περιβάλλῃ διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης του. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη ὁ Δζεζζὰρ διῴκησε τὴν περιοχὴν μὲ πρωτοτύπους μεθόδους. Πανταχοῦ ἡ πόλις καὶ τὰ περίχωρα καὶ ὅλον τὸ πασαλίκιον ἀπέκτα τὴν φυσιογνωμίαν τῆς εὐδαιμονίας. Ἀλλὰ πανταχοῦ ὑπῆρχον ἄνθρωποι μονόφθαλμοι, ἢ μονόχειρες, ἢ μονόποδες, καὶ ρινότμητοι καὶ ἄωτοι καὶ ἄγλωσσοι, ἐπειδὴ αὐτὰς τὰς τιμωρίας συνήθιζον νὰ ἐπιβάλλουν διὰ τὰς παραμικροτέρας ἀφορμὰς ὁ Δζεζζὰρ καὶ ὁ ὑπουργός του. Ὑπὸ τοιούτους λοιπὸν ὅρους ὁ πασᾶς τῆς Ἄκρης ἐξωραΐσε τὴν πόλιν, ἀνήγειρε νέα τείχη καὶ κατέχωσε τὸν ὑπόλοιπον λιμένα. Ἐκδιώξας ὁ Δζεζζὰρ τοὺς Γάλλους ἐμπόρους, τοὺς κατέχοντας τὸ λεγόμενον Γαλλικὸν Χάνι (Khan de France), προσέλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του δύο Γάλλους μηχανικούς, καλουμένους, κατὰ πληροφορίας μεταγενεστέρας τοῦ κόμητος *Μαρκέλλου*, Phélippeaux καὶ Tromelin. Εἰς τοὺς δύο τούτους μηχανικοὺς ὀφείλεται ἡ πεισματώδης ἄμυνα, τὴν ὁποίαν ὁ Δζεζζὰρ πασᾶς ἀντέταξε τῷ 1799 εἰς τὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτην, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκστρατεία ἐθραύσθη εἰς τὰ τείχη τῆς Πτολεμαΐδος, ὅπως ἐκ νέου ἤθελησαν νὰ ὀνομάσουν τότε τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τῆς Ἄκρης. Ἡ πολιορκία ταύτης ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἔλαβε χώραν ὑπὸ τὰς ἑξῆς συνθήκας. Ὁ Βοναπάρτης, καταλαβὼν τὴν Αἴγυπτον, ἔπρεπεν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἀποκρούσῃ εἰς αὐτὴν τὴν Συρίαν τὸν περίφημον Ἰμπραὴμ-βέην, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ προλάβῃ τὴν Πύλην, ἥτις πιεσθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ συμμαχήσασα μετ' αὐτῆς ἐξώπλιζε στόλον ἐν Ρόδῳ καὶ κατήρτιζε στρατὸν ὑπὸ τὸν μέγαν βεζύρην Κιὸρ-Γιουσοὺφ-Μεχμέτ. Τὴν ἄνοιξιν λοιπὸν τοῦ 1799 ἡγούμενος ἑπτακισχιλίων ἀνδρῶν, ἐν οἷς καὶ τὸ σῶμα τῶν *καμηλοδρόμων*, ἐπροχώρησεν εἰς τὴν ἔρημον τῆς Γάζης, ἐκυρίευσε ταύτην, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν Ἰόππην, καὶ τέλος ἐπολιόρκησε τὴν Ἄκρην, ἧς ἠμύνετο ὁ Δζεζζὰρ μετὰ τῶν δύο Γάλλων βοηθῶν του Φελιππῶ καὶ Τρομελέν. Δεινὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐπίθεσις τοῦ Ναπολέοντος. Μνημειώδης ὅμως καὶ ἡ ἄμυνα. Καὶ ὁ μὲν Βοναπάρτης συνέτριψεν ἐπικουρικὸν τουρκικὸν στρατόν, ἐρχόμενον εἰς ἐνίσχυσιν τῆς φρουρᾶς καὶ ὃν συνήντησε παρὰ τὸ ὄρος Θαβώρ, ἀλλ' οὐδὲν ἠδυνήθη ἐναντίον τῆς Ἄκρης. Τὴν ὀχυρὰν ταύτην πόλιν προήσπιζε ποικιλοτρόπως ὁ ἀγγλικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σίδνεϋ Σμίθ, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἀναφέρεται ὅτι ἐξετέλει τότε χρέη γραμματέως ὁ μετέπειτα πολὺς ἱστοριογράφος τῆς Τουρκίας *Χάμμερ*. Ὁ στόλος οὗτος παρεκώλυσε τὴν διὰ θαλάσσης ἐνίσχυσιν τοῦ Βοναπάρτου διὰ νέου πυροβολικοῦ.

Τέλος ἡ πανώλης, ἐκδηλωθεῖσα εἰς βαθμὸν ἐπικίνδυνον, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἰόππην, ἠνάγκασε τὸν Βοναπάρτην νὰ παλινοστήσῃ. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας ὁ Δζεζζὰρ ἀνήγειρε περικαλλὲς τζαμίον, ὅπερ φέρον τὸ ὄνομά του σώζεται ἀκόμη καὶ σήμερον. Μετὰ τὸν θάνατόν του ὅμως, συμβάντα ὀλίγον μετὰ ταῦτα, ἠκολούθησαν αἱματηρόταται περιπέτειαι, καθ' ἃς ἐπ' ὀλίγον μὲν ἐπεκράτησεν ὁ σταλεὶς εἰς τὸ πασαλίκιον Ἰσμαὴλ πασᾶς, βραδύτερον ὅμως ἀποκατέστη ὁ Σολιμὰν πασᾶς, μιμητὴς τοῦ ἀγρίου Δζεζζάρ. Ἐπ' αὐτοῦ πλῆθος Εὐρωπαίων, καὶ πολλοὶ Ἕλληνες ἐγκατέστησαν εἰς Ἄκρην, καὶ ἡ πόλις ἐπανήρχισε νὰ ἔχῃ πολλὴν ἐμπορικὴν κίνησιν. Τῷ 1820 ὁ κόμης Μάρκελλος τὴν εὗρε τόσον ἀκμάζουσαν, ὥστε ὁ τότε διοικητής της Ἀμπντουλὰχ πασᾶς, νέος εἰκοσιτριετής, ἔχων πάντοτε τὸν ἴδιον σύμβουλον τοῦ πάππου του, τὸν Ἰσραηλίτην Χαΐμ-Φαχρῆ, βαθύγηρων, ρινότμητον ἀλλὰ πλουσιώτατον βεζύρην, εἶχε προσδώσει ἀληθῆ αἴγλην εἰς τὴν πόλιν, ἥτις εὐωδίαζεν ἀπὸ τὰ ἄνθη, ὧν τὰ πλεῖστα ἦσαν σπάνια, καὶ ἀπὸ τὰ λαμπρὰ *τσαρσία*, ἤτοι τὰς ἀγοράς, μεταξὺ τῶν ὁποίων πάλιν ἐπρώτευε τὸ περίφημον *Γαλλικὸν Χάνι*. Ἔκτοτε ὑπὸ τὸν Ἀμπντουλὰχ πασᾶν ἡ Ἄκρη προώδευε μέχρι τοῦ 1831, ὁπότε, λόγῳ τῶν διενέξεων τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου Μωχαμμὲτ-Ἀλῆ πρὸς τὸν σουλτᾶνον Μαχμούτ, ἡ Ἄκρη πολὺ ὑπέφερεν ἐκ τῆς ἀναρχίας καὶ τῶν ἐπανειλημμένων ἐπιδρομῶν τῶν Βεδουΐνων. Τέλος ὁ Ἰμπραὴμ πασᾶς, ὁ τόσον ὀλεθρίως γνωστὸς διὰ τὰ ἐν Πελοποννήσῳ κατορθώματά του, προεχώρησεν εἰς Παλαιστίνην ἡγούμενος τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ καὶ τὴν 27 Μαΐου 1832 κατέλαβε τὴν Ἄκρην ἐξ ἐφόδου, μετὰ ἑξάμηνον ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τοῦ Ἀμπντουλλάχ, ὃν καὶ αἰχμάλωτον ἀπέστειλεν εἰς τὸ Κάϊρον.

Ἀπὸ τοῦ 1833 ὁ Μωχαμμὲτ-Ἀλῆς ἐξήσκησε κυριαρχικὰ δικαιώματα ἐν Συρίᾳ, ὁ δὲ Ἰμπραὴμ πασᾶς ἐγκατεστάθη ἐν Ἁγίῳ Ἰωάννῃ τῆς Ἄκρης ὡς διοικητής. Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου τῷ 1839 ὁ Σουλτὰν Μαχμοὺτ ἐκήρυξε τὸν Μωχαμμὲτ-Ἀλῆν *φιρμανλῆν*. Ὁ πόλεμος ἐκ τούτου ἤρξατο πάλιν αἱματηρός. Καὶ ὁ Ἰμπραὴμ πασᾶς, τυχηρὸς πάντοτε, ἀπήντησεν εἰς τὸ ζητοῦν τὴν κεφαλὴν τοῦ πατρός του φιρμάνιον διὰ τῆς μεγάλης νίκης τοῦ Νετζίμπ, ἕνεκα τῆς ὁποίας ὁ νέος σουλτᾶνος Ἀμπδοὺλ Μετζήτ, διὰ τῆς Συνθήκης τῆς 15 Ἰουλίου 1840, παρεχώρει εἰς τὸν Μωχαμμὲτ-Ἀλῆν μεταξὺ ἄλλων προνομίων καὶ τὴν κατοχὴν τῆς Νοτίου Συρίας, ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν τοῦ πασαλικίου τῆς Ἄκρης. Ἐπειδὴ ἐν τούτοις ὁ γηραιὸς Σατράπης τῆς Αἰγύπτου δὲν ἤθελε νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης, αἱ προσυπογράψασαι Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ κηρύξουν τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν ἀκτῶν τῆς Συρίας διὰ στόλου ἀγγλο-αυστριακο-γαλλικο-τουρκικοῦ, τελοῦντος ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ναυάρχου Στόπφορδ. Ἡ Βηρυττός, ἡ Σιδών, ἡ Ἰόππη, ἡ Τύρος, τὸ Δζέμπελ καὶ τὸ Μπουρούμ (ἄλλο καὶ ὄχι ἡ ἐν Καρίᾳ *Ἀλικαρνασσός*), ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Συμμάχων. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Ἄκρης ὅμως, καθ' ὃ πρωτεύουσα τῆς αἰγυπτιακῆς διοικήσεως, ἠμύνθη καὶ ἀντέστη. Ὡς ἐκ τούτου ἐβομβαρδίσθη ἐπὶ δύο ἡμερονύκτια τῷ 1840 ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Ναπιέρ. Κατὰ τὸν βομβαρδισμὸν τοῦτον, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῶν διηγήσεων τῶν ναυάρχων Μιλτιάδου Κανάρη καὶ Γεωργ. Σταματέλλου, εἶχε καταπλεύσει εἰς Ἄκρην πρὸς προστασίαν τῶν Ἑλλήνων ἑλληνικὴ μοῖρα, ἀποτελουμένη ἐκ τῆς κορβέττας «Ἀμαλία» καὶ τῶν ἡμιολιῶν «Ματθίλδη» καὶ «Λαΐδη Κόδριγκτων». Τέλος οἱ ἐν τῇ Ἄκρῃ ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσιν, ὁ δὲ Ἰμπραὴμ πασᾶς, μὴ δυνάμενος τοῦ λοιποῦ νὰ παραμένῃ ἐν Συρίᾳ, ἀπεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον. Διὰ τῆς ἐπακολουθησάσης συνθήκης, ὁ Μωχαμμὲτ-Ἀλῆς, ἀντὶ ἄλλων ἀνταλλαγμάτων, ἀπέδωσε τὴν Συρίαν εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου. Μετὰ τὸν πανευρωπαϊκὸν πόλεμον ἡ περιοχὴ τῆς Ἄκρης ἀπεσπάσθη τῆς Τουρκίας τῷ 1918 καὶ ἀπετέλεσε μέρος τοῦ ἐν Παλαιστίνῃ κράτους.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**Ἄκρης κόλπος** *[Παραλ. Γεωγραφ.]*. Κολπίζων ἀναπεπταμένος πρὸς δυσμὰς ὅρμος, διανοιγόμενος ἐν τῇ ἀκτῇ τῆς Συρίας μεταξὺ τῆς χερσονησιζούσης ἀποφύσεως (Πλάτος=32°55'30".—Μῆκος=35°03'30") καὶ ἑτέρας τοιαύτης (Πλάτος=32°50'30".—Μῆκος=34 59'.— Χάρτης Ἀγγλ. 1585=Bay of Acre) εἰς ἣν ἀπολήγει τὸ ὄρος *Ἐλ-Καρμὲλ* (ἀρχ. *Κάρμηλος*) καὶ εἰς τὴν δυτικὴν τῆς ὁποίας μασχάλην ἡ πόλις *Χάϊφα* ἀφ' ἧς αἱ πρὸς Ἱερουσαλήμ, Δαμασκὸν καὶ Ἀλεξάνδρειαν σιδηροδρομικαὶ γραμμαί. Πρὸ τοῦ βορείου κέρατος τοῦ κόλπου αἱ ὕφαλοι Vernon καὶ Talbot, τὰ ἄνωθεν τῶν ὁποίων βολίσματα εὑρέθησαν ὅτι εἶναι μικρότερα ἢ ἐκεῖνα ἅτινα σημειοῦνται ἐπὶ τοῦ προμνησθέντος χάρτου (Mediterran. Pilot V, 151 ἔκδ. 1925). Ἀλλὰ καὶ ΒΔ τοῦ νοτίου κέρως τοῦ κόλπου, τοῦ ἀκρωτ. *Ρὰς Ἔλ Κρούμ*, ὑπάρχει ὕφαλος ἐπικίνδυνος, Spartan reef ὀνομαζομένη. Ὁ αἰγιαλὸς τοῦ κόλπου *ψαμμαθὼν* μετὰ *θινῶν* τῶν ὁποίων τὴν γένεσιν προεκάλεσαν μεγάλοι καὶ πυκνοὶ θάμνοι (ὅ α.) ἔξιν ἀκταί) Καὶ πρὸς μὲν τὸν βόρειον μυχόν, ὅπου κεῖται ἡ πόλις *Ἄκρη* (βλ.λ.), ἐκβάλλει ὁ *Νὰχρ Ναμὰν* (ἀρχ. *Βῆλος*) σχηματίζων ἕλη, ἀλλὰ καὶ ζωογονῶν πυκνοὺς καὶ εὐδένδρους φοινικῶνας, πρὸς δὲ τὸν νότιον μυχόν, ὅπου ἡ *Χάϊφα*, ὁ *Νὰχρ Ἔλ Μουκατά*, ὁμοίας διαμορφώσεως ἐκβολὰς σχηματίζων.

ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

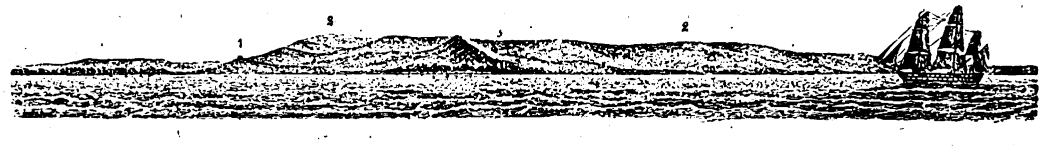

Ἄποψις τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Ἄκρης.
[1 Ἡ ἀκρόπολις τῆς Χάϊφας. 2—2 Τὸ Καρμήλιον ὄρος. 3 Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους Μονὴ τοῦ ἁγίου Ἡλία].

ἄκρηβος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἥβης ὤν, ὁ μόλις ἡβάσκων.

ἀκρήμνιστος (ὁ, ἡ) καὶ —η, —ον (τό)· ὁ μὴ κρημνισθείς· ἰδιωματ. *ἀγκρέμιστος*.

ἄκρηνος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ ἔχων κρήνην.

ἀκρησάριστος, —η, —ον· ὁ μὴ κοσκινισθεὶς διὰ τοῦ κοσκίνου, τὸ ὁποῖον καλεῖται κρησάρα.

Ἀκρήτη· θεραπαινὶς τοῦ Διονύσου.

Ἄκρι (Acri), *Φραγκῖσκος*. Ἰταλὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1836 εἰς Καταντσάρο· καθηγητὴς τοῦ ἐν Βολωνίᾳ Πανεπιστημίου.

Ἀκρὶ *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἡ ΒΔ «ἄκρα», ἡ τερματίζουσα τὴν «ἄκραν Ἄκτιον» (διὰ τὴν διαφορὰν τῶν δύο ὑπὸ διαφόρους ἐννοίας ὅρων «ἄκρα», βλ. λ. ἀκρωτήρια). Ἀπέχει ἀπὸ μὲν τῆς ἄκρας *Καβογιάννη* τῆς Β ἀκτῆς τοῦ Ἀμβρακικοῦ 1625 μέτρα ΒΑ, ἀπὸ τοῦ ποτὲ πυροβολείου *Παληοσάραγα* τῆς Πρεβέζης 920 μέτρ. ΝΑ, καὶ ἀπὸ τῆς ἀποβάθρας τοῦ λιμεναρχείου τῆς ἰδίας πόλεως 720 μέτρ. περίπου. Αἱ ἀκριβεῖς γεωγραφικαὶ συντεταγμέναι αὐτῆς, ἐξαχθεῖσαι ἐκ τοῦ τριγωνισμοῦ τῆς χώρας, εἶναι: Πλάτος μὲν 38° 57' 22", 783, μῆκος δὲ 2° 57' 14", 479 δυτικῶς τοῦ μεσημβρινοῦ τῶν

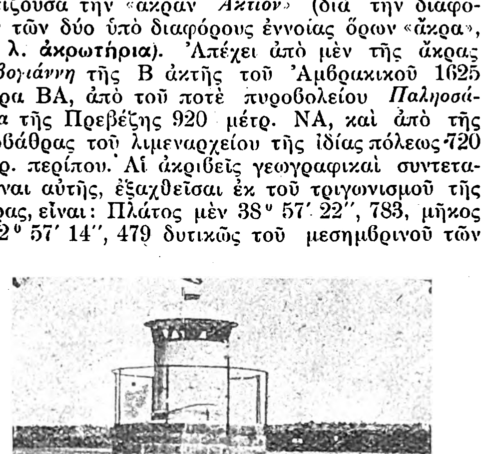

Ἀβαθὴ τῆς ἄκρας Ἀκρὶ εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου.
[Τὸ ἐπὶ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ ἀνεγερθὲν κτίσμα ἐφ' οὗ θέλει τοποθετηθῆ φάρος Ἄγκα].

Digitized by Google

Ἀθηνῶν καὶ 20° 45′ 58″, 441 ἀνατολικῶς τοῦ τοῦ Γρήνουϊτς, λογιζόμεναι διὰ τὸ τριγωνομετρικὸν ἐπ' αὐτῆς σημεῖον, τὸ σημειούμενον πλησιέστατα τῆς ἄκρας ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Ὑδρογραφικοῦ χάρτου: 4 = Στενὸν καὶ ὅρμος Πρεβέζης.

Δεξιᾶ οὖσα τῷ τε ἀναπλέοντι τὸ στόμιον τῆς Πρεβέζης ὅσον καὶ τῷ εἰσπλέοντι τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, παρουσιάζει ἀβαθῆ τὸν παράπλουν, ὀλίγον μὲν πρὸς τὰ ΝΔ καὶ Δ αὐτῆς, περισσότερον δὲ πρὸς τὰ βόρεια, ὅπου ἡ ἰσοβαθὴς τῶν 2 μέτρων προέχει 1200 μέτρα· καὶ κολποῦται μὲν εὐθὺς κατόπιν ἡ ἰσοβαθὴς αὕτη πρὸς ΝΑ, ἀλλὰ εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἀποτόμως προβάλλει πρὸς ΒΔ ἐκ νέου, ἀποτελοῦσα σοβαρώτατον κίνδυνον διὰ τὰ πλοῖα τὰ ἐξυπηρετοῦντα τὴν ἀκτοπλοΐαν· ἀκριβῶς δὲ διὰ τοῦτο, ληφθέντων εἰδικῶν νομοθετικῶν μέτρων ὅπως ὁ ναυτικὸς φωτισμὸς τοῦ Ἀμβρακικοῦ συμπληρωθῇ, θέλει πραγματοποιηθῇ τάχιστα ὁ φωτισμὸς δι' αὐτομάτων φάρων Ἄγκα, τόσον τῆς ἄκρας *Ἀκρί*, ὅσον καὶ τοῦ ΒΔ τερματισμοῦ τῶν προμνησθέντων ἀβαθῶν τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται *ἀβαθῆ ἄκρας Ἀκρί*, καὶ ἀπὸ τοῦ θαλασσίου πυθμένος τῶν ὁποίων ἀνηγέρθη ἤδη πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ μηχανήματος ὀρθὸν κυλινδρικὸν βάθρον.

Τὰ ρεύματα, ἐγγὺς τῆς ἄκρας, ἐναλλάσσουσι κατὰ ἑξάωρον, ἐξικνούμενα εἰς ταχύτητα 2 $^{3}/_{4}$ ὡριαίως καὶ κατὰ μέγιστον· μὲ ἰσχυροὺς ὅμως ἀνέμους, δυτικοὺς καὶ ἀνατολικούς, τόσον ἡ ἔντασις ὅσον καὶ ἡ διεύθυνσις ἀλλὰ καὶ ἡ περίοδος τῆς ἐναλλάξεως τῶν ρευμάτων καθίσταται ἀκανόνιστος. Ἡ παλιρροιακὴ ἀποστάθμισις, περὶ τὴν μέσην παρατηρηθεῖσα, 0μ.,40 ἑκατέρωθεν, ἡ δὲ μαγνητικὴ ἀπόκλισις τῷ 1927, 4°02′, φθίνουσα κατὰ 6′ ἐτησίως, τῆς μαγνητικῆς ἐγκλίσεως μήπω προσδιορισθείσης. Σ. Ε. Λ.

Ἀκριαί (ἢ *Ἀκρία*). Μία τῶν δέκα ὀκτὼ (εἴκοσι τεσσάρων ἐπὶ Αὐγούστου) πόλεων τῶν Ἐλευθερολακώνων, αἵτινες ἔκειντο ἑκατέρωθεν τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου ἀπὸ τῆς Μαλέας ἄκρας μέχρι τοῦ Ταινάρου καὶ ἀπετέλουν τὸ κοινὸν τῶν Ἐλευθερολακώνων μὲ πρωτεύουσαν τὸ Γύθειον, ἕδραν τῶν κοινῶν Ἀρχῶν, στρατηγοῦ, ἐφόρων, βουλῆς καὶ γερουσίας. Αἱ Ἀκριαὶ ἔκειντο μεταξὺ Ἕλους καὶ Ἀσωποῦ καὶ εἶχον ναὸν «θέας ἄξιον» καὶ ἄγαλμα ἐκ λίθου τῆς μητρὸς θεῶν (Κυβέλης). Τὸ ἱερὸν τοῦτο ἐθεωρεῖτο τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἱερῶν τῆς Κυβέλης. Ἄλλο μνημεῖον ἄξιον λόγου ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἦτο τὸ μνῆμα τοῦ Ὀλυμπιονίκου Νικοκλέους, κείμενον μεταξὺ τοῦ γυμνασίου τῆς πόλεως καὶ τοῦ τείχους αὐτῆς πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης (Παυσ. III, 22, 4—6). Ἄγνωστον ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο ἡ πολίχνη, ἴσως παρὰ τὴν θέσιν Κοκκινιά. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκριανός, —ή, —όν· ἰδιωματ. ἀντὶ **ἀκρινός**.

Ἀκρίας [*Μυθ.*]. Εἷς τῶν μνηστήρων τῆς Ἱπποδαμείας, Λάκων τὴν καταγωγὴν καὶ ἱδρυτής, κατὰ τὴν ἐπιχωριάζουσαν ἐν Ἀκριαῖς παράδοσιν, τῆς πόλεως ταύτης. Εἶχε ταφῆ καὶ αὐτός, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ἡττηθέντες ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς Ἱπποδαμείας Οἰνομάου μνηστῆρες, εἰς ἄσημόν τινα χῶρον. Ὁ Πέλοψ ὅμως ἀνήγειρεν εἰς πάντας μετὰ τὴν νίκην κοινὸν μνῆμα καὶ διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν Ἱπποδάμειαν καὶ διὰ νὰ τιμήσῃ αὐτοὺς καὶ διὰ νὰ διαφημίσῃ ἑαυτὸν κατορθώσαντα νὰ νικήσῃ τὸν τοσούτους (δέκα ὀκτὼ κατὰ Παυσανίαν) καὶ τοιούτους ἄνδρας νικήσαντα Οἰνόμαον. Προσέφερε δὲ καὶ θυσίαν κατ' ἔτος εἰς τὸ μνῆμα τῶν μνηστήρων ὁ Πέλοψ, ἀφ' ὅτου κατέλαβε τὴν ἀρχὴν ἐν Πίσῃ τῆς Ἤλιδος (Παυσ. VI, 21). Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκριβαγάπητος, —η, —ον· ὁ ἀκριβὰ ἀγαπημένος, ὁ πολὺ ἀγαπητός.

ἀκριβαγόραστος, —η, —ον· ὁ ἀκριβὰ ἀγορασμένος, ὁ ἀντὶ ὑπερόγκου τιμῆς ἀγορασθείς.

ἀκριβαίνω· κάμνω τὴν τιμὴν πράγματός τινος *ἀκριβή*, ὑψώνω τὴν τιμήν τινος· «οἱ φόροι *ἀκρίβηναν* τὰ πράγματα»· ἀμετβ. γίνομαι ἀκριβότερος· «κάθε ἡμέρα τὰ πράγματα *ἀκριβαίνουν*».

ἀκρίβεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἀκριβές, ἤτοι ἐπιμελῶς ἐξειργασμένον, ἡ λεπτομερὴς ἀρτιότης· ἡ *ἀκρίβεια* τῆς ἐκτελέσεως, ἡ ἐπιμελὴς καὶ λεπτομερὴς ἐκτέλεσις. — τῆς ἐκφράσεως, τοῦ ὁρισμοῦ· «ἡ *ἀκρίβεια* τῆς ὁράσεως, τῆς ἀκοῆς κ. τ. τ.», ἡ μέχρι τῶν δυνατῶν λεπτομερειῶν ἀντίληψις τῆς ὁράσεως, τῆς ἀκοῆς κλπ.· «ἡ *ἀκρίβεια* τῶν γεγονότων, — τῶν λεχθέντων», ἡ πιστὴ καὶ λεπτομερὴς αὐτῶν περιγραφή, ἔκθεσις, ἀντίληψις· ἀντίθ. *ἀνακρίβεια, ἔλλειψις*· || τὸ νὰ εἶναί τι σπάνιον· ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων «ἐὰν τὸ ὕδωρ *δι' ἀκριβείας* ᾖ», ἐὰν εἶναι σπάνιον· || δημοτ. ***ἀκρίβεια*** (κατὰ συναλοιφήν), ἡ ὑπερβολικὴ τιμὴ τῶν ὠνίων καὶ ἐμπορευμάτων, ἀντίθ. *φθήνεια*· «ἐδῶ εἶναι *ἀκρίβεια*, δὲ μπορεῖ νὰ ζήσῃ κανείς». Παροιμ. «καιρὸς πουλεῖ τὰ λάχανα κι' ἡ *ἀκρίβεια* τ' ἀγοράζει» ὅτι ἡ σπάνις προκαλεῖ τὴν ὑπερτίμησιν· ταυτόσημος πρὸς τὴν «ὁ καιρὸς πουλεῖ τὰ ξύλα κι' ὁ χειμῶνας τ' ἀγοράζει». Β. Φ.

—[**ΦΙΛΟΣΟΦ.**]. *Ἀκρίβεια* εἶναι ἡ ἰδιότης παντὸς γνωστικοῦ περιεχομένου, τὸ ὁποῖον ἐκπληρώνει πλήρως ἁπάσας τὰς λογικὰς ἀπαιτήσεις, ἀποδεικνύεται (ἐὰν χρήζῃ ἀποδείξεως) μεθοδολογικῶς ἀναντίρρητον, ὁρίζεται ὀρθῶς κτλ. Ὑπὸ τὴν στενοτέραν ἔννοιαν τῆς λέξεως, πλὴν τῆς καθαρᾶς τυπικῆς λογικῆς, τὴν ἰδιότητα τῆς ἀκριβείας ἀντιποιοῦνται καὶ πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι, τῶν ὁποίων τὸ ὑποκείμενον εἶναι σχέσεις ποσοτικαὶ δυνάμεναι νὰ μετρῶνται· τοιαῦται ἐπιστῆμαι εἶναι λ.χ. ἡ μαθηματική, ἡ μηχανική, ἀστρονομία, φυσικὴ κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Wundt*, Logik καὶ System der Philosophie, erster Band, 1907.—*Natorp*, Die logischen Grundlagen der exacten Wissenschaften 1910.—*L. Gilbert*, Fundamente der exacten Wissenschaften I, 1911.—*Dühring*, Logik, 1905.—*Liebmann*, Zur Analyse der Wirklichkeit, 1886. Σ. Μ. Κ.

— **ἀκρίβεια βολῆς** [*Πυροβ.*]. Αὕτη ἀποτελεῖ τὸ κύριον στοιχεῖον, ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται ἡ δραστικότης τῆς βολῆς.

Λέγομεν διὰ περίπτωσίν τινα δεδομένην, ὅτι τὸ πυροβόλον εἶναι *ἀκριβὲς* ἢ μᾶλλον ὅτι ἔχει *βολὴν ἀκριβῆ*, ὅταν σκοπευόμενον διὰ τῆς αὐτῆς ὑψώσεως καὶ παρεκτροπῆς σταθερῶς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου παρέχει τροχιὰς λίαν συνεσφιγμένας περὶ τὴν μέσην τροχιάν, ἀνεξαρτήτως ἐὰν ἡ τελευταία αὕτη διέρχεται διὰ τοῦ σκοπευομένου σημείου ἢ ὄχι, ἤτοι ἀνεξαρτήτως τῆς *εὐστοχίας* αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καταλλήλου διαθέσεως τῶν σκοπευτικῶν αὐτοῦ ὀργάνων.

Ἡ ἀκρίβεια χαρακτηρίζεται, εἴτε διὰ τῶν μέσων ἀποκλίσεων καθ' ὕψος καὶ κατὰ διεύθυνσιν, εἴτε διὰ τῶν πιθανῶν τοιούτων, εἴτε καὶ διὰ τῆς ἀκτῖνος τοῦ κύκλου τοῦ ἔχοντος κέντρον τὸ μέσον σημεῖον καὶ περιλαμβάνοντος τὸ ὅλον ἢ τὸ ἥμισυ τῶν βολῶν ἢ τῆς τετραγώνου ἀποκλίσεως.

Πρὸς σύγκρισιν τῆς ἀκριβείας δύο πυροβόλων τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν βλητικῶν παραδέχεται τὴν ἀκτῖνα τοῦ κύκλου ἐφ' οὗ πίπτει τὸ ἥμισυ τῶν βολῶν. Ὁ γνωστὸς βλητικὸς στρατηγὸς Didion προτείνει συντελεστὴν ἀκριβείας, ἴσον πρὸς τὸν ἀριθμὸν ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν τῶν βολῶν, αἱ ὁποῖαι πίπτουσιν ἐπὶ στόχου ἑνὸς τετραγωνικοῦ ὑποδεκαμέτρου. Ὁ δὲ περιώνυμος βλητικὸς Siacci προτείνει: ἢ τὸ μέγιστον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βολῶν, ἃς δέχεται ἓν τετραγωνικὸν μέτρον ἢ τὸ ἐλάχιστον τοῦ ἐμβαδοῦ, ὅπερ δέχεται τὸ ἥμισυ τῶν βολῶν.

Ἡ ἀκρίβεια τῶν σημερινῶν φορητῶν ὅπλων εἶνε τόσον μεγάλη, ὥστε ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ πρακτικῶς περιττὴ πᾶσα περαιτέρω αὔξησις αὐτῆς, διότι τὰ ἐκ ταύτης σφάλματα εἰς τὴν βολὴν εἶνε ἐλάχιστα σχετικῶς πρὸς τὰ ἐξ ἄλλων αἰτιῶν προερχόμενα, οἷα εἶναι τὰ ἐκ τῆς ἀνικανότητος τοῦ βάλλοντος, ἢ τὰ ἐκ διαφόρων ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν προερχόμενα. Ἀποδεικνύεται ἄλλως τε ἐκ πείρας ὅτι ἡ ἀπὸ ὀκρίβαντος βολὴ εἶνε τετράκις ἀκριβεστέρα τῆς ἀπὸ τοῦ ὤμου καὶ ἡ ἐν πολέμῳ δεκάκις μικροτέρα τῆς ἐν εἰρήνῃ.

Ἐν τούτοις ἐπιδιώκεται πάντοτε ἡ ἐπίτευξις κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρας ἀκριβείας, διότι ἀναπτύσσεται εἰς τὸν στρατιώτην διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων, κατὰ τὴν ἀτομικὴν βολὴν ἐν εἰρήνῃ, τὸ αἴσθημα πεποιθήσεως εἰς τὴν ἱκανότητα καὶ ἐπιτηδειότητα αὐτοῦ καὶ αὐξάνεται ὁ ἠθικὸς παράγων τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὸ ὅπλον, ὅπερ φέρει. πρὸς δὲ διότι ἐν πολέμῳ, οὐχὶ σπανίως, παρουσιάζονται περιστάσεις ἐνεργείας κατὰ μικρὰς ὁμάδας ἢ κατ' ἄτομον, ὁπότε τὸ πλεονέκτημα τῆς μεγαλυτέρας ἀκριβείας καθίσταται λίαν οὐσιῶδες. Εἰς τὰ μὴ φορητὰ ὅπλα ἡ ἀκρίβεια εἶναι ἐπιθυμητὴ πάντοτε, ὄχι μόνον διότι ἐπιδρᾷ οὐσιαστικῶς ἐπὶ τῆς δραστικότητος, καθ' ὅσον αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ταχυτέρου καὶ ἀκριβεστέρου κανονισμοῦ βολῆς καὶ τῆς μεγαλυτέρας ἱκανότητος ἐπιτυχίας στόχων περιωρισμένης ἐπιφανείας, ἀλλὰ καὶ διότι αὐξάνεται τὸ ὅριον τοῦ ὠφελίμου βεληνεκοῦς, πέραν τοῦ ὁποίου στόχοι δεδομένων διαστάσεων δὲν δύνανται νὰ βάλλωνται.

Δέον νὰ γίνηται διάκρισις μεταξὺ τῶν ὅρων *ἀκριβείας* καὶ *εὐστοχίας*. Λέγομεν ὅτι ὅπλον τι εἶναι *ἀκριβὲς* μέν, ὅταν ἡ βολὴ αὐτοῦ δίδῃ τροχιὰς συνεσφιγμένας περὶ τὴν μέσην τροχιάν, *εὔστοχον* δέ, ὅταν ἔχῃ καταλλήλως διατεθειμένα τὰ σκοπευτικὰ αὐτοῦ ὄργανα, οὕτως ὥστε ἡ μέση τροχιὰ νὰ διέρχεται διὰ τοῦ κέντρου τοῦ στόχου.

Ὅταν ὅπλον τι εἶναι ἀκριβὲς καὶ εὔστοχον, λέγομεν ὅτι τὸ ὅπλον εἶναι *εὐθύβολον*.

Ἐκ τούτων ἔπεται ὅτι ὅπλον τι δύναται νὰ ᾖ ἀκριβὲς καὶ οὐχὶ εὔστοχον, καὶ ἀντιστρόφως νὰ ᾖ εὔστοχον καὶ οὐχὶ ἀκριβές. Ι. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

— **ἀκρίβεια βολῆς τοῦ ὅπλου**. Ἡ ἀκρίβεια βολῆς, οὖσα ἐντελῶς διάφορος εἰς τὰς διαφόρους κατηγορίας πυροβόλων ἐν γένει ὅπλων, ποικίλλει εἰς τὰ διάφορα ὑποδείγματα τῆς αὐτῆς κατηγορίας ἀναλόγως τοῦ γενικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ καταρτισμοῦ αὐτῶν. Διὰ σειρὰν ὅπλων τοῦ αὐτοῦ ὑποδείγματος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὁμοιομόρφου κατασκευῆς καὶ ἰδίως ἐκ τῆς ἐπεξεργασίας ἐντὸς λίαν περιωρισμένων ὁρίων ἀνοχῶν τῶν διαστάσεων, συμφώνως πρὸς τοὺς σχετικοὺς πίνακας κατασκευῆς.

Μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς διασπορᾶς, τῆς προερχομένης, ἐκ τῶν πυρομαχικῶν, τῶν ἀτμοσφαιρικῶν συνθηκῶν καὶ τῆς ἀτομικότητος τοῦ βάλλοντος, μεγίστην ἐπίδρασιν ἐξασκεῖ, ἐπὶ τῆς ἀκριβείας βολῆς, προκειμένου περὶ πυροβόλων, ὁ σύνδεσμος τοῦ σωλῆνος μετὰ τοῦ κιλλίβαντος, ὁ καταρτισμὸς ἀμφοτέρων τούτων, ἡ γενικὴ συγκρότησις τοῦ κιλλίβαντος, ἡ σχετικὴ διάταξις καὶ κίνησις των ἀποτελούντων αὐτὸν μερῶν, τὸ σύστημα καὶ ὁ τρόπος λειτουργίας τοῦ χαλινωτηρίου, τὸ σύστημα καὶ ὁ τρόπος χειρισμοῦ τῶν σκοπευτικῶν ὀργάνων καὶ μηχανημάτων, γενικῶς δὲ πάντα τὰ στοιχεῖα, τὰ ἐκ τῆς σκευῆς ἐξαρτώμενα καὶ τὰ ὁπωσδήποτε δυνάμενα νὰ ἐπιφέρωσι μεταβολὰς ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ δυνατὸν ὁμοιομόρφου πάντοτε ἐκσφενδονήσεως τοῦ βλήματος ἐκ τοῦ σωλῆνος.

Διὰ τὰ φορητὰ πυροβόλα ὅπλα καὶ ἰδίως διὰ τὰ τυφέκια, ἕνεκα τοῦ μεγάλου σχετικοῦ μήκους καὶ τῆς μικρᾶς ἀντιστάσεως εἰς τὰς κάμψεις τῆς κάννης αὐτῶν, ὁ σύνδεσμος ταύτης μετὰ τοῦ κοντακίου, ἡ διαμόρφωσις αὐτοῦ καὶ ὁ ἐν γένει καταρτισμός, ἐξασκοῦσι μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀκριβείας βολῆς. Οὕτως, ἰσχυροτέρα ἢ ἀσθενεστέρα σύσφιγξις τῶν ψελλίων ἢ τῶν συνδετικῶν κοχλιῶν, δύναται νὰ ἐπιφέρῃ ὄχι μόνον ἐντελῶς ἀκανόνιστον καὶ μεγάλην διασποράν, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταβάλλῃ συνεχῶς τὴν θέσιν τῆς μέσης τροχιᾶς κατὰ διαδοχικὰς σειρὰς βολῶν.

Ἐν τῇ πράξει δὲν ὑφίσταται ἐκ τῶν προτέρων καί, ἐκ θεωρητικῆς ἀπόψεως, καθωρισμένος συντελεστὴς ἀκριβείας δι' ἑκάστην κατηγορίαν πυροβόλων ὅπλων. Οὗτος ἐξαρτώμενος κυρίως ἐκ τῶν βιομηχανικῶν συνθηκῶν καὶ προόδων, καθορίζεται δι' ἑκάστην εἰδικὴν περίπτωσιν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἑκάστοτε καλυτέρων ὁμοειδῶν ἀποτελεσμάτων βολῆς.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω θεμελιωδῶν αἰτίων, ἐπὶ τῆς ἀκριβείας βολῆς ἐξασκοῦσι μεγίστην ἐπίδρασιν, πρὸς τούτοις, αἱ ἐπερχόμεναι μεταβολαὶ εἰς τὸ ὑλικὸν καὶ τὴν σκευὴν ἐκ τῆς χρήσεως καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιμελεστέρας συντηρήσεως.

Ὁ πειραματικὸς προσδιορισμός, *διὰ βολῆς ἀκριβείας*, εἶναι ὄχι μόνον ἀπαραίτητος κατὰ τὴν ἐκλογὴν ὡρισμένου τινὸς ὑποδείγματος ὅπλου καὶ κατὰ τὸν ἔλεγχον παραλαβῆς, μετὰ τὴν κατασκευήν, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖος, διαρκούσης τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὅπλου, πρὸς διαπίστωσιν τῆς εὐχρηστότητος αὐτοῦ. Ἡ βολὴ αὕτη ἐκτελεῖται κατ' ἀρχὴν ἐκ μικρῶν ἀποστάσεων, 50 μέτρων συνήθως διὰ τὰ τυφέκια, ὅπως ἀποκλείωνται ἢ μειοῦνται εἰς τὸ ἐλάχιστον πᾶσαι αἱ μὴ συμφυεῖς πρὸς τὸ ὑπόδειγμα ἢ ὅπως δήποτε ἐξωτερικαὶ ἐπιδράσεις.

Καλεῖται *τύπος-τυφέκιον* τὸ κατὰ τὴν κατασκευὴν μετὰ ἰδιαιτέρας ὅλως προσοχῆς ἐξηλεγχθὲν καὶ ἐπιδεῖξαν κατὰ τὴν βολὴν ἰδιάζουσαν σταθερότητα ἀποτελεσμάτων, χρησιμεύει δὲ πρὸς συγκριτικὴν βολὴν ἀκριβείας, ὁσάκις τοῦτο ἤθελε κριθῇ ἀναγκαῖον διὰ τὸν ἔλεγχον τῶν ὁμοειδῶν ἐν ὑπηρεσίᾳ ὅπλων.

Ἐπίσης καλεῖται *τυφέκιον ἀκριβείας* τοιοῦτον εἰδικῆς ὅλως καὶ ἐπιμεμελημένης κατασκευῆς, κυρίως δὲ μετὰ ὀγκώδους καὶ βαρείας κάννης, οὕτως ὥστε νὰ περιορίζωνται εἰς τὸ ἐλάχιστον αἱ ἐκ τῆς χρήσεως μεταβολαί, καὶ ὅπως διὰ τοῦ μεγαλυτέρου βάρους, μετὰ καταλληλοτέρας θέσεως τοῦ κέντρου βάρους, καθίσταται τὸ τυφέκιον εὐσταθέστερον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ σκοπευτοῦ, καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ κάννη ὑφίσταται κατὰ τὸ δυνατὸν μικροτέρας μεταβολὰς σχήματος καὶ διαστάσεων ἐκ τῆς ἐπερχομένης κατὰ τὴν βολὴν θερμάνσεως. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

ἀκριβής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ἐπιμεμελημένος, ὁ λεπτομερῶς ἐξειργασμένος, ἄρτιος· «ἀκριβὴς ἐργασία, — λόγος, — ἐξέτασις, — ἀπόδοσις»· || ἀντίθ. τοῦ *σφαλερὸς* ἢ τοῦ *κατὰ προσέγγισιν*· «ἀκριβὴς διάγνωσις, — ὥρα»· || ἐνεργ. ἐπιμελής, αὐστηρός, ἀκριβολόγος· «*ἀκριβὴς* εἰς τὰς πληρωμάς του, — εἰς τὰς ὑποσχέσεις του, — εἰς τὰς ὑποθέσεις του»· || ἐν τῇ ῥητορικῇ: «*ἀκριβὴς λόγος*» ὁ περίτεχνος λόγος, λατιν. exqusiita, elaborata oratio.—Ἐπίρρ. ***ἀκριβῶς***.

Ἀκριβιτσιώτης *Γεώργιος*. Στρατηγὸς τῆς αὐτοκρατορίας Τραπεζοῦντος ἀκμάσας ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου Α' (1222—1235). Α. Α. Π.

—**Ἀκριβιτσιώτης *Θεόδωρος***. Πιθανῶς ἀδελφὸς ἢ ἄλλος συγγενὴς τοῦ Γεωργίου Ἀκριβιτσιώτη· στρατηγὸς τοῦ βασιλέως Τραπεζοῦντος Ἀνδρονίκου Α' (1222—1235). Κατὰ τὴν μεγάλην πολιορκίαν τῆς πρωτευούσης τὸ ἔτος 1224 ὑπὸ τῶν Σελτζούκων Τούρκων τοῦ Ἰκονίου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μελίκ, υἱοῦ τοῦ σουλτάνου Ἀλααδίν, πολεμήσας γενναίως ἐφονεύθη παρὰ τὰ τείχη. Α. Α. Π.

ἀκριβογυιός (ὁ)· ὁ ἀκριβός, ὁ πολυαγάπητος, ὁ μόνος υἱός, ἄλλως *μοναχογυιός*.

ἀκριβοδίκαιος (ὁ, ἡ)· ὁ τὸ ἀκριβὲς δίκαιον, τὸ ἄκρον δίκαιον (λατ. summum jus) ἐφαρμόζων, ὁ πέρα τοῦ δέοντος αὐστηρὸς ἑρμηνεὺς τοῦ δικαίου (deterioris juris studiosus). Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Ἠθικοῖς Νικομαχείοις (5, 14) ἀντιδιαστέλλει τὸν

Digitized by Google

ἀκριβοδίκαιον τοῦ *ἐπιεικοῦς*, διότι, ὡς λέγει, «τὸ ἐπιεικές, δίκαιον μὲν ἔστιν, οὐ τὸ κατὰ νόμον δέ, ἀλλ' ἐπανόρθωμα νομίμου δικαίου... καὶ ἐπιεικὴς ὁ τῶν τοιούτων προαιρετικὸς καὶ πρακτικός, καὶ ὁ μὴ *ἀκριβοδίκαιος* ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἀλλ' ἐλαττωτινός...»· πβλ. καὶ τὸ λατινικὸν λόγιον «summum jus, summa injuria» (τὸ ἄκρον δίκαιον ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἄκραν ἀδικίαν). Β. Φ.

ἀκριβοθυγατέρα (ἡ)· ἡ ἀκριβή, ἡ πολυαγαπημένη μόνη θυγατέρα· ἄλλως *μοναχοθυγατέρα, μοναχοκόρη*.

ἀκριβοθώρητος, *—η, —ο*· ὁ μὴ συχνὰ ἐμφανιζόμενος, τοῦ ὁποίου τρόπον τινὰ ἡ θωριὰ εἶναι ἀκριβή· «μᾶς ἔγινες *ἀκριβοθώρητος*».

ἀκριβοκόπος (ὁ)· ἀκριβός, φιλάργυρος· μόνον εἰς τὴν παροιμ. «τ' ἀκριβοκόπου τὸ πουγγὶ σὲ χαροκόπου χέρια» ὅτι τοῦ φιλαργύρου τὰ ἀποταμιεύματα περιέρχονται συνήθως εἰς χεῖρας ἀσώτου. Σημειωτέον ὅτι τὸ *ἀκριβοκόπος* ἐσχηματίσθη κατὰ τὸ ἀκολουθοῦν *χαροκόπος*.

ἀκριβολογήματα (τά)· ἀκριβολογίαι, λεπτολογίαι.

ἀκριβολογία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκριβολόγος, τὸ ν' ἀκριβολογῇ.

ἀκριβολόγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀκριβῶς καὶ λεπτομερῶς ἐξετάζων ἢ διηγούμενος τὰ πράγματα· || μικρολόγος, φειδωλός· || ὁ ἀκριβῶν τὸν λόγον, ὁ ὁμιλῶν ἢ γράφων λόγον ἀπηκριβωμένον.—Ἐπίρρ. ***ἀκριβολόγως***.

ἀκριβολογῶ (*—έω*)· εἶμαι ἀκριβολόγος, εἶμαι ἀκριβὴς εἴτε ἐν λόγοις εἴτε ἐν πράξεσιν· ἐξετάζω καὶ τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας· || εἶμαι ἀκριβολόγος ἐν τῇ διαχειρίσει χρημάτων, περιουσίας κ.τ.τ., φιλαργυρεύομαι· || ὁμιλῶ ἢ γράφω λόγον ἀπηκριβωμένον, ἔντεχνον. Β. Φ.

ἀκριβομάννα (ἡ)· ἡ ἀκριβὴ μάννα, ἡ πολυτίμητος, ἡ λίαν ἀγαπητὴ μήτηρ.

ἀκριβόμετρον. Οὕτω μετέφρασαν, διὰ τὸ ὀνοματολόγιον τοῦ Ναυτικοῦ, οἱ σοφοὶ συντάκται του Λεωνίδας Παλάσκας, Φίλιππος Ἰωάννου καὶ Ἀνδρέας Κουμελᾶς τὸν γαλλικὸν ὅρον étalon καὶ τὸν ἀγγλικὸν standard proof, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς μετρήσεως τῆς ἀκριβείας διαφόρων μέτρων ἢ σταθμῶν, διὰ συγκρίσεως. Δὲν ἐπεκράτησεν ὅμως ὁ ὅρος οὗτος, καίτοι ἐπιτυχῶς ἀποδίδων τὸ πρᾶγμα, ἐπικρατήσαντος διὰ τῆς χρήσεως τοῦ ὅρου «*πρότυπον*» (δηλ. μέτρον κ. τ. τ.) Σ. Ε. Λ.

ἀκριβοπουλῶ· ἀκριβὰ πουλῶ, πουλῶ μὲ τιμὴν ὑπερτέραν τῆς συνήθους· παροιμ. «*ἀκριβοπούλιε* καὶ δίκαια ζύγιαζε», ὅτι ὁ ὑπέρογκον τιμὴν ζητῶν οὐδένα ἀδικεῖ, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ἔχῃ δίκαια καὶ ἀκριβῆ σταθμά.

ἀκριβός, *— ή, — ό*· δημοτ., ὁ ὑπερβολικῆς τιμῆς· «τὸ *ἀκριβὸ* πρᾶμα ἔχει τὸν παρᾶ του μέσα» ἐπὶ ὠνίων, ἐμπορευμάτων, κτημάτων κ.τ.τ. || ὁ ἐξαιρετικὰ ἀγαπώμενος καὶ ἐξαιρετικὰ τιμώμενος· «*ἀκριβό* μου παιδί», «*ἀκριβή* μου μάννα», «γλυκέ μου κι' *ἀκριβέ* μου» || φειδωλός, ὁ αὐστηρὸς καὶ ἀκριβολόγος εἰς τὰς παροχάς του· παροιμ. «*ἀκριβὸς* κελλάρις, καλὸς κελλάρις» ὅτι ὁ οἰκονόμος ὁ ἐπιμελούμενος τῆς ὀψοθήκης ὀφείλει νὰ εἶναι φειδωλός· || ὁ πέραν τοῦ δέοντος φειδωλός, φιλάργυρος, γλίσχρος, κοιν. *ταμαχιάρις*· παροιμ. «τοῦ *ἀκριβοῦ* τὸ βιὸς σὲ χαροκόπου χέρια» ὅτι τοῦ φιλαργύρου ἡ περιουσία συνήθως περιέρχεται εἰς χεῖρας ἀσώτου· «*ἀκριβὸς* καὶ ψεύτης γρήγορα συβάζονται» ὅτι πολλάκις ὁ φιλάργυρος πιστεύει τὰς δαψιλεῖς ὑποσχέσεις τοῦ ἀπατεῶνος καὶ οὕτω γίνεται θῦμά του. Συγκριτ. *ἀκριβότερος*, δι' ο μικροῦ, διότι ἡ πρὸ αὐτοῦ συλλαβὴ *—κρι* εἶναι μακρά. —Ἐπίρρ. ***ἀκριβά***, εἰς ὑπερβολικὴν τιμήν, κυριολ. καὶ μεταφ. «*ἀκριβὰ* πουλᾷς», «*ἀκριβὰ* θὰ μοῦ τὸ πληρώσῃ». Β. Φ.

ἀκριβοχέρης (ὁ)· ὁ φιλάργυρος, ὁ μὴ παρέχων εὐκόλως τὰ ἑαυτοῦ· ἄλλως *σφιχτοχέρης*· θηλ. *ἀκριβοχέρα*.

ἀκρίβωσις (ἡ)· ἡ ἀκριβὴς ἐξέτασις, ἡ ἐξακρίβωσις.

ἀκριβωτικός, *—ή, —όν*· ὁ χρησιμεύων διὰ τὴν ἀκρίβωσιν, ἐξακριβωτικός.

ἀκριβῶ (*—όω*)· ἐξετάζω, ἐρευνῶ τι ἐπ' ἀκριβές, ἐξακριβῶ· «*ἠκρίβωσε* τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστέρος»· || ἀκριβῶς γνωρίζω· «*ἀκριβοῖ* τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν».

ἀκρίδα (ἡ)· βλ. **ἀκρίς.**

Ἀκρίδας *Κώστας*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀκαρνανίας. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Παραβόλαν (Λιγόστιανα) τοῦ Θέρμου, καὶ μικρὸς ἔτι ἠκολούθει τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην. Μετ' αὐτοῦ συνηγωνίσθη εἰς τὴν Ἀράχωβαν ἐναντίον τοῦ Μουσταῆ-μπέη καὶ εἰς τὸ Δίστομον. Ἐπίσης διεκρίθη εἰς τὴν Φοντάναν καὶ εἰς τὰς γύρω τῶν Ἀθηνῶν μάχας. Ἐπὶ Καποδιστρίου ὠνομάσθη Δήμαρχος Θέρμου.

— ***Νικόλαος.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἀναφέρεται ὅτι ἔπεσε μαχόμενος τῷ 1823, ἄγνωστον ὅμως ποῦ, πάντως ὑπὸ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν.

— ***Πανάγος.*** Ἕτερος ἀδελφὸς τῶν ἀνωτέρω. Ὑπηρετῶν καὶ αὐτὸς ὑπὸ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, ἐφονεύθη τῷ 1825.

— ***Τριαντάφυλλος.*** Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀκαρνανίας, γεννηθεὶς ὅμως ἢ μᾶλλον ἀνατραφεὶς εἰς Λαμίαν, παρὰ τῷ συγγενεῖ του ἁρματωλῷ Δυοβουνιώτῃ. Πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, εἶχε διακριθῆ διὰ τὴν γενναιότητα καὶ τὴν ἐπιβολήν του, κατεῖχε δὲ θέσιν ἀξιωματικοῦ ἐκ τῶν λεγομένων *νταβαμπίδων*. Μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἀγῶνος ἠκολούθησε τὸν ἐξάδελφόν του Γεώργιον Δυοβουνιώτην, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ μετ' ἄλλων ὁπλαρχηγῶν μετέσχε διαφόρων μαχῶν καὶ διεκρίθη ἰδίᾳ εἰς τὴν Ἁγίαν Μαρίναν, τὴν Νευρόπολιν, τὴν Ἀράχωβαν, τὸ Δίστομον καὶ τὰ Τριζόνια. Εἰς τὴν Σουβάλαν ἐτραυματίσθη σοβαρῶς εἰς τὴν κεφαλήν. Διακριθεὶς εἰς τὴν *Πολυαρχίαν* τοῦ 1832, ὡς πεντηκόνταρχος, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν παρέμεινεν ὑπολοχαγὸς τῆς Φάλαγγος, καὶ ἔλαβε τὴν ὀφειλομένην εἰς αὐτὸν ἀποζημίωσιν. Γ. Δ. Κ.

ἀκριδίδαι (οἱ) *[Ζωολ.]*. Ὁμοιογένεια ἐντόμων τῆς τάξεως τῶν *ὀρθοπτέρων*. Ὡς πρὸς τὴν ταξινόμησιν τῶν ἐντόμων τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν ὁμοιογένειαν ταύτην αἱ γνῶμαι τῶν ἐντομολόγων διΐστανται καὶ σήμερον ἀκόμη. Οὕτω πολλοὶ κατατάσσουσιν εἰς τοὺς ἀκριδίδας ἔντομα, τὰ ὁποῖα ἄλλοι ὑπάγουσιν εἰς τὴν ὁμοιογένειαν τῶν *γρυλλιδῶν*, ἐντόμων ἐπίσης ὀρθοπτέρων. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν μεγάλην ὁμοιότητα τῶν ἐντόμων τῶν δύο αὐτῶν ὁμοιογενειῶν, τὰ ὁποῖα—κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν—διαφέρουν μόνον κατὰ τὸ μῆκος τῶν κεραιῶν των, αἵτινες εἰς μὲν τοὺς ἀκριδίδας εἶναι βραχεῖαι, μὴ ὑπερβαίνουσαι κατὰ τὸ μῆκος τὸ ἥμισυ τοῦ σώματος, εἰς δὲ τοὺς γρυλλίδας εἶναι μακρόταται, ὑπερβαίνουσαι τὸ μῆκος αὐτῶν (βλ. **γρυλλίδαι**).

Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα.—Οἱ ἀκριδίδαι ἔχουσι πάντα τὰ γενικὰ γνωρίσματα τῶν ὀρθοπτέρων (βλ. **ὀρθόπτερα**), τῶν ὁποίων ἀποτελοῦν τὸν τελειότερον ἀντιπροσωπευτικὸν τύπον. Τὸ σῶμά των εἶναι βαρὺ καὶ πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων. Ἡ κεφαλὴ καθέτως διευθυνομένη χαρακτηρίζεται κατὰ τὸ μέτωπον ὑπὸ κωνικῆς προεξοχῆς. Αἱ κεραῖαι εἶναι βραχεῖαι, οὐδέποτε ὑπερβαίνουσαι εἰς μῆκος τὸ ἥμισυ τοῦ σώματός των. Τὸ στόμα των εἶναι προικισμένον μὲ ἰσχυροτάτας σιαγόνας δυναμένας νὰ δήξωσι καὶ τρίψωσι καὶ αὐτοὺς τοὺς φλοιοὺς τῶν δένδρων. Ὁ θώραξ, πεπλατυσμένος ἐκ τῶν πλαγίων, εἶναι μᾶλλον ὑψηλὸς παρὰ πλατύς. Τὰ ἔλυτρα ἔχουσι τελείαν ἀνάπτυξιν, ὅπως καὶ αἱ πτέρυγες, αἱ ὁποῖαι εἰς ἄλλα μὲν εἴδη εἶναι ἄχροοι, εἰς ἄλλα δὲ ἔχουσι πράσινον, ὑπέρυθρον ἢ κίτρινον μὲ μελανὰς ῥαβδώσεις χρῶμα.

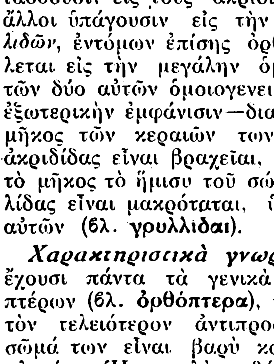

Ὀπίσθιοι πόδες καὶ ὀδόντες τοῦ στενοβόθρου.

Αἱ πτέρυγες ἀναδιπλοῦνται κατὰ μῆκος τοῦ σώματος, αἱ δὲ ἐσωτερικαὶ ἄκραι των διασταυροῦνται διὰ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ ἔλυτρα, τὰ ὁποῖα κέκτηνται εἰδικὴν πρὸς τοῦτο μεμβράνην. Τὰ ἀκουστικὰ ὄργανα εἶναι τοποθετημένα ἑκατέρωθεν τοῦ σώματος εἰς τὸν πρῶτον δακτύλιον τῆς κοιλίας. Οἱ ταρσοὶ τῶν ποδῶν ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων καὶ ἐγκλείουσι προσαρμοστικοὺς λοβοὺς μεταξὺ τῶν ὀνύχων. Οἱ ὀπίσθιοι πόδες εἶναι πάντοτε μακρότεροι καὶ ἰσχυρότεροι τῶν ἄλλων καὶ κατασκευασμένοι κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα εἰς τὰ ἔντομα ταῦτα νὰ κάμνωσι μεγάλα πηδήματα. Οἱ μηροὶ εἶναι λίαν ἐξωγκωμένοι καὶ πεπλατυσμένοι κατὰ τὴν ἐσωτερικήν των ἐπιφάνειαν. Αἱ κνῆμαι φέρουσι σειρὰν λεπτῶν καὶ μικρῶν ὀδοντώσεων πριονοειδῶς τοποθετημένων εἰς ἰσάριθμα κοιλώματα. Τὰ ἄρρενα κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν μηρῶν φέρουσι πτυχάς, ἱκανῶς προεξεχούσας, αἱ ὁποῖαι προστριβόμεναι μετὰ ταχύτητος πρὸς τὰς πτέρυγας παράγουσι λίαν χαρακτηριστικὸν ἦχον. Ὁ ἦχος οὗτος, δυνάμενος νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸν παραγόμενον ὑπὸ τεταμένης χορδῆς τόξου, εἶναι εἴς τινα εἴδη τόσον καθωρισμένος, ὥστε ὁ φυσιοδίφης Versin κατώρθωσε νὰ ἀπεικονίσῃ τοὺς διαφόρους ἤχους τῶν ἀκρίδων εἰς μουσικοὺς φθόγγους. Τὰ θήλεα φέρουσιν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ σώματός των βραχέα κερατοειδῆ φυμάτια, διὰ τῶν ὁποίων διατρυπῶσι τὴν γῆν πρὸς τοποθέτησιν τῶν ᾠῶν των. Οἱ ἀνατομικοὶ χαρακτῆρες τῶν ἀκριδιδῶν διαφέρουσι τῶν ἄλλων ὀρθοπτέρων κατὰ τὸ ὅτι ἡ ἀναπνευστική των συσκευὴ παρουσιάζει ἰδιότυπον κατασκευήν, ἀποτελουμένη ἀπὸ πολυαρίθμους τραχειακὰς—μεμβρανώδεις ἢ κυψελώδεις—ἀρτηρίας, αἵτινες ἀποτελοῦσιν ἕνδεκα ζεύγη, ἐξ ὧν τρία κατὰ τὸν θώρακα καὶ ὀκτὼ κατὰ τὴν κοιλίαν. Τὸ μέγεθος τῶν ἀκριδιδῶν ποικίλλει εἰς τὰ διάφορα εἴδη. Αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἀκρίδες ἔχουσι συνήθως μῆκος 3—4 ἑκ. τοῦ μέτρου, ὑπάρχουν ὅμως καὶ εἴδη τῶν ὁποίων τὸ μῆκος φθάνει μέχρι 17 ἑκ. τοῦ μέτρου.

Βιολογικὰ γνωρίσματα.—Οἱ ἀκριδίδαι εἶναι ἔντομα ἀποκλειστικῶς χορτοφάγα καὶ ἀρέσκονται νὰ ἐνδιαιτῶνται κατὰ πολυπληθῆ σμήνη εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς καλλιεργημένας ἐκτάσεις, εἰς τὰς ὁποίας προξενοῦν τεραστίας καταστροφάς. Πηδῶσι καὶ πετῶσι μὲ ζωηρότητα, κατὰ δὲ τὴν πτῆσίν των τὰ πτερά των ἐκτεινόμενα προσομοιάζουσι πρὸς ἀλεξίπτωτα. Εἶναι ἔντομα κατ' ἐξοχὴν μεταναστευτικὰ καὶ ὅταν φθάσωσιν εἰς τὴν κατάλληλον δι' αὐτὰ χώραν καλύπτουσι τεραστίας ἐκτάσεις. Πολλάκις, ὅταν μάλιστα συναντῶνται εἰς τὸν αὐτὸν τόπον πολλὰ σμήνη ἀκρίδων, καλύπτεται ὑπ' αὐτῶν ἔκτασις 50—1000 ἑκταρίων. Ἐὰν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι εἰς ἕκαστον ἑκτάριον γῆς κατασπείρονται περὶ τὰ τρία ἑκατομμύρια ἐκ τῶν ἐντόμων τούτων, δύναται νὰ ἀντιληφθῇ τις τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ τὴν χώραν ἐκ τῶν ἀνεπιθυμήτων ἐπισκεπτῶν. Ἡ μετακίνησις τῶν ἀκριδιδῶν λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μεγάλου καύσωνος, τὰ δὲ σμήνη πετῶσι τὴν ἡμέραν εἰς ὕψος δέκα μέχρι τριακοσίων μέτρων ἀπὸ τῆς γῆς, ἐνῷ τὴν νύκτα ἀναπαύονται. Τὰ σμήνη ταῦτα εἶναι τόσον πυκνά, ὥστε, ὡς ἐξ ἱστορικῶν πηγῶν διαπιστοῦται, πολλάκις καλύπτουσι τὸν ἥλιον.

Ἡ ἀναπαραγωγὴ τῶν ἀκριδιδῶν λαμβάνει χώραν περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου ἢ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου. Ἡ θήλεια ἀκρίς, τῆς ὁποίας ἡ ᾠοθήκη εἶναι ἀτελῶς σχηματισμένη, διανοίγει διὰ τῶν πρὸς τοῦτο φυματίων της ὀπὴν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπικάθηται μέχρις ὅτου ἐναποθέσῃ ὅλα τὰ ᾠά της, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ποικίλλει ἀπὸ 80—90 εἰς τὰ διάφορα εἴδη. Ἐὰν ἡ γῆ εἶναι ἄρτι καλλιεργημένη καὶ λεπτόκοκκος, ὁ τοκετὸς συντελεῖται ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας, ἐν ἐναντίᾳ ὅμως περιπτώσει ὁ τοκετὸς εἶναι δυσχερέστατος καὶ ἡ τίκτουσα ἀκρὶς εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀνασκάψῃ ἐπὶ πολὺ τὸ ἔδαφος καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν ὀπὴν κατάλληλον πρὸς ἐναποθέτησιν τῶν ᾠῶν της. Οἱ Ἄραβες καὶ οἱ Ἀφρικανοί, οἱ ὁποῖοι λαμβάνουσι συχνότατα τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρακολουθήσωσι τὸν τοκετὸν τῶν ἀκρίδων, λέγουσι περὶ αὐτοῦ ὅτι «αἱ ἀκρίδες σπέρνουν». Ἀφοῦ ἡ θήλεια ἐναποθέσῃ πάντα τὰ ᾠά της, ἐκκρίνει ἰξῶδές τι ὑγρόν, ἔχον τὴν ἰδιότητα νὰ ἀποξηραίνηται ἀμέσως, μὲ τὸ ὁποῖον περιβάλλει ἐν εἴδει ἐπιχρίσματος τὴν τεχνικὴν ἐν τῇ γῇ ᾠοθήκην. Αἱ διαστάσεις τῆς ᾠοθήκης ταύτης εἶναι διάφοροι εἰς τὰ διάφορα εἴδη, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν ἐντόμων καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ᾠῶν, ἅτινα περικλείει. Ἡ θήλεια ἀκρὶς μετὰ τὸν τοκετὸν ἀποθνήσκει.

Ἡ διάρκεια τῆς ἐκκολάψεως τῶν νεογνῶν εἰς ἄλλα εἴδη ποικίλλει ἀπὸ 20—40 ἡμέρας ἀναλόγως

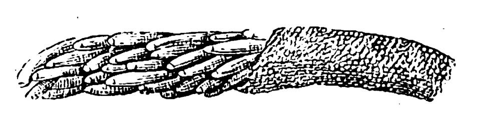

Τοκετὸς ἀκρίδος.

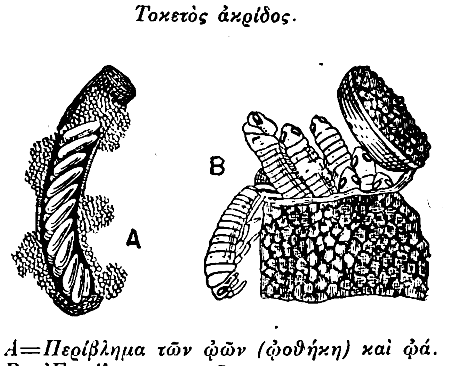

A=Περίβλημα τῶν ᾠῶν (ᾠοθήκη) καὶ ᾠά.
B=Ἐκκόλαψις νεογνῶν.

τῶν κλιματολογικῶν ὅρων, εἰς ἄλλα δὲ (καλόπτηνον, σταυρόνωτος ὁ μαροκινὸς) διαρκεῖ μέχρι τοῦ ἑπομένου ἔαρος, ἤτοι ἐννέα περίπου μῆνας. Μέχρις οὗ γίνωσι τέλεια ἔντομα αἱ ἀκρίδες ὑφίστανται ἑπτὰ στάδια μεταμορφώσεως. Εἰς τὸ πρῶτον στάδιον αἱ νεαραὶ νύμφαι δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιήσωσι τὰ ἄκρα των καὶ μετακινοῦνται διὰ συστολῆς τοῦ σώματός των. Τὸ δεύτερον στάδιον ἄρχεται ἀφ' ἧς δύνανται νὰ κινῶσι τοὺς πόδας των καὶ νὰ πηδῶσιν ὁπωσδήποτε ἐλευθέρως. Κατὰ τὸ τρίτον στάδιον αἱ νεαραὶ ἀκρίδες διασπῶσι τὸ περίβλημα τῆς ᾠοθήκης καὶ φθάνουσι διὰ τῶν ρωγμῶν τοῦ ἐδάφους εἰς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, τῇ βοηθείᾳ εἰδικῆς φλυκταίνης, ἣν φέρουσιν ἐπὶ

Digitized by Google

τοῦ αὐχενικοῦ τμήματος τοῦ σώματός των. Ἡ φλύκταινα αὕτη πληροῦται αἵματος κατὰ θέλησιν δι' εἰδικῶν κινήσεων τοῦ ἐντόμου, ὅσον δὲ πληροῦται, τόσον ἐνεργεῖ ἐντατικώτερον. Τὸ τρίτον στάδιον τῆς μεταμορφώσεως χαρακτηρίζεται καὶ διὰ τῆς ἐμφανίσεως πτερύγων. Κατὰ τὸ τελευταῖον στάδιον, τὸ ἔντομον, ἔχον πλέον πτέρυγας, ἀπαλλάσσεται τοῦ κολλώδους περιβλήματος, ὅπερ καλύπτει τὸ σῶμά του, προβάλλον πρῶτον τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν θώρακα καὶ τελευταῖον τοὺς πόδας.

Νεαρὰ ἀκρὶς ἐγκαταλείπουσα τὸ περίβλημά της κατὰ τὸ ἕβδομον στάδιον τῆς μεταμορφώσεώς της.

Ταξινόμησις.—Εἰς τὴν ὁμοιογένειαν τῶν ἀκριδιδῶν, ἐντόμων κοινοτάτων καὶ γνωστοτάτων ὑπὸ τὴν κοινὴν ὀνομασίαν «ἀκρίδες», ὑπάγονται πλεῖστα γένη—ἔχουσι περὶ τὰς 5.000 εἰδῶν καὶ παραλλαγῶν ἀριθμηθῆ—ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα, περιλαμβάνομεν εἰς τὸν κάτωθι πίνακα, παραθέτοντες καὶ τὰ ἰδιαίτερα αὐτῶν γνωρίσματα

τάσεις. Τὸ εἶδος ***καλόπτηνον τὸ ἰταλικὸν*** διαβιοῖ συνήθως ἐν Ἰταλίᾳ, ἀπαντᾷ ὅμως καὶ εἰς τὰς ὁμόρους αὐτῆς χώρας, εἶναι δὲ ἓν τῶν καταστρεπτικωτέρων εἰδῶν ἀκρίδος. Τὸ εἶδος τοῦτο πιθανώτατα εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ἐν Ἑλλάδι ἀπαντῶν εἶδος ἀκρίδος.

Καλόπτηνον τὸ ἀμερικανικόν.

Τὸ ***καλόπτηνον τὸ ἀμερικανικὸν*** ἀπαντᾷ εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ Μισσισιπῆ καὶ τὰς ὀρεινὰς χώρας τῆς Ἀργεντινῆς Δημοκρατίας.

Σταυρόνωτος ὁ μαροκκινός (Stavronotus). Τὸ γένος τοῦτο εἶναι κυρίως διαδεδομένον ἐν Ἀλγερίᾳ καὶ Μαρόκκῳ. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός της φθάνει τὰ 3 ἑκ. τοῦ μέτρου περίπου καὶ ὁ κυριαρχῶν χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός της εἶναι ὑπέρυθρος μὲ φαιὰς κηλῖδας, αἵτινες κατὰ τὴν ράχιν σχηματίζουσι σταυρόν. Ἀπαντᾷ εἰς Ἀλγερίαν καὶ τὸ Μαρόκκον. Ὁ πολλαπλασιασμός της λαμβάνει χώραν εἰς ὑψηλάς, πετρώδεις καὶ ἀγόνους ἐκτάσεις περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου. Αἱ θήλειαι τῶν σταυρονώτων δὲν φέρουσιν ὅπως αἱ τῶν ἄλ-

Προσκοπία	Κεραῖαι βραχύτεραι τῆς κεφαλῆς, ἀποτελούμεναι ἐξ ὀκτὼ ἀρθρώσεων.	Ἐπιμήκης κεφαλὴ ἔχουσα κωνοειδὲς ἢ πυραμιδοειδὲς σχῆμα.
Τρυξαλίς	Κεραῖαι πολυαρθρωταὶ μακρότεραι τῆς κεφαλῆς.	
Ἀκρίδιον Καλόπτηνον Πεζοτέττιξ	Προθώραξ ἀκανθώδης προικισμένος δι' αἰχμῆς κατὰ τὸ ἐμπρόσθιον μέρος του.	Κεφαλὴ ὁριζοντία βραχεῖα ἐν σχήματι κώνου.
Στενόβοθρον Οἰδίπους Σταυρόνωτος Παχύτυλος	Προθώραξ λεῖος μὴ σχηματίζων αἰχμὴν κατὰ τὸ ἐμπρόσθιον μέρος.	

Μερικοὶ φυσιοδίφαι τὰ γένη ταῦτα ὑπήγαγον εἰς δύο οἰκογενείας τοὺς *ἀκριδίδας* καὶ τοὺς *τεττιγίδας*.

Τρυξαλὶς ἢ ***ἀκρὶς ὁ προσκυνητὴς*** (Tryxalis). Ἔχει μέγεθος 6 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὸ Ἀλγέριον, τὸ Κεντρικὸν Σουδάν, καὶ εἰς τὰ περὶ τὴν λίμνην τοῦ Θὼδ ἐκτάσεις. Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον ἀναφαίνεται ἐπὶ τῆς ἐρήμου Σαχάρας καὶ τῶν κορυφῶν τοῦ ὄρους Ἄτλας. Αἱ θήλειαι ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των συνήθως ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν ἀπεξηραμένων παραποτάμων καὶ ἐπὶ ὀπῶν, τὰς ὁποίας κατασκευάζουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, εἰς βάθος 5—6 ἑκ. τοῦ μέτρου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας του. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ᾠῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰ 80—90, ἅτινα ἐκκολάπτονται μετὰ πάροδον 20—30 ἡμερῶν. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν νεογνῶν συντελεῖται ταχέως καὶ ἀρκοῦσι τεσσαράκοντα ἡμέραι

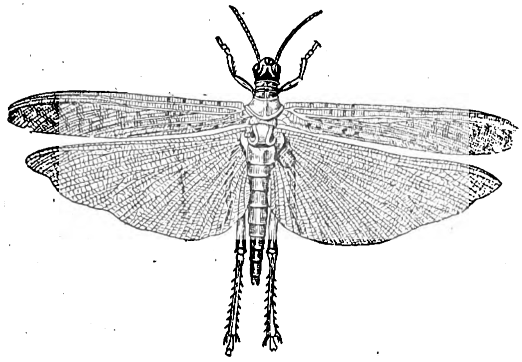

Τρυξαλὶς ἢ ἀκρὶς ὁ προσκυνητής.

ὅπως λάβωσι τὴν τελειωτικήν των σωματικὴν διάπλασιν.

Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀκρίδων ἐπέφερε μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὴν Ἀλγερίαν κατὰ τὰ ἔτη 1845, 1866, 1874, 1891 καὶ 1908.

Ἀκρὶς ἡ πρασίνη (acridium viridissima). Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀκρίδων διακρίνεται ἐκ τοῦ πρασίνου χρώματος τοῦ σώματός του, ὅπερ εἶναι βαθύτερον πρὸς τὰ κάτω μέρη καὶ ἀνοικτότερον κατὰ τὴν ράχιν καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *μεγάλη ἀκρίδα*.

Ἀκρὶς τὸ καλόπτηνον (caloptenus). Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι μέγεθος 4 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ χρωματισμὸν ὑπέρυθρον. Ἡ θήλεια ἐναποθέτει κατὰ πρῶτον περὶ τὸ τέλος Ἰουνίου, εἰς βάθος 2—3 ἑκ. τοῦ μέτρου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, 40—50 ᾠά. Κατὰ τὸν δεύτερον τοκετὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ᾠῶν ὑπερβαίνει τὰ 200. Ἡ ἐκκόλαψις τῶν ᾠῶν λαμβάνει χώραν κατὰ τὸ τέλος Μαΐου ἢ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου, ὁπότε τὰ νεογνὰ ἐπιφέρουσιν ἀληθεῖς καταστροφὰς εἰς τὰς καλλιεργημένας ἐκ-

λων εἰδῶν θήλειαι ἄκανθαν ἐπὶ τῆς κοιλίας των, ἀλλὰ διὰ μόνης τῆς κοιλίας των σκάπτουσιν ὀπὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν ᾠῶν των ἅτινα δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ τεσσαράκοντα. Τὰ ᾠὰ ταῦτα ἔχουσι μέγεθος κόκκου βρύζης. Ἡ ἐκκόλα-

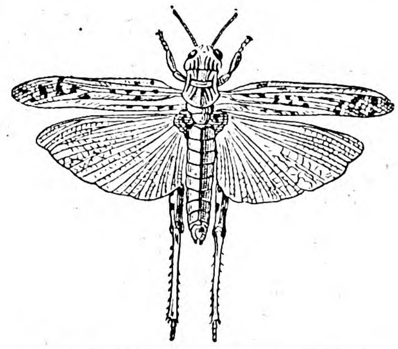

Σταυρόνωτος ὁ μαροκκινὸς (θήλεια).

ψις τῶν νεογνῶν λαμβάνει χώραν μετὰ ἐννέα ἀπὸ τῆς ᾠοτοκίας μῆνας, αἱ δὲ νεαραὶ ἀκρίδες ἀρχίζουν κατὰ τὰ στάδια ἀκόμη τῆς μεταμορφώσεώς των ἀγρίας ἐπιδρομὰς εἰς τὰς καλλιεργημένας ἐκτάσεις διατρέχουσαι κατὰ πολυάριθμα σμήνη πολλὰ χιλιόμετρα ἡμερησίως μὲ καθωρισμένην διεύθυνσιν τὴν ὁποίαν δὲν ἀλλάσσουσι πρὸ οὐδενὸς τυχὸν ἐμποδίου. Ἡ μαροκκινὴ ἀκρὶς ἀπαντᾷ ἐνίοτε εἰς τὴν Κύπρον καὶ τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν,

Ἀκρὶς ἡ πρασίνη.

ὅπως κατὰ τὸ 1901, ὁπότε καὶ ἐπέφερεν ἀληθεῖς καταστροφάς.

Παχύτυλος ὁ πλάνης (Pachytylus migratorius).

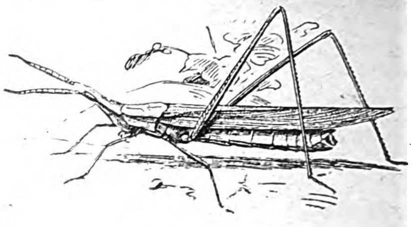

Ἀκρὶς ὁ πλάνης.

Διαρκὴς τόπος διαμονῆς εἶναι αἱ πηγαὶ τοῦ Δουνάβεως καὶ ἐξαπλοῦται εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὴν Ρωσίαν. Ἐπίσης ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Καταστροφαὶ ἐκ τῶν ἀκρίδων.—Αἱ ἀκρίδες ἦσαν γνωσταὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων διὰ τὰς φοβερὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας ἐπέφερον εἰς τὰς καλλιεργημένας ἐκτάσεις. Ἀποτελοῦσαι ἀναρίθμητα καὶ πυκνὰ σμήνη εἰς σημεῖον, ὥστε νὰ φαίνωνται μακρόθεν ὡς μελανὸν νέφος καὶ νὰ ἐπισκιάζωσι τὸ μέρος, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου πετῶσι, καταστρέφουσιν ἐντελῶς πᾶσαν φυτικὴν βλάστησιν εἰς τὰς ἐκτάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐπιπίπτουσι, μὴ φειδόμεναι οὐδὲ τῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων. Πλὴν τῶν καταστροφῶν ὅμως τούτων αἱ ἀκρίδες προξενοῦν πολλάκις καὶ θανατηφόρους ἐπιδημίας ὡς ἐκ τῆς σήψεως τῶν πτωμάτων των, καθ' ὅσον λόγῳ διαφόρων αἰτίων συχνότατα ὑπόκεινται ὁμαδικῶς εἰς θάνατον. Ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν συχνάκις ἀναφέρονται παμμέγισται ἐκ τῶν ἀκρίδων καταστροφαί. Ὁ Ὠρόσιος, ἱστορικὸς καὶ θεολόγος, μαθητὴς τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου, ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὴν 4ην π.Χ. χιλιετηρίδα ἀναρίθμητα σμήνη ἀκρίδων ἐπέπεσαν κατὰ τῆς Ἀφρικῆς, αἵτινες ἀφοῦ κατέφαγον πάσας τὰς φυτείας παρεσύρθησαν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ ἐπνίγησαν. Ἐκ τῶν ἐκβρασθέντων πτωμάτων ἀνεπτύχθη θανατηφόρος λοιμώδης ἐπιδημία, ἐκ τῆς ὁποίας 300,000 ἄνθρωποι ἀπέθανον ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος.

Εἰς τὴν «*Ἔξοδον*» ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ περιγράφονται ἐν ἐκτάσει καταστρεπτικαὶ ἐπιδρομαὶ ἀκρίδων ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ὡς μία—ἡ ὀγδόη—ἐκ τῶν πληγῶν, τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς ἐπέβαλεν εἰς τὸν Φαραώ. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀναφέρονται ὁμαδικαὶ ἐπιδρομαὶ ἀκρίδων. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας *Κάρολος ὁ XII* ἀποχωρῶν—μετὰ τὴν ἐν Πολτάβᾳ ἧττάν του—εἰς τὴν Βεσσαραβίαν μετὰ τῶν στρατευμάτων του, ἠναγκάσθη νὰ σταματήσῃ ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα διὰ νὰ διέλθουν πυκνὰ νέφη ἀκρίδων, αἵτινες ἔδιδον τὴν ἐντύπωσιν ἐπικειμένης καταιγίδος. Ἡ πτῶσις τῶν ἀκρίδων τούτων ἐνέσπειρε τὸν πανικὸν εἰς τὰ σουηδικὰ στρατεύματα, τῶν ὁποίων ἡ ἀποχώρησις μετετράπη εἰς φυγήν. Ὁ *Mezeray* ἀναφέρει, ὅτι κατὰ τὸ 1613 τόσαι ἀκρίδες ἐπέπεσον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἄρλης, ὥστε εἰς διάστημα 7—8 ὡρῶν κατέφαγον μέχρις αὐτῶν τῶν ριζῶν σπορὰς σίτου εἰς ἔκτασιν 15.000 πλέθρων (τὸ πλέθρον=3.100 τετραγ. μέτρα), καίτοι πολυπληθῆ σμήνη ἐντομοφάγων πτηνῶν ἐπιπεσόντα κατὰ τῶν ἀκρίδων ἐφόνευον αὐτάς.

Ὁ *Πλίνιος*, ἀναφέρει, ὅτι εἰς τὴν Κυρηναϊκὴν ὑπῆρχε νόμος, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ὑπεχρεοῦντο νὰ καταπολεμῶσι τὰς ἀκρίδας τρεῖς φορὰς τὸ ἔτος, πρῶτον κατὰ τὴν ἐκκόλαψιν τῶν ᾠῶν, δεύτερον κατὰ τὴν ἐφηβικήν των ἡλικίαν καὶ τρίτον ὅταν αἱ ἀκρίδες ἀπέκτων πτέρυγας. Ὅστις δὲν συνεμορφοῦτο πρὸς τὸν νόμον τοῦτον ἐδικάζετο ὡς καταστροφεύς. Εἰς τὴν νῆσον Λῆμνον, ὑπεχρεοῦτο ἕκαστος πολίτης νὰ παρουσιάζῃ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς νήσου, εἰς ὡρισμένην ἐποχήν, δοχεῖον ὡρισμένου ὄγκου πλῆρες πτωμάτων ἀκρίδων. Εἰς τὴν Συρίαν πολλάκις ἀνετίθετο εἰς τὸν στρατὸν ἡ καταστροφὴ τῶν ἀκρίδων. Ὁ *Virey* ἀναφέρει, ὅτι παρόμοιον συνέβη κατὰ τὸ 1780 εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν, ὅπου ὁλόκληρον σύνταγμα ἐκ 1800 στρατιωτῶν ἐπεδόθη εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ἀκρίδων, ἄνευ σπουδαίου ἀποτελέσματος ὅμως, καὶ μόνον ἡ πνοὴ ψυχροῦ ἀνέμου ἠνάγκασεν αὐτὰς νὰ διασκορπισθῶσι. Κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος αἱ ἀκρίδες ἐπανῆλθον, ὁπότε ἐξῆλθεν ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτῶν διὰ μεγάλων πυρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἠνάγκαζον αὐτὰς νὰ πίπτωσιν. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς προσπαθείας ταύτας κατεστράφησαν ἐκ τῶν ἀκρίδων πλεῖσται ἐπαρχίαι. Κατὰ τὸ 1613 εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπεστρατεύθησαν κατὰ τῶν ἀκρίδων γυναῖκες καὶ παιδία, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνετέθη ἡ καταστροφὴ τῶν ἐντόμων ἀντὶ ἀμοιβῆς. Οὕτω ἐπλήρωνον 25 λεπτὰ κατὰ χιλιόγραμμον ἀκρίδων καὶ 50 λεπτὰ κατὰ χιλιόγραμμον ᾠῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνελέγησαν 12.200 χιλιόγραμμα ἀκρίδων καὶ 122.000 χιλιόγραμμα ᾠῶν. Ἕκαστον χιλιόγραμμον ᾠῶν περιεῖχεν 80.000 ᾠά.

Κατὰ τὸ 1749 ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ Εὐρώπη προσεβλήθη ὑπὸ ἀκρίδων καὶ οἱ χρονογράφοι τῆς ἐπο-

Digitized by Google

χῆς ἐκείνης ἀναφέρουσι διὰ μακρῶν τὰς ἐπενεχθείσας καταστροφάς. Κατὰ τὸ 1867 ὁλόκληρος ἡ ἐσοδεία τῆς Ἀλγερίας κατεστράφη ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου ὑπὸ τῶν ἀκρίδων.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεγάλαι καταστροφαὶ ἐξ ἀκρίδων ἐγένοντο εἰς τὴν Ἱσπανίαν, τὴν Νότιον Γαλλίαν, τὴν Κορσικήν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Αἱ ἐξ ἀκρίδων καταστροφαὶ δὲν ἦσαν μικρότεραι καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν ὅπως εἰς τὴν Ἀραβίαν, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Συρίαν καὶ γενικῶς εἰς ὅλην τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Περσίαν, τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν, τὴν Κίναν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ὡς καὶ εἰς τὴν Καλιφορνίαν καὶ τὸ Μεξικὸν τὰ ἔτη 1873, 1874, 1875, 1876, 1877, 1878 καὶ 1879 ὑπῆρξαν καταστρεπτικώτατα διὰ τὴν γεωργίαν λόγῳ τῶν μεγάλων καταστροφῶν τὰς ὁποίας ἐπέφερον αἱ ἀκρίδες. Ἀπὸ τοῦ 1874—1877 αἱ γενόμεναι εἰς τὴν γεωργίαν ἐν Ἀμερικῇ καταστροφαὶ ἐξ ἀκρίδων ὑπολογίζονται κατὰ τοὺς μετριοπαθεστέρους ὑπολογισμοὺς εἰς 200 ἑκατομμύρια δολλαρίων. Κατὰ τοὺς Ἀμερικανοὺς φυσιοδίφας *Ch. Riley* καὶ *A. Packard* τὰς μεγαλυτέρας καταστροφὰς εἰς τὸν κόσμον προξενεῖ τὸ *καλόπτηνον τὸ ἀμερικανικόν*, ὅπερ ἐκ τῆς Ἀμερικῆς διατρέχει ἀπεράντους ἐκτάσεις, φθάνει εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐκεῖθεν ἐπισκέπτεται τὴν Ἀσίαν καὶ φθάνει μέχρι καὶ τῆς Ἰαπωνίας.

Μέθοδοι καταστροφῆς τῶν ἀκρίδων.—Διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐπιβλαβῶν τούτων ἐντόμων ἐφηρμόσθησαν μέχρι σήμερον πλεῖσται ὅσαι μέθοδοι, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν κατωτέρω τὰς πλέον ἐν χρήσει.

Ἡ καταστροφὴ τῶν ἀκρίδων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀπησχόλησε μεγάλως τὸν ἄνθρωπον. Προτοῦ ἀναφέρωμεν ὅμως τὰς ἐν χρήσει μεθόδους πρὸς καταπολέμησιν τῆς μάστιγος ταύτης, δέον νὰ σημειώσωμεν τοὺς φυσικοὺς ἐχθροὺς τῶν ἀκρίδων, οἱ ὁποῖοι ἀποβαίνουσιν εὐεργετικώτατοι εἰς τοὺς ἀγρότας. Αἱ κλιματολογικαὶ διαφοραὶ (ὑγρασία ἢ ψῦχος) δὲν ἐπιδρῶσι λυσιτελῶς ἐπὶ τῶν ᾠῶν τῶν ἀκρίδων, καθ' ὅσον ταῦτα προφυλάσσονται ὑπὸ τῆς ᾠοθήκης. Ὡς ἀντίδοτον κατὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ᾠῶν τῶν ἐπιβλαβῶν τούτων ἐντόμων ὑπάρχουσι παράσιτά τινα φυτὰ καὶ ζῷα, ἅτινα ἐκμηδενίζουσι κατὰ μέγα μέρος τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἀκρίδων.

α') Παράσιτα φυτά. Μεταξὺ τῶν παρασιτικῶν τούτων φυτῶν ἀναφέρομεν τὴν *ἴσαριν τὴν ὀφιόγλωσσον* (isaria ophioglossoïde) ἥτις κατακλύζει τὰς ἑστίας τῶν ᾠῶν καὶ καταστρέφει τὸν γόνον. Εἰς τὴν Ρωσίαν μεταχειρίζονται ὡς καταστρεπτικὸν τῶν ἀκρίδων φυτὸν τὸ *λαχωνίδιον τὸ ἀκριδοειδὲς* (lachonidium acridiorum) καὶ τὸ *ἐντομοφθόρον* (entomophtora), ὅπερ εὐνοεῖται καταπληκτικως ὑπὸ τῆς ὑγρασίας καὶ καταστρέφει τὰ ᾠὰ τῶν ἀκρίδων.

β') Παράσιτα ἔντομα. Ἐκ τῶν παρασιτικῶν ἐντόμων εἶναι μεταξὺ τῶν κολεοπτέρων αἱ *μυλαβρίδες* (mylabridae), τῶν ὁποίων αἱ νύμφαι ἀναπτύσσονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ᾠοθηκῶν τῶν ἀκρίδων. Μεταξὺ τῶν διπτέρων, εἶναι ὁ *ἄνθραξ* (anthrax), εὔρωστος μελανὴ μυῖα, τῆς ὁποίας αἱ νύμφαι ζῶσιν παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν ᾠοθηκῶν τῶν ἀκρίδων. Ἡ *ἴδις ἡ ταινιώδης* (idia fasciata), ἥτις εἶναι μικρὰ μυῖα, ἐνδιαιτωμένη εἰς κροκαλογενῆ καὶ ἀργιλώδη ἐδάφη, καὶ παρακολουθεῖ τὸν τοκετὸν τῶν ἀκρίδων ὅπως ἐναποθέσῃ ἐπὶ τῶν ᾠῶν της τὰ ἰδικά της ᾠά. Τὸ *σαρκοφάγον τὸ κλάθρατον* (sarcophaga clathrata) ὅπερ παρακολουθεῖ τὰς ἀκρίδας καὶ κατατρώγει τὰς πτέρυγας καὶ τὰ γεννητικά των ὄργανα.

γ') Πτηνά. Μεταξὺ τῶν ἀκριδοφάγων πτηνῶν, ἀναφέρομεν τὰς πέρδικας, τοὺς ὄρτυγας, τὰς ὑπολαΐδας, τοὺς πετρίτας, τὰς χελιδόνας, ἅτινα ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ ἔντομα ταῦτα, ἰδίως ἐν Μαρόκκῳ καὶ Ἀλγερίᾳ. Εἰς τὴν Ρωσίαν γνωστὸν πτηνὸν εἶναι ὁ *ἀκριδοθήρας ὁ ἐρυθρός*, κ. ἁγιοποῦλι (pastor roseus), καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας ὁ *ἀκριδοθήρας ὁ σκυθρωπὸς* (acridotherus tristis). Καὶ τὰ δύο ταῦτα πτηνὰ καταδιώκουσιν ἀποτελεσματικῶς τὰς ἀκρίδας.

δ') Τεχνηταὶ μέθοδοι. Πρὸς καταπολέμησιν καὶ καταστροφὴν τῶν ἀκρίδων τίθενται ἐν χρήσει πολλαὶ μέθοδοι, ὧν κυριώτεραι αἱ κάτωθι:

Φράγματα τοῦ Durand. Τὰ φράγματα ταῦτα ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ κτηνιάτρου Durand κατὰ τὸ 1874. Τοιαῦτα φράγματα μετεχειρίσθη ἐν Κύπρῳ κατὰ τὸ 1871 καὶ ὁ διοικητὴς τῆς νήσου *Μεχμὲτ Σαΐτ πασᾶς* καὶ ἀργότερον ἐν Ἀλγερίᾳ μὲ ἐνθαρρυντικὰ ἀποτελέσματα. Τὰ φράγματα τοῦ *Durand* ἀποτελοῦνται ἀπὸ μακρὰς λωρίδας ἀνθεκτικοῦ ὑφάσματος μήκους 50 μέτρων καὶ ὕψους 0,80 μέτρ., τὰς ὁποίας προσδένουσιν ἐπὶ πασσάλων τοποθετημένων κατὰ ἀραιὰ διαστήματα κατὰ μῆκος τῆς περικλειομένης ἐκτάσεως. Αἱ λωρίδες αὗται σχηματίζουσι V καὶ εἶναι εὐρέως ἠνεωγμέναι πρὸς τὸ μέρος ἀπὸ τὸ ὁποῖον διευθύνονται αἱ ἀκρίδες. Κατὰ μῆκος τῶν λωρίδων τούτων σκάπτουσι κοιλότητας ἀκριβῶς εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ σχηματιζομένου γράμματος V. Ραβδισταὶ ἐνεδρεύοντες καὶ ἐφωδιασμένοι διὰ κλάδων δένδρων ἀναγκάζουσι τὰς νεαρὰς ἀκρίδας, αἵτινες ἀκόμη ἀμοιροῦσι πτερῶν, νὰ ἐπιπέσωσιν εἰς τὸ ἄνοιγμα τῶν σκελῶν τοῦ V ὅπου καὶ αἰχμαλωτίζονται ἐντὸς τῶν ὀρυχθεισῶν ὀπῶν. Ὅταν αἱ ἀκρίδες πληρώσωσι τὰς ὀπάς, αὗται κλείονται ἄνωθεν διὰ κηρωμένου ὑφάσματος ἐν εἴδει τέντας. Ἅμα ὡς πληρωθῶσιν αἱ ὀπαί, ρίπτουσιν ἄνωθεν τῶν ἐντόμων ἄσβεστον ἐσβεσμένην καὶ τὰ καταστρέφουσιν.

Τὰ φράγματα τοῦ *Durand* χρησιμοποιοῦνται ὅταν πρόκειται νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ἀκρίδων μεγάλαι ἐκτάσεις γῆς.

Οἱ Ἄραβες μεταχειρίζονται διὰ τὴν σύλληψιν τῶν μικρῶν ὁμάδων τῶν ἀκρίδων εἰδικὰ κινητὰ δίκτυα τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ εἰς τὴν διαλεκτόν των ὑπὸ τὸ ὄνομα *μελάφα*. Ταῦτα ἀποτελοῦνται ἀπὸ τεμάχια λευκοῦ ὑφάσματος μήκους 10 μέτρων καὶ ὕψους 3—4 μέτρων. Τρία ἢ τέσσαρα ἄτομα τεντώνουσι λοξῶς τὰ τεμάχια ταῦτα, εἰς τρόπον ὥστε ἡ μία αὐτῶν ἄκρα νὰ σύρεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Πλεῖστα ἄλλα ἄτομα ἐφωδιασμένα διὰ κλάδων δένδρων τοποθετοῦνται ἡμικυκλικῶς καὶ εἰς ἀπόστασιν 20 περίπου μέτρων ἀπὸ τῶν δικτύων καὶ ἀπωθοῦσι πρὸς τὸ μέρος τούτων τὰς ἐρχομένας ἀκρίδας, αἵτινες ἐπιπίπτουσι κατὰ τοῦ ὑφάσματος. Τότε ἀναδιπλοῦσι ταχέως τὸ τεμάχιον τοῦ ὑφάσματος καὶ αἰχμαλωτίζουσι τὰς ἀκρίδας τὰς ὁποίας καταστρέφουσιν ἢ ρίπτοντες ἐπ' αὐτῶν ἀσβέστιον ὕδωρ ἢ καίοντες ταύτας.

Ἀκριδοσυλλεκτήρ. Οὗτος συνίσταται ἐκ κωνικοῦ δικτύου, ὅπερ σύρεται ἐπὶ τῆς γῆς καὶ συναθροίζει τὰς ἀκρίδας. Τοῦτο γίνεται μόνον κατὰ τὴν νύκτα, διότι τότε αἱ ἀκρίδες εὑρίσκονται ἐν ληθαργώδει καταστάσει. Ὅταν τὸ δίκτυον πληρωθῇ ἐντόμων σύρουσι τὸ σχοινίον ὅπερ περιβάλλει τὸ στόμιον τοῦ δικτύου καὶ αἰχμαλωτίζουσι τὰ ἔντομα.

Ἐντομοκτόνοι διαλύσεις. Ταύτας μεταχειρίζονται μόνον διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν νεογνῶν τὰ ὁποῖα μόλις πρὸ 8 ἢ 10 ἡμερῶν ἐξεκολάφθησαν. Πρὸς τοῦτο εἶναι ἐπάναγκες νὰ γνωρίζῃ τις ἀκριβῶς τὸ μέρος ὅπου ἔχουσιν ἐναποτεθῆ τὰ ᾠὰ τῶν ἐντόμων τούτων.

Ὁ Künckel d'Herculais συνιστᾷ νὰ ραντίζεται τὸ μέρος ὅπου συχνάζουσιν αἱ ἀκρίδες διὰ τῆς ἀκολούθου διαλύσεως:

Ἀκαθάρτου ἐλαίου	5 λίτρα
Μέλανος σάπωνος (μαλακὸς σάπων ποτάσσης)	1 κιλὸν
Ὕδωρ	94 λίτρα

Ἡ διάλυσις αὕτη παρασκευάζεται ἀφοῦ προηγουμένως μαλαχθῇ καλῶς ὁ σάπων μετὰ τοῦ ἀκαθάρτου ἐλαίου. Πρὸς τοῦτο διαλύουσιν 1 κιλὸν σάπωνος μέλανος εἰς τρία λίτρα ζέοντος ὕδατος ρίπτοντες τὸν σάπωνα κατὰ μικρὰ τεμάχια καὶ ἀνακινοῦντες τὸ μῖγμα διὰ μικρᾶς ράβδου, εἶτα προσθέτουσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον 5 λίτρα ἀκαθάρτου ἐλαίου ἀνακινοῦντες διαρκῶς τὸ μῖγμα, ὅπερ μετ' ὀλίγον γίνεται παχύρρευστον, τὸ ὁποῖον μεταφέρεται εἰς τὸν ὡρισμένον τόπον καὶ διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ καὶ δι' αὐτοῦ ραντίζονται τὰ ἔντομα.

Ὁ Marchal ὑποδεικνύει τὴν κατωτέρω διάλυσιν πρὸς καταστροφὴν τῶν ἀκρίδων:

Ζέον ὕδωρ	1 χιλ. 500
Μέλας σάπων	0 χιλ. 400
Πετρέλαιον	1 χιλ. 000

Τὸ μῖγμα τοῦτο διαλύουσιν εἰς 8—15 μέρη ὕδατος ἢ καὶ περισσότερα, ἐφ' ὅσον πρόκειται διὰ τὴν καταστροφὴν μικροτέρων ἀκρίδων.

Δηλητηριώδη δελεάσματα. Πρό τινων ἐτῶν διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἀκρίδων μεταχειρίζονται καὶ τὰ δηλητηριώδη δελεάσματα, ἅτινα ὡς βάσιν ἔχουσιν ἀρσενικώδη ἅλατα.

Τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶναι τὸ ἑξῆς:

Ἀρσενικοῦχος πότασσα	500 γραμμάρια
Μέλασσα	2—5 κοιλὰ
Ὕδωρ	50 λίτρα

Διὰ τῆς διαλύσεως ταύτης ραντίζονται τὰ φυτά. Ἡ μέλασσα προσελκύει τὰς μικρὰς ἀκρίδας, αἵτινες ἐπιπίπτουσιν ἐπὶ τῶν ραντισθέντων φυτῶν καὶ δηλητηριάζονται.

Ἡ τοιαύτη διάλυσις φαίνεται ὅτι δὲν ἐπιφέρει τὰ ποθούμενα ἀποτελέσματα καὶ διὰ τοῦτο σήμερον σπανίως γίνεται χρῆσις ταύτης. Λυσιτελέστερος φαίνεται ὁ ραντισμὸς τῶν ἀκριδοβριθῶν μερῶν διὰ πετρελαίου.

Δηλητήρια. Ὁ Hérelle ἀπεμόνωσε τελευταίως τὸν βάκιλλον τοῦ κοκκοβακίλλου τοῦ ἀκριδοφάγου (coccobacillus acridophagus). Ὁ βάκιλλος οὗτος προξενεῖ εἰς τὰς ἀκρίδας θανατηφόρον ἀσθένειαν. Τὸν βάκιλλον τοῦτον καλλιεργοῦσι εἰς τὸ *Ἰνστιτοῦτον τοῦ Παστὲρ* καὶ γίνεται χρῆσις τούτου ἐν Γαλλίᾳ. Διὰ τῶν βακίλλων τούτων ραντίζουσι τὰ φυτὰ τὰ ὁποῖα κατὰ προτίμησιν προσβάλλουσιν αἱ ἀκρίδες.

Καταστροφὴ τῆς ᾠοτοκίας. Ἓν ἐκ τῶν λυσιτελεστέρων μέσων πρὸς καταστροφὴν τῶν ἀκρίδων εἶναι καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν ὀπῶν ὅπου αἱ ἀκρίδες ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μισθοῦσιν, ἰδίως εἰς τὴν Ἀλγερίαν καὶ εἴς τινας ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας, γυναῖκας καὶ παιδία, ἅτινα ὡς μοναδικὸν ἔργον ἔχουσι τὴν ἀνεύρεσιν ὀπῶν τοῦ ἐδάφους ὅπου αἱ ἀκρίδες ἔχουσιν ἐναποθέσει τὰ ᾠά των καὶ τὴν συνάθροισιν καὶ καταστροφὴν τῶν ᾠῶν τούτων. Εἰς τὴν Τύνιδα αἱ τοπικαὶ ἀρχαὶ προμηθεύουσι καὶ δωρεὰν ἅλας εἰς τοὺς ἀκριδοθήρας ἄνδρας ἢ γυναῖκας, διὰ νὰ τὸ μεταχειρισθοῦν πρὸς ἁλισμὸν τῶν ᾠῶν τῶν ἀκρίδων, τὰ ὁποῖα πολλοὶ ἰθαγενεῖς τῶν μερῶν ἐκείνων θεωροῦσιν ὡς τὸ καλύτερον ἔδεσμα.

Καταστροφὴ διὰ πυροτεχνημάτων καὶ ἀσφυξιογόνων ἀερίων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ Rivière μετεχειρίσθη εἰς τὸ Ἀλγέριον πρὸς καταστροφὴν τῶν ἀκρίδων διάφορα πυροτεχνήματα ὅπως διασπάσῃ καὶ τυφλώσῃ ἐκ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ καπνοῦ τὰ μεταναστεύοντα σμήνη τῶν ἀκρίδων. Τὰ πειράματα ταῦτα δὲν ἔδωσαν τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα.

Τελευταίως γίνονται δοκιμαὶ καταστροφῆς τῶν νεφῶν τῶν σχηματιζομένων ἐκ τῶν μεταναστευουσῶν ἀκρίδων, δι' ἀσφυξιογόνων ἀερίων, ἅτινα φαίνονται ὅτι τελικῶς θὰ συντελέσωσιν ἂν μὴ εἰς τὴν τελείαν ἐξόντωσιν τῶν ἐπιβλαβῶν τούτων ἐντόμων, τοὐλάχιστον εἰς τὴν καταπληκτικὴν ἀριθμητικὴν ἐλάττωσίν των. Τὰ ἀσφυξιογόνα ταῦτα ἀέρια ἐκτοξεύονται δι' εἰδικῶν ἀντλιῶν εἰς ὕψος 50 περίπου μέτρων, καὶ περιβάλλουσι διὰ καπνοῦ τὰ στίφη τῶν ἀκρίδων ἅτινα διασπῶνται καὶ πλεῖσται ναρκούμεναι ἐκ τοῦ καπνοῦ πίπτουσι καὶ καταστρέφονται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Maurice Girard*: Traité élementaire d'entomologie.—*Hauvel*: Sur les Sauterelles et les Criquets, moyen d'en arrêter les invasions.—*J. Künckel d'Herculais*: Les acridiens et leurs invasions en Algérie.—*Ch. Seltensperger*: Dictionnaire d' agriculture.—*André*: Chimie agricole.—*G. Guénaux*: Entomologie etparasitologie agricole.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἀκριδίνη *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{13}H_9N$ περιεχομένη εἰς τὸ ἀκαθάριστον *ἀνθρακένιον* καὶ λαμβανομένη συνθετικῶς ἐκ τῆς διφαινυλαμίνης. Κρυσταλλοῦται εἰς ἀχρόους βελόνας δυσδιαλύτους ἐν ὕδατι, τηκομένας εἰς 107° καὶ ζεούσας εἰς 345'. Εἶναι ἀδιάλυτος εἰς αἰθέρα καὶ ἀλκοόλην, τὰ δὲ ἀραιὰ διαλύματα αὐτῆς φθορίζουσιν. Ἔχει ἰδιάζουσαν ὀσμήν, ἡ κόνις αὐτῆς προκαλεῖ βῆχα καὶ πταρμὸν καὶ εἰς πολὺ ἀραιὸν διάλυμα ἀκόμη ἐνεργεῖ καυστικῶς ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα (λατ. aceracri = δριμύς, καυστικός, ἐξ οὗ acridine). Σχηματίζει μετ' ἰσχυρῶν ὀξέων ἅλατα, ἅτινα ἐν στερεᾷ καταστάσει ὡς καὶ εἰς λίαν πυκνὰ διαλύματα εἶναι κίτρινα, ἐνῷ εἰς ἀραιὰ εἶνε σχεδὸν ἄχροα πλὴν κυανίζοντός τινος φθορισμοῦ.

Δι' ἀναγωγῆς παρέχει τὸ διυδρίδιον—9,10, ὅπερ καλεῖται *ὑδροακριδίνη* καὶ εἶναι σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 168" μὴ διαλυτὸν εἰς ὕδωρ οὔτε θερμὰ ἀραιὰ ἀνόργανα ὀξέα. Διὰ νιτρώσεως λαμβάνονται παράγωγα ἐξ ὧν παρασκευάζονται διάφορα χρώματα (βλέπε ἀκριδινοχρώματα).

Τὸ 3,6 - διαμινο - 10 - μεθυλοακριδινοχλωρίδιον $C_{14}H_7(NH_2)N(CH_3)Cl$ εἶναι ἡ *τρυπαφλαβίνη* ἥτις πλὴν τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῆς ὡς χρώματος χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς ὑπνωτικὸν καὶ ἀντισηπτικόν.

Σ. Γ.

—[ΙΑΤΡ.] Ἡ *ἀκριδίνη* ὡς φάρμακον φέρεται ὑπὸ τὰς συμβατικὰς ὀνοματοθεσίας *γονακρίνη*, *νεο-ακριδίνη*, *ἀκριφλαβίνη*, *τρυπαφλαβίνη*, *βενζοφλαβίνη*, *ἀργοφλαβίνη*, *σανοφλαβίνη*, *συνφλαβίνη*, *πανφλαβίνη*. Εἶναι χημικὴ οὐσία εἰς κόνιν κιτρίνην, ἐντόνως χρωστικήν, εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, ἰσχυρῶς ἀντισηπτικήν, ἥτις εἰσαγομένη εἰς τὸ βάθος τῶν ἱστῶν φθορίζει καὶ προκαλεῖ *φωτοευαισθητοποίησιν* (photosensibilisation).

Αἱ βακτηριοκτόνοι ἰδιότητες τῆς ἀκριδίνης ἐμελετήθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1918 ὑπὸ τῶν Dawis καὶ Harrel οἵτινες παρετήρησαν ὅτι ἡ ἀκριδίνη ἠμπόδιζε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ γονοκόκκου μέχρι διαλύσεώς της 1 : 300,000, ἤτοι ὅτι ἦτο 600άκις ἰσχυροτέρα τῆς πρωταργόλης, ἧς διαλύσεις ἀραιότεραι τοῦ 1 : 500 δὲν ἐμποδίζουν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ γονοκόκκου. Ὡς πρὸς δὲ τὸν χρυσίζοντα σταφυλόκοκκον, ἀπεδείχθη 800άκις ἰσχυροτέρα τοῦ φαινικοῦ ὀξέος. Ἡ ἐνέργειά της αὐξάνει ἐν παρουσίᾳ ὀροῦ, οἱ δὲ ἱστοὶ καὶ ἡ φαγοκύττωσις οὐδόλως παραβλάπτονται ἐκ τῆς ἀκριδινικῆς ἐπιδράσεως. Ἡ τοξικότης τῶν σκευασιῶν της εἶναι πολὺ μικρὰ καὶ δύνανται αὗται νὰ χορηγηθῶσιν ἀπὸ τοῦ στόματος (5 σφαιρία καθ' ἑκάστην ἐκ 0,05 centigr. ἕκαστον), εἰς πλύσεις ἢ ἐγχύσεις ἐπὶ τῶν βλενογόνων καὶ ἐνδοφλεβίως. Ἡ πρώτη χρησιμοποίησίς της εἰς ἐνδοφλεβίους ἐνέσεις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Bohland κατὰ τὸ 1919 ἐπί τινων σηψαιμικῶν περιπτώσεων. Αἱ ἀκριδινικαὶ διαλύσεις δέον νὰ ὦσι προφυλαγμέναι ἀπὸ τὸ φῶς καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον. Τὰς πρώτας παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν μικροβιοκτόνων ἰδιοτήτων τῆς ἀκριδίνης ἐπεβεβαίωσαν νεώτεραι ἔρευναι τῶν Browning, Gulbransen, Kennaway, Thomton, Jausion κλπ. Ἡ λεπτομερὴς ὅμως ἔρευνα τῶν ἰδιοτήτων τούτων εὑρίσκεται εἰσέτι ὑπὸ μελέτην. Ἐν τούτοις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέχρι τοῦδε ἐργασιῶν ἡ ἀκριδίνη χρησιμοποιεῖται ἀπό τινων ἐτῶν ἐν τῇ θεραπευτικῇ.

Ἡ κυριωτέρα χρησιμοποίησις τῆς ἀκριδίνης ἐγέ-

Digitized by Google

νετο πρὸς καταπολέμησιν τῆς *γονοκοκκικῆς οὐρηθρίτιδος* (βλεννορροίας). Ὁ Harrel ἀπέδειξε πειραματικῶς ἐπὶ κονίκλων ὅτι ἡ ἔγχυσις τῆς διαλύσεως 1:1000 εἰς τὴν οὐρήθραν καὶ τὴν κύστιν εἰσδύεται μέχρι τῶν μυϊκῶν στρωμάτων. Τὰ ἐνθουσιώδη ταῦτα ἀποτελέσματα ἔδωσαν τὴν ἐλπίδα ταχίστης θεραπείας τῆς βλεννορροίας. Ἐν Γαλλίᾳ ὁ Luys, ὅστις ἐκ τῶν πρώτων ἐχρησιμοποίησε τὰς μεγάλας οὐρηθροκυστικὰς πλύσεις τῆς ἀκριδίνης εἰς διάλυσιν 1:1000, παρετήρησεν ἰάσεις ἐντὸς 48 ὡρῶν, αἵτινες ἐπέφερον καὶ παροδικὴν στένωσιν τοῦ οὐρηθρικοῦ αὐλοῦ. Αἱ ἐγχύσεις ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς διάλυσιν 1:500, καλῶς γενόμεναι ἀνεκταὶ ὑπὸ τοῦ ἐπιθηλίου καὶ εἰς διάλυσιν 1:100, ἀλλ' ἄνευ σημαντικῶν ἀποτελεσμάτων. Οἱ Michailowsky καὶ Butterfield ἐχρησιμοποίησαν μετὰ καλῶν ἀποτελεσμάτων τὰς ἀκριδινικὰς ἐνσταλάξεις (1:4000) τῆς ὀπισθίας οὐρήθρας. Παρόμοιαι ἐνσταλάξεις ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ εἰς τὴν γονοκοκκικὴν ἐπιπεφυκίτιδα κατόπιν προηγουμένης πλύσεως δι' ὀξυκυανιούχου ὑδραργύρου (1:6000).

Ἡ ἀπὸ τοῦ στόματος λῆψις τῆς ἀκριδίνης ὑπῆρξεν ἀτυχὴς εἰς θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα.

Ἐν ἔτει 1921 ἡ ἀκριδίνη ἐχρησιμοποιήθη εἰς ἐνδοφλεβίους ἐνέσεις κατὰ τῶν γονοκοκκικῶν ἀρθριτίδων καὶ ἐπιδιδυμιτίδων, ὑπὸ τῶν Bruck, Lewin, καὶ Alshwede, ἀλλ' ἄνευ ἐπιτυχίας. Τὴν μέθοδον ταύτην τροποποιήσαντες, ἐφήρμοσαν κατὰ τῆς ὀξείας καὶ χρονίας βλεννορροίας ἐν ἔτει 1925, οἱ Jausion, Diot καὶ Βουρεξάκης ἐν Γαλλίᾳ, ὁ Ray ἐν Ἀγγλίᾳ, ὁ Skutetzky ἐν Γερμανίᾳ καὶ ὁ Li Virghi ἐν Ἰταλίᾳ. Ἡ ὑπὸ τούτων ἀκολουθουμένη μέθοδος ἔγκειται εἰς ἐνδοφλεβίους ἐνέσεις ὑδατώδους διαλύματος ἀκριδίνης 1—2 % εἰς δόσιν 5 κυβ. ὑφ. τρὶς τῆς ἑβδομάδος μέχρις ἐπιτεύξεως ἰάσεως, ἐκ παραλλήλου δέ, τοπικὴν θεραπείαν δι' ἁλάτων ἀργύρου (Skutetzky) ἢ ὑπερμαγγανικοῦ καλίου (Duhot). Ὡς διὰ πᾶσαν νέαν θεραπείαν, οὕτω καὶ διὰ τὴν προκειμένην, ὁ ἐνθουσιασμὸς ὑπῆρξε μέγας, διακηρυχθείσης τῆς διά τινων ἐνέσεων ἰάσεως τῆς βλεννορροίας. Ἀλλ' αἱ τελευταῖαι στατιστικαὶ (1926) τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μεθόδου ταύτης Jausion ἀναφέρουν ἐπιτυχίας ἐπιτευχθείσας εἰς διάστημα 15 ἡμερῶν μέχρι $4^{1}/_{2}$ μηνῶν διὰ 5 μέχρι 54 ἐνέσεων, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι οὐδὲν τὸ θετικὸν ἄχρις ὥρας ἐπετεύχθη καὶ οὐδεμία μείωσις τοῦ πρὸς θεραπείαν χρονικοῦ διαστήματος, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἄλλας μεθόδους, παρετηρήθη. Αἱ ἀποτυχίαι ἐπίσης δὲν ἐλλείπουσι καὶ τὰ θεραπευτικὰ δυσάρεστα εἶναι ἀρκετά. Ταῦτα ἔγκεινται: 1) Εἰς τὴν μεγάλην καυστικότητα τῆς ἀκριδίνης ἐγχεομένης εἰς τοὺς ἱστοὺς ἐκ τεχνικοῦ λάθους κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἐνδοφλεβίου ἐνέσεως· εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην προκαλεῖται ἀφόρητος πόνος καὶ δυσεπούλωτοι σφάκελοι. 2) Εἰς τὰ ἀμέσως μετὰ τὴν ἔνεσιν ἐπακολουθοῦντα φαινόμενα καταπληξίας (ὑπεραιμία τοῦ προσώπου, αἴσθημα πικρίας εἰς τὸ στόμα, ταχυσφιγμία, αἱμωδία, ὑπερθερμία, ἴλιγγος, ναυτία, παλμοί, ἀγωνία, φαινόμενα ἀσφυκτικά, ἀπώλεια συνειδήσεως, κλπ.)· ἡ κατάστασις αὕτη παρέρχεται συνήθως μετ' ὀλίγα λεπτά. 3) Εἰς τὴν φωτοευαισθητοποίησιν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐγκειμένην εἰς τὸ ὅτι τὰ ἄτομα εἰς ἃ ἐνεργήθη ἔνεσις ἀκριδίνης, ἐκτιθέμενα εἰς τὸν ἥλιον, παρουσιάζουν καθολικὸν ἐρύθημα συνοδευόμενον ἐνίοτε ὑπὸ βλατιδώδους ἐξανθήματος. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν φθορισμὸν (fluorescence) τῆς ἀκριδίνης, ἥτις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐκπέμπει δευτερογόνους ἀκτῖνας μεγαλυτέρου κύματος (νόμος τοῦ Stockes) ἢ εἰς τὸ ὅτι ἡ φθορίζουσα οὐσία, προσηλουμένη εἰς τὰ κύτταρα τῆς Μαλπιγιανῆς στιβάδος τοῦ δέρματος, εὐαισθητοποιεῖ ταῦτα πρὸς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας (von Tappeiner, V. Henri, Marceron, Guillaume). Τὸ ἐρύθημα διαδέχεται φυσαλλίδωσις τοῦ δέρματος καὶ ταύτην καθολικὴ μελαγχρωμάτωσις. Τὸ δυσάρεστον τοῦτο δύναται ν' ἀποφευχθῇ διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ στόματος λήψεως 0,25 ρεζορκίνης πρὸ ἑκάστης ἐνέσεως (Jausion et Masceron). Ἐσχάτως (Bull. de la Soc. Fr. Derm. 12 Μαΐου 1927) ὁ Iausion ἐπρότεινε, πρὸς ἄρσιν τῶν ἀπὸ τῶν ἀκριδινικῶν ἐνέσεων δυσαρέστων, τὴν ἐνδοφλέβιον χορήγησιν τῆς πυροτεχνίνης ἢ ὀρθοδιφενόλης ἀντὶ τῆς ρεζορκίνης ἥτις προκαλεῖ πεπτ. διαταραχάς. 4) Εἰς τὴν τοξικὴν ἐνέργειαν τοῦ φαρμάκου μετὰ παρατεταμένην χρῆσιν ἐνέσεων, ὁπότε δυνατὸν νὰ παρουσιασθῇ καρδιακὴ ἐξασθένησις, ἴκτερος κλπ. Πάντως δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη εὑρίσκεται ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἐξελίξεως οὕτως, ὥστε νὰ θεωρῆται πρόωρος πᾶσα ὁριστικὴ περὶ αὐτῆς κρίσις.

Ἐν τῇ δερματολογίᾳ ἡ ἀκριδίνη χρησιμοποιεῖται ἐν ὑδατώδει διαλύσει 1:100 εἰς ἐπιχρίσεις ἐναντίον τοῦ *μολυσματικοῦ κηρίου*, τοῦ *ἐκζέματος*, τῆς *τριχοφυτίας* (Werner) κλπ. Αἱ ἀλκοολικαὶ διαλύσεις εἶναι ἐπώδυνοι. Δύναται ὅμως νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ μορφὴν ἀλοιφῆς.

Ἐν τῇ χειρουργικῇ χρησιμοποιεῖται πρὸς ἀπολύμανσιν τῶν *τραυμάτων* (Stowell) εἰς διάλυσιν 1 : 1000 καὶ εἰς τὴν *φυματιώδη ἀδενίτιδα* ὑπὸ τὴν ἑξῆς σύνθεσιν: Gonacrine 0, 10, Thynol 0, 005, Cire blanche 4, Paraffine liquide 75, Eau distillée 20.

Ἐν τῇ στοματολογίᾳ χρησιμοποιεῖται ὡς ἀπολυμαντικὸν εἰς γαργαρισμοὺς (1 : 3000).

Ἐν τῇ ὠτολογίᾳ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν *ἔξω ὠτίτιδα* (βύσματα ἐν διαλύσει 1 : 1000).

Ἐν τῇ ἐσωτερικῇ παθολογίᾳ οἱ Crohn καὶ Rosenberg ἐφήρμοσαν μετ' ἐπιτυχίας τὴν ἀκριδίνην κατὰ τῆς *ἑλκώδους κωλίτιδος* εἰς κλύσματα διαρκείας 10—20', δὶς τῆς ἡμέρας, περιεκτικότητος ἑνὸς χιλιογράμμου καὶ διαλύσεως 1 : 4000. Αἱ ἐνδοφλέβιοι ἐνέσεις τῆς ἀκριδίνης χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης καὶ εἰς περιπτώσεις *ἐνδοκαρδίτιδος* (Mark und Olesker) καὶ *ληθαργικῆς ἐγκεφαλίτιδος* (Buss). Ἐναντίον τῆς *πνευμονικῆς φυματιώσεως* ἐφηρμόσθη ἐπίσης ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ Johnson.

Ἡ ἀκριδίνη ἔχει τὸ ἐλάττωμα νὰ βάφῃ σχεδὸν ἀνεξιτήλως. Αἱ κίτριναι κηλῖδες, ἃς προκαλεῖ ἐπὶ τοῦ δέρματος, ἐξαφανίζονται διὰ τοῦ σάπωνος τοῦ Richoud (huile d'olives 500 γρ., savon blanc 1 χλγρ., savon noir 1 χλγρ., f. fondre et aj: Eau Q. S. p. 15 litres, naphtaline B, Glycérine, essence de citron, alcool à 950, $\overline{aa}$ 50 γρ.). Αἱ κίτριναι κηλῖδες ἐπὶ τῶν ὑφασμάτων, ἀντικειμένων κ.λ.π. ὠχριοῦν διὰ τοῦ χλωριούχου ὕδατος καὶ ἐξαφανίζονται βραδέως.

Ἡ ἐν τῷ ἐμπορίῳ τιμὴ τῆς ἀκριδίνης (γονακρίνη εἰς κόνιν, Poulenc) ἀνέρχεται εἰς 20 χιλ. δρχ. κατὰ χιλιόγραμμον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Davis* and *Harrel*: L'acriflavine dans le traitement de la blennorragie (Journ. of Urology, Αὔγ. 1918, t. II, No 4).—*D. Watson*: Traitement de la blennorragie par l'acriflavine (Brit. med. journ. 10-V-1919).—*K. Bohland*: Application intraveineuse de la trypaflavine injectable dans les maladies infectieuses (Medizinische Klinik, 1919. Nr 46).—*Werner*: La trypaflavine en dermatologie (Münch. medizinische Wochenschrift, 28 - V - 1920).—*D. Watson*: Urétrites blennorragiques aiguës traitées dans l'armée par l'actiflavine (Brit. med. journ. 10 - V - 1921).—*J.-M.-E. Prévost*: Quelques observations sur les résultats du traitement de la blennorragie avec l'acriflavine (Union méd. du Canada, Decembre 1921).—*Buss*: Traitement de l'encéphalite léthargique par la trypaflavine (Deutsche medizin. Wochenschr, 1923 Nr 15). | *Durand et Savignac*: Acriflavine dans les colites chroniques ulcéreuses (Soc. de Gastro-entérologie de Paris, 12 Janv. 1925)—*Jausion, Diot et Vourexakis*: Essai de chimiothérapie intraveineuse de la blennorragie (Bull. de l' Académie de Médecine, Paris, 2 Juin 1925)—*Jausion et Marceron*: Le coup de lumière acridinique, son traitement préventif par la résorcine (Bull. de la Soc. Fr. de Derm. et Syph., Paris, juillet 1925—*A. Lemierre*: Notes sur l'emploi de la trypaflavine dans le traitement des infections graves (Paris Médical, 5 Déc. 1925)—*Skutetzky*: Ein neuer Weg der gonorrhooebehandlung (Wien. Klin. Wochenchr. 1925 Nr 33).—*Ferron* et *Cosnier*: L' emploi de la gonacrine dans le traitement de la blennorragie (Gaz. hebd. des Sciences méd. Bordeaux, 25 Avril 1926)—*Tissot*: Traitement de la cystite blennorragique par les injections intraveineuses de trypaflavine (Journal de Médecine de Paris, 12 Avril 1926)—*Jausion, Vaucel* et *Diot*: L' acridinothérapie des affections gonococciques, son intérêt et son avenir (La Presse Médicale, Paris, 25 Juin 1926).—*Johnson*: inject. d'Acriflavine dans la tuberculose (in. Rev. des Progr. Thérap. Mai 1927).

Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

—**ἀκριδίνης χρώματα** *[Βιομ. Χημ.]*. Ὑπὸ τὸ περιληπτικὸν τοῦτο ὄνομα ἐννοοῦνται ὅλα τὰ ἐκ τῆς ἀκριδίνης δυνάμενα νὰ προέλθωσι χρώματα, ἂν καὶ ταῦτα δὲν παρασκευάζονται ἐκ τῆς ἀκριδίνης τῆς λιθανθρακοπίσσης ἀλλὰ διὰ συνθετικῶν μεθόδων. Βιομηχανικὴν σημασίαν ἔχουσιν αἱ ἀμινοακριδῖναι καὶ δὴ ἐκεῖναι εἰς ἃς ἡ ἀμινικὴ ὁμὰς εὑρίσκεται εἰς τὴν π-θέσιν ὡς πρὸς τὸ ἀκριδινικὸν ἄτομον τοῦ ἄνθρακος.

Ἐκ τῆς ἀκριδίνης προέρχεται ἡ φαινυλακριδίνη, ἥτις εἶναι ἡ πρώτη ὕλη τῆς ἀρχαιοτάτης χρωστικῆς τῆς τάξεως ταύτης, τῆς ὑπὸ τοῦ A. W. v. Hofmann ἀνακαλυφθείσης *χρυσανιλίνης* ἢ *φωσφίνης*. Κατὰ τὸ ἔτος 1887 παρεσκεύασεν ὁ Rudolph τὸ πρῶτον συνθετικὸν χρῶμα τῆς ἀκριδίνης ὅπερ εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Oehler εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *βενζοφλαβίνη*. Τοῦτο παρεσκευάσθη διὰ συμπυκνώσεως βενζαλδεΰδης μετὰ μ-τολουυλενοδιαμίνης, εἶτα ἀποσπάσεως ἀμμωνίας ἐκ τοῦ σχηματιζομένου διαμινοδιτολυλοφαινυλομεθανίου, ὅπερ οὕτω μετατρέπεται εἰς φαινυλοδιαμινοδιτολουυλοϋδροακριδίνην, ἥτις τέλος δι' ὀξειδώσεως μετατρέπεται εἰς τὸ χρῶμα.

Δι' ἀναλόγου συνθέσεως παρεσκεύασεν ὁ Bonder κατὰ τὸ ἔτος 1889 τὸ ἀντίστοιχον διὰ φορμαλδεΰδης ἀκριδινικὸν παράγωγον, ὅπερ εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Leonhardt εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *κίτρινον τῆς ἀκριδίνης*. Ἀμφότερα τὰ προϊόντα βάπτουσι διὰ ταννίνης κατεργασθέντα βάμβακα κίτρινον, ἀλλὰ λόγῳ τῆς μικρᾶς αὐτῶν διαλυτότητος δὲν ἔσχον μεγάλην ἐφαρμογήν. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐποχὴν εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἐμπόριον ὁ Bayer τὸ μυρμηκικὸν ἅλας τοῦ κιτρίνου τῆς ἀκριδίνης, ὅπερ εἶναι αἰσθητότατα εὐδιαλυτότερον τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ἅλατος ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀουραζίνη* εἰς ἀναπλήρωσιν τῆς ἀουραμίνης. Τὸ χρῶμα τοῦτο εἶναι ὀλιγώτερον ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς, ἀλλ' ἀντιθέτως σταθερώτερον εἰς τὴν θέρμανσιν ἢ ἡ ἀουραμίνη. Αἱ ὑπὸ τῶν Rudolph καὶ Bender ἀνακαλυφθεῖσαι μέθοδοι συνθέσεως τῆς ἀκριδίνης ἐγενικεύθησαν βραδύτερον καὶ ἀντὶ τῆς τολουυλενοδιαμίνης ἐχρησιμοποιήθησαν μ-ἀμινοδιμεθυλανιλίνη μετ' ἀλδεϋδῶν καὶ οὕτω ἐλήφθησαν πορτοκαλλοχρόως βάπτοντα προϊόντα.

Πλὴν τῶν τοιούτων προϊόντων, ἅτινα ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς *πορτοκαλλόχρουν τῆς ἀκριδίνης* καὶ θεωροῦνται χημικῶς ὡς παράγωγα τῆς τετραμεθυλοδιαμινοακριδίνης, παρασκεύασε ὁ Ciba ἀλκυλιωμένας ἀκριδίνας ἃς εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὰ ὀνόματα *προνομιοῦχος φωσφίνη* (Ciba), *ἀουροφωσφίνη* (Agfa) ἢ *λάμπουσα φωσφίνη* (Leonhardt) καὶ αἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς καταλληλότατον ἀναπλήρωμα τῆς σχετικῶς πολυτίμου φωσφίνης, κυρίως διὰ τὴν βαφὴν τῶν δερμάτων.

Πλὴν τῶν διαμινοακριδινῶν χαρακτῆρα χρώματος ἔχουσιν ἐπίσης καὶ αἱ μονοακριδῖναι, αἵτινες ὅμως πλὴν τοῦ ὅτι βάπτουσιν ἀσθενέστερον ἔχουσι καὶ δηλητηριώδεις ἰδιότητας, δι' ὃ καὶ δὲν εἰσάγονται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς χρώματα.

Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἐν τῷ ἐμπορίῳ ἐρχομένων χρωμάτων τῆς ἀκριδίνης εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Ἀκριδίνης φαιὸν (Leonhardt), βασικὸν χρῶμα τῆς ἀκριδίνης βάπτον ταννινωθέντα βάμβακα ἐν λουτρῷ στυπτηρίας ἢ ὀξικοῦ ὀξέος μὲ ἀρκετὴν ἀνθεκτικότητα εἰς τὴν πλύσιν.

Ἀκριδίνης κίτρινον G, R, T (Leonhardt) εἶναι τὸ ὑδροχλωρικὸν ἅλας τῆς διαμινοδιμεθυλακριδίνης. Κιτρίνη κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην βάπτουσα ταννινωθέντα βάμβακα ὡς καὶ μέταξαν πρασινωπῶς κίτρινα.

Ἀκριδίνης χρυσοκίτρινον (Leonhardt) συγγενὲς πρὸς τὸ ἀνωτέρω, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι βάπτει κάπως ἐρυθρότερον.

Ἀκριδίνης πορτοκαλλόχρουν NO (Leonhardt). Εἶναι διπλοῦν ἅλας μετὰ ψευδαργυροχλωριδίου τῆς τετραμεθυλοδιαμινοακριδίνης. Εἶναι πορτοκαλλόχρους κόνις διαλυομένη εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην μετὰ πορτοκαλλοκιτρίνης χροιᾶς καὶ πρασινίζοντος φθορισμοῦ. Χρησιμοποιεῖται διὰ ταννινωθέντα βάμβακα καὶ μέταξαν.

Ἀκριδίνης πορτοκαλλόχρουν R extra (Leonhardt). Εἶναι τὸ ὑδροχλωρικὸν ἅλας τῆς τετραμεθυλοδιαμινοφαινυλοακριδίνης, κατὰ τὰς ἰδιότητας δὲ ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀνωτέρω.

Ἀκριδίνης ἐρυθρὸν B, BB, 3B (Leonhardt). Εἶναι βασικὸν χρῶμα τῆς πυρονίνης, παρασκευαζόμενον δι' ὀξειδώσεως δι' ὑπερμαγγανικοῦ καλίου τῆς πυρονίνης *G*. Ἡ οὕτω λαμβανομένη φαιὰ κόνις εἶναι διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην μετ' ἐρυθροῦ χρώματος. Ἔχει μικρὰν χρησιμοποίησιν λόγῳ τῆς μὴ ἀρκετῆς σταθερότητος αὐτῆς.

Ἀκριδίνης ὕσγινον R, 2R, 3R (Leonhardt) εἶναι διαφόρου ἀναλογίας μίγματα τοῦ πορτοκαλλοχρόου τῆς ἀκριδίνης NO μετὰ πυρονίνης.

Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

ἀκρίδιον (τό)· ὑποκορ. τοῦ *ἀκρίς*, ἀκριδάκι.

ἀκριδογενής (ὁ, ἡ)—**ές** (τό)· ὁ προξενούμενος ὑπὸ τῶν ἀκρίδων· *ἀκριδογενὴς* νόσος τῶν φυτῶν.

ἀκριδοδιώκτης (ὁ)· ὁ καταδιώκων τὰς ἀκρίδας.

ἀκριδοειδής (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ἀκρίδα.

ἀκριδοθήρας *ὁ ροδόχρους*, *[Ζῳολογ.]* Πτηνὸν ᾠδικὸν τῆς ὁμοιογενείας τῶν *σπιζιδῶν*, τὸ κοινῶς ἐν Ἑλλάδι λεγόμενον *ἁγιοπούλι*. Τὸ ἄρρεν διακρίνεται ἐκ τοῦ μελανοῦ λοφίου, ὅπερ φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του· ὁ λαιμός, τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ στήθους καὶ τὸ ἄνω μέρος τῆς κεφαλῆς εἶναι μελανὰ μὲ ἰοχρόους ἀναλαμπάς· ἡ ράχις καὶ ἡ κοιλία ἔχει ζωηρὸν ρόδινον χρῶμα· αἱ πτέρυγες εἶναι βαθέως ἰόχροοι· ἡ οὐρὰ μελανὴ καὶ τὸ ράμφος κίτρινον. Τὸ λοφίον τοῦ θήλεος εἶναι μικρόν, γενικῶς δὲ ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός του εἶναι ἀμαυρότερος τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ ἄρρενος. Τὰ μικρὰ πρὶν ἀλλάξουν τὰ πρῶτα πτερὰ δὲν ἔχουσι λοφίον καὶ τὸ χρῶμα τῶν πτερῶν των εἶναι καστανόν.

Οἱ ἀκριδοθῆραι εἶναι ἀποδημητικὰ πτηνά· ἔρχονται ἐκ τῶν θερμῶν χωρῶν κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ ἐπιστρέφουν τὸ φθινόπωρον. Ἰδίως ἐπισκέπτονται τὴν νότιον Εὐρώπην. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουν εἰς ὀπὰς δένδρων, σχισμὰς τοίχων καὶ λίθων, εἰς ἐρημικὰ ἰδίως καὶ ἥσυχα μέρη. Τρέφονται ἐκ διαφόρων ἐντόμων, κατὰ προτίμησιν ἀκρίδων, δι' ὃ καὶ εἶναι ὠφελιμώτατα εἰς τὴν γεωργίαν. Κατὰ τὰ τέλη Αὐγούστου γίνεται παρ' ἡμῖν συστηματικὴ θήρα τῶν πτηνῶν τούτων ἰδίως παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον, ὁπόθεν διαβαίνουν ἐπανερχόμενα εἰς θερμὰς χώρας.

Δ. Ν. Π.

ἀκριδόκαρπος (acridocarpus G.) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ***μαλπιγιιδῶν***, περιλαμβάνον εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀφρικῆς

Ν. Μ.

ἀκριδοκτόνος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ φονεύων τὰς ἀκρίδας. «ἀκριδοκτόνον φάρμακον,—ἔλαιον».

ἀκριδόνη *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$C_6H_4 \left\langle \begin{array}{c} CO \\ NH \end{array} \right\rangle C_6H_4$$

λαμβανομένη διὰ θερμάνσεως φαινυλανθρανιλικοῦ ὀξέος μετὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος.

Εἶναι σῶμα στερεὸν κρυσταλλούμενον εἰς κιτρί-

Digitized by Google

νους κρυστάλλους τηκομένους εἰς 354°. Τὸ διάλυμα αὐτῆς ἐν ἀλκοόλῃ παρουσιάζει ἔντονον κυανοῦν φθορισμόν. σ. γ.

ἀκριδοπαθὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὑπὸ τῶν ἀκρίδων παθών, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου αἱ προσδοκώμεναι ἐσοδεῖαι κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν ἀκρίδων· «*ἀκριδοπαθὴς* φυτεία, —ἄμπελος, —χώρα κ τ.τ.»· πρβ. *πλημμυροπαθής, σεισμοπαθὴς* κ.τ.τ.

ἀκριδοφαγία (ἡ)· τὸ νὰ τρώγῃ τις ἀκρίδας· βλ. **ἀκριδοφάγος**.

ἀκριδοφάγος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τρώγων ἀκρίδας. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὠνόμαζον *Ἀκριδοφάγους* λαούς τινας τῆς Ἀφρικῆς, τρεφομένους δι' ἀκρίδων, κυρίως δὲ φυλήν τινα Αἰθιόπων, περὶ τῶν ὁποίων ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει ὅτι ἀπένεμον τὸ ἀξίωμα τοῦ βασιλέως εἰς κύνα. Ὁ Πλίνιος ἀποκαλεῖ αὐτοὺς *Ἀκεφάλους*, ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Βλέμμυες καλούμενοι, οἵτινες ἐνομίζοντο ὡς ἄνθρωποι ἐστερημένοι κεφαλῆς καὶ ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ στόμα εἰς τὸ μέσον τοῦ στήθους. Τὰ μυθολογικὰ αὐτὰ ὄντα ἦσαν οἱ καλούμενοι ὀφιοφάγοι καὶ ἀκριδοφάγοι, ζῶντες ἐντὸς σπηλαίων καὶ τρωγλῶν, κληθέντες δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ *Τρωγλοδύται*. Κατὰ τὸ ἔαρ, ὁπότε οἱ πνέοντες εἰς τὰς χώρας ἐκείνας ἄνεμοι συμπαρασύρουσι τεράστια σμήνη ἀκρίδων, συνέλεγον αὐτὰς καὶ τὰς ἐταρίχευον, ὅπως διατηρῶνται καθ' ὅλον τὸ ἔτος. Ἐλέγετο δὲ ὅτι ἀντιθέτως πρὸς τοὺς τῶν ἄλλων αἰθιοπικῶν φυλῶν ἀνθρώπους, οἵτινες ἦσαν μακρόβιοι, οἱ Ἀκριδοφάγοι δὲν ὑπερέβαινον τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος, καθόσον κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην πτερωτὰ ἔντομα ἀνεπτύσσοντο εἰς τὰ ἐντόσθιά των καὶ ἐπέφερον εἰς αὐτοὺς τὸν θάνατον. Ὁ μῦθος τῆς γεννήσεως εἰς τὰ ἐντόσθιά των πτερωτῶν ἐντόμων προῆλθεν ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἡ τροφὴ αὕτη συνετέλει εἰς τὴν σωματικὴν φθοράν, ἥτις ἐβράχυνε τὴν ζωήν των. Ἐν τούτοις φυλαί τινες τῆς Ἀβησσυνίας εἶναι ἐπίσης ἀκριδοφάγοι, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ συντέμνηται τὸ μέσον ὅριον τοῦ βίου αὐτῶν.

Ὁ Στράβων ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸν Ἀρτεμίδωρον ἐν τῷ Ἀραβικῷ κόλπῳ κατῴκει λαὸς ἀποκλειστικῶς τρεφόμενος δι' ἀκρίδων. Ὅταν ἔπνεον ἰσχυροὶ ἄνεμοι ἥναπτον μεγάλας πυρὰς εἰς τὰς χαράδρας, ὅπου αἱ ἀκρίδες κατέφευγον, τὰ δὲ ἔντομα ναρκούμενα ὑπὸ τοῦ καπνοῦ ἔπιπτον ἡμιθανῆ εἰς τὸ ἔδαφος. Τὰ συνέλεγον τότε, τὰ ἔψηνον καὶ τὰ ἔθετον ἐντὸς ἅλμης πρὸς διατήρησιν. Καὶ ὁ ναύαρχος Drake εἰς τὸ βιβλίον του «Ταξίδια ἀνὰ τὸν κόσμον» ἀναφέρει ὅτι λαοί τινες τῆς Αἰθιοπίας ἐτρέφοντο καθ' ὅλον τὸ ἔτος δι' ἀκρίδων ἀλιπάστων.

Καὶ σήμερον ἔτι εἰς τὴν Σενεγάλην οἱ ἰθαγενεῖς κατασκευάζουσιν ἐξ αὐτῶν εἶδος ἀλεύρου διὰ τοῦ ὁποίου παρασκευάζουν ἄρτον. Εἰς τὴν Ἀραβίαν ἐπίσης τὰς μεταχειρίζονται διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν, ἰδίως κατὰ τὰς ἐποχὰς τῆς ἐλλείψεως σίτου. Εἰς τὴν Βαγδάτην προτιμῶνται αἱ ἀκρίδες τοῦ κρέατος τοῦ ἀμνοῦ. Εἰς τὸ Μαρόκον τὰς τρώγουσιν ἀφοῦ πρῶτον τὰς ξηράνωσιν εἰς τὸν ἥλιον.

Πλεῖστοι ταξιδιῶται τῶν τροπικῶν χωρῶν βεβαιοῦσιν ὅτι τὸ κρέας τῶν ἀκρίδων εἶναι τρυφερόν, εὔγευστον καὶ ὁμοιάζον καταπληκτικῶς μὲ τὸ κρέας τῶν καραβίδων, ὅτι δὲ εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Ἀφρικῆς οἱ ἰθαγενεῖς ἀναμένουν τὴν δίοδόν των ὡς οἱ Ἑβραῖοι τὸ μάννα.

Τὸ Κοράνιον ἐπιτρέπει τὴν χρῆσιν ἀκρίδων διὰ τροφήν: «Ὁ θεὸς ἐπέτρεψε νὰ τρώγωμεν χωρὶς νὰ τὰ ἐκδέρωμεν δύο εἴδη ζῴων, τὰς ἀκρίδας καὶ τοὺς ἰχθῦς». Καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲ εἶχεν ἐπιτρέψει εἰς τοὺς Ἑβραίους τὴν ἀκριδοφαγίαν (βλ. **ἀκρὶς**—*Βιβλ*).

Ἄκριλλα (ἡ) καὶ **Ἄκριλλαι** (αἱ) *[Ἀρχ.]*. Πόλις τῆς Σικελίας κειμένη μεταξὺ τῶν πόλεων Ἄκρων καὶ Ἀκράγαντος (Στέφ. Βυζ.). Ὁ κάτοικος ***Ἀκριλλαῖος***.

ἀκριμάτιστος, —*η*, —*ο*· δημοτ. αὐτὸς ποῦ δὲν εἶναι κριματισμένος, ὁ μὴ ἁμαρτήσας.

Ἀκρινή. Χωρίον τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, ἀποτελοῦν ὁμώνυμον κοινότητα, ἡ ὁποία ὑπάγεται εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Πτολεμαΐδος (Καϊλαρίων) τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Πρότερον ἐκαλεῖτο Ἰνέοβα. Ὑπάγεται ἀστυνομικῶς εἰς τὸν σταθμὸν Τζουμᾶ τῆς ὑποδιοικήσεως Πτολεμαΐδος τῆς ἀστυνομικῆς διοικήσεως Κοζάνης· δικαστικῶς εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον Πτολεμαΐδος καὶ τὸ πρωτοδικεῖον Κοζάνης, ἐφορειακῶς δέ, ταμειακῶς καὶ ταχυδρομικῶς εἰς τὴν Κοζάνην. Κατοικεῖται ὑπὸ 168 οἰκογενειῶν ἀποτελουμένων ἐξ 906 ἀτόμων.

ἀκρινός, —*ή*, —*ό*· ὁ τοῦ ἄκρου, ὁ εἰς τὸ ἄκρον εὑρισκόμενος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν *μεσανόν*· «τὸ ἀκρινὸ βαγένι, —σπίτι, —δέντρο κ.τ.λ.».

ἀκρὶς *[Ζῳολ.]*· βλ. **ἀκριδίδαι**.

— *[Βιβλ.]*. Ἐν τῇ Βίβλῳ πολλάκις γίνεται μνεία ἀκρίδων καὶ μάλιστα πολλῶν εἰδῶν αὐτῶν ὑπὸ διάφορα ὀνόματα. Ὁ μωσαϊκὸς νόμος ἐπιτρέπει τὴν βρῶσιν 4 εἰδῶν ἀκρίδων (Λευΐτ. ια' 22). Ἐξ αὐτῶν ἐτρέφετο καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας (Ματθ. γ' 4). Καὶ ἄλλοι δὲ λαοὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἔτρωγον ἀκρίδας (Ἡροδ. Δ' 172, Διοδώρ. Σικελ. Γ' 29, Στράβων. ΙϚ' 772, Πλιν. Ἱστορ. Φυσ. Ε' 35, πρβ. καὶ Ἀριστοφάνους Ἀχαρνεῖς 1116· βλ. **ἀκριδοφάγοι**).

Αἱ ἀκρίδες ἀπετέλουν μάστιγα φοβερὰν τῆς Παλαιστίνης (Δευτερον. κη' 38, Γ' Βασιλ. η' 37 κλπ.) καὶ μία τῶν 10 πληγῶν τοῦ Φαραὼ ἦτο ἡ ἐπιδρομὴ ἀκρίδων (Ἐξόδου Ι', 5. 6. βλ. λ. **πληγαί**). Ὁ προφήτης Ἰωὴλ παρέχει λίαν παραστατικὴν εἰκόνα τῆς ὑπὸ τῆς μάστιγος ταύτης προξενουμένης καταστροφῆς· πολλάκις δὲ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ Π. Δ. εἰς κατασκευὴν εἰκόνων ἡ ἀκρίς, ὁτὲ μὲν διὰ τὸ μικρόσωμον αὐτῆς (Ἀριθμ. ιγ' 33), ὁτὲ δὲ διὰ τὸ πλῆθος αὐτῆς (Κριτ. Ϛ' 5, Ἰουδήθ. β' 11), ὁτὲ δὲ διὰ τὴν καταστρεπτικότητα αὐτῆς (Ἡσ. λγ' 4) κλπ. Ἐνίοτε παραβάλλεται καὶ πρὸς ἵππον διὰ τὰς πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητάς της (Ἰώβ. λθ' 20, Ἀποκάλυψ. Ἰωάννου θ' 3. 7). π. ι. μ.

ἀκρισία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄκριτος, ἔλλειψις ὀρθῆς κρίσεως, ἀνοησία, κουφότης.

Ἐν τῇ ἰατρικῇ *ἀκρισία* σημαίνει τὸν ἀναποφάσιστον χαρακτῆρα νόσου τινός, μὴ ἐξικνουμένης εἰς τὸ κρίσιμον σημεῖον, μεθ' ὃ ἐπέρχεται ἢ ἡ σωτηρία ἢ τὸ μοιραῖον τέλος (Ἱπποκρ. Ἐπιδ. 1. 945).

Ἀκρίσιος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἄβαντος καὶ τῆς Ὠκαλείας, τῆς θυγατρὸς τοῦ Μαντινέως. Ὁ πατήρ του Ἄβας ἦτο υἱὸς τοῦ Λυγκέως καὶ τῆς Ὑπερμνήστρας, ἥτις μόνη ἐκ τῶν πεντήκοντα **Δαναΐδων** (βλ. λ.) δὲν ἐφόνευσε τὸν σύζυγόν της. Ἦτο ἑπομένως ὁ Ἀκρίσιος ἀπόγονος, ἀπὸ μητρός, τοῦ Δαναοῦ. Ἐν τῇ γαστρὶ τῆς μητρός του εἶχεν ἀρχίσει, κατὰ τὴν παράδοσιν (Ἀπολ. ΙΙ. 2.1), τὰς ἔριδας πρὸς τὸν δίδυμον ἀδελφόν του *Προῖτον*. Ὅτε δὲ ἠνδρώθησαν οἱ ἀδελφοὶ ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, πρῶτοι αὐτοὶ εὑρόντες τὰς ἀσπίδας (Παυσ. ΙΙ. 25.7), καὶ κατὰ μὲν τὴν παρὰ Παυσανίᾳ παράδοσιν διηλλάγησαν μετὰ τὴν μάχην, κατ' ἄλλην ὅμως παράδοσιν ἐνίκησεν ὁ Ἀκρίσιος καὶ ἐξεδίωξε τοῦ Ἄργους τὸν Προῖτον, ὅστις κατέφυγε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Λυκίας Ἰοβάτην ἢ Ἀμφιάνακτα, τοῦ ὁποίου τὴν κόρην *Ἄντειαν*, ἢ κατὰ τοὺς τραγικοὺς *Σθενέβοιαν*, ἔλαβε σύζυγον. Βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ του ὁ Προῖτος ἐξεστράτευσε μετὰ Λυκίων κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ κατέλαβε τὴν Τίρυνθα, τὴν ὁποίαν καὶ ὠχύρωσαν χάριν αὐτοῦ μετὰ τὴν κατάληψιν οἱ Κύκλωπες. Μετὰ τὴν σύγκρουσίν των ἔν τινι παρὰ τῷ Ἄργος λόφῳ, ὅστις ὠνομάσθη Ἀσπίς, διότι εἰς τὴν ἐπ' αὐτοῦ μάχην τὸ πρῶτον ἐπολέμησαν στρατοὶ κατ' ἀλλήλων ὡπλισμένοι μὲ ἀσπίδας, συνεβιβάσθησαν καὶ ἔκτοτε ἐβασίλευον ὁ Ἀκρίσιος μὲν ἐν Ἄργει, ὁ Προῖτος δὲ ἐν Τίρυνθι καὶ Μυκήναις.

Ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Εὐρυδίκης, θυγατρὸς τοῦ Λακεδαίμονος, ἀπέκτησεν ὁ Ἀκρίσιος μίαν κόρην, τὴν Δανάην, ἀλλὰ δὲν ἔμενεν εὐχαριστημένος διὰ τὴν στέρησιν ἀρρένων ἀπογόνων καὶ κατέφυγεν εἰς τοὺς Δελφοὺς διὰ νὰ συμβουλευθῇ τὴν Πυθίαν κατὰ τίνα τρόπον θὰ δυνηθῇ ν' ἀποκτήσῃ καὶ ἄρρενας ἀπογόνους. Ὁ δοθεὶς ὅμως χρησμός, ἀντὶ νὰ ἱκανοποιῇ τὸν πόθον του, ἦτο μία ὀδυνηρὰ προφητεία ὅτι θὰ φονευθῇ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τῆς κόρης του Δανάης. Φοβηθεὶς τότε ὁ Ἀκρίσιος καὶ διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κόρην του νὰ καταστῇ μήτηρ κατεσκεύασεν ὑπόγειον χρυσοῦν θάλαμον καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ἔκλεισε τὴν Δανάην, ὥρισε δὲ καὶ φρουρὰν ἥτις ἐφρούρει αὐτήν. Ἀτυχῶς διὰ τὸν Ἀκρίσιον τὰ κάλλη τῆς θυγατρός του εἶχον μαγεύσει τὸν παντοδύναμον Δία, ὅστις ὑπὸ τὴν μορφὴν χρυσῆς βροχῆς εἰσέρρευσε διὰ τῆς ὀροφῆς εἰς τοὺς κόλπους τῆς Δανάης καὶ ἐγεννήθη ἐξ αὐτῆς ὁ ἥρως *Περσεύς*. Καταληφθεὶς ὑπὸ περισσοτέρου φόβου ὁ Ἀκρίσιος μετὰ τὸ θαῦμα τοῦτο ἐνέκλεισε τὴν Δανάην μετὰ τοῦ βρέφους ἐντὸς κιβωτίου τὸ ὁποῖον ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν. Τὰ κύματα ἔφερον τὸ κιβώτιον εἰς τὴν νῆσον Σέριφον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐβασίλευον οἱ δύο ἀδελφοὶ Δίκτυς καὶ Πολυδέκτης. Ὁ Δίκτης ἔλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὴν Δανάην καὶ τὸ τέκνον της εἰς τὰ ἀνάκτορά του. Ὁ Πολυδέκτης μετά τινα ἔτη, ὅτε ὁ Περσεύς, ταχύτατα ἀναπτυσσόμενος, εἶχε γίνει ἔφηβος, κατελήφθη ὑπὸ σφοδρᾶς ἐπιθυμίας νὰ νυμφευθῇ τὴν Δανάην, ἐπειδὴ ὅμως ἐφοβεῖτο τὸν Περσέα ἐμελέτα πρότερον ν' ἀπαλλαγῇ αὐτοῦ καὶ ἔπειτα νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας του. Ἀφορμὴν ἔδωκεν αὐτὸς ὁ Περσεύς, ὅστις ὅτε ὁ Πολυδέκτης, προσποιούμενος ὅτι θὰ νυμφευθῇ τὴν κόρην τοῦ Οἰνομάου Ἱπποδάμειαν, ἐζήτησε τὰ συνηθιζόμενα ἀπὸ τοὺς ὑποτελεῖς εὐγενεῖς δῶρα, ὑπεσχέθη ὅτι θὰ προσφέρῃ ἐξαιρετικὸν δῶρον, τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνος. Ὁ Πολυδέκτης πλήρης πεποιθήσεως ὅτι δὲν θὰ ἐπανέλθῃ ἐκ τῆς ἐπικινδύνου ἐπιχειρήσεώς του ὁ Περσεύς, ἐπεχείρησε νὰ ἐκβιάσῃ κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ υἱοῦ της τὴν Δανάην νὰ τὸν νυμφευθῇ. Ἡ Δανάη τότε μετὰ τοῦ προστάτου της Δίκτυος, κατὰ τοῦ ὁποίου ἐστράφη ἡ ὀργὴ τοῦ ἀδελφοῦ του Πολυδέκτου κατέφυγεν εἰς τοὺς βωμοὺς τῶν θεῶν. Ἐν ᾧ ὅμως ἠπείλει καὶ ἐκ τῶν βωμῶν ν' ἀποσπάσῃ τὴν Δανάην ὁ Πολυδέκτης, ἔφθασεν ὁ Περσεὺς μὲ τὴν κεφαλὴν τῆς Μεδούσης, διὰ τῆς ἐπιδείξεως τῆς ὁποίας ἀπελίθωσε τὸν Πολυδέκτην καὶ τοὺς συντρόφους του. Μετὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἐγκατέστησεν εἰς τὸν θρόνον τὸν προστάτην των Δίκτυν, ἀπέπλευσε τῆς νήσου μετὰ τῆς μητρός του Δανάης καὶ τῆς συζύγου του Ἀνδρομέδας διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἄργος πρὸς τὸν πάππον Ἀκρίσιον, ἀλλ' οὗτος μαθὼν ὅτι ἐπανέρχεται ὁ Περσεὺς καὶ φοβηθεὶς πραγματοποίησιν τοῦ χρησμοῦ κατέφυγεν εἰς Λάρισαν τῶν Πελασγῶν. Κατὰ τύχην ὅμως εἰς Λάρισαν διηυθύνθη καὶ ὁ Περσεὺς πρὸ τῆς εἰς Ἄργος ἐπανόδου του, διότι κατὰ τὸν πλοῦν ἔμαθεν ὅτι ἐν Λαρίσῃ θὰ ἐτελοῦντο ἀγῶνες πρὸς τιμὴν τοῦ ἀποθανόντος πατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς χώρας. Κατὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ πεντάθλου ὁ Περσεὺς ἔρριψεν ἀκουσίως τὸν δίσκον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ πάππου του, ὅστις ὡς θεατὴς παρηκολούθει τοὺς ἀγῶνας. Ὅτε ἐγνώσθη ὅτι ὁ φονευθεὶς διὰ τοῦ δίσκου ἦτο ὁ Ἀκρίσιος, ὁ Περσεὺς κατεθλίβη καὶ μὴ θέλων νὰ βασιλεύσῃ εἰς τὸ Ἄργος διηυθύνθη εἰς Τίρυνθα, ὅπου ἐβασίλευεν ὁ ἐξάδελφος τῆς μητρός του Μεγαπένθης, υἱὸς τοῦ Προίτου, ὅστις ἐδέχθη, παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ Περσέως, ν' ἀνταλλάξῃ τὸ βασίλειόν του (τῆς Τίρυνθος καὶ Μυκηνῶν), μὲ τὸ τοῦ Ἄργους. Οὕτως ἐν Ἄργει μὲν ἐβασίλευσεν ὁ Μεγαπένθης, ἐν Τίρυνθι δὲ καὶ Μυκήναις ὁ Περσεύς, γενόμενος γενάρχης τῶν ἀπ' αὐτοῦ κληθέντων Περ-

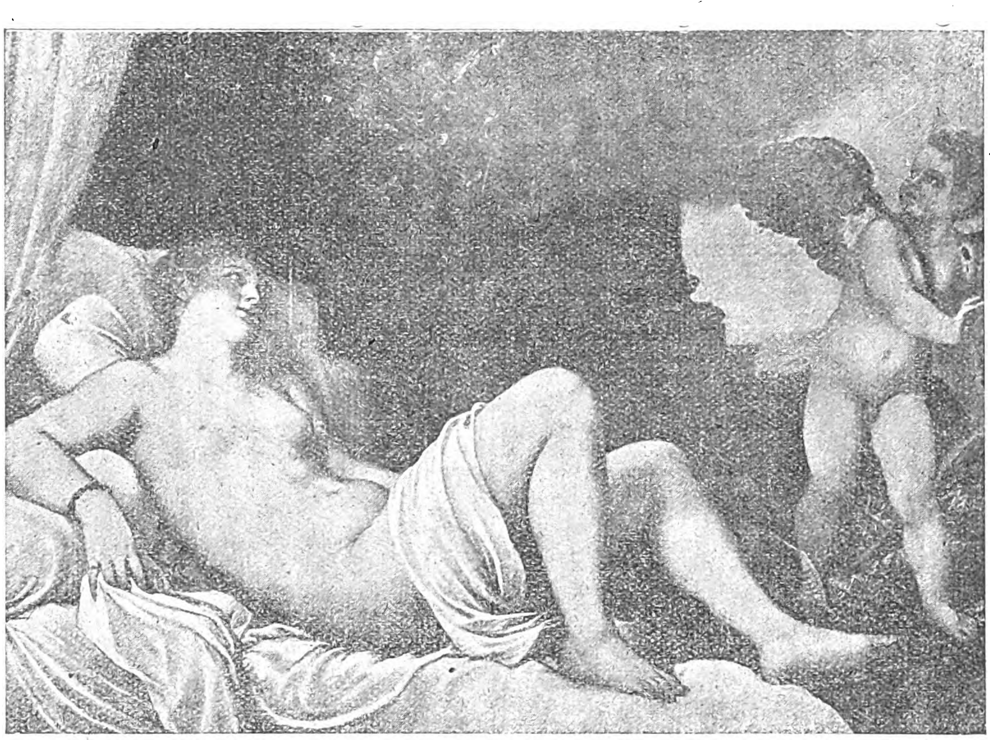

Δανάη. [Ἔργον τοῦ Τιτσιάνο, ἐν τῇ Πινακοθήκῃ τῆς Νεαπόλεως.]

Digitized by Google

σιδῶν. Εἰς τὸ γένος τοῦτο ἀνήκει ὡς γνωστόν, καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἀπὸ μητρὸς (Ἀπολλ. IV. 4. 4).

Εἰς τὸν Ἀκρίσιον τοῦτον ἢ ἄλλον τινὰ ὁμώνυμόν του ἀπεδίδοντο ὑπό τινων (Στρ. C 420) αἱ πρῶται διατάξεις τοῦ ἀμφικτιονικοῦ συνεδρίου (ὁ καθορισμὸς τῶν μετεχουσῶν τοῦ συνεδρίου πόλεων, καὶ τῶν ἀμφικτιονικῶν δικῶν).

Ἐκ τῶν διαφόρων στοιχείων τοῦ μύθου τούτου αἱ ἀπὸ τῆς κοιλίας τῆς μητρός των ἔριδες Ἀκρισίου καὶ Προίτου, αἵτινες εἶναι παραπλήσιαι πρὸς τὰς ἔριδας τῶν βασιλευσάντων ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, τῇ Ἀργολίδι, Ἀτρέως καὶ Θυέστου, Ἀγαμέμνονος καὶ Αἰγίσθου, εἶναι ἡ ἀπήχησις τῶν ἐμφυλίων ἀγώνων μεταξὺ τῶν κατοίκων τῶν διαφόρων ὀχυρῶν πόλεων τῆς Ἀργολίδος (Ἄργους, Τίρυνθος, Μυκηνῶν, Μιδέας, Λυρκείας κ.ἀ.) ἢ τοῦ ἐπικυριάρχου τῆς ὅλης χώρας καὶ τῶν ὑποτελῶν αὐτοῦ ἡγεμόνων, τῶν βασιλευόντων εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἀργολίδος. Ἡ διὰ τῆς χρυσῆς βροχῆς κυοφορία τῆς Δανάης εἶναι ἡ διὰ τῆς βροχῆς γονιμοποίησις τῆς γῆς (οὕτως ἑρμηνεύονται πάντες σχεδὸν οἱ μῦθοι τῶν ἐρώτων τοῦ Διὸς μετὰ θνητῶν γυναικῶν), καὶ ἡ γέννησις τοῦ Περσέως καὶ αἱ περιπέτειαι αὐτοῦ (βλ. λ. **Περσεύς**), ὑπενθυμίζουσαι τὴν γέννησιν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὰς περιπετείας τῶν ἡρώων Ἡρακλέους, Βελλεροφόντου καὶ Οἰδίποδος, ἡλιακῶν ἁπάντων θεοτήτων, εἶναι ἡ προσωποποίησις τῶν φυσικῶν φαινομένων τῶν σχετιζομένων μὲ τὴν ἐκ τοῦ σκότους γέννησιν τοῦ Ἡλίου καὶ τῶν ἀγώνων αὐτοῦ πρὸς τὰς τερατομόρφους ἀντιπάλους φυσικὰς δυνάμεις, τὰ νέφη, τὰς θυέλλας, τὰς καταιγίδας, τὸ σκότος.

Ὁ μῦθος ἐνέπνευσε καὶ τὸν μέγαν λυρικὸν Σιμωνίδην, ὅστις εἴς τινα τῶν θρήνων του, διὰ τοὺς ὁποίους ἀπέλαυεν ἰδιαιτέρας εὐκλείας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, παρουσιάζει τὴν Δανάην συγκινητικώτατα ἀποδυρομένην τοὺς κινδύνους οἵτινες ἐπεκρέμαντο εἰς τὴν κεφαλήν της καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ τέκνου της. Τοῦ θρήνου λαμπρὸν ἀπόσπασμα διέσωσε Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς εἰς τὸ περὶ Συνθέσεως ὀνομάτων σύγγραμμά του (βλ. καὶ *W. Christ—Λυσ. Γ. Χ. Κώνστα* «Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Λογοτ.» Α΄, 297) Ὡσαύτως ὁ μῦθος ἐνέπνευσε καὶ πολλοὺς καλλιτέχνας τοῦ τε ἀρχαιοτέρου καὶ νεωτέρου κόσμου. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀκρίσιος. Στρατηγός τις ἐν Σικυῶνι (Ξενοφ. Ἑλλην. ΙϚ΄).

Ἀκρισιώνη· πατρωνυμικὸν τῆς Δανάης ὡς θυγατρὸς τοῦ Ἀκρισίου (Ὁμ. Ἰλ. Ξ΄ 319)· βλ. **Ἀκρίσιος** καὶ **Δανάη**. Ἐκ τοῦ ἐπωνυμίου τούτου τῆς μητρός του ὁ Περσεὺς ἐλέγετο *Ἀκρισιωνιάδης*.

ἄκριτα (τὰ) [*Ζῳολ.*]. Διαίρεσις τοῦ ζῳϊκοῦ βασιλείου περιλαμβάνουσα τὰ *ἐγχυματικά, πολύποδάς* τινας καὶ ἓν τμῆμα τῶν *πλατελμίνθων* σκωλήκων. Δ. Ν. Π.

ἀκρῖται (οἱ) (ἑν. *ἀκρίτης*, διαλεκτικῶς ἐν Πόντῳ -ας).

Ἡ λέξις ἐτυμολογεῖται ἐκ τῆς λ. *ἄκρα*, ἥτις παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἐσήμαινε τὰ ὅρια τοῦ κράτους, δηλοῖ δὲ τὸν προνοούμενον ἢ φυλάσσοντα τὰς ἄκρας ταύτας. Ἡ μνεία τῆς λέξεως εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς δὲν εἶναι συχνή. Τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ παρὰ Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ (Περὶ βασιλείου τάξεως I 489, 6 ἐκδ. Βόννη), ἔπειτα εἰς τὴν *Περὶ παραδρομῆς πολέμου* πραγματείαν, τὴν ἀποδιδομένην ἐσφαλμένως εἰς τὸν Νικηφόρον τὸν Φωκᾶν (σ. 160, 22 ἐκδ. Βόνν.), εἰς τὸ *Στρατηγικὸν* τοῦ *Κεκαυμένου* τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος (σ. 17,20.24.22.26,10.80,1 τῆς ἐκδ. Wassiliewsky-Gernstedt, Petropol 1896) καὶ εἰς τὸν Μιχαὴλ τὸν Ἀτταλειάτην (σ. 206 ἐκδ. Βόνν.) καὶ εἴ που ἀλλαχοῦ. Εὑρίσκεται ἐπίσης εἰς τὰ εἰς δημώδη γλῶσσαν ποιήματα Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου ὡς ἐπώνυμον κατ' ἐξοχὴν τινος *Ἀκρίτου* ἐπικληθέντος, προδήλως τοῦ Διγενῆ (Poèmes Prodromiques par Hesseling—Pernot III 164: Ὧ τις Ἀκρίτης ἕτερος ἐκεῖ νὰ εὑρέθη τότε, | καὶ τὰς ποδέας του νὰ ἔμπηξε, νὰ ἐπῆρε τὸ ραβδίν του, | καὶ νὰ τοὺς ἐσυνέτριψεν τοὺς παλαμναίους μίσσους (!) Καὶ ἀλλαχοῦ: τὸν πολεμάρχον τὸν στερρὸν τὸν νέον τὸν Ἀκρίτην) καὶ ὄχι ὡς προσηγορικόν. Ὡς ἐπώνυμον ἐπίσης τοῦ ἐπιφανεστάτου καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀκρίτου, τοῦ Βασιλείου Διγενῆ, καὶ οὐχὶ ὡς προσηγορικόν, εὕρηται καὶ εἰς τὰ ἀκριτικὰ ἔπη (*Τραπεζοῦντος* 1437):

Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ αὐτὸς ἐπῆρε τὴν καλήν του
καὶ τοὺς καλοὺς ἀγούρους του κι' ἐξῆλθεν εἰς τὰς ἄκρας
καὶ τοὺς τόπους κατέλαβε ἐκείνους τοῦ πατρός του,
κ' ἔσπευδε τοὺς ὁλοσχερῶς ἀτάκτους ἀφανίσαι·
κ' εἰς τὰς κλεισούρας ἔτρεχεν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἄκρας,
διὰ τοῦτο ἐπωνόμαστο Ἀκρίτης τὸ ἐπίκλην.

Ἐπίσης καὶ εἰς τὰ *ἀκριτικὰ* λεγόμενα ᾄσματα καὶ δὴ τὰ ἐκ τοῦ Πόντου.

Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη τὸ ὄνομα *ἀκρίτης* δηλοῖ τὸν φύλακα τῶν ἄκρων, ἀλλ' ἐκ τῶν γνωστῶν περὶ τῶν ἀκριτῶν χωρίων τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων οὐδόλως ἐξάγεται ὅτι οἱ φύλακες οὗτοι ἀπὸ τοῦ Ι΄ τοὐλάχιστον αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, ἀφ' ὅτου δηλονότι γίνεται μνεία περὶ αὐτῶν, ἀπετέλουν ἰδιαίτερα στρατιωτικὰ σώματα, καθὼς συνήθως πιστεύεται, (πρβλ. *Βουτιερίδου* Ἱστ. τῆς νεοελλ. λογοτεχνίας σ. 83,) ἢ καὶ ἰδιαιτέραν στρατιωτικὴν κατηγορίαν ὅπως οἱ limitanei milites τῶν Ρωμαίων, ἐξ ὧν καθὼς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, ἕλκουν τὴν ἀπωτάτην αὐτῶν ἀρχήν. Τοιοῦτόν τι ρητῶς οὐδαμοῦ μνημονεύεται. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι κατὰ τοὺς ἀνωτέρω τοὐλάχιστον χρόνους, ἴσως δὲ καὶ ἐνωρίτερον, ἀπὸ τῆς διοργανώσεως τῶν *θεμάτων*, τὸ ὄνομα ἀπεδίδετο γενικῶς εἰς τοὺς στρατιώτας τῶν ἀκριτικῶν θεμάτων, τῶν παραμεθορίων δηλονότι στρατιωτικῶν ἐπαρχιῶν, οἷον τὸ τῶν Ἀρμενιάκων, τοῦ Χαρσιανοῦ, τῆς Λυκανδοῦ, ἐν μέρει τῶν Ἀνατολικῶν καὶ εἴ τι ἄλλο, οἵτινες καὶ πράγματι ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν φρούρησιν τῶν ὁρίων, καθ' ὃν τρόπον λεπτομερῶς ἐκτίθεται εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν *Περὶ παραδρομῆς πολέμου* πραγματείαν (βλ. κατωτέρω **ἀκριτικὴ τακτική**). Τοῦτο ἐξάγεται καὶ ἐξ ὅσων λέγει ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (ἔνθ' ἀν.) περὶ τῆς στρατιωτικῆς συνοδείας τοῦ βασιλέως, ὅταν οὗτος ἐξέλθῃ εἰς τὰ παραμεθόρια τὰ ὁποῖα πράγματι ἦσαν τότε ἔρημα, ἕνεκα τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν. «Ὅτε δέ, λέγει ὁ συγγραφεύς, ἀποβάλῃ ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς ἐρήμους, οὔτε ἡ κόρτη προλαμβάνει, οὔτε τὰ βασιλικὰ πράγματα, οὔτε ἄλλου τινὸς οἱονδήποτε πρᾶγμα, πλὴν οὓς ἔχει ὁρίσειν ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης ἀπὸ προστάξεως τοῦ βασιλέως ἐκ τῶν θεμάτων, προφυλάττουσι καὶ περιπατοῦσιν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, ὡς ἀπὸ μιλίων δύο ἀκρῖται φ΄, ἄνδρες ἐξωπλισμένοι καὶ ἕτερον θέμα, οἷον ὁρίσει, ἵνα ὦσι πλαγιοφύλακες, ὡς ἀπὸ διαστήματος τοῦ βασιλέως μιλλίων δύο, καὶ ἕτερα δύο θέματα, οἷα ὁρίσει ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης ἐκ προστάξεως τοῦ βασιλέως, ἵνα ὦσιν ὀπισθοφύλακες, καὶ ὑπαλλάσσει τοὺς ἀμφοτέρους ἑκάστῃ ἡμέρᾳ». Εἶναι πρόδηλον ὅτι διὰ τὸν συγγραφέα οἱ *ἀκρῖται* δὲν εἶναι διάφοροι τῶν *ἐκ τῶν θεμάτων στρατιωτῶν*, πλὴν κατὰ τοῦτο μόνον ὅτι ἀνήκουν εἰς *ἀκριτικόν*, παραμεθόριον, θέμα, καὶ ὄχι εἰς οἱονδήποτε ἄλλο. Παρὰ δὲ τῷ Κεκαυμένῳ καὶ τῷ Μιχαὴλ τῷ Ἀτταλειάτῃ εἰς τὰ ἀνωτέρω σημειωθέντα χωρία τὸ ὄνομα *ἀκρίτης* χρησιμοποιεῖται μόνον διὰ τὸν στρατηγὸν τοῦ ἀκριτικοῦ θέματος. Διὰ νὰ κατανοηθῇ ὅμως τὸ πρᾶγμα καλύτερον, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τῶν συνόρων τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, τῆς ὁποίας συνέχεια καὶ ἐξέλιξις εἶναι ἡ βυζαντινή.

Ἱστορία τῶν ἀκριτῶν. — Ὅταν εἶχε παύσει πλέον ἡ κατακτητικὴ τῶν Ρωμαίων ὁρμὴ καὶ ἤρχισαν κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους νὰ μεταβάλλωνται ἀπὸ ἐπιτιθεμένων εἰς ἀμυνομένους, ἠναγκάσθησαν νὰ σκεφθοῦν περὶ ὀργανώσεως τῶν ὁρίων τοῦ κράτους των κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ φυλάσσωνται ταῦτα καλῶς καὶ νὰ ἀποκρούωνται αἱ ἀπόπειραι τῶν βαρβάρων πρὸς εἰσβολὴν εἰς τὰς ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας καὶ λεηλασίαν εὐθὺς ἐν τῇ ἀρχῇ των. Πρὸς τοῦτο ἤδη ἀπὸ τοῦ Τιβερίου καὶ τοῦ Δρούσου ὠχυρώθησαν τὰ σύνορα διὰ φρουρίων καὶ μονίμων στρατοπέδων καὶ ὠργανώθη ὁ περίφημος limes romanus, τοῦ ὁποίου τὰ ἴχνη σῴζονται μέχρι σήμερον εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὰς ἄλλας χώρας, ὁπόθεν οὗτος διήρχετο (βλ. Pauly - Wissowa, Real - Encycklopaedie ἄρθρον limes). Εἰς τὰ φρούρια ταῦτα καὶ τὰ στρατόπεδα τοῦ *λιμίτου*, ὅπως ἐξελληνίσθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἡ λέξις limes, ἐγκατεστάθησαν στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι φέρουν διάφορα ὀνόματα, ὡς limitanei, riparienses, καὶ ἐφ' ὅσον ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς κάστρα castellani, περὶ δὲ τὰ κάστρα ἀφήνετο ἀρκετὴ χώρα ἐλευθέρα πρὸς καλλιέργειαν ὑπὸ τῶν καστελλάνων, ἥτις καὶ ἐκαλεῖτο territorium ἢ loca castellorum (*Cod. Theod.* VII, 15). Εἰς τοὺς φρουροῦντας τὸ λίμιτον τοῦτο στρατιώτας, ὅτε ἐξήρχοντο τοῦ στρατοῦ μετὰ εἰκοσιπενταετῆ ὑπηρεσίαν, ἐδίδοντο συνήθως γαῖαι ἐκεῖ που πλησίον πρὸς καλλιέργειαν, οὕτω δὲ βαθμηδὸν ἐσχηματίζοντο ἀποικίαι ὁλόκληροι ἐκ τοιούτων στρατιωτῶν, οἵτινες τὰ τέκνα των κατέτασσον πάλιν εἰς τὰς πλησίον ἑδρευούσας λεγεῶνας. Βαθμηδὸν ὅμως τὰ πράγματα προυχώρησαν. Ἤδη ὁ Σεπτίμιος Σευῆρος ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς στρατιώτας τῆς μεθορίου νὰ διατρίβουν καὶ ἐκτὸς τῶν στρατοπέδων εἰς καλύβας πλησίον τῶν συζύγων των, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Σευῆρος καὶ διὰ στρατιωτικούς, πιθανῶς ὅμως καὶ διὰ οἰκονομικοὺς λόγους, ὅπως ἀφ' ἑνὸς μὲν συνδέσῃ τοὺς φρουροὺς τῆς μεθορίου στενώτερον πρὸς τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν ἐφρούρουν, ἀφ' ἑτέρου δ' αὐξήσῃ τὴν ἀμοιβήν των, ἡ ὁποία εἶχεν ἐλαττωθῆ ἕνεκα τῆς χειροτερεύσεως τοῦ νομίσματος, ἀφῆκεν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς στρατιώτας τούτους ὡς κληρονομικὴν ἰδιοκτησίαν τὴν παρὰ τὴν μεθόριον κατακτωμένην χώραν, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ στρατεύωνται καὶ οἱ υἱοί των· ἄλλως ἡ γῆ ἐπανήρχετο εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς στρατιωτικῆς κοινότητος τοῦ κάστρου, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὁποίου ἀνῆκε, καὶ παρεχωρεῖτο εἰς ἄλλους. (*Lamprid.*, Hist. Alex. Sev. c. 58,4: Sola, quae de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus et militibus donavit ita ut eorum essent, si heredes eorum militarent nec umquam ad privatos pertinerent). Ἐκλήθησαν δ' αἱ τοιαῦται γαῖαι **agri limitanei, terrae limitaneae, rura limitanea, fundi limitrophi** ἢ **limitotrophi**, ἦσαν δὲ πιθανώτατα, καθὼς φαίνεται ἀπὸ μεταγενεστέρας διατάξεις, ἀπηλλαγμέναι ἀπὸ πάσης φορολογίας (*Cod Just.* XI 60/59). Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Ἀλεξάνδρου Σευήρου ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τοῦ τιμαριωτικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον εὑρίσκομεν βραδύτερον εἰς τὴν κατὰ θέματα ὀργάνωσιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φεουδαλικὴν ἐν γένει ὀργάνωσιν τῆς Εὐρώπης. Ἔκτοτε ἡ ἐγκατάστασις τοιούτων ἀγροτοστρατιωτῶν κατὰ μῆκος τῶν συνόρων δὲν ἦτο πρᾶγμα σπάνιον. Οὕτως ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ, ὅτε ὅριον τοῦ κράτους κατέστη ὁ Δούναβις, ἐγκατεστάθησαν τοιοῦτοι limitanei κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ, ὁ δὲ Πρόβος ὀλίγον βραδύτερον ἐγκατέστησε τοιούτους εἰς τὴν ἀνήσυχον Ἰσαυρίαν.

Τὸ σύστημα ὅμως αὐτὸ παρ' ὅλα τὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα εἶχεν, εἶχε καὶ τὸ σημαντικὸν μειονέκτημα ὅτι ὁσάκις ἐγίνετο ἀπόπειρα σπουδαιοτέρας εἰσβολῆς παρίστατο ἀνάγκη νὰ συγκεντρώνωνται εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον οἱ φύλακες τῆς μεθορίου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ δύσκολον ἦτο πολλάκις ἕνεκα τῶν ἀποστάσεων, ἀλλὰ καὶ ἀπεγύμνωνε τὰ σύνορα εἰς ἄλλα σημεῖα. Τούτου ἕνεκα ἤδη ὁ Διοκλητιανός, χωρὶς νὰ παραμελήσῃ τὰς φρουρὰς τοῦ λιμίτου, ἐσκέφθη νὰ ὀργανώσῃ καὶ ἄλλα στρατεύματα εἰς διάφορα ἐπαρχιακὰ κέντρα, τὰ ὁποῖα νὰ δύναται νὰ διαθέτῃ ἐλευθέρως πρὸς διαφόρους διευθύνσεις χωρὶς νὰ ἀπογυμνώνῃ τὰ σύνορα. Οἱ στρατιῶται οὗτοι ἐκλήθησαν comitatenses, ὡς συνοδεύοντες τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὰς ἐκστρατείας, ἐντὸς δ' αὐτῶν διεκρίνοντο οἱ palatini, ὡς ἰδιαιτέρα τοῦ αὐτοκράτορος φρουρά. Τὰ τάγματα τούτων ἐνίσχυσε, φαίνεται, ὁ Κωνσταντῖνος εἰς βάρος τῶν ὁροφυλάκων καὶ διὰ τοῦτο κατηγορεῖται ὑπὸ τοῦ Ζωσίμου (II 34) ὡς ἀπογυμνώσας τὰ σύνορα καὶ διευκολύνας οὕτω τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς.

Παραθέτομεν τὸ χωρίον διότι εἶναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ λιμίτου ἐπὶ Διοκλητιανοῦ. «Ἔπραξε δέ τι Κωνσταντῖνος καὶ ἕτερον, ὃ τοῖς βαρβάροις ἀκώλυτον ἐποίησε τὴν ἐπὶ τὴν Ρωμαίοις ὑποκειμένην χώραν διάβασιν. Τῆς γὰρ Ρωμαίων ἐπικρατείας ἁπανταχοῦ τῶν ἐσχατιῶν τῇ Διοκλητιανοῦ προνοίᾳ κατὰ τὸν εἰρημένον ἤδη μοι τρόπον πόλεσι καὶ φρουρίοις καὶ πύργοις διειλημμένης, καὶ παντὸς τοῦ στρατιωτικοῦ κατὰ ταῦτα τὴν οἴκησιν ἔχοντος, ἄπορος τοῖς βαρβάροις ἦν ἡ διάβασις, πανταχοῦ δυνάμεως ἀπαντώσης τοὺς ἐπιόντας ἀπώσασθαι. Καὶ ταύτην δὲ τὴν ἀσφάλειαν διαφθείρων ὁ Κωνσταντῖνος τῶν στρατιωτῶν τὸ πλῆθος μέρος τῶν ἐσχατιῶν ἀποστήσας ταῖς οὐ δεομέναις βοηθείας πόλεσιν ἐγκατέστησε, καὶ τοὺς ἐνοχλουμένους ὑπὸ βαρβάρων ἐγύμνωσε βοηθείας, καὶ ταῖς ἀνειμέναις τῶν πόλεων τὴν ἀπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐπέθηκε λύμην, δι' ἣν ἤδη πλεῖσται γεγόνασιν ἔρημοι, καὶ τοὺς στρατιώτας ἐκδόντας ἑαυτοὺς θεάτροις καὶ τρυφαῖς ἐμαλάκισε, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν τῆς ἄχρι τοῦδε τῶν πραγμάτων ἀπωλείας αὐτὸς τὴν ἀρχὴν καὶ τὰ σπέρματα δέδωκε». (Περὶ τῶν ὀχυρώσεων τοῦ Διοκλητιανοῦ βλ. καὶ *Σουΐδαν* ἐν λ. *ἐσχατιά*.)

Εἰς τὴν διάκρισιν ταύτην τὴν ἀπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ εἰσαχθεῖσαν μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν τοῦ λιμίτου καὶ τῶν συνοδῶν τοῦ αὐτοκράτορος κινητῶν δυνάμεων ἔχει τὴν ἀρχήν της καὶ ἡ διαίρεσις τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ Βυζαντίου εἰς τάγματα καὶ στρατιώτας ταγματικούς, καὶ θέματα καὶ στρατιώτας θεματικούς.

Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον ἐπὶ Οὐαλεντινιανοῦ, Οὐάλεντος καὶ Γρατιανοῦ ἐλήφθη ἐκ νέου ἰδιαιτέρα πρόνοια ὑπὲρ τῶν στρατιωτῶν τοῦ λιμίτου. Ἐπειδὴ δηλονότι αἱ γαῖαι αἱ προωρισμέναι διὰ τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς μεθορίου κατεπατοῦντο πολλάκις ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν, οἱ τρεῖς συναυτοκράτορες ἀποκατέστησαν τὴν παλαιὰν συνήθειαν ἐν ἔτει 385 μ. Χ. (*Cod Just.* XI, 60 / 59): De fundis limitrophis et terris et paludibus et pascuis limitaneis vel castellarum). Ἐπειδὴ ὅμως καὶ μετὰ τοῦτο πολλαὶ καταπατήσεις, φαίνεται, ἐγίνοντο, ὅπως κατόπιν καὶ εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, τῶν στρατιωτικῶν αὐτῶν κτημάτων, ὁ Θεοδόσιος μετὰ τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ καὶ τοῦ Ὀνωρίου ἐπανειλημμένας παρομοίας διατάξεις ἐξέδωκαν ἀποκαθιστώσας τοὺς στρατιώτας εἰς τὰ κτήματα, τὰ ὁποῖα ἀνέκαθεν κατεῖχον, καὶ ἐπιβεβαιούσας τὴν ἀτέλειαν αὐτῶν ἀπὸ παντὸς φορολογικοῦ βάρους (*Cod. Just.* XI, 60/59): Agros limitaneos universos cum paludibus omnique jure, quos ex prisca dispositione limitanei milites ab omni munere vacuos ipsi curare pro suo compendio atque arare consueverant, etsi praesent coluntur, ab his firmiter ac sine ullo concussionis gravamine detineri, et si ab aliis possidentur, cujuslibet spatii temporis praescriptione cessante ab universis detentatoribus vindicatos isdem militibus sine ullo prorsus, sicut antiquitus statutum est, collationis onere volumus adsignari; in his etiam contra eos, qui praeceptionibus nostris obviam venire temptaverint, proscriptionis poena valitura. Nam si quis forte, quod minime audere debuerat, emptionis titulo memorati juris possidet praedia, competens ei actio contra vendito-

Digitized by Google

rem intacta servabitur. Ἔτ. 443 μ. Χ. (Διὰ τὰ ἐν Ἀφρικῇ βλ. *Cod. Theod.* VII, 15, ἔτ. 409 μ. Χ.— Περὶ τῶν ἀγρῶν τῶν καστελλίων βλ. *Cod. Theod.* VII, 15).

Οἱ τιμαριοῦχοι οὗτοι στρατιῶται τοῦ λιμίτου ἐκτὸς τῶν γαιῶν, τὰς ὁποίας ἐνέμοντο, ἐλάμβανον καὶ μισθόν, καθὼς φαίνεται ἐκ τῆς ὑστερωτέρας μαρτυρίας τοῦ Προκοπίου (Ἱστ. ἀνέκδ. 24), ἐκτὸς δ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Γρατιανοῦ καὶ προμηθείας εἰς εἶδος, παστὸν χοίρειον κρέας καὶ ἅλας, ἀντὶ τῶν ὁποίων ὡρίσθη βραδύτερον χρῆμα *(Cod. Theod. VIII, 4, 17).*

Ἕνα αἰῶνα βραδύτερον, ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, συνήθως λέγεται ὅτι παρημελήθησαν οἱ φρουροὶ τοῦ λιμίτου, αἱ χρηματικαὶ αὐτῶν ἐπιχορηγήσεις ἀνεστάλησαν, φέουδα ἀφῃρέθησαν καὶ πολλοὶ αὐτῶν ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ καταλόγου διεγράφησαν καταντήσαντες εἰς ἐπαίτας. Ταῦτα ἐξάγονται ἐξ ὅσων λέγει ὁ Προκόπιος ἐν τῇ Ἀνεκδότῳ αὐτοῦ ἱστορίᾳ (24): «Οἱ Ρωμαίων βεβασιλευκότες ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις πανταχόσε τῶν τῆς πολιτείας ἐσχατιῶν πάμπολυ κατεστήσαντο στρατιωτῶν πλῆθος ἐπὶ φυλακῇ τῶν ὁρίων τῆς Ρωμαίων ἀρχῆς, καὶ κατὰ τὴν ἑῴαν μάλιστα μοῖραν, ταύτῃ τὰς ἐφόδους Περσῶν τε καὶ Σαρακηνῶν ἀναστέλλοντες, οὓς λιμιταναίους ἐκάλουν. Τούτοις ὁ βασιλεὺς κατ' ἀρχὰς μὲν οὕτω δὴ παρέργως καὶ φαύλως ἐχρῆτο, ὥστε τεσσάρων ἢ πέντε αὐτοῖς ἐνιαυτῶν τῶν συντάξεων τοὺς χορηγοὺς ὑπερημέρους εἶναι, καὶ ἐπειδὰν Ρωμαίοις τε καὶ Πέρσαις εἰρήνη γένοιτο, ἠναγκάζοντο οἱ ταλαίπωροι οὗτοι, ἅτε καὶ αὐτοὶ τῶν ἐκ τῆς εἰρήνης ἀγαθῶν ἀπολαύσοντες, χρόνου ῥητοῦ τὰς ὀφειλομένας σφίσι συντάξεις τῷ δημοσίῳ χαρίζεσθαι, ὕστερον δὲ καὶ ἀπὸ τῆς στρατείας ὄνομα αὐτοὺς ἀφείλετο οὐδενὶ λόγῳ. Τὸ λοιπὸν τὰ μὲν ὅρια τῆς Ρωμαίων ἀρχῆς φυλακτηρίων ἐκτὸς ἔμεινε, οἱ δὲ στρατιῶται ἐξαπιναίας ἔβλεπον εἰς τῶν εὐσεβεῖν εἰωθότων τὰς χεῖρας». Ἐν τούτοις ἡ μαρτυρία τοῦ Προκοπίου δὲν φαίνεται τελείως ἀκριβής. Διότι ἔχομεν ἐν τῷ Ἰουστινιανείῳ κώδικι ἀκριβῶς διάταξιν τοῦ 534 πρὸς τὸν Βελισάριον, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὄχι μόνον ἀναγνωρίζεται ἡ χρησιμότης τῶν φρουρῶν τοῦ λιμίτου ἀλλὰ καὶ παραγγέλλεται στρατηγὸς ὅπως μεριμνήσῃ περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τοιούτων κατὰ τὸ ἀποσταλὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος παράδειγμα, ἰσχυρῶν, ὥστε νὰ δύνανται μόναι, ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν comitatensium, νὰ ἀποκρούωσι τοὺς εἰσβολεῖς καὶ νὰ καταπνίγωσι τὰς στάσεις χωρὶς νὰ ἀπομακρύνωνται πολὺ τῶν θέσεών των. Προστίθενται δὲ καὶ αὐστηραὶ διαταγαὶ περὶ τῆς τακτικῆς διανομῆς τοῦ μισθοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀπολαυῶν, ἀπαγορευομένης πάσης ἐκ μέρους τῶν ἐντεταλμένων τὴν διανομὴν καταχρήσεως πρὸς ἰδίαν ὠφέλειαν.

Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὴ ἡ διαταγὴ αὕτη τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ διὰ τοῦτο, ὅτι ὡς ἕνα λόγον, δι' ὃν οἱ στρατιῶται τοῦ λιμίτου πρέπει νὰ καλλιεργῶσι τὴν ἐγγὺς χώραν, ἐπιφέρει καὶ τοῦτον, ἵνα καὶ οἱ κάτοικοι βλέποντες αὐτοὺς ἐργαζομένους ἀναθαρρήσουν καὶ συγκεντρωθοῦν εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας, αἱ ὁποῖαι, φαίνεται, ἐκ τοῦ πολέμου εἶχον ἐρημωθῆ. (*Cod. Just.* T. 27,8: Pro limitaneis vero ordinandis (quia necessarium nobis esse videtur, ut extra comitatenses milites per castra milites limitanei constituantur, qui possint et castra et civitates limitis defendere et terras colere, ut alii =privinciales videntes eos per partes ad illa loca se conferant) exemplum fecimus unius numeri limitaneorum, ut secundum exemplum, quod nos misimus, per castra et loca, quae providerit tua magnitudo, eos ad simi itudinem nostri exempli ordinet...) Ἐκ τῆς ἀνωτέρω διαταγῆς συνάγονται ἀκριβῶς τὰ ἀντίθετα τῶν ὅσων λέγει ὁ Προκόπιος, ὅτι δηλονότι ὁ Ἰουστινιανὸς μετὰ τὰς νίκας τοῦ Βελισαρίου εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀποκατέστησε τὰς φρουρὰς τοῦ λιμίτου, αἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ πιθανῶς ἕνεκα τοῦ πολέμου εἶχον ἐκλείψει.

Μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ἐπὶ Τιβερίου ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Μενάνδρου (Βόνν. 418,7) ἐν Ἀνατολῇ εἰς τὰ περσικὰ ὅρια ὁ *λεγόμενος προτέκτωρ*(=protector) *τῶν μεθορίων*, ἀξίωμα φαίνεται ὄχι ἄσχετον πρὸς τοὺς φρουροὺς τοῦ λιμίτου. Συνήθως λέγεται ὅτι μετὰ τὴν παραμέλησιν τῶν φρουρῶν τῆς μεθορίου ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἡ ὁποία καθὼς εἴπομεν δὲν εἶναι ἀληθής, ὁ Ἡράκλειος μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Περσῶν καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Ἀνατολῆς ἀναδιωργάνωσεν αὐτάς. Ἐν τούτοις καὶ τοῦτο δὲν φαίνεται ἀκριβές. Τὸ χωρίον τοῦ Θεοφάνους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται, δὲν ὁμιλεῖ περὶ ἀναδιοργανώσεως, ἀλλ' ἁπλῶς βεβαιώνει τὴν ὕπαρξιν τοιούτων στρατιωτῶν *παραφυλάκων τῆς ἐρήμου,* καθὼς καὶ ἐμμίσθων τινῶν Ἀράβων, εἰς τοὺς ὁποίους ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ φρούρησις τῶν *στομίων τῆς ἐρήμου* καὶ οἱ ὁποῖοι περιφρονηθέντες ὑπὸ τοῦ διανέμοντος τὰς *ρόγας* (=μισθοὺς) εὐνούχου καὶ στερηθέντες τῆς ρόγας των ηὐτομόλησαν πρὸς τοὺς Ἄραβας καὶ ὡδήγησαν αὐτοὺς εἰς τὴν Γάζαν (*Θεοφάν.* σ. 335 ἐκδ. De Boor.

Οὕτως ἀποδεικνύεται συνεχὴς ἡ μέριμνα τῶν αὐτοκρατόρων διὰ τὰ ὅρια καὶ ἀδιάκοπος ἡ διατήρησις τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σευήρου ἐγκαινιασθέντος συστήματος τῶν τιμαριούχων φρουρῶν τοῦ λιμίτου μέχρι τοῦ Ἡρακλείου.

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην μέχρι τινὸς δύνανται νὰ ὑπαχθῶσι καὶ οἱ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου ἐγκατασταθέντες εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Λιβάνου **Μαρδαΐται** (βλ. λ.), οἵτινες εἶχον ἀποβῆ τὸ *χάλκεον τεῖχος* τῆς Ρωμανίας καὶ ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Ἀράβων, ἐρημώσαντες διὰ τῶν ἐφόδων καὶ τῶν ἐπιδρομῶν των πάσας τὰς εἰς τὰ ἄκρα πόλεις αὐτῶν ἀπὸ Μοψουεστίας μέχρι τῆς Τετάρτης Ἀρμενίας (Θεοφαν. σ. 363, 16). Οἱ Μαρδαΐται οὗτοι ἀνεκλήθησαν κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β' τοῦ ρινοτμήτου (ἔνθ. ἀν. σ. 364, 5), ἔκτοτε δὲ *πάνδεινα κακὰ πέπονθεν ἡ Ρωμανία* ὑπὸ τῶν Ἀράβων (ἔνθ. ἀν. σ. 363, 15).

Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς διὰ τιμαριούχων στρατιωτῶν φρουρήσεως τῶν μεθορίων ἐπαρχιῶν ἐπεξετάθη βαθμηδὸν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἐσυστηματοποιήθη εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν **θεμάτων** (βλ. λ.). Πότε ἤρχισεν ἡ ὀργάνωσις αὕτη παρ' ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε λεχθέντα δὲν εἶναι σαφές. Τινὲς ἀνάγουσιν αὐτὴν εἰς τοὺς εἰκονομάχους αὐτοκράτορας, ἄλλοι (*E. Stein*, Studien zur Geschichte der byzantinischen Reiches, Stuttgart 1919, σ. 117 κέ.), ἀναβιβάζουσιν αὐτὴν μέχρι τοῦ Ἡρακλείου. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, τὸ σύστημα τῶν θεμάτων παρουσιάζεται πλῆρες καὶ ἄρτιον κατὰ τὸν Η' καὶ ἑξῆς, συνετέλεσαν δὲ πολὺ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ αἱ ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος ἀρξάμεναι ἀδιάλειπτοι ἐπιδρομαὶ τῶν Ἀράβων εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους, ἀπὸ δὲ τοῦ Ι' αἰῶνος ἔχομεν καὶ τὰς ἀφθονωτέρας περὶ αὐτῶν εἰδήσεις καὶ εἰς ἔργα εἰδικά, ὅπως τὸ περὶ θεμάτων βιβλίον τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἀλλὰ καὶ εἰς διαφόρους τῶν αὐτοκρατόρων νεαράς, δι' ὧν λαμβάνεται μέριμνα περὶ τῶν θεματικῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν γαιῶν των, ἔτι δὲ καὶ εἰς συγχρόνους χρονογράφους καὶ ἱστορικούς, Βυζαντινοὺς καὶ Ἄραβας. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο εἰς ἕκαστον θέμα ὑπῆρχον καθωρισμέναι στρατιωτικαὶ γαῖαι, *στρατιωτοτόπια* ἢ *τόπια* ἁπλῶς καλούμενα, τὰ ὁποῖα ἐχορηγοῦντο εἰς διαφόρους ἄνδρας, ἀναλαμβάνοντας τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καλλιεργῶσιν ἅμα τὰς γαίας καὶ νὰ στρατεύωνται. Τὰ τόπια ἦσαν κληρονομικά, ἐφ' ὅσον, ὅπως ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Σευήρου, οἱ υἱοὶ ἠδύναντο νὰ ἐξυπηρετήσωσι τὴν βαρύνουσαν αὐτὰ στρατείαν.

Τὰ στρατιωτοτόπια ταῦτα δὲν εἶχον ὅλα, οὔτε καθ' ὅλους τοὺς χρόνους τὴν αὐτὴν ἀξίαν. Κατὰ τοὺς χρόνους Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (Ἔκθεσις *περὶ βασιλείου τάξεως* σ. 695) τῶν μὲν *καβαλλαρικῶν* (=ἱππέων) καὶ τῶν *πλωΐμων* τοῦ Αἰγαίου ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἀξίαν πέντε λιτρῶν ἢ τὸ ὀλιγώτερον τεσσάρων, τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο ποσὸν ὁρίζει καὶ ἡ σχετικὴ νεαρὰ (Zachariae von Lingenthal, Jus graecoromanum III σ. 262), ἤτοι περίπου 4320 χρυσῶν φράγκων, τῶν δὲ λοιπῶν πλωΐμων τριῶν ἢ τὸ ὀλιγώτερον δύο. Περὶ τοπίων πεζῶν οὐδεὶς γίγεται λόγος. Λέγεται μάλιστα ρητῶς (Ἔκθεσις ἔνθ. ἀν.) ὅτι ἐὰν τινὲς πτωχεύσαντες δὲν ἠδύναντο οὐδὲ διὰ *συνδοτῶν* νὰ ὑπηρετήσωσι τὴν στρατείαν αὐτῶν, ἔχανον τὰ τόπιά των καὶ κατετάσσοντο εἰς τοὺς **ἀπελάτας** (βλ. λ.), «ἐξ ὧν καὶ τζέκωνες ἀφορίζονται εἰς τὰ κάστρα», μέχρις οὗ ἀναλαμβάνοντες οἰκονομικῶς ἠδύναντο καὶ πάλιν νὰ ὑπηρετήσωσι. Βραδύτερον ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ ὁπλισμὸς ἔγινε βαρύτερος λόγῳ τῆς ἐπιδόσεως τῶν *κλιβανοφόρων* καὶ *ἐπιλωρικοφόρων*, τῶν *καταφράκτων* τοῦ Ζωναρᾶ (XVI, 25), ἡ ἀξία τῶν τοπίων ηὐξήθη εἰς δώδεκα λίτρας, ἀπηγορεύθη δ' εἰς τοὺς στρατιώτας ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος ἡ πώλησις ἐκ τῆς ἀκινήτου περιουσίας των μέρους κάτω τοῦ ποσοῦ τούτου (Zachariae von Lingenthal ἔνθ. ἀν. σ. 300).

Τὰ τόπια ταῦτα ἦσαν ἀναπαλλοτρίωτα, ἡ δὲ πώλησις αὐτῶν δὲν ἀνεγνωρίζετο. Ἐπειδὴ ὅμως παρ' ὅλα ταῦτα συχνάκις οἱ δυνατώτεροι κατώρθωνον διὰ διαφόρων μέσων, εἴτε διὰ δανείων εἴτε καὶ διὰ τῆς βίας, νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν κυριότητά των καὶ ἐπὶ τοπίων στρατιωτικῶν, ἐπανειλημμέναι νεαραὶ ἐξεδόθησαν ἀκυροῦσαι τὰς πωλήσεις καὶ διατάσσουσαι τὴν ἀπόδοσιν τῶν τοπίων εἰς τοὺς παλαιοὺς κατόχους των ἢ εἰς τοὺς ἀπογόνους των, ἐφ' ὅσον ἠδύναντο νὰ ὑπηρετήσωσι τὴν βαρύνουσαν τὸ κτῆμα στρατείαν (βλ. Zachariae von Lingenthal ἔνθ. ἀν. σ. 235 κ.ἑ. 243 κ.ἑ., 253 κ.ἑ., 261 κ.ἑ., 281 κ.ἑ., 285 κ.ἑ., 290 κ.ἑ., 299 κ.ἑ., 306 κ.ἑ.).

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν δὲν προκύπτει σαφῶς ἂν τὰ τόπια ταῦτα ἦσαν καὶ ἀφορολόγητα, ὅπως πάλαι ποτὲ οἱ agri limitanei τῶν φρουρῶν τοῦ λιμίτου. Κατ' ἀρχὴν φαίνεται ὅτι ἦσαν ἀφορολόγητα, ἐν τούτοις πολλάκις οἱ φορολόγοι ἀπῄτουν καὶ παρὰ τῶν στρατιωτῶν φόρους. Τοῦτο ἐξάγεται ἐξ ὅσων λέγει ὁ συγγραφεὺς τῆς «*Περὶ παραδρομῆς πολέμου*» πραγματείας (σ. 239). Κατ' αὐτὸν οἱ στρατιῶται δέον νὰ ἔχουν πλήρη ἐλευθερίαν «εἰς τὰς ἑαυτῶν οἰκίας καὶ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτοῖς στρατιωτῶν, καὶ τοὺς περὶ αὐτοὺς ἅπαντας· τοῦτο γὰρ ἀρχῆθεν καὶ ἀπὸ παλαιοῦ εἰς αὐτοὺς καὶ συνετηρεῖτο καὶ διεφυλάττετο»· ἐν τούτοις ἡ ἀγανάκτησις, μὲ τὴν ὁποίαν ὁμιλεῖ κατωτέρω, διὰ τὰς πιέσεις, τὰς ὁποίας ὑφίσταντο οὗτοι ἐκ μέρους «φορολογων ἀνθρωπαρίων, καὶ μηδεμίαν τῷ κοινῷ προξενούντων ὠφέλειαν, ἀλλ' ἢ μόνον ἐκπιεζόντων καὶ ἐκτριβόντων τοὺς πένητας καὶ ἐξ ἀδικίας καὶ πολλῶν αἱμάτων πενήτων πολλὰ τάλαντα χρυσίου ἐπισυναγόντων» δηλοῖ ἀκριβῶς ὅτι δὲν ἦσαν καὶ ἐντελῶς ἀτελεῖς. Δὲν φαίνεται ὅμως ἐὰν πρόκειται περὶ ἐγγείου φόρου ἢ ἄλλων ἐκ τῶν πολυποικίλων καὶ πολυωνύμων φόρων τῶν Βυζαντινῶν.

Ἐκτὸς τῶν τοπίων παρείχετο εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ μισθὸς *(ρόγα)*, ὅστις ἤρχιζεν ἀπὸ ἑνὸς νομίσματος διὰ τὸ πρῶτον ἔτος, προσηυξάνετο δὲ ἀνὰ ἓν νόμισμα καθ' ἕκαστον ἔτος ὑπηρεσίας, ἕως οὗ ἔφθανε τὸ ποσὸν τῶν δώδεκα νομισμάτων *(Gelzer* Die genesis der byz. Themenverfassung σ. 115). Ἡ δὲ διανομὴ τῆς ρόγας ἐγίνετο ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος. Τὴν σειρὰν μᾶς ἀναφέρει ὁ Πορφυρογέννητος (Ἔκθεσις σ 493): «Ἰστέον ὅτι τὸ παλαιὸν τύπος ἦν τὰ θέματα ρογεύεσθαι τὰ τέσσαρα ἔτη, οἱονεὶ τῷ καιρῷ τούτῳ ὁ Ἀνατολικός, ὁ Ἀρμενιάκος, ὁ Θρακήσιος, τῷ δὲ ἑτέρῳ χρόνῳ ὁ Ὀψικιανός, ὁ Βουκελλάριος, ὁ Καππάδοξ, τῷ δὲ ἄλλῳ χρόνῳ ὁ Χαρσιανίτης, ὁ Κολωνείας, ὁ Παφλαγονίας, καὶ πάλιν τῷ ἑτέρῳ ὁ τῆς Θράκης, ὁ Μακεδονίας, ὁ Χαλδίας. Καὶ τῶν δ' χρόνων διελθόντων, πάλιν ἐρρογεύοντο τὰ ρογευθέντα θέματα τῷ πρώτῳ χρόνῳ.» Ἐννοεῖται ὅτι τῶν ἀξιωματικῶν αἱ ρόγαι ἦσαν μεγαλύτεραι. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ρογῶν ἐλάμβανον καὶ σιτηρέσια καὶ ἄλλας δωρεάς, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ὁ συγγραφεὺς τῆς «*Περὶ παραδρομῆς πολέμου*» πραγματείας (σ. 239): «Προσήκει γὲ μὴν τάς τε ρόγας αὐτῶν καὶ σιτηρέσια ἀνελλιπῶς τούτους λαμβάνειν· ἄλλας τε δωρεὰς πλείους τῶν ἐθίμων καὶ διατετυπωμένων, ἵνα τὸ ἀνενδεὲς ἔχοντες ἐκ τούτων δύνωνται καὶ ἵππους καλλίστους ἐπικτᾶσθαι καὶ τὰς ἄλλας αὐτῶν πανοπλίας καὶ χαιρούσῃ ψυχῇ καὶ προθύμῳ καὶ ἀγαλλομένῃ καρδίᾳ προκινδυνεύειν αἱρῶνται τῶν βασιλέων ἡμῶν τῶν ἁγίων καὶ παντὸς τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος.»

Οἱ στρατιῶται οὗτοι, οἱ οὕτως ἀμειβόμενοι, εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὁπλίζωνται ἐξ ἰδίων καὶ νὰ ἀγοράζωσι καὶ διατηρῶσιν ἵππον καὶ νὰ ὑπηρετῶσι τὰς φρουρὰς καὶ νὰ ἐκστρατεύωσιν ὁσάκις ὁ στρατηγὸς τοῦ θέματος τοὺς ἐκάλει. Διάκρισις μεταξὺ αὐτῶν οὐδεμία μνημονεύεται, πλὴν ἡ μεταξὺ *ἀρχόντων*, δηλονότι ἀξιωματικῶν, καὶ κοινῶν στρατιωτῶν. Μόνον εἰς τὸν Κωδινὸν τὸν Κουροπαλάτην διακρίνονται *μονοκάβαλλοι, δικάβαλλοι* καὶ *μεγαλοαλογῖται,* χωρὶς περισσοτέρας περὶ τῆς διακρίσεως πληροφορίας (σ. 42 Βόνν.). Πάντως ἡ διάκρισις εἶναι ὑστερωτέρα τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἴσως τῶν χρόνων τοῦ Νικηφόρου, ὁπότε καὶ ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον τὸ ἀξίωμα τοῦ *στρατοπεδάρχου,* τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Κωδινός («*Σ. Κυριακίδου* Διγενὴς Ἀκρίτας σ. 91 κ.ἑ.). Ἄλλη μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν διάκρισις οὐδεμία εἶναι γνωστή. Ἀκρῖται ὡς ἰδιαιτέρα κατηγορία στρατιωτῶν οὐδαμοῦ μνημονεύονται. Μόνον ἡ «*Περὶ παραδρομῆς πολέμου*» πραγματεία ἀναφέρει ἐφ' ἅπαξ τὸ ὄνομά των, ἀλλ' ἐκ τοῦ σχετικοῦ χωρίου οὐδαμοῦ προκύπτει ὅτι ἀπετέλουν καὶ ἰδιαιτέραν κατηγορίαν. Ἀναφέρονται ὅμως ἀκριτικὰ θέματα, καὶ ἦσαν ταῦτα τὸ Ἀρμενιακόν, τοῦ Χαρσιανοῦ, τῆς Λυκανδοῦ κτλ., ὅσα δηλαδὴ πράγματι ἐγειτνίαζον πρὸς τὰ ἄκρα. Ἐκτὸς τῶν θεμάτων εἰς ἐπίκαιρα σημεῖα, κυρίως ὀρεινὰς διαβάσεις, *κλεισούρας*, ὅπως τὰς ὠνόμαζον οἱ Βυζαντινοί, ἱδρύοντο καὶ ἀνεξάρτητοι *κλεισουραρχίαι*, ὅπως π. χ. ἡ κλεισουραρχία τῆς Λυκανδοῦ, ὑπὸ *κλεισουράρχην,* αἱ ὁποῖαι ὅταν ἀπέκτων μεγάλην σπουδαιότητα καὶ ἔκτασιν ἐκ τῶν κατακτήσεων τοῦ κλεισουράρχου ἐπὶ τῆς ἐχθρικῆς χώρας προήγοντο εἰς θέματα, ὁ δὲ διοικητὴς αὐτῶν ἀπὸ κλεισουράρχην εἰς στρατηγὸν θεματικόν, ὅπως ἀκριβῶς ἔγινε μὲ τὸν Μελίαν, τὸν ἱδρυτὴν τῆς κλεισουραρχίας τῆς Λυκανδοῦ (*Πορφυρογεννήτου,* Περὶ θεμάτων σ. 32 κ.ἑ). Τῶν κλεισουρῶν τούτων καὶ τῶν ἀκριτικῶν θεμάτων οἱ φρουροί, ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ μέχρι τοῦ στρατιώτου, ἐπειδὴ κύριον αὐτῶν ἔργον εἶχον τὴν φρούρησιν τῶν ἄκρων, ἐπωνομάζοντο *ἀκρῖται,* χωρὶς κατὰ τὰ ἄλλα νὰ διαφέρουν ἀπὸ τοὺς στρατιώτας τῶν λοιπῶν θεμάτων. Ἡ μόνη ἴσως διαφορά, ἥτις συνάγεται ἐκ τῶν πληροφοριῶν διαφόρων συγγραφέων, ἦτο ἡ πλήρης αὐτῶν ἀτέλεια, λόγῳ τῆς ὁποίας καὶ τῶν ἁρπαγῶν ἀπὸ τῶν Ἀράβων πολὺς πλοῦτος εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς χεῖρας αὐτῶν (*Παχυμέρης* Ι 16 κ.ἑ.).

Οἱ ἀκρῖται οὗτοι πλουτήσαντες καὶ ἔχοντες τὰ κτήματα αὐτῶν παρὰ τὴν μεθόριον, συμφέρον εἶχον πάσῃ δυνάμει νὰ προφυλάττουν τὴν χώραν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν, ἡ δὲ σπουδαιότης αὐτῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἰδίᾳ τῶν ἀραβικῶν κούρσων τοῦ Θ' καὶ Ι' αἰῶνος ἦτο μεγίστη, ἐξ αὐτῶν δὲ προέρχονται ὅλοι οἱ μεγάλοι στρατηγοὶ τῶν αἰώνων τούτων. Ἡ σπουδαιότης ὅμως αὕτη ἐμειώθη κάπως μετὰ τὴν συντριβὴν τῶν Ἀράβων ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Μεσοποταμίαν. Ὀλί-

Digitized by Google

γον δὲ βραδύτερον σοβαρὸν πλῆγμα κατηνέχθη κατ' αὐτῶν ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου (1042—1054), ὅστις κατὰ τὸν Ζωναρᾶν (XVII, 27), ἐξαντλήσας τὸ δημόσιον ταμεῖον διὰ τῆς οἰκοδομῆς μιᾶς μονῆς καὶ ἔχων ἀνάγκην χρημάτων, ἐστράφη πρὸς τὰς ἀκριτικὰς χώρας, τῶν ὁποίων τὴν ἀτέλειαν κατήργησε, πρὸς μεγάλην τῆς ἀσφαλείας τῆς χώρας ζημίαν. **«Ἀλλὰ καὶ χωρῶν οὐσῶν, αἳ τοῖς βασιλεῦσιν οὐ δασμοὺς συνεισέφερον, ἀλλ' ἀντὶ πάσης δασμοφορίας δυσχωρίας ἐφρούρουν καὶ τοῖς βαρβάροις τὴν εἰς τὰς Ρωμαίοις ὑποκειμένας χώρας ἀπετείχιζον πάροδον, ἐκεῖνος φόρους ταῖς χώραις ἐπιτάξας ἐσχόλασε τὰς φρουράς. Κἀντεῦθεν ἡ πρὸς τὰς ρωμαΐδας χώρας ῥᾴστη τοῖς βαρβάροις ἐγένετο πάροδος. Ἐκεῖνος τοίνυν ὁ ἀνὴρ αἴτιος τοῖς ἀπαθῶς λογιζομένοις κριθήσεται τοῦ τὴν ἑῴαν μοῖραν δουρὶ κυριευθῆναι βαρβαρικῷ.»**

Ἡ καταστροφὴ αὕτη φαίνεται ὅτι ἐδίδαξε τοὺς διαδόχους τοῦ Μονομάχου, πιθανῶς δὲ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν διαδόχων αὐτοῦ ἐπανῆλθεν ἡ ἀτέλεια τῶν ἀκριτῶν, ἥτις, παρ' ὅλα τὰ ἀντιστρατιωτικὰ μέτρα Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα *(Ζωναρᾶς* XVIII, 8), ὅστις ἀπήλειψεν ἀπὸ τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων τοὺς σπουδαιοτέρους τῶν στρατιωτῶν, διετηρήθη μέχρι τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου. Ἐπὶ τούτου τῇ εἰσηγήσει τοῦ Χαδηνοῦ ἤρθη ἡ ἀτέλεια αὕτη, ὁρισθέντος ἀντὶ τούτου μισθοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ὁ μισθὸς οὗτος πολλαχῶς καθυστερεῖτο, οἱ ἀκρῖται παρέλυσαν, καὶ ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων, ἀρκετοὶ δὲ καὶ ηὐτομόλησαν πρὸς αὐτούς, οὕτω δ' ἔμειναν αἱ ἄκραι ἀφύλακτοι καὶ αἱ πύλαι τοῦ κράτους ἀνοικταὶ εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς *(Παχυμέρης* I 16 κ. ἑ.). Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τῶν ἀκριτῶν τοῦ Βυζαντίου.

Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς διὰ τιμαριούχων στρατιωτῶν φρουρήσεως τῶν συνόρων, τὸ ὁποῖον κληρονομήσαντες παρὰ τῶν Ρωμαίων οἱ Βυζαντινοὶ ἀνέπτυξαν εἰς πλῆρες τιμαριωτικὸν σύστημα, τὸ σύστημα τῶν θεμάτων, παρέλαβον καὶ οἱ Φράγκοι, τῶν ὁποίων οἱ Markgrafen, οἱ γνωστοὶ *μαρκήσιοι,* εἶναι ἀκριβῶς ἀντίστοιχοι πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἀκρίτας (*Sathas-Legrand,* Exploits de Digènis Akritas Paris σ. CXLIX). Συνήθως λέγεται ὅτι τὸ σύστημα τῶν ἀκριτῶν παρέλαβον καὶ οἱ Τοῦρκοι, ὅτι δ' οἱ *ἁρματολοὶ* τῆς τουρκοκρατίας οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ οἱ ἀκρῖται τῶν Βυζαντινῶν, ἐνῷ οἱ κλέφται ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς ἀπελάτας. Ἡ παραβολὴ δὲν εἶναι ἀκριβής. Οἱ Τοῦρκοι βεβαίως παρέλαβον παρὰ τῶν Βυζαντινῶν τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα, ἀλλ' οἱ ἁρματολοὶ δὲν ἦσαν τιμαριοῦχοι, τοῦτο μόνον τὸ κοινὸν ἔχοντες πρὸς τοὺς ἀκρίτας ὅτι ἐφύλαττον τὰς διαβάσεις, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ κράτους, ἐνῷ οἱ ἀκρῖται ἦσαν τιμαριοῦχοι, ἄρχοντες φεουδάρχαι, φυλάσσοντες τὰ σύνορα καὶ τὰς διαβάσεις αὐτῶν ἀπὸ τῶν εἰσβολῶν τῶν γειτόνων. Οὐδὲ οἱ κλέφται δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τοὺς ἀπελάτας, ὡς θέλει λεχθῆ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ (βλ. **ἀπελάτης**).

Τακτικὴ τῶν ἀκριτῶν.—Οἱ ἀκρῖται, καθὼς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἔργον εἶχον νὰ φυλάττωσιν ἀσφαλῆ τὴν χώραν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν γειτονικῶν λαῶν. Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ τὸ εἶδος τῶν ἐπιδρομῶν ἀνέπτυξαν ἴδιον εἶδος τακτικῆς, ἰδίαν *μέθοδον* πολέμου, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἔνδοξα μὲν καὶ θαυμαστὰ διὰ τοὺς ἀκρίτας, ὀλέθρια δὲ διὰ τοὺς ἐπιδρομεῖς. Εὐτυχῶς τῆς τακτικῆς ταύτης ἔχομεν πλήρη περιγραφὴν εἰς τὴν *«Περὶ παραδρομῆς πολέμου»* πραγματείαν, γραφεῖσαν κατὰ τὰ παιδικὰ ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Βουλγαροκτόνου ὑπὸ παλαιμάχου καὶ ἐμπειροπολέμου στρατηγοῦ, προερχομένου ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Καίσαρος Βάρδα τοῦ Φωκᾶ καὶ τοῦ Νικηφόρου. Ἡ τακτικὴ ὑπῆρξεν ἀπόρροια τῆς πολεμικῆς πείρας τῶν ἀκριτῶν στρατηγῶν καὶ τῆς προσαρμογῆς αὐτῶν εἰς τὴν πολεμικὴν κατάστασιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατὰ τὸν Θ' καὶ Ι' αἰῶνα καὶ τὸ εἶδος τῶν ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν.

Κατὰ τοὺς αἰῶνας δηλαδὴ τούτους εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας, καὶ κυρίως τὰς παραμεθορίους, ὁ πόλεμος ἦτο συνεχής. Τὸ ἀραβικὸν κράτος μετὰ τοὺς μεγάλους Ἀβασίδας καλίφας εἶχεν ἀρχίσει νὰ χάνῃ τὴν ἑνότητά του. Οἱ κατὰ τόπους διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ ἀμηρᾶδες, εἶχον ἀποκτήσει τόσην δύναμιν, ὥστε δὲν πολυϋπήκοον πλέον εἰς τὸ κέντρον. Ἡμιανεξάρτητοι δὲ ὅπως ἦσαν καὶ διετήρουν καὶ ἰδίας στρατιωτικὰς δυνάμεις, ἐπολέμουν καὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸ βυζαντινὸν κράτος. Ἀλλ' οἱ πόλεμοι αὐτῶν πρὸς τὸ βυζάντιον δὲν ἦσαν πόλεμοι τακτικοί, σκοπὸν ἔχοντες τὴν κατάκτησιν ἐπαρχιῶν. Ἦσαν πόλεμοι ληστρικοί. Οἱ ἀμηρᾶδες δηλ. τῶν παραμεθορίων ἀραβικῶν ἐπαρχιῶν, καθεὶς μόνος του ἢ καὶ πλείονες ὁμοῦ, ἐπεχείρουν συνήθως μὲ μόνον τὸ ἱππικόν των αἰφνιδιαστικὰς καὶ πολλάκις κεραυνοβόλους ἐπιδρομάς, σκοπὸς τῶν ὁποίων ἦτο ἡ λεηλασία τῆς ὑπαίθρου καὶ ἡ ἀπαγωγὴ λείας, ζῴων καὶ αἰχμαλώτων, διὰ τοὺς ὁποίους ἐλάμβανον κατόπιν λύτρα ἢ τοὺς ἐπώλουν ὡς δούλους εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ἐπέστρεφον δὲ συνήθως ταχεῖς, ὅπως εἶχον εἰσβάλει.

Αἱ τοιαῦται ἐπιδρομαὶ τῶν Σαρακηνῶν ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν *κοῦρσα* ἢ ἀκριβέστερον *μονόκουρσα* καὶ ἐγίνοντο σχεδὸν συνεχῶς. Ἐκτὸς ὅμως τούτων ἐγένοντο καὶ σπουδαιότεραι εἰσβολαὶ μὲ συνοδείαν πεζῶν ἐν εἴδει συστηματικῆς ἐκστρατείας, τὰς ὁποίας οἱ Βυζαντινοὶ ἀπεκάλουν *κοῦρσα μετὰ φοσσάτου* ἢ ἁπλῶς *φοσσᾶτα.* Τὰ τοιαῦτα φοσσᾶτα ἐγίνοντο κυρίως κατὰ τὸν Αὔγουστον, διότι τότε πλήθη ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου, τῆς Παλαιστίνης, τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Κοίλης Συρίας ἀνήρχοντο εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ τὰς χώρας τῆς Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Χάλεπε καὶ προσλαμβάνοντα καὶ ἐντοπίους ἐπεχείρουν κατὰ Σεπτέμβριον τὰς εἰσβολάς των εἰς τὴν Ρωμανίαν. Τὰ φοσσᾶτα ταῦτα ἀποτελούμενα ἀπὸ ἱππεῖς καὶ πεζοὺς εἰσήλαυνον εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας καὶ οἱ μὲν ἱππεῖς περιέτρεχον τὴν χώραν λεηλατοῦντες, οἱ δὲ πεζοὶ ἐπήγνυον στρατόπεδον καὶ παρηκολούθουν τὰς ἐκδρομάς, παρασκευάζοντες ἑκασταχοῦ ὁρμητήριον καὶ καταφύγιον διὰ τοὺς ἱππεῖς. Τὰ κοῦρσα αὐτά, καὶ τὰ *μονόκουρσα* καὶ τὰ *μετὰ φοσσάτου,* εἶχον καταστῆ μάστιξ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν, ἰδίως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μιχαὴλ τοῦ μεθυστοῦ καὶ ἑξῆς μέχρι τῶν μεγάλων νικῶν τοῦ Νικηφόρου, ἀπηχήσεις δ' αὐτῶν εὑρίσκομεν ὄχι μόνον εἰς τοὺς συγχρόνους ἱστορικοὺς συγγραφεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἀκριτικὰ ᾄσματα καὶ τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ, τοῦ ὁποίου ἀκριβῶς κοῦρσον ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἀφετηρίαν (Παραλλαγὴ Grotta-Ferrata I 44· πρβλ. καὶ λ. **Διγενὴς Ἀκρίτας**). Ὁ ἰδιόρρυθμος οὗτος ληστρικὸς πόλεμος φυσικὸν ἦτο νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἐκ μέρους τῶν Βυζαντινῶν ἀκριτῶν ἰδίας ἀμυντικῆς μεθόδου, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο ἡ δι' ὀλίγων δυνάμεων κατατριβὴ καὶ ἀπόκρουσις τοῦ ἐχθροῦ καὶ φύλαξις τῆς χώρας. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ μέθοδος μετεβάλλετο ἀμέσως εἰς ἐπιθετικήν, ὁσάκις παρουσιάζετο ἡ εὐκαιρία.

Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην, τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ στρατηγοῦ ἀκριτικοῦ θέματος ἦτο ἡ ἄγρυπνος φρούρησις τῶν συνόρων διὰ **σκοπῶν ρωμαλέων καὶ ἐπιτηδείων καὶ τὰς ὁδοὺς εἰς ἄκρον ἐπισταμένων.** Οἱ σκοποὶ οὗτοι ἐκαλοῦντο *βιγλάτορες,* σκοπὸς δὲ τῆς τοποθετήσεως αὐτῶν ἦτο ἡ παρακολούθησις τῶν κινήσεων τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἡ ἔγκαιρος περὶ αὐτῶν εἰδοποίησις τοῦ στρατηγοῦ. Διετίθεντο δὲ οὐχὶ κατὰ μῆκος τῶν συνόρων, ἀλλ' εἰς τὰς κλεισούρας, ἢ τὰ ἄλλα κύρια σημεῖα, ὁπόθεν διήρχοντο ὁδοί. Ἐτάσσοντο δὲ κατὰ κλιμάκια, *στάσεις* ἢ *στασίδια* καλούμενα, ἀπέχοντα ἄχρι μιλλίων 3 ἢ 4 ἀπ' ἀλλήλων, καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῶν ἄκρων μέχρι τῆς ἕδρας τοῦ στρατηγοῦ. Ἦσαν δὲ τὰ μὲν ὀρεινά, κλιμάκια πεζῶν, τὰ δὲ πεδινά, καβαλλαρέων. Ὁσάκις δ' οἱ παρὰ τὰς ἄκρας ἀντελαμβάνοντο κίνησίν τινα εἰς τὴν χώραν τοῦ ἐχθροῦ, μετὰ σπουδῆς εἰδοποίουν τὰ γειτονικὰ κλιμάκια διαδοχικῶς, μέχρι τῶν πεδινῶν τῶν ἱππέων, διὰ τῶν ὁποίων ἐπληροφορεῖτο τάχιστα ὁ στρατηγός. Ἐκτὸς τοῦ ἔργου τούτου τῆς παρακολουθήσεως τοῦ ἐχθροῦ οἱ βιγλάτορες ἔπρεπε νὰ ἐξετάζουν ἐπιμελῶς καὶ τὴν χώραν καὶ τὴν ἰδίαν καὶ τὴν ἐχθρικήν, διὰ νὰ μάθουν ποῦ ὑπάρχει πεδιὰς ἔνυδρος, ὅπου δύνανται οἱ ἐχθροὶ νὰ στρατοπεδεύσουν, ποῦ στενώματα ὁδῶν καὶ ποῦ ποταμὸς δυσπέρατος. Ὥστε τὸ ἔργον τοῦ σκοποῦ δὲν ἦτο διόλου μηχανικόν, ὅπως εἶναι σήμερον, ἀλλ' εἶχε πολλὴν πρωτοβουλίαν καὶ δρᾶσιν· ἦτο ἔργον σκοποῦ ἅμα καὶ κατασκόπου.

Οἱ βιγλάτορες οὗτοι ἐνηλλάσσοντο κατὰ δεκαπενθημερίαν, ἦσαν δὲ ὑποχρεωμένοι νὰ φέρουν μαζί των καὶ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν. Δὲν ἀφήνοντο δὲ ἐντελῶς ἄνευ ἐπιθεωρήσεως. Ὁ στρατηγὸς πρῶτος ἔπρεπε νὰ προσέχῃ νὰ εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποστελλομένων ἀκριβὴς **«καὶ μὴ δι' αἰσχρὸν κέρδος οἴκοι καθέζεσθαι παρὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν ἐαθῶσιν».** Ἔπειτα ἔπρεπε νὰ ἀποστέλλῃ πιστοὺς καὶ ἐμπείρους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι νὰ τοὺς ἐπιβλέπουν ἐὰν **καλῶς καὶ ἀγρύπνως τὰ κατατόπια αὐτῶν διαφυλάττουσι** καὶ παραμένουν εἰς τὰς στάσεις των, ὅπου ἐτάχθησαν νὰ βλέπουν καὶ νὰ φυλάττουν τὰς ὁδούς. Ἐπειδὴ ὅμως, παρ' ὅλην τὴν ἐπίβλεψιν, ὁσάκις οἱ βιγλάτορες ἦσαν Ἀρμένιοι, οὐδέποτε ἐφύλασσον καλῶς, συχνὰ δὲ καὶ ἐγκατέλειπον τὰς θέσεις των καὶ ἔφευγον ἢ καὶ ηὐτομόλουν πρὸς τοὺς ἐχθρούς, ἐξελέγοντο πολλάκις οἱ κατάλληλοι ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι καὶ παρέμενον ὁλόκληρον μῆνα, ἀμειβόμενοι ἰδιαιτέρως καὶ εἰς χρῆμα καὶ εἰς τρόφιμα. Τὴν ἀμοιβὴν δ' ἐπλήρωνον οἱ στρατιῶται, οἱ ἀπαλλασσόμενοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τῶν καθηκόντων τοῦ βιγλάτορος. Οἱ βιγλάτορες δὲν ἔπρεπε νὰ παραμένουν διαρκῶς εἰς τὰ αὐτὰ στασίδια, ἀλλὰ νὰ ἐναλλάσσουν τόπους, διὰ νὰ μὴ γίνωνται γνωστοὶ εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ συλλαμβάνωνται ὁσάκις ἐπεχείρουν νὰ εἰσδύσουν εἰς τὴν χώραν τοῦ ἐχθροῦ πρὸς περισυλλογὴν πλειόνων πληροφοριῶν. Διὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον σκοπὸν ἐγίνετο χρῆσις καὶ *κατασκόπων* ἢ *καμινοβιγλίων* (ἡ **ἐτυμολογία τῆς λέξεως ἄγνωστος**).

Τὰ καμινοβίγλια ταῦτα πληροφορούμενα ἐγκαίρως περὶ τῶν κινήσεων τοῦ ἐχθροῦ εἰδοποίουν τοὺς βιγλάτορας καὶ δι' αὐτῶν ἔφθανε τάχιστα ἡ εἴδησις εἰς τὸν στρατηγόν. Ἐκτὸς τῶν καμινοβιγλίων ὑπῆρχον καὶ οἱ λεγόμενοι *τραπεζῖται* ἢ ἀρμενιστὶ *τασινάκια* ἢ *τασινάριοι,* οἱ ὁποῖοι γενναῖοι ὄντες καὶ τῶν ὁδῶν ἐμπειρότατοι ἔργον εἶχον ὄχι μόνον τὴν κατασκοπείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ παντὸς μέσου κακοποίησιν τῆς χώρας τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴν σύλληψιν μεμονωμένων αἰχμαλώτων πρὸς ἄντλησιν πληροφοριῶν. Ἐκτὸς τέλος πάντων τούτων καὶ ὁ στρατηγὸς ἔπρεπε κατ' ἐπίφασιν νὰ διατηρῇ φιλικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς γειτονικοὺς ἀμηρᾶδες καὶ συχνὰ νὰ ἀποστέλλῃ ἐπιστολὰς καὶ δῶρα καὶ εἰς τοὺς Ἄραβας δ' ἐμπόρους νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν εἰς τὴν Ρωμανίαν εἴσοδον, διὰ νὰ δύναται μὲ κάθε τρόπον καὶ μὲ κάθε μηχανὴν νὰ πληροφορῆται τὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐδῶ τελειώνει τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ ἀκρίτου στρατηγοῦ, ἡ φρούρησις τῶν ἄκρων καὶ ἡ κατασκοπεία.

Ὅταν διὰ τῶν κατασκόπων καὶ τῶν βιγλατόρων ἐπληροφορεῖτο ὁ στρατηγὸς τὰ τῆς ἐπικειμένης εἰσβολῆς τῶν Σαρακηνῶν, τρία πράγματα εἶχε νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ ἐνεργήσῃ· πρῶτον νὰ ἐξασφαλίσῃ τοὺς κατοίκους τῆς ὑπαίθρου καὶ τὰ πράγματα καὶ τὰ κτήνη των φυγαδεύων αὐτοὺς εἰς τὰ πλησιόχωρα κάστρα ἢ εἰς δυσπρόσιτα εἰς τὰ ὄρη **καταφύγια** (βλ. τὴν λέξιν), δεύτερον νὰ περισυνάξῃ τὰς ἱππικὰς καὶ πεζικὰς δυνάμεις του, αἱ ὁποῖαι ἦσαν διεσκορπισμέναι ἀνὰ τὴν χώραν, διότι καθὼς προείπομεν οἱ στρατιῶται ἦσαν συγχρόνως καὶ κτηματίαι γεωργοί, ἐργαζόμενοι κατὰ τὰς ἀναπαύλας τοῦ πολέμου εἰς τὰ κτήματά των, καὶ τρίτον νὰ προκαταλάβῃ τὰς κλεισούρας, διὰ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν εἰσέλασιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ συγκέντρωσις τῶν στρατιωτῶν ἐγίνετο διὰ **φανῶν** (βλ. λ.), διὰ πυρῶν δηλονότι ἀναπτομένων εἰς ὡρισμένα ὑψηλὰ σημεῖα, ἡ δὲ κατάληψις τῶν κλεισουρῶν ἐγίνετο διὰ πεζικῶν κυρίως δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἐτοποθετοῦντο εἰς τὰ ἑκατέρωθεν ὑψώματα ἤ, ἐὰν δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἑκατέρωθεν προσβολή, εἰς τὸ πλευρόν, ὁπόθεν ἦτο αὕτη δυνατή.

Πρὸς συμπλήρωσιν ἔπρεπε νὰ καταληφθοῦν καὶ αἱ πέριξ ἀτραποὶ διὰ νὰ μὴ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκεῖθεν διέλευσις τῶν ἐχθρῶν πρὸς τὰ πλευρὰ ἢ τὰ νῶτα τῶν ἀμυνομένων. Ἐὰν ἡ ὁδὸς ἦτο μὲν ἀνώμαλος καὶ διακεκομμένη, δὲν παρεῖχεν ὅμως ἑκατέρωθεν ὑψώματα κατάλληλα, ὥστε ἀπὸ τούτων νὰ γίνῃ ἡ προσβολή, ἀπεφράσσετο δι' ὁπλιτῶν ἀσπιδοφόρων καὶ ἀκοντιστῶν, ὄπισθεν τῶν ὁποίων ἐτάσσοντο σφενδονῆται καὶ τοξόται καθὼς καὶ εἰς τὰ πλευρά. Ἔπρεπε δὲ νὰ μεριμνήσῃ ὁ στρατηγὸς διὰ τὴν ὕδρευσιν πρὸ πάντων τῶν ἀνδρῶν του, διότι τροφὰς ἔφερον ἐπαρκεῖς μεθ' ἑαυτῶν, προκαταλαμβάνων τὰς πηγὰς καὶ φροντίζων νὰ διατηρῆται τὸ ὕδωρ αὐτῶν διαυγές, διὰ νὰ μὴ στενοχωρῆται ὁ στρατός του. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχε πηγὴ ἔπρεπε νὰ διατάξῃ κατὰ ἑκατονταρχίαν νὰ φέρουν ἀνὰ δέκα ἀσκούς, διὰ τῶν ὁποίων νὰ προσκομίζεται τὸ ὕδωρ κατὰ τὴν μάχην **«εἰς πόσιν καὶ ἀναψυχὴν τοῖς ἐν τῷ πολέμῳ ἀγωνιζομένοις».**

Ἡ κατάληψις αὕτη τῶν κλεισουρῶν διὰ πεζικῶν κυρίως δυνάμεων, λόγῳ τῆς δυσχωρίας, εἶχε διπλοῦν σκοπόν, πρῶτον νὰ θορυβήσῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ὁρμήν του καὶ δεύτερον νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ στρατόπεδόν του καὶ τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν καὶ νὰ κάμῃ μέγαν κύκλον διὰ νὰ εὕρῃ ἄλλην ὁδὸν εἰσβολῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ τὸν ἐκούραζε καὶ θὰ τὸν ἐξενεύριζε. Ἐὰν δὲ ἐπέμενε νὰ διέλθῃ, τότε φυσικὰ διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ πλευροκοπηθῇ καὶ νὰ κατακοπῇ εἰσερχόμενος εἰς τόπους στενοὺς καὶ καταλλήλους πρὸς ἄμυναν.

Ἐν τούτοις δὲν ἐθεωρεῖτο πάντοτε ἡ προκαταβολικὴ κατάληψις τῶν κλεισουρῶν προτιμητέα. Τὸ πεζικόν, διὰ τοῦ ὁποίου κυρίως ἔπρεπε νὰ καταληφθοῦν αἱ δυσίππευτοι κλεισοῦραι, ἦτο δυσκίνητον καὶ δυσκόλως συνεκεντροῦτο. Ἐξ ἄλλου ὅταν αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις ἦσαν κατὰ πολὺ ὑπέρτεραι, ἦσαν δὲ ἀκόμη καὶ ξεκούρασται καὶ διετήρουν ἀκμαίαν τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν μαχητικότητά των, δὲν ἦτο πάντοτε φρόνιμος ἡ ἄμεσος κατ' αὐτῶν ἀντιπαράταξις. Πολὺ προτιμοτέρα ἐθεωρεῖτο ἡ κατὰ τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων προσβολὴ κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐξόδου των ἐκ τῆς Ρωμανίας, τὴν ὥραν δηλ. τῆς ἐπιστροφῆς των εἰς τὰ ἴδια. Διότι οἱ ἐχθροὶ **«τότε διὰ τὸ ἐπὶ πολὺ χρονοτριβῆσαι ἐν ταῖς ρωμαϊκαῖς χώραις, μεγάλως συντρίβονται καὶ ταλαιπωροῦνται· εἰ τύχῃ δέ, καὶ πλῆθος πραγμάτων καὶ ἀνδραπόδων ἐπιφέρονται καὶ κτηνῶν, καὶ αὐτοί τε καὶ οἱ ἵπποι αὐτῶν κατακοπιῶντες, ἐν καιρῷ πολέμου ἐκλελυμένοι εὑρίσκονται, σπεύδοντες καὶ ἐπιθυμοῦντες τάχιον τὴν ἰδίαν καταλήψεσθαι χώραν».** Ἔπειτα ἐδίδετο καιρὸς ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὸν στρατηγὸν νὰ περισυλλέξῃ τὰ στρατεύματά του, ὄχι μόνον τὰ παρὰ τὰς κλεισούρας, ἀλλὰ καὶ τὰ μακρὰν τούτων εὑρισκόμενα. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὅμως ἡ προσβολὴ αὕτη, ἔπρεπεν ἡ παρακολούθησις τοῦ ἐχθροῦ νὰ εἶναι ἄγρυπνος καὶ ἀδιάκοπος καὶ εἰς τοῦτο ἀκριβῶς ἔγκειται, ὅπως καὶ τὸ ὄνομα δεικνύει, ἡ μέθοδος τῆς *παραδρομῆς,* ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀκριτικὴ αὕτη μέθοδος. Τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς τακτικῆς ταύτης μᾶς δίδει τὸ στρατηγικὸν τοῦ Κεκαυμένου (σ. 21). **Ἐὰν ἐξέλθῃ,** λέγει ὁ στρατηγὸς πρὸς τὸν υἱόν του, **τὸ ἔθνος κατὰ τῆς χώρας σου καὶ μάθῃς ἀκριβῶς μὴ δύνασθαί σε κατὰ πρόσω-**

Digitized by Google

πον αὐτοῦ στῆναι, μὴ αἰσχυνθῇς ἀποστῆναι ἀπὸ σοῦ(;) ἀλλ' ἀπόστηθι ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἀκολούθει αὐτῷ εἴτε ὄπισθεν εἴτε ἀπὸ πλαγίου. Καὶ ἐὰν εἶ σωζόμενος σύ, ἁπλωθῆναι αὐτὸ ὡς θέλει οὐ τολμᾷ, οὔτε μὴν τὴν χώραν σου κουρσεύσει, ἀλλὰ συντεταγμένος ἔσται καὶ εἰ δοκιμάσει κουρσεῦσαί σε, εὑρήσεις αὐτὸ ἐσκορπισμένον· καὶ εἰ οὐκ ὀκνήσεις κλασματίσεις αὐτό· καὶ εἰ οὐ κλασματίσεις, ἀλλ' οὖν οὐδὲ ἁπλωθήσεται ὡς θέλει. Καὶ οὕτω ποιῶν φυλάττεις καὶ τὴν χώραν σου καὶ τὸν στρατόν σου σῴον. Εἰ δὲ αὐθαδῶς πολεμήσεις αὐτῷ, ἀπολέσεις μὲν τὸν λαόν σου, ἐξαλείψει δὲ καὶ τὴν χώραν ἀφόβως τὸ ἔθνος καὶ ἔχεις εὐθῦνον (;) μὴ στρατηγήσας καλῶς».

Λεπτομερεστάτην δὲ περιγραφὴν τῆς μεθόδου μὲ ὅλας της τὰς ποικιλίας, ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων περιπτώσεων, μᾶς δίδει ὁ συγγραφεὺς τῆς «*Περὶ παραδρομῆς μεθόδου*». Οὗτος ὁμιλεῖ πρῶτον διὰ τὰ *μονόκουρσα*. Ταῦτα, καθὼς εἴπομεν, ἦσαν κεραυνοβόλοι ἐπιδρομαὶ ὀλίγων σχετικῶς ἐκλεκτῶν ἱππέων, ἄνευ τῆς συνοδείας πεζῶν καὶ ἄλλης παρασκευῆς. Οἱ ἱππεῖς ἀναπαύοντες τοὺς ἵππους μόνον ὅσον ἦτο ἀνάγκη διὰ νὰ φάγουν, χωρὶς νὰ στρατοπεδεύσουν καθ' ὅλην τὴν νύκτα, ἔσπευδον νὰ φθάσουν εἰς τὰ χωρία, τὰ ὁποῖα εἶχον ὡς στόχον τῆς ἐκδρομῆς των. Ὁ στρατηγὸς πληροφορούμενος τὰ τοῦ κούρσου παρὰ τῶν κατασκόπων καὶ τῶν βιγλατόρων ἔπρεπε νὰ σπεύσῃ πρὸς τὰς ἄκρας προαποστέλλων τουρμάρχην ἐκ τῶν ἐμπειροτάτων μετὰ *ἐκλεκτῶν ἀρχόντων* καὶ *καλοϊππαράτων*, οἱ ὁποῖοι νὰ πλησιάσουν τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ τὸν ἴδουν καὶ νὰ τὸν παρακολουθήσουν, κρατοῦντες ἐνήμερον τὸν στρατηγὸν καὶ διὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ διὰ τὰς κινήσεις του. Ἔμπειροι δὲ ὅπως ἦσαν διέκρινον τὸν ἀριθμὸν ὄχι μόνον ἀπὸ τῆς θέας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν τῶν ἵππων ἐπὶ τῶν χόρτων τῶν λειμώνων ἢ ἐπὶ τῆς ἄμμου τῶν ποταμῶν καὶ ἰδίως ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς κατασκηνώσεώς του.

Ὁ στρατηγὸς πληροφορούμενος περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἐχθροῦ καὶ τῆς κατευθύνσεώς του ἐπλησίαζε πρὸς τὰ μέρη ταῦτα καὶ ἀπεκρύπτετο μετὰ τοῦ στρατοῦ του εἰς κατάλληλον τόπον, ἀποστέλλων *βίγλας καβαλλαρίων* δεξιὰ καὶ ἀριστερά, οἱ ὁποῖοι νὰ τὸν εἰδοποιήσουν τὴν στιγμήν, καθ' ἣν οἱ ἱππεῖς τοῦ ἐχθροῦ ἤθελον διασκορπισθῆ πρὸς λαφυραγωγίαν. Τότε ἐξερχόμενος τῆς κρύπτης του καὶ ἐπιτιθέμενος αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τῶν διεσκορπισμένων θὰ εἶχε πάντοτε ἀσφαλῆ τὴν νίκην. Ἐὰν δὲ συνέβαινε ν' ἀντιληφθῶσιν οἱ ἐχθροὶ τὴν παρουσίαν του, θὰ ἀπεθαρρύνοντο, δὲν θὰ ἐτόλμων νὰ ἐξέλθουν πρὸς λαφυραγωγίαν καὶ θὰ ἐπέστρεφον ἄπρακτοι εἰς τὴν χώραν των μετὰ ἀρκετὴν ταλαιπωρίαν.

Τὰ μετὰ φοσσάτου κοῦρσα ἦσαν, ὡς εἴπομεν, ἐπιδρομαὶ βαρύτεραι μὲ συνοδείαν πεζῶν, οἱ ὁποῖοι παρακολουθοῦντες τοὺς ἱππεῖς ἐπήγνυον ἑκάστοτε στρατόπεδα διὰ νὰ χρησιμεύουν ὡς ὁρμητήρια, ἅμα δὲ καὶ καταφύγια τῶν λαφυραγωγῶν ἱππέων, καὶ τόπος συγκεντρώσεως τῆς λείας. Ἡ παραδρομὴ τῶν κούρσων τούτων ἐγίνετο ὡς ἑξῆς:

Πρὸ τῆς εἰσβολῆς ἀκόμη τοῦ ἐχθροῦ, ὁ στρατηγὸς ἔπρεπε νὰ στείλῃ τουρμάρχην ἢ ἄλλον μεγάλον ἄρχοντα μετὰ ἱππέων ἐκλεκτῶν, οἱ ὁποῖοι νὰ παρακολουθήσουν αὐτὸν ἐντὸς τοῦ ἰδικοῦ του ἐδάφους τηροῦντες ἐνήμερον τὸν στρατηγὸν διὰ τὰς κινήσεις του. Ὅταν δὲ εἰσέβαλλεν, ὁ μὲν στρατηγὸς παρέτρεχε, παρηκολούθει δηλαδὴ ἐκ τοῦ πλαγίου, εἰς τόπους ὀχυροὺς καὶ καταλλήλους, φυγαδεύων συνάμα καὶ τοὺς χωρικούς, πρὸς παρακολούθησιν δ' ἐκ τῶν ὄπισθεν ἀπέστελλεν ἄρχοντα ἀπὸ τῆς δευτέρας ἢ τῆς τρίτης ὥρας τῆς ἡμέρας. Σημειωτέον ὅτι ἡ δωδεκάτη ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν δύσιν. Ὁ ἄρχων ἐλάμβανε τοὺς ἱππεῖς του μὲ τοὺς ἵππους των καὶ τὰ **συρτά** των (βλ. λ.) μόνον, ἄφηνε δὲ τὴν ἀποσκευήν του καὶ τοὺς *παριππαράτους*, ὅπως ἐλέγοντο οἱ ὁδηγοῦντες τοὺς φορτηγοὺς ἵππους, μετὰ τοῦ στρατηγοῦ. Τροφὴν ἔφερε μιᾶς μόνον ἡμέρας καὶ αὐτὴν μετὰ *ἐνδείας*, ὅπως λέγει ὁ συγγραφεύς, ἄρτους μόνον καὶ τυρὸν ἢ καὶ τάριχα καὶ τὰς ταγὰς τῶν ἵππων. Κατὰ τὰ ἄλλα ἔκαμνε τὰς προμηθείας του ἐπὶ τόπου ἀπὸ τὰ χωρία ὅπου ἤθελε στρατοπεδεύσει.

Ὁ ἄρχων οὗτος πλησιάζων πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ἐχθροῦ ἀνέπαυε τοὺς ἄνδρας του μέχρι τῆς ἐνάτης, ἐνῷ συγχρόνως ἀπέστελλε βίγλας εἰς ὑψηλοὺς τόπους καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀνήρχετο εἰς κορυφὰς διὰ νὰ ἴδῃ κονιορτὸν ἢ καπνοὺς ἢ ἄλλα σημεῖα τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ συμπεράνῃ πόθεν οὗτοι διέρχονται καὶ ποῦ θὰ στρατοπεδεύσουν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἰς ἐμπείρους στρατιωτικοὺς δὲν ἦτο δύσκολον· **«ὑπὸ γὰρ τῶν ἐμπείρων ἀνδρῶν,** λέγει ὁ συγγραφεύς, **καὶ οἱ τόποι, ἐφ' οἷς προσήκει ἄπληκτα (= στρατόπεδα) γίνεσθαι διαγινώσκονται».** Μόλις ἐγίνετο γνωστὸν ποῦ οἱ ἐχθροὶ ἐστρατοπέδευσαν ἔπρεπε νὰ εἰδοποιηθῇ ἀμέσως ὁ στρατηγός, ὁ ὁποῖος τότε ὤφειλε νὰ πλησιάσῃ μετὰ προσοχῆς καὶ λαθραίως, ἕτοιμος πρὸς μάχην, μὲ τοὺς στρατιώτας θωρακισμένους, ἀλλὰ φέροντας **ἐπανωκλίβανα** (βλ. λ.) ὄχι λευκὰ διὰ νὰ μὴ διακρίνωνται μακρόθεν. Ὅταν δὲ ἔκλινε πλέον ὁ ἥλιος καὶ οἱ πρὸς λεηλασίαν ἐξελθόντες ἐπέστρεφον εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐπλησίαζε καὶ αὐτὸς βαθμηδόν, καὶ ὅταν ἐνύκτωνεν, ἀκόμη περισσότερον. Τότε ἐὰν ὑπῆρχε πλησίον τοῦ στρατοπέδου βουνὸν ἔπρεπε νὰ ἀποστείλῃ δύο ἢ τρεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀφήνοντες τοὺς ἵππους των ἀνήρχοντο πεζῇ καὶ προσεπάθουν ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ νὰ παρακολουθήσουν τὸ φοσσᾶτον, ἀκούοντες τὰς φωνὰς τῶν ἀνδρῶν καὶ τοὺς χρεμετισμοὺς τῶν ἵππων. Ἐπίσης ἔπρεπε νὰ ἀποστείλῃ καὶ τέσσαρα *τετράδια* ἱππέων εἰς διάφορα μέρη περὶ τὸ φοσσᾶτον, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ πλησιάσουν μέχρι τοῦ σημείου ὥστε νὰ ἀκούουν τοὺς χρεμετισμοὺς τῶν ἵππων καὶ τὴν ὀχλαγωγίαν τῶν ἀνδρῶν, συνεννοούμενοι ἀναμεταξύ των διὰ συριγμῶν ἢ λόγων ἢ συνθημάτων ὁσάκις παρουσιάζετο ἀνάγκη νὰ φύγουν. Ἡ ἀλλαγὴ δὲ αὐτῶν ἔπρεπε νὰ γίνεται δὶς ἢ ἐν ἀνάγκῃ ἅπαξ τῆς νυκτὸς ὑπὸ τουρμάρχου ἢ ἄλλου ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπέβλεπε ποῦ καὶ πῶς ἵστανται.

Ὅταν δὲ ἤρχιζε νὰ ἀκούεται ταραχή, ἡ ὁποία εἶναι πρόδρομος τῆς ἐκκινήσεως τοῦ φοσσάτου, τὰ τετράδια ὤφειλον νὰ ὑποχωροῦν χωρὶς νὰ ἀπομακρύνωνται καὶ πολύ, εἰδοποιοῦντα τὸν τουρμάρχην καὶ οὗτος τὸν στρατηγόν. Ἡ εἰδοποίησις τοῦ στρατηγοῦ δὲν ἦτο πολλάκις ἄμεσος. Διὰ τὸν φόβον τῶν ἐνεδρῶν, ὁ στρατηγὸς ἔπρεπε, ἐνῷ παρηκολούθει τὸν ἐχθρόν, ταυτοχρόνως καὶ ὁ ἴδιος νὰ μεταστρατοπεδεύῃ ἅπαξ, πολλάκις καὶ δὶς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός. **«Χρὴ γάρ,** λέγει ὁ συγγραφεύς, **αὐτὸν εἴτε ἅπαξ εἴτε καὶ δὶς ἐν νυκτὶ μεταπληκεύειν διὰ πολλὴν ἀσφάλειαν πρὸς τὸ μὴ ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐνεδρευθῆναι, ἔχειν δὲ αὐτὸν καὶ βίγλας διπλᾶς, εἰς φυλακὴν αὐτοῦ ἀσφαλεῖς».** Ἄφηνεν ὅμως πάντοτε εἰς τοὺς τόπους τῆς σταθμεύσεώς του κεκρυμμένους στρατιώτας *ὑποδοχαρίους* καλουμένους. Οὗτοι ὅταν ἐπλησίαζον οἱ ὑπὸ τοῦ τουρμάρχου ἀποσταλέντες καὶ ἐφώναζον τὸ σύνθημα, ἐξήρχοντο ἀπὸ τὴν κρύπτην των καὶ ἑνούμενοι μετ' αὐτῶν τοὺς ὡδήγουν πρὸς τὸν στρατηγόν. Μετὰ τὴν εἰδοποίησιν ἤρχιζεν ἀμέσως ἡ παρακολούθησις. Ὁ στρατηγὸς ἀπέστελλε καὶ ἄλλον τουρμάρχην μὲ ὁδηγοὺς τοὺς ἀγγελιαφόρους διὰ νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ πρώτου, ἠκολούθει δὲ κατόπιν καὶ ὁ ἴδιος. Ἡ παρακολούθησις ἔπρεπε νὰ γίνεται ὄπισθεν κατὰ τὰ ἴχνη τῶν ἐχθρῶν λάθρα καὶ μετὰ πολλῆς προσοχῆς. Ὁ τουρμάρχης ἐχώριζεν ἀμέσως τρία ζεύγη, *ζευκτὰ* ὅπως τὰ ὀνομάζει ὁ συγγραφεύς, εἰς τὰ ὁποῖα ἀφοῦ ἔδιδε τὰς καταλλήλους ὁδηγίας τὰ ἀπέστελλε πρὸς παρακολούθησιν τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ πρῶτον ἔπρεπε νὰ πλησιάζῃ τόσον πρὸς τὸν ἐχθρόν, ὥστε νὰ ἀκούῃ τὴν ὀχλαγωγίαν του. Τὸ δεύτερον ἔπρεπε νὰ βλέπῃ πάντοτε τὸ ἔμπροσθέν του καὶ νὰ βλέπεται ὑπ' αὐτοῦ, ὡσαύτως καὶ τὸ τρίτον. Ὄπισθεν τῶν τριῶν τούτων ζευκτῶν ἔπρεπε νὰ ἀκολουθοῦν τρία τετράδια κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν. Ἐκ τούτων τὸ τελευταῖον ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἓξ ἄνδρας, διὰ νὰ χρησιμεύουν οἱ δύο ὡς σύνδεσμοι μὲ τὸν τουρμάρχην καὶ ἀγγελιαφόροι. Ἡ ταχύτης τῆς πορείας ἐκανονίζετο ἀπὸ τὴν ταχύτητα τῆς πορείας τοῦ ἐχθροῦ, αἱ δὲ ἀποστάσεις ἔπρεπε νὰ τηρῶνται ἀσφαλῶς διὰ νὰ μὴ χάνεται, ὅπως λέγομεν σήμερον, ἡ ἐπαφή. Ὁσάκις δὲ ἤθελον σταθμεύσει οἱ ἐχθροὶ διὰ νὰ ταγίσουν τοὺς ἵππους των, ἔπρεπε καὶ ὁ στρατηγὸς νὰ στρατοπεδεύσῃ εἰς τόπον κατάλληλον, ἀποστέλλων ἐξώβιγλα πρὸς φύλαξίν του. Ὅταν ἀπεκίνει ὁ ἐχθρός, ἔπρεπε καὶ αὐτὸς νὰ ἀποκινήσῃ πορευόμενος μετὰ πολλῆς προφυλάξεως διὰ νὰ μὴ ἐμπέσῃ καὶ ὁ ἴδιος εἰς ἐνέδρας. Οἱ προπορευόμενοι ὤφειλον νὰ ἐρευνῶσι τοὺς ρύακας καὶ πάντας τοὺς τόπους, ὅπου ἦτο δυνατὸν νὰ στηθῇ ἐνέδρα, αὐτὸς δὲ ὥριζε εἰς τὸ κύριόν του σῶμα πλαγιοφυλακὰς ἐκ τριάκοντα ἱππέων ἑκατέρωθεν, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε πάντοτε νὰ εὑρίσκωνται εἰς ἀπόστασιν ἀκοῆς, ὄπισθεν δὲ ὀπισθοφυλακήν, ἡ ὁποία ὠνομάζετο *σάκα*.

Ἡ παρακολούθησις αὐτὴ ἐγίνετο ἐφ' ὅσον ἦτο εἰσέτι σκότος. Προτοῦ νὰ φέξῃ ὁ στρατηγός, ἀφοῦ εἶχεν ἤδη διαγνώσει τὸν τόπον τῆς κατευθύνσεως τοῦ ἐχθροῦ, ἔπρεπε νὰ ἀποκλίνῃ περὶ τὰ δύο μίλια ἀριστερὰ ἢ δεξιά, ὅπου ἔβλεπε τὸν τόπον καταλληλότερον καὶ ὀχυρώτερον, καὶ ταχέως βαδίζων νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ὀχυρόν του τόπον πρὸ τῆς ἡμέρας, διὰ νὰ μὴ ἐννοήσουν οἱ ἐχθροὶ τὴν παρουσίαν του ἀπὸ τὸν κονιορτόν. Ἐκεῖ δὲ ἀφοῦ ἀπέκρυπτε καλῶς τὸν στρατόν του, ἔπρεπεν ὁ ἴδιος νὰ ἀνέλθῃ εἰς σκοπιὰν διὰ νὰ παρακολουθῇ τοὺς ἐχθροὺς μέχρι τῆς τρίτης ἢ τετάρτης ὥρας τῆς ἡμέρας, ὁπότε συνήθως ἐξέτρεχον οἱ πλεῖστοι τῶν ἱππέων πρὸς λαφυραγωγίαν. Ἀφοῦ δὲ οὗτοι ἀπεμακρύνοντο ἀρκετὰ τοῦ στρατοπέδου, ὅπου παρέμενεν ὁ ἀμηρᾶς, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ ἀντιληφθοῦν τὰ περὶ αὐτὸ συμβαίνοντα, τότε ὁ στρατηγὸς ἐὰν μὲν ἔβλεπε τὰς ἐν τῷ στρατοπέδῳ δυνάμεις ὀλίγας, ἔπρεπε νὰ παρατάξῃ τοὺς ἰδικούς του τάχιστα καὶ νὰ ἐπιτεθῇ καὶ **«Θεοῦ συνεργίᾳ τῆς νίκης κρατήσει καὶ τελείαν πανωλεθρίαν τοῖς πολεμίοις ἐργάσεται»,** ἐπιλέγει ὁ εὐσεβὴς συγγραφεύς. Ἐὰν ὅμως ἡ δύναμις τοῦ ἀμηρᾶ ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ὑπερτέρα τῆς ἰδικῆς του, τότε ἀφήνων ἕνα μόνον ἄρχοντα πρὸς παρακολούθησιν τοῦ στρατοπέδου, διὰ νὰ εἶναι πάντοτε ἐνήμερος τῶν κινήσεων τοῦ ἀμηρᾶ, αὐτὸς κρύφα καὶ ἐκ τῶν πλαγίων διὰ τῶν κρυπτῶν ὁδῶν ἔπρεπε νὰ ὁρμήσῃ κατὰ τῶν ἐσκορπισμένων πρὸς λαφυραγωγίαν **«καὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐπιδραμεῖν αὐτοῖς ἀγωνίσεται, διεσκεδασμένοις οὖσι καὶ ἀξιόλογον ἔργον, Θεοῦ συνεργίᾳ, ἐπιτελέσει».** Ἐπειδὴ ὅμως οἱ λαφυραγωγοὶ ἄφηνον συνήθως συντεταγμένην δύναμιν, τὸ καλούμενον *φοῦλκον*, διὰ νὰ τοὺς φυλάττῃ, ὁ στρατηγός, ὁσάκις προσέκρουεν εἰς αὐτό, ἔπρεπε νὰ διαιρέσῃ τὸν στρατόν του εἰς δύο. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέρος νὰ ἀποστείλῃ ἀμέσως διὰ νὰ συμπλακῇ μετὰ τοῦ φούλκου, εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν συμπλοκὴν νὰ ἐπέλθῃ καὶ αὐτὸς δρομαῖος καὶ μετὰ ἀλαλαγμοῦ καὶ κραυγῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἐξέπληττε τοὺς ἐχθροὺς καὶ θὰ τοὺς ἔτρεπεν εἰς φυγήν, καὶ τότε πλέον εὐκόλως θὰ ἐκαθάριζε καὶ τοὺς διεσκορπισμένους. Καὶ ἐὰν μὲν ἡ ἧττα τοῦ ἐχθροῦ ἦτο σπουδαία, ἦτο φυσικὸν νὰ ἐκκινήσῃ ἀμέσως πρὸς ἐπιστροφήν. Ἂν δὲ εἶχεν ἀκόμη δυνάμεις καὶ θάρρος ὥστε νὰ παραμείνῃ, τότε ὁ στρατηγὸς ἀφήνων μόνον τουρμάρχην μετὰ τῶν ἀπαραιτήτων ἀνδρῶν διὰ τὴν παρακολούθησίν του, ἔπρεπε νὰ ἀπομακρυνθῇ εἰς τόπον ὀχυρὸν καὶ ἐκεῖ νὰ ἀναπαύσῃ τὸν στρατόν του ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας. Μόλις ὅμως ἤθελε πληροφορηθῇ ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐξεκίνησαν διὰ νὰ ἐπιστρέψουν, ἀμέσως ἔπρεπε νὰ ἀποστείλῃ ἄρχοντα, ὁ ὁποῖος νὰ συγκεντρώσῃ τὰς πεζικὰς δυνάμεις εἰς τὰς δυσχωρίας, καὶ αὐτὸς δὲ ἔπρεπε νὰ σπεύσῃ, μήτε νύκτα μήτε ἡμέραν ἀναπαυόμενος. Ἐκεῖ δὲ εἰς τὰς κλεισούρας, καλῶς παρασκευασθεὶς καὶ διαθέσας τὰς δυνάμεις του, ἔπρεπε νὰ περιμένῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ οὕτω ποιῶν **«χάριτι Χριστοῦ καὶ δυνάμει καὶ πρεσβείαις τῆς παναχράντου αὐτοῦ μητρὸς τῆς κατὰ τὸν ἐχθρῶν μάχης κρατήσει».**

Αὗται εἶναι αἱ γενικαὶ γραμμαὶ τῆς τακτικῆς τῆς παραδρομῆς. Ὁ ἐμπειροπόλεμος ὅμως συγγραφεὺς δὲν περιορίζεται μόνον εἰς αὐτάς· ἐξακολουθεῖ ἀναφέρων περιπτώσεις καὶ δίδων ὁδηγίας. Ἀναφέρω μόνον συντόμως τὰς σπουδαιοτέρας περιπτώσεις. Πολλάκις οἱ ἱππεῖς τῶν ἐχθρῶν διαχωριζόμενοι ἀπὸ τῶν πεζῶν ἔσπευδον πρὸς λαφυραγωγίαν, ἐνῷ οἱ πεζοὶ καὶ τὸ στρατόπεδον ἐν γένει δὲν ἀπεμακρύνετο πολὺ τῶν δυσχωριῶν διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὁδὸν τῆς ἐπανόδου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ προσοχὴ τοῦ στρατηγοῦ ἐστρέφετο πρὸς τὸ φοσσᾶτον. Ἀφοῦ ἐνήδρευεν ἀρκετὰ περὶ αὐτὸ καὶ εὕρισκε τὴν κατάλληλον περίστασιν, ἐπετίθετο καὶ τὸ διεσκόρπιζεν. Ἐὰν τὸ φοσσᾶτον μετεκινεῖτο, τότε ἐξέλεγε πρὸς προσβολὴν τὴν ὥραν ἀκριβῶς τῆς μετακινήσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν, ὅπως συνήθως, ἐπεκράτει ἀρκετὴ σύγχυσις καὶ ἀταξία. Ὁσάκις ὁ στρατός του ἦτο ὀλιγάριθμος, τότε κατελάμβανεν ὀχυρὸν ἢ κάστρον καὶ ἐκεῖθεν παρηνώχλει τὸν ἐχθρὸν προσπαθῶν νὰ παρασύρῃ τμήματα αὐτοῦ εἰς ἐνέδρας καὶ νὰ τὰ κατακόψῃ. Ὁσάκις δὲ οἱ ἐχθροὶ *ἐδῄουν φοσσατικῶς* τὴν χώραν, χωρὶς δηλ. νὰ ἀπομακρύνωνται πολὺ τοῦ στρατοπέδου, ἀλλὰ μετακινούμενοι μετ' αὐτοῦ, ὁ στρατηγὸς προσεπάθει παντὶ σθένει νὰ παρακωλύῃ τὸν ἐπισιτισμόν των καὶ νὰ τοὺς ἐπιτεθῇ κατὰ τὰς ὥρας τῆς μετακινήσεως.

Ὁσάκις τέλος ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ ἐχθροῦ ἦτο μεγάλη, ἠπείλει δὲ καὶ αὐτὰ τὰ κάστρα, ἔπρεπε, πρὸς ἀντιπερισπασμόν, ὁ ἴδιος νὰ ἐπιχειρήσῃ εἰσβολὴν εἰς τὰς ἐχθρικὰς χώρας. Αὐτὰς καὶ ἄλλας εἰσέτι περιπτώσεις ἐξετάζει μετὰ πολλῆς ἐμπειρίας ὁ συγγραφεὺς καὶ δίδει τὰς δεούσας εἰδικὰς καὶ γενικωτέρας ὁδηγίας. Ὅ,τι διακρίνει κανεὶς εἰς ὅλα αὐτὰ εἶναι ἡ ἀκαταπόνητος προσοχή, ἡ ἄγρυπνος τοῦ ἐχθροῦ ἐπιτήρησις καὶ ἡ ἕτοιμος καὶ ἄμεσος ἐκμετάλλευσις πάσης περιπτώσεως, ἡ ὁποία θὰ παρεῖχεν εὐκαιρίαν τραυματίσεως τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ βυζαντινοὶ ἀκρῖται στρατηγοὶ μετὰ θαυμαστῆς περισκέψεως θέτουν εἰς ἐνέργειαν ὅλους τοὺς συντελεστὰς τῆς νίκης καὶ τοὺς ἀριθμητικοὺς καὶ τοὺς ἠθικούς. Οὐδέποτε ἐπιχειροῦν ἐπίθεσιν ἀλόγιστον ἐναντίον ἐχθροῦ προφανῶς ὑπερτέρου ἢ καλῶς ὠχυρωμένου, προσπαθοῦν πάντοτε νὰ ἐπιτύχουν κατάτμησιν τῶν δυνάμεών του διὰ νὰ τὰς κατακόψουν διῃρημένας, χρησιμοποιοῦν καταλλήλως τὴν διάπλασιν τοῦ ἐδάφους, μεταχειρίζονται πᾶν μέσον διὰ νὰ καταπονήσουν τὸ ἠθικὸν τοῦ ἐχθροῦ, τὰς δὲ ἐπιθέσεις των προσπαθοῦν πάντοτε νὰ διεξάγουν αἰφνιδιαστικῶς.

Ἡ ἀρχὴ τῆς τακτικῆς ταύτης, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ συγγραφέως τῆς *Παραδρομῆς*, εἶναι παλαιά· δὲν ὁρίζονται ὅμως καὶ οἱ χρόνοι τῆς γενέσεως αὐτῆς. Ἴσως θὰ ἠδυνάμεθα νὰ τὴν ἀναβιβάσωμεν μετὰ πιθανότητος μέχρι τοῦ Ζ' αἰῶνος, δηλ. μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, ὁπότε οἱ Μαρδαΐται ἐτρομοκράτησαν τοὺς Ἄραβας εἰς τὴν Συρίαν. Εἰς τοῦτο μᾶς βοηθεῖ χωρίον τοῦ Θεοφάνους, ἐν ᾧ ἐκτίθενται τὰ τῆς ἀναστολῆς τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Μάρδασὰν ἐν τῇ περὶ τὴν Νικομήδειαν χώρᾳ κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀράβων πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τὸν Θεοφάνη (de Boor σ. 397), **«τοῦ Μαρδασὰν ἀπὸ Πυλῶν σὺν τῷ στρατῷ τῶν Ἀράβων ἕως Νικαίας καὶ Νικομηδείας διατρέχοντος, οἱ ἐν τῷ Λίβῳ καὶ Σόφωνι δίκην Μαρδαϊτῶν κρυπτόμενοι βασιλικοὶ ἄρχοντες καὶ τὰ πεζικὰ ἐξάπινα τούτοις**

Digitized by Google

ἐπιρρίπτοντες καὶ κλασματίζοντες ἐκεῖθεν ἀποδρᾶσαι ἐποίησαν.»

Τὸ χωρίον βεβαίως δὲν ὁμιλεῖ κυριολεκτικῶς περὶ *παραδρομῆς*, ἀλλ' ἡ ἐνέδρα καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ *κλασματισμοῦ* τοῦ ἐχθροῦ ἀποτελοῦσι στοιχεῖα κύρια αὐτῆς. Ἐὰν λοιπὸν δὲν πρόκειται περὶ πλήρους παραδρομῆς, πάντως πρόκειται περὶ μεθόδου συγγενοῦς πρὸς αὐτήν. Τὴν μέθοδον ταύτην, περιπεσοῦσαν εἰς ἀχρηστίαν, ἀνενέωσε κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ μνημονευθέντος συγγραφέως ὁ Καῖσαρ Βάρδας ὁ Φωκᾶς, ὁ πατὴρ τοῦ Νικηφόρου, ἐχρησιμοποίησεν ἐπιτυχῶς ὁ στρατηγὸς τῆς Καππαδοκίας Μαλεῖνος, ἐτελειοποίησε δ' αὐτὴν καὶ **ἄκρως μετῆλθε** καὶ μυρίας δι' αὐτῆς νίκας ἤρατο ὁ Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς. Ὁ ἴδιος συνέγραψε καὶ βιβλίον περὶ αὐτῆς, τὸ ὁποῖον δυστυχῶς μέχρι σήμερον δὲν εὑρέθη, αὐτὸς δὲ παρώτρυνε καὶ τὸν συγγραφέα τῆς *παραδρομῆς* εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ ἔργου του. Μετὰ τὰς νίκας τοῦ Νικηφόρου καὶ τὴν συντριβὴν τῶν Ἀράβων, ἡ μέθοδος περιέπεσεν εἰς ἀχρηστίαν, ἐτέθη δὲ πάλιν εἰς ἐφαρμογὴν μετὰ ἕνα περίπου αἰῶνα κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν Τούρκων, καθὼς διδάσκει τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν χωρίον ἐκ τοῦ στρατηγικοῦ τοῦ Κεκαυμένου.

Ὁ ὁπλισμὸς τῶν ἀκριτῶν δὲν ἦτο διάφορος τοῦ ἐν γένει ὁπλισμοῦ τῶν στρατιωτῶν κατὰ τοὺς ἀντιστοίχους αἰῶνας, περὶ οὗ βλ. λ. **Βυζάντιον**: ***στρατός***.

Ἀκριτικὴ ζωή.—Ἐξ ὅσων ἐλέχθησαν ἀνωτέρω γίνεται φανερὸν ὅτι ἡ ζωὴ τῶν ἀκριτῶν κατὰ τὸν Θ' καὶ Ι' τουλάχιστον αἰῶνα δὲν διέφερε καὶ πολὺ ἀπὸ τὴν σύγχρονον ζωὴν τῶν πολεμιστῶν φεουδαρχῶν τῆς Δύσεως. Οἱ ἀκρῖται μὲ τὰ φέουδά των καὶ τὰς ἄλλας ἀπολαυὰς καὶ προνομίας των καὶ μὲ τὰ ἀξιώματα, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον, ἀπετέλουν πραγματικὴν στρατιωτικὴν ἀριστοκρατίαν, ἡμιανεξάρτητον σχεδὸν ἀπὸ τοῦ κέντρου, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐνωρὶς διεκρίθησαν μεγάλοι καὶ ἰσχυροὶ οἶκοι ὅπως τῶν Δουκῶν, τῶν Ἀργυρῶν, τῶν Φωκάδων, τῶν Μελισσηνῶν, τῶν Μαλεΐνων κλ., οἱ ὁποῖοι ἔδωκαν εἰς τὸ Βυζάντιον ἐνδόξους στρατηγοὺς καὶ αὐτοκράτορας. Οἱ δὲ συνεχεῖς καὶ ἀδιάλειπτοι ἀγῶνες πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν πνεύματος καὶ βίου πραγματικῶς ἡρωϊκοῦ, τοῦ ὁποίου ἀπαύγασμα εἶναι ἡ ποίησις ἡ ἀκριτική, τὰ ᾄσματα δηλονότι τὰ ἀκριτικὰ καὶ τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ. Ἀπὸ τὴν παιδικήν των ἡλικίαν ἀνετρέφοντο διὰ τὴν πρὸς ἀνθρώπους καὶ θηρία πάλην.

Ὁ Διγενής, μόλις δωδεκαετής, ζητεῖ παρὰ τοῦ πατρός του νὰ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς κυνήγιον θηρίων, διότι τὸ κυνήγιον τῶν μικροτέρων ζῴων θεωρεῖ ἴδιον τῶν χωρικῶν:

Ὡς πότε θέλω κυνηγᾶν λαγούδια καὶ περδίκια;
αὐτὰ τῶν χωριατῶν εἰσίν, τοῦ κυνηγᾶς περδίκια.
Ἄρχοντες δὲ νεώτεροι καὶ εὐγενῶν παιδία
λέοντας καὶ ἄρκους κυνηγοῦν καὶ ἄλλα δεινὰ θηρία.
[Ἐσκωρ. στ. 744. Λαογρ. Γ' σ. 575].

Εἰς τὰ γράμματα δὲν ἠσχολοῦντο καὶ πολύ. Τρία ἔτη ἀρκοῦν εἰς τὸν Διγενῆ διὰ νὰ μάθῃ τὰ ἀπαραίτητα γράμματα καὶ νὰ μορφωθῇ.

Οὗτος τοινυν ὁ θαυμαστὸς Βασίλειος ὁ Ἀκρίτης
παιδόθεν εἰς καθηγητὴν παρὰ πατρὸς ἐδόθη,
καὶ τρεῖς ὅλους ἐνιαυτοὺς μαθήμασι σχολάζων
τῇ τοῦ νοὸς ὀξύτητι πεῖραν ἔσχε γραμμάτων.
[Τραπεζ. στ. 851].

Ἡ δὲ πνευματική των μόρφωσις δυσκόλως ἐξήρχετο τῶν ὁρίων τῆς θρησκευτικῆς. Ἀγαπητὸν ὅμως ἦτο τὸ τραγοῦδι, οἱ δὲ πολεμισταὶ ἔφερον πάντοτε μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τὸ **θαμπούρι** των (**βλ. λ**) Ὁ Διγενὴς ὅταν ἀπεφάσισε νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὰς κλεισούρας διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ δοκιμάσῃ τοὺς ἀπελάτας, ἡ πρώτη του φροντὶς ὑπῆρξε νὰ κατασκευάσῃ τὸ λαβοῦτόν του:

Καὶ ζῆλος ἦλθεν εἰς αὐτὸν νὰ ἴδῃ τοὺς ἀπελάτας,
καὶ ἔκατσεν καὶ ἔφθειασεν ὡραῖον τερπνὸν λαβοῦτον,
ἐπῆρέν το καὶ ἐξέβηκεν ἀπὸ τὰ γονικά του.
[Ἐσκωρ. στ. 626 κἑ. Λαογρ. Γ' σ. 572].

Αἱ κατοικίαι των ἦσαν μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἀρχοντικαί, πολλάκις δ' ἐκόσμουν αὐτὰς αἱ εἰκόνες ἡρωϊκῶν πράξεων μυθικῶν ἡρώων ἢ καὶ τῶν ἰδίων ἀνδραγαθημάτων. Εἰς τὰ ᾄσματα καὶ τὰ ἔπη συχναὶ εἶναι αἱ περιγραφαί των, αἱ δὲ Νεαραὶ ἐπανειλημμένως κάμνουν λόγον περὶ πολυτελῶν ἀγροτικῶν ἐπαύλεων.

Περὶ αὐτοὺς εἶχον τοὺς συντρόφους τῶν μαχῶν καὶ τῶν κατορθωμάτων των, συνάμα δὲ καὶ μαθητάς των εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ τοῦ πολέμου, τοὺς *ἀνδρειωμένους ἀγούρους* των, *ἀγένεια παλληκάρια*. Ὅταν ὁ Διγενὴς εὑρίσκετο ἐξηπλωμένος εἰς τὴν κλίνην τοῦ θανάτου, τριακόσια παλληκάρια παραστέκουν.

καὶ οἱ τριακόσιοι ἔμορφοι καὶ κόκκινα φοροῦσιν.
Βαστοῦν σπαθία ὁλοψήφωτα καὶ στέκουν ἔμπροσθέν του,
τοὺς εἶχε πάντας φύλακας εἰς τὰς στενὰς κλεισούρας,
καὶ ἐφύλαττον τὴν Ρωμανίαν ἀπὸ (τὰ) βάρβαρα ἔθνη.
(Ἐσκωρ. στ. 1689 κἑ. Λαογρ. Γ' 600)

Ἡ θύρα τῆς αὐλῆς των ἦτο πάντοτε ἀνοικτὴ καὶ ἡ τράπεζα ἐστρωμένη, εἰς δὲ τὰ συμπόσια συνήθης ἡ ἀφήγησις τῶν ἰδίων ἀνδραγαθιῶν. Εἰς αὐτὰ πολλάκις, ὅταν ὁ οἶνος ἐθέρμαινε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐξῆπτε τὴν φιλοτιμίαν, ἐλαμβάνοντο ἀποφάσεις διὰ κοῦρσα καὶ πολέμους καὶ μονομαχίας, ὅπου θὰ ἐδοκιμάζετο ἡ ἀνδρεία τῶν ἀνδρειωμένων καὶ θὰ ἐστερεώνετο ἡ φήμη των. Δὲν ἔλειπον δὲ ἴσως καὶ οἱ ἀοιδοί, οἱ ἐξυμνοῦντες τὰ πολεμικά των κατορθώματα τῶν συμποσιαζόντων ἡρώων.

Τοιοῦτος βίος δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ γεννήσῃ καὶ ποίησιν ἡρωϊκήν, τῆς ὁποίας τὰ λείψανα ἔχομεν σήμερον εἰς τὰ ἀκριτικὰ ᾄσματα καὶ τὰ ἔπη. Εἰς τὰ ᾄσματα ταῦτα πλὴν τοῦ Διγενῆ καὶ ἄλλοι ἥρωες ἐξυμνοῦνται ὡς ὁ **Ἀνδρόνικος**, ὁ **Ἀρμούρης**, ὁ **Βάρδας** ὁ **Φωκᾶς**, ὁ **Νικηφόρος**, ὁ **Πετροτράχηλος**, ὁ **Πορφύρης**, ὁ **Ξάνθινος** (βλ. τὰς λέξεις) καὶ εἴ τις ἄλλος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. **Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων ἔργων διὰ τοὺς** milites limitaneos, **βλ.** *Kuhn*, Die staedtiche und bürgerliche Verfassung des roemischen Reichs biss auf die Zeeten Justinians 1864. I σ. 138 κ ἑ, *Fustel de Coulangei*, Les origines du systéme féodal ch. 1er, *Marquardt*, Roemische Staatsverwaltung IIr Leipzig 1884 σ. 611 κ. ἑ., *Th. Mommsen*, Das roemische Militaerwesen seit Diokletian ἐν Hermes XXIV σ. 198 κ. ἑ., *Gelzer*, Die Genesis d. byz. Themenverfassung, *Stein*, Studien zur Geschichte d. byz. Reichs 1919. **Διὰ τὴν ἄλλην σχετικὴν πρὸς τοὺς ἀκρίτας βιβλιογραφίαν καθὼς καὶ πολλὰ τῶν σχετικῶν χωρίων βλ.** *Στ. Π. Κυριακίδου* Διγενὴς Ἀκρίτας Ἀθῆν. 1926].

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Ἀκρίτας (ὁ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παρὰ Πτολεμαίῳ (Γεωγρ. 5, 1. 2) ἄκρα τῆς Βιθυνίας μετὰ τὴν Χαλκηδόνα ἐν τῷ Ἀστακηνῷ κόλπῳ ὑπὸ γεωγραφικὸν μῆκος καὶ πλάτος 56 15'—43° 5'. Ἡ αὐτὴ ἄκρα μνημονεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ Μενίππου καὶ Ἀρτεμιδώρου παρὰ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ ἐν λ. *Χαλκηδὼν* καὶ *Χαλκίτης*. Ὁ Μένιππος ἀπὸ Χαλκηδόνος μέχρι Ἀκρίτου ὑπολογίζει στάδια ξ' (=60). Τὸ ἀκρωτήριον διετήρησε καὶ μέχρι σήμερον τὸ ὄνομά του (*Βουτυρᾶ*, Γεωγρ. Λεξ. ἐν λ. *Ἀκρίτας*). Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους παρὰ τὸ ἀκρωτήριον ἐκτίσθη λιμὴν καὶ πόλις, ἥτις φαίνεται ὅτι ἀπετέλει τὸ σύνηθες τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων ἐπίνειον. Ὁ Μιχαὴλ ὁ μεθυστὴς μετὰ τὸν φόνον τοῦ Καίσαρος Βάρδα ἐν Κήποις τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων ἐπιστρέφων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τοῦ Ἀκρίτα διέρχεται (**«ἐρχομένων δὲ κατὰ τὴν ὁδόν, κατὰ τὸ ἐμπόριον τοῦ Ἀκρίτου, λαοῦ πολλοῦ συνηγμένου ἰδεῖν τὸν βασιλέα...»**. *Γεώργιος ὁ Μοναχὸς* ἐν Συνεχιστῇ Θεοφάνους ἐκδ. Βόνν. 831, 11. Πρβλ. καὶ *Συμεὼν Μάγιστρον* αὐτ. σ. 679, 7). Περὶ τὸν Ἀκρίταν τοῦτον, ὃν τινες μὲν τῶν Βυζαντινῶν καλοῦσι χερσόνησον (βλ. Migne Patrologia Sg 99, 221 C), ἄλλοι δ' οὐχὶ ὀρθῶς νῆσον (Κεδρηνὸς Βόνν. II 73), ὑπῆρχον διάφοροι νησῖδες αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευσαν ὡς τόπος ἐξορίας. Οὕτως εἰς τὴν νησῖδα τοῦ ἁγίου Τρύφωνος ἐξωρίσθη καὶ ἀπέθανεν ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης (βλ. Migne ἔνθ' ἀν. 105 A, 105 C, 221 C, 320 A), εἰς δὲ τὴν νησῖδα τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ἐφυλακίσθη ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ ὁ Μεθόδιος (*Γενέσιος* II 14: **«Καὶ τὸν εὐαγῆ Μεθόδιον ἀδίκως τιμωρησάμενος καθ' εἱρκτὴν ἐφυλάκισε περὶ τὴν νῆσον Ἀνδρέου τοῦ ἀποστόλου καθ' ἣν ὁ Ἀκρίτας ἐγγειτονῶν ἐμφανίζεται»**).

Ὁ Κρουμβάχερ (Ἱστορ. Βυζαντ. λογοτ. μετάφρ. *Σωτηριάδου* Γ' σ. 93) ὄχι ὀρθῶς παραθέτει τὸ τοπωνύμιον ἐν τῷ περὶ *ἀκριτῶν* κεφαλαίῳ. Τὸ ὄνομα εἶναι ἀρχαιότερον τούτων ἢ κυρίως εἰπεῖν ἀρχαῖον καθὼς καὶ τὸ ἐν Μεσσηνίᾳ. ΣΤΙΛΠ. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

—**Ἀκρίτας.** Ὄρος καὶ χερσόνησος τῆς Μεσσηνίας μεταξὺ καὶ πρὸς Ν. τῆς Πύλου καὶ τοῦ Πεταλιδίου (τῆς ἀρχαίας Κορώνης) καὶ τοῦ Λυκοδήμου ὄρους (τῆς ἀρχαίας Μαθίας). Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὠνομάζετο καὶ Ρίον καὶ κατὰ τὴν περιοχὴν αὐτοῦ ἦσαν αἱ πόλεις Κορώνη, Κολωνίδες, Ἀσίνη καὶ Μοθώνη, ἡ δὲ νοτιωτάτη τριγωνικὴ αὐτοῦ ἀκὶς σχηματίζει τὸ ἀκρωτήριον *Ἀκρίταν* (βλ. κατωτέρω).

—**Ἀκρίτας** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἀποτελοῦν τὸν τερματισμὸν τῆς ἀκρωρείας *Λυκόδημος* (3132 ποδ.) καὶ *Σαράτσα*, ὡς καὶ τὴν νοτίαν τῆς Μεσσηνίας ἐσχατιὰν καὶ τὴν Ν.ΝΔ τῆς Πελοποννήσου. Ὀνομαζόμενον σήμερον *Κάβο-Γκάλλος* (Πλάτος=36°43', Μῆκος=21°53. Χάρτης Ἀγγλικός: 1685=Venetico to Spezzia, λεπτομερέστερος δὲ ὁ 682: Golf of Kalamata) κατὰ παραφθορὰν τῆς ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν δοθείσης αὐτῷ ὀνομασίας Capo Gallo, ἀποτελεῖ τὴν ἐκ δυσμῶν ἀρχὴν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, τοῦ Ἀσιναίου κόλπου τῶν ἀρχαίων, ἀπέχον τῆς Μεθώνης 10 μίλλια ΝΑ: **«Τῇ δὲ Μεθώνῃ συνεχής ἐστιν ὁ Ἀκρίτας, ἀρχὴ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου· καλοῦσι δὲ αὐτὸν καὶ Ἀσιναῖον...»** *Στράβ.* ἐκδ. Didot H, 2, 4).

Ἡ εἰς μίλλια ἀπόστασίς του εἶναι ἀπὸ Κορώνης 7, ἀπὸ Πεταλιδίου $16^1/_2$, ἀπὸ Καλαμῶν $21^1/_2$, ἀπὸ ἀκρωτηρίου καὶ φάρου Κιτριῶν 17, ἀπὸ Καρδαμύλης 20, ἀπὸ Λιμενίου 24, ἀπὸ Μεζάπου 27, ἀπὸ Κάβο-Γρόσσου ἀρχ. *Θυρίδες* ἀκρωτ., ἰταλ. Capo Grosso) $27^1/_2$, ἀπὸ Γέρο-Λιμένος 29 καὶ ἀπὸ ἀκρωτηρίου Ταινάρου 35.

Τὸ ἀκρωτήριον, γυμνὸν βλαστήσεως, λευκωπὸν καὶ διαβεβρωμένον, ἀπολήγει εἰς «κεφαλὴν» συνδεομένην μετὰ τοῦ κυρίου σώματος τοῦ ἀκρωτηρίου δι' ἰσθμοῦ χθαμαλοῦ. Οἱ βυθοὶ 3—5 ἐγγὺς τοῦ ἀκρωτηρίου, χύνονται ἐπικλινῶς εἰς 15 ὀργυιὰς μὲν εἰς τὰ πλησίον καὶ ὑπὲρ τὰς 100 ὀργ. εἰς $1^1/_2$ μίλ. δυτικῶς, εἰς 4 μίλ. νοτίως καὶ 3 μίλ. Α. ΝΑ. Ἀπὸ δὲ τῆς «ὑφαλοκρηπῖδος» ταύτης τῶν 100 ὀργ. ἀναδύουσι πρὸς νότον ἀκριβῶς ἡ νησὶς *Βενέτικο* 173 μέτρα ὑψηλὴ καὶ ἀπόκρημνος, ἥτις *Θηγανοῦσα* ὠνομάζετο παρ' ἀρχαίοις ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀκονολίθων, πρὸς νότον δὲ ταύτης 4 βραχονησῖδες, *Αὐγὰ* ἢ *Πετροκάραβα*, ἀναδύουσαι κορυφαὶ «ὑφαλονησῖδος» μὲ ἐπιμήκη κατεύθυνσιν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. Δὲν εἶναι ἐν τούτοις πιθανὸν ὅτι αἱ νησῖδες αὗται εἶναι «**ἀποσπάσματα**» (βλ. λ.) τοῦ ἀκρωτηρίου, δεδομένου ὅτι ὁ Ἀκρίτας ἀπὸ τοῦ Βενέτικο, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ Βενέτικο ἀπὸ τὰ Πετροκάραβα, χωρίζονται διὰ διαύλων ἐχόντων ἄνω τῶν 24 ὀργ. βάθος· μᾶλλον δέον νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν ἀρχέγονον διαμόρφωσιν τῶν ἀκτῶν ἐκείνων, πάντως δὲ ἀποτελοῦν νοητὴν τοῦ ἀκρωτηρίου συνέχειαν. Σ. Ε. Λ.

— **Ἀκρίτας** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κορώνας, ὑπαγομένης εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Πρότερον ἐκαλεῖτο Βλαδάγκα. Ἔχει κατοίκους 66.

Ἀκρίτας (ἢ ***Ἀκρείτας***) ***Ἀπόλλων***. Οὕτως ἐπεκαλεῖτο ὁ Ἀπόλλων ἐν Σπάρτῃ ὅπου ὑπῆρχε βωμὸς παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Γῆς, τὸ Γάσηπτον ἐπονομαζόμενον, καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Μαλεάτα Ἀπόλλωνος. Πιθανώτατα τὸ ἐπώνυμον τοῦτο εἶχε λάβει ὁ Ἀπόλλων ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρίτα, ὡς εἶχε λάβει καὶ τὸ ἐπώνυμον Μαλεάτας ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέας, καὶ ἄλλος θεός, ὁ Ποσειδῶν, τὸ ἐπώνυμον Ταινάριος ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου Ταινάρου (Παυσ. III. 12.8). Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀκρίτας *Διγενῆς*· βλ. **Διγενὴς Ἀκρίτας** καὶ ἀκρῖται.

Ἀκρίτη *[Ἀρχ.]*. Νῆσος ἀπέχουσα ἑκατὸν σταδίους τῆς Πάτμου (**Ἀγαθήμ.**).

ἀκρίτης· βλ. λ. **ἀκρῖται.**

α-ἀκρίτης *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. **d,l-μαννίτης.**

ἀκριτικός, *—ή, —όν*· ὁ τῶν ἀκριτῶν, ὁ ἰδιάζων ἢ ἀνήκων εἰς τοὺς **ἀκρίτας** (**βλ. λέξιν**)· «*ἀκριτικὸς βίος*», ὁ βίος τὸν ὁποῖον διῆγον οἱ ἀκρῖται· «*ἀκριτικὰ ᾄσματα*», ᾄσματα εἰς τὰ ὁποῖα περιγράφεται ὁ βίος καὶ τὰ κατορθώματα τῶν ἀκριτῶν.

ἀκριτοβάται. Κατὰ τὸν Ἡσύχιον ἐκαλοῦντο οὕτως ἐν Ἐφέσῳ ἄρχοντες ἐπιβλέποντες τὰ τῶν θυσιῶν πρὸς τὴν Ἄρτεμιν.

ἀκριτόβουλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἄκριτος ἅμα καὶ ἄβουλος.

ἀκριτοέπεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι τις ἀκριτοεπής, τὸ νὰ λέγῃ τις ἀκρίτως.

ἀκριτοεπής (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἀκριτόμυθος, ὁ ἄκριτα λέγων, ἀμετροεπής.

ἀκριτολογήματα (τά)· λόγοι ἄκριτοι, ἀνόητοι.

ἀκριτολογῶ· ὁμιλῶ ἀκρίτως, λέγω ἀνοήτους λόγους.

ἀκριτομυθία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκριτόμυθος, τὸ νὰ λέγῃ τις ἀκρίτως ὅ,τι τύχῃ.

ἀκριτόμυθος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀκρίτως λέγων ὅ,τι τύχῃ, ὁ μὴ συγκρατῶν πᾶν ὅ,τι δὲν πρέπει νὰ εἴπῃ, ἰδίᾳ τὸ μυστικόν. Παρ' ἀρχαίοις εἶχε γενικωτέραν σημασίαν: ὁ συγκεχυμένα, ἀδιάτακτα καὶ ἀδιανόητα λέγων, ὁ στερούμενος κριτηρίου ἐν τοῖς λόγοις.

—**«Ἀκριτόμυθος»** (ὁ). Κωμῳδία τοῦ Βολταίρου, διδαχθεῖσα τὸ πρῶτον τὸν μῆνα Αὔγουστον τοῦ 1725. Ὡς ὑπόθεσις τοῦ ἔργου χρησιμεύει ἡ ἀκριτομυθία τοῦ νεαροῦ Νταμίς, ὅστις ὑπερηφανεύεται διότι ἡ ὡραία Ὀρτανσία τὸν ἀγαπᾷ καί, ἀντὶ νὰ κρύψῃ τὸ αἴσθημα τοῦτο, κομπάζων τὸ διακηρύττει πανταχοῦ. Ἡ διαγωγή του αὕτη ἐξοργίζει τὴν Ὀρτανσίαν τις καὶ προσφέρει τὴν χεῖρα, τὴν καρδίαν καὶ τὴν περιουσίαν της εἰς τὸν Κλίτανδρον, ἐγκαταλείπουσα τὸν ἀκριτόμυθον Νταμίς. Μ. Λ.

ἀκριτομυθῶ (*—έω*)· ἀκριτολογῶ, ὁμιλῶ ἀκρίτως, ἀνοήτως.

ἄκριτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ δυνάμενος νὰ κρίνῃ, ἀπερίσκεπτος, ἀλόγιστος, ἐλαφρός· || **παθητ.** ὁ μὴ κριθείς, ἀδίκαστος· «*ἄκριτος ἀγών*,—*δίκη*». —Ἐπιρρ. ***ἀκρίτως***.

—*[Ἀττ. Δίκ.]*. Ὁ μὴ κεκριμένος, ὁ ἀδίκαστος, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ δικασθῇ. **«Οὐκ ἐπὶ τοῖς κεκριμένοις καὶ ἠγωνισμένοις ὁ νόμος κεῖται, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἀκρίτοις»** (*Δημοσθ.* κατὰ Τιμοκρ. 145). Ὁ «*περὶ τῶν ἀκρίτων νόμος*» ἦτο παρεμφερὴς πρὸς τὸν **jus vitae necisque** τῶν Ρωμαίων, καθ' ὃν ὁ πατὴρ ἠδύνατο νὰ φονεύσῃ τὸ ἴδιον τέκνον· ἀμφισβητεῖται περὶ αὐτοῦ, ἐάν, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Ἑρμογένης (I. 1), ἐθεσπίσθη ὑπὸ τοῦ Σόλωνος,

Digitized by Google

ὅστις, ὡς γνωστόν, ἐθέσπισεν ἠπίους καὶ φιλαγάθους νόμους, ἀπαγορεύσας τὴν πώλησιν τῶν τέκνων («μὴ ἐξεῖναι θυγατέρας πωλεῖν, μηδ' ἀδελφάς, πλὴν ἂν λάβῃ παρθένον ἀνδρὶ συγγεγενημένην», *Πλουτάρχ. Σόλων*). Ἐν τοσούτῳ εἰς τὸν κατὰ Τιμάρχου λόγον τοῦ Αἰσχίνου (182), ἀναφέρεται, ὅτι, ἀνήρ τις τῶν πολιτῶν, εὑρὼν τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα διεφθαρμένην, «ἐγκατῳκοδόμησεν αὐτὴν μεθ' ἵππου εἰς ἔρημον οἰκίαν, ὑφ' οὗ προδήλως ἔμελλεν ἀπολεῖσθαι διὰ λιμὸν συγκαθειργμένη, ὅς τόπος ἐκαλεῖτο *παρ' ἵππον καὶ κόραν*». ΙΩ. Δ. Ζ.

Ἀκριτοχῶρι. Χωρίον τῆς ἑλλην. Μακεδονίας εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Κερκίνης (Μπέλες). Ὑπάγεται εἰς τὴν κοινότητα Ῥάμνης τῆς ὑποδιοικήσεως Σιδηροκάστρου καὶ ἔχει κατοίκους 249. Πρότερον ἐκαλεῖτο Δερβέντι.

Ἀκρίτσα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, Cape Akritsa (πλάτος=38° 45' 35'', μῆκος 23° 03') φέρεται ἐπὶ τῶν ἀγγλικῶν χαρτῶν (1556 =Gulf of Volo with Oreos and Talanta channels) ἄκρα γεώδης προέχουσα ἱκανῶς, ἀποτελοῦσα τὸν ΒΑ τερματισμὸν τῆς ἀκτῆς τῆς Λοκρίδος, εὑρισκομένη δὲ εἰς 3¼ ΒΔ τῆς ἄκρας *Λιβανάταις* τῆς παρὰ τὸ φερώνυμον χωρίον καὶ εἰς 6 μίλλια ἀκριβῶς πρὸς νότον τῶν *Λουτρῶν Αἰδηψοῦ* ἐπὶ δὲ τῆς ἄκρας φάρος. Ἡ τοιαύτη ὅμως ὀνομασία τῶν ἀγγλικῶν χαρτῶν, ὁλονὲν ἐπιβαλλομένη διὰ τῆς χρήσεως, εἶναι πεπλανημένη, προελθοῦσα διὰ μεταθέσεως δύο γραμμάτων της, ἐκ τῆς ὀρθῆς Ἀρκίτσα (διὰ τὸν ἐπὶ τῆς ὁποίας φάρον βλ. τὴν λέξιν ταύτην). Σ. Ε. Λ.

Ἀκρίφιος. Εἷς τῶν οἰκιστῶν τῆς κατὰ συμβουλὴν τοῦ Ἐπαμεινώνδου οἰκισθείσης Μεγάλης πόλεως ἐκ διαφόρων μικρῶν πόλεων τῆς Ἀρκαδίας παρὰ τὰ ὅρια τῆς Λακωνικῆς ἐκλεχθεὶς μετὰ τοῦ Κλεολάου ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Κλειτορίων (Παυσ. VIII, 27, 2). Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκροάζομαι· ἄλλος τύπος τοῦ **ἀκροῶμαι** (βλ. λ.), σχηματισθεὶς ἐκ τοῦ παθητ. ἀορίστου *ἠκροάσθην* κατ' ἀναλογίαν τοῦ *ἠγοράσθην—ἀγοράζομαι* καὶ τῶν ὁμοίων. Ἰδιωματ. *ἀκράζομαι* καὶ *ἀγκράζομαι*.

ἀκρόαμα (τό)· ὅ,τι τις ἀκροᾶται, ἄκουσμα, ἰδίᾳ ὅ,τι τις εὐχαρίστως ἀκροᾶται· «θεάματα καὶ ἀκροάματα κάλλιστα».

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐκαλοῦντο *ἀκροάματα* μουσικὰ διαλείμματα κατὰ τοὺς ἀγῶνας. Ἐπίσης ἀκροάματα ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀργότερον ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων αἱ κατὰ τὰ συμπόσια παρεχόμεναι διασκεδάσεις, μουσική, ᾄσματα, χοροὶ κ.τ.λ. καθὼς καὶ τὰ πρόσωπα τὰ ἐκτελοῦντα τὰ ἀκροάματα «αὐλητρίδας καὶ ψαλτρίας καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀκροαμάτων» (*Ἀθήν* 12, 526). Ἀκροάματα καλεῖ τοὺς ἀοιδοὺς ὁ Πολύβιος, τοὺς ὑποκριτὰς δὲ τοὺς ἀναγνώστας κ. ἄ. ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Ἀθήναιος.

ἀκροαματικός, —ή, —όν· ὁ πρὸς ἀκρόασιν ἁρμόδιος, ὁ ἔχων ἀρετὰς ὥστε νὰ γίνῃ ἀκουστὸς εὐχαρίστως.

—Ἀκροαματικὴ *Θεολογία* (Acroamatica Theologia). Ὅρος κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐν τῇ Δύσει πρὸς δήλωσιν τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ ἀπὸ καθέδρας θεολογίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν στοιχειώδη θρησκευτικὴν μόρφωσιν (theologia popularis). Δ.Σ.Μ.

— ἀκροαματικὴ *μορφὴ διδασκαλίας*· βλ. **διδασκαλία.**

— ἀκροαματικοὶ λόγοι *[Φιλοσ.]*. Ἀκροαματικὸς (ὁ εἰς ἀκρόασιν ὡρισμένος) λόγος καλεῖται ἡ διὰ συνεχοῦς λόγου διδασκαλία, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐρωτηματικὴν μορφὴν τῆς διδασκαλίας.

Ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καλοῦνται λόγοι ἀκροαματικοὶ (καὶ *ἀκροατικὰ* καὶ *ἀκροάσεις*) τὰ *ἐσωτερικὰ* συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους, ἅτινα προέκυψαν ἐκ συνεχῶν λόγων (*ἀκροάσεις*). Οἱ ἐσωτερικοὶ οὗτοι λόγοι προωρισμένοι διὰ τοὺς μεμυημένους εἰς τὴν φιλοσοφίαν διεκρίνοντο διὰ τὸ ὕψος τῶν προβλημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνεφέροντο, διὰ τὴν βαθύτητα τῶν σκέψεων καὶ διὰ τὴν αὐστηρὰν λογικὴν μέθοδον τῆς ἐρεύνης, ἦσαν δέ, ὡς προείπομεν, συνεχεῖς καὶ κατεγράφοντο ὑπὸ τῶν ἀκροατῶν, ἐνῷ οἱ *ἐξωτερικοὶ* λόγοι προωρισμένοι διὰ τοὺς λαϊκούς, τοὺς ἀμυήτους εἰς τὴν κυρίως φιλοσοφίαν, ἦσαν διάλογοι. Πλείονα βλ. ἐν λ. **ἐσωτερικοὶ λόγοι, ἐξωτερικοὶ λόγοι** καὶ **Ἀριστοτέλης** [Πρβλ. Γέλλιον ἐν Noct. Atticae XX, 5.] Σ. Μ. Κ.

ἀκροαματισμός (ὁ)· τὸ νὰ φαντάζεταί τις ὅτι ἀκούει· προβλ. *ὁραματισμός*.

ἀκροάσιμος (ὁ, ἡ)· ὁ ἄξιος νὰ τύχῃ ἀκροάσεως, ὁ ἄξιος νὰ ἀκουσθῇ.

ἀκρόασις (ἡ)· τὸ νὰ ἀκροᾶταί τις, τὸ νὰ ἀκούῃ μετὰ προσοχῆς· || δέχομαι εἰς *ἀκρόασιν*· δέχομαί τινα νὰ ἀκούσω τὰ παράπονά του, τὴν αἴτησίν του, τὴν γνώμην του· ζητῶ *ἀκρόασιν*· ζητῶ νὰ ἀκουσθῶ, νὰ εἰσακουσθῶ· ἡμέρα *ἀκροάσεων*· ἡμέρα καθ' ἣν ὁ ἡγεμών, ἡ ἀνωτάτη τις ἀρχή, δέχεται τὰς προφορικὰς αἰτήσεις ἢ παράπονα ἰδιωτῶν. Β. Φ.

— [ΜΟΥΣ.] Ἐν τῇ μουσικῇ τέχνῃ *ἀκρόασις* (audition) λέγεται ἐπὶ κατ' ἰδίαν ἢ δημοσίᾳ ἐκτελέσεων μουσικῶν ἔργων. *Πρώτη ἀκρόασις* εἶναι ἡ πρώτη ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου ἢ ἡ πρώτη ἐμφάνισις καλλιτέχνου. Ἐπίσης, πᾶς καλλιτέχνης ἀοιδὸς προτοῦ προσληφθῇ εἰς θίασον λυρικὸν ἢ συναυλίας ὀφείλει νὰ ὑποστῇ εἶδός τι προκαταρκτικῆς ἐξετάσεως, ἥτις καλεῖται *ἀκρόασις* (audition). Αὕτη λαμβάνει χώραν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ θεάτρου ἢ ἐν ἄλλῃ εἰδικῇ καὶ ἐνώπιον τοῦ καλλιτεχνικοῦ διευθυντοῦ καὶ τῶν μελῶν τῆς τεχνικῆς ἐπιτροπῆς. Τὰ ψαλλόμενα τεμάχια ἀφίενται εἰς τὴν ἐκλογήν του. Ἐκ τῆς ἐκβάσεως τῆς πρώτης ἀκροάσεως ἐξαρτᾶται ἡ πρόσληψις ἢ μὴ τοῦ ὑποψηφίου. Ἐν ἀποτυχίᾳ τῆς πρώτης, ἐξ ἀφορμῆς μὴ σχετιζομένης μὲ τὴν φωνητικὴν ἱκανότητα τοῦ ἀοιδοῦ, ἡ ἀκρόασις δύναται νὰ ἐπαναληφθῇ εἰς ἄλλην ὡρισμένην ἡμέραν καὶ ὥραν. Δ. Λ.

— [ΝΟΜ.] Βλ. **ἀττικὸν δίκαιον.**

— [ΙΑΤΡ.] Ἀκρόασιν ἐν τῇ Ἰατρικῇ ἀποκαλοῦμεν τὴν παρακολούθησιν τῶν, εἴτε αὐτομάτως εἴτε προκλητῶς, παραγομένων ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἤχων.

Τὴν ἀκρόασιν συνδεδυασμένην μετὰ τῆς *σείσεως* μετεχειρίσθη πρῶτος ὁ Ἱπποκράτης ὡς μέσον διαγνωστικὸν περιγράψας τὸ καὶ μέχρι σήμερον φέρον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῇ Ἰατρικῇ σημεῖον «*ἱπποκρατικὴ σεῖσις*». Ἡ συστηματικὴ ὅμως ἐφαρμογὴ ἐν τῇ ἰατρικῇ διαγνωστικῇ τῆς ἀκροάσεως ἐγένετο τῷ πρῶτον τῷ 1816 ὑπὸ τοῦ Laënnec (βλ.λ.), ὅστις καὶ ἰδιαίτερον ἐπὶ τῆς ἀκροάσεως σύγγραμμα συνέγραψεν· ἡ δὲ ἐφαρμογὴ αὕτη συνετέλεσεν εἰς τὴν πρόοδον τῆς διαγνώσεως τῶν νόσων, καθόσον ἀποτελεῖ τὴν μᾶλλον ἀσφαλῆ καὶ ἀκριβεστέραν μέθοδον ἐξετάσεως τῆς λειτουργίας τῶν ἔσω ἰδίᾳ ὀργάνων.

Ἡ ἀκρόασις ἰδιαιτέρως ἐφαρμόζεται εἰς τὴν ἐξέτασιν ἐκείνων ἐκ τῶν ἔσω ὀργάνων, ἅτινα καὶ φυσιολογικῶς λειτουργοῦντα παράγουσιν ἤχους τινάς· τοιαῦτα δὲ εἶναι κατ' ἐξοχὴν οἱ πνεύμονες καὶ ἡ καρδία· ἐκτελεῖται δέ, εἴτε τιθεμένου τοῦ ὠτὸς ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῆς χώρας κάτωθεν τῆς ὁποίας παράγεται ὁ ἦχος (**ἄμεσος ἀκρόασις**), ὁπότε, δι' ὑγιεινοὺς λόγους μόνον, παρεντίθεται ἐνίοτε τεμάχιον λεπτοῦ ὑφάσματος μεταξὺ τοῦ ὠτὸς τοῦ ἀκροαζομένου καὶ τοῦ δέρματος τοῦ ἐξεταζομένου ἀτόμου, εἴτε διὰ μέσου διαφόρων ὀργάνων (στηθοσκοπίου, φωνενδοσκοπίου κ. ἄ.), σκοπούντων τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ὑπὸ τοῦ σπλάγχνου παραγομένου ἤχου καὶ τὴν εὐκρινεστέραν τούτου ἀντίληψιν (**ἔμμεσος ἀκρόασις**).

Ἡ ἐξάσκησις τοῦ ὠτός, εἴτε διὰ τὴν ἄμεσον ἀκρόασιν, εἴτε διὰ τὴν ἔμμεσον (καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ἡ δι' ἕκαστον εἶδος ὀργάνου ἰδιαιτέρα ἄσκησις), δέον νὰ λαμβάνηται σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν, καθ' ὅτι πολλάκις ὁ ἰατρός, εὑρισκόμενος εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μεταχειρισθῇ ἄλλον τρόπον ἐξετάσεως τοῦ συνήθους αὐτῷ, δυσκόλως δύναται νὰ καθορίσῃ τὸ ἀκροαστικὸν εὕρημα. Κατὰ τὴν ἀκρόασιν τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ἄτομον πρέπει νὰ λαμβάνῃ στάσιν ἐν ἀναπαύσει καὶ ἀπομακρύνουσαν μυϊκὰς συσπάσεις. Ἡ ἀκροαστικὴ μέθοδος ἐφαρμόζεται ἐπὶ διαφόρων ἐν τῇ διαγνώσει παθήσεων τοῦ ὀργανισμοῦ.

Ἐπὶ τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος.—Ὁ ἀήρ, εἰσερχόμενος διὰ τοῦ ἐλαφρῶς ἠνεῳγμένου στόματος εἰς τὸν λάρυγγα, τὴν τραχεῖαν, τοὺς βρόγχους, τὰ βρογχιόλια καὶ τὰς κυψελίδας τοῦ πνεύμονος, παράγει ἦχον, ὃν ἀκροώμεθα καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ θώρακος μέχρι τῶν ὁρίων τοῦ πνεύμονος καὶ ὅστις παράγει τὴν ἐντύπωσιν ψιθυρίσματος, ἠπίου, ἁρμονικοῦ, μετρίας διαρκείας, δυναμένου νὰ παρασταθῇ διὰ τῆς γραμμῆς |. Τὸ ψιθύρισμα τοῦτο καλεῖται *εἰσπνευστικὸν ψιθύρισμα*, εὑρίσκεται δὲ αὐξανόμενον κατὰ πολὺ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, μακρὰν δηλ. τῶν πυλῶν τοῦ πνεύμονος, διότι ἡ κυρία ἑστία τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ εἶναι τὰ λόβια τῶν πνευμόνων.

Εἰς συνέχειαν τοῦ εἰσπνευστικοῦ ψιθυρίσματος παράγεται ἕτερον τοιοῦτο κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ἀέρος διὰ τῶν ἰδίων ἐπίσης ὁδῶν, ἤπιον, μικροτέρας ὅμως διαρκείας τοῦ εἰσπνευστικοῦ ἐν ἀναλογίᾳ 2 ἢ 3:1, καὶ τοῦτο διότι ὁ ἀὴρ ἐξέρχεται τῶν κυψελίδων βραδέως, οὐχὶ δὲ μετὰ δυνάμεως οὕτως ὥστε τὸ τέλος αὐτῆς νὰ μὴ καθίσταται ἀντιληπτόν· τοῦτο δύναται νὰ παρασταθῇ διὰ τῆς γραμμῆς —. ἀποκαλεῖται δὲ *ἐκπνευστικὸν ψιθύρισμα*. Τοῦτο εὑρίσκεται αὐξανόμενον κατὰ πολὺ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, διότι ἡ κυρία ἑστία τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ εἶναι οἱ βρόγχοι. Ἡ ἕνωσις τῶν δύο ἀνωτέρω ψιθυρισμάτων ἀποτελεῖ τὸ *ἀναπνευστικὸν ψιθύρισμα*, ῥυθμοῦ κανονικοῦ, γραφικῶς δυναμένου νὰ παρασταθῇ ὡς ἑξῆς L.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ εἰσπνευστικὸν ψιθύρισμα πληροφορεῖ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν λοβίων ἐν γένει καὶ τῶν κυψελιδικῶν ὁδῶν, τὸ δὲ ἐκπνευστικὸν ψιθύρισμα πληροφορεῖ ἡμᾶς περὶ τῆς καταστάσεως τῶν μεγαλυτέρων βρογχικῶν ὁδῶν.

Τὸ ἀναπνευστικὸν ψιθύρισμα δυνατὸν εἰς παθολογικὰς καταστάσεις νὰ ἐμφανίζεται ὑπὸ ἀλλοιώσεις διαφόρους (ἔντονον, τραχύ, διακεκομμένον, φυσηματῶδες, φυσήματα διάφορα, κλπ.), ὡς ἐπίσης δὲ δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιπρόσθετοι ἦχοι διάφοροι (συρίττοντες, ῥεγχάζοντες, τρίζοντες, ὑπόστροφοι, ὑποτρίζοντες, κριγμοὶ κλπ.), οἵτινες ἀναλόγως τῆς ἐντάσεως, τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν καλύπτουν ἐν μέρει ἢ καὶ ἐν συνόλῳ ἐνίοτε τὸ ἀναπνευστικὸν ψιθύρισμα.

Πολλάκις λόγῳ διαγνωστικῆς αἰτίας ἀναζητοῦμεν χαρακτῆρας τῆς φωνῆς καὶ τῆς βηχὸς διὰ μέσου τῶν θωρακικῶν τοιχωμάτων. Καὶ ἐπὶ μὲν φυσιολογικῆς καταστάσεως ἡ προκαλουμένη βὴξ καὶ ἡ φωνὴ ἔχουν ἀπήχησιν ἰδιάζουσαν, ἐξησθενημένην, ἀνάλογον τῆς ἐντάσεώς των. Εἰς παθολογικὰς ὅμως καταστάσεις τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος ἡ ἀπήχησις αὕτη προσλαμβάνει διαφόρους χαρακτῆρας, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἀντιστοιχεῖ εἰς ὡρισμένην κατάστασιν παθολογικὴν τοῦ ὑποκειμένου πνευμονικοῦ παρεγχύματος· καὶ διὰ μὲν τὴν βῆχα ἐπὶ παραδείγματι δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν ἀμφορικὴν τοιαύτην κατὰ τὸν πνευμοθώρακα, σπηλαιώδη δὲ κατὰ τὰς κοιλότητας ἐν γένει τοῦ πνεύμονος.

Πολλάκις ὅμως μεταχειριζόμεθα τὴν βῆχα πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν ἀναπνευστικῶν κινήσεων τοῦ ἀτόμου, λόγῳ τῶν βαθειῶν εἰσπνοῶν ἃς ἀναγκάζεται μετὰ τὴν βῆχα νὰ ἐκτελέσῃ τοῦτο, ὡς ἐπίσης πρὸς πρόκλησιν ἤχων ἐπιπροσθέτων (κριγμῶν κλπ.) οἵτινες πρὸ τῆς βηχὸς δὲν ὑπῆρχον.

Ἡ φωνὴ ἀκροωμένη ἐπὶ ὑγιοῦς ἀτόμου δίδει γένεσιν εἰς ἤχους ἀναλόγως τῆς ἐντονότητος αὐτῆς, ἐὰν δὲ ἡ φωνὴ καθίσταται βαθμηδὸν ὀλιγώτερον ἔντονος, καταλήγομεν εἰς τὴν ἀκρόασιν οὐχὶ πλέον εὐδιακρίτων ἤχων ἀλλὰ συγκεχυμένου ὑποκώφου θορύβου. Ἐπὶ παθολογικῶν περιπτώσεων τῶν βρόγχων ἢ καὶ ἰδιαίτατα τοῦ πνευμονικοῦ παρεγχύματος καὶ τοῦ ὑπεζωκότος, δυνατὸν ὁ ἦχος τῆς φωνῆς νὰ καθίσταται ἐντονώτερος *(βρογχοφωνία)* διακεκομμένος *(αἰγοφωνία)*, ἀμφορικὸς ἢ σπηλαιώδης, εἰς ἑτέρας δὲ περιπτώσεις καὶ ὁ διὰ ψιθυριζούσης φωνῆς παραγόμενος ἦχος καθίσταται σαφὴς καὶ εὐκρινὴς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν φυσιολογικὴν κατάστασιν *(ἄφωνος στηθολαλία)*.

Συνδυάζοντες τὴν *ἐπίκρουσιν* μετὰ τῆς ἀκροάσεως εἰς παθολογικὰς περιπτώσεις διακρίνομεν τὸν ἦχον κώδωνος, τὴν ἱπποκρατικὴν σεῖσιν διὰ τῆς συνδεδυασμένης ἀκροάσεως καὶ σείσεως κλπ.

Ἐπὶ τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος.—Παραγγέλλοντες εἰς τὸ ἄτομον νὰ μὴ ἀναπνέῃ, δυνάμεθα διὰ τῆς ἀμέσου ἢ ἐμμέσου ἀκροάσεως τῆς προκαρδίου χώρας, καὶ εἰς ὡρισμένα σημεῖα αὐτῆς, νὰ ἀντιληφθῶμεν ὑποκειμένους δύο ἤχους, ἐξ ὧν ὁ εἷς, πλήρης καὶ ὑπόκωφος, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν συστολὴν τῶν κοιλιῶν, ὁ δὲ ἕτερος, ἀκουόμενος πλησίον τοῦ πρώτου, εἶναι σαφής, βραχύς, ὀξύς, ἀνταποκρίνεται δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς διαστολῆς τῶν κοιλιῶν. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἤχων παρεντίθεται μέγα ἢ μικρὸν διάλειμμα σιγῆς, τὸ σύνολον δὲ ἀποτελεῖ τὴν καρδιακὴν περίοδον καὶ ἐπαναλαμβάνεται ῥυθμικῶς μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως.

Ἡ ἀκρόασις τῶν ἤχων τούτων δίδει σαφέστατα ἀποτελέσματα ὁσάκις γίνεται διὰ στηθοσκοπήσεως εἰς τὰ κλινικὰ στόμια τῆς καρδίας, ἀνταποκρινόμενα: ὀλίγον πρὸς τὰ ἔσω καὶ κάτω τῆς θηλῆς τοῦ ἀριστεροῦ μαστοῦ, διὰ τὸ στόμιον τῆς μιτροειδοῦς βαλβῖδος· ἀριστερὸν δεύτερον Μ. Δ. διὰ τὸ στόμιον τῆς πνευμονικῆς· δεξιὸν δεύτερον Μ. Δ. διὰ τὸ στόμιον τῆς ἀορτῆς· 2 ἑκατοστὰ ἔξω τῆς παραστερνικῆς γραμμῆς, καὶ εἰς τὴν βάσιν τῆς ξιφοειδοῦς ἀποφύσεως διὰ τὸ στόμιον τῆς τριγλώχινος.

Εἰς παθολογικὰς περιπτώσεις δυνατὸν οἱ ἦχοι οὗτοι ν' ἀκούωνται ἠλλοιωμένοι καὶ νὰ προσλαμβάνωσι φυσηματώδη χαρακτῆρα, ἢ ν' ἀναπληρῶνται ὑπὸ φυσημάτος, ν' ἀκούωνται τραχεῖς, εἴτε διπλοῖ, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ διαλείμματα τῆς σιγῆς νὰ καλύπτωνται ὑπὸ διαφόρων ἤχων φυσηματωδῶν, τριβῆς κ. λ. π.

Ἡ ἀκρόασις τῶν ἀγγείων, ἰδίως τῶν ἀρτηριῶν, φυσιολογικῶς μὲν δεικνύει ἦχον συστολικὸν καὶ διαστολικόν, ἀναλόγως δὲ τῆς πιέσεως τὴν ὁποίαν θὰ ἐφαρμόσωμεν διὰ τοῦ στηθοσκοπίου δυνατὸν ὁ πρῶτος ἦχος νὰ μεταβληθῇ εἰς φύσημα. Εἰς παθολογικὰς καταστάσεις ἐξετάζοντες τὴν μηριαίαν ἀρτηρίαν εὑρίσκομεν τὸν δεύτερον ἦχον φυσηματώδη.

Ἡ φλεβικὴ ἀκρόασις (σφαγιτίδων), πολὺ δυσκολωτέρα τῆς τῶν ἀρτηριῶν, δύναται νὰ παρουσιάσῃ ἦχον ῥυθμοῦ εἰς τρεῖς χρόνους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν συστολὴν τῶν κόλπων.

Ἐπὶ τοῦ πεπτικοῦ συστήματος.—Ἡ ἄμεσος ἢ ἔμμεσος ἀκρόασις ἐπὶ τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων χρησιμεύει σπανιώτερον μὲν πρὸς ἀνεύρεσιν ὑγροαερικῶν ἤχων, τοῦ στομάχου, ἢ τοῦ ἐντέρου, (γλουγλουκισμοῦ, βορβορυγμοῦ), ἐπὶ παθολογικῶν δὲ καταστάσεων πρὸς διαπίστωσιν τριβῆς καὶ πρὸς καθορισμὸν τῶν ὁρίων τῶν κοιλιακῶν σπλάγχνων (ἥπατος, σπληνός). Μ. ΒΑΛΛΙΑΝΟΣ

Digitized by Google

Ἀκρόασις μαιευτική. — Ἡ ἀκρόασις ἐν τῇ Μαιευτικῇ ἀποτελεῖ πολύτιμον διαγνωστικὸν μέσον καὶ ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ *ὠτός*, ἐφαρμοζομένου εἴτε ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων, εἴτε, προτιμότερον, διὰ μέσου *στηθοσκοπίου* μετὰ πλατέος πτερυγίου καὶ εὐρείας χώνης, διότι δι' αὐτοῦ οἱ ἦχοι, περιοριζόμενοι ἐν τῷ σημείῳ τῆς ἀκροάσεως, γίνονται σαφέστεροι. Πρὸς ἐκτέλεσιν δὲ τῆς ἀκροάσεως κατακλίνομεν τὴν ἐξεταζομένην ὑπτίως καὶ ἀποκαλύπτοντες τὴν κοιλίαν αὐτῆς τοποθετοῦμεν τὸ στηθοσκόπιον καθέτως διὰ τῆς εὐρείας αὐτοῦ χώνης ἐπὶ τοῦ κέντρου τοῦ σώματος τῆς μήτρας καὶ ἐφαρμόζομεν τὸ οὖς ἐπὶ τοῦ πλατέος πτερυγίου τοῦ στηθοσκοπίου. Σημειωτέον ὅμως ὅτι, ἐὰν κατὰ τὸ σημεῖον, εἰς ὃ ἐτοποθετήθη τὸ στηθοσκόπιον, δὲν γίνονται αἰσθητοὶ οἱ ἀπαιτούμενοι πρὸς διάγνωσιν τῆς κυήσεως ἦχοι, τότε μετατοπίζομεν αὐτὸ εἰς διάφορα σημεῖα τῆς μήτρας ἀκροώμενοι μετὰ προσοχῆς. Διὰ τῆς ἀκροάσεως ταύτης ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀνεύρεσις τοῦ μητρικοῦ φυσήματος, τῶν καρδιακῶν παλμῶν τοῦ ἐμβρύου, τῶν σκιρτημάτων αὐτοῦ καὶ τοῦ φυσήματος τῆς ὀμφαλίδος. Κυρίως ὅμως διὰ τῆς τοιαύτης ἀκροάσεως ἐπιζητοῦμεν τὴν ἀνεύρεσιν τῶν καρδιακῶν παλμῶν τοῦ ἐμβρύου, οἵτινες μεταδίδονται διὰ τῆς ραχιαίας αὐτοῦ ἐπιφανείας ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῆς μήτρας, δι' αὐτῶν δὲ ἐπὶ τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων καὶ τελευταῖον εἰς τὸ ἐξετάζον οὖς. Κατ' ἀκολουθίαν ἀναζητητέοι οὗτοι κατὰ τὸ μέρος τῆς ράχεως τοῦ ἐμβρύου, καθ' ὃ ἀντιστοιχεῖ ἡ θωρακικὴ μοῖρα, ἡ περιλαμβάνουσα τὴν καρδίαν. Γίνονται δ' αἰσθητοὶ συνήθως περὶ τὰ μέσα τοῦ 5ου μηνὸς τῆς κυήσεως καὶ ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς ἤχους τοῦ ὡρολογίου.

Ἀκροαστικὴ ἑστία. Οἱ καρδιακοὶ παλμοὶ τῶν τῶν ἐμβρύων κατὰ μὲν τὸν 5ον μῆνα τῆς κυήσεως γίνονται αἰσθητοί, τοῦ στηθοσκοπίου τοποθετουμένου *ἀμέσως ἄνωθεν τῆς ἡβικῆς συμφύσεως*. Ἀπὸ τοῦ 6ου δὲ μηνὸς καὶ ἐντεῦθεν, προκειμένου μὲν περὶ ἰνιακῆς προβολῆς ἐν τῷ μέσῳ μεταξὺ ὀμφαλοῦ καὶ προσθίας ἄνω δεξιᾶς ἢ ἀριστερᾶς λαγονίου ἀκάνθης καὶ κατά τι πρὸς τὰ πρόσω ἢ ὀπίσω ἀναλόγως τῆς θέσεως τῆς προβολῆς, προκειμένου δὲ περὶ ἰσχιακῆς προβολῆς ἐν τῷ μέσῳ μεταξὺ ὀμφαλοῦ καὶ δεξιοῦ ἢ ἀριστεροῦ ὑποχονδρίου, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὰς χώρας ταύτας κεῖται τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῆς ράχεως τοῦ ἐμβρύου, τὸ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν καρδιακὴν χώραν. Τέλος δ' ἐπὶ προσωπικῆς προβολῆς—ἢ μετωπικῆς—οἱ καρδιακοὶ παλμοὶ τοῦ ἐμβρύου καθίστανται αἰσθητοί, τοῦ στηθοσκοπίου τιθεμένου οὐχὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς ράχεως (διότι μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν μητρικῶν τοιχωμάτων ὑπάρχει στρῶμα ἐναμνίου ὑγροῦ, κωλύοντος τὴν μετάδοσιν τῶν ἤχων), ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος ἐν τῷ μέσῳ μεταξὺ ὀμφαλοῦ καὶ προσθίας ἄνω δεξιᾶς ἢ ἀριστερᾶς λαγονίου ἀκάνθης καὶ κατά τι πρὸς τὰ πρόσω ἢ ὀπίσω ἀναλόγως τῆς θέσεως τῆς προβολῆς. Διότι κατὰ τὰς χώρας ταύτας κεῖται τὸ στῆθος τοῦ ἐμβρύου, ὅπερ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν μητρικῶν τοιχωμάτων, δι' ὧν μεταδίδονται οἱ καρδιακοὶ παλμοί.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἡ ἀνεύρεσις τῶν καρδιακῶν παλμῶν τοῦ ἐμβρύου ἐνίοτε εἶναι δυσχερής, ὡς λ. χ. ὅταν ἡ ράχις τοῦ ἐμβρύου εἶναι πολὺ πρὸς τὰ ὀπίσω ἐστραμμένη ἢ ὅταν ὑπάρχῃ ἄφθονον ἐνάμνιον ὑγρὸν ἢ τὰ κοιλιακὰ τοιχώματα εἶναι πολὺ παχέα. Κατὰ τὰς περιπτώσεις ταύτας κατακλίνοντες τὴν ἐξεταζομένην ὅτε μὲν κατὰ τὸ ἕν, ὅτε δὲ κατὰ τὸ ἄλλο τῶν πλαγίων, ἀκροώμεθα διὰ τοῦ στηθοσκοπίου ἐφαρμόζοντες αὐτὸ καθέτως καὶ στερεῶς ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῆς μήτρας. Ἡ ἀνεύρεσις δὲ τῶν καρδιακῶν παλμῶν τοῦ ἐμβρύου ἀποτελεῖ *ἀλάνθαστον* σημεῖον οὐ μόνον τῆς κυήσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἐμβρύου. Κ. ΛΟΥΡΟΣ

Ἀκρόασις ὠτός. — Ἡ ἀκρόασις τοῦ μέσου ὠτὸς ἐθεσπίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ **Laënnec**, ὅστις ἐφήρμοζε τὸ οὖς του ἐπὶ τοῦ ὠτὸς τοῦ ἀρρώστου ἢ τὸ στηθοσκόπιον ἐπὶ τῆς μαστοειδοῦς ἀποφύσεως ἢ ἐπὶ τοῦ πτερυγίου τοῦ ὠτός· ἠκροᾶτο οὕτω τοὺς ψόφους τοὺς παραγομένους εἰς τὸ μέσον οὖς. Βραδύτερον, ὁ **Gendrin** ἐσπούδασεν εἰδικώτερον τοὺς ἤχους, οὓς παρῆγον εἰς τὸ μέσον οὖς αἱ ἠχητικαὶ δονήσεις τῆς ἀναπνοῆς, τῆς βηχός, τῆς φωνῆς καὶ τοῦ διὰ τῶν χειλέων συριγμοῦ. Ἀλλ' εἰς τὸν **Deleau** πρῶτον ὀφείλεται ἡ τιμὴ τῆς περιγραφῆς τῶν διαφόρων ψόφων, τῶν παραγομένων ἐν τῇ εὐσταχιανῇ σάλπιγγι καὶ τῷ κοίλῳ τοῦ τυμπάνου διὰ τοῦ ἐμφυσωμένου ἀέρος κατὰ τὸν καθετηρισμόν, πρὸς διαγνωστικοὺς ἢ θεραπευτικοὺς σκοπούς.

Τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος, εἰσερχόμενον εἰς τὸ μέσον οὖς κατὰ τὸν καθετηρισμόν, ὅταν τὸ οὖς εἶναι *ὑγιές*, ἀποδίδει ψόφον εὐρύν, ξηρόν, ὅμοιον πρὸς τὸν παραγόμενον ὑπὸ τῆς βροχῆς, πιπτούσης ἐπὶ ξηρῶν φύλλων, ἢ πρὸς τὸν παραγόμενον, ὅταν πλησιάσωμεν τὴν γλῶσσαν πρὸς τὴν ὑπερῴαν καὶ ἐκπνεύσωμεν μὲ τὸ στόμα ἀνοικτόν. Ὁ ψόφος οὗτος προέρχεται ἐκ τῆς τριβῆς τοῦ ἀέρος ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῆς σάλπιγγος, τοῦ κοίλου καὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ τυμπάνου, ἐμφανίζει δὲ διαφόρους ἀποχρώσεις ὡς πρὸς τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν διαύγειαν καὶ δὴ ἀναλόγως τοῦ εὔρους τῆς σάλπιγγος. Ὅταν ὁ ἐξεταζόμενος ἐνεργῇ κινήσεις καταπόσεως κατὰ τὸν χρόνον τοῦ καθετηρισμοῦ, ὁ ἀὴρ εἰσβάλλει εἰς τὸ κοῖλον μετὰ ὑψηλοτέρου ψόφου, καθόσον ἡ σάλπιγξ κατὰ τὴν κατάποσιν ἀνοίγεται κάλλιον. Εἰς *παθολογικὰς* περιπτώσεις, ὁ ψόφος ἐμφανίζει ποικίλας τροποποιήσεις, ὡς ἐκ τῆς ἐξοιδήσεως καὶ τῆς στενώσεως τοῦ αὐλοῦ τῆς σάλπιγγος, ἐκ τῆς ἐξοιδήσεως τοῦ βλενογόνου τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου, ἐκ τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως τοῦ τυμπάνου καὶ τῆς ἐκκρίσεως τῆς ὑφισταμένης ἐν τῇ σάλπιγγι καὶ τῷ κοίλῳ.

Ὑπαρχούσης ἐκκρίσεως, ἀκούομεν πολλάκις, ἀλλ' ὄχι καὶ πάντοτε, τρίζοντας διαφόρου ποιότητος. Ἔκκρισις λεπτόρρευστος ἀποδίδει τρίζοντας ἀκουομένους καὶ ἄνευ στηθοσκοπίου, μετά τινα χρόνον ἀπὸ τῆς ἐμφυσήσεως τοῦ ἀέρος. Ὅταν ἡ ἔκκρισις εἶναι πυκνόρρευστος, γλοιώδης, ὁ ἀκουόμενος ψόφος εἶναι ἄνισος, συχνάκις διακεκομμένος. Τέλος ἐὰν ὁ βλενογόνος τῆς σάλπιγγος εἶναι συγχρόνως ἐξῳδηκώς, ἡ ἀκρόασις δίδει καὶ ἦχον τριβῆς. Ἐνίοτε οἱ τρίζοντες ἀκούονται μόνον κατὰ τὰς πρώτας ἐμφυσήσεις· κατὰ δὲ τὰς ἑπομένας ἀκούεται ὁ σαφὴς ἦχος τοῦ ἀέρος. Τοῦτο συμβαίνει, ὅταν ἡ ἔκκρισις ἐξωθῆται τοῦ αὐλοῦ τῆς σάλπιγγος μετὰ τὴν πρώτην ἐμφύσησιν, ἢ ὅταν, κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ καθετῆρος, παραμένῃ εἰς τὸ ἄκρον αὐτοῦ ρινικὸν ἔκκριμα, εἰσαγόμενον μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν αὐλὸν τῆς σάλπιγγος.

Ἡ ὑπερτροφία, ἡ στένωσις τῆς σάλπιγγος δίδουν ἦχον ἀσθενῆ, λεπτὸν ἢ ὀξύν, ἐνίοτε συρίττοντα. Ἡ διεύρυνσις αὐτῆς ἄνευ ἐκκρίσεως, παρέχει ἦχον εὐρύν, πλήρη, φυσηματώδη, μαλακὸν ἢ σκληρόν. Ἐὰν ὑφίσταται διάτρησις τοῦ τυμπάνου, πάντες οἱ παραγόμενοι ἦχοι κατὰ τὴν ἐμφύσησιν ἀκούονται ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ ἐπιπολῆς, ὡσεὶ ἐγενῶντο ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ὠτί. Ἐνίοτε οὐδεὶς ἦχος διατρήσεως ἀκούεται, εἰ καὶ τὸ τύμπανον εἶναι διάτρητον. Τοῦτο συμβαίνει, ὅταν τὸ τρῆμα φράσσηται διὰ πυκνοῦ πύου, συμφύσεων κλπ., κωλυουσῶν τὴν εἴσδυσιν τοῦ ἀέρος εἰς τὸ κοῖλον τοῦ τυμπάνου. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἐξαιρέσεις· ὁ ἀὴρ εἰσδύεται ἀπολύτως καὶ ὅμως οὐδεὶς ἦχος ἀκούεται. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ **Politzer** συμβουλεύει νὰ χρησιμοποιῶμεν μανόμετρον μετὰ κεχρωσμένου ὑγροῦ, θέτοντες τοῦτο εἰς τὸν ἔξω ἀκουστικὸν πόρον· μεθ' ἑκάστην ἐμφύσησιν τὸ ὑγρὸν τοῦ μανομέτρου ὑψοῦται.

Οὐδεὶς ἀκούεται ἦχος κατὰ τὴν ἀτρησίαν τῆς σάλπιγγος, τὴν ἔμφραξιν αὐτῆς δι' ἀλλοτρίων σωμάτων, τὴν πλήρωσιν τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου ὑπὸ ὑγροῦ κλπ. Οὐλαί, ἀτροφία τοῦ τυμπάνου καὶ συμφύσεις αὐτοῦ μετὰ τῶν τοιχωμάτων τοῦ κοίλου δίδουσιν ἤχους ὀξεῖς, ἀκουομένους ἐγγὺς τοῦ ὠτὸς καὶ δυναμένους νὰ δώσουν τὴν αἴσθησιν τυμπανικῆς διατρήσεως. Ὁ χαρακτὴρ τούτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τριβῆς τοῦ ἀέρος ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ τυμπάνου. ΣΤ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

— [ΙΣΤΟΡ. ΙΑΤΡ.] Βλ. λ. **Λαεννὲκ** (*Laënnec* René).

— [ΘΡΗΣΚ.] Οἱ περιπίπτοντες εἰς βαρέα ἁμαρτήματα Χριστιανοὶ ἀφωρίζοντο τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας ἔπρεπε νὰ καταδείξουν τὴν εἰλικρινῆ των μετάνοιαν. Ἤδη τὸν Γ' αἰῶνα ὑπῆρχον καθωρισμένα στάδια μετανοίας, διὰ τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ διέλθῃ ὁ μετανοῶν, γιὰ νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν. Τὸ πρῶτον στάδιον ἐλέγετο *πρόσκλαυσις*· κατὰ τοῦτο ὁ μετανοῶν ἱστάμενος ἔξω τῆς θύρας τοῦ ναοῦ παρεκάλει τοὺς εἰσερχομένους πιστοὺς νὰ εὔχωνται ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν. Τὸ δεύτερον στάδιον ἐλέγετο *ἀκρόασις*, καθ' ὃ ὁ μετανοῶν ἐδικαιοῦτο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν νάρθηκα τοῦ ναοῦ διὰ ν' ἀκούσῃ τὰς βιβλικὰς περικοπὰς καὶ τὸ κήρυγμα, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ ἐξέλθῃ, μὴ θεωρούμενος ἄξιος νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν προσευχήν. Ἐπηκολούθει ἡ *ὑπόπτωσις*, καθ' ἣν ὁ μετανοῶν ἐδικαιοῦτο νὰ παραμείνῃ μέχρι τέλους τῆς λειτουργίας τῶν κατηχουμένων, μεθ' ὧν συνεξήρχετο. Τέλος ἐδικαιοῦτο νὰ παραμένῃ καὶ εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν πιστῶν, χωρὶς ὅμως νὰ μεταλαμβάνῃ μετ' αὐτῶν *(σύστασις)*, καὶ ὅταν ἐκρίνετο συμπληρώσας τὸν χρόνον τῆς μετανοίας ἠδύνατο καὶ νὰ μετάσχῃ τῶν ἁγιασμάτων *(μέθεξις)*. Ὁ χρόνος τῆς παραμονῆς ἐν ἑκάστῳ σταδίῳ μετανοίας ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς βαρύτητος τοῦ ἁμαρτήματος, τῆς ἐγκαρδιότητος τῆς μετανοίας καὶ ἄλλων συνθηκῶν. (Ἴδε τὸν νόθον ΙΑ' κανόνα τοῦ *Γρηγορίου Νεοκαισαρείας*, εἰς *Ράλλη καὶ Ποτλῆ* Σύνταγμα Δ', 66 καὶ 238. Πρβλ. καὶ καν. ΙΔ' τῆς ἐν Νικαίᾳ οἰκ. συνόδου καὶ καν. Ε' τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ.) Δ. Σ. Μ.

ἀκροαστικός, — *ή*, — *όν*· ὁ τῆς ἀκροάσεως· **ἀκροαστικά**· ἐπὶ τῶν ἰατρῶν, τὰ ἐκ τῆς ἀκροάσεως φαινόμενα. — Ἐπίρρ. **ἀκροαστικῶς**.

ἀκροατήριον (τό)· ὁ τόπος ὅπου ἀκροώμεθα· ἡ αἴθουσα ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ δικαστήριον δικάζει δημοσίᾳ· || τὸ ἀκροώμενον πλῆθος.

— [ΘΕΑΤΡ. ΜΟΥΣ.] Μὲ τὸν ὅρον *ἀκροατήριον* ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν προσώπων τῶν παρακολουθούντων μουσικὴν ἢ δραματικὴν παράστασιν, τοὺς ἀκροατάς, τοὺς θεατάς, τοὺς κατ' Ἀριστοφάνην «*θεωμένους*»: «εἴπω τι τῶν εἰωθότων, ὦ δέσποτα, ἐφ' οἷς ἀεὶ γελῶσιν οἱ θεώμενοι;» (Βάτρ. 2). Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἐλέγοντο *θεωρηταί*. Παρὰ Χρυσοστόμῳ ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας ἀπαντᾶται ἡ λέξις *θεωροί*. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι τὸ μέρος, ὅπου ἐκάθηντο οἱ θεαταί, ἐκαλεῖτο *θέατρον*. Συνηθέστατα δὲ μετεχειρίζοντο τὸ περιέχον ἀντὶ τοῦ περιεχομένου· οὕτω παρ' Ἡροδότῳ (Βιβλ. VI. § 21) ἀπαντᾶται: «ἐς δάκρυά τε ἔπεσε τὸ θέατρον»· παρὰ Πλουτάρχῳ (ἐν βίῳ Δίωνος XIX): «ἠγανάκτει τὸ θέατρον» καὶ (εἰς τὸ περὶ Ἀδολεσχίας 52) «ὀργὴ δὲ καὶ βοὴ τοῦ θεάτρου». Παρ' Ἀριστοφάνει συνηθεστάτη ἡ λέξις: «παρέβη πρὸς τὸ θέατρον» (Ἀχαρν. 629)—«τὸ θέατρον δεξιόν» (Ἱππ. 237). Ἐν τῷ συνθέτῳ «*θεατροκρατία*» σημαίνει τὴν κατίσχυσιν τῆς κρίσεως τῶν θεατῶν ἐπὶ τοῦ παριστανομένου δράματος (Πλάτ. Νόμ. III 701).

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μετὰ τὴν ἀνίδρυσιν τῶν θεάτρων, οἱ θεαταὶ πάντες *ἐκάθηντο* ἐπὶ ὡρισμένων θέσεων (βλ. **αἴθουσα θεάτρου**). Ἐν τοῖς νεωτέροις θεάτροις, οἱ πλεῖστοι τῶν θεατῶν ἔμενον ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη *ὄρθιοι*. Ἡ ὀρθοστασία αὕτη κατηργήθη ἐν Γαλλίᾳ τὴν 29 Ἀπριλίου 1782. Ἡ αὐτὴ ὀρθοστασία ἐπεκράτησε καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη. Ἐν Ἱσπανίᾳ μάλιστα οἱ ὄρθιοι θεαταί, λόγῳ τῆς ὀρθοστασίας των, ὠνομάσθησαν *μπρούντζινοι* (gente de bronce) καὶ *φαντάροι* (mosqueteros) λόγῳ τοῦ θορύβου ὃν ἐπροξένουν. Οἱ εὐγενεῖς ἐν τούτοις τῆς Γαλλίας, μὴ θέλοντες οὔτε εἰς τὰς θέσεις τῶν ἀμφιθεάτρων νὰ συχνάζουν, οὔτε νὰ συναγελάζωνται μετὰ τοῦ πλήθους ὄρθιοι ἐν τῇ πλατείᾳ, κατέλαβον τὰς δύο πλευρὰς τῆς σκηνῆς ἐφ' ἧς ἐτοποθέτησαν ἐπὶ τούτῳ θρανία, τὰ περιβόητα καταστάντα banquettes. Ἀπὸ τοῦ 1661 ὁ Μολιέρος ἐν τῇ κωμῳδίᾳ αὐτοῦ «Les facheux» περιέγραψε τὰ ἐκ τῆς κακῆς αὐτῆς συνηθείας ἄτοπα, κατόπιν ὁ Βολταῖρος κατ' ἐπανάληψιν διεμαρτυρήθη ἐν τοῖς προλόγοις τῶν θεατρικῶν αὐτοῦ ἔργων καὶ τέλος ὁ διάσημος ἠθοποιὸς Λεκαὶν δι' ὑπομνήματός του πρὸς τὸν ἁρμόδιον ὑπουργὸν ὑπεστήριξε τὴν ἄρσιν τοῦ ἀτόπου αὐτοῦ, ἀλλ' οἱ συνάδελφοί του, λόγῳ τῶν ἐκ τῆς ἐνοικιάσεως τῶν ἑδρῶν αὐτῶν κερδῶν, ἐδίσταζον νὰ παραδεχθῶσι τὴν κατάργησίν των μέχρις οὗ τῷ 1759 ὁ στρατηγὸς Lauragais, μέγας φιλότεχνος, κατέβαλεν εἰς τοὺς ἠθοποιοὺς δώδεκα χιλιάδας φράγκα καὶ οὕτως ἤρθη τὸ μέγα αὐτὸ ἄτοπον. Εὐγνωμονῶν ἐπὶ τούτῳ ὁ Βολταῖρος, ὅστις ἐπὶ μακρὸν προσεπάθησε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν γαλλικὴν σκηνὴν ἀπὸ τὴν ἀπαισιότητα αὐτὴν χωρὶς νὰ τὸ κατορθώσῃ, τῷ ἀφιέρωσε τὴν «*Écossaise*» του, ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ὁποίας ποιεῖται μνείαν τῆς γενναιοφροσύνης τοῦ στρατηγοῦ. Ἐν τούτοις, τὰ ἐπὶ τῆς σκηνῆς καθίσματα διετηρήθησαν ἐπί τινα ἀκόμη χρόνον εἰς τὰς λεγομένας «représentations de capitation», τουτέστι τὰς ὑπὲρ τῶν ἠθοποιῶν τοῦ Μελοδράματος διδομένας εὐεργετικὰς παραστάσεις. Ἀνάλογος συνήθεια ἐπεκράτησεν ἐπί τινα χρόνον καὶ ἐν τῷ ἀγγλικῷ θεάτρῳ, καταργηθεῖσα ἐνωρίτατα.

Ἐν τῷ νεοελληνικῷ θεάτρῳ, οἱ θεαταὶ ἀνέκαθεν παρηκολούθουν καθήμενοι τὰς θεατρικὰς παραστάσεις· ἐξαίρεσιν ἀπετέλεσε τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις ἀνεγερθὲν ξύλινον θέατρον (1836), ἐκεῖ ὅπου σήμερον εὑρίσκεται ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, ἐν ᾧ μετὰ τὰ καθίσματα τῆς πλατείας ὑπῆρχε καὶ ἰδιαίτερος χῶρος διὰ τοὺς *ὀρθίους* θεατάς, οἵτινες εἶχον καὶ τὸ προνόμιον νὰ εὑρίσκωνται *ὑπὸ στέγην*, καθόσον ἄνωθεν αὐτῶν εὑρίσκοντο τὰ θεωρεῖα, ἐνῷ οἱ ἐν τῇ πλατείᾳ καθήμενοι εἶχον στέγην τὸν ἀττικὸν οὐρανόν. ΝΙΚ. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Ἡ κριτικὴ τοῦ ἀκροατηρίου.—Τὸ ἀκροατήριον εἶναι σπουδαιότατος συντελεστὴς εἰς τὴν ἐπιτυχίαν ἢ ἀποτυχίαν ἑνὸς ἔργου. Εἰς τὸ μουσικὸν ἰδίως θέατρον τὸ ἀκροατήριον διὰ τῆς ἐπιδοκιμασίας του συντείνει τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐκτελουμένου ἔργου ἢ μονομερῶς ἑνὸς τῶν κυριωτέρων ἐκτελεστῶν. Ὁσάκις τὸ ἀκροατήριον δεχθῇ εὐμενῶς ἓν μουσικὸν ἔργον, ὁ συνθέτης δύναται νὰ ὑπολογίσῃ εἰς τὴν μακροβιότητα τούτου. Ἀπεναντίας ἔργον ἀποδοκιμασθὲν κατὰ τὴν πρώτην, δευτέραν καὶ τρίτην παράστασιν ὀλίγας ἐλπίδας ἔχει νὰ ἐμφανισθῇ τοῦ λοιποῦ εἰς τὸ πρόγραμμα. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ διὰ τὸν καλλιτέχνην ἀοιδὸν ὅστις ἐν περιπτώσει ἀποδοκιμασίας ὑπὸ τοῦ ἀκροατηρίου κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας παραστάσεις ἀπομακρύνεται ὁριστικῶς τοῦ θιάσου. Ἐντούτοις μελοδραματικαὶ συνθέσεις τῆς ἀξίας καὶ τοῦ ὕψους μιᾶς *Κάρμεν*, ἑνὸς *Κουρέως τῆς Σεβίλλης*, διὰ ν' ἀναφέρωμεν τὰς δημοφιλεστέρας, αἱ ὁποῖαι ἕνεκα ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως τοῦ ἀκροατηρίου ἔπεσαν εἰς τὴν πρώτην ἐμφάνισίν των, ἀπεδείχθησαν κατόπιν ἀληθινὰ ἀριστουργήματα καὶ παραμένουν ἔργα ἀθάνατα. Τοιαύτη τις ἐσφαλμένη κρίσις τοῦ ἀκροατηρίου συμβαίνει πολλάκις νὰ εἶναι ἀπαύγασμα πολιτικῶν ἀντιθέσεων, προσωπικῶν συμπαθειῶν ἢ ἀντιπαθειῶν, ἀνεπαρκοῦς καλλιτεχνικῆς ἀποδόσεως ἢ καὶ ὀργανωμένης ἐπαγγελματικῆς ἀντιδράσεως.

Digitized by Google

Τὴν ἀκριβοδικαίαν ἐκτίμησιν ἑνὸς ἔργου ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον ἐπηρεάζει ἀκόμη ἢ διαστρεβλώνει ἡ *«κλάκα»* (claque) τὸ σμῆνος τῶν ἐγκαθέτων. Οὗτοι ἀποτελοῦντες ἰδιαιτέραν ὁμοταξίαν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τοῦ θεάτρου, λαμβάνουν τὰς ὁδηγίας τῆς δράσεώς των ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν (chef de claque), ὅστις ἀναλαμβάνει τὴν διοργάνωσιν τεχνητῆς ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας, ἀναλόγως τῆς ἁδρότητος τῆς ἀμοιβῆς, ἥτις καταβάλλεται αὐτῷ ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων, ἀνεξαρτήτως τῆς οὐσιαστικῆς ἀξίας τοῦ κρινομένου ἔργου ἢ ἀοιδοῦ. Οὐχὶ σπανίως αἱ θορυβώδεις ἐκδηλώσεις τῶν ἐγκαθέτων γίνονται πρόξενοι κωμικοτραγικῶν ἐπεισοδίων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παραστάσεως. Εἰς τὰ ἰδικά μας θέατρα ἐγκάθετοι συστηματικῶς ὠργανωμένοι δὲν ὑπάρχουν. Εἰς τὰ ὀπερεττικὰ καὶ ἐπιθεωρησιακὰ θέατρα οἱ κατώτεροι ὑπάλληλοι τοῦ θεάτρου μέ τινας ἐκ τῶν δωρεὰν ἐχόντων εἴσοδον χειροκροτοῦσι θορυβωδῶς, ἄνευ ὅμως ἰδιαιτέρας ἀμοιβῆς, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐπανάληψιν ἑνὸς κουπλὲ ἢ φόξ-τρότ. Καὶ αὐτὸ εἶναι ὅλον. Διακρίνονται διὰ τὴν αὐστηρότητα καὶ τὸ ἀνεπηρέαστον τῆς κρίσεώς των μεταξὺ ἄλλων τὰ ἀκροατήρια τῆς Πάρμας, Λυῶνος, Μασσαλίας.

Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

ἀκροατής (ὁ)· ὁ ἀκροώμενος, ὁ προσελθὼν ἵνα ἀκούσῃ ὁμιλίαν, διδασκαλίαν, ᾆσμα κ.τ.λ. || ὁ συστηματικῶς καὶ τακτικῶς παρακολουθῶν ὡρισμένον εἶδος ὁμιλιῶν ἢ διδασκαλιῶν, ἢ ῥητόρων καὶ ὁμιλητῶν· «οἱ ἀκροαταὶ τῶν φιλοσοφικῶν, — τῶν ἱστορικῶν,—τοῦ Α ἢ τοῦ Β ῥήτορος», ὁπότε ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ *σπουδαστής, μαθητής*· θηλ. *ἀκροάτρια.*

—*[Μουσ.]*. Ἐν τῇ μουσικῇ **ἀκροατὴς** λέγεται ὁ ἀκροώμενος συναυλίαν ἢ ἄλλην μουσικὴν ἐκτέλεσιν. Ὀνομάζονται ἐπίσης *ἀκροαταὶ* (auditeurs) οἱ παρακολουθοῦντες μαθήματα συνθέσεως εἰς τὸ Κονσερβατόριον τῶν Παρισίων, μὴ ὄντες ὅμως ἐγγεγραμμένοι ὡς τακτικοὶ μαθηταὶ ἐν τῷ μητρῴῳ τοῦ ἱδρύματος καὶ συνεπῶς μὴ ἀπολαύοντες τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐκ τῆς ἰδιότητος ταύτης ἀπορρεόντων. Ὁ *ἀκροατὴς* δύναται μετὰ πάροδον ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος καὶ κατόπιν ἀποδεδειγμένης ἐπιδόσεως νὰ ὑποστῇ τὸν κανονικὸν διαγωνισμὸν πρὸς τακτικὴν ἐγγραφὴν εἰς τὸ μητρῷον τῶν μαθητῶν.

Δ. Λ.

ἀκροατικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἐπιθυμῶν ἢ ὁ ἱκανὸς νὰ ἀκροᾶταί τι· «*ἀκροατικὸς* φιλοσοφικῶν μαθημάτων» || ὁ τῆς ἀκροάσεως· «*ἀκροατικὸς* μισθός».

ἀκροατικοὶ *λόγοι [Φιλοσ.]*· βλ. **ἀκροαματικοί.**

ἀκροβάθμια *θερμόμετρα*· βλ. **θερμόμετρα.**

ἀκρόβαθρον (τό)· τὸ ἄκρον βάθρον τῆς γεφύρας, τὸ ἄκρον στήριγμα, ἄλλως *ἀκρόπους.*

—*[Δομική]* Ἐκ τῶν ὑποστηριγμάτων πάσης γεφύρας (λιθίνης, μεταλλικῆς, ξυλίνης κλ.), σήραγγος, ἢ ὀχετοῦ, καλουμένων δὲ *βάθρων*, διακρίνομεν τὰ ἀκραῖα, τὰ ὁποῖα εἰδικώτερον ὀνομάζομεν *ἀκρόβαθρα,* τῶν λοιπῶν ὁριζομένων ὡς *μεσοβάθρων.* Εἰς τὴν περίπτωσιν δύο μόνον ὑποστηριγμάτων ταῦτα καλοῦνται ἀδιαφόρως *βάθρα* ἢ *ἀκρόβαθρα.*

Τὰ ἀκρόβαθρα κατασκευάζονται συνηθέστερον ἐκ κοινῆς λιθοδομῆς δι' ἀκανονίστων λίθων μετὰ γωνιολίθων κατὰ τὰς ἀκμάς, ἢ καὶ ἐν τῷ συνόλῳ των δι' ὀρθογωνισμένων λίθων. Εἰς τὰ νεώτερα

ἔργα κατασκευάζονται ταῦτα ἐνίοτε ἐκ κοινοῦ σκυροκονιάματος (μπετὸν) ἢ σιδηροπαγοῦς (μπετὸν ἀρμέ). Σπανιώτερον γίνεται χρῆσις σιδηρῶν ἢ καὶ ξυλίνων δοκῶν.

Διὰ τὴν μελέτην τῆς μορφῆς καὶ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν διαστάσεων ἀκροβάθρου λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ὡς δυνάμεις ἐπὶ τούτων ἐνεργοῦσαι: ἡ ἐκ τοῦ ἰδίου βάρους τῆς ὑποβασταζομένης λιθίνης, σιδηρᾶς, ἢ ξυλίνης γεφύρας μεθ' ἧς συντίθεται ἡ μέσῳ τούτων μεταβιβαζομένη ἐκ τῶν κινητῶν φορτίων θεωρουμένων ἐν τῇ δυσμενεστέρᾳ

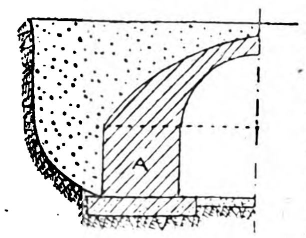

διατάξει, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐκ τῆς ὠθήσεως τῶν ἐνδεχομένως ὄπισθεν τοῦ ἀκροβάθρου συγκρατουμένων γαιῶν τῆς ἐπιχώσεως. Ἡ μελέτη δηλαδὴ τοῦ ἀκροβάθρου ἐκτελεῖται ὡς καὶ ἡ τῶν *συνήθων τοίχων ὑποστηρίξεως γαιῶν.*

Τὸ πλάτος τῶν ἀκροβάθρων λιθίνων γεφυρῶν ἐφ' ὧν δρῶσι δυνάμεις κεκλιμέναι καὶ ὑπὸ τῶν βασταζομένων θόλων δύναται νὰ ὑπολογισθῇ μὲ ἀρκοῦσαν προσέγγισιν, τοὐλάχιστον διὰ τὰς συνήθεις μικροῦ ἀνοίγματος καὶ ὕψους γεφύρας κ.τ.λ., καὶ δι' ἐμπειρικῶν τύπων. Μεταξὺ τῶν τύπων τούτων εἶναι καὶ οἱ τύποι τοῦ Leveillé παρέχοντες τὸ πλάτος π τοῦ ἀκροβάθρου:

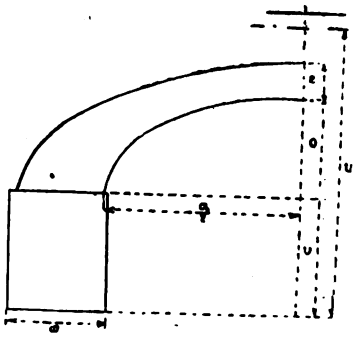

1) Δι' ἡμικυκλικοὺς θόλους (ἁψῖδας):

$$\pi = 0{,}30 + 0{,}162\,\alpha \sqrt{\frac{0{,}865\,\alpha(\upsilon + 0{,}25\,\alpha)}{\upsilon_1(0{,}25\,\alpha + \varepsilon)}}$$

2) Διὰ κυκλικὰ τόξα ἢ πολύκεντρα καταβιβασμένα ἢ ἐλλειπτικά:

$$\pi = 0{,}33 + 0{,}212\,\alpha \sqrt{\frac{\alpha.\upsilon}{\upsilon_1(\beta + \varepsilon)}}$$

Εἰς τοὺς ἀνωτέρω τύπους **α** εἶναι τὸ ἄνοιγμα τῆς γεφύρας, **β** τὸ βέλος τοῦ θόλου, **ε** τὸ πάχος τῆς κλειδός, **υ** τὸ ὕψος τοῦ βάθρου καὶ υ_1 τὸ κατὰ τὴν κλεῖδα ὕψος τῆς ἀνηγμένης γραμμῆς φορτίσεως ἀπὸ τῶν θεμελίων μετρουμένη.

Ὁ Tourtay ἐπίσης εἶχεν ὑποδείξει μέθοδον εὐχεροῦς ὑπολογισμοῦ τῶν ἀκροβάθρων διὰ μικρὰ ἀνοίγματα, παρασχὼν τύπον, δι' ἀκρόβαθρα τραπεζοειδοῦς κατὰ πλάτος τομῆς, συνδέοντα τὴν ὁριζοντίαν καὶ κατακόρυφον συνιστώσας τῆς ὑπὸ τοῦ θόλου μεταφερομένης πιέσεως πρὸς τὰς διαστάσεις τοῦ ἀκροβάθρου, καταρτίσας καὶ σχετικὰ νομογραφήματα παρέχοντα τὸ κατὰ τὰς γενέσεις τοῦ θόλου πάχος τοῦ ἀκροβάθρου ἀμέσως ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνιστωσῶν καὶ τοῦ ὕψους τοῦ ἀκροβάθρου.

Ὁ Croisette - Desnoyer εἶχε δόσει σχετικὸν τύπον:

$$\pi = \varkappa + \lambda\alpha + \mu\alpha^{\nu} \quad (o < \nu < 1)$$

συνδέοντα τὸ πάχος **π** τοῦ ἀκροβάθρου πρὸς τὸ ἄνοιγμα τοῦ θόλου. Οἱ συντελεσταὶ **κ,λ,μ,ν,** εἶναι μεταβλητοὶ ἀναλόγως τῆς μορφῆς τῶν θόλων.

Κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀκροβάθρου λιθίνης γεφύρας ἐκτὸς τῶν ὅρων τῆς ἐντέχνου κατασκευῆς λιθοδομῶν ἐν γένει καὶ ὧν ἡ τήρησις ἐπιβάλλεται αὐστηρότερον εἰς ἔργα ὡς ταῦτα ὑποκείμενα εἰς ἐπανειλημμένους δονισμοὺς καὶ ἐν τ' αὐτῷ εἰς τὴν ἐπενέργειαν τοῦ στροβιλιζομένου ὕδατος, δέον νὰ λαμβάνηται πρόνοια, ὥστε ἂν ἡ λιθοδομὴ εἶναι ἐκ λίθων ὀρθογωνισμένων οἱ ἁρμοὶ ἑδράσεως νὰ μὴ ὦσιν ὁριζόντιοι ἀλλὰ κεκλιμένοι παρακολουθοῦντες τὴν *γραμμὴν τῶν πιέσεων*, ἐφ' ἣν δέον οἱ ἁρμοὶ νὰ διευθύνωνται κατὰ τὸ δυνατὸν καθέτως πρὸς ἀποτροπὴν ὀλισθήσεως τῶν στρωμάτων τῆς τοιχοποιΐας. Οὕτω οἱ ἁρμοὶ διατάσσονται ῥιπιδοειδῶς. Ἡ ἐκ συνήθων ἀκανονίστων λίθων τοιχοποιΐα εἶναι ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως μᾶλλον ἐνδεδειγμένη.

Πρὸς συγκράτησιν τῶν ἑκατέρωθεν τῶν ἀκροβάθρων χωμάτων, τὴν κατολίσθησιν τῶν ὁποίων εὐνοεῖ καὶ ὁ ῥοῦς τῶν ὑδάτων, κατασκευάζονται εἰδικοὶ τοῖχοι ἐπίπεδοι συνήθως, τριγωνικῆς ἢ τραπεζοειδοῦς ὄψεως ἢ καὶ καμπύλοι, προσηρμοσμένοι πρὸς τὰ ἀκρόβαθρα καὶ καλούμενοι *πτερυγότοιχοι.* Ἄλλοτε καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν κτίζονται τοῖχοι φυόμενοι εἰς τὰ πέρατα τῶν ἀκροβάθρων καὶ διήκοντες παραλλήλως τῷ μετώπῳ τῆς γεφύρας εἰς μῆκος ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ ὕψους καὶ τῆς γωνίας κλίσεως τῶν χωμάτων. Εἶναι οἱ καλούμενοι τοῖχοι ἀντεπιστροφῆς. Ὁσάκις τὰ ἀκρόβαθρα ἐγείρονται ἐπὶ ἐδάφους βραχώδους οἱ προστατευτικοὶ οὗτοι τοῖχοι περιττεύουσι κατὰ κανόνα.

Τὸ ἀκρόβαθρον ἐνίοτε διαπερᾶται ὑπὸ καταλλήλως διατεταγμένων *ἀνακουφιστικῶν θόλων,* οἵτινες δίδουσιν ἀφορμὴν εἰς ποικιλοτάτας ὡραίας διατάξεις.

Μακρὰν τῶν πόλεων οὐδεμία ἐξαιρετικὴ μέριμνα λαμβάνεται διὰ τὴν διακόσμησιν τῶν βάθρων ἐν γένει, ἐξερχομένη τῶν ὁρίων τῆς αὐστηρᾶς ἀνάγκης. Ἀλλ' ἐντὸς τῶν μεγαλοπόλεων ἐπιβάλλεται καὶ ἡ ἀπὸ αἰσθητικῆς ἀπόψεως μελέτη τῶν στοιχείων ἐν γένει τῆς γεφύρας. Εἰς τὸ παρατιθέμενον σχῆμα εἰκονίζεται ἀκρόβαθρον τῆς γεφύρας Νεγῦ.

Τὰ ἀκρόβαθρα τὰ προωρισμένα νὰ βαστάσωσι μεταλλικὰς γεφύρας οἱασδήποτε μορφῆς φέρουσιν ἐντοιχισμένα κατὰ τὴν ἀνωτέρω αὐτῶν ἕδραν τὰ κατάλληλα διὰ τὰς ἀρθρώσεις μεταλλικὰ τεμάχια ἐν τῇ περιπτώσει ἀρθρωτῶν ἑδράσεων. Εἰς τὰς λοιπὰς μεταλλικὰς γεφύρας ἐντοιχίζονται ἐκεῖ αἱ βάσεις τῶν συνήθων *ἑδράσεων*. (Βλ καὶ λ. **γέφυραι**).

Ι. ΧΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

ἀκροβάμων, —*ονος* (ὁ)· ὁ ἐπὶ τῶν ἄκρων δακτύλων βαδίζων, ἀκροβάτης· πρβ. *οὐρανοβάμων.*

ἀκροβασία (ἡ)· τὸ νὰ ἀκροβατῇ τις, τὸ νὰ βαδίζῃ πατῶν ἐπὶ τῶν δακτύλων μόνον καὶ οὐχὶ ἐπὶ ὅλου τοῦ πέλματος· || τὰ γυμνάσματα καὶ αἱ ἐπιδείξεις τῶν ἀκροβατῶν· || **μετφ.** ἐπικίνδυνος ἐπιχείρησις, προσπάθεια· || πονηρὰ προσπάθεια, πονήρευμα.

Ἀκροβάται (τουρκ. ***Τζαμπαζλάρ***). Χωρίον τῆς τουρκικῆς ἀνατολικῆς Θρᾴκης τῆς ὑποδιοικήσεως Χαριουπόλεως. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν κατοχὴν εἶχε 344 κατοίκους (ἀπογρ. 1920).

ἀκροβατηδόν· ἐπίρρ. (νέα λέξις πεπαισμένη), κατὰ τρόπον ἀκροβατικόν.

ἀκροβατήματα (τά)· αἱ ἀκροβασίαι.

ἀκροβάτης (ὁ)· ὁ ἐπὶ τῶν ἄκρων ποδῶν βαίνων, ὁ ἀκροποδητὶ βαδίζων καὶ οὐχὶ δι' ὅλου τοῦ πέλματος· θηλ. ***ἡ ἀκροβάτις,—ιδος.***

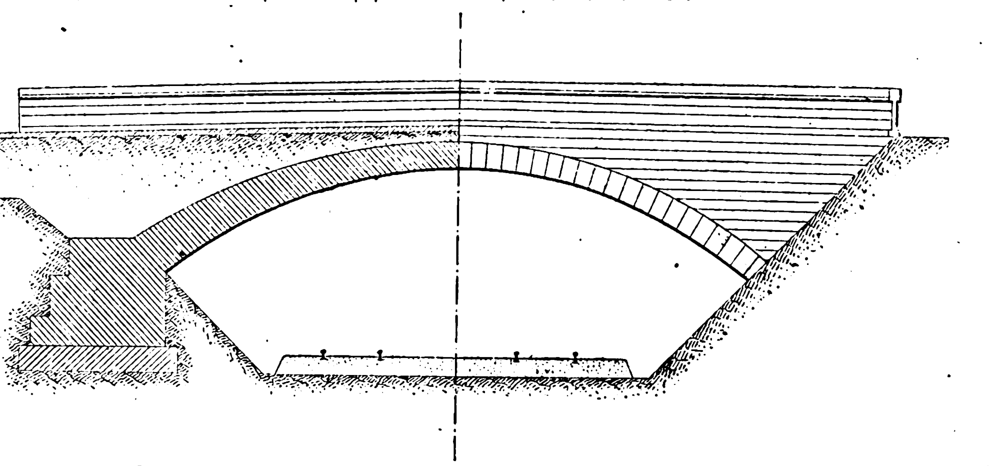

Γέφυρα μετὰ ἀφανῶν ἀκροβάθρων, τομὴ κατὰ μῆκος (πρόοψις).

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Ὑπὸ τὴν γενικὴν ὀνομασίαν ***ἀκροβάτης*** (σημειωτέον, ὅτι ἡ λέξις *ἀκροβάτης* δὲν εὑρίσκεται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσι· μόνον ἡ λέξις *ἀκροβατέω*—Λουκιαν. **Ἰκαρομεν.** 10 καλοῦνται σήμερον οἱ παντὸς εἴδους χορευταὶ ἐπὶ τεταμένου σχοινίου, οἱ δυσκόλους καὶ ἐπικινδύνους γυμναστικὰς ἀσκήσεις ἐπιτηδεύοντες, οἱ λεγόμενοι *ἰσορροπισταὶ* (équilibristes), οἱ παντοειδεῖς θαυματοποιοὶ (jongleurs), οἱ τῶν ἀρχαίων τουτέστι *ψηφοπαῖκται, σκληροπαῖκται,* ἰδίως οἱ ἐν τοῖς ἱπποδρομίοις ἐπιδεικνύοντες μεγάλην ἐπιτηδειότητα περὶ τὸ ἀναρρίπτειν συνήθως πολλὰ συγχρόνως

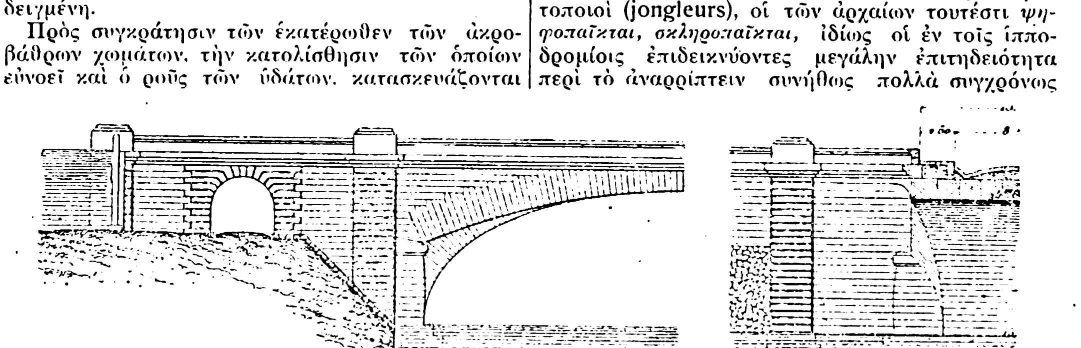

Ἀκρόβαθρα τῆς γεφύρας τοῦ Νεγῦ.

Digitized by Google

ἀντικείμενα καὶ συλλαμβάνειν αὐτὰ κατόπιν, πρὸς δὲ οἱ τῶν ἀρχαίων *κυβιστητῆρες* ἢ *κυβιστῆρες*, οἱ χορευταὶ τουτέστιν οἱ στρεφόμενοι ὁτὲ μὲν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ποδὸς περὶ ἑαυτοὺς ὡς ὁ τροχὸς τοῦ κεραμέως, ὡ, λέγει ὁ Ὅμηρος (Ἰλ. Σ. 599—601), ὁτὲ δὲ ριπτόμενοι κατὰ γῆς μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς

Σημερινοὶ ἀκροβάται.

τὰ κάτω καὶ τοὺς πόδας ἄνω καὶ βαδίζοντες ἐπὶ μαχαιρῶν, ὅπερ ἐκαλεῖτο: «κυβιστᾶν ὑπὲρ ξιφῶν» ἢ «εἰς μαχαίρας κυβιστᾶν» (Ξενοφ. Ἀπομν. 1. 3. 9 καὶ Συμπ. 9. 11). Ἄλλοι ἐπέτων διὰ μηχανημάτων εἰς τὸν ἀέρα μὲ κίνδυνον νὰ θανατωθῶσιν, ὡς λέγουν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ Μουσώνιος (29. 75): «ἀλλ' οἱ μὲν ἄρα θαυματοποιοὶ δύσκολοι οὕτως ὑφί-

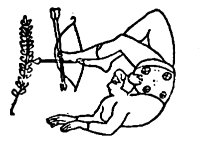

Κυβίστρια τοξεύουσα διὰ τῶν ποδῶν.

Κυβίστρια ἐνώπιον ὑψηλῆς λυχνίας, εἰς τὴν βάσιν τῆς ὁποίας ὑπάρχουν δύο σφαῖραι.

Τὸ ἐπικίνδυνον πήδημα.

στανται πράγματα, καὶ τὴν ζωὴν παραβάλλονται τὴν ἑαυτῶν, οἱ μὲν εἰς μαχαίρας κυβιστῶντες, οἱ δὲ ἐπὶ κάλων μετέωροι βαδίζοντες, οἱ δ' ὥσπερ ὄρνεα πετώμενοι διὰ τοῦ ἀέρος, ὧν τὸ σφάλμα θάνατός ἐστι», ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Δημόκριτος (Παρὰ Στοβαίῳ 16. 17.) «ὥσπερ οἱ ὀρχησταὶ καὶ οἱ εἰς τὰς μαχαίρας δρούοντες, ἢν ἑνὸς μόνου μὴ τύχωσι καταφερόμενοι ἔνθα δεῖ τοὺς πόδας ἐρεῖσαι, ἀπόλλυνται». Τοὺς ἀκροβάτας καὶ θαυματοποιοὺς αὐτούς, οὐ μόνον οἱ ἀρχαῖοι ἐθαύμαζον (Πλάτ Συμπ. 190.— Ξενοφ. Συμπ. 7. 3), ἀλλὰ καὶ οἱ νεώτεροι τοὺς θεωροῦν κατὰ πολὺ τολμηροτέρους καὶ ἐπιτηδειοτέρους τῶν σημερινῶν τοιούτων (Koner d. Leb. Griech. u. Roen. 295). Εἰς τὸ κυβιστᾶν διέπρεπον ἰδίως μισθωταὶ γυναῖκες, *κυβίστριαι* καλούμεναι, ἐκτελοῦσαι μετὰ μεγάλης ἐπιτηδειότητος διὰ τῶν ποδῶν διάφορα γυμνάσματα, τοξεύουσαι δι' αὐτῶν καὶ παίζουσαι τὴν σφαῖραν ἢ τὰς σφαίρας.

Κυβίστρια καὶ ἐνόπλιος χορός.

Οἱ τῶν ἀρχαίων ἀκροβάται διῃροῦντο εἰς τέσσαρας κατηγορίας: 1) εἰς τοὺς κυρίους *ἀκροβάτας* οἵτινες, ἔχοντες τεταμένους τοὺς βραχίονας καὶ τὰς κνήμας, στηρίζοντες δὲ τὸ στῆθος ἐπὶ τεταμένου σχοινίου, ὠλίσθαινον κατὰ μῆκος αὐτοῦ· 2) εἰς *σχοινοβάτας* οἵτινες ἐστρέφοντο περὶ τὸ τεταμένον σχοινίον στηριζόμενοι ἐφ' οἱουδήποτε μέρους τοῦ σώματός των καὶ 3—4) εἰς *νευροβάτας* καὶ *ὀρειβάτας* οἵτινες ἐξετέλουν ἐπὶ ὁριζοντίως τεταμένου σχοινίου χοροὺς καὶ ἄλλα γυμνάσματα. Σημειωτέον, ὅτι ἡ *σχοινοβασία* συνιστᾶτο ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους ὡς ὑγιεινὸν γύμνασμα (Ἱπποκρ. Περὶ διαίτ. βιβλ. III).

Τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος κυβιστῆρας ἐξετίμων ἰδιαιτέρως οἱ ἀρχαῖοι καὶ συχνότατα τοὺς ἐκάλουν κατὰ τὰ ἐπίσημα συμπόσιά των (Ξενοφ. Ἀνάβ. βιβλ. VI. Συμπόσ. κεφ. II καὶ VII). Ἀλλὰ τοὺς *ἐρασιτέχνας* τοιούτους περιεφρόνουν. Οὕτω ὁ Ἡρόδοτος διηγεῖται (βιβλ. VI κεφ. 129) ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Σικυῶνος Κλεισθένης, ὅταν παρέθεσε δεῖπνον εἰς τοὺς διαφόρους μνηστῆρας τῆς θυγατρός του διὰ νὰ ἐκλέξῃ ἕνα ἐξ αὐτῶν καὶ εἶδε τὸν Ἀθηναῖον Ἱπποκλείδην χορεύοντα ὅπως οἱ κυβιστῆρες καὶ ἀνατινάσσοντα τὰ σκέλη του εἰς τὸν ἀέρα, μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὸ τοιοῦτο τοῦ εἶπε: «ὦ υἱὲ τοῦ Τισάνδρου, διὰ τοῦ χοροῦ ἀπελάκτισας τὸν γάμον»· ὁ δὲ Ἱπποκλείδης ἀπαντήσας εἶπεν: «οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ», φράσις ἥτις, ὡς γνωστόν, παρέμεινεν ἔκτοτε παροιμιώδης.

Οἱ χοροὶ τῶν κυβιστήρων ἦσαν γνωστοὶ καὶ ἐν Ρώμῃ, οἱ χορεύοντες δ' αὐτοὺς ἐκαλοῦντο *cernui*. (Varro, Fragm. theatral.). Ἄλλοι ἰσορροπισταὶ ἐν Ρώμῃ ἐχόρευον διὰ τοῦ ἑνὸς ποδὸς μόνον ἐπὶ κυλιομένης σφαίρας. (Antiqu. d' Herculanum, τόμ. VIII, σ. 28). Ἄλλοι περιεστρέφοντο ἐπὶ πεταύρου οἱ λεγόμενοι *πεταυρισταί)* καὶ ἐπέτων, διά τινος ἴσως μηχανήματος, ὑψηλὰ εἰς τὸν ἀέρα. Οὗτοι ἦσαν γνωστοὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ σατυρικοῦ ποιητοῦ Lucilius (148—103 π. Χ.) ὅστις καὶ τοὺς ἐθαύμαζε:

«Sicuti mechanici, cum alto exiluere petauro.»
(Lucil. παρὰ Fest. λ. Petauristas.)

Κυβιστῆρας, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, συναντῶμεν ἀπεικονιζομένους καὶ ἐπὶ τῶν πλουσίων αἰγυπτιακῶν τάφων (*Rosselini,* I monumenti dell' Egitto; Monum. civ. πιν. C. 8.—πιν. CII. 5). Σχοινοβάτας δὲ εἰς γραφὰς ἀγγείων καὶ τοίχων, πρὸς δὲ εἰς τὰ νομίσματα τῆς Κυζίκου ὅπου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, θὰ εἶχεν ἀναπτυχθῆ σπουδαίως ἡ τέχνη αὕτη.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

—**ἀκροβάτης** ἢ ***ἀκροβάμων ἵππος***. Οὕτω καλεῖται ὁ ἵππος, ὁ βαδίζων ἐπὶ τοῦ προσθίου τμήματος τῆς ὁπλῆς, ἤτοι ἐπὶ τοῦ ἀκροπλίου, καὶ μὴ πατῶν ἐφ' ὅλης τῆς πρὸς τὸ ἔδαφος ἐπιφανείας τῆς ὁπλῆς. Ἡ ἀνώμαλος αὕτη εὐστάθεια τοῦ ποδὸς προέρχεται ἐκ συσπάσεως τῶν καμπτήρων τενόντων τοῦ ἄκρου, ὅτε ἕνεκα τῆς βραχύτητος αὐτῶν τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς ὁπλῆς ὑψοῦται καὶ ἀπομακρύνεται τῆς γῆς, ὁλόκληρος δὲ ὁ ποὺς φέρεται πρὸς τὰ ἐμπρός. Οἱ ἀκροβάται ἵπποι κέκτηνται τὴν προδιάθεσιν πρὸς πρόσκοψιν (σκόνταμα).

Σ. Δ. Β.

ἀκροβάτης (ὁ) (Acrobates) *[Ζωολ.]*. Ζῷα θηλαστικὰ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαρσυποφόρων*. Τὰ ζῷα ταῦτα παρουσιάζουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Μέγεθος μέτριον ἢ μικρόν, εὐρεῖα μεμβράνα ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ πέμπτου δακτύλου τοῦ ἐμπροσθίου ποδὸς μέχρι τῆς πτέρνας, τρίχωμα παχὺ καὶ μεταξῶδες, ὄνυχες μακροί, αἰχμηροὶ καὶ λίαν γαμψοί, οὐρὰ μακρὰ καὶ θυσανωτὴ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Τὸ κρανίον των εἶναι εὐρὺ μὲ ἐξωγκωμένους ἀκουστικοὺς λοβούς. Ὁ τύπος τῆς ὀδοντοφυΐας των εἶναι ὁ ἑξῆς:

Κοπτ. $^{3}/_{2}$ Κυνοδ. $^{1}/_{0}$ Προγομφ. $^{3}/_{3}$ Γομφ. $^{4}/_{4} \times 2 = 40$ ὀδόντες.

Ὁ πρῶτος κοπτὴρ τῆς ἄνω σιαγόνος εἶναι ἰσχυρότατος, οἱ γόμφιοι φέρουσι τετράγωνον ἀψῖδα, εἶναι ἀπεστρογγυλωμένοι κατὰ τὰς ἄκρας των καὶ φέρουσι τέσσαρα φυμάτια, πλὴν τοῦ τελευταίου γομφίου, ὅστις εἶναι τριγωνικός.

Τὰ ζῷα ταῦτα ζῶσιν εἰς τὴν Νέαν Ἰρλανδίαν καὶ τὴν Αὐστραλίαν.

Ὡς τύπος τῶν ἀκροβατῶν λαμβάνεται ὁ ***ἀκροβάτης ὁ αὐστραλιανὸς*** (acrobates australis), ὅστις ἔχει ἐπὶ τῆς ράχεως φαιοκαστανῶδες χρῶμα καὶ εἰς τὴν κοιλίαν καὶ τὰ πλάγια μέρη τοῦ σώματος κίτρινον. Τὸ ἀνάστημά του εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ *σκιούρου τοῦ κοινοῦ*. Τὸ ζῷον τοῦτο εὑρίσκεται εἰς τὰς ὀρεινὰς καὶ δασώδεις ἐκτάσεις τῆς Νέας Γκάλλης καὶ τρέφεται ἐκ τῶν ἀνθέων τῶν μεγάλων κομμιοφόρων δένδρων. Εἶναι ζῷον νυκτόβιον, κρυπτόμενον κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας εἰς μεγάλας ὀπὰς τῶν κορμῶν τῶν δένδρων. Ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰ δένδρα καὶ κατέρχεται εἰς τὴν γῆν μόνον ὅταν ἡ μεταξὺ τῶν δένδρων ἀπόστασις εἶναι μεγάλη καὶ δὲν δύναται νὰ τὴν ὑπερπηδήσῃ, Ὅταν καταδιώκεται ἀνέρχεται ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων κλάδων τῶν δένδρων διὰ ταχέων καὶ μεγάλων ἁλμάτων.

Ἀκροβάτης ὁ σκίουρος (acrobates sciureus). Τὸ χρῶμά του εἶναι ἀνοικτῶς φαιὸν καὶ ἐπὶ τῆς ράχεως φέρει λευκὴν γραμμήν. Τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος εἶναι ὑπόλευκον. Κατοικεῖ τὰ βόρεια παράλια τῆς Αὐστραλίας.

Ἀκροβάτης ὁ βραχύσωμος (acrobates breviculus). Σχεδὸν ἔχει τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα μὲ τὸν προηγούμενον καὶ εὑρίσκεται εἰς τὴν Νέαν Γουϊνέαν καὶ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Αὐστραλίας.

Ἀκροβάτης ὁ κερκοφόρος (acrobales caudata). Διακρίνεται ἐκ τοῦ μικροῦ μεγέθους του καὶ τῶν μεγάλων ὤτων του, ἅτινα ἔχουν λεπτὰ ὠτικὰ πτερύγια. Οἱ ὄνυχες τῶν δακτύλων τῶν ὀπισθίων ποδῶν του εἶναι ἀτροφικοί, ἐνῷ οἱ ὄνυχες τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν εἶναι μακροὶ καὶ αἰχμηροί. Ἡ οὐρὰ εἶναι κυλινδρική, θυσανωτὴ κατὰ τὴν βάσιν καὶ φολιδωτὴ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τμῆμά της, ὅπως ἡ οὐρὰ τῆς *ράνας*, καὶ φέρει τρίχας τινὰς μεταξὺ τῶν φολίδων. Τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς εἶναι συλληπτικόν. Τὸ κρανίον εἶναι εὐρὺ καὶ βραχύ. Ἐκ τῶν 36 ὀδόντων οἱ γόμφιοι εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ

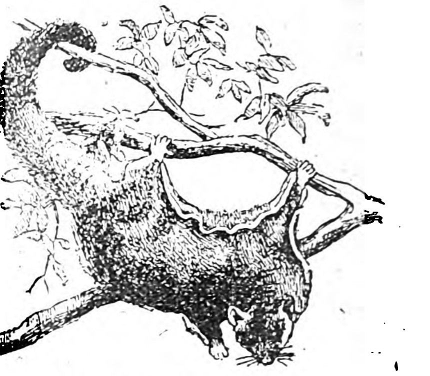

Ἀκροβάτης ὁ σκίουρος.

ἧττον ἀτροφικοί, ἐνῷ οἱ κυνόδοντες εἶναι μεγάλοι. Κατοικεῖ τὴν Αὐστραλίαν, τὴν Τασμανίαν καὶ τὴν Νέαν Γουϊνέαν.

Ἀκροβάτης ὁ νάνος ἢ πυγμαῖος (acrobates pugmoeus). Τὸ μέγεθός του δὲν ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὸ τοῦ *μυωξοῦ* (εἶδος μεγάλης νυκτερίδος).

Τὸ κρανίον εἶναι βραχύ, εὐρὺ καὶ πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Οἱ ἀκουστικοὶ λοβοὶ φέρουσιν ἐλαφρὰς αὐλακώσεις. Ἔχει 3 προγομφίους ὀδόντας εἰς ἑκάστην σιαγόνα καὶ 3 ζεύγη γομφίων, λίαν ἀνεπτυγμένων, οἵτινες εἰς τὰ ἄκρα των φέρουσιν αἰχμηρὰ φυμάτια. Τὰ ὦτα εἶναι μετρίου μεγέθους καὶ τριχωτά. Οἱ δάκτυλοι τῶν ποδῶν φέρουσιν ἐξόγκωσιν ἐπὶ τοῦ ἄκρου των, οἱ δὲ ὄνυχες εἶναι αἰχμηροὶ καὶ γαμψοί. Κατοικεῖ τὴν Αὐστραλίαν καὶ ζῇ ἐπὶ τῶν εὐκαλύπτων καὶ τῶν κομμιοφόρων δένδρων. Τρέφεται ἐξ ἀνθέων καὶ ἐντόμων καὶ διακρίνεται διὰ τὴν θαυμαστὴν ἐπιδεξιότητά του.

Δ. Ν. Π.

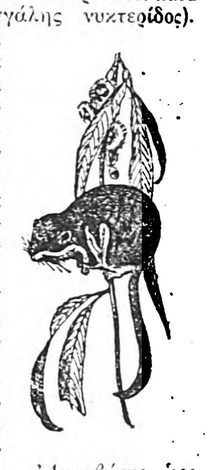

Ἀκροβάτης ὁ πυγμαῖος.

ἀκροβάτης *ὁ γαλακτώδης [Ζωολ.]*. Πτηνὸν ἀποδημητικὸν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀηδονιδῶν* γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *κουφαηδόνι*. Ἔρχεται εἰς τὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου, ἰδίως περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου, ἵνα ἀπέλθῃ περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου. Ὁ χρωματισμὸς τῶν ἄνω μερῶν τοῦ σώματός του εἶναι ὑπομέλας πρὸς τὸ ὑπέρυθρον. Τὸ ἄνω μέρος τῆς κεφαλῆς καὶ μέρος τοῦ λαιμοῦ βαθέως πυρρόν. Ἄνωθεν τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν ὑπάρχει λευκὴ χαρακτηριστικὴ ταινία. Ἡ κοιλία εἶναι λευκὴ καὶ τὸ ὑποκάτω μέρος τῆς οὐρᾶς ὑπόλευκον.

Τὸ πτηνὸν τοῦτο εἶναι ἄγριον τὴν φύσιν καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς μεγάλων δασῶν. Τρέφεται ἐξ ἀκρίδων καὶ εἶναι ὠφελιμώτατον εἰς τὴν γεωργίαν. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει μεταξὺ τῶν φυλλωμάτων τῶν θαμνωδῶν δένδρων. Ἡ θήλεια γεννᾷ 4—6 ᾠά, τὰ ὁποῖα ἐπῳάζουσιν ἐπὶ 18—20 ἡμέρας ἀλληλοδιαδόχως οἱ γονεῖς. Τὸ κελάδημά του εἶναι μελῳδικόν.

Δ. Ν. Π.

ἀκροβατική (ἡ)· ὡς οὐσιαστικόν· ἡ τέχνη, ἡ ἐνασχόλησις, ἡ γυμνασία περὶ τὸ ἀκροβατεῖν· ‖ μετφ. ἡ πολιτικὴ τῶν τεχνασμάτων.

ἀκροβατικός,—*ή,—όν*· ὁ ἱκανὸς νὰ ἀκροβατῇ, ὁ ἀκροβατῶν· ‖ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀκροβασίαν· «*ἀκροβατικὰ* γυμνάσματα», «*ἀκροβατικαὶ* ἀσκήσεις».—Ἐπίρρ. *ἀκροβατικῶς*.

ἀκροβατισμός· τὸ ἀκροβατεῖν· ‖ *ἀκροβατισμοί*, μετρφ. σοφιστικοὶ λόγοι, ἐνέργειαι παρακεκινδυνευμέναι

ἀκροβατῶ *(—έω)*· βαδίζω ἐπὶ τῶν ἄκρων δακτύλων, πατῶ διὰ τῶν δακτύλων μόνον καὶ οὐχὶ ἐπὶ ὅλου τοῦ πέλματος, ὡς ἡ στρουθοκάμηλος· ‖ εἶμαι ἀκροβάτης, ἐκτελῶ γυμνάσματα ἀκροβατικά.

ἀκροβαφής. Ὁ εἰς τὸ ἄκρον βεβαμμένος· «κάλαμος *ἀκροβαφής*».

—*[Ζωολ.]*. Ἡ ὀνομασία *ἀκροβαφὴς* δίδεται εἰς ἔντομά τινα, ἅτινα φέρουσι χαρακτηριστικὴν αἱματώδη κηλῖδα εἰς τὸ ἄκρον τῶν κυρίων πτερύγων.

Δ.Ν.Π.

ἀκροβλάσται (Acroblastae) *[Βοτ.]*. Οὕτως ὀνομάζονται *μύκητές* τινες τῆς οἰκογενείας τῶν *περονοσποριδῶν*, ὧν τὰ κονίδια παράγουν τὰς βλαστικὰς αὐτῶν προβολὰς ἐπακρίως (Peronospora gangliformis καὶ P. cactorum).

Ν. Μ.

Digitized by Google

ἀκρόβλαστος (ὁ, ἡ)· ὁ ἐν τῷ ἄκρῳ φέρων βλαστόν.

ἀκροβολία (ἡ) καὶ ***ἀκροβόλισις***· βλ. ἀκροβολισμός.

ἀκροβολίζομαι· συνήθως εἰς πληθυντ. ἀριθμὸν ὡς ἀλληλοπαθές· «ἀκροβολίζονται τὰ ἀντίπαλα στρατεύματα» ρίπτουσι κατ' ἀλλήλων δοκιμαστικὰς βολάς. Παράγεται ἀπὸ τῆς λ. *ἄκρον* ἢ *ἄκρα* ἥτις σημαίνει κορυφήν, τόπον δυσπρόσιτον, διότι ἀπὸ τοιούτων τόπων οἱ τοξόται κατὰ τὴν ἀρχαιότητα προσεπάθουν νὰ βλάπτωσι τὴν ὁπλιτικὴν παράταξιν τῶν ἀντιπάλων· || μεταφ. προσπαθῶ δοκιμαστικῶς.

ἀκροβολισμὸς (ὁ)· τὸ ἀκροβολίζεσθαι ἐνεργ. καὶ παθητ., τὸ νὰ βάλλῃ τις μακρόθεν ἢ νὰ βάλλεται διὰ τηλεβόλου ὅπλου ἐν προπαρασκευῇ ἢ προοιμίῳ μάχης· || μετφ. πᾶσα δοκιμαστικὴ προσπάθεια.

Σχ 1

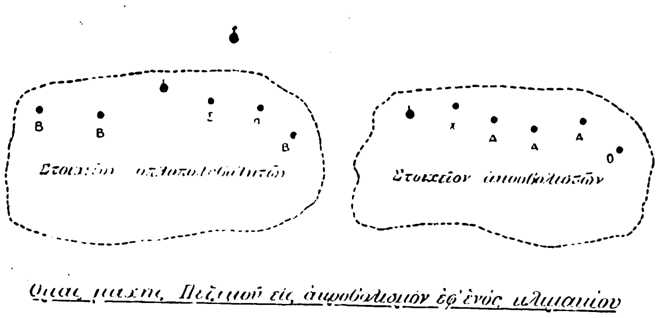

Ὁμὰς μάχης Πεζικοῦ εἰς ἀκροβολισμὸν ἐφ' ἑνὸς ἡμιλοχίου

Σχ 2

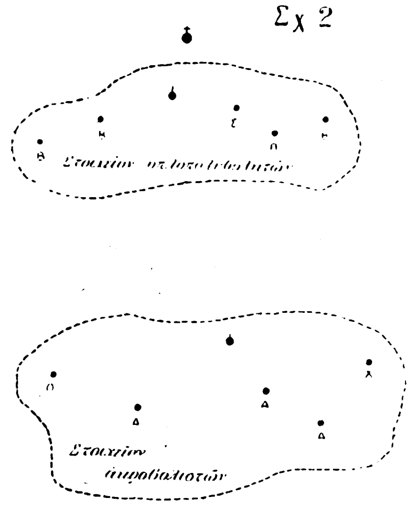

Ὁμὰς μάχης Πεζικοῦ εἰς ἀκροβολισμὸν ἐπὶ δύο ἡμιλοχιῶν

Σχ 3

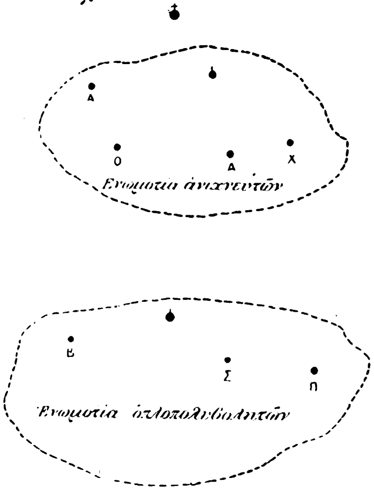

Ὁμὰς μάχης πεζῇ Ἱππικοῦ εἰς ἀκροβολισμὸν ἐπὶ δύο ἡμιλοχιῶν

Σχ 4

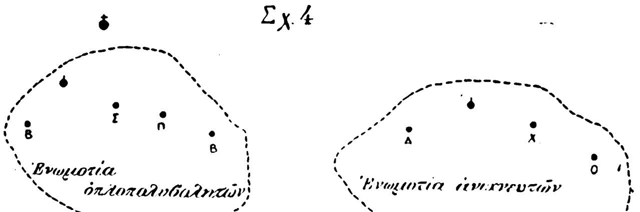

Ὁμὰς μάχης πεζῇ Ἱππικοῦ εἰς ἀκροβολισμὸν ἐφ' ἑνὸς ἡμιλοχίου

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- • *Ἀρχηγὸς ὁμάδος*
- • *Ἀρχηγὸς στοιχείου εἰς τὸ Πεζικόν, ἐνωμοτίας εἰς τὸ Ἱππικόν*
- Σ *Σκοπευτὴς ὁπλοπολυβόλου*
- Π *Προμηθευτὴς ὁπλοπολυβόλου*
- Β *Βοηθὸς προμηθευτοῦ*
- Α *Ἀκροβολιστὴς εἰς τὸ Πεζικόν. Ἀνιχνευτὴς εἰς τὸ Ἱππικόν*
- Χ *Χειροβομβιστής*
- Ο *Ὁπλοβομβιστής*

Διαστήματα καὶ ἀποστάσεις ἀκαθόριστοι.
Σχετικαὶ θέσεις τῶν ἀνδρῶν μεταξύ των μεταβληταί.

—[ΣΤΡ ΤΑΚΤ.] «*Εἰς ἀκροβολισμόν*» εἶναι τὸ παράγγελμα διὰ τὴν εἰς ἀκροβολισμὸν τάξιν τῆς ὁμάδος μάχης τοῦ πεζικοῦ καὶ τῆς τοῦ πεζῇ ἱππικοῦ [βλ. παρατιθέμενα σχήματα]. Ἐκ τῆς τοιαύτης εἰς ἀκροβολισμὸν ἀναπτύξεως μιᾶς ἑκάστης στοιχειώδους μονάδος τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ (ὁμάδος μάχης) προκύπτει ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ ἀκροβολιστικὸς σχηματισμὸς πάσης μονάδος πεζικοῦ καὶ πεζῇ ἱππικοῦ [βλ. λ. **ἀκροβολιστικός**]

N. ΚΛΑΔΑΣ

ἀκροβολιστὴς (ὁ)· ὁ ἀκροβολιζόμενος, ὁ ἐλαφρῶς ὡπλισμένος στρατιώτης, τοξότης, σφενδονήτης ἢ καὶ πελταστής, ὅστις βάλλει κατὰ τῶν ἀντιπάλων πρὸ τῆς κυρίας μάχης.

—[ΣΤΡΑΤ. ΤΑΚΤ.] Ὁ ὅρος «ἀκροβολιστής» χρησιμοποιεῖται ὑπὸ δύο ἐννοίας· μαχητικὴν ἀφ' ἑνός, ὀργανικὴν ἀφ' ἑτέρου.

Μαχητική — 1) ***Πεζὸς ἀκροβολιστής.*** Ὑπὸ τὴν μαχητικὴν ἔννοιαν, *ἀκροβολιστὴς* καλεῖται ὁ πεζὸς καὶ ὁ πεζῇ ἱππεύς, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀναπτυχθῶσιν εἰς ἀκροβολισμόν. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐν τῇ μαχητικῇ ἐννοίᾳ (tirailleur) ἤρχισε χρησιμοποιουμένη εἰς τὰς μονάδας τοῦ πεζικοῦ ἀπὸ τοῦ 1750 περίπου, ἐγενικεύθη δὲ κατὰ τὸν ἀμερικανικὸν πόλεμον τῆς Ἀνεξαρτησίας (1775-1782), διότι ὁ ἀμερικανικὸς στρατὸς τοῦ Washington ἐχρησιμοποίησεν εὐρύτατα τοὺς ἀκροβολιστάς. Ἔκτοτε ἐξηκολούθησε μέχρι σήμερον διδόμενον τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τοὺς ἐν μαχητικῷ, δῆλα δὴ τοὺς ἐν ἀκροβολιστικῷ, σχηματισμῷ πεζούς.

Εἰς τὸ ἱππικὸν ἡ ὀνομασία ἀκροβολιστὴς δὲν ἐδίδετο ἄλλοτε εἰς τοὺς ἐν μαχητικῷ σχηματισμῷ πεζομαχοῦντας ἱππεῖς, καθ' ὅσον οὗτοι ἀπεκαλοῦντο τότε πεζομάχοι. Σήμερον ὅμως οἱ πεζῇ μαχόμενοι ἱππεῖς καλοῦνται ὁμοίως ἀκροβολισταί. Εἶναι δὲ τοῦτο φυσικὴ συνέπεια τῆς ἐπελθούσης κατὰ τὸν πόλεμον 1914—1918 ἐξελίξεως τῆς τακτικῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἱππικοῦ, ἧς ἀποτέλεσμα εἶναι τὸ νὰ ἔχῃ σήμερον τὸ ἱππικὸν ὡς συνήθη τρόπον τοῦ μάχεσθαι τὸν πεζῇ ὡς καὶ τὸ πεζικόν, ἅτε ἔχον παρόμοια πρὸς αὐτὸ μέσα πυρός, σπανιώτατα δὲ καὶ εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις τὸν ἔφιππον, καθ' ὅσον ἡ διὰ τῆς σπάθης δρᾶσις (κροῦσις) ἀπεκλείσθη σήμερον ἐξ ὁλοκλήρου διὰ τὰς μεγάλας μονάδας τοῦ ἱππικοῦ, ἀπέμεινε δὲ χρησιμοποιήσιμος διὰ τὰς μικρὰς μόνον μονάδας του, καὶ δὴ εἰς ὡρισμένας μόνον περιπτώσεις, οἷον καταδιώξεως κτλ. [Ἑλληνικὸς Κανονισμὸς ἱππικοῦ 1924 σελ 1 καὶ 2. Ἑλληνικὴ Διδασκαλία Μεγάλων Μονάδων 1923 παράγραφ. 22]

Τὸ ἱππικὸν εἶναι σήμερον ἐφεδρεία πυρὸς ταχυκίνητος, ἰσχυούσης τῆς ἀρχῆς ὅτι τοῦτο ἑλίσσεται ἐφίππως καὶ μάχεται πεζῇ.

*2) **Ἔφιππος ἀκροβολιστής.*** Κατόπιν τῆς εἰσαγωγῆς τῶν πυροβόλων ὅπλων εἰς τὸ ἱππικόν, καθιερώθη εἰς ὅλους τοὺς στρατοὺς ἡ ἐν ἀκροβολιστικῷ σχηματισμῷ ἐνέργεια τῶν ἱππέων.

Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ, ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἱππέων ἀκροβολιστῶν χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν 16ον αἰῶνα, καθ' ἣν ἐποχὴν περίπου ἐνεφανίσθησαν καὶ οἱ δραγῶνοι, οἵτινες ὅμως ἀπετέλουν ἔφιππον πεζικόν, ὡς μαχόμενοι πάντοτε πεζῇ.

Σχετικὸς κανονισμός, καθορίζων τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἐν πολέμῳ δράσεως τοῦ ἱππικοῦ, συνετάχθη καὶ ἐδημοσιεύθη τῷ 1829. Ἐν αὐτῷ διεκρίνοντο οἱ ἱππεῖς εἰς: *ἀκροβολιστὰς* (tirailleurs), *ἀνιχνευτὰς* (éclaireurs) καὶ *πλαγιοφύλακας* (flanqueurs), ὧν προορισμὸς ἦτο ἡ ἐν διεσπαρμένῃ τάξει κάλυψις τῶν κινήσεων καὶ τῆς θέσεως μονάδος τινός, πρὸς τὰ ἐμπρός, τὰ πλάγια καὶ ὀπίσω. Ὁ οὐλαμὸς λαμβάνων τὸν ἀκροβολιστικὸν σχηματισμὸν πρὸς προστασίαν τῆς ἴλης, διετήρει τὸ ἥμισυ τῆς δυνάμεώς του συντεταγμένον, ὡς ἐφεδρείαν. Ἐπίσης ἡ ἴλη διέθετε δύο ἢ τρεῖς οὐλαμοὺς εἰς ἀκροβολισμὸν διὰ τὴν κάλυψιν τοῦ συντάγματος κατὰ τὰς προχωρητικὰς ἢ ὑποχωρητικὰς πορείας.

Τὸ πῦρ τῶν ἀκροβολιστῶν ἐξετελεῖτο κατὰ στοίχους· ὁ ἱππεὺς τοῦ δευτέρου ζυγοῦ ἐτήρει γεμισμένον τὸ ὅπλον του, ἐνῷ ὁ τοῦ πρώτου ἔβαλλε. Διὰ τὴν πυροβόλησιν, ὁ ἱππεὺς ἐπροχώρει κατὰ πέντε βήματα ἔμπροσθεν τῆς ἀκροβολιστικῆς γραμμῆς, ἐσταμάτα τὸν ἵππον του, ἔβαλλε καὶ εἶτα διὰ δύο διαδοχικῶν μεταβολῶν, ἀναγεμίζων συγχρόνως, ἐπανήρχετο εἰς τὴν θέσιν του. Πᾶσαι αἱ κινήσεις ἐξετελοῦντο οὕτως ὥστε νὰ τηρῆται αὐστηρῶς ἡ γραμμικὴ διάταξις καὶ τὰ κανονικὰ διαστήματα, χωρὶς οὐδεμία νὰ ἀφίεται ἐλευθερία πρὸς προσαρμογὴν εἰς τὰς ἐδαφικὰς συνθήκας. Οἱ θωρακοφόροι καὶ οἱ λογχοφόροι ἔβαλλον κατὰ τὸν ἀκροβολιστικὸν σχηματισμὸν διὰ τῶν πιστολίων των.

Εἰς τὸν κανονισμὸν τοῦ 1876, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐτέθησαν αἱ πρῶται βάσεις τῆς μάχης πεζῇ τοῦ ἱππικοῦ, διετυποῦτο εἰσέτι ἡ ἐπιφύλαξις ὅτι ὁ ἀγὼν οὗτος εἶχε σκοπὸν «νὰ καταστήσῃ τὸν ἱππέα ἱκανὸν πρὸς ἀντιμετώπισιν πιθανῶν τινων περιστάσεων τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἐντὸς λογικῶν ὁρίων, ἵνα μὴ ἐκκλίνῃ τοῦ πραγματικοῦ προορισμοῦ του». Ἐπίσης ἐπιφυλάξεις τινές, σχετικῶς πρὸς τὴν ἐντελῆ κατάργησιν τοῦ ἱππέως ἀκροβολιστοῦ, ἐτηρήθησαν καὶ εἰς τὸν κανονισμὸν τοῦ 1882, ἐν τῇ δικαιολογητικῇ ἐκθέσει τοῦ ὁποίου ἀνεγνωρίζετο ὅτι, «ἐὰν ἐνίοτε, ὡς ἐν Ἀλγερίᾳ, δύνανται νὰ παρουσιασθῶσι περιστάσεις τινὲς τῆς ἀπὸ τοῦ ἵππου ἐκτελέσεως βολῆς, ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἀγῶνος ἐν Εὐρώπῃ δέον νὰ θεωρῆται ὡς ἐντελῶς ἐξαιρετικός».

Μόνον εἰς τὸν κανονισμὸν τοῦ 1904 διετυπώθη ὅτι «τὸ ἱππικὸν μάχεται πεζῇ, ὁσάκις ἡ τακτικὴ κατάστασις ἢ τὸ ἔδαφος παρακωλύουσι τὴν ἱππομαχίαν καὶ ὁσάκις τὸ πῦρ δύναται νὰ διευκολύνῃ τὴν διὰ τῆς κρούσεως ἐνέργειαν» καὶ καθωρίσθη ὁριστικῶς ὅτι «ἀκροβολισταὶ εἶναι ἱππεῖς μαχόμενοι πεζῇ διὰ τῆς ἀραβίδος των».

Ὀργανική.—Ἀπὸ ἀπόψεως ὀργανικῆς, ἐκάλουν εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς *ἀκροβολιστὰς* τὸ ἐλαφρὸν πεζικόν. Ὑπῆρχον δὲ τότε παρ' ἅπασι τῆς εὐρωπαϊκοῖς στρατοῖς δύο εἴδη πεζικοῦ: τὸ *ἐλαφρόν*, τὸ ἀποκαλούμενον *ἀκροβολισταὶ* (tirailleurs) ἢ *κυνηγοὶ* (chasseurs à pied), τὸ προωρισμένον διὰ τὸν ἐν ἀκροβολιστικῇ τάξει ἀγῶνα, καὶ τὸ *βαρύ*, τὸ ἀποκαλούμενον *πεζικὸν τῆς γραμμῆς*, τὸ προωρισμένον διὰ τὸν ἐν πυκνῇ τάξει ἀγῶνα, δῆλα δὴ διὰ τὰς φάλαγγας ἐφόδου· διότι κατὰ τὰς ἐποχὰς ἐκείνας ὑπῆρχον δύο τρόποι δράσεως τοῦ πεζικοῦ, ὁ ἀκροβολιστικὸς (παροχὴ πυρὸς) καὶ ὁ τῶν φαλάγγων ἐφόδου (ὑλικὴ κροῦσις τοῦ πεζικοῦ διὰ τῆς μάζης του καὶ τῆς ξιφολόγχης του κατὰ τῆς ἀντιπάλου μάζης τοῦ πεζικοῦ).

Κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Παλιγγενεσίας, τὰ ἄτακτα σώματα, τὰ ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1822 ὑποστάντα σχετικήν τινα ὀργάνωσιν κατὰ χιλιαρχίας, ἑκατονταρχίας κτλ., ὠργανώθησαν κατὰ τὸν τύπον τοῦ *ἐλαφροῦ πεζικοῦ* (τῶν ἀκροβολιστῶν), ἐνῷ ὁ τακτικὸς στρατός,—δῆλα δὴ τὸ κατ' Ἀπρίλιον 1822 ὀργανωθὲν σύνταγμα πεζικοῦ, τὸ καταστραφὲν εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα τὴν 4 Ἰουλίου 1822, καὶ ὁ κατὰ Μάϊον 1825 συσταθεὶς τακτικὸς στρατὸς τοῦ Φαβιέρου — εἶχεν ὀργανωθῇ κατὰ τὸν τύπον τοῦ *βαρέος πεζικοῦ* (τοῦ πεζικοῦ τῆς γραμμῆς). Κατὰ τὴν πρώτην συγκρότησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κατ' Ἀπρίλιον 1833, ἐκλήθησαν «ἀκροβολισταὶ» τὰ τάγματα ἐλαφροῦ πεζικοῦ, τὰ συγκροτηθέντα ἐκ τῶν ἀτάκτων σωμάτων τοῦ Ἀγῶνος ἅτινα καὶ ἐξηκολούθησαν ὑφιστάμενα μέχρι τοῦ 1860, ὁπότε κατηργήθη παρ' ἡμῖν ἡ εἰς ἐλαφρὸν καὶ βαρὺ διαίρεσις τοῦ πεζικοῦ Βραδύτερον ἐπανῆλθε καὶ πάλιν ἡ διάκρισις αὕτη, δι' ὃ καὶ τὰ κατὰ Φεβρουάριον 1867 συσταθέντα εὐζωνικὰ τάγματα ἦσαν τύπου ἐλαφροῦ πεζικοῦ, ἤτοι τύπου ἀκροβολιστῶν (ἄνευ γυλιοῦ καὶ μὲ στολὴν ἐλαφράν). Τὰ εὐζωνικὰ ταῦτα τάγματα ὑφίστανται καὶ σήμερον ὡς περιλαμβάνοντα τοὺς στρατολογουμένους ἐκ τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν τῆς χώρας, μεταπεσόντα ὅμως πλήρως ἐκ τοῦ παλαιοῦ προορισμοῦ των, δῆλα δὴ ὡς ἐλαφροῦ πεζικοῦ, διότι διαφόρων εἰδῶν πεζικοῦ δὲν ἔχει ἀνάγκην ὁ σημερινὸς τρόπος τοῦ μάχεσθαι.

Ἀπὸ ὀργανικῆς ἀπόψεως ὁ ἀκροβολιστὴς ἐξηκολούθησε φερόμενος κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου

Digitized by Google

ἔννοιαν παρ' ἅπασι τοῖς εὐρωπαϊκοῖς στρατοῖς μέχρι τοῦ πολέμου 1914—1918, διαρκοῦντος τοῦ ὁποίου ἀνεφάνη ἡ *ὁμὰς μάχης*, δῆλα δὴ ἡ σημερινὴ στοιχειώδης μονὰς τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ. Ἐν ταύτῃ ἅπαντες, ὑπὸ μαχητικὴν ἔποψιν, καλοῦνται *ἀκροβολισταί*, ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅπλου ὅπερ φέρουσιν (τυφέκιον, ὁπλοπολυβόλον, βομβοβόλον ἢ χειροβομβίδας) Ἐν τούτοις, ὑπὸ ὀργανικὴν ἔποψιν, ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται καὶ σήμερον ἡ διάκρισις τῶν καθ' ἑαυτὸ ἀκροβολιστῶν (tirailleurs, Schütze), οἵτινες εἶναι οἱ ὡπλισμένοι διὰ τυφεκίου.

Ν. Κ.—Κ. Δ.

—**ἀκροβολισταί.** Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη εἰς τὰ δέκα τάγματα τὰ ὁποῖα ἡ Ἀντιβασιλεία ἐσχημάτισε τὸν Μάρτιον τοῦ 1833 ἐν Ναυπλίῳ καὶ τῶν ὁποίων ἡ δημιουργία ἐστάθη ἡ πραγματικὴ ἀφετηρία πλείστων ἐπαναστατικῶν κινημάτων καὶ τῆς μετέπειτα λῃστείας ἐν Ἑλλάδι. Ἡ ἱστορία τῆς συγκροτήσεώς των εἶναι περίεργος. Ἅμα τῇ καθόδῳ αὐτῆς ἡ Ἀντιβασιλεία, στηριζομένη ἐπὶ τῶν βαυαρικῶν στρατευμάτων, ἀπεφάσισε νὰ διαλύσῃ τὰ εἴκοσιν ἐλαφρὰ τάγματα τῶν *Τακτικῶν* καὶ τῶν *Ἀτάκτων*, ἅτινα εἶχε συγκροτήσει ὁ Καποδίστριας. Φοβουμένη δὲ ἰδίως τὸ κόμμα τῶν λεγομένων «Κυβερνητικῶν» (Καποδιστριακῶν) ἀπεφάσισε ν' ἀπογυμνώσῃ ταῦτα ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν ὅσοι, μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Κυβερνήτου, ὡς φανατικοὶ ὀπαδοὶ τοῦ κόμματός του κατετάχθησαν εἰς αὐτά. Ἐδημοσίευσε λοιπὸν τὴν 13 Μαρτίου 1833, δύο Διατάγματα, διὰ τῶν ὁποίων «ὅσοι μετὰ τὴν 1 Δεκεμβρίου 1831 κατετάχθησαν ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται εἰς τὰ ἄτακτα στρατεύματα, ἀπεδιώκοντο εἰς τὰς ἑστίας των, ἐνῷ οἱ λοιποὶ ἄτακτοι ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται προσεκαλοῦντο ἢ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς ἑστίας των, ἢ νὰ καταταχθῶσιν εἰς ἓν τῶν νέων δέκα ταγμάτων *ἀκροβολιστῶν*, ὧν διετάσσετο συγχρόνως καὶ ὁ σχηματισμός, διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ δημοσιευθέντος εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 6 φύλλον τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως». Τὸ διέπον τὴν ἀπόφασιν ταύτην πνεῦμα ἐπροκάλεσε γενικὴν τὴν ἀγανάκτησιν. Διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπαρελλαλίζοντο αἱ λαμποκοποῦσαι στολαὶ τῶν Βαυαρῶν μισθωτῶν πρὸς τὰ περιφερόμενα ῥάκη τῶν ἀποδιωκομένων ἀγωνιστῶν, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐβεβαιοῦτο ὅτι τὰ τάγματα τῶν ἀκροβολιστῶν ἐσχηματίζοντο διὰ νὰ καταπνιγῇ πᾶσα πρὸς ἐλευθερίαν τάσις. Κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ἄγγλου διπλωμάτου Πάρις, ὁ Ριχάρδος Τζοῦρτζ ἐξέφρασεν ἐντονώτατα τὴν ἀγανάκτησίν του εἰς τὸν Ἄρμανσμπεργκ διὰ τὴν πρὸς τοὺς παλαιούς του συμμαχητὰς ψυχρὰν καὶ ἄκαρδον συμπεριφορὰν τῆς Ἀντιβασιλείας. Κοινολογήσας ὅμως τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἄρμανσμπεργκ, ὅτι τάχα οὐχὶ αὐτός, ἀλλὰ τὰ λοιπὰ τῆς Ἀντιβασιλείας μέλη ἐπέμειναν διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ μέτρου, ὁ Τζοῦρτζ ἔγινε τὸ ἀκούσιον ὄργανον τοῦ Βαυαροῦ ἀριστοκράτου εἰς τὴν κατὰ τῶν συναδέλφων του ὑποσκαπτικὴν πολιτικήν. Καὶ τὰ «παλληκάρια», λαβόντα ἀκριβῶς ἀφορμὴν τὴν συγκρότησιν τῶν ταγμάτων ἀκροβολιστῶν, ἐξεδήλωσαν διὰ νέων καὶ ἀγριωτέρων κινημάτων τὴν ἐναντίον τῆς Ἀντιβασιλείας πολεμικήν των. Καὶ αὐτὴ μὲν ἠμύνθη, διαλύσασα τοὺς ταραξίας διὰ τῶν Βαυαρῶν, οἱ δὲ ἀκροβολισταὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐμπεδωθοῦν, ταχέως μετατραπέντες εἰς τὰ μετέπειτα **εὐζωνικὰ** λεγόμενα τάγματα, ἅτινα ὅμως ἔχουν ἐντελῶς διάφορον τὴν ἱστορίαν.

Γ. Δ. Κ.

—**ἀκροβολισταὶ *τῆς Ἀνατολῆς*** (Chasseurs d' Orient). Ἐκαλοῦντο οὕτω τὰ δυνάμει Διατάγματος τῆς 17 Ἰανουαρίου 1802 καταρτισθέντα τάγματα τοῦ ἐλαφροῦ πεζικοῦ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἐπὶ τῆς Ναπολεοντείου περιόδου. Συνεκροτήθησαν διὰ τῶν λειψάνων τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ὀργανωθείσης ὑπὸ τοῦ Νικολάου Τσεσμελῆ ἢ Παπάζογλου, γνωστοτέρου ὑπὸ τὸ γαλλικὸν ὄνομα Colonel Nicole, ἑλληνικῆς λεγεῶνος, καί τινων ἀνδρῶν τῆς *Κοπτικῆς*, ἐπὶ μακρὰν δὲ σειρὰν ἀγωνισθέντα ἐν Ἀνατολῇ, διελύθησαν ἅμα τῇ πτώσει τοῦ Ναπολέοντος. Λεπτομερῆ πραγματείαν περὶ αὐτῶν συνέγραψε καὶ ἐξέδωκεν ὁ καθηγητὴς Κ. Ν. Ράδος («Οἱ Ἕλληνες τοῦ Ναπολέοντος. Νικόλαος Τσεσμελῆς ἢ Παπάζογλους»).

Γ. Δ. Κ.

— **ἀκροβολιστῶν *Ἰονίων λόχος*.** Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ 19ου αἰῶνος ἱδρύθη εἰς τὴν Ἑπτάνησον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Λόχος Ἰονίων Ἀκροβολιστῶν» (Compagnie des Chasseurs Ioniens), ἀποτελέσας μετὰ τῶν συναφῶν στρατιωτικῶν συγκροτημάτων ἓν ἀπὸ τὰ πολεμικὰ προπαιδευτήρια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

ἀκροβολιστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἀκροβολίζεσθαι ἢ εἰς τὸν ἀκροβολισμόν· «*ἀκροβολιστικὴ* τάξις, *ἀκροβολιστικὸς* σχηματισμός».— Ἐπίρρ. ***ἀκροβολιστικῶς***.

— [ΣΤΡΑΤ. ΤΑΚΤ.] ***Ἀκροβολιστικὸς σχηματισμὸς*** ἢ ***ἀκροβολιστικὴ τάξις*** ἢ ***ἀκροβολιστικὴ γραμμὴ*** ἢ ***ἄλυσις ἀκροβολιστῶν***, καλεῖται ἡ διάταξις ἐκείνη, καθ' ἣν οἱ ἀκροβολισταὶ τοῦ πεζικοῦ καὶ οἱ τοῦ πεζῇ ἱππικοῦ εἶναι ἀνεπτυγμένοι πρὸς μάχην μὲ διαστήματα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλα, εἰς τρόπον ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐπιτυγχάνηται ἄνετος χρησιμοποίησις τοῦ ὁπλισμοῦ (πῦρ) καὶ κατάλληλος χρησιμοποίησις τοῦ ἐδάφους (προκάλυψις), ἀφ' ἑτέρου δ' ἀραίωσις τοιαύτη ὥστε ἡ *τρωτότης* νὰ μειῶται κατὰ τὸ δυνατόν.

Ὁ ἀκροβολιστικὸς σχηματισμὸς εἶναι ὁ μοναδικὸς μαχητικὸς σχηματισμὸς τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ πεζῇ ἱππικοῦ τῆς σήμερον.

Εἰς πολὺ παλαιὰς ἐποχὰς (Γουσταύου Ἀδόλφου 1610, Turenne 1650), καίτοι εἶχον εἰσαχθῆ τὰ φορητὰ πυροβόλα ὅπλα, μόλα ταῦτα ἀκροβολιστικὸς σχηματισμὸς δὲν ὑπῆρχε, διότι ὁ μοναδικὸς μαχητικὸς σχηματισμὸς τῶν ἐποχῶν ἐκείνων εἰς ἓν καὶ μόνον ἀπέβλεπε, τὴν κροῦσιν. Ἦτο δὲ τοῦτο φυσικώτατον, διότι, ἐφ' ὅσον ὁ ἀγχέμαχος ὁπλισμὸς (δόρυ καὶ μακρὸν ξίφος,—rapière) διετήρει πλήρη τὴν ὑπεροχήν, ἡ κροῦσις ἦτο ὁ μοναδικὸς τρόπος δράσεως τῶν στρατευμάτων.

Εἰς τὸ πῦρ πολὺ ὀλίγη σημασία ἐδίδετο τότε, διότι τ' ἀποτελέσματά του ἦσαν μικρά· πάντως ὅμως καὶ τὸ μικρᾶς ἀξίας πῦρ δὲν ἀπεδίδετο ἐξ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ, ἀλλ' ἐκ πυκνῆς γραμμῆς πολλῶν ζυγῶν, ὧν ὁ ἀριθμὸς ὑπελογίζετο ἑκάστοτε ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς γέμισιν τοῦ ὅπλου χρόνου, οὕτως ὥστε νὰ εὑρίσκωνται πάντοτε ἐπὶ τοῦ μετώπου δύο ζυγοὶ δυνάμενοι νὰ βάλλωσιν.

Κατὰ τὴν λῆψιν τοῦ μαχητικοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἐποχῶν ἐκείνων, οἱ μὲν δορατοφόροι (piquiers) ἐτάσσοντο εἰς τὸ μέσον, οἱ δὲ τυφεκιοφόροι (mousquetaires ἐν Γαλλίᾳ, Σουηδίᾳ κτλ., lansquenets ἐν Γερμανίᾳ) ἑκατέρωθεν τῶν δορατοφόρων, οὕτω δὲ κατὰ τὴν προχώρησιν ὑπεστηρίζοντο οἱ δορατοφόροι ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῶν τυφεκιοφόρων· ἅμα ὅμως ἐπέκειτο ἡ κροῦσις, οἱ τυφεκιοφόροι ἐτάσσοντο ὄπισθεν τῆς φάλαγγος τῶν δορατοφόρων, ἵνα εὑρίσκωσι προστασίαν· αὐτοπροστασία διὰ τοῦ πυρὸς ἦτο τότε ἀνέφικτος καὶ ἄγνωστος.

Ἐφ' ὅσον ὁ ὁπλισμὸς ἐτελειοποιεῖτο, ὁ ἀριθμὸς τῶν τυφεκιοφόρων ηὔξανεν, εἰς βάρος ἐννοεῖται πάντοτε τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δορατοφόρων, μέχρις οὗ ἡ ἐν ἔτει 1703 εἰσαγωγὴ τῆς ξιφολόγχης ἐπέφερε τὴν πλήρη κατάργησιν τῶν δορατοφόρων, καθ' ὅσον δι' ἑνὸς καὶ μόνου εἴδους πεζικοῦ, τοῦ τῶν τυφεκιοφόρων, καθίστατο δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις ἀμφοτέρων τῶν ἐνεργειῶν τοῦ πεζικοῦ—τῆς τε χρήσεως πυρός, καθὼς καὶ τῆς κρούσεως. Ἐννοητέον καλῶς ὅτι, ὄχι μόνον τότε, ἀλλὰ καὶ μέχρι σήμερον, εἰς πάντα ἀγῶνα πεζικοῦ διακρίνονται δύο εἴδη ἐνεργειῶν: διὰ τοῦ πυρὸς καὶ διὰ τῆς λόγχης. Καίτοι δὲ ἡ σχετικὴ ἀξία τῶν δύο τούτων ἐνεργειῶν παραλλάσσει κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς, λόγῳ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ὁπλισμοῦ, μόλα ταῦτα ἡ βασικὴ αὕτη ἀρχὴ ἐξακολουθεῖ παραμένουσα ἀμετάβλητος.

Ἡ διαφορὰ μόνον εἶναι ὅτι κατὰ τὰς πολὺ παλαιὰς ἐποχάς, ἐπειδὴ τὸ πῦρ εἶχε πολὺ περιωρισμένα ἀποτελέσματα καὶ ἐπέφερε μικρὰν ἀταξίαν ἐπὶ τῶν ἐχθρικῶν τάξεων, δι' αὐτὸ τὸ μεῖζον ἔργον ἐπέφερεν ἡ ὑλικὴ κροῦσις, εἴτε διὰ τοῦ δόρατος εἴτε διὰ τῆς ξιφολόγχης, ἐνῷ κατὰ τὰ μετέπειτα ἔτη, ἰδιαίτατα δὲ σήμερον, τὸ πῦρ εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ ἐπιφέρει τὸ ὅλον ἔργον καὶ προπαρασκευάζει τὴν κροῦσιν (ἔφοδος διὰ τῆς ξιφολόγχης).

Ὅπως δήποτε, ἡ κατὰ τὸ 1703 ὀργάνωσις ἑνὸς εἴδους ὁμοιομόρφου πεζικοῦ δὲν ἔδωσε τάσιν τινὰ πρὸς ἐκτέλεσιν πυρὸς ἀπὸ σχηματισμοῦ ἄλλου, ἐκτὸς τοῦ πυκνοῦ. Γαλλικαί τινες δὲ προσπάθειαι, ὡς αἱ ἐν ἔτει 1743 ὀργανώσεις λόχων ἐλευθέρων σκοπευτῶν, δὲν ἔδωσαν σπουδαίαν ὤθησιν.

Πρῶται ἐμφανίσεις ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου (1740-1786) ἤρχισε γινομένη, διὰ πρώτην φοράν, χρῆσις διεσπαρμένης τινὸς τάξεως διὰ τὴν ἐκτέλεσιν πυρὸς ὑπὸ τῶν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ μαχητικοῦ σχηματισμοῦ προπορευομένων πεζῶν (ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Φρειδερίκου), τῶν ἐχόντων ἀποστολὴν νὰ προκαλύπτωσι διὰ τοῦ πυρός των τὰς ὄπισθεν ἀκολουθούσας πυκνὰς γραμμάς, ἀλλὰ κατὰ τρόπον πόρρω ἀπέχοντα τῆς ἀκροβολιστικῆς τάξεως τῶν κατόπιν ἐποχῶν.

Οἱ προπορευόμενοι οὗτοι πεζοί, οἱ τότε ἀποκληθέντες *ἀκροβολισταὶ* (tirailleurs), ἐξετέλουν πῦρ κατὰ θέλησιν, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι ἐθεωροῦντο ὡσεὶ ἀνεξάρτητοι τρόπον τινὰ μαχηταί, μὴ ὑπαγόμενοι εἰς τὰς βασικὰς διατάξεις τοῦ πεζικοῦ. Μόλα ταῦτα εὐθὺς ἀμέσως ἤρχισαν νὰ καταδεικνύωνται τὰ πλεονεκτήματα τῶν ἀκροβολιστῶν ἀπέναντι τοῦ λοιποῦ πεζικοῦ, καὶ γενικῶς ἡ σημασία τῆς ἀκροβολιστικῆς τάξεως ἐξῄρετο, καθ' ὅσον, ἐννοεῖται, ἐπηύξανε καὶ τοῦ πυρὸς ἡ δραστικότης.

Τῶν διδαγμάτων τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου ἐπωφελήθησαν καὶ τὰ λοιπὰ Κράτη, ἐν Γαλλίᾳ ὅμως, καθ' ὅλην τὴν πρὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 ἐποχήν, ὑπῆρχον, σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς πρωσσικῆς τακτικῆς, δύο ἀντιμαχόμεναι μερίδες· ἡ μὲν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Guibert ὑπέρμαχον τῆς πρωσσικῆς τακτικῆς, δηλαδὴ ὑποστηρίζουσα τὸ ὅτι, ναὶ μὲν αἱ πυκναὶ φάλαγγες θὰ ἐπέφερον τὴν κροῦσιν, ἀλλά, διὰ νὰ δυνηθῶσι νὰ ἐκτελέσωσι τὸ ἔργον τοῦτο, ἔπρεπε νὰ εὑρίσκωσι τὸ ἔδαφος κάπως προητοιμασμένον ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῶν ἀκροβολιστῶν· ἡ δ' ἑτέρα ὑπὸ τὸν Mesnil Durand (ἄλλοτε ἀξιωματικὸν καὶ κατόπιν μηχανικόν), ὑποστηρίζουσα τὸ ὅτι αἱ πυκναὶ φάλαγγες ἦσαν ἱκαναὶ νὰ φέρωσιν εἰς πέρας τὸ ἔργον μόναι των, ὑποστηριζόμεναι ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ παρεχομένου ἐκ τῶν πρώτων γραμμῶν· τοῦθ' ὅπερ ἐσήμαινεν ὅτι ἡ μὲν πρώτη μερὶς ἤθελε τὰς πυκνὰς φάλαγγας διὰ τὴν κροῦσιν μόνον, ἡ δὲ δευτέρα ἤθελε ταύτας ὡς πρωτεῦον μέσον. Ἡ κατισχύσασα μερὶς ἦτο ἡ ὑπὸ τὸν Guibert, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τρόπον ἐμφανῆ, διότι καίτοι διὰ τοῦ Γαλλικοῦ Κανονισμοῦ τοῦ 1764 ἀνεγνωρίζετο, διὰ πρώτην φοράν, ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ ὑπὸ τοῦ ἐλαφροῦ πεζικοῦ, ἐν τούτοις δὲν ἐδίδοντο διατάξεις περὶ τοῦ τρόπου τῆς χρησιμοποιήσεως, τοῦθ' ὅπερ κατεδείκνυε σιωπηλῶς τὸ ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀνεξαρτήτου τρόπον τινὰ δράσεως, μὴ ὑποκειμένης οὐδὲ κἂν εἰς κανόνας· τοιαύτη δὲ σιωπηλὴ ἀποδοχὴ τοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη καὶ εἰς τὸν μετέπειτα Γαλλικὸν Κανονισμὸν Πεζικοῦ τοῦ 1791.

Ἐπικράτησις τοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ. — Τὰ γαλλικὰ στρατεύματα, τὰ μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1789, ἀπέρριψαν τὰς ἐν ἰσχύϊ διατάξεις τοῦ Κανονισμοῦ 1791 καὶ ἐφήρμοσαν ἰδίας τοιαύτας. Οἱ καλοὶ μόνιμοι στρατοὶ τῆς Γαλλίας μετὰ τῶν καλῶν ἀξιωματικῶν των ἐξέλιπον ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ ἐσχηματίσθησαν τότε οἱ αὐτοσχέδιοι ἐθνικοὶ στρατοί, ἀλλ' οὗτοι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ χρησιμοποιήσωσι τὴν τακτικὴν ἣν μέχρι τότε ἀπεδέχετο ἡ πατρίς των, διότι ἦσαν λαὸς ἔμπλεως μὲν ἐνθουσιασμοῦ, ἀλλ' ὄχι στρατὸς τακτικός.

Οἱ ἐθελονταὶ καὶ οἱ νεοσύλλεκτοι τῆς Ἐθνοφυλακῆς, στερούμενοι στιβαρᾶς πειθαρχίας καὶ συστηματικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἤρχισαν αὐτοβούλως χρησιμοποιοῦντες, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πυρός, διεσπαρμένην τάξιν κατὰ μικρὰς ὁμάδας, διότι ἡ εὑρισκομένη ὑπὸ τὸ ἐχθρικὸν πῦρ γραμμὴ ἠδυνάτει νὰ συγκρατηθῇ συνεκτικὴ καὶ ἀδιάσπαστος, διετήρησαν δὲ τοὺς πυκνοὺς σχηματισμοὺς διὰ τὰς ὄπισθεν γραμμὰς τὰς προωρισμένας διὰ τὴν ἔφοδον, καθ' ὅσον αὗται, μὴ ὑφιστάμεναι ἄμεσον δραστικὸν πῦρ (τὸ βεληνεκὲς τοῦ τότε ὁπλισμοῦ δὲν ὑπερέβαινε τὰ 200 μέτρα), ἠδύναντο νὰ τηρῶνται ἐν πυκνοῖς σχηματισμοῖς. Ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι ἡ ἀραιὰ καθ' ὁμάδας διασπορὰ δὲν ἐγένετο παραδεκτὴ καὶ δὲν ἐφηρμόζετο λόγῳ τακτικῶν πεποιθήσεων, ἀλλὰ λόγῳ ἀνάγκης. Σημειωτέον ὅτι, εἰς τὴν ἐν Γαλλίᾳ διάδοσιν τῆς ἐξ ἀκροβολιστικῆς τάξεως ἐκτελέσεως πυρὸς συνετέλεσαν κατὰ πολὺ οἱ Γάλλοι οἱ μετασχόντες ὡς ἐθελονταὶ παρὰ τῷ ἀμερικανικῷ στρατῷ κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Ἀνεξαρτησίας (1775—1782), καὶ ἰδίᾳ ὁ στρατηγὸς Lafayette ὁ μετασχὼν ἐπίσης τοῦ πολέμου ἐκείνου, οἵτινες παρηκολούθησαν τοὺς ἀμερικανικοὺς στρατοὺς τοῦ Washington, χρησιμοποιήσαντας ἐπιτυχέστατα τὴν ἀκροβολιστικὴν τάξιν ἐναντίον τῆς γραμμικῆς τακτικῆς τῶν Ἄγγλων.

Καίτοι ὅμως οἱ πλεῖστοι ἀνεγνώριζον τὴν μεγάλην ἀξίαν τῆς ἀκροβολιστικῆς τάξεως, μόλα ταῦτα οὐδεὶς ἤθελε νὰ τὴν ἀποδεχθῇ ὡς κανονικὸν μαχητικὸν σχηματισμὸν τοῦ πεζικοῦ, καθ' ὅσον πάντες ἐθεώρουν ὅτι ἀπετέλει διασπορὰν τῶν μονάδων τοῦ πεζικοῦ καὶ διεκφυγὴν ἐκ τῶν χειρῶν τῆς διοικήσεως. Ἡ ἰδέα ἀτομικότητος μικρῶν μονάδων, πολλῷ δὲ μᾶλλον τοῦ πεζοῦ, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐννοηθῇ τότε.

Ἡ Ναπολεόντειος τακτική.—Ὁ ἐπικρατήσας ἐν τῷ στρατιωτικῷ κόσμῳ Ναπολέων δὲν κατήργησε τὸν ἀκροβολιστικὸν σχηματισμόν, καίτοι συγκροτήσας τὰς σιδηρᾶς καὶ πειθαρχικὰς ἐκείνας γαλλικὰς στρατιάς, διότι ἀνεγνώριζε τὸ ὄντως ἐπωφελὲς τοῦ σχηματισμοῦ τούτου, καθ' ὅσον ἡ τελειοποίησις τοῦ ὁπλισμοῦ (τὸ τότε ὅπλον πεζικοῦ ἔφθανεν εἰς βεληνεκὲς μέχρι 250 μέτρων καὶ ταχυβολίαν μιᾶς βολῆς κατὰ πρῶτον λεπτὸν) ἐπέβαλλε τὴν ἀνάγκην σχηματισμοῦ καταλλήλου διὰ τὴν παροχὴν τῶν πυρῶν, ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ἀντιπάλου κατίσχυσιν.

Τὸν ἀκροβολιστικὸν ὅμως σχηματισμὸν δὲν τὸν καθώρισεν ἡ Ναπολεόντειος τακτικὴ τόσον ἐλευθέριον, ὡς ὁ χρησιμοποιηθεὶς ὑπὸ τῶν πρώτων δημοκρατικῶν στρατῶν, δηλαδὴ τὸν ἤθελε μὲν χρησιμοποιοῦντα τὸ ἔδαφος καὶ ἀποφεύγοντα τὴν τρωτότητα, ἀλλὰ πάντως συνεχῆ, συνεκτικόν, ἀδιάσπαστον καὶ ὁμοιομόρφως προχωροῦντα, ἐν ἄλλαις λέξεσιν *ἄκαμπτον*. Ὁ Ναπολέων ἤθελε τὸν ἀκροβολιστικὸν σχηματισμόν, ἀλλ' ὑπὸ πνεῦμα μᾶλλον περιοριστικόν, διότι ἐπεζήτει ν' ἀποφύγῃ τὴν διασπορὰν τῶν ἐν πρώτῃ γραμμῇ μονάδων καὶ τὴν διεκφυγήν των ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς διοικήσεως· ἐξ οὗ διαφαίνεται ὅτι οὐδ' αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν εἶχεν ἐνστερνισθῆ τὴν ἰδέαν τῆς ἀτομικότητος τοῦ πεζοῦ.

Ἵνα δὲ καταδειχθῇ ὅτι ὁ ἀκροβολιστικὸς σχηματισμὸς τοῦ Ναπολέοντος ἦτο μὲν ὁ πρόδρομος τοῦ σημερινοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ, ἀλλὰ

Digitized by Google

διέφερεν οὐσιωδῶς τοῦ τελευταίου τούτου, ἀρκεῖ νὰ παρατεθῇ ὁ χαρακτηρισμὸς ὃν γράφει ποῦ ὁ Στρατηγὸς Bonnal: «Ἡ ἀκροβολιστικὴ γραμμὴ τοῦ Ναπολέοντος λαμβάνει τὸ σχῆμα κομβολογίου οὗ οἱ κόκκοι, χωρισμένοι ὁ εἷς τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ συνδεόμενοι δι' ἀλύσου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρᾶς, παρουσιάζουσιν ὁμάδας συμπαγεῖς». Ἡ ἰδέα καὶ μόνον τῆς δι' ἀοράτου τινὸς ἀλύσου ἀλληλενδέτου μορφῆς τῶν ἀκροβολιστῶν δίδει τὴν ἐντύπωσιν τῆς σχετικῆς ὁμοιομόρφου προχωρήσεως, τοῦθ' ὅπερ καὶ μόνον εἶναι ἱκανὸν ἵνα διαστείλῃ τὸν σύγχρονον μαχητικὸν σχηματισμὸν ἀπὸ τοῦ τότε ἀκροβολιστικοῦ τοιούτου. Ὁ ἀκροβολιστικὸς σχηματισμὸς τοῦ Ναπολέοντος ἦτο μὲν παράταξις *(θεμελιώδης σχηματισμὸς παροχῆς πυρός)*, ἀλλὰ παράταξις ἀνεπτυγμένη, παρουσιάζουσα ἀπέναντι τῆς πυκνῆς παρατάξεως *(πυκναὶ φάλαγγες)* τὸ πλεονέκτημα ὅτι παρεῖχε μικροτέραν τρωτότητα, ὅτι ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιῇ καλύτερον τὸ ἔδαφος καὶ νὰ παρέχῃ καλύτερον πῦρ. Δὲν ἀπετέλει ὅμως ὁ τοιοῦτος σχηματισμὸς τὸν μοναδικὸν μαχητικὸν σχηματισμὸν τῆς τότε ἐποχῆς, διότι καθωρίζοντο καὶ ἄλλαι γραμμαὶ *(φάλαγγες ἐφόδου)*, ἀκολουθοῦσαι μὲ πυκνοὺς σχηματισμοὺς (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ *φάλαγγα τάγμα ος)* καὶ προοριζόμεναι διὰ τὴν ἔφοδον. Ληπτέον δ' ὑπ' ὄψει ὅτι οἱ ἐν ἀκροβολιστικῷ σχηματισμῷ πεζοὶ δὲν συμμετεῖχον τῆς ἐφόδου, ἀλλ' ὑπεστήριζον ταύτην διὰ τοῦ πυρός των, ἐφ' ὅσον ἠδύναντο. Ἡ σημερινὴ ἀντίληψις περὶ ἐφόδου δὲν ὑπῆρχε τότε, καθ' ὅσον ἔφοδος ἄνευ ὑλικῆς κρούσεως ἦτο ἀδύνατον τότε νὰ ἐννοηθῇ.

Συμφώνως πρὸς τὴν Ναπολεόντειον τακτικὴν τοῦ πεζικοῦ, ἀνεπτύσσοντο εἰς ἀκροβολισμὸν οἱ, πρὸ τῆς ἐπὶ κεφαλῆς ταξιαρχίας ἑκάστης μεραρχίας, προπορευόμενοι λόχοι τῶν ἐλαφρῶν ἐπιλέκτων (voltigeurs), καὶ ἐνίοτε τῶν γρεναδιέρων. Ἑκάστη μεραρχία ἔτασσε πάντοτε ἐπὶ κεφαλῆς μίαν τῶν ταξιαρχιῶν της, ἥτις διέθετε συνήθως τρία τάγματα ἐν πρώτῃ γραμμῇ καὶ ἑτέρει ἓν ὡς ἐφεδρείαν· ἡ οὕτω πως δὲ τεταγμένη ταξιαρχία προὐκαλύπτετο κατὰ μέτωπον καὶ ἐπλαγιοφυλάσσετο κατὰ πλευρὸν ὑπὸ τῶν ἐν ἀκροβολισμῷ τασσομένων λόχων της τῶν voltigeurs.

Ἐπικειμένης τῆς ἐφόδου (κρούσεως), οἱ ἐν ἀκροβολιστικῇ τάξει voltigeurs ἀπεσύροντο, ἀποκαλύπτοντες τὸ μέτωπον καὶ τασσόμενοι ἐπὶ δύο ζυγῶν πρὸς τὰ ἑκατέρωθεν πλευρά.

Σχ. 1

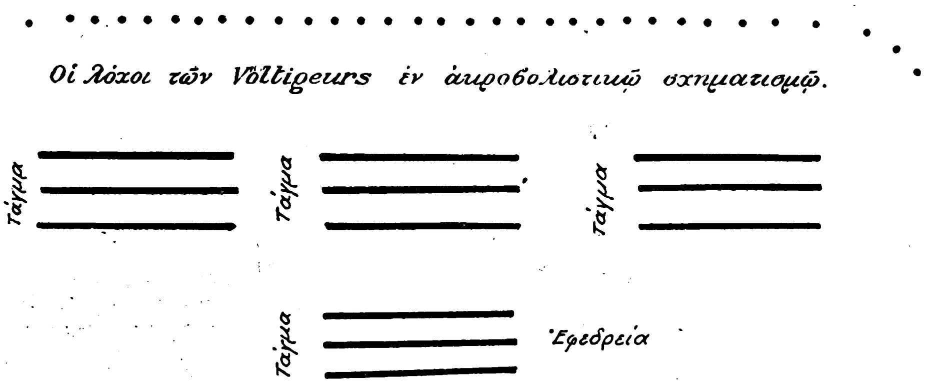

Ἡ ἐπὶ κεφαλῆς ταξιαρχία ἑκάστης Μεραρχίας ἐπὶ Ναπολέοντος.

Πρὸς ἀποφυγὴν πεπλανημένων ἀντιλήψεων, ὑπομιμνήσκεται ὅτι πρόκειται περὶ τῆς Ναπολεοντείου τακτικῆς, τῆς οὐσιωδῶς διαφόρου ἀπὸ τῆς Φρειδερικείου τοιαύτης· διότι καὶ μὲν κατ' ἀμφοτέρας ἡ προχώρησις ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῶν ἐπὶ κεφαλῆς ἀκροβολιστῶν καὶ τοῦ πυροβολικοῦ, καὶ ἡ ἔφοδος (κροῦσις) ἐγίνετο ὑπὸ τῶν ἐν πυκνῇ τάξει ἀκολουθουσῶν γραμμῶν τοῦ πεζικοῦ, ἀλλ' ἡ ἔφοδος αὕτη ἐξετελεῖτο διὰ πεζικοῦ τεταγμένου κατὰ μὲν τὴν Φρειδερίκειον τακτικὴν ἐν πυκνῇ ἀνεπτυγμένῃ παρατάξει *(γραμμικὴ τακτική)*, κατὰ δὲ τὴν Ναπολεόντειον ἐν πυκνῇ βαθείᾳ φάλαγγι *(κάθετος τακτική)*.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς καθ' αὐτὸ μαχητικῆς ταύτης χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ, ἐγίνετο ἐνίοτε ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ναπολέοντος χρῆσις τοιούτου σχηματισμοῦ ὑπὸ ὁλοκλήρων μεγάλων μονάδων (τάγμα, σύνταγμα ἢ ταξιαρχία), προκειμένου περὶ αἰφνιδιαστικῶν τινων ἐνεργειῶν κατὰ τοῦ ἀντιπάλου, δηλαδὴ περὶ ἀτάκτου πολέμου.

Εὐρυτάτην ἀπομίμησιν τοῦ Ναπολεοντείου ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ μετεχειρίσθη τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Wellington ἀγγλικὸν πεζικόν. Καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ Πρωσία, ἥτις μέχρι τινὸς παρέμενε προσκεκολλημένη πρὸς τὴν ἐθνικήν της τακτικήν, τοῦ Φρειδερίκου, ἠναγκάσθη νὰ προσχωρήσῃ πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς Ναπολεοντείου, δι' ὃ διὰ τοῦ Πρωσικοῦ Κανονισμοῦ Πεζικοῦ τοῦ 1812 ἐθεσπίζοντο ἀκροβολιστικὸς σχηματισμὸς καὶ βαθεῖαι φάλαγγες ἐφόδου· ὑπὸ τοιαύτας δὲ διατάξεις ἔδρασαν οἱ Πρῶσοι κατὰ τὰς ἐκστρατείας 1814 καὶ 1815. Διὰ τοῦ Πρωσικοῦ Κανονισμοῦ Πεζικοῦ τοῦ 1847 ἐδίδετο ἔτι μείζων ἀξία εἰς τὸν ἀκροβολιστικὸν σχηματισμόν, καταστάντα μάλιστα τότε κάπως εὐκαμπτον.

Κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Παλιγγενεσίας, Ναπολεόντειος τακτικὴ ἠκολουθεῖτο συνήθως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ ἔργον τῶν ἀκροβολιστῶν ἀνελάμβανον συνήθως τ' ἄτακτα σώματα, καθ' ὅσον, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε νοοτροπίαν, ἡ ἀκροβολιστικὴ τάξις ἐνεῖχεν ὅπως δήποτε ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν διασποράν, συνεπῶς πρὸς τοιαύτην ἐνέργειαν ἦσαν κατάλληλα τ' ἄτακτα σώματα, ἐνῷ τοὐναντίον ἦσαν πάντη ἀκατάλληλα διὰ πυκνὰς φάλαγγας ἀπαιτούσας συνοχὴν καὶ πειθαρχίαν, δι' ἃς ἦτο προωρισμένος ὁ τακτικὸς στρατός.

Αἱ ἐν Χαϊδάρι (παρὰ τὸ Δαφνὶ Ἀττικῆς) μάχαι τῆς 6ης καὶ 8ης Αὐγούστου 1826 καταδεικνύουσι χαρακτηριστικῶς τὴν χρησιμοποιηθεῖσαν παρὰ τοῦ Φαβιέρου τακτικήν. Θὰ ἦτο ὅμως ἀσέβεια πρὸς τὴν μνήμην τῶν ἀθανάτων ἡρώων μας, ἂν δὲν προσετίθετο ὅτι εἰσηγητὴς τῆς τακτικῆς ταύτης ἦτο ὁ ἀρχιστράτηγος ἀνατολικῆς Ἑλλάδος Καραϊσκάκης, πρῶτος ὑποδείξας τὴν χρῆσιν αὐτῆς κατὰ τὴν μάχην τοῦ Χαϊδάρι, τὴν στεφθεῖσαν ὑπὸ λαμπρᾶς ἐπιτυχίας τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων.

Τοῦθ' ὅπερ ἐγένετο εἰς τὸν Γαλλικὸν Κανονισμὸν Πεζικοῦ τοῦ 1791, τοῦτ' αὐτὸ ἐγένετο καὶ εἰς τὸν ἀντικαταστήσαντα αὐτὸν Κανονισμὸν τοῦ 1831, ὅστις ἀπεδέχετο ἐπίσης τὸν ἀκροβολιστικὸν σχηματισμὸν ὑφ' ἑνὸς λόχου κατὰ τάγμα, χωρὶς ὅμως νὰ καθορίζῃ τὸν τρόπον τῆς δράσεώς του· ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐξηκολούθει θεωρῶν τὸν σχηματισμὸν τοῦτον ὡς μὴ ὑπαγόμενον εἰς διατάξεις. Μολονότι ὅμως κατὰ τὰς ἐποχὰς ἐκείνας ὁ ἀκροβολιστικὸς σχηματισμὸς πόρρω ἀπεῖχε τοῦ νὰ εἶχε γενικευθῇ, ἐν τούτοις κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον 1854-1855 οἱ Γάλλοι ἔκαμαν αὐτοβούλως ὑπέρμετρον χρῆσιν αὐτοῦ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς Ῥώσους, ἐλάχιστα χρησιμοποιήσαντας τὸν τοιοῦτον σχηματισμόν, καίτοι αἱ πυκναὶ των φάλαγγες ἐφόδου διελύοντο εὐθὺς ὡς ἔφθανον εἰς τὴν ἀπόστασιν τῶν 300 μέτρων. Κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Ἰταλίας τῷ 1859, οἱ Γάλλοι ἔκαμαν καὶ πάλιν εὐρεῖαν χρῆσιν ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ, μετὰ καταφανῶς καλῶν ἀποτελεσμάτων· ἐν τούτοις μετὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον δὲν ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν βαθειῶν φαλάγγων. Σημειωτέον ὅτι τὴν μεγίστην ὤθησιν, πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ κατ' ἀμφοτέρους τοὺς προαναφερθέντας πολέμους, εἶχον δώσει αἱ εἰς Ἀφρικὴν γαλλικαὶ ἐκστρατεῖαι τοῦ 1830 καὶ τοῦ 1844, αἱ διεξαχθεῖσαι ὑπὸ πνεῦμα μᾶλλον ἐλευθέριον καὶ μὴ συνεκτικόν.

Καίτοι τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ εἶχον γίνει καταφανῆ, μόλα ταῦτα οὐδεὶς στρατὸς ἐπείθετο νὰ τὸν εἰσαγάγῃ ὡς συνήθη μαχητικὸν σχηματισμὸν τοῦ πεζικοῦ, ἀλλὰ πάντες τὸν ἐθεώρουν ὡς σχηματισμὸν ἀνάγκης· διὰ τοῦτο δὲ καὶ εἶχεν ὀνομασθῆ *ἀκανόνιστος σχηματισμὸς πεζικοῦ* (Πο εμι ἡ Τέχνη *Vial* 1863). Ἡ προϊοῦσα ὅμως τελειοποίησις τοῦ τυφεκίου εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ κερδίζῃ διαρκῶς ἔδαφος ὁ ἀκροβολιστικὸς σχηματισμὸς ἀπέναντι τῶν φαλάγγων ἐφόδου, τοῦ μοναδικοῦ μαχητικοῦ σχηματισμοῦ τῶν παλαιῶν ἐποχῶν, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε, ἐνῷ κατὰ τὰς Ναπολεοντείους ἐποχὰς ἐχρησιμοποιεῖτο μόνον ὁ λόχος τῶν voltigeurs διὰ τὸν ἀκροβολιστικὸν σχηματισμόν, ἤτοι εἷς λόχος ἐπὶ τῶν 8 ἑκάστου τάγματος, μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν αὐλακωτῶν ὅπλων (περὶ τὸ 1840 διὰ τὰ ὅπλα, τὸ 1855 διὰ τὰ πυροβόλα), καὶ μετὰ τὴν τῶν ὀπισθογεμῶν (περὶ τὸ 1845 διὰ τὰ ὅπλα, τὸ 1865 διὰ τὰ πυροβόλα), ἔφθασε νὰ θεωρῆται ὁ ἀκροβολιστικὸς σχηματισμὸς ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὰς φάλαγγας ἐφόδου, δηλαδὴ μέχρι τοῦ πέρατος τῆς μάχης νὰ εἶχον χρησιμοποιηθῆ ὡς ἀκροβολισταὶ τὸ ἥμισυ περίπου τῆς ὅλης πεζικῆς δυνάμεως.

Εἰσαγωγὴ του εἰς τὴν πρωσικὴν τακτικήν.— Ὡς ἐλέχθη ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ἡ Πρωσία εἶχεν ἀποδεχθῆ τὰς ἀρχὰς τῆς Ναπολεοντείου τακτικῆς, ἃς ὅμως εἶχεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον διαρρυθμίσει κατὰ τρόπον ὥστε, συμφώνως τῷ Πρωσικῷ Κανονισμῷ Πεζικοῦ τοῦ 1847, νὰ τηρῆται μὲν ἡ κάθετος τακτική, ἀλλὰ μὲ πυκνὴν ἀκροβολιστικὴν γραμμὴν καὶ τὸ πάντων κύριον μὲ ἄφθονον τροφοδότησιν τῆς γραμμῆς ταύτης, πρὸς δὲ μὲ ἀραιοὺς καὶ εὐελίκτους σχηματισμοὺς τῶν ὄπισθεν γραμμῶν. Τοιουτοτρόπως, ἡ Πρωσία εἶχε θεσπίσει ἰδικήν της κάθετον καὶ βαθεῖαν τακτικὴν τοῦ πεζικοῦ, ἔχουσαν μὲν τὴν προέλευσίν της ἐκ τῆς Ναπολεοντείου, ἀλλὰ διαφέρουσαν οὐσιωδῶς ταύτης, δι' ὃ καὶ ἀποκαλουμένην «*πρωσικὴν*» ἢ «*τοῦ Moltke*».

Βάσις τῆς τοιαύτης τακτικῆς τοῦ πεζικοῦ ἦτο ἡ εὐρεῖα χρῆσις ἀκροβολιστῶν, ὡς δυναμένων νὰ χρησιμοποιῶσι καταλλήλως τὸ ἔδαφος καὶ νὰ παρέχωσιν ἄφθονα πυρά, ἅτινα εἰς τὰς μικρὰς ἀποστάσεις ἀπέδιδε πλήρως τὸ πρωσικὸν ὅπλον (αὐλακωτὸν ὀπισθογεμὲς Dreyse). Ἀλλ' ἵνα τὰ πυρὰ ὦσιν ὁμοιομόρφου δασύτητος, ἔπρεπεν ἡ ἄλυσις τῶν ἀκροβολιστῶν νὰ τροφοδοτῆται διαρκῶς, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀναπληρῶνται τὰ ἐπερχόμενα ἐκ τῆς τρωτότητος κενά. Πρὸς τοῦτο παρηκολούθουν, ὄπισθεν τῆς ἀλύσεως τῶν ἀκροβολιστῶν, σποραδικῶς εἰς μικρὰς ἀποστάσεις πολλὰ τμήματα πεζικοῦ ἐν πυκνῷ σχηματισμῷ, καλούμενα στηρίγματα, καὶ τῶν ὁποίων προορισμὸς ἦτο νὰ ἐνισχύωσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν πρὸ αὐτῶν ἄλυσιν τῶν ἀκροβολιστῶν.

Μὲ τοιαύτην τακτικὴν πεζικοῦ, παρέχουσαν ἄφθονον πῦρ ἐξ ἀκροβολιστικῆς γραμμῆς, ἀλλὰ μὴ ἀπαρνουμένην τὰς φάλαγγας ἐφόδου, ἐξῆλθον οἱ Πρῶσοι εἰς τὸν Αὐστρο—πρωσικὸν πόλεμον τοῦ 1866. Εὐθὺς ὅμως ἀπὸ τῶν πρώτων ἀγώνων τοῦ Gitsin καὶ τοῦ Trautenau παρετηρήθη ὅτι τὰ στηρίγματα ἐβάλλοντο ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ Πρῶσοι ἠναγκάζοντο νὰ πλησιάζωσι πολὺ τοὺς Αὐστριακούς, ἕνεκα τοῦ μικροτέρου βεληνεκοῦς τοῦ τυφεκίου των, ἐξ οὗ ἐπήγασεν ἡ ἀνάγκη τῆς εἰς ἀκροβολισμὸν ἀναπτύξεως καὶ τῶν στηριγμάτων, ἅτινα ὅμως τοιουτοτρόπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνεχωνεύοντο μετὰ τῆς ἀλύσεως τῶν ἀκροβολιστῶν, ὁπότε παρίστατο ἀνάγκη νέων τμημάτων ἐκ τῶν ὄπισθεν γραμμῶν, πρὸς σχηματισμὸν νέων στηριγμάτων. Οὕτως ἐφ' ὅσον προὐχώρει ἡ ἄλυσις, κατὰ φυσικὴν συνέπειαν ἠναγκάζοντο νὰ παρακολουθῶσιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ αἱ λοιπαὶ γραμμαί, αἵτινες, εἰσερχόμεναι τότε ἐντὸς τοῦ δραστικοῦ βεληνεκοῦς τοῦ αὐστριακοῦ ὅπλου ἐξηναγκάζοντο ν' ἀναπτύσσωνται καὶ αὗται εἰς ἀκροβολισμόν, ὁπότε τὸ κλιμάκιον τῶν φαλάγγων ἐφόδου, τὸ προωρισμένον διὰ τὴν κροῦσιν, μετεβάλλετο ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ἄλυσιν ἀκροβολιστῶν.

Οἱ Πρῶσοι κατεῖδον ἀμέσως ὅτι ἡ τοιαύτη διὰ διαδοχικῶν ἐνισχύσεων προχώρησις τοῦ πεζικοῦ ἐπέφερε λαμπρὰ ἀποτελέσματα, διότι, διὰ τῆς διαρκοῦς συντηρήσεως τῆς ὑπεροχῆς τοῦ πυρός των, κατωρθοῦτο εὐκολώτερον ἡ προχώρησις, ἥτις σὺν τῷ χρόνῳ ἔφερε μέχρι τῆς ἀποστάσεως τῆς ἐφόδου αὐτὴν ταύτην τὴν ἄλυσιν τῶν ἀκροβολιστῶν, δι' ὅ, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου ἐκείνου, τοῦ τόσον ἄλλως τε βραχυχρονίου, ἐθέσπισαν οἱ Πρῶσοι ὅτι ἡ ἄλυσις τῶν ἀκροβολιστῶν ἀπετέλει τὸ κύριον μαχητικὸν κλιμάκιον τοῦ πεζικοῦ, ἐν ἄλλαις λέξεσι ὅτι ἡ ἄλυσις καθίστατο οὐχὶ μόνον τὸ προπαρασκευαστικὸν στοιχεῖον τῆς ἐφόδου, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκτελεστικὸν στοιχεῖον ταύτης, ὅπερ ἐσήμαινε κατάργησιν τῶν φαλάγγων ἐφόδου.

Ὁ πόλεμος λοιπὸν τοῦ 1866 ἐσημείωσε τὸ τέρμα τῆς Ναπολεοντείου τακτικῆς καὶ εἰσήγαγε τὴν Πρωσικὴν τοιαύτην, ἥτις στηρίζεται οὐχὶ εἰς τὴν σύγχρονον προσπάθειαν, κροῦσιν, διὰ τῶν κατὰ βάθος τεταγμένων μονάδων, φαλάγγων ἐφόδου, ἀλλ' εἰς τὴν διαδοχικὴν προσπάθειαν διὰ βαθμιαίας ἐνισχύσεως τῆς ἀλύσεως τῶν ἀκροβολιστῶν ὑπὸ τῶν ἐφεδρειῶν, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἡ κάθετος τακτικὴ δὲν κατηργήθη ἐντελῶς, ἀλλ' ὅτι κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς μάχης ἡ βαθεῖα διάταξις μεταβάλλεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς γραμμικὴν τοιαύτην ἀκροβολιστικήν.

Μεθ' ὅλα ἐν τούτοις τὰ διδάγματα τοῦ πολέμου τοῦ 1866, οὐδὲν Κράτος παρῃτήθη ἐντελῶς τῶν βαθειῶν φαλάγγων, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Πρωσία ἐξηκολούθει ἀποδεχομένη ταύτας, ἐν τινι μέτρῳ, ὡς καταδείκνυται ἐκ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς 3 Αὐγούστου 1870. Ἡ Γαλλία, καίτοι ἔχουσα καὶ αὕτη ὑπ' ὄψει της τὰ πορίσματα τοῦ 1866, μόλα ταῦτα ἐξηκολούθει παραμένουσα προσκεκολλημένη εἰς τὰς παλαιὰς ἀρχάς, θεωροῦσα ταύτας ὡς ἐθνικὰς καὶ συμφώνους πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, δι' ὅ, καὶ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1868 εἰσαγωγὴν τοῦ chassepot, ὁ Γαλλικὸς Κανονισμὸς τοῦ 1869 δὲν ἀπηρνεῖτο πλήρως τὰς φάλαγγας ἐφόδου.

Digitized by Google

Συμφώνως πρὸς τὸν κανονισμὸν τοῦτον, τὸν ἰσχύσαντα κατὰ τὸν Γαλλο-γερμανικὸν πόλεμον 1870-1871, ἐτάσσοντο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν πρώτῃ γραμμῇ δύο συνήθως λόχοι ἐκ τῶν 6 ἑκάστου τάγματος, ἀποσπῶντες ἕκαστος πρὸ αὐτῶν διμοιρίας τινὰς ἀναπτυσσομένας εἰς ἀκροβολισμόν.

Σχ. 2.

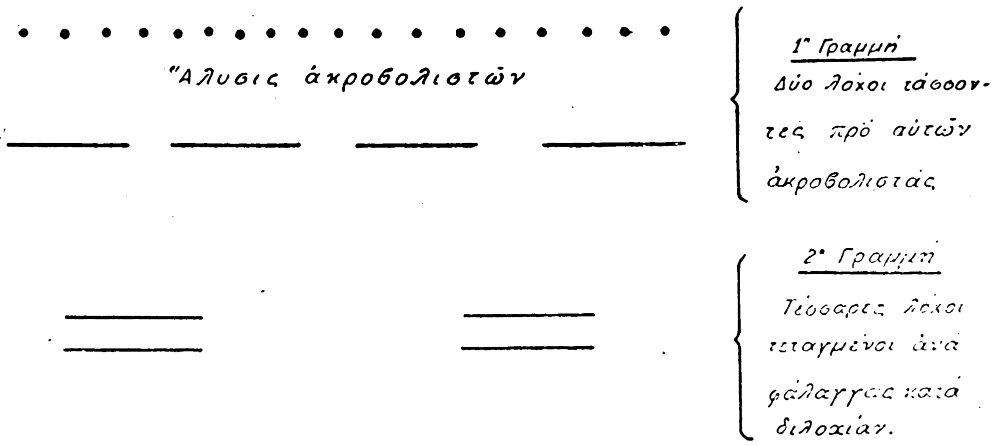

Γαλλικὸν τάγμα τοῦ 1870 ἐπὶ κεφαλῆς Πεζικῆς τινὸς μονάδος

Οἱ λοιποὶ λόχοι τοῦ τάγματος ἠκολούθουν ὄπισθεν εἰς πυκνὰς φάλαγγας, ἐν δευτέρᾳ γραμμῇ, ἀποτελοῦντες τὰς φάλαγγας ἐφόδου.

Συμφώνως τῷ Γερμανικῷ Κανονισμῷ τοῦ 1870, ἀνεπτύσσοντο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς ἀκροβολισμὸν οἱ ἄνδρες τοῦ 3ου ζυγοῦ ἁπάντων τῶν λόχων τοῦ τάγματος, ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῶν ἀκραίων λόχων αὐτοῦ. Οἱ λόχοι τοῦ κέντρου παρέμενον, χωριστὰ ἕκαστος, ἐν πυκνῷ σχηματισμῷ, ἀποτελοῦντες τὰς φάλαγγας ἐφόδου.

Καίτοι ὅμως ὁ Γερμανικὸς Κανονισμὸς τοῦ 1870 δὲν ἀπηρνεῖτο τὰς φάλαγγας ἐφόδου, ἐν τούτοις ἐν τῇ πράξει, κατὰ τὰς μάχας τοῦ 1870, συνέβη ὅ,τι καὶ εἰς τὰς τοῦ 1866. Διὰ νὰ δύνανται δηλ. οἱ Γερμανοὶ νὰ χρησιμοποιῶσι τὸ πῦρ τοῦ πεζικοῦ αὐτῶν, ἠναγκάζοντο νὰ προχωρῶσι καὶ νὰ διέρχωνται τὰς μεγάλας ἀποστάσεις ὑπὸ τὰ γαλλικὰ πυρά, ὑφιστάμενοι μεγάλην φθοράν, χωρὶς νὰ χρησιμοποιῶσι τὰ πυρὰ τοῦ πεζικοῦ των, καθ' ὅσον τὸ dreyse εἶχε πολὺ μικρότερον βεληνεκὲς τοῦ chassepot, δι' ὅ, μέχρις οὗ φθάσωσιν εἰς τὴν ἀπόστασιν τῆς δυνατῆς βολῆς, τὰ στηρίγματα, πολλάκις δὲ καὶ τμήματα τῆς 2ας γραμμῆς ἀνεπτύσσοντο εἰς ἀκροβολισμόν, οὐχὶ πάντοτε πρὸς παροχὴν πυρός, ἀλλὰ συνήθως πρὸς λῆψιν σχηματισμοῦ ὀλιγώτερον τρωτοῦ (δραστικὸν πῦρ chassepot ἀπὸ 700 μέτρων). Ἅμα ὅμως οἱ Γερμανοὶ ἀκροβολισταὶ ἔφθανον εἰς τὴν ἀπόστασιν τῶν 400 μέτρων (δραστικὴ ἀπόστασις βολῆς τοῦ dreyse), προὐκαλύπτοντο πάντοτε καὶ ἤρχοντο ἀμέσως τοῦ πυρός· ἀπὸ τῆς ἀποστάσεως δὲ ταύτης ἤρχιζεν ἡ διαρκὴς ἐνίσχυσις τῆς ἁλύσεως καὶ διαδοχικὴ ἄφιξις τῶν ἑκάστοτε στηριγμάτων καὶ τῶν στρατευμάτων ἐφεδρείας εἰς τὴν ἄλυσιν τῶν ἀκροβολιστῶν.

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 κατεδείχθη πασιφανέστατα ὅτι ὁ χρησιμοποιήσιμος μαχητικὸς σχηματισμὸς ἦτο ὁ ἀκροβολιστικὸς μόνον. Ὁσάκις δ' οἱ Γερμανοὶ ἐχρησιμοποίησαν, κατὰ τὰς ἐπιθέσεις των, τοὺς πυκνοὺς σχηματισμοὺς (φάλαγγας τάγματος ἢ λόχου), ὑπέστησαν σοβαρὰν φθοράν, ὡς συνέβη εἰς τὴν Πρωσικὴν Βασιλικὴν Φρουρὰν (Σῶμα Στρατοῦ), ἥτις ὑπέστη κατὰ τὴν μάχην τοῦ St. Privat ἀπωλείας περὶ τὰ 45%, καὶ δὴ εἰς χρονικὸν διάστημα ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας, ἅτε θελήσασα νὰ ἐμφανισθῇ ὑπὸ τὰ πυρὰ τῶν Γάλλων (6ον Σῶμα Στρατοῦ τοῦ στρατάρχου Canrobert) μὲ πυκνοὺς καὶ βαθεῖς σχηματισμούς.

Εὐκαμψία τοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ. — Ὁ ἀκροβολιστικὸς σχηματισμὸς ἦ ο ἐπὶ πολὺν χρόνον ξηρὸς καὶ ἄκαμπτος· τοῦτο ἦτο συνέπεια τοῦ ἐπικρατοῦντος τότε πνεύματος τῆς μέχρι τέλους διατηρήσεως τῆς ἀμέσου διοικήσεως καὶ τοῦ φόβου τῆς διασπορᾶς τῶν πεζῶν. Ἀπὸ τοῦ 1880 ὅμως ἤρχισαν ριπτόμεναι, τὸ πρῶτον ἐκ Γερμανίας, ἰδέαι τινὲς περὶ ρήξεως τῶν δεσμῶν τοῦ μέχρι τότε ἀκάμπτου ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ, δηλαδὴ ἰδέαι περὶ ἀτομικότητος τοῦ πεζοῦ (στρατηγὸς von Scherff).

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον αἱ ἰδέαι αὗται ἤρχισαν ἐξελισσόμεναι, λόγῳ τῆς ἐπελθούσης ραγδαίας τελειοποιήσεως τοῦ ὁπλισμοῦ (ἐπαναληπτικὰ ὅπλα, ταχυβόλα, πυροβόλα), μέχρις οὗ διὰ τοῦ Γαλλικοῦ Κανονισμοῦ Πεζικοῦ, τοῦ 1904 (οὗτινος μετάφρασις ἦτο ὁ Ἑλληνικὸς τοῦ 1905) καὶ τοῦ Γερμανικοῦ τοῦ 1906, θραύονται τελείως οἱ κρίκοι τοῦ ἀκάμπτου ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ καὶ καθίσταται οὗτος τελείως εὔκαμπτος καὶ ρευστός. Ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ καθωρίσθη τότε διὰ πρώτην φορὰν ὁ τρόπος τῆς προχωρήσεως ἐν τῇ ἐπιθέσει καθ' ὁμάδας μάχης (ἄθροισμα πεζῶν διαφόρου ἑκάστοτε ἀριθμητικῆς δυνάμεως), ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ ἐδόθη πλήρης αὐτοβουλία καὶ πρωτοβουλία εἰς τὴν ὁμάδα μάχης (ἄθροισμα 8 ἀνδρῶν, ὑφιστάμενον πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐν Γερμανίᾳ τεταγμένον δ' ἀπαραιτήτως ὑπὸ ἡγήτορα).

Τὸ ὅτι παρ' ἀμφοτέροις τοῖς στρατοῖς, Γαλλίας καὶ Γερμανίας, εἶχε κατισχύσει ἡ εὐκαμψία τοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ καὶ ἡ ἀτομικότης τοῦ πεζοῦ, τοῦτο δὲν ἐσήμαινεν ὅτι ἴσχυον παρ' αὐτοῖς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (1890—1915) αἱ αὐταὶ τακτικαὶ ἀρχαί· τονίζεται δὲ τοῦτο, ἵνα μὴ

Σχ 3

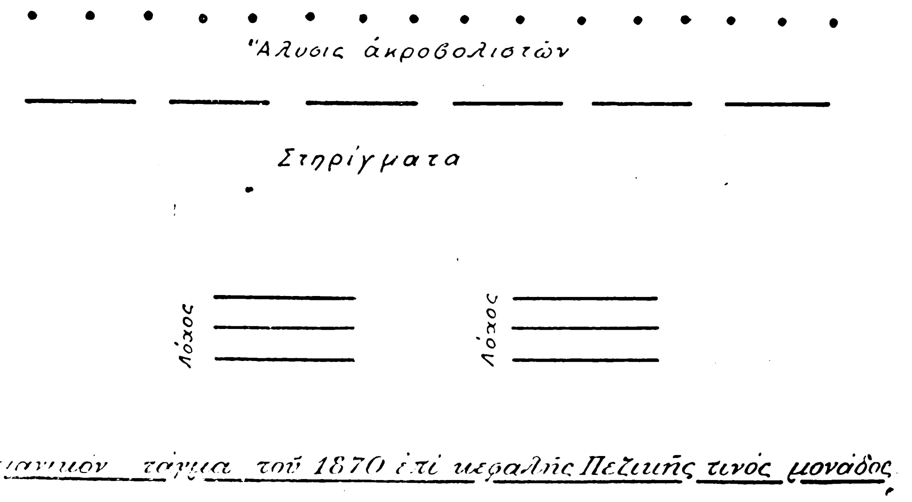

Γερμανικὸν τάγμα τοῦ 1870 ἐπὶ κεφαλῆς Πεζικῆς τινὸς μονάδος

τυχὸν γεννηθῶσι πεπλανημέναι ἀντιλήψεις. Ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ ἴσχυεν ἡ Ναπολεόντειος τακτική, δηλαδὴ ἡ διὰ πάσης θυσίας προχώρησις καὶ ἐπίθεσις διὰ τῆς λόγχης, ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ ἴσχυεν ἡ Μόλτκειος τακτική, δηλαδὴ ἡ διὰ τοῦ πυρὸς προπαρασκευὴ καὶ προλείανσις τῆς διὰ τῆς λόγχης ἐπιθέσεως. Ἐνῷ δ' ἐν Γερμανίᾳ ἡ ἀτομικότης ἔφθανε μέχρι τῆς ὁμάδος, μετὰ φειδοῦς δὲ καὶ σχετικῆς ἐπιφυλακτικότητος μέχρι τοῦ πεζοῦ, ἐν Γαλλίᾳ διὰ τοῦ Κανονισμοῦ Πεζικοῦ τοῦ 1914, εἰσαχθέντος εὐθὺς ἀμέσως καὶ παρ' ἡμῖν, λύονται καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἀραχνοϋφεῖς δεσμοὶ τῆς ὁμάδος, καθορισθέντων τότε τῶν *συντρόφων μάχης* (οἱ δύο ἀκροβολισταὶ τοῦ αὐτοῦ στοίχου), ἀποκατασταθείσης τοιουτοτρόπως τῆς πλήρους ἀτομικότητος τοῦ πεζοῦ.

Σύγχρονος ἀκροβολιστικὸς σχηματισμός — Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου τοῦ 1914—18, οἱ Γάλλοι ἠθέλησαν νὰ ἐφαρμόσωσι τὴν γνωστὴν αὐτοῖς τακτικήν, ὑπερμέτρως μάλιστα ἐξωθηθεῖσαν, δηλαδὴ τὴν τῆς πάσῃ θυσίᾳ προχωρήσεως, ἀνεξαρτήτως τῶν ἀπωλειῶν ἐκ τοῦ ἀσκόπως χυνομένου αἵματος, ἀλλὰ κατεῖδον ἀμέσως ὅτι τοιαύτη τις τακτικὴ ἦτο ἀνεφάρμοστος.

Ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι ἀντελήφθησαν εὐθὺς ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου 1914 ὅτι ὁ χρησιμοποιούμενον ἀκροβολιστικὸς σχηματισμὸς ἦτο πολὺ πυκνὸς (εἷς πεζὸς κατὰ τρέχον μέτρον), συνεπῶς λίαν τρωτός, δι' ὃ ἤρχισαν χρησιμοποιοῦντες γραμμὰς ὁλονὲν ἀραιοτέρας (τῷ 1915 εἷς πεζὸς κατὰ δύο τρέχοντα μέτρα). Μεθ' ὅλην ὅμως τὴν ἀραίωσιν ταύτην, ἡ τρωτότης δὲν εἶχε παύσει νὰ εἶναι μεγάλη· πλειοτέρα ἐν τούτοις ἀραίωσις δὲν ἐπετρέπετο, διότι ἡ γραμμὴ τῶν ἀκροβολιστῶν θὰ ἐπεμηκύνετο ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὐδ' οἱ κατώτατοι διοικηταὶ (ἡμιδιμοιρῖται. ἐνωμοτάρχαι) θὰ ἠδύναντο νὰ ἐξασκήσωσι πλέον διοίκησίν τινα, ἐξ ἄλλου δὲ θ' ἀπεμονοῦτο ὑπερμέτρως ἕκαστος πεζός, τοῦθ' ὅπερ θὰ εἶχε κακίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ του. Διὰ τοῦτο διαρκοῦντος τοῦ παγκοσμίου πολέμου συνελήφθη ἡ πρώτη ἰδέα τῆς καταργήσεως τῶν ἡμιδιμοιριῶν καὶ τῶν ἐνωμοτιῶν, καὶ τῆς ἀντ' αὐτῶν ὀργανώσεως τῆς ὁμάδος μάχης ὡς στοιχειώδους μονάδος τοῦ πεζικοῦ, μονάδος μικρᾶς, ἥτις συνενοῖ ἀμφοτέρας τὰς χαρακτηριστικὰς ἰδιότητας τοῦ συγχρόνου πεζικοῦ, τὸ πῦρ καὶ τὴν κίνησιν, καὶ ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν σημερινὴν ὁμάδα μάχης τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ, ἤτοι εἰς ἄθροισμα 12 πεζῶν ἢ 8 ἕως 10 πεζῇ ἱππέων, πλαισιούντων ἓν ὁπλοπολυβόλον, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τῆς ὁμάδος (κατὰ τὰς

Σχ 4

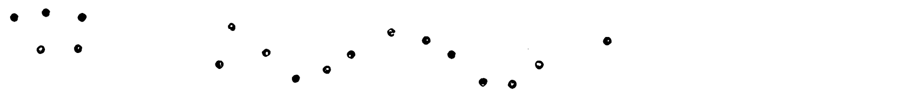

Γαλλικός [Ἑλληνικός] ἀκροβολιστικός σχηματισμός συμφώνως Καν. 1904.

Αἱ ἑκάστοτε συμπυγνύμεναι ὁμάδες ἦσαν συμπτωματικαί

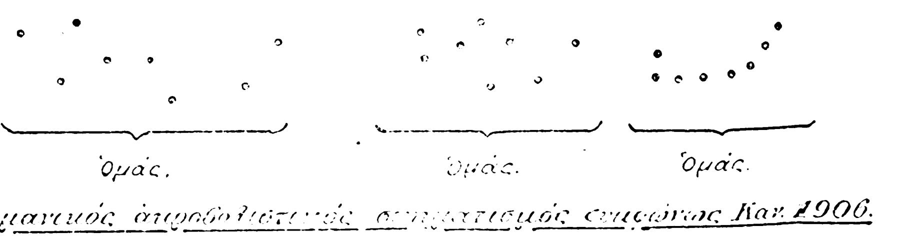

Γερμανικός ἀκροβολιστικός σχηματισμός συμφώνως Καν. 1906.

Αἱ ὁμάδες μάχης (8 ἄνδρες) ἦσαν τμήματα ἀδιάσπαστα

Digitized by Google

ἐκφράσεις τοῦ συγχρόνου Ἑλληνικοῦ Κανονισμοῦ Πεζικοῦ 1924 σελ. 8, καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Διδασκαλίας μεγάλων μονάδων 1923, παράγραφ. 14 καὶ 25) [βλ. λ. μονας].

Τοιουτοτρόπως διατηρεῖται καὶ σήμερον ὁ ἀκροβολιστικὸς σχηματισμὸς ὡς ὁ μοναδικὸς μαχητικὸς σχηματισμός, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ῥιζικῶς νέον, ἅτε παρέχων μὲν τὴν πλήρη ἀραίωσιν μεταξὺ τῶν ὁμάδων μάχης (διαστήματα καὶ ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν ὁμάδων ἀκαθόριστοι), ἀλλὰ τηρουμένης τῆς συνοχῆς μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν ἑκάστης ὁμάδος (διαστήματα περὶ τὰ 2 ἕως 3 μέτρα). Περιωρίσθη οὕτως ἡ πλήρης ἀτομικότης τοῦ πεζοῦ, ἐξικνουμένη μέχρι τῆς ὁμάδος μάχης μόνον· δι' ὃ καὶ ὁ παρ' ἡμῖν ἰσχύων Κανονισμὸς Πεζικοῦ τοῦ 1924 ἀναγράφει: «Ἡ οὐσιώδης μεταβολὴ εἰς τὰς μεθόδους τοῦ ἀγῶνος τοῦ νεωτέρου πεζικοῦ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἕκαστος στρατιώτης δρᾷ, οὐχὶ ἀνεξαρτήτως, ἀλλ' ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ὁμάδος του».

Ὁ ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν σημερινὸς ἀκροβολιστικὸς σχηματισμός, ὁ ἐνέχων τὴν πλήρη ἀτομικότητα μιᾶς ἑκάστης ὁμάδος μάχης, ὄχι μόνον εἶναι εὔκαμπτος καὶ ῥευστός, ἀλλὰ προσδίδει καὶ πλήρη τὴν ἰδέαν τῆς ἀνομοιομόρφου προχωρήσεως ἐν τῇ μάχῃ καὶ τὴν κατάργησιν πάσης ἰδέας εὐθυγράμμου παρατάξεως καὶ προχωρήσεως ὑπὸ τῶν διαφόρων ὁμάδων. Συμφώνως πρὸς τὰς ἰδέας ταύτας, ἀνάπτυξις ὁμάδος πρὸς μάχην δὲν ἐννοεῖ εὐθυγράμμισιν, οὐδὲ ὅτι οἱ ἄνδρες ἔχουσιν ἐν ἑκάστῃ ὁμάδι ὡρισμένην θέσιν ἐν σχέσει πρὸς ἀλλήλους.

Καταργουμένου οὕτως ὁλοσχερῶς τοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἄλλοτε ὁμοιομόρφου περίπου διατάξεως τῶν ἀνδρῶν, ὑφίσταται σήμερον μόνον ἀκροβολιστικὸς σχηματισμὸς τῶν ὁμάδων μάχης, μὲ τοὺς ἄνδρας μιᾶς ἑκάστης μονάδος ἀναπτυσσομένης εἰς ἀκροβολισμόν. Ἀποκαλεῖται δ' οὗτος *ἐλαστικὸς* καὶ *πλαστικός*, διότι ἐπιτρέπει ποῦ μὲν τὴν συμπίεσιν, ὡς π.χ. ὅταν ὁμάς τις δὲν προχωρῇ, διότι εὑρίσκει ἐχθρικὴν ἀντίστασιν, ποῦ δὲ τὴν ἐπέκτασιν, ὡς π.χ. ὅταν ὁμάς τις ἐξακολουθῇ τὴν προχώρησίν της ἐφ' ὅσον δὲν συναντᾷ ἐχθρικὴν ἀντίστασιν. Προχώρησις πεζικοῦ ὅθεν σημαίνει σήμερον προχώρησις μιᾶς ἑκάστης ὁμάδος μάχης. Διὰ τοῦτο

Σχ 5

και κατά πλήθος διαφόρων άλλων διατάξεων.

Σύγχρονος ακροβολιστικός σχηματισμός [Καν. Πεζικού 1924]

ἅπαντα τὰ σημερινὰ συγγράμματα καὶ οἱ κανονισμοί, προκειμένου περὶ ἐνδείξεως μονάδων πεζικοῦ, δὲν χρησιμοποιοῦσι πλέον τὰς εὐθείας γραμμάς, ὡς ἐγένετο μέχρι τῆς χθές, ἀλλὰ κλειστὰς ἀκανονίστους καμπύλας, καθοριζούσας τρόπον τινὰ τὴν περίμετρον τοῦ περίπου κατεχομένου ὑφ' ἑκάστης μονάδος χώρου. Ἡ τοιαύτη ἀπεικόνισις προτιμᾶται ὡς ἀποκλείουσα ἀφ' ἑνὸς πᾶσαν πε-

Σχ 6

Ένδειξις μονάδων Πεζικού κατά τάς προπολεμικάς εποχάς

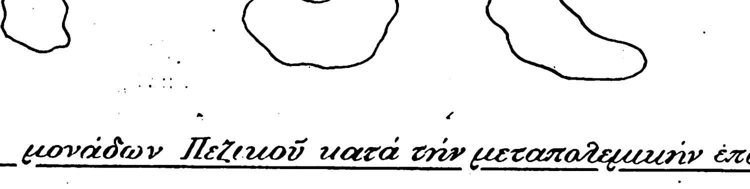

Ένδειξις μονάδων Πεζικού κατά την μεταπολεμικήν εποχήν.

πλανημένην ἀντίληψιν περὶ εὐθυγραμμίσεως τῶν μονάδων καὶ ὡς ἑρμηνεύουσα ἀφ' ἑτέρου σαφῶς τὸν σύγχρονον χαρακτῆρα τῆς ἐλαστικότητος καὶ τῆς πλαστικότητος παντὸς σχηματισμοῦ.

Τὸν σύγχρονον ἀκροβολιστικὸν σχηματισμὸν προσομοιάζουσι πρὸς μᾶζάν τινα πλαστικὴν ἥτις, πιεζομένη εἰς ἓν ἢ εἰς πλείονα σημεῖα τῆς παρυφῆς της, τὰ εὑρισκόμενα πρὸ ἰσχυροτέρας ἐχθρι-

Σχ. 7

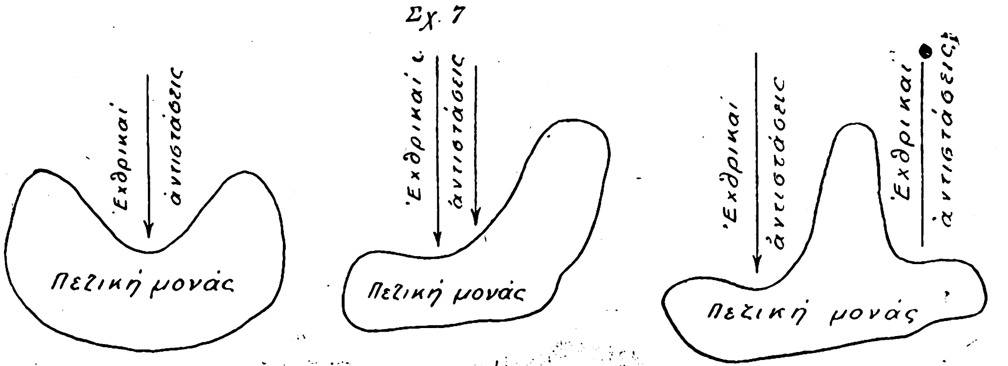

Και εις τα τρία παραδείγματα ή μονάς είναι πάντοτε ή ιδία.

Πάσα μονάς παρουσιάζεται εκάστοτε υπό διάφορον επιφανειακήν διάταξιν.

κῆς ἀντιστάσεως, ἐπεκτείνεται καὶ ἐξογκοῦται αὐτομάτως ἀφ' ἑαυτῆς πρὸς ἅπαντα τὰ λοιπὰ σημεῖα, τὰ ὀλιγώτερον πιεζόμενα.

Τέλος ῥιζικὴ διαφορὰ τοῦ σημερινοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων, καὶ τῶν τοῦ ἐγγὺς ἔτι παρελθόντος, εἶναι ὅτι, ἐνῷ ἐκεῖνοι ἐτροφοδοτοῦντο δι' ἀνδρῶν ἐκ τῶν ἀμέσως ὄπισθεν στηριγμάτων, πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἐπερχομένων κενῶν καὶ διατήρησιν τῆς αὐτῆς πάντοτε πυκνότητος πυρός, εἰς τὸν σημερινὸν ὑπάρχει συντήρησις τοῦ πυρός, οὐχὶ ὅμως καὶ τροφοδότησις αὐτοῦ· διότι τὰ τμήματα τοῦ κλιμακίου πυρός, τοῦ ἀντικαταστήσαντος τὴν παλαιὰν ἄλυσιν ἀκροβολιστῶν, δὲν τροφοδοτοῦνται ἐκ τῶν ὄπισθεν, ἀλλ' ἀντικαθίστανται ὑπὸ ἑτέρων τμημάτων τῶν ὄπισθεν κλιμακίων, ἅμα ὡς ἐκμηδενισθῶσι. Ν ΚΛΑΔΑΣ

ἀκροβόλος (ὁ)· ὁ ἀπὸ τῶν ἄκρων, ἀπὸ τῶν κορυφῶν βάλλων, ἀκοντιστής, τοξότης, ἀκροβολιστής.

ἀκροβραχιόνιον (τό)· τὸ ἄκρον τοῦ βραχίονος.

τὸ τελικὸν ἄκρον τοῦ βραχίονος τοῦ πετάλου.

ἀκροβρογχῖτις *[Ιατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ μορφὴ ἐκείνη τῆς βρογχίτιδος, καθ' ἣν ὁ ὀξὺς κατάρρους ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τοὺς λεπτοτάτους ἀκροτελευτίους βρόγχους, ὧν τὸ τοίχωμα δὲν ὑποστηρίζεται ὑπὸ χονδρίνων πλακῶν, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ αὐλὸς δύναται πλήρως ν' ἀποφραχθῇ ἐκ τῆς ἐξοιδήσεως τοῦ βλενογόνου καὶ τῆς συσσωρεύσεως τοῦ ἐξιδρώματος. Λέγεται ἄλλως καὶ *τριχοειδὴς βρογχῖτις*.

Ἡ πάθησις αὕτη ἐμφανίζεται ὀξεῖα κυρίως ἐπὶ μικρῶν παιδίων — ἐνίοτε καὶ ἐπὶ γερόντων — καὶ εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος. Ἐπὶ μεσηλίκων εἶναι σπανιωτέρα, καθισταμένη σοβαρά, μόνον ὁσάκις ἐμφανίζεται κατὰ τὴν διαδρομὴν κακοήθων λοιμώξεων. ΣΤ ΣΠ.

ἀκρόβρυα (Acrobrya) *[Βοτ.]*. Ἄθροισμα *κρυπτογαμικῶν* φυτῶν κατὰ τὸ φυτικὸν σύστημα τοῦ Endlicher.

ἀκροβυστία. Ἡ λέξεις αὕτη (ἀττικῶς *ἀκροποσθία*, ἑβρ. *ἀρελά*) παραγομένη ἐκ τοῦ *ἀκρόβυστις* (*βύζω* = φράττω καλῶς) καὶ οὖσα ἐξ ἐκείνων ἃς ὁ ἑλληνίζων Ἰουδαϊσμὸς (μετάφρασις Ο') μετεχειρίσθη εἰς ἔκφρασιν θρησκευτικῶν αὐτοῦ θεσμῶν, δηλοῖ τὸ ἄκρον τοῦ δέρματος τοῦ ἀνδρικοῦ μορίου (praeputium), ὅπερ περιετέμνετο παρ' Ἑβραίοις. Ἐντεῦθεν ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἑλληνιζόντων Ἰουδαίων ἡ λέξις ἀπέβη ἀντίθετος τῇ λέξει *περιτομή*. Ἐν δὲ τῇ Κ. Διαθήκῃ, ἔνθα αὕτη σχεδὸν ἀποκλειστικῶς χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ Παύλου, σημαίνει κατὰ συνεκδοχὴν τὴν κατάστασιν τοῦ ἀπεριτμήτου καὶ τοὺς ἀπεριτμήτους αὐτούς, τ. ἔ. τὰ ἔθνη ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν περιτεμνόμενον Ἰσραὴλ (πρβ. Εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας Γαλατ ϐ' 7 ἢ ἐκ φύσεως ἀκροβυστία Ρωμ. β' 26)· || μεταφ. «*ἀκροβυστία τῆς καρδίας*» ἡ σκληρότης τῆς καρδίας, ἡ ἀπανθρωπία· «καὶ περιτεμεῖσθε τὴν *ἀκροβυστίαν* ὑμῶν» τὴν σκληροκαρδίαν (Δευτερ 10, 16). Π Ι Μ

ἀκροβύστιος καὶ ***ἀκροβυστιακός***. Ἐπίθετον σημαῖνον τὸν ἀνήκοντα εἰς τὴν ἀκροβυστίαν ἢ ἀκροποσθίαν, ἤτοι τὴν ἄκραν τῆς πόσθης (παρ' Ἀλεξανδρ. ἑλληνισταῖς *βύστης*)· «*ἀκροβύστιος* μεμβράνη, χαλινός, δακτύλιος, ἀδὴν κλπ.» Σ. Σ.

ἀκρόβυστος καὶ ***ἀκροβύστης*** (ὁ)· ὁ εἰς τὸ ἄκρον βεβυσμένος, κεκαλυμμένος, δηλ. ὁ ἔχων τὸ ἄκρον τοῦ ἀνδρικοῦ μορίου κεκαλυμμένον, ὁ μὴ περιτετμημένος· ἀντίθ. *ἐμπερίτομος*.

ἀκροβυστῶ· περιτέμνω τὴν ἀκροβυστίαν.

ἀκρογείσιον· βλ. γεῖσον.

ἀκρογένειος (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων τὸ γένειον, τὴν σιαγόνα ὀξεῖαν.

ἀκρογενὶς (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομα κολεόπτερα τῆς οἰκογενείας τῶν ***καράβων***, διακρινόμενα διὰ τὸ μικρὸν μέγεθός των καὶ τὸ πεπλατυσμένον καὶ ἐπίμηκες σῶμά των. Ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Δ. Ν. Π.

ἀκρογιαλιά (ἡ)· δημοτ. ὁ ἄκρος αἰγιαλός, ἡ ἄκρη τοῦ γιαλοῦ, ἡ ἀμμουδιὰ τῆς παραλίας, ἡ ἀκτή· ἄλλως *περιγιάλι, ἀκροθαλασσιά*.

ἀκρογιαλίτης (ὁ)· ὁ τῆς ἀκρογιαλιᾶς, ἀπὸ τὴν ἀκρογιαλιάν.

ἀκρόγυνα (Acrogyna) *[Βοτ.]*. Βρύα ἀνήκοντα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἰουγγερμαννιωδῶν* καὶ ὀνομασθέντα οὕτω διότι φέρουν τὰ θήλεα αὐτῶν ὄργανα, τὰ *ἀρχεγόνια*, συνεπῶς καὶ τὰ *σποριογόνια*, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ στελέχους ἢ τῶν κλαδισκων αὐτοῦ. Ταῦτα περιβάλλονται ὑπὸ περιανθίου ἐξ ἰδιαζόντων φυλλαρίων, ὅπερ ἀναπτύσσεται μετὰ τὴν γονιμοποίησιν. Ἐνταῦθα ἀνήκουν ἡ *πλαγιόχειλος*, ἡ *φρουλλανία* καὶ ἡ *ἰουγγερμαννία*. Ν. Μ.

Digitized by Google

ἀκρογωνιαῖος (ὁ)· συνήθως εἰς τὴν φράσιν «ἀκρογωνιαῖος λίθος»· ὁ κατώτατος τῆς γωνίας λίθος, ὁ πρῶτος θεμέλιος λίθος τῆς γωνίας· || κατ' ἐπέκτασιν σημαίνει τὴν βάσιν, τὸ στήριγμα· «ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τῆς οἰκογενείας». Β. Φ.

— *Θρησκ.]*. Ἀκρογωνιαῖος λίθος (κατὰ τὸ Ἡσαΐου κη' 16) χαρακτηρίζεται ὁ Ἰ. Χριστός, ἐφ' οὗ ἔχει οἰκοδομηθῆ ἡ ἐκκλησία (Ἐφεσ. β' 20). Ὑπὸ τοὺς δύο δὲ τοίχους, οὓς ὑποτίθεται ὅτι συνέχει ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος Χριστός, ὑπονοοῦνται ἐνταῦθα οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἐθνικοί. Π. Ι. Μ.

—*[Δομική]* Καλοῦνται ἐν τῇ δομικῇ *ἀκρογωνιαῖοι* οἱ λίθοι οἱ μορφοῦντες τὰ ἄκρα δύο τοίχων παρὰ τὴν ἀκμὴν τῆς συναντήσεώς των.

Εἰς τὰς διὰ κοινῆς λιθοδομῆς τοιχοποιΐας πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς γωνίας τῶν τοίχων ἡ σύμπλεξις τούτων ἐπιτυγχάνεται διὰ λίθων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὀρθογωνισμένων *(ἀγκωναρίων)*, τοποθετουμένων ἐναλλάξ, δρομικῶς καὶ κατὰ κεφαλὴν (κοιν. *μπατικῶν*). Συνήθως παρὰ τὴν πρώτην σειρὰν κτίζεται καὶ δευτέρα σειρὰ παρομοίως διατασσομένων λίθων (κ. *παραγκωνίων*).

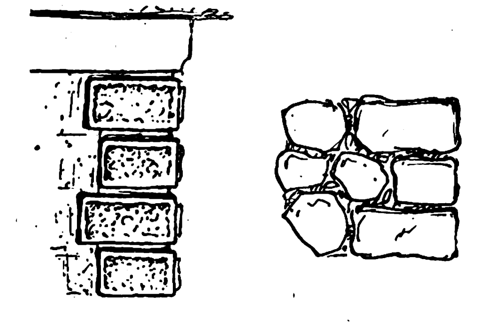

Ἀκρογωνιαῖοι λίθοι.

Εἰς τὰ συνήθη οἰκοδομικὰ ἔργα γίνεται χρῆσις τῶν αὐτῶν γωνιολίθων μὲ ὁμοίαν διάταξιν καὶ πρὸς κανονικωτέραν διαμόρφωσιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν κατακορύφων ἀκμῶν τῶν ἀνοιγμάτων, θυρῶν καὶ παραθύρων, ἡ ἀνωτέρω δὲ στρῶσις τῶν γωνιολίθων τούτων χρησιμοποιεῖται πρὸς ἕδρασιν τῶν ὑπερθύρων δοκῶν (κ. *πρεκιῶν*). Ὁσάκις αἱ ὄψεις τῶν τοίχων δὲν καλύπτονται ὑπὸ ἀμμοκονιάματος, ὁπότε καὶ ἡ λάξευσις τῶν λίθων κατὰ κανονικὰ ἢ μὴ σχήματα γίνεται ἐπιμελεστέρα κατὰ τὴν ἐμφανῆ των ἐπιφάνειαν, οἱ ἀκρογωνιαῖοι λίθοι διαμορφοῦνται καὶ ἀρχιτεκτονικῶς, χαρακτηριζομένων ζωηρότερον τῶν ἁρμῶν των διὰ σμιλοτῶν ἐγκοπῶν καὶ λαξευομένων τῶν ἐπιφανειῶν των κατὰ ποικιλωτάτους τρόπους. Κατ' ἀπομίμησιν χαράσσονται πολλάκις καθ' ὅμοιον τρόπον ἀκρογωνιαῖοι λίθοι καὶ ἐπὶ τῶν δι' ἀμμοκονιάματος κεκαλυμμένων τοίχων. Εἰς τὰς νεωτέρας διὰ σιδηροπαγοῦς σκυροκονιάματος κατασκευὰς *(μπετὸν ἀρμέ)*, τὴν θέσιν τῶν ἀκρογωνιαίων λίθων καταλαμβάνουσι συνήθως στῦλοι ἐκ τοῦ ὑλικοῦ τούτου, ἀποτελοῦντες τμήματα τοῦ ὅλου σκελετοῦ τοῦ ἔργου. Ι. Χ.

ἀκρόγωνος (ὁ, ἡ)· συνήθως ἐν τῇ φράσει «*ἀκρόγωνος λίθος*», ὁ τῆς γωνίας, ὁ κατάλληλος διὰ τὴν γωνίαν λίθος· κοιν. *ἀγκωνάρι*.

ἀκροδακτύλιον· τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου, τὸ ὀνυχοφόρον· λέγεται καὶ *ἀκροδάκτυλον*.

ἀκροδέα (ἡ) *[Ναυτ. Τεχν.]*· κοιν. *ἀμορόζα* (γαλ. raban d'empointure, ἀγγλ. head-earing καὶ reef-earing). Καλοῦνται οὕτω γενικῶς τεμάχια *βαθμιδοσχοίνου* ἢ ἄλλου παραπλησίου πάχους σχοινίου, τὰ ὁποῖα κρατοῦν τεταμένον *τετράγωνον ἱστίον*, ἀπὸ ἀκροκεραίου εἰς ἀκροκέραιον τῆς κεραίας, ἀφ' ἧς τὸ ἱστίον τοῦτο ἀρτᾶται. Οὕτω, ὑπάρχουσι δύο εἴδη ἀκροδεῶν: *ἀκροδέα ἡ ἀναδετική* (κοιν. ἀμορόζα τοῦ δεσίματος τοῦ πανιοῦ) ἀπαντῶσα εἰς ὅλα τὰ *τετράγωνα ἱστία*, ἀλλὰ καὶ εἰς ἕνια τῶν *τραπεζοειδῶν*, καὶ *ἀκροδέα ἡ ἀκροδετικὴ* (κοιν. ἀμορόζα τῆς μούδας), ἥτις καίτοι ἀπαντῶσα εἰς πάντα τὰ *μετὰ σειρῶν ἱστία* (κοιν. πανιὰ μὲ μπίντες ἢ μὲ μούδαις) διατηρεῖ τὴν ὀνομασίαν ταύτην μόνον ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ τετραγώνων *ἱστίων μετὰ σειρῶν* (κοιν. τρέγων).

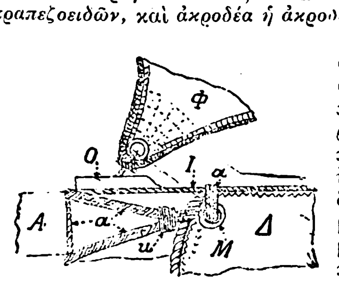

ἀκροδέα ἀναδετικὴ προσδεδεμένη εἰς ἀκροκέραιον ἄνευ ψελλίου ἀλλὰ μετ' ὀδόντος.

(δεξιὸν ἀκροκέραιον: πρωραία ὄψις).

[Φ=κύριος ποδεὼν τοῦ φώσωνος. Α=ἀκροκέραιον δόλωνος. Ο=ὀδοὺς τῆς ἀναδετικῆς ἀκροδέας. α=ἀκροδέα ἀναδετική. Ι=ἱστιοῦχος. Μ=ψέλλιον τοῦ ἄνω ποδεῶνος τοῦ δόλωνος. κ=κάθαμμα ἀκροδέας.]

Καὶ *ἀναδετικαὶ* μὲν *ἀκροδέαι* εἶναι ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι, ἀνὰ μία εἰς ἑκάτερον τῶν *ἄνω ποδεώνων* (=ἄνω γωνιῶν τοῦ τετραγώνου ἱστίου) ἀφ' ἑνὸς μὲν κρατοῦν διατεταμένον τὸ κορυφαῖον λῶμα τοῦ ἱστίου (κοιν. τὸ ἀπάνω γραντὶ τοῦ πανιοῦ) κατὰ μῆκος τῆς κεραίας καὶ ὑπὸ τὸν *ἱστιοῦχον* (κοιν. βαρδαβέλλα), ἀφ' ἑτέρου δὲ συγκρατοῦν στερεῶς προσδεδεμένην ἑκάστην τῶν ἄνω γωνιῶν τοῦ ἱστίου πρὸς τὸ *ἀκροκέραιον* (κοιν. πινό). Καὶ εἰς ἄλλα μὲν πλοῖα, ὧν τὰ ἀκροκέραια εἶναι ἐφωδιασμένα δι' *ὀδόντων* (κοιν δόντια), περιάπτεται αὕτη εἰς τὸ ἀκροκέραιον ἔξωθεν τοῦ μᾶλλον πρὸς τὰ ἔσω ὀδόντος του καὶ κατόπιν «*διαβάλλεται*» πρῶτον μὲν διὰ τοῦ *ἀναδετικοῦ* ψελλίου (κοιν. ροδάντζας τοῦ δεσίματος) τῆς ἄνω γωνίας τοῦ ἱστίου καὶ μετὰ τοῦτο ὑπὸ τὸν *ἱστιοῦχον* (κοιν βαρδαβέλλα), ταῦτα δὲ κατ' ἐπανάληψιν καὶ ἐφ' ὅσον τοῦτο κρίνεται ἀναγκαῖον διὰ τὴν στερεότητα τῆς προσδέσεως τοῦ ἱστίου. Συνηθέστερον ὅμως (βλ σχ. εἰς λ. **ἀκροδετῶ**) αἱ κεραῖαι ἔχουσιν εἰς τὸ *τοπεῖόν* των (κοιν. στὴν ἁρματωσιά των) *ἐνώτιον ψελλιωτὸν 1* (κοιν. σκουλαρίκι μὲ ροδάντζα), ὁπότε ἡ ἀκροδέα περιορίζεται εἰς ἁπλοῦν *κάθαμμα 3* (κοιν. ράψιμο) διαβεβλημένον σφιγκτὰ διὰ μέσου τῶν ψελλίων τοῦ ἐνωτίου *1* καὶ τοῦ τοῦ *ἱστίου 2*, τὰ ὁποῖα συγκρατεῖ στερεῶς καὶ ἐν σφιγκτῇ ἐπαφῇ· εἰς τὰς τοιαύτας κεραίας οἱ ὀδόντες *4* χρησιμοποιοῦνται μόνον διὰ τὴν «*περιαφὴν*» τῶν σειροδετικῶν ἀκροδεῶν.

Αἱ δὲ *σειροδετικαὶ ἀκροδέαι* εἶναι αἱ χρησιμοποιούμεναι κατὰ τὰς *σειροδετήσεις τῶν μειζόνων* (κοιν. ὅταν πιάνουν μοῦδαις στὰ τρέγα)· προσδένονται δὲ διὰ τούτων πρὸς τὸ ἀκροκέραιον *6* τὰ μυόμματα *5* τῶν πλαγίων λωμάτων *7* τοῦ ἱστίου *8*, τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἐπιρράμματος τῆς δενομένης σειρᾶς. Καὶ ὅταν μὲν τὸ ἀκροκέραιον *6* φέρῃ ὀδόντας, ἡ περιαφὴ *9* περὶ τὸ ἀκροκέραιον *6* γίνεται εἰς τὸν ἀντίστοιχον ὀδόντα τῆς σειρᾶς, προκειμένου δὲ περὶ τῆς *πρώτης σειρᾶς* (κοιν. ἀπάνω μοῦδα), ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὸ *τραχήλωμα* (κοιν. τὸ καπελλάγιο) τοῦ ἀκροκεραίου· διαβάλλεται δὲ κατόπιν ἐν τῷ ψελλίῳ τοῦ σειροδετικοῦ μυόμματος *5* ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, καὶ μετὰ νέαν περιαφὴν τῆς κεραίας ἐκ πρύμνης πρὸς πρῷραν, διέρχεται καὶ πάλιν τὸ ψέλλιον *5* ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω *(10)*, μεθ' ὃ κατασκευάζεται ἁπλοῦν *κάθαμμα*, διαβαλλομένης ἑκάστοτε τῆς ἀκροδέας ἐν τῷ ψελλίῳ· αἱ οὕτω ποιούμεναι πέντε ἢ ἓξ στροφαί, ἀποτελοῦσαι τὴν *ἐνδυνάμωσιν τῆς ἀκροδέας*, δέον νὰ ὦσιν ἐν ἐπαφῇ πρὸς ἀλλήλας καὶ παράλληλοι πρὸς τὸ τραχήλωμα τῆς κεραίας. Ἐὰν τὸ ἀκροκέραιον *11* φέρῃ στεφάνας μετὰ πόρπης *12* (κοιν. στεφάνι μὲ μάπα) ἀντὶ ὀδόντων, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀκροδέας δὲν δένεται πλέον ἐπὶ τῆς κεραίας, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ψελλίου *5* τοῦ σειροδετικοῦ μυόμματος, δενομένης κατόπιν τῆς ἐνδυναμώσεως τῆς ἀκροδέας, ὡς καὶ εἰς τὰ μετὰ ὀδόντων ἀκροκέραια.

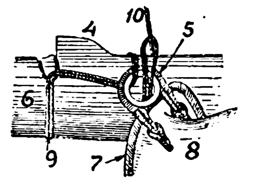

Σειροδετικὴ ἀκροδέα ἱστίου ἐκ τῶν «μεγάλων».

(Δεξιὸν ἀκροκέραιον μετὰ ὀδόντος: πρωραία ὄψις)

[4 ὀδοὺς χρησιμεύων ὡς ἀνάστημα τῆς ἀκροδέας μετὰ τὴν περιαφήν της εἰς τὸ ἀκροκέραιον. — 5 σειροδετικὸν μύομμα. — 6 ἀκροκέραιον. — 7 πλάγιον λῶμα. — 8 ἱστίον. — 9 περιαφὴ τῆς σειροδετικῆς ἀκροδέας. — 10 ἔξοδος τῆς σειροδετικῆς ἀκροδέας μετὰ τὴν δευτέραν περιαφήν της.]

Τόσον κατὰ τὰς *ἀναδέσεις* ὅσον καὶ κατὰ τὰς *σειροδετήσεις* τῶν ἱστίων, πρώτη προσδένεται ἡ *προσήνεμος ἀκροδέα* (κοιν. σοβράνο ἀμορόζα), ὑπὸ τοῦ θωρακίτου τοῦ ἀκροκεραίου, ὁ ὁποῖος διαρκούσης τῆς σειροδετήσεως κάθηται ἱππαστὶ ἐπ' αὐτοῦ. Δεδομένου δὲ ὅτι ἡ προσήνεμος ἀκροδέα κοπιάζει περισσότερον, ἐν περιπτώσει σφοδρύνσεως τοῦ ἀνέμου προσδένουσι, πρὸς ἀνακούφισιν αὐτῆς, *παρακροδέαν* (κοιν. κόντρα-ἀμορόζα), διαβαλλομένην διὰ τοῦ δευτέρου τῆς αὐτῆς σειρᾶς *μυόμματος 13* (βλ. λ. **ἀκροδετῶ**). ΣΤ. Ε ΛΥΚΟΥΔΗΣ

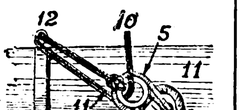

Σειροδετικὴ ἀκροδέα ἱστίου ἐκ τῶν «μεγάλων».

(Δεξιὸν ἀκροκέραιον ἄνευ ὀδόντος ἀλλὰ μετὰ πόρπης: πρωραία ὄψις)

[5 σειροδετικὸν μύομμα.— 7 πλάγιον λῶμα.—8 ἱστίον. — 10 ἔξοδος τῆς σειροδετικῆς ἀκροδέας. — 11 ἀκροκέραιον. — 12 στεφάνη τῆς πόρπης.]

ἀκροδέκτης *[Ἠλεκτροτεχ.]*. Ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ γενικῶς ὀνομάζομεν *ἀκροδέκτας* τὰ ἄκρα κυκλώματός τινος, πρὸς τὰ ὁποῖα συνδέονται οἱ πόλοι τῆς πηγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας. Πρὸς τούτοις οἱ ἀκροδέκται (bornes) χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν σύνδεσιν διαφόρων ἀγωγῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ κατασκευάζονται συνήθως ἐξ ὀρειχάλκου ἢ ἄλλου ἀναλόγου μετάλλου. Κ. Π.

Διάφοροι τύποι ἀκροδεκτῶν.

— **ἀκροδέκτης γῆς.** Συσκευὴ χρησιμοποιουμένη εἰς ἐγκαταστάσεις ἀσυρμάτου τηλεγραφίας. Χρησιμεύει κυρίως ὅπως προφυλάσσῃ τὰ μηχανήματα τῆς ἐγκαταστάσεως ἀπὸ ἰσχυρῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐκκενώσεων, πρὸς τούτοις δὲ ὅπως ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς αὐτῆς κεραίας ἥ τε ἐκπομπὴ καὶ λῆψις ἄνευ τῆς χρησιμοποιήσεως εἰδικοῦ μεταγωγοῦ. Κ. Π.

ἀκροδεσία (ἡ)· τὸ ἀκροδετεῖν, τὸ νὰ δένῃ τις τὰς ἀκροδέας τοῦ ἱστίου, ἀκροδέτησις.

ἀκρόδεσμος *[Ναυτ.]*· κοινῶς «*τὸ ὀχτώ*» (γαλλ. Noeud d'arrêt, ἀγγλ. Eight knot). Κόμβος ἔχων τὸ σχῆμα τοῦ ἀριθμοῦ 8, κατασκευαζόμενος εἰς τὸ ἄκρον σχοινίου, ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν ἐκπλοκὴν τῶν ἐμβόλων αὐτοῦ ἢ τὴν ἐκφυγὴν τοῦ σχοινίου ἀπὸ τὸν τρόχιλον, εἰς ὃν ἔχει διαβληθῆ.

ἀκρόδεσμος.

Τὸν αὐτὸν προορισμὸν ἔχει καὶ ὁ κόμβος ὅστις καλεῖται *ἀνάσταλμα*. Ὁ Ἠ. Κανελλόπουλος ἐν τῷ Ναυτικῷ Ὀνοματολογίῳ αὐτοῦ ὀνομάζει καὶ τὸν ἀκρόδεσμον διὰ τοῦ ὅρου *ἀνάσταλμα*. Α. Κ.

ἀκροδέτησις· τὸ ἀκροδετεῖν, τὸ νὰ δένῃ τις τὰς ἀκροδέας τοῦ ἱστίου, ἀκροδεσία.

ἀκρόδετος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ κατὰ τὸ ἄκρον δεδεμένος.

ἀκροδετῶ *[Ναυτ.]*· κοινοβ. δένω ἢ καὶ *περνῶ τὴν ἀμορόζα* (γαλλ. prendre l' empointure, ἀγγλιστὶ to pass the head-earing *ἐπὶ ἀναδέσεως*, ἢ καὶ to pass the reef-earing *ἐπὶ σειροδετήσεως*). Χειρισμὸς τῶν ἀνέμων λαμβάνων χώραν εἰς δύο περιπτώσεις: *α')* ἐπὶ *ἀναδέσεως* ἰδίως τετραγώνου ἱστίου (κοιν. σταυρωσιᾶς) ἐκ τῶν μεγάλων (κοιν. τρέγων)· συνίσταται δὲ εἰς τὴν πρόσδεσιν τῶν ἄνω γωνιῶν (ποδεώνων) *2* τοῦ ἱστίου *8* εἰς τὴν παρὰ τὰ ἀκροκέραια *6* θέσιν των. Ἀφοῦ δηλαδὴ τὸ ἐκ τῆς ἱστιοθήκης ἐξαχθὲν ἱστίον ἀρθῇ διὰ τῶν ἐπαρτῶν καὶ ἀφοῦ οἱ θωρακῖται *ἐχμάσωσι* (κοιν. δέσουν σφιχτά, μποτσάρουν) καλῶς ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ *ἱστιούχου* (κοιν. βαρδαβέλλας) τὸ *μύομμα* τὸ δεικνῦον τὸ μέσον τῆς κορυφαίας πλευρᾶς τοῦ ἱστίου, ἀνασηκώνουν, πάντες οἱ ἐπὶ τῆς *διαβάθρας* (κοιν. πασσαδοῦρας) ἠρωμένοι ἄνδρες, τὸ ἐπτυγμένον ἱστίον καὶ βοηθοῦν ὅπως ἐνταθῇ καλῶς τὸ *κορυφαῖον λῶμα 14* κατὰ μῆκος τῆς κεραίας· τότε οἱ ἐπὶ τῶν ἀκροκεραίων καθήμενοι ἱππαστὶ θωρακῖται *ἀκροδετοῦσι* τὸ ἀναδενόμενον ἱστίον, προσδένοντες τὴν *ἀκροδέαν τὴν ἀναδετικήν β')* ἐπὶ *σειροδετήσεως* τετραγώνου ἱστίου συνίσταται δὲ τότε εἰς πρόσδεσιν τοῦ ψελλίου *5* τῆς δενομένης σειρᾶς ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὸ ἀκροκέραιον. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἐνταθῶσιν οἱ *ἔκφοροι 15* ἕως οὗ οἱ *τρόχιλοι* αὐτῶν *16 φιλήσωσι* (κοιν μπαζάρουν), οἱ ἐπὶ τῶν ἀκροκεραίων ἱππαστὶ καθήμενοι θωρακῖται *ἀκροδετοῦσι τὴν σειρὰν* (κοιν. περνοῦν τὴν ἀμορόζα τῆς μούδας) «*περιάπτοντες*» αὐτὴν εἰς τὸ ἀκροκέραιον *6* (κατὰ τὴν θέσιν *9*) ἔξω τοῦ ὀδόντος *4* καὶ εἶτα «*διαβάλλοντες*» αὐτὴν (εἰς θέσιν *10*) διὰ τοῦ ψελλίου *5* τοῦ μυόμματος τῆς σειροδετήσεως, καθ' ἃ ἐν τῇ λέξει ἀκροδέα ἐξηγεῖται. Ἀφ' ἧς, τῆς σειροδετήσεως συντελεσθείσης, εὐτρεπισθῇ τὸ ἱστίον πρὸς τὸν ἄνεμον, ἡ σειροδετικὴ ἀκροδέα ὑποκαθιστᾷ τὴν *ἀναδετικήν*, ἀφοῦ αὕτη ὑφίσταται πλέον

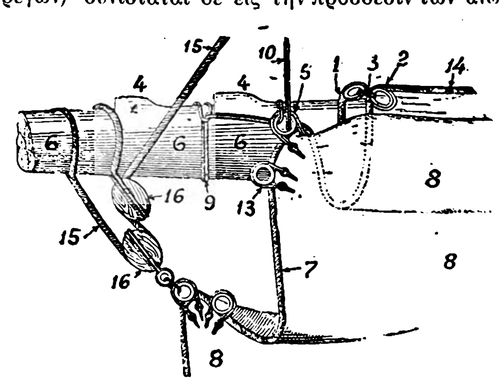

Πρωραία ὄψις δόλωνος ἀκροδετημένου
(δεξιὸν ἀκροκέραιον).

[1 Ἐνώτιον ψελλιωτὸν διὰ τὴν ἀναδετικὴν ἀκροδέαν. — 2 Ψέλλιον τοῦ ἄνω ποδεῶνος τοῦ ἱστίου διὰ τὴν ἀναδετικὴν ἀκροδέαν. — 3 Κάθαμμα τῆς ἀναδετικῆς ἀκροδέας. 4 Ὀδόντες τοῦ ἀκροκεραίου χρησιμεύοντες ὡς ἀναστάλματα τῶν ἀκροδεῶν τῆς σειροδετήσεως. — 5 Σειροδετικὸν μύομμα. — 6 Ἀκροκέραιον. 7 Πλάγιον λῶμα. 8 Ἱστίον δόλωνος. — 9 Περιαφὴ τῆς σειροδετικῆς ἀκροδέας εἰς τὸ ἀκροκέραιον. — 10 Ἔξοδος τῆς σειροδετικῆς ἀκροδέας μετὰ τὴν δευτέραν περιαφήν. — 13 Μύομμα διὰ τὴν παρακροδέαν τῆς σειροδετήσεως. — 14 Κορυφαῖον λῶμα. 15 Ἔκφορος ἐντεταμένος. —16 Τρόχιλοι ἐκφόρου.]

Digitized by Google

τὴν πίεσιν ἀπὸ τοῦ ἀνέμου, ὅπως ἀντὶ τῶν *ἀναδετῶν* (κοιν. δεσίματα τοῦ πανιοῦ) κοπιάζουν εἰς τὸ σειροδετημένον ἱστίον τὰ *σειράδια* (κοιν. τσαμαντάλια ἢ ντριτσαρόλια).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *[Λεων. Παλάσκα—Φιλίπ. Ἰωάννου—Ἀνδρ. Κουμελᾶ*, Ναυτικὸν Ὀνοματολόγιον. —*Ἠλ. Φ. Κανελλοπούλου*, Μαθήματα Ναυτικοῦ Ὀνοματολογίου. —*Μ. Γούδα καὶ Ν. Ματθαιοπούλου*, Ἐγχειρίδιον τοῦ χειριστοῦ. —*Ἠλ. Φ. Κανελλοπούλου* Ἐγχειρίδιον τοῦ θαλαμηπόλου. —*Ε. Βοτάρτ*, Ἐγχειρίδιον τοῦ ἐξαρτισμοῦ καὶ χειρισμοῦ τῶν ἱστιοφόρων κτλ. (μετάφ. Ἠλ. Φ. Κανελλοπούλου ἀνθυποπλ. 1870). —*Ἀλ. Σακελλαρίου*, Ἐγχειρίδιον ἀρμενιστοῦ. —*Λεων. Παλάσκα*, Λεξικὸν Γαλλοελληνικὸν ναυτικῶν ὅρων].

ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀκροδίκαιον (τό)· τὸ ἄκρον δίκαιον, summum jus, ἄλλως ἀκριβοδίκαιον.

ἀκροδικλείδιον (Acrodiclidium Wees). *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δαφνιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς τροπικῆς Ἀμερικῆς.

ἀκροδικλίδαι (οἱ) *[Ζῳολ.]* Ἔντομα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὑμενοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰχνευμονιδῶν*. Δ. Ν. Π.

ἀκρόδισκος (Acrodiscus Zanard) *Βοτ.]*. Γένος φυκῶν τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, τῆς οἰκογενείας τῶν *κρυπτονεμιιδῶν*. Ν. Μ.

ἀκρόδομος (ὁ)· νεολογ. ἡ ταράτσα, κοιν. *δῶμα*.

ἀκρόδοντα (τὰ) *[Ζῳολ.]* Ἑρπετὰ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαυρῶν* ἢ *σαυριδῶν*, τῶν ὁποίων οἱ ὀδόντες εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου χείλους τῆς ἄνω σιαγόνος. Δ. Ν. Π.

ἀκροδοσιά· ἰδιωματ. τὰ κάτω ἄκρα τῆς στέγης ὅπόθεν στάζει κάτω τὸ ὄμβριον ὕδωρ (Ἰκαρία). «μὴν πατᾷς στὶς ἀκροδοσιές, γιατὶ θὰ πέσουν κάτω οἱ πλάκες». Δ. Λ.

ἀκρόδρυα *[Βοτ.]*. Οὕτως ὠνομάζοντο τὸ πάλαι ὅλοι οἱ ἐδώδιμοι καρποί, «πάντες οἱ τῶν δένδρων καρποί» *(Σουΐδας)*. Ὁ Ξενοφῶν ἀναφέρει ὡς ἀκρόδρυα καὶ τὰ δένδρα τὰ φέροντα ξυλώδεις καρπούς «Ἡ τὴν συκῆν, ἔφην ἐγώ, οὕτω δεῖ φυτεύειν; Οἶμαι δ', ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, καὶ τ' ἄλλα ἀκρόδρυα πάντα». Ὁ δὲ Θεόφραστος «Ἡ γὰρ ὀρεινὴ ἄμπελον ἔχει καὶ ἐλάαν καὶ τ' ἄλλα ἀκρόδρυα». Οἱ Ἀττικοὶ πάλιν ὠνόμαζον πάντα τὰ ἀκρόδρυα *κάρυα*, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀθήναιος. Ἀλλ' ὁ Δημόκριτος καθορίζει σαφέστερον τὰ πράγματα: «Ἀκρόδρυα δὲ καλεῖται ὅσα ἔξωθεν κέλυφος ἔχει, οἷον ῥοιά, πιστάκια, κάστανα, καὶ ὅσα ξυλώδη τὸν καρπὸν ἔχει ἔξωθεν». Ἑπομένως κατὰ τὸν Δημόκριτον ἀκρόδρυα ὀνομάζονται οἱ καρποὶ μετὰ ξυλώδους κελύφους καὶ σαρκὸς ἐδωδίμου στεγνῆς *(ψίχας)*, ἤτοι κάρυα, ἀμύγδαλα, φυστίκια, κάστανα κ.λ.π. Ν. Μ.

ἀκροδυνία *[Ἰατρ.]*. Ἡ νόσος αὕτη ἀνεφάνη τὸ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1828 περιγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Chardon. Σταθερὸν σύμπτωμα αὐτῆς εἶναι τὸ ἐρύθημα τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν. Ἐντὸς ἑξαμήνου ἐσημειώθησαν περὶ τὰ 40.000 κρούσματα. Εἰς στρατῶνά τινα ἐπὶ 700 στρατιωτῶν προσεβλήθησαν οἱ 560. Μετὰ τὸ 1830 ἡ ἐπιδημία ἔχασε τὴν ἔντασιν αὐτῆς, σποραδικαὶ δὲ περιπτώσεις ἐσημειοῦντο βραδύτερον ὑπὸ τινων παρατηρητῶν, ἐν Γαλλίᾳ, Βοσνίᾳ, (Riegler v. Gaol) καὶ Βελγίῳ. Τῷ 1854 παρετηρήθη καὶ πάλιν ἡ νόσος εἰς τὸν στρατὸν τῆς Ἀνατολῆς, τῷ δὲ 1870 ἐσημειώθησαν 14 κρούσματα ἐπὶ στρατιωτῶν ἑνὸς γαλλικοῦ συντάγματος ἐν Βελγίῳ.

Ἐπὶ τῶν περιγραφῶν τῶν Chomel, Barle (1828) Alibert, Audrul, Hirch (1829-1830) στηριζόμενοι νεώτεροι συγγραφεῖς (Unna, Kaposi κλπ.) δίδουσι τὴν ἀκόλουθον συμπτωματολογίαν τῆς νόσου: Αὕτη εἰσβάλλει διὰ γαστρικῶν διαταράξεων, ἀνορεξίας, ῥινικοῦ κατάρρου, ἐνίοτε δὲ μετὰ φαρυγγίτιδος ἢ ἐπιπεφυκίτιδος. Ἐσημειώθη ἐπίσης οἴδημα τοῦ προσώπου ταχέως ἐξαφανιζόμενον. Τὸ ἐρύθημα ἐμφανίζεται ἐπὶ τοῦ δέρματος τῶν ἄκρων ἐν ἀρχῇ ὑπὸ μορφὴν κηλίδων ὑποκυάνων ἢ ἰωδερύθρων, μεγέθους φακῆς ἢ μείζονος. Αἱ κηλῖδες γειτνιάζουσι πρὸς ἀλλήλας καὶ εἴτε ἐμμένουσιν ὡς τοιαῦται καὶ ὑποχωροῦσι δι' ἀπολεπίσεως εἰς τὰς ἐλαφροτέρας μορφάς ἢ ἐξελίσσονται εἰς φλεγμονὰς μείζονος βαθμοῦ, βλατιδώδεις δηλ. ἢ οἰδηματώδεις, ἢ καὶ κνησμώδεις. Εἰς βαρυτέρας μορφὰς αἱ ἐξανθήσεις αὗται γίνονται πομφολυγώδεις, ὡς εἰς τὴν πελλάγραν (Kaposi) ἢ λαμβάνει χώραν ἀποκόλλησις τῆς ἐπιδερμίδος ἀπὸ τοῦ χορίου εἰς πλάκας. Εἰς τοιαύτας βαρυτέρας μορφῆς περιπτώσεις ἐπιπροστίθενται σοβαρώτεραι γαστρεντερικαὶ διαταράξεις, διάρροια, ἔμετοι ἢ καὶ ἰσχυρία. Ὁ Kaposi ἀναφέρει ὅτι αἱ περιπτώσεις αὗται ἄγουσι συχνάκις εἰς θάνατον, ἐνῷ ὁ Unna θεωρεῖ καθόλου τὴν νόσον καλοήθη.

Ἡ διάρκειά της εἶναι 1—3 ἑβδομάδων, ἐνίοτε ὅμως καὶ δύο μηνῶν.

Σχετικῶς πρὸς τὴν αἰτιολογίαν της, ὁ Raynauds ὁμιλεῖ περὶ «*τοπικῆς ἀσφυξίας*» τῶν ἄκρων, ἐνῷ οἱ πρῶτοι ἐκ τῶν παρατηρητῶν πιστεύουσιν ὅτι ἡ νόσος ὀφείλεται εἰς ἀποσύνθεσιν χρησιμοποιηθέντων δημητριακῶν καρπῶν (Chomel, Recamier). Ἡ θεωρία ὅμως αὕτη, τὴν ὁποίαν τείνει νὰ δεχθῇ καὶ ὁ Kaposi, μόνον ἐκ πρώτης ὄψεως παρουσιάζει πιθανότητάς τινας, ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι πλειστάκις ἀπὸ τοῦ 1829 μέχρι σήμερον, εἰς τοὺς διαφόρους εὐρωπαϊκοὺς πολέμους καὶ ἀποκλεισμούς, ἐγένετο χρῆσις ἀποσυντεθειμένων δημητριακῶν χωρὶς νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ ἐπιδημία, ἢ συχνότεραι νὰ σημειωθῶσι περιπτώσεις ταύτης.

Ἡ ἐφαρμοζομένη θεραπεία εἶναι συμπτωματική.

Δ. Ε. ΜΟΝΤΕΣΑΝΤΟΣ

— **ἀκροδυνία παίδων** ἢ **παιδικὴ ἀκροδυνία** *[Ἰατρ.]*. Ἡ νόσος αὕτη προσβάλλει ἰδίως τὰ μικρὰ παιδία ἡλικίας 9 μηνῶν μέχρι 5 ἐτῶν. Ἐπὶ μεγαλυτέρων παιδίων αἱ περιπτώσεις εἶναι σπανιώταται· τῷ 1926 ἐπὶ παραδείγματι ἐδημοσιεύθησαν δύο μόνον (μία ὑπὸ τῶν Janet καὶ Pierrot ἀφορῶσα παιδίον ἑπταετὲς καὶ ἑτέρα ὑπὸ τοῦ Péhu, ἀφορῶσα παιδίσκην 13 ἐτῶν).

Ἡ πρώτη παρατήρησις παιδικῆς ἀκροδυνίας, ἥτις ἐκλήθη τότε *τροφοδερματονεύρωσις* ὀφείλεται εἰς τὸν Selter (τοῦ Σόλιγγεν) τῷ 1903, ἀλλ' ἡ νόσος αὕτη περιεγράφη κυρίως τῷ 1914 ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐρυθρὸν οἴδημα (ἐρυθροίδημα)* παρὰ τοῦ Swift, ὅστις παρηκολούθησε διαφόρους περιπτώ-

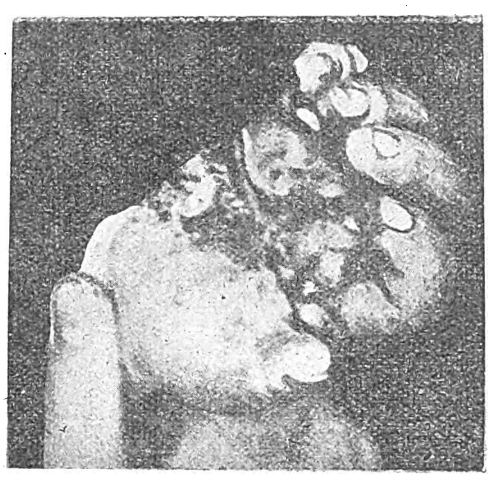

Ἀκροδυνία παίδων.

σεις ἐν Αὐστραλίᾳ. Μετ' αὐτὸν διάφοροι συγγραφεῖς Αὐστραλοὶ καὶ Ἀμερικανοὶ ἐδημοσίευσαν εὐαρίθμους περιπτώσεις ὑπὸ τὰ ποικίλα ὀνόματα *ἐρυθρὰ νόσος* (pink disease), *ἐρυθροίδημα τῶν ἄκρων, πολυνευριτικὴ ἐρυθροδερμία, πελλάγρα, πολυνευριτικὸν σύνδρομον ὁμοιάζον πελλάγραν, νεύρωσις τοῦ σπλαγχνικοῦ συστήματος καὶ παιδικὴ ἀκροδυνία*. Ἡ τελευταία ὀνομασία ἐπεκράτησε καὶ πᾶσαι αἱ νεώτεραι περιπτώσεις ἀναφέρονται ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην.

Ποικίλα κλινικὰ σημεῖα διακρίνουσι τὴν ἐπιδημίαν τοῦ 1828—9, ἥτις ἰδίᾳ προσέβαλλε τοὺς γέροντας καὶ τοὺς ἐνηλίκους, ἀπὸ τὴν τελευταίως περιγραφεῖσαν ἀκροδυνίαν, δι' ὃ καὶ οἱ πλεῖστοι συγγραφεῖς θεωροῦσι τὴν ἀκροδυνίαν τῶν παίδων ὡς ἰδιαίτερον σύνδρομον ἄσχετον πρὸς τὴν ἀκροδυνίαν τοῦ Chardon. Ἐν τούτοις ὁ R. Debré βασιζόμενος ἐπὶ τῶν ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι σήμερον ἐπισωρευθεισῶν ἀνὰ τὴν ὑφήλιον σποραδικῶν περιπτώσεων καὶ τῆς ἐπιδημίας τοῦ 1828, ἥτις ἐπανελήφθη εἰς μικρὰν κλίμακα ἐν Βελγίῳ κατὰ τὸ 1845 καί πως τῷ 1854 κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Κριμαίας, παραδέχεται τὴν ταυτότητα τῶν δύο τούτων νόσων.

Ἐν Εὐρώπῃ αἱ πρῶται περιπτώσεις τῆς παιδικῆς ταύτης νόσου φαίνεται ὅτι παρετηρήθησαν παρὰ τοῦ Parkes Weber τῷ 1921 ἐν Λονδίνῳ, ἔπειτα παρὰ τοῦ Feer (τῆς Ζυρίχης) κατὰ τὸ 1924. Ἐν Γαλλίᾳ ἡ πρώτη παρατήρησις ἐδημοσιεύθη παρὰ τοῦ Haushalter (τοῦ Nancy) τῷ 1925 καὶ ἠκολούθησεν ἡ διατριβὴ τοῦ μαθητοῦ του Hoechstetter μετὰ 9 περιπτώσεων. Συγχρόνως νέαι περιπτώσεις ἐδημοσιεύθησαν ἐν Σκωτίᾳ παρὰ τοῦ Fowler καὶ ἐν Ἀμερικῇ παρὰ τοῦ Rodda. Περίπτωσις τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρατηρηθεῖσα ἐν Βαρσοβίᾳ ἐδημοσιεύθη τῷ 1926 παρὰ τοῦ Pradzynska-Skwarczynska. Ἐπίσης κατὰ τὸ 1926 ὁ Woringer ἀνέφερε 4 νέα περιστατικὰ εἰς τὴν Παιδιατρικὴν Ἑταιρείαν τοῦ Στρασβούργου, εἰς δὲ τὴν Παιδιατρικὴν Ἑταιρείαν τῶν Παρισίων ὁ Janet καὶ ὁ Dayras ἕν, ὁ Péhu καὶ ὁ Ardisson ὀκτώ, πάντα ἐμφανισθέντα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως Châlons-sur-Saône χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ δεσμὸς μεταξύ των, ὁ Beutter δύο, ὁ Janet καὶ ὁ Pierrot ἓν καὶ ὁ Nobécourt δύο.

Συμπτωματολογία:—Ἡ προδρομικὴ περίοδος διαρκεῖ συνήθως 4—6 ἑβδομάδας, χαρακτηριστικὰ δὲ συμπτώματα τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ἡ κόπωσις καὶ ἡ ἀϋπνία. Πολλάκις ἐμφανίζονται συγχρόνως κνησμός, ἱδρῶτες καὶ ἀνορεξία. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς παρατηρεῖται ἡ ἑξῆς συμπτωματολογία:

*α') **Δερματικαὶ ἐκδηλώσεις*** ὑπὸ τὰς ἀκολούθους μορφάς: Ἄφθονοι ἱδρῶτες καθ' ὅλον τὸ σῶμα, ἐπερχόμενοι ἐν εἴδει κρίσεων καὶ ἐπιβάλλοντες τὴν ἀλλαγὴν τῶν ἐσωτερικῶν φορεμάτων τρὶς καὶ τετράκις τῆς ἡμέρας. Ἀγγειοκινητικαὶ διαταραχαί, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἄκρων· αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες ἐμφανίζουσιν ἐρύθημα διαρκοῦν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας, εἶναι δὲ ψυχροί, ἐξοιδημένοι καὶ κυανωτικοὶ μετὰ μικρῶν πολλάκις φλυκταινῶν περιεχουσῶν ὑγρόν τι διαυγές. Ἐπὶ τῆς παλάμης τῶν χειρῶν καὶ τοῦ πέλματος τῶν ποδῶν παρατηρεῖται ἐπίσης ἀπολέπισις ὑπενθυμίζουσα τὴν ἀπολέπισιν τῆς ὀστρακιᾶς. Ἔντονος κνησμὸς καὶ πόνοι ἐπὶ τῶν ἄκρων μετὰ φάσεων μεγαλυτέρου παροξυσμοῦ.

*β') **Νευρικαὶ ἐκδηλώσεις***, οἷαι ἡ ταχεῖα καὶ μεγάλη ἐξασθένησις τοῦ μυϊκοῦ συστήματος καὶ ἡ πάρεσις τῶν ἄκρων ὑπὸ τύπον πολυνευρίτιδος, ἥτις ὅμως ὑπάγεται πρὸ πάντων εἰς τὴν μυϊκὴν ὑποτονίαν. Ἡ μυϊκὴ ἀτονία εἶναι τὸ κύριον νευρικὸν φαινόμενον τῆς νόσου. Τὰ ἀνακλαστικὰ εἶναι ἠλαττωμένα ἢ καὶ ἐλλείπουσιν.

*γ') **Ψυχικαὶ ἐκδηλώσεις***, οἷαι ἡ ἀλλαγὴ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀρρώστου, ἡ συνεχὴς μελαγχολία καὶ ἡ νυκτερινὴ ἀγρυπνία.

*δ') **Κυκλοφορικαὶ ἐκδηλώσεις*** χαρακτηριζόμεναι διὰ τῆς ἐμφανίσεως ταχυκαρδίας καὶ τῆς ἀνυψώσεως τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως.

Ταῦτα εἶναι τὰ γενικὰ συμπτώματα τῆς παιδικῆς ἀκροδυνίας. Πρὸς ταῦτα πολλάκις παρατηροῦνται ἀνορεξία καὶ ἄφθονος σιέλωσις, ἄλλοτε δὲ πάλιν ἀλωπεκία, τερηδὼν καὶ πτῶσις τῶν ὀδόντων, ὡς καὶ μικραὶ καὶ ἄτονοι ἑξελκώσεις ἐπὶ τῆς βλεννογόνου τοῦ στόματος καὶ τῶν οὔλων. Προσέτι εἴς τινας περιπτώσεις παρατηρεῖται φωτοφοβία. Ἐνίοτε δὲ τὸ ἐρύθημα κατὰ μικρὰς πλάκας καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Εἶναι δυνατὸν ἐπίσης νὰ ἐμφανισθῶσι λευκωματουρία ὡς καὶ πυουρία, ἀλλ' ἡ τελευταία αὕτη διαταραχὴ δὲν ἔχει τι τὸ παράδοξον, ἐφ' ὅσον συναντᾶται συνηθέστατα ἐπὶ παντὸς ἐξησθενημένου παιδίου.

Ἡ ἐξέτασις τοῦ αἵματος καὶ τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ δὲν ἔχει τι τὸ χαρακτηριστικόν. Ἡ κατὰ Wassermann ἀντίδρασις εἶναι ἀρνητική, ἐφ' ὅσον βεβαίως δὲν συνυπάρχει σύφιλις. Ἡ νόσος ἐξελίσσεται βραδέως, καθ' ὅσον διαρκεῖ ἐπὶ μῆνας καὶ ἐνίοτε ἐπὶ ὁλόκληρον ἔτος. Παρουσιάζει δὲ πολλάκις ὑφέσεις καὶ ὑποτροπάς, ἀλλὰ βαίνει σχεδὸν πάντοτε πρὸς ἴασιν. Αἱ περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ νόσος αὕτη κατέληξεν εἰς θάνατον, εἶναι σπάνιαι.

Αἰτιολογία —Ἡ αἰτιολογία τῆς ἀκροδυνίας τῶν παίδων δὲν εἶναι ἀκόμη ἐξηκριβωμένη. Συγγραφεῖς τινες παρεδέχθησαν τὴν ταυτότητα τῆς νόσου ταύτης μετὰ τῆς πελλάγρας ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἀναλογίας τῶν συμπτωμάτων μεταξὺ τῶν δύο τούτων παθήσεων, ἄλλοι μετὰ τοῦ ἐργοτινισμοῦ, τῆς τοξικῆς δηλαδὴ ἐνεργείας τῆς ἐργοτίνης, δραστικοῦ συστατικοῦ τῆς ἐρεσιβώδους ὀλύρας.

Κατ' ἄλλους ἡ ἀκροδυνία εἶναι μολυσματικὴ νόσος, εἰσβάλλουσα πιθανῶς διὰ τῶν ἀμυγδαλῶν ἢ τῶν ἀδενοειδῶν βλαστήσεων (Rodda) καὶ τῆς ὁποίας τὰ κύρια συμπτώματα ὀφείλονται εἰς διαταραχὰς προερχομένας ἐκ τοῦ συμπαθητικοῦ καὶ παρασυμπαθητικοῦ συστήματος (Feer). Ὑπάρχουσιν ἐπίσης οἱ παραδεχόμενοι συγγένειάν τινα τῆς νόσου ταύτης μετὰ τῆς ἐπιδημικῆς ἐγκεφαλίτιδος καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανον ὁ προκαλῶν αὐτὴν ἰὸς νὰ εἶναι τῆς αὐτῆς περίπου φύσεως μὲ τὸν ἰὸν τῆς ἐγκεφαλίτιδος. Ἐξεφράσθη ὁμοίως καὶ ἡ γνώμη ὅτι ἡ πάθησις αὕτη εἶναι σύνδρομον, ὀφειλόμενον ἴσως εἰς διαταραχὰς προερχομένας ἐξ ἐλλείψεως βιταμινῶν τινων.

Πάντως δὲν γνωρίζομεν ἀκόμη ἀσφαλῶς ἐὰν τὸ προκαλοῦν αὐτὴν αἴτιον εἶναι τοξικόν, μολυσματικὸν ἢ προέρχεται ἐξ ἐλλείψεως βιταμινῶν. Τὸ πιθανότερον εἶναι ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ ἐγκεφαλικοῦ ἐντοπισμοῦ, ἀγνώστου φύσεως, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται ὁλόκληρος ἐκείνη ἡ εἰκὼν τῶν ἐκ τοῦ συμπαθητικοῦ προερχομένων διαταραχῶν.

Θεραπεία —Πολλὰ θεραπευτικὰ μέσα ἐδοκιμάσθησαν μέχρι τοῦδε, ἀλλ' οὐδὲν μετὰ θετικοῦ ἀποτελέσματος. Συνεβουλεύθη τὸ ἀσβέστιον καὶ ἡ ἀτροπίνη (Feer), συνεβουλεύθη ἐπίσης ἡ ἐξαίρεσις τῶν ἀδενοειδῶν βλαστήσεων καὶ τῶν ἀμυγδαλῶν (Rodda). Πάντα ταῦτα ὅμως δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσι πραγματικῶς ἀποτελεσματικά.

Σχετικῶς καλὰ ἀποτελέσματα ἔδωκεν εἰς τὸν Nobécourt εἰς μίαν περίπτωσιν τὸ ἐκχύλισμα ἐπινεφριδίων, εἰς δὲ τὸν Péhu αἱ ἐνδοφλέβιοι ἐνέσεις οὐροτροπίνης συνδυαζόμεναι μετὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὑπεριωδῶν ἀκτίνων. Φαίνεται ὅτι ἡ τελευταία αὕτη ἀκτινοθεραπεία δίδει τὰ μᾶλλον ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν δερματικῶν ἐκδηλώσεων τῆς νόσου. Συγχρόνως δέον νὰ τρέφῃ τις καλῶς τὸ ἄρρωστον παιδίον, ἵνα συγκρατῇ τὴν θρέψιν αὐτοῦ παρ' ὅλην τὴν παρατηρουμένην ἀνορεξίαν, καὶ νὰ προσπαθῇ, ὅταν ὑπάρχῃ στοματῖτις, νὰ προλαμβάνῃ τὰς δευτεροπαθεῖς μολύνσεις διὰ τῆς ἀναλόγου ἀντισηψίας τοῦ στόματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Comby*. Arch. de méd des enf. 1922 p. 680. *Feer*. Erg. d. Medizin. 1924 v. 24.—*Hoechstetter*. Thèse Nancy 1925.—*Fowler*. Edinburgh Med. Journ. Aug. 1925.—*Rodda*.

Digitized by Google

Am. Journ. of Dis. of Childr. Aug. 1925. — *Comby*. Arch. de mé ᵢ. des enf. 1926 p. 105. — *Woringer*. Rev. franç. de Péd. 1926 No 4. — *Junet et Dayras*. Bull Soc. de Péd. de Paris 1926 p. 273. *Pradzy's a· Skwarczynska* Arch. de méd. des enf. 1926 p. 470. — *Féhu et Ardisson*. Bull. Soc. de Péd. de Paris. 1926 p. 332. — *Beutler*. Bull. Soc. de Péd. de Paris, p. 417. — *Janel et Pierrot*. Bull. Soc. de Péd. de Paris 1926 p. 422.

ΣΟΛΩΝ ΒΕΡΑΣ

ἀκροδωμάτιοι λίθοι· οἱ τοῦ ἄκρου δώματος λίθοι, οἱ περιβάλλοντες τὴν ταράτσαν.

ἀκρόζεστος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ ὀλίγον, ὁ μόλις βρασθείς· παρὰ Διοσκορίδη «*ἀκρόζεστος* κράμβη εὐκοίλιος».

α — **ἀκρόζη** [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. d, l — **φρουκτόζη.**

ἀκρόζυμος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ ὀλίγον ζυμωθείς.

ἀκροθαλασσιά (ἡ)· δημοτ. ὁ αἰγιαλός, τὸ βρεχόμενον ὑπὸ τῆς θαλάσσης μέρος τῆς παραλίας· ἄλλως *ἀκρογιαλιά*.

ἀκροθαλάσσιος, — *α*, — *ον*· ὁ παρὰ τὴν ἀκροθαλασσιάν, παραθαλάσσιος.

ἀκροθαλασσίτης (ὁ)· ὁ τῆς ἀκροθαλασσιᾶς, ἀπὸ τὴν ἀκροθαλασσιάν.

ἀκροθήκιον (Acrothecium Corda) [*Βοτ.*]· ὑφομύκης. Καρπικαὶ ὑφαὶ ἁπλαῖ ἢ ἐλάχιστα διηρθρωμέναι, κατακείμεναι ἢ ἀνυψούμεναι, μὴ διαφέρουσαι σημαντικῶς τοῦ μυκηλίου. Σπόρια ἀνὰ ἓν εἰς τὰ ἄκρα τῶν καρπικῶν ὑφῶν. Ἐλλειπτικὰ μετὰ πλειοτέρων ἐγκαρσίων τοιχωμάτων. A. parasitans Corda καὶ A. candidum.

Ν.Μ.

ἀκροθιγὴς (ὁ, ἡ), — *ές* (τό)· ὁ ἐλαφρῶς, ὁ μόλις ἐγγίζων. — Ἐπιρρ. ***ἀκροθιγῶς***, ἐλαφρῶς, ἐπιπολαίως· «διεξῆλθον τὸ βιβλίον *ἀκροθιγῶς*», τὸ ἀνέγνωσα τροχάδην.

ἀκροθινιάζω, θύω ἀκροθίνια, προσφέρω τὰς ἀπαρχάς.

ἀκροθίνιον (τό)· συνήθως πληθ. *τὰ ἀκροθίνια*· αἱ ἀπαρχαὶ τῶν καρπῶν, αἱ ὁποῖαι προσεφέροντο εἰς τοὺς θεοὺς ὡς ἀναίμακτος θυσία. Κατὰ παλαιὸν γραμματ «*ἀκροθίνιον*· κυρίως μὲν ἡ τῶν θινῶν ἀπαρχή· θῖνες δέ εἰσιν οἱ τῶν πυρῶν καὶ τῶν κριθῶν σωροί· καταχρηστικῶς δὲ ἡ ἀφ' οἱουδήποτε ἀπαρχή»· || τὸ ἐκ τῶν λαφύρων χάριν τῶν θεῶν ἐξαιρούμενον μέρος· «τὸν τρίποδα τὸν ἐν Δελφοῖς, ὃν ἀνέθεσαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν Μήδων *ἀκροθίνιον*» (Θουκ. 1,132), ἐπίσης *ἀκροθίνια* καλεῖ ὁ Ἡρόδοτος τὰς τρεῖς φοινικικὰς τριήρεις, τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληνες ἀφιέρωσαν εἰς τοὺς θεοὺς μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν.

Β. Φ.

Ἀκρόθωον καὶ ***Ἀκρόθωοι*** [*Ἀρχ.*]. Πόλις κειμένη ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου **Ἀκράθω** (Ἡρ. Ζ, 22. Θουκ. Δ' 109).

Ἀκροϊνόν. Πόλις τῆς Φρυγίας ἐν Μ. Ἀσίᾳ περίφημος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐνταῦθα τὸ ἔτος 740 μ. Χ. ὁ βασιλεὺς Λέων Γ' μετὰ τοῦ υἱοῦ του Κωνσταντίνου, τοῦ μετέπειτα διαδόχου του ἐν τῇ βασιλείᾳ, κατετρόπωσεν ὁλοσχερῶς ἐν μεγάλῃ μάχῃ τὸν στρατὸν τοῦ Σουλεϊμάν, υἱοῦ τοῦ καλίφου τῆς Βαγδάτης Ἰσάμ, ἀποτελούμενον ἐκ 30 χιλ. ἀνδρῶν, ἐξ ὧν μόνον 6800 ἐσώθησαν.

Α. Α. Π

ἀκρόκαλος, — *η*, — *ο*· ἰδιωματ., ὁ ὁπωσδήποτε καλός, καλούτσικος.

ἀκροκαπνοσωλήνιον (τό)· οὕτω μετεφράσθη ἡ καπνοδόχος κοιλότης τοῦ τσιμπουκίου, ὁ τουρκιστὶ καλούμενος *ἰμαμές*.

ἀκρόκαρπα (Acrocarpi) [*Βοτ.*]. Βρύα φέροντα τὰ θήλεα αὐτῶν ὄργανα, τὰ ἀρχεγόνια δηλ. καὶ τὸ σποριογόνιον, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ κυρίου στελέχους. Ἐνταῦθα ἀνήκουν τὰ βρύα *μνίον τὸ κυματῶδες* (Mnium undulatum), *πολύτριχον τὸ κοινὸν* (Polytrichum commune) καὶ ἡ *φουναρία ἡ ὑγροσκοπική* (Funaria hygrometrica).

Ν. Μ.

ἀκρόκαρπος (Acrocarpus Kütz.) [*Βοτ.*]. Συνώνυμον τοῦ φύκους τῆς Ἀδριατικῆς *γελιδίου* (Gelidium Lamour). Ὡς ἐπίθετον σημαίνει τὸν παράγοντα τὸν καρπὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὡς π. χ. ὁ φοῖνιξ (Θεοφρ. Ι. Φ. 1. 14. 2).

ἀκρόκερα (τὰ) [*Ζῳολ.*]. Ἔντομα δίπτερα *κυστοειδῆ*, μικρότατα, ζῶντα εἰς γλυκὰ καὶ ἁλμυρὰ ὕδατα.

Δ. Ν. Π.

ἀκροκέραιον [*Ναυτ.*]· κοιν. *τὸ πινό*, (γαλλ. la tusée de la vergue ἢ le bout de vergue, ἀγγλ. yard-arm). Τὸ ἑκατέρωθεν ἑκάστης κεραίας ἄκρον. Προκειμένου δηλαδὴ περὶ κεραίας (1) τετραγώνου ἱστίου, ἀκροκέραιον εἶναι τὸ τμῆμα (3) τῆς κεραίας, τὸ εὑρισκόμενον ἔξω τοῦ τραχηλώματος τοῦ ἱστιούχου (2), τοῦ ἐνωτίου τοῦ ψελλίου (5) τῆς *ἀκροδετήσεως*, τῆς διαβάθρας (6), τοῦ ὁλκοῦ (23) καὶ τοῦ κεροίακος (8), ἐν τῷ σχήματι τῷ εἰκονίζοντι δεξιὸν τμῆμα τῆς κεραίας μεγάλου ἱστίου ἀπὸ πρώρας ὁρώμενον. Ἐν τῷ ἀκροκεραίῳ (3) ὑπάρχει *γλυφὴ* μετὰ *ἐντρόχου* διὰ τὴν διέλευσιν καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ ἀγομένου (13) τοῦ ἐκφόρου· ἐπὶ δὲ τῆς ἄνω ἐπιφανείας του *τόρμοι* (4) ἢ ὀδόντες, χρησιμεύοντες διὰ τὴν πρόσδεσιν τῆς *ἀκροδέας* τῆς σειροδετήσεως. Τὸ ἄκρον τοῦ ἀκροκεραίου, ὃν ἐστρογγυλευμένον, τραχηλοῦται ὑπὸ σιδηροῦ τεύχους, περιβάλλοντος διὰ τῶν δύο *στεφανῶν* του (9)

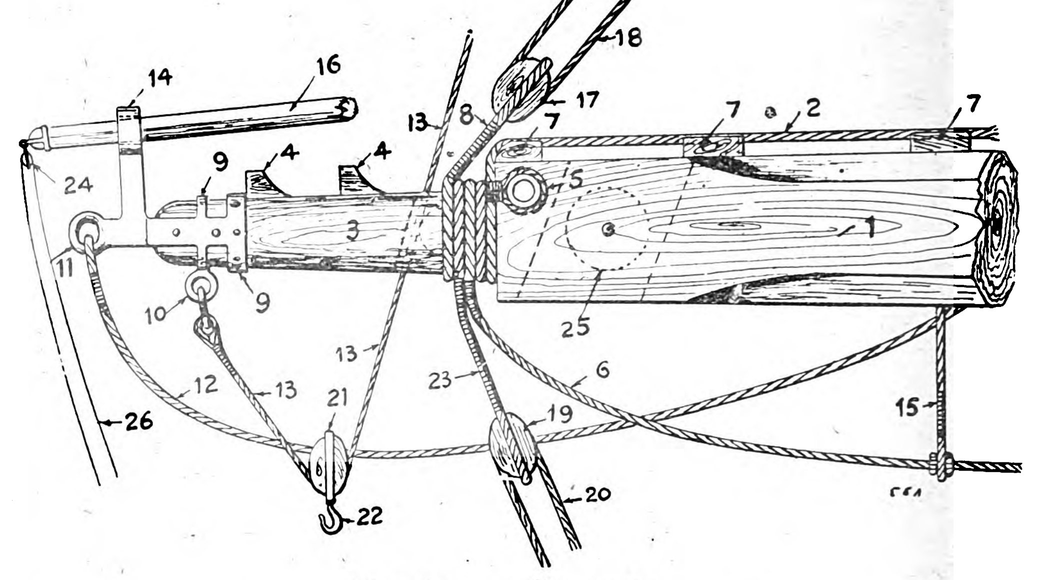

Ἀκροκέραιον μεγάλης κεραίας.

[1 Σῶμα τῆς κεραίας. — 2 Ἱστιοῦχος. — 3 Ἀκροκέραιον. — 4 Ὀδοὺς ἢ τόρμος. — 5 Ψέλλιον τῆς ἀναδετικῆς ἀκροδέας. — 6 Διαβάθρα. — 7 Τύλοι διὰ τὴν στερέωσιν τοῦ ἱστιούχου. — 8 Ἐνώτιον τοῦ τροχίλου τοῦ κεροίακος. — 9 Στεφάναι στερεώσεως τοῦ σιδηροῦ ἀκροκεραίου. — 10 Πόρπη τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐκφόρου. — 11 Πόρπη τῆς παραδιαβάθρας. — 12 Παραδιαβάθρα. — 13 Ἀγόμενον τοῦ ἐκφόρου. — 14 Ἐξωτερικὸς κλοιὸς τοῦ δορατίου τοῦ παραδολωνίου. — 15 Ἀναβολεὺς τῆς διαβάθρας. — 16 Δοράτιον. — 17 Τρόχιλος τοῦ κεροίακος. — 18 Ἀγόμενον τοῦ κεροίακος. — 19 Τρόχιλος τοῦ ὁλκοῦ. — 20 Ἀγόμενον τοῦ ὁλκοῦ. — 21 Τρόχιλος τοῦ ἐκφόρου. — 22 Κόραξ τοῦ ἐκφόρου ἀγκυριζόμενος εἰς τὸ μύομμα τοῦ πλαγιοτραχηλώματος. — 23 Ἐπάγων τοῦ ὁλκοῦ. — 24 Τρόχιλος τοῦ ἀκροκεραίου τοῦ δορατίου. — 25 Ἔντροχον τοῦ ποδὸς τοῦ δόλωνος. — 26 Σηματόσχοινον εἴτε ἀνάπους τοῦ παραδολωνίου. — Τὸ ψελλιωτὸν ἐνώτιον τοῦ συσπάστου τοῦ σάλου καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ποδὸς τοῦ δόλωνος δὲν σημειοῦνται πρὸς ἀποφυγὴν περιπλοκῆς ἐν τῷ σχήματι.]

τὸ ἀκροκέραιον, πρὸς ὃ στερεοῦται διὰ διαμπερῶν γόμφων· ἀποφύονται δὲ ἀπὸ τοῦ τεύχους τούτου ἡ *πόρπη* (10) εἰς ἣν ἀγκυρίζεται διὰ *ψαλιδωτοῦ κόρακος* ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀγομένου τοῦ *ἐκφόρου* (12), ἡ ἐξωτάτη πόρπη (11) εἰς ἣν καθάπτεται τὸ ἄκρον τῆς *παραδιαβάθρας* (12), καὶ ὁ ἐξωτερικὸς κλοιὸς (14) τοῦ δορατίου (16), ἀπολήγοντος καὶ αὐτοῦ εἰς ἀκροκέραιον (24), εἰς ὃ ποδοῦται ὁ *πρόπους* τοῦ *παραδολωνίου*.

Ἐκ τῶν ἀκροκεραίων τῶν *δολώνων* καὶ τῶν *μεγάλων* προκειμένου περὶ σειροδετήσεων, ἢ *ἀναδέσεως* τοῦ ἱστίου ἢ ἐπὶ τῶν *μεγάλων*, προκειμένου περὶ ποδώσεως δολώνων, κάθηνται ἱππαστὶ οἱ θωρακῖται, ὅπως ἀντιμεθέλκωσι τοὺς πόδας τῶν δολώνων ἢ δέσωσι τὴν σειροδετικὴν ἀκροδέαν. Κατὰ δὲ τὴν *ἐμβολὴν* εἰς τὰς ναυμαχίας τοῦ Ἄλλοτε Ναυτικοῦ, οἱ θωρακῖται μάχης πατοῦντες ἐπὶ τῆς *παραδιαβάθρας* (12) καὶ ἀκουμβῶντες διὰ τῆς κοιλίας ἐπὶ τῆς πρυμναίας ὄψεως τοῦ ἀκροκεραίου (3), ἔρριπτον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου τὰς *γρενάδας* ἢ *φλογοφόρους ῥοιάς* — προμήτορας τῆς συγχρόνου χειροβομβίδος — τὰς ὁποίας ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ἐντὸς βυρσίνου κάδου.

Εἰς τὰ ἀκροκέραια τῶν φωσώνων, καὶ τῶν σιπάρων, δεδομένου ὅτι αἱ κεραῖαι αὗται πρέπει νὰ ἀπαλλάσσωνται αὐτομάτως, κατὰ τὴν καθαίρεσιν των καὶ ἅμα τῷ κελεύματι «*ὄρθωσον — χάλα*»,

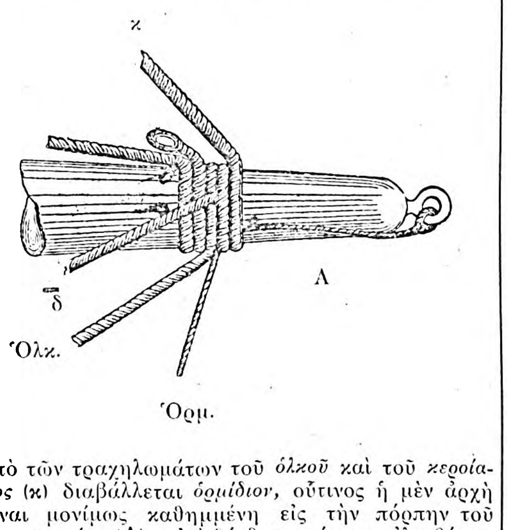

ἀπὸ τῶν τραχηλωμάτων τοῦ *ὁλκοῦ* καὶ τοῦ *κεροίακος* (κ) διαβάλλεται *ὁρμίδιον*, οὗτινος ἡ μὲν ἀρχὴ εἶναι μονίμως καθημμένη εἰς τὴν πόρπην τοῦ ἀκροκεραίου (Α), αὐτὸ δέ, διαπερώμενον ἐλευθέρως μεταξὺ κεραίας καὶ τραχηλωμάτων ὁλκοῦ καὶ κεροίακος, φθάνει εἰς τὸ κατάστρωμα: ἡ ἕλξις τοῦ ὁρμιδίου, ἀφ' ἑνὸς βοηθεῖ τὴν ὄρθωσιν τῆς κεραίας, ἑλκομένου τοῦ ἀκροκεραίου της πρὸς τὰ κάτω, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποτραχηλοῖ, ἐντεινομένου τοῦ ὁρμιδίου, τόν τε κεροίακα καὶ τὸν ὁλκόν.

Ὅταν ἡ κεραία δὲν εἶναι *τετραγώνου ἱστίου* ἀλλὰ «*τραπεζοειδοῦς*», λ. χ. εἶναι *κέρας ἡμιολίου* ἢ *ἐπιδρόμου*, τότε τὸ ἀκροκέραιον λαμβάνει τὴν ὀνομασίαν *τέρθρον* (κοιν. *πινὸ* τοῦ *πικιοῦ*, le pic, the peak).

Εἰς τὰ σύγχρονα πλοῖα, ὀνομάζομεν «*ἀκροκέραια*», τὰ ἑκατέρωθεν ἄκρα πάσης σιδηρᾶς κατασκευῆς, ἐπεχούσης θέσιν κεραίας. Ἐξακολουθοῦσι δὲ καὶ σήμερον ἔτι χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν ἔπαρσιν σημάτων.

ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀκροκέραμος ἢ καὶ *ὀρθοκέραμος* [*Ἀρχιτ.*]. Ὁ εἰδικὸς κέραμος, δι' οὗ περατοῦται ὑπεράνω τῆς κορωνίδος ἡ σειρὰ τῶν καλυπτήρων.

Οἱ ἀκροκέραμοι, ἐκ μαρμάρου διὰ τὰ πολυτελέστερα ἔργα κατασκευαζόμενοι ἢ ἐξ ὀπτῆς γῆς ὡς καὶ οἱ λοιποὶ κέραμοι, διεκοσμοῦντο συνήθως δι' ἀναγλύφων ἀνθεμίων ῥιπιδοειδῶν (*ἀνθεμωτοὶ καλυπτῆρες*) ἐπὶ τμήματος ὀρθουμένου σχεδὸν κατακορύφως καὶ ὄπισθεν τοῦ ὁποίου ἡμικυλινδρικὴ οὐρὰ ἐχρησίμευε πρὸς συγκράτησίν των ὑπὸ τῶν ἀμέσως ἀνωτέρων καλυπτήρων. Παρόμοιοι τύποι ἀκροκεράμου ἐφαρμόζονται καὶ σήμερον. Εἰς τὰ παρακείμενα σχήματα εἰκονίζονται ὡραιότατα ὑποδείγματα ἀνθεμωτῶν ἀκροκεράμων τοῦ Παρθενῶνος, καὶ τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι ναοῦ τῆς Προπυλαίας Ἀρτέμιδος.

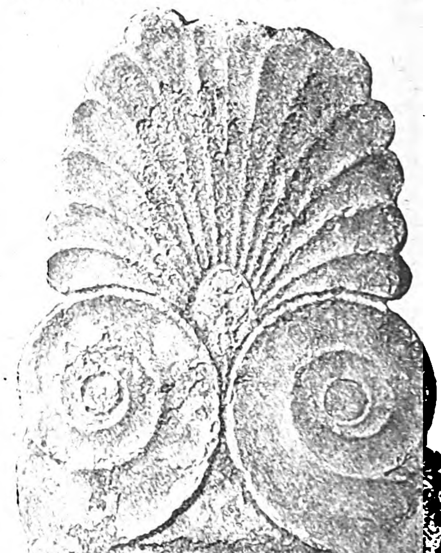

Ἀκροκέραμος τοῦ Παρθενῶνος.

Ἐν Ἐτρουρίᾳ μεγίστη ἐφαρμογὴ ἐγίνετο τῶν ἀκροκεράμων ἐξ ὀπτῆς γῆς, ποικιλώτατα καὶ πλουσίως διακεκοσμημένων διὰ φυτικῶν κοσμημάτων, κεφαλῶν κλπ. πλειστάκις ἐγχρώμων. Συλλογαὶ τοι-

Digitized by Google

ούτων ἀκροκεράμων εὑρίσκονται εἰς τὰ μουσεῖα Λούβρου καὶ Νεαπόλεως. Τὰς ρωμαϊκὰς ἀκροκεράμους ἐκόσμουν ἄνθη, καρποί, ἀγγεῖα, κεφαλαὶ ζῴων, ἀετῶν κ. λ. Ἀκροκέραμος τῆς Πύλης τῆς Ὀκταβίας παριστᾷ ὁλόσωμον ἀετόν.

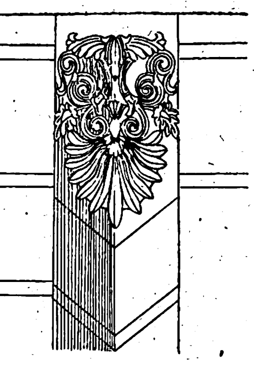

Ἀκροκέραμος τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι ναοῦ τῆς Προπυλαίας Ἀρτέμιδος.

Εἰς τὰς σημερινὰς στέγας συνήθως καὶ διὰ λόγους οἰκονομίας παραλείπονται οἱ ὀρθοκέραμοι, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἐφαρμόζεται τὸ σύνηθες ἀμμοκονίαμα πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ τελευταίου καλυπτῆρος. Ι. Χ.

Ἀκροκεραύνια *ὄρη* (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Προέκτασις πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τῶν *Κεραυνίων* ὀρέων (τῶν γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα ὄρη τῆς *Χειμάρρας* ἢ ὄρος *Τσίκα*). Τούτων ἡ πρὸς τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν ἐξέχουσα ἄκρα, ἡ καταλήγουσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Γλῶσσα*, ἐκαλεῖτο *Ἀκροκεραύνια*.

Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῶν Ἀκροκεραυνίων ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἅγιος Βασίλειος ἔχει ὕψος 830 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Αἱ πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος καὶ πρὸς τὸν κόλπον τῆς Αὐλῶνος κατερχόμεναι κλιτύες εἰσὶν ἀπότομοι. Τὸ μῆκος τῶν Ἀκροκεραυνίων μέχρι τῆς ἀρχῆς τῶν Κεραυνίων ὀρέων εἶναι 17 περίπου χιλιομ. καὶ τὸ μέγιστον πλάτος 5. Ν. Κ.

—*[Παρ. Γεωγρ.]*. Τὰ Ἀκροκεραύνια σχηματίζουν κλασσικοῦ τύπου ἀκρωτήριον, χερσονησίζον καὶ προέχον ἐπὶ 7 μίλλια Β.ΒΔ ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς Βορείου Ἠπείρου, κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν Κεραυνίων ὀρέων, τῶν ὁποίων προέκτασιν ἀποτελεῖ. Ἀπολήγει δὲ τὸ ἀκρωτήριον εἰς δύο ἄκρας, τὴν μὲν ἀκριβῶς πρὸς Β, *Γκαρλοβέτσι* καλουμένην, τὴν δὲ πρὸς δυσμάς, ὡς *Γλῶσσαν* μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὡς *Λιγκουέττα* (Linguetta) δὲ ὑπὸ τῶν ξένων ναυτικῶν γνωστὴν (πλάτος = 40°25′20″ — μῆκος = 19°18′20″ χάρτης Ἀγγλικὸς 2701 = Gulf of Cattaro to Corfou καὶ 1589 = Valona bay). Σχηματίζον πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ τὸν *κόλπον τῆς Αὐλῶνος*, ἔχει τὸν μὲν *ὦμον* (ἀγκάλην *Ὄρσο*, πλατ. = 40°18′50″ — μῆκος = 19 23′ 00″) πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος, τὴν δὲ *μασχάλην* του ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Αὐλῶνος, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ αὕτη τὸν νότιον *μυχὸν* (δρμ. *Δουκάτι*)· πρὸ δὲ τῆς βορείας του ἄκρας *Γκαρλοβέτσι*, ἡ εἰς στρατηγικωτάτην θέσιν διὰ τὸ Ἀδριατικὸν ἀναδύουσα μικρὰ νῆσος *Σάσσων* (Σάζενο).

Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο παρουσιάζει ὑψηλὰς κορυφάς, ἄνω τῶν 1150 ποδῶν, ὧν ὑψηλοτέρα ἡ *Μεμοὺτς* (Memuttch) 2367 ποδῶν εἰς $1^{3}/_{4}$ μ. ἀπὸ τῆς ἄκρας του *Λιγκουέττα*, ἥτις μετὰ τῆς ἰταλικῆς ἄκρας *Σάντα Μαρία ντὶ Λέουκα* ἀφορίζει τὴν μεγαλυτέραν στένωσιν τοῦ Ἀδριατικοῦ καὶ τὴν ἐπαφὴν αὐτοῦ πρὸς τὸ Ἰόνιον, ὡς εἶχε παρατηρήσει τοῦτο καὶ Σκύλαξ ὁ Καριανδεὺς (*Σκυλ. Καρ.* Περικλ. 26,27). Ἡ ἄκρα Γλῶσσα (Λιγκουέττα) μετὰ τῆς Σάσσωνος ἀνήκει σήμερον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ ὀνομασία Ἀκροκεραύνια ἐπεκράτησεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλινίου (Plin. Hist. III 15,2· πρβ. V 29,2) τονίζοντος ἰδιαιτέρως ὅτι ἀποτελοῦν τμῆμα τῆς Ἠπείρου, τοῦθ' ὅπερ οἱ σύγχρονοι ὁμοεθνεῖς του ἀμφισβητοῦσι. Σ. Ε. Λ.

ἀκροκερίδαι (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Ὁμοιογένεια *διπτέρων* ἐντόμων, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγονται τὰ *ἀκρόκερα*. Δ. Ν. Π.

ἀκροκεφαλία (ἡ)· ἐν χρήσει ὅρος ἐν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ καὶ τῇ ἰατρικῇ χαρακτηρίζων ἰδιάζουσαν παραμόρφωσιν τῆς κεφαλῆς.

— [ΑΝΘΡΩΠΟΛ.]. Ὁ ὅρος *ἀκροκεφαλία* ἐν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ ἀποτελεῖ τύπον κρανιακῆς κατατάξεως. Μεταξὺ τῶν διαιρέσεων τῶν διαφόρων τύπων κρανίων, ἀναλόγως τοῦ δείκτου «μήκους—ὕψους» (καθέτου), δηλ. τῆς σχέσεως τῆς προσθιοπισθίας διαμέτρου (μήκους) πρὸς τὴν διάμετρον ὕψους, ἢ ἀναλόγως τοῦ δείκτου «πλάτους—ὕψους» ἔχομεν πλὴν ἄλλων, κατά τινας, καὶ τὴν διαίρεσιν εἰς *ταπεινοκέφαλον, μετριοκέφαλον* καὶ *ἀκροκέφαλον (ἢ ταπεινο-μετριο-ἀκρόκρανον)* τύπον. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου χαρακτηρίζονται κρανία ὧν τὸ ὕψος, δηλαδὴ ἡ διάμετρος ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ σημείου βασίου μέχρι τοῦ βρέγματος, εἶναι μεῖζον ἢ εἰς ἄλλα κρανία, πλησιάζον ἢ καὶ ὑπερβαῖνον τὰς διαμέτρους μήκους ἢ πλάτους. Ἀντὶ «*ἀκροκεφαλία*» συνήθως μεταχειρίζονται τὸν ὅρον «*ὑψικεφαλία*». Γενικῶς ἐπὶ τῶν διαφόρων φυλῶν ὑπερτερεῖ ἡ μετριοκεφαλία καὶ ἀκροκεφαλία. Τὸ πλέον ὑψηλὸν κρανίον ἐμφανίζουν οἱ Ἐσκιμῶοι, Ἰάπωνες, Κρῆτες καὶ ἄλλαι τινὲς φυλαί, ἰδίᾳ βορειοαμερικανικαί. Συχνάκις ἡ *δολιχοκεφαλία* (μακρὸν-στενὸν κρανίον, συναντᾶται μετὰ *χαμαὶ (ἢ ταπεινο-)κεφαλίας* καὶ ἡ *βραχυκεφαλία* (βραχὺ-πλατὺ κρανίον) μετὰ *ὑψι (ἀκρο-)κεφαλίας*. Δὲν ἀποτελεῖ ὅμως τοῦτο οὐδαμῶς κανόνα γενικὸν τῶν φυλῶν. Ὑπάρχουν δὲ καὶ πλεῖσται παραλλαγαὶ μεταξὺ τῶν σχέσεων τῶν τριῶν αὐτῶν διαμέτρων τῶν κρανίων.

Κυρίως ὅμως διὰ τοῦ ὅρου «*ἀκροκεφαλία*» χαρακτηρίζομεν ὡρισμένην κρανιακὴν παραμόρφωσιν. Αἱ παραμορφώσεις τοῦ κρανίου εἶναι τοῦτο μὲν παθολογικαί, τοῦτο δὲ τεχνηταί. Μεταξὺ τῶν παθολογικῶν τοιούτων, αἵτινες ὀφείλονται εἰς πρώϊμον συνοστέωσιν ραφῶν τοῦ κρανίου, διακρίνομεν τὴν *ὀξυκεφαλίαν* ἢ *ὑψικεφαλίαν* ἢ *τροχοκεφαλίαν*, ἢ *πυργοκεφαλίαν* ἢ *ἐν σχήματι «κώνου σακχάρεως»*, ἢ *ἀκροκεφαλίαν*. Αὕτη παράγεται ἐκ τῆς πρωΐμου συνοστεώσεως τῆς στεφανιαίας ραφῆς. Συνεπείᾳ ταύτης καὶ κατὰ τὸν τυπικὸν κανόνα, παρακωλύεται μὲν ἡ προσθιοπισθία ἀνάπτυξις τοῦ κρανίου καὶ τοῦ ἐγκεφάλου, ἀναπληροῦται δὲ αὕτη διὰ διογκώσεως τῶν πλαγίων καὶ ἀνυψώσεως ἰδίᾳ τοῦ θόλου. Τὸ μέτωπον εἶναι πεπλατυσμένον, τὸ ἰνίον προέχον καὶ τὸ ὅλον κρανίον εἶναι ὀξὺ ἢ ἔχει ἀποτόμους κλιτῦς.

Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους, ἡ ἀκροκεφαλία ὀφείλεται εἰς πρώϊμον συνοστέωσιν τῆς στεφανιαίας ἀλλὰ καὶ τῆς ὀβελιαίας ραφῆς συγχρόνως. Νομίζομεν ὅτι, εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας πράγματι παράγεται ἀληθὴς ἀκροκεφαλία, δηλαδή, τὰς συνδυαζούσας τὴν ὀξυκεφαλίαν μετὰ τῆς σκαφοκεφαλίας (ἥτις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς συνοστεώσεως τῆς ὀβελιαίας ραφῆς). Τέλος, ἀπαντῶμεν καὶ πρώϊμον συνοστέωσιν τῶν βρεγματικῶν μετὰ τῶν πέριξ, πλὴν μεταξύ των. Παραμένει δηλαδὴ ἀνοικτὴ μόνον ἡ ὀβελιαία ραφή, καὶ δυνατὴ μόνον ἡ καθ' ὕψος ἀνάπτυξις κωνοειδῶς.

Μετὰ τῶν παραμορφώσεων καθόλου συνυπάρχει, ὡς εὐνόητον, καὶ παραμόρφωσις τῶν διαφόρων

Ἀκροκεφαλία (σκαφοοξυκεφαλία).

μερῶν τοῦ ἐγκεφάλου. Αὕτη δυνατὸν νὰ μὴ ἔχῃ, κατὰ κανόνα μάλιστα, συνεπείας ἐπὶ τῆς διανοητικότητος. Ἡ *παθολογικὴ ἀκροκεφαλία* (βλ. κατωτέρω) δὲν ἐμποδίζει πάντοτε τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀτόμου, ἀκόμη δὲ καὶ τὴν ἐμφάνισιν μεγαλοφυΐας, ὅπως καὶ αἱ τεχνηταὶ παραμορφώσεις, ἃς συνηθίζουν διάφοροι λαοί. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

—[ΙΑΤΡ.]. Ἡ ἀκροκεφαλία καλεῖται παρά τινων συγγραφέων καὶ *πυργοκεφαλία* (turricéphalie) ἐκ τῆς εἰδικῆς μορφῆς, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ κεφαλή, συνοδεύεται δέ, σχεδὸν πάντοτε, ὑπὸ ἐξοφθαλμίας καὶ ἄλλων κρανιακῶν παραμορφώσεων ἀποκαλυπτομένων διὰ τῆς ἀκτινογραφήσεως. Ἐπίσης συνυπάρχουσι πολλάκις διάφοροι ἄλλαι ἀνωμαλίαι ἐπὶ τοῦ προσώπου (προγναθισμός, ἀσυμμετρία), τῆς ὑπερῴας καὶ ἐπὶ τῶν ἄκρων, ἰδίᾳ δὲ συνδακτυλία τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν· ἡ τελευταία αὕτη μορφὴ τῆς ἀκροκεφαλίας ἐκλήθη *ἀκροκεφαλοσυνδακτυλία* καὶ περιεγράφη εἰς ἰδιαιτέραν μελέτην παρὰ τοῦ Apert κατὰ τὸ 1906.

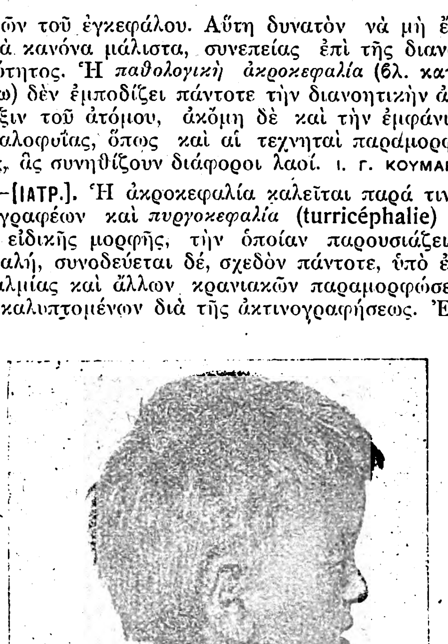

Τύπος ἀκροκεφάλου.

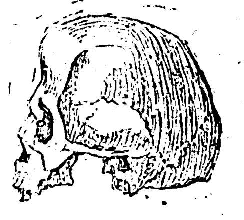

Κρανίον ἀκροκεφάλου.

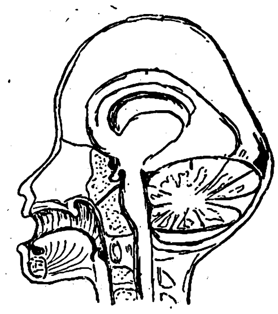

Ἐσωτερικὴ διάταξις τῶν ὀργάνων τῆς κεφαλῆς ἀκροκεφάλου.

Ἡ αἰτιολογία τῆς ἀκροκεφαλίας εἶναι μᾶλλον σκοτεινή, διότι εἶναι μὲν βέβαιον ὅτι ἐπέρχεται πρόωρος συνοστέωσις τῶν κρανιακῶν ραφῶν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀκόμη ἐξηκριβωμένον διὰ ποῖον λόγον καὶ τίνι τρόπῳ παράγεται ἡ συνοστέωσις αὕτη.

Ἡ τοιαύτη παραμόρφωσις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν συφιλίδα, ἐφ' ὅσον εἰς τὸ κληρονομικὸν τῶν πλείστων περιπτώσεων δὲν ἀναφαίνεται ἡ νόσος αὕτη. Δυνάμεθα ἆρά γε νὰ τὴν ἀποδώσωμεν εἰς διαταραχὰς τῶν ἐσωτερικῶν ἐκκρίσεων; Χωρὶς τὸ τοιοῦτον νὰ εἶναι ἀπίθανον, δὲν γνωρίζομεν ἀκόμη εἰς τίνας ἀδένας εἶναι δυνατὸν νὰ ὀφείληται ἡ διαταραχὴ αὕτη.

Δὲν ὑπάρχει ἐπίσης φυλετικὴ προδιάθεσις. Παρετηρήθη μόνον ἐνίοτε σχετική τις κληρονομικότης. Οὕτως ὁ Hirshberg συνήντησεν ἀκροκέφαλον παῖδα, τοῦ ὁποίου ὁ ἐκ μητρὸς πάππος ὑπῆρξεν ἐπίσης ἀκροκέφαλος, προσέτι ὁ Osler εἶδε δύο ἀδελφοὺς ἀμφοτέρους ἀκροκεφάλους καὶ ὁ Hamy δύο ἀδελφάς.

Κατά τινας ἡ ἀκροκεφαλία δέον νὰ ἀποδοθῇ εἰς μηνιγγίτιδα ἐμφανισθεῖσαν κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωήν, ἥτις ἐγένετο πρόξενος τῆς προώρου συνοστεώσεως τῶν κρανιακῶν ραφῶν. Ἀκροκέφαλός τις, παρατηρηθεὶς παρὰ τοῦ Almond, εἶχε δύο ὀδόντας εἰς ἡλικίαν ἐλάσσονα τῶν τριῶν μηνῶν καὶ 16 πρὶν γίνῃ ἀκόμη ἑνὸς ἔτους. Ἡ πρόωρος αὕτη ὀδοντοφυΐα δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ προέρχηται καὶ ἐξ ὑπερενεργητικότητος τοῦ ὀστεοπλαστικοῦ ἱστοῦ.

Ἡ πρόωρος ὀστεοποίησις τῆς στεφανιαίας καὶ τῆς ὀβελιαίας ραφῆς ἄγει πολλάκις εἰς τὴν μικροκεφαλικὴν ἀκροκεφαλίαν· οὕτως, ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ Almond, αἱ πηγαὶ καὶ αἱ ραφαὶ τοῦ κρανίου, αἵτινες εἶναι σημεῖα ἐλάσσονος ἀντιστάσεως, εἶχον ὑποχωρήσει ὑπὸ τὴν ἐσωτερικὴν πίεσιν καὶ ἄνωθεν αὐτῶν εἶχε σχηματισθῇ ἐγκεφαλοκήλη.

Ἡ παραμόρφωσις τῆς κόγχης τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἥτις εἶναι συνήθης ἐνταῦθα, ὀφείλεται ἴσως εἰς συνοστεώσεις τῶν ὀστῶν τῆς βάσεως τοῦ κρανίου, ἐξ ὧν πιθανὸν νὰ προέρχηται καὶ ἡ στένωσις τοῦ ὀπτικοῦ τρήματος καὶ ἐξ αὐτῆς ἡ ἀτροφία τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ἐκτὸς ἐὰν ἡ στένωσις τοῦ ὀπτικοῦ τρήματος ὀφείληται ἁπλῶς εἰς ἔλλειψιν ἀναπτύξεως ἀνταποκρινομένην πρὸς τὰς μικρὰς διαστάσεις τοῦ νεύρου. Ἐπὶ ἀκροκεφάλου παιδίου, θανόντος εἰς ἡλικίαν $3^{1}/_{2}$ μηνῶν, ὁ Apert παρετήρησε πρόωρον συνοστέωσιν μεταξὺ τῶν δύο τμημάτων τοῦ προσθίου καὶ τοῦ ὀπισθίου σφηνοειδοῦς, ἐνῷ συνήθως ἡ συνοστέωσις αὕτη ἐπέρχεται φυσιολογικῶς μόλις μετὰ τοὺς 12 μῆνας.

Κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἀνωμαλίας ταύτης εἶναι ἡ εἰδικὴ παραμόρφωσις τοῦ κρανίου καὶ ἡ ἐξοφθαλμία, ἥτις εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ ὑπερβολική. Ἡ ὅρασις ὁτὲ μὲν εἶναι ἀνέπαφος, ὁτὲ δὲ κατεστραμμένη, καὶ ἡ ἀτροφία τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου εἶναι ἡ βλάβη, ἥτις παρατηρεῖται συνηθέστερον. Ἐπὶ 42 περιπτώσεων ὁ Enslin εὗρηκε 36κις ἀτροφίαν μετανευριτικὴν καὶ δὶς μόνον πρωτοπαθῆ ἀτροφίαν· ὁ δὲ Friedenwald εὗρηκε ἐννεάκις τὴν μετανευριτικὴν ἀτροφίαν ἐπὶ 12 περιπτώσεων.

Ἡ ψυχικὴ κατάστασις τῶν ἀκροκεφάλων εἶναι διάφορος· τινὲς ἐξ αὐτῶν εἶναι καθυστερούμενοι καὶ ἠλίθιοι, ἄλλοι ὅμως ἔχουσι τὴν διάνοιαν ἐπαρκῶς ἀνεπτυγμένην. Εἰς τὰ πλεῖστα περιστατικὰ ἡ ἀκοὴ εἶναι ἀνέπαφος ὡς καὶ ἡ γεῦσις. Κατὰ τὸν Meltzer, ἐπὶ 20 περιπτώσεων αἱ 10 ἔχουσιν ἀπολέσει τὴν ὄσφρησιν. Πολλάκις παρατηρεῖται κεφαλαλγία καὶ ἐνίοτε ἴλιγγος. Ἐξ αἰτίας δὲ τῆς ἐξοφθαλμίας τὰ βλέφαρα δὲν κλείουσιν ὁλοτελῶς ἐξ οὗ δακρυόρροια καὶ ἐπιπεφυκῖτις. Ὁ στραβισμὸς δὲν εἶναι ἐπίσης σπάνιος

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀκροκεφαλοσυνδακτυλίαν, ἐνταῦθα ἐκτὸς τοῦ γνωστοῦ συνδρόμου τῆς ἀκροκεφαλίας ἡ συνδακτυλία ἐμφανίζεται ὑπὸ

Digitized by Google

ποικίλας μορφάς. Αἱ χεῖρες ἔχουσι πολλάκις τέσσαρας μόνον δακτύλους, ὧν μόνον ὁ πρῶτος καὶ ὁ τελευταῖος εἶναι ἐλεύθεροι, ἐνῷ ὑπάρχει παντελὴς συνδακτυλία μεταξὺ τῶν δύο μεσαίων ἄλλοτε πάλιν παρατηρεῖται ἔλλειψις τῶν πρώτων ἢ καὶ ἄλλων φαλάγγων (βραχυδακτυλία) καὶ παντελὴς συνδακτυλία μεταξὺ τῶν δακτύλων μὲ ἡνωμένους τοὺς ὄνυχας ὑπὸ μορφὴν ἑνὸς μόνου μεγάλου ὄνυχος δι' ὅλους τοὺς δακτύλους. Ἡ αὐτὴ συνδακτυλία παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ τῶν ποδῶν, ἔνθα πολλάκις ἐλλείπει εἷς δάκτυλος καὶ συναντᾶται ἐνίοτε συνοστέωσις μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου μεταταρσίου. Οἱ φάλαγγες καὶ τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν εἶναι δυνατὸν ἐπίσης νὰ εἶναι ἐλλιπεῖς.

Αἱ μέχρι τοῦδε δημοσιευθεῖσαι περιπτώσεις ἀκροκεφαλοσυνδακτυλίας εἶναι ἐλάχισται. Τῷ 1923 ὁ Apert παρουσιάζων νεωτέραν του περίπτωσιν εἰς τὴν Ἰατρικὴν Ἑταιρίαν τῶν Νοσοκομείων τῶν Παρισίων ἀνεβίβαζε τὰς γνωστὰς περιπτώσεις εἰς 31. Εἰς ταύτας δέον νὰ προστεθῶσιν αἱ περιπτώσεις τοῦ Hoffa, τοῦ Langmann, τοῦ Freud, τοῦ Nassa, αἱ δύο τοῦ de Bruin καὶ ἡ τελευταία τοῦ De Toni

Συνήθως ἡ διάγνωσις εἶναι εὔκολος, ὁπόταν ὑπάρχωσιν ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀκροκεφαλίας· εἰς τὰς ἀμφιβόλους περιπτώσεις ἡ ἀκτινογράφησις δύναται νὰ εἶναι πολλάκις ἀποδεικτική. Τὰ νεογνὰ τὰ ἐμφανίζοντα τὴν παραμόρφωσιν ταύτην δύνανται νὰ ἐπιζήσωσιν, ἡ πρόγνωσις ἄρα δὲν εἶναι κακή· ἡ βελτίωσις ὅμως τῆς καταστάσεως ταύτης εἶναι λίαν προβληματική. Πράγματι οὐδεμία θεραπεία ἔδωσε μέχρι τοῦδε θετικὰ ἀποτελέσματα. Ἡ παρὰ τοῦ Schlosser, κατὰ τὸ 1913, προταθεῖσα χειρουργικὴ ἐπέμβασις δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὑπῆρξεν εὐνοϊκή. Ἐν περιπτώσει φαινομένων πιέσεως τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ἡ ἀφαίρεσις, μέρους ἢ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ θόλου τοῦ ὀπτικοῦ τρήματος θὰ ἦτο ἴσως συμβουλευτέα.

Ἡ ὀποθεραπεία δύναται βεβαίως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ἀλλὰ καὶ αὕτη οὐδὲν τὸ πραγματικὸν ἀποτέλεσμα ἔχει εἰς τὸ ἐνεργητικόν της. Ἴσως θὰ ἦτο εὔλογον νὰ χορηγήσῃ τις δοκιμαστικῶς ἐκχυλίσματα διαφόρων ἀδένων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Apert*. Bull. et Mém. de la Soc. Méd. des hôpit. de Paris 1906. p. 1310. — *E. Apert*. Arch. de Méd. des Enfants 1915 p. 662. — *P. Lewin*. Americ. Journ. of Dis. of Children· Jan. 1917. — *J. Comby*. Arch. de Méd. des Enfants 1918 p. 476. — *Ed. Park, Grover Powers*. Amer. Journ. of Dis. of children. Oct. 1920. — *Maria Fini*, Boll. delle Scienze Med. Sett.-Ott. 1920. — *E. Apert*. Bull. et Mém. de la Soc. Méd. des hôpit. de Paris 1923. p. 1672. — *Th. Hoffa*. Jahrb. f. Kinderheilk 1923. p. 105. — *Laugmann*. Arch. of Pediatrics 1924 p. 699. — *Freud*. Gesellsch. f. inn. Med. u. Kinderheilk in Wien, Sitzung 13 Mai 1925. — *V. Nassa*. La clinica pediatrica 1925. p. 170. — *J. de Bruin*. Bull. de la Soc. de Pédiatrie de Paris 1925 p. 399. — *G. De Toni*. La Pediatria, 1926, p. 1305.

Σ. ΒΕΡΑΣ

ἀκροκέφαλος (ὁ)· ὁ ἔχων τὴν κεφαλὴν παραμορφωμένην εἰς τρόπον, ὥστε νὰ σχηματίζεται ἐξέχουσα κορυφὴ (βλ. **ἀκροκεφαλία**).

ἀκροκέφαλος (ὁ) *[Ζῳολ.]* (acrocephalus). Πτηνὰ ᾠδικὰ τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλβιδῶν*, χαρακτηριζόμενα ὑπὸ σώματος λεπτοῦ καὶ κομψοῦ, οὐρᾶς κωνικῆς, πτερύγων μᾶλλον βραχειῶν καὶ ἀπεστρογγυλωμένων κατὰ τὰ ἄκρα καὶ πόδας ἰσχυροὺς μετὰ δακτύλων ἐφωδιασμένων δι' ἰσχυρῶν ὀνύχων. Ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν εἰς ἑλώδεις τόπους. Τὸ σῶμά των δὲν ὑπερβαίνει τὰ 20 ἑκ. τοῦ μέτρου.

Ἀκροκέφαλος ὁ καλαμοδίαιτος (acrocephalus arundinaceus). Οὗτος, ἔχων περίπου τὸ μέγεθος τοῦ *στρουθίου* (σπουργίτου), ἔχει χρῶμα φαιόν, ὑπέρυθρον εἰς τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ ἀμαυρότερον εἰς τὴν κοιλίαν καὶ τὰ πλάγια. Πρὸς τὸν ὀφθαλμὸν φέρει λευκὴν ταινίαν. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει κατὰ τὰ μέσα Μαΐου πλησίον τῶν ὑδάτων καὶ μεταξὺ τῶν φυλλωμάτων τῶν καλαμώνων. Ἡ θήλεια γεννᾷ 5—6 ᾠὰ πρασινολεύκου χρώματος μὲ φαιὰς κηλῖδας. Εἶναι πτηνὸν ἀποδημητικόν, ἔρχεται εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὰ μέσα Φεβρουαρίου καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν Ἀφρικὴν κατὰ τὰ τέλη τοῦ φθινοπώρου. Συναντᾶται καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἀραβίας. Τὸ κελάδημά του, καίτοι ἔντονον καὶ τραχύ, εἶναι μελῳδικώτατον.

Ἀκροκέφαλος ὁ τελματόβιος (acrocephalus palustris). Ἔχει τὸ αὐτὸ μέγεθος πρὸς τὸν προηγούμενον. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιοελαιώδης, αἱ πτέρυγες του φέρουσι φαιὰς παρυφὰς καὶ παρὰ τὸν ὀφθαλμὸν φέρει στενὴν λευκὴν γραμμήν. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πλησίον τῶν ὑδάτων. Εἶναι ἐντομοφάγον πτηνόν, ὅπως καὶ πάντα σχεδὸν τὰ πτηνὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικήν.

Ἀκροκέφαλος ὁ στικτὸς (acrocephalus noevia). Διακρίνεται ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ ἀναστήματός του, τῶν ὑψηλῶν ποδῶν του, τῶν μακρῶν δακτύλων του, οἵτινες φέρουσι μεγάλους ὄνυχας, τὸ αἰχμηρὸν κατὰ τὸ ἄκρον ράμφος του, ὅπερ κατὰ τὴν βάσιν του εἶναι εὐρὺ καὶ κατὰ τὸ ἄκρον τῆς ἄνω σιαγόνος φέρει βαθεῖαν ἐντομήν. Τὸ μέγεθος τῶν πτερύγων εἶναι μέτριον. Ἡ οὐρὰ φέρει πυκνὰ καὶ πλατέα πτερά, ἅτινα ἀποστρογγυλοῦνται κατὰ τὸ ἄκρον των. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιοελαιώδης πρὸς τὸν ὑποκίτρινον καὶ φέρει πυκνὰ ἐπιμήκη φαιοῦ χρώματος στίγματα. Συχνάζει ἄλλοτε εἰς ὑγροὺς καὶ τελματώδεις τόπους καὶ ἄλλοτε εἰς τελείως ξηρούς. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει ἐντὸς τῶν φυλλωμάτων ὑδροβίων φυτῶν. Τρέφεται ἐκ μικρῶν σκωλήκων καὶ ἐντόμων. Ἡ πτῆσίς του εἶναι βαρεῖα καὶ μικρᾶς διαρκείας. Τὸ κελάδημά του εἶναι τραχύ. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Εὐρώπην ὅπου ἔρχεται ἐκ τῶν θερμῶν χωρῶν κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ ἀπέρχεται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου.

Ἀκροκέφαλος ὁ μελῳδὸς (acrocephalus cantatus). Εἶναι ὁ μικρότερος ἀντιπρόσωπος τῆς οἰκογενείας. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 14 ἑκ. τοῦ μέτρου. Τὸ ράμφος του εἶναι λεπτὸν καὶ αἰχμηρὸν κατὰ τὸ ἄκρον, ὅπερ φέρει ἐλαφρὰν ἐντομήν. Αἱ πτέρυγες βραχεῖαι καὶ ἀπεστρογγυλωμέναι, ἡ οὐρὰ εὐρεῖα, οἱ ταρσοὶ μετρίου μεγέθους, οἱ δάκτυλοι χονδροί, τὸ πτέρωμα μαλακόν. Ὁ χρωματισμός του σκοτεινῶς φαιοκαστανώδης εἰς τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ φαιὸς πρὸς τὸν ὠχρόπυρρον ἢ ὑπόλευκον εἰς τὴν κοιλίαν καὶ τὰ πλάγια. Ζῇ πλησίον τῶν ὑδάτων μεταξὺ ὑψηλῶν χόρτων, ἐντὸς τῶν ὁποίων καὶ κρύπτεται. Τρέφεται ἐξ ἐντόμων καὶ μικρῶν σκωλήκων. Τὸ ᾆσμά του εἶναι μελῳδικώτατον. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ διατηρεῖται ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ.

Ἀκροκέφαλος ὁ σχοινοδίαιτος (acrocephalus schoenobaenus), κοινότατος ἐν Ἀγγλίᾳ. Διακρίνεται ἐκ χαρακτηριστικῆς κιτρινωπῆς γραμμῆς περὶ τὸν ὀφθαλμόν. Κρύπτεται ἐντὸς θάμνων, ὅπου κατασκευάζει ὡραίαν φωλεάν, καὶ γίνεται μόνον ἀντιληπτὸς ἐκ τοῦ μελῳδικωτάτου κελαδήματός του.

Δ. Ν. Π.

ἀκρόκινον (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Εἶδος κολεοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *μακροκέρων*. Εἶναι πάντα ἰθαγενῆ τῆς τροπικῆς Ἀμερικῆς καὶ χαρακτηρίζονται ὑπὸ τῶν μακροτάτων ἐμπροσθίων ποδῶν των. Ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι ***ἀκρόκινον τὸ μακρόχειρον*** (acrocinus longimanus), τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος φθάνει τὰ 10 ἑκ. τοῦ μέτρου. Κατοικεῖ τὴν Γουϊνέαν καὶ διακρίνεται ἐκ τῶν κηλίδων αἵτινες κοσμοῦσι τὰ ἔλυτρά του.

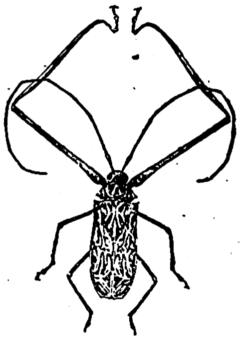

Ἀκρόκινον τὸ μακρόχειρον

Δ. Ν. Π.

ἀκροκιόνιον (τὸ)· ἡ κορυφὴ τοῦ κίονος.

ἀκροκλάδια (τὰ) *[Ζωολ.]*. Ἐχινόδερμα τοῦ ἀθροίσματος *τῶν ἐχίνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχινομετριδῶν*. Τὸ σῶμά των εἶναι ἐλλειπτικὸν-ᾠοειδὲς καὶ φέρει ἀζυγῆ βραχεῖαν ἀκτῖνα. Αἱ ἄκανθαι τοῦ σώματός του εἶναι μακραὶ καὶ χονδραὶ πλὴν τῶν τοῦ στόματός του αἵτινες εἶναι λεπτότεραι καὶ μικρότεραι. Τὰ ζῷα ταῦτα εὑρίσκονται εἰς τὰς περὶ τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανὸν χώρας. Τὸ γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἀκροκλάδιον τὸ τριγωνικὸν* (acrocladia trigonaria).

Δ. Ν. Π.

ἀκρόκλαδος (ὁ)· ὁ ἄκρος, ὁ ὑψηλότερος κλάδος.

ἀκρόκλαδος (Acrocladus mediterraneus Näg) *[Βοτ.]* συνώνυμον τοῦ φύκους *κλαδόφορα* (Kladophora pellucida Kütz).

Ν. Μ.

ἀκρόκομος (ὁ) καὶ ***ἀκροκόμης***· ὁ εἰς τὴν κορυφὴν κομῶν· οὕτω χαρακτηρίζονται αἱ κυπάρισσοι, οἱ φοίνικες· *ἀκροκόμαι* ἐλέγοντο οἱ Θρᾷκες, διότι ἔτρεφον κόμην.

ἀκρόκοπτρον (τό)· οὕτω μετεφράσθη τὸ γαλλ. rognoir, ἐργαλεῖον δι' οὗ ἀποκόπτονται αἱ ἄκραι μετάλλων, ξύλων, ὀνύχων κλπ., *ξακριστῆρι*.

ἀκροκορδία (Acrocordia Massalongo) *[Βοτ.]*. Λειχὴν ἀπαντῶν ἐπὶ φλοιῶν δένδρων καὶ σχηματίζων λεπτοτάτην λευκάζουσαν *θαλλώδη κρούσταν*, μετὰ μικρῶν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἀποθηκίων (A. gemmata).

Ν. Μ.

Ἀκροκόρινθος (ὁ). Βραχώδης κῶνος ἀπότομος, ὕψους 575 μ., ἀποτελῶν τὴν *ἀκρόπολιν* τῆς εἰς τὰ βορεινὰ κράσπεδά του ἁπλουμένης Κορίνθου (τῆς παλαιᾶς), κείμενος δὲ εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων χιλιομέτρων νοτίως τῆς Νέας Κορίνθου. Γραμματικῶς εἶναι γένους ἀρσενικοῦ, διότι ἀρχαιότερον «*ὁ Κόρινθος*» ἐλέγετο ἡ πόλις. Ἀπὸ γεωγραφικῆς ἐπόψεως ὑπῆρξεν ἀείποτε σκοπιὰ καὶ προπύργιον τῆς Πελοποννήσου, κατὰ τῶν ἀπὸ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐπιδρομῶν. Διασώζει καταφανῆ πάντοτε τὰ ἴχνη ὅλων τῶν περιόδων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ βασιλείου. Ἐντὸς τοῦ φρουρίου σώζονται ἐρείπια ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, ἥτις διεδέχθη τὴν Φοινικικὴν Ἀστάρτην, ἧς ἡ λατρεία προφανῶς εἰσήχθη μετὰ τοῦ Βελλεροφόντου καὶ τῆς εἰδικῶς εἰς τὴν Κόρινθον παραμεινάσης θητείας τῶν *Ἱεροδούλων*. Κατὰ Στράβωνα καὶ Παυσανίαν ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι πολλοὶ ναοί, ὡς τὰ τῆς Ἴσιδος τεμένη, τὸ τῆς Πελαγίας καὶ τῆς Αἰγυπτίας, δύο ἕτερα τοῦ ἐν Κανόβῳ Σαράπιδος, ἄλλοι βωμοὶ εἰς τὸν Ἥλιον ἀφιερωμένοι, εἰς τὴν Ἀνάγκην, εἰς τὴν Βίαν, εἰς τὴν Μητέρα τῶν Θεῶν καὶ τὰς Μοίρας, ἀλλὰ ἰδίως εἰς τὴν Δήμητρα καὶ τὴν Κόρην. Εἰς τοὺς ναοὺς τούτους ὅσιον δὲν ἦτο νὰ εἰσέρχεται πᾶς τις.

Ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία ἐπροίκισε τὸν Ἀκρο-

Ἀκροκόρινθος: Ἡ Πύλη ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔπεσε ὁ Λέων Σγουρός.

[Φωτογρ. Σπυρ. Ναουμίδου].

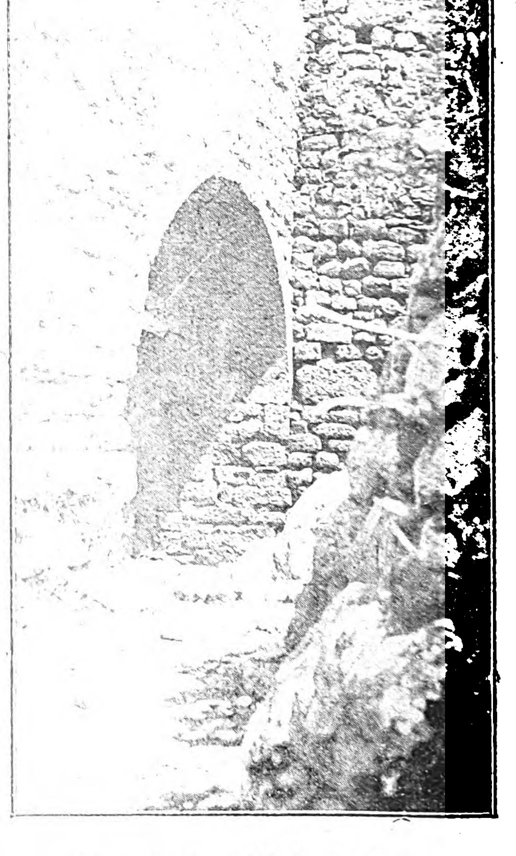

Ἀκροκόρινθος: Ἡ Δευτέρα Πύλη.

[Φωτογρ. Σπυρ. Ναουμίδου].

Digitized by Google

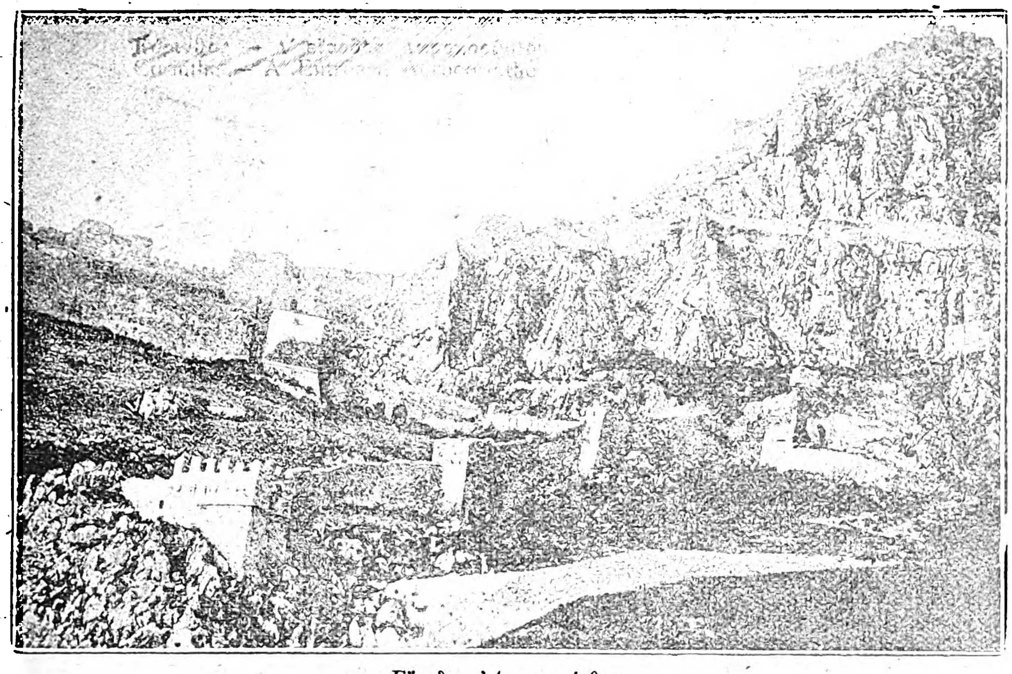

Εἴσοδος Ἀκροκορίνθου.

κόρινθον μὲ τὴν ἀφιέρωσίν του εἰς τὸν Ἥλιον, διότι χρυσίζεται ὑπὸ τῶν ἀκτίνων του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν *Βουναίαν Ἥραν* διὰ τὴν διαύγειαν τῆς περιβαλλούσης αὐτὸν ἀτμοσφαίρας. Ὁ χριστιανισμὸς καὶ κατόπιν ὁ μουσουλμανισμὸς τὸν ἐπλήρωσαν μὲ ναΐσκους καὶ μὲ μικρὸν ἀλλὰ γραφικώτατον τζαμίον, προδίδον ἀληθῆ ἀκμὴν κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν ἐπὶ τοῦ ἀποκρήμνου τούτου βράχου. Πανταχοῦ ὁ μέγας χῶρος, εἰς ὃν ἐκτείνεται τὸ ὀχυρότατον φρούριον, διακόπτεται ποῦ μὲν ἀπὸ τείχη, ποῦ δὲ ἀπὸ πύργους, ἐνταῦθα ἀπὸ θολωτὰς πύλας, ἐκεῖ ἀπὸ ὑπογείους διόδους, δεξαμενὰς καὶ πλῆθος φρεάτων, διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων γενεαὶ πολλαὶ εἰργάσθησαν εἰς συμπλήρωσιν τῶν παραδόξων τῆς φύσεως. Διότι ὁ Ἀκροκόρινθος παρουσιάζει περίεργά τινα ὑδροστατικὰ φαινόμενα. Ὀλίγον βορειανατολικώτερον τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τοῦ Ἀκροκορίνθου, ἐφ' ἧς ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, κεῖται ὑπόγειος δεξαμενὴ εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι δυνατὴ ἡ κατάβασις διὰ στομίου φρέατος καὶ ἥτις εἶναι πάντοτε πλήρης εἰς ὡρισμένην στάθμην, ὡς ἐὰν ἀποτελῇ φυσικὸν ἀρτεσιανὸν φρέαρ, χωρὶς οὔτε νὰ αὐξάνεται τὸ ὕδωρ οὔτε νὰ ὀλιγοστεύῃ. Καὶ σήμερον μὲν ἡ δεξαμενὴ αὐτὴ καλεῖται *Δραγονέρα*, ὑπὸ δὲ τῶν ἀρχαιολογούντων θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερομένη ἐπὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου *Πειρήνη*, ἢ τὴν ἄλλην *Πειρήνην*, τὴν ἐν τῇ ἀφνειῷ Κορίνθῳ, τροφοδοτοῦσα. Ἀπὸ τὸν Ἀκροκόρινθον ἡ θέα εἶναι μεγαλοπρεπής. Πλὴν τῶν γύρω τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ἀντικρινῶν ἐπὶ τῆς Στερεᾶς ὀρέων, διακρίνονται εἰσέτι καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν μνημεῖα.

Ἡ εἴσοδος τοῦ φρουρίου κεῖται πρὸς Μεσημβρίαν. Φέρει δὲ εἰς αὐτὴν ἀνωφερὴς δρομίσκος, εἷς καὶ μόνος, τοῦ ὁποίου τμῆμα εἶναι λιθόστρωτον, τὸ πλεῖστον δὲ λαξευμένον. Παρὰ τὴν παλαιὰν Πύλην, ὁ δρομίσκος διακόπτεται ὑπὸ τάφρου ἀμυντικῆς, βαθυτάτης ἄλλοτε. Ἐκεῖ, κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὑπῆρχε *κινητὴ γέφυρα*. Ἤδη ὑπάρχει μικρὰ ξυλίνη, μόνιμος, ἀλλὰ σαθρά. Τὰ πάντα πέραν τῆς Πύλης ἔχουν καταπέσει εἰς ἐρείπια, πλὴν τῶν δεξαμενῶν, αἵτινες διατηροῦνται, καίπερ ἀχρηστευθεῖσαι καὶ συνεπῶς ὑποκείμεναι εἰς

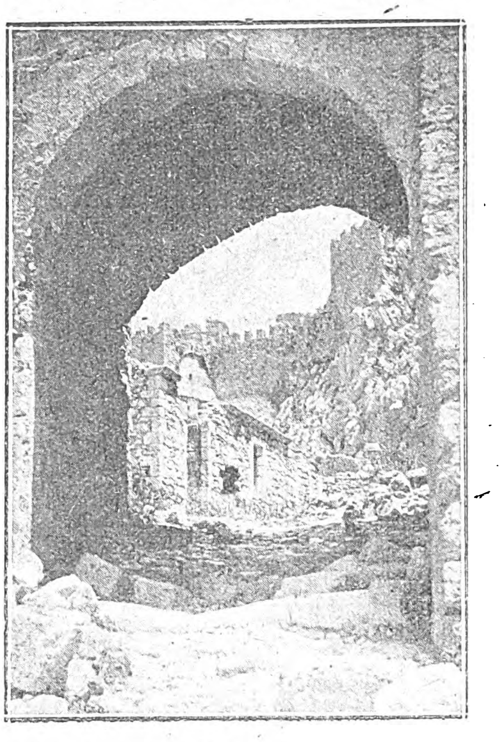

Ἀκροκόρινθος: Ἡ Πρώτη Πύλη. [Φωτ. Κ. Θεοχάρη.]

τὴν φθοράν. Μερικὰ κανόνια μόνον σώζονται ἀπὸ τὴν τελευταίαν ἐνετικὴν τοῦ Ἀκροκορίνθου κατοχήν, ἐπὶ Φραγκίσκου Μοροζίνη, ἓν δ' ἐξ αὐτῶν, ἀδελφὸν τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροναυπλίας σωζομένων, φέρει ὡς ἔτος κατασκευῆς τὸ 1680.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἀκροκορίνθου, εἶναι στενώτατα συνδεδεμένη πρὸς τὴν τῆς Κορίνθου ἧς ὑπῆρξεν ἡ ἀκρόπολις (βλ. Κόρινθος). Γ. Δ. Κ.

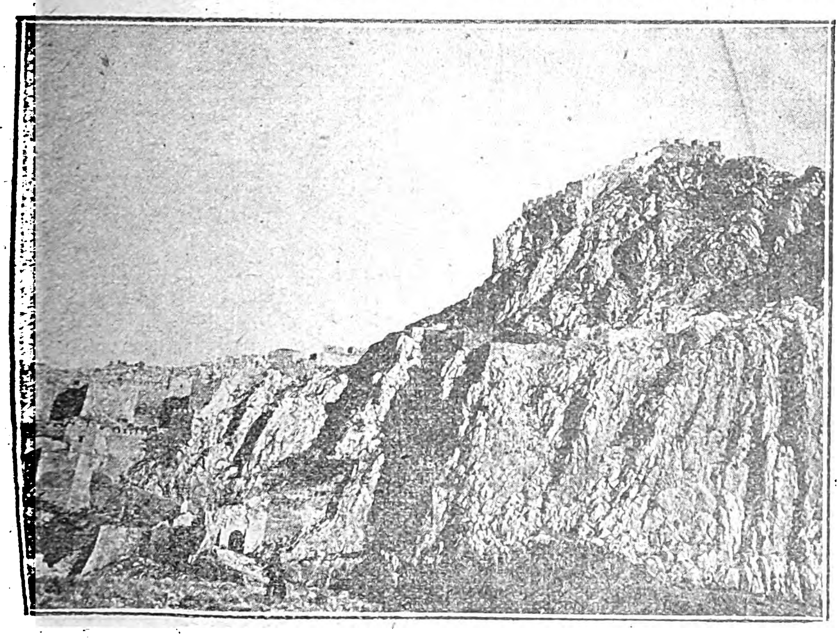

Φρούριον Ἀκροκορίνθου. [Φωτογρ. Π. Μαϊντάνη.]

ἀκροκόρυφος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ ἐν τῇ ἄκρᾳ κορυφῇ εὑρισκόμενος· || οὐσ. ***τὸ ἀκροκόρυφον***· τὸ ὕψιστον σημεῖον (κυριολ. καὶ μεταφ.).

— **ἀκροκόρυφον** *[Πυροβ.—Ἱππ.]*. Μέρος τῆς κορυφαίας τοῦ χαλινοῦ καὶ τῆς ἐπιφατνιδίου φορβιᾶς, ἢ γενικῶς τῶν περικεφάλων τοῦ ἵππου, περὶ οὗ λεπτομερῶς εἰς τὰς σχετικὰς λέξεις. Κ. Δ.

ἀκρόκρημνον (Schichtenkopf) *[Γεωλ.—Γεωτεκτον.]*. Ἡ τομὴ ἑνὸς ἢ πλειόνων—λοξῶς ἢ καθέτως πρὸς τὸν ὁρίζοντα διηκόντων—στρωμάτων ὑπὸ τῆς γηΐνης ἐπιφανείας. Μὲ τὸν ὅρον ὅμως *Schichtenköpfe = ἀκρόκρημνα* χαρακτηρίζονται γενικῶς αἱ τομαὶ τῶν στρωμάτων ὑπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς (Kayser, Geologie καὶ Wilkens, tekton. Geologie, κτλ.). Γ. Κ. Γ.

ἀκροκρηπίς,—*ῖδος* (ἡ)· τὸ ἄκρον τοῦ κρηπιδώματος.

ἀκροκυάνωσις *['Ιατρ.]*. Κυάνωσις τῶν ἄκρων. Ὀνομασία δοθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Crocq ἐν ἔτει 1896 εἰς περιστατικὰ παρουσιάζοντα χαρακτηριστικὴν *κυάνωσιν τῶν ἄκρων*. Βραδύτερον ὁ Cassirer (1912), βασιζόμενος εἰς παρατηρήσεις τόσον αὐτοῦ ὅσον καὶ ἄλλων (Oppenheim, Nothnagel, Crocq κλπ.) καὶ τὴν μονογραφίαν αὐτοῦ *«Ἀγγειοκινητικαὶ τροφικαὶ νευρώσεις»* ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *«ἀκροασφυξία χρονία»*, ἐχώρισε τὴν νόσον ταύτην ἀπὸ τὰς λοιπὰς παρεμφερεῖς καὶ ἰδίᾳ τὴν *νόσον τοῦ Raynaud,* μὲ τὴν ὁποίαν παρουσιάζει μεγάλην ὁμοιότητα ἐκ τῆς χρονίως καὶ βαθμιαίως ἐξελισσομένης κυανώσεως τῶν ἄκρων, ἐνῷ ἡ νόσος τοῦ Raynaud χαρακτηρίζεται ἐκ τῶν παροξυσμῶν ὑφ' οὓς εἰσβάλλει.

Πλὴν τῆς κυανώσεως τῶν ἄκρων, ἥτις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἶναι συμμετρική, δηλαδὴ προσβάλλει τὰ ἄκρα καὶ ἰδίᾳ τοὺς δακτύλους ὁμοιομερῶς, οἱ ἀσθενεῖς παρουσιάζουσιν αἰσθητικὰς διαταραχὰς συνισταμένας εἰς ἀλλοίωσιν ὅλων τῶν εἰδῶν τῆς αἰσθητικότητος, εἰδικώτερον ὅμως τοῦ ψύχους καὶ ἄλγους. Ἐπίσης παρουσιάζουσι καὶ τροφικὰς διαταραχάς, ἐκδηλουμένας ἄλλοτε μὲν δι' ὑπερτροφίας τῶν μαλακῶν μορίων τοῦ προσβαλλομένου μέρους (δέρματος κλπ.), ὁπότε καλεῖται *ἀκροασφυξία ὑπερτροφική,* ἄλλοτε δέ, σπανιώτερον, δι' ἀτροφίας αὐτῶν (*ἀκροασφυξία ἀτροφική*). Εἴς τινας περιπτώσεις ἀπαντῶσι φυσαλίδες ἐπὶ τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τῶν προσβεβλημένων ἄκρων.

Εἰς πλεῖστα περιστατικὰ ἡ νόσος περιορίζεται εἰς ἁπλῆν μόνον ἀσφυξίαν (κυάνωσιν) τῶν ἄκρων, προκαλοῦσαν ἐνοχλήματα εἰς τοὺς ἀσθενεῖς. Πρόκειται περὶ τῶν ἀτόμων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζουσιν ἁπλῶς κυανᾶς ἢ ἐρυθρὰς ἢ ψυχρὰς χεῖρας.

Τὴν εἰκόνα τῆς ἀκροασφυξίας συναντῶμεν ἐνίοτε εἰς περιπτώσεις *ἀκρομεγαλίας* (τοιαῦτα περιστατικὰ περιέγραψεν ὁ Μ. Οἰκονομάκης 1917), *μυοτονικῆς δυστροφίας* (Peritz) καὶ εἰς ὡρισμένας μορφὰς *πολυνευρίτιδος* ὡς ἐπὶ Beri-Beri.

Ἡ παθογένεια τῆς νόσου δὲν εἶναι ἡμῖν γνωστή· πρόκειται πάντως περὶ *ἀγγειοκινητικῶν διαταραχῶν,* ἀπαντᾷ εἰς νευροπαθῆ ἄτομα καὶ ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν μετὰ τῆς νόσου τοῦ Raynaud, *ἐρυθρομελαλγίας, σκληροδερμίας,* ἀκροπαραισθησίας, πολλαπλῶν νευρωτικῶν γαγγραινῶν τοῦ δέρματος καὶ ὀξέως περιγεγραμμένου οἰδήματος τοῦ Quincke.

Εἴς τινα περιστατικὰ περιεγράφησαν ἀνατομικαὶ ἀλλοιώσεις τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ δὴ τῶν ἀγγειοκινητικῶν κέντρων. Ἐπίσης μετὰ διαταραχῶν τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων φαίνεται ὅτι ἔχει στενὴν σχέσιν. Ι. Λ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

ἀκροκυματοῦσα (ἡ)· μετοχὴ ὡς ἀπὸ ρήματος *ἀκροκυματῶ,* ἀμαρτύρου· «ὁλκὰς ἐν οὐρίῳ πλέουσα καὶ *ἀκροκυματοῦσα*»... ἐν τῇ κορυφῇ τῶν κυμάτων πλέουσα· πρβλ. τὸ σημερινὸν *πικροκυματοῦσα.*

ἀκροκώλια (τά)· τὰ ἄκρα τῶν κωλεῶν· *κωλέα* δὲ ἢ *κωλῆ* ἐλέγετο τὸ τεταρτημόριον τοῦ σφαγίου· ὅθεν τὰ ἄκρα τούτων ἐλέγοντο *ἀκροκώλια*· || κατ' ἐπέκτασιν ἐλέγοντο τὰ ὦτα καὶ αἱ ἄλλαι σάρκες τῆς κεφαλῆς, ἔτι δὲ καὶ τὰ ἐντόσθια. Β. Φ.

Ἀκρολαμία. Μεσαιωνικὸν φρούριον τῆς Λαμίας, τετραγώνου σχήματος, τοῦ ὁποίου μέρος ἀποτελοῦν ἐρείπιά τινα τῶν τειχῶν τῆς ἀκροπόλεως, τὰ μόνα διασωθέντα μνημεῖα τῆς ἀρχαίας Λαμίας μετά τινων ἐρειπίων τῶν τειχῶν της.

ἀκρολεΐνη *['Οργ. Χημ.]* ἢ ***ἀκρυλικὴ ἀλδεΰδη*** ἢ ***προπενάλη*** ἢ ***ἀκρελαΐνη*** ὑπό τινων κληθεῖσα. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_2 : CH . CHO$ ἀνήκουσα εἰς τὴν σειρὰν τῶν *ἀκορέστων ἀλδεϋδῶν,* ἧς καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἁπλούστερον μέλος. Εἶναι ἄχρουν, εὐκίνητον ὑγρόν, δυσαρέστου καὶ τοὺς βλεννογόνους ὑμένας ἐντόνως προσβαλλούσης ὀσμῆς. Διαλύεται εἰς 2—3 ὄγκους ὕδατος καὶ βράζει εἰς 52°,4. Πολυμερίζεται εὐκόλως, τὰ δὲ διαλύματα αὐτῆς καθίστανται διατηρήσιμα διὰ προσθήκης ἐλαχίστων ποσοτήτων θειώδους ὀξέος ἢ ἁλάτων αὐτοῦ. Ἀναπτύσσεται κατὰ τὴν καῦσιν τῶν λιπῶν καὶ ἐλαίων ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα (acer oleum), εἶναι δὲ δηλητηριώδης. Λαμβάνεται ἐκ τῆς γλυκερίνης δι' ἀφυδατώσεως, ἐπιτελουμένης εἴτε διὰ βορικοῦ ὀξέος, εἴτε διὰ φωσφορικοῦ ὀξέος, εἴτε τέλος δι' ὀξίνου φωσφορικοῦ καλίου.

Ἡ ἀκρολεΐνη πολυμερίζεται διὰ συμπυκνώσεως τριῶν μορίων εἰς *μετακρολεΐνην* $C_9H_{12}O_3$, ἥτις

Digitized by Google

εἶναι σῶμα κρυσταλλικόν, ἀρωματικῆς ὀσμῆς, εὐδιάλυτον ἐν ἀλκοόλῃ καὶ αἰθέρι, σημείου τήξεως 45—46°. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν παρασκευὴν κολλοειδῶν μετάλλων, ἐν μίγματι μετὰ φορμαλδεΰδης ὡς ἰσχυρὸν ἀντισηπτικὸν καὶ σχηματίζει ἑνώσεις μετ' ἀμύλου, κόμμεων, δεξτρινῶν καὶ πρωτεϊνικῶν ὑλῶν. **Σ. Γ.**

ἀκρόλειον (τὸ) ἢ **ἀκρόλεια** (τά)· ἐκλεκτὸν μέρος τῆς λείας ἀφιερούμενον εἰς τοὺς θεούς· βλ. **ἀκροθίνιον.**

ἀκρολέξια· βλ. **ἀκροστιχίς.**

ἀκρολέπια (τὰ) (acrolepia) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομον τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μικρολεπιδοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τινεΐδῶν*. Ἡ κεφαλή των φέρει σκληρὰς τρίχας, αἱ κεραῖαι εἶναι βραχύτεραι τῶν ἐμπροσθίων πτερῶν, αἱ προσακτρίδες εἶναι κεκλιμέναι καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ἄρθρωσιν καταλήγουσιν εἰς μεταξοειδεῖς τρίχας. Αἱ πρόσθιοι πτέρυγες εἶναι στεναί, αἰχμηραὶ καὶ φέρουσι δώδεκα νευρώσεις, ὧν αἱ 3η, 4η καὶ 5η εἶναι ἐλεύθεραι. Αἱ ἐσωτερικαὶ πτέρυγες εἶναι λογχοειδεῖς καὶ κοσμοῦνται διὰ μακρῶν κροσσῶν. Αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων συνήθως εἶναι λευκο-υποκίτριναι. Τὰ ἔντομα ταῦτα ζῶσιν ἐκ διαφόρων φυτικῶν οὐσιῶν καὶ εἶναι ἀδηφάγα. Αἱ χρυσαλλίδες των εἶναι λίαν ἐπιμήκεις καὶ λεπτόταται κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον των. Τὰ περιβλήματα τῶν πτερῶν των, οἱ πόδες καὶ αἱ κεραῖαί των εἶναι ἐλεύθεραι. Τὸ ἄνω μέρος τῆς κοιλίας εἶναι συνήθως λεῖον καὶ τὸ ἀκάνθιόν των (λεπὶς) εὐρὺ μὲ δύο μικρὰς καὶ πλαγίας στιγμάς. Ἡ ῥάχις των εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον αὐλακωτὴ καὶ ἐνίοτε κάμπτεται πρὸς τὸ αὐχενικὸν μέρος της. Οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι:

Ἀκρολεπὶς ἡ διφθερουργὸς (acrolepia pellionella). Ἡ ὡραία αὐτὴ ψυχὴ ἔχει κίτρινον ἀργιλλῶδες χρῶμα καὶ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων πτερυγίων φέρει δύο ἕως τρεῖς κηλῖδας σκοτεινοῦ φαιοῦ χρώματος. Αἱ κάμπαι των προσβάλλουσι τὰ δέρματα, τὰ ὑφάσματα καὶ τὰ πτερά, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ τρέφονται. Ὁλόκληρον τὸ σῶμά των καλύπτεται ὑπὸ ἐπιμήκους δερματίνου μανδύου καὶ εἶναι πεπιεσμένον. Ὁ χρωματισμός των μεταβάλλεται ἀναλόγως τοῦ μέρους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ζῇ.

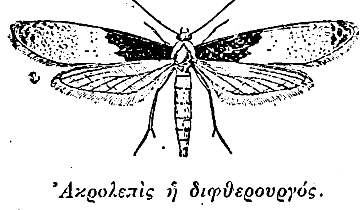

Ἀκρολεπὶς ἡ διφθερουργός.

Ἀκρολεπὶς ἡ τριαινοειδὴς (acrolepia fucinata). Εὑρίσκεται εἰς τὰς σχισμὰς καὶ κατὰ μῆκος τῶν τοίχων, ἐντὸς τῶν δωματίων, τῶν ἀποθηκῶν τῶν δημητριακῶν καρπῶν κ.τ.λ.

Ἀκρολεπὶς ἡ τῶν ταπήτων (acrolepia tapetzella). Τὰ ἔντομα ταῦτα προσβάλλουσι συνήθως τοὺς τάπητας καὶ τὰ ὑφάσματα.

Ἀκρολεπὶς τῶν κόκκων (acrolepia granella). Προσβάλλει τοὺς ξηροὺς καρποὺς (σῦκα, δαμάσκηνα) καὶ τοὺς κόκκους τοῦ σίτου, τοὺς ὁποίους καταστρέφει διὰ λεπτῆς τινος νηματώδους ἰνός, ἥτις εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς τοῦ ῥύγχους.

Ἀκρολεπὶς ἡ τριχοβόρος (acrolepia crinina). Εἶναι ἡ ἐπιβλαβεστέρα ὅλων, διότι κατατρώγει τὰ ἐνδύματα, τὰ πτερά, τὰ γουναρικά, τὰς ἐντομολογικὰς συλλογὰς κ.τ.λ. Εἰσχωρεῖ καὶ εἰς τὰ πλέον προφυλασσόμενα πράγματα, τὰ ἑρμητικῶς κεκλεισμένα κιβώτια. Γεννᾷ δύο φορὰς τὸ ἔτος.

Πρὸς καταστροφὴν τῶν ἐντόμων τούτων μεταχειριζόμεθα διάφορα μέσα, ὅπως τὸν θειοῦχον ἄνθρακα καὶ τὴν κυανιοῦχον πότασσαν. Διὰ τὴν προφύλαξιν τῶν ταπήτων, τῶν γουναρικῶν καὶ τῶν ὑφασμάτων ὁ καλύτερος τρόπος προφυλάξεως εἶναι νὰ τινάσσωνται ταῦτα καλῶς. Διὰ τὴν προφύλαξιν τῶν ξηρῶν καρπῶν δέον νὰ κλείωνται ἑρμητικῶς τὰ περιέχοντα τούτους δοχεῖα. **Δ. Ν. Π.**

ἀκρόλιθος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἀπαντᾷ ἐν τῇ φράσει «*ἀκρόλιθον ξόανον*», ὁμοίωμα θεοῦ ἢ ἥρωος ἐκ ξύλου, τοῦ ὁποίου τὰ ἄκρα μόνον, ἤτοι ἡ κεφαλή, αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες, ἦσαν ἐκ μαρμάρου, ἐνῷ ὁ κορμὸς ἦτο ἐκ ξύλου. Τὸ ἐκ ξύλου μέρος τῶν ἀγαλμάτων τούτων τῆς μεταβατικῆς περιόδου τῆς γλυπτικῆς, ἦτο συνήθως ἐπίχρυσον ἢ κεκαλυμμένον διὰ πέπλου, μόνον δὲ τὰ μαρμάρινα μέρη ἦσαν ἀκάλυπτα. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει συχνάκις ἀκρολίθους ὧν ἄριστον δεῖγμα ἦτο ἡ Ἀθηνᾶ Ἀρεία τῶν Πλαταιέων.

ἀκρολίνιον· τὸ ἄκρον τοῦ δικτύου.

Ἀκρόλισσος *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ἀκρόπολις τῆς πόλεως *Λίσσου* *(ἢ Λισσὸς κατὰ Διόδωρον* XV, 13, 14 *καὶ ἡ Ἀκρόλισσος* κατὰ Στράβωνα Ζε 8 καὶ Πολύβιον *ὁ Λίσσος καὶ ὁ Ἀκρόλισσος)*, κειμένης ἐν τῇ σημερινῇ Ἀλβανίᾳ ἐπὶ τῆς νοτίας ὄχθης τοῦ πλωτοῦ ἕως αὐτῆς ποταμοῦ *Δρίλωνος*, (σημ. *Δρίν*). Ἂν καὶ τὰ ἴχνη τῶν πελασγικῶν τειχῶν, τόσον τῆς πόλεως ὅσον καὶ τῆς ἀκροπόλεως, σῳζόμενα ἀκόμη μεταξὺ πυκνῶν ῥοιῶν, καταδηλοῦν τὴν ἀρχαιοτάτην αὐτῶν καταγωγήν, ἱστορεῖται ἐν τούτοις (Διόδ. Σικελ. XV, 13 καὶ 14) ὅτι ἀμφότεραι ἐκτίσθησαν ὑπὸ Διονυσίου τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν, ὅστις κατεσκεύασεν ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν διακόσια νεώρια, περιέβαλεν αὐτὰ μὲ τεῖχος, ἵδρυσε ναοὺς θεῶν καὶ μεγάλα γυμνάσια παρὰ τὸν Ἄναπον ποταμὸν «καὶ τἆλλα τὰ συντείνοντα πρὸς αὔξησιν πόλεως καὶ δόξαν». Φίλιππος δέ, πάντοτε κατὰ νοῦν ἔχων τὴν κατάκτησίν των («πάλιν δὲ τῇ διανοίᾳ περὶ τὸν Λίσσον καὶ τὸν Ἀκρόλισσον ὧν καὶ σπουδάζων ἐγκρατὴς γενέσθαι τὴν τόπων τούτων» Πολυβ. VIII 15) ἐπραγματοποίησεν αὐτὴν διὰ τῶν «*εὐζώνων*» καὶ πελταστῶν του, μόνον κατόπιν τεχνάσματος, ἕνεκα τοῦ φυσικῶς ἀπορθήτου τοῦ Ἀκρολίσσου, παρὰ τὸ ὅτι οἱ ὑπερασπισταί του «διὰ τὴν ὀχυρότητα πιστεύοντες, μετρίαν τινὰ τελέως εἰς αὐτὸν ἀπένειμαν φυλακήν» (VIII 16).

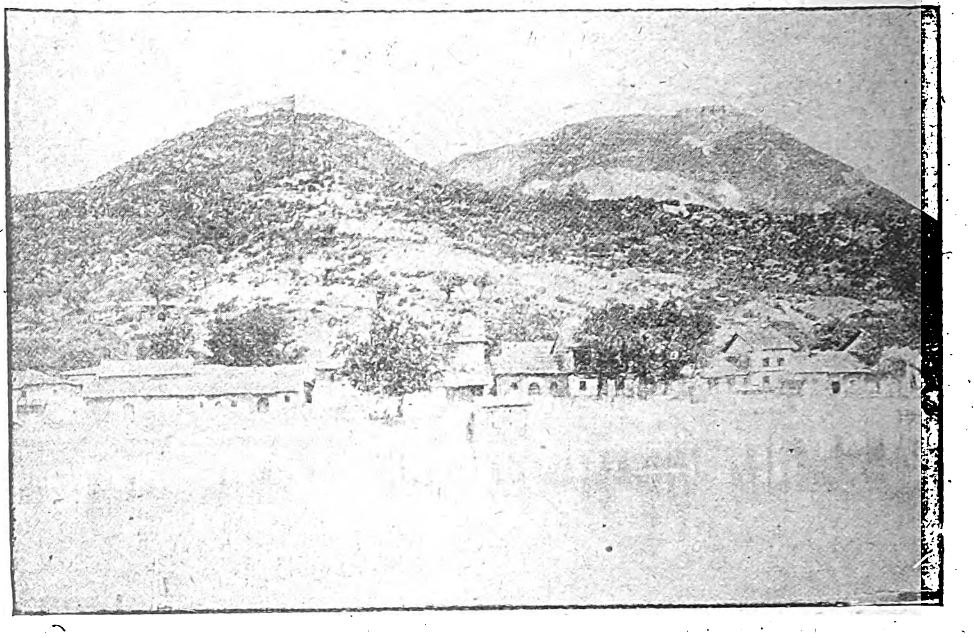

Ἄποψις Ἀκρολίσσου ἐκ τῆς ἀπέναντι ὄχθης τοῦ Δρίνου.

Μετὰ αἰώνων λήθην, ἀναφαίνεται ὁ Ἀκρόλισσος ἐν τῇ ἱστορίᾳ, λόγῳ τοῦ ἐν αὐτῷ θανάτου τοῦ Σκενδέρμπεη (ἐπισυμβάντα τῷ 1647 ἢ 1648), διελθόντος ἐκεῖθεν κατὰ τὸ πρὸς Ἑνετίαν ταξίδιόν του, ὅπου ἐσκόπει νὰ πραγματοποιήσῃ συμμαχίαν κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες καὶ διὰ τοῦτο ἔσπευσαν νὰ πολιορκήσουν τὸν Ἀκρόλισσον. Ἔτη τινὰ μετὰ ταῦτα παρέδωσε τὴν ἀκρόπολιν εἰς τοὺς Τούρκους ἡ «*Γαληνοτάτη Δημοκρατία*» (Βενετία) ἀφοῦ ἠχρήστευσε τὰ φρούρια καὶ τὰ πυροβόλα. Ἐξ ὅλων τῶν σπουδαίων ὀχυρωματικῶν ἔργων, διασῴζονται σήμερον μόνον μία πυριταποθήκη καὶ μία ὑδατοδεξαμενή, ἀμφότεραι ὑπόγειοι, καί τινα χυτοσιδηρᾶ πυροβόλα τὰ ὁποῖα διαβιβρώσκει ἡ σκωρία. Οὔτε ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο θαυματουργός, οὔτε ὁ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἐν ᾧ εἶχε ταφῆ ὁ Σκενδέρμπεης, σῴζονται, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ τάφος τοῦ Ἀλβανοῦ ἥρωος, καθόσον οἱ μουσουλμᾶνοι συλήσαντες τὸν τάφον διεμοίρασαν μεταξύ των τὰ ὀστᾶ, ὅπως τὰ ἔχουν ὡς περίαπτα.

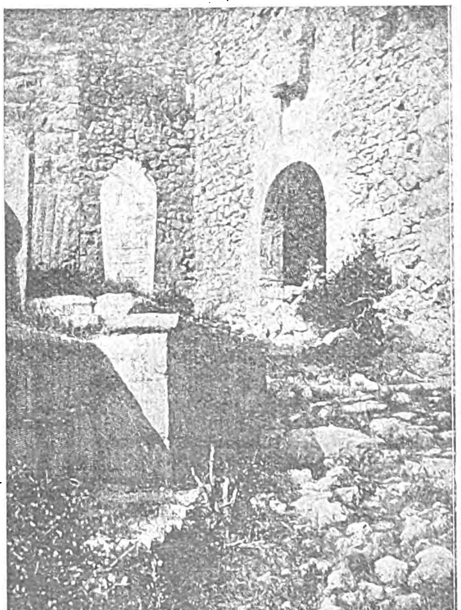

Ἡ εἴσοδος τῆς ἀκροπόλεως Ἀκρολίσσου.

Ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τῆς Ἀκρολίσσου θαυμάσιον πανόραμα πρὸς τὴν Κρόγιαν, τὰ Τύραννα καὶ τὸν κόλπον τοῦ Δρίν· ἐγγὺς δὲ ἐπὶ τῆς περαίας ὄχθης τοῦ ποταμοῦ μοναστήριον βαρὺ τὸν ῥυθμὸν καὶ ἀκαλαίσθητον, κτίσμα, ὡς λέγεται, τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου τοῦ Ἀσσίς, ὅταν οὗτος διήρχετο δι' Ἀλβανίας. Τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀκρολίσσου ἀπέχουσι σήμερον 7 χιλιόμετρα ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν, ἐνῷ τὴν ἀρχαιότητα ἡ ἀκρόπολις ἦτο ἐγγὺς τῆς θαλάσσης· τοῦτο δὲ λόγῳ τῶν συνεχῶν προσεπιχώσεων τοῦ Δρίν (ὅρα *Antonio Baldacci*: Itinerari Albanesi 1917, ἔκδοσις τῆς Ἰταλικῆς Γεωγραφ. Ἑταιρείας — *Degrand* Souvenir de la Haute Albanie). **ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ**

ἀκρολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ τὰ ἄκρα, τὰς κορυφὰς συλλέγων· πρβ. καὶ *κορυφολόγος*.

ἀκρολογῶ *(—έω)*· συλλέγω τὰς κορυφάς, τὰ ἄκρα τῶν βλαστῶν.

ἀκρολοφία καὶ **ἀκρόλοφος** *[Ἀνατομ.]*. Ἀκρολοφία εἶναι ἔπαρμα γραμμοειδὲς μὴ ἀρθρικὸν παρεμφερὲς πρὸς κορυφὴν ζυγοῦ, χρησιμεῦον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς πρόσφυσιν μυῶν· τοιαύτη ἡ *ἀκρολοφία* (=τὸ ἄνω χεῖλος) τοῦ λαγονίου ὀστοῦ, ἡ ζυγωματικὴ καὶ ἡ σφηνοειδὴς ἀκρολοφία τοῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ κλπ. **Ι. Π.**

ἀκρολοφία (Acrolophia Pf.) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεϊδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀφρικῆς.

Ἀκρολοφιτῶν *δῆμος*. Τέως δῆμος β' τάξεως τῆς ἐπαρχίας Ὄρους τῆς νήσου Κερκύρας, ἔχων πρωτεύουσαν τοὺς Καρουσάδες καὶ τὰ χωρία Ἅγιοι Δοῦλοι, Ἅγιος Γεώργιος, Ἄγραφοί, Ἀντιπερνοί, Βαλανεῖον, Ζυγός, Καββαλούριον, Κληματιά, Κυπριανάδες, Νύμφαι, Ξαθάτες, Σφακερά, ὡς καὶ τὰς μονὰς Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Λαμποβίτισσα, Φανερωμένη, Ἅγιοι Ἀπόστολοι, Ἅγιος Δημήτριος, Ὁδηγήτρια καὶ Παντοκράτωρ.

ἀκρόλοφον (τὸ) *[Ζωολ.]*. Ἔντομα *λεπιδόπτερα* τῆς οἰκογενείας τῶν *δελτοειδῶν*. Εἴδη τινὰ τῶν ἐντόμων τούτων εὑρίσκονται εἰς τὴν νῆσον Κούβαν. **Δ. Ν. Π.**

ἀκρολυποῦμαι· ἰδιωματ. λυποῦμαι εἰς ἄκρον, πενθῶ.

ἀκρομάζομαι καὶ **ἀκουρμάζομαι**· ἀπὸ τοῦ ὑποθετικοῦ τύπου *ἀκροαμάζομαι*· καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ οὐσιαστικοῦ *ἀκρόαμα* (Χατζιδάκις). Λέγεται καὶ *ἀκουρμαίνομαι*.

ἀκρομανὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὑπὸ μεγάλης μανίας καταληφθείς.

ἀκρομεγαλία· βλ. **μεγαλακρία.**

ἀκρομελαλγία· βλ. **ἐρυθρομελαλγία.**

Digitized by Google

ἀκρόμορφα ἅλατος *[Γεωλ.]*. Οὕτως ὠνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ Alberti προεξοχαὶ στρωμάτων ἢ ὄγκων ὀρυκτοῦ ἅλατος ἐντὸς τῶν ὑπερκειμένων στρωμάτων, σχηματισθεῖσαι δι' ἀναθλίψεως αὐτῶν. Ὀνομάζονται καὶ *ἐκζέματα ἅλατος* (βλ. καὶ λ. ἅλας *ὀρυκτόν*). Γ. Κ. Γ.

ἀκρόμφαλον· τὸ ἄκρον τοῦ ὀμφαλίου λώρου, τὸ συνδεόμενον πρὸς τὸ ἔμβρυον μετὰ τὸν τοκετόν. Σημαίνει καὶ τὸ μέσον τοῦ ὀμφαλοῦ. Λέγεται καὶ *ἀκρομφάλιον*. Σ. Σ.

ἀκρομώλιον *[Λιμεν. ἔργα]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου δηλοῦται συνήθως τὸ πρὸς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν ἄκρον τοῦ μώλου. Ἵνα τὸ ἀκρομώλιον ἐνισχυθῇ ὡς μᾶλλον ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν κυματισμῶν, καὶ ἐπειδὴ ἐγκαθίστανται ἐκεῖ φάρος ἢ φανὸς κ.λ., κατασκευάζεται διαφοροτρόπως κατὰ κανόνα, ὡς πρὸς τὴν μορφὴν καὶ τὴν διάταξιν τῶν ὑλικῶν δομῆς ἢ τὸ λοιπὸν σῶμα τοῦ μώλου.

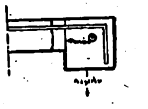

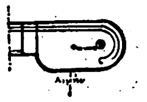

Ἀκρομώλια.

Ἡ ἄνω ὄψις του μορφοῦται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς δι' ἐπεκτάσεώς τινος καθέτως ἐπὶ τὸν ἄξονα τοῦ μώλου καὶ ἐν γένει μόνον πρὸς τὴν πλευρὰν τὴν πρὸς τὸν λιμένα ἀντικρύζουσαν. Ἡ ἐπέκτασις αὕτη εἶναι ὀρθογωνικὴ συνήθως, ἡ ἄλλη τις πολυγωνικὴ (ἡμιεξαγωνικὴ π. χ. εἰς μῶλον τοῦ Calais), ἢ τμῆμα κυκλικὸν ἢ καὶ σύνθετόν τι σχῆμα. Ἐπίσης τὸ κατάστρωμα τοῦ ἀκρομωλίου κατασκευάζεται ἐνίοτε εἰς ὑψηλοτέραν στάθμην προσαρμοζόμενον μετὰ τοῦ καταστρώματος τοῦ μώλου διὰ κεκλιμένου ἐπιπέδου, ἀποφευγομένων τῶν κλιμάκων διὰ τὸ ἀσφαλέστερον τῆς κυκλοφορίας κατὰ τὴν νύκτα. Εἰς τὸν ἀνατολικὸν μῶλον τοῦ Calais τὰ ὕψη μώλου καὶ ἀκρομωλίου εἶναι ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης στάθμης τῆς θαλάσσης 1,80 μ. καὶ 2,50 μ., εἰς τὸν δυτικὸν 2,00 μ. καὶ 2,25 μ. Εἰς τὸν βόρειον μῶλον τοῦ Boulogne 2,30 μ. καὶ 2,60 μ.

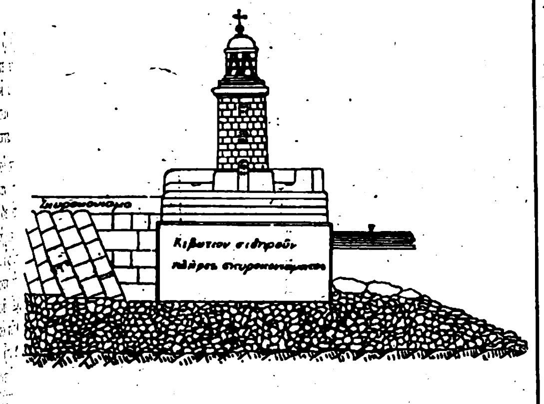

Ἀκρομώλιον τοῦ λιμένος Colombo.

Ὡς πρὸς τὸ ὑλικὸν δομῆς, χρησιμοποιοῦνται οἱ βαρύτεροι τῶν ὀγκολίθων ἢ καὶ ἐφαρμόζεται μονολιθικὴ κατασκευή, ἐκ σκυροκονιάματος ἐπὶ παραδείγματι χυνομένου ἐντὸς πρισματικῶν ἢ κυλινδρικῶν κιβωτίων ἐκ σιδήρου.

Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἀκρομώλια διαμορφοῦνται καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν **κυματοθραυστῶν** (βλ. λ.). Ι. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Ἄκρον (Akron). Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας **Summit** τῆς πολιτείας Ὀχάϊο τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λίττλ Κιουγιαχόγκα (Little Cuyahoga), 35 μίλλια νοτιανατολικῶς τῆς Κλήβλαντ (Cleveland). Εἶναι ἐκτισμένη εἰς ὕψος 1000 ποδῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης (ἐξ οὗ καὶ ἡ ἑλληνικὴ της ὀνομασία *Ἄκρον*) εἰς εὔφορον χώραν πλήρη πηγῶν, λιμνῶν καὶ λόφων, καὶ ὡς ἐκ τούτου εὐχάριστον θερινὴν διαμονήν. Ἔχει κολλέγιον (Buchtel College) ἱδρυθὲν τῷ 1872 τὸ ὁποῖον τῷ 1913 ἐγένετο Πανεπιστήμιον ἐλευθερίων τεχνῶν διατηρῆσαν τὴν παλαιὰν ὀνομασίαν (Buchtel College of Liberal Arts). Ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τούτῳ ἐφοίτησαν τῷ 1924—25 2,151 φοιτηταὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ὁ ποταμὸς παρέχει ἱκανὴν κινητήριον δύναμιν. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων βιομηχανικῶν προϊόντων εἶναι ἐλαστικὸν καὶ εἴδη ἐξ ἐλαστικοῦ (21 % ἐπὶ τῆς ὅλης παραγωγῆς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν). Κατὰ τὴν δεκαετίαν 1910—1920 τὸ Ἄκρον ηὔξησε καταπληκτικῶς. Ἡ ἔκτασίς του ἐδιπλασιάσθη καὶ ὁ πληθυσμὸς ἐτριπλασιάσθη, ἀνελθὼν εἰς 208,435 τῷ 1920, ἐξ ὧν 5,580 Νέγροι καὶ 38,021 ξένοι. Ὁ μέσος ὅρος τῶν ἡμερομισθίων ἐργατῶν ἐν τοῖς ἐργοστασίοις ηὔξησεν ἀπὸ 15,800 εἰς 65,000. Ἡ αὔξησις αὕτη ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ζήτησιν ἐλαστικῶν εἰδῶν, συνεπείᾳ τῆς διαδόσεως τοῦ αὐτοκινήτου. Τῷ 1923 τὰ ἐργοστάσια τοῦ Ἄκρου παρήγαγον εἴδη ἀξίας 406,836,922 δολλαρ. Ἐν Ἄκρον εἶναι ἐγκατεστημένοι πολλοὶ Ἕλληνες μετανάσται.

ἄκρον (τό)· τὸ ἔσχατον μέρος εἰς ὃ περατοῦταί τι, κορυφὴ ὄρους· *τὸ ἀκρότατον*· ἡ ὑψίστη κορυφή || ὁ μέγιστος βαθμός, τὸ ἄκρον ὅριον· «**ἐπ' ἄκρον φιλοσοφίας ἁπάσης**», «**τὸ ἄκρον τῆς φιλαργυρίας**», «**εἰς ἄκρον εὐτυχής**» || «**τὰ ἄκρα**»· αἱ ἀκρότητες αἱ ἀντιθέσεις: «**ἄνθρωπος τῶν ἄκρων**»· τὰ ἄκρα μέλη τοῦ ἀνθρώπινου σώματος (χεῖρες καὶ πόδες). Βλ. καὶ **ἄκρος**. Β. Φ.

—**[ἈΝΑΤΟΜ.]**. Τὰ *ἄκρα* ἢ *κῶλα* εἶναι τμήματα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, δύο ἄνω καὶ δύο κάτω, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸν κορμὸν τοῦ σώματος, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ πρόσθια καὶ τὰ ὀπίσθια ἄκρα ἢ κῶλα τῶν σπονδυλωτῶν ζῴων. Καὶ ἔχουσι μὲν κοινούς τινας χαρακτῆρας τὰ ἄνω ἄκρα παραβαλλόμενα πρὸς τὰ κάτω, ἀλλ' ὅμως διαφέρουσιν ἀλλήλων ὡς ἐκ τῆς διαφόρου λειτουργίας αὐτῶν· τὰ μὲν ἄνω ἄκρα ἐπιτελοῦντα πολυπληθεῖς λειτουργίας εἶναι λίαν εὐκίνητα, τὰ δὲ κάτω εἶναι κυρίως ὄργανα τὸ μὲν ἐρειστικὰ τοῦ σώματος, τὸ δὲ βαδιστικὰ ἢ κινητικὰ αὐτοῦ. Σαφὴς χωρισμὸς τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν ἄκρων δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' ἁπλῶς ὁρίζεται ὡς ὅριον μεταξὺ μὲν τοῦ θώρακος καὶ τῶν ἄνω ἄκρων νοητὸν ἐπίπεδον κάθετον παριστῶν τὴν πρὸς τὰ ἄνω συνέχειαν τοῦ ἔσω τοιχώματος τῆς μασχάλης, μεταξὺ δὲ τῆς πυέλου καὶ τῶν κάτω ἄκρων γραμμὴ συμπίπτουσα πρόσθεν μὲν πρὸς τὴν *βουβωνικὴν αὔλακα*, ὄπισθεν δὲ πρὸς τὴν *γλουτιαίαν πτυχήν*. Καὶ τὸ μὲν **ἄνω ἄκρον** διαιρεῖται εἰς *ὦμον, βραχίονα, ἀγκῶνα, πῆχυν* ἢ *ἀντιβράχιον, πηχυοκαρπικὴν ἄρθρωσιν, ἄκραν χεῖρα* καὶ *δακτύλους*· τὸ δὲ **κάτω** εἰς *μηρόν, γόνυ, κνήμην, κνημοταρσικὴν ἄρθρωσιν, ἄκρον πόδα* καὶ *δακτύλους*.

Ἑκάστης τῶν διαιρέσεων τούτων ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια κατανέμεται εἰς χώρας. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ἄνω ἄκρου διακρίνονται αἱ ἑξῆς χῶραι:

Ἡ *ὠμοπλαταία*, ὑποδιαιρουμένη εἰς τὴν *ὑπερακάνθιον* καὶ τὴν *ὑπακάνθιον* χώραν, ἀντιστοιχούσας εἰς τοὺς ὁμωνύμους βόθρους καὶ χωριζομένας διὰ τῆς ἀκάνθης τῆς ὠμοπλάτης.

Ἡ *δελτοειδής*, ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν ἔκτασιν τοῦ δελτοειδοῦς μυός.

Ἡ *μοσχαλιαία*, ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν μασχαλιαίαν κοιλότητα.

Ἡ *βραχιόνιος, προσθία, ὀπισθία, ἔσω* καὶ *ἔξω*, ἀντιστοιχοῦσα ἑκάστη πρὸς τὴν ὁμώνυμον ἐπιφάνειαν τοῦ βραχίονος.

Ἡ *ἀγκωναία χώρα, προσθία* (καλουμένη καὶ *ἀγκωναία κοιλότης*), *ὀπισθία, ἔσω* καὶ *ἔξω*, ἀνάλογοι ἐπίσης ἑκάστη πρὸς τὴν ὁμώνυμον ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγκῶνος· ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας ἀγκωναίας ἐπιφανείας περιλαμβάνεται ἡ *ὠλεκρανικὴ χώρα*.

Ἐπὶ τοῦ *πήχεως* διακρίνομεν τὴν *ἐκτατικήν, καμπτικήν, κερκιδικὴν* καὶ *ὠλένιον χώραν*, ἀντιστοίχους ἑκάστην πρὸς τὴν ταυτόσημον ἐπιφάνειαν τοῦ πήχεως· καὶ τέλος ἐπὶ τῆς ἄκρας χειρὸς τὴν *ῥάχιν* αὐτῆς, τὴν *παλάμην*, ἥτις διαιρεῖται εἰς *θέναρ* καὶ *ἀντιθέναρ* ἢ *ὀπισθέναρ* καὶ *κοῖλον τῆς παλάμης*, καὶ τοὺς *δακτύλους* μετὰ τῶν ἐπιφανειῶν (ἐκτατικῆς, καμπτικῆς, κερκιδικῆς καὶ ὠλενίου).

Ἐπὶ δὲ τοῦ κάτω ἄκρου διακρίνονται αἱ ἑξῆς χῶραι:

Ἡ *τροχαντήριος*, ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ἔκτασιν τοῦ μείζονος τροχαντῆρος.

Ἡ *μηριαία, προσθία, ὀπισθία, ἔσω* καὶ *ἔξω*, ἀναλογοῦσαι ἑκάστη πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπιφάνειαν τοῦ μηροῦ, οὗ ἡ προσθία ἐπιφάνεια κατὰ τὴν ἀνωτέραν μοῖραν περιλαμβάνει τὸ *μηριαῖον* ἢ *Σκαρπαῖον τρίγωνον*, ἔχον τὴν βάσιν πρὸς τ' ἄνω καὶ τὴν κορυφὴν πρὸς τὰ κάτω, 15 ἑκ. περίπου ἀπὸ τῆς βάσεως.

Ἡ *προσθία* ἢ *ἐκτατικὴ* χώρα τοῦ γόνατος, ἐν ᾗ περιλαμβάνεται καὶ ἡ *ἐπιγονατίς*, ἡ *ὀπισθία* ἢ *καμπτικὴ* (ἰγνύς) καὶ αἱ *δύο πλάγιαι* (ἔσω καὶ ἔξω).

Ἡ *κνημιαία χώρα, προσθία, ὀπισθία, ἔσω* καὶ *ἔξω*.

Ἡ *σφυρῖτις χώρα, ἔσω* καὶ *ἔξω*· ἡ *ὄπισθεν τοῦ ἔσω καὶ ἔξω σφυροῦ κοιλότης*· ἡ *πτερνικὴ χώρα*, ἡ *ῥάχις* καὶ τὸ *πέλμα τοῦ ποδός*, καὶ οἱ *δάκτυλοι* μετὰ τῶν ἐπιφανειῶν αὐτῶν.

Περὶ τῶν ἀπαρτιζόντων ἑκάστην τῶν χωρῶν τούτων διαφόρων συστατικῶν ὀργάνων βλ. τὰς οἰκείας λέξεις. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—**Ἄκρον Φρούριον**. Οὕτω καλεῖται ἡ κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν πλευρὰν τῆς Κύπρου καὶ ἀνατολικώτερον τοῦ ἀκρωτηρίου *Δρέπανον*, πλησίον δὲ τοῦ σημερινοῦ χωρίου Πισσοῦρι ἀκτή, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Πτολεμαῖος ἐν Γεωγρ. 5, 14,2. Ὑπὸ τῶν ναυτικῶν τῆς νήσου εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἄσπροι Κάβοι*, ὑπὸ δὲ τῶν ξένων ὡς *Capo Bianco*. Ὁ Κοραῆς (**Σημειώσ. σελ.** 307 **ἐν τοῖς Στράβωνος Γεωγραφικοῖς, βιβλ,** 14,6,3) θεωρεῖ τὸ Ἄκρον Φρούριον ὡς τὴν ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερομένην *Ἄκραν*, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐρριπτὸν πάντας τοὺς ἐγγίζοντας τὸν βωμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ Ἀθ. Σακελλαρίου (**Κυπριακά, τόμ. Α', σελ.** 74) θέτει ἐν ἀμφιβολίᾳ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην τοῦ Κοραῆ. Κ. Μ. ΚΑΡ.

Ἀκροναυπλία (ἡ) (τουρκ. *Ἴτς-Καλέ*). Ἡ ὕπερθεν τῆς πόλεως Ναυπλίου βραχώδης καὶ ὀχυρὰ χερσόνησος, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ναυπλίου. Ἐκτείνεται αὕτη δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν Ἀργολικὸν κόλπον καὶ πρὸς τὸν μυχὸν αὐτοῦ, ἀπόκρημνος πρὸς μεσημβρίαν καὶ προσιτὴ πρὸς ἄρκτον διὰ μικρᾶς χειροποιήτου χαράδρας (τῆς *Ἀρβανιτιᾶς*), δι' ἧς χωρίζεται ἀπὸ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς κειμένου ὄρους τοῦ *Παλαμηδίου*. Ἡ χερσόνησος τῆς Ἀκροναυπλίας ἔχει μέσον ὕψος 45 μέτρ., μέγιστον δὲ μῆκος ἀπὸ Α. πρὸς Δ. 900 μέτρ. καὶ πλάτος 400 μέτρ.

Ἡ Ἀκροναυπλία φέρεται οἰκισθεῖσα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μυθικῶν χρόνων ὑπὸ τοῦ *Ναυπλίου*, ἐγγόνου τοῦ Δαναοῦ, ὡς υἱοῦ τῆς θυγατρός του Ἀμυμώνης ἐκ τοῦ θεοῦ Ποσειδῶνος. Οὗτος ἔκτισε τὰ πρῶτα αὐτῆς ἰσχυρὰ κυκλώπεια τείχη, ἴχνη τῶν ὁποίων ἐκ λίθων πολυγωνικῶν ἀκατεργάστων σῴζονται καὶ νῦν ἐπὶ τῶν φρουρίων της, ἀποτελοῦντα τὰς βάσεις τῶν μετέπειτα ἐνετικῶν τειχῶν. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν μύθων πρὸς τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις καὶ τὰ περισωθέντα μνημεῖα δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἀκροναυπλίας ἦσαν Αἰγύπτιοι καὶ Φοίνικες, οἵτινες εἰσπλεύσαντες τὸν Ἀργολικὸν κόλπον κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ᾤκισαν τὸν εἰς τὸν μυχὸν αὐτοῦ βράχον, ὠχύρωσαν ἐπιμελῶς αὐτὸν δι' ἰσχυροῦ τείχους καὶ κατεῖχον αὐτὸν ὡς ἀσφαλὲς ἔρεισμα καὶ ὁρμητήριον τῶν θαλασσίων ἐπιδρομῶν των, ἐπωφελούμενοι τοῦ φυσικῶς ὀχυροῦ καὶ εὐλιμένου τῆς θέσεως. Ὁ Στράβων εἰς τὰ Γεωγραφικά του ἀποδίδει τὴν κατασκευὴν τῶν τειχῶν τῆς Ἀκροναυπλίας εἰς τοὺς τειχίσαντας καὶ τὴν ἀκρόπολιν τῆς Τίρυνθος Κύκλωπας.

Ἱστορικῶς ἀναφέρεται κατῳκημένη ἡ Ἀκροναυπλία κατὰ τὰ ἔτη 69—79 μ. Χ. κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐπὶ αὐτοκράτορος Βεσπεσιανοῦ, ὡς προκύπτει τοῦτο ἐκ τριῶν ἐπιγραφῶν, τὰς ὁποίας ἀνεῦρε καὶ ἀνέγνωσεν ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1816 ἐπισκεφθεὶς τὸ Ναύπλιον Γάλλος ἱστορικὸς Πουκεβίλλ. Ἀπὸ τοῦ Β' ὅμως μέχρι τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος οὐδαμοῦ γίνεται μνεία τῆς Ἀκροναυπλίας καὶ μόλις κατὰ τὴν ἐν ἔτει 589 ἐπιδρομὴν τῶν Ἀβάρων εἰς Πελοπόννησον ἀναφέρεται ἡ Ἀκροναυπλία ὡς καταληφθεῖσα ὑπὸ βυζαντινῆς φρουρᾶς καὶ ἀντισταθεῖσα κατὰ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐπιδρομῆς. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ Ἀκροναυπλία ὠχυρώθη

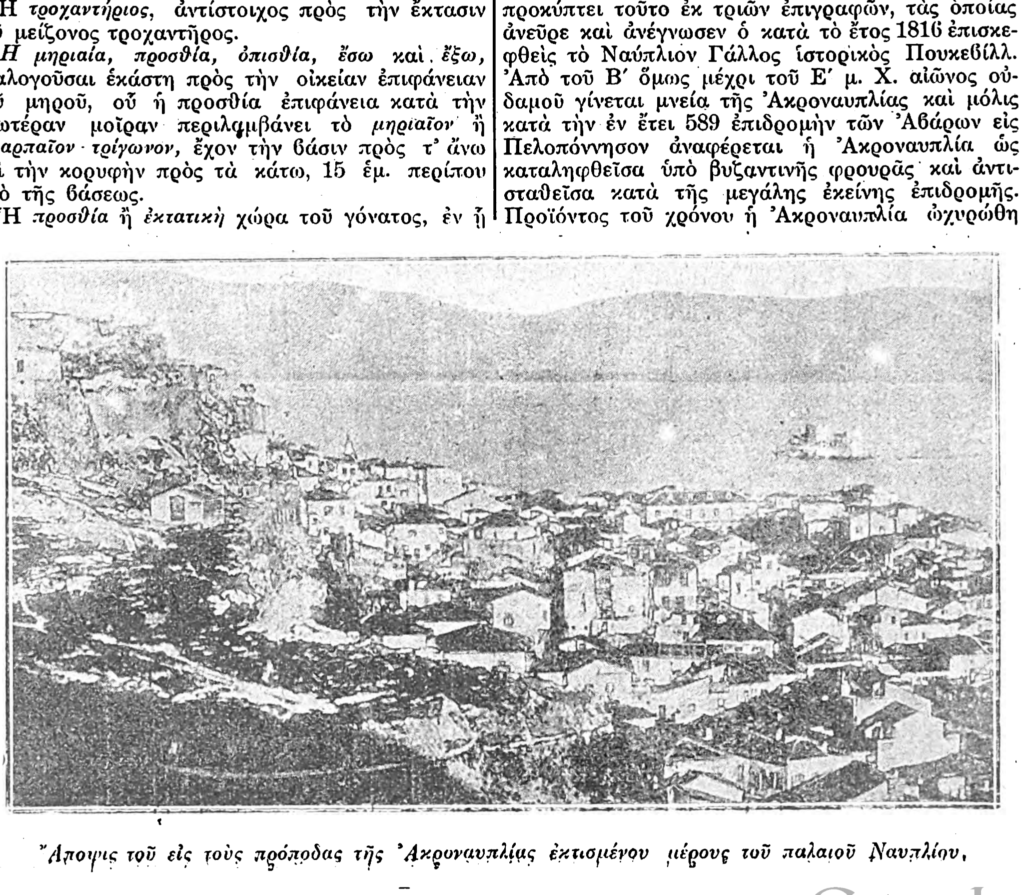

Ἄποψις τοῦ εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροναυπλίας ἐκτισμένου μέρους τοῦ παλαιοῦ Ναυπλίου.

Digitized by Google

στρατιωτικῶς, κατῳκήθη πυκνότερον καὶ ἀπέκτησε μείζονα σπουδαιότητα. Ὁ δὲ ἐν ἔτει 1032 κατασυντρίψας τὸν ἀραβικὸν στόλον στρατηγὸς Νικηφόρος Καραντηνός, κηδεστὴς τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ρωμανοῦ, «*στρατηγὸς Ναυπλίας*» τιτλοφορεῖται· πιθανῶς δ' ἐφρουράρχει τῆς ἐν τοῖς φρουρίοις τῆς Ἀκροναυπλίας σταθμευούσης βυζαντινῆς φρουρᾶς. Τῷ 1180 ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Μανουὴλ Κομνηνὸς διώρισεν ἄρχοντα τῆς Ναυπλίας τὸν εὐπατρίδην καὶ πλούσιον Ναυπλιέα *Σγουρόν*, ὁ υἱὸς τοῦ ὁποίου Λέων, ἄσπονδος ἐχθρὸς τῶν ἱερωμένων καὶ μοναχῶν, συνέλαβε τὸν πολέμιόν του μητροπολίτην Κορίνθου Νικόλαον καὶ τὸν ἐκρήμνισεν ἀπὸ τῶν βράχων τῆς Ἀκροναυπλίας. Κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων ἡ Ἀκροναυπλία ἀντέσχεν ἐρρωμένως, ἀλλὰ ἐν τέλει ὑπετάγη εἰς αὐτοὺς καὶ ὁ Βιλλαρδουῖνος εἰσῆλθεν εἰς τὰ φρούρια αὐτῆς, ἐγκαταστήσας τὴν φραγκικὴν κυριαρχίαν, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1212 μέχρι τοῦ 1389. Οἱ Φράγκοι ἐπεμελήθησαν σπουδαίως τῶν ὀχυρώσεων τῆς Ἀκροναυπλίας, συμπληρώσαντες αὐτὰς κατὰ τὰ τότε γνωστὰ μέσα ὀχυρώσεως καὶ ἰδίως τὴν ἀνατολ. πλευρὰν αὐτῆς. Βραδύτερον οἱ ἐν τῇ ἀρχοντίᾳ τοῦ Ναυπλίου ὑποκαταστήσαντες τὸν Βιλλαρδουῖνον δοῦκες τῶν Ἀθηνῶν De la Roche ἐβελτίωσαν ἐπὶ τὸ τελειότερον τὴν ὀχύρωσιν τῆς Ἀκροναυπλίας, ὡς καταφαίνεται τοῦτο ἔκ τινων ἐντετειχισμένων ἐπ' αὐτῆς λίθων, ἐφ' ὧν ἀκόμη καὶ σήμερον διακρίνονται γεγλυμμένα φραγκικὰ σήματα καὶ οἰκόσημα τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

Τῷ 1384 ἡ Ἀκροναυπλία—λέγοντες δὲ Ἀκροναυπλίαν ἐννοοῦμεν τὴν πόλιν τοῦ Ναυπλίου, διότι ἡ νῦν πόλις δὲν εἶχεν ἀκόμη τότε κτισθῆ καὶ κατῳκεῖτο μόνον ἡ Ἀκροναυπλία—περιέρχεται εἰς τοὺς Ἑνετούς, οἱ ὁποῖοι προέβησαν εἰς νέας ὀχυρώσεις ἐν αὐτῇ ἀναλόγως πρὸς τὸ νέον ὀχυρωματικὸν καθεστώς, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν ἡ ἐφεύρεσις τῆς πυρίτιδος καὶ ἡ χρῆσις τῶν πυροβόλων. Πλὰξ ἐντετειχισμένη ἐπὶ τοῦ ἀνατ. προμαχῶνος αὐτῆς, φέρουσα ἁπλῶς χαραγμένην τὴν χρονολογίαν MCCCCLXXIII (1473) μαρτυρεῖ τὰς γενομένας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους συμπληρωματικὰς ὀχυρώσεις της. Οἱ Ἑνετοὶ ἐπηύξησαν τῷ 1502 τὸ φρούριον τῆς Ἀκροναυπλίας, κατασκευάσαντες τὸν ἤδη βορειοανατολικὸν πύργον αὐτῆς, τὸν ἔναντι τοῦ Παλαμηδίου, ἕτερον δὲ αὐτοτελῆ προμαχῶνα εἰς τὴν δυτ. πλευρὰν αὐτῆς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐτοποθέτησαν πέντε μεγάλα ἰσομεγέθη πυροβόλα, ἐξ ὧν ἔκτοτε ἐκλήθη οὗτος «*Πέντε Ἀδέλφια*».

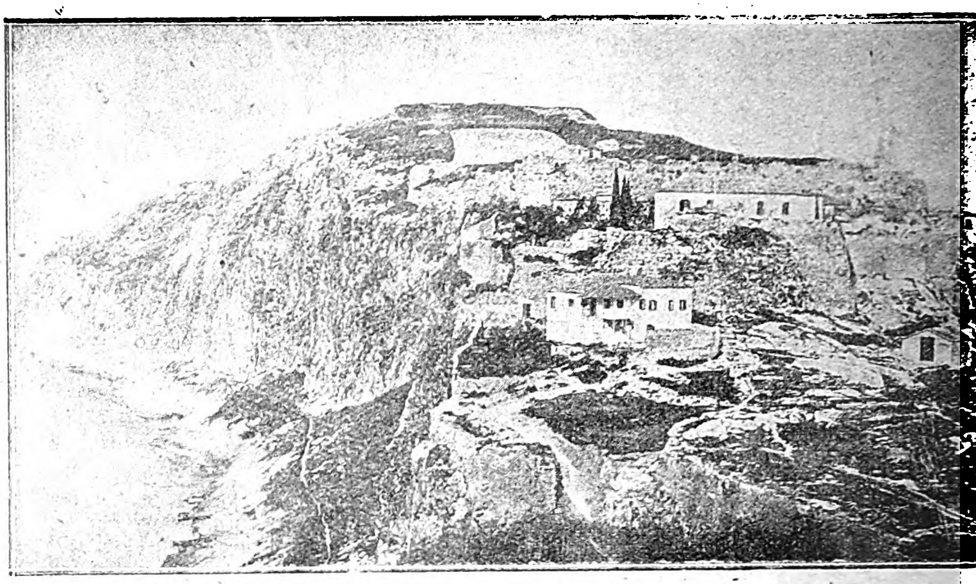

Ἡ Ἀκροναυπλία ἀπὸ τὴν ὀπισθίαν πλευράν της, τῆς Ἀρβανιτιᾶς.

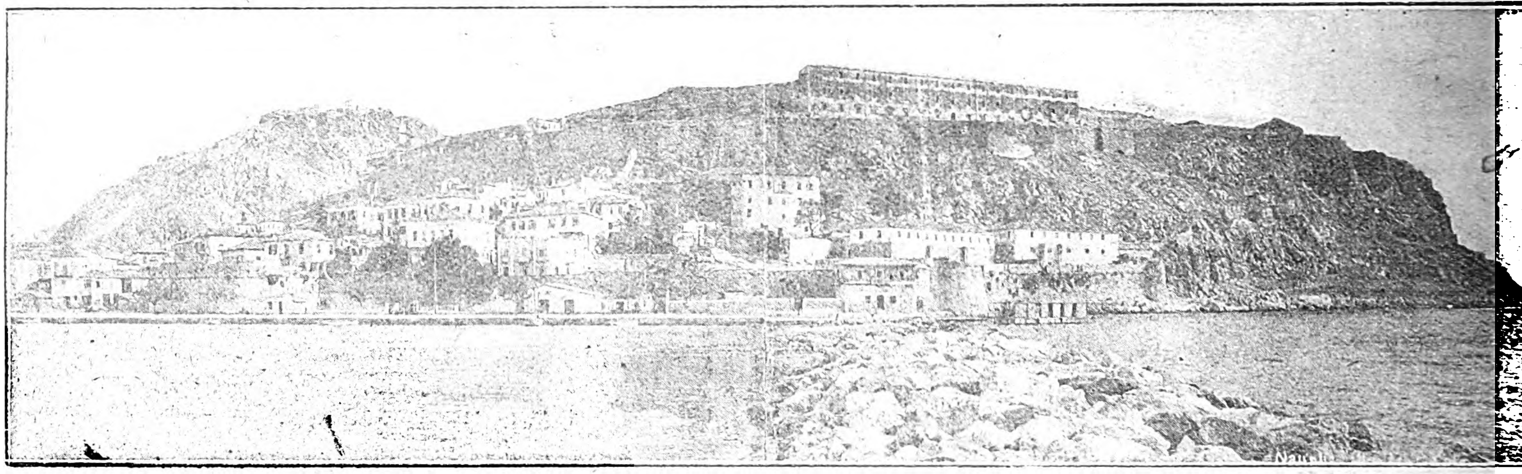

Ὁλόκληρος ἡ Ἀκροναυπλία (Ἴτς-Καλέ). [Ἀριστερὰ ὑψοῦται τὸ Παλαμῆδι.]

Τῷ 1540 κατελήφθη τὸ Ναύπλιον ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐνίσχυσαν τὰ φρούρια τῆς Ἀκροναυπλίας διὰ νέων μεγάλων πυροβόλων ὀνομάσαντες αὐτὴν Ἴτς-Καλέ, ἤτοι Ἐσωτερικὸν φρούριον. Ἐπακολουθεῖ ἡ ἐν ἔτει 1686 δευτέρα ἑνετικὴ κυριαρχία τοῦ Ναυπλίου καὶ ταύτης ἡ κατὰ τὸ 1715 δευτέρα τουρκικὴ τοιαύτη. Ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1776 ἐπισκεφθεὶς τὸ Ναύπλιον περιώνυμος Ὁλλανδὸς ναύαρχος Ἰωάννης Ἐρρῖκος Van Kinsbergen οὕτω περιγράφει τὴν Ἀκροναυπλίαν ἐν τῷ συγγράμματί του «*Περιγραφὴ τοῦ ἀρχιπελάγους*»: «Ἡ χερσόνησος τῆς Ἀκροναυπλίας εἶναι ὑψηλὸν ἀκρωτήριον, ὅπερ μόνον διὰ μιᾶς γλώσσης ξηρᾶς, 1200 ποδῶν μήκους, συνδέεται μετὰ τὰς στερεᾶς. Ἡ προνομιοῦχος αὕτη κατάστασις συνετέλεσεν, ὥστε νὰ θεωρηθῇ ἡ θέσις αὕτη ὡς ἡ σπουδαιοτέρα πάσης ἄλλης ἐν Πελοποννήσῳ, αἱ δὲ ὀχυρώσεις τοῦ φρουρίου της ὡς ἀπόρθητοι ..». Οἱ Τοῦρκοι εἶχον ὀχυρώσει τότε τὴν Ἀκροναυπλίαν καὶ τὸ Παλαμήδιον μὲ 400 κανόνια παντὸς μεγέθους, ἐξ ὧν 84 ἦσαν τῶν 64 λιτρῶν. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως οἱ Τοῦρκοι ἐποιήσαντο διαφόρους ἐπισκευὰς τῶν προμαχώνων τῆς Ἀκροναυπλίας. Τὴν νύκτα τῆς 30 Ν)βρίου 1822 οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Στάϊκον Σταϊκόπουλον ἐκυρίευσαν τὸ Παλαμήδιον καὶ μετὰ σφοδρὸν ἀπὸ τούτου κανονιοβολισμὸν τῆς Ἀκροναυπλίας αὕτη παρεδόθη τὴν 3 Δ)βρίου 1822 καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἀνύψωσεν εἰς τὰς ἐπάλξεις της τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, διορίσας πρῶτον φρούραρχον αὐτῆς τὸν ἐκ Σπετσῶν *Ἀναστ. Κουτρουμπῆν*. Συνεπείᾳ τῶν ἐμφυλίων διαμαχῶν τοῦ 1824 κατὰ τὰς ὁποίας συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη εἰς Ὕδραν ὁ Κολοκοτρώνης, ἡ Κυβέρνησις διώρισε φρούραρχον τῆς Ἀκροναυπλίας τὸν πιστὸν αὐτῆς Σουλιώτην *Νάσσον Φωτομάραν*. Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1828 ἄφιξιν ἐν Ναυπλίῳ τοῦ Κυβερνήτου Ἰωαν. Καποδίστρια, ὁ ἀρχιφρούραρχος τῶν φρουρίων τοῦ Ναυπλίου συνταγματάρχης *Κ. Ἔϊδεκ* ἀνέθηκε τὴν φρουραρχίαν τῆς Ἀκροναυπλίας εἰς πεντήκοντα Σπετσιώτας ὑπὸ τὸν *Καπετᾶν Νικολ. Γουδῆν*.

Ὁ Κυβερνήτης ἐφρόντισε διὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν φρουρίων τῆς Ἀκροναυπλίας ἀπὸ τοὺς σωροὺς τῶν ἐρειπίων, ἀνῳκοδόμησε τὸ κρημνισμένον μέρος τοῦ κανονιοστασίου της, ἵδρυσε τὸ ἐκεῖ Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον καὶ ἐγγὺς αὐτοῦ ναόν, διατηρούμενα καὶ ἤδη ὡς τοιοῦτα, καὶ ἀνήγειρεν ἐν αὐτῇ κτίριον ἀποθηκῶν. Τῷ 1831 ἐφυλακίσθη εἰς τὰ φρούρια τῆς Ἀκροναυπλίας ὁ γερουσιαστὴς *Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης* ὡς ἠθικὸς αὐτουργὸς τῆς ἐν Μάνῃ ἐκραγείσης στάσεως κατὰ τοῦ Κυβερνήτου καὶ ἐντὸς τῶν φρουρίων πάλιν αὐτῆς συνεδρίασε τὴν 7 8]βρίου 1831 τὸ «*Α' Διαρκὲς Πολεμικὸν Συμβούλιον τῶν ἐλαφρῶν τῆς Πελοποννήσου*» καταδικάσαν εἰς τὸν διὰ τυφεκισμοῦ θάνατον τὸν δολοφονήσαντα τὸν Καποδίστριαν Γ. Μαυρομιχάλην. Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ὄθωνος ὁ βαυαρικὸς στρατός, ὁ φρουρῶν τὸ Ναύπλιον, συνεπλήρωσε τὰς ἐπισκευὰς τῶν ὀχυρωμάτων τῆς Ἀκροναυπλίας καὶ ἐτελειοποίησε τὸ ἐν αὐτῇ Στρ. Νοσοκομεῖον. Τὴν νύκτα τῆς 6-7 Σ]βρίου 1833 συνελήφθη εἰς Ναύπλιον ὁ *Θεόδ. Κολοκοτρώνης* ὡς διευθύνων συνωμοσίαν κατὰ τοῦ Βασιλέως καὶ ὁδηγηθεὶς εἰς τὴν Ἀκροναυπλίαν ἐνεκλείσθη ἐπὶ 6 μῆνας εἰς τὰ φρούρια αὐτῆς. Μετὰ τὴν μεταφορὰν τῆς ἕδρας τοῦ κράτους ἐκ Ναυπλίου εἰς Ἀθήνας ὁ βασιλεὺς Ὄθων διέταξε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1835 τὴν γενικὴν ἐπισκευὴν καὶ τὸν ἐξοπλισμὸν ὅλων τῶν προμαχώνων τῆς Ἀκροναυπλίας διὰ νέων σιδηρῶν πυροβόλων.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Γεωργίου Α' ἐκτίσθησαν εἰς τὴν Ἀκροναυπλίαν μεγάλοι στρατῶνες πεζικοῦ καὶ φυλακαὶ στρατιωτικῶν καταδίκων, κατεσκευάσθησαν μεγάλαι ὑπόγειοι κτισταὶ δεξαμεναὶ πρὸς

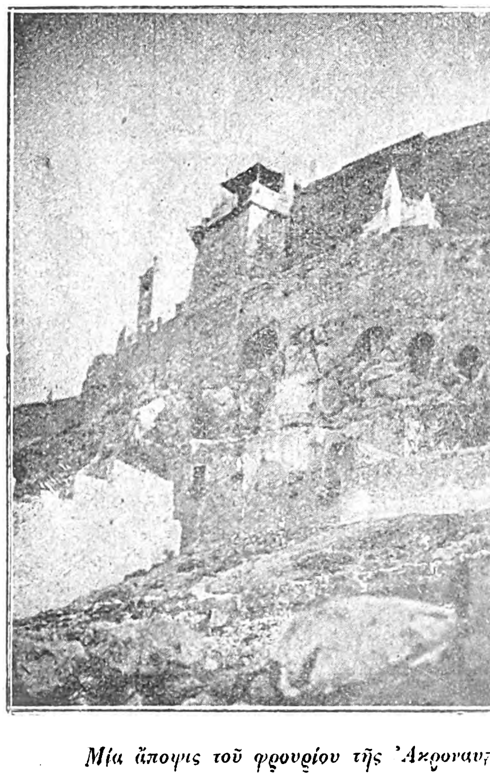

Μία ἄποψις τοῦ φρουρίου τῆς Ἀκροναυπλίας.

Digitized by Google

συλλογὴν ὀμβρίου ὕδατος, ἀπετέλεσε δ' αὐτὴ τὸ κέντρον τοῦ στρατωνισμοῦ ὅλων τῶν ἐκ Πελοποννήσου στρατιωτῶν.

Οἱ σκοτεινοὶ θρῦλοι εὗρον εἰς τὰ ρημαγμένα κάστρα καὶ τὰ καστέλια τῆς Ἀκροναυπλίας τὸ καταλληλότερον λίκνον, ἡ δὲ λαϊκὴ μοῦσα ἀπηθανάτισε μὲ τὰ λυπητερὰ μακρόσυρτα τραγούδια της τὴν στρατιωτικὴν ζωὴν τοῦ Ἰτσ-Καλέ:

. . . Στ' Ἀνάπλι, στὸν Ἰτσικαλὲ
ἐκεῖ σὲ φίλησα, καλέ . . .
. . . Ἔλα στ' Ἀνάπλι δυὸ σκαλιὰ
νὰ σοῦ φιλήσω τὴν ἐληά . . .
. . . Ἂν εἶσαι μάννα καὶ πονεῖς
ἔλα στ' Ἀνάπλι νὰ μὲ δῇς . . .

Ἀλλὰ καὶ τὰ καταγώγια τῶν φυλακῶν τῆς Ἀκροναυπλίας, εἰς τὰ ὁποῖα συνανεφύροντο οἱ ἁπανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος στρατιωτικοὶ κατάδικοι καὶ «ἐβαροῦσαν τὸ παραπονιάρικο μπαγλαμαδάκι» μέσα εἰς τοὺς πνιγηροὺς ἀτμοὺς τοῦ χασίς, ἔχουν γίνει περίφημα εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς στίχους:

. . . Στὶς ντάπιες τοῦ Ἰτσικαλὲ
φουμάρουν τσίκα κι' ἀργιλέ . . .
. . . Μᾶς ἔσπασες τὸν ἀργιλέ,
κυρ-λοχαγὲ τοῦ Ἰτσικαλέ . . . κλπ.

Πρὸ πενταετίας περίπου αἱ στρατ. φυλακαὶ τῆς Ἀκροναυπλίας ὠργανώθησαν καὶ ηὐπρεπίσθησαν συμφώνως πρὸς τὰ νεώτερα σωφρονιστικὰ συστήματα καὶ γενικῶς ἐξυγιάνθη ἡ ἠθικὴ ἀτμοσφαῖρα αὐτῶν διὰ τῆς ἐργασίας, εἰς ἣν ἀσχολοῦνται οἱ κατάδικοι, ἀποτελοῦντες συνεργεῖα ξυλουργῶν, ὑποδηματοποιῶν κλπ.

Ὁ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Ἀκροναυπλίας ἐντετειχισμένος Ἑνετικὸς Λέων.

Ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων ἡ Ἀκροναυπλία συνεκοινώνει μετὰ τοῦ Ναυπλίου διὰ μεγάλης λιθίνης κλίμακος πρὸς τὴν δυτ. πλευρὰν αὐτῆς. Ἀπὸ ἀνατ. ἦτο προσιτή πως διὰ τῆς χαράδρας τῆς Ἀρβανιτιᾶς. Ἡ διὰ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Παλαμηδίου καὶ τῆς Ἀρβανιτιᾶς περιφερειακὴ ἁμαξιτὴ ὁδὸς πρὸς τὸ ὀροπέδιον τῆς Ἀκροναυπλίας εὐχεραίνει τὴν συγκοινωνίαν.

Θ. Σ. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀκρόνεως *[Ἀρχ]*. Εἷς τῶν εὐγενῶν Φαιάκων (Ὁμ. Ὀδ. Θ. 111).

ἀκρόνηα (τὰ) *[Ναυτ.]*. Κοινῶς τὰ *κεφάλια* (γαλλ. les têtes du navire, ἀγγλ. stem and stern). Ὀνομάζονται οὕτω τὰ ἄνω ἄκρα τῶν *στημάτων* δηλαδὴ τῆς στείρας (κοιν. τοῦ κορακιοῦ τῆς πλώρης) καὶ τοῦ *ποδοστήματος* (κοιν. τοῦ ποδόσταμου). Κατ' ἐπέκτασιν, *ἀκρόνηον* ὀνομάζομεν τὸ ἔσω μέρος τῆς πρώρας τοῦ πλοίου, ὅπως καὶ οἱ Γάλλοι, οἱ ὀνομάζοντες τὸ ἴδιον μέρος cap du navire. Λόγῳ δὲ τούτου, ὅπου οἱ Γάλλοι μεταχειρίζονται τὸ *cap* πρὸς καταδήλωσιν τῆς διευθύνσεως, πρὸς ἣν εἶναι ἐστραμμένη ἡ πρῶρα θαλασσοποροῦντος πλοίου, ὡς λ. χ. εἰς τὴν ἐρωτηματικὴν διαταγὴν πρὸς τὸν πηδαλιοῦχον: «où avez-vous le cap?» ἡμεῖς μεταχειριζόμεθα τὴν ἔκφρασιν «*ποῦ ἐπέχεις;*» (δηλαδή, πρὸς ποῖον ἀνεμόρρομβον ἔχεις ἐστραμμένον τὸ ἀκρόνηον;) καὶ εἰς τὴν κοινὴν τῶν ναυτικῶν μας διάλεκτον «ποῦ κρατᾶς;», «ποῦ ἔχεις πλώρη;», «ποῦ βαστᾶς πλώρη;» Σ. Ε. Λ.

ἀκρόνυκτα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομα *λεπιδόπτερα* τοῦ ἀθροίσματος τῶν νυκτοβίων καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν *βρυοφιλιδῶν*. Αἱ νυκτόβιοι αὗται ψυχαὶ ἔχουσιν ἁπλᾶς κεραίας, νηματοειδεῖς, ὁμοίας εἰς ἀμφότερα τὰ γένη. Αἱ προσακτρίδες των εἶναι ἐπιμήκεις, ἡ σπειροειδὴς προβοσκίς των μακρὰ καὶ κερατώδης, ὁ θώραξ κυρτός, ἡ κοιλία ἀμβλεῖα καὶ δασεῖα εἰς τὰ πλάγια. Εἰς τὰ περισσότερα εἴδη αἱ ἀνώτεραι πτέρυγες σημειοῦνται διὰ μελανῆς κηλῖδος ἐχούσης τὸ σχῆμα Ψ. Αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι κυλινδρικαὶ καὶ διαφέρουσιν εἰς τὰ διάφορα εἴδη καὶ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ κατὰ τὸ χρῶμα τοῦ σώματος. Μεταμορφοῦνται εἰς χρυσαλλίδας ἐντὸς τῶν σχισμῶν τῶν δένδρων. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει μέγα πλῆθος εἰδῶν ἰθαγενῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Τὰ εὐρωπαϊκὰ γένη εἶναι δεκαπέντε περίπου καὶ διῃρέθησαν ὑπὸ τοῦ *Duponchel* εἰς πλεῖστα διακεκριμένα εἴδη ἀναλόγως τοῦ διαφόρου σχήματος καὶ τοῦ μεγέθους τῶν καμπῶν των. Τὸ γνωστότερον εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι ***ἀκρόνυκτον τὸ μεγαλοκέφαλον*** (acronyctum megalocephalus), ὅπερ ἐνδιαιτᾶται κυρίως ἐπὶ τῶν πτελεῶν. Ἐκ τῶν ἀσιατικῶν εἰδῶν τὸ γνωστότερον εἶναι τὸ ***ἀκρόνυκτον*** ἢ ***ἀκερὶς*** (acronyctum aceris), ὅπερ εὑρίσκεται εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ζῇ ἐπὶ τῶν καστανεῶν, τῶν πτελεῶν καὶ τῶν φιλλυρῶν. Δ. Ν. Π.

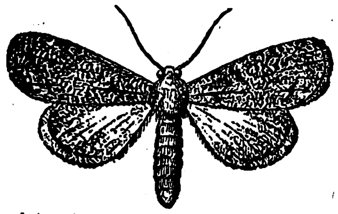

Ἀκρόνυκτον τὸ μεγαλοκέφαλον.

ἀκρονύκτιον *[Ἀστρον.]* ἢ ***ἀκρόνυχον***. Καλεῖται οὕτω φαινόμενον ἀστρονομικόν, παρατηρούμενον κατὰ τὸ ἄκρον (ἀρχὴν) τῆς νυκτός, ὡς *ἐπιτολὴ* ἢ *δύσις (Γεμῖνος* ΙΣΤ', «Αἲξ ἀκρόνυχος ἐπιτέλλει»). Ἀκρονύκτιοι ὀνομάζονται καὶ οἱ κατώτεροι πλανῆται Ἑρμῆς καὶ Ἀφροδίτη, διότι κατὰ περιόδους παρατηροῦνται ἀφ' ἑσπέρας ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχὶ δὲ κατὰ τὸ μεσονύκτιον. Σ. Π.

ἀκρονυχία (ἡ)· τὸ ἄκρον τῆς νυκτός, ἡ ἀρχὴ τῆς νυκτός.

ἀκρόνυχος *[Ἀστρον.]*· βλ. **ἀκρονύκτιον.**

ἀκρόνωτος (ὁ) *[Ζῳολ.]*· βλ. **βούβαλος.**

ἀκροπαγής (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ κατὰ τὸ ἄκρον πεπηγώς, στερεωμένος.

ἀκροπάθεια (ἡ)· πάθος τῶν ἄκρων τοῦ σώματος· βλ. **ἀκροδυνία.**

ἀκροπαθητικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀκροπάθειαν· || ὁ ἐπιρρεπὴς εἰς τὴν ἀκροπάθειαν.

ἀκροπαραισθησία *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτω ἐν τῇ ἰατρικῇ ἡ αἰσθητικὴ διαταραχὴ τῶν ἄκρων, συνισταμένη κυρίως εἰς αἱμωδίαν μετὰ ὑπαισθησίας ἢ ὑπεραισθησίας, ἐνίοτε ἐντόνων πόνων, συνήθως συμμετρικῶς καὶ κατὰ παροξυσμοὺς ἐμφανιζομένη, ἐξικνουμένη ἐνίοτε μέχρι τοῦ ὑποκειμενικοῦ αἰσθήματος νεκρώσεως τῶν δακτύλων. Περιγραφεῖσα τὸ πρῶτον ἡ νόσος αὕτη ὑπὸ τοῦ Nothnagel καὶ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Bernhardt καὶ Frankl-Hochwart, καθωρίσθη σαφέστερον ὑπὸ τοῦ Fr. Schultze καὶ διὰ τοῦτο ἔλαβε καὶ τὴν προσωνυμίαν ὡς *νόσος τοῦ Schultze.*

Ἡ νόσος αὕτη προσβάλλει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς γυναῖκας, ὀλιγώτερον τοὺς ἄρρενας, εἰς ἡλικίαν συνήθως τῶν 20-30 ἐτῶν, χωρίς, ἐννοεῖται, νὰ φείδεται καὶ τῶν λοιπῶν ἡλικιῶν, ἀνήκει δὲ εἰς τὰς ἀγγειοκινητικὰς-τροφικὰς νευρώσεις, εἰδικώτερον δὲ εἶναι ἀγγειοσυσπαστικὴ νεύρωσις τῶν ἀγγείων τῆς περιφερείας (ἄκρων).

Συμπτωματολογία.— Ἡ νόσος ἐκδηλοῦται ὡς ἀγγειοσυσπαστικὴ νεύρωσις *(ἀκροπαραισθησία)* διὰ διαλειπουσῶν συσπάσεων τῶν ἀγγείων εἰς τὰ ἄκρα, συνήθως εἰς τοὺς δακτύλους τῶν ἄνω καὶ κάτω ἄκρων, σπανιώτερον εἰς τὴν ῥῖνα, ὦτα κ.λ.π., ἕνεκα τῶν ὁποίων ταῦτα ὠχριῶσι ἢ καθίστανται ὠχροκύανα ἢ ὠχροκίτρινα, προκαλουμένων οὕτω καὶ αἰσθητικῶν διαταραχῶν ποικίλων, τουτέστιν αἱμωδίας, αἰσθήματος ψύξεως, πόνων, ὑπαισθησίας ἢ ὑπεραισθησίας ἢ ἀναισθησίας ἐξικνουμένης μέχρις αἰσθήματος νεκρώσεως τῶν ἄκρων. Αἱ διαταραχαὶ αὗται ἔχουσι συμμετρικὴν κατανομὴν συνήθως, ἐπερχόμεναι κατὰ παροξυσμούς, σπανιώτερον ἐπεκτείνονται καθ' ὅλον τὸ ἄκρον, ἐμφανίζονται δὲ συνήθως τὰς πρωϊνὰς ὥρας, εἴτε πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως ἐκ τῆς κλίνης, εἴτε μετὰ ταύτην, χωρὶς νὰ ἀποκλείεται ἡ ἐμφάνισις τούτων καὶ εἰς ἄλλας ὥρας. Ἡ προσβολὴ αὕτη διαρκεῖ συνήθως $^1/_4$ ἕως $^1/_2$ ὥρας ἢ εἰς ἄλλους διαφόρως καὶ λήγει κατόπιν δι' ἀγγειοπαραλύσεως (ἀγγειοδιαστολῆς), ὁπότε τὰ ἀνωτέρω συμπτώματα ἀντικαθίστανται δι' ὑπεραιμίας, ἐρυθρότητος, οἰδήματος, αἰσθήματος θερμότητος κλπ. τῶν προσβληθέντων ἄκρων.

Αἱ προκαλοῦσαι ἀφορμαὶ δὲν εἶναι σαφῶς καθωρισμέναι· πιθανῶς ψῦχος, ἢ ἐλάττωσις τῆς λειτουργικότητος τῆς καρδίας καὶ πτῶσις τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως, ὡς συμβαίνει κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας, ἢ καὶ ψυχικὴ συγκίνησις ἐπὶ ἀτόμων νευρικῶν, ὑστερικῶν καὶ ἐν γένει ψυχοπαθητικῶν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προκλητικαὶ ἀφορμαί· ἡ κόπωσις καὶ ἐν γένει ἡ μυϊκὴ ἐργασία δὲν φαίνεται νὰ ἐπιδρῶσιν· ἀντιθέτως μάλιστα κατ' αὐτὰς δὲν παρουσιάζονται τοιαῦται προσβολαί.

Διαφορικὴ διάγνωσις.—Ἡ ἀνωτέρω περιγραφὴ ἀφορᾷ τὴν ἰδιαιτέραν κλινικὴν εἰκόνα ἥτις ἐμφανίζεται ὡς ἀκροπαραισθησία τοῦ Schultze· ἀκροπαραισθητικὰς ὅμως διαταραχὰς ἀναλόγους ἔχομεν καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας νόσους ὡς σύμπτωμα τούτων, ὡς εἰς τὴν πολυνευρίτιδα, τὴν νωτιάδα φθίσιν, τὴν δηλητηρίασιν δι' ἐργοτίνης, τὴν λέπραν, πελλάγραν, τὴν ἀρχομένην κατὰ πλάκας σκλήρυνσιν, ἐπίσης ὡς πρόδρομον σύμπτωμα τῆς ἀποπληκτικῆς προσβολῆς ἢ ἐνίοτε κατὰ τὴν ἑλονοσίαν κ. τ. λ., ὁπότε δέον νὰ μᾶς ὁδηγήσωσιν εἰς διάγνωσιν τὰ λοιπὰ χαρακτηριστικὰ ἑκάστης τῶν νόσων τούτων συμπτώματα· ἐπίσης ἀνάλογα συμπτώματα ἐμφανίζει καὶ ἡ διαλείπουσα χωλότης ἢ ἀρτηριοσκληρωτικὴ δυσβασία, ἡ γεροντικὴ γάγγραινα εἰς τὴν ἀρχήν της, ἡ νόσος Raunaud κ. τ. λ. Ἐνίοτε τοιαῦται διαταραχαί, χωρὶς νὰ ἀνήκωσιν εἰς ἀκροπαραισθησίαν, παρατηροῦνται εἰς τὴν συμπτωματολογίαν τῆς νευρασθενείας καὶ εἰδικώτερον τῆς ὑστερίας.

Ἡ πορεία τῆς νόσου εἶναι συνήθως χρονία μετὰ διαφόρων αὐξομειώσεων καὶ ἐνίοτε θεραπείας παροδικῆς ἢ μονίμου· ἕνεκα τούτου καὶ ἡ πρόγνωσις δέον νὰ εἶναι ἐπιφυλακτική.

Θεραπεία.—Συνιστῶνται πρὸς θεραπείαν τῆς νόσου τὰ διάφορα τονωτικὰ καὶ κατασταλτικὰ φάρμακα (ἀρσενικόν, φωσφόρον, στρυχνίνη, δακτυλῖτις κ. τ.), ἰδιαιτέρως δὲ ἡ κινίνη (τρὶς τῆς ἡμέρας ἀπὸ 0,20 ὑδροχλωρικὴ κινίνη), ἐν συνδυασμῷ μετὰ ὑδροθεραπείας καὶ ἠλεκτροθεραπείας· εἴς τινας περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ προσβολὴ ἐπέρχεται κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας, ὠφελεῖ ἡ διατήρησις ἐν θερμότητι τῶν ἄκρων, π. χ. διὰ χειροκτίων κατὰ τὸν ὕπνον. Ἐκεῖ ὅπου ὑποθέτει τις διαταραχήν τινα τῶν ἐσωτερικῶν ἐκκρίσεων δέον νὰ κατευθύνῃ τὴν θεραπείαν του πρὸς αὐτήν. Ἐπίσης ὠφελοῦσι καὶ αἱ σκευασίαι τοῦ ἀσβεστίου. Σὺν τούτοις δέον νὰ στρέφηται ἡ προσπάθεια, ἐπὶ ἀτόμων νευρικῶν, ὑστερικῶν ἢ ψυχοπαθητικῶν, πρὸς τόνωσιν τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ἐν γένει πρὸς θεραπείαν τῆς παθολογικῆς νευρικῆς προδιαθέσεως. Ἐπίσης δέον νὰ μὴ παραβλέπῃ τις τυχὸν γεννητικὰς ἀνωμαλίας ἢ καταχρήσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Fr. Schultze* (dissertassion von Mohr 1890), *Nothnagel* XI 2α ἔκδοσις 1904, *Morin* 1908—1909, *Oppenheim* Νευρολογία, *Cassirer* Ἀγγειοκινητικαὶ νευρώσεις, *Laignet—Lavastine* Παθολογία συμπαθητικοῦ, *Dejérine, Hans Curschmann und Franz Kramer* Νευρολογία κ.τ.λ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

ἀκρόπαστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὀλίγον παστωμένος, ἄλλως *ἡμίπαστος, ἡμιτάριχος, νεαλὴς* (πρὸ ὀλίγου ἁλατισμένος)· ἀντίθ. *τέλειον τάριχον.*

ἀκροπελαγιὰ (ἡ)· ἡ ἄκρα τοῦ πελάγους, ἀκροθαλασσιά.

ἀκροπέταλος ***καταβολή,*** ἢ — ***σειρὰ*** *[Βοτ.*. Ὅρος χαρακτηρίζων τὸν τρόπον τῆς ἀναπτύξεως τῶν φυτικῶν μορίων κατὰ τὴν πλαγίαν διακλάδωσιν, τουτέστιν ὅταν τὰ νεαρώτερα καὶ συνεπῶς βραχύτερα μόρια τοῦ θαλλοῦ ἢ βλαστοῦ εὑρίσκονται πλησιέστερον πρὸς τὸ ἄκρον ἢ τὰ παλαιότερα.

Ν. Μ.

ἀκρόπλιον (τὸ) *[Ζῳολ.]* Ὀνομάζεται τὸ κατώτατον πρόσθιον ἄκρον τῶν *ὀνυχοειδῶν* ζῴων. Ἐν τῇ ἀνατομικῇ ὀνομάζονται *ἀκρόπλια* οἱ κοπτῆρες ὀδόντες ζῴων τινῶν, ἐν ὡρισμένῃ ἡλικίᾳ. Ἐν τῇ ἐντομολογίᾳ *ἀκρόπλια* καλοῦνται αἱ σιαγόνες ὡρισμένων ἐντόμων. Τὸν ὅρον τοῦτον μεταχειρίζεται ὁ Μπυφφὼν πολλάκις. Τὰ ἀκρόπλια εἰς τὰ ἔντομα ἀντικαθιστοῦν τὰς σιαγόνας καὶ εἶναι σκληρᾶς συστάσεως. Ἡ ὀνομασία *ἀκρόπλια* δίδεται καὶ εἰς τοὺς προσθίους πλοκάμους μαλακοστράκων τινῶν, ὅπως εἰς τὰς καραβίδας, τοὺς ἀστακούς, τοὺς καρκίνους κ.τ.λ. Δ. Ν. Π.

ἀκροποδητί· ἐπίρρ. μὲ τοὺς ἄκρους πόδας, μὲ τοὺς δακτύλους· «βαδίζει *ἀκροποδητί*».

ἀκροπόδιον (τό)· τὸ ἄκρον τοῦ ποδός· || μετφ. ὑπόβαθρον, τετράγωνος πλίνθος ἀνέχουσα στήλην ἢ ἀνδριάντα.

— *[Ἀνθρωπολ.]* Σωματομετρικὸν σημεῖον ἐν τῇ Ἀνθρωπολογίᾳ. Τὸ κατὰ τὴν ὀρθίαν στάσιν πρὸς τὰ πρόσω προέχον ἄκρον τοῦ μεγάλου δακτύλου ἢ τοῦ δευτέρου δακτύλου τοῦ ἄκρου ποδός. Ἡ παραλλαγὴ αὕτη προέρχεται ἐκ τοῦ διαφόρου ἑκάστοτε μήκους τῶν δύο τούτων δακτύλων ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀνθρώπων ἢ διαφόρων φυλῶν. Τὸ σημεῖον τοῦτο χρησιμεύει πρὸς λῆψιν τῶν διαμέτρων τοῦ ἄκρου ποδός, κυρίως τοῦ ὁλικοῦ «*μήκους*» αὐτοῦ (ἀπόστασις τοῦ «*πτερνίου*» ἀπὸ τοῦ «*ἀκροποδίου*») καὶ τοῦ «*προσθίου μήκους*» (ἀπόστασις τοῦ *ἀκροποδίου* ἀπὸ μιᾶς καθέτου ἀγομένης ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ἔσω σφυροῦ πρὸς τὸ ἔδαφος). Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

ἀκρόποδον (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Τὸ κατώτερον τμῆμα τοῦ ποδὸς τῶν πτηνῶν. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

ἀκροποίκιλμα (τό)· τὸ κατὰ τὸ ἄκρον ποίκιλμα, κοιν. *φεστόνι*.

ἀκρόπολις (ἡ)· ἐκ τοῦ *ἄκρα* καὶ *πόλις*. Ἡ ἄκρα πόλις, ἡ ἄκρα τῆς πόλεως· ‖ **κυρίως**, λόγῳ τῆς ἱστορίας της, ἡ ***Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν***· ‖ **μεταφορ.** τὸ ὀχυρὸν σημεῖον, τὸ φρούριον, τὸ προπύργιον: «*ἀκρόπολις* τοῦ Χριστιανισμοῦ».

—[ΑΡΧΑΙΟΛ.] Αἱ ***ἀκροπόλεις***, τὰ φρούρια, τὰ ὁποῖα ὑπερέκειντο τῶν ἀρχαίων πόλεων, ὑπῆρξαν πολυσήμαντοι χῶροι διὰ τὴν ἱστορίαν, καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν θρησκευτικήν, τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἡ ἱστορία τῶν ἀρχαίων ἀκροπόλεων ἀρχίζει μὲ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν τῶν πρώτων ἀρχῶν τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ φθάνει ὄχι μόνον ἕως τὰ τέλη τοῦ ἀρχαίου βίου, περὶ τὸν 4ον αἰῶνα μ. Χ., ἀλλὰ καὶ εἰς χρόνους μεταγενεστέρους, ἕως τὸν Ἰουστινιανόν, ἴσως καὶ ἀργότερα, διότι μερικαὶ πόλεις Ἑλληνικαὶ διετήρησαν ἕως τότε τὸν ἀρχαῖον δημόσιον βίον. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἀκρόπολις συνοψίζει σημαντικώτατον μέρος τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Κατὰ τὴν αὐγὴν τῶν πολιτισμῶν αἱ πόλεις ἐκτίζοντο ἐπὶ ὑψηλῶν τόπων, κατὰ προτίμησιν δὲ ἐπὶ ἀποκρήμνων χώρων, χάριν τῆς εὐκολωτέρας ἀμύνης εἰς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους πολὺ συχναὶ καὶ ποικίλαι ἦσαν αἱ ἀφορμαὶ τῆς ἀναζητήσεως ἀσφαλείας. Οἱ κακοποιοί, οἱ λησταὶ καὶ πειραταὶ διέτρεχον τὴν χώραν καθημερινῶς, ἦσαν δ' ἕτοιμοι νὰ ἐπιπέσουν κατὰ παντὸς συνοικισμοῦ ἀνθρώπων πρὸς λαφυραγώγησιν καὶ φόνον. Τὸ ἴδιον ἄλλως συνέβαινε, ἀργότερα, κατὰ τὸν Μεσαίωνα, καθ' ὅλην μάλιστα τὴν μακρὰν περίοδον αὐτοῦ, ὅτε οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς παντὸς εἴδους κακοπραγίας. Εἶναι δὲ ἰδίως εἰς τὰς Ἑλληνικὰς νήσους πασίγνωστοι αἱ μακρὰν τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ ὑψωμάτων προφυλαγμέναι μικραὶ πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας ἔζων πενιχρὸν βίον οἱ κάτοικοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Μεσαίωνος καὶ ἰδίως τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας.

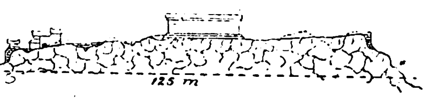

Εἰκ. 2.—Τομὴ κατὰ μῆκος τῆς Ἀκροπόλεως.

Τὸ φρούριον ἐκεῖνο, τὸ πανάρχαιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔζων οἱ κάτοικοι, ἐλέγετο *πόλις*. Ὅταν ηὐξήθη ὁ πληθυσμός, καὶ συγχρόνως, μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ἀσφάλεια ἔγινε σταθερωτέρα, τότε οἱ κάτοικοι ἐπεξετάθησαν ἔξω ἀπὸ τὸν περίβολον, ὁ ὁποῖος περιεκύκλωνε τὸ ὕψωμα, καὶ τότε τὸ φρούριον τοῦτο εἰς διαστολὴν τῆς ὅλης πόλεως ὠνομάσθη *ἀκρόπολις*, ἤτοι ἡ *ἄκρα πόλις*, ἡ ὑψηλὴ πόλις. Διότι αὕτη ἦτο τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς πόλεως, ἐνῷ τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῆς ἐξετείνετο εἰς τὴν πεδιάδα ἢ εἰς τὴν παραλίαν. Ἔμεινεν ὅμως, ἔκτοτε, ἡ ἀκρόπολις, ὡς ὁ κύριος πυρὴν τῆς πόλεως, τὸ προφυλαγμένον μέρος αὐτῆς, τὸ καταφύγιον τῶν κατοίκων εἰς περίστασιν ἐπιδρομῆς τῶν ἐχθρῶν. Φυσικὰ εἰς τὸν ἀσφαλῆ τοῦτον χῶρον ὑπῆρχον κατὰ προτίμησιν τὰ σπουδαιότερα ἱερὰ τῶν κατοίκων, ὁ δημόσιος θησαυρός, καὶ πᾶν ὅ,τι ἡ πόλις εἶχε περισσότερον πολύτιμον καὶ ἱερόν.

Παρομοία περίπου εἶναι καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν φεουδαλικῶν κάστρων, διότι *κάστρον* (bourg) ἐσήμαινε τὴν πόλιν, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἡ πόλις ἐξετείνετο καὶ οὕτω ἐσχηματίζετο τὸ μεσαιωνικὸν χωρίον ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ κάστρου.

Κύριος σκοπὸς τῶν ἀκροπόλεων ἦτο ἡ ἀσφάλεια τῶν κατοίκων· διὰ τοῦτο συνήθως ἐξελέγοντο πρὸς κτίσιν αὐτῶν ἀπόκρημνα μέρη, ὥστε ἡ ἄμυνα αὐτῆς νὰ ἐξασφαλίζεται καὶ ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους. Ἐκτὸς τούτου αἱ ἀκροπόλεις, ἐπὶ τοιούτων ἀποκρήμνων καὶ φύσει ὀχυρῶν ὑψωμάτων κτιζόμεναι δὲν εἶχον ἀνάγκην μεγάλης οἰκοδομικῆς τέχνης. Ἓν ἁπλοῦν ἀλλ' ἰσχυρὸν τεῖχος ἠκολούθει τὴν ἄκραν τοῦ βουνοῦ, καθ' ὅλην τὴν ἀκανόνιστον περιοχήν, μόνον δὲ ἡ εἴσοδος εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἐνισχύετο ἐνίοτε ἀπὸ δύο πύργους.

Αἱ περισσότεραι ἴσως ἀκροπόλεις σήμερον δεικνύουν ἴχνη οἰκοδομῆς τῶν *πελασγικῶν* χρόνων. Οἱ ἀρχαῖοι ἀπέδιδον τὰ κολοσσιαῖα ταῦτα λείψανα εἰς τοὺς Κύκλωπας *(Κυκλώπεια τείχη)*. Ὁ Παυσανίας (II, 16) λέγει, ὁμιλῶν περὶ τῶν Μυκηνῶν: «**Κυκλώπων δὲ καὶ ταῦτα ἔργα εἶναι λέγουσιν**». Περισσότερον δ' ἐπεξηγηματικὸς εἶναι εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς Τίρυνθος, ὅπου λέγει (II, 25): «**Τὸ δὲ τεῖχος, ὃ δὴ μόνον τῶν ἐρειπίων λείπεται, Κυκλώπων μέν ἐστιν ἔργον, πεποίηται δὲ ἀργῶν λίθων, μέγεθος ἔχων ἕκαστος λίθος, ὡς ἀπ' αὐτῶν μηδ' ἂν ἀρχὴν κινηθῆναι τὸν μικρότατον ὑπὸ ζεύγους ἡμιόνων**».

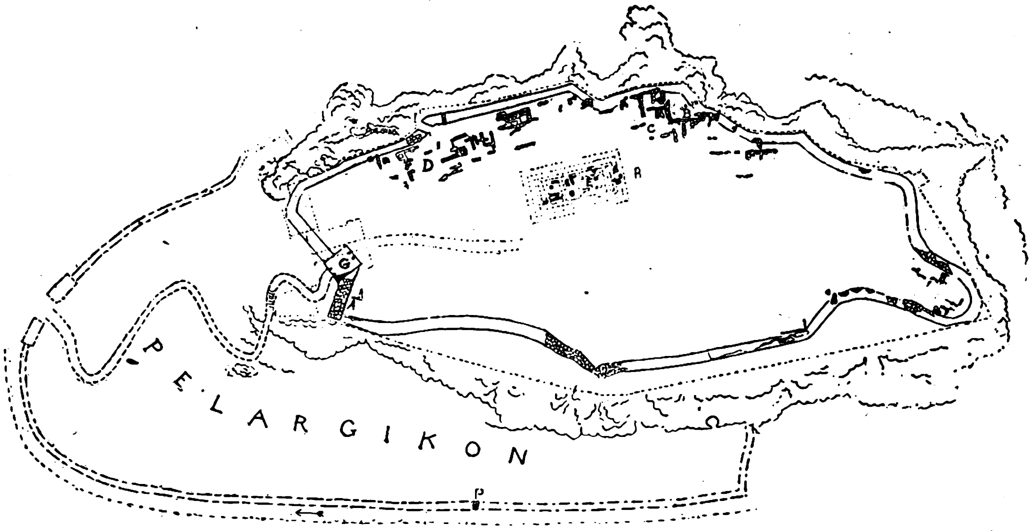

Εἰκ. 1.—Τὸ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν πελασγικὸν τεῖχος.
[A = σωζόμενον τμῆμα, B = κλῖμαξ, C = λείψανα ἀνοκτόρου, D = θεμέλια πελασγικά, E = βάσεις μυκηναϊκῶν κιόνων, P = λείψανον πελασγικοῦ τείχους, O = πρόπυλον, R = ἑκατόμπεδον].

Ἡ κοινὴ αὕτη ἰδέα, τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὅτι πολλαὶ ἀκροπόλεις, τῶν ὁποίων ἐσώζοντο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς των τὰ κολοσσιαῖα ἐρείπια, ἦσαν ἔργα τῶν Κυκλώπων, δεικνύει εἰς πόσον ἀπομεμακρυσμένην ἐποχὴν ἀπέδιδον τὰ πρῶτα ταῦτα κέντρα πολιτισμοῦ. Εἰς τὰς παναρχαίας ἐκείνας ἀκροπόλεις εὑρίσκομεν ἴχνη ναῶν, βωμῶν, οἰκημάτων, δεξαμενῶν, τάφων. Κατ' ἀκολουθίαν τὰ πανάρχαια ἐκεῖνα κέντρα τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ δὴ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἦσαν μὲν καὶ φρούρια, κάστρα, ἀλλ' ἦσαν καὶ πόλεις, ἤ, τοὐλάχιστον, ἐν αὐτοῖς ἦτο ἡ πόλις τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν βασιλέων. Σημειωτέον ὅτι αἱ πελασγικαὶ αὗται ἀκροπόλεις ἐκαλοῦντο πιθανώτατα *λάρισαι*, διότι τὸ ὄνομα τοῦτο τὸ εὑρίσκομεν ὡς ὄνομα πολλῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἀρχαιοτάτης καταγωγῆς καὶ διασωζουσῶν ἐρείπια τούτων.

Ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς κυρίως λεγομένης ἱστορικῆς περιόδου, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ κυρίως λεγομένου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, αἱ ἀκροπόλεις γίνονται κέντρα ἱερά, τὰ κατ' ἐξοχὴν κέντρα τοῦ θρησκευτικοῦ βίου τῆς πόλεως. Ἀρχίζουν λοιπὸν νὰ πλουτίζωνται μὲ ἔργα τέχνης, καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν ἀκροπόλεων εὑρίσκομεν, πλὴν τῶν ναῶν, ἐπιγραφάς, μνημεῖα ἀφιερωματικὰ καὶ ποικίλα ἔργα τέχνης, ὡς ζωγραφίας, ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα. Τὸν ἀνυπέρβλητον τύπον τῶν ἀκροπόλεων τούτων παρέχει τὸ θαῦμα ἐκεῖνο τέχνης, τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ ὁποῖον λέγεται *Ἀκρόπολις*, ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀκρόπολις.

Εἰκὼν 4.—Τὸ Θεμιστόκλειον τεῖχος.

Αἱ ἀκροπόλεις τῆς Ἑλλάδος.—Πολυάριθμοι εἶναι αἱ ἀκροπόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως ἂν περιλάβωμεν καὶ τὰς ἀκροπόλεις, τῶν ὁποίων εὑρέθησαν λείψανα δι' ἀνασκαφῶν. Ἀναφέρονται ἐνταῦθα αἱ σπουδαιόταται. Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἔχομεν τὴν ἀκρόπολιν τοῦ *Σουνίου*, τὴν ὁποίαν καὶ σήμερον στεφανώνουν τὰ ὡραῖα ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Σουνιάδος Ἀθηνᾶς, καὶ τῆς *Ραμνοῦντος*, τῆς ὁποίας τὰ ἐκ μαρμάρου τείχη περιέχουν πλεῖστα φρέατα ἀνοιγμένα εἰς τὸν βράχον καὶ πολυάριθμα ἐρείπια οἰκοδομῶν. Ἡ Βοιωτία ἔχει τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν, τὴν περίφημον *Καδμείαν*, οὕτως ὀνομασθεῖσαν ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Κάδμου, καὶ τὴν ἀκρόπολιν τοῦ *Ὀρχομενοῦ*, τὴν ὁποίαν ἔκτισαν οἱ Μινύαι, πανάρχαιοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ ὁποία διετηρήθη ἕως τὸν 4ον αἰῶνα π. Χ.

Ἀλλ' αἱ περισσότεραι καὶ σπουδαιότεραι προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις ἐσώθησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἡ ὁποία εἶναι ἡ σημαντικὴ κοιτὶς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἡ ἀρχαιοτάτη πόλις τὴν ὁποίαν, κατὰ τὸν Παυσανίαν, εἶδεν ὁ ἥλιος ἦτο ἡ *Λυκόσουρα* εἰς τὴν Ἀρκαδίαν. Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους Λυκαίου ΒΔ. τῆς Μεγαλοπόλεως ἀκρόπολις αὕτη ἀνεκαλύφθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὑπὸ τοῦ περιηγητοῦ Dodwell (περὶ τὸ 1800). Εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἦσαν καὶ ἄλλαι ἀκροπόλεις (τῆς *Μαντινείας*, τῆς *Φιγαλείας* κλ.) καὶ ἡ ἀκρόπολις τοῦ *Ὀρχομενοῦ*, περὶ τῆς ὁποίας ὁ Παυσανίας λέγει (VIII, 13): «**Ὀρχομενίοις δὲ ἡ προτέρα πόλις** *(ἡ ἀκρόπολις)* **ἐπὶ ὄρους ἦν ἄκρᾳ τῇ κορυφῇ, καὶ ἀγορᾶς τε καὶ τειχῶν ἐρείπια λείπεται· τὴν δ' ἐφ' ἡμῶν πόλιν ὑπὸ τὸν περίβολον οἰκοῦσι τοῦ ἀρχαίου τείχους**». Ἐνταῦθα ὁ Παυσανίας μᾶς δίδει πλήρη τὴν ἔννοιαν τῶν ἀρχαιοτάτων ἀκροπόλεων, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ ἔχουν καὶ *ἀγοράς*, ἦσαν δηλαδὴ τέλειαι πόλεις.

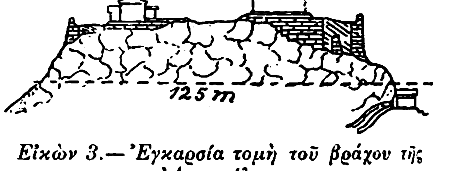

Εἰκὼν 3.—Ἐγκαρσία τομὴ τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως.

Αἱ σημαντικώταται ἀκροπόλεις εἶναι εἰς τὴν Ἀργολίδα, εἰς τὴν πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ἐστραμμένην μεγάλην ἐκείνην Ἑλληνικὴν κοιλάδα, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ πρώτη κοιτὶς τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Ἤδη ὁ Ὅμηρος ὁμιλεῖ περὶ τῶν περιφήμων ἀκροπόλεων τῆς *Τίρυνθος* καὶ τῶν *Μυκηνῶν*, ὁ δὲ Παυσανίας ἐπεσκέφθη κατὰ τὸν 2ον αἰῶνα μ. Χ. τὰ ἐρείπιά των, τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ σήμερον τοιαῦτα, ὁποῖα τὰ περιέγραψεν ὁ πολύτιμος ἐκεῖνος ἀρχαῖος περιηγητής. Αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ τῶν χρόνων ἡμῶν καθώρισαν ἀκριβέστερον τὴν τοπογραφίαν καὶ τὴν μνημειακὴν ἱστορίαν τῶν λαμπροτάτων ἐκείνων κέντρων τοῦ πρώτου ἐπὶ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους πολιτισμοῦ (**βλ. λ. Μυκῆναι, Τίρυνς**). Ἡ ἀκρόπολις τοῦ *Ἄργους* ὠνομάζετο καὶ *Λάρισα*. Τὸ δὲ ὄνομα τῆς ἀκροπόλεως τῆς Κορίνθου, ὁ ***Ἀκροκόρινθος*** *(ἄκρα Κόρινθος)* ἐπιβεβαιώνει τὴν σημασίαν τῆς λέξεως *ἀκρόπολις*.

Εἰς τὴν Μεσσηνίαν ἔχομεν, πλὴν ἄλλων, τὴν ἀκρόπολιν τῆς *Πύλου* καὶ τῆς *Μεσσήνης* ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἰθώμης. Ἡ δὲ Λακωνία διατηρεῖ ἴχνη τινὰ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Σπάρτης ἐπὶ χθαμαλοῦ ὅμως λόφου. Σπουδαία καὶ παρομοία μὲ τὴν ἀκρόπολιν τῆς Τύρινθος εἶναι ἡ ἀκρόπολις τοῦ *Σαμικοῦ* εἰς τὴν Τριφυλίαν.

Εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους εὑρίσκομεν πολλὰς ἀκροπόλεις, ὡς εἰς τὴν *Μυτιλήνην*, εἰς τὴν *Σαμοθράκην*, εἰς τὴν *Σάμον* κλπ. Ἀξιολογωτάτη εἶναι ἡ ἀκρόπολις τῆς *Δήλου* εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Κύνθου, ἡ ὁποία σώζει λείψανα οἰκοδομῶν ἐκ μαρμάρου.

Ποικίλων ἐποχῶν καὶ πολιτισμῶν εἶναι αἱ ἀκρο-

Digitized by Google

πόλεις αἱ ὁποῖαι σώζονται εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Πολὺ ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἀκρόπολις τῆς *Ἄσσου* διὰ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς τῶν τειχῶν. Εἰς τὴν *Νικομήδειαν* τῆς Βιθυνίας δυνάμεθα νὰ θαυμάσωμεν ἀκόμη τὰ ὡραῖα Ἑλληνικὰ τείχη. Ἡ Ἰωνία διετήρησεν ἀκόμη τὴν ἀκρόπολιν τῆς *Σμύρνης* καὶ τῆς *Πριήνης*. Ἐπίσης καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἀκροπόλεις σώζονται εἰς τὰς παραλιακὰς πόλεις. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς μεγάλης ταύτης χερσονήσου τῆς Ἀσίας σώζονται ἀκροπόλεις. Ὁμοιάζουν δ' αὗται καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῆς οἰκοδομῆς καὶ κατὰ τὰ λείψανα τῶν κτιρίων πρὸς τὰς Πελασγικὰς ἀκροπόλεις τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν *Ἀμάσειαν* τοῦ βασιλείου τοῦ Πόντου, δυνάμεθα καὶ σήμερον νὰ θαυμάσωμεν τὰ λαμπρὰ Ἑλληνικὰ τείχη τῆς ἀκροπόλεως.

Πελασγικαὶ ἀκροπόλεις σώζονται καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἰταλίαν. Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Σικελίαν ἐκτίσθησαν ὑπὸ Πελασγικοῦ τινος λαοῦ ἀκροπόλεις, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευσαν καὶ εἰς τὰς ἀνθηρὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, ὡς εἰς τὸν *Ἀκράγαντα*, τὸν *Σελινοῦντα* κλ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πολλὰ μανθάνομεν ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον Περιηγητὴν *Παυσανίαν*. προσέτι ἀπὸ τοὺς διαδόχους ἐκείνου, τοὺς νεωτέρους περιηγητάς, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν, ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, νὰ ἐπισκέπτωνται τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι δ' οὗτοι οἱ παλαιότεροι ὡς ὁ *Dodwell*, *Mezières*, ὁ *Texier* σπουδαιότατος διὰ τὴν Μ. Ἀσίαν (Description de l'Asie Mineure) κλπ. καὶ οἱ νεώτεροι, οἱ ἀρχαιολογικὴν μάθησιν ἔχοντες, ὡς ὁ *Leake*, *Beulé* κλπ., οἱ ὁποῖοι εἶναι, εὐλόγως, καὶ σπουδαιότεροι. Γενικῶς βλ. *Ed. Guillaume* παρα Daremberg—Saglio εἰς λ. Acropole, ὅπου μνημονεύονται ἐν λεπτομερείᾳ τὰ βοηθήματα καὶ αἱ πηγαί.

ΑΔ. ΑΔ.

—[ΟΧΥΡΩΤ.]. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, *ἀκρόπολις* ἐκαλεῖτο κατ' ἀρχὴν ὑψηλὴ τοποθεσία, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπρόσιτος, ἥτις ἐνισχυομένη διὰ ὀχυρώσεως, δι' ἐντελῶς προχείρων μέσων ἐνίοτε, εἴτε παρεῖχεν ἁπλῶς μόνον ἀσφαλῆ ἐγκατάστασιν καὶ διαμονὴν ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν ἐκ τῶν πέριξ, εἴτε συνεδύαζε καὶ τὴν ἀσφαλῆ κατοχὴν τῶν ὁδῶν συγκοινωνίας. Προϊόντος τοῦ χρόνου αἱ ἀκροπόλεις, κατασταθεῖσαι τὸ κέντρον πέριξ τοῦ ὁποίου ἀνεπτύχθησαν αἱ μεγάλαι πόλεις, διετήρησαν τὴν ἰδιότητά των ὡς ὠχυρωμένων καταφυγίων, περικλείουσαι πάντα τὰ πολύτιμα καὶ τοὺς ναούς.

Εἰς τὴν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους μόνιμον ὀχυρωτικήν, διὰ τῆς λέξεως «*ἀκρόπολις*» ἀπεδόθη ὁ ὅρος «*citadelle*», τὸ καταφύγιον τουτέστι τοῦ φρουρίου. Ἡ ἀκρόπολις ἀπετέλει ἰσχυρὸν ὀχυρόν, παρακείμενον τοῦ πυρῆνος τοῦ φρουρίου καὶ χωριζόμενον τούτου δι' εὐρείας *πλατείας* (esplanade), ἐξ οὗ καθίστατο ἐφικτὴ ἡ ἐκτέλεσις ἰσχυρῶν ἀντεπιθέσεων πρὸς ἐπανάκτησιν τοῦ τυχὸν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καταληφθέντος, εἴτε ἐν μέρει εἴτε ἐν ὅλῳ, φρουρίου. Ἡ συνένωσις τῆς ἀκροπόλεως μετὰ τοῦ περιβόλου τοῦ φρουρίου ἀπετέλει σπουδαιότατον πρόβλημα τῆς μονίμου ὀχυρωτικῆς, καθ' ὅσον ἔπρεπεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ διατηρηθῇ τὸ κώλυμα, ἡ τάφρος, μεταξὺ τῶν δύο τούτων στοιχείων, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ μὴ διακοπῇ ὁ περίβολος, σχηματιζομένου οὕτως ἀσθενοῦς σημείου.

Ἐντὸς τῶν καταφυγίων τούτων συνεκεντροῦντο, κατὰ προτίμησιν, πᾶσαι αἱ προμήθειαι, διὰ τὴν ἐξασφάλισιν μακροχρονίου ἀντιστάσεως εἰς πολιορκίαν. Ἐνίοτε ὡς ἀκρόπολις ἢ καταφύγιον ἐχρησιμοποιεῖτο, καταρτιζόμενον ἁρμοδίως, ἓν ἐκ τῶν ἀπεσπασμένων ἐρυμάτων τοῦ φρουρίου.

Τὰ ἐν Κερκύρᾳ φρούρια, τό τε παλαιὸν καὶ τὸ νέον, ἀποτελοῦν κλασσικὰ ὑποδείγματα ἀκροπόλεων συνεχομένων πρὸς τὸν πυρῆνα τοῦ φρουρίου. Εἰς τὸ φρούριον τοῦ Μέτζ, τὰ ἐπὶ τοῦ Σαὶντ Κεντὲν (Saint-Quentin) δύο ἐρύματα, καθὼς καὶ εἰς τὸ φρούριον τῆς Τούλ, τὸ ἔρυμα τοῦ Ἁγ. Μιχαήλ, ἀπετέλουν ἀκροπόλεις ἀπεσπασμένας τοῦ πυρῆνος.

Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

ἄλλο ὑψηλὸν ἰδεῶδες τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ αἰσθήματος: τέχνη, ἀλλὰ καὶ αἴσθημα καὶ ποίησις. Ὅταν ὁ μέγας Περικλῆς συνέλαβε τὸ εὐγενὲς σχέδιον νὰ καταστήσῃ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν χῶρον ἱερὸν καὶ νὰ στολίσῃ αὐτὴν δι' ὑψηλῶν ἔργων τέχνης, βεβαίως εἶχε σκοπὸν νὰ ἀναδείξῃ ἕνα χῶρον ἀντάξιον τῆς πρωτευούσης ἑνὸς μεγάλου κράτους, ὡς ὠνειρεύετο τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχεν ἀμφιβολία, ὅτι ἐσκόπει νὰ ἐπιτύχῃ καὶ τὴν διὰ τῆς τέχνης ἀνύψωσιν καὶ ἐξευγένισιν τῆς Ἀθηναϊκῆς φυλῆς.

Ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀρχαῖοι ναοί, οἱ

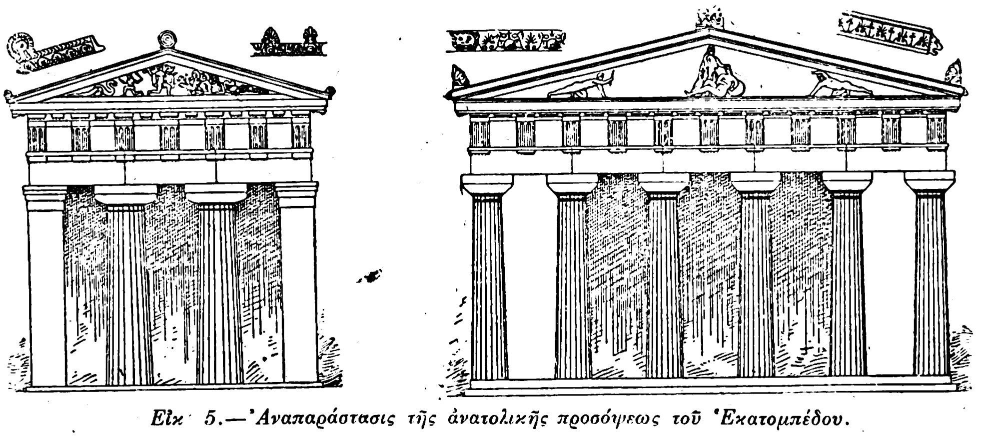

Εἰκ. 5.—*Ἀναπαράστασις τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως τοῦ Ἑκατομπέδου.*

ὁποῖοι δὲν ὑπελείποντο πολὺ ἀπὸ τὸν Παρθενῶνα ὡς πρὸς τὴν ὡραιότητα· ὑπῆρχον ἴσως καὶ ἀγάλματα ἐπίσης ὡραῖα, ὅπως ἡ χρυσελεφαντίνη Ἀθηνᾶ τοῦ Παρθενῶνος. Ἔγιναν καὶ εἰς ἄλλους τόπους θαυμάσια μνημεῖα τέχνης, οἰκοδομήματα, ἔργα γλυπτικῆς ἢ ζωγραφικῆς. Ἀλλ' εἰς οὐδὲν μέρος τοῦ κόσμου ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ ἴδῃ τις σύνολον μνημείων ὑπερόχων, ἔργων μεγάλης τέχνης, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἔργων μικροτέρων τῆς γλυπτικῆς, καὶ μὲ τόσην ὑψηλὴν ἁρμονίαν συνδεδεμένων πρὸς ἄλληλα, ὅπως εἰς τὰς Ἀθήνας.

Εἶναι πολὺ ἰσχυρά, πολὺ βαθεῖα ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ ὄψις τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ μακράν, καὶ σήμερον ἀκόμη, ἐν τῇ ἐρειπωμένῃ αὐτῆς καταστάσει. Τὸν ἱερὸν αὐτὸν βράχον ἀπὸ παντοῦ ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἴδῃ τις, εἶναι τὸ πρῶτον σημεῖον τὸ ὁποῖον βλέπει ὁ ἐρχόμενος εἰς τὰς Ἀθήνας, εἴτε ἀπὸ ξηρᾶς, ὡς διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἐλευσῖνος, διὰ τῶν Μεσογείων, εἴτε διὰ θαλάσσης, ἀπὸ τὸ Σούνιον ἢ ἀπὸ τὴν Αἴγιναν. Θὰ ἠδύνατο εὐλόγως νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἡ φύσις ἐξέλεξε τοιοῦτον τὸν βράχον καὶ εἰς τοιοῦτον μέρος κείμενον, ὥστε νὰ γίνῃ ἡ Ἀκρόπολις. Ὁποία δὲ θὰ ἦτο ἡ ἐντύπωσις τῶν ἀρχαίων ὅταν ἔβλεπον τὸν Παρθενῶνα, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς ἔχει ἀνεγερθῆ κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ εἶναι ἀπὸ παντοῦ ὁρατός, τὸ Ἐρέχθειον, τὰ Προπύλαια ν' ἀστράπτωσιν εἰς τὸν λάμποντα τῆς Ἀττικῆς ἥλιον καὶ ὑψωνόμενον ὑπὲρ τὰ ἔκπαγλα ταῦτα μνημεῖα τὸν χαλκοῦν κολοσσὸν τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς! Εἶναι πολὺ εὔ-

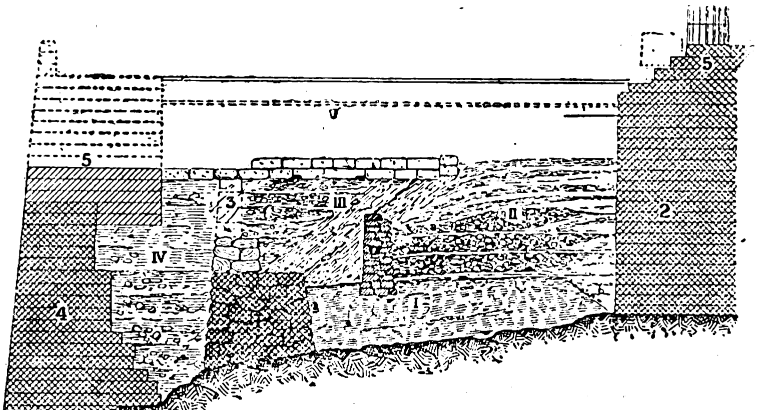

Εἰκ. 6.—*Τομὴ νοτίως τοῦ Παρθενῶνος.*

(1=φυσικὸς βράχος, 2=στερεοβάτης πωρίνου Παρθενῶνος, 3=συμπλήρωσις πελασγικοῦ τείχους, 4=Κιμώνειον τεῖχος, 5=προσθήκη ἐπὶ Περικλέους, II=στρώματα ἐπιχώσεων, III=Ἐπιχώσεις κατακρημνιζόμεναι, IV=ἐπιχώσεις Κιμωνείου τείχους, V=ἔδαφος περικλείων χρόνων.)

καὶ λέγει ὁ Παυσανίας: «Ἐντεῦθεν ἡ θάλασσά ἐστι σύνοπτος».

Ἀλλαχοῦ λέγει ὁ Παυσανίας: «Ἱερὰ μὲν τῆς Ἀθηνᾶς ἐστιν ἥ τε ἄλλη πόλις καὶ ἡ πᾶσα ὁμοίως γῆ. Τὸ δὲ ἁγιώτατον...ἐστὶν Ἀθηνᾶς ἄγαλμα *ἐν τῇ νῦν ἀκροπόλει, τότε δὲ ὀνομαζομένῃ πόλει*». Ἡ ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν ἦτο εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους πόλις, ὅπως ἄλλως τε καὶ αἱ ἄλλαι ἀκροπόλεις. Ἔμεινεν ὅμως ὡς τὸ ἱερώτερον μέρος τῆς πόλεως καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς ἀρχαίας ἱστορίας. Ἡ ἑορτὴ τῶν μεγάλων Παναθηναίων, τῆς ὁποίας τὸ κάλλιστον μέρος ἦτο ἡ ἄνοδος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἦτο αὐτὴ ἡ ἐθνικὴ ἑορτὴ τῶν Ἀθηναίων, ἡ ὁποία συνεκέντρωνεν εἰς ἓν ἰδεῶδες ὅλην τὴν ψυχὴν τοῦ μεγάλου, τοῦ ἐκλεκτοῦ ἐκείνου λαοῦ. Ἡ Ἀθηνᾶ δὲν ἦτο ἁπλῶς ἡ θεὰ ἡ προστάτις καὶ πολιοῦχος, ἀλλ' ἦτο αὐτὸ τὸ ὑψηλὸν σύμβολον, εἰς τὸ ὁποῖον συνεκεντρώνετο ὁλόκληρον τὸ ὑψηλὸν ἰδεῶδες τῆς τέχνης, τῶν γραμμάτων, ὁλοκλήρου τῆς διανοήσεως, αἰσθητικῆς καὶ πνευματικῆς, τοῦ ὑπερόχου ἐκείνου λαοῦ τῶν Ἀθηναίων. Ἦσαν δὲ ὑπερήφανοι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι διὰ τὴν Ἀκρόπολίν των, καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν ἀριστουργημάτων αὐτῆς, τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι εἰργάσθησαν δι' αὐτά, ἠλέκτριζον καὶ μετεώριζον τὴν ψυχήν των—Περικλῆς, Φειδίας, Ἰκτῖνος καὶ Καλλικράτης, Μνησικλῆς—, ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν ἀθάνατα εἰς τὴν μνήμην τῶν Ἀθηναίων ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων καὶ καθιερώθησαν ἀλησμόνητα δι' ὅλας τὰς ἐπερχομένας γενεάς! Ἐκεῖ ἐπάνω εἰς τὸν βράχον ἐκεῖνον ἐπλανήθη ἐπὶ αἰῶνας μακρούς, ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς αἰῶνας τῆς παρακμῆς, ἡ ἰδέα τῶν ὑψίστων ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων, σωματοποιημένη, ἂς εἴπωμεν, εἰς μάρμαρα καὶ εἰς ρυθμοὺς καὶ εἰς μορφὰς τέχνης. Ἡ λεχθεῖσα ἔκφρασις «ἰδεῶδες ἀπεκρυσταλλωμένον εἰς πεντελήσιον μάρμαρον» δύναται νὰ ἐξωτερικεύσῃ ὁπωσδήποτε τὸ αἴσθημα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐνέπνευσεν ἡ Ἀκρόπολις εἰς πάντα θεατὴν καὶ ἐπισκέπτην αὐτῆς.

Ποίαν σημασίαν ἔχει ἱστορικῶς ἡ Ἀκρόπολις διὰ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν ὅλον ἑλληνισμὸν ἀκόμη, δεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπῆρξεν αὕτη πάντοτε τὸ κέντρον τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τὴν κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ζωὴν τῆς πόλεως δὲν θὰ ἐγνωρίζομεν τίποτε ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ Ἀκρόπολις. Τὴν ἀπελπιστικὴν σιωπὴν τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων διακόπτουν μόνον ὁ ἱερὸς βράχος καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ συμβάντα, καὶ ἡ Βυζαντινὴ ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν δὲν εἶναι παρὰ μόνον ἡ Βυζαντινὴ ἱστορία τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸ ἴδιον ἔχει τις νὰ παρατηρήσῃ καὶ διὰ τὰς Φραγκοκρατηθείσας Ἀθήνας τὸ ἴδιον καὶ διὰ τὰς Τουρκοκρατηθείσας. Ἔγινε δὲ ὁ ἱερὸς βράχος καὶ ὁ ἅγιος συνεκτικὸς δεσμός, ὁ ὁποῖος, ἤδη τὸν 10ον αἰῶνα, διὰ τοῦ προσκυνήματος τοῦ Βασιλείου τοῦ Β΄ τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἥνωσε τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὰς Ἀθήνας, τὰς δύο μεγάλας, τὰς δύο ἀθανάτους πρωτευούσας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, πρωτευούσας ἐπὶ αἰῶνας πραγματικάς, πρωτευούσας δι' ὅλους τοὺς αἰῶνας πνευματικάς.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διακρίνει τὴν Ἀκρόπολιν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξον ἀκρόπολιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, εἶναι ὅτι εἰς τὸν βράχον ἐκείνης ἀνυψώθησαν καλλιτεχνήματα παγκοσμίου θαυμασμοῦ. Ἡ Ἁγία Σοφία ἐκπλήττει καὶ τέρπει τὴν ψυχὴν ὡς ἔργον τέχνης, ἀλλ' ἰδίως θίγει ἀμεσώτερον τὴν Ἑλληνικὴν ψυχήν. Τὰ καλλιτεχνήματα τῆς Ἀκροπόλεως ἀποτείνονται εἰς τὴν ψυχὴν ὅλων τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἐξυψωμένων διὰ τῆς παιδεύσεως, ὡς ἀνθρώπων, καὶ διὰ τοῦτο ὑπῆρξε καὶ πηγὴ ἀέναος ἐμπνεύσεως ποιήσεως καὶ τέχνης, διὰ τοῦτο ὑπῆρξε καὶ ὁ πολύτιμος ἅγιος χῶρος, εἰς τὸν ὁποῖον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἀνεβάπτισε πάντοτε τὰ ὑψηλότερα ἰδανικά του.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ κατ' ἐξοχὴν *ἀκρόπολις*, ἡ ὁποία ἀνυψώθη εἰς ἰδανικὸν τέχνης καὶ ὑψηλῆς ἐμπνεύσεως δι' ὅλην τὴν πολιτισμένην ἀνθρωπότητα, εἶναι ἡ ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ***Ἀκρόπολις*** ἁπλῶς. Εἰς τὸν κομψὸν ἐκεῖνον βράχον, ὄχι πολὺ ὑψηλόν, ἀρκετὰ ἐκτεταμένον καὶ ἐπίπεδον εἰς τὴν κορυφήν, ὁ ὁποῖος δεσπόζει τῆς πόλεως ἀπὸ τὸ Ν. μέρος αὐτῆς, ἔμεινε καὶ μένει διὰ τοὺς αἰῶνας ἀπεκρυσταλλωμένον διὰ μαρμάρου τὸ ὕψιστον ἰδεῶδες τῆς τέχνης. Καὶ μὲ τὸ καλλιτεχνικὸν τοῦτο ἰδεῶδες συνενοῦται πᾶν

κολον νὰ ἐννοήσωμεν πῶς ἐπλάσθη ἡ παράδοσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ γενναῖος ἀρχηγὸς τῶν Γότθων, ὁ βάρβαρος Ἀλάριχος, εἶδε ὀνειρευόμενος τὴν Ἀθηνᾶν ὡπλισμένην καὶ περιφερομένην ὡς φρουρὸν τῆς ἀγαπητῆς πόλεως.

Ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν (ὕψ. 156 μ.) εἶναι ἡ θέα τῆς πόλεως ἀλησμόνητος. Εἰς τοὺς πόδας τοῦ βράχου ἀρχαῖα μνημεῖα καὶ ἱερά, ὀλίγον πέραν ἡ πόλις, γύρω ὡς στεφάνωμα τὰ ὄρη, Αἰγάλεως, Πάρνης, Πεντελικόν, Ὑμηττός, ἀπὸ μίαν δὲ ἔξοδον ἡ θάλασσα. Ἀπὸ τὸν ναὸν ἰδίως τῆς Ἀπτέρου Νίκης εἶναι θαῦμα ἀληθὲς τὸ θέαμα·

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ

Εἶναι εὐνόητον ὅτι ἡ ἱστορία τῆς Ἀκροπόλεως, τόπου περιέχοντος πολλὰ καὶ περιφανέστατα μνημεῖα, πρωτίστως εἶναι ἡ ἱστορία τῶν μνημείων αὐτῶν. Ἐπειδὴ πρὸς τούτοις γενικῶς ἡ ἱστορία τοῦ τόπου ὡς συναπτομένη πρὸς τὴν ἐνδοξοτάτην ἑλληνικὴν πόλιν, εἶναι θέμα πολὺ ἐκτεταμένον, τὰ δὲ πλεῖστα καὶ μέγιστα ἐκ τῶν μνημείων, ἀποτε-

Digitized by Google

λοῦντα τὰς λαμπροτάτας ἐκδηλώσεις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος,κατὰ πολὺ ὑπερβαίνουν τὸ πλαίσιον τὸ τοπικόν,εἶναι ἀνάγκη ἀμοιβαίου περιορισμοῦ τῶν τεραστίων θεμάτων, ὥστε νὰ ἀποβῇ ἐν τῷ ἄρθρῳ ὁ λόγος σύμμετρος καὶ χρήσιμος. Συμπληρωματικὰ ἄλλως τε ὑπάρχουν ἤδη τὰ κατὰ τὴν Ἀθηναϊκὴν ἱστορίαν (βλ. λ. Ἀθῆναι), ὡς πρὸς δὲ τὰ μνημεῖα, ἐξετάζονται μετὰ τῆς προσηκούσης λεπτομερείας εἰς ἀκολουθοῦντα ἄρθρα (βλ. λ. Παρθενών, Προπύλαια, Ἐρέχθειον) τὰ περίδοξα ἐν αὐτοῖς ἔργα. Τούτων βεβαίως ἡ σημασία εἶναι πρὸ πάντων καλλιτεχνικὴ χωρὶς νὰ λείπῃ ἡ ἱστορική, ἐνῷ ἐπὶ ἄλλων μνημείων πρωτεύει ἡ τελευταία. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνταῦθα ἡ ἱστορικὴ ἄποψις εἶναι θεμελιώδης, δὲν εἶναι παράδοξον, ὅτι παρὰ τὸν Παρθενῶνα θὰ γίνῃ λόγος καὶ περὶ συντριμμάτων ταπεινῶν πηλίνων ἀγγείων ἢ ἄλλων ὄχι λίαν περιτέχνων λειψάνων. Διότι πᾶσαι αἱ ἱστορικαὶ περίοδοι ἔχουν ἀναντιρρήτως τὰ αὐτὰ δικαιώματα εἰς τὴν προσοχήν μας.

Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ ἐνδοξοτέρου βράχου τοῦ πλανήτου μας χρονολογεῖται περίπου ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς Γ' π. Χ. χιλιετηρίδος. Καὶ ἐπὶ ἄλλων σημείων τῆς Ἀκροπόλεως διεσπαρμένα, ἀλλ' ἰδίως ἐπὶ θέσεως δυτικῶς καὶ πλησίον τοῦ Ἐρεχθείου ἀποτελοῦντα στρῶμα ἀδιατάρακτον εὐθὺς ἐπὶ τοῦ βραχώδους ἐδάφους κείμενον, εὑρέθησαν συντρίμματα πηλίνων ἀγγείων ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐποχὴν τὴν λεγομένην πρωτοελλαδικὴν (2500—2000 π. Χ.). Κατὰ τὴν αὐτὴν θέσιν τοῦ Ἐρεχθείου ὑπεράνω τοῦ κατωτάτου στρώματος ἐξηπλώνετο στρῶμα ἐπίσης ἀδιατάρακτον μὲ ἀγγεῖα τῆς μεσοελλαδικῆς ἐποχῆς (2000—1700 π. Χ.), στρῶμα καλυπτόμενον ἄνω δι' ὀστράκων τῆς τελευταίας ἑλλαδικῆς ἐποχῆς, συγχρόνου περίπου πρὸς τὴν ἄλλως λεγομένην μυκηναϊκὴν περίοδον (1700—1000 π. Χ.). Ὡς εἶναι φανερὸν ἐκ τῶν στρωμάτων τούτων, ὁ βραχώδης λόφος κατῳκεῖτο ἀπὸ τοῦ 2500 π. Χ. καὶ κάτω. Ἴχνη κατοικιῶν ἢ ἄλλων μεγαλυτέρων ἔργων δὲν παρετηρήθησαν. Μόνον κατὰ τὴν νοτίαν κλιτὺν ὄπισθεν τῆς στοᾶς τοῦ Εὐμένους ἀπεκαλύφθησαν ὑπὸ Ἰταλῶν ἀρχαιολόγων μικρὰ λείψανα οἰκίας τῶν αὐτῶν χρόνων, χωρὶς νὰ σαφηνίζεται τὸ ὅλον αὐτῆς σχέδιον.

Ἡ πρωτοελλαδικὴ περίοδος (βλ. λ. Αἰγαῖος πολιτισμὸς) ἀκολουθεῖ τὴν νεολιθικὴν καὶ διατηρεῖ τὰ ἐκ λίθου ὅπλα καὶ ἐργαλεῖα, ἐνῷ γνωρίζει ἤδη τὰ μέταλλα, ὡς π. χ. τὸν χαλκὸν τὸν ἄκρατον (τὸν ὁποῖον δὲν ἠξεύρουν εἰσέτι νὰ σκληρύνουν διὰ τῆς ἀναμίξεως μετὰ τοῦ κασσιτέρου). Διὰ τοῦτο ἡ περίοδος ὀνομάζεται μὲ τὸ περιγραφικώτερον ὄνομα καὶ χαλκολιθική. Ἀκόμη περὶ τῶν παναρχαίων τούτων κατοίκων τῆς Ἀκροπόλεως, τῶν πρώτων Κεκροπιδῶν, ἐκτὸς τοῦ ἀρκετὰ πρωτογενοῦς πολιτισμοῦ των δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἀνῆκον εἰς λαὸν προελληνικόν. Τοῦτο δὲν μαρτυροῦν βεβαίως τὰ ταπεινὰ πήλινα κομμάτια κατ' εὐθεῖαν. Ἀλλ' ὅπως προκύπτει ἐκ βεβαίων ἐνδείξεων, γνωρίζομεν ἀσφαλῶς, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον εἰσέτι καταβῆ ἐκ τῶν βορείων χωρῶν εἰς τὴν χερσόνησον, τὴν ὁποίαν τότε κατῴκουν, ὡς καὶ τὴν Κρήτην, τὰς ἄλλας νήσους καὶ τὰ μικρασιατικὰ παράλια, λαοὶ διαφορετικῆς καταγωγῆς καὶ γλώσσης. Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν *Ἀχαιῶν* ἀρχίζουν νὰ κατέρχωνται εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὰς λοιπὰς πρὸς νότον χώρας κατὰ τὰ 2000 π.Χ. περίπου. Κατὰ τὰ 1700 πρέπει νὰ ἔχουν ἐπικρατήσει καὶ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ πιθανώτατον εἶναι, ὅτι τὴν Ἀττικὴν δὲν θὰ παρεῖδον. Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μνημείων

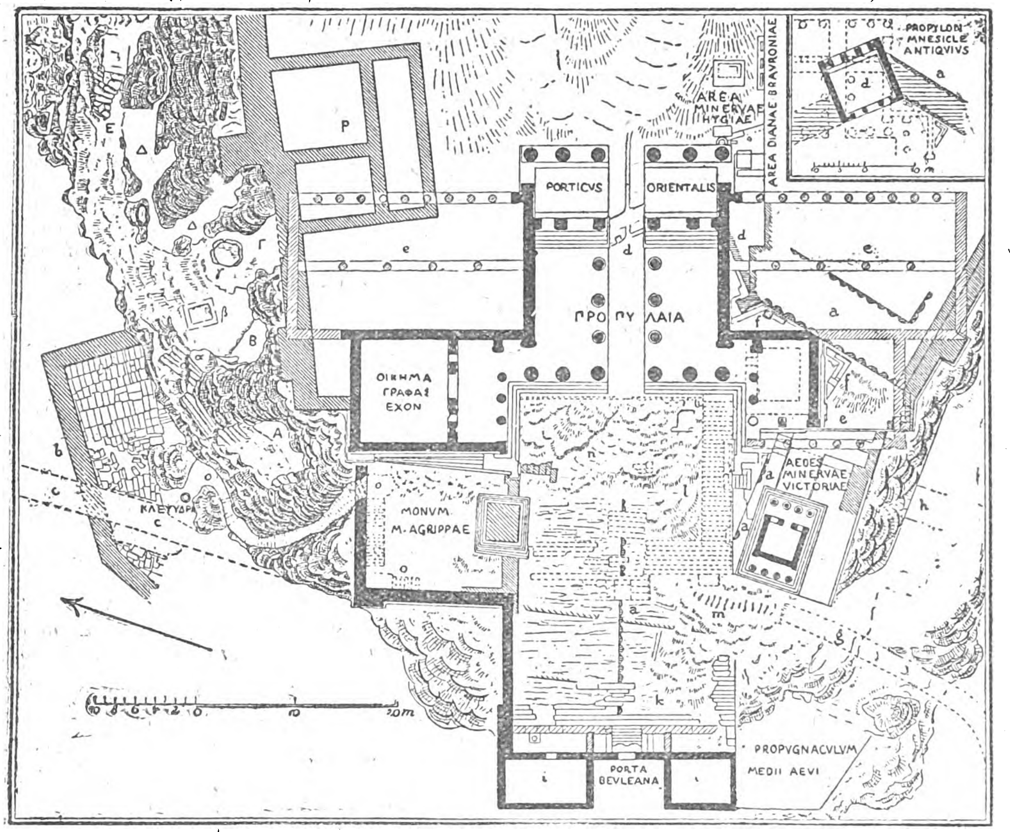

Εἰκ. 7.—Σχεδιάγραμμα τῆς εἰσόδου τῆς Ἀκροπόλεως.

Τὸ σπουδαιότερον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως μνημεῖον ἐκ τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς εἶναι τὸ τεῖχος, τὸ ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι τῆς ἱστορικῆς περιόδου ἐκάλουν *πελασγικὸν* καὶ ἀπέδιδον κατὰ τὴν γνώμην των εἰς τοὺς παλαιοτάτους κατοίκους τῆς χώρας, τοὺς Πελασγούς. Τούτου διεσώθησαν μέχρι σήμερον εἴς τινα σημεῖα ἀρκετὰ τμήματα, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀναπαράστασίς του. Ἐπὶ τῆς εἰκόνος 1 ἔχομεν τὴν πιθανωτάτην διαδρομήν του, δηλουμένην διὰ δύο παραλλήλων γραμμῶν, ἐνῷ τὰ διατηρούμενα σημεῖα παριστάνονται μὲ σχεδιάσματα λεπτομερέστερα. Ἐκ τῶν λειψάνων τούτων γνωστότατον εἶναι τὸ κατὰ τὴν νοτίαν πτέρυγα τῶν Προπυλαίων τμῆμα τείχους, ἀποτελούμενον ἐξ ἀκατεργάστων ὀγκολίθων καὶ μετροῦν ἐνταῦθα τὸ ἐξαιρετικὸν πάχος τῶν 6 μέτρων, ἐνῷ ἀλλαχοῦ τὸ πάχος τοῦτο δὲν ὑπερέβαινε τὰ 4—4.50 μ. Ἀκόμη γνωρίζομεν, ὅτι τὸ παχύτερον τοῦτο τεῖχος ἦτο συγχρόνως καὶ ὑψηλότερον, διότι τοὐλάχιστον ἔφθανεν εἰς τὸ ὕψος τὸν προσκείμενον τοῖχον τῶν κατόπιν κτισθέντων Προπυλαίων τοῦ Μνησικλέους, ἐπειδὴ κατὰ τὴν συνάντησιν ὁ τοῖχος οὗτος φαίνεται ἀμελέστερον εἰργασμένος. Τὸ μέγα πάχος καὶ ὕψος τοῦ τείχους δικαιολογεῖται ἐνταῦθα μὲ τὴν κατὰ τὸ μέρος τοῦτο, τὸ ἀσθενέστερον κατὰ τὴν ὀχυρότητα τοῦ ὅλου φρουρίου, ὑπάρχουσαν κυρίαν πύλην τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐσχηματίζετο δὲ ἡ πύλη ὄχι μὲ ἁπλοῦν ἄνοιγμα τῆς τρεχούσης γραμμῆς τοῦ τείχους, ἀλλὰ μὲ διάφορον διεύθυνσιν τῶν ἑκατέρωθεν σκελῶν. Τοῦτο σημαίνει τρόπον ἀμύνης τῶν πολιορκουμένων λίαν ἀποτελεσματικόν, καθόσον καὶ ἡ ξυλίνη θύρα ἐπροφυλάσσετο ἀπὸ τῶν βλημάτων καὶ τῆς βίας τῶν πολιορκητῶν καὶ ὁ παρατεινόμενος τοῖχος ἐχρησίμευεν ὡς πύργος, ἀπειλητικός, εἰς τοὺς προσεγγίζοντας πολεμίους. Τοῦ τείχους ἐσημειώθησαν ἐξ ἀρκετῶν ἰχνῶν καὶ δύο ἄλλαι μικρότεραι πύλαι κατὰ τὴν βορείαν πλευράν, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διατεθειμέναι, γνωστὸν ἐκ πολλῶν συγχρόνων τειχῶν τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, ὡς π. χ. εἰς τὴν Τίρυνθα. Ἡ κάτοψις τοῦ τείχους αὐτοῦ δὲν εἶχεν, ὅπως κατόπιν, ἴδιον σχῆμα, ἀλλὰ παρηκολούθει τὸν ἐπιμήκη βραχώδη λόφον ἀρκετὰ πιστῶς. Ἐπίσης ἦτο ἐξηρτημένον καὶ ὡς πρὸς τὸ ὕψος ἐκ τῶν ἀναβάσεων καὶ τῶν κατακρημνίσεων τῆς τραχείας ἐπιφανείας, χωρὶς τὸ ἀνεβοκατέβασμα τοῦτο νὰ ἐξασθενίζῃ τὴν ὀχύρωσιν. Ὅπως φαίνεται ἐκ τῆς τομῆς, εἰκ. 2, ὁ βράχος ταπεινοῦται ἠρέμα ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, ὥστε ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Ἀκροπόλεως νὰ ἀποβαίνῃ ἀσθενὴς ὀχυρωματικῶς καὶ εὐεπίβατος. Ἕνεκα τούτου, ὡς εἴπομεν, τὸ τεῖχος ὑψώνετο ἐξαιρετικὰ κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην, ἀλλὰ καὶ ἄλλα μέτρα εἶχον ληφθῆ. Ἓν ἄλλο τεῖχος περιέκλειε τοὺς ἀδυνάτους πρόποδας. Τούτου τὴν διαδρομὴν ἀδύνατον εἶναι ἀκριβῶς νὰ ὁρίσωμεν, ἐπειδὴ μόνον μικρότατα λείψανα διετηρήθησαν εἰς δύο σημεῖα (ἓν εἰς τὸ στοιχεῖον Ρ τῆς εἰκ. 1 ὄπισθεν τῆς στοᾶς τοῦ Εὐμένους καὶ τὸ ἕτερον ἔμπροσθεν τῆς εἰσόδου τῆς Ἀκροπόλεως). Ὁπωσδήποτε πρέπει τὸ τεῖχος τοῦτο νὰ περιελάμβανε τὴν πρὸς βορρᾶν πηγὴν τῆς Κλεψύδρας καὶ τὸν πρὸς νότον ἐπίπεδον χῶρον τοῦ Ἀσκληπιείου. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐποχὴν τὸ ἰδιαίτερον τοῦτο προπέτασμα τῆς ὀχυρώσεως ἔχασε τὴν σπουδαιότητά του, παρημελήθη καὶ σὺν τῷ χρόνῳ περιέπεσεν εἰς ἀφάνειαν καὶ καταστροφήν, ὥστε σήμερον νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ τὸ ἀναπαραστήσωμεν μὲ τὰς ἀναφερομένας ἐννέα πύλας του. Ἴσως νὰ ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἀνάβασιν πλείονες τοῦ ἑνὸς περίβολοι μὲ ἰδίας πύλας καὶ οὕτω νὰ δικαιολογῆται ἡ ὀνομασία τοῦ ἐννεαπύλου πελασγικοῦ, ὡς ἀναφέρει αὐτὸ παλαιὸς συγγραφεὺς τοῦ Ε' αἰῶνος, ὁ Κλείδημος. Ἀλλὰ πόσον διαφορετικὴν εἰκόνα παρεῖχεν ἡ Ἀκρόπολις κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, φαίνεται πρὸ πάντων ἐκ τῆς κατὰ πλάτος τομῆς τοῦ λόφου τῆς εἰκ. 3. Πρὸ πάντων ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ Παρθενῶνος πρὸς νότον ὁ βράχος καταπίπτει εἰς μέγα βάθος, ὥστε θὰ ἦτο τότε ἡ φυσικὴ τραχύτης καὶ ἀγριότης τὸ κύριον χαρακτηριστικόν. Ἔδει νὰ γίνουν κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ὡς θὰ ἴδωμεν, μεγάλαι ἐπιχωματώσεις καὶ ἰσοπεδώσεις τοῦ βράχου, νὰ ἐπεκταθῇ δὲ ὁ περίβολος τοῦ τείχους, ὥστε ἡ Ἀκρόπολις νὰ προσλάβῃ τὴν τεχνητὴν τραπεζοειδῆ ὄψιν, ἣν διατηρεῖ μέχρι σήμερον.

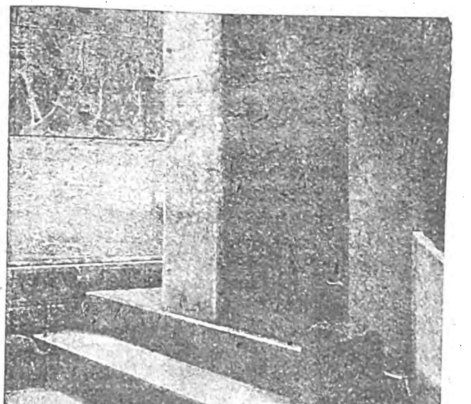

Εἰκ. 8.—Λείψανα τῶν Προπυλαίων, Πεισιστρατείων χρόνων.

Παρόμοιον πρὸς τὸ περιγραφὲν ἄνω τεῖχος ὑπῆρχε κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, κατὰ τὰ 1400 π. Χ. διὰ νὰ εἴπωμεν ἕνα στρογγύλον ἀριθμὸν ἐτῶν, ἐν Ἀττικῇ εἰς τὰς παρὰ τὸ σημ. Μενίδι Ἀχαρνάς, τὴν Ἐλευσῖνα, τὴν κατὰ τὰ Κιοῦρκα Ἄφιδναν καὶ τὸν Θορικόν. Περίφημα δὲ σύγχρονα τείχη εἶναι τὰ τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος. Εἶναι τὰ σπουδαιότατα ἱστορικὰ μνημεῖα τῶν χρόνων ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς Β' χιλιετηρίδος, τὰ ἰσχυρὰ ταῦτα φρούρια, μαρτυροῦντα τὴν ἐπικράτησιν ἔθνους πολεμικωτάτου, ὅπερ ὅμως δὲν κατῴκει ἀποκλειστικῶς τὴν χώραν. Εἶναι οἱ Ἀχαιοὶ βασιλεῖς, τῶν ὁποίων ἐπὶ αἰῶνας θὰ ὑμνῇ τὰ κλέα τὸ ἔπος, οἱ κτίσαντες τὰ τείχη, ἵνα ἐξασφαλίζουν ἑαυτοὺς καὶ τὰ ὑπάρχοντά των. Παρὰ τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἱπποτικοὺς συμπολεμιστὰς αὐτῶν ἑλληνικῆς καταγωγῆς ὑπῆρχον οἱ παλαιοὶ κάτοχοι τῆς χώρας, οἱ *Προέλληνες*, ἐὰν ἐπιτραπῇ ὁ σύντομος χαρακτηρισμός, οἵτινες δὲν ἐξωλοθρεύθησαν ὑπὸ τῶν κατακτητῶν Ἀχαιῶν, ἀλλ' ἀφωμοιώθησαν σὺν τῷ χρόνῳ ὄχι διὰ τεχνητῆς προπαγάνδας ἀλλ' ἀσφαλέστερον διὰ τῆς ἠθικῆς ἐπιβολῆς τοῦ ἰσχυροτέρου. Πότε συνετελέσθη ἡ ἀφομοίωσις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζωμεν καὶ οὔτε οἱ παλαιοὶ τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς ἐγνώριζον πολὺ καλύτερον ἡμῶν. Μόνον οὗτοι διετήρουν τὴν βεβαίαν ἀνάμνησιν, ὅτι ὑπῆρχον πανταχοῦ τὸ πάλαι ἀλλόγλωσσοι καὶ ἐκάλουν αὐτοὺς Κᾶρας, Λέλεγας, Τυρσηνοὺς καὶ Πελασγούς. Ἀλλὰ τόσον εἰς τὴν ὀνομασίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀποδιδομένην εἰς τοὺς ἀλλοεθνεῖς τούτους πληθυσμοὺς ἔκτασιν καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν, οἱ παλαιοὶ προέβαινον εἰς εἰκασίας, πολὺ ἢ ὀλίγον αὐθαιρέτους. Σήμερον παραδεχόμεθα π. χ. πλήρως, ὅτι ἐν Ἀττικῇ καὶ Ἀθήναις ὑπῆρχον πρὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ μετ' αὐτοὺς λαὸς ἀλλόγλωσσος, εἰς ὃν ὀφείλομεν τὴν ὀνομασίαν τοῦ Λυκα-

Digitized by Google

βηττοῦ, τοῦ Ὑμηττοῦ, τοῦ Ἰλισοῦ, τοῦ Κηφισοῦ ἐκτὸς ἄλλων.

Ἀλλ' ὅτι ὁ λαὸς οὗτος ἔφερε τὸ ὄνομα τῶν Πελασγῶν, οἵτινες ἔκτισαν καὶ τὸ πρῶτον τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως, θὰ μείνῃ ἄδηλον. Περὶ τοῦ τελευταίου καὶ οἱ παλαιοὶ ἄλλως εἶχον ἀμφιβολίας, ὡς φαίνεται. Ὁ Θουκυδίδης (Β, 17) καλεῖ τὸ τεῖχος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς *Πελαργικόν*, ὅπως καὶ ἐπιγραφαὶ τοῦ Ε' αἰῶνος. Εὔλογον εἶναι διὰ τοῦτο νὰ πιστευθῇ, ὅτι τὸ τεῖχος πιθανῶς διὰ τὴν ἐγκατάλειψίν του ἢ δι' ἄλλον ἄγνωστον λόγον ὠνομάσθη συμφώνως πρὸς πελαργούς, οἵτινες θὰ εἶχον ἐπὶ τῶν ἐρειπωμένων ἐπάλξεων τὰς φωλεάς των καὶ ὅτι οἱ ἐθνολογοῦντες ἱστορικοί, ὡς ὁ Ἡρόδοτος, μετωνόμασαν τὸ τεῖχος συμφώνως πρὸς τὰς περὶ Πελασγῶν θεωρίας των. Ὁ λαὸς ἀφ' ἑτέρου εἶχε τὴν ἰδιαιτέραν του ἀρχαιολογίαν. Ὑπάρχει ἀγγεῖον ἀττικὸν τοῦ 450 π.Χ., ὅπου εἰκονίζεται ἡ Ἀθηνᾶ ὁδηγοῦσα Γίγαντα, ποῦ νὰ τοποθετήσῃ τὸν ὑπ' αὐτοῦ μεταφερόμενον βράχον, ἵνα κτισθῇ τὸ τεῖχος τῆς προσφιλοῦς αὐτῆς ἑστίας. Κατὰ τὴν αὐτὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν τὰ τείχη τῆς Τίρυνθος ἔκτισαν οἱ τεράστιοι Κύκλωπες, δὲν εἶναι δὲ ἄγνωστον, πῶς ὁ ἡμέτερος λαὸς πρὸ τῆς θέας τῶν ἐξ ὀγκολίθων ἀρχαίων τειχῶν φαντάζεται τοὺς παλαιοὺς Ἕλληνας ὡς γιγαντιαίους τὸ ἀνάστημα. Ὡς ὁ λαὸς καὶ οἱ λόγιοι ᾐσθάνοντο τὴν ἀνάγκην μιᾶς ἑρμηνείας καὶ οἱ Πελασγοὶ ἦσαν πάντοτε πρόχειροι.

Ὅπως γνωρίζομεν ἐκ Μυκηνῶν καὶ Τίρυνθος, ἐντὸς τοῦ τείχους ὑπῆρχε μόνον τὸ ἀνάκτορον τοῦ βασιλέως καὶ αἱ οἰκίαι τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν του καὶ θεραπόντων. Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ δεχθῶμεν καὶ περὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἂν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκάλουν αὐτὴν κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα Πόλιν καὶ ὁ Θουκυδίδης παραγόμενος ἐκ τῆς τοπωνυμίας καὶ ἄλλων λόγων εἰκάζει ὅτι πρὸ τοῦ συνοικισμοῦ ἐπὶ Θησέως «ἡ Ἀκρόπολις ἡ νῦν οὖσα πόλις ἦν καὶ τὸ ὑπ' αὐτὴν πρὸς νότον μάλιστα τετραμμένον». Οἱ λόγοι, ἐφ' ὧν στηρίζεται ὁ ἱστορικός, συνίστανται εἰς τὸ ὅτι ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ ὑπ' αὐτὴν νοτίου μέρους εὑρίσκονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ πλεῖστα καὶ σπουδαιότατα τῶν ἱερῶν. Ἀλλ' ὡς ἡμεῖς, ἀντιθέτως πρὸς τὴν χρονικὴν ἀπόστασιν, γνωρίζομεν καλύτερον διὰ τῶν νεωτέρων ἀνασκαφῶν, δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ κατασκευῶν ἰδιαιτέρων ἱερῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐκ Τίρυνθος καὶ Μυκηνῶν δὲν ἔχομεν τοὐλάχιστον διατηρημένην οὐδεμίαν τοιαύτην κατασκευήν, εἰς δὲ τὰ ἀχανῆ ἀνάκτορα τῆς Κρήτης τὰ μικρότερα τῶν δωματίων ἐπεφυλάσσοντο μόλις εἰς τὴν λατρείαν. Διὰ τούτων δὲν ἰσχυριζόμεθα, ὅτι ἡ θεραπεία ἄρα τῶν θεῶν ἦτο κατὰ τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν παρημελημένη, ἀλλ' ὅτι ὁ Θουκυδίδης μεταφέρει ἀδικαιολογήτως τὰς συνηθείας τῆς ἐποχῆς του περὶ τῶν ἱερῶν εἰς τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους χρόνους καὶ ἐξάγει ἐντεῦθεν τὸ ἐσφαλμένον συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἀκρόπολις ἦτο τότε πόλις κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν συγχρόνων του.

Τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι παρὰ τὸ μέγαρον τοῦ ἄνακτος ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως δὲν πρέπει νὰ ἀναμένωμεν ἄλλας ἰδιοκτησίας. Διεσώθησαν δὲ τοῦ μεγάρου τούτου μικρὰ λείψανα ἐκεῖ ὅπου εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πεισιστράτου ὑψώνετο εἷς ἐκ τῶν ἀρχαίων ναῶν, ὁ λεγόμενος *Ἑκατόμπεδος* (εἰκ. 5). Κυρίως σημαντικαὶ εἶναι δύο λίθινοι βάσεις ξυλίνων κιόνων, περικλειόμεναι σήμερον χάριν ἀσφαλείας ἐντὸς κιγκλιδωμάτων, αἵτινες, ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ ἀναλόγου μεγάρου τῆς Τίρυνθος, θὰ ἦσαν ἐν τῷ συνόλῳ τέσσαρες, οἱ δὲ ἐπ' αὐτῶν κίονες θὰ ἐβάσταζον τὴν στέγην τοῦ κεντρικοῦ μεγάλου δώματος, περικλείοντες μεταξύ των τὴν ἑστίαν. Ἀνατολικώτερον βαθμῖδες λαξευταὶ ἐπὶ τοῦ βράχου, συγχρόνου κατασκευῆς, φαίνονται ὁδηγοῦσαι εἰς ἰδιαιτέραν πυλίδα τοῦ τείχους. Ἐκ τῶν παρὰ τὰς βάσεις τῶν κιόνων λειψάνων τοίχων τίποτε τὸ σαφὲς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ εἰς ἀναπαράστασιν τοῦ ἀνακτόρου.

Βεβαίως πολλοὶ βασιλεῖς κατῴκησαν εἰς τὸ ἀνάκτορον, τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε κατὰ τὸν τόπον τοῦτον τῆς Ἀκροπόλεως ἐπὶ αἰῶνας 4—5 τοὐλάχιστον. Ἀλλ' οὐδενὸς γνωρίζομεν τὸ ἀκριβὲς ὄνομα. Ἡ γραπτὴ παράδοσις διέσωσε τὸ ὄνομα τοῦ Κέκροπος ὡς πρώτου βασιλέως ἐλθόντος ἐξ Αἰγύπτου, ἐξ οὗ ἡ Ἀκρόπολις ὠνομάσθη *Κεκροπία* ἔπειτα τοῦ Ἐρεχθέως καὶ τοῦ Ἴωνος. Ἰδοὺ τί ἀκρ βέστερον λέγει ὁ Ἡρόδοτος VIII, 44: «Ἀθηναῖοι δὲ ἐπὶ μὲν Πελασγῶν ἐχόντων τὴν νῦν Ἑλλάδα καλεομένην ἦσαν Πελασγοί, ὀνομαζόμενοι Κραναοί, ἐπὶ δὲ Κέκροπος βασιλέος ἐκλήθησαν Κεκροπίδαι. ἐκδεξαμένου δὲ Ἐρεχθέος τὴν ἀρχὴν Ἀθηναῖοι μετωνομάσθησαν. Ἴωνος δὲ τοῦ Ξούθου στρατάρχεω γενομένου Ἀθηναίοισι ἐκλήθησαν ἀπὸ τούτου Ἴωνες.»

Ἐκ τῶν τριῶν τούτων δῆθεν βασιλέων τὸ μὲν ὄνομα τοῦ Ἴωνος εἶναι πρόδηλος ἐπινόησις χρήσιμος εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ἰώνων — ὡς τόσα ἄλλα ὀνόματα, Ἕλλην, Δαναός, Ἀχαιὸς κ.τ.λ. ἐπενοήθησαν χάριν τῆς ἑρμηνείας τῶν ἐθνικῶν ὀνομάτων —, Κέκροψ δὲ καὶ Ἐρεχθεὺς εἶναι μόνον ὀνόματα παλαιὰ θεοτήτων, αἵτινες μετέπεσον, κατὰ γνώριμον ἐκ πολλῶν παραδειγμάτων τρόπον, εἰς τὴν τάξιν τοῦ ἥρωος. Ὁ Ἐρεχθεὺς ἢ Ἐριχθόνιος σημαίνει τὸν σχίζοντα (τὴν γῆν) καὶ δὲν εἶναι διάφορος τοῦ Διὸς ὡς κεραυνοῦ ἢ τοῦ Ποσειδῶνος τοῦ βάλλοντος διὰ τῆς τριαίνης καὶ ἀνοίγοντος τοὺς βράχους. Παρὰ τὸν ἐπικρατήσαντα Ὀλύμπιον Ποσειδῶνα διετήρησε τὴν θέσιν του ὡς θεότητος δευτερευούσης καὶ εἰς τὸ φερώνυμον Ἐρέχθειον ἀπέλαυε πάντοτε λατρείαν. Ὁ Κέκροψ εἶναι ὄνομα περιγραφικὸν τῆς δρακοντώδους φύσεως τῆς παλαιᾶς θεότητος τῆς γῆς (σχετικὸν πρὸς τὴν κέρκον = οὐράν), ἥτις ἐνομίζετο πελώριος ὄφις καὶ Ἐρεχθεὺς καὶ Ἐριχθόνιος ὠνομάζετο. Οὗτος ἐτιμᾶτο ἐπίσης ἐντὸς τοῦ Ἐρεχθείου εἰς ἰδιαίτερον ἱερόν, ὅπερ ἐνομίζετο τάφος τοῦ λησμονηθέντος καὶ εἰς ἥρωα ἐκπεσόντος θεοῦ. Τὸ πολύ, ἐκ τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης γνώμης τοῦ Ἡροδότου, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι κατὰ τοὺς μακροὺς αἰῶνας τῆς βασιλείας θὰ συνέβησαν μεταβολαὶ εἰς τὰς δυναστείας. Ὁ Κέκροψ καὶ εἰς ἄλλα κείμενα τίθεται πάντοτε εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ φαίνεται μὲ τοὺς Κεκροπίδας ὅτι χωρίζεται ἀπὸ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν τοῦ Ἐρεχθέως καὶ τῶν Ἐρεχθειδῶν. Ἄλλως ἡ ἀλήθεια ὡς πρὸς τὸν Ἐρεχθέα Κέκροπα εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ δῆθεν βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Αἰγέως τοῦ πατρὸς τοῦ Θησέως. Αἰγεὺς (πρβλ. *Αἰγαῖον, αἶγες* = κύματα) εἶναι ἄλλο ὄνομα τοῦ Ποσειδῶνος, ὅπερ μεταπεσὸν ὁπωσδήποτε εἰς ἀφάνειαν ἔδει εἰς τὸ ἑξῆς νὰ χαρακτηρίζῃ παλαιὸν βασιλέα, ὅστις κατεκρημνίσθη μάλιστα καὶ ἐτάφη εἰς τὸν αὐτὸν τόπον τῆς πτώσεως αὐτοῦ ὑπὸ τὸν πύργον τῆς Νίκης, λέγει ὁ Παυσανίας (Α, 22), ὅστις δὲν ἦτο διάφορος τοῦ παλαιοῦ ἱεροῦ τοῦ Αἰγέως ὡς θεότητος. Ἦτο πολὺ φυσικόν, ὅταν μετὰ 7—8 αἰῶνας ἐζήτησαν οἱ ἱστορικοὶ νὰ διηγηθῶσι περὶ τῶν παλαιῶν βασιλέων, νὰ ἀνατρέξωσιν, ἐν ἐλλείψει πάσης ἄλλης πηγῆς, εἰς τὰ ὀνόματα τῶν παλαιῶν ἡρώων, οἵτινες ἐτιμῶντο εἰς τὰ διαδεχθέντα τὸ ἀνάκτορον

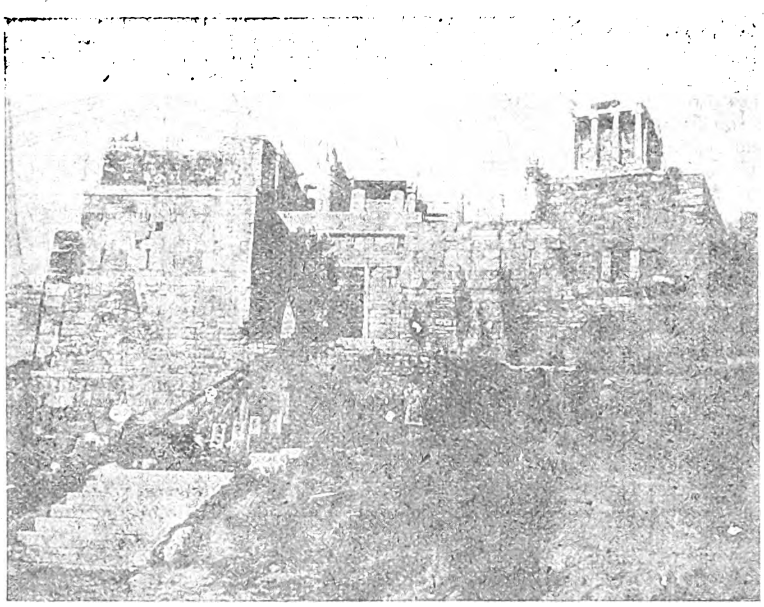

Εἰκ. 10.—Ἡ σημερινὴ εἴσοδος τῆς Ἀκροπόλεως.

(Φωτογρ. Π. Μεϊντάνη.

ἱερά. Ὅπως κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Β' π. Χ. χιλιετηρίδος οἱ ἐκ τοῦ Βορρᾶ κατελθόντες καὶ ἐπικρατήσαντες Ἀχαιοὶ συνετόνισαν τὰς ἰδίας δυνάμεις καὶ τὰς τῶν ὑποταχθέντων Προελλήνων εἰς τὴν προαγωγὴν πολιτισμοῦ ἐντονωτέρου καὶ οὐσιωδεστέρου, οὕτω καὶ οἱ κατὰ τὸ τέλος τῆς χιλιετηρίδος κατελθόντες Δωριεῖς, τὸ νέον τοῦτο ρωμαλέον ἑλληνικὸν φῦλον, ἐπέφερε νέον μέγαν παλμὸν εἰς τὴν ὅλην δρᾶσιν. Δὲν σημαίνει, ὅτι εἰς τὴν Ἀττικὴν δὲν ἐγκατεστάθησαν κατὰ τὴν παράδοσιν οἱ Δωριεῖς. Ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν, ἔστω ὡς ἀντιπάλων ἢ ἀντιζήλων, εἶναι οὐχ ἧττον βεβαία καὶ ἀποτελεσματική. Ἡ ἐν γένει ζωὴ ἀναβαίνει εἰς ἐπίπεδον ἀνώτερον δραστηριότητος καὶ δεξιότητος καὶ αἱ ὑπάρχουσαι ἐν τῷ τόπῳ τέχναι ἀναπτύσσονται γοργότερον. Μεγάλα τεχνικὰ ἔργα εἶναι ἀληθές, ὅτι δὲν γίνονται, ἀλλ' ἡ μικροτεχνία τῶν πηλίνων, τῶν χαλκῶν καὶ τῶν σιδηρῶν

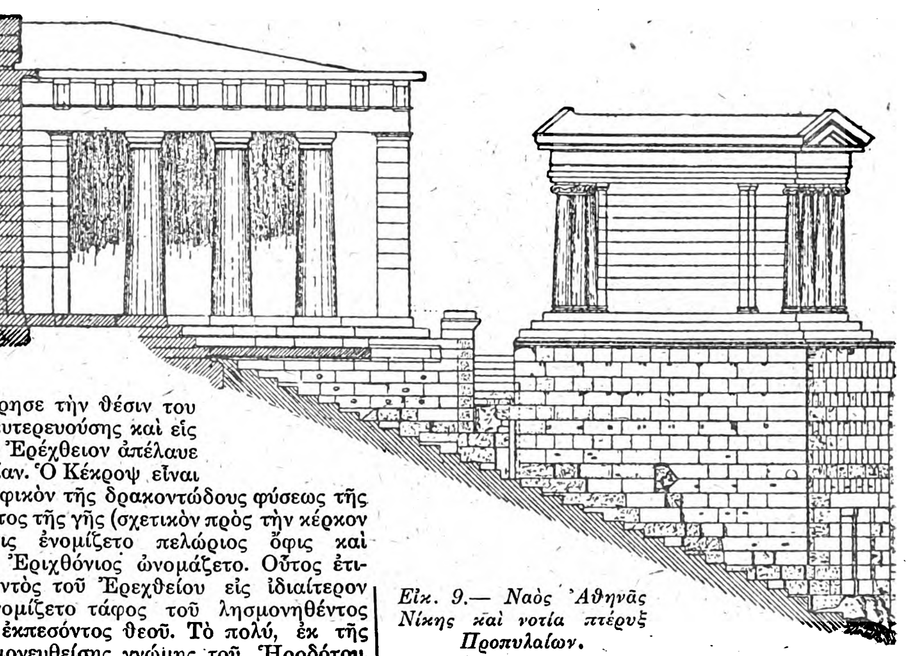

Εἰκ. 9.— Ναὸς Ἀθηνᾶς Νίκης καὶ νοτία πτέρυξ Προπυλαίων.

τώρα ὅπλων καὶ σκευῶν εἶναι εἰς πλήρη ἀκμὴν καὶ ζωηρὰν ἐξέλιξιν. Ἰδίως ἡ κεραμεικὴ ἐν Ἀθήναις, μὲ τὴν διακόσμησιν τὴν λεγομένην ὡς ἐκ τῶν θεμάτων *γεωμετρικήν*, λαμβάνει ἀνάπτυξιν καὶ διαστάσεις καταπληκτικάς, ὥστε τὰ γραπτὰ ἀγγεῖα νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ὀνομασθοῦν καλλιτεχνήματα. Ἐκ τούτων, ὀνομαζομένων ἄλλως ἐκ τοῦ κυρίου τόπου τῆς εὑρέσεως αὐτῶν *ἀγγείων τοῦ Διπύλου*, εὑρέθησαν πολυάριθμα συντρίμματα, κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἀκροπόλεως. Συντρίμματα ἀγγείων ἐπανέρχονται εἰς τὸν λόγον προκειμένου περὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐπειδὴ καὶ πάλιν εἶναι οἱ μόνοι ἀντιπρόσωποι μιᾶς ἐποχῆς ἀρκετὰ μακρᾶς μεταξὺ τοῦ 1000—650 π. Χ. Εἶναι δὲ καὶ ἄξιοι ἀντιπρόσωποι, ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὰ ἀκέραια μεγάλα ἀγγεῖα τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, ὅπου ἐκλάμπει διὰ πρώτην φορὰν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ ἤδη συγκροτημένον ἑλληνικὸν διακοσμητικὸν πνεῦμα μὲ τὴν ἰδιάζουσαν ἀκριβολογίαν, πνευματώδη λεπτότητα καὶ σαφήνειαν. Ἀλλ' ἡ σπουδαιοτέρα ἐκ τῆς συμβολῆς τῶν Δωριέων ζύμωσις εἶναι ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτική, ἧς τὰ ἀποτελέσματα ἐν τῇ τέχνῃ ἐκδηλώνονται κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος, ὅτε πολλαχοῦ ἀνυψώνονται οἱ ναοὶ τῶν θεῶν ἐπὶ τῶν ἀνακτόρων τῶν βασιλέων ἢ πλησίον αὐτῶν. Ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ συνίσταται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀρίστων, οἵτινες βαθμιαίως περιορίζουν τὴν δύναμιν τῶν βασιλέων ἢ καταλύουν αὐτὴν γινόμενοι κύριοι τῆς πολιτείας. Οὕτω συνέβη, ὥστε τὴν ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ βασιλέως λατρείαν τῶν θεῶν νὰ τελῶσι πλειότεροι ἐκ τοῦ κύκλου τῶν εὐγενῶν καὶ νὰ ἀποβαίνῃ αὕτη δημοτελεστέρα. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο, ὅτι ἡ αὐξανομένη διαρκῶς λατρεία ἐξετόπισε τὸν βασιλέα ἐκ τοῦ μεγάρου, ὅπερ οὕτω ἄνευ βίας μετεβλήθη εἰς ναόν. Ἐπιφανῆ παραδείγματα ἔχομεν ἐκ Μυκηνῶν, ὅπου πλησιέστατα τοῦ ἀνακτόρου ἱδρύθη τὸν 7ον αἰῶνα ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ ἐκ Τίρυνθος, ἔνθα ἐπὶ τοῦ μεγάρου ἢ πλησίον ἐκτίσθη ναὸς τῆς Ἥρας. Ἀλλὰ τὸ διδακτικώτερον παράδειγμα τῆς βαθμιαίας μεταβολῆς ἔχομεν ἐκ τοῦ ἀφανοῦς Θέρμου τῆς Αἰτωλίας, ὅπου διετηρήθησαν κτίσματα διαδεχθέντα ἄλληλα καὶ παρόμοια κατὰ τὸ σχέδιον, ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὰς τρεῖς βαθμῖδας: κατοικία τοῦ βασιλέως, κατοικία μετὰ συχνῆς λατρείας καὶ τέλος ναός. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον γενικῶς ἀπαντῶμεν καὶ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀνωτέρω εἴπομεν περὶ τῆς θέσεως τοῦ παλαιοῦ ἀνακτόρου καὶ τῶν ὀλίγων λειψάνων του. Ἐντὸς τῆς βασιλικῆς οἰκίας ταύτης ἐτιμᾶτο βεβαίως ἡ Ἀθηνᾶ ἔκπαλαι καὶ ἐκ τῆς Ὀδυσσείας (η, 80) μανθάνομεν ὅτι ἠγάπα ἡ θεὰ νὰ φοιτᾷ εἰς τὸν *Ἐρεχθῆος πυκινὸν δόμον*. Ἐπὶ τοῦ μεγάρου λοιπὸν

Digitized by Google

αὐτοῦ ὑψώθη κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος καὶ παρ' αὐτὸν καὶ ἄλλοι ναοὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι.

Ἐπὶ τῆς εἰκ. 5 ἔχομεν τὸ σχέδιον τοῦ παλαιοῦ τούτου ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, ὅστις ὠνομάζετο Ἑκατόμπεδον, ἐπειδὴ τὸ μῆκος αὐτοῦ μετρεῖ 100 ἀρχαίους ἀττικοὺς πόδας, ὅ ἐ. (100×0,328=) 32.80 μ. Κατὰ τὸν τόπον δὲν διατηροῦνται παρὰ θεμέλια σχεδὸν ἀφανῆ, ἀλλ' ὅμως ταῦτα παρέχουσι βεβαίαν βάσιν

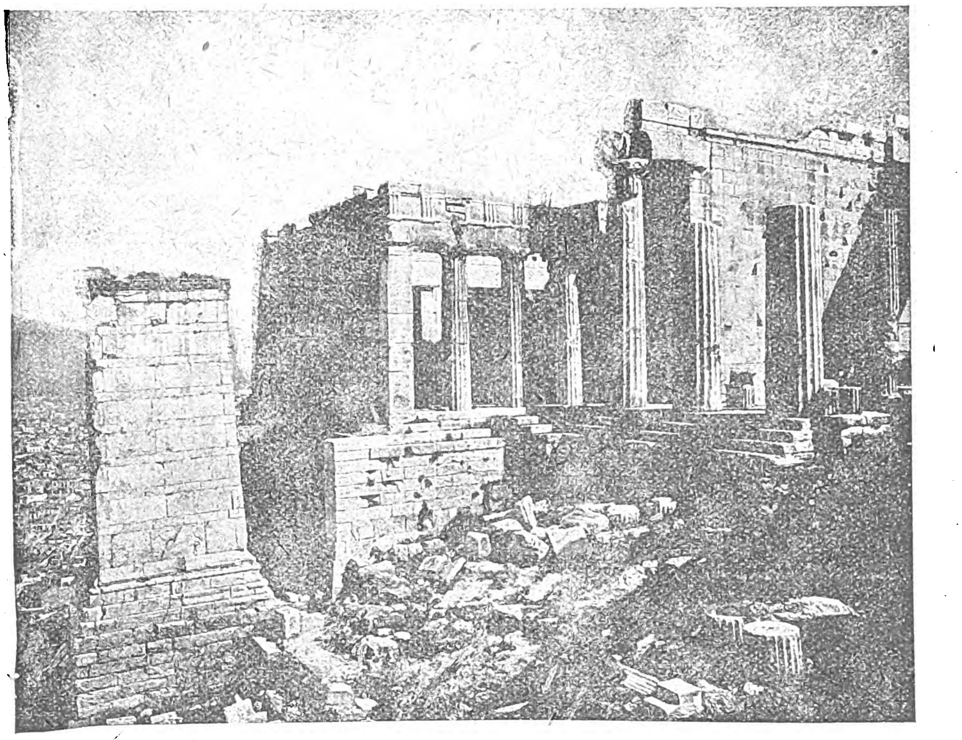

Εἰκ. 11.— Η βορεία πτέρυξ τῶν Προπυλαίων.

ἀναπαραστάσεως μὲ τὴν βοήθειαν πολυαρίθμων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, τὰ ὁποῖα εἴτε εἶναι ἐντειχισμένα εἰς τὰ τείχη, εἴτε εὑρέθησαν διεσκορπισμένα κατὰ τὰς ἀνασκαφάς. Ὁ ναὸς δὲν εἶχεν ἐξ ἀρχῆς πτερὸν κιόνων πέριξ, ὅπερ προσετέθη, ὅπως φαίνεται, εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Πεισιστρατιδῶν. Ὁ παλαιὸς ἁπλούστερος ναός, ὡς φαίνεται τοὐλάχιστον ἐκ τῶν γλυπτῶν τῶν ἀετωμάτων, εἶναι τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς τυραννίδος τοῦ Πεισιστράτου, τῶν ἐτῶν δηλ. περὶ τὸ 560 π. Χ. Ἐπὶ τῆς εἰκ. 8 βλέπομεν τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ναοῦ ἐν κατόψει, ὥστε εὐκολώτερον νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν διάθεσιν τοῦ χώρου. Ἐπ' αὐτῆς, πρὸς διάκρισιν, ἡ βραδύτερον προστεθεῖσα *περίστασις* τῶν κιόνων δηλώνεται δι' ἁπλῶν μόνον γραμμῶν. Ὁ ἀρχαῖος ναός, τὸ ἀληθὲς Ἑκατόμπεδον, ἔχει κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πρόσοψιν, ὅπως καὶ κατὰ τὴν δυτικήν, τέσσαρας κιόνας, ἦτο δηλ. κατὰ τὸν τεχνικὸν ὅρον ἀμφιπρόστυλος. Εἰσερχόμενοι διὰ τῆς ἀνατολικῆς θύρας εὑρίσκομεν εὐμεγέθη χῶρον διαιρούμενον εἰς τρία μέρη διὰ δύο κιονοστοιχιῶν, ὅστις ἦτο ὁ σηκὸς τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς, κυρίας τοῦ ὅλου ναοῦ ἀλλ' ὄχι καὶ ἀπολύτως. Διότι ὁ σηκὸς αὐτῆς χωρίζεται τῶν λοιπῶν διαμερισμάτων διὰ τοίχου κλειστοῦ, ὑποβλητικοῦ τῆς γνώμης, ὅτι οἱ ἐκ τῆς δυτικῆς θύρας προσιτοὶ χῶροι ἀνῆκον εἰς λατρείαν ἄλλων συννάων θεοτήτων. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον τοῦ χωρισμοῦ διὰ τοίχου ἐγκαρσίου τοῦ ναοῦ εἰς δύο ἀντιθέτως βλέποντα μέρη ἔχομεν καὶ εἰς τὸ Ἐρέχθειον καὶ τὸν Παρθενῶνα, ἀλλ' ἐν τούτῳ εἶναι ἄγνωστος ἡ λατρεία ἄλλης θεότητος.

Ὁ ρυθμὸς εἶναι δωρικός, τὸ δὲ ὑλικὸν πανταχοῦ εἶναι πώρινον, ἐκτὸς μετοπῶν τινων μαρμαρίνων καὶ τῆς ὑδρορρόης. Τὰ ἀετώματα ἐκοσμοῦντο διὰ μεγάλων ἐκτύπων ἰσχυρῶς ἀναγλύφων. Ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος παρίστατο ἡ πάλη τοῦ Ἡρακλέους πρὸς τὸν Τρίτωνα, ἣν ἐθεᾶτο ὁ *Ἅλιος Γέρων*, ὡς ἡρμηνεύθη τελευταῖον ὀρθῶς τὸ λεγόμενον τρισώματον τέρας τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος εἰκονίζοντο πελώριοι δράκοντες, διακοσμητικοὶ ἅμα καὶ σημαντικοὶ ὑπάρξεων δαιμονικῶν, ὁποῖαι ἦσαν ὁ Ἐριχθόνιος καὶ ἄλλοι γηγενεῖς ἥρωες τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸ πτερὸν τῶν κιόνων, ἢ ἡ *περίστασις*, ὡς λέγεται, προσετέθη βραδύτερον, ὡς εἴδομεν, ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν ἢ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς λαμπρᾶς τυραννίδος τοῦ Πεισιστράτου. Μὲ τὴν προσθήκην ταύτην, ἧς ἔχομεν τὰ θεμέλια καὶ ἄφθονα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη ἐντειχισμένα, σπονδύλους κιόνων, κιονόκρανα, ἐπιστύλια, τριγλύφους, μετόπας, γεῖσα, ὑδρορρόας, κεραμίδας, ἐπῆλθε ριζικὴ ἀλλαγὴ τῆς ὄψεως τοῦ ναοῦ. Καθηρέθησαν, ὡς ἦτο λογικόν, τὰ πώρινα ἀετώματα, ἡ στέγη ἐπεξετάθη καὶ τώρα τὰ ἐναέτεια εἶναι μαρμάρινα. Ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ εἰκονίζετο Γιγαντομαχία, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῶν ἐνταῦθα ἀνηκόντων ἀγαλμάτων τοῦ Μουσείου, τῆς Ἀθηνᾶς δηλ.—καταβαλλούσης κατὰ ὡραῖον, σχεδὸν εὔθυμον, τρόπον τὸν τρομερὸν Ἐγκέλαδον—καὶ δύο Γιγάντων.

Ὁ παλαιὸς οὗτος ναὸς ἔχει μακρὰν ἐνδιαφέρουσαν ἱστορίαν, τῆς ὁποίας τὰ σπουδαιότερα σημεῖα καλὸν εἶναι καὶ ἀπὸ τοῦδε νὰ ἐκτεθοῦν δι' ὀλίγων. Μετὰ τὴν διπλῆν καταστροφὴν τῆς Ἀκροπόλεως ἐπὶ Ξέρξου (480) καὶ Μαρδονίου τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ ναὸς τῆς Πολιάδος ἔπαθε μεγάλως ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς, ὅπως καὶ πάντα τὰ λοιπὰ μνημεῖα, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι εὑρέθησαν ἠναγκασμένοι νὰ ἀποσύρουν ἐντελῶς τὴν κατερειπωμένην περίστασιν τῶν κιόνων. Τοὺς τοίχους ὅμως τοῦ παλαιοῦ σηκοῦ ἐπισκευάσαντες κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ στεγάσαντες, ἐχρησιμοποίησαν καὶ πάλιν τὸ κτίσμα, ἐπανιδρύσαντες εἰς τὸ αὐτὸ σεπτὸν ἄδυτον τὸ παλαιὸν ἄγαλμα τῆς θεᾶς. Καὶ μετὰ τὰς ὑπερφυῶς μεγάλας καὶ λαμπρὰς κατασκευὰς τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοῦ Ἐρεχθείου, τὰς ὁποίας ὁ εὐσεβὴς λαὸς τῶν Ἀθηναίων ἤγειρεν ἀγάλματα, *καμάρια*, τῆς μεγάλης προστάτιδος, ἡ Ἀθηνᾶ δὲν ἠθέλησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν παλαιὸν γνώριμον οἶκον. Φαίνεται ἀρκετὰ βέβαιον, ἂν καὶ δὲν ἔλειψαν οἱ ἀμφισβητοῦντες, ὅτι τὸ σχετικῶς ἄχαρι τοῦτο «ἱστορικὸν» κτίσμα, διετηρήθη καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα καὶ τοῦτο ἐστέγαζε τὸ σεπτότατον καὶ θαυματουργὸν ἄγαλμα. Αἱ ἀμφισβητήσεις τῶν ἀντιφρονούντων στηρίζονται εἰς τὸ λίαν δυσάρεστον θέαμα τῆς παρεμβολῆς μεταξὺ Παρθενῶνος καὶ Ἐρεχθείου τοῦ ψυχροῦ ἐξωτερικῶς κτιρίου μὲ τοὺς γυμνοὺς τοίχους. Ἀλλ' ἐν τῇ ἱστορίᾳ δὲν ὑπάρχουν μόνον αἱ καλαισθητικαὶ ἀπαιτήσεις, αἵτινες κανονίζουν τὰ πράγματα. Ὑπάρχουν ἰσχυρότεραι τούτων αἱ θρησκευτικαὶ ἀξιώσεις καὶ αἱ πολιτικαὶ ἀντιζηλίαι, ὡς δι' ἐξαιρέτων παραδειγμάτων διδασκόμεθα τοῦτο ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀλλὰ καὶ τὸ πρὸς δυσμὰς ἐστραμμένον μέρος τοῦ κτιρίου μὲ τὰ δύο *οἰκήματα* τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τὴν αἴθουσαν ἐχρησιμοποιήθη εἰς σπουδαῖον σκοπόν. Ἐνταῦθα δηλ., ὅτε κατὰ τὸ 454 π. Χ. μετεφέρθη ἐκ Δήλου εἰς Ἀθήνας τὸ ταμεῖον τῶν συμμαχικῶν χρημάτων, ἐτοποθετήθη ὁ σπουδαῖος οὗτος θησαυρὸς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κράτους. Οἱ τρεῖς οὗτοι χῶροι ἀποτελοῦν τὸν περίφημον ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν *Ὀπισθόδομον*, ἐν ᾧ ἐφυλάσσοντο τὰ ἱερὰ χρήματα. Κατὰ πολὺ ἀσθενεστέρα εἶναι ἡ γνώμη, καθ' ἣν τὸ ταμεῖον ἐφυλάσσετο ἐντὸς τοῦ ὀπισθοδόμου τοῦ Παρθενῶνος, κλειομένου διὰ κιγκλίδων. Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ Πεισιστράτου.

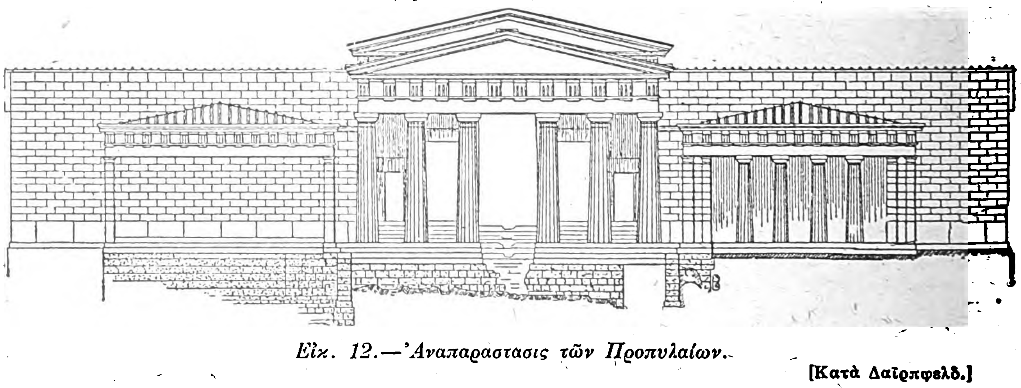

Εἰκ. 12.—Ἀναπαραστασις τῶν Προπυλαίων.

[Κατὰ Δαῖρπφελδ.]

Ἡ Ἀκρόπολις ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Περσῶν εἶναι μέχρι σήμερον ἐστερημένη τῶν πολλῶν καὶ ἐκλάμπρων ἔργων τοῦ 7ου καὶ 6ου αἰῶνος. Χάρις εἰς τὰς ἀνασκαφὰς καὶ τὰς ἐπιμόνους ἐρεύνας ἐν τούτοις εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμήσωμεν καλύτερον τὸν ἐκλιπόντα τοῦτον κόσμον τῶν μνημείων ἢ οἱ σύγχρονοι τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Δημοσθένους. Παρὰ τὸν ναὸν τῆς Πολιάδος, ὅν, ὡς εἴδομεν, εἴμεθα ἐξαιρετικῶς εὐτυχεῖς, ὅτι δυνάμεθα νὰ ἀναπαραστήσωμεν μέχρι τῶν λεπτομερειῶν, ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι, ἐκ τῶν ὁποίων ἔχομεν ὀλίγα ἢ πολλὰ μέρη ἐκ τῆς ἀνωτέρας κατασκευῆς ἢ τοῦ διακόσμου, ἀλλ' ὄχι τὰ θεμέλια. Καθ' ἣν θέσιν περίπου ἱδρύθη κατόπιν τὸ Ἐρέχθειον πρέπει νὰ ὑπῆρχε μικρῶν διαστάσεων ναός, οὗ ἐσώθη πλὴν ἱκανοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ μέρους καὶ τμῆμα ἀετώματος παριστῶν ἐν τῷ κέντρῳ κρήνην καὶ ὡς φαίνεται τὸ σύνηθες θέμα τῆς ἐνέδρας τοῦ Ἀχιλλέως κατὰ τοῦ δυστυχοῦς Τρωίλου, υἱοῦ τοῦ Πριάμου (α' αἴθουσα τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως). Ἔτι ἀρχαιοτέρου μικροῦ ναοῦ, ἄγνωστον ποῦ ἱδρυμένου, ἔχομεν ἀέτωμα πλῆρες 6 μ. μήκους, ἔνθα εἰς ταπεινὸν ἀνάγλυφον παριστάνεται ὁ ἆθλος τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Λερναίας Ὕδρας μὲ τὸν βοηθοῦντα ἐφ' ἅρματος Ἰόλαον καὶ τὸν ἐπίκουρον ἀντίπαλον καρκίνον τῆς Ἥρας. Ἐκ λειψάνων ἄλλων ἀετωμάτων (εἰσαγωγὴ τοῦ Ἡρακλέους εἰς τὸν Ὄλυμπον, πάλη τούτου κατὰ τοῦ Τρίτωνος) μανθάνομεν περὶ ναοῦ, κατά τι μεγαλυτέρου καὶ νεωτέρου τοῦ ἀνωτέρω, ὅστις διὰ τὰς παραστάσεις δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν Ἡρακλέα, ἀλλ' ἀνήκει ἐπίσης εἰς τὴν αὐτὴν μεγάλην κυρίαν τῆς Ἀκροπόλεως, τὴν παντοτινὴν προστάτιδα τοῦ ἥρωος.

Ἀκόμη μεγαλύτερον ναὸν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὑπάρχοντα ἤδη ἐπὶ Σόλωνος μὲ νεωτέρας τροποποιήσεις, ἵνα τοποθετήσωμεν εἰς τοὺς ἀετοὺς αὐτοῦ τὰ κολοσσικὰ καὶ ἐξαιρέτως ζωηρὰ συμπλέγματα τοῦ Μουσείου, τὰ παριστῶντα λέαιναν σπαράσσουσαν μόσχον, δύο λέοντας καταβάλλοντας ταῦρον καὶ μαρμάρινον ἄλλο παρόμοιον θέμα.

Τοῦ ναοῦ τούτου, οὗ σημειωτέον τὸ μέγεθος εἶναι κατά τι μεγαλύτερον τοῦ Ἑκατομπέδου ἄνευ *περιστάσεως*, εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστος ἡ θέσις, ἀλλ' ὅμως διὰ λόγους ἀνάγκης πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὑπῆρχεν ἐφ' οὗ χώρου βραδύτερον ἱδρύθη ὁ μέγας ναὸς τοῦ Παρθενῶνος. Ἐν γένει τὰ κτίσματα ταῦτα, ἂν καὶ δὲν συνυπῆρχον πάντα, δὲν ἦσαν ὀλίγα. Εἰς τοὺς κενοὺς μεταξὺ χώρους πρέπει νὰ προσέθετον μεγάλην ζωὴν καὶ λάμψιν τὰ πολυάριθμα ἀγάλματα, πώρινα καὶ βραδύτερον μαρμάρινα. Ἡ ὅλη εἰκὼν τῆς Ἀκροπόλεως ἦτο, ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς τυραννίδος, χαρωπὴ καὶ νεανικῶς εὔθυμος, ὅσον οὐδέποτε. Οἱ πώρινοι τοῖχοι καὶ κίονες τῶν ναῶν ἦσαν λευκοὶ ἐκ τῆς ἐπαλειφθείσης ἀσβέστου, ἀλλὰ πέραν τοῦ ἐπιστυλίου θάλασσα θελκτικῶν ζωηρῶν χρωμάτων ἐτόνιζε τὰς ἀρχιτεκτονικὰς μορφὰς καὶ ἐγοήτευε τὸν ὀφθαλμόν. Δὲν ἦτο μόνον ὁ γνωστὸς εἰς τοὺς ἐπισκέπτας τοῦ Μουσείου «Κυανοπώγων», ὅστις προσέβλεπε τὸν κόσμον γελαστὸς καὶ πλήρης ζωῆς. Ὅλαι αἱ φυσιογνωμίαι ἔλαμπον ἐκ νεανικῆς χαρᾶς καὶ δροσερότητος, ἀκόμη καὶ ὅταν εὑρίσκοντο εἰς ἀγῶνα δεινόν, ὡς ἡ Ἀθηνᾶ τῆς Γιγαντομαχίας. Ἡ ζωὴ εἰκονίζετο ἐντονώτατα μὲ τὰ ζωηρότερα ἔστω καὶ συμβατικὰ χρώματα καὶ τοὺς φοβεροὺς μυῶνας τῶν θηρίων. Δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη εἰς τὸν ὁρίζοντα τὸ πνεῦμα τῆς ὀλυμπίας σπουδαιότητος τοῦ Παρθενῶνος ἢ τῆς ἔμφρονος κομψότητος τοῦ Ἐρεχθείου. Ἀλλ' οὐδέποτε, ἐφόσον βαρύνεται ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἐκ τῶν φροντίδων τοῦ βίου καὶ αἰσθάνεται τὴν πίεσιν τοῦ ἄλγους, ἡ εἰκὼν τῆς ἀρχαϊκῆς Ἀκροπόλεως θὰ παύσῃ νὰ εἶναι ἐνδιαφέρουσα καὶ θελκτική.

Δὲν ἔπρεπε νὰ λείψῃ εἰς τὴν οὕτω λαμπρὰν Ἀκρόπολιν τῶν χρόνων τῶν τυράννων ἀξία εἴσοδος. Τοιαύτη κατάκοσμος εἴσοδος ἢ «πρόπυλον» δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπῆρχε καὶ κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν τῶν βασιλέων, τὴν μυκηναϊκὴν περίοδον, ἀλλ' ἴχνη ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν διετηρήθησαν.

Digitized by Google

Γνωρίζομεν ὅμως ἐκ βεβαίων λειψάνων ἐκ Τροίας, Μυκηνῶν, Τίρυνθος καὶ Κρήτης, ὅτι πολὺ ἐνωρὶς κατὰ τὴν Β΄ π. Χ. χιλιετηρίδα εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἡ καλλιτεχνικὴ μορφὴ τοῦ προπύλου τῶν ἀνακτόρων, ἥτις παρέμεινε κατὰ τὸ οὐσιῶδες μέρος καὶ καθ' ὅλην τὴν ἱστορικὴν ἐποχὴν ἡ αὐτή. Τὸ σχέδιον προῆλθεν ἐκ τῆς πρακτικῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐξασφαλίζωνται τὰ ξύλινα θυρώματα τῆς μεγάλης εἰσόδου ἐκ τῶν ἐπιδράσεων τοῦ ἡλίου καὶ τῶν βροχῶν. Πρὸς τοῦτο χρήσιμον ἦτο νὰ προστεθῇ πρὸ τοῦ τοίχου τῆς εἰσόδου ὑπόστεγον ἀνοιγόμενον πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἓν ἄλλο παρόμοιον ὄπισθεν τοῦ τοίχου ἀνοιγόμενον πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Τοιοῦτον θὰ ἴδωμεν ὅτι εἶναι τὸ σχέδιον τῶν μεγάλων Προπυλαίων τοῦ Μνησικλέους κατὰ τὸν κεντρικὸν αὐτῶν πυρῆνα. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν χρόνων τῶν Πεισιστρατιδῶν διετηρήθησαν βέβαια ἴχνη ἐπιτρέποντα τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ προπύλου τῆς ἐποχῆς. Τοῦ προπύλου σῴζεται ὁρατὸν ἔτι μέρος κατὰ τὸν νότιον τοῖχον τῶν Προπυλαίων καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ ἐκεῖ καλῶς διατηρουμένου μεγάλου τμήματος τοῦ Πελασγικοῦ τείχους. Σῴζεται δηλ. παραστὰς μὲ δύο βαθμῖδας καὶ παραπλεύρως βάσις μὲ ἴχνη τοῦ ἀνεχομένου ἐδῶ τὸ πάλαι ἀναθηματικοῦ τρίποδος. Τὸ ὅλον κτίσμα εἶχε μῆκος 13.50 μ. καὶ πλάτος 11 μέτρων.

Εἰσερχόμενοι θὰ εἴχομεν δεξιὰ τὴν σωζομένην παραστάδα, ἀριστερὰ ἑτέραν καὶ μεταξὺ δύο κίονας, οἵτινες μετὰ τῶν παραστάδων θὰ ἀπετέλουν τὴν πρὸς τὰ ἔξω ἀνοιγομένην στοάν. Ἐντὸς τοῦ κτίσματος καὶ πολὺ ἐγγύτερον πρὸς τὸ πέρας τοῦ προπύλου θὰ συνηντῶμεν τὸν ἐγκάρσιον τοῖχον μετὰ τῶν θυρωμάτων καὶ τέλος θὰ διηρχόμεθα μεταξὺ τῶν κιόνων τῆς ἑτέρας ἀντιστοίχου στοᾶς. Τὸ προσκείμενον Πελασγικὸν τεῖχος ἐκαλύπτετο διὰ πλακῶν μαρμαρίνων, ἐξ ὧν μερικαὶ μένουν εἰσέτι εἰς τὴν παλαιὰν θέσιν των, προσιταὶ μόνον εἰς τὸν περίεργον ἐπισκέπτην, ὅστις θὰ διεισδύσῃ ἀπὸ τῆς νοτιοανατολικῆς γωνίας τῶν Προπυλαίων εἰς τὴν ἀπόκρυφον ἄλλως στενωπόν. Αἱ μαρμάριναι πλάκες φέρουν ἴχνη τῆς πυρκαϊᾶς τῶν Περσῶν τοῦ 480 π. Χ. καὶ τοῦτο καθορίζει μεταξὺ ἄλλων τὴν ἐποχήν. Τὸ πρόπυλον εἶχε διεύθυνσιν διαφορετικὴν ἢ τὰ κατόπιν Προπύλαια, πρὸς τὰ βορειοανατολικά, ὅπου ἡ ὁδὸς ἦγεν εἰς τὸ ἀρχαῖον Ἐρέχθειον καὶ τὸ Ἑκατόμπεδον. Ἡ μαρμαρίνη καὶ λαμπρὰ αὕτη εἴσοδος εἶναι νοητὴ μόνον μὲ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι δὲν ἦτο ἡ πρώτη εἰς τὰς προσβολὰς τῶν πολεμίων ἐκτεθειμένη πύλη, διότι, ὡς εἴδομεν, τὸν πρῶτον περίβολον τοῦ φρουρίου πρὸς δυσμὰς καὶ νότον ἀπετέλει τὸ Πελαργικόν.

Ἅλωσις τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τῶν Περσῶν.—Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀκροπόλεως ὡς φρουρίου τὸ σπουδαιότατον γεγονὸς εἶναι ἡ πολιορκία αὐτῆς καὶ ἅλωσις ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ξέρξου, ἐπισυμβᾶσα κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 480 π. Χ. Ὄχι διότι ἀπὸ ἀπόψεως πολεμικῆς ἦτο τὸ πρᾶγμα σημαντικόν, ἀλλὰ διὰ τὰ μέγιστα ἀποτελέσματα ἃ ἔσχεν ἡ καταστροφὴ αὕτη εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν μνημείων καὶ τὴν ὁλοκληρωτικὴν μεταβολήν, ἥτις ἐπηκολούθησε. Φαίνεται σχεδὸν ἀπίστευτον, ὅτι καθὰ διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος (Η, 52—53) οἱ ταμίαι τῆς θεᾶς καὶ ὀλίγοι πτωχοὶ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ δὲν εἶχον τὰ ἔξοδα τῆς ἐξόδου αὐτῶν ἐκ τῆς πόλεως, ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκλεισθῶσιν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ νὰ ἐλπίσωσιν εἰς σωτηρίαν ἀντίστασιν. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι οὗτοι δὲν θὰ ἦσαν παραπολὺ ὀλίγοι καὶ ὅτι θὰ εἶχον διάφορον πολιτικὴν γνώμην, ὥστε νὰ πιστεύουν, ὅτι τὸ ἀπόρθητον ξύλινον τεῖχος τοῦ χρησμοῦ δὲν ἐσήμαινε τὰ πλοῖα κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τῶν πλειοτέρων. ἀλλὰ τὰ ξύλινα θυρώματα τῶν πυλῶν τοῦ Πελαργικοῦ, τὰ ὁποῖα ἦτο δυνατὸν νὰ ἐνισχυθοῦν. Τοῦτο ἐπιτρέπει νὰ πιστεύωμεν ἡ ἰσχυρά, ὡς βεβαιοῖ πάλιν ὁ Ἡρόδοτος ἀντίστασις τῶν πολιορκουμένων, οἵτινες κυλίοντες λίθους μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ ἔξω περιβόλου ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ προπύλου ἦσαν ἱκανοὶ νὰ φέρουν εἰς ἀμηχανίαν τὸν στρατὸν τοῦ μεγάλου βασιλέως. Οἱ πολιορκηταὶ καταλαβόντες τὸν βραχώδη λόφον τοῦ Ἀρείου Πάγου εἰς μάτην ἀπεπειρῶντο νὰ καύσουν τὰς ξυλίνας ἐνισχύσεις τῶν τειχῶν, ἐκσφενδονίζοντες βέλη μὲ ἀνημμένον στυππεῖον.

Οὔτε οἱ παρὰ τὸν βασιλέα Πεισιστρατίδαι ἠδυνήθησαν διὰ τῆς μεσολαβήσεως αὐτῶν νὰ πείσουν τοὺς πολιορκουμένους εἰς παράδοσιν, ἕως ὅτου ἡ διὰ τῆς συνεργασίας αὐτῶν, γνωριζόντων καλῶς τὰ κατὰ τὸν βράχον, ἐπιτυχοῦσα ἀνάβασις διά τινος κρυφῆς ἀτραποῦ παρὰ τὸ Ἐρέχθειον καὶ τὸ κάτωθι ἱερὸν τῆς Ἀγλαύρου τῶν βαρβάρων εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, παρέλυσε πᾶσαν ἀντίστασιν. Μετὰ πολὺν φόνον καὶ τὴν διαρπαγὴν τῶν πολυτίμων ἀναθημάτων ἐπηκολούθησε πυρπόλησις καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἔργων καθόσον ἦτο προχείρως δυνατόν. Οἱ Πέρσαι ὡς ἀνήκοντες εἰς διάφορον θρησκείαν οὐδεμίαν εὕρισκον δυσκολίαν εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν εἰκόνων τῶν θεῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀναθημάτων. ἀλλ' ὡς φαίνεται χάριν τῶν φίλων αὐτῶν Πεισιστρατιδῶν προσεποιήθησαν ὄψιμον εὐσέβειαν καὶ προσεκάλεσαν αὐτούς, ὅπως ἀναβῶσιν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τελέσωσι τὰς πατρίους θυσίας. Οἱ πρὸς τοῦτο ἀναβάντες τὴν ἑπομένην παρετήρησαν τὸ θαῦμα, ὅτι ἐκ τοῦ στελέχους τῆς καείσης ἱερᾶς ἐλαίας παρὰ τὸ Ἐρέχθειον ἀνεβλάστησεν ἤδη πηχυαῖος χλωρὸς κλάδος. Ἀληθῶς τὸ θαῦμα ἦτο γεγονὸς πραγματικὸν τῆς θερμῆς πίστεως τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὴν λαμπρὰν ἐκδίκησιν τῆς Σαλαμῖνος, ἥτις δὲν εὐράδυνεν.

Ἡ καταστροφὴ τῶν ὑπολειφθέντων συνετελέσθη κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Μαρδονίου. Ἀλλὰ ποῦ εὗρε τροφὴν τὸ πῦρ τῶν Περσῶν; Ἐν πρώτοις εἰς τὰς στέγας καὶ τὰ θυρώματα τοῦ μεγάλου ναοῦ, τοῦ Ἑκατομπέδου, τῶν μικροτέρων, ὧν τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν θέσιν ἀκριβῶς δὲν γνωρίζομεν, καὶ ἄλλων οἰκημάτων, προωρισμένων διὰ τὸ ἱερατικὸν προσωπικὸν καὶ τὰς χρείας τῆς λατρείας. Ἀλλὰ μέγα ὑλικὸν εὗρεν ἡ πυρκαϊὰ τῶν Περσῶν εἰς τὰ μεγάλα ξύλινα ἰκριώματα, τὰ χρησιμεύοντα εἰς τὴν κατασκευὴν μεγάλου μαρμαρίνου ναοῦ, ὅστις τότε ἦτο εἰσέτι ἀτελής, ἀνεγειρομένου ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς θέσεως, ἐφ' ἧς βραδύτερον ὑψώθη ὁ Παρθενὼν τοῦ Ἰκτίνου. Τοῦ ὑπὸ κατασκευὴν τούτου ναοῦ ἡ ξυλεία ἦτο τόσον ἄφθονος, ὡς περὶ τούτου ἐκ τῶν μεγάλων ἰκριωμάτων τῆς ἀναστηλώσεως δυνάμεθα σήμερον νὰ μάθωμεν, ὥστε καὶ τὰ πώρινα κάτω θεμέλια προσεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ πυρὸς καὶ πολλαχοῦ ἐκοκκίνισαν καὶ οἱ μαρμάρινοι σπόνδυλοι τῶν κιόνων ἐξελεπίσθησαν. Τοὺς ἐκ τοῦ πυρὸς τῶν Μήδων πυρικαύστους τοίχους ἀναφέρει καὶ ὁ Ἡρόδοτος (Ε, 77) ἀφηγούμενος ὅτι ὁ ἴδιος εἶδε τὰς πέδας, δι' ὧν οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον δέσει τοὺς αἰχμαλώτους Χαλκιδεῖς, κρεμαμένας ἐπ' αὐτῶν πλησίον τοῦ μεγάρου *«τοῦ πρὸς ἑσπέρην τετραμμένου»*, ὅπερ πιθανώτατα εἶναι ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Ὀπισθόδομος. Τὴν ἐπήρειαν τοῦ πυρὸς αὐτοῦ βλέπομεν σήμερον ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν πωρίνων μελῶν τοῦ Ἑκατομπέδου. Αἱ ζημίαι ἦσαν βεβαίως μέγισται. Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἔνδοξον ἐπάνοδον ἐκ Πλαταιῶν εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι νὰ φροντίσουν περὶ τῆς προχείρου διορθώσεως τῶν ἀνοικονομήτων ἐρειπίων. Εὐθὺς λοιπὸν ἀμέσως ὁ πολλὴν ἔχων ἐπιρροὴν τότε Θεμιστοκλῆς ἐχρησιμοποίησε τοὺς ἀχρήστους λίθους εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ βορείου καὶ βορειοδυτικοῦ τείχους. Κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς βορείας πλευρᾶς καὶ ὑπὸ τὸ Ἐρέχθειον ἐτοποθέτησε τὸ ὑλικὸν (σπονδύλους κιόνων, ἐπιστύλια, γεῖσα, τριγλύφους) τῆς καθαιρεθείσης *περιστάσεως* τοῦ ναοῦ τῆς Πολιάδος, μικρὸν δὲ ἀπωτέρω ἐνετειχίσθησαν οἱ μαρμάρινοι σπόνδυλοι τοῦ ἀνετοίμου ναοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὴν συντέλεσιν τοῦ ὅλου τείχους ἐγένετο χρῆσις καὶ νέου ὑλικοῦ, λατομηθέντος ἐκ τῆς πειραϊκῆς ἀκτῆς. Ἀλλ' εἶναι σημαντικὸν ὅτι τὸ ἀρχαῖον κατεστραμμένον ὑλικὸν ἐτοποθετήθη ἐπίτηδες κατὰ τὴν ἔξω πλευράν, ὥστε νὰ εἶναι ἐπιφανὲς καὶ νὰ ἐνθυμίζῃ τὴν ὕβριν τῶν βαρβάρων. Ἡ πολιτικὴ αὕτη ἰδέα εἶναι καὶ σήμερον ἀντιληπτή, ὅπως ὁ θεώμενος ἐκ τῶν βορείων προπόδων τὸ τεῖχος ἀνευρίσκει ἐνιαχοῦ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη κατὰ τὴν τάξιν τῆς κατασκευῆς τοποθετημένα, σπονδύλους, τριγλύφους, γεῖσα καὶ ἐντεῦθεν παρακινεῖται εἰς τὸ νὰ προσέξῃ. Ὄπισθεν τοῦ οὕτω ἀνεγερθέντος ἐπὶ Θεμιστοκλέους τείχους ἐπεχώσθησαν τὰ κενὰ διὰ τῶν μικροτέρων συντριμμάτων καὶ ἐνταῦθα, δυτικώτερον τῆς βορείας προστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου, ἐκοιμήθησαν ἐπὶ

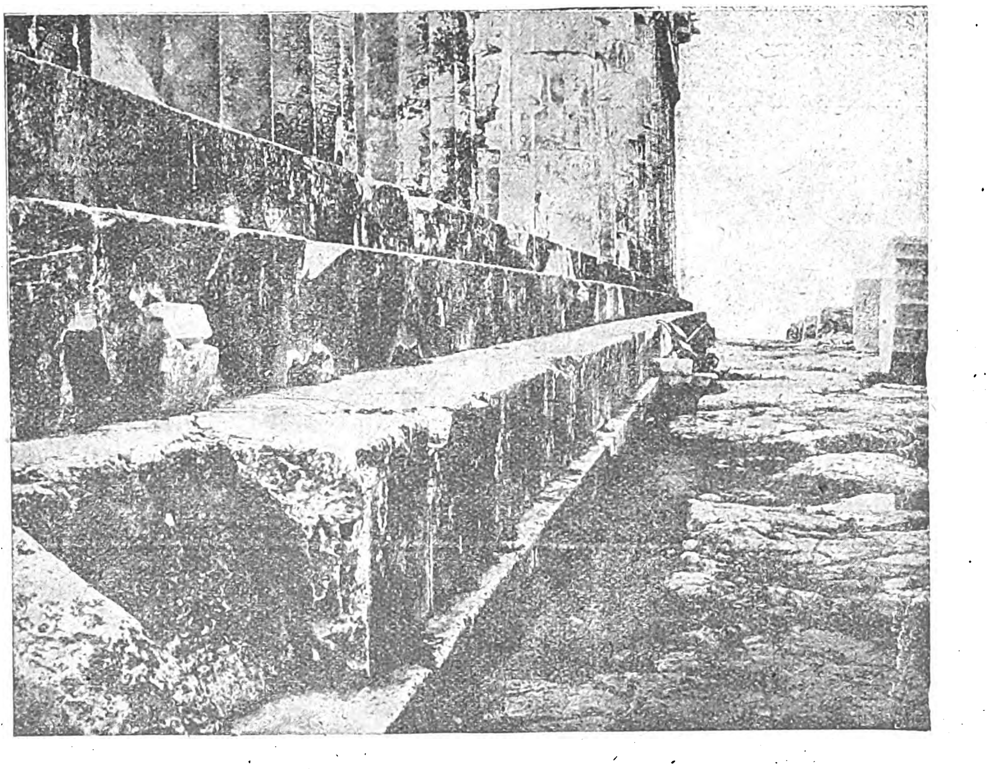

Εἰκ. 13.—Βαθμῖδες τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ Παρθενῶνος.

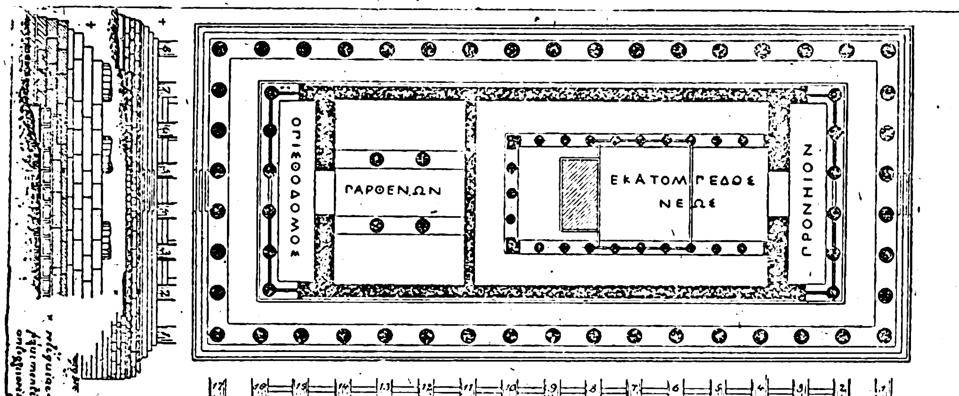

Εἰκ. 14.— Διάγραμμα τοῦ Παρθενῶνος.

Digitized by Google

αἰῶνας αἱ 14 κόραι τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως, σωθεῖσαι δι' ἡμᾶς χάρις εἰς τὰς ἰσοπεδωτικὰς ταύτας ἐργασίας.

Εἰκ. 15.—Ὁ Παρθενὼν (ΝΑ γωνία).

Ἡ ἐπισκευὴ καὶ ἀνόρθωσις τοῦ νέου τείχους κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν ἐπροτιμήθη ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους παντὸς ἄλλου μέρους τοῦ τείχους, διότι ἐκεῖ, ὡς φαίνεται, οἱ βάρβαροι εἶχον κατερειπώσει τὸ παλαιὸν Πελασγικὸν καὶ ἡ ἀνάγκη ἦτο μεγαλυτέρα. Οὐχ ἧττον δὲν ἐβράδυνε νὰ γίνῃ καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν λοιπῶν πλευρῶν τοῦ τείχους. Ταύτην κατώρθωσεν ὄχι πλέον ὁ Θεμιστοκλῆς ἀλλ' ὁ Κίμων, ὅστις μετὰ τὴν κατὰ τὸν Εὐρυμέδοντα ποταμὸν διπλῆν νίκην τοῦ 469 π. Χ. εὐπορήσας χρημάτων ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν σημαντικῶν λαφύρων, ἔκτισεν, ὡς συχνάκις παραδίδεται, τὸ νότιον τεῖχος. Ἀλλ' εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κίμωνος πρέπει νὰ καταλογισθῇ καὶ εἴ τι ἄλλο παρελείφθη ἐπὶ Θεμιστοκλέους, ὅπως π. χ. τὸ πρὸς ἀνατολὰς βλέπον μέρος καὶ πρὸς δυσμὰς ὁ πύργος ὁ ἀνέχων τὸν ναὸν τῆς Ἀπτέρου Νίκης, πρώτην τότε φορὰν ἱδρυθεὶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ πωρίνου ὑλικοῦ. Κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τὸ Κιμώνειον τεῖχος δὲν συνέπιπτεν, ὡς συνέβη κατὰ τὴν βορείαν, μετὰ τοῦ παλαιοῦ Πελασγικοῦ, ἀλλ' ἐξερχόμενον τοῦ ἀρχαίου διαγράμματος ἔβαινεν ἐπὶ δύο εὐθειῶν συναντωμένων εἰς ἀμβλεῖαν γωνίαν περίπου κατὰ τὸ μέσον. Τὸν αὐτὸν εὐθύγραμμον χαρακτῆρα προσέλαβε τὸ τεῖχος καὶ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευράν. Χρῆσις ἀρχαίου κατεστραμμένου ὑλικοῦ ἔγινεν ἐδῶ μετρία καὶ ἐν γένει τὸ Κιμώνειον διὰ τὴν λαμπρὰν νεωτερικὴν αὐτοῦ ὄψιν ἔκαμνε τὴν ἐντύπωσιν τοῦ πρώτου σοβαροῦ ἐπιχειρήματος ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως μετὰ τὴν καταστροφήν. Σήμερον ἐμποδιζόμεθα ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν καὶ τουρκικῶν μικροεπισκευῶν τῆς ἐπιφανείας νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς καλλονῆς καὶ ἐπιβολῆς τοῦ ἔργου. Ἀλλ' ὅμως μέχρι σήμερον διατηρεῖ ἡ Ἀκρόπολις ἀναλλοίωτον τὸ γεωμετρικὸν σχῆμα, ὅπερ προσέλαβεν ὁ ἀνώμαλος βράχος ἀπὸ τῶν κατασκευῶν τούτων ἐπὶ Κίμωνος.

Εἰς τὴν ἰσοπέδωσιν καὶ σχηματοποίησιν τῆς Ἀκροπόλεως εἶχε προηγηθῇ τοῦ Κιμωνείου τείχους ἓν ἄλλο σπουδαιότατον γον. Ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἤδη ἐπὶ Σόλωνος πρέπει νὰ ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως τοῦ Παρθενῶνος ναὸς ἱκανῶς εὐμεγέθης πώρινος. Ἀλλὰ περὶ τῶν θεμελίων αὐτοῦ τίποτε δὲν γνωρίζομεν. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἐδιδάχθημεν, ὅτι ὁ βράχος εὐθὺς σχεδὸν μετὰ τὴν ΒΔ γωνίαν τοῦ Παρθενῶνος καταπίπτει εἰς μέγα βάθος πρὸς νότον καὶ ὁ μέγιστος ναὸς τῆς Ἀκροπόλεως ἑδράζεται ἐπὶ τεχνητοῦ ὑποβάθρου, στερεοβάτου ὡς ἔλεγον οἱ παλαιοί, πολλῶν μέτρων βάθους. Ὁ στερεοβάτης οὗτος ἐκ πώρου ἐκτίσθη πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς δημοκρατίας τῷ 510, ἂν μὴ παλαιότερον ὑπό τινος τῶν Πεισιστρατιδῶν. Τὸ θεμέλιον διατηροῦν ὅλας αὐτοῦ τὰς διαστάσεις καὶ δύο βαθμῖδας κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν πωρίνας καὶ ταύτας διδάσκει, ὅτι ἐπεχειρεῖτο τότε ἡ κατασκευὴ μεγάλου ναοῦ, μακροτέρου τὸ μῆκος τοῦ Ἰκτινείου ναοῦ ἀλλὰ στενωτέρου, ὡς βλέπομεν ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν διατηρουμένου πλάτους. Μεταξὺ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ στερεοβάτου καὶ τοῦ πελασγικοῦ τείχους ὑπῆρχεν ἱκανὴ ἀπόστασις, ἥτις κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ὑψηλοῦ τοίχου ἔπρεπε νὰ ἐπιχωθῇ τοὐλάχιστον κατὰ τὸ προσκείμενον εἰς τὸν ναὸν μέρος. Πρὸς τοῦτο ἠγέρθη τοῖχος ὑποστηρίξεως ἐξ ἀργῶν λίθων, ὅστις οὕτω θὰ ἄφηνεν ἐλευθέραν χωμάτων τὴν ὄπισθεν τοῦ τείχους ζώνην, εἰς ἣν ἀπὸ τοῦ ὑπεράνω ἀνδήρου θὰ ἠδύναντο νὰ κατέρχωνται διὰ στενῆς λιθίνης κλίμακος παρατηρουμένης καὶ σήμερον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τοίχου. Ἀλλ' ἡ πρόβλεψις ἐδείχθη κατὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἔργου τῆς ἀνυψώσεως τοῦ στερεοβάτου ἀνακριβής. Ἀπεφασίσθη νὰ ἀχρηστευθῇ ὁ ἀναλημματικὸς τοῖχος καὶ νὰ ἐπιχωθῇ καὶ ἡ ὄπισθεν τοῦ τείχους ζώνη. Ἀλλὰ τότε ἔδει νὰ ὑψωθῇ καὶ τὸ παλαιὸν πελασγικὸν λεγόμενον τεῖχος, ὅπερ μὲ τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἐπιχώσεως καθυστέρει εἰς ὕψος. Διὰ τοῦ αὐτοῦ λοιπὸν πωρίνου ὑλικοῦ τοῦ στερεοβάτου ὑψώθη τὸ τεῖχος ἐν μέρει ἐκτὸς τοῦ ἀρχαίου καὶ εἰς γραμμὰς εὐθείας, ἵνα περιλάβῃ τὴν ἀναγκαίαν ἐπίχωσιν. Τούτου σημαντικὸν μέρος εἶναι καὶ σήμερον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν κατὰ τὴν ΝΔ γωνίαν τοῦ ναοῦ. Δύναται δὲ ὁ μελετητὴς ἀκόμη κατὰ τὰ διαφυλαχθέντα, μετὰ τὰς ἀνασκαφὰς καὶ τὴν ἐκ νέου ἐπίχωσιν, χάσματα νὰ ἴδῃ κάτω καὶ τὸν ἐγκαταλειφθέντα τοῖχον ὑποστηρίξεως μὲ τὴν στενὴν κλίμακα καὶ πλησίον μέρος τοῦ πελασγικοῦ τείχους. Ὁ πώρινος ναὸς δεν ἔγινε δυνατὸν δι' οἱονδήποτε λόγον νὰ προχωρήσῃ περισσότερον τῶν δύο βαθμίδων ὑπεράνω τοῦ στερεοβάτου καὶ ἐγκατελείφθη.

Βραδύτερον καὶ πιθανῶς μετὰ τὸν θρίαμβον τοῦ Μαραθῶνος ἀνελήφθη καὶ πάλιν τὸ ἔργον, τώρα δέ, εἴτε διὰ τὴν καθολικευθεῖσαν χρῆσιν τοῦ πεντελικοῦ μαρμάρου, εἴτε διὰ τὴν εὐγνώμονα διάθεσιν πρὸς τὴν προμαχήσασαν θεάν, ὁ ναὸς ἐκτίζετο μὲ τὸ λαμπρότερον ὑλικόν. Εἶναν ὁ ναός, τὸν ὁποῖον ὑπὸ κατασκευὴν καὶ μὲ τὰ ἰκριώματα εὗρον οἱ Πέρσαι τῷ 480 π. Χ. Αἱ διαστάσεις τοῦ ναοῦ τούτου, βεβαιωθεῖσαι διὰ τῶν ἐρευνῶν τοῦ

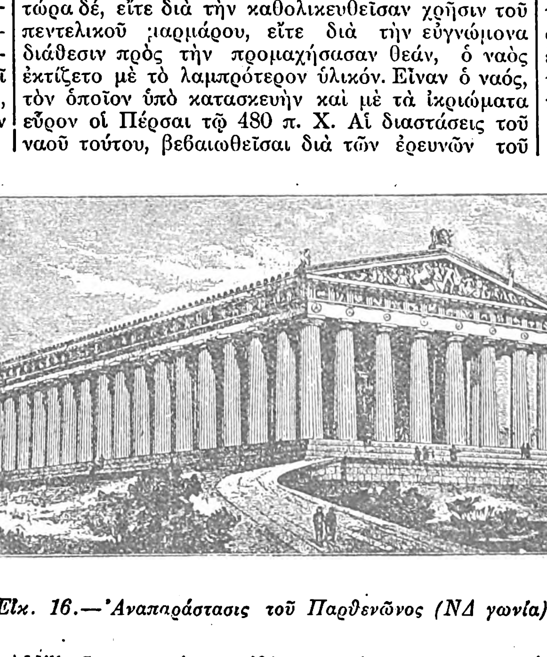

Εἰκ. 16.—Ἀναπαράστασις τοῦ Παρθενῶνος (ΝΔ γωνία).

Hill, εἶναι μικρότεραι ἰδίως εἰς τὸ μῆκος τοῦ πωρίνου, καὶ κατὰ τὸ πλάτος μικρότεραι τοῦ Ἰκτινείου. Ἡ πρώτη βαθμὶς ἐκτίσθη ἐκ λίθου ὑμηττείου, αἱ δὲ ἄλλαι ἐκ μαρμάρου. Ἡ ΝΔ καὶ ΝΑ γωνία αὐτοῦ ἐβεβαιώθησαν ὑπὸ τὰς ἀντιστοίχους γωνίας τοῦ Παρθενῶνος. Σπονδύλους μὴ ἐντειχισθέντας, ἐκ τοῦ αὐτοῦ ναοῦ, δύναταί τις νὰ ἴδῃ κατὰ τὸν ὑπεράνω τοῦ ὑποστέγου τοῦ Μουσείου τόπον. Παρὰ τὴν λάμψιν τοῦ νεωτέρου ναοῦ, ὃν ἐπιτρέπεται νὰ συνάψωμεν πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Μιλτιάδου, τὸ σημαντικώτατον διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς Ἀκροπόλεως ἔργον τῆς θεμελιώσεως τοῦ μεγάλου ναοῦ, ἐπιχώσεως καὶ εὐθυγραμμίσεως τοῦ τείχους, εἶχε γίνει ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κλεισθένους. Ὁ Κίμων διὰ τοῦ μεγάλου ρυθμοῦ περιβόλου αὐτοῦ συνεπλήρωσε τὰς παλαιὰς προσπαθείας καὶ προσέδωκεν εἰς τὸν χῶρον τὴν τελειωτικὴν αὐτοῦ μορφήν.

Τὸ γεγονός, ὅτι πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων ἡ ἀθηναϊκὴ δημοκρατία ἐπεχείρησεν ἓν τόσον μέγα ἔργον ὡς ὁ πώρινος ναὸς καὶ προήγαγεν αὐτὸ σημαντικῶς, ἐνῷ μετὰ τὸν ἐθνικὸν θρίαμβον καὶ τὴν ἀνύψωσιν τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὴν θέσιν τῆς πρώτως ἑλληνικῆς πόλεως τίποτε δὲν ἔγινεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς ἀνόρθωσιν τῶν ἐμπρησθέντων ἱερῶν παρὰ τὰς ἐλπίδας καὶ τὴν θέλησιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, φαίνεται ἐκπληκτικὸν καὶ παράδοξον εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἐδιδάχθησαν δι' ὀλίγων, ὅτι αἱ κατὰ τῶν Περσῶν νῖκαι ἔδωκαν νέαν μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τεχνῶν καὶ του πολιτισμοῦ. Ἀλλ' οὐδέποτε ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια, ὅπως ἐν γένει κάθε ἄλλη ἀλήθεια, εἶναι τόσον ἁπλοῦν πρᾶγμα, ὥστε νὰ διατυπώνεται δι' ὀλίγων λέξεων. Βεβαίως οὐδεὶς θὰ ἀρνηθῇ τὴν μεγάλην ἐπίδρασιν, ἣν ἔχουν ἐπὶ τοῦ δημοσίου φρονήματος αἱ πολεμικαὶ ἐπιτυχίαι ἢ ἀτυχίαι. Ἀλλ' εἶναι μόνον μερικαὶ ἐκδηλώσεις τῆς ὑπαρχούσης ἐθνικῆς δυνάμεως ἢ ἀδυναμίας, ἐνῷ αἱ τέχναι καὶ ὁ ἐν γένει πολιτισμὸς εἶναι καθολικώτερον φαινόμενον. Διὰ τοῦτο βλέπομεν παρὰ τὴν λαμπρὰν ἔξαρσιν τοῦ φρονήματος, ὅτι τὰ μεγάλα καλλιτεχνικὰ ἔργα ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως βραδύνουν παραπολὺ καὶ μόνον κατὰ τὸ 447 π. Χ. ἀρχίζει ἡ κατασκευὴ τοῦ νέου μεγάλου ναοῦ. Διότι πρὸς συντέλεσιν τοιούτων ἔργων ἀπῃτεῖτο ἡ συγκέντρωσις ὅλων τῶν ὑπαρχουσῶν ἐθνικῶν δυνάμεων καὶ οὔτε τὸ καλλιτεχνικὸν δαιμόνιον τοῦ Φειδίου καὶ τῶν ὁμοτέχνων του οὔτε ἡ πολιτικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Περικλέους ἦσαν μόνα των πρὸς τοῦτο ἀρκετά. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν θὰ ἀπορήσωμεν ὅτι καὶ πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων ἔχομεν σπουδαῖα ἔργα ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐπειδὴ καὶ τότε, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Σόλωνος, τῶν τυράννων καὶ τῆς δημοκρατίας, ὑπῆρχεν εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν καθολικὴ ἐθνικὴ ρώμη. Καὶ εἶναι ἡ καθολικὴ αὕτη ρώμη ἡ μοναδικὴ πηγή, ἐξ ἧς προῆλθον αἱ μεγάλαι νῖκαι καὶ τὰ περίφημα ἔργα, ἀλλ' ὄχι τ' ἀνάπαλιν. Εἶναι ὅθεν τὰ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα, ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν ἐξεταζόμενα, πηγαὶ τῆς ἱστορίας σημαντικώτεραι ἢ αἱ μεμονωμέναι ἀφηγήσεις τῶν πολεμικῶν γεγονότων.

Ἐπιχειροῦντες τώρα νὰ στραφῶμεν εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν μεγάλων μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως εἶναι καλὸν χάριν σαφηνείας νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν τοπογραφικὴν σειρὰν καὶ νὰ παραβλέψωμεν τὰς χρονικὰς διαφοράς, αἵτινες ἄλλως εἶναι μικραί. Τί θὰ ἔβλεπεν ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ξένος κατὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ πῶς διετηρήθησαν μέχρι σήμερον τὰ ἐν λόγῳ μνημεῖα;

Ἡ ἀνάβασις εἰς τὰ Προπύλαια.—Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ ἀποκαλυφθεῖσα διὰ χρημάτων τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας Beulé κατὰ τὸ 1852 πύλη καὶ ἔκτοτε ὀνομαζομένη κατ' αὐτὸν εἶναι ὄχι λίαν περίτεχνον ἔργον χρόνων ρωμαϊκῶν μεταγενεστέρων. Κατὰ τὴν π. Χ. ἐποχὴν ἡ ἀνάβασις ἦτο ὅλως διαφορετική. Ἡ ὁδὸς ἤρχετο ἐκ τοῦ νοτίου μέρους, παρήμειβε τὸν πύργον τῆς Ἀπτέρου Νίκης, ἐν ᾗ θέσει μικροὶ λάκκοι ἐπὶ τοῦ βράχου μέχρι σήμερον διατηρούμενοι δηλώνουν αὐτήν, ἔπειτα ἀνέβαινεν ἑλικοειδῶς ἐπὶ ἐπιπέδων κλιμακωτῶν ὑποβασταζομένων δι' ἀναλημματικῶν τοίχων, ὧν ἴχνη διατηροῦνται, καὶ τέλος ἔφθανε πρὸ τοῦ μέσου τῶν Προπυλαίων. Ἡ ἑλικοειδὴς αὕτη ἀνάβασις ἦτο βεβαίως ἀναπαυτικωτέρα ἢ ἡ κατόπιν μακρὰ κλῖμαξ, ἀλλ' ἐνεῖχε καὶ πολλὴν αἰσθητικὴν ἀξίαν. Δὲν ἦτο ἐντελῶς ἀκατάσκευος φυσικὸς δρόμος, διότι ἐκτὸς τῶν εὐπροσώπων ἀναλημμάτων ἦτο ἐπεστρωμένος διὰ μεγάλων λιθίνων πλακῶν ηὐλακωμένων λεπτῶς, ὥστε νὰ ἀποφεύγωνται τὰ ὀλισθήματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων. Ἀφ' ἑτέρου ὑπελείπετο φυσικὰ ἀπέναντι τῶν λαμπρῶν μαρμαρίνων κατασκευῶν, εἰς ἃς ὡδήγει. Διὰ τοῦτο ἡ τοιαύτη ὁδὸς ἐσήμαινε ἐπιτυχῆ λίαν μετάβασιν μεταξὺ τῆς ἔξω ἀκατασκεύου βραχώδους φύσεως καὶ τῶν λαμπρῶν ἔργων. Ὁ ἀναβαίνων, πότε μὲν πρὸς τὸν μικρὸν ναὸν βλέπων καὶ πότε πρὸς τὴν βορείαν πτέρυγα τῶν Προπυλαίων, πάντοτε δὲ διατελῶν ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ κεντρικοῦ μέρους αὐτῶν τοῦ κυριαρχοῦντος, διέθετεν οὕτω ἱκανὸν χρόνον, ἵνα ἐκτιμήσῃ δεόντως τὴν ἐπιβλητικὴν πρόσοψιν τῆς Ἀκροπόλεως.

Digitized by Google

Ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης. — Ἡ Ἀθηνᾶ ὡς *Ἀθηνᾶ Νίκη*, κατόπιν συνηθέστερον ὀνομαζομένη *Ἄπτερος Νίκη*, ἔλαβεν, ὡς φαίνεται, τὸ ἐπώνυμον τοῦτο μετὰ τὰς ἐνδόξους κατὰ τῶν Περσῶν νίκας, ἤδη δὲ πρὸ τῆς κτίσεως τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ ναοῦ της ἐνταῦθα, ὅπου παλαιότερον, πρὸ τῆς ἐπὶ Κίμωνος κτίσεως τοῦ πύργου, ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ προέχοντος βράχου ἀσημότερον αὐτῆς ἱερόν, συνιστάμενον εἰς βωμὸν καὶ μικρὸν περίφραγμα. Ἐν τούτοις ὁ τὸ πρῶτον ἐνταῦθα ἱδρυθεὶς ναός, πρὸ τῶν Προπυλαίων δηλαδή, δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν σήμερον κοσμοῦντα τὸν τόπον. Διότι ὡς ἐβεβαιώθη ἐκ τελευταίας ἐρεύνης ὁ βωμὸς καί τι βάθρον τοῦ παλαιοτέρου ναοῦ, ὅστις προϋπῆρχε τῶν Προπυλαίων, εὑρίσκετο ἐπὶ θέσεως σημαντικῶς ταπεινοτέρας τοῦ ἐδάφους, ὅπου πρέπει νὰ τοποθετήσωμεν τὸν βωμὸν τοῦ κατόπιν ἱδρυθέντος ναοῦ, ὃν σήμερον ἔχομεν. Κατὰ ταῦτα ὁ διατηρηθεὶς μέχρις ἡμῶν ναὸς ἀνήκει εἰς τοὺς μετὰ τὴν κτίσιν τῶν Προπυλαίων χρόνους, μετὰ δηλαδὴ τὸ 431 π. Χ. καὶ βεβαίως εἰς ἀπόστασιν ὄχι πολὺ μακρινὴν ἀπὸ τοῦ ὁρίου τούτου. Περὶ τῆς τύχης τοῦ παλαιοτέρου ναοῦ οὐδὲν γνωρίζομεν. Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀνεστηλώθη τῷ 1835 συλλεχθέντος ὁλοκλήρου τοῦ ὑλικοῦ αὐτοῦ ἔκ τινος τουρκικοῦ πυροβολείου κτισθέντος ἔμπροσθεν τῶν Προπυλαίων κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ 1687. Ἡ θαυμασία ἀνίδρυσις τοῦ ναοῦ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἔγινε δυνατὴ πρῶτον μὲν διὰ τὴν εὐτυχῆ διατήρησιν τοῦ ὑλικοῦ ἐντὸς τοῦ προμαχῶνος, ἔπειτα δέ, καὶ πρὸ πάντων, διότι κατὰ χώραν διετηρήθη ἀσάλευτον τὸ κρηπίδωμα αὐτοῦ. Ὀροφὴ καὶ ἀέτωμα λείπουν, τὰ δὲ μαῦρα τεμάχια τῆς ζωοφόρου εἶναι γύψινα ἐκμαγεῖα τῶν ἐν Λονδίνῳ ὑπαρχόντων πρωτοτύπων. Ὁ μικρὸς σηκὸς ἀνοίγεται ὡς εἶναι φυσικὸν πρὸς ἀνατολὰς καὶ διὰ τὴν μικρότητά του ἀντὶ κιόνων μεταξὺ τῶν παραστάδων ἔχει δύο λεπτοὺς ὀρθογωνίους στύλους, ὥστε οὕτω νὰ ἀποτελοῦνται τρία θυρώματα κλειόμενα κατὰ βούλησιν διὰ κιγκλιδωμάτων. Ἔμπροσθεν ἡ πρόσοψις ἐκοσμεῖτο διὰ τεσσάρων ἰωνικῶν κιόνων, ἀρχαϊκωτέρων τὴν ὄψιν πιθανῶς διὰ τὸ μικρὸν μέγεθος ἢ οἱ τοῦ Ἐρεχθείου, καὶ δι' ἄλλων τόσων ἡ ὄπισθεν δυτικὴ πλευρά. Ἦτο ἄρα ὁ ναὸς ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, *ἀμφιπρόστυλος* κατὰ τὴν τεχνικὴν γλῶσσαν. Ἐντὸς τοῦ σηκοῦ ὑπῆρχε τὸ λατρευτικὸν ἄγαλμα τῆς θεᾶς, ὅπερ ἦτο ἀρχαῖον ξόανον εἰκονίζον αὐτὴν καθημένην καὶ κρατοῦσαν καρπὸν ροιᾶς. Τὸ σύμβολον ἐσήμαινε γονιμότητα, διότι καὶ ἡ Ἀθηνᾶ, παρὰ τὴν ἐπικρατήσασαν πολεμικὴν καὶ παρθενικὴν αὐτῆς ἰδιότητα, διετήρει ἂν καὶ ἀμυδρὸν τὸν παλαιὸν μητρικὸν χαρακτῆρα τῆς θεᾶς τῆς γονιμότητος. Βραδύτερον μετὰ τὰς νίκας κατὰ τῶν Περσῶν προσέλαβεν ἡ θεὰ καὶ τὸ ἐπίθετον *Νίκη*, δηλαδὴ νικηφόρος, ἐπειδὴ δὲ τὸ ἄγαλμα δὲν παρουσίαζε τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν Νίκην πτερά, προῆλθεν εἰς τὸ μέσον χάριν διασαφήσεως καὶ τὸ ἐπίθετον *Ἄπτερος*. Ἡ λαϊκὴ αὕτη ἐπίκλησις παρήγαγε τὴν ἐπίσης λαϊκὴν σκέψιν, ἣν ἀναφέρει ὁ Παυσανίας (Γ, 15, 7), ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔκοψαν τὰ πτερὰ τῆς Νίκης, ὥστε τὰ μείνῃ διαρκῶς πλησίον των. Ἐπὶ τῆς ζωοφόρου παρίσταντο κατὰ μὲν τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν οἱ Ὀλύμπιοι θεοὶ μὲ τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τὸν Δία κατὰ τὸ μέσον, κατὰ δὲ τὰς ἄλλας μάχαι Ἑλλήνων κατὰ βαρβάρων καὶ κατὰ μηδισάντων Ἑλλήνων, ὡς ἦσαν οἱ Βοιωτοὶ ἐν Πλαταιαῖς. Διὰ τοῦο δὲν εἶναι ἄτοπος ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ ἐπιφανοῦς πύργου ναΐσκος ἱδρύθη ὥς τι τρόπαιον διὰ τὰς μεγάλας νίκας κατὰ τῶν βαρβάρων.

Ἐντεῦθεν εἶναι σύνοπτος ἡ θάλασσα, λέγει ὁ Παυσανίας (Α, 22,5). Τοῦτο εἶναι τοπογραφικῶς ἀληθὲς ὄχι διότι ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως ἀπεκρύπτετο ἡ θέα τῆς θαλάσσης ἕνεκα τῶν τειχῶν ἀποκλειστικῶς, ἀλλ' ἕνεκα τῶν πανταχόθεν ὑψουμένων κτισμάτων. Ἀλλ' ἂν ὁ περιηγητὴς μετεφέρετο εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ἱδρυσάντων τὸν ναὸν καὶ παρηκολούθει τὴν διάνοιαν αὐτῶν, θὰ παρετήρει ὅτι ἀπὸ τοῦ πύργου τῆς Νίκης εἶναι πρὸ πάντων σύνοπτος ἡ θάλασσα τῆς Σαλαμῖνος καὶ ὁ Κιθαιρών, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου εἶναι αἱ Πλαταιαί. Πρὸς τούτοις ἂν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι τὰ μεγάλα ἔργα, ὁ Παρθενών, τὸ Ἐρέχθειον, ἡ χαλκῆ Ἀθηνᾶ, τὰ Προπύλαια, ἐμελετήθησαν καὶ ἐξετελέσθησαν εἰς ἔνδειξιν τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς πόλεως πρὸς τὴν προμαχήσασαν θεάν, εἶναι εὔκολον νὰ ἀναλογισθῶμεν τότε, ποίαν σημασίαν εἶχεν ἡ ἐπὶ τοῦ ἐπιφανεστάτου τόπου τῆς Ἀκροπόλεως, εὐθὺς πρὸ τῆς εἰσόδου, ἵδρυσις τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης. Τὴν σκέψιν ταύτην ἄλλως τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων ἐκφράζουν εὐγλώττως τὰ θείας τέχνης ἀνάγλυφα τοῦ θωρακίου τοῦ πύργου, τὰ ἀποκείμενα ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως. Εἶναι Νῖκαι πρόσπολοι τῆς μεγάλης ἡγέτιδος Ἀθηνᾶς, ἀναπαυομένης μετὰ τὴν μάχην, σπεύδουσαι εἰς ἵδρυσιν τροπαίων καὶ ὁδηγοῦσαι ζῷα εἰς θυσίαν.

Τὰ Προπύλαια.—Εἶχεν ἤδη συντελεσθῆ ἡ οἰκοδόμησις τοῦ Παρθενῶνος, ὅτε τῷ 437 π. Χ. ὁ Περικλῆς ἐνέκρινε ν' ἀνεγερθῇ διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Μνησικλέους ἀξία εἴσοδος εἰς τὸν ἤδη διὰ τοῦ μεγάλου ναοῦ λαμπρυνθέντα χῶρον. Ἐντὸς πέντε ἐτῶν τὸ κτίσμα ἐπροχώρησεν εἰς ὃ σημεῖον παρεδόθη εἰς τοὺς κατόπιν αἰῶνας μέχρι σήμερον. Εἶναι ἄξιον προσοχῆς, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι πολὺ συχνό-

Εἰκ. 17.—Ἀναπαράστασις τοῦ Παρθενῶνος (κατὰ τομήν). (Niemann)

τερον καὶ μετὰ μείζονος θαυμασμοῦ ἀναφέρουσι τὰ Προπύλαια ἢ αὐτὸν τὸν Παρθενῶνα. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὑποτίμησιν τοῦ περιλάμπρου μεγάλου ναοῦ ἀλλὰ πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν ψυχολογικὸν λόγον, ὅτι, ὁσάκις ἐπρόκειτο περὶ τῶν ἀγλαϊσμάτων τῆς Ἀκροπόλεως ὁ νοῦς ἐφέρετο κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἐπιφανῆ πρόσοψιν. Ἀλλὰ τοῦ μεγάλου σχεδίου τοῦ Μνησικλέους δὲν ἐξετελέσθη εἰμὴ μέρος, σχεδὸν μικρότερον τοῦ ἡμίσεος. Εὐτύχημά παρὰ ταῦτα εἶναι, ὅτι τὸ μὲν κύριον κεντρικὸν μέρος ἤχθη εἰς πέρας, ἐκ δὲ τῶν πτερύγων κατεσκευάσθησαν ὀλίγα ὑποδεικνύοντα ἐν τούτοις τὸ σκοπούμενον σύνολον. Τὸ πλῆρες σχέδιον δὲν ἐξετελέσθη κατὰ μέγα μέρος ἕνεκα τοῦ κατὰ τὸ 431 π. Χ. ἐκραγέντος Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης λοιμώδους ἐπιδημίας, ἥτις ἐπὶ τετραετίαν σχεδὸν ἐβασάνισε τὴν πόλιν, ἔπειτα διὰ τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἱερατείου τῶν δύο πλησίον ἱερῶν, τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης καὶ τῆς Ἀρτέμιδος Βραυρωνίας ὄπισθεν τοῦ Πελασγικοῦ τείχους, τὰ ὁποῖα ὁπωσδήποτε περιωρίζοντο. Ἡ ἀντίστασις τοῦ ἱερατείου ἦτο μέγιστον ἐμπόδιον, ἐπειδὴ ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῆς ἀντιθέτου πρὸς τὸν Περικλέα καὶ τὴν μεγαλουργὸν πολιτικήν τῆς συντηρητικῆς μερίδος, ἧς ἡγεῖτο ὁ χρηστὸς ἄλλως καὶ εὐσεβὴς Νικίας.

Τὸ πρόπυλον ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ μεσαῖον μόνον οἰκοδόμημα, τὸ ἔχον τὰς θύρας, εἰς ὃ προσηρτῶντο ὡς πτέρυγες ἑκατέρωθεν κτίσματα πρὸς διακόσμησιν ὁλοκλήρου σχεδὸν τοῦ μετώπου τῆς δυτικῆς πλευρᾶς. Τὸ μεσαῖον ἀποτελεῖται κυρίως ἐξ αἰθούσης τετραπλεύρου, πλάτους 24 μέτρων καὶ βάθους 18, μὲ ἓξ κίονας δωρικοὺς κατὰ μέτωπον καὶ δύο σειρὰς ἰωνικῶν κιόνων ἐσωτερικῶς, ἀνὰ τρεῖς, πρὸς στήριξιν τῆς μαρμαρίνης ὀροφῆς. Οἱ δωρικοὶ κίονες ἔχουν ὕψος εἰς τὰς γωνίας 8,53 μ. καὶ 8,57 εἰς τὸ μέσον, διαφορὰ μικροτάτη ἀλλὰ σημαντικὴ τῆς παρατηρουμένης καὶ ἐπὶ τῶν προπυλαίων καμπυλότητος τῶν μεγάλων ὁριζοντίων γραμμῶν. Οἱ αὐτοὶ κίονες παρουσιάζουν καὶ ἐλαφρὰν κλίσιν πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Οἱ ἐσωτερικοὶ ἰωνικοὶ κίονες ἔχουν ὕψος 10,25 μ. Ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἰωνικῶν κιόνων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἦτο σκόπιμος, ἐπειδὴ δι' αὐτῶν, φύσει ῥαδινῶν, κατελαμβάνετο μικρότερος χῶρος καὶ ἡ ὀροφὴ ἐβαστάζετο εἰς μεγαλύτερον ὕψος. Ἡ πρόσοψις ἔξω ὡμοίαζε πρὸς ναὸν μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι οἱ μεσαῖοι κίονες ἀπεῖχον σημαντικῶς ἀλλήλων, ὅπως οὕτω τονίζεται ὁ χαρακτὴρ τῆς εἰσόδου καὶ διόδου. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κατάκοσμον παρθενῶνα τὸ ἀέτωμα ὑπεράνω ὡς καὶ αἱ μετόπαι δὲν ἔφερον οὐδένα γλυπτὸν κόσμον. Τοῦτο δὲν εἶναι τυχαῖον. Ἤρκει ἡ μεγαλειώδης ἁπλότης τοῦ πυλῶνος, ὑπῆρχε δὲ τόπος περαιτέρω καὶ καιρὸς νὰ χαρῇ ἡ θεὰ διὰ τὰ προσφερθέντα «*ἀγάλματα*». Ἐπὶ τῶν ἓξ ἰωνικῶν κιονοκράνων καὶ τῶν τοίχων ἐπετίθεντο ἐπιστύλια καὶ δοκοί, μήκους 6.30 μ., ἐφ' ὧν ἐξετείνοντο αἱ κλείουσαι τὴν ὀροφὴν πλάκες, κατάκοσμοι διὰ λαμπρῶν φατνωμάτων. Τοιοῦτοι μαρμάρινοι ὄροφοι μὲ φατνώματα δὲν ἦσαν σπάνιοι ἐπὶ τῶν ναῶν, ἀλλὰ περιωρίζοντο κατὰ κανόνα εἰς στενοὺς χώρους, ὅπως κατὰ τὸ πτερὸν λεγόμενον, τὸ μεταξὺ τῶν κιόνων καὶ τῶν τοίχων διάστημα. Αἱ ὀροφαὶ τῶν μεγάλων χώρων, ὅπως τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σηκοῦ, ἦσαν ξύλινοι. Διὰ τοῦτο εἶναι εὐνόητος καὶ ὁ θαυμασμὸς τοῦ ἄλλως ψυχροῦ Παυσανίου, ὅστις (Α, 22,4) ἐξαίρει τὴν μαρμαρίνην

Εἰκ. 18.—Βορειοδυτικὴ γωνία τοῦ Παρθενῶνος.

Digitized by Google

ὀροφὴν καὶ τονίζει, ὅτι τὸ μέγεθος καὶ ὁ κόσμος τῶν λίθων τῶν προπυλαίων ὑπερεῖχον ὅλα τὰ γνωστὰ κτίσματα καὶ αὐτὰ ἀκόμη τῆς νεωτέρας του ἐποχῆς. Καὶ ἡμεῖς θὰ συμμερισθῶμεν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν γνώμην τοῦ περιηγητοῦ, ἂν τὴν γενομένην ἐσχάτως ἀναπαράστασιν, ἐξ ἀρχαίου ὑλικοῦ τὸ πλεῖστον, μικροῦ τμήματος τῆς ὀροφῆς κατὰ τὴν ΒΑ γωνίαν ἐπεκτείνωμεν διὰ τῆς φαντασίας καθ' ὅλην τὴν εὐρεῖαν ἔκτασιν καὶ προσθέσωμεν τὸν πλούσιον ἀλλ' αὐστηρῶς ἁρμονικὸν καὶ σαφῆ χρωματιστὸν διάκοσμον. Πέντε θύραι ξύλινοι, ἀλλὰ μὲ διάκοσμον βεβαίως μετάλλινον, ἔφερον ἔπειτα τὸν ἐπισκέπτην ἐκ τῆς μεγάλης αἰθούσης εἰς τὴν ἀνατολικὴν πρόστασιν, ἥτις ἦτο τοῦ αὐτοῦ ρυθμοῦ, ὡς τὸ μέτωπον τὸ δυτικόν, ἀλλ' ἦτο στενωτέρα καὶ εἶχεν ὄροφον ἰδιαίτερον ὑψηλότερον. Διὰ τῆς μεγάλης μεσαίας εἰσόδου ἔφερεν ὁ δρόμος ὁ προωρισμένος διὰ τὰ πολυάριθμα ζῷα, τὰ ὁποῖα προσήγοντο πρὸς θυσίαν εἰς τὸν πρὸ τοῦ Παρθενῶνος μέγαν βωμὸν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ἄλλους βωμούς.

Εἰκ. 19. — Ὁ Παρθενὼν θεόμενος ἀπὸ τῶν Προπυλαίων.

Ἑκάστη τῶν πτερύγων ἀπετελεῖτο ἐκ κτίσματος ἀνήκοντος εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πρόσοψιν καὶ μεγάλης στοᾶς ἀνοιγομένης εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἡ βορεία πτέρυξ ἐπροχώρησε περισσότερον εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ τὸ ναοειδὲς κτίσμα τῆς προσόψεως διετηρήθη μέχρις ἡμῶν ἐκτὸς τῆς στέγης σχεδὸν ἀκέραιον. Σύγκειται ἐκ προνάου μὲ τρεῖς κίονας μεταξὺ παραστάδων καὶ ἑνὸς δωματίου ἢ σηκοῦ μὲ μίαν θύραν καὶ παράθυρον ἑκατέρωθεν. Εἰς τὸ οἴκημα τοῦτο ἀναφέρεται ὁ Παυσανίας, ὅταν γράφει: «ἔστι δὲ ἐν ἀριστερᾷ τῶν Προπυλαίων οἴκημα ἔχον γραφάς». Ὁ περιηγητὴς ὁμιλεῖ ὡς ἐὰν πρόκειται περὶ ἰδιαιτέρου οἰκήματος ἀσχέτου. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἐμφάνισις ἐδῶ τῶν παραθύρων, πρᾶγμα μὴ ἀπαντῶν εἰς σηκοὺς ναῶν, εἰς οὓς τὸ φῶς εἰσέρχεται, ὁσονδήποτε μεγάλοι καὶ ἂν εἶναι, διὰ μιᾶς μόνον μεγάλης θύρας, καὶ ἡ διὰ τῶν τριῶν τοίχων τοῦ δωματίου ἐσωτερικῶς διήκουσα ἐξ ἐλευσινίου λίθου μικρὰ προεξέχουσα βάσις, ἄλλως ἀνεξήγητος ἀλλ' ἀπαντῶσα ἀλλαχοῦ, ἐν Περγάμῳ π. χ., ἐπὶ τοίχων κοσμουμένων διὰ τοιχογραφιῶν, πείθουσιν, ὅτι πραγματικῶς τὸ κτίσμα τοῦτο εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ οἴκημα τὸ γραφὰς ἔχον. Ὁ Παυσανίας περιγράφει τινὰς ἐκ τῶν εἰκόνων, καθ' ἃς εἰργάσθη ὁ Πολύγνωτος, ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι τούτων δὲν διετηρήθη οὐδὲ τοῦ κονιάματος οὐδὲν ἴχνος. Γνωρίζομεν ἄλλοθεν, ὅτι ὁ ἔγκριτος περιηγητὴς Πολέμων εἶχε γράψει ὁλόκληρον βιβλίον «περὶ τῶν ἐν τοῖς Προπυλαίοις πινάκων». Φαίνεται, ὅτι αἱ τοιχογραφίαι διῃροῦντο διὰ χρωματιστῶν πλαισίων, ὥστε νὰ δικαιολογῆται τὸ ὄνομα πίνακες. Ἀλλ' ἡ Πινακοθήκη τῶν Προπυλαίων εἶναι ὀνομασία ἐντελῶς νεωτερική. Ὅτι τὸ οἴκημα ἀρχιτεκτονικῶς ἦτο ἐξάρτημα ὑποτεταγμένον τοῦ μεγάλου προπύλου φαίνεται ἐκ τοῦ μικροτέρου μεγέθους αὐτοῦ καὶ τῆς πετασοειδοῦς ταπεινοτέρας στέγης. Προσεκολλᾶτο εἰς τὸν ὄπισθεν μέγαν τοῖχον τῆς στοᾶς, ὅστις ἔκλειε μὲ ἠρεμίαν τὸ κενόν. Ἡ αὐτὴ πτέρυξ θὰ ἐπανελαμβάνετο πρὸς νότον μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι τὸ ἀνάλογον ναοειδὲς οἴκημα θὰ ἠνοίγετο διὰ κιονοστοιχίας καὶ πρὸς δυσμὰς ἕνεκα τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Τούτου ὅμως δὲν ἐξετελέσθη εἰμὴ ἐλάχιστον μέρος. Ὁπωσδήποτε εἴμεθα εὐτυχεῖς, ὅτι ἀντιλαμβανόμεθα πλήρως τοῦ ὅλου μεγαλουργοῦ σχεδίου τὴν διάνοιαν καὶ εἰς τὰ διατηρηθέντα λείψανα ἔχομεν σαφῆ εἰκόνα τοῦ τελειοτάτου ἔργου τοῦ Μνησικλέους.

Παρθενών.—Ἀναμφιβόλως τὸ κάλλιστον ἀρχιτεκτονικὸν ἔργον καὶ πλουσιώτατον εἰς γλυπτὸν διάκοσμον, ὄχι μόνον ἐκ τῶν διασωθέντων μέχρις ἡμῶν ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἀπολεσθέντων δημιουργημάτων τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, εἶναι ὁ Παρθενών. Ὡς ἱστορικὸν τοῦ πολιτισμοῦ γεγονὸς σημαίνει τὴν μεγίστην ἐπιτυχίαν τοῦ Περικλέους. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ Προπύλαια καὶ τὰ ἄλλα σχεδιασθέντα ἔργα ἡ κατασκευή του δὲν διεκόπη ἀλλὰ συνετελέσθη ἀπροσκόπτως εἰς τὸ βραχὺ σχετικῶς διάστημα τῶν ἐννέα ἐτῶν (447—438 π. Χ.). Τῷ 438 ἀφιερώθη καὶ τὸ μέγα χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς Παρθένου, ἔργον ἐντελῶς προσωπικὸν τοῦ Φειδίου. Οὗτος, ἐγκρινόμενος ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἀρχηγοῦ τῆς δημοκρατίας καὶ φίλος αὐτοῦ, εἶχε τὴν διεύθυνσιν τῆς ὅλης ἐπιχειρήσεως, ἔχων πλησίον του μεγάλους καλλιτέχνας καὶ ἐκ τῶν ἀρχιτεκτόνων ἰδίᾳ τὸν Ἰκτῖνον καὶ Καλλικράτη. Παρθενὼν κατ' ἀρχὰς ὠνομάζετο μόνον ἓν μέρος τοῦ ναοῦ, τὸ πρὸς τὸν ὀπισθόδομον πρὸς δυσμὰς ἀνοιγόμενον μέγα δωμάτιον, εἴτε διότι ἐνταῦθα ἐφυλάσσοντο καὶ ἄλλα μικρότερα ἀγάλματα τῆς Παρθένου, καὶ ἄλλαι δηλ. *Παρθένοι*, εἴτε διότι ὁ ἰδιαίτερος χῶρος ἐχρησίμευεν εἰς τὰς ὑπηρετούσας ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς θεᾶς θνητὰς παρθένους. Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ὁ ναὸς εἶχε τὸ ὄνομα *«ὁ μέγας νεώς»*, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ἐξενίκησε νὰ καλῆται τὸ ὅλον κτίσμα διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, ὅπερ διατηρεῖ μέχρι σήμερον. Δὲν ἱδρύθη δι' ἀνάγκας λατρευτικάς, διότι τὸ ἀρχαῖον καθήμενον ξόανον τῆς θεᾶς, ἡ θαυματουργὸς εἰκών, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, παρέμενε πάντοτε καὶ καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς θέσιν ἐντὸς τοῦ ὁπωσδήποτε ἐπισκευασθέντος μετὰ τὴν περσικὴν εἰσβολὴν σηκοῦ τοῦ Ἑκατομπέδου. Ἀλλ' ὁ Παρθενὼν ἀνηγέρθη ὡς τὸ μεγαλύτερον ἀφιέρωμα καί, ὅπως θὰ ἔλεγον οἱ παλαιοί, ὡς «ἄγαλμα», ἄξιον δῶρον τῆς εὐγνώμονος πόλεως εἰς τὴν προμαχήσασαν θεὸν καὶ ἴδιον ἑαυτῆς στόλισμα.

Ἐπὶ τῆς θέσεως δὲν εἶναι πρώτη φορά, ὡς εἴδομεν, καθ' ἣν ἐπεχειρήθη κατασκευὴ μεγάλου ναοῦ. Ὡς ὁ ὑψηλότερος τόπος ἐπὶ τοῦ βράχου ἦτο ἀνέκαθεν προωρισμένος εἰς τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ ἐπιφανεστέρου οἴκου τῆς θεᾶς. Καὶ τὸν μὲν ἐπὶ Σόλωνος ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος οἰκοδομηθέντα πρῶτον μέγαν ναὸν δὲν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν ἐπακριβῶς ποῦ ἐνταῦθα ἀκριβῶς ὑπῆρχε καὶ ποίαν εἶχεν ἔκτασιν. Ἀλλὰ τῶν δύο ἄλλων κατόπιν γενομένων κατασκευῶν, τῆς ἐπὶ Κλεισθένους τοῦ πωρίνου στερεοβάτου καὶ κρηπιδώματος καὶ τῆς ἐπὶ Μιλτιάδου μὲ ὑλικὸν μαρμάρινον, ἔχομεν, ὡς ἐλέχθη, βέβαια καὶ σημαντικὰ ὑπολείμματα. Ταῦτα διετηρήθησαν ὑπὸ τὴν νέαν κατασκευὴν τοῦ Ἰκτίνου, ἐπειδὴ καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπ' αὐτοῦ. Πραγματικῶς ὁ νέος ναὸς ἐπικάθηται ἐπὶ τῶν θεμελίων τοῦ πωρίνου, γενόμενος βραχύτερος αὐτοῦ εἰς μῆκος καὶ πλατυνθεὶς εἰς ὀλίγα μέτρα (3.35 μ. ἀκριβῶς) πρὸς βορρᾶν, παρέλαβε δὲ ἱκανὸν ὑλικὸν ἐκ τοῦ πυρικαύστου μαρμαρίνου εἰς τὴν στρῶσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σηκοῦ καὶ τὸν τοιχοβάτην. Καὶ κάτι ἄλλο σημαντικώτερον παρέλαβε τὸ νέον κτίσμα ἀπὸ τοῦ πρώτου ναοῦ, τὴν καμπυλότητα δηλ. τῶν ὁριζοντίων γραμμῶν κατὰ τὴν νοτίαν καὶ ἐν μέρει τὴν δυτικὴν πλευράν. Ἐπειδὴ αἱ καμπυλότητες αὗται δὲν ἡτοιμάζοντο ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου, ὅπου ἐπάτουν οἱ κίονες, οὔτε εἰς τὰς βαθμῖδας καὶ τὴν ὑπ' αὐτὰς εὐθυντηρίαν σειράν, ἀλλὰ κατωτέρω ταύτης ἐπὶ τῶν ἀφανῶν θεμελίων, ὁ δὲ πώρινος ναὸς τοῦ 510 π. Χ. ἔχει ἤδη ἐπὶ τῶν δύο πωρίνων βαθμίδων του καμπυλότητα, κατ' ἀνάγκη τὸ ὑπεράνω κρηπίδωμα τοῦ Παρθενῶνος συνεμορφώθη πρὸς τὴν παλαιότερον ἐπινοηθεῖσαν καμπύλωσιν καὶ μετέδωκε ταύτην καὶ εἰς τὰς ὑπεράνω ὁριζοντίας τοῦ θριγκοῦ. Κατὰ ταύτην εἰς τὸ μέσον τοῦ νοτίου στυλοβάτου ἡ ὁριζοντία ἀναβαίνει 8 ἑκατοστὰ ὑψηλότερον τῶν γωνιῶν. Κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν ἡ καμπύλωσις ἐτονίσθη περισσότερον, ἐπειδὴ κατὰ τὸ πρὸς βορρᾶν ἄκρον ἐγένετο προσθήκη.

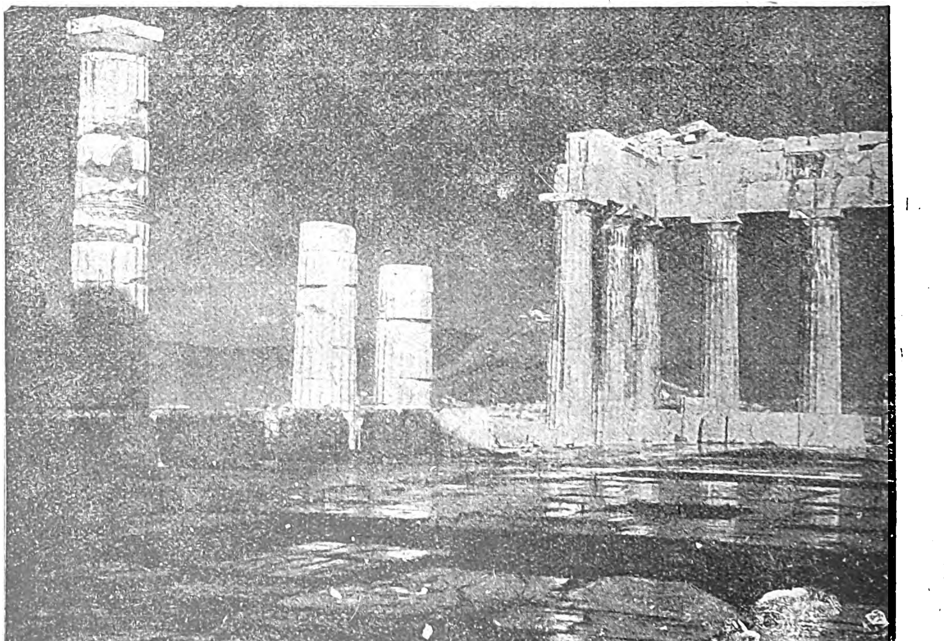

Εἰκ. 20.— Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Παρθενῶνος.

Περὶ τοῦ σχεδίου τοῦ Παρθενῶνος ἀποβλέποντες εἰς τὴν εἰκόνα δυνάμεθα νὰ εἴμεθα σύντομοι. Οὐσιῶδες εἶναι, ὅτι διὰ τοῦ ἐγκαρσίου κλειστοῦ τοίχου ἐντὸς τοῦ ἐπιμήκους σηκοῦ καὶ τῶν δύο μεγάλων θυρῶν, τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς ὁ ναὸς γίνεται διπλοῦς. Τὸ αὐτὸ πρᾶγμα εἴδομεν ἤδη εἰς τὸ παλαιὸν Ἑκατόμπεδον καὶ θὰ ἴδωμεν ἐπαναλαμβανόμενον εἰς τὸ Ἐρέχθειον. Ὁ κυρίως ναὸς ἦτο βεβαίως ὁ πρὸς ἀνατολὰς στρεφόμενος, ὁ ἔχων καὶ τὸ πολυτιμότατον ἀνάθημα τὸ χρυσελεφάντινον, ἐνῷ ὁ πρὸς τὸν ὀπισθόδομον ἀνοιγόμενος εἶναι ὁ ἀρχῆθεν Παρθενὼν ὀνομαζόμενος. Τὸ μῆκος ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου εἶναι 69, 51, τὸ δὲ πλάτος 30, 87. Ὁ σηκὸς τοῦ πρὸς ἀνατολὰς ἀνοιγομένου ναοῦ ἐλέγετο καὶ Ἑκατόμπεδον, ἐπειδὴ

Digitized by Google

πραγματικῶς ἔχει ἐσωτερικὸν μῆκος 100 ἀττικῶν ποδῶν (29, 89 μέτρα). Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ἑκατομπέδου τούτου διῃρεῖτο διὰ δύο κιονοστοιχιῶν εἰς τρία μέρη, ἐξ ὧν τὸ μεσαῖον ἦτο πλατύτερον καὶ ἐχρησίμευε διὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἀγάλματος, ἂν καὶ ὁλόκληρος ὁ ναὸς δὲν ἦτο ἄλλο εἰμὴ πλαίσιον τοῦ μεγάλου πλαστικοῦ ἔργου, τῆς ὑψηλῆς 12 μέτρα μετὰ τοῦ βάθρου Παρθένου. Ἀμέσους αἰσθητικὰς ἐντυπώσεις ἐκ τοῦ θαυμασίου ἔργου δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν, ὅπως ἔχομεν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ναοῦ. Διότι μόνον ἡ θέσις τοῦ βάθρου ὑπολείπεται καὶ ἴχνη ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου δαπέδου τῶν κιόνων καὶ κιγκλιδωμάτων. Ἐκ τούτων εἶναι σημαντικόν, ὅτι οἱ θεαταὶ ἠδύναντο πανταχόθεν καὶ ὄπισθεν νὰ βλέπουν τὸ ἄγαλμα, ἀπεκλείετο ὅμως νὰ τὸ πλησιάσουν παραπολὺ καὶ νὰ τὸ ἐγγίσουν. Τὸ μέγα ἄγαλμα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ μέχρις ἡμῶν λόγῳ τοῦ ὑλικοῦ του. Ἀλλ' ἀντίγραφα διετηρήθησαν ἱκανά, ἐξ ὧν τὸ ἀκεραιότερον εἶναι ἡ λεγομένη Ἀθηνᾶ τοῦ Βαρβακείου τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου. Τὸ ἀγαλμάτιον τοῦτο ἔχει ὕψος ἑνὸς μέτρου ἀντὶ τῶν 12 τοῦ πρωτοτύπου. Ἡ σμίκρυσις ὑπὸ τοῦ τεχνίτου ἔχει γίνει καθαρῶς μηχανικῶς, διὰ τοῦτο ἡ περικεφαλαία φαίνεται πολὺ βαρεῖα, ἐνῷ ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου διὰ τὸ μέγα ὕψος θὰ ἐφαίνετο κατὰ πολὺ ἐλαφροτέρα. Ἐν γένει τὸ ἀντίγραφον παρέχει μόνον πληροφορίας, ὅπως περίπου ἡ περιγραφὴ τοῦ Παυσανίου, περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ἀγάλματος. Τὸ οὐσιῶδες πνεῦμα τοῦ ἔργου, τὴν μειδιῶσαν μεγαλειότητα τῆς θεᾶς, ἥτις πρὸ ὀλίγου κατῆλθεν ἡ ἰδία ἐκ τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἀτενίζει χαίρουσα καὶ εὐμενὴς τὸν λαόν της, ἐντὸς τοῦ ὡραίου νέου ναοῦ, πολὺ ὀλίγον βέβαια ἀποδίδει τὸ μικρὸν ἄγαλμα τοῦ Μουσείου, ὅπως καὶ ἄλλα ἀντίγραφα.

Αἱ ἐντυπώσεις ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ναοῦ εἶναι πραγματικῶς μεγάλαι καὶ σήμερον, καὶ εἶναι ὅλως διαφορετικαὶ ἀπὸ τὰς παγεράς, ἂς τὸ εἴπωμεν εἰλικρινῶς, ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας μᾶς παρέχουν αἱ φωτογραφίαι ἢ αἱ γραφικαὶ ἀναπαραστάσεις ἢ τὸ γύψινον ἐκμαγεῖον τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως. Διότι εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς εἰκόνας λείπει τὸ θεμελιῶδες στοιχεῖον τοῦ καλλιτεχνήματος, τὸ μέγεθος, τόσον τῶν μερῶν ὅσον καὶ τοῦ συνόλου. Τὸ μέγεθος ἐπεδίωξεν ὁ καλλιτέχνης μὲ πάντα τρόπον καὶ μὲ μεγίστην ἐπιτυχίαν. Αἱ τρεῖς βαθμῖδες τοῦ κρηπιδώματος εἶναι ὑψηλαὶ καὶ δὲν τὰς ἀναβαίνει τις εὐκόλως, οἱ κίονες εἶναι παχύτεροι ἢ ὅσον ἦτο ἀνάγκη διὰ τὴν μηχανικὴν λειτουργίαν τοῦ νὰ βαστάσουν τὸ ὑπεράνω βάρος καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ θριγκοῦ. Πάντα πείθουν, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ κατασκευῆς πρακτικῆς εὐκολίας, χρησίμου κατασκευῆς μὲ τὸ ἐλάχιστον τῆς προσπαθείας, ἀλλὰ περὶ εἰκόνος ὀργανικοῦ ὄντος, ἔχοντος μέλη διακεκριμένα, ὡρισμένα εἰς τὴν μορφήν, μὲ μέγεθος ἀνάλογον. Ἀλλ' ἡ εἰκὼν δὲν ὑπάρχει, ὅταν δὲν φαίνεται, τὸ δὲ λευκὸν μάρμαρον καθ' ἑαυτὸ ἐμποδίζει μὲ τὴν λάμψιν του τὴν ἐμφάνισιν τῶν λεπτομερειῶν. Ἕνεκα τούτου κάθε φροντὶς καταβάλλεται πρὸς ἀνάδειξιν τῶν μορφῶν διὰ τοῦ χρωματισμοῦ. Εἶναι δὲ οὗτος διττός, ἢ ὁ προκαλούμενος διὰ τῆς φωτοσκιάσεως φυσικὸς χρωματισμός, ὅπως π. χ. εἰς τὸ κρηπίδωμα διὰ τῶν βαθμίδων, εἰς τὸν κίονα διὰ τῶν ῥαβδώσεων καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ κιονοκράνου, ἢ εἶναι τεχνητός, γινόμενος διὰ ζωηρῶν χρωμάτων, ἐρυθροῦ, κυανοῦ, ἐπὶ τῶν πολλῶν καὶ μικροτέρων διὰ τὴν ἀπόστασιν μορφῶν τοῦ θριγκοῦ, ἢ τέλος εἶναι σύνθετος, φυσικὸς ἅμα καὶ τεχνητός.

Ταῦτα πάντα εἶναι ἀξίαι καλλιτεχνικαὶ παρατηρούμεναι καὶ ἐπὶ ἄλλων πολλῶν ἀρχιτεκτονικῶν ἔργων τῆς Ἀρχαιότητος. Ἀλλ' ἐπὶ οὐδενὸς ἄλλου μνημείου δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν καλύτερον τὰς μεγάλας αὐτὰς καλλιτεχικὰς ἀρετὰς ἢ ἐπὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἰκτίνου. Διότι ὁ Παρθενὼν ὑπερέχει τὰ λοιπὰ ἀριστουργήματα, Προπύλαια, Θησεῖον, ναὸν τῆς Φιγαλείας, κατὰ ἕνα βαθμὸν ἀφιλονίκητον εἰς τὴν μεγάλην μορφολογίαν καὶ τὴν λεπτότητα τῆς ἐργασίας, διατηρεῖται δὲ οὐχ ἧττον εἴτε ὄρθιος εἴτε εἰς τὰ κατακείμενα μέλη του εἰς ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὴν κατάστασιν.

Πρὸς τούτοις ἡ θαυμασία προσπάθεια τῶν παλαιῶν ἀρχιτεκτόνων νὰ ἐπιτύχουν δι' ἐλαφρᾶς ἀποκλίσεως ἀπὸ τῶν καθέτων καὶ ὁριζοντίων γραμμῶν ἐπίτασιν τῆς ἰδέας τοῦ μεγέθους, ἡ μελετηθεῖσα τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος (Penrose), σήμερον δὲ βεβαιουμένη ἐπὶ πολλῶν σπουδαίων ἔργων, εἴτε δωρικοῦ εἴτε ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ, τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς ἐπίσης ὅπως καὶ τῆς περιόδου τῆς ἀκμῆς τοῦ Ε' καὶ Δ' αἰῶνος, ἡ ὑπερφυὴς ἀληθῶς αὕτη προσπάθεια κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τοῦ μνημείου τούτου εἶναι δυνατὸν νὰ μελετηθῇ καὶ κατανοηθῇ. Τὸ θαυμαστὸν εἰς τὰς περιφήμους καμπύλας τοῦ Παρθενῶνος δὲν ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅπως συχνάκις λέγεται, ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων ἐπεζήτησε μίμησιν τῆς φύσεως, ἥτις πανταχοῦ ἔχει γραμμὰς καὶ ἐπιφανείας καμπύλας, διότι τοῦτο ἀκριβῶς ὁ καλλιτέχνης δὲν ἐπεδίωξε. Τοὐναντίον ἐτήρησεν ἀπαρεγκλίτως τὴν εὐθύτητα τῶν γραμμῶν καὶ εἰς τὸν στυλοβάτην καὶ εἰς τὸν θριγκόν, ὅπως ἕκαστος ἀπροκατάληπτος παρατηρητὴς πιστεύει, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιληφθῇ ὁ γυμνὸς ὀφθαλμός, ὅτι ἀπὸ τῆς γωνίας μέχρι τοῦ μέσου τοῦ στυλοβάτου, μετὰ 35 δηλ. μέτρα, ἡ ὁριζοντία ἐπιφάνεια ἀναβαίνει κατὰ 8 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου. Ἂν ἐπεθύμει ὁ καλλιτέχνης αἰσθητὰς καμπυλότητας, ὤφειλε —καὶ ἠδύνατο εὐκόλως νὰ πράξῃ τοῦτο—νὰ μεγαλώσῃ τὰς ἀνωτέρω διαφοράς, καμπυλώνων τὴν ὅλην ἐπιφάνειαν ὅπως καὶ τῶν καθ' ἕκαστον λίθων ἀναλόγως. Ἀλλὰ τοῦτο ἀπέφυγεν ὡρισμένως. Ἤθελε ζωηρῶς νὰ τηρήσῃ τὰς εὐθείας καὶ συγχρόνως νὰ ἐπιτύχῃ με τὴν μικρὰν καὶ ἀμέσως ἀνεπαίσθητον ταπείνωσιν τῶν ἄκρων τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι πρόκειται περὶ μήκους μεγαλυτέρου ἢ ὅσον πράγματι εἶναι.

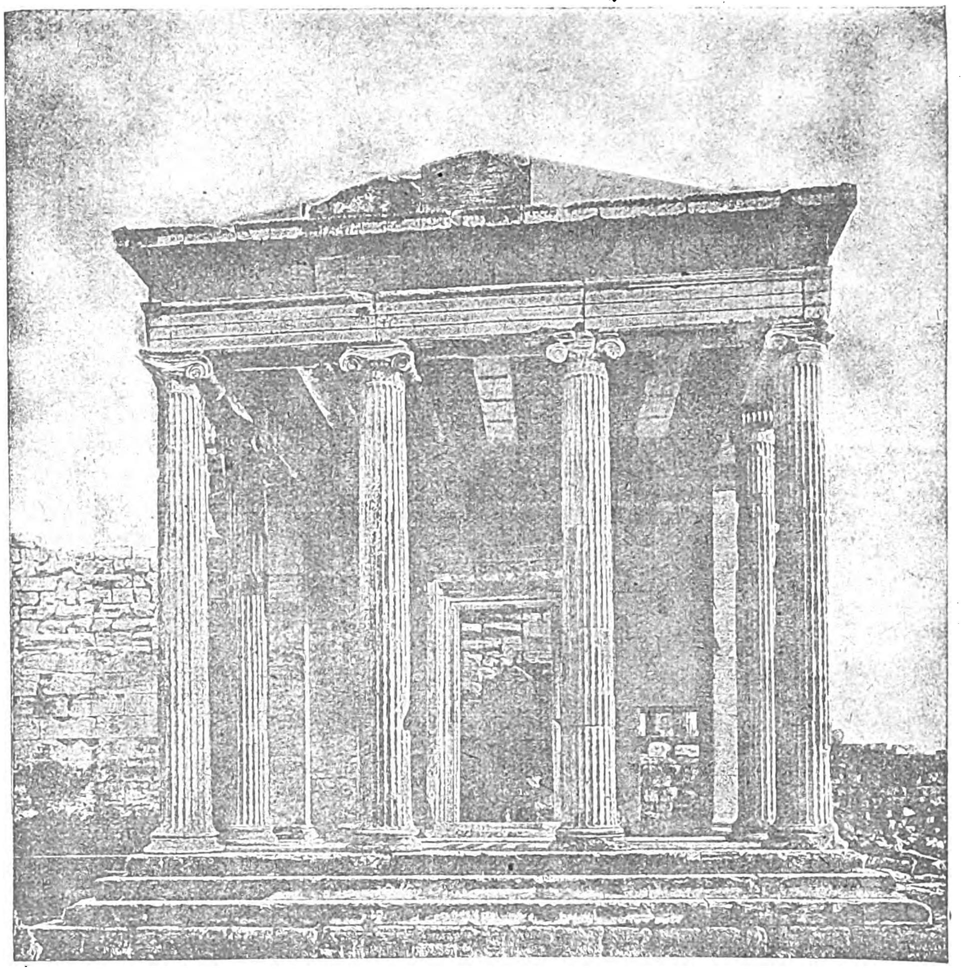

Εἰκ. 21.—Ἡ βορεία πρόσοψις τοῦ Ἐρεχθείου.

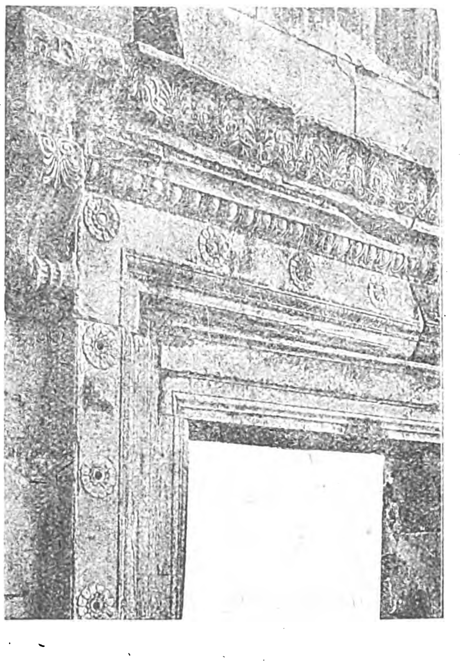

Εἰκ. 22.—Τὸ βόρειον θύρωμα τοῦ Ἐρεχθειου.

Δὲν σημαίνει τὸ τελευταῖον ἀπάτην ἀλλὰ νόμιμον καλλιτεχνικὸν μέσον. Τὸ θαυμαστὸν ἄρα ἔγκειται εἰς τὴν γιγαντιαίαν προσπάθειαν νὰ συμβιβασθοῦν δύο τόσον ἀντίθετοι ἀξιώσεις, προσπάθειαν, ἥτις πρέπει νὰ ἐπαναληφθῇ ἐπὶ ἑκάστου τῶν ἀπείρων λίθων τοῦ κρηπιδώματος καὶ τοῦ θριγκοῦ, διότι πάντες οὗτοι, ὅπως κανεὶς δὲν πιστεύει ἁπλῶς παρατηρῶν, κατὰ τὰς πλαγίας πλευράς των ἀπομακρύνονται ἐλαφρῶς τῆς καθέτου. Τὸ αὐτὸ θαῦμα ἔχομεν καὶ ὡς πρὸς τὸ ὕψος. Τίς θὰ ἀντιληφθῇ ὅτι οἱ κίονες ὅλων τῶν πλευρῶν εἰς ὕψος 10,43 παρουσιάζουν κλίσιν πρὸς τὰ ἐντὸς 6—7 ἑκατοστῶν; Οὔτε κανεὶς παρατηρεῖ τὴν λοιπὴν κλίσιν τοῦ ἄνω θριγκοῦ. Ἡ διάνοια τοῦ καλλιτέχνου εἶναι νὰ τηρηθῶσι πανταχοῦ αἱ κατακόρυφοι, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐνισχυθοῦν συγχρόνως ἐκ τῆς συγκλίσεως τῶν πλευρῶν τὰ προοπτικὰ φαινόμενα, ἅτινα προάγουν τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ὕψους. Ἀντιθέτως ἡ σύγκλισις τῶν ἑκατέρωθεν πλευρῶν καὶ ἐν γένει αἱ καμπύλαι γραμμαὶ τοῦ κίονος εἶναι κατὰ πολὺ ἐντονώτεραι καὶ ἀμέσως αἰσθηταί, ἐπειδὴ εἶναι σύμφωνοι πρὸς τὸν ἀρχικὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ.

Τὰ κατὰ τὴν καλλιτεχνικὴν σημασίαν τοῦ μνημείου ἐν ἐκτάσει θὰ εὕρῃ ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸ περὶ τοῦ Παρθενῶνος εἰδικὸν ἄρθρον. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἐνταῦθα, προκειμένου νὰ ἀποδειχθῇ ἡ ἱστορικὴ σημασία τοῦ μεγαλουργήματος, δὲν εἶναι ἄτοποι αἱ ἀνωτέρω μικραὶ νύξεις περὶ τῆς αἰσθητικῆς του ἀξίας. Ἢ τοὐλάχιστον εἶναι προτιμότεραι πολλῶν κενῶν ἐννοίας μεγαλοπρεπῶν ἐπιθέτων. Ὁ γλυπτὸς διάκοσμος τοῦ Παρθενῶνος, ὅσον καὶ ἂν ἀποτελῇ τὸ λαμπρότατον κεφάλαιον τῆς ἑλληνικῆς πλαστικῆς, ὅμως ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ὅλον μνημεῖον ἔχει θέσιν ἐντελῶς δευτερεύουσαν καὶ εἶναι καλύτερον ἐξ εὐλαβείας πρὸς τὴν σπουδαιότητά του νὰ μὴ ἐπιχειρήσωμεν διόλου τὴν ἐξέτασιν αὐτοῦ, ἀφοῦ κατ' ἀνάγκην αὕτη θὰ εἶναι σύντομος καὶ ἐπομένως ἀναξία τοῦ θέματος. Τὸ ἀριστούργημα τῆς περικλείου ἐποχῆς εἶναι κατ' ἐξοχὴν μνημεῖον ἀρχιτεκτονικόν, πολὺ δὲ συχνὰ οἱ περὶ τῶν γλυπτῶν λόγοι ἐπισκιάζουν ἀτόπως τὴν οὐσίαν τοῦ ἔργου.

Ἐρέχθειον.—Τὸ τελευταῖον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως σημαντικὸν ἀρχιτεκτονικὸν ἔργον, τὸ Ἐρέχθειον. διατηρούμενον κατ' εὐτυχίαν εἰς θαυμασίαν σχετικῶς κατάστασιν, ἐσχεδιάσθη μὲν ἀναμφιβόλως ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἐπιτελείου τῶν καλλιτεχνῶν τοῦ Περικλέους, ἀλλ' ἐξετελέσθη βραδύτερον, μετὰ τὴν πάροδον τῶν λαμπρῶν χρόνων, κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου. Περὶ αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει ὁμογνωμία μεταξὺ τῶν ἀρχαιολόγων, τοῦτο δὲ διότι αἱ ὑπάρχουσαι εἰδήσεις τῶν συγγραφέων ἢ τῶν ἐπιγραφῶν εἶναι σύντομοι λίαν, ἀνεπαρκεῖς, ἀντιφατικαὶ καὶ ὄχι τῆς αὐτῆς ἀξίας. Ἡμεῖς ἀκολουθοῦμεν ἐνταῦθα τὴν μᾶλλον ἀνταποκρινομένην πρὸς τὰ πράγματα γνώμην τοῦ Δαῖρπφελτ. Κατ' αὐτὸν διετηρεῖτο καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα, ὡς ἤδη ἐλάβομεν τὴν ἀφορμὴν νὰ εἴπωμεν, ὁ ἀρχαῖος ναὸς τῆς Πολιάδος, τὸ Ἑκατόμπεδον, ἄνευ τῆς καθαιρεθείσης μετὰ τὸ 479 περιστάσεως τῶν κιόνων, ἐν τούτῳ δὲ διεφυλάσ-

Digitized by Google

σετο τὸ λεγόμενον οὐρανοπετὲς ἀρχαῖον ξόανον τῆς θεᾶς καὶ ὁ μέγας παρ' αὐτὴν χρυσοῦς λύχνος, ὁ ἅπαξ πληρούμενος ἐλαίου καὶ καίων διὰ παντὸς τοῦ ἔτους, ἔργον τοῦ Καλλιμάχου, τοῦ γνωστοῦ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν *κατατηξιτέχνου*, ὡς καὶ ἄλλα ἀναθήματα. Ἡ γνώμη αὕτη στηρίζεται ἐπὶ

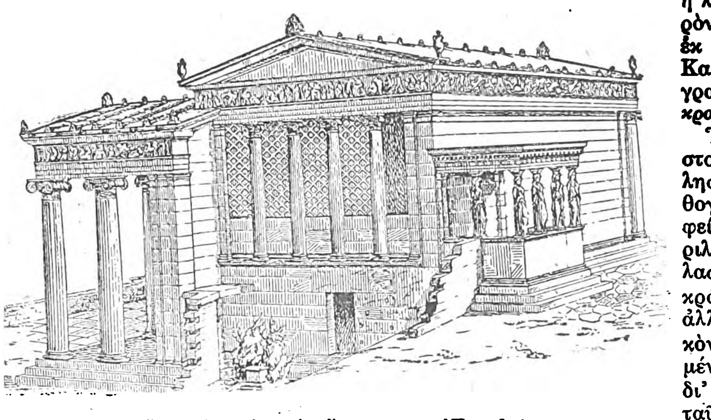

Εἰκ. 23.—Δυτικὴ ἄποψις τοῦ Ἐρεχθείου.

τῆς μακροτέρας περιγραφῆς τοῦ Παυσανίου, ὅστις, ἀφοῦ ἐξαντλεῖ τὸν λόγον περὶ τοῦ Ἐρεχθείου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἱερῶν, βραδύτερον μόλις ἔρχεται νὰ γράψῃ περὶ τοῦ ἁγιωτάτου ἀγάλματος καὶ τῶν ἄλλων ἀναθημάτων. Ἡ μόνη σοβαρὰ ἀντίρρησις τῶν μὴ δεχομένων τὴν συνύπαρξιν τῶν δύο κτισμάτων, ὅτι θὰ ἔκρυπτον τὴν θέαν τῶν θαυμασίων κορῶν καὶ τοῦ περιτέχνου Ἐρεχθείου οἱ γυμνοὶ μαυρισμένοι πιθανῶς τοῖχοι τοῦ Ἑκατομπέδου, αἴρεται εὐκόλως, ὅταν ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι ὄχι μόνον ἀλλαχοῦ ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ Περικλέους οἱ καλαισθητικοὶ λόγοι δὲν ἐδέσποζον ἀποκλειστικῶς. Ὑπῆρχε πάντοτε τὸ ὀγκῶδες ἐμπόδιον τῆς θρησκευτικῆς συντηρητικότητος καὶ τῆς πολιτικῆς ἀντιζηλίας. Παράδειγμα τὰ Προπύλαια.

Ἀφ' ἑτέρου ἡ περιγραφὴ τοῦ Παυσανίου ἀνταποκρίνεται ὅσον θὰ ἠθέλομεν καλῶς πρὸς τὰ ἐκ τῆς ἐρεύνης τοῦ Ἐρεχθείου πράγματα. Ἔστι δὲ οἴκημα Ἐρέχθειον καλούμενον λέγει ὁ περιηγητὴς ἡμῶν (Α.25,5), τὸ αὐτὸ δὲ ὄνομα ἐπαναλαμβάνει καὶ κατωτέρω (διπλοῦν γάρ ἐστι τὸ οἴκημα), ὥστε εἶναι πρόδηλον, ὅτι ὁ Παυσανίας ἀντελήφθη τὸ Ἐρέχθειον ὥς τι διάφορον τοῦ ναοῦ, ὅστις ἦτο ἄλλο πλησίον κτίσμα. Ἔπειτα τὴν αὐτὴν λέξιν μετεχειρίσθη ὁ Παυσανίας προκειμένου περὶ τῆς λεγομένης ὑπὸ τῶν νεωτέρων Πινακοθήκης τῶν Προπυλαίων. Ὡς εἴδομεν, ἐκεῖ τὰ παράθυρα ἐκτὸς ἄλλων ὑποδεικνύουν τὰς τοιχογραφίας, ἀλλὰ τὴν αὐτήν, σπανίαν ἄλλως, χρῆσιν παραθύρων ἡ ἔρευνα τῶν λειψάνων ἀποδίδει καὶ εἰς τὸ πρὸς ἀνατολὰς βλέπον δωμάτιον τοῦ Ἐρεχθείου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ Παυσανίας ἀναφέρει τοιχογραφίας τοῦ γένους τῶν Βουταδῶν.

Εἰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον ἀναφέρει βωμὸν τοῦ Ποσειδῶνος, ἐφ' οὗ κατά τινα μαντεῖαν ἔπρεπε νὰ θύωσι καὶ εἰς τὸν Ἐρεχθέα—σημεῖον μεταξὺ ἄλλων ὅτι ὁ Ὀλύμπιος Ποσειδῶν ὑποκατέστησε τὸ παλαιὸν θεὸν Ἐρεχθέα μεταπεσόντα εἰς τάξιν ἥρωος—ἔπειτα βωμὸν Ἡφαίστου καὶ τοῦ ἥρωος Βούτου. Ἀκολούθως ὁ περιηγητὴς ἀναφέρει τὸ θαλάσσιον ὕδωρ ἐντὸς φρέατος καὶ τὸ σχῆμα τῆς τριαίνης, ἀλλ' ἐμφανῶς ὑποδεικνύει ὅτι ταῦτα εὑρίσκοντο ἐντὸς τοῦ ἑτέρου μέρους τοῦ οἰκήματος (διπλοῦν γάρ ἐστι τὸ οἴκημα). Πραγματικῶς τὸν ἀνατολικὸν σηκὸν ἐχώριζον ἀπὸ τοῦ λοιποῦ Ἐρεχθείου τοῖχοι κλειστοί, οὗ τὰ ἴχνη παρατηροῦνται εἰς ἀντίστοιχον θέσιν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν δύο μακρῶν τοίχων. Τὸ οὕτω πρὸς δυσμὰς χωριζόμενον μέρος διῃρεῖτο διὰ κιονοστοιχίας εἰς δύο τμήματα, ἐξ ὧν τὸ δυτικώτερον περιεῖχε τὴν *Ἐρεχθηΐδα θάλασσαν*—ὕδωρ τοῦ βράχου ὑφάλμυρον—ἐντὸς φρέατος κλειομένου ἄνω κατὰ τὸ μέγιστον μέρος διὰ πλακῶν. Ὁ αὐτὸς χῶρος ἐκαλεῖτο, ὡς ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν μανθάνομεν, τὸ *Προστομιαῖον*, ἐκ τοῦ στομίου τοῦ φρέατος. Τὰ ἴχνη τῶν κτυπημάτων τῆς τριαίνης εὑρίσκονται κάτω ὑπὸ τὸ δάπεδον τῆς βορείας προστάσεως. Διὰ τὴν ἱερότητα τῶν θείων ἰχνῶν ἀφέθη ἄνω ἐπὶ τῆς ὀροφῆς ἀκάλυπτος τετράγωνος χῶρος, διότι ἄνωθεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προῆλθεν ἡ θεία χάρις καὶ ἡ τρίαινα ἀρχικῶς ἦτο κεραυνός. Ἐπὶ τῶν δυτικῶν βαθμίδων τῆς προστάσεως φαίνονται σωλῆνες λαξευτοί, ὑδραγωγοὶ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων εἰς τὸν νοτιοδυτικὸν χῶρον, ὅπου πρέπει νὰ ἦτο τὸ ἱερὸν τῆς *Πανδρόσου*, παλαιοῦ ὀνόματος τῆς Μητρὸς Γῆς, καὶ προδρόμου τῆς Ἀθηνᾶς, μετὰ τῆς παγκύφου ἱερᾶς ἐλαίας. Ἐν ἄλλο ἱερόν, τὸ *Κεκρόπιον*, δὲν ἔπρεπε νὰ παροραθῇ καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὴν ΝΔ γωνίαν βλέπομεν πελώριον λίθον γεφυροῦντα τὸ χάσμα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ κωλύεται ἡ λατρεία τοῦ ἥρωος. Πρὸς τὸν ἱερὸν ἄλλως χῶρον κατάγει κλῖμαξ ἐκ τῆς στοᾶς τῆς λεγομένης τῶν Καρυατίδων. Εἶναι κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς ἡ *πρόστασις ἡ πρὸς τῷ Κεκροπίῳ*.

Ἡ προφανὴς ἀσυμμετρία τῶν στοῶν καὶ ἡ ἀλλόκοτος προσκόλλησις αὐτῶν εἰς τὸ κανονικὸν ὀρθογώνιον σχῆμα τῶν ναῶν δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν δυσκολίαν νὰ περιληφθῶσι τὰ διάφορα ἱερὰ—θάλασσα, τριαίνης σχῆμα, ἐλαία, Κεκρόπιον—ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, ἀλλ' εἰς τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἀρχικὸν σχέδιον ἐξετελέσθη κολοβωμένον. Ὁ δυτικὸς τοῖχος κλείεται δι' ἡμικιόνων καὶ παραθύρων. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ἔργον νεώτερον τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, τοῦ 27 π. Χ. ἀκριβῶς. Ἀρχικῶς ἐδῶ ἦσαν κίονες κλειόμενοι διὰ κιγκλιδωμάτων, ἀντιστοιχοῦντες πρὸς τὴν παράλληλον ἀνατολικῶς τοῦ προστομιαίου κιονοστοιχίαν. Ἐντεῦθεν ὡρμήθη ὁ Δαίρπφελτ, ὥστε μὲ πολλὴν δεξιότητα νὰ ἀναπαραστήσῃ τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τῶν περικλείων χρόνων. Ἂν δηλ. ἐπαναλάβωμεν δυτικῶς τοῦ προστομιαίου τοὺς ἀνατολικῶς αὐτοῦ ὑπάρχοντας χώρους, θὰ ἔχωμεν ἐντελῶς σύμμετρον διάγραμμα ἐπιμήκους ναοῦ ἀμφιπροστύλου, μὲ πρόστασιν δηλ. δυτικὴν ἀντίστοιχον πρὸς τὴν ἀνατολικὴν καὶ μὲ δύο στοὰς εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς τῆς βορείας καὶ νοτίας πλευρᾶς. Ἂν ἐξετελεῖτο τὸ θαυμάσιον τοῦτο σχέδιον ὑπὸ τῶν ἐπινοησάντων αὐτό, βεβαίως δὲν θὰ εὕρισκεν ἔλεος τὸ παλαιὸν Ἑκατόμπεδον οὔτε ὁ τραχὺς πρὸς βορρᾶν τοῖχος τῶν θεμελίων του. Ἀλλ' ὅμως τὸ θεῖον εἶναι φθονερὸν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ἄμετρον φιλοδοξίαν.

Ἀλλ' οἱοιδήποτε καὶ ἂν ἦσαν οἱ λόγοι τῆς ματαιώσεως τοῦ μεγάλου σχεδίου, ἡ κατασκευὴ πρὸς στέγασιν τῶν ἱερωτάτων τόπων τῆς πόλεως ἔγινε δυνατὸν νὰ ἀρχίσῃ μετὰ τὸν πρῶτον δεκαετῆ πόλεμον, μετὰ τὴν ἐπὶ Νικίου ἐπιτευχθεῖσαν εἰρήνην τῷ 421 π. Χ. καὶ ἐξηκολούθησε κατὰ διαλείμματα ἕως ὅτου τῷ 407 π. Χ. ἐπερατώθη. Δι' ἡμᾶς σήμερον τὸ Ἐρέχθειον σημαίνει ναὸν τῆς ὑψίστης ἔμφρονος κομψότητος καὶ χάριτος ὡς ὁ Παρθενὼν εἶναι ἱερὸς τῆς ἀνδρώδους θείας καλλονῆς τοῦ Ὀλύμπου. Πρὸ τῶν θαυμασίων κορῶν ἀμφιβάλλει κανείς, ἂν ὑστεροῦν τῶν κιόνων εἰς στερεότητα καὶ ἐπιβολήν, ὅπως πάλιν πρὸ τῶν ὡραίων, ὑψηλῶν καὶ κατακόσμων κιόνων διστάζει νὰ δεχθῇ, ὅτι ὑπολείπονται εἰς γυναικείαν χάριν καὶ θελκτικότητα. Τὸ μέτρον τῆς ἀνθηρότητος καὶ εὐγενείας δίδουν πανταχοῦ τὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα ὅσον ἄφθονα καὶ ἂν εἶναι, οὐδέποτε ὅμως εἶναι φορτικά. Ἰδιαιτέρως εἶναι ἐπιμεμελημένη ἡ βορεία πρόστασις, ἐπειδὴ προφανῶς αὕτη περιέκλειε τὰ ἁγιώτατα σημεῖα καὶ ἐγειτόνευε πρὸς τὰς ἱερωτέρας ἐγγυήσεις τῶν θεῶν, τὴν θάλασσαν καὶ τὴν πάγκυφον ἐλαίαν. Ἐπὶ τοῦ λαμπροῦ θυρώματος διακρίνει κανεὶς εὐκόλως τοὺς ἐξαιρέτους ῥόδακας μὲ τὰ εὔχυμα ζωντανὰ φύλλα ἀπὸ τῶν βαναυσικῶν μιμήσεων τῶν ρωμαϊκῶν ἐπισκευῶν. Τίς τώρα θὰ θελήσῃ νὰ σχετίσῃ τὸ φαιδρὸν τοῦτο κομψοτέχνημα, οἷον πανταχοῦ εἶναι τὸ Ἐρέχθειον, πρὸς τοὺς φοβεροὺς καὶ αἱματηροὺς χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, καθ' οὓς ἐν τούτοις κατεσκευάσθη; Ἔστω τοῦτο μία ἄλλη ἔνδειξις, ὅτι ἡ Τέχνη, φαινόμενον σύνθετον, δὲν δέχεται ἀμέσως ἐπιδράσεις ἐκ τῶν πολεμικῶν ἢ ἄλλων γεγονότων.

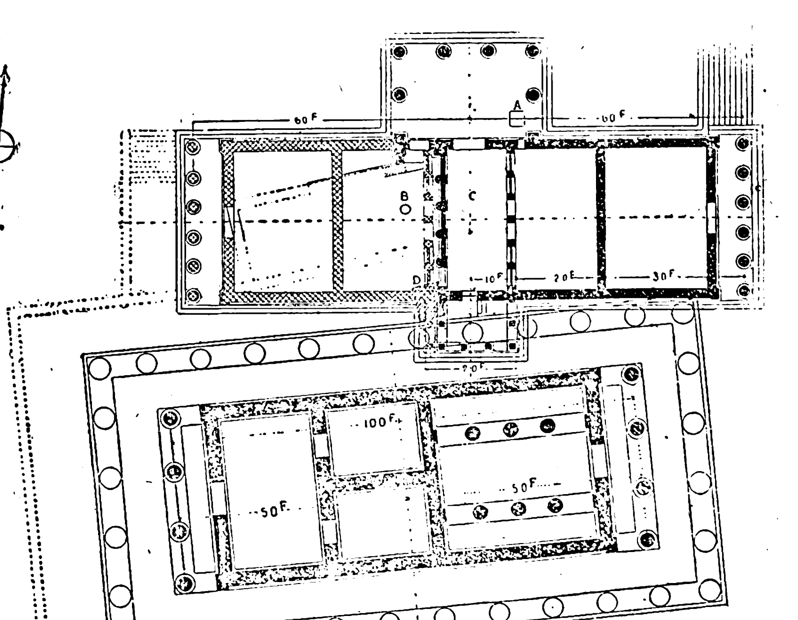

Εἰκ. 24.—Ὁ ἀρχαῖος ναὸς τῆς Πολιάδος καὶ τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ Ἐρεχθείου.

Ἄλλα δευτερεύοντα μνημεῖα. — Ἀκριβῶς ἔμπροσθεν τοῦ νοτιωτάτου κίονος τῆς ἀνατολικῆς στοᾶς τῶν Προπυλαίων ὑπάρχει κατὰ χώραν βάσις ἡμικυκλικὴ ἀγάλματος μὲ τὰ ἑξῆς ἀττικὰ γράμματα ἐπιγεγραμμένη: Ἀθεναῖοι τει Ἀθεναίαι τει Ὑγιείαι. Πύρρος ἐποίεσεν Ἀθεναῖος. Πρὸ τῆς βάσεως φαίνονται ἴχνη βωμοῦ καὶ ἄλλαι βάσεις ἀγαλμάτων. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἐνταῦθα ὄχι μόνον ἀγάλματα τῆς Ὑγιείας καὶ τῆς Ἀθηνᾶς Ὑγιείας ἦσαν ἱδρυμένα, ἀλλ' ὅτι ὑπῆρχεν ἰδιαίτερον ἱερὸν ὕπαιθρον. Ἡ Ἀθηνᾶ, ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν θεότης τῶν Ἀθηναίων, ἔπρεπε νὰ ἀπαντᾷ εἰς πάσας τὰς ἱκεσίας καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ αὐτῆς. Διὰ τοῦτο προσέλαβε καὶ τὴν ἐπίκλησιν τῆς Ὑγιείας, ἂν καὶ ὑπῆρχεν ἰδιαίτερα θεὰ Ὑγίεια. Τὸ αὐτὸ συνέβη, ὡς εἴδομεν, καὶ μὲ τὴν Ἀθηνᾶν Νίκην. Μεταξὺ Προπυλαίων καὶ Ἐρεχθείου ὑπάρχει ἡ θέσις τοῦ βάθρου, ἔνθα ἀνυψοῦτο ἡ μεγάλη χαλκῆ Ἀθηνᾶ, ἥτις ἦτο ἔργον τοῦ Φειδίου. Ὡς ἐκ τῶν νομισμάτων, ὅπου ἀπεικονίζεται ἡ Ἀκρόπολις, φαίνεται, παριστάνετο πάνοπλος ἐν ἠρέμῳ στάσει, μὲ τὴν δεξιὰν στηριζομένη εἰς τὸ δόρυ καὶ μὲ τὴν ἀριστερὰν κρατοῦσα τὴν ἀσπίδα. Περὶ τοῦ ἀγάλματος ὁ Παυσανίας (Α, 8, 2) ἀναφέρει ὅτι ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος αὐτῆς ἦτο ὁρατὴ εἰς τοὺς προσπλέοντας ἀπὸ τοῦ Σουνίου. Ὑπερβολή, ἀφάζουσα τὴν ἀλήθειαν, ὅτι τὸ ὑψηλότερον καὶ μακρόθεν ὁρώμενον ἄγαλμα ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἀναθημάτων τῆς Ἀκροπόλεως ἦτο ἡ χαλκῆ Ἀθηνᾶ. Περὶ τῆς τύχης αὐτῆς οὐδὲν γνωρίζομεν εἰμὴ ὅτι ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Τὸ ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος Βραυρωνίας ἐξετείνετο νοτίως τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς Ὑγιείας καὶ ἔφθανε μέχρι τοῦ τείχους. Ναὸς δὲν ὑπῆρχεν, ὡς φαίνεται, ἀλλὰ δύο στοαὶ τεμνόμεναι κατ' ὀρθὴν γωνίαν, χρήσιμοι εἰς τὴν λατρείαν καὶ τὴν φύλαξιν τῶν ἀναθημάτων. Ἡ λατρεία ἐνταῦθα ἦτο ἀρχαία καὶ ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ὑπῆρχε παρὰ τὸ ὀρθὸν ἄγαλμα, τὸ ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Πραξιτέλους, καὶ τὸ ἀρχαῖον ἕδος. Τοῦ ἔργου τοῦ Πραξιτέλους διατηρεῖται εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου ἀντίγραφον ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄρτεμις Gabii. Τὸ ὡραῖον ἔργον τοῦ Πραξιτέλους θὰ ἦτο τὸ σπουδαιότερον ἐκ τῶν ἀφιερωμάτων, ἀλλ' ἡ εἰκὼν τῆς λατρείας ἦτο τὸ ἀρχαῖον ἕδος. Διάφορον ἦτο τὸ ἀπομεῖναν εἰς Βραυρῶνα (τὴν σημερινὴν Βραώνα) ἀρχαῖον ξόανον.

Παρὰ τὸ Νότιον τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως, δυτικῶς τοῦ Παρθενῶνος, ἐξετείνετο ἡ Χαλκοθήκη, ἤτοι ἀποθήκη ὑλικοῦ πολέμου, ἐπίμηκες οἰκοδόμημα, μήκους 42,80 μ. πλάτους 16 μὲ ὑπόστεγον ἔμπροσθεν.

Διὰ στενῆς λαξευτῆς ἐπὶ τοῦ βράχου κλίμακος, ΒΑ τῶν Προπυλαίων, κατέβαινον εἰς τὴν Κλεψύδραν, πηγὴν συχνάκις ἀναφερομένην ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ διατηρουμένην ἔτι καὶ νῦν. Ὑπὲρ τὴν Κλεψύδραν φαίνονται ἐπὶ τοῦ βράχου πολλὰ σπήλαια, ἐξ ὧν τὸ δεύτερον πρὸς ἀνατολὰς ἀνῆκεν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος. Τὸ πλησίον μέγα ἄντρον ἢ καὶ τὰ παρακείμενα ἦσαν ἱερὰ τοῦ ἐξ Ἀρκαδίας εἰσαχθέντος θεοῦ τοῦ Πανός.

Ρωμαϊκοὶ χρόνοι. — Τὸ μόνον ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως αὐθύπαρκτον μικρὸν ρωμαϊκὸν μνημεῖον ἦτο ναΐσκος κυκλοτερής, πρὸ τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως τοῦ Παρθενῶνος ἱδρυμένος, ἀφιερωμένος, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, εἰς τὴν θεὰν Ρώμην καὶ τὸν Αὔγουστον. Εἶναι ἄξιον προσοχῆς τὸ φαινόμενον, ὅτι κατὰ πάσας τὰς μετὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἐποχὰς οὐδεμία ἐπεχειρήθη σπουδαία κατασκευή. Οὐδὲ ἐτόλμησέ τις ἐκ τῶν φιλαθηναίων ἡγεμόνων, ὡς π. χ. ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανός, νὰ ἐπιδείξῃ διά τινος ὀγκώδους πολυτελοῦς ἔργου τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μεγαλοφροσύνην. Τόση ἦτο ἡ γοητεία καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῶν μεγάλων ἔργων. Ἡ κυριαρχία τῶν Ρωμαίων ἐξεδηλώθη μόνον διὰ τοῦ μικροῦ ναΐσκου, κτισθέντος τῷ 27 π. Χ., ὅτε ἐγένετο καὶ ἡ μνημονευθεῖσα ἐπισκευὴ τοῦ Ἐρεχθείου. Κάπως σημαντικώτεραι ἦσαν αἱ κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἀκροπόλεως μεταβολαί. Προτοῦ κτι-

Digitized by Google

οθῆ ἡ μαρμαρίνη κλῖμαξ ἱδρύθη τὸ μέγα βάθρον, ἐφ' οὗ ὑπῆρχεν ἱππικὸς ἀνδριὰς τοῦ γαμβροῦ τοῦ Αὐγούστου Ἀγρίππα. Ἡ κλῖμαξ διαιρεῖται εἰς δύο μέρη χωριζόμενα διὰ πλατέος διαζώματος, εἰς ὃ φέρει ἡ ἐκ νότου ἐρχομένη παλαιὰ ὁδός. Τὸ ἀνώτερον μέρος χωριζόμενον εἰς δύο ἀνερχόμενα

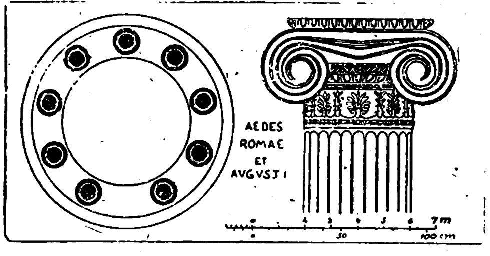

Εἰκ. 25.—*Ναὸς Ρώμης καὶ Αὐγούστου.*

τμήματα διὰ τῆς κατὰ τὸ μέσον λιθοστρώτου ὁδοῦ, τῆς προωρισμένης διὰ τὰ ζῷα, εἶναι ἔργον τῶν περὶ τὸ 40 μ.Χ. χρόνων. Τὸ κατώτερον μέρος μὲ τοὺς δύο ἑκατέρωθεν τῆς εἰσόδου ὀχυρωματικοὺς πύργους ἀνήκει εἰς ἐποχὴν ἔτι νεωτέραν, ἴσως τοῦ Ἀδριανοῦ (120 μ. Χ.) ἢ τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου (τέλος τοῦ 2ου αἰῶνος). Οἱ πύργοι δὲν σημαίνουν ἀληθῶς σπουδαῖον ἀμυντικὸν ἔργον. Διὰ τοῦτο πολὺ μᾶλλον φαίνονται χαρακτῆρος διακοσμητικοῦ. Ἡ μεγάλη κλῖμαξ ἔδει νὰ ἔχῃ ἀρχὴν ἢ κατάληξιν σημαντικήν. Ἀλλ' ἡ μεταξὺ τῶν πύργων εἴσοδος εἶναι εὐτελὲς πρόχειρον κτίσμα ἐξ ὑλικοῦ ἀρχαίου, τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τοῦ ἐρειπωθέντος χορηγικοῦ μνημείου τοῦ Νικίου (320 π. Χ.), ὑπάρχοντος κατὰ τὸ ἀνατολικὸν πέρας τῆς στοᾶς τοῦ Εὐμένους, καὶ ἀνήκει προφανῶς εἰς ἔτι μεταγενεστέρους καὶ ἀδοξοτέρους χρόνους τῆς Ἀκροπόλεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Arx Athenarum a Pausania descripta, *Otto Jahn* et *A. Michaelis*, 1901. — *Jane Harrison*, Primitive Athens, 1906.— *Gustave Fougères*, Athènes, 1914. — *Schede*, Die Akropolis von Athen.— *Γ. Σωτηριάδου*, Ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὸ Μουσεῖον αὐτῆς, 1921.— *Martin D'Ooge*, The Acropolis of Athens, 1908.—*Ernst Gardner*, Ancient Athens, 1902.

Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους ἡ Ἀκρόπολις δὲν ὑπέστη σοβαρὰς ἀλλοιώσεις. Διετήρει τόσον πολὺ τὸ γόητρόν της ἐν τῇ καθόλου τῶν Ἀθηνῶν αἴγλῃ ὥστε, ἐνῷ αἱ Θῆβαι κατεσκάφησαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον, ἡ Ἀκρόπολις, μετὰ τῶν Ἀθηνῶν, οὐδὲν ὑπέστη. Τοὐναντίον δέ. Μετὰ τὸν *Γρανικὸν* ἐπροικίσθη, μὲ τὰς χρυσᾶς ἀσπίδας αἵτινες, σταλεῖσαι τρόπαια, ἀνηρτήθησαν εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὅπου ἀκόμη καὶ νῦν θεωρεῖται ὅτι φαίνονται τὰ ἴχνη τῆς ἀναρτήσεως. Αἱ Σχολαὶ ἀνὰ τὴν πόλιν πολλαπλασιάζονται. Ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βράχου ὅμως, ἀφιερωμένου εἰς τὴν λατρείαν τῶν παλαιῶν θεῶν, ἀναλλοίωτος παραμένει ἡ μορφὴ τοῦ θείου κτίσματος, εἰς τὰς γενικὰς αὐτοῦ γραμμάς. Ἐν τούτοις, ὅπως ἡ ἄκανθα βλαστάνει γύρω ἀπὸ τὸ κάνιστρον, οὕτω καὶ νέους βωμοὺς ἡ δεισιδαιμονία ἀνεγείρει καθημερινῶς, εἰς τὰ διάμεσα, τὰ κενά, τὰ διαστήματα τῶν πορφυρουμένων ἀπὸ τοὺς χρόνους μαρμαρίνων κτισμάτων τοῦ παρελθόντος. Πανταχοῦ νέοι βωμοί. Μέχρι καὶ αὐτοῦ ἀκόμη, τὸν ὁποῖον ὁ φόβος τῆς παραλείψεως ἀνήγειρεν εἰς τὸν Ἄγνωστον Θεόν. Πρὸς στιγμὴν ὁ *Ἅρπαλος*, ὁ τόσα δυνηθεὶς ἐπί τινα χρόνον εἰς τὰς Ἀθήνας, μὲ τὸν ἄπειρον πλοῦτον, προϊὸν τῆς καταχρήσεώς του εἰς τὰ ταμεῖα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἠπείλησε νὰ μεταβάλῃ τὴν τύχην τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀλλὰ τὰ πράγματα μεταβάλλονται. Ἀποδιώκεται ἀκίνδυνος καταστὰς ὁ Ἅρπαλος, εἰς τὴν Ἱερὰν ὁδὸν καὶ ὄχι ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ βράχου ἀνεγείρων τῆς Πυθιονίκης του τὸ μνῆμα. Βαρεῖα ἐν τούτοις ἡ τυραννὶς ἀναφαίνεται μετά τινα χρόνον εἰς τὰς Ἀθήνας.

Εἰς τοὺς δεινοὺς ἀγῶνας τῶν *Διαδόχων*, ὅταν ἀπέθανεν ὁ συνετὸς Ἀντίπατρος, ὁ μὲν υἱός του Κάσσανδρος φονεύει τὸν Ἀθηναῖον ῥήτορα Δημάδην, εἰς παλαιὰν ἐκδίκησιν. Ὁ δὲ Φωκίων, ἐπινεύοντος τοῦ ἐπιτρόπου Πολυσπέρχοντος, καταδικάζεται καὶ θνήσκει τὸν διὰ κωνείου θάνατον, ἀπὸ τὸ κακῶς νοούμενον κῦμα τῆς ἐλευθερίας, ὅπερ αἰφνιδίως ἐπάφλασεν ἐν Ἀθήναις. «Ὅταν δ' ἐβασίλευσεν ὁ Κάσσανδρος, ἀναφέρει ὁ Παυσανίας περιγράφων τὴν Ἀκρόπολιν, ἐκυρίευσε τὸ Πάνακτον τεῖχος τῆς Ἀττικῆς, ἔκαμε δὲ ὥστε νὰ γίνῃ τύραννος τῶν Ἀθηνῶν Δημήτριος ὁ Φανοστράτου», δηλαδὴ ὁ περιβόητος Φαληρεύς. Καὶ λέγεται μὲν ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ φιλοσόφου τούτου ἡ πόλις «καταπεπτωκυῖα» ἀνηγέρθη καὶ ὀλβιωτάτην διήνυε ζωήν. Ἐὰν ὅμως πιστεύσωμεν ὅτι, εὐγνωμοσύνης ἕνεκεν, τόσοι ἀνδριάντες ἐποιήθησαν εἰς τὸν Ἄρχοντα, ὅσας καὶ τὸ ἔτος ἔχει ἡμέρας, θέλομεν διστάσει νὰ παραδεχθῶμεν τῆς πόλεως τὸν ὄλβον. Ἄλλωστε, ὅταν μετὰ δεκαετίαν, ἤτοι τῷ 307 π. Χ., ἐρειδόμενοι ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεδίωξαν τὸν Φαληρέα, καὶ τὰ εἴδωλά του κατέρριψαν καὶ τὰς ἀναμνηστικὰς ἐπιγραφὰς ἀπέξεσαν.

Οἱ ἔμμεσοι τοῦ Δημητρίου καὶ τοῦ Κασσάνδρου ἀγῶνες πολὺ τότε ἔβλαψαν τὴν Ἀκρόπολιν, τὸ πρῶτον τότε μετὰ τὰ Περσικὰ συλουμένην. Διότι ὁ Κάσσανδρος, ἀνακτήσας πάλιν δύναμιν ἐν Ἑλλάδι, ἐνεπιστεύθη τὴν τυραννίδα εἰς τὸν Λαχάρην, ὅστις ἀπέσπασεν ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως τὰς χρυσᾶς ἀσπίδας (τὰ τρόπαια τοῦ Γρανικοῦ), καὶ ἀφήρεσε τὰ κοσμήματα τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς (τὸν χρυσὸν καὶ τὰ στολίσματα τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τοῦ Φειδίου). Δι' αὐτὸ καὶ τὸν ἐφόνευσαν οἱ Κορωναῖοι. Τοιουτοτρόπως εὑρισκόμεθα ἐνώπιον τῆς πρώτης μεγάλης ἱεροσυλίας. Τὸ χρυσελεφάντινον ἰδίως ἄγαλμα γυμνὸν τοῦ κόσμου του παραμένει, ὑπὸ τὸν πέπλον, ὅστις εἴπερ τι καὶ ἄλλο ἀπαιτεῖται τώρα διὰ νὰ συγκρύψῃ τὴν ἀπο-

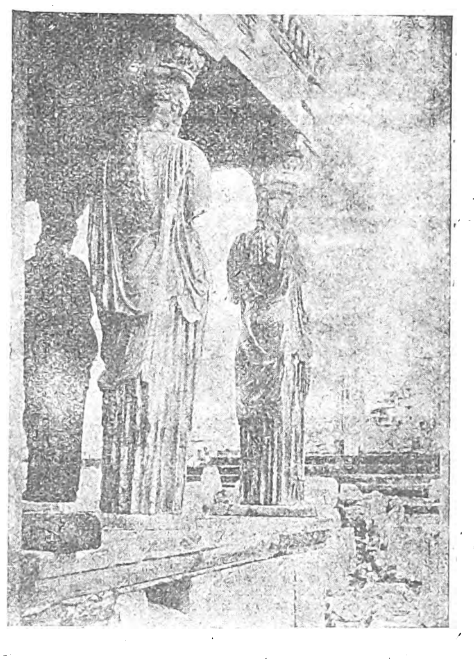

Εἰκ. 27.—*Ἐκ τῆς στοᾶς τῶν Καρυατίδων.*

γύμνωσιν καί, κατ' ἀκολουθίαν, τὴν ἀδυναμίαν. Ἀλλὰ δὲν συνέβη μόνον τοῦτο. Ὁ Δημήτριος, ἐλευθερώσας τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῶν τυράννων, μετὰ τὴν σφαγὴν τοῦ Λαχάρους, δὲν ἀπέδωκε τὸν Πειραιᾶ. Ὕστερον δέ, κρατήσας διὰ πολέμου, εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἄστυ τῶν Ἀθηνῶν φρουράν, ἐτείχισε καὶ τὸ καλούμενον Μουσεῖον, ἤτοι τὸν λόφον τοῦ Φιλοπάππου. Καὶ ὁ Παυσανίας ἐπιλέγει: «τόδε δὲ Δημήτριος τειχίσας εἶχε».

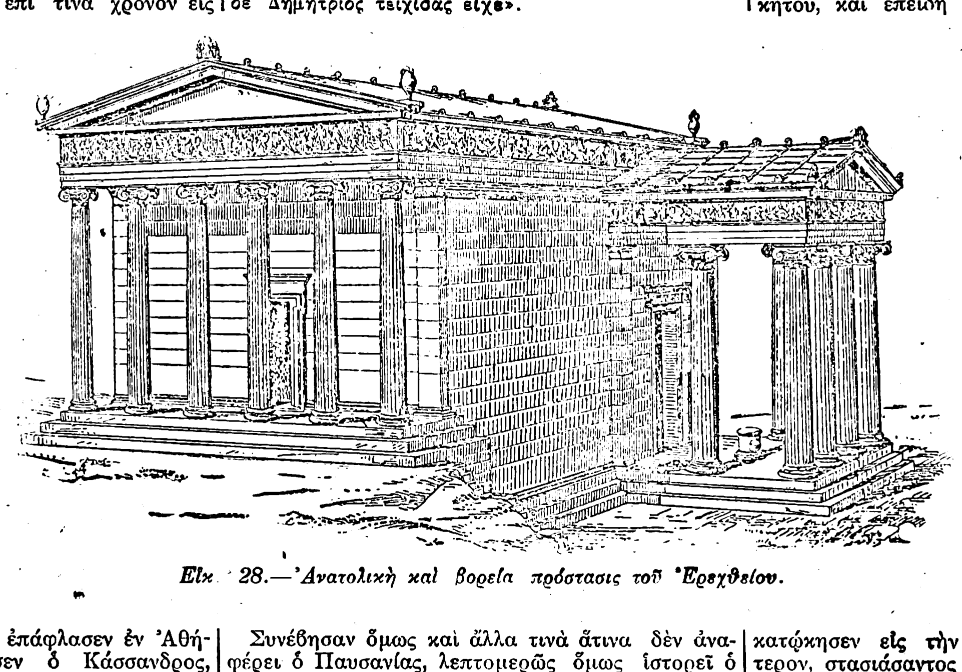

Εἰκ. 28.—*Ἀνατολικὴ καὶ βορεία πρόστασις τοῦ Ἐρεχθείου.*

Συνέβησαν ὅμως καὶ ἄλλα τινὰ ἄτινα δὲν ἀναφέρει ὁ Παυσανίας, λεπτομερῶς ὅμως ἱστορεῖ ὁ Πλούταρχος. Ὅταν τὸ πρῶτον ἀπεδίωξε τὸν Φαληρέα ὁ Πολιορκητής, εἰσελθὼν εἰς τὴν Μουνυχίαν, ἐξέβαλε τὴν μακεδονικὴν τοῦ Κασσάνδρου φρουρὰν καὶ κατέσκαψε τὸ φρούριον. Τότε δέ, ἐπειδὴ τὸν ἐκάλουν οἱ Ἀθηναῖοι, ἀνέβη εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀπέδωκεν εἰς τοὺς πολίτας τὸ ἀρχαῖον αὐτῶν πολίτευμα. Εὐγνώμονες οἱ Ἀθηναῖοι, δὲν ἀφῆκαν κολακείαν ἀνεκμετάλλευτον διὰ νὰ δηλώσουν τὰ αἰσθήματά των. Καὶ πρῶτοι αὐτοί, ἐπειδὴ ἀνέκτησαν τὴν δημοκρατίαν, ἀνηγόρευσαν βασι-

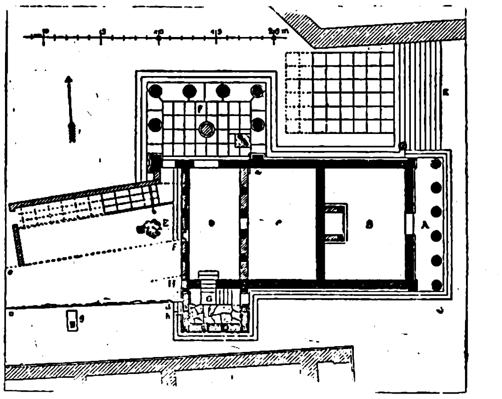

Εἰκ. 26.—*Διάγραμμα Ἐρεχθείου.*

λεῖς τὸν Δημήτριον καὶ τὸν πατέρα του Ἀντίγονον. Αὐτοὶ δὲ οἱ ἴδιοι Ἀθηναῖοι καὶ Σωτῆρας θεοὺς τοὺς ἐπωνόμασαν. Καὶ παύσαντες τὸν παρ' αὐτοῖς ἀνέκαθεν διοριζόμενον Ἐπώνυμον ἄρχοντα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐπωνομάζετο τὸ ἔτος τῆς ἀρχοντίας, ἤρχισαν νὰ χειροτονοῦν κατ' ἔτος *Ἱερέα τῶν Σωτήρων*, καὶ τοῦτον προσέγραφον ὡς ἐπώνυμον εἰς τὰ ψηφίσματα καὶ τὰ συμβόλαια. Ἐψήφισαν δὲ νὰ ὑφαίνωνται μετὰ τῶν θεῶν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν πέπλον τὸν ὁποῖον κατὰ τὰ Παναθήναια ἡ πόλις προσέφερεν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν καὶ εἰς τὸν ὁποῖον αἱ Ἐργαστῖναι παρθένοι ἐνύφαινον παραστάσεις θεῶν καὶ ἄθλους ἡρώων. Ἀκόμη καὶ τὸ μέρος ὅπου ὁ Δημήτριος κατέβη ἀπὸ τὸ ἅρμα, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, καθιέρωσαν, στήσαντες δὲ βωμὸν τὸν ὠνόμασαν *Βωμὸν Δημητρίου τοῦ Καταιβάτου*, ἐνῷ ὑπὸ τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἐλατρεύετο αὐτὸς ὁ Ζεύς, διότι κατεβίβαζε τοὺς κεραυνούς, καὶ βραδύτερον τῷ ἔδωσαν ὡς κατάλυμα αὐτὸν τοῦτον τὸν ὀπισθόδομον τοῦ Παρθενῶνος, ὅπου καὶ κατῴκησεν ὁ Δημήτριος. Τοῦτο δ' ἔγινεν οὕτω, διότι ἔλεγον οἱ Ἀθηναῖοι ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ τὸν ἐδεξιώθη καὶ αὐτὴ τὸν ἐφιλοξένει «ξένον. ὡς βεβαιοῖ ὁ Πλούταρχος, οὐχὶ ἐντελῶς κόσμιον, οὐδὲ σεμνὸν τῆς Παρθένου σύνοικον». Πράγματι δὲ ὁ Πολιορκητής, μολονότι τὴν Ἀθηνᾶν, πρεσβυτέραν του ἀδελφὴν ἠρέσκετο νὰ ὀνομάζῃ, δὲν ηὐλαβεῖτο ποσῶς, «διότι ἐνέπλησε τὴν Ἀκρόπολιν ὕβρεως εἰς παῖδας ἐλευθέρους καὶ γυναῖκας πολιτίδας». Τόσον δέ, ὥστε καθαρὸς ἐφαίνετο ὁ τόπος ὅταν ἀκολάστως αὐτὸς διῆγε μόνον μετὰ τῶν ἑταιρῶν ἐκείνων, τῆς Χρυσίδος, τῆς Λαμίας, τῆς Δημοῦς, ἢ τῆς Ἀντικύρρας. Δι' ὃ καὶ ὁ κωμικὸς Φιλιππίδης τὸν ἐχλεύαζεν εἰς τοὺς στίχους:

«Ὁ ἔχων πανδοχεῖον τὴν Ἀκρόπολιν,
κ' εἰς τὴν Παρθένον τὰς ἑταίρας παριστῶν».

Ἐπ' αὐτοῦ διὰ πρώτην φορὰν ἑωρτάσθησαν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τὰ *Πύθια*.

Τοιαύτη λοιπὸν ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὰ τέλη τοῦ 4ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς δὲ τοῦ Πολιορκητοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἀναφέρεται ῥητῶς ὅτι περιετειχίσθη ὁ γειτονικὸς λόφος τοῦ Μουσείου (Φιλοπάππου), λέγεται παρά τινων, ἀνεπιμαρτυρήτως μέν, οὐχὶ δὲ ὅμως καὶ ἀπιθάνως, ὅτι τότε ᾠκοδομήθη τὸ ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς ἀπώτατον καὶ ταπεινότατον προπύργιον, τὸ ἀποτελοῦν τὴν σημερινὴν τῆς Ἀκροπόλεως εἴσοδον. Τὴν γνώμην ταύτην στηρίζουν εἰς τὰ ἑξῆς γεγονότα: Ἡ δομικὴ τῶν δύο τετραπλεύρων καὶ ἀνίσων πύργων, ἔχει τὸν νεοελληνικὸν ἢ μακεδονικὸν τύπον καὶ ὄχι τὸν ρωμαϊκόν, ὅπως ἡ ἀπ' αὐτῶν ἀνερχομένη πρὸ τῶν Προπυλαίων κλῖμαξ, πρὸς ἣν εἶναι παντελῶς ἄσχετος. Ὅτι δὲ εἶναι ἄσχετος πρὸς αὐτὴν καὶ δὲν ἐγένετο ταυτοχρόνως πρὸς ἐκείνην, μαρτυρεῖ τὸ ἀσυνεπὲς τῆς ἑνώσεως τῆς πύλης πρὸς τὸ τέρμα τῆς κλίμακος. Προφανὲς εἶναι ὅτι, καθ' ὃν χρόνον ὁ Πολιορκητὴς κατῴκησεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. ἢ ὅταν βραδύτερον, στασιάσαντος τοῦ Δήμου, ἔλαβε τὰ μέτρα καὶ ἐτείχισε τὸ Μουσεῖον, κατεσκεύασε καὶ τὸ κατώτατον ἐκεῖνο προτείχισμα, ἐν συνοχῇ πρὸς τὸ ἀντικρινὸν φρούριον, ὅπου παρέμενε καὶ ἡ κρατοῦσα τὰς Ἀθήνας εἰς ὑποταγὴν φρουρά. Καὶ τὸ

Digitized by Google

μὲν προπύργιον τοῦτο, ἐπίσης προφανὲς εἶναι ὅτι κατεχώσθη, ἂν μὴ ἐν συνόλῳ, πάντως ἐν μέρει. Τοῦτο δ' ἐγένετο, εἴτε καθ' ὃν χρόνον μεταγενεστέρως κατηδαφίσθη τὸ τεῖχος τοῦ Μουσείου, εἴτε καὶ ὅταν, γενομένης τῆς Στοᾶς τοῦ Εὐμένους καὶ βραδύτερον τοῦ Ὠδείου τοῦ ἐπὶ Ρηγίλλη (Ἡρώδου θέατρον), ἐπανῆλθεν ἢ τότε τὸ πρῶτον ἠνοίχθη ἡ πλαγία ἀπὸ τοῦ δυτικομεσημβρινοῦ ἄκρου διὰ τοῦ Ἀσκληπιείου ἄνοδος ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Διότι ὁ Παυσανίας ἐπισκεφθεὶς τὰς Ἀθήνας περὶ τὰ μέσα τοῦ 2ου μ. Χ. αἰῶνος ρητῶς ἀναφέρει: «Ἰόντων δὲ Ἀθήνησιν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀπὸ τοῦ θεάτρου... Τοῦ δὲ Ἀσκληπιοῦ τὸ ἱερόν.. Μετὰ δὲ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ταύτῃ πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν ἰοῦσι, Θέμιδος ναός... Ἐς δὲ τὴν Ἀκρόπολιν ἔστιν ἔσοδος μία. Ἑτέραν δὲ οὐ παρέχεται, πᾶσα ἀπότομος οὖσα. καὶ τεῖχος ἔχουσα ἐχυρόν Τὰ δὲ προπύλαια λίθου λευκοῦ τὴν ὀροφὴν ἔχει». Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δῆλον γίνεται ὅτι, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Παυσανίου, ἐλειτούργει μία καὶ μόνη εἴσοδος, οὐχὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1852 ἀποκαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Beulé, ἀλλὰ ἡ κατὰ τὸ 1887 καταργηθεῖσα ὑπὸ τὸν ναὸν τῆς Ἀπτέρου Νίκης.

Ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἡ γνώμη ὅτι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἀνηγέρθη καὶ ὁ παρὰ τὰ Προπύλαια τετράπλευρος πύργος (*ὁ Γουλᾶς*) ὁ κατεδαφισθεὶς τῷ 1875. Ταῦτα πάντα ὅμως εἶναι ἀμαρτύρητα καὶ προκαλοῦν διαφόρους ἀντιγνωμίας. Ἄσχετα τὰ Προπύλαια πρὸς τὴν μαρμαρίνην κλίμακα, τὴν καθαρῶς ρωμαϊκήν, ἥτις πάλιν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὸ Προπύλωμα μὲ τοὺς διδύμους πύργους, καθαρῶς μακεδονικῆς δομικῆς, ἀνίσους τὸ ἐπίπεδον, δυσαναλόγους πρὸς τὸν ὑπερκείμενον ὄγκον, καὶ ἐν γένει, ἀκατανόητον ὡς ἔρεισμα. Δι' ὃ καὶ ἐγκαίρως κατεκαλύφθη, ὀλίγον μόνον χρόνον χρησιμευσάσης τῆς εἰσόδου ταύτης τῆς κατ' ἄξονα, ὡς ἀποδειχθείσης προφανῶς λίαν ἐπικινδύνου ἀπὸ ἀμυντικῆς ἐπόψεως.

Ὁπωσδήποτε ὁ 3ος αἰὼν δὲν φαίνεται προκαλέσας μεταβολήν τινα ἄλλην πλὴν τῶν ὅσων ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ ἀνεφέραμεν. Τοὐλάχιστον εἰς καταστροφὰς δὲν ἀναφέρεταί τι. Αἱ Ἀθῆναι, παλαίουσαι πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, διετήρησαν τὴν εὔνοιαν τῶν θαυμαστῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἔναντι τῶν καινοτομιῶν τῆς πρωτευούσης τῶν Πτολεμαίων. Αἱ Σχολαί της πολλαπλασιάζονται. Παρὰ τὴν Ἀκαδήμειαν καὶ τὸ Λύκειον, ἐγκαθίστανται οἱ Στωϊκοί, οἱ Ἐπικούρειοι. Ἡ Μακεδονία παιδεύει τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ παιδεύεται παρ' αὐταῖς. Οἱ Ἀσιᾶται πλημμυρίζουν τὸ δαιμόνιον πτολίεθρον. Οἱ Σῦροι, οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Αἰγύπτιοι συγκιρνῶνται ὑπὸ τὸν ἱερὸν βράχον. Νέος ὀργασμὸς λατρείας παρουσιάζεται κατ' αὐτοὺς τοὺς τεταραγμένους χρόνους, καθ' οὓς ἡ ἔκλυσις τῶν ἠθῶν, ἡ ἐγκατάλειψις τῆς οἰκογενείας χάριν τοῦ ἀτομικοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ ἡ πολιτικὴ νωχέλεια, ὡς μόνον ἀντίκρυσμα ἔχουν τὴν σπουδὴν τῶν ξένων οἵτινες ἐπιδιώκουν τὴν ἔξοχον τιμὴν νὰ καταγραφοῦν ὡς Ἀθηναῖοι πολῖται, τιμὴν τὴν ὁποίαν ἁδρότατα πληρώνουν, ἀληθὲς εἰς τὴν πόλιν ἐξασφαλίζοντες εἰσόδημα.

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

Διὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἑλλάδα ἡ Ρώμη ἐχρειάσθη ἑβδομηκονταετεῖς ἀγῶνας. Διὰ νὰ ἐγκαθιδρυθῇ ὅμως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν μὲ τὸν Σύλλαν, ἐχρειάσθη πλειότερα τῶν ἑκατὸν εἴκοσιν ἐτῶν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο πολλαὶ μεταβολαὶ συνέβησαν, ἀλλὰ τὴν ὅλην περίοδον ταύτην, τὴν πολυτάραχον, δὲν δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν εἰς τὰ ὅρια τὰ ἀφορῶντα τὴν Ἀκρόπολιν. Θὰ παράσχωμεν ὅμως πλήρη τῆς ἐποχῆς εἰκόνα, σταχυολογοῦντες σχετικάς τινας πληροφορίας, ὅσον ἀφορᾷ τὰς γενομένας καταστροφὰς ἢ καὶ ἀνακαινίσεις. Ἰδοὺ λ. χ. πῶς ὁ Τίτος Λίβιος περιγράφει μίαν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπιδρομὴν τοῦ Φιλίππου κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους: «Τότε ἐπανήρχισε τὴν λεηλασίαν τῆς ὑπαίθρου χώρας. Καὶ πρὶν μὲν κατέστρεψε τοὺς γύρω τῆς πόλεως τάφους. Τώρα δέ, ποθῶν νὰ μὴ διαφύγῃ τίποτε τὰς ἱεροσύλους του χεῖρας, ἀνέτρεψεν ἄρδην καὶ κατέκαυσε τὰ τεμένη τῶν θεῶν τοὺς ὁποίους σέβονται ὅλα τὰ γύρω πολίσματα. Ἐπλεόναζε δὲ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν κτισμάτων εἰς τόπον ἀφθονοῦντα μαρμάρων καὶ τεχνιτῶν. Εἶχε λοιπὸν πολλὰ ἀντικείμενα διὰ νὰ κατασβέσῃ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. Δὲν τὸν ἔφθανεν ὅμως ν' ἀνατρέπῃ τοὺς ναοὺς καὶ νὰ καίῃ τ' ἀγάλματα. Συνέτριβεν ἀκόμη τοὺς λίθους ἐκ τοῦ φόβου μήπως, μένοντες ἀκέραιοι, ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν ἐρειπίων». Τοιαύτην καὶ τοσαύτην καταστροφὴν ἔφερεν εἰς τὰ γύρω τῶν Ἀθηνῶν τεμένη ὁ Μακεδών. Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως τὸν κατετρόπωσαν, ὁ δὲ νικητὴς αὐτοῦ Φλαμινῖνος, τῷ 186 π. Χ., εἰς τὰ Ἴσθμια ἐκήρυξεν ἐλευθέραν τοῦ Μακεδονικοῦ ζυγοῦ τὴν Ἑλλάδα. Ἐν τούτοις αἱ Ἀθῆναι ἐκινδύνευσαν σοβαρῶς ὅταν τῷ 166 ἐτιμωρήθησαν διὰ προστίμου 500 ταλάντων, διότι παρασπονδήσασαι διήρπασαν τὸν Ὠρωπόν. Ὁ ἐν τῷ Παρθενῶνι θησαυρὸς ὀλίγον ἔλειψε νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς τοῦτο. Πρεσβεία ὅμως σταλεῖσα εἰς Ρώμην ἐμετρίασε τὴν ποινήν, διότι ὑπέμνησε τὴν παλαιὰν τῆς πόλεως φιλίαν πρὸς τὴν Ρώμην. Χάρις εἰς αὐτὴν μάλιστα, μετὰ τὴν γενομένην τῷ 146 καταστροφὴν τῆς Κορίνθου ὑπὸ τοῦ Μομμίου, αἱ Ἀθῆναι παρέμειναν ἐλευθέρα πόλις, διετήρησαν δὲ τὸ πολίτευμά των. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐξηκολούθει ἀμείωτος καὶ ἀναλλοίωτος ἡ λατρεία τῆς Ἀθηνᾶς. Καὶ ὅλαι αἱ ἑορταί, ὅπως κατὰ τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα ἐξηκολούθουν. Οὕτω, μεταξὺ ἄλλων, διαπιστοῦται ἡ ἀλήθεια ἐκ τῆς βεβαιώσεως τοῦ Τίτου Λιβίου, ὅστις ἀναφερόμενος εἰς τὸν Αἰμίλιον Παῦλον ἱστορεῖ ὅτι, ἀφοῦ ἐνίκησε τὸν Βασιλέα τῶν Μακεδόνων Περσέα καὶ ἠθέλησε νὰ περιοδεύσῃ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, «μετέβη κατόπιν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν πόλιν ταύτην τὴν τόσον ἀξιοπαρατήρητον διὰ τὰς πολυπληθεῖς ἀναμνήσεις τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, πλήρη δὲ ἀξιολόγων μνημείων, τοῦ *φρουρίου* (ἤτοι τῆς Ἀκροπόλεως), τῶν λιμένων, τῶν τειχῶν τῶν συνδεόντων τὴν πόλιν πρὸς τὸν Πειραιᾶ, τῶν νεωσοίκων, τῶν τάφων περιδόξων ἀνδρῶν, ἀγαλμάτων θεῶν καὶ ἡρώων, ἀξιολογωτάτων ἀριστοτεχνημάτων καὶ διὰ τὸν πλοῦτον τῆς ὕλης καὶ διὰ τὴν ἀξίαν τῆς τέχνης. Ἀφοῦ δὲ προσέφερε θυσίαν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, προστάτιδα τοῦ *φρουρίου* τῶν Ἀθηνῶν, ἀνεχώρησεν εἰς Κόρινθον...»

Εἰκ. 29.—Τὰ ἱερὰ ἄντρα τῆς βορείας πλευρᾶς.

Τὰς Ἀθήνας ὅμως ἐξαιρετικῶς ηὐλαβοῦντο διὰ τὴν παλαιὰν αἴγλην καὶ τὰ μνημεῖα πλεῖστοι ὅσοι ξένοι, οἵτινες καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν Ἀκρόπολιν διὰ μνημείων, κατ' ἐκείνους τοὺς αἰῶνας, ἐκόσμησαν. Τοιουτοτρόπως τῷ 260 π. Χ. ὁ Πτολεμαῖος Φιλάδελφος ἔκτισε τὸ *Πτολεμαϊκὸν Γυμνάσιον*, δι' ὃ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν Ἀντιγονίδα φυλὴν εἰς Πτολεμαΐδα μετωνόμασαν. Ἑξήκοντα ἔτη μετὰ ταῦτα, ὅταν ὁ Ἄτταλος ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας, καὶ συμμαχήσας αὐταῖς ἐναντίον τοῦ Μακεδόνος Φιλίππου ἀνέθηκεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν πολύτιμα ἀναθήματα, τὴν ὁμώνυμον Στοὰν ἀνασκευάσας, οἱ Αθηναῖοι μετωνόμασαν εἰς Ἀτταλίδα φυλὴν τὴν τέως Δημητριάδα. Ἐπίσης ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανὴς ἐπεχείρησε ν' ἀποτελειώσῃ τὸν Ναὸν τοῦ Ὀλυμπιείου Διός, τὸν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πεισιστράτου ἀφεθέντα ἡμιτελῆ. Πλεῖστοι τέλος ξένοι νέας ἔκαμαν προσθήκας ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ὡς γίνεται δῆλον ἀπὸ τὴν περιγραφὴν τοῦ Παυσανίου, ἀλλὰ θετικὰς περὶ μιᾶς ἑκάστης αὐτῶν πληροφορίας δὲν ἔχομεν. Ἐπίσης ἀγνοεῖται τί ἀκριβῶς συνέβη ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ὅταν, συγχρόνως μὲ τὴν δευτέραν ἐν Σικελίᾳ ἐπανάστασιν τῶν δούλων, συνέπεσε τῷ 133 π.Χ. καὶ ἡ ἐν τῇ Λαυρεωτικῇ ἐπανάστασις τῶν ἐν τοῖς Ἀργυρείοις ἐργαζομένων δούλων, οἵτινες, καταλαβόντες τὴν Σουνιάδα ἄκραν, κατέστησαν αὐτὴν ὁρμητήριον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐλεηλάτουν τὴν Ἀττικὴν ὅλην, καὶ τὸ χείριστον, ἐγκατέλειψαν ὁριστικῶς τὰ Ἀργυρεῖα, οὐδέποτε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνακύψαντα.

Τῷ 87 π. Χ. ἐγένετο ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ Σύλλα, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ *Ἀριστίωνος*, τοῦ κατ' Ἀθήναιον *Ἀθηνίωνος*, κατ' ἄλλους δὲ υἱοῦ τοῦ τελευταίου τούτου. Δημαγωγὸς ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις οὐδέποτε ἀπολειψάντων ὁ Ἀριστίων ἔπεισε τοὺς συμπατριώτας του ν' ἀποστατήσουν ἀπὸ τῆς Ρώμης, ἥτις, παραβαίνουσα τὰ ὑπεσχημένα ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐλευθέραν ἐνάσκησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἐν Ἀθήναις, κατεπάτησε τὰς ἐλευθερίας ταύτας. Τοὺς ἔπεισε δὲ ὑποσχόμενος τὴν ἐπικουρίαν τοῦ Μιθριδάτου, βασιλέως τοῦ Πόντου, ὅστις δεινὸν εἶχε πόλεμον ἐναντίον τῶν Ρωμαίων. Καὶ τὴν μὲν καταστροφὴν τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τοῦ Σύλλα (βλ. λ.) δὲν δυνάμεθα νὰ περιλάβωμεν ἐνταῦθα. Ἀρκούμεθα ὅμως ν' ἀναφέρωμεν σχετικῶς πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν ὅτι ἐπὶ δέκα μῆνας ἀντέσχε. Τὸν ἑνδέκατον ὅμως, λόγῳ τῆς δίψης, παρεδόθη. Ὁ Ἀριστίων κατέφυγεν ἱκέτης εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὅπου ὁ Σύλλας, παραβιάσας τὸ ἄσυλον, τὸν ὑπέβαλεν εἰς τὸν διὰ κωνείου θάνατον. Συνέβησαν ὅμως σημαντικαὶ καταστροφαὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν ἐκείνην. Μεταξὺ ἄλλων κατηδαφίσθησαν τὰ ὑπολειπόμενα λείψανα τῶν Μακρῶν τειχῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀριστίων ἐνέπρησε τὸ περικαλλὲς Ὠδεῖον τὸ ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, ἵνα μὴ χρησιμοποιήσῃ τὴν ξυλείαν του εἰς ἀναπήδησιν τῶν τειχῶν ὁ πολέμιος. Ὁ Σύλλας πάλιν, πλὴν τῶν ἄλλων, ἀπέστειλεν εἰς Ρώμην κίονάς τινας προωρισμένους διὰ τὸ Ὀλυμπιεῖον, ἀφήρεσε δὲ ἐκ τοῦ ἐν τῷ Παρθενῶνι ἀποκειμένου Θησαυροῦ τεσσαράκοντα τάλαντα εἰς χρυσὸν καὶ ἑξακόσια εἰς ἄργυρον. Τοσαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τοῦ Σύλλα ἐπενεχθεῖσα καταστροφή, ὥστε ἡ πόλις σχεδὸν ἠρημώθη, τὰ δ' ἔρημα κτήματα, δενδροτομημένα, κατεστραμμένα τελείως καὶ παντελῶς ἐρειπωμένα κατὰ τὰς οἰκοδομάς, κατέλαβον ἐπήλυδες. Τότε ἔτειναν χεῖρα βοηθὸν οἱ βασιλεῖς τῆς Καππαδοκίας Ἀριοβαρζάνης ὁ Φιλοπάτωρ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Φιλορωμαῖος, οἵτινες ἰδίαις δαπάναις ἀνήγειραν τὸ ἐμπρησθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀριστίωνος Ὠδεῖον, ὁ δὲ Ρωμαῖος εὐπατρίδης Τίτος Πομπόνιος, ὁ ἐπικληθεὶς *Ἀττικός*, πολλάκις, ἐξ ἰδίων προσενεγκών, ἀνεκούφισε τὸν Δῆμον. Ἐπίσης ὁ Πομπήϊος, ἐπανελθὼν τῷ 62 π. Χ. μετὰ τὸ πέρας τοῦ Μιθριδατικοῦ πολέμου, ὄχι μόνον δὲν ἐμνησικάκησε κατὰ τῶν Ἀθηνῶν ὡς Ρωμαῖος, ἀλλὰ ὡς φιλαθήναιος προσήνεγκε πεντήκοντα τάλαντα διὰ νὰ διακοσμηθοῦν ὁπωσδήποτε ὅσα πρὸ εἰκοσαετίας κατέστρεψεν ὁ Σύλλας. Ἀλλὰ τίποτε δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναπληρώσῃ τὰς διαρπαγὰς ὅσαι ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου δικτάτορος. Φορτία ὁλόκληρα ἀριστοτεχνημάτων γλυπτῶν, λαξευτῶν, χυτῶν καὶ σφυρηλάτων ἀπεστάλησαν εἰς Ρώμην, ἀποσπασθέντα ἀπὸ τὰ τεμένη καὶ τὰ ἄλλα δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ τῶν Ἀθηνῶν ἐνδιαιτήματα. Καὶ ἄλλα μὲν ἔφθασαν εἰς Ρώμην· ἄλλα δὲ καταποντισθέντα παρὰ τ' Ἀντικύθηρα, ἐν μέρει μόνον ἀνειλκύσθησαν τὸν 20ὸν αἰῶνα, στολίζουν δὲ σήμερον τὸ Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν.

Κατὰ τοὺς ἐμφυλίους τῆς Ρώμης πολέμους, αἱ Ἀθῆναι πάντοτε ἐτάχθησαν πρὸς τὴν μέλλουσαν νὰ καταβληθῇ μερίδα. Ἀφ' ἧς ἐν τούτοις ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, νικήσας τὸν εὐεργέτην Πομπήϊον κατὰ τὴν ἐν Φαρσάλῳ μάχην (48 π. Χ.), ἐχαρίσθη αὐτῶν, ἀπέκτησαν οἱ Ἀθηναῖοι οὕτως εἰπεῖν τὴν προνομίαν νὰ μὴ τιμωρῶνται ὑπὸ τῶν νικητῶν ὅταν μετὰ τῶν ἀντιπάλων των συνηγωνίζοντο. Ὁ Καῖσαρ, κατὰ Δίωνα τὸν Κάσσιον «αὐτοὺς (τοὺς Ἀθηναίους) μηδὲν μνησικακήσας ἀθώους ἀφῆκεν». Ἀπέστειλε μάλιστα χρήματα εἰς τὰς Ἀθήνας τὰ ὁποῖα, ἐνισχυθέντα διὰ τῶν νέων εἰσφορῶν τοῦ Αὐγούστου, ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῆς μέχρι σήμερον σωζομένης *Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν*. Βραδύτερον, μετὰ τὸν φόνον τοῦ Καίσαρος, εἰς τὰς Ἀθήνας διεχείμασαν τὸ 42 π. Χ. ἔτος ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος, παρασκευαζόμενοι εἰς τὸν ἀγῶνα. Ὅταν ὅμως ἐνίκησαν αὐτοὺς ἐν Φιλίπποις ὁ Ὀκταβιανὸς καὶ ὁ Μάρκος Ἀντώνιος, συνεχώρησαν τοὺς Ἀθηναίους, διότι ὁ δεύτερος φιλαθήναιος ἀπὸ μακροῦ καὶ δὴ ἀφ' ἧς νέος ἀκόμη ἐσπούδαζεν εἰς τὴν πόλιν τῶν Σοφῶν, ἔπεισεν εἰς τὴν μεγαθυμίαν τὸν πρῶτον. Τόσον δ' ηὐγνωμόνησαν πρὸς αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι, ὥστε ἀναμνησθέντες τὰ κατὰ τὸν Πολιορκητήν, ἐξήλειψαν μὲν τὰ ὀνόματα τῶν βασιλέων τῆς Περγάμου Εὐμένους καὶ Ἀττάλου ἐκ τῶν ἀφιερωμένων εἰς αὐτοὺς κολοσσιαίων ἀγαλμάτων, ἐπέγραψαν δ' ἐπ' αὐτῶν τὸ ὄνομα τοῦ Ἀντωνίου. Ἀνεκήρυξαν δὲ καὶ αὐτὸν θεὸν Διόνυσον. Καί, κατὰ Δίωνα τὸν

Digitized by Google

Κάσσιον, ἐμνήστευσαν αὐτὸν πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν, παρέσχον δὲ καὶ χίλια τάλαντα ὡς προῖκα κατ' ἀπαίτησιν τοῦ γαμβροῦ. Τοῦτο ἡ νεωτέρα κριτικὴ θεωρεῖ ὡς παρονόησιν ἀστειολογίας, ἐξ ἐκείνων ἃς ἐσυνήθιζε νὰ λέγῃ ὁ Μάρκος Ἀντώνιος. Ἀλλ' ὅταν καὶ αὐτὸς ἡττήθη εἰς τὸ Ἄκτιον, πάλιν μεγαθύμως ἐφέρθη πρὸς τὰς Ἀθήνας ὁ Ὀκταβιανός, ὁ ἔκτοτε Αὔγουστος ἀποκληθείς. Πρὸς τιμὴν δὲ αὐτοῦ βασιλεῖς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῶν Ἀθηνῶν μέτοικοι ἀπεπειράθησαν ν' ἀποπερατώσουν τὸν Ναὸν τοῦ Ὀλυμπιείου, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φέρουν τὸ ἔργον εἰς πέρας. Ἐπίσης ἐπὶ Αὐγούστου, ὁ μὲν Μάρκος Ἀγρίππας ᾠκοδόμησε θέατρον, εἰς εὐγνωμοσύνην δὲ τούτου καὶ ἄλλων εὐεργετημάτων οἱ Ἀθηναῖοι ἀνήγειραν αὐτῷ τὸν ἔφιππον ἀνδριάντα τῶν Προπυλαίων τῆς Ἀκροπόλεως, οὗτινος σώζεται τὸ βάθρον. Ἐπίσης ᾠκοδομήθη ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς τιμήν του μικρὸν ναΐδιον, ἀφιερωμένον τῷ ἀγαθῷ αὐτοῦ καὶ τῆς Ρώμης δαίμονι.

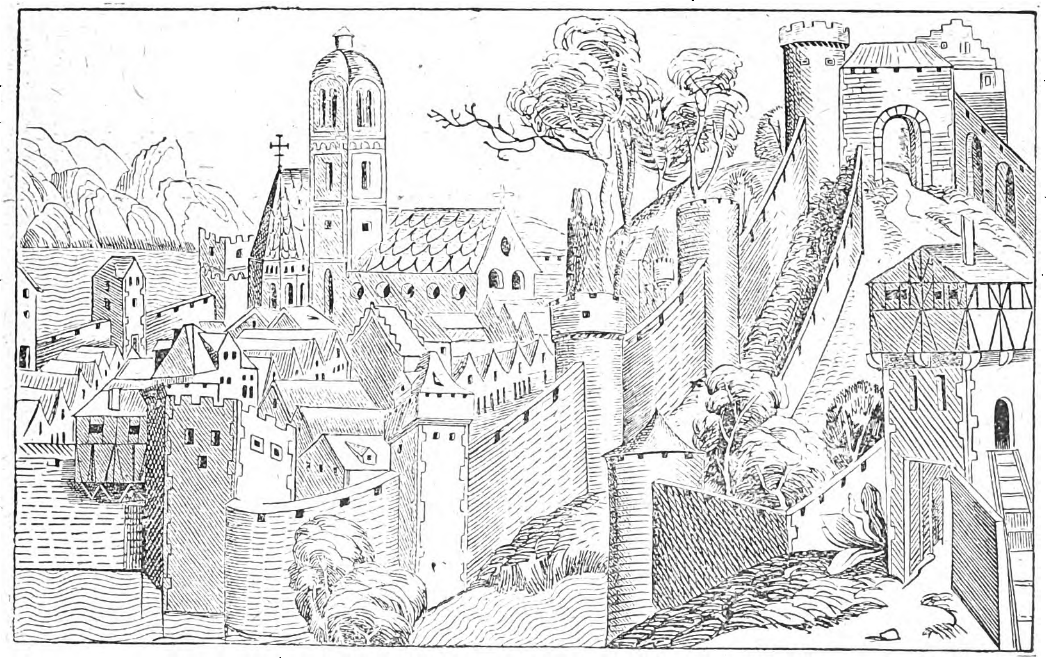

Εἰκ. 30.—Ἡ εἴσοδος τῆς Ἀκροπόλεως, αἱ Ἀθῆναι καὶ τὰ τείχη της μεταβεβλημένα εἰς γερμανικὴν πόλιν.
[Ξυλογραφία M. Wolgemüt τοῦ 15ου αἰῶνος.]

Κατὰ τοὺς χρόνους ἀκόμη τούτους, καθ' οὓς τόσαι ἐν τῷ μεταξὺ καταστροφαὶ εἶχον ἐπέλθει καὶ τόσαι συλήσεις καὶ διαρπαγαὶ ἐσημειώθησαν, πληροφορούμεθα ὅτι ὑπῆρχον τόσα μνημεῖα καὶ τόσον ἐν γένει πλῆθος οἰκοδομῶν καὶ ἔργων τέχνης, ὥστε ὁ γεωγράφος Στράβων (66 π. Χ. - 24 μ. Χ.) παραλείπει νὰ περιγράψῃ τὴν πόλιν λεπτομερῶς, σημειῶν πρὸς δικαιολογίαν ὅτι πρὸς περιγραφὴν μόνον τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἔργων εἶχε γράψει ὁ περιηγητὴς Πολέμων τέσσαρα βιβλία. Ὁ πληθυσμὸς ὅμως καὶ τὰ ἤθη τῶν Ἀθηναίων εἶχον οὐσιωδῶς ἀλλοιωθῆ. Αἱ θηριομαχίαι καὶ μονομαχίαι ἐν τοῖς θεάτροις ἐγένοντο καὶ ἐν Ἀθήναις εὐπρόσδεκτα θεάματα, ἄγνωστα πρότερον καὶ βδελυκτά. Ἱστορεῖται ὑπὸ τοῦ Φιλοστράτου, ὅτι ὅταν περὶ τὰ μέσα τοῦ 1ου μ.Χ. αἰῶνος ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας ὁ περιβόητος γόης Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς, αἱ μονομαχίαι ἦσαν ἐν πλήρει ἀκμῇ, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐπρομηθεύοντο πανταχόθεν ἀντὶ πολλῶν χρημάτων πολλοὺς κακούργους, ὥστε ὁ Τυανεύς, εἰρωνευόμενος, ἀντὶ ἑκατόμβης εἰς τὰ Παναθήναια εἶπεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὅσον οὔπω θὰ προσέφερον ἑκατανθρώπην. Κατὰ τὰς τελευταίως γενομένας ἐκκαθαριστικὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Ὠδείου τοῦ Ἡρώδου, εὑρέθη τόσον πλῆθος ὀστράκων γλυκέων ὑδάτων, ὥστε ταῦτα μόνον διὰ τῆς ἀπομενούσης μετὰ τὰς τεχνητὰς ναυμαχίας ἰλύος καὶ τῆς σὺν τῷ χρόνῳ ἐπιγενομένης ἐπιχωματώσεως ἠδύναντο νὰ ἐξηγηθοῦν. Ὁ δὲ Δίων Χρυσόστομος μαρτυρεῖ ὅτι περὶ τὰ 100 μ. Χ. ὑφίσταντο διαρκῶς ἐν Ἀθήναις αἱ μονομαχίαι. «Ἀθηναῖοι δέ, λέγει, ἐν τῷ θεάτρῳ θεῶνται τὴν καλὴν ταύτην θέαν ὑπ' αὐτὴν τὴν Ἀκρόπολιν, οὗ τὸν Διόνυσον ἐπὶ τὴν ὀρχήστραν τιθέασιν, ὥστε πολλάκις ἐν αὐτοῖς τινα σφάττεσθαι τοῖς θρόνοις, οὗ τὸν ἱεροφάντην καὶ τοὺς ἄλλους ἱερεῖς ἀνάγκη καθίζειν».

Ἐν τούτοις, ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ Ἀδριανοῦ, ἤτοι ἐπὶ ἐνάμισυ περίπου αἰῶνα, πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐπὶ τὰ χείρω καινοτομιῶν οὐδὲν σπουδαῖον συνέβη. Ἐπὶ τοῦ Τιβερίου ὁ Γερμανικὸς μεγάλως ηὐλαβήθη τὰς Ἀθήνας ὅταν τὰς ἐπεσκέφθη εἰς ἀληθὲς προσκύνημα, κινῆσαν τὴν μῆνιν τοῦ ἔκτοτε κρύφα διώκοντος αὐτὸν αὐτοκρατορικοῦ δημίου Πείσωνος, τοῦ καὶ μετ' ὀλίγον δηλητηριάσαντος τὸν Γερμανικόν. Περὶ τῶν κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ἢ τὸν Ἀπολλώνιον τὸν Τυανέα καὶ τὸν Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην βλέπε λέξεις.

Περὶ Νέρωνος λέγεται ὅτι ἐκ φόβου διὰ τὰς Εὐμενίδας δὲν ἐτόλμησε ν' ἀντικρύσῃ τὰς Ἀθήνας, μολονότι ἀπ' αὐτῶν ἀπεξεδέχετο τὸ κλέος περὶ τὴν Μουσικήν.

Τὰς Ἀθήνας ἐτίμησε διὰ τῆς παρουσίας του καὶ ὁ Τραϊανός, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Ἐπιφανοῦς Ἀντιόχου Σελευκίδης Ἀντίοχος ὁ Δ', ἔκπτωτος τῆς Κομμαγηνῆς βασιλεύς, ἀνήγειρεν ἐπὶ τοῦ Μουσείου τὸ ἀπὸ τοῦ παρωνυμίου του καλούμενον Μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου, γενόμενος καὶ οὗτος Ἐπώνυμος Ἄρχων, ὅπως καὶ βραδύτερον, ἀλλὰ πρὶν αὐτοκρατορήσουν, ὁ Ἀδριανός, καὶ μετ' ἐκεῖνον, ὁ Μακρῖνος. Καὶ τὰ μὲν παρὰ τοῦ Ἀδριανοῦ, ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν γένει ἐν Ἑλλάδι, γενόμενα λεπτομερῶς διεξήλθομεν εἰς τὸ περὶ αὐτοῦ ἄρθρον. Τὰ ἔργα τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ ἐν οἰκείῳ τόπῳ θέλομεν ἱστορήσει. Τὴν δὲ κατὰ τὸ 267 μεγάλην ἐπιδρομὴν τῶν Γότθων Αἰρούλων, τὴν ἀποτραπεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου σοφιστοῦ Πουπλίου Ἑρεννίου Δεξίππου, εἰς τ' ἀντίστοιχα ἄρθρα θέλομεν διαλάβει. Ἐνταῦθα δέ, κλείοντες τὴν Ρωμαϊκὴν περίοδον τῆς Ἀκροπόλεως, ἁπλῶς θὰ παραθέσωμεν τὸ διάταγμα τοῦ πρώτου Χριστιανοῦ Αὐτοκράτορος, Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ὅπερ κατέφερε θανάσιμον πλῆγμα κατὰ τῆς ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων θρησκείας, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐναντίον τῶν μνημείων τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς ἐποχῆς: «ἔδοξε δ' ἡμῖν, ἐν πάσῃ χώρᾳ καὶ ἐν πάσῃ πόλει κλεισθῆναι τοὺς ἐθνικοὺς ναοὺς τοὐντεῦθεν καὶ δι' ἀπαγορεύσεως ἁπάντων κωλύειν τοὺς ἀπωλολότας ἁμαρτάνειν. Ἐπιθυμοῦμεν ἀπέχεσθαι σύμπαντας τῶν ἱερῶν. Εἰ δέ τις ἄλλως πράττει, ξίφει ἀναιρείσθω καὶ τ' ἀγαθὰ τοῦ φονευθέντος δημεύεσθαι κελεύομεν. Ὁμοίως δὲ κολαζέσθωσαν καὶ οἱ κατ' ἐπαρχίας διοικηταί, ἐὰν ἀμελῶσι κολάζειν τοὺς ἁμαρτάνοντας»... Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς σβεννυμένη λυχνία ἀναπέμπει τὴν φλόγα τῆς ψυχῆς ἡ Ἀκρόπολις, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ

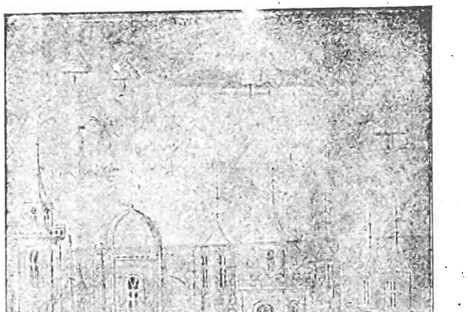

Εἰκ. 31.—Αἱ Ἀθῆναι μεταβεβλημέναι εἰς φλαμανδικὴν πόλιν.
[Χαλκογραφία ἀπὸ τὸ Χρονικὸν τοῦ Jean de Courcy.]

Ἰουλιανοῦ ταράσσει τὸν Ἀλάριχον μὲ τὴν μακρόθεν θεωμένην ὑπεράνθρωπον αἴγλην της, ἀλλὰ μικρὸν κατὰ μικρὸν περιπίπτει εἰς τὴν ἐπερχομένην ἔννοιαν τοῦ *Κάστρου*, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀπολεπίζεται πορφυρουμένη ἀπὸ τοὺς αἰῶνας ἡ δορὰ τῶν ἱερῶν της μαρμάρων. Γ. Δ. Κ.

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

Ἡ λάμψις, ἡ ὁποία κατηύγασε τὴν Ἀκρόπολιν τῶν ἀρχαίων χρόνων, ὑπῆρξε τόσον πολὺ δυνατή, ὥστε καὶ ὅταν ἡ δόξα τοῦ ἀρχαίου βίου ἔπεσε, καὶ ὅταν ἐπῆλθον τὰ μεσαιωνικὰ σκότη, ἐξηκολούθησεν ἡ Ἀκρόπολις νὰ εἶναι τὸ κέντρον τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῶν εἰς ἀσήμαντον ἐπαρχιακὴν πόλιν ἐκπεσουσῶν Ἀθηνῶν. Ὁ βίος τῶν ***Βυζαντινῶν*** καὶ τῶν *Φραγκοκρατουμένων* Ἀθηνῶν περικλείεται σχεδὸν μόνον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ὅταν αἱ σπανιώταται ἱστορικαὶ εἰδήσεις διαπεροῦν τὰ πυκνὰ σκότη τοῦ ἀφανοῦς βίου τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν Μεσαίωνα, δὲν διαφαίνεται παρὰ μόνον ἡ Ἀκρόπολις· ὅλη ἡ ἄλλη ἡ περὶ αὐτὴν ἁπλουμένη χώρα μένει εἰς τὸ σκότος. Εἶναι αὕτη ἡ μεγαλυτέρα ἀπόδειξις τοῦ μεγαλείου τοῦ ἱεροῦ βράχου, ὁ ὁποῖος συνεκέντρωσεν ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, μόνος αὐτός, τὴν προσοχὴν τοῦ κόσμου, ἀπὸ τῆς παρακμῆς τῶν Ἀθηνῶν μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐπὶ δύο χιλιάδας καὶ περισσότερα ἔτη. Μήπως καὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν δὲν συνεκεντρώθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ πλείστων ξένων;

Τὸ γεγονὸς ὅμως τοῦτο, ὅτι κατὰ τὸν Μεσαίωνα μόνον τὴν Ἀκρόπολιν γνωρίζομεν ὀλίγον, ἐξηγεῖ προσέτι, **ὅτι** ὁ ὁμιλῶν περὶ τῶν Μεσαιωνικῶν Ἀθηνῶν ὁμιλεῖ κυρίως περὶ τῆς Ἀκροπόλεως (βλ. λ. **Ἀθῆναι** *Βυζαντιναί*).

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος λαμβάνουν χώραν τὰ μεγάλα, τὰ παγκόσμια γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐπέφερον τὴν πτῶσιν τοῦ ἀρχαίου βίου: ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ μετάθεσις τῆς πρωτευούσης τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὸ Βυζάντιον, αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεγάλου τούτου εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν αἰῶνος ἐκπνέει ὁ ἀρχαῖος βίος καὶ πολιτισμός, καὶ δημιουργεῖται ἄλλος νέος ἐπὶ τῶν θεμελίων αὐτοῦ, ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ὀνομάζομεν συνήθως *Βυζαντινόν*, ἤτοι ὁ Χριστιανικὸς Ἑλληνικὸς βίος καὶ πολιτισμὸς τοῦ Μεσαίωνος. Εἰς ποίαν κατάστασιν εὗρον τὴν Ἀκρόπολιν αἱ ἀρχαὶ τοῦ 4ου αἰῶνος καὶ ὡρισμένως ἡ βασιλεία τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος εἶναι «ὁ πρῶτος Χριστιανὸς βασιλεὺς» καὶ ὁ ὁποῖος ἀνοίγει τὸν νέον δρόμον εἰς τὴν ἱστορίαν;

Γενικῶς, τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου αἰῶνος, ἡ ὅλη ἀρχιτεκτονικὴ φυσιογνωμία τῆς Ἀκροπόλεως εἶναι ἡ ἰδία, ὅπως σχεδὸν καὶ κατὰ τοὺς καλοὺς χρόνους. Ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ, λέγει ὁ *Diehl* (Justinien, σ. 561) «εἰς τὸν κόσμον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐγίνετο *Χριστιανικός*, ἡ πόλις τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Περικλέους ὑφίστατο ἀκόμη ὡς μουσεῖον ἄξιον σεβασμοῦ». Ἀλλ' ἰδίως τὸν 4ον αἰῶνα, ἡ Ἀκρόπολις διετήρει ὁλόκληρον τὴν ἀρχαίαν αἴγλην τῶν πολυϋμνήτων ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων καὶ τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν ἀναγλύφων αὐτῆς, τὴν αἴγλην ἐκείνην, ἡ ὁποία ἔδιδεν εἰς αὐτὰ «ἀγήρω τὴν ὄψιν». Ἀλλ' ἡ Ἀκρόπολις δὲν ἦτο πλέον τόπος λατρείας τῶν ἀρχαίων θεῶν, ἡ μεγαλοπρεπὴς Παναθηναϊκὴ πομπὴ δὲν ἀνήρχετο πλέον εἰς τὸν Παρθενῶνα, καὶ ὁ ὡραῖος ἀρχαῖος κόσμος μὲ τοὺς ὕμνους καὶ τὰς θυσίας καὶ τὴν φαιδρότητά του δὲν περιεκύκλωνεν, ὅπως ἄλλοτε, τοὺς ἀρχαίους ναούς, ἱερεῖς καὶ ἔφηβοι καὶ παρθένοι δὲν ἤρχοντο ν' ἀνάψουν θυμιάματα εἰς τοὺς πόδας τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων. Εἶχε σιγήσει ἡ ἁρμονικὴ γλῶσσα τῶν ὕμνων καὶ τῆς χαρᾶς, καὶ εἶχεν ἁπλωθῆ ἡ ἠρεμία τῆς σιωπῆς ἐπάνω εἰς τὰ ἄθικτα ἀκόμη ἀρχαῖα μνημεῖα. Δυνάμεθα μάλιστα ν' ἀμφιβάλλωμεν ἂν ἡ εἴσοδος ἦτο ἐντελῶς ἐλευθέρα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἀφοῦ εἶχε χάσει ὁ ἱερὸς χῶρος τὴν ἀρχαίαν λατρείαν. Ὁ Λατῖνος ῥήτωρ *Κλαύδιος Μαμερτῖνος* ἔγραφε κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ 4ου αἰῶνος, ὅτι «ὁ διδάσκαλος καὶ δημιουργὸς ἐκεῖνος τῶν καλῶν τεχνῶν, αἱ *Ἀθῆναι*, εἶχον χάσει κάθε λατρείαν δημοσίαν καὶ ἰδιωτικήν».

Δυνάμεθα λοιπὸν ν' ἀναπλάσωμεν διὰ τῆς φαντασίας τὴν ὄψιν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος. Ἵσταντο ὄρθια καὶ ἀνέπαφα τὰ μεγαλοπρεπῆ Προπύλαια, τὸ μεγαλοπρεπὲς ἔργον τοῦ Μνησικλέους, ὄπισθεν δὲ αὐτῶν ἡ Πρόμαχος ὕψωνε τὴν κολοσσικὴν μορφὴν αὐτῆς προστατεύουσα τὴν πόλιν· ἔλαμπεν ὁ Παρθενὼν μὲ

Digitized by Google

τὴν αὐστηρὰν ἁρμονίαν του καὶ ἀπέναντι μὲ τὴν κομψότητά του τὸ Ἐρέχθειον, εἰς τὸν χῶρον δὲ μεταξὺ τῶν μεγάλων τούτων μνημείων ἐσκόρπιζον τὴν χάριν των πλῆθος ἀγαλμάτων, πινάκων ζωγραφικῆς καὶ ἄλλων ἀφιερωμάτων. Ἦσαν προσιτὰ τὰ καλλιτεχνήματα ταῦτα εἰς τοὺς φιλοτέχνους. Ποῖος ποτὲ καλλιτέχνης θὰ ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ τοιοῦτον μουσεῖον τέχνης; Ἀλλὰ—εἶναι ὑποχρεωμένος ὁ ψυχρὸς ἱστορικὸς νὰ ἐρωτήσῃ—καὶ ποῖοι ὀφθαλμοὶ πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ὑπῆρχον τότε ἄξιοι ν' ἀπολαύσουν τὰς ὑψηλὰς αἰσθητικὰς ἡδονὰς τοιούτου μοναδικοῦ εἰς ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος θεάματος;

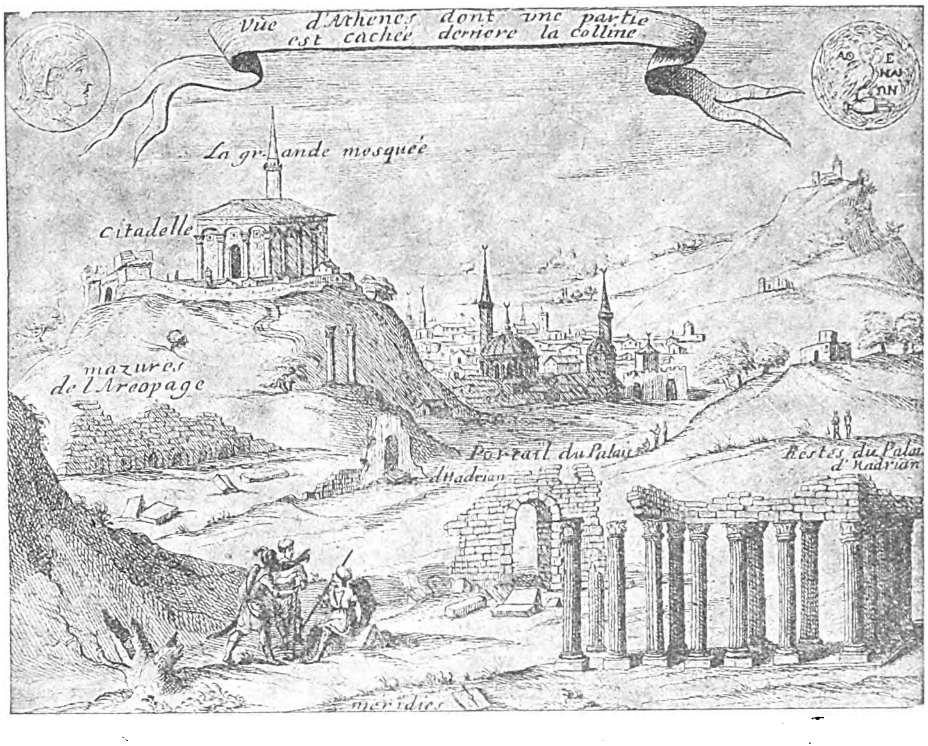

Εἰκ. 32.—Ἄποψις τῆς Ἀκροπόλεως μετὰ τῶν Ἀθηνῶν, δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ I. Spon (1674) συνεργασίᾳ τοῦ πατρὸς Babin.

Καὶ ἐν τούτοις, δὲν φαίνεται νὰ εἶχε σβεσθῇ καθ' ὁλοκληρίαν τὸ αἴσθημα τῆς τέχνης οὔτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος, ἂν καὶ ἤρχιζον τότε νὰ ἐπιφαίνωνται τὰ σκότη τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον παύσει νὰ κτίζουν. Εἰς τὰς παλαιὰς χριστιανικὰς ἐπιγραφὰς τῶν Ἀθηνῶν μνημονεύονται *λιθοκόποι, λιθοτόμοι, οἰκοδόμοι* (*Bayet*, De titulis Atticae christianis antiquissimae, 1878, ἀρ. 4, 16, 21 κ.λ.). Ἐν γένει δὲ οἱ Χριστιανοὶ Ἕλληνες, ὡς καὶ οἱ ἐν τῷ Βυζαντίῳ, ἐσέβοντο καὶ ἠγάπων τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα. Γνωρίζομεν ὅτι καὶ ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β' ἀκόμη, τὸν 5ον αἰῶνα, δὲν ἐθίγοντο ὅσοι ναοὶ ἦσαν σεβαστοὶ ὄχι διὰ τὴν θεότητα, ἀλλ' ὡς ἔργα τέχνης. Ἐξηκολούθει πάντοτε ὁ παλαιότερος πρὸς τὰ ἀρχαῖα καλλιτεχνήματα θαυμασμός, ὁ ὁποῖος τόσον ζωηρῶς ἐξεδηλοῦτο ἀπὸ τὴν Ἑλληνιστικὴν ἐποχήν.

Τὰ σπουδαιότερα ὅμως τεκμήρια τῆς συνεχίσεως τῆς καλλιτεχνικῆς ἀναπτύξεως τῶν Ἀθηναίων καὶ κατὰ τοὺς παλαιοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους εἶναι πολυάριθμα καὶ ἀρκετὰ τεχνικῶς ἐξειργασμένα γλυπτά, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Πρῶτος δ' ἐπρόσεξε, συνέλεξε καὶ ἐμελέτησε τὰ γλυπτὰ ταῦτα ὁ διάσημος τεχνοκρίτης *Ἰωσὴφ Στρυγόφσκης*, ὁ ὁποῖος καὶ ἔγραψεν ἄξιον λόγου ἄρθρον εἰδικῶς «περὶ τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τοὺς παλαιοβυζαντινοὺς χρόνους» (Die Akropolis in altbyzantinischer Zeit, ἐν Athenische Mittheilungen, τ. XIV, 1889, σ. 271—296). Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν εὑρέθησαν καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη ποικίλα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ διακοσμητικὰ γλυπτά, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀσφαλῶς τῶν παλαιοχριστιανικῶν χρόνων τοῦ 5ου μ. Χ., ἴσως μερικὰ καὶ τοῦ τέλους τοῦ 4ου αἰῶνος (βλ.λ. Ἀθῆναι, *Βυζαντινὴ τέχνη*). Τὰ γλυπτὰ ταῦτα, τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα εὑρίσκονται σήμερον εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν, εἶναι κιονόκρανα, ἐπιστύλια, διάφορα τεμάχια διαζωμάτων κττ., εἶναι δὲ ἡ διακόσμησίς των τοιαύτη, ὥστε ἀσφαλῶς μᾶς δεικνύει τὴν ἄμεσον συνέχισιν τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνικῆς δραστηριότητος εἰς τοὺς παλαιοβυζαντινοὺς χρόνους (λέγων παλαιοβυζαντινοὺς χρόνους ἐννοῶ ἰδίως τὸν 4ον ἕως τὸν 6ον αἰῶνα). Τὰ διακοσμητικὰ θέματα τῶν γλυπτῶν τούτων εἶναι ἡ *ἄκανθα* ἢ μᾶλλον φύλλα κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἀκάνθης σκαλισμένα, φύλλα ἐν γένει εἱλικτὰ καὶ ἄλλα ποικιλοτρόπως ἑλισσόμενα φυτά. Πάντα ταῦτα ἦσαν διακοσμήσεις καὶ εἰς γλυπτὰ καὶ εἰς ζωγραφίας, αἱ ὁποῖαι ἔλαβον ἀνάπτυξιν κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους καὶ ἐξηκολούθησαν νὰ

εἶναι ἀγαπητὰ θέματα καὶ κατὰ τοὺς Βυζαντινούς, τοὐλάχιστον τοὺς παλαιοτέρους.

Ἡ τεχνοκριτικὴ μελέτη τῶν γλυπτῶν τούτων τῆς Ἀκροπόλεως ἔπεισε τὸν Στρυγόφσκην, πείθει δὲ καὶ πάντα γνώστην τῆς Ἑλληνικῆς γλυπτικῆς τῶν περὶ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ χρόνων, ὅτι εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα μ. Χ. ἤκμαζε *Χριστιανικὸν ἐργαστήριον γλυπτῶν*, ἰδίως γλυπτῆς διακοσμήσεως, τὸ ὁποῖον ἦτο μία ἄμεσος συνέχεια τῶν παλαιῶν ἐργαστηρίων τῆς πόλεως. Εἶναι δὲ καὶ πολὺ εὔλογον νὰ παραδεχθῶμεν τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἂν ἐνθυμηθῶμεν τὴν ἀδιάκοπον δραστηριότητα τῶν Ἀθηναϊκῶν σχολῶν γλυπτικῆς καὶ τὴν καθόλου συνέχισιν τοῦ ἀρχαίου βίου εἰς τὸν χριστιανικόν. Ἡ ἀρχαία ψυχὴ διετηρήθη ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας εἰς τὴν μεσαιωνικὴν καὶ ἡ *ἐπιβίωσις* τοῦ ἀρχαίου βίου εἰς τοὺς Ἕλληνας τοῦ Μεσαίωνος, εἶναι πολὺ ἔντονος καὶ πολὺ διαρκής.

Αἱ πρῶται φθοραὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.— Ἕως τὰ τέλη τοῦ 4ου αἰῶνος δὲν ἔγινε μεταβολὴ ἡ καταστροφὴ εἰς τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ φοβερὸς σεισμὸς τοῦ 375, ὁ ὁποῖος ἐπέφερε μεγάλας καταστροφὰς εἰς ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, ἀφῆκεν ἀπείρακτον τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ καλὸν ἄστρον ἐπροστάτευε τὴν προσφιλῆ εἰς τοὺς θεοὺς πόλιν, καὶ οἱ ἐθνικοὶ εἶδον εἰς τὴν σωτηρίαν ταύτην θαῦμα τῶν ἰδικῶν των θεῶν. Ἐν τούτοις ὁ χριστιανισμὸς εἶχεν ἤδη εἰσέλθει εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Πότε ἀκριβῶς; Ἴσως τῷ 353 ἢ 356, κατόπιν τοῦ νόμου τοῦ Κωνσταντίου κατὰ τῆς εἰδωλολατρείας. Πάντως κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 4ου αἰῶνος ὁ Χριστιανισμὸς εἶχεν εἰσαχθῆ εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν εἶχε σιγήσει ἡ ἀρχαία ἐθνικὴ λατρεία. Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ἐπὶ πολὺν ἀκόμη χρόνον δὲν ὑπῆρξεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τόπος χριστιανικῆς λατρείας. Ἔμειναν ἐπὶ πολὺν ἀκόμη χρόνον ἄθικτοι οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν, μετ' ὀλίγα ἔτη, ἐπῆλθεν ὁ ἐξολοθρευτὴς τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ βίου, ὁ τρομερὸς Ἀλάριχος μὲ τοὺς Γότθους του, τῷ 395, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, οὐδὲ τότε ἐπῆλθε καμμία καταστροφὴ εἰς τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως. Ἴσως ἔγιναν βλάβαι τινὲς εἰς οἰκοδομήματα, πρὸ παντὸς εἰς τὰ τείχη, ἀλλ' εἰς τὴν Ἀκρόπολιν οὐδεμία ἀλλαγὴ ἐπῆλθεν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Ἀλάριχος ἐσυνθηκολόγησε μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἀπεχώρησεν εἰρηνικῶς. Οἱ ἐθνικοὶ εἰς τὸν ἐνθουσιασμόν των ἔπλασαν τὸν ὡραῖον θρῦλον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ Πρόμαχος Ἀθηνᾶ «περιήρχετο εἰς τὰ τείχη, ὁποία εἰκονίζεται εἰς τὰ ἀγάλματα, ὡπλισμένη καὶ ὡς ἂν ἔμελλε ν' ἀποκρούσῃ τοὺς ἐφορμῶντας». Ὁ ἀφηγούμενος τὸν θρῦλον τοῦτον *Ζώσιμος* (σ. 253, Βόννης), ἀκμάσας τὸν 5ον αἰῶνα, ἦτο ἐθνικὸς καὶ ἐθεώρει τὸν Χριστιανισμὸν ὡς τὴν κυρίαν ἀφορμὴν τῆς καταστροφῆς τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἕως τὸν 5ον λοιπὸν αἰῶνα ἐσώζετο ἀναμφισβητήτως ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τὸ ἄγαλμα τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς, μεγαλόφωνον τεκμήριον τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ ὅταν ἤρχισε νὰ κατισχύῃ ὁ Χριστιανισμός! Καὶ γενικώτερον ἡ Ἀκρόπολις ἕως τὸν 5ον αἰῶνα διετήρει ὁλόκληρον τὸν ἐξαίσιον στολισμὸν τῶν ἔργων τῆς τέχνης.

Αἱ πρῶται φθοραὶ ἤρχισαν ἴσως ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Β', τοῦ ὁποίου οἱ χρόνοι ὑπῆρξαν ἐπίφοβοι διὰ τὰ μνημεῖα τῆς λατρείας τῶν εἰδώλων. Εὐτυχῶς διὰ τὴν τέχνην δὲν φαίνεται νὰ ἐφηρμόσθησαν αὐστηρῶς τὰ διατάγματα τοῦ Θεοδοσίου Β' καὶ δὴ τὸ διάταγμα τοῦ 435, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ καταστραφοῦν τὰ ἀρχαῖα ἱερά. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν θὰ εἴχομεν σήμερον οὔτε τὸν Παρθενῶνα οὔτε τὸ Ἐρέχθειον. Ἡ ἔμφυτος εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἔστω καὶ Χριστιανούς, ἀγάπη πρὸς τὴν τέχνην ἔσωσε τὰ ἀριστουργήματα αὐτῆς, διότι τὸ αἴσθημα βεβαίως τοῦτο τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὰ ἔργα μεγάλων καλλιτεχνῶν συνετέλεσεν, ὥστε νὰ ἐξευρεθῇ τρόπος ἐπιδείξεως εὐλαβείας καὶ πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ πρὸς τὴν τέχνην, ἦτο δὲ οὗτος ἡ μεταποίησις τῶν ἀρχαίων ναῶν εἰς χριστιανικούς. Εἶναι δὲ τὸ γεγονὸς τοῦτο πολυσήμαντον διὰ τὴν ἱστορίαν, καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τὴν Ἑλληνικὴν καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν καθόλου τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ δεικνύει ὄχι μόνον τὴν συνέχισιν τοῦ ἀρχαίου καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος ἀλλὰ καὶ καθόλου τὴν ἐπιβίωσιν τῶν ἀρχαίων δοξασιῶν καὶ συνηθειῶν, διότι οἱ μεταποιηθέντες ἀρχαῖοι εἰς χριστιανικοὺς ναοὺς ἐξηκολούθησαν ὑπὸ νέον ὄνομα καὶ νέαν μορφὴν παλαιὰς ἀναμνήσεις.

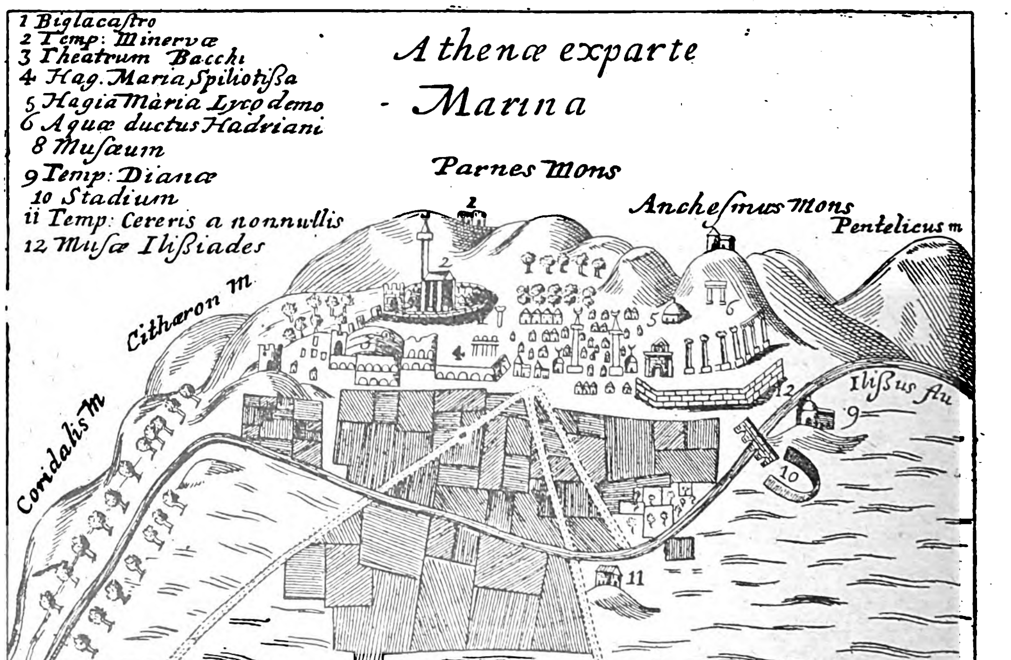

Εἰκ. 33.—Ἡ Ἀκρόπολις μετὰ σχεδίου τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ G. Wheiler.
[De Laborde, τόμ. II, σ. 23]

Digitized by Google

Κατὰ τὸ α' ἥμισυ λοιπὸν τοῦ 5ου αἰῶνος μ. Χ. πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἔγιναν αἱ πρῶται μεταλλαγαὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ὡς καὶ κατ' ἀνάγκην αἱ πρῶται βλάβαι ἀρχαίων μνημείων. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀφῃρέθησαν, φαίνεται, ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν δύο μεγάλα καλλιτεχνήματα,

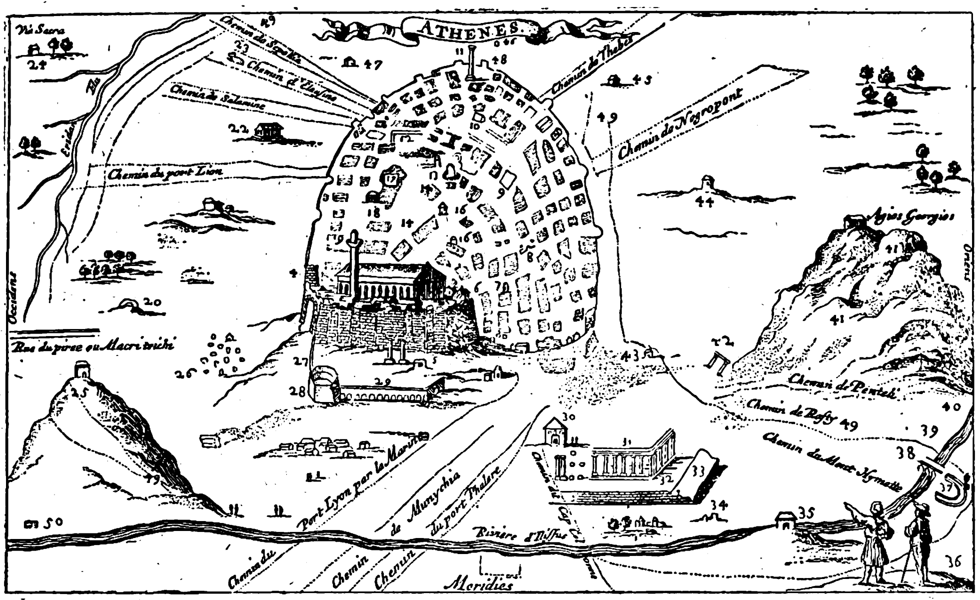

Εἰκ. 34.—Ἑτέρα ἄποψις τῆς Ἀκροπόλεως μετὰ τῶν Ἀθηνῶν κατὰ *J. Spon.*

ἡ *Πρόμαχος* καὶ ἡ *Παρθένος Ἀθηνᾶ*. Περὶ τῆς κολοσσικῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς δὲν ἔχομεν μετὰ τοὺς χρόνους τούτους μνείαν. Τί ἔγινεν ὁ κολοσσὸς ἐκεῖνος, ὡς καὶ ὁ ἄλλος τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐν τῇ Ὀλυμπίᾳ, μένει ἄγνωστον. Κατεστράφησαν ὑπὸ βαρβάρων ἢ ὑπὸ Χριστιανῶν; ἡ ἱστορία σιωπᾷ. Περὶ δὲ τῆς Παρθένου ἔχομεν ρητὴν μαρτυρίαν, ἀναφερομένην εἰς τὸν φιλόσοφον *Πρόκλον*, ὅστις ἔζη εἰς τὰς Ἀθήνας περὶ τὰ μέσα τοῦ 5ου αἰῶνος. Ὁ βιογράφος τοῦ Πρόκλου *Μαρῖνος* ἀναφέρει (Πρόκλος, 30) ὅτι ἡ θεὰ ἐφάνη καθ' ὕπνους εἰς τὸν φιλόσοφον «ἡνίκα τὸ ἄγαλμα αὐτῆς τὸ ἐν Παρθενῶνι τέως ἱδρυμένον ὑπὸ τῶν καὶ τὰ ἀκίνητα κινούντων μετεφέρετο». Τότε λοιπόν, φαίνεται, περὶ τὰ μέσα τοῦ 5ου αἰῶνος, τὸ μεγαλούργημα τοῦ Φειδίου, ἡ χρυσελεφαντίνη Παρθένος Ἀθηνᾶ, μετεκομίσθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Αἱ κατόπιν τύχαι τοῦ ἀγάλματος ἀγνοοῦνται. Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον πάλιν καὶ ὅλος ὁ Παρθενὼν θὰ μετεποιήθη εἰς ναὸν χριστιανικόν, ἀφιερωθείς, πιθανόν, εἰς τιμὴν τῆς *Ἁγίας Σοφίας* ὄχι ἱερομάρτυρός τινος, Ἁγίας Σοφίας, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν ἀφιερωμένοι καὶ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναοὶ αὐτῆς, καὶ ἡ καεῖσα βασιλικὴ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ἡ τρουλλωτὴ βασιλικὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸ μεγαλούργημα τῆς Βυζαντινῆς τέχνης. Ὁ Στρυγόφσκης εἰκάζει ὅτι δὲν ἐγυμνώθη ὁ Παρθενὼν ὅλων τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων αὐτοῦ καὶ φέρει πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του αὐτὴν τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τοῦ Κωνσταντίνου ἐν τῇ βασιλευούσῃ, ἡ ὁποία γνωρίζομεν ὅτι περιεῖχε 427 ἀρχαῖα ἀγάλματα.

Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον πιθανὸν καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι ναοὶ τῆς Ἀκροπόλεως νὰ ἔγιναν χριστιανικοί, καὶ δὴ τὸ Ἐρέχθειον, τὸ ὁποῖον ἀφιερώθη εἰς τὴν Θεοτόκον, καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Καὶ τὴν ἰδέαν ταύτην ὅτι πρὸ τῶν μέσων τοῦ 5ου αἰῶνος ἤρχισεν ἡ μεταποίησις ἀρχαίων ναῶν εἰς χριστιανικοὺς εἰς τὰς Ἀθήνας ἐνισχύει ἡ ἀνάμνησις τῆς περιφήμου Αὐτοκρατείρας Ἀθηναΐδος. Ἐκάθητο τότε εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως βασίλισσα Ἀθηναία, ἡ πολυθρύλητος κόρη τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου, ἡ *Ἀθηναΐς*, ἡ ἐκχριστιανισθεῖσα *Εὐδοκία*, ἡ ὁποία βεβαίως ἐν τῷ ζήλῳ αὐτῆς ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ ἔλαβε φροντίδα περὶ ἐνισχύσεως τῆς νέας θρησκείας εἰς τὴν πατρίδα αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως, νομίζω, πρόνοιαν διὰ νὰ μὴ γίνουν καταστροφαὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα.

Ἤδη ἀπομένει τὸ ἐρώτημα: ἐκτίσθησαν κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι, ὡς νέα οἰκοδομήματα, εἰς τὴν Ἀκρόπολιν;

Τὰ τεμάχια γλυπτῶν τὰ παλαιοβυζαντινά, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, θὰ ἠδύναντο νὰ δώσουν λαβὴν εἰς τοιαύτην ὑπόθεσιν. Ὁ Στρυγόφσκης θεωρεῖ, ὅτι εἶναι τοῦτο δυνατόν, ἂν καὶ τὰ πλεῖστα τῶν χριστιανικῶν γλυπτῶν ἠδύναντο νὰ μετακομισθοῦν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀπὸ τὴν κάτω πόλιν. Ἐπίσης καὶ ὁ *Leclercq* θεωρεῖ πιθανὴν τὴν οἰκοδομὴν χριστιανικῶν ναῶν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν (ἄρθρον Athènes ἐν *Cabrol*, Dictionnaire des antiquités chrétiennes). Θὰ ἐπροτίμων ὅμως νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ Ἀκρόπολις δὲν ἔπαθε οὐδὲ τότε τόσην μεγάλην ἀλλοίωσιν, τὴν ὁποίαν θὰ ἐπέφερον νέα οἰκοδομήματα ἐπ' αὐτῆς. Εὐλογώτατον εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὅτι πλεῖστα γλυπτὰ προέρχονται ἀπὸ τὴν κάτω πόλιν, ἄλλα δέ τινα, τὰ μεγαλύτερα, ὅτι κατεσκευάσθησαν πρὸς διακόσμησιν αὐτῶν τούτων τῶν εἰς χριστιανικοὺς μετατραπέντων ἀρχαίων ναῶν. Νομίζω ὅτι ἡ Ἀκρόπολις ἕως τὸν 10ον αἰῶνα θὰ εἶχε μείνει ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ὄψιν, τὴν ὁποίαν ὀλίγον θὰ μετέβαλον οἱ εἰς ἀρχαίους ναοὺς ἐγκαθιδρυθέντες χριστιανικοί.

Ἡ Ἀκρόπολις ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.—Εὔλογον εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὅτι κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα, τὸν αἰῶνα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ μεγαλοπράγμονος ἐκείνου προμάχου τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐξηκολούθησε καὶ ἐνισχύθη ἔτι μᾶλλον καὶ εἰς τὰς Ἀθή-

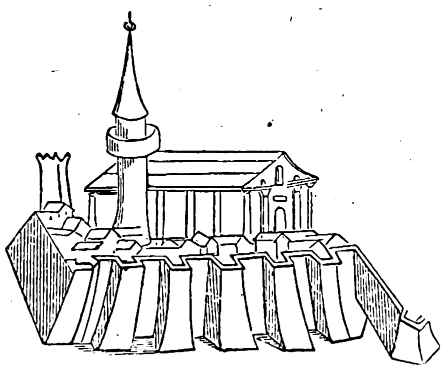

Εἰκ. 35.—Ἡ Ἀκρόπολις πρὸ τῆς καταστροφῆς του 1687 κατὰ σχεδιάγραμμα τοῦ πατρὸς Κορονέλλι.

νας, καὶ δὴ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἐγκαθίδρυσις τῆς χριστιανικῆς λατρείας. Κατὰ τὸν Γρηγορόβιον «δὲν θὰ ἦτο τολμηρὸν νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπεσφράγισε τὴν παρ' αὐτοῦ κατάπαυσιν τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν διὰ τῆς εἰς ἐκκλησίαν μεταβολῆς τοῦ Παρθενῶνος» (Ἱστορία τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, τ. Α' σ. 131, μετάφρασις *Σπ. Λάμπρου* ἐν τῇ Βιβλιοθ. Μαρασλῆ). Καὶ ἡ μὲν μεταποίησις εἶχε γίνει ἤδη, ὡς φαίνεται πιθανώτερον ἀπὸ τὸν 5ον αἰῶνα, εἶναι ὅμως πολὺ εὔλογον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς πρῶτος ἐπέφερε τὰς σπουδαίας μεταβολὰς εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὡς καὶ εἰς ἄλλους ἀρχαίους ναούς, αἱ ὁποῖαι ἀνεδείκνυον αὐτοὺς πραγματικὰς ἐκκλησίας. Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς παλαιᾶς φιλοσοφικῆς διδασκαλίας βεβαίως θὰ ἐνισχύθη μὲ τὴν κτίσιν ἐκκλησιῶν εἰς τὰς Ἀθήνας, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ὑπῆρξεν εἷς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους φιλοικοδόμους βασιλεῖς, ἰδίως δὲ πολυαρίθμων ἐκκλησιῶν κτίτωρ, τὰς ὁποίας ἔκτισεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μετὰ τῆς «εὐσεβεστάτης Αὐγούστης Θεοδώρας».

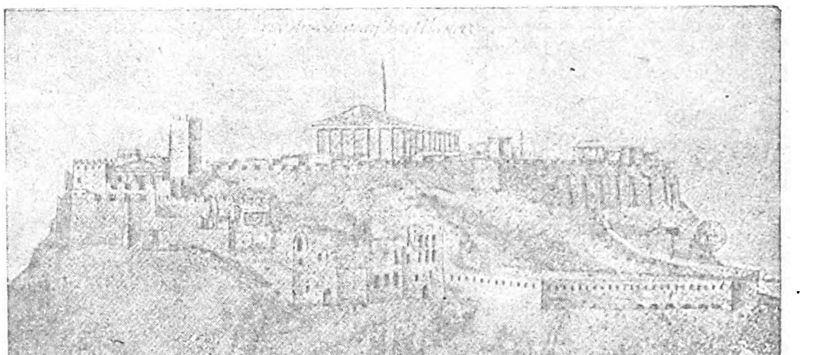

Εἰκ. 36.—Ἄποψις τῆς Ἀκροπόλεως μὲ τὸν Παρθενῶνα ὡς τζαμίον, ἐξ οὗ τεκμαίρεται ὅτι ὁ Παρθενὼν πρὸ τῆς καταστροφῆς του (1687) ἦτο ἄνευ στέγης.
[M. L. D'Ooge: «The Acropolis of Athens» σ. 33]

Γνωρίζομεν δὲ ὅτι ἡ παλαιὰ μονὴ τοῦ Δαφνίου ἦτο τοῦ 6ου αἰῶνος, τὸ δὲ σωζόμενον μέρος τοῦ περιβόλου αὐτῆς, πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς Ἐλευσῖνος, παρέχει τὰ γνωρίσματα τῶν στρατιωτικῶν κτισμάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Καὶ τοῦτο λοιπὸν τὸ γεγονός, ὅτι ἔχομεν ἤδη καὶ ἄλλα κτίσματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ περὶ τὰς Ἀθήνας, ἐνισχύει τὴν εἰκασίαν, ὅτι καὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐξετέλεσεν οἰκοδομικὴν ἐργασίαν. Δὲν φαίνεται πιθανὸν νὰ ἔκτισε νέον χριστιανικὸν κτίσμα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἔχομεν ὅμως πάντα λόγον νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ χρονολογοῦνται αἱ μεταβολαί, αἱ ὁποῖαι ἀνέδειξαν τὸν Παρθενῶνα ὡς ἀληθῆ χριστιανικὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὀρθοδόξου οἰκοδομικῆς. Ἡ στέγη μετεβλήθη εἰς θόλον, ἴσως καὶ τροῦλλος ἀκόμη ἐστέγασε τότε τὸ μεγαλούργημα τοῦ Ἰκτίνου.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλα λείψανα ἔχομεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῆς οἰκοδομικῆς δραστηριότητος τῶν Ἰουστινιανείων χρόνων. Διότι εἰς τοὺς χρόνους τούτους ἀποδίδεται ὑπό τινων ἀρχαιολόγων (τοῦ Burnouf, τοῦ Bursian κ. λ.) ὁ εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς Ἀκροπόλεως περίβολος αὐτῆς, διὰ τῆς πύλης τοῦ ὁποίου, προστατευομένης ὑπὸ δύο τετραγώνων πύργων, εἰσερχόμεθα καὶ σήμερον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ σημερινὴ λοιπὸν εἴσοδος τῆς Ἀκροπόλεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἄρχεται ἡ κλῖμαξ τῆς ἀνόδου, ἐντὸς τοῦ βυζαντινοῦ ὀχυρώματος, χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὸ Ἰουστινιάνειον τοῦτο τεῖχος ἀπέχει τριάκοντα καὶ ἓξ μέτρα ἀπὸ τὰ Προπύλαια, ἡ δὲ πύλη καὶ οἱ τετράγωνοι πύργοι, ὡς καὶ ὁ περίβολος οὗτος εἶναι οἱ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῶν Γάλλων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Beulé ἀνακαλυφθέντες τῷ 1852. Ἡ πύλη κεῖται εἰς τὸν ἄξονα τῆς μεσαίας εἰσόδου τῶν Προπυλαίων καὶ «ἡ ἁρμονικὴ αὕτη συσχέτισις τῆς προσόψεως τῆς Ἀκροπόλεως μὲ τὴν θαυμασίαν πρόσοψιν τῶν Προπυλαίων, τὰ ὁποῖα ὑψοῦντο ὑπὲρ αὐτήν, ἡ εἴσοδος αὕτη τῆς ἱερᾶς Ἀκροπόλεως, τοῦ μεγάλου ἱεροῦ τῆς Ἀθηναϊκῆς λατρείας» ἔκαμε τὸν Beulé, ἐνθουσιῶντα, νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἀπεκάλυψεν, ἐπεσκευασμένην κατόπιν, ἀλλ' αὐτὴν τὴν παλαιὰν εἴσοδον, καὶ νὰ χαράξῃ τὴν παρ' αὐτὴν ἀποκειμένην θριαμβευτικὴν ἐπιγραφὴν ὅτι ἡ Γαλλία ἀπεκάλυψε τὴν πύλην, τὰ τείχη, τοὺς πύργους καὶ τὴν κλίμακα τῆς Ἀκροπόλεως (βλ. *Beulé*, l'Acropole d'Athènes, 2αν ἔκδοσ. σ. 50 ἑξ).

Ἡ Ἀκρόπολις φρούριον.—Ὁ κατώτερος καὶ μεταγενέστερος τῶν Βυζαντινῶν χρόνων περίβολος οὗτος τῆς Ἀκροπόλεως, ἡ πύλη ἡ ὠχυρωμένη, ἡ ὑπὸ δύο πύργων προστατευομένη, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἄρχεται ἡ κλῖμαξ τῆς ἀνόδου, δίδουσιν εἰς τὸν ἱερὸν βράχον ὄψιν φρουρίου. Καὶ πραγματικῶς ἡ Ἀκρόπολις ἀπὸ τὸν 3ον μ. Χ. αἰῶνα εἶχε μεταβληθῆ εἰς φρούριον. Παρῄχοντο πλέον οἱ χρόνοι τῆς κυριαρχίας τῶν ἀρχαίων θεῶν, ἔπαυον αἱ πρὸς λατρείαν αὐτῶν ἄνοδοι τῶν πιστῶν τῆς παλαιᾶς θρησκείας, ἔπαυον καὶ αἱ λαμπρόταται πανηγυρικαὶ πομπαὶ τῶν Παναθηναίων. Ἀργότερα, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, δὲν ἦτο πλέον ἡ Ἀκρόπολις παρὰ ἓν φρούριον.

Ἡ μετατροπὴ τοῦ χώρου λατρείας καὶ τέχνης εἰς κάστρον πρὸς φύλαξιν τῶν κατοίκων ἔγινε βεβαίως κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, ἴσως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 3ου αἰῶνος. Ὁ Ἀλάριχος ἀναμφιβόλως εὗρεν ἰσχυρῶς ὠχυρωμένην τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ δὲ συστηματικὴ ὀχύρωσις αὐτῆς διὰ τοῦ κατωτέρου τείχους καὶ τῶν πύργων δύναται νὰ εἶναι, ὡς ἐλέχθη, τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τῶν χρόνων κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ μέγας ἐκεῖνος οἰκοδόμος βασιλεὺς ἐκάλυπτε τὰ ἀπέραντα σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ὁλόκληρον τὴν Ἑλληνοϊλλυρικὴν χερσόνησον μὲ ὀχυρώματα, ὡς ἐτείχισε καὶ εἰς μικρὸν διάστημα ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως διὰ περιβόλου φρουριακοῦ τὴν παλαιὰν μονὴν τοῦ Δαφνίου, τὴν μονὴν τοῦ 6ου αἰῶνος, τῆς ὁποίας μόνον λείψανα σώζονται σήμερον.

Digitized by Google

Ἔκτοτε ἡ Ἀκρόπολις εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς φρούριον, ὡς ἄλλως ἐλέγετο καὶ εἰς παλαιοτέρους χρόνους. Τὸ θλιβερὸν εἶναι ὅτι καὶ ἡ ἱερὰ ὀνομασία *Ἀκρόπολις* καὶ αὐτὴ ἀπεσβέσθη ἀπὸ τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων. Οὐδ' αὐτοὶ οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουν τὸ ὄνομα *Ἀκρόπολις*. Οἱ Φράγκοι ὠνόμασαν τὴν Ἀκρόπολιν ***Castel Setines,*** ἤτοι κάστρον τῶν Ἀθηνῶν, (καὶ ἡ λέξις ***Ἀθῆναι*** εἶχε παραφθαρῇ εἰς ***Setines),*** οἱ δὲ Σκανδιναυοὶ ναυτικοὶ ***Athenisborg*** (bourg = κάστρον. Βλ. *Γρηγοροβίου,* Ἱστορίαν τῆς πόλεως Ἀθηνῶν μετάφρ. *Σπ. Λάμπρου,* τόμ. Α' σελ. 142, Βιβλιοθ. Μαρασλῆ). Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἀκόμη, καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν οἱ ἐγχώριοι Ἀθηναῖοι ἐκάλουν τὴν Ἀκρόπολιν *κάστρον* καὶ ὡς τοιοῦτον εἶχε γίνει ὀνομαστὸν κατὰ τὰ ἔτη τοῦ Ἱεροῦ ἀγῶνος.

Ἡ μετατροπὴ τοῦ Παρθενῶνος.— Ἀλλ' ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει μνημείων κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους. Ἐν συνόψει ἀλλὰ καὶ ἐν ἀληθείᾳ δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ ἀρχαϊκὴ ὄψις τῆς Ἀκροπόλεως δὲν ἤρχισε νὰ μεταβάλλεται ἐν τῷ συνόλῳ, καὶ μάλιστα εἰς μικρὸν βαθμόν, παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν 6ον αἰῶνα, ἀπὸ τὸν αἰῶνα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔγιναν βεβαίως αἱ ἐργασίαι πρὸς μετατροπὴν τοῦ Παρθενῶνος, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων μνημονευθέντων ναῶν, εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν. Κατὰ παλαιὰν ἐπιγραφὴν (C. S. Gr. τ. IV ἀρ. 8660) ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐγκαινιάσθη ὁ Παρθενὼν εἰς χριστιανικὸν ναὸν (βλ. λ. **Ἀθῆναι,** *Βυζαντινὴ τέχνη*).

Εἰς τὸ ἐν σελ. 215 διάγραμμα τοῦ Παρθενῶνος μεταβεβλημένου εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν (εἰκ. ἀρ. 45), διαγράφονται ἐμφανῶς αἱ μεταποιήσεις, οἱ τρεῖς δρόμοι ἤτοι κλιταί, εἰς τὰς ὁποίας διαιρεῖται ὡς χριστιανικὴ βασιλική, ὁ νάρθηξ, τὸ ἅγιον βῆμα, ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ. Πρέπει δὲ νὰ ὑπομνησθῇ καὶ τὸ σχέδιον τοῦ Ἑνετοῦ μηχανικοῦ Verneda (Veduta del castello d'acropolis dalla parte di Tramontana), τῆς 26 Σεπτεμβρίου 1687, τὴν θλιβερὰν νύκτα, κατὰ τὴν ὁποίαν διὰ βόμβας κατεστρέφετο τὸ ἕως τότε ἀκέραιον σωζόμενον, παρὰ τὰς μεταλλαγάς, μεγαλούργημα τοῦ Ἰκτίνου. Εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο (βλ. κατωτέρω εἰκόνα ὑπ' ἀριθ. 38) μεταξὺ τῶν φλογῶν, αἱ ὁποῖαι κατακαίουν τὸ οἰκοδόμημα, βλέπομεν ὑψηλὸν καὶ ῥαδινὸν κωδωνοστάσιον. Ἴσως τὸ κωδωνοστάσιον τοῦτο νὰ εἶναι ὁ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὅτε μετετράπη πάλιν ὁ ναὸς εἰς τζαμίον, ἀνεγερθεὶς μιναρὲς (βλ. **Ἀθῆναι**-***Βυζαντινὴ τέχνη***). Ἐκεῖνα τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα πρέπει καὶ πάλιν νὰ τονισθοῦν ἐνταῦθα, εἶναι ὅτι αἱ ἐργασίαι τῶν Χριστιανῶν τεχνιτῶν τοῦ 6ου αἰῶνος δεικνύουν τεχνικὴν δεξιότητα, ὅτι κατ' ἀκολουθίαν διετηροῦντο ἀκόμη εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν αἱ ἀρχαῖαι καλλιτεχνικαὶ παραδόσεις, καὶ προσέτι ὅτι ἡ πλήρης διασκευὴ τοῦ Παρθενῶνος εἰς ἐκκλησίαν θὰ συνεπληρώθη εἰς τοὺς μέσους Βυζαντινοὺς χρόνους. Ὁ Βασίλειος Β', ὅτε ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὰς ἀρχὰς τοῦ 11ου αἰῶνος, εὗρε τὸν Παρθενῶνα μεταβεβλημένον εἰς λαμπροτάτην καὶ τελείαν χριστιανικὴν *βασιλικὴν* (περὶ τῶν τοιχογραφιῶν, αἱ ὁποῖαι τὸν ἐστόλιζον, βλ. λ. Ἀθῆναι, *Βυζαντινὴ τέχνη*).

Σήμερον ὅμως, μετὰ τὰς γενομένας μάλιστα ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων ἐργασίας ἐπαναφορᾶς τοῦ μνημείου εἰς τὴν προτέραν μορφήν, οὐδὲν ἄλλο χριστιανικὸν ἴχνος ἀπέμεινε παρὰ μόνον λείψανα τοιχογραφιῶν, ὡς λέγει καὶ ὁ Burnouf τῷ 1877, καὶ ἐπιγραφικά τινα χαράγματα εἰς τοὺς τοίχους καὶ τοὺς κίονας. «Ταῦτα εἶναι τὰ μόνα ἴχνη, λέγει ὁ Γάλλος σοφός, τὰ ὁποῖα ὁ Χριστιανισμὸς ἀφῆκεν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως».

Ἀλλ' οὐδὲ καὶ τὸ χριστιανικὸν ὄνομα τοῦ Παρθενῶνος διετήρησεν ἡ μνήμη τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. Τὸ ὄνομα τῆς *Ἁγίας Σοφίας* εἶναι πιθανὸν νὰ ἀπεδόθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὸν Παρθενῶνα, κατόπιν, φαίνεται, ἡ Χριστιανὴ Παρθένος ἀντικατέστησε τὴν ἀρχαίαν, καὶ ὁ ναὸς ἐτιμήθη εἰς τὸ ὄνομα τῆς Θεοτόκου τῆς *Ἀθηνιωτίσσης*. Τὸ βέβαιον εἶναι καὶ τὸ σημαντικώτατον διὰ τὴν πιστοποίησιν τῆς αἴγλης, τὴν ὁποίαν ἐξήσκησε πάντοτε καὶ ἐξασκεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον ὁ ἀρχαῖος κόσμος, ὅτι σήμερον ὁ Παρθενὼν κα

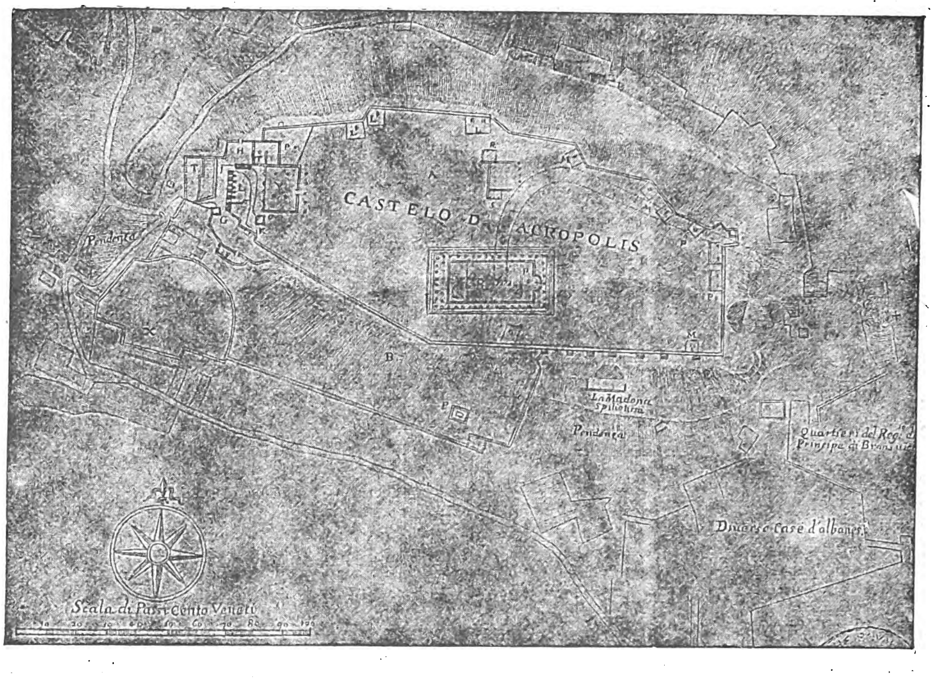

Εἰκ. 37.—Σχεδιάγραμμα τῆς Ἀκροπόλεως περιλαμβάνον τὴν τροχιὰν τοῦ βλήματος τὸ ὁποῖον ἀνετίναξε τὴν πυριτιδαποθήκην τοῦ Παρθενῶνος.

[Σχέδιον τοῦ λοχαγοῦ Verneda χαραχθὲν διαρκούσης τῆς πολιορκίας.]

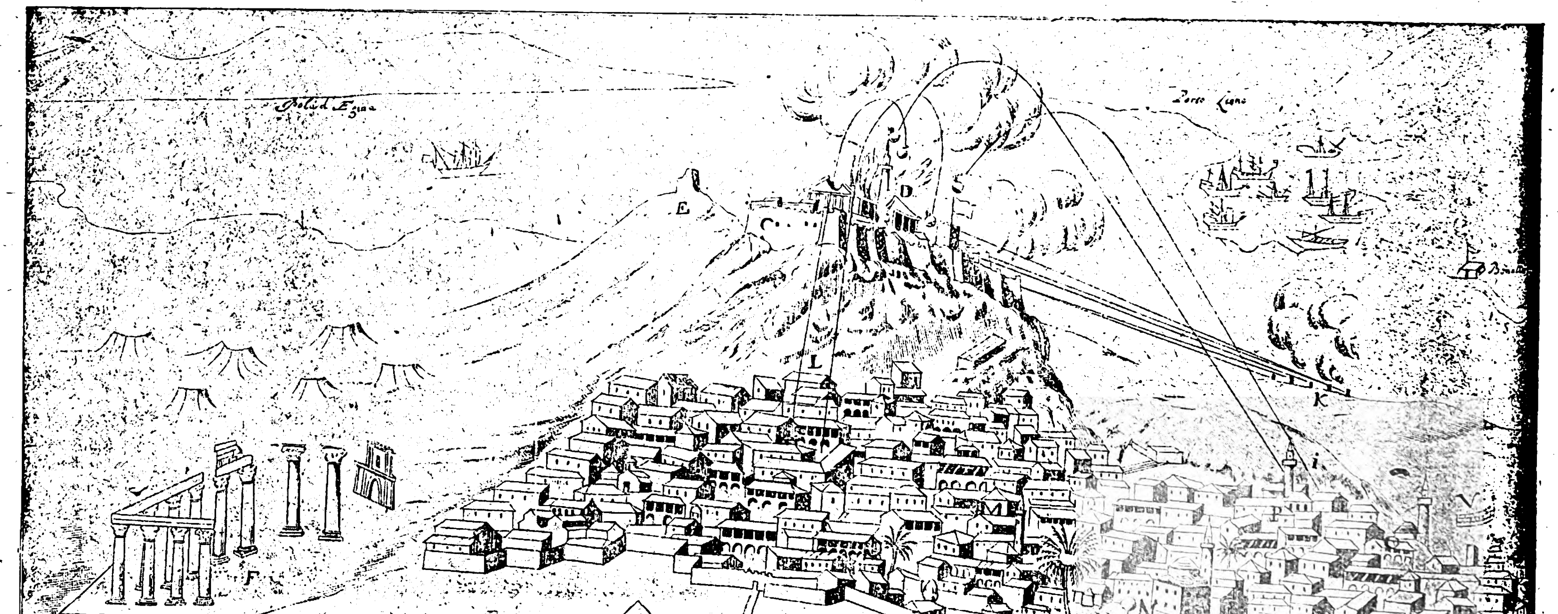

Εἰκ. 39.—Σχεδιάγραμμα τῆς Ἀκροπόλεως δεικνῦον τὴν τροχιὰν τῶν βλημάτων τὰ ὁποῖα κατέστρεψαν τὸν Παρθενῶνα (16,26 Σεπτεμβρίου 1687). Δεξιὰ

Digitized by Google

ὅλη ἡ Ἀκρόπολις, οὐδεμίαν ἀνάμνησιν διατηροῦν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ οὐδὲν ἄλλο αἴσθημα παράγουν εἰς τὸν ἐπισκέπτην, ἔστω καὶ τὸν ὀρθόδοξον, παρὰ μόνον τὸν θαυμασμὸν πρὸς τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν εὔκλειαν τῶν ἀρχαίων μνημείων. Οὕτως ἀληθῶς ἀθάνατα, *«ἀγήρω τὴν ὄψιν»*, ὡς προφητεύων εἶπε πρὸ αἰώνων ὁ Πλούταρχος, ἀπομένουσι τὰ μεγαλουργήματα τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Ἰκτίνου, ἐπὶ τὰ ὁποῖα πλανᾶται αἰωνίως τὸ ἀειθαλὲς πνεῦμα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου.

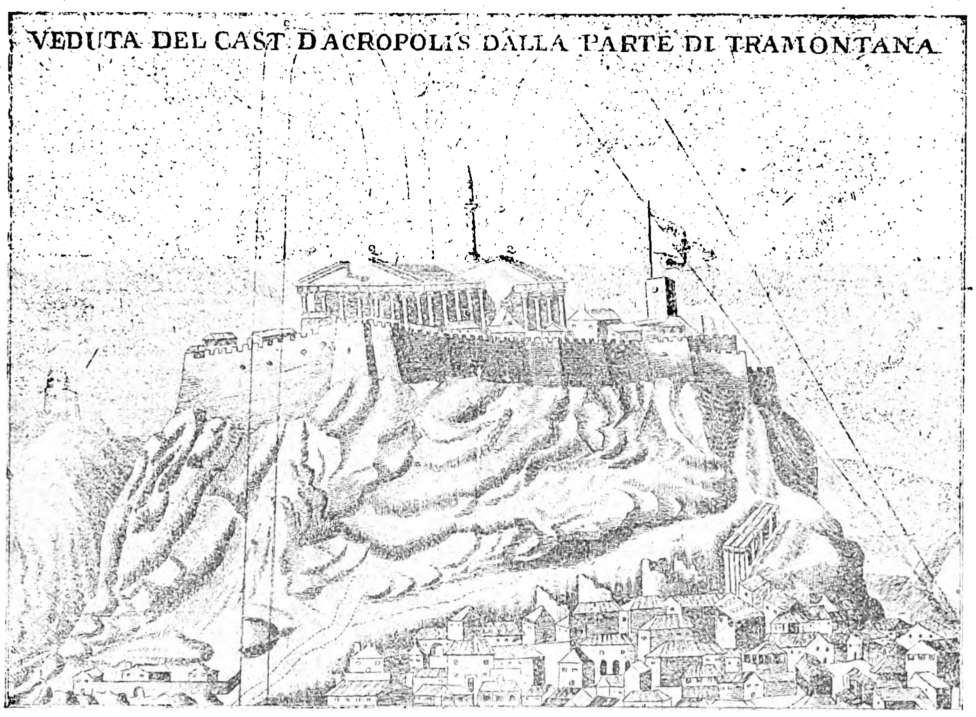

Εἰκ. 38.— Ἄποψις τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὸν Φανέλλι.
[Προφανῶς μεταγραφὴ τοῦ σχεδίου Verneda, βλ. εἰκ. 39.]

Τὸ Ἐρέχθειον, τὰ Προπύλαια καὶ ἡ Ἄπτερος Νίκη.—Κατὰ τὸν ἴδιον 6ον αἰῶνα, τὸν αἰῶνα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, μετεποιήθησαν, ὡς φαίνεται, καὶ τὸ *Ἐρέχθειον* καὶ ὁ ναὸς τῆς *Ἀπτέρου Νίκης* εἰς χριστιανικοὺς ναούς. Ὁ περίκομψος Ἰωνικὸς ναός, τὸ Ἐρέχθειον, ἀφιερώθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου, σώζει δὲ ἀκόμη τὰ ἴχνη τῆς ἐκχριστιανίσεως αὐτοῦ. Εἰς τοῖχον τοῦ Ἐρεχθείου ἀνεγνώσθη ἡ ἐπιγραφή: *«† Θεοδόχε δέσποινα ... σῶζε καὶ φύλαττε τὸν σὸν ἱκέτην Διονύσιον»*. Ὁ δὲ Ράλλος ἀρχαιολόγος Burnouf εὗρεν ἐπιγραφὴν «...is ac matris» = (virgin)is ac matris. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶναι τῆς ἐποχῆς τῆς Λατινοκρατίας, δεικνύει δὲ καὶ αὕτη ὅτι ἡ ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ ἐκκλησία ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν Θεοτόκον (βλ. *Beulé,* L'Acropole d'Athènes, 1862, σ. 342 ἑξ.).

Ἄλλη ἐκκλησία ἱδρύθη εἰς τὸν κομψότατον ναΐσκον τῆς Ἀπτέρου Νίκης, περὶ τῆς ὁποίας ὅμως δὲν ἔχομεν περισσοτέρας εἰδήσεις. Ἐπίσης καὶ εἰς τὰ Προπύλαια, εἰς τὸ νότιον προτείχισμα, ἐγκαθιδρύθη ἐκκλησίδιον. Ὁ παλαιὸς ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων Πιττάκης, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἔγραψε περὶ τῶν μεταποιήσεων ναῶν εἰς ἐκκλησίας, ἀναφέρει ὅτι εὗρεν εἰς τὰ Προπύλαια τοιχογραφίας τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ, εἰκάζει δὲ ὅτι τὸ ναΐδιον τοῦτο ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τοὺς Ταξιάρχας, ὡς φύλακας τῆς εἰσόδου τῆς χριστιανικῆς Ἀκροπόλεως. Ἡ εἰκασία τοῦ Πιττάκη εἶναι εὐφυής, δὲν εἶναι δὲ καὶ ἀπίθανος, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν πόσον ἐπρόσεχον οἱ παλαιοὶ Χριστιανοὶ ν' ἀποδίδουν εἰς τὰ ἀρχαῖα οἰκοδομήματα, τὰ μεταβαλλόμενα εἰς ἐκκλησίας, ὀνόματα συναρμοζόμενα πρὸς τὴν ἀρχαίαν χρῆσιν αὐτῶν. Δὲν μοὶ φαίνεται ἐν τούτοις πιθανὸν ν' ἀνήκῃ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ εἰς τὰ Προπύλαια ναΐδιον τῶν Ταξιαρχῶν, ἂν ὄντως ἱδρύθη· θὰ εἶναι χρόνων μεταγενεστέρων, τοῦ 10—12ου αἰῶνος, ἀφοῦ μάλιστα εἶχε τοιχογραφίας τὰς ὁποίας εἰς ταύτην τὴν περίοδον πρέπει ν' ἀναφέρωμεν, ὅπως καὶ τὰς τοῦ Παρθενῶνος. Κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ μετετράπησαν εἰς ἐκκλησίας καὶ τὰ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὰ περὶ αὐτὴν πολυάριθμα ἀρχαῖα ἱερὰ καὶ ἡρῷα καὶ τεμένη (βλ. λ. Ἀθῆναι, τ. Β' σ. 192).

Ἐκτίσθη ἐκκλησία εἰς τὴν Ἀκρόπολιν;— Ἡ χριστιανικὴ ὄψις τῆς Ἀκροπόλεως, ὁ καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν ἐκχριστιανισμὸς αὐτῆς, ἤρχισεν ἀπὸ τὸν 6ον αἰῶνα. Τὸ ἀρχαῖον ὅμως πνεῦμα ἐπλανᾶτο πάντοτε ἐπάνω εἰς τὸν ἱερὸν βράχον. Οἱ μετατραπέντες ναοὶ ἀνεμίμνησκον μὲ τὰ χριστιανικὰ ὀνόματά των τὰ ἐπώνυμα τῶν ἀρχαίων θεῶν καὶ ἡρώων, καὶ οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι Ἀθηναῖοι χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἀνήρχοντο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν διὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν νέον Θεὸν καὶ τοὺς νέους Ἁγίους αὐτῶν, ἐθεώρουν τούτους ὡς συνεχίζοντας τὸ ἔργον τῶν ἀρχαίων ἡρώων εἰς τὴν προστασίαν τῆς πόλεως. Τὸ σπουδαιότατον τοῦτο διὰ τὴν ὅλην ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ φαινόμενον τῆς ἐπιβιώσεως τῶν ἀρχαίων δοξασιῶν καὶ εἰς τὸν χριστιανισμόν, τὸ βλέπομεν ἐμμονώτατον εἰς τὰς Ἀθήνας (βλ. τ. Β', σελ. 192 λεπτομερείας περὶ τῆς ἐπιβιώσεως ταύτης, τῆς Christianisierung des Heidentums, ὡς τὴν ὀνομάζουν ἐπιτυχῶς οἱ Γερμανοί).

Πρὸ παντὸς δὲ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ἱερώτατον καὶ ἀποκλειστικὸν τέμενος τῆς ἀρχαίας λατρείας τῆς τέχνης, ἡ ἐπιβίωσις τοῦ ἀρχαίου πνεύματος ἴσως συνετέλεσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐξ ὁλοκλήρου κτίσιν μεγάλης χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὅτι πλεῖστα καὶ σπουδαιότατα εἶναι τὰ χριστιανικὰ γλυπτά, παλαιοβυζαντινὰ καὶ τῆς μέσης Βυζαντινῆς περιόδου, τὰ

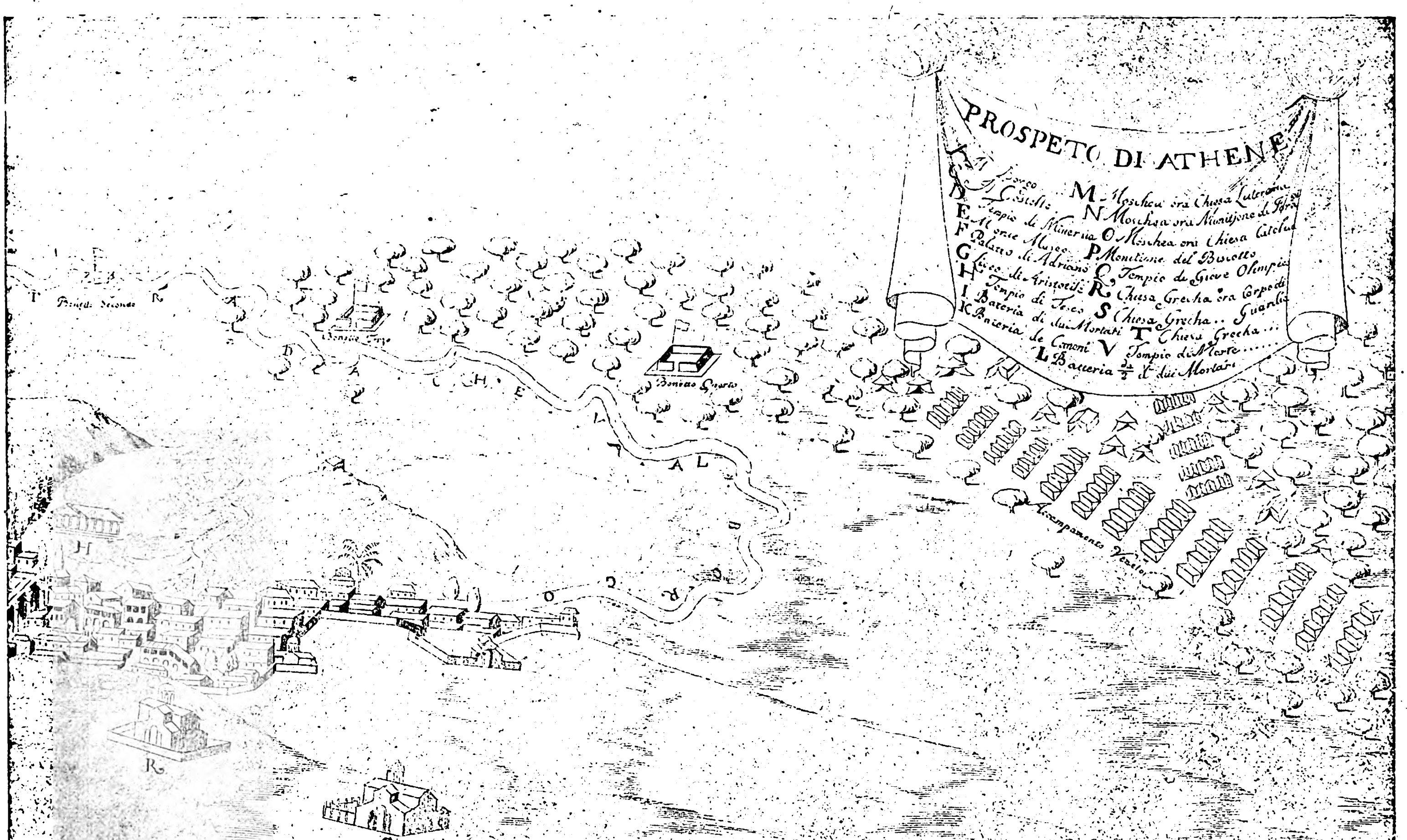

Εἰκ. 39.— *φαίνεται ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ὁ ἐλαιὼν καὶ τὸ στρατόπεδον τῶν Ἐνετῶν.*
[Τοῦ μηχανικοῦ Verneda, παρακολουθοῦντος τὸν Καίνιξμαρκ].

Digitized by Google

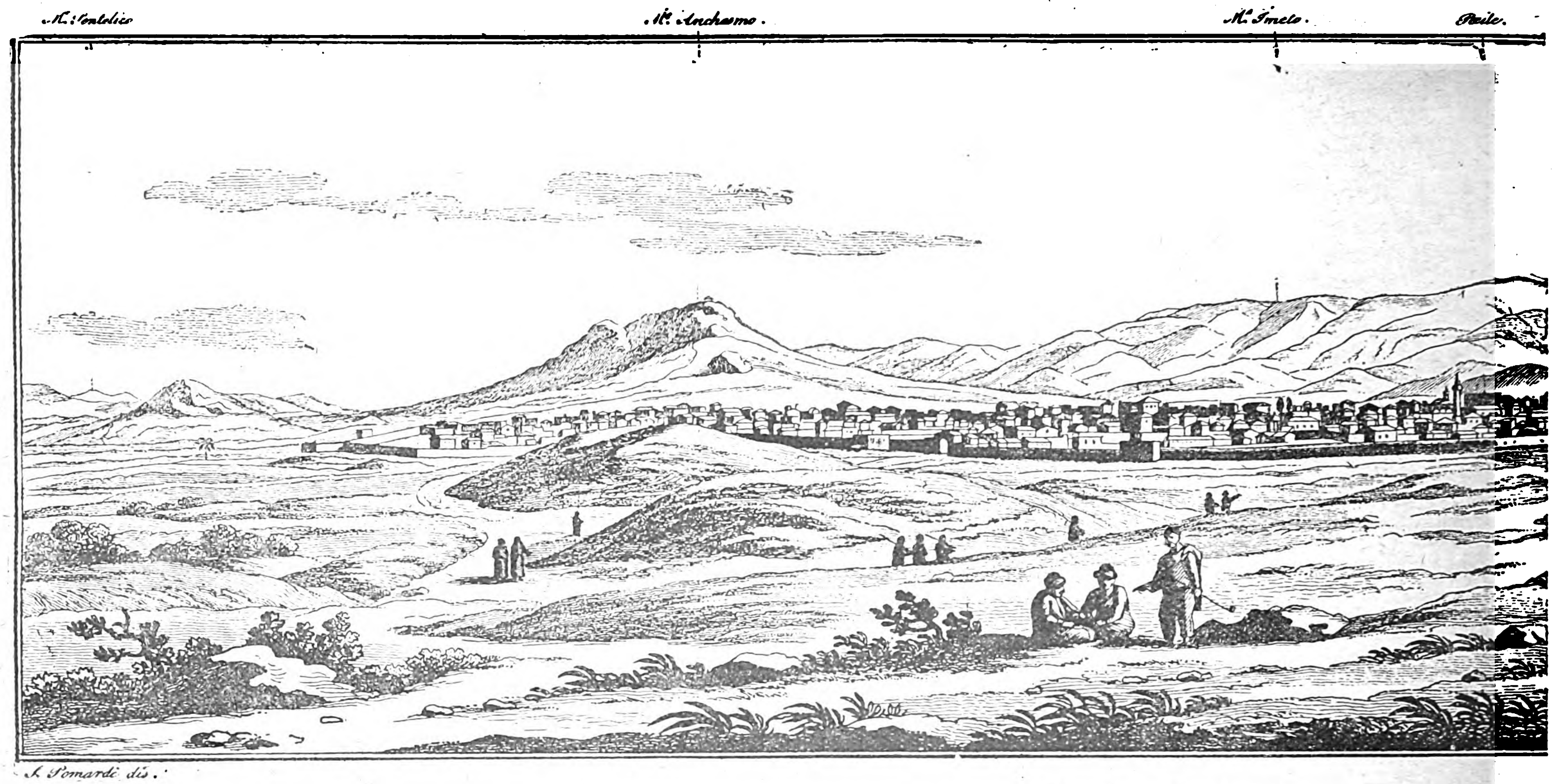

Εἰκ. 40.—Ἄποψις τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν **Ἀθη-**

ὁποῖα εὑρέθησαν ἐσκορπισμένα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ὀρθῶς ὁ Στρυγόφσκης λέγει ὅτι τὰ γλυπτὰ ταῦτα ἦτο δυνατὸν νὰ μετεκομίσθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀπὸ τὴν κάτω πόλιν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν ἀλληλοδιαδόχων πορθητῶν αὐτῆς, Φράγκων, Ἑνετῶν, Καταλανῶν, Τούρκων. Τοῦτο εἶναι σύνηθες· εἰς αὐτὴν ἄλλως τε τὴν Ἀκρόπολιν, εἰς τὸ κάτω περιτείχισμα, τὸ Ἰουστινιάνειον, ἔχομεν ἐνῳκοδομημένα πλεῖστα ἀρχαῖα γλυπτὰ καὶ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη. Δὲν ἀποκλείει ὅμως ὁ Στρυγόφσκης ὅτι δυνατὸν νὰ ἐκτίσθησαν ἐκκλησίαι εἰς τὴν Ἀκρόπολιν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Β′ καὶ νὰ ἐξηκολούθησαν νὰ κτίζωνται ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, τὸν 6ον αἰῶνα, (εἰς τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν μελέτην του), ὁ δὲ Leclercq (εἰς τὸ ἄρθρον *«Ἀθῆναι»*, *Cabrol*, Dictionnaire des antiquités chrétiennes) δὲν θεωρεῖ ὡς «ἀρχαιολογικὴν καὶ ἱστορικὴν βεβαιότητα, τὸ ὅτι τὰ μάρμαρα τὰ χριστιανικὰ μετεκομίσθησαν ἀπὸ τὴν κάτω πόλιν». Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς δύο διακεκριμένους χριστιανολόγους πρέπει νὰ θεωρηθῇ πιθανώτερον, ὅτι μικρά τινα ἐκκλησίδια πιθανῶς νὰ ἐκτίσθησαν, μεγάλη ὅμως βασιλική, κτίσμα μέγα χριστιανικόν, εἶναι ἀπιθανώτατον νὰ ἀνηγέρθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἤρκουν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς Ἀθηναίους αἱ ἐκκλησίαι, αἱ εἰς ἀρχαίους ναοὺς ἐγκαθιδρυθεῖσαι, καὶ ἰδίως ἡ μεγαλοπρεπὴς βασιλικὴ τοῦ Χριστιανικοῦ Παρθενῶνος. Τὰ χριστιανικὰ δὲ γλυπτὰ μάρμαρα, καὶ ὅσα, τὰ μεγαλύτερα, εἶναι ἀνάγκη νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, δύνανται νὰ προέρχωνται ἐξ αὐτῶν τῶν εἰς ἐκκλησίας μεταβληθέντων ἱερῶν. Εἶναι πολὺ εὔλογον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ ὁ Παρθενὼν καὶ τὸ Ἐρέχθειον, πρὸ παντὸς ὁ Παρθενών, εἶχον διακοσμηθῆ μὲ πλουσίαν γλυπτὴν διακόσμησιν ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς Ἀθηναίους γλύπτας. Ἡ ἐκδοχὴ αὕτη εἶναι καθόλου συμφωνοτέρα πρὸς τὸ ὅλον πνεῦμα τῶν Χριστιανῶν τῶν πρώτων μάλιστα Βυζαντινῶν αἰώνων, προκειμένου μάλιστα περὶ Χριστιανῶν Ἀθηναίων καὶ ἀκόμη περισσότερον προκειμένου περὶ τῆς Ἀκροπόλεως.

Κατ' ἀκολουθίαν, ἂν αἱ σκέψεις αὗται φανοῦν ὀρθαί, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ἡ Ἀκρόπολις ἕως τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας δὲν παρεῖχε κατὰ πολὺ ἠλλαγμένην ὄψιν ἀπὸ τοὺς χρόνους τοὺς Ἑλληνορρωμαϊκούς.

Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως.—Πάντα ὅσα ἐλέχθησαν ἕως τώρα δὲν ἐξάγονται παρὰ μόνον ἐξ αὐτῆς τῆς μελέτης τῶν μνημείων· αἱ γραπταὶ πηγαὶ τηροῦν ἐπίμονον σιγήν, καὶ ἂν ἀπὸ αὐτὰς μόνας εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς Ἀκροπόλεως, δὲν θὰ εὑρίσκομεν τίποτε σχεδὸν νὰ εἴπωμεν. Ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς τοὺς πρὸ τοῦ 12ου αἰῶνος δὲν ἔχει τις νὰ σταχυολογήσῃ παρὰ μόνον δύο εἰδήσεις, αἵτινες ὅμως εἶναι σημαντικώταται διὰ τὸν ἱερὸν βράχον, — ἀληθεῖς ἀστραπαὶ διασχίζουσαι τὰ πυκνὰ σκότη, μὲ τὰ ὁποῖα ἡ ἱστορικὴ παράδοσις ἐκράτησεν ἐπὶ αἰῶνας κεκαλυμμένην τὴν Ἀκρόπολιν.

Αἱ εἰδήσεις αὗται ἀναφέρονται εἰς τὴν διαμονὴν ἐν Ἀθήναις, προφανῶς δὲ καὶ ἄνοδον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, δύο Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, τοῦ *Κώνσταντος τοῦ Β′* μετὰ τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰῶνος καὶ τοῦ *Βασιλείου τοῦ Β′* κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 11ου αἰῶνος. Ἴσως πρὸ τῶν δύο τούτων βασιλέων εἶχεν ἐπισκεφθῇ τὰς Ἀθήνας καὶ ὁ Ζήνων, ὅστις εἶχε μεταβῇ τῷ 486 εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν τοῦτο. Ὅτι ὅμως καὶ ὁ Κώνστας ὁ Β′ τῷ 662 καὶ ὁ Βασίλειος ὁ Β′ μετὰ τρεῖς αἰῶνας καὶ ἥμισυν, τῷ 1018, ἀνῆλθον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, καίτοι αἱ πηγαὶ δὲν τὸ λέγουν ρητῶς. Δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ ν' ἀνῆλθον, καὶ δὴ ἐν μέσῳ ἐπισήμου καὶ λαμπρᾶς συνοδείας εἰς τὸν ἱερὸν βράχον, διὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν μέγαν ναὸν τῆς Θεοτόκου, τὸν ἐν τῷ Παρθενῶνι, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ἀσφαλῶς ἦτο περιλάλητον προσκύνημα, ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ τὸν 7ον αἰῶνα εἶχεν ἀρχίσει νὰ γίνεται ὀνομαστός. Τοὐλάχιστον διὰ τὸν Βασίλειον τὸν Βουλγαροκτόνον ἀναφέρεται, ὅτι ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας *«θύσων τῇ Θεοτόκῳ τὰ χαριστήρια»* (*Ζωναρᾶς*, τ. Β′, σ. 566, ἐκδ. Βόννης). Ἐκ τούτου παραπλήσια λέγουν καὶ ὁ *Γλυκᾶς* (σ. 588) καὶ ὁ *Κεδρηνὸς* (τ. Β′ σ. 475), προφανῶς ἐκ τοῦ Ζωναρᾶ παραλαμβάνοντες. Ἡ κατὰ τρόπον τοιοῦτον μνεία τῆς Θεοτόκου δεικνύει ὅτι ἡ ἐν τῷ Παρθενῶνι ἐκκλησία εἶχεν ἤδη ἀποκτήσει φήμην καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Ἀττικῆς. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἀφιέρωσις εἰς τὸν ναὸν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος *πολλῶν καὶ πολυτελῶν ἀναθημάτων*. Ὁποίαν δὲ σημασίαν ἐθνικὴν εἶχε τὸ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν προσκύνημα τοῦ Βασιλείου τοῦ Β′, ἐρχομένου θριαμβευτοῦ ἀπὸ τὸν σκληρὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον, διὰ ν' ἀποδώσῃ τὰ εὐχαριστήρια εἰς τὴν Θεοτόκον τοῦ Παρθενῶνος καὶ μετὰ ταύτην εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δύναται νὰ αἰσθανθῇ ἡ Ἑλληνικὴ ψυχή, ἀφοῦ μὲ τόσην συγκίνησιν ᾐσθάνθη αὐτὴν ξένος, ἀλλὰ καλὸς κἀγαθὸς ἐρευνητής, ὁ Ἀλφρέδος Rambaud, ὁ ὁποῖος μετ' ἐξάρσεως περιέγραψε τὴν ὑπέροχον ταύτην εἰκόνα (βλ. λέξιν **Ἀθῆναι**, σ. 90).

Ἂν ἀναπλάσωμεν διὰ τῆς φαντασίας, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν ἱστορικῶν δεδομένων καὶ τῆς συνολικῆς μνημειακῆς ἱστορίας τὴν εἰκόνα, τὴν ὁποίαν παρεῖχεν ἡ Ἀκρόπολις κατὰ τὴν μέσην Βυζαντινὴν ἐποχήν, δὲν θὰ εὕρωμεν μεγάλην διαφορὰν ἀπὸ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους. Αἱ Ἀθῆναι εἶχον καὶ κατὰ τὸν 8ον καὶ κατὰ τὸν 10ον ἀκόμη αἰῶνα διατηρήσει ἐν τῷ συνόλῳ τὸν ἀρχαῖον χαρακτῆρα. Εἶχον ὀλίγα πάθει ἀπὸ τὰς ἱστορικὰς μεταβολάς, οἱ σεισμοὶ δὲν εἶχον καταστρέψει τὴν πόλιν, οὔτε μεγάλαι ἐπιδρομαὶ βαρβάρων, ἀλλ' οὔτε καὶ νεώτερος ἔντονος ἱστορικὸς βίος δὲν εἶχεν ἀλλοιώσει ριζικῶς τὴν ἐξωτερικὴν τοὐλάχιστον φυσιογνωμίαν αὐτῆς. Ὁ βίος τῶν κατοίκων ἦτο βίος ἄσημος, ἡ εὐζωΐα εἶχεν ἐκλίπει, ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ἐλαττωθῇ εἰς μέγαν βαθμόν. Ἵσταντο ὅμως ὄρθια τὰ μνημεῖα, ναοί, γυμνάσια, στοαί, ἐπιγραφαὶ δὲ καὶ ἀγάλματα ἦσαν ἀνὰ τὴν πόλιν ἐσκορπισμένα καὶ ἐδίδασκον βεβαίως εἰς τοὺς Χριστιανοὺς Ἀθηναίους, συγκεχυμένως πως, ἀλλ' ἐδίδασκον ὅπως δήποτε, τὴν ἀρχαίαν εὔκλειαν.

Ἐσώζετο λοιπὸν ἐν τῷ συνόλῳ ἡ ἀρχαιότης εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Οὐδεμίαν σοβαρὰν βλάβην εἶχον πάθει τὰ ἀθάνατα μνημεῖα αὐτῆς, γεραρὰ ἤστραπτε τὸ πεντελήσιον μάρμαρον καταλαμπόμενον ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ Ἀθηναϊκοῦ ἡλίου, τὰ ἀετώματα καὶ αἱ ζωφόροι καὶ τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ παντοῖα ἀναθήματα ἦσαν τὰ πλεῖστα εἰς τὰς θέσεις των. Ποία ἦτο ἡ μεταβολή; Ἐξωτερικῶς δὲν ἦτο αἰσθητή, πολὺ ὀλίγον ἴσως. Ἔπρεπε νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ναῶν διὰ νὰ ἴδῃ τὴν ἀλλαγὴν καὶ νὰ αἰσθανθῇ ὅτι εὑρίσκεται εἰς κόσμον διάφορον ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον. Ὁ Χριστιανικὸς Παρθενὼν ἦτο ἡ μητρόπολις τῶν Ἀθηνῶν, φυσικὰ δὲ ὁ ἐπίσκοπος εἶχε μεταθέσει τὴν ἐπισκοπικὴν ἕδραν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἴσως εἴς τινα ἐκ τῶν ἀρχαίων ναῶν, πιθανῶς εἰς τὰ Προπύλαια. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου καὶ τῆς μεταποιήσεως τῶν ἀρχαίων ναῶν οὐδεμία ἄλλη μεταβολὴ εἶχε συμβῆ. Καὶ τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα ἐξηκολούθει νὰ πλανᾶται ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα μ. Χ., τόσον ἰσχυρὰ ἦτο ἡ δύναμις τοῦ ἀρχαίου βίου!

Κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα.—Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου καὶ ἡ σημασία, ἡ ὁποία ἀπεδόθη εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν συνδυαζομένη καὶ μὲ τὴν σημειωθεῖσαν ἀναγέννησιν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν ἐπέφεραν καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ζωηροτάτην κίνησιν θρησκευτικὴν καὶ καλλιτεχνικήν. Πρέπει δέ, ὡς φαίνεται, νὰ συνδυασθῇ ἡ οἰκοδομικὴ ἀκμὴ τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἀπὸ τὸν 11ον αἰῶνα μὲ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ θριαμβευτοῦ βασιλέως. Ἀληθὲς κόσμημα τῆς παρημελημένης ἕως τότε πόλεως εἶναι αἱ *τρουλλωταὶ ἐκκλησίαι*, αἱ ὁποῖαι ἀρχίζουν ἀπὸ τότε νὰ κοσμοῦν αὐτήν, καὶ εἶναι ἀληθῶς κομψότατα τὰ Βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς πόλεως, ὁποῖα τὸ περίκομψον ναΐδιον τοῦ *Ἁγίου Ἐλευθερίου* (ἡ μικρὰ μητρόπολις, τοῦ 11ου—12ου αἰῶνος), οἱ *Ἅγιοι Θεόδωροι* (ἀρχῶν τοῦ 11ου αἰῶνος), ὁ *Ἅγιος Νικόδημος*, (ἡ σήμερον Ρωσικὴ ἐκκλησία, τῆς ἰδίας ἐποχῆς), ἡ *Καπνικαρέα* (τοῦ 13ου), καὶ ἄλλαι, ὡς καὶ αἱ ὀλίγον ἔξω τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἰδίας περίπου ἐποχῆς, τοῦ *Δαφνίου*, ἡ *Ὄμορφη-Ἐκκλησιά*, ἡ *Καισαριανὴ* (βλ. διεξοδικὴν ἱστορικὴν καὶ τεχνοκριτικὴν περιγραφὴν αὐτῶν εἰς λ. **Ἀθῆναι** σελ. 90 ἑξ. καὶ σελ. 195 ἑξ.).

Αἱ Ἀθῆναι τοῦ 12ου αἰῶνος παρουσιάζουν ἀρκετὴν κίνησιν καὶ ζωὴν ἱστορικήν, ἰδιαζόντως δ' αὕτη συγκεντροῦται εἰς τὸν ἱερὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν τὸ ὄνομα τοῦ τότε ἀκμάσαντος μητροπολίτου τῶν Ἀθηνῶν *Μιχαὴλ τοῦ Ἀκομινάτου*, διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν νοῦν τοῦ φιλίστορος ἀναγνώστου ἡ ἀκμὴ τῆς πόλεως καὶ τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Καὶ εἶναι μὲν γενικῶς γνωστὴ ἡ ἀκμὴ αὕτη, ἀνάγκη ὅμως νὰ δοθῇ ἀκριβεστέρα εἰκὼν αὐτῆς, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν ἱστορικήν, τὴν κοινωνικὴν καὶ τὴν μνημειακὴν τῆς Ἀκροπόλεως.

Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους Βυζαντινοὺς χρόνους αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἕδρα ἐπισκόπου, ἐπροβιβάσθησαν δ' εἰς τὴν τάξιν μητροπόλεως ἀπὸ τὸν 9ον αἰῶνα. Ἀπὸ τὰ χριστιανικὰ χαράγματα τῶν κιόνων τοῦ Παρθενῶνος, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται ἐπίσκοποι καὶ μητροπολῖται, δυνάμεθα νὰ πιστοποιήσωμεν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ταύτην προαγωγήν, ἡ ὁποία συμβαδίζει καὶ μὲ τὴν κοινωνικὴν ἀνά-

Digitized by Google

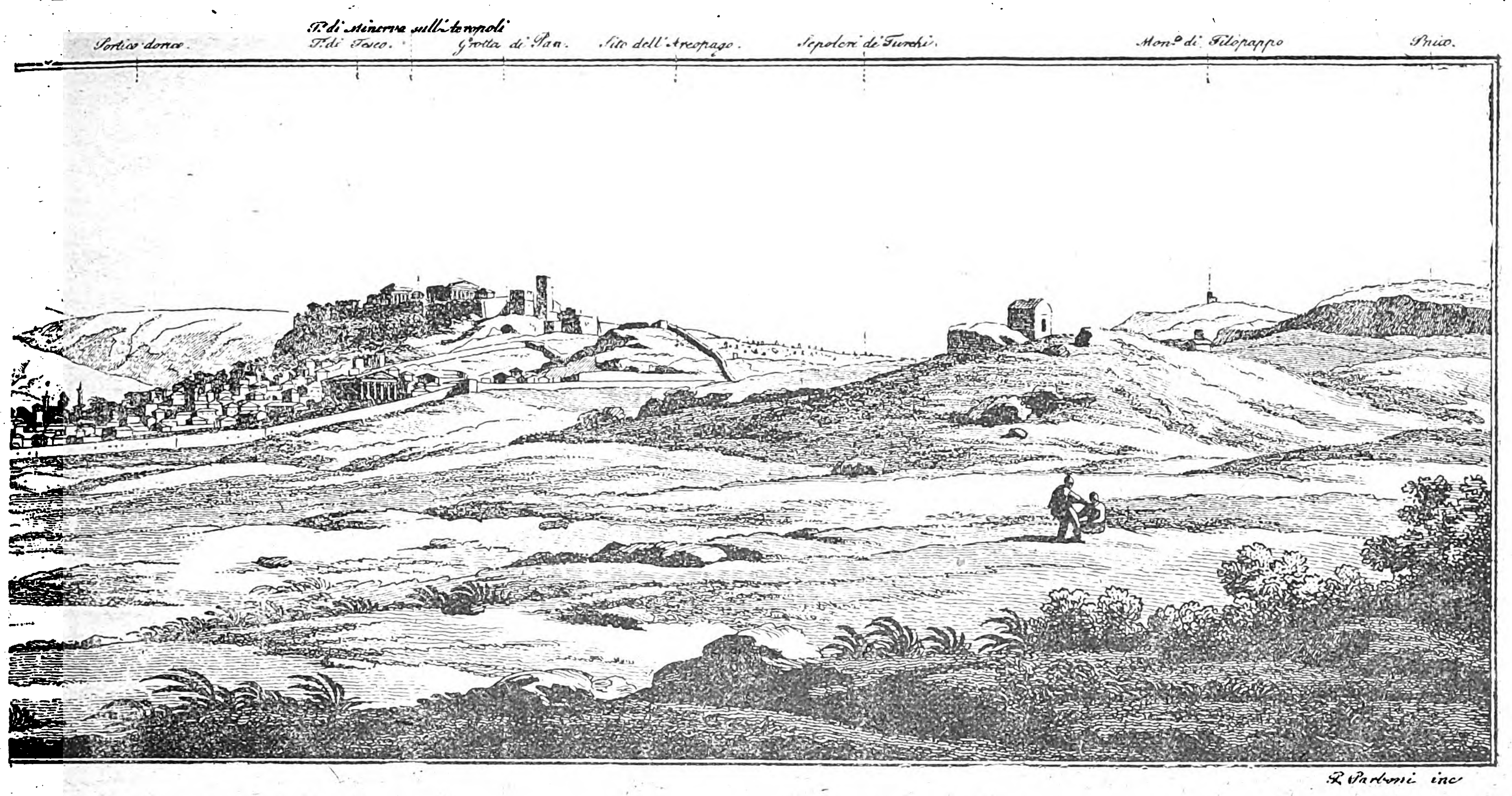

νῶν ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος.

[Ἀπὸ τὸ «Viaggio nella Grecia» τοῦ S. Pomardi—Ρώμη 1820.]

πτυξιν. Ἐπίσης αἱ ἀναγραφαὶ τῶν μητροπόλεων τοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 9ου αἰῶνος ἀναφέρουν δέκα ἐπισκοπὰς ὑπαγομένας εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν (βλ. λ. **Ἀθῆναι**—*Βυζαντινὴ τέχνη*, τ. Β΄, σ. 194, **Ἀθῆναι**—*Ἐκκλησιαστικῶς* σ. 179). Ἀπὸ δὲ τὸν 11ον αἰῶνα στέλλονται εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μητροπολῖται τόσον διακεκριμένοι, ὥστε λαμπρύνουν οὗτοι ὄχι μόνον τὸν Ἀθηναϊκὸν θρόνον, ἀλλὰ καὶ εὐρύτερον τὸν Ἑλληνικὸν ἐκκλησιαστικὸν κόσμον, τούτων δ᾿ ἐπιφανέστατος ἦτο ὁ Ἀκομινᾶτος.

Ὁποῖος ἦτο ὁ Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος, ὁποῖαι ἔγιναν αἱ Ἀθῆναι, ὁποία γενικῶς ἡ Ἀκρόπολις καὶ ὁ Παρθενὼν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ, ἐλέχθησαν ἤδη ἀλλαχοῦ (βλ. ἔνθ. ἀνωτέρω καὶ λέξ. **Μ. Ἀκομινᾶτος**). Ἐνταῦθα ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ εἰς αὐτὴν τὴν εἰκόνα, τὴν ὁποίαν θὰ παρεῖχεν ἡ Ἀκρόπολις κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ περιφήμου Βυζαντινοῦ ἱεράρχου, διότι τὸ ὄνομά του συνδέεται στενῶς μὲ τὰς Ἀθήνας, στενώτατα δὲ μὲ τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ 12ου αἰῶνος.

Τὸ μεγαλοπρεπέστατον τῶν οἰκοδομημάτων τῆς Ἀκροπόλεως, ὁ Παρθενών, κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα, ἦτο εἰς τὴν πλήρη λαμπρότητα αὐτοῦ ὡς χριστιανικὸς ναός. Αἱ ὡραῖαι κιονοστοιχίαι ἔθελγον τὸν θεώμενον, αἱ χριστιανικαὶ τοιχογραφίαι καὶ ἰδίως ἡ περιλάλητος Θεοτόκος ἡ *Ἀθηνιώτισσα*, ἴσως ψηφιδωτή, εἰς τὴν κόγχην τοῦ ἱεροῦ, ἀνεμίγνυον τὴν λαμπρότητα τῆς πολυχρωμίας αὐτῶν μὲ τὴν λευκότητα τῶν ἀρχαίων μαρμάρων· ποικίλα καὶ πολυτελῆ ἔπιπλα καὶ σκεύη καὶ ἀναθήματα πολύτιμα, ἀφιερωθέντα ἄλλα ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β΄, ἄλλα ὑπὸ τοῦ Ἀκομινάτου, ἄλλα ὑπὸ ἄλλων φιλοθρήσκων, ἐστόλιζον τὴν ὡραίαν ἐκκλησίαν. «*Ἐκάλλυνά σου τὸν ναόν*», ἀναφωνεῖ εἰς ποίημά του πρὸς τὴν Θεοτόκον τὴν Ἀθηνιώτισσαν ὁ μητροπολίτης (ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 195)· τὸν ἐκάλλυνε μὲ *σκεύη* καὶ μὲ *ἔπιπλα τιμήεντα*. Τὰ δὲ χαράγματα τῶν κιόνων τοῦ Παρθενῶνος, ἀληθὲς λίθινον χρονικόν, μᾶς δεικνύουν, μὲ τὰ ποικίλα ὀνόματα ὀφφικίων τῆς ἐκκλησίας, πόσην σημασίαν εἶχεν ὁ μητροπολιτικὸς οὗτος ναός, ὁ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς ἀρχαίας Παρθένου ἱδρυμένος (περὶ τῶν χαραγμάτων τούτων καὶ τῆς σπουδαιότητος αὐτῶν βλ. λ. **Ἀθῆναι** τ Β΄, σ. 193. ἑξ. καὶ λ. ἀκιδογράφημα, τ. Γ΄, σ. 99. Περὶ δὲ τῆς ἐκκλησίας πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἄρθρων βλ. γενικώτερον καὶ τὸν *Γρηγορόβιον*, Ἱστορία τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, μετάφρ. Λάμπρου, τ. Α΄. σ. 159 ἑξ., σελ. 231 ἑξ. καὶ *Σπ. Λάμπρου*, Αἱ Ἀθῆναι περὶ τὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνος, 1878, σ. 34 ἑξ.).

Ἔχει λοιπὸν «*ἡ ἁγία ἐκκλησία τῶν Ἀθηνῶν*» καὶ δὴ ὁ Χριστιανικὸς Παρθενὼν διακόνους καὶ ἀρχιδιακόνους, ψάλτας καὶ πρωτοψάλτας, συγκέλλους καὶ πρωτοσυγκέλλους, οἰκονόμους, σκευοφύλακας, σακελλαρίους, ἀκόμη καὶ δομεστίκους καὶ ὀρφανοτρόφους. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὀφφίκιον τιμᾷ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τῶν Ἀθηνῶν, διότι δεικνύει ὅτι οἱ ἱεράρχαι αὐτῆς εἶχον λάβει φροντίδα καὶ περὶ τῶν ὀρφανῶν καὶ καθόλου περὶ προστασίας τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ἀσθενῶν. Ὁ Ἀκομινᾶτος εἶχεν ἐγκαταστήσει πιθανώτατα τὸ ἐπισκοπικὸν μέγαρόν του εἰς τὰ Προπύλαια, ἐνταῦθα δ᾿ εἶχε καὶ τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ, τῆς ὁποίας τὸ καθαρῶς ἐκκλησιαστικὸν μέρος εὑρίσκετο εἰς τὸν ναόν. Εἰς τὸ ποίημα, εἰς τὸ ὁποῖον μᾶς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ὑπ᾿ αὐτοῦ στολισμοῦ τῆς ἐκκλησίας λέγει ὅτι καὶ «*οἴκους πεσόντας*» ἀνήγειρε καὶ *ἄλλους ἐνεούργησε*, δηλαδὴ ἐξ ἀπαρχῆς ἔκτισε, δὲν πιστεύω ὅμως ταῦτα ν᾿ ἀναφέρωνται εἰς οἰκοδομικὰς ἐργασίας τῆς Ἀκροπόλεως.

Πάντοτε πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι εἰς τὴν Ἀκρόπολιν οὐδὲ τὸν 12ον αἰῶνα ἀνηγέρθη νέον κτίριον καὶ ὅτι τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο ἱερὸν διετήρει ἀκόμη ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ τὴν ἀρχαιοπρεπῆ ὄψιν. Ἀλλὰ δυνάμεθα, ἐξ ὅσων ἐλέχθησαν, νὰ φαντασθῶμεν τὴν κίνησιν ζωῆς, ἡ ὁποία ἐπεκράτησε τὸν 12ον αἰῶνα εἰς τὴν πρότερον ἤρεμον Ἀκρόπολιν. Αἱ ἱεραὶ λειτουργίαι, αἱ ἐν τῷ Παρθενῶνι τελούμεναι. ὅπου ὁ Ἀκομινᾶτος ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ του εἶχεν ἐκφωνήσει τὸν πανηγυρικὸν *εἰσβατήριον* λόγον αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον βεβαίως καὶ ἄλλοι λόγοι θὰ ἠκολούθησαν, τοῦ ποιμενάρχου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους πιστούς, αἱ μετὰ τῶν προυχόντων τῆς πόλεως καὶ τοῦ λαοῦ ἐντεύξεις τοῦ μητροπολίτου πρὸς συσκέψεις διὰ τὰ κοινὰ ἢ πρὸς παροχὴν συμβουλῶν πνευματικῶν ἢ καὶ πρὸς ἀπονομὴν τοῦ δικαίου εἰς διχονοίας μεταξὺ τῶν κατοίκων, καὶ πρὸς τούτοις ἡ ἄνοδος καὶ κάθοδος τῶν ποικίλων ὀφφικιαλίων τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἄλλου ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ—ταῦτα πάντα θὰ ἔδιδον ἔντασιν ζωῆς ἱστορικῆς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ 12ου αἰῶνος, τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Ἀκομινάτου. Εἰς ποίαν δὲ ἀκμὴν εὑρίσκετο τότε ἡ Ἀκρόπολις, ἀκόμη καὶ ὑπὸ ἔποψιν ὀχυρώσεως, δεικνύει ἡ ἐπιτυχὴς ἄμυνα, τὴν ὁποίαν ἀντέταξεν ὁ ἱεράρχης ἐναντίον τοῦ ἄρχοντος τῆς Κορίνθου Λέοντος τοῦ Σγουροῦ.

Ἡ ἐγκατάστασις τῶν Φράγκων.—Ἀλλὰ δὲν ἔμελλε νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺ ἡ ἱστορικὴ αὕτη ζωή· πολὺ βραχυχρόνιον ἔκαμαν αὐτὴν αἱ μεγάλαι περιπέτειαι τοῦ ἔθνους. Μίαν πρωΐαν οἱ Ἀθηναῖοι βλέπουσιν ἔντρομοι ἐρχομένους διὰ τῆς ἐξ Ἐλευσῖνος ὁδοῦ ἀρειμανίους καὶ σιδηροχίτωνας πολεμιστάς. Ἐφοβήθησαν ἆρά γε, γνωρίζοντες ἐκ τῆς ἱστορίας, τὴν φοβερὰν σφαγὴν τῶν Ρωμαίων πολεμιστῶν τοῦ Σύλλα; Φοβοῦμαι μήπως μόνον εἰς τοῦ Ἀκομινάτου τὴν ψυχὴν ἐπῆλθεν ἡ φρικιαστικὴ ἐκείνη ἀνάμνησις. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ 12ου αἰῶνος εἶχον χάσει καὶ ἀπὸ παραδόσεως τὴν μνήμην ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν, διότι ἀπὸ τὰς ἡμέρας τοῦ Σύλλα, τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου Ρωμαίου στρατηλάτου (86 π. Χ.), αἱ Ἀθῆναι δὲν εἶχον ἴδει τακτικὸν ἐχθρικὸν στρατόν, ἐπὶ δέκα καὶ τρεῖς αἰῶνας, καὶ τὸ εὐτυχὲς τοῦτο γεγονός, βεβαίως, εἶχε συντελέσει εἰς τὸ νὰ διατηρηθῇ ὁ ἀρχαῖος βίος καὶ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα περισσότερον ἀπὸ ἀλλαχοῦ εἰς τὴν πόλιν τῆς Παλλάδος. Ἀλλ᾿ οἱ σιδηροχίτωνες Φράγκοι ἱππόται ἦσαν ἀγέρωχοι καὶ ἀρειμάνιοι, ὄχι ὅμως καὶ αἱμοσταγεῖς ὅσον οἱ στρατιῶται τοῦ Σύλλα. Ὁ ἱεράρχης ἄλλως τε τῶν Ἀθηνῶν ἐπέβλεπεν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ του, ἐθεώρησεν ἄσκοπον πᾶσαν ἀντίστασιν καὶ παρέδωκε διὰ συνθηκολογήσεως τὴν πόλιν του εἰς τοὺς ἐρχομένους ἀπὸ τόσον μακρυνὰς χώρας πολεμιστὰς ἐκείνους διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτῆς (1205). Εἰς ἓν μόνον ὁμοιάζουν πως αἱ ἁλώσεις ὑπὸ τῶν δύο κατακτητῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπέχουσι δεκατρεῖς αἰῶνας ὁ εἷς ἀπὸ τὸν ἄλλον, εἰς τὸ ὅτι καὶ κατὰ τὴν μίαν καὶ κατὰ τὴν ἄλλην ἐλαφυραγωγήθησαν αἱ βιβλιοθῆκαι τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλ᾿ ἐνῷ ἡ περίφημος βιβλιοθήκη τοῦ Ἀριστοτέλους ἡρπάγη μὲν ὑπὸ τοῦ Σύλλα, ἀλλὰ διὰ νὰ διασωθῇ εἰς τὴν Ρώμην, ἡ πενιχρὰ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀκομινάτου ἐσκορπίσθη καὶ κατεστράφη ὑπὸ τῶν ἀμαθῶν καὶ ἀξέστων ἱπποτῶν πολεμιστῶν τῆς Δύσεως. Διὰ ν᾿ ἀποδοθῇ δὲ πλήρως ἡ ἱστορικὴ δικαιοσύνη, πρέπει νὰ μνημονευθῇ ὅτι ἐνῷ ὁ Σύλλας ἐσεβάσθη τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, ὡς ἄνθρωπος πολιτισμένος, οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως οὐδὲ τὰ ἀρχαῖα ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἐννοήσουν, οὐδὲ τὰ ὀρθόδοξα ἱερὰ ἤθελον νὰ σεβασθοῦν καὶ ποικίλας βιαιοπραγίας διέπραξαν.

Καὶ οὕτως ἀρχίζει νέα καὶ παράδοξος περίοδος τῆς ἱστορίας τῆς Ἀκροπόλεως, περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν διέτριβον μεταξὺ τῶν μνημείων τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Ἰκτίνου οἱ ἀγροῖκοι ἱππόται, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Ρήνου καὶ ἀπὸ τὰ Πυρηναῖα, ἢ καὶ οἱ πολυμήχανοι, ἀλλὰ καὶ μορφωμένοι εὐγενεῖς καὶ ἔμποροι τῆς Ἰταλίας. Διότι ἡ ὅλη περίοδος τῆς ἐν Ἀθήναις Φραγκοκρατίας (1205—1456) διαιρεῖται εἰς τρεῖς μερικωτέρας: τὴν *παλαιοτέραν Φραγκικήν*, τὴν *Καταλανικὴν* καὶ τὴν *Ἰταλικήν*. Ὁποίας σκηνὰς ἀνελπίστους καὶ παραδόξως ποιητικὰς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐμπνευσθῇ μία ἰσχυρὰ ποιητικὴ φαντασία ἀπὸ τὴν διαβίωσιν ἐκείνην ἀνθρώπων ξένων τελείως πρὸς τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀναγείρει τὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἤδη ἐχρησίμευον ὡς κατοικία τῶν δορικτητῶν!

Ἀλλ᾿ ἂς κατέλθωμεν εἰς τὰ ξηρὰ γεγονότα. Ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς Φραγκοκρατίας ἡ Ἀκρόπολις ἔγινε τὸ ἔρεισμα τῶν Φράγκων κατακτητῶν. Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐγκατεστάθη ὁ πρῶτος Φράγκος ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν ὁ Ὄθων Δελαρώς, ὁ *μέγας κῦρις*, ὡς ἐλέγετο ὁ Ὄθων, πρὶν οἱ διάδοχοί του ἀποκτήσουν ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας τὸν τίτλον τοῦ δουκός. Ἐγκατεστάθη δὲ ἐκεῖ μὲ ὅλην τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν αὐλήν, τοὺς ἐπισήμους πολεμιστὰς καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ. Ἡ ἱστορικὴ λοιπὸν ζωὴ δὲν ἐνεκρώθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἀλλ᾿ ἦτο ὅλως διόλου ἀντίθετος καὶ ἀλλοία ἀπὸ τὴν προϋπάρχουσαν βυζαντινήν.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς Φραγκοκρατίας, ἤτοι ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος, ἡ Ἀκρόπολις εἶναι τὸ κύριον κέντρον τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῆς πόλεως, εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν παρὰ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, εἰς τόσον βαθμόν, ὥστε αἱ Ἀθῆναι ἀναφέρονται ἁπλῶς ὡς Castellum Athenarum, ἢ κατὰ παραφθορὰν ὡς Castel Setines. Ἡ Ἀκρόπολις εἶναι ἡ ἕδρα τῆς Φραγκικῆς βαρωνίας τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία ταχέως ἀνεβιβάσθη εἰς τὴν τάξιν δουκάτου ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας. Ἡ *μεγάλη ἐκκλησία τῶν Ἀθηνῶν*, δηλαδὴ ἡ ἐν τῷ Παρθενῶνι μητρόπολις, ἐδόθη εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν ἐκκλησίαν καὶ ἔγινε ναὸς Λατινικός, ἐν συνεχείᾳ καὶ πάλιν τιμώμενος εἰς τὸ ὄνομα τῆς Θεοτόκου ὑπὸ

Digitized by Google

τὴν ἐπίκλησιν: «ecclesia maior, ecclesia de santa Maria di Atene». Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ πρῶτος δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Γουΐδων Δελαρὼς (1260), ἤρχισε νὰ κατασκευάζῃ τὰ παλάτια τὰ Δουκικὰ εἰς τὸ μεταξὺ τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Ἐρεχθείου διάστημα—καὶ ταῦτα τὰ κτίσματα τῶν Φράγκων ἔχω τὴν ἰδέαν ὅτι εἶναι τὰ πρῶτα μὴ ἀρχαῖα κτίσματα ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Οὕτως ὁ ἕως τότε εἰς τὴν λατρείαν καὶ μόνην ἀφιερωμένος βράχος ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἀρχαίαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχήν, ἤρχισε νὰ γίνεται κέντρον κοσμικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἰσχύος.

Ἡ Λατινικὴ ἐκκλησία τῆς Ἀκροπόλεως.— Ἡ μετατροπὴ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τοῦ Παρθενῶνος εἰς Λατινικὴν ἔγινε χωρὶς σπουδαίας οἰκοδομικὰς μεταλλαγάς. Ἀλλ' ἡ καθολικὴ ἀρχιεπισκοπή, ἡ ἔχουσα ἕδραν τὸν ναὸν τοῦ Παρθενῶνος, ἔλαβε μεγάλα προνόμια καὶ ἰδίαν κυριαρχικὴν ὑπόστασιν. Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Ἀθηνῶν ἀνεδείχθη ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος Δελαρὼς ὁ Γάλλος Βεράρδος (1206) καὶ ἀνέλαβεν οὗτος ὅλα τὰ δικαιώματα τῶν ὀρθοδόξων μητροπολιτῶν. Μετ' ὀλίγον δὲ (1208) ἐπεκυρώθη ἡ ἐκλογὴ τοῦ Βεράρδου ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Γ' καὶ ἡ νέα ἀρχιεπισκοπὴ εὐηργετήθη διὰ μεγάλων προνομιῶν εἰς γράμμα αὐτοῦ (breve) ἐπίσημον καὶ πανηγυρικὸν εἰς τὸ ὁποῖον μάλιστα ὁ πάπας ἐξυμνεῖ «τὴν ἀκρόπολιν τῆς πολυϋμνήτου Ἀθηνᾶς»: Ὁ Ἰννοκέντιος λέγει: «antiquam Atheniensis gloriam civitatis innovatio gratiae non patitur antiquari, quae... arcem famosissimae Palladis in sedem humiliavit glosiosissiinae genitricis», ἤτοι «ἡ ἀνανέωσις τῆς θείας χάριτος δὲν ἀνέχεται τὴν ἐξάλειψιν τῆς ἀρχαίας δόξης τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, διὰ τῆς ὁποίας...τὴν ἀκρόπολιν τῆς πολυϋμνήτου Παλλάδος ἐταπείνωσεν ὡς ἕδραν τῆς ἐνδοξοτάτης Θεοτόκου». Εἰς τοὺς ἱερεῖς τῆς μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας Ἀθηνῶν ἐπεβλήθη, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τοῦ πάπα τακτικὸς κανών, ὅμοιος πρὸς τοὺς μοναστηριακούς, καὶ ἐτάχθησαν οὗτοι ὑπὸ προεστῶτα, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο Prior. Ἐπὶ τῶν Καταλανῶν καὶ ἔπειτα ἐπὶ τῶν Ἰταλῶν κυριάρχων τῶν Ἀτζαγιωλῶν ἐξηκολούθησε ν' ἀκμάζῃ ἡ Λατινικὴ ἐκκλησία τῆς Ἀκροπόλεως.

Ὡς πρὸς δὲ τοὺς ὀρθοδόξους συνέβησαν καὶ εἰς Ἀθήνας αἱ συνήθεις προσηλυτιστικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Λατινικοῦ κλήρου, ὄχι τόσον πιεστικαὶ ὅσον εἰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας. Ὁ ἐγχώριος πληθυσμὸς ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Οἱ Ἕλληνες ἱερεῖς ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναγνωρίζουν τὸν Λατῖνον ἀρχιεπίσκοπον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδείκνυον τὴν ὑπακοὴν διὰ χειραψίας. Ὀρθόδοξος ἱεράρχης δὲν ἐπετράπη νὰ ὑπάρχῃ. Μόνον δύο αἰῶνας περίπου μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ἀκομινάτου κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς Φραγκοκρατίας οἱ Ἀτζαγιῶλαι, οἱ ὁποῖοι ἐπροσπάθουν νὰ εὐχαριστοῦν τοὺς ἐγχωρίους, ἐπέτρεψαν τὴν ἐν Ἀθήναις παρουσίαν Ἕλληνος ἱεράρχου. Ἀλλὰ καὶ τότε ὁ Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος ἐξηκολούθησε νὰ μένῃ εἰς τὸ ἐπισκοπεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ὁ δὲ ὀρθόδοξος κατῴκησε παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον, ἔχων ὡς καθεδρικὸν ναὸν τὸ λεγόμενον *Καθολικόν*, τὸ ὁποῖον ἦτο ἴσως αὐτὸς ὁ παλαιὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ἀνοικοδομηθεὶς (λεπτομερείας βλ. εἰς ἄρθρ. Ἀθῆναι-*ἐκκλησιαστικῶς* τ. Β' Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκ. σ. 181 ἑξ.— *Νερούτσου*, Χριστιανικαὶ Ἀθῆναι ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς Ἑταιρείας τ. Δ' σ.65.— *Γρηγορόβιος*, ἔνθ' ἀνωτέρω τ. Α' σελ. 408 ἑξ).

Φραγκικὰ κτίσματα εἰς τὸν Παρθενῶνα.— Ἡ Ἀκρόπολις κατὰ τὴν Φραγκικὴν κυριαρχίαν εἶδεν ἡμέρας ζωῆς καὶ δυνάμεως. Ὁ Φράγκος Αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐρρῖκος ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐδεξιώθη αὐτὸν μετὰ τιμῶν ὁ μέγας κῦρις Ὄθων, ἀνέβη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἔκαμε τὸ προσκύνημά του εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν: «il alla faire son oraison à la maistre eglise qu'on dit de Nostre-Dame». Τὸ παλαιὸν προσκύνημα εἰς τὴν Θεοτόκον τὴν Ἀθηνιώτισσαν ἐξηκολούθει καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Φραγκοκρατίας, εἶχε δὲ γίνει ἡ Ἀκρόπολις, ὅπου διέμενεν ἡ δουκικὴ αὐλή, κέντρον λαμπρὸν συναντήσεως τῶν βαρώνων καὶ τῶν ἱπποτῶν, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο ἐκ τῆς Δύσεως καὶ τοὺς ὁποίους προσεκάλουν οἱ δοῦκες τῶν Ἀθηνῶν καὶ οἱ ἄλλοι Φράγκοι ἡγεμόνες τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν διὰ νὰ ἐνισχύσουν τοὺς ἐξασθενοῦντας ἤδη σημαντικῶς ἀπογόνους τῶν ἀγερώχων πολεμιστῶν τῆς κατακτήσεως, τῆς «*Κουγκέστας*».

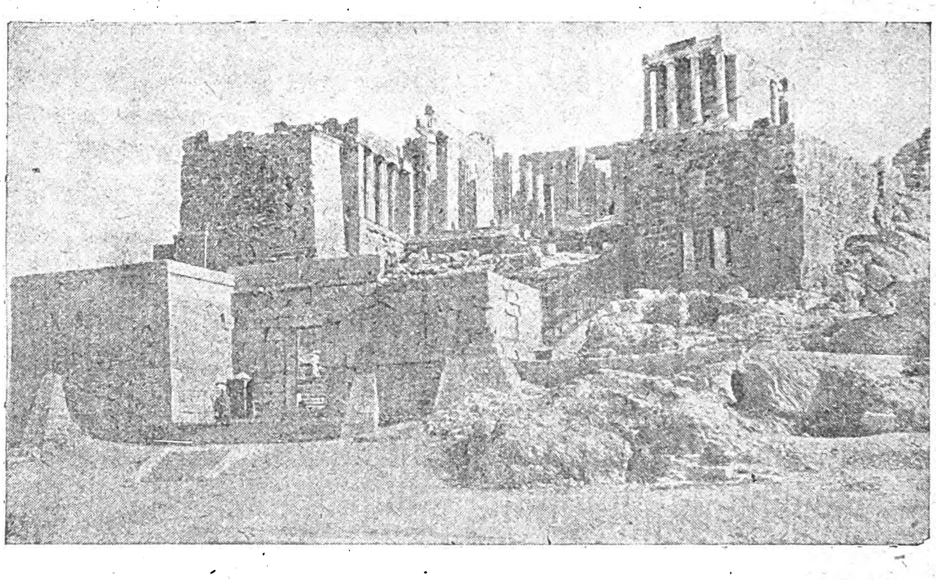

Εἰκ. 41.—Ἡ πύλη τῆς Ἀκροπόλεως ἡ διανοιγεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολόγου Beulé τῷ 1852.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου Δελαρώς, τοῦ Γουΐδωνος τοῦ Β' (1308), ἔγινε δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν ὁ ἐκ συγγενικοῦ οἴκου Βάλθερος Ε' ὁ Βριέννιος, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς τὴν Θεοτόκον τὴν Ἀθηνιώτισσαν διακόσια δουκᾶτα. Ὁ Βάλθερος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος Γάλλος δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν, διότι ἡ γενναιότης αὐτοῦ δὲν κατίσχυσε νὰ ἀνακόψῃ τὴν ἐπέλασιν τῶν σκληρῶν Καταλανῶν. Εἰς τὴν περίφημον εἰς τὸν Κηφισὸν παρὰ τὴν ἐν τῇ Βοιωτίᾳ Κωπαΐδα μάχην ἔπεσεν εἰς ἀγῶνα πεισματώδη καὶ ὁ Βάλθερος καὶ τὸ ἄνθος τῆς Γαλλικῆς ἱπποσύνης τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Καταλανοὶ ἔγιναν κύριοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς Ἀκροπόλεως ἱδρύθη Ἱσπανικὸν Δουκᾶτον (1311).

Κατὰ τὴν ἐπὶ ἕνα αἰῶνα διαρκέσασαν κυριαρχίαν τῶν ἐκ Βουργουνδίας τῆς Γαλλίας Δελαρὼς δὲν φαίνεται νὰ ἐκτίσθη οὐδὲν νέον κτίσμα ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Δυνάμεθα δὲ εὐλόγως νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἤδη οἱ Δελαρὼς διεσκεύασαν εἰς παλάτιον τὸν χῶρον τῶν Προπυλαίων. «Εὐτυχῶς, λέγει ὁ Γρηγορόβιος, (ἔνθα ἀνωτ. τ. β' σ. 50) δὲν ἐπῆλθεν εἰς αὐτοὺς ἡ τερατώδης σκέψις νὰ κτίσωσιν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ὅλως νέον ἀνάκτορον, τοῦθ' ὅπερ ἐμελέτα μὲν ἔτι τῷ 1836 ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Ὄθων κατὰ τὰ διαγράμματα τοῦ Γερμανοῦ ἀρχιτέκτονος Schinkel, ἀλλὰ δὲν ἐξετέλεσεν».

Ἡ νέα Φραγκικὴ πάλιν κατάκτησις τῶν Καταλανῶν διήρκεσεν ἑβδομήκοντα ἑπτὰ ἔτη (1311-1387), κατὰ τὰ ὁποῖα αἱ Ἀθῆναι, αἱ ὁποῖαι εἶχον συνηθίσει εἰς τὰ ἐξηυγενισμένα ἤθη τῶν Γάλλων ἱπποτῶν, ὑπέστησαν παντοειδεῖς στενοχωρίας ἀπὸ τὴν σκαιότητα τῆς στρατοκρατικῆς ἐκείνης ὀλιγαρχίας. Καὶ οἱ Καταλανοὶ ἄρχοντες διέμενον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὰ παλάτια, τὰ ὁποῖα εἶχον ἑτοιμάσει οἱ Δελαρώς, διετήρησαν δὲ καὶ ηὔξησαν μάλιστα τὰ προνόμια τῆς «μεγάλης ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Μαρίας τῶν Ἀθηνῶν». Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Καταλανῶν ἀναγράφεται ἡ πληροφορία ὅτι οὗτοι ὑπερησπίσθησαν τὸ *κάστρον τῶν Ἀθηνῶν* κατὰ Ναβαρραίων ἐπιδρομέων, οἱ ὁποῖοι εἶχον πολιορκήσει αὐτὸ (1379—80). Ἐπὶ τῆς Καταλανικῆς ἰδίως κυριαρχίας ἀναφέρονται καὶ *καστελᾶνοι*, ἤτοι φρούραρχοι καὶ *καπετᾶνοι* τῆς Ἀκροπόλεως Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο (1380) τὸ Δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν περιῆλθεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας Πέτρον τὸν Δ', κατὰ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ ὁποίου ἀναφέρεται παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου εἰς τὸ παλάτιον τοῦ κάστρου. Ἄλλο κτίσμα δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, δὲν φαίνεται δὲ οὔτε καὶ ὀχύρωμά τι νὰ ἐκτίσθη οὔτε ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς, οὔτε ἐπὶ τῆς Καταλανικῆς κυριαρχίας.

Ἤδη ἔρχεται ἡ σειρὰ τῶν ἐκ Φλωρεντίας εἰρηνικῶν κατακτητῶν, ὁποῖοι ἦσαν οἱ εὐφυεῖς τραπεζῖται Ἀτζαγιῶλαι. Ὁ Νέριος Ἀτζαγιώλης, ἡγεμὼν τῆς Κορίνθου, καταλαμβάνει μετὰ μακρὰν πολιορκίαν τὰς Ἀθήνας, ἔγινε κύριος τῆς Ἀκροπόλεως (1387), καὶ ἵδρυσεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν τρίτην περίοδον τῆς Λατινοκρατίας, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν Φλωρεντινήν, ἡ ὁποία διεδέχθη δύο ἄλλας νεολατινικὰς κυριαρχίας, τὴν Γαλλικὴν καὶ μετὰ ταύτην τὴν Καταλανικήν. Ἡ ἀρχὴ τῶν Φλωρεντινῶν ἡγεμόνων ὑπῆρξε διὰ τὰς Ἀθήνας ἤπιος καὶ ἔφερε περίοδον σχετικῆς εὐημερείας εἰς ὅλην τὴν Ἀττικήν. Διὰ τὴν Ἀκρόπολιν, ὑπὸ ἔποψιν μνημειακήν, ἡ ἀρχὴ τῶν Φλωρεντινῶν δὲν εἶναι εὐχάριστος. Διότι διεσκεύασαν οὗτοι ὁριστικῶς τὰ Προπύλαια εἰς παλάτια, ἑπομένως ὅσον καὶ ἂν ἐδείχθησαν προσεκτικοί, θὰ ἐπέφεραν βλάβας τινάς.

Ὁ Νέριος Ἀτζαγιώλης ἐδείχθη μεγαλοδωρότατος εἰς τὴν «Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Μαρίας τῶν Ἀθηνῶν», ἡ ὁποία διὰ τοῦ πλούτου αἧς τὸν εἶχε βοηθήσει νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τοὺς συλλαβόντας αὐτὸν Ναβαρραίους λῃστάς. Διὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ ὑπέρογκα λύτρα, τὰ ὁποῖα ἐζήτουν οἱ Ναβαρραῖοι, ὁ Νέριος ἠναγκάσθη ν' ἀφαιρέσῃ τὰς ἀργυρᾶς ἐπενδύσεις τῶν πυλῶν τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἄλλα κειμήλια καὶ σκεύη. Πρὸς ἐξιλέωσιν διὰ τὴν ἱεροσυλίαν ἀφῆκε διὰ διαθήκης μεγάλας δωρεὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου, κατέστησεν αὐτὴν κυρίαν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, διέταξε ν' ἀργυρωθῶσιν ἐκ νέου αἱ πύλαι, νὰ ἀποδοθῶσι τὰ τιμαλφῆ, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀφαιρεθῆ, νὰ συντηρῆται δ' ἡ μεγάλη ἐκκλησία ἀπὸ τὰς προσόδους τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, νὰ ταφῇ δὲ τὸ λείψανόν του εἰς αὐτήν: «Lo corpo nostro, λέγει ἡ διαθήκη, inditamo che sia sepellito all'ecclesia di Santa Maria di Atene. Item, lassamo in ecclesia di Santa Maria di Atene la città di Atene con tutte sue pertinentiae et regioni. Item, volemo che le porte della detta ecclesia, le quali altra fiata furono ornate di argento, anchora di capo si debbia ornae et adobrare di argento. Item, volemo che tutti gioailli, paramenti, oro, argento et pietre pretiose, le quali furono levate dalla detta ecclesia per nostra occasione, siano comprate et restitute alla detta ecclesia di Atene...».

Ἡ εἰς τὸ πρωτότυπον ἀναγραφὴ τμήματος τῆς διαθήκης τοῦ Νερίου ἦτο ἀναγκαία, διότι αἱ τόσον ἀφειδεῖς δωρεαὶ τοῦ δουκὸς «εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀθηνῶν», τὴν κατ' ἐξοχὴν ἐκκλησίαν, δεικνύουν τὸν πλοῦτον τὸν ὁποῖον εἶχε καὶ τὴν τιμήν, τὴν ὁποίαν ἀπελάμβανεν αὕτη κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Σημειωτέον ὅτι τὰ ἀναφερόμενα «κειμήλια, κοσμήματα, ὁ χρυσός, ὁ ἄργυρος καὶ οἱ πολύτιμοι λίθοι» βεβαίως δὲν προήρχοντο ἀπὸ τοὺς Φράγκους κατακτητάς, ἀλλ' ἦσαν δῶρα παλαιὰ τῶν Βυζαντινῶν προσκυνητῶν καὶ δὴ καὶ Αὐτοκρατόρων, ὡς τοῦ Βασιλείου τοῦ Β'.

Πολὺ δὲ περίεργος καὶ πολὺ ρωμαντικὴ ἡ ἀνάθεσις τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὴν Λατινικὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀκροπόλεως! Ἡ διάδοχος τῆς Πολιάδος ἐγίνετο ἰδιοκτήτης τῆς ἐνδοξοτέρας πόλεως τοῦ κόσμου! «Ἡ πόλις τοῦ Θησέως ὑπεβλήθη καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς θείας Παρθένου, καὶ πάντως ἦτο δι' αὐτὴν ἐντιμότερον ν' ἀνήκῃ εἰς ἁγίαν τοῦ οὐρανοῦ ἀποθεωθεῖσαν ὑπὸ σύμπαντος τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, ἥτις ἤδη εἶχεν ἐξώσει ἀπὸ ὀκτὼ αἰώνων ἐκ τοῦ Παρθενῶνος τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς προκάτοχον Παλλάδα Ἀθηνᾶν, πολὺ μᾶλλον ἢ νὰ γίνῃ, ὡς συνέβη ἀργότερον, κτῆμα τοῦ κισλάραγα, ἤτοι τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν μαύρων εὐνούχων τοῦ σεραγίου τῆς Σταμπούλ» (*Γρηγορόβιος* ἔνθα ἀνωτ. τ. Β' σ. 253 ἑξ.). Ἦτο μὲν ρωμαντικὴ ἡ ἀπόφασις τοῦ Νερίου νὰ καταστήσῃ κυρίαρχον τῶν Ἀθηνῶν τὴν Ἁγίαν Μαρίαν τῆς Ἀκροπόλεως, ἀλλ' ἦτο καὶ τερατώδης, διότι ὁ καθαυτὸ κυρίαρχος τῆς φημισμένης πόλεως ἐγίνετο ὁ Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ ἐφημέριοι τῆς ἐν τῷ Παρθενῶνι καθολικῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἐκτέλεσις ὅμως τῆς διαθήκης ταύτης ἔμεινεν ἀνεφάρμοστος, διότι ὁ δοὺξ ἄφινε διὰ τῆς ἰδίας διαθήκης ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἐνετικῆς δημοκρατίας τὰ δικαιώματα τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐκτὸς τούτου καὶ αὐτοὶ οἱ ἐφημέριοι δὲν ἐτόλμων νὰ ἐφαρμόσουν τὴν διαθήκην, διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν νὰ ἐπιτρέψουν εἰς τοὺς καστελάνους τῆς Ἀκροπόλεως καὶ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Λατίνου ἐπισκόπου τὴν διοίκησιν τῆς ἰδίας αὐτῶν περιουσίας.

Οἱ Ἐνετοὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. — Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νερίου (1394) διέτρεχον τὰ στρατεύματα τοῦ πανισχύρου Βαγιαζίτ, κυριάρχου ἤδη εἰς τὸν Ἀνατολικὸν κόσμον, τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἔφθασαν δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀττικήν, κατέλαβον τὰς Ἀθήνας καὶ ἠπείλησαν τὴν Ἀκρόπολιν. Τότε ἡ Ἑνετία ἐνεθυμήθη τὴν διαθήκην τοῦ Νερίου καί, ὡς προστάτης τῶν Ἀθηνῶν, ἐξεδίωξε τοὺς Τούρκους καὶ κατέλαβε τὸ φρούριον. Διὰ πρώτην φορὰν ἡ σημαία τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἐκυμάτισεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν (1395). Μετά τινα ἔτη ὅμως ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Νερίου Ἀντώνιος Ἀτζαγιώλης, μετὰ πολλὰς προσπαθείας καὶ πολύμηνον πολιορκίαν, κατώρθωσε ν' ἁρπάσῃ τὴν Ἀκρόπολιν ἀπὸ τοὺς Ἐνετοὺς (1403), εἰς τοὺς ὁποίους ὅμως ἔμεινε κατόπιν ὑποτελής.

Κατὰ τὴν βραχεῖαν παραμονὴν τῶν Ἐνετῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως δὲν ἀναμένομεν βεβαίως ἀλλοίωσίν τινα τῶν ὑφισταμένων ἀρχαίων μνημείων, οὐδὲ

Digitized by Google

νέον κτίσμα αὐτῶν. Σημειώνεται ὅμως εἰς τὰ ἰταλικὰ ἔγγραφα ποσὸν διακοσίων ὑπερπύρων, τὰ ὁποῖα οἱ Ἑνετοὶ διέθεσαν πρὸς ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν καὶ τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ φρουρίου.

Περιηγηταὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν πρὸ τῆς ἁλώσεως.—Ἄξιον πολλοῦ ἐνδιαφέροντος εἶναι νὰ μνημονευθοῦν δύο περιηγηταὶ τῆς Δύσεως, οἱ μόνοι, οἱ ὁποῖοι ἐπεσκέφθησαν τὴν Ἀκρόπολιν πρὸ τῆς ὑποδουλώσεως αὐτῆς εἰς τοὺς Τούρκους. Εἶναι δ' οὗτοι, ὁ εἷς τοῦ τέλους τοῦ 14ου αἰῶνος, ὁ Ἰταλὸς Νοτάριος Νικόλαος Μαρτόνης (ἐπεσκέφθη τὴν Ἀκρόπολιν τῷ 1395), καὶ ὁ ἄλλος, ὁ περίφημος ἀρχαιομαθὴς *Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος*, εἴτε *Ἀγκωνίτης*, ὁ ὁποῖος ἐπεσκέφθη δὶς τὴν Ἀκρόπολιν πρὸ τῶν μέσων τοῦ 15ου αἰῶνος (τῷ 1436 καὶ 1447). Τόσον ὀλίγας ἔχομεν εἰδήσεις περὶ τῆς Μεσαιωνικῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῆς καταστάσεως τῶν πολυθρυλήτων μνημείων αὐτῆς, ὥστε καὶ αἱ ἐλάχισται πληροφορίαι δύο ξένων περιηγητῶν νὰ καθίστανται πολυτιμόταται εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν τέχνην.

Πολὺ πενιχραὶ εἶναι αἱ εἰδήσεις, τὰς ὁποίας μᾶς δίδει ὁ πρῶτος περιηγητής, ὁ νοτάριος Μαρτόνης. Θαυμάζει τὰ Προπύλαια («in quo castro est quaedam sala magna») καὶ ἔπειτα ἔρχεται «εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν ἡ ὁποία κεῖται ἐντὸς τοῦ κάστρου τούτου καὶ εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν Ἁγίαν Μαρίαν». Ἡ ἐκκλησία αὕτη, λέγει, εἶναι κατεσκευασμένη μὲ μεγάλα μάρμαρα, νομίζων ἴσως ἐν τῇ συνήθει ἀμαθείᾳ τῶν τότε χρόνων, ὅτι ὁ Παρθενὼν εἶχε κατασκευασθῆ ἐξ ἀρχῆς ὡς χριστιανικὴ ἐκκλησία. Περιγράφων τοὺς κίονας καὶ τὰ ἐπιστύλια παρατηρεῖ: «impossibile videtur menti hominis, quomodo ipsa tam magna aedificia construi potuerunt», ὅτι ἀδύνατον φαίνεται εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν πῶς ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ κτισθοῦν τόσον μεγάλα κτίρια. Ἀναφέρει ἔπειτα, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν τοῦ νὰ συνδέουν μύθους μὲ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, τὸν κίονα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐσημείωσε σταυρὸν ὁ Ἅγιος Διονύσιος κατὰ τὴν ὥραν τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τέσσαρες δ' ἄλλοι κίονες, περιστοιχίζοντες τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, ἦσαν ἐξ ἰάσπιδος καὶ ὑπεστήριζον θόλον. Ἔπειτα ἀναφέρει θύρας, αἱ ὁποῖαι ἵσταντο ἄλλοτε εἰς τὴν πόλιν τῆς Τροίας «ὅταν ἡ πολιτεία τῆς Τροίας κατεστράφη». Καὶ εἰς τὸν Παρθενῶνα εὗρεν ὁ Ἰταλὸς περιηγητὴς «εἰκόνα τῆς Παρθένου Μαρίας γραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ». Κατ' οὐσίαν, λοιπόν, οὐδεμίαν οὐσιώδη εἴδησιν εὑρίσκομεν εἰς τὴν περιήγησιν ταύτην, ἐκτὸς τοῦ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν Χριστιανικὸν Παρθενῶνα, μὲ τὸν ὁποῖον εἶχον συνδεθῆ διάφοροι θρῦλοι ἐθνικοὶ καὶ χριστιανικοί.

Ἡ περιήγησις τοῦ Κυριακοῦ τοῦ Ἀγκωνίτου εἶναι σπουδαιοτέρα, διότι καὶ ὁ περιηγητὴς ἦτο ἀνὴρ λόγιος φωτιζόμενος ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τῆς ἀνατελλούσης μεγάλης Ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως. Εἰς τὸ πρῶτον ταξίδιόν του (1436) ὁ Κυριακὸς θαυμάζει καὶ ἀναφέρει μόνον τὸν Παρθενῶνα «ἀπέραντος καὶ θαυμαστὸς τῆς θεᾶς Παλλάδος μαρμάρινος ναὸς» (ingens et mirabile Palladis divae marmoreum templum). Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν δευτέραν περιήγησίν του θαυμάζει τὸν ναὸν τῆς Ἀπτέρου Νίκης, τὰ Προπύλαια, ἀλλὰ δὲν παύει νὰ ἐξυμνῇ «τὸν εὐγενέστατον ἐκεῖνον τῆς θεᾶς Παλλάδος οἶκον», τὸν Παρθενῶνα. Τὰς μόλις ἥμισυν αἰῶνας ἀφισταμένας περιγραφὰς τῶν δύο Ἰταλῶν περιηγητῶν νομίζει τις ὅτι χωρίζει αἰώνων πολλῶν διάστημα, τόσον βαθεῖα εἶναι ἡ ἀλλαγὴ τῆς ἐμφανιζομένης νοοτροπίας εἰς τὰς περιγραφάς. Ὁ Μαρτόνης εἶναι ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος τοῦ Μεσαίωνος, ὁ ὁποῖος δὲν βλέπει εἰς τὸν κόσμον παρὰ μόνον τὴν Χριστιανικὴν ὄψιν, καὶ αὐτὴν σκεπασμένην μὲ τὴν ἀχλὺν τῆς μυθολογίας. Ὁ Κυριακὸς ὁ Ἀγκωνίτης προσελκύεται ἀπὸ τὸ κάλλος τῶν ἀρχαίων μνημείων, δὲν βλέπει παρὰ μόνον αὐτά, διότι φωτίζεται ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τῆς μεγάλης Ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως. Καὶ ἀπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν αἱ περιγραφαὶ τῶν δύο ἀνδρῶν, καὶ μάλιστα τῆς Ἀκροπόλεως, μᾶς δίδουν πολυσήμαντον δίδαγμα εἰς τὴν καθολικὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ Κυριακὸς μᾶς λέγει ὅτι ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐπεσκέφθη τὸν δοῦκα, τὸν ὁποῖον εὗρεν, ὡς γράφει, «ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, τῆς ὑψηλῆς ἄκρας τῆς πόλεως». Ἀλλὰ δὲν εἶδεν οὔτε τὰ παλάτια τοῦ δουκός, οὔτε τὰς ἐκκλησίας· οἱ ὀφθαλμοί του, ὡς ἀνθρώπου τῆς Ἀναγεννήσεως, δὲν ἦσαν ἀνοικτοὶ παρὰ μόνον πρὸς τὴν ἀρχαίαν μεγαλοπρέπειαν τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Παρθενῶνος.

Οἱ παραδοξογράφοι τῆς πόλεως Ἀθηνῶν.—Εἰς τὰς ὀλιγοστὰς ταύτας εἰδήσεις ὡρισμένων περιηγητῶν πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ ἀνωνύμους δημώδεις πληροφορίας, αἱ ὁποῖαι διεσώθησαν διαδοθεῖσαι ἀπὸ στόματος εἰς στόμα διὰ μέσου τῶν αἰώνων, καὶ ἔλαβον βραχεῖαν καὶ ἀσαφῆ τινα διατύπωσιν εἰς παράδοξον ἀπόσπασμα τῶν μέσων τοῦ 15ου αἰῶνος, ἐπιγραφόμενον *«Τὰ θέατρα καὶ διδασκαλεῖα τῶν Ἀθηνῶν»*. Ἐνταῦθα λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ λεχθῶσι τινὰ καὶ περὶ τούτων, πρὸς ἐξάντλησιν πάσης εὑρισκομένης εἰδήσεως, μολονότι καὶ ταῦτα πολὺ ὀλίγον μᾶς βοηθοῦν εἰς τὴν ἀληθῆ ἀναπαράστασιν τῆς χριστιανικῆς Ἀκροπόλεως.

Ὅσον ἀμαθεῖς καὶ ἂν ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ Μεσαίωνος, δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι εἶχον τελείως λησμονήσει τὸ μέγα παρελθὸν τῆς πόλεώς των· τοὐλάχιστον ἡ καθημερινὴ ὄψις τῶν λαμπρῶν καὶ πολυαρίθμων μαρμαρίνων μνημείων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς ἀφήσῃ ἀπαθεῖς. Βοηθούσης τῆς ἀμαθείας, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τῆς φαντασίας τοῦ λαοῦ, ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων παραδόσεις σχετισθεῖσαι μὲ τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος. Τὸ ἴδιον εἶχε συμβῆ καὶ εἰς τὴν Ῥώμην. «Τὸ αὐτὸ πνεῦμα τοῦ θρύλου, λέγει ὁ Γρηγορόβιος, ὁ ὁποῖος ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐξηρεύνησε τὰς δύο μεγάλας μεσαιωνικὰς πόλεις, περιεκάλυψε τὰ μνημεῖα τῆς τε Ῥώμης καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ ἐν Ἀθήναις οὐκ ὀλίγα μεγάλα μνημεῖα ὠνομάσθησαν *παλάτια*, ἡ δὲ ἀνάμνησις τῶν φιλοσόφων ἐκόσμει ἔτι κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας πολλὰ ἐρείπια διὰ τῆς προσωνυμίας *διδασκαλείων* τοῦ Σωκράτους, τῶν Ἐλεατῶν, τῶν κυνικῶν, τῶν τραγικῶν, τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν λοιπῶν».

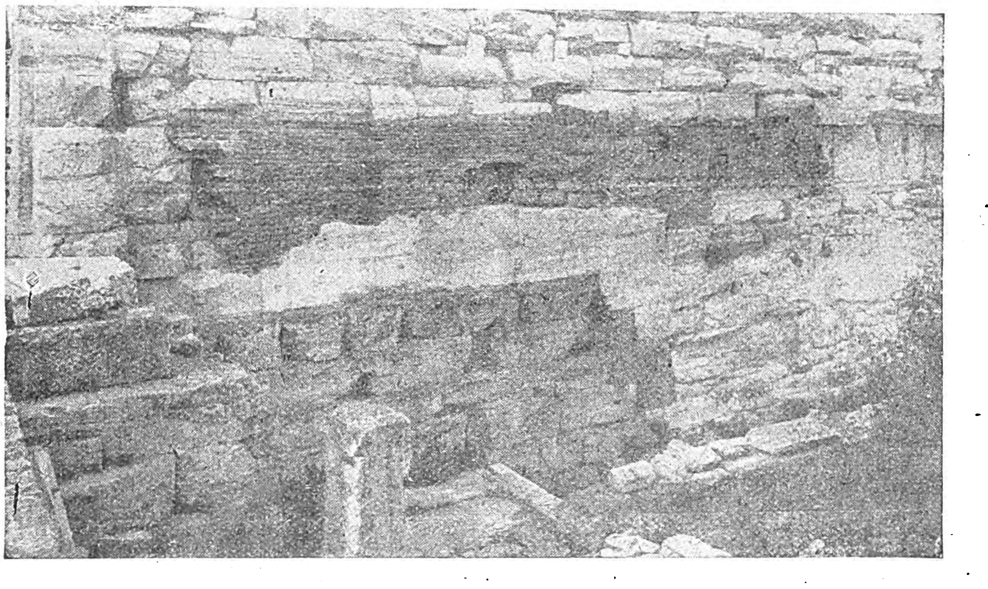

Εἰκ. 42.—Ἐσωτερικὴ ἄποψις τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου τοῦ Ἐρεχθείου συμπεπληρωμένου διὰ πλίνθων. (Ἐργασία 1834—1840.)

Αἱ παραδόσεις περὶ τῶν μνημείων τῆς Ῥώμης ἀπετέλεσαν τὸ μεσαιωνικὸν βιβλίον περὶ τῶν ἀξιοθεάτων τῆς Ῥώμης: *Mirabilia*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίχθη τὸ περαιτέρω τοπογραφικὸν περὶ τῆς Ῥώμης ἐνδιαφέρον καὶ τὸ ὁποῖον μάλιστα ἐχρησίμευσε καὶ εἰς τὴν κατὰ τὸ λυκαυγὲς τῆς Ἀναγεννήσεως ἀρχίσασαν ἐπιστημονικωτέραν ἔρευναν περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς μεγάλης πόλεως. Εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ἐσχηματίσθησαν τοιαῦται παραδόσεις, συνεχιζόμεναι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Μεσαίωνος καὶ δεικνύουσαι τὴν ζωντανὴν ἐν συνεχείᾳ ἀνάμνησιν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. Δὲν ἔλαβον ὅμως αἱ παραδόσεις αὗται ὁριστικήν τινα διατύπωσιν, διότι δὲν εὑρέθη λογιώτερός τις Ἀθηναῖος νὰ καταγράψῃ αὐτάς. Φαίνεται ὅτι ὁ Μιχαὴλ ὁ Ἀκομινᾶτος εἶχεν ἀσχοληθῆ εἰς περιήγησιν τῶν τότε, τὸν 12ον αἰῶνα, σωζομένων μνημείων τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλ' οὐδὲν σχετικὸν πόνημα αὐτοῦ διεσώθη, καὶ ἐν γένει ἀξιοθρήνητος ἀτυχία ἠμπόδισε τὴν ἀπὸ τὸν Μεσαίωνα ἀναγραφὴν τῶν ἐρειπίων τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ ἀνώνυμον ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον διεσώθη, δὲν εἶναι ἢ λείψανον τοιούτων συνεχῶν παραδόσεων, λείψανον ὅμως τὸ ὁποῖον δεικνύει ὅτι ἐδίδετο ὑπὸ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ κάποια προσοχὴ εἰς τὰ ἀρχαῖα καὶ ὅτι καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς σκοτεινοὺς αἰῶνας τὰ μεγάλα ὀνόματα τῶν σοφῶν, τῶν καλλιτεχνῶν, τῶν ποιητῶν εἶχον διατηρηθῆ εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων ἀρκετὰ ζωηρά, ὥστε νὰ συνδεθοῦν μὲ τὰ σωζόμενα μνημεῖα καὶ ἐρείπια.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀπόσπασμα ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολόγου Λουδοβίκου Ross εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Βιέννης, διὰ τοῦτο εἶναι γνωστὸν μὲ τὸ ὄνομα *Βιενναῖος ἀνώνυμος*, ἐδημοσιεύθη δὲ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀρχαιολόγου μετὰ σχολίων τῷ 1840, καὶ κατόπιν ἐπανειλημμένως ἐξεδόθη. Ὁ ἄγνωστος, ἰθαγενὴς ὅμως Ἀθηναῖος παραδοξογράφος—ἂς μεταχειρισθῶμεν τὸ συνηθιζόμενον ὄνομα διὰ τὰς περιγραφὰς τοῦ εἴδους τούτου—ἔγραψε τὴν περιγραφήν του κατὰ τὸ 1458—1460, καθ' οὓς χρόνους οἱ Τοῦρκοι πρὸ ὀλίγου εἶχον καταλάβει τὴν Ἀκρόπολιν. Ἀνέρχεται εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ βλέπει ἓν «μικρὸν *διδασκαλεῖον*, ὅπερ ὑπῆρχε, τῶν μουσικῶν, ὅπερ Πυθαγόρας ὁ Σάμιος συνεστήσατο», ἐννοεῖ τὸν ναὸν τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Προχωρεῖ εἰς τὰ Προπύλαια, τὰ ὁποῖα ὀνομάζει «παλάτιον μέγιστον»· αὕτη ἦτο ἡ λαϊκὴ ὀνομασία τῶν Προπυλαίων κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ἡ ὁποία προῆλθεν ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπειαν, ἴσως καὶ διότι εἶχον γίνει παλάτια τῶν Φράγκων ἡγεμόνων. «Πρὸς δὲ τὸ βόρειον κλεῖτος (γρ. *κλίτος*, ἐννοεῖ τὸ μέρος) ὑπῆρχε, λέγει, πᾶσα καγκελλαρία ἐκ μαρμάρου καὶ κιόνων πεποιημένη λευκῶν». Ὁ Ross, ὁ Wachsmuth νομίζουν ὅτι ὁ ἀνώνυμος ἐννοεῖ τὸ γραφεῖον τῶν Γάλλων δουκῶν. Δὲν φαίνεται ὀρθὴ ἡ ἔννοια αὕτη, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ ἀντίληψις τοῦ Γρηγοροβίου, ὅτι ἐννοεῖται τὸ ἀρχαῖον ἀρχεῖον· ἁπλῶς ἡ λέξις καγκελλαρία θὰ εἶχε γενικήν τινα ἔννοιαν σημαίνουσα τὴν λαμπρὰν διάταξιν τῶν μαρμάρων καὶ τῶν κιόνων. Ἔπειτα ἔρχεται εἰς τὸν Παρθενῶνα, περὶ τοῦ ὁποίου δίδει χρησίμους πληροφορίας καὶ τὴν παράδοξον, βεβαίως ἀνυπόστατον, ὅτι ᾠκοδόμησαν αὐτὸν ὡς ναὸν τῆς Θεομήτορος οἱ ἀρχιτέκτονες Ἀπολλὼς καὶ ὁ Εὐλόγιος «ἐπ' ὀνόματι Ἀγνώστῳ Θεῷ». «Ἔστι δέ, λέγει, ναὸς δρομικώτατος καὶ εὐρύχωρος, εἰς μῆκος πολὺ ἐπεκτεινόμενος», ὑπεράνω δὲ τῶν κιόνων εἶναι δοκοὶ ἐκ μαρμάρου λευκοῦ καὶ πλάκες. «καὶ εἰς ὀροφῆς ὁμοίωμα ἡ τούτων ἐπιφαίνεται κύρτωσις». Ἡ τελευταία αὕτη ὀλίγον συγκεχυμένη πληροφορία, δύναται νὰ σημαίνῃ τὸν θόλον, καμάραν μᾶλλον ἢ τροῦλλον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀντικαταστήσει κατὰ τὴν χριστιανικὴν μεταποίησιν τὴν ἀρχαίαν ὀροφὴν τοῦ Παρθενῶνος. Ἄλλο βραχύ, σύγχρονον περίπου ἀπόσπασμα, Ἀνώνυμος Παρισιακὸς λεγόμενον, δὲν γνωρίζει εἰς ἡμᾶς παρὰ μόνον, ὅτι ἡ Ἀκρόπολις ἐλέγετο *κάστρο*. Ὀλίγα λοιπὸν οὐσιώδη μανθάνομεν περὶ τῆς Μεσαιωνικῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἀπὸ τοὺς δύο Ἰταλοὺς περιηγητὰς καὶ ἀπὸ τὰ δύο ἀποσπάσματα τῶν Ἀθηναίων παραδοξογράφων. Δὲν περιμένομεν βεβαίως νὰ εἶχον ἴδει οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι ἐπισκέπται τῆς Ἀκροπόλεως ὅ,τι ἡμεῖς σήμερον θὰ ἠθέλομεν νὰ γνωρίσωμεν, παρηγορεῖ ὅμως ἡμᾶς τὸ γεγονὸς ὅτι εἶχον ἑλκύσει τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τὴν προσοχὴν καὶ πρὸ παντὸς ὅτι, ἔστω καὶ πενιχρά τινα ἀποσπάσματα, Ἀθηναίων παραδοξογράφων διέσωσαν μέχρις ἡμῶν τὴν δημώδη καὶ ζωντανὴν παράδοσιν ἐν Ἀθήναις, ἡ ὁποία δεικνύει τὴν φιλότιμον προσοχὴν τῶν Ἀθηναίων τοῦ Μεσαίωνος πρὸς τὰ μνημεῖα τῆς πόλεώς των, τὰ μόνα, ἀλλὰ καὶ μεγάλα ἐναπομείναντα εἰς αὐτοὺς τεκμήρια τῆς ἐνδόξου ἱστορίας των (βλ. *Γρηγοροβίου* «Οἱ παραδοξογράφοι τῆς πόλεως Ἀθηνῶν, ἐν τῇ Ἱστορίᾳ του τῶν Ἀθηνῶν», μετάφρ. Σπ. Λάμπρου, τ. Β' σ. 517-552.—Τὰ ἀποσπάσματα τῶν περιηγητῶν καὶ τῶν παραδοξογράφων βλ. παρὰ *Jahn-Michaelis* «Arx Athenarum» 1901, σ. 29—31, ὅπου ἕπονται καὶ ἄλλαι περιγραφαί, ἀλλὰ τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας).

Ὑπὸ τὴν μεσαιωνικὴν ἄγνοιαν.—Ὁ νηφάλιος ἱστορικὸς δὲν δύναται ν' ἀναμένῃ ὅτι θὰ εὕρῃ τὸν θαυμασμὸν τῆς Ἀκροπόλεως εἰς ἀνθρώπους τοῦ Μεσαίωνος, δὲν δύναται ὅμως καὶ ν' ἀναμένῃ τόσον παχυλὸν σκότος ἀμαθείας νὰ καλύπτῃ τὰ ἀθάνατα ἐκεῖνα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἤρχισαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας νὰ γίνωνται τὸ ὕψιστον καλλιτεχνικὸν ἰδεῶδες τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητος. Καὶ ἐνταῦθα εἶναι κατάλληλος τόπος, διακόπτοντες μίαν στιγμὴν τὴν ἐπισκόπησιν τῆς ἱστορικῆς καὶ μνημειακῆς ἐξελίξεως, νὰ ρίψωμεν ἓν συνολικὸν βλέμμα εἰς τὴν κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἐπικρατήσασαν ἰδέαν περὶ τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἡ Ἀκρόπολις ἐν τῷ συνόλῳ, πρέπει δὲ νὰ ἐπαναληφθῇ τοῦτο, δὲν εἶχε πάθει μεγάλας ἀλλοιώσεις ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν φυσιογνωμίαν ἕως τὴν ἐποχὴν τῆς Φραγκοκρατίας. Τὸ πρῶτον μέγα νεώτερον κτίσμα τὸ ὁποῖον ἠλλοίωσε τὴν ὄψιν αὐτῆς ἦτο ὁ βαρὺς Φραγκικὸς πύργος, ὁ

Digitized by Google

ὁποῖος, φαίνεται, δὲν ἀνάγεται εἰς χρόνους παλαιοτέρους τῆς ἡγεμονίας τῶν Φλωρεντινῶν Ἀτζαγιωλῶν (εἰς τὰ τέλη τοῦ 14ου αἰῶνος). Καὶ ἀκόμη τότε, ἂν καὶ ἔγιναν καὶ ἄλλαι τινὲς οἰκοδομικαὶ ἐργασίαι, τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως ἤστραπτον ἀκόμη ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν μαρμάρων. Περίεργον ἱστορικὸν φαινόμενον! Οὐδεὶς εὑρέθη ἕως τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας, ἕως τὰς παραμονὰς σχεδὸν τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως, νὰ εἴπῃ δύο λέξεις, οὔτε διὰ τὰ μνημεῖα ὡς πολύτιμα μνημεῖα δόξης τῶν προγόνων, οὔτε διὰ τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ κάλλος αὐτῶν! Καὶ αὐτὸς ὁ Ἀκομινᾶτος μόνον τὸν Παρθενῶνα θαυμάζει, καὶ ἂς λεχθῇ, ὅτι τὸν προσελκύει μᾶλλον ἡ χριστιανικὴ ἰδέα: «τέμενος περικαλλές, λέγει, εὐφεγγὲς ἀνάκτορον τῆς φωτοδόχου Παρθένου». Δὲν εἶναι τοῦτο, ὁμολογητέον, θαυμασμὸς πρὸς τὴν ἀρχαιότητα. Αὐτὸ τὸ ὄνομα Ἀκρόπολις *ἐξηφανίσθη ἀπὸ τὴν μνήμην ὄχι μόνον τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν Βυζαντινῶν λογίων*! Οἱ μνημονεύσαντες Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Βασιλείου Β' εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ προσκύνημα αὐτοῦ εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἐκκλησίαν (ὁ Ζωναρᾶς, καὶ κατὰ τοῦτον ὁ Γλυκᾶς καὶ ὁ Κεδρηνὸς) οὔτε κἂν ἀναφέρουν τὸ ὄνομα Ἀκρόπολις! Καὶ κάτι ἀκόμη καταπληκτικώτερον: αὐτὸς ὁ Μιχαὴλ Ψελλός, ὁ ὁποῖος θαυμάζει τὰς Ἀθήνας καὶ ζητεῖ μάλιστα νὰ προμηθευθῇ ἀπὸ αὐτὰς ἀρχαῖα ἔργα τέχνης, δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα Ἀκρόπολις! Σημειωτέον ὅτι τὰ ὀνόματα ἄλλων μνημείων τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων ἀρχαίων τόπων ἐσῴζοντο καὶ εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ καὶ εἰς τὸν νοῦν τῶν λογίων. Τὸ ἱερὸν ὅμως ὄνομα τῆς Ἀκροπόλεως οὐδαμοῦ ἀναφέρεται.

Πρῶτος ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ', τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος, ὡς εἴδομεν, κάμνει τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἱεροῦ βράχου λέγων: «τὴν ἀκρόπολιν (arcem) τῆς περιωνύμου Παλλάδος ἀνέδειξα ταπεινὴν ἕδραν τῆς ἐνδόξου Θεομήτορος», καὶ ἐνταῦθα ὁ ἀρχηγὸς τῆς Λατινικῆς ἐκκλησίας, ἴσως διὰ ν' ἀναδείξῃ μᾶλλον τὴν Θεοτόκον, τῆς ὁποίας ταπεινὴ ἕδρα ἦτο ἡ ἀκρόπολις τῆς περιωνύμου Παλλάδος. Ἀκόμη καὶ ὁ Βοκκάκιος, εἷς τῶν προδρόμων τῆς Ἀναγεννήσεως, ἂν καὶ ἔχει σκηνὴν τῶν ποιήσεων αὐτοῦ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Θησηΐδα, ὅμως ἀγνοεῖ τὴν Ἀκρόπολιν, διότι δὲν εἶχεν εὕρει τὸ ἀρχαῖον ὄνομα, εἰς τὰς πηγὰς αὐτοῦ. Πρῶτος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀραγωνίας Πέτρος ὁ Δ', ὁ ὁποῖος εἶχε γίνει δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν περὶ τὸ 1378 ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῶν Καταλανῶν, ἀπονέμει ἀνεπιφύλακτον θαυμασμὸν πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Διατάσσων ὁ Πέτρος ὁ Ἀραγωνικὸς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς Ἀκροπόλεως, δικαιολογεῖ τὴν διαταγήν του λέγων ὅτι τὸ Castell Setines, ἤτοι ἡ Ἀ κ ρ ό π ο λ ι ς, «ἦτο τὸ πλουσιώτατον κειμήλιον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ δὴ τοιοῦτον, ὥστε ἅπαντες οἱ βασιλεῖς τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου οὐδὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιδουργήσουν παραπλήσιον» (lo dit castell sia la pus richa joya qui al mont sia e tal que entre tots los Reys de cristians envides lo posien far semblant). Καὶ βεβαίως τὸ θερμὸν τοῦτο ἐγκώμιον δὲν ἀποτείνεται οὔτε εἰς τὴν ὀχυρότητα τῆς θέσεως, οὔτε εἰς τὴν χριστιανικότητα αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς τὴν φήμην τῆς δόξης τῆς Ἀκροπόλεως, ἡ ὁποία, ἔστω καὶ συγκεχυμένη πως ἀκόμη, ἤρχιζε νὰ διασπείρεται εἰς τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ἐλάμπρυνε τὸ λυκαυγὲς τῆς Ἀναγεννήσεως. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀραγωνίας ἦτο ἀνὴρ πεπαιδευμένος, ἀκόμη καὶ ἐξαίρετος τροβαδοῦρος. Ἡ αναλαμπὴ αὐτή, μία ὡρισμένη ἀκτὶς τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ ὁποία ἐφώτιζε τὴν εἰς τὸ Μεσαιωνικὸν σκότος ἀπολεσθεῖσαν Ἀκρόπολιν, ἤρχετο ἀπὸ κύκλον λογίων ἀνδρῶν, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἔζη ὁ Πέτρος ὁ Ἀραγωνικός, ἀπὸ τὸ ἀρχαιότατον Καταλανικὸν Πανεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἱδρυθῆ τῷ 1300. Νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπῆρξαν μεταξὺ τῶν Καταλανῶν κατακτητῶν καί τινες, οἱ ὁποῖοι εἶδον τὸ κάλλος τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ ὅτι οἱ σκληροτράχηλοι ἐκεῖνοι Ἰσπανοὶ πολεμισταὶ ᾐσθάνθησαν περισσότερον ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς τὰ μνημεῖα αὐτῆς; Ὁ Γρηγορόβιος θεωρεῖ βέβαιον ὅτι πρέσβεις ἀποσταλέντες ἐξ Ἀθηνῶν παρέστησαν εἰς τὸν βασιλέα τὸ κάλλος τῆς Ἀκροπόλεως, ἴσως συναπεκόμισαν καὶ διαγράμματα αὐτῆς. Ἀπιθανωτάτη γνώμη. Ἡ ἀναφώνησις τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ Ἰσπανοῦ βασιλέως εἶναι ἀπαύγασμα τῆς ἐν τῇ Δύσει ἀρχομένης Ἀναγεννήσεως, ἡ ὁποία φυσικὰ πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν ὤφειλε νὰ στρέψῃ ἐνθουσιώδη τὰ βλέμματα αὐτῆς.

Ὀλίγον κατόπιν Νικόλαός τις Μακιαβέλλης, συγγενὴς τοῦ Νερίου Ἀτζαγιώλη, ἔγραψε πρὸς φίλον του ἐκ τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου διέμενεν, ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν περατώνει διὰ τῶν ἑξῆς ἀξίας μνείας λέξεων: «Οὐδέποτε εἶδες χώραν τόσον ὡραίαν ὡς ταύτην, οὐδὲ Ἀκρόπολιν τόσον ὡραίαν». Ἔκτοτε ἀρχίζει ἡ Ἀκρόπολις νὰ καταυγάζεται ἀπὸ τὸ διαρκῶς λαμπρότερον καθιστάμενον φῶς τῆς μεγάλης Ἀναγεννήσεως· πίπτει μὲν μετ' ὀλίγον ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ εἰς τὸ σκότος τῆς Τουρκικῆς βαρβαρότητος, ἀλλὰ παρέρχονται οἱ αἰῶνες

Εἰκ. 43.—Καρυᾶτις συμπληρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἴμχοφ ἐν ἔτει 1837.

τοῦ σκότους τῆς ἀρχαίας εὐκλείας καὶ παρέρχονται οἱ χρόνοι, κατὰ τοὺς ὁποίους αὐτὸς ὁ Μιχαὴλ ὁ Ἀκομινᾶτος εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ θρηνήσῃ διὰ τῶν ἑξῆς στίχων:

«Ὤλωλε σύμπαν τῶν Ἀθηνῶν τὸ κλέος,
Γνώρισμα δ' αὐτῶν οὐδ' ἀμυδρόν τις ἴδῃ»

καὶ ἠναγκάζετο νὰ συγγράφῃ *ἴνδαλμα γραφικὸν τῆς ἀοιδίμου πόλεως*. Γνώρισμα τοῦ κλέους τῶν Ἀθηνῶν ἔμενον, κατὰ τὴν προφητικὴν ῥῆσιν τοῦ Θουκυδίδου (1,10), τὰ ἀθάνατα μνημεῖα αὐτῆς, καὶ δὲν ἦσαν μόνοι οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐν τῇ Δύσει Ἀναγεννήσεως, οἱ ὁποῖοι ἐπέτυχον ἤδη πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι Βυζαντινοὶ ἱστορικοί, ὅπως ὁ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, ὁ ὁποῖος ὀνομάζει τὸν ἱερὸν βράχον μὲ τὸ σεμνὸν ὄνομά του *Ἀκρόπολιν*. Ἑλληνικὴ Ἀναγέννησις εἶχε φωτίσει τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Μεσαιωνικῆς ἡμῶν Αὐτοκρατορίας!

Ἡ Ἀκρόπολις ἐπὶ Ἀντωνίου Ἀτζαγιώλη.— Ἀλλ' ἂς ἐρωτήσωμεν αὐτὴν τὴν ἱστορίαν μήπως μᾶς δώσῃ ἀναπαράστασιν τινα τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ 15ου αἰῶνος. Ἡ Ἀκρόπολις εἶδεν ἡμέρας σχετικῆς λάμψεως κατὰ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ τελευταίου δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Φλωρεντινοῦ Ἀντωνίου Ἀτζαγιώλη, ἡ ἀρχὴ τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ περισσότερον μακροχρόνιος τῶν ἄλλων Φράγκων δυναστῶν, διαρκέσασα ἐπὶ τριάκοντα καὶ δύο ἔτη (1402—1435). Ὁ Ἀντώνιος Ἀτζαγιώλης ἦτο ἀνὴρ ἐξαίρετος, εἶχε μόρφωσιν καὶ καλαισθησίαν, ἀνῆκεν εἰς τὸν σχηματιζόμενον τότε κύκλον τῶν ἀνδρῶν τῆς Ἀναγεννήσεως. Περὶ τοῦ Ἀντωνίου τούτου, ὡς καὶ περὶ τοῦ πατρός του Νερίου, παρεδόθη ὅτι ᾠκοδόμησαν ὡραῖα κτίρια εἰς τὰς Ἀθήνας. Θὰ ἦτο λοιπὸν ἐνδιαφέρον νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ἐν τῇ Ἀκροπόλει βίου κατὰ τὴν ἀρχὴν ἑνὸς ἡγεμόνος, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπροσπάθησε νὰ δώσῃ εἰς τὴν αὐλήν του αἴγλην τινὰ προσομοιάζουσαν πρὸς τὰς γνωστὰς εἰς αὐτὸν Ἰταλικὰς αὐλὰς τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἡ Ἀκρόπολις ἐξηκολούθει καὶ τότε, κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ 15ου αἰῶνος, νὰ εἶναι φρούριον. Καὶ οἱ ἄλλοι Φράγκοι δοῦκες καὶ ὁ Ἀντώνιος θὰ ἔκαμαν ὀχυρωματικά τινα ἔργα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἕως τὸ 1821 Φραγκικοὶ προμαχῶνες ἐκάλυπτον τὰ π ε ρ ὶ τὸ ἄντρον τοῦ Π α ν ὸ ς ὕδατα τῆς Κλεψύδρας, τὰ ὁποῖα εἶχον μετοχετευθῆ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Πιθανώτατον δὲ καὶ ὁ ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Ρωμαῖον Αὐτοκράτορα Βαλεριανὸν περίβολος, ὁ συνδέων τμῆμα τῆς πόλεως βορείως πρὸς τὴν Ἀγορὰν καὶ τὸν Κ ε ρ α μ ε ι κ ὸ ν μὲ τὴν εἴσοδον τῆς Ἀκροπόλεως, ν' ἀνήκῃ εἰς τοὺς Φράγκους δοῦκας (*Γρηγορόβιος* ἔνθ. ἀν.τ.Α', σ. 142, σημ. 2). Πάντως εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ βαρὺς τετράγωνος καὶ ὑψηλὸς πύργος, ὁ ὁποῖος ὑψώνετο ἕως τὸ 1874 παρὰ τὴν νοτίαν πτέρυγα τῶν Προπυλαίων, ἦτο κτίσμα Φραγκικόν, πιθανώτατα ἐγερθὲν ὑπὸ τῶν Ἀτζαγιωλῶν. Ὁ πύργος οὗτος εἶχεν ὕψος 26 καὶ εὖρος σχεδὸν ὀκτὼ μέτρων, ἦτο ἰσοπαγὲς κτίσμα, εἶχε μίαν μόνην εἴσοδον πρὸς δυσμὰς καὶ ἐσωτερικῶς ξυλίνην κλίμακα, ἦτο δ' ἐντελῶς ὅμοιος πρὸς τοὺς ἐν Βοιωτίᾳ Φραγκικοὺς πύργους (βλ. εἰκόνας εἰς τόμ Β' σελ. 110, 122, 129, 139). «Ὁ βαρὺς ἐκεῖνος κολοσσιαῖος πύργος, λέγει πολὺ ἐπιτυχῶς ὁ Γρηγορόβιος (ἔνθα ἀνωτ. τ. Β' σ. 315), τοῦ ὁποίου ὁ φρουρὸς ἠδύνατο νὰ κατοπτεύῃ τὴν θάλασσαν καὶ τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀττικῆς, ἔμεινεν ἐπὶ αἰῶνας ὅλους τὸ ἀπώτατα ὁρατὸν γνώρισμα τῶν Μεσαιωνικῶν Ἀθηνῶν, τῶν ὁποίων ἐξεικόνιζε τοὺς βαρβαρικοὺς αἰῶνας, ὅπως ἄλλοτε τὸ κολοσσιαῖον χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Φειδίου ἦτο ἡ συμβολικὴ παράστασις τῶν ἀρχαίων χρόνων». Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ πύργος οὗτος ἦτο μία ἀπὸ τὰς σκοπιὰς τὰς Φραγκικάς, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν διηκούσας διὰ τῆς Ἀττικῆς, τῆς Βοιωτίας καὶ Φωκίδος. Μεγάλη ἔγινε συζήτησις κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν περὶ τῆς κατεδαφίσεως τοῦ Φραγκικοῦ τούτου πύργου, ὁ ὁποῖος ἐπέθετε παράδοξον καὶ δυσαρμονικὸν τόνον εἰς τὴν ὅλην κλασσικὴν συμμετρίαν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν μνημείων αὐτῆς, ἕως ὅτου ὑπερίσχυσεν ἡ πρὸς τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα προσήλωσις τῶν συγχρόνων Ἀθηναίων καὶ ὁ πύργος κατηδαφίσθη συναποκομίσας καὶ τὸ μόνον ἁπτὸν λείψανον τῆς πολυταράχου Φραγκικῆς κυριαρχίας εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἡ ὁποία διήρκεσεν ὑπὲρ τοὺς δύο καὶ ἥμισυν αἰῶνας.

Ἀλλὰ δὲν ἦτο ὅλος ὁ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως βίος ἐπὶ τοῦ Ἀντωνίου Ἀτζαγιώλη σκυθρωπός, ὅπως ὁ βαρὺς ἐκεῖνος πύργος. Εἶναι βέβαιον, ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ τὸ εἰς τὰ Προπύλαια παλάτιον τῶν δουκῶν ἔλαβε τὴν πλήρη αὐτοῦ διαμόρφωσιν καὶ εἶχε τὸν ζωηρότερον αὐλικὸν βίον. Ἡ πρώτη οἰκοδόμησις μεγάρου εἰς τὰ Προπύλαια ἦτο παλαιοτέρα, καὶ βεβαίως πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀνέρχεται εἰς τοὺς χρόνους τῆς πρώτης Φραγκοκρατίας, τῆς ἀρχῆς τῶν Γάλλων Δελαρώς. Γνωρίζομεν πάντως ὅτι ἐπὶ τῶν Καταλανῶν ὑπῆρχεν ἤδη τὸ «παλάτιον τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν».

Οἱ Ἀτζαγιῶλαι ἀνεκαίνισαν καὶ ἀπεπεράτωσαν τὸ πρὸ αὐτῶν ὑφιστάμενον παλάτιον. Τὸ μέγα

Digitized by Google

τετράγωνον τῶν προπυλαίων διῃρεῖτο διὰ τῆς μέσης διόδου εἰς δύο λαμπρὰς αἰθούσας. Τὰ ἄλλα διαμερίσματα ἐκτίσθησαν κατὰ συνέχειαν μέχρι τοῦ Ἐρεχθείου. Εἰς δὲ τὴν Πινακοθήκην, ἀριστερὰ τῶν Προπυλαίων, τὴν ἄλλοτε κοσμουμένην ὑπὸ τῶν ζωγραφιῶν τοῦ Πολυγνώτου καὶ τοῦ

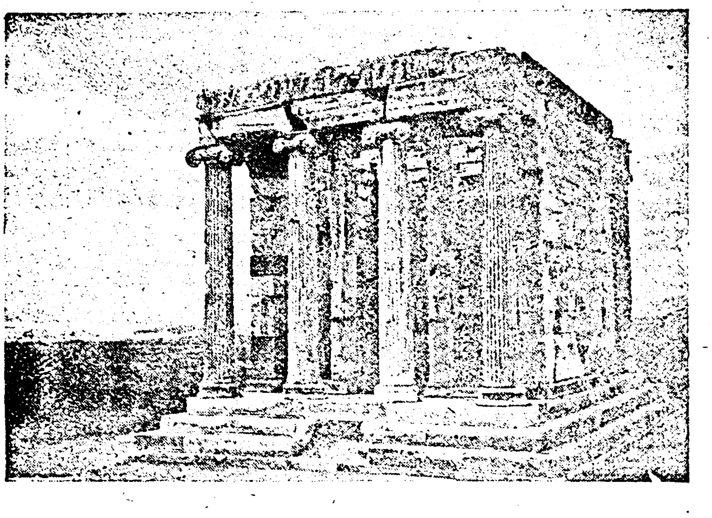

Εἰκ. 44.—Ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης.

Ζεύξιδος, ὑπῆρχεν ὁ «εὐκτήριος οἶκος τοῦ παλατίου τῆς πόλεως Ἀθηνῶν». Εἰς τὴν Πινακοθήκην προσετέθη δεύτερος ὄροφος, ὁ ὁποῖος ἐπεστέφθη δι' ἐπάλξεων. Εἰς εἰκόνας τῆς Ἀκροπόλεως, ἀκόμη καὶ τὸ 1831, παριστάνεται ἡ Πινακοθήκη ἐν τοιαύτῃ φρουριακῇ μορφῇ (*W. Gell,* Raccolta delle vedute della Graecia, 1831). Πέραν τῶν Προπυλαίων πρὸς τὸν Παρθενῶνα, πιθανὸν εἶναι νὰ ἐκτίσθησαν οἰκήματα πρὸς ἐνοίκησιν τῶν οἰκούντων κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὴν Ἀκρόπολιν. Διότι πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν ἤδη ἀρκετὰ πολυάριθμοι: ἡ στρατιωτικὴ φρουρά, ἡ ἀρχιεπισκοπὴ καὶ τὸ παλάτιον μετὰ τῆς αὐλῆς του ἦτο ἀρκετὸς πληθυσμός, ὥστε κατὰ τὸ α΄ ἥμισυ τοῦ 15ου αἰῶνος νὰ δεχθῶμεν ὅτι πολλὰ μικρὰ κτίσματα θὰ ἐκτίσθησαν εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ βράχου. Ἡ ὄψις τῆς Ἀκροπόλεως δὲν θὰ διέφερε πολὺ ἀπὸ τῆς παριστανομένης εἰς τὰς ἐπὶ Τουρκοκρατίας γενομένας ἀπεικονίσεις τοῦ Σπὼν καὶ τοῦ Βερνέδα, εἰς τὰς ὁποίας βλέπομεν πλῆθος μικρῶν οἰκιῶν μεταξὺ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν (βλ. *Γρηγορόβιον,* ἔνθα ἀνωτ. τ. Β΄ σ. 319).

Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἰδίως διεγείρει τὴν φαντασίαν εἶναι ὁ παράδοξος ἐκεῖνος βίος μιᾶς αὐλῆς Φλωρεντιγῶν ἀρχόντων ἐν μέσῳ τῶν ἐξαισιωτέρων μνημείων τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἡ τελικὴ συμπλήρωσις ἐπὶ τοῦ Ἀντωνίου Ἀτζαγιώλη τοῦ Δουκικοῦ παλατίου τῆς Ἀκροπόλεως συμπίπτει μὲ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ μεγαλύτερος ἀρχιτέκτων τῆς πρώτης Ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως, ὁ Μπρουνελλέσκης, ὁ ἐπανιδρύσας τὴν Ἑλληνορρωμαϊκὴν ἀρχιτεκτονικήν, ἔκτιζεν εἰς τὴν Φλωρεντίαν τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Μαρίας τῶν Ἀνθέων. Καὶ ὁ μὲν Μπρουνελλέσκης, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι σύγχρονοι αὐτοῦ Ἰταλοὶ καλλιτέχναι, δὲν φαίνεται πιθανὸν νὰ ἐγνώρισαν τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως, ἐγνώριζον καὶ ἐλάμβανον ἐμπνεύσεις ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς Ρώμης καὶ ἀπὸ αὐτὰ διέπλασαν τὸν νεολατινικὸν ἀρχιτεκτονικὸν ρυθμόν. Οἱ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ὅμως ἑδρεύοντες Φλωρεντινοὶ δοῦκες, καὶ πρὸ παντὸς ὁ Ἀντώνιος Ἀτζαγιώλης, θερμὸς λάτρης τῆς ἀρχαιότητος, ἔδωκαν βεβαίως προσοχὴν καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα αὐτῆς. Δὲν εἶναι μὲν πιθανὸν οἱ Ἀτζαγιῶλαι νὰ ἔκαμαν εἰς τὴν

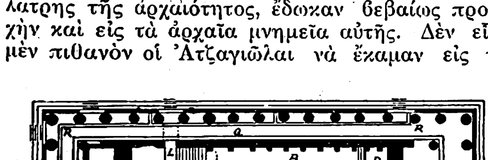

Εἰκ. 45.—Σχέδιον τοῦ Παρθενῶνος μεταβεβλημένου εἰς Χριστιανικὴν ἐκκλησίαν.

[A-g=κυρίως ναός. H=ἄμβων. J=ἐπισκοπικὸς θρόνος. D-D=ἅγιον βῆμα. F=ἁγία τράπεζα. B-B=πλάγιαι κλιταί. I=ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ, ὅπου ἴσως ἦτο ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου τῆς Ἀθηνιωτίσσης.]

Ἀκρόπολιν συλλογὴν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν χειρογράφων, πιθανὸν ὅμως εἶναι νὰ συνήθροιζον ἀρχαῖα καλλιτεχνήματα εἰς τὸ παλάτιόν των ἐν τοῖς Προπυλαίοις, φιλοτιμούμενοι νὰ μιμηθοῦν τοὺς πάπας καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἰταλίας, οἱ ὁποῖοι κατήρτιζον συλλογὰς ἀρχαιοτήτων καὶ ἤρχιζον νὰ ἱδρύουν τὰ πρῶτα μουσεῖα. Πιθανὸν μάλιστα ὁ φιλοικόδομος Ἀντώνιος Ἀτζαγιώλης νὰ ἐπεχείρησε καὶ ἀνασκαφὰς εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν πρὸς εὕρεσιν ἀρχαίων. Εὑρισκόμεθα εἰς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐπιπίπτουν πάλιν ἅρπαγες ἀπὸ τὴν Δύσιν οἱ φιλάρχαιοι, ὡς ἄλλοτε οἱ Ρωμαῖοι μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν εἰς αὐτοὺς τῆς Ἑλλάδος. Καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι θὰ εἶχον ἀνηλεῶς λαφυραγωγηθῆ καὶ πάλιν καὶ γυμνωθῆ ἀπὸ τὰ περικαλλῆ ἔργα τῆς ἀρχαιότητος, ἂν εἰς τὸ μεταξὺ δὲν ἔκλειε τὴν ἀνεξάντλητον ταύτην πηγὴν ἡ βαρβαρότης τῶν Τούρκων, ἡ ὁποία ὠφέλησε, τοὐλάχιστον ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτήν, τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης.

Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς Χριστιανικῆς Ἀκροπόλεως.— Ἀλλ' ἤδη ἡ Ἀκρόπολις εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῶν Τούρκων. Ἀπόπειρα ἐθνικῆς φατρίας ἐν Ἀθήναις, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Χαλκοκονδύλης, ὁ πατὴρ τοῦ ἱστορικοῦ Λαονίκου Χαλκοκονδύλη, δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ, διότι ὁ Σουλτᾶνος Μουράτ, ὁ ἐπικυρίαρχος καὶ διαιτητὴς ἤδη τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων, δὲν ηὐνόησεν αὐτήν. Ἐπίσης ἀπέτυχε καὶ ἡ προσ-

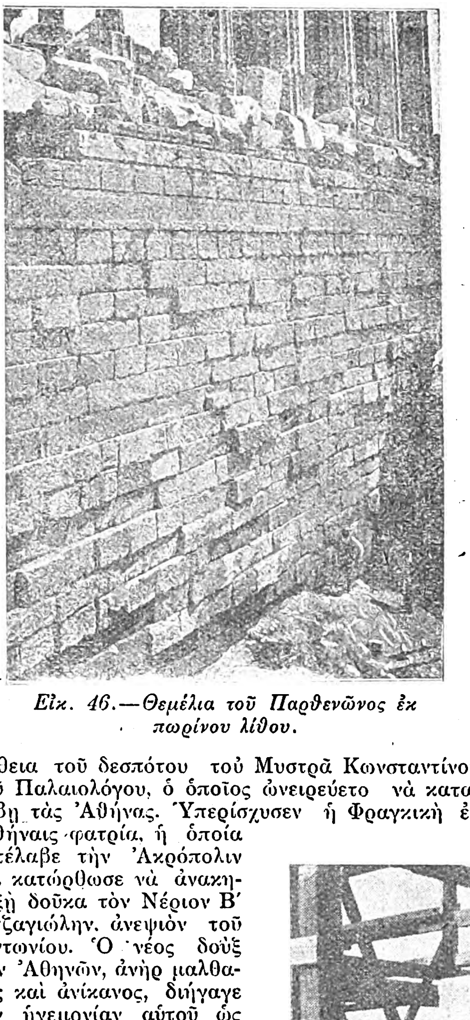

Εἰκ. 46.—Θεμέλια τοῦ Παρθενῶνος ἐκ πωρίνου λίθου.

πάθεια τοῦ δεσπότου τοῦ Μυστρᾶ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ὁ ὁποῖος ὠνειρεύετο νὰ καταλάβῃ τὰς Ἀθήνας. Ὑπερίσχυσεν ἡ Φραγκικὴ ἐν Ἀθήναις φατρία, ἡ ὁποία κατέλαβε τὴν Ἀκρόπολιν καὶ κατώρθωσε νὰ ἀνακηρύξῃ δοῦκα τὸν Νέριον Β΄ Ἀτζαγιώλην, ἀνεψιὸν τοῦ Ἀντωνίου. Ὁ νέος δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν, ἀνὴρ μαλθακὸς καὶ ἀνίκανος, διήγαγε τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ ὡς ὑποτελὴς τοῦ Σουλτάνου. Σχετικῶς μὲ τὴν Ἀκρόπολιν, οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν περὶ αὐτοῦ, ἢ ὅτι κατὰ τὸ 1447 ἐξένισεν ἐπ' αὐτῆς τὸν περιηγητὴν Κυριακὸν τὸν ἐξ Ἀγκῶνος. Ὁ θάνατος τοῦ Νερίου τοῦ Β΄ τῷ 1451 συμπίπτει μὲ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τῶν Ὀθωμανῶν τοῦ κραταιοῦ ἡγεμόνος Μωάμεθ Β΄, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἀφῆκεν ἐπί τινα ἔτη εἰς ὑποτελεῖς του Φράγκους τὰς Ἀθήνας, διέταξε τέλος τὰ στρατεύματά του νὰ καθυποτάξουν αὐτὰς καὶ νὰ καταστρέψουν τὸ Δουκᾶτον. Ὁ υἱὸς τοῦ Τουραχὰν Ὀμὰρ πασᾶς εἰσώρμησεν εἰς τὴν Ἀττικήν, καταστρέφων τὴν χώραν καὶ ἐξανδραποδίζων τοὺς κατοίκους, καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Ἀκρόπολιν.

Πολὺ σημαντικὸν εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ τελευταῖος δούξ, ὁ Φράγκος, τὸ ὄνομα, Ἀτζαγιώλης, κατώρθωσε ν' ἀντισταθῇ ἐπὶ δύο ὁλόκληρα ἔτη εἰς τὰς ἐφόδους τῶν Τούρκων, κλεισμένος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ γενναία αὕτη καὶ μακρὰ ἀντίστασις, εἰς χρόνους μάλιστα ἀπελπιστικούς, δεικνύει τὸ θάρρος τῶν τελευταίων Φράγκων καὶ τῶν ὀλίγων Ἀθηναίων οἱ ὁποῖοι συνηγωνίζοντο μὲ αὐτούς. Ἔπειτα, ὡς πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, δεικνύει ὅτι εἶχεν ἤδη αὕτη ὀχυρωθῆ καὶ μὲ ἄλλα ὀχυρωματικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἦσαν τόσον ἰσχυρά, ὥστε ἠδύναντο ν' ἀντισταθῶσι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πυροβόλα τῶν Τούρκων. Τέλος ἠναγκάσθη ὁ τελευταῖος Ἀτζαγιώλης νὰ παραδώσῃ τὴν Ἀκρόπολιν εἰς τοὺς Τούρκους τὸν Ἰούνιον τοῦ 1458. Καὶ οὕτως ἡ Φραγκοκρατία ἐξέλιπεν ἐν Ἀθήναις ἠρέμα, ἡ ἅλωσις δὲ τῆς ἐνδόξου πόλεως καὶ Ἀκροπόλεως παρῆλθεν ἀπαρατήρητος ἐν μέσῳ τῆς λαίλαπος, μὲ τὴν ὁποίαν ἤρχιζεν ἡ Τουρκοκρατία.

Καὶ ὅμως ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπερχομένης σκοτίας ἀναπηδᾷ καὶ πάλιν τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, διότι καὶ αὐτὸν τὸν φοβερὸν Κατακτητὴν ἠδυνήθη νὰ συγκινήσῃ. Ὁ Μωάμεθ Β΄, ἡγεμών, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ ἑνώσῃ τὴν ὠμότητα πρὸς τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ὡραῖον, ἦλθεν ὁ ἴδιος εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ᾐσθάνθη εὐλάβειαν πρὸς αὐτάς, «τὴν πατρίδα τῶν φιλοσόφων», ὡς τὴν ὠνόμαζον καὶ Τοῦρκοι ἱστοριογράφοι.

Καὶ οἱ δύο σύγχρονοι πρὸς αὐτὸν Ἕλληνες ἱστορικοί, καὶ ὁ Κριτόβουλος καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης, λέγουν ὅτι ὁ Κατακτητὴς ἐπεσκέφθη τὸν Πειραιᾶ καὶ τοὺς λιμένας, τὸ ἄστυ καὶ τὴν Ἀκρόπολιν, ἐθαύμασε τὴν παλαιὰν τῆς πόλεως μεγαλοπρέπειαν καὶ ὑπὲρ πάντα τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ ἀνεφώνησε «Πόση δὴ χάρις ὀφείλεται, ἐν τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ, Ὀμάρῃ τῷ Τουραχάνεω!» Καὶ ὁ νεώτερος ἱστοριογράφος τῶν Ἀθηνῶν, ὁ πολὺς Γρηγορόβιος, ἀναφωνεῖ: «Ἂν δ' ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον τῆς ἀκατανικήτου ἐκείνης γοητείας, διὰ τῆς ὁποίας αἱ Ἀθῆναι εἶχον ἐν τῇ ἀρχαιότητι σαγηνεύσει πλείστους ξένους βασιλεῖς, κατώρθωσεν ἔτι ἐν χρόνοις οὕτω μεταγενεστέροις νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ὀθωμανοῦ κοσμοκράτορος, ἡ πόλις τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς ἐν αὐτῇ αὐτόχρημα τῇ ταπεινοτάτῃ καταπτώσει ἤρατο τὸν μέγιστον τῶν θριάμβων!».

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΝ

Ἡ Ἀκρόπολις ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων τῷ 1458 διὰ τῆς πειθοῦς μᾶλλον παρὰ λόγῳ τῆς διετοῦς πολιορκίας της ὑπ' αὐτῶν. Τὸ ἔτος τοῦτο, ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ Πορθητοῦ Μωάμεθ τοῦ Β΄, ἄγοντος πολὺν στρατὸν καὶ ἔχοντος τὴν φήμην τοῦ ἀηττήτου, ὁ Ὀμὰρ βέης ἀρχηγὸς τῶν πολιορκούντων τὴν Ἀκρόπολιν τουρκικῶν στρατευμάτων ὑπέδειξεν εἰς τὸν Δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν *Φράγκον Ἀτζαγιώλην*, ὅτι θὰ εἶχε νὰ ὠφεληθῇ ἄν, ἀποσυρόμενος εἰς τὰς Θήβας καὶ καθιστάμενος ὑποτελὴς τοῦ Σουλτάνου, παρέδιδεν εἰς αὐτὸν τὸ «*Κάστρον τῆς Ἀθήνας*», ὅπερ κατεῖχε καὶ ὑπερησπίζετο μετὰ πολλῆς φρονήσεως. Ὁ Φράγκος ἐπείσθη καί, παραλαβὼν τὴν οἰκογένειάν του καὶ τὸν Λατῖνον Ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Παρθενῶνος, ἀνεχώρησεν. Ὁ Μωάμεθ, κατὰ τὸν *Κριτόβουλον*, ποθήσας νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν «*Μητέρα τῶν Φιλοσόφων*» πόλιν, ἀσφαλῶς ἔμεινεν ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τῆς Ἀκροπόλεως, ἀφοῦ, κατὰ *Χαλκοκονδύλην*, φέρεται εἰπών: «Πόση δὴ χάρις ὀφείλεται ἐν τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ, Ὀμάρῃ τῷ Τουραχάνεω». Τῷ 1460, διαβαίνων πάλιν ἐξ Ἀθηνῶν διὰ τὴν εἰς Μορέαν ἐκστρατείαν, ὁ Μωάμεθ προφανῶς ἀνῆλθεν ἐκ νέου εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

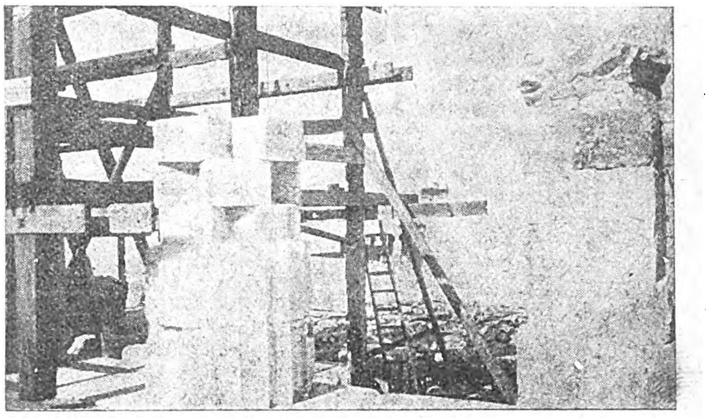

Εἰκ. 47. — Αἱ ἐργασίαι τῆς ἀναστηλώσεως (συμπλήρωσις κορμοῦ ἐλλειπόντων σπονδύλων διὰ λίθων Πειραιῶς).

Ἔκτοτε ὁ ἱερὸς βράχος ἐξετουρκίσθη καὶ ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐπισήμως ὑπῆρξε γνωστὸς ὑπὸ τὸ τουρκικόν του ὄνομα «*Ἀτίνα-Καλεσί*», τουτέστι «*Ἀθηνῶν φρούριον*». Ἐν τούτοις δὲν ἐκηρύχθη φρούριον πρώτης τάξεως, ὅπως τὸ Ναύπλιον, ἡ Ναύπακτος καὶ ἡ Χαλκίς, δι' ὃ καὶ δὲν διῳκεῖτο

Digitized by Google

ὑπὸ *μουχαφούζη*, οὔτε εἶχεν ἴδιον *κουμπαρατζῆν*. Τὰ χρέη ἀμφοτέρων, καὶ τὰ ἐν γένει στρατιωτικὰ τοῦ πρώτου, καὶ τὰ εἰδικῶς πυροβολικὰ τοῦ δευτέρου, ἐξετέλει ἀξιωματικὸς ἔχων τὸν ὑποδεέστερον βαθμὸν τοῦ *δισδάρη*, ἢ ὅπως προεφέρετο ἀναλόγως τῶν ἀνθρώπων *γκιστάραγα* ἢ καὶ *τζιστάρη*.

Ἡ μορφή, ἣν εἶχεν ἡ Ἀκρόπολις καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας, δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν οὔτε μὲ τὴν παλαιὰν φυσιογνωμίαν τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, οὔτε μὲ τὴν μορφὴν τῶν ἐρειπίων, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει σήμερον. Εἶχε τὴν ἰδιότυπον φυσιογνωμίαν, τὴν ὁποίαν βλέπομεν εἰς τὰς εἰκόνας τῶν περιηγητῶν, εἴτε ὡς πιστὴν ἀναπαράστασιν τῆς ἀληθείας, εἴτε, κατὰ τὸ σύστημα τῶν φανταστικῶν «σταμπῶν» τοῦ 17ου αἰῶνος, ὡς περιγραφικὸν πίνακα μᾶλλον παρὰ ὡς πιστὴν ἀναπάραστασιν.

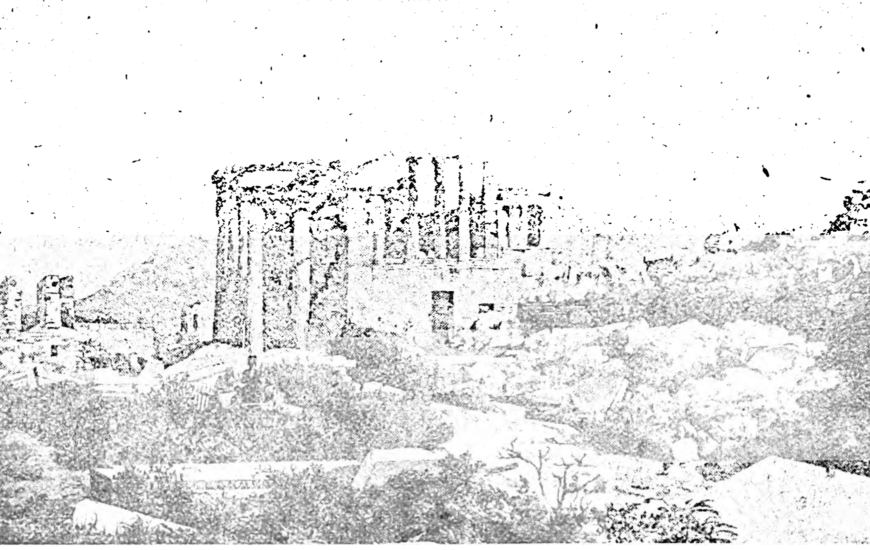

Εἰκ. 48.—Δυτικὴ πρόοψις τοῦ Ἐρεχθείου ὡς τοῦτο εὑρίσκετο ἐν ἔτει 1842.
Χαλκογραφια Γρ. Σούτσου.]

Ἐξωτερικῶς ὁλόκληρος ἡ μεσημβρινὴ πλευρὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἦτο κεκαλυμμένη. Οὔτε θέατρον τοῦ Διονύσου ἐφαίνετο, οὔτε Ἀσκληπιεῖον, οὔτε τὰ ἔσω τοῦ Ὠδείου τοῦ Ἡρώδου, τὰ κεκαλυμμένα μέχρι τῆς στεφάνης. Ἄλλην, πολὺ διαφορετικήν, φυσιογνωμίαν εἶχε καὶ τὸ περὶ τὸ *Χορηγικὸν* Μνημεῖον τοῦ Θρασύλου καὶ τὴν *Χρυσοσπηλαιώτισσαν Παναγίαν* μέρος τοῦ βράχου. Ἡ χωματίνη βάσις ἄλλωστε ἔφθανεν εἰς πολὺ ὑψηλότερον σημεῖον. Ἡ ἀνατολικὴ καὶ βορεινὴ πλευρά, ἦτο περισσότερον γυμνὴ τῆς σημερινῆς, οἱ δὲ βράχοι ἦσαν ὀλιγώτερον ἀπόκρημνοι, διότι εἰς τὰς δύο ταύτας πλευράς, κατὰ τὰς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως, πολλαὶ ὑπόνομοι, ἀνατιναχθεῖσαι, ἐπέφεραν σημαντικὴν ἀλλοίωσιν εἰς τὸ μέρος. Τέλος ἡ δυτικὴ πλευρὰ καὶ μάλιστα τὸ δυτικομεσημβρινὸν μέρος, ὅπου ἔκειτο ἡ παλαιὰ *Πύλη τοῦ Κάστρου*, ἦσαν τελείως διαφορετικά. Ἡ νεωστὶ ἀνοιγεῖσα πύλη, μετὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Beulé τοῦ ἀποκαλύψαντος καὶ τὴν κλίμακα τὴν πρὸ τῶν Προπυλαίων, δὲν ὑπῆρχεν. Ὄγκος χωμάτων, κλιμακηδὸν κατερχόμενος ἀπὸ τὰ Προπύλαια, ἔφθανε δι' ἀποτόμου κλίσεως εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ βουνοῦ. Καὶ ἐθεωρεῖτο μὲν ἐπικίνδυνος, ἀφοῦ ἦτο καὶ τὸ μόνον βατὸν πρὸς ἀνάβασιν μέρος, ἀλλὰ προησπίζετο διὰ τοῦ μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως κανονίων, πάντοτε δὲ τὸ μέρος τοῦτο ἐφείλκυε τὴν προσοχὴν καὶ μέριμναν τῆς ἀμύνης.

Μακρόθεν ὁρωμένη ἡ Ἀκρόπολις, μέχρι τοῦ 1687, παρουσίαζεν ἀκέραιον τὸν *Παρθενῶνα*. Εἰς τοῦτον εἶχε προστεθῆ καὶ *μιναρὲς* ὑψηλὸς περίπου ὅσον ἄλλοτε τὸ ἄγαλμα τῆς Προμάχου μὲ τὸ δόρυ της. Παρουσίαζεν ἀκόμη παρὰ τ' ἀκέραια Προπύλαια καὶ τὸν πανύψηλον *Γουλᾶν*, ὡς ἀπεκαλεῖτο, ἀπὸ τὴν παραφθορὰν τοῦ τουρκικοῦ «*Κουλέ*», τετράγωνον πύργον, βυζαντιακῆς προφανῶς κατασκευῆς, κατεδαφισθέντα τῷ 1875 ὑπὸ τοῦ *Ἐρρίκου Σλῆμαν*. Πλὴν αὐτῶν, τὰ μὲν «*φανταστικὰ*» εἰκονογραφήματα οὐδὲν ἄλλο παρουσιάζουν, αἱ δὲ μεταγενέστεραι ἀπεικονίσεις τοῦ 17ου αἰῶνος, ἀναπαριστοῦν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀληθῆ πόλιν. Τί εἶναι ἆρά γε ἡ πόλις αὕτη; Πότε ἀνηγέρθη; Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1687 καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐρήμωσιν, ἣν ἠκολούθησε πολὺ βραδύτερον ἡ παλινόστησις τοῦ 1691; Ἢ προϋπῆρχεν, ἱδρυθεῖσα ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς καὶ συνεχίζουσα τὸν ἐπὶ *Φραγκοκρατίας* συνοικισμόν; Συμπεράσματα δυνάμεθα μόνον νὰ ἐξαγάγωμεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος. Διότι πᾶσαι αἱ περὶ τούτου ἐκδοχαί, ἔχουν μὲν καὶ ἴδιον στήριγμα ἑκάστη, δι' οὐδεμίαν ὅμως μετὰ βεβαιότητος δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν. Ἰδοὺ λ. χ. δύο ἀλληλοσυγκρουόμεναι ἔννοιαι. Ἀκιδογράφημα τοῦ Θησείου ἀναφέρει: «... 1555. Ἔγινε τὸ κακὸ θανατικὸ στὴν Ἀθηνα, καὶ ἀπέθχναν χιλιάδες *λαὸς καὶ Καστριῶται*». Κατ' ἀκολουθίαν ὑπῆρχε διαφορὰ μεταξὺ λαοῦ καὶ τῶν Καστριωτῶν. Ἄρα οἱ τελευταῖοι, μὴ ὄντες λαός, ἦσαν οἱ στρατιωτικοί, οἱ φρουροί, οἱ ἐπὶ τοῦ Κάστρου ἀποκλειστικῶς οἰκοῦντες, δι' ὃ καὶ *Καστριῶται* ἐλέγοντο. Ἂν δὲν ὑπεδήλου τοὺς καθαρῶς στρατιωτικοὺς τὸ ἀκιδογράφημα, δὲν θὰ εἶχε τὴν πρὸς λαὸν διαστολήν, ἀλλὰ τὴν πρὸς Ἀθηναίους ἢ Κατωχωρίτας. Ἐξ ἄλλου, ἐπιστολὴ τοῦ *Συμεὼν Καβασίλα*, πρὸς τὸν *Μαρτῖνον Κρούσιον* τῷ 1578 ἀπευθυνομένη, ρητῶς διαστέλλει: «...Νῦν δὲ τὸ μὲν ἐσωτερικὸν (ὅπερ Ἀκρόπολις, ἐν ᾧ καὶ ναὸς τῷ Ἀγνώστῳ θεῷ), ἅπαν ὑπὸ μόνων Ἰσμαηλιτῶν οἰκούμενον. Τὸ δ' ἐκτὸς ὅλον ὑπὸ *Χριστιανῶν*». Ἐνταῦθα λοιπὸν γίνεται διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἐν τῷ Κάστρῳ, τῶν Καστριωτῶν δηλαδή, ὡς *Ἰσραηλιτῶν* ἐν γένει στρατιωτικῶν ἢ πολιτικῶν καὶ ἐντοπίων ἢ ξένων. ἐν σχέσει πρὸς τοὺς οἰκοῦντας ἔξω τῆς Ἀκροπόλεως, ἤτοι τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ οἵτινες ἐξ ὁλοκλήρου εἶναι *Χριστιανοί*. Ὅπερ πάλιν διὰ τὰ μετὰ τὴν παλινόστησιν τοῦ 1691 δὲν εἶναι ἀκριβές. Διότι πλεῖστοι Τοῦρκοι κατῴκουν τὴν πόλιν καὶ εἰς ἰδίας καὶ εἰς τὰς κοινὰς συνοικίας. Ἀντιθέτως, δύσκολον ἀποβαίνει ν' ἀποδεχθῶμεν ὅτι μόνον φρουροὶ κατῴκουν τὴν Ἀκρόπολιν, ἀφοῦ αἱ ἐπ' αὐτῆς οἰκίαι πᾶν ἄλλο ἢ γενιτσαρικοὺς στρατῶνας προδίδουν. Κατ' ἀκολουθίαν καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι προνομιοῦχοι Μουσουλμᾶνοι, ἐκ τῶν παλαιοτέρων, ἐξηκολούθησαν κατοικοῦντες ἐπὶ τοῦ Κάστρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ ζωὴ εἶχε περιορισμούς τινας μόνον εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις. Ἂν δὲ ἡ ἀνάβασις διὰ τοὺς Χριστιανοὺς ἦτο δύσκολος, διὰ δὲ τοὺς ξένους ζήτημα «*μπαχτσισίου*», διὰ τοὺς Μουσουλμάνους ὅμως κατ' οὐδὲν διέφερε τῆς εἰσόδου εἰς οἱανδήποτε τουρκικὴν συνοικίαν. Ἡ ἀνάβασις ἐγίνετο ἀπὸ τὸ μέρος ὅπερ κατηργήθη τῷ 1887, ἤτοι εἰς τὸ δυτικομεσημβρινὸν ἄκρον, διὰ τοῦ *Σερπετζέ*, ὡς ἐκαλεῖτο τὸ θέατρον τοῦ Ἡρώδου, καὶ κάτωθι τοῦ ναοῦ τῆς *Ἀπτέρου Νίκης*. Παρὰ τὸν ναὸν ὑψοῦτο ὁ Γουλᾶς, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ ἔφθανε τὴν προέκτασιν τῆς στέγης τοῦ εἰς πολὺ ὑψηλότερον ἐπίπεδον κτισμένου Παρθενῶνος. Τὸ ὅλον συγκρότημα τῆς προσόψεως συνεπληροῦτο ἀπὸ τὰ ἐπιβλητικώτατα Προπύλαια, ἅτινα ἐσῴζοντο ἀκέραια μέχρι τοῦ 1656. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τοῦτο, τὸ «*Μέγα παλάτιον*», ὅπως ἀπεκαλεῖτο ἀπὸ τὸν ἀνώνυμον χρονογράφον τοῦ 1460 (Θέατρα καὶ Διδασκαλεῖα Ἀθηνῶν), ἀπὸ τῆς *Καταλανοκρατίας* εἶχε μεταβληθῆ εἰς καγκελαρίαν καὶ κατοικίαν, προστεθέντων ἐνδιαμέσων ὀρόφων καὶ τρουλλωτῶν ἔτι σκεπῶν. ἀλλ' ἔκ τινος γεγονότος παρέχεται ἡ ἐκδοχὴ ὅτι μᾶλλον ὡς πυριτιδαποθήκη ἐχρησιμοποιεῖτο. Πράγματι, τῷ 1656, ὁ δισδάρης τοῦ Κάστρου, εἴτε θελήσας νὰ ἑορτάσῃ τὸ Μπαϊράμι, εἴτε θελήσας νὰ ἐκδικηθῆ Χριστιανούς, διενοήθη νὰ πυροβολήσῃ τὸν ἀντικρυνὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Τὴν παραμονὴν ὅμως τοῦ ἀνοσιουργήματος κεραυνὸς πεσὼν ἐπὶ τῶν Προπυλαίων ἀνέφλεξε τὴν ἐν αὐτοῖς ἀποθηκευμένην πυρίτιδα καί, ἐκ τῆς ἐκρήξεως, μέγα μέρος μὲν τῆς οἰκοδομῆς ἀνετράπη, ὁ δὲ δισδάρης Ἰσοὺφ-ἀγᾶς καὶ ἡ οἰκογένειά του, πλὴν μιᾶς κόρης, ἀπωλέσθησαν. Ταῦτα. κατὰ παράδοσιν ἀναφερομένην ὑπὸ τῶν *Σπὸν* καὶ *Βέλλερ*, εἴκοσιν ἔτη βραδύτερον ἐπισκεφθέντων τὰς Ἀθήνας. Ἐξ ἄλλου, ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης, ὅστις ἐσῴζετο μέχρι τοῦ 1686, ὁπότε τὸν εἶδον οἱ δύο ἀνωτέρω περιηγηταί, μετὰ ἕνα χρόνον κατηδαφίσθη, διὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ ὁ χῶρός του εἰς τὴν τοποθέτησιν κανονιοστοιχίας εἰς προάσπισιν τῆς Πύλης καὶ ἀντιμετώπισιν τῶν ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Φιλοπάππου ἐχθρικῶν κανονίων. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται πῶς ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης δὲν φαίνεται εἰς τὰς ἀπεικονίσεις τῶν Προπυλαίων κατὰ τὸ 1751 καὶ τὸ 1765, οὐδὲ κἂν μνημονεύεται ἀπὸ τὸν Στοῦαρτ καὶ Ρέββετ καὶ ἀπὸ τὸν Σάντλερ. (Χαρακτηριστικὰς εἰκόνας, πλὴν τῶν ἐν τῷ παρόντι ἄρθρῳ, βλέπει ὁ ἀναγνώστης εἰς λέξιν Ἀθῆναι-*Τουρκοκρατία*.)

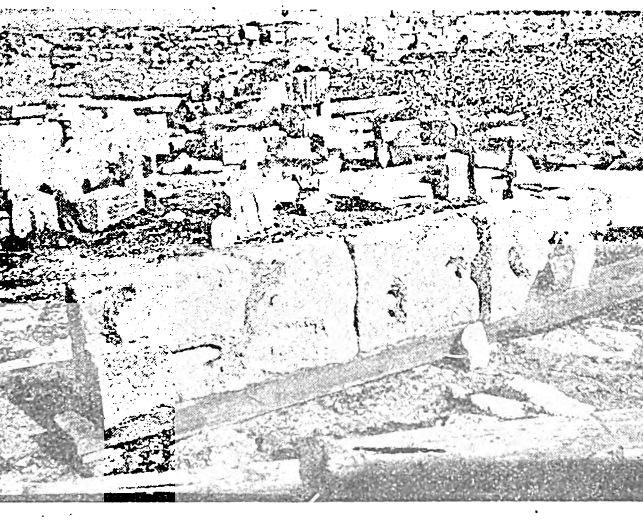

Εἰκ. 49.—Βάσεις ἀγαλμάτων ἐξ ἐλευσινίου λίθου, χρησιμοποιηθεῖσαι παρὰ τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῆς δυτικῆς προσόψεως.

Ὁ Παρθενών.—Ἐπίσης ἀλληλοσυγκρούονται αἱ πληροφορίαι καὶ αἱ γνῶμαι περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐκτίσθη τὸ *Τζαμὶ* τοῦ Παρθενῶνος τὸ ἀντικαταστῆσαν τὴν Παναγίαν τὴν Ἀθηνιώτισσαν. Οἱ μὲν φρονοῦν ὅτι ἐκτίσθη ἅμα τῇ καταλήψει, τῷ 1458, ἄλλοι τῷ 1460, καὶ τρίτοι, πολὺ μεταγενέστερον. Ὁπωσδήποτε τὸν 17ον αἰῶνα ὁ Παρθενὼν εἶναι *Τζαμί*, καὶ ἔχει *μιναρέν*. Καταστραφὲν τῷ 1687 ἀπὸ τὸν περιώνυμον βομβαρδισμὸν τῆς 16)26 Σεπτεμβρίου, μετὰ ἔτη πολλὰ παραδίδεται πάλιν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἰσλάμ, ἀλλὰ μόνον ὡς *Μεστζήτιον*. Καὶ ἡ χρονογραφία τὸ ἀποκαλεῖ τὸν 18ον αἰῶνα «*Ἰσμαΐντί*», παραφθορὰν τοῦ Βυζαντινοῦ «*Μασγιδίου*», ἐνδιαμέσου πάλιν παραφθορᾶς τοῦ *Μεστζητίου*. Ἐξ ὅλων τούτων ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσωμεν τ' ἀκόλουθα. Ὁ Ναός, ἀναμφισβητήτως, ἐνεποίησε ζωηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Μωάμεθ. Ἀλλὰ ὁ Πορθητὴς δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν μετατρέψῃ εἰς αὐτοκρατορικὸν Τζαμίον, λόγῳ τοῦ ἐπὶ τῶν μετοπῶν καὶ τῆς ζωοφόρου πλήθους τῶν ἀνθρωπίνων παραστάσεων, τῶν ρητῶς διὰ λόγους θρησκευτικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἀπαγορευομένων εἰς τὰ σουλτανικὰ κτίσματα καὶ κτήματα. Ἂν συνέβαινε τὸ ἀντίθετον, ὁ Παρθενὼν λόγῳ τοῦ μεγέθους, τοῦ μεγαλείου καὶ τῶν πολλῶν ἀπὸ αἰώνων ἐκκλησιαστικῶν προνομίων, θὰ ἀφιεροῦτο διὰ σπουδαίας καὶ ἀξιομνημονεύτου τελετῆς, ἥτις τοὐλάχιστον δὲν περιεσώθη. Ἐξ ἄλλου θὰ ἔφερε πλείονας τοῦ ἑνὸς μιναρέδες. Τούτων μὴ γενομένων, ὁ Παρθενὼν παρέμεινε Χριστιανικὸς Ναός, καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Μωάμεθ. Προφανὲς εἶναι ὅτι μὴ λειτουργούμενος ὑπὸ τῶν ἀποχωρησάντων Λατίνων, δὲν παρεδόθη εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους. Ἔμεινε δὲ εἶδος *Βακουφίου*, ὅπερ μικρὸν κατὰ μικρὸν μετεβλήθη εἰς *Μεστζήτιον*. Καὶ ἐπειδή, κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἡ βυζαντιακὴ νοοτροπία ὡς φανερώνεται εἰς τοὺς χρονογράφους, ἐπεκράτει, κατάδηλον εἶναι ὅτι τότε ὁ Παρθενὼν ἐπωνομάσθη «*Ἰσμαΐντί*». Τούτου γενομένου, ὁ Παρθενὼν δὲν ἐβράδυνε ν' ἀποκτήσῃ καὶ μιναρέν. Ἀλλὰ οὐδέποτε ἔλαβε μεγαλυτέραν σημασίαν, καὶ δὲν λογίζεται προσκύνημα Μουσουλμανικόν, διότι ἐστερεῖτο *τρούλου*, στοιχείου ἀπαραιτήτου διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν μεγάλων τεμενῶν τοῦ Ἰσλάμ.

Πιστὴν εἰκόνα τοῦ Παρθενῶνος ὡς τζαμίου δὲν ἔχομεν καμμίαν ἄλλην πλὴν τῆς παρὰ τοῦ Ὀρμὸν σχεδιασθείσης. Διότι αἱ λοιπαὶ μᾶλλον κατὰ φαντασίαν καὶ συμπέρασμα ἐγένοντο, κατὰ τὸ σύστημα τῶν «*σταμπῶν*». Ἐκ ταύτης παρατηροῦμεν ὅτι ἡ στέγη φαίνεται ἐλλείπουσα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς λοιπὰς εἰκόνας, αἵτινες μᾶς παρουσιάζουν τὸν Παρθενῶνα κατάκλειστον ὑπὸ ψαλλιδωτῆς στέγης ἐκ μαρμαρίνων πλακῶν, καὶ

Digitized by Google

συνεπῶς κατάλληλον ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἀσφαλὴς πυριτιδαποθήκη, ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω. Πρὶν ὅμως προβῶμεν εἰς τοῦτο, ὀφείλομεν νὰ παράσχωμεν μίαν σύντομον περιγραφὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ, κατὰ τὸ χρονικὸν ὅπερ κατέλιπεν ὁ Ἰησουΐτης Jacques Paul Baben, τοῦ ὁποίου ἡ ὅλη περὶ τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πραγματεία, εἶναι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πολύτιμος, πολλῶν δὲ ἄλλων ἐγένετο ἀφετηρία. Ἰδοὺ τί γράφει οὗτος περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Παρθενῶνος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, ἀφοῦ λεπτομερῶς περιγράφει τὴν ὅλην μεγαλοπρέπειαν τοῦ Ναοῦ.

«Οἱ Ἀθηναῖοι ἀσπασθέντες τὸν χριστιανισμὸν μετέβαλον τὸν Ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς (τὸν *Παρθενῶνα* εἰς μίαν Ἐκκλησίαν τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ, καὶ προσέθεσαν Ἐπισκοπικὸν Θρόνον καὶ Ἄμβωνα διὰ τὸν Ἱεροκήρυκα, διατηρουμένους ἔτι, βωμοὺς (ἁγίαν τράπεζαν) ἀνατραπέντας ὑπὸ τῶν Τούρκων τῶν μὴ προσφερόντων θυσίαν εἰς τὰ Μασγίδιά των. Ὁ χῶρος τοῦ ἱεροῦ εἶναι ἔτι λευκότερος ἀπὸ τὸ λοιπὸν μέρος τῶν τοίχων Αἱ δὲ πρὸ αὐτοῦ βαθμίδες καὶ ἀκέραιαι εἶναι καὶ μεγαλοπρεπεῖς».

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ὁ σεβασμὸς τῶν Τούρκων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πρὸς τὰ μνημεῖα καὶ τὰ ὄργανα τῆς θρησκείας. Λ. χ. ὁ Βαβέν, μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρει ὅτι, ἐκ τῆς Ζωοφόρου, κάποτε (πρὸ τοῦ 1672, καὶ ἄγνωστον ὑπὸ ποίας αἰτίας): «μία ἀπὸ τὰς μεγάλας ταύτας πέτρας, τὰς ἀποτελούσας τὴν ζωοφόρον, ἀποσπασθεῖσα ἔπεσε, μετεφέρθη δὲ ἐν τῷ τζαμίῳ ὄπισθεν τῆς πύλης, καὶ μὲ θαυμασμὸν βλέπει τις ἐπ' αὐτῆς πλῆθος προσώπων, παριστανομένων μὲ μίαν ἀπαράμιλλον τέχνην». Ἐπίσης οἱ Τοῦρκοι, ὡς γίνεται καὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρω φανερόν, διετήρησαν, τὸ κατὰ δύναμιν, τὰς καινοτομίας τὰς ἐν τῷ Παρθενῶνι εἰσαχθείσας ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Σπὸν εὗρεν ἄθικτον καὶ αὐτὸ εἰσέτι τὸ ἱερόν. Ὁ δὲ ἐπισκοπικὸς θρόνος, μαρμαρόγλυπτος, περὶ τοῦ ὁποίου ποιοῦνται μνείαν καὶ ἅπαντες οἱ μετὰ τὸν πάτερ Βαβὲν περιηγηταί, ἀνευρέθη τῷ 1836, κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἄλλωστε καταφανῆ τὸν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων σεβασμὸν πρὸς τὰ μνημεῖα καὶ τὰ θρησκευτικὰ ὄργανα διαπιστοῖ ἡ συνέχεια τῆς ἀφηγήσεώς του, ἔχουσα οὕτω:

«Εἰς τὴν κόγχην ἥτις ὑπέρκειται τῶν βαθμίδων αὐτῶν βλέπει τις ὁλόσωμον εἰκόνα τῆς Παρθένου, ἐναντίον τῆς ὁποίας κάποιος Τοῦρκος ἐπυροβόλησε μὲ το μουσκέτον του), καὶ ὁ πυροβολισμὸς ἔφθειρε κάπως τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον πάλιν ἐσκέπασαν κατόπιν μὲ ἀσβέστι. Ἀλλὰ αὐτοὶ οὗτοι οἱ Τοῦρκοι ὁμολογοῦν ὅτι τὸ χέρι ἐκείνου ποὺ ἐπυροβόλησεν ἐξηράνθη ἀμέσως μετὰ τὸ ἁμάρτημα. Ἐπίσης γνωρίζουν κατὰ παράδοσιν ὅτι ἄλλος Τοῦρκος ἀπέθανε παραχρῆμα, διότι ἠθέλησε ν' ἀνοίξῃ ἕνα ἀπὸ τὰ δύο μεγάλα ἑρμάρια, τὰ κλεισμένα μὲ μεγάλας πλάκας ἢ μᾶλλον τεμάχια μαρμάρου, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἐπάνω ἀπὸ τὰς βαθμῖδας, εἰς τὸν τοῖχον, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι θὰ εὕρισκε θησαυρόν. Ἀπὸ τότε λοιπόν, οὔτε Τοῦρκος, οὔτε Ἕλλην δὲν ἤθελε τολμήσει νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ ἄνοιγμα τῶν ἑρμαρίων αὐτῶν οὔτε ἐκεῖνα πού, ὁμοιάζοντα πρὸς αὐτά, εὑρίσκονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Πιθανὸν νὰ εὑρίσκωνται κρυμμένα μέσα εἰς αὐτὰ ἅγια λείψανα ἢ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία. Βλέπομεν ἐπίσης ἐκεῖ, ὅπου ἔκειτο τὸ ἱερόν, ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Εὐαγγελίου, μαρμαρίνην πλάκα διαφανῆ, μέσα εἰς τὸν τοῖχον, ἡ ὁποία ὄντας ἐπαρκῶς τρυπημένη διὰ νὰ δεχθῇ ἕνα μπιζέλι, δέχεται τὸ φῶς, καὶ ἡ ὀπὴ φαίνεται κατακόκκινη ὡς πολύτιμον ρουβίνιον. Μολονότι ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἀποδίδοντες τοῦτο εἰς θαῦμα τοῦ Ἁγίου Παύλου, ἐγὼ ἐν τούτοις νομίζω ὅτι ἡ φυσικὴ ὑπόστασις τοῦ λίθου τούτου ἐπειδὴ ἀντικρύζει τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, ἀπὸ τὴν λεπτότητά του τὸν κάμνει νὰ φεγγίζῃ. Ἀκριβῶς παρομοίαν εἶδα εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ τὰ ὑπερῷά της».

Ἀναφερόμενος δὲ εἰς τὸ μουσουλμανικὸν «*Ἀμπιέστι*» ὁ πάτερ Βαβὲν ἐπιπροσθέτει: «Εἰς τὸν διάδρομον τοῦ ναοῦ τούτου ὑπάρχει μία πολὺ μεγάλη πέτρα στρογγυλὴ καὶ κοίλη (κολυμβήθρα). Μολονότι δὲ μὲ ἐβεβαίωσαν ὅτι κάθε χριστιανὸς ποὺ εἰσήρχετο ἄλλοτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτήν, ἄφηνεν ἐκεῖ κάποιο δῶρον, νομίζω ὅτι ἐχρησίμευε μᾶλλον διὰ τὸ βάπτισμα, κατὰ τὸ δόγμα τῶν Ἑλλήνων, ἢ ἴσως διὰ τὸ ἁγιονέρι (ἁγιασμόν), ἂν καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ πολλοὶ ἀγοράζουν τώρα κανένα φιαλίδιον διὰ νὰ τὸ φέρουν εἰς τὰ σπίτιά των, μόλις γίνῃ».

Τῶν πληροφοριῶν τούτων μεγαλυτέρας λεπτομερείας παρέχουν ὁ Σπὸν καὶ ὁ Βέλλερ. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν ὅτι αὐτὴν περίπου τὴν φυσιογνωμίαν εἶχεν ἐσωτερικῶς ὁ Παρθενών, ὡς τζαμί, τοῦ ὁποίου μόνον τὴν ἐξωτερικὴν μᾶς παρέχουν αἱ εἰκόνες τῶν περιηγητῶν.

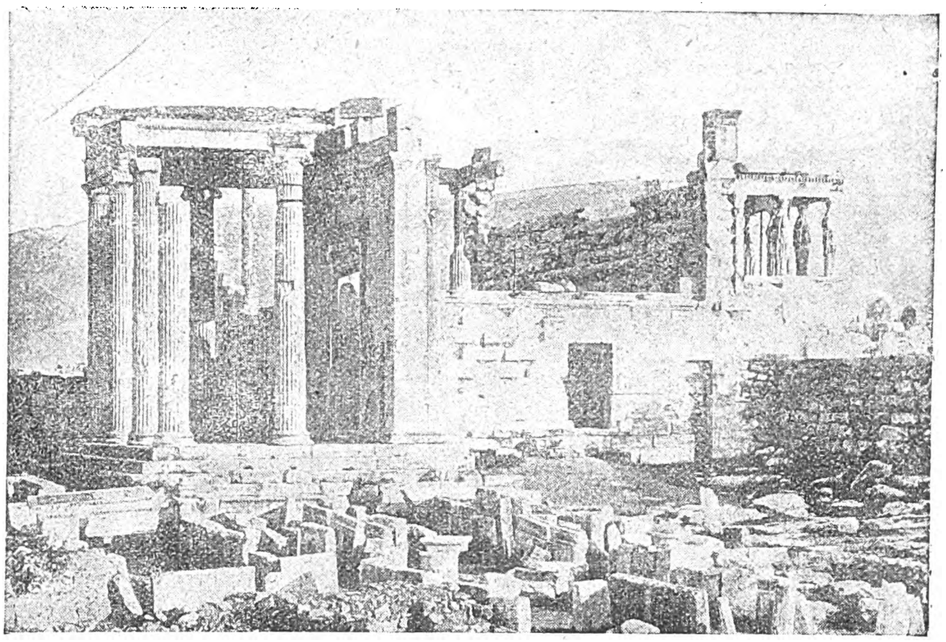

Εἰκ. 50.—Τὸ Ἐρεχθεῖον ὡς εἶχε πρὸ τῆς τελευταίας ἀναστηλώσεως. (Δυτικὴ πρόοψις.)

Κατὰ τὸν Γάλλον ἀρχαιολόγον καὶ σχεδιαστὴν Ἐρνέστον Βρετὸν (Ernest Breton) τὸν λεπτομερέστατα ἐξετάσαντα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τὴν Ἀκρόπολιν, ἡ ἀνατολικὴ μετόπη μοιραίως θὰ ὑπέστη ἀλλοίωσιν καταστραφέντων κατὰ μέγα μέρος τῶν ἀναγλύφων της, ὅταν οἱ Χριστιανοί, διὰ ν' ἀφήσουν νὰ εἰσέρχεται περισσότερον φῶς εἰς τὴν ἀψῖδα τοῦ Παρθενῶνος, μετατραπέντος εἰς Ἐκκλησίαν, ἠναγκάσθησαν νὰ καταρρίψουν τὸ ὑπερκείμενον μέρος. Τοῦτο πράγματι γίνεται πασίδηλον ἀπὸ τὸ βαναυσοτέχνημα τοῦ *Βερνέδα* κατὰ τὸ ὁποῖον φαίνεται ἀνεσκαμμένη ἡ μετόπη αὕτη. Καὶ ἐλέχθη μὲν ὅτι τοιαύτη ἐκδοχή, προγενεστέρας δηλαδὴ καταστροφῆς τοῦ Παρθενῶνος, ὑπεστηρίχθη πρὸς μετριασμὸν τῆς εὐθύνης τοῦ Φραγκίσκου Μοροζίνη διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1687. Ἀλλὰ δὲν δικαιολογεῖται ὡς τοιαύτη, ἀφοῦ δὲν δικαιολογεῖ καὶ τὰ γενόμενα. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου μάλιστα ἐγείρεται ἐκ νέου καὶ τὸ ἐρώτημα: Ἦτο κεκαλυμμένος ὁ Παρθενών; Ἡ ὕπαρξις τῆς ἐσωτερικῆς στοᾶς ἥτις εἰς τὰς τρεῖς πλευρὰς (πλὴν τῆς ἀνατολικῆς) διῆκε κατὰ μῆκος τοῦ τοίχου, δὲν ἀμφισβητεῖται. Δὲν ἀπομένει ἀμφιβολία εἰμὴ διὰ τὸ κεντρικὸν τμῆμα τοῦ Ναοῦ, τὸ περιλαμβανόμενον ἐν τῷ ἐμβαδῷ τοῦ ἐσωτερικοῦ περιστυλίου. Κατὰ τὸν Πάκκαρτ ἦτο ὕπαιθρον. Κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Βερνέδα ἐπίσης φαίνεται ἠνεῳγμένον, ἂν μὴ ἀρχικῶς ἀσκεπές. Πιθανὸν θεωρεῖται ὅτι, ἐὰν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ μεταξὺ τῆς κυρίας εἰσόδου (ἀνατολικῆς) καὶ τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς ἦτο ἀρχῆθεν ἀσκεπές, διὰ τὸ ζήτημα τοῦ φωτισμοῦ, οἱ Χριστιανοὶ τὸ ἐκάλυψαν μετὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ ἀρχαίου Ναοῦ εἰς Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Ἐντεῦθεν μάλιστα ἐξηγεῖται ἡ ἀνάγκη, εἰς ἣν εὑρέθησαν, νὰ διανοίξουν παράθυρον εἰς τὴν ἀψῖδα, ἣν ὑποκατέστησαν εἰς τὸν πρόναον. Χαρακτηριστικὸν εἶναι μάλιστα τὸ γεγονὸς ὅτι ὅλοι οἱ περιηγηταὶ οἱ παρέχοντες εἰκόνας τοῦ Παρθενῶνος, πρὸ τῆς καταστροφῆς του, τὸν παρουσιάζουν τελείως ἐστεγασμένον. Τοῦτο ἐπίσης ἐξηγεῖ τὸ σκότος, ὅπερ ἐν τῷ ναῷ παρήγαγε τόσην ἐντύπωσιν εἰς τὸν Γκυλλετιέρ, ἢ ἐκεῖνον ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἠρύσθη τὰς πληροφορίας του ὁ Γεώργιος Γκυλλέ, καὶ ὅπερ ἐσημείωσεν ὁ Σπὸν καὶ ὁ Βέλλερ.

Τὸ Ἐρέχθειον.— Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας, τὸ Ἐρέχθειον, εἰς ὃ ἀπέληγαν τὰ ἐπίσημα ἀπὸ τῶν Προπυλαίων καὶ τῆς Πινακοθήκης κτίρια, τὰ χρονολογούμενα ἀπὸ τῆς Φραγκοκρατίας, ἢ τοὐλάχιστον ἀπὸ τῶν Καταλάνων, ἐχρησίμευε, καθὼς ἐξ εἰκόνων φαίνεται καὶ ἔκ τινων σποραδικῶν πληροφοριῶν εἰκάζεται, ὡς ἐνηβητήριον τῆς οἰκογενείας τοῦ *Δισδάρη*. Τὸ χαριέστατον κτίριον ἦτο ἀκέραιον τότε καὶ κατάλληλον πρὸς μεγαλοπρεπῆ κατοικίαν. Μόνον περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου ἔχομεν πληροφορίαν ὅτι ὁ ἀγᾶς τοῦ Κάστρου κατῴκει ὡραίαν καὶ γραφικὴν οἰκίαν κειμένην μεταξὺ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοῦ Ἐρεχθείου. Εἰς τοῦτο, προφανὲς εἶναι ὅτι συνετέλεσαν ἄλλοι λόγοι, πρόσκαιροι, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἡ παραχώρησις τοῦ μεγαλοπρεποῦς κτιρίου ὑπὸ νέου τινὸς Δισδάρη εἰς τὸν παλαιόν, ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως σύροντα τὸ γῆρας. Ὅτι δὲ παλαιοὶ ἀγάδες τοῦ Κάστρου καὶ ἄλλοι Γεννίτσαροι παρέμενον εἰς αὐτό, μονίμως πλέον, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἀσφαλῶς ἐκ πολλῶν τεκμηρίων. Μεταξὺ ἄλλων, ὁ ἐκλεγεὶς τῷ 1759 βοεβόδας *Τζισταράκης*, ἦτο ἐντόπιος Μουσουλμᾶνος, *Καστριώτης*, καὶ υἱὸς ἢ ἔγγονος παλαιοῦ τῆς Ἀκροπόλεως Δισδάρη, ἀφ' οὗ καὶ τὸ παρωνύμιον. Ἀθηναῖος Μουσουλμᾶνος ἐπίσης ἦτο καὶ ὁ μετὰ τὴν καταστροφὴν ἀνατειχίσας τὴν Ἀκρόπολιν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος Βοεβόδας *Μουσταφᾶ-ἐφένδης*. Ὅτι δὲ τὸ Ἐρέχθειον ἦτο τὸ ἐπισημότατον τῶν κτιρίων ἔκτοτε, εὐκόλως συμπεραίνεται ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι εἰς αὐτὸ κατῴκει ὁ μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν Φρούραρχος τῆς Ἀκροπόλεως *Ἰωάννης Γκούρας*, ὁ τοσοῦτον περὶ τῶν πρωτείων ἐργασθείς, καὶ εἰς τῶν ὁποίων τὸν βωμὸν ἔπεσε, μετὰ τὸν φόνον του, καὶ ἡ πολλὴ *Γκούραινα*.

Αἱ περὶ τοῦ Ἐρεχθείου παραδοθεῖσαι ἡμῖν πληροφορίαι εἶναι ὅτι, κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα, καὶ τοῦτο μετεβλήθη εἰς Ναὸν τῆς Θεομήτορος. Ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας, ὁ Σπὸν καὶ ὁ Βέλλερ ζητήσαντες νὰ ἐπισκεφθῶσι τὸ ἐσωτερικόν του, παρεκωλύθησαν ὑπὸ Τούρκου ἀξιωματικοῦ, προφανῶς τοῦ Δισδάρη, διότι εἶχεν ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ τὴν οἰκογένειάν του. Μολονότι δὲν ἔχομεν σαφεῖς πληροφορίας, οὐδὲ συγκεκριμένα γεγονότα ἐσημειώθησαν, προφανὲς εἶναι ὅτι καὶ τὸ Ἐρέχθειον θὰ ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὸν βομβαρδισμὸν τοῦ 1687. Ἐπειδὴ ὅμως οὐδὲν ἐπεσκεύαζον οἱ Τοῦρκοι, ἀντιθέτως δ' ἐχρησιμοποίουν τὰ συντρίμματα εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως οἰκιῶν των, μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸ Ἐρέχθειον ἤρχισε νὰ καταρρέῃ. Ὄχι ὁλόκληρον βέβαια, ἀφοῦ ἐξηκολούθει νὰ χρησιμοποιῆται ὡς κατοικία, ἀλλ' ἐν μέρει. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁ Πόκοκ τὸ εἶδεν ἐν τούτοις, ἂν ὄχι ἐντελῶς ἀνέπαφον, ἀλλὰ τοὐλάχιστον περιλαμβάνον πάντοτε τὸ οἰκοδομικόν του σύνολον, ὡς ἑνιαῖον συγκρότημα. Ἀλλ' ὅταν μετὰ τριάκοντα ἔτη ὁ Λερουᾶ, ὁ Σάντλερ, ὁ Στοῦαρτ καὶ ὁ Ρέβετт ἦλθον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἡ καταστροφὴ εἶχε γοργῷ τῷ ποδὶ προχωρήσει. Τὰ ὑπερκείμενα τοῦ κτιρίου μέρη εἶχον σχεδὸν ἐξαφανισθῆ. Ὁλόκληρα τείχη εἶχον καταρ-

Εἰκ. 51 —Ὀπαῖον ἐπὶ τῆς στέγης τῆς βορ. προστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου.
[Οἱ ἀρχαῖοι ὀρθοστάται ἀνατοποθετηθέντες εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν θέσιν.]

Digitized by Google

ρεύσει. Αἱ μετόπαι εἶχον ἀφαιρεθῆ. Ὁ δὲ γύρω χῶρος ἔγεμε συντριμμάτων. Μετὰ ταῦτα ὁ Λόρδος Ἔλγιν καὶ ἡ ἔκρηξις τοῦ 1827 συνεπλήρωσαν τὴν καταστροφήν. Εἰς τὴν ἐν γένει φθορὰν τοῦ Ἐρεχθείου δὲν φαίνεται ξένη καὶ ἡ παρὰ τῶν Τούρκων, ἄγνωστον πότε, διεύρυνσις τῶν ὑπογείων τοῦ τρισυποστάτου ναοῦ, διὰ τὴν κατασκευήν, ἢ μᾶλλον τὴν ἐπέκτασιν, δεξαμενῆς. Τὰ παραχθέντα κουφώματα μετέβαλον τὴν ἀντίστασιν τοῦ κτιρίου, καὶ αἱ παραμικραὶ ἔκτοτε ἀφορμαὶ νέαν φθορὰν προσέθετον εἰς τὰς παλαιοτέρας.

Τοιούτη ἦτο ἡ μορφὴ τῆς Ἀκροπόλεως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας, καὶ μόνον ἀπὸ τὴν ἐνετικὴν περιπέτειαν τοῦ 1687 διεταράχθη, διὰ νὰ ὑποστῇ τὴν μεγίστην τῶν καταστροφῶν, ἀφοῦ εἰς ἐρείπια ἔκτοτε κατέπεσεν, ὁ ἄρτιος μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διασωζόμενος Παρθενών.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Παρθενῶνος.—Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ *Φραγκίσκου Μοροζίνη* ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν τῷ 1687 (βλ. **Ἀθῆναι**), τὴν Ἀκρόπολιν διῴκει ὁ Δισδάρης *Ἀλῆ-ἀγᾶς,* ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ οὐχί, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, πλείονας τῶν τριακοσίων Γενιτσάρων. Εἰς τούτους προσετέθησαν καὶ ἄλλοι τόσοι, οἱ περισσότεροι μάχιμοι. Πάντως ὅμως τὸ σύνολον τῶν ἐνόπλων Τούρκων δὲν ὑπερέβαινε τοὺς ὀκτακοσίους· Πλὴν αὐτῶν εἰς τὸ Κάστρον ἀνῆλθον καὶ περὶ τὰς δυόμισυ χιλιάδας γυναικοπαίδων, τὰ ὁποῖα ὅμως οὐδεμίαν προσέφερον βοήθειαν. Φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι, ἀπερχόμενος ἐκ Πελοποννήσου εἰς Θήβας, ὁ Σερασκέρης *Ἰμπραὴμ πασᾶς,* ἀπέστειλεν ἐνίσχυσιν εἰς κανόνια καὶ ἔμπειρον τῆς πυροβολικῆς καμπαρατζῆν, τὸν *Χουσσεῖν-ἀγᾶν.* Οὗτος ἀμέσως ἐπελήφθη τῆς ἀνατειχίσεως τοῦ Κάστρου. Κατηδάφισε τὸν ναὸν τῆς Ἀπτέρου Νίκης, διὰ νὰ ἀνοίξῃ τὸν ἀπαιτούμενον χῶρον, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἔστηνε τὰ κανόνιά του. Τὰ ἐχρειάζετο ἰδίως ἐκεῖ, ὄχι μόνον διότι ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τυχὸν τὰ ὅσα οἱ πολέμιοι θὰ ἔστηναν εἰς τὸ ἀντικρυνὸν *Σέγγιο* (τὸν λόφον τοῦ Φιλοπάππου), ἀλλὰ διὰ νὰ προστατεύσῃ τὸ μόνον βατὸν μέρος διὰ τοῦ ὁποίου ἦτο δυνατὴ ἡ δι' ἐφόδου ἀνάβασις εἰς τὸ Κάστρον τὸ δυτικομεσημβρινὸν δηλονότι μέρος, ὅπου εὑρίσκετο καὶ ἡ Πύλη. Ἀνεσηκώθη λοιπὸν καὶ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸ τεῖχος ἢ μᾶλλον ἐπανελήφθη ὅ,τι εἰς παρῳχημένην ἐποχὴν εἶχε γίνει ὀλίγον παρέκει, ἀπεγυμνώθη τὸ παραπύλιον τεῖχος τοῦ χώματός του, εἰς τρόπον ὥστε κρεμαστὴ ἀπέμεινε καὶ συνεπῶς ἀπρόσβατος ἡ Πύλη. Τὸ γραφὲν ὅτι τότε, καὶ διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, ἀνηγέρθη ὁ παρὰ τὰ Προπύλαια Γουλᾶς δὲν εἶναι ἀκριβές, διότι ὁ τετράγωνος οὗτος πύργος προϋπῆρχε κατὰ τὰς προγενεστέρας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰκόνας.

Ὁ Χουσσεῖν-ἀγᾶς ὅμως ἔπραξε καὶ τὸ ἄλλο. Παρατηρήσας ὅτι τὸ τζαμίον τοῦ Κάστρου εἶχε στέγην στερεάν, ἦτο εἰς τὸ κέντρον καὶ ἠδύνατο ν' ἀνθέξῃ καλύτερον πάσης ἄλλης πυριτιδαποθήκης εἰς τὰς βολὰς τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ, ἐκ προνοίας καὶ διὰ στρατηγικοὺς λόγους, ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸ πρὸς ἀποθήκευσιν τῆς πυρίτιδος καὶ ἐν γένει τῶν εὐφλέκτων ὑλῶν, ὅσας εἶχεν ἀναβιβάσει εἰς τὸ Κάστρον. Πράγματι, διὰ τὴν ὁλκὴν τῶν τότε κανονίων καὶ ὅλμων, ἡ στέγη τοῦ Παρθενῶνος, ὡς φανερώνεται εἰς τὰς εἰκόνας, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποχωρήσῃ. Τοὐναντίον θα ἐβοήθει τὸν ἀποστρακισμὸν τῶν βλημάτων. Ἐξ ἄλλου, τὸ πάχος τῶν τοίχων καὶ τὰ μεσοκίονα τειχίσματα ἅτινα τὸν περιεκύκλουν ἀπετέλουν τὸ καταλληλότερον ἔρεισμα καὶ τὸν ἐνεδείκνυον διὰ τοιαύτην ἀποστολήν. Διαφορετικὰ δὲν ἐξηγεῖται διατὶ τὸ ἐν λειτουργίᾳ τζαμίον μετεβλήθη εἰς πυριτιδαποθήκην, ἐν στιγμῇ πολιορκίας, καθ' ἣν προεβλέπετο, καθ' ὃ γνωστή, ἡ διὰ πυροβολικοῦ καὶ τῶν *«μορταρίων»* (ὁλμοβόλων) ζωηροτάτη καὶ ἀπειλητικὴ ἐπίθεσις τῶν μισθωτῶν στρατευμάτων τοῦ *Καίνιξμαρκ.*

Αἱ πληροφορίαι εἶναι πολλαὶ καὶ ποικίλαι διὰ τὴν ἐκστρατείαν. Παρουσιάζουν ἀφ' ἑνὸς ἀφάνταστον ἐπιπολαιότητα, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἀφήνουν νὰ νοηθῇ ὅτι διεξήχθη μὲ μοναδικὴν δεξιοτεχνίαν. Χαρακτηριστικὴ τοῦ κρατοῦντος πνεύματος εἶναι ἡ περικοπὴ τοῦ ἡμερολογίου τῆς *Ἄννης Ἄκερζελμ,* εἰς τὴν ὁποίαν αὕτη μὲ ἀπερίφραστον ἀφέλειαν ἐπιγραμματίζει τὴν ἐκστρατείαν: «Ἀπεφασίσθη νὰ μεταβῶμεν εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ φορολογήσωμεν τὴν πόλιν καὶ πηγαίνομεν εἰς τὰ πλοῖα». Ἡ ἐνσκήψασα ἐπιδημία ἱλαρᾶς μᾶς ἐστέρησε δυστυχῶς τῶν πολυτίμων πληροφοριῶν τῆς ὑπομνηματογράφου, ἥτις παραπέμπουσα ἡμᾶς εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων περιγραφῶν, περιορίζεται νὰ μᾶς εἴπῃ ὅτι «**ἐν Ἀθήναις ἀνεῦρε Λουθηρανικὸν ναὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς Τριάδος ἀφιερωμένον**», ἴσως διὰ νὰ ἰσοφαρισθῇ ἡ ἐκ τῆς συγχρόνου καταστροφῆς τοῦ Παρθενῶνος ἐντύπωσις. Ἐκ τῶν λοιπῶν ὅμως, τῶν πολλῶν, καὶ ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων περιγραφῶν, συνεχίζομεν ἀπροσκόπτως τὴν ἄντλησιν τῶν θετικωτάτων πληροφοριῶν καὶ τὴν ἀφήγησιν, ἔχουσαν ὡς ἑξῆς:

Τὰ ἐξημερώματα τῆς 11/21 Σεπτεμβρίου, οἱ ἐν τῷ Κάστρῳ Τοῦρκοι εἶδον τὸν Πειραιᾶ πλήρη *κατέργων.* Πρὶν χαράξῃ, εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἀποβίβασις. Τότε λοιπὸν καὶ αὐτοὶ ἔλαβον τὰ ὕστατα μέτρα των. Παραλαβόντες δὲ ὡς *ρεχέμια,* ἤτοι ὁμήρους, ὅσους ἠδυνήθησαν ἐκ τῶν Ἀθηναίων, ἔσπευσαν ν' ἀνέλθουν εἰς τὸ Κάστρον καὶ ἐκεῖθεν ἠπείλουν ἢ καὶ ἤρχισαν πυροβολοῦντες τὴν πόλιν καὶ τοὺς εἰς τὰς οἰκίας περιορισθέντας χριστιανούς. Τοῦτο γίνεται κατάδηλον ἐκ τῆς καταπληκτικῆς σπουδῆς μεθ' ἧς, πρὶν ἔτι λήξῃ ἡ ἀποβίβασις, ὁ Στρατάρχης *Καίνιξμαρκ,* χωρίσας εἰς δύο φάλαγγας τοὺς ἀποβιβασθέντας, τοὺς κατηύνε, μὲ ἀνάλογον πυροβολικόν, διὰ μέσου τοῦ ἐλαιῶνος, πρὸς τὰς Ἀθήνας. Ἡ *ἐπιτροπὴ τῶν Ἀθηναίων,* εὑρισκομένη ἐπὶ τοῦ κατέργου τοῦ Μοροζίνη, ὑπεδείκνυε προφανῶς τὴν ἀνάγκην καὶ ἐδέχθη τοὺς ὅρους τοὺς ἐπιβληθέντας εἰς «μετοχὴν τῶν **δαπανῶν τῆς ἐκστρατείας**» ἐκ μέρους τῆς πόλεως, ἂν καὶ τελικῶς, μικρότερον ἐπραγματοποιήθη τοῦ

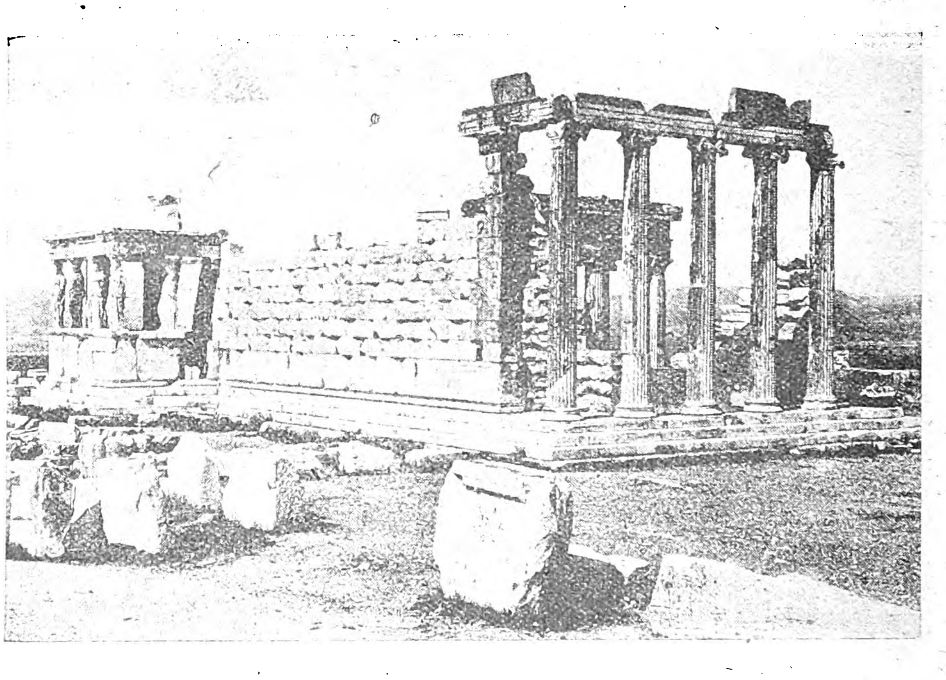

Εἰκ. 52.—Ἄποψις τῆς πρὸς μεσημβρίαν προσόψεως τοῦ Ἐρεχθείου ὡς εἶχε μετὰ τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ 1837—1840.

ὑπεσχημένου, ποσόν. Ἡ ἐμπροσθοφυλακή, ἀποτελουμένη ἀπὸ Ἀννοβερανοὺς ἱππεῖς, εἰσέβαλεν εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὴν ἀγορὰν καὶ μάλιστα εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, τὸ ἀποτελούμενον ἀπὸ τὰς τουρκικὰς οἰκίας, ἐρήμους κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Τὸ λοιπὸν σῶμα, ἐνισχυόμενον ὁλονέν, μέχρις ὅτου ἀπετελέσθη ἀπὸ ὀκτακισχιλίους περίπου ἄνδρας, ἐστρατοπέδευσε γύρω τῆς πόλεως, ἰδίως πρὸς τὸ βόρειον μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον καὶ μόνον ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἐπέλθῃ ἐχθρικὸν στράτευμα, στελλόμενον ἐκ Θηβῶν, ἀπὸ τὸν Σερασκέρην. Συμπεραίνεται λοιπὸν ὅτι οἱ Τοῦρκοι, ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐν τῇ λύσσῃ των ἐπυροβόλουν τὰς ἀνυπερασπίστους οἰκίας τῶν γνωστῶν τῆς πόλεως προκρίτων, τῶν μεταβάντων πρὸς τοὺς Ἐνετούς, διότι, μέχρι τῆς ἑσπέρας, ἤτοι διὰ καταπλησσούσης ὄντως ταχύτητος, ἡ πολιορκία εἶχε συμπληρωθῇ, καὶ ἐγένετο ἔναρξις τῆς προσκλήσεως εἰς παράδοσιν.

Οἱ κήρυκες τοῦ Καίνιξμαρκ, προφανῶς ἀπὸ τὸ *Σέγγιον* ἐβοήθησαν, κατὰ τὰ κρατοῦντα ἔθιμα, τὴν πρόσκλησιν. Πλὴν τῶν δύο στρατιωτικῶν, ἐπὶ τοῦ Κάστρου, γνώμην εἶχον καὶ ἄλλοι τρεῖς ἐκ τῶν καταφυγόντων ἐκεῖ, ὁ Βοεβόδας *Χουσσεῖν-ἐφένδης,* ὁ Μουφτῆς *Χατζῆ-Μεχεμὲτ* καὶ ὁ Καδῆς *Ἀχμὲτ-ἐφένδης,* ὡς ἐπίσης καὶ οἱ λοιποὶ *Βουτζοὺχ-ἀγάδες,* ἤτοι οἱ Μουσουλμᾶνοι πρόκριτοι. Ἅπαντες ἠρνήθησαν νὰ παραδοθοῦν. Καὶ ἡ πολιορκία μετετράπη πλέον εἰς πολεμικὴν ἐνέργειαν ἀπὸ τῆς πρώτης ἑσπέρας. Προφανὲς εἶναι ὅτι τὴν ἰδίαν νύκτα ἤρχισεν ἡ τοποθέτησις τῶν ἐνετικῶν κανονιοστοιχιῶν. Ἐστήθησαν λοιπὸν πέντε κανόνια τῶν 50 λιτρῶν εἰς τὸν λόφον τοῦ Φιλοπάππου καὶ ἄλλα ὀκτὼ τῶν 20 λιτρῶν εἰς τὴν Πνύκα. Διευθυνόμενα ὑπὸ τοῦ κόμητος *Κοστὶ-δὶ-Σὰν-Φελίτσε,* ἤρχισαν βάλλοντα ἀπὸ τῆς 13/23 Σεπτεμβρίου, καὶ μάλιστα μὲ σχετικὴν ἐπιτυχίαν, παρὰ τὴν κακὴν φήμην, ἣν εἶχεν ὁ Σὰν-Φελίτσε, ἕνεκεν τελευταίων τινῶν ἀτυχιῶν ἐν Πελοποννήσῳ. Ἐξ ἄλλου, ἐπὶ τῶν λόφων τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἐστήθησαν τὰ τέσσαρα *«μορτάρια»* ἤτοι ὁλμοβόλα, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ *Μολτόνι* εἶχον τὴν ἀποστολὴν νὰ καταturαννοῦν τοὺς πολιορκημένους διὰ τῶν ἐπισκεπτικῶν των βολῶν. Ταυτοχρόνως, εἰς τὸ ἀπροστάτευτον μέρος τῆς βορείου πλευρᾶς, ὑπὸ τὸ *Σπήλαιον τῆς Ἀγραύλου* καὶ τὰ *Θεμιστόκλεια τείχη,* προφανῶς ἔχοντες εἰδικὰς πληροφορίας παρ' Ἀθηναίων, οἱ μηχανικοὶ *Μπύλωφ* καὶ *Λεάνδρο,* ἤρχισαν κατασκευάζοντες ὑπόνομον, οὐχὶ ὅπως ἐλέχθη διὰ ν' ἀνατιναχθῇ ἡ Ἀκρόπολις, ἀλλὰ διὰ νὰ συναντηθῇ ἡ παλαιὰ καὶ ἐντετειχισμένη ἄνοδος τῆς Ἀκροπόλεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἠλπίζετο νὰ γίνῃ αἰφνιδιαστικὴ εἰσβολή. Καὶ ὅλοι μὲν ἐξετέλουν τὴν ἀποστολήν των, ἂν δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν οὕτω τὰς δοθείσας ὁδηγίας. Μόνον τὰ ὁλμοβόλα τοῦ Μολτόνι παρεξέκλινον τοῦ προορισμοῦ των. Διότι, ἀντὶ νὰ παρενοχλοῦν τοὺς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Τούρκους, ἐξεσφενδόνιζον τὰ ὀβούζιά των ὑπὲρ τὸ Κάστρον, καὶ ἔπληττον τὰς ἑλληνικὰς οἰκίας, τὰς παρὰ τὴν Πλάκαν καὶ τὰς παρὰ τὸ νῦν Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον, τότε δὲ ἀποτελούσας τὴν συνοικίαν τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ.* Τὴν 15/25 Σεπτεμβρίου ἐπῆλθε μία ριζικὴ μεταβολή. Μία σφαῖρα ἀπὸ τὸ Σέγγιον ἢ τὴν Πνύκα, ἄγνωστον πόθεν ἀκριβῶς, πεσοῦσα παρὰ τὸν Γουλᾶν τῶν Προπυλαίων, καὶ δὴ εἰς τὴν πρόχειρον πυριτιδαποθήκην τῆς κανονιοστοιχίας τῆς στηθείσης εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἀπτέρου Νίκης, ἀνετίναξεν αὐτήν, καταστραφείσης ταυτοχρόνως καὶ τῆς κανονιοστοιχίας. Ἐγένετο ἔφοδος πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἀτυχήματος, ἀλλ' ἀπεκρούσθη καὶ ἀπέτυχεν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ὑπόνομος τοῦ Μπύλωφ καὶ τοῦ Λεάνδρο ἔπαυσε, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἀνυπεράσπιστος ἡ Πύλη τῶν δυτικομεσημβρινῶν τειχῶν ὅσον οὔπω θὰ ἔπιπτεν. Ἐξ ἄλλου, πρεσβεία τῶν Ἀθηναίων μεταβᾶσα παρὰ τῷ Καίνιξμαρκ (ἐπειδὴ ὁ Μοροζίνης δὲν εἶχεν ἐξέλθει τοῦ ἐν Πειραιεῖ κατέργου του) παρέστησε τὰς ζημίας ὅσαι γίνονται εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀπὸ τὴν κακὴν βολὴν τῶν μορταρίων. Ὁ Ἀρχιστράτηγος ἐκάλεσεν ἀμέσως τὸν Μολτόνι καὶ ἐπέπληξεν αὐτὸν δριμύτατα, ἀπειλήσας ὅτι καὶ θὰ τὸν ξυλοκοπήσῃ ἀκόμη, ἐὰν δὲν ἐπιδείξῃ περισσοτέραν προσοχήν. Τότε ὁ Λεάνδρο ὑπέδειξεν ὅτι πράγματι εἶναι δύσκολον εἰς τόσον περιωρισμένον χῶρον νὰ γίνῃ χρῆσις τῶν μορταρίων καὶ συνέστησε νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Κάστρου, παρὰ τὴν συνοικίαν Ἁγίου Νικολάου τοῦ Ραγκαβᾶ. Τοιουτοτρόπως, καὶ ἂν ἐξέκλιναν τὰ ὀβούζια δὲν θὰ ἐπέσκηπταν ἐπὶ οἰκιῶν, καθ' ὅτι ἡ προέκτασις τῆς βολῆς, πέραν τῆς Ἀκροπόλεως ἦτο ἀκατοίκητος. Ὁ Καίνιξμαρκ ἠσπάσθη τὴν γνώμην του καὶ διέταξε νὰ δοθοῦν δύο ἐκ τῶν μορταρίων εἰς τὸν Λεάνδρο. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς δ' ἐκείνης ὁ μὲν Μολτόνι ἐξηκολούθησε νὰ βάλλῃ ἀπὸ τοῦ Ἀρείου πάγου μετὰ μείζονος προσοχῆς, ὁ δὲ Λεάνδρο ἀπὸ τὴν συνοικίαν τοῦ Ραγκαβᾶ μεταξὺ Πλάκας καὶ Ἀέρηδων. Χαρακτηριστικὰς εἰκόνας τῶν βολῶν τούτων ἐσχεδίασεν ὁ μηχανικὸς Βερνέδα. Ἐκ τούτων τῶν σχεδίων καταφαίνεται ὅτι ἀπὸ τὰ μορτάρια τοῦ Λεάντρο ἐσφενδονίσθη τὸ ὀβούζιον ὅπερ ἐτίναξε τὸν Παρθενῶνα, καὶ συνεπῶς παρεσκεύασε τὴν παράδοσιν τοῦ Κάστρου. Ὁπωσδήποτε, ὁποθενδήποτε προῆλθεν ἡ σφαῖρα, περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς 16/26 Σεπτεμβρίου 1687, ὁ Παρθενὼν ὅστις παρέμεινεν ἀκέραιος ἀπὸ εἴκοσι αἰώνων, ἐν μιᾷ στιγμῇ, ἀνατιναχθείσης τῆς ἐν αὐτῷ πυρίτιδος, κατέπεσεν εἰς σωρὸν ἐρειπίων. Ὄχι ὅλος. Ἀλλὰ τὸ μέγα μέρος τοῦ παλαιοῦ κυρίως ναοῦ, πρὸς τὴν ἀνατολικήν του πλευράν. Δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἀπὸ τὴν ἐκπυρσοκρότησιν, κατέπεσαν τὰ τείχη παρασύραντα καὶ τοὺς κίονας, τούς τε ἐξωτερικοὺς καὶ τοὺς ἐσωτερικούς, ἔμειναν δὲ ὄρθιοι οἱ κίονες τῆς προσόψεως. Περὶ τὸν ὀπισθόδομον ἡ ζημία ἐγένετο μικροτέρα, προφανῶς διότι ἐκεῖ θὰ ὑπῆρχεν ὀλιγωτέρα πυρῖτις. Ἡ ἀνατίναξις ἔσχεν ἄνω τῶν τριακοσίων θυμάτων, ἐκτὸς δὲ τούτων εὔφλεκτοι ὗλαι, ἀνατιναχθεῖσαι ἐπὶ τῶν γύρω τοῦ Παρθε-

νῶνος τουρκικῶν οἰκιῶν ἀνέφλεξαν αὐτὰς καὶ προεκάλεσαν πυρκαϊάν. Οἱ πολιορκηταί, περιχαρεῖς διὰ τὴν στρατιωτικὴν ἐπιτυχίαν, ἀδιάφοροι δὲ διὰ τὴν ἀνυπολόγιστον καταστροφήν, διέκοψαν τὴν ἐπίθεσιν καὶ ζητωκραυγάζοντες ἐπεδόθησαν εἰς τὸν πανηγυρισμὸν τοῦ γεγονότος. Ἤλπιζον ὅτι μετὰ τοιαύτην συμφορὰν οἱ Τοῦρκοι θὰ παρεδίδοντο. Ἐκεῖνοι ὅμως ἐπέμενον πάντοτε, διότι εἶχον τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἤρχετο ἡ βοήθεια, ἣν ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν ἐν Θήβαις Σερασκέρην. Πράγματι, τὴν 18/28, ἐφάνησαν ἐρχόμενοι ἐκ Θηβῶν οἱ Τοῦρκοι ἐπίκουροι, ἀλλὰ ὁ Καίνιξμαρκ, ἀπέστειλε παραχρῆμα σῶμα Σκλαβούνων ἱππέων καὶ τοὺς διεσκόρπισε. Κατόπιν τούτου οἱ ἔγκλειστοι ἀπελπισθέντες ἐζήτησαν νὰ παραδοθοῦν. Ἡ συνθήκη τοῖς ἐπέτρεψε ν' ἀναχωρήσουν ἐντὸς πέντε ἡμερῶν ἀποκομίζοντες μόνον τὰ ὅσα ἕκαστος ἠδύνατο νὰ βαστάσῃ, ἀφήνοντες δὲ τὰ ὅπλα καὶ τοὺς Αἰθίοπας σκλάβους, διότι πολὺ τοὺς ἐπεζήτουν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους οἱ Εὐρωπαῖοι, μεταχειριζόμενοι αὐτούς, ὡς *«ἐξωτικοὺς»* ὑπηρέτας. Ἡ ἐκκένωσις τῆς Ἀκροπόλεως συνεπληρώθη τὴν 24 Σεπτεμβρίου/4 Ὀκτωβρίου, τῶν Τούρκων, συμποσουμένων εἰς 500 μαχητὰς καὶ 2500 γυναικόπαιδα, ἀπομακρυνθέντων τῶν Ἀθηνῶν εἰς Σμύρνην, ὅπου μετεφέρθησαν δι' ἑνὸς ἀγγλικοῦ *«πίγκου»*, τριῶν ραγουζαίων *«πεταρχῶν»* καὶ δύο γαλλικῶν *«ταρτανῶν»*, ὡς ἀναφέρονται οἱ τύποι τῶν σκαφῶν εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Μοροζίνη. Ἡ ἄνοδος τῶν Ἑνετῶν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἔλαβε χώραν ἐγκαίρως, διότι πάμπολλα πτώματα ἔμεναν ἄταφα ἀκόμη εἰς τὰ ἐρείπια. Τὸν γενικὸν καθαρισμὸν ἀνέλαβεν ὁ διορισθεὶς φρούραρχος κόμης *Τόνιος Πομπέϊ*, ὅστις καὶ ἐπανέφερε ποιάν τινα τάξιν καὶ ἐζήτησε ν' ἀνατειχίσῃ τὴν Ἀκρόπολιν, ἰδίως εἰς τὴν δυτικομεσημβρινήν της πλευράν.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Φραγκῖσκος Μοροζίνης, θριαμβευτικῶς ἀνῆλθε καὶ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ὅταν ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας. Ἐσχημάτισεν ἐπ' αὐτῆς φρουράν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι ἐχρησιμοποίησε τὰ ἑλληνοαλβανικὰ τάγματα, ἅτινα ἀπήρτισεν ἐκ τῶν χωρικῶν ἰδίως τῶν περιχώρων, εἰς ἀναπλήρωσιν τῶν τότε ἐπιστρεψάντων εἰς τὴν πατρίδα των ἀννοβερανῶν στρατευμάτων. Ἀλλ' ὅταν τῷ 1688 ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς Ἀθήνας, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ κρατῇ ἔμμισθον φρουρὰν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ἐσκέφθη νὰ τὴν ἀνατρέψῃ, ὥστε νὰ μὴ χρησιμεύσῃ ὡς ἔρεισμα εἰς τοὺς Τούρκους, τοὺς διαρκῶς παρενοχλοῦντας αὐτὸν ἀπὸ τῶν Θηβῶν. Εὐτυχῶς λόγοι οἰκονομίας μόνον, περιέσωσαν τὰ λείψανα τοῦ ἱεροῦ βράχου. Διότι ἐκρίθη ὅτι ἡ ὠφέλεια ἥτις θὰ προέκυπτε δὲν ἰσοφάριζε τὴν τεραστίαν δαπάνην, ἣν θ' ἀπῄτει ἡ πυρῖτις τῆς ἀνατινάξεως τοιούτου ὄγκου εἰς τόσην ἔκτασιν. Τῇ προτάσει τέλος τοῦ Καίνιξμαρκ ἀπεφασίσθη ὅπως παραμείνῃ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως φρουρὰ τριακοσίων ἀνδρῶν, μὲ ἀρκετὰς ζωοτροφίας, καὶ τοῦτο ἵνα, ἐνδεχομένως, ἀπασχολῇ τὰ νῶτα τοῦ Σερασκέρη Ἰμπραήμ, κατὰ τὸ διάστημα, καθ' ὃ οἱ Ἑνετοὶ θὰ ἐπετίθεντο κατὰ τῆς Χαλκίδος. Ἀλλ' ἡ ἀπόφασις αὕτη δὲν ἐπραγματοποιήθη, καὶ οἱ Ἑνετοί, ἀποτειχίσαντες τὴν δυτικομεσημβρινὴν πλευράν, τουτέστι τὸ παρὰ τὴν Πύλην μέρος, κατέλιπαν ἄχρηστον τὸ φρούριον. Πρὶν ἀναχωρήσῃ ὁ Μοροζίνης, ἠθέλησε ν' ἀποστείλῃ εἰς Ἑνετίαν τρόπαιά τινα τῆς νίκης του, τῆς ἀθηναϊκῆς. Καὶ μεταξὺ ἄλλων, ἀνάγλυφα ἀπὸ τὸν Παρθενῶνα. Ἀνεβίβασε λοιπὸν τεχνίτας ἐπὶ κλιμάκων, ἀλλὰ μὲ τὴν προσπάθειαν τῆς ἀποσπάσεως, αἱ ἀνάγλυφοι πλάκες κατέπεσαν καὶ συνετρίβησαν. Οὕτως ἡ συστηματικὴ λεηλασία ἀνεστάλη. Πολλοὶ ὅμως παρέλαβον τὰ πολύτιμα συντρίμματα, καὶ ἀπέστειλαν αὐτὰ εἰς τὰς διαφόρους χώρας, ἐξ ὧν κατήγοντο.

Ἡ Ἀκρόπολις μέχρι τῆς Ἑλλ. ἀνεξαρτησίας.—Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Μοροζίνη ὀλίγοι Ἀθηναῖοι, ἐπί τι διάστημα, ἐνθαρρυνόμενοι ἀπὸ τὸ ἐκδηλωθὲν καθ' ὅλην τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἀνταρτικὸν πνεῦμα, διετήρησαν φρουρὰν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ πολλάκις ἠμύνθησαν κατὰ τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων καὶ μάλιστα τῶν διαφόρων πειρατῶν, οἵτινες ἐπέτρεχον τὴν ἔρημον πόλιν διὰ νὰ τὴν λεηλατήσουν. Δὲν ἀντέσχον ὅμως μέχρι τέλους. Καὶ τοιουτοτρόπως, τὸ φρούριον ὑπέστη μετ' οὐ πολὺ τὴν αὐτὴν πρὸς τὴν πόλιν τύχην. Πότε ἀνακατελήφθη ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ εἰς ποίαν κατάστασιν, δὲν εἶναι ἐπακριβῶς γνωστόν. Μία μόνη πληροφορία ὑπάρχει ὅτι, περὶ τὸ 1708 ὁ Βοεβόδας τῶν Ἀθηνῶν *Μουσταφᾶ ἐφένδης*, ἀνατειχίσας τὴν νέαν καμαρωτὴν Πύλην τῆς Ἀκροπόλεως, ἐνετείχισε παρ' αὐτὴν καὶ ἐνεπίγραφον πλάκα ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐχάραξε τουρκικὸν ποίημα μνημονεῦον τὸ ἔργον του. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως προφανὲς εἶναι ὅτι ἐπανήρχισαν ἀνοικοδομούμενα ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τὰ νεώτερα τουρκικὰ οἰκήματα, χρησιμοποιουμένων πρὸς τοῦτο ὡς λίθων ἀργῶν καὶ πρὸς κατασκευὴν τῆς ἀπαιτουμένης ἀσβέστου τῶν συντριμμάτων τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῶν Προπυλαίων.

Ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ Ἀγῶνος ἡ Ἀκρόπολις ἄχρηστον Κάστρον παρέμενεν, ὡς εἶδος συνοικισμοῦ τῶν προνομιούχων Τούρκων, διεπόμενον ἀπὸ τὸν Δισδάρην του καὶ ἄβατον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς χριστιανοὺς καί, μάλιστα, τοὺς ξένους περιηγητάς. Πιθανῶς διὰ τὴν παρ' αὐτῶν ἀπόσπασιν μπαχτσισίου, αἱ δυσχέρειαι ἐπολλαπλασιάζοντο καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν κατήντησε ν' ἀποτελῇ ἀληθῆ προνομίαν ἡ ἀνάβασις ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐχρησίμευεν ὅμως μᾶλλον ὡς ἀπειλὴ κατὰ τῶν ἀπειθούντων Ἀθηναίων. Κατὰ τὴν στάσιν τοῦ *Σαρῆ Μουσελίμη*, τῷ 1754, ἐκεῖ κατέφυγαν οἱ κινδυνεύσαντες. Ἐκεῖ κατέλυον καὶ οἱ παρὰ τὰ νόμιμα ἐρχόμενοι ἑκάστοτε ἀπὸ τὴν Χαλκίδα Γενίτσαροι καὶ Δελῆδες τοῦ Πασᾶ τοῦ Εὐρίπου, ἵνα ἐπιβάλουν τὰ δῆθεν κυριαρχικά του δικαιώματα, πράγματι δὲ ἵνα πιέσουν τοὺς Ἀθηναίους εἰς νέαν φορολογίαν. Ἐκεῖ ἐπίσης καὶ ὁ *Χατζῆ-Ἀλῆς*, ὁ περιβόητος *Χασεκῆς*, μολονότι τῆς Κάτω πόλεως Βοεβόδας, ἔστησε τὸ στρατηγεῖόν του, καὶ μετ' οὐ πολύ, εἰς δευτέραν περίοδον τῆς διοικήσεώς του, περιεβλήθη ἅπασαν τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν δικαιοδοσίαν διὰ νὰ κατατυραννήσῃ τοὺς Ἀθηναίους δι' ὅλων τῶν μέσων.

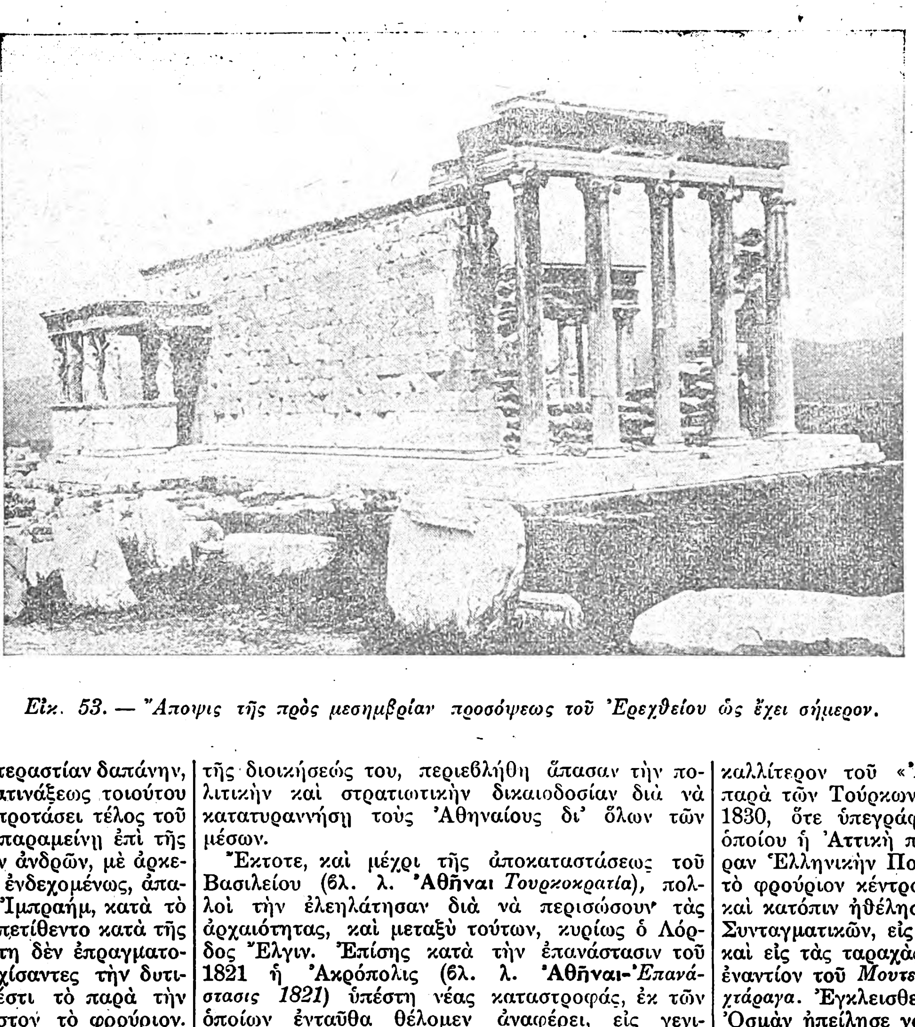

Εἰκ. 53. — Ἄποψις τῆς πρὸς μεσημβρίαν προσόψεως τοῦ Ἐρεχθείου ὡς ἔχει σήμερον.

Ἔκτοτε, καὶ μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Βασιλείου (βλ. λ. **Ἀθῆναι** *Τουρκοκρατία*), πολλοὶ τὴν ἐλεηλάτησαν διὰ νὰ περισώσουν τὰς ἀρχαιότητας, καὶ μεταξὺ τούτων, κυρίως ὁ Λόρδος Ἔλγιν. Ἐπίσης κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἡ Ἀκρόπολις (βλ. λ. **Ἀθῆναι**-*Ἐπανάστασις 1821*) ὑπέστη νέας καταστροφάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐνταῦθα θέλομεν ἀναφέρει, εἰς γενικάς τινας γραμμάς, τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν πολιορκίαν τοῦ 1826—1827 καὶ τὴν τότε κατάστασιν τῆς Ἀκροπόλεως ὡς φρουρίου καὶ ὡς μνημείου.

Κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην, ὁ Κιουταχῆς ἐπεζήτει δι' ὅλων τῶν μέσων νὰ ἀνατρέψῃ τὴν Ἀκρόπολιν δι' ὑπονόμων. Ἐντεῦθεν καί, ἐπὶ τῆς πολιορκίας ταύτης, κατὰ μέγα μέρος μετεβλήθη ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ βράχου. Τὰς ἐνεργείας του ἐξουδετέρωνε διὰ τῶν ἀνθυπονόμων ὁ *Κώνστας ὁ Χορμοβίτης*, ὅστις καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας τόσας προσέφερε τότε ὑπηρεσίας. Ἤθελε δὲ νὰ καταστρέψῃ ὁ Κιουταχῆς, ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἔκ τινος ἐκθέσεώς του, τὰ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως μνημεῖα, διότι ἐφρόνει ὅτι ἕνεκεν αὐτῶν οἱ Εὐρωπαῖοι παρεῖχον τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀρωγήν των. Ἡ ἅμιλλα λοιπὸν τῶν ὑπονομοποιῶν, κατὰ σύμπτωσιν Ἠπειρωτῶν καὶ εἰς τὰ δύο στρατόπεδα, ἐπήνεγκε πολλὰς ζημίας. Ὄχι ὅμως μικροτέρας ζημίας ὑπέστησαν ὅλα τὰ μνημεῖα ἐν γένει ἀπὸ τὰ κανόνια καὶ τὰ ὀβούζια τοῦ Κιουταχῆ. Ἰδίᾳ δὲ τὸ Ἐρέχθειον, ὅπερ τὴν 7 Ἰανουαρίου 1827 κατεστράφη ὁλόκληρον ἀπὸ σφαῖραν, ἥτις τὸ ἀνετίναξε καὶ κατεπλάκωσε τὴν *Γκούραιναν*, μετὰ τῶν σὺν αὐτῇ. Πανταχοῦ, ἀκόμη καὶ σήμερον, εἶναι ἐμφανῆ τὰ ἴχνη τοῦ ἀδιακόπου βομβαρδισμοῦ τῆς ἐποχῆς ταύτης, ὡς ἐὰν τὰ μνημεῖα, τὰ πορφυρωμένα ἀπὸ τὸν ἥλιον τόσων αἰώνων, ὑπέστησαν αἰφνιδίαν ἀπολέπισιν. Χάρις εἰς αὐτὰ ἐν τούτοις ἐτερματίσθη ἡ ἄσκοπος πολιορκία. Ζηλότυποι τῆς δόξης τοῦ Μεσολογγίου οἱ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἐσκόπουν, ἅμα ὡς ἀπηλπίσθησαν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τὴν συντριβὴν τοῦ Φαλήρου, ν' ἀνατινάξωσι τὸ φρούριον καὶ νὰ ταφῶσιν ὑπὸ τὰ ἐρείπιά του. Τότε ὁ *Τζώρτζ* ἀνέλαβε τὴν εὐθύνην τῆς παραδόσεως διὰ νὰ σώσῃ τὰ μνημεῖα. Καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Κυβερνήτου τῆς γαλλικῆς φρεγάτας *«Ἥρα»*, πλοιάρχου *Λεμπλάν*, ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἔμμεσον ἀποστολὴν τῆς μετὰ τοῦ Κιουταχῆ συμφωνίας πρὸς ἔντιμον παράδοσιν τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Κιουταχῆς κατ' ἀρχὴν ἐδέχθη, διότι ἐφοβεῖτο μήπως ἔλθῃ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ὁ *Ἰμπραὴμ πασᾶς* ἐκ Πελοποννήσου καὶ τὴν τελευταίαν στιγμὴν αὐτὸς καρπωθῇ τῆς δόξης, ὅτι ἐκυριεύθη ἡ Ἀκρόπολις, ἡ ἄλλωστε εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ἁλώσεως εὑρισκομένη. Ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι—ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ *Φαβιέρος* ὅστις δὲν ἔστεργεν ὡς Ἀρχιστράτηγόν του τὸν Ἄγγλον Τζώρτζ, ἀφ' ἑτέρου οἱ Ἕλληνες οἵτινες δὲν ἐδέχοντο νὰ παραδοθοῦν—ἀντέτειναν ἐπί τινας ἡμέρας, μέχρις ὅτου, καταργηθέντος καὶ τοῦ ἐν Πειραιεῖ *στρατοπέδου*, ἀπηλπίσθησαν τελείως. Τότε ὁ Φαβιέρος, εἰς ὃν διεμηνύθη ὁ λόγος δι' ὃν ἔδει νὰ τελεσθῇ ἡ παράδοσις, πρὸς σωτηρίαν τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος, ἀφοῦ ἀνθρωπίνως ἀδύνατον κατέστη πλέον νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ περισσότερον χρόνον ἡ ἑλληνικὴ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἄμυνα, ἐνέδωσε, καὶ μάλιστα ἤρχισε νὰ γίνεται διαπρύσιος κῆρυξ τῆς συνθηκολογίας, ἀδιαφορῶν καὶ διὰ τοὺς προπηλακισμοὺς οὓς ὑπέφερε τότε καὶ δι' ὅσα ἐνδεχομένως θὰ ὑφίστατο, ὅπως καὶ ὑπέστη μεταγενεστέρως, ἀφοῦ καὶ ὡς δειλὸς ἀκόμη κατηγορήθη. Τέλος ἐπῆλθεν ἡ ἐπίσημος ἀνάμιξις τοῦ Ναυάρχου *Δεριγνῦ*, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας αἱ ἐχθροπραξίαι, ἂν δὲν διεκόπησαν, ἀνεστάλησαν ὅμως, καὶ τὴν 25 Μαΐου 1827 παρεδόθη ἡ Ἀκρόπολις ἐκ νέου εἰς τοὺς Τούρκους. Ἔκτοτε οὐδεμίαν ὑπέστη μεταβολήν. Ἔρημος ἐγκατελείφθη καὶ παρέμεινεν ἄχρηστος τελείως ἀπὸ πολεμικῆς ἀπόψεως, ὡς στρατὼν τῶν ὀλίγων ἀπομάχων, οὕτως εἰπεῖν, Γενιτσάρων οὓς διετήρει ὁ Πασᾶς τῆς Χαλκίδος Ὀμὲρ ὁ Καρυστινός, ἵνα χρησιμεύουν ὡς φρουρὰ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Δισδάρη *Ὀσμὰν—ἀγᾶ*. Οὗτος, ὑπῆρξεν ὁ ὕστατος Τοῦρκος πρόμαχος τοῦ *«Κάστρου τῆς Ἀθήνας»* ἢ καλλίτερον τοῦ *«Ἀτίνα-Καλεσσί»*, ὡς ἀπεκαλεῖτο παρὰ τῶν Τούρκων ἡ Ἀκρόπολις. Διότι καὶ τῷ 1830, ὅτε ὑπεγράφη τὸ πρωτόκολλον διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ἀττικὴ περιελαμβάνετο εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλληνικὴν Πολιτείαν, ἐζήτησε νὰ καταστήσῃ τὸ φρούριον κέντρον τῆς ἀμύνης τῶν Τούρκων, καὶ κατόπιν ἠθέλησε ν' ἀναμιχθῇ ἐναντίον τῶν Συνταγματικῶν, εἰς τὴν Πολυαρχίαν τοῦ 1832, καὶ εἰς τὰς ταραχὰς τὰς γενομένας ἐν Ἀθήναις ἐναντίον τοῦ *Μουτσελίμη* (Διοικητοῦ) *Ἰσοὺφ-Σιλιχτάραγα*. Ἐγκλεισθεὶς τότε εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ὁ Ὀσμὰν ἠπείλησε νὰ βομβαρδίσῃ τὴν πόλιν. Τέλος τῷ 1833 ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ τὸ Κάστρον εἰς τὸν ἐκπρόσωπον τῆς ἑλληνικῆς ἐξουσίας *Ιακωβάκην Ρίζον*, ἠναγκάσθη ὅμως μετά τινας ἡμέρας, καὶ δὴ τὴν Μεγάλην Παρασκευήν, νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τῆς ὑπὸ τὸν ἀξιωματικὸν *Χριστόφορον Νέεζερ* βαυαρικῆς φρουρᾶς καὶ ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Χαλκίδα μετὰ τῶν διακοσίων πεντήκοντα ρακενδύτων στρατιωτῶν του. Τότε ἀνυψώθη καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἡ ἑλληνικὴ σημαία, τὴν ὁποίαν ἔφερε καραβοκύρις τις, καλούμενος *Καπετὰν-Δημήτρης*, κατ' ἄλλους μὲν Ὑδραῖος, κατὰ δὲ τὸν Νέεζερ, Χῖος τὴν καταγωγήν.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης ἡ Ἀκρόπολις παρεδόθη εἰς τὴν Ἀρχαιολογίαν, δὲν ἐβράδυνε δὲ ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία νὰ προβῇ εἰς τὸν καθαρισμόν της ἀπὸ παντὸς ξένου στοιχείου, ὅπερ οἱ μακροὶ τῆς δουλείας χρόνοι ἐκόμισαν καὶ προσέθεσαν ὡς ἀκάνθας περὶ τὰ σεμνά της ἐρείπια. Γ. Δ. Κ.

ΑΙ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Ἀκροπόλεως, γενόμεναι τὸ πλεῖστον ὑπὸ Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων καὶ δι' ἑλ-

Digitized by Google

ληνικῶν ἐξόδων, ἀποτελοῦν τὸ λαμπρότερον τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐρεύνης ἔργον.

Πολλαὶ κατὰ καιροὺς ἐξετοξεύθησαν μομφαὶ διὰ τὴν πρὸς τὰ αἰώνια τῆς ἀρχαιότητος μνημεῖα ἡμῶν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἀκηδίαν, ὡς ἐν τῇ Journal Officiel τοῦ 1876 τοῦ ἐπὶ τῆς Παιδείας Ὑπουργοῦ τῆς Γαλλίας Οὐαδιγκτῶνος καὶ ἐν τῇ Academy τοῦ Λονδίνου τοῦ 1876 τοῦ Ἄγγλου καθηγητοῦ Sidney Colvin, οἵτινες πολλὰ καθ' ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων κατηγόρησαν, ὡς ζηλοτύπων καὶ βασκάνων πρὸς οἱονδήποτε ἔργον ἐγκαινιαζόμενον ὑπὸ ξένων ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, καὶ πολλὰ ὅμοια. Καὶ ἀπήντησαν μὲν τότε δεόντως ὁ Κουμανούδης καὶ ὁ Καστόρχης, προσφυεστέραν ὅμως πρὸς τούτους ἀπάντησιν ἔδοσαν αἱ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ ἐν τῇ Ἀκροπόλει μεγάλαι ἀνασκαφαί, δι' ὧν ἄπλετον φῶς ἐχύθη εἰς τὰς ἀρχαιολογικὰς ἐρεύνας καὶ πλεῖστα τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης προβλήματα ἐλύθησαν.

Αἱ πρῶται ἀνασκαφαί.—Αἱ τῆς Ἀκροπόλεως ἀνασκαφαὶ ἤρξαντο εὐθὺς ὡς αὕτη ἐκενώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1833. Πρῶτος ὁ *Κ. Πιττάκης*, φιλάρχαιος Ἀθηναῖος, ἀνὴρ στερούμενος μὲν εἰδικῆς ἀρχαιολογικῆς μορφώσεως, ἀναπληρῶν ὅμως ταύτην διὰ τοῦ πρὸς τὰ μνημεῖα τῶν προγόνων ἔρωτος καὶ ἀληθοῦς λατρείας καὶ διὰ τῆς ἐξόχου φιλεργίας καὶ δραστηριότητος, διορισθεὶς ὡς συνεργάτης τοῦ τότε κατασταθέντος Γενικοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων Στερεᾶς Ἑλλάδος *Weissenborn* ἐξετέλεσεν ἐξ ἰδιωτικῶν εἰσφορῶν μικρὰς ἀνασκαφὰς ἐν τῷ Παρθενῶνι καὶ τοῖς Προπυλαίοις.

Τῷ 1834 ὁ ἀρχιτέκτων *von Klenze*, κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ σχεδίου τῆς μελλούσης νὰ κτισθῇ πόλεως, ἐπέστησε δι' ἐγγράφου τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς ἀκηδίας, ἥτις ἐπεκράτει ὡς πρὸς τὴν φύλαξιν τῶν ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν, γενόμενος οὕτως αἴτιος νέων ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀνασκαφῶν, ἃς ἤρξατο αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐν τῇ ἀρκτικῇ τοῦ Παρθενῶνος πλευρᾷ.

Ἀναχωρήσαντος ὅμως τούτου ἀνέλαβε κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἀνασκαφῶν ὁ *Ross*, ἀναλαβὼν τὰ καθήκοντα τοῦ Γενικοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων Στερεᾶς Ἑλλάδος ἀντὶ τοῦ ἀπολυθέντος Weissenborn.

Οὗτος τῇ συνεργασίᾳ τῶν *Ed. Schaubert* καὶ *Laurent* ἐνήργησε κατὰ τὸν αὐτὸν παρὰ τὸν Παρθενῶνα χῶρον ἀνασκαφάς ἃς ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1836 καὶ κατὰ τὰς ὁποίας ἀπεκαλύφθη μέρος τοῦ ἀρχαιοτέρου κρηπιδώματος τοῦ Παρθενῶνος καὶ εὑρέθησαν ἀξιολογώτατα τεμάχια γλυπτῶν καὶ πολλὰ ἄλλα ἀρχαῖα.

Ἀνασκαφαὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.—Ἀπὸ τοῦ 1837 ὅμως ἡ Ἀκρόπολις περιῆλθεν εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας δικαιοδοσίαν, ἥτις ἱδρυθεῖσα τότε καὶ διευθυνομένη ὑπὸ ἀνδρῶν οἷοι ὁ *Ἰάκωβος Ῥίζος Νερουλός*, ὁ *Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς* καὶ ὁ *Κ. Πιττάκης* ἐξετέλεσε λαμπρὰ ἔργα καὶ διήγειρε μέγαν ἐνθουσιασμὸν ἐν Ἑλλάδι ὑπὲρ τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος.

Εὐθὺς κατόπιν ἤρξατο ἡ κατεδάφισις τῶν μεταγενεστέρων κτισμάτων, γενομένης ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ πρὸ τῶν Προπυλαίων προμαχῶνος. Οὕτως ἀπεκαλύφθη τὸ κρηπίδωμα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης καὶ εὑρέθη ὅλον τὸ ὑλικὸν τοῦ ναοῦ τὸ ἐντετειχισμένον ἐν τῷ προμαχῶνι. Εὑρέθησαν ὡσαύτως ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τῶν Προπυλαίων καὶ πλάκες τινὲς ἐκ τῆς εἰς τὰ Προπύλαια ἀγούσης κλίμακος.

Παραιτηθέντος τοῦ Ross, διότι δὲν ἐπετράπη εἰς αὐτὸν νὰ δημοσιεύσῃ τὰ εὑρήματα τῶν ἀνασκαφῶν, διωρίσθη ὡς Γενικὸς ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων ὁ Πιττάκης, ὅστις ἐξηκολούθησε τὰς ἀνασκαφὰς μετὰ μεγάλου ζήλου καὶ δραστηριότητος ἀδιαλείπτως σχεδὸν μέχρι τοῦ 1842. Ἐκαθαρίσθησαν τότε τὰ Προπύλαια, κατεδαφισθέντων τῶν ἐπ' αὐτῶν θόλων καὶ λοιπῶν μεταγενεστέρων κτισμάτων, ἀκολούθως δὲ ἤρξατο ἡ ἀνακάθαρσις τοῦ Ἐρεχθείου, ὅπου εὑρέθη ἡ πρώτη ἐκ τοῦ νοτίου τοίχου Καρυᾶτις, τεθραυσμένη εἰς τεμάχια, καὶ ἀνηγέρθη κατὰ μέγα μέρος ὁ νότιος τοῖχος.

Τῷ 1838 ἐνεργοῦνται ἀνασκαφαὶ ἐν τῇ ἀνατολικῇ τῶν Προπυλαίων πλευρᾷ μέχρι τοῦ δυτικοῦ τοῦ Παρθενῶνος, κατὰ τὰς ὁποίας εὑρέθησαν τμήματα τῆς ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος, πέντε τῶν μετοπῶν καὶ ἐν τῶν ἀετωμάτων. Τῷ 1840 κατηδαφίσθη τὸ ἐν τῷ Παρθενῶνι τζαμίον πλὴν τοῦ μιναρέ.

Αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται προεκάλεσαν μέγαν ἐνθουσιασμὸν εἰς ὃν οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν ἡ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας γενομένη κατάδειξις τῆς μεγάλης τῶν ἀνευρεθέντων λειψάνων ἀξίας ἰδίᾳ διὰ τῶν ἐνθουσιαστικῶν καὶ ἐμπνευσμένων λόγων τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ εἰς τὰς κατ' ἔτος ἐν μηνὶ Μαΐῳ ἐν Ἀκροπόλει γινομένας συνελεύσεις, καθ' ἃς παρίσταντο πάντες οἱ ἐπίσημοι μὲ τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Βασίλισσαν ἐπὶ κεφαλῆς, οἱ ἐν Ἀθήναις ξένοι καὶ πλῆθος θεατῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μεγάλη κίνησις γίνεται διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἔλγιν ἁρπαγέντων ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν, καὶ ὁ Ραγκαβῆς ἔν τινι τῶν λόγων του, συνδυάζων τὴν κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος δοθεῖσαν ἄδειαν πρὸς μετακομιδὴν τῶν λειψάνων τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ἐκ τῆς Ἁγίας Ἑλένης, κάμνει ὡραίαν ἀποστροφὴν πρὸς τὴν γενναιόφρονα Ἀγγλίαν διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν κλαπεισῶν ἀρχαιοτήτων, τῶν διηνεκῶς ἀπολαμβανουσῶν θαυμασμοῦ παγκοσμίου.

Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα ἡ ἐκκαθάρισις τῆς Ἀκροπόλεως ἀπήντησε πολλὰ προσκόμματα, διότι τινὰ τῶν καταρρεόντων ὀθωμανικῶν ἐποικοδομημάτων ἀπηγορεύθη νὰ ἐγγίσωσιν, ὡς δυνάμενα δῆθεν νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἐθνικὰ μουσεῖα.

Κατὰ τὸ 1841—1842 ἀνεστηλώθησαν ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας δύο κίονες τῆς ἀρκτικῆς πλευρᾶς τοῦ Παρθενῶνος, κατὰ δὲ τὸ 1843—1844 ἐξηκολούθησεν ἡ Ἑταιρία τὴν ἀνέγερσιν τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ τοῦ Παρθενῶνος καὶ συμπλήρωσιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης. Συγχρόνως εὗρε, περὶ τὸ ἄντρον τοῦ Πανὸς ἀνασκάψασα, τὰς βαθμῖδας, αἵτινες πλαγίως ἦγον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τῷ 1844—1845 ἐκαθαρίσθη τὸ Ἐρέχθειον ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῷ τουρκικῆς πυριτιδαποθήκης καὶ ἤρξαντο ἀνασκαφαὶ κατὰ τὴν μεσημβρινὴν τοῦ Παρθενῶνος πλευρὰν μέχρι τοῦ γυμνοῦ βράχου, ὅπου εὑρέθησαν 6 τμήματα τῆς ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος, 20 ἐπιγραφαὶ καὶ πολλοὶ σπόνδυλοι τῶν τοῦ ναοῦ κιόνων. Τὰς ἀνασκαφὰς ὅμως ταύτας διέκοψεν ἡ Ἑταιρία δι' ἔλλειψιν ἐπαρκῶν χρηματικῶν πόρων, ὡς μετὰ παραπόνου ἀναφέρει ὁ Ραγκαβῆς, ψέγων τὴν ἀκηδίαν ταύτην τοῦ κοινοῦ πρὸς τὴν οἰκονομικὴν τῆς Ἑταιρίας ἐνίσχυσιν.

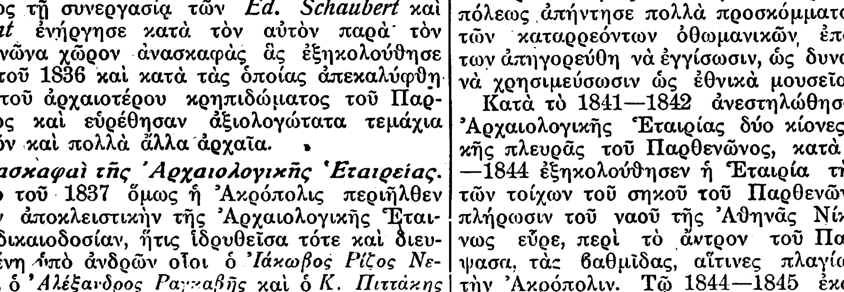

Εἰκ. 54.—Τὸ Ἐρέχθειον ὡς ἐσώζετο κατὰ τὸ 1751 (Δυτικὴ πρόσοψις).

Ἀνασκαφαὶ Γάλλων. — Λήγοντος τοῦ 1845, Γάλλοι ἀρχιτέκτονες ἐξετέλεσαν, διευθύνοντος τοῦ *Titeux*, μικρὰν πρὸ τῶν Προπυλαίων ἀνασκαφήν, ὅπου ἀνεκαλύφθησαν πολλοῦ λόγου ἄξιαι ἐπιγραφαὶ καὶ μία τῶν βαθμίδων.

Ἐν ἔτει 1846, τῇ χρηματικῇ ἀρωγῇ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας Πισκατόρη, ἐξετελέσθησαν ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ, κατὰ τὴν ἀρκτικὴν αὐτοῦ πρόστασιν, ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀρχιτέκτονος *Paccard* ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Tetaz*. Ἐνήργησεν ὡσαύτως ὁ Πισκατόρης τὴν κατασκευὴν τῆς ἐλλειπούσης βάσεως τῆς ἀπὸ τοῦ 1837 εὑρεθείσης πέμπτης Καρυάτιδος, ἀφ' οὗ συνεπληρώθησαν τὰ ἐλλείποντα αὐτῆς κάτω μέλη ὑπὸ τοῦ ἀξίου γλύπτου *Ἀνδριώλη*.

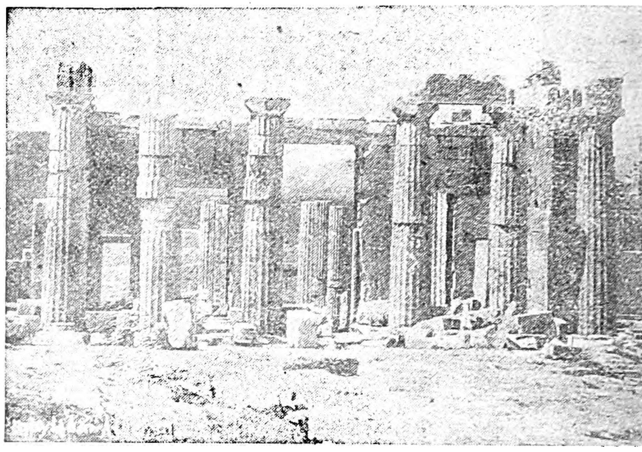

Εἰκ. 55.—Ἄποψις ἀνατολικῆς προστάσεως τῶν Προπυλαίων, ὡς εἶχε πρὸ τοῦ 1908.

Τῷ 1848 ἐπανέλαβεν ἡ Ἑταιρία τὰς ἀνασκαφάς, ἐνεργήσασα ἐρεύνας κατὰ τὸ βορειοανατολικὸν μέρος τῶν Προπυλαίων, τῷ δὲ 1850 συνεπλήρωσε καὶ ἐπεσκεύασεν ἡ Ἑταιρία διὰ τοῦ Κ. Πιττάκη τὴν εἰς τὰ Προπύλαια ἄγουσαν κλίμακα.

Ἀνασκαφαὶ τοῦ Beulé.— Τῷ 1852 καὶ 1853 ἐνηργήθησαν ἐν τῇ Ἀκροπόλει σπουδαιόταται ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τοῦ Μ. Beulé πρὸς δυσμὰς τῶν Προπυλαίων, κατὰ τὰς ὁποίας ἀπεκαλύφθησαν ἡ ἔκτοτε καλουμένη πύλη τοῦ Beulé, οἱ ἑκατέρωθεν πύργοι καὶ τὰ τείχη, ὑπὸ τὴν διαρκῆ παρακολούθησιν τοῦ ἀκαταπονήτου Πιττάκη.

Ταύτας ὡραιότατα περιγράφει ὁ Beulé εἰς τὸ ἀξιόλογον ἔργον του «Fouilles et découvertes» ὑπὸ τὸν τίτλον «Journal de mes fouilles». Εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἀνασκαφῶν αὐτῶν ἱδρύθη τότε ἡ παρὰ τὴν πύλην μαρμαρίνη στήλη, ἡ φέρουσα τὴν λακωνικήν, ὅπως λέγει ὁ Beulé, ἐπιγραφήν: «Ἡ Γαλλία τὴν πύλην τῆς Ἀκροπόλεως, τὰ τείχη, τοὺς πύργους καὶ τὴν ἀνάβασιν, κεχωσμένα ἐξεκάλυψεν. 1853, Βεϋλὲ εὗρεν».

Ἀνασκαφαὶ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας.— Ἀπὸ τῶν χρόνων ὅμως τούτων ἕνεκα προσωπικῶν ἀντιζηλιῶν μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, ἤρχισεν ἡ Ἑταιρία νὰ φθίνῃ, μετὰ τὴν παραίτησιν μάλιστα τοῦ Ραγκαβῆ ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως. Διὰ τοῦτο, ὡς καὶ δι' ἔλλειψιν χρηματικῶν πόρων, αἱ ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας ἀνασκαφαὶ διεκόπησαν, ἐξακολούθησεν ὅμως ταύτας ὁ Πιττάκης δαπάναις τοῦ Ὑπουργείου, συνεχῶς σχεδὸν μέχρι τοῦ 1860, κατὰ μὲν τὸ 1856 ἐν τῷ χώρῳ ἔνθα εὑρίσκεται σήμερον τὸ Μουσεῖον, κατὰ δὲ τὸ 1857—1858 εἰς τὸν μεταξὺ τῶν Προπυλαίων, τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοῦ Ἐρεχθείου χῶρον. Ἐπίσης κατηδαφίσθη ἡ πρὸς Δυσμὰς τοῦ Παρθενῶνος μεγάλη θολωτὴ δεξαμενή, καλύπτουσα τὰς ἐν τῷ βράχῳ παρὰ τὸν Παρθενῶνα δώδεκα βαθμῖδας. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο κατεσκευάσθη ἡ ἑλικοειδὴς ὁδὸς ἡ ἐκ τῆς Κοίλης εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἄγουσα καὶ ἐφυτεύθη ἡ ὑπὸ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως περιοχή.

Αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται εἵλκυσαν οὐσιωδῶς τὴν μέριμναν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ κοινοῦ, ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ συσταθεῖσα ἐπιτροπὴ ἀνέλαβε τὴν συλλογὴν εἰσφορῶν, ὅπως ἐνισχυθῇ ἡ ἀνασκαφὴ τῶν ἑλληνικῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων δι' ἀναλόγου συνδρομῆς τῶν ἀλλαχοῦ οἰκούντων ὁμογενῶν.

Τῷ 1859—1860 ὁ Πιττάκης ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς κατὰ τὸ ὑπὲρ τὸ Διονυσιακὸν θέατρον μέρος τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὸ δυτικὸν τοῦ Ἐρεχθείου μέρος, ὅπου πολλὰ λόγου ἄξια εὗρεν. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1861, ὅτε πλέον ὁ Πιττάκης ἐθεώρησε τὰς ἀνασκαφικὰς τῆς Ἀκροπόλεως ἐργασίας ὡς τελείως περατωθείσας καὶ ἤρχισεν ἐνεργῶν ἐντόνως πρὸς κατασκευὴν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Μουσείου.

Νέαι ἀνασκαφαὶ τῆς Ἑταιρίας.—Ἐν τῷ μεταξὺ ἀναλαβοῦσα ἡ Ἑταιρία ἀπὸ τοῦ προσωρινοῦ σάλου, ἐνεργεῖ ἀνασκαφὰς τῷ 1858—59 κατὰ τὸ Διονυσιακὸν θέατρον, ἃς ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1879, καὶ τῷ 1864 κατὰ τὸν ἀνατολικὸν τῆς Ἀκροπόλεως χῶρον, ὅπου εὑρέθη τὸ περίφημον ἄγαλμα τοῦ Μοσχοφόρου.

Τῷ 1863 ἀποθνήσκει ὁ Πιττάκης, ὁ τοσαύτας εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιολογικὴν ἔρευναν προσενεγκὼν ὑπηρε-

Digitized by Google

-σίας. Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου αἱ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀνασκαφαὶ διακόπτονται, ἐξαιρέσει μικρῶν τινων ἐργασιῶν παρὰ τὴν θέσιν τοῦ μέλλοντος νὰ οἰκοδομηθῇ Μουσείου καὶ τῆς κατεδαφίσεως τοῦ πρὸς ἀνατολὰς τούτου τουρκικοῦ οἰκίσκου. Ἐπαναλαμβάνονται δὲ αἱ ἀνασκαφαὶ κατὰ τὸ 1874,

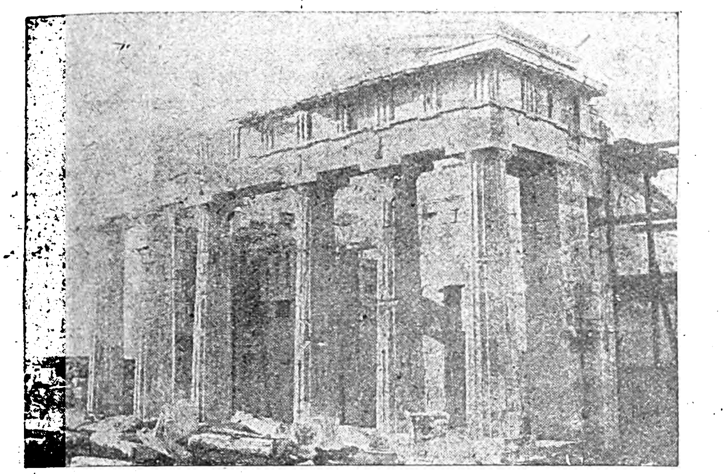

Εἰκ. 56.—Ἄποψις ἀνατολικῆς προστάσεως τῶν Προπυλαίων μετὰ τὴν ἀναστήλωσιν.

ὅτε ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία ἔχουσα ἀφθονώτερα τὰ χρηματικὰ μέσα ἐκ τῶν ἐνιαυσίων εἰσπράξεων τοῦ ὑπὲρ τῶν ἀρχαιοτήτων λαχείου, ὅπερ συνεχώρησεν ἡ Κυβέρνησις, ἤρχισε τὸν καθαρισμὸν τοῦ μεταξὺ τῶν δύο θεάτρων χώρου καὶ ἐντὸς τοῦ καλουμένου *Σερπεντζέ*, διὰ τῆς μεταφορᾶς τῶν πολλῶν χωμάτων, ἅτινα ἐρρίφθησαν ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως. Τῷ 1875 χορηγοῦντος τοῦ *Hein. Schliemann* κατηδαφίσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ὁ πρὸ τῶν Προπυλαίων φραγκικὸς πύργος.

Τῷ 1877 ὁ Γάλλος ἀρχιτέκτων *Lambert* διηύθυνε μικράς τινας ἀνασκαφὰς κατὰ τὸν δυτικὸν τοῦ Ἐρεχθείου χῶρον, ἃς ἐξηκολούθησε τῷ 1879 ὁ *Blondel* ἄνευ σπουδαίων εὑρημάτων. Τῷ 1880 ὁ *R. Bonn* δαπάναις τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς κατὰ τὰ Προπύλαια καὶ τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης.

Τῷ 1881 ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία ἀπεφάσισεν ἀκριβῆ τοῦ ἐμβαδοῦ ἐξέτασιν καὶ ἀνέθεσε τὴν ἐργασίαν εἰς τὸν *Π. Εὐστρατιάδην*. Ἐγένοντο δὲ ἀνασκαφαὶ κατὰ τὸν πρὸς βορρᾶν τοῦ Μουσείου χῶρον καὶ ἔφερον εἰς φῶς ἀξιολογώτατα εὑρήματα καὶ δὴ τὰ ἐκ πώρου λίθου ἀνάγλυπτα ἀετώματα τὰ παριστῶντα τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους καὶ δύο γυναικεῖα ἀγάλματα. Αἱ ἀνασκαφαὶ ὅμως αὐταὶ διεκόπησαν ἕνεκα ἔριδος τοῦ Εὐστρατιάδου πρὸς τὴν Ἑταιρίαν, συνεχισθεῖσαι μόνον ἐπὶ μικρὸν χρονικὸν διάστημα ὑπὸ τοῦ *Π. Σταματάκη*, ἕως ὅτου κενωθείσης διὰ τοῦ θανάτου τούτου τῆς θέσεως τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων, ἀνέλαβεν ὡς τοιοῦτος ὁ *Π. Καββαδίας*, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπεφυλάσσετο ἡ τιμὴ τῆς ἐκτελέσεως τῶν λαμπρῶν τῆς Ἀκροπόλεως ἀνασκαφῶν.

Πλήρεις ἀνασκαφαί.— Αὗται ἀρξάμεναι τῷ 1885 καὶ ἐξακολουθήσασαι μέχρι τοῦ 1890 μᾶς ἔδωσαν ἀκριβῆ γνῶσιν περὶ τῶν διαφόρων τῆς Ἀκροπόλεως οἰκοδομημάτων καὶ πολλὰ λαμπρὰ καὶ ὑπέροχα καλλιτεχνήματα ἔφερον εἰς φῶς. Διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἐκαθαρίσθη ἡ Ἀκρόπολις μέχρι τοῦ γυμνοῦ βράχου. «Ἐν πάσῃ τῇ Ἀκροπόλει δὲν ἔμεινεν οὐδ' ἐλαχίστη ποσότης χώματος, ὅπερ δὲν ἀνεκινήθη μέχρις ἀποκαλύψεως τοῦ βράχου καὶ δὲν ἐξηρευνήθη καὶ ἐκεῖ δὲ ἔνθα προφανὲς ἦτο, ὅτι κατὰ τοὺς πρότερον χρόνους εἶχον ἐνεργηθῆ ἀνασκαφαὶ ἀνεκινήθησαν ὡσαύτως τὰ χώματα καὶ ἐξηρευνήθησαν» (*Καββ.* καὶ *Rew*, Ἀνασκαφὴ Ἀκροπόλεως).

Ἤρχισαν δὲ αἱ ἀνασκαφαὶ ἀπὸ τοῦ βορειοδυτικοῦ τῆς Ἀκροπόλεως μέρους προχωρήσασαι πρὸς ἀνατολὰς κατὰ τὸ Ἐρέχθειον κατὰ μῆκος τοῦ βορείου τείχους μέχρι τοῦ Belvedere, ἐκεῖθεν δὲ προὐχώρησαν πρὸς νότον κατὰ τὸν μεταξὺ τοῦ Παρθενῶνος καὶ νοτίου τείχους χῶρον, καὶ ἀκόμη νοτιώτερον μέχρι τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Τῶν τεχνικῶν ἐργασιῶν ἐπώπτευεν ἐν ἀρχῇ ὁ G. Dörpfeld καί, ἀπὸ τοῦ 1886, ὁ G. Kaweran.

Κατὰ τὸ 1885 εὑρέθη κατὰ τὸ ΒΑ. τῶν Προπυλαίων μέρος χαλκοῦν ἀγαλμάτιον ἐνδεδυμένον ποδήρη χιτῶνα καὶ πολλὰ πήλινα καὶ χάλκινα ἀντικείμενα καθὼς καὶ ἐκ πώρου λίθου πωγωνοφόρος κεφαλή.

Ἀνεύρεσις τῶν κορῶν.—Τῷ 1886 ἐπεξετάθησαν αἱ ἀνασκαφαὶ κατὰ τὸν πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἐρεχθείου χῶρον, ἐνῷ δὲ ἐνηργοῦντο ἀνασκαφαὶ ἐν τετραγωνικῷ παρὰ τὸ τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως χώρῳ καὶ εἰς βάθος τριῶν ἢ τεσσάρων μέτρων ἐν μέσῳ σωροῦ ἐρειπίων, ἐν οἷς εὑρίσκοντο ἐπιγραφαί, ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ ἄλλα, ἀπεκαλύφθησαν κατ' ἀνέλπιστον τύχην 14 ἐν ὅλῳ ἀρχαϊκὰ μαρμάρινα γυναικεῖα ἀγάλματα διατηρήσαντα ἐν τῷ τάφῳ των τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν λάμψιν. Ἀποτελοῦν δὲ ταῦτα λείψανα καταστροφῆς γενομένης ὑπὸ τῶν Περσῶν. Ὅτε δηλ. κατὰ τὸ 480 οἱ Πέρσαι τοῦ Ξέρξου εἰσήλασαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, τοὺς μὲν ναοὺς τῆς Ἀκροπόλεως κατέκαυσαν καὶ τὰ ἀναθήματα καὶ ἀγάλματα αὐτῶν ἔθραυσαν εἰς τεμάχια, μηδενὸς καλλιτεχνήματος φεισθέντες. Ὅτε δὲ αἱ ἐν Σαλαμῖνι καὶ Πλαταιαῖς νῖκαι ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν των, πρώτη αὐτῶν φροντὶς ἦτο τοὺς καταστραφέντας ναοὺς τῶν θεῶν των νὰ ἀνεγείρωσι πλέον μεγαλοπρεπεῖς καὶ μαρμαρίνους. Τὰ παλαιὰ λοιπὸν ταῦτα ἀγάλματα καὶ τὰ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ γλυπτὰ μετεχειρίσθησαν οἱ Ἀθηναῖοι, τὰ μὲν πρὸς ἀνοικοδόμησιν τοῦ τείχους καὶ των ναῶν, τὰ δὲ πρὸς ἰσοπέδωσιν τοῦ ἐδάφους καὶ πλήρωσιν τῶν ἀνωμαλιῶν, προφυλάσσοντες συγχρόνως ταῦτα ἀπὸ πάσης βεβηλώσεως.

Τὰ γενόμενα ἐνταῦθα εὑρήματα ἐκόσμησαν τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως καὶ κατέστησαν αὐτὸ μοναδικὸν ἐν τῷ κόσμῳ, συνετέλεσαν δὲ ὥστε νὰ γνωρίσωμεν καλῶς, ὅσον οὐδεμίαν ἄλλην, τὴν περίοδον τῆς ἀρχαϊκῆς ἐκείνης τέχνης, ἐξ ἧς ὁρμωμένη ἡ ἀρχαία καλλιτεχνία ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψιστον τῆς τελειότητος σημεῖον. Πρὸς δυσμὰς τοῦ χώρου τούτου ἀπεκαλύφθη ἀρχαῖον οἰκοδόμημα καὶ παρὰ τὴν δυτικὴν τούτων πλευρὰν ἡ ἐξ 22 βαθμίδων κλῖμαξ ἡ ἄγουσα εἰς θύραν τοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως, δι' ἧς κατέρχεταί τις ἀμέσως εἰς τὰ κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν κλιτὺν σπήλαια τοῦ Πανὸς καὶ τοῦ Ὑπακραίου Ἀπόλλωνος καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν κάτω πόλιν.

Ἄλλη δὲ ἀνασκαφὴ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξετελέσθη πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἐρεχθείου δι' ἧς ἀπεκαλύφθησαν τὰ θεμέλια τοῦ ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστραφέντος ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς. Οὕτω ἅπας ὁ ἀπὸ τῶν Προπυλαίων μέχρις Ἐρεχθείου χῶρος ἀνεσκάφη ἐντελῶς.

Τῷ 1887 αἱ ἀνασκαφαὶ ἐξηκολούθησαν πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ Ἐρεχθείου, συγχρόνως δὲ αἱ ἀνασκαφαὶ προὐχώρουν ἐκ τοῦ Ἐρεχθείου πρὸς ἀνατολάς. Τότε κατηδαφίσθη τὸ κατὰ τὸν χῶρον τοῦτον ἀρχαῖον τουρκικὸν κατασκεύασμα καὶ ἀπεκαλύφθησαν κάτωθεν τούτου ἱκανὰ λείψανα ἀνακτόρου τῶν πελασγικῶν χρόνων καὶ κλῖμαξ ἀπὸ τούτου πρὸς ἀνατολὰς διευθυνομένη, ἥτις ἐχρησίμευε πρὸς κάθοδον εἰς τὴν κάτω πόλιν.

Αἱ ἀνασκαφαὶ ἀκολούθως προὐχώρησαν κατὰ βορειοανατολικὴν διεύθυνσιν μέχρι τοῦ Belvedere καί, ἐκεῖθεν πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος, πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Μουσείου καὶ κατὰ τὴν ἀρκτικὴν αὐτοῦ πλευράν, ὅπου εὑρέθη ἡ ἐξαίρετος κεφαλὴ ἐφήβου (ὑπ' ἀρ. 689) ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως εὑρισκομένη.

Τῷ 1888 ἐγένοντο αἱ μέγισται τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἐργασιῶν ἀπὸ τοῦ Μουσείου πρὸς δυσμὰς κατὰ μῆκος τοῦ κρηπιδώματος τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοῦ μεσημβρινοῦ τῆς Ἀκροπόλεως τείχους, ὅπου ἀπεκαλύφθησαν πολυάριθμα καὶ πρωτοφανῆ εὑρήματα, πώρινα καὶ πλεῖστα μαρμάρινα γλυπτά, ἰδίως ἀγάλματα γυναικείου τύπου καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἐκεῖθεν ἐξηκολούθησαν αἱ ἀνασκαφαὶ πέραν τῆς νοτιοδυτικῆς γωνίας τοῦ Παρθενῶνος καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε διεύθυνσιν ὅπου ἀπεκάλυψαν τὰ θεμέλια τῆς χαλκοθήκης. Κατὰ τὸ 1889 ἀπεκαλύφθησαν περαιτέρω τὰ θεμέλια τοῦ ἱεροῦ τῆς Βαυρωνίας Ἀρτέμιδος κατὰ τὸν πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τῶν Προπυλαίων χῶρον καθὼς καὶ ἀξιολογώτατα γλυπτά. Ἀκολούθως ἐγένοντο ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῆς Πινακοθήκης πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ ἐδάφους αὐτῆς, ὡς καὶ κατὰ τὸν χῶρον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης. Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης ἀπεδείχθη ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς Πινακοθήκης δὲν ἦτο λιθόστρωτον, ἀλλ' ὅτι ἄλλως πως θὰ ἐκαλύπτετο τὸ ἔδαφος.

Μέχρι δὲ τοῦ βράχου προχωρήσασα ἡ σκαφὴ ἀπεκάλυψε κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν τοῦ οἰκοδομήματος γωνίαν κυκλώπεια τὴν κατασκευὴν τειχία καὶ ἤνεγκεν εἰς φῶς εὑρήματά τινα τῶν προπερσικῶν χρόνων.

Αἱ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἀνασκαφαί.— Μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀνασκαφῶν ἤρξαντο αἱ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν τοιαῦται πρὸς ἐξερεύνησιν αὐτοῦ τοῦ βράχου. Αἱ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀνασκαφαὶ ἤρχισαν τῷ 1896, ἀπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου προχωρήσασαι πρὸς τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου ἀπεκαλύφθη τὸ ἱερὸν τοῦ *Ὑπακραίου Ἀπόλλωνος*, ὡς ἐκ τῶν εὑρεθεισῶν ἐπιγραφῶν ἀπεδείχθη, ἕως τότε ὡς σπήλαιον τοῦ Πανὸς θεωρούμενον. Ἀπέναντι τούτου ἀπεκαλύφθη ἕτερον σπήλαιον, ὅπερ φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ τοῦ *Πανός*.

Κατὰ τὸ 1897 γενομένων ἀνασκαφῶν κατὰ τὸν χῶρον τῆς κατερειπωμένης ἐκκλησίας τοῦ Σεραφείμ, εὑρέθη ἡ περίφημος περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης ἐπιγραφή. Ἐξηκολούθησαν δὲ αἱ ἀνασκαφαὶ κατὰ τὴν αὐτὴν βορειοδυτικὴν τῆς Ἀκροπόλεως κλιτύν, κατὰ μὲν τὸ 1909 ὑπὸ τοῦ *Π. Καββαδία* πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ χώρου καὶ κατασκευὴν περιφερικῆς ὁδοῦ, κατὰ δὲ τὸ 1910 ὑπὸ τοῦ *Ἀν. Σκιᾶ* πρὸς ἐξερεύνησιν μεταγενεστέρου τινὸς τοίχου ὑπεράνω τοῦ Σπηλαίου τοῦ Ὑπακραίου Ἀπόλλωνος, ὅπου ἀνευρέθησαν ἐπιγραφαί τινες καὶ ἀνάγλυφον ἀρχαϊκῆς τέχνης φέρουσαι ἐπὶ ἑκατέρας πλευρᾶς μορφὴν Ἀθηνᾶς.

Ἐνηργήθησαν ἐπίσης ἀνασκαφαὶ κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν τῆς Ἀκροπόλεως πλευρὰν ὑπὸ τοῦ *Π. Καστριώτου* πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ χώρου τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους καὶ περιωρίσθησαν αἱ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐργασίαι εἰς τὴν τῶν ιοχ μείων τῆς Ἀκροπόλεως ἀναστήλωσιν. λοοφ

Εἰκ. 57.—Τὸ Ἐρεχθεῖον ὡς ἔχει σήμερον μετὰ τὴν ἀναστήλωσιν.

Διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων καὶ τῶν ιιοσλλ λώσεων τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως ἀπηλλάγη-μ ἀπὸ παντὸς μεταγενεστέρου ἐποικοδομήματος ἡ οὕτω μεγαλοπρεπὴς καὶ περίλαμπρος ἀνεδύθη-

Digitized by Google

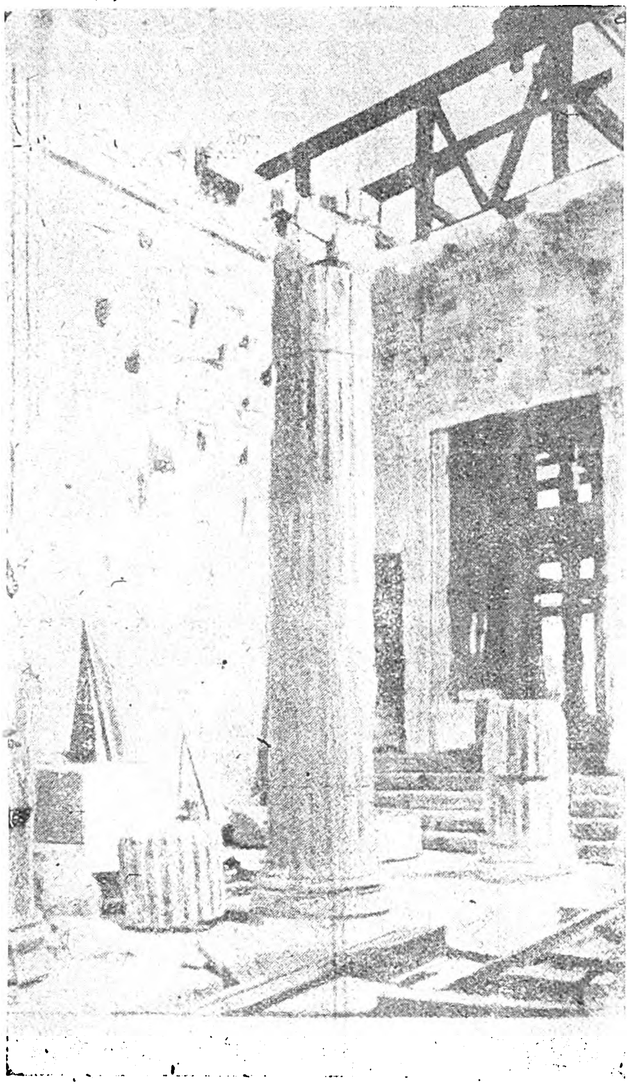

Εἰκ. 58.—Ἄποψις τῆς ΒΑ ἐσωτερικῆς γωνίας τῆς Στοᾶς τῶν Προπυλαίων ὡς διεσῴζετο μέχρι τοῦ 1915.

Ἀκρόπολις, ὡς ὁ κάλλιστος τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν κόσμος καὶ τοῦ παγκοσμίου σεβασμοῦ αἰώνιον προσκύνημα.

Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΩΣ

Ὅταν τὸν Αὔγουστον τοῦ 1834 κατηργήθη διὰ Β. Δ. ἡ χρησιμοποίησις τῆς Ἀκροπόλεως ὡς φρουρίου, ἀπεφασίσθη ἔκτοτε ἡ ἐκκαθάρισις τοῦ χώρου ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῷ κτισμάτων καὶ ἡ ἀναστήλωσις ἰδίᾳ τοῦ Παρθενῶνος, ψηφισθείσης πιστώσεως 72.000 δρχ. διὰ τὸ ἔτος 1834 μέχρι τοῦ 1837 πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν σχετικῶν ἔργων.

Τὴν 29/10 Σεπτεμβρίου 1834 ἐγένετο μεγαλοπρεπὴς ἑορτή, καθ' ἣν παρουσίᾳ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, ἐλθόντος ἐκ Ναυπλίου, ἐτοποθετήθη ὑπὸ τοῦ Κλέντζε εἷς ἐκ τῶν ἐξαχθέντων ἐκ τῶν χωμάτων σπονδύλων τῆς ἀρκτικῆς πλευρᾶς· ἀλλ' αἱ ἀναστηλωτικαὶ ἐργασίαι τοῦ Παρθενῶνος δὲν ἐξηκολούθησαν, καθόσον ἐκρίθη σκοπιμώτερον νὰ ἀποκαλυφθῶσι πάντα τὰ κεχωσμένα μάρμαρα καὶ καθαρισθῇ ἡ Ἀκρόπολις ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ κτισμάτων. Οὕτω τότε κατηδαφίσθη ὁ κατὰ τὴν ἄνοδον τῆς Ἀκροπόλεως καὶ πρὸ τῶν Προπυλαίων προμαχὼν (βλ. εἰκόνας ἐν Μ. Ε. Ἐγκ. τόμ. Β' σελ. 112, 114, 117, 129), ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκτὸς ἐπιγραφῶν καὶ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τῶν Προπυλαίων ἀνευρέθη καὶ ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ ὑλικὸν τοῦ μεταξὺ τοῦ 1676 καὶ 1687 κατεδαφισθέντος ὑπὸ τῶν Τούρκων ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης, οὗτινος ἀμέσως ἤρχισεν ἡ ἀναστήλωσις ὑπὸ τοῦ Ρός. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1837 ἤρχισαν αἱ ἐργασίαι πρὸς ἀναστήλωσιν τοῦ Ἐρεχθείου, ἀναστηλωθεισῶν καὶ τῶν δύο πρὸς ἀνατολὰς Καρυατίδων (τῆς πρὸς τὸ βάθος συμπληρωθείσης ὑπὸ τοῦ Ἑλβετοῦ γλύπτου Ἴμχοφ (βλ. εἰκ. 43), κατὰ τὸ τέλος δὲ τοῦ ἰδίου ἔτους ἀνηγέρθησαν καὶ οἱ τρεῖς κίονες τῆς ἀρκτικῆς *προστάσεως* καὶ ἀργότερον τὰ τρία ἡμικιόνια τῆς δυτικῆς προόψεως, ἅτινα κατέπεσαν συνεπείᾳ λαίλαπος τῷ 1852 (βλ. εἰκόνα 58), ὅτε κατέπεσε καὶ ὁ κατὰ γῆν κείμενος κίων τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἡ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1837 συσταθεῖσα Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολ. Ἑταιρεία ἀνήγειρε κατὰ μὲν τὸ ἔτος 1841—1842 δύο κίονας τῆς ἀρκτικῆς πλευρᾶς τοῦ Παρθενῶνος, ὁπότε κατέπεσεν αὐτομάτως τὸ ἐντὸς αὐτοῦ εὑρισκόμενον μικρὸν τζαμίον, κατὰ δὲ τὸ 1842—1844 ἀνεστήλωσε δύο ἄλλους κίονας μέχρι τοῦ 7ου καὶ 8ου σπονδύλου, δύο δὲ ἄλλων ἐτοποθέτησε τοὺς πρώτους σπονδύλους. Ἐπὶ πλέον ἀνῳκοδόμησεν ἐν μέρει καὶ τοὺς ἑκατέρωθεν τῆς διασωθείσης δυτικῆς πλευρᾶς τοίχους τοῦ σηκοῦ διὰ τῆς τοποθετήσεως 158 λίθων.

Ταυτοχρόνως ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχ. Ἑταιρεία συνεπλήρωσε τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ ἔτους 1836 ὁ Ρὸς (εἰκ. 44). Κατὰ τὸ 1845—1846 ἐγένετο ἡ ἀναστήλωσις τῆς προστάσεως τῶν Καρυατίδων, δαπάναις τοῦ Γάλλου Πρέσβεως Πισκατόρι καὶ τῶν Γάλλων ἀρχιτεκτόνων Πακὰρ καὶ Τετὰζ (βλ. εἰκόνα ἐν σ. 45 τοῦ Βου τόμ. Μ. Ἑλ. Ἐγκ.). Τῷ 1850 συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ Πιττάκη ἡ παρὰ τὰ Προπύλαια μαρμαρίνη κλῖμαξ, διατηρηθεισῶν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν θέσιν τῶν βαθμίδων, ὅσαι εὑρέθησαν κατὰ χώραν.

Κατὰ τὸ 1854 ἐξετελέσθησαν ἐργασίαι πρὸς ἐπισκευὴν τῆς πρὸς δυσμὰς βάσεως τῆς Πινακοθήκης, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1875 κατηδαφίσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογ. Ἑταιρείας ὁ πρὸ τῶν Προπυλαίων ὀνομαζόμενος Φραγκικὸς Πύργος (βλ. εἰκ. σ. 129 καὶ 143 Β' τόμ.). Τὰ πρὸς τοῦτο ἔξοδα (13000 δρ.) προσέφερεν ὁ Ἑρ. Σλῆμαν, ὅστις τότε εἶχεν ἀνακινήσει τὸ τῆς κατεδαφίσεως ζήτημα καὶ εἶχε λάβει κατ' ἀρχὰς τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν.

Κατὰ τὸ πλεῖστον αἱ ἀναστηλωτικαὶ ἐργασίαι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐγένοντο ἄνευ ἐπισταμένης μελέτης τῶν ἀνατοποθετουμένων λίθων, δι' ὃ καὶ κατὰ τὴν ἐκτελουμένην νῦν ἀναστήλωσιν τοῦ Παρθενῶνος ἀπεφασίσθη, ὅτι πρὸ παντὸς ἔδει ν' ἀναστηλωθῶσιν ἐκ νέου οἱ ἀναστηλωθέντες τότε κίονες. Σημειωτέον ὅτι πάντα τὰ ἐλλείποντα τεμάχια τῶν λίθων καὶ σπονδύλων συνεπληροῦντο τότε διὰ κυανῶν πλίνθων ὧν εἰσέτι διετηρήθη ἀρκετὸς ἀριθμός.

Ἔκτοτε οὐδεμία ἀναστηλωτικὴ ἐργασία ἐγένετο εἰς τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως, καίτοι αἱ γενόμεναι μεγάλαι ἀνασκαφαὶ ἐπὶ ταύτης (1885—1890) ὑπὸ τοῦ τότε Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων Π. Καββαδία ἔφερον εἰς φῶς πλεῖστα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τῶν διαφόρων μνημείων. Μόνον μετὰ τὸν ἐπισυμβάντα σεισμὸν κατὰ τὸ 1894, ὅτε κατέπεσαν διάφορα τεμάχια ἐκ τῶν σεσαθρωμένων ἐπιστυλίων καὶ σπονδύλων κιόνων τινῶν τῆς δυτικῆς προστάσεως τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἐγεννήθησαν φόβοι περὶ τῆς στερεότητος τοῦ ὅλου μνημείου, ἀπεφασίσθη τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ τότε Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων Π. Καββαδία ἡ πρόσκλησις διαπρεπῶν ἀρχιτεκτόνων: τοῦ Πενρόζ, τοῦ μελετήσαντος εἰδικώτερον τὰς λεπτομερείας τοῦ Παρθενῶνος ὡς καὶ τὰς καμπύλας αὐτοῦ, τοῦ Μάγνε καθηγητοῦ τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς ἐν τῇ σχολῇ τῶν καλῶν τεχνῶν τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Δοὺρμ καθηγητοῦ τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς ἐν τῇ ἐν Καρλσρούῃ Σχολῇ, συγγραφέως Ἱστορίας τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς, ὅστις εἶχε μελετήσει ἤδη τὸν Παρθενῶνα κατὰ τὰ ἔτη 1869, 1879, 1885 καὶ 1890. Οἱ διαπρεπεῖς οὗτοι ἀρχιτέκτονες μελετήσαντες καθ' ὅλας τὰς λεπτομερείας τὰς ζημίας τοῦ Παρθενῶνος ἀπεφάνθησαν περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀντικαταστάσεως διὰ νέων μαρμάρων τῶν βεβλαμμένων πλινθίδων τῶν ἐπιστυλίων ὡς καὶ τῶν ὑπερκειμένων λίθων τοῦ διαζώματος καὶ ἐν γένει ὑπὲρ τῆς στερεώσεως τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος (βλέπε ἔκθεσιν *Πενρὸζ* εἰς Πρακτικὰ Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας 1896, ἔκθεσιν Δοὺρμ εἰς Ἀρχαιολ. Ἐφ. 1895 ἔκθεσιν Μάγνε πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας καὶ Καλῶν Τεχνῶν τῆς Γαλλίας, 1895).

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔχουσα ὑπ' ὄψει τὰς σχετικὰς ἐκθέσεις τῶν ἀνωτέρω ἀρχιτεκτόνων ἀνέθηκεν εἰς ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ἐκ τῶν Γουλ. Δαῖρπφελδ (διευθυντοῦ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου), Π. Καββαδία Γεν. Ἐφόρου, Θεοφιλᾶ διευθυντοῦ τοῦ Πολυτεχνείου, Ε. Βλαχοπούλου διευθυντοῦ τῶν Δημοσίων ἔργων καὶ Ε. Τροὺμ ἀρχιτέκτονος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς, ὅπως ἐπιμεληθῶσι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑποδειχθέντων ἔργων, τὴν δὲ διεύθυνσιν τῶν ἔργων εἰς τὸν ὑπογραφόμενον, νομομηχανικὸν τότε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Δημοσίων ἔργων, ἀποσπασθέντα εἰδικῶς παρὰ τῇ Ἐφορείᾳ τῶν Ἀρχαιοτήτων διὰ Β. Δ. τῆς 31ης Ἰουλίου 1895.

Αἱ ἐργασίαι τῆς στερεώσεως τῆς δυτικῆς προστάσεως τοῦ Παρθενῶνος ἤρξαντο, μετὰ τὴν κατασκευὴν ἰσχυροῦ ἰκριώματος, ἐπὶ τῇ βάσει προπλάσματος ἀποσταλέντος παρὰ τοῦ Μάγνε καὶ εἰδικῶν σχεδίων τοῦ Δούρμ, τροποποιηθέντων ὅμως οὕτως ὥστε τὸ ἰκρίωμα τοῦτο νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν ἀντικατάστασιν τῶν τε ἐπιστυλίων καὶ τὴν συμπλήρωσιν τῶν βεβλαμμένων κιονοκράνων, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικῆς ἐκθέσεώς μου δημοσιευθείσης ἐν τῷ ὑπ. ἀρ. 138 τῆς 25 Αὐγ. 1898 φύλλῳ τῆς Ἐφ. τῆς Κυβερνήσεως (τεῦχος Α). Ἐν τῷ φύλλῳ τούτῳ κατεχωρίσθη ἡ ἐπὶ ταύτης ἔκθεσις τῆς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, ἐπιστολὴ τοῦ Πενρὸζ καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 121 πρᾶξις τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου δι' ἧς διετάσσετο ἡ ἔναρξις τῶν ἔργων. Αἱ πραγματικαὶ ἐργασίαι τῆς στερεώσεως τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ Παρθενῶνος, γενόμεναι δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, διήρκεσαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1898 μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1902, ὁπότε καὶ παρελήφθησαν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐπιβλέψεως, προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Ἀλεξ. Ρώμα καὶ συνισταμένης ἐκ τῶν Καββαδία, Δαῖρπφελδ, Ὠμόλ, Σάουρωτ, διευθυντοῦ τῶν Δημ. Ἔργων, καὶ Γ. Νικολαΐδη ἀντιπροέδρου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Αἱ ἐν τῇ προστάσει τοῦ ὀπισθοδόμου τοῦ Παρθενῶνος ἐκτελεσθεῖσαι ἐργασίαι εἶναι αἱ ἑξῆς:

α') ἀντικατεστάθησαν διὰ νέων μαρμάρων διάφορα τμήματα πέντε κιονοκράνων τῆς κιονοστοιχίας ταύτης, ἐνῷ τὰ ἐπίλοιπα ἐστερεώθησαν δι' ἐνθέτων σιδηροδοκῶν.

β') ἀντικατεστάθησαν διὰ νέων μαρμάρων αἱ τρεῖς πλινθίδες τοῦ πρώτου διακένου (τοῦ ἀπὸ βορρᾶ) ὡς καὶ αἱ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν δύο πλινθίδες τοῦ τρίτου διακένου, ἡ πρώτη πρὸ τὸ ἐσω-

Εἰκ. 59.—Ἄποψις τῆς θύρας τοῦ Ὀπισθοδόμου τοῦ Παρθενῶνος μέχρι τοῦ 1926.

Digitized by Google

τερικὸν τοῦ τετάρτου διακένου καὶ ὀκτὼ τεμάχια τοῦ ἐσωτερικοῦ διαζώματος τοῦ ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὴν γλυπτὴν ζωοφόρον. Πάντα τὰ ὡς ἄνω τεμάχια (μήκους μέχρι 4.20 καὶ ὕψους 1.10) ἐτοποθετήθησαν εἰς τὰς θέσεις των χωρὶς νὰ ἀνυψωθῶσι τὰ ὑπερκείμενα γεῖσα, ὡς ἐκρίνετο τοῦτο ἀναγκαῖον παρὰ τῶν Πενρὸζ καὶ Μάγνε· καὶ

γ') ἀντικατεστάθη διὰ νέων μαρμάρων ἡ πρὸς μεσημβρίαν δοκὸς τῆς ὀροφῆς ὡς λίαν βεβλαμμένη.

Πάντα τὰ ἐξαχθέντα ἀρχαῖα μάρμαρα κατάκειται ἐν τῇ πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸ τοῦ Παρθενῶνος πλατείᾳ. Ἐν δὲ τῇ δυτικῇ προόψει:

α') συνεπληρώθησαν διὰ νέων μαρμάρων τὰ κιονόκρανα τοῦ 4ου καὶ 5ου καὶ 7ου κίονος, ὡς καὶ τμῆμα τοῦ ἄβακος τοῦ 1ου ἀπὸ βορρᾶ κίονος.

β') ἐξήχθη καὶ ἀνετοποθετήθη, στερεωθεῖσα καταλλήλως, ἡ ἐξωτερικὴ πλινθὶς τοῦ 4ου διακένου, καθόσον αὕτη καὶ τεθραυσμένη ἦτο εἰς τρία τεμάχια καὶ εἶχεν ἐκτοπισθῆ πρὸς τὰ ἔξω.

γ') ἐτέθησαν ἐκ νέου εἰς τὰς θέσεις των καὶ ἐστερεοποιήθησαν αἱ ὑπερκείμεναι μετόπαι καὶ τὰ λοιπὰ τεθραυσμένα γεῖσα.

δ') ἀφῃρέθη καὶ ἀνετοποθετήθη τὸ κεντρικὸν μέγα τύμπανον ὡς καὶ τὰ τεμάχια τῶν γωνιῶν τοῦ ἀετώματος, ἅτινα ἀνετοποθετήθησαν εἰς τὰς οἰκείας αὐτῶν θέσεις συνδεθέντα καταλλήλως καὶ εἰς τρόπον ἀποκλείοντα πᾶσαν ὀλίσθησιν αὐτῶν.

Πάντα τὰ ἀνατοποθετηθέντα ἢ ἀντικατασταθέντα μάρμαρα συνεδέθησαν διὰ σιδηρῶν Τ, κατὰ τὸ ἀρχαῖον σύστημα, ἐσφηνωμένων διὰ μολύβδου. Τὰ νέα μάρμαρα ἐχρωματίσθησαν δι' ὀξειδώσεως σιδήρου καὶ μεταλλικῶν χρωμάτων, συμφώνως τῇ ὑποδείξει τῆς εἰδικῆς καὶ διεθνοῦς ἐπιτροπῆς, ἀλλὰ δυστυχῶς ἔκτοτε οἱ χρωματισμοὶ οὗτοι ἐξηλείφθησαν.

Ἀργότερον ἐστερεώθη καὶ ἡ βορειοανατολικὴ γωνία τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος, καταβιβασθεισῶν καὶ τοποθετηθεισῶν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν δύο κεφαλῶν τῶν ἵππων.

Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐργασιῶν τούτων, οὐδεμία ἀνατοποθέτησις ἀρχαίων μαρμάρων κατακειμένων κατὰ γῆς ἐγένετο, καθόσον αἱ τότε ἀποφασισθεῖσαι καὶ συντελεσθεῖσαι ἐργασίαι ἀφεώρων τὴν στερέωσιν ὑπαρχόντων μαρμάρων, ἢ τὴν ἀντικατάστασιν βεβλαμμένων τοιούτων, ἐνῷ εἰς τὰς μετὰ ταῦτα ἐργασίας, τὰς γενομένας ἐπίσης παρ' ἐμοῦ εἴς τε τὸ Ἐρέχθειον καὶ τὰ Προπύλαια, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν Καββαδία καὶ Δαῖρπφελδ εἶχεν ἀποφασισθῆ, ὅπως κατὰ τὴν ἀναστήλωσιν πάντα τὰ ἐλλείποντα τεμάχια καὶ ἀπαιτούμενα πρὸς ὑποστήριξιν σωζομένων ἀρχαίων τεμαχίων κατασκευασθῶσιν ἐκ νέου μαρμάρου κατεργαζομένου καταλλήλως, μὴ χρησιμοποιηθῶσι δὲ νέα μάρμαρα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ μνημείου, εἰ μὴ μόνον, ὅπου ταῦτα θὰ ἦσαν ἀναγκαῖα πρὸς σύνδεσιν καὶ στερέωσιν τούτου.

Ἐν τῇ νῦν ὅμως ἐκτελουμένῃ ἀναστηλώσει τῆς βορείας κιονοστοιχίας τοῦ Παρθενῶνος, τῇ προτάσει μου, ἐγένετο δεκτὸν καὶ παρὰ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου καὶ παρὰ τῶν σπουδαιοτέρων ξένων ἀρχαιολόγων, ὅπως τῶν ἐλλειπόντων σπονδύλων οἱ μὲν κορμοὶ κατασκευασθῶσιν ἐκ σκληρῶν λίθων Πειραιῶς, τὸ δὲ περίβλημα ἐκ σιδηροπαγοῦς ἐγχρώμου πετροκονιάματος. Ἡ τοιαύτη ἀντικατάστασις τοῦ χρησιμοποιηθησομένου ὑλικοῦ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπονδύλων ἐπεβάλλετο, διότι τὸ νέον μάρμαρον δὲν δύναται νὰ συνδυασθῇ καὶ προσαρμοσθῇ πρὸς τὸ ἀρχαῖον μάρμαρον τόσον ἐπιτυχῶς, ὅσον καὶ τὸ κεχρωματισμένον πετροκονίαμα, λαμβανομένου μάλιστα ὑπ' ὄψιν ὅτι οὐδεὶς χρωματισμὸς δι' ὀξειδώσεως ἢ ἄλλου τρόπου ἠδυνήθη νὰ διατηρηθῇ. Ἡ γνώμη δὲ ὅτι μὲ τὸν καιρὸν ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ νέου μαρμάρου ἀφομοιοῦται πρὸς τὴν τοῦ ἀρχαίου, δὲν εἶναι ὀρθή, καθόσον ἡ φθορὰ ἣν ἐκ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐπιρροῶν θὰ ὑποστῇ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ νέου μαρμάρου θὰ εἶναι πάντοτε πολὺ μικροτέρα ἐκείνης ἣν θὰ ὑποστῇ τὸ ἀρχαῖον, τὸ ὁποῖον ἤδη ὑπέστη τοσαύτην βλάβην, ὥστε νὰ εἶναι πλέον ἐπιδεκτικὸν μεγαλυτέρας φθορᾶς, καὶ οὕτω ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο μαρμάρων θὰ παραμείνῃ πάντοτε ἐπίσης ἔντονος.

Ἡ μέχρι τοῦδε γενομένη κατὰ τοιοῦτον τρόπον συμπλήρωσις τῶν σπονδύλων τῶν ἀναστηλωθέντων πέντε κιόνων τῆς κιονοστοιχίας ταύτης τοῦ Παρθενῶνος (βλ. εἰκ. 64 καὶ 65) ἔτυχε τῆς πλήρους ἐγκρίσεως τῶν σπουδαιοτέρων ἀρχαιολόγων.

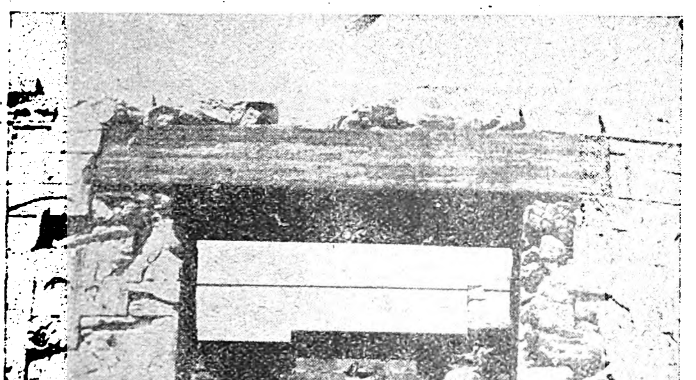

Εἰκ. 60.—Ἄποψις τῆς θύρας τοῦ Ὀπισθοδόμου τοῦ Παρθενῶνος ὡς ἔχει σήμερον μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς μορφήν.

Ἡ ἀναστήλωσις τοῦ Ἐρεχθείου.—Ἡ ἀναστήλωσις αὕτη ἤρξατο τῷ 1902, κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Α. Μομφεράτου (Ἐφ. Κυβ. τεῦχ. Α' 9 Αὐγούστου 1902) συνεπείᾳ ἐκθέσεως εἰδικῆς ἐπιτροπείας, ἡ δ' ἐκτέλεσις τῶν ἔργων ἐγένετο ἀπ' εὐθείας παρ' ἐμοῦ συνεννοουμένου ἑκάστοτε διὰ τὴν πρόοδον τούτων μετὰ τῶν Π. Καββαδία καὶ Γουλ. Δαῖρπφελδ. Αἱ ἐργασίαι διήρκεσαν μέχρι τοῦ 1909, διακοπέντων τῶν ἔργων κατὰ τὰ ἔτη 1905, μέχρι 1907, ὅλαι δὲ αἱ σχετικαὶ δαπάναι κατεβλήθησαν παρὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

Αἱ εἰκόνες 48, 50, 54, 57 δεικνύουσι τὴν κατάστασιν τῆς δυτικῆς προόψεως τοῦ μνημείου πρὸ καὶ μετὰ τὴν γενομένην ἀναστήλωσιν. Χάρις εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ 1751 ἠδυνήθην νὰ ἀναπαραστήσω τὴν γενομένην ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀνακαίνισιν· τῆς προόψεως ταύτης τοῦ μνημείου μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ παραθύρων, λεπτομερὴς δὲ παραβολὴ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῆς πλευρᾶς ταύτης πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ 1751 δεικνύει ὅτι πάντες οἱ λίθοι μετὰ τῶν σχετικῶν θραυσμάτων των ἐτέθησαν ἀκριβῶς εἰς ἣν θέσιν κατεῖχον τότε. Ὡς γνωστὸν τὸ Ἐρέχθειον κατέπεσε κατὰ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως (1827) ὅτε ἐφονεύθη ἡ ἐν αὐτῷ διαμένουσα οἰκογένεια τοῦ στρατηγοῦ Γκούρα. Αἱ εἰκόνες 52 καὶ 53 δεικνύουν τὴν πρὸς μεσημβρίαν πρόοψιν τοῦ μνημείου πρὸ τῆς ἀναστηλώσεως καὶ μετ' αὐτήν.

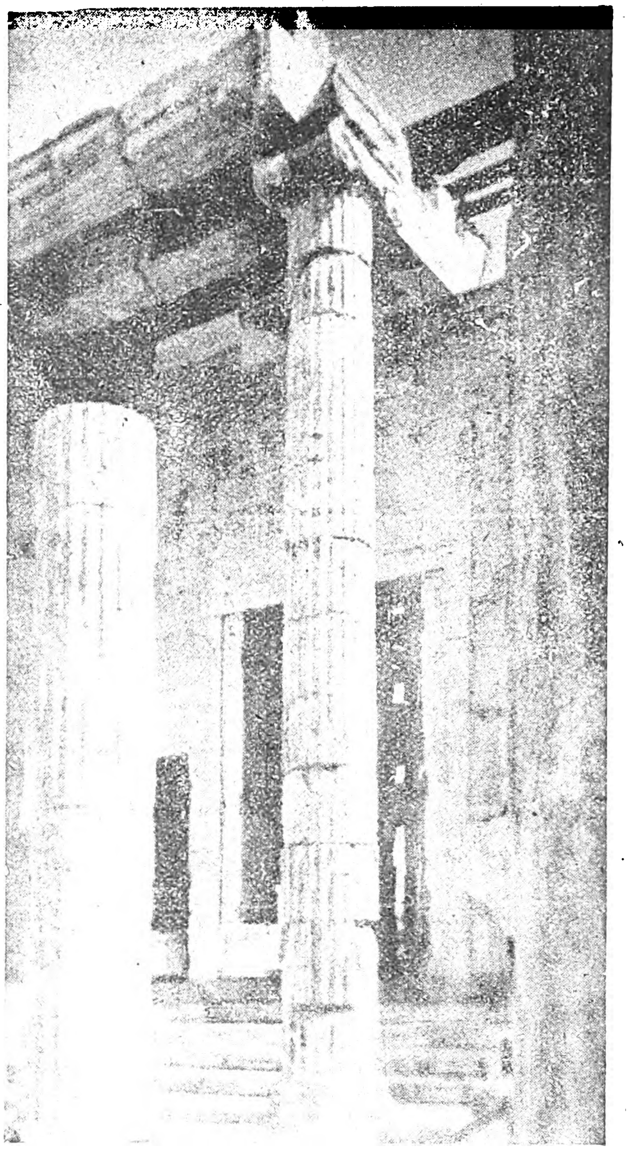

Εἰκ. 61.—Ἄποψις τῆς ΒΑ ἐσωτερικῆς γωνίας τῆς Στοᾶς τῶν Προπυλαίων ὡς ἔχει σήμερον.

Κατὰ τὴν γενομένην ἀναστήλωσιν τῆς βορείας προστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου ἀνεκαλύφθη ὅτι ἐπὶ τῆς ὀροφῆς αὐτῆς ὑπῆρχεν ὀπαῖον διῆκον μέχρι τῆς στέγης καὶ εὑρισκόμενον ἀκριβῶς ἄνωθεν τῶν ἐπὶ τοῦ βράχου σημάτων τῆς τριαίνης τοῦ Ποσειδῶνος (βλ. εἰκ. 51). Ἐπίσης ἐξηκριβώθησαν διάφοροι λεπτομέρειαι τῆς λιθοτομῆς διαφόρων λίθων ὡς καὶ ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἐχρησιμοποίησαν, πρὸς κατασκευὴν τῆς ἐξ Ἐλευσινίου λίθου ζωοφόρου τῆς δυτικῆς προόψεως, βάσεις ἀρχαίων μαρμάρων (εἰκ. 49). Νέα μάρμαρα σχετικῶς ἐλάχιστα ἐχρησιμοποιήθησαν ἰδίως κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς ὄψεις. Μόνον δὲ τὰ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τῆς δυτικῆς προόψεως, ἔνθα τὰ ρωμαϊκὰ παράθυρα, συνεπλήρωσα διὰ νέων μαρμάρων. (Βλ. Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας 1903, 1904, 1907, 1908.)

Ἡ ἀναστήλωσις τῶν Προπυλαίων.—Ἡ ἀναστήλωσις αὕτη ἐγένετο δαπάναις μὲν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1908 μέχρι τοῦ 1912, δαπάναις δὲ τοῦ Κράτους ἀπὸ τοῦ 1915 μέχρι τοῦ 1917. Αἱ κατ' ἀντιπαραβολὴν δημοσιευόμεναι εἰκόνες δεικνύουσι τὴν κατάστασιν τοῦ μνημείου πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀναστηλωτικῶν ἔργων (βλ. εἰκ. 55, 56, 58, 61).

Διὰ τῆς γενομένης ἀναστηλώσεως τῶν διασωθέντων μαρμάρων τῶν Προπυλαίων καὶ ἰδίως τῆς ἀνατολικῆς προστάσεως αὐτοῦ, δύναταί τις νὰ διαμορφώσῃ σαφῆ ἰδέαν τῆς ὅλης μορφῆς τῆς προστάσεως ταύτης. Ὁ διαπρεπὴς ἀκαδημαϊκὸς καὶ καθηγητὴς τῆς Σορβώνης Φουζὲρ (εἷς ἐκ τῶν διασημοτέρων τῆς ἐποχῆς μας αἰσθητικῶν) εἰς τὴν ἐπιστολήν του ἐντεῦθεν πρὸς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ Γραμμάτων ἀναγνωσθεῖσαν κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 24 Μαΐου 1918 περιγράφει «τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐντύπωσιν τὴν ἀποδοθεῖσαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν πρόοψιν τῶν Προπυλαίων διὰ τῶν τμημάτων τοῦ ἀετώματος, ὅπερ εὐλόγως συμπληρώνει ἡ φαντασία. Τὸ γείσωμα, γράφει, ἀναστηλωθὲν ἐπὶ ἐκτάσεως ὀλίγων μέτρων καθιστᾷ νοητὴν τὴν διάταξιν καὶ ειδικῶς τὴν ἐπιβλητικὴν ἁπλότητα τοῦ μνημείου. Ἡ ἐν σχήματι τριγώνου ἄποψις αὕτη θαυμασίως ἐναρμονίζεται, ἀφ' ἑνὸς μὲν μετὰ τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ τῶν σκιαγραφημάτων τοῦ βάθους τοῦ τοπείου, τοῦ ὁποίου αἱ κορυφαὶ

Digitized by Google

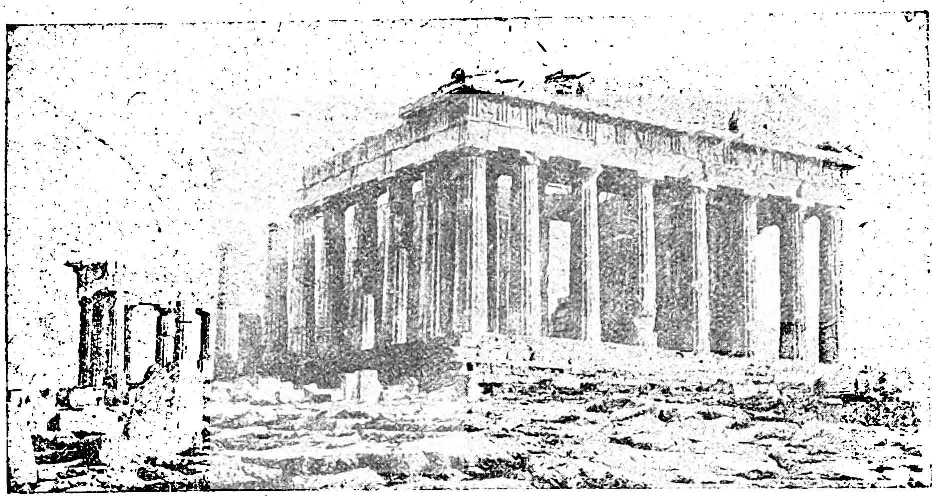

Εἰκ. 62.—Ὁ Παρθενὼν ὡς ἦτο ἀπὸ τοῦ 1844 μέχρι τοῦ 1922.

φαίνωνται ὡς νὰ βοστρυχίζουν εἰς τὸν ὁρίζοντα (Αἰγάλεως, Σαλαμίς, ὄρη Μεγάρων)».

Κατὰ τὴν ἀναστήλωσιν ταύτην τῶν Προπυλαίων διεπιστώθη ἡ χρῆσις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ σιδηροδοκῶν πρὸς ἐπαύξησιν τῆς ἀντοχῆς τοῦ μαρμάρου ὡς καὶ ἡ μεγάλη ἀκρίβεια τῆς τε ἐκτελέσεως καὶ τῆς κατεργασίας ἐν γένει τῶν μαρμάρων· παράδειγμα τὸ ἐν σελ. 50 Β′ τόμ. Μ. Ε. Ἐγκυκλ. ἀνακαινισθὲν κιονόκρανον ὅπερ συνηρμολογήθη ἐκ τεσσάρων τεμαχίων ἀνηκόντων εἰς τέσσαρα διάφορα κιονόκρανα. (Βλ. Πρακτικὰ Ἀρχαιολ. Ἑταιρίας 1909 - 1910.)

Ἡ βορεία κιονοστοιχία τοῦ Παρθενῶνος.— Ἀφ' ἧς ἤρχισα ἐργαζόμενος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, κατὰ πρῶτον εἰς τὴν στερέωσιν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ Παρθενῶνος, ἀργότερον δὲ εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ Ἐρεχθείου καὶ τῶν Προπυλαίων, δὲν ἔπαυσα ἀσχολούμενος εἰς τὴν μελέτην γενικωτέρας ἀναστηλώσεως ὁλοκλήρου τῆς βορείας κιονοστοιχίας τοῦ Παρθενῶνος, τῆς ὁποίας σχετικῶς ἐλάχιστα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη ἔλλειπον. Σχετικὴν ἀνακοίνωσιν τῆς μελέτης μου ταύτης ἔκαμα τὸ πρῶτον εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ 1912 διεθνὲς ἀρχαιολογικὸν συνέδριον, ἐπιδείξας φωτογραφίαν ἐν ᾗ παρίστατο ἀναστηλωθεῖσα ἡ βορεία κιονοστοιχία. Μόνον δὲ μετὰ δεκαετίαν (τῷ 1922) καὶ κατόπιν μεγάλης ἀντιδράσεως κατὰ τῆς μελετωμένης παρ' ἐμοῦ ἀναστηλώσεως ἠδυνήθην νὰ κάμω ἔναρξιν τῶν ἀναστηλωτικῶν ἔργων, ἀποφασισθέντων τούτων παρὰ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Θ. Ζαΐμη καὶ μετὰ ὁμόφωνον γνώμην τῶν ἀρχαιολόγων Καββαδία, Τσούντα, Ἀδαμαντίου, Σωτηρίου, Κυπαρίσση καὶ Φιλαδελφέως, μόνον τοῦ Ι. Σβορώνου προτείναντος τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐργασίας μέχρι τῆς ἐκτελέσεως τῶν μεγάλων ἀνασκαφῶν τῶν Ἀθηνῶν, ὁπότε ἴσως θὰ ἀνευρίσκοντο νέα τεμάχια τεθαμμένα ἐντὸς τῆς βορείας κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως. Εἰς εἰδικὰς δὲ συνεδρίας τοῦ Ἀρχαιολ. Συμβουλίου ἀπεφασίζετο ἡ, καθ' ὃν τρόπον ἀνέφερα προηγουμένως, ἀντικατάστασις καὶ συμπλήρωσις τῶν ἐλλειπόντων σπονδύλων, ἤτοι τῶν μὲν κορμῶν αὐτῶν διὰ σκληρῶν ὀγκολίθων Πειραιῶς, τῶν δὲ περιβλημάτων διὰ σιμεντοκονίας μετὰ θρυμμάτων μαρμάρου (βλ. εἰκ. 64, 65), ὡς καὶ ἡ κατεδάφισις καὶ ἡ ἐκ νέου ἀναστήλωσις τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1840—1844 ἀναστηλωθέντων κιόνων ὡς ὅλως ἐλαττωματικῶν.

Ἔκτοτε προὐχώρησαν αἱ ἐργασίαι ἀρκετὰ βραδέως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τοῦ ἀνεπαρκοῦς τῆς χορηγουμένης ἐτησίας πιστώσεως ὑπὸ τοῦ Δημοσίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς λεπτομερεστέρας μελέτης πρὸς καθορισμὸν τῆς θέσεως ἑκάστου λίθου, καθόσον ἕκαστος τούτων παρουσιάζει καὶ εἰδικὴν λιθοτομίαν. Ἐκ τῶν συνεχῶν τούτων μελετῶν καθωρίσθη ὅτι ἐκ τῶν ἀπαιτουμένων 42 σπονδύλων πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὅλης κιονοστοιχίας ἔλλειπον ὀκτὼ σπόνδυλοι, ἐνῷ ἄλλοι ἐννέα ἐσώζοντο ἡμικατεστραμμένοι. Ἐκ τῶν ἀναγκαιούντων ὀκτὼ κιονοκράνων ἔλλειπον δύο. Ἐκ τῶν ἀπαιτουμένων 9 ἐξωτερικῶν πλινθίδων τοῦ ἐπιστυλίου αἱ μὲν ἑπτὰ διεσώθησαν ἀκέραιαι ἢ εἰς τεμάχια, τῶν δὲ ἄλλων δύο τεμάχια διάφορα καὶ μιᾶς ἄλλης δύο μικρὰ τεμάχια. Ἐπίσης ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν πλινθίδων τῶν ἐπιστυλίων ἐλλείπουσι δύο, ἐνῷ ἐκ τῶν μεσαίων πλινθίδων διεσώθησαν σχεδὸν ὅλαι, ἀκέραιαι ἢ εἰς τεμάχια. Ἐκ τῶν ἀπαιτουμένων 19 τριγλύφων ἐλλείπουσιν 7 ἐκ δὲ τῶν διαμέσων λίθων ἀνάλογος ἀριθμὸς ὡς καὶ τῶν ἀντιθεμάτων. Εἰδικὴ καταμέτρησις τούτων ἀπεκάλυψε καὶ ἐσωτερικὴν καμπύλην τοῦ θριγκοῦ, διαφορετικὴν τῆς ἐξωτερικῆς.

Μέχρι σήμερον ἐκ τῶν 8 καταπεσόντων κιόνων κατὰ τὴν ἀνατίναξιν τοῦ Παρθενῶνος ἀνεστηλώθησαν ἐντελῶς πέντε. Οἱ ἐλλείποντες κορμοὶ τῶν σπονδύλων συνεπληρώθησαν, ὡς προεῖπον, διὰ λίθων Πειραιῶς, ἐνῷ τόσον τὸ περίβλημα τούτων, ὡς καὶ τὰ ἐλλείποντα τεμάχια ἐκ τῶν διασωθέντων, συνεπληρώθησαν διὰ σιμεντοκονίας. Ἡ τοιαύτη κατάστασις τῶν σπονδύλων δὲν ἐπέτρεψε δυστυχῶς πάντοτε τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς πραγματικῆς θέσεως τούτων ἐν σχέσει πρὸς τὸν κίονα εἰς ὃν ἀνῆκον ἀρχικῶς. Τὰ δὲ κιονόκρανα συνεπληρώθησαν διὰ μαρμάρου ὡς εἶχε γίνει τοῦτο καὶ διὰ τὰ κιονόκρανα τῆς δυτικῆς πλευρᾶς. Ἐπίσης διὰ σιδηροπαγοῦς πετροκονιάματος συνεπληρώθησαν καὶ ἐλλείποντα τεμάχια τῶν πλινθίδων τοῦ ἐπιστυλίου. Ἐκ τοῦ ἀναστηλωθέντος τμήματος τοῦ ἐπιστυλίου ἐτοποθετήθησαν ἤδη ἀρκετοὶ τρίγλυφοι μετὰ τῶν διαμέσων λίθων, ὡς καί τινα ἀντιθέματα. Ἤδη συμπληρούμενα θὰ τοποθετηθῶσιν εἰς τὰς οἰκείας αὐτῶν θέσεις διάφορα τεμάχια τῶν γείσων (κορνιζῶν).

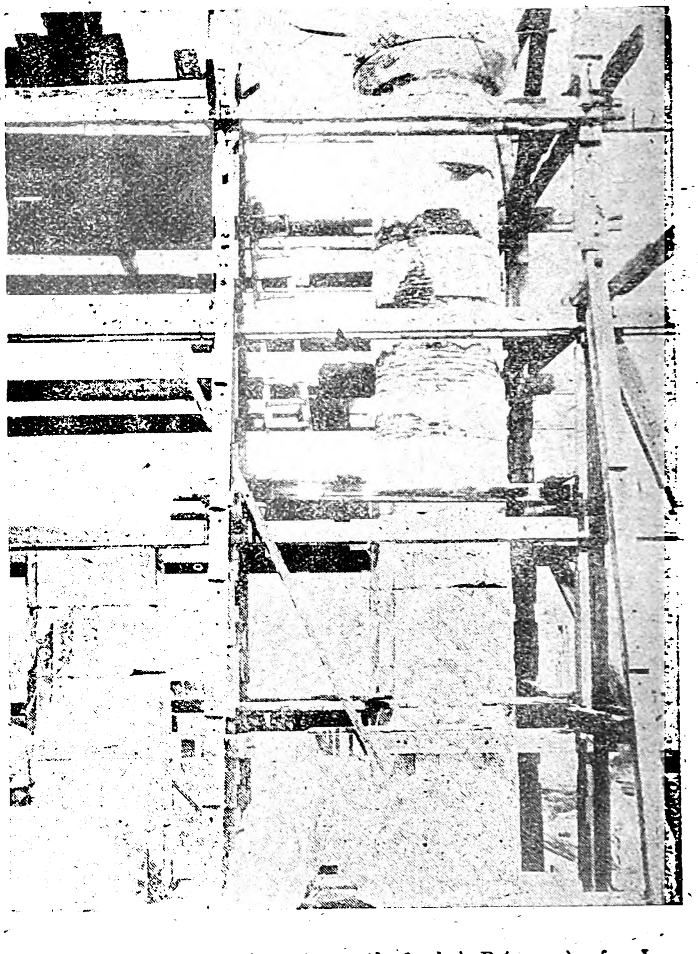

Εἰκ. 64.—Ἄποψις τοῦ 9ου κίονος (ἀριθ. ἀπὸ ΒΑ γων.) ὡς εἶχεν ἀναστηλωθῆ κατὰ τὸ 1842.

Τὸ πόρισμα τῆς γενομένης μέχρι τοῦδε ἐργασίας εἶναι ὅτι:

α′) αἱ καμπύλαι τοῦ Στυλοβάτου αἱ καθορισθεῖσαι καὶ πρό, ἀλλ' ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1844 ὑπὸ τῶν Πακὰρ καὶ Σοβάζ, μετὰ ταῦτα ὑπὸ τοῦ Πενρόζ, καὶ τελευταίως, τῇ αἰτήσει μου, ὑπὸ τῆς Γεωδαιτικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους (Ἐμ. Λαμπαδαρίου καὶ Ἀλ. Σταύρου), ἐπαναλαμβάνονται ἐπακριβῶς εἰς τὸν θριγκόν, καθόσον ὅλοι οἱ κίονες εἶναι ἰσοϋψεῖς.

β′) ὅτι ἡ ἄνω ἕδρα τῶν κιονοκράνων παρακολουθεῖ τὴν κατὰ μῆκος κλίσιν τοῦ στυλοβάτου, ἐνῷ ἐγκαρσίως ἀποκλίνει αὕτη πρὸς τὰ ἔξω, συνεπείᾳ εἰδικῆς κατεργασίας τῆς ἀνωτάτης ἕδρας τοῦ ἑνδεκάτου σπονδύλου.

γ′) ὅτι ἐπειδὴ οἱ κάθετοι ἁρμοὶ τόσον τῶν λίθων τοῦ στυλοβάτου, ὅσον καὶ τῶν πλινθίδων τῶν ἐπιστυλίων, τῶν τριγλύφων καὶ ἀντιθεμάτων εἶναι ἐντελῶς κατακόρυφοι, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου οἱ ὁριζόντιοι ἁρμοὶ παρακολουθοῦσι τὴν κλίσιν τῶν καμπυλῶν, ἕπεται ὅτι αἱ σχηματιζόμεναι γωνίαι ὑπὸ τῶν πλευρῶν τῶν λίθων τούτων εἶναι ἀμβλεῖαι ἢ ὀξεῖαι, ἐφ' ὅσον οἱ ὑπ' ὄψει λίθοι εἶναι δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ τοῦ ἐγκαρσίου ἄξονος τοῦ μνημείου καὶ αἱ γωνίαι αὗται περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον ἀμβλεῖαι ἢ ὀξεῖαι, ἐφ' ὅσον οἱ λίθοι οὗτοι εἶναι πλησιέστερον ἢ μακρότερον πρὸς τὸ ὡς ἄνω κέντρον. Ἕνεκα τῆς παρατηρήσεως ταύτης τῆς ἀγνώστου μέχρι τοῦδε, ἠδυνήθην νὰ καθορίσω ἐπακριβῶς τὴν θέσιν ἑκάστης πλινθίδος τοῦ ἐπιστυλίου, τριγλύφου, ἀντιθέματος καὶ γείσου, διὰ τῆς παραβολῆς τῆς ὑπὸ τῶν πλευρῶν του σχηματιζομένης γωνίας πρὸς τὴν τοῦ ἀντιστοίχου λίθου τοῦ στυλοβάτου.

δ′) ὅτι ἡ σχηματιζομένη καμπύλη ὑπὸ τῆς κορωνίδος τῆς τοποθετημένης ἐν τῇ ἐσωτερικῇ τομῇ τῶν ἀντιθεμάτων εἶναι κατὰ 0,02 ἑκ. περίπου χαμηλοτέρα πρὸς τὸ κέντρον τῆς ἐξωτερικῆς καμπύλης τοῦ θριγκοῦ.

Ἡ θύρα τοῦ ὀπισθοδόμου τοῦ Παρθενῶνος.— Ἀποφάσει τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου ἐγένετο καὶ ἡ ἀπὸ 30ετίας ἀποφασισθεῖσα ἐπαναφορὰ εἰς

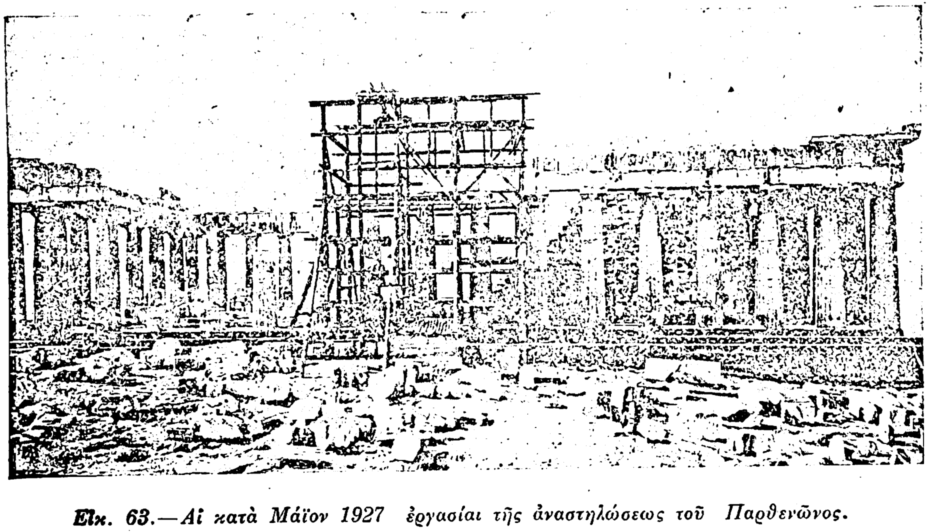

Εἰκ. 63.—*Αἱ κατὰ Μάϊον 1927 ἐργασίαι τῆς ἀναστηλώσεως τοῦ Παρθενῶνος.*

Digitized by Google

τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς μορφὴν τῆς θύρας τοῦ ὀπισθοδρόμου (βλ. εἰκ. 59 καὶ 60).

Μεγάλη πυρκαϊὰ ἐπισυμβᾶσα πιθανώτατα κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχὴν εἰς τὰ ξύλινα θυρόφυλλα τῆς θύρας ταύτης, ἐπέφερε τὴν μερικὴν καταστροφὴν τῶν τριῶν ἐκ τῶν τεσσάρων μεγάλων πλινθίδων τῶν ἀπαρτιζουσῶν τὸ ἀνώφλιον τῆς θύρας. Πρὸς διάσωσιν τῶν ὑπερκειμένων ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου μαρμάρων, προέβησαν, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ πλάτους τῆς θύρας, κτίζοντες ἑκατέρωθεν τῶν πλευρῶν αὐτῆς μαρμαρίνους παραστάδας πάχους 0.60 περίπου (τὰ πλεῖστα τῶν μαρμάρων τούτων προήρχοντο ἐκ βάσεων ἀγαλμάτων καὶ ἔκ τινων ἐνεπιγράφων πλακῶν, ὧν ἡ ἀνάγνωσις ἐπέβαλε τὴν κατεδάφισιν τῶν παραστάδων τούτων). Ἐπὶ τῶν παραστάδων εἶχον τοποθετηθῆ μαρμάρινα ἀνώφλια πρὸς ὑποστήριξιν τῶν διασωθέντων ἀρχαίων μαρμάρων, τὰ ὁποῖα καταπεσόντα ἀργότερον ἀντικατεστάθησαν διὰ λιθοκτίστου τόξου, ἀνεκαινισθέντος κατὰ τὸ 1872, ὡς μαρτυρεῖ ἐντοιχισμένη πλὰξ φέρουσα τὴν χρονολογίαν ταύτην. Μετὰ τὴν κατεδάφισιν τοῦ τόξου τούτου καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἑκατέρωθεν παραστάδων ἀποκατεστάθη ἡ θύρα εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς μορφήν, ἀντικατασταθεισῶν τῶν τριῶν πλινθίδων τοῦ ἀρχαίου ἀνωφλίου (διαστάσεων ἑκάστης 7.80×1.05×0.50) διὰ μιᾶς δοκοῦ

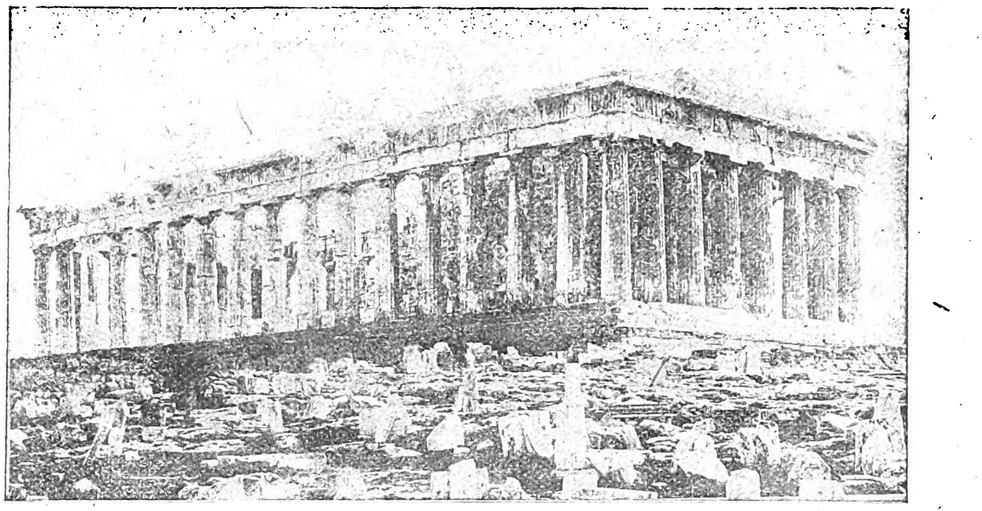

Εἰκ. 66.—Γενικὴ ἄποψις τοῦ Παρθενῶνος μετὰ τὴν συντελουμένην ἀναστήλωσιν.

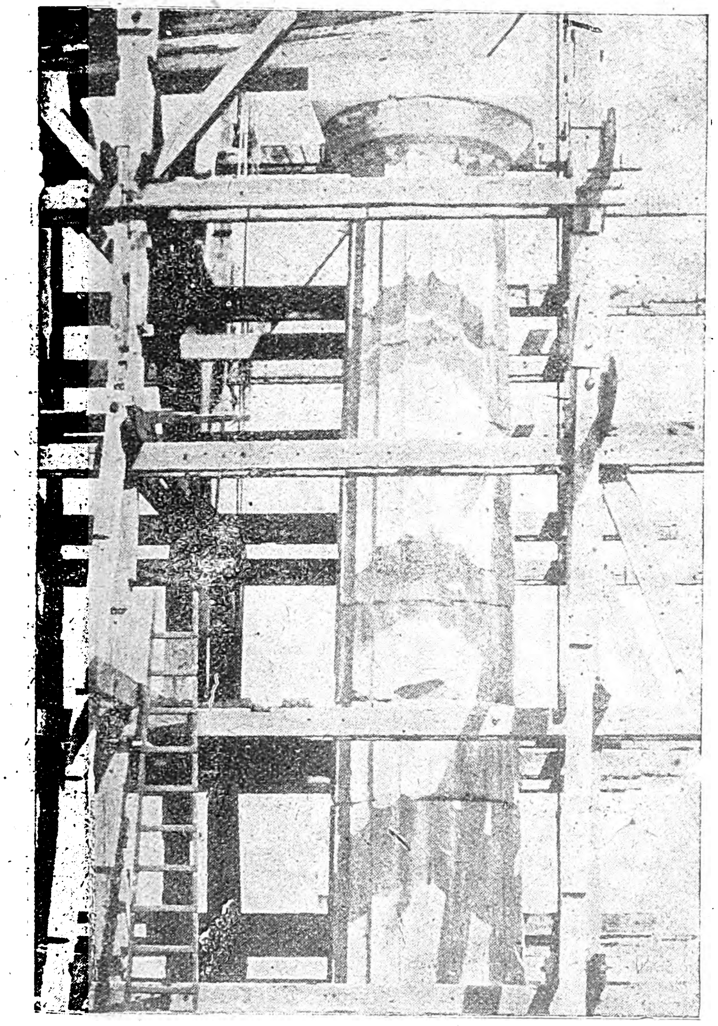

Εἰκ. 65.—Ἄποψις τοῦ 9ου κίονος (ἀριθ. ἀπὸ ΒΑ γωνίαν) ὡς ἀνεστηλώθη τῷ 1926.

ἐκ σιδηροπαγοῦς πετροκονιάματος, ἐνῷ ἡ πρὸς τὴν πρόστασιν τετάρτη πλινθὶς διασωθεῖσα ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς συνεκρατήθη διὰ σιδηρᾶς δοκοῦ.

Διὰ τὰς μέχρι Σεπτεμβρίου 1926 ἐκτελεσθείσας ἐργασίας τῆς ἀναστηλώσεως αἱ δαπάναι κατεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ Κράτους, ἔκτοτε δὲ ὑπὸ φιλαρχαίων Ἀμερικανῶν, οἵτινες θέσαντες εἰς τὴν διάθεσίν μου ποσὸν 7.000 δολλ. μοὶ ἐπέτρεψαν νὰ συνεχίσω ἐντονώτερον τὰς σχετικὰς ἐργασίας, αἵτινες διὰ τὴν βορείαν κιονοστοιχίαν ἐλπίζω νὰ ἀποπερατωθοῦν ἐντὸς τοῦ ἔτους 1928. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως περιέχει τὰ καλλιτεχνήματα, ἅτινα κατὰ καιροὺς εὑρέθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ὅσα δηλ. ἀπετέλουν τὸν γλυπτὸν διάκοσμον τῶν ναῶν ἢ τὰ μαρμάρινα ἀγάλματα ἅτινα ἐκόσμουν τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν, ὡς καὶ τὰ ἐξ Ἀγγλίας δωρηθέντα ἐκμαγεῖα τῶν ἀετωμάτων καὶ μετοπῶν τοῦ Παρθενῶνος.

Ἐκεῖνα ὅμως ἅτινα ἀποτελοῦν ἀνεκτίμητον τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως θησαυρὸν καὶ περίλαμπρον αὐτοῦ κόσμον καθιστῶντα τοῦτο τὸ μοναδικὸν ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι τὰ περίφημα ἀγάλματα τῶν κορῶν, ἅτινα, ἀνελπίστως μέχρις ἡμῶν διαφυλαχθέντα, εἶναι τὰ μοναδικὰ λείψανα ἐν οἷς ἀναγνωρίζομεν τὴν Ἀττικὴν τέχνην καὶ τὰ σπέρματα ἐκεῖνα, ἐξ ὧν ἀκμαῖα ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ βλαστήσῃ ἡ πλέον ἄφθαστος καὶ πλέον ὑπέροχος καλλιτεχνία.

Τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως ᾠκοδομήθη εἰς χαμηλὸν πρὸς τὰ βορειοανατολικὰ τοῦ Παρθενῶνος χῶρον. Ἡ πρὸς τοῦτο ἐργασία ἤρξατο τῷ 1865 δυνάμει διατάγματος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τῷ 1863 ἐκδοθέντος, δι' οὗ ἀνετίθετο ἡ **οἰκοδόμησις** εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα Π. Κάλκον, τῆς δαπάνης λαμβανομένης ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Βερναρδάκη· ἐπερατώθη δὲ τῷ 1874, ὁπότε καὶ ἐτοποθετήσησαν τὰ ἐν τῇ Ἀκροπόλει κατὰ καιροὺς εὑρεθέντα ἀρχαῖα καὶ τὰ γύψινα ἐκμαγεῖα τῶν ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ ἔργων, πλὴν τῶν χαλκίνων ἀντικειμένων, τῶν ἀγγείων καὶ τῶν ἐπιγραφῶν ἅτινα προσετέθησαν εἰς τὰς συλλογὰς τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου. Κατὰ τὸ 1883 ᾠκοδομήθη τὸ μικρὸν Μουσεῖον καὶ ἐτοποθετήθησαν ἐν αὐτῷ τὰ ὀλιγωτέρου ἐνδιαφέροντος γλυπτά.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως θησαυρῶν καὶ τὴν κατανομὴν αὐτῶν εἰς τὰς δέκα αὐτοῦ αἰθούσας παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς λ. **Ἀθῆναι** (τομ. Β', σελ. 248 β'). Ἐνταῦθα θὰ γίνῃ λόγος περὶ ἐκείνων μόνον ἐκ τῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Μουσείου, αἵτινες ἔχουσι γενικωτέραν καὶ χαρακτηριστικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης.

Ἐνδιαφέροντα εἶναι δύο ἀρχαιότατα ἐκ πωρίνου λίθου γλυπτὰ συμπλέγματα (αἴθουσα Α') ἅτινα εὑρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1886 κατὰ τὴν νοτίαν τοῦ Παρθενῶνος πλευράν. Ἐκ τούτων τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 ἀέτωμα ἀρχαίου ναοῦ παριστᾷ τὸν Ἡρακλέα μαχόμενον πρὸς τὴν Λερναίαν Ὕδραν, τὴν ὁποίαν ὁ Ἡρακλῆς ἀπειλεῖ διὰ τοῦ ροπάλου του· ὄπισθέν του φαίνεται ὁ ἡνίοχος αὐτοῦ Ἰόλαος ὁδηγῶν τὸ ἅρμα καὶ στρέφων μόνον τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν Ἡρακλέα. Ἕτερον σύμπλεγμα παριστᾷ πελώριον ταῦρον κεκλιμένον ὑπὸ τὴν ὁρμὴν δύο λεόντων οἵτινες ἐμπηγνύουν τοὺς ὄνυχάς των εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ θύματος· ἀνήκει δὲ ἀσφαλῶς τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν περίοδον τῆς τέχνης καὶ διὰ τοῦτο παρ' ὅλας τὰς ἀτελείας του εἶναι ἔργον ἄξιον θαυμασμοῦ.

Ἰδιάζουσαν ἐντύπωσιν προκαλεῖ τὸ κολοσσιαῖον περιεργότατον γλυπτὸν τοῦ «*Τρισωμάτου τέρατος*» (αἴθουσα Β'). Τοῦτο ἀνῆκε προφανῶς εἰς τὸ ἀέτωμα ἑνὸς τῶν μεγίστων καὶ ὡραιοτάτων ναῶν οἵτινες ἐκόσμουν τὴν Ἀκρόπολιν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πεισιστράτου, εὑρέθη δ' ἐπίσης ἐν τῷ πρὸς τὴν νοτίαν τοῦ Παρθενῶνος πλευρὰν χώρῳ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1886. Παριστᾷ τὸν Τυφῶνα, τὸν φοβερὸν τοῦ Διὸς ἀντίπαλον, προσωποποίησιν τῶν μανιωδῶν τῆς φύσεως δυνάμεων. Τρεῖς σαρκαστικῶς ὑπομειδιῶντες δαίμονες μὲ πώγωνας φέρουσι πτέρυγας καὶ ὄφεις ἐπὶ τῶν ὤμων, εἰς δὲ τὰς χεῖρας κρατοῦν σύμβολα ἰδιόρρυθμα μὲ κυματοειδεῖς γραμμάς. Εἰς τὰ κάτω μέλη ἀπολήγουσιν εἰς τεραστίους ὄφεις, οἵτινες συμπλέκονται εἰς ἐνιαίαν οὐράν.

Ἕτερον ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ σύμπλεγμα παριστᾷ τὸν Ἡρακλέα πνίγοντα μὲ τοὺς σιδηροῦς του βραχίονας τὸν εἰς ἰχθὺν ἀπολήγοντα θαλάσσιον δαίμονα, τὸν Τρίτωνα. Ὁ ἥρως παρίσταται εἰς τὴν ὑψίστην τῆς δυνάμεώς του ἔντασιν κατὰ τὴν ὑπεράνθρωπον ταύτην πάλην πρὸς τὸ τερατόμορφον θηρίον.

Ἐξαιρετικῆς ἀξίας εἶναι τὸ σύμπλεγμα τῆς «*Γιγαντομαχίας*» (αἴθουσα Δ'), ὅπερ προερχόμενον ἐκ τοῦ ἀετώματος τοῦ παλαιοτέρου ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ἐξηκρίβωσε πρῶτον ὁ **Studniezka**. Ἡ Ἀθηνᾶ ἀγωνίζεται πρὸς γίγαντα ὕπτιον καταπεσόντα πρὸ αὐτῆς, ἀριστερὰ δὲ ὑπάρχει ἕτερος πληγωμένος γίγας. Τὸ σύμπλεγμα τῆς Γιγαντομαχίας ἀποτελεῖ τὸ μέγιστον τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης γλυπτικὸν μνημεῖον, δεικνῦον μεγίστην τοῦ τεχνίτου δεξιότητα εἰς τὴν τοῦ μαρμάρου ἐπεξεργασίαν, φέρον συγχρόνως καὶ δείγματα ἰδιαιτέρας αὐτοῦ ἰδιοφυΐας.

Περίφημον ἐπίσης εἶναι τὸ ἄγαλμα τοῦ «*μοσχοφόρου*», τοῦ ὁποίου τὸ ἄνω ἥμισυ εὑρέθη κατὰ τὸ 1864, κατὰ μικρὸν δὲ βραδύτερον **τὰ ἄλλα** αὐτοῦ μέρη. Ὑπετέθη κατ' ἀρχὰς ὅτι παριστᾷ τὸν Ἑρμῆν μοσχοφόρον, ἡ ἑρμηνεία ὅμως **αὕτη** κατεδείχθη ἐσφαλμένη, εὑρεθέντος κατὰ τὸ 1887 τοῦ βάθρου, ἐφ' οὗ ἦτο ἱδρυμένον τὸ ἄγαλμα

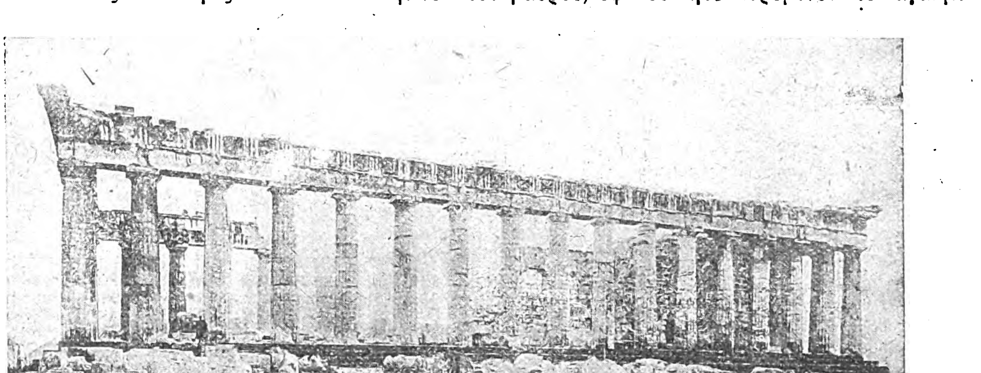

Εἰκ. 67.—Ἡ βορεία κιονοστοιχία τοῦ Παρθενῶνος ὡς θὰ φαίνεται μετὰ τὴν γενικὴν ἀναστήλωσιν.

Digitized by Google

καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπιγραφὴ μᾶς γνωρίζει τὸν ἀναθέτην («Βόμβος ἀνέθηκε»), ὅστις διὰ τοῦ ἔργου τούτου θέλει νὰ διαιωνίσῃ τὴν πρὸς τὴν θεὰν εὐσεβῆ προσφοράν του.

Ἕτερον, ἐν τῇ ἰδίᾳ αἰθούσῃ, ἄγαλμα, γυναικείου τύπου, θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν ὡραιοτέρων ἀρχαϊκῶν γλυπτικῶν ἔργων. Φορεῖ χιτῶνα καὶ πέπλον μάλλινον ἐζωσμένον εἰς τὴν μέσην, τὸ δὲ ἄνω μέρος τοῦ πέπλου ἀναδιπλώνεται σχηματίζον ἀπόπτυγμα. Ἡ ἀφελὴς καὶ συμπαθητικὴ τοῦ προσώπου ἔκφρασις, ἡ ἁπλῆ τῆς κόμης ἀνάδεσις, ἡ ἁπλότης τῆς ἀμφιέσεως προσδίδουν εἰς τὸ ἄγαλμα ὅλως ἐξαιρετικὴν συμπάθειαν καὶ ὡραιότητα. Εὑρέθη καὶ τοῦτο κατὰ τὸ 1886 εἰς τὸν παρὰ τὸ Ἐρέχθειον χῶρον μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀγαλμάτων τῶν Κορῶν (ἴδε ἀνωτέρω ἀνασκαφαὶ Ἀκροπόλεω.), ἅτινα ἀποτελοῦν τὸν πολυτιμότερον θησαυρὸν τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως.

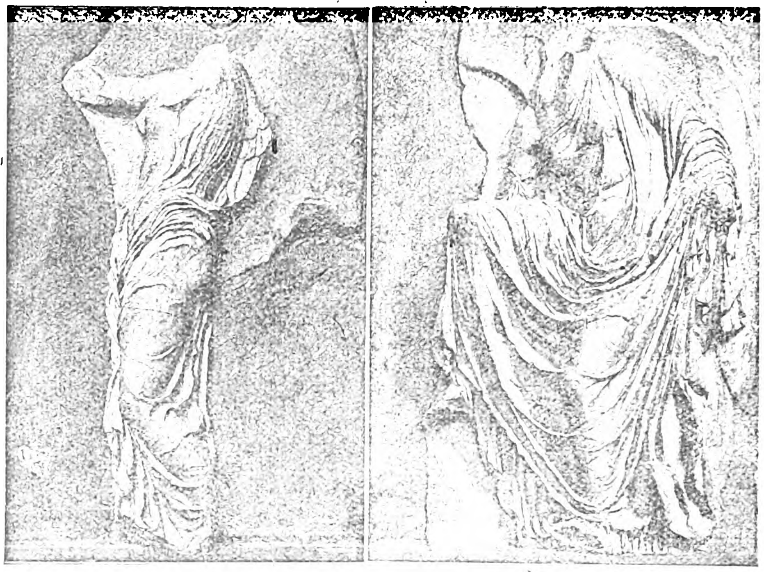

Εἰκ. 69.—Νῖκαι ἐκ τοῦ θωρακίου τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς-Νίκης.
Νίκη στεφανοῦσα τρόπαιον.] [Νίκη ὑποδυομένη].

Μέγα ζήτημα κατ' ἀρχὰς ἠγέρθη ὡς πρὸς τὴν παράστασιν τῶν πολυπληθῶν αὐτῶν Κορῶν. Ὑπετέθη ὅτι παριστῶσι τὴν Ἀθηνᾶν ἢ ἱερείας τῆς θεᾶς ἢ εὐσεβεῖς γυναῖκας, αἵτινες, ἀφιερώνουσαι εἰς τὴν θεὰν τὴν ἰδίαν αὐτῶν εἰκόνα, ἐδείκνυον συγχρόνως τὴν πρὸς τὴν θεὰν εὐσέβειάν των. Πᾶσαι ὅμως αἱ ἀνωτέρω ἑρμηνεῖαι ἀπεδείχθησαν ἄστοχοι, κατὰ δὲ τὸν Lechat «εἶναι ἁπλῶς καλλιτεχνήματα ἄνευ ὡρισμένης σημασίας καὶ πρὸς οὐδένα ἄλλον σκοπὸν ἢ τὸν τοῦ ἐξωραϊσμοῦ τοῦ παρὰ τὸν ναὸν χώρου». Ὀρθῶς λοιπὸν ἀποδίδεται εἰς αὐτὰς ἡ γενικὴ προσωνυμία «*Κόραι*». Ὅλαι εἶναι εἰργασμέναι κατὰ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν τύπον καὶ ὁμοιάζουσι κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν προσώπων, ἂν καὶ ἕκαστον τούτων ἔχει τι ἴδιον ἐν τῇ ἐκφράσει, ἐξ ὧν ἀδιαφιλονικήτως δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἰωνικῆς τέχνης. Ἴωνες καὶ νησιῶται τεχνῖται ἐργάζονται ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πεισιστράτου διὰ τὸν ἐξωραϊσμὸν τῆς πόλεως καὶ τὴν οἰκοδομὴν τῶν μνημείων· ἐπιδροῦν λοιπὸν οὗτοι ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς νεαρᾶς Ἀττικῆς τέχνης. Τὰ νεώτερα ὅμως τῶν ἀγαλμάτων τούτων δὲν ὑποτάσσουν καὶ τὴν ἰδιοφυᾶ ἀντίληψιν εἰς αὐστηροὺς καθωρισμένους κανόνας ὅπως τὰ ἀρχαιότερα. Οὕτω καταδεικνύεται ἡ βαθμιαία τῆς Ἀττικῆς τέχνης ἀνάπτυξις, παραλλήλως βαίνουσα πρὸς τὴν ἐν τῷ βίῳ ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῶν Ἀθηναίων.

Ἴδιον χαρακτηριστικὸν τῶν ἀγαλμάτων τούτων εἶναι καὶ ὁ διατηρούμενος πλούσιος χρωματισμὸς αὐτῶν.

Ἐπί τινος βάσεως ἀναγινώσκεται τὸ ὄνομα τοῦ *Ἀντήνορος*, ἑνὸς τῶν διασημοτέρων γλυπτῶν τῶν Πεισιστρατείων χρόνων. Εἶναι αὐτὸς εἰς ὃν ἀποδίδεται τὸ περίφημον σύμπλεγμα τῶν τυραννοκτόνων, τοῦ Ἁρμοδίου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονος, ὅπερ ὁ Ξέρξης μετέφερεν εἰς τὰ Σοῦσα. Ἀνεγνωρίσθη δὲ μετὰ βεβαιότητος μεταξὺ τῶν Κορῶν τὸ ἄλλοτε ἐπ' αὐτῆς τῆς βάσεως ἱδρυμένον ἄγαλμα καὶ ἀποκατεστάθη. Εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθ. 681 (αἴθουσα Στ'), ἡ μεγίστη ἐπὶ ὑψηλοῦ βάθρου ἱδρυμένη Κόρη. Κατέχομεν οὕτως ἔργον ἑνὸς τῶν μεγίστων τοῦ Ἀττικοῦ ἐργαστηρίου καλλιτεχνῶν.

Μία τῶν ὡραιοτάτων ἐπίσης Κορῶν εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθ. 686 εἰς τὴν ὁποίαν διὰ τὸ σοβαρὸν καὶ κἄπως σκυθρωπὸν ὕφος της προσδίδεται ἡ χαρακτηριστικὴ προσωνυμία «*ἡ κακιωμένη*». Ἔχει δὲ τὸ ἄγαλμα τοῦτο μεγάλην σπουδαιότητα, διότι μᾶς δεικνύει πλέον φανερῶς τὴν δρόμον τῆς Ἀττικῆς γλυπτικῆς. Εἶναι ὁ ἐξειλιγμένος τύπος τῆς γυναικείας παραστάσεως, στερούμενος τοῦ τυπικοῦ κοινοῦ ἐκείνου μειδιάματος τῶν ἄλλων Κορῶν. Πολλοὶ ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὴν τὸ εὑρεθὲν κάτω ἥμισυ ἀγάλματός τινος μετὰ βάσεως, ὅτε κατὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴν εἶναι αὕτη ἡ *Κόρη τοῦ Εὐθυδίκου.*

Εἰκ. 70.—Ὁ «μοσχοφόρος», ἄγαλμα ἀναθηματικὸν τοῦ Βόμβου.

Ὁμοίου τύπου πρὸς ταύτην, τελειοτέρας ὅμως τέχνης, εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθ. 689 κεφαλὴ ἐφήβου (αἴθουσα Ζ'). Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅμοια πρὸς τὰ τῆς Κόρης τοῦ Εὐθυδίκου, στόμα δηλ. ἄνευ μειδιάματος καὶ προεξοχὴ κάτω χείλους προσδίδουν εἰς τὸ πρόσωπον κἄποιαν ἔκφρασιν μελαγχολίας καὶ γλυκύτητος. Θαυμασιωτάτη εἶναι ἐπίσης ἡ ἐν τῇ ἰδίᾳ αἰθούσῃ ὑπ' ἀριθ. 699 κεφαλὴ ἐφήβου ἀρίστης τοῦ Ε' αἰῶνος Φειδιακῆς τέχνης.

Περιεργότατον εἶναι τὸ ὑπ. ἀριθ. 702 ἀνάγλυφον τοῦ Ἑρμοῦ μετὰ τῶν Χαρίτων (αἴθουσα Ζ), παριστῶν τὸν Ἑρμῆν ἄγοντα εἰς χορὸν τὰς τρεῖς Χάριτας μετὰ παιδός. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο τεμαχίων ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν εὑρέθη κατὰ τὸ 1889 παρὰ τὸν ναὸν τῆς Βαυρωνίας Ἀρτέμιδος καὶ ἀναγνωρισθὲν ὑπὸ τοῦ Lechat συνεκολλήθη μετὰ τοῦ ὑπάρχοντος τεμαχίου. Ἡ ἑρμηνεία τῶν παραστάσεων τούτων μετὰ τοῦ παιδὸς εἶναι ἀμφίβολος, εἶναι δὲ τὸ ἀνάγλυφον τέχνης Ἰωνικῆς πολὺ ὅμως ἀτελεστέρας.

Ἕτερον ἀνάγλυφον, εὑρεθὲν τῷ 1888 κατὰ τὰς παρὰ τὸν Παρθενῶνα ἀνασκαφάς, παριστᾷ τὴν Ἀθηνᾶν κάτω βλέπουσαν, κατηφῆ καὶ μελαγχολικήν, οἱονεὶ καταβεβλημένην ὑπὸ τῆς λύπης (ἀριθ 695, αἴθουσα Ζ'). Ἡ ἐξήγησις τῆς παραστάσεως ἔτυχε πολλῶν ἀμφισβητήσεων. Ἴσως παρίσταται ἡ Ἀθηνᾶ πρὸ ἐπιτυμβίου τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων. Ἡ τέχνη του εἶναι τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος καὶ ἀποτελεῖ τοῦτο ἀληθῆ ἀδάμαντα τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως.

Μεταξὺ τῶν (ἐν τῇ αἰθούσῃ Η') ἐκμαγείων τῶν ὑπὸ τοῦ Ἔλγιν ἁρπαγέντων γλυπτῶν, ἅτινα εὑρίσκονται ἤδη εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον, διακρίνομεν τὸν *Ἥλιον* μετὰ τῶν κεφαλῶν τῶν ἵππων τοῦ ἅρματός του, τὴν δύουσαν *Σελήνην*, τὴν *Δήμητρα* καὶ *Κόρην* ἢ κατ' ἄλλους *Πειθὼ* καὶ *Ἀφροδίτην*, τὴν *Ἶριδα* καὶ πολλὰ ἄλλα τεμάχια ἀγαλμάτων θεῶν καὶ θεαινῶν. Πάντα ταῦτα εἶναι τὰ λείψανα τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος ἐν ᾧ εἰκονίζετο ἡ γέννησις τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ἡ ἐν Ὀλύμπῳ μεγαλοπρεπής, ἐν ὅλῃ τῇ πανοπλίᾳ της, μεταξὺ τῶν θεῶν ἐμφάνισις αὐτῆς.

Ἐκ δὲ τῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ αἰθούσῃ πρωτοτύπων τεμαχίων τῆς ζωοφόρου καὶ τῶν μετοπῶν τοῦ Παρθενῶνος πολυτιμοτάτη εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθ. 856 πλάξ, ἡ παριστῶσα τὸν Ποσειδῶνα, τὸν Διόνυσον καὶ τὴν Δήμητρα θεωμένους τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων. Ἑτέρα τοιαύτη πλὰξ τῆς ζωοφόρου εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθ. 865 ἐν ᾗ παρίστανται ἑπτὰ πωγωνοφόροι ἄνδρες, ἴσως ἄρχοντες «θαλλοφόροι» καλούμενοι, ἐκ τῆς Παναθηναϊκῆς πομπῆς.

Ἓν τῶν θαυμασιωτάτων τῆς Φειδιακῆς τέχνης ἀναγλύφων (αἴθουσα Θ') εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθ. 862, ἐν ᾧ τέσσαρες ἱππεῖς παρίστανται καὶ πέντε ἵπποι μεγαλοπρεπῶς καὶ ὑπερηφάνως βαδίζοντες καὶ ὁρμητικῶς καλπάζοντες.

Μεταξὺ τῶν καλλιτεχνικωτάτων ἀναγλύφων τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν τὸ θωράκιον, τὸ περὶ τὸν Ναὸν τῆς Ἀπτέρου Νίκης (αἴθουσα Ι'), ἰδιαιτέρας μνείας ἀξία εἶναι μία ἀπὸ τὰς «*Νίκας*», ἥτις, ἐνῷ πετᾷ πρὸς τὸν σκοπόν της, κλίνει συγχρόνως μὲ λεπτοτάτην κίνησιν τὸ σῶμά της ἵνα δέσῃ τὸν λυθέντα ἱμάντα τοῦ σανδαλίου της, ἐξ οὗ καὶ ἐπλάσθη ὁ θρῦλος ὅτι αὐτὴ ζητεῖ νὰ λύσῃ τὰ πέδιλα, διότι σκέπτεται νὰ μείνῃ διὰ παντὸς πλέον εἰς τὰς Ἀθήνας.

Πολύτιμον ἐπίσης γλυπτὸν εἶναι καὶ ἡ περίφημος νεανικὴ κεφαλὴ (αἴθουσα Ι') ἡ εὑρεθεῖσα παρὰ τὸ Ἐρέχθειον κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1886. Ἡ σπουδαιότης αὐτῆς κατ' ἀρχὰς παρεγνωρίσθη, ὕστερον ὅμως δεόντως ἐξετιμήθη δι' ἑνὸς ἀντιγράφου ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου. Παριστᾷ δὲ κατά τινας τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, ἴσως ὅμως ὀρθότερον ὁ W. Klein θεωρεῖ αὐτὴν ἁπλῶς παράδειγμα ἰδανικῆς εἰκονιστικῆς παραστάσεως ἀποδίδων αὐτὴν εἰς τὸν περίφημον γλύπτην Λεωχάρην.

Ταῦτα εἶναι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὰ σπουδαιό-

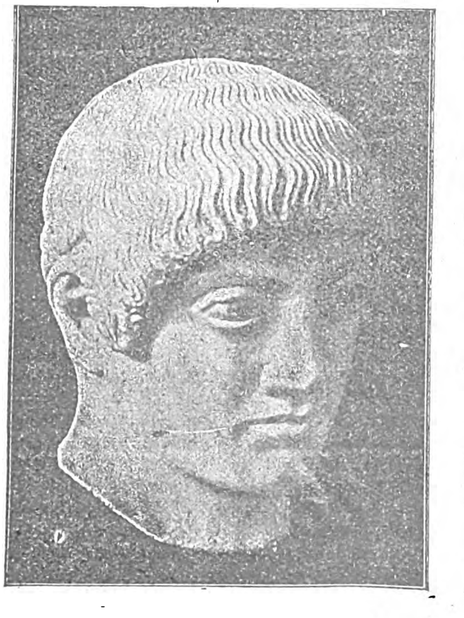

Εἰκ. 68.—Κεφαλὴ ἐφήβου, ἔχουσα πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὴν ἀντιπαρατιθεμένην «Κόρην τοῦ Εὐθυδίκου».

Εἰκ. 71.— Μία τῶν Κορῶν τοῦ Μουσείου. (Ἄνω μέρος ἀγάλματος, μικροτέρου τοῦ φυσικοῦ—ἀνάθημα τοῦ Εὐθυδίκου).

Digitized by Google

τερα τῶν γλυπτῶν τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως, ἑνὸς ἐκ τῶν πλουσιωτέρων καὶ πολυτιμοτέρων τοῦ κόσμου.

Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

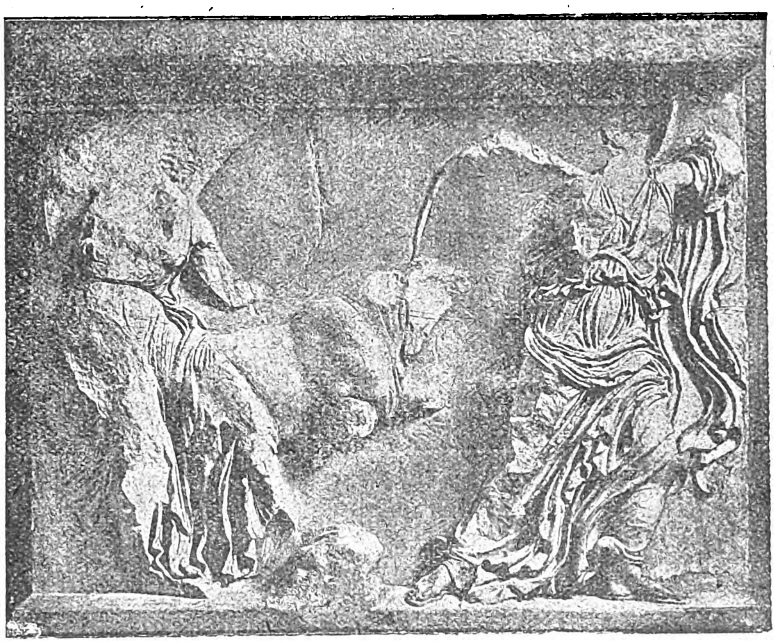

Εἰκ. 73 — Νῖκαι σύρουσαι βοῦν πρὸς θυσίαν.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

Ὁ βράχος οὗτος τῆς Ἀττικῆς, ὃν ἡ φύσις προώρισε νὰ καταστῇ τὸ βάθρον τῆς ὑψηλοτέρας αἰσθητικῆς ἐκδηλώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἵσταται ὄρθιος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, μεγαλειώδης καὶ ἐπιβλητικὸς ἐκ μόνης τῆς φυσικῆς αὐτοῦ μορφῆς καὶ διαπλάσεως. Διότι ἐνῷ εἶναι τὸ τελευταῖον πρὸς τὴν θάλασσαν ἀκρωτήριον τῶν γραφικῶν Τουρκοβουνίων, μένει ἀπομεμονωμένος, μακρὰν τῆς δημιουργησάσης αὐτὸν βουνοσειρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης. Ὑψοῦται ἐν τῷ μέσῳ τῆς κλεινῆς πεδιάδος τῶν Ἀθηνῶν· τοὺς πόδας του περιβρέχει ἡ ἱστορία τῆς αἰωνοβίας πόλεως καὶ θραύονται ἐπ' αὐτοῦ οὐχὶ τῆς θαλάσσης τὰ κύματα, ἀλλὰ τοῦ ἀπεριορίστου θαυμασμοῦ τῶν ἁπανταχοῦ διανοουμένων, τῶν θαυμαστῶν τῆς ὑψιπετοῦς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων αἰσθητικῆς. Τὴν κορυφὴν αὐτοῦ στέφουν ὑπέρλαμπρα ἐρείπια μνημείων μεγαλοπρεπῶν ὄχι μόνον διὰ τὴν ὑλικὴν αὐτῶν ὑπόστασιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ αἴσθημα ὅπερ ὡς φωτοβόλος ἑστία τῆς ἀνθρωπίνης αἰσθητικῆς διαχέουσιν ἀνὰ τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Ὁ Παρθενών, τὸ Ἐρέχθειον, ὁ Ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης, τὰ Προπύλαια, ἀφῆκαν ἐκεῖ ἐπάνω τὰ ἴχνη μόνον τῆς ὑπερόχου καλλιτεχνικῆς αὐτῶν ὑπάρξεως. Καὶ ὅμως τὰ ἐρείπια αὐτά, τὰ κολοβωμένα ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀνιέρου βαναυσότητος τῶν δῆθεν πολιτισμένων, εἶναι ἀντικείμενα θαυμασμοῦ, ἀγάπης καὶ λατρείας πρὸς τὴν Θεὰν τῆς Αἰσθητικῆς, πρὸς τὴν μεγαλειότητα τῆς ἀνθρωπίνης διανοητικῆς δημιουργίας. Ἐρειπωμένα κεῖνται τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Φειδίου, τοῦ Ἰκτίνου, τόσων καὶ τόσων ἄλλων δημιουργῶν τῆς Αἰσθητικῆς. Κολοβωμέναι εἶναι αἱ στῆλαι, θραυσμένα εἶναι τὰ ἀετώματα καὶ αἱ προόψεις τῶν ναῶν. Καὶ ὅμως πλήρη, ἀκέραια καὶ ἑνιαῖα τὰ ἀναπαριστᾷ ἡ διάνοια τοῦ σημερινοῦ καλλιτέχνου. Διότι τοιαύτη ἦτο ἡ αἰσθητικὴ ἐντέλεια τῶν κτιρίων, ὥστε καὶ ἐκ τῶν ἐρειπίων των ν' ἀναθρώσκῃ ἡ αἰσθητικὴ ἰσχύς, τὸ αἰσθητικὸν μεγαλεῖον τῶν δημιουργῶν των.

Ἡ αἰσθητικὴ τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ ἐν τῷ συνόλῳ καὶ ἐν τοῖς καθέκαστα τῶν μνημείων αὐτῆς, εἶναι ἀφθάστου ὕψους. Ἐὰν σήμερον, ἀγνοοῦντες, σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν, τὴν Τέχνην τῶν ἀρχαίων, ἧς ἀποτελεῖ τὴν ἀποκορύφωσιν, γενόμεθα ἀκροθιγῶς τῶν αἰσθητικῶν της ἀποτελεσμάτων — καὶ ὁποίων! — τοῦτο τὸ ὀφείλομεν εἰς τὴν μεγίστην δημιουργικὴν δύναμιν τὴν ἐμπερικλειομένην ἐν αὐτῇ. Φανταζόμεθα ὁποίας ψυχικῆς ἀπολαύσεως θὰ ἐγεύοντο οἱ ἀρχαῖοι, θεώμενοι ἀκέραια τὰ ἀρχιτεκτονικὰ καὶ γλυπτὰ ἀριστουργήματα τῶν ἰσοθέων ἐκείνων διδασκάλων τῆς ὑψηλῆς Τέχνης.

Εἰκ. 72. — Μία τῶν κορῶν, ἔργον τοῦ γλύπτου Ἀντήνορος τοῦ κατασκευάσαντος τὸ περίφημον ἄγαλμα τῶν Τυραννοκτόνων.

Εἰκ. 74. — Ἀνάγλυφον τῆς Ἀθηνᾶς ἀτενιζούσης μετὰ μελαγχολίας πρὸς στήλην κειμένην πρὸ αὐτῆς.

Ἡ αἰσθητικὴ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν μνημείων, καίτοι ἐρειπωμένων, ἀποτελεῖ τὸν συνδετικὸν κρίκον τῆς παλαιᾶς πρὸς τὴν νέαν φιλοσοφίαν. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλοσοφία διαφέρει τῆς συγχρόνου κατὰ τὸ ὅτι ἐκείνη μὲν περὶ τοὺς ἠθικοὺς νόμους τῆς ὑπάρξεως ἐστρέφετο, αὐτὴ δὲ περὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ ὑλικοῦ ἀνθρώπου ἐνδιαφέρεται, καὶ ταύτας μελετᾷ καὶ σκοπεῖ νὰ θεραπεύσῃ. Ἡ αὐτὴ διαφορὰ τάσεων καὶ ἀντιλήψεων ὑφίσταται μεταξὺ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς αἰσθητικῆς καὶ τῆς συγχρόνου. Οἱ σημερινοὶ καλλιτέχναι ἀρύονται τὴν ἔμπνευσιν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὑλικοῦ ἀνθρώπου. Τὰ ἔργα των ἀποτελοῦν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, πιστὴν καί, ἔστιν ὅτε, ἀριστοτεχνικὴν ἀντιγραφὴν τοῦ ὡραίου, ὡς οἱ δημιουργοί των αἰσθάνονται τὸν ὡραῖον ἄνθρωπον, τὴν ὡραίαν φύσιν. Ἐνῷ εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων, εἰς τὰ σωζόμενα μνημειώδη κλασσικὰ ἀντίτυπά των, δὲν βλέπετε τὸν ζῶντα ἄνθρωπον, δὲν διακρίνετε τὴν ζῶσαν φύσιν· ἀντιλαμβάνεσθε ὅτι ἐνώπιον ὑμῶν ἔχετε τὸν ὑπέρτερον ἄνθρωπον, τὸν τύπον τοῦ ἀνθρώπου, τὸν «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ πλασθέντα, τὸν ἄνθρωπον ὅπως ὁ Θεὸς θὰ ἤθελε νὰ τὸν πλάσῃ, τέλειον καὶ ἄρτιον. Ἡ σωματικὴ διάπλασις, ἡ κίνησις τῶν μελῶν τοῦ ὁμοιώματος εἶναι ἰδεώδης. Ἡ *Ἀφροδίτη τῆς Μήλου* διὰ τὸν ἄνδρα καὶ ὁ *Ἑρμῆς* τοῦ Πραξιτέλους ἢ ὁ *Ἀποξυόμενος* τοῦ Λυσίππου διὰ τὴν γυναῖκα, δὲν διεγείρουν σαρκικὰς ὀρέξεις καὶ πειρασμούς. Ἡ γυνὴ καὶ ὁ ἀνὴρ πρὸ τῶν ἀγαλμάτων αὐτῶν ἀνυψοῦνται εἰς σφαίρας πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἐξάρσεως, διότι βλέπουν ἐνώπιόν των τί τὸ ὑπερφυσικόν, τὸ ἠθικόν, τὸ πλησιάζον, ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ ἡ ἔκφρασις, πρὸς τὸ θεῖον, τὸ ὑψηλόν, τὸ ἀπόλυτον. Οὕτως εἰς τὸν Παρθενῶνα, εἰς τὸ Ἐρέχθειον, εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀπτέρου Νίκης, εἰς τὰ Προπύλαια, δὲν βλέπομεν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνοικήσεως, δὲν ζηλοῦμεν τὴν ἀπόκτησιν αὐτῶν, οὐδὲ μᾶς καταλαμβάνει κόρος· ἀλλ' εἰς ἔκστασιν πίπτομεν καὶ ὁραματιζόμεθα τὴν ὕπαρξιν τοῦ Ἀνωτάτου Ὄντος, δι' ὃ καὶ μόνον προωρίσθη τὸ κτίσμα. Σεβόμεθα τὸ κτίριον, τὸ ἀποτελοῦν οἱονεὶ μέρος τῆς θεότητος, τὸ μὴ διεγεῖρον ὄρεξιν ἀποκτήσεως πρὸς ἰδίαν χρῆσιν, τὸ ἐμπνέον τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Ναὸς εἶναι μόνον διὰ τὸν Θεὸν προωρισμένος, ὅτι δὲν εἶναι προσιτὸς εἰς ἡμᾶς τοὺς ἁπλοῦς θνητούς, τοὺς βεβήλους.

Οἱ ναοὶ αὐτοὶ διὰ τοὺς πολλοὺς ἦσαν ὡραῖοι *ἐξωτερικῶς*, προσιτοὶ κατὰ τὴν *ἐξωτερικὴν* αὐτῶν ἐμφάνισιν, τὴν θέαν, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς εἰσόδου εἰς αὐτούς. Ἔπρεπε ἐπομένως ἡ ψυχή, ἡ διάνοια τοῦ πιστοῦ, νὰ ἐξυψωθῇ, διὰ τῆς αἰσθητικῆς ἰσχύος τῆς τέχνης, καὶ μόνης. Αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐξέλιξις, ἡ ἀπὸ τοῦ ξυλίνου ἀρχαιοελληνικοῦ ναοῦ εἰς τὸ καλλιμάρμαρον κτίριον τοῦ *Χρυσοῦ Αἰῶνος*. Ἡ θρησκεία, μυστικὴ καὶ ἀπροσπέλαστος εἰς τὸν κοινὸν θνητόν, ἔπρεπε οὐχ ἧττον νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ ἐμπνέῃ. Πῶς ὅμως, ἀφοῦ τὸ ἄδυτον ἐφυλάσσετο αὐστηρῶς; Εἰς τοῦτο ἦλθεν ἐπίκουρος ἡ Τέχνη, ἥτις, διὰ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ αἰσθητικοῦ συναισθήματος, διὰ τῆς προβολῆς τῶν ἀριστουργηματικῶν προτύπων της, κατώρθωσε νὰ φρονηματίζῃ τοὺς πιστοὺς καὶ νὰ τοῖς ἐμπνέῃ τὸ αἴσθημα ἐκεῖνο περὶ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ θείου τῆς θρησκείας αὐτῶν, τῆς θρησκείας τοῦ ὡραίου.

Οὕτως ἡ Ἑλλὰς ἐπληρώθη ναῶν ἐκπάγλου ἐξωτερικῆς ὡραιότητος. Οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι, καθ' ὃ προοδευτικώτεροι καὶ μᾶλλον ῥηξικέλευθοι, συνήγαγον ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἐν τῇ Ἀκροπόλει πλειάδα ἱερῶν καὶ ἀγαλμάτων, καὶ μετέτρεψαν τὸ πρώην φρούριον εἰς τόπον κοινῆς μυσταγωγίας. Πιθανὸν εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἡ ἀνέγερσις ναῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως νὰ ἐνεῖχε καὶ τὴν πρόθεσιν τῆς ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ προασπίσεως τῶν ἱερῶν τοῦ Ἄστεως· ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἐκτίσθησαν τὰ Τείχη, καὶ δὴ τὰ Μακρά, αἱ Ἀθῆναι ὁλόκληροι κατέστησαν-

Εἰκ. 75. — Ἓν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς Ἀττικῆς τέχνης ἀγαλμάτων, πολυτιμότατον μνημεῖον τῆς ἐξελίξεως τῆς τέχνης.

Digitized by Google

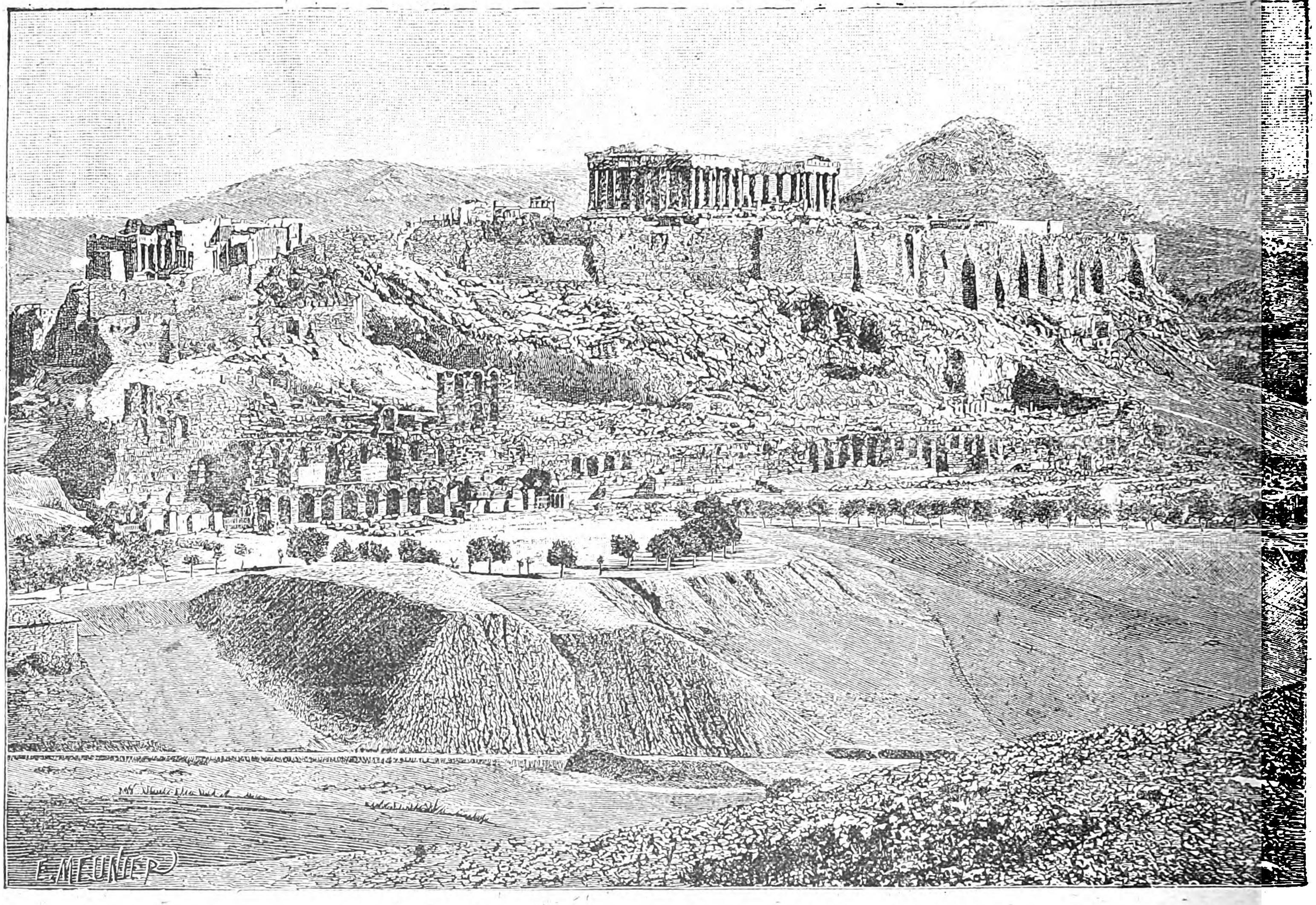

Εἰκ. 76.—Ἀναπαράστασις τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ σχεδιάγραμμα τοῦ M. Lambert.

φρούριον, ἐν ᾧ ἐν ἀσφαλείᾳ ἔζων οἱ Ἀθηναῖοι, καταργηθείσης οὕτω τῆς Ἀκροπόλεως ὡς καταφυγίου κατὰ τὰς πολιορκίας. Καὶ ὁ βράχος, οὗ τὸ ὄνομα ἀγνοοῦμεν, ἀπεδόθη εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θείου, διὰ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν λαμπροτέρων μνημείων ἅτινα ἡ ἀνθρωπίνη θεοσέβεια ἤγειρέ ποτε πρὸς λατρείαν Αὐτοῦ.

Ἀκόμη καὶ τοῦτο: Τὸ Θεῖον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐλατρεύετο φανερά. Αἱ κατακόμβαι τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, τῶν ὁποίων ἐξέλιξις εἶναι οἱ ἱεροὶ ἡμῶν ναοί, ἀπὸ τῆς βυζαντιακῆς κυρίως ἐποχῆς, στεγάζουσι τοὺς «ἐν ἐκκλησίαις λατρεύοντας τὸν Θεόν». Αἱ ἐκ τούτων, μετὰ τὴν ἀπόδοσιν ἐλευθερίας εἰς τὴν ἐνάσκησιν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων τῶν χριστιανῶν, προκύψασαι βυζαντιναὶ χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι διετήρησαν τὸν τύπον τῆς κατακόμβης, ἥτις, κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς θέαν, ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ ἦτο κεκρυμμένη, ἀφανής, ἀδιαπέραστος ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν ἀπίστων. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ χριστιανικοὶ ναοὶ ἀνεπτύχθησαν ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως *ἐσωτερικῶς*, παραμεληθείσης σκοπίμως τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν ἐμφανίσεως, καὶ μόνον κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἤρχισαν νὰ κοσμῶνται καλλιτεχνικῶς καὶ κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς αὐτῶν προόψεις. Εἰς τὴν παρέκβασιν ταύτην ἤχθημεν διὰ νὰ καταδείξωμεν ὁποία ἡ ἐπίδρασις τῆς δογματικῆς καὶ τῆς ἀνάγκης ἐπὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ διακρίβωσις τῆς δογματικῆς ἀφετηρίας καὶ τῆς ἀνάγκης εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν κατάληψιν τῆς λογικῆς ἑνὸς ἑκάστου ἀρχιτεκτονικοῦ ρυθμοῦ. Οὕτως, ἐξετάζοντες τὴν ἀνάγκην τῆς συναγωγῆς τόσων ἀριστουργημάτων ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως, ἐξηγοῦμεν καὶ τῶν ναῶν τὸ πλῆθος καὶ τὴν διακόσμησιν αὐτῶν.

Ἀνερχόμενοι τὸν ἱερὸν τῆς Ἀκροπόλεως βράχον, δὲν ἔχομεν, καὶ σήμερον ἔτι, νὰ θαυμάσωμεν μόνον ἓν ἕκαστον τῶν ἐπ' αὐτοῦ καλλιτεχνημάτων χωριστά, ἀλλὰ καὶ τὴν θέσιν αὐτῶν πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὸν ὁρίζοντα. Καὶ βλέπομεν ὅτι οὔτε ἐπὶ μιᾶς γραμμῆς ἐτοποθετήθησαν, οὔτε εἰς παραλλήλους σειράς, ὅπως συνηθίζουσι καὶ θὰ ἔπραττον νεώτεροι σχεδιασταὶ καὶ οἰκοδόμοι· ἀλλὰ κατὰ λοξότητα ἐκανονίσθησαν οἱ ἄξονες τῶν κτιρίων, καὶ κατὰ ὀξείας γωνίας αἱ προόψεις αὐτῶν. Τοῦτο, μὲ τὴν διαφορὰν φωτισμοῦ ἣν συνεπάγεται, παρέχει τὴν ἐντύπωσιν χώρου *κλειστοῦ*, διακοσμήτου. Καὶ ὄντως· οἱ πιστοὶ Ἀθηναῖοι, ἀνερχόμενοι ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ περιστοιχιζόμενοι ὑπὸ ἱερῶν ναῶν, ἐλάτρευον ἐν ὑπαίθρῳ, *ἐν ἐκκλησίᾳ*, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀρχαίας φράσεως, τὸ θεῖον· εὑρίσκοντο ἐντὸς χώρου ἱεροῦ, περικλειομένου ὑπὸ ναῶν ἱερῶν, ἐν μέσῳ ἀγαλμάτων θεῶν καὶ θεαινῶν. Δὲν ὑπῆρχε τότε, ὡς σήμερον δι' ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους, μία ἐκκλησία *ἐντὸς* τῆς ὁποίας νὰ λατρεύηται τὸ θεῖον, ἀλλ' ὕπαιθρος χῶρος, ἐξ οὗ ἀνεπέμποντο εἰς τὸν Οὐρανὸν ἡ λατρεία καὶ αἱ εὐχαὶ τῶν πιστῶν. Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τοῦτον εἶχεν τὸν προορισμόν· ὁ χῶρος ἄρα ὤφειλε νὰ εἶναι καταλλήλως διεσκευασμένος πρὸς ἄνετον καὶ ἄκοπον ἐνάσκησιν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων τῶν πιστῶν. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ἡ Ἀκρόπολις, ἀφ' ἧς ἀπὸ φρουρίου εἰς προσκύνημα τοῦ θείου μετεβλήθη, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἦτο, ἀπὸ ἀπόψεως δαπέδου, εἰς ἣν κατάστασιν εὑρίσκεται σήμερον. Δὲν γνωρίζομεν βεβαίως πῶς ἀκριβῶς ἦτο διεσκευασμένον τὸ δάπεδον αὐτῆς, διότι δὲν κατέχομεν ἀσφαλῶς τὴν ἀλληλουχίαν καὶ «ἀλληλεγγύην» τῶν κτισμάτων μεταξύ των ὡς συμπλέγματος ἀρχιτεκτονικοῦ, ὡς συνόλου καλλιτεχνικοῦ καὶ αἰσθητικοῦ. Καὶ ἐν τούτοις πρέπει νὰ θαυμάζωμεν οὐχὶ μόνον ἕκαστον ναὸν καθ' ἑαυτόν, ἀλλ' ὡς εἴπομεν, πάντας ὁμοῦ μεταξύ των καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐν τῷ ἱερῷ χώρῳ ἀπὸ κοινοῦ λατρείαν. Ἡ *Πομπὴ τῶν Παναθηναίων*, ἡ θαυμασίως ἀπεικονιζομένη ἐπὶ τῆς ζωοφόρου τῆς σηκοῦ τοῦ Παρθενῶνος, ἡ ὑπὸ τῆς σμίλης τοῦ Φειδίου ἐξόχως καὶ ἀριστοτεχνικῶς ἱστορηθεῖσα, κεῖται εἰς παράδειγμα τῆς ὁμαδικῆς ἐν ὑπαίθρῳ τελετουργίας τῶν ἀρχαίων. Αἱ καλλιτεχνικαὶ παραστάσεις τῶν μετοπῶν, τὰ ἀριστουργηματικὰ συμπλέγματα τῶν ἀετωμάτων τοῦ Παρθενῶνος, τὰ γλυπτὰ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης, αἱ στυλοβάτιδες τοῦ Ἐρεχθείου Καρυάτιδες, τὸ ἄγαλμα τῆς Χαλκῆς Ἀθηνᾶς, τὰ Προπύλαια καὶ ὅσα ἄλλα, ἄγνωστα ἡμῖν, ἀριστουργήματα ἠγέρθησαν ἐν τῷ χώρῳ τοῦ ὑψιπέδου τῆς Ἀκροπόλεως, εἶναι στολίσματα ἐκκλησίας πιστῶν, ὅταν αἱ ἐκκλησίαι αὐταὶ συνήρχοντο ἐκεῖ πρὸς λατρείαν τοῦ Θείου, καθ' ὡρισμένας ἐποχάς, ἡμέρας καὶ ὥρας. Ὁ χῶρος ἑπομένως οὗτος ἀσφαλῶς θὰ ἦτο διακεκοσμημένος κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐκτέλεσις θείας μυσταγωγίας νὰ μὴ ἐμποδίζῃ τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἱεροῦ αὐτῶν καθήκοντος καί, πολλῷ μᾶλλον, νὰ μὴ δυσκολεύῃ καὶ αὐτὴν τὴν κίνησιν. Εἴμεθα ἀπολύτως βέβαιοι περὶ τούτου, στηριζόμενοι οὐχὶ ἐπὶ συγγραφικῶν πληροφοριῶν, ἐλλειπουσῶν ἄλλως τε, ἀλλ' ἐπὶ τῆς καλαισθησίας τῶν ἀρχαίων ἀρχιτεκτόνων, ἱερέων καὶ ἐλευθέρων Ἀθηναίων πολιτῶν, τῶν ἀφειδῶς καταναλωσάντων τοὺς συμμαχικοὺς φόρους πρὸς στολισμὸν καὶ εὐπρεπισμὸν τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Περικλῆς, διαθέτων, ἐπὶ κινδύνῳ νὰ κατηγορηθῇ, ὡς καὶ ἐκατηγορήθη, ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ ἐπὶ σπατάλῃ, τὸν δημόσιον πλοῦτον, ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἐπεδείκνυε τὴν ἀσυνέπειαν νὰ φειδωλευθῇ ὀλίγων ταλάντων πρὸς εὐπρεπισμὸν τοῦ χώρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἤγειρε τόσα ἀριστουργήματα ἡ καλλιτεχνικὴ μεγαλόνοια αὐτοῦ τε καὶ τῶν συνεργατῶν του. Ἐξ ἄλλου θὰ ἐσφάλλομεν θαυμάζοντες μόνον τὸν δημιουργὸν τοῦ ἀριστουργηματικοῦ αὐτοῦ συνόλου καὶ τοὺς συνεργάτας του, ἀγαλματοποιοὺς καὶ ἀρχιτέκτονας, ὄχι δὲ καὶ τοὺς Ἀθηναίους πολίτας, τὸ πλούσιον καλλιτεχνικὸν αἴσθημα τῶν ὁποίων ἦσαν προφανῶς οὗτοι ὑποχρεωμένοι νὰ ἱκανοποιήσωσι, καὶ ἱκανοποίησαν πλήρως. Ἀλλ' ἐν τούτῳ ἀκριβῶς ἔγκειται τὸ θαυμαστὸν τοῦ *ἑλληνικοῦ θαύματος*, καὶ κατὰ τοῦτο ὁ πολιτισμὸς ἐκεῖνος ἔμεινε καὶ θὰ μείνῃ ἐσαεὶ ἀνυπέρβλητος. Διότι ἐξελίχθη κατὰ μίαν κίνησιν σταθερῶς προοδευτικήν, μίαν ὤθησιν καθολικὴν πρὸς τὸ τέλειον, μίαν ἰσορροπίαν ἀντιλήψεων καὶ ἀπαιτήσεων ἀμοιβαίων, εἰς σύνολον ἀνεφίκτου ἁρμονίας κατά τε τὰ ἐπὶ μέρους καὶ τὰ καθόλου. Οὐδὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ λεπτομέρεια τὸ δάπεδον, τὸ περιστοιχισθέν, περικοσμηθὲν καὶ ἐξωραϊσθὲν ὑπὸ τόσων θαυμαστῶν ἀριστουργημάτων, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς ἐκκλησία πιστῶν πρὸς λατρείαν ὑπεργείων δυνάμεων.

Εἶναι προφανὲς ἀκόμη ὅτι ἂν ὁ Παρθενὼν ἐκτίσθη διὰ τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ δὴ εἰς τὸ ἀκρότερον ὕψος αὐτῆς, ἐκτίσθη διὰ νὰ εἶναι ἐκφανὴς ἀπὸ παντὸς σημείου ἐκτὸς τοῦ χώρου ἐφ' οὗ ἐκτίσθη. Προέκυπτεν ἄρα ἡ ἀνάγκη διευθετήσεως τοῦ βράχου τοιαύτης, ὥστε ὁ πέριξ χῶρος νὰ παρέχῃ ἄνετον τὴν θέαν καὶ εὔκολον τὴν προσπέλασιν τοῦ Παρθενῶνος. Ἐπεχωματώθη λοιπὸν ἡ φύσει φαλακρὰ ἀνωτέρα ἐπιφάνεια τοῦ βράχου διὰ χωμάτων ἔξωθεν μεταφερθέντων καὶ καλυψάντων τὸ ἔδαφος μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ κυρίου βάθρου τοῦ Παρθενῶνος, τοῦ σχηματιζομένου ὑπὸ τῶν τριῶν ἐκ πεντελησίου μαρμάρου βαθμίδων. Δι' ὅ, ἐν συνεπείᾳ τῶν καταβαλλομένων προσπαθειῶν πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν δυναμένων ν' ἀποκατασταθῶσιν, ἔπρεπε νὰ ἐπαναχθοῦν εἰς τὴν προτέραν των θέσιν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὰ κατὰ καιροὺς ἀπορριφθέντα ἐξ αὐτῆς χώματα, πρὸς ἀνασχηματισμὸν τοῦ ποτὲ αἰσθητικοῦ δαπέδου αὐτῆς.

Ὡς πρὸς τὸ *σημερινὸν* ἐξωτερικὸν κρηπίδωμα, ἐφ' ὅσον ἀποδεδειγμένως ἡ κατασκευή του ὑπηγο-

Digitized by Google

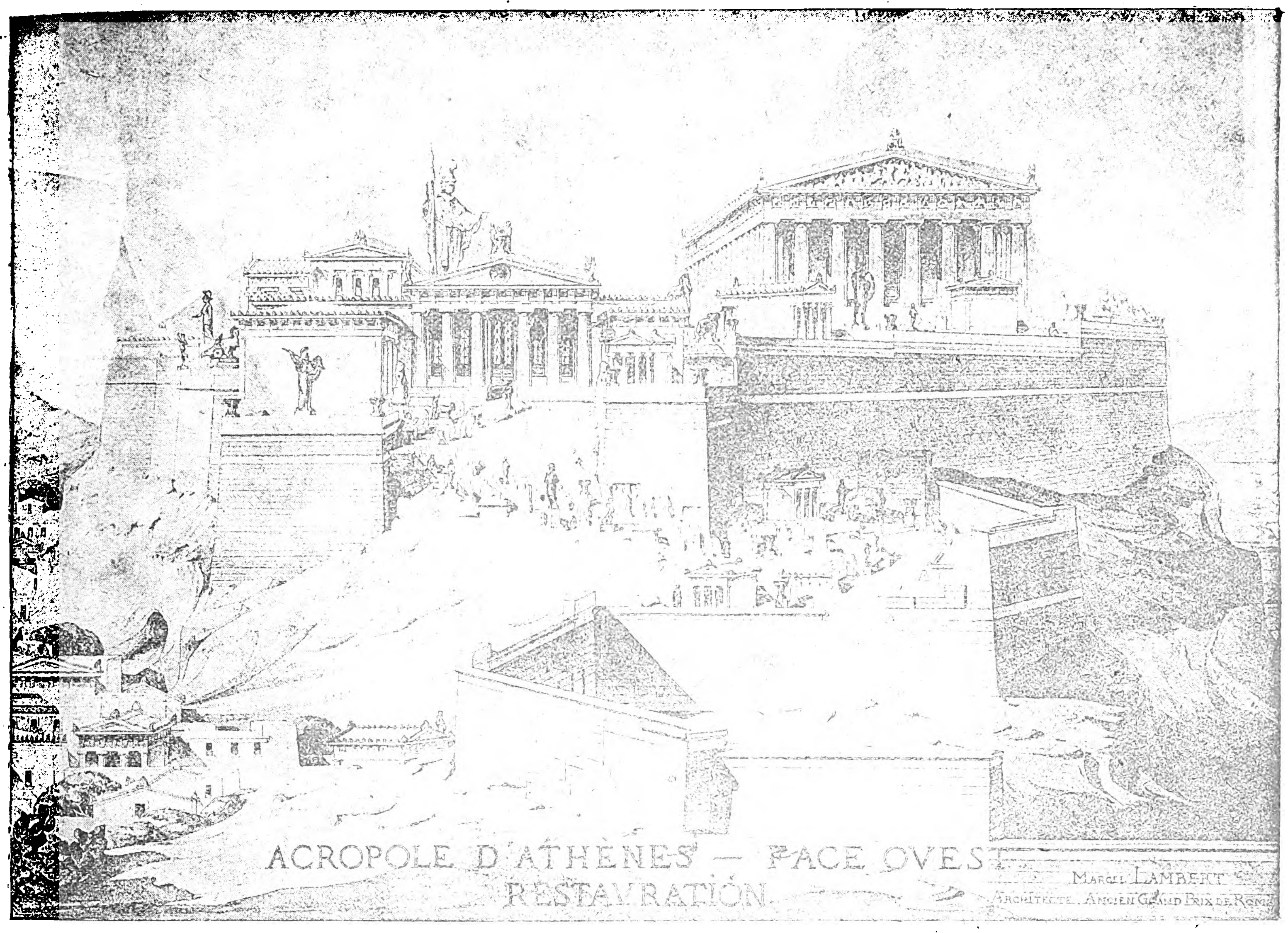

Εἰκ. 77. —'Αναπαράστασις τῆς 'Ακροπόλεως κατὰ σχέδιον τοῦ M. Lambert.

ρεύθη οὐχὶ ἐξ αἰσθητικῆς ἀνάγκης τοῦ συμπλέγματος, ἀλλὰ πρὸς ὀχύρωσιν τοῦ βράχου κατὰ πολιορκητῶν, πρέπει νὰ διαρρυθμισθῇ συμφώνως πρὸς τῆς αἰσθητικῆς τὰς ἀπαιτήσεις, κανονιζομένης κυρίως τῆς ἀνωτέρας γραμμῆς τοῦ τείχους, τῆς ἐν τῇ ὀχυρωτικῇ καλουμένης «ὑπερασπιστρίας». Ὅτι ἡ στοιχειώδης αἰσθητικὴ ἀπαιτεῖ ὅπως τὸ ἀρχιτεκτονικὸν σύνολον μὴ ἀποκρύπτηται (ὡς σήμερον, ἀπό τινων σημείων, σχεδὸν κατὰ τὸ τρίτον) ὑπὸ τοῦ κρηπιδώματος, δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ. Ἐκ τοῦ ὅτι ὁ βράχος καὶ τὸ κτίσμα εὕρηνται ἐν ἁρμονικῇ ἀναλογίᾳ ὕψους, πλάτους καὶ μήκους, δὲν ἕπεται διόλου ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων ἀφῆκε κατὰ πάντα ἀνέπαφον τὸ ἀπὸ φύσεως δεδομένον. Ἀπόδειξις τοῦ ἐναντίου: τὸ *ἀρχαῖον* ἐξωτερικὸν κρηπίδωμα καὶ αὐτὴ ἡ ἀνέγερσις τοῦ κτιρίου τῶν Προπυλαίων, τὸ ὁποῖον, δι' αἰσθητῆς παρεκτάσεως, αἴρει τὴν δυσαρμονίαν τοῦ βράχου ἀκαλαισθήτως καταπίπτοντος πρὸς δυσμάς. Ἐφ' ᾧ καὶ τὸ ὕψος τῶν Προπυλαίων δὲν ὑπερβαίνει τὴν γενικὴν ὁριζόντιον ἀνωτέραν στάθμην τοῦ βράχου, τὸ μῆκος αὐτῶν συμπληρώνει τὸ μῆκος ἐκείνου, οὕτω δὲ εὕρηται ἡ αἰσθητὴ ἐπιφάνεια τοῦ βράχου ἐν ἁρμονικῇ ἀναλογίᾳ μήκους πρὸς τὸν Παρθενῶνα. Σύγχρονος ἀρχιτέκτων θὰ ὥριζεν ἁπλούστατα τὸ μῆκος αὐτοῦ ἀνάλογον πρὸς τὸ φυσικὸν ἀνώτερον μῆκος τοῦ βράχου· δι' ὃ οὔτε Παρθενὼν θὰ ἦτο ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον θὰ ἔκτιζεν, οὔτε αὐτὸς Ἰκτῖνος. Ἡ διαφορά, ἡ μεταξὺ δουλικῆς καὶ ἐλευθέρας προσαρμογῆς τῶν ἀπαιτήσεων τῆς αἰσθητικῆς πρὸς τὴν φύσιν, εἶναι καὶ αὐτὴ ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀπόστασιν ἡ ὁποία χωρίζει τοὺς καλλιτέχνας τῶν νεωτέρων χρόνων ἀπὸ τοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ὁ δωρικὸς ρυθμὸς εἶπε μὲ τὸν Παρθενῶνα τὴν τελευταίαν του λέξιν. Αὐτὸς ὁ Ἰκτῖνος, κληθεὶς κατόπιν νὰ κατασκευάσῃ ναὸν ἐν Φιγαλίᾳ, ἐχρησιμοποίησεν ἰωνικὸν ρυθμόν.

Καὶ ἤγειρε μὲν νέον ἀριστούργημα, ἀλλ' ὁ Παρθενὼν δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ ὑπερβληθῇ οὐδ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δημιουργοῦ του. Ὄχι λοιπὸν ὁ δωρικὸς ρυθμὸς ἁπλῶς, ἡ Αἰσθητικὴ αὐτὴ εἶπε μὲ τὸν Παρθενῶνα τὴν τελευταίαν της λέξιν. Οὐδεμία προσθήκη, οὐδεμία πρόοδος εἶναι νοητὴ πέραν αὐτῆς. Μόνον ὀπισθοδρόμησις, καὶ πόσον αἰσθητή! Τόσον ἀπέστημεν ἐκείνης τῆς τελειότητος, ὥστε οὐδὲ πνευματικῶς νὰ τὴν συλλάβωμεν δυνάμεθα. Ματαίως ἐκκαλοῦμεν εἰς βοήθειαν τὸν Βιτρούβιον, τὸν Πενρόζ, τὸν Λὲ-Μπλάν—ξένους χειραγωγούς. Ματαίως ἀναστηλοῦμεν τὸ ὑλικόν, πρὶν ἢ ἀναπλάσωμεν, πρὶν ἢ ἀναζήσωμεν ἐν ἡμῖν τὸ *πνευματικὸν* ἐκεῖνο ὅραμα, τὸ θαῦμα ἐκεῖνο: Ἡ ἀνάβασις θὰ εἶναι κοπιώδηςκαὶ δὲν θὰ μᾶς βοηθήσῃ κανεὶς εἰς αὐτήν. Τὴν ἀπὸ τῶν Προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τῶν Μυκηναϊκῶν, καὶ τὴν ἀπὸ τούτων μέχρι τῶν Περικλείων ὑπερύψηλον ἀναβάθραν οἱ Ἕλληνες τὴν ἀνῆλθον μόνοι των. Δι'αὐτὸ καὶ τῆς εὐθείας οὐδέποτε ἐξετράπησαν καὶ τὴν κορυφὴν ἤγγισαν, ὑπὲρ τὴν ὁποίαν μόνον ὁ Θεός.

ΒΙΚΤΩΡ ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΩΣ ΠΗΓΗ ΕΜΠΝΕΥΣΕΩΣ

Εἰς τὴν σκέψιν ἑνὸς εὐσυνειδήτου καὶ ρέκτου μελετητοῦ ποὺ δὲν ἐγγίζει μόνον, οὔτε θωπεύει ἁπλῶς ἡ γραφίς του τὰ ἀντικείμενα, ἀλλ' ἡ αὐτὴ ἐκτελεῖ καὶ χρέη ἀξίνης, καὶ πόσων ἄλλων ὀργάνων, καὶ σκάπτει καὶ εἰς φῶς φέρει καὶ θεωρεῖ καὶ ἀπαριθμεῖ καὶ εἰκονογραφεῖ, τὸ θέμα τοῦτο θὰ ἔδιδε λαβὴν εἰς συγγραφὴν ὁλοκλήρου τόμου. Εὐτυχὴς θὰ λογισθῶ ἐὰν κατορθώσω ἐνταῦθα νὰ περιλάβω, συνοπτικῶς ὅλως, εἰς γοργὴν ἐποπτείαν, ὀλίγα, εὐλαβῶς μνημονευόμενα, ἀναθήματα προσκυνητῶν τοῦ ἱεροῦ Βράχου. Τὰ φέρουν ὡρισμένοι ἐπίλεκτοι τῆς ἱστορίας. Ἡ φωνή των, καθὼς ἀπηχεῖ, νομίζει τις ὅτι ἀψηφεῖ τὴν πάροδον τοῦ καιροῦ, καὶ δὲν θὰ παύσῃ νὰ καταφθάνῃ ἑκάστοτε εἰς τὰς ἀκοάς μας, ὁσάκις ἐντείνομεν τὰς ἀκοάς μας πρὸς τὰ σαλπίσματα ἢ πρὸς τὰ κελαδήματα, πρὸς τὰς μουσικὰς συμφωνίας καὶ πρὸς τὰς ἱεροτελεστίας τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Εἶναι ἡ φωνὴ τῶν ποιητῶν. Διὰ ταῦτα δὲν φροντίζω ἐδῶ οὐδὲ ἁπλῶς νὰ ἀναφέρω τὰς περὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν μαρτυρίας καὶ τὰς ἐπισκέψεις ἑκάστοτε πολυμαθῶν λογίων, δυσαριθμήτων, σοφῶν ἀρχαιοδιφῶν, ὅλων τῶν ἀγαστῶν ἐργατῶν σκαπανέων τῆς Ἐπιστήμης, φιλολόγων, ἀρχαιολόγων, ἑλληνιστῶν, περιηγητῶν, ἐρευνητῶν. Θὰ περιορισθῶ εἰς τήν, βραχεῖαν καὶ ταύτην, ἀνασκόπησιν προσφάτου παρελθόντος. Μᾶς τὴν προσφέρει ζωηράν, εὐχαρακτήριστον, κυριώτατα, ὁ περασμένος αἰών. Διαρκοῦντος τούτου, δύο γεγονότα συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ καταστήσουν πλέον μεγαλόστομον, ἐντονώτερον, ἐπακριβέστερον, τὸν ὕμνον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Δόξαν, διὰ στόματος ὀλίγων ἀνθρώπων· τοὺς ἀναγνωρίζομεν ὡς κορυφαίους τῆς μελετηρᾶς, διὰ τοῦ στίχου ἢ διὰ τοῦ ἐντέχνου λόγου, Ἐμπνεύσεως. Τὸ ἓν εἶναι ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος ἀπὸ τοῦ βαρβαρικοῦ ζυγοῦ· αὐτὴ προήγαγε τὴν ἔρευναν, τὴν ἀποκάλυψιν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἀρχαίων μνημειων, καὶ διηυκόλυνε τὰ μέγιστα τὴν εἰς τὴν χώραν ἡμῶν κάθοδον καὶ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἀρχαιολατρῶν. Τὸ δεύτερον γεγονὸς εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν μεγαλοπνεύστων ἡγητόρων τοῦ πανευρωπαϊκοῦ ρωμαντισμοῦ ἀπαράμιλλος ἀκμὴ τοῦ λυρισμοῦ, ὅστις ἐκυριάρχησεν εἰς ὅλα τὰ εἴδη τοῦ ποιητικοῦ λόγου. Κατ' ἀξιοπερίεργον παρατήρησιν, ἡ ὁποία ἐνθυμίζει τὸ ρητὸν τοῦ ἀρχαίου Ἡρακλείτου, ὅτι ἀπὸ τὰς συγκρούσεις τῶν ἀντιθέτων παράγεται ἡ ἁρμονία, ἔμελλεν ἀπὸ τὴν ρωμαντικὴν ψυχὴν νὰ ἀποδοθῶσιν αἱ ἐπισημόταται τιμαὶ πρὸς τὸ κλασσικὸν πνεῦμα. Μ' ἕνα λόγον, τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου ἡ ἐντέλεια, τὴν ὁποίαν ἕνας ἀπὸ τοὺς μυσταγωγοὺς τῆς ἀπεκάλεσεν *«ἑλληνικὸν θαῦμα»*, εἶχε τὴν ἀπήχησίν της εἰς τὸ *«ἑλληνικὸν ᾆσμα»*· οὕτω θὰ ἔπρεπε νὰ τιτλοφορήσωμεν διὰ κοινοῦ ὀνόματος τὴν ἰδεώδη ἀνθολογίαν ποὺ τὴν ἀποτελοῦν κεφάλαια καὶ τεμάχια ποικίλα, ἀπεσπασμένα ἀπὸ λόγους καὶ ἀπὸ στίχους μεγάλων, ἀψηφούντων τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, ποιητῶν, λόγους καὶ στίχους ἐμπνευσμένους ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν θαῦμα. Τοῦ θαύματος αὐτοῦ τὴν ἀποκορύφωσιν συμβολίζει ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ φθάνουν τὰ πρὸς αὐτὴν ἀφιερώματα τῶν ἀπὸ Δύσεως καὶ Βορρᾶ θεσπεσίων Ἀπολλωνιδῶν διὰ νὰ ἀποτελεσθῇ πλῆρες τὸ τυπικὸν μιᾶς ἀρχαιολάτριδος ἱεροτελεστίας.

Εἰς τὴν προμετωπίδα τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου πίνακος πρῶτον εὐφραίνει τὴν ὅρασιν τὸ ὄνομα τοῦ ***λόρδου Βύρωνος***. Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1811, ὅτε νεαρὸς τρικυμιώδης φοιβόληπτος παρέμενεν εἰς τὰς Ἀθήνας, δὲν ἐτραγουδοῦσε μόνον τὴν Θηρεσίαν Μακρῆ, τὴν εὐτυχισμένην ***Κόρην τῶν Ἀθηνῶν***, οὔτε ἀποκλειστικῶς τὸν ἀπησχόλουν αἱ περὶ τοὺς κλασσικοὺς σπουδαί του, τῶν ὁποίων τὸ πόρισμα ἦτο ἡ σύνθεσις ποιήματος κατ' ἀπομίμησιν τῆς «Ποιητικῆς Τέχνης» τοῦ Ὁρατίου. Καὶ ἡ ὀργή, ἂν δὲν τὸν ἔχρισε ποιητήν, καθὼς τὸν ρωμαῖον Ἰουβενάλην, ἐμφανίζει ὅμως τὴν ἐξημμένην ὄψιν της εἰς τὰς πλείστας ὑπαγορεύσεις τῆς Μούσης του. Σάτυρα ἀπὸ τὰς καυστικωτέρας του εἶναι ἡ «***Κατάρα τῆς Ἀθηνᾶς***». Διατρίβων τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν ἐξηκόντισεν ἀπὸ τὰ

Digitized by Google

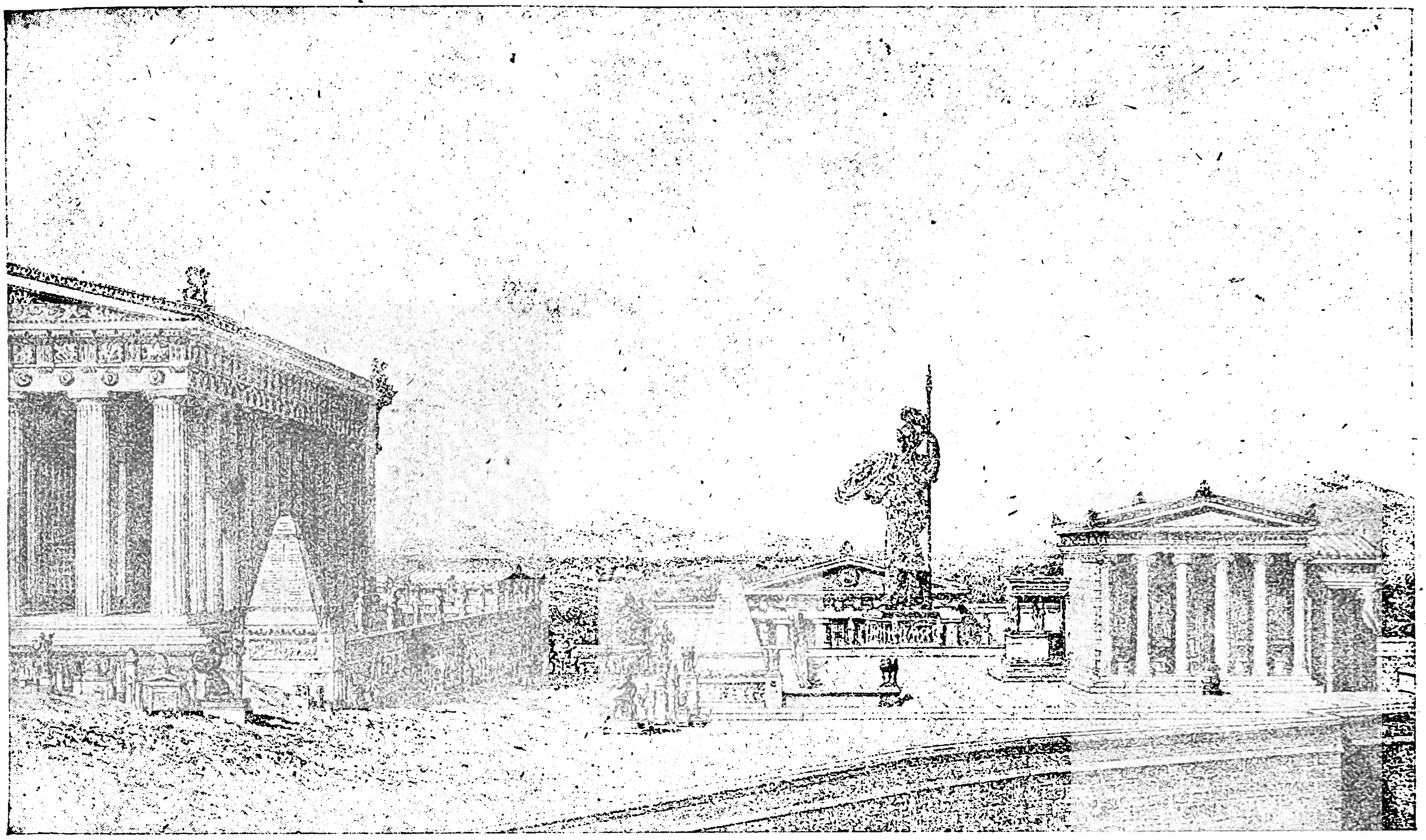

Εἰκ. 78. — Ἀναπαράστασις τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ M. Lambert. Ἀριστερὰ ὁ Παρθενών, ἐν τῷ μέσῳ τὸ ἄγαλμα τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς καὶ δεξιὰ τὸ Ἐρέχθειον.

ὕψη τῆς Ἀκροπόλεως. Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς του πρὸς τὸν φίλον του Ὀχβάους (20 Ἰανουαρίου 1811) γράφει: «Μένω πάντα στὰς Ἀθήνας. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν κάμνω μικρὰς ἐκδρομὰς εἰς τὸν Μαραθῶνα, εἰς τὸ Σούνιον, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ὑμηττοῦ, εἰς τὸν Μοριᾶ... Κατοικῶ στὴν Μονὴν τῶν Καπουκίνων, μὲ τὸν Ὑμηττὸν ἀπέναντί μου, τὴν Ἀκρόπολιν ὄπισθεν, τὸν ναὸν τοῦ Διὸς δεξιά, τὸ Στάδιον ἐμπρός, ἀριστερὰ τὴν πόλιν...». Τὰ ποιήματά του εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τοὺς λυρικοὺς ὑπαινιγμοὺς τῶν τοπογραφικῶν τούτων ἐντυπώσεων καὶ τὰς ἀπὸ τούτων ἐξάρσεις. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Βύρωνος μνημονεύεται σχεδὸν πάντοτε ἡ Ἑλλάς, ὡς πλάσμα, βέβαια, ἀπαραμίλλως ὡραῖον, ἀλλὰ νεκρόν, καὶ χωρὶς ἐλπίδα ἀναστάσεως. Τὸν πάλαι ποτὲ ἐλεύθερον Ἕλληνα, τὸν ὑποκατέστησεν ὁ ραγιᾶς. Ἡ σατιρική του φύσις τὸν περικλείει εἰς ἀτμοσφαῖραν ἀπαισιοδοξίας ἀπελπιστικῆς, καὶ ἔπρεπε νὰ εὑρεθῇ εἰς τὸ Μεσολόγγι διὰ νὰ ψάλῃ μέσα εἰς τὸ κύκνειον ᾆσμά του τὴν αὐγὴν τῆς ἐθνεγερσίας μας. Ἡ θεὰ τῆς Σοφίας τοῦ παρουσιάζεται εἰς τὴν Ἀκρόπολιν γιγάντειον φάντασμα, ἐνῷ ἐκάθητο ρεμβαστὴς τοῦ κλεινοῦ παρελθόντος ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ ἠρειπωμένου παρελθόντος. Ἡ Ἀθηνᾶ ὅμως πόσον διαφορετικὴ τῆς πολεμοχαροῦς θεᾶς ἡ ὁποία ἐνεφανίζετο εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν! Ἀλλ' ἂς ἀκούσωμεν τὸν ποιητήν, ὅσον τὸ ἐπιτρέπει καὶ ἡ πλέον εὐτυχισμένη μετάφρασις:

Ἡ Παλλάδα, ἡ Παρθένα, πόσο, πόσο ἀλλαγμένη!
Ποῦ οἱ καιροὶ δοξοδότρα ποὺ τὴν εἶδε ἡ Τρωάδα
Μέσ' στοὺς κάμπους νὰ τρέχῃ! Ποῦ οἱ καιροὶ οἱ παινεμένοι
Θεϊκὰ ποὺ ὁδηγοῦσε τοῦ Φειδία τὸ χέρι
Τὴν ὀλύμπια μορφή της πλαστουργὸ γιὰ νὰ φέρῃ!
Ποῦ οἱ φοβέρες ἐκεῖνες τοῦ ἰσκιεροῦ της μετώπου!
Τὴν ἀνώφελη ἀσπίδα τὴν ἀφῆκε ἡ Γοργόνα
Ἀπ' τὴ μέση, κι ἀκόμα καὶ στὸ μάτι τοῦ ἀνθρώπου
Ἐφαινόταν σπασμένο καὶ ἀχαμνὸ καὶ τὸ δόρυ,
Καὶ τ' ὁλόλαμπρο κράνος βουλιαγμένο τὸ ἐθώρει.
Καταδέχοταν πάλι τῆς ἐλιᾶς τὸ κλωνάρι
Νὰ κρατάῃ ὅπως πρῶτα μὲ τὸ χέρι της τὄνα,
Μὰ κι αὐτὸ ζαρωμένο λὲς μαράζι εἶχε πάρει
Κι ἂν κι ὡς τώρα καθάρια τ' οὐρανοῦ ἦσαν τὰ πλάτια,
Θεῖα δάκρυα θολῶναν τὰ γαλάζια της μάτια,
Ἡ μικρὴ κουκουβάγια, γύρω γύρω, ἁπαλά,
Στὸ σπασμένο της κράνος φτερουγίζει καὶ κλαίει
Τὸν καημὸ τῆς κυρᾶς της μὲ πνιμμένη λαλιά,
Κ' ἡ παρθένα Ἀθηνᾶ μὲ θωρεῖ καὶ μοῦ λέει:

(Μετάφρασις Στεφ. Μύρτα

Οἱ λόγοι τῆς Ἀθηνᾶς δὲν εἶναι εἰ μὴ τὸ ἀνάθεμα, σκληρὸν καὶ φαρμακερόν, ἐναντίον τῆς γνωστῆς ἱεροσυλίας τοῦ λόρδου Ἔλγιν, εἰς τὰ 1816, κατὰ τῶν σεπτῶν μαρμάρων τοῦ Παρθενῶνος. «Τὸ ἐρύθημα τῆς αἰσχύνης καλύπτει τὸ πρόσωπόν σου, ξένε. Βέβαια, θὰ εἶσαι Ἄγγλος· ὄνομα πάλαι ποτὲ λαοῦ πρωτεύοντος εἰς δύναμιν καὶ εἰς ἐλευθέρους θεσμούς, ποὺ σήμερον ἐξέπεσεν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ κόσμου, ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἰς τὴν ἰδικήν μου ἐκτίμησιν. Θέλεις νὰ μάθῃς τί ἐμπνέει τὴν καταφρόνησίν μου; Κύτταξε γύρω σου. Ἐπέζησ' ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ ἀπὸ τοὺς ἐμπρησμούς. Τύραννοι διεδέχοντο ὁ εἷς τὸν ἄλλον, καὶ παρήρχοντο. Διέφυγα τὰς καταστροφὰς τῶν Γότθων καὶ τῶν Τούρκων. Ὅλους τοὺς ὑπερέβη ἕνας ἀπὸ τὴν πατρίδα σου συλητής. Ὁ ναὸς αὐτὸς βεβηλωμένος. Συντρίμματα τοῦ ἀπομένουν ἀκόμη. Αὐτά, ἀπὸ τοὺς καιροὺς τοῦ Κέκροπος. Ἐκεῖνα τὰ διεκόσμησεν ὁ Περικλῆς».

Τὸ ὄνομα τοῦ Σκώτου Ἐλγίνου τοποθετεῖ ὁ ποιητὴς παρὰ τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀλαρίχου καὶ τοῦ Ἡροστράτου. Ἡ Παλλὰς καὶ ἡ Ἀφροδίτη, ἡ καλλονὴ καὶ ἡ σοφία, ἀνέλαβαν ἐξίσου νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς ἱεροσύλους. Ἡ βυρωνικὴ ἑλληνολατρεία, κρᾶμα σεμνοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐμπνεομένου ἀπὸ τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα καὶ ρωμαντικῆς γοητείας τὴν ὁποίαν ὑπέτρεφε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἡ γραφικωτάτη πρωτόγονος Ἀνατολὴ τῶν Ἀληπασάδων καὶ τῶν παλληκαριῶν τοῦ Σουλίου, δεικνύεται ἀπὸ τὸ πολὺ τῆς βυρωνικῆς ἐμπνεύσεως εἰς τοὺς στίχους τοῦ «*Γκιαούρ*», τῆς «*Νύμφης τῆς Ἀβύδου*», τοῦ «*Κουρσάρου*», τῆς «*Πολιορκίας τῆς Κορίνθου*», τοῦ «*Τσάϊλδ Ἄρολδ*», τοῦ «*Δὸν Ζουάν*».

Ὀλίγον πρὸ τοῦ Βύρωνος εἰς τὰ 1806 ὁ ***Σατωβριὰν*** περιηγεῖται τὴν Ἀνατολήν. Τὸ περίφημον βιβλίον του, τὸ «*Ὁδοιπορικὸν*» (Itinéraire de Paris à Jérusalem), ἐκδοθὲν τῷ 1811, εἶναι ἡ ἀφήγησις τῶν ταξιδιωτικῶν του ἐντυπώσεων. Ὁ μέγας λογοτέχνης τῶν «*Μαρτύρων*» καὶ τοῦ «*Πνεύματος τοῦ Χριστιανισμοῦ*», ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, «ἀναζητῶν εἰκόνας», ὡς ἐλέχθη. Ὄντως ἡ *εἰκών*, ἡ ζωγραφικὴ μετουσίωσις τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα προσπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν καὶ συγκινοῦσι τὴν ψυχήν μας, εἶναι τὸ ἐξαγόμενον τῆς ἐποπτείας τοῦ ποιητοῦ, ἐργασία τῆς ὁποίας μετέχουν ὁμοῦ ἡ παρατήρησις καὶ ἡ φαντασία. Ὁ Σατωβριὰν εἶναι ὁ πρῶτος καὶ ἀναμφισβητήτου μεγαλείου κυρίαρχος τοῦ λόγου, μὲ τὸν ὁποῖον, ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος, ἐνεθρόνισε τὸν ρωμαντισμὸν εἰς τὸ ἔθνος του. Ἀλλ' ἡ ἐπιρροή του ἐκτείνεται πέραν τῶν ὁρίων τῆς πατρίδος του. Ὁ ἐνδοξότατος — καὶ τοῦ διδασκάλου του ἀκόμη διασημότερος — μαθητής του, ἂν καὶ ἡ ὑπερφροσύνη του δὲν συγκατετέθη ποτὲ νὰ τὸ ἀνομολογήσῃ δημοσίᾳ, εἶναι ὁ λόρδος Βύρων. Ὁ Σατωβριὰν τὴν ψιλὴν ἔννοιαν τῶν ἀντικειμένων ἀντικατέστησε μὲ τὴν εἰκονικήν των ἔκφρασιν. Ἀπ' αὐτοῦ ἡ γαλλικὴ γλῶσσα χρωματίζεται καὶ ἀναπτεροῦται μελῳδεῖ ὡς μουσική, συναγωνίζεται πρὸς τὰς εἰκαστικὰς τέχνας. Πάντες οἱ μεταγενέστεροι διακριθέντες λογοτέχναι εἰς τὰ δημιουργικὰ λεγόμενα εἴδη τοῦ λόγου εἶναι τέκνα του. Ἀπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνογάλλου Ἀνδρέα Chenier χρονολογεῖται ἡ ἀναγέννησις τῆς ἑλληνολατρείας εἰς τὴν Γαλλίαν τοῦ 19ου αἰῶνος. Καὶ ὁ Σατωβριὰν ὁμολογητὴς τοῦ ἀρχαίου κλασσικοῦ μεγαλείου ὑπῆρξεν ἐν ταὐτῷ καὶ ὁ διαλαλητὴς τῶν δικαίων τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος τοῦ 21. Τὸ «*Ὁδοιπορικὸν*» του εἶναι ὁμοῦ περιγραφὴ καὶ ἐπίκλησις, ἡμερολογιακὰ σημειώματα ἐξηρμένα μέχρι τῆς τέχνης ἀναδημιουργῶν τῶν μεγάλων ἐξιδανικευτικῶν παραστάσεων εἰς τὰς τοιχογραφίας, ὁποῖος λ. χ. ὁ Puvis de Savannes. «Ὁ ἥλιος ἀνέτελλε μεταξὺ δύο κορυφῶν τοῦ Ὑμηττοῦ. Αἱ κορῶναι ποὺ εἶχον τὰς φωλεάς των γύρω ἀπὸ τὸ φρούριον ἐπτερύγιζαν ἄνωθέν μας. Αἱ πτέρυγές των, μαῦραι καὶ στιλπναί, διεγράφοντο ρόδιναι ἀπὸ τὰς πρώτας ἀνταυγείας τῆς ἡμέρας. Δευκοῦ καὶ ἐλαφροῦ καπνοῦ στῆλαι ἀνυψώνοντο εἰς τὴν σκιὰν κατὰ μῆκος τῶν κλιτύων τοῦ Ὑμηττοῦ. Αἱ Ἀθῆναι, ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος διεστίζοντο ἀπὸ τὰς καλλίστας ἀποχρώσεις τοῦ ἄνθους τῆς ροδακινιᾶς. Τὰ γλυπτὰ τοῦ Φειδίου πληττόμενα ὁριζοντίως ἀπὸ μίαν χρυσῆν ἀκτῖνα ἐνεψυχοῦντο καὶ παρίσταντο κινούμενα ἐπὶ τοῦ μαρμάρου μὲ τὴν εὐκινησίαν τῶν σκιῶν τοῦ ἀναγλύφου. Ἀπωτέρω ἡ θάλασσα καὶ ὁ Πειραιεύς, ὁλόλευκα ἀπὸ φῶς. Τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου, ἀντανακλῶν τὸ φέγγος τῆς νέας ἡμέρας, ἔλαμπεν ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος τῆς δύσεως, βράχος πορφυροπύρινος.» Παραθέτω τὸ τεμάχιον τοῦτο ὡς κάλλιστον ὑπόδειγμα τοῦ ὕφους, τοῦ, κατὰ γενικὸν κανόνα, διήκοντος εἰς τοὺς ὀγκώδεις τόμους τοῦ «*Ὁδοιπορικοῦ*».

Εἰς τὰς 28 Αὐγούστου τοῦ 1806 ὁ Σατωβριάν, ἀφοῦ πρῶτον ἐπεσκέφθη τὴν Σπάρτην, ὅπου, λέγει, «ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσῃ τὸν περίπατόν του κατὰ μῆκος τοῦ Εὐρώτα τὴν ἐνάτην πρωϊνὴν ὥραν». εἰσῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἔφιππος διὰ τῆς Ἱερᾶς Ὁδοῦ περὶ ὥραν τρίτην τῆς πρωΐας. Λεπτομερεῖς ἀναπαραστάσεις τοπίων, μνημείων, προσώπων. Σημειώνει: «ὅ,τι κατὰ πρῶτον προξενεῖ ἐντύπωσιν εἰς τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν, εἶναι τὰ ὡραῖά των χρώματα. Εἰς τὰ κλίματά μας, βεβαρημένα ἀπὸ καπνὸν καὶ ἀπὸ βροχήν, καὶ ὁ καθαρώτατος λευκόλιθος μεταβάλλεται μετ' ὀλίγον εἰς μαῦρον ἢ πρασινωπόν. Ὁ διαυγὴς οὐρανὸς καὶ ὁ ἥλιος τῆς Ἑλλάδος προχύνουν μόνον ἐπάνω εἰς τὰ πεντελικὰ καὶ εἰς τῆς Πάρου τὰ μάρμαρα χρυσῆν βαφὴν ὁμοίαν πρὸς ἐκείνην τῶν ὡρίμων στάχεων ἢ τῶν φθινοπωρινῶν φύλλων. Ἡ ἀκρίβεια, ἡ ἁρμονία, καὶ ἡ ἁπλότης τῶν ἀναλογιῶν προκαλοῦσιν, ἀκολούθως, τὸν θαυμασμόν». Ὁ συγγραφεὺς φέρει ὡς παράδειγμα τὸν Παρθενῶνα, προσπαθεῖ νὰ καταστήσῃ καταληπτὴν τὴν ὑπεροχήν του διὰ τῆς περιγραφῆς τῶν καθέκαστον. Καὶ ἐξακολουθεῖ: «Τοιοῦτος ὁ ναὸς ποὺ δικαίως ἐτιμήθη ὡς τὸ ἀριστούργημα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἡ ἁρμονία καὶ ἡ δύναμις τῶν μερῶν του καθίσταντ' αἰσθητὰ ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἐρείπιά του. Καὶ ψευδῶς θὰ τὸν ὑπελόγιζεν ὅστις ἤθελε τὸν στοχασθῇ ὡς εὐάρεστον μόνον οἰκοδόμημα, μικρόν, κατάφορτον ἀπὸ γλυφὰς καὶ ἀπὸ κοσμήματα, καθὼς τὰ κάμνομεν σήμερον. Ὑπάρχει πάντοτε κάποια ἰσχνότης εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν μας, ὁσάκις ἀποβλέπομεν εἰς τὴν κομψότητα, ἢ βαρύ κάτι, ὁσάκις θηρεύομεν τὴν μεγαλοπρέπειαν. Ἀλλ' ἴδετε πόσον ὅλα εἶναι ὑπολογισμένα εἰς τὸν Παρθενῶνα. Ὁ ρυθμός,

Digitized by Google

δωρικός· καὶ τὸ βραχὺ τοῦ ὕψους τοῦ κίονος εἰς τὸν **ρυθμὸν** τοῦτον παρέχει ἀμέσως τὴν ἰδέαν τοῦ διαρ**κοῦς** καὶ τοῦ ἑδραίου. Ἀλλ' ὁ κίων ἐπὶ πλέον ἄνευ **βάσεως** θὰ ἀπέβαινε τὰ μάλιστα βαρύς. Ὁ Ἰκτῖνος **προσέτρεξεν** εἰς τὴν τέχνην του. Ἔκαμε τὸν κίονα **ραβδωτὸν** καὶ τὸν ἀνήγειρεν ἐπὶ βαθμίδων. Τοιουτοτρόπως εἰσήγαγεν, ὡς εἰπεῖν, τὴν κορινθιακὴν ἐλαφρότητα εἰς τὴν δωρικὴν βαρύτητα. Τὰ ἰωνικὰ κοσμήματα τοῦ Ἐρεχθείου, λεπτότατα· αἱ Καρυάτιδες τοῦ Πανδροσείου πρότυπα. Τέλος, ἐὰν ἀφοῦ εἶδα τὰ μνημεῖα τῆς Ρώμης, ἐκεῖνα τῆς Γαλλίας μοῦ ἐφάνησαν χονδροειδῆ, τὰ μνημεῖα τῆς Ρώμης τώρα μοῦ φαίνονται βάρβαρα, ἀφ' ὅτου ἀντίκρυσα τὰ μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος».

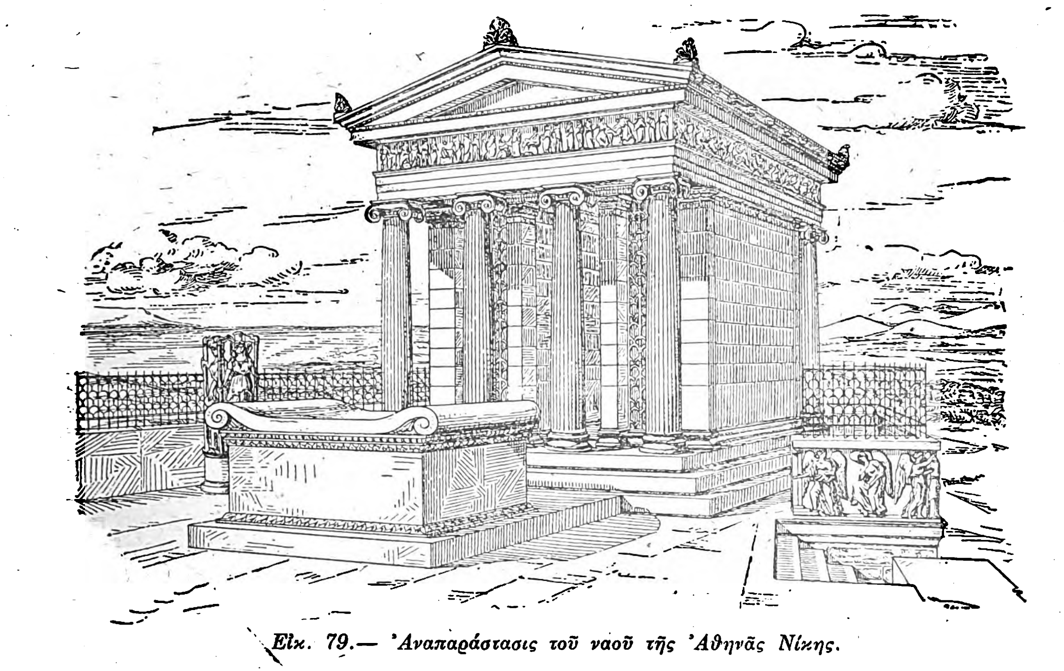

Εἰκ. 79.— Ἀναπαράστασις τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης.

Ὁ ***Λαμαρτῖνος***, μέγας ποιητής, μὲ τὴν πρωτοτυπίαν του συνθεμένην, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἀπὸ σατωβριανδικὰ καὶ βυρωνικὰ στοιχεῖα, ἐπεχείρησε καὶ οὗτος τὸ ταξίδι του εἰς τὴν Ἀνατολὴν (1832—1833). *Ποίημα* ἀποκαλεῖ εἰς τὸ βιβλίον του τὸ «*Ὁδοιπορικὸν*» τοῦ Σατωβριάν. Καὶ τὸ ταξίδι του εἰς τὴν Ἀνατολὴν χαρακτηρίζει ἡ ἰδία ἔμπνευσις τῶν Ποιητικῶν Μελετῶν, τῶν Ἁρμονιῶν καὶ τῆς «Ἐκπτώσεως ἑνὸς ἀγγέλου», ἔργων βιβλικῆς ἑβραιοχαροῦς φαντασίας, δαβιδικοῦ λυρισμοῦ· προσόντων τὰ ὁποῖα πολὺ δυσκόλως συμβιβάζονται πρὸς τὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κάλλους. Ἀφοῦ ἐπλήρωσεν ὅμως τὸν φόρον του εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Βύρωνος μὲ τὸ «*Τελευταῖον ᾆσμα τοῦ Τσάϊλδ Ἀρόλδου*», εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Περικλέους μὲ τὸν «*Θάνατον τοῦ Σωκράτους*» καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Καραϊσκάκη μὲ τὴν προσευχήν του πρὸς τὸν Θεὸν «*ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων*», μετέστη εἰς τὰς τάξεις τῶν συμπαθῶς διακειμένων πρὸς τοὺς Τούρκους, ἐπρόβαλεν ὡς ἱστορικὸς τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, προεκάλεσε τὸ παράπονον καὶ τὰς διαμαρτυρίας τῶν Ἀθηναίων ποιητῶν καὶ διανοουμένων τῆς ἐποχῆς, θαυμαστῶν καὶ λατρευτῶν του· ἔγινεν «*ὁ πρώην*» Λαμαρτῖνος, καθὼς ἐπιγραμματικὰ τὸν ἀναφέρει εἰς τὸν «*Ἀλφρέδον*» του ὁ ποιητὴς Ἀχιλλεὺς Παράσχος.

Ἡ ἀγαπημένη του Ἀνατολὴ εὑρίσκεται πολὺ περισσότερον εἰς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου καὶ εἰς τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλήμ, παρὰ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα παρέμεινε δύο ἑβδομάδας, ἀπὸ τὰς 6 ἕως τὰς 23 Αὐγούστου τοῦ 1832. Ἀκριβῶς τὴν παραμονὴν τῆς ἀναχωρήσεώς του ἀπὸ τὰς Ἀθήνας σημειώνει εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του: «Πολὺ ἀνησυχῶ διὰ τὴν κατάστασιν τῆς ὑγείας τῆς κόρης μου. Θλιβερὸς περίπατος εἰς τὰς στήλας τοῦ Ὀλυμπιείου καὶ εἰς τὸ Στάδιον. Βορβορῶδες καὶ βρωμερὸν αὐλάκι, ὁ Ἰλισσός! Νερὸν ηὗρα μόλις διὰ νὰ βουτήξω τὸ δάχτυλό μου. Ξηρασία. Γύμνια. Κ' ἕνα χρῶμα σὰν ἀπὸ καμένου γαιάνθρακος ὑπόλειμμα, χυμένο σὲ ὅλο πέρα καὶ πέρα τὸν ἀθηναϊκὸν κάμπο! Ὦ πεδιάδες τῆς Ρώμης, χρυσωμένοι τάφοι τῶν Σκηπιώνων, πρασινωπὴ καὶ σκοτεινὴ πηγὴ τῆς Ἠγερίας! Ὁποία διαφορά! Καὶ πῶς καὶ ὁ οὐρανὸς τῆς Ρώμης ὑπερβάλλει τὸν τόσον μολαταῦτα διαφημισμένον οὐρανὸν τῆς Ἀττικῆς!» Ἐν τοσούτῳ ὁ ἀνάττικος ποιητὴς μακαρίζει ὀλίγον κατωτέρω τὴν νεαρὰν λατρευμένην του θυγατέρα (τὴν ὁποίαν ἐπέπρωτο νὰ χάσῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου του καὶ σπαρακτικὰ νὰ ψάλῃ τὸν θάνατόν της), διότι θὰ χαραχθοῦν ὡς νὰ ἦσαν πατρικὰ τοπία, εἰς τὴν μνήμην της αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Παρθενών. Καὶ καθ' ὅσον πλησιάζει εἰς τὴν Ἀττικήν, τὴν χαιρετίζει μὲ φράσεις διακυμαινομένας μεταξὺ τοῦ διθυραμβικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ἐλεγειακῆς πικρίας: «Ἡ Ἀκρόπολις καὶ ὁ Παρθενὼν ὁμοιάζουν βωμόν, καθὼς ὑψοῦνται ἐξ ἀποστάσεως ἀπέναντί μας, καθὼς ξεχωρίζουν ἀπὸ τὴν Πεντέλην, τὸν Ὑμηττόν, τὸν Ἄγχεσμον! Πράγματι βωμὸς θεοῦ αἱ Ἀθῆναι εἶναι, τὸ κάλλιστον βάθρον ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον οἱ παρελθόντες αἰῶνες ἠδυνήθησαν νὰ ἱδρύσουν τὸ ἄγαλμα τῆς ἀνθρωπότητος! Σήμερον ἡ θέα της ζοφερά, θλιβερά, μαύρη, ξηρά, κατεστραμμένη! Πλακώνει τὴν καρδιά. Τίποτε τὸ ζωντανό, τὸ χαριτωμένο, τὸ πράσινο, τὸ ἐμψυχωμένο· ἐξηντλημένη φύσις ποὺ μόνος ὁ Θεὸς θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὴν ζωογονήσῃ. Ἡ ἐλευθερία δὲν θὰ ἀρκέσῃ πρὸς τοῦτο. Διὰ τὸν ποιητὴν καὶ διὰ τὸν ζωγράφον, ἐγράφη ἐπὶ τῶν ἀγόνων τούτων βουνῶν, ἐπὶ τῶν ἀκρωτηρίων τὰ ὁποῖα ἐλεύκαναν καταρρεύσαντες ναοί, ἐπὶ τῶν ἑλωδῶν ἢ βραχωδῶν τούτων ἐκτάσεων ποὺ δὲν εἶναι τίποτε πλέον εἰμὴ καλόηχα ὀνόματα, ἐγράφη: *Τετέλεσται!* Γῆ ἀποκαλυπτική, ἡ ὁποία φαίνεται ὡς νὰ ἐπλήγη ἀπὸ θείαν κατάραν, ἀπὸ κανὲν μεγαλόφωνον ρῆμα τοῦ προφήτου: Ἱερουσαλὴμ τῶν Ἐθνῶν, ἡ ὁποία δὲν εὗρεν οὐδὲ τάφον! Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐντύπωσίς μου ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ παράλια τῆς Ἀττικῆς, τῶν νήσων καὶ τῆς Πελοποννήσου.» Καὶ ἐξομολογεῖται ἀλλοῦ μὲ ἀφάνταστον εἰλικρίνειαν: «Ἤθελα μόνον νὰ ἴδω τὴν ἀρκαδικὴν κοιλάδα. Περισσότερον ἀγαπῶ τὸ δένδρον, τὴν πηγὴν ὑπὸ τὸν βράχον, τὴν ροδοδάφνην εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ, ὑπὸ τὸν καταρρεύσαντα θόλον γεφύρας ἐπεστρωμένης μὲ λιάνας, περισσότερον ἀπὸ τὰ μνημεῖα τῶν κλασσικῶν βασιλείων ποὺ τίποτε πλέον δὲν ἀνακαλοῦν εἰς τὸ πνεῦμά μου παρὰ τὴν πλῆξιν τὴν ὁποίαν μοῦ ἐπροξενοῦσαν εἰς τὰ παιδικά μου χρόνια!» Αἱ ἀντικλασσικαὶ αὐταὶ ἀποστροφαὶ ποὺ ἀποκορυφώνονται εἰς θρήνους Ἱερεμία δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττουν καθὼς προέρχονται ἀπὸ τὴν καρδίαν

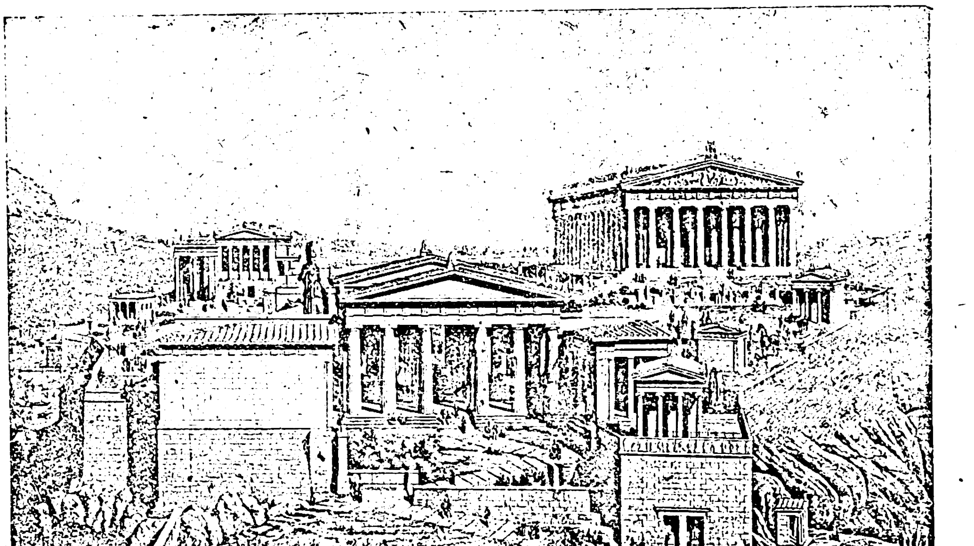

Εἰκ. 80.— Ἀναπαράστασις τῆς Ἀκροπόλεως. [Ἐκ τοῦ «The Acropolis of Athens» τοῦ M. L. D'Ooge.]

ἑνὸς μεγάλου ποιητοῦ ἀδυνατοῦντος νὰ ἐξέλθῃ ὁλοκλήρως ἀπὸ τὸν ρωμαντικὸν φυσιολάτριδα ὑποκειμενισμόν του. Μοῦ ἐνθυμίζουν, ἐξ ἄλλου, κάπως, ἂς τὸ εἴπω, τὴν χονδρὴν ἀφέλειαν τοῦ ἀγαθοῦ ζυθεμπόρου τὸν ὁποῖον ἀναφέρει εἰς τὸν τόμον τῶν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἐντυπώσεών του ὁ Jean Mauréas μὲ τὴν σιωπηλὴν εἰρωνείαν του, ὅταν καταγγέλλῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ποιητήν, ὡς ἀπελπιστικήν, τὴν γυμνότητα τῶν ἀττικῶν ὁριζόντων.

Τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀπασχολῆσαν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος γεγονὸς εἶναι ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1865 ἄνοδος καὶ ἡ προσευχὴ τοῦ ***Ἐρνέστου Ρενὰν*** ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ πάνσοφος οὗτος ἱστορικὸς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῶν Ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, δίψυχος ἄνθρωπος, ὁμοῦ ἐπιστήμων καὶ καλλιτέχνης ἀνωτάτης περιωπῆς, ὁ διανοητὴς «ποὺ ἐνεσάρκωσεν εἰς γαλλικὸν σχῆμα τὰς γερμανικὰς ἰδέας», κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Taine, ὁ ποιητὴς φιλόσοφος μὲ τὴν πλατωνικὴν γοητείαν, ὁ ἀριστοτέχνης τοῦ ὕφους μὲ τὰ ἁπλούστερα μέσα καὶ τοὺς μᾶλλον ἀσυλλήπτους τρόπους, προσέφερεν εἰς τὴν πολιοῦχον θεὰν τῆς Σοφίας, ἡ ὁποία ἦτο καὶ ἡ Μοῦσά του, ὡς θυσίαν, τὸ ᾆσμα ᾀσμάτων τῆς πασιγνώστου δεήσεώς του. Ἡ ποίησις τοῦ πεζοῦ λόγου τοῦ Ρενάν, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν ὡρισμένους στίχους τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, σπανίως εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ἀνῆλθεν εἰς τοιοῦτον ὕψος τεχνικῆς ἁπλότητος καὶ ἐκφραστικῆς χάριτος: «Ἡ ἐντύπωσις ποὺ μοῦ ἐπροξένησαν αἱ Ἀθῆναι εἶναι τῶν ἰσχυροτάτων ἐξ ὅσων ποτὲ συνῃσθάνθην. Εἷς τόπος ὑπάρχει ὅπου ἡ ἐντέλεια ζῇ, δεύτερος δὲν ὑπάρχει· καὶ εἶν' ἐκεῖνος. Τὸ ἰδεῶδες ἀποκρυσταλλωμένον εἰς πεντελικὸν μάρμαρον μοῦ ἀπεκαλύφθη. Ἐπίστευα ἕως τότε ὅτι ἡ ἐντέλεια δὲν εἶναι τοῦ κόσμου τούτου· ἡ ἀποκάλυψίς της μοῦ παρίστατο προσεγγίζουσα τὸ ἀπόλυτον. Ἀπὸ μακροῦ εἶχα παύσει νὰ πιστεύω εἰς τὸ θαῦμα, κατὰ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως· ἐν τούτοις ἡ μοναδικὴ μοῖρα τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ἀπολήξασα εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ εἰς τὸν Χριστιανισμόν, μοῦ ἐφαίνετο ὡς κάτι τι ἐξαιρετικὸν ὅλως. Καὶ ἰδοὺ ὅτι παραπλεύρως τοῦ ἰουδαϊκοῦ θαύματος ἔλαβε δι' ἐμὲ θέσιν τὸ θαῦμα τὸ ἑλληνικόν· πρᾶγμα ποὺ δὲν ὑπῆρξε παρὰ μίαν φοράν, ποὺ ποτὲ πρὶν δὲν εἶχεν ὁραθῆ, ποὺ ποτὲ πλέον δὲν θὰ ξαναϊδωθῆ, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμά του παραμένει αἰώνιον· τύπος ἀϊδίου κάλλους, χωρὶς καμμίαν κηλῖδα τοπικὴν ἢ ἐθνικήν. Ἐγίνωσκα, πρὶν ταξιδεύσω, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐδημιούργησε τὴν Ἐπιστήμην, τὴν Τέχνην, τὴν φιλοσοφίαν, τὸν πολιτισμόν· ἀλλὰ ἡ κλῖμαξ τῶν ἀξιῶν μοῦ διέφευγεν. Ὅτε εἶδα τὴν Ἀκρόπολιν, εἶδα τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ θείου, καθὼς τὴν εἶδα κατὰ πρῶτον ὅτε ᾐσθάνθην ὅτι ζῇ τὸ Εὐαγγέλιον, καθὼς ἀντίκρυσα τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰορδάνου ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ Casyoun καὶ μοῦ ἐφάνη ὁ κόσμος ὅλος βάρβαρος.»

Καὶ μετὰ τὸ προανάκρουσμα, ἀκολουθεῖ τῆς προσευχῆς ἡ συμφωνία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἀθηνᾶ μελῳδεῖται εἰς ὅλα της τὰ πρόσωπα, ὡς Κόρη, Ὑγιεία, Νίκη, Πρόμαχος, Ἀρεία, Εἰρήνη, Δημοκρατία, Σοφία κλπ. μὲ τὴν θρησκευτικὴν ἐκείνην εὐλάβειαν, ἡ ὁποία θὰ ἔφερεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀκουόντων τὴν κατάνυξιν τῶν δακρύων, ἐὰν ἓν μόλις διανοιγόμενον μειδίαμα σκεπτικισμοῦ ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ ἱεροῦ λειτουργοῦ δὲν ἀνέστελλε τὸ ἕτοιμον νὰ ρεύσῃ δάκρυ. Καὶ ὅμως τὸν ὕμνον τῆς Ἀκροπόλεως ὡς πηγῆς ἐμπνεύσεως ὁ Ρενὰν τονίζει καθαρώτερον, ὄχι πλέον μὲ τὴν ὁραματικὴν ἔκστασιν τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ μὲ τὴν ὀξυδερκῆ παρατήρησιν τοῦ ἀρχαιολόγου εἰς τὴν μελέτην ου περὶ τῆς τέχνης τῶν Φοινίκων· εἶναι τὸ συμπέρασμα τῆς ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς του εἰς Φοινίκην, τῷ 1874 («Mélanges religieux et historiques»). Ἡ ἀρχιτεκτονική, διατείνεται, εἶναι τὸ ἀσφαλέστατον κριτήριον τῆς τιμιότητος, τῆς κρίσεως, τῆς σοβαρότητος ἑνὸς ἔθνους. Καὶ πρῶτος ὅρος διὰ νὰ κατισχύσωμεν

Digitized by Google

τοῦ καιροῦ εἶναι ἡ αἴσθησις τοῦ ἑδραίου εἰς κάθε τι. «Κανεὶς ἀπὸ τοὺς λίθους ποὺ συνέστησαν τὸν Παρθενῶνα δὲν ἔχει ὄγκον μεγαλύτερον ἐκείνου τὸν ὁποῖον ζητεῖ ἡ περίστασις. Καὶ τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ μὴ προσπίπτοντα εἰς τὴν ὅρασιν μέρη τοῦ ναοῦ εἶναι ἀπὸ τελείως ἐπεξειργασμένον μάρμαρον. Καὶ ὁποία φροντὶς εἰς τὰ καθέκαστον! Διὰ τὰ γοτθικὰ μνημεῖα ἡ λεπτομέρεια δὲν εἶναι τίποτε οὐσιῶδες. Διὰ τὸν Ἕλληνα καλλιτέχνην ἑκάστη λεπτομέρεια ἔχει τὴν ἀξίαν της καὶ διὰ τοῦτο ἐχρειάσθη ἐξαίρετον ἐργάτην..». Μουσουλμανικὰ καὶ γοτθικὰ μνημεῖα δὲν εἶναι προωρισμένα διὰ μακροβιότητα· μαρτυροῦσι περὶ τῆς ἐπιπολαιότητος τοῦ κτίστου. Μετὰ αἰῶνας ὁ Παρθενών, ἐὰν δὲν κατεδαφισθῇ, θὰ εἶναι καθὼς εἶναι σήμερον. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐξήγαγον ἀπὸ τὸ Πεντελικὸν ὄγκους ὁμοίους εἰς μέγεθος μ' ἐκείνους τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀσσυρίας. Δὲν ἔβλεπον κατὰ τὶ συνέφερον ἐκεῖνοι περισσότερον εἰς τὸ ἔργον των. Ἐξ ἐναντίας ὁ καλλιτέχνης κυριαρχεῖται ὑπὸ τῶν τεραστίων ὄγκων· ἡ ὕλη, ἀντὶ νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸ σχέδιον, τὸ παρακωλύει. Τὰ κτίσματα τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἀνεγερθοῦν μὲ ἀσσυριακοὺς λίθους. Εἰς τὸν ἑλληνικὸν ῥυθμόν, τὸ κεφαλαιῶδες εἶναι ἡ ὡραιότης τοῦ τείχους· καὶ τὸ ἑλληνικὸν τεῖχος εἶναι ὡραῖον ἀπὸ τὴν σύμμετρον κανονικὴν συναρμογὴν τὴν ἀνταποκρινομένην εἰς τὰς γραμμὰς τοῦ κτιρίου. Ἀπόλυτος κύριος τοῦ ὑλικοῦ του ὁ Ἕλλην ἀρχιτέκτων, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς Φοίνικας καὶ τοὺς Αἰγυπτίους ἀκόμη συναδέλφους του, παρακολουθεῖ λεπτότητας, τὰς ὁποίας ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἀλλαχοῦ παρημέλησε, πανταχοῦ. Γενικὸν κυριαρχοῦν σχέδιον μόνον εἰς τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχει. Τὰ ἄλλα νομίζεις ὅτι ἀνηγέρθησαν ἀπὸ ἀνθρώπους ἀγνοοῦντας ὅτι ὁ συνολικὸς νοῦς ἀποτελεῖ τὴν μεγάλην τέχνην... Καὶ ὁ Παρθενών, ὡς εἰπεῖν, εἶναι τὸ ἐξαγόμενον ἑνὸς μαθηματικοῦ ὑπολογισμοῦ. Καὶ ὁ Ρενὰν εἰς τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἐντύπωσιν τοῦ μεγάλου του προγόνου, τοῦ Σατωβριάν.

Μετὰ πάροδον τριάκοντα ὀκτὼ ἐτῶν εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ Ρενὰν ἀπήντησεν ἡ Ἀθηνᾶ διὰ στόματος τοῦ ***Ἀνατὸλ Φράνς***. Χαιρετίζων ὁ συγγραφεὺς τοῦ «*Ἐπικουρείου Κήπου*» τὸν ἱδρυθέντα εἰς τὸν Ρενὰν ἀνδριάντα εἰς Treguier, τὴν γενέθλιόν του, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἀποκαλυπτηρίων του, διηρμήνευσε τὸ ἐγκώμιον αὐτῆς τῆς θεᾶς πρὸς τὸν ἄνδρα. «Ἡδύφωνε Κελτέ μου— μεταξὺ ἄλλων ἡ θεὰ τὸν προσφωνεῖ—ὅ,τι ἔγραψες δι' ἐμέ, ποιητά, ἀληθεύει. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα μὲ κατήγαγεν ἐπὶ τῆς γῆς. Τὴν ἐγκατέλιπα, ὅτ' ἐξέπνευσεν ἐκεῖνο. Προσεδέχθην ἀπὸ σὲ τὰς ἁγνοτάτας καὶ θερμοτάτας προσευχάς. Ἐπὶ τῆς ἁγίας μου Ἀκροπόλεως, πρὸ τοῦ λεηλατημένου μου Παρθενῶνος μ' ἐχαιρέτισες εἰς τὴν ὡραιοτάτην γλῶσσαν μεταξὺ τῶν ὡμιλημένων εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἀφ' ὅτου αἱ μέλισσαί μου ἀπέθηκαν τὸ μέλι των ἐπάνω εἰς τὰ χείλη τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Πλάτωνος». Προσκυνητὴς εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ μακρὸν παραμείνας ὁ Φράνς, μὲ τὴν ἀκατανίκητον ἕλξιν τῶν ξένων ἑλληνολατρῶν ποὺ ἀγνοοῦν ἢ παραμερίζουν τὸ στοιχεῖον τοῦ ζῶντος κινουμένου ἀνθρώπου γύρω των διὰ νὰ μὴ προσθέσῃ τὴν παραφωνίαν του εἰς τὴν ἁρμονίαν τοῦ ρωμαντικοῦ, καὶ μὲ ὅλην του τὴν κλασσικότητα, ὀνείρου των, τὰ μάρμαρα τῆς Ἀκροπόλεως θὰ εἶχεν ὑπ' ὄψιν του, ὅτε ὁραματιζόμενος τὸ τέλος τοῦ κόσμου, ἀνέκραξε: «...Καὶ ἡ γῆ θὰ ἐξακολουθῇ νὰ κυλιέται συμπαρασύρουσα εἰς τὸ ἄφωνον διάστημα τὴν τέφραν τῆς ἀνθρωπότητος, τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου, τὰ πάνσεμνα συντρίμματα τῶν ἑλληνικῶν μαρμάρων, καρφωμένα μέσα εἰς τὰ παγωμένα σπλάγχνα της...»

Ὁμοῦ δημιουργικὸς καὶ κριτικὸς νοῦς ὁ ***Γουστάβος Φλωμπέρ*** τῆς «*Κυρίας Μποβαρύ*» καὶ τοῦ «*Πειρασμοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου*», ὀνειροπόλος τῆς προσεγγίσεως, ὡς οἷόν τε στενωτέρας, τῆς Τέχνης πρὸς τὴν Ἐπιστήμην, κρᾶμα ἀξιοθαύμαστον ρωμαντισμοῦ καὶ θετικισμοῦ, δὲν ἔλειψεν ἀπὸ τὸ προσκύνημα τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐπιστρέφων ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Παλαιστίνης διέρχεται ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ καταλήγει εἰς τὰς Ἀθήνας. Τῷ 1849. Ὁ Φλωμπὲρ ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἀναπνέει, λέγει, ἀρχαιότητα κατάβαθα. Τὸν συγκινοῦν περισσότερον ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ αἱ Ἀθῆναι. Περιγράφει τὰ χρώματα τοῦ Παρθενῶνος, τὰς ἐναλλαγάς των, τὰς ἀποχρώσεις των. Εὑρίσκει τοὺς ἑλληνικοὺς ρυθμοὺς πολυπλοκωτέρους καὶ δυσκολωτέρους εἰς τὴν κατανόησιν ἀπὸ τὴν γοτθικὴν τεχνοτροπίαν. Τὰ βλέμματά του σταματοῦν ἱέρακες καὶ κόρακες φωλεύοντες ἐπὶ τῶν ἀποτειχισμένων μετοπῶν τοῦ Παρθενῶνος. Ἡ θέα τοῦ Παρθενῶνος, λέγει, εἶναι ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ εἰσέδυσαν βαθύτατα εἰς τὴν ψυχήν του. «Ὁ Παρθενὼν εἶναι ὁ τύπος τοῦ ὡραίου. Ἐὰν ὑπάρχῃ εἰς τὸν κόσμον εὐρωστότερον καὶ φυσικώτερον ἀπὸ αὐτὸν πλάσμα ἂς μὲ κρεμάσουν». Τὸν ἐνθουσιάζει μαρμάρινος ξανθίζων κορμός, ποὺ κανεὶς νομίζει ὅτι εἶναι ἀπὸ σάρκα. «Μοῦ ἔρχεται νὰ προσευχηθῶ». Εἶναι λυπηρὸν ὅτι δὲν ἐτόνισε κ' ἐκεῖνος τὴν προσευχήν του ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, καθὼς ὁ Ρενάν, εἶπε κάποιος εὐλόγως.

Ἀδύνατον νὰ μηκύνωμεν τὸν λόγον ἐπάνω εἰς ὅλους τοὺς φοιβολήπτους προσκυνητὰς τοῦ ἱεροῦ Βράχου. Ὁ ὡραιολάτρης ποιητής, ὁ ***Θεόφιλος Γωτιέ***, μᾶς ἀφῆκεν εἰς τὴν δίτομον περιγραφὴν τοῦ βιβλίου του «*Ἡ Ἀνατολή*», τὰς ἐντυπώσεις του γραφικωτάτας ἀπὸ τὴν διάβασίν του ἐξ Ἀθηνῶν. Οἱ ἀττικοὶ ὁρίζοντες, τοὺς ὁποίους, λέγει, δὲν κηλιδώνουν τὰ δένδρα, τὸν φέρουν εἰς ἔκστασιν. Θαυμάζει ἀκόμη καὶ τὴν ἑλληνικὴν φουστανέλαν. Διαμαρτύρεται κατὰ τοῦ διαπραττομένου ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκφραγκισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης. Ὁ πιθηκισμὸς τοῦ εὐρωπαϊσμοῦ, εἰς τὰ πρόσωπα καὶ τ' ἀντικείμενα, τὸν ἀπελπίζει. Τὸν ἱκανοποιοῦν τὰ τοπία καὶ τὰ ἐρείπια. Τονίζει τὸν ὕμνον του θρησκευτικὸν λατρείας, ἐμπρὸς τῶν Προπυλαίων. Εἰς τὰ 1853. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ὁ ***Δαβὶδ Ντανζέρ***, ὁ περιώνυμος γλύπτης τῆς Ἑλλάδος παιδούλας ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Μπότσαρη, δυσαρεστημένος ἀπὸ τὸν ἀκρωτηριασμὸν τοῦ πολυφιλήτου τέκνου του, εὑρίσκει καταφύγιον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Διέρχεται ἡμέρας ὅλας μελετῶν τὰ σεπτὰ μάρμαρα. Οἱ μαθηταὶ τῆς γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν συνήντων εἰς τὰς ἀναβάσεις των συχνὰ τὸν γέροντα καλλιτέχνην. Ἐπεριπατοῦσε γύρω εἰς τὸν Παρθενῶνα, στηριζόμενος εἰς τὸν βραχίονα νέας κόρης.

Πολὺ πλησιέστερον ἡμῶν ἡ ἐμφάνισις ἑνὸς μεγάλου συγγραφέως, διανοητοῦ ποιητοῦ, πλουσίου εἰς φαντασίαν, λεπτεπιλέπτου εἰς ὕφος, βραδύτερον φημισθέντος ὡς πατριδολάτριδος πολιτευτοῦ, καὶ τιμωμένου καὶ δοξαζομένου ὑπὸ τῶν συγχρόνων, ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ***Μαυρικίου Μπαρρὲς*** εἰς τὰς Ἀθήνας διανοίγει νέας ἀπόψεις εἰς τὴν ἀρχαιολατρείαν. Ἡ περιήγησίς του εἰς τὴν Ἑλλάδα εὑρίσκεται εἰς τὸ βιβλίον του «Le voyage de Sparte». Ἡ Σπάρτη τὸν συγκινεῖ περισσότερον ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Οἱ τριακόσιοι τῶν Θερμοπυλῶν εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἀμαυρώσουν εἰς τὸ πνεῦμά του τὴν αἴγλην τοῦ Παρθενῶνος. Ἡ Παλλὰς εἶναι δι' αὐτὸν τὸ σύμβολον τῆς δυνάμεως καὶ μόνον. Ἡ κεφαλή της φέρει κράνος, καὶ ἡ ἀριστερά της χεὶρ ἀσπίδα. Χωρὶς τὴν λόγχην της, ἡ τελειότης καὶ ἡ γοητεία της δὲν χρησιμεύουν εἰς τίποτε. Τριῶν ἑβδομάδων διατριβὴ εἰς τὰς Ἀθήνας τοῦ ἀποκαλύπτει ζωὴν ὑπέροχον· ἀλλὰ ζωὴν ἡ ὁποία δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ἰδική του. Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, πρὸ τοῦ Παρθενῶνος, ἐνθυμεῖται τὸν στρατηγὸν Φαβιέρον, ὁ ὁποῖος, λέγει, εἰς τὸ χάος τοῦ 1823—ἀλλ' ἡ χρονολογία δὲν εἶναι ἀκριβὴς—ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Παρθενών, στοχάζεται, ἀπὸ τοῦ Πεισιστράτου μέχρι τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 τοῦ μεταδίδει νοήματα εὐκόλως μεταβαλλόμενα εἰς αἰσθήματα. Γίνεται φιλόσοφος καὶ ἥρως. Ἡ μεγάλη τέχνη τῆς Ἀκροπόλεως διεγείρει ἐντός του σοβαρώτατα διανοητικὰ προβλήματα. Ἐν τούτοις ὁ Παρθενὼν δὲν ἐξυπνᾷ εἰς τὰ ἐνδόμυχά του τὴν ἀπροσδιόριστον ἐκείνην μουσικὴν τὴν ὁποίαν τοῦ ἐξυπνᾷ ὁ Πασχάλ. Ἀλλ' ἐξαίρει ὁ σπαρτιατικὸς ἐν ταὐτῷ καὶ νεωτεριστικὸς Μπαρρὲς μίαν ἄποψιν τοῦ Παρθενῶνος, τὴν ὁποίαν ἄδικον εἶναι νὰ παραβλέπωμεν. Τὸ κάλλος τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῶν κτισμάτων, γενικώτερον, τὰ ὁποῖα περιέσωσεν ὁ χρόνος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, τὸ κάλλος των ὡς λειψάνων, ὡς ἐρειπίων. Ἡ νέα, καὶ πόσον ποιητικὴ χάρις, τοῦ συντρίμματος. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης τὸ ὄνειρον τῆς ἀνορθώσεως τοῦ Παρθενῶνος, ἡ σκέψις τῆς ὁποιασδήποτε ἀποκαταστάσεώς του, ἀποτελεῖ ἀνοσιούργημα εἰς τὰ ὄμματα καὶ εἰς τοὺς λογισμοὺς τῶν θιασωτῶν τοῦ ἐρειπίου, ὡς παράγοντος καλαισθητικῆς ὡραιότητος.

Τὸ βιβλίον τοῦ ὑπερόχου πεζογράφου καὶ ποιητοῦ τῶν καιρῶν μας, τοῦ ἀδιαλλάκτου μοναρχικοῦ καὶ κλασσικιστοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν ἐμφάνισιν εἰς τὸν πνευματικὸν ὁρίζοντα εἶχεν ἄλλοτε χαιρετίσει ὁ Anatole France διὰ περιπαθῶν στίχων, τὸ βιβλίον «Anthinéa» τοῦ ***Καρόλου Μωρράς***, ἡ «*Ἀπὸ Ἀθηνῶν εἰς Φλωρεντίαν*» περιήγησίς του, θὰ ἤξιζε μόνη πολύστηλον ἀπασχόλησιν. Αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ «ἀνθισμένη» πόλις, ἡ *Ἀνθήνα*, καθὼς τὴν ἄκουσεν ἀπὸ τὸ στόμα ἑνὸς Ἀθηναίου βοσκοῦ ὁ περιηγητὴς Buchon εἰς τὰ 1840. Ὁ λαός, παρατηρεῖ ὁ Buchon, δὲν διαστρέφει τὰ κύρια ὀνόματα εἰ μὴ διὰ νὰ προσδώσῃ εἰς αὐτὰ σημασίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν σκέψιν του. Ὁ Maurras ἦλθεν ἐδῶ κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ὅτε ὁ Λούης ἐνίκα εἰς τὸ Στάδιον, καὶ ἀπέθνησκεν εἰς τὴν ξένην ὁ Τρικούπης. Τὸ βιβλίον του περιστρέφεται εἰς ἀλλεπαλλήλους ἐντυπώσεις καὶ κρίσεις περὶ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν συγχρόνων εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἰς τὄνομα τῆς Ἀκροπόλεως ἀναφέρει τὴν μαρτυρίαν συγχρόνου ὁμοεθνοῦς του συγγραφέως. Ἡμέραν τινὰ κατέλαβε γονυπετῆ, ὡς νὰ προσηύχετο, καὶ ἴσως μὲ δάκρυα εἰς τὰ μάτια, ἕνα ἐπισκέπτην, πρὸ τῶν Καρυατίδων. Ἡ ἔκστασις τοῦ προσκυνητοῦ φαίνεται κάπως ὑπερβολικὴ εἰς τὸν Μωρράς, τὸν θιασώτην τοῦ ἐγκρατοῦς καὶ τοῦ μεμετρημένου. Αἱ Κόραι τοῦ Ἐρεχθείου δὲν εἶναι ἡρωΐδες, εἶναι, ἁπλούστατα, γυναῖκες πλήρεις ζωῆς. Διὰ τοῦτο καὶ *Κόρας* πάντοτε τὰς ἐκάλουν εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας. Ἀθάνατος καὶ ὑψηλονόητος ἡ χάρις των. Ἐν τούτοις ἡ ἰδέα τοῦ ἔρωτος, καθὼς οἱ ἀρχαῖοι τὸν ἐννοοῦσαν, δὲν εἶναι ξένη εἰς τὴν παράστασίν των. Ὁ εὐαίσθητος ἐπισκέπτης θὰ συγκινήθη, τίς οἶδεν! ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν κάποιας ἀγάπης του. Δὲν δύναται κανεὶς νὰ συγκρατηθῇ ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Καὶ ὁ ἴδιος Μωρρὰς ἐπάνω ἐκεῖ μᾶς ἐξομολογεῖται ὅτι κατέστη ἔξαλλος. Αἱ σελίδες τὰς ὁποίας ἀφιερώνει εἰς τὴν ἐπίσκεψίν του εἶναι πνεύματος λεπτογνώμονος, εὐμαθοῦς καὶ γυμνασμένου εἰς τὸν δύσκολον χειρισμὸν τῶν ἰδεῶν, ὅμως συχνὰ μονοπλεύρου, ἀποκλειστικοῦ. Ἡ κατερείπωσις τοῦ Παρθενῶνος προσέθεσε μᾶλλον εἰς τὴν ἐλευθέραν χάριν του. Ἠκρωτηριασμένος, δεικνύει ἐντονώτερον τὴν δυναμίν του, γυμνήν. Εἰς αὐτὰ τὰ ἐρείπια ἀποκαλύπτεται ἡρωϊκὴ ἐνέργεια, θριαμβική.

Ὁ ***Γεράρδος Χάουπτμαν***, ὁ ἐπιφανὴς Γερμανὸς δραματουργός, ἀριστοῦχος τοῦ Νόμπελ, ἔγραψε τὰς «*Ἑλληνικὰς Ἀνοίξεις*», βιβλίον ὁδοιπορικῶν ἐντυπώσεων ἐκ τῆς ἐπισκέψεώς του εἰς τὴν Ἑλλάδα: τὴν ζωγραφίζει μὲ μολύβι πτερωτόν, διαγράφον πότε σημειώσεις ἡμερολογιακάς, πότε θέματα ἀκόπως δυνάμενα νὰ ἀποτελέσουν λυρικωτάτους στίχους: «Εἰς τὸν ἀέρα κατοικεῖ γερμανικὴ ἄνοιξις. Ὁ Παρθενὼν δυνατός, μεγαλοδύναμος, χωρὶς μεσημβρινὸν πάθος, βουΐζει εἰς τὸν ἄνεμον ὡς ἅρπα ἢ ὡς ἡ θάλασσα. Γερμανικὴ πρασινάδα πέριξ του. Ἄνθη τῆς ἀνοίξεως σαλεύουν τὸ σῶμα των εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος. Πέριξ ὅλων τῶν ἱερῶν λειψάνων τοῦ χλοεροῦ ἐπιπέδου τῆς Ἀκροπόλεως διαχέεται ἄρωμα χαμαιμήλων. Εἶναι ἀνέκφραστος γοητεία νὰ κάθηται κανεὶς μεταξὺ τῶν σαλευομένων βοτανῶν ἐπάνω εἰς ἓν οἱονδήποτε σύντριμμα μαρμάρου καὶ νὰ πλανᾷ τὸ βλέμμα του εἰς τὴν ἐκτυφλωτικῶς ἀκτινοβόλον ἀττικὴν χώραν..» («*Μελέτη*» Ἰανουάρ. 1910, μετάφρ. Γ. Σ.).

Ἀλλὰ τίποτε δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ρώσου ***Δημητρίου Μερεζκόβσκη*** ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ διακεκριμένος οὗτος μυθιστοριογράφος, εἰς τὸν ὁποῖον αἱ ἀθάνατοι ἱστορικαὶ μορφαὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου, τοῦ Λεονάρδου Νταβίντση, τοῦ Μεγάλου Πέτρου, τοῦ Κρητικοῦ Μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ ἐνέπνευσαν ἔργα περισπούδαστα φαντασίας κριτικῆς καὶ μυστηριακῆς, καὶ ὁ Τολστόης καὶ ὁ Δοστογιέφσκης πρὸ πολλοῦ χρόνου πρωτοτύπους σελίδας, ἔπλεε πρὸς τὸν Πειραιᾶ· ἐψιθύριζε κατὰ τὸν διάπλουν τοὺς στίχους ἑνὸς ὁμοεθνοῦς του ποιητοῦ: «Ἂς πάρουμε αὐτὸ τὸ καράβι, ἂς πετάξουμε, καθὼς ἡ σαΐτα, πρὸς τὴν Ἀθήνα τὴ μαρμαρένια καὶ πρὸς τὸν Πειραιᾶ». Ἦτο καταπονημένος ἀπὸ τὸν θερινὸν καύσωνα, καὶ κάπως ἀπογοητευμένος ἀπὸ ὅσα ἔβλεπε καὶ ἀντελαμβάνετο τριγύρω του. Ἡ ἀνάβασίς του εἰς τὸν Βράχον ἐθαυματούργησεν. Ἂς τὸν ἀκούσωμεν: «Ἔρριξα μιὰ ματιὰ καὶ κατάλαβα. Ἦσαν οἱ βράχοι τῆς Ἀκροπόλεως, ὁ Παρθενών, τὰ Προπύλαια. Ὅ,τι ἐδοκίμασα εἰς τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ποτὲ δὲν θὰ τὸ λησμονήσω. Καθὼς εἰς ὅλας τὰς σοβαρὰς καὶ ἀλλοκότους περιστάσεις τῆς ζωῆς μου, μοῦ ἐφαίνετο ὅτι τὰ εἶδα καὶ τὰ ἔζησα ὅλα αὐτά, κάπου, εἰς μίαν ἄλλην ἐποχήν, ὄχι εἰς τὰ βιβλία. Κανεὶς δὲν θὰ ἐπίστευε πῶς ἔπλασαν ἀνθρώπινα χέρια τὸν Παρθενῶνα, τὰ Προπύλαια, τὸ Ἐρέχθειον. Εἶναι ὡς νὰ ἐξεφύτρωσαν ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, σύμφωνα μὲ θείους, ὄχι μὲ ἀνθρωπίνους νόμους... Μεταφέρετε τὴν Ἀκρόπολιν εἰς ἄλλην χώραν, εἰς ἄλλην τοποθεσίαν, δὲν θ' ἀπομείνῃ ἴχνος ἀπὸ τὴν καλλονήν της. Πλήρης ἡ ἁρμονία μεταξὺ τῆς ἀνθρωπίνης δημιουργίας καὶ τῆς φύσεως. ... Ἔβλεπα τὸν Παρθενῶνα, καὶ μὲ λύπην ἐστοχαζόμην τὴν πληκτικήν μας ὕπαρξιν, κ' ἔλεγα: Δὲν γνωρίζομεν πλέον νὰ πλάττωμεν ἐκ συμφώνου μὲ τὴν φύσιν. Ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ ἄνθρωπος ἐγκαταλείπεται εἰς τὴν φύσιν. Ὁ Παρθενὼν ἔχει στέγην τὸν οὐρανόν. Ἀνάμεσ' ἀπὸ τὰς λευκάς του στήλας ἀντικρύζω τὴν θάλασσαν, κυανῆν. Εἶχα ποτὲ ἄλλοτε ἀντικρύσει τοιαύτην θάλασσαν; Προσλαμβάνει καὶ αὐτὴ νέον νόημα, ἔκφρασιν ἑλληνικήν.»

Ὁ ἐπιφανέστατος τῶν συγχρόνων Γάλλων κριτικῶν, ὁ ***Ἀλβέρτος Τιμπωντὲ*** (Alb. Thibaudet) ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον βιβλίον (Les heures de l'Acropole», πλὴν τῶν «*Εἰκόνων τῆς Ἑλλάδος*», εἰς τὰς ἐμπνεύσεις τὰς ὁποίας παρέχει, ἀείρροος πηγὴ ὡραιότητος, ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν. Ἀδύνατον νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἀνάλυσίν του.

Ἀλλὰ θὰ ἦτο ἄδικον, ἐὰν ἡ ἀπαρίθμησις αὕτη, μὲ ὅλην της τὴν ἀτέλειαν, τῶν προσκυνητῶν τῆς Ἀκροπόλεως, παρέλειπε νὰ ἀναφέρῃ τὸ ἐξ ἀποστάσεως, μὲ ὅλην τὴν διαισθητικὴν ὀξύτητα συντελεσθὲν προσκύνημα δύο μεγάλων ποιητῶν, οἱ ὁποῖοι ἐλάμπρυναν τὸν 19ον αἰῶνα. Εἶναι ὁ Ἄγγλος ***Τζὼν Κῆτς*** (John Keats), ὁμότιμος τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Σέλλεϋ, καὶ ὁ ***Βίκτωρ Οὐγκώ***. Δὲν τὴν ἐπεσκέφθησαν τὴν Ἀκρόπολιν, ἀλλὰ τὴν ἐτραγούδησαν μὲ ὅλην τὴν ἐπιγραμματικὴν βραχυλογίαν καὶ μὲ τὴν ὑπονοητικὴν γοητείαν τῶν ἐμπνευσμένων ποιητῶν. Ὁ πρῶτος, πρὸ τῶν μαρμάρων, τὰ ὁποῖα ἀπεκόμισεν ὁ Ἐλγῖνος εἰς τὸ Λονδῖνον, εἰς ἓν σονέττον, ἐπιγραφόμενον «*Ἐνῷ ἔβλεπα τὰ μάρμαρα τοῦ Παρθενῶνος*». Τὸ ποίημα, συγκεκομμένον, σκοτεινὸν ἀπὸ τὴν συγκίνησιν τοῦ ἡμεροβίου ἀνθρώπου, ἀρρώστου ἀετοῦ, προσατενίζοντος τοὺς οὐρανούς, ἐμπρὸς τῶν ἀθανάτων συντριμμάτων ποὺ ἀποκορυφώνεται εἰς αὐτὰ ὑπερανθρώπινος ἡρωϊσμός. «Τέτοιες λαμπρότητες, μόλις τὲς διαβλέπει ὁ νοῦς· ξυπνοῦν ὅλογυρα ἀπὸ τὴν καρ-

Digitized by Google

διὰ ἀπερίγραπτη ταραχή» Ὁ δεύτερος εἰς ἓν ποίημα τῶν «*Τεσσάρων ἀνέμων τοῦ πνεύματος*», τὸ ἐπιγραφόμενον «*Ζενὶθ καὶ Ναδὶρ, δύο φωναὶ ἀπὸ τὸν οὐρανόν*», ἐπικαλεῖται τοὺς θησαυροὺς τῆς Ἀκροπόλεως μὲ θαυμαστὴν ἐνάργειαν. Ἀλλὰ τὸ καλλιτέχνημα εἰς τὸ ὁποῖον ἀποτυπώνεται ἡ χάρις τοῦ Ἱεροῦ Βράχου, ὡς πολύτιμος λίθος ἐπὶ χρυσοῦ δακτυλιδίου, εἶναι τὸ ἑξάστιχον τῶν «Voix intérieurs»: τὸ παραθέτομεν εἰς τὸ πρωτότυπον:

Athènes est triste, etc che au front [du Parthénon
Les traces de l'Anglais et celles [du canon,
Et, pleurant ses tours mutilés,
Rêve à l'artiste grec qui versa [de sa main
Quelque chose de beau comme [un sourire humain
Sur le profil des Propylées !

Ὁ Πλούταρχος εἰς τὸν βίον τοῦ Περικλέους ἀφηγεῖται τὴν πρόοδον τῶν κτιζομένων τότε ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἔργων, τὰ ὁποῖα ἀνέβαινον ὑπερήφανα εἰς μέγεθος, ἀμίμητα εἰς μορφὴν καὶ εἰς χάριτα, ὡς ἐὰν οἱ δημιουργοὶ ἡμιλλῶντο μὲ τὴν καλλιτεχνίαν των νὰ ὑπερβάλουν τὴν δημιουργίαν. Θαυμαστὰ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ διότι ἔργα, πολὺν ἀπαιτοῦντα χρόνον, ἔγιναν εἰς ὀλίγον. Καὶ ἐπιλέγει τὰ ἀμίμητ' αὐτά: «**Κάλλει μὲν γὰρ ἕκαστον εὐθὺς ἦν τότε ἀρχαῖον, ἀκμῇ δὲ μέχρι νῦν πρόσφατόν ἐστι καὶ νεουργόν· οὕτως ἐπανθεῖ καινότης τις ἄθικτον ὑπὸ τοῦ χρόνου διατηροῦσα τὴν ὄψιν, ὥσπερ ἀειθαλὲς πνεῦμα καὶ ψυχὴν ἀγήρω καταμεμιγμένην τῶν ἔργων ἐχόντων**». Νομίζει τις ὅτι οἱ ἀνὰ τοὺς αἰῶνας μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἐπισκεφθέντες τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἀπὸ ἐκείνων ἐμπνευσθέντες καὶ μαγευθέντες προσκυνηταὶ καὶ ποιηταί, εἰς τοὺς λόγους των δὲν κατώρθωσαν ἄλλο τι περισσότερον παρὰ νὰ ἀντιγράψουν καὶ νὰ ἀναπτύξουν τὰ ῥήματα τοῦ καλλιεποῦς Χαιρωνέως.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

[Περὶ τῆς γεωλογικῆς κατασκευῆς τῆς Ἀκροπόλεως καὶ περὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς πηγῶν, βλ. λ. Ἀθῆναι εἰς τόμον Β' Μ. Ἑ. Ἐγκ. (*Γεωλογικῶς:* σελ. 32· *Πηγαὶ τῆς Ἀκροπόλεως:* σελ. 232).]

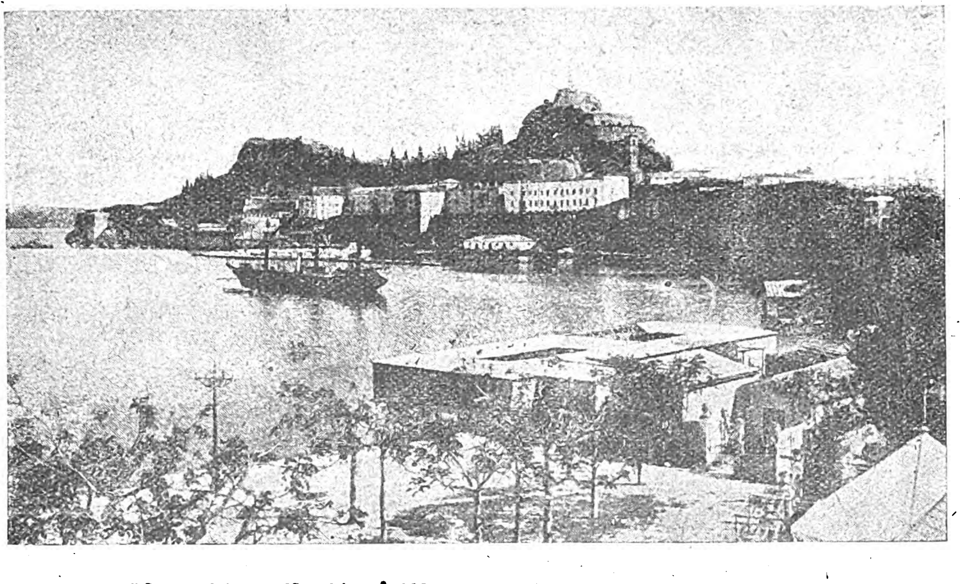

Ὅρμος Ἁγίου Νικολάου.—Ἡ ΒΔ πλευρὰ τῆς Ἀκροπόλεως Κερκύρας.

—**Ἀκρόπολις *Κερκύρας*.** Ἡ ἐπίσημος ὀνομασία της, πρὸς Α τῆς πόλεως τῆς Κερκύρας, ἄλλοτέ ποτε χερσονησιζούσης προβολῆς, ἤδη δὲ νησίζοντος ἀκρωτηρίου καὶ χωρίζοντος τὴν πρὸ τῆς πόλεως θάλασσαν εἰς δύο ὅρμους ἀμφιδύμους, τὸν τῆς *Γαρίτσης* πρὸς νότον καὶ τοῦ *Ἁγίου Νικολάου* πρὸς βορρᾶν. Διότι ἡ Ἀκρόπολις δὲν συνέχεται πλέον πρὸς τὴν λοιπὴν νῆσον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν χωρίζεται διὰ τῆς «Κόντρα - Φόσσας», ἐνύδρου ἀμυντικῆς τάφρου, ἑνούσης πρὸς ἀλλήλους τοὺς δύο προμνησθέντας ὅρμους καὶ μετατρεψάσης τὴν Ἀκρόπολιν εἰς νῆσον μικράν. Ὀνομαζομένη δὲ καὶ «Φορτέτσα Βέκκια» ἢ καὶ «Παλαιὸν Φρούριον», πρὸς ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ «Φορτέτσα Νουόβα» ἢ «Νέον Φρούριον» μὴ ἔχον σχέσιν πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν ἔξω τῆς ὁποίας τοῦτο κεῖται, προέχει τῆς γενικῆς ἀκτογραμμῆς πρὸς ἀνατολὰς δι' ὅλου της τοῦ μήκους, 780 μέτρων, ἀπολήγουσα εἰς τὴν ἄκραν *κάβο Σίδερο* ἧς ἡ ὀνομασία εἶναι ἀπότοκος παραφθορᾶς τῆς παλαιοτέρας της «Ἅγιος Ἰσίδωρος»· τὸ μέγιστον πλάτος της εἶναι 390 μέτρων πρὸς τὴν Κόντρα Φόσσα καὶ κατὰ μῆκος αὐτῆς, τῆς ὁποίας πάλιν τὸ μὲν πλάτος εἶναι 20 ἕως 40 μέτρων, τὸ δὲ βάθος 15 μέτρων.

Σχέδιον τῆς Ἀκροπόλεως Κερκύρας τοῦ Bory de Saint-Vincent (1823).

Δύο μαστοὶ ἐξ ἀσβεστίτου, κατάφυτοι ὅμως ἀπὸ ἀγρίαν βλάστησιν θαμνώδη, μεταξὺ τῆς ὁποίας ὑψοῦνται κυπάρισσοι καὶ ἄλλα βαθυπράσινα δένδρα, ὀρθοῦνται ὑπερήφανοι καὶ ἀφθάστως γραφικοί, ἐπιστεφόμενοι ἀπὸ παλαιὸν φρούριον ἕκαστος, ὁ «πύργος τῆς ξηρᾶς», τὸ castel nuovo ἢ castel di terra τῶν Ἑνετῶν, ὁ πρὸς τὴν *πόλιν Κέρκυραν*, ὁ καὶ ὑψηλότερος (65 μέτρα), ὁ «πύργος τῆς θαλάσσης», τὸ Castel a mare ἢ τὸ Castel vecchio τῶν Ἑνετῶν, ὁ πρὸς τὴν ἄκραν κάβο *Σίδερο*, ὁ καὶ χθαμαλώτερος (51 μετρ.), ὁ ἐφ' οὗ τὸ τριγωνομετρικὸν σημεῖον, τοῦ ὁποίου αἱ γεωγραφικαὶ συντεταγμέναι εὑρέθησαν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τριγωνισμοῦ τῆς χώρας, πλάτος = 39 37'20",954, μῆκος δὲ = 3 47'13",638 Δυτ. Ἀθηνῶν = 19° 55'59",29 Ἀν. Greenwich.

Τὸ ζεῦγος τῶν μαστῶν τούτων παγκοίνως, μᾶλλον εἰπεῖν διεθνῶς, γνωστόν, ἀφοῦ ἡ ἀπεικόνισίς των δὲν λείπει ἀπὸ κανὲν λεύκωμα—ἐκ τῶν δημοσιευόντων εἰκόνας περιωνύμων ἐν τῷ κόσμῳ τοπίων, τοιούτων δὲ βρίθει ἄλλως τε ἡ ὡραία νῆσος τοῦ Ἀλκινόου—ὑπῆρξεν ὁ ἀνάδοχος τῆς συγχρόνου, ὑπὸ τῶν ξένων ἰδίως χρησιμοποιουμένης, ὀνομασίας, τῆς τε νήσου καὶ τῆς πρωτευούσης της. Διότι, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, ἐν τῇ μερίμνῃ τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν συγκοινωνιῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους πρὸς τὰς ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεις του, ἀνήγειρε μικρὸν φρούριον ἐφ' ἑκάστης τῶν κορυφῶν τῶν μαστῶν, αὗται διὰ τὸ ὅλως χαρακτηριστικὸν ὅσον καὶ διὰ τὸ ὡραῖον τῆς σκιαγραφίας των, εἶχον ἑλκύσει τῶν διαπλεόντων τὴν προσοχὴν καὶ ἐγένοντο «σημεῖα ἀναγνωρίσεως» εἰς τοὺς ναυτικούς, καὶ ἔπρεπε διὰ τοῦτο νὰ τύχωσιν ὀνόματος παρ' αὐτῶν· καίτοι δὲ δὲν γνωρίζομεν ἐὰν ὑπῆρχε παρὰ Βυζαντινοῖς λέξις «κορυφοί» ὡς παραλλαγὴ ἐν διαλέκτῳ τοῦ «κορυφαί», εἶναι ἐν τούτοις ἀναμφισβήτητον, ὅτι αἱ κορυφαὶ αὗται ἔδωσαν τὸ ὄνομα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐν ἀρχῇ (Νικ. Χωνιάτης: Corp. Script. hist. Byzant. 23,95: «**τὴν Κερκυραίων ἄκραν, ἣ νῦν ἐπικέκληται *κορυφώ***») καὶ εἰς τὴν πόλιν τῆς Κερκύρας, ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλην νῆσον βραδύτερον (Liutprand: Legatio Constantinopolitana—Mon. Gern. Script. III 362: «ad Corphus pervenimus»— Tota Corphus, magna scilicet insula, tremuit») σχηματισθέντων διαφόρων παρασχηματισμῶν τοῦ ὀνόματος, Korphos, Kurphò, Corphoy—Corfou, Corfù, ἐξ ὧν ἐπεκράτησαν παρὰ τοῖς ξένοις οἱ δύο τελευταῖοι.

Πότε ἀνωρύχθη ἡ «*Κόντρα Φόσσα*», ἡ ἀπομονώσασα τὴν Ἀκρόπολιν ἀπὸ τῆς λοιπῆς Κερκύρας, δὲν εἶναι γνωστόν· πιθανῶς ἀνώρυξαν ταύτην οἱ Βυζαντῖνοι, πιθανῶς οἱ Ἑνετοὶ μετὰ τὸ 1386, ὅτε ἡ Κέρκυρα τοῖς παρεδόθη ἑκουσίως, παραχωρήσασα εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνωτάτην κυριαρχίαν (**«Ἱστορ. τῆς ν. Κερκύρας» συγγραφ. τῷ 1672 ὑπο *Ἀνδρ. Μάρμορα* καὶ μεταφρασθ. 1902 ὑπὸ Ι. Μάρμορα σελ. 204**). Περικοπὴ ἐν τούτοις τοῦ Θουκυδίδου (75,4), ἀναφέρουσα τὴν ὕπαρξιν πρὸ τοῦ «Ἡραίου» νήσου, ἣν ὅμως δὲν ὀνομάζει καὶ τὴν εἰς αὐτὴν καταφυγὴν ὡς ἱκετῶν τετρακοσίων ὀλιγαρχικῶν· ἡ ἀνεύρεσις ἀφ' ἑτέρου ἐπιγραφῆς (***Mustoxidi*** «Cose Corciresi» LXXXIII,254—260), καταδηλούσης ὅτι τὸ «Ἡραῖον» ἔκειτο εἰς ἀκρωτηριάζουσαν τοποθεσίαν καὶ δὴ παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν, ἀφοῦ πλησίον αὐτῆς ἀνευρέθη αὕτη· ἡ ἀνυπαρξία ἄλλης τινὸς νήσου, ἐγγὺς ἐκεῖ, δυναμένης νὰ περιλάβῃ τετρακοσίους ἀνθρώπους, πλὴν τῆς νήσου **Βίδο** (βλ. λ.), ἣν ὅμως ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρει ἀλλαχοῦ μὲ τὸ ὄνομά της «Πτυχία»· τέλος ἡ ἀνεύρεσις ἀρχαιοτάτων «Πράξεων τῶν Ἁγίων» (Bibl. Nation. de Paris: cod. 1534), ἀποδιδομένων εἰς τὸν μητροπολίτην Κερκύρας Ἀρσένιον καὶ ἀναφερουσῶν ὅτι οἱ πρῶτοι ἐν Κερκύρᾳ χριστιανοί, διὰ τὸν φόβον τῶν διωγμῶν, ἵδρυσαν θυσιαστήριον «ἐπὶ νησῖδος ἐγγὺς τῆς πόλεως» (*Ι. Ρωμανοῦ* «**Ἅγιοι Ἰάσων καὶ Σωσίπατρος καὶ οἱ πρῶτοι ἐν Κερκύρᾳ χριστιανικοὶ ναοί» Κέρκυρα** 1903, σελ. 9), πάντα ταῦτα ἤγαγόν τινας νὰ πιστεύσωσιν «ὅτι ἡ νῦν δικόρυφος Ἀκρόπολις ἦτο νῆσος τὸ πάλαι» τοῦ πρὸς τὴν Κέρκυραν στενοῦ της διαμορφωθέντος εἰς διώρυγα μεταγενεστέρως. Αἱ ὑψηλαὶ ὅμως ὄχθαι τῆς «Κόντρα-Φόσσας» ἀποδεικνύουσι τὸ ἀντίθετον, διότι δὲν ἀποτελοῦνται ἐκ προσσράτου ἢ ἐπικλύστου γῆς, ἀλλ' ἐκ στοιχείων τριτογενοῦς διαπλάσεως, ἅτινα καταφανῶς συνεῖχόν ποτε τὴν Ἀκρόπολιν πρὸς τὴν κατέναντί της κερκυραϊκὴν ὄχθην της, πρὶν ἢ, Βυζαντῖνοι ἢ Ἑνετοί, διατάμωσι τὴν τάφρον καὶ μεταβάλωσι τεχνητῶς τὴν χερσονησῖδα εἰς νῆσον· ἄλλωστε καὶ ἐπὶ τῆς νήσου τοῦ *Βίδου* ἀνεγνωρίσθησαν βραδύτερον τὰ ἴχνη τοῦ χριστιανικοῦ θυσιαστηρίου περὶ οὗ αἱ «**Πράξεις τῶν Ἁγίων**». Πάντως ὅμως ἡ ταυτότης τῆς συγχρόνου Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ ἀρχαίου Ἡραίου εἶναι ἀληθοφανεστάτη (***Forchhammer:*** Halkyonia Βερολ. 1887 **σελ. 11.** *Πάρτς* «**Ἡ νῆσος Κέρκυρα» μετάφρ. Περικ. Βέγια σελ.** 199 **καὶ ἑφεξῆς**), καθὼς καὶ τὸ ὅτι ἡ «*Ἀκρόπολις*» καὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων ἐθεωρεῖτο (*Θουκυδ.* Β, 72: «**...ὁ μὲν δῆμος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὰ μετέωρα τῆς πόλεως καταφεύγει...**»).

Τῆς τάφρου ὅμως μὴ ἐπαρκούσης πρὸς ἀποτροπὴν αἰφνιδιασμῶν τοῦ πολιορκοῦντος ἐχθροῦ ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς πόλεως, ἐφ' ὅσον θὰ ἠδύνατο οὗτος νὰ κρύπτηται εἰς τὰς στενωποὺς τῆς κατέναντι πόλεως καὶ νὰ ἐξορμᾷ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ, ἀφέθη πρὸ τῆς «Κόντρα Φόσσα» μεγάλη ἔκτασις ἀνοικοδόμητος καὶ δυναμένη νὰ θερίζηται ἀπὸ τοὺς μύδρους τῶν φρουρίων καὶ τῶν πυροβολείων τῆς Ἀκροπόλεως, ὅταν ὁ ἐχθρός, ἀκάλυπτος πλέον, προήλαυνεν εἰς ἔφοδον. Οἱ χάρται τοῦ 16ου αἰῶνος ἀπεικονίζουν ἐλεύθερον τὸν πρὸ τῆς τάφρου χῶρον· εἶναι δὲ οὗτος ὁ καὶ σήμερον «Σπιανάδα» ὀνομαζόμενος, ὃν οἱ Ἄγγλοι μετεμόρφωσαν εἰς λαμπρὰν πλατεῖαν, στρατιωτικῶν ἀσκήσεων καὶ περιπάτου.

Πρὸς τὸ μέρος δὲ τῆς *Σπινάδας* εἶναι καὶ ἡ εἴσοδος τῆς Ἀκροπόλεως, μεθ' ἧς καὶ συνδέεται αὕτη, ὑπὲρ τὴν ἔνυδρον τάφρον («Κόντρα Φόσσα»), διὰ γεφύρας ἥτις ἄλλοτέ ποτε ἀνυψοῦτο, πρὸς διακοπὴν πάσης ἐπικοινωνίας πρὸς τὴν Σπιανάδαν. Ἀπέληγε δὲ ἡ γέφυρα μεταξὺ τῶν προμαχώνων «Μαρτινέγκου» καὶ «Σαβοργνιανοῦ» προστατευόντων τὴν τάφρον ὡς καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ φρουρίου ἀποτελοῦσαν μέγαν θόλον κλειόμενον ἀμφοτέρωθεν διὰ μεγάλων πυλῶν. Μετὰ τοὺς προμαχῶνας καὶ τὴν πύλην ὑπάρχει καὶ δευτέρα τάφρος ἄνυδρος, ἥτις κατεκλύετο ὡσαύτως ἐν ἀνάγκῃ· ἡ γέφυρά της δέ, ξυλίνη ἐν ἀρχῇ, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν ὑπὸ λιθοδμήτου, ἧς τὸ τόξον εἶναι ἀξιοθαύμαστον καὶ διὰ τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς καὶ διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀκτῖνός του. Παρὰ τὴν γέφυραν, κτίριον, ἄλλοτε ναὸς τοῦ Λατινικοῦ δόγματος ἐπ' ὀνόματι τῆς Madonna dei Carmini τιμώμενος, πρὸ αὐτοῦ δὲ καὶ κατὰ τὸν ἄξονα τῆς γεφύρας, ὁ ῥυθμοῦ ῥοκοκὸ ἀνδριὰς τοῦ Βραδεμβουργίου κόμητος *Ἰωάννου Ματθαίου φὸν Σχούλεμπουργκ* (Schulenburg), τοῦ ὑπερμάχου τῆς Κερκύρας κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ 1716, μετενεχθεὶς

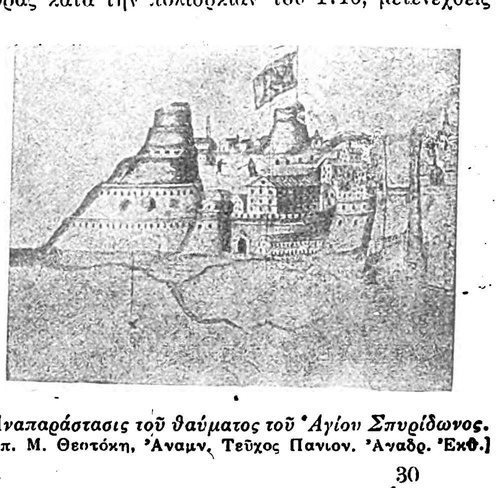

Ἀναπαράστασις τοῦ θαύματος τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος.
[Σπ. Μ. Θεοτόκη, Ἀναμν. Τεῦχος Πανιον. Ἀναδρ. Ἐκθ.]

Digitized by Google

βραδύτερον εἰς τὴν Σπιανάδαν, πρὸ τῆς ἐκεῖθεν εἰσόδου εἰς τὴν γέφυραν τῆς Κοντραφόσσας. Μετὰ τὴν ἐσωτερικὴν γέφυραν καὶ ἐπὶ ὑψηλοτέρου ἐδάφους, τὸ ἀνάκτορον τῶν *Προνοητῶν* (Proveditor) καὶ παρ' αὐτὸ οἱ ἐπὶ Προστασίας ἀνεγερθέντες μεγάλοι στρατῶνες τοῦ πεζικοῦ· δεξιᾷ

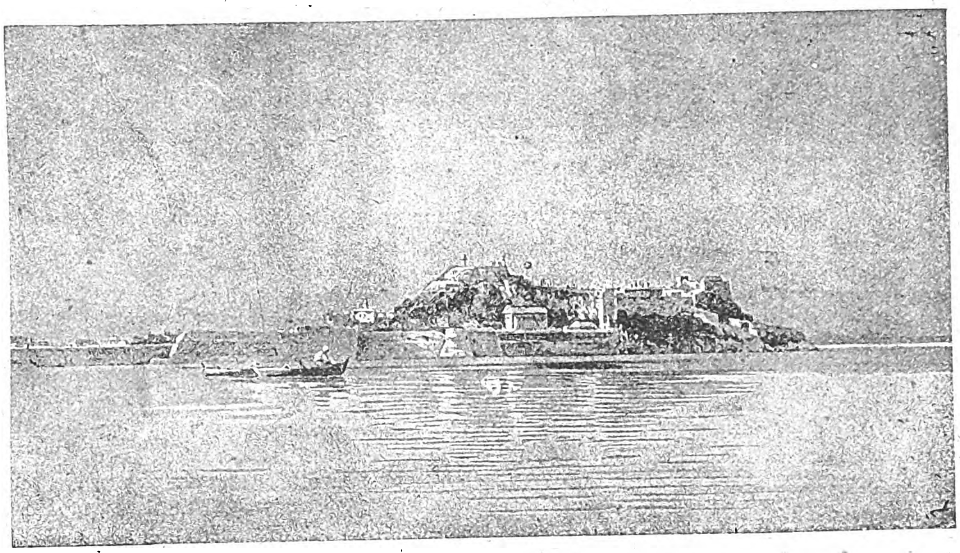

Ἡ νοτία ἄποψις τῆς Ἀκροπόλεως Κερκύρας.

(Ὑδατογραφία Γιαλλινᾶ.)

δὲ τοῦ ἀνακτόρου μέγιστον οἰκοδόμημα ἀνεγερθὲν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Γραδενίγου, ὅπερ ἠδύνατο νὰ περιλαμβάνῃ δεκακισχιλίους ὁπλισμοὺς πλήρεις καὶ τὰ διὰ τούτους πυρομαχικὰ πρώτου ἐφοδιασμοῦ. Ἀριστερᾷ τῶν κτιρίων τούτων, εἰς τὸ Β.ΒΑ μέρος τοῦ φρουρίου, ὑπῆρχον δύο προμαχῶνες καλούμενοι «τῆς δεξιᾶς» καὶ οἱ ὁποῖοι συνεχόμενοι διὰ τείχους μακροῦ ἀπετέλουν τὸ ἀμυντικὸν ἔρεισμα τοῦ κάτωθεν αὐτῶν εὑρισκομένου λιμενίσκου «Μανδράκι».

Τὸ «*Μανδράκιον*» (Mandrachio) τοῦτο, κείμενον εἰς τὴν Β.ΒΑ ἀκτὴν τῆς Ἀκροπόλεως εἶναι τεχνητὸς λιμενίσκος, ὅστις ἐπὶ Ἑνετοκρατίας ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ δέκα «γαλέρας καπετάνας» καὶ ἄλλα τινὰ ἀκόμη μικροῦ μεγέθους πλοῖα, τοῦ βάθους του, 4 ὀργ. περίπου, ἐπιτρέποντος ἀγκυροβολίαν καὶ μεγάλου πλοίου (vascello). Ἐσχηματίζετο δὲ ἐξ ἑνὸς κυματοθραύστου, διήκοντος παραλλήλως τῇ ἀκτῇ τῆς Ἀκροπόλεως, ἀφίνοντος στόμιον πρὸς Α, ἐρείδοντος δὲ τὴν ρίζαν του πρὸς Δ εἰς προβολὴν τοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως, ἣν ἐχρησιμοποίουν ὡς μικρὸν ἐπάκτιον πυροβολεῖον (ἴδρα *Σπυρ. Μ. Θεοτόκην* «Ἀναμνηστικὸν τεῦχος τῆς Πανιονίου ἀναδρομικῆς ἐκθέσεως», Α, 71).

Τὰ πλεῖστα τῶν ὀχυρωμάτων τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπως καὶ τῶν ἐν τῇ λοιπῇ νήσῳ, κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, πρὸ τῆς παραδόσεως τῶν νήσων, περὶ ἧς ἡ ἀπὸ 14 Νοεμβρίου 1863 ἐν Λονδίνῳ συνθήκη. Ἐν τούτοις καὶ αὐτὰ τὰ ἐναπομείναντα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἴχνη των, λαξευμένα εἰς τοὺς βράχους της πυροβολεῖα, σήραγγες δι' ὧν ὑπογείως ἐπεκοινώνουν διάφορα ὑπόγεια κτίσματά της, πυροβολεῖα, πυριταποθῆκαι, τέσσαρες τῶν Ἑνετῶν δεξαμεναὶ περιεκτικότητος 50 χιλιάδων κυβικῶν ποδῶν διὰ τὸ ὕδωρ τῆς φρουρᾶς, στρατιωτικὰ κτίρια πάσης φύσεως, πάντα ταῦτα εἶναι ἀκόμη οἱ σιωπηλοὶ ἀλλ' εὔγλωττοι μάρτυρες τῆς διὰ μέσου τῶν αἰώνων πολεμικῆς ἰσχύος τῆς Ἀκροπόλεως, ἀλλὰ καὶ δικαιολογοῦν πληρέστατα ἀφ' ἑτέρου τὴν ὀρθότητα τῆς χιουμοριστικῆς κρίσεως τοῦ νικητοῦ τοῦ Βατερλώ, δουκὸς τοῦ Οὐέλιγκτων, ὅστις, ἐπισκεφθεὶς αὐτά, εἶπεν ὅτι τοῦ ἐφαίνετο ἡ τοιχοποιΐα των κατεσκευασμένη οὐχὶ διὰ λίθων ἀλλὰ διὰ ταλλήρων. Σήμερον τὰ ἐν τῇ Ἀκροπόλει κτίρια χρησιμοποιοῦνται ὡς κατοικίαι ἀξιωματικῶν, προπαρασκευαστικὴ σχολὴ ὑπαξιωματικῶν, στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον, πρὸ πάντων δὲ διὰ τὴν στέγασιν πλήθους προσφύγων, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἐν ἀρχῇ ὑπερέβη τοὺς ἑξακισχιλίους. Ὁ ἀρχαιοπρεπὴς δὲ καὶ ἁρμονικώτατος εἰς γραμμὰς ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἄλλοτε προτεσταντικός, χρησιμοποιεῖται σήμερον διὰ τὰς ἐπισήμους δοξολογίας τοῦ Πάσχα καὶ τῆς ἐπετείου τῆς ἑνώσεως (21 Μαΐου π. ἡ.).

Ἡ ἱστορία τῆς Ἀκροπόλεως παρακολουθεῖ γενικῶς τὴν τῆς Κερκύρας. Οἱ Βυζαντῖνοι ὠχύρωσαν πρῶτοι αὐτήν, καὶ δὴ πρῶτον τὸν ἀνατολικὸν μαστόν, καὶ ἀπὸ ταύτης ἀπεκρούσθησαν αἱ ἐπάλληλοι προσπάθειαι πρὸς κατάληψιν τῆς πόλεως τῶν ὑπὲρ τὸν Ἀδρίαν ἐπιδραμόντων Νορμανῶν (1081—1154). Ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πυροβόλων της ἐναυλόχησαν ἐπὶ ἑβδομάδας οἱ στόλοι τῆς Τετάρτης Σταυροφορίας, ὧν ἡγεῖτο ὁ τυφλὸς σχεδὸν γηραιὸς Δόγης *Δάνδολο* (Dandolo) καὶ οἵτινες ἀπέπλευσαν ἐκ Κερκύρας τὴν 24ην Μαΐου 1203. Ἀλλὰ καὶ ἡ σημαία τοῦ Βασιλείου τῆς Νεαπόλεως ἐκυμάτισεν ἐπὶ τοῦ «πύργου τῆς ξηρᾶς», τοῦ βασιλέως του Καρόλου τοῦ Ἀνζοὺ (Charles d'Anjou) καταλαβόντος τὴν νῆσον μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μπενεβέντο. Ἀπὸ τῆς 28ης ὅμως Μαΐου 1386 ἡ σημαία τοῦ Λέοντος τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἀντικατέστησε τὴν τοῦ Βασιλείου τῆς Νεαπόλεως καὶ ἐπὶ τέσσαρας ὅλους αἰῶνας ἐκυμάτιζεν ἐπι τῆς Ἀκροπόλεως, οὐχὶ δὲ ἀδόξως. Τῷ 1537 στενὴν ὑπέστη πολιορκίαν ὑπὸ τῶν στρατῶν τοῦ Σουλεϊμάν, ὧν ἡγεῖτο ὁ *Μπὰμπ Ἀροὺτζ* (Βαρβαρόσσας) καὶ οἱ ὁποῖοι ἀπεσύρθησαν μετὰ μακράν, πλουσίαν εἰς περιπετείας πάσης φύσεως, ἀλλ' ἄκαρπον ἀποβᾶσαν πολιορκίαν. Ἀπὸ τὰς ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῆς Κερκύρας ἀποθήκας συνεπλήρωσαν τοὺς τελευταίους ἐφοδιασμούς των οἱ ὑπὸ τὸν Δὸν Ζουὰν τὸν Αὐστριακὸν στόλοι τῆς Lega Christianissima (26 Σεπτ.—3 Ὀκτωβρ. 1571) πρὶν ἀποπλεύσωσι διὰ τὴν ναυμαχίαν τὴν λεγομένην τῆς Ναυπάκτου, τὴν ἀλλάξασαν τὰς τύχας τῆς ἀνθρωπότητος. Τῷ 1716 (11 Αὐγούστου) ὁ πολὺς Σχούλεμπουργ, δι' ἐπιτυχοῦς ἐξόδου του ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως, ἀπεδίωξε τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς νήσου, τὴν ὁποίαν σκληρότατα εἶχον δῃώσει. Τὴν 30ὴν Ἰουνίου 1797 εἰσῆλθεν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ὁ στρατηγὸς τοῦ Βοναπάρτου Ἀνσὲλμ Ζαντιλὶ (Anselm Gentili), ἀποσταλεὶς ἐξ Ἑνετίας μετὰ γαλλοενετικοῦ στόλου, ὅπως ἱδρύσῃ ἐν Ἰονίοις Νήσοις πολίτευμα ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν Γαλλίᾳ·

Τῆς οὕτω γενομένης Ἑπτανησιακῆς Δημοκρατίας ἀποσβεσθείσης μετὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ἀμπουκὶρ καὶ δὴ μετὰ τὴν πολιορκίαν τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ στόλου (ναύαρχος *Οὐτζάκωφ*, ἐπὶ τοῦ τρικρότου «Ἅγιος Παῦλος») καὶ τοῦ συμμάχου του τουρκικοῦ (ναύαρχος *Κατὴρ μπέης*, ἐπὶ τοῦ τρικρότου« Ἀσλὰν Ντεριά»), πρὸς οὓς ὁ στρατηγὸς Louis-François Chabot παρέδοσε τὴν Ἀκρόπολιν μετὰ τῆς πόλεως (τὴν 1 Ventose, 7ου ἔτους =21 Φεβρ. 1799), ἡ ρωσικὴ σημαία μετὰ τῆς τουρκικῆς ἀνεπετάσθησαν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὰς ἀντικατέστησεν ἡ γαλλικὴ (19 Αὐγ. ν. ἡ. 1807), τοῦ Ρώσου ναυάρχου *Σενιαβὶν* παραδώσαντος, δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσίττ, τὴν Ἀκρόπολιν εἰς τὸν στρατηγὸν τοῦ Ναπολέοντος César Bertier, ὃν ἀντικατέστησε κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1808 ὁ συμπληρώσας τὰς ὀχυρώσεις καὶ πολλαχῶς τὴν Κέρκυραν εὐνοήσας στρατηγὸς κόμης Donzelot ὅστις παρέμεινε μέχρι τῆς 24 Μαΐου 1814. Ἐπηκολούθησεν ἡ κατάληψις τῶν Ἰονίων νήσων ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, εἰς ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης τῆς 30 Μαΐου 1814, καὶ ἡ Προστασία τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τοῦ «Ἡνωμένου Κράτους τῶν Ἰονίων Νήσων» μέχρι τῆς 21 Μαΐου (2 Ἰουνίου) 1864, ὁπότε παραλαβόντος τοῦ Θρασυβούλου Ζαΐμη παρὰ τοῦ ἁρμοστοῦ Στὸρξ τὰς Ἰονίους νήσους, ὑψώθη ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἡ κυανόλευκος.

Ἡ δολοφονία τῶν μελῶν τῆς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Τελλίνι ἐπιτροπῆς τῆς ἐντεταλμένης τὴν χάραξιν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων, ἐπισυμβᾶσα τὴν 9 π. μ. τῆς 27 Αὐγούστου 1923 ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Ἀργυροκάστρου καὶ παρὰ τὸ χωρίον Κακαβιά, κατέληξεν εἰς τὸν κατάπλουν εἰς Κέρκυραν (31 Αὐγ. 1923—3η μ. μ.) ἰταλικοῦ στόλου ἀποτελουμένου ἐκ πέντε θωρηκτῶν («Conte di Cavour», «San Giorgio», «Juglio Cesare» «San Marco», «Andrea Doria»), τῶν ἐλαφρῶν καταδρομικῶν «Guglielmo Pepe», «Premuda», «Audace» «A. Riboty», ἐξ ἀντιτορπιλλικῶν, τριῶν τορπιλλοβόλων, τριῶν καταδυομένων, ὀκτὼ ἀνθυποβρυχίων καὶ τριῶν μεταγωγικῶν. Μετὰ κοινοποίησιν τελεσιγράφου πρὸς τὸν νομάρχην καὶ ὅταν ἡ εὐάριθμος φρουρὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἤρξατο ἀποσυρομένη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου, ἤρξατο βομβαρδισμὸς κατὰ τῶν φρουρίων παρὰ τοῦ στόλου· εἰδικῶς, κατὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἔβαλε τὸ ἐλαφρὸν καταδρομικὸν «Premuda» 8 συνήθεις καὶ βολιδοφόρους ὀβίδας φονευθέντων 16 ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει οἰκούντων προσφύγων. Ἐπηκολούθησεν (7 ὥρ. μ. μ. 31 Αὐγ. 23) ἔπαρσις τῆς ἰταλικῆς σημαίας ἀντὶ τῆς ἰδικῆς μας ὑποσταλείσης, καὶ ἐξηκολούθει ἐπαιρομένη αὕτη πᾶσαν πρωΐαν μέχρι καὶ τῆς 27 Σεπτεμβρίου, ὁπότε ὑπεστάλη μετὰ τιμῶν, ἐπαναρθείσης τῆς ἰδικῆς μας, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀπὸ 7 Σεπτεμβρίου 1923 ἀποφάσεως τῆς Πρεσβευτικῆς Συνδιασκέψεως.

Ὡς πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, συναφῶς δὲ πρὸς τὸν Ἅγιον Σπυρίδωνα τὸν προστάτην τῆς νήσου, ὑπάρχουσι πολλαὶ παραδόσεις, ὧν ἀναφέρομεν δύο διὰ τὸ περίεργον: Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ λοιμοῦ, κατεδίωξεν ὁ Ἅγιος τὴν ἀπαισίαν Ξένην ἕως τὴν ἄκραν Σίδερο, ὅπου προφθάσας αὐτὴν τὴν ὑπεχρέωσε νὰ ὁρκισθῇ ὅτι δὲν θὰ ἐπανήρχετο

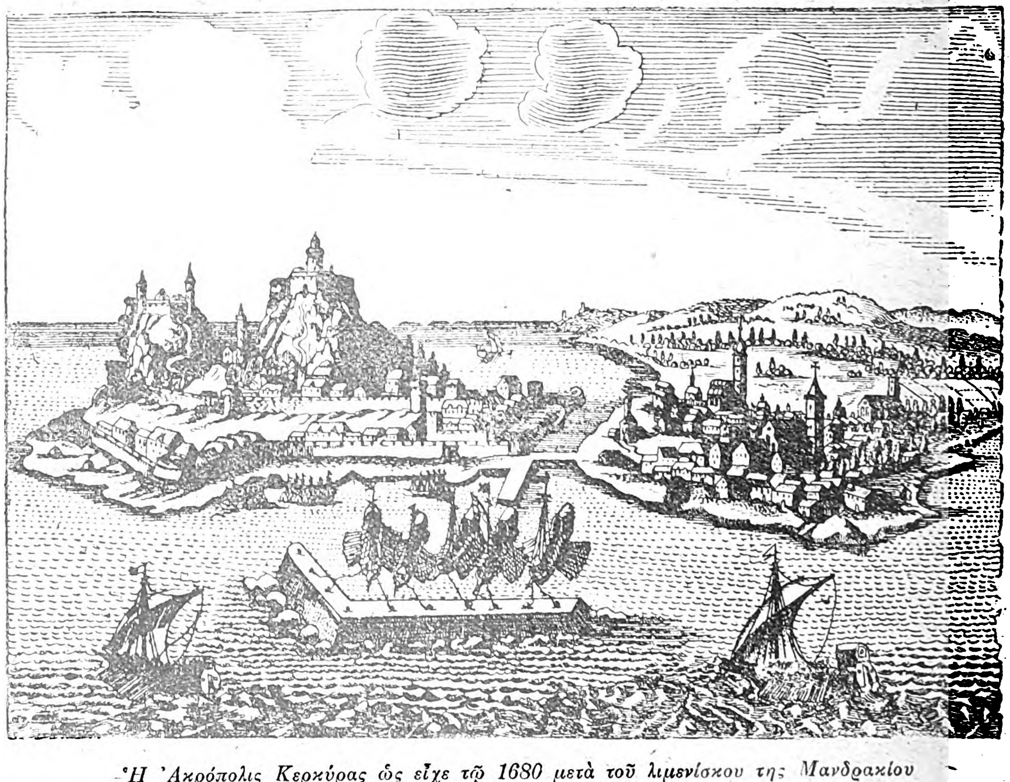

Ἡ Ἀκρόπολις Κερκύρας ὡς εἶχε τῷ 1680 μετὰ τοῦ λιμενίσκου της Μανδρακίου καὶ γαλερῶν ἐν αὐτῷ.

πρὸ τῆς γεφύρας δὲ τῆς Κοντραφόσσας, πρὶν ἢ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἔλαβε παρὰ τοῦ «πρωτοπαπᾶ» Χαλκιοπούλου Μαντζάρου, ὡς ἀναμνηστικὸν δῶρον, τόμον τῆς Ὀδυσσείας «ἵνα διδαχθῇ καὶ ἐκτιμήσῃ τὸν κερκυραϊκὸν λαὸν ἀναγιγνώσκων τὸ βιβλίον τοῦτο».

Digitized by Google

πλέον εἰς τὴν νῆσον· ὑπέκυψε δὲ ἡ Χολέρα εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Ἁγίου καὶ ὡρκίσθη τοῦτο, ἀλλὰ μὲ τόσην λύσσαν ὥστε ἐσπάρασσε διὰ τῶν ὀνύχων της τὸν βράχον τοῦ ἀκρωτηρίου, ἐν τῷ ὁποίῳ διατηροῦνται, κατὰ τὴν παράδοσιν, αἱ ἱστορικαὶ αὗται ἀμυχαί. Ἡ ἄλλη τῶν παραδόσεων εἶναι σχετικὴ πρὸς τὸν θρίαμβον τοῦ Σχούλεμπουργ κατὰ τῶν Τούρκων, ὃν θρίαμβον διηυκόλυνεν ἡ γνωσθεῖσα εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον καταστροφὴ τῶν Τούρκων εἰς Πετερβοροδῖνο ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου πρίγκιπος τῆς Σαβοΐας: τόσον εἶχον ἐνθουσιασθῆ οἱ Ἑνετοὶ διὰ τὴν νίκην ταύτην τοῦ Σχούλεμπουργ, ὥστε ὁ «προνοητὴς τῆς θαλάσσης» Ἀνδρέα Πιζάνι, ἀφ' ἑνὸς μὲν καθώρισεν ἡμέραν ἐπισήμου πανηγυρισμοῦ τὴν 11 Αὐγούστου, ἀφ' ἑτέρου δέ, εἰς ἐκδήλωσιν τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν ὁμοδόξων του πρὸς τὸν Ἅγιον, ἐξέδωκε διάταγμα ἱδρύσεως λατινικοῦ «ἀλταρίου» εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος. Ἐνῷ δὲ ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἵδρυσις τοῦ ἀλταρίου τὴν 12 Νοεμβρίου, τὴν νύκτα τῆς 11 ἐξέσπασε θύελλα μετὰ κεραυνῶν, εἷς τῶν ὁποίων πεσὼν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀνετίναξε μίαν τῶν πυριταποθηκῶν της. Ἀμέσως διεδόθη ὅτι ὁ Ἅγιος ἦτο ὁ θέσας ἀνημμένον δαυλὸν εἰς τὴν πυριταποθήκην, ἧς ἀπεδίωξε τὸν φρουροῦντα σκοπόν, καὶ ὁ Πιζάνι ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῆς ἱδρύσεως ἀλταρίου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου.

Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοτέρου τῶν μαστῶν, τοῦ castel nuovo ἢ castel di terra τῶν Ἑνετῶν, τοῦ πρὸς τὴν πόλιν, ὑπάρχει «σηματοφόρος» μετὰ σιδηροῦ ἱστοῦ ἔχοντος καὶ κεραίαν· διὰ τούτου σημαίνονται εἰς τοὺς ἐν τῇ πόλει τὰ εἰσπλέοντα τὴν κερκυραϊκὴν θάλασσαν πλοῖα, μόλις ταῦτα φανῶσι διαπλέοντα, εἴτε τὸ νότιον στόμιον τῆς κερκυραϊκῆς θαλάσσης *(Λευκίμμης)* εἴτε τὸ βόρειον (νησὶς *Καπαρέλλι*).

Ἐγγύτατα δὲ τοῦ σηματοτηλεγράφου ἐγείρεται ὁ πύργος τοῦ «φάρου Ἀκροπόλεως Κερκύρας» ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας διατελοῦσα Ἰόνιος Πολιτεία, ἐν τῇ μερίμνῃ της ὑπὲρ τοῦ ναυτικοῦ φωτισμοῦ τῶν ἐπικαιροτέρων σημείων τῶν Ἰονίων νήσων, ἵδρυσε, τῷ 1822, τὸν πρῶτον φάρον τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν, τοῦ ὁποίου τὸ στερεώτατον κτίριον, συμπληρωθὲν τῷ 1924, χρησιμοποιεῖται εἰσέτι· τὸ ἀρχικόν του μηχάνημα, συστήματος κατοπτρικοῦ, ἀντικατεστάθη τῷ 1887 διὰ μηχανήματος καταδιοπτρικοῦ, ἐκπέμποντος φῶς σταθερὸν λευκὸν 14 μιλλίων, ὅπερ ὅμως συνεχέετο τὴν νύκτα ἐνίοτε πρὸς ἀστέρα, λόγῳ τοῦ μεγάλου σχετικῶς ὕψους τοῦ μαστοῦ· διὰ τοῦτο, παραπλεύρως τοῦ ἀγγλικοῦ πύργου, ἐτοποθετήθη πυργίον Ἄγκα, περιλαμβάνον περιστροφικὸν μηχάνημα φάρου, συστήματος καὶ φωτὸς Δαλὲν καὶ ἐκπέμποντος φῶς λευκὸν σταθερὸν ἐναλλάσσον πρὸς ζεῦγος λευκῶν ἐκλάμψεων 29 μιλλίων ἀνὰ 10 δευτερόλεπτα. Οὕτως ὁ φάρος Ἀκροπόλεως εἶναι ὁ ἀρχαιότερος τῶν φάρων τῆς Ἑλλάδος, τὸ δὲ σύγχρονον μηχάνημά του τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι τοποθετηθὲν συστήματος Δαλέν· τὸ φῶς του δέ, οὐχὶ σπανίως, καθίσταται ἀκροφανὲς ἀπὸ τῶν πλοίων τῶν εὑρισκομένων εἰς τὸ ὕψος τῶν Ἀντιπάξων. Τὸ ἀπὸ τοῦ κλωβοῦ τοῦ φάρου ἐξελισσόμενον πανόραμα εἶναι κάλλους ἀρρήτου, ἰδίως ὀλίγον πρὸ τοῦ λυκόφωτος ἢ κατὰ τὰς χειμερινὰς εὐδίας καὶ γαλήνας. Ὁ διερχόμενος ἐκ Κερκύρας καὶ διαθέτων χρόνον πρέπει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν κλωβὸν τοῦ φάρου, συγκεντρούμενος εἰς σκέψεις καὶ εἰς ἔκστασιν πρὸ τοῦ μεγαλείου καὶ τοῦ ὡραίου.

ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Ἀκρόπολις** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κατὰ τὸν Στέφανον τὸν Βυζάντιον εἶχον τὸ ὄνομα τοῦτο δύο πόλεις: 1) ἡ μία ἦτο εἰς τὴν Αἰτωλίαν (ἴσως ἡ ἰδία ἡ ὁποία ὠνομάζετο καὶ *Ἄκραι* εἴτε *Ἄκρα)*· 2) ἡ ἄλλη ἦτο πόλις τῆς Λιβύης. Ὁ κάτοικος ἐλέγετο *Ἀκροπολίτης* ἢ *Ἀκροπολιεύς*. ΑΔ. ΑΔ.

—**Ἀκρόπολις**. Τοπωνύμιον ὑψωμάτων διαφόρων ἑλληνικῶν ἢ ἑλληνοκατοικήτων πόλεων (βλ. **οἰκείας λέξεις**).

—**«Ἀκρόπολις»**. Ἐφημερὶς καθημερινὴ ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις ὑπὸ **Βλασίου Γαβριηλίδου** (βλ. λ.) Ἡ ἔκδοσις αὐτῆς ἤρξατο ἀπὸ τῆς 1 Νοεμβρίου 1883, ὑπῆρξε δὲ συνέχισις ἑτέρας ἐφημερίδος ἥτις ὑπὸ τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν ἐξεδίδετο ἀπὸ τοῦ 1880 ὑπὸ τὸν τίτλον **«Μὴ Χάνεσαι»** (βλ. λ.) Ἡ ἐφημερὶς αὕτη φιλολογικο-σατυρικὴ κατ' ἀρχάς, εἶχεν ἀποβάλει τὸν σατυρικὸν χαρακτῆρά της ἀπὸ τοῦ 1882 κατασταθεῖσα πολιτικὸν φύλλον ἐκδιδόμενον πεντάκις τῆς ἑβδομάδος ὀκτασέλιδον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τίτλος δὲν ἀνταπεκρίνετο πλέον εἰς τὴν ὕλην του, μετωνομάσθη εἰς «Ἀκρόπολιν», ἥτις ἤρξατο ἐκδιδομένη εἰς μέγα σχῆμα καὶ καθημερινῶς. Εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πρώτου φύλλου της ἐκήρυττεν ὅτι θὰ καθίστατο «ἓν τῶν κυριωτέρων ὀργάνων τοῦ κοινωνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ἀγῶνος», πρὸς δὲ ὅτι «δὲν θὰ ἀνῆκεν εἰς οὐδὲν πολιτικὸν κόμμα, ἀλλ' ὅτι θὰ ὑπεστήριζε καὶ θὰ ἐπολέμει ἐναλλὰξ ὅλα τὰ κόμματα. Τοῦτο, προσέθετε, τινὲς ὀνομάζουν ἀστάθειαν, ἀλλ' ἡμεῖς, οἵτινες μέχρι τοῦδε οὐδέποτε ἐγνωρίσαμεν τὴν πίστιν καὶ τὴν εὐστάθειαν τῶν συμφερόντων, φανερὰ προκηρύσσομεν τὴν ἀστάθειαν αὐτὴν ὡς σημαίαν μας».

Τῷ ὄντι ὑπὸ τὸ πρόγραμμα αὐτὸ ἐξηκολούθησεν ἐκδιδόμενον τὸ δημοσιογραφικὸν τοῦτο ὄργανον ἐπὶ τριάκοντα ἓξ ἔτη. Ἡ ἔκτακτος δημοσιογραφικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ διευθυντοῦ του Βλασίου Γαβριηλίδη, ἡ πολυμάθεια αὐτοῦ, ἡ πρωτοτυπία του, ἡ δύναμις τοῦ καλάμου του, τὸ κάλλος τοῦ ὕφους του, τὸ νεωτεριστικὸν τῶν ἰδεῶν του, ταχέως κατέστησαν τὴν Ἀκρόπολιν τὴν περιζήτητον ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ «Ἀκρόπολις» ἐξεδόθη ἀκριβῶς καθ' ἣν ἐποχὴν διὰ τῆς ἐπικρατήσεως ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς τοῦ Χαριλάου Τρικούπη ἐξεδηλοῦντο νέαι ῥοπαὶ εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ πολιτικοῦ, τοῦ κοινωνικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς χώρας. Τὰς ῥοπὰς ταύτας υἱοθέτησεν ἡ «Ἀκρόπολις» καὶ ἀπέβη ὁ σημαιοφόρος τῆς νέας κινήσεως. Ἤνοιξε τὰς στήλας αὐτῆς πρὸς πάντας τοὺς ἐπιστήμονας, τοὺς πολιτικούς, τοὺς οἰκονομολόγους, τοὺς λογογράφους, τοὺς καλλιτέχνας, συνεκέντρωσεν ὅλα τὰ ἀναφαινόμενα λογοτεχνικὰ τάλαντα καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βλασίου Γαβριηλίδου ἐδόθη νέα τροπὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν. Τὸ φύλλον τοῦτο ἐχαρακτηρίσθη τότε ὡς μία εἰρηνικὴ ἔκρηξις ἐπαναστάσεως, τῆς ὁποίας ψυχὴ ἦτο αὐτὸς ὁ Γαβριηλίδης.

Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἐφημερίδος ταύτης, ὅτε ἐλέγετο ἀκόμη «Μὴ Χάνεσαι» συνεργάται αὐτοῦ ὑπῆρξαν οἱ Γεώργιος Σουρῆς, Κωστῆς Παλαμᾶς, Γεώρ. Δροσίνης, Νικόλ. Καμπᾶς, Δημ. Κίκκος, Μπάμπης Ἄννινος, Γεώρ. Στρατήγας, Ἀγ. Γιαννόπουλος, Ἀριστ. Ρούκης, Ἀλεξ. Μωραϊτίνης, Βαρβέρης, Ἀριστ. Κουρτίδης καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν νεωτέρων ποιητῶν καὶ λογογράφων, οἵτινες ἐδημοσίευον ποιήματα, διηγήματα, κριτικὰς ἀναλύσεις, περιγραφὰς χωρῶν καὶ τοπίων κτλ. Ὅτε μετὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ φύλλου εἰς πολιτικὴν ἐφημερίδα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀκρόπολις» ὠργανώθη συστηματικῶς ἡ σύνταξις τῆς ἐφημερίδος, τακτικοὶ αὐτῆς συντάκται ἐγένοντο οἱ Ἀριστείδης Ρούκης, Κωστῆς Παλαμᾶς, Εὐστάθιος Χρονόπουλος, Κων. Δούνης, Σίμων Ἀποστολίδης, Θεόδ. Βελλιανίτης, Δημ. Κακλαμάνος, Γεωρ. Ἀναστασόπουλος, Γεωρ. Μαυρογένης, Μιχ. Μητσάκης, Νικ. Σπανδωνῆς, Γερ. Β[illegible]κος, Γεώρ. Τσιάκας. Οἱ συντάκται οὗτοι κατὰ δι[illegible]φόρους περιόδους ἀνελάμβανον συνεργασίαν εἰς τὴν «Ἐφημερίδα» ἢ ἐξέδιδον ἰδίας ἐφημερίδας.

Βραδύτερον ὅτε κατὰ τὸ 1888 ἡ οἰκονομικὴ ἀκμὴ τῆς «Ἀκροπόλεως» ἦτο μεγάλη, τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς ἀνέλαβεν ὁ Γεώργιος Κατσελίδης, ὅστις δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι διὰ τῶν καθημερινῶν οἰκονομολογικῶν του ἄρθρων ἐξελαΐκευσεν ἐν Ἑλλάδι τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην. Ἡ «Ἀκρόπολις» σημειώνει κατὰ τὸν μακρὸν αὐτῆς βίον διαφόρους περιόδους, καθ' ἃς μετηλλάσσοντο οἱ συντάκται αὐτῆς. Οὕτως ἀπὸ τοῦ 1891 ἀρχισυντάκτης αὐτῆς ἐγένετο ὁ Ἐμμανουὴλ Ρέπουλης, εἶτα ὁ Γεώργιος Πώπ, νέα δὲ γενεὰ δημοσιογράφων ἀπετέλει τὸ ἐπιτελεῖον αὐτῆς καὶ νέον διαρκῶς αἷμα εἰσέρρεεν εἰς τὰς στήλας της. Δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐκ τῆς «Ἀκροπόλεως» διῆλθον πάντες σχεδὸν οἱ δημοσιογράφοι καὶ οἱ διαπρέψαντες εἰς τὰ γράμματα, πλεῖστοι δὲ ἐξ αὐτῶν κατέλαβον ἀνώτατα ἀξιώματα ἐν τῇ διοικήσει τῆς χώρας καὶ διεκρίθησαν ἐν τῇ κοινοβουλευτικῇ παλαίστρᾳ. Πολλοὶ ἐκ τούτων ἐξέδωκαν ἰδίας ἐφημερίδας, ὡς ὁ Κωνσταντῖνος Δούνης τὸν «Χρόνον», ὁ Ἀριστείδης Ρούκης τὴν «Ἐφημερίδα», ὁ Δημ. Καλοποθάκης τὸ «Ἐμπρός», ὁ Δημ. Κακλαμάνος τὸ «Ἄστυ», ὁ Γεώρ. Δροσίνης τὴν «Ἑστίαν» μετατραπεῖσαν ἀπὸ περιοδικοῦ εἰς ἐφημερίδα καὶ ὁ Γεώρ. Πὼπ τὰς «Ἀθήνας».

Ἐκτὸς τῶν τακτικῶν αὐτῆς συνεργατῶν ὑπῆρχε πάντοτε φάλαγξ ὁλόκληρος συνεργατῶν, πολιτικῶν, οἰκονομολόγων, παιδαγωγῶν, ἐπιστημόνων ὅλων τῶν κλάδων, καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς σχολῆς τῶν Βιομηχάνων Τεχνῶν, κοινωνιολόγων, διηγηματογράφων, ποιητῶν, οἵτινες διὰ μακρῶν μελετῶν των ἐπραγματεύοντο πάντα τὰ φλέγοντα ζητήματα. Οἱ συνεργάται οὗτοι ἀνῆκον εἰς ὅλας τὰς πολιτικὰς ἀποχρώσεις καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐπιστημονικὰς διαιρέσεις, οὕτω πως δὲ εἰς τὰς στήλας τῆς ἐφημερίδος ταύτης ἀνεπτύσσοντο ὅλαι αἱ γνῶμαι καὶ ὅλαι αἱ νεώτεραι θεωρίαι, ἐπιβοηθοῦσαι τὰς νέας κοινωνικὰς τάσεις καὶ τὰς ποικίλας μεταβολάς, αἵτινες ἐσημειώθησαν κατὰ τὴν τριακονταετῆ ταύτην περίοδον, ἐνωπτρίζετο δὲ εἰς τὰς στήλας τῆς «Ἀκροπόλεως» ὅλη ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ κίνησις τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Γαβριηλίδης ἐξ ἄλλου εἰσῆγε νεωτερισμούς, ἀγνώστους μέχρι τότε εἰς τὴν ἑλληνικὴν δημοσιογραφίαν, εἰς τὸ φύλλον του δὲ ἐδημοσιεύθησαν αἱ πρῶται συνεντεύξεις, γενόμεναι μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Βοσσὲρ καὶ τοῦ ναυάρχου Λεξέν, τῶν ἀρχηγῶν τῶν στρατιωτικῶν ἀποστολῶν, ἀπὸ αὐτοῦ δὲ χρονολογοῦνται αἱ πρῶται δημοσιογραφικαὶ ἀποστολαὶ εἰς ξένας χώρας ἢ εἰς τὰς ὑποδούλους ἑλληνικὰς ἐπαρχίας, ὅτε τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα συνετάρασσον τὸν πέραν τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ ἐλευθέρου κράτους ἑλληνισμόν.

Ἡ «Ἀκρόπολις» ὡς ἐκ τῆς θερμότητος μεθ' ἧς ἐπραγματεύετο τὰ διάφορα ζητήματα, ζητοῦσα τὴν κατάρριψιν τῶν παλαιῶν μεθόδων, φυσικὸν ἦτο νὰ προκαλῇ ἀντιδράσεις, αἱ ὁποῖαι πολλάκις ἔσχον θλιβερὰ ἀποτελέσματα. Οὕτω κατὰ τὸ 1894, ὅτε ὁ διευθυντὴς αὐτῆς εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, πραγματευομένη στρατιωτικόν τι ζήτημα προεκάλεσε τὴν ἐξέγερσιν τῶν ἀξιωματικῶν, οἵτινες κατασυνέτριψαν τὰ γραφεῖά της καὶ τὴν τυπογραφικὴν αὐτῆς ἐγκατάστασιν. Παρὰ τὴν καταστροφὴν ὅμως ταύτην, ἡ «Ἀκρόπολις» δὲν ἔπαυσεν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐκδιδομένη, οὐδὲ μετέβαλε τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς πρόγραμμα, ὑποστηρίζουσα καὶ πολεμοῦσα ἐναλλὰξ ὅλα τὰ κόμματα, ἀδιαφοροῦσα δὲ διὰ τὰ πρόσωπα καὶ ἀποβλέπουσα μόνον εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων. Ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ὡς ἐκ τούτου ἐπὶ τῆς μεταρρυθμιστικῆς ἐκείνης περιόδου ὑπῆρξε μεγίστη. Μετὰ τὴν ἔκδοσιν πλείστων ἄλλων ἐφημερίδων, ἀπώλεσε μὲν αὕτη μέγα μέρος τῶν ἀναγνωστῶν της, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ κῦρός της, ἐξηκολούθησε δὲ ἐκδιδομένη μέχρι τοῦ 1920, διευθυνομένη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γαβριηλίδου ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Συνοδινοῦ.

Ἡ «Ἀκρόπολις», ἐκτὸς τῆς καθημερινῆς αὐτῆς ἐκδόσεως, ἐξέδιδε συνεχῶς πανηγυρικὰ τεύχη εἰς ἐπικαίρους περιστάσεις, «ὁδηγούς», περιοδικὰ συγγράμματα, «Πανελληνίους συντρόφους», πρὸς δὲ ἐπὶ μακρὸν ἑβδομαδιαῖον πολυσέλιδον περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Φιλολογικὴ Ἀκρόπολις» εἰς τὴν ὁποίαν συνειργάζοντο πάντες σχεδὸν οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ λογογράφοι, ἐδημοσιεύθησαν δὲ εἰς αὐτὴν πλεῖστα μεγάλης ἱστορικῆς σημασίας ἔγγραφα προερχόμενα ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα διαφόρων κρατῶν.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἀκροπολίτης ***Γεώργιος***. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1217. Ἀνήκων εἰς διακεκριμένην οἰκογένειαν τῆς πρωτευούσης, ἔλαβεν αὐτόθι τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν, εἰς ἡλικίαν δὲ δεκαὲξ ἐτῶν ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του ἐπιθυμοῦντος «τῆς τῶν Λατίνων ἀπολισθῆσαι χειρός», πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Νικαίας Ἰωάννην Βατάτσην. Οὗτος τὸν ἐδέχθη φιλοφρόνως καὶ ἀνέλαβε τὴν φροντίδα τῆς ἀνωτέρας του ἐκπαιδεύσεως, ὁρίσας ὡς διδάσκαλόν του τὸν φημιζόμενον τότε ὡς ῥήτορα κυρίως Θεόδωρον Ἐξαπτέρυγον καὶ μετὰ θάνατον τούτου τὸν μεγάλης φήμης φιλόσοφον Νικηφόρον Βλεμμύδην. Ὁ νεαρὸς Γεώργιος εἶχεν ἐλευθέραν εἴσοδον εἰς τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα καὶ συνανεστρέφετο οἰκείως μετὰ τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους. Ὡς ὁ ἴδιος διηγεῖται, ἡμέραν τινὰ συνεζήτει ἐν τοῖς ἀνακτόροις περὶ τῆς αἰτίας τῆς ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδεν εἰς παρένθεσιν τῆς σελήνης μεταξὺ ἡλίου καὶ γῆς· ὁ ἰατρὸς τῆς αὐλῆς Νικόλαος, παριστάμενος κατὰ τὴν συζήτησιν, ἀντέτεινε πρὸς αὐτόν, ἡ δὲ βασίλισσα Εἰρήνη, συμμερισθεῖσα τὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἰατροῦ, ἀπεκάλεσε τὸν Ἀκροπολίτην, ὅστις ἦγε τότε ἡλικίαν 21 ἐτῶν, μωρόν· εὐθὺς ὅμως συναισθανθεῖσα τὸ ἀπρεπὲς τῆς ἐκφράσεως, ἐστράφη πρὸς τὸν βασιλέα λέγουσα ὅτι κακῶς ὠνόμασε τοῦτον μωρόν· ὁ βασιλεὺς τὴν καθησύχασεν εἰπὼν ὅτι προκειμένου περὶ μειρακίου δὲν εἶναι κακὸν τὸ λεχθέν, ἀλλ' ἡ βασίλισσα ἀνταπήντησεν ὅτι δὲν ἁρμόζει νὰ προσαγορεύεται οὕτω παρ' αὐτῆς «ὁ φιλοσόφους λόγους προφέρων» (Χρον. συγγραφή, κεφ. λθ΄).

Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἀνυψώθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς ὑψηλὰ πολιτικὰ ἀξιώματα καὶ τῷ 1244 ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου λογοθέτου. Μετ' ὀλίγον τῷ ἀνετέθη ἡ διαπαιδαγώγησις τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου Θεοδώρου, μεθ' οὗ πρότερον συνεσπούδαζε παρὰ τῷ Βλεμμύδῃ. Ὁ Θεόδωρος γενόμενος τῷ 1255 βασιλεύς, ὑπὸ τὸ ὄνομα Θεόδωρος β΄ Λάσκαρις, ἐτίμησεν ὑπερβαλόντως τὸν διδάσκαλον, ὅστις ἀνέθετεν εἰς αὐτὸν διαφόρους ἐμπιστευτικὰς ὑπηρεσίας.

Τοιουτοτρόπως ὅταν μετὰ τὴν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐν Ῥοπελίῳ νίκην, τῷ 1256, οἱ Βούλγαροι πτοηθέντες ἐζήτησαν εἰρήνην, ὁ Θεόδωρος εἰς τὸν Ἀκροπολίτην ἀνέθεσε τὴν σύνταξιν τοῦ κειμένου τῆς συνθήκης. Τὴν εὔνοιαν ὅμως αὐτὴν ἐπλήρωσεν ἀκριβὰ ὁ Ἀκροπολίτης· ὁ βασιλεὺς δηλ. μετανοήσας διὰ τὴν συνθήκην, ἐπέρριπτε τὴν εὐθύνην αὐτῆς ἐπ' αὐτὸν καὶ διαρκῶς ἔρριπτεν ὑπαινιγμοὺς περὶ τούτου ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ τῶν μεγιστάνων. Ὅταν μίαν ἡμέραν ὁ βασιλεὺς σαφῶς τοῦ εἶπεν ὅτι ἡ συνθήκη αὕτη εἶναι ἔργον του καὶ ὅτι αὐτὸν βαρύνει, ὁ Ἀκροπολίτης ἀπήντησεν ἀπορρίπτων ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν κατηγορίαν καὶ λέγων ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ προΐδῃ τὴν ἀπιστίαν τῶν ὑπογραψάντων τὴν συνθήκην· ὁ βασιλεὺς τότε ἀπήντησεν ὅτι τοῦτο ἔχει ἀξίαν νὰ ἀποφαίνεταί τις ἐπὶ τῶν ἀδήλων, διότι «ἐπὶ τοῖς δήλοις καὶ οἱ ἀείδαροι (δηλ. οἱ ὄνοι) λέγουσι»· τότε ὁ Ἀκροπολίτης ἀπήντησεν «ἰδοὺ καὶ μετὰ τῶν ἀειδάρων καὶ ἡμεῖς συντετάγμεθα», παράγων προφανῶς τὸ ἀείδαρος ἐκ τοῦ ἀεὶ καὶ δέρω. Ὁ αὐτοκράτωρ θυμωθεὶς τὰ μέγιστα τὸν ἀπεκάλεσε μωρόν, ὅταν δ' ὁ Ἀκροπολίτης ἀπήντησεν «ἐγὼ μὲν εἰμι μωρὸς καὶ ἵνα σιωπῶ, οἱ δὲ φρονοῦντες λεγέτωσαν», ὁ αὐτοκράτωρ ἔθεσε τὴν

Digitized by Google

χεῖρα ἐπὶ τῆς λαβῆς τοῦ ξίφους του, ἀλλὰ μετανοήσας, διέταξε τὸν μέγαν δομέστικον Ἀνδρόνικον Μουζάλωνα νὰ καταβιβάσῃ τὸν Ἀκροπολίτην τῆς ἡμιόνου, ὅπερ οὗτος προέλαβε νὰ πράξῃ μόνος του, καὶ παρήγγειλε δύο κορυνοφόρους νὰ τὸν μαστιγώσουν, ὅπερ οὗτος ὑπέμεινε ἀγογγύστως, τοῦ βασιλέως ἐξοργιζομένου, διότι δὲν ἐπεκαλεῖτο τὸ ἔλεός του. Ὁ βασιλεύς, ὅστις διέταξε τὴν ἀπομόνωσίν του, ταχέως συνησθάνθη τὸ ἀδίκημα ὅπερ διέπραξε καὶ ἀπέστελλε πρὸς αὐτὸν πολλοὺς ἀρχιερεῖς οἵτινες τὸν προέτρεπαν νὰ ἐπικαλεσθῇ τὸ ἔλεός του· ὁ ὑπερήφανος Ἀκροπολίτης ἀπέρριπτε τὰς προτάσεις ταύτας, ἕως οὗ τέλος ἐπείσθη ὑπὸ τῶν πρὸς αὐτὸν ἐλθόντων, τοῦ θείου τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Λασκάρεως καὶ τοῦ πρωτοβεστιαρίου Γεωργίου Μουζάλωνος, νὰ μὴ ἐπιμείνῃ ἀρνούμενος νὰ συμφιλιωθῇ μετὰ τοῦ βασιλέως. Οὗτοι τὸν ὡδήγησαν πρὸς τὸν ἐν Λαγγαδᾷ παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην εὑρισκόμενον βασιλέα, ὅστις τὸν διέταξε νὰ λάβῃ πλησίον του θέσιν καὶ τῷ ἀφηγήθη τὰ τῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους καὶ τοῦ οἴκου του (Χρον. συγγρ. ξγ').

Ὅταν μετ' ὀλίγον, τῷ 1257 ὁ Θεόδωρος β' Λάσκαρις ἦλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν δεσπότην τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ β' Ἄγγελον, εἰς τὸν Ἀκροπολίτην ἀνέθεσε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ κατ' αὐτοῦ σταλέντος στρατοῦ· ἀλλ' ὁ εὐνοούμενος τῆς Ἀθηνᾶς δὲν ἦτο εὐάρεστος εἰς τὸν Ἄρην, κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴν φράσιν τοῦ Heisenberg («Minervae amicus non placuit Marti»), καὶ «ἀνὴρ τῆς γραφίδος μᾶλλον ἢ τοῦ ξίφους ὤν» ἀπέτυχεν ὡς ἀρχιστράτηγος καὶ παρεδόθη μάλιστα αἰχμάλωτος ἐν Πριλάπῃ, μετ' ἄλλων συμπολεμιστῶν, μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Μιχαήλ, ὅτι ἤθελεν ἀποσταλῇ εἰς τὴν πατρίδα του· ἀλλ' ἡ ὑπόσχεσις δὲν ἐτηρήθη καὶ περιήγετο ἐπὶ μίαν διετίαν σιδηροδέσμιος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, μέχρις οὗ τῷ 1260, ἐν Ἄρτῃ φυλακισμένος, ἠλευθερώθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Παλαιολόγου, ὅστις ἐν Καστορίᾳ ἐνίκησε τὸν στρατὸν τοῦ Μιχαὴλ β'. Ὁ Ἀκροπολίτης ἐλευθερωθείς, μετὰ βραχυχρόνιον διαμονὴν ἐν Ἄρτῃ, ἀπῆλθεν εἰς Νέας Πάτρας (Ὑπάτην), ἔνθα διέτριβεν ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος καὶ ἐντεῦθεν ἦλθεν εἰς Νίκαιαν (1260). Τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐστάλη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Νικαίας Μιχαὴλ η' Παλαιολόγου πρὸς τὸν ἐν Τυρνόβῳ διαμένοντα ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Κωνσταντῖνον, ἄγνωστον πρὸς τίνα σκοπόν.

Κατὰ τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον τοῦ Μιχαὴλ η' τοῦ Παλαιολόγου εἰς Κωνσταντινούπολιν (τὴν 15ην Αὐγούστου 1261) συνέταξεν «ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ δυσὶ νυξὶ» εὐχαριστηρίους ὕμνους πρὸς τὸν Θεὸν καὶ εὐχὰς ὑπὲρ τῆς βασιλείας καὶ τοῦ λαοῦ· τοὺς ὕμνους καὶ τὰς εὐχὰς ἀπήγγειλεν ἀπὸ τοῦ πύργου τῆς Χρυσῆς πύλης ὁ μητροπολίτης Κυζίκου Γεώργιος Κλειδᾶς.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀνέλαβεν ὁ Ἀκροπολίτης τὴν διδασκαλίαν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν μαθηματικῶν ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου ἱδρυθείσῃ ἀκαδημείᾳ· παρέμεινε δ' ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μέχρι τοῦ 1267, ὅτε ἀπηλλάγη τῶν καθηγητικῶν του καθηκόντων ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, τῇ ὑποδείξει τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ, ὅστις παρετήρησε τῷ αὐτοκράτορι ὅτι ὁ Ἀκροπολίτης «ἤδη καὶ ἀποκεκαμήκει καὶ χρεία ἐστὶν ἄλλους ἀνάγεσθαι»· ἀντικατεστάθη δ' ἐν τῇ ἀκαδημείᾳ ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ Ὁλοβώλου (Παχυμέρη 1, 283).

Τῷ 1274 ἐστάλη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, κατόπιν ἐπιμόνων ἐνεργειῶν τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ δεκάτου, εἰς τὴν ἐν Λουγδούνῳ (Lyon) συγκληθεῖσαν σύνοδον, μετὰ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ, τοῦ Νικαίας Θεοφάνους, τοῦ προκαθημένου τοῦ βεστιαρίου Παναρέτου καὶ τοῦ διερμηνευτοῦ Βερροιώτου (Παχυμέρη 1, 384). Ἐκεῖ, καίτοι σφοδρὸς ἕως τότε πολέμιος τῶν Λατίνων καὶ τῆς ἑνώσεως, ὑπείκων εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐντολὴν ἀπεδέχθη τὰς ῥωμαϊκὰς ἀπόψεις περὶ πρωτείου, filioque, καθαρτηρίου καὶ ἀζύμων (βλ. λ. Λουγδούνου σύνοδος). Τῷ 1282 ἐστάλη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Τραπεζοῦντος Ἰωάννην τὸν β' ἵνα τὸν πείσῃ νὰ παραιτηθῇ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τίτλου καὶ νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ Μιχαήλ. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1282 ἀπέθανεν ὁ Ἀκροπολίτης, ὀλίγους μῆνας πρὸ τοῦ Αὐτοκράτορος. Κατέλιπε δύο υἱούς, τὸν Κωνσταντῖνον (βλ. κατωτέρω) καὶ τὸν μοναχὸν Μελχισεδὲκ († 1296), ὅστις, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ φίλου του Μαξίμου Πλανούδη (καὶ μάλιστα τῆς ὑπ' ἀριθ. 113) ἦτο ἀνωτέρας μορφώσεως ἀνήρ.

Αἱ συγγραφαί του. — Ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης συνέγραψε διάφορα ἔργα, τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

α') «Χρονικὴ συγγραφή», ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξιστορεῖ τὰ συμβάντα ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς Λατινοκρατίας (1201—1261)· τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ὅπερ εἶναι συνέχεια τῆς συγγραφῆς τοῦ Νικήτα Ἀκομινάτου (βλ. λ.), εἶναι πολυτιμοτάτη πηγὴ τῆς ἱστορίας τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας καὶ ἐξ αὐτοῦ μανθάνομεν τὰς πλείστας τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων πληροφοριῶν περὶ Ἀκροπολίτου. Ὁ Ἀκροπολίτης εἶναι σαφής, νηφάλιος καὶ σοβαρὸς συγγραφεύς, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν λησμονεῖ τὴν ἀρχήν, ἣν θέτει: «οὔτε πρὸς χάριν, οὔτε πρὸς φθόνον, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς μῖσος ἢ πρὸς εὔνοιαν συγγράφειν χρεὼν ἐστι τὸν συγγράφοντα, ἀλλ' ἱστορίας μόνον χάριν» (κεφ. α'). Ἡ ἱστορία αὕτη παρεδόθη μέχρις ἡμῶν ὑπὸ τριπλῆν μορφήν, τὴν ἀρχικήν, μίαν ἐπιτομὴν καὶ μίαν ἐκτεταμένην. Ἡ ἐπιτομὴ ἐξεδόθη τὸ α' ὑπὸ τοῦ Th. Dousa (ἐν βαταβικῷ Λουγδούνῳ, 1614) μετὰ τοῦ ἀρχικοῦ δὲ κειμένου τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου (Παρίσιοι, 1651)· βραδύτερον ὑπὸ Bekker (Βόννη, 1836), καθ' ὃν καὶ ἐν Migne (140, 969—1220) καὶ τελευταῖον ὑπὸ Heisenberg (Lipsiae, 1903).

β') Λόγοι δύο κατὰ Λατίνων, οὓς ἔγραψε καθ' ἣν ἐποχὴν ἦτο αἰχμάλωτος (*«κατάσχετος»*) ἐν Ἠπείρῳ. Εἰς τοὺς λόγους τούτους πραγματεύεται περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, κακίζων τὴν λατινικὴν καινοτομίαν. Ἐν τῷ πρώτῳ τῶν λόγων τούτων ἐκφράζει τὴν λύπην του διότι ὁ πονηρὸς δαίμων ἀνατολικοὺς καὶ ῥωμαίους «ἡνωμένους ὄντας διέστησε καὶ εἰς ἀδιάσπαστον συγκεκραμένους διέλυσε» (κεφ. 1) καὶ ὅτι «μέλη ὄντες Χριστοῦ καὶ πρὸς μίαν κεφαλὴν αὐτὸν ἀναγόμενοί τε καὶ συναρμολογούμενοι οὐκέτι συμπνέομεν τοῖς αὐτοῖς οὐδ' εἰς ἓν ἔργον τὸ ἅπαν σῶμα κινούμεθα, ἀλλ' ἀντιφερόμεθα ἑαυτοῖς εἰς ἑτεροίας πράξεις καὶ ἐναντιουμένας, τὸ πλεῖστον μέρος ἐξ ἀντιθέσεως, οὐδ' εἰς μίαν γωνίαν τὸν ἀκρογωνιαῖον τιθέμεθα, ἀλλ' ὥσπερ εἰς ἄλλην καὶ ἄλλην κατηρτισμένοι τὴν οἰκοδόμησιν, ἄλλα μὲν ἡμεῖς γνωματεύομεν, ἄλλα δὲ ὑμεῖς τερατεύεσθε» (κεφ. 2)· κατηγορεῖ εἶτα τοὺς Λατίνους ὅτι πηδῶσιν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα καὶ ὅτι ἐπιζητοῦντες «τὰ τῆς ἀνεφίκτου καὶ τοῖς Χερουβὶμ φύσεως» θεολογοῦσι «καινότερον», μὴ ἀρκούμενοι «τοῖς προτέροις καὶ οἷς ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ καλῶς γινώσκων τὰ ἑαυτοῦ», οὐ παραποιοῦσι «τὴν θεολογίαν»· διότι ἐκεῖνος ῥητῶς ἐδίδαξεν ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται· «καὶ τίς ἂν ἄλλος τολμήσειε καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἀποφήνασθαι»; καὶ ἐκ τῶν Πατέρων οὐδεὶς ἐδίδαξε τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Πνεύματος ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Συνεπῶς δέον νὰ ἀπορριφθῇ ῥῆσις «ἣν Χριστὸς οὐκ ἐδίδαξεν, ἀπόστολος οὐ παρέδωκε, διδάσκαλος οὐ παρέθετο»· δὲν ἀποκρούει ὅμως τὴν ἔκφρασιν *πέμπεσθαι παρὰ τοῦ Υἱοῦ*, ἥτις εἶναι ὅλως διάφορος τοῦ ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

Εἰς τὸν δεύτερον λόγον ζητεῖ ὁ Ἀκροπολίτης νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἄτοπον τῆς προσθήκης τῶν Λατίνων διὰ λογικῶν ἀποδείξεων καὶ ἀποδέχεται τὸ «δι' Υἱοῦ» (κεφ 24). Ἐν ἐπιλόγῳ (κεφ. 28 καὶ 29) ὀδύρεται διὰ τὴν ἐμφιλοχωρήσασαν μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως διχόνοιαν, τὴν ὁποίαν προεξένησε «τὸ μικρὸν ῥῆμα τὸ ὑμῖν ἐν τῷ συμβόλῳ προκείμενον»· φρονεῖ δὲ ὅτι καὶ ἀληθέστατον ἂν ἦτο τὸ ἐν τῷ συμβόλῳ παρεντεθέν, ὅπερ ὅμως δὲν συμβαίνει, διὰ τὸ αὐθαίρετον τῆς προσθήκης δὲν θὰ ἦσαν ἄξιοι συγγνώμης οἱ Λατῖνοι.

γ') Τοῦ Γεωργίου Ἀκροπολίτου σῴζονται διάφορα στιχουργήματα, ἤτοι στίχοι ἐπιτύμβιοι εἰς τὴν δέσποιναν Κομνηνὴν κυρὰν Εἰρήνην, τὴν κατὰ τὸ 1241 ἀποθανοῦσαν βασιλίδα, σύζυγον τοῦ Ἰωάννου Βατάτση καὶ θυγατέρα Θεοδώρου Α' Λασκάρεως· ἀποτελεῖται ἐξ 117 ἰαμβικῶν τριμέτρων· στίχοι εἰς εἰκόνα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου· ἔμμετρος πρόλογος ἐξ 63 στίχων εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσας ἐπιστολὰς τοῦ μαθητοῦ του καὶ μετέπειτα αὐτοκράτορος Θεοδώρου Β' τοῦ Λασκάρεως, ἃς ἐξαίρει ὡς «ἐπιστολὰς εἰς κάλλος ἐξειργασμένας». Ὁ Θεόδωρος κολακευθεὶς ἔγραψεν «ἐγκώμιον εἰς τὸν μέγαν φιλόσοφον Γεώργιον τὸν Ἀκροπολίτην». Ὁ Ἀκροπολίτης ἔγραψεν ἐπίσης στιχηρὸν ψαλλόμενον τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ σαββάτῳ («τὸν ἥλιον κρύψαντα τὰς ἰδίας ἀκτῖνας...»).

Ὁ αὐτὸς ἔγραψε καὶ ἐπιτάφιον τῷ ἀοιδίμῳ βασιλεῖ κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Δούκᾳ, ἐπιστολὴν πρὸς Ἰωάννην Τορνίκην, ἑρμηνείαν εἰς δύο θεολογικὰ ῥητὰ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, λόγον εἰς τοὺς ἁγίους καὶ πανευφήμους μεγάλους ἀποστόλους Πέτρον καὶ Παῦλον.

Πάντα τὰ ὡς ἄνω ἔργα τοῦ Γ. Ἀκροπολίτου ἐξεδόθησαν ὑπὸ Αὐγούστου Heisenberg (Georgii Acropolitae opera εἰς δύο τόμους, ἐν Λειψίᾳ—Teubner—1903). Ὡς δ' εἴπομεν ἔγραψε τοὺς κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Μιχαὴλ τοῦ η' Παλαιολόγου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀναγνωσθέντας ὕμνους, ὡς καὶ εὐχάς, λόγον εὐχαριστήριον τῷ Θεῷ «ἐπὶ τῇ ἀναρρώσει τοῦ Κωνσταντίνου» καὶ ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον. Κακῶς ἀποδίδονται εἰς αὐτὸν σχόλια εἰς Γρηγόριον Ναζιανζηνόν.

[ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ: Τὰ τοῦ βίου τοῦ Γεωργίου Ἀκροπολίτου μανθάνομεν κυρίως ἐκ τῆς Χρονικῆς συγγραφῆς του· εἰδήσεις τινὰς περὶ αὐτοῦ ἔχομεν καὶ ἀπὸ τὸν *Γεώργιον Παχυμέρη* (περὶ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, ἐκδ. Βόννης 1835, 1, 283.377.381 κ. ἀ.). Ἴδε καὶ *August Heisenberg*, Studien zur Textgeschichte des Georgios Akropolites (Landau in der Rheinpfalz 1894). *Τοῦ αὐτοῦ* Prolegomena de vita scriptoris εἰς Georgii Acropolitae opera volumen alterum (Lipsiae 1903). *Κρουμβάχερ—Σωτηριάδου*, Ἱστορία Βυζαντ. λογοτεχνίας Α' (1897) σ. 578-581 κ.ἀ.—*Ἀν. Δημητρακοπούλου*, Ἐκκλησιαστικὴ Βιβλιοθήκη Α' (Λειψία 1866) σ. λβ'—λε'.—*Ἀντωνίου Μηλιαράκη*, Ἱστορία τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας καὶ τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου (Ἀθῆναι 1898).

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—**Ἀκροπολίτης** ***Γρηγορᾶς***. Ἀκροπολίτης ἐλέγετο καὶ ὁ Μάγιστρος Γρηγορᾶς, ὅστις, πενθερὸς ὢν Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, ἀπεπειράθη ν' αὐτοκρατορήσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου (περὶ τὸ 912), κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ' τοῦ Πορφυρογεννήτου.

—**Ἀκροπολίτης** ***Κωνσταντῖνος***. Υἱὸς τοῦ Γεωργίου Ἀκροπολίτου (βλ. ἀνωτέρω), ζήσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 13ου καὶ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ 14ου αἰῶνος. Ἀπὸ τοῦ 1282 ἦτο λογοθέτης τοῦ γενικοῦ καὶ μετὰ τὸ 1296 μέγας λογοθέτης, εἰς ἣν θέσιν διετέλει ἔτι καὶ κατὰ τὸ 1321· ἀπέθανε μετὰ τὸ 1321. Ἦτο εὐσεβὴς καὶ χρηστὸς ἀνήρ, ἐγένετο δὲ γνωστὸς καὶ ὡς συγγραφεύς, κυρίως βίων ἁγίων καὶ λόγων εἰς ἁγίους, διὸ ἔλαβε καὶ τὴν προσωνυμίαν τοῦ νέου μεταφραστοῦ.

Ἐκ τῶν βίων καὶ λόγων του εἰς ἁγίους, οἵτινες ἔχουν τὸν συνήθη τῆς ἐποχῆς ῥητορικὸν φόρτον, διεσώθησαν περὶ τοὺς εἴκοσιν. Ἐκ τούτων ἐδημοσιεύθησαν ἐγκώμιον εἰς τὸν μυροβλήτην Δημήτριον μετὰ δύο πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολῶν (*Ἀ. Παπαδοπούλου Κεραμέως* Ἀνάλ. Ἱεροσ. σταχυολ. 1,160—215), εἰς ἅγιον Βάρβαρον, οὗ μνήμη ἐπιτελεῖται τὴν 15ην Μαΐου (αὐτ. σ. 405—420), εἰς Ἰω. Δαμασκηνὸν (Migne Ἑ. Π. 140, 812—885) καὶ ἁγίαν Θεοδοσίαν τὴν ὑπὲρ τῶν εἰκόνων μαρτυρήσασαν ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου τῷ 726 (αὐτ. 893—936). Ἔγραψεν ἐπίσης ἐγκώμια εἰς τοὺς ἁγίους Ζωτιανόν, Λεόντιον, Ἰωάννην ἐλεήμονα, Νεόφυτον, Νικηφόρον, Προκόπιον, Σαμψών, Ἀθανάσιον καὶ τὰς ἁγίας Θωμαΐδα, Εὐφροσύνην, Ὡρεοζήλην, Ἐπίχαριν κλπ. ὡς καὶ διαφόρους πανηγυρικούς, ἠθικοὺς καὶ οἰκοδομητικοὺς λόγους, ἐν οἷς καὶ ἕνα φέροντα τὸν ἑξῆς τίτλον: «Ὁ λόγος πρόφασιν μὲν ἀράχνην τὸ εὐτελέστατον ζωΰφιον πεποίηται, περὶ δὲ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ προνοίας διαλεξεῖν βούλεται, καὶ τῶν ὅλων ἔφορον καὶ κηδεμόνα σπεύδει δεῖξαι Θεόν». Ἔγραψεν ἐπίσης εὐχάς, ἐπιστολάς, εἰς ὕφος λίαν ἐπιμεμελημένον ἀλλ' ἄνευ οὐσιώδους περιεχομένου, ἀντίφωνα εἰς Θεοτόκον (κείμενόν των ἴδε εἰς Δελτ. Ἱστ. καὶ Ἐθν. Ἑτ. 1,42—45) καὶ 2 διαθήκας (σ. 45—50).

Ἔγραψεν ἐπίσης κατὰ τρόπον ῥητορικόν, χάριν τοῦ σχολείου, διηγήματα καὶ μύθους, ὡς καὶ ὁ Νικηφόρος Βασιλάκης· τοιούτους μύθους τοῦ Κ. Ἀκροπολίτου ἐξέδωκεν ὁ Α. Κεραμεὺς Παπαδόπουλος (Δελτίον Ἱστ. καὶ Ἐθν. Ἑτ. 3,445—451).

Διεσώθη ἐπίσης δριμεῖα κριτική του κατὰ τοῦ ὑπὸ φίλου του σταλέντος αὐτῷ ἔργου τοῦ 12ου αἰῶνος «Τιμαρίων ἢ περὶ τῶν κατ' αὐτὸν παθημάτων», ὅπερ ἐκφράζεται δυσμενῶς κατὰ τῶν Χριστιανῶν· ἐπεθύμει, λέγει, τὸ βιβλίον τοῦτο «αὐτίκα τῷ διελθεῖν, παραπέμψει πυρί, ὡς μὴ τοῦ λοιποῦ πρὸς θέαν τῶν Χριστωνύμων ἔλθοι τινί», τὸν συνεκράτησεν ὅμως ἡ σκέψις ὅτι τὸ βιβλίον δὲν τοῦ ἀνήκει (Προβλ. M. Treu Ein Kritiker des Timarion, ἐν Byz. Zeitschrift 1892, 361—5, ἔνθα καὶ τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς). Ἐπίσης ἔγραψε καὶ ἐγκώμιον εἰς τὸν πρῶτον τῶν εὐσεβῶν βασιλέων Κωνσταντῖνον τὸν ἰσαπόστολον, ὃν καλεῖ «μέγαν ἐν βασιλεῦσι, μέγαν ἐν ἁγίοις, καὶ δι' ἀμφότερα μέγιστον». Τὸ ἐγκώμιον τοῦτο ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Σιμωνίδου ἐν Λονδίνῳ τῷ 1853.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ἀκροπολίτης ἔγραψε καὶ σύνοψιν τῆς ῥωμαϊκῆς ἱστορίας ἀπὸ Αἰνείου μέχρι τοῦ 1323 (ἐν κώδικι Vindobon. theol. gr. 99)· καὶ μέχρι μὲν τοῦ ἔτους 1118 ἐκθέτει τὰ πράγματα ἐν πλάτει, ἐκεῖθεν δὲ ἀναγράφει ἁπλῶς τὰ ὀνόματα τῶν βασιλευσάντων μετὰ συντόμων τινῶν παρατηρήσεων. Ἐν τῇ ἐξιστορήσει τῶν μυθικῶν χρόνων τῆς Ῥώμης ἀκολουθεῖ τὸν Κωνσταντῖνον Μανασσῆ, ἐν δὲ ταῖς βιογραφίαις τῶν αὐτοκρατόρων τὸν Ζωναρᾶν.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου λεγόμενον (de Ecclesiae occident. atque orient. perpetua consensione, Κολωνία 1648, ἐν 2, 15, 14) ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος συνέγραψε πλείονας πραγματείας κατὰ Λατίνων περὶ ἁγίου πνεύματος, ὧν ἀνέγνωσε δύο, προέρχεται προφανῶς ἐκ συγχύσεως τούτου μετὰ τοῦ πατρός του Γεωργίου, ὅστις ὡς εἴδομεν ἔγραψε τοιαύτας πραγματείας.

[ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *M. Treu* Maximi monachi Planudis epistolae (Vratislaviae 1890) ἐν σ. 218—9 κατάλογος ἔργων του. —*Μ. Τρόϋ* Νέος κῶδιξ τῶν ἔργων τοῦ Μ. λογοθέτου Κων. Ἀκροπολίτου, κατὰ μετάφρασιν Σπ. Λάμπρου ἐν Δελτίῳ Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος 4, 35—50.—*Ἀ. Παπαδοπούλου Κεραμέως* Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη Α' (Πετρούπολις 1891) σ. 120—123, ἔνθα κατάλογος τῶν ἐν τῷ ἁγιοταφικῷ κώδικι ἔργων του.—*Κρουμβάχερ—Σωτηριάδη* Ἱστορία βυζαντινῆς λογοτεχνίας Α', 410, 787, κ. ἀ. Ἴδε καὶ τὰ ἐν τῷ ἄρθρῳ ἀναφερόμενα ἔργα].

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

ἀκρόπορπον [*Στρατ. Σαγή*]. Εἰς τὴν σαγὴν ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ καλεῖται ἀκρόπορπον, τὸ ἄκρον τοῦ ἱμάντος τὸ φέρον τὴν πόρπην, ὡς καὶ πᾶν τεμάχιον ἐκ σκύτους μετὰ πόρπης, χρησιμεῦον διὰ τὸν σύνδεσμον τεμαχίου σαγῆς διὰ γλωσσίδος.

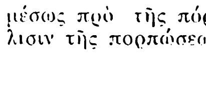

Ἀκρόπορπον

Τὸ ἀκρόπορπον φέρει ἀμέσως πρὸ τῆς πόρπης *διεμβολήν*, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς πορπώσεως.

Ν. ΚΑΛΑΣ

Digitized by Google

ἀκροποσθία *[Ἀνατομ.]* Πτυχὴ τοῦ δέρματος τοῦ πέους περιβάλλουσα δίκην καλύπτρας τὴν βάλανον ἀπὸ τοῦ αὐχένος αὐτῆς καὶ πέρα. Δηλονότι τὸ δέρμα τοῦ πέους (ἢ πόσθη, ὡς καλεῖται ἐνταῦθα τὸ δέρμα), λεπτὸν καὶ ἐλαστικόν, ἀπὸ τοῦ αὐχένος τῆς βαλάνου ἀποχωρίζεται ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πέους καὶ συνεχίζεται πρὸς τὰ πρόσω ὡς *ἀκροποσθία*, ἐφ' ἧς τὸ δέρμα ἐμφανίζει δύο ἐπιφανείας, τὴν ἔξωθεν, παρεμφερῆ πρὸς τὸ λοιπὸν τοῦ πέους δέρμα, καὶ τὴν ἔσωθεν, προσομοίαν πρὸς βλενογόνον ὑμένα καὶ πρὸς τὸ καλύπτον τὴν βάλανον, ὄψιν ὡσαύτως βλενογόνου ἔχον, δέρμα. Ἡ ἀκροποσθία συνέχεται κάτωθεν μετὰ τῆς βαλάνου διὰ λεπτῆς πτυχῆς ἐκτεινομένης μέχρις ὑπὸ τὸ στόμιον τῆς οὐρήθρας καὶ ἀποτελούσης τὸν *χαλινὸν τῆς ἀκροποσθίας*. [Βλ. καὶ **ἀκροβυστία**.] Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἀκροποταμιά· ἡ ἄκρα, ἡ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ· πρβ. *ἀκροθαλασσιά, ἀκρογιαλιά*.

Ἀκροποταμιά *[Γεωγρ.]*. 1) Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἀποτελοῦν μετὰ τοῦ Παχυκαλάμου τὴν ὁμώνυμον πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο κοινότητα, ἀπὸ τῆς ἕδρας τῆς ὁποίας ἀπέχει 15', ἀπὸ δὲ τῆς πόλεως Ἄρτης 2 ὥρας καὶ 15' πρὸς Ν. Ἄλλοτε ἀνῆκεν εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Φιλιππιάδος, σήμερον δ' εἰς τὴν τῆς Ἄρτης. Ἐλέγετο ἄλλοτε Τσαπρασλῆ, μετωνομάσθη δὲ εἰς Ἀκροποταμιὰν διότι κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν Ἄραχθον. Κάτ. 348.

2) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Δερὲ Μαχαλάδων ὑπαγομένης εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Πρότερον ἐλέγετο Ἰνανλῆ καὶ ἔχει κατοίκους 107.

ἀκρόπους (ὁ)· ὁ ἄκρος πούς, αἱ φάλαγγες τοῦ ποδός.

ἀκροπρεπίδια (τά)· οὕτως ὠνομάσθησαν τὰ προσραπτόμενα ἐπικοσμήματα εἰς τὰ φορέματα τῶν γυναικῶν, αἱ κοινῶς λεγόμεναι *γαρνιτοῦραι*.

ἀκρόπρωρον *[Ναυτ. Ὀνοματ.]*· κοινῶς *ἡ φιγοῦρα* (γαλ. la figure, ἀγγλ. the figure). Προτομή, ἢ ἄλλη τις ἀλληγορικὴ γλυπτὴ παράστασις τιθεμένη πρὸς πρῶραν, ὑπὸ τὸν **πρόβολον**, εἰς τὰ πλοῖα τοῦ ἄλλοτε Ναυτικοῦ καὶ εἰς τὴν θέσιν τῆς συμβολῆς τῶν **δελφίνων** καὶ τῶν **χερκίδων** (βλ. **λέξεις**). Ἐχρησίμευε δὲ εἰς τὰ παλαιότερα πλοῖα καὶ πρὸς κάλυψιν τῆς συνδέσεως τῶν ξυλίνων αὐτῶν τεχνῶν καὶ διὰ τὴν στερέωσιν αὐτῆς· γενικῶς ὅμως πρὸς στολισμὸν καὶ ὡς ἔμβλημα τοῦ πλοίου. Ἐὰν τὸ ἀκρόπρωρον παριστᾷ προτομὴν ἀρχαίου θεοῦ ὀνομάζεται καὶ *ξόανον*.

Ἡ διακόσμησις τῆς πρώρας διὰ τοῦ ἀκροπρώρου ὑπῆρξεν ἀρχαιοτάτης χρήσεως, ὁ δὲ Ἡρόδοτος ἀναφέρει (III, 59) ὅτι τὰ ἀκρόπρωρα τῶν Σαμίων ἦσαν κεφαλὴ κάπρου· προσθέτει μάλιστα καὶ τὴν λεπτομέρειαν ὅτι οἱ Αἰγινῆται μετὰ τῶν Κρητῶν καταναυμαχήσαντες τοὺς Σαμίους ἀπέκοψαν ἀπὸ τὰς πρώρας τὰ τοιαῦτα ἀκρόπρωρα καὶ τὰ κατέθηκαν ὡς ἀναθήματα εἰς τὸ ἐν Αἰγίνῃ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς.

Τὰ ἀκρόπρωρα τῶν πλοίων τοῦ Ἀγῶνος ἦσαν ξόανα ἢ προτομαὶ διαφόρων μεγάλων τῆς ἀρχαιότητος ἀνδρῶν, πρὸς οὓς ἦσαν τὰ πλοῖα ἐπώνυμα. Ἱκανὰ δὲ ἀκρόπρωρα τῶν πλοίων τούτων διασώζονται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας. Σ. Ε. Λ.

ἀκρόπτερις (acropteris septentrionalis Lk.) *[Βοτ.]*· συνώνυμον τῆς πτέριδος, *ἀσπλήνιον τὸ ἀκρόστιχον* (Asplenium acrostichum L.). Ν. Μ.

ἀκρορρίζιον *ὀδοντικὸν [Ἀνατομ.]*. Τὸ ἀκρότατον μέρος τῆς ῥίζης τοῦ ὀδόντος.

Τὸ ἀκρορρίζιον ὡς καὶ ἅπασα ἡ ὀδοντικὴ ῥίζα ἀναπτύσσεται μετὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὀδόντος (βλ. **ὀδοντογονία**). Ἱστολογικῶς ἀποτελεῖται ἐκ θεμελιώδους τοῦ ὀδόντος οὐσίας, τῆς *ὀδοντίνης*, ἥτις ἔνδον μὲν σχηματίζει τὸν ῥιζικὸν σωλῆνα, δι' οὗ διέρχονται τἀγγεῖα καὶ νεῦρα τοῦ ὀδοντικοῦ πολφοῦ, ἔξωθεν δὲ περιβάλλεται ὑπὸ ὀστεώδους τινὸς φλοιοῦ (cément). Ὁ φλοιὸς οὗτος ἐξεταζόμενος μικροσκοπικῶς παρουσιάζει λεπτότατα ἀγγεῖα, ἅτινα ἀναχωροῦντα ἐκ τῆς ὀδοντοφατνιακῆς ἀρθρώσεως καὶ διερχόμενα τὸν εἰρημένον ὀστεώδη φλοιὸν ὡς καὶ τὸ τῆς ὀδοντίνης στρῶμα ἐξικνοῦνται καὶ ἐξαπλοῦνται κατὰ μῆκος ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοιχώματος τοῦ πολφικοῦ θαλάμου (Aguilhon de Sarran). Ἡ παραπληρωματικὴ ἢ δευτέρα αὕτη κυκλοφορία εἰς τὸ μασητικὸν τοῦτο ὄργανον ἐνέχει μεγίστην σημασίαν ἀπὸ ἀπόψεως θρέψεως τοῦ ὀδόντος ἐπὶ περιπτώσεως **πολφικῆς καχεξίας**, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ ἀπόψεως **ὀδοντοφατνιακῆς λοιμώξεως** (βλ. τὰς οἰκείας λέξεις).

Τὸν ὀστεώδη φλοιὸν τοῦ ἀκρορριζίου, ὡς καὶ **ἁπάσης τῆς ῥίζης**, περιβάλλει μεμβράνη ὑμενώδης, **ἥτις συγχρόνως** ἐπιστρώνει καὶ τὸ φατνιακὸν **τοίχωμα** τοῦ ὀστοῦ. Ἡ μεμβράνη **αὕτη**, ἢ *ὀδοντοφατνιακὸς σύνδεσμος* κατά τινας συγγραφεῖς, παίζει τὸν **σπουδαιότερον** ῥόλον ἐν τῇ φλεγμονώδει ἐπεξεργασίᾳ τῆς ὀδοντοφατνικῆς ἀρθρώσεως (βλ. **περιοδοντῖτις, περιρριζῖτις** καὶ **ἀρθρῖτις ὀδοντική**).

Ἡ ἀκρορριζικὴ μοῖρα τοῦ ὀδόντος πολλάκις κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν τούτου θραύεται καὶ ἐναπομένει ἐντὸς τοῦ φατνίου, ὁπότε γίνεται αὕτη συχνότατα πρόξενος ποικίλων καὶ σημαντικῶν τοπικῶν τε καὶ γενικῶν λοιμώξεων, ὡς καὶ νευραλγικῶν τοῦ τριδύμου νεύρου διαταραχῶν.

Θεραπεία. — Αὕτη ἔγκειται εἰς τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ ἀκρορριζίου διὰ καταλλήλου ῥιζάγρας ἢ μοχλοῦ, ἀφοῦ προηγουμένως ἀναισθητοποιήσωμεν τὸ μέρος δι' ἐνέσεως νοβοκαΐνης (1—2 %) μετ' ἐπινεφριδίνης, ἢ διὰ ψεκασμοῦ χλωριούχου αἰθυλίου μετὰ μεθυλίου, καὶ εἶτα εἰς τοὺς ἀντισηπτικοὺς διακλυσμοὺς τοῦ φατνίου καὶ καυτηριάσεις τῶν λοιμωδῶν στοιχείων τούτου διὰ διαλύσεως νιτρικοῦ ἀργύρου ἢ βάμματος ἰωδίου. ΠΑΝ. Γ. ΠΑΝΤΑΤΖΗΣ

ἀκρόρριζος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ἐπὶ φυτῶν, ὁ ἔχων τὰς ῥίζας ἐπιπολῆς· ἀντίθ. *βαθύρριζος*.

ἀκρορρίνιον (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Τὸ ἄκρον τῆς ῥινός. Ἐν τῇ ἱππολογίᾳ ὀνομάζεται οὕτω τὸ κατώτερον καὶ μεταξὺ τῶν δύο μυκτήρων τελικὸν σημεῖον τῆς ῥάχεως τῆς ῥινός, ὅπερ καταλήγει εἰς τὸ ἄνω χεῖλος τοῦ ἵππου. Δ. Ν. Π

ἀκρορρύμιον *[Πυροβολ.]*. Τὸ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἄκρον τοῦ ῥυμοῦ τῶν ὀχημάτων τοῦ πυροβολικοῦ. Φέρει ἑκατέρωθεν 2 ἁλύσεις, προσαρτωμένας ἐπὶ τῆς σαγῆς τῶν παραρρυμίων ἵππων δι' ὧν ἀφ' ἑνὸς μὲν καθοδηγεῖται κατὰ τὰς στροφὰς ὁ ῥυμός, ἀφ' ἑτέρου δὲ συγκρατεῖται κατὰ τὰς κατωφερείας ἢ ἐκτελεῖται ἡ ὀπισθοδρόμησις τοῦ ὀχήματος.

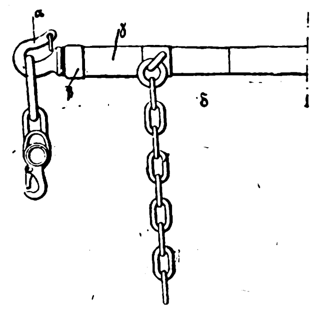

Ἀκρορρύμιον

(α=ἄγκιστρον, β=περικόχλιον, γ=θήκη ζευκτηρίου ἐλατηρίου, δ=ἁλύσεις ἀκρορρυμίου.

Τὸ ἀκρορρύμιον κατὰ τὴν ζεῦξιν ὑποστηρίζεται διὰ τοῦ *ῥυμοφορίου*· κατὰ τὴν περίπτωσιν δὲ τῆς ἀνεξαρτήτου ζεύξεως τῶν ἐμπροσθίων ζευγῶν, τὸ ἀκρορρύμιον καταλήγει εἰς ἄγκιστρον, ἐφ' οὗ ἀγκιστροῦται *ὁ ζυγὸς τοῦ ἀκρορρυμίου*. Συνήθως, ὡς καὶ εἰς τὸ παρ' ἡμῖν πεδινὸν πυροβόλον τῶν 7.5 ἑκ., τὸ ἄγκιστρον τοῦτο ἀποτελεῖ ἴδιον τεμάχιον, συναρμολογούμενον μετὰ τοῦ ἀκρορρυμίου διὰ μέσου *σπειροειδοῦς ζευκτηρίου ἐλατηρίου*. [Βλ. λ. **ἕλξις, ζεῦξις, ῥυμός**.] —Ω.

ἄκρος,—α,—ον· ὁ τὸ ἔσχατον πέρας ἀποτελῶν, εἴτε ὡς ἀνώτατος εἴτε ὡς κατώτατος· «**ἡ ἄκρα κορυφὴ τοῦ ὄρους**» «**ἄκρος σταθμός**», ὁ τελευταῖος σταθμὸς (τηλεγραφ., σιδηροδρομ., ὁδοιπορικός)· μεταφρ. «**ἄκροι φίλοι**», στενώτατοι φίλοι, «**ἄκρα γαλήνη**» «**ἄκρα τελειότης**» ‖ τὸ ὀξὺ σημεῖον εἰς ὃ περατοῦταί τι, «**ἡ ἄκρα γλῶσσα**», «**ἡ ἄκρα ῥίς**», «**αἱ ἄκραι χεῖρες**» ‖ ἀντιδιαστέλλεται τοῦ *μέσος*· ἐν τῇ πολιτείᾳ **ἄκροι** εἶναι οἱ πλούσιοι καὶ οἱ πένητες ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς *μέσους*, ἤτοι τὴν *μέσην* λεγομένην τάξιν (ἱππάδα τάξιν)· ‖ τὸ ὑπερθ. *ἀκρότατος*· μέγιστος, ἀπόλυτος· «**ἐκ τῆς ἀκροτάτης ἐλευθερίας δουλεία πλείστη (γίγνεται)**» (*Πλάτ*. Νόμ. 730). Βλ. **ἄκρα (ἡ)** καὶ **ἄκρον** (τό). Β.Φ.

— **ἄκρῳ ἅψασθαι τῷ δακτύλῳ.** Παροιμία ἁρμόζουσα εἰς τοὺς **ἐπιπολαίως** γνωρίζοντάς τι ἢ μὴ καλῶς ἠσκημένους εἴς τι. Σ. Δ. Β.

—**«ἄκρα σιωπή!»** *[Ναυτ.]*. Κέλευμα ἐπακολουθοῦν σύρισμα διὰ συρίκτρας, ἐκφωνούμενον δὲ ὑπὸ τῶν ὑπαξιωματικῶν εἰς τὰ ὑποφράγματα καὶ τοὺς τόπους καταχλίσεως ἐν γένει τοῦ πληρώματος, ἐν τέταρτον μετὰ τὸ «*ἀνακλητικόν*». Ὑπῆρξε δὲ τοῦτο μετάφρασις τοῦ γαλλικοῦ κελεύματος «matelots! faites silence!» καλύτερα καθ' ὅλα τοῦ πρωτοτύπου της. Χαρακτηριστικὸν τῶν δυσχερειῶν, εἰς ἃς προσέκοπτε ἡ ἐφαρμογὴ καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ ἐπισήμου ναυτικοῦ ὀνοματολογίου, ἕνεκα τῆς ὑστερήσεως εἰς γραμματικὰς γνώσεις τῶν ὑπαξιωματικῶν τοῦ ἄλλοτε Ναυτικοῦ, εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι μέχρι καὶ πρὸ εἰκοσιπενταετίας ἀκόμη τὸ κέλευμα τοῦτο ἐξεφωνεῖτο «*ἄγρια σιωπή*»! Σ.Ε.Λ.

— **ἄκραι τιμαὶ** *[Μετεωρολ.]*. Ὅρος ὅστις ἀπαντᾶται συνηθέστατα ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ πρὸς ἔκφρασιν τῆς μεγίστης καὶ ἐλαχίστης τιμῆς οἱουδήποτε μετεωρολογικοῦ στοιχείου — συνήθως τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος — ἐν συνόλῳ θεωρουμένου. Αἱ *ἄκραι τιμαὶ* δύνανται νὰ ἀναφέρωνται εἴτε εἰς σειρὰν παρατηρήσεων γενομένων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, εἴτε εἰς σειρὰν μηνιαίων ἢ ἐτησίων μέσων ὅρων τοῦ ὑπὸ μελέτην μετεωρολογικοῦ στοιχείου. Θ. Θ. Φ.

ἀκρός· ἰδιωμ. παραλ. Ῥωμυλίας = χαζός, ἐλαφρόμυαλος, «ξωπαρμένος», φαντασμένος, ἐπηρμένος. Καὶ οἱ τύποι: *ἀκρομάρα, ἀκρομάδα, ἀκράδα* καὶ *ἄκρια* = χαζομάρα, λωλάδα, ὑπερφροσύνη, μωροδοξία.

ἀκροσανθὴς (Acrosanthes Eckl.) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀειζωοειδῶν*, πολὺ συγγενὲς μὲ τὸ *ἀείζωον*. Γνωστὰ εἴδη αὐτοῦ εἶναι τέσσαρα, ἰθαγενῆ τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Εἶναι φυτὰ ποώδη ἢ ἡμίθαμνοι. Σ. Μ.

ἀκροσαπὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ εἰς τὸ ἄκρον σεσηπώς, ὁ ὀλίγον σάπιος.

ἀκροσίδηρος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων κατὰ τὸ ἄκρον ὡς ὁπλισμὸν σίδηρον ἢ σιδηριόν τι, οἷον αἰχμήν· πβ. *ἀκρόλιθος*.

ἀκροσμίγω· σμίγω τὰ ἄκρα, ἑνώνω δύο ξύλα κατὰ τὸ ἄκρον αὐτῶν· ἄλλως *ἀκροσυνάπτω*.

ἀκρόσοφος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ λίαν σοφός, ὁ σοφώτατος.

ἀκρόσπερμον (Acrospermum Tode) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων περιλαμβάνον εἴδη μόλις ὀλίγων χιλιοστομέτρων ὕψους, διαφόρων χρωμάτων. Ἀπαντῶνται ἐπὶ νεκρῶν φυτικῶν μορίων. Καρποὶ ἐλεύθεροι κατακορύφως ἐπὶ τοῦ ὑποθέματος ἀνυψούμενοι, σαρκοκερατώδεις, ἀνοίγοντες διὰ σχισμῆς εἰς τὴν κορυφὴν καὶ ἐξωθοῦντες τὰ σπόρια ὡς λευκὴν μᾶζαν. Ἀσκοὶ σωληνοειδεῖς. Σπόρια νηματοειδῆ ἰσομήκη πρὸς τοὺς ἀσκούς, ἄχροα. Τὸ Acrospermum compressum Tode συναντᾶται ἐπὶ σεσηπότων βλαστῶν κνίδης, τὸ δὲ A. graminum Lib. ἐπὶ σεσηπότων φύλλων ἀγρωστιδῶν. Ν. Μ.

ἀκροσπόριον (Acrosporium Persoon) *[Βοτ.]*. Γένος τῶν ὑφομυκήτων, συνώνυμον τοῦ *Τορούλη* (Torula frutigena Pers. καὶ T. aurea Corda). Ν. Μ.

ἀκροσσανθὴς (Acrossanthes Presl.) *[Βοτ.]*. Εἶναι συνώνυμον τῆς *βίσμια* (Vismia), φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *Ὑπερικιδῶν* Σ. Μ.

ἄκροσσος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ ἄνευ κροσσῶν, ὁ μὴ κεκοσμημένος διὰ κροσσῶν.

ἀκροστάλαγμος (Acrostalagmos Corda) *[Βοτ.]*. Ὑφομύκης φέρων κατακορύφους καρπικὰς ὑφὰς μετὰ ἐγκαρσίων τοιχωμάτων καὶ πρὸς τὰ ἄνω δενδρομόρφους. Σπόρια εἰς τὰ ἄκρα τῶν τελευταίων κλαδίσκων κατὰ ἁλύσεις, συνηνωμένα διὰ βλέννης εἰς ἓν σφαιρικὸν κεφάλιον, διαλυόμενον εἰς τὸ ὕδωρ. Ὁ Acrostalagmus cinnabarinus Corda ἀναπτύσσεται ἐπὶ σεσηπότων γεωμήλων (βλ. **εἰκ. ἐν σελ. 238**). Ν. Μ.

ἀκροστασία. Γυμναστικὸς ὅρος, σημαίνων τὴν ἐπὶ τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν ἀνόρθωσιν. Στάσις προσοχῆς ἢ μεσολαβῆς. Τὸ σῶμα ἀνυψοῦται βραδέως ἐπὶ τῶν δακτύλων, ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν, μὲ τὰς πτέρνας διακρινῶς ἡνωμένας, εὐθυτενῆ δὲ τὸν κορμὸν καὶ τὴν κεφαλήν. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης ὁ γυμναζόμενος ἐπανέρχεται βραδέως εἰς τὴν στάσιν τῆς προσοχῆς. Σ. Σ.

ἀκροστεφὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ στέφων τὰ ἄκρα, ὁ μέχρι τῶν ἄκρων, μέχρι τῆς κορυφῆς πλήρης, ἰδιωματ. *κούμουλος*.

ἀκροστήμων (Acrostemon Kl.) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρεικιδῶν*, περιλαμβάνον ἐννέα εἴδη, ἰθαγενῆ τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Σ. Μ.

ἀκροστήριγμα (τό)· τὸ ἄκρον στήριγμα, τὸ μέρος ὅπου ἀπολήγει τι καὶ στηρίζεται.

ἀκρόστιχα *[Ἐκκλ.]*. Κατὰ τὰς κοινὰς αὐτῶν προσευχὰς οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἐκτὸς τῶν ἀναγνωσμάτων περικοπῶν τῆς Π. Διαθήκης ἔψαλλον καὶ ᾠδάς τινας ἐν αὐτῷ περιεχομένας (ὡς λ.χ. τὴν ἐν Ἐξόδῳ ιε' «**ᾄσωμεν τῷ Κυρίῳ· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται**» κ.τ.λ.) καὶ μάλιστα τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυΐδ ἔπειτα δὲ καὶ ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Ἰ. Χριστόν. Ἔψαλλον δὲ ταῦτα ἢ εἷς τις ἢ καὶ χορὸς ὅλος («**οἱ τούτους ἀκριβοῦντες**» κατὰ τὸν Σωζόμενον Ε',19, ἤτοι οἱ ψάλται καὶ ὁ πολὺ ὕστερον κληθεὶς Κανονάρχης), ὁ δὲ παριστάμενος λαὸς μετεῖχε τῆς ψαλμῳδίας (**ὑπέψαλλεν, ὑπήχει, ὑπήκουεν**) ἐπαναλαμβάνων ἐν τέλει τὰ ἐπιφωνήματα *ἀμήν, ἀλληλούϊα, ὡσαννά*, ὡς καὶ ἐν τῇ Συναγωγῇ, ἢ τὸ *Κύριε ἐλέησον* ἢ ὅλον στίχον ψαλμοῦ ἢ ὕμνου ῥυθμικώτερόν πως ὄντα καὶ ὑψηλὴν ἔννοιαν κατὰ τὸν Χρυσόστομον ἐκφράζοντα («**ἦχον ὄντα τὸν στίχον καί τι ὑψηλὸν ἔχοντα δόγμα**» *Ὁμιλ.* **εἰς 117 ψαλμόν**). Τοιοῦτοι δὲ στίχοι ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου (*Migne* **55,328 καὶ 156**) καὶ τοῦ Θεοδωρήτου (Ἐκκλ. Ἱστορ. γ',6) ἀναφέρονται οὗτοι· «**αὕτη ἡ ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ**» καὶ «**ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σέ, ὁ Θεός**» καὶ «**αἰσχυνθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς**» κτλ. Τὰ ἐπιφωνήματα δὲ ταῦτα καὶ

Digitized by Google

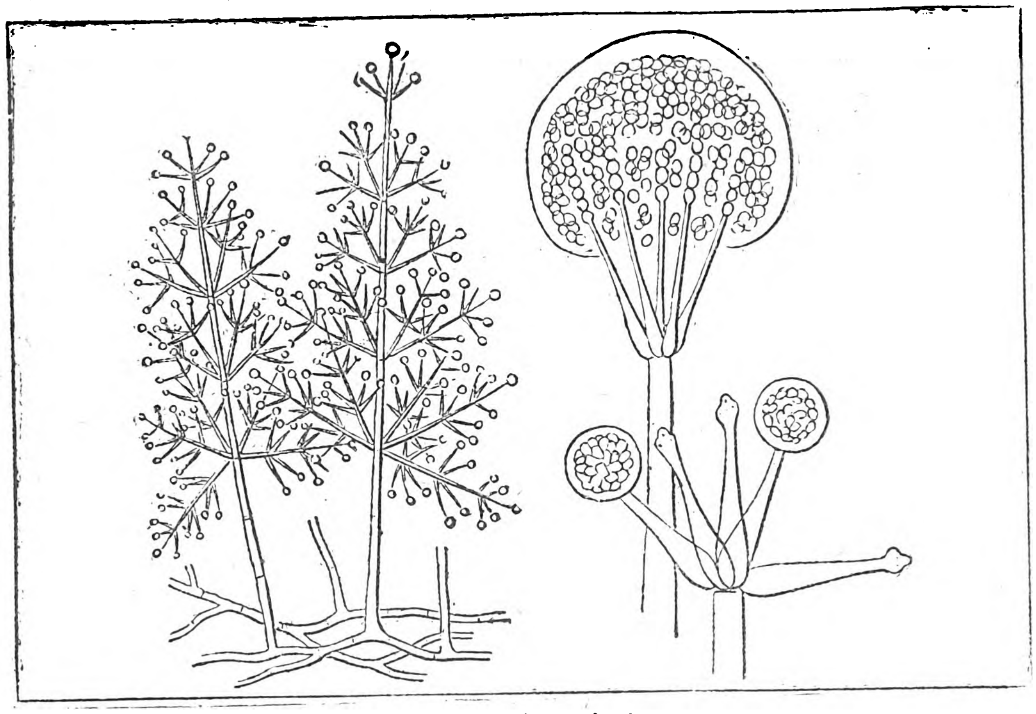

'Ακροστάλαγμος ὁ κινναβαρόχρους.

οἱ στίχοι οὗτοι ἐκαλοῦντο *ἀκρόστιχα* (ἀκροστίχια) ἢ *ἀκροτελεύτια* (καὶ «ὑποψάλματα» καὶ «ὑπακοαὶ» καὶ «ἐφύμνια» δὲ τὰ τῶν ὕμνων κυρίως), ὡς διδάσκουσιν αἱ 'Αποστ. Διαταγαὶ («ἕτερός τις τοὺς τοῦ Δαυΐδ ψαλλέτω ὕμνους καὶ ὁ λαὸς τὰ ἀκροστίχια ὑποψαλλέτω» β', 57), ὁ Εὐσέβιος («ἑνὸς μετὰ ρυθμοῦ κοσμίως ἐπιψάλλοντος οἱ λοιποὶ καθ' ἡσυχίαν ἀκροώμενοι τῶν ὕμνων τὰ ἀκροτελεύτια συνεξηχοῦσι» *'Εκκλ. 'Ιστορ.* β', 17) καὶ ἄλλοι. Τοῦτο δ' ἐξηκολούθει νὰ γίνεται καὶ κατὰ τὸν δ' αἰῶνα ὡς μαρτυροῦσιν ὁ Βασίλειος («ἐπιτρέψαντες ἑνὶ κατάρχειν τοῦ μέλους οἱ λοιποὶ ὑπηχοῦσι» *'Επιστ. 207)*, ὁ Χρυσόστομος («ὁ ψάλλων ψάλλει μόνος, κἂν πάντες ὑπηχῶσι» *'Ομιλ. 36 εἰς Α' Κορ.)*. 'Εκ τῶν ἀκροστίχων δὲ τούτων ὡς ἐκ σπερμάτων ἀνεπτύχθησαν σὺν τῷ χρόνῳ μικρά τινα αὐτοτελῆ ᾠδάρια, ἅτινα παρενεβάλλοντο μεταξὺ τῶν ᾠδῶν, ψαλμῶν, ὕμνων καὶ τῶν ἐκ τῆς Γραφῆς ἀναγνωσμάτων, ἔπειτα δὲ καὶ μεγαλύτερα ποιήματα, τὰ Κοντάκια (Ὕμνοι) καὶ οἱ Κανόνες (βλ. **Ὑμνογραφία**).

ΕΜΜ. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

ἀκροστιχίδαι (acrostichaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια πτερίδων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν πολυποδιϊδῶν, περιλαμβάνει ποώδεις πτέριδας μὲ φύλλα ἀσχιδῆ, διχοτομικῶς ἐσχισμένα, πτεροσχιδῆ καὶ τέλος ἁπλῶς ἢ διττῶς σύνθετα. Τὰ σποριόφυλλα συχνάκις διάφορα τῶν ἀγόνων. Τὰ σποριάγγεια ἔμμισχα μετὰ κατακορύφου λεπτοῦ δακτυλίου, καλύπτουσι σχεδὸν ὅλην τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τοῦ φύλλου πλὴν τοῦ μέσου νεύρου, μὴ σχηματίζοντα ἰδιομόρφους σωρούς. Πέπλος ἐλλείπει. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει 3 γένη μὲ 200 περίπου εἴδη, ἰθαγενῆ, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, τῶν τροπικῶν χωρῶν.

Ν. Μ.

ἀκροστιχίς. Οὕτω καλεῖται ἡ στιχουργικὴ ἐκείνη παιδιά, καθ' ἣν τὰ στοιχεῖα, τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν στίχων ἢ τῶν στροφῶν ποιήματός τινος, ὁρίζονται σκοπίμως εἴτε κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν εἴτε πρὸς δήλωσιν ὀνόματος ἢ ρήσεώς τινος πεζῆς ἢ ἐμμέτρου. Λέγεται δ' ἄλλως καὶ ***ἀκροστίχιον*** ἢ ***ἀκρόστιχον*** ἢ ***παραστιχίς***. 'Απὸ ἀπόψεως αἰσθητικῆς οὐδεμίαν ἔχει ἡ ἀκροστοιχὶς σημασίαν, καθόσον, ἵνα καταστῇ ἐπαισθητή, ἀπαιτεῖται ἰδία μηχανικὴ ἐργασία. 'Ενῷ δηλονότι πάντα τὰ λοιπὰ ποιητικὰ μέσα, ἡ προσῳδία, ὁ τονισμός, ἡ ὁμοιοκαταληξία, εὐχερῶς καὶ εὐαρέστως προσπίπτουν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς ἀκοῆς, ἡ ἀκροστιχὶς μόνον διὰ τῆς γραφῆς δύναται νὰ γίνῃ καταφανής. Ἄλλως ὅμως εἶναι διττῶς χρήσιμος, διότι ἀπετέλεσε κριτήριον, τοῦτο μὲν τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ποιήματος, ἂν τουτέστι διὰ τοῦ χρόνου ἢ ἐκ παραδρομῆς ἐξέπεσέ τι ἢ μὴ ἐξ αὐτοῦ, τοῦτο δὲ τῆς γνησιότητος αὐτοῦ, ὁσάκις διὰ τῆς ἀκροστιχίδος ἐδηλώθη τὸ ὄνομα τοῦ ποιήσαντος. 'Επὶ πλέον ἡ στιχουργικὴ αὕτη παιδιά, διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν θεμάτων τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησε, παρέσχεν ἤδη εἰς τοὺς ἐρευνητὰς πολυτίμους ἐνδείξεις τῆς διανοητικῆς καταστάσεως ἐποχῆς τινος καὶ ἐπηλήθευσε τὸ πολλάκις ρηθέν, ὅτι συχνάκις ἡ ἀρχαιολογία ἀπεδείχθη μία τῶν πηγῶν τῆς κοινωνικῆς ψυχολογίας. Εὐνόητον ὅμως, ὅτι πάντα τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα, ἐντελῶς ἄσχετα πρὸς τὴν αἰσθητικὴν ἄποψιν, δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ ὑψώσουν πέραν τοῦ δέοντος τὴν καλλιτεχνικὴν τῆς ἀκροστιχίδος σημασίαν, ἐφ' ὅσον μάλιστα χάριν αὐτῆς παρήχθησαν οὐχὶ σπανίως καὶ στιχουργικὰ ἐξαμβλώματα καὶ ἐφ' ὅσον ὑπῆρξαν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ὄντως κατέβαλον τρομεροὺς κόπους, διὰ νὰ μὴ ἐπιτελέσουν τίποτε. 'Εντεῦθεν καὶ ὁ Ἄγγλος Δρ Σαμουὴλ Μπέτλερ (Samuel Butler), γράφων εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ «Χαρακτὴρ μικροῦ ποιητοῦ» («Character of a small poet») περὶ τοῦ ἐπιμόνως καὶ σχολαστικῶς ἐνασχολουμένου εἰς τοιαῦτα παίγνια, δὲν ἐδίστασε νὰ προσθέσῃ· «Καθὼς ὁ κτίζων μὲ πλίνθους, οὕτω καὶ αὐτὸς συνηθίζει νὰ κτίζῃ ὁμαλῶς τὸ ἐξωτερικὸν τῶν στίχων του, ἐντεῦθεν μὲν διὰ γραμμῆς ὁμοιοκαταλήκτου, ἐκεῖθεν δὲ δι' ἀκροστιχίδος, παραγεμίζων τὸ μέσον μὲ ἀπορρίμματα».

Εἰ καὶ εἶναι δυσχερὲς νὰ ὁρισθῇ πόθεν ἡ ἀκροστιχὶς ἔσχε τὴν ἀρχήν, δύναται ὅμως μετὰ πολλῆς πιθανότητος νὰ λεχθῇ, ὅτι πρωϊμώτατα ἦτο αὕτη διαδεδομένη ἐν τῇ ποιήσει τῶν ἀνατολικῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν σημιτικῶν λαῶν. Οὕτως ἐν τῇ Βίβλῳ, πολλῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυΐδ (ὡς τοῦ 33ου, τοῦ 119ου, τοῦ «'Αμώμου» παρ' ἡμῖν λεγομένου, τοῦ 145ου κλπ.) οἱ στίχοι ἢ αἱ στροφαὶ ἀκολουθοῦν τὴν σειρὰν τῶν στοιχείων τοῦ ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου· ἐπίσης καὶ οἱ θρῆνοι τοῦ 'Ιερεμίου. 'Εν τῷ Liber Adami ὑπάρχουν 4 ψαλμοί, ὧν ἕκαστος ἀποτελεῖται ἐξ 22 ἐδαφίων, ἀντιστοιχούντων ἀκροστιχικῶς εἰς τὰ ἰσάριθμα γράμματα τοῦ ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου. 'Αλλ' οὐχὶ ὀλιγώτερον ἐν χρήσει ἦτο καὶ ἐν τῇ προσῳδιακῇ ποιήσει τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων. Τινὲς μάλιστα τὴν παρ' Ἕλλησιν ἐπινόησιν τῆς ἀκροστιχίδος ἀποδίδουν εἰς τὸν 'Επίχαρμον. Ἴσως τὸ μέσον τοῦτο εἰσήχθη τὸ πρῶτον εἰς τὰ χρησμολόγια, ἵνα προστατεύσῃ τὰ ποιητικὰ κείμενα ἀπὸ τῶν νοθεύσεων καὶ τῶν συντομεύσεων. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς, λέγων ὅτι αἱ παρεμβολαὶ καὶ αἱ νοθεύσεις τῶν χρησμῶν ἠλέγχοντο «ταῖς καλουμέναις ἀκροστιχίσι» (Διον. Ἁλ. IV 62). Τὸ ἀρχαιότατον τοὐλάχιστον παράδειγμα τῶν σωζομένων ἀκροστιχίδων εἶναι τὸ ἐν τοῖς σιβυλλιακοῖς χρησμοῖς, οἵτινες ποιηθέντες περὶ τὸ 200 π. Χ. ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ 'Αλεξανδρηνοῦ ἰουδαϊσμοῦ, διεσώθησαν ἐν τῷ βιβλίῳ Φλέγοντος τοῦ Τραλλιανοῦ, ἱστορικοῦ, ἀπελευθέρου τοῦ 'Αδριανοῦ. Καὶ ὁ Κικέρων δὲ (De divinatione II. 55, 111) ἀναφέρει περί τινος σιβυλλιακοῦ χρησμοῦ μετ' ἀκροστιχίδος πεποιημένου, προσθέτων ὅτι καὶ εἴς τινα ποιήματα τοῦ 'Εννίου ὑπῆρχεν ἡ ἀκροστιχὶς 2.ENNIUS FECIT.

Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι τὸ ἐγκλειόμενον εἰς τὸ λογοπαίγνιον τοῦτο μυστήριον πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ πιστευθῇ, ὅτι ἡ ἀκροστιχὶς ἀπετέλει μέθοδον ἐξ ἐκείνων, τὰς ὁποίας συνήθως ἐχρησιμοποίουν αἱ ἀρχαῖαι Σίβυλλαι, ὁσάκις ἤθελον νὰ μαντευθοῦν τὰ ὑπ' αὐτῶν διὰ τῶν χρησμῶν ὑπαινισσόμενα. Ἕτερον ἀρχαῖον παράδειγμα εἶναι ὁ ἐν Αἰγύπτῳ ἀναμφιβόλως ἐκπονηθεὶς τῷ 193—190 π. Χ. πρῶτος ἀστρονομικὸς πάπυρος τοῦ Λούβρου «*Εὐδόξου τέχνη*», φέρων καὶ ἐν ἀκροστιχίδι αὐτὴν ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν αὐτοῦ. Εἶτα δύο ποιημάτων ἀνωνύμων τῶν μετὰ Χριστὸν χρόνων ἐγνώσθησαν οἱ συγγραφεῖς ἐκ τῶν ἀκροστιχίδων· καὶ τὸ μὲν τούτων εἶναι Γεωγραφία εἰς ἰαμβικοὺς στίχους γεγραμμένη, φέρουσα ἐν ἀρχῇ τὴν ἀκροστιχίδα «*Διονυσίου τοῦ Καλλιφῶντος*», τὸ δ' ἕτερον εἶναι ποίημα ἐν ἑξαμέτροις συντεθειμένον, φέρον ἀκροστιχίδας ἀπὸ μὲν τοῦ στίχου 109 κέ. «'Εμὴ Διονυσίου τῶν ἐντὸς Φάρου» (δηλ. ἐστὶν ἡ βίβλος), ἀπὸ δὲ τοῦ στίχου 513 κέ. «Θεὸς 'Ερμῆς ἐπὶ 'Αδριανοῦ». 'Εκ τριμέτρων μετ' ἀκροστιχίδος ἀλφαβητικῆς (Α—Ω) σύγκειται καὶ ἡ ἐν Συγυρλὶκ εὑρεθεῖσα ἐπιγραφή, ἡ φέρουσα χρησμόν τινα. Τῆς ἀκροστιχίδος δὲ χρῆσιν ἐποιήσατο ἔκπαλαι καὶ ἡ ἐπιγραμματοποιΐα. 'Εκ τῆς ἑλληνικῆς πιθανῶς λογοτεχνίας παρέλαβον καὶ οἱ Ρωμαῖοι τὸ στιχουργικὸν τοῦτο παίγνιον. Ὁ προρρηθεὶς Ἔννιος ἐδανείσθη τὴν συνήθειαν ἐκ τῆς ἀλεξανδρηνῆς ποιήσεως. Ὁ Σουετώνιος ἀναφέρει, ὅτι καὶ ὁ Αὐρήλιος 'Οππίλιος, περὶ τὸ 100 π. Χ., παρεῖχε τὸ ὄνομά του «ἐν τῇ παραστιχίδι τοῦ βιβλίου τοῦ καλουμένου *πίνακος*». Αἱ ὑποθέσεις (argumenta) τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Πλαύτου περιέχουν ἐν ἀκροστιχίδι τὸ ὄνομα τῆς οἰκείας κωμῳδίας· προέρχονται δ' ἴσως ἐκ τῶν πρὸ Χριστοῦ χρόνων, εἰ καί τινες ἀποδίδουν ταύτας εἰς τὸν Πρισκιανόν, γραμματικὸν τῆς Ε' ἢ ϛ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἡ λατινικὴ 'Ιλιὰς (κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα) ἄρχεται διὰ τῆς ἀκροστιχίδος *irabicus* καὶ τελευτᾷ εἰς τὸ *scripsit*. Καὶ Διονύσιος ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν συνέγραψε τραγῳδίαν, ἧς οἱ πρῶτοι στίχοι ἐσχημάτιζον ἐν ἀκροστιχίδι τὸ ὄνομα «*Πάγκαλος*».

Χριστιανικὴ ἀρχαιολογία. – Ἡ ἀρχαιοτέρα γνωστὴ χριστιανικὴ ἀκροστιχὶς εἶναι ἡ παρέχουσα τὴν λέξιν ΙΧΘΥΣ (βλ. λ.), τὴν καθιερωθεῖσαν ὑπὸ τῆς πρώτης ἐκκλησίας διὰ τὴν συμβολικὴν ἔκφρασιν τοῦ ὀνόματος τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ, τῆς θείας αὐτοῦ καταγωγῆς καὶ τῆς ἀποστολῆς ὡς Σωτῆρος ('Ιησοῦς, Χριστός, Θεοῦ, Υἱός, Σωτήρ). Περὶ δὲ τὸ 160 μ. Χ. Χριστιανὸς συγγραφεὺς συνέθεσε κατὰ σιβύλλειον τρόπον ὀξύχολον λίβελλον, ἐν ᾧ προέλεγε τὴν προσεχῆ πτῶσιν τῆς αὐτοκρατορίας, τὴν καταστροφὴν τῆς 'Ιταλίας, τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν κατατρόπωσιν τοῦ 'Αντιχρίστου καὶ τὴν ἐν αἰωνίᾳ μακαριότητι ἀνάστασιν τῶν δικαίων. Τὰ ἀρχικὰ γράμματα τῶν στίχων, οἱ ὁποῖοι προεφήτευον τἀνωτέρω, ἀπετέλουν ἀκροστιχίδα, καταπλήξασαν ἀληθῶς τοὺς τότε ἀναγνώσαντας, ἐφ' ὅσον ἐπιστεύθη, ὅτι τὸ ποίημα ἐκεῖνο εἶχε συνταχθῆ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἕκτης μετὰ τὸν κατακλυσμὸν γενεᾶς καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν 'Ερυθραίαν Σίβυλλαν 'Αθηναΐδα. Ἡ ἀκροστιχὶς παρεῖχε τὰς λέξεις «*'Ιησοῦς Χρειστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτὴρ Σταυρός*», ἐξ ὧν πάλιν αἱ πρῶται πέντε λέξεις παρεῖχον μικροτέραν ἀκροστιχίδα τὴν λέξιν ΙΧΘΥΣ. Ὁ Εὐσέβιος (ἐν Βίῳ Κωνστ.) λέγει σχετικῶς περὶ τῆς 'Ερυθραίας Σιβύλλης· «θείας ἐπινοίας ὄντως γενομένη μεστή, δι' ἐπῶν περὶ Θεοῦ τὰ μέλλοντα προεθέσπισε σαφῶς ταῖς προτάξεσι τῶν πρώτων γραμμάτων, ἥτις ἀκροστιχὶς λέγεται, δηλοῦσα τὴν ἱστορίαν τῆς τοῦ 'Ιησοῦ κατελεύσεως· ἔστι δὲ ἡ ἀκροστιχὶς αὕτη: ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΕΙΣΤΟΣ ΘΕΟΥ ΥΙΟΣ ΣΩΤΗΡ ΣΤΑΥΡΟΣ». Οἱ ὡς προφητικοὶ πιστευθέντες στίχοι ἔχουσιν ὡς ἑξῆς, πεποιημένοι εἰς δακτυλικὸν ἑξάμετρον:

Ἱδρώσει γὰρ χθών, κρίσεως σημεῖον ὅτ' ἔσται·
Ἥξει δ' οὐρανόθεν βασιλεὺς αἰῶσιν, ὁ μέλλων
Σάρκα παρὼν πᾶσαν κρῖναι καὶ κόσμον ἅπαντα.
Ὄψονται δὲ θεὸν μέροπες πιστοὶ καὶ ἄπιστοι
Ὕψιστον μετὰ τῶν ἁγίων ἐπὶ τέρμα χρόνοιο,
Σαρκοφόρον ψυχὰς τ' ἀνδρῶν ἐπὶ βήματι κρινεῖ.

Χέρσος ὅτ' ἄν ποτε κόσμος ὅλος καὶ ἄκανθα γένηται.
Ῥίψωσί τ' εἴδωλα βροτοὶ καὶ πλοῦτον ἅπαντα,
Ἐκκαύσῃ δὲ τὸ πῦρ γῆν, οὐρανὸν ἠδὲ θάλασσαν,
Ἰχνεύων, ῥήξῃ τε πύλας εἱρκτῆς ἀΐδαο.
Σὰρξ τότε πᾶσα νεκρῶν, ἐς ἐλευθέριον φάος ἥξει·
Τοὺς ἁγίους ἀνόμους τε τὸ πῦρ αἰῶσιν ἐλέγξει·
Ὁππόσα τις πράξας ἔλαθεν, τότε πάντα λαλήσει·
Στήθεα γὰρ ζοφόεντα Θεὸς φωστῆρσιν ἀνοίξει·

Θρῆνός τ' ἐκ πάντων ἔσται καὶ βρυγμὸς ὀδόντων·
Ἐκλείψει σέλας ἠελίου, ἄστρων τε χορεῖαι,
Οὐρανὸν εἱλίξει, μήνης δέ τε φέγγος ὀλεῖται,
Ὑψώσει δὲ φάραγγας, ὀλεῖ δ' ὑψώματα βουνῶν.

Ὕψος δ' οὐκέτι λυγρὸν ἐν ἀνθρώποισι φανεῖται·
Ἶσά τ' ὄρη πεδίοις ἔσται· καὶ πᾶσα θάλασσα
Οὐκ εἰς πλοῦν ἕξει· γῆ γὰρ φρυχθεῖσα κεραυνῷ
Σὺν πηγαῖς ποταμοί τε καχλάζοντες λείψουσιν.

Σάλπιγξ δ' οὐρανόθεν φωνὴν πολύθρηνον ἀφήσει,
Ὠρύουσα μύσος μελεὸν καὶ πήματα κόσμου.
Ταρταρόεν δὲ χάος τότε δείξει γαῖα χανοῦσα.
Ἥξουσι δ' ἐπὶ βῆμα Θεοῦ βασιλῆες ἅπαντες.
Ῥεύσει δ' οὐρανόθεν ποταμὸς πυρὸς ἠδέ γε θείου,

Σῆμά δέ τοι τότε πᾶσι βροτοῖς ἀριδείκετον, οἷον
Τὸ ξύλον ἐν πιστοῖς τὸ κέρας τὸ ποθούμενον ἔσται·
Ἀνδρῶν εὐσεβέων ζωή, πρόσκομμα δὲ κόσμου.
Ὕδασι φωτίζον πιστοὺς ἐν δώδεκα πηγαῖς.
Ῥάβδος ποιμαίνουσα σιδηρείη γε κρατήσει.
Οὗτος ὁ νῦν προγραφεὶς ἐν ἀκροστιχίοις Θεὸς ἡμῶν,
Σωτήρ, ἀθάνατος βασιλεύς, ὁ παθὼν ἕνεχ' ἡμῶν.

Τὸ σιβύλλειον τοῦτο ποίημα γενικῶς προσεγγίζει πρὸς τὴν ἔννοιαν χωρίου λόγου τινὸς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἀποδιδομένου εἰς τὸν ἅγιον 'Ιουστῖνον (c. XXX). 'Αλλ' ἐνῷ ὁ συγγραφεὺς τοῦ χωρίου τούτου ἔχει ὑπ' ὄψει τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Χριστοῦ, ὁ συγγραφεὺς τοῦ ποιήματος ἀποβλέπει, ὡς εἴδομεν, εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ τὴν ὑστάτην κρίσιν.

Περὶ τὴν Γ' ἑκατονταετηρίδα μ. Χ. τὸ ποίημα μετεφράσθη εἰς βαρβαρικοὺς στίχους, γενομένης καὶ προσαρμογῆς ἀντιστοίχων λατινικῶν λέξεων εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα τῆς ἀκροστιχίδος:

ΙΗΣΟΥΣ	ΧΡΕΙΣΤΟΣ	ΘΕΟΥ	ΥΙΟΣ	ΣΩΤΗΡ
IESVGS	CREISTOS	TEVD	NIOS	SOTER

Λέγεται δ' ὅτι τόσον ἐξετιμήθη ἡ σιβύλλειος αὕτη σύνθεσις, ὥστε μετεγλωττίσθη εἰς λατινικοὺς στοίχους.

Τὸ διασημότατον μνημεῖον, ὅπερ χρησιμοποιεῖ ὡς ἀκροστιχίδα τὴν λέξιν ΙΧΘΥΣ, εἶναι ἐπιγραφή τις τῆς ἀρχαίας Λουγδουνικῆς πόλεως Βιβράκτης (Aedua, Autun), χρονολογουμένη ἀπὸ τῆς Β' ἢ τῆς

Digitized by Google

Γ΄ ἑκατονταετηρίδος μ. Χ. Ἡ ἀκροστιχὶς αὕτη ἐπαυξάνεται καὶ διὰ τοῦ γράμματος Ε, ὅπερ κατὰ Rossi εἶναι τὸ ἀρχικὸν τῆς λέξεως ΕΛΠΙΣ· ὁ πρῶτος δ' αὐτῆς στίχος ἄρχεται διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως τῆς ἀκροστιχίδος:

ΙΧΘΥΟΣ οὐρανίου θεῖον γένος ἤτορι σεμνῷ
Χρῆσε, λαβὼν πηγὴν ἄμβροτον ἐν βροτέοις
Θεσπεσίων ὑδάτων, τὴν σήν, φίλε, θάλπεο ψυχὴν
Ὕδασιν ἀενάοις πλουτοδότου σοφιης.
Σωτῆρος ἁγίων μελιηδέα λάμβανε βρῶσιν,
Ἔσθιε πεινάων, ἰχθὺν ἔχων παλάμαις.

Ἄλλαι ἀκροστιχίδες, ἀντὶ τοῦ προσθέτου Ε, φέρουσι Ν, ὅπερ πιθανῶς ἀποτελεῖ τὸ ἀρχικὸν τῆς λέξεως ΝΙΚΑ.

Ὡς ἐκ τῆς ὁσημέραι αὐξούσης κλίσεως τοῦ κοινοῦ πρὸς τὴν ὁπωσδήποτε κοπιώδη ταύτην στιχουργικὴν ἐνασχόλησιν, ἡ ἀκροστιχὶς ἐπεκράτησε τελείως, οὐ μόνον παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ποιηταῖς, Λατίνοις τε καὶ Ἕλλησιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς πεζογράφοις Οὕτως Ἀφρικανός τις ἐπίσκοπος, ὀνόματι Κομμοδιανός, ζήσας περὶ τὰ μέσα τῆς Γ΄ ἑκατονταετηρίδος μ. Χ., συνέγραψε δύο βιβλία τὰ ὁποῖα εἰς τὸ μόνον σωζόμενον χειρόγραφον φέρουν τὸν τίτλον: INCIP COMMODIANI INSTRUCTIONES PER LITTERAS VERSUUM PRIMAS. Τῶν βιβλίων τούτων τὸ πρῶτον περιέχει 41 κεφάλαια, τὸ δὲ δεύτερον 39· τὸ τελευταῖον ἐπιγράφεται: *Nomen Gaesi* καὶ ἔχει τὴν ἑξῆς ἀντίστροφον ἀκροστιχίδα: ITSIRHC SUCIDNEM SUNAIDOMMOC, ἥτις δέον ν' ἀναγνωσθῇ παλινδρομικῶς: COMMODIANUS MENDICUS CHRISTI. Ὁ δὲ τὸν Δ΄ αἰῶνα μ. Χ. ἀκμάσας Φιλοστόργιος τὰς ἀρχὰς τῶν δώδεκα βιβλίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς του ἱστορίας ἐσήμανε, κατὰ Φώτιον, διὰ τῶν δώδεκα γραμμάτων τοῦ ἰδίου ὀνόματος.

Αἱ ἐπιτύμβιοι ἀκροστιχίδες εἶναι ἱκανῶς σπάνιαι. Εἶναι ἄγνωστοι ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ἐν Φιλαῖς τῆς Αἰγύπτου, εἰς εἰδωλολατρικὸν προσκύνημα τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου, ὑπάρχει ἐπιγραφή τις μὲ συλλαβικὴν ἀντὶ γραμματικῆς ἀκροστιχίδα ἐξ ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι πανταχοῦ ἄλλως τε ἦσαν ἐν χρήσει. Ἡ ἀκροστιχὶς αὕτη, ἐπέχουσα θέσιν οἱονεὶ γρίφου προβαλλομένου πρὸς λύσιν εἰς τοὺς ἐκεῖθεν διερχομένους, ἔχει ὡς ἑξῆς:

ΚΑμὲ τὸν εὐτέχνου φωτὸς στίχον, ὦ φίλε, βῆμα
ΤΙμιον ἀμπαύσας, ἔκμαθε καὶ χάρισαι
ΛΙταῖς ἱστορίαις λιτὸν πόνον, οἷα πέπαιγμαι,
ΟΥ κενὰ μηνύων οὗπερ ἔφυν γενέτου.
ΤΟΥ δὲ καλοῦ πλεύσας, φησί, ξένε, χεύματα Νείλου,
ΚΑΙρὸν ἔχω φωνεῖν· χαίρετε πολλά, Φιλαί.
ΝΙκῶμαι πέτραις τε καὶ οὔρεσιν, ὦ Καταράκται.
ΚΑγὼ ἔχω τεύχειν ἱστορικὴν σελίδα,
ΝΟστήσας καὶ ἰδὼν Νικάνορα καὶ γένος ἄλλο·
ΡΟΣ κατάλοιπον ἔχω, τοῦτο γάρ ἐστι τέλος.

Ὁ ποιήσας, διὰ τοῦ ΡΟΣ τοῦ τελευταίου στίχου, ὅπερ δὲν εἶναι ἀρχικὸν λέξεως ἑλληνικῆς, δίδει τὴν κλεῖδα τοῦ ὅλου αἰνίγματος. Αἱ κιονηδὸν χαραχθεῖσαι δέκα συλλαβαί, αἱ ἀρκτικαὶ τῶν ἰσαρίθμων στίχων, ἀποτελοῦν τὴν ἀκροστιχίδα «*Κατιλίου τοῦ καὶ Νικάνορος*». Ἦτο δ' ὁ Κατίλιος οὗτος Ἕλλην τὴν καταγωγήν, γνωστὸς καὶ ἐξ ἄλλου προσκυνήματος, ἴσως δ' ὁ πατὴρ αὐτοῦ Νικάνωρ ὑπῆρξεν υἱὸς τοῦ Ἀρείου, τοῦ Ἀλεξανδρηνοῦ φιλοσόφου, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε τὸν Αὔγουστον κατὰ τὴν νεότητά του.

Οὐδεμία εὑρέθη ἀκροστιχὶς εἰς τὰ δημοσιευθέντα χριστιανικὰ ἐξ Ἀφρικῆς ἐπιγράμματα (Tituli). Ἐν Ἱσπανίᾳ εὑρέθη μία, ἐν Κορδούῃ τῆς Ἀνδαλουσίας, χρονολογουμένη ὅμως ἀπὸ τοῦ Η΄ αἰῶνος· αὕτη ἔχει ὡς ἕπεται:

Membra fulgent hic urna
Anus religiose
Rite carne devicta
In sobria fama casta
Arce celesti et aula
Sum tecta hic saxea eava.

Ἡ Γαλατία, ἐκτὸς τῆς περὶ ἧς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς τῆς Βιβράκτης, ἐλάχιστα παραδείγματα ἀκροστιχίδων ἤνεγκεν ἡμῖν. Δεκάστιχος ἐπιγραφὴ μετ' ἀκροστιχίδος τοῦ 534 μ. Χ. εὑρέθη ἐν Charmes, ἄλλη δ' ἐπιγραφὴ μακροτάτη, ἐγκωμιάζουσα τὸν ἀββᾶν Φλωρεντῖνον († 553) εὑρέθη ἐν Ἀρελάτῳ (Arles). Ἐν Ἀγγλίᾳ οὐδὲν τὸ ἀξιοσημείωτον εὑρέθη. Ἐν Β. Ἰταλίᾳ ἀναφέρονται δύο ἐπιτύμβιοι ἀκροστιχίδες, τοῦ ἐπισκόπου Εὐσεβίου καὶ τοῦ μάρτυρος ἐπισκόπου Κέλσου. Ἄλλο παράδειγμα ἀναφέρει ὁ Bertoli ἐν Ἀκουΐλᾳ. Ἐν δὲ τῇ Ρώμῃ, μεταξὺ τῶν φερουσῶν χρονολογίαν ἐπιγραφῶν ἀπαντᾷ ἡ ἐπιτύμβιος ἀκροστιχὶς γυναικὸς καλουμένης ANATHOLIA, χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 432. Ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἱππολύτου ἐπιγραφὴ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Δαμάσου (Δ΄ αἰὼν) φέρει ἀκροστιχίδα: LEONIS. Ἄλλη τις ἐπιγραφὴ τοῦ 774, δυσνόητος, φέρει τὴν ἀκροστιχίδα: DOMINO ECCELL. FILIO CARULO MAGNO REGI HADRIANUS PAPA. Τέλος εὑρέθη καὶ λίθος τις ἕτοιμος νὰ δεχθῇ τὴν ἑξῆς ἀκροστιχίδα:

Α
Λ
Η
Θ
Ω
C

Ἐκτὸς τῆς ἁπλῆς γραμματικῆς ἢ συλλαβικῆς ἀκροστιχίδος ἐν χρήσει ὑπῆρχε καὶ ἄλλη τις ποικιλία, καθ' ἣν, ἐκτὸς τῶν πρώτων, καὶ τὰ τελικὰ γράμματα τῶν στίχων ἐδήλουν ῥῆσίν τινα (*διπλῆ ἀκροστιχίς, τελέστιχον*). Βεβαίως τὸ εἶδος τοῦτο ἐστοίχιζε πλείονας δυσκολίας εἰς τὸν στιχουργόν. Τοιαύτην διπλῆν ἀκροστιχίδα παρέχει ῥωμαϊκή τις ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή, ἱκανῶς ὅμως ἐφθαρμένη, ἀποκαλυφθεῖσα παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου (San Lorenzo in Lucina)· καὶ ἡ μὲν ἀκροστιχὶς σχηματίζει τὴν λέξιν PAULUS, τὸ δὲ τελέστιχον τὴν λέξιν *levita*. Τὴν ποικιλίαν ὅμως ταύτην ἀνευρίσκομεν καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ. Ἡ «Anthologia hispana», δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Rossi μετὰ τῶν «Codices epigraphici», περιέχει δύο ἐπιτύμβια, ὧν τὸ μὲν φέρει ἀκροστιχίδα TYSHEREDO καὶ τελέστιχον ASCARICUS, τὸ δὲ περιέχει ἀκροστιχίδα ILDEMUDI ABBATIS καὶ τελέστιχον XPISTE MEMOR ESTO. Ὁ Ἀλδέλμος, συγγραφεὺς θανὼν τῷ 709, εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ἑαυτοῦ «Liber aenigmatum» ἔθηκεν ὡς ἀκροστιχίδα τε καὶ τελέστιχον τὰ ἑπόμενα κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν: ALDHELMUS CECINIT MILLENIS VERSIBUS ODAS. Ὁ αὐτός, εἰς τὸν πρόλογον ἑτέρου ἔργου του, «De laudibus virginum», δίδει ἄλλο παράδειγμα στιχουργικοῦ παιγνίου, καθ' ὃ ἡ μὲν ἀκροστιχὶς ἀναγινώσκεται ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, τὸ δὲ τελέστιχον ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω· ἀκροστιχὶς δὲ καὶ τελέστιχον εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ πρῶτος στίχος τοῦ προλόγου: METRICA TIRONES NUNC PROMANT CARMINA CASTROS.

Ἐκκλησιαστικὴ ποίησις.—Ἡ ἀκροστιχὶς ἀπετέλεσε σπουδαῖον συστατικὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, εἴς τε τοὺς «*κανόνας*» καὶ τοὺς «*ὕμνους*». Καὶ εἰς μὲν τοὺς κανόνας ἡ ἀκροστιχὶς σύγκειται ἐξ ἑνὸς ἢ πλειόνων στίχων, εἰς δὲ τοὺς ὕμνους, οἵτινες εἶναι ἁπλούστεροι, ἡ ἀκροστιχὶς ἀποτελεῖται ἐκ μικρᾶς πεζῆς εἰδήσεως εἴτε περὶ τοῦ συγγραφέως εἴτε περὶ τοῦ θέματος τοῦ ποιήματος. Ὁ Ἁγιορείτης Νικόδημος παρατηρεῖ σχετικῶς ἐν τῷ Α΄ τόμῳ, σελ. 2: «Δύω δὲ εἶναι τὰ αἴτια, διὰ τὰ ὁποῖα γίνεται ἡ ἀκροστιχὶς εἰς τοὺς κανόνας. Ἓν μέν, διὰ νὰ δείξουν οἱ μελῳδοὶ τῶν κανόνων τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν τέχνην των· καθότι ὁ κανὼν ὁ ἔχων ἀκροστιχίδα, αὐτὸς εἶναι ἀξιολογώτερος τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ἀκολούθως περισσοτέραν δυσκολίαν προξενεῖ εἰς τὸν μελῳδόν, ὅπου τὸν συνθέτει, πάρεξ ἐκεῖνος, ὅπου δὲν ἔχει ἀκροστιχίδα.... καὶ ἄλλο, ἐπειδὴ διὰ τῆς ἀκροστιχίδος γίνεται εὐκολομνημόνευτος ὁ κανών. Ἀρκεῖ γὰρ εἰς τὸν καθ' ἕνα νὰ ἐνθυμῆται μόνον τὴν ἀκροστιχίδα τοῦ κανόνος καὶ σὺν τῇ ἀκροστιχίδι εὐθὺς εὑρίσκει καὶ τὰς ἀρχὰς ἑκάστου τροπαρίου τοῦ κανόνος».

Πρωϊμώτατα ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ποιήσει ἡ κατ' ἀλφάβητον ἀκροστιχίς, λ. χ. ἐν τῷ Παρθενίῳ ποιήματι τοῦ *Μεθοδίου*, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐξ 24 στροφῶν μετὰ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων Α—Ω. Τὸ Παρθένιον τοῦτο, ὑπομιμνῆσκον τὰ τοῦ Ἀλκμᾶνος, τοῦ Πινδάρου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαίων λυρικῶν, ὑπάρχει παρὰ Christ, Antholog. σελ. 33 καὶ ἄρχεται οὕτω:

Ἄνωθεν, παρθένοι, βοῆς ἐγερσίνεκρος ἦχος
ἦλθεν νυμφίῳ πασσυδὶ ὑπαντάνειν λευκαῖσί τε
καὶ λαμπάσιν πρὸς ἀντολάς· ἔγρεσθε πρὶν φθάσῃ μολεῖν
εἴσω θυρῶν ἄναξ.

Ἐφύμνιον:
Ἁγνεύω σοι καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα,
νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Βροτῶν πολυστένακτον ὄλβον ἐκφυγοῦσα καὶ
βίον τρυφῆς. ἔρωτα μωρόν, σαῖς ὑπ' ἀγκάλαις
ζωηφόροις ποθῶ σκέπεσθαι καὶ βλέπειν τὸ σὸν
κάλλος διηνεκῶς, μάκαρ.
κτλ. κτλ.

Ἐπίσης ἀκροστιχὶς κατ' ἀλφάβητον ἀπαντᾷ ἐν ἰαμβικῷ ποιήματι *Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ*, ἐν τῷ κανόνι τῆς ἀκολουθίας τῆς Θείας Μεταλήψεως καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐνδοξότατον ὅμως τοιοῦτον παράδειγμα παρέχει ἡμῖν ὁ *Ἀκάθιστος Ὕμνος*. Ἡ ἀλφαβητικὴ ἀκροστιχὶς εἶχε σημαντικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ποιήματος, ὁρίζουσα εἰς 24 τὸν ἀριθμὸν τῶν στροφῶν· ἐντεῦθεν δ' ἐσυνήθισαν καὶ ἄνευ τῆς ὑπὸ τῆς ἀκροστιχίδος ἐπιβαλλομένης ἀνάγκης νὰ ἐκτείνουν τὰ τοιαῦτα ποιήματα εἰς 20—30 στροφάς.

Εἰς τὰς ἀκροστιχίδας οἱ ποιηταὶ ἠδύναντο νὰ παρεμβάλλουν καὶ ἄλλα ἄσχετα γράμματα, διακόπτοντα πολλαχῶς τὸν εἱρμὸν τῆς ἐκ τῆς ἀκροστιχίδος φράσεως. Ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ π. χ. τοῦ Εὐχελαίου εὑρίσκομεν: «Καὶ ὁ κανὼν οὗ ἡ ἀκροστιχὶς Εὐχὴ ἐλαίου ψαλμὸς Ἀρσενίου»· εἰς τὰ τροπάρια δέ, τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν τὴν φράσιν ταύτην, εὑρίσκεται: ΕΥΧΗ[Σ] ΕΛ[ΕΩΟ]ΑΙΟ[Θ]ΥΨΑ[Π]ΛΜΟ[ΠΕ]Σ[ΕΞΣ]ΑΡΣΕΝΙΟΥ (Βλ. Εὐχολόγιον β΄ ἔκδ. Βενετίας, 1730, σελ. 332—334, 351).

Ἐνίοτε εἰς τὰ τροπάρια ἡ ἀκροστιχὶς χρησιμεύει πρὸς δήλωσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ ποιήσαντος. Οὕτως ἔχομεν «Θεοφάνους ὁ πρῶτος ἀγγέλων ὕμνος», «αἶνος Ρωμανοῦ», «τοῦ ταπινοῦ Ρωμανοῦ» (=ἰωτατισμός, ἀντὶ ταπεινοῦ). «τοῦ ταπινοῦ Ρωμανοῦ ψαλμὸς» ἢ «τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ αἶνος» ἢ ἔπος, ψαλμὸς οὗτος, ποίημα· ἅπαξ δὲ μόνον εὑρίσκομεν, τῇ 1ῃ Σεπτεμβρίου «Αὕτη ᾠδὴ τοῦ ἐλαχίστου Ρωμανοῦ». Ὁμοίως ἔχομεν «τοῦ ταπεινοῦ Στεφάνου». Ἡ ἀκροστιχὶς δύναται προσέτι ν' ἀποτελῇ τὸν τίτλον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ᾄσματος, ὡς λ.χ. «Εἰς Πέτρον καὶ Παῦλον», «Εἰς τὰ γενέθλια» κλπ. ἢ νὰ ἑνώνῃ τὸν τίτλον τοῦ ᾄσματος μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ποιητοῦ λ.χ. «Ἀναστασίου ἁμαρτωλοῦ ἐξομολόγησις», «Ὕμνος εἰς τὸν Θεολόγον Ρωμανοῦ».

Εἶναι πιθανὸν ἡ χρῆσις τοῦ ὀνόματος τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν ἀκροστιχίδα νὰ ἦτο ἀναγκαία, πρὸς ἐπισφράγισιν τοῦ κανονικοῦ τοῦ ὕμνου καὶ πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ὑπονοίας αἱρετικῆς προελεύσεως αὐτοῦ, ἀφ' οὗ καὶ δύο κανόνες τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου ἀπηγόρευσαν τὴν ψαλμῳδίαν ἀγνώστων ὕμνων. Καὶ ἂν ὅμως τὸ πρᾶγμα δὲν εἶχεν οὕτω, διὰ τὴν λογοτεχνικὴν τοὐλάχιστον ἱστορίαν ἡ ἀνωτέρω συνήθεια ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα, ἐφ' ὅσον ἐκ τῶν ὀνομάτων 300 μελῳδῶν τὸ ἓν τρίτον εὑρέθη διὰ τῆς ἀκροστιχίδος. Βεβαίως ἡ ὁμωνυμία διαφόρων μελῳδῶν, *Γεωργίων, Ἰωαννῶν, Θεοδώρων* γεννᾷ μεγάλην σύγχυσιν καὶ δὴ ὁσάκις οὗτοι μετριοφρόνως ἀποκρύπτουν καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομά των, περιοριζόμενοι εἴς τι ταπεινὸν ἐπίθετον, ὡς ἔπραξε π.Χ. *Θεόδωρος ὁ Στουδίτης*, χρησιμοποιῶν ὡς ἀκροστιχίδα τὰ ἑξῆς: «Τοῦ πτωχοῦ», «Τοῦ ἀσώτου», «Τοῦ τυφλόνου» ἢ ὡς ἔπραξαν 24 μελῳδοὶ τῆς Μονῆς Στουδίου, ἐπὶ τῆς εἰκονομαχίας, ἀποκρύψαντες τὰ ὀνόματά των ὑφ' ὡρισμένα γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Τὸ ὄνομα δὲ τοῦ συγγραφέως κατεστρέφετο τέλεον, ὁσάκις κατεστρέφετο καὶ ἡ ἀκροστιχὶς διὰ τῆς συντομεύσεως τῶν ἀρχαίων ὕμνων, ὡς συνέβη π.χ. ὅτε κατηργήθη τὸ Τροπολόγιον. Ἦτο δὲ τὸ Τροπολόγιον πάλαι ποτὲ συναγωγὴ ᾀσμάτων τῶν ἀκινήτων ἑορτῶν τοῦ ὅλου ἔτους, ἐγκαταλειφθὲν κατόπιν ἐντελῶς, τοῦ περιεχομένου του μεταβιβασθέντος ἠκρωτηριασμένου εἰς τὰ Τυπικά, τὰ Μηναῖα, τὸ Ὡρολόγιον καὶ τὰ λοιπὰ λειτουργικὰ βιβλία.

Ἀνάγκη νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι κατὰ τὴν παράδοσιν, τὴν Ὀκτώηχον ἐποίησεν *Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός*. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πρῶτοι βιογράφοι τούτου σιγῶσι περὶ αὐτοῦ, ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἠμφεσβητήθη τὸ τοιοῦτο καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Σάθα. Ἀλλ' ὁ Κ. Μάμουκας ἠδυνήθη ν' ἀνακαλύψῃ τὸ ὄνομα τοῦ ΙΩΑΝΝΟΥ ἐν τῇ ἀκροστιχίδι τῶν μετὰ τὰ στιχηρὰ ἀναστάσιμα παρεντιθεμένων ἐν ἑκάστῳ ἤχῳ δοξαστικῶν θεοτοκίων. Ἡ παρατήρησις δὲν εἶναι ἀβάσιμος, διότι τὸ τοῦ Ἰωάννου ὄνομα φέρουν μὲν πολλοί, ἀλλ' ἐν τῇ Ὀκτωήχῳ μόνον ὁ Δαμασκηνὸς δύναται νὰ ἐννοῆται. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἰδιαζόντως ἐπιτηδεύεται εἰς τὴν ἀκροστιχίδα, ἀσμενίζων εἰς τὰ ἐπιμοχθότατα τῶν παιγνίων, βλάπτοντα ἐνίοτε τὴν σαφήνειαν τοῦ μελῳδήματος. Ἀντὶ δὲ νὰ περιορίζηται εἰς τὴν ἁπλῆν κατὰ στροφὴν ἀκροστιχίδα, κατατάσσει τἀρχικὰ γράμματα τῶν στίχων του οὕτως, ὥστε ν' ἀποτελοῦν ταῦτα οὐχὶ ἁπλῆν φράσιν, ἀλλὰ ἡρωϊκὰ δίστιχα. Τοιοῦτον παράδειγμα παρέχει ὁ ἐξ 130 στίχων ἰαμβικὸς αὐτοῦ κανὼν εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν, οὗ ἡ πρώτη ἐκ τῶν 8 ᾠδῶν ἄρχεται:

Ἔσωσε λαὸν θαυματουργῶν δεσπότης,
Ὑγρὸν θαλάσσης κῦμα χερσώσας πάλαι.

Τούτου τὸ μετρικὸν ἀκρόστιχον δίδει τοὺς ἑξῆς στίχους:

Εὐεπίης μελέεσιν ἐφύμνια ταῦτα λιγαίνει
υἷα Θεοῦ, μερόπων εἵνεκα τικτόμενον
Ἐν χθονὶ καὶ λύοντα πολύστονα πήματα κόσμου,
Ἀλλ', ἄνα, ῥυτῆρας ῥύεο τῶνδε πόνων.

Ὁ *Ἰωάννης ὁ Εὐχαΐτης* ἢ *Μαυρόπους* (ΙΑ΄ αἰὼν) συνέθεσε κανόνα διὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὄρθρου ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, φέροντα τὴν ἀκροστιχίδα «Τρισήλιον φῶς τρεῖς ἀνῆψεν ἡλίους». Κατανυκτικὸς κανὼν τοῦ *Ἰωσὴφ* φέρει ἀκρόστιχον «Τῶν πταισμάτων μου τὸν ῥύπον πλῦνον, Λόγε Ἰωσήφ». Μεταξὺ δὲ τῶν ποιητῶν, οἵτινες ἐχρησιμοποίησαν ἱκανῶς τὴν ἀκροστιχίδα καταλέγεται καὶ *Κοσμᾶς ὁ ἐξ Ἱεροσολύμων*, τοῦ ὁποίου οἱ 13 ὕμνοι φέρουν τὰς ἑξῆς ἀκροστιχίδας:

Χριστὸς βροτωθείς, ἦν ὅπερ Θεὸς μένῃ.
Βάπτισμα ῥύψις γηγενῶν ἁμαρτάδος.
Τῇ δευτέρᾳ —
Τρίτῃ τε —
Τετράδι ψαλῶ.
Τῇ μακρᾷ Πέμπτῃ μακρὸν ὕμνον ἐξᾴδω.
Προσάββατόν τε.
Σάββατον μέλπω μέγα.
Πεντηκοστὴν ἑορτάζωμεν.
Χριστὸς ἐνὶ σκοπιῇ σέλας ἄπλετον εἴδεος ἧκε.
Ὡσαννά, Χριστὸς εὐλογημένος Θεός.
Σταυρῷ πεποιθὼς ὕμνον ἐξερεύγομαι.
Χριστὸν γεγηθὼς πρέσβυς ἀγκαλίζεται.

Καὶ ἡ λατινικὴ γλῶσσα ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν μετ' ἀκροστιχίδος. Ἀναφέρομεν τὸν ὑπὸ τῆς ῥωμαϊκῆς λειτουργίας υἱοθετηθέντα ὕμνον τοῦ *Σεδουλίου* (Sedulius) «A solis ortus cardine», οὗτινος αἱ στροφαὶ ἄρχονται διὰ γραμμάτων ἀκολουθούντων τὴν τάξιν τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου.

Εἰς τὴν ἄλλην λογοτεχνίαν.—Ἡ χρῆσις τῆς ἀκροστιχίδος, κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς ἰδίᾳ χρόνους, εἶχεν εὐρέως ἐπικρατήσει καὶ ἐν τῇ μὴ λειτουργικῇ ποιήσει, καθὼς καὶ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ. Λίαν ἐνδιαφέρον εἶδος ἀρχαίου θρησκευτικοῦ ὕμνου

Digitized by Google

μετ' ἀλφαβητικῆς ἀκροστιχίδος περιέσωσεν ἡμῖν **πάπυρος** ἀγορασθεὶς πρὸ ἐτῶν ἐν Αἰγύπτῳ, περιλαμβανόμενος δὲ σήμερον εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ λόρδου Amherst, ἐν Didlington-Hall (Norfolk). Ὁ ὕμνος οὗτος συνίσταται ἐξ 25 στίχων, ὧν ἕκαστος σύγκειται ἐκ τριῶν μελῶν· τὸ δὲ μέτρον αὐτοῦ τηροῦν τὸ σχῆμα ◡◡ —◡◡—◡◡ ◡—ἀκολουθεῖ ὁτὲ μὲν τὸν προσῳδιακόν, ὁτὲ δὲ τὸν τονικὸν ρυθμόν. Ἀνάγεται εἰς τὸ τέλος περίπου τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος, ἡ δὲ παλαιογραφία ἀνήκει εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος. Ἀντιγράφονται ἐνταῦθα στίχοι τινὲς μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν ὑπὸ εἰδικῶν γενομένων διορθώσεων καὶ συμπληρώσεων τοῦ ἱκανῶς ἐφθαρμένου κειμένου:

[Α...]...υν θ[εό]ν......Ἀθάνατ[υ—υυ—Ἀθά]νατον ζωὴν ἵνα [λάβῃς.
Βαρὺν θεσμὸν ἔφυγες ἀνόμου Βα υ—υυ—υυ—Θυυ—αὐτὸν [πρὸς ἀγάπην.
Γάμον ἤλυθες βασιλῆος. Γαμυν κ υυ—υυ—Γυυ—ἵνα μή σ' [ἀφανίσῃς.
Δυσὶ ῥήμασι μηκέτι λάλει, Δίχα τῶν [illegible] —υυ—υυ—υυ—υυ [ολας.
Ερχονται τινες προβατίνοις Ἐν σχήμασιν [illegible] λ[ύκοι [Ε [illegible] μακρόθεν.

Παράδειγμα ἐπίσης παλαιὸν **παρέχει** τὸ *«Κάτοπτρον ἡγεμόνος»* τοῦ *Ἀγαπητοῦ*, **διακόνου** ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁγίᾳ Σοφίᾳ **καὶ** διδασκάλου, κατά τινα μὴ βεβαιουμένην παράδοσιν, τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ. Ὁ παραινετικὸς οὗτος λόγος, δι' οὗ ὁ Ἀγαπητὸς προσεφώνησε τὸν Ἰουστινιανὸν κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησίν του, ἀποτελεῖται ἐξ 72 κεφαλαίων, τὰ ὁποῖα, περιλαμβάνοντα ἕκαστον ἀνὰ 1--10 σειράς, συνδέονται **διὰ** τῆς ἑξῆς ἀκροστιχίδος: **«Τῷ θειοτάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ ἡμῶν Ἰουστινιανῷ Ἀγαπητὸς ὁ ἐλάχιστος διάκονος».** Ἐχρησίμευσε δὲ καὶ ὡς διδακτικὸν δοκίμιον ἐν τοῖς σχολείοις, ἐκδοθεὶς πολλάκις εἰς πλεῖστα χειρόγραφα, οἷον εἰκοσάκις περίπου μόνον κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ὡσαύτως τὰ 18 βιβλία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ *Νικηφόρου Καλλίστου Ξανθοπούλου* φέρουν ἀκροστιχίδα **«Νικηφόρου Καλλίστου»**, ἧς ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ συγγραφεύς, ἵνα, ὡς αὐτὸς λέγει, προστατεύσῃ τὸ βιβλίον του ἀπὸ ἀναμείξεως πρὸς ἀλλότρια συγγράμματα. Ἐντελῶς μεμονωμέναι εἶναι ἀκροστιχίδες τινὲς πολεμικοῦ χαρακτῆρος, οἷα εἶναι **«Τοῖς εἰκονοκλάσταις οὐαί»** (ἐν κώδικι πατμιακῷ 213, φύλ. 15). Ἄλλη παραινετικὴ πραγματεία, ἀποδιδομένη εἰς τὸν αὐτοκράτορα *Βασίλειον Α' τὸν Μακεδόνα*, ἀλλ' ἴσως ἀνήκουσα εἴς τινα τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὸν λογίων, διαιρεῖται καθ' ὕλην εἰς 66 παραγράφους, συνδεομένας διὰ τῆς ἀκροστιχίδος: **«Βασίλειος ἐν Χριστῷ βασιλεὺς Ρωμαίων Λέοντι τῷ πεποθημένῳ υἱῷ καὶ συμβασιλεῖ».** Ὁ αὐτοκράτωρ ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ παρέχει συμβουλὰς περὶ ἠθικῆς καὶ θρησκείας εἰς τὸν υἱόν του Λέοντα τὸν ΣΤ', τὸν ἐπικληθέντα Σοφόν. Τοῦ τελευταίου τούτου μαθητὴς ὑπῆρξε *Κωνσταντῖνος ὁ Σικελὸς ἢ Σικελιώτης*, γενόμενος ἐκ τῶν περὶ τὸν αὐτοκράτορα σοφῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἔγραφον ἐνίοτε καὶ ποιητικὰ δοκίμια, ἵνα μιμηθοῦν καὶ περιποιηθοῦν ἅμα τὸν ἡγεμόνα των. Ὁ Σικελός, ἐκτὸς τῶν ἀνακρεοντείων μέτρων, μετεχειρίσθη καὶ τὴν κατ' ἀλφάβητον ἀκροστιχίδα. Ὁ δὲ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας *Ἰωάννης ὁ Κυριώτης* ἢ *Γεωμέτρης* ἔγραψε μεγάλης ἀξίας ποιήματα, ἐν οἷς καὶ 4 μεγάλους ὕμνους ἢ χαιρετισμοὺς πρὸς τὴν Θεομήτορα· πρὸς τούτοις συνάπτεται καὶ ἀλφαβητικὸς ἐν ἑξαμέτροις ὕμνος πρὸς τὴν Μαριάμ, οὗ ἕκαστος στίχος περιλαμβάνει τολμηρότατα ἐπίθετα, ἀρχόμενα πάντα ἐκ τοῦ αὐτοῦ γράμματος· λ. χ.

Ἄσπορον, ἁγνοτάτην, ἄχραντον, ἀνακτοτόκειον,
Βασιλίδα, βασιληγενέα, βασιληγενέτειραν, κλπ.

Ἐν κώδικι λαυρεντιανῷ τοῦ Ἁγίου Μάρκου 307 τοῦ ΙΔ' αἰῶνος (ἐν φύλλῳ 229ᵛ) κεῖται ἐγκώμιον εἰς ἰαμβικοὺς στίχους, ἀπευθυνόμενον πάντως πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Λέσβου Ἀλέξανδρον. Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως τοῦ ἐγκωμίου τούτου, ἀγνώστου ἄλλοθεν, φαίνεται ἐν τῇ ἀκροστιχίδι τοῦ ποιήματος: **«Ὑμνῶ κἀγὼ τὸν μέγαν ἱεράρχην Μιχαὴλ Μηλίτζης».**

Ἀξιοσημείωτον εἶναι καὶ τὸ ὑπὸ Κ. Σάθα ἐκδοθὲν τῷ 1876 σκαιὸν καὶ ἄσεμνον ποίημα τοῦ περιωνύμου πρωθυπουργοῦ, τοῦ καὶ κληθέντος «ὑπάτου τῶν φιλοσόφων» *Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ* (1018—1079). Οὗτος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου (1055), γενόμενος μοναχὸς μετὰ τοῦ φίλου του Ξιφιλίνου ἐν τῇ ἐν Ὀλύμπῳ τῆς Βιθυνίας, παρὰ τὴν Προῦσαν, μονῇ, καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν αὐστηρότητα τοῦ ἀσκητικοῦ βίου, ἐγκατέλιπε ταύτην, χλευασθεὶς διὰ τοῦτο δι' ἐπιγράμματος ὑπό τινος Ἰακώβου μοναχοῦ. Ὁ Ψελλὸς ἀπήντησε τότε διὰ τοῦ εἰρημένου ποιήματος, ὅπερ, μετὰ τῆς ἀκροστιχίδος **«Μέθυσον Ἰάκωβον εὐρύθμως ᾄδω, Κώνστας· ἦχος πλάγιος δ', Ἁρματηλάτην»**, ἔχει λάβει τὸν τύπον ἐκκλησιαστικοῦ ᾄσματος.

Καὶ τὰ πολυάριθμα παίγνια τοῦ *κατανυκτικοῦ ἀλφαβήτου*, παρ' ὅλην αὐτῶν τὴν ἐπιτήδευσιν, ἦσαν πολὺ δημοτικά. Ὁ ἀρχαιότατος καὶ ἁπλούστατος αὐτῶν τύπος ἀποτελεῖται ἐξ 24 (Α—Ω) τριμέτρων. Ἀλλὰ τὸν τρίμετρον βραδύτερον ἀντικατέστησαν ὁ πολιτικὸς στίχος ἢ ἐνίοτε καὶ ὁ ἀνακρεόντειος, ἐν ᾧ τὸν μονήρη ἀκροστιχικὸν στίχον ἀντικατέστησε δίστιχον ἢ ὁλόκληρος στροφή. Ἡ ἐπιτήδευσις ἐγίνετο ἐνταῦθα ἔτι μείζων, ὁσάκις εἰς τὰ ἐκ στροφῶν συγκείμενα ποιήματα ἤρχιζε διὰ τοῦ οἰκείου γράμματος οὐ μόνον ὁ πρῶτος, ἀλλὰ καὶ ὁ δεύτερος καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ τρίτος στίχος (διπλῆ καὶ τριπλῆ ἀκροστιχίς). Πλείστους ὅσους ὀνομάζουν τὰ χειρόγραφα συγγραφεῖς ψυχωφελῶν κατανυκτικῶν ἀλφαβήτων (Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, Νεῖλον ἢ Ἠλίαν τὸν Σύγκελλον, Ἰγνάτιον τὸν διάκονον, Συμεὼν τὸν μεταφραστήν, Νικηφόρον τὸν Οὐρανόν, Μακάριον τὸν Καλωρίτην κλπ.). Παρατίθενται ἀρχαί τινες ἐμμέτρου ἀλφαβήτου παραινετικοῦ περιεχομένου:

Ἀρχὴν ἁπάντων καὶ τέλος ποιοῦ Θεόν.
Ἀρχὴ σωτηρίας, ἡ ἑαυτοῦ κατάγνωσις.
Ἀπὸ βλεφάρων δάκρυα, ἀπὸ καρδίας πόνους.
Ἄναρχος ἀρχή, παντὸς αἰτία, Θεός.
Ἄνθρωπε, πάσχεις καὶ θαρρεῖς τὸν κόσμον νὰ κερδαίνῃς.
Ἄνθρωπε, τὴν κλίνην σου ὡς τάφον βλέπε.
Ἀγάπα πρῶτον τὸν Θεόν, δεύτερον τὸν ἐχθρόν σου,
Βιβλία διάβαζε πολλά, ὅτι πολὺ καλόν σου.

Ἀξιόλογον κατὰ τὴν μορφὴν κατανυκτικὸν ποίημα ἔγραψε καὶ *Φιλόθεος ὁ Κόκκινος*, ὁ πατριαρχεύσας ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1353—1375. Τὸ ποίημα τοῦτο σύγκειται ἐκ μακροῦ διαλόγου μεταξὺ Χριστοῦ καὶ Θεοτόκου καὶ ἐξ ἄλλου βραχυτέρου μεταξὺ Θεοτόκου καὶ ἑνὸς διακονοῦντος. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου ἀκροστιχὶς εἶναι τὸ ἀλφάβητον ἀνάστροφον (Ω—Α), ἐπαναλαμβανομένου τοῦ γράμματος ἐντὸς τῆς στροφῆς ἅπαξ ἔτι (διπλῆ ἀκροστιχίς), τοῦ δὲ δευτέρου διαλόγου ἀκροστιχὶς εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως: **«Φιλοθέου»**.

Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἑσπερίᾳ οὐδαμῶς καθυστέρησεν ἡ χρῆσις τῆς ἀκροστιχίδος κατά τε τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους, τὸν μεσαίωνα καὶ τὴν Ἀναγέννησιν. Μεγάλως δ' ἐξετιμήθη ἐνιαχοῦ, καλλιεργηθεῖσα μέχρις ὑπερβολῆς, εἰ καὶ πολλάκις τὰ ἀκροστιχικὰ κατασκευάσματα ἦσαν ἐντελῶς παιδαριώδη. Ἀναφέρομεν μεταξὺ τῶν ἀξιολογωτέρων τὸν ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ κατ' ἀλφάβητον ὕμνον τοῦ *Ἁγίου Αὐγουστίνου*, ὃν συνέθεσεν οὗτος τῷ 393, προτιθέμενος νὰ καταστήσῃ γνωστὴν τὴν ὑπόθεσιν τῶν σχισματικῶν Δονατιστῶν καὶ εἰς τὸν κατώτατον ὄχλον καὶ γενικῶς εἰς τοὺς ἀπείρους, διὰ τοῦ ᾄσματος δὲ νὰ ἐντυπώσῃ ταύτην εἰς τὴν μνήμην των, ἀλλὰ δὲν προυχώρησε πέραν τοῦ γράμματος V. Εἰς λατινικὴν γλῶσσαν ἐπίσης ἔγραψαν ἀκροστιχικὰς συνθέσεις, ἐκτὸς ἄλλων, καὶ ὁ νεολατῖνος ποιητὴς *Φορτουνᾶτος* (Fortunatus, 530—609), ἐπίσκοπος Ποατιέ, ὡς καὶ ὁ *Ραβᾶνος Μαῦρος* (Rabanus Maurus, 776—856), ἀρχιεπίσκοπος Μαγεντίας. Οὗτοι, ἐκτὸς τοῦ ἀλφαβητικοῦ ὕμνου «Agnoscat omne saeculum», ὃν συνέθεσεν ὁ πρῶτος, ἐνησχολήθησαν ἰδίως εἰς τὰς λεγομένας *«συμβολικὰς ποιήσεις»*, αἵτινες ἦσαν συνθέσεις ποικιλοτρόπως διασταυρουμένων ἀκροστιχίδων, γραφομένων ἐνίοτε διὰ δύο χρωμάτων. Ὁ δὲ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἀκμάσας *Μάρκος Δεφαράρας* ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ τῆς Σωσάννης» καὶ ἐν τοῖς «Λόγοις διδακτικοῖς πατρὸς πρὸς υἱὸν» ἔχει δηλώσει τὸ ὄνομά του ὡς ποιητοῦ διὰ τῶν ἀρχικῶν στοιχείων ἑκάστου διστίχου. Ὁ Ἄγγλος *Ι. Ντέβις* (John Davies, 1570-1626) ἔγραψεν 26 κομψοὺς ὄντως «Ὕμνους εἰς τὴν Ἀστραίαν», φέροντας πάντας ὡς ἀκρόστιχον τὰς λέξεις «Elizabetha Regina». Ἡ δὲ *Μαίρη Φέϊτζ* (Mary Fage), εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς «Fame's Roule» (1637), ἀπηθανάτισε 420 προσωπικότητας τῆς ἐποχῆς της εἰς ἀκροστιχικοὺς στίχους θαυμασίας ἐπεξεργασίας καὶ ἐπιμόχθων συνδυασμῶν. Περὶ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' πολλαὶ ἀκροστιχίδες ἐξυμνητικαὶ ἐποιήθησαν. Παραθέτομεν μίαν τῶν ἀκροστιχίδων τούτων, ἔργον ἀγνώστου ποιητοῦ, ἔχοντος πλειότερον πνεῦμα καὶ ὀλιγώτερα λουδοβίκεια ἐν τῷ θυλακίῳ του:

Louis est un héros sans peur et sans reproche;
On désire le voir. Aussitôt qu'on l'approche,
Un sentiment d'amour enflamme tous les coeurs;
Il ne trouve chez nous que des adorateurs.
Son image est partout, excepté dans ma poche.

Τέλος ἀναφέρομεν ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ὁ G. Zoëga, τῷ 1810, μεταξὺ τῶν ἀποσπασμάτων ἐκ τῶν «Codices memphitici» τῆς Βοργιανῆς Βιβλιοθήκης, ἐδημοσίευσε καὶ δύο ἀκροστιχίδας κοπτικάς.

Δημώδης ἑλληνικὴ ποίησις.—Ἡ ἀκροστιχὶς εἰσήχθη καὶ εἰς τὴν δημώδη ἑλληνικὴν ποίησιν, ἀπαντῶσα π. χ. εἰς τὴν ἐπὶ τὸ δημωδέστερον διασκευὴν τῶν ὁμηρικῶν ῥαψῳδιῶν, τὴν γενομένην ὑπὸ *Κωσταντίνου τοῦ Ἑρμονιακοῦ*. Ὁ ἄγνωστος ἄλλοθεν στιχουργὸς οὗτος, λαβὼν τὴν περὶ διασκευῆς ἐντολὴν παρὰ τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Ἰωάννου Β' Κομνηνοῦ Ἀγγέλου Δούκα (1323—1335) ἐξετέλεσε ταύτην, διανείμας τοὺς 8779 ὀκτασυλλάβους ἀνομοιοκαταλήκτους τροχαϊκοὺς στίχους εἰς 24 ῥαψῳδίας, ὧν ἑκάστης τὴν ἀρχὴν ἐκόσμησε καὶ δι' ἀλφαβητικῆς ἀκροστιχίδος (Α—Ω). Ἀκροστιχίδας περιέχουν καὶ τὰ πλημμελῶς ὑπὸ Βάγνερ λεγόμενα *«Ροδιακὰ ἐρωτικὰ ᾄσματα»* ἐν χειρογράφῳ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος (Addit. mss τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου ἀρ. 8241). Ἡ συλλογὴ αὕτη, καίπερ πολλαχοῦ ἐφθαρμένη, ἐμφανίζει τὰ ἴχνη διαφόρων ὁμάδων ᾀσμάτων· οὕτως ἡ ἀρχὴ σύγκειται ἐξ 11 ᾀσμάτων διατεταγμένων ἀκροστιχικῶς (Α—Μ), τὰ ὁποῖα ἐψάλλοντο ἀμοιβαδὸν ὑπὸ νέου καὶ νεάνιδος καὶ θὰ συνεπλήρουν προφανῶς ὁλόκληρον τὴν ὁμάδα μέχρι τοῦ Ω· ἀκολουθεῖ δ' ὁμὰς ἐκ 15 διστίχων μετ' ἀλφαβητικῆς ἀκροστιχίδος, ἀνδρὸς παράπονα, ὧν κατόπιν ἔρχονται ἀφήγησις καὶ ἐρωτικὰ ᾄσματα. Ἀλφαβητάριόν τι σωθὲν ἐν χειρογράφῳ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ἀποτελεῖ γνήσιον ἀρχαῖον ἑλληνικὸν δημοτικὸν ᾆσμα, ἔχον ὡς ἑξῆς:

Ἄλφα. Ἀρχηγὸς τῶν ἁπάντων.
Βῆτα. Βασιλεύει Κύριος.
Γάμμα. Γεννᾶται ὁ Χριστός.
Δέλτα. Διὰ λόγου θεϊκοῦ.
Ἔψιλον. Ἔρχεται ἐπὶ τῆς γῆς.
Ζῆτα. Ζωὴν φέρει τῷ κόσμῳ.
Ἦτα. Ἥλιος ἔρχεται καὶ σελήνη.
Θῆτα. Θεὸν προσκυνοῦμεν.

Τὸ ἀλφάβητον ἀτυχῶς τελευτᾷ ἐνταῦθα. Παρόμοιον βραχύστιχον ἀλφαβητάριον παραδίδεται ἡμῖν καὶ ὑπὸ τοῦ βιενναίου ἑλληνικοῦ θεολογικοῦ κώδικος 244, τοῦ ὁποίου παραλλαγή τις ἐδημοσιεύθη τῷ 1889 ὑπὸ τοῦ Καρυστινάκη ἐν τῇ «Ἑστίᾳ» ἀρ. 693, σελ. 335 κέ.). Ἡ παραλλαγὴ αὕτη, ᾀδομένη ἐν Ἄνδρῳ κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῆς Διακαινησίμου, ἄρχεται ἀπαραλλάκτως ὡς τὸ κείμενον τοῦ βιενναίου κώδικος:

Ἀρχὴ τοῦ κόσμου.
Βασιλεὺς ἔρχεται.
Γεννᾶται ὁ Χριστός.
Δύο ἄγγελοι τὸ χαῖρε.
Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς.
Ζήτει τὸν Ἰουδαῖον.
Ἦτον ὡς ἀθάνατος.... κ.λ.π.

Δύο παραλλαγαὶ τοῦ αὐτοῦ ἀλφαβήτου ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἐν τῷ Δ' τόμῳ (1912—1913) τῆς *«Λαογραφίας»*, Δελτίου τῆς Ἑλλην. Λαογραφ. Ἑταιρίας, ἡ μὲν ὑπὸ Δ. Λουκοπούλου ἐν τῷ κεφαλαίῳ «Σύμμεικτα αἰτωλικὰ λαογραφικά», ἡ δὲ ὑπὸ Θ. Ι. Ἀθανασοπούλου (ἐν σελ. 705—706), ὡς ἀπηγγέλλετο αὕτη ὑπὸ πολλῶν μαθητῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου Ἁγ. Νικολάου Τανίας.

Ὑπάρχουν καὶ *«Ἐρωτικοὶ ἀλφάβητοι»*, ὧν ὡς παράδειγμα παρατίθενται εὐάριθμα τροχαϊκὰ δίστιχα, πολὺ γνωστὰ εἰς τὸν λαόν:

Ἄλφα, θέλω ν' ἀρχινήσω,
κόρη μου, νὰ σ' ἱστορήσω.
Βῆτα, βέβαια σοῦ λέγω,
πῶς γιὰ νὰ σὲ πάρω θέλω.
Γάμμα, γίνομαι κομμάτια
γιὰ τὰ δυό σου μαῦρα μάτια
Δέλτα, δὲ σοῦ φανερώνω
τῆς καρδούλας μου τὸν πόνο.
Ἔψιλόν μου κυπαρίσσι,
ποιὸς τὴν εἶδε τέτοια κρίση.
Ζῆτα, ζώνομαι τὰ φίδια
γιὰ τὰ δυό σου μαῦρα φρύδια.
Ω τὸ μέγα τελειώνει,
ἂς λαλήσει κι' ἄλλο ἀηδόνι.

Νεώτεροι χρόνοι.—Ἡ ἀκροστιχὶς καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀπετέλεσε τὸ ἐντρύφημα πολλῶν στιχουργῶν, ἐφιεμένων νὰ ἐπιδείξουν ἰδιάζουσαν στιχουργικὴν δεινότητα ἢ ὁπωσδήποτε ἐπιθυμούντων νὰ δηλώσουν καὶ ν' ἀπαθανατίσουν τὸ ὄνομα προσφιλοῦς των προσώπου εἰς ἐρωτικὰ ἢ ἄλλα ἐπιγράμματα κλπ. Εἰς τὸν «Autographe» (Paris, 1863) ἐδημοσιεύθη ἐπιστολὴ τοῦ Γράκχου Μπαμπέφ, ὅστις, αἰχμάλωτος ὤν, γράφει πρὸς τὴν σύζυγόν του μὲ ἀκροστιχίδα ἅμα καὶ τελέστιχον. Εἰ καὶ γνωρίζομεν πάντες, ὅτι πολὺ δυσκόλως καὶ πολὺ σπανίως ἡ ἀθανασία προσμειδιᾷ ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, καὶ δὴ ὅταν ταῦτα εἶναι λογοτεχνικά, δὲν δυνάμεθα ἐν τούτοις ν' ἀρνηθῶμεν, ὅτι τινὰ τῶν ἀκροστιχικῶν ποιημάτων τῶν νεωτέρων χρόνων ἔσχον ἱκανὴν ἐπιτυχίαν. Ἐπὶ παραδείγματι ὁ Ἀμερικανὸς συγγραφεὺς τῶν «Φανταστικῶν Διηγημάτων» *Ἔδγαρ Ἄλλαν Πὼ* (Edgard Allan Poe, 1809—1849) ἔγραψε δύο ἀρκούντως ἐπιτυχεῖς ἀκροστιχίδας, ὧν τὴν ἑτέραν ἐπὶ τοῦ ὀνόματος *«Frances Sargent Osgood»*. Ἐν ἀντιθέσει ὅμως πρὸς τοιούτους τῶν Μουσῶν εὐνοουμένους, ἀτυχέστατος ὑπῆρξεν ὁ ἄγνωστος ἐκεῖνος δημιουργὸς τῆς ἀκροστιχίδος «ΣΟΦΙΤΖΑ», τῆς περιλαμβανομένης εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 27 κώδικα τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Τὸν κώδικα τοῦτον ἐρευνήσαντες, εὕρομεν συλλογὴν ὄντως ἀνουσίων κατασκευασμάτων στιχοπλόκων ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ ΙΗ' αἰῶνος τελευτῶντος καὶ τοῦ ΙΘ' ἀρχομένου. Ἡ παράθεσις ἑνὸς διστίχου ἐκ τοῦ ἀκροστιχικοῦ τούτου γυμνάσματος θὰ εἶναι ἱκανὴ νὰ πείσῃ περὶ τοῦ ποιοῦ αὐτοῦ πάντας, καὶ τοὺς μικρὰν μόνον ἔχοντας σχέσιν πρὸς τὴν αἰσθητικήν.

Τέρας (!) εἶσαι τῶν δρώντων καὶ τῆς καλλονῆς πηγή,
ἄλλην εὔμορφην δὲν εἶδα σὰν κ' ἐσένα εἰς τὴν γῆ.

Ὁ ποιητὴς ἐχρειάσθη διὰ τὴν ἀκροστιχίδα του τὸ γράμμα Τ καὶ εὗρε τὴν λέξιν Τέρας, ἵνα ἐξυμνήσῃ τὸ κάλλος τῆς ἐρωμένης του.

Παρόμοια στιχουργικὰ παίγνια, πρὸ τεσσαρακονταετίας ἐν εὐρυτέρᾳ χρήσει ὄντα, ἰδίως εἰς τὰ «Λευκώματα» ἱκανὰ παρήγαγεν ἡ νεοελληνικὴ ποίησις. Ἐν τῷ *Ἐθνικῷ Ἡμερολογίῳ* Σκόκου τοῦ ἔτους 1896 (σελ. 352) ἀναγινώσκομεν στιχούργημα πατρὸς πρὸς κόρην, τοῦ ὁποίου καὶ αἱ 4 στροφαί, μὲ τὴν ποιητικὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης

Digitized by Google

φέρουν ὡς ἀκρόστιχον καὶ ὡς τελέστιχον τὸ ὄνομα «ΑΝΝΑ». Ἰδοὺ ἡ πρώτη αὐτοῦ στροφή:

Αγνή μου κόρη, εὔλαλος, ἀγγελική καρδιΑ
Νὰ ζήσῃς βίον εὔχομαι τρισόλβιον, γλυκύΝ
Να ἔχῃς τὸ βιβλίον σου τροφὴν πνευματικήΝ
Ασχόλημά σου δ' ἄνετον τὰ ῥόδα καὶ τὰ ἴΑ

Παρομοίαν ἀκροστιχίδα ἔχει καὶ ἡ γαλλικὴ γλῶσσα

Amour parfait dans mon coeur imprimA
Nom très heureux d'une que j'aime bieN
Non, non, jamais cet amoureux lieN
Autre que mort défaire ne pourrA

Ἱστορικὴ ὄντως θὰ παραμείνῃ, ἅτε συνδεθεῖσα μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐξελίξεως τῆς δημοτικῆς ἡμῶν γλώσσης, καί τις ἀκροστιχὶς τοῦ ἀποθανόντος συγγραφέως καὶ ποιητοῦ Πολυβίου Δημητρακοπούλου, ὁ ὁποῖος σκληρότατα ὁμολογουμένως ἐσατύρισεν ὑπερβολικάς τινας ἀκρότητας τῆς γλώσσης. Ἀρχομένου τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1904 ὁ Δημητρακόπουλος εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὸ περιοδικὸν «*Νουμᾶν*» μὲ τὸ ψευδώνυμον *Ἀβγερινὸς* στιχούργημά τι, ἄνευ νοήματος καὶ ἀλληλουχίας, σημειώσας ὅμως, ὅτι τοῦτο εἶχε δῆθεν μεταγλωττισθῆ ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸν μέγαν Ἰάπωνα ποιητὴν *Συὲρ Ὑόκο* (=ἀναγραμματισμὸς τῶν λέξεων *ὁ κουρεύς*). Ὁ «Νουμᾶς» ἐν ἀφελείᾳ ἐδημοσίευσε τὸ ἐξάμβλωμα ἐκεῖνο· τὴν δ' ἐπομένην ὁ δράστης Δημητρακόπουλος διὰ τῆς ἐφημερίδος «Ἐμπρὸς» μετὰ περισσοῦ σαρκασμοῦ ἀπεκάλυπτεν οἵαν εἶχε στήσει παγίδα, καθόσον ἐν ἀκροστίχῳ τοῦ ἰαπωνικοῦ δῆθεν ποιήματος ἀνεγινώσκετο: «*Ὢ! τῆς μαλλιαρῆς παραφροσύνης σας*». Ἀλλ' εἰς παρομοίαν παγίδα ἐνέπεσεν ὁ «Νουμᾶς» καὶ διὰ δευτέραν φορὰν βραδύτερον, μετὰ διετίαν ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἀτυχήματός του.

Εἰς τὰς ἀκροστιχίδας ὑπάγονται καὶ τὰ **ἀκρολέξια**, τὰ ὁποῖα εἶναι λέξεις ἢ φράσεις, ὧν τὰ γράμματα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἀρχῆς ἢ τοῦ μέσου ἢ τοῦ τέλους σειρᾶς λέξεων.

Ἀκρολέξιον ἀξιόλογον, διὰ τὴν πολιτικὴν ἰδίως ἱστορίαν τῆς Ἰταλίας, δέον νὰ θεωρηθῇ τὸ περὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰταλοῦ μουσουργοῦ VERDI σχηματισθέν. Ἡ ἀνακραυγὴ «*Evviva Verdi*», τὴν ὁποίαν ὡς γενικὸν σύνθημα εἶχον οἱ ἐπαναστάται μικρὸν πρὸ τοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς ἰταλικῆς ἀνεξαρτησίας, δὲν ἦτο ἡ συγκεκαλυμμένη ἐπευφημία ὑπὲρ τοῦ μετέπειτα βασιλέως αὐτῶν Βίκτωρος Ἐμμανουήλ· διότι τὰ 5 γράμματα τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπιφανοῦς μουσικοσυνθέτου ἦσαν καὶ ἀρχικὰ γράμματα τῶν 5 λέξεων τῆς φράσεως «*Vittorio Emmanuele Re d' Italia*».

Γνωστότατα εἶναι σήμερον καὶ ἐν παγκοσμίῳ χρήσει, ὡς ἐκ τῆς συντομίας ἣν παρέχουν κατὰ τὴν γραφήν, τὰ ἄλλα ἀκρολέξια ἐκεῖνα, τὰ δηλοῦντα βραχυλογικῶς καὶ μονολεκτικῶς ὀνόματα ἢ τίτλους ἑταιριῶν, σωματείων, καταστημάτων, ἐπιχειρήσεων, περιοδικῶν κλπ. καὶ σχηματιζόμενα ἐκ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων πολυσυνθετωτέρων ἄλλων τίτλων. Τίς π.χ. ἀγνοεῖ τὸ ἀκρολέξιον «ΣΠΑΠ» (=Σιδηρόδρομος Πειραιῶς-Ἀθηνῶν-Πελοποννήσου); Ἢ τίς δὲν συναντᾷ καθ' ἑκάστην ἀνὰ πᾶν βῆμα παρόμοια ἀκρολέξια, οἷα τὸ «ΑΟΔΟ» (=Ἀπὸ ὅλα δι' ὅλους) κλπ.; Ἀλλ' ἡ προσπάθεια πρὸς κατασκευὴν τοιούτων ἀκρολεξίων ἔφθασεν ὁμολογουμένως μέχρις ὑπερβολῆς καὶ καταχρήσεως, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου καὶ ἐντεῦθεν.

Εἰς τὴν ἐν Κρήτῃ μονὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἱδρυθεῖσαν τῷ 1634 ὑπὸ τῶν Ἐνετοκρητῶν ἀδελφῶν Ζαγκαρόλων Λαυρεντίου καὶ Ἱερεμίου μεταξὺ ἄλλων ἐπιγραφῶν ἐκτάκτως ἐνδιαφερουσῶν, ὑπάρχει καί τις ὑπεράνω τῆς εἰσόδου τῆς ἐκκλησίας ἀληθῶς γριφώδης, ἔχουσα οὕτω: ΒΓΥΘΤΠ. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη θεωρεῖται ὑπό τινων ὡς ἀκρολέξιον τῆς φράσεως: «Βάθος Γνώσεως Ὕψιστον Θεοῦ Τρισυποστάτου Προσκυνουμένου». Ἀλλ' ὑπ' ἄλλων ἀναγινώσκεται: «Βαῖνε Γήινε Ὕμνησον Θεὸν Τρισυπόστατον Παντοκράτορα».

Τέλος τὸ ἀκρολέξιον ἐφηρμόσθη καὶ ἐν τῇ κατασκευῇ διαφόρων πνευματικῶν *ἀσκήσεων* καὶ *παιγνίων*, πολὺ διαδεδομένων ἰδίως εἰς τὰ παιδικὰ περιοδικά, ἐν οἷς καὶ διαγωνισμοὶ προκηρύσσονται διὰ τὴν ἐπίλυσιν ὅσον τὸ δυνατὸν μείζονος ἀριθμοῦ τοιούτων προβλημάτων. Τοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χρησιμεύσαντος ἀκρολεξίου ἐπενοήθησαν πλεῖσται ὅσαι ποικιλίαι καὶ συνδυασμοί. Ἐντεῦθεν ὑπάρχουν ἀκρολέξια *ἁπλᾶ, διπλᾶ, τριπλᾶ, συλλαβικά, κλιμακωτὰ* κλπ. Παρατίθενται παραδείγματά τινα:

Α) Τὰ ἀρχικὰ γράμματα τῶν κάτωθι ζητουμένων λέξεων ἀποτελοῦν τὸ ὄνομα θεᾶς: 1) Φυτόν· 2) Χώρα· 3) Οὐράνιον σῶμα· 4) Ρωμαῖος Αὐτοκράτωρ· 5) Ὄρος τῆς Βαλκανικῆς.

Α Ζ Ο Λ Α
Θ Ρ Α Κ Η
Η Λ Ι Ο Σ
Ν Ε Ρ Ω Ν
Α Ι Μ Ο Σ
(Λύσις: **ΑΘΗΝΑ**)

Β) Τὰ ἀρχικὰ γράμματα τῶν κάτωθι ζητουμένων λέξεων ἀποτελοῦν τὸ ὄνομα μέλους τοῦ σώματος, τὰ δὲ τελικὰ τὸ ὄνομα ἑλληνικῆς θεᾶς: 1) Ἐλάττωμα· 2) Ὑγρόν· 3) Ὄρος.

Ο Ρ Γ Η
Υ Δ Ω Ρ
Σ Ι Ν Α
(Λύσις: **ΟΥΣ—ΗΡΑ**)

Γ) Τῶν κάτωθι ζητουμένων 4 λέξεων τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα θὰ καταλάβουν τοὺς ἀστερίσκους, νὰ σχηματίσουν τὸ ὄνομα ἀρχαίας πόλεως (κλιμακωτὴ ἀκροστιχίς):

* * * = Θεά.
* * * = Φυσικὸν φαινόμενον.
* * * = Ζῷον.
* * * = Πτηνόν.

Ρ Ε Α
Φ Ω Σ
Μ Υ Σ
Χ Η Ν
(Λύσις: **ΡΩΜΗ**)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *G. Boissier,* Commodien, dans le Mélanges Renier, Paris, 1886.—*Christ,* Griech. Litteraturgesch. ἐκδ. γ'. § 421, 448.—*H. Diels,* Sibyllinische Blaetter, Berlin, 1890.—*P. Fabre,* Le polyptyque du chanoine Benoît, Travaux et mémoires des facultés de Lille, τόμ. Α'. Lille, 1889.—*Haenel,* Catalogus codicum, Lipsiae, 1829–1830.—*H. Leclercq,* Dans le Diction. d' arch. chrét. et de liturgie, Paris, 1903.—*Krumbacher,* Byzant. Litt.—*E. Legrand,* La guerre de Troie par Const. Hermoniacos, Paris, 1890.—*W. Meyer,* Anfang und Ursprung d. lat. u. griech. rythm. Dichtung.—*M. Norberg,* Codex nazaraeus sive Liber Adami, Londini Gothorum, 1815.—*Pitra,* Analecta sacra Spicil. Solesm. parata, Parisiis, 1876.—*Pitra,* Hymnologie de l'Égl. grec., Paris, 1867.—*O. Pohl.* Das Schthysmonument von Autun, Berlin, 1880.—*K. N. Σάθα,* Μεσαιων. Βιβλιοθήκη, 6. (1876).—*J. P. Rossignol,* Des services que peut rendre l'archéol. aux études class., Paris, 1878.—*J. R. Sterret,* The Wolfe expedition to Asia Minor, Boston, 1888.—*A. Mancini,* Sull' acrostico della sibilla eritrea, in Studi ital. di filologia class., 1896.—*G. Zoëga,* Catalogus codicum copticorum manu scriptorum, qui in museo Borgiano Velitris adservantur, Romae, 1810.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἀκρόστιχον (τὸ) ἢ *ἀκροστίχιον* ἢ *ἀκροστιχὶς* (ἡ)· τὸ ἄκρον, τὸ ἀρκτικὸν γράμμα τοῦ στίχου· || εἶδος ποιήματος (βλ. **ἀκροστιχίς**)· || ἐκκλ. *ἀκρόστιχον* βλ. **ἀκρόστιχα**.

ἀκρόστιχον (καί, κατὰ τὸν Δουκάγγιον, **ἀχρόστιχον**). Ἐκαλεῖτο οὕτω παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἡ φορολογία τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας, καταγραφομένη εἰς «Ὑπομνησικὸν κατάστιχον» τοῦ Γενικοῦ Λογοθεσίου ἢ Ταμείου. Ὠνομάσθη δὲ οὕτω, διότι εἰς ἕκαστον μὲν στίχον ἐγράφετο τὸ ὄνομα τοῦ φορολογητέου, εἰς τὸ ἄκρον δὲ τοῦ στίχου τό, μετὰ τὴν ἀπογραφὴν τῆς ἀκινήτου περιουσίας του, καταλογιζόμενον ποσόν. Τὸ ἀκρόστιχον ἦτο ἡ τακτικὴ εἰσφορὰ τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς εἰσπράκτορας, δὲν ἀπήλλασσεν ὅμως τῶν ἄλλων σχετικῶν ἐκτάκτων φόρων. Ἡ μὴ ἐκπλήρωσις τῶν ἐξ αὐτῆς ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων συνεπήγετο τὴν πρὸς ὄφελος τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ταμείου δήμευσιν τοῦ κτήματος, ὡς ἐξάγεται, μεταξὺ ἄλλων, καὶ ἐκ τοῦ χειρογράφου Καταστίχου τῶν Φορολόγων Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, κατὰ τὸ ὁποῖον «τοῦ Καματηροῦ Δημητρίου, συμφωνήσαντος εἰσκομίσαι τὸ ἀκρόστιχον τῶν ταλούντων διοικήσεων εἰς τὸ διπλάσιον καὶ μὴ εἰσκομίσαντος, ἐσχέθη τὸ ὁσπίτιον αὐτοῦ, ἐγγὺς τοῦ Ἱπποδρόμου διακείμενον». Τὸ ἀκρόστιχον, ἀπὸ τῶν πρώτων τοῦ μεσαίωνος ἐτῶν, παρέλαβον καὶ οἱ λαοὶ τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης, μὲ τὴν λατινικὴν παραφθορὰν του Crustica καὶ ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Δουκαγγίου εἰς τὸ λατινικόν του Γλωσσάριον. Κατὰ τὴν ἐν Ῥαβεννίκῃ ὁμολογίαν τοῦ 1217, συνεφωνήθη μεταξὺ τῶν Φράγκων δορικτητόρων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς λατινικῆς καὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὅπως ὁ κλῆρος ἀποτίνῃ εἰς τὰς κοσμικὰς ἀρχάς, τὸ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους πληρωνόμενον ἀκρόστιχον διὰ τὴν ἔγγειον ἰδιοκτησίαν, ἀλλ' ἐν περιπτώσει καθυστερήσεως, νὰ γίνεται μὲν κατάσχεσις τῶν γαιῶν, νὰ μὴ λογίζωνται ὅμως συνυπεύθυνοι καὶ οἱ συγγενεῖς τῶν ὑποφόρων κληρικῶν. Συνεπείᾳ καθυστερήσεως τοῦ ἀκροστίχου, μολονότι ἡ ὁμολογία τῆς Ῥαβεννίκης δὲν ἐπεκυρώθη, ὁ δεύτερος Φράγκος ἡγεμὼν τοῦ Μορέως, ὁ Γοδοφρεῖδος Β' ὁ Βιλλαρδουΐνος, κατασχὼν τὰ μοναστηριακὰ καὶ ἐπισκοπικὰ κτήματα, συνέλεξε τὰ ἐκ τούτων εἰσοδήματα καὶ ἔκτισε τὸ φρούριον Clermont, τὸ κοινῶς *Χλωμοῦτσι*, ἐν Ἠλείᾳ. Γ. Δ. Κ.

ἀκρόστιχον (acrostichum L.) *[Bot.]*. Τὸ γένος τοῦτο τῶν πτερίδων ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀκροστιχιδῶν* καὶ περιλαμβάνει 170 περίπου εἴδη πτερίδων. Φύονται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπὶ κορμῶν δένδρων, εἶναι πολλῆς μετὰ ἕρποντος ῥιζώματος· τὰ φύλλα των, ἀσχιδῆ, πτεροσχιδῆ, ἁπλῶς ἢ καὶ διττῶς σύνθετα μετὰ μίσχου στηριζομένου δι' ἀρθρώσεως ἐπὶ τοῦ ῥιζώματος. Τὰ σποριόφυλλα διαφέρουν τῶν ἀγόνων μόνον ὅτι εἶναι κατά τι στενώτερα τούτων. Σποριάγγεια εἴτε καλύπτοντα ὅλην τὴν κάτω ἐπιφάνειαν, εἴτε τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ σποριοφύλλου. Τὸ ῥίζωμα τοῦ *ἀκροστίχου Οὐακσάρο* (A. Huacsaro Ruiz.) πλούσιον εἰς δεψικὰς οὐσίας εἶναι φαρμακευτικῶς χρήσιμον. Ν. ΜΟΝΤΕΣΑΝΤΟΣ

ἀκροστόλιον *[Ναυτ. Ὀνοματολ.]*· κοινῶς *στολίσματα τῆς πλώρης* (γαλλ. le pavois de poulaine, ἀγγλ. head-mouldings). Τὸ σύνολον τῶν κοσμημάτων τὰ ὁποῖα εἰς τὰ πλοῖα τοῦ ἄλλοτε Ναυτικοῦ ἐνεγλύφοντο ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐλαφροῦ σανιδώματος τοῦ ἐπενδύοντος τὰς ἐπὶ τῶν *κερκίδων* ἐστερεωμένας *στήριγγας*.

Εἰς τοὺς παλαιοτέρους χρόνους περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὸν ἐξωτερικὸν τῶν πλοίων διάκοσμον. Καὶ ὅπως ἐχρωμάτιζον τὰ πλοῖα μὲ χρωματισμοὺς προδιαθέτοντας εὐχαρίστως τὴν ψυχήν, ἀντὶ τῶν πενθίμων τοιούτων, οἱ ὁποῖοι ἐπιβάλλονται μὲν ὑπὸ τῶν ἀντιλήψεων τῆς συγχρόνου πολεμικῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ προσδίδουν εἰς τὰ σκάφη ἐμφάνισιν πλωτῶν νεκροφόρων, οὕτω καὶ εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἐμφάνισιν τῶν ἀκροστολίων ἔδιδον μεγίστην προσοχήν. Παλαιότερον δὲ ἀκόμη, ἐπὶ Κολμπέρ, οἱ διασημότεροι γλύπται τῆς Γαλλίας οἱ Puget, Girardon, Rose, Colombe, διημφισβήτουν τὴν τιμὴν νὰ ἐμπλουτίζουν τὰς διακοσμήσεις τῶν γαλλικῶν πλοίων μὲ ὑπεροχὴν τέχνης ἀκροστόλια καὶ ἀκρόπρωρα χρυσωμένα. Γ. Ε. Λ.

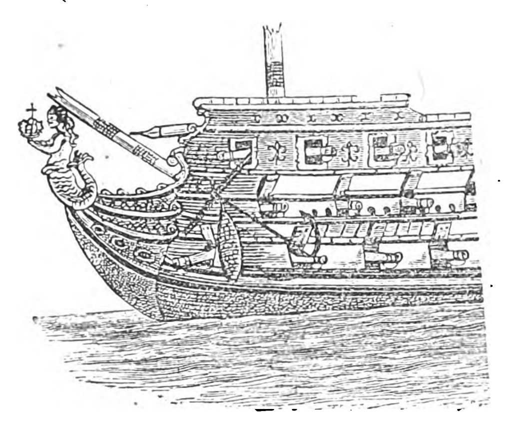

Ἀκροστόλιον καὶ ἀκρόπρωρον τοῦ τρικρότου «Soleil Royal» (1683).

ἀκροστόμιον (τό)· τὸ ἄκρον ὀπῆς ἢ ἀνοίγματός τινος.

ἀκροσυνάπτω· συνάπτω τὰ ἄκρα δύο ἐλασμάτων ἢ ξύλων· ἄλλως *ἀκροσμίγω*.

Ἀκρόσυρος (ἡ)· οὕτως ὠνομάσθη κάποτε ἡ Ἄνω Σῦρος, καὶ ὁ κάτοικος *Ἀκροσύριος*.

ἀκροσύρτης (ὁ) *[Ναυτ.]*· κοιν. *καβοσύρτης* ἢ *καβοσοῦλτος* (palan sur garan—the runner and tackle). Σύσπαστον οὗτινος ὁ κινητὸς τρόχιλος στερεοῦται εἰς τὸ ἀγόμενον ἄλλου συσπάστου πρὸς ἐπαύξησιν τῆς δυνάμεως. Κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς τριβῆς, ἡ ἀπόδοσις τῆς συσκευῆς ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον τῶν ἀποδόσεων τῶν δύο συσπάστων. Π. Σ. Α.

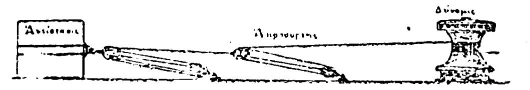

Σχεδιάγραμμα λειτουργίας ἀκροσύρτου.

ἀκροσφαλὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ἐπικίνδυνος πρὸς πτῶσιν, ὁ ἐπιρρεπὴς πρὸς νόσον κ.τ.τ., ἐπισφαλής, ἀσταθής, ἀβέβαιος.—Ἐπίρρ. **ἀκροσφαλῶς**.

ἀκροσχιδὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ κατὰ τὸ ἄκρον ἐσχισμένος.

ἀκροσχοίνιον· βλ. σχοινίον.

ἀκρόσωμον. Οὕτως ἐκλήθη ὑπὸ Lenhossèk τὸ κατὰ τὴν διάπλασιν τοῦ σπερματοζωαρίου παραγόμενον **ἀρχόσωμον** (βλ. λ.).

ἀκροτάρσιον. Τὸ ὀπίσθιον ἐξέχον καὶ ἀνώτερον μέρος τῆς ἀρθρογωνίας τοῦ ταρσοῦ τοῦ ποδός, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν θέσιν, ἣν κατέχει τὸ σκαφοειδὲς ὀστοῦν, ἀρθρούμενον πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀστραγάλου. Σημαίνει καὶ τὸ ἔσω ἄκρον τοῦ ποδὸς τῶν πτηνῶν. Σ. Σ.

Ἀκρότατος. 1) Πρεσβύτερος υἱὸς Κλεομένους τοῦ Β', βασιλέως τῶν Λακεδαιμονίων, Ἀγιάτης τὸ γένος. Ἤκμασε περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος ἐπὶ τῶν Διαδόχων. Ὑπὸ τῶν πλείστων συμπολιτῶν του καὶ μάλιστα τῶν νέων ἐμισεῖτο σφόδρα ὁ Ἀκρότατος, ἐπειδὴ εἶχεν ἀντιστῆ εἰς τὴν ληφθεῖσαν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ἀπόφασιν νὰ ἀμνηστευθῶσιν οἱ κατὰ τὴν ἧτταν αὐτῶν παρὰ τὴν Μεγαλόπολιν τῷ 331 π. Χ. τραπέντες εἰς φυγήν. Ὅθεν ἐπεζήτει εὔσχημον πρόφασιν νὰ ἀπέλθῃ τῆς Σπάρτης. Ἡ εὐκαιρία δὲν ἤργησε νὰ παρουσιασθῇ. Τῷ 314 π. Χ. αἱ ἐν Σικελίᾳ ἑλληνικαὶ πόλεις Ἀκράγας,

Digitized by Google

Γέλα καὶ Μεσσήνη παρακινούμεναι καὶ ὑπὸ πολλῶν φυγάδων Συρακοσίων συνασπίζονται εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἀγαθοκλέους, ἐπειδὴ οὗτος ἠπείλει τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Ἀπευθύνονται λοιπὸν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ζητοῦσι παρ' αὐτῶν ἄνδρα ἱκανόν, δυνάμενον οὐ μόνον νὰ ἡγηθῇ τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ καὶ τὴν διαρρύθμισιν τῆς ὅλης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς καταστάσεως αὐτῶν, ὡς ἄλλος Τιμολέων Κορίνθιος, ν' ἀναλάβῃ. Ὁ Κλεομένης δέχεται εὐχαρίστως τὴν πρόσκλησιν καὶ ἄνευ τῆς γνώμης τῶν ἐφόρων ἀπέρχεται εἰς Σικελίαν. Κατὰ τὸν πλοῦν λύει τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀπολλωνίας, πείσας τὸν πολιορκοῦντα αὐτὴν βασιλέα τῶν Ἰλλυριῶν Γλαυκίαν νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τοὺς Ἀπολλωνιάτας. Ἀκολούθως καταπλέει εἰς Τάραντα καὶ κατορθώνει νὰ παρασύρῃ εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως ταύτης (Διοδ. XIX, 70).

Τέλος ἀποβιβάζεται εἰς Ἀκράγαντα, ἔνθα ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τῶν συμμάχων καὶ τῶν φυγάδων Συρακοσίων ἀνακηρύσσεται στρατηγός. Ἀλλ' αἱ ἐπ' αὐτοῦ στηριχθεῖσαι μεγάλαι ἐλπίδες ἤρχισαν ἐντὸς ὀλίγου νὰ διαλύωνται. Διότι ὁ Ἀκρότατος ἀντὶ νὰ στρέψῃ ἅπασαν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὸν κατ' Ἀγαθοκλέους ἀγῶνα, δι' ὃν προσεκλήθη, μετῆλθε πᾶν μέσον, ἵνα κρατήσῃ τὴν ἀρχήν. Φόνοι συχνοί, σπατάλη τοῦ δημοσίου χρήματος, δίαιτα θηλυπρεπὴς καὶ συμπεριφορὰ ὑπεροπτικὴ ἦσαν τὰ μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐζήτησε νὰ ἐπιβληθῇ. Τελευταῖον ἐδολοφόνησεν ἀνάνδρως καὶ τὸν ἐπιφανέστερον τῶν Συρακοσίων φυγάδων καὶ κυριώτερον ἐμψυχωτὴν τοῦ ἀγῶνος Σωσίστρατον. Τότε πλέον ἡ κοινὴ ἀγανάκτησις ἐξερράγη· ὁ Ἀκρότατος καθαιρεῖται τῆς στρατηγίας καὶ κινδυνεύει ἀπὸ τὸ ἐκμανὲν πλῆθος νὰ λιθοβοληθῇ. Ὅθεν νύκτωρ ἀναγκάζεται νὰ καταλίπῃ τὸ σικελικὸν ἔδαφος καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Σπάρτην, ὅπου ἀπέθανε χωρὶς νὰ διαδεχθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τὸν πατέρα του, δηλαδὴ πρὸ τοῦ 305 π. Χ. καταλιπὼν ἕνα υἱόν, τὸν Ἀρέα. (Διοδ. XIX, 71, Παυσ. I 13, 5, III, 6, 2 καὶ Πλουτ. Ἆγις 3).

2) Ἔγγονος τοῦ προηγουμένου, υἱὸς τοῦ Ἀρέως, Ἀγιάτης καὶ οὗτος τὸ γένος. Ὁ Ἀκρότατος, νέος ἔτι ὤν, διέπραξε τὸ κάτωθι κατόρθωμα, ὅπερ δημοτικώτατον αὐτὸν ἐν Σπάρτῃ κατέστησε: Βασιλεύοντος τοῦ πατρὸς Ἀρέως, Κλεώνυμος, ὁ τοῦ μνημονευθέντος Ἀκροτάτου τοῦ Κλεομένους ἀδελφός, ἐκδικούμενος τὸν ἀποκλεισμὸν ἐκ τῆς βασιλείας καὶ τὴν ἀπιστίαν τῆς ἰδίας συζύγου *Χελιδονίδος* (*Χιλωνίδος* κατὰ Πλούταρχον) μετεκαλέσατο ἐξ Ἠπείρου τὸν περιώνυμον αὐτῆς βασιλέα Πύρρον, οὗτος δὲ ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ σημαντικὸν στρατὸν εἰσβάλλει εἰς Πελοπόννησον καὶ τῷ 273 εὑρίσκεται πρὸ τῆς Σπάρτης. Ἡ ὑπερήφανος πόλις καταλαμβάνεται ἐξ ἀπροόπτου, διότι τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ μετὰ τοῦ βασιλέως Ἀρέως εἶχεν ἀπέλθει εἰς Κρήτην πρὸς βοήθειαν τῶν Γορτυνίων. Οἱ οἰωνοὶ φαίνονται κακοὶ διὰ τὴν πόλιν καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς· ἡ οἰκία τοῦ Κλεωνύμου εὐτρεπίζεται, ἵνα καταλύσῃ ἐν αὐτῇ ὁ ξένος κατακτητής, ἐνῷ οἱ γέροντες συμβουλεύουν τὴν ἀποστολὴν τῶν γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων εἰς Κρήτην! Ἀλλ' ἡ πόλις, χάρις εἰς τὴν αὐταπάρνησιν τῶν τέκνων καὶ τὴν πατροπαράδοτον εὐψυχίαν τῶν γυναικῶν, ἐσώθη. Ἐντὸς μιᾶς νυκτὸς αἱ Λάκαιναι ἀνώρυξαν ὀκτάπλεθρον τάφρον πρὸ τῆς πόλεως καὶ διὰ πολλῶν ἐμποδίων φράσσουσιν αὐτήν, ἐνῷ ὁ Ἀκρότατος μετὰ 300 λογάδων δι' ἀπροσδοκήτου κινήσεως καταλαμβάνει τὰ νῶτα τοῦ κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς τάφρου ἀγωνιζομένου Πτολεμαίου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Πύρρου, καὶ μετὰ σκληρὸν ἀγῶνα ἀναγκάζει αὐτὸν εἰς ὑποχώρησιν. Τὸ κατόρθωμα ἐνέπλησε θάρρους τοὺς μαχομένους καὶ ὅτε τὴν ἐπομένην ὁ Πύρρος καταβάλλει καὶ τὴν τελευταίαν προσπάθειαν διὰ νὰ ὑπερβῇ τὴν τάφρον ῥίπτεται ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Λακεδαίμονος (Πλουτ. Πύρ. 26, 27 καὶ 28). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρέως περὶ τὸ 265 π. Χ. τὴν βασιλείαν ἀνέλαβεν ὁ Ἀκρότατος, ἀλλὰ δὲν ἐβασίλευσεν ἐπὶ μακρόν. Στρατεύσας κατὰ τοῦ τυράννου τῶν Μεγαλοπολιτῶν Ἀριστοδήμου ἡττᾶται ἐν μάχῃ περὶ τὴν Μεγαλόπολιν καὶ μετ' ὀλίγον ἀποθνήσκει. Τὸ ἔτος τοῦ θανάτου εἶναι ἄγνωστον· πάντως ἀπέθανε πρὸ τοῦ 252 π. Χ. (Πλουτ. Ἆγις 3.—Παυσαν. III 6, 6). ΕΠ. ΜΠ.

ἀκροτελεύτια [*Ἐκκλ.*]· βλ. ἀκρόστιχα.

ἀκροτελεύτιον (τό)· τὸ τέλος στίχου ἢ ποιήματος· ἡ παρ' Ἀθηναίοις κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον κυκλουμένη παράδοσις «τὸ Πελασγικὸν ἀργὸν ἄμεινον» χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου «*καί τι τοῦ Πυθικοῦ μαντείου ἀκροτελεύτιον* λέγον....» (2, 17)· ‖ καθόλου τὸ τέλος βιβλίου, ἐπιστολῆς, λόγου κ.τ.λ. Β. Φ.

ἀκρότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ ἔσχατον πέρας, ἡ κορυφή· ‖ μετφ. ἡ πέρα τοῦ δέοντος προχώρησις, ἡ ὑπερβολικὴ τάσις· ‖ «*αἱ ἀκρότητες*», αἱ σφοδραὶ ἀντιθέσεις.

ἀκρότμητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό), καὶ **ἀκρότομος**· ὁ εἰς τὸ ἄκρον τετμημένος.

ἀκρότοιχος (ὁ)· ὁ ἄκρος τοῖχος, τὸ **ἀκρογεφύρωμα** (βλ. λ.).

ἀκροτόμη (Acrotome Benth.) [*Βοτ.*]. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *Χειλανθῶν*, περιλαμβάνον πόας καὶ δενδρύλλια, ἰθαγενῆ τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς. Διακρίνεται τοῦ *Μαρρουβίου* καὶ τῆς *Σιδερίτιδος* ἐκ τῆς διαφόρου συστάσεως τῶν ἀνθήρων καὶ τοῦ στύλου. Σ. Μ.

ἀκροτομία (ἡ)· ἡ ἀποκοπὴ τῶν ἄκρων.

ἀκρότομος (ὁ)· βλ. **ἀκρότμητος.**

ἀκροτομῶ (—*έω*)· τέμνω τὰ ἄκρα, ἀποκόπτω τὸ ἄκρον καὶ οὕτω βραχύνω, κολοβώνω· ‖ ἀρχ. κόπτω τὰς κορυφάς.

ἀκρότονα (acrotona) [*Βοτ.*]. Ὁμὰς φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεϊδῶν*.

ἀκροτυλίδαι (acrotylaceae) [*Βοτ.*]. Οἰκογένεια *ῥοδοφυκῶν* περιλαμβάνουσα ὀλίγα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰ παράλια τῆς Νοτ. Ἀφρικῆς καὶ Αὐστραλίας. Ν. Μ.

Ἀκρουνός. Πόλις τοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ θέματος τῶν Ἀνατολικῶν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Πλησίον τῆς πόλεως ταύτης καὶ εἰς θέσιν «*Καλογραίας βουνὸς*» ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς (1143—1180) ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς Τούρκους τοῦ Ἰκονίου καὶ ἐξηνάγκασε τὸν σουλτάνον νὰ ἐκκενώσῃ τὰς ὑπ' αὐτοῦ καταληφθείσας πόλεις. Ν. Κ.

Ἀκροὺξ (Acrux) [*Ἀστρον.*] Ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην εἶναι γνωστὸς ὁ ἀστὴρ α_1 *Σταυροῦ*, ἀστερισμοῦ τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου. Ὁ ἀπλανὴς οὗτος ἔχει μέγεθος 1,6, φασματοσκοπικῶς δὲ ὑπάγεται εἰς τὴν τάξιν B_1 (βλ. **Σταυρός**). Σ. Π.

ἀκρουρὰ [*Στρ. Τακτ.*] Ἀκρουρὰ καλεῖται τὸ κατὰ τὴν ὑποχωρητικὴν πορείαν ὕστατον κλιμάκιον τῆς ὀπισθοφυλακῆς.

Προκειμένου περὶ φάλαγγος ἐξ ὁμοειδοῦς μὲν ὅπλου, πεζικοῦ ἢ ἱππικοῦ, ἡ ἀκρουρὰ ἀποτελεῖται ἐκ τμήματος τοῦ ὅπλου τούτου, προκειμένου δὲ περὶ φάλαγγος ἐκ διαφόρων ὅπλων ἡ ἀκρουρὰ ἀποτελεῖται κατὰ προτίμησιν ἐξ ἱππικοῦ, ἵνα ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ πλεονέκτημα τῆς ταχυκινησίας. Εἰς προγενεστέρας ἐποχὰς ἡ τοιαύτη δρᾶσις ἀνετίθετο εἰς τὸ ἱππικὸν κατὰ τὰς ἡμερινὰς μόνον πορείας, οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ τὰς νυκτερινὰς ἢ τὰς ὑπὸ ὁμίχλην, ὁπότε ἡ ἀκρουρὰ ἀπετελεῖτο πάντοτε ἐκ πεζικοῦ, ἵνα, ἐν περιπτώσει δράσεως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὑπάρχῃ ὅπλον δυνάμενον νὰ δράσῃ, τοῦ ἱππικοῦ ὄντος τότε ἀχρησιμοποιήτου ἐν νυκτὶ ἢ ἐν ὁμίχλῃ. Σήμερον ὅμως, ὁπότε τὸ ἱππικὸν εἶναι ἐφωδιασμένον δι' ὅλων τῶν μέσων τοῦ πυρός, ἵνα ἐν πάσῃ στιγμῇ δύναται νὰ δρᾷ ὡς πεζικόν, οὐδεὶς λόγος ἀπαγορεύει τὴν εἰς ἀκρουρὰν τάξιν τοῦ ἱππικοῦ πάντοτε.

Ἡ δύναμις τῆς ἀκρουρᾶς εἰς τὰς συνήθεις τακτικὰς φάλαγγας (μέχρι μεραρχίας συμπεριλαμβανομένης) εἶναι πολὺ μικρά· ἀναλόγως τῆς δυνάμεως τῆς φάλαγγος, εἶναι ὁμὰς μάχης ἢ τὸ πολὺ διμοιρία προκειμένου περὶ ἀκρουρᾶς ἐκ πεζικοῦ, ὁμὰς μάχης ἢ οὐλαμὸς προκειμένου περὶ ὁμοίας ἐξ ἱππικοῦ.

Ἡ ἀκρουρὰ ἔχει δρᾶσιν, οἵαν ἡ ἄκρα προπομπὸς κατὰ τὴν προχωρητικὴν πορείαν· ἐκπέμπει δηλ. ἀναγνωρίσεις εἰς ἐγγυτάτας πρὸς τὰ ὄπισθεν ἀποστάσεις, ἀποτελουμένας ὅμως ἀναλόγως τῆς συνθέσεώς της εἴτε ἐξ ἀκροβολιστῶν διὰ τὸ πεζικὸν εἴτε ἐξ ἀνιχνευτῶν διὰ τὸ ἱππικόν. Ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ παρενοχλοῦσα ἐχθρικὴ δύναμις εἶναι μικρά, τότε δύναται ἡ ἀκρουρὰ ν' ἀναλάβῃ διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων τὴν ἐξασφάλισιν τῆς φάλαγγος, ἀποφευγομένης οὕτω τῆς χρησιμοποιήσεως ἄλλων τμημάτων τῆς οὐρᾶς, τοῦθ' ὅπερ—τῆς τελευταίας ταύτης ἐκτελουμένης πάντοτε ἐκ πεζικοῦ—θὰ προκαλέσῃ βραδύτητα διὰ τὴν ἀνασύνταξιν πρὸς πορείαν. Ἀλλ' ἐὰν ἡ παρενοχλοῦσα ἐχθρικὴ δύναμις εἶναι ἰσχυροτέρα, ἡ ἀσφάλεια, καὶ ἡ ἀκώλυτος διαρροὴ τῆς φάλαγγος ὑπὸ μόνης τῆς ἀκρουρᾶς εἶναι ἀνέφικτος· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀπαιτεῖται ἡ παρέμβασις, ἂν μὴ ἄλλου τινὸς κλιμακίου, πάντως τοῦ τῆς οὐρᾶς. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΛΑΔΑΣ

ἀκρουραῖον [*Ὁπλισμ.*]. Τὸ ἄκρον τῆς θήκης τοῦ οὐραίου, ὅπερ φέρει ὀπὴν διὰ τὴν δίοδον τοῦ κοχλίου τοῦ συνδέοντος τὴν κάννην μετὰ τοῦ κοντακίου.

ἀκροφάλαγξ (ἡ) [*Ζῳολ.*]. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο χαρακτηρίζεται ὁ ὄνυξ τῶν *ὀνυχοειδῶν θηλαστικῶν* κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ *μονώνυχα θηλαστικά*. Εἰς τὰ ὀνυχοειδῆ, ὁ ὄνυξ ἀναπτύσσεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἐπικαλύπτῃ τελείως τὴν τελευταίαν φάλαγγα τοῦ δακτύλου. Τὸ ζῷον κατὰ τὴν βάδισίν του πατεῖ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μόνον διὰ τοῦ κεκαλυμμένου τούτου μέρους τοῦ ποδός, ὅπερ φυλάσσει τελείως τὰ πελματικὰ μεμβρανώδη τμήματα τοῦ ἄκρου τῶν ποδῶν. Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν τὰ *τυλόποδα* (κάμηλος καὶ λάμα) εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἀκροφάλαγξ δὲν καλύπτει ἢ τὸ πρόσθιον μέρος μόνον τῶν φαλάγγων, ἐνῷ τὸ μέσον καὶ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ ἄκρου ποδὸς σχηματίζει εὐρὺ καὶ τυλῶδες τμῆμα, ὅπερ στηρίζεται ἐπὶ τῆς γῆς καθ' ὅμοιον τρόπον ὅπως τὸ τῶν μονωνύχων θηλαστικῶν. Δ. Ν. Π.

ἀκροφανὴς [*Ναυτ.*]. Ὅρος σημαίνων ὅτι ἀκτή τις διαγράφεται ἀμυδρῶς εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντος καὶ πρὸς διεύθυνσιν καὶ ἀπόστασιν ὧν δέον νὰ γίνηται εἰδικὴ μνεία· ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν γαλλικὸν ὅρον se profiler καὶ τὸν ἀγγλικὸν to trace out. Τούτου τοῦ ὅρου γίνεται χρῆσις ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ ἡμερολογίου τῶν πλοίων· π.χ. «ἀκροφανὴς ἡ νῆσος Κέρκυρα εἰς 36 μίλλια πρὸς ΕΝ». Σ. Ε. Λ.

ἀκροφιλότιμος (ὁ)· οὕτως ὠνομάσθη ὑπὸ ἐφημεριδογράφων ὁ πέρα τοῦ δέοντος φιλότιμος· πβλ. *μικροφιλότιμος*.

ἀκροφύλαξ (ὁ) [*Ἀρχ.*]· ὁ φύλαξ ἀκροπόλεως.

ἀκρόφυλλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐν τῷ ἄκρῳ ἔχων φύλλα.

ἀκροφύσιον (τό)· ὁ σωλὴν τῆς φύσης, τοῦ φυσεροῦ.

—[ΜΗΧΑΝΟΛ.] Ἐν τῇ μηχανολογίᾳ καλοῦμεν *ἀκροφύσιον* πᾶν τμῆμα, συνήθως ἄκρον, σωλῆνος ἢ ἀγωγοῦ ἐν τῷ ὁποίῳ συντελεῖται μετατροπὴ τῆς *ἐνεργείας πιέσεως ἢ φυσικῶς δεδεμένης* εἰς κινητικὴν ἢ ἐλευθέραν ἐνέργειαν τοῦ διὰ τούτου ῥέοντος ῥευστοῦ, ὑγροῦ ἢ ἀερώδους. Λόγῳ τῆς ἰδιότητός του ταύτης, τοῦ νὰ μετατρέπῃ ἐνέργειαν ἀπὸ μίαν μορφὴν εἰς ἑτέραν, τὸ ἀκροφύσιον περιλαμβάνεται εἰς τὰς *μηχανὰς ἐν γένει*, χωρὶς νὰ εἶναι κυρίως *μηχανή*, ἢ μηχανὴ ὑπὸ τὴν συνήθη σημασίαν τῆς λέξεως, ὡς στερούμενον τῶν ἐξωτερικῶν τῆς τελευταίας χαρακτηριστικῶν. *Ἀκροφύσιον* ἐπίσης καλοῦμεν καὶ τμῆμα σωλῆνος, ἐν ᾧ ἡ μετατροπὴ τῆς ἐνεργείας γίνεται ἀντιστρόφως, ὅπου δηλαδὴ ἡ ταχύτης μετατρέπεται εἰς πίεσιν.

Τὴν σπουδαιοτέραν τῶν ἐν χρήσει τοιούτων συσκευῶν ἀποτελεῖ τὸ ἀκροφύσιον De Laval, πρὸς ἐξήγησιν τῆς χρησιμότητος τοῦ ὁποίου ἀνάγκη νὰ προτάξωμεν ὀλίγας λέξεις: Ἂν θεωρήσωμεν λέβητα κλειστὸν περιέχοντα ἀτμὸν ὡρισμένης πιέσεως, ὁ ἀτμὸς οὗτος ἐνέχει ἐνέργειαν ἰσοδύναμον πρὸς τὴν θερμότητα ἥτις ἐδαπανήθη πρὸς παραγωγήν του, καὶ ἡ ἐνέργεια αὕτη, καλουμένη *ἐνέργεια πιέσεως ἢ φυσικῶς δεδεμένη*, δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ τὴν αὐτὴν μορφὴν πρὸς παραγωγὴν μηχανικοῦ ἔργου, ἤτοι πρὸς κατανίκησιν μιᾶς ἀντιστάσεως ἐπὶ ὡρισμένον δρόμον· καὶ τοῦτο, διοχετευομένου τοῦ ἀτμοῦ εἰς ἀτμοκύλινδρον ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται ἓν ἔμβολον, ἐφ' οὗ ἐνεργεῖ ἡ ἀντίστασις, κατανικωμένη ἀπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἀτμοῦ ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτμοῦ εἶναι γνωστὸς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Watt (1813). Ἡ ἔκτοτε ἐξέλιξις τῶν ὑδροκινητήρων ἤγαγεν εἰς τὴν σκέψιν μήπως εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτμοῦ, ὡς ἡ τῆς ἐνεργείας τοῦ ὕδατος ἐν τοῖς ὑδροστροβίλοις, νὰ μετατραπῇ δηλαδὴ πρῶτον ἡ ἐνέργεια πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ εἰς κινητικὴν ἐνέργειαν ἢ ἐνέργειαν ταχύτητος καὶ κατόπιν, διὰ προσπτώσεως τοῦ ἀτμοῦ ἐπὶ τῶν σκαφιδίων ἑνὸς τροχοῦ (ἀτμοστροβίλου), νὰ μετατραπῇ ἡ κινητική του ἐνέργεια εἰς μηχανικὸν ἔργον. Τοῦτο δὲν ἤργησε σχετικῶς νὰ ἀποδειχθῇ θεωρητικῶς δυνατόν, ἀπὸ τὴν θεωρίαν τῆς ῥοῆς τῶν ἀτμῶν καὶ τῶν ἀερίων. Ἡ πραγμάτωσις ὅμως τῶν ἐξαγομένων τῆς θεωρίας, καὶ ἑπομένως τῆς σκοπουμένης μετατροπῆς τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτμοῦ, ἤγαγεν εἰς πειράματα ῥοῆς καὶ παρατηρήσεις ὡς αἱ κάτωθι.

Ἐὰν ἐντὸς δοχείου κλειστοῦ ἔχωμεν ἀτμὸν ἢ ἀέριον ὑπὸ πίεσίν τινα P_1 εἰς τὴν μονάδα τῆς ἐπιφανείας καὶ συγκοινωνήσωμεν τοῦτο δι' ἑνὸς ἀγωγοῦ μὲ δεύτερον δοχεῖον μικροτέρας πιέσεως P_2, τὸ ἀέριον ἐκρέει ἐκ τοῦ πρώτου δοχείου εἰς τὸ δεύτερον μὲ ταχύτητα τὴν ὁποίαν, ζυγίζοντες τὸ βάρος τοῦ ἐκρέοντος ἀερίου **Βχ.γ,** ὁρίζομεν ἐκ τῆς λεγομένης ἐξισώσεως συνεχείας, καθ' ἣν $B.v = Fw$, ἔνθα v ὁ ὄγκος ἑνὸς χιλιογράμμου ἀερίου εἰς κυβικὰ μέτρα, F ἡ διατομὴ τοῦ σωλῆνος εἰς κυβ. μέτρα καὶ w ἡ ταχύτης εἰς κυβικὰ μέτρα. Ἡ ταχύτης αὕτη καὶ τὸ ῥέον βάρος εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου διατηροῦνται ἐφ' ὅσον, ὡς ὑποθέτομεν, λαμβάνεται φροντὶς νὰ διατηροῦνται αἱ πιέσεις P_1 καὶ P_2 ἐν τοῖς δοχείοις εἰς τὰς ἀρχικὰς τιμάς των. Ἂν ἐπαναλάβωμεν τὸ πείραμα διατηροῦντες πάντοτ ετὴν πίεσιν τοῦ πρώτου δοχείου P_1 σταθεράν, ἀλλὰ κρατοῦντες τὴν πίεσιν τοῦ δευτέρου δοχείου ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μικροτέραν, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ταχύτης w καὶ τὸ B τοῦ ῥέοντος ἀερίου αὐξάνουσιν, ἀλλ' ἡ αὔξησις αὕτη ἐλαττουμένης τῆς P_2 παύει πολὺ ἐνωρίτερον παρ' ὅσον θὰ ἀνέμενέ τις. Συγκεκριμένως, ἂν τὸ πρῶτον δοχεῖον περιέχῃ ὑδρατμὸν πιέσεως 10 at., ἡ αὔξησις τῆς ταχύτητος ῥοῆς καὶ τοῦ ῥέοντος βάρους παρατηρεῖται ἐφ' ὅσον ἡ πίεσις ἐν τῷ δευτέρῳ δοχείῳ ἐλαττοῦται ἀπὸ 10 at, μέχρι 5,77 at. Ἂν ἐπαναληφθῇ τὸ ἄνω πείραμα μὲ πίεσιν ἐν τῷ δευ-

Digitized by Google

τέρῳ δοχείῳ κάτω τῆς 5,77 at., παραδόξως οὐδεμία αὔξησις ταχύτητος παρατηρεῖται, ἀκόμη καὶ ἂν ὁ ἀτμὸς ἐκρέῃ εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀτμόσφαιραν ἢ χῶρον μικροτέρας πιέσεως καὶ οἱουδήποτε σχήματος ἂν εἶναι ἡ διατομὴ τοῦ στομίου ἐκροῆς.

Ἡ πίεσις αὕτη τῶν 5,77 at., καθ' ἣν ἔχομεν τὴν μεγίστην ταχύτητα ἐκροῆς καὶ συνεπῶς τὸ μέγιστον βάρος, καλεῖται *κρίσιμος πίεσις*, καὶ ἡ ἀντίστοιχος ταχύτης *κρίσιμος ταχύτης*. Ἐν γένει προκειμένων κεκορεσμένων ὑδρατμῶν ἡ κρίσιμος πίεσις εἶναι 0,577 P_1 καὶ ὀλίγον διαφέρει ταύτης ἂν πρόκειται ἀέρια ἢ ὑπέρθερμος ἀτμός. Ἡ κρίσιμος ταχύτης ἐξαρτᾶται ἐπίσης ἀπὸ τὴν πίεσιν P_1 τοῦ δοχείου ἐξ οὗ γίνεται ἡ ροὴ καὶ ἰσοῦται πρὸς τὴν *ταχύτητα τοῦ ἤχου* ἐν μέσῃ καταστάσει, οἵα ἡ κατάστασις τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὸ στόμιον τῆς ἐκροῆς.

Οὕτω ἐφ' ἱκανὸν χρόνον προσέκοψε ἡ οἰκονομικὴ χρησιμοποίησις τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτμοῦ κατὰ τοιοῦτον τρόπον εἰς ἀτμοστροβίλους μέχρις ὅτου ὁ De Laval τῷ 1884 ἐφεῦρε τὸ ὁμώνυμόν του ἀκροφύσιον τὸ ὁποῖον εἶναι τμῆμα σωλῆνος, οὗτινος ἡ διατομὴ ἐν ἀρχῇ ἐλαττοῦται μέχρις ἐλαχίστης τινὸς τιμῆς καὶ κατόπιν βαίνει αὔξουσα κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ροῆς, ὡς ἀπαιτεῖ ἡ σχετικὴ θεωρία. Εἰς τοιοῦτον ἀκροφύσιον εἰσερχόμενος ὁ ἀτμὸς ἐκ τοῦ λέβητος μὲ πίεσιν P_1, ὅσον δήποτε μεγάλην, ἀποτονοῦται βαθμηδὸν μέχρι τῆς πιέσεως P_2 ἥτις κρατεῖ εἰς τὸν χῶρον τῆς ἐκροῆς. Συγχρόνως ἡ ταχύτης τοῦ ἀτμοῦ αὐξάνει συνεχῶς μέχρι τῆς θέσεως τῆς ἐκροῆς, οὕτως ὥστε τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ὁ ἀτμὸς ἐγκαταλείπει τὸ ἀκροφύσιον ἔχει κινητικὴν ἐνέργειαν σχεδὸν ἴσην πρὸς τὴν ἐνέργειαν πιέσεως ἢ τὴν θερμικὴν ἐνέργειαν τὴν ὁποίαν ἀπώλεσε.

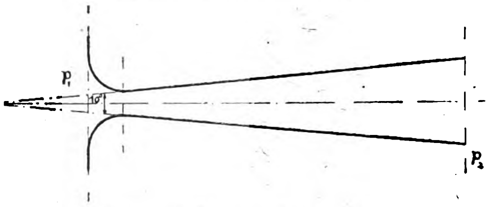

Διατομαὶ ἀκροφυσίου de Laval.

Ἡ ἀπώλεια ἐνεργείας ἀνέρχεται κατὰ τὰ πειράματα τοῦ Stodola καὶ ἄλλων εἰς 5—10%, καὶ ὀφείλεται κυρίως εἰς τὰς ἀναποφεύκτους τριβὰς μεταξὺ ἀτμοῦ καὶ τοιχωμάτων τοῦ ἀκροφυσίου καὶ τὰς ἐσωτερικὰς τοιαύτας μεταξὺ τῶν μορίων τοῦ ἀτμοῦ. Κατὰ τὴν δίοδον διὰ τῆς ἐλαχίστης διατομῆς τοῦ ἀκροφυσίου, ὁ ἀτμὸς ἔχει τὴν κρίσιμον πίεσιν, τὴν κρίσιμον ταχύτητα, ἢ τὴν ταχύτητα τοῦ ἤχου, ἥτις κατὰ τρόπον ἐκ πρώτης ὄψεως παράδοξον ἔχει δεσπόζουσαν σημασίαν διὰ τὰ συμβαίνοντα ἐν τοῖς ἀτμοστροβίλοις. Ἄνευ τοῦ ἀκροφυσίου τούτου θὰ ἦτο ἀδύνατος ἡ οἰκονομικὴ λειτουργία καὶ ἑπομένως ἡ κατασκευὴ ὁλοκλήρου κατηγορίας ἀτμοστροβίλων τῶν καλουμένων *ἰσοθλίπτων* ἢ *ὤσεως ἢ δράσεως*, διότι οὗτοι μετατρέπουν εἰς ἔργον τὴν κινητικὴν μόνον ἐνέργειαν τοῦ ἀτμοῦ.

Δευτερεύουσαι εἶναι σχετικῶς αἱ λοιπαὶ ἐφαρμογαὶ τοῦ ἀκροφυσίου ἐν τῇ μηχανουργίᾳ. Οὕτω τὸ ἀκροφύσιον de Laval ἀποτελεῖ τὸ κύριον μέρος ἀντλιῶν εἰδικῶν, ἐν αἷς ἡ κινητικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀτμοῦ κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ ἀκροφυσίου χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κατάθλιψιν π. χ. τοῦ ὕδατος εἰς τὸν λέβητα (βλ. ἀντλίαι). Ἐπίσης νεωστὶ χρησιμοποιεῖται ἀλλαχοῦ ἡ αὐτὴ κινητικὴ ἐνέργεια διὰ νὰ παρασύρῃ ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα ἐκ χώρου μεθ' οὗ συγκοινωνεῖ τὸ ἄκρον τοῦ ἀκροφυσίου, τὸ ὁποῖον οὕτως ἀποτελεῖ τὸ κύριον μέρος *ἀνεμιστήρων διὰ φλεβὸς ἀτμοῦ* χρησιμοποιουμένων εἰς τὰς καπνοδόχους ἰδίως ναυτικῶν λεβήτων, ἀτμαμαξῶν, καμίνων κ.τ.λ. πρὸς τεχνητὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἑλκυσμοῦ, καὶ εἰς ὑπογείους στοὰς δι' ἀερισμόν.

Εἰς τὸν ἀγωγὸν ὅστις ὁδηγεῖ τὸν ἀέρα εἰς τὸν ἐκνεφωτὴν ἢ ἐξαεριωτὴν τῶν βενζινομηχανῶν κ.τ.λ. δίδεται μορφὴ ἀκροφυσίου πρὸς αὔξησιν τῆς ταχύτητος τοῦ ἀέρος κατὰ τὴν ἀναρρόφησιν καὶ ἑπομένως πρὸς τελειοτέραν ἀνάμιξιν τοῦ ἀέρος μετὰ τοῦ καυσίμου ἐλαίου. Ὁ ἀγωγὸς ἐπίσης τῆς ἐκροῆς τῶν μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως

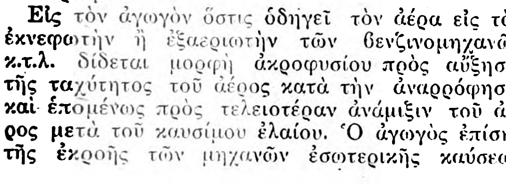
Ἀκροφύσιον ἐπιταχύνσεως ὕδατος.

μορφοῦται ἐνίοτε ὡς ἀκροφύσιον, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ταχυτέρας καὶ τελειοτέρας ἐκκενώσεως τοῦ κυλίνδρου ἀπὸ τὰ ἀέρια τῆς καύσεως. Ἡ αὐτὴ μορφὴ δίδεται εἰς τὸ στόμιον εἰσροῆς τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος μετὰ τοῦ καυσίμου ἐλαίου εἰς τὸν κύλινδρον τῶν μηχανῶν Diesel· σκοπεῖται δὲ διὰ τούτου ἡ ὁμοιόμορφος κατανομὴ καὶ ἡ ἀσφαλὴς εἴσδυσις διὰ τῆς ταχύτητος τῶν σταγόνων τοῦ

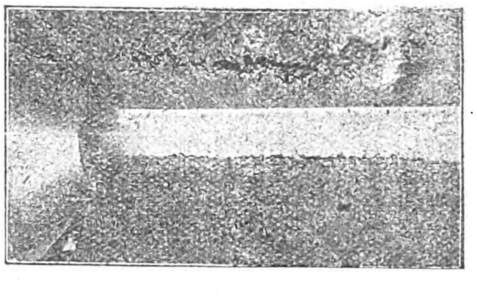
Ἀκροφύσιον ὑδροκινητῆρος ἐλευθέρας φλεβός.

ἐλαίου εἰς τὴν μᾶζαν τοῦ ἐν τῷ κυλίνδρῳ ἀέρος τῆς συμπιέσεως.

Ὅταν τὸ ρευστὸν εἶναι ὕδωρ ἢ ὑγρὸν ἐν γένει, διὰ νὰ μετατρέψωμεν τὴν πίεσιν ὑφ' ἣν τοῦτο εὑρίσκεται, ἐν δοχείῳ ἢ σωλῆνι κ.τ.τ., εἰς ταχύτητα, ποιούμεθα χρῆσιν στομίου *συνηγμένου* κατὰ τὴν φορὰν τῆς ροῆς, καὶ τὸ στόμιον τοῦτο καλοῦμεν ἐπίσης ἀκροφύσιον, συμφώνως τῷ ὁρισμῷ τὸν ὁποῖον ἀρχικῶς ἐδώσαμεν.

Εἰς ὡρισμένους **ὑδροκινητῆρας** (βλ. λ.) Pelton κ.τ.τ. τὸ πίπτον ὕδωρ συσσωρεύεται εἰς ἐπὶ τούτῳ σιδηροῦν σωλῆνα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκρέει διὰ μέσου ὁμοίου ἀκροφυσίου πρὸς τὸν τροχόν. Ἐκεῖ δηλ. μετατρέπεται ἡ ἐνέργεια τῆς πτώσεως τοῦ ὕδατος εἰς ἐνέργειαν πιέσεως ἐν τῷ σωλῆνι, καὶ αὕτη εἰς ἐνέργειαν ταχύτητος ἐν τῷ ἀκροφυσίῳ, καὶ αὕτη τέλος εἰς ἔργον μηχανικὸν ἐν τῷ τροχῷ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ ὕδωρ θὰ ἐξήρχετο ἐκ τοῦ σωλῆνος μετὰ ταχύτητος καὶ ἄνευ τοῦ ἀκροφυσίου, ἀλλὰ θὰ εἴχομεν ἀπώλειαν 40% τῆς ἐνεργείας πτώσεως, τὴν ὁποίαν σχεδὸν ἀποφεύγομεν διὰ τοῦ ἀκροφυσίου καὶ ἐπὶ πλέον ἀποφεύγομεν τὰς ἀπωλείας διαφυγῶν τοῦ ὕδατος μεταξὺ σωλῆνος καὶ τροχοῦ, διότι διὰ τοῦ ἀκροφυσίου ὁδηγεῖται τὸ ὕδωρ εἰς τὸν τροχὸν συγκεντρωμένον εἰς ἑνιαίαν φλέβα.

Ἡ κινητικὴ ἐνέργεια τοῦ ὕδατος κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ ἀκροφυσίου χρησιμοποιεῖται ἐπίσης πρὸς ἀνύψωσιν ἄλλου ποσοῦ ὕδατος ἢ πρὸς ἀναρρόφησιν ἀέρος ἐξ ἑνὸς χώρου, π. χ. ψυγείου, πρὸς σχηματισμὸν πίδακος κτλ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Donat Bankl*, Energie-Umwardlungen in Flüssigneiten—*Stodola*, die Damf-und Gastuıbine.—*Zeuner*, Turbinentheorie.—*Gammerer*, die Wasserkraftmaschine.—*Bulvin* mecanique appliquée aux machines.

Α. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ἀκροχαῖται (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομα *δίπτερα*, ὧν ὀλίγιστα εἴδη εὑρίσκονται ἐν Βραζιλίᾳ. Δ. Ν. Π.

ἀκροχαίτη (Acrochaete Pringsh.) *[Βοτ.]*. Γένος φυκῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κομφερβιδῶν* περιλαμβάνον εἴδη ἐπίφυτα, μικροσκοπικά, τῆς Βορείου Θαλάσσης. Ὁ ἕρπων θαλλὸς τούτων φέρει πλαγίους καταχορύφους κλαδίσκους καταλήγοντας εἰς τρίχα. Πολυπληθῆ ζῳοσπόρια ἐντὸς τῶν πρὸς τὰ ἄνω ἐστραμμένων κυττάρων καὶ ἰδίως τῶν ἐπακρίων. Ν. Μ.

ἀκροχαίτιον (Acrochaetium Näg.) *[Βοτ.]*· συνώνυμον τοῦ φύκους *Χαντρανσία* (Chantransia Fries). Ν. Μ.

ἀκροχειρία. Στρατιωτικὴ παιδιά, διεξαγομένη ὡς ἑξῆς:

Οἱ στρατιῶται χωρίζονται εἰς δύο στρατόπεδα καὶ τοποθετοῦνται ἑκατέρωθεν χαραχθείσης γραμμῆς. Οἱ παῖκται ἑκάστης μερίδος ἐπιζητοῦσι νὰ συλλάβωσι τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν ἀπὸ οἷον δήποτε μέρος καὶ νὰ τοὺς παρασύρωσιν ἐντὸς τῆς περιοχῆς των. Ὁ ἐξαναγκασθεὶς οὕτω νὰ ὑπερβῇ τὴν γραμμήν, δι' ἀμφοτέρων τῶν ποδῶν, τίθεται ἐκτὸς παιγνιδίου. Ἡ ἄσκησις λήγει, ὅταν ἅπαντες οἱ παῖκται μιᾶς μερίδος τεθῶσιν ἐκτὸς παιγνιδίου. (Βλ. καὶ ἀκροχειρισμός.) —ῶ.

ἀκροχειρίδιον (τό)· τὸ ἄκρον τῆς χειρίδος (τοῦ *μανικιοῦ*).

ἀκροχειρίζομαι· πιάνω μὲ τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν, μὲ τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων ‖ ἀγωνίζομαι, παλαίω χρησιμοποιῶν μόνον τὰς ἄκρας χεῖρας· *τίσι χρὴ παλαίειν καὶ τίσιν ἀκροχειρίζεσθαι* (βλ. ἀκροχειρισμός).

ἀκροχειρισμός, ἡ **ἀκροχείρισις** ἢ **ἀκροχειρία**. Ὅρος ἀθλητικός, σημαίνων τὸ δράττεσθαι, τὸ παλαίειν διὰ τῶν χειρῶν, τὸ ἀγωνίζεσθαι ἐκ τοῦ συστάδην, ὅσον ἐξικνοῦνται αἱ χεῖρες, πρὶν ἢ ἔτι τὰ σώματα συμπλακῶσιν. Οἱ παγκρατιάζοντες ἐσυνήθιζον πρὸ τῆς συμπλοκῆς νὰ προτείνουν τὰς χεῖρας, προσπαθοῦντες νὰ συλλάβουν καταλλήλως τὰς χεῖρας ἢ τὸ σῶμα τοῦ ἀντιπάλου των. Τινὲς μάλιστα τούτων, ἀδυνατοῦντες ἄλλως νὰ ὑπερισχύσουν τοῦ ἀνταγωνιζομένου, ἐδράττοντο τῶν ἄκρων αὐτοῦ, διαστρέφοντες αὐτὰ ἢ κατασυντρίβοντες τοὺς δακτύλους του, ἵνα ἐξαναγκάσουν αὐτὸν ἐκ τοῦ ἄλγους νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἧτταν του. Ὡς τοιοῦτον *ἀκροχειριστὴν* ἢ *ἀκροχερσίτην* γνωρίζομεν καὶ ἄλλοθεν (βλ. **ἀθλητισμός**) τὸν πύκτην Σώστρατον τὸν Σικυώνιον (βλ. **κατωτέρω**).

Γνωρίζομεν ὡσαύτως ὅτι καὶ ὁ ὀλυμπιονίκης Ἀρραχίων, ἀγωνιζόμενος ἐν Ὀλυμπίᾳ τὸν τελευταῖον ἀγῶνά του, συνέτριψεν ἕνα τῶν δακτύλων τοῦ ποδὸς τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του, ὅστις ἐξέτεινε μὲν ἐκ τοῦ δεινοῦ ἄλγους τὴν χεῖρα, δηλῶν οὕτω τὴν ἧττάν του, ἀπέπνιγεν ὅμως ταυτοχρόνως διὰ τραχηλισμοῦ καὶ τὸν Ἀρραχίωνα, πεσόντα νεκρὸν καὶ στεφανωθέντα ὡς νικητήν. Τὸν ἀκροχειρισμὸν ἀναφέρει καὶ ὁ Λουκιανὸς (Δεξιφ. 5), περιγράφων τὰς ἐν τοῖς ἀρχαίοις γυμνασίοις ἀσκήσεις, ἔνθα συνήθως οἱ παλαισταὶ καὶ οἱ παγκρατιασταὶ προησκοῦντο καταλλήλως καὶ εἰς τοῦτον. Κατὰ μαρτυρίας δὲ περιηγητῶν, φαίνεται ὅτι ὁ ἀκροχειρισμὸς συνηθίζεται ὡς προανάκρουσις τῆς πάλης καὶ παρὰ τοῖς ἀπολιτίστοις τῶν διαφόρων νήσων τῆς Πολυνησίας. ΣΤ. ΣΠΕΡ.

Ἀκροχερσίτης. Οὕτως ἐπεκαλεῖτο ὁ περίφημος Σικυώνιος παγκρατιαστὴς Σώστρατος, διότι συνήθιζε νὰ λαμβάνῃ τὸν ἀντίπαλόν του ἀπὸ τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν του καὶ νὰ μὴ ἀφίνῃ αὐτὰ προτοῦ νὰ καταπονήσῃ αὐτὸν τελείως. Ἐνίκησεν εἰς τὰ Νέμεια καὶ τὰ Ἴσθμια ὁμοῦ δωδεκάκις, δὶς εἰς τὰ Πύθια καὶ ἅπαξ ἐν Ὀλυμπίᾳ κατὰ τὴν 104ην ὀλυμπιάδα, τὴν ἀνολυμπιάδα κατὰ τοὺς Ἠλείους, διότι ἀγωνοθέται δὲν ἦσαν αὐτοί, ἀλλ' οἱ Πισαῖοι καὶ Ἀρκάδες (Παυσ. VI. 4. 1—2.). Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκροχήλιον *[Λιμεν. ἔργ.]*. Ἡ ἄκρα (γαλλ. musoir) τῆς προκυμαίας, τοῦ κυματοθραύστου, τοῦ λιμενοβραχίονος, ἢ τῆς χηλῆς, ἐνίοτε δὲ ὁ ἐπ' ἄκρας τῶν ἀνωτέρω ἀγκὼν (coude) ὁ παρέχων ἐκεῖ πρόχειρον σκέπην εἰς ἀποβίβασιν. Ἐπὶ τῶν ἀκροχηλίων ἐγείρουσι τὰ διὰ τὸν ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους ναυτικὸν φωτισμὸν τοῦ λιμένος κτίσματα ἢ κατασκευάσματα, πύργους κτιστοὺς ἢ σιδηροῦς, στήλας σιδηρᾶς μετὰ ἢ ἄνευ κλεισιάδος. Σ. Ε. Λ.

ἀκροχλίαρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὀλίγον μόνον χλιαρός.

ἀκρόχορδα (τά) *[Ζῳολ.]*. Ἑρπετὰ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκροχορδιδῶν*. Πάντα εἶναι ἀνιοβόλα. Τὸ σῶμά των εἶναι ἀποστρογγυλωμένον ἢ ἐλαφρῶς πεπιεσμένον ἐκ

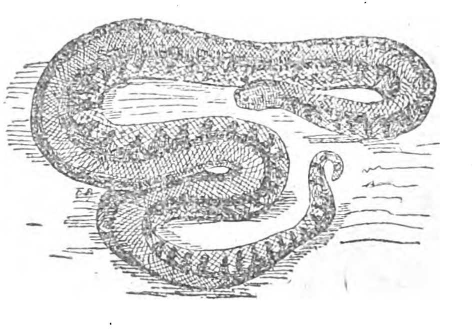
Ἀκρόχορδον τὸ ἰαβαῖον.

τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀντὶ σκληρῶν λεπίων φέρει μικρὰς σαρκώδεις ἀποφύσεις αἵτινες ἐκφύονται ἐκ τοῦ δέρματος. Ἡ κεφαλὴ ὀλίγον διακρίνεται τοῦ θώρακος· αἱ σιαγόνες καὶ ὁ οὐρανίσκος εἶναι ἐφωδιασμένοι διὰ βραχέων καὶ ἰσχυρῶν ὀδόντων· αἱ ὀπαὶ τῶν ρωθώνων εἶναι πλησίον ἀλλήλων τοποθετημέναι ἐπὶ τοῦ ρύγχους, ὅπερ εἶναι κολοβωμένον.

Τὸ μόνον γνωστὸν εἶδος εἶναι τὸ **ἀκρόχορδον τὸ ἰαβαῖον** (acrochordus javanicus) ὅπερ κατοικεῖ τὴν Ἰάβαν καὶ τὴν Βόρνεο καὶ ἔχει μῆκος 2—2½ μέτρων. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματός του εἶναι σκοτεινὸς φαιὸς μὲ λωρίδας ἢ κηλίδας μελανάς. Εἶναι ζῳοτόκον καὶ φαίνεται ὅτι ζῇ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ἂν καὶ πλεῖστοι συγγραφεῖς διατείνονται, ὅτι εἶναι ὑδρόβιον. Δ. Ν. Π.

ἀκροχορδόνες (κοινῶς *μυρμηκίαι*) *[Ἰατρ.]*. Πάθησις λίαν γνωστὴ καὶ συνήθης, συνισταμένη εἰς μικρὰς ἐκβλαστήσεις, στρογγύλας, ἢ πολυκυκλικάς, τραχείας, θηλοειδεῖς, παριστώσας ἔπαρμα τοῦ δέρματος σαφέστατον, συνηθέστερον ἄμισχον καὶ ἐνίοτε μισχωτόν. Αἱ ἐκβλαστήσεις αὗται προέρχονται ἐξ ὑπερτροφίας, περιγράπτου, τῆς θηλώδους στιβάδος καὶ τῆς ἐπιδερμίδος, εἶναι δηλ. θηλώματα (βλ. λ.). Εἶναι ἔμμονοι ἢ παροδικαί, πάντοτε δὲ ἐπίκτητοι, αἱ δὲ *συγγενεῖς*, ἐνίων συγγραφέων, δὲν εἶναι ἀκροχορδόνες ἀλλὰ *σπίλοι*. Περιεγράφη ἐπίσης ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀκροχορδὼν ἡ κρεμαμένη τέρμινθος, ἥτις συνίσταται εἰς λίαν μακρόν, ἀνώδυνον ὄγκον, μισχωτόν, ὡσεὶ περιεσφιγμένον κατὰ τὴν βάσιν, πτυχωτὸν καὶ πλαδαρόν, ὅμοιον πρὸς κενὴν ῥᾶγα σταφυλῆς (σταφίδα), συναντώμενον δὲ εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος καὶ δυνάμενον νὰ ἐξαιρεθῇ διὰ τοῦ γαλβανοκαυ

Digitized by Google

τῆρος ἤ, ὅπερ προτιμότερον, δι᾽ ἐλαστικῆς ἀπολινώσεως, ἢ καὶ διὰ μαχαιρίου.

Ἡ *κοινὴ* ἀκροχορδὼν σπανίως εἶναι μεμονωμένη, συνήθως δὲ ὑπάρχουσι πολλαὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου. Ἑδράζεται εἰς τὰ ἀκάλυπτα μέρη τοῦ σώματος, καὶ δὴ τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον, καὶ εἶναι πάθησις μεταδοτικὴ καὶ ἐνοφθαλμίσιμος. Ὁ Majocchi περιέγραψεν αὐτοῦ βακτηρίδιον (bacterium porri) ὅπερ ἄλλοι (Kühnemann, Variot, Çornil, Babés) ἐκαλλιέργησαν καὶ ἐνωφθάλμισαν ἐπιτυχῶς. Ὑπὸ ἔποψιν σχήματος ἐμφανίζεται ἡμισφαιρική, κυλινδρική, κυματοειδής, ὀγκιδιοειδής, ἢ ἐν εἴδει ἀνθοκράμβης, ἡ δὲ χροιὰ αὐτῆς ποικίλλει ἀπὸ τῆς φαιοκιτρίνου πρὸς τὴν ὀρφνομέλαιναν καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ φλεγμανθῇ καὶ νὰ καταστῇ ἐπώδυνος, συχνότατα ὅμως εἶναι ἀνώδυνος. Διακρίνουσι τρεῖς ποικιλίας ἀκροχορδόνων:

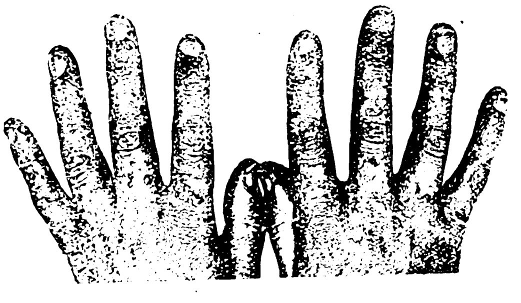

Χεῖρες προσβεβλημέναι ὑπὸ ἀκροχορδόνων.

α') Τὴν ***ὁμαλὴν νεανικὴν ἀκροχορδόνα***, παρατηρουμένην ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ κυρίως τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τῶν χειρῶν, ἰδίᾳ τῶν βουκόλων, χαρακτηριζόμενον δ᾽ ὑπὸ σμικροτάτων πεπλατυσμένων ἐπαρμάτων, μεγέθους κεφαλῆς καρφίδος, διεσπαρμένων ἀτάκτως ἢ κατὰ γραμμοειδεῖς σειράς. Ἡ ποικιλία αὕτη εἶναι δυσδιάγνωστος καὶ δύναται νὰ συγχυθῇ μὲ τὸν ὁμαλὸν λειχῆνα, οὗτινος ὅμως οὔτε τὴν χροιὰν οὔτε τὴν στιλπνότητα ἔχει, ἢ μὲ ἀδενώματα.

β') Τὴν ***πεπλατυσμένην σμηγματορροϊκὴν ἀκροχορδόνα*** τῆς γεροντικῆς ἡλικίας.

γ') Τὸ ***ἀγγειοκεράτωμα.***

Θεραπεία.—Συχνὰ παρετηρήθη αὐτόματος ἴασις, τῆς νεανικῆς ἰδίως, μετ᾽ ἄλλοτε ἄλλον χρόνον ἀναπτύξεως καὶ ἀκμῆς. Ἐπίσης ἐσημειώθη ἴασις δι᾽ αὐθυποβολῆς, ὁμοίως δ᾽ ἡ καταστροφὴ τῆς πρώτης ἐμφανισθείσης ἀκροχορδόνος (*ἀκροχορδόνος-μητρὸς*) ἀπέδωκε ταὐτὰ ἀποτελέσματα. **Ἐσωτερικῶς**, ἡ κεκαυμένη μαγνησία (ἀπὸ 0,50 ἑκατ. μέχρις 2 γραμ., ἀναλόγως τῆς ἡλικίας, εἰς δύο δόσεις πρὸ τοῦ γεύματος) ἐθεωρήθη ὡς εἰδικὸν φάρμακον, ἐπίσης δὲ τὸ ἀρσενικὸν ὑπὸ μορφὴν ὑγροῦ Fowler. Τοπικῶς ἡ θεραπεία εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ὅλων τῶν θηλοειδῶν καὶ κερατοειδῶν ὑπερτροφιῶν. Ριζικωτέρα εἶναι ἡ καταστροφὴ διὰ θερμο-ἢ γαλβανοκαυτῆρος, ἢ ἡ ἐκρίζωσις ἢ ἀπόξεσις, ἔπειτα δὲ ἡ καυτηρίασις τῆς βάσεως διὰ καυτηρίου τινὸς (νιτρ. ἀργύρου, νιτρικοῦ, ὑδροχλωρικοῦ, φαινικοῦ, ὀξικοῦ, χρωμικοῦ κλπ. ὀξέων). Τὰ καυστικὰ ταῦτα ὀξέα δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἄνευ προηγουμένης ἐγχειρήσεως, μετ᾽ ἀριθμόν τινα δὲ ἐπιθέξεων, ἀνάλογον τῆς δυνάμεως τοῦ ὀξέος, αἱ ἀκροχορδόνες ἐξαφανίζονται. Ὡς τοπικὰ δυνάμενα νὰ θεραπεύσωσιν ἄνευ ἐπεμβάσεως ἀναφέρονται ὁ μέλας σάπων εἰς συνεχεῖς ἐφαρμογὰς ἢ καμφοροῦχος ναφθόλη, ὁ ὀπὸς δικοτυληδόνων τινῶν φυτῶν (ἀγρία συκῆ κλπ.), τὰ ὑδραργυροῦχα ἔμπλαστρα (Besnier) καί τινες σκευασίαι κολλοδίων. Ὁ Hardy συνιστᾷ πλύσεις μὲ καθαρὸν ὄξος, ὁ Vigier τὴν ἀσηπτόλην (ὀρθοφαινολθειικὸν ὀξύ) δι᾽ ἧς ἐνεργεῖ ἐπιθέξεις ἅπαξ ἢ δὶς τῆς ἡμέρας καὶ ἥτις εἶναι πράγματι δραστική. Αἱ ἀκτῖνες X ἔσχον καλὰ ἀποτελέσματα, ἡ ραδιοθεραπεία ὡσαύτως (Nancel, Penard) ἀλλὰ πρέπει νὰ προσέξωμεν τὴν ραδιοδερματίτιδα, ἥτις ἐπέρχεται συχνά.

Ε. Γ. ΜΑΝΔΑΛΑΚΗΣ

—*[Λαογρ.]*. Αἱ ἀκροχορδόνες εἶναι γνωσταὶ εἰς τὸν λαὸν ὑπὸ διάφορα ὀνόματα: *ἀρίτσιος* καὶ *μαντραβίτσα* ἐν Ἠπείρῳ, *γαρδαβίτσα* ἢ *βαρδαβίτσα* ἐν Πάτραις, *καρναβίτσα* ἢ *μπαρδαβίτσα* ἐν Αἰγίῳ, *μυρμητσέλλα* (ἀδήλου τόπου), *κορονυχίδα* ἐν Γυθείῳ, *κότσα* ἐν Γκιουμουλτζίνῃ τῆς Θράκης. Ἐν Ἠπείρῳ πιστεύεται ὅτι βγάζουν *μαντραβίτσες* ὅσοι κοιτάζουν καὶ μετροῦν τὰ ἄστρα. Ἐν Γυθείῳ τὸ νόσημα ἀποδίδεται εἰς τὴν σελήνην. Ἡ θεραπεία γίνεται καὶ ἐμπειρικῶς καὶ μαγικῶς. Κατὰ τὴν ἐμπειρικὴν μέθοδον ἐν Γκιουμουλτζίνῃ αἱ ἀκροχορδόνες δένονται σφικτὰ μὲ νῆμα μετάξινον ὁπότε ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἀτροφοῦν καὶ πίπτουν μόνοι, ἐν Ἠπείρῳ καίονται μὲ *ὕσκα* ἐπὶ τρία Σάββατα πλησίον τοῦ φούρνου. Ἡ μαγικὴ θεραπεία μεταχειρίζεται διάφορα μέσα. Πρῶτον κατὰ τὸ δόγμα *ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται* ἐν Ἠπείρῳ ὁ ἔχων τὰς ἀκροχορδόνας πρέπει ἐπὶ τρία Σάββατα νὰ μετρήσῃ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, ὁπότε χάνονται, ἐν Γυθείῳ κατὰ τὴν νέαν σελήνην ἀπαγγέλλεται ἡ ἀκόλουθος ἐπῳδή:

Καλὸ 'στὸ φεγγαράκι μου,
τὸ νιὸ παλληκαράκι μου,
τὰ πρόβατα ποὺ μοὔδωσες
τὰ βόσκησα, τὰ πότισα,
ἔλα πάρ' τα, δῶσ' τα κι' ἀλλουνοῦ.

Ἐν Αἰγίῳ ἡ θεραπεία γίνεται κατὰ τὸν ὅμοιον ἢ ἀνάλογον τρόπον. Ὁ πάσχων ἀτενίζων πρὸς τοὺς ἀστέρας λέγει:

Ἀπόψε ἀστέρια, ἀπόψε μπαρδαβίτσα,
τὴν αὐγὴ μήτε ἀστέρια, μήτε μπαρδαβίτσα.

Καθ᾽ ὅμοιον τρόπον ἐν Πάτραις ὅταν *πρωτομπουμπουνίσῃ* λέγουν:

Ἡ βροντὴ 'ς τὸν οὐρανὸ
κ' οἱ βαρδαβίτσες 'ς τὸ νερό·

ἢ παίρνουν τρία χαλίκια ἀπὸ τὸ τρίστρατο καὶ τὴν στιγμὴν ποὺ πρωτοβγαίνει τὸ φεγγάρι λέγουν:

Κάτι εἶχα κ' ἔχασα

καὶ πετοῦν συγχρόνως τὰ χαλίκια ὀπίσω των. Ἀλλαχοῦ λειώνουν ἅλας ἐπιλέγοντες:

Ὅπως λειώνει τὸ ἁλάτι νὰ λειώσουν καὶ οἱ βαρδαβίτσες μου.

Ἄλλος τρόπος εἶναι ὁ τῆς μεταβιβάσεως εἰς ἄλλο ὄν, συνήθως ἵππον, εἴτε δι᾽ ἐπαφῆς εἴτε διὰ τοῦ λόγου. Ἐν Γκιουμουλτζίνῃ τρίβουν τὴν χεῖρα εἰς τὰ ὀπίσθια ἵππου, ἐφ᾽ οὗ κάθηνται τρεῖς. ἐν Πάτραις ὅταν ἴδουν μακρόθεν ἱππέα εἰς *γρίβο* ἄλογο δι᾽ ἐπῳδῆς μεταδίδουν εἰς αὐτὸν τὸ νόσημα.

Τελευταῖος τρόπος εἶναι ὁ διὰ τῆς μαγικῆς δυνάμεως τῆς λέξεως, στηριζόμενος μάλιστα εἰς χονδροειδῆ παρετυμολογίαν καὶ παρερμηνείαν· ὅταν δηλαδὴ ὁ ἱερεὺς κατὰ τὴν λειτουργίαν ἀπαγγέλλῃ τὸ «*Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας ἀχράντου κτλ.*», ὁ νοσῶν τρίβει τὰς ἀκροχορδόνας ἐπιλέγων «*ξέρανέ το, Παναγία μου*».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Πολίτου*, **Λαογρ. Σύμμεικτα** Α΄. 40. *Στ. Π. Κυριακίδου*, **Ἑλληνικὴ Λαογραφία Α΄.** 1 1 κέ. **Λαογραφία Ε΄.** 615.—**Ὕλη ἀνέκδοτος Λαογραφικοῦ Ἀρχείου.**

ΣΤΙΛΠΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Ἀκροχῶρι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς ἀνήκων εἰς τὴν κοινότητα Μαυροπλαγιᾶς τῆς ὑποδιοικήσεως Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κεῖται 5 ὥρας πρὸς Β. τοῦ Κιλκὶς καὶ ἔχει 32 κατοίκους. Πρότερον ἐλέγετο Κιουλεμενλῆ.

ἀκροῶμαι (-άομαι), κοιν. **ἀκροάζομαι**· ἀκούω μετὰ προσοχῆς· ‖ ἐπὶ προσώπων ἀνωτάτην κατεχόντων θέσιν πολιτικήν, ἐκκλησιαστικήν, στρατιωτικὴν κ.λ., ἀκούω παρακλήσεις, αἰτήσεις, γνώμας. ἄλλως *δέχομαι εἰς ἀκρόασιν* ‖ ἐπὶ μαθητῶν, φοιτητῶν **κ.λ.**, παρακολουθῶ μάθημα· «**ἀκροῶμαι φιλοσοφικῶν μαθημάτων**» παρακολουθῶ φιλοσ. μαθήματα· ‖ **ἐπ ἰατρῶν**, ἐξετάζω τὸν ἀσθενῆ διὰ τῆς **ἀκροάσεως** (βλ. λ.).

Β. Φ.

ἀκροώμενοι *[Θρησκ.]*. Ἐλέγοντο οὕτως οἱ μετανοοῦντες διὰ βαρέα ἁμαρτήματα Χριστιανοί, ἐφόσον ἐδικαιοῦντο νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν πρόναον ἢ νάρθηκα διὰ νὰ ἀκροασθοῦν τὰς βιβλικὰς περικοπὰς καὶ τὸ κήρυγμα, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ ἐξέλθουν, μὴ θεωρούμενοι ἔτι ἄξιοι νὰ παραμείνουν εἰς τὴν προσευχὴν (βλ. λ. **ἀκρόασις**).

Δ Σ Μ.

ἀκρυλικὴ *ἀλδεΰδη* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. **ἀκρολεΐνη**

ἀκρυλικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_2:CH.CO.OH$ ἀνήκουσα εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀκορέστων μονοκαρβονικῶν ὀξέων ἧς καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἁπλούστερον μέλος. Λαμβάνεται δι᾽ ὀξειδώσεως τῆς ἀκρολεΐνης, ἐκ τοῦ α,β-διβρωμιοπροπιονικοῦ ὀξέος $CH_2Br.CHBr.COOH$ τῇ ἀποσπάσει δύο ἀτόμων βρωμίου, εἴτε τέλος ἐκ τοῦ β-χλωριοπροπιονικοῦ ὀξέος $CH_2Cl.CH_2.COOH$ τῇ ἀποσπάσει ὑδροχλωρίου. Εἶναι ὑγρὸν δριμείας ὀσμῆς, βράζον εἰς 140° ὑπὸ μερικὸν πολυμερισμόν.

Σ. Γ.

ἀκρυλικὸν *πνεῦμα*· οὕτως ἐκλήθη ὑπό τινων κακῶς ἡ **ἀλλυλικὴ ἀλκοόλη** (βλ. λ.). Σ. Γ.

ἀκρύλλιον (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Εἶδος *μελεαγρίδος* (φραγκόκοτας) τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀλεκτοροειδῶν*. Διακρίνεται τῶν ἄλλων εἰδῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ἐκ τοῦ φαιομέλανος χρωματισμοῦ τοῦ πτερώματός της, τῶν λογχοειδῶν πτερῶν τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς κοιλίας, ἅτινα εἶναι λαμπρῶς κυαναῖ, τῆς κυρβασίας (λειρὶ) τὴν ὁποίαν ἔχει φαιοερυθρὰν καὶ τοῦ κυανοῦ ράμφους της, ὅπερ φέρει μελανὰς καὶ λευκὰς ραβδώσεις. Δ. Ν. Π.

ἄκρυπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κεκρυμμένος, φανερός, ἐμφανής.

ἀκρύσταλλος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων κρύσταλλα, ὁ μὴ ἔχων κρυστάλλους.

ἀκρυστάλλωτος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ μὴ κρυσταλλωθείς.

ἀκρωλένιον. Τὸ πρὸς τὸν ἀγκῶνα ἄκρον τῆς ὠλένης, τὸ φέρον τὸ ὠλέκρανον καὶ τὴν μηνοειδῆ ἐντομήν, δι᾽ ἧς συντάσσεται ἡ ὠλένη μετὰ τῆς τροχιλίας τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ. Σ. Σ.

ἀκρωμία (ἡ) καὶ ***ἀκρωμὶς*** *-ίδος* καὶ ***ἀκρώμιον*** (τό)· τὸ ἄκρον τοῦ ὤμου, τὸ ἐξέχον ἄκρον τῆς ὠμοπλάτης· ‖ ὅταν εἰς σύμπλεγμα κορυφῶν ὀρέων μία ἐξ αὐτῶν ὑπερέχει αἰσθητῶς ὅλων τῶν ἄλλων αὕτη καλεῖται *ἀκρωμία* ἢ *ἀκρώμιον*.

— *[Ἱππολογ.]*. Ἀκρωμία λέγεται ἡ κατὰ τὴν συνένωσιν τοῦ τραχήλου μετὰ τοῦ κορμοῦ τοῦ ἵππου ἢ ἡμιόνου ἔξαρσις, ἥτις σχηματίζεται ἐκ τῶν ἀποφύσεων τῶν ἓξ ἢ ἑπτὰ πρώτων ραχιαίων σπονδύλων. Ἡ ἀκρωμία θεωρεῖται καλῶς ἐσχηματισμένη, ὅταν εἶναι ἀνυψωμένη καὶ ξηρά, ἐπεκτείνεται, ἐξαλειφομένη ὁμαλῶς, πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ οἱ ἐπ᾽ αὐτῆς μύες εἶναι ἰσχυροὶ καὶ καλῶς διαμορφωμένοι. Τοὐναντίον, ἐλαττωματικὴ ἀκρωμία εἶναι ἡ χαμηλὴ καὶ ἐστρογγυλωμένη, ἡ μὴ ἀποτελοῦσα ζωηρὰν ἐξοχὴν καὶ πλαδαρά.

Ἡ καλῶς ἐσχηματισμένη ἀκρωμία συμβάλλει τὰ μέγιστα εἰς τὴν ὡραίαν παράστασιν τοῦ ἵππου, ὡς εὐνοοῦσα τὴν ὑψηλὰ τήρησιν τοῦ τραχήλου καὶ τῆς κεφαλῆς, καθὼς καὶ εἰς τὴν συγκράτησιν τῆς σέλλας εἰς τὴν ἁρμόζουσαν θέσιν, ὥστε νὰ ἀποφεύγωνται αἱ πληγαὶ καὶ ἡ ἐπιβάρυνσις τῶν ἐμπροσθίων ἄκρων. Ἵππος συνεπῶς μετὰ κακῶς ἐσχηματισμένης ἀκρωμίας εἶναι ἀκατάλληλος δι᾽ ἱππασίαν.

Αἱ ἐπὶ τῆς ἀκρωμίας πληγαὶ ἀπαιτοῦσι συνήθως μακρὰν θεραπείαν καὶ παρεμποδίζουσι μεγάλως τὰς κινήσεις τοῦ ἵππου ἢ τοῦ ἡμιόνου, καθισταμένων τούτων ἐπὶ μακρὸν ἀνικάνων δι᾽ ὑπηρεσίαν. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐφαρμογὴ τῆς σέλλας ἢ τοῦ σάγματος, ἀποτελεῖ σπουδαῖον μέλημα πάντων τῶν βαθμοφόρων καὶ τῶν εἰδικῶν προσώπων ὑπηρεσίας εἰς τὰ ἔφιππα σώματα (βλ. **τραύματα** *ἐκ τῆς σαγῆς*). Κ. Δ.

ἀκρωμιαῖος,*—α, —ον* καὶ ***ἀκρωμιακός***,*—ή,—όν* ὁ ἀνήκων εἰς τὸ **ἀκρώμιον (ὅρος ἀνατομικός).**

Ἀκρωμιακὸν ἄκρον λέγεται τὸ ἔξω ἄκρον τῆς κλειδός, ὅπερ φέρει ᾠοειδῆ ἀρθρικὴν ἐπιφάνειαν καὶ συντάσσεται μετὰ τοῦ ἀκρωμίου διὰ τῆς ἀκρωμιοκλειδικῆς διαρθρώσεως.

Ἀκρωμιαῖος κλὼν (ἢ ἀκρωμιακὸς κλάδος) λέγεται ὁ κλὼν τῆς ἐγκαρσίας ὠμοπλατιαίας ἀρτηρίας, ἐκφυομένης ἐκ τῆς ὑποκλειδίου, ὅστις διανέμεται εἰς τὸ ἀκρώμιον, σχηματίζων μετὰ τῆς ***ἀκρωμιαίας ἀρτηρίας*** τὸ ***ἀκρωμιαῖον πλέγμα (ἢ ἀκρωμιακὸν δίκτυον).***

ἀκρωμιοθωρακικὴ *ἀρτηρία* *[Ἀνατομ.]*. Αὕτη, κλὼν οὖσα τῆς μασχαλιαίας ἀρτηρίας, ἐκφύεται ἐκ τοῦ ἀνωτέρου μέρους αὐτῆς καὶ ἀποσχίζεται εἰς πολλὰ ἀποβλαστήματα, ὧν τὸ μέν, ἡ *πρώτη* ἢ *ἀνωτάτη θωρακικὴ ἀρτηρία*, διανέμεται εἰς τὸν ἐλάσσονα θωρακικὸν μῦν· τὸ δέ, εἰς τὸν μείζονα θωρακικόν, τὸ δέ, ἡ *ἀκρωμιαία ἀρτηρία*, φερόμενον μεταξὺ τοῦ μείζονος θωρακικοῦ καὶ τοῦ δελτοειδοῦς μυός, διανέμεται εἴς τε τὸν δελτοειδῆ μῦν καὶ τὸ ἀκρώμιον, ἐν ᾧ ἀποτελεῖται μετὰ τῶν ἀποβλαστημάτων τοῦ ἀκρωμιαίου κλωνὸς τῆς ἐγκαρσίας ὠμοπλατιαίας ἀρτηρίας τὸ *ἀκρωμιαῖον πλέγμα*· καὶ τέλος ἕτερον ἀποβλάστημα διανέμεται εἰς τὸν δελτοειδῆ μῦν. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἀκρωμιοκλειδικὴ *ἄρθρωσις* *[Ἀνατομ.]*. Ἡ σύνταξις τοῦ ἀκρωμίου πρὸς τὴν κλεῖδα ἀπετελεῖ διάρθρωσιν, καθ᾽ ἣν τὸ ἔξω ἄκρον τῆς κλειδὸς συντάσσεται πρὸς τὸ ἔσω χεῖλος τοῦ ἀκρωμίου δι᾽ ἰσχυροῦ *θυλακοειδοῦς συνδέσμου*, ἐνισχυομένου καὶ ὑπὸ δύο *ἐπικουρικῶν συνδέσμων*. Ὡς τὰ πολλὰ δὲ μεταξὺ τῶν συντασσομένων ὀστῶν ὑπάρχει καὶ διάρθριος χόνδρος. Κατὰ τὴν ἀκρωμιοκλειδικὴν διάρθρωσιν ἡ ὠμοπλάτη κινεῖται α') περὶ ἄξονα ἐγκάρσιον διερχόμενον διά τε τῆς ἀκρωμιοκλειδικῆς καὶ τῆς κλειδοκορακοειδοῦς ἀρθρώσεως, ὅτε ἡ μὲν προσθία ἐπιφάνεια τῆς ὠμοπλάτης κατολισθαίνει ἐπὶ τῆς νωτιαίας ἐπιφανείας τοῦ θώρακος, ἡ δὲ ἄνω καὶ ἔξω γωνία αὐτῆς καὶ μετ᾽ αὐτῆς ὁ βραχίων ἀνασπᾶται ἢ κατασπᾶται· β') περὶ ἄξονα κάθετον διερχόμενον διὰ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος διαρθρώσεως, ὅτε ἡ ὠμοπλάτη δύναται νὰ ἐπικολλᾶται ἐπὶ τοῦ τοιχώματος τοῦ θώρακος ἢ ν᾽ ἀπομακρύνηται ἀπ᾽ αὐτοῦ. Ι. Π.

ἀκρωμιοκορακοειδὴς *σύνδεσμος* *[Ἀνατομ.]*. Σύνδεσμος πλατὺς καὶ τρίγωνος, στερρὸς δέ, ὅστις φέρεται ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀκρωμίου ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου χείλους τῆς κορακοειδοῦς ἀποφύσεως, ἀποτελῶν μετ᾽ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀκρωμίου ὀροφὴν στερεάν, τὴν ***ἀκρωμιοκορακοειδῆ ὀροφήν***, καλύπτουσαν τὴν κατ᾽ ὦμον ἄρθρωσιν· ἡ ὀροφὴ αὕτη συμπληροῖ ἄνωθεν ἐπὶ μᾶλλον τὴν διὰ τοῦ *γληναίου δακτυλίου* ἀπεργαζομένην αὔξησιν τῆς ἐπιφανείας καὶ τοῦ βάθους τῆς ὑποδεχομένης τὴν κεφαλὴν τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ ὠμογλήνης. Ι. Π.

ἀκρώμιον· βλ. **ἀκρωμία.**

ἀκρωμιόπληγμα (τό)· πλῆγμα, τραυματισμὸς τοῦ ἀκρωμίου τῶν ὑποζυγίων.

Ἄκρων. Ἕλλην ἰατρὸς ἐξ Ἀκράγαντος, υἱὸς τοῦ Ξένωνος, πρεσβύτερος τοῦ Ἱπποκράτους, καθ᾽

Digitized by Google

ἅ σημειοῖ ὁ Σουΐδας, σοφιστεύσας ἐν Ἀθήναις ἅμα τῷ Ἐμπεδοκλεῖ, οὗτινος ἦτο καὶ μαθητής.

Οὗτος, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος (Περὶ Ἴσιδ. καὶ Ὀσίρ. 80) καί τινες τῶν Βυζαντηνῶν συγγραφέων, συνέστησε τὸν καθαρισμὸν τοῦ ἀέρος διὰ πυρὸς κατὰ λοιμὸν ἐνσκήψαντα ἐν Ἀθήναις, πάντως ἄλλον ἢ τὸν μέγαν λοιμὸν τῶν Ἀθηνῶν (430 π. Χ.). Οἱ ἐμπειρικοὶ δέ, εἰ καὶ ὁ Φιλῖνος ὁ Κῷος ἀπέτεμε τὴν αἵρεσιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς τῶν λογικῶν, θέλοντες ν' ἀποδείξωσι τὴν αἵρεσιν αὐτῶν πρεσβυτέραν ἐκείνης, ἀπέδιδον εἰς τὸν Ἄκρωνα τὴν ἀρχὴν αὐτῆς (Γαληνὸς Kühn XIV, 683).

Ὁ Ἄκρων ἔγραψε κατὰ Σουΐδαν ἐν δωρικῇ διαλέκτῳ βιβλίον περὶ τροφῶν ὑγιεινῶν.

Εἰς τὸν Ἐμπεδοκλέα ἢ τὸν Σιμωνίδην ἀποδίδεται τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα, ὅπως χαραχθῇ ἐπὶ τοῦ μνημείου τοῦ Ἄκρωνος:

Ἄκρον ἰατρὸν Ἄκρων' Ἀκραγαντῖνον πατρὸς ἄκρου
Κρύπτει κρημνὸς ἄκρος πατρίδος ἀκροτάτης.

ΑΡ. Π. Κ.

Ἄκρων *Ἑλένιος* (Helenius Acro). Ρωμαῖος γραμματικός, ἀκμάσας πιθανῶς κατὰ τὸν δεύτερον αἰῶνα μ. Χ. λήγοντα ἢ κατὰ τὸν τρίτον ἀρχόμενον· ἔγραψε σχόλια commentarii ἢ scholia εἰς κωμῳδίας τοῦ Τερεντίου (Εὐνοῦχον, Ἀδελφούς....), εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ὁρατίου, ἴσως δὲ καὶ εἰς τὰς σατύρας τοῦ Περσίου. Τὰ σχόλια τοῦ Ἄκρωνος εἰς τὸν Τερέντιον κρίνονται ὑπὸ μεταγενεστέρων Λατίνων γραμματικῶν, οἱ ὁποῖοι πλειστάκις μνημονεύουν αὐτά, ὡς γραμμένα μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν (non indiligentes). Ἐπίσης μεγάλης, ἂν ὄχι καὶ μεγαλυτέρας ἀξίας, ἦσαν τὰ σχόλια τοῦ Ἄκρωνος εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ὁρατίου, τὰ ὁποῖα ἐπίσης μετεχειρίσθησαν νεώτεροι Λατῖνοι γραμματικοὶ καὶ τὰ ὁποῖα ἴσως ἰδιαιτέρως ἐπραγματεύοντο περὶ τῶν παρ' Ὁρατίῳ μνημονευομένων προσώπων. Τὰ σῳζόμενα ὅμως ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἄκρωνος σχόλια εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ὁρατίου δὲν εἶναι γνήσια καὶ διὰ τοῦτο ἐξεδόθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Pseudoacronis Scholia in Horatium»· ἀπετελέσθησαν ἀπὸ διάφορα σχόλια ἀνομοιοειδῆ, κατ' ἀρχάς, εἰς τὰ ἀρχαιότερα χειρόγραφα χωρὶς ὄνομα συντάκτου, πιθανῶς δὲ κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ἀπεδόθησαν ὑπό τινος μελετητοῦ εἰς τὸν Ἄκρωνα, ἀπὸ ὄχι ὀρθὴν εἰκασίαν· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ σῳζόμενα αὐτὰ σχόλια εἶναι ἄνευ σημασίας καὶ πολλὰ ἀνούσια, εὑρίσκει ὅμως ὁ μελετητὴς μεταξὺ αὐτῶν καὶ μερικὰ ἄξια λόγου (Ἔκδοσις O. Keller 1902—1904). Θ. Α. Κ.

ἀκρωνυχία. Εἰς πᾶν ὕψωμα διακρίνομεν τὴν ἀνωτέραν καὶ ἐλαφρὰν συνήθως κλίσιν ἔχουσαν ἐπιφάνειαν ΑΒΒ' καὶ τὴν ΒΒ'ΓΓ' ἧς αἱ κλίσεις εἶναι ἀποτομώτεραι (σχ. 1). Ἡ γραμμὴ ΒΒ' ἀφ' ἧς ἄρχεται ἡ μεταβολὴ αὕτη τῶν κλίσεων καλεῖ-

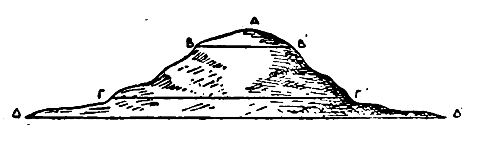

ται *ὀφρύς*, ἥτις τότε μόνον εἶναι καλῶς χαρακτηρισμένη καὶ διακρίνεται ἀμέσως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὅταν ὑπάρχῃ ἐπαισθητὴ διαφορὰ τῶν κλίσεων ΑΒ καὶ ΒΓ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐκ τοῦ σημείου τούτου Β βλέπει τις ταυτοχρόνως καὶ τὴν κορυφὴν καὶ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὑψώματος. Συνηθέστατα ὅμως ἡ ὀφρὺς αὕτη ἀποτελεῖ εὐρεῖαν ἐπιφάνειαν. Κατερχόμενοι τοῦ ὑψώματος συναντῶμεν πρῶτον τὸ σημεῖον Β (σχ. 2), πέραν τοῦ ὁποίου προχωροῦντες (μέχρι τοῦ σημείου Γ) δὲν βλέπομεν πλέον τὴν κορυφήν, οὔτε ἀφ' ἑτέρου τὰς ὑπωρείας. Ἡ γραμμὴ ἡ συνδέουσα σειρὰν τοιούτων σημείων Β καλεῖται ἀνωτέρα γραμμὴ τῆς ὀφρύος ἢ χεῖλος τοῦ ὑψώματος. Κατερχόμενοι ἔτι πλέον

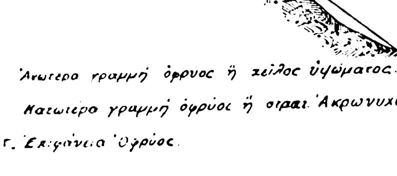

Β Ἀνωτερα γραμμή ὀφρυος ἢ χεῖλος ὑψώματος.
Γ Κατωτερα γραμμή ὀφρύος ἢ στρατ. Ἀκρωνυχια
Β Γ. Ἐπιφάνεια Ὀφρύος.

τοῦ ὑψώματος φθάνομεν εἰς σημεῖόν τι Γ ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀρχίζομεν νὰ διακρίνωμεν τὰς ὑπωρείας. Ἡ γραμμὴ ἡ συνδέουσα σειρὰν τοιούτων σημείων Γ καλεῖται *κατωτέρα γραμμὴ τῆς ὀφρύος* ἢ ***στρατιωτικὴ ἀκρωνυχία.*** Ἡ ἐπιφάνεια τῆς ὀφρύος τότε περιορίζεται μεταξὺ τῶν δύο γραμμῶν Β καὶ Γ.

Συχνὴ χρῆσις τῆς ἀρχαίας ταύτης λέξεως εὕρηται παρὰ Ξενοφῶντι (Ἀνάβασις τῶν Μυρίων).

Π. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ἀκρωνύχιον *[Ναυτ. Ὀνοματολ.]*, λεγόμενον ὡσαύτως καὶ ***στόμα***, κοιν. ***τὸ 'δόντι*** (γαλλ. le bec, **ἀγγλ.** the bill). Τὸ ἄκρον τοῦ ὄνυχος τὸ τερματίζον τόν τε ὄνυχα καὶ τὸν βραχίονα τῆς **ἀγκύρας** (βλ. λ.) καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἄκρου ἐμπήγνυται ἡ ἄγκυρα ἐν τῷ θαλασσίῳ βυθῷ. Σ. Ε. Λ.

ἀκρώρεια (ἡ)· ἡ ἄκρα ὄρους· εἰς τὸν πληθυντ. *ἀκρώρειαι*, τὰ ὑψηλότερα σημεῖα τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους (βλ. **ἀκρωρειογραμμή**).

Ἀκρώρεια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Ἀκρώρεια ἐκαλεῖτο τὸ ὀρεινὸν τμῆμα τῆς Ἠλείας (τὸ ὀροπέδιον τῆς Φολόης), τὸ κείμενον παρὰ τὰ ὅρια τῆς Ἀχαΐας καὶ Ἀρκαδίας. Τοῦ τμήματος τούτου τῆς Ἠλείας ἀξιολογωτέρα πόλις ἦτο ὁ Λασιών. Νῦν τὸ ὀροπέδιον καλεῖται Κάπελη καὶ καλύπτεται ὑπὸ πυκνοφύτου δάσους.

Ἡ χώρα ἐκ τῆς ὀρεινῆς φύσεώς της ἐφαίνετο ἀνήκουσα μᾶλλον εἰς τὴν Ἀκραδίαν ἢ τὴν Ἤλιδα· διὰ τοῦτο καὶ πολλάκις ἠμφεσβητήθη ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων καὶ κατὰ τὸν μεταξὺ Ἀρκάδων καὶ Ἠλείων πόλεμον (365—364 π. Χ.) κατελήφθη ὁλόκληρος ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων. Ἀνέκτησαν ὅμως ταύτην οἱ Ἠλεῖοι κατὰ τὸν μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Κλεομένους, οὗτινος ἦσαν σύμμαχοι, καὶ Ἀχαιῶν, συμμαχούντων μετὰ τῶν Μακεδόνων, πόλεμον. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκρωρειογραμμή. Τὸ ὑψηλότερον σημεῖον ἑκάστου ὑψώματος καλεῖται *κορυφὴ* ἢ *ἀκρώρεια*. Συνεχὴς σειρὰ τοιούτων σημείων ἐπὶ ἐπιμήκους ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους ἀποτελεῖ τὴν *κορυφογραμμὴν* ἢ *ἀκρωρειογραμμήν*. Ἑκατέρωθεν ταύτης ἀπορρέουσι τὰ ὕδατα πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς μεγίστης κλίσεως, δι' ὃ καὶ καλεῖται προσέτι αὕτη *γραμμὴ τοῦ χωρισμοῦ τῶν ὑδάτων*. Ὅταν ἡ κορυφογραμμὴ καταπίπτῃ κανονικῶς ἑκατέρωθεν κυρίας τινὸς κορυφῆς, τότε σχηματίζεται τὸ λεγόμενον *ἀέτωμα*. Τοιαύτην μορφὴν ἔχει ἡ κορυφογραμμὴ τοῦ Πεντελικοῦ θεωμένη ἐξ Ἀθηνῶν. Κορυφογραμμὴ πετρώδης καὶ στενὴ καλεῖται *ἀκὴ* (**κοινῶς** *κόψις, μαχαίρι)* Ὅταν διακόπτεται ὑπὸ αἰχμηρῶν καὶ τραχέων βράχων καλεῖται *κτεὶς* (**κοινῶς** *κτένι*). Ὅταν εἶναι μαλακῶς κυρτὴ λέγεται *ῥάχις*. Ἡ ἀκρωρειογραμμὴ καλεῖται *κρημνοκόρυφος*, ὅταν ἡ μὲν μία πλευρὰ αὐτῆς εἶναι μαλακῶς κεκλιμένη, ἡ δὲ ἑτέρα κρημνώδης. Π. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

Ἀκρωτῆρι (Ἀμοργοῦ) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Αὐλωνίζων λιμήν, διανοιγόμενος εἰς τὸ μέσον τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ δυτικοῦ τριτημορίου τῆς νήσου Ἀμοργοῦ (πλάτος=36° 48'½,—μῆκος=25° 48'.—Χάρτης ἀγγλικός: 1866= Amorgo and Denusa islands). Ὀνομαζόμενος παρά τινων καὶ *Καβόκαμπος*, ἔχει εὖρος 250 μέτρων, εἴσδυσιν 1000 μέτρων καὶ βυθὸν εἰς 15 ὀργυιὰς πρὸς τὸ στόμιον, βαθμιαίως μειούμενον μέχρι δύο ὀργυιῶν παρὰ τὸν μυχόν. Εἰς $^1/_4$ μιλλίου ἀπὸ τοῦ στομίου του, νησίς, ἡ *Πεταλίδα*, ἀνακόπτει ὁπωσοῦν τὸν πρὸς τὸν λιμένα κυματισμὸν ὑπὸ βορείους ἀνέμους. Πάντως, μικρῶν σχετικῶς διαστάσεων πλοῖον, δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν αὐλωνίζοντα τοῦτον λιμένα ὡς ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς. Εἰς τὸν μυχόν του ὀπωρῶνες καὶ εἰς $1^1/_4$ μιλ. ΝΑ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Ἀρκεσίνης. Ἀπέχει δὲ τὸ στόμιόν του ἀπὸ μὲν τοῦ ἀκρωτηρίου *Κεσύρι* (παλαιότερον *Καλοτάρι*, δυτικῆς τῆς Ἀμοργοῦ ἐσχατιᾶς) $2^1/_4$ μίλ., ἀπὸ δὲ τοῦ φάρου Ἅγιος Ἠλίας τοῦ ὅρμου *Βαθὺ* (τῶν *Καταπόλων*) 3 μίλλια. Εἶναι δὲ ὁ καταβαθμός, ἐπικοινωνίας διὰ θαλάσσης, τοῦ χωρίου Καλοταρίτισσα. Σ. Ε. Λ.

—**Ἀκρωτῆρι** (Ζακύνθου) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ μεταξὺ τοῦ, ἐφ' οὗ ὁ φάρος, ἀκρωτηρίου *Κρυονέρι* (πλάτ.=37 48'40'',—μῆκ.=20°54'25''.—Χάρτης ἀγγλικὸς 207=Castro Torneze to Venetico with the island of Zante) καὶ τῆς ἄκρας τῆς κατέναντι τῆς νησῖδος *Βῶδι* (Trenta Nove islet κατὰ τὸν ἀγγλικὸν χάρτην) περιλαμβανομένη κρημνώδης καὶ ἀνδηροειδὴς παραλία, ἐπὶ $2^1/_2$ περίπου χιλιόμετρα ἀνατεινομένη. Παρὰ τὴν νοτίαν αὐτῆς ἀρχήν, ἀπορρὼξ βράχος ἀκρωτηριάζων, *Κόκκινος Βράχος* ὀνομαζόμενος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου, κατὰ τὴν παράδοσιν, ῥιφθεῖσα ηὐτοκτόνησεν ἡ Φωτεινὴ Σάντρη, παράδοσιν δοῦσαν θέμα ὡραίου ἱστορήματος εἰς τὸν Γρ. Ξενόπουλον.

Ἡ ἀκτὴ δὲ αὕτη ἀφορίζει τὴν ὑπερκειμένην αὐτῇ πεδινὴν ἔκτασιν, ἐλαιόφυτον, εἰς ἣν διάσπαρτοι ὡραῖαι ἐπαύλεις καὶ κατοικίαι, ἀποτελοῦσαι τὸν συνοικισμὸν *Ἀκρωτῆρι* (πληθ. 335) τῆς κοινότητος *Πόχαλη* (ἡ), συνδεόμενον πρὸς τὴν πόλιν Ζακύνθου, ἧς ἀπέχει 20 λεπτά, δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ, ἐν ἀρχῇ μὲν ἀκολουθούσης τὸν αἰγιαλόν, περαιτέρω δὲ ἀνερχομένης κατὰ ταινίας. Σ. Ε. Λ

—**Ἀκρωτῆρι** (Θήρας) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ νοτιοδυτικὴ τῆς νήσου Θήρας ἐσχατιὰ (πλάτ.=36 21'20'',—μῆκ.=25°22'13''.—Χάρτης ἀγγλικὸς 2043 =Santorin island). Πραγματικὸν ἀκρωτήριον, προβάλλον ἐπὶ 3 μιλ. δυτικῶς τοῦ νοτίου τμήματος τῆς νήσου *(Ἐμπορειό)*, ἔχει μέγιστον πλάτος ἑνὸς μιλλίου. Αἱ ἀκταί του, ἐντελῶς ἀπορρῶγες, ἐγείρονται εἰς 373 πόδας (113 περίπου μέτρα), ἡ δὲ μεταξὺ αὐτοῦ γῆ καθίσταται ἔτι μᾶλλον ἀνωφερὴς πρὸς ἀνατολάς, ἐπὶ $1^3/_4$ μίλ. περίπου, μέχρι λόφου ἔχοντος ὑψόμετρον 600 ποδῶν (185 περίπ. μέτρων). Περιβάλλεται δὲ τὸ ἀκρωτήριον ὑπὸ βραχώδους ὑφαλοπλαισίου, πλάτους ἑνὸς σταδίου περίπου καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀναδύουσιν ἐνιαχοῦ σκόπελοι καὶ μύρμηκες, ἀκίνδυνοι κατ' οὐσίαν, ἅτε μὴ εὑρισκόμενοι ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῶν πλοίων.

Λόγῳ τῆς θέσεώς του, ἐπὶ τῆς διεθνοῦς γραμμῆς Ἀλεξανδρείας—Πειραιῶς, τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο φωτίζεται ἀπὸ ὡραῖον φάρον, τρίτης τάξεως, μεγάλου μεγέθους, ἀνεγερθέντα τῷ 1892, ἐκπέμποντος μίαν παρατεινομένην ἀναλαμπὴν λευκήν, διαρκείας 10 δευτερολέπτων ἀνὰ 30 δευτερόλεπτα, ἐντάσεως 1300 Καρσὲλ καὶ φωτοβολίας 23 μιλλίων ὑπὸ μέσην ἀτμοσφαιρικὴν διαφάνειαν.

Τὸ δυτικὸν τριτημόριον τοῦ ἀκρωτηρίου σχηματίζει, ὑπὸ τὴν νοτίαν ἀκτήν του, ἀσφαλέστατον ἀγκυροβόλιον, μὲ βολίσματα 5 ἕως 9 ὀργυιῶν καὶ βυθὸν ἄμμον καὶ φύκια, προφυλᾶσσον ἀπὸ τῶν βορείων καὶ ἀνατολικῶν ἀνέμων μέχρις Εὐρατηλιώτου.

Διὰ τὴν γεωλογικὴν σύστασιν τοῦ ἀκρωτηρίου καὶ τὴν σχετικὴν πρὸς αὐτὸ ὕφαλον τοπογραφίαν, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν μέγιστον ἐνδιαφέρον, σχετικῶς μὲ τὴν νῆσον ταύτην οὖσαν μίαν τῶν περιεργοτέρων ἐν τῷ κόσμῳ, βλ. λ. **Θήρα**.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Ἀκρωτῆρι** (Κρήτης) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίζουσα, ἐπὶ τῆς Β ἀκτῆς τῆς Κρήτης χερσόνησος, $6^1/_2$ μιλ. διαμέτρου καὶ διαχωρίζουσα τὸν ἀσφαλέστατον κολπίζοντα λιμένα τῆς Σούδας ἀπὸ τὸν ἀναπεπταμένον κόλπον τῶν Χανίων. Ἡ χερσόνησος αὕτη, ἣν οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον *Κύαμον*, ἑνοῦται πρὸς τὴν στερεὰν τῆς Μεγαλονήσου δι' ἰσθμοῦ μόλις $1^2/_4$ μιλ. πλάτος ἔχοντος καὶ ὃν διατέμνει ἡ ἀπὸ Χανίων πρὸς Σούδαν ἁμαξιτὴ ὁδός.

Ἡ ἀκτογραφία της εἶναι ἡ ἀκόλουθος. ***Ἀκρωτήρια**: Ἅγιος Ματθαῖος* εἰς $2^3/_4$ μιλ. ἀπὸ τοῦ «ὤμου» (ὅρα ἀκταὶ) τῆς χερσονήσου, τοῦ βορείως τοῦ προαστείου τῆς Χαλέπας. *Ἅγιος Νικόλαος* εἰς $1^3/_4$ ἀπὸ τοῦ προηγουμένου. *Μαύρη Μούρη* ἡ ΒΔ τῆς χερσονήσου ἐσχατιά. *Ἄμμος* εἰς 1 μιλ. ΒΑ τῆς προηγουμένης· τὴν ἄκραν ταύτην προεκτείνουν ἀπὸ 1 περίπου μιλ. πρὸς Β ἐπικίνδυνοι χοιράδες. *Τρυπητὴ* ἡ Β τῆς χερσονήσου ἐσχατιά. *Μέλχα* ἢ *Μαλέκα* ἢ *Μελέχα* ἡ ΒΑ τῆς χερσονήσου ἐσχατιά. Ἔχει ἀποφασισθῆ ἡ ἀνέγερσις ἰσχυροῦ περιστροφικοῦ φάρου, τοῦ ὁποίου ἠγοράσθη καὶ τὸ μηχάνημα (1924), ἀλλὰ παρουσιάζονται δυσχέρειαι διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ κτιρίου. *Κρυπτὸ* εἰς 2 μιλ. ΝΑ τῆς Μαλέκας. *Σαϊτὰν* ἡ ἀνατολ. τῆς χερσονήσου ἐσχατιὰ καὶ τὸ βόρειον κέρας τοῦ προκόλπου τῆς Σούδας. *Πρῶτο* ἢ *Μαύρη Ἄκρη* ἡ ΝΑ τῆς χερσονήσου ἄκρα. *Δεύτερο* ἡ Ν. ΝΑ τῆς χερσονήσου ἄκρα. ***Ὅρμοι καὶ αὐλῶνες**: Ἀλυκαὶς* 1 μιλ. νοτ. τοῦ Ἁγίου Ματθαίου· *Ἅγιος Ματθαῖος* στενὸς ἀλλ' ἐπὶ πολὺ εἰσδύων, εἰς 1300 περίπου μέτρα· δι' αὐτοῦ μεγάλως ἐξυπηρετοῦντο οἱ ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῷ 1897 ἀγωνιζόμενοι, διότι τόσον εἰς αὐτὸν ὅσον καὶ τὸν μεθεπόμενον ἀπεβίβαζον αἱ λέμβοι τοῦ θωρηκτοῦ Ὕδρα πολεμεφόδια, ὅπλα καὶ τρόφιμα. *Καλαθᾶς*, μέγας ὅρμος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἅγιος Ματθαῖος καὶ Ἅγ. Νικόλαος διανοιγόμενος. Εἰς τὸν ΒΑ αὐτοῦ μυχὸν ἡ ἀγκάλη *Ταρσανᾶς* περὶ ἧς ὡσαύτως ὅσα προηγουμένως ἀμέσως εἴπομεν. *Κουνὶ-λιμὰν* εἰς $1^1/_2$ μιλ. ἀν. τοῦ ἀκρωτ. Ἄμμος. *Σκλόκα* ὁρμίσκος ἀνοικτὸς πρὸς Α εἰς 1 μιλ. νοτίως τοῦ ἀκρωτ. Κρυπτό. *Ἅγιος Δημήτριος* μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Πρῶτο καὶ Δεύτερο. ***Νησῖδες**: Παληὰ Σούδα* νοτίως τοῦ ἀκρωτ. Πρῶτο καὶ *Σούδα*, ἐγγὺς τοῦ νοτιωτάτου ἄκρου τῆς χερσονήσου. Εἰς αὐτὴν λήγει ἡ Β ἀκτὴ τοῦ προκόλπου καὶ ἄρχεται ἡ Β ἀκτὴ τοῦ κόλπου τῆς Σούδας. Ἐπὶ τῆς νησῖδος φρούριον, εἰς τὴν νοτίαν ἔπαλξιν τοῦ ὁποίου φανὸς λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς 9 μιλ. Εἰς τὴν νησῖδα ταύτην εἶχε τοποθετηθῆ κοντὸς ἐφ' οὗ τετράγωνον ἔλασμα σιδηροῦν βεβαμμένον ὡς τουρκικὴ σημαία ἐχρησίμευσεν ὡς τὸ ὕστατον σημεῖον ἀναγνωρίσεως τῆς τουρκικῆς ἐπικυριαρχίας ἕως τὸ 1910 ὁπότε καθῃρέθη αὕτη.

Ἐν τῇ χερσονήσῳ ταύτῃ, αἱ βουνοσειραί της παραθέουν τὰς ἀκτάς της (ὑψηλοτ. κορυφὴ *Σκλόκα* ἢ *Βίγλα* πρὸς τὸ ἀνατολικώτερον αὐτῆς, ὑψόμετρον 549 μέτρ., σχηματιζομένου οὕτω κυκλικῆς περιοχῆς ὀροπεδίου (τὸ πρὸς τὸν ἰσθμὸν τμῆμα αὐτῆς ὀνομάζεται «*Φρούδια*» καὶ ἀποφράσσει τὸ ὀροπέδιον ἀπὸ τῆς πεδιάδος), ἐν τῷ ὁποίῳ πλεῖστοι συνοικισμοὶ καί τινα χωρία. Διαιροῦνται δὲ ταῦτα εἰς τέσσαρας «ἀγροτικοὺς δήμους» (ἀπογραφὴ τοῦ 1921). *Ἀρωνίου κάτ.* 308 (Ἀρῶνι 187, Ἀγρουλιδὲς 47, Πιθάρι 74)· *Κουνουπιδιανῶν* 534 (Κουνουπιδιανὰ 170, Καμπάνη 64, Κορακιὲς 91, Λοῦτρες 6, Πλακοῦρες 11, Προφήτης Ἠλίας 47, Χωραφάκια 145)· *Στέρνες* 512· *Μουζουρᾶ* 336 (Μουζουρᾶς 208, Καλόρρουμα 33, Κουμαρὲς 46, μονὴ Ἁγίας Τριάδος 49).

Ἡ περιοχὴ παράγει ἐξαίρετον μέλι, ὀνομαστὸν εἰς τὰς διαφόρους ἀγορὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα «μέλι ἀκρωτηριανό». Ἡ κυριωτέρα ὅμως ἐνασχόλησις τῶν κατοίκων εἶναι ἡ κατασκευὴ ἀσβέστου. Σ.Ε.Λ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀκρωτηρίου ἔκειτο τὸ πάλαι, παρὰ μικρὸν ἀλλ' ἐκ φύσεως κεκλεισμένον λιμένα, εἰς τὴν εἴσοδον

Digitized by Google

τοῦ μεγάλου λιμένος τῆς Σούδας, ἔναντι τῶν ὁμωνύμων νησίδων καὶ κάτωθι τοῦ χωρίου Στέρναις, ἡ πόλις *Μινώα*, ἥτις ἦτο τὸ ἕτερον ἐπίνειον τῆς ἰσχυρᾶς πόλεως τῶν *'Απτεραίων*. 'Ενταῦθα, ἀλλ' ἰδίως εἰς τὸ παρὰ τὴν μονὴν τῆς 'Αγίας Τριάδος Κουμαρόσπηλιο ὁ Γερμανὸς ἀρχαιολόγος κ. Κάρρο, ἐρευνῶν τῷ 1926 τὸν τόπον πρὸς ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν, ἀνεκάλυψεν ἀναμφισβήτητα λείψανα Μινωϊκῆς λατρείας, ὀστᾶ σφαζομένων ζῴων καὶ τεμάχια μινωϊκῶν ἀγγείων.

Διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἐπιζητεῖται ἡ ἀπόδειξις τῶν ἑξῆς δύο μεγάλων προβλημάτων, ἅτινα ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀπασχολοῦν τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον:

1) 'Η Δυτικὴ Κρήτη μετεῖχε τοῦ ὑπερόχου πολιτισμοῦ τῶν 'Ανατολικῶν 'Επαρχιῶν (3500—1200 περίπου π. Χ.);

2) Εἰς τὴν Πελοπόνησον καὶ Στερεὰν 'Ελλάδα ἀπὸ τοῦ 1600 περίπου π. Χ. ἀκμάζει πολιτισμός, ὅστις, ἂν καὶ ἀναμφισβητήτως ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Μινωϊκοῦ, παρουσιάζει ἀπὸ τοῦτον ἀρκετὰς καὶ σπουδαίας διαφοράς. Μήπως αὐτῶν τῶν διαφορῶν πηγὴ εἶναι ἡ ἄγνωστος Δυτικὴ Κρήτη;

'Επὶ 'Ενετοκρατίας τὸ διαμέρισμα τοῦτο διῳκεῖτο ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ ρέκτωρος (νομάρχου) Χανίων, καὶ τοῦ συμβουλίου του, τῆς περὶ τὰ Χανία χώρας μὴ ἀποτελούσης ἰδίαν καστελλανίαν (ἐπαρχίαν). Ἤδη ἀνήκει εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κυδωνίας.

μον *Καθολικόν*, ἠρειπωμένον μοναστήριον, οὗτινος μετόχιον ἦτο ἡ νῦν μονὴ καὶ παρὰ τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται τὸ σπήλαιον, μήκους 150 μέτρων, ἐν ᾧ ἀπέθανε τοξευθεὶς ὁ Ἅγιος. 'Επὶ τῆς ἀπέναντι πλευρᾶς τῆς χαράδρας, συνδεομένης διὰ μεγαλοπρεποῦς γεφύρας, διατηροῦνται ἔτι αἱ σκῆται τῶν μοναχῶν. Εἰς τὸ μοναστήριον τοῦτο, κατὰ τὸ 1570, συνελθόντες οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Κρήτης, ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς κατὰ τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας τελευταίας ἐπαναστάσεως τοῦ Καντανώλη (Κρητικοὶ Γάμοι, *Σπ. Ζαμπελίου)*.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 21 (τέλη 'Ιουνίου) οἱ Τοῦρκοι προέβησαν εἰς σφαγὰς καὶ βιαιοπραγίας κατὰ τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ 'Ακρωτηρίου, ὅστις ἐσώθη εἰς τὰ σπήλαια καὶ ἐντὸς τυχαίως ἐν Σούδᾳ εὑρεθέντων Κασίων πλοίων. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ('Απρίλιος 1822) Χριστιανοὶ ὑπὸ τὸν Δαμινόν, Τσακίρην, Λερᾶν καὶ Ταμπαρὲν ἐπιπεσόντες κατὰ τῶν ὡς προμαχῶνα κατεχόντων αὐτὸ Τούρκων, ἄλλους μὲν ἐφόνευσαν, ἄλλους δὲ ἐνέκλεισαν εἰς τοὺς πύργους Κοινουπιδιανῶν καὶ Στερνῶν. 'Αλλὰ τὴν 12 Μαΐου ἔσπευσεν ἐκ Χανίων εἰς ἐπικουρίαν τῶν πολιορκουμένων δύναμις τουρκική, ὅτε ἀναθαρρήσαντες οὗτοι ἐπεχείρησαν ἔξοδον, ἐμβαλόντες εἰς κίνδυνον τοὺς Χριστιανούς· κατέφθασεν ὅμως ἐγκαίρως ἐκ Νεροκούρου μετὰ 300 ὁπλιτῶν ὁ Σήφακας, πρὸ τῆς ὁρμῆς τοῦ ὁποίου οἱ Τοῦρκοι

μετὰ 200 ὀβίδων καὶ 300 ὅπλων γκρά. Ἔναντι τοῦ στρατοπέδου τούτου καὶ εἰς ἀπόστασιν 1500 περίπου μέτρων εὑρίσκοντο ἰσχυραὶ δυνάμεις τουρκικοῦ στρατοῦ, φυλάττοντος τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῶν Χανίων, ἐπὶ τῆς μέσης καὶ νοτίας βουνοσειρᾶς τῆς Χαλέπας. Δηλαδὴ οἱ Τοῦρκοι κατεῖχον τὴν «Μόρτε Βάρδιαν» ἀπέναντι τῶν Κορακιῶν καὶ τὸν Ἅγιον Ματθαῖον ἀπέναντι τοῦ Προφήτου 'Ηλία. Αἱ προφυλακαὶ τοῦ στρατοπέδου 'Ακρωτηρίου ἐν Κορακιαῖς καὶ Προφήτῃ 'Ηλίᾳ εὑρίσκοντο εἰς ἀπόστασιν 600 περίπου μέτρων, ἕνεκα δὲ τῆς γειτνιάσεως ταύτης πολλαὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ἔλαβον χώραν συγκρούσεις, χωρὶς νὰ δυνηθοῦν οὔτε οἱ Τοῦρκοι ν' ἀπωθήσουν τοὺς ἐπαναστάτας καὶ καταλάβουν τὸ 'Ακρωτῆρι, ὅπως ἐξασφαλίσουν τὴν πόλιν τῶν Χανίων ἀπὸ τυχὸν εἰσβολῆς τῶν ἐπαναστατῶν, οὔτε οἱ ἐπαναστάται νὰ ἐκτοπίσουν τοὺς Τούρκους καὶ καταλάβουν τὰς θέσεις των. Εἰς μίαν τοιαύτην σύγκρουσιν, τὴν 9)21 Φεβρουαρίου, ἐφαίνετο κλονιζομένη ἡ γραμμὴ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, καίτοι ὑποστηριζομένη διὰ τοῦ πυρὸς τῶν δύο πυροβολείων, ἅτινα εἶχον στηθῆ ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Τσικαλαρίων, ὡς καὶ τῶν ἐν Σούδᾳ δύο τουρκικῶν πολεμικῶν, τὰ ὁποῖα, οἱ ἐπαναστάται ἐμπαίζοντες, ἀπεκάλουν «Ξεκατινιάριδες». Αἰφνιδίως τὴν 3ῃ. 30' ὁ ἐν Χανίοις ἐλλιμενισμένος ἡνωμένος στόλος τῶν Μ. Δυνάμεων ἤρχισε κανονιοβολῶν τοὺς ἐπαναστάτας. Πρώτη ἐρρίφθη βολὴ βαρέος πυροβόλου ἀπὸ τοῦ γερμανικοῦ καταδρομικοῦ Kaisarin Augusta Victoria ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Koelner, τὸ ὁποῖον μόλις πρὸ τεσσάρων ὡρῶν εἶχε καταπλεύσει. Πιθανῶς νὰ προηγήθη σῆμα ἀπὸ τῆς «Sicilia», ναυαρχίδος τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἡνωμένου στόλου 'Ιταλοῦ ναυάρχου N. Canevaro, ἀλλ' οὐδεὶς τὸ ἀντελήφθη. Πάντως, εὐθὺς ἀμέσως ἤρξαντο βάλλοντα τὰ «Maria Teresa» αὐστριακὸν καταδρομικόν, Alexandre II ρωσικὸν θωρηκτόν, Revenge ἀγγλικὸν θωρηκτόν, «Dryad» καὶ «Warrior» ἀγγλικὰ καταδρομικά, καὶ τὸ πῦρ τῶν πλοίων τούτων «ἐξηκολούθησε » πυκνὸν καὶ μετὰ πείσματος, σκοπου» μένου, φαίνεται, οὐχὶ τοῦ ἐκφοβι» σμοῦ ἀλλὰ τοῦ παντελοῦς ὀλέθρου. » 'Ενῷ δὲ ἔβαλλον οἱ Εὐρωπαῖοι, ἐξη» κολούθουν βάλλοντες καὶ οἱ Τοῦρ» κοι ἀπό τε τῶν προφυλακῶν των, » τῶν πυροβολείων των καὶ τῶν ἐν » Σούδᾳ πλοίων των, ἐνῷ οἱ Χριστια» νοὶ κατάπληκτοι ἔπαυσαν πᾶσαν ἄ» μυναν. 'Ο 'Ιταλὸς ναύαρχος ἐσήμανε » παῦσιν πυρός, μόνον ἀφοῦ ἐβλήθη» σαν 100 περίπου συνήθεις ὀβίδες καὶ » βολιδοφόροι τῶν 6 δακτύλων καὶ » ἄνω, καὶ ἀφοῦ ρωσικὴ ὀβὶς κατέρ» ριψε τὸν ἱστὸν τῆς ἐπὶ τῆς κορυφῆς » τοῦ Προφήτου 'Ηλιοῦ ριπιζομένης » ἑλληνικῆς σημαίας, ἣν οἱ ἀδαμάστου » θάρρους ὑπερασπισταὶ τοῦ 'Ακρω» τηρίου ἀνεστήλωσαν καὶ πάλιν ἀπέ» ναντι τῶν πανευρωπαίων ἐχθρῶν. » Τὸ γαλλικὸν καὶ τὸ ἰταλικὸν δὲν » ἔβαλον, διότι, καθ' ἃ λέγουσι, τὰ » πυρὰ αὐτῶν ἠμποδίζοντο ὑπὸ τῶν » ἄλλων πλοίων. 'Ο βομβαρδισμὸς » ἐγένετο ἀπὸ 2215 μέτρων. Προη» γήθη τοῦ βομβαρδισμοῦ ἐπίσκεψις » Τούρκου στρατιωτικοῦ διοικητοῦ,

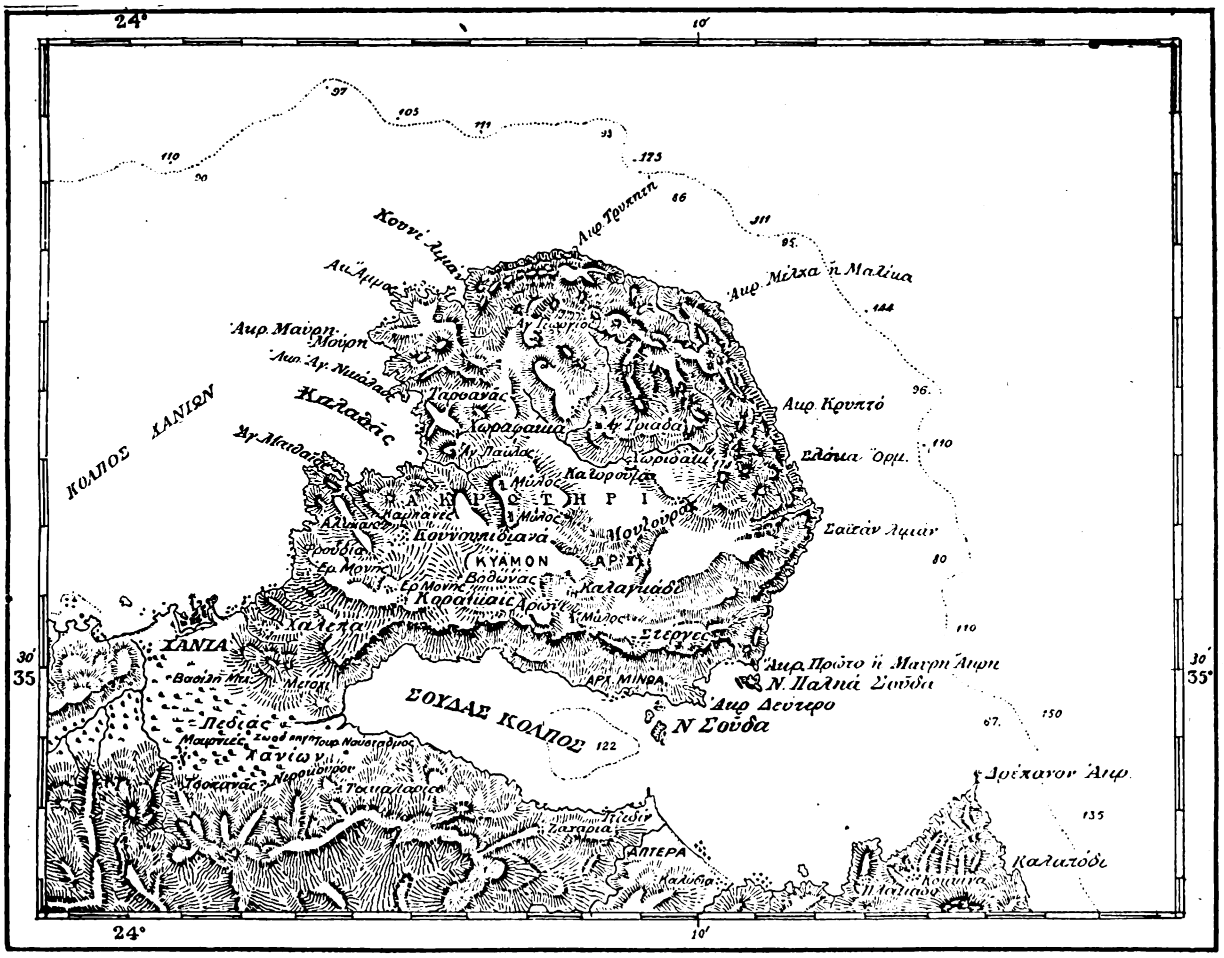

Χάρτης τῆς χερσονήσου 'Ακρωτῆρι (Κρήτης).

Εἰς τὴν μικρὰν ταύτην χερσόνησον, τὴν περιλαμβάνουσαν περὶ τὰ 15 μικρὰ χωρία, ὑπάρχουν καὶ τρεῖς ἱστορικαὶ μοναί. 'Εκ τούτων ἡ τῆς *'Αγίας Τριάδος Τζαγκαρόλων* ᾠκοδομήθη τῷ 1634 ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν 'Ιερεμία καὶ Λαυρεντίου Τζαγκαρόλα, ἐξ εὐγενῶν 'Ενετῶν καταγομένων, ἐν θαυμαστῇ διατάξει, κατὰ τὸ σχέδιον τῆς ἐν Ἄθῳ μονῆς τῆς 'Αγίας Λαύρας. Φέρει διαφόρους ἐπιγραφάς, ἐξ ὧν δύο κτιτορικαί, ἡ μὲν ἑλληνιστί, ἡ δὲ λατινιστί, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας, ἑτέρα δὲ ἄνωθεν αὐτῆς κρυπτογραφική, διαφοροτρόπως ἑρμηνευομένη, ἔχουσα οὕτω: **Β. Γ. Υ. Θ. Τ. Π.** (βλ. **ἀκροστιχίς, σελ. 241, α'**).

Εἰς τὴν μονὴν τῆς 'Αγίας Τριάδος προσηρτήθη κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Κρητικῆς Πολιτείας μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα, ἐν τῷ ὁποίῳ λειτουργεῖ ἡ 'Ιερατικὴ Σχολὴ Κρήτης· ἐν αὐτῇ γίνονται δεκτοὶ τελειόφοιτοι τοῦ 'Ελλην. Σχολείου, ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν τροφίμων ἀνέρχεται ἤδη εἰς 80.

'Ετέρα ἱστορικὴ μονὴ εἶναι ἡ τοῦ *Γουβερνέτου* ἢ *Κυρίας τῶν 'Αγγέλων*, ἡ ὁποία, ἂν καὶ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας, πανηγυρίζει τὴν μνήμην τοῦ 'Αγίου 'Ιωάννου τοῦ 'Ερημίτου, εἶναι δὲ ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν ἐν Κρήτῃ μονῶν, κειμένη ἐπὶ μικροῦ ὀροπεδίου. Εἰς ἀπόστασιν ½ ὥρας ἀπ' αὐτῆς παρὰ τὴν βορείαν ἀκτὴν τοῦ 'Ακρωτηρίου πρὸς τὸ Κρητικὸν πέλαγος, κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας ἀποτόμου βράχου, λίαν ὑψηλοῦ, τὸ περίφη-

ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν ἐγκλεισθέντες ἐντὸς τῶν Χανίων (*Β. Ψιλλάκι*, 'Ιστορ. Κρήτης).

Τὸ 'Ακρωτῆρι κατέλαβε σημαντικὴν θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Κρήτης, ἕνεκα τῆς δράσεως τῶν ὀλίγων ἐν αὐτῷ ἐπαναστατῶν κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ 1897 ἐπανάστασιν τῆς νήσου, προκληθεῖσαν συνεπείᾳ τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων γενομένων σφαγῶν (23 'Ιανουαρίου 1897). Μετὰ τὰς σφαγὰς καὶ τὴν πυρπόλησιν τῶν Χανίων, μέρος τῶν ἀνδρῶν τῆς Χαλέπας (προαστείου τῶν Χανίων), κατέλαβε τὸν ὑπερκείμενον Προφήτην 'Ηλίαν ἐπὶ τῶν Φρουδίων. Συγχρόνως δὲ ἐπαναστάται ἐξ 'Αποκορώνου, διαπεραιωθέντες διὰ πλοιαρίων ἐκ τῆς ἔναντι παραλίας, κατέλαβον τὶς Κορακιές, ἱδρύσαντες μόνιμον στρατόπεδον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ 'Αντωνίου Σήφακα. Τὸ στρατόπεδον τοῦτο ἐνισχύθη μετ' ὀλίγον καὶ διὰ τῆς ἀφίξεως ἐξ 'Αθηνῶν, μετ' ἄλλων 'Αποκορωνιωτῶν καὶ ἐθελοντῶν οὓς μετέφερον οἱ ἀτμομυοδρόμονες «Πηνειός» καὶ «'Αλφειός», τοῦ γηραιοῦ 'Αρχηγοῦ Καπετὰν Μαθιοῦ Μυλωνογιάννη, πατρὸς τῶν ἐκεῖ ἐπίσης ὁπλαρχηγῶν Μιχαὴλ καὶ Γεωργίου Μυλωνογιάννη, ἐνισχύετο δ' ὁσάκις παρίστατο ἀνάγκη καὶ ὑπὸ ἐνόπλων 'Ακρωτηριανῶν. 'Απεστάλησαν δὲ εἰς τοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ, συμποσουμένους εἰς 1000, καὶ δέκα ἐξ πυροβοληταὶ ὑπὸ τὸν ἀρχικελευστὴν Τσιπιτάκην, ἀπὸ τῆς «Ὕδρας», διὰ τὸν χειρισμὸν δύο ὀρειβατικῶν πυροβόλων παραδοθέντων ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ θωρηκτοῦ εἰς τὸν ὁπλαρχηγὸν 'Ελ. Βενιζέλον

» οὐδέποτε προηγουμένως γενομένη. Ξένοι δημοσιο» γράφοι, εὑρισκόμενοι ἐπὶ τῆς Ὕδρας, ἐξεμάνησαν » κατὰ πρωτοφανοῦς βαρβαρότητος πεπολιτισμένης » Εὐρώπης, διαπραξάσης κατὰ μὴ ἀμυνομένων συ» νεχῆ βομβαρδισμόν. 'Επληγώθησαν 15 καὶ τρεῖς » γυναῖκες, παραμείναντες πρὸς νοσηλείαν εἰς μονα» στήριον 'Αγίας Τριάδος». (*Ἔκθεσις πλοιάρχου 'Αριστ. Ράϊνεκ ἀρχηγοῦ τῆς ἐν Κρήτῃ 'Ελλ. Μοίρας* ἀρ. 246 Φεβρ. 9 καὶ 261 Φεβρ. 11). Τοσαύτη ἦτο ἡ κατάπληξις καὶ ἡ ὀδύνη τῶν ἐπὶ τῶν πλοίων μας ἀνδρῶν, ὥστε ἀξιωματικὸς τῆς «Ὕδρας» διέταξεν, ἐκ πρωτοβουλίας καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ὑπευθύνων, τὴν σύγχρονον ἐπὶ τῶν τριῶν ἱστῶν ἔπαρσιν διεθνοῦς σήματος, ἐκφράζοντος συγχαρητήρια εἰς τοὺς Εὐρωπαίους δι' ἐπιτυχίαν βολῆς, εἰς ὃ δὲν ἀντεσήμανεν οὐδὲν πλοῖον, εἴτε διότι δὲν εἶδον τὸ σῆμα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ καπνοῦ, εἴτε διότι ἤθελον νὰ δείξουν ὅτι δὲν τὸ εἶδον. 'Ο βομβαρδισμὸς κατέστησε τοὺς Τούρκους προκλητικωτέρους· τὴν 10 Φεβρουαρίου ἐπανέλαβον τοὺς ἀκροβολισμοὺς των κατὰ τῶν ἑλληνικῶν θέσεων, ἀλλ' οἱ ἐπαναστάται συνεκρατήθησαν παρὰ τῆς «'Επιτροπῆς τοῦ Στρατοπέδου», ἥτις ἐγνωστοποίησε (11 Φεβ. 97) τοῦτο εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς 'Ελλην. Ν. Μοίρας, «ὅπως καταγγελθῇ τὸ πρᾶγμα εἰς τοὺς » χριστιανικῆς Εὐρώπης διὰ νὰ γίνωσιν αἱ ἀναγ» καῖαι παραστάσεις εἰς τοὺς Τούρκους, πρὸς απο» φυγὴν νέας συγκρούσεως ἥτις θὰ παρεῖχεν » ἀφορμὴν εἰς τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην νὰ

Digitized by Google

»ἀτιμασθῇ **καὶ ἐκ δευτέρου**», καὶ ὅπως οἱ ναύαρχοι ἔχουν ὑπ' ὄψιν, ὅτι οἱ ἐπαναστάται προτιμοῦν νὰ θυσιασθοῦν «**ἐξοντούμενοι ὑπὸ τῶν ὀβίδων τῶν στόλων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Τουρκίας**» παρὰ νὰ ἐπιτρέψουν ἐπανάληψιν τῶν φρικαλεοτήτων, αἵτινες ἐπηκολούθουν πᾶσαν τουρκικὴν εἰσβολήν. Ψεῦδος εἶναι τὸ διαδοθὲν τότε, ὅτι ὁ Αὐστριακὸς ναύαρχος Hinke ἦτο ὁ ἐπιβαλὼν τὴν γνώμην του εἰς τὸ συμβούλιον τῶν ναυάρχων, ὡς πρὸς τὸν βομβαρδισμόν, διότι, πρῶτον ἔφθασεν εἰς Κρήτην δύο ἡμέρας μετὰ τὸν βομβαρδισμὸν καὶ δεύτερον διότι φίλος ὢν τοῦ Αὐστριακοῦ προξένου Μπίντερ ηὐνόει ὡς ἄτομον τοὺς ἐπαναστάτας. Ἄλλως τε καὶ ὁ Ἰταλὸς ναύαρχος N. Canesaro καὶ ὁ Γάλλος Pottier καὶ ὁ Ἄγγλος Harris ηὐνόουν ὡς ἄτομα καὶ ἐπεθύμουν τὴν εὐόδωσιν τῆς λύσεως ὑπὲρ τῶν κρητικῶν πόθων. Αἱ διαταγαὶ ὅμως τῶν ἀποτελουσῶν τὸ «Concert Européen» κυβερνήσεων καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας ἐχθρότης αἰσθημάτων τοῦ Ρώσου ναυάρχου Andrieff καὶ τοῦ Γερμανοῦ πλοιάρχου Koelner καθίστων ἀδύνατον τὴν ἐκδήλωσιν τῶν αἰσθημάτων των, κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ οὐσιαστικόν.

Τὸ Ἀκρωτήρι διῳκεῖτο ὑπὸ τῆς «Ἐπιτροπῆς Στρατοπέδου τοῦ Ἀκρωτηρίου» ἀποτελουμένης ὑπὸ τῶν Ἀντ. Α. Σήφακα, Ἐλ. Βενιζέλου, Α. καὶ Γ. Μυλωνογιάννη, Ι. καὶ Γ. Πολιουδάκη, Ν. Πιστολάκη, Γ. Κοτζάμπαση, Χαρ. Παπαδάκη καὶ Κ. Φούμη, ὡς Γενικοῦ Γραμματέως. Ἡ Ἐπιτροπεία αὕτη ἀντήλλαξε διάφορα σπουδαῖα ἔγγραφα διπλωματικῆς φύσεως, ὁσάκις οἱ στόλαρχοι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, εἴτε διὰ τῆς στρατιωτικῆς, εἴτε διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ ἐπεζήτησαν τὴν ἐπίλυσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα συνέτασσεν ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος καὶ ἦσαν τὰ πρωτόλεια αὐτοῦ εἰς τὴν διπλωματίαν. Ἐν Ἀκρωτηρίῳ καὶ ἐν τῷ συνοικισμῷ Πλακούρας ἐγένοντο αἱ πρῶται συνεδριάσεις τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως, καθ' ἃς ἐξελέγη ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησις τῆς Κρήτης ὀνομασθεῖσα *Ἐκτελεστικόν*. Συνεκροτήθη δὲ ὑπὸ τῶν Ι. Σφακιανάκη ὡς Προέδρου, Ἐλ. Βενιζέλου, Ἀντ. Χατζηδάκη, Ἐμμ. Ζαχαράκη, Ν. Γιαμαλάκη καὶ Γ. Μυλωνογιάννη καὶ ἐκυβέρνησε τὴν Κρήτην μέχρι τῆς 9ης Δεκεμβρίου 1898, ὅτε ἀφίχθη ὁ πρίγκιψ Γεώργιος τῆς Ἑλλάδος ὡς Ὕπατος Ἁρμοστὴς τῶν Δυνάμεων. ΣΗΦ.

— **Ἀκρωτήρι** (Καλύμνου) [*Παραλ. Γεωγρ.*] Ἀκρωτήριον, ὀνομαζόμενον ἐπίσης καὶ *Τέλος* καὶ ἀποτελοῦν τὴν ΒΔ τῆς Καλύμνου ἐσχατιὰν (χάρτης ἀγγλ.: 1666 = Lero to Kalymnos). Κεῖται εἰς $2\frac{1}{2}$ μιλ. ΒΔ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ ἑνοῦντος τὴν χερσονησίδα *Κεφάλα* πρὸς τὴν ἀκτήν· ἡ μεταξὺ ἀκτὴ εἶναι καθαρὰ καὶ «ἀπορρώξ», οὐδενὸς κινδύνου ὑπάρχοντος εἰς ἀπόστασιν «σταδίου» (= $\frac{1}{10}$ μιλ. = 185 μετρ.). Σ. Ε. Λ

— **Ἀκρωτήρι** (Κεφαλληνίας) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον ἀποτελοῦν τὴν νοτίαν ἐσχατιὰν τῆς χερσονήσου τῆς *Παλικῆς*, δυτικοῦ τμήματος τῆς νήσου Κεφαλληνίας (Πλάτος = 38° 09' — Μῆκος = 20° 24' — Χάρτης Ἀγγλικὸς 1557 = Port of Argostoli). Χθαμαλόν, περιβάλλεται ἀπὸ χοιράδας καὶ ἀβαθῆ, χωροῦντα ἐπὶ 1 μίλ. περίπου πρὸς νότον. Τὰ ἐξωτερικὰ «στήθη», καλυπτόμενα ἀπὸ $3\frac{1}{2}$ ὀργυιᾶς θαλάσσης, ὀνομάζουν οἱ ναυτικοὶ *ὑφάλους τοῦ Ἀκρωτηρίου* (Hauts-fonds Akroteri, Akroteri shoals), μὲ ἰσχυρὰς δὲ ἀπὸ Λιβὸς (Γαρμπῆ) κακοκαιρίας, τὰ κύματα θραύονται ἐπ' αὐτῶν. Προφυλάσσει δὲ ἀπὸ τῶν ἀβαθῶν τούτων ἡ ἀλλαγή, ἀπὸ λευκοῦ εἰς ἐρυθρόν, τοῦ φωτὸς τοῦ φάρου τῆς νησῖδος *Βαρδιάννοι*, εὑρισκομένης πρὸ τοῦ ἀκρωτηρίου, δεδομένου, ὅτι τὸ μὲν λευκὸν φῶς τοῦ φάρου τούτου εἶναι ἐνδεικτικὸν ἐλευθέρου κινδύνων πλοῦ, τὸ δὲ ἐρυθρὸν φῶς προβάλλεται ὑπὲρ τὴν θαλάσσιαν ἔκτασιν τὴν καλύπτουσαν ἐπικίνδυνα ἀβαθῆ. Σ. Ε. Λ

— **Ἀκρωτήρι** (Κύπρου) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Χερσόνησος προέχουσα 5 μίλλια, ἀπὸ τῆς νοτίας ἀκτογραμμῆς τῆς μεγαλονήσου Κύπρου. Εὐρεῖα 7 μιλ. εἰς τὴν ῥίζαν της καὶ 5 μίλλια εἰς τὸ μέτωπόν της, ἀπολήγει εἰς δύο ἀκρωτήρια, ὧν τὸ μὲν ἀνατολ. *Γάτα* (Πλάτος = 34° 32' 00" — Μῆκος = 33° 02' 45". — Χάρτης Ἀγγλ. 2704 = Cyprus), τὸ δὲ ΝΔ, τὸ ὁποῖον καὶ περιβάλλεται ἀπὸ ἀβαθῆ καὶ χοιράδας ἐπὶ 1 μιλλίου, ὀνομάζεται *Ζευγάρι*. Ἡ δὲ χερσόνησος αὕτη ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι *Κουριὰς* «**εἶτα Κουριὰς χερρονησώδης**» (Στράβ. Didot 582,38). Χθαμαλὴ πρὸς τὴν ῥίζαν της, ἔτι χθαμαλωτέρα πρὸς τὸ μέσον της, τὸ ὁποῖον καταλαμβάνει εὐρεῖα λιμνοθάλασσα βάθους 4 ποδῶν (ἢ μᾶλλον «ἁλμολίμνη», ἀφοῦ οὐδὲν στόμα ἔχουσα οὐδόλως ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὴν θάλασσαν) παρουσιάζει εἰς τὸ μέτωπόν της, κατὰ τὸ τριτημόριον τοῦ πλάτους του καὶ ἐκ δυσμῶν, λοφώδη ἔξαρσιν 58 μέτρων, λόγῳ τῆς ὁποίας ἡ χερσόνησος, εἰς τοὺς μακρόθεν ἀπὸ τοὺς πελάγους θεωμένους αὐτήν, ἐμφανίζεται ὡς νῆσος. Φάρος λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς 14 μιλλίων, ἐναλλάσσοντος πρὸς λευκὴν ἀναλαμπὴν 19 μιλλίων ἀνὰ 2 πρῶτα λεπτά, ἐγείρεται ἐπὶ τῆς ἐσχατιᾶς της «Γάτα».

Σχηματίζει δὲ ἡ χερσόνησος Ἀκρωτήρι δύο κόλπους, τὸν μὲν—δυτικῶς αὐτῆς—*τῆς Ἐπισκοπῆς* ἀπὸ τοῦ φερωνύμου χωρίου, ἀνατεινόμενον πρὸς νότον καὶ πρὸς δυσμάς, τὸν δὲ—ἀνατολικῶς αὐτῆς—τοῦ Ἀκρωτηρίου, ἐπώνυμον αὐτῇ, πρὸς νότον καὶ ἀνατολάς· εἰς τὸν ΒΔ μυχὸν τοῦ δευτέρου, ἡ ὡραία τῆς *Λεμησσοῦ* (Limassol) πόλις.

Χωρίον δὲ *Ἀκρωτήρι* ἐπίσης ὀνομαζόμενον, μεταξὺ τῆς ἁλμολίμνης καὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Ἐπισκοπῆς, ἐπέχει τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου *Κουρίου*: «**εἶτα πόλις Κούριον, ὅρμον ἔχουσα, Ἀργείων κτίσμα**» (Στραβ. αὐτόθ.) Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Ἀκρωτήρι** (Σαμοθράκης) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἡ ΒΔ τῆς νήσου Σαμοθράκης ἐσχατιὰ (Πλάτος = 40° 28'. — Μῆκος = 25° 27'. — Χάρτης ἀγγλικὸς 1085 = Thasso island to Dardanelles). Εἶναι δ' αὐτὴ «γλῶσσα» χθαμαλωτάτη, μόλις ὑπερέχουσα τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ ἐκτεινομένη ἐπὶ ἓν καὶ ἥμισυ μίλλιον πέραν τῆς γενικῆς ἀκτογραμμῆς. Ἐπειδὴ δὲ ὅλη ἡ ἄλλη νῆσος εἶναι ὀρεινὴ καὶ ἡ σκιαγραφία της διὰ τοῦτο καταφανὴς τὴν νύκτα, ἰδίᾳ λόγῳ τοῦ ὑπερυψήλου τοῦ ὄρους της *Φεγγάρι* (5249 ποδ.), ἡ μόρφωσις κρίσεως ὡς πρὸς τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν ἐν λόγῳ χθαμαλὴν γλῶσσαν ἀποβαίνει ἐν νυκτὶ δυσχερεστάτη, ἱκανῶν ναυαγίων ἐπισυμβάντων εἰς αὐτήν. Ἡ ἀνέγερσις φάρου εἰς τὴν ἄκραν τῆς γλώσσης Ἀκρωτῆρι, ἀπὸ πολλοῦ ἀποφασισθεῖσα, δὲν ἐπετεύχθη μέχρι τοῦδε (1927), διὰ τὰς δυσχερείας αἵτινες προκύπτουν ἕνεκα τοῦ χθαμαλοῦ καὶ οὐχὶ στερεοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ πολυδαπάνου τῆς ὑπερνικήσεώς των. Σ. Ε. Λ.

— **Ἀκρωτήρι** (Τήνου) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον 100 ποδῶν ὕψους (Πλάτος = 37° 31' 40". — Μῆκος = 25° 10' 20". — Χάρτης Ἀγγλικὸς 1815 = Tinos, Mykoni, Rhenea and Delos), σχηματίζον μικρὰν χερσονησίζουσαν ἀπόφυσιν τῆς νοτίας τῆς νήσου Τήνου ἀκτῆς καὶ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τοῦ ὅρμου ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ νότιος κυματοθραύστης τοῦ λιμένος τῆς Τήνου πόλεως. Ἐὰν κρίνῃ τις ἐκ τῆς αὐτοβιογραφίας τοῦ πρώτου δημάρχου τοῦ Πειραιῶς Λουκᾶ Ράλλη, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ὁ Δημ. Βικέλας συνέγραψε τὸν «Λουκῆν Λάραν», τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο ἐκαλεῖτο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ *Πασσᾶ τ' Ἀκρωτῆρι*, ἀπομείναντος σὺν τῷ χρόνῳ μόνον τοῦ τελευταίου μέρους τῆς παλαιᾶς του ὀνομασίας.

Ὅρμος, πλάτους $1\frac{1}{10}$ μιλ. μετὰ ψαμμαθῶνος, διανοίγεται ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀκρωτῆρι* καὶ τῆς ἄκρας *Βρυόκαστρο* (τῆς παλαιότερον ὀνομαζομένης *Οὔριο*) νοτίας τῆς νήσου Τήνου ἐσχατιᾶς. Ὁ ὅρμος οὗτος, ἀναγραφόμενος ὡς Nikolo bay ἐπὶ τοῦ προμνησθέντος ἀγγλικοῦ χάρτου, γνωστὸς ὅμως εἰς τοὺς ναυτικούς μας ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὅρμος τοῦ Ἀκρωτηρίου*, ἀποτελεῖ σωτήριον ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς διὰ τὰ πλοῖα, ἅτινα καταλαμβανόμενα ἀπὸ σφοδρὸν ἄνεμον ἀπὸ Βορρᾶ ἕως Μέσου (Β ἕως ΒΑ), ἀδυνατοῦν νὰ ἀναπλεύσουν τὸν τρικυμιώδη διέκπλουν τῆς Τήνου-Μυκόνου (κοιν. *Κανάλι τοῦ Τσικνιᾶ*). Σκόπελος, ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου κείμενος, εἶναι ἀκίνδυνος διὰ τοὺς ναυτικούς, ἅτε εὑρισκόμενος ἔξω τῆς γραμμῆς τῶν πλοίων. Ἀκίνδυνος ἐπίσης εἶναι ἡ πρὸ τοῦ ὅρμου ὕφαλος τῶν 6 ὀργυιῶν· δι' ὃ καὶ Ἄκακο αὐτὴ ὑπὸ τῶν Κυκλαδίων ναυτικῶν ὀνομάζεται.

Ἀπεφασίσθη (1924) ἡ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρ. Ἀκρωτῆρι τοποθέτησις αὐτομάτου φάρου Ἄγκα πρὸς καταδήλωσιν τοῦ ἀγκυροβολίου ἐν νυκτί. Σ. Ε. Λ.

— **Ἀκρωτήρι** (Βουλγαρίας) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἡ μεσαία ἄκρα τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ κόλπου τοῦ Πύργου (*Μπουργκάς*) ἀπέχουσα 4 μίλλια πρὸς δυσμὰς τῆς γλώσσης ἐφ' ἧς ἡ Ἀγχίαλος (*Ἀχελό*). Διαχωρίζει δὲ τὴν ἀκτὴν εἰς δύο ἀμφιδύμους ψαμμαθῶνας: τὸν μὲν πρὸς δυσμὰς *Σιοκὰ* καλούμενον, «ἀκάθαρτον» δὲ ὄντα διὰ τὴν ἐν τῷ μέσῳ του ὑπάρχουσαν ὕφαλον· τὸν δὲ πρὸς ἀνατολὰς *Λαχανάδες* ὀνομαζόμενον, ἐλεύθερον κινδύνων, πλὴν μιᾶς ὑφάλου 3 ὀργυιῶν. Λαχανάδες ἐπίσης ὀνομαζόμενου, ἀλλ' ἥτις εὑρίσκεται ἐκτὸς τοῦ κυρίως ὅρμου ἐπὶ δὴ εἰς τὴν νοητὴν προέκτασιν τοῦ *Ἀκρωτῆρι* (Πλάτος = 42° 33' 00" — Μῆκος = 27° 34' 00". — Χάρτης Ἀγγλικὸς 2399 = Gulf of Pyrgos or Bourghas). Ἐγγὺς τῶν αἰγιαλῶν των διέρχεται ἡ ἀπὸ Πύργου πρὸς Ἀγχίαλον ἁμαξιτὴ ὁδός.

2) Ἄκρα τῶν ΝΑ προσγείων τοῦ κόλπου τοῦ Πύργου (ἢ *Μπουργκάς*), εἰς ἥμισυ μίλλιον Ν. ΝΑ τῆς Σωζοπόλεως (*Ζόπολη*) σχηματίζουσα δύο ἀμφιδύμους ὅρμους, ἀμφοτέρους πρὸς Ἀνατ. ἀναπεπταμένους, τὸν μὲν πρὸς βορρᾶν ὀνομαζόμενον *Καλπηδες*, τὸν δὲ πρὸς νότον *Ἀκρωτῆρι* ἐπίσης. Αἱ συντεταγμέναι τῆς ἄκρας εἶναι: Πλάτος = 42° 25' 10". — Μῆκος = 27° 42' 25" κατὰ τὸν Ἀγγλικὸν χάρτην 2399 = Gulf of Pyrgos or Bourghas. Σ. Ε. Λ.

Ἀκρωτῆρι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς νήσου Θήρας τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι 313 (ἄρρενες 139, θήλεις 174) συγκροτοῦντες 88 οἰκογενείας. Εἶναι ἐκτισμένον εἰς μαγευτικὴν θέσιν, δεσπόζουσαν τοῦ νοτίου μέρους τῆς νήσου. Κατὰ τὴν παλαιὰν διοικητικὴν διαίρεσιν ὑπήγετο εἰς τὸν τέως δῆμον Ἐμπορείου ἀπέχον ὥραν ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου ἕδρας αὐτοῦ. Ἀπὸ τῆς πρωτευούσης τῆς νήσου Φηρῶν ἀπέχει δίωρον. Ἀστυνομικῶς ὑπάγεται εἰς τὸν σταθμὸν Πύργου τῆς Ὑποδιοικήσεως Χωρ(ο)κῆς Θήρας, δικαστικῶς εἰς τὸ ἐν Φηροῖς ἑδρεῦον εἰρηνοδικεῖον τῆς πρωτοδικειακῆς περιφερείας Σύρου, ἐφορειακῶς δὲ καὶ ταμειακῶς εἰς τὰ ἐν Φηροῖς σχετικὰ γραφεῖα. Ἔχει μονοτάξιον μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον μὲ 40 περίπου μαθητάς, στεγαζόμενον ἐπὶ διδακτηρίου ἀνεγερθέντος τῷ 1900 παρὰ τοῦ δημοσίου. Εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας περίπου ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου τούτου ἀπέχει ὁ φάρος τοῦ ὁμωνύμου ἀκρωτηρίου.

Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ἐν λόγῳ κοινότητος, ὡς καὶ εἰς ὅλην τὴν νῆσον Θήραν συμβαίνει, εἶναι ἀνεπτυγμένη ἀρκετὰ ἡ ἀμπελοφυτεία. Αὕτη καταλαμβάνει ἔκτασιν 1500 περίπου στρεμμάτων μὲ ἐτησίαν παραγωγὴν οἴνου μείζονα τῶν 250.000 ὀκάδων. Ἐκ τῶν δημητριακῶν σπείρεται εἰς ἔκτασιν 350 στρεμμάτων κριθὴ μὲ ἐτησίαν παραγωγὴν 250.000 ὀκάδων περίπου. Ἔτι παράγεται ἀρκετὴ ποσότης ὀσπρίων καὶ ὀπωρικῶν, σημειοῦται δὲ μικρά τις καλλιέργεια βάμβακος, εὐδοκιμοῦντος εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς νήσου, μὲ παραγωγὴν μὲν ὀλίγην ἀλλ' εἰς προϊὸν ἐκλεκτόν. Κτηνοτροφικῶς δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τι τὸ ἐνδιαφέρον. Παρὰ τὸ χωρίον διεπιστώθησαν ἐμφανίσεις μεταλλευμάτων μολύβδου ἄνευ ἐξαιρετικῆς πρὸς ἐκμετάλλευσιν των σημασίας. [**Διὰ ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς πληροφορίας βλ. λ. Θήρα**]. Δ. Ε. Μ.

— **Ἀκρωτήρι** (τό). Προάστειον τοῦ δήμου Ζακυνθίων πρὸς Β. τοῦ λόφου ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὸ φρούριον καὶ ἡ Πόχαλη, ἀπέχον τῆς πόλεως περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν. Τὸ προάστειον τοῦτο ἀραιῶς κατῳκημένον εἶναι κατάφυτον ἀπὸ ἐλαιῶνας, ἔχει ἁμαξιτὰς ὁδούς, πολλὰς ἐπαύλεις, ὡς τὰς τοῦ Στράνη, νῦν Κομούτου, ὅπου ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Σολωμοῦ ὁ Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, τῶν Σιγούρου, Χρονοπούλου, Τσιλιμίγκρα, Στουπάθη, Πολίτη, εἰς δὲ τὴν ΒΑ. ἄκραν, ὅπου τὸ ἀκρωτήριον Κρυονερό, ὑπάρχει φάρος πρὸς χρῆσιν τῶν ναυτιλλομένων.

Ἀχρωτήρια [*Γεωγρ.*]. Ἀγροτικὸς συνοικισμὸς τῆς ἐν τῇ νήσῳ Πάρῳ κοινότητος Τσιπίδου τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, κείμενος πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς νήσου. Κάτοικοι 64, ἐγκατεσπαρμένοι εἰς διαφόρους ἀγροικίας, ὅπου λαχανόκηποι καὶ ἀμπελῶνες. Εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ συνοικισμοῦ ὑπάρχει ἄφθονον κυνήγιον, ἰδίως ὀρτύγων. Πέριξ αὐτοῦ, ἐλάχιστα ἀπέχοντος τοῦ ἀκρωτηρίου *Πυργάκι*, εὑρηνται καὶ οἱ μικροσυνοικισμοὶ *Δελλαγραμμάτη*, *Καππαροῦ* καὶ *Λουρίδη*. Δ. Ε. Μ.

ἀκρωτηριαζόμενος [*Θρησκειολ.*]. Ἀκρωτηριαζόμενοι ἐλέγοντο οἱ κατόπιν χειρουργικῆς κυρίως ἐπεμβάσεως στερούμενοι «τῶν παιδογόνων μορίων» καὶ καθιστάμενοι οὕτως εὐνοῦχοι. Οὐχὶ σπανίως Χριστιανοί, παρερμηνεύοντες τὰς σχετικὰς περὶ ἠθικῆς καθαρότητος καὶ ἐγκρατείας ἐντολὰς τοῦ Εὐαγγελίου, προέβαινον εἰς αὐτοακρωτηριασμόν, ὡς αὐτὸς ὁ μέγας τῆς Ἀλεξανδρινῆς σχολῆς διδάσκαλος Ὠριγένης (*Εὐσεβίου* **Ἐκκλ. Ἱστορία VI. 8.**), ὅστις, κατὰ λέξιν ἐκλαβὼν τὸ γραφικὸν χωρίον «**εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν**» (*Ματθ.* 19,12), ηὐνούχισεν ἑαυτόν. Ἡ Ἐκκλησία, ἀποβλέπουσα εἰς τὸ ἄτοπον τῆς τοιαύτης συνηθείας, κατεδίκασεν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἀπολύτως τὴν κατάχρησιν ταύτην καὶ κατέταξε τοὺς ἀκρωτηριάζοντας ἑαυτοὺς εἰς τὴν τάξιν τῶν αὐτοχειριαζομένων, ἕνεκα τῶν γνωστῶν τῆς τοιαύτης πράξεως ἀποτελεσμάτων. Πράγματι διὰ πλείστων κανόνων ὡς τῶν κα', κβ', κγ', κδ', Ἀποστολικῶν, τοῦ α' τῆς πρώτης οἰκουμενικῆς συνόδου, τοῦ η' τῆς πρωτοδευτέρας συνόδου καὶ ἄλλων, καταδικάζεται ὁ τοιοῦτος ἀκρωτηριασμός, καθορίζεται δ' ὅτι κληρικός, ὅστις ἤθελεν ἀποκαλυφθῇ ὅτι ἠκρωτηριάσθη, ἀποβάλλεται τῶν τάξεων τοῦ κλήρου, τιμωρούμενος διὰ τῆς ποινῆς τῆς καθαιρέσεως. Ἀλλὰ καὶ οἱ λαϊκοί, οἱ εἰς παρόμοιον ὑποπίπτοντες παράπτωμα, οὐ μόνον δὲν δύνανται νὰ ἱερωθῶσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπόκεινται εἰς βαρύτατα ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια καὶ ποινὰς καὶ μάλιστα εἰς τριετῆ ἀφορισμόν, χαρακτηριζόμενοι αὐτοφονευταὶ ἑαυτῶν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ἐχθροὶ (**κβ' ἀποστ. καν.**). Βεβαίως οἱ ἀκουσίως αὐτῶν κληρικοὶ ἢ λαϊκοὶ τὸν τοιοῦτον ἀκρωτηριασμὸν ὑποστάντες, ὡς λ.χ. οἱ ἕνεκα διωγμοῦ, πολέμου ἢ ἀσθενείας, ἀπαλλάσσονται τῶν ὡς ἄνω ποινῶν καὶ ἐπιτιμίων.

Οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἀκολουθοῦντες τὴν τοιαύτην τῆς Ἐκκλησίας ἀντίληψιν ἐτιμώρουν αὐστηρότατα τοὺς ἀκρωτηριαζομένους, ὡς καὶ τοὺς ὁπωσδήποτε ἐνεχομένους εἰς τὸν εὐνουχισμὸν ἀτόμου τινός. Οὕτως ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἄλλοι ἐξέδωκαν εἰδικοὺς περὶ τούτου νόμους (**πρβλ. Θεοδοσιανὸν Κώδικα, Νομ. 1,7,22 καὶ 5,7,13, καὶ ρμβ' νεαρὰν τοῦ Ἰουστινιανοῦ**). Ὁ Λέων ὁ σοφὸς διὰ τῆς 26ης νεαρᾶς αὐτοῦ τιμωρεῖ αὐστηρῶς οὐ μόνον τὸν εὐνοῦχον, τὸν εἰς γάμου κοινωνίαν ἐρχόμενον, ἀλλὰ καὶ τὸν «**ἀνιέρως συναρμόσαντα ἱερέα**» εἰς καθαίρεσιν.

Α. Σ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ

Digitized by Google

ἀκρωτηριάζω· ἀποκόπτω τὰ ἀκρωτήρια, ἤτοι τὰ ἀκρότατα μέρη πράγματός τινος καὶ οὕτω φθείρω, ἀσχημίζω· «ὁ Ἀλκιβιάδης ἠκρωτηρίασε τοὺς Ἑρμᾶ,», ἀπέκοψε τὰ ἐξέχοντα μέρη, ἤτοι ὦτα, ῥῖνας κ.τ.λ. «τὰς πρῴρας ἠκρωτηρίασαν», ἀπέκοψαν τὰ ἔμβολα τῶν πρῳρῶν (*Ἡροδ.* 3,59)· || (ἰατρ.) ἐκτελῶ **ἀκρωτηριασμὸν** (βλ. λ.)· || καθόλου, κολοβώνω· «ἀκρωτηριάζω τὸν δάκτυλον,—τὸν πόδα,—τὴν χεῖρα» || ἀμετάβ. προέχω ὡς ἀκρωτήριον· «ἀκτὴ ἀκρωτηριάζουσα», ἡ κατατετμημένη καὶ παρουσιάζουσα ἄκρας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν «ὁμοιόμορφον».

ἀκρωτηρίασις (ἡ)· βλ. **ἀκρωτηριασμός**.

ἀκρωτηριασμὸς (ὁ) καὶ ***ἀκρωτηρίασις*** (ἡ)· τὸ ἀκρωτηριάζειν, ἡ ἀποκοπὴ ἄκρου τινός, ἡ πήρωσις, ἡ κολόβωσις.

—(ΧΕΙΡΟΥΡΓ.) Ὁ ***ἀκρωτηριασμὸς*** εἶναι ἐγχείρησις σκοποῦσα τὴν ἀποκοπὴν μέλους τινὸς (χειρός, ποδὸς) ἢ τμήματος τούτου ἢ καὶ ὀργάνου τινὸς προέχοντος (γλώσσης, μυστῶν, πέους). Κατὰ κυριολεξίαν ὁ ἀκρωτηριασμὸς ἀναφέρεται εἰδικῶς εἰς τὰ δύο ἄνω καὶ τὰ δύο κάτω ἄκρα ἢ κῶλα τοῦ σώματος καὶ διακρίνεται εἰς ἀκρωτηριασμὸν ἐκτελούμενον ἐπὶ τῆς διαφύσεως τοῦ ὀστοῦ, καθαιρουμένου διὰ πρίονος (*κυρίως ἀκρωτηριασμός*), καὶ εἰς ἀκρωτηριασμόν, καθ' ὃν ἡ ἀποτομὴ τοῦ ἄκρου ἐνεργεῖται κατὰ τὴν ἄρθρωσιν, ἄνευ διαπρίσεως ὀστῶν (*ἀπεξάρθρωσις*).

Ὁ ἀκρωτηριασμὸς ἦτο γνωστὸς ἀπὸ τοῦ Ἱπποκράτους (**Περὶ ἄρθρων**, 69 —**Μοχλικός**, 35). Ἐτελεῖτο δ' ὅμως τότε ἐπὶ μελῶν εἰς γάγγραιναν περιστάντων, καθ' ἣν σάρκες καὶ ὀστᾶ (ἐπὶ κατάγματος) νεκρούμενα ἀπέπιπτον ἀφ' ἑαυτῶν, ἤ, ἂν ἡ ἀπόσπασις τοῦ ὀστοῦ, ἀβλαβοῦς ὄντος, ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ ἐπὶ τοῦ μεταξὺ τῶν νενεκρωμένων καὶ ὑγιῶν ἱστῶν ὁρίου, τότε τὸ κάτωθεν τούτου τμῆμα ἀπεχωρίζετο προκαταρκτικῶς διὰ τομῆς φερομένης ἐπὶ τῆς γείτονος ἀρθρώσεως (*ἀπεξάρθρωσις*), ἀφοῦ ὅμως προηγουμένως συνετελεῖτο ἐνταῦθα τελεία καθ' ὅλον τὸ πάχος τοῦ μέλους γάγγραινα τῶν ἁπαλῶν μορίων καὶ ἀναλγησία, ὅπως μὴ διὰ τῆς τομῆς τρωθῇ ὑγιὴς ἱστὸς καὶ προκληθῇ «ὀδύνη».

Μετὰ τὸν Ἱπποκράτη ὁ Κέλσος (αἰὼν Αὐγούστου), Ρωμαῖος πολυμαθέστατος καὶ συγγραφεὺς δεινός, γράφει τὰ ἑξῆς περίπου περὶ τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ· «ἐπὶ γαγγραίνης τῶν ἄνω ἢ κάτω ἄκρων, ἂν αὕτη μὴ ἀναχαιτίζηται διὰ τῶν φαρμάκων, συνιστᾶται ὁ ἀκρωτηριασμὸς τοῦ μέλους, ὅστις εἶναι μέσον ἐκ τῶν κινδυνωδεστάτων μέν, ἀλλὰ τὸ μοναδικόν. Διὰ μαχαιρίου ἐμβάλλεται τομὴ μεταξὺ τῶν νεκρῶν καὶ τῶν ζώντων ἱστῶν, χωροῦσα δι' ὑγιῶν ἱστῶν μᾶλλον ἢ διὰ πεπονθότων, μέχρι τοῦ ὀστοῦ, ὅπερ διὰ μικροῦ πρίονος διαιρεῖται ἐγγύτατα τῶν ὑγιῶν σαρκῶν...». (Βιβλ. VII, κεφ. XXXIII). Οὐδένα ὅμως λόγον ποιεῖται ἐνταῦθα περὶ αἱμορραγίας κατὰ τὸν ἀκρωτηριασμόν· ἀλλ' ἐν τῷ βιβλ V, κεφ. 26, § 6, πραγματευόμενος ὁ συγγραφεὺς περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐπισχέσεως τοῦ αἵματος ἐπὶ τῶν ἀρτιγενῶν τραυμάτων, συμβουλεύει τὴν *ἀπολίνωσιν* τῶν ἀγγείων (ἣν καὶ περιγράφει σαφέστατα) ἢ τὸν διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου καυτηριασμόν, ἂν ἡ ἀπολίνωσις τυγχάνῃ ἀδύνατος.

Τοιαύτη τις καὶ μετὰ τὸν Ἱπποκράτη ἡ χειρουργία τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ κατὰ τὸν 1ον αἰῶνα μ. Χ. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα αἰῶνας σπανιώτατα ἀπετολμᾶτο ὁ ἀκρωτηριασμός, ἕνεκα τοῦ ἐκ τῆς αἱμορραγίας κινδύνου, εἰ καὶ ἡ ἀπολίνωσις τῶν ἀγγείων, ἣν περιγράφει ὁ Κέλσος, ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς καὶ συνιστᾶτο ἐπὶ ὡρισμένων τινῶν περιπτώσεων καὶ δὴ καὶ ὡς προκαταρκτικὴ χειρουργία ἐπὶ ἀκρωτηριασμῶν τῶν ἄκρων. Οἱ χειρουργοὶ ἐκ φόβου πρὸς τὴν αἱμορραγίαν δὲν προέβαινον εἰς ἀκρωτηριασμοὺς εἰμὴ ἐπὶ γαγραινῶν καὶ μόνον, καθ' ἅς, ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη, ἡ τομὴ ἐνεβάλλετο ἐπὶ τῆς ἀφοριστικῆς μεταξὺ τῶν νενεκρωμένων καὶ ὑγιῶν ἱστῶν γραμμῆς. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Παῦλος Αἰγινήτης (7ος αἰών), ὁ τελευταῖος τῶν μεγάλων Ἑλλήνων συγγραφέων ἰατρῶν, περιγράφων τὸν ἀκρωτηριασμὸν τῶν ἄκρων ἐπὶ γαγγραίνης, συμβουλεύει, διὰ τὸν κίνδυνον αἱμορραγίας, νὰ μὴ διαιρῶνται διὰ μιᾶς ὅλα τὰ ἁπαλὰ μόρια, ἂν μὴ ταῦτα ἔχωσι τελείως νεκρωθῇ, ἀλλὰ νὰ διατέμνηται διὰ τάχους τὸ μέρος, ἔνθα εἰκάζεται ὅτι δὲν ὑπάρχουσι πολλαὶ καὶ μεγάλαι φλέβες ἢ ἀρτηρίαι, μέχρι τοῦ ὀστοῦ,–ὅπερ εἶτα ὅσον τάχος διαπρίεται (βιβλ. ϛ' κεφ. 84). Ἀλλὰ καὶ ὁ Παῦλος ἐνταῦθα, ὡς καὶ οἱ προκάτοχοι καὶ οἱ μεταγενέστεροι αὐτοῦ μέχρι τοῦ 16ου αἰῶνος, κατεπολέμουν τὴν αἱμορραγίαν καυτηριάζοντες διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου ὅλην τὴν τραυματικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κολοβώματος. Ἐπὶ πλέον δὲ ὁ Ἄραψ χειρουργὸς Abul-Kasen εἰσήγαγε κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα καὶ τὴν διὰ πεπυρακτωμένου μαχαιρίου ἐκτέλεσιν τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ, χειρουργίαν, ἥτις ἦτο ἐν χρήσει ἔτι μέχρι τῶν μέσων τοῦ 17ου αἰῶνος (Professeur *Léon Le Fort*, Les pansements et la mortalité, 1885).

Ἀνάγκη δὲ νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἐπὶ τῶν πολέμων τῆς ἀρχαιότητος, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἐφεξῆς μέχρι τῆς χρήσεως τῶν ἐκηβόλων (πυροβόλων) ὅπλων, τῶν μαχῶν διεξαγομένων δι' ὅπλων ἀγχεμάχων, εὐάριθμοι συνήθως περιεσώζοντο μεθ' ἑκάστην μάχην τραυματίαι, οὐ σπανίως δὲ καὶ οὐδεὶς παρέμενε ζῶν τραυματίας μετὰ τὴν μάχην. Τούτου ἕνεκα τὰ δι' ἀγχεμάχων ὅπλων τραύματα, διὰ τὴν σπάνιν αὐτῶν, σπανιώτατα παρεῖχον τοῖς πάλαι χειρουργοῖς, μὴ στερουμένοις ἄλλως τε μηδαμῶς εὐτολμίας καὶ δεξιότητος, ἐνδείξεις ἀποχρώσας πρὸς ἀκρωτηριασμούς· κατ' ἀκολουθίαν δ' οὗτοι δὲν εἶχον ἔτι ἀποκτήσει, οὐδ' ἦτο δυνατόν, τὴν προσήκουσαν ἐμπειρίαν περὶ τοῦ τρόπου τῆς καταπολεμήσεως τῆς ἀναποδράστως ἐπερχομένης κατὰ τοὺς ἀκρωτηριασμοὺς αἱμορραγίας, ἣν εὐλόγως ἐφοβοῦντο, μὴ ὄντες ἔτι φυσικῶς ἐν καταστάσει νὰ ἐφαρμόζωσι κατ' αὐτῆς τὴν ἀπολίνωσιν, ἥτις οὕτω κατ' ἀνάγκην σπανίως ἐπεχειρεῖτο, ἀγνώστου ἄλλως οὔσης τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος.

Δύο ὅμως σπουδαῖα γεγονότα ἐπῆλθον, ἅτινα ἐν συνδυασμῷ ἀμφότερα συνεβάλοντο εἰς νέαν ὤθησιν τῆς χειρουργικῆς ἐπὶ τὰ πρόσω· πρῶτον ἡ δημοσίευσις τῶν ἰατρικῶν συγγραμμάτων τῆς ἀρχαιότητος, δι' ἧς ἐγενικεύθησαν ἐν τῇ Δύσει τὰ ἐν αὐτοῖς ἀποτεταμιευμένα μεγάλα διδάγματα τῆς ἰατρικῆς, εἶτα δὲ ἡ ἀντικατάστασις τῶν τέως ἀγχεμάχων ὅπλων διὰ τῶν πυροβόλων (1338 μ. Χ.), δι' ὧν παρήγοντο τραύματα πολλαπλάσια καὶ δεινότερα τήν τε βαρύτητα καὶ τὴν ἔκτασιν, ἐξαιτοῦντα συχνοτέραν καὶ ἐπιτακτικὴν τὴν ἀνάγκην πρὸς πλείονας καὶ μείζονας ἐγχειρήσεις καὶ δὴ πρὸς ἀκρωτηριασμούς· σὺν τῇ εὐρυτέρᾳ δὲ δράσει τῆς χειρουργικῆς καὶ ἡ ἀπολίνωσις παραλλήλως ἐγενικεύετο μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ἀλλὰ κατὰ τῶν αἱμορραγιῶν ἴσχυεν ἔτι ὁ πεπυρακτωμένος σίδηρος. Πρῶτος ὁ Ambroise Paré (1517—1590 μ. Χ.) ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις διατελῶν τῶν διδαγμάτων τοῦ Κέλσου, τοῦ Ἀετίου καὶ Παύλου τοῦ Αἰγινήτου, συνιστώντων τὴν ἀπολίνωσιν τῶν φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν ἐπὶ τῶν ἀρτιγενῶν τραυμάτων, ἐφήρμοσε ταύτην καὶ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ, ὃν ἐξετέλεσεν ἐπὶ τοῦ εὐπατρίδου de Rohan (*Malgaine*: Introduction aux oeuvres d'Ambroise Paré p. 246), οὗ ἡ κνήμη εἶχε καταθραυσθῇ διὰ μύδρου, μεταχειρισθεὶς τὸ πρῶτον κατὰ τῆς αἱμορραγίας ἐπιτυχῶς τὴν ἀπολίνωσιν ἀντὶ τοῦ πεπυρακτωμένου σιδήρου, δι' οὗ περιαγομένου ἐπὶ τῆς τραυματικῆς ἐπιφανείας ἐπεζητεῖτο ἕως ἄρτι, ἀντὶ ὀδυνηρῶν μαρτυρίων, ἡ ἐπίσχεσις τῆς αἱμορραγίας.

Ὁ ἀκρωτηριασμὸς ἐγενικεύθη ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ *ἰσχαίμου πιέστρου* (δι' οὗ ἀπετρέπετο ἡ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐγχειρήσεως ἀθρόα αἱμορραγία) καὶ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Harvey (17ον αἰών) γενομένης ἀνακαλύψεως τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος. Περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ 17ου καὶ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ὁ πρότερον καθ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν τύπον γινόμενος ἀκρωτηριασμὸς ἀνεπτύχθη εἰς πλείονας μεθόδους.

Ἀλλ' ἡ διάδοσις τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ ἐπεκτεινομένη ἐν τοῖς ἐφεξῆς μᾶλλον καὶ μᾶλλον προσέλαβε διαστάσεις ὑπερακοντιζούσας πᾶν ἔλλογον ὅριον ἔν τε τῇ ἀστικῇ καὶ ἰδίως τῇ τοῦ πολέμου χειρουργικῇ. Οἱ χειρουργοὶ ἐλαυνόμενοι ὑπὸ ἀκαθέκτου τάσεως πρὸς χειρουργίας ἠκρωτηρίαζον εἰκῇ καὶ ἀταλαιπώρως· ἐξ οὗ Γάλλος βασιλεὺς ὡρμήθη εἰπὼν ὅτι τὰ μαχαίρια τῶν χειρουργῶν καθίστων πλείονας ἀναπήρους ἢ τὰ ἐχθρικὰ βλήματα· ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν τὰ χειρουργεῖα ἀνεγνωρίζοντο τότε ἐκ τῶν πέριξ αὐτῶν σεσωρευμένων κνημῶν καὶ βραχιόνων καὶ ἄλλων τμημάτων τῶν ἄνω καὶ κάτω ἄκρων τῶν πυκνῶς ἀκρωτηριαζομένων τραυματιῶν, ὁ δὲ ἀρχιχειρουργὸς τῆς ναπολεοντείου στρατιᾶς βαρῶνος Larrey μετὰ τὴν παρὰ τὴν Μόσχαν μάχην (1812) ἐξετέλεσεν ἐν διαστήματι εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν διακοσίους ἀκρωτηριασμούς.

Τὴν πρὸς τοὺς ἀκρωτηρισμοὺς ἄμετρον καὶ ἀλόγιστον ῥοπὴν τῶν χειρουργῶν ἀνέστειλε καὶ περιώρισε σημαντικῶς ἡ ἀντισηπτικὴ καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ ἀσηπτικὴ μέθοδος. Ὁ ἀκρωτηριασμὸς δέον νὰ εἶναι τὸ ἔσχατον ἰαματικὸν καταφύγιον τῆς χειρουργικῆς· διὸ δὲν πρέπει νὰ ἐκτελῆται εἰμὴ ὅταν ἐκ τῆς διασώσεως τοῦ μέλους προβλέπηται σπουδαία καὶ ἀνεπανόρθωτος βλάβη διὰ τὸν καθόλου ὀργανισμὸν ἢ ἀπειλεῖται αὐτὴ ἡ ζωὴ τοῦ πάσχοντος. Ἐπεβάλλετο λοιπὸν τῇ νεωτέρᾳ χειρουργικῇ οὐ μόνον ὁ ὅσον ἔνεστι μείζων περιορισμὸς τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀκριβέστερος καθορισμὸς τῶν ἐνδείξεων αὐτοῦ. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ τελειοποίησις τῶν *διεκχρίσεων* καὶ τῶν *ὀστεοπλαστικῶν ἐγχειρήσεων*, τὰ διδάγματα τῶν πολέμων καὶ ἰδίᾳ τῶν τελευταίων καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν προσκτηθεῖσα πεῖρα, ἡ ἀνάπτυξις καὶ προαγωγὴ τῆς συντηρητικῆς χειρουργίας καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀντισηψία καὶ ἀσηψία, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν ὁποίων ἡ συντηρητικὴ ἀγωγὴ προήχθη εἰς τὴν εὐεργετικὴν σωσιμέλειαν.

Ἡ ἀντισηπτικὴ μέθοδος ἠλάττωσε προσέτι σημαντικῶς καὶ τὴν ἐκ τῶν ἀκρωτηριασμῶν θνητότητα, ἥτις πρὸ αὐτῆς ἦτο καταπληκτική. Ὁ ἑπόμενος πίναξ δεικνύει τὴν θνητότητα τῶν ἀκρωτηριαζομένων κατὰ τοὺς προαντισηπτικοὺς χρόνους.

Ἄνω Ἄκρων	Θνητότης	Κάτω Ἄκρων	Θνητότης
Βραχίονος:		*Μηροῦ:*	
Ἀπεξάρθρωσις	42 %	Ἀπεξάρθρωσις	68 %
Ἀκρωτηριασμὸς	25 %	Ἀκρωτηριασμὸς	40 %
Ἀντιβραχίου:		*Κνήμης:*	
Ἀκρωτηριασμὸς	13 %	Ἀκρωτηριασμὸς	32 %
Χειρός:		*Ποδός:*	
Ἀπεξάρθρωσις	5 %	Ἀπεξάρθ. Ἀκρωτ.	13 %
Φαλάγγων:		*Φαλάγγων:*	
Ἀπεξάρθρωσις Ἀκρωτηριασμὸς	} 3 %	Ἀπεξάρθρωσις Ἀκρωτηριασμὸς	} 6 %

Εὐθὺς ἅμα τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἀντισηπτικῆς θεραπείας, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη αὐτῆς, ἡ θνητότης μετ' ἀκρωτηριασμοὺς ἠλαττώθη κατὰ τὸ ἥμισυ καὶ πλέον ἔτι. Ὁ Billroth ἔσχεν ἀπὸ τοῦ 1877—1880 μετ' ἀκρωτηριασμοὺς θνητότητα 19,7 %, ἐνῷ πρότερον κατὰ τὰ ἔτη 1860—1867 εἶχε 54 %. Ἐν τῇ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Wolkmann ἐν Halle κλινικῇ ἀπὸ τοῦ 1873—1880 ἡ θνητότης κατῆλθεν εἰς 15 %. Ἐν τῇ κλινικῇ τῆς Τυβίγγης ἀπὸ τοῦ 1877—1882 ἡ θνητότης ἠλαττώθη εἰς 13 %. Ἐν τῇ κλινικῇ τοῦ Würzburg ἀπὸ τοῦ 1878—1881 ἐπὶ 102 ἀκρωτηριασμῶν ἐπῆλθον 17 θάνατοι. Ἐν τῇ πανεπιστημιακῇ κλινικῇ τοῦ Greifswald κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1882—1883 σημειοῦνται θάνατοι μετ' ἀκρωτηριασμοὺς 7,8 %. Ἐν τοῖς διαφόροις νοσοκομείοις τῶν Παρισίων μετ' ἀκρωτηριασμοὺς τοῦ μηροῦ καὶ τῆς κνήμης κατὰ τὰ ἔτη 1868—1869 ἡ ὁλικὴ θνητότης ἦτο 65,7 %, ἐνῷ αὕτη κατὰ τὰ ἔτη 1882 καὶ 1883 ἦτο ἐν ὅλῳ 40 % (Professeur *Léon Le Fort*, Les pansements et la mortalité, 1885). Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἀντισηπτικὴ ἀγωγὴ ἐγένετο ἀποδεκτὴ καὶ ἐφηρμόσθη ἔτη τινὰ βραδύτερον ἢ ἐν Γερμανίᾳ. Ἤδη ἀπὸ ἐτῶν πολλῶν δυνάμει τῆς ἀντισηψίας καὶ ἀσηψίας καὶ τῶν προόδων τῆς χειρουργικῆς θάνατος ἐκ μολύνσεως τοῦ ἐγχειρητικοῦ τραύματος μετ' ἀκρωτηριασμὸν εἶναι σύμβαμα ἄκρως σπάνιον καὶ ὅλως ἐξαιρετικόν.

Αἱ ἐνδείξεις αἱ ἐπιβάλλουσαι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως εἶναι ἄλλαι ἐν εἰρήνῃ, ἐν τῇ ἀστικῇ χειρουργικῇ, καὶ ἄλλαι ἐν πολέμῳ, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

Α') ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ. Ἄλλοτε, ἰδίως πρὸ τῆς ἀντισηπτικῆς περιόδου, ἐπὶ παντὸς βαρέος κατάγματος τῶν ἄκρων ἐπιπεπλεγμένου ἐπεβάλλετο ὁ *ἄμεσος ἀκρωτηριασμὸς* ἐπὶ ποινῇ ἐκρήξεως δευτερογενῶν ἐπιπλοκῶν, σχεδὸν πάντοτε θανατηφόρων. Ἂν ἡ συντηρητικὴ ἀγωγὴ παρεῖχεν ἐνιαχοῦ ἐπιτυχίας τινὰς ἔξω τῶν νοσοκομείων, ἀλλ' ἐν τοῖς νοσοκομείοις ἐθανάτουν τοὺς τραυματίας ἡ σηψαιμία καὶ ἡ πυαιμία, ἢ ἠνάγκαζον τοὺς χειρουργοὺς νὰ ἐκτελῶσιν ἐν πλήρει πυρετῷ ὄψιον ἀκρωτηριασμόν, ὅστις ἦτο πάντοτε βαρύτερος τοῦ ἀμέσου. Ἡ ἀρχικὴ ἢ ἡ ἐπιγενὴς μόλυνσις τοῦ τραύματος ἀπέβαινεν ἀφετηρία τῶν ἐπιπλοκῶν, ὧν ἡ πρόγνωσις ἐπεδεινοῦτο προσέτι ἐκ τῆς γενικῆς τοῦ τραυματίου καταστάσεως ἢ ἐκ τῶν ὑγιεινῶν συνθηκῶν, ἐν αἷς διετέλει.

Διὰ τῆς ἀντισηπτικῆς καὶ ἀσηπτικῆς μεθόδου καὶ τῶν προόδων τῆς χειρουργικῆς τὰ πράγματα ἀπὸ 35ετίας περίπου ἄρδην μετεβλήθησαν. Ἡ τραυματικὴ ἑστία, ἥτις ἄλλοτε ἀπῄτει τὴν θυσίαν τοῦ μέλους ἢ τμήματός τινος τούτου, τηρεῖται ἢ καθίσταται νῦν ἄσηπτος. Διὸ ἐπὶ τῶν τοιούτων βαρέων καταγμάτων των ἄκρων ἐπιπεπλεγμένων ἢ ἔτι καὶ ἐν μολύνσει διατελούντων οἱ χειρουργοὶ τῆς σήμερον ἕνα κανόνα ἀκολουθοῦσι, τὸν τῆς σωσιμελείας, ἣν ἐπ' ἄκρον ἐπιδιώκουσι δι' ὅλων τῶν μέσων, ἅτινα ἡ συντηρητικὴ χειρουργικὴ διαθέτει ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, προβαίνουσι δὲ εἰς *ἄμεσον ἀκρωτηριασμὸν* τότε μόνον, ὅτε προβλέπεται τελεία ἀχρηστία τοῦ μέλους ἢ ὅτε ἐκ τῆς συντηρήσεως αὐτοῦ ἀπειλεῖται αὐτὴ ἡ ζωή.

Πολλοὶ δὲ τῶν χειρουργῶν ὠθοῦντες ἕως ἐσχάτων τὴν συντηρητικὴν ἀγωγήν, τείνουσι νὰ ἐξοστρακίσωσι τέλεον τὸν ἀκρωτηριασμόν. Οὗτοι μετὰ προηγουμένην διὰ λίαν θερμοῦ ἀντισηπτικοῦ διαλύματος ἢ καὶ ἁπλοῦ λίαν θερμοῦ ὕδατος πλύσιν τῆς τραυματικῆς ἑστίας, δι' ἧς πλύσεως ἀναθερμαίνεται ὁ κάμνων, πληροῦσιν αὐτὴν καθ' ὅλους τοὺς μυχοὺς καὶ τὰς γωνίας διὰ παντὸς εἴδους ἀντισηπτικοῦ ὑλικοῦ (γάζης ἰωδοφορμιούχου ἢ ἀσήπτου, ἀλοιφῆς ἐξ ἰωδοφορμίου, σαλόλης, βορικοῦ ὀξέος, ἀντιπυρίνης...), ταριχεύοντες οὕτως εἰπεῖν τοὺς τραυματικοὺς ἱστούς, καὶ ἀναμένουσιν ἵνα ἀφ' ἑαυτῶν τὰ νενεκρωμένα μέρη ἀποχωρισθῶσι τῶν ζώντων ἱστῶν, ὅτε οὐδὲν ἄλλο ποιοῦσιν ἢ τελειοῦσι τὸ ἔργον τῆς φύσεως. Ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ τῆς τοιαύτης ἀναιμάκτου ἀγωγῆς, κινδυνώδους ἐνίοτε, δὲν εἶναι ἐφικτὴ ἐν πᾶσι καὶ παρέχονται περιπτώσεις ἀπαιτοῦσαι τὸν ἄμεσον ἀκρωτηριασμόν.

Σημειωθήτω δὲ καλῶς ὅτι ὡς πρὸς μὲν τὸ *ἄνω ἄκρον* ὀφείλομεν ἵνα ἐμμένωμεν πάσῃ σπουδῇ καὶ δυνάμει εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ μέλους· διότι καὶ παραμεμορφωμένον καὶ ἀνάπηρον ἂν εἶναι τοῦτο, ἂν ὅμως διατηρῇ κινητὴν τὴν χεῖρα, εἶναι συνή-

Digitized by Google

θως εὐχρηστότερον ἢ τὸ ὡραιότερον κολόβωμα μετὰ τῆς ἀρίστης τεχνητῆς χειρός. Ὡς πρὸς τὸ *κάτω ἄκρον*, οὗ αἱ οὐσιώδεις ἰδιότητες εἶναι ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ στερεότης, οὐχὶ δὲ ἡ εὐκινησία, κνήμη ξυλίνη, τεχνητή, κρείσσων ἐστὶ μέλους ἀδρανοῦς, παραμεμορφωμένου καὶ ἀναπήρου.

Ἐν γένει δὲ τὸ ζήτημα τοῦ ἀμέσου ἀκρωτηριασμοῦ τότε μόνον προβάλλει, ὅταν πρόκεινται καταθραύσεις τῶν ὀστῶν, βλάβαι δι' ἀμέσου βίας μετὰ συντριβῆς τῶν ἱστῶν καὶ δὴ ὅταν συνυπάρχωσι τρώσεις οὐσιωδῶν ἀγγείων καὶ νεύρων. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοιούτων περιπτώσεων δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει πρώτιστα πάντων ἡ ἕδρα τῶν βλαβῶν καὶ ἡ φύσις τῆς ταύτας παραγαγούσης βίας, ἔτι δὲ καὶ ἡ γενικὴ κατάστασις καὶ ἡ ἰδιοσυγκρασία τοῦ τραυματίου καὶ οἱ ὑγιεινοὶ ὅροι, ἐν οἷς οὗτος βιοῖ. Ὁ ἀκρωτηριασμὸς εἶναι ἧττον βλαπτικὸς ὅσῳ ἀπωτέρω τῆς ῥίζης τοῦ μέλους μέλλει νὰ ἐνεργηθῇ. Ἡ φύσις δὲ τοῦ τραυματισμοῦ μεγάλην ἔχει ῥοπὴν ὡς πρὸς τὴν περὶ ἀκρωτηριασμοῦ κρίσιν· διότι αὐτόδηλον εἶναι ὅτι ἐπὶ μεγάλου βαθμοῦ μηχανικῶν κακώσεων, οἷαι αἱ δι' ἀτμομηχανῶν, ἁμαξῶν σιδηροδρόμου ἢ τροχιοδρόμου, βαρέων ὀχημάτων, αὐτοκινήτων κ.τ.τ. καθ' ἃς ἐπῆλθε κατασύνθρυψις μέλους τινος τοιαύτη, ὥστε ὀστᾶ τε καὶ ἁπαλὰ μόρια συναποτελοῦσι μᾶζαν πολτώδη ἄνευ ἀγγείων καὶ νεύρων καὶ μετὰ συντεθλασμένου ἢ ῥακώδους δέρματος, ἡ περίσωσις τοῦ μέλους ἀποβαίνει ἀδύνατος καὶ ἡ πρὸς ταύτην προσπάθεια κινδυνωδεστάτη· μόνον δὲ σωτήριον μέσον ὑπολείπεται ἐνταῦθα ὁ *ἄμεσος ἀκρωτηριασμός*, ὅστις, *ὀψιτέλεστος*, ἔχει ὡς τὰ πολλὰ τὴν πρόγνωσιν οὐχὶ ἀγαθήν.

Ἂν ὁ τραυματίας διατελῇ ἐν ὑποθερμίᾳ ἕνεκα λάβρου αἱμορραγίας, ἢ ἐν καταστάσει νευροπληξίας ἢ καταπληξίας (shock), ἐνδείκνυται ἀναβολὴ πρόσκαιρος τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ, μέχρις οὗ διὰ διεγερτικῶν καὶ ἀναληπτικῶν παρέλθωσι τὰ ἐπίφοβα ταῦτα φαινόμενα, ὁ δὲ κάμνων ἀνανήψῃ καὶ διαθερμανθῇ, ὅπερ ἐπιτυγχάνεται ἐν βραχεῖ χρόνῳ, μετὰ μίαν ἢ μετά τινας ὥρας.

Ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ὁ τραυματίας τυγχάνει καρδιοπαθής, λευκωματουρικός, διαβητικός, οἰνοπότης, ἂν ὁ τραυματισμὸς ἀπαιτῇ τὸν ἀκρωτηριασμόν, ὡς τὴν μόνην σώτειραν ἀγωγήν, ὀφείλομεν ἀδιστάκτως νὰ ἐκτελῶμεν τοῦτον ἐν ἐπιγνώσει βεβαίως τῶν κακῶν συνθηκῶν, ἐν αἷς διατελεῖ ὁ κάμνων, συνειδότες οἵαν εὔνουν πρὸς καλλιεργίαν τῶν μικροβίων τῆς σηψαιμίας ὕλην παρέχουσιν οἱ τοιοῦτοι τραυματίαι. Ἀλλ' ἂν παῖδες ὦσιν οἱ οὕτω νοσοῦντες, ὀφείλομεν ν' ἀσκῶμεν μᾶλλον τὴν συντηρητικὴν ἀγωγήν, διότι οἱ ἱστοὶ αὐτῶν, πλήρεις κυτταρικῆς ζωτικότητος, ἀντιτάσσουσι μείζονα ἀντίστασιν τοῖς λοιμικοῖς στοιχείοις.

Τὸ ζήτημα τῶν ὑγιεινῶν ὅρων παρέχει σήμερον ἥττονα ἢ ἄλλοτε σπουδαιότητα, ἢ μᾶλλον μηδεμίαν ὡς πρὸς τὸν ἀκρωτηριασμόν. Παρῆλθεν ἤδη ὁ χρόνος καθ' ὃν οἱ ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χειρουργούμενοι ἢ τραυματιζόμενοι διετέλουν ἐν εὐνουστέρᾳ ὑπὸ ὑγιεινὴν ἔποψιν μοίρᾳ ἢ οἱ ἐν τοῖς νοσοκομείοις τῶν πόλεων νοσηλευόμενοι καὶ ὅτε ἡ συντηρητικὴ ἀγωγὴ παρ' ἐκείνοις ἀπέδιδε πολλῷ κρείσσονα ἀποτελέσματα.

Ἂν δὲ ἐπὶ βαρέων τραυματισμῶν τῶν ἄκρων ἐπῆλθεν ἤδη νέκρωσις τῶν συνθλασθέντων ἱστῶν καὶ λοίμωξις, πειρώμεθα καὶ τότε, συντηρητικὴν ἀγωγὴν ἀσκοῦντες, διὰ διευρύνσεως καὶ καθάρσεως καὶ κενώσεως τῆς τραυματικῆς ἑστίας ἀπὸ παντὸς λοιμώδους περιεχομένου, ν' ἀναστείλωμεν τὴν σῆψιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς λοιμώξεως· τοῦθ' ὅπερ καὶ κατορθοῦται τανῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ἀλλ' ἂν κίνδυνος ζωῆς παραστῇ, ὅπερ ὅμως ἐν ἐξαιρετικῇ περιπτώσει δύναται σήμερον νὰ συμβῇ, τότε ὡς ὑστάτη σωτηρίας καταφυγὴ ὑπολείπεται ὁ *ὄψιος ἀκρωτηριασμός*.

Ἔνδειξις πρὸς ἀκρωτηριασμὸν παρέχεται καὶ ὅταν ἔκ τινος οἱασδήποτε παθήσεως τῶν ἁπαλῶν μορίων ἢ τῶν ὀστῶν (κακώσεως, ὀξείας φλεγμονῆς, φυματιάσεως νεοπλάσματος ἢ εἰδικῆς τινος βλάβης, οἷον ἀγγειακῆς κλπ.), ἡ ζωὴ τοῦ μέλους ἐβλάβη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὐ μόνον οὐδεμία προσδοκᾶται ἐλπὶς διασώσεως τούτου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς διατηρήσεως αὐτοῦ ἐπιγεννῶνται ἐνοχλήματα καὶ πόνοι καὶ κώλυμα εἰς τὴν ἐλευθέραν χρῆσιν τοῦ ὅλου ἄκρου ἢ καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος, καὶ μάλιστα ἂν πρὸς τοῖς ἀνωτέρω ὑπάρχῃ καὶ φόβος μολύνσεως γενικῆς (πυογόνου, σηψιγόνου, φυματικῆς κλπ.).

Ἐπιβάλλεται δὲ ἀκρωτηριασμὸς καὶ ἐπὶ κακοήθων νεοπλασμάτων, οἷα τὸ καρκίνωμα καὶ τὸ σάρκωμα, ἐξ ὧν ἐνδέχεται μὲν νὰ μὴ βλάπτηται οὐσιωδῶς ἡ θρέψις τοῦ μέλους, ἀλλ' ἀπειλεῖται διὰ διαδόσεως ἡ ζωή.

Ἐκτέλεσις τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ. — Ἀποφασισθέντος τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ ποῦ καὶ πῶς πρέπει νὰ ἐπιτελεσθῇ οὗτος;

Ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ τόπου, διὰ μὲν τὰ ἄνω ἄκρα, κυριαρχεῖ ἡ ἀρχὴ τοῦ διασώζειν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἐκ τοῦ μέλους· διότι ἡ εὐχρηστία τοῦ τεχνητοῦ μέλους θὰ εἶναι τοσούτῳ μείζων, ὅσῳ μακρότερον θὰ εἶναι τὸ κολόβωμα. Διὸ ἐπιβάλλεται ὅπως μὴ θυσιάζηται μηδ' ἐλάχιστον ἐπὶ πλέον τῆς ὑπὸ τῆς παθήσεως, ἢ τῆς βλάβης ἐν γένει, ἐπιβαλλομένης ἐκτάσεως τοῦ μέλους· ὡς πρὸς δὲ τὰ κάτω ἄκρα ἐπικρατεῖ ἡ ἀρχὴ τοῦ διασώζειν τοσοῦτον μῆκος κολοβώματος, ὅσον κρίνεται ἐπιτήδειον πρὸς καθοδήγησιν τοῦ τεχνητοῦ σκέλους. Ἐξαρτᾶται ὅμως ὁ τόπος τῆς ἐκλογῆς καὶ ἐκ τῆς εἰκαζομένης ἐκτάσεως τῶν ἐν τῷ βάθει βλαβῶν, αἵτινες παρὰ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ δέρματος ἀνέρχονται πολλάκις πολλῷ ὑψηλότερον ἢ ὅσον τις προεικάζει. Ἐν αἷς ὅμως περιπτώσεσιν ὁ τραυματισμὸς διατελεῖ ἀκριβῶς ἐντετοπισμένος, χωρῶν δι' ὅλου τοῦ πάχους τοῦ μέλους, ἄνευ βλαβῶν κατ' ἐπέκτασιν, ὁ ἀκρωτηριασμὸς ἐνεργεῖται ἐν αὐτῇ τῇ ἑστίᾳ τοῦ τραύματος, ὅτε ἀρκεῖ διομάλυνσις τῆς ὑπαρχούσης τραυματικῆς ἀποτομῆς τοῦ τμήματος τούτου τοῦ μέλους πρὸς ἀποτέλεσιν τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ.

Τὰ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ περιλαμβάνουσι:

1ον) Προκαταρκτικῶς τὴν ἰσχαιμίαν τοῦ μέλους (βλ. **ἰσχαιμία**).

2ον) Τὴν τομὴν τοῦ δέρματος.

3ον) Τὴν τομὴν τῶν ἁπαλῶν μορίων, μέχρι καὶ τοῦ περιοστέου.

4ον) Τὴν διάπρισιν τοῦ ὀστοῦ.

5ον) Τὴν ἀπολίνωσιν τῶν ἀγγείων.

6ον) Τὴν συρραφὴν τῶν τραυματικῶν χειλέων τοῦ δέρματος καὶ

7ον) Τὴν ἐπίδεσιν τοῦ τραύματος.

Αἱ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ μέθοδοι ἐκ τῶν πολλαπλῶν προταθεισῶν (κατὰ κύκλον περιχάραξις, ᾠοειδὴς τομή, κρημνοποίησις κλπ.) ἕνα κυρίως καὶ τὸν αὐτὸν ἐπιδιώκουσι σκοπὸν πᾶσαι, τὴν τομὴν τοῦ δέρματος καὶ τῶν ἁπαλῶν μορίων κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἐπικαλυφθῇ δεόντως καὶ ἐπαρκῶς καὶ ἄνευ τάσεως τοῦ δέρματος τὸ διαπρισθὲν ὀστοῦν. Ὅταν τοῦτο ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ἡ ἐκλογὴ τῆς μεθόδου δύναται νὰ γίνῃ κατ' ἀρέσκειαν καὶ κατὰ τὴν ἀνάγκην, τὴν ὑπαγορευομένην ὑπὸ τῆς τυχὸν νοσηρᾶς καταστάσεως τοῦ δέρματος ἐπὶ ταύτης ἢ ἐπ' ἐκείνης τῆς πλευρᾶς. Ἐν τούτοις ἐπὶ τῶν πλειόνων περιπτώσεων προτιμᾶται ἡ μέθοδος τῆς κρημνοποιήσεως, διότι αὕτη οὐ μόνον εὐνοεῖ κάλλιον τὴν ἕνωσιν, ἀλλὰ καὶ εὐχερεστέραν ἐπιτρέπει τὴν εὕρεσιν δέρματος ἀβλαβοῦς πρὸς ἐπικάλυψιν τῆς τραυματικῆς ἐπιφανείας τοῦ κολοβώματος. Ὡς ἀκρωτηριαστὴρ χρησιμεύει μαχαίριον μετὰ μακροτέρας λεπίδος.

Τομὴ κατὰ κύκλον. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην τέμνεται τὸ δέρμα μετὰ τοῦ ὑποδορίου συνεκτικοῦ ἱστοῦ κατὰ κύκλον μέχρι τῆς πρώτης περιβλητικῆς περιτονίας καὶ ἀποδερόμενον ἀνασπᾶται ἢ ἀναδιπλοῦται· μεθ' ὃ κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ἀνασπασθέντος δερματικοῦ κρημνοῦ διατέμνονται κύκλῳ σύμπαντα τὰ ἁπαλὰ μόρια μέχρι καὶ τοῦ περιοστέου. Ἐπὶ δὲ τοῦ πήχεως καὶ τῆς κνήμης διατέμνονται καὶ τὰ μεταξὺ τῶν δύο ὀστῶν ἁπαλὰ μόρια διὰ στενοῦ μαχαιρίου, διευθυνομένου πρῶτον ἐκ τῆς μιᾶς καὶ εἶτα ἐκ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τοῦ μέλους.

Κρημνοποίησις. Κατὰ ταύτην διὰ τομῆς τοῦ δέρματος ἐπὶ τῆς μιᾶς ἢ καὶ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ μέλους σχηματίζονται εἷς ἢ δύο *κρημνοὶ* μηνοειδεῖς ἢ τοξοειδεῖς, οἵτινες μετὰ τὴν ἀποδορὰν ἀνασπῶνται καὶ τὰ ἁπαλὰ μόρια πάντα ἀπὸ τῆς βάσεως τῶν οὕτως ἀνασπωμένων κρημνῶν μέχρι καὶ τοῦ περιοστέου διατέμνονται. Οἱ κρημνοὶ δύνανται νὰ σχηματισθῶσιν εἴτε ἐκ δέρματος καὶ ἁπαλῶν μορίων (μυῶν) ὁμοῦ, εἴτε, ὅπερ προτιμότερον, ἐκ δέρματος μόνον.

Ὠοειδὴς τομή. Αὕτη εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὴν κατὰ κύκλον τομήν, διαφέρουσα ταύτης κατὰ τοῦτο ὅτι δέρμα καὶ ἁπαλὰ μόρια τέμνονται οὐχὶ καθέτως πρὸς τὸν ἐπιμήκη ἄξονα τοῦ μέλους, ἀλλὰ λοξῶς.

Ἐπὶ πάσης οἱασδήποτε μεθόδου ἡ ἀποδορὰ τοῦ δέρματος δέον νὰ ἐνεργῆται διὰ συρμῶν τοῦ μαχαιρίου, καταφερομένων οὐχὶ παραλλήλως πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος, οὐδὲ λοξῶς πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ πάντοτε καθέτως οὕτως, ὥστε ἡ αἰχμὴ τοῦ μαχαιρίου νὰ καταφέρηται κατὰ τῆς περιτονίας· διὰ τῆς τοιαύτης διευθύνσεως τοῦ μαχαιρίου καὶ ἡ ἀποδορὰ τελεῖται εὐκολωτέρα, καί, ὅπερ σπουδαιότερον, ἀποφεύγεται ἡ τρῶσις τῶν ἀγγείων τοῦ ὑποδορίου ἱστοῦ, τῶν ἐξασφαλιζόντων τὴν διατροφὴν τοῦ δερματικοῦ κρημνοῦ. Καὶ ἡ διαίρεσις τῶν μυῶν πρέπει νὰ ἐνεργῆται οὕτως, ὥστε νὰ παρουσιάζῃ ἐπιφάνειαν λείαν.

Πρὸ τῆς τοῦ ὀστοῦ διαπρίσεως ἀποψιλοῦται τοῦτο πρῶτον ἀπὸ τῶν μυῶν καὶ εἶτα ἀπὸ τοῦ περιοστέου, ὅπερ μετὰ τὴν ἀποψίλωσιν διατέμνεται εἰς ὕψος μεῖζον ἢ ἡ ἐπιφάνεια τῆς μελλούσης πρίσεως τοῦ ὀστοῦ οὕτως, ὥστε ἔκτασίς τις τοῦ ὀστοῦ νὰ μένῃ ἀπογεγυμνωμένη περιοστέου καὶ οὕτως ἡ πρίσις ἐνεργηθῇ ἑκατοστόμετρά τινα κάτωθεν τῆς διατομῆς τοῦ περιοστέου. Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης προνοίας πρὸς διατήρησιν τοῦ ὀστεΐνου κολοβώματος ἄνευ περιοστέου εἶναι ἡ ἀποσόβησις τῆς ἐκ τοῦ περιοστέου ὁρμωμένης ὑπερπλασίας ὀστοῦ, διεγειρούσης ἄλγη τοῦ κολοβώματος ἐπὶ τῇ πιέσει καὶ τῇ προστριβῇ. Καὶ ἐπειδὴ ἐνδεχομένη εἶναι καὶ ἡ πλάσις μυελικοῦ πώρου κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κολοβώματος, ἀναγκαία ἀποβαίνει, πρὸς ἀποτροπὴν καὶ ταύτης, ἡ ἀποβολὴ μυελοῦ δι' ἀποξέσεως ἐπὶ μικρὰν ἔκτασιν.

Ἡ *διάπρισις* τοῦ ὀστοῦ ἐνεργεῖται διὰ πρίονος. Τὰ ἁπαλὰ μόρια ἰσχυρῶς ἀνασπώμενα συγκρατοῦνται διὰ σπληνίων ἢ ἀγκίστρων, ὅπως προφυλάττωνται ἀπὸ τῆς διὰ τοῦ πρίονος τρώσεως. Ἡ πρῖσις ἄρχεται διὰ συρμῶν τοῦ πρίονος ἐν ἀρχῇ βραχέων, οἵτινες εἶτα γίνονται ἐκτενέστεροι καὶ περὶ τὰ τέλη βραχύνονται αὖθις, ὅπως μὴ τὸ ὀστοῦν θραυσθῇ ἀκανονίστως· ἡ διαπριομένη ἐπιφάνεια δέον νὰ εἶναι ὅσον οἷόν τε λεία. Κατὰ τὴν διάπρισιν τοῦ σκελετοῦ τῶν μελῶν ἐκείνων, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐκ δύο ὀστῶν (πήχεως καὶ κνήμης), ἂν μὲν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν ἰσομήκη καὶ διὰ τὰ δύο ὀστᾶ (ὡς τοῦτο συμβαίνει συνήθως ἐπὶ τοῦ πήχεως), πρίομεν ἀμφότερα ταυτοχρόνως, ἄλλως διαπρίομεν ἑκάτερον κατ' ἰδίαν, ὡς λ. χ. τὰ ὀστᾶ τῆς κνήμης, ἐξ ὧν ἡ περόνη, ὡς κρίνεται ὀρθότερον, διαπρίεται 1—2 ἑκμ. ὑψηλότερον τῆς κνήμης, ὅπως μὴ διὰ τῆς ἑαυτῆς ὀξύτητος εἰσχωρῇ καὶ τραυματίζῃ τὰ ἁπαλὰ μόρια. Τὴν διάπρισιν συμπληροῖ ἡ διὰ ὀστεοκόπου ψαλίδος ἢ δι' ἀκιδοτόμου ἐκτομὴ πάσης προεξοχῆς καὶ ἡ ἀποστρογγύλωσις παντὸς χείλους τοῦ ὀστοῦ.

Τῆς διαπρίσεως συντελεσθείσης ἐνεργεῖται πρῶτον ἡ *ἀπολίνωσις* τῶν ἀγγείων, εἶτα δὲ πᾶν ἐμφανὲς νευρικὸν στέλεχος, συλλαμβανόμενον διὰ λαβίδος καὶ ἑλκυόμενον ἰσχυρῶς, ἀποτέμνεται ὡς οἷόν τε ὑψηλότερον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἀποτραπῇ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀλγεινῆς ἐκείνης ὑπερπλασίας, ἧς ἡ γένεσις εὐνοεῖται ἐκ τῆς τριβῆς καὶ πιέσεως τοῦ πέρατος τῆς τομῆς τοῦ νεύρου ἐν τῷ κολοβώματι τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ (νεύρωμα τοῦ κολοβώματος). Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας ταύτης ἐπιχειρεῖται ἡ ἄρσις τῆς ἰσχαιμίας, γινομένη ὅλως βραδέως καὶ ἐπιφυλακτικῶς, ἵνα μὴ τυχὸν ἐπακολουθήσῃ αἱμορραγία.

Ἂν ὁ ἀκρωτηριασμὸς ἐνεργῆται ἐν ἱστοῖς, οἵτινες οὐδόλως ἢ μικρὸν ἠλλοιώθησαν, ἡ συρραφὴ τῶν *τραυματικῶν χειλέων* τοῦ δέρματος καὶ ἡ ἄσηπτος ἕνωσις καὶ ἐπούλωσις ἐπιδιώκεται ἐκ παντὸς τρόπου· λαμβάνεται δὲ πρόνοια ὅπως ἡ ἐκ τῆς ἑνωτικῆς γραμμῆς οὐλὴ κεῖται ἐκτὸς τῆς περιοχῆς ἐφ' ἧς τὸ κολόβωμα θὰ προσπιέζηται ἐπὶ τοῦ τεχνητοῦ μέλους, πρὸς ἀποφυγὴν ἀλγηδόνων ἐκ τῆς τοιαύτης πιέσεως. Ἂν δ' ὅμως καὶ ἡ ἐλαχίστη ὑπόνοια προκύπτῃ περὶ ἐνδεχομένης μολύνσεως τοῦ τραύματος, εἴτε ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς παθήσεως, δι' ἣν ἐνηργήθη ὁ ἀκρωτηριασμὸς (φλεγμονώδης λοίμωξις, φυματίασις, τέτανος κλπ.), εἴτε καὶ κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον, τότε ἐγκαθίσταται *διασωλήνωσις*, δι' ἧς παρατεινομένης ἐπί τινας ἡμέρας εὐοδοῦται ἡ ἀποθεραπεία. Ἀλλ' ἂν ἡ μόλυνσις εἶναι βαθυτέρα, ὡς ἐπὶ βαρείας φλεγμονώδους λοιμώξεως, ἀφίεται τὸ ὅλον τραῦμα ἀνοικτὸν καὶ δι' *ἀντισηπτικῆς* ἢ *ἀσηπτικῆς ἐπιδέσεως* ἐπιδιώκεται ἡ ἐπούλωσις διὰ σαρκοφυΐας.

Β') ΕΝ ΠΟΛΕΜΩ. Ὁ *ἄμεσος ἀκρωτηριασμὸς* ἐπὶ τῶν διὰ βολίδων φορητῶν ὅπλων καὶ πολυβόλων τραυμάτων *οὐδέποτε ἐνδείκνυται*, εἰμὴ ἐν περιπτώσει γαγγραίνης βεβαίας, ἐκδήλου (Delorme).

Ἐπὶ τῶν καταγμάτων, καὶ αὐτῶν τῶν ἄκρως ἀποθραυστικῶν, οὔτε αἱ ἐκτενεῖς βλάβαι τῶν ἁπαλῶν μορίων, οὔτε ἡ σύνθρυψις τῆς διαφύσεως, οὔτε αἱ πιθαναὶ ἢ καὶ βέβαιαι τρώσεις εὐμεγέθων ἀγγείων ἢ ἐπισήμων νεύρων παρέχουσιν εὔλογον ἔνδειξιν πρὸς ἀκρωτηριασμόν. Αἱ βλάβαι τῶν ἁπαλῶν μορίων, καὶ αἱ ὑπέρμετροι, δύνανται νὰ ἐπανορθωθῶσιν, ἡ πώρωσις τῶν ὀστῶν νὰ συντελεσθῇ, πλημμελὴς μέν, ἀλλ' ἐπαρκής, αἱ δὲ βλάβαι τῶν μεγάλων ἀγγείων δὲν συνεπάγονται πάντοτε γάγγραιναν, ἀποτρεπομένην ἄλλως τε κατὰ κανόνα διὰ τῶν σημερινῶν θεραπευτικῶν μέσων, ἡ δὲ ἀκριβὴς διάγνωσις τῆς διὰ βολίδος τρώσεως νεύρου ἐπισήμου καθίσταται πολλάκις ἀδύνατος ἐν ἀρχῇ (Delorme, Ferraton).

Ὁ ἄμεσος ἀκρωτηριασμὸς *ἐνδείκνυται* μόνον ἐπὶ κατασυνθρύψεως πλήρους ἢ ἐπὶ ὁλικῆς σχεδὸν ἀποσπάσεως τοῦ μέλους ὑπὸ μεγάλου βλήματος ἢ ὑπὸ ὀγκώδους θραύσματος ὀβίδος. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἐκτελῆται διαρκούσης τῆς νευροπληξίας ἢ καταπληξίας (shoch), ἀλλὰ μετὰ τὴν παρέλευσιν ταύτης (Delorme).

Ὡς *ἐπιγενὴς* ἐπέμβασις ὁ ἀκρωτηριασμὸς δύναται νὰ καταστῇ ἀναγκαῖος:

1ον) ὑπὸ γαγγραίνης τραυματικῆς (ἀγγειακῆς, ἰσχαιμικῆς) βεβαίας·

2ον) ὑπὸ γαγγραίνης ἀεριογόνου τεινούσης εἰς ἐπέκτασιν ταχεῖαν ἐφ' ὅλον σχεδὸν τὸ μέλος·

3ον) ὑπὸ ἐπιπλοκῶν διαπυητικῶν λίαν βαρειῶν καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ ὀστεομυελίτιδος.

Ἡ ἀπεξάρθρωσις εἶναι προκριτωτέρα, ὅταν ὁ ἀκρωτηριασμὸς τοῦ μέλους ἐπιβάλλεται ὑπὸ ὀστεομυελίτιδος.

Ἐπὶ γαγγραίνης προτιμᾶται ἡ κυκλοτερὴς μέθοδος, ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν περιπτώσεων ἡ κυκλοτερὴς καὶ ἡ κρημνοποίησις (Delorme).

Κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους, τοὺς πρὸ τοῦ

Digitized by Google

ἀλληλεθνοῦς, οἱ ἄμεσοι ἀκρωτηριασμοὶ σπανίως ἐνηργοῦντο· ἐν τῷ Ἀγγλοβοερικῷ κατ' ἐξαίρεσιν· ἐν δὲ τῷ Ρωσοϊαπωνικῷ 3—4 ἐπὶ 1000 τετραυματισμένων.

Τοιαύτη ἀγωγὴ ὡς πρὸς τοὺς ἀκρωτηριασμοὺς ἐπεκράτει γενικῶς κατὰ τοὺς πολέμους τοὺς προηγηθέντας τοῦ τελευταίου παγκοσμίου, πολέμους ἐκ παρατάξεως, καθ' οὓς τὰ 4/5 καὶ πλέον (80—85%) τῶν τραυμάτων ὠφείλοντο εἰς τὴν βολίδα τοῦ πεζικοῦ, ἥτις παρῆγε τραύματα μικρόστομα καὶ στενόπορα, σχεδὸν ἄσηπτα. Διὸ ἡ χειρουργικὴ τοῦ πεδίου τῆς μάχης περιωρίζετο κυρίως εἰς τὴν ἐπίδεσιν, τὴν ἀκινητοποίησιν καὶ τὴν διακομιδὴν τῶν τραυματιῶν εἰς τὴν ζώνην τῶν μετόπισθεν. Ἐν τοῖς σταθμοῖς ἐπιδέσεως καὶ τοῖς χειρουργείοις ἐκυριάρχει ἀγωγὴ ἄκρως συντηρητική, κατὰ τὰ διδάγματα μακρᾶς ἐμπολέμου πείρας. Πρὸς ταύτην δὲ τὴν συντηρητικὴν ἀγωγήν, τὴν παγκοίνως ἀνεγνωρισμένην ὡς τὴν κρείσσονα, προσηρμόζετο γενικῶς ἡ δρᾶσις τῶν χειρουργῶν ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν, ἀποκλειομένης πάσης χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως, ἐκτὸς ἀπολύτου ἀνάγκης. καθ' ἣν ἀπειλεῖτο ἀμέσως ἡ ζωὴ τοῦ τραυματίου. Ὁ δὲ ἀκρωτηριασμὸς δὲν ἐπετρέπετο εἰ μὴ ἐπὶ ὅλως ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων, ὡς εἴδομεν.

Ἐπὶ τοῦ ἀλληλεθνοῦς ὅμως πολέμου, πολέμου χαρακωμάτων ἢ ὀρυγμάτων, αἱ βολίδες τοῦ πεζικοῦ ἀπώλεσαν τὴν τραυματικὴν ὑπεροχήν, τὰ δὲ πάμπλειστα τῶν τραυμάτων, τὰ 3/4 ἢ καὶ πλείονα ἔτι, ὠφείλοντο εἰς τὰ βλήματα τοῦ πυροβολικοῦ, τὰ θραύσματα τῶν ὀβίδων, τὰς σφαιροβολίδας Schrapnell, τὰς ἐξ ἀεροπλάνων βόμβας, βλήματα ἐν μιᾷ λέξει, ἅτινα, μεμολυσμένα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ καὶ εὐρύτερα καὶ ἀνώμαλα καὶ θλαστότερα παράγοντα τραύματα, ἐμόλυνον ἔτι μᾶλλον ταῦτα καὶ διὰ τῆς διελεύσεως αὐτῶν διὰ τῆς περιβολῆς καὶ τοῦ δέρματος τοῦ στρατιώτου, οὗτινος ἱματισμός, χεῖρες, πρόσωπον, σῶμα ὅλον διετέλουν κατάπαστα ὑπὸ ρύπους, ἱδρῶτος, ἰλύος, λύθρου, χώματος· ἐμόλυνον δὲ ἐντονώτερον καὶ βαθύτερον ἔτι καὶ διὰ τῆς εἰς τὰ τραύματα αὐτὰ εἰσβιβάσεως ξένων σωμάτων, ἄλλων τε καὶ δὴ ρακῶν ἱματισμοῦ, τῶν μολυντικωτάτων πάσης ἀλλοτρίας οὐσίας· ἐντεῦθεν τὰ οὑτωσὶ παραγόμενα τραύματα καὶ αὐτὰ τὰ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀσήμαντα εὑρίσκοντο ἐξ ὑπαρχῆς βαθέως μεμολυσμένα διὰ παντοίων παθογόνων μικροβίων. Ἐκτὸς δὲ τούτων οἱ τετραυματισμένοι ἔκειντο κατ' ἀνάγκην ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἔνθα ἐτραυματίσθησαν, ἐπὶ ἐδάφους τὰ πλεῖστα βορβορώδους, ἀνεπικούρητοι, μὴ ἐφικτῆς οὔσης τῆς περισυλλογῆς αὐτῶν, εἰ μὴ συνήθως κατὰ τὰς νύκτας. Ἐντεῦθεν μολυντικαὶ ἐπιπλοκαὶ βαρεῖαι ἐξερρήγνυντο καὶ ραγδαίως ἐξειλίσσοντο.

Οὕτω λοιπὸν ἀντὶ τῶν τέως ἀμολύντων, ἀσήπτων οὕτως εἰπεῖν τραυμάτων διὰ βολίδος, ἀνεφάνησαν ἤδη τραύματα πρωτογενῶς εἰς ὕπατον βαθμὸν μεμολυσμένα, τραύματα ἀήθη, καινοφανῆ διά τε τὴν βαρύτητα καὶ τὴν ὀξυτάτην λοιμικὴν ἐξέλιξιν, πρὸς ἃ ἐπεβάλλετο ἄμεσος ὡς οἷόν τε καὶ ἐνεργὸς χειρουργικὴ ἐπέμβασις, τομαὶ πολλαπλαῖ, εὐρυτενεῖς, ἐξελκυσμὸς παρασχίδων, ἄλλων ἀλλοτρίων σωμάτων καὶ δὴ ρακῶν ἱματισμοῦ, ἀντισηπτικὴ ἀπολύμανσις δαψιλὴς καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἀκρωτηριασμός. Οἱ χειρουργοὶ ἐπὶ τῇ ἀπροόπτῳ ἐμφανίσει τῶν τοιουτωδῶν τραυμάτων καὶ τῶν λοιμώξεων, ἀγνώστων τῇ νεωτέρᾳ χειρουργικῇ, ἤχθησαν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πολέμου εἰς συχνὰς ἐκτελέσεις ἀκρωτηριασμῶν. Ἀλλ' ἐν τοῖς μετέπειτα βαθμηδὸν διὰ τῆς εὐρυτέρας, πληρεστέρας καὶ τελειοτέρας ἐφαρμογῆς τῆς συντηρητικῆς ἀγωγῆς καὶ μάλιστα διὰ τῶν ἐνώρων καὶ αὐστηρῶν ἀντισηπτικῶν πλύσεων τῶν τραυμάτων ἡ συχνότης τῶν ἀκρωτηριασμῶν περιεστάλη καὶ αἱ ἐνδείξεις περιωρίσθησαν καὶ καθωρίσθησαν, μὴ ἐπιτρεπομένου ἀκρωτηριασμοῦ εἰ μὴ ὅταν οὐδὲν ἄλλο μέσον ὑπολείπεται πρὸς διάσωσιν τῆς ζωῆς ἢ τοῦ μέλους τοῦ τραυματίου. Καὶ δή·

Α΄) Ὁ *ἄμεσος ἀκρωτηριασμὸς* ἐνδείκνυται πολλάκις ἐμφανῶς ἐκ τῆς ***φύσεως τοῦ τραύματος***, τραύματος παμμεγέθους μετὰ κατασυνθρύψεως ὀστῶν καὶ ἁπαλῶν μορίων τηλικαύτης, μηδεμίαν παρεχούσης ἐλπίδα διασώσεως τοῦ μέλους· κυρίως ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ ἀκρωτηριασμοῦ, ὅστις διεπράχθη ἤδη ὑπὸ τοῦ τραυματισμοῦ, ἀλλὰ περὶ διομαλύνσεως καὶ ἀποπερατώσεως αὐτοῦ.

Β΄) Ἐπὶ ***γαγγραίνης ἀεριογόνου*** οὐχὶ πιθανῆς ἢ ἀπειλουμένης, ἀλλὰ βεβαίας, ἐκδήλου. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, διὰ τὴν ταχεῖαν ἐπέκτασιν τῆς λοιμώξεως, ὁ ἀκρωτηριασμὸς *ἐπιβάλλεται ὡς τάχιον, ἄνευ ἐπιβολῆς* καὶ ὅσον ἔνεστιν ὑψηλότερον τῆς τραυματικῆς ἑστίας.

Γ΄) Ἐπὶ ***γαγγραίνης τραυματικῆς*** (ἀγγειακῆς, μηχανικῆς). Ἐνταῦθα ὁ ἀκρωτηριασμὸς *δὲν παρίσταται ἐπείγων*, ἡ δὲ τομὴ φέρεται ἐπὶ τῆς ἀφοριστικῆς γραμμῆς ἢ μικρὸν ὕπερθεν ταύτης· ἀλλ' ἂν ὅμως ἀναφανῶσι συμπτώματα σηπτικά, γαγγραίνης ἀεριογόνου, ἐπιβάλλεται τότε ἄμεσος ὁ ἀκρωτηριασμός.

Δ΄) Ἐπί τινων ***καταγμάτων ἐπιπεπλεγμένων***, σπανιώτερον μὲν τῶν ἄνω ἄκρων, συνηθέστερον δὲ τοῦ μηροῦ καὶ τῆς κνήμης, καθ' ἃ ἐκρήγνυται λοίμωξις βαρεῖα καὶ ἰδίως σηψαιμία μετ' ὀστεομυελίτιδος καὶ νεκρώσεως τῶν κατεαγότων ἄκρων καὶ αἱμορραγιῶν ἐπιγενῶν, ἐπιμόνων, ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ ἐπαφίεται εἰς τὴν *κρίσιν τοῦ χειρουργοῦ*. Ἐπὶ δὲ ***καταγμάτων*** καταθραυστικῶν ***τῶν ἀρθρικῶν ἄκρων τῶν ὀστῶν***, ἂν ἡ συντηρητικὴ ἀγωγὴ ἀπέβη ἀτελεσφόρητος, ἡ *διέκπρισις* ἀρκεῖ πολλάκις, ἐν ἀποτυχίᾳ δὲ καὶ ταύτης, ἡ *ἀπεξάρθρωσις* εἶναι προτιμοτέρα τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐμφανὲς καθίσταται ὅτι καὶ κατὰ τὸν ἀλληλεθνῆ πόλεμον ἐπεκράτησεν ἡ ἀρχὴ τοῦ κατὰ τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς σωσιμελείας διὰ συντηρητικῆς ἀγωγῆς, προωθουμένης μέχρις ἐσχάτων ὁρίων.

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ.— *Ἱπποκράτους*, Ἅπαντα. — *Celse* Traité de médecine, traduction Védrènes.—*Παύλου Αἰγινήτου*. Τὸ περὶ τῶν χειρουργουμένων βιβλίων.— *Κ. Λάμπρου* Ἀκρωτηριασμὸς ἐν τῷ ἑλληνικῷ Ἐγκυκλοπαιδικῷ λεξικῷ.— *Schwartz Περὶ τῶν ἐνδείξεων τοῦ ἀμέσου ἀκρωτηριασμοῦ*.— *Léon Le Fort*, Les pansements et la mortalité, 1885.— *Scimmelbusch*, L'asepsie en chirurgie, 1893.—*Lerralon*, Cours de chirurgie d'armée, 1916.—*Delorme*, Précis de chirurgie de guerre, 1916.— *Foiry* etc. La pratique de la chirurgie de guerre, 1916.— *Mignon* etc. La pratique chirurgicale dans la zone de l'avant, 1917.— *Regand*, etc. Leçons de chirurgie de guerre, 1918.— *Aug. Broca*, Chirurgie de guerre et d'après-guerre, 1921.— *Κ. Μέρμηγκα*. Ἐγχειρητικὴ 1925.— *Calot*, L'orthopédie indispensable de guerre.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—**ἀκρωτηριασμὸς *ὀδόντος***. Καλεῖται οὕτω ἡ πρᾶξις, δι' ἧς ἀποκόπτεται τὸ συνεπείᾳ λοιμώδους ἢ τοξικῆς ἐπενεργείας ἀπονεκρωθὲν ἄκρον τῆς ρίζης πάσχοντος ὀδόντος. Ἡ χειρουργικὴ αὕτη ἐπέμβασις διενεργεῖται συνήθως ἐπὶ μονορρίζων ὀδόντων (τομέων, κυνοδόντων καὶ προγομφίων ἀμφοτέρων τῶν γνάθων), ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπὶ γομφίων τῆς ἄνω γνάθου, ὧν αἱ νεκρωτικαὶ βλάβαι ἑδράζονται εἰς τὴν ρίζαν τῆς ὑπερῴου χώρας, ἐπὶ σκοπῷ τῆς διασώσεως καὶ διατηρήσεως τοῦ ὀδόντος ἐν τῷ στόματι.

Αἱ τοιαῦται ἐπεμβάσεις ἐνεργοῦνται ἐπὶ τῶν ἑξῆς περιπτώσεων:

1ον) Ἐπὶ ὀδοντορριζικῆς κύστεως, ἀποτόκου μιᾶς χρονίας ὀδοντοφατνιακῆς λοιμώξεως συνεπείᾳ γαγγραινώδους πολφίτιδος.

Ἀκρορριζικὴ κύστις.

2ον) Ἐπὶ φατνιακῆς διαπυήσεως (ἀποστήματος) ἀποληγούσης διὰ τοῦ χρόνου εἰς συρίγγιον συνεπείᾳ μιᾶς χρονίας ἐπίσης γαγγραινώδους πολφίτιδος καὶ τῆς ἐκ ταύτης νεκρώσεως τοῦ ἀκρορριζίου.

Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐγχειρήσεως ἐξακριβοῦμεν πρῶτον διὰ τῆς ραδιογραφίας τὴν διεύθυνσιν καὶ τὸ μῆκος τῆς ρίζης τοῦ πάσχοντος ὀδόντος, οὗτινος ἔχομεν πρότερον θεραπεύσει τοὺς ριζικοὺς σωλῆνας, καὶ καθορίζομεν ἀκριβῶς τὴν θέσιν τῆς κύστεως, προκειμένου περὶ κυστικῆς νόσου. Μετὰ ταῦτα προβαίνομεν ἐπὶ τὴν περιρριζικὴν ἀναισθησίαν δι' ἐνέσεως νοβοκαΐνης (1—2%) μετ' ἐπινεφριδίνης. Μετὰ 6—8 λεπτὰ ἀπὸ ταύτης ἐνεργοῦμεν δι' αἰχμηροῦ μαχαιριδίου τομὴν ἑνὸς περίπου ὑφεκατοστομέτρου ὁριζοντίως καὶ ἄνωθεν τοῦ μέσου ἀκρορριζίου. Διὰ τῆς οὕτω γενομένης τομῆς, ἀπομακρύνοντες διὰ λαβίδων τὸ οὖλον καὶ τὸ περιόστεον, ἀποκαλύπτομεν εἰς μικρὰν ἔκτασιν τὴν γναθικὴν μοῖραν. Τὴν ἀποψιλωθεῖσαν ταύτην μοῖραν διὰ λεπτῆς αἰχμηρᾶς μήλης ἐξετάζοντες ἐπισταμένως θέλομεν ἀνακαλύψει, ὡς τὰ πολλά, ἓν σημεῖον χροιᾶς ὑποφαίου ἐλαχίστης ἀντοχῆς, δι' οὗ σημείου ὠθουμένη ἡ ὡς ἄνω μήλη ἐλαφρῶς εἰσδύεται καὶ φέρεται πρὸς τὴν ὀδοντοφατνιακὴν ἄρθρωσιν. Τὸ οὕτω σχηματισθὲν διὰ τῆς μήλης στόμιον εὐρύνεται διὰ λεπτοῦ καὶ λίαν τέμνοντος ραβδωτοῦ ὀδοντογλυφάνου (fraise à fissures), ὁπότε διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐργαλείου, ἢ καὶ διὰ τοῦ θερμοκαυτῆρος, ἀποκόπτομεν τὸ νενεκρωμένον ἀκρορρίζιον, ἀποξέομεν δ' εἶτα τὰ κυστικὰ σημεῖα τῶν φατνιακῶν τοιχωμάτων, προκειμένου περὶ κύστεως, ἢ τῶν λοιμωδῶν στοιχείων, προκειμένου περὶ πυωδῶν τοιούτων. Μετὰ τὸν ἀκρωτηριασμὸν τῆς ρίζης στρογγυλοποιοῦμεν τὸ ἐναπομεῖναν κολοβὸν μέρος ταύτης διὰ καταλλήλου ὀδοντογομφάνου, ἵνα οὕτως ἀπαλειφθῇ πᾶσα προεξοχή, δυναμένη μετὰ ταῦτα νὰ γίνηται πρόξενος διηνεκοῦς τῶν ἱστῶν ἐρεθισμοῦ.

Περατωθείσης τῆς μικρᾶς μέν, ἀλλὰ λεπτεπιλέπτου ταύτης ἐγχειρήσεως, ἐπαλείφομεν τὸ ἐγχειρηθὲν πεδίον δι' ἑνὸς ἀντισηπτικοῦ φαρμάκου, (χλωριούχου ψευδαργύρου, πυκνῆς διαλύσεως νιτρικοῦ ἀργύρου, βάμματος ἰωδίου, κ.τ.τ.), καὶ τέλος ἐπαναφέρομεν τὰ τμηθέντα περιοστικὰ καὶ οὐλικὰ χείλη εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν θέσιν συνάπτοντες ταῦτα διὰ ραφῆς. Παραγγέλλομεν τῷ ἀρρώστῳ νὰ ποιῆται συχνὰ ἀντισηπτικὰ τοῦ στόματος λουτρὰ καὶ ν' ἀποφεύγῃ ἐπὶ 3—5 ἡμέρας τὴν μάσησιν ἐκ τῆς ἐγχειρηθείσης χώρας.

Π. Γ. ΠΑΝΤΑΤΖΗΣ

ἀκρωτηριαστῆρες. Μαχαίρια μετὰ μακροτέρας λεπίδος, κατάλληλα διὰ τὸν ἀκρωτηριασμὸν τῶν ἄκρων. Διὰ τὸν ἀκρωτηριασμὸν τοῦ βραχίονος ἢ τοῦ ἀντιβραχίου ἡ λεπὶς ἔχει μῆκος 10-12 ἑκατοσ., διὰ τὴν κνήμην 15 ἑκ., διὰ τὸν μηρὸν 20 ἑκ. περίπου. Δύναται ἄλλως νὰ ἐκτελεσθῇ ὁ ἀκρωτηριασμὸς καὶ διὰ συνήθους χειρουργικοῦ μαχαιρίου.

Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἀκρωτηριαστὴς (ὁ)· ὁ ἀκρωτηριάζων, κυριολ. καὶ μεταφ., ὁ περικόπτων οὕτω τὰ πράγματα, ὥστε καθίστανται κολοβά.

ἀκρωτήριον (τό)· πᾶν ὅ,τι ἐξέχει ἑνὸς ὅλου, τὸ ἄκρον, ἡ κορυφή· «**ἀκρωτήριον τοῦ πλοίου**, — **τοῦ** ἀετώματος» || τὰ ἄκρα μέλη τοῦ σώματος (**βλέπε ἀκρωτηριάζω**)· || γεωγρ. ἡ εἰς τὴν θάλασσαν προέχουσα γῆ.

—**[ΑΚΤΟΓΡΑΦ.]** Ἀκρωτήριον λέγεται γενικῶς πᾶσα προχώρησις, πάσης διαμορφώσεως, τῆς ξηρᾶς πρὸς τὴν θάλασσαν. Διαστέλλονται δὲ τὰ «ἀκρωτήρια» εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν, τόσον τὴν ἐπίσημον ὅσον καὶ τὴν κοινὴν τῶν ναυτικῶν μας διάλεκτον, εἰς πέντε κατηγορίας καὶ δή: τὸ κυρίως *ἀκρωτήριον*· τὴν *ἄκραν*· τὴν *κεφαλήν*· τὴν *γλῶσσαν* καὶ τὴν *χερσονησίζουσαν ἀπόφυσιν*.

Α) «***Ἀκρωτήριον***» (κοινῶς *κάβος*) ὀνομάζομεν προβολὴν «ὑψηλῆς ἀκτῆς» πραγματικήν, παρουσιάζουσαν μῆκος μεγαλύτερον τοῦ πλάτους της καὶ εἰς ὀξὺ ἀπολήγουσαν (π.χ. τὸ *Ταίναρον*). Δυνατὸν ἐν τούτοις, ἡ τοιαύτη προβολὴ νὰ μὴ εἶναι πραγματικὴ ἀλλὰ φαινομένη, καὶ τοῦτο, ὅταν ὁρωμένη μακρόθεν καὶ κατὰ διεύθυνσιν κάθετον πρὸς τὴν τῆς ἐν ἀπόπτῳ *ἀκροφανοῦς* ξηρᾶς, ἐμποιεῖ τὴν ἀπατηλὴν ἐντύπωσιν πραγματικοῦ ἀκρωτηρίου, ἐνῷ δὲν πρόκειται παρὰ περὶ ἀκτῆς χωρούσης μὲν πρὸς τὴν θάλασσαν περισσότερον ἢ ἡ ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν αὐτῆς ἀκτογραμμή, ἀλλὰ πάντως ἐπ' ὀλίγον καὶ μάλιστα ὑπὸ μεγάλην καὶ ἐκτεταμένην καμπυλότητα στρέφουσαν τὰ κυρτὰ πρὸς τὸ πέλαγος: π. χ. ἡ ἔναντι τοῦ διαύλου τοῦ μεταξὺ Κερκύρας *(Κάβο Μπιάνκο)* καὶ Παξῶν *(Λάκας)* ἀκτὴ τῆς νοτίου Ἠπείρου *(Ἄρπιτσα)* ὀνομάζεται μὲν ἀκρωτήριον (*Κάβο Βαρλαάμ*, Cape Varlaam), διότι ἐμφανίζεται ὡς τοιοῦτον ἀπὸ Βορρᾶ, ἀλλ ἰδίως ἀπὸ Νότου, ὁρώμενον, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ᾖ πράγματι τοιοῦτον· ὀρθῶς δὲ ὁ Στράβων χαρακτηρίζει αὐτὸ «*ἄκραν*» («ἔπειτα ἄκρα Χειμέριον» ἐκδ. Didot 269, 42), καίτοι ἡ εἰς οὐδέτερον ὀνομασία αὐτοῦ ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνῃ τις, ὅτι καὶ οἱ τοῦ τότε καιροῦ ναυτικοὶ ὡς ἀκρωτήριον τὴν ἐλόγιζον.

Τοῦ «ἀκρωτηρίου» ὑπάρχουσι δύο μερικαὶ περιπτώσεις, δι' ἑκάστην τῶν ὁποίων ὅμως δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν γλῶσσάν μας, τόσον τὴν ἐπίσημον ὅσον καὶ εἰς τὴν κοινὴν ναυτικὴν διάλεκτον, ἰδιαίτερος ὅρος. Διότι ἐνδέχεται ἡ προβολή, πάντως οὖσα ἀπὸ ἀκτῆς ὑψηλῆς τοιαύτη, νὰ ἀποτελῇ συγχρόνως τερματισμὸν ἀκρωρείας, τῶν ἰσοϋψῶν καμπύλων τοῦ ἀκρωτηρίου καταδηλουσῶν ἀπὸ πρώτης ὄψεως τὸ ἄμεσον τῆς σχέσεώς του πρὸς τὸ ὅπερ τερματίζει ὄρος (π. χ. ὁ *Γεραιστὸς* ἢ ὁ *Καφηρεύς*, ὡς πρὸς τὸ ὄρος *Ὄχη*). Ἀλλ' εἶναι ἐνδεχόμενον ἐπίσης νὰ εἶναι μὲν ἡ προβολὴ ἀπὸ ἀκτῆς ὑψηλῆς, ἀλλ' οὐχὶ ὀρεινῆς (π.χ. *Χελωνάτας*), ἢ τὸ πολὺ λοφώδους *(Σούνιον)*.

Παρὰ τοῖς μεγάλοις τῶν ἀρχαίων γεωγράφων δὲν ἀπαντᾷ συχνὴ τοῦ ὅρου ἀκρωτήριον ἡ χρῆσις, προτιμώντων τούτων, μηδὲ τοῦ Στράβωνος ἐξαιρουμένου, περιφράσεις ἀπὸ γενικωτέρας ἐννοίας ὑποδηλούσας τὴν προβολὴν τῆς στερεᾶς πρὸς τὴν θάλασσαν, πάντως δὲ οὐχὶ ὡς ὅρους διατυπουμένας· π. χ. «**καὶ γὰρ τὸ Σούνιον ἀκρωτηριάζει**» ἢ «**μέχρι τῆς ἄκρας τοῦ Σουνίου**» (342, 17) ἢ «**τὸ Κιρκαῖόν ἐστι νησίζον θαλάττῃ καὶ ὄρεσι**» (193, 53) ἀλλὰ καὶ «**ἀπὸ δὲ Ἱεροῦ ἀκρωτηρίου**» (ἐννοεῖ τὸ κλασσικὸν ἀκρωτήριον São Vincent τῆς Πορτογαλίας· 125, 40). Ἐὰν ἐν τούτοις συσχετίσῃ τις μετὰ προσοχῆς, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ γένη τῶν τοπωνυμίων τῶν ἀρχαίων ἀκρωτηρίων καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν ἀπὸ ἀπόψεως τοπογραφικῆς διαμορφώσεως σχηματισμὸν αὐτῶν, ἄγεται ἀκουσίως εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι, ἐκ συμπτώσεως ἴσως ἀλλὰ σχεδὸν κατὰ κανόνα, τὰ ἀρσενικὸν ὄνομα ἔχοντα ἀκρωτήρια εἶναι κλασσικαὶ προβολαὶ ὀρέων π. χ. *Ἀκρίτας, Καφηρεύς, Γεραιστὸς* κ.τ.λ. (*Ἄραξος* δὲ δὲν εἶναι ὁ σύγχρονος *Κάβο Πάπας* ὅστις εἶναι γλῶσσα, ἀλλὰ τὸ ἐγγύτατα αὐτοῦ ἀκρωτήριον *Καλογρηά*)· τὰ δὲ οὐδέτερον ὄνομα ἔχοντα ἀκρωτήρια εἶναι προβολαὶ ὑψηλῆς ὡσαύτως ἀκτῆς ἀλλ' ὁμαλῆς ἢ τὸ πολὺ λοφώδους, π. χ. *Ποσείδιον, Σκύλλαιον, Καραστραῖον, Ἀρτεμίσιον, Σούνιον, Ταίναρον, Αἰναῖον* (τὸ ὁποῖον δὲν τερματίζει τὸν Ταΰγετον ἀπολήγοντα εἰς τὰς *Θυρίδας* τὸν σημερινὸν Κάβο Γκρόσσον «...θυρίδες...ροώδης κρημνός... τούτων δὲ ὑπέρκειται τὸ Ταΰγετον». Ἡ παρέκκλισις ἀπὸ τοῦ κανόνος τούτου εἶναι σπανιωτάτη, π. χ. *Ἄκτιον*, ὅπερ δὲν εἶναι προβολὴ ὑψηλῆς ὁμαλῆς ἀκτῆς ἀλλὰ χθαμαλῆς τοιαύτης.

Digitized by Google

Οἱ Λατῖνοι, μετεχειρίζοντο προσφυέστατον ὅρον διὰ τὰ ἀποτελοῦντα τερματισμὸν ἀκρωρειῶν ἀκρωτήρια, τὸν *promontorium,* ὃν οἱ ξένοι υἱοθέτησαν καὶ μεταχειρίζονται ἀκόμη (γαλ. promontoire, ἀγγλ. promontory, ἰταλ. καὶ ἱσπαν. promontorio). Διὰ τὸ ἀκρωτήριον δέ, τὸ ὡς προβολὴ ἀκτῆς ὑψηλῆς ὁμαλῆς ἢ λοφώδους, μεταχειρίζονται οἱ ξένοι ὅρον παράγωγον τοῦ λατινικοῦ *caput* (γαλ. cap, ἀγγλ. cape, ἰταλ. capo, ἱσπαν. cabo). Ἐν τούτοις οἱ ἀπὸ τοῦ promontorium παραγόμενοι ξενικοὶ ὅροι καθίστανται σπανιωτέρας χρήσεως ὁσημέραι, διότι τὸ πολυσύλλαβόν των τοὺς καθιστᾷ δυσχρήστους εἰς τὴν ναυτικὴν γλῶσσαν, τὴν ἐξ ὑποσυνειδήτου ἀνάγκης ἐπιδιώκουσαν τὸ τεσύντομον καὶ τὸ εὔηχον συγχρόνως· οὕτω τὰ παράγωγα τοῦ caput ἐκτοπίζουν ἀπὸ ὅλων τῶν γλωσσῶν, ἡμέρᾳ, τῇ ἡμέρᾳ, τὰ ἀπὸ τοῦ promontorium τοιαῦτα, ἀφ' ὧν καὶ ἡ εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον τῶν ναυτικῶν μας χρῆσις τοῦ ὅρου «*κάβος*» εἰς τὴν γενικὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου ἀκρωτήριον· ὁπωσδήποτε, τὸ «ἀκρωτήριον» εἶναι ἡ ἔκτασις τῆς προβολῆς μετὰ τοῦ ἄκρου της καὶ οὐχὶ τὸ ἄκρον αὐτῆς μόνον, ὅπερ ὀνομάζεται «*ἄκρα*».

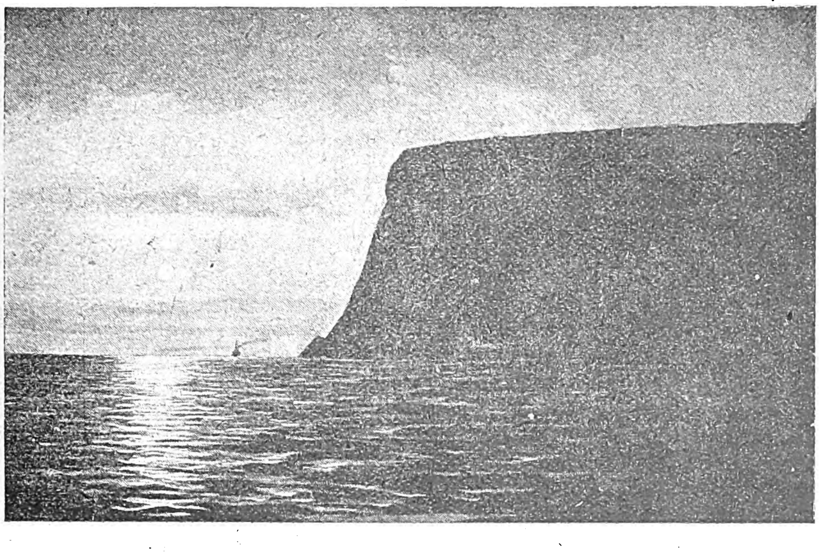

Τὸ Βόρειον Ἀκρωτήριον (Cap Nord) τῆς Νορβηγίας, ἡ βορειοτέρα τῆς Εὐρώπης ἐσχατιά.

Β) Ἡ «*ἄκρα*» ἀποτελεῖ τριπλῆς σημασίας ὅρον· Καὶ πρῶτον μὲν σημαίνει τὴν ἀπόληξιν (ἢ τὸ *ἄκρον*) τοῦ ἀκρωτηρίου, ἥτις δύναται νὰ ᾖ πολλαπλῆ, παρουσιαζομένων πολλῶν ἀκρῶν αὐτοῦ, πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις προεχουσῶν· π.χ. ἡ *ἄκρα τῆς Εὐρώπης* (Europa point) εἶναι ἓν τῶν ἄκρων τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Γιβραλτάρ. Ἡ τοιαύτη ἄκρα ὀνομάζεται εἰς τὴν κοινὴν ναυτικὴν γλῶσσαν *πούντα,* ἐπακολουθεῖ δὲ τὸ τοπωνύμιον συνήθως εἰς γενικήν. Δεύτερον, σημαίνει μικρὰν προβολὴν ἀκρωτηριαζούσης ἀκτῆς, εἴτε ὑψηλῆς εἴτε χθαμαλῆς, ἐπὶ βραχὺ χωροῦσαν, δηλαδὴ μικρογραφίαν ἀκρωτηρίου· ἡ τοιαύτη ἄκρα ὀνομάζεται κοινῶς *καβάκι,* ἐπακολουθεῖ δὲ τὸ τοπωνύμιον συνήθως εἰς γενικὴν ἐπίσης. Τρίτον, προβολὴν ἀσχέτως μήκους, οὐχὶ ὅμως ὑψηλῆς ἀκτῆς, εἴτε ὁμαλῆς εἴτε ὀρεινῆς, ἀλλὰ χθαμαλῆς τοιαύτης ἢ τὸ πολὺ λοφώδους, εἶναι δηλαδή, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην, ἡ «ἄκρα» τὸ ἀκρωτήριον τῶν χθαμαλῶν ἀκτῶν καὶ διὰ τοῦτο οἱ ναυτικοί μας ἐν τῇ κοινῇ των διαλέκτῳ ὀνομάζουσι καὶ ταύτην «*κάβος*».

Οἱ ξένοι καὶ διὰ τὰς τρεῖς περιπτώσεις ἔχουσι καὶ μεταχειρίζονται τὸν αὐτὸν ὅρον, παράγωγον τοῦ λατινικοῦ puncta, ἤτοι pointe οἱ Γάλλοι, point οἱ Ἄγγλοι, punta οἱ Ἱσπανοὶ καὶ οἱ Ἰταλοί. Ἐν τούτοις ὁ χαρακτηρισμὸς προχωρήσεώς τινος τῆς στερεᾶς πρὸς τὴν θάλασσαν, ὡς ἀκρωτηρίου, ἢ ὡς ἄκρας κατὰ τὴν τρίτην αὐτῆς ἔννοιαν, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς ὑποκειμενικῆς ἀντιλήψεως ἑκάστου, δι' ὃ ἡ σύγχυσις τῶν ὅρων, τοῦ μὲν πρὸς τὸν δέ, εἶναι συνηθεστάτη εἰς πάσας τὰς γλώσσας πάσης ἐποχῆς. Συμβάλλει δὲ ἐνίοτε εἰς τοῦτο καὶ ἡ παρεμβολὴ τοῦ ἐγωϊσμοῦ τῶν ἐπιτοπίων ναυτικῶν, θελόντων νὰ μεγαλύνωσι τὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν παραλίας· διὰ τοῦτο, τὴν ἄκραν *Βρυσάκι* τοῦ Θορικοῦ τῆς Λαυρεωτικῆς χαρακτηρίζουν οἱ ναυτικοί μας ὡς «*κάβον Βρυσάκι*», ἐνῷ ἔπρεπε νὰ τὴν χαρακτηρίζουν «*καβάκι*», ὅπως καὶ οἱ Ἄγγλοι (Vrisaki point, Ἀγγλ. Φαροδείκτης 1926), τῶν Γάλλων χαρακτηριζόντων αὐτὴν ὡς καὶ οἱ ναυτικοί μας (cape Vryssaki Γαλλικὸς Φαροδείκτης 1914). Τὸ ἄτοπον, τὸ ἐκ τῆς καταχρήσεως τοῦ ὅρου «ἀκρωτήριον», εἶναι προφανές· διότι ὁ ἀγνοῶν τὰς λεπτομερείας, θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ νομίζῃ ὅτι τὸ *ἀκρωτήριον Χόρν*, ἡ νοτία τῆς Ἀμερικῆς ἐσχατιά, καὶ τὸ ἀκρωτήριον *Βρυσάκι,* ἡ καχεκτικὴ τῆς Λαυρεωτικῆς ἄκρα, παρουσιάζουσι τὴν ἰδίαν ἐμφάνισιν.

Οἱ ἀρχαῖοι, ἐκ συμπτώσεως ἴσως, ἔδιδον εἰς τὰς ἄκρας ἐπωνύμια θηλυκοῦ γένους: *Κωλιάς, Ἀστυπάλαια* (Ἀττικῆς) *Μαζουσία* (Ἑλλήσποντος: Σεντοὺλ Μπάχρ), *Θυνιάς* (ἀκτὴ καὶ ἄκρα Σαλμυδησσοῦ), *Λωχιὰς* (Ἀλεξάνδρεια), *Σηστιὰς* (Ἑλλησπόντου), *Σηπιὰς* (ἡ ἄκρα τῆς ἀκτῆς εἰς ἣν τὸ Πήλιον ἀπολήγει: «Ἡ μέντοι Σηπιὰς ἀκτή... τραχὺς δ' ἐστὶν ὁ παράπλους ἅπας τοῦ Πηλίου» *Στράβων* ἔκδ. Didot Θ, ε, 22) κτλ. Παρέκκλισις τοῦ κανόνος παρατηρεῖται ἐνίοτε, λ. χ. εἰς τὸ *Ἄκτιον,* τὸ οὐδέτερον γένος τῆς ὀνομασίας τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ χαρακτηρίζῃ προβολὴν ὑψηλῆς ἀλλ' ὁμαλῆς ἀκτῆς, ἐνῷ πράγματι εἶναι τοιαύτη χθαμαλῆς ἀκτῆς· περιέργως ὅμως, τὸν αὐτὸν χαρακτηρισμὸν μεταχειρίζονται καὶ οἱ σύγχρονοι ναυτικοί μας, ὀνομάζοντες τὸ Ἄκτιον *Κάβο Πούντα* ἢ καὶ *Κάβο Ἀκρί,* ἀμφοτέρων τῶν τοπωνυμιῶν τούτων παρουσιαζουσῶν τὸ ὀξύμωρον, τῆς συνυπάρξεως ἐν αὐτοῖς, ἀμφοτέρως, τοῦ ὅρου «ἀκρωτήριον» (Κάβο) καὶ τοῦ ὅρου «ἄκρα» (Πούντα ἢ Ἀκρί).

Γ) «*Γλῶσσα*» (γαλλ. langue, ἀγγλ. Spit, ἰταλ. lingua καὶ ἡ μικροτέρα linguetta) ὀνομάζεται μακρὰ καὶ χθαμαλὴ προχώρησις ξηρᾶς, χθαμαλωτάτης καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀμμώδους, πρὸς τὴν θάλασσαν· εἶναι δηλαδὴ πολὺ χθαμαλὸν ἀκρωτήριον, μακροῦ σχετικῶς μήκους καὶ ἀπὸ ἀμμώδους ἀκτῆς χωροῦν. Δύναται δὲ νὰ ᾖ αὕτη, εἴτε πραγματική, ὡς λ. χ. ἡ γλῶσσα *Ἄντερος* (Μαλιακοῦ κόλπου), εἴτε φαινομενική, καὶ τοῦτο ὅταν ὁρωμένη μακρόθεν καὶ κατὰ διεύθυνσιν κάθετον πρὸς τὴν ἐν ἀπόπτῳ ξηράν, ἐμποιῇ τὴν ἀπατηλὴν ἐντύπωσιν πραγματικῆς γλώσσης, ἐνῷ δὲν πρόκειται πράγματι ἢ περὶ ἀκτῆς χθαμαλωτάτης καὶ ἀμμώδους, χωρούσης εἰς τὴν θάλασσαν περισσότερον ἢ ἡ ἑκατέρωθεν αὐτῆς ἀκτογραμμή· λ.χ. ἡ γλῶσσα *Ἀθερίδα* (ἐξωτάτη ἀρχὴ τοῦ Θερμαϊκοῦ).

Δ) «*Κεφαλὴ*» (κοιν. *κεφάλι*) εἶναι εἰδικὸς τύπος ἀκρωτηρίου ἀπὸ ὑψηλῆς πλὴν ὁμαλῆς ἀκτῆς χωροῦντος (π. χ. *Κεφάλι Παναγιᾶς* Ἀμβρακικοῦ), ἀλλὰ καὶ ἄκρας χωρούσης ἀπὸ χθαμαλῆς ἀκτῆς (π. χ. *Κακὴ Κεφαλὴ* Χαλκίδος), καθ' ὃν πλησίον τοῦ τερματισμοῦ ὑψοῦται ἀποτόμως βράχος ἀκρότομος. Ὁ ὅρος οὗτος συνεχέετο παρ' ἀρχαίοις πρὸς τοπωνύμιον, π. χ. *Κεφαλαὶ* (ἀκρωτ. Misrata τῆς Λιβύης). Εἶναι δὲ ἐπίσης ἐν χρήσει, καίτοι οὐχὶ συνήθης, παρὰ τοῖς ξένοις, ὡς tête παρὰ Γάλλοις («Tête de More» παρὰ τὴν Μασσαλίαν), ὡς *head* παρ' Ἄγγλοις («Guruni head», *Γουροῦνα* τῆς Σκοπέλου) καὶ ὡς *testa* παρ' Ἰταλοῖς («Testa» πορθμὸς Μπονιφάτσιο). Συνηθεστάτη δὲ εἶναι ἡ παρουσία «κεφαλῆς», εἴτε «ἀκροτόμου» (π. χ. εἰς τὸ *Σούνιον*) εἴτε «προτενοῦς» (π. χ. εἰς τὸν *Λευκάταν* ἢ *Σαπφοῦς Ἅλμα* τῆς Λευκάδος) τόσον εἰς τὰ κοινὰ ἀκρωτήρια ὅσον καὶ εἰς τὰ κλασσικὰ τοιαῦτα.

Εἰς τὰ *ἀκρωτήρια,* εἰς τὰς *γλώσσας* καὶ εἰς τὰς κλασσικοῦ τύπου *ἄκρας,* ἐκτὸς τῆς «προβολῆς» των, δηλαδὴ τοῦ κυρίου αὐτῶν σώματος, καὶ τῆς ἄκρας των, δηλαδὴ τῆς ἐσχατιᾶς τῆς προβολῆς των, διακρίνομεν τὴν *ῥίζαν,* δηλαδὴ τὴν νοητὴν γραμμήν, καθ' ἣν ἡ «προβολὴ» συνδέεται πρὸς τὴν ξηρὰν ἀφ' ἧς ἀποφύεται, τὴν *μασχάλην,* δηλαδὴ τὸ ἄκρον τῆς «ῥίζης» πρὸς τὸ ὁποῖον ἡ γωνία τῆς ἀκτογραμμῆς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς ἀκτογραμμῆς τῆς προβολῆς εἶναι ὀξεῖα, καὶ τὸν *ὦμον,* δηλαδὴ τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς «ῥίζης», καθ' ὃ ἡ γωνία τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω ἀκτογραμμῶν ἐμφανίζεται ἀμβλεῖα. Ὅταν δὲ ἡ «προβολὴ» χωρῇ κατὰ διεύθυνσιν αἰσθητῶς κάθετον πρὸς τὴν ἀκτογραμμὴν τῆς ξηρᾶς, σχηματίζονται «μασχάλαι» ἑκατέρωθεν τῆς ῥίζης. Γενικῶς, αἱ «μασχάλαι» ἀποτελοῦν «μυχοὺς» «κόλπων», «ἐλασσόνων κόλπων», «κολπιζόντων ὅρμων» καὶ «ὅρμων», ἀναλόγως τοῦ μήκους τῆς «προβολῆς». Τὰ αὐτὰ δὲ ἰσχύουν ἐξ ἀναλογίας καὶ διὰ τὰς μικρᾶς προβολῆς ἄκρας (δηλ. τὰ «καβάκια»), αἱ ὁποῖαι εἶναι αἱ σχηματίζουσαι τοὺς «ὑφόρμους» καὶ τὰς «ἀγκάλας».

Γενικῶς, τόσον τὰ ἀκρωτήρια καὶ τῶν δύο τύπων, ὅσον καὶ αἱ κεφαλαὶ καὶ αἱ ἄκραι ὀνομάζονται *χερσονησίζοντα* μὲν ὅταν ἑνούμενα πρὸς τὴν ἀφ' ἧς προέχουσι στερεὰν διὰ μικρογραφίας ἰσθμοῦ παρουσιάζουσιν ἐμφάνισιν μικρᾶς χερσονήσου (λ. χ. Ἀκρίτας, Ταίναρον)· *νησίζοντα* δὲ (αἱ «κεφαλαὶ» ἰδίως), ὅταν ἑνούμενα πρὸς τὴν ἀφ' ἧς προέχουσιν ἀκτὴν διὰ χθαμαλωτάτης λωρίδος γῆς, συνήθως ἑλώδους ἢ ἀμμώδους, ἐμφανίζουσι μακρόθεν ἐντύπωσιν νήσου (π. χ. Capo Monte Circeo, Gibraltar). Παρουσιάζονται ὅμως χερσονησίζοντα ἀκρωτήρια κλασσικοῦ τύπου, σχηματίζοντα πραγματικοῦ τύπου χερσονήσους· εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ κλασσικώτεροι τύποι εἶναι καθ' ἡμᾶς ἡ *Γραβοῦζα* (Κόρακας), ἡ *Σπάδα* (Τίτυρον) τῆς Κρήτης καὶ ὁ *Ἄθως.*

Συνελόντι εἰπεῖν αἱ ποικιλίαι τοῦ ἀκρωτηρίου εἶναι:

α') Ἀκρωτήριον (Κάβος)=προβολὴ ἀκρωρείας πρὸς τὴν θάλασσαν. *β') Ἀκρωτήριον* ὡσαύτως (Κάβος)=προβολὴ ὑψηλῆς ἀκτῆς πλὴν ὁμαλῆς ἢ τὸ πολὺ λοφώδους. *γ') Ἄκρα* (Κάβος)=προβολὴ χθαμαλῆς ἀκτῆς καὶ δὴ ὁμαλῆς ἢ τὸ πολὺ λοφώδους. *δ') Ἄκρα* ὡσαύτως (Καβάκι)=μικροῦ μήκους προβολὴ ἀκρωτηριαζούσης ἀκτῆς, ἀσχέτως πρὸς τὴν καθ' ὕψος διαμόρφωσίν της. *ε') Ἄκρα* ὡσαύτως (Πούντα)=τὸ ἄκρον ἀκρωτηρίου (*β* καὶ *α*) ἢ ἄκρας (*γ*). *στ') Γλῶσσα*=τὸ ἀκρωτήριον χθαμαλωτάτης καὶ δὴ ἀμμώδους ἀκτῆς, ἐφ' ὅσον τοῦτο δὲν παρουσιάζει ἕως τέλους ἐξόφθαλμον ἔξαρσιν. *ζ') Κεφαλὴ* (Κεφάλι)=βραχώδης ἔξαρσις ἀκρότομος ἢ προτενὴς ἀποτόμως ὀρθουμένη εἰς τὸ ἄκρον ἀκρωτηρίου ἢ ἄκρας, ἐνίοτε καὶ γλώσσης

Ε) Εἰς τὰ ἀκρωτήρια δέον νὰ συμπεριληφθῶσιν ὡσαύτως αἱ «*ἀποφύσεις*», αἵτινες εἶναι προβολαὶ τῆς στερεᾶς, διακόπτουσαι πάντως τὴν νοητὴν τῆς ἀκτογραμμῆς συνέχειαν, ἀλλ' ἔχουσαι εἰς τὴν πρόσφυσίν των πλάτος περισσότερον ἢ τὸ μῆκος καθ' ὃ χωροῦσιν. Ὥστε αἱ ἀποφύσεις εἶναι χερσονησίζουσαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον· τοιαύτη δὲ εἶναι λ.χ. ἡ ἀπολήγουσα εἰς τὴν ἄκραν Planka τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀδριατικοῦ.

ΣΤ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ—Κ. Χ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

—**[ΑΡΧΙΤΕΚΤ.]** Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καλοῦσιν ἀκρωτήρια τὰ ὑπεράνω τῶν τριῶν κορυφῶν τοῦ ἀετώματος τοποθετούμενα συνήθως κοσμήματα. Ταῦτα ἑδράζονται ἐπὶ τοῦ ἀετώματος μέσῳ ἁπλῶν βάσεων κατὰ κανόνα ἄνευ τινὸς διακόσμου.

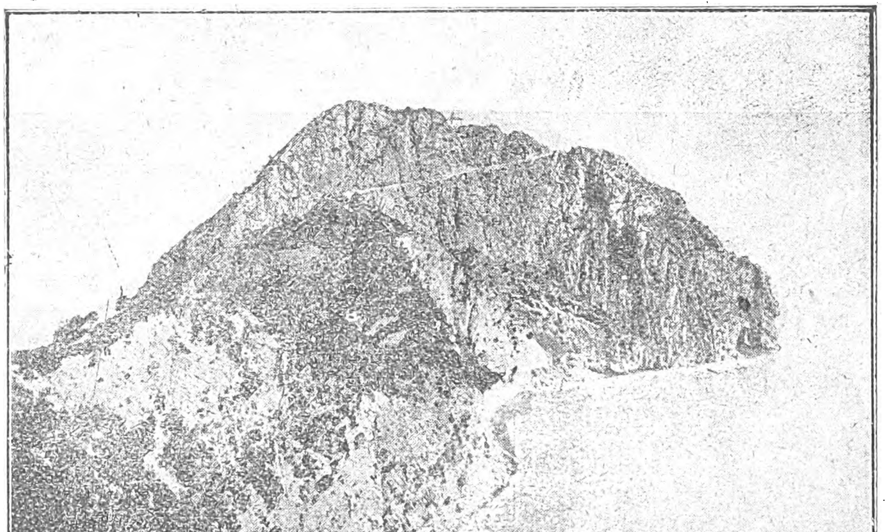

Ἀκρωτήριον (Promontoire): Τὸ Carbon τῆς Bongie ἐν Ἀλγερίᾳ.

Τὰ ἀκρωτήρια κατασκευαζόμενα ἐξ ὀπτῆς γῆς ἢ μαρμάρου κατὰ τὸ πλεῖστον ἢ καὶ ἐκ μετάλλου συντίθενται ἐκ τῶν συνήθων ἀπὸ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου εἰλημμένων κοσμημάτων (φύλλα ἀκάνθης, ῥιπιδοειδῆ ἀνθέμια, ἕλικες κ. τ. λ.), ἄλλοτε δὲ εἶναι μορφαὶ ἀνθρώπινοι ἢ ζῷα. Πλειστάκις καὶ εἰς νεώτερα οἰκοδομήματα ἢ μνημεῖα γίνεται χρῆσις μορφῶν ἢ παραστάσεων ἐνδεικτικῶν τοῦ προορισμοῦ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τούτων ἔργων, ὡς ἐπὶ παραδείγματι λύραι, γλαῦκες, σταυροὶ κ. τ. λ.

Digitized by Google

Αἱ σχετικαὶ πρὸς τὸ ἀέτωμα διαστάσεις καὶ ἡ θέσις τῶν ἀκρωτηρίων δὲν δικαιολογοῦν ἴσως ἐπαρκῶς τὴν γνώμην τινῶν, καθ' ἣν τὰ ἀκρωτήρια ἐκδηλοῦσι τὰς δυνάμεις τὰς σκοπίμως ἐφαρμοζομένας πρὸς διατήρησιν αἰσθητικῶς ἐν εὐσταθείᾳ τῶν κεκλιμένων τμημάτων τοῦ ἀετώματος δι' ἀντιδράσεως εἰς τὴν ὀλίσθησίν των. Ταῦτα ἐφαρ-

Συνήθεις τύποι ἀκρωτηρίων.

μόζονται μᾶλλον δι' ἁπλοῦν διακοσμητικὸν λόγον, διακόπτοντα τὰς μονοτόνους μεγάλης ἐκτάσεως εὐθείας τοῦ ἀετώματος, οὕτινος καὶ χαρακτηρίζουσι ζωηρότερον τὰς τρεῖς κορυφάς. Εἰς τὰ μικρῶν διαστάσεων ἀετώματα συνηθέστερον παραλείπονται.

Τὰ μεσαῖα ἀκρωτήρια μορφοῦνται εἰς μεγαλυτέρας διαστάσεις τῶν δύο ἀκραίων. Ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου Βιτρουβίου ἀναφέρεται σχετικῶς εἰς τὰς ἀρχιτεκτονικάς του συγγραφὰς ὅτι τὰ ἀκραῖα κα-

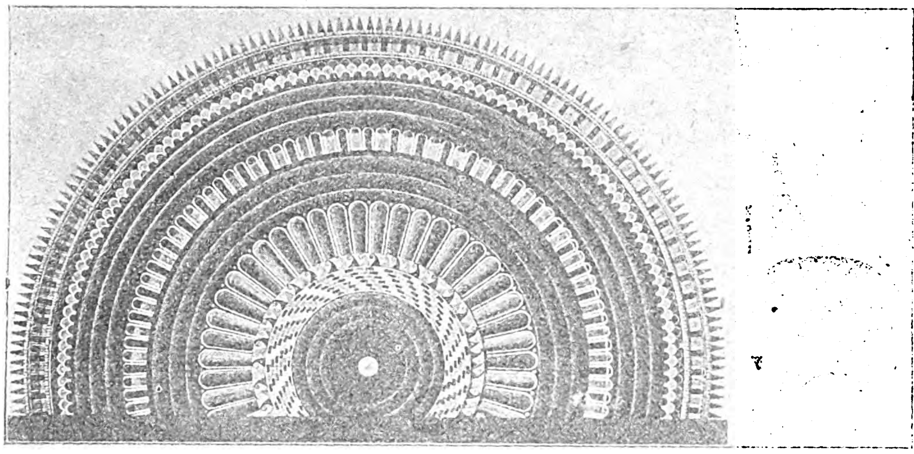

Ἀκρωτήριον τοῦ Ἡραίου τῆς Ὀλυμπίας

τεσκευάζοντο εἰς ὕψος ἴσον πρὸς τὸ ἥμισυ τοῦ ὕψους τοῦ τυμπάνου τοῦ ἀετώματος, ἐνῷ τὰ τῆς ἄνω κορυφῆς ἴσα πρὸς τοῦτο καί τι ὑψηλότερον.

Εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν ἐφηρμόσθησαν ἀκρωτήρια μορφῆς δισκοειδοῦς ἢ ἀσπιδοειδοῦς. Ὡραιότατον παράδειγμα τοιούτου τύπου ἀκρωτηρίου εἶναι τὸ τοῦ Ἡραίου τῆς Ὀλυμπίας κυκλικοῦ τμήματος μετὰ διακόσμου γεωμετρικοῦ ἐντὸς ὁμοκεντρικῶν ζωνῶν κατὰ τὸ παρατιθέμενον σχῆμα.

Τὸ μεσαῖον ἀκρωτήριον τοῦ ἐν Αἰγίνῃ ναοῦ τῆς Ἀφαίας ἀπηρτίζετο ἔκ τινος συνθέτου ἀνθεμίου ἐξ ἑλίκων καὶ ῥιπιδοειδῶν ἀνθεμίων συμπληρούντων τὰς γωνίας, καὶ δύο ἑκατέρωθεν τούτου ἀγαλματίων ἱσταμένων νεανίδων κατ' ἀρχαϊ-

Ἀκρωτήριον τοῦ ἐν Αἰγίνῃ ναοῦ τῆς Ἀφαίας.

κὴν τεχνοτροπίαν ἐπεξειργασμένων. Εἰς τὰς κάτω κορυφὰς ἐβασίζοντο δύο γρῦπες. Μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο ἔχει καὶ τὸ τοῦ ἀετώματος τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος οὐχὶ ὅμως διάτρητον μεταξὺ τῶν ἑλίκων ὡς ἐκεῖνο.

Ὁ ναὸς τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐκοσμεῖτο κατὰ τὴν ἄνω κορυφὴν τοῦ ἀετώματος ὑπὸ μιᾶς Νίκης, καὶ τὰς κάτω κορυφὰς ὑπὸ ἀγγείων ἐπιχρύσων. Εἰς δὲ τὸ ἀσκληπιεῖον τῆς Ἐπιδαύρου ἔφιπποι νηρηΐδες ἐκόσμουν τὰς κορυφὰς τοῦ ἀετώματος.

Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους τὰ ἀετώματα ἐκοσμοῦντο πολλάκις δι' ἀκρωτηρίων συνθετωτέρας καὶ βαρυτέρας μορφῆς (τέθριππα κλπ.) οὐχὶ δὲ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τοῦτο καὶ τῶν ἐτρουσκικῶν ποικιλωτάτων ἀναγλύφων ἡ ἐπίδρασις.

Ι. ΧΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

— ΑΝΑΤΟΜ.] Καλεῖται ***ἀκρωτήριον μέσου ὠτὸς*** ἔπαρμα κυρτόν, κείμενον ἐν τῷ μέσῳ σχεδὸν τοῦ πρὸς τὸν λαβύρινθον τοιχώματος τοῦ ἔσω ὠτός, προέχον ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ τυμπάνου. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχει αὖλαξ, φερομένη ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, τὸ *Ἰακωβσώνειον* ἢ *τυμπανικὸν ἡμισωλήνιον,* ἐν ᾧ κατασκηνοῖ τὸ τυμπανικὸν ἢ Ἰακωβσώνειον νεῦρον· ἄγει δὲ τὸ ἡμισωλήνιον τοῦτο κάτωθεν μὲν εἰς τὸ κάτω στόμιον τοῦ τυμπανικοῦ σωληναρίου, ἄνωθεν δὲ εἰς τὸ ἄνω στόμιον αὐτοῦ.

Ἡ ἐκ τῆς βάσεως τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ, συντασσομένης πρὸς τὸν τελευταῖον ὀσφυϊκὸν σπόνδυλον, ἀποτελουμένη *ἱεροσφυϊκὴ γωνία*, προέχουσα πρὸς τὰ πρόσω ἕνεκα τῆς ἐπὶ τὰ κάτω καὶ ὀπίσω λοξῆς φορᾶς τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ, καλεῖται ***ἀκρωτήριον τῶν μαιευτήρων.*** Ι. Π.

—**Ἀκρωτήριον** *[Γεωγρ.]* βλ. λ. **Ἀκρωτῆρι.**

—**Ἀκρωτήριον *Καλῆς Ἐλπίδος*·** βλ. **Καλῆς Ἐλπίδος Ἀκρωτήριον.**

ἀκρωτηρίωσις *[Ἰατρ.]*. Πάθησις ἀναπτυσσομένη συνηθέστατα ἐπὶ ἀτόμων προβεβηκότων τὴν ἡλικίαν, σπανιώτατα καὶ ἐπὶ νέων προδιατεθειμένων εἰς αὐτήν, ἡ καὶ ἄλλως λεγομένη *«γεροντικὴ γάγγραινα»*, ἐντοπιζομένη εἰς τὰ ἄκρα τῶν μελῶν, μάλιστα δὲ τοῦ ἄκρου ποδὸς καὶ ἰδίως τῶν δακτύλων αὐτοῦ. Συχνὴ αἰτία αὐτῆς εἶναι ἡ ἀγγειοσκλήρυνσις τῶν περιφερικῶν κυρίως ἀρτηριῶν τοῦ σώματος, ἐξ ἧς θρομβωτικὴ ἀπόφραξις, εἴτε ἀρτηριακοῦ τινος στελέχους εἴτε πολλῶν μικρῶν ἀγγείων, ἢ ἐξάλειψις τοῦ ἀγγειακοῦ αὐλοῦ δι' ὑπερπλασίας τοῦ ἔσω χιτῶνος. Ἐντεῦθεν τὰ κύτταρα τῶν ἱστῶν, ἐκ τῆς ἀσιτίας, ἀποξηραίνονται καὶ νεκροῦνται ἀλληλοδιαδόχως, σχηματιζομένης οὕτω γαγγραίνης τοῦ ἄκρου. Ὅπως δ' ἀπαλλαγῇ τοῦ νεκροῦ τμήματος ὁ λοιπὸς ὀργανισμός, διὰ σωρείας νεοπλάστων κυττάρων, ἀπεργάζεται ἀφοριστικὴν ζώνην μεταξὺ ὑγιοῦς καὶ γαγγραινώδους ἐκτάσεως, ἤτοι χάσμα ἀεὶ αὐξανόμενον καὶ ἐπιφέρον ἐν τέλει τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ ὡς εἴρηται νεκρωθέντος τμήματος, τὴν *ἀκρωτηρίωσιν*. Προδρομικὰ φαινόμενα τῆς παθήσεως ταύτης, ἥτις οὐδέποτε ἐμφανίζεται ἀποτόμως, εἶναι ἡ ψῦξις, αἱ αἱμωδίαι καὶ τὸ ἐπίμονον ἄλγος, ἔτι δ' ἐλαφρά τις κυάνωσις τῶν ἄκρων ποδῶν ἢ τῶν χειρῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν κάτω ἄκρων, ὡς ἐκ τῆς παρακωλύσεως τῆς κυκλοφορίας ὑπὸ τῆς βαρύτητος (βλ. **γάγγραινα καὶ ἀρτηριοσκλήρυνσις**).

ΣΤ ΣΠΕΡ.

Ἄκς (Acs). Χωρίον τῆς Οὐγγαρίας ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, παρὰ τὸ Κόμορν (Komorn).

—*[Στρατιωτ. Ἱστορ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἄκς φέρει ἡ συγκροτηθεῖσα παρ' αὐτὸ μάχη τὴν 3ην Αὐγούστου 1849, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Οὔγγρων ἐναντίον τῆς Αὐστρίας τῷ 1848—49.

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κόμορν, τὴν 3ην Αὐγούστου 1849, ὁ ἡττηθεὶς οὐγγρικὸς στρατὸς διηυθύνθη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Δουνάβεως πρὸς Βάϊτζεν (Waïtzen), παραμείναντος ἐντὸς τοῦ, ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ ἰδίου ποταμοῦ, φρουρίου τοῦ Κόμορν τοῦ στρατηγοῦ Κλάπκα (Clapka) μετὰ δυνάμεως 18—20000 ἀνδρῶν. Ἐξ ἄλλου, ὁ αὐστριακὸς στρατὸς βαδίζων πρὸς Βούδα - Πέστην, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἀφῆκε πρὸς ἐπιτήρησιν τοῦ φρουρίου τοῦ Κόμορν τὸ ΙΙ Σῶμα Στρατοῦ, ὁλικῆς δυνάμεως 11—12000 ἀνδρῶν, οὕτινος αἱ δύο μὲν ταξιαρχίαι ἐτάχθησαν εἰς τοὺς βορείως τοῦ Δουνάβεως τομεῖς, ἡ δὲ τρίτη νοτίως τοῦ ποταμοῦ κατέλαβε θέσεις ἀμυντικὰς καταρτισθείσας πέριξ τοῦ Ἕρκαλυ (Herkaly) καὶ τοῦ πρὸς Δ. τούτου δάσους, μέχρι τῆς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, μετὰ μικρῶν προκαλυπτικῶν ἀποσπασμάτων πέραν τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, πρὸς ἀνατολάς.

Ὁ στρατηγὸς Κλάπκα, πληροφορηθεὶς τὰ τῆς ἀκριβοῦς διατάξεως τοῦ στρατοῦ περισχέσεως, ἐκ διαταγῆς ἐπιχειρήσεων, ἀνευρεθείσης κατὰ τὴν σύλληψιν ταχυδρομικῆς ἐχθρικῆς ἁμάξης, ἀπεφάσισε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς διασπορᾶς τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐπεχείρησεν ἐπίθεσιν, τὴν 3ην Αὐγούστου 1849, ἐναντίον τῶν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως ἐχθρικῶν θέσεων, ἐν συνδυασμῷ μετὰ εὐρέος πλευρικοῦ ἑλιγμοῦ περὶ τὸ δεξιὸν τῆς ἐχθρικῆς τοποθεσίας. Ἡ ἐν ὅλῳ διατεθεῖσα δύναμις ἀνήρχετο εἰς 10000 ἀνδρῶν περίπου, ἔναντι 4000 ἀνδρῶν περίπου τοῦ ἀντιπάλου.

Ἡ πλευρικὴ ἐπίθεσις, ἀρξαμένη τὴν 3ην ὥραν τῆς πρωΐας, ἠδυνήθη μετ' ἐπιτυχίας νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολήν της καὶ νὰ προχωρήσῃ μέχρι τοῦ ἀριστεροῦ καὶ ὄπισθεν τῆς ἐχθρικῆς τοποθεσίας. Ἡ κυρία δὲ κατὰ μέτωπον ἐπίθεσις, ἐκδηλωθεῖσα ἐν τῷ μεταξὺ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ αὐστριακοῦ μετώπου, ἀνεκόπη μὲν κατ' ἀρχὰς πρὸ τοῦ κέντρου, διὰ τῆς δραστηρίας ἐνεργείας τοῦ πυροβολικοῦ, κατώρθωσεν ὅμως ἐν τέλει νὰ καταλάβῃ τὰς περὶ τὸ χωρίον Ἕρκαλυ θέσεις, καμφθέντος τοῦ πεζικοῦ.

Κατόπιν τούτου καὶ ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῶν πλευρικῶς προχωρούντων οὐγγρικῶν τμημάτων, ἤρξατο, περὶ τὴν 5ην μ. μ. ὥραν, ἡ ὑποχώρησις τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ διὰ τῶν ἐπὶ τῶν δύο παραποτάμων τοῦ Δουνάβεως καὶ περὶ τὸ Ἄκς γεφυρῶν, ἐν μέρει μόνον πραγματοποιηθεῖσα, καθ' ὅσον, ἕνεκα τῆς ταχείας προελάσεως τοῦ ἀντιπάλου, μέγα μέρος ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ διαβάσεις διὰ τῆς παραποταμίας χθαμαλῆς ἐδαφικῆς ζώνης.

Αἱ ἀπώλειαι τῶν μὲν αὐστριακῶν ἀνῆλθον εἰς 28 ἀξιωματικοὺς καὶ ἄνω τῶν 1000 ἀνδρῶν, εἰς νεκροὺς τραυματίας καὶ αἰχμαλώτους μετὰ 7 πυροβόλων, τῶν δὲ Οὔγγρων εἰς 80 νεκροὺς καὶ 130 τραυματίας.

Κ. Δ.

Ἀκ-σακλῆ. Χωρίον Μακεδονίας· βλ. **Λεύκαρα.**

Ἀκσακώφ ***Ἀλέξανδρος*** (Alexander Nikolajevisch Aksakow). Ἐγεννήθη τὸν Μάϊον τοῦ 1832 εἰς τὴν Ρεπιόφκα τοῦ κυβερνείου Πένζα τῆς Ρωσίας καὶ ἀπέθανε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1903. Μετὰ τὰς εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν Λύκειον τῆς Πετρουπόλεως σπουδάς του εἰσῆλθεν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἐν ᾗ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1880. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς μελέτας θρησκευτικὰς καὶ φιλοσοφικάς, ἰδίως δὲ εἰς τὰ περὶ ἀνθρωπίνης γνώσεως ζητήματα καὶ τὰ περὶ τῆς αἰτίας τῆς ζωῆς. Ἐν τῷ Λυκείῳ εὗρε καιρὸν ὅπως μελετήσῃ καὶ τὰ ἔργα τοῦ Σβέδεμβοργ, τοῦ ὁποίου αἱ ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῷ ἐνεποίησαν τόσην ἐντύπωσιν, ὥστε ταχέως ἐγένετο ἔνθερ-

Προσωπογραφία τοῦ Ἀκσακώφ.

Digitized by Google

μος όπαδὸς καὶ βαθὺς γνώστης τῆς *θεωρίας τῶν ἀντιστοιχιῶν*. Τῷ 1863 ἐξέδωκεν ἐν Λιψίᾳ μετάφρασιν τῆς «*Περὶ Οὐρανοῦ καὶ Κολάσεως*» πραγματείας τοῦ Σβέδεμβοργ, ἐν προλόγῳ τῆς ὁποίας, ἀνασκοπῶν τὰς προόδους τῆς ζωϊκῆς μαγνητολογίας καὶ πνευματολογίας, ἐθεώρει τοὺς κλάδους τούτους ὡς βασιζομένους ἐπὶ τῶν αὐτῶν μεθόδων καὶ νόμων, οἵτινες διέπουσι καὶ τὴν φύσιν. Συνεπείᾳ τῶν δοξασιῶν του τούτων κατέστη ὁ στόχος αὐστηρᾶς κριτικῆς. Οἱ ἐπικριταί του τὸν προεκάλουν jurare in verba magistri (νὰ ὁρκισθῇ εἰς τὰ ῥήματα τοῦ διδασκάλου).

Ἀλλ' ἡ ἄμυνα εἰς ἣν τὸν ἠνάγκασαν εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν συγγραφὴν τῆς μονογραφίας του: «*Ἡ ὀρθολογικὴ τοῦ Σβέδεμβοργ δοξασία*, ἤτοι *κριτικὴ τῆς περὶ Ἁγίας Γραφῆς διδασκαλίας του*» (Λιψία 1870), τῆς μεταφράσεως τῆς «*Μαγνητοθεραπευτικῆς*» τοῦ κόμητος Szapary (Πετρούπολις 1860) καὶ τοῦ «*Εὐαγγελίου κατὰ τὸν Σβέδεμβοργ*», ἤτοι πέντε κεφαλαίων τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἑρμηνευθέντων ὑπὸ τοῦ Ἀκσακὼφ κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν ἀντιστοιχιῶν (Διψία 1864). Ἀκολούθως ἔστρεψε τὰς ἐρεύνας του γενικῶς εἰς θρησκευτικὰ καὶ εἰδικώτερον εἰς ψυχολογικὰ ζητήματα. Ἡ περὶ τῆς «*Ἀποκαλύψεως τοῦ μυστικοῦ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς*» πραγματεία του ἀξίζει ἰδιαιτέρως νὰ μνημονευθῇ. Τῷ 1866, ἵνα ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν ὑλιστικῶν τάσεων τῆς ἐποχῆς, μετέφρασε καὶ ἐξέδωκεν ἐν Λιψίᾳ τὰς «*Πειραματικὰς ἐρεύνας περὶ τῆς Πνευματολογίας*» τοῦ R. Hare, ἐν συνεργασίᾳ δὲ μετὰ τῶν καθηγητῶν G.-C. Wittig, Ch. G. N. Esenbeck, F. Wagner καὶ O. Mutze ἐξέδωκεν, ἐν Λιψίᾳ ἐπίσης, γερμανικὴν μετάφρασιν τοῦ τετρατόμου ἔργου τοῦ Ἀμερικανοῦ A. J. Davis περὶ τῆς θεωρίας τῶν ἁρμονιῶν. Μετέφρασεν ἐπίσης (1871) μετὰ τῶν αὐτῶν συνεργατῶν τὰς «*Πειραματικὰς ἐρεύνας περὶ τῶν πνευματιστικῶν ἐκδηλώσεων*» τοῦ R. Hare· τὴν «*Πνευματολογίαν καὶ ἐπιστήμην*» τοῦ W. Crookes (ταύτην καὶ εἰς τὴν ῥωσικήν)· τὰς «*Πειραματικὰς ἐρεύνας περὶ τῆς ψυχικῆς δυνάμεως*»· τοῦ αὐτοῦ ῥωσιστί, ἀγγλιστὶ καὶ γερμανιστί· τὴν «*Ἀμερικανικὴν πνευματολογίαν*» τοῦ W. Edmonds εἰς γερμανικὴν καὶ ῥωσικήν· τὴν «*Ἐπιστημονικὴν ἄποψιν τοῦ Ὑπερφυσικοῦ*» τοῦ A. R. Wallace εἰς τὴν γερμανικήν· ἔγραψε τὴν ἰδικήν του «*Ἔκθεσιν περὶ τῆς πνευματολογίας*» (γερμανιστὶ—τρεῖς τόμοι μετὰ προλόγου), «*Ἀπολογίαν τῆς νεωτέρας πνευματολογίας*» (γερμανιστὶ—Λιψία 1875)· μετέφρασε τέλος τὴν «*Διαφιλονικουμένην χώραν*» τοῦ R. D. Owen (γερμανιστὶ—εἰς δύο τόμους, Πετρούπολις 1876).

Τῷ 1870 μετὰ τῆς συζύγου του, τοῦ φίλου του καθηγητοῦ τῆς χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Πετρουπόλεως Μπουτλέρωφ καὶ τῆς ἐξαδέλφης του ἀπετέλεσαν κύκλον πρὸς πειραματικὴν σπουδὴν τῶν πνευματιστικῶν ζητημάτων. Τὰ πορίσματα τῶν πειραμάτων τούτων ἐξέθηκεν ὁ Ἀκσακὼφ τὸ πρῶτον εἰς τὸν Λονδίνειον «*Πνευματιστὴν*» (1871). Τῷ 1874 ἵδρυσε μετὰ τῶν προμνημονευθέντων συνεργατῶν του ἐν Λιψίᾳ τὸ μηνιαῖον περιοδικὸν «*Αἱ ψυχικαὶ μελέται*» (Psychische Studien), ὅπερ μέχρι καὶ σήμερον ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκδίδηται. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπειραματίσθη μετὰ τοῦ προμνησθέντος καθηγητοῦ *Μπουτλέρωφ* καὶ τοῦ καθηγητοῦ ἐπίσης, τῆς ζωολογίας, *Βάγνερ* ἐπὶ τοῦ περιωνύμου μεσάζοντος *Μ. Κ. Μπρεντίφ*, τὸν ὁποῖον ἐπὶ τούτῳ εἶχε μετακαλέσει εἰς τὴν Πετρούπολιν ὁ Λβόφ. Τὰ πορίσματά του ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν μηνιαίαν ῥωσικὴν «*Ἐπιθεώρησιν τῆς Εὐρώπης*» (1875).

Ὑπὸ ἐπιτυχίας ἐστέφθησαν ἰδίως τὰ ἐν Newcastle πειράματα τοῦ Ἀκσακώφ.

Μὲ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του καὶ τοῦ πατρός του (1882) ἀπώλεσεν ὄχι μόνον φιλτάτους αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξαιρέτους «μεσάζοντας». Ἐξηκολούθησεν οὐχ ἧττον ἀπονήτως ἐργαζόμενος. Τῷ 1883 ἐξέδωκε τὴν «*Ἱστορίαν τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Πανεπιστημίου Πετρουπόλεως*», εἰς ἣν περιέλαβε τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων. Ἡ ὑγεία του ὅμως ἐκλονίσθη, δι' ὃ ἀπέσχε μὲν ἰδίων πνευματιστικῶν πειραματισμῶν, ἐξηκολούθησεν οὐχ ἧττον ἐργαζόμενος. Οὕτω μετέφρασε: «*Τὸ ἄτομον ἀπὸ βιολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ἀπόψεως*» (1884) καὶ τὴν «*Φιλοσοφίαν τοῦ ὑγιοῦς ἀνθρωπίνου νοῦ*» (1885) τοῦ Λ. Ἕλλενμπαχ· ἐξέδωσε τὴν ὑπὸ τοῦ Μπουτλέρωφ φιλοπονηθεῖσαν μετάφρασιν τοῦ *περὶ πνευματολογίας* ἔργου τοῦ Ε. Χάρτμαν καὶ τὴν «*Συλλογὴν τῶν περὶ μεσαζόντων ἄρθρων τοῦ Μπουτλέρωφ*» (1889).

Τῷ 1890 ὁ Ἀκσακὼφ ἐξέδωκε τὸ πολύκροτον σύγγραμμά του: «Animismus et Spiritismus», ἐν ᾧ συνεκέντρωσε τὰ ἀποτελέσματα τῶν πειραμάτων καὶ παρατηρήσεών του. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, πολύτιμον συναγωγὴν στοιχείων, ὁ Ἀκσακὼφ προσεπάθησε ν' ἀνατρέψῃ τὰς βιολογικὰς τῶν πνευματιστικῶν φαινομένων ἑρμηνείας τοῦ Χάρτμαν, προβαλὼν α') τὸ ἀσυναίσθητον τοῦ φαινομένου τῆς προσωπικότητος, τοῦ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς σωματικῆς σφαίρας τῶν μεσαζόντων παραγομένου· β') τὰ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς σωματικῆς σφαίρας παραγόμενα ψυχικὰ φαινόμενα καὶ γ') τὰ ἔκ τινος αἰτίου ἐξωμέσου καὶ ἐξωγείου τὴν ἀρχὴν ἕλκοντα πνευματολογικὰ φαινόμενα. Τὸ ἔργον του τοῦτο μετέφρασε τῷ 1893 εἰς τὴν γερμανικήν, μεθ' ὃ μετέφρασε τὰ ἔργα τοῦ Gurney, Myers καὶ Podmore: «*Φαντάσματα ζώντων*»· τὴν «*Φιλοσοφίαν τοῦ Μυστικοῦ*» τοῦ Κ. ντὲ Πρὲλ (1894), μετὰ ἓν ἔτος ἐξέδωκε πρωτότυπον ἔργον του ὑπὸ τὸν τίτλον «*Οἱ πρόδρομοι τῆς Πνευματολογίας κατὰ τὰ τελευταῖα 250 ἔτη*» καὶ τῷ 1896 ἐτερμάτισε τὴν «*Αὐτοβιογραφίαν*» του, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ οὕτως εἰπεῖν τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ διαθήκην. Δ. Π. Κ.

— **Ἀκσακὼφ *Σέργιος - Τιμοφέεβιτς*.** Ῥῶσος συγγραφεὺς γεννηθεὶς εἰς Οὔφαν τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωσίας τῷ 1791, ἀποθανὼν τῷ 1859. Αἱ ἀπαρχαὶ τοῦ φιλολογικοῦ σταδίου του δὲν ἐσημείωσαν πρωτοτυπίαν τινά. Κατόπιν ὅμως ὁ Ἀκσακώφ, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ Γκόγκολ, ἀφιερώθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῆς ῥωσικῆς ζωῆς, ὅπου καὶ ἐπέτυχε πέραν τῶν ἐλπίδων του. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «*Χρονικὸν τῆς οἰκογενείας του*», «*Ἀφηγήσεις καὶ ἀναμνήσεις κυνηγοῦ*», «*Παιδικὰ χρόνια τοῦ μικροῦ Μπάγρωφ*», «*Ἀναμνήσεις*» κλπ.

— **Ἀκσακὼφ *Κωνσταντῖνος - Σέργιεβιτς*.** Ῥῶσος συγγραφεύς, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1817 - 1861). Ἐδημοσίευσε πλείστας φιλολογικὰς μελέτας εἰς ῥωσικὰ περιοδικά, πρὸς δὲ ἔγραψεν ἕνα δρᾶμα, «*Ἡ Ἀπελευθέρωσις τῆς Μόσχας*», καὶ μίαν κωμῳδίαν, «*Ὁ Πρῖγκιψ Λουποβίτσκυ*», στερούμενα πρωτοτυπίας, ἀλλὰ διακρινόμενα διὰ τὸν ἄκρατον πατριωτισμόν, ἤ, ὅπως ἔλεγον εἰς τὴν Μόσχαν, τὸν σλαυοφιλισμὸν τοῦ συγγραφέως των.

— **Ἀκσακὼφ *Ἰβὰν - Σέργιεβιτς*.** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, εἷς ἐκ τῶν διασημοτέρων δημοσιογράφων τῆς Ῥωσίας (1823 - 1886). Ἀπὸ τοῦ 1850 ἀφιερώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν φιλολογίαν, ἱδρύσας καὶ διευθύνας ἐκ περιτροπῆς πλεῖστα περιοδικά, ὡς τὴν «*Ἐπιθεώρησιν τῆς Μόσχας*», τὴν «*Συνδιάλεξιν*», τὴν «*Ἡμέραν*», τὴν «*Μόσχαν*», ὅλα διαπνεόμενα ἀπὸ θερμὸν πατριωτισμόν, φθάνοντα ἐνίοτε εἰς τολμηρὰν ἐλευθεροστομίαν, δι' ὅπερ καὶ ὑπέστησαν ἐπανειλημμένας καταδιώξεις ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν. Ὁ Ἀκσακὼφ διηύθυνε καὶ τὴν ἐπιθεώρησιν «*Ρούς*» (Ῥωσία), ὄργανον τοῦ κόμματος τῶν σλαυοφίλων, τοῦ κόμματος δηλαδὴ ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐπρέσβευεν ὅτι ὁ ῥωσικὸς πολιτισμὸς εἶναι αὐτάρκης καὶ ἀνώτερος τοῦ δυτικοῦ. Ὁ Ἀκσακὼφ θεωρεῖται ὡς συντελέσας διὰ τῶν ἄρθρων καὶ τῶν λόγων του εἰς τὴν πατριωτικὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς κοινῆς γνώμης, ἥτις κατέληξεν εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1877. Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου διεμαρτυρήθη ἐντόνως κατὰ τῆς μειώσεως τῆς ῥωσικῆς ἐπιρροῆς ἐν Ἀνατολῇ, δι' ὃ καὶ ἐξωρίσθη ἐπί τινα χρόνον. Ὁ θάνατός του ἐθεωρήθη ὑφ' ὅλων τῶν κομμάτων ὡς ἐθνικὴ ἀπώλεια.

Ἀκσάμ· βλ. Ἀξάμ.

Ἀκσαμίτ. Οἰκογένεια Τσέχων ἱπποτῶν διασήμων διὰ τὰ κατορθώματά των κατὰ τοὺς Οὐσσιτικοὺς πολέμους. Εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ Πέτρος, ἐπέδραμεν εἰς Οὐγγαρίαν τῷ 1453 καὶ ἐξηνάγκασε τὸν βασιλέα Λαδίσλαον νὰ τοῦ παραχωρήσῃ ἓν τιμάριον. Ἐφονεύθη τῷ 1458 πολεμῶν κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Ματθία Κορβίνου.

ἀκσάμσεφας καὶ ἐκ παραφθορᾶς ***σουμσαφά***. Λέγεται οὕτω τὸ *νυχτολούλουδο*, ὅπερ εἶναι τὸ ἀρχαῖον *νυκτήγερτον* καὶ *ἑσπερὶς* (mirabilis jalapa). Ἡ λέξις ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ τουρκικοῦ acsamchefa (=*ἑσπερινὴ ἀπόλαυσις*).

Ἀκ-σαραγῆ *(=ὁ ἐξ Ἄκ-σαράϊ)* Διάσημος Τοῦρκος *οὐλεμὰς* (ἱεροδιδάσκαλος) τῆς ἐποχῆς τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ Α', διδάξας κυρίως εἰς τὸ ἐν τῷ Ἄκ-σαράϊ (τοῦ Ἰκονίου) ἱεροδιδασκαλεῖον *(μεδρεσέ)*. Ὠνομάζετο *Σεῖχ Δζεμαλεδδὶν Μεχμέτ*, ἀλλὰ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ἐκ τῆς πατρίδος του ἐπώνυμον. Οἱ Τοῦρκοι βιογράφοι του ἀναφέρουσιν ὅτι, μιμούμενος τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, διῄρει τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἰς τρεῖς τάξεις, ὧν τὴν μὲν πρώτην ἐδίδασκε πορευόμενος πρὸς τὸ ἱεροδιδασκαλεῖον, τὴν δευτέραν ἔμπροσθεν τούτου καὶ τὴν τρίτην ἐντὸς τοῦ διδακτηρίου. Συνέγραψε σπουδαῖα ἱερονομολογικὰ ἔργα. Ν.Μ.

Ἀκ-σεράϊ ἢ ***Ἄκ-σαράϊ*** *(=λευκὸν ἀνάκτορον ἢ μέγαρον)*. Τμῆμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιλαμβάνον πολλὰς συνοικίας, αἵτινες κατέχουσι μέρος τῆς πρὸς τὴν Προποντίδα κατερχομένης κοιλάδος, ἥτις χωρίζει τὸν 7ον λόφον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἕξ. Κατῳκεῖτο σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ Τούρκων. Σήμερον εἶναι ἀχανὴς πυρίκαυστος ζώνη, διότι ἀπετεφρώθη ὑπὸ μεγάλης πυρκαϊᾶς συμβάσης πρό τινων ἐτῶν.

Τὸ ὄνομα αὐτῆς ἔλαβεν ἐκ τῶν πρώτων αὐτῆς ἐποίκων, τοὺς ὁποίους μετέφερε Μωάμεθ ὁ Κατακτητὴς ἐκ τῆς ὁμωνύμου ἐν Καραμανίᾳ πόλεως, τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσαν οἱ Τοῦρκοι τῷ 1470 ὑπὸ τὸν Μέγαν Βεζύρην Ἰσὰκ-πασᾶν.

Αἱ συνοικίαι τοῦ Ἄκ-σαράϊ ἐξηρτῶντο ἐκ τοῦ Γ' Δημαρχιακοῦ τμήματος (Δαϊρὲ) τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὸ Ἄκ-σαράϊ ἔκτισεν ὡραῖον τζαμίον ἡ μήτηρ τοῦ Σουλτάνου Ἀζίζ, ἀπέναντι δὲ τοῦ τζαμίου καὶ μαυσωλεῖον, ὅπου καὶ ἐτάφη. (βλ. **Κωνσταντινούπολις**). Ν. Μ.

—**Ἀκ-σεράϊ** ἢ ***Ἄκ-σαράϊ***. Κωμόπολις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως, ἐν τῇ διοικήσει Νίγδης τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Ἰκονίου (Κόνια), εἰς ἀπόστασιν 16 ὡρῶν ΒΔ τῆς Νίγδης καὶ 36 ὡρῶν ΒΑ τῆς πόλεως τοῦ Ἰκονίου, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης ποταμίου χυνομένου εἰς τὸν ποταμὸν Μπεγιὰζ-σοῦ *(Ἀσπρονέρι)*, ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὴν Ἁλμυρὰν λίμνην, κειμένην εἰς ἀπόστασιν 5 ὡρῶν ἀπὸ τοῦ Ἄκ-σαράϊ. Ἡ πόλις αὕτη ἔχει γλυκέα ὕδατα καὶ λίαν εὐφόρους λαχανοκήπους, κατῳκεῖτο δὲ πρὸ τοῦ πολέμου ὑπὸ 5.000 περίπου κατοίκων, ὧν 4.000 Μουσουλμάνοι. Εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως ὑπάρχει φρούριον κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Σελτζουκίδου σουλτάνου Ἰζεδδὶν Κιλὶτζ Ἀρσλάν. Τὸ Ἄκ-σαράϊ ἐκυρίευσεν ὁ σουλτάνος Βαγιαζὶτ Α'.

Ἡ ὑποδιοίκησις, οὖσα ἡ μεγαλυτέρα τοῦ νομοῦ Ἰκονίου, ἔχει 222 κώμας καὶ χωρία μετὰ 50.000 κατοίκων, τῶν ὁποίων περὶ τὰς 3.000 εἶναι Ἕλληνες, οἱ δὲ λοιποὶ Μουσουλμάνοι, ἐκτὸς ὀλίγων Ἀρμενίων. Ἐκ τῶν Μουσουλμάνων μέρος εἶναι Κοῦρδοι. Οἱ Ἕλληνες, ὄντες, ὡς καὶ οἱ Ἀρμένιοι, τουρκόφωνοι, μετηνάστευσαν εἰς Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν ἐγκαταλείψαντες 7 ναοὺς καὶ σχολεῖα. Εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν ὑπῆρχε βιομηχανία ταπητουργίας, παράγουσα τάπητας καὶ κιλίμια. Ν. Μ.

Ἀκ-σεκῆ (*ἄκ*=λευκός, *σεκῆ*=βῆμα τοῦ ἱεροκήρυκος). Ὑποδιοίκησις εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Ἰκονίου ἐν τῇ Παμφυλίᾳ *(σαντζάκιον Τεκκέ)*. Ἔχει 116 χωρία καὶ 35000 κατοίκους, ὅλους σχεδὸν Μουσουλμάνους. Τὸ ἔδαφος τῆς ὑποδιοικήσεως εἶναι ὀρεινόν, ἔχει ὅμως γονίμους γαίας παραγούσας σιτηρὰ καὶ ὄπιον. Ν.Μ.

Ἀκ-Σεμσεδδὶν (*ἄκ*=λευκός, *Σεμσεδδὶν* δὲ κύριον ὄνομα σημαῖνον ὁ ἥλιος τῆς πίστεως). Διάσημος Μουσουλμάνος *οὐλεμᾶς* (ἱερονομοδιδάσκαλος) τῆς ἐποχῆς Μωάμεθ τοῦ Κατακτητοῦ. Κατήγετο ἐκ Συρίας, ἐσπούδασεν ὅμως νομολογίαν καὶ ἰατρικὴν εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτηθείσας τέως ἑλληνικὰς μικρασιατικὰς χώρας. Διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κηρύξας μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ τὴν ἀνάγκην τῆς κατακτήσεως αὐτῆς, προφητεύων μάλιστα καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἁλώσεως. Διεκήρυξεν, ὅτι εἶδε καθ' ὕπνους τὸν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (688 μ. Χ.) πεσόντα καὶ ταφέντα σημαιοφόρον τοῦ Μωάμεθ καὶ πολεμάρχην τῶν Ἀράβων *Ἐγιούπ*, ὅστις ἐδείκνυεν εἰς αὐτὸν τὸν τάφον του (κείμενον εἰς τὴν ὁμώνυμον συνοικίαν τοῦ Κερατίου κόλπου). Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη τοῦ τάφου τοῦ μωαμεθανοῦ ἁγίου ἠλέκτρισε τὸ στράτευμα τῶν Τούρκων καὶ ἐπετάχυνε τὴν πτῶσιν τῆς πόλεως. Ὅτε δὲ ὁ βεζύρης Μωάμεθ τοῦ Κατακτητοῦ Χαλὶλ πασᾶς, βλέπων τὴν πολιορκίαν τῆς Πόλεως παρατεινομένην, ἐπεχείρησε νὰ πείσῃ τὸν σουλτάνον νὰ παραιτηθῇ τοῦ σχεδίου τῆς κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἄκ-Σεμσεδδὶν συνησπίσθη μετὰ τῶν πολεμοχαρῶν ὀπαδῶν τῆς συνεχίσεως τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, τοῦ δευτέρου βεζύρου Ζαγανὸς πασᾶ καὶ τοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ Σουλτάνου, Μολλᾶ Γκιουρασῆ, καὶ δὲν ἔπαυσεν ἐμψυχῶν τὸ τουρκικὸν στράτευμα μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Ὁ Ἄκ-Σεμσεδδὶν ἦτο δερβίσης, μαθητεύσας παρὰ τὸν διάσημον «*Χατζῆ Βαϊράμ*», θεωρεῖται δὲ ἅγιος ἱδρύσας καὶ ὁ ἴδιος *τεκκὲν* (μονὴν δερβισῶν) ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τὸ Ἐγιούπ. Ἀλλ' ἐπανῆλθεν εἰς Τορμπαλῆ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1464, ταφεὶς εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην πόλιν. Ὁ τάφος του χρησιμεύει καὶ σήμερον εἰσέτι ὡς ἱερὸν προσκύνημα. Ἔγραψε καὶ σοφὸν ἱερονομολογικὸν ἔργον. Ἀναφέρεται ὅτι ὁ Μωάμεθ ὁ Κατακτητὴς τοσοῦτον ἐσέβετο τὸν Ἄκ-Σεμσεδδίν, ὥστε ἠθέλησε νὰ ἐγγραφῇ παρ' αὐτῷ ὡς μαθητευόμενος δερβίσης. Ὁ Ἄκ-Σεμσεδδὶν ὅμως τὸν ἀπέτρεψεν εἰπών, ὅτι εἰς τοὺς βασιλεῖς εἶναι χρήσιμον τὸ αἴσθημα τῆς δικαιοσύνης καὶ οὐχὶ μάθησις. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀκ-σεχὶρ *(=λευκούπολις)*. Τὸ *Φιλομήλιον* τῶν ἀρχαίων. Πόλις τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Ἰκονίου, ἐν τῇ Πισιδίᾳ, ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως, κειμένη παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Σουλτὰν-δάγ, εἰς τὸ ἄκρον μεγάλης πεδιάδος, ΒΔ. τῆς πόλεως τοῦ Ἰκονίου, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἐσκῆ-Σεχὶρ—Ἰκονίου (571ον χ.μ. ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως), οὐχὶ μακρὰν τῆς ὁμωνύμου λίμνης, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης ποταμίου χυνομένου εἰς τὴν λίμνην ταύτην. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀνήρχοντο εἰς 10.000 περίπου, ὧν περὶ τοὺς 2000 ἦσαν Ἕλληνες. Ἔχει πολλὰ ἀρχαῖα τζαμία, ὧν τὸ σπουδαιότερον ἔκτισεν ὁ σουλτάνος Βαγιαζὶτ Α', καὶ 2 ναούς, ὡς καὶ τὸν λεγόμενον τάφον τοῦ *Νασρεδδὶν Χότζα*.

Digitized by Google

Ἡ πόλις ἔχει βιομηχανίαν ταπήτων καὶ βυρσοδεψίαν.

Ἡ ὑποδιοίκησις, περιλαμβάνουσα καὶ τοὺς δήμους Δζιχανμπειλῆ καὶ Δογαντζιλάρ, εἶχε 30.000 κατοίκους, ὧν ὑπὲρ τοὺς 2000 τουρκόφωνοι Ἕλληνες, οἱ δὲ λοιποὶ Μουσουλμάνοι πλὴν ὀλίγων Ἀρμενίων. Παράγει δημητριακά, ὄπιον, καπνὰ καὶ ἐρυθρόδανον ὀνομαζόμενον ὑπὸ τῶν ἐντοπίων *τζεχρῆ*. Ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ἄκ-Σεχίρ, Δ. τῆς ὁμωνύμου πόλεως εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια *Ἀντιοχείας* τῆς Πισιδίας, ἔνθα ἐξετέλεσεν ἀνασκαφὰς τῷ 1912 ὁ W. Ramsay.

— **Ἄκ-σεχίρ.** Λίμνη τῆς Μ. Ἀσίας παρὰ τὴν ὁμώνυμον πόλιν, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 70 τ. χμ. καὶ εἰσδεχομένη τὰ ὕδατα δύο ποταμίων πηγαζόντων ἐκ τοῦ Σουλτὰν-δάγ. Τρέφει τέσσαρα εἴδη ἰχθύων, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν τρώγονται ὑπὸ τῶν ἐντοπίων. Ν. Μ.

Ἄκ-σοῦ (=*Ἀσπρονέρι*). 1) Ποταμὸς τῆς διοικήσεως Τεκκέ, τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Ἰκονίου, ἐν τῇ Πισιδίᾳ καὶ Παμφυλίᾳ, ῥέων διὰ τῆς πεδιάδος τῆς Ἀτταλείας καὶ ἐκβάλλων μετὰ ῥοῦν 180 χμ. ἀνατολικῶς τῆς πόλεως Ἀτταλείας. Ὁ Ἄκ-Σοῦ εἶναι ὁ *Κέστρος* τῶν ἀρχαίων, ὁ ἕτερος τῶν δύο τῆς Παμφυλίας ποταμῶν («*Εὐρυμέδων* καὶ *Κέστρος* ἀπὸ τῶν Σελγικῶν ὀρῶν εἰς τὴν Παμφυλίαν ἐκπίπτοντες θάλασσαν» *Στράβ.* ἐκδ. Διδότου 489,15). Ὁ ποταμὸς εἶναι πλωτὸς διὰ μικρὰ πλοῖα (Mediterranean Pilot ἐκδ. 1925: V, 103) ὅπως ἦτο καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁπότε διὰ τούτου ἐπεκοινώνει πρὸς τὴν θάλασσαν ἡ Πέργη («εἶθ' ὁ Κέστρος ποταμός, ὃν ἀναπλεύσαντι σταδίους ἑξήκοντα Πέργη πόλις» *Στράβ.* Didot. 569,43), ἧς τὸ νόμισμα ἀπεικόνιζε διὰ τοῦτο, καίτοι ἡ πόλις ἦτο παραποτάμιος, φάρον καὶ πλοῖον (*Babelon* Inventaire sommaire de la collection Waddington ἀριθ. νομίσμ. 3344). Παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἄκ-Σοῦ, τὸ ἀγκυροβόλιον *Laara* (πλάτος=36° 51', μῆκος=30° 56'=χάρτης ἀγγλικὸς 236=Rhodos island to Karaburnu: Laara*), ὅπερ ἀσφαλῶς ὑπῆρξε τῆς ἀρχαίας Πέργης ὁ *καταβαθμὸς* (ἐπίνειον).

2) Ποταμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας συμβάλλων ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Ἀλεξανδρέττας πρὸς τὸν *Γιαχοὺν* (τὸν *Πύραμον* τῶν ἀρχαίων, *Στράβ.* ἐκδ. Didot ΙΔ, ε, 16), σχηματιζομένης κοινῆς ἐκβολῆς των εἰς τὸ νότιον κέρας τοῦ ὅρμου *Ἀγιὰς* ἢ *Μορταλὶκ* (πλάτ.=36° 47' — μῆκος=35° 47'). Ὁ ποταμὸς εἶναι πλωτὸς ἐπὶ 33 περίπου μίλλια ἀπὸ τῆς κοινῆς ἐκβολῆς, παρουσιαζούσης πρὸς μὲν τὴν Β ἀκτὴν τέλματα, πρὸς δὲ τὴν νοτίαν θῖνας, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ δευτέρα αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπὸ τῆς θαλάσσης πληττομένη [Ὅρα Mediterranean Pilot ἐκδ. 1925. V, 128. — Χάρτης Ἀγγλ. Ναυαρχείου 2632: = Golf of Iskenderum to Markhab καὶ 58 = Ayas bay or Mortalik]. Σ. Ε. Λ.

3) Ποταμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐκβάλλων εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον 6 χμ. ἀνατολικῶς τῆς Κερασοῦντος, μήκους περίπου 120 χμ.

4) Παραπόταμος τοῦ Μαιάνδρου ἐξ ἀριστερῶν μήκους 90 χμ.· λέγεται καὶ Ἀρπᾶ — τσάϊ.

5) Παραπόταμος τοῦ Δζιχὰν (τοῦ νομοῦ Χαλεπίου), ἔχων μῆκος 150 χμ.

6) Ὀνομασία διαφόρων ποταμίων τῆς τουρκικῆς Ἀραβίας.

— **Ἄκ-σοῦ** κώμη τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Προύσης, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου, ΝΑ. τῆς πόλεως Προύσης.

— **Ἄκ-σοῦ.** Πόλις τοῦ Ἀνατολικοῦ ἢ Σινικοῦ Τουρκεστάν, καὶ πρωτεύουσα τῆς περιοχῆς τοῦ Τιὰν—Σὰν—Νὰν—Λοῦ, ἔνθα οἰκοῦν οἱ ἀπόγονοι τῶν Ὀϊγγούρων Χοεΐ—Χοῦ, ὅπως ἐκαλοῦντο οἱ παρὰ τῶν Εὐρωπαίων ἀποκληθέντες *Οὖννοι*. Ἔχει περὶ τὰς 6000 οἰκίας, περιστέφεται ὅμως ἀπὸ πλῆθος ἐρειπίων, προδιδόντων μεγίστην εὔκλειαν εἰς παλαιοτέραν, ἀλλ' ἀκαθόριστον ἐποχήν. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ καὶ χρησιμεύει ὡς ἐμπορικὸν κέντρον μεταξὺ Κινέζων, Κιργησίων, Κασμιρίων καὶ Θιβετανῶν. Διοικεῖται ἀπὸ Κινέζον ἀξιωματικὸν λαμβάνοντα τὸν παλαιὸν ταταρομογγολικὸν τίτλον τοῦ *Κοτζὰ* (αὐθέντου).

Ἄκ-σουγγούρ. Ὠνομάζετο οὕτω εἰς τὴν ἀρχαίαν τουρκικὴν εἶδός τι ἱέρακος. Κατόπιν ἡ ὀνομασία ἐδόθη καὶ εἰς διαφόρους ἀρχηγοὺς τοῦ κράτους τῶν Σελτζουκιδῶν, οἵτινες μετεχειρίζοντο τὸν ἱέρακα τοῦτον ὡς ἔμβλημα.

— **Ἄκ-σουγγοὺρ** (*Κασὶμ-οὐλ-δοβλὲ-Ἔμπου-Σαῒτ-Χατζίπ*). Ἱδρυτὴς τοῦ ἐν Μοσούλῃ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἀκμάσαντος μικροῦ κράτους τῶν *Ἀταμπέκ*. Ἦτο δοῦλος τοῦ Σελτζουκίδου σουλτάνου Μελὲκ-Σὰχ (υἱοῦ τοῦ Ἄλπ-Ἀρσλὰν) διακριθεὶς εἰς τοὺς κατὰ τῶν Σταυροφόρων πολέμους. Ἐπαναστατήσας κατόπιν κατὰ τοῦ κυριάρχου του ἐξωρίσθη παρὰ τὸ Χαλέπιον καὶ ἐφονεύθη. Ν. Μ

Ἄκτα· βλ. Βίοι ἁγίων (acta Sanctorum) καὶ Μαρτυρολόγια (acta Martyrum). Περὶ δὲ τῶν *Ἄκτα Πιλάτου* ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ἀποκρύφων πράξεων, βλ. ἀπόκρυφα Καινῆς Διαθήκης.

—«**Ἄκτα ἐρουδιτόρουμ**» (acta eruditorum=«*Ἄκτα πεπαιδευμένων*»)· τοιοῦτον τίτλον εἶχε τὸ ἀρχαιότερον ἐν Γερμανίᾳ περιοδικόν, προωρισμένον διὰ τοὺς διανοουμένους. Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Λειψίᾳ τῷ 1682 ὑπὸ τοῦ O. Mencke, καθηγητοῦ τῆς ἠθικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας (†1707), κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Journal de savants (ἥτις ἐξεδίδετο ἀπὸ τοῦ 1665). Τὸ περιοδικὸν τοῦτο, συντασσόμενον εἰς λατινικὴν γλῶσσαν, περιέχον ἐπιστημονικὰς πραγματείας καὶ κριτικάς, ἐξηκολούθησεν ἐκδιδόμενον μέχρι τοῦ 1782, εἰς 117 τόμους, ὧν οἱ ἓξ περιεῖχον πίνακας. Δ Σ Μ

—«**Ἄκτα σανκτόρουμ**» (acta Sanctorum=*Πράξεις ἁγίων*). Λέγεται οὕτω κολοσσιαία ἔκδοσις, περιλαμβάνουσα πᾶν τὸ σχετιζόμενον πρὸς τὴν ἁγιογραφικὴν φιλολογίαν, τῆς ὁποίας ὁ πλήρης τίτλος εἶναι: «*Acta sanctorum quotquot toto orbe coluntur*». Τὸ σχέδιον τῆς ἐκδόσεως ταύτης κατεστρώθη ὑπὸ τοῦ Ἰησουΐτου Heribert Rosweyd († 1629) ἀπὸ τοῦ 1607· οὗτος ὑπελόγιζε τὸ ἔργον νὰ περιλάβῃ 18 τόμους. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὁ συνάδελφός του Ἰωάννης Bolland (1596—1665), μετὰ πολυετεῖς προεργασίας, ἀνέλαβε μετὰ τῶν Heuschen καὶ Papebroch τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου καὶ τῷ 1643 εἶδε τὸ φῶς ὁ πρῶτος τόμος ἐν Ἀντβέρπῃ, εἰς μέγα folio περιέχων ἑλληνιστὶ ἢ λατινιστὶ βίους καὶ μαρτυρολόγια τῶν ἑορταζομένων ἀπὸ 1ης μέχρι 15ης Ἰανουαρίου ἁγίων. Ἀπὸ τοῦ 1643 μέχρι τοῦ 1794 εἶχαν ἐκδοθῇ 52 ἐν ὅλῳ μεγάλοι τόμοι, μέχρι μὲν τοῦ 1775 ἐν Ἀντβέρπῃ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1770 ὅτε οἱ Ἰησουΐται ἐξεδιώχθησαν ἐξ Ἀντβέρπης ἐν τῇ μονῇ Canbenberg παρὰ τὰς Βρυξέλλας· τῷ 1794 ὅμως, ὅτε κατελήφθη τὸ Βέλγιον ὑπὸ τῶν Γάλλων, παρημποδίσθη ἡ περαιτέρω ἔκδοσις μέχρι τοῦ 1837, ὅτε ἐπανήρχισε καὶ συνεχίσθη μέχρι τοῦ 1894, ὅτε εἶχεν ἐκδοθῇ ὁ 64ος τόμος τῆς συλλογῆς, περιέχων τοὺς βίους τῶν ἁγίων μέχρι τῆς 4ης Νοεμβρίου. Τῷ 1902 ἐξεδόθη τόμος, χαρακτηριζόμενος ὡς «*propylaeum ad acta sanctorum Novembris*», περιέχων κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ μαρτυρολογίου Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ H. Delehaye.

Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ὑψίστης σπουδαιότητος, οὐ μόνον διὰ τὴν ἁγιογραφίαν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν καθόλου ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν.

Τῷ 1734 ἤρχισεν ἐν Βενετίᾳ ἀνατύπωσις καὶ ἐξεδόθησαν 43 τόμοι, περιλαμβάνοντες τοὺς βίους τῶν ἁγίων μέχρι τῆς 18ης Σεπτεμβρίου· καὶ ἐν Παρισίοις δὲ ἐγένετο ἀνατύπωσις (1866—1887) εἰς 64 τόμους (μέχρι τῆς 21ης Ὀκτωβρίου). Ἀπὸ τοῦ 1882 οἱ Βολλανδισταί, τῶν ὁποίων ἡ ἕδρα εἶναι νῦν τὸ κολλέγιον τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ ἐν Βρυξέλλαις, δημοσιεύουν, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐν τοῖς *Acta* κενῶν καὶ πρὸς προπαρασκευὴν τῆς ὑπολειπομένης ἐργασίας, τὰ *Analecta Bollandiana*, ἐν οἷς περιέχονται σπουδαῖαι ἁγιογραφικαὶ μελέται.

Πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῶν Βολλανδιστῶν, ἡ ἀξιολογωτέρα συλλογὴ μαρτυρολογίων ἦτο ἡ τοῦ Ruinert «*Acta primorum martyrum sincera et selecta*» (Paris, 1689, τελευταία ἔκδοσις ἐν Regensburg, 1859). Δ.Σ.Μ.

ἀκτάζω· δειπνῶ, εὐωχοῦμαι παρὰ τὴν ἀκτήν·

ἀκταί· βλ. ἀκτή.

ἀκταία (actaea L.) [*Βοτ.*] Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *βατραχιδῶν* (Ranunculaceae) καὶ τῆς φυλῆς τῶν *παιωνίων* (Paeonieae), ἔχουσα μεγάλα φύλλα τρὶς τριφυλλωτά, ἄνθη μικρὰ κιτρινόλευκα καὶ βότρυς, κάλυκα τετρασέπαλον πτώσιμον καὶ πέταλα τέσσαρα, καρπὸν μέλαιναν ῥᾶγα. Φύεται ἐν τῇ εὐκράτῳ ζώνῃ τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου φθάνουσα εἰς ὕψος 30—60 ἑ. μ. Ἡ ῥίζα παρεμφερὴς πρὸς τὴν ῥίζαν τοῦ *ἐλλεβόρου τοῦ μέλανος* εἶναι φαρμακευτικὴ καὶ θεωρεῖται εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὡς ἀντίδοτον πρὸς τὸ δῆγμα τῶν ἰοβόλων ὄφεων. Τὰ σπέρματά της εἶναι τοξικά. Εἴδη τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος κατὰ τὸν Sibthorp εἶναι **ἀκταία ἡ ἀκιδώδης** (actaea spicata L) ἐν Λακωνίᾳ. Σ. Μ.

Ἀκταία ἢ **Ἀκταίη** [*Μυθολ.*]. 1) Μία τῶν πεντήκοντα θυγατέρων τοῦ Δαναοῦ, τὰς ὁποίας ἀπέκτησεν οὗτος ἐκ πολλῶν συζύγων. Εἰς τὴν Ἀκταίαν ἐκληρώθη ὡς σύζυγος ἐκ τῶν πεντήκοντα υἱῶν τοῦ Αἰγύπτου, οἵτινες, εἴτε κατ' ἐκλογήν, εἴτε διὰ κλήρου, ἐνυμφεύθησαν τὰς πεντήκοντα Δαναΐδας, πρωτεξαδέλφας των, ὁ Περίφας φονευθεὶς ὑπ' αὐτῆς, ὡς καὶ οἱ ἀδελφοί του, πλὴν τοῦ Λυγκέως, ὑπὸ τῶν συζύγων των, κατὰ τὴν πρώτην ἑσπέραν τοῦ γάμου διὰ τοῦ δοθέντος εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ πατρός της ἐγχειριδίου, ἐκδικηθέντος οὕτω διὰ τὴν ἀκουσίαν ἐκ Λιβύης φυγήν του, ἐκ φόβου αὐτῶν καὶ τοῦ πατρός των, ἀδελφοῦ του, Αἰγύπτου, βασιλεύοντος ἐν τῇ ὁμωνύμῳ χώρᾳ. Αἱ Δαναΐδες τὰς μὲν κεφαλὰς τῶν νυμφίων κατώρυξαν ἐν τῇ Λέρνῃ, τὰ δὲ σώματα ἐκήδευσαν πρὸ τῆς πόλεως (τοῦ Ἄργους). Ταύτας ἐκάθηραν ἔπειτα κατὰ διαταγὴν τοῦ Διὸς ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Ἑρμῆς καὶ ὁ πατὴρ ἐνύμφευσε μετὰ τῶν νικητῶν εἰς τὸν γυμνικὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον προεκάλεσε (Ἀπολ. ΙΙ. 1.5).

2) Μία τῶν πεντήκοντα (46 μνημονεύει ὁ *Ἀπολλόδωρος* ἐν βιβ. Ι. 2. 6) Νηρηΐδων, κόρη τοῦ Νηρέως καὶ τῆς Δωρίδος, θυγατρὸς τοῦ Ὠκεανοῦ. Γ. Δ. ΚΑΛ.

— **Ἀκταία.** Μία τῶν φυλῶν τῆς Ἀττικῆς ἐπὶ Κέκροπος.

Ἀκταῖαι [*Ἀρχ.*]. Ἐκαλοῦντο οὕτω αἱ παραθαλάσσιοι πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, αἱ κείμεναι ἀπέναντι τῆς νήσου Λέσβου, ἐκ τῆς *Ἀκτῆς*, πόλεως ἢ χώρας τῆς Ἰωνίας (Θουκ. Δ' 52).

ἀκταινοΐδαι (Actaenoïdae) [*Ζῳολ.*]. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη ὑπὸ τῶν φυσιοδιφῶν Hombron καὶ Zacquinot εἰς πτηνά τινα τῆς οἰκογενείας τῶν *θαλασσοδρόμων*, τὰ ὁποῖα ἀπήντησαν εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ ἄνω μέρους τοῦ σώματός των εἶναι σκοτεινῶς πράσινος καὶ ποικίλλεται εἰς τὰς πτέρυγας ὑπό τινων πυρρῶν κηλίδων· ἡ κεφαλὴ καὶ τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ ἔχουσι σκοτεινὸν κυανοῦν χρῶμα· τὸ κατώτερον μέρος τῆς κεφαλῆς πρὸς τὴν ῥάχιν ὡς καὶ ἡ κοιλία καὶ αἱ πλευραὶ εἶναι ὑπέρυθροι. Δ. Ν. Π.

ἀκταῖον (Actaeon) [*Ζῳολ.*]. Μαλάκια *γαστερόποδα-ὀπισθοβράγχια* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τεκτιβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκταιονιδῶν*. Διακρίνονται ἐκ τῆς ᾠοειδοῦς καὶ σπειροειδοῦς κόγχης των, ἥτις ἔχει τὸν τελευταῖον κύκλον τῆς συσπειρώσεως παχύτατον καὶ παρουσιάζει ἐπίμηκες ἄνοιγμα, ὅπερ ἔχει ὀξέα τὰ χείλη τῆς ἄκρας του. Τὸ ὅλον ζῷον παρουσιάζει κολοβωμένον κεφαλικὸν δίσκον, αὐλακωτὸν πρὸς τὸ πρόσθιον αὐτοῦ μέρος καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιον φέροντα δύο εὐρεῖς πλοκάμους τριγωνικοὺς καὶ πεπλατυσμένους, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι τοποθετημένοι οἱ ὀφθαλμοί. Τὸ στοματικὸν ἄνοιγμα εἶναι εὐρὺ καὶ φέρει πολυαρίθμους ἀγκιστροειδεῖς ὀδόντας. Εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ τριάκοντα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοζ.*]. Τὸ γένος ἀκταῖον (Actaeon Tornatella) ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς γῆς κατὰ τὸ ἰουράσιον σύστημα.

ἀκταιονέλλα (Actaeonella d'Orb. συνών. Stelzueria Geinitz) [*Παλαιοζ.*]. Γένος τῆς ὁμοιογενείας τῶν ὀπισθοβραγχίων *ἀκταιονιδῶν* ἐκ τῶν γαστεροπόδων, σχήματος ἐξωγκωμένου ἀτρακτοειδοῦς μετὰ ὀστράκου παχυτοίχου, λείου, γύρων

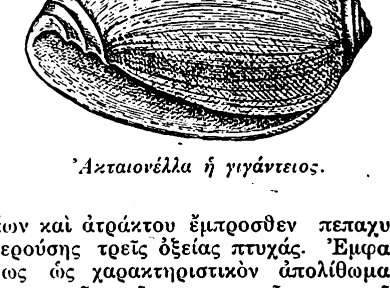

Ἀκταιονέλλα ἡ γιγάντειος.

βραχέων καὶ ἀτράκτου ἔμπροσθεν πεπαχυσμένης καὶ φερούσης τρεῖς ὀξείας πτυχάς. Ἐμφανίζεται συνήθως ὡς χαρακτηριστικὸν ἀπολίθωμα μετὰ τῶν ἱππουριτῶν τῆς μεσογειακῆς περιοχῆς τοῦ ἄνω κρητιδικοῦ συστήματος. Θ. Σ.

ἀκταιονίδαι (οἱ) (Actaeonidae) [*Ζῳολ.*]. Μαλάκια τῆς τάξεως τῶν *ὀπισθοβραγχίων*. Διακρίνονται ἐκ τοῦ μικροῦ, προμήκους καὶ λείου σώματός των. Φέρουσι δύο αἰσθητικὰς κεραίας, καὶ ἐπὶ τοῦ στόματος φέρουσι δύο προσακτρίδας ἐν εἴδει ἱστίου. Τὰ βράγχια κεῖνται ὄπισθεν τῆς καρδίας. Πάντα εἶναι ζῷα θαλάσσια καὶ τρέφονται ἐκ φυκῶν. Εἶναι ᾠοτόκα, τὰ δὲ ᾠὰ των περιβάλλουσι διὰ πηκτωματώδους μάζης. Δ. Ν. Π.

—[*Παλαιοζ.*]. Ὁμοιογένεια τῶν *ὀπισθοβραγχίων γαστεροπόδων*, ἧς τὰ γένη ἔχουσι κέλυφος ᾠοειδὲς μέχρι σχεδὸν κυλινδρικοῦ, μετὰ στόματος ἐπιμήκους, στενοῦ, ἔμπροσθεν ἀπεστρογγυλωμένου καὶ σπανίως μετὰ πεπλατυσμένης ἐκροῆς. Τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῶν χείλη φέρουσι συνήθως ἐγκαρσίας πτυχάς. Τὸ στόμα αὐτῶν φέρει κάλυμμα κερατοειδοῦς συστάσεως. Ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἀνθρακικὸν σύστημα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐξακολουθοῦσιν ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ζῶσι. Θ. Σ.

ἀκταιονίνα (Actaeonina d'Orb. Διά τινα εἴδη συνών. Orthostoma Desh.) [*Παλαιοζ.*]. Γένος τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀκταιονιδῶν γαστεροπόδων*, οὗτινος τὸ κέλυφος ἔχει σχῆμα ᾠοειδὲς μέχρι ἀτρακτοειδοῦς, εἶναι λεῖον καὶ σπανίως σπειροειδῶς ἐγκεχαραγμένον μετὰ γύρων κωνικῶν, ὧν ὁ τελευταῖος εἶναι πολὺ μεγάλος καὶ πρὸς τὰ κάτω συστενοῦται, ἀτράκτου εὐθείας ἄνευ πτυχῶν καὶ ἐξωτερικοῦ χείλους ὀξέος. Εἶναι ζῷον ὅπερ ἀπὸ τοῦ ἀνθρακικοῦ συστήματος ἐξακολουθεῖ διὰ μέ-

Digitized by Google

σου ὅλων τῶν γεωλογικῶν περιόδων νὰ ζῇ ἀκόμη καὶ σήμερον.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ γένος τοῦτο εὑρέθη ὑπὸ τοῦ γεωλόγου Renz ἀπολιθωμένον ἐντὸς τῶν ἄνω ἰουρασίων κοραλλιοφόρων ἀσβεστολίθων, τῶν ἀποτελούντων τὰς ὑψίστας κορυφὰς τῆς μέσης Ἑλλάδος· τὸν ὄγκον τῆς κορυφῆς τοῦ Παρνασσοῦ, τὰς ἀκρωρείας τῶν κορυφῶν τῶν Βαρδουσσίων ὀρέων καὶ

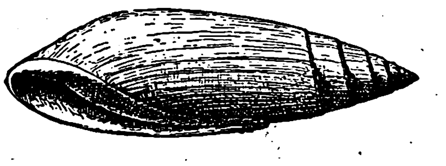

Ἀκταιονῖνα Dormoisiana.

τῆς Γκιόνας. Ἡ ἀκταιονίνα εὑρίσκεται μαζὶ μὲ κοράλλια, ἐλλειψακτινίας, σφαιραλτινίας καὶ νερινέας. Ὁ Renz προσδιώρισεν εἰς ἀσβεστολίθους τῆς προκορυφῆς τῆς Γκιόνας τὸ εἶδος *ἀκταιονίνα acuta Orb.*

ἀκταῖος, —α,—ον· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἀκτήν, ὁ παρὰ τὴν ἀκτήν, παράκτιος.

Ἀκταῖος *[Μυθολ.]*. 1) Πατήρ, κατὰ τὸν Φερεκύδην (Ἀπολλ. III 12.6), τοῦ Τελαμῶνος ἐκ τῆς Γλαύκης, τῆς κόρης τοῦ Σαλαμινίου ἥρωος Κιχρέως, ὅστις κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν —κατὰ τὴν παράδοσιν—ἐνεφανίσθη εἰς τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὴν μορφὴν δράκοντος. Κατὰ τὸν Φερεκύδην δηλ. ὁ Τελαμὼν δὲν ἦτο υἱὸς τοῦ Αἰακοῦ καὶ ἀδελφὸς τοῦ Πηλέως, ἀλλὰ φίλος μόνον τοῦ Πηλέως.

2) Ὁ πρῶτος, κατὰ τὸν Παυσανίαν (I. 2. 6), βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἡ χώρα ὠνομάσθη *Ἀκταία*. Τούτου τὴν θυγατέρα Ἄγραυλον συνεζεύχθη ὁ Κέκροψ, κατὰ τε τὸν Παυσανίαν (ἔνθ' ἀνωτ.) καὶ τὸν Ἀπολλόδωρον (III. 14. 2), καὶ ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς τρεῖς μὲν θυγατέρας, τὰς Ἄγραυλον, Ἕρσην, Πάνδροσον, ἕνα δὲ υἱὸν τὸν Ἐρυσίχθονα, ἀποθανόντα ζῶντος τοῦ πατρός του. Τὸν Κέκροπα ἀποθανόντα ἄνευ ἄρρενος ἀπογόνου διεδέχθη ὁ Κραναός. Καὶ ἐκ τούτου μὲν ὠνομάσθη Κραναὰ ὁ πρῶτος παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν συνοικισμός, ἐκ δὲ τῆς θυγατρός του Ἀτθίδος ὠνομάσθη Ἀττικὴ ὁλόκληρος ἡ χώρα. Ἐκ τῆς παρατάξεως τῶν ὀνομάτων Ἀκταῖος Ἀκταία, Κραναὸς Κραναά, Ἀτθὶς Ἀττικὴ (Ἀκτική—Ἀκτή), ἅτινα εἶναι ἐκφράσεις τῆς διαμορφώσεως τοῦ πλήρους βράχων ἐδάφους τῆς χώρας, προσφυέστατα μὲ τοῦ μύθου τὴν χάριν ὑποδηλοῦται ὅτι τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς ἱστορίας ἑνὸς τόπου εἶναι ἡ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους του.

3) Υἱὸς τοῦ Ἴστρου, ποταμίου θεοῦ τῶν Σκυθῶν, σύμμαχος τῶν Τρώων (Φιλοστρ.). Γ. Δ. ΚΑΨ

ἀκταιόσαυρος (Actaeosaurus H. v. Meyer) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἑρπετῶν ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *δολιχοσαυριδῶν*, ὅπερ ἔζησεν εἰς τὸ νεοκώμιον τοῦ κάτω κρητιδικοῦ τῆς Δαλματίας, εἶναι δὲ ἐκ τῶν μικρῶν ὑδροβίων σαλαμανδρῶν μετὰ κεφαλῆς καὶ σώματος ἐπιμήκους ῥοπαλοειδοῦς μέχρι ἐγχελυοειδοῦς. Θ. Σ.

Ἀκταίων. Κορίνθιος, υἱὸς τοῦ Μελίσσου. Φιλελεύθερος ὢν τὸ φρόνημα καὶ μὴ ἀνεχόμενος τὴν τυραννίαν τῶν ὀλιγαρχικῶν Βακχιαδῶν, οἵτινες ἦρχον ἀπὸ τῆς καταργήσεως τῆς βασιλείας ἐν Κορίνθῳ, περὶ τὸ 747 π. Χ., ἐφονεύθη ἐξ ἐνέδρας ὑπὸ τοῦ Βακχιάδου Ἀρχίου, ὅστις, μισητὸς διὰ τοῦτο γενόμενος ἐν Κορίνθῳ, ἠναγκάσθη νὰ ἡγηθῇ τῶν εἰς Σικελίαν ἀποίκων, ἔνθα ἔθεσε τὰ θεμέλια τῶν Συρακουσῶν ἐπὶ τῆς νησῖδος Ὀρτυγίας παρὰ τὸν ὡραιότατον τῶν λιμένων τῆς νήσου κατὰ τὸ 734 π. Χ. (757 κατὰ τὸ Πάριον μάρμαρον). Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀκταίων *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἀρισταίου καὶ τῆς Αὐτονόης, θυγατρὸς τοῦ Κάδμου. Εἶναι δεινὸς καὶ ἀτρόμητος κυνηγός, διδαχθεὶς τὴν θήραν ὑπὸ τοῦ Κενταύρου Χείρωνος. Εἶναι ἥρως τοῦ θεσσαλικοῦ Πηλίου καὶ τοῦ βοιωτικοῦ Κιθαιρῶνος. Εἰς τὰ ὄρη ταῦτα διέρχεται τὸν τραχὺν βίον του καταδιώκων τὰ ἄγρια θηρία μέχρι τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν κατεσπαράχθη ὑπὸ τῶν ἰδικῶν του κυνῶν ἐπὶ τοῦ Κιθαιρῶνος. Εἶναι εἷς τῶν μυθολογικῶν τύπων τῶν κυνηγῶν, ὅπως καὶ ὁ Ὠρίων, ὁ Ἐνδυμίων καὶ ὁ Ἱππόλυτος. Ἀπειράριθμοι εἶναι αἱ παραδόσεις τῶν περιπετειῶν τοῦ ἥρωος· ἡ μᾶλλον ὅμως διαδεδομένη ἦτο ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μοῖρά του τὸν ἔφερεν εἰς τὴν σκιόεσσαν πεδιάδα τῆς Γαργαφίας καὶ πλησίον τῆς Παρθενίου (τῆς τῆς Παρθένου) πηγῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐλούετο ἡ θεὰ Ἄρτεμις. Ἄκων ὁ Ἀκταίων εἶδε γυμνὴν τὴν θείαν παρθένον, ἥτις ἐτιμώρησεν αὐτὸν ἀγρίως διὰ τοῦτο. Ἔλαβεν ὕδωρ ἐκ τῆς πηγῆς διὰ τῶν χειρῶν της καὶ ῥαντίσασα τὸν Ἀκταίωνα τὸν μετέβαλεν εἰς ἔλαφον, ἔπειτα δὲ ἐνέβαλε λύσσαν εἰς τοὺς πεντήκοντα ἀκολουθοῦντας αὐτὸν κύνας οἵτινες τὸν κατεσπάραξαν μὴ ἀναγνωρίζοντες αὐτὸν ἐν τῇ νέᾳ μορφῇ του (Ἀπολλ. III. 4. 4). Ἡ λύπη τῶν γονέων διὰ τὸ οἰκτρὸν τέλος τοῦ υἱοῦ των ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὁ μὲν Ἀρισταῖος μετῴκησεν εἰς τὴν νῆσον Σαρδὼ (Παυσ. X. 17.3), ἡ δὲ Αὐτονόη ἐγκατέλιπε τὰ ἀνάκτορα τοῦ πατρός της Κάδμου καὶ μετῴκησεν εἰς Ἐρένειαν τῶν Μεγάρων ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἐκ θλίψεως. Κατ' ἄλλην παράδοσιν ἡ Ἄρτεμις εἶχεν ἐξοργισθῆ κατὰ τοῦ Ἀκταίωνος, διότι κρεμάσας οὗτος τὰ ἐκ τῆς θήρας τρόπαιά του εἰς τὸν ναὸν τῆς θεᾶς ἐπεδίωξε τὴν μετ' αὐτῆς ἕνωσίν του ἢ ἐκαυχήθη ὅτι ἦτο ὑπέρτερός της εἰς τὴν κυνηγετικὴν τέχνην (Διοδ. IV. 81 καὶ Εὐριπ. Βάκχ. 337).

Κατὰ τὸν Ἀκουσίλαον (παρ' Ἀπολλοδώρῳ ἔνθ ἀνωτ.) ὁ Ἀκταίων ἐτιμωρήθη ὑπὸ τοῦ Διός, διότι εἶχεν ἀναζητήσει τὴν Σεμέλην τὴν φίλην τοῦ Διὸς καὶ μητέρα τοῦ Διονύσου διὰ νὰ λάβῃ αὐτὴν ὡς σύζυγον (Παυσ. IX 2.3). Οἱ κύνες τοῦ Ἀκταίωνος μετὰ τὸν σπαραγμόν του ὠρυόμενοι ἀνεζήτουν αὐτὸν ἀνὰ τὸν Κιθαιρῶνα καὶ τὸ Πήλιον μέχρις οὗ ὁ Χείρων εὐσπλαχνισθεὶς αὐτοὺς κατεσκεύασεν εἴδωλον τοῦ Ἀκταίωνος, τοῦ ὁποίου ἡ ὄψις κατέπαυσε τὴν λύπην των. Εἰς τὸν Ὀρχομενὸν τῆς Βοιωτίας ἐλέγετο περὶ τοῦ Ἀκταίωνος ὅτι ὡς κακοποιὸν φάσμα ἐλυμαίνετο τὴν χώραν καὶ κατέστρεφε τοὺς καρποὺς αὐτῆς, ἕως ὅτου οἱ Ὀρχομένιοι κατὰ συμβουλὴν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν ἔθαψαν τὰ ἀνευρεθέντα ὀλίγα λείψανα τοῦ σώματός του, κατεσκεύασαν χαλκοῦν εἴδωλόν του, τὸ ὁποῖον ἔδεσαν διὰ σιδήρου ἐπὶ βράχου καὶ ὥρισαν ἐνιαύσιον θυσίαν πρὸς τιμήν του (Παυσ IX.38.5).

Ὁ μῦθος τοῦ Ἀκταίωνος ἔχει πολλὴν ὁμοιότητα μὲ τὸν μῦθον τοῦ *Ὠρίωνος*. Καὶ οἱ δύο εἶναι ἀτρόμητοι κυνηγοί, καὶ οἱ δύο γίνονται θύματα τῆς ὀργῆς τῆς Ἀρτέμιδος, ὁ μὲν κατασπαρασσόμενος ὑπὸ τῶν κυνῶν του, ὁ δὲ Ὠρίων ὑπὸ σκορπίου ἐξελθόντος τοῦ ἐδάφους κατὰ διαταγὴν τῆς Ἀρτέμιδος ἢ τοξευόμενος ὑπ' αὐτῆς ἐνῷ ἐκολύμβα.

Καὶ κατὰ τῶν δύο ἐξωργίσθη ἡ θεά, εἴτε διότι ἠθέλησαν ν' ἀνταγωνισθοῦν μὲ αὐτήν, ὁ Ὠρίων εἰς τὸν δίσκον, ὁ Ἀκταίων εἰς τὴν θήραν, εἴτε διότι ἐπεζήτησαν τὸν ἔρωτά της, ὁ Ἀκταίων ἐν τῷ ναῷ της, ὁ Ὠρίων κατὰ τὴν θήραν, ὅτε ἐτόλμησε νὰ θέσῃ θρασεῖαν χεῖρα ἐπὶ τοῦ πέπλου τῆς Ἀρτέμιδος, εἴτε διότι μὲ τὰ ἀδιάκριτα βλέμματά των ἐμόλυναν τὰ θεῖα κάλλη της. Εἰς ἀμφοτέρους τοὺς μύθους καὶ τὰς παραλλαγάς των οἱ σοφοὶ ἑρμηνευταὶ τούτων, ὁ Preller, ὁ Descharme (βλ. *Descharme-Ἀδαμαντίου* «Μυθολ. τῆς ἀρχ. Ἑλλάδος» σ. 245 καὶ ἑξῆς), διαβλέπουσιν ὡς αἰτίαν τῆς γενέσεώς των τὸ αὐτὸ φυσικὸν φαινόμενον. Καὶ οἱ δύο ἥρωες, εἶναι ἀστρικοὶ ἥρωες, συνοδευόμενοι ἀπὸ τοὺς κύνας των, τὸν Σείριον ὁ Ὠρίων, τοὺς 50 ὁ Ἀκταίων. Καὶ τῶν δύο οἱ μῦθοι ἐδημιουργήθησαν ἐκ τῶν ποικίλων ἐντυπώσεων, τὰς ὁποίας ἐγέννα ἡ ἐμφάνισις εἰς τὸν οὐρανὸν τοῦ αὐτοῦ ἀστερισμοῦ, τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ὠρίωνος. Ἀνατέλλων εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ γινόμενος αἴτιος πρὸ τῆς λάμψεώς του νὰ ὠχριάσουν οἱ ἄλλοι ἀστέρες, εἶναι ὁ γίγας, κυνηγὸς ὁ ὁποῖος μὲ τὸν κύνα του Σείριον καταδιώκει τὰς δειλὰς Πλειάδας (τὰς περιστεράς), ἐξαφανιζόμενος δὲ μετὰ πεντήκοντα ἡμέρας εἰς τὸν ὁρίζοντα πρὸ τῆς σελήνης (Ἀρτέμιδος), τὴν ὁποίαν πλησιάζει καὶ τῆς ὁποίας τὴν λάμψιν ἐπιχειρεῖ ν' ἀμαυρώσῃ, εἶναι ὁ Ἀκταίων ὁ κατασπαρασσόμενος ὑπὸ τῶν πεντήκοντα κυνῶν του, δηλ. ὁ ἀστε-

Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος ἐκ μετόπης τοῦ ἐν Σελινοῦντι ναοῦ.
[Μουσεῖον Παλέρμου.]

ρισμὸς τοῦ Κυνός, ὁ ὁποῖος καταναλίσκεται ὑπὸ τῶν ἰδίων του πυρῶν, τῶν πεντήκοντα ἡμερῶν, τῶν κυνικῶν καυμάτων. Ὁμοιότητα ἔχει ὁ μῦθος τοῦ Ἀκταίωνος καὶ μὲ τοὺς μύθους τοῦ *Ἐνδυμίωνος* καὶ *Ἱππολύτου*, οἵτινες εἶναι ἡλιακοὶ ἥρωες, τῶν ὁποίων αἱ ἐρωτικαὶ περιπέτειαι περιπλέκονται εἰς τὰς πρὸς τὴν αὐτὴν θεὰν Ἀρτέμιδα (σελήνην) σχέσεις των. Ἡ ἐρωτικὴ περιπέτεια Ἀκταίωνος-Σεμέλης ὀφείλεται εἰς τὴν σύγχυσιν τοῦ μυθογράφου ἐκ τῆς φαινομενικῆς συγγενείας τῶν λέξεων Σεμέλης καὶ Σελήνης.

Ὁ Ἀκταίων ἐν τῇ τεχνῃ—Ὁ ὡραῖος μῦθος τοῦ Ἀκταίωνος ἐνέπνευσε καὶ ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀλλ' ἐκ μὲν τῶν ποιητικῶν ἔργων οὐδὲν διεσώθη, ἀπολεσθεισῶν τῶν τραγῳδιῶν «*Τοξότιδες*» τοῦ Αἰσχύλου, «*Ἀκταίων*» τοῦ Φρυνίχου, τοῦ Ἰοφῶντος (υἱοῦ τοῦ Σοφοκλέους) καὶ Κλεοφῶντος, ἐκ δὲ τῶν καλλιτεχνικῶν καί τινα διεσώθησαν καὶ ἄλλων, ἀπολεσθέντων, διεσώθησαν αἱ περιγραφαί. Τὸ ἀρχαιότερον μνημεῖον τέχνης μὲ ὑπόθεσιν τὸν μῦθον τοῦ Ἀκταίωνος εἶναι μετόπη ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἥρας ἐν Σελινοῦντι τῆς Σικελίας. Παρίσταται εἰς αὐτὴν ὁ Ἀκταίων, ἐν ἀρχαϊκῇ τέχνῃ, σπαρασσόμενος ὑπὸ κυνῶν ἐνώπιον τῆς Ἀρτέμιδος, ἡ ὁποία παροτρύνει τοὺς κύνας εἰς τὸ ἔργον των.

Ἄλλα μνημεῖα τέχνης, διασωθέντα ἢ ἀπολε-

Ὁ Ἀκταίων σπαρασσόμενος ὑπὸ τῶν κυνῶν του παρορμουμένων ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος.

σθέντα, μὲ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν (τὸν μῦθον τοῦ Ἀκταίωνος) ἦσαν τὰ ἑξῆς. Ὁ μέγας Πολύγνωτος εἰς τὴν περίφημον ἐν Δελφοῖς Λέσχην τῶν Κνιδίων, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀναπαραστάθῆ ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ μυθικὴ Ἑλλάς, εἶχε ζωγραφίσει τὴν Μαῖραν, τὴν κύνα τοῦ Ἰκαρίου, καταστερισθεῖσαν εἰς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Κυνός, ὡς γυναῖκα ἐπὶ λίθου καθημένην, καὶ παρ' αὐτὴν τὸν Ἀκταίωνα μετὰ τῆς μητρός του Αὐτονόης, καθημένους ἐπὶ δέρματος ἐλάφου καὶ κρατοῦντας εἰς τὰς χεῖρας νεβρὸν ἐλάφου, παρ' αὐτοὺς δὲ κύνα θηρευτικὴν καὶ πρὸς ὑπόμνησιν τοῦ ὅλου μύθου καὶ πρὸς ὑποδήλωσιν, ἴσως, τῆς σχέσεως τοῦ μύθου τοῦ Ἀκταίωνος μὲ τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Κυνός. Εἰς τὴν περίφημον σαρκοφάγον τοῦ Λούβρου, γνωστὴν ὡς σαρκοφάγον τοῦ Ἀκταίωνος, τῆς ὁποίας τὴν παράστασιν ὕμνησεν ὡς ἔξοχον δημιούργημα τῆς ἀρχαίας τέχνης ὁ πολὺς Winckelmann, παρίσταται ἡ Ἄρτεμις ἐκπεπληγμένη εἰς τὸ λουτρόν της καὶ ἡ Αὐτονόη κλαίουσα ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ υἱοῦ της Ἀκταίωνος. Εἰς τὴν τοιχογραφίαν τῆς Πομπηΐας συνενοῦνται μετὰ πολλῆς δεξιοτεχνίας ἀμφότερα τὰ διαδοχικὰ ἐπεισόδια τῆς ζωῆς τοῦ Ἀκταίωνος, διότι παρίσταται οὗτος ὡς βλέπων τὴν θεὰν λουομένην καὶ σπαρασσόμενος ὑπὸ τῶν κυνῶν του. Εἰς νόμισμα τῶν Ὀρχομενίων παρίσταται ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως ἡ Ἄρτεμις, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ὁ Ἀκταίων μετὰ κυνὸς γονυκλινὴς καὶ ἕτοιμος νὰ τοξεύσῃ. Καὶ εἰς δακτυλιολίθους ἔχει γλυφῇ ὁ σπαραγμὸς τοῦ Ἀκταίωνος ὑπὸ τῶν κυνῶν του. Ἀπειράριθμοι δὲ εἶναι αἱ παραστάσεις τοῦ μύθου τοῦ Ἀκταίωνος εἰς ἀρχαῖα ἀγγεῖα μὲ διαφόρους ποικιλίας. Ἐκτὸς τῶν μορφῶν τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Ἀκταίωνος, ἢ μόνον τοῦ Ἀκταίωνος προσφέροντος τὰς ἀπαρχὰς τῆς θήρας του, παρίστανται συνήθως καὶ ἄλλαι μορφαί, ὡς ὁ Πάν, ὁ Ἔρως, ἡ Ἀφροδίτη, ὁ Ἑρμῆς, μία τῶν Ἐρινύων κ.ο.κ. Ἐκ τῶν ἐπεισοδίων τοῦ ἥρωος, ἡ μὲν ἀρχαία τέχνη, κατὰ προτίμησιν, περιωρίσθη εἰς τὸ τραγικὸν ἐπεισόδιον τοῦ σπαραγμοῦ του ὑπὸ τῶν κυνῶν, ἡ δὲ νεωτέρα ἀρέσκεται εἰς τὴν παράστασιν τῶν ἐρωτικῶν ἐπεισοδίων του. Ἐνῷ, κατὰ τὸν μῦθον, ὁ Ἀκταίων ῥαντισθεὶς δι' ὕδατος μετεμορφώθη εἰς ἔλαφον, ἢ κατὰ τὸν Στησίχορον τὸν Ἱμεραῖον (Παυσαν. IX 2, 3) αὐτὴ ἡ Ἄρτεμις περιέβαλε τὸν Ἀκταίωνα διὰ δέρματος ἐλάφου διὰ νὰ προπαρασκευάσῃ τὸν σπαραγμόν του ὑπὸ τῶν κυνῶν, εἰς οὐδὲν ἔργον τῆς ἀρχαίας τέχνης παρεστάθη ὡς ἔλαφος· εἴς τινας μόνον διατηρῶν τὴν ὡραίαν νεανικὴν μορφήν του φέρει ἐπὶ τοῦ μετώπου του μικρὰ ὄρθια κέρατα καὶ εἴς τι ἀρχαῖον ἀγγεῖον παρεστάθη μὲ κεφαλὴν ἐλάφου.

Digitized by Google

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 'Απολλόδωρος, Παυσανίας, Εὐριπίδου Βάκχαι, Hyginus, Ovid. Met. III, 131—257, μυθολ. *Preller* καὶ *Descharme*—*'Αδαμαντίου*, Revue Archéol. t. V. 460 καὶ ἑξῆς ἄρθ. «Actæon» *E. Vinet* εἰς τὸ «Dictionnaire des antiquités» τῶν Daremberg et Saglio κ. ἄ. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**'Ακταίωνος *κοίτη*.** Οὕτως ἐκαλεῖτο πέτρα τις πλησίον τῶν Μεγάρων, πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς ὁδοῦ, ἥτις ὡδήγει ἐκ Μεγάρων εἰς Πλαταιάς. Εἶχε δὲ ὀνομασθῆ 'Ακταίωνος κοίτη, διότι ἐπ' αὐτῆς, κουρασμένος ἀπὸ τὸ κυνήγιον, εἶχεν ἀποκοιμηθῆ ὁ 'Ακταίων. 'Εκ ταύτης δὲ εἶδε, ὅταν ἐξύπνησε, καὶ τὴν Ἄρτεμιν λουομένην εἰς τὴν πλησίον ἐκεῖ πηγήν, ὅπερ ἐθεωρήθη ἀσέβεια καὶ προεκάλεσε τὸ οἰκτρὸν τέλος τοῦ ἥρωος.

—**'Ακταίωνος *κρήνη*.** Πηγὴ παρὰ τὰ Μέγαρα, ὀνομασθεῖσα οὕτω ἀπὸ τοῦ κυνηγοῦ 'Ακταίωνος.

ἀκταιωρία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκταιωρός, ἡ φυλακὴ τῆς ἀκτῆς, τῶν παραθαλασσίων.

ἀκταιώριον (τό)· ὁ τόπος, ὅπου μένει ὁ ἀκταιωρός.

ἀκταιωρός· ὁ εἰς ὃν ἔχει ἀνατεθῆ ἡ φυλακὴ τῶν ἀκτῶν.

—*[Ναυτ.]*· βλ. **ἀκτωρὸν πλοῖον.**

ἀκταιωρῶ *(—έω)*· εἶμαι ἀκταιωρός, φυλάττω τὴν ἀκτήν.

'Ακτανία. Μία τῶν νήσων τῆς ἀρκτικῆς ἢ γερμανικῆς θαλάσσης ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου· πιθανῶς ἡ νῦν Schelling.

ἀκταρμᾶς (ἐκ τοῦ *ἀκταρμὰκ* ἢ *ἀκτιρμὰκ* = ἐνεργεῖν ὥστε κἄτι νὰ ρεύσῃ πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν, μεταβιβάζειν). Ἡ διαμετακόμισις ἐμπορευμάτων. Τὸ διαμετακομιζόμενον ἐμπόρευμα *(τράνζιτο)*. Ἡ λέξις ἦτο πολὺ ἐν χρήσει καὶ ἐν τῇ ἐμπορικῇ γλώσσῃ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων ἐν Τουρκίᾳ. Ν Μ

—*[Ναυτ.]*. Ὅρος κοινοβαρβαρικὸς τοῦ 'Εμπορικοῦ ναυτικοῦ, μὴ ἔχων καθωρισμένον ἀντιστοίχως ἐπίσημον τοιοῦτον: Ἡ μετεπιβίβασις ἐπιβατῶν ἢ ἡ μεταφόρτωσις ἐμπορευμάτων ἀπὸ πλοίου, ὅπερ καταπλεῦσαν εἰς λιμένα τινὰ δὲν πρόκειται νὰ συνεχίσῃ τὸν πλοῦν, ἐπὶ πλοίου κατευθυνθησομένου εἰς τὸν λιμένα προορισμοῦ τῶν ἐν λόγῳ ἐπιβατῶν ἢ ἐμπορευμάτων. Δὲν ἀποτελεῖ ὅμως *«ἀκταρμᾶν»*, ἡ ἀπὸ πλοίου πρόσκαιρος ἐκφόρτωσις φορτίου εἰς φορτηγίδας ἱστιοφόρους ἢ ἀτμηλάτους, πρὸς «ἀνακούφισιν» τοῦ πλοίου καὶ συνεπῶς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ «βυθίσματός» του, ἐπὶ τῷ σκοπῷ διάπλου μέσῳ πορθμοῦ ἀβαθοῦς, ἢ κόλπου ἀβαθοῦς, εἴτε ἀνάπλου ἀβαθοῦς ποταμοῦ, δι' ἃς περιπτώσεις χρησιμοποιοῦμεν τὴν λέξιν **λίμπο** (βλ.λ.).

ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἄκ-τὰς *(=Ἄσπρη πέτρα)*. Ἕδρα δήμου τῆς ὑποδιοικήσεως Ζαφραμπόλεως (Ζαφράμπολου) ἢ Θεοδωρουπόλεως, τῆς τουρκικῆς διοικήσεως Κασταμονῆς, ἐν τῷ Πόντῳ.

'Ακτελέκ, ἢ ***'Αγκτελέκ.*** Χωρίον τῆς Οὐγγαρίας εἰς τὸν νομὸν τοῦ Γκομόρ, περίφημον διὰ τὸ παρ' αὐτὸ εὑρισκόμενον *σπήλαιον τῶν σταλακτιτῶν*, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ μεγαλύτερον τῆς Εὐρώπης. Τὸ σπήλαιον αὐτὸ τὸ ὁποῖον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, ὀνομάζεται *Baradla,* εὑρίσκεται νοτιοδυτικῶς τοῦ χωρίου. Ἡ εἴσοδός του ἔχει ὕψος μόλις ἑνὸς μέτρου καὶ πλάτος 1 μ. 5. 'Αποτελεῖται ἀπὸ πολυαρίθμους λαβυρινθώδεις συνεχομένους διαδρόμους, στοὰς καὶ σπήλαια, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ εἶναι ἀπρόσιτα, λόγῳ τῶν ἐντὸς αὐτῶν ρεόντων ὑπογείων ποταμῶν *('Αχέρων καὶ Στύξ)*. Τὰ κύρια σπήλαια εἶναι δύο. Τὸ *Παλαιόν*, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ἀνέκαθεν ὡς καταφύγιον, καὶ τὸ *Νέον*, τὸ ὁποῖον ἀνεκάλυψε κατὰ πρῶτον ὁ Ἔμμεριχ Βὰτς τὸ 1825. Τὰ δύο σπήλαια ὁμοῦ ἔχουν βάθος 5,8 χιλιομέτρων. Αἱ διάφοροι στοαὶ φέρουσιν ὀνόματα, ὅπως π.χ. ὁ *Πύργος τοῦ Ἁγίου Στεφάνου*, τὰ *'Ερείπια τῆς Παλμύρας*, ἡ *Μεγάλη Αἴθουσα* κλπ. Εἰς τὸ Νέον σπήλαιον εὑρίσκονται οἱ ὡραιότεροι σταλακτῖται καὶ ἰδίως εἰς τὸ *Σπήλαιον τοῦ Ρέττιχ*. Εἰς τὰ ἄλλα σπήλαια εὑρίσκονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σταλαγμῖται. 'Εντὸς τῶν *σπηλαίων τοῦ 'Ακτελὲκ* εὑρέθησαν πολυπληθῆ ὀστᾶ προκατακλυσμιαίων ζῴων καθὼς καὶ ἴχνη προϊστορικῶν ἀνθρώπων. Α. Τ.

ἀκτένιστος, *—η, — ον*· ὁ μὴ κτενισμένος, ὁ μὴ ηὐτρεπισμένος τὴν κόμην διὰ τοῦ κτενός· || μεταφ. ὅ,τι ἔχει ἀμελῶς διατυπωθῆ, δὲν ἔχει ὑποστῆ ἐπεξεργασίαν: *«ἀκτένιστος φράσις»*.

ἀκτεονίνα· βλ. **ἀκταιονίνα.**

'Ακτή. Νεαρὰ ἀπελεύθερος Ἑλληνίς, διατελέσασα ἐρωμένη τοῦ Νέρωνος κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς βασιλείας του (**Ἑ. Σιέγκεβιτς**).

ἀκτὴ (ἡ)· ἡ ἐτυμολογικὴ σημασία τῆς λέξεως νομίζεται ὅτι εἶναι ἀπόκρημνος, βραχώδης παραλία εἰς τὴν ὁποίαν τὰ κύματα θραύονται ὡς ἀπὸ τοῦ *ἄγνυμαι* παραγομένη· κατὰ παλαιὸν γραμματικὸν **«ἀκτή, ὁ κρημνώδης τόπος ἐν θαλάσσῃ, αἰγιαλὸς δὲ ὁ ἐπίπεδος»**, ἀλλ' ἡ διάκρισις αὕτη φαίνεται ἐξεζητημένη· καθόλου παραλία, ἀκροθαλασσιά.

—**[ΥΔΡΟΓΡΑΦ.]** Ὁ ὅρος *ἀκτὴ* (la côte, κοιν. *κόστα*) σημαίνει τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν ἐσχατιὰν τῆς ξηρᾶς. Δύο συγγενέστατοι ὅροι, ***αἰγιαλὸς*** (κοιν. *τὸ ἀκρογιάλι, τὸ περιγιάλι, ἡ ἀκρογιαλιά*, γαλλ. le

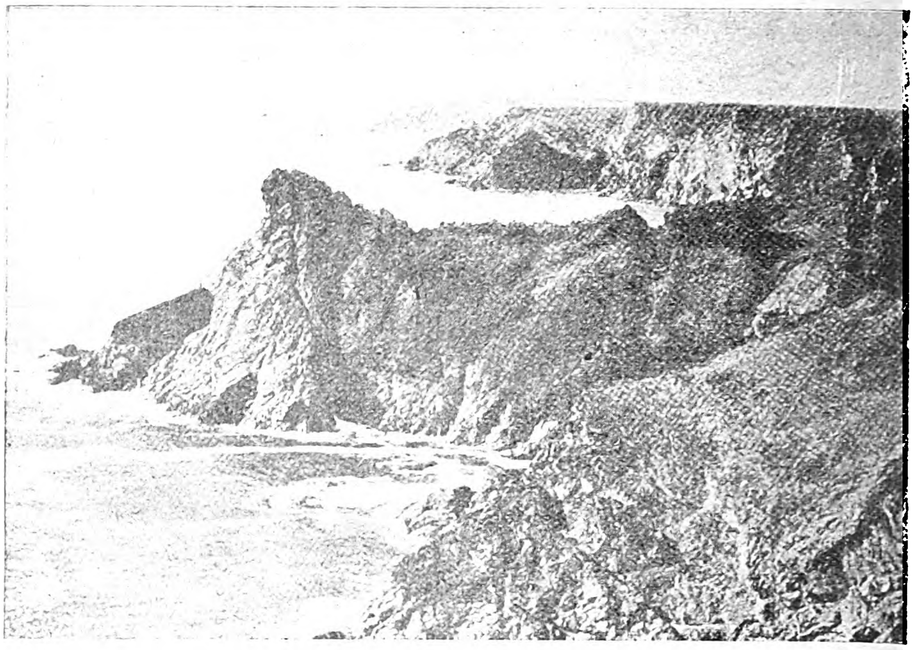

'Ακτὴ ἀκρωτηριάζουσα παρὰ τὸ Λιζὰρντ τῆς Κορνουαλίας.

bord de la mer, le rivage) καὶ ***παραλία*** (κοιν. *κοστιέρα*, γαλλ. le littoral), χρησιμοποιούμενοι ἀνέκαθεν ὑπὸ μὴ ἀκριβολογούντων συγγραφέων ὁ μὲν ἀντὶ τοῦ δέ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ναυτικὰς διαλέκτους, ὡς καὶ ἐν τῇ κοινῇ ἀκόμη χρήσει, ὅλων τῶν γλωσσῶν, κατήντησαν νὰ θεωρῶνται ταυτόσημοι πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸν ὅρον ***ἀκτή***. 'Αλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἐπιστήμας, ἡ αὐτὴ διάστασις ἀντιλήψεων παρουσιάζεται: Οὕτω ἡ μὲν ὑδρογραφία θεωρεῖ ὡς *«ἀκτὴν»* τὸ τέρμα τῆς ξηρᾶς τὸ βρεχόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων ἀπὸ τῆς παλιρροίας καὶ τοῦ ἀνέμου καὶ δὴ κατὰ ζώνην «μεγίστης πλήμμης» καὶ τοιαύτην «κατωτάτης ρηχίας», τῆς «μέσης στάθμης παλιρροίας», ἥτις λογίζεται ὡς ἀφετήριον ἐπίπεδον τοῦ ὑψομέτρου τοῦ ἐδάφους, διαβρεχούσης τὴν ἀκτὴν κατὰ τὴν «γραμμὴν τοῦ ἴχνους» της (**'Αλ. Χρυσάνθης**)· ἡ νομικὴ δ' ἀφ' ἑτέρου ὀνομάζει *«αἰγιαλὸν»* ὅ,τι ἡ ὑδρογραφία «ἀκτήν», δηλαδὴ «τὴν παρὰ τὴν θάλασσαν ταινίαν γῆς, *μέχρις οὗ τὸ μέγιστον χειμέριον ἐξικνεῖται κῦμα»*, κατὰ τὸν Ρωμαϊκὸν ὁρισμὸν (βλ **αἰγιαλὸς**;—*'Αστ. Δίκ.)*

Πράγματι ὅμως, πᾶν ἄλλο ἢ ταυτόσημοι εἶναι οἱ ὅροι *ἀκτή, αἰγιαλός, παραλία*. Διότι ὁ ὅρος ***«ἀκτὴ»*** σημαίνει τὴν παραθαλασσίαν ἔκτασιν τῆς ξηρᾶς τὴν δίδουσαν τὴν μορφὴν τοῦ τερματισμοῦ της πρὸς τὴν θάλασσαν, ἰδίως δὲ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς «προόψεως» καὶ τῆς γεωλογικῆς συστάσεως· «***αἰγιαλὸς***» δέ, τὴν λωρίδα καθ' ἣν ἡ ἀκτὴ ἀποσβέννυται κατὰ τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπαφήν της, ἰδίως δὲ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς «κατόψεως», δηλαδὴ τῆς ὁριζοντιογραφίας. Μετεχειρίσθημεν δὲ τὴν λέξιν «λωρὶς» ἀντὶ τῆς «γραμμὴ» ὡς περισσότερον προσαρμόζουσαν πρὸς τὴν ἐπιστημονικήν, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινὴν ἀκόμη ἀντίληψιν, ἀφοῦ καὶ ἐν ἀπολύτῳ ἀκόμη καὶ συνεχεῖ γαλήνῃ, τὸ μεταίχμιον τοῦ διαχωρισμοῦ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης δὲν εἶναι γραμμή, ἀλλ' ἐπιφάνεια ἔχουσα πλάτος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μέγα, δεδομένου ὅτι δὲν ὑπάρχει παράδειγμα θαλάσσης εἰς τὴν ὁποίαν τὸ φαινόμενον τῆς παλιρροίας νὰ μὴ εἶναι ἔκδηλον, ἔστω καὶ εἰς ἐλάχιστον. Ἡ ἀπεικόνισις τῆς τοιαύτης λωρίδος ἐπὶ τῶν χαρτῶν, ὅταν ἡ ἐκδήλωσις τῆς παλιρροίας εἶναι ὑποτυπώδης, μοιραίως ἐκφυλίζεται εἰς ἀπεικόνισιν γραμμῆς, διὰ τὸ μικρὸν τῆς κλίμακος τοῦ χάρτου, ἥτις γραμμὴ καὶ *ἴχνος τῆς ἀκτῆς* προσφυέστατα ὀνομάζεται· ἐὰν ὅμως ἡ παλίρροια εἶναι αἰσθητὴ καὶ τὰ ἴχνη, καθ' ἃ διατέμνει τὸν αἰγιαλὸν κατὰ τὴν μεγίστην πλήμμην καὶ τὴν κατωτάτην ρηχίαν, εἶναι ἰδιαιτέρως ἕκαστον ἀπεικονίσιμα ἐπὶ τοῦ χάρτου, τότε ἡ μὲν ἔκτασις τοῦ αἰγιαλοῦ ἣν ἡ θάλασσα κατακλύζει καὶ καταλείπει ἀλλεπαλλήλως καλεῖται τὸ *πλησίαλον* (**Κορδέλλας**), ἀγγλ. over shore, γαλλ. estran μᾶλλον, τὸ δὲ *ἴχνος τῆς ἀκτῆς* εἶναι ἡ γραμμὴ ἣν *«γεωγραφεῖ»* (Στράβων) ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἡ θάλασσα κατὰ τὴν μέσην αὐτῆς στάθμην. Ὥστε, ὁ «αἰγιαλὸς» εἶναι τμῆμα καὶ δὴ ἡ ἐσχατιὰ τῆς ἀκτῆς. Τέλος ***«παραλία»*** σημαίνει τὴν ἔνδον τοῦ αἰγιαλοῦ ἔκτασιν, τὴν χωροῦσαν ἐφ' ὅσον ἔχει τὴν αὐτὴν πρὸς τὴν ἀκτὴν διαμόρφωσιν, ἢ ἕως ὅτου καταστῇ ὀρεινὴ (**Παλάσκας «Γαλ.-Ἑλλ. Λεξ. Ναυτ. Ὅρων»**, λέξις littoral), ἀλλὰ καὶ ἀρώσιμος, εἴτε καλλιεργημένη, εἴτε καὶ κατῳκημένη ἀκόμη· πάντως κανὼν ἀκριβὴς πρὸς καθορισμὸν τοῦ βάθους τῆς παραλίας πρὸς τὴν ἐνδόχωραν δὲν δύναται νὰ θεσπισθῇ, τούτου ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς ὑποκειμενικῆς ἑκάστου ἀντιλήψεως. Δὲν πρέπει δὲ νὰ συγχέηται ὁ ὅρος *«ἡ παραλία»* ἐμφαίνων τι τὸ περιωρισμένον ὑπὸ ἔποψιν ἀναπτύγματος, λ.χ. *ἡ παραλία τοῦ Φαλήρου*, πρὸς τὸν ὅρον *«τὰ παράλια»*, ἐμφαίνοντα μείζονος ἀναπτύγματος αἰγιαλοῦ ἔκτασιν, λ.χ. *«τὰ παράλια τοῦ Σαρωνικοῦ»*.

ΓΕΝΗ ΚΑΙ ΜΟΡΦΑΙ ΤΩΝ ΑΚΤΩΝ Ἡ σύστασις τῶν ἀκτῶν, ἡ ἄποψις καὶ τὸ σχῆμα, εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπότοκα τῆς ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐπεξεργασίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξάρτησις τῆς συστάσεως ἢ τοῦ εἴδους τῆς ἔνδον αὐτῶν ἐκτάσεως. Οὕτω *χῶραι **ἐπίπεδοι*** (pays plat) ἢ *πεδιναὶ* (pays de plaine) ἀπολήγουσιν εἰς ***ἀκτὴν χθαμαλὴν*** (ἢ καὶ *ταπεινὴν* κατὰ Παλάσκαν, κοινῶς *ἀμπάσσα κόστα* ἢ καὶ *ἀμπασσαδούρα*, γαλλ. côte basse), ἐνῷ *χῶραι **λοφώδεις*** (pays de collines) ἢ *ὀρειναὶ* (pays de montagnes) ἢ *ὀροπεδιναὶ* (pays de plateaux) ἢ *ἀνδηροειδεῖς* (pays de terrasses) ἀπολήγουσιν εἰς ἀκτὴν ***ὑψηλὴν*** (κοιν. *ψηλαὶς κόσταις*, côtes élevées). 'Επειδὴ δὲ σπάνιον εἶναι νὰ συναντήσῃ τις χώραν παρουσιάζουσαν ἓν καὶ μόνον τῶν ἀνωτέρω χαρακτηριστικῶν, ἀποκλειομένων τῶν ἄλλων, καὶ ἐπειδὴ συνήθως τοιαῦτα χαρακτηριστικὰ ἐμφανίζονται ἐγγὺς ἀλλήλων, διὰ τοῦτο σχεδὸν κατὰ κανόνα συναντᾷ τις, κατὰ μῆκος τῶν αὐτῶν *παραλίων*, ποῦ μὲν *χθαμαλήν*, ποῦ δὲ *ὑψηλὴν* τὴν ἀκτήν.

'Αλλ' εἴτε χθαμαλαὶ εἶναι εἴτε ὑψηλαὶ τῶν παραλίων αἱ ἀκταί, τάσσονται, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ὁριζοντιογραφίας των, εἰς μίαν τῶν ἀκολούθων κατηγοριῶν: Εἰς ***ὁμοιομόρφους*** (uniformes), ὅταν ἐκτείνωνται κατὰ μακρὰς καὶ αἰσθητῶς εὐθείας ἢ ἐλαφρῶς καμπύλας, πάντως ὅμως αἰσθητῶς συνεχεῖς, γραμμάς.—Εἰς ***διακεκαμμένας*** (**Α. Κορδέλλας**) παρουσιαζούσας *διακάμψεις* (inflexions de la côte), δηλαδὴ κανονικὰς καὶ συνεχεῖς καμπάς, ἀδιάφορον ἂν αὗται στρέφωσι τὰ κυρτὰ ἢ τὰ κοῖλα πρὸς τὴν θάλασσαν.—Εἰς ***ἀκρωτηριαζούσας***, δηλαδὴ τὰς μὴ συνεχεῖς ἀλλὰ *κατατετμημένας* (découpées) ἢ *πριονοειδεῖς* (dentelées)· παρουσιάζουσι δὲ αἱ τοιαῦται ἀκταὶ «κατατομὰς» (découpures), εἴτε «ὀδοντώσεις» (rédans) δηλαδὴ ἐξοχὰς ὀξείας πρὸς τὴν θάλασσαν, εἴτε «διαβρώσεις» ἢ «ἐγκοπὰς» (échancrures), εἴτε «πριονώσεις» (dentelures) εἰσεχούσας καὶ ἐξεχούσας εἰς σχήματα ἰδιόρρυθμα, εἴτε πραγματικὰ **«ἀκρωτήρια»** (βλ λ.) πάσης κατηγορίας.—Εἰς ***χερσονησιζούσας***, αἵτινες ἀποτελοῦν εἰδικὴν μορφὴν τῶν ἀκρωτηριαζουσῶν, ἅτε τῶν κατατομῶν αὐτῶν ἀποτελουσῶν *«ἀποφύσεις»*, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐν μικρογραφίᾳ «χερσόνησοι».—Εἰς ***περαίαν*** (κοιν. *καρσιλίκι* ἢ ***καρσῆκόστα***, γαλλ. la côte en face, ἀγγλ. coast over), ἥτις εἶναι ἡ κατέναντι ἀκτῆς τινος τοιαύτη, ὡς λόγου χάριν ἡ ἀντίπεραν ἀκτὴ πορθμοῦ τινος· δι' ὃ καὶ ἀκρωτηριάζουσά τις ἀκτὴ ἐν Πυλίᾳ «Καρσῆ» ὀνομάζεται, ὅπως καὶ πλεῖσται κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλοῦντο «Περαία» («Ροδίων Περαία»).

Ὡς πρὸς δὲ τὰς γενικὰς αὐτῶν ἰδιότητας, τόσον αἱ ὑψηλαὶ ὅσον καὶ αἱ χθαμαλαί, αἱ ἀκταὶ χαρακτηρίζονται εἰς: ***Καθαρὰς*** (κοιν. *παστρικαῖς*, γαλ. saine, ἀγγλ. bold), ἤτοι ἐλευθέρας κινδύνων «ὑφάλων», «ἰσάλων» ἢ «ἐξάλων» ἢ ἐπικινδύνων «χοιράδων» ἢ «ἀβαθῶν» ἐν γένει· δι' ὃ καὶ *εὐπαράπλευστοι* (**Λ. Παλάσκας**) τυγχάνουσιν αὗται.—***'Ακα-***

Digitized by Google

θάρτους (κοιν. *ἄπαστραις*, γαλλ. malsaine, ἀγγλ. foul), αἵτινες ἔχουσαι πρὸ αὐτῶν «στήθη», «μύρμηκας», «χοιράδας» ἢ πάσης φύσεως «βραχία» καὶ οὖσαι δι' αὐτὸ δυσπαράπλευστοι· κλασσικὸν παράδειγμα «ἀκαθάρτων» ἀκτῶν εἶναι αἱ τοῦ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ **Ἀκαθάρτου κόλπου** τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (βλ. λ.), τοῦ **Immundus sinus** ὑπὸ τῶν Λατίνων διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ὀνομασθέντος· ἀλλὰ καὶ πλεῖστοι αἰγιαλοὶ ὀνομάζονται σήμερον κοινῶς *Ἄπαστρο* (π. χ. εἰς «Πόρτο-Συκιὰ» τῆς Χαλκιδικῆς)· ὁ ὅρος δὲ οὗτος καί τινες τῶν περὶ ὧν ἀμέσως κατωτέρω συνέτεινον ὥστε καταχρηστικῶς νὰ συγχέωνται οἱ *αἰγιαλοὶ* πρὸς τοὺς *παράπλους* (Παλάσκας) ἢ τὴν **αἰγιαλίτιδα ζώνην** (βλ. λ.), οὖσαν, ἀντιθέτως πρὸς τὸν αἰγιαλόν, ζώνην θαλάσσης. —***Εὐλιμένους*** (γαλ. à bons ports) ἢ ***εὐόρμους***, ἐν αἷς χειμαζόμενον πλοῖον εὑρίσκει εὐκόλως ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς· π. χ. αἱ δαλματικαὶ ἀκταὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ.—***Ἀξένους*** (sans abri), μὴ παρεχούσας που αὐτῶν καταφυγὴν εἰς πλοῖον, οἷαι ἐπὶ παραδείγματι αἱ ἰταλικαὶ ἀκταὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ.—*Ἄξενον ἀκτὴν* ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι τὴν ἀπὸ Σηπιάδος μέχρις ἐκβολῶν Πηνειοῦ, ἥτις ὀνομασία καὶ σήμερον ἔτι θὰ εἶχε πλήρη θέσιν, διὰ τούς, ἀπὸ τοῦ ἀφωτίστου τῆς ἀκτῆς ταύτης, κινδύνους τῶν πλοίων. —***Εὐπροσπελάστους*** (abordables), εἰς ἃς δύναταί τις νὰ πλησιάσῃ εὐχερῶς καὶ νὰ ἀποβῇ. —***Ἀπροσπελάστους*** (γαλλ. inabordables καὶ inaccessibles), εἰς ἃς δὲν δύναταί τις, λόγῳ τῆς τοπογραφικῆς διαμορφώσεώς των, νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ ἀποβῇ. —***Γυμνὰς*** (nues), τὰς μὴ δυναμένας νὰ κρατήσωσι βλάστησιν λόγῳ τῆς συστάσεώς των (π. χ. νῆσος «Φαλκονέρα») ἢ λόγῳ τῶν ἀπὸ τῶν καταιγίδων ἢ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐπιφορῶν (ὡς αἱ προσήνεμοι ὡς πρὸς τὴν «Μπόρα» ἀκταὶ τῶν κροατικῶν νήσων). —***Τραχείας*** (arides), τὰς συνδυαζούσας τὸ ξηρόν, τὸ γυμνὸν καὶ τὸ δύσβατον.—***Ὑληέσσας*** (ἢ *ὑλώδεις* ἢ *δασώδεις*, γαλλ. boisées), τὰς ἐπιστεφομένας ἀπὸ δάση ἢ λόχμας. —***Εἰργασμένας*** (cultivées), τὰς γεωργουμένας. —***Ἑλώδεις*** (marécageuses), τὰς ὑπὸ τελμάτων καλυπτομένας.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν συσχετικήν των θέσιν εἴτε ὡς πρὸς τὸν πνέοντα ἢ τὸν ἐπικρατοῦντα ἄνεμον, εἴτε ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν σημείων τοῦ ὁρίζοντος, εἴτε ὡς πρὸς τὰς πλευρὰς τοῦ ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας ἀτενίζοντος τὰς ἀκτάς, χαρακτηρίζονται αὗται ὡς: «***Προσήνεμοι***» *(σοβράνο κόστα*, côte au vent, weather coast) ὅταν ὁ ἄνεμος ἀπὸ τῆς θαλάσσης πνέων προσπίπτῃ πρῶτον εἰς αὐτάς· ἀντιθέτως δὲ «***Ὑπήνεμοι***» *(σταβέντο κόστα*, côte sous le vent, lee shore), ὅταν ὁ ἄνεμος, πνέων ἀπὸ τῆς ὄπισθεν τῆς ἀκτῆς ξηρᾶς, κατευθύνεται πρὸς τὴν πρὸ τῆς ἀκτῆς θάλασσαν. Συνηθέστατα ἐν τούτοις οἱ ναυτικοὶ ὀνομάζουσι «***Προσηνέμους***» ἢ «*Ὑπηνέμους*» (οἱ ὅροι οὗτοι λογιστέοι ὡς κύρια ὀνόματα) ἀκτὰς μεγάλης τινὸς θαλάσσης, ἐφ' ὅσον αὗται ἀνατείνονται προσήνεμοι ἢ ὑπήνεμοι ὡς πρὸς τὸν ἐπικρατοῦντα ἄνεμον καὶ ἐφ' ὅσον ἡ κατεύθυνσις τῶν ἀκτῶν, ἀπὸ ἀπόψεως προσανατολισμοῦ των, ὑποδεικνύουσι σκόπιμον τὸν τοιοῦτον χαρακτηρισμόν των· π. χ. τῶν «Βορείων» ὄντων τῶν ἐπικρατούντων ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἀνέμων, αἱ βόρειαι τῆς Κρήτης ἀκταὶ δύνανται νὰ ἀκουσθῶσι λεγόμεναι «σοβράνο κόσταις τῆς Κρήτης» ἢ «Προσήνεμοι τῆς Κρήτης ἀκταί», αἱ δὲ νότιαι «σταβέντο κόσταις τῆς Κρήτης» ἢ «Ὑπήνεμοι τῆς Κρήτης ἀκταί»· ἐν τῷ Ἀδριατικῷ ἐν τούτοις πελάγει, ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ «Μπόρα», τηρεῖται ὁ ἀντίθετος κανών,—καὶ τοῦτο ἕνεκα συγχύσεως τοῦ «αἰγιαλὸς» πρὸς τὴν «αἰγιαλίτιδα»,— ὀνομαζομένην «Προσηνέμων» τῶν δαλματικῶν ἀκτῶν (Sopra-vento) καὶ «Ὑπηνέμων» τῶν ἰταλικῶν (Sotto-vento), ἐνῷ τὸ ἀντίθετον θὰ ἦτο τὸ ὀρθόν, ἀφοῦ ἡ μέση διεύθυνσις τῆς Borra εἶναι Μέσης (Γραῖγος) περίπου.—Ὡς «***Βόρειαι***», «***Νότιαι***», «***Ἀνατολικαί***» καὶ «***Δυτικαὶ***» χαρακτηρίζονται αἱ ἀνατεινόμεναι πρὸς Β, Ν, Α, Δ, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀκτῶν μὴ ἀνηκουσῶν εἰς κόλπον· προκειμένου ὅμως περὶ ἀκτῶν, ἀμφιγείων, κόλπων καὶ μεγάλων θαλασσῶν, Β, Ν, Α καὶ Δ ἀκταὶ τῆς τοιαύτης ὑδατίνης ἐκτάσεως, εἶναι αἱ ἀτενίζουσαι πρὸς Ν, Β, Δ καὶ Α: π.χ. Βορεία ἀκτὴ τῆς Αἰγίνης εἶναι ἡ τὴν Σαλαμῖνα, δηλαδὴ ἡ πρὸς Β, ἀτενίζουσα, ἐνῷ βορεία ἀκτὴ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἶναι ἡ ὑπὸ τῆς Β. αἰγιαλίτιδος αὐτοῦ ζώνης βρεχομένη, ἡ τὴν Πελοπόννησον, δηλαδὴ πρὸς Ν., ἀτενίζουσα· διὰ τὸν ἴδιον λόγον ἡ Συρία σχηματίζει τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Μεσογείου, ἡ δὲ Εὐβοϊκὴ ἀκτὴ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τοῦ πορθμοῦ τοῦ Εὐρίπου.—Ὡς ***Δεξιὰ ἢ Ἀριστερὰ*** χαρακτηρίζεται ἡ ἀκτὴ ἡ εὑρισκομένη πρὸς τὴν δεξιὰν ἢ ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ παρατηρητοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ θέσις δέον σαφῶς νὰ καθορίζηται· ὅταν ὅμως ὁ τοιοῦτος χαρακτηρισμὸς χρησιμοποιῆται εἰδικῶς πρὸς καθορισμὸν ἑκατέρας τῶν ἑτέρωθεν στομίου λιμένος ἢ πόρου ἀκτῶν, τότε ὁ παρατηρητὴς λογίζεται πάντοτε ὡς εἰσπλέων εἴτε ἀπὸ τοῦ πελάγους καταπλέων.

ΥΨΗΛΑΙ ΑΚΤΑΙ. ***Ἐπίδρασις τῆς θαλάσσης ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν ὑψηλῶν ἀκτῶν.***— Ἡ θάλασσα, κατὰ κανόνα, διαβιβρώσκει τὰς ὑψηλὰς ἀκτάς, ἀντιθέτως δὲ προεκτείνει πρὸς ἑαυτὴν τὰς χθαμαλὰς τοιαύτας, διὰ συνεχῶν προσεπιχώσεων.

Ἡ διάβρωσις τῶν ὑψηλῶν ἀκτῶν ὑπὸ τῆς θαλάσσης ὀφείλεται κατ' ἐλάχιστον μὲν μέρος εἰς τὰς παλιρροίας, κατὰ τὸ μέγιστον ὅμως εἶναι ἀπότοκος τῆς ἀπὸ τῶν κυμάτων μηχανικῆς κρούσεως, ἥτις, συνάρτησις οὖσα τῆς προκαλούσης αὐτὰ σφοδρότητος τοῦ ἀνέμου, ἐνέχει χιλιάδας ὅλας τονομέτρων «ζώσης δυνάμεως». Ἐκ παραλλήλου δέ, ἡ ἀπὸ τῶν κυμάτων τοιαύτη «ῥύμη», καταθρυμματίζουσα ὀγκολίθους πελωρίους, κυλινδοῖ τὰ παραθραύσματα, τὰ ὁποῖα οὕτω μεταποιεῖ βαθμηδὸν εἰς τροχάλους, τοὺς ὁποίους ἐν τέλει, ὡς μύδρους πραγματικούς, ἐκσφενδονίζει κατὰ τῆς ὑπὸ τῶν κυμάτων πληττομένης ἀκτῆς, χρησιμοποιοῦσα καὶ αὐτῶν τὴν συναρωγὴν εἰς τὸ ἔργον της τὸ φθοροποιόν. Ἰστέον ἐν τούτοις, ὅτι ἡ τοιαύτη τῶν κυμάτων ἐνέργεια ἀποσβέννυται σὺν τῷ βάθει, παύουσα νὰ ᾖ ἔκδηλος εἰς βάθος 10 ὀργυιῶν (20 περίπου μέτρων).

Ὅπως ἀναπαραστήσωμεν τὸν τρόπον, καθ' ὃν διαβιβρώσκονται βαθμηδὸν αἱ ὑψηλαὶ ἀκταί, παρατηροῦμεν ὅτι αὗται ἀπολήγουν πρὸς τὴν θάλασσαν μὲ μεγάλην κλίσιν, ἐνιαχοῦ δὲ ἐντελῶς κατακόρυφοι. Ὁπωσδήποτε, ἡ τοιαύτη κατωφερῆς κατανομή των, ὑφίσταται διττῶς τῆς καταστροφῆς τὴν ἐπίδρασιν, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ βροχαὶ καὶ τὰ ῥέοντα ὕδατα παρασύρουν ὁλονὲν μέρος αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ θάλασσα, διαρκῶς ὑποσκάπτουσα τὸ κατώτερον μέρος των, προκαλεῖ διαβρώσεις, αἱ ὁποῖαι, ὅταν προχωρήσωσιν εἰς βάθος, συνεπάγονται τὴν κατάπτωσιν τοῦ ὑπεράνω αὐτῶν ὄγκου· οἱ οὕτω δὲ καταπίπτοντες ὄγκοι σχηματίζουν, ἔμπροσθεν τῆς ἀκτῆς, σειρὰν «ῥηγμίνων» διαφόρων μεγεθῶν, ἀναχαιτιζόντων προσκαίρως τὴν συνέχισιν τῆς φθορᾶς, διότι αὐτοὺς πρέπει νὰ καταστρέψῃ ἡ θάλασσα πρώτους, ὅπως δυνηθῇ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐπὶ τῆς ἀπομεινάσης ἀκτῆς φθοροποιὸν δρᾶσίν της· ἀντιγραφὴ τῆς φάσεως ταύτης τῆς φθορᾶς τῶν ἀκτῶν εἶναι ἡ ἐπινόησις τῶν κυματοθραυστῶν πρὸς ἀποσόβησιν αὐτῆς.

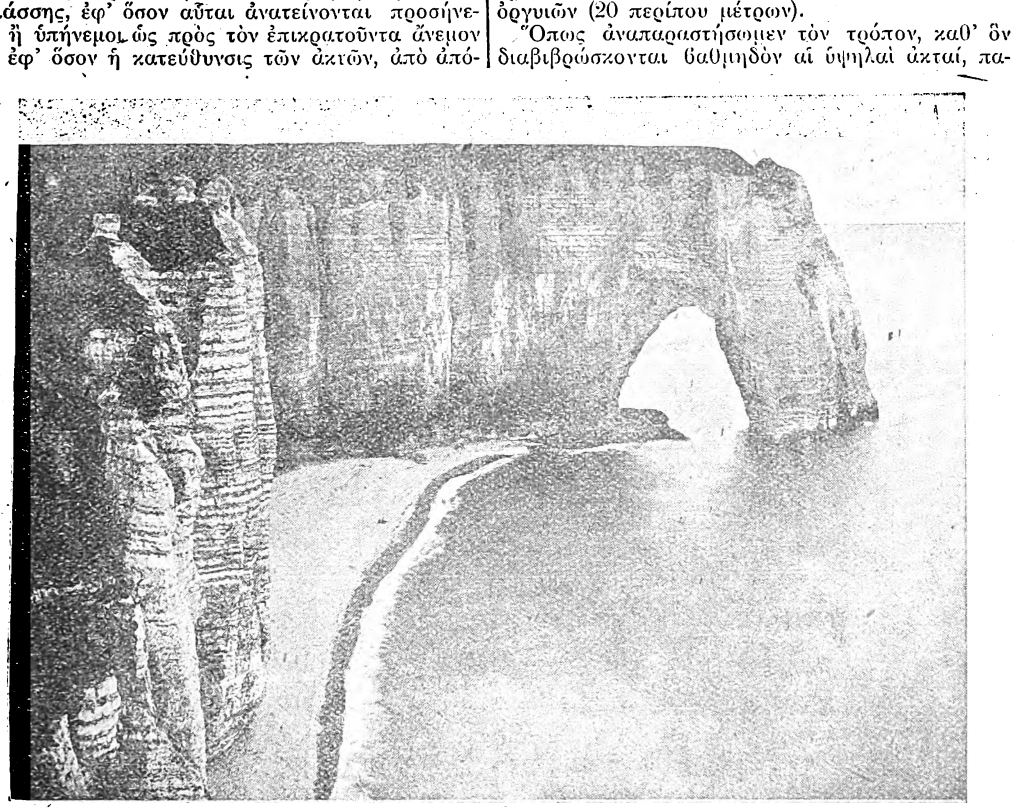

Ἀπορρὼξ κισηρώδης ἀκτὴ μετ' αἰγίδος καὶ ἀμμώδους δαπέδου (Ἡ Manneporte εἰς Etretat Νορμανδίας).

Ὁ ἀνωτέρω ἐκτεθεὶς τρόπος διαβρώσεως ὑψηλῆς ἀκτῆς, κατὰ κατακορύφους δηλαδὴ λωρίδας, προϋποθέτει ὁμοιογενῆ τῆς ἀκτῆς σύστασιν καὶ συνεπῶς ἴσην περίπου πανταχοῦ ἀντίστασιν κατὰ τῆς φθορᾶς. Ἀλλ' ὅταν ἡ σύστασις τῆς ἀκτῆς εἶναι διάφορος, ὁπότε καὶ ἡ ἀντιτασσομένη ἀντίστασις εἶναι ἐπίσης διάφορος κατὰ τὰς θέσεις, τότε ἡ ὁρμὴ τῆς θαλάσσης ἐπωφελεῖται τῶν μερῶν τῆς ἐλάσσονος ἀντιστάσεως καὶ διαβιβρώσκει αὐτὰ οὐχὶ μόνον κατὰ τὴν κατακόρυφον ἔννοιαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ὁριζόντιον τοιαύτην. Οὕτω, ἀκτὴ «*ὁμοιόμορφος*» ἀλλὰ διαφόρου, κατὰ μέρη, ἀντιστάσεως, μεταβάλλεται βαθμηδὸν εἰς *ἀκρωτηριάζουσαν*, διότι οἱ μὲν βράχοι οἵτινες ὑπῆρξαν ἀνθεκτικῆς συστάσεως ἀπομένουσι σὺν τῷ χρόνῳ ὡς ἀκρωτήρια ἢ νησῖδες, σχηματίζονται δὲ κολπίσκοι καὶ ὅρμοι εἰς τὰ μέρη καθ' ἃ ἡ ξηρὰ ἦτο εὔθρυπτος τὴν σύστασιν καὶ διὰ τοῦτο ἐξηφανίσθη.

Τύποι ὑψηλῶν ἀκτῶν.— Ἡ ὑψηλὴ ἀκτὴ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς καθ' ὕψος διαμορφώσεώς της χαρακτηρίζεται ὡς: ***Ὁμαλὴ*** (à pente douce), ὅταν ἡ γραμμὴ τῆς «μεγίστης κλίσεώς» της σχηματίζῃ γωνίαν μέχρι 15° πρὸς τὸν ὁρίζοντα.—***Ὑπόκρημνος*** (escarpée), ὅταν ἡ κλίσις της εἶναι 15°—25°. —***Κρημνώδης*** (précipice) ὅταν ἡ κλίσις της εἶναι 25°—45°· εἶναι δὲ τότε ἡ ἀκτὴ *δυσανάβατος* (brusque ἢ abrupte).—***Ἀπόκρημνος*** (accore, ἀγγλ. steep), ὅταν ἡ κλίσις εἶναι περὶ τὰς 70°.—***Ἀπορρὼξ*** (falaise) ὅταν ἡ κλίσις της εἶναι ἐγγὺς τῆς ὀρθῆς γωνίας· λαμβάνει δὲ ἡ ἀπορρὼξ ἀκτὴ τὸν χαρακτηρισμὸν *τεῖχος* ἢ *παρειὰ* (muraille ἢ paroi) ὅταν καθίσταται ἐντελῶς κατακάθετος.—***Προτενὴς*** (surplombante) ὅταν ἡ κλίσις της εἶναι ἀμβλεῖα, ὅταν δηλαδὴ ἡ γραμμὴ τοῦ χείλους της προέχῃ πρὸς τὴν θάλασσαν περισσότερον τῆς βάσεώς της.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω κατηγοριῶν τὰς περισσοτέρας ποικιλίας παρουσιάζουν αἱ ἀπορρῶγες, ἐμφανίζουσαι ***αὐλακώσεις*** (rainures) ἢ ***αὐλωνίσκους***, (valeuses=μεγάλους χάνδακας), ἢ ***χαράδρας*** (ravins), ἢ ***κοιλώματα*** (cavités), ὧν ἔνια προσομοιάζοντα κυκλοειδεῖς λεκάνας ὀνομάζουσιν οἱ Γάλλοι marmites de géants (=*χύτρας γιγάντων*), εἴτε ***ἀψῖδας*** (γαλλ. arcades: ὡραία τοιαύτη εἰς τὴν νησῖδα «Τσιχλῆ Μπαμπᾶ» τὴν ἐν τῷ στομίῳ τοῦ λιμένος τῆς Πύλου καὶ ἐφ' ἧς ὁ φάρος) ἢ ***σπήλαια*** (grottes) ἢ ***ἄντρα*** (cavernes) ὧν ἐνίοτε τὸ ἔδαφος εἶναι ἐπίπεδον, μὲ ἐλαφρὰν κλίσιν πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπεστρωμένον διὰ τροχάλων ἢ ψήφων (πλεῖστα δὲ τοιαῦτα, ὡς τὸ ἀκρωτήριον Ἄθωβα ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Ἀτταλείας, χρησιμοποιοῦν οἱ ἁλιεῖς πρὸς νεώλκησιν τῶν λέμβων των κατὰ τὰς κακοκαιρίας πρὸς στέγασιν καὶ προφύλαξιν)· ἡ ὀροφή των φέρει ἐνίοτε ὀπὴν (θαυμάσια τοιαῦτα σπήλαια εἰς τὴν ἀκτὴν Morgat παρὰ τὴν Brest) ὀνομαζομένην *σύριγγα* (γαλλ. cheminée de souffleur), διότι ὅταν τὸ σπήλαιον ἔχῃ μικρὸν ὕψος, ἡ δὲ θάλασσα εἰσβάλλῃ ὁρμητικὴ ἐν αὐτῷ, ἀναπηδῶσιν ἀπὸ τῆς ὀπῆς ἀφροὶ καὶ ὕδωρ.

Παρὰ τῶν ἀπορρώγων τοὺς πρόποδας συχνότατα ἀπαντῶσι ***δάπεδα*** (κατὰ Κορδέλλαν· γαλλ. plates-formes) ἐν εἴδει διαζώματος ἐξ ἐπιπέδου ἐπιφανείας, ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ἐνίοτε καὶ ἱκανὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ κλιμακηδὸν ὑπερκείμενα, ἄλλοτε δὲ ἁπλᾶ καὶ ὑπὸ μορφὴν ἀμμώδους ἢ τροχαλώδους πεζοδρομίου ἐμφανιζόμενα. Ἄλλοτε πάλιν ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ἀπορρώγων ***προασπιστικὰ πρανῆ*** (talus protecteurs) ἀποτελούμενα ἐκ ῥηγμίνων σχηματισθέντων, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, διὰ τῆς ἀποσπάσεως ὑπερκειμένων στιβάδων λιθωδῶν ὄγκων, θρυματισθέντων καὶ μεταβληθέντων ὑπὸ τῆς μανίας τῶν κυμάτων εἰς παραθραύσματα, προασπίζοντα ἐπί τινα χρόνον τὴν ἀκτὴν ἀπὸ τῆς φθορᾶς, ἀλλ' ἀντιθέτως συμβάλλοντα βραδύτερον εἰς αὐτήν, διὰ τῆς μετατροπῆς των εἰς τροχάλους καὶ τῆς ἐκσφενδονίσεώς των κατὰ τῆς ὑπὸ τῶν κυμάτων δερομένης ἀκτῆς. Ἄλλοτε πάλιν, ἰδίως ὅταν τὰ τοιαῦτα προστατευτικὰ πρανῆ ἐλλείπουσιν, παρουσιάζονται εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ἀπορρώγων ***σκαφαὶ*** (ffouillements), δηλαδὴ ὀρύγματα μορφοῦντα βαθμηδὸν τὴν ἀκτὴν ἀπὸ ἀπορρῶγος εἰς προτενῆ καὶ συντελοῦντα τελικῶς εἰς τὴν κατάρρευσιν τοῦ προεξέχοντος αὐτῆς τμήματος

Γενικῶς δέ, ὁ νόμος οὗτος τῆς διαρκοῦς φθορᾶς γίνεται αἰτία νὰ προσλαμβάνουν αἱ ἀπορρῶγες τὰς φαντασμαγορικωτάτας τῶν μορφῶν, διότι ἐκτὸς τῶν ἁρμονικωτάτων συνδυασμῶν τῶν χρωμάτων, τοῦ φθειρομένου λίθου, τοῦ οὐρανοῦ, τῆς θαλάσ-

Digitized by Google

σης καὶ τῆς ἐπιστεφούσης τὰς *στεφάνας* τῶν ἀπορρώγων ἀγρίας χλωρίδος, ποικίλλουν τὸ τοπίον ποῦ μὲν βράχοι ***μονήρεις*** (rocs cheminées), ποῦ δὲ ***βελονωτοὶ*** (aiguilles) εἰς ὀξεῖαν κορυφὴν ἀπολήγοντες, ἀλλοῦ ***ἀνάποδοι,*** δηλαδὴ μὲ στενὴν τὴν βάσιν καὶ εὐρεῖαν καὶ εἰς ἐπίπεδον ἀπολήγουσαν τὴν κορυφήν, ἀλλοῦ δὲ πάλιν ***διαμπερεῖς*** (roches percées) ἐν εἴδει ἀψίδων ἢ πυλῶν.

Ἐνίοτε πάλιν, ἡ ἀπορρὼξ ἀκτὴ διαβιβρώσκεται ἔνδον τοῦ αἰγιαλοῦ της καὶ οὕτω, ἐνῷ καταπίπτει ἐσωτερικὸν αὐτῆς τμῆμα, ἀπομένει ἡ ἄκρα. Ὅταν δὲ ἡ διαβρωτικὴ ἐπεξεργασία συντελεσθῇ πλήρως, ἀπομένει ὁ ἀποχωρισθεὶς βράχος ***βραχονησίς,*** χωριζομένη ἀπὸ τῆς ἀκτῆς της, ἧς ποτε ἀπετέλει μέρος, δι' αὔλακος ἢ καὶ πόρου θαλάσσης· ἡ κορυφαία ὅμως κατατομὴ τοῦ τοιούτου βράχου καὶ ἡ τῆς ἀντίπεράν του ἀκτῆς, νοητῶς

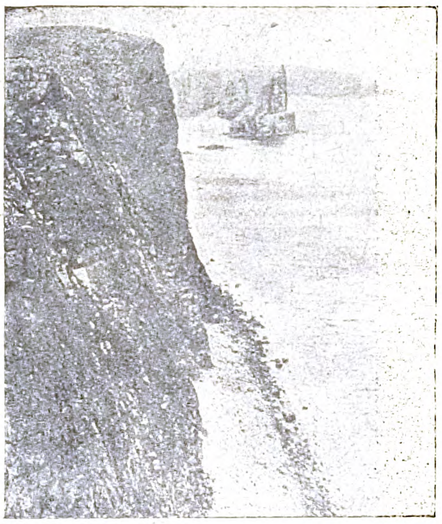

Ἀπορρὼξ ἀκτὴ (70 μέτρων ὕψους) μετὰ μεμονωμένων βράχων καὶ τροχαλώδους δαπέδου (Ἀκρ. Duncansby, νοτία τῆς Σκωτίας ἐσχατιά).

προεκτεινόμεναι, ἀναπολοῦν τὴν ἑνιαίαν καμπύλην, ἥτις ἀπετέλει τὴν κορυφαίαν τῆς ἀκτῆς, τὴν πρὶν τῆς διαβρώσεώς της. Συμβαίνει δὲ τὸ φαινόμενον τοῦτο, ἰδίως ὅταν ὁ βράχος ὅστις ἀπομένει δὲν ἦτο συμπαγὴς ἡνωμένος πρὸς τὴν ἀφ' ἧς ἀπεχωρίσθη ἀκτήν, ἀλλ' ἀπατηλῶς ἐφαίνετο τοιοῦτος, τῆς φαινομενικῆς συνοχῆς ἀποτελουμένης ἐκ γαιώ-

Βράχος μονήρης βελονωτὸς (ἡ Aiguille d'Etretat τῆς Νορμανδίας).

δῶν ὑλῶν ἥσσονος ἀντιστάσεως αἵτινες καὶ διὰ τοῦτο κατεστράφησαν. Τοιαῦται νησῖδες δὲν εἶναι ποσῶς σπάνιαι πρὸ ἀκρωτηρίων τὰ ὁποῖα δέρουν αἱ καταιγίδες· οὕτω πρὸ τοῦ πορτογαλικοῦ ἀκρωτηρίου São Vincent (βλ. εἰκόνα εἰς λέξ. **Ἅγ. Βικέντιος**) ὑπάρχει τοιαύτη, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν ὀμμάτων μας ὁ «Τοῦρλος» πρὸ τοῦ φερωνύμου ἀκρωτηρίου ΒΑ τῆς Αἰγίνης ἄκρας.

Οἱ ἀρχαῖοι ἔδιδον εἰς τὰς οὑτωσὶ προκυψάσας βραχονησῖδας τὴν ὀνομασίαν ***ἀπόσπασμα*** (π.χ. «Πιθηκοῦσα καὶ Προχύτη *ἀποσπάσματα* Μισσηνοῦ ἀκρωτηρίου», *Στράβ.*), οἱ δὲ σύγχρονοι ναυτικοὶ τῆς Αἰγίνης τὴν ὀνομασίαν ***ἀπόνησο***· τόσον ἡ ἀρχαία αὕτη ὀνομασία, ὅσον καὶ ἡ νεωτέρα τοιαύτη, ἡ τοσοῦτον παραστατικὴ καὶ γραμματικῶς ὀρθὴ καὶ πρὸς τὸ ὕφος τῆς ναυτικῆς διαλέκτου μας οἰκεία καὶ προσαρμόζουσα, διέλαθον ἀμφότεραι

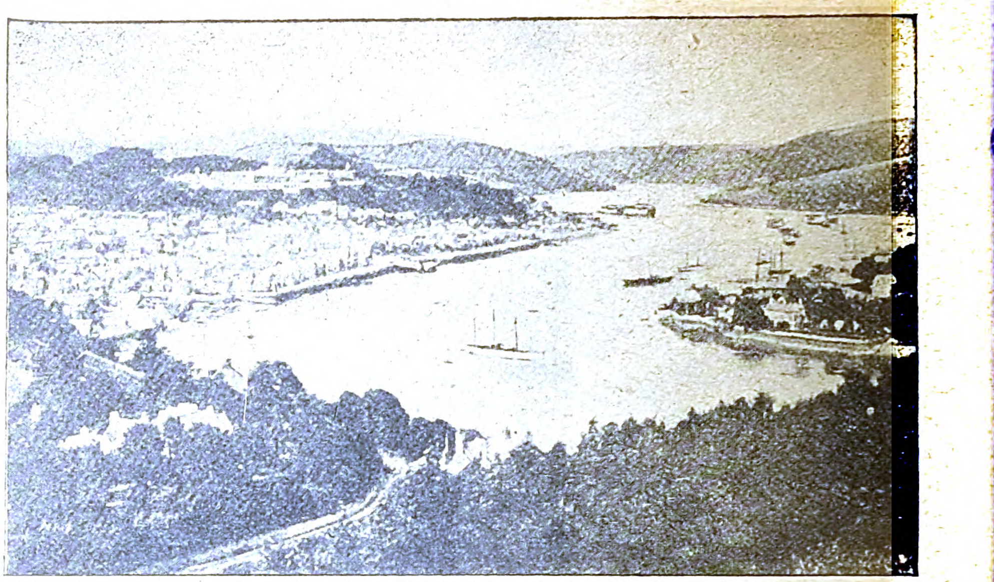

Ἀκτὴ Γαλικιανοῦ τύπου (à rias). Ἡ πόλις Ντάρτμουθ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἡ ria τοῦ ποταμοῦ Ντάρτ.

τὰς ἐρεύνας τῶν συνταξάντων τὸ Ναυτικὸν ὀνοματολόγιον σοφῶν· τὰς βραχονησῖδας, τόσον τὰς μεμονωμένας, ὅσον καὶ τὰς ἐγγὺς μεγάλων ἀκρωτηρίων ὀρθουμένας, οἱ ναυτικοί μας ὀνομάζουν ***καλογήρους***, τῆς προελεύσεως τῆς ὀνομασίας ἀναζητητέας εἰς τὰς ξένας γλώσσας (Les Moines, i Monachi; the Monks: ὀνομασίαι βραχονησίδων).

Ἀκταὶ ὑψηλαὶ ἰδιότυποι.— Ἡ διεύθυνσις τῶν ρικνώσεων, καθ' ἃς συνετελέσθη ἡ σύμπτυξις τοῦ ἐπιπάγου ὅταν διεμορφοῦτο ὁ φλοιὸς τῆς γῆς, σπουδαίως ἐπέδρασεν εἰς τὴν μορφολογίαν τῶν ἀκτῶν· παρουσιάζονται διὰ τοῦτο τύποι τινὲς ὑψηλῶν ἀκτῶν ὅλως ἰδίας μορφῆς, ἀποτόκου τῆς μορφῆς τοῦ συστήματος τῶν ὀροσειρῶν αἵτινες ὑπῆρξαν ἢ καὶ ἀκόμη ὑπάρχουν πλησίον αὐτῶν. Οἱ κυριώτεροι τῶν τύπων τούτων εἶναι:

Ἀκταὶ Δαλματικοῦ τύπου. Ἀπαντῶσι κυρίως ἐν Δαλματίᾳ, δι' ὃ καὶ ἐκλήθησαν οὕτω, σχηματισθεῖσαι δι' ἐπεξεργασίας τῆς θαλάσσης ἐπὶ τῆς ἠπείρου, ἴσως δὲ καὶ ἐκ κατακλύσεως τοῦ ἠπειρωτικοῦ ἐδάφους ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ὀροσειραὶ εἶχον διεύθυνσιν παράλληλον πρὸς τὴν ἀκτὴν πρὸ τῆς κατακλύσεως, ἐπελθούσης ταύτης ἐσχηματίσθησαν νῆσοι (π.χ. *Μελέντα*) καὶ χερσόνησοι (π.χ. τοῦ *Σαμπιοντσέλλο* ἐν τῷ Ἀδριατικῷ) ἐπιμήκεις ἀλλὰ καὶ παράλληλοι πρὸς τὴν γραμμὴν διατάξεως τῶν ὀροσειρῶν, τῶν ὁποίων αἱ κοιλάδες καὶ οἱ αὐχένες καλυφθέντα ὑπὸ τῆς θαλάσσης μετετράπησαν εἰς κόλπους ἐπιμήκεις (π.χ. *Μορλάκα-Μοντάνια*), εἰς διαύλους (π.χ. δίαυλος *Μπράτσα*), διέκπλους (*Μελέντα*) καὶ εἰς στενὰ (π.χ. *Πόρτε ντὶ Σπαλάτο*).

Αἱ τοιούτου τύπου ἀκταὶ χαρακτηρίζονται, ὡσαύτως καὶ διὰ τοῦ ὅρου «*ἀκταὶ διαμήκους κατασκευῆς*» (côtes de structure longitudinale), ἀπαντῶσι δὲ καὶ εἰς τὴν Χιλὴν καὶ τὴν Βρεττανικὴν Κολομβίαν.

Ἀκταὶ Μικρασιατικοῦ τύπου. Ἀπαντῶσι κυρίως εἰς τὴν δυτικὴν Μικρασίαν καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθησαν οὕτω· ἐπειδὴ δὲ αἱ ὀροσειραὶ εἶχον ἐκεῖ διεύθυνσιν κάθετον πρὸς τὴν ἀκτὴν πρὸ τῆς κατακλύσεως τοῦ ἠπειρωτικοῦ ἐδάφους, ἐπελθούσης ταύτης, ἐσχηματίσθησαν κόλποι, μεγάλου σχετικῶς εὔρους, μὲ διεύθυνσιν εἰσδύσεως παράλληλον πρὸς τὴν τῶν ὀροσειρῶν, δηλαδὴ κάθετον περίπου πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀκτῆς (π.χ. κόλπος *Νικομηδείας, Γκιοβάτων* κ.λ.π.).

Αἱ τοιούτου τύπου ἀκταὶ χαρακτηρίζονται ὡσαύτως καὶ διὰ τοῦ ὅρου «*ἀκταὶ ἐγκαρσίας κατασκευῆς*» (côtes de structure transversale).

Ἀκταὶ Γαλικιανοῦ τύπου. Ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου «côtes à rias», δι' οὗ χαρακτηρίζεται τύπος ἀκτῶν ἀπαντῶν εἰς τὸν νομὸν τῆς Γαλικίας (Galicia) εἰς τὰ ΒΔ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, δὲν εἶναι τελείως καθωρισμένη· πάντως ὑποδηλοῖ κολπώσεις μετὰ πολλῶν διακλαδώσεων καὶ μετ' ἀκτῶν ἀποκρήμνων, οὔσας δὲ ἀρχαίας κοιλάδας αἵτινες κατεκλύσθησαν ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Αἱ κολπώσεις αὗται «rias» εἰσδύουν μέχρις εἴκοσι χιλιομέτρων ἐν τῇ ἀκτῇ, τοῦ βάθους των ἐξικνουμένου παρὰ τὸν εἴσπλουν των εἰς 40—80 μέτρα. Ἀκταὶ τοιούτου τύπου ἀπαντῶσιν ὡσαύτως εἰς Βρεττάνην, τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Κορσικῆς, τὴν Κορέαν καὶ τὴν μεσημβρινὴν Κίναν.

Ἀκταὶ Νορβηγικοῦ τύπου. Εἰς ἀκτὰς ἐχούσας μέγα γεωγραφικὸν πλάτος, λόγῳ ὑφιζήσεως τοῦ ἠπειρωτικοῦ ἐδάφους, ἡ θάλασσα κατέκλυσε τὴν κοίτην βαθυτάτων κοιλάδων, αἱ ὁποῖαι ὑφίσταντο καθ' ἣν ἐποχὴν αἱ χῶραι αὗται ἐκαλύπτοντο ὑπὸ παγετώνων. Οὕτως ἐσχηματίσθησαν κολπώσεις ἰδιότυποι, αἵτινες ἐν Νορβηγίᾳ ὀνομάζονται *φιόρδ*, ἀφ' ὧν καὶ αἱ ἀκταὶ τοιούτου τύπου ὀνομάζονται ἐπίσης καὶ «*ἀκταὶ μετὰ φιόρδ*» (côtes à fjords). Οὕτω τὰ φιόρδ δὲν εἶναι ἢ κοιλάδες σχηματισθεῖσαι ἐκ τοῦ ρυκανίσματος τοῦ ἀπὸ τῶν παγετώνων καὶ ὑποστᾶσαι καθίζησιν ἢ ὁπωσδήποτε κατακλυσθεῖσαι ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Ὁποιαδήποτε ὅμως καὶ ἂν ᾖ ἡ γενεσιουργὸς αὐτῶν ἐπεξεργασία ἢ ἀφορμή, τὰ φιόρδ εἰσχωροῦν εἰς μέγα μῆκος, ὑπὲρ τὰ 100 χιλιόμετρα ἐνίοτε, παρουσιάζοντα μέγιστα βάθη ἐντός, μετριώτερα δὲ πρὸς τὸ στόμιόν των.

Αἱ Νορβηγικοῦ τύπου ἀκταὶ ἀπαντῶσι πολλαχοῦ τῆς Ὑδρογείου, τοῦ συνολικοῦ (τοῦ «γεωμετρικοῦ», οὐχὶ δὲ τοῦ «ἀναπτύγματος») μήκους αὐτῶν ἀνερχομένου, κατὰ τὸν Penk, εἰς τριακονταχισχίλια χιλιόμετρα τοὐλάχιστον.

Τὰ μεγαλοπρεπέστερα τῶν φιόρδ ἐν τῷ κόσμῳ ἀπαντῶσιν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ἀπὸ τῆς Μεσημβρινῆς Χιλῆς ἕως τῆς Γῆς τοῦ Πυ-

Ἀκτὴ νορβηγικοῦ τύπου (τὸ Sorfjord τῆς Νορβηγίας).

Digitized by Google

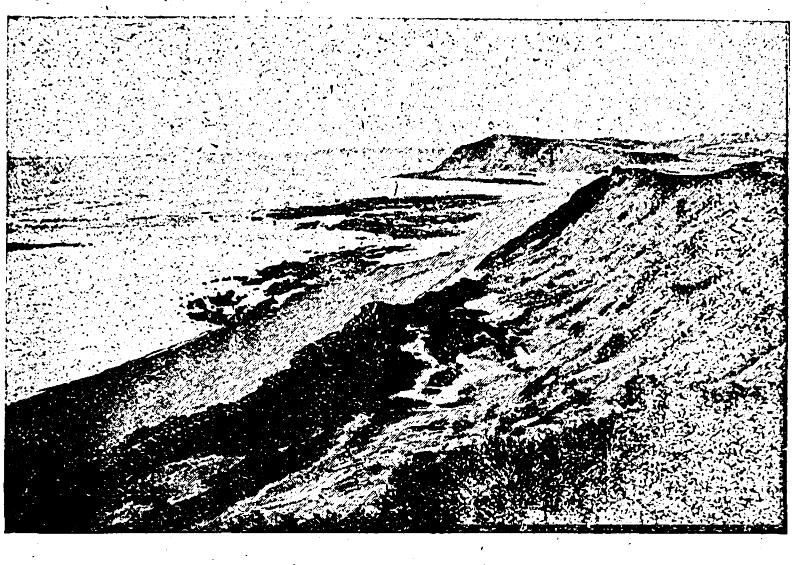

Χθαμαλὴ ἀκτὴ πλησίον St. Jean de Luz.

ρός. Ἀκταὶ δὲ Νορβηγικοῦ τύπου ἀπαντῶσιν ὡσαύτως εἰς τὰ νότια τῆς Ἀλάσκας, καθ' ὅλα τὰ παράλια τῆς Γροιλανδίας καὶ τοῦ Λαβραδόρ, εἰς τὸ πλεῖστον τῶν παραλίων τῆς Ἰσλανδίας καὶ τῆς Νέας Γῆς, εἰς Σκωτίαν καί, ἐν μέρει, εἰς Ἰρλανδίαν. Ἐπίσης καὶ ἡ Νέα Ζηλανδία πλαισιοῦται ὑπὸ φιόρδ, ὅπως καὶ αἱ ἐλεύθεραι πάγων ἀκταὶ τῆς ἀνταρκτικῆς ἠπείρου εἶναι ἐπίσης ἀκταὶ τοῦ τύπου τούτου.

ΧΘΑΜΑΛΑΙ ΑΚΤΑΙ. ***Μορφολογία.***— Αἱ *χθαμαλαί*, ἢ καὶ *ταπειναὶ* λεγόμεναι, ἀκταί, γενικῶς, λόγῳ τῆς χθαμαλότητός των καὶ τῆς μικρᾶς των κλίσεως πρὸς τὴν θάλασσαν, δὲν χαρακτηρίζονται, ὅπως αἱ *ὑψηλαὶ* ἀπὸ τὴν καθ' ὕψος διαμόρφωσίν των, ἀλλὰ μόνον ἐκ τῆς συστάσεώς των. Οὕτω, τρεῖς εἶναι οἱ γενικοὶ αὐτῶν τύποι: Ὁ **πλαταμὼν** (κοιν. *ἡ ἀμπασσαδοῦρα*), ὅταν δηλαδὴ ἡ σύστασις τῆς χθαμαλῆς ἀκτῆς εἶναι βραχώδης (λεία, εἴτε ρικνή), ἢ ἀργιλλώδης, ἢ γαιώδης (π. χ. ὁ βορείως τοῦ θεσσαλικοῦ Πηνειοῦ *Πλαταμῶνας*). Ὁ **ψαμμαθὼν** (κοιν. *σπιάντζα*, γαλλ. plage ἀγγλ. beach) ὅταν δηλ. ἡ ἀκτή, ἀποτελοῦσα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συνέχειαν *ἁλιπέδου*, φέρεται πρὸς τὴν θάλασσαν ἀμμώδης, μὲ ἄμμον ξηρὰν ἄνευ συνοχῆς καὶ εὐσκόρπιστον, ἀπολήγουσα εἰς αἰγιαλὸν ἐξ ἄμμου ὑγρᾶς καὶ τετυπασμένης, καλούμενον λόγῳ τούτου **ἀμμωδίαν** (κοιν. *ἀμμουδιά*)· τοιοῦτον ἦτο τὸ Νέον Φάληρον μέχρι τοῦ 1878, ὅτε ἤρξατο ἡ διασκευὴ αὐτοῦ εἰς ἐξοχικὸν τῆς πρωτευούσης προάστειον καὶ κέντρον περιπάτου. Ἡ **ψηφωτὴ** (κοιν. *σπιάντζα μὲ κοχλίδια*, γαλ. grève, ἀγγλ. strand) ὅταν δηλ. καλύπτεται ὑπὸ **κροκάλων** (κοιν. *κοχλίδια* ἢ *λελάρια*), ἢ ψήφων (*βότσαλα*), ἢ καχλήκων (galets, *χαλίκια*), τοῦ αἰγιαλοῦ της, ὅστις δύναται νὰ ᾖ καὶ ἀμμώδης, συνισταμένου ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ προϊόντων φθορᾶς λίθων, κεράμων, κογχυλίων, ἢ ὀστράκων, ὑποστάντων τοῦ κύματος καὶ τοῦ ἀνάρρου τὴν ἐπεξεργασίαν (π. χ. αἱ παρὰ τὸν Ἅγιον Κοσμᾶν τοῦ Σαρωνικοῦ ἀκταί).

Θῖνες. — Εἰς τὰς χθαμαλὰς ἀκτάς (συνήθως εἰς τοὺς ψαμμαθῶνας, σπανίως εἰς τὰς ψηφωτὰς καὶ σπανιώτατα εἰς τοὺς πλαταμῶνας) ὑπάρχουν κάποτε ὑψώματα ἀμμώδη, εἴτε μεμονωμένα, εἴτε κατὰ γραμμὰς παραλλήλως ἀλλήλαις διηκούσας, ὀνομαζόμενα **θῖνες** (καθ' Ὅμηρον, Στράβωνα, Πολύβιον, Παυσανίαν, ἐπίσημον Ναυτ. Ὀνοματολ. γαλλιστὶ καὶ ἀγγλιστὶ dunes), ἢ **ἀμμιναὶ** (Ἀρριανός)· ἀποτελοῦνται δὲ ἀπὸ ἄμμον τοῦ αἰγιαλοῦ, ἡ ὁποία παρασυρομένη ὑπὸ τῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀνέμων, συγκρατεῖται ὅπου τῆς ἀκτῆς ἤθελεν εὕρει ἐμπόδιον, πυκνοὺς θάμνους, βρύουλλα καὶ ἀκάνθας ἀκόμη, σχηματιζομένου ἐν ἀρχῇ μικροῦ σωροῦ, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει ὡς πυρὴν συγκρατήσεως ἄλλης ἄμμου ἐπερχομένης κατόπιν, ἐνῷ ἄκανθαι φυόμεναι ἐν τῷ μεταξὺ χρησιμεύουν εἰς τὴν καλυτέραν τῆς ἄμμου συγκράτησιν. Αἱ *θῖνες* γίνονται ὑψηλότεραι εἰς τὰς πρὸς ὠκεανὸν ἀκτάς, διότι ἡ ἄμμος τὴν ὁποίαν συγκεντρώνει τὸ κῦμα ὑπὸ μορφὴν ὑφαλοταινιῶν πρὸ τῶν αἰγιαλῶν, ἀποκαλυπτομένη κατὰ τὰς ρηχίας καὶ ξηραινομένη ὑπὸ τοῦ ἡλίου, παρασύρεται ὑπὸ τοῦ πελαγίου ἀνέμου πρὸς τὴν ἀκτήν, ὅπου ἐπισωρεύεται μόλις συναντήσῃ ἐμπόδιον δυνάμενον νὰ τὴν συγκρατήσῃ. Οὕτω δὲ ἐξηγεῖται ἡ παρουσία θινῶν εἰς ψηφωτὰς ἀκτὰς τοῦ ὠκεανοῦ, ἀκόμη δὲ ἂν καὶ σπανιώτατα καὶ εἰς πλαταμῶνας, ἐνῷ ὁ αἰγιαλὸς αὐτῶν δὲν εἶναι ἀμμώδης. Εἰς τὰς πρὸς τὴν Σαχάραν ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ, αἱ θῖνες ἀποβαίνουν πραγματικὸν βουνὸν ἄμμου, ἐξικνούμεναι εἰς ὕψος καὶ 180 ἀκόμη μέτρων· τοῦτο δέ, διότι εἶναι αὗται ἀπότοκοι διττῆς ἐπισωρεύσεως ἄμμου, τόσον ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς ἐρήμου. Ἐπὶ τοῦ Βισκαϊκοῦ κόλπου, εἰς Les Dunes καὶ εἰς Sables d'Olon, παρουσιάζονται θῖνες 90 μέτρων ὕψους, ὀφειλόμεναι εἰς ἄμμον ὑφαλοταινιῶν ξηρανθεῖσαν κατὰ τὰς ρηχίας. Ἐν Ἑλλάδι, θῖνες κλασσικοῦ τύπου ἀλλὰ μικροῦ ὕψους ἀπαντῶσιν εἰς τὴν ΒΑ ἀκτὴν τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου ΒΑ τῆς νησῖδος Μουλάρα, μία ἢ δύο ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κολπίσκου ἐν ᾧ ὁ λιμὴν Κάστρο τῆς Ἄνδρου, χαμηλότεραι δὲ ἀκόμη ἀλλ' εἰς πολλὰς σειράς, εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως δὲ εἰς τὴν θέσιν Γύρα Β. ΒΔ ἀκτῆς τῆς Λευκάδος, ὅπου αἱ θῖνες δὲν εἶναι κυρίως εἰπεῖν ἐξ ἄμμου ἀλλ' ἐκ μικρογραφίας καχλήκων, ἐχόντων σχῆμα καὶ μέγεθος σησαμίου. Ὅταν δὲ διήκουσιν αἱ θῖνες κατὰ γραμμὰς παραλλήλους, διαχωρίζονται αἱ σειραὶ αὗται ἀπ' ἀλλήλων διαψαμαυλάκων (lettes).

Ὅταν τὸ ὕψος τῶν θινῶν φθάσῃ ὅριόν τι, ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν παρουσιάζει λαβὴν εἰς τὸν ἄνεμον, ὑπερνικῶσαν τὴν ἀντίστασιν τῆς συνοχῆς τῆς θινός· τότε ἁρπάζονται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου τὰ ἀνώτερα καὶ τὰ πλάγια τῆς θινὸς μέρη, τῶν ὁποίων ἡ ἄμμος φερομένη, ὅταν ὁ ἄνεμος εἶναι πελάγιος, πρὸς τὰς εἰργασμένας ἐκτάσεις, προξενεῖ μεγάλας ζημίας εἰς τοὺς καλλιεργητάς, πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ὁποίων φυτεύουσι προσηνέμως τῶν καλλιεργειῶν δένδρα, ὡς «θαλασσίαν πεύκην» καὶ εἶδός τι θάμνων καλούμενον oyat.

Προσχωματικὰ βέλη.—Δὲν πρέπει ὅμως νὰ συγχέωνται πρὸς τὰς θῖνας οἱ *καχληκοσωροὶ* (levées de galets), οἱ ὁποῖοι εἶναι εἶδος φραγμῶν παραλλήλων τῇ ἀκτῇ, προσομοιαζόντων μὲν πρὸς θῖνας, πλὴν ἀποτελουμένων οὐχὶ ἐξ ἄμμου ἀλλ' ἐκ καχλήκων, ψήφων, θραυσμάτων κεράμων, ὀστράκων κογχυλίων κ. α. δ., μορφωθέντων ὑπὸ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ κύματος καὶ τοῦ ἀνάρρου. Ὅταν δὲ οἱ τοιοῦτοι καχληκοσωροὶ σχηματίζωνται οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἀλλ' ἐπὶ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ καὶ ὅπου οὗτος δὲν παρουσιάζει μέγα βάθος, ἐμφανίζονται τότε ὑπὸ τύπον ὀφρύων, τὰ ἐν ταῖς ὁποίαις διάκενα πληροῦν ἐν ἀρχῇ μὲν ψῆφοι καὶ θραύσματα κογχυλίων, κατόπιν δὲ ἄμμος συμπληροῦσα τὰ μεταξὺ ἐκείνων ὑπολειφθέντα διάκενα καὶ συμπηγνύουσα βαθμιαίως τὸ σύνολον, ὅπερ καταντᾷ νὰ ἀναδύῃ. Τοιουτοτρόπως διαμορφοῦται τελικῶς λωρὶς ξηρᾶς ἐπιμήκης καὶ στενή· καὶ ἂν μὲν αὕτη εἶναι ἀσύνδετος πρὸς τὴν ἀκτήν, εἴτε συνεχὴς οὖσα, εἴτε ἀποτελουμένη ἀπὸ τμήματα διαχωριζόμενα ἀπὸ πόρους *στόματα εἴσπλου* (γαλλ. graus ἢ passes) ὀνομαζομένους, τότε ἡ λωρὶς αὕτη ὀνομάζεται **ἀκτοταινία** (cordon littoral)· ἐὰν ὅμως ἡ ἀκτοταινία, χωροῦσα πρὸς ἀκτὴν κολπίζουσαν, ἑνοῦται πρὸς αὐτήν, τότε ἡ ἀκτοταινία λαμβάνει τὴν ὀνομασίαν «προσχωματικὸν βέλος».

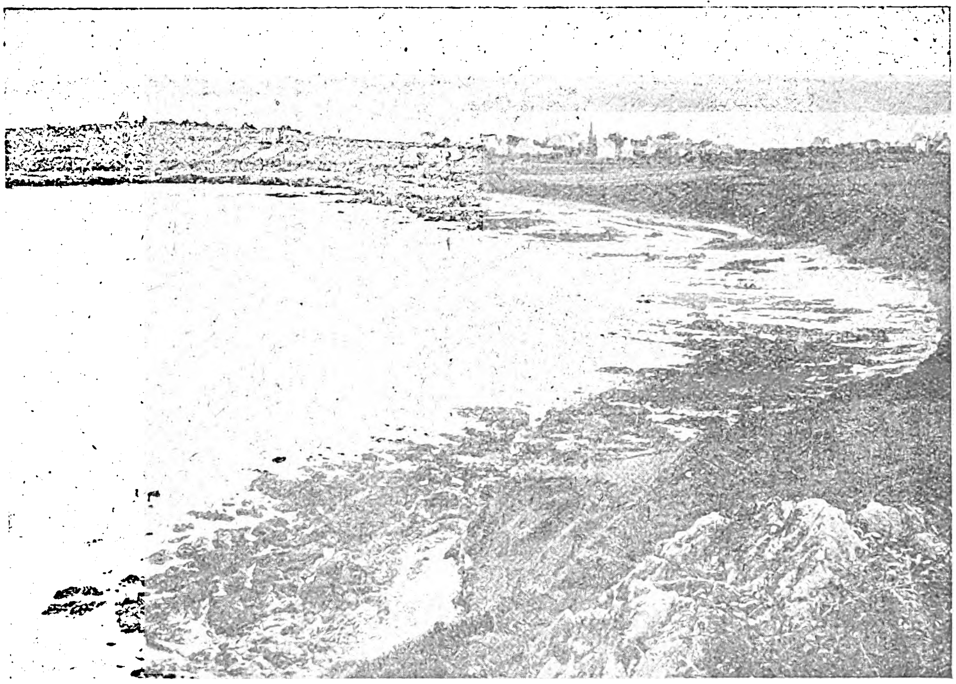

Πλαταμὼν Locquirec (Finistère).

Συνήθως τὸ ***προσχωματικὸν βέλος*** (fleche d'atterissement) ἑνώνει δύο ἀντικείμενα μέρη κολπιζούσης ἀκτῆς, δίκην χορδῆς τόξου, δύναται δὲ νὰ ἔχῃ ἕνα ἢ καὶ πλείονας πόρους εἴσπλου. Δύναται ὅμως νὰ ἑνοῦται πρὸς τὴν ἀκτὴν καὶ διὰ τοῦ ἑνὸς μόνον ἄκρου του, τοῦ ἑτέρου ἀπολήγοντος ὑπὸ μορφὴν ὄνυχος· τοιοῦτον εἶναι τὸ σχηματίσαν σὺν τῷ χρόνῳ τὸν λιμένα τῆς Μεσσήνης τῆς Σικελικῆς, ὡς καὶ τὸ σχηματίσαν τὸν βόρειον προλιμένα τῆς Λευκάδος.

Προσχωματικὸν δὲ βέλος, ἑνωθὲν διὰ τοῦ ἑνὸς ἄκρου του πρὸς ἠπειρωτικὴν ἀκτήν, ἐὰν ἐν τῇ ἐξελίξει του συναντήσῃ διὰ τοῦ ἑτέρου του ἄκρου νησῖδα ἔχουσαν μεγάλην ὁπωσοῦν ἔκτασιν, συνδέει ταύτην πρὸς τὴν ἠπειρωτικὴν ἀκτήν, σχηματιζομένης οὕτω μικρᾶς χερσονήσου, τοῦ δὲ βέλους στερεουμένου ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον σὺν τῷ χρόνῳ καὶ καλυπτομένου συχνάκις ὑπὸ *θινῶν*. Ὁ τοιοῦτος τύπος τῶν προσχωματικῶν βελῶν ὀνομάζεται «*χερσονησὶς*», διεθνῶς δὲ «*τόμπολο*» (tombolo)· παράδειγμα τοιούτου εἶναι τὸ προσχωματικὸν βέλος τὸ ὁποῖον ἐσχηματίσθη εἰς τὸ «Ἑπταστάδιον», δι' οὗ Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας ἥνωσε τὴν Ἀλεξάνδρειαν πρὸς τὴν νῆσον Φάρον, ἀποτελέσασαν διὰ τοῦτο χερσονησῖδα τῆς ἀλεξανδρειανῆς ἀκτῆς. Δύναται ὅμως νὰ ἑνωθῇ νησὶς πρὸς ἀκτήν, διὰ διπλοῦ προσχωματικοῦ βέλους ἢ

Θῖνες μετὰ θάμνων συγκρατήσεως.

Digitized by Google

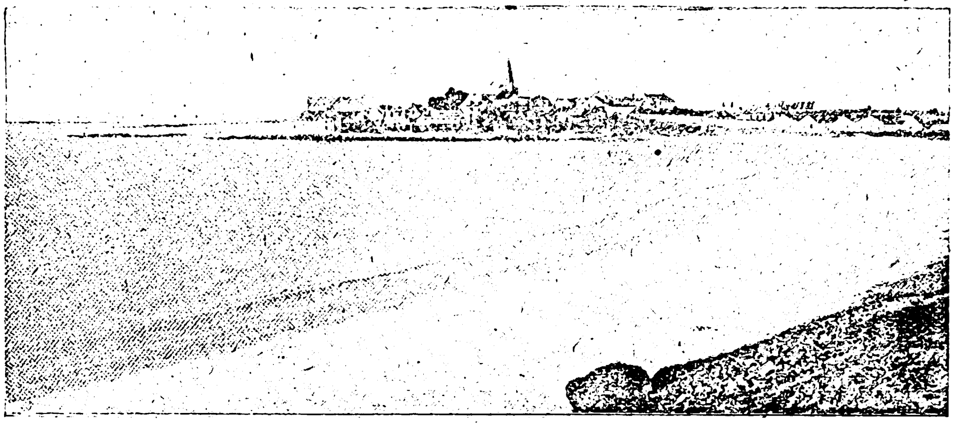

Ψαμμαθὼν μετ' ἀκτοταινιῶν (Ἄκρα καὶ χωρίον Larmon Morbihan).

καὶ διὰ τριπλοῦ ἀκόμη τοιούτου: ἐπὶ παραδείγματι, ἡ χερσόνησος τοῦ Κιμπερὸν σχηματισθεῖσα διὰ συνδέσεως νήσου μετὰ τῆς ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς, μέσῳ ἁπλοῦ προσχωματικοῦ βέλους· ἡ χερσονησὶς Ζιὰν (Giens) οὖσα τύπος διὰ διπλοῦ προσχωματικοῦ βέλους· ἡ χερσόνησος Ἀρτζεντάρια ἐν Ἰταλίᾳ, κλασσικὸς τύπος χερσονήσου ὑπὸ τριπλοῦ τοιούτου βέλους σχηματισθείσης. Ἐπειδὴ ὅμως θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι οἱ πρὸ τῶν ἀρχαίων λιμένων τῆς Αἰγίνης καχληκοσωροὶ εἶναι ἀπότοκοι ἐπεξεργασίας ἀναλόγου πρὸς τὴν παράγουσαν τὰ προσχωματικὰ βέλη καὶ τὰς ὑφαλοταινίας, το-

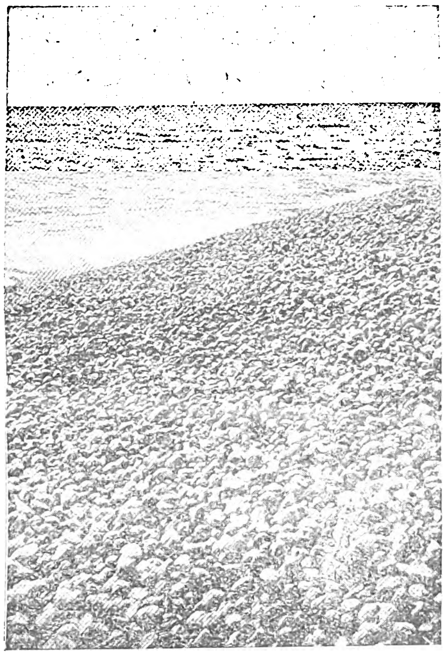

Ἀκτὴ ψηφωτὴ (Seine inférieure).

νίζομεν ὅτι ἐκεῖνοι ἦσαν χειροποίητοι καὶ εἰς ἀμυντικὸν σκοπὸν ἀποβλέποντες (βλ. **Αἴγινα**: *λιμένες Αἰγίνης*).

Λιμνοθάλασσαι καὶ γένεσις αὐτῶν.—Τὴν γένεσιν τοῦ προσχωματικοῦ βέλους ἐπακολουθεῖ στένωσις τῶν στομαλιμνῶν του, ἐξελισσομένη ἐνίοτε εἰς πλήρη ἀπόφραξιν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ εἰς πλάτος αὔξησις αὐτοῦ, διὰ νέων ἐναποθέσεων ἐπὶ τῆς πλευρᾶς του, ἥτις ἀνατείνεται πρὸς τὸν ἐπικρατοῦντα ἄνεμον. Οὕτως, ὅρμος ἢ καὶ κόλπος ἀβαθής, ἀφ' ἧς σχηματισθῇ προσχωματικὸν βέλος κλεῖον αὐτόν, μεταβάλλεται βαθμηδὸν εἰς ἁλμυρὰν λίμνην, ὀνομαζομένην διὰ τοῦτο ***λιμνοθάλασσαν*** (γαλλ. lagune, ἀγγλ. lagoon) ἐπικοινωνοῦσαν πρὸς τήν, ἀφ' ἧς αὕτη ἀπεχωρίσθη, θάλασσαν διὰ τῶν *στομαλιμνῶν* της· ἐνίοτε ὅμως ὁ ἀριθμὸς τῶν στομαλιμνῶν εἶναι τοσοῦτον μικρός, ἡ δὲ στένωσίς των τοσαύτη, ὥστε ἡ λιμνοθάλασσα νὰ ἀποβαίνῃ τότε, διὰ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς ἀνανεώσεως τῶν ὑδάτων της, ***σαπρὰ θάλασσα*** διὰ τῆς ἐν αὐτῇ σήψεως ὀργανικῶν οὐσιῶν. Ἀπαραίτητος ὅρος διὰ τὴν γένεσιν λιμνοθαλασσῶν εἶναι τὸ ἀβαθὲς τῆς θαλάσσης, δι' ὃ καὶ εὐνοεῖται αὕτη εἰς θαλάσσας μεγάλης ἐκτάσεως, μικροῦ βάθους, δεχομένας τὴν

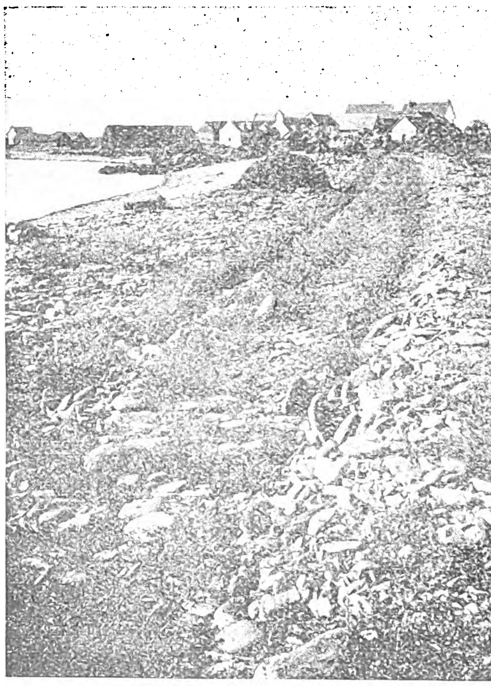

Ἀκτοταινία ψηφωτὴ (Cotes du Nord).

ἀπὸ μεγάλων ποταμῶν ἰλύν, ἐκτιθεμένας εἰς σφοδροὺς ἀνέμους καὶ ἐνεχούσας ρεύματα, διότι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ ἀπὸ τῶν ποταμῶν ἰλύς, φερομένη πρὸς τὰς ὑπηνέμως ἀνατεινομένας ἀκτάς, σχηματίζει τὰ προσχωματικὰ βέλη. Κλασσικώτατα παραδείγματα τῆς τοιαύτης ἐπεξεργασίας, καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἐκδηλώσεις καὶ τὰ στάδια, μᾶς παρουσιάζει ἡ ἀβαθεστάτη Ἀζοφικὴ θάλασσα (βλ. λ. **Ἀζοφικὴ** καὶ χάρτην), ἐν ᾗ αἱ ἀπὸ τῶν ποταμῶν Δόν, Γεΐσκ, Μπεϊσούγκ, Μίου, Καλμίου κτλ. ἰλύες, φερόμεναι πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῶν ἐπικρατούντων ΒΑ ἀπὸ τῆς Καυκασίας ἀνέμων, ἐσχημάτισαν ἀκτοταινίας μορφωσάσας βαθμηδὸν διαφόρους κόλπους, ὧν χαρακτηριστικώτερος εἶναι ὁ τοῦ Ὀτλιούσκη, ἀλλὰ καὶ προσχωματικὸν βέλος πελώριον ἐπὶ ἑξήκοντα ὅλα μίλλια χωροῦν, τὸ Ἀραμπάτσκα Στρέλκα (= «βέλος» τοῦ Ἀραμπὰτ) σχηματίσαν τὴν πελωρίαν λιμνοθάλασσαν «*Σιβάς*» ἢ «*Γνιλόε Μόρε*», τῆς ὁποίας ἡ μοναδικὴ στομαλίμνη Γενίτσεσκ, ἀνεπαρκὴς οὖσα πρὸς ἀνανέωσιν τῶν ὑδάτων τῆς λιμνοθαλάσσης, κατέστησεν αὐτὴν *σαπρὰν* τοιαύτην, ὡς τοῦτο σημαίνει ἡ δευτέρα τῶν ρωσικῶν της ὀνομασιῶν καὶ ὡς ἐθεωρεῖτο τοιαύτη καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα («Ἡ δὲ Σαπρᾶ Λίμνη μέρος ἐστὶ τῆς Μαιώτιδος τὸ πρὸς τὴν δύσιν» *Στραβ.* Didot. 256, 1).

Τὰς λιμνοθαλάσσας ἐν Μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ ὀνομάζουν étang, ὅρον ὃν ὁ μὲν Παλάσκας ἀποδίδει διὰ τοῦ «ὑδροστάσιον», ὁ δὲ Κορδέλλας διὰ τοῦ «τῖφος», τὰ δὲ «στόματα εἴσπλου» αὐτῶν «*γκρὼ*» (graus)· κλασσικώτατα δὲ παραδείγματα τῶν τοιούτων προβηγκιανῶν λιμνοθαλασσῶν παρουσιάζουν αἱ ἀκταὶ τῆς **Αἴγκ-Μὸρτ** (βλ. λ.).

Μορφαὶ λιμνοθαλασσῶν.—Λιμνοθάλασσα ἀβαθὴς πολύ, οὐχὶ δὲ συνεχοῦς ἐκτάσεως ἀλλ' ἀποτελουμένη ἐκ μικροτέρων τοιούτων ἐπικοινωνουσῶν πρὸς ἀλλήλας διὰ διωρύγων, ὀνομάζεται «***τέναγος***»· τοιαῦτα δὲ τενάγη εἶναι αἱ λιμνοθάλασσαι, ὡς ἡ τῆς Ἐνετίας, τοῦ Μεσολογγίου, τῆς Λογαροῦς κ.ἄ.δ.

Εἰς τὰς λιμνοθαλάσσας, ἀλλ' ἰδιαίτατα εἰς τὰ τενάγη, εὐδοκιμοῦσι τὰ ***ἰχθυοτροφεῖα*** (κατὰ Παλάσκαν «*ζωγρεῖα*», κοιν. *λιβάρια* ἢ καὶ *βιβάρια*, γαλλ. pécheries ἢ viviers ἢ bordrigues, ἀγγλ. fisheries), ἐν οἷς, ὡς εἰς Μεσολόγγιον, Πρέβεζαν καὶ ἀλλαχοῦ, πολλαπλασιάζονται λαύρακες, κέφαλοι, χρυσόφρυες (τσιπούραις), καρίδες κ.ἄ., ἐπίσης, ***μυδιῶνες*** ἢ ὀρθότερον ***μυτιλοτροφεῖα*** (γαλλ. moulières ἢ bouchots, ἀγγλ. crawls) καὶ ***ὀστρεοτροφεῖα*** (parcs à huitres, ἀγγλ. crawls of oysters).

Αἱ ὑποτυπώδεις διὰ τὸ ἀβαθὲς αὐτῶν λιμνοθάλασσαι λαμβάνουσι τὴν ὀνομασίαν ***ἑλοθάλασσα*** (Κορδέλλας, γαλλ. marigots)· ἐκφυλίζονται δὲ αὗται συνήθως εἰς τελματώδεις ἐκτάσεις, ὀνομαζομένας ***παραθαλάσσια ἕλη*** (γαλλ. marécages marins ἢ marais cotières, ἀγγλ. marsh) καὶ περιβαλλομενας ἐνίοτε ὑπὸ ἐδάφους ὑποτρέμοντος εἰς τὸν βηματισμὸν (prairie tremblante) καὶ καλυπτομένου ἀπὸ καχεκτικὴν πάραλον χλωρίδα καὶ ἁλμώδη ἐξάνθησιν «*ἁλοσάχνην*» ὀνομαζομένην· τοιαῦτα παραθαλάσσια ἕλη ἀπήντα τις πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν (1900) παρὰ τὴν Φαληρικὴν ἀκτὴν καὶ δὴ μεταξὺ *Ξηροταγάρου* (Παλ. Φαλήρου) καὶ *Τζιτζιφιῶν*. Τὰ παραθαλάσσια ἕλη ἐκφυλίζονται εἰς *παραθαλασσίαν σεπηδόνα*, ὅταν ἡ γῆ των, σπογγώδης οὖσα, μεταβάλλεται εἰς τόρφην, σεπηδωνίτιδα, ποάνθρακα ἢ ἀνθρακιλὺν (**Κορδέλλας**).

Ἀβαθὴς λιμνοθάλασσα ὁριστικῶς ἀποξηρανθεῖσα ὀνομάζεται ***ξηρολίμνη*** (sansouire)· ἐὰν δὲ ὁτὲ μὲν ξηραίνηται, ὁτὲ δὲ ἐπανεπικαλύπτεται ὑπὸ θαλασσίου ὕδατος, ὀνομάζεται ***αὐτόπηκτος ἁλυκὴ*** (marais salant naturel), ἐπειδὴ τὰ ὕδατά της ἐξατμιζόμενα καταλείπουσι φλοιὸν ἅλατος ὃν συλλέγουσι, κατ' ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τὴν ***τεχνητὴν ἁλυκὴν*** (ἢ *ἁλυκίδα* **κατὰ Στράβωνα**, γαλλ. saline ἢ marais salant artificiel, ἀγγλ. salt works), τοῦθ' ὅπερ σημαίνει χειροποίητον δεξαμενὴν παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ἐν ᾗ κρυσταλλοῦται τὸ ἅλας τοῦ θαλασσίου ὕδατος (βλ. λ. **ἁλυκὴ** διὰ τὰς λεπτομερείας).

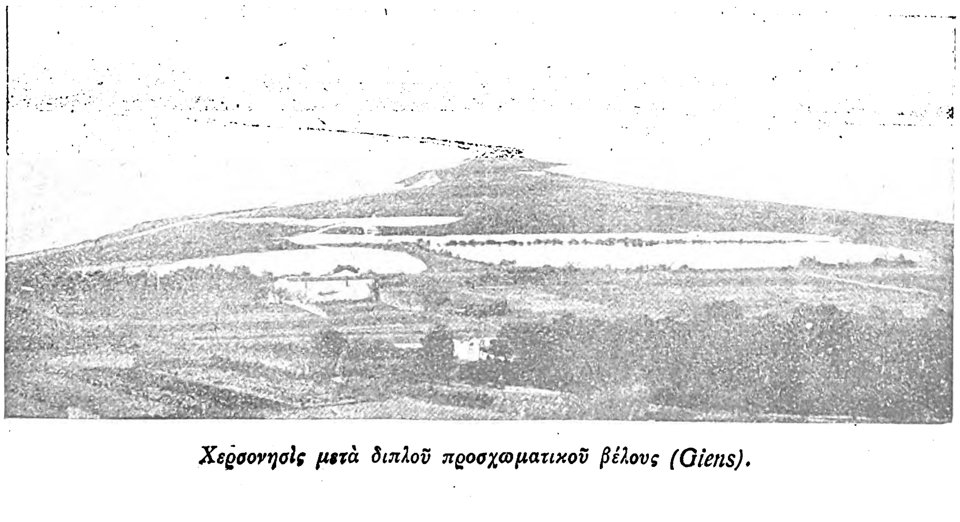

Χερσονησὶς μετὰ διπλοῦ προσχωματικοῦ βέλους (Giens).

Digitized by Google

Περίεργοι άλυκαί, μεγάλης δὲ παραγωγῆς, ἀπαντῶσιν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς χερσονήσου Ἴσλα ντὶ Λεὸν (Isla di Leon) εἰς τὴν ΝΔ Ἱσπανίαν καὶ δὴ μεταξὺ Σὰν Φερνάνδο καὶ Κάδιξ, τὸ ἀπὸ τῶν ὁποίων ἅλας τυπάζουσιν εἰς ὑπερμεγέθεις πυραμίδας, διακρινομένας ἀπὸ πολλῶν μιλλίων διὰ τὸ πάλλευκον καὶ τὴν στιλπνότητα αὐτῶν.

Χθαμαλαὶ ἀκταὶ ἰδιότυποι — Αἱ χθαμαλαὶ ἀκταὶ δὲν παρουσιάζουσι τὴν ποικιλίαν τοῦ ἰδιοτύπου, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ εἰς τὰς ὑψηλὰς ἀκτάς. Κυρίως εἰπεῖν δύο μόνον ἰδιότυποι αὐτῶν μορφαὶ εἶναι ἄξιαι μνείας, αἱ ὑπὸ τὰς ὀνομασίας ***πόλντερς*** (Polders) τὰ ***σιὲρ*** (γράφεται Skjärs καὶ προφέρεται sher) καὶ τὰ ***ἐπιπλέοντα παράλια*** (rivages flottants).

Ὁ τύπος *πόλντερς*, ἀπαντῶν εἰς Ὁλλανδίαν, χαρακτηρίζει τὰς χθαμαλὰς καὶ λίαν γονίμους γαίας, τὰς προελθούσας ἐκ χωματώσεων γενομένων ἐκ ποταμίων προσχώσεων καὶ προασπιζομένων ἐκ φραγμῶν ἢ γεωδῶν ἀναχωμάτων. Κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τούτων ὑπάρχουσι διάφορα προφυλακτικὰ ἔργα κατὰ τῶν εἰσβολῶν τῆς θαλάσσης. Εἶναι δὲ τοιαῦτα, ἐκτὸς τῶν *παρακτίων φραγμῶν* (digues littorales), ἢ τῶν *ἀναχωμάτων*, ἅτινα ἀποτελοῦσιν εἶδος προτειχίου ἁπλοῦ μεταξὺ θαλάσσης καὶ τῶν ὄπισθεν αὐτῶν κειμένων γαιῶν, οἱ *προβλῆτες* (épis) οἵτινες χωροῦσι πρὸς τὴν θάλασσαν ἵνα ἀποτρέψωσι τὰ θαλάσσια ρεύματα τὰ τείνοντα νὰ ἀποτρίψωσι τὰς ἀκτάς, τὰ *φρακτότοιχα* (musoirs) εἶδός τι σφηνῶν ἐξ ὁλοτρόχων λίθων ἢ ἐκ μπετὸν καὶ τὰς *ρηγμῖνας* (brise-mer) ἐκμηδενιζούσας τὴν ὁρμὴν τῶν κυμάτων πρὶν ἢ ταῦτα φθάσωσι τὴν ἀκτὴν (Κορδέλλας).

Ὁ τύπος *σιὲρ* (Skjärs) χαρακτηρίζει ἀκτάς, αἱ ὁποῖαι, ὑπάρξασαί ποτε πεδιάδες κεκαλυμμέναι ὑπὸ παγετώνων (plaines glaciaires), ἐμφανίζονται ἤδη κατατετμημέναι εἰς πληθὺν νήσων καὶ νησίδων καὶ χερσονησιζουσῶν ἄκρων, σχηματισθέντος πυκνοτάτου δικτύου διαύλων καὶ στενῶν, ἀπαιτουμένης πολλῆς προσοχῆς διὰ νὰ καθορισθῇ ἐὰν τμῆμά τι τῆς τοιαύτης ἀκτῆς εἶναι ἀπόσπασμα τῆς ποτὲ ὑπὸ παγετώνων κεκαλυμμένης πεδιάδος ἢ ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν νῆσος.

Ἡ ὀνομασία τοῦ τύπου ὡς *σιὲρ* (Skjars), ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι οὕτω καλεῖται εἰς τὰς σκανδιναυϊκὰς γλώσσας τὸ σύστημα τῶν νησίδων καὶ τῶν τοιούτων στενῶν. Ἐπειδὴ ὅμως τοιαῦται ἀκταὶ ἀπαντῶσι περισσότερον ἀπὸ παντοῦ ἄλλου εἰς Φινλανδίαν, καλοῦνται ὡσαύτως καὶ *φινλανδικοῦ τύπου* ἀκταί. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ βορείας ἀκτὰς τῆς Βορείου Ἀμερικῆς παρατηροῦνται ἀκταὶ τοῦ τύπου τούτου, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν πολιτείαν Μαΐϊν (Maine) τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν· τμῆμα δὲ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰρλανδίας δύναται νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὸν τύπον τοῦτον.

Τέλος δυνάμεθα νὰ περιλάβωμεν εἰς τὰς ἀκτὰς καὶ τὰ *«παράλια ἐπιπλέοντα»*, ἤτοι μακρὰς ἐκτάσεις ἀλλὰ μικροῦ πλάτους κατὰ μῆκος ἀκτῶν, πρὸς ἃς τὸ ρεῦμα συνωθεῖ φύκη, τὰ ὁποῖα συμπλεκόμενα μετὰ θαλασσίας χλωρίδος σχηματίζουσι στρῶμα, ἐφ' οὗ τελικῶς ἐπικάθηται χῶμα ὅπου δύναται ἐνίοτε νὰ βλαστάνῃ καὶ καχεκτικὴ πόα. Συνηθέστατα αἱ τοιούτου τύπου ἀκταὶ ἀποτελοῦν ὕπουλον ἔδαφος ἐπικίνδυνον διὰ τὸν ἐπ' αὐτοῦ βαδίζοντα. Τοιοῦτος περίπου τύπος ἀκτῆς παρουσιάζεται εἰς τὸν αἰγιαλὸν τῆς ἀκτῆς τῆς Λευκίμμης εἰς Κέρκυραν.

Ἀκταὶ ἐκβολῶν ποταμῶν. — Ἡ ὕπαρξις ποταμοῦ καὶ δὴ μεγάλου τοιούτου τροποποιεῖ μεγάλως τὴν καθ' αὐτὸ μορφὴν τῆς παρὰ τὰς ἐκβολάς του ἀκτῆς ἰδίως ὅταν εἶναι αὕτη τοῦ τύπου τῶν χθαμαλῶν ἀκτῶν καὶ δὴ ψαμμαθῶν δύνανται τότε νὰ ἐμφανίζωνται:

Μεγάλαι προσχώσεις παρὰ τὰς ἐκβολὰς σχηματίζουσαι ἐνίοτε τὸ λεγόμενον ***Δέλτα***. Διακλαδοῦται δηλαδὴ ὁ ποταμὸς εἰς δευτερεύοντας κλάδους καλουμένους ***ἀγκῶνας τοῦ Δέλτα*** (Ἡρόδοτος 2,99 ἀλλὰ καὶ ***κλῶνας*** κατὰ τὸν «θησαυρὸν τῆς Ἑλλην. γλώσσης». Μεταφράσεις περίπου τῶν αὐτῶν ὀνομασιῶν μεταχειρίζονται καὶ οἱ Γάλλοι: bras ἀλλὰ καὶ branches), δηλαδὴ τῆς μεταξὺ τῶν ἄκρων ἀγκώνων περιλαμβανομένης ἐκτάσεως, τῆς οὕτω ὀνομασθείσης διὰ τὴν ὁμοιότητα αὐτῆς πρὸς γράμμα Δ. Ἀπαραίτητος συνθήκη πρὸς σχηματισμὸν τοῦ Δέλτα εἶναι ἀβαθῆ ὕδατα καὶ ἔλλειψις θαλασσίων ρευμάτων παρὰ τὰς ἐκβολάς, τὰ ὁποῖα ἐὰν ὑπάρχουν παρασύρουν τὸ προϊὸν τῶν προσχώσεων καὶ ἐμποδίζουν τὸν σχηματισμὸν τοῦ Δέλτα. Οὕτω τὰ Δέλτα σχηματίζονται εἰς τὰς περικλείστους καὶ τὰς ἠπειρωτικὰς θαλάσσας, ἐστερημένας παλιρροιακῶν ἰδίᾳ ρευμάτων, ὡς ἐν τῇ Μεσογείῳ τὰ Δέλτα τοῦ Νείλου, τοῦ Τιβέρεως, ἐν τῷ Εὐξείνῳ τὰ τῶν Δουνάβεως, Δὸν κτλ. Ἐν τούτοις ὅμως καὶ εἰς ἀναπεπταμένας εἰς ὠκεανοὺς θαλάσσας παρουσιάζονται Δέλτα ποταμῶν (Μισσισιπῆς, Χοάγκ-Χὸ κτλ.) ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς ὠκεανοὺς (Δ τοῦ Νίγηρος, τοῦ Γάγγου κτλ.), ὅταν αἱ προσχώσεις γίνωνται εἰς μεγάλην κλίμακα.

Ποταμόκολποι (estuaire· ἀγγλ. estuary) ὀνομάζονται ἀκταὶ ἰδιότυποι τὴν μορφολογίαν, καθ' ἣν τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ φαίνεται οἱονεὶ διεσταλ-

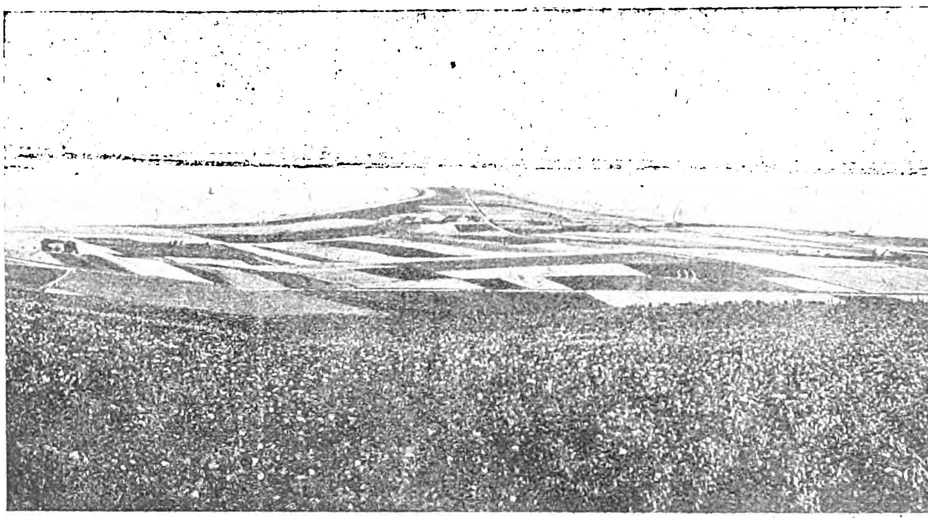

Ποταμόκολπος («Ἴνβερνες» ἐν Σκωτίᾳ) μετὰ χθαμαλῆς ἀκτῆς εἰργασμένης.

μένον εἰς ἀρκετὸν διάστημα πρὸς τὰ ἔσω τῆς ἐκβολῆς, οὕτως ὥστε διὰ τῆς διευρύνσεώς του νὰ ἀποτελῇ ἐπιμήκη κόλπον, ἐν ᾧ συγκεράννυνται τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ μετὰ τῶν τῆς θαλάσσης. Ὀφείλεται δὲ ἡ γένεσις τοῦ ποταμοκόλπου εἰς ὑφίζησιν τοῦ παρὰ τὰς ἀκτὰς ἐδάφους, ὅπερ πρὸ τῆς καθιζήσεως ἦτο λίαν πεδινόν, ἢ καὶ λοφῶδες μὲν ἀλλὰ μετὰ κοιλάδων, αἵτινες βυθισθεῖσαι ἐσχημάτισαν τὸν βυθὸν τοῦ ποταμοκόλπου. Πάντως ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν ἐκβολὴ τοῦ *ποταμοκόλπου* εἶναι ἐλευθέρα, μὴ ἀποφρασσομένη ὑπὸ «προσχωματικῶν βελῶν». Κλασσικοὺς τύπους ἀκτῶν μετὰ ποταμοκόλπων (côtes à estuaires) ἀπαντῶμεν εἰς τὰ παράλια τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἔνθα οἱ μεγάλοι ποταμόκολποι Δελαουὲρ (Delawere), Τσήζαπηκ (Ceasapeake), ἐν Εὐρώπῃ δὲ εἰς τμῆμά τι τῆς Βορείου Θαλάσσης (π. χ. Ἔλβας), εἰς Πορτογαλίαν (Τάγης) καὶ εἰς Ἀγγλίαν (Τάμεσις, Χοῦμπερ κλπ.).

Στομαλίμναι. Ἐνίοτε ἐν τούτοις, λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως τῆς θαλάσσης ἐπὶ τῶν χθαμαλῶν ἀκτῶν, κλείονται οἱ ποταμόκολποι ὑπὸ «προσχωματικῶν βελῶν» σχηματιζομένων οὕτω λιμνοθαλασσῶν, καλουμένων *«στομαλιμνῶν»*. Αἱ ἀκταὶ εἰς ἃς παρουσιάζεται ἡ ἰδιοτυπία αὕτη ὀνομάζονται *ἀκταὶ μετὰ στομαλιμνῶν*, διεθνῶς δὲ côtes à limans· διότι liman ὀνομάζουν τὰς ἐν τῷ Εὐξείνῳ κόλπῳ στομαλίμνας οἱ Τοῦρκοι, παραλαβόντες τὸν ὅρον ἐκ τῆς νεοελληνικῆς. Ἀνταποκρίνονται δὲ αἱ «στομαλίμναι» καὶ πρὸς τὰς λιμνοθαλάσσας τῶν γερμανικῶν ἀκτῶν, τὰς καλουμένας *χὰφ* (haf) καὶ τὰς τῶν ἀμερικανικῶν *σάουντ* (Sound)· ἀλλὰ τονίζομεν, ὅτι στομαλίμνη προϋποθέτει ποταμόν, ἐνῷ ἡ λιμνοθάλασσα οὐχί· ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἡ ἔκτασις τῶν λιμνοθαλασσῶν δὲν τηρεῖ κανόνα, ἐνῷ ἡ τῶν στομαλιμνῶν μηκύνεται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς κοίτης. Πάντως ὁ ποταμὸς ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν διὰ μέσου τῶν *στομάτων εἴσπλου*, τὰ ὁποῖα διακόπτουσι τὴν συνέχειαν τοῦ προσχωματικοῦ βέλους, π. χ. εἰς **Ἄκκερμαν** (βλ. λ.).

Ἄλλοτε, τῶν ποταμοκόλπων παρουσιαζόντων διακλαδώσεις, ἑκάστη τῶν ὁποίων δύναται νὰ μεταβληθῇ εἰς στομαλίμνην, ἐμφανίζονται ἀκταὶ μετὰ ποταμοκόλπων καὶ στομαλιμνῶν· τοιαῦται δὲ εἶναι αἱ πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν ἀκταὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὅπου πάλιν συμβαίνει ὥστε καὶ ἀκταὶ μετὰ ποταμοκόλπων διαδέχονται ἀκτὰς μετὰ στομαλιμνῶν (π. χ. αἱ ἀκταὶ τῶν Πολιτειῶν Μαίριλανδ ἀφ' ἑνὸς καὶ βορείου Καρολίνας ἀφ' ἑτέρου). Στομαλίμναι παρουσιάζονται καὶ ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ δὴ εἰς Ἱσπανίαν, Ἰταλίαν καὶ Ἀφρικήν.

Ἡ διαφορὰ ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν χθαμαλῶν ἀκτῶν μεταξὺ τῶν κλειστῶν θαλασσῶν καὶ τῶν εἰς ὠκεανὸν ἀναπεπταμένων, καθίσταται ἐναργὴς εἰς τὰ παράλια τῆς Γερμανίας ὅπου, εἰς μὲν τὴν Βόρειον θάλασσαν οἱ ποταμόκολποι μένουν διαρκῶς τοιοῦτοι λόγῳ τοῦ ἀδυνάτου τῆς γενέσεως προσχωματικῶν βελῶν, εἰς δὲ τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν μετασχηματίζονται οἱ ποταμόκολποι εἰς στομαλίμνας (ἐκβολαὶ Βιστούλα).

ΑΚΤΑΙ ΜΑΔΡΕΠΟΡΙΟΙ. Μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν ἀκτῶν ἔχουσιν ἐπίσης ζωϊκοὶ ὀργανισμοί, εἰς τὰς θερμὰς ἰδίως ζώνας εἰς ἃς ἀναπτύσσονται καὶ ἐξελίσσονται αἱ ἀποικίαι τῶν **μαδρεπόρων** (βλ λ.), σχηματίζουσαι τὰς λεγομένας ***κοραλλιογενεῖς σπιλάδας*** (récifs coraliens) προσδιδούσας μικρὸν κατὰ μικρὸν ἰδίαν διαμόρφωσιν εἰς τὸ ὕφαλον ἔδαφος, ὅπερ ἐν τέλει ἀναδύει, σχηματιζομένων νήσων.

Ἡ μελέτη τῆς γενέσεως τῶν κοραλλιογενῶν τούτων ἀκτῶν ἀπησχόλησε κατὰ καιροὺς πλείστους φυσιοδίφας, βιολόγους, γεωλόγους καὶ γεωγράφους, μὴ δυνηθέντας ἐν τούτοις, παρ' ὅλον τὸ πλῆθος τῶν παρατηρήσεών των, ν' ἀπολήξωσιν εἰς ἑνιαίαν τινὰ θεωρίαν ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τῶν τοιούτων ἀκτῶν. Πάντως αἱ πρῶται οὕτω σχηματισθεῖσαι ξηραὶ ἦσαν κυκλικῆς ἀκτῆς νῆσοι, ἀφινούσης ἐν ἑαυταῖς, ὡς ὀμφαλὸν ὑπερμεγέθη, λιμνοθάλασσαν, ἣν ἡ μαδρεπόριος ἀκτὴ δακτυλιοειδῶς περιέβαλλεν. Ἀνεκαλύφθησαν δὲ ὑπὸ τῶν μεγάλων θαλασσοπόρων τοῦ 13ου αἰῶνος καὶ εἶναι διεθνῶς γνωσταὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ***ἀτόλλαι*** (atolls).

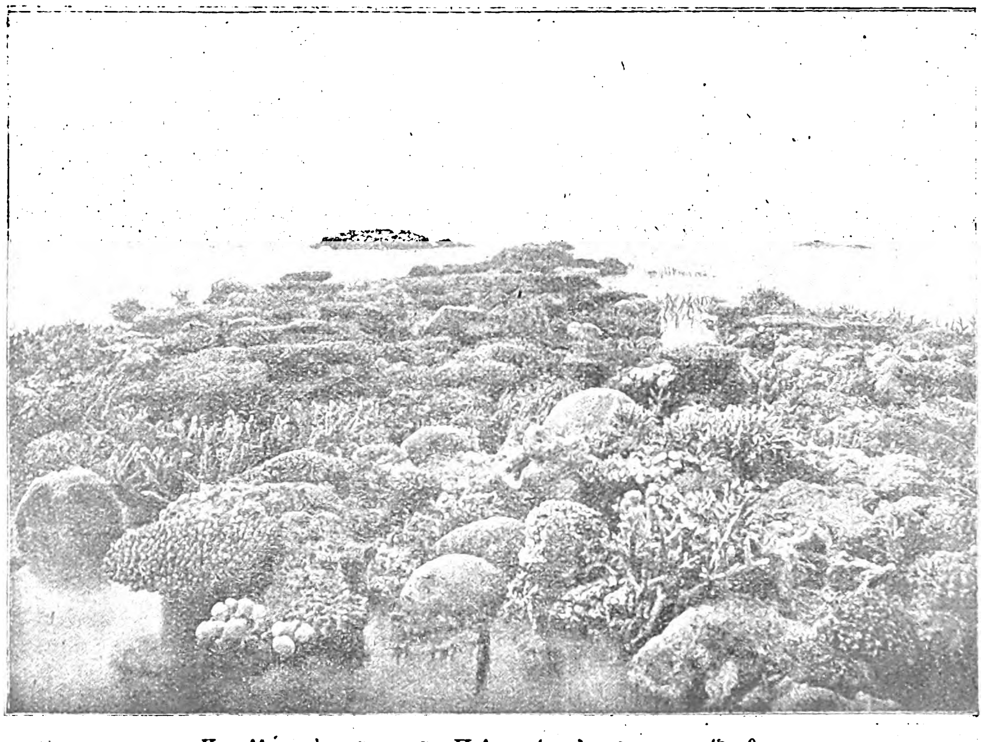

Κοραλλιογενὴς νῆσος τῆς Πολυνησίας ἐν τῷ σχηματίζεσθαι.

Digitized by Google

Τὸ βάθος τῶν λιμνοθαλασσῶν τῶν ἀτολλῶν εἶναι μικρόν, ὁ δὲ βυθός των ἀσβεστώδους συστάσεως· ἡ δὲ κατανομὴ τῶν δακτυλιοειδῶν ἀκτῶν των παρουσιάζει ἠπίαν κλίσιν πρὸς τὸ κέντρον τῆς λιμνοθαλάσσης καὶ ἀπότομον πρὸς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν.

Ἐκτὸς τῶν τοιούτων κοραλλιογενῶν νήσων καὶ πλησίον αὐτῶν σχηματίζονται συνήθως καὶ *κοραλλιογενεῖς φράκται* (récifs barrières) περιφράσσοντες οἱονεὶ τὰς μεγάλας νήσους καὶ καθιστῶντες διὰ τοῦτο δυσχερῆ τὴν προσγείωσιν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Νέας Καληδονίας, τὰς ἀνατολικὰς τῆς Αὐστραλίας κλπ. Ἔνιοι ὅμως «κοραλλιογενεῖς φράκται» ἐμφανίζονται *κατάτμητοι* (frangeant), σχηματίζοντες μετὰ τῶν νήσων καὶ τῶν ἠπείρων «στενὰ» μεγάλου σχετικῶς εὔρους: ἡ κλίσις δὲ τῶν ἀκτῶν τῶν τοιούτων «φρακτῶν» εἶναι ἠπία πρὸς τοὺς ἄξονας τῶν στενῶν, καὶ ἀπότομος πρὸς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν, τῆς ποιότητος τοῦ βυθοῦ τῶν τοιούτων στενῶν οὔσης πρὸ πολλοῦ ἀσβεστώδους συστάσεως.

Εὐνοϊκώτατον ἔδαφος πρὸς ἐγκατάστασιν ἀποικιῶν μαδρεπόρων, παρέχουσιν ἀβαθῆ ἅτινα εἶναι πᾶν ὅ,τι ἀπέμεινεν ἀπὸ νῆσον ἡφαιστειογενῆ, ἐξαφανισθεῖσαν ὑπὸ τῆς διαβρωτικῆς ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐπεξεργασίας· διότι ἐπὶ τῶν ὑπολειπομένων τοιούτων ἀβαθῶν ἐγκαθιστάμεναι αὗται προκαλοῦσι μικρὸν κατὰ μικρὸν τὴν γένεσιν δακτυλιοειδῶν *ἀτολλῶν*. Οὕτω παρατηρεῖται, ὅτι εἰς τὸν Εἰρηνικόν, ὅστις εἶναι διάσπαρτος ὑπὸ ἀτολλῶν, ὑπάρχουσι σημαντικαὶ σειραὶ ἡφαιστειογενῶν νήσων, διατεθειμέναι κατὰ ζώνας πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αὐστραλίας καὶ ὅτι αἱ σειραὶ αὗται ὑπερβαίνουσαι τὴν ζώνην τῶν κοραλλιογενῶν σπιλάδων ἐξικνοῦνται μέχρι τῶν Κουριλλῶν νήσων. Ἡ συνεχῶς προϊοῦσα ἐξερεύνησις τοῦ Εἰρηνικοῦ ἀποδεικνύει, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, στενωτάτην τὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν σειρῶν τῶν νήσων τῶν μαδρεπόρων καὶ τῆς διευθύνσεως τῆς ἐκρηκτικῆς ἐνεργείας καὶ τῶν κινήσεων τοῦ ἐδάφους ἐν τῷ ὠκεανῷ τούτῳ.

Ὁ σχηματισμὸς τῶν κοραλλιογενῶν σπιλάδων καθίσταται δυνατὸς μόνον εἰς ἃ βάθη εἶναι δυνατὴ ἡ ὕπαρξις κοραλλίων. Ὡς τοιαῦτα βάθη ἐλογίζοντο τὰ ἥσσονα τῶν 50 μέτρων· ἐκ νεωτέρων ὅμως ἐρευνῶν κατεδείχθη ὅτι δύνανται νὰ ἀναπτυχθῶσι κοράλλια μέχρις 80 μέτρων βάθους, τῆς θερμοκρασίας ὅμως τοῦ ὕδατος οὔσης μείζονος τῶν 20° Κελσίου.

Εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ἀρκετὰ θερμή, ὥστε νὰ εὐνοῆται ἡ ἀνάπτυξις τῶν κοραλλίων, αἱ ἀτόλλαι εἶναι διατεθειμέναι κατὰ τὴν διεύθυνσιν Βορρᾶ - Νότου, καθ' ἣν ἐπίσης κεῖνται καὶ αἱ γνωσταὶ ἡφαιστειογενεῖς νῆσοι τοῦ ὠκεανοῦ τούτου.

ΑΝΑΠΤΥΓΜΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΛΙΩΝ Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἀνάπτυγμα τῶν παραλίων τῶν ἠπείρων, ὑπολογίζεται τοῦτο ἐν συνόλῳ καὶ ὡς ἔγγιστα εἰς διακοσίας ἑξήκοντα χιλιάδας (260.000) χιλιομέτρων, ἤτοι εἰς τὸ ἑξαπλάσιον περίπου τοῦ ἀναπτύγματος τοῦ γηΐνου ἰσημερινοῦ.

Ἐν τῇ παρατιθεμένῃ γραφικῇ παραστάσει, ὀφειλομένῃ εἰς τὸν μέγαν γεωγράφον Élisée Reclus, φαίνεται λεπτομερῶς κατὰ ἠπείρους ἡ ἔκτασις, ἡ γεωμετρικὴ περίμετρος, τὸ ἀνάπτυγμα τῶν παραλίων, τὸ ἀνάπτυγμα τῶν ὑπὸ τῆς ναυτιλίας χρησιμοποιουμένων ἀκτῶν, ἡ ἀναλογία τῆς γεωμετρικῆς περιμέτρου πρὸς τὸ πραγματικὸν ἀνάπτυγμα, καὶ ὁ ἀριθμὸς ὁ ἐκφράζων τὴν κατὰ χιλιόμετρον ἀναπτύγματος παραλίων ἀναλογοῦσαν ἐπιφάνειαν τῆς ἠπείρου εἰς τετραγωνικὰ χιλιόμετρα, ὅστις *ἀριθμὸς* ὀνομάζεται *χαρακτηριστικὸς ἐν τῇ κλίμακι Ρεκλύ*.

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ἀνωτέρω δεδομένων καταφαίνεται ὅτι πλεονεκτικωτέρα πασῶν τῶν ἠπείρων εἶναι ἡ Εὐρώπη, καθ' ὅσον τὸ ἀνάπτυγμα τῶν παραλίων ἔχει μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν. Εἶτα δέ, κατὰ σειράν, τάσσονται ἡ Β. Ἀφρική, ἡ Αὐστραλία, ἡ Ν. Ἀμερική, ἡ Ἀσία, ἡ λοιπὴ Ἀφρική.

Εἰδικώτερον ἐν Εὐρώπῃ, ἡ Νορβηγία ἔχει τὸ μεγαλύτερον ἀνάπτυγμα παραλίων εἰκοσακισχίλια χιλιόμετρα κατὰ Χάνσεν) ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὁλικὴν αὐτῆς ἔκτασιν, φέρουσα χαρακτηριστικὸν ἀριθμὸν 16 ἐν τῇ κλίμακι Ρεκλύ, τῆς Πελοποννήσου τασσομένης εὐθὺς κατόπιν ὑπὸ χαρακτηριστικὸν ἀριθμὸν 20, τῆς ὅλης Ἑλλάδος ἐχούσης ἀριθμὸν 85. Μετὰ τὰς χώρας ταύτας τάσσονται αἱ λοιπαὶ χῶραι τῆς Εὐρώπης.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΑΚΤΩΝ. Ἡ ἀξία τύπου τινὸς ἀκτῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ προσφόρου αὐτῶν πρὸς ἵδρυσιν λιμένων καὶ ναυτικῶν ἐν γένει ἐγκαταστάσεων, ἀπὸ τῶν ὁποίων πάλιν ἐξαρτᾶται ἡ ναυτικὴ ζωὴ παντὸς τόπου.

Ἀπὸ τοιαύτης ἀπόψεως ἐξεταζόμεναι αἱ χθαμαλαὶ ἀκταὶ θεωροῦνται ὡς μικρᾶς σχετικῶς ἀξίας· διότι εἰς τὰς θερμὰς ἰδίᾳ χώρας καὶ μέχρι τῆς περιοχῆς τῶν μεσογειακῶν κλιμάτων, αἱ παρὰ τὰς χθαμαλὰς ἀκτὰς σχηματιζόμεναι λιμνοθάλασσαι, πάντοτε μικροῦ σχετικῶς βάθους καὶ ὑπὸ πηλώδους βυθοῦ πλαισιούμεναι, ἀποτελοῦσιν ἑστίας λοιμώδεις, ὡς ἰδίᾳ συμβαίνει εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Μεξικοῦ καὶ τοῦ κόλπου τῆς Γουϊνέας· ἀφ' ἑτέρου ὁ εἴσπλους εἰς τὰς ἀβαθεῖς λιμνοθάλασσας, διὰ τῶν στενῶν στομάτων των, ἀποβαίνει δυσχερέστατος ἢ μᾶλλον ἀδύνατος· ἐπὶ πλέον, ἔξωθι τῶν λιμνοθαλασσῶν καὶ πλησίον αὐτῶν δὲν ὑπάρχουσιν ἀγκυροβόλια φυσικὰ πρὸς καταφυγήν, ἐνῷ ὁ ἀνάρρους τῶν κυμάτων εἶναι γενικῶς ὁρμητικός. Εὐνοϊκώτεραι σχετικῶς συνθῆκαι πρὸς ἐγκατάστασιν λιμένων παρουσιάζονται εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν αἱ λιμνοθάλασσαι, ἔχουσαι μεγάλην σχετικῶς ἔκτασιν, προσλαμβάνουσι τὸν τύπον τῶν στομαλιμνῶν, ὡς τοῦτο συμβαίνει πλησίον τῶν μεγάλων Δέλτα, λ. χ. εἰς τοὺς ὅρμους Γκάλβεστον καὶ Μόμπιλι ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Μεξικοῦ, εἰς τὸν κόλπον τῆς Βενετίας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Πάντως ὅμως οἱ παρὰ τὰς λιμνοθαλάσσας λιμένες πρέπει διαρκῶς νὰ ἀμύνωνται κατὰ τῶν προσχώσεων· τὰ λιμενικὰ ἔργα τῆς Ἑνετίας εὐγλώττως προσμαρτυροῦσι τοῦτο.

Εἰς τὰς καθ' αὐτὸ μετὰ ποταμοκόλπων ἢ στομαλιμνῶν ἀκτάς, ἡ ἵδρυσις λιμένων ναυτικῶν ἐγκαταστάσεων εἶναι εὐνοϊκωτάτη. Κατάλληλοι δὲ τύποι ἱδρύσεως τοιούτων εὑρίσκονται εἰς μέγαν ἀριθμὸν καὶ ποικιλίαν ἐντὸς τῶν διακλαδώσεων τῶν ποταμοκόλπων, ὅπου «προσχωματικὰ βέλη» ἢ χερσονησῖδες» (tombolos) παρέχουσι καὶ φυσικὰ ἔτι ἀγκυροβόλια: ἡ ἀκτοπλοΐα ἐκ παραλλήλου εἶναι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εὐκολωτάτη, ἐνῷ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἀπὸ τῆς θαλάσσης πλούτου δύναται νὰ γίνηται ἐντατικῶς, διὰ τῆς ἁλιείας, ὀστρεοτροφίας κτλ., ὡς τοῦτο πολλαχοῦ γίνεται ἰδίᾳ περὶ τὸ μέσον τῶν ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἀκτῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Γενικώτερον αἱ ὑψηλαὶ ἀκταί, κυρίως δὲ αἱ ἀκρότομοι καὶ βραχώδεις, προσφέρουσιν εἰς τοὺς ναυτιλλομένους καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς ἁλιεῖς πληθὺν ἀγκυροβολίων καταφυγῆς.

Σήμερον ὅμως αἱ ὡς ἄνω ἐκτεθεῖσαι φυσικαὶ διαφοραὶ δὲν κέκτηνται μεγάλην σημασίαν. Τὰς τοποθεσίας τὰς ἐκλεγομένας πρὸς ἐγκατάστασιν τῶν λιμένων δὲν ὑπαγορεύει σήμερον ἡ φυσικὴ τῶν ἀκτῶν διαμόρφωσις, ἀλλὰ πρωτίστως ἡ ἀπὸ ἀπόψεως ἐμπορικῆς γεωγραφίας σημασία τῆς θέσεως. Αὐταὶ αἱ ὁλονὲν αὔξουσαι διαστάσεις τῶν πλοίων, δὲν θὰ ἐπιτρέπουν εἰς αὐτὰ νὰ χρησιμοποιῶσι τοὺς ὑφόρμους καὶ τὰ φυσικὰ ἀγκυροβόλια, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν εἰσέτι οἱ ἁλιεῖς καὶ ἡ μικροακτοπλοΐα. Κατάλληλος θέσις ἀκτῆς πρὸς ἵδρυσιν λιμένος, ἢ κυριολεκτικώτερον *ναυτικοῦ κέντρου*, τοῦ μέλλοντος θὰ εἶναι παντοῦ, ὅπου οἱ κολοσσοὶ τῶν διὰ θαλάσσης μεταφορῶν θὰ δύνανται νὰ ἐκτελῶσι ταχέως τὰς φορτώσεις των καὶ τὰς ἐκφορτώσεις των, ὅπου θὰ δύνανται νὰ εὑρίσκωσιν ὑπὸ καλὰς οἰκονομικὰς συνθήκας τὰς ἀναγκαιούσας διὰ τὸν ἐφοδιασμόν των τεραστίας ποσότητας γαιανθράκων καὶ πετρελαίου, καὶ ὅπου γειτνίασις σιδηροδρομικῶν γραμμῶν θὰ διευκολύνῃ τὴν πρὸ τῆς φορτώσεως ἢ μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν πλοίων ἐκφόρτωσιν τῶν ἐμπορευμάτων μεταφορὰν αὐτῶν διὰ ξηρᾶς.

ΣΤ ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ - Κ. Χ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥ RECLUS ΕΚΠΕΦΡΑΣΜΕΝΑ ΓΡΑΦΙΚΩΣ

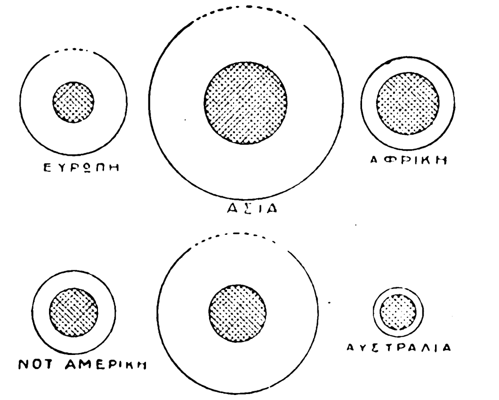

(Τὸ γραμμοσκιασμένον μέρος = τὸ ἐμβαδὸν τῆς ἠπείρου εἰς τετραγ. χιλιόμετρα.— Τὸ ἀνάπτυγμα τῆς ὅλης ἐξωτερικῆς περιφερείας = τὸ ὅλον ἀνάπτυγμα τῆς ἠπείρου εἰς χιλιόμετρα. Τὸ ἀνάπτυγμα τοῦ διὰ πλήρους γραμμῆς τόξου = τὸ ἀνάπτυγμα τῶν χρησιμοποιουμένων παραλίων.— Τὸ ἀνάπτυγμα τοῦ δι' ἐστιγμένης γραμμῆς τόξου = τὸ ἀνάπτυγμα τῶν μὴ χρησιμοποιουμένων παραλίων.)

ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ÉLISÉE RECLUS ΕΚΠΕΦΡΑΣΜΕΝΑ ΕΙΣ ΑΡΙΘΜΟΥΣ

Στοιχεῖα:	Εὐρώπη	Ἀσία	Ἀφρική	Β. Ἀμερική	Ν. Ἀμερική	Αὐστραλία
Ἐπιφάνεια (τετραγ. χιλιόμ.)	9 860 000	43 440 000	29 825 000	20 600 000	18 000 000	7 700 000
Γεωμετρικὴ περίμετρος (χιλιόμετρα)	11 153	23 342	19 122	16 083	15 037	9 834
Ἀνάπτυγμα παραλίων (χιλιόμετρα)	31 900	57 750	28 500	48 230	25 770	14 400
Ἀνάπτυγμα χρησιμοποιησίμων παραλίων (χιλιόμετρα)	30 900	47 000	28 500	40 000	25 770	14 400
Σχέσις τῆς γεωμετρ. περιμέτρου πρὸς τὸ ἀνάπτυγμα τῶν παραλίων	1 : 2,86	1 : 2,47	1 : 1,49	1 : 3,00	1 : 1,71	1 : 1,46
Σχέσις ἀναπτύγματος παραλίων πρὸς ἔκτασιν	289	763	1420	407	689	534

—[ΓΕΩΛΟΓ.] Ἀπὸ γεωλογικῆς ἀπόψεως αἱ ἀκταὶ ὀνομάζονται:

Ἀκταὶ ἀναδυσιγενεῖς (Auftauchungs Küsten)· αἱ γεννηθεῖσαι δι' ἐξάρσεως καὶ ἀναδύσεως τμημάτων τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης.

Ἀκταὶ ἀποκλεισμοῦ (Abschliessungs Küsten)· βλ. κατωτέρω *Ἀκταὶ ὁμόφωνοι ἢ ἐπιμήκεις*.

Ἀκταὶ ἀποκομισιγενεῖς (Abtragungs Küsten)· αἱ δι' ἀποκομίσεως (βλ. λ.) γεννηθεῖσαι ἀκταί.

Ἀκταὶ ἀποξεσιγενεῖς ἢ ***ἀποξυρισιγενεῖς*** (Abrasions Küsten). Οὕτω καλοῦνται κατὰ τὸν *Supan* αἱ ἀπορρῶγες ἀκταί, αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίσθησαν δι' ἀποξυρίσεως ἢ ἀποξέσεως (βλ. τὰς λέξεις).

Ἀκταὶ ἀσύμφωνοι (Diskordante Küsten). Καλοῦνται οὕτως αἱ ἀκταί, ὅταν ἡ γραμμή των δὲν διήκει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον παραλλήλως πρὸς τὸ ὄρος, ἀλλὰ συναντᾷ τὰς ὀρεινὰς ἁλύσεις καὶ τὰς κοιλάδας του ὑπὸ ὀξεῖαν γωνίαν *(Supan)*. Αἱ ἀκταὶ αὗται κατὰ κανόνα παρέχουν εὐνοϊκὰς συνθήκας συγκοινωνιῶν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν μεσογείων χωρῶν· τούτου ἕνεκα χαρακτηρίζονται μὲ τὸ ὄνομα «*ἀκταὶ διανοίξεως*» (Aufschliessungs Küsten) καθὼς ἐπίσης καὶ «*ἀκταὶ ἐγκάρσιοι*» (Quer Küsten).

Ἀκταὶ εὐθυγραμμισθεῖσαι (Ausgleichs Küsten). Ἡ ὀνομασία αὕτη δίδεται εἰς ἀκτὰς ὁμοιομόρφους (ἄνευ δηλ. προεξοχῶν καὶ κόλπων), συνισταμένας ἀπὸ τμήματα ὁμαλῶν καὶ ἀποκρήμνων ἀκτῶν, καὶ αἱ ὁποῖαι κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἀκταὶ ἰσχυρῶς διαμελισμέναι, ἐπιγενῶς ὅμως ἐξωμαλύνθησαν διὰ διαβρώσεως καὶ καταστροφῆς τῶν προεξοχῶν των καὶ προσχώσεως τῶν κόλπων των.

Ἀκταὶ Μπόντεν (Bodden Küsten). Μορφὴ ἀκτῶν ἰσχυρῶς διαμελισμένη, ἀποτελοῦσα μετάβασιν ἀπὸ τῶν ὁμοιομόρφων πρὸς τὰς ἀκρωτηριαζούσας ἢ χερσονησιζούσας ἀκτάς. Ἡ μορφὴ αὐτὴ γεννᾶται διὰ νεωτάτων εἰσδύσεων τῆς θαλάσσης εἰς τὴν ξηρὰν ὑπὸ σύγχρονον συνίζησιν τῆς τελευταίας.

Ἀκταὶ ὁμόφωνοι (Konkordante Küste). Αἱ ἀκταὶ εἰς τὰς ὁποίας ἓν μέγα πτυχωσιγενὲς ὄρος μὲ ὅλας του τὰς καμπὰς καὶ τὰς πτυχὰς καθορίζει τὴν διαδρομὴν τῆς γραμμῆς τῶν ἀκτῶν. Κατὰ κανόνα αἱ ἀκταὶ αὗται ἀπὸ συγκοινωνιακῆς ἀπόψεως (συγκοινωνία μεταξὺ τῶν ἀκτῶν καὶ τῆς μεσογείου χώρας) δὲν παρέχουν εὐνοϊκὰς συνθήκας καὶ τούτου ἕνεκα χαρακτηρίζονται καὶ μὲ τὸ ὄνομα «*ἀκταὶ ἀποκλεισμοῦ*» (Abschliessungs—Küsten). Λέγονται ἐπίσης καὶ «*ἀκταὶ ἐπιμήκεις*» (Längs Küsten).

Ἀκταὶ οὐδέτεροι (Neutrale Küsten). Αἱ ἀκταὶ ἐκεῖναι (προσχωσιγενεῖς καὶ τεμαχογενεῖς), αἱ ὁποῖαι οὐδεμίαν σχέσιν ἢ ἐξάρτησιν δεικνύουν ἀπὸ τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν διάταξιν τῶν στρωμάτων τῆς ξηρᾶς. (Σύγκρινε τὰς *ὁμοφώνους ἢ ἐπιμήκεις καὶ ἀσυμφώνους ἢ ἐγκαρσίας* ἀκτάς.)

Ἀκταὶ προσχωσιγενεῖς (Anschwemmungs Küsten). Αἱ γεννηθεῖσαι διὰ ἐπισωρεύσεως καὶ προσχώσεως τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης ὑπὸ ὑλικῶν ἐκ τῆς ξηρᾶς προσκομιζομένων.

Ἀκταὶ τεμαχογενεῖς (Schollenküsten). Οὕτω καλοῦνται κατὰ τὸν Wagner ἐκεῖναι αἱ δυσπρόσιτοι ἀκταί, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν ὅπου τὰ κράσπεδα τραπεζοειδῶν χωρῶν κατέρχονται πρὸς τὴν θάλασσαν μὲ κλιμακωτὰς «ἐγκατακρημνίσεις» ἢ «ὅπου χαμηλότεραι ἐπίπεδοι χῶραι (τραπεζοειδεῖς χῶραι, τεμάχη ξηρᾶς) συνορεύουν μὲ τὴν θάλασσαν».

Ἀσχέτως πρὸς τὰς ἀνωτέρω διακρίσεις, λέγεται ***ἐξωτερικὴ ἀκτὴ*** (Aussenküste), ἡ ἀποτε-

Digitized by Google

λουμένη ἀπὸ τὰ τμήματα τῆς γραμμῆς τὰ ὁποῖα βρέχει μόνον ἡ ἀνοικτὴ θάλασσα καὶ τὰ ὁποῖα δεικνύουν ὀλίγας προεξοχὰς καὶ ἐγκολπώσεις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν **ἐσωτερικὴν ἀκτὴν** (Innenküsten), τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦν καὶ τὰ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὅλων τῶν κολπώσεων τμήματα τῆς γραμμῆς τῶν ἀκτῶν.

Γ. Κ. Γ.

—[ΝΟΜ.] Βλ. **αἰγιαλός**.

Ἀκτὴ *[Ἀρχ.]*. Χώρα, ἡ, κατὰ Στέφανον Βυζάντιον, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ.

—**Ἀκτὴ** *[Ἀρχ. Παράλ. Γεωγρ.]*. 1) Ἐν Ἀργολίδι. Ὀνομασία τμήματός τινος τῶν Ἀργολικῶν παραλίων, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Στράβων (ἐκδ. Διδότου 335,19) γράφει: «Τὰ συνεχῆ τῷ ἰσθμῷ χωρία [συμπλήρωσις κατὰ τὸ δοκοῦν, μὴ διασωθεισῶν λέξεων] Ἑρμιονικὸν καὶ τὴν Ἀκτήν». Δεν δύναταί τις νὰ ἀποφανθῇ πεποιθότως ποῦ ἦτο ἡ ἀκτὴ αὕτη. Ἡ μαρτυρία ὅμως τοῦ Ἡσυχίου, καθ' ἣν «ἀκτίτης» ἐκαλεῖτο λίθος λατομούμενος ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ σήμερον ἔτι ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Καλαμακίου παρὰ τὸν Ἰσθμὸν λατομοῦνται λευκοὶ δομικῆς χρήσεως λίθοι, «τὰ ἀγκωνάρια τοῦ Καλαμακιοῦ», παρέχουν τινὶ τὸ δικαίωμα νὰ διερωτᾶται μήτοι ἡ Ἀκτὴ ἦτο ἡ πελοποννησιακὴ ἀκτὴ τοῦ ἐλάσσονος κόλπου τῶν Κεγχρεῶν.

2) Ἐν Ἀττικῇ. Θρυλλουμένη ἀρχαία ὀνομασία τῆς Ἀττικῆς: «...καὶ Ἀκτήν φασι εχθῆναι τὸ παλαιὸν τὴν Ἀκτικήν, τὴν νῦν Ἀττικὴν παρονομασθεῖσαν, ὅτι τοῖς ὄρεσιν ὑποπέπτωκεν τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς, ἀλιτενὲς καὶ στενὸν (*Στράβ.* Didot 336,13).

3) Πειραιῶς. Ὀνομασία ἀποδιδομένη εἰς τὴν ἀκτήν, τῆς *Πειραϊκῆς* λεγομένης σήμερον *χερσονήσου*, τῆς σχηματιζομένης ὑπὸ τοῦ ἰσθμοῦ οὗ τὸ πλάτος ἀφορίζει νοητὴ γραμμὴ ἑνοῦσα τὸν Ν.ΝΑ μυχὸν (σημερ τοῦ *Μανίνα*) τοῦ Μεγάλου λιμένος πρὸς τὸν Δ μυχὸν τοῦ λιμένος τῆς Ζέας (σημερ. *Πασσᾶ-Λιμάνι κακῶς δὲ Μουνυχίαι*, ἄλλων φρονούτων ὅτι ἡ ὀνομασία αὕτη, προελθοῦσα ἐκ τῆς ὀνομασίας «*Ἀκτή*» τῆς ὅλης Ἀττικῆς, ἐπεξετείνετο καθ' ἅπασαν τὴν Πειραϊκὴν χερσόνησον. Ὥστε ἡ ἀκτὴ τῆς *Ἀκτῆς* περιελάμβανε τὰς σημερινὰς ἀκτὰς τοῦ «Βασιλικοῦ Περιπτέρου», τοῦ Φάρου τοῦ Θεμιστοκλέους, τῆς Βασανείου Σχολῆς τῶν Ν. Δοκίμων, τοῦ «Ἀκεφάλου πτώματος», τοῦ «Σταυροῦ» (σηματοφόρου), τοῦ «Ἁγίου Βασιλείου», τῆς «Φρεαττύδος» (Τσιρλονέρι), τοῦ «Ρωσικοῦ Νοσοκομείου». Τὰ πρὸς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον ἀνατεινόμενα μέρη τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀκτῆς, ἀπὸ τοῦ στομίου τοῦ κυρίως λιμένος ἕως Ζέας, περιέθεον τὰ τείχη τοῦ περιβόλου τοῦ Κόνωνος, ὧν σώζονται σαφῆ ἴχνη, μετὰ τῶν ἰσαπεχόντων τετραγωνικῆς τομῆς σκοπιωρικῶν καὶ ἀμυντικῶν πύργων των. Εἰς τὴν χερσόνησον ἐλατομεῖτο καὶ λατομεῖται εἰσέτι «ἀκτίτης» λίθος («ἀγκωνάρια Πειραιῶς» εἰς τὴν σύγχρονον ὀνοματολογίαν δομικῶν ὑλικῶν) τόσον εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ὅσον καὶ ἐγγύτατα τοῦ αἰγιαλοῦ της. Ἡ ἀνεύρεσις δὲ τάφων λαξευτῶν καὶ κατακλυσθέντων ἤδη ὑπὸ τῆς θαλάσσης (πλησίον τοῦ ποτὲ φάρου, παρὰ τὸν ὁποῖον ἐτοποθέτουν τὸν τάφον τοῦ Θεμιστοκλέους, πρὶν ὁ Δραγάτσης ἀνακαλύψῃ τὴν πραγματικὴν τοποθεσίαν του) παρέσχεν εἰς τὸν Φ. Νέγρην (Vestiges Antiques Submergés σελ. 350 εἰς Athen Mitteilungen 1904) ἓν πρόσθετον ἐπιχείρημα, διὰ τὴν διεθνοῦς βαρύτητος θεωρίαν του περὶ ἀναβάσεως τῆς θαλάσσης. Ἡ ὀνομασία *Ἀκτὴ* φέρεται ἐπὶ στρατιωτικῆς φύσεως σχεδιαγραμμάτων ἀφορώντων εἰς τὴν Πειραϊκὴν Χερσόνησον.

4) Ἐν Χαλκιδικῇ. Ἀρχαία ὀνομασία τῆς χερσονήσου τοῦ **Ἄθωνος** (βλ. λ.) τῆς νῦν λεγομένης *τοῦ Ἁγίου Ὄρους*.

Σ. Ε. Λ.

— **Ἀκτὴ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Πεδιὰς τῆς Δυτικῆς Κρήτης, ἀπολήγουσα εἰς κολπίζουσαν ἀκτὴν *Ἀκτὴν* ἐπίσης ὀνομαζομένην, ἔχουσαν ἄνοιγμα 3 μιλλίων καὶ περιλαμβανομένην μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Κουτρί* (Πλάτ.=35°30'.—Μῆκος=23°33'[illegible]) καὶ *Κάβο Ἀκτὴ* (Πλάτ.=35 27'.—Μῆκος=23 32'[illegible] —Χάρτης Ἀγγλικὸς = 2536z = Western part of Candia). Μικρὰ νῆσος *Πεταλίδες* καὶ ὕφαλος προεκτείνουσα αὐτήν τε καὶ τὸ ἀκρωτήριον Κουτρί, σχηματίζουσι τὸν ΒΔ μυχὸν τοῦ κολπίζοντος ὅρμου *Ἀκτή*, εἰς τὸν ὁποῖον τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως *Φαλάσαρνα*. Ἐν τῇ πεδιάδι, αἱ κοινότητες *Πλατάνου* μὲ 14 συνοικισμοὺς ὧν ὁ εἷς λέγεται *Ἀκτὴ* (17 κάτοικοι) καὶ *Λουσακιὲς* μὲ 5 συνοικισμούς. Δυτικῶς τῆς νήσου Πεταλίδες, ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς.

Σ. Ε. Λ.

ἀκτῆ (Sambucus L.) *[Βοτ.]* Ἀρχαία ὀνομασία γένους τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰγοκληματιδῶν* ἢ *καπριφολιδῶν* (Caprifoliaceae). Ἡ ῥὰξ ἡ τρίσπερμος ἢ πεντάσπερμος εἶναι τὸ διακριτικὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ γένους Sambucus ἀπὸ τοῦ γένους *ψευδοδάφνη* (Viburnum, ἔχοντος ῥᾶγας μονοσπέρμους. Τὰ ἄνθη τοῦ γένους Sambucus ἔχουσι κάλυκα μὲ χεῖλος βραχύ, μετὰ τριῶν ἕως πέντε ὀδόντων, ἢ λοβῶν, στεφάνην τροχοειδῆ μὲ πέντε λοβούς, οἵτινες βραδύτερον ἀνακάμπτονται. Στήμονας 5. Στίγματα 3, ἐπιφυῆ. Ὁ καρπὸς εἶναι ῥὰξ μονόχωρος, τρίσπερμος ἢ πεντάσπερμος.

Τὸ γένος Sambucus περιλαμβάνει περὶ τὰ εἴκοσι περίπου εἴδη φυτῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δενδρωδῶν ἢ θαμνωδῶν ἐξηπλωμένων ἀνὰ τὴν εὔκρατον καὶ τὴν θερμὴν ζώνην τοῦ Β. ἡμισφαιρίου, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ γνωστότερα εἴδη εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἀκτῆ ἡ μέλαινα ἢ *σάμβυξ ὁ μέλας* (Sambucus nigra L.)· ἡ ἀκτῆ τῶν Ἀρχαίων (γερμ Hollunder καὶ Flieder, γαλλ. Sureau). Κοινὸν δένδρον τῶν δασῶν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα συχνότατα ἀπαντᾶται καὶ καλεῖται κοινῶς *κουφοξυλιά, ζαμποῦκος, ἀφροξυλιά, φροξυλιά, φροξυλάνθη*. Ἔχει ἄνθη λευκὰ καὶ εὐώδη εἰς ψευδοσκιάδια, χρήσιμα εἰς τὴν φαρμακευτικὴν (Flores Sambuci). Εἰς τὴν Β. Εὐρώπην αἱ ῥᾶγες ἐν εἴδει ζωμοῦ ἢ πόλτου ἀποτελοῦσι προσφιλῆ τροφὴν εἰς τὸν λαὸν (Hollundermus γερμαν.).

Ἀκτῆ ἡ ἔβουλος (S. ebulus L.). Φύεται ἐντὸς ὑλημάτων φθάνουσα ἀπὸ τῶν πεδινῶν μέχρι τῆς ὀρεινῆς ζώνης. Αὐτοφυὴς ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾶται εἰς τὴν Ἤπειρον, Θεσσαλίαν, Ἀκαρνανίαν, ἐπὶ τῶν προπόδων τοῦ Ταϋγέτου, ἐν Κρήτῃ, Κεφαλληνίᾳ, Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀνθεῖ τὸν Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον Κοινὴ ὀνομασία: *βουζιά, αὐσιές, ἀβυζιά, βούσσαις, φρουσκλιά*.

Ἀκτῆ ἡ βοτρυώδης (S. racemosa L.). Φύεται κατὰ τὸν Sibthorp ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Ἀρκαδίας. Ἀνθεῖ κατ' Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον. Κοινὴ ὀνομασία *ἀνδριάνος*.

Σ. ΜΑΛΑΚΑΤΕ·

—**ἀκτῆς *ἄνθη* καὶ *καρποὶ*** (Flores et Fructus Sambuci) *[Φαρμακογν.]*. Τὰ πρὸς φαρμακευτικὴν χρῆσιν φερόμενα προέρχονται ἐκ τοῦ φυτοῦ *ἀκτῆς τῆς μελαίνης* ἢ *σάμβυκος τοῦ μέλανος*. Τοῦ φυτοῦ τούτου ἦσαν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς γνωσταὶ αἱ θεραπευτικαὶ ἰδιότητες. Οὕτω λίαν ἐξυμνοῦντο παρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων τὰ φύλλα τῆς ἀκτῆς ὡς διαφορητικὰ κατὰ τῆς ὑδροποσίας φάρμακα.

Τὰ ἄνθη τῆς ἀκτῆς συλλέγονται ἐν ἡμέρᾳ ξηρᾷ καὶ ξηραίνονται ταχέως ἢ ἐν τῷ ἀέρι καὶ ἐν τόπῳ σκιερῷ, ἢ εἰς καταλλήλως ἀεριζομένους ξηραντῆρας. Ἡ ὀσμὴ τῶν μὲν νωπῶν ἀνθέων εἶναι βαρεῖα καὶ ἀρωματική, τῶν δὲ ξηρῶν εἶναι ὀλίγον ἀσθενεστέρα. Ἡ δρόγη δέον νὰ μὴ εἶναι μήτε φαιά, μήτε μελανωπή, ἀλλὰ κιτρινωπή, ἡ δὲ γεῦσις αὐτῆς νὰ εἶναι ἀρωματικὴ καὶ πικρά. Σκόπιμος ἢ τυχαία νοθεία τῆς δρόγης δύναται νὰ γίνῃ διὰ τῶν ἀνθέων τῆς Spirea Ulmaria, ὡς καὶ διὰ τῶν ἀνθέων διαφόρων ἄλλων παραλλαγῶν τοῦ αὐτοῦ φυτοῦ, ὡς π. χ. τοῦ Sambucus L, ἢ τοῦ φέροντος πορφυρερύθρους ἀνθῆρας Sambucus Canadensis, ὅπερ μάλιστα καὶ ἡ *Ph. Un. S.* ἀναφέρει ὡς φυτὸν προελεύσεως τῆς δρόγης.

Τὰ ἄνθη τῆς ἀκτῆς ἐνέχουσιν ἴχνη κιτρινωποῦ αἰθερίου ἐλαίου ὀσμῆς εὐαρέστου, γλοιώδεις καὶ ῥητινώδεις οὐσίας, ταννίνην, βαλεριανικὸν ὀξὺ καὶ γλυκοζίνην τινά· συναντᾶται καὶ εἰς τοὺς καρποὺς τοῦ φυτοῦ καὶ καλεῖται *σαμβουνιγρίνη* (C[illegible]H[illegible]NO_6). Ἡ σαμβουνιγρίνη κρυσταλλοῦται εἰς βελόνας ἀχρόους, τηκομένας εἰς 151°, εὐδιαλύτους ἐν ὕδατι καὶ ὀξικῷ ἐστέρι, ἧττον δὲ ἐν αἰθέρι καὶ ἀλκοόλῃ. Τὰ ἐν ὀξικῷ ἐστέρι διαλύματα τῆς σαμβουνιγρίνης δεικνύουσι στροφικὴν ἱκανότητα—76°. Ἡ σαμβουνιγρίνη δι' ὑδρολύσεως σχᾶται εἰς γλυκόζην καὶ φαινυλογλυκολικὸν ὀξύ.

Τὰ ἄνθη τῆς ἀκτῆς ἀναγράφονται ὑπὸ μορφὴν ἀφεψημάτων ἢ ἐκχυμάτων (10—15 γρ. εἰς 200 γρ. ὕδατος) ὡς φάρμακον διαφορητικόν, ἐξωτερικῶς δὲ ὑπὸ τὴν μορφὴν καταπλασμάτων. Ἐφαρμογὴν εὑρίσκουσι τὰ ἄνθη τῆς ἀκτῆς ἔτι εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ *Aqua Sambuci* καὶ τῶν *Species Pectorales*.

Οἱ καρποὶ τῆς ἀκτῆς συλλέγονται ἐν ὡριμάνσει κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον, ξηραίνονται εἴτε ὑπὸ τὸν ἥλιον, εἴτε εἰς εἰδικὰ ξηραντήρια, καθαίρονται τῶν ξένων σωμάτων καὶ φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον. Εἶναι ῥᾶγες εἰς κορυφάδας μικροῦ σφαιροειδοῦς σχήματος, διαμέτρου 6 χλμ., κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν μελαναὶ καὶ ἐγκλείουσαι εἰς τὸ μέσον τῆς χυμώδους αὐτῶν σαρκὸς 3 κόκκους ἀνατρόπους. Ἡ ὀσμή των εἶναι ἰδιάζουσα καὶ ἀσθενής, ἡ δὲ γεῦσις αὐτῶν γλυκύπικρος. Ὡς ἐκ τοῦ εὐτελοῦς τῆς τιμῆς αὐτῶν οὐδέποτε σχεδὸν νοθεύονται δι' ἄλλων καρπῶν. Συστατικὰ τῶν καρπῶν εἶναι: ἡ σαμβουνιγρίνη, μηλικὸν ὀξύ, ὀξικὸν ὀξύ, τρυγικὸν ὀξύ, δεψικὸν ὀξύ, ἡνωμένα μετὰ καλίου, νατρίου, ἀσβεστίου κλπ. ῥητινώδεις καὶ κομμεώδεις οὐσίαι, χρωστική, σορβίνης καὶ σορβικὸν ὀξύ. Εἰς τοὺς καρποὺς ἐνέχεται ἔτι κίτρινον ἄοσμον καὶ ἄγευστον μὴ ξηραινόμενον ἔλαιον. Αἱ σταθεραὶ τοῦ ἐλαίου τούτου εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: εἰδ. βάρος 0,9125 σημ. πήξεως—13°, δείκτης διαθλάσεως 1,471, ἀριθμὸς ὀξύτητος 3,11, ἀριθμὸς σαπωνοποιήσεως 192 καὶ ἀριθμὸς ἰωδίου 110. Τὸ ἔλαιον τοῦτο διαλύεται εἰς ὅλα τὰ ὀργανικὰ διαλυτικὰ μέσα, σύγκειται δὲ ἐκ τῶν γλυκεριδίων τοῦ παλμετικοῦ, λινολικοῦ ἑξα—ὀξύ—διοξὶ καὶ τετραοξυστεατικοῦ ὀξέος.

Οἱ καρποὶ τῆς ἀκτῆς ἀναγράφονται ὑπὸ μορφὴν ἀφεψήματος (5—10 γρμ. εἰς 200 ὕδατος) ὡς καθαρτικὸν διὰ παιδία καὶ ὡς διαφορητικόν. Ἐκ τῶν καρπῶν σκευάζονται ἔτι τὸ *Electuari lenitivum* καὶ *Rob Sambuci* ὅπερ ἀναγράφεται ὡς πολύτιμον καθαρτικόν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Θ Ἀφεντούλη* Φαρμακολογία, *Reutter* Matière médicale, *Thoms* Real Enzykloped. d. ges. pharm., *Tschireh* Pharmakognosie, *Lewkowits* Oele, fette und wachse.

Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

ἀκτημοσύνη (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀκτήμων, στέρησις κτημάτων, ἐγγείου κτήσεως (βλ. **ἀκτήμων**).

—*[Θρησκ.]* βλ. **ἰδιοκτησία**.

ἀκτήμων, —*ονος* (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων κτήματα, ὁ ἐστερημένος ἐγγείου κτήσεως, πτωχός, πένης· || οἱ *ἀκτήμονες*· γεωργοὶ ἐργαζόμενοι ἐπὶ μισθῷ εἰς ἀλλότρια κτήματα. **Ἀντίθ.** *κτηματικός, κτηματίας*.

—[ΝΟΜ.] *Ἀκτήμων* εἶναι ὁ μὴ ἔχων ἀκίνητον, ἀγροτικὴν ἢ ἀστικήν, ἰδιοκτησίαν. Κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ σήμερον ἰσχύοντος *Ἀγροτικοῦ Νόμου* (ἐφ Κυβερν. τεῦχ. Α'. φυλ. 370 τῆς 22 Ὀκτωβρίου 1926), ὡς ἀκτήμονες νοοῦνται οἱ καλλιεργηταὶ *(κολλῆγοι)* τσιφλικίων, οἵτινες ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς ἀπαλλοτριώσεώς των, ὑπὸ διαφόρους σχέσεις πληρωμῆς πρὸς τὸν ἰδιοκτήτην (εἰς εἶδος ἢ χρῆμα), ὡς καὶ οἱ καλλιεργηταὶ οἱ ἔχοντες ἀνεπαρκῆ γεωργικὴν ἰδιοκτησίαν, οὐχὶ ὅμως οἱ ἔχοντες ἐπαρκῆ κινητὴν ἢ ἀκίνητον ἀστικὴν ἰδιοκτησίαν. Ἐπαρκὴς γεωργικὸς κλῆρος θεωρεῖται ὁ περιλαμβάνων πλὴν τῆς κατοικίας καὶ τοῦ ἀναγκαίου δι' ἀνέγερσιν κατοικίας μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς χώρου, ἔκτασιν γαιῶν ἐπαρκῆ πρὸς συντήρησιν πενταμελοῦς γεωργικῆς οἰκογενείας, διὰ τῆς ὑπὸ τὰς συνήθεις ἐν τῷ τόπῳ γεωργικὰς συνθήκας ἐκμεταλλεύσεως ὑπὸ τῆς οἰκογενείας ταύτης.

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀκτημόνων συμπεριλαμβάνονται καὶ οἱ ὁμογενεῖς πρόσφυγες καλλιεργηταὶ ὡς καὶ οἱ ὁμογενεῖς πρόσφυγες ἔγγαμοι ἢ ἐνήλικοι προστάται οἰκογενειῶν καὶ ὀρφανῶν, ἀσκοῦντες οἱονδήποτε βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα, εἴτε εἰς χωρία εἴτε εἰς πόλεις. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀποκαθίστανται εἰς ἐπαγγελματικοὺς κλήρους.

Ἐπίσης οἱ ἐντόπιοι ἐπιτηδευματίαι, οἱ μετερχόμενοι ὡς κύριον βιοποριστικὸν ἔργον ἐπάγγελμα χρήσιμον εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν χωρίων, ὡς καὶ οἱ μονίμως παραμένοντες εἰς τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὴν ἀπαλλοτρίωσιν κτήματα, ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀκτημόνων καὶ δικαιοῦνται ἀποκαταστάσεως εἰς τὰ ἀπαλλοτριούμενα κτήματα (βλ. λ. **ἀγροτικὴ νομοθεσία, ἀγροτικὸν ζήτημα, ἀπαλλοτρίωσις, κλῆρος, κολλῆγος, τσιφλίκιον**)

Β. Δ. ΚΡΙΜΠΑΣ

Ἀκτήμων, *Ἰωάννης* (ὁ)· βλ. Ἰωάννης ὁ **Ἀκτήμων**.

ἀκτηρὶς *[Πυροβολ]*. Τὸ πρὸς τὰ ὀπίσω ἄκρον τοῦ *σταθμίου* τοῦ κιλλίβαντος καλεῖται *ἀκτηρίς*, ἀποτελοῦσα, διὰ τοὺς μετὰ τροχῶν κιλλίβαντας τὸ τρίτον σημεῖον στηρίγματος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ πρὸς πυροβόλησιν τεταγμένου πυροβόλου.

Ἡ ἀκτηρὶς σχηματίζεται ὑπὸ τῆς προεκτάσεως τῶν τοίχων τοῦ σταθμίου. Διὰ τῆς ἐπὶ τῆς κατωτέρας ἐπιφανείας αὐτῆς προσηλωμένης *πλακὸς* ἐπερείδεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, παρακωλυομένης τῆς ἐν αὐτῷ εἰσδύσεως κατὰ τὴν βολήν.

Ἡ πλὰξ αὕτη, εἰς τοὺς παλαιοτέρους κιλλίβαντας ἐλευθέρας ὀπισθοδρομήσεως τῶν πυροβόλων, ἦτο καταλλήλως διαμορφωμένη, ὥστε νὰ διευκολύνηται ἡ ὀλίσθησις. Εἰς τοὺς μετὰ χαλινωτηρίου κιλλίβαντας, τοὐναντίον, φέρει τὸ *πτύον* ἢ τὸ *ἰνίον*, ἅτινα εἰσερχόμενα ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, τηροῦσιν ἀκίνητον τὸ πυροβόλον διὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ χαλινωτηρίου κατὰ τὴν ἀνάκρουσιν τοῦ σωλῆνος.

Διὰ τοὺς χειρισμοὺς κατὰ τὴν πρὸς πυροβόλησιν τάξιν ἢ πρὸς παράταξιν μετὰ τὴν βολήν, ἡ ἀκτηρὶς φέρει ἑκατέρωθεν δύο *λαβάς*. Ἐπίσης διὰ τὴν ἀνύψωσιν καὶ μετακίνησιν ἐμπρὸς ἢ ὀπίσω τοῦ πρὸς πυροβόλησιν πυροβόλου, ὡς καὶ πλαγίως διὰ τὴν σκόπευσιν, ἡ ἀκτηρὶς φέρει τὸν *σκοπευτικὸν μοχλόν*, μετὰ τῶν σχετικῶν καταρτισμάτων πρὸς στερέωσιν τούτου εἰς τὴν θέσιν ἀνυψώσεως ἢ κατακλίσεως.

Ἡ ἀκτηρὶς φέρει κατὰ τὸ ἀκρακτηρίδιον τὸ *κύκλιον* διὰ τὴν μετὰ τοῦ προολκαίου συνένωσιν τοῦ πυροβόλου. Εἰς βαρέα τινὰ πυροβόλα, τὸ κύκλιον τοῦτο ἀποτελεῖται ἁπλῶς ἐξ ὀπῆς τῆς πλακὸς τῆς ἀκτηρίδος, ἐν ᾗ εἰσέρχεται ὁ *συνδετικὸς ἔστωρ*.

Καλεῖται *πίεσις τῆς ἀκτηρίδος* ἡ συνιστῶσα τοῦ βάρους τοῦ πρὸς πυροβόλησιν πυροβόλου, ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸ τρίτον τοῦτο σημεῖον στηρίξεως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ ἥτις συνεπῶς ἐξαρτᾶται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τοῦ ὁλικοῦ βάρους τοῦ συνόλου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς σχετικῆς θέσεως τοῦ κέντρου βάρους τοῦ συστήματος.

Κατὰ γενικὴν ἀρχὴν ἡ πίεσις τῆς ἀκτηρίδος δέον νὰ εἶναι ἀρκούντως μεγάλη, ὥστε τὸ κύκλιον νὰ ἐπικάθηται ἀσφαλῶς ἐπὶ τοῦ *συνδετικοῦ ἀγκίστρου* τοῦ προολκαίου, καὶ νὰ μὴ ὑφίσταται κίνδυνος ἀνατροπῆς τοῦ πυροβόλου εἰς τυχαίαν ἔτι ὑπερβολικὴν ἀνύψωσιν τῆς ἀκτηρίδος κατὰ τὴν συνένωσιν ἢ τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ πυροβόλου ἀπὸ τοῦ προολκαίου. Ἐξ ἄλλου ὅμως δέον νὰ τηρῆται

Digitized by Google

ἐντὸς ὁρίου ἐπιτρέποντος τὴν ὑπὸ δύο ἀνδρῶν ἀνύψωσιν τῆς ἀκτηρίδος κατὰ τοὺς ὡς ἄνω χειρισμοὺς καὶ τὴν μετακίνησιν διὰ βραχιόνων τοῦ πυροβόλου, καθὼς καὶ τὰς μικρὰς πλαγίας μετακινήσεις ὑπὸ ἑνὸς μόνον ἀνδρὸς τῇ βοηθείᾳ τοῦ σκοπευτικοῦ μοχλοῦ κατὰ τὴν σκόπευσιν. Οὕτω διὰ τοὺς πεδινοὺς κιλλίβαντας, ἡ πίεσις τῆς ἀκτηρίδος δὲν ὑπερβαίνει συνήθως τὰ 90 χιλιόγρ., δεδομένου ἐκ τῆς πείρας ὅτι διὰ πίεσιν ἔτι 70 ἕως 80 χιλιογρ. οἱ ὑπηρέται αἰσθάνονται κόπωσιν διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ σταθμίου καὶ μετακίνησιν τοῦ πυροβόλου ἐπὶ ἐδάφους μὴ ὁριζοντίου καὶ σχετικῶς ἀνωμάλου.

Διά τινα βαρέα πυροβόλα, ἡ πίεσις αὕτη κατ' ἀνάγκην φθάνει εἰς πολὺ μεγαλυτέραν τιμήν, τῶν ἀντιστοίχων χειρισμῶν ἐκτελουμένων τῇ βοηθείᾳ *μοχλῶν χειρισμῶν*.

Εἰς ταχυβόλα τινὰ πυροβόλα τοῦ ναυτικοῦ, μικροῦ διαμετρήματος ἐπὶ ὑποβάθρου, *ἀκτηρὶς* καλεῖται εἶδος μοχλοῦ προσαρμοζομένου πλαγίως ἐπὶ τῆς ἐσχάρας ἢ τῆς κοιτίδος, καὶ οὗτινος τὸ ὀπίσθιον ἄκρον εἶναι καταλλήλως διεσκευασμένον καὶ κατηρτισμένον ὥστε νὰ χρησιμεύῃ ὡς στήριγμα τοῦ ὤμου τοῦ σκοπευτοῦ κατὰ τὴν σκόπευσιν.

Ἡ ὀνομασία *ἀκτηρίς*, κατὰ πιστὴν μετάφρασιν τῆς γαλλικῆς λέξεως *crosse*, ἐδίδετο ἄλλοτε καὶ εἰς τὸν κόπανον τοῦ κοντακίου τοῦ τυφεκίου ἢ τὴν λαβὴν τοῦ πιστολίου. [**Βλ. καὶ λ. κιλλίβας**].

Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

ἀκτησία (ἡ)· ἡ ἔλλειψις κτήσεως, κτημάτων, ἀκτημοσύνη.

ἄκτητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις νὰ ἀποκτήσῃ, ἀναπόκτητος.

ἀκτήφιλον (Actephila Voy.) [*Βοτ.*]. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐφορβιδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ τῆς τροπικῆς Ἀσίας καὶ Ὠκεανίας.

Ἄκτια. Οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ ἀγῶνες, οἵτινες ἐτελοῦντο κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπὶ μικρᾶς πεδιάδος, ἐχούσης ἄλσος καὶ ἁπλουμένης παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ ὑπὸ τὸν λόφον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀκτίου Ἀπόλλωνος, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀπὸ τοῦ 425, ὅτε ἐξεβλήθησαν ἐκ τοῦ Ἀνακτορίου οἱ Κορίνθιοι ἄποικοι, τὸ θρησκευτικὸν κέντρον τῶν Ἀκαρνάνων (**βλ. λ. Ἀκαρνανία**), πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκτίου, μετὰ δὲ τὴν κτίσιν τῆς Νικοπόλεως ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατὰ τοῦ Ἀντωνίου καὶ Κλεοπάτρας νίκης του κατὰ τὰς 2 Σεπτεμβρίου τοῦ 31ου ἔτους π. Χ., ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ ἐντὸς τοῦ παρ' αὐτὴν τεμένους τοῦ Ἀπόλλωνος (**Στρ.** C. 325). Πρὸ τῆς νίκης τοῦ Αὐγούστου οἱ ἀγῶνες ἐτελοῦντο κατὰ διετίαν καὶ ἦσαν μόνον γυμνικοὶ καὶ ἱππικοί, ἤρχιζον δὲ διὰ θυσίας βοός ὅστις ἐγκατελείπετο εἰς τὰς μυίας. Οἱ εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους νικηταὶ ἀπεκόμιζον ὡς μόνην ἀμοιβὴν στέφανον. Ὁ Αὔγουστος ὄχι μόνον τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀκτίου Ἀπόλλωνος ἐμεγάλυνε καὶ διεκόσμησεν, ἀφιερώσας εἰς αὐτὸ «**τὴν δεκαναΐαν ἀκροθίνιον, ἀπὸ μονοκρότου μέχρι δεκήρους**» (**Στρ. ἔνθ. ἀνωτ.**), ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐλάμπρυνε, προσθέσας εἰς τοὺς ἀθλητικοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἱπποδρομίας καὶ ἀγῶνας μουσικούς, ποιητικοὺς καὶ ναυτικούς, ὁρίσας πεντετηρικὴν τὴν τέλεσιν αὐτῶν καὶ ἀναθέσας τὴν ἐπιμέλειάν του εἰς τοὺς συμμαχήσαντας μὲ αὐτὸν κατὰ τοῦ Ἀντωνίου Λακεδαιμονίους. Οἱ ἀγῶνες ἔγιναν περιώνυμοι, λαβόντες τὴν 5ην σειρὰν μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν τῶν Ἑλλήνων ἀγώνων, ἤτοι μετὰ τὰ Ὀλύμπια, Πύθια, Ἴσθμια καὶ Νέμεια. Τῆς φήμης των μάρτυρες ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ἐπιγραφῶν (CIG. 1068, 1420, 1719, 1720, 2723, 2810, 3208, 4081 κ.ο.κ.), εἰς τὰς ὁποίας ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα νικητῶν τῶν Ἀκτίων, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ κρατήσασα συνήθεια νὰ χρονολογῶσι τὰ γεγονότα καὶ κατὰ ἀκτιάδας, ὡς ἐχρονολόγουν κατὰ ὀλυμπιάδας. Τὰ Ἄκτια ἐτελοῦντο καὶ εἰς Ρώμην, κατὰ ψήφισμα τῆς συγκλήτου, κατὰ πενταετίαν καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας πόλεις τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, αἵτινες ἤθελον νὰ κολακεύσωσι τὸν Αὔγουστον καὶ τοὺς διαδόχους του. Τὰ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τελούμενα Ἄκτια ἐκαλοῦντο καὶ μὲ συμπληρωματικὸν ἄλλο ὄνομα ὡς *Αὐγούστια Ἄκτια, Καισάρεια Ἄκτια, Φιλαδέλφεια Ἄκτια, Κόραια* (Κόρης) *Ἄκτια*, κ.ο.κ. Κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν Ἀκτίων εἰσήχθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ρώμην οἱ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἑλληνικῶν ἀθλητικῶν ἀγώνων καὶ ἐθεάθησαν εἰς τὸν ἱππόδρομον εὐγενεῖς Ρωμαῖοι διευθύνοντες ἅρματα καὶ ἀμφισβητοῦντες πρὸς ἀλλήλους τὸ ἔπαθλον τῆς νίκης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐγούστου ἤρχισαν νὰ παρακμάζωσι τὰ Ἄκτια εἴς τε τὴν Ρώμην καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἕως ὅτου ἔπαυσαν νὰ τελῶνται. Ἔπαυσαν δὲ νὰ τελῶνται βραδύτερον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Νικόπολιν. Εἰς μάτην ἐπανίδρυσεν αὐτοὺς ὁ ὀνειροπόλος τοῦ μεγαλείου τῶν κλασσικῶν χρόνων Ἰουλιανός· συναπέθανον μετ' αὐτοῦ. (**Βλ. καὶ λέξιν ἀθλητισμός.**)

Γ. Δ ΚΑΨ.

ἀκτιακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ Ἄκτιον, ὁ τοῦ Ἀκτίου· «**Ἀκτιακὸς πόλεμος**».

Ἀκτιακὸς *Νικόλαος*. Ἤκμασε τὸν 15ον αἰῶνα. Γεννηθεὶς ἐν Λευκάδι, κατακτηθείσης τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅτε ἐφονεύθησαν πάντες σχεδὸν οἱ οἰκεῖοί του, κατέφυγεν εἰς Ἰταλίαν. Ἐκεῖ ἔδρασεν ὡς διδάσκαλος ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ Φερράρᾳ, ὅπου καὶ ἀπέθανεν· ἐτάφη ἐν τῷ αὐτόθι ναῷ τοῦ ἁγίου Δομινικίνου (**Ἴδε** *Μουστοξύδου* Ἑλληνομνήμων, 1845, **σ** 581 **καὶ** *Κ. Σάθα* **Νεοελ.** φιλολογία, **Ἀθῆναι** 1868, **σ.** 105).

Δ. Σ Μ

ἀκτιὰς ἢ ***ἀκτιάδες***. Οὕτως ἐκλήθη τὸ νέον χρονολογικὸν σύστημα τῶν Ἑλλήνων, ἡ *ἀκτιακὴ χρονολογία*, ἥτις ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 31ου π. χ. ἔτους, εἰς αἰωνίαν ἀνάμνησιν τῆς περιφανοῦς νίκης τοῦ Ὀκταβίου (Αὐγούστου) κατὰ τοῦ Ἀντωνίου εἰς τὴν μεγάλην παρὰ τὸ Ἄκτιον ναυμαχίαν. Τὸ πρῶτον ἔτος τῆς πρώτης ἀκτιάδος συμπίπτει, ὡς ἐλέχθη, μὲ τὸ 31 π. χ. καὶ τὸ 724ον ἀπὸ κτίσεως Ρώμης.

Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀκτίδας *Μῆτσος*. Ἀγωνιστής, γεννηθεὶς εἰς τὸ Χέλι τῆς Ἑρμιονίδος, πιθανὸν τῷ 1790. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Ἀγῶνος, ὑπηρέτησε μετὰ τοῦ Παπᾶ-Ἀρσένη τοῦ Κρέστα εἰς τὴν Ἀργολικήν. Κατόπιν, ὡς *Μαγκατζῆς*, ἐπὶ κεφαλῆς δεκάδος ἀλβανοφώνων Κρανιδιωτῶν, ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη καὶ μετέσχε τῆς μάχης τῶν Δερβενακίων. Κατὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Ἰμπραὴμ ἐν Πελοποννήσῳ ἠγωνίσθη εἰς τὴν Δαβιάν, ἔνθα καὶ ἐτραυματίσθη. Μετὰ ταῦτα, τεθεὶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Γεωργίου Λύκου τοῦ Χελιώτου, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Στερεᾶς κατὰ τὰ ἔτη 1826 καὶ 1827. Κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ Ἀγῶνος μάχας ἐν Βοιωτίᾳ ὑπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην, διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον, διότι κατώρθωσε νὰ ἐπιφέρῃ πλέον ἢ ἅπαξ σύγχυσιν εἰς τὸν ἐχθρὸν διὰ τῶν νυκτερινῶν αἰφνιδιασμῶν του. Ὁ Μῆτσος Ἀκτίδας ὑπηρέτησε καὶ ἐπὶ Καποδιστρίου, εἰς τὰ τάγματα τὰ συγκροτηθέντα πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ἀτάκτων.

Γ. Δ. Κ.

Ἀκτίδης. Μάγειρος ἐκ Χίου, ὃν ὁ κωμικὸς Βάτων συγκαταριθμεῖ μὲ τοὺς ἐφευρέτας νέων σοφῶν ἡδυσμάτων διὰ τῶν ἑξῆς στίχων:

Εὖγε, ὦ Σιβύννη, τὰς νύκτας οὐ καθεύδομεν,
οὐδ' ἀναπαυόμεθα, ἀλλὰ καίεται λύχνος,
καὶ βιβλίον ταῖς χερσί, καὶ φροντίζομεν
τί σοφὸν καταλέλοιπέ τις ἡμῖν Ἀκτίδης
ὁ Χῖος, ἢ Τυνδάριχος ὁ Σικυώνιος
ἢ Ζωπυρῖνος αὐτός. (**Ἀθην. ιδ'.**)

Μ. Φ.

Ἀκτική [*Ἀρχ. Γεωγραφ.*]. Θρυλλουμένη ἀρχαία ὀνομασία τῆς Ἀττικῆς (**βλ. λ. Ἀκτὴ** καὶ *Στράβ.* **ἐκδ.** Didot 336, 13).

Σ. Ε. Λ.

ἀκτικὴ *βαθμὶς* (aktische Stufe) καὶ ***ἀκτικὴ περιοχὴ*** (aktische regioni) [*Γεωλ.*]. Καλεῖται οὕτω τὸ μεταξὺ 200 μ. καὶ 3000 μ. βάθους ἀποκρήμνως κατερχόμενον τμῆμα τοῦ πυθμένος τῶν ὠκεανῶν καὶ θαλασσῶν. Ἡ ἀκτικὴ βαθμὶς περιλαμβάνει τὰ 13,3 ἐπὶ τοῖς % τῆς ἐπιφανείας τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς.

Γ. Κ. Γ.

Ἀκτιμούρ. Ἀνεψιὸς τοῦ σουλτάνου Ὀσμὰν τοῦ Α', ὅστις ὡς στρατηγὸς μετέσχε τῶν πρὸς κατάκτησιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπιχειρήσεων, ἰδίως δὲ διεκρίθη κατὰ τὴν μακρὰν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τῆς Προύσης.

ἀκτινάκις (Actinacis d'Orb.) [*Παλαιοζ.*]. Κοράλλιον ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *μαδρεποριδῶν*, ὅπερ ἔζησεν ἀπὸ τοῦ κρητιδικοῦ συστήματος μέχρι καὶ τοῦ τριτογενοῦς εἰς συμπαγεῖς ἢ κλαδώδεις ἀποικίας μετὰ πολλοῦ κοκκώδους κοινεγχύματος, παχέων ὁμοειδῶν διαφραγμάτων, θηλώδους στυλίσκου καὶ ἀκοντιδίων ἐφ' ὅλων τῶν διαφραγμάτων.

Θ. Σ.

ἀκτινάραια (Actinaraea d'Orb.) [*Παλαιοζ.*]. Ἑξακοράλλιον ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ποριτιδῶν*, ὅπερ ἔζησεν εἰς τὸ ἄνω λευκὸν ἰουράσιον καὶ ἔχει κάλυκας οἵτινες συναναστομοῦνται διὰ τῶν ἐπεκτεινομένων ἀκτινοειδῶν ἐλασμάτων τελείως μεταξύ των. Τὰ διαφράγματα αὐτῶν εἶναι ὑπελασματώδη, τελείως ἀνεπτυγμένα καὶ συνδεδεμένα διὰ συναπτῶν. Ὁ στυλίσκος των εἶναι θηλώδης.

Θ. Σ.

ἀκτιναύξησις. Βοτανικὸς ὅρος, ὑποδηλῶν τὴν αὔξησιν τῶν φυτῶν, λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ ἡλίου.

Σ. Μ.

ἀκτινέγχυμα [*Βοτ.*]. Οὕτως ὀνομάζουν τινὲς φυτικοὺς παρεγχυματικοὺς ἱστούς, τεταγμένους ἀκτινοειδῶς.

Ν. Μ.

ἀκτινέδα [*Ζωολ.*]. Ἔντομον τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκάρεων*. Τὴν ὀνομασίαν *ἀκτινέδα* πρῶτος ἔδωσεν ὁ Koch κατὰ τὸ 1840 εἰς τὸ *ἄκαρι τῆς ἀμπέλου* (acarus vitis), τοῦ Schrank καὶ τοῦ Λινναίου. Τὸ ἔντομον τοῦτο ὑφαίνει εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν φύλλων τῆς ἀμπέλου καὶ ἄλλων φυτῶν λεπτότατον περίβλημα ἐντὸς τοῦ ὁποίου κρύπτεται.

Δ Ν Π.

ἀκτινέλλα (ἡ) [*Ζῳολ.*]. Πρωτόζῳα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διατόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐνωτιδῶν*. Τὰ ἀκτίνια εἶναι ἁψιδοειδῆ (καμαρωτὰ) καὶ φέρουσι καθέτους αὐλακώσεις καὶ στίγματα κατὰ τὰ ἄκρα των. Δὲν φέρουσι *μεσαίαν γραμμήν*. Συχνὰ τὰ ἀκτίνια σχηματίζουσι σταυρόν. Ἡ ἀκτινέλλα ἀπαντᾶται εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς θαλάσσας, εἴς τινας δὲ τούτων ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ.

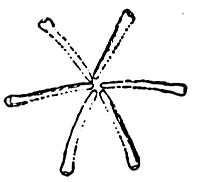

Ἀκτινέλλα τοῦ Lewis.

Δ. Ν. Π.

ἀκτινενέργεια· βλ. **ἀκτινεργία**.

ἀκτινεργὰ *στοιχεῖα*. Οὕτω καλοῦνται τὰ στοιχεῖα τὰ περιλαμβανόμενα εἰς τὰς οἰκογενείας *οὐρανίου-ραδίου, ἀκτινίου* καὶ *θορίου* ὡς καὶ τὰ στοιχεῖα *κάλιον* καὶ *ρουβίδιον*. Πάντα τ' ἀκτινεργὰ στοιχεῖα χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς ἐκπομπῆς αὐτομάτως ἐνεργείας ὑπὸ μορφὴν διαφόρων ἀκτινοβολιῶν, αἵτινες χαρακτηρίζονται ὡς *ἀκτῖνες α, β* καὶ *γ* (**βλ. ἀκτινεργια** καὶ **ἀκτῖνες α, β, γ**.

Ἡ ἐκπομπὴ ἐνεργείας ὑπὸ τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων συνοδεύεται ὑπὸ μετατροπῆς ἢ διασπάσεως τοῦ ἀτόμου αὐτῶν. Χαρακτηριστικὸν τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων εἶναι ὅτι ἡ ἐκπομπὴ ἐνεργείας ἢ ἄλλως ἡ ταχύτης τῆς μετατροπῆς αὐτῶν οὐδόλως ἐπηρεάζεται διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἐξωτερικῶν αἰτίων, π.χ. πιέσεως, θερμότητος, ἠλεκτρικῶν καὶ μαγνητικῶν πεδίων κ.λ.π., ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι ἡ ἰδιότης τῆς ἀκτινεργίας τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων εἶναι συνδεδεμένη πρὸς τὸν πυρῆνα τοῦ ἀτόμου αὐτῶν (**βλ. ἀτόμου συγκρότησις**). Ὅπως δ' ἐπηρεάσωμεν τὴν ἀκτινεργίαν τῶν στοιχείων, δέον νὰ ἐπιδράσωμεν διὰ παμμεγίστων δυνάμεων, ἃς δὲν δυνάμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ διαθέσωμεν.

Ἰδέαν τοῦ μεγέθους τῶν δυνάμεων, αἵτινες ὑπεισέρχονται κατὰ τὴν μετατροπὴν τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων παρέχει ἡμῖν τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα. Κατὰ τὴν α-μετατροπὴν ἀκτινεργοῦ τινος στοιχείου ἐκσφενδονίζεται ἐκ τοῦ ἀτόμου αὐτοῦ α-σωματίδιον, ὅπερ ὡς γνωστὸν ἀποτελεῖ φορτισμένον ἠλεκτρικῶς ἄτομον τοῦ στοιχείου ἡλίου ὑπὸ τὴν ταχύτητα τῶν 20.000 Km/sec. Ὅπως ἐν τῷ ἀερίῳ *ἡλίῳ* ἐπιτύχωμεν τῆς αὐτῆς τάξεως μεγέθους ταχύτητα, ἀπαιτεῖται θερμοκρασία τοῦ ἀερίου 6.500.000°C ἐνῷ ἡ θερμοκρασία τοῦ ἡλίου εἶναι μόλις 6000°C.

Τὰ ἀκτινεργὰ στοιχεῖα τυγχάνουσιν εὐρυτάτης ἐφαρμογῆς ἐν τῇ θεραπευτικῇ πρὸς θεραπείαν διαφόρων παθήσεων, διὰ χρησιμοποιήσεως τῆς ἀκτινοβολίας αὐτῶν. Ἑτέρα δ' ἐφαρμογή των εἶναι ἡ χρησιμοποίησις τούτων ἐν τοῖς συνήθεσι ὡρολογίοις, ἐν οἷς ἐπὶ τῆς ὡρολογιακῆς πλακὸς οἱ ἀριθμοὶ ὡς καὶ οἱ δεῖκται κατασκευάζονται ἐξ εἰδικοῦ μίγματος ἀκτινεργοῦ οὐσίας, οὕτω δὲ ἡ ἀνάγνωσις τῆς ὥρας εἶναι δυνατὴ καὶ ἐν καιρῷ σκότους λόγῳ τῆς φωτοβολίας τῆς ἀκτινεργοῦ οὐσίας.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ἀκτινεργία (ἢ ***ἀκτινέργεια***)· ἡ αὐτόματος ὑπὸ σωμάτων τινων ἔκλυσις ἐνεργείας· ἡ ἐκπομπὴ *μαγνητικοῦ ρευστοῦ* (ἐπὶ πνευματιστικῶν πειραμάτων).

—[**ΦΥΣΙΚΗ**]. Καλεῖται ἀκτινεργία (παρά τινων δὲ καὶ ***ἀκτινέργεια, ἀκτινενέργεια*** ἢ ***ραδιενέργεια***), ἡ ἰδιότης ἣν παρουσιάζουσι διάφορα σώματα, καλούμενα εἰδικώτερον *ἀκτινεργά*, ν' ἀκτινοβολῶσιν αὐτομάτως ἐνέργειαν (**βλ. ἀκτινεργὰ στοιχεῖα**) Ἡ ἀκτινοβολία δ' αὕτη τῆς ἐνεργείας ὑπὸ τῶν σωμάτων τούτων, ἥτις ἐκδηλοῦται διὰ διαφόρων ἀποτελεσμάτων, χρησιμεύει ἐν ταὐτῷ πρὸς ἀναγνώρισιν καὶ ἀνίχνευσιν αὐτῶν.

Ἡ ἰδιότης τῆς ἀκτινεργίας τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων συνδέεται στενώτατα πρὸς τὸ ἄτομον αὐτῶν, ἡ ἰσχὺς δὲ τῆς ἀκτινεργίας κατεδείχθη ὅτι εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ποσότητα τῆς οὐσίας καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς φύσεως αὐτῆς. Ὡς ἐκ πειραματικῶν ἐρευνῶν κατεδείχθη, δι' οὐδενὸς φυσικοῦ ἢ χημικοῦ μέσου εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπηρεασθῇ τὸ εἶδος καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς ἀκτινεργίας, οὔτε δηλ. ἐκ μεταβολῶν τῆς θερμοκρασίας, οὔτε ἐκ τῆς ἐπιδράσεως μηχανικῶν, μαγνητικῶν ἢ ἠλεκτρικῶν μέσων ἢ ἄλλων ἀκτινοβολιῶν. Πρὸς τούτοις διὰ τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων ἐρευνῶν οὐδαμῶς κατεδείχθη ἐλάττωσις τῆς μάζης τοῦ ἀκτινεργοῦ σώματος ἕνεκα ἀκτινεργίας· τοὐναντίον διεπιστώθησαν μεταβολαὶ εἰς τὰς χημικὰς καὶ φυσικὰς ἰδιότητας αὐτῶν, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι τὸ ἄτομον τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων μεταβάλλεται ὑπὸ σύγχρονον ἔκλυσιν ἐνεργείας. Τὸ φαινόμενον τῆς παραγωγῆς νέων ἀτόμων ὑπὸ σύγχρονον ἔκλυσιν ἐνεργείας δεχόμεθα ὅτι ὀφείλεται εἰς ἀστάθειαν τοῦ ἀτόμου τοῦ ἀκτινεργοῦ σώματος.

Ἱστορικόν. Ἀκτῖνες Becquerel.— Ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἀκτινεργιας εἶναι λίαν πρόσφατος καὶ συγχρονίζεται πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν **ἀκτίνων Ραΐντγκεν** (**βλ. λ.**). Ἐκ τῆς σπουδῆς αὐτῶν ὑπετέθη ἀρχικῶς ὅτι αἱ ἀκτῖνες αὗται συνδέονται στενώτατα πρὸς τὸ φαινόμενον τοῦ **φθορισμοῦ** (**βλ.λ.**), καθ' ὅσον παρετηρήθη ὅτι εἰς τοὺς σωλῆνας παραγωγῆς τῶν ἀκτίνων Röntgen ἐνεφανίζετο πάντοτε εἰς τὰ τοιχώματα τοῦ σωλῆνος φθορίζουσα

Digitized by Google

κηλίς. Ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ὁρμώμενος ὁ Γάλλος φυσικὸς Henri Becquerel (1895) ἠθέλησε νὰ ἐρευνήσῃ, μὴ τυχὸν καὶ τὰ ἅλατα τοῦ οὐρανίου, ἅτινα παρουσιάζουσι λίαν ἔντονον φθορισμόν, ὅταν προσβληθῶσιν ὑπὸ καθοδικῶν ἀκτίνων ἢ καὶ ἀκτίνων Röntgen, παρουσιάζουσι καὶ ταῦτα τὴν ἰδιότητα τῆς ἐκπομπῆς ἀκτίνων Röntgen. Πράγματι δ' ἐφάνη ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι τὰ πειράματα τοῦ Becquerel ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας, καθ' ὅσον κατεδείχθη πειραματικῶς ὅτι τεμάχιον θειϊκοῦ *καλιο-οὐρανυλίου*, ὑποβαλλόμενον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καθοδικῶν ἀκτίνων, παρουσιάζει κατόπιν, καὶ ὅταν ἀκόμη περιβάλλεται καλῶς ὑπὸ μέλανος χάρτου, τὴν ἰδιότητα νὰ προσβάλῃ εἰς τὸ σκότος τὴν φωτογραφικὴν πλάκα ὡς καὶ αἱ ἀκτῖνες Röntgen. Βραδύτερον ὅμως, διὰ λεπτομερεστέρας ἐξετάσεως τοῦ ἀνωτέρω φαινομένου ὑπὸ τοῦ ἰδίου Becquerel (1896), κατεδείχθη ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἕνωσις τοῦ οὐρανίου παρουσιάζει τὴν ἰδιότητα ταύτην καὶ ἄνευ προηγουμένης προσβολῆς αὐτῆς δι' οἱασδήποτε ἀκτινοβολίας. Ἐκ τούτου κατεδείχθη ὅτι αἱ ἑνώσεις τοῦ οὐρανίου κέκτηνται τὴν ἰδιότητα τῆς ἐκπομπῆς ἀκτίνων εἰδικῆς φύσεως (*ἀκτῖνες Becquerel*) ἢ ἄλλως τὴν ἰδιότητα τῆς ἀκτινεργίας, ἥτις οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ φαινόμενον τοῦ φθορισμοῦ. Ὁ Becquerel παρεδέχθη πρὸς ἐξήγησιν τοῦ ἀνωτέρω φαινομένου ὅτι τὸ στοιχεῖον οὐράνιον ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ ἐκπέμπῃ αὐτομάτως ἀκτῖνας εἰδικῆς φύσεως, ἃς ἐκάλεσεν *ἀκτῖνας οὐρανίου*, ἡ δ' ἀκτινοβολία αὕτη τοῦ οὐρανίου δὲν ἐπηρεάζεται ὑπὸ οὐδενὸς φυσικοῦ ἢ χημικοῦ μέσου.

Τὸ φαινόμενον τῆς ἐκπομπῆς ὑπὸ τοῦ οὐρανίου αὐτομάτως ἀκτίνων, ἢ ὅπερ τὸ αὐτὸ τῆς ἐκπομπῆς ἐνεργείας, χωρὶς νὰ προσδίδηται αὐτῷ ἔξωθεν ἰσο-

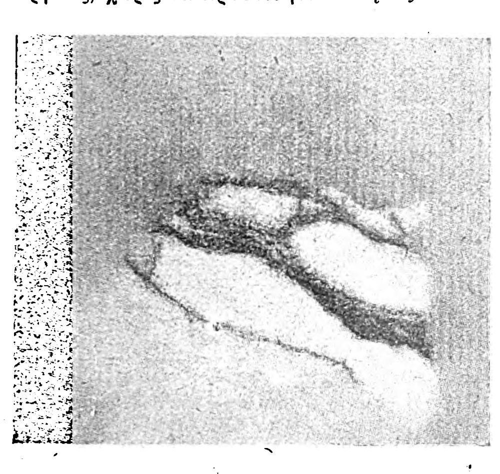

Προσβολὴ φωτογρ. πλακὸς ὑπὸ ὀρυκτοῦ οὐρανίου.

δύναμος ποσότης ἐνεργείας, ἐπέφερε κλονισμὸν εἰς τὰς μέχρι τοῦδε κρατούσας ἀντιλήψεις ἐν τῇ Φυσικῇ, καθ' ὅσον διὰ τοῦ ἀνωτέρω φαινομένου κατερρίπτετο τὸ ἀξίωμα τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας, ὅπερ ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐθεωρεῖτο ἡ βάσις τῆς μηχανικῆς καὶ ἐν γένει τῆς καθόλου Φυσικῆς. Βραδύτερον ὅμως κατεδείχθη ὅτι τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον οὐδόλως ἀντιστρατεύεται πρὸς τὸ ἀξίωμα τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας.

Αἱ ὑπὸ τοῦ οὐρανίου ἐκπεμπόμεναι ἀκτῖνες ἔχουσι μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὰς ἀκτῖνας Röntgen, καθ' ὅσον διαπερῶσι τὰ ἀδιαφανῆ σώματα, προσβάλλουσι τὴν φωτογραφικὴν πλάκα, καθιστῶσι δέ, ὡς καὶ ἐκεῖναι, τὸν ἀέρα ἀγώγιμον.

Ἀκτινεργοὶ οὐσίαι.—Τὰ πειραματικὰ ἐξαγόμενα τοῦ Becquerel ἐπὶ τῆς ἀκτινεργίας, ἅτινα ἐγένοντο δεκτὰ μετὰ μεγάλης ἐπιφυλάξεως ὑπὸ τῶν συγχρόνων αὐτῷ φυσικῶν, ἐπανελήφθησαν βραδύτερον καὶ ὑπὸ ἄλλων· πάντες δὲ ἐπεβεβαίωσαν καθ' ὁλοκληρίαν τὰ ἐξαγόμενα τοῦ Becquerel. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἐρευνητῶν, οἵτινες ἠσχολήθησαν εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ φαινομένου τῆς ἀκτινεργίας ἦσαν ὁ Pierre Curie καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Sklodowska Curie. Ἐκ τῶν ἐρευνῶν τοῦ ζεύγους Curie διεπιστώθη ἐν πρώτοις, ὅτι ἡ ἀκτινεργία τῶν ἀλάτων τοῦ οὐρανίου εἶναι ἀνάλογος τῆς εἰς οὐράνιον περιεκτικότητος αὐτῶν. Βραδύτερον (1898) ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐρευνητῶν ἐξητάσθησαν καὶ πλεῖσται ἄλλαι

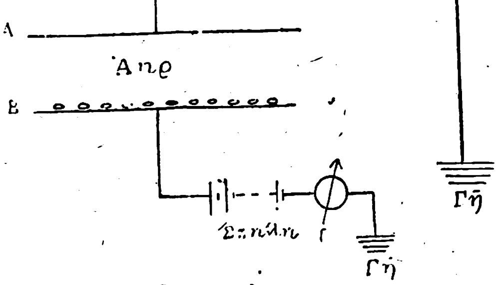

Μέτρησις ἀκτινεργίας.

οὐσίαι ἀπὸ ἀπόψεως ἀκτινεργίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον οἱ Curie ἐφήρμοσαν τὴν ἀκόλουθον μέθοδον, χρησιμοποιοῦντες τὴν ἰδιότητα ἣν ἔχουν αἱ ἀκτῖνες αἱ ἐκπεμπόμεναι ὑπὸ τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων νὰ καθιστῶσιν ἀγώγιμον τὸν ἀέρα. Ἡ ὑπὸ ἐξέτασιν οὐσία ἐξηπλοῦτο εἰς λεπτὸν στρῶμα ἐπὶ τοῦ δίσκου Β (βλ. παρατιθέμενον σχῆμα), εἰς μικρὰν δ' ἀπόστασιν ἀπὸ τούτου ἐτοποθετεῖτο ὁ δίσκος Α. Ὁ δίσκος Β συνεδέετο πρὸς τὸν ἕνα τῶν πόλων ἠλεκτρικῆς στήλης, ἧς ὁ ἕτερος μέσῳ γαλβανομέτρου Γ συνεδέετο πρὸς τὴν γῆν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου καὶ ὁ δίσκος Α συνεδέετο πρὸς τὴν γῆν.

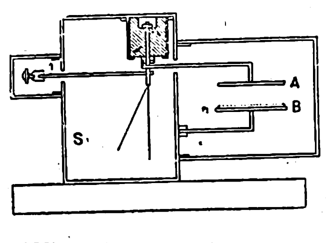

Ἠλεκτρόμετρον πρὸς μέτρησιν τῆς ἀκτινεργίας.

Ἕνεκα τοῦ ἰονισμοῦ τοῦ μεταξὺ τῶν δύο δίσκων χώρου, τοῦ προκαλουμένου ὑπὸ τῆς ἀκτινεργοῦ οὐσίας παρήγετο ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, οὗτινος ἡ ἔντασις ἐμετρεῖτο διὰ τοῦ γαλβανομέτρου. Ἐὰν τὸ ρεῦμα εἶναι σταθερόν, τότε λέγομεν ὅτι ἡ ἐξεταζομένη οὐσία παρουσιάζει σταθερὰν ἀκτινεργίαν. Ἐὰν δὲ καὶ ἡ μεταξὺ τῶν δύο δίσκων ἐφαρμοζομένη διαφορὰ δυναμικοῦ εἶναι ἀρκούντως μεγάλη, τὸ ρεῦμα λαμβάνει μεγίστην τιμήν, καλεῖται δὲ τότε **ρεῦμα κόρου** (βλ. λ.). Ἡ τάξις μεγέθους τοῦ ρεύματος κόρου εἶναι 10^{-6} μέχρι 10^{-15} amp. καὶ φυσικῷ τῷ λόγῳ ἀπαιτοῦνται πρὸς μέτρησιν τούτου λίαν εὐπαθῆ γαλβανόμετρα.

Ἀντὶ τῆς μεθόδου ταύτης δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ ἠλεκτρομετρικὰς μεθόδους. Οὕτω ἡ ὑπὸ ἐξέτασιν οὐσία τίθεται ἐπὶ δίσκου Β διαμ. 8cm (βλ. παρατιθέμενον σχῆμα), ἄνωθεν δὲ τούτου καὶ εἰς ἀπόστασιν 3cm τίθεται ἕτερος δίσκος. Ὁ κατώτερος δίσκος συγκοινωνεῖ μέσῳ τοῦ περιβλήματος τοῦ ἠλεκτροσκοπίου πρὸς τὴν γῆν, ἐνῷ ὁ ἀνώτερος συνδέεται πρὸς εὐπαθὲς ἠλεκτρόμετρον (ἠλεκτροσκόπιον). Τὸ ἠλεκτρόμετρον φορτίζεται ἐν ἀρχῇ στατικῶς τῇ βοηθείᾳ τοῦ πλευρικοῦ στελέχους. Ἅμα ὡς ἐπὶ τοῦ κατωτέρω δίσκου τεθῇ ἡ ἀκτινεργὸς οὐσία, τότε ἰονίζεται τὸ μεταξὺ τῶν δύο δίσκων στρῶμα τοῦ ἀέρος, ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ ἠλεκτρόμετρον ἐπιφορτίζεται, καταδεικνυομένου τούτου ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἀποκλίσεως τῶν φύλλων αὐτοῦ. Διὰ μετρήσεως δέ, τῇ βοηθείᾳ μικροσκοπίου μετὰ μικρομέτρου, τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἡ ἀπόκλισις τοῦ ἠλεκτρομέτρου ἐλαττοῦται καθ' ὡρισμένην τιμήν, ἤτοι διὰ μετρήσεως τῆς ταχύτητος ἐκφορτίσεως αὐτοῦ, καθορίζομεν τὴν ἀκτινεργίαν τῆς οὐσίας. Δυνάμεθα πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ εὐπαθῆ ἠλεκτρόμετρα (τε-

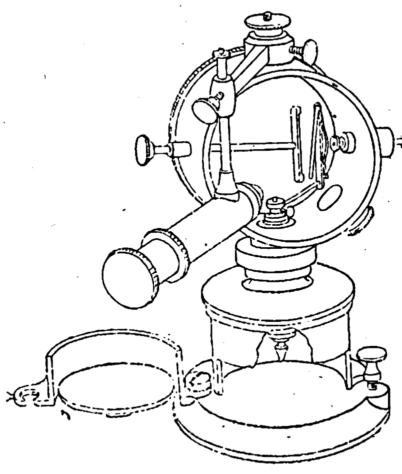

Ἠλεκτρόμετρον ἀκριβείας πρὸς μέτρησιν τῆς ἀκτινεργίας.

ταρτοκυκλίων) ἢ δὲ μέτρησις τῆς ἀκτινεργίας γίνεται καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει διὰ καταμετρήσεως τῆς ταχύτητος ἐκφορτίσεως τοῦ ἠλεκτρομέτρου.

Διὰ τοιούτων μετρήσεων τὸ ζεῦγος Curie κατέδειξεν ὅτι ὁ *πισουρανίτης* καὶ ὀλίγα ἄλλα ὀρυκτὰ παρουσιάζουσιν ἀκτινεργίαν, ἥτις ὑπερτερεῖ κατὰ πολὺ τὴν ἀκτινεργίαν τοῦ καθαροῦ μετάλλου οὐρανίου. Ὡς εἶναι γνωστὸν ὁ πισουρανίτης ἀποτελεῖ τὸ ὀρυκτὸν ἐξ οὗ διὰ κατεργασίας ἐξάγεται τὸ οὐράνιον· ἀλλ' ἐκ τῶν μετρήσεων τοῦ ζεύγους Curie κατεδείχθη ἀκόμη ὅτι τὰ ἀπορρίμματα τῆς κατεργασίας τοῦ πισουρανίτου παρουσιάζουσι εἰς πολὺ μείζονα βαθμὸν ἀκτινεργίαν ἢ αὐτὸ τοῦτο τὸ οὐράνιον.

Ἐκ τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης παρατηρήσεως οἱ Curie ἤχθησαν εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἐν τοῖς ἀπορρίμμασι τοῦ πισουρανίτου ὑφίσταται οὐσία τις, μέχρι τοῦδε ἄγνωστος, ἥτις παρουσιάζει εἰς μέγιστον βαθμὸν τὴν ἰδιότητα τῆς ἀκτινεργίας καὶ ἐπεδόθησαν ἀμέσως εἰς τὴν ἀπομόνωσιν αὐτῆς δι' ἐφαρμογῆς πάντοτε πρὸς μέτρησιν τῆς ἀκτινεργίας τῶν ἀνωτέρω περιγραφεισῶν μεθόδων. Μετὰ μακρὰς καὶ ἐντατικὰς προσπαθείας κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους τὸ ζεῦγος Curie ἐκ τοῦ βοημικοῦ πισουρανίτου νὰ ἀπομονώσῃ ἐν ἔτει 1898 οὐσίαν τινά, ἥτις κατεδείχθη ὅτι παρουσιάζει ἀκτινεργίαν κατὰ πολλὰς χιλιάδας φορὰς μείζονα τῆς τοῦ οὐρανίου. Ἡ οὐσία αὕτη κατεδείχθη ὡς λίαν συγγενὴς χημικῶς πρὸς τὸ *βισμούθιον*, διαφέρουσα τούτου μόνον κατὰ τὴν ἔντονον ἀκτινεργίαν. Τὸ νέον τοῦτο στοιχεῖον ὠνόμασεν ἡ Κα Curie *πολώνιον*, πρὸς τιμὴν τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῆς πατρίδος, κατώρθωσε δὲ νὰ παρασκευάσῃ τοῦτο ὑπὸ ἀρκοῦσαν (σταθμητὴν) ποσότητα ἐν χημικῶς καθαρᾷ καταστάσει. Ἐν τούτοις ἀμέσως μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ ἰδίου ζεύγους Curie, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Bémont, ἐπετεύχθη ἡ ἀπομόνωσις καὶ δευτέρας οὐσίας λίαν ἐντόνως ἀκτινεργοῦ, χημικῶς συγγενευούσης πρὸς τὸ στοιχεῖον *βάριον*, κατώρθωσαν δὲ οἱ ἀνωτέρω ἐρευνηταὶ νὰ παρασκευάσωσι καὶ τὴν νέαν ταύτην οὐσίαν ὡς χλωριοῦχον καὶ βρωμιοῦχον ἕνωσιν. Τὸ νέον τοῦτο στοιχεῖον ὠνομάσθη ***ράδιον***. Τὸ ράδιον εἶναι, ὡς ἐκ μετρήσεων κατεδείχθη, ἡ μᾶλλον ἀκτινεργὸς οὐσία, ἡ δ' ἀκτινεργία αὐτῆς εἶναι ἓν ἑκατομμύριον φορὰς μείζων τῆς τοῦ οὐρανίου. Τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ ραδίου καθωρίσθη ὑπὸ τῆς Κας Curie εἰς 225, βραδύτερον δ' ὑπὸ τοῦ Honigschmidt (1914) εἰς 225,97±0,0012, τὸ δὲ χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ φάσμα παρετηρήθη ὑπὸ τοῦ Demerçay (βλ. **ράδιον**).

Ἀκολούθως ὁ Marcwald, ἀπεμόνωσεν ἑτέραν ἀκτινεργὸν οὐσίαν ὁμοιάζουσαν πρὸς τὸ στοιχεῖον *τελλούριον*, ἣν ὠνόμασε *ραδιοτελλούριον*, ἥτις ὅμως, βραδύτερον ἀπεδείχθη, ὅτι εἶναι ἀκριβῶς ὁμοία οὐσία πρὸς τὸ πολώνιον. Ὁ Debièrne ἐξ ἄλλου ἀπεμόνωσεν ἐκ τοῦ πισουρανίτου ἑτέραν ἀκτινεργὸν οὐσίαν, συγγενεύουσαν πρὸς τὸ *θόριον*, ἣν ἐκάλεσεν ***ἀκτίνιον***, καὶ ὑπὸ τοῦ Giesel ἀνεκαλύφθη ἑτέρα ἀκτινεργὸς οὐσία προσομοιάζουσα πρὸς τὸ *λανθάνιον*, ἣν ἐκάλεσεν ***ἐμάνιον*** (Emanium), ἥτις βραδύτερον ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι ἡ αὐτὴ οὐσία πρὸς τὸ *ἀκτίνιον*.

Ἐκτὸς τοῦ οὐρανίου καὶ τῶν ἑνώσεων αὐτοῦ, ἔντονον ἀκτινεργίαν παρουσιάζουσι τὸ θόριον καὶ αἱ ἑνώσεις αὐτοῦ, ἥτις τὸ πρῶτον παρετηρήθη ὑπὸ τοῦ Schmidt καὶ τῆς Κας Curie. Οὕτω συνήθεις μανδύαι λυχνιῶν ἀεριόφωτος, οἵτινες περιέχουσιν 99% ὀξείδιον θορίου, δεικνύουσιν ἔντονον ἀκτινεργίαν, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύεται, ἐὰν πλησιάσωμεν τοιοῦτον μανδύαν πρὸς φορτισμένον ἠλεκροσκόπιον, ὅπερ ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος ἐκκενοῦται. Τὸ θόριον ὡς καὶ αἱ ἀκτινοβολίαι αὐτοῦ ἐσπουδάσθησαν λεπτομερῶς ὑπὸ τοῦ Rutherford.

Ὁ *μόλυβδος* τοῦ ἐμπορίου δεικνύει σχεδὸν πάντοτε ἴχνη ἀκτινεργίας, ἀπεδόθη δ' αὐτή, ἐπὶ μακρὸν χρόνον, εἰς ἑτέραν οὐσίαν, ἥτις ἐκλήθη *ραδιομόλυβδος*, περιεχομένην ἐν τῷ συνήθει μολύβδῳ καὶ προερχομένην ἐκ μετατροπῆς αὐτοῦ. Βραδύτερον ὅμως ἀπεδείχθη ἡ ταυτότης τοῦ ραδιομολύβδου πρὸς ἑτέραν ἀκτινεργὸν οὐσίαν φέρουσαν τὸ ὄνομα ***Ράδιον D***, ἥτις ὅμως δὲν δύναται ν' ἀπομονωθῇ διὰ χημικῶν μέσων τοῦ μολύβδου. Πλὴν τούτου κατὰ τὰς ἐρεύνας τῶν Elster καὶ Geitel ἡ ἀκτινεργία τοῦ μολύβδου ὀφείλεται εἰς ἴχνη πολωνίου περιεχομένου ἐν αὐτῷ. Ἐκ τῶν λοιπῶν στοιχείων, καθ' ὅσον μέχρι σήμερον εἶναι γνωστόν, τὸ ***κάλιον*** καὶ ***ρουβίδιον*** δεικνύουσι μικρὰν ἀλλὰ πάντως ὑποκειμένην εἰς μέτρησιν ἀκτινεργίαν, ἥτις ὅμως, ὡς ἐξηκριβώθη, δὲν ὀφείλεται εἰς οὐδὲν τῶν ἄχρι τοῦδε γνωστῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων, ἅτινα ἦτο δυνατὸν νὰ περιέχωσι τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα· φαίνεται μᾶλλον ὅτι ταῦτα παρουσιάζουσιν ἰδιάζουσαν αὐτοῖς ἀκτινεργίαν. Εἶναι δὲ ἀξιοπερίεργον ὅτι ἐνῷ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἀκτινεργοὶ οὐσίαι χαρακτηρίζονται ὑπὸ ἰδιάζοντος μεγάλου ἀτομικοῦ βάρους, τοὐναντίον τὸ κάλιον καὶ ρουβίδιον ἔχουσιν ἀτομικὸν βάρος μικρόν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ὅτι ἐκ τῶν ἀπὸ μακροῦ χρόνου γνωστῶν στοιχείων τὸ ***οὐράνιον***, ***θόριον***, ***κάλιον*** καὶ ***ρουβίδιον*** παρουσιάζουσι τὴν ἰδιότητα τῆς ἀκτινεργίας. Εἰς ταῦτα ὅμως προστίθεται καὶ μεγάλη σειρὰ βραχυβίων οὐσιῶν, αἵτινες προκύπτουσιν ἐκ μετατροπῆς (μεταστοιχειώσεως) τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων στοιχείων.

Σπουδὴ τῆς ἀκτινοβολίας ἀκτινεργῶν οὐσιῶν.—Ὁ Rutherford, εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ἐρευνητῶν τῆς ἀκτινεργοῦ ἀκτινοβολίας, διακρίνει τὴν ἀκτινοβολίαν τῶν ἀκτινεργῶν οὐσιῶν ὡς ἑξῆς:

1) **α-ἀκτῖνες** (βλ. λ.), αἵτινες ἀποτελοῦνται ἐκ ταχέως κινουμένων σωματιδίων (ἀτόμων *ἡλίου*) θετικῶς φορτισμένων, καὶ ἀναλογοῦν ἐπομένως πρὸς τὰς *διαυλικὰς ἀκτῖνας* (βλ. **ἀκτῖνες διαυλικαί**).

2) **β-ἀκτῖνες** (βλ. λ.), αἵτινες ἀποτελοῦνται ἐκ λίαν ταχέως κινουμένων σωματιδίων ἀρνητικῶς φορτισμένων (ἠλεκτρονίων) καὶ ἐπομένως ἀναλόγων πρὸς τὰς *καθοδικὰς ἀκτῖνας* (βλ. **ἀκτῖνες καθοδικαί**).

Digitized by Google

3) γ ἀκτῖνες (βλ. λ.), ὅμοιαι πρὸς **ἀκτῖνας** Röntgen (βλ. λ.) λίαν μικροῦ μήκους κύματος.

Αἱ ἀκτινεργοὶ δὲ οὐσίαι διακρίνονται εἰς τοιαύτας ἐκπεμπούσας εἴτε **α** ἀκτῖνας, εἴτε **β** ἀκτῖνας καὶ **α, β** ἀκτῖνας. Ἐντατικαὶ **γ** ἀκτῖνες παρατηροῦνται μόνον ἐπὶ σύγχρονον ἐκπομπὴν **β** ἀκτίνων.

Τὰς ὡς ἀνωτέρω ἀκτῖνας δυνάμεθα ν' ἀποχωρίσωμεν κατὰ δύο κυρίως τρόπους, εἴτε διὰ *μαγνητικῆς εκτροπῆς* εἴτε διὰ *διηθήσεως*.

Μαγνητικὴ ἐκτροπή.—Ἐντὸς μικρᾶς κάψης Β ἐκ μολύβδου φερούσης μικρὰν ὀπὴν κατὰ τὸ ἄνω μέρος (βλ. **παρατιθέμενον σχῆμα**), εἰσάγομεν μικρὰν ποσότητα *βρωμιούχου ραδίου*. Ἐκ τῆς κάψης ἐξέρχεται στενή, σχεδὸν εὐθύγραμμος δέσμη ἀκτίνων. Ἐὰν πλησίον τῆς δέσμης τῶν ἀκτίνων τούτων ἀναπτύξωμεν μαγνητικὸν πεδίον, οὗτινος αἱ δυναμικαὶ γραμμαὶ νὰ εἶναι κάθετοι ἐπὶ τὸ ἐπίπεδον τοῦ σχήματος καὶ νὰ ὁδεύωσιν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν πρὸς τὰ ὄπισθεν, τότε ἡ δέσμη τῶν ἀκτίνων διαχωρίζεται ὑπὸ τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου εἰς τρία μέρη ἢ εἰς τρεῖς διακεκριμένας δέσμας. Τὰ τρία ταῦτα διάφορα εἴδη ἀκτίνων καλοῦνται **α**—*ἀκτῖνες*, **β** — *ἀκτῖνες*, **γ**—*ἀκτῖνες*. Αἱ **α ἀκτῖνες** ὑφίστανται λίαν μικρὰν ἐκτροπὴν ὑπὸ τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου πρὸς τ' ἀριστερά, αἱ **β** ἐκτρέπονται λίαν ἰσχυρῶς πρὸς τὰ δεξιά, ἐνῷ αἱ **γ** ἀκτῖνες οὐδεμίαν ἐκτροπὴν ὑφίστανται, ἀλλὰ διαδίδονται εὐθυγράμμως. Αἱ ἀκτῖνες **α** ἐκτρέπονται ὑπὸ τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου ὡς ἐὰν αὗται ἀπετέλουν ρεῦμα θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, καὶ συμφωνοῦσιν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν μαγνητικὴν ἐκτροπήν, πλήρως πρὸς τὰς *διαυλικὰς* ἀκτῖνας. Αἱ **β** ἀκτῖνες ἐκτρέπονται ὁμοίως ὡς καὶ αἱ *καθοδικαὶ* ἀκτῖνες καὶ δὴ ὡς ἐὰν αὗται ἀπετέλουν ρεῦμα ἀρνητικοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Αἱ **γ** ἀκτῖνες συμπεριφέρονται γενικῶς ὡς ἀκτῖνες Röntgen μεγάλης σκληρότητος, ὡς ἐκ τούτου δὲ δὲν ἐκτρέπονται ὑπὸ τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου καὶ δύνανται νὰ διαπεράσωσι πλάκας μολύβδου καὶ χάλυβος ἀρκετοῦ πάχους. Δεικνύουσιν ὡς καὶ αἱ ἀκτῖνες Röntgen ἀνακλώμεναι ἐπὶ ἑδρῶν φυσικῶν κρυστάλλων ὅμοια φαινόμενα συμβολῆς, καὶ δύνανται οὕτω νὰ ἀναλυθῶσιν εἰς φάσμα, παρέχουσαι ὅλως ἰδιάζον αὐταῖς φάσμα ραβδώσεων. Τὸ μῆκος κύματος τῶν **γ** ἀκτίνων ὑπελογίσθη 20 φορὰς μικρότερον τῶν σκληροτέρων ἀκτίνων Röntgen· διὰ χρησιμοποιήσεως δὲ σωλήνων παραγωγῆς ἀκτίνων Röntgen μετὰ πυρακτουμένης καθόδου (Coolidge Lilienfeld) καὶ ὑπὸ σύγχρονον ἐφαρμογὴν ὑψηλῆς τάσεως ἐν αὐτοῖς, δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν συνεχῆ μετάβασιν ἐκ τῶν ἀκτίνων Röntgen εἰς τὰς ἀκτῖνας **γ**.

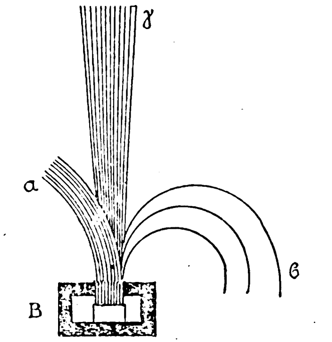

Ἐκτροπὴ ἀκτινεργῶν ἀκτίνων ὑπὸ μαγνητικοῦ πεδίου.

Διήθησις.—Ἕτερος τρόπος διαχωρισμοῦ τῶν τριῶν εἰδῶν ἀκτίνων ἐρείδεται ἐπὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς διαφόρου διεισδυτικότητος αὐτῶν. Πράγματι τὰ τρία εἴδη ἀκτίνων διαπερῶσι μετὰ διαφόρου ἱκανότητος διαφόρους οὐσίας. Αἱ ἀκτῖνες **α** ἀπορροφῶνται τελείως ὑπὸ φύλλου ἀργιλλίου πάχους 0,05 m.m, ἐνῷ δι' ἀκτῖνας **β**, ἄρχεται παρατηρουμένη ἀπορρόφησις ὑπὸ πάχος στρώματος ἀργιλλίου 5 m.m καὶ τέλος αἱ σκληραὶ ἀκτῖνες **γ** ἀπορροφῶνται ὑπὸ πάχους στρώματος ἀργιλλίου 60 m. m.

Ἐπίδρασις ἠλεκτρικοῦ πεδίου.—Ἐκτὸς τῆς μαγνητικῆς ἐκτροπῆς αἱ ἀκτῖνες **α** καὶ **β** ὑφίστανται καὶ ἠλεκτρικὴν ἐκτροπὴν δι' ἐπιδράσεως ἐπὶ τούτων ἠλεκτρικοῦ πεδίου, δεικνύεται δὲ πάλιν, συμφώνως πρὸς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Kaufmann, ὅτι αἱ ἀκτῖνες **α** συμπεριφέρονται ὡς διαυλικαὶ ἀκτῖνες, ἐνῷ αἱ ἀκτῖνες **β** ὡς καθοδικαὶ ἀκτῖνες. (βλ. λεπτομερείας εἰς λ. **ἀκτῖνες—α, β, γ**).

Προέλευσις τῆς ἀκτινεργίας. — Μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων καὶ δυσχερεστέρων ζητημάτων, ἅτινα ἀνεφύησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἀκτινεργίας, ἦτο ἡ ἐξήγησις τοῦ πόθεν προέρχεται ἡ ἐνέργεια τῆς ἀκτινοβολίας τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων, δεδομένου ὅτι, καίτοι ταῦτα ἀκτινοβολοῦσι συνεχῶς, ἡ ἀκτινοβολία ὡς καὶ ἡ μᾶζα αὐτῶν παραμένουσι σταθεραί.

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐξηρευνήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Rutherford καὶ Soddy (1900). Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἀκτινεργίας ὁ Becquerel εἶχε παρατηρήσει ὅτι δι' ἀναμίξεως διαλύματος ἅλατος οὐρανίου μετὰ περισσείας ἀμμωνίας, τὸ ἐν ἀρχῇ σχηματιζόμενον ἵζημα διαλύεται κατὰ μέγα μέρος ἐν τῇ περισσείᾳ τῆς ἀμμωνίας καὶ παραμένει μικρὸν μόνον ὑπόλειμμα ἀδιάλυτον. Κατόπιν δὲ ἀποχωρισμοῦ διὰ διηθήσεως τῶν δύο τούτων συστατικῶν καὶ μετρήσεως κατ' ἰδίαν τῆς ἀκτινεργίας τοῦ διηθήματος καὶ τοῦ ἀδιαλύτου συστατικοῦ, παρετήρησεν, ὅτι ἐνῷ τὸ διήθημα οὐδεμίαν ἀκτινεργίαν ἐδείκνυε, τοὐναντίον τὸ ἀδιάλυτον συστατικόν, ὅπερ ἐκάλεσεν *οὐράνιον Χ*, ἦτο ἀκτινεργόν, καὶ ὅτι τὸ ἐκ τοῦ διηθήματος ἀπολαμβανόμενον ἅλας οὐρανίου μετά τινα χρόνον ἀνέκτα τὴν ἀκτινεργίαν αὐτοῦ, ἐνῷ ἡ τοῦ οὐρανίου Χ ἐξηφανίζετο ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ, ὡς δεικνύεται γραφικῶς ἐν τῷ παρατιθεμένῳ πίνακι.

Τὸ ἀνωτέρω πείραμα ἐπανελήφθη ὑπὸ τῶν Rutherford καὶ Soddy διὰ θορίου, ὅπερ ἐπίσης δύναται νὰ διασπασθῇ εἰς ἓν συστατικὸν μὴ ἀκτινεργὸν καὶ ἕτερον ἀκτινεργόν, ὅπερ ἐκάλεσαν *θόριον Χ*. Τὸ ἀδρανὲς ὅμως θόριον ἀνέκτα πάλιν τὴν ἀκτινεργίαν αὐτοῦ, ἐνῷ τὸ θόριον Χ μετεβάλλετο διαδοχικῶς εἰς ἄλλα συστατικά, ἐξ ὧν τὸ ἓν μετὰ βεβαιότητος διεπιστώθη ὅτι ἦτο ἀέριον, πᾶσαι δὲ αἱ ἐνδιάμεσοι οὐσίαι ἀκτινεργοί. Τὸ ἀκτινεργὸν ἀέριον ἐκλήθη ὑπὸ τῶν Rutherford καὶ Soddy ***ἀπορροὴ*** (émanation) ***θορίου***. Πρὸς ἀπομόνωσιν καὶ συμπύκνωσιν τῆς *ἀπορροῆς θορίου* ὁ Rutherford καὶ Soddy διεβίβασαν διὰ τοῦ *θορίου Χ* ρεῦμα ὑδρογόνου, ὅπερ συμπαρέσυρε καὶ τὴν ἀπορροὴν θορίου, διεβίβασαν δὲ ἀκολούθως τὸ ρεῦμα ὑδρογόνου διὰ σωλῆνος U ἐμβεβαπτισμένου ἐντὸς ὑγροῦ ἀέρος.

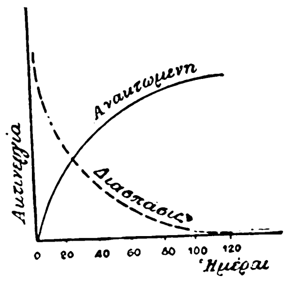

Διάγραμμα διασπάσεως ραδίου.

Ἐν τῷ σωλῆνι U συνεπυκνοῦτο ἡ ἀπορροή, τὸ δὲ ὑδρογόνον ὅπερ ἐξήρχετο ἀπὸ τοῦ ψυχομένου σωλῆνος δὲν ἐδείκνυεν ἀκτινεργίαν. Δι' ἐξαγωγῆς τοῦ σωλῆνος U ἀπὸ τὸν ὑγρὸν ἀέρα, ἡ ἀπορροὴ ὑφίστατο ἐκ νέου ἐξαέρωσιν καὶ παρεσύρετο ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ ὑδρογόνου. Ἡ ποσότης ὅμως τῆς κατὰ τὴν ἀνωτέρω μέθοδον συλλεγομένης ἀπορροῆς θορίου ἦτο λίαν μικρά, ὥστε δὲν ἦτο ἀδύνατον αὕτη νὰ ἐξετασθῇ διὰ τῶν συνήθων χημικῶν καὶ φυσικῶν μέσων καὶ μόνον διὰ μετρήσεως τῶν ἠλεκτρικῶν ἰδιοτήτων τῆς ἀκτινεργίας ἦτο δυνατὸν νὰ πιστοποιηθῇ ἡ ὕπαρξις αὐτῆς.

Κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου χρονικὸν διάστημα ὑπὸ τοῦ Dorn κατεδείχθη ὅτι καὶ τὸ *ράδιον* παρέχει *ἀπορροήν*, ἧς τὴν συμπύκνωσιν ἐπέτυχε καθ' ὅμοιον τρόπον. Ἡ συμπύκνωσις τῆς ἀπορροῆς τοῦ ραδίου δεικνύεται διὰ τῆς εἰκονιζομένης ἐνταῦθα συσκευῆς. Τὸ δοχεῖον Α περιλαμβάνει ὑδαρὲς διάλυμα *βρωμιούχου ραδίου*, τὰ δὲ δοχεῖα Β καὶ C περιέχουσι *θειοῦχον ψευδάργυρον*, ὅστις χαρακτηρίζεται ὑπὸ λίαν ἐντόνου φθορισμοῦ. Ἐν ἀρχῇ ἡ συσκευὴ κενοῦται ἀέρος διὰ τῆς στρόφιγγος R καὶ εἶτα κλείονται αἱ τρεῖς στρόφιγγες καὶ βυθίζεται τὸ δοχεῖον C ἐν ὑγρῷ ἀέρι. Μετά τινα χρόνον ἀνοίγομεν τὴν στρόφιγγα μεταξὺ Α καὶ Β, ὅτε φωτοβολεῖ ἀμέσως ὁ εἰς Β θειοῦχος ψευδάργυρος ἕνεκα φθορισμοῦ, ἀνοιγομένης δὲ καὶ τῆς στρόφιγγος μεταξὺ Β καὶ C, φωτοβολεῖ καὶ ὁ εἰς C θειοῦχος ψευδάργυρος, ἐνῷ ὁ εἰς Β φωτοβολεῖ ἀσθενέστερον. Ἐὰν ἀκολούθως κλείσωμεν τὴν στρόφιγγα μεταξὺ Α καὶ Β, τότε μετὰ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἡ φωτοβολία εἰς Β καταπαύει, καθ' ὅσον ἡ ἀπορροὴ συνεπυκνώθη καθ' ὁλοκληρίαν ἐν τῷ δοχείῳ C.

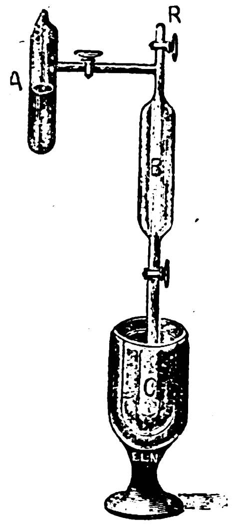

Συσκευὴ ἀπορροῆς.

Ἐὰν τέλος ἐξαγάγωμεν τὸ δοχεῖον C ἐκ τοῦ ὑγροῦ ἀέρος, ἐξαεροῦται ἡ ἀπορροὴ εἰς C καὶ οὕτω διανέμεται μεταξὺ τῶν χώρων Β καὶ C, δι' ἐμβαπτίσεως δ' ἐκ νέου τοῦ C εἰς τὸν ὑγρὸν ἀέρα ἡ ἀπορροὴ συμπυκνοῦται ἐκ νέου.

Ἐὰν διατηρήσωμεν τὴν στρόφιγγα μεταξὺ Α καὶ Β κλειστήν, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ φωτοβολία τοῦ θειούχου ψευδαργύρου ἐλαττοῦται βαθμηδὸν καὶ μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἡ ἀκτινεργία τῆς ἀπορροῆς ἐλαττοῦται εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς τιμῆς. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα παράγεται εἰς Α νέα ἀπορροή, ἣν δυνάμεθα νὰ συλλέξωμεν εἰς τὰ δοχεῖα Β καὶ C.

Ἐπειδὴ ἡ ἀπορροὴ ἀποβάλλει τὴν ἀκτινεργίαν αὐτῆς, δέον νὰ συναγάγωμεν ὅτι εἴτε ἡ ἀπορροὴ ἐξαφανίζεται ἀφ' ἑαυτῆς, εἴτε ὅτι μετατρέπεται εἰς ἕτερον ἀδρανὲς σῶμα. Πρὸς διαπίστωσιν τοῦ ζητήματος τούτου ὁ Ramsay καὶ ὁ Soddy ἔλαβον ὑγρὰν ἀπορροήν, ἣν ἔθεσαν ἐντὸς φασματοσκοπικοῦ σωλῆνος καὶ παρετήρουν συνεχῶς τὸ φάσμα αὐτῆς κατὰ κανονικὰ διαστήματα· μετὰ τέσσαρας ἡμέρας παρετήρησαν τὴν ἐμφάνισιν ἐν τῷ φάσματι τῶν γραμμῶν τοῦ στοιχείου ***ἡλίου***, αἵτινες ἐν ἀρχῇ δὲν ὑφίσταντο, ἐξ οὗ καὶ συνήγαγον ὅτι ἐκ τῆς ἀπορροῆς σχηματίζεται αὐτομάτως ἥλιον. Τὸ πείραμα ἐπανελήφθη ὑπὸ τοῦ Rutherford ὅστις ἐπεβεβαίωσε τὰ ἐξαγόμενα τῶν Ramsay καὶ Soddy.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω πειραμάτων προκύπτει ὅτι ἡ ἐκπομπὴ ἀκτίνων ὑπὸ τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων συνοδεύεται ὑπὸ μετατροπῆς τοῦ ἀτόμου αὐτῶν. Ὁ Rutherforol εἶναι ὁ πρῶτος ὅστις ἐθεώρησε τὴν μετατροπὴν τοῦ ἀτόμου ὡς πηγὴν προελεύσεως τῆς ἐνεργείας τῆς ἀκτινεργοῦ ἀκτινοβολίας, διεμόρφωσε δὲ τὴν θεωρίαν τῆς διασπάσεως τοῦ ἀτόμου τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων, ἥτις σήμερον ἔχει γίνει, μετὰ τὰς πολλαπλᾶς αὐτῆς πειραματικὰς ἐπιβεβαιώσεις, γενικῶς ἀποδεκτή.

Ἡ διάσπασις τοῦ ἀτόμου τῶν ἀκτινεργῶν οὐσιῶν δύναται νὰ παραλληλισθῇ πρὸς τὴν διάσπασιν τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν νιτρογλυκερίνης ἕκαστον τῶν πολυπλόκων μορίων αὐτῆς $C_3H_5(NO_3)_3$ διασπᾶται εἰς ἁπλούστερα μόρια ὕδατος, διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος, ἀζώτου καὶ ὑποξειδίου ἀζώτου· ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ μόριον ἀποδίδει μέγα μέρος τῆς ἐνεργείας ἐκείνης, ἥτις ἀπαιτεῖται διὰ τὴν συγκρότησιν αὐτοῦ ἐκ τῶν ἁπλουστέρων συστατικῶν του. Καθ' ὅμοιον τρόπον τὸ ἄτομον ραδίου διασπᾶται εἰς ἁπλούστερα ἄτομα καὶ ἀποδίδει μέρος τῆς ἐγκλειομένης ἐνεργείας ὑπὸ μορφὴν ἀκτινοβολίας ραδίου. Ἡ οὐσιώδης διαφορὰ μεταξὺ τῆς διασπάσεως ραδίου καὶ νιτρογλυκερίνης εἶναι ὅτι ἐν μὲν τῷ ραδίῳ διασπᾶται τὸ ἄτομον, ἐν δὲ τῇ νιτρογλυκερίνῃ τὸ μόριον. Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν δὲ τοῦ Rutherford δεχόμεθα ὅτι κατὰ τὴν ἀκτινεργὸν ἀκτινοβολίαν λαμβάνει χώραν ἡ μετατροπὴ ἑνὸς σώματος θεωρουμένου ὡς ἁπλοῦ εἰς ἕτερον, ἐπίσης ὡς ἁπλοῦν θεωρούμενον, ἀλλὰ μὲ διαφόρους ἀτομικὰς ἰδιότητας.

Θεωρία μετατροπῆς τῶν ἀκτινεργων οὐσιῶν.—Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων συνάγεται ὅτι τὸ ράδιον ἐκπέμπει διαρκῶς ἀκτῖνας καὶ ἀναπτύσσεται ἐκ τούτου ἀπορροὴ (émanation), ἥτις ὅμως δὲν ἐκλύεται καθ' ὁλοκληρίαν ἐκ τοῦ ἐξεταζομένου ἅλατος ραδίου, ἀλλὰ κατὰ μέγα μέρος παραμένει ἐν αὐτῷ. Ἡ ἀπορροὴ ὡς εἴδομεν διασπᾶται περαιτέρω καὶ ὡς μερικὸν προϊὸν τῆς διασπάσεως ταύτης προκύπτει τὸ στοιχεῖον ἥλιον. Ἐξ ἄλλου παρετηρήθη ὅτι ὅταν σῶμά τι εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀπορροῆς καθίσταται καὶ τοῦτο ἀκτινεργόν, ἐκλήθη δὲ τὸ φαινόμενον τοῦτο ***ἀκτινεργία ἐξ ἐπαγωγῆς*** ἢ ***ἐπαγομένη ἀκτινεργια***. Πάντα γενικῶς τὰ σώματα δεικνύουσι τὴν ἀνωτέρω ἰδιότητα, ἰδιαζόντως ὅμως ἐκεῖνα, ἅτινα εἶναι ἀρνητικῶς φορτισμένα. Ἐκ τοῦ φαινομένου τούτου συνάγομεν ὅτι ἡ ἀπορροὴ ἐκτὸς τοῦ ἡλίου περιλαμβάνει καὶ ἕτερον ἀκτινεργὸν συστατικὸν ἐν στερεᾷ καταστάσει, ὅπερ ἐπικάθηται ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀπορροῆς σώματος. Τὸ προϊὸν τοῦτο τῆς διασπάσεως τῆς ἀπορροῆς ἐκλήθη ***ράδιον Α*** (RaA). Ἐκ τοῦ ***ραδίου Α*** διεπιστώθη ὅτι διὰ περαιτέρω διασπάσεως προκύπτουσι νέα σώματα ἅτινα κατὰ σειρὰν παραγωγῆς ἐκλήθησαν ***ράδιον Β*** (RaB), ***ράδιον*** C (RaC) κ.τ.λ. μέχρι τοῦ ***ραδιου*** F RaF).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει τὸ συμπέρασμα,

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΑΚΤΙΝΕΡΓΩΝ ΑΚΤΙΝΩΝ α, β, γ.

	α — ἀκτῖνες	*β — ἀκτῖνες*	*γ — ἀκτῖνες*
Διεισδυτικότης	μικρὰ	μεγάλη	λίαν μεγάλη
Μαγν. ἐκτροπὴ	θετικὴ	ἀρνητικὴ	οὐδεμία
Ἠλεκτρ. ἐκτροπὴ	»	»	»
Εἶδος φορτίου	θετικὸν	ἀρνητικὸν	οὐδὲν
Ἀνάλογον	Διαυλικαὶ ἀκτῖνες	Καθοδικαὶ ἀκτῖνες	ἀκτῖνες Röntgen
Φορεὺς	α—σωματίδια=ἄτομα Ἡλίου	β—σωματίδια=ἠλεκτρόνια	ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα
Μᾶζα	$6{,}6.10^{-24}$ περίπου 4 ὡς πρὸς ὑδρογόνον=1	9.10^{-28} $^{1}/_{1840}$ ὡς πρὸς ὑδρογόνον=1	—
Φορτίον	+2 στοιχειώδη φορτία	—1 στοιχειῶδες φορτίον	—
Ταχύτης	$^{1}/_{32}$ μέχρι $^{1}/_{15}$ ταχύτητος φωτὸς	μέχρι περίπου ταχύτητος φωτὸς	Ταχύτης φωτὸς

Digitized by Google

ὅτι ἅλας ραδίου ἐγκλείει κατὰ μέγα μέρος τὴν ἀπορροὴν ραδίου καὶ τὰ λοιπὰ συστατικὰ αὐτοῦ, ἅτινα προκύπτουσι κατὰ τὴν μετατροπήν του, καὶ ἑπομένως ἡ ἐκ τοῦ ἅλατος τοῦ ραδίου ἐκπορευομένη ἀκτινοβολία συνίσταται ἐκ τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ ραδίου καὶ ὅλων τῶν συστατικῶν μετατροπῶν αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἐδυσχέραινε τὰ μέγιστα τὴν σπουδὴν τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ραδίου καὶ τῶν προϊόντων μετατροπῆς αὐτοῦ, ἐὰν δὲν ἦτο ἐφικτὸς ὁ ἀποχωρισμὸς τούτων ἀπὸ τοῦ ραδίου. Δυνάμεθα πράγματι νὰ ἀποχωρίσωμεν ἐκ τοῦ ραδίου τὴν ἀπορροὴν αὐτοῦ ἐὰν διαλύσωμεν ἅλας ραδίου ἐν ὕδατι καὶ ὑποβάλωμεν τὸ διάλυμα εἰς παρατεταμένον βρασμόν, ὅτε ἐκλύεται τελείως ἡ ἐν ἀερίῳ καταστάσει ἀπορροή. Τὸ διάλυμα ὅμως περιέχει ἐκτὸς τοῦ ραδίου καὶ τὰ προϊόντα μετατροπῆς RaA, RaB καὶ RaC, τῶν λοιπῶν μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν ἕνεκα τῆς ἀσθενοῦς ἀκτινοβολίας αὐτῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν τοῦ ραδίου. Ἐν τούτοις τὰ ἀνωτέρω σώματα ἔχουσι λίαν βραχεῖαν διάρκειαν ζωῆς καὶ μετὰ παρέλευσιν περίπου τεσσάρων ὡρῶν ἐλαττοῦνται μέχρις ἐξαφανίσεως τῆς ἀκτινοβολίας αὐτῶν, εἰς τρόπον ὥστε παραμένει μόνον ἡ ἀκτινοβολία τοῦ ραδίου.

Ἐκ τῆς μετέπειτα ἐξετάσεως τῆς καθαρᾶς ἀκτινοβολίας ραδίου κατεδείχθη ὅτι τοῦτο ἐκπέμπει ἰδιαζόντως α ἀκτῖνας καὶ μόνον 2% τῆς ἀκτινοβολίας αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐκ β ἀκτίνων. Αἱ εἰς τὸ στερεὸν ἅλας ραδίου παρατηρούμεναι β καὶ γ ἀκτῖνες προέρχονται ἑπομένως ἐκ τῶν μετέπειτα προϊόντων μετατροπῆς τοῦ ραδίου. Ἡ ἀκτινοβολία α συμπίπτει πρὸς τὰς *διαυλικὰς* ἀκτῖνας καὶ ἑπομένως ἀποτελεῖται ἐκ θετικῶν φορτισμένων μαζῶν-ἀτόμων. Ὁ Rutherford δὲ πρὸς ἐξέτασιν αὐτῆς ἐνέκλεισε μικρὰν ποσότητα ραδίου ἐντὸς σωληνίσκου μετὰ ἐξόχως λεπτῶν τοιχωμάτων, δι' ὧν ἦτο δυνατὴ ἡ δίοδος τῆς α ἀκτινοβολίας, ἐνῷ ἡ ταὐτοχρόνως ἀναπτυσσομένη ἀπορροὴ συνεκρατεῖτο ἐν τῷ σωλῆνι. Ὁ σωλὴν οὗτος περιεβάλλετο δι' ἑτέρου ἀεροκένου σωλῆνος, ὅστις εἶχε διαμορφωθῇ εἰς συνήθη φασματοσκοπικὸν σωλῆνα (βλ. σωλῆνες Geissler) μετὰ ἠλεκτροδίων, καὶ παρετήρει τοῦτον κατὰ κανονικὰ διαστήματα διὰ τοῦ φασματοσκοπίου. Μετὰ πάροδον τεσσάρων ἡμερῶν διεπίστωσε τὴν παρουσίαν ἐν τῷ φάσματι τῶν χαρακτηριστικῶν γραμμῶν τοῦ *ἡλίου*, ἐξ οὗ καταδεικνύεται ὅτι ἐκ τῶν α ἀκτίνων παράγεται ἥλιον, ὅπερ ὑποδηλοῖ αἱ α ἀκτῖνες εἶναι θετικῶς φορτισμένα ἄτομα ἡλίου, ἤτοι *ἰόντα ἡλίου*, ἅτινα μεταπίπτουσιν ἀκολούθως εἰς συνήθη ἄτομα ἡλίου, ὅταν ἀπολέσωσι τὸ θετικὸν φορτίον αὐτῶν.

Ἤδη δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὴν εἰκόνα μετατροπῆς τοῦ ραδίου, ἥτις ἔχει ὡς ἑξῆς. Τὸ ἄτομον ραδίου διασπᾶται ὡς ἀρνητικῶς φορτισμένον ἰὸν ἀπορροῆς καὶ ὡς θετικῶς φορτισμένον *ἰὸν ἡλίου*, ὅπερ ἐκφεύγει ὡς α ἀκτινοβολία καὶ μετατρέπεται ἀκολούθως εἰς σύνηθες ἄτομον ἡλίου. Ἡ ἀπορροὴ ραδίου ἐκπέμπει ἐπίσης α σωματίδια, ἅτινα περαιτέρω μετατρέπονται εἰς ἥλιον, ὅταν ἀποβάλωσι τὸ φορτίον αὐτῶν, πρὸς τούτοις δ' ἐκ τῆς ἀπορροῆς προκύπτει τὸ *ράδιον A*, ὅπερ ἐπικάθηται ἐπὶ τῶν σωματίων τῶν εὑρισκομένων εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὴν ἀπορροήν, ὡς ἀόρατον ἐπίστρωμα καὶ προκαλεῖ τὴν ἐπαγομένην ἀκτινεργίαν. Τὸ ράδιον A ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος, ὑπὸ ἔκλυσιν α σωματιδίων μεταπίπτει εἰς τὸ *ράδιον B*, ὅπερ δι' ἐκπομπῆς β σωματιδίων, μεταπίπτει εἰς τὸ *ράδιον C*. Τοῦτο ἐκπέμπει τριῶν εἰδῶν ἀκτῖνας, κατεδείχθη δὲ βραδύτερον ὅτι ἡ μετατροπὴ τούτου εἶναι ἀρκούντως πολύπλοκος, καθ' ὅσον σχηματίζονται ταυτοχρόνως δύο προϊόντα, ἤτοι μέρος μικρὸν 0,03% τοῦ ραδίου C ἐκπέμπει α σωματίδια καὶ παρέχει τὸ στοιχεῖον *ράδιον C''*, τὸ ὑπόλοιπον δὲ μέρος 99,97 %, δι' ἐκπομπῆς β ἀκτινοβολίας σχηματίζει τὸ *ράδιον C'*. Λέγομεν δ' ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὅτι ἐν τῷ *ραδίῳ C* λαμβάνει χώραν *διακλάδωσις*. Τὸ ράδιον C'' ἐκπέμπει β ἀκτῖνας ἀλλὰ δὲν κατωρθώθη νὰ καθορισθῇ ἀπόγονον αὐτοῦ σῶμα, καθ' ὅσον τοῦτο ταυτίζεται μετὰ τοῦ *ραδίου D*. Τοὐναντίον τὸ ράδιον C' δι' ἀκτινοβολίας α παρέχει ράδιον D, ὅπερ δι' ἀκτινοβολίας β καὶ γ παρέχει τὸ *ράδιον E* καὶ ἀκολούθως δι' ἀκτινοβολίας β καὶ γ προκύπτει ἐξ αὐτοῦ τὸ *ράδιον F*, ὅπερ ταυτίζεται πρὸς τὸ πολώνιον ἢ τὸ ραδιοτελλούριον. Δι' ἐκπομπῆς α ἀκτίνων μετεπίπτει τοῦτο εἰς *ράδιον G* ὅπερ θεωρεῖται εἰς τὸ αὐτὸ σῶμα πρὸς τὸν μόλυβδον, καίτοι δὲν κατωρθώθη ἡ διὰ χημικῆς ὁδοῦ ἀπόδειξις τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ μολύβδου κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν πειραμάτων.

Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχεδιαγράμματι (σειρὰ Α') εἰκονίζεται γραφικῶς ἡ σειρὰ μετατροπῆς τοῦ ραδίου μετὰ τῶν παρατηρουμένων ἀκτινοβολιῶν. Τὸ ράδιον ὡς γνωστὸν ἔχει ἀτομικὸν βάρος 226 καὶ τὸ ἥλιον 4 κατὰ τὴν μετατροπὴν δὲ τοῦ ραδίου, ἐκπέμπεται ὡς ἐκ τοῦ σχήματος ἐμφαίνεται, ἐξάκις ἀνὰ ἓν α σωματίδιον, ἤτοι ἀνὰ ἓν ἄτομον ἡλίου. Πρὸς τούτοις δὲ ἐν τῇ θέσει τοῦ RaC ὑφίσταται διακλάδωσις καὶ ἑπομένως διὰ τὸν σχη-

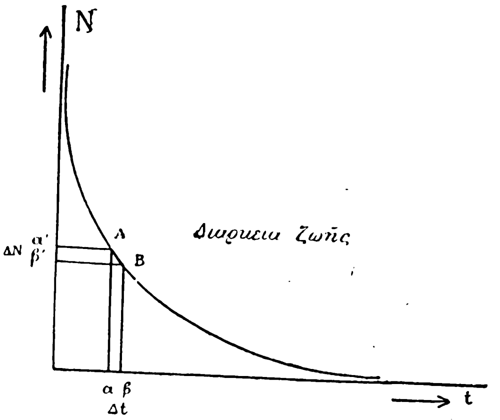

Διάγραμμα διαρκείας ζωῆς ἀκτινεργοῦ οὐσίας.

ματισμὸν τοῦ τελικοῦ προϊόντος λαμβάνει χώραν μόνον πεντάκις α ἀκτινοβολία, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ ραδίου ἐλαττοῦται κατὰ 5.4=20 μονάδας, ἤτοι τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ τελικοῦ προϊόντος δέον νὰ ᾖ 206, ὅπερ συμπίπτει περίπου πρὸς τὸν ἀριθμὸν 207.18, ὅστις παριστᾷ τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ μολύβδου. Συμφώνως πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τῶν Rutherford καὶ Soddy ἡ μετατροπὴ τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων λαμβάνει χώραν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἐν τῇ μονάδι τοῦ χρόνου πάντοτε τὸ αὐτὸ μέρος τῆς ὑφισταμένης οὐσίας μετατρέπεται. Οὕτως, ἐὰν κατά τινα χρονικὴν στιγμὴν ὑφίσταται ποσότης N ἀκτινεργοῦ οὐσίας, κατὰ δὲ τὸ ἀπειροστὸν χρονικὸν διάστημα dt μετατρέπεται ἐξ αὐτῆς ἡ ποσότης dN, τὸ πηλίκον dN/N εἶναι ἀνάλογον τοῦ χρόνου dt καὶ δυνάμεθα νὰ θέσωμεν:

$$\frac{dN}{N} = -\lambda\, dt$$

τοῦ ἀρνητικοῦ σημείου δικαιολογουμένου ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι λαμβάνει χώραν ἐλάττωσις τῆς ποσότητος N προϊόντος τοῦ χρόνου. Δι' ὁλοκληρώσεως τῆς ἄνω ἐξισώσεως προκύπτει:

$$\text{λογ. φυσ. } N = -\lambda t + \text{σταθερά}.$$

Ἐὰν δὲ ἐν χρόνῳ t = o ὑφίσταται ἡ ποσότης N, τότε

$$\text{Λογ. φυσ. } N_0 = O + \text{σταθερά}$$

ἐξ ἧς προκύπτει: $N = N_0\, e^{-\lambda t}$

Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι εἰκονίζεται γραφικῶς ἡ μεταβολὴ τῆς ποσότητος N συναρτήσει τοῦ χρόνου t.

Ἡ ἐν τῷ ἀνωτέρω τύπῳ ὑπεισερχομένη σταθερὰ λ καλεῖται *σταθερὰ ἐπενεργείας* καὶ χρησιμεύει ὡς μέτρον τῆς εἰδικῆς ἐντάσεως ἀκτινοβολίας. Τὸ μέγεθος $1/\lambda$ καλεῖται *μέση διάρκεια ζωῆς*. Πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς ταχύτητος μεθ' ἧς λαμβάνει χώραν ἡ μετατροπὴ ἀκτινεργοῦ οὐσίας χρησιμεύει μέγεθος, ὅπερ καλεῖται *χρόνος ὑποδιπλασιασμοῦ* καὶ ὅπερ παρέχει τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἡ οὐσία ἔχει μετατραπῆ κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς ποσότητος. Οὕτως, ἐὰν καλέσωμεν, τὸν χρόνον ὑποδιπλασιασμοῦ διὰ T, θέλομεν ἔχει:

$$\frac{1}{2}N_0 = N_0\, e^{-\lambda T}$$ ἐκ ταύτης δὲ προκύπτει:

$$T = \frac{\text{λογ φυσ. } 2}{\lambda} = \frac{0{,}693}{\lambda}$$

ἐξ οὗ δεικνύεται ἡ σχέσις ἡ ὑφισταμένη μεταξὺ τῆς σταθερᾶς ἐπενεργείας καὶ τοῦ χρόνου ὑποδιπλασιασμοῦ.

Ὁ χρόνος ὑποδιπλασιασμοῦ εἶναι χαρακτηριστικὸν μέγεθος τῶν ἀκτινεργῶν οὐσιῶν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτου δυνάμεθα ἄνευ ἀμφιβολίας νὰ καθορίσωμεν τὴν ἐξεταζομένην οὐσίαν, πρὸς τούτοις δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀνωτέρου μεγέθους ἀναγνωρίζονται τὰ ἐκ τῆς μετατροπῆς τοῦ ραδίου ἀπόγονα συστατικά. Ὁ χρόνος ὑποδιπλασιασμοῦ διαφέρει κατὰ πολὺ ἀπὸ οὐσίας εἰς οὐσίαν· οὕτω διὰ τὸ ράδιον ὑπελογίσθη εἰς 1730 ἔτη διὰ δὲ τὴν ἀπορροὴν ραδίου 3,85 ἡμέρας.

Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐπὶ ὀρυκτῶν οὐρανίου διαφόρου προελεύσεως τὸ ράδιον περιέχεται σχεδὸν πάντοτε ἐν αὐτοῖς ὑπὸ τὴν αὐτὴν ποσότητα,— κατὰ τὸν Marcwald $3{,}328.10^{-7}$ g ἐπὶ ἑνὸς γραμμαρίου οὐρανίου, — ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ράδιον παράγεται ἐκ τοῦ οὐρανίου, ἤτοι ἀποτελεῖ ἀπόγονον τούτου συστατικὸν παραγόμενον κατὰ τὴν μετατροπὴν αὐτοῦ. Δεδομένου ὅμως ὅτι τὸ οὐράνιον ἔχει ἀτομικὸν βάρος 238,17±0,007 (Hönigschmidt), ἤτοι κατὰ 12 μονάδας μεῖζον τοῦ ραδίου, ἕπεται ὅτι τὸ οὐράνιον κατὰ τὴν μετατροπὴν αὐτοῦ εἰς ράδιον παρέχει ἐκπομπὴν τριῶν ἀτόμων ἡλίου, ὡς α σωματιδίων, καὶ ἑπομένως δέον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι μεταξὺ οὐρανίου καὶ ραδίου ὑφίστανται δύο ἐνδιάμεσοι βαθμίδες ἐκπέμπουσαι α σωματίδια. Ἡ ὑπόθεσις δ' αὐτὴ ὅτι τὸ ράδιον εἶναι ἀπόγονον προϊὸν μετατροπῆς τοῦ οὐρανίου ἐπεβεβαιώθη πειραματικῶς, ὡς δεικνύεται ἐκ τοῦ παρατιθεμένου πίνακος τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων.

Ἐκτὸς τῆς σειρᾶς μετατροπῆς τοῦ *οὐρανίου—ραδίου*, ὑφίστανται πρὸς τούτοις δύο ἕτεραι σειραί, ἡ σειρὰ τοῦ *θορίου*, ἧς ἡ μετατροπή, ὡς καὶ τὰ ἐνδιάμεσα ἀπόγονα προϊόντα μέχρι τοῦ τελικοῦ εἰκονίζονται ἐν τῷ ἀνωτέρω διαγράμματι μετατροπῆς ραδίου καὶ θορίου (B), καὶ ἡ σειρὰ τοῦ *ἀκτινίου*. Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ πίνακι τῶν ἀκτινεργῶν οὐσιῶν ἀναγράφονται αἱ μετατροπαὶ αὐτῶν, τὰ διάφορα εἴδη ἀκτινοβολίας, ἅτινα παρατηροῦνται κατὰ τὰς μετατροπάς, ὁ χρόνος ὑποδιπλασιασμοῦ τῶν ἀπογόνων συστατικῶν, ἡ ἐμβέλεια τῶν ἀκτίνων α εἰς 15° C καὶ τὰ ἀτομικὰ βάρη.

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου παρατηροῦμεν ὅτι καὶ εἰς τὰς τρεῖς σειρὰς μετατροπῆς, ἤτοι τοῦ οὐρανίου-ραδίου, ἀκτινίου καὶ θορίου, ὑφίστανται *διακλαδώσεις* ἢ ἄλλως *δυαδικὴ διάσπασις* καθ' ἣν μία καὶ ἡ αὐτὴ οὐσία δύναται διασπωμένη νὰ ἐκπέμψῃ εἴτε α ἀκτῖνας, εἴτε ἀκτῖνας β' καὶ ἐφ' ὅσον μὲν τὸ ἄτομον ἐκπέμπει ἀκτῖνας α μεταπίπτει εἰς ὡρισμένην οὐσίαν, ἥτις εἶναι διάφορος τῆς οὐσίας εἰς ἣν τὸ αὐτὸ ἄτομον μεταπίπτει, ὅταν ἐκπέμπῃ β ἀκτῖνας. Οὕτως, ἐφ' ὅσον τὸ *θόριον C* ἐκπέμπει β ἀκτῖνας μεταπίπτει εἰς τὸ *θόριον C'*, ὅπερ ὑπὸ ἐκπομπὴν α ἀκτίνων μεταπίπτει εἰς τὸ *θόριον D*, ἐφ' ὅσον δὲ τὸ *θόριον C* ἐκπέμπει α ἀκτῖνας μεταπίπτει, εἰς τὸ *θόριον C''*, ὅπερ ὑπὸ ἐκπομπὴν β+γ ἀκτίνων μεταπίπτει πάλιν εἰς τὸ *θόριον D*. Ποῖα ὅμως περιστατικὰ συντρέχουσιν ὥστε ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἄτομον νὰ παρουσιάζῃ τὴν ἰδιότητα τῆς δυαδικῆς διασπάσεως, εἰς τρόπον ὥστε ἄλλοτε μὲν τοῦτο νὰ προτιμᾷ τὴν μίαν, ἄλλοτε δὲ τὴν ἑτέραν

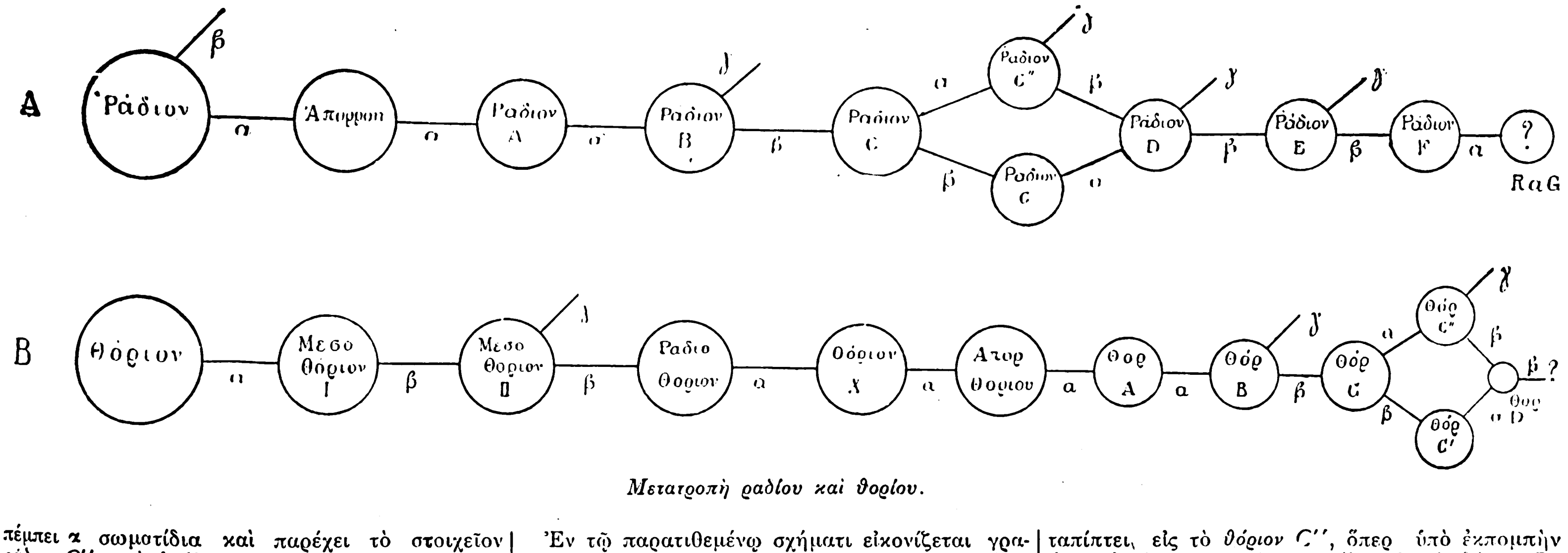

Μετατροπὴ ραδίου καὶ θορίου.

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ ΑΚΤΙΝΕΡΓΩΝ ΟΥΣΙΩΝ

Οὐσία	Ἀκτινοβολία	Χρόνος ὑποδιπλασιασμοῦ	Ἐμβέλεια εἰς cm εις 15°c	Ἀτομικὸν βαρος
Οὐράνιον I	α	5. 2. 10^9 ἔτη	2.50 cm	238,2
Οὐράνιον X_1	μαλακὴ β	23, 5 ἡμέρας	—	234,2
Οὐράνιον X_2 (Brevium)	σκληρὰ β, γ	66 δευτερολ.	—	234,2
Οὐράνιαν II	α	περ. 2.10^6 ἔτη	2,90	234,2
α97%↓ ——α 3,0%——→ Ur. Y. ↓	β	περ. 26 δευτ.	—	230,2
Ἰόνιον	α	περ. 2.10^5 ἔτη	3.00	230,2
Ράδιον	α+β	1730 ἔτη	3.30	226
Ραδίου—ἀπορροὴ	α	3, 81 ἡμερ.	4.16	222
Ράδιον A	α	3. λεπτὰ	4,75	218
Ράδιον B	β+γ	26,8 λεπτὰ	—	214
Ράδιον C	α	19,6 λεπτὰ	?	214
α 0,03% ——→ Ράδιον C″ 6	β	1,4 λεπτὰ	—	211
6 99.97%↓ Ράδιον C′	α	περ. 10^{-7} δευτερ.	6,99	214
Ράδιον D (Ραδιομόλυβδος)	μαλακὴ β+γ	16,5 ἔτη	—	210
Ράδιον E	β+γ	5,0 ἡμερ.	—	210
(Πολώνιον) Ράδιον F	α	136 ἡμερ.	3,77	210
Μόλυβδος (Ράδιον G)	—	∝	—	206,0
Πρωτοακτίνιον ←	α	1200—180000 ἔτη	3,14	230.2
Ἀκτίνιον	α	περ. 30 ἔτη	3,38	226,2
Ραδιο - ἀκτίνιον	α+β	18,9 ἡμέραι	4,60	222,2
Ἀκτίνιον X	α	18,9 ἡμέραι	4,60	218,2
Ἀκτινίου ἀπορροὴ	α	3,9 δευτ.	5,70	214,2
Ἀκτίνιον A	α	0,002 δευτ.	6,50	210,2
Ἀκτίνιον B	μαλ. β+γ	36 λεπτὰ	—	206,2
Ἀκτίνιον C	α	2,16 λεπτὰ	5.40	—
0.17% ——→ Ἀκτίνιον C′	α	περ. 0,003 δευτ.	6.4	206,2
α 99.83%↓ Ἀκτίνιον C″	β+γ	4,71 λεπτὰ	—	202,2
Μόλυβδος (Ἀκτίνιον D)	—	∝	—	202,2
Θόριον	α	2,16. 10^{10} ἔτη	2,72	232
Μεσοθόριον I	β	6,7 ἔτη	—	228
Μεσοθόριον II	β+γ	6,2 ὧραι	—	228
Ραδιοθόριον	α	1,9 ἔτη	3.87	228
Θόριον X	α	3,65 ἡμέραι	4.30	224
Θορίου - Ἀπορροὴ	α	54 δευτερ.	5,00	220
Θόριον A	α	0,14 δευτερ.	5,70	216
Θόριον B	β+γ	10,6 ὧραι	—	212
Θόριον C	α	60 λεπτὰ	4.8	212
6 0,65% ——→ Θόριον C′	α	περ. 10^{-11} δευτ.	8.6	212
α 35%↓ Θόριον C″	β+γ	3,1 λεπτ.	—	208
Θόριον D (Μόλυβδος)	—	περ. 10^6 ἔτη	—	208,1 208
Προϊὸν ὁμοιάζον πρὸς Βισθμούθιον;	β;	—	—	206
Προϊὸν ὁμοιάζον πρὸς Θάλλιον;	α;	—	—	204

ΣΗΜ. *Ὑπό τινων ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ ἀντὶ τῶν ὅρων ἀπορροὴ ραδίου, ἀκτινίου καὶ θορίου προτάθησαν οἱ ὅροι ραδόνιον, ἀκτινόνιον καὶ θορόνιον, οἵτινες ὅμως δὲν ἐγένοντο εἰσέτι γενικῶς ἀποδεκτοί.*

μετατροπήν, δὲν εἶναι εἰσέτι ἐξηκριβωμένον. Ἐκ τῆς ποσοτικῆς σχέσεως τῶν προϊόντων τῆς μετατροπῆς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ποία ἐκ τῶν δύο μετατροπῶν λαμβάνει χώραν συχνότερον καὶ ἑπομένως ποία τούτων εἶναι ἡ πιθανωτέρα. Ἐκτὸς τούτου ἐκ τοῦ πίνακος παρατηροῦμεν ὅτι τὸ οὐράνιον II παρουσιάζει δύο **α**— ἀκτινοβολίας, αἵτινες κατεδείχθησαν ὅτι παρουσιάζουσι διαφόρους ἐμβελείας καὶ παρέχουσι δύο διάφορα προϊόντα, *ἰόνιον* καὶ *οὐράνιον Y*. Πρὸς τούτοις εἶναι ἐξηκριβωμένον ὅτι τὸ ράδιον, τὸ ραδιοακτίνιον καὶ ραδιοθόριον παρουσιάζουσι πολλαπλῆν ἀκτινοβολίαν, πειραματικῶς ὅμως ἀνευρίσκονται μόνον τὰ προϊόντα τ᾽ ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὴν **α**— μετατροπήν. Πάντα τὰ λοιπὰ ἀκτινεργὰ στοιχεῖα δεικνύουσι μόνον **α** ἢ **β**— μετατροπήν, ἤτοι ἁπλῆν διάσπασιν.

Ἡ εὐστάθεια τοῦ ὑπὸ **α** ἀκτινοβολίαν ἀφανιζομένου ἀτόμου χαλαροῦται περὶ τὸ τέλος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ἐξαιρέσει ὡρισμένων περιπτώσεων, καθίσταται δηλαδὴ ἡ διάρκεια ζωῆς αὐτοῦ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μικροτέρα, μέχρις ὅτου δι᾽ ἐκπομπῆς τοῦ τελευταίου **α** σωματιδίου, ἀποκατασταθῇ ἡ μόνιμος κατάστασις. Ἐπειδὴ δι᾽ ἐκπομπῆς **α** σωματιδίου, ἤτοι ἀτόμου ἡλίου, τὸ ἀτομικὸν βάρος μειοῦται κατὰ 4 μονάδας, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ εἰς τὰς τρεῖς σειρὰς μετατροπῆς ἡ διάρκεια ζωῆς τῶν οὐσιῶν τῶν παρεχουσῶν **α** ἀκτινοβολίαν ἐλαττοῦται μετὰ τοῦ ἀτομικοῦ βάρους. Ἐκ τοῦ πειράματος δὲ δεικνύεται ὅτι ἐφ᾽ ὅσον προχωροῦμεν εἰς τὰς κατωτέρας βαθμίδας τῆς σειρᾶς, ἡ ἐλευθερουμένη ἐνέργεια καθίσταται μεγαλυτέρα, ὅπερ πάλιν ἀντιστοιχεῖ εἰς αὔξησιν τῆς ἐμβελείας τῶν **α** ἀκτίνων. Δυνάμεθα δὲ δι᾽ ἐμπειρικοῦ τύπου νὰ ἐκφράσωμεν τὴν σχέσιν τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ ἐμβελείας καὶ διαρκείας ζωῆς ἢ τῆς σταθερᾶς ἐπενεργείας. Ὄντως κατὰ τὸν Rutherford ἡ ταχύτης υ τῶν ἀκτίνων **α** συνδέεται πρὸς τὴν ἐμβέλειαν R διὰ τοῦ τύπου:

$$υ = C\sqrt{R + 1,25}$$

μεταξὺ δὲ τῆς σταθερᾶς ἀπενεργείας λ καὶ τῆς ταχύτητος υ ὑφίσταται ἡ σχέσις λογ. φυσ. $λ = α + βυ$ ἔνθα α παριστᾷ παγκοσμίαν σταθερὰν καὶ ἰσοῦται πρὸς 42,5, ἐνῷ ἡ τιμὴ τῆς σταθερᾶς α ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς σειρᾶς μετατροπῆς καὶ δὴ διὰ τὴν σειρὰν οὐρανίου - ραδίου α = — 79.5, διὰ τὴν σειρὰν θορίου α = — 80,7 καὶ διὰ τὴν σειρὰν ἀκτινίου α = — 82,7.

Ὅσον δ᾽ ἀφορᾷ τὴν ἀκτινοβολίαν τῶν ἀκτινεργῶν οὐσιῶν δεχόμεθα μετὰ μεγάλης πιθανότητος ὅτι εἰς ἑκάστην μετατροπὴν λαμβάνει χώραν ἐκπομπὴ ἑνὸς εἴδους ἀκτίνων **α** ἢ **β**, ἐνῷ αἱ **γ** ἀκτῖνες φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦσι δευτερεύουσαν ἀκτινοβολίαν. Ὁμοίως μέρος τῆς **β** ἀκτινοβολίας φαίνεται ὅτι εἶναι δευτερευούσης μορφῆς, ἰδίᾳ δὲ πᾶσαι αἱ **β** ἀκτινοβολίαι, καθ᾽ ἃς δὲν παρατηροῦνται προϊόντα διασπάσεως, ὡς ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ ραδίου, ραδίου C, ραδιοακτινίου. Ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλα σώματα παρέχοντα ἀκτινοβολίαν **β**, ὡς π.χ. ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ ραδίου D, δεικνύεται ὅτι μέρος τῆς παρατηρουμένης ἀκτινοβολίας εἶναι δευτερευούσης μορφῆς, ἧς ἡ προέλευσις ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ **γ** ἀκτῖνες ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ προκαλῶσι τὴν ἐλευθέρωσιν ἐκ τοῦ ἀτόμου ἠλεκτρονίων λίαν μεγάλης ταχύτητος. Πράγματι δὲ πειραματικῶς κατώρθωσεν ὁ Meitner δι᾽ ἐπιδράσεως **γ** ἀκτίνων τοῦ *θορίου B* ἐπὶ λευκοχρύσου καὶ μολύβδου νὰ ἐπιτύχῃ τεχνικῶς τὴν ἀνάπτυξιν δευτερευουσῶν **β** ἀκτίνων.

Ἰσοτοπία.—Συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Rutherford Soddy δέον ἐν ἑκάστῃ ἀκτινεργῷ οὐσίᾳ, ὁσάκις αὕτη παρέχει **α** ἀκτινοβολίαν, τὸ χημικὸν σθένος αὐτῆς νὰ μεταβάλληται κατὰ δύο μονάδας, ὁσάκις δ᾽ αὕτη παρέχει ἀκτινοβολίαν **β** τὸ σθένος αὐτῆς νὰ μεταβάλληται κατὰ μίαν μονάδα, ἀλλὰ κατ᾽ ἀντίθετον ἔννοιαν ἢ ἐν τῇ προηγουμένῃ περιπτώσει. Ἐκ τούτου, ἐὰν λάβωμεν ὑπ᾽ ὄψιν τὸ περιοδικὸν σύστημα τῶν στοιχείων, παρατηροῦμεν ὅτι ἐφ᾽ ὅσον ἡ οὐσία παρέχει **α** ἀκτινοβολίαν, αὕτη μετατίθεται κατὰ δύο κατακορύφους σειρὰς κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν ἐλαττουμένων ἀτομικῶν βαρῶν, ἐνῷ ὁσάκις αὕτη παρέχει **β** ἀκτινοβολίαν μετατίθεται κατὰ μίαν σειρὰν κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν αὐξανομένων ἀτομικῶν βαρῶν (βλ. **θεωρία μετατοπίσεω**). Οὕτω ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γενικοῦ πίνακος ἰσοτοπίας τῶν ἀκτινεργῶν οὐσιῶν παρατηροῦμεν ὅτι τὸ οὐράνιον II (Ur II) μετὰ τρεῖς ἀκτινοβολίας ἐπανευρίσκεται ἐκ νέου εἰς τὴν αὐτὴν κατακόρυφον σειράν, ἤτοι εἰς τὴν αὐτὴν φυσικὴν ὁμάδα πρὸς τὸ UrI. Ὡς ἐκ τούτου τὸ UrII καὶ τὸ UrI δέον νὰ παρουσιάζῃ τὰς αὐτὰς χημικὰς ἀντιδράσεις, ὡς τὰ ἐν τῇ αὐτῇ σειρᾷ τοῦ περιοδικοῦ συστήματος κείμενα στοιχεῖα βρώμιον καὶ ἰώδιον, κρυπτὸν καὶ ξένον κλπ. Ἡ ὁμοιότης ὅμως τῶν στοιχείων U II καὶ UrI εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα, καθ᾽ ὅσον ταῦτα διαφέρουσι ὡς πρὸς τὸ ἀτομικὸν βάρος κατὰ 4 μονάδας, ἐνῷ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων ζευγῶν ἀνέρχεται εἰς τὸ δεκαπλάσιον. Ὡς ἐκ τούτου δέον νὰ συμπεράνωμεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον ν᾽ ἀποχωρίσωμεν χημικῶς τὸ UrI τοῦ UrII καὶ ἑπομένως ὅτι τὸ στοιχεῖον Ur δέον νὰ θεωρηθῇ σύμπλοκον στοιχεῖον, ἐν ᾧ εἶναι προσμεμιγμέναι δύο ἀρχικαὶ οὐσίαι, ὧν τ᾽ ἀτομικὰ βάρη διαφέρουσι κατὰ τέσσαρας μονάδας, ἀλλ᾽ αἵτινες δὲν δύνανται χημικῶς νὰ διακριθῶσι. Καθ᾽ ὅμοιον

ΠΙΝΑΞ ΙΣΟΤΟΠΙΑΣ ΑΚΤΙΝΕΝΕΡΓΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

(Κατάταξις κατὰ τὸ περιοδικὸν σύστημα)

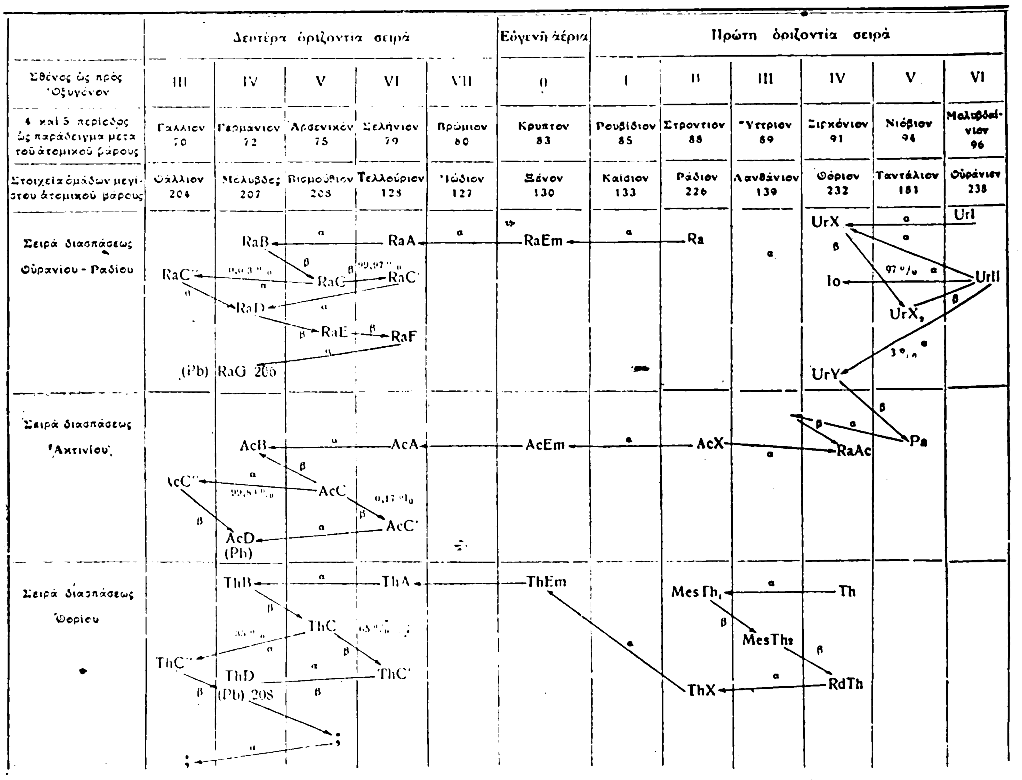

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.—Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ πίνακι ἔχουσι καταταχθῆ τὰ στοιχεῖα τῆς δευτέρας ὁριζοντίας σειρᾶς τῆς τετάρτης περιόδου κατ᾽ αὔξοντα ἀτομικὰ βάρη, ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιά, ὡς καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς πρώτης ὁριζοντίας σειρᾶς τῆς πέμπτης περιόδου κατ᾽ αὔξοντα ἀτομικὰ βάρη ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιά. Ἐν τῷ μέσῳ δ᾽ αὐτῶν ἐτέθη ἡ στήλη τῶν εὐγενῶν ἀερίων.

Digitized by Google

τρόπον ἡ σειρὰ τοῦ θορίου ἄγει τελικῶς εἰς στοιχεῖον, ὅπερ ἐν τῷ περιοδικῷ συστήματι τῶν στοιχείων καταλαμβάνει τὴν θέσιν τοῦ μολύβδου. Ὁ μόλυβδος ὅμως ὁ ἐκ τοῦ θορίου προερχόμενος παρουσιάζει, συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν διασπάσεως, ἀτομικὸν βάρος 208, ἐνῷ τὸ ὑπὸ τοῦ Hönigschmid καθορισθὲν ἀτομικὸν βάρος τοῦ μολύβδου εὑρέθη ἴσον πρὸς 207,180. Κατὰ συνέπειαν συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν διασπάσεως τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων ἀγόμεθα εἰς τὴν ἐκδοχήν, ὅτι ὑφίστανται δύο εἴδη μολύβδου, ἅτινα ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν χημικῶς νὰ διακριθῶσι. Ἡ ἀνωτέρω ὑπόθεσις ἐπεβεβαιώθη πειραματικῶς καθ' ὅσον ὁ Hönigschmid κατώρθωσε νὰ παρασκευάσῃ μόλυβδον εἰς ἀρκετὴν ποσότητα, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ πισουρανίτου (ἀπηλλαγμένου θορίου), ἀφ' ἑτέρου δ' ἐκ θορίου, ὧν προσδιώρισε μετ' ἀκριβείας τ' ἀτομικὰ βάρη, ἀνεῦρε δὲ διὰ μὲν τὸν ἐκ πισουρανίτου μόλυβδον, ὅστις ἀσφαλῶς προέρχεται ἐκ διασπάσεως τοῦ οὐρανίου, ἀτομικὸν βάρος 206,046 διὰ δὲ τὸν ἐκ θορίου 207,90, ἐνῷ τοῦ συνήθους μολύβδου τὸ ἀτομικὸν βάρος εἶναι 207,180.

Στοιχεῖα ὡς τ' ἀνωτέρω, ἅτινα δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποχωρισθῶσι διὰ χημικῶν μέσων καὶ ἅτινα δεικνύουσι μικρὰς διαφορὰς ἀτομικῶν βαρῶν, καλοῦμεν *ἰσότοπα στοιχεῖα*, τὸ δ' ἀνωτέρω φαινόμενον καλεῖται **ἰσοτοπία** (ἔλ. λ.) Ἑκάστη δ' ὁμὰς ἐκ τῶν ἰσοτόπων στοιχείων λέγομεν ὅτι ἀποτελεῖ μίαν *πλειάδα*. Ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν ἀκτινεργῶν οὐσιῶν δεικνύεται ὅτι τὸ θόριον καὶ ραδιοθόριον, ἰόνιον, οὐράνιον Χ καὶ οὐράνιον Υ ἀποτελοῦσιν ἰσότοπα στοιχεῖα. Ὁμοίως τὰ μεσοθόριον, θόριον Χ ὡς καὶ ράδιον Β, ράδιον D μετὰ τῶν διαφόρων εἰδῶν μολύβδου ἀποτελοῦσιν ἰσότοπα στοιχεῖα, ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶναι δυνατὸν χημικῶς ν' ἀποχωρισθῶσιν ἐδόθη κατ' ἀρχὴν εἰς αὐτὰ τὸ ὄνομα *ραδιομόλυβδος*. Ἐπίσης πάντα τὰ μέλη τοῦ ἀκτινίου εἶναι ἰσότοπα πρὸς τ' ἀντίστοιχα ἀπόγονα προϊόντα τοῦ ραδίου.

Τὰ διάφορα ἰσότοπα στοιχεῖα δύνανται νὰ διακριθῶσιν ἀλλήλων ἐκ τῆς διαφόρου διαρκείας ζωῆς αὐτῶν. Τὸ φάσμα τοῦ RaG (206) καὶ τοῦ καθαροῦ μολύβδου (207,18) ἐντὸς τῆς ὁρατῆς περιοχῆς καὶ τῆς ὑπεριώδους ταυτίζονται τελείως, ἐξ οὗ παρατηροῦμεν ὅτι τὸ φάσμα, ὅπερ εἶναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ἑκάστου στοιχείου, ἐν τῇ περιπτώσει τῶν ἰσοτόπων στοιχείων ἀποβάλλει τὴν σημασίαν αὐτοῦ. Τοὐναντίον μεταξὺ τῶν ἰσοτόπων στοιχείων παρετηρήθη διαφορὰ εἰδικοῦ βάρους. Οὕτω διὰ μόλυβδον ἀτομικοῦ βάρους 207,2 ἡ πυκνότης εἶναι S=11,339, ἐνῷ διὰ RaC+Pb ἀτομ. βάρους 206,3 εἶναι S—11,288. Αἱ πυκνότητες δὲ ρυθμίζονται οὕτως ὥστε τὸ πηλίκον ἀτομικοῦ βάρους διὰ τῆς πυκνότητος ἤτοι ὁ ἀτομικὸς ὄγκος νὰ παραμένῃ ὁ αὐτός, ἤτοι ἴσος πρὸς 18,28, τοῦθ' ὅπερ εἶχε προΐδει ὁ Soddy ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀντιλήψεων ἐπὶ τῆς συγκροτήσεως τοῦ ἀτόμου κατὰ τοὺς Rutherford καὶ Bohr.

Ἀκτινεργὸς ἰσορροπία.—Ὅταν ἅλας ραδίου (ἢ ἑτέρου ἀκτινεργικοῦ στοιχείου) διατηρῆται ἐν στερεᾷ καταστάσει, τ' ἀπόγονα τούτου συστατικὰ ἐγκλείονται ἐντὸς τοῦ ἅλατος καὶ ἐπομένως τοῦτο θὰ ἐκπέμπῃ ὅλα τὰ εἴδη τῶν ἀκτίνων εἰς μῖγμα, οὗτινος ἡ σύνθεσις καθορίζεται ἐκ τῆς περιεκτικότητος τοῦ ἅλατος εἰς ἀπόλυτα στοιχεῖα. Ὡς ἐκ τούτου ἅλας ραδίου προσφάτως λαμβανόμενον ἐκ κρυσταλλώσεως ἀπὸ τοῦ διαλύματος αὐτοῦ, ἐκπέμπει μόνον τὰς ἰδιαζούσας αὐτῷ **α** ἀκτῖνας, ἡ ἀκτινεργία ὅμως αὐτοῦ αὐξάνεται προϊόντος τοῦ χρόνου μέχρι μεγίστης τινὸς τιμῆς, ἣν λαμβάνει, ὅταν ἐν ἑκάστῃ στιγμῇ αἱ ποσότητες τῶν νεωστὶ ἐκ τοῦ ἅλατος προκυπτόντων προϊόντων εἶναι ἴσαι πρὸς τὰς ταυτοχρόνως διασπωμένας ποσότητας. Οὕτως ἀποκαθίσταται ἐν τῷ ἅλατι εἶδος ἰσορροπίας, ἥτις καλεῖται *ἀκτινεργὸς ἰσορροπία*. Ἡ ποσότης προϊόντος διασπάσεως τείνει πάντοτε νὰ ἐλαττωθῇ ἕνεκα τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀκτινοβολίας, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ μητρικὴ οὐσία τείνει εἰς αὔξησιν αὐτῆς.

Κατὰ τὴν περίπτωσιν δὲ τῆς ἀκτινεργοῦ ἰσορροπίας διασπᾶται ἐν τῇ μονάδι τόση ποσότης τοῦ ἀπογόνου στοιχείου, ὅση τοιαύτη ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ προκύπτει ἐκ τῆς μητρικῆς οὐσίας. Τοῦτο ἰσχύει δι' ὅλην τὴν σειρὰν τῶν ἀπογόνων προϊόντων. Οὕτως, ἐὰν αἱ κατά τινα στιγμὴν ὑπάρχουσαι ποσότητες τῶν διαφόρων ἀπογόνων συστατικῶν σειρᾶς διασπάσεως εἶναι N_1, N_2, N_3... καὶ αἱ σταθεραὶ ἀπενεργείας αὐτῶν $\lambda_1, \lambda_2, \lambda_3$... ἰσχύει διὰ ταύτας ἡ σχέσις.

$$\frac{dN_1}{dt}=\frac{dN_2}{dt}=\frac{dN_3}{dt}=\ldots-\lambda_1 N_1=-\lambda_2 N_2=-\lambda_3 N_3=\ldots$$

Ἤτοι ἐν ἀκτινεργῷ ἰσορροπίᾳ αἱ ποσότητες τῶν ἐν προσμίξει ὑπαρχουσῶν ἀκτινεργῶν οὐσιῶν εὑρίσκονται ἐν ἀντιστρόφῳ λόγῳ πρὸς τὰς σταθερὰς ἀπενεργείας αὐτῶν.

Προσδιορισμὸς τῆς διαρκείας ζωῆς.— Ἐκ τῆς ποσότητος τοῦ ἀπογόνου συστατικοῦ τῆς περιεχομένης ἐν ἀκτινεργῷ οὐσίᾳ δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν διάρκειαν ζωῆς αὐτῆς ὡς ἑξῆς: Ὅταν ἀκτινεργὸν στοιχεῖον εὑρίσκεται ἐν ἰσορροπίᾳ μετὰ τῶν προϊόντων διασπάσεως αὐτοῦ, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων τῶν διασπωμένων ἐν τῇ μητρικῇ οὐσίᾳ ἰσοῦται πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀτόμων τῶν διασπωμένων ἐν οἱῳδήποτε τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ συστατικῶν. Οὕτως, ἐὰν καλέσωμεν διὰ N τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀτόμων ἐν τῇ μητρικῇ οὐσίᾳ, διὰ λ τὴν σταθερὰν ἀπενεργείας αὐτῆς, διὰ N' τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀτόμων τοῦ ἀπογόνου συστατικοῦ καὶ διὰ λ' τὴν σταθερὰν ἀπενεργείας, θέλομεν ἔχει:

$$N.\lambda=N'\lambda'.$$

Ἐὰν θεωρήσωμεν π.χ. τὴν σειρὰν οὐρανίου-ραδίου, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν διάρκειαν ζωῆς τοῦ ἀτόμου οὐρανίου ἐκ τῆς διαρκείας ζωῆς τοῦ ραδίου, δεδομένου ὅτι τὸ ράδιον ἀποτελεῖ ἀπόγονον συστατικὸν τοῦ οὐρανίου. Ἐὰν ἐν τῇ ἄνω ἰσότητι θέσωμεν ἀντὶ τοῦ ἀριθμοῦ ἀτόμων τ' ἀντίστοιχα βάρη θέλομεν ἔχει: $M_{ur}=238.N_{ur}$ καὶ $M_{Ra}=226N_{Ra}$, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ οὐρανίου εἶναι 238 ἐνῷ τὸ τοῦ ραδίου 226. Δι' ἐπιλύσεως δὲ τῆς ἄνω ἰσότητος ὡς πρὸς λ_{ur} προκύπτει:

$$\lambda_{Ur}=\lambda_{Ra}.\frac{238}{226}.\frac{M_{Ra}}{M_{Ur}}$$

Ἀλλ' εἶναι $M_{Ur}/M_{Ra}=3{,}3.10^{-7}$ καθ' ὅσον ἐν ὀρυκτοῖς οὐρανίου πάντοτε κατὰ γραμμάριον οὐρανίου ἀντιστοιχοῦσι $3{,}3.10^{-7}$ g Ra. Ἐπειδὴ δὲ ἡ σταθερὰ ἀπενεργείας τοῦ ραδίου εἶναι $\lambda_{Ra}=1.26.10^{-11}sec^{-1}$ εὑρίσκομεν: $\lambda_{Ur}=1.26.10^{-11}\frac{238}{226}3{,}3.10^{-7}=4{,}36.10^{-18}sec^{-1}$

Ἀντὶ ὅμως τῶν σταθερῶν ἀπενεργείας δυνάμεθα πρὸς τούτοις ἐν τῇ ἀνωτέρω ἰσότητι νὰ θέσωμεν τὰς ἀντιστοίχους τιμὰς τῶν χρόνων ὑποδιπλασιασμοῦ, ὅτε εὑρίσκομεν:

$$\frac{T_{Ra}}{T_{ur}}=\frac{1730}{T_{ur}}=3{,}3.10^{-7} \text{ ἢ}$$

$$T_{ur}=\frac{1730}{3{,}3.10^{-7}}=5{,}2.10^{9} \text{ ἔτη.}$$

Ὁ ἀνωτέρω ἀριθμὸς ἰσχύει διὰ τὸ UrI, καθ' ὅσον ἡ ποσότης τοῦ UrII εἶναι ἀμελητέα.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ **α** ἀκτινοβολία ἑκάστου συστατικοῦ, ὅπερ ἐν ἀκτινεργῷ ἰσορροπίᾳ ἐκπέμπει **α** σωματίδια, εἶναι κατ' ἀπόλυτον τιμὴν ἡ αὐτή, ἕπεται ὅτι ἡ συνολικὴ **α** ἀκτινοβολία εἶναι τόσας φορὰς μείζων τῆς προσφάτως παρασκευαζομένης μητρικῆς οὐσίας, ὅσα ἀπόγονα συστατικὰ ταύτης ὑφίστανται, ἅτινα παρέχουσιν **α** ἀκτινοβολίαν.

Οὕτω προσφάτως παρασκευασθὲν ράδιον παρέχει ὡρισμένην **α** ἀκτινοβολίαν, ἐνῷ ράδιον ἐν ἀκτινεργῷ ἰσορροπίᾳ μετὰ τῶν ἀπογόνων συστατικῶν αὐτοῦ παρέχει τετράκις μείζονα **α** ἀκτινοβολίαν, καθ' ὅσον, ὡς ἐκ τῆς σειρᾶς οὐρανίου—ραδίου ἐμφαίνεται, ἀπὸ τοῦ ραδίου καὶ ἐφεξῆς ὑφίστανται τέσσαρα ἀπόγονα συστατικὰ παρέχοντα **α** ἀκτινοβολίαν, ἤτοι: RaEm, RaA, RaB, RaC (ἡ **α** ἀκτινοβολία τῶν λοιπῶν ἀπογόνων δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, εἴτε ἕνεκα τῆς σμικρᾶς ποσότητος αὐτῶν, εἴτε ἕνεκα τῆς μεγάλης διαρκείας ζωῆς ἐν σχέσει πρὸς τὰ προηγούμενα).

Ἐὰν ὁ χρόνος παρατηρήσεως εἶναι συγκρίσιμος πρὸς τὴν διάρκειαν ζωῆς τῆς μητρικῆς οὐσίας, τότε ἡ συνολικὴ ἀκτινοβολία ἐλαττοῦται ἀναλόγως τῆς προόδου τῆς διασπάσεως τῆς μητρικῆς οὐσίας. Ἡ συνολικὴ ὅθεν ἀκτινοβολία μονομεροῦς ἀκτινεργοῦ οὐσίας μετά τινα χρόνον διέρχεται διά τινος μεγίστου ἐντάσεως ἀκτινοβολίας, ὁ δὲ καθορισμὸς τῆς μεγίστης ταύτης τιμῆς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὸν ὑπολογισμὸν ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς διαρκείας ζωῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀπογόνων στοιχείων τῶν παρεχόντων **α** ἀκτινοβολίαν.

Ἐνεργητικαὶ ἰδιότητες τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων.—Πάντα τὰ ἀκτινεργὰ στοιχεῖα, ἰδίᾳ δὲ τὰ ἐντονώτερα τούτων, ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ παράγωσι διαρκῶς θερμότητα. Οὕτως ἐὰν κλείσωμεν ἅλας ραδίου ἐν ὑαλίνῳ σωληνίσκῳ μετὰ τοιχωμάτων οὐχὶ λίαν παχέων, τότε διὰ τούτων διέρχονται αἱ διεισδυτικώτεραι τῶν ἀκτίνων ἤτοι β καὶ γ, ἐνῷ αἱ **α** ἀκτῖνες συγκρατοῦνται ἐν τῷ σωληνίσκῳ. Ὡς γνωστὸν ὅμως αἱ β ἀκτῖνες φέρουσι μόνον ἀρνητικὸν φορτίον. Ἐπομένως συνάγομεν ὅτι τὸ ἐν τῷ σωλῆνι παρασκεύασμα θὰ φορτίζεται ἀφ' ἑαυτοῦ θετικῶς. Πράγματι δ' ἐὰν ἀνοίξωμεν μετὰ χρόνον τὸν σωληνίσκον, παράγεται ἐκκένωσις τοῦ θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ παρατηρουμένη ἐκ τοῦ παραγομένου ἰσχυροῦ σπινθῆρος. Ἐξ ἄλλου αἱ **α** ἀκτῖνες δὲν δύνανται νὰ διαπεράσωσι τὰ τοιχώματα τοῦ σωληνίσκου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς β ἀκτῖνας, προσκρούουσαι δ' ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων αὐτοῦ ἀποβάλλουσι τὴν κινητικὴν αὐτῶν ἐνέργειαν, οὕτω δὲ μετατρέπεται αὕτη εἰς θερμότητα, ἥτις ἀνυψώνει τὴν θερμοκρασίαν τοῦ παρασκευάσματος ραδίου ἐν σχέσει πρὸς τὴν τοῦ περιβάλλοντος χώρου, ἐφ' ὅσον ὁ σωλὴν εἶναι προφυλαγμένος ἀπὸ θερμικῆς ἀκτινοβολίας.

Πράγματι δὲ ἐὰν κλεισθῇ ἅλας ραδίου ἐν δοχείῳ Dewar εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἅλας ραδίου νὰ εἶναι θερμικῶς μεμονωμένον, παρατηροῦμεν ὅτι τοῦτο δεικνύει θερμοκρασίαν κατὰ 3,0 C ἀνωτέραν τοῦ περιβάλλοντος. Τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος ὅπερ ἀναπτύσσεται ἀποτελεῖ μέρος τῆς θερμότητος τῆς ἀποδιδομένης ὑπὸ τοῦ ραδίου.

Δυνάμεθα δ' εὐκόλως νὰ εὕρωμεν καὶ διὰ λογισμοῦ τὸ παραγόμενον ποσὸν θερμότητος κατὰ τὰς ἀκτινεργοὺς μετατροπάς. Θεωρήσωμεν π. χ. τὴν μετατροπὴν ἀπὸ Ra μέχρι RaC περιλαμβανομένου. Κατὰ τὰς ἐκρήξεις τῶν ἀτόμων λαμβάνει χώραν ἐκσφενδόνησις τῶν βαρέων **α** σωματιδίων, ἐνῷ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἀτόμου ὑφίσταται ὦσιν κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν. Ἐὰν αἱ ἀκτῖνες **α** συγκρατῶνται εἴτε ὑπὸ ἀκνινεργῶν σωμάτων εἴτε ὑπὸ τοιχωμάτων δοχείων, δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ ποσὸν τῆς ἐκλυομένης ἐνεργείας ὡς ἑξῆς:

Ἡ κινητικὴ ἐνέργεια **α** σωματίου, κινουμένου μετὰ ταχύτητος υ εἶναι $^1/_2\, mυ^2$. Δεδομένου ὅτι τὰ **α** σωματίδια εἶναι ἄτομα ἡλίου, τοῦ ὁποίου τὸ ἀτομικὸν βάρος εἶναι 4, εὑρίσκομεν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀριθμοῦ Loschmidt $6{:}10^{23}$, ὅτι ἡ μᾶζα **α** σωματιδίων εἶναι $m=4/6.10^{23}=6{,}6.10^{-24}$. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι ἐν ἑνὶ δευτερολέπτῳ παρέχονται ὑπὸ ἑνὸς γραμμαρίου ραδίου $3{,}4.10^{10}$ **α** σωματίδια· ὅθεν ἡ συνολικὴ ἐνέργεια θὰ εἶναι:

$$^1/_2\; 3.4.\; 10^{10}.\; 6{,}6.10^{-24}.\; υ^2$$

Καθ' ὅμοιον τρόπον δέον νὰ ὑπολογίσωμεν καὶ τὴν συνολικὴν ἐνέργειαν διὰ τὰ ἀπόγονα συστατικά, μέχρι καὶ τοῦ RaC, τὰ ἐκπέμποντα **α** ἀκτινοβολίαν, ἤτοι RaEm, RaB, RaC. Ἐπειδὴ δὲ τ' ἀνωτέρω συστατικὰ εὑρίσκονται ἐν ἀκτινεργῷ ἰσορροπίᾳ, ἡ τιμὴ τοῦ N εἶναι ἡ αὐτὴ δι' ὅλα καὶ ἐπομένως θέλομεν εὕρει ὅτι ἡ συνολικὴ ἀποδιδομένη ἐνέργεια E εἶναι:

$$E=\,^1/_2\; 3{,}4.\,10^{10}.\,6{,}6.\,10^{-24}\;(υ_1^2+υ_2^2+υ_3^2+υ_4^2)$$

ἔνθα $υ_1, υ_2, υ_3, υ_4$ εἶναι αἱ ταχύτητες τῶν **α** σωματιδίων τῶν Ra, RaEm, RaB, RaC.

Ἀλλ' εἶναι $υ_1=1{,}50.10^9\,cm/sec$, $υ_2=1{,}62.10^9\,cm/sec$, $υ_3=1{,}69.10^9\,cm/sec$ καὶ $υ_4=1{,}92.10^9\,cm/sec$, ἐξ ὧν προκύπτει $υ_1^2+υ_2^2+υ_3^2+υ_4^2=11{,}42.10^{18}$, ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι ἡ συνολικὴ ἐνέργεια τῆς **α** ἀκτινοβολίας εἶναι:

$$E_α=1.28.10^6\,\frac{Erg}{sec}=110\,\frac{\text{θερμ. (cal)}}{\text{ὧραι}}$$

Ἐξ ἄλλου ἡ ἐνέργεια ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν **β** ἀκτινοβολίαν εἶναι τὰ 3,8%, ἡ δὲ εἰς τὴν γ ἀκτινοβολίαν τὰ 5,2% τῆς **α** ἀκτινοβολίας ἐξ οὗ προκύπτει:

$$E_β=4{,}18\,\frac{\text{θερμ.}}{\text{ὧραι}} \text{ καὶ } E_γ=5{,}72\,\frac{\text{θερμ.}}{\text{ὧραι}}$$

Ἀπομένει ἤδη νὰ ὑπολογισθῇ ἡ ἐνέργεια, ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὰς ὤσεις τὰς προερχομένας ἐκ τῆς ἐκσφενδονήσεως τῶν **α** σωματιδίων, ἥτις ὑπολογίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐξισώσεως mu=MV, ἔνθα m, v, ἡ μᾶζα καὶ ταχύτης **α** σωματιδίων καὶ M, V ἡ μᾶζα καὶ ταχύτης τοῦ ὑπολοίπου τοῦ ἀτόμου, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν ἀνωτέρω δεδομένων ὑπολογίζεται ὅτι ἡ συνολικὴ ἐνέργεια ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὰς ὤσεις ἀνέρχεται εἰς $E_w=2{,}04\,\frac{\text{θερμ.}}{\text{ὧραι}}$

Κατὰ συνέπειαν ἡ συνολικὴ ἐνέργεια ἡ ἐκλυομένη κατὰ τὴν μετατροπὴν ἀπὸ Ra μέχρι καὶ τοῦ RaC εἶναι:

$$E=E_α+E_β+E_γ+E_w \text{ ἤτοι:}$$

$$E=110+4{,}18+5{,}72+2{,}04=122\,\frac{\text{θερμ.}}{\text{ὧραι}}$$

Ὅθεν 1g ραδίου κατὰ τὴν μετατροπὴν αὐτοῦ παρέχει, μέχρι καὶ τοῦ Ra C περιλαμβανομένου, ποσὸν θερμότητος $122\,\frac{\text{θερμ.}}{\text{ὧραι}}$

Ἡ ποσότης αὕτη τῆς ἐκλυομένης θερμότητος ἐμετρήθη διὰ θερμιδομετρικῆς μεθόδου, δι' ἐφαρμογῆς τοῦ διαφορικοῦ θερμιδομέτρου τῶν Curie—Laborde. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην εἰσάγεται τὸ ἐν ὑαλίνῳ σωληνίσκῳ παρασκεύασμα χλωριούχου ραδίου-βαρίου ἐν μεταλλικῇ θήκῃ. Ὁμοία μεταλλικὴ θήκη περιέχει ἅλας χλωριούχου βαρίου, τὸ σύνολον δὲ ἐντίθεται ἐν δυσθερμαγωγῷ θαλάμῳ. Μεταξὺ τῶν δύο μεταλλικῶν θηκῶν ἕνεκα τῆς ἀναπτύξεως θερμότητος ὑπὸ τοῦ ραδίου ἀποκαθίσταται διαφορὰ θερμοκρασίας περίπου 1,5° C. Ἀκολούθως ἐν τῇ θέσει τοῦ χλωριούχου ραδίου-βαρίου τοποθετεῖται μικρὸν μεταλλικὸν σπείρωμα ἐκ λευκοχρύσου, δι' οὗ διαβιβάζεται ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, οὗτινος ἡ ἔντασις ρυθμίζεται οὕτως, ὥστε μεταξὺ τῶν δύο μεταλλικῶν θηκῶν ν' ἀποκαθίσταται ἡ αὐτὴ διαφορὰ θερμοκρασίας. Ἡ ὑπὸ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος κατὰ δευτερόλεπτον ἀναπτυσσομένη θερμότης δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου τοῦ Joule, εἶναι δὲ αὕτη ἴση πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ παρασκευάσματος κατὰ δευτερόλεπτον ἐκλυομένην θερμότητα. Ἐκ τοιούτων μετρήσεων καθωρίσθη ὅτι ἡ ὑπὸ ἑνὸς γραμμαρίου ραδίου ἐκλυομένη θερμότης εἶναι: $100-118\,\frac{\text{θερμ.}}{\text{ὧραι}}$

Ἐκ πειραμάτων γενομένων ἐπὶ καθαρῶν παρασκευασμάτων ραδίου ὑπὸ τῶν **Meyer** καὶ **Hess**

Digitized by Google

ἡ ἀνωτέρω τιμὴ καθωρίσθη εἰς 132,3 $\frac{\text{θερμ.}}{\text{ὧραι}}$. Ἡ μεταξὺ τῶν ἀριθμῶν τῶν καθοριζομένων ἐκ τοῦ πειράματος καὶ τῆς θεωρίας ὑφισταμένη διαφορὰ δύναται νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ παρατηρουμένη πειραματικῶς θερμότης δὲν ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς ἐνέργειαν ἀκτινοβολίας, ἀλλὰ καὶ εἰς οἱασδήποτε ἐσωτερικὰς ἀγνώστους ἐξωθερμικὰς μετατροπὰς τοῦ ῥαδίου. Πλὴν τούτου τὰ ἐν τῷ ὑπολογισμῷ ὑπεισερχόμενα στοιχεῖα, ὡς π. χ. ἡ ταχύτης τῶν **α** σωματιδίων, δυνατὸν νὰ μὴ εἶναι ἀκριβῆ λόγῳ τοῦ ὅτι ταῦτα δὲν καθορίζονται ἀμέσως ἀλλ' ἐμμέσως, ὡς π. χ. ἡ ταχύτης **α** σωματιδίου ἐκ τῆς ἐμβελείας καὶ τῆς ἀρχικῆς ταχύτητος αὐτοῦ.

Συνολικὴ παραγωγὴ θερμότητος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν ζωῆς.—Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων ὑπολογίζεται ὅτι ἓν γραμμάριον ῥαδίου μεθ' ὅλων τῶν προϊόντων διασπάσεως αὐτοῦ παρέχει καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν ζωῆς αὐτοῦ $3{,}7.10^9$ θερμίδας. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου παρατηροῦμεν ὅτι κατὰ τὰς ἀκτινεργοὺς μετατροπὰς ἀναφαίνονται ποσὰ ἐνεργείας ἐξαιρετικοῦ μεγέθους ἢ εἰς τὰς συνήθεις χημικὰς δράσεις, δεδομένου ὅτι ἓν γραμμάτομον ὑδρογόνου κατὰ τὴν καῦσιν αὐτοῦ ἐκλύει μόλις 33700 θερμίδας γραμμαρίων. Ἰδέαν ἐπίσης τῶν κολοσσιαίων δυνάμεων αἵτινες ἀναφαίνονται κατὰ τὰς ἀκτινεργοὺς διασπάσεις δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἐκ τοῦ ἀκολούθου γεγονότος. Κατὰ τὴν ἐκσφενδόνισιν ὑπὸ ἀκτινεργοῦ ἀτόμου **α** σωματιδίου ἤτοι ἀτόμου ἡλίου, τοῦτο κέκτηται ταχύτητα 20000 χιλιομέτρων κατὰ δευτερόλεπτον. Ὅπως ἐν ἀερίῳ ἡλίῳ μεταδώσωμεν δι' ἀνυψώσεως τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ εἰς τὰ ἄτομα τὴν αὐτὴν ταχύτητα, δέον ἡ θερμοκρασία νὰ ὑψωθῇ εἰς 6500000° C ἐνῷ ἡ ἡλιακὴ θερμοκρασία εἶναι περίπου 6000° C. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ὡς καὶ τὸ ἀνεξάρτητον τῶν ἀκτινεργῶν μετατροπῶν ἀπὸ τῆς θερμοκρασίας, ὑποδηλοῦσι ὅτι ὑφίσταται θεμελιώδης διαφορὰ μεταξὺ τῆς διασπάσεως τῶν χημικῶν ἑνώσεων καὶ τῆς ἀκτινεργοῦ διασπάσεως τῶν ἀτόμων.

Ἔκλυσις ἐνεργείας ὑπὸ τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων.—Κατὰ τὴν εἰδικὴν θεωρίαν σχετικότητος τοῦ Einstein γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἀδρανὴς μᾶζα m σώματος τινος ἰσοῦται πρὸς τὴν συνολικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν, διαιρεθεῖσαν διὰ σταθεροῦ τινος παράγοντος c^2, ἤτοι $m = E/c^2$, ἔνθα c ἡ ταχύτης διαδόσεως τοῦ φωτὸς $c = 3.10^{10}.\frac{\text{cm}}{\text{sec}}$. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι μᾶζα ἑνὸς γραμμαρίου ἐγκλείει ἐνέργειαν $9{,}10^{20}$ ἐργίων (erg), ἢ προσεγγιζόντως 10.10^{12} χιλιογραμμομέτρων (Kgm), ἥτις μετατρεπομένη εἰς θερμότητα παρέχει 20.10^{12} θερμίδας. Τόσην κολοσσιαίαν ποσότητα ἐνεργείας ἐγκλείει ἓν γραμμάριον μάζης συμφώνως πρὸς τὴν εἰδικὴν θεωρίαν σχετικότητος. Ἐν τούτοις ἐν τῇ πράξει γνωρίζομεν ὅτι ἐξ ἑνὸς γραμμαρίου ἄνθρακος ἀπολαμβάνομεν μόλις 7000—8000 θερμίδας, ἡ δὲ ἐπὶ πλέον ἐγκλειομένη ἐνέργεια εἶναι ἀδύνατον νὰ ληφθῇ ἐκ τοῦ ἄνθρακος διὰ τῶν μέσων ἅτινα διαθέτομεν ἄχρι τοῦδε. Ἐν τῇ περιπτώσει ὅμως τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων, συναντῶμεν τὴν περίπτωσιν ἐκλύσεως μεγάλου μέρους τῆς ὡς ἄνω ἐγκλειομένης ἐνεργείας, καθ' ὅσον, ὡς εὐκόλως ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται, κατὰ τὴν ὁλοκληρωτικὴν μετατροπὴν ἑνὸς γραμμαρίου ῥαδίου εἰς ἀπορροὴν ἀναπτύσσονται περίπου 3.10^9 θερμίδες γραμμαρίου, ἢ ἄλλη 10^9 χιλιογραμμόμετρα, ἡ δ' ἐνέργεια αὕτη ἀντιστοιχεῖ εἰς $^1/_{7000}$ τῆς ἐνεργείας τῆς ἐγκλειομένης εἰς ἓν γραμμάριον.

Μονάδες ἀκτινεργίας καὶ πρότυπα.—α') ***Μονὰς ῥαδίου.*** Ἐκ πασῶν τῶν ἀκτινεργῶν οὐσιῶν ἡ μᾶλλον γνωστὴ καὶ ἐπαρκῶς καθωρισμένη εἶναι τὸ ῥάδιον. Καθαρώτατον ἅλας χλωριούχου ῥαδίου παρεσκευάσθη ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῆς Κας Curie ἐν Παρισίοις, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τοῦ Hönigschmidt ἐν Βιέννῃ, ἐκλείεται δὲ τοῦτο ἐντὸς λεπτοτοίχου καὶ ὡρισμένου πάχους (0,27 m m) ὑαλίνου σωληνίσκου, ἐνῷ πρὸς ἀποφυγὴν φαινομένων στατικῆς φορτίσεως συντήκονται λεπτότατα σύρματα λευκοχρύσου. Τὸ παρασκεύασμα τῆς Κας Curie περιλαμβάνει 21,99 m. g. (χιλιοστόγραμμα) τελείως ἀνύδρου χλωριούχου ῥαδίου καὶ καθιερώθη ὑπὸ τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς ῥαδίου, ὡς πρότυπον (Standard), ἐνῷ τὸ τοῦ Hönigschmidt παρασκεύασμα περιλαμβάνει 31,17 m. g. χλωριούχου ῥαδίου, καθιερώθη δὲ ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐπιτροπῆς ὡς ἀμοιβὸν πρότυπον. Ἀμφότερα τὰ παρασκευάσματα εἶναι ἀπηλλαγμένα μεσοθορίου. Ἡ ἀκτινεργία ὑπολογίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω προτύπων εἰς 1 g. (γραμμάριον) ῥαδίου. Ἡ καθαρότης τῶν ἀνωτέρω προτύπων διεπιστώθη δι' ἀμοιβαίων συγκρίσεων τοῦ τῆς προαναφερθείσης Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς. Τὰ διάφορα κράτη ἐφοδιάζονται διὰ δευτερευόντων προτύπων ῥαδίου, ἰδίᾳ ἐκ τοῦ Ἰνστιτούτου ῥαδίου τῆς Βιέννης, ἅτινα ἐλέγχονται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προτύπων Βιέννης καὶ Παρισίων.

Ἡ μέτρησις διεξάγεται διὰ τῆς διεισδυτικῆς **γ** ἀκτινοβολίας, προερχομένης ἐκ τοῦ ῥαδίου C, ἢ τῆς ἱκανότητος ἰονισμοῦ τῶν ἀκτίνων **γ** ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας μετρήσεως, καθ' ὅσον οὔτε ἡ εἰς ἀκτινεργὸν οὐσίαν περιεκτικότης παρασκευάσματός τινος εἶναι ἀνάλογος τοῦ παρατηρουμένου ἰονισμοῦ. Ἐν τούτοις ἡ ἀνωτέρω διάταξις προϋποθέτει ὅτι αἱ συγκρινόμεναι οὐσίαι εἶναι τοιαύτης φύσεως, ὥστε παρέχουσι τῆς αὐτῆς ποιότητος **γ** ἀκτῖνας, ἤτοι τῆς αὐτῆς διεισδυτικότητος καὶ ἱκανότητος ἰονισμοῦ, καὶ ἐπομένως ὅτι αἱ συγκρινόμεναι οὐσίαι διαφέρουσιν ἀλλήλων μόνον ποσοτικῶς. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι σύγκρισις παρασκευάσματος ῥαδίου πρὸς τοιούτου θορίου εἶναι ἀδύνατος.

β') ***Μονὰς ἀπορροῆς.*** Εἰς τὴν καθιέρωσιν ἰδίας μονάδος πρὸς μέτρησιν τῆς ἀπορροῆς ἤγαγε τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ὕδωρ πασῶν γενικῶς τῶν πηγῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἀναβλυζουσῶν ἐξ ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, ὡς καὶ τὸ θαλάσσιον ὕδωρ, δεικνύουσιν ἀκτινεργίαν λόγῳ τῆς περεκτικότητος αὐτῶν εἰς ἀπορροὴν ῥαδίου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ εἰς ἀπορροὴν ῥαδίου περιεκτικότης τῶν πηγῶν εἶναι πιθανῶς ἀπὸ ἰατρικῆς ἀπόψεως μεγίστης σημασίας, καθιερώθη ἰδία μονὰς ἀπορροῆς, λαμβάνεται δ' ὡς τοιαύτη ἡ ποσότης τῆς ἀπορροῆς, ἥτις εὑρίσκεται ἐν ἀκτινεργῷ ἰσορροπίᾳ πρὸς 1g. ῥαδίου καὶ καλεῖται αὕτη «Curie» Ἐν Γερμανίᾳ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ χρησιμοποιεῖται ἑτέρα μονὰς καλουμένη «Mache» ἥτις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ποσότητα ἀπορροῆς ὑπολογιζομένης κατὰ λίτρον τοῦ ἀπορροφῶντος ὑγροῦ καὶ ἥτις μόνη ἄνευ προϊόντος διασπάσεως, ὑπὸ καθολικὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἀκτινοβολίας αὐτῆς θὰ ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ ῥεῦμα κόρου ἴσον πρὸς $^1/_{1000}$ ἠλεκτροστατικῆς μονάδος. Ἡ ἀπορροὴ κατὰ λίτρον πηγῆς τινος, ἥτις ἀντιστοιχεῖ εἰς μίαν μονάδα Mache, ἀνέρχεται εἰς $3{,}64.10^{-10}$ Curie.

Ἐφαρμογὴ τῆς ἀκτινεργίας εἰς τὸν καθορισμὸν ἡλικίας πετρωμάτων.—Ἐκ διαφόρων παρατηρήσεων ἰδίᾳ τῶν Elster καὶ Geitel κατεδείχθη ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ πετρώματα δεικνύουσι ἀκτινεργίαν ὀφειλομένην εἰς περιεκτικότητα αὐτῶν εἰς ῥάδιον καὶ θόριον, ἥτις ἀνέρχεται εἰς 3.10^{-12} g ῥαδίου καὶ $2{,}6.10^{-5}$ g θορίου κατὰ γραμμάριον τοῦ πετρώματος. Ἡ εἰς ῥάδιον δὲ περιεκτικότης τῶν πετρωμάτων δεχόμεθα ὅτι προέρχεται ἐκ τῆς περιεκτικότητος αὐτῶν εἰς οὐράνιον. Ἡ κυρίως ἀπόδειξις τῆς ἀκτινεργίας τῶν πετρωμάτων εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ Elster καὶ Geitel ὅτι ὁ ἀὴρ τῶν ὑπογείων χώρων παρουσιάζει εἰς μέγαν βαθμὸν ἰονισμόν, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ ἀὴρ ὁ εὑρισκόμενος πλησίον τοῦ ἐδάφους. Ἐὰν συλλέξωμεν καταλλήλως τὸν ὄντως ἰονισμένον ἀέρα, παρατηροῦμεν ὅτι οὗτος διατηρεῖ τὴν εἰς ἰόνια περιεκτικότητα αὐτοῦ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν ἰόντων ἐλαττοῦται κατὰ νόμον ἐκθετικόν, ὁ δὲ χρόνος ὑποδιπλασιασμοῦ ἀνέρχεται εἰς τέσσαρας ἡμέρας, ἤτοι παρουσιάζει τὴν αὐτὴν ἰδιότητα ὡς ἐὰν εἰς τὸν ἀέρα ἦτο προσμεμιγμένη ὡρισμένη ποσότης ἀπορροῆς ῥαδίου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἤγαγεν ἀμέσως εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὸ ἔδαφος περιέχει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ποσότητα ῥαδίου. Πρὸς πειραματικὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀνωτέρω ὑποθέσεως δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ προϊόντα διασπάσεως τῆς ἀπορροῆς ῥαδίου ἔχουσι τὴν ἰδιότητα ν' ἀποτίθενται ἐπὶ ἀρνητικῶς φορτισμένων σωμάτων. Πράγματι δ' ἐὰν ἐν ὑπογείῳ χώρῳ τοποθετήσωμεν ἀγωγὸν μεμονωμένον καὶ φορτισμένον ἀρνητικῶς εἰς — 200 Volt, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ἀγωγὸς οὗτος μετά τινας ὥρας καθίσταται ἀκτινεργός, ἕνεκα ἀποθέσεως ἐπὶ τούτου προϊόντων διασπάσεως τῆς ἀπορροῆς ῥαδίου, ἤτοι RaA, RaB, RaC, ἅτινα δύνανται ν' ἀνιχνευθῶσι διὰ καταλλήλου περισυλλογῆς τοῦ ἀκτινεργοῦ ἀποθέματος ἐπὶ τοῦ ἀρνητικῶς φορτισμένου ἀγωγοῦ. Τὴν αὐτὴν ἰδιότητα δεικνύει πρὸς τοῦτο ὁ αὐτὸς ἀγωγός, ἐὰν μεμονωμένος ἐκτεθῇ εἰς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα. Δι' ἀκριβεστέρων δὲ παρατηρήσεων κατεδείχθη ὅτι τὸ ἀκτινεργὸν ἀπόθεμα τὸ ἀποτιθέμενον ἐπὶ ἀρνητικῶς φορτισμένων ἀγωγῶν ἀποτελεῖται ἐκ μίγματος προϊόντος διασπάσεως ἀπορροῆς ῥαδίου καὶ θορίου.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὡς ἀνωτέρω ἀποδεικνυομένης περιεκτικότητος τῶν πετρωμάτων εἰς ἀκτινεργὰ στοιχεῖα δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν διατήρησιν τῆς θερμότητος τῆς γῆς. Οὕτως ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὰ ἀκτινεργὰ σώματα εὑρίσκονται διεσπαρμένα ἐφ' ὅλης τῆς μάζης τῆς γῆς, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν, ὑφ' ἣν ἀνευρίσκομεν ταῦτα εἰς τὰ πετρώματα, συνάγομεν ὅτι ἡ ὑπ' αὐτῶν παραγομένη θερμότης εἶναι τόσον μεγάλη ὥστε αὕτη ὑπερβάλλει κατὰ πολὺ τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος, ὅπερ ἀποβάλλει ἡ γῆ ἐξ ἀκτινοβολίας ἐν τῷ σύμπαντι καὶ πρὸς διατήρησιν ἑπομένως τῆς θερμικῆς καταστάσεως τῆς γῆς θὰ ἤρκει λεπτότατον ἀκτινεργὸν στρῶμα περὶ τὸν πυρῆνα αὐτῆς.

Ἐξ ἄλλου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας διασπάσεως τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων, δυνάμεθα ν' ἀνεύρωμεν τὴν ἡλικίαν τῶν διαφόρων ὀρυκτῶν καὶ πετρωμάτων διαφόρων γεωλογικῶν αἰώνων. Ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος ἐκτελεῖται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑποθέσεως ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γενέσεως τῶν πετρωμάτων ἔλαβον χώραν οὐσιώδεις χημικαὶ ἀλλοιώσεις. Δυνάμεθα δὲ διὰ τὸν ἀνωτέρω ὑπολογισμὸν νὰ ἀκολουθήσωμεν τρεῖς μεθόδους:

α) Ἐὰν τὸ πέτρωμα περιέχῃ οὐράνιον, τότε συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν διασπάσεως τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων δέον τοῦτο νὰ περιέχῃ κατ' ἀνάγκην καὶ τὸ τελικὸν σταθερὸν προϊὸν διασπάσεως τῆς σειρᾶς οὐρανίου—ῥαδίου, ἤτοι ῥαδιομόλυβδον. Ὅσῳ δὲ ἀρχαιότερον εἶναι τὸ ὀρυκτὸν ἢ τὸ πέτρωμα, τόσῳ μεγαλύτερος δέον νὰ εἶναι ὁ λόγος τῆς ποσότητος τοῦ ῥαδιομολύβδου πρὸς τὴν τοῦ οὐρανίου ἐν τῷ πετρώματι.

β). Ἐν ἀκτινεργοῖς ὀρυκτοῖς ἢ πετρώμασιν ἅτινα εἶναι λίαν συμπαγῆ ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν ἐκ τούτων νὰ ἐκφεύγωσιν ἀέρια, τότε πρὸς καθορισμὸν τῆς ἡλικίας αὐτῶν δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν ποσότητα ἡλίου τὴν ἐν αὐτοῖς περιεχομένην καὶ ὀφειλομένην εἰς ἀκτινεργὸν διάσπασιν.

γ) Διὰ χρησιμοποιήσεως φαινομένων **πλεοχρωϊσμοῦ** (βλ.λ.) ἅτινα δεικνύουσι κρύσταλλοι ὀρυκτῶν καὶ ὀφειλομένων εἰς βομβαρδισμὸν **α** σωματιδίων, προερχομένων ἐξ ἀκτινεργοῦ διασπάσεως.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων ὑπολογισμῶν καθωρίσθησαν αἱ ἡλικίαι τῶν διαφόρων γεωλογικῶν ἐποχῶν. Οὕτω καθωρίσθη ἡ ἡλικία τῆς ὀλιγοκαίνου ἐποχῆς εἰς 8 ἑκατομμύρια ἔτη, τῆς ἠωκαίνου εἰς 31 ἑκατομμύρια ἔτη, τῆς ἀνθρακικῆς εἰς 150 ἑκατομμύρια, τοῦ προκαμβρίου εἰς 710 ἑκατομμύρια ἔτη· οἵτινες ἀριθμοὶ συμφωνοῦσιν ἐπαρκῶς πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς τοὺς ἀνευρισκομένους ἐπὶ τῇ βάσει γεωλογικῶν δεδομένων, καίτοι διὰ τὴν τελευταίαν γεωλογικὴν ἐποχὴν ἀνευρίσκονται καὶ διπλάσιοι ἀριθμοὶ τῶν ἀνωτέρω.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Berliner—Schell* Physikallisches Handwörterbuch 1924.—*Berliner* Lehrbuch der Physik 1924.—*Grunsehl* Lehrbuch der Physik 1923.—*Curie* Radioactivite.—*Soddy* Chemie der Radioelemente 1914.—*Meyer*-Schweidler Radioaktivität.

К. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

[ΙΑΤΡ.] Ἡ ἔντονος βιολογικὴ δρᾶσις τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων προσείλκυσεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου καὶ δικαίως ἐπλήρωσε τὸ ἀνήσυχον αὐτοῦ πνεῦμα χρηστῶν ἐλπίδων, ἐπὶ τῇ ἐξευρέσει νέων ὅλως θαυματουργῶν αὐτόχρημα μέσων διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν θεραπευτικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἐρευνήσαντες τὰ κατὰ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀκτινεργίας ἐπὶ τῶν διαφόρων ὀργανικῶν ὄντων παρετήρησαν γενικῶς, ὅτι ταῦτα διαφόρως ἐπηρεάζονται ἐκ τῆς ἀκτινοβολίας, ἀναλόγως πρὸς τὴν εὐπάθειαν αὐτῶν καὶ ἀναλόγως πρὸς τὸ ποιὸν καὶ τὸ ποσὸν τῆς χορηγουμένης δόσεως. Κατὰ ταῦτα, ἐξηκριβώθη ὅτι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀκτῖνας X, τὸ ῥάδιον, καὶ δὴ ἡ ἀπορροή του διὰ τῶν ἀκτίνων **α**, φονεύουν τὰ μικρόβια. Ἡ ἰδιότης αὕτη τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων δὲν ἐχρησιμοποιήθη ἀκόμη ἐν τῇ θεραπευτικῇ, μὴ καθορισθείσης ἔτι τῆς ἀπαιτουμένης δι' ἑκάστην περίπτωσιν δόσεως. Ἐνδιαφέροντα ἀποτελέσματα προσεπόρισαν καὶ τὰ ἐπὶ φυτικῶν σπερμάτων γενόμενα πειράματα τῶν Matout, Guilleminot καὶ Nogier, ἀποδείξαντα ὅτι μικραὶ μὲν δόσεις ἀκτινοβολίας διεγείρουν τὴν ζωτικότητα τῶν σπερμάτων, τὰ ὁποῖα δίδουν οὕτω φυτὰ πολλῷ εὐρωστότερα ἄλλων ὁμοίων φυτῶν, ὡς μαρτύρων τηρουμένων· μέτριαι δὲ δόσεις ἀκτινοβολίας ἐπιβραδύνουν τὴν αὔξησιν τῶν βλαστησάντων φυτῶν, ἐνῷ μεγάλαι δόσεις καταστρέφουν τὰ σπέρματα μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε καὶ ἂν τυχὸν ταῦτα κατορθώσουν νὰ βλαστήσουν, τὰ ἐξ αὐτῶν φυτὰ ταχέως γηράσκουν καὶ ἀποθνήσκουν.

Ἀνάλογα πρὸς τὰ ἐπὶ τῶν σπερμάτων παρατηρηθέντα φαινόμενα ἐξηκρίβωσε καὶ ὁ G. Bohn, πειραματισθεὶς ἐπὶ ᾠῶν ἐχίνου. Ἡ ἀκτινοβολία ἐπιδαψιλεύει εἰς τὴν χρωματίνην τῶν γονιμοποιηθέντων ᾠαρίων ἰδιότητας, αἵτινες παραμένουσαι ἐν λανθανούσῃ καταστάσει, ἐκδηλοῦνται βραδύτερον, ὅταν ὁ ὀργανισμὸς εὑρίσκηται ἐν τῇ περιόδῳ τῆς αὐξήσεως. Ὁ αὐτός, πειραματισθεὶς ἐπὶ νεογνῶν βατράχων, ἐξ ὧν τὰ ἐπιζήσαντα, κατὰ τὴν ὡρισμένην στιγμὴν τῆς μεταμορφώσεώς των, ἐνεφάνισαν σειρὰν τερατωδιῶν, κατέληξεν εἰς συμπεράσματα, ὅτι διὰ τῆς ἀκτινεργίας οἱ ἱστοὶ προικίζονται διὰ νέων ἰδιοτήτων, παραμενουσῶν ἐν λανθανούσῃ καταστάσει ἐπὶ μακρὰν περίοδον, ἵνα ἐκδηλωθοῦν εὐθὺς ὡς φυσιολογικῶς ἤθελεν αὐξηθῇ ἡ δρᾶσις τῶν ἱστῶν. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὅπερ ἀναμφιβόλως εἶναι γενικόν, ἀποδεικνύει τὸν κίνδυνον ἐκ τῶν ὀλεθρίων ῥαδιακῶν ἐπιδράσεων ἐπὶ ὀργανισμῶν εὑρισκομένων εἰς τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἀναπτύξεώς των. Πάντες οἱ κατώτεροι ὀργανισμοί, ἀμοιβάδες, ἐγχυματικά, ὕδραι, ταχέως ὑποκύπτουν εἰς τὰς μεγάλας δόσεις τῆς ῥαδιακῆς ἀκτινοβολίας. Ὁμοίως τὰ μαλακόστρακα καὶ τὰ ἔντομα· οἱ μέλανες μάλιστα μύρμηκες εἶναι ἰδιαζόντως εὐαίσθητοι. Ὡς δὲ παρετήρησεν ὁ Danysz, κάμπαι χρυσαλλίδων τινῶν, ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν ἀκτινεργοῦ σώματος, ἐν ἀρχῇ μὲν προσβάλλονται ὑπὸ παραλύσεως, ἐν τέλει δὲ μετὰ 2—3 ἡμέρας ἀποθνήσκουν. Παραπλήσια ἀποτελέσματα ἐπιφαίνονται καὶ ἐπὶ τῶν σπονδυλωτῶν, ὧν ἀποπίπτει τὸ τρίχωμα ἢ τὸ πτέρωμα, διὰ δόσεως βεβαίως ἰσχυρᾶς, ἀναλόγου

Digitized by Google

πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ σώματος αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τῷ βάθει ὄργανα αὐτῶν δύνανται νὰ προσβληθοῦν διὰ τῶν λίαν διεισδυτικῶν ἀκτίνων γ. Ὁ Danysz λαβὼν μῦν ἡλικίας ἑνὸς μηνός, εἰσήγαγεν ὑπὸ τὸ δέρμα τῆς ῥάχεως καὶ τοῦ ἰνίου αὐτοῦ ὑέλινον σωληνάριον, διαμέτρου 1,5 χλστμ. καὶ μήκους 3 ἑκτμ., περιέχον 1 ἑκατοστὸν τοῦ γραμμαρίου ἅλατος ῥαδίου· παρετήρησε δὲ μετὰ τρίωρον φαινόμενα παρέσεως καὶ ἀταξίας ἐπὶ τοῦ ζῴου, μετὰ ὀκτάωρον δὲ καὶ τετανικοὺς σπασμούς. Ἂν τοιοῦτον σωληνάριον παραμείνῃ ἐπὶ πλέον εἰς τὴν παρὰ τὴν σπονδυλικὴν στήλην θέσιν του, οἱ σπασμοὶ ἐπιτεινόμενοι δύνανται νὰ θανατώσουν τὸν μῦν ἐντὸς 12—18 ὡρῶν. Τοὐναντίον, μύες ὁμήλικες ἠδυνήθησαν καὶ μεγαλύτερον, ἀλλὰ κενὸν σωληνάριον, ν' ἀνεχθοῦν ἐπὶ μακρότερον χρόνον, χωρὶς κἂν ν' ἀδιαθετήσουν. Ἐὰν τὸ σωληνάριον τεθῇ παρὰ τὴν αὐτὴν μὲν θέσιν, ἀλλ' οὐχὶ ὑποδορίως, ταὐτὰ σημειοῦνται φαινόμενα, ἀλλ' ἡ ἀκτινοβολία θὰ προσβάλῃ πρῶτον τὴν ἐπιδερμίδα, ἰσχυρῶς ἀλλοιοῦσα ταύτην. Παρετηρήθη, ὅτι ὀλίγον ἐπηρεάζονται οἱ ὀρογόνοι ὑμένες καὶ δὴ τὸ περιτόναιον. Τὰ ἀποτελέσματα εὑρέθησαν, ὅτι δὲν εἶναι διάφορα, ἄν, ἀντὶ ἀκτινεργοῦ σώματος, ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν ἱστῶν ἀπορροή.

Τὴν γενικὴν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐπίδρασιν τοῦ ῥαδίου δὲν δυνάμεθα νὰ σπουδάσωμεν, ἐφ' ὅσον δὲν διαθέτομεν σημαντικὰς ποσότητας αὐτοῦ. Τοὐναντίον, γνωρίζομεν ἱκανῶς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ σπανίου τούτου στοιχείου ἐπὶ τῶν διαφόρων κατὰ μέρος ἱστῶν. Ἡ πρώτη βεβαιωθεῖσα ἐπίδρασις τοῦ ῥαδίου εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ δέρματος, ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐπιφερομένην διὰ τῶν ἀκτίνων Χ (ἔλ. **ἀκτινεπίδρασις**), παρατηρηθεῖσα ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Becquerel. Τῇ 3—4 Ἀπριλίου τοῦ 1901 ὁ σοφὸς ἐπιστήμων, μεταφέρων ἐν τῷ θυλακίῳ τοῦ ἐσωκαρδίου του μικρὰν ποσότητα ῥαδιοφόρου χλωριούχου βαρίου, 800000 φορὰς δραστικωτέρου τοῦ οὐρανίου, ἐκράτησεν αὐτὸ ἐπ' αὐτοῦ ἄνευ τινὸς προφυλάξεως ἐπὶ ἓξ ὥρας. Μετὰ λανθάνουσαν περίοδον 9 ἡμερῶν, ὁ Becquerel παρετήρησεν ἐπὶ τοῦ δέρματός του καὶ ἀντιστοίχως πρὸς τὸ θυλάκιόν του ἐρύθημα, ὅπερ χρωννύμενον βαθμηδὸν βαθύτερον, ἐλάμβανε τὸ σχῆμα τοῦ σωληναρίου, ἐν ᾧ περιείχετο τὸ ῥαδιοῦχον ἅλας· τὸ ἐρύθημα τοῦτο τῇ 24ῃ Ἀπριλίου ἐξηλκώθη καὶ ἤρξατο πυορροοῦν, ἐπουλωθὲν μόλις τῇ 22ᾳ Μαΐου. Ἐν τῷ μεταξύ, ἀπὸ τῆς 15ης Μαΐου δεύτερον ὅμοιον ἔγκαυμα παρετηρήθη, ἀντιστοίχως πρὸς τὴν ἑτέραν γωνίαν τοῦ θυλακίου, ἐνῷ διὰ δευτέραν φορὰν εἶχε τοποθετήσει ὁ Becquerel τὸ ἀκτινεργὸν σῶμα ἐπὶ μίαν περίπου ὥραν. Καὶ τὸ δεύτερον τοῦτο ἔγκαυμα εἶχε περίπου τὴν αὐτὴν ὡς τὸ πρῶτον ἐξέλιξιν. Αἱ ἐκ τῶν ἐγκαυμάτων οὐλαὶ παρέμειναν ἀνεξίτηλοι. Τὸ πάθημα τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν καὶ τῶν τριῶν εἰδῶν τῶν ἀοράτων ἀκτινοβολιῶν τοῦ ῥαδίου, ἐξ ὧν ἐὰν διὰ μεταλλικῶν ἠθμῶν ἤθελον ἀποκλεισθῇ αἱ α καὶ β ἀκτῖνες, θὰ παρέμενον ἐλεύθεραι μόνον αἱ γ, αἱ ὁποῖαι ὡς λίαν διεισδυτικαὶ δὲν θὰ ἀπερροφοῦντο ὑπὸ τοῦ δέρματος καὶ δὲν θὰ προεκάλουν ἑπομένως βλάβην τινὰ ἐπ' αὐτοῦ. Δὲν εἶναι βεβαίως ἀνάγκη νὰ τονισθῇ, ὅτι τὸ ἀνωτέρω περιστατικὸν ἀποτελεῖ κλασσικὸν παράδειγμα ὀξείας τοῦ δέρματος βλάβης ἐξ ἀκτινεργοῦ ἐπιδράσεως. Παρετηρήθησαν ὅμως καὶ χρόνιαι δερματικαὶ βλάβαι ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἰτίου, καίπερ αὗται ἧττον θορυβώδεις τὴν ἐξέλιξιν, σπανίως μόνον φθάνουσαι μέχρις ἐξελκώσεως. Τοιαῦται βλάβαι ἐσημειώθησαν κυρίως καὶ σημειοῦνται ἐν ἐργαστηρίοις, ἐπὶ τῶν ὁπωσδήποτε χειριζομένων ἀκτινεργὰ σώματα καὶ δὴ ἐπὶ τῶν ἀπ' εὐθείας διὰ τῶν δακτύλων λαμβανόντων τὰς οὐσίας ταύτας, οὐχὶ δ' ὡς συνιστᾶται διὰ μακροσκελῶν λαβίδων. Αὐτὴ ἡ κ. Curie προσεβλήθη ποτὲ ὑπὸ χρονίας τῶν ἄκρων χειρῶν *ῥαδιοδερμίτιδος*, μετ' ἀλγεινῆς ὑπεραισθησίας τῶν δακτύλων.

Μόνον ἐπὶ ζῴων ἐμελετήθη ἐπαρκῶς ἡ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἱστῶν ἐπίδρασις τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων. Ἀπεδείχθη δ' ὅτι τὰ *λεμφικὰ ὄργανα* εἶναι ἐκτάκτως εὐαίσθητα εἰς τὴν ἐπίδρασιν ταύτην. Ὁ σπλὴν τοῦ μυὸς σμικρύνεται τὸν ὄγκον καὶ προσλαμβάνει μελανωπήν τινα χροιάν. Ὁ μυελὸς τῶν ὀστῶν ἀλλοιοῦται, αἱμορραγεῖ, ἡ δὲ περιέχουσα αὐτὸν κοιλότης πληροῦται ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων. Ἡ δ' ἐπὶ τοῦ *αἵματος* ἐπίδρασις τῆς ἀκτινοβολίας ἀνάλογος οὖσα πρὸς τὴν τῶν ἀκτίνων Χ, εὑρέθη ὅτι ἐν ἀρχῇ μὲν προκαλεῖ αὔξησιν τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων, εἶτα δ' ἐλάττωσιν αὐτῶν καὶ ἐνίοτε ἀξιοσημείωτον ἐλάττωσιν καὶ τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων. Ἡ ἀπορροὴ συντελεῖ εἰς τὴν πῆξιν τοῦ αἵματος. Ἰδιαιτέρως εὐαίσθητα εἰς τὴν ἀκτινεργίαν ἀπεδείχθησαν τά τε *σπερματοζωάρια* καὶ τὰ κύτταρα τοῦ *ὄρχεως*, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ κύτταρα τῆς *ᾠοθήκης*. Ἐπὶ τοῦ *νευρικοῦ ἱστοῦ* δὲν ἐξεδηλώθη ὡς ἔχουσα ἰδίαν ἐπίδρασιν ἡ ἀκτινοβολία, αἱ δὲ τυχὸν παρατηρηθεῖσαι διαταραχαὶ αὐτοῦ θὰ ὠφείλοντο μᾶλλον εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τῶν ἀγγείων. Ἡ εὐαισθησία ἱστοῦ τινος εἶναι τοσούτῳ μείζων, ὅσῳ εἶναι πλουσιώτερος οὗτος εἰς κύτταρα ἀναπαραγόμενα. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ ὄγκοι, ὧν τὰ κύτταρα ζωηρῶς πολλαπλασιάζονται, ἐκλεκτικῶς ἐπηρεάζονται ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀκτίνων τοῦ ῥαδίου ἢ τοῦ μεσοθορίου. Ἡ εὐαισθησία ἱστοῦ τινος ἐξαρτᾶται ὡσαύτως ἐκ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ εἴδους αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τὴν λανθάνουσαν δὲ περίοδον, ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν, ὅτι αὕτη ἔχει τὴν διάρκειαν ποικίλην καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀκτινοβολίαν, τὴν ἔντασιν καὶ τὸν χρόνον τῆς ἀκτινοβολίας ταύτης, καθὼς καὶ ἀνάλογον πρὸς τὸν ἐπηρεαζόμενον ἱστόν. Ἐν γένει ἡ λανθάνουσα περίοδος διαρκεῖ ἀπὸ ὡρῶν τινων μέχρις 20 ἡμερῶν.

Μελετήσαντες μέχρι τοῦδε τὴν ἐπὶ τῶν διαφόρων ἱστῶν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτινεργῶν οὐσιῶν, ἴδωμεν ἤδη κατὰ τίνα τρόπον δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ νὰ ἐφαρμόσωμεν ἐν τῇ θεραπευτικῇ τὰς διαφόρους ἰδιότητας αὐτῶν τε καὶ τῶν ἀπορροῶν των. Ἵνα χρησιμοποιήσωμεν τὰ ἅλατα τοῦ ῥαδίου, θειοῦχον, χλωριοῦχον καὶ βρωμιοῦχον, ἢ τοῦ μεσοθορίου, λαμβάνομεν ταῦτα ἀπολύτως ξηρὰ καὶ ἐγκλείομεν ἑρμητικῶς εἰς ὑέλινον ἢ μετάλλινον σωληνάριον. Τὰ *σωληνάρια* τοῦ Dominici ἀποτελοῦνται ἐκ λευκοχρύσου, χρυσοῦ ἢ ἀργύρου, ἔχοντα διάμετρον μὲν 3 χιλιοστομέτρων, μῆκος δὲ 1—2 ἑκτμ., πάχος δὲ τοιχώματος 1 περίπου χιλιοστομέτρου· περιέχουν δὲ 5—25 χιλιοστὰ τοῦ γραμμαρίου στοιχειακοῦ ῥαδίου ἢ μεσοθορίου, τουτέστι ποσότητα ἅλατος τοιαύτην, ἐν ᾗ νὰ περιέχωνται 5—25 χιλιοστὰ τοῦ γραμμαρίου μεταλλικοῦ στοιχείου. Ἐὰν τὸ ἀκτινεργὸν ἅλας ἐγκλεισθῇ εἰς ὑέλινον σωληνάριον, εἰσάγεται καὶ τοῦτο εἰς ἄλλο ἐξ εὐγενοῦς μετάλλου σωληνάριον, τοῦ ὁποίου τὸ τοίχωμα ἔχει πάχος 0,5—1,5 χιλιοστομέτρων. Τοιοῦτοι πρόσθετοι μετάλλινοι σωλῆνες δύνανται νὰ ἐπέχουν τὴν θέσιν ἠθμῶν τῶν διαφόρου διεισδυτικότητος ἀκτίνων. Ὁσάκις δὲ λάβωμεν τὴν ἀνάγκην μαλακῶν ἀκτίνων, εἰσάγομεν τὸ ὑέλινον σωληνάριον εἰς ἄλλο μετάλλινον, τὸ ὁποῖον σκοπίμως φέρει θυρίδα τινά, ἐπιτρέπουσαν τὴν ἐλευθέραν δίοδον τῶν τοιούτων ἀκτίνων. Ἀντὶ τῶν εἰρημένων σωλήνων, διὰ δερματολογικὰς συνήθως ἐφαρμογάς, ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς φορεῖς τῶν ἀκτινεργῶν οὐσιῶν καὶ ἀβαθῆ χαλκᾶ ἢ ἀργυρᾶ *ἐλάσματα*, ποικίλων σχημάτων καὶ μεγεθῶν. Ἀδιάλυτον ἅλας μείγνυται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ τοῦ καλουμένου Vernis de Danne, ὅπερ, καθ' ὃν χρόνον τὸ μεῖγμα ἁπλοῦται ἐπὶ τοῦ ἐλάσματος, σκληρυνόμενον ἐν τῷ ἀέρι, σχηματίζει στερεὸν περὶ τοὺς κρυστάλλους ἐπενδύτην. Οἱ ἐπίπεδοι οὗτοι φορεῖς φέρουν γενικῶς 2—5 χιλιοστὰ τοῦ γραμμαρίου στοιχειακοῦ ἀκτινεργοῦ σώματος κατὰ τετραγωνικὸν δάκτυλον, ἀλλ' ἡ ἀναλογία αὕτη δύναται ν' αὐξηθῇ καὶ μέχρις 25 χιλιοστῶν τοῦ γραμμαρίου.

Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ῥαδίου ἢ τοῦ μεσοθορίου γίνεται: *1) Δι' ἐπαφῆς* ἐπὶ τῆς πασχούσης μοίρας τοῦ σώματος, περιοριζομένης δι' ἀναλόγου μονωτῆρος, ἐνισχυομένου ἐνίοτε διὰ στρώματος μολύβδου. Ἐὰν ἡ νοσοῦσα ἔκτασις εἶναι μεγάλη, χωρίζεται εἰς τμήματα ἀνάλογα πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ φορέως. *2) Ἐξ ἀποστάσεως*, ὁπότε, ὡς ἐκ τῆς κωνοειδοῦς ἐξαπλώσεως τῶν ἀκτίνων, τὸ ἀκτινοβολούμενον πεδίον εὐρύνεται. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην χρησιμοποιεῖται μολύβδινος κῶνος, τοῦ ὁποίου τὴν μικρὰν βάσιν κατέχει ὁ φορεύς. Ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ τότε, ὁ μεταξὺ φορέως καὶ ἐπιφανείας τοῦ σώματος, ἐπέχει θέσιν ἠθμοῦ διὰ τὰς μαλακὰς ἀκτῖνας. *3) Ἐσωτερικῶς.* Ὁ φορεὺς τότε, εἰσαγόμενος εἰς τὴν κοιλότητα τοῦ στόματος ἢ τοῦ ἀπηυθυσμένου ἢ τῆς μήτρας, περικαλύπτεται διὰ τὴν ὑγρασίαν δι' ἐλαστικοῦ κόμμεως ἢ τίθεται μεταξὺ δύο μολυβδίνων φύλλων πρὸς ἄλληλα συγκεκολλημένων. Καθ' οἱονδήποτε ἐκ τῶν τριῶν τούτων τρόπων καὶ ἂν γίνῃ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀκτινεργοῦ οὐσίας, διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τῆς θεραπείας, κυριωτάτη βάσις δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ γνῶσις τῆς βιολογικῆς ἐνεργείας τῶν παρασκευασμάτων. Ἀνάγκη δηλονότι νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἔντασιν τῶν ἀκτίνων τῶν ἐκπεμπομένων ἀπὸ τοῦ φορέως τοῦ παρασκευάσματος. Δοσιμετρικῶς δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀκτινεργοῦ παρασκευάσματος διὰ τῶν δισκίων τοῦ **ἀκτινομέτρου** Sabouraud—Noiré (ἔλ. λ.). Βρωμιοῦχον ῥάδιον 4 ἑκατομ. μονάδων ἐνεργείας, ἐπὶ τοῦ δέρματος τοῦ προσώπου ἢ τοῦ βραχίονος, δίδει δι' ἐπαφῆς ἀντίδρασιν πρώτου βαθμοῦ μετὰ 2′—3′, δευτέρου δὲ βαθμοῦ μετὰ 6′ καὶ τρίτου μετὰ 15′—20′. Τὸ αὐτὸ παρασκεύασμα ἐξ ἀποστάσεως 1 ἑκτμ. ἐπιφέρει ἀντίδρασιν πρώτου βαθμοῦ μετὰ 35′—40′. Διὰ τὴν ἐν τῷ βάθει θεραπείαν δέον νὰ ἐπιδρῶμεν εἴτε ἐξ ἀποστάσεως, εἴτε χρησιμοποιοῦντες ἠθμούς, ὁπότε αἱ μὲν μαλακαὶ ἀκτῖνες β ἀπορροφοῦνται ὑπὸ τούτων, αἱ δὲ σκληραὶ β καὶ αἱ γ δρῶσιν ἐπαρκῶς. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τἀποτελέσματα εἶναι ἱκανοποιητικώτερα τῶν διὰ τῶν διηθημένων ἀκτίνων Roentgen ἐπιτυγχανομένων, καθόσον, ὡς ἐλέχθη, αἱ ἀκτῖνες γ εἶναι ἀσυγκρίτως διεισδυτικώτεραι τῶν ὑπὸ τὰς συνήθεις περιστάσεις παραγομένων σκληρῶν ἀκτίνων Χ. Ὅσῳ βαθύτερον εὑρίσκεται στρῶμά τι ἱστοῦ, τοσούτῳ ὀλιγώτερον ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῆς ἀκτινοβολίας. Ὡς ἠθμοὶ χρησιμεύουν τὸ μὲν τὰ τοιχώματα τῶν σωληναρίων, ἐν οἷς τὰ ἀκτινεργὰ ἅλατα φέρονται, τὸ δὲ διάφορα φύλλα ἀργύρου, μολύβδου ἢ ἀργιλλίου, πάχους $\frac{1}{10}$ — 2 χιλιοστομέτρων. Ἐπικουρικῶς οἱ φορεῖς περιβάλλονται πολλάκις διὰ γάζης, χάρτου, φελλοῦ, ξύλου κλπ., ἵνα διὰ τῶν μέσων τούτων συγκρατῶνται αἱ μαλακώταται δευτερεύουσαι ἀκτῖνες. Ἡ διάρκεια ἑκάστης ἐφαρμογῆς ποικίλλει μεγάλως, ἀναλόγως πρὸς τὴν φύσιν τῆς νόσου, τὴν ἰσχὺν τοῦ παρασκευάσματος καὶ τὸ πάχος τῶν ἠθμῶν. Οὕτω ἐφαρμογὴ διὰ δερματικὸν νόσημα ἐπὶ παιδίου δύναται νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ 1 ὥραν, ἐν ᾧ δι' ἐφαρμογὴν ἐπὶ καρκίνου τῆς μήτρας δύνανται ν' ἀπαιτηθῶσι πολλάκις 24 ὧραι. Οἱ φορεῖς ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῆς πασχούσης μοίρας τοῦ σώματος, στερεούμενοι καὶ συγκρατούμενοι δι' ἐπιδέσμων ἢ κολλητικῶν ἐμπλάστρων. Μετὰ δὲ τὴν ἐφαρμογήν, φυλάσσονται εἰς μολύβδινα κυτία καὶ τοποθετοῦνται εἰς εἰδικὰ ἑρμάρια κατεσκευασμένα ἐντὸς τοῦ τοίχου τοῦ δωματίου.

Ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπίσης, εἰς δόσιν μικρογράμμων τινῶν, *ἐνέσεις* ἀκτινεργῶν ἁλάτων διαλελυμένων ἢ αἰωρουμένων εἰς ὑγρόν τι. Ἡ δι' ἀδιαλύτων αἰωρουμένων ἁλάτων σκευασία δέον νὰ εἶναι πρόσφατος, καθ' ὅσον ἄλλως διὰ τοῦ χρόνου τὰ ἐν αἰωρήσει μόρια ἀποτίθενται ἐπὶ τῶν παρειῶν τῆς φύσιγγος. Τινὲς τῶν πρὸς ἐνέσεις σκευασιῶν (Radiogen, Lantol κλπ.) λέγεται, ὅτι ἐπὶ ἔτη διατηροῦν σταθερὰν σχεδὸν τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν ἐντὸς τῶν ὑελίνων φυσίγγων. Αἱ τοιαῦται σκευασίαι φαίνεται, ὅτι θέλουσι τύχει μείζονος προσοχῆς, ὅταν σὺν τῷ χρόνῳ τελειοποιηθοῦν εἰς σταθερότητα καὶ δοσιλογίαν. Τὰ ἀκτινεργὰ φάρμακα ἐνεργοῦν κυρίως διὰ τῆς ἐλευθέρας ἠλεκτρονικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ τροφικοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τῶν φυσικοχημικῶν διαλύσεων τοῦ ὀργανισμοῦ, κατ' ἐλάσσονα δὲ λόγον διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἐπ' αὐτῶν τούτων τῶν μικροβίων. Ἐνιέμενα εἰς ὄγκον, μετασχηματίζουν τοῦτον εἰς συνδετικὸν ἱστὸν καὶ συγχρόνως σμικρύνουν αὐτόν.

Προκειμένου δὲ νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ *ἀπορροὴ* τῶν ἀκτινεργῶν οὐσιῶν, περισυλλέγεται εἰς ὑελίνους ἢ μεταλλίνους ὑποδοχεῖς, διαφόρων σχημάτων καὶ μεγεθῶν. Ἰδίως δὲ περισυλλέγεται αὕτη εἰς τριχοειδῆ ὑέλινα σωληνάρια, ἐξωτερικῆς διαμέτρου, 0,4-0,5 χλστμ. καὶ μήκους 10—15 χλστμ., τὰ ὁποῖα προπαρασκευάζονται καὶ παραδίδονται πρὸς χρῆσιν ὑπὸ εἰδικῶν ἐργαστηρίων. Χρησιμοποιοῦνται δὲ ἢ γυμνὰ ἢ τοποθετημένα εἰς λεπτὰς ἐκ λευκοχρύσου βελόνας, εἰσαγομένας εἰς τοὺς ὑπὸ θεραπείαν ἱστούς, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι δυνατὸν συγχρόνως διὰ ῥαδίου ἢ μεσοθορίου νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἔξωθεν ἀκτινοβολία. Ἡ ἀκτινεργὸς δύναμις τῆς ἐντὸς τῶν τοιούτων τριχοειδῶν σωληναρίων ἀπορροῆς ἢ ἐκπομπῆς εἶναι ἀληθές, ὅτι βαθμηδὸν ἐλαττοῦται, ἵνα μετά τινας ἡμέρας ἐκμηδενισθῇ ὁλοσχερῶς· ἀλλ' ἡ ἔστω καὶ πρόσκαιρος χρῆσις τῶν σωληναρίων τούτων ἔχει τοῦτο τὸ πλεονέκτημα, ὅτι διευκολύνει ν' ἀποφεύγωμεν τὴν μεταφορὰν καὶ τοὺς κινδύνους ἀπωλείας τῶν ἄλλων βαρυτίμων σωλήνων, τῶν μετὰ ῥαδιακῶν ἁλάτων.

Ἀλλ' εὐρυτάτη θεραπευτικὴ ἐφαρμογὴ τῶν ἀπορροῶν τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων γίνεται κυρίως εἰς τὰς *ἰαματικὰς πηγάς*. Τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων ἑρμηνεύουσι πολλαὶ συνθῆκαι, οἷαι εἶναι ἡ χημικὴ σύστασις τῶν ἀεριωδῶν συστατικῶν αὐτῶν, ἡ θερμοκρασία τοῦ λουτροῦ καὶ ἡ διενεργουμένη κατὰ τοῦτο διαπίδυσις ὑγρῶν ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ λουομένου πρὸς τὸ περιβάλλον ὕδωρ. Ἐπειδὴ ὅμως παρετηρήθη, ὅτι τὰ ὕδατα τῶν αὐτῶν πηγῶν μεταφερόμενα μακρὰν καὶ θερμαινόμενα ἐκ νέου δὲν εἶχον πλέον μεγάλην θεραπευτικὴν ἀξίαν, ἐμορφώθη ἐκ τούτου ἡ γνώμη, ὅτι εἰς ἑκάστην πηγὴν ὑπάρχει καί τι τὸ μυστηριῶδες καὶ θαυματουργόν, ὅπερ ἐκλήθη «τὸ *πνεῦμα τῆς πηγῆς*». Ἡ ἐπιστήμη, ἐρευνῶσα σοβαρῶς ἀπὸ τοῦ 1890 τὰ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ πνεύματος τῆς πηγῆς κρυπτόμενα αἴτια τῆς δραστικότητος τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων, κατώρθωσε νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὴν λύσιν τοῦ δυσχεροῦς ὄντως προβλήματος τούτου, δεχθεῖσα καὶ τὴν συνθήκην τῆς ἀκτινεργοῦ δυνάμεως αὐτῶν. Ἐντεῦθεν, ἡ ἔρευνα τῶν μεταλλικῶν ὑδάτων σήμερον δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς χημικῆς συστάσεως αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀκτινεργίας αὐτῶν.

Πλείονες τῶν χιλίων πηγῶν, ἀνηκουσῶν εἰς διάφορα μέρη τῆς γῆς, ἐν Εὐρώπῃ ἰδίως καὶ Ἀμερικῇ, ἐμελετήθησαν μέχρι τοῦδε. Ἡ ἔρευνα τῆς ἀκτινεργίας ὕδατός τινος γίνεται συνήθως ὡς ἑξῆς: Λαμβάνεται ποσότης ἐξ αὐτοῦ ὡρισμένη, ἥτις ἀναταράσσεται ἐπί τινα χρόνον ἐν δοχείῳ κλειστῷ μετὰ ποσότητός τινος ἀέρος. Ὁ ἀὴρ οὗτος εἶτα διαβιβάζεται εἰς τὸ ἠλεκτροσκόπιον, ἠλεκτρισμένον ἐκ τῶν προτέρων. Ἐὰν τὸ ὕδωρ εἶναι ἀκτινεργόν, τὸ ἠλεκτροσκόπιον ὑφίσταται ἀνάλογον ἀπώλειαν ἠλεκτρικῆς, σημειοῦσαν τὸν βαθμὸν τῆς ἀκτινεργίας τοῦ ὕδατος. Ὁ ὑπολογισμὸς τῆς ἀκτινεργίας γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τύπου:

$$i = \frac{CAV}{300},$$

ὅστις δίδει τὴν ἔντασιν i τοῦ ῥεύματος.

Digitized by Google

Εἰς τὸν τύπον τοῦτον τὸ V παριστᾷ τὸ δυναμικὸν εἰς Volt κατὰ δευτερόλεπτον, τὸ C τὴν ἠλεκτροχωρητικότητα τοῦ ὀργάνου καὶ τὸ Α ὑπολογίζεται ἐκ τῆς ἐξισώσεως:

$$\frac{1000}{W}\left[\frac{\alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3}{\alpha_3}\left(1 + 0{,}25\,\frac{W}{\alpha_1}\right)\right] V = AV$$

ἔνθα α_1, α_2, α_3 εἶναι αἱ χωρητικότητες τοῦ μέρους τοῦ δοχείου, ὅπερ δὲν καταλαμβάνει τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ὕδωρ, τῶν ἐλαστικῶν σωλήνων καὶ τοῦ ἄνωθεν τοῦ ἠλεκτροσκοπίου κυλινδρικοῦ χώρου, λαμβανόμεναι εἰς κυβικὰ ἑκατοστόμετρα. Τὸ W παριστᾷ τὸν ὄγκον τοῦ ἐξεταζομένου ὕδατος. Ὡς τιμὴν τοῦ V λαμβάνομεν τὸν μέσον ὅρον τῶν τιμῶν, τῶν ἀντιστοιχουσῶν εἰς τὰς διαφόρους πτώσεις, τὰς παρατηρηθείσας ἐπὶ 4—5 ὥρας. Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὴν ἀκτινεργίαν εἰς μονάδας $N = i.10^3$ ἠλεκτροστατικάς. Θεωρεῖται ὡς ἀναξία λόγου ἡ ἀκτινεργία, ἂν μὴ ὑπερβαίνῃ τὰς $N = 3{,}0$ μονάδας.

Οἱ Α. Δαμβέργης, Β. Αἰγινήτης καὶ Ι. Κομνηνὸς τῷ 1910 ἐδημοσίευσαν ἀξιόλογον ἐργασίαν μετὰ πινάκων ἀναλύσεως τῶν ἰαματικῶν λουτρῶν Αἰδηψοῦ, Ὑπάτης, Κυλλήνης, Λουτρακίου καὶ Μεθάνων. Εἰς τοὺς πίνακας τούτους ἀναγράφεται εἰς μονάδας ἠλεκτροστατικὰς καὶ ἡ ἀκτινεργία τῶν ἐρευνηθεισῶν πηγῶν, εὑρεθεῖσα δι' εὐπαθεστάτου ἠλεκτροσκοπίου τοῦ Schmidt μετὰ κλίμακος ἀπὸ 0 ἕως 10. Ὁ κατωτέρω δὲ πίναξ παρέχει συγκριτικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης τῶν εἰρημένων ἰαματικῶν ὑδάτων καὶ τινων ὑδάτων εὐρωπαϊκῶν πηγῶν:

Ὕδατα	Αἰδηψοῦ	Ἀκτινεργία	μεγίστη	66,7
»	Ὑπάτης	»	»	3,1
»	Κυλλήνης	»	»	1,0
»	Λουτρακίου	»	»	86,3
»	Μεθάνων	»	»	1,2
»	Aix-les Bains	»	»	16,0
»	Grisy	»	»	44,1
»	Plombières	»	»	55,0
»	Gastein	»	»	396,0

Κατὰ ταῦτα τὰ ὕδατα τοῦ Λουτρακίου καὶ τῆς Αἰδηψοῦ παρέχουν ἀκτινεργίαν ἀνωτέραν τῆς τῶν Aix-les-Bains, Grisy καὶ Plombières καὶ κατωτέραν τῆς τῶν Gastein τῆς Αὐστρίας, ἥτις εἶναι ἐκ τῶν ἐξαιρετικῶν. Ἀναξία λόγου εἶναι ἡ ἀκτινεργία τῶν μεταλλικῶν ὑδάτων τοῦ Vichy, τοῦ Saint Honoré καὶ ἐν Ἑλλάδι τῶν τῆς Κυλλήνης καὶ τῶν Μεθάνων.

Τὰ ἀκτινεργὰ ὕδατα τῶν πηγῶν περιέχουσιν οὐ μόνον ἀπορροὰς ἐν διαλύσει, ἐκπορευομένας ἐξ ἀκτινεργῶν πετρωμάτων, εὑρισκομένων εἰς τὰς φυσικὰς ὁδούς, δι' ὧν τὰ ὕδατα διέρχονται, ἀλλὰ καὶ ἀκτινεργὰ ἅλατα ἢ καὶ ἀμφότερα. Ἡ ἀκτινεργία τῶν ὑδάτων, ἡ ὀφειλομένη εἰς μόνην τὴν ἀπορροήν, ἐλαττοῦται κατὰ τὸ ἥμισυ μετὰ 4 ἡμέρας· μεθ' ἑκάστην δὲ πάροδον 4 ἡμερῶν ἡ ἐλάττωσις χωρεῖ καθ' ὅμοιον τρόπον οὕτως, ὥστε μετὰ 12 ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἀντλήσεως τοῦ ὕδατος ἡ ἀκτινεργία του γίνεται τὸ $^1/_8$ τῆς ἀρχικῆς. Τοῦτο δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ πρὸς ἐπαλήθευσιν τοῦ χρόνου τῆς ἀντλήσεως τῶν ἐν τῷ ἐμπορίῳ πωλουμένων μεταλλικῶν ὑδάτων, ὅταν εἶναι γνωστὴ ἡ ἐν τῇ πηγῇ ἀκτινεργία των. Τοὐναντίον, ἡ ἀκτινεργία τῶν ὑδάτων, ἡ ὀφειλομένη εἰς περιεχόμενα ἴχνη ἀκτινεργῶν οὐσιῶν, διατηρεῖται ἐπὶ μακρόν, παραγομένης ἀδιακόπως ἀπορροῆς. Παρεσκεύασαν καὶ *τεχνητῶς λουτρά*, διὰ διαλύσεως ἐν τῷ ὕδατι ὀξειδίου τοῦ οὐρανίου ἢ ἀκτινεργῶν ἁλάτων, ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα ἀκτινεργὰ λουτρὰ εἶναι δαπανηρά. Ἐπὶ χρονίως δὲ φλεγμαινουσῶν ἀρθρώσεων ἐφήρμοσαν καὶ τοὺς λεγομένους *ὑγροὺς ἐπιδέσμους*, παρασκευαζομένους κατὰ τὸ πρότυπον τῶν δερματίνων σακκιδίων τοῦ St Joachimsthal, ἅτινα ἐπληροῦντο δι' ὑπολειμμάτων ὀξειδίου τοῦ οὐρανίου πολὺ πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ῥαδίου καὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ. Τινὰ τῶν μεταλλικῶν ἀκτινεργῶν ὑδάτων ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ πρὸς *πόσιν*, οἷα ἐν Ἑλλάδι μὲν τὰ τοῦ Λουτρακίου, τῆς Αἰδηψοῦ κλπ., ἐν Εὐρώπῃ δὲ τὰ τῶν Grabenbäcker, Georgen, Bütt, Grisy, Aix-les-Bains, Sacco Ameno κλπ. Ἐὰν ταῦτα περιέχουν μόνον ἀπορροήν, αὕτη κυκλοφορήσασα εἰς τὸν ὀργανισμόν, ἐξατμίζεται. Ἐὰν ὅμως περιέχουν ἀκτινεργὰ ἅλατα, ταῦτα ἀποταμιεύονται ἐν τῷ ὀργανισμῷ, σχηματίζοντα ἐκεῖ μονίμως ἐκπομπὴν καὶ ἀκτινεργὸν ὑποστάθμην. Εἴς τινα μέρη, οἷον ἐν Kreuznach τῆς Γερμανίας, διατηρεῖται ἔτι μέθοδός τις θεραπευτική, χρησιμοποιοῦσα τὴν ἀπορροὴν δι' *εἰσπνοῶν*, ἐξατμιζομένων ἀκτινεργῶν μεταλλικῶν ὑδάτων. Αἱ εἰσπνοαὶ ἐκτελοῦνται ἢ κατ' ἄτομον δι' εἰδικοῦ μηχανήματος, ἢ ὁμαδικῶς ἐν κεκλεισμένῳ εἰδικῷ θαλάμῳ (Emanatorium), ὅστις, ὅταν ἔχῃ καὶ τὸ πλεονέκτημα ν' ἀερίζηται ἐπαρκέστερον καὶ νὰ εὑρίσκηται πλησίον πηγῆς, δαψιλῆ ἐκπεμπούσης ἀπορροήν, καλεῖται Inhalatorium.

Τέλος οἱ Haret, Fabre, Neumann καὶ ἄλλοι ἔδειξαν, ὅτι δυνάμεθα νὰ εἰσαγάγωμεν τὸ ῥάδιον καὶ τὴν ἐκπομπὴν αὐτοῦ εἰς τὸν ὀργανισμὸν καὶ δι' ἠλεκτρολυσίας, διὰ *καταφορήσεως*. Πρὸς τοῦτο ἐμβρέχονται ἐπιθέματα εἰς διάλυσιν βρωμιούχου ῥαδίου καὶ ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῆς πασχούσης μοίρας τοῦ σώματος, συνδεδεμένα πρὸς τὸν θετικὸν πόλον γαλβανικοῦ στοιχείου. Τὸ ἕτερον ἠλεκτρόδιον, συνδεδεμένον πρὸς τὸν ἀρνητικὸν πόλον, ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῆς ῥάχεως ἢ ἀλλαχοῦ, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἑκάστοτε περίπτωσιν. Καταφόρησις διαρκείας ἡμισείας ὥρας συνετέλεσεν εἰς τὴν εἴσδυσιν τῶν ἰόντων τοῦ ῥαδίου μέχρι βάθους 9 ἑκτμ. Ἐὰν ἡ καταφόρησις ἐπαναληφθῇ πολλάκις ἐπὶ τῆς αὐτῆς χώρας, ἐπιδρᾷ ὡς καὶ ἡ ἀκτινοβολία καὶ τήκει τοὺς παθολογικοὺς ἱστούς. Ἀντὶ τοῦ ῥαδίου, ὁ Lazarus συνέστησε τὴν διὰ θορίου X ἰοντοθεραπείαν.

Τὸ ῥάδιον ἢ τὸ μεσοθόριον, διὰ τῆς καταλυτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἐπὶ τῶν νεοπλάστων κυττάρων, ἐπιδρᾷ μὲν ἀποτελεσματικῶς ἐπὶ πάντων τῶν κακοήθων ὄγκων, ἀλλ' ἐννοεῖται, ὅτι δὲν ἰᾶται καὶ πάντας. Ἐνῷ λ. χ. ἐπὶ τοῦ καρκίνου τοῦ χείλους ἐπιφέρει εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα, δὲν ἐμφανίζει ταὐτὰ καὶ ἐπὶ τοῦ καρκίνου τῆς γλώσσης. Ἀλλ' εἴς τινας περιπτώσεις, καρκίνον τοῦ μαστοῦ μὴ δυνάμενον νὰ ἐγχειρισθῇ καθιστᾷ ἐγχειρήσιμον διὰ τῆς διασταυρουμένης ἀκτινοβολίας. Ἄλλοτε πάλιν περιορίζει τὰ ἄλγη καὶ συντελεῖ εἰς τὴν παράτασιν τῆς ζωῆς τοῦ ἀρρώστου. Εὐεργετικὴν κατὰ κανόνα ἐπίδρασιν ἀσκεῖ ἡ ῥαδιακὴ ἀκτινοβολία ἐπὶ τῶν χειλοειδῶν, τῶν πλημμελῶν οὐλῶν, τοῦ φυματιώδους λύκου, τοῦ χρονίου ἐκζέματος καὶ ἄλλων δερματικῶν παθήσεων. Διὰ δὲ τὰ ἀγγειώματα τῶν παίδων εἶναι ἀσφαλῶς ἡ κατ' ἐκλογὴν θεραπεία. Ἐπίσης δρᾷ ἀναλγητικῶς, ἐξαφανίζουσα ταχέως τὸν κνησμὸν καὶ τὸ ἄλγος, ἐπὶ τοῦ ἕρποντος ζωστῆρος. Τέλος ἐν τῇ γενικῇ ἰατρικῇ, αἱ πρὸς ἐνέσεις διαλύσεις καὶ αἱ ἰλύες τῶν ἀκτινεργῶν ἰαματικῶν λουτρῶν πολλάκις ἀπεδείχθησαν ἀνύσιμοι εἰς τὰς διαφόρους ἀρθριτικὰς ἐκδηλώσεις, τοὺς χρονίους ῥευματισμούς, τὴν ἰσχυάδα, τὴν παραμορφωτικὴν ἢ καὶ τὴν γονοκοκκικὴν ἔτι ἀρθρίτιδα. Βεβαίως ἀπὸ τῶν θαυμασίων ὄντως θεραπευτικῶν τούτων παραγόντων, τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων, δὲν πρέπει ἀπολύτως πάντοτε ν' ἀναμένῃ τις θαύματα. Καὶ ἂν διά τινα κακοήθη νεοπλάσματα τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ῥαδίου ὑπῆρξαν ἐλάχιστα παραθαρρυντικά, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι σήμερον, εἰς τὸν ἀκοίμητον ἀγῶνα κατὰ τῶν τρομερῶν τούτων ἐχθρῶν τῆς ἀνθρωπότητος, ἐπιβάλλεται οὐχὶ ἡ ἀποκλειστικὴ διάθεσις τοῦ ἀκτινεργοῦ μόνον σώματος, ἀλλ' ἡ στενὴ συνεργασία τεσσάρων ἐν συνόλῳ θεραπευτικῶν ἀγωγῶν: τῆς *χειρουργικῆς*, τῆς *χημειοθεραπείας*, τῆς *ἀκτινοθεραπείας* καὶ τῆς *ῥαδιοθεραπείας*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. — *Balthazard*, Etude physiologique et thérapeutique des radiations émises par les corps radioactifs et leurs émanations (Archiv. d'électr. médicale, 1905).— *Barcat*, Précis de Radiumthérapie, 1912.— *Βασιλείδου Δ.*, Περὶ ῥαδίου, Ἀθῆναι, 1911.— *Béclère*, Note sur l'emploi thérapeutique des sels de radium (Arch. d'électr. médicale, 1905).— *Mme Curie et Laborde*, Sur la radioactivité des gaz qui se dégagent de l'eau des sources thermales (Comptes rendus des séances de l'Acad. des sciences, 1904).— *Czerny*, Bemerkungen über die injection von Radiumpräparatent (Deutsche med. woch, 1909).— *Δαμβέργη Α., Αἰγινήτου Β. καὶ Κομνηνοῦ Τηλ.*, Περὶ τῆς ἀκτινενεργείας τῶν κυριωδῶν ἰαματικῶν πηγῶν τῆς Ἑλλάδος (Ἐφημ. Κυβερνήσεως, Μάϊος 1910).— *Καρζῆ Μ.*, Τὸ ῥάδιον καὶ αἱ ἰδιότητες αὐτοῦ, Ἀθῆναι, 1919.—*Landuzy*, Crénothérapie, 1910.— *Lazarus*, Die therapie mit radioactiven Stoffen, (Medklinik, 1913).— *Sommer*, Emanation und Emanationtherapie, München, 1911.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

—[ΠΝΕΥΜΑΤ.] Διὰ τοῦ ὅρου **ἀκτινεργία** ἐν τῷ πνευματισμῷ χαρακτηρίζεται ἡ *ἀκτινοβολία* τοῦ *περιπνεύματος*, δηλαδὴ τοῦ λεπτοφυοῦς ἐκείνου σώματος τοῦ παρακολουθοῦντος τὴν ψυχήν, μετὰ θάνατον (ἔλ. **ἀστρικὸν** *σῶμα*, **περίπνευμα**). Διὰ τῆς ἀκτινοβολίας ταύτης τοῦ πνεύματος καταδεικνύεται ὁ βαθμὸς τῆς ἠθικῆς ἑκάστου πνεύματος ἐξελίξεως, ἀναλόγου πάντοτε οὔσης πρὸς τὴν διαβάθμισιν ταύτην. Οὕτω πνεύματα, ὑπερτέρας ἠθικῆς ἐξελίξεως, ἀκτινοβολοῦν πλειότερον πνευμάτων ἧττον ἐξελιγμένων.

Ἡ *ἀκτινοβολία* ἢ καὶ *αἰγλοβολία* αὕτη τοῦ περιπνεύματος παρατηρεῖται ὄχι μόνον κατὰ τὰ πνευματιστικὰ πειράματα, καθ' ἃ διάμεσοι βλέποντες διακρίνουσιν αὐτήν, ἀλλ' ἀποδεικνύεται καὶ ἔκ τινων φαινομένων τοῦ *ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ*, κατὰ τὰ ὁποῖα ὑποκείμενα, ἐν ὑπνοβατικῇ καταστάσει περιαγόμενα, διακρίνουν τὴν ἀκτινοβολίαν τῶν μαγνητιστῶν των, δηλαδὴ βλέπουν τὰ ῥευστά, τὰ ἐξωτερικευόμενα ἀπὸ τὸ ἄτομον αὐτῶν. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ὑποκείμενα ἔχοντα ἀνεπτυγμένην τὴν *διαυγῆ* αὐτῶν *ὅρασιν* εἰς ἀνώτερον βαθμόν, ἅτινα βλέπουν ὄχι μόνον τὰ ῥευστὰ τὰ ἐξωτερικευόμενα ἀπὸ τὸν μαγνητίζοντα αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ οἱονδήποτε ἄλλο ἄτομον παρευρισκόμενον εἰς τὸ πείραμα (ἔλ. **διαύγεια**).

Τὴν ἀκτινοβολίαν ταύτην παρεδέχετο ἀνέκαθεν ὁ πνευματισμός, μεταδοθεῖσαν δι' αὐτοῦ καὶ πολὺ πρὶν ἢ μεταγενέστερα ἐπιστημονικὰ πειράματα εἰς τὸ πεδίον τοῦ ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ ἐπιβεβαιώσουν ταύτην. Ὁ Ἀλλὰν Καρδὲκ ἀνέπτυσσε τὴν θεωρίαν ταύτην τῶν ῥευστῶν καὶ τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ περιπνεύματος, λαβὼν ταύτην ἐξ ἀνακοινώσεων πνευμάτων, ἅτινα ἐπεκοινώνουν μετ' αὐτοῦ, ἐκθέτει δὲ ταύτην ἐν λεπτομερείᾳ καὶ εἰς τὰ συγγράμματα αὐτοῦ καὶ εἰς διαφόρους μελέτας του δημοσιευθείσας εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσαν «*Πνευματιστικὴν Ἐπιθεώρησιν*» (Revue Spirite»).

Τὴν ἀκτινοβολίαν ἢ ὅπως προεκρίθη τὴν ἀκτινεργίαν τοῦ τε πνεύματος καὶ τοῦ ζῶντος ἀνθρώπου πλεῖστοι ὅσοι ἐμελέτησαν, ἀσχέτως πρὸς πᾶσαν πνευματιστικὴν ἐκδοχήν, ὁ δὲ ἰατρὸς Deleuze παρετήρησεν, ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ἐν *ὑπνοβατικῇ* καταστάσει εὑρισκομένων ὑποκειμένων βλέπουν «*φωτεινὸν καὶ αἰγλοβολοῦν*» ῥευστὸν νὰ περιβάλῃ τὸν μαγνητιστήν των, ἐκπεμπόμενον μετὰ μεγαλυτέρας ἐντάσεως ἀπὸ τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖράς του. Ὁ ἐπιστήμων οὗτος παραδέχεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ παράγῃ τὴν ἐκπομπὴν ταύτην τῶν ῥευστῶν κατὰ βούλησιν, νὰ τὰ κατευθύνῃ καὶ νὰ ἐπηρεάζῃ δι' αὐτῶν διαφόρους οὐσίας. Τὴν τελευταίαν ταύτην ἐκδοχὴν δὲν παραδέχονται οἱ ἄλλοι ἐπιστήμονες οἱ πειραματισθέντες ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φαινομένου, ὥστε ἐκ τῆς ὅλης φαινομενολογίας τῆς πειραματικῆς ταύτης μορφῆς δὲν ἔχομεν ἐπαρκεῖς ἀποδείξεις ὅτι τὸ οἱονδήποτε ἄτομον δύναται νὰ κατευθύνῃ *τελείως κατὰ βούλησιν* τὰ παρ' αὐτοῦ ἐξωτερικευόμενα ἢ μᾶλλον ἐκπεμπόμενα ῥευστά.

Τὸ γεγονὸς ὅμως, τὸ μὴ ὑποκείμενον πλέον εἰς ἀμφισβήτησιν, εἶναι ὅτι πλεῖστα ὑποκείμενα βλέπουν τὰ ῥευστὰ ὄχι μόνον διαρκούσης τῆς ὑπνοβατικῆς αὐτῶν καταστάσεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀφύπνισίν των, δηλαδὴ μετὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν φυσιολογικὴν αὐτῶν κατάστασιν, ἐπί τινα λεπτὰ τῆς ὥρας μόνον. Παρετηρήθη ἐπίσης, καίτοι εἰς σπανίας περιπτώσεις, ὅτι πολλὰ ὑπερευαίσθητα ὑποκείμενα, καίτοι μὴ περιαγόμενα εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ὑπνοβασίας, διακρίνουν ἐν τούτοις τὰ μαγνητικὰ ταῦτα ῥευστά.

Κατὰ τὸν Λαφοντέν, τὸ μαγνητικὸν ῥευστὸν ὄχι μόνον ἐκπέμπεται ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα σώματα, ἀλλὰ δύναται νὰ διατηρηθῇ καὶ ἐπὶ διαφόρων οὐσιῶν. Ἐὰν π. χ. μαγνητίσωμεν ὀλίγον ὕδωρ ἢ ἓν οἱονδήποτε μέταλλον ἢ καὶ τεμάχιον ὑφάσματος, τὸ ἐν ὑπνοβατικῇ καταστάσει ὑποκείμενον θὰ αἰσθανθῇ ἀσφαλῶς τὴν ἐπίδρασίν του ἅμα τῇ ἁπλῇ αὐτῶν ἀφῇ. Τὰ ῥευστὰ ταῦτα ἐμελετήθησαν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν φύσιν καὶ τὴν προέλευσιν αὐτῶν παρὰ τοῦ διασήμου χημικοῦ βαρώνου Ράϊσσεμπαχ, ὅστις ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν βίον του δι' ἐπισταμένην πειραματικὴν ἔρευναν τῶν ῥευστῶν τούτων, ἅτινα ἐκπέμπονται, κατὰ τὰς παρατηρήσεις του, ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἀκόμη τὰ φυτά, τὰ κρύσταλλα καὶ τοὺς μαγνήτας.

Ὅπως καὶ ὁ Deleuze, οὕτω καὶ ὁ Ράϊσσεμπαχ ἐξηκρίβωσεν ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἐπιδεκτικοὶ νὰ διακρίνουν τὰ ῥευστά, εὑρισκόμενοι εἰς τὴν κατάστασιν τῆς πλήρους ἐγρηγόρσεως, ἀρκεῖ νὰ ἐξασκηθοῦν πρὸς τοῦτο, μένοντες ἐπὶ πολλὰς ὥρας εἰς τὸ ἀπόλυτον σκότος. Ἀλλὰ καὶ πρὸ αὐτοῦ οἱ ἰατροὶ Τὲστ καὶ Despines βεβαιοῦν τὴν ὕπαρξιν *παράγοντος* ἐκπεμπομένου ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα διὰ νὰ ἐπηρεάσῃ τὸν ὀργανισμὸν ἀτόμων ὑποβαλλομένων εἰς τὸν μαγνητισμόν. Ἡ ἀκτινοβολία δὲ ἡ ἐν εἴδει μαγνητικῶν κυμάτων ἐκδηλουμένη καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον εὐαπόδεικτος ἐκ τῶν παρατηρήσεων στηριζομένων ἐπὶ πολυετῶν πειραμάτων μὲ διάφορα ὑποκείμενα.

«Δὲν εἶναι ἀπαραίτητον, γράφει ὁ Λαφοντὲν εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ L'Art de magnétiser, τὰ ἐν ὑπνοβατικῇ καταστάσει ὑποκείμενα νὰ ἔχουν τὸ προσὸν τῆς διαυγοῦς ὁράσεως διὰ νὰ βλέπουν τὰ ῥευστά. Ὑπάρχουν ἄτομα τὰ ὁποῖα περιερχόμενα εἰς κατάστασιν ἀφαιρέσεως ἢ ἐκστάσεως ἁπλῶς, βλέπουν ἀσφαλῶς μὲ κεκλεισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τὰ ῥευστά, τῶν ὁποίων δύνανται καὶ νὰ ἐκτιμήσουν τὸν βαθμὸν τῆς ἀκτινοβολίας. Ὁμοιάζουν ταῦτα ὡς πρὸς τὸν χρωματισμόν των μὲ τὸ ἠλεκτρικὸν ῥευστόν, καίτοι ἐνίοτε τὰ ὑποκείμενα τὰ βλέπουν ὅμοια μὲ τὸ χρῶμα τοῦ ἀργύρου. Τὰ ἐν τῇ καταστάσει τῆς ὑπνοβασίας ὅμως τιθέμενα ἄτομα βλέπουν τὰ ῥευστὰ καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι δύνανται καὶ νὰ ἐκτιμήσουν τὸ ποσὸν καὶ τὴν ἔντασιν αὐτῶν ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς αἰγλοβολίας των».

Τὰ πειράματα πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς πραγματικότητος τῶν ῥευστῶν παρηκολούθησαν καὶ οἱ μεταγενέστεροι τοῦ Ράϊσσεμπαχ, στηριχθέντες εἰς τὰς μελέτας τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου χημικοῦ.

Ὁ ἰατρὸς Μάξουελ ἐδημοσίευσε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν πειραμάτων του, κατὰ τὰ ὁποῖα παρετήρησεν ὅτι τὰ ῥευστὰ ἐκπέμπονται κυρίως ἀπὸ τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων τῶν χειρῶν τοῦ μαγνητιστοῦ, διατυπώνων ὅμως ἐπιφυλάξεις τινάς. Παραδέχεται ἐν τούτοις καὶ οὗτος ὅτι ἡ πραγματικότης αὐτῶν εἶναι πιθανωτέρα τῆς μὴ ὑπάρξεώς των. Θὰ ἐπείθετο, λέγει, ἀπολύτως περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν ἐὰν ὅλα τὰ ἄτομα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπειραματίσθη, ἔβλεπον πάντοτε τὰ ῥευστὰ κατευθυνόμενα ὁμοιοτρόπως κατὰ τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ταῦτα συμπίπτουν ἢ διΐστανται, ἀλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει κατ' αὐτόν, διότι πολλάκις εὑρέθη πρὸ ἀντιφάσεων κατὰ τὴν ἐκ μέρους τῶν ὑποκειμένων περιγραφὴν αὐτῶν.

Ἀλλ' ἐξηγεῖ τὰς ἀντιφάσεις ταύτας ὁ Delanne, κατόπιν ἐπανειλημμένων πειραμάτων, μὲ τὸ ἐνδεχόμενον, εἴτε τῆς ἀνικανότητος τῶν ὑποκειμένων εἰς τὴν ἀκριβῆ περιγραφὴν τοῦ πραγματικῶς παρ' αὐτῶν βλεπομένου, εἴτε καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς

Digitized by Google

συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας τὸ πείραμα τελεῖται καὶ αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι πάντοτε πανομοιοτύπως αἱ αὐταί, ὡς ἐκ τῆς φυσιολογικῆς καὶ ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ μαγνητιστοῦ, καθ' ἣν ὥραν οὗτος ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου του—περίπτωσις ἥτις πρέπει νὰ λαμβάνηται πάντοτε ὑπὸ σπουδαιοτάτην ἔποψιν.

Ἀλλ' ὅπως ἀναφέρομεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ παρόντος ἄρθρου, ὑπάρχουν καὶ ὑποκείμενα ὑπερευαίσθητα, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ διακρίνουν τὴν ἀκτινοβολίαν ὄχι μόνον τοῦ μαγνητιστοῦ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ οἱουδήποτε ἄλλου ἀτόμου παρευρισκομένου εἰς τὸ πείραμα.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς μεθόδου τὴν ὁποίαν ὑποδεικνύει ὁ Μάξγουελ. Συνίσταται δὲ αὕτη εἰς τὰ ἑξῆς: Τοποθετούμεθα, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν, ἀπέναντι τῆς ἑστίας τοῦ φωτός. Μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῆς ἑστίας ταύτης —εἴτε παράθυρον, εἴτε οἱουδήποτε εἴδους λαμπτὴρ καὶ ἂν εἶναι αὕτη—θέτομεν κάτι τι χρώματος βαθέος καὶ ὄχι στιλπνόν, εἰς τρόπον ὥστε ὅμως νὰ μὴ παρεντίθεται ὡς διάφραγμα μεταξὺ τοῦ φωτὸς καὶ τῶν πειραματιστῶν ἀλλ' ἁπλῶς νὰ εὑρίσκεται μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς φωτεινῆς ἑστίας.

Τὸ πρακτικώτερον θὰ ἦτο νὰ τοποθετήσωμεν πολυθρόναν μὲ ἐπένδυσιν οἱανδήποτε βαθέος χρωματισμοῦ, ὥστε νὰ παρουσιάζῃ τὸ ὄπισθεν αὐτῆς μέρος πρὸς τὸ φῶς. Ὑψώνομεν εἶτα τὰς χεῖράς μας μὲ τὴν παλάμην ἐστραμμένην πρὸς τὸ στῆθός μας, οὕτως ὥστε νὰ προβάλλωνται ἐπὶ τοῦ παρασκευασθέντος σκοτεινοῦ βάθους. Πρέπει ἐλαφρῶς νὰ ἀνοίγωμεν τοὺς τεταμένους δακτύλους τῆς χειρός μας. Πλησιάζομεν κατόπιν τὰς δύο χεῖρας, εἰς τρόπον ὥστε οἱ δάκτυλοι νὰ ἐφάπτωνται, καὶ βραδέως ἀπομακρύνομεν ἀλλήλων τὰς χεῖρας, φροντίζοντες ὅμως νὰ τηρῶμεν τοὺς δακτύλους ἐλαφρῶς τεταμένους. Τέλος τοποθετοῦμεν ὄπισθεν ἡμῶν τὸ ἄτομον μὲ τὸ ὁποῖον θὰ πειραματισθῶμεν, οὕτως ὥστε ἡ κεφαλή του νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον μὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ μαγνητιστοῦ καὶ σχεδὸν εἰς τὸ μέσον τοῦ πεδίου τὸ ὁποῖον κατέχουν αἱ χεῖρες.

Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἐπὶ 10 ἀτόμων τὰ 7 ἢ 8 θὰ βλέπουν, ὅταν οἱ δάκτυλοι θὰ χωρίζωνται, εἶδος σκιᾶς ὑποφαίου, ὁμοιαζούσης περίπου μὲ τὸν καπνὸν σιγάρου, ἑνούσης τὰ ἄκρα τῶν δύο χειρῶν. Πρέπει ὅμως, νὰ καταβάλληται μεγίστη προσοχὴ ὥστε νὰ μὴ εἰδοποιῶμεν τὸ πρόσωπον μὲ τὸ ὁποῖον θὰ πειραματισθῶμεν, περὶ τοῦ τί θὰ ἴδῃ, καθόσον διατρέχομεν τὸν κίνδυνον ματαιώσεως τοῦ φαινομένου, εἴτε διὰ τῆς διεγέρσεως τῆς φαντασίας τοῦ ὑποκειμένου, εἴτε δημιουργοῦντες εἰς αὐτὸ αὐθυποβολάς.

Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Μάξουελ, οἱ μετεωρολογικοὶ ὅροι καὶ αἱ μεταβολαὶ τῆς θερμοκρασίας ἐπιδροῦν κάπως ἐπὶ τῆς ὁρατικότητος τῶν ρευστῶν. Ὁσάκις λ.χ. ἡ θερμοκρασία τοῦ δωματίου εἶναι ψυχρά, τὰ ρευστὰ φαίνονται καθαρά. Ὁσάκις ὁ καιρὸς εἶναι βροχερὸς καὶ θερμός, τὰ ρευστὰ εἶναι ἀσθενέστερα. Ἐπίσης τὰ ρευστὰ εἶναι τελείως ἀσαφῆ, ὅταν τὸ εὐαίσθητον ὑποκείμενον εἶναι ἀδιάθετον ἢ κουρασμένον.

Ἐκ τῶν φαινομένων τούτων ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ἀκτινοβολία δὲν εἶναι ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῶν μαγνητιστῶν, ἀλλ' ἰδιότης συμφυὴς μὲ ὅλα τὰ ἄτομα, μὲ ὅλους τοὺς ὀργανισμούς.

Εἰς ὅμοια πειράματα ἐπεδόθη καὶ ὁ ἰατρὸς Σαρπινιόν. Οὗτος ἐκ τεσσάρων λευκῶν φιαλῶν ἐμαγνήτισεν, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ εὐαισθήτου ὑποκειμένου μὲ τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ πειραματισθῇ, τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν. Πρὸς τοῦτο, κρατῶν τὴν φιάλην διὰ τῆς μιᾶς χειρός, ἐπλήρωσεν αὐτὴν μαγνητικοῦ ρευστοῦ, κρατῶν ἐπί τινα λεπτὰ τῆς ὥρας τοὺς δακτύλους τῆς ἄλλης χειρός του ἡνωμένους ἐπὶ τῶν στομίων της. Κατόπιν τούτου πωματίσας αὐτὴν τὴν ἀνέμιξε μὲ τὰς ἄλλας.

Τὸ εὐαίσθητον ὑποκείμενον ὑπέδειξε μίαν τούτων — ἀκριβῶς τὴν μαγνητισθεῖσαν — ὡς πλήρη «φωτεινοῦ τινος, ὡς ἔλεγεν, ἀτμοῦ».

Τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα ἔσχεν ὁ ἰατρὸς Σαρπινιόν, ὁσάκις ἐπειραματίσθη μὲ διάφορα ὑποκείμενα. Θέλων ν' ἀποκλείσῃ τὸ ἐνδεχόμενον μεταδόσεως τῆς σκέψεώς του, παρεκάλεσε διάφορα ἄτομα νὰ πληρώσουν ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ καὶ τοῦ ὑποκειμένου διαφόρους φιάλας μαγνητικοῦ ρευστοῦ, νὰ τὰς ἀναμίξουν μὲ ἄλλας κενὰς καὶ ὅλας μαζὺ νὰ τὰς παραδώσουν εἰς τὸ ὑποκείμενον. Τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν πάντοτε τὰ αὐτά.

Ὁ Σαρπινιὸν παρετήρησεν ὅτι τὸ μαγνητικὸν ρευστὸν ἐξατμίζεται ταχύτερον τῶν ἠλεκτρικῶν τοιούτων, ἀκόμη καὶ διὰ μέσου τῆς ὑάλου. «Ἡ ἐπιτυχία, λέγει, τῶν πειραμάτων τούτων ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν ἑτοιμότητα καὶ τὴν προσοχὴν μὲ τὴν ὁποίαν προβαίνει τις εἰς αὐτά». Καὶ κατὰ τὸν Σαρπινιὸν ἡ αἰγλοβολία τῶν ρευστοῦ τούτου εἶναι ἀνάλογος μὲ τὴν ἡλικίαν, τὸ φῦλον, τὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὴν ἠθικὴν ὑπόστασιν τῶν ἀτόμων. Ὁ πνευματισμός, τὸ τελευταῖον τοῦτο θεωρεῖ ὡς μόνον χαρακτηριστικὸν τῆς ἐντάσεως τῆς αἰγλοβολίας, τόσον τοῦ ἐνσαρκωμένου πνεύματος (δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου) ὅσον καὶ τοῦ ἀπεκσαρκωμένου τοιούτου (δηλαδὴ τοῦ μετὰ θάνατον).

Ἀλλ' ἐὰν μέχρι τοῦ σημείου τούτου τῆς πειραματικῆς ἐρεύνης, ὅσον ἀφορᾷ τὴν αἰγλοβολίαν καὶ τὴν ἐκπομπὴν τῶν ρευστῶν, αἱ ἀμφιβολίαι τῆς ἀξιωματικῆς ἐπιστήμης διετηρήθησαν εἰς ἀκέραιοι, ἐὰν παρ' ὅλην τὴν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐπιφανῆ θέσιν τῶν πειραματιστῶν, ἡ ἄρνησις τὰ ἠκολούθησε κατὰ πόδας, συμβολὴν ἀπολύτως ἀποδεικτικὴν συνεισέφεραν τὰ ὄντως ἐκπληκτικὰ φαινόμενα ἅτινα ἐμελέτησεν ὁ διάσημος De Rochas, ἄλλοτε διευθυντὴς τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς τῆς Γαλλίας, ὅστις ὑπήγαγεν ὑπὸ αὐστηρότατον ἔλεγχον ἁπάσας τὰς ψυχικὰς ταύτας ἐκδηλώσεις, ἄνευ οὐδεμιᾶς μεταφυσικῆς προκαταλήψεως, καὶ συνώψισε τὸ πόρισμα τῶν μελετῶν του εἰς τὰ κλασσικὰ συγγράμματά του *«Ἡ ἐξωτερίκευσις τῆς Αἰσθητικότητος καὶ τῆς Κινητικῆς Δυνάμεως»*, καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύει, κατὰ τρόπον μὴ ἐπιδεχόμενον ἀμφισβήτησιν, ὄχι μόνον τὴν πραγματικότητα τῶν ρευστῶν καὶ τῶν διαφόρων αὐτῶν ἐνεργειῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς ποικίλας μορφὰς ὑπὸ τὰς ὁποίας ταῦτα ἐκδηλοῦνται.

Κατὰ τὸν πνευματισμὸν τὰ ρευστὰ ταῦτα ἐκπέμπονται ἀπὸ τὸ *περίπνευμα*, ἀποτελοῦν δὲ τὴν παρὰ τοῦ Κροὺξ ὀνομασθεῖσαν *ψυχικὴν δύναμιν*. Ὁ Κροὺξ πειραματισθεὶς εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ Ἐργαστήριον μὲ τὸν διάμεσον Home, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἐκπομπῆς τῶν ρευστῶν μετεχειρίσθη ζυγιστικὸν μηχάνημα ἀπολύ-

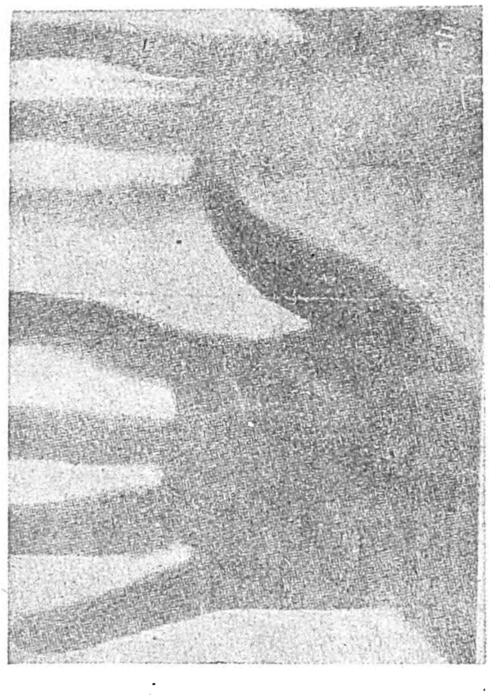

του ἀκριβείας. Ἡ χεὶρ τοῦ Home ἐπηρέασε τὸ μηχάνημα ἐξ ἀποστάσεως καὶ χωρὶς νὰ ἔλθῃ εἰς οὐδεμίαν ἀπολύτως μετ' αὐτοῦ ἐπαφήν. Ἡ πλάστιγξ ἔδειξεν αὔξησιν βάρους 8 λιτρῶν.

Ἡ ἀκτινεργία τῆς ψυχικῆς ταύτης δυνάμεως, δύναται νὰ φωτογραφηθῇ. Τὸ φαινόμενον τῶν φωτογραφήσεων, διὰ τοῦ ὁποίου ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ διάμεσοι δύνανται, εἰς εἰδικάς τινας περιπτώσεις (βλ. **ἐκδυισμὸς**), νὰ ἐξωτερικεύσουν τὸ ρευστικὸν αὐτῶν σῶμα τὸ ὁποῖον πλήττει τὴν εὐαισθησίαν τῆς φωτογραφικῆς πλακός, ἀπέδειξε καὶ ὁ καθηγητὴς Ὀχόροβιτς.

Συμπερασματικῶς δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι, ἡ ὕπαρξις τῶν ρευστῶν ἀποδεικνύεται:

1) Ἀπὸ τὰς περιγραφὰς τῶν ἐν ὑπνοβατικῇ καταστάσει εὑρισκομένων μαγνητιστικῶν ὑποκειμένων.

2) Ἀπὸ τὰς βεβαιώσεις τῶν ἐν ἐγρηγόρσει εὑρισκομένων ὑποκειμένων τοῦ Ῥάϊσσεμπαχ.

3) Ἀπὸ τὰ πειράματα τοῦ ἰατροῦ Μάξγουελ.

4) Ἀπὸ τὰ πειράματα τοῦ De Rochas ἐξελέγξαντος τὴν ὕπαρξιν καὶ τὸ χρῶμα τοῦ ρευστοῦ διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ τοῦ φασματοσκοπίου.

καὶ 5) Ἀπὸ τὰς διαφόρους φωτογραφήσεις.

Μεταγενέστερα πειράματα ἀπέδειξαν ἐναργέστερον τὴν θετικότητα τῆς ἐργασίας ὅλων τῶν μελετησάντων τὰ ρευστὰ ἐπιστημόνων, ἡ δὲ ἀνακάλυψις τῶν *ἀκτίνων N* προσεπεκύρωσεν ὄχι μόνον τὰς μελέτας αὐτὰς ἀλλὰ κυρίως τὴν ἄποψιν τὴν πνευματιστικήν, ἥτις δι' ὅλων τῶν ποικίλης μορφῆς ἐκδηλώσεων τούτων διαβλέπει τὴν δρᾶσιν τῆς ψυχῆς, δρᾶσιν τελείως ἀνεξάρτητον τῆς ὕλης, δρᾶσιν ἀποδεικνύουσαν καὶ τὴν μετὰ θάνατον ἐπιβίωσίν της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. — *Deleuze*. «Histoire du Magnétisme animal». — *Chardel*. «Physiologie du Magnétisme». — *G. Delanne*. «Les Apparitions Matérialisées des Vivants et des Morts». — *De Rochas*. «Extériorisation de la Sensibilité». — *Durville*. «Traité Expérimental de Magnétisme». — *Laplace*. «Essai Philosophique sur les Probabilités». — *Lafontaine*. «L'Art de Magnétiser». — *L. Denis*. «Dans l'Invisible». — *W. Crookes*. «Recherches sur les Phénomènes du Spiritualisme». — *Allan Kardec*. «Le Livre des Esprits». — *Doct. Teste*. «Magnétisme Animal expliqué». — *Doct. Despines*. «Observation de Médecine Pratique».

Μ. Β. ΛΑΝΔΟΣ

ἀκτῖνες (αἱ) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τεμάχια τινὰ τοῦ σκελετοῦ τῶν ἰχθύων, ἅτινα συγκρατοῦσι τὴν μεμβράνην τῶν πτερυγίων. Ἀναλόγως τῆς ποιότητος τῶν διαφόρων ἀκτίνων τὰ πτερύγια τῶν ἰχθύων λαμβάνουσι διαφόρους ὀνομασίας, *ἀκανθοπτερύγιοι* (ἀκανθώδεις ἀκτῖνες), *μαλακοπτερύγιοι* (μαλακαὶ ἀκτῖνες) κ.τ.λ. (βλ. λ. **ἰχθύες**). Δ. Ν. Π.

ἀκτῖνες ἀκτινεργοὶ *[Φυσ.]* Οὕτω καλοῦνται αἱ ἀκτῖνες **α**, **β**, γ, αἱ προερχόμεναι ἐκ τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων ἢ σωμάτων κατὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀσταθοῦς ἀτόμου αὐτῶν. Αἱ ἀκτινεργοὶ ἀκτῖνες διακρίνονται εἰς πρωτευούσας καὶ δευτερευούσας. Δευτερεύουσαι ἀκτινεργοὶ ἀκτῖνες εἶναι ἐκεῖναι αἵτινες προκύπτουσι δι' ἐπιδράσεως τῶν πρωτευουσῶν ἀκτινεργῶν ἀκτίνων ἐπὶ τῆς ὕλης. Οὕτω δι' ἐπιδράσεως ἀκτίνων **α** ἐπὶ τῆς συνήθους ὕλης προκύπτουσιν ὡς δευτερεύουσαι ἀκτινεργοὶ ἀκτῖνες **β** καὶ **δ** ἀκτῖνες. Ὁμοίως δι' ἐπιδράσεως **α** ἀκτίνων ἐπὶ ὑδρογόνου προκύπτουν ὡς δευτερεύουσαι αἱ **H** ἀκτῖνες (βλ. **ἀκτῖνες α, β γ, καὶ ἀκτινεργία**). Κ. Π.

ἀκτῖνες α *[Φυσ.]* Καλοῦμεν *ἀκτῖνας ἄλφα* ἢ *ἀκτινοβολίαν ἄλφα*—χαρακτηριζομένας διεθνῶς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβητικοῦ στοιχείου **α** — ἀκτῖνας ἰδιαζούσης φύσεως ἐκπεμπομένας ὑπὸ τῶν **ἀκτινεργῶν** (βλ. λ.) στοιχείων κατὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ ἀτόμου αὐτῶν.

Ἐκ τῆς λεπτομεροῦς ἐρεύνης τῶν ἀκτίνων **α** κατεδείχθη ὅτι αὗται ἀποτελοῦνται ἐξ ὑλικῶν σωματιδίων, ἐνίοτε καλουμένων σωματιδίων **α**, φερόντων φορτίον θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, καὶ ἐκσφενδονιζομένων μετὰ μεγάλης ὁρμῆς ὑπὸ τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων, πρὸς τούτοις δέ, ὅτι αἱ ἀκτῖνες **α** φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν τὰ 90 % τῆς ὁλικῆς ἐνεργείας τῆς ἀκτινοβολουμένης ὑπὸ τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων.

Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ ἀκτῖνες **α** ἀποτελοῦνται ἐξ ὑλικῶν σωματιδίων ἠλεκτρισμένων καὶ ἐν κινήσει εὑρισκομένων, συνάγεται ὅτι αὗται θὰ ἐκτρέπωνται τῆς κανονικῆς τροχιᾶς αὐτῶν διὰ τῆς ἐπενεργείας ἠλεκτρικοῦ καὶ μαγνητικοῦ πεδίου, τὸ δὲ μέγεθος καὶ ἡ διεύθυνσις τῆς ἐκτροπῆς θέλει ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἐπιδρῶντος πεδίου. Πράγματι δὲ διὰ μετρήσεως τῆς ἐκτροπῆς τῶν ἀκτίνων **α**, ἣν προκαλεῖ ἡ συνδεδυασμένη ἐπενέργεια γνωστοῦ μεγέθους ἠλεκτρικοῦ καὶ μαγνητικοῦ πεδίου, καθωρίσθησαν δύο χαρακτηριστικὰ μεγέθη τῶν σωματιδίων **α**: τὸ *εἰδικὸν φορτίον* αὐτῶν — δηλαδὴ ὁ λόγος e/m, ἔνθα e τὸ ἠλεκτρικὸν φορτίον καὶ m ἡ μᾶζα τοῦ **α** σωματιδίου — καὶ ἡ *ταχύτης* V, μεθ' ἧς κινεῖται τὸ **α** σωματίδιον. Οὕτως ἐκ τῶν ἀνωτέρω μετρήσεων κατεδείχθη ὅτι τὸ εἰδικὸν φορτίον τῶν **α** σωματιδίων ἔχει τιμὴν ἴσην πρὸς 48200 Coulomb καὶ ἐπομένως ὅτι τὸ εἰδικὸν φορτίον εἶναι τῆς αὐτῆς τάξεως μεγέθους πρὸς τὸ εἰδικὸν φορτίον ἐν τῇ περιπτώσει τῶν ἰόντων κατὰ τὴν **ἠλεκτρόλυσιν** (βλ. λ.).

Ἐκ τούτου συνάγεται μετὰ βεβαιότητος ὅτι τὸ θετικὸν φορτίον τῶν **α** σωματιδίων εἶναι συνδεδεμένον ἀναποσπάστως μετὰ τῆς συνήθους ὕλης. Ὡς γνωστὸν ὅμως τὸ εἰδικὸν φορτίον ἀτόμου τινὸς ἐν τῇ περιπτώσει τῆς ἠλεκτρολύσεως ἰσοῦται πρὸς τὸν ἀριθμὸν 96494 διαιρεθέντα διὰ τοῦ **ἰσοδυνάμου βάρους** (βλ. λ.) αὐτοῦ. Ἐπομένως ἐν τῇ περιπτώσει τῶν **α** σωματιδίων, δέον νὰ ὑποθέσωμεν, ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ εἰδικοῦ φορτίου αὐτῶν, ὅτι ἡ ὕλη, ἐξ ἧς ἀποτελοῦνται ταῦτα, ἔχει τὸ ἰσοδύναμον βάρος 2. Ἐπειδὴ ὅμως οὐδὲν ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε γνωστῶν ἀτόμων παρουσιάζει ἰσοδύναμον βάρος 2, ὁ Rutherford ἤχθη εἰς τὴν παραδοχὴν ὅτι ἕκαστον **α** σωματίδιον φέρει δύο στοιχειώδη φορτία ἠλεκτρισμοῦ, ὑπόθεσιν ἣν ἐπεβεβαίωσε πειραματικῶς. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι τὸ ἰσοδύναμον τῆς ὕλης, ἐξ ἧς ἀποτελεῖται **α** σωματίδιον, ἔχει τὴν τιμὴν 4, ἥτις πράγματι ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ γνωστὸν στοιχεῖον *ἥλιον*. Οὕτω ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐρευνῶν προέκυψεν ὅτι τὰ **α** σωματίδια ἀποτελοῦνται ἐξ ἀτόμων ἡλίου μετὰ δύο στοιχειωδῶν φορτίων ἠλεκτρισμοῦ, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀντιστοιχεῖ εἰς φορτίον ἠλεκτρικὸν $4{,}74.10^{-10}$ ἠλεκτροστατικῶν μονάδων. Τὸ θετικὸν ἠλεκτρικὸν φορτίον προέρχεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ ἄτομον ἡλίου ἐν τῇ περιπτώσει **α** σωματιδίου ἀποβάλλει δύο ἠλεκτρόνια.

Ἡ τιμὴ τοῦ θετικοῦ φορτίου **α** σωματιδίου, καθωρίσθη δι' ἀμέσου μετρήσεως εἰς $e=9{,}54.10^{-10}$ ἠλ. μονάδας, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ εἰδικοῦ φορτίου αὐτοῦ e m καθωρίσθη καὶ ἡ μᾶζα αὐτοῦ εἰς $m=6{,}59.10^{-24}$ g. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ταχύτητα τῶν **α** σωματιδίων, κατεδείχθη ὅτι αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀτόμου, ἐξ οὗ προέρχονται ταῦτα, δι' ἕκαστον δὲ ὡρισμένον εἶδος ἀτόμων ἡ ταχύτης τῶν **α** σωματιδίων εὑρέθη πάντοτε ἡ αὐτή. Αἱ μέχρι τοῦδε παρατηρηθεῖσαι ταχύτητες **α** σωματιδίων κυμαίνονται μεταξὺ $1—2.10^{9}\ \frac{cm}{sec.}$

Φυσικαὶ ἰδιότητες τῶν ἀκτίνων α.—Ἐὰν λά-

Digitized by Google

θωμεν ἐλαχίστην ποσότητα ἀκτινεργοῦ οὐσίας καὶ τοποθετήσωμεν ταύτην εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ φθοριζούσης πλακὸς—π. χ. κεκαλυμμένης διὰ θειούχου ψευδαργύρου—παρατηρήσωμεν δὲ ταύτην ἐν τῷ σκότει διὰ φακοῦ, βλέπομεν ἐπὶ τοῦ διαφράγματος νὰ παράγωνται διαλείποντες μικροὶ σπινθῆρες. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Crookes, πρώτου παρατηρήσαντος αὐτό, *σπινθηρισμὸς* (Szintillieren), ἐξηγεῖται δὲ διὰ τῆς παραδοχῆς ὅτι ἕκαστος μικρὸς σπινθὴρ ὀφείλεται εἰς ἓν α σωματίδιον, καὶ ἑπομένως διὰ καταμετρήσεως τῶν σπινθήρων τῶν ἀναφαινομένων ἐν δεδομένῳ χρονικῷ διαστήματι ἐπὶ τοῦ διαφράγματος, δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπὶ τοῦ φθορίζοντος διαφράγματος προσπιπτόντων α σωματιδίων.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ διαδοχὴ τῶν μικρῶν σπινθήρων ἐπὶ τοῦ διαφράγματος γίνεται μετὰ τοιαύτης ταχύτητος ὥστε νὰ καθίσταται σχεδὸν ἀδύνατος ἡ ἀπαρίθμησις τούτων, προσφεύγομεν εἰς ἄλλην καταλληλοτέραν τοποθέτησιν τοῦ διαφράγματος καὶ τοῦ ἀκτινεργοῦ στοιχείου. Οὕτως, ἐὰν εἰς ὡρισμένην ἀπόστασιν ἀπὸ ἐλαχίστης ποσότητος οὐσίας ἀκτινεργοῦ τοποθετήσωμεν μικρὸν διάφραγμα μετὰ μικρᾶς ὀπῆς, τότε εἶναι φανερόν, ὅτι ἐκ τῆς ὀπῆς ταύτης θὰ διέρχεται μικρὸν μέρος μόνον τῶν α σωματιδίων τῶν ἐκπεμπομένων ὑπὸ τῆς ἀκτινεργοῦ οὐσίας, τὸ ὁποῖον καθορίζεται ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ὀπῆς τοῦ διαφράγματος καὶ ἐκ τῆς ἀποστάσεως αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἀκτινοβολοῦντος σώματος. Διὰ καταλλήλου κανονισμοῦ τῶν διαστάσεων τῆς διατάξεως, δυνάμεθα νὰ καταστήσωμεν τὸ πρὸς μέτρησιν μέρος τῆς ἀκτινοβολίας α τόσον μικρόν, ὥστε νὰ εἶναι εὐχερὴς ἡ καταμέτρησις τῶν σπινθήρων, τῶν προκαλουμένων ὑπὸ τῶν α σωματιδίων τῶν διερχομένων διὰ τῆς ὀπῆς καὶ προσπιπτόντων ἐπὶ τοῦ φθορίζοντος διαφράγματος. Τοιαῦται μετρήσεις ἐγένοντο ὑπὸ τῶν Rutherford καὶ Geiger (1908) ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ E. Regener.

Ἐκ τῆς κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον ἀπαριθμήσεως τῶν **α** - σωματιδίων κατεδείχθη ὅτι ἓν γραμμάριον ραδίου ἐκσφενδονίζει $3,4.10^{10}$ ἢ ἀκριβέστερον, ἐξ ἄλλων ὑπολογισμῶν, $3,72.10^{1}$ α - σωματίδια κατὰ δευτερόλεπτον καὶ ἓν γραμμάριον θορίου $4,5.10^{3}$. Οἱ διὰ τῆς καταμερήσεως τῶν α σωματιδίων προκύπτοντες ἀριθμοὶ δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς ὑπολογισμὸν τοῦ *ἀριθμοῦ Loschmidt* (**βλ. λ. ἀέρια**) ἢ τῆς *σταθερᾶς Avogadro* (**βλ. λ. ἀερια**). Ὄντως εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς *θεωρίας διασπάσεως τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων* (**βλ. ἀκτινεργία**), ὅτι $\frac{dN}{N} = -\lambda . dt$, ἔνθα N ἡ ποσότης τῆς ἀκτινεργοῦ οὐσίας, dN τὸ εἰς χρονικὸν διάστημα dt διασπώμενον μέρος αὐτῆς καὶ λ ἡ σταθερὰ ἀπενεργείας. Προκειμένου περὶ τοῦ ραδίου, ἐπειδὴ $dN/dt = 3,4.10^{10}$, ἔχομεν:

$$N = -\frac{dN}{dt} \cdot \frac{1}{\lambda}$$

δεδομένου δὲ ὅτι 1/λ διὰ τὸ ράδιον εἶναι $7,87.10^{10}$ sec καὶ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἓν γραμμοάτομον ραδίου ἰσοῦται πρὸς 226g, ἔχομεν:

$$N = 7,87.10^{10}.3,4.10^{10}.226 = 6,05.10^{23}.$$

Ἐὰν τὰ ἐκ τῆς διασπάσεως ἀκτινεργοῦ οὐσίας προκύπτοντα α σωματίδια συλλέξωμεν ἐν κλειστῷ χώρῳ, ἀπολαμβάνομεν ὡρισμένην ποσότητα ἡλίου. Οὕτω κατεδείχθη ἐκ μετρήσεων ὅτι 1g. ραδίου εἰς χρονικὸν διάστημα ἑνὸς ἔτους ἐκλύει 164 mm^3 ἡλίου, ὅπερ ἀπέχει ἐλάχιστα τῆς διὰ λογισμοῦ εὑρισκομένη τιμῆς 174 mm^3.

Ἐπειδὴ ὅμως ἐξ ἄλλου εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐξ ἑνὸς γραμμαρίου ραδίου, εὑρισκομένου ἐν ἀκτινεργῷ ἰσορροπίᾳ (**βλ. λ ἀκτινεργια**), εἰς ἓν ἔτος ἐκσφενδονίζεται ἀριθμὸς α σωματιδίων ἴσος πρὸς τὸ τετραπλάσιον τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ἐκσφενδονιζομένου ὑπὸ τοῦ ραδίου μόνου, ἤτοι:

$$3,4.10^{10}.4.365.24.60.60 = 429.10^{16}$$

καὶ λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι ἕκαστον α σωματίδιον ἀντιστοιχεῖ εἰς ἓν ἄτομον ἡλίου, ἕπεται ὅτι εἰς ἓν cm^3 ἡλίου θὰ περιέχωνται:

$$N = \frac{429.10^{16}}{0,164} = 26.10^{16} \text{ ἄτομα.}$$

Αἱ ἀνωτέρω εὑρεθεῖσαι τιμαὶ τῆς σταθερᾶς Avogadro καὶ τοῦ ἀριθμοῦ Loschmidt συμφωνοῦσιν ἐπαρκῶς πρὸς τὰς τιμὰς τὰς εὑρεθείσας διὰ τῆς *κινητικῆς θεωρίας* τῶν ἀερίων ὡς καὶ δι' ἄλλων μεθόδων. Κατὰ τὴν ἐκσφενδόνισιν α σωματιδίου ὑπὸ ἀκτινενεργοῦ ἀτόμου τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἀτόμου ὡς γνωστὸν ὑφίσταται *ὦσιν* (κροῦσιν) κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν, ἧς ἡ ποσότης κινήσεως m'V' ἰσοῦται πρὸς τὴν ποσότητα κινήσεως mv τοῦ α σωματιδίου, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι V' ἰσοῦται πρὸς $3-4.10^{7}\,\frac{cm}{sec}$. Τὸ φορτίον τοῦ ὑπολοίπου ἀτόμου, ὅπερ εἶναι ἐν ἀρχῇ ἀρνητικόν, τοῦθ' ὅπερ παρατηρεῖται μόνον εἰς λίαν ὑψηλὸν κενόν, μεταπίπτει ἀκολούθως εἰς θετικόν, ἕνεκα ἐκσφενδονήσεως ἠλεκτρονίων.

Προσδιορισμὸς τοῦ φορτίου τῶν α σωματιδίων.—Ἐὰν ἐν κενῷ χώρῳ τοποθετήσωμεν πλάκα μεταλλικὴν καὶ πλησίον αὐτῆς παρασκεύασμα παρέχον α ἀκτινοβολίαν—π.χ. ραδίου—, παρατηροῦμεν ὅτι τὰ α σωματίδια, ἅτινα φέρουσι φορτίον θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, προσπίπτοντα ἐπὶ τῆς πλακὸς ἀποβάλλουσι τὸ φορτίον αὐτῶν. Τὸ οὕτω ἀποβαλλόμενον φορτίον δύναται νὰ μετρηθῇ τῇ βοηθείᾳ *ἠλεκτρομέτρου*. Διὰ μετρήσεων γενομένων ἐπὶ τῆς ἀκτινοβολίας α τοῦ ραδίου (ἀποκλειομένης τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀκτινοβολίας **β** αὐτοῦ ἐπὶ τῆς πλακὸς) ὁ Rutherford ἀνεῦρεν ὅτι τὸ φορτίον, ὅπερ φέρει μεθ' ἑαυτῆς ἡ ἀκτινοβολία α ἡ προερχομένη ἐξ ἑνὸς γραμμαρίου ραδίου εἶναι 31,6 ἠλεκτροστατικαὶ μονάδες κατὰ δευτερόλεπτον. Δεδομένου δὲ ὅτι ἓν γραμμάριον ραδίου παρέχει κατὰ δευτερόλεπτον $3,4.10^{10}$ α σωματίδια, τὸ φορτίον ἑκάστου α σωματιδίου εἶναι $9,3.10^{10}$ ἠλεκτροστατικῶν μονάδων. Εἶναι ὅμως γνωστὸν ὅτι τὸ στοιχειῶδες φορτίον ἠλεκτρισμοῦ εἶναι $4,77.10^{1'}$ ἠλεκτροστατικαὶ μονάδες. Ἄρα τὸ α σωματίδιον φέρει δύο στοιχειώδη φορτία μεθ' ἑαυτοῦ.

Ἐξ ἄλλου γνωρίζομεν ὅτι τὸ εἰδικὸν φορτίον α σωματιδίου εἶναι:

$$\frac{e'}{m_a} = 4823 \, \frac{\text{ἠλεκτρομαγνητικαὶ μονάδες}}{\text{γραμμάριον}}$$

ἐπίσης δὲ ὅτι εἰς ἓν γραμμάριον ὑδρογόνου ἀντιστοιχοῦσι 96494 Coulomb ἢ 9649,4 ἠλεκτρμγν. μονάδες. Ὅθεν τὸ εἰδικὸν φορτίον ἰόντος ὑδρογόνου εἶναι:

$$\frac{e}{m_H} = 9469,4 \, \frac{\text{ἠλεκτρομαγνητικαὶ μονάδες}}{\text{γραμμάριον}}$$

Διὰ διαιρέσεως τῶν ἄνω ἰσοτήτων κατὰ μέλη προκύπτει:

$$\frac{e}{e'} \cdot \frac{m_\alpha}{m_H} = 2.007$$

λαμβανομένου δ' ὄψιν ὅτι e'=2e, ἔχομεν:

$$A = \frac{m_\alpha}{m_H} = 4,0014$$

ἤτοι τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ ἡλίου.

Ὁ ἀριθμὸς οὗτος συμφωνεῖ πλήρως πρὸς τὴν τιμὴν τοῦ ἀτομικοῦ βάρους τοῦ ἡλίου τὴν παρεχομένην διὰ προσδιορισμοῦ τῆς πυκνότητος αὐτοῦ (**βλ. ἀέρια**). Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω λογισμοῦ δεικνύεται ὅτι τὰ α σωματίδια εἶναι ἄτομα ἡλίου φέροντα φορτίον θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ.

Ἀπορρόφησις τῶν ἀκτίνων α.—Ἑτέρα σπουδαία φυσικὴ ἰδιότης τῶν ἀκτίνων α, ἥτις ἤγαγεν εἰς σπουδαιότατα συμπεράσματα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν συγκρότησιν τοῦ ὑλικοῦ ἀτόμου, εἶναι ἡ ἀπορρόφησις τῶν ἀκτίνων α ὑπὸ τῆς σταθμητῆς ὕλης. Ὁσάκις α σωματίδιον εἰσδύῃ ἐντὸς σταθμητῆς ὕλης, τότε τοῦτο ἀποβάλλει τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, ἕνεκα συγκρούσεων τοῦ α σωματιδίου πρὸς τὰ μόρια τοῦ μέσου, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ἡ ταχύτης αὐτοῦ ἐλαττοῦται μέχρις ἐκμηδενίσεως, ὅτε τὸ α σωματίδιον ἠρεμεῖ, ἤτοι *ἀπορροφᾶται*. Τὸ ὅλον διάστημα, ὅπερ διανύει α σωματίδιον ἔν τινι μέσῳ μέχρις ἐκμηδενίσεως τῆς ταχύτητος ἤ, ἄλλως, *ἀπορροφήσεως* αὐτοῦ, καλεῖται *ἐμβέλεια* (Reichweite) τοῦ α σωματιδίου, ὡς δ' ἐκ παρατηρήσεων κατεδείχθη εἶναι διὰ δεδομένον μέσον χαρακτηριστικὴ τῆς ταχύτητος τοῦ α σωματιδίου καὶ ἑπομένως τῆς διασπάσεως τοῦ ἀτόμου. Οὕτως ἐν τῷ ἀέρι ἡ ἐμβέλεια τῶν α σωματιδίων εἶναι 3—7 cm, ἐνῷ στρῶμα ἀργιλλίου πάχους 0,02 mm. προκαλεῖ τελείαν ἀπορρόφησιν τῶν ἀκτίνων α.

Ἰονισμὸς δι' ἀκτίνων α. — Ἡ σύγκρουσις α σωματιδίων πρὸς ὑλικὰ ἄτομα καὶ ἡ ἐκ ταύτης προερχομένη ἀπώλεια ἐνεργείας συνεπάγεται σειρὰν φαινομένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως εἶναι *ὁ ἰονισμός*. Οὕτως, ἠλεκτρικῶς οὐδέτερα μόρια ἀερίων (ὡς καὶ ὑγρῶν), ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν ἀκτίνων α, διασπῶνται εἰς θετικῶς καὶ ἀρνητικῶς φορτισμένα συστατικά, ἅτινα, ὁδεύοντα κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν δυναμικῶν γραμμῶν ἠλεκτρικοῦ πεδίου, προκαλοῦσι τὴν ἀγωγιμότητα τοῦ πρότερον μονωτικοῦ ἀερίου, ἡ οὕτω δὲ προκαλουμένη ἀγωγιμότης δύναται ἐπίσης νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέτρον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκσφενδονιζομένων α σωματιδίων, ἤτοι τῆς ἰσχύος τοῦ α ἀκτινοβολοῦντος σώματος.

Τὴν μέθοδον τοῦ ἰονισμοῦ πρὸς καταμέτρησιν τῶν α σωματιδίων μετεχειρίσθη τὸ πρῶτον ὁ Geiger ὡς ἑξῆς. Ἐν τῷ χώρῳ, τῷ μεταξὺ τῶν ὁπλισμῶν ἐπιπέδου συμπυκνωτοῦ, ἐτοποθέτησεν οὐσίαν παρέχουσαν α ἀκτινοβολίαν, μεταξὺ δὲ τῶν ὁπλισμῶν τοῦ συμπυκνωτοῦ, τῇ βοηθείᾳ πηγῆς ὑψηλῆς τάσεως, ἀνέπτυσσεν ὡρισμένην διαφορὰν δυναμικοῦ, ἤτοι ἐν τῷ μεταξὺ τῶν ὁπλισμῶν τοῦ συμπυκνωτοῦ χώρῳ παρῆγεν ἰσχυρὸν ἠλεκτροστατικὸν πεδίον. Ὡς γνωστὸν ὅμως, ἕκαστον α σωματίδιον εἰσχωροῦν ἐν τῷ μεταξὺ τῶν ὁπλισμῶν τοῦ συμπυκνωτοῦ χώρῳ ἰονίζει τὸν ἀέρα καὶ καθιστᾷ ἑπομένως τοῦτον ἀγώγιμον, δεδομένου ὅτι τὰ παραγόμενα *ἰόντα* συντελοῦσιν εἰς μεταφορὰν ἠλεκτρισμοῦ ἐκ τοῦ ἑνὸς ὁπλισμοῦ πρὸς τὸν ἕτερον. Ἐὰν συνδέσωμεν τοὺς ὁπλισμοὺς τοῦ συμπυκνωτοῦ πρὸς εὐπαθὲς *ἠλεκτρόμετρον*, τοῦτο δεικνύει τὸ φορτίον τῶν ὁπλισμῶν τοῦ συμπυκνωτοῦ, ὅπερ παραμένει σταθερόν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπιδρᾷ ἡ α ἀκτινοβολία. Καθ' ἣν ὅμως στιγμὴν α σωματίδιον καθιστᾷ τὸν ἀέρα ἀγώγιμον, ἡ ἀπόκλισις τοῦ ἠλεκτρομέτρου ὑφίσταται ἀπότομον μεταβολὴν βραχείας διαρκείας, λόγῳ ἀποτόμου ἐκκενώσεως τοῦ συμπυκνωτοῦ. Ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν παρατηρουμένων ἀποτόμων ἐκκενώσεων ἐν τῷ ἠλεκτρικῷ πεδίῳ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν α σωματιδίων τῶν ἐν τῷ ἠλεκτρικῷ πεδίῳ ἀναφαινομένων. Διὰ καταλλήλου τροποποιήσεως τῆς μεθόδου δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν φωτογραφικὴν ἀποτύπωσιν τῶν μεταβολῶν τῆς ἀποκλίσεως τοῦ ἠλεκτρομέτρου. Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν εἰκονίζει τοιαύτην φωτογραφικὴν ἀποτύπωσιν τῶν μεταβολῶν τῆς ἀποκλίσεως τοῦ ἠλεκτρομέτρου ἐπὶ συνεχῶς κινουμένης φωτογραφικῆς πλακός. Ἡ μία τῶν καμπυλῶν (ἡ πρὸς τὸ ἄνω μέρος) ἀντιστοιχεῖ εἰς 600 α σωματίδια κατὰ λεπτὸν ἡ δὲ ἑτέρα εἰς 900 α σωματίδια κατὰ λεπτόν.

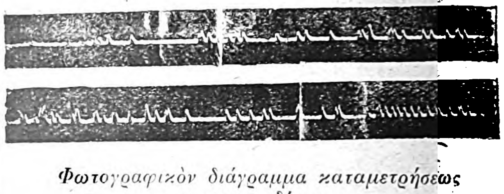

Φωτογραφικὸν διάγραμμα καταμετρήσεως α σωματιδίων.

Λίαν ἐνδιαφέρουσα πειραματικὴ διάταξις πρὸς φωτογράφησιν τῶν α σωματιδίων ὡς καὶ τῶν τροχιῶν αὐτῶν ἀποτελεῖ ἡ ὑπὸ τοῦ C. T. R. Wilson, ὑποδειχθεῖσα, ἥτις ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἀκολούθου ἀρχῆς. Ὅταν ἔν τινι κλειστῷ δοχείῳ, περιλαμβάνοντι ἀέρα, ὑπάρχει ἐν τῷ πυθμένι αὐτοῦ ποσότης ὕδατος, εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν τῷ κλειστῷ χώρῳ ἀναπτύσσονται ὑδρατμοὶ λόγῳ ἐξατμίσεως τοῦ ὕδατος, οἵτινες μιγνυόμενοι μετὰ τοῦ ἀέρος δὲν εἶναι καταφανεῖς. Ἡ ποσότης τῶν ὑδρατμῶν αὐτῶν εἶναι μικρότερα ἢ μεγαλυτέρα ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἐν τῷ δοχείῳ ἀέρος, λέγομεν δὲ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὅτι ὁ χῶρος εἶναι κεκορεσμένος ὑδρατμῶν, ἤτοι περιλαμβάνει τοσαύτην ποσότητα ὑδρατμῶν, οἵα ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ὑπάρχουσαν θερμοκρασίαν καὶ τὸν ὄγκον τοῦ δοχείου. Ἐὰν ὅμως, τοῦ ἐν τῷ δοχείῳ χώρου ὄντος κεκορεσμένου ὑδρατμῶν ὑπὸ δεδομένην θερμοκρασίαν, ὑποβιβάσωμεν ἀποτόμως τὴν θερμοκρασίαν, τότε εἰς τὴν ταπεινοτέραν ταύτην θερμοκρασίαν ἀντιστοιχεῖ μικροτέρα ποσότης κεκορεσμένων ὑδρατμῶν καί, κατὰ συνέπειαν, ἡ πλεονάζουσα ποσότης αὐτῶν καταπίπτει ὑπὸ μορφὴν λεπτῶν σταγονιδίων σχηματίζουσα οὕτω εἶδος ὁμίχλης. Τοῦτο δὲ πρέπει νὰ λαμβάνῃ χώραν καὶ ὑπὸ ἐλαχίστην ταπείνωσιν τῆς θερμοκρασίας. Ἐν τούτοις τὸ πείραμα δεικνύει ὅτι, ἐὰν ὁ ἐν τῷ δοχείῳ ἀὴρ εἶναι ἀπολύτως καθαρός, ὁ σχηματισμὸς τῆς ὁμίχλης δὲν παρατηρεῖται (ἕνεκα τῆς *ἐπιπολαίας τάσεως*) καὶ εἰς περίπτωσιν ἀκόμη καθ' ἣν σημαντικῶς ταπεινώσωμεν τὴν θερμοκρασίαν. Ὁ σχηματισμὸς τῆς ὁμίχλης διευκολύνεται ἐὰν ὁ ἀὴρ περιλαμβάνῃ κονιορτόν, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὸν συνήθη ἀέρα, καθ' ὅσον τότε ἕκαστον μόριον κονιορτοῦ ἀποτελεῖ πυρῆνα ὁμίχλης (Nebelkern) καὶ ἐπὶ τούτων σχηματίζονται καὶ ὑπὸ λίαν μικρὰν ταπείνωσιν τῆς θερμοκρασίας τὰ σταγονίδια ὕδατος. Ὁ Wilson κατέδειξεν ὅτι τὰ ἐν

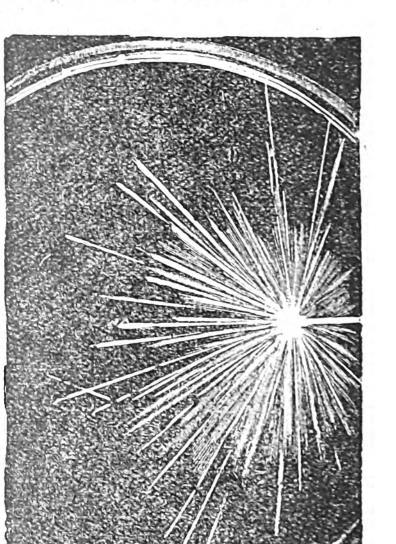

Φωτογραφία α ἀκτίνων.

Digitized by Google

τῷ ἀέρι σχηματιζόμενα ἰόντα διευκολύνουσι τὰ μέγιστα τὸν σχηματισμὸν τῆς ὁμίχλης διὰ τοῦ ἀκολούθου πειράματος. Ἐν δοχείῳ περιέχοντι ἀπολύτως καθαρὸν ἀέρα (ἀπηλλαγμένον κονιορτοῦ) καὶ ὑδρατμοὺς ἐτοποθέτησε μικρὸν παρασκεύασμα ἀκτινεργοῦ οὐσίας π.χ. ραδίου. Τὰ ἐκ τοῦ ραδίου προ-

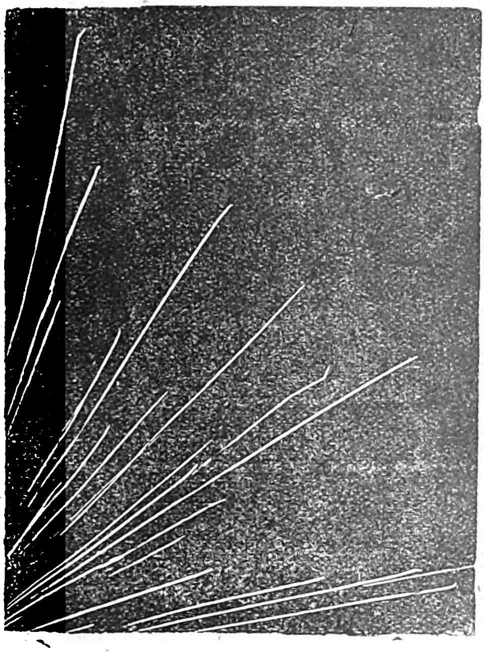

Φωτογραφία α ἀκτίνων.

ερχόμενα α σωματίδια προεκάλουν ἰονισμὸν τοῦ ἐν τῷ δοχείῳ ἀέρος, δι' ἀποτόμου δὲ ἀποψύξεως τοῦ ἀέρος ἐπεκάθηντο ἐπὶ τῶν ἰόντων σταγονίδια ὕδατος, σχηματιζομένων οὕτως ἰχνῶν ὁμίχλης. Τὰ ἴχνη ταῦτα καταδεικνύουσι τὰς τροχιὰς τῶν α σωματιδίων. Ἡ ἀπόψυξις τοῦ ἀέρος τοῦ ἐν τῷ δοχείῳ σχηματισμοῦ τῆς ὁμίχλης ἐπετυγχάνετο διὰ ταχυτάτης μεταβολῆς (ἐλαττώσεως) τῆς πιέσεως τοῦ ἀερίου, ἤτοι δι' *ἀδιαβατικῆς μεταβολῆς* ἐπιτυγχανομένης διὰ στιγμιαίας συγκοινωνίας αὐτοῦ πρὸς ἕτερον δοχεῖον ταπεινοτέρας πιέσεως. Εἰς τὰς παρατιθεμένας δύο εἰκόνας δεικνύονται φωτογραφίαι τῶν ἀκτίνων α ληφθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Wilson, καὶ αἵτινες προέρχονται ἐκ παρασκευάσματος ραδίου— ληφθεῖσαι διὰ φωτισμοῦ ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ τοῦ θαλάμου ὁμίχλης. Ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν ἀνωτέρω φωτογραφιῶν δεικνύεται ὅτι αἱ ἀκτῖνες α χαρακτηρίζονται ὑπὸ ὡρισμένης ἐμβελείας, ἤτοι ἐξαφανίζονται ἀποτόμως εὐθὺς ὡς διανύσωσιν ὡρισμένον διάστημα ἐν τῷ μέσῳ. Ἐκ τῆς λεπτομερεστέρας σπουδῆς τῶν ἀνωτέρω φωτογραφιῶν παρατηροῦμεν ὅτι ὡρισμέναι τῶν ἀκτίνων α ὀλίγον πρὸ τῆς ἐξαφανίσεως αὐτῶν παρουσιάζουσι σαφῶς ἐκπεφρασμένην καμπήν, ὡς δεικνύεται τοῦτο ἐν τῷ ὑπὸ μεγέθυνσιν παρατιθεμένῳ φωτογραφικῷ διαγράμματι. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὅπερ δὲν εἶναι ἐντελῶς τυχαῖον, παρατηρούμενον εἴς τινας μόνον τῶν ἀκτίνων α, ἤγαγε τὸν Rutherford εἰς τὴν ἐξαγωγὴν σπουδαιοτάτων συμπερασμάτων, ὅσον ἀφορᾷ τὴν συγκρότησιν τοῦ ὑλικοῦ ἀτόμου. Ὄντως τὰ α σωματίδια κατὰ τὴν κίνησιν αὐτῶν προσκρούουσιν ἐπὶ τῶν μορίων τοῦ ἀέρος, ὃν ἰονίζουσιν, ἀλλὰ διατηροῦσι τὴν εὐθύγραμμον αὐτῶν τροχιάν, καθ' ὅσον ἡ ἐνέργεια αὐτῶν εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε κατὰ τὴν σύγκρουσιν αὐτῶν πρὸς τὰ μόρια τοῦ ἀέρος τὰ α σωματίδια δὲν ὑφίστανται οὐδεμίαν ἐκτροπὴν ἐκ τῆς εὐθυγράμμου αὐτῶν τροχιᾶς. Τινὰ ὅμως τῶν α σωματιδίων ἐκτρέπονται τῆς εὐθυγράμμου αὐτῶν τροχιᾶς, ὀφείλεται δὲ τοῦτο εἰς τὸν ἑξῆς λόγον. Ὡς εἴδομεν, α σωματίδιον εἶναι ἄτομον ἡλίου μετὰ δύο στοιχειωδῶν φορτίων ἠλεκτρισμοῦ, ἐὰν δὲ ἀφήσωμεν τοῦτο νὰ διέλθῃ διὰ λεπτοτάτου ἐλάσματος μεταλλικοῦ, ὑφίσταται τοῦτο γενικῶς μικρὰν ἐκτροπὴν τῆς τροχιᾶς αὐτοῦ, καὶ ἑπομένως, ἐὰν λεπτὴ δέσμη ἀκτίνων α διαβιβασθῇ διὰ λεπτοτάτου μεταλλικοῦ ἐλάσματος, ἡ δέσμη ὑφίσταται μικρὰν διεύρυνσιν ἢ ἄλλως μικρὸν

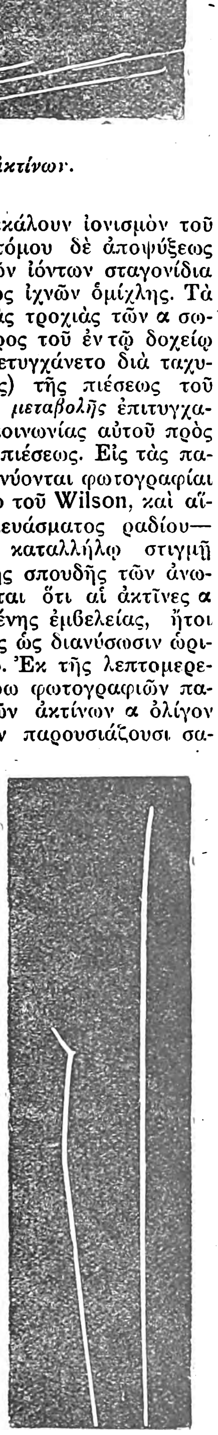

Κάμψις α ἀκτίνων.

διασκεδασμόν. Τοῦτο ὅμως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς ἐκδοχῆς ὅτι τὰ ἄτομα, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ ὕλη τοῦ μεταλλικοῦ ἐλάσματος, περιλαμβάνουσι ἀρνητικὰ καὶ θετικὰ φορτία, καὶ ἑπομένως τὸ α σωματίδιον, ἤτοι τὸ θετικῶς φορτισμένον ἄτομον ἡλίου, ἐκτρέπεται ὑπὸ τούτων, πότε κατὰ τὴν μίαν ἔννοιαν, πότε κατὰ τὴν ἑτέραν, ἀλλ' ἡ προκαλουμένη ἐκτροπὴ εἶναι πάντοτε λίαν μικρά. Ὡς ἐκ μετρήσεων κατεδείχθη, ἡ ἐκτροπή, ἣν λαμβάνει α σωματίδιον ἀπὸ ἀτόμου χρυσοῦ, εἶναι κατὰ μέσον ὅρον $^1/_{200}$ τῆς *μοίρας*. Εἶναι φανερὸν ὅμως ὅτι τὸ μέγεθος τῆς ἐκτροπῆς α σωματιδίου θὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς τοῦτο συναντᾷ ὑλικὸν ἄτομον, καὶ ἑπομένως ἄλλοτε αὕτη εἶναι μεγάλη, ἄλλοτε δὲ εἶναι μικρά, ἀλλά, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς *πιθανότητος*, ἡ ἐκτροπὴ κατὰ μέσον ὅρον δέον νὰ εἶναι λίαν μικρά. Ἐν τούτοις παρατηρεῖται, ἀλλὰ πολὺ σπανίως, ὅτι τινὰ τῶν α σωματιδίων ὑφίστανται ἐκτροπὰς μέχρις 90°, αἵτινες, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς πιθανότητος, δὲν ἔδει νὰ παρατηρῶνται, δεδομένου ὅτι αὗται πραγματοποιοῦνται ἅπαξ ἐπὶ ἑνὸς ἑκατομμυρίου ἢ καὶ ἀκόμη περισσοτέρων περιπτώσεων, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ παρατήρησις κατέδειξεν ὅτι αὗται πραγματοποιοῦνται ἅπαξ ἐπὶ 8000 περιπτώσεων. Αἱ μεγάλαι αὗται ἐκτροπαὶ προκαλοῦσι τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ α σωματίδιον, προσκροῦον ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ ἀτόμου, ὑφίσταται ἐπὶ τούτου ἀνάκλασιν. Τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον παράγεται οὐ μόνον ὅταν τὰ α σωματίδια διέρχωνται διὰ λεπτῶν ἐλασμάτων μεταλλικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἀερίοις, μάλιστα δὲ ἐπὶ τούτων τὰ α σωματίδια ὑφίστανται πολλάκις διασκεδασμόν, ὅλως ἀπιθάνου μεγέθους, ὡς τοῦτο δεικνύεται ὑπὸ τῶν φωτογραφιῶν τοῦ Wilson. Ὁ Rutherford ἐκ τῆς λεπτομεροῦς σπουδῆς τοῦ φαινομένου τοῦ διασκεδασμοῦ τῶν α σωματιδίων ὑπὸ τῶν ὑλικῶν ἀτόμων, ἤχθη εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο συνδέεται στενώτατα πρὸς τὴν συγκρότησιν τοῦ ὑλικοῦ ἀτόμου, δεχθεὶς ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ πυρῆνος θετικῶς φορτισμένου, κατέχοντος ἐξόχως μικρὸν ὄγκον καὶ περὶ ὃν περιστρέφονται εἰς ἀπόστασιν, ἥτις περίπου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἀτόμου, **ἠλεκτρόνια** (βλ. λ.) ἤτοι στοιχειώδη ἀρνητικὰ φορτία, εἰς ὡρισμένον ἀριθμόν, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἄτομον ἐμφανίζεται ὡς ἠλεκτρικῶς οὐδέτερον. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑποθέσεως ταύτης δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὰ φαινόμενα τὰ παρατηρούμενα κατὰ τὴν δίοδον τῶν α σωματιδίων διὰ τῆς σταθμητῆς ὕλης. Ὄντως τὸ α σωματίδιον, οὗτινος τὰς διαστάσεις δεχόμεθα ὡς λίαν μικράς, κατὰ τὴν δίοδον αὐτοῦ διὰ τοῦ μεταξὺ τοῦ θετικοῦ πυρῆνος καὶ τῶν πέριξ αὐτοῦ ἠλεκτρονίων διαστήματος ὑφίσταται ὠστικὴν ἀφ' ἑνὸς ἐπενέργειαν, ἐκ τοῦ πυρῆνος προερχομένην, καὶ ἑλκτικὴν ἐπενέργειαν ἀφ' ἑτέρου, προερχομένην ἐκ τῶν πέριξ τοῦ πυρῆνος κινουμένων ἠλεκτρονίων, ὧν τὸ συνδυασμένον ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἐκτροπή, ἣν ὑφίσταται τὸ α σωματίδιον. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν τὸ α σωματίδιον κατὰ τὴν κίνησιν αὐτοῦ διέρχεται εἰς σχετικῶς μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ πυρῆνος καὶ ἀπὸ τῶν ἠλεκτρονίων, ὑφίσταται τοῦτο μικρὰν ἐκτροπήν. Δυνατὸν ὅμως τὸ α σωματίδιον κατὰ τὴν κίνησιν αὐτοῦ νὰ προσκρούσῃ ἐπί τινος ἠλεκτρονίου. Τότε τοῦτο ἑνοῦται μετὰ τοῦ ἠλεκτρονίου καὶ μεταπίπτει εἰς ἄτομον ἡλίου μεθ' ἑνὸς στοιχειώδους θετικοῦ φορτίου. Ἐὰν δὲ περαιτέρω κατὰ τὴν κίνησιν αὐτοῦ προσκρούσῃ καὶ ἐπὶ ἑτέρου ἠλεκτρονίου, ἑνοῦται καὶ μετὰ τούτου καὶ οὕτω μεταπίπτει εἰς ἠλεκτρικῶς οὐδέτερον ἄτομον ἡλίου καὶ ἀποβάλλει οὕτω τὴν ἰονιστικὴν ἱκανότητα αὐτοῦ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ ἀναλόγως τῆς ταχύτητος τοῦ α σωματιδίου, ἄλλοτε ἐνωρίτερον καὶ ἄλλοτε βραδύτερον, οὕτω δ' ἐξηγεῖται ἡ ἀπότομος ἐξαφάνισις ἢ ἀπορρόφησις τῶν ἀκτίνων α εὐθὺς ὡς αὗται διανύσωσι τὸ εἰς τὴν ἐμβέλειαν αὐτῶν ἀντιστοιχοῦν διάστημα.

Εἰς πολὺ σπανιωτέρας περιπτώσεις — καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς σμικρότητος τοῦ μεγέθους τοῦ θετικοῦ πυρῆνος — δυνατὸν τὸ α σωματίδιον κατὰ τὴν κίνησιν αὐτοῦ νὰ διέλθῃ πλησιέστατα τοῦ πυρῆνος τοῦ ἀτόμου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἕνεκα τοῦ θετικοῦ φορτίου τοῦ πυρῆνος ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ α σωματιδίου λίαν μεγάλη ὠστικὴ δύναμις, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐκτρέπεται τοῦτο ὑπὸ ὀξεῖαν γωνίαν ἀπὸ τῆς τροχιᾶς του, οὕτω δ' ἐξηγεῖται ἡ ἀπότομος κάμψις, ἣν δεικνύουσιν ὀλίγον πρὸ τῆς ἐξαφανίσεως αὐτῶν τινὲς τῶν ἀκτίνων α. Δι' ἐφαρμογῆς τοῦ μαθηματικοῦ λογισμοῦ ἐν τῇ σπουδῇ τοῦ ἀνωτέρου φαινομένου, τῆς ἐκτροπῆς α σωματιδίου ὑπὸ τοῦ θετικοῦ φορτίου τοῦ πυρῆνος, δεικνύεται ὅτι ἡ ἐκτροπὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τετραγώνου τοῦ φορτίου τοῦ πυρῆνος· διὰ συγκρίσεως δὲ τῶν ἐξαγομένων τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὰ τοῦ πειράματος προέκυψε πλήρης συμφωνία τῶν ἀποτελεσμάτων, τοῦθ' ὅπερ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἑδραίωσιν τῶν ὑποθέσεων τοῦ Rutherford ἐπὶ τῆς συγκροτήσεως τοῦ ὑλικοῦ ἀτόμου.

Ἡ ἱκανότης ἰονισμοῦ, ἤτοι ὁ ἀριθμὸς τῶν παραγομένων ζευγῶν ἰόντων κατὰ μονάδα μήκους τροχιᾶς τῶν α σωματιδίων, εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς ταχύτητος αὐτῶν εἰς τρόπον, ὥστε περὶ τὸ ὅριον τῆς ἐμβελείας τῶν α σωματιδίων αὐξάνει, ὅπως ἀκολούθως ἐκμηδενισθῇ ἀποτόμως εὐθὺς ὡς τὸ α σωματίδιον ὑπερβῇ τὴν ἐμβέλειαν αὐτοῦ. Ὁ συνολικὸς ἰονισμός, ὃν προκαλεῖ α σωματίδιον, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐμβελείας αὐτοῦ R, καθορίζεται δ' ἐκ τοῦ ἐμπειρικοῦ τύπου $K=K R^{3/2}$, ἔνθα K_0 παριστᾷ σταθερὰν (ἤτοι τὸν ἀριθμὸν ζευγῶν ἰόντων τῶν ἀναπτυσσομένων ὑπὸ α σωματιδίου, δι' ὅπερ $R=1$), ἥτις διὰ τὸν ἀέρα ὑπὸ κανονικὰς συνθήκας ἰσοῦται πρὸς $6{,}76.10^4$. Δι' ἐφαρμογῆς ὑψηλῆς τάσεως μεταξὺ τῶν ὁπλισμῶν ἐπιπέδου συμπυκνωτοῦ δι' ἀέρος, καθ' ἣν στιγμὴν ἐν τῷ μεταξὺ τῶν ὁπλισμῶν χώρῳ εἰσάγονται α σωματίδια προκαλοῦντα ἰονισμὸν τοῦ ἀέρος, τὰ ἀρχικῶς ἀναπτυσσόμενα ἰόντα λαμβάνουσι τοιαύτας ταχύτητας, ὥστε δύνανται καὶ ταῦτα νὰ προκαλέσωσιν ἰονισμόν. Οὕτω προκύπτει ἰσχυρὰ ἐνίσχυσις τοῦ ἀποτελέσματος τοῦ ἰονισμοῦ τῶν α σωματιδίων, ἐφαρμόζεται δὲ ἡ ἄνω μέθοδος πρὸς μέτρησιν τῶν α σωματιδίων ἀσθενῶν ἀκτινεργῶν παρασκευασμάτων μετὰ μεγάλης ἀκριβείας. Ὁ ἰονισμὸς ὑγρῶν ὁ προκαλούμενος ὑπὸ α σωματιδίων εἶναι τὸ $^1/_{100}$ τοῦ ἰονισμοῦ τοῦ ἀέρος, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀπορροφήσεως, ἣν ὑφίστανται τὰ α σωματίδια καὶ ὑπὸ λίαν λεπτοῦ στρώματος ἀκόμη ὑγροῦ. Ἐπὶ στερεῶν μονωτικῶν σωμάτων μέχρι τοῦδε δὲν ἔχει παρατηρηθῆ ἰονισμὸς προκαλούμενος ὑπὸ α σωματιδίων.

Ὅταν α σωματίδιον ἀπορροφᾶται, ἡ δὲ συνολικὴ ἐνέργεια αὐτοῦ μετατρέπεται εἰς θερμότητα, δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μετατροπῆς ἐκ τοῦ τύπου:

$$\frac{1}{2} Z m \upsilon^2 \frac{Erg}{sec} = \frac{\frac{1}{2} Z m \upsilon^2}{4{,}19.10^6} \frac{\theta\varepsilon\rho\mu.\ (cal)}{\text{ὧραι}}$$

ἔνθα Z παριστᾷ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκσφενδονιζομένων α σωματιδίων κατὰ δευτερόλεπτον. Ἐφ' ὅσον δὲ πρόκειται περὶ ταυτοχρόνου διασπάσεως πολλῶν εἰδῶν ἀτόμων μετὰ διαφόρων ἀρχικῶς ταχυτήτων τῶν α σωματιδίων αὐτῶν, τότε ὁ ὑπολογισμὸς γίνεται δι' ἐφαρμογῆς τοῦ ἀνωτέρω τύπου δι' ἕκαστον εἶδος α σωματιδίων καὶ ἀκολούθως προσθέτομεν τὰ προκύπτοντα ἐξαγόμενα. Προκειμένου περὶ τοῦ ραδίου εὑρισκομένου ἐν ἰσορροπίᾳ μετὰ τῶν προϊόντων τῆς διασπάσεως αὐτοῦ μέχρι καὶ τοῦ Ra-C εὑρίσκομεν ὅτι τὰ 91% τοῦ συνολικοῦ θερμικοῦ ἀποτελέσματος ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὴν α ἀκτινοβολίαν.

Οὐσίαι τινές, ἰδίᾳ δὲ ὁ ἀδάμας καὶ ὁ θειοῦχος ψευδάργυρος, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν α σωματιδίων φθορίζουσιν, ἡ ἰδιότης δ' αὕτη χρησιμοποιεῖται, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, πρὸς ἀπαρίθμησιν τῶν α σωματιδίων, χρησιμοποιουμένης πρὸς τοῦτο εἰδικῆς συσκευῆς, τοῦ *σπινθηροσκοπίου* τοῦ Crookes.

Χημικαὶ ἰδιότητες τῶν ἀκτίνων α.—Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀκτίνων α πλεῖσται ὀργανικαὶ ἑνώσεις ἀποσυντίθενται ὑπὸ σύγχρονον ἔκλυσιν ἀερίων. Ἑνώσεις ἐπίσης τῶν ἀλατογόνων μετὰ ὑδρογόνου ἀποσυντίθενται καὶ μεταπίπτουσιν ἐν μέρει εἰς ἑνώσεις ὀξυγονούχους, εἴτε δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἐκ τῶν ἀντιστοίχων ὀξέων αὐτῶν βρώμιον, χλώριον ἢ ἰώδιον. Εὐκόλως πρὸς τούτοις παρατηρεῖται ὁ σχηματισμὸς ὄζοντος τῇ ἐπιδράσει ἀκτίνων α (0,72 g. καθ' ὥραν ὑπὸ 1 g. ραδίου). Ἡ ἀμμωνία ἐπίσης διασπᾶται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀκτίνων α εἰς ὑδρογόνον καὶ ἄζωτον, τὸ διοξείδιον ἄνθρακος εἰς μονοξείδιον ἄνθρακος καὶ ὀξυγόνον. Ὁ χάρτης ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀκτίνων α καθίσταται εὔθραυστος, τὸ καουτσοὺκ σκληρύνεται, ὁ ὑδράργυρος, τὸ ἀργίλλιον, ὁ μόλυβδος ὀξειδοῦνται. Ὁ ἰονισμὸς τοῦ ὕδατος φαίνεται ὅτι συνοδεύεται ὑπὸ χημικοῦ ἀφεταιρισμοῦ τοῦ μορίου αὐτοῦ, δὲν ἔχει ὅμως εἰσέτι ἐξακριβωθῆ, ἐὰν τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι ἄμεσον ἢ ἔμμεσον. Ἡ ὕαλος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀκτίνων α χρώννυται, ὁ δὲ χρωματισμὸς αὐτῆς ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ βάθους διεισδύσεως τοῦ α—σωματιδίου (0,04 mm). Αἱ ἀκτῖνες α ἐπιδρῶσι τέλος ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακός.

Φυσιολογικαὶ ἰδιότητες.— Αἱ ἀκτῖνες α ἕνεκα τῆς μικρᾶς διεισδυτικότητος αὐτῶν δὲν δεικνύουσιν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ, εἰ μὴ μόνον ὅταν εἰσάγωνται δι' εἰδικῶν παρασκευασμάτων ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ. Αἱ φυσιολογικαὶ ἰδιότητες αἱ προκαλούμεναι ὑπὸ ἀκτινεργῶν παρασκευασμάτων προέρχονται κυρίως ἐκ τῶν ἀκτίνων β (βλ. **ἀκτινεργία** — *ἰατρ.*).

Δευτερεύουσα ἀκτινοβολία.—Τὰ α σωματίδια δύνανται νὰ διεγείρωσι τὴν ἐκπομπὴν δευτερευούσης ἀκτινοβολίας. Οὕτω δι' ἐπιδράσεως τούτων ἐπὶ καθαροῦ ὑδρογόνου ἢ ὑδρογονούχων ἑνώσεων —π.χ. ἐπὶ κηροῦ—παράγονται θετικῶς φορτισμένα σωματίδια (βλ **ἀκτῖνες Η**). Ἐκ πάντων σχεδὸν τῶν λοιπῶν ὑλῶν ἐκλύονται ἠλεκτρόνια, ἅτινα λόγῳ τῆς μικρᾶς ἀρχικῆς αὐτῶν ταχύτητος, ἥτις ἐξ ἄλλου εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ ἀκτινοβολοῦντος σώματος, ἔχουσι λίαν μικρὰν ἰονισμοῦ ἱκανότητα (βλ. **ἀκτῖνες δ**).

Μετατροπὴ α.—Οὕτω καλοῦμεν τὴν διάσπασιν ἀσταθοῦς ἀκτινεργοῦ ἀτόμου, ἥτις χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ φαινομένου ὅτι ἡ μετάπτωσις εἰς τὴν

Digitized by Google

νέαν εὐσταθῆ κατάστασιν τοῦ ἀτόμου συνοδεύεται ὑπὸ τῆς ἐκσφενδονήσεως ἐκ τοῦ πυρῆνος αὐτοῦ ἑνὸς α σωματιδίου, ἤτοι, ὡς εἴδομεν, ἑνὸς ἀτόμου ἡλίου μετὰ δύο στοιχειωδῶν θετικῶν φορτίων ἠλεκτρισμοῦ. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι πρῶτον μὲν τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ ἀρχικοῦ ἀτόμου ἐλαττοῦται κατὰ τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ ἡλίου, ἤτοι κατὰ 4, δεύτερον δὲ τὸ θετικὸν φορτίον τοῦ πυρῆνος ἐλαττοῦται κατὰ δύο μονάδας. Συνεπείᾳ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ φορτίου τοῦ πυρῆνος, τὸ ἠλεκτρικὸν πεδίον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτοῦ μεταβάλλεται, ἡ δὲ μεταβολὴ αὕτη τοῦ φορτίου τοῦ πυρῆνος συνεπάγεται μεταβολὰς ἐν τῇ διανομῇ τῶν πέριξ αὐτοῦ περιφερομένων ἠλεκτρονίων, αἵτινες πάλιν ἐπιδρῶσι ἐπὶ τῶν χημικῶν, φασματοσκοπικῶν, ἠλεκτροχημικῶν ἰδιοτήτων τοῦ νεωστὶ προκύψαντος ἀτόμου. Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω ἐκτιθέμεναι συνέπειαι συντόμως δύνανται νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὴν ἀκόλουθον: ὅτι κατὰ τὴν α μετατροπὴν ἀκτινεργοῦ ἀτόμου τὸ νέον προκῦπτον ἄτομον μετατίθεται κατὰ δύο θέσεις ἀριστερὰ ἐν τῷ περιοδικῷ συστήματι τῶν στοιχείων.

Οὐσίαι	U_I	U_{II}	Jo	Ra	RaEm	RaA	RaC	RaC'	Po	Th	RdTh	Thx	ThEm	ThA	ThC	ThC'	Pa	Ac	TdAc	RdAc	AcX	AcEm	AcA	AcC
Rcm	2,50	2,90	3,07	3,30	4,16	4,75	3,80	6,94	3,83	2,72	3,87	4,30	5,0	5,70	4,95	8,60	3,31	3,56	4,61	4,20	4,26	5,57	6,27	5,15
$V = 10^{-9} \frac{cm}{cee}$	1,37	1,44	1,46	1,50	1,62	1,69	1,58	1,92	1,58	1,40	1,58	1,64	1,72	1,80	1,71	2,06	1,50	1,54	1,68	1.63	1,64	1,79	1 86	1,74
K. 10^{-5}	1,20	1,33	1,38	1,45	1,69	1,84	1,60	2'37	1,60	1,26	1,61	1,72	1,90	2,08	1,89	2,73	1,45	1,52	1,80	1,71	1,72	2,05	2,21	1,95

Ὁ ἀνωτέρω πίναξ δεικνύει οὐσίας παρεχούσας α-ἀκτινοβολίαν ἔνθα R = ἐμβέλεια ἐν ἀέρι εἰς 15° C καὶ 760 m.m, v = ταχύτης εἰς 10^9 cm/sec, K = ὁλικὸς ἀριθμὸς ζευγῶν ἰόντων τῶν παραγομένων ὑπὸ α-σωματιδίου κατὰ τὴν διαδρομὴν αὐτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Berliner - Schell*, Physikalisches Hand wörterbuch, 1924. *Crimsehl*, Lehrhuch der Physik. II 1923. *Berliner*, Lehrbuch der Physik, 1924. *Ricke*, Lehrbuch der Physik II 1919. *Ollivier*, Cours de Physique Générale I 1921. *Graetz*, Die Atomtheorie 1922. *M Curie*. Radioaktivität 1922. *Soddy* Chemie der Radioelemente 1914.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ἀκτῖνες ἀνοδικαὶ *[Φυσ.]*. Ἐντὸς ἀεροκένου σωλῆνος ὑπὸ λίαν μικρὰν πίεσιν ὑφίσταται εἶδος θετικῆς ἀκτινοβολίας ἠλεκτρισμοῦ, ἥτις ἐκπέμπεται ἀμέσως ἀπὸ τῆς *ἀνόδου*. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρετήρησαν πρῶτοι οἱ Gehrcke καὶ Reichenheim (1906) ὑπὸ τὰς ἀκολούθους περιστάσεις. Συνέθεσαν οὗτοι σωλῆνα, τοῦ ὁποίου ἡ *ἄνοδος* ἀπετελεῖτο ἀπὸ ῥάβδον ἐκ συντήγματος τῶν ἀνθρακικῶν ἁλάτων ἢ τῶν ἰωδιδίων τῶν ἀλκαλίων καὶ γαιαλκαλίων· ἡ ῥάβδος περιεβάλλετο ὑπὸ ὑαλίνου σωλῆνος, οὕτως ὥστε ὁ ἠλεκτρισμὸς νὰ ἐξέρχηται μόνον ἐκ τῆς ἐμπροσθίας κυκλικῆς ἐπιφανείας τῆς ῥάβδου. Ἡ *κάθοδος* ἦτο συστήματος Wehnelt. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἀνόδου ἐκπέμπεται φωτοβολοῦσα δέσμη ἀκτίνων, ἡ ὁποία διαφέρει ἀπὸ τὰς διαυλικάς, κατὰ τὸ ὅτι δύναται νὰ ἐκτραπῇ καθ' ὁλοκληρίαν. Τὸ τοιοῦτον παρατηρεῖται ἐπὶ τῶν διαυλικῶν ἀκτίνων μόνον πρὸ τῆς καθόδου (βλ. **ἀκτῖνες διαυλικαί**).

Ἡ φωτεινὴ δέσμη ἐξεταζομένη διὰ τοῦ φασματοσκοπίου παρουσιάζει τὰς χαρακτηριστικὰς ῥαβδώσεις τῶν ἐν τῇ ἀνόδῳ περιεχομένων μετάλλων. Εἰς τὰ φάσματα τῶν ἀλκαλίων Li, Na, K, Rb παρατηροῦνται αἱ ῥαβδώσεις τῆς κυρίας σειρᾶς καὶ αἱ φωτεινότεραι τῆς πρώτης παρασειρᾶς, οὐδεμία ὅμως τῆς δευτέρας παρασειρᾶς. Τὰ φάσματα τῶν ἐξετασθέντων γαιαλκαλίων Ba, Sr, Ca ἦσαν οὐσιωδῶς ἁπλούστερα τῶν ἀντιστοίχων φασμάτων ἐκπομπῆς ἐκ τόξου.

Πρὸς τὰς καθοδικὰς ἀκτῖνας ἀποτελοῦν αἱ ἀνοδικαὶ σαφῆ ἀντίθεσιν (βλ. **ἀκτῖνες καθοδικαί**). Ἐκπέμπονται μὲν καὶ αὗται καθέτως ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἠλεκτροδίου καὶ προκαλοῦν ἐπὶ τοῦ ὑαλίνου τοιχώματος ἢ καταλλήλου διαφράγματος φθορισμόν, τὸ χρῶμα ὅμως τοῦ ἐπὶ τῆς ὑάλου φθορισμοῦ εἶναι ὑποκίτρινον, οἷον καὶ τὸ τῶν διαυλικῶν. Αἱ ἀνοδικαὶ ἀκτῖνες διαδίδονται εὐθυγράμμως· φέρουν θετικὸν φορτίον· ἀποκλίνουν τῇ ἐπιδράσει ἠλεκτρικοῦ ἢ μαγνητικοῦ πεδίου κατὰ φορὰν ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν φόρτισίν των καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀνόδου ἀπιοῦσαν κίνησίν των.

Διὰ τῆς συγκρίσεως τῆς μαγνητικῆς ἀποκλίσεως πρὸς τὴν διαφορὰν δυναμικοῦ τῶν ἠλεκτροδίων εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ ἡ ταχύτης καὶ ἡ εἰδικὴ φόρτισις τῶν ἀνοδικῶν μοριδίων. Οὕτως εὑρέθη ἐπὶ παραδείγματι διὰ τὸ νάτριον εἰς μαγνητικὸν πεδίον ἐντάσεως 910 Gauss καὶ διὰ διαφορὰν δυναμικοῦ 3800 V ὡς ταχύτης τῶν μοριδίων ἡ τιμή:

$$v = 18.10^6 \text{ cm. sec}^{-1}.$$

ὡς εἰδικὴ φόρτισις:

$$e/m = 0{,}013.\ 10^{16} \text{ ἠλεκτροστατικαὶ μονάδες.}$$

Ἐκ τούτων ἐξάγεται διὰ τὴν σχέσιν τῆς μάζης ἑνὸς ἀνοδικοῦ μοριδίου πρὸς τὴν μᾶζαν ἑνὸς ἀτόμου ὑδρογόνου ἡ τιμὴ 22, τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι αἱ ἀνοδικαὶ ἀκτῖνες συνίστανται ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀπὸ μονοσθενῆ ἰόντα τοῦ νατρίου.

ΑΝΤ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

ἀκτῖνες β *[Φυσ.]*. Ἀκτῖνας β καὶ ἀκτινοβολίαν β—διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου β διεθνῶς χαρακτηριζομένας—καλοῦμεν ἀκτῖνας εἰδικῆς φύσεως, ἐκπορευομένας κατὰ τὴν διάσπασιν τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων (βλ. **ἀκτινεργία**). Ἐκ τῆς πειραματικῆς σπουδῆς τῶν ἀκτίνων τούτων κατεδείχθη ὅτι αὗται ἀποτελοῦνται ἐκ σωματιδίων ἀρνητικῶς φορτισμένων καὶ ἐκσφενδονιζομένων ὑπὸ τῶν ἀτόμων τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων. Λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ ἀνωτέρω σωματίδια—ἅτινα καλοῦνται εἰδικώτερον β *σωματίδια* — ἀποτελοῦσι φορεῖς ἠλεκτρισμοῦ ἐν κινήσει, εἶναι φανερὸν ὅτι θὰ ἐκτρέπωνται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐγκαρσίου ἠλεκτρικοῦ καὶ μαγνητικοῦ πεδίου, ἡ κίνησις δ' αὐτῶν θὰ ἐπιταχύνηται ἢ θὰ ἐπιβραδύνηται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν κατὰ μῆκος ἠλεκτρικοῦ πεδίου. Διὰ παρατηρήσεως καὶ μετρήσεως τῆς ἐκτροπῆς, ἣν ὑφίσταται β σωματίδιον, ὑπὸ τῆς ἐπιδράσεως μαγνητικοῦ καὶ ἠλεκτρικοῦ πεδίου, καταλλήλως συνδυαζομένων, καθωρίσθη ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ λόγος e/m—τοῦ φορτίου e πρὸς τὴν μᾶζαν m—, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ταχύτης v τῶν β σωματιδίων. Ἐξ ἄλλου διὰ προσδιορισμοῦ, ἐν ἀπολύτῳ κενῷ χώρῳ, πρὸς ἀποκλεισμὸν φαινομένων ἰονισμοῦ, τοῦ φορτίου q ὅτερ προσδίδει ἐπὶ ἀγωγοῦ δέσμη ἀκτίνων β, ὡς καὶ καταμετρήσεως τοῦ ἀριθμοῦ N τῶν β σωματιδίων, ἅτινα προκαλοῦσι τὴν ἀνωτέρω φόρτισιν, καθωρίσθη τὸ ἀρνητικὸν ἠλεκτρικὸν φορτίον β σωματιδίου ὅπερ εὑρέθη ἴσον πρὸς $4{,}77.10^{-10}$ ἠλεκτροστατικὰς μονάδας. Ἡ ταχύτης τῶν β σωματιδίων, ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ ἀκτινοβολοῦντος σώματος, ἔχει τιμὴν μεταξὺ $1—2{,}94.10^{10}$ cm sec καὶ εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις λαμβάνει τιμὴν ἴσην πρὸς 99,8 % τῆς ταχύτητος τοῦ φωτός. Ἐκ μετρήσεων τῶν Kaufmaann γενομένων ἐπὶ τῆς τιμῆς τοῦ λόγου e/m κατεδείχθη ὅτι αὕτη δὲν εἶναι σταθερά, ἀλλὰ καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μικροτέρα, ἐφ' ὅσον ἡ ταχύτης τῶν β σωματιδίων εἶναι μεγαλυτέρα.

Ἐπειδὴ δὲ αἱ β ἀκτῖνες θεωροῦνται ὅμοιαι πρὸς τὰς καθοδικὰς ἀκτῖνας καὶ ἑπομένως ὅτι τὰ β σωματίδια ἀποτελοῦσι αὐτοτελῆ στοιχειώδη φορτία ἠλεκτρισμοῦ, ἤτοι ἠλεκτρόνια (βλ. **ἠλεκτρονικὴ θεωρία**) καὶ ἐφ' ὅσον θεωροῦμεν ὅτι τὸ φορτίον τοῦ ἠλεκτρονίου ἀποτελεῖ αὐτοτελῆ σταθεράν, συνάγομεν ὅτι ἡ μεταβολὴ τοῦ λόγου e m μετὰ τῆς ταχύτητος ὀφείλεται εἰς τὸν λόγον ὅτι ἡ μᾶζα m^{β} σωματιδίου ἕνεκα τῆς μεγάλης ταχύτητος τῶν β σωματιδίων δὲν μένει ἀμετάβλητος, ὡς τοῦτο ἰσχύει ἐν τῇ κλασσικῇ μηχανικῇ, ἀλλ' ὅτι αὕτη αὐξανομένης τῆς ταχύτητος αὐξάνει. Πρὸς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τούτου διετυπώθησαν πολλαὶ θεωρίαι, ὡς αἱ τῶν Abraham, Lorentz καὶ Einstein· αἱ μετρήσεις δὲ τῶν Kaufmann καὶ αἱ βραδύτερον γενόμεναι ὑπὸ τοῦ Buchererer ἄγουσιν εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς θεωρίας τοῦ Einstein (βλ. **Ἀϊνστάϊν** καὶ *θεωρία* **σχετικότητος**). Οὕτω συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Einstein διὰ ταχύτητας κάτωθεν τῆς τιμῆς $1.50.10^1$ cm/sec, ἤτοι τοῦ ἡμίσεος τῆς ταχύτητος τοῦ φωτός, δυνάμεθα νὰ θεωρῶμεν διὰ τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς ὅτι ἡ μᾶζα τοῦ ἠλεκτρονίου εἶναι ἀμετάβλητος, καὶ ὀνομάζομεν τὴν μᾶζαν ταύτην «*μᾶζαν ἠρεμίας*» (Ruhemasse).

Ἡ ἀκριβεστέρα δὲ τιμὴ τοῦ λόγου e/m_0, ἤτοι φορτίου e πρὸς τὴν μᾶζαν ἠρεμίας m_0 εἶναι:

$$1{,}7689.10^7 \frac{\text{Ἠλεκτρομαγνητικαὶ μονάδες}}{\text{γραμμάριον}}$$

$$\text{ἢ } 5{,}31.10^{17} \frac{\text{Ἠλεκτροστατικαὶ μονάδες}}{\text{γραμμάριον}}$$

Ἡ μεταβολὴ τῆς μάζης ἠλεκτρονίου συναρτήσει τῆς ταχύτητος ἐκφράζεται διὰ τοῦ τύπου:

$$m = \frac{m_0}{\sqrt{1 - \left(\frac{v}{c}\right)^2}}$$

ἔνθα m_0 ἡ μᾶζα ἠρεμίας, v ἡ ταχύτης τοῦ ἠλεκτρονίου, c ἡ ταχύτης τοῦ φωτός, m ἡ ἀντιστοιχοῦσα μᾶζα εἰς τὴν ταχύτητα v. Ἐκ τοῦ τύπου τούτου προκύπτει ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ ταχύτης v τοῦ ἠλεκτρονίου εἶναι λίαν μικρὰ ὡς πρὸς τὴν ταχύτητα τοῦ φωτὸς c, εἶναι $m = m_0$, ἐνῷ ἐφ' ὅσον ἡ v πλησιάζει πρὸς τὴν ταχύτητα c, ἡ μᾶζα τοῦ ἠλεκτρονίου αὐξάνει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καὶ τείνει νὰ κατασταθῇ ἄπειρος.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνωτέρω τιμῆς τοῦ e/m_0 καὶ τοῦ e προκύπτει $m_0 = 0{,}898.10^{-27}$ g, ἤτοι ἡ μᾶζα ἠρεμίας β σωματιδίου ἰσοῦται πρὸς $^1/_{1840}$ τῆς μάζης τοῦ ἀτόμου ὑδρογόνου, ὡς καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων.

Ἐφ' ὅσον τὸ φορτίον τῶν β σωματιδίων εἶναι γνωστόν, δυνάμεθα διὰ μετρήσεως τοῦ ὑπὸ τούτων μεταφερομένου φορτίου, εἴτε διὰ μετρήσεως τοῦ λόγῳ ἐκσφενδονήσεως αὐτοῦ παραγομένου θετικοῦ φορτίου τοῦ β ἀκτινοβολοῦντος παρασκευάσματος, νὰ καθορίσωμεν ἀμέσως τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκπεμπομένων α σωματιδίων καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαρκείας ζωῆς τοῦ ἀκτινεργοῦ σώματος νὰ ἐξακριβώσωμεν ἐὰν κατὰ τὴν β ἀκτινοβολίαν ἀκτινεργοῦ σώματος ἀντιστοιχῇ εἰς ἑκάστην β διάσπασιν ἀτόμου ἡ ἐκπομπὴ ἑνὸς ἢ περισσοτέρων ἠλεκτρονίων.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὴν ἐκπομπὴν α ἀκτίνων εἰς ἑκάστην α διάσπασιν ἀτόμου ἀντιστοιχεῖ ἓν α σωματίδιον καὶ ἑπομένως ἀπὸ ἑνὸς γραμμαρίου ῥαδίου εὑρισκομένου ἐν ἀκτινενεργῷ ἰσορροπίᾳ πρὸς τ' ἀπόγονα συστατικὰ αὐτοῦ Em, RaA, RaB καὶ RaC ἐκπέμπονται (βλέπε **ἀκτινεργία**) $4.3{,}72.10^{10} = 14.88.10^{10} \frac{\text{α σωματίδια}}{\text{δευτερόλ.}}$. Ἐὰν δὲ καὶ κατὰ τὴν β διάσπασιν, τὰ β ἀκτινοβολοῦντα ἀπόγονα προϊόντα τοῦ ῥαδίου ἐκπέμπουσιν ἓν β σωματίδιον κατὰ ἄτομον διασπώμενον, τότε κατὰ δευτερόλεπτον θὰ εἴχομεν $7{,}44.10^{10}$ β σωματίδια. Διὰ μετρήσεων, αἵτινες ὅμως προσκρούουσιν εἰς σοβαρωτάτας τεχνικὰς δυσχερείας, εὑρέθησαν οἱ ἀριθμοὶ $5{,}3—5.10^{10}$, ἐξ οὗ δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν μετὰ μεγάλης πιθανότητος, ὅτι καὶ κατὰ τὴν β μετατροπὴν ἐξ ἑκάστου διασπωμένου ἀτόμου ἐκπέμπεται ἓν β σωματίδιον ἢ ἠλεκτρόνιον.

Αἱ ἀκτῖνες β ἀπὸ ἀπόψεως διεισδυτικότητος ἢ ἄλλως διαπερατικότητος τῆς ὕλης κατατάσσονται εἰς ἐνδιάμεσον θέσιν μεταξὺ τῶν ἀκτίνων α καὶ γ. Οὕτως ἐὰν παράλληλος δέσμη ἀκτίνων β διέλθῃ διὰ πλακιδίου μολύβδου πάχους 0,2 cm ἀπορροφᾶται τελείως. Ὁμοίως διερχομένη διὰ πλακιδίου ἀργιλλίου πάχους 10^{-2} cm ὑφίσταται μείωσιν τῆς ἐντάσεως αὐτῆς εἰς τὸ ἥμισυ, λέγομεν δὲ συνήθως ὅτι τὸ πάχος ὑποδιπλασιασμοῦ ἐλάσματος ἀργιλλίου εἶναι ἐν τῇ περιπτώσει ἀκτίνων β ἴσον πρὸς 10^{-2} cm.

Πάντα τὰ β σωματίδια παρουσιάζουσι τὸ αὐτὸ φορτίον, ἡ δὲ μᾶζα αὐτῶν εἶναι κατὰ προσέγγισιν ἡ αὐτὴ καὶ ἑπομένως ταῦτα διακρίνονται, ὅσον ἀφορᾷ τὴν προέλευσιν αὐτῶν ἐκ τῆς διαφόρου ἀρχικῆς ταχύτητος καὶ ἐκ τῆς πρὸς ταύτην συνδεομένης διαφόρου διεισδυτικότητος. Ὡς δὲ ἐκ πειραμάτων κατεδείχθη ἡ β ἀκτινοβολία, ἡ παρεχομένη ὑπὸ διαφόρων σωμάτων παρουσιαζόντων β μετατροπήν, δὲν εἶναι ὁμογενής, ἀλλὰ ἀποτελεῖται ἐκ β ἀκτίνων διαφόρου ταχύτητος. Πράγματι δὲ δι' ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου τῆς μαγνητικῆς ἐκτροπῆς δυνάμεθα ν' ἀναλύσωμεν β ἀκτινοβολίαν, ἥτις οὕτω παρέχει χαρακτηριστικὸν φάσμα, ἐκ ῥαβδώσεων ἢ ταινιῶν τοῦ ἀκτινοβολοῦντος σώματος.

Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ πίνακι ἀναγράφονται διάφοροι οὐσίαι ἀκτινεργοὶ παρουσιάζουσαι β μετατροπήν, ὡς καὶ αἱ ἄκραι ταχύτητες, ἤτοι ἡ ἀνωτέρα καὶ μικροτέρα, αἱ παρατηρούμεναι ἐν τῇ β ἀκτινοβολίᾳ αὐτῶν.

Οὐσία V. 10^{-10} $\frac{cm}{sec}$	UX_1, UX_2, UY 1,44—2.89	Ra 1,56—1,95	RaB 1,09—2,39
Οὐσία V. 10^{-10} $\frac{cm}{sec}$	RaC 2,03—2,96	RaD 0,99—1,18	RaE 2,10—2,82
Οὐσία V. 10^{-10} $\frac{cm}{sec}$	RdAe, AcB, AcC, AcD. 1,14—2,73		MTh_2 1,11—1,98
Οὐσία V. 10^{-10} $\frac{cm}{sec}$	RaTh 1,41—1,53	ThB, ThG, ThD 1,89—2,85	

Ἡ διείσδυσις τῶν ἀκτίνων β ἐπὶ τῆς σταθμητῆς ὕλης συνεπάγεται σειρὰν φαινομένων. Οὕτως ἐν περιπτώσει β ἀκτίνων διαπερωσῶν στρῶμα οὐσίας τινός, παρατηροῦνται β ἀκτῖνες ἔξω τῆς ἀρχικῆς διευθύνσεως αὐτῶν καὶ ὧν ἡ ἀρχικὴ ταχύτης φθάνει τὴν ταχύτητα τῶν ἐπιδρωσῶν β ἀκτίνων. Κατὰ πόσον ὅμως αἱ οὕτω παρατηρούμεναι δευτερεύουσαι ἀκτῖνες β ἀποτελοῦσι πραγματικὴν δευτερεύουσαν ἀκτινοβολίαν ἢ ὀφείλονται εἰς διασπορὰν τῶν ἀρχικῶν ἀκτίνων ἕνεκα ἐκτροπῆς αὐτῶν ὑπὸ τοῦ πυρῆνος τοῦ ἀτόμου, δὲν εἶναι εἰσέτι ἐξηκριβωμένον. Ἔχει ὅμως καταδειχθῇ ὅτι ἡ ἔντασις τῆς δευτερευούσης ἀκτινοβολίας αὐξάνει καθ' ὡρισμένην διείσδυσιν μετὰ τοῦ ἀτομικοῦ βάρους τοῦ ἀκτινοβολοῦντος σώματος καὶ τῆς ταχύτητος τῶν πρωτευουσῶν ἀκτίνων β.

Ἐπὶ τούτοις διὰ τῆς προσβολῆς τῆς ὕλης ὑπὸ β ἀκτίνων, προκύπτει δευτερεύουσα μαλακὴ β ἀκτινοβο-

Digitized by Google

λία, ἥτις χαρακτηρίζεται ὡς **δ** ἀκτινοβολία (βλ. **ἀκτῖνες δ**) ὡς καὶ ἡ δευτερεύουσα **γ** ἀκτινοβολία.

Αἱ **β** ἀκτῖνες ἔχουσι πρὸς τούτοις τὴν ἰδιότητα νὰ προκαλῶσιν ἰονισμὸν τῶν ἀερίων, ἐπὶ τούτοις δὲ παρετηρήθη ἰονισμὸς καὶ ἐπὶ ὑγρῶν καὶ στερεῶν διηλεκτρικῶν σωμάτων.

Μεταξὺ τῶν χημικῶν φαινομένων, ἅτινα παρατηροῦνται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀκτίνων **β**, ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς: Μετατροπὴ τοῦ κιτρίνου φωσφόρου εἰς ἐρυθρόν, ἕνωσις ὑδρογόνου καὶ χλωρίου πρὸς ὑδροχλώριον, αὔξησις τῆς ταχύτητος κρυσταλλώσεως τοῦ θείου, μεταβολὴ τοῦ σθένους στοιχείου, π. χ. σχηματισμὸς ἁλάτων σιδήρου ἐκ τοιούτων ὑποσιδήρου. Πάντα δὲ ταῦτα τὰ φαινόμενα προσομοιάζουσι ἕνεκα τῆς ταυτότητος τῶν ἀκτίνων **β** πρὸς τὰς καθοδικὰς (βλ. **ἀκτῖνες καθοδικαί**) πρὸς τὰ φαινόμενα, ἅτινα προκαλοῦσιν αἱ καθοδικαὶ ἀκτῖνες.

Τῇ ἐπιδράσει ἀκτίνων **β** διάφορα σώματα φθορίζουσι. Μεταξὺ τούτων ἔντονον φθορισμὸν δεικνύουσι ὁ βιλεμμίτης, ὁ ἀδάμας, ὁ κυανιοῦχος βαριολευκόχρυσος, ὡς καὶ ἄλλα σώματα. Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἀναφέρομεν, ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης **β** ἀκτινοβολίας, τῆς προερχομένης ἀμέσως ἐκ τῶν διασπωμένων ἀκτινεργῶν σωμάτων, ὑφίστανται καὶ δευτερεύουσαι ἀκτινοβολίαι **β**, προερχόμεναι δι' ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς ὕλης ἑτέρων ἀκτινοβολιῶν. Οὕτω διὰ προσβολῆς τῆς ὕλης ὑπὸ **α** καὶ **β** ἀκτίνων προκύπτει, ὡς δευτερεύουσα **β** ἀκτινοβολία, ἡ **δ** ἀκτινοβολία, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ **β** ἀκτίνων λίαν μικρᾶς ὅμως ταχύτητος. Ὁμοίως τῇ ἐπιδράσει πρωτευούσης **γ** ἀκτινοβολίας ἐκλύονται **β** σωματίδια λίαν μεγάλης ταχύτητος.

Μετατροπὴ **β**.— Οὕτω καλοῦμεν διάσπασιν ἀσταθοῦς ἀκτινεργοῦ οὐσίας, συνοδευομένην ὑπὸ ἐκσφενδονίσεως **β** σωματιδίων. Δεδομένου δὲ ὅτι ἡ μᾶζα **β** σωματιδίου ἰσοῦται πρὸς τὸ $^1/_{2000}$ τῆς μάζης ἑνὸς ἀτόμου ὑδρογόνου, ἕπεται ὅτι ἐκσφενδόνησις **β** σωματιδίου ἀπὸ ἀκτινεργοῦ ἀτόμου, πρακτικῶς οὐδεμίαν μεταβολὴν τῆς μάζης αὐτοῦ ἐπιφέρει. Τοὐναντίον ὅμως ἐκ τῆς ἐκσφενδονήσεως ἑνὸς **β** σωματιδίου, δεδομένου ὅτι τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ πυρῆνος τοῦ ἀτόμου, τὸ θετικὸν φορτίον τοῦ πυρῆνος αὐξάνει κατὰ μίαν μονάδα. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι τὸ ἀπόγονον συστατικὸν μεταβάλλει θέσιν ἐν τῷ περιοδικῷ συστήματι τῶν στοιχείων κατὰ μίαν θέσιν πρὸς τὰ δεξιά, ἡ μετατόπισις δ' αὕτη ἔχει σημασίαν ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἰδιότητας τοῦ προκύπτοντος προϊόντος ἐκ τῆς **β** μετατροπῆς. Μετατροπὴν **β** δεικνύουσι τ' ἀκόλουθα ἀκτινεργὰ σώματα: UX_1, UX_2, Ra, RaB, RaC, RaC″, RaD, RaE, UY, Ac, RdAc, AcB, AcC, AcC″, $MsTh_1$, $MsTh_2$, RdTh ThB, Thc, Thc″. Κ. Π.

ἀκτῖνες γ *[Φυσ.]*. Καλοῦμεν ἀκτῖνας γ (*γάμα*) καὶ ἀκτινοβολίαν **γ**—διεθνῶς χαρακτηριζομένας διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ψηφίου **γ** — ἰδιαζούσης φύσεως ἀκτῖνας, παραγομένας κατὰ τὴν διάσπασιν τοῦ ἀσταθοῦς ἀτόμου τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων (βλ. **ἀκτινεργία**). Αἱ ἀκτῖνες **γ** χαρακτηρίζονται καὶ διακρίνονται τῶν ἀκτίνων **α** καὶ **β** (παρατηρουμένων ἐπίσης κατὰ τὴν διάσπασιν τοῦ ἀτόμου τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων), διότι αἱ ἀκτῖνες **γ** δὲν ἐκτρέπονται ὑπὸ τοῦ μαγνητικοῦ καὶ ἠλεκτρικοῦ πεδίου, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι αὗται ἢ συνίστανται ἐκ ταχύτατα κινουμένων οὐδετέρων σωματιδίων ἢ ἔχουσι κυματοειδῆ χαρακτῆρα. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς γενέσεως καὶ τῆς φύσεως τῶν ἀκτίνων **γ** δὲν δυνάμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος ν' ἀποφανθῶμεν μετὰ βεβαιότητος. Ἐν τούτοις, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν φύσιν αὐτῶν, δεχόμεθα τελευταίως ὅτι αὗται ἀνάγονται μᾶλλον εἰς ἀκτῖνας παρουσιαζούσας κυματοειδῆ χαρακτῆρα. Τοῦτο ἐπεβεβαιώθη πειραματικῶς ὑπὸ τοῦ Rutherford, ὅστις πράγματι ἐπέτυχε, τῇ βοηθείᾳ τῆς μεθόδου διὰ περιστρέπτου κρυστάλλου, νὰ παρατηρήσῃ ὅμοια φάσματα συμβολῆς, ὡς ἐν τῇ περιπτώσει ἀκτίνων Ραίντγκεν ἰδίᾳ διὰ τῶν **γ** ἀκτίνων τοῦ RaB+RaC. ἐμέτρησε δὲ ἐν τῷ φάσματι τῶν ἀνωτέρω σωμάτων μήκη κύματος περιλαμβανόμενα ἐν τῇ κλίμακι ἀπὸ 0,07. 10^{-8}cm—1.37.10^{-8} cm. Ἡ ἀνεπιφύλακτος ὅμως παραδοχὴ τοῦ κυματοειδοῦς χαρακτῆρος ἐν τῇ περιπτώσει τῶν ἀκτίνων **γ** προσκρούει εἰς σοβαρὰς δυσχερείας, ἐνεργητικῆς φύσεως, αἵτινες ὅμως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὑπερενικήθησαν ἐπαρκῶς διὰ τῆς διαμορφώσεως διαφόρων θεωριῶν (**Sommerfeld, Lichtquanta**).

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω θεωριῶν δεχόμεθα, ὅτι ὁσάκις κατὰ τὴν διάσπασιν ἀτόμου ἐκσφενδονίζεται ἐκ τούτου **β** σωματίδιον, τότε τοῦτο, ἕνεκα τῆς ἐπιταχύνσεως αὐτοῦ, προκαλεῖ ἠλεκτρομαγνητικὴν διατάραξιν, διαδιδομένην μετὰ τῆς ταχύτητος τοῦ φωτός, καὶ ἥτις, ἐφ' ὅσον αὐξάνεται ἡ τελικὴ ταχύτης τοῦ **β** σωματιδίου, συγκεντροῦται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον περὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπιταχύνσεως αὐτοῦ, ἐνῷ τὸ εὖρος τῆς διαταράξεως καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μικρότερον καὶ ἡ **γ** ἀκτινοβολία (ἢ *ὦσις*) διεισδυτικωτέρα.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐξηγοῦνται πλεῖσται ὅσαι ἰδιότητες τῶν ἀκτίνων **γ**. Οὕτω παρετηρήθη ὅτι τὰ παρασκευάσματα ἐκεῖνα ἅτινα παρέχουσι **β** σωματίδια μεγάλης ταχύτητος, ὡς π. χ. τὰ προϊόντα **C** τῶν σειρῶν διασπάσεως τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων, παρέχουσι λίαν σκληρὰς **γ** ἀκτῖνας.

Μεταξὺ τῶν ἰδιοτήτων, ἃς παρουσιάζουσιν αἱ ἀκτῖνες **γ**, ἀναφέρομεν τὰς ἀκολούθους:

1) Αἱ ἀκτῖνες **γ** κατὰ τὴν ἐκ συνήθους ὕλης παραγωγὴν αὐτῶν προκαλοῦσιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἔκλυσιν δευτερευόντων ἠλεκτρονίων ἢ δευτερευούσης **β** ἀκτινοβολίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ παράγουσι δευτερεύουσαν **γ** ἀκτινοβολίαν, αἵτινες παρουσιάζουσιν ἀσύμμετρον διανομὴν ἐντάσεως ἐν τῷ χώρῳ.

Ἡ παραγωγὴ ἰδίας ἀκτινοβολίας χαρακτηριστικῆς τῆς φύσεως τῆς οὐσίας, ἢ ἀκτινοβολίας φθορισμοῦ, δὲν ἔχει εἰσέτι σαφῶς παρατηρηθῆ, καίτοι θεωρητικῶς ἔχει προβλεφθῆ ἡ ὕπαρξις αὐτῆς.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπὸ **γ** ἀκτίνων προσβαλλομένη οὐσία ὑφίσταται γενικῶς μεταβολάς, αἵτινες συνίστανται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς *ἰονισμόν*, καθ' ὃν τὰ οὐδέτερα μόρια διασπῶνται εἰς ἀντιθέτως φορτισμένα συστατικά, ἤτοι εἰς ἰόντα. Ἐὰν ὅμως ἡ διάσπασις αὕτη προκαλῆται ὑπὸ τῶν **γ** ἀκτίνων ἢ ἐμμέσως ὑπὸ τῶν δευτερευόντως διεγειρομένων **β** σωματιδίων, δὲν ἔχει εἰσέτι ἐπαρκῶς ἐξακριβωθῆ.

Ὁ ἰονισμὸς τοῦ ἀέρος, ὃν προκαλοῦσιν αἱ ἀκτῖνες **γ**, χρησιμεύει καὶ πρὸς σχετικὸν καθορισμὸν τῆς ἐντάσεως αὐτῶν, διὰ καταμετρήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παραγομένων ἰόντων κατὰ cm^3, ὅστις θεωρεῖται ἀνάλογος τῆς ἐντάσεως τῶν ἀκτίνων **γ**. Ἐν τούτοις ἡ ἀνωτέρω μέθοδος προσκρούει εἰς δυσχερείας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν συσχέτισιν τῶν ἀκτίνων **γ** διαφόρου σκληρότητος, ἕνεκα τῆς διαφόρου ἱκανότητος ἰονισμοῦ, πρὸς τούτοις δ' αἱ μετρήσεις, αἵτινες γίνονται εἰς διαφόρους θαλάμους ἰονισμοῦ, δὲν εἶναι συγκρίσιμοι, καθ' ὅσον ἡ διεγειρομένη δευτερεύουσα ἀκτινοβολία, ἥτις συμβάλλει καὶ αὐτὴ εἰς τὸν ἰονισμόν, εἶναι μεταβλητὴ μετὰ τῆς ὕλης καὶ τοῦ πάχους τῶν τοιχωμάτων τῶν θαλάμων.

Μέτρον τῆς ἱκανότητος ἰονισμοῦ τῶν ἀκτίνων **γ** παρέχει τὸ γεγονὸς ὅτι 1 **g** ῥαδίου ἐν ἰσορροπίᾳ πρὸς τὸ RaC παρέχει εἰς ἀπόστασιν 1 cm καὶ κατὰ cm^3 4.10^9 ζεύγη ἰόντων, ἐνῷ διὰ τελείας χρησιμοποιήσεως τῆς ἐμβελείας τῶν **γ** ἀκτίνων καὶ δι' ὁλοκληρώσεως ἐν τῷ χώρῳ λαμβάνομεν συνολικὸν ἀριθμὸν 10^{15} ζεύγη ἰόντων.

Τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος τὸ ἐκλυόμενον ὑπὸ τῶν **γ** ἀκτίνων εἶναι σχετικῶς μικρὸν ἐν σχέσει πρὸς τὸ τῶν **α** ἀκτίνων. Οὕτω 1 **g** Ra ἐν ἰσορροπίᾳ μετὰ τῶν ἀπογόνων συστατικῶν αὐτοῦ μέχρι καὶ τοῦ RaC παρέχει 135 $\frac{\text{θερμ.}}{\text{ωρ}}$ ὧν 4,7 ἀντιστοιχοῦσι εἰς **β** ἀκτῖνας καὶ 6,4 εἰς **γ** ἀκτῖνας.

Αἱ ἀκτῖνες **γ** ἐπιδρῶσι ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς καθ' ὅμοιον τρόπον ὡς καὶ αἱ ἀκτῖνες Ραίντγκεν, ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν, ἕνεκα τῆς μικροτέρας ἀπορροφήσεως, εἶναι ἀσθενεστέρα. Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν φυσιολογικὴν ἐπίδρασιν, ὡς καὶ τὰ φαινόμενα φωταυγείας, ἅτινα αὗται προκαλοῦσι.

Ἐν τῷ κατωτέρω πίνακι ἀναγράφονται διάφοροι οὐσίαι παρέχουσαι **γ** ἀκτινοβολίαν, ἐνῷ οἱ εἰς τὰς οὐσίας ταύτας ἀντιστοιχοῦντες ἀριθμοὶ παρέχουσι τὸν συντελεστὴν ἀπορροφήσεως μ εἰς cm^{-1} εἰς στρῶμα ἀργιλλίου.

Ἐν τῇ περιπτώσει ὁμογενοῦς ἀκτινοβολίας **γ**—δηλαδὴ ἀκτινοβολίας ἀκτίνων **γ** ἀντιστοιχουσῶν εἰς μήκη κύματος περιεχόμενα ἐντὸς λίαν στενῆς περιοχῆς—ὁ συντελεστὴς ἀπορροφήσεως καθορίζεται ἐκ τῆς σχέσεως $-\frac{dE}{dn} = \mu n$, ἔνθα dE παριστᾷ τὴν ἀπορρόφησιν ἐνεργείας τὴν προκαλουμένην ὑπὸ στρώματος οὐσίας πάχους dn (βλ. **ἀπορρόφησις**). Ἐκ τῆς ἄνω ἐξισώσεως εὑρίσκομεν εὐκόλως ὅτι αἱ ἐκφράσεις $\frac{0,693}{\mu}$, $\frac{2,303}{\mu}$, $\frac{4,605}{\mu}$, $\frac{6,908}{\mu}$ παρέχουσι τὰ πάχη τῆς οὐσίας, δι' ἣν τὸ μ ἔχει καθορισθῆ, ἅτινα προκαλοῦσιν ἐλάττωσιν τῆς ἐνεργείας τῆς ἀκτινοβολίας κατὰ $^1/_2$, $^1/_{10}$, $^1/_{100}$, $^1/_{1000}$. Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ πίνακι παρατηροῦμεν ὅτι διὰ τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ UX τετάρτης κλάσεως, δι' ἣν ἡ τιμὴ τοῦ μ δι' ἀργίλλιον εἶναι 0,15 cm^{-1} ἀπαιτεῖται στρῶμα ἀργιλλίου δι' ἐλάττωσιν τῆς ἀκτινοβολίας εἰς τὸ 1% τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς τιμῆς 46 cm. Λαμβανομένου δ' ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει μ | ρ=σταθ. (ἔνθα ρ ἡ πυκνότης), ἤτοι ὅτι ἡ ἱκανότης ἀπορροφήσεως εἶναι ἀνάλογος τῆς πυκνότητος τῆς οὐσίας καὶ συνεπῶς ἡ ἀπορρόφησις μάζης εἶναι σταθερά, εὑρίσκομεν ὅτι πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς αὐτῆς ἀπορροφήσεως, π. χ. κατὰ 1‰, ἀπαιτεῖται στρῶμα πάχους μολύβδου 11 cm, σιδήρου 16 cm, ὕδατος 140 cm, ξύλου 180 cm καὶ ἀέρος 1 km.

Ἐκ τοῦ παρατιθεμένου πίνακος δεικνύεται ὅτι ἡ εἰς ὡρισμένην οὐσίαν ἀντιστοιχοῦσα **γ** ἀκτινοβολία δὲν εἶναι ὁμογενής, ἀλλά, τοὐναντίον, ἐν τῷ UX διακρίνομεν τρεῖς, ἐν τῷ Ra τρεῖς, ἐν τῷ RaB τρεῖς κ. ο. κ. κατηγορίας ἀκτίνων διαφόρου συντελεστοῦ ἀπορροφήσεως. Ἡ ἐν τῷ παρατιθεμένῳ πίνακι διάκρισις τῆς **γ** ἀκτινοβολίας εἰς τέσσαρας κλάσεις ὀφείλεται εἰς τὸν Rutherford, παρατηροῦμεν δὲ ἐν αὐτῷ τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα αὐτῶν:

Ἡ πρώτη κλάσις ἀντιστοιχεῖ εἰς λίαν μαλακὰς ἀκτῖνας καὶ προέρχεται κατὰ προτίμησιν ἐκ τῶν **B** προϊόντων διασπάσεως. Ἡ δευτέρα κλάσις περιλαμβάνει κατά τι σκληροτέρας ἀκτῖνας, ἀντιστοιχούσας περίπου εἰς τὴν χαρακτηριστικὴν **L** σειρὰν τῆς ἀκτινοβολίας Ραίντγκεν. Ἡ τρίτη κλάσις περιλαμβάνει σκληρὰς **γ** ἀκτῖνας, αἵτινες προέρχονται κατὰ προτίμησιν ἐκ **B** προϊόντων διασπάσεως, τέλος δὲ ἡ τετάρτη κλάσις περιλαμβάνει λίαν σκληρὰς **γ** ἀκτῖνας προερχομένας κατὰ προτίμησιν ἐκ **C** οὐσιῶν. Νεώτεραι παρατηρήσεις κατέδειξαν ὅτι καὶ αἱ σκληραὶ **γ** ἀκτῖνες, αἱ προερχόμεναι ἐκ τοῦ RaC, εἶναι ἀνομοιογενεῖς καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ δύο συνιστωσῶν, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἀποκλείεται καὶ δι' ἀκτῖνας **γ** ἑτέρου τύπου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Berliner* Lehrbuch der Physik 1924. *Berliner - Schell* Physikalisches Handwörterbuch 1924. *Grimsehl* Lehrbuch der Physik II 1923. Κ. Π.

ἀκτῖνες δ *[Φυσ.]*. Ὁσάκις **α** ἀκτῖνες προσπίπτουσιν ἐπὶ τῆς ὕλης, προκύπτουσι *βραδεῖαι* **β** ἀκτῖνες (ἤτοι ἠλεκτρόνια), αἵτινες καλοῦνται εἰδικώτερον ***δέλτα*** ἀκτῖνες, διὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ψηφίου **δ** διεθνῶς χαρακτηριζόμεναι. Αἱ ἀκτῖνες **δ** χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς μικρᾶς αὐτῶν ταχύτητος καὶ ἐμβελείας, προέρχονται ἐκ τῶν ἐξωτάτων στρωμάτων τῆς ἐπιφανείας καὶ δὲν παρουσιάζουσι φαινόμενα ἰονισμοῦ καὶ φθορισμοῦ. Αἱ ἀκτῖνες αὗται ἔχουσι κατὰ τοῦτο ἰδιάζουσαν σημασίαν, καθ' ὅσον παρακωλύουσι τὴν ἀρνητικὴν αὐτοφόρτισιν σώματος ἀκτινοβολοῦντος **α** σωματίδια, ἀλλὰ τοὐναντίον προσδίδουσι τὴν ἐντύπωσιν τῆς θετικῆς αὐτοφορτίσεως. Τοῦτο καθίσταται ἀντιληπτὸν ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὰ **α** σωματίδια, τόσον εἰς τὸ ἀκτινεργὸν στρῶμα, ὅσον καὶ ἐν τῷ ὑποθέτῳ σώματι, ἐκλύουσιν ἠλεκτρόνια, ὧν τὸ ἀρνητικὸν φορτίον δύναται νὰ ἐξουδετερώσῃ ἢ καὶ νὰ ὑπερβάλῃ τὸ ὑπὸ τῶν **α** σωματιδίων φερόμενον θετικὸν φορτίον.

Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς ὅμως ἀσθενῶν μαγνητικῶν πεδίων, δι' ὧν αἱ βραδεῖαι **δ** ἀκτῖνες επαναφέρονται ἐπὶ ἑλικοειδῶν τροχιῶν ἀπὸ τῶν σημείων ἀφετηρίας αὐτῶν, κατωρθώθη νὰ ἐξερευνηθῇ ἡ ἀνωτέρω ἐπίδρασις αὐτῶν.

Ἀλλὰ καὶ **β** ἀκτῖνες διεγείρουσι δευτερευόντως **δ** ἀκτῖνας, ἐκ νεωτέρων δὲ πειραμάτων θεωρεῖται πολὺ πιθανὸν ὅτι ἡ ὑπὸ **α** ἀκτίνων παραγωγὴ **δ** ἀκτίνων εἶναι ἔμμεσος, δηλαδή, αἱ **α** ἀκτῖνες διεγείρουσι δευτερευούσας **β** ἀκτῖνας, ὧν ἡ ταχύτης εἶναι μικροτέρα τῶν κανονικῶν **β** ἀκτίνων καὶ μεγαλυτέρα τῆς τῶν **δ** ἀκτίνων, αἱ δευτερεύουσαι δ' αὗται **β** ἀκτῖνες διεγείρουσιν ὡς τριτευούσας τὰς **δ** ἀκτῖνας. Ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ταχύτης τῶν **δ** ἀκτίνων εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς ὕλης τοῦ ἀκτινοβολοῦντος σώματος καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐπὶ προσφάτως παρασκευασθεισῶν ἐπιφανειῶν ψευδαργύρου ἐν ὑψηλῷ κενῷ δὲν παρατηρεῖται ἀνάπτυξις **δ** ἀκτίνων, συνάγεται ὅτι ὡς πηγὴ τῆς ἐκπομπῆς τῶν ἀκτίνων τούτων δέον νὰ θεωρηθῇ τὸ ἐπὶ τῶν μεταλλικῶν ἐπιφανειῶν προσκεκολλημένον στρῶμα ἀερίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Berliner-Schell*. Physikalisches Handwörterbuch, 1924. Κ. Π.

ἀκτῖνες διαυλικαὶ *[Φυσ.]*. Ἐντὸς τῶν ἀεροκένων σωλήνων κατὰ τὴν παραγωγὴν τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων (βλ. **ἀκτῖνες καθοδικαί**) ὑφίσταται καὶ ἑτέρα ἀκτινοβολία μὴ ἀμέσως καταφανής. Ἔκδηλος γίνεται αὕτη ἐὰν ἡ κάθοδος διατρυπηθῇ, ὁπότε ἐκ τῶν ὀπῶν ἐξέρχονται ἀκτῖνες ὑποκυάνου χρώματος, διαδιδόμεναι εὐθυγράμμως μέχρι τῶν παρειῶν τοῦ σωλῆνος. Τὴν ὕπαρξιν τῆς ἀκτινοβολίας αὐτῆς παρετήρησε πρῶτος ὁ Goldstein (1886) καὶ συνέλεξε ταύτας ἐντὸς ὑαλίνου σωληνίσκου μήκους

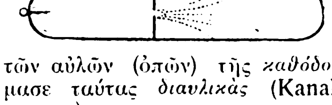

2 cm καὶ διαμέτρου 2 mm περίπου, τοποθετημένου ὄπισθεν τῶν αὐλῶν (ὀπῶν) τῆς *καθόδου*, δι' ὃ καὶ ὠνόμασε ταύτας *διαυλικὰς* (Kanalstrahlen, rayons canaux).

Αἱ διαυλικαὶ ἀκτῖνες ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ προκαλοῦν φθορισμὸν τῶν ὑαλίνων τοιχωμάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων προσπίπτουν, τὸ χρῶμα τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ ἀερίου, δι'οὗ εἶναι ὁ σωλὴν πεπληρωμένος. Ὁμοίως προσβάλλουν αἱ διαυλικαὶ ἀκτῖνες τὸν φωτογραφικὸν χάρτην, προκαλοῦν τὴν θέρμανσιν τῆς ἐπιφανείας, ἐφ' ἧς προσπίπτουν, ἀποδίδουν ὑπὸ καταλλήλου

ΠΙΝΑΞ ΣΩΜΑΤΩΝ ΠΑΡΕΧΟΝΤΩΝ γ—ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΙΑΝ

ΟΥΣΙΑ	UX	Ra	RaB	RaC	RaD	RaE	Po	RdAc	AcB	AcC	AcD	MTh_2	ThB	ThD
μ 1		354	230				580		120				160	
μ 2	24	16	40		45	45		25	31			26	32	
μ 3	0,70	0,27	0,51		0,99	0,99			0,45				0,36	
μ 4	0,14			0,12				0,19		0,20		0,12		0,1

Digitized by Google

ὅρους τὸ ἠλεκτρικόν των φορτίον καὶ ἰονίζουν τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα.

Τόσον ἡ εἰδικὴ φόρτισις ὅσον καὶ ἡ ταχύτης τῶν διαυλικῶν ἀκτίνων προσδιορίζονται, κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὰς καθοδικὰς ἀκτῖνας, διὰ τῆς μαγνητικῆς καὶ ἠλεκτρικῆς ἀποκλίσεως. Ἡ ἠλεκτρικὴ ἀπόκλισις ἔχει τὴν αὐτὴν τάξιν μεγέθους, οἵαν καὶ αἱ καθοδικαὶ ἀκτῖνες, ἡ μαγνητικὴ ὅμως εἶναι πολὺ μικροτέρα. Ἀμφότεραι αἱ ἀποκλίσεις εἶναι, ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατεύθυνσιν, ἀντίθετοι πρὸς τὴν καθοδικήν, παρ᾽ ὅλον ὅμως τοῦτο ἰσχύουν αἱ αὐταὶ ἐξισώσεις τῆς παραβολῆς διὰ τὴν ἠλεκτρικὴν καὶ τοῦ κύκλου διὰ τὴν μαγνητικὴν ἀπόκλισιν. Οὕτω προσδιωρίσθη ἡ εἰδικὴ φόρτισις $e\ m = 0{,}23 . 10^{15}$ ἠλεκτροστατικὰς μονάδας καὶ ἡ ταχύτης

$$v = 1{,}5\ .\ 10^{8}\ \text{cm/sec.}$$

διὰ τάσιν ἠλεκτροδίων ἐκ 30.000 Volt.

Τὸ γεγονὸς τῆς κατ᾽ ἀντίθετον πρὸς τὰς καθοδικὰς ἀκτῖνας φορὰν ἀποκλίσεως ἦγεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱ διαυλικαὶ ἀκτῖνες εἶναι ροὴ θετικῶς πεφορτισμένων μοριδίων. Ἐξεφράσθη ὡς ἐκ τούτου κατ᾽ ἀρχὰς ἡ ὑπόθεσις ὅτι, κατ᾽ ἀναλογίαν πρὸς τὰς καθοδικὰς ἀκτῖνας, τὰ μορίδια τῶν διαυλικῶν ἀκτίνων θὰ ἦσαν τὰ ἄτομα τοῦ θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, δηλαδὴ τὰ *θετικὰ ἠλεκτρόνια*. Διάφορα ὅμως πειράματα ἀπέδειξαν τὸ ἀβάσιμον τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Ἡ εἰδικὴ φόρτισις τῶν ἐντὸς λ. χ. ἀτμοσφαίρας ὑδρογόνου παραγομένων διαυλικῶν ἀκτίνων εἶναι διάφορος ἀπὸ τὰς ἐντὸς ὀξυγόνου ἢ ἀτμῶν ὑδραργύρου παραγομένας. Ἐκ παραλλήλου ἐγένετο ἡ πειραματικὴ βεβαίωσις ὅτι καὶ ἐντὸς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀερίου, περιέχοντος διαυλικὰς ἀκτῖνας, παρατηρεῖται οὐχὶ μία, ἀλλὰ δύο, τρεῖς ἢ καὶ περισσότεραι ἀποκλίνουσαι δέσμαι. Τοῦτο μαρτυρεῖ ὑπὲρ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐντὸς τῶν διαυλικῶν ἀκτίνων ὑπάρχουν μορίδια μὲ διάφορον εἰδικὴν φόρτισιν. Ἀφ᾽ ἑτέρου ἐκ τῶν μετρήσεων τῆς ταχύτητος τῶν μοριδίων, ἥτις εἶναι κατὰ πεντακοσίας ἕως χιλίας φορὰς μικροτέρα τῆς ταχύτητος τοῦ φωτός, καὶ ἐκ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς εἰδικῆς φορτίσεως ἥτις ἰσοῦται πρὸς 96494 Coul/gr, ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ θετικὸς ἠλεκτρισμὸς δὲν ἀπαντᾶται ἐλεύθερος ἐντὸς τῶν διαυλικῶν ἀκτίνων, ἀλλὰ πάντοτε ἐν συνδυασμῷ πρὸς συνήθη ἄτομα. Διὰ τῶν κατωτέρω περιγραφομένων πειραμάτων καθωρίσθη καὶ τὸ αἴτιον τῶν πολλαπλῶν ἀποκλίσεων.

Ἀντιθέτως πρὸς τὰς καθοδικὰς ἀκτῖνας, ἡ διαυλικὴ ἀκτὶς δὲν ὑποβάλλεται εἰς τὴν ἐκ περιτροπῆς ἐπίδρασιν τοῦ μαγνητικοῦ ἢ τοῦ ἠλεκτροστατικοῦ πεδίου, ἀλλὰ εἰς τὴν διαδοχικὴν ἐπίδρασιν τῆς μαγνητικῆς καὶ τῆς ἠλεκτρικῆς δυνάμεως. Τὰ δύο πεδία τοποθετοῦνται κάθετα ἐπ᾽ ἄλληλα, ἑπομένως καὶ αἱ ὑπ᾽ αὐτῶν ἐνεργούμεναι ἀποκλίσεις εἶναι κάθετοι ἐπ᾽ ἀλλήλας. Ἡ διαυλικὴ ἀκτὶς προσπίπτει ἐπὶ φωτογραφικῆς πλακὸς τοποθετημένης ἐντὸς τοῦ σωλῆνος καὶ σχηματίζει διαγώνιον μεταξὺ τῶν δύο καθέτων διευθύνσεων εἰκόνα, ἐκ τῆς θέσεως τῆς ὁποίας διὰ καταλλήλων μετρήσεων δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἡ ἔντασις τόσον τῆς μαγνητικῆς ὅσον καὶ τῆς ἠλεκτρικῆς ἀποκλίσεως, ἐκ τῶν ὁποίων πάλιν δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ἀμέσως ἡ εἰδικὴ φόρτισις καὶ ἡ ταχύτης τῶν διαυλικῶν ἀκτίνων. Ἐπειδὴ αἱ ταχύτητες τῶν διαφόρων μοριδίων διαυλικῆς ἀκτῖνος εἶναι διάφοροι μεταξύ των, παρατηρεῖται, ἐπὶ μιᾶς λεπτῆς κυκλικῆς δέσμης, ἀντὶ κυκλικῆς ἐκτροπῆς καμπύλη σχήματος παραβολοειδοῦς.

Τὸ παρατιθέμενον σχῆμα παριστᾷ συσκευὴν τοῦ J. J. Thomson καὶ F. W. Aston, κατασκευασθεῖ-

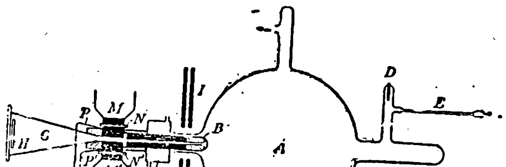

Συσκευὴ Thomson καὶ Aston διὰ τὴν ἔρευναν τῶν διαυλικῶν ἀκτίνων.

σαν διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον. Εἰς τὸ ἓν ἄκρον τοῦ ὑαλίνου σωλῆνος A εἶναι τοποθετημένη ἡ ἄνοδος D, ἀπέναντι τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ἡ κάθοδος B, ἀποτελουμένη ἐκ μακροῦ μεταλλικοῦ κυλίνδρου φέροντος λεπτὸν αὐλόν. Ὁ σωλὴν οὗτος εἶναι συνδεδεμένος μὲ χωνιοειδῆ ὑάλινον σωλῆνα G, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου προσαρμόζεται ἡ φωτογραφικὴ πλὰξ H. Ἡ ἐκ τοῦ αὐλοῦ ἐξερχομένη διαυλικὴ ἀκτὶς ὑποβάλλεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου MM′ ἀφ᾽ ἑνός, καὶ τοῦ ἠλεκτροστατικοῦ PP′ ἀφ᾽ ἑτέρου. Ὡς ἐκ τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ P καὶ P′ ἠλεκτρικῆς δυνάμεως ἐκτρέπεται ἡ διαυλικὴ ἀκτὶς πρὸς τὴν ἀρνητικὴν πλάκα (πρὸς τὰ ἐπάνω) καὶ ὡς ἐκ τῆς μαγνητικῆς πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς H σχηματίζεται ἐκ τοῦ μέσου πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἐπάνω παραβολοειδὴς εἰκών, ἐὰν ἡ διαυλικὴ ἀκτὶς περιέχῃ ὡρισμένην τινὰ φόρτισιν, ἤτοι ἐὰν ἡ θετικὴ φόρτισις εἶναι συνδεδεμένη μετὰ ἀτόμου ἢ μορίου. Ἐὰν ἤδη ἐν τῇ διαυλικῇ ἀκτῖνι περιέχωνται πλείονες, διάφοροι πρὸς ἀλλήλας, μᾶζαι μὲ θετικὴν φόρτισιν, ὡς καὶ συμβαίνει ἐν τῇ πραγματικότητι, σχηματίζονται ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς πλείονες σαφῶς κεχωρισμέναι παραβολαί. Οὕτως εὑρίσκονται πάντοτε διάφοροι φορεῖς τοῦ θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ ἐντὸς τοῦ σωλῆνος ἀέριον.

Ἐντὸς ὑδρογόνου π. χ. παρατηροῦνται θετικῶς πεφορτισμένα ἄτομα, ἤτοι H^{+}, ἀλλὰ καὶ θετικῶς πεφορτισμένα μόρια H_2^{+}. Φαίνεται πρὸς τούτοις ὅτι ὑπάρχουν καὶ τριπλαῖ ἑνώσεις θετικῶς πεφορτισμένου ὑδρογόνου, ἀκτῖνες ἑπομένως τῆς μορφῆς H_3^{+}. Περαιτέρω κατεδείχθη ὅτι ὑφίστανται ἐντὸς τῶν διαυλικῶν ἀκτίνων ἀκόμη καὶ ἀρνητικῶς πεφορτισμέναι ἀκτῖνες, σχηματιζόμεναι μετὰ τὴν παραγωγὴν τῶν διαυλικῶν ἀκτίνων. Οὕτως ἐβεβαιώθη ἡ παρουσία καὶ ἀρνητικῶς πεφορτισμένων μορίων καὶ ἀτόμων ὑδρογόνου. Ὁμοίως θετικῶς καὶ ἀρνητικῶς πεφορτισμένων ἀτόμων καὶ μορίων ὀξυγόνου, ἄνθρακος, νέου κλπ. Τέλος ἐπὶ τοῦ ὑδραργύρου παρετηρήθησαν ἄτομα ἔχοντα ἀπὸ μίαν ἕως ἑπτὰ φορτίσεις. Ἐκ τῶν φωτογραφημάτων τούτων τῶν διαυλικῶν ἀκτίνων ἐξάγονται συμπεράσματα ἐπὶ τῶν διαφόρων συνδυασμῶν τῶν ἀτόμων τοῦ ἠλεκτρισμοῦ μετὰ τῶν ἀτόμων ἢ μορίων τῶν ὑλικῶν σωμάτων. Χρησιμεύουν οὕτως εἰπεῖν ταῦτα ὡς χημικὴ ἀνάλυσις τῆς ἠλεκτρικῆς συστάσεως τῶν διαφόρων ἀερίων.

Τὰ ἐκ τῶν μετρήσεων τούτων ἐξαγόμενα συμπεράσματα εἶναι δύο: 1ον) Δὲν ὑπάρχουν ἐλεύθερα θετικὰ ἠλεκτρόνια. Ἑπομένως ὁ ἀρνητικὸς ἠλεκτρισμὸς δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἐ λ ε ύ θ ε ρ ο ς ἄνευ συνδυασμοῦ μὲ ὕλην, ἐνῷ ὁ θετικὸς ἠλεκτρισμὸς ὑπάρχει πάντοτε συνδεδυασμένος μὲ ἄτομα τῆς συνήθους ὕλης. 2ον) Αἱ ἑνώσεις τῶν ἀτόμων μεταξύ

Αἱ παραβολαὶ τοῦ ὑδρογόνου.

των πρὸς σχηματισμὸν μορίων καὶ μετ᾽ ἠλεκτρισμοῦ πρὸς σχηματισμὸν ἰόντων εἶναι πολυποίκιλοι. Ὑπάρχουν θετικῶς καὶ ἀρνητικῶς πεφορτισμένα ἄτομα τῆς αὐτῆς φύσεως, ὑπάρχουν ἀκόμη ἄτομα μὲ πλείονας θετικὰς ἢ ἀρνητικὰς φορτίσεις, τέλος μόρια οὐδέτερα καὶ μόρια μὲ μίαν ἢ πλείονας θετικὰς ἢ ἀρνητικὰς φορτίσεις.

Λίαν ἐνδιαφέροντα εἶναι ἐπίσης καὶ τὰ πειράματα τοῦ Aston διὰ τοῦ καλουμένου *φασματογράφου μαζῶν*. Εἰς τὸ ὄργανον αὐτὸ αἱ διαυλικαὶ ἀκτῖνες ἅμα τῇ προσπτώσει ἐπὶ τῆς καθόδου, διέρχονται διὰ δύο παραλλήλων στενῶν σχισμῶν καταλλήλου κατασκευῆς S_1 S_2 καὶ ἡ σχηματιζομένη λεπτὴ ταινία ἀναλύεται τῇ βοηθείᾳ τῶν ἠλεκτρ. πεφορτισμένων παραλλήλων πλακῶν P_1 καὶ P_2 εἰς ἠλεκτρικὸν φάσμα. Δύναται τότε νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι αἱ ἐκ τοῦ ἠλεκτρικοῦ πεδίου ἐξερχόμεναι ἀκτῖνες ἐκπέμπονται ἐκ φανταστικῆς πηγῆς Z, ἥτις εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ πεδίου καὶ ἐπὶ τῆς γραμμῆς S_1 S_2. Μία δέσμη τοιούτων ἀκτίνων ἀπομονοῦται διὰ τοῦ διαφράγματος D καὶ διέρχεται μεταξὺ τῶν παραλλήλων πόλων μαγνήτου. Πρὸς ἁπλοποίησιν τοῦ φαινομένου κατασκευάζονται οἱ πόλοι κυκλικοί, τὸ πεδίον εἶναι ὁμογενὲς καὶ τοιαύτης μαγνητικῆς ροῆς, ὥστε αἱ ἀκτῖνες νὰ ἐκτρέπωνται κατ᾽ ἀντίθετον διεύθυνσιν, ἀπὸ

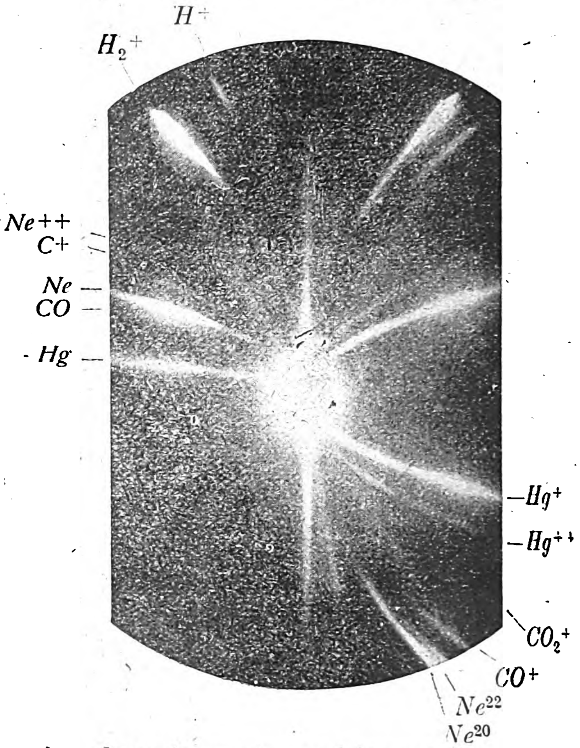

Φωτογράφημα τῶν παραβολῶν τοῦ νέου.

ὅτι διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ πεδίου. Αἱ ἐκτρεπόμεναι ἀκτῖνες προσπίπτουν ἐπὶ φωτογραφικῆς πλακός, ἐπὶ τῆς ὁποίας σχηματίζονται εἰκόνες σχήματος φακοειδοῦς.

Ὡς βάσις χρησιμοποιεῖται ἡ ἰδιότης, καθ᾽ ἣν ἡ γωνία τῆς μαγνητικῆς ἐκτροπῆς εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς μάζης τοῦ ἐκτρεπομένου μορίου. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐρευνᾶται πειραματικῶς διὰ τοῦ φασματογράφου μαζῶν πρὸς π ρ ο σ δ ι ο ρ ι σμόν, ἐκ τῆς μαγνητικῆς ἐκτροπῆς, τοῦ ἀτομικοῦ βάρους τῶν διαφόρων στοιχείων. Ἡ μέθοδος α ὕ τ η εἶναι λίαν ἀκριβής, καθότι ἀλλοίωσις τοῦ ἀτομικοῦ βάρους κατὰ 1% ἐπιφέρει ἐκ τ ρ ο π ὴ ν 1,39 mm ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακός, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει τὴν μὲ ἀκρίβειαν $^1/_{1000}$ ἐκτίμησιν τοῦ ἀτομικοῦ βάρους. Ὡς πρότυπον σῶμα ἐλαμβάνετο τὸ *ὀξυγόνον* (m=16), ἐν συγκρίσει μὲ τὸ ὁποῖον τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ *ἄνθρακος* ἐξετιμήθη ἀκριβῶς 12. Καὶ μάλιστα $C^{++}=6$, $O^{++}=8$, $CO^{+}=28$, $O_2^{+}=32$, $CO_2^{+}=44$. Περαιτέρω εἰς ἑνώσεις μὲ ὑδρογόνον $CH=13$, $CH_2=14$, $CH_3=15$, $CH_4=16$. Τέλος παρουσίᾳ ὑδρατμοῦ παρουσιάζονται καὶ αἱ ραβδώσεις $OH=17$, $OH_2=18$, $OH_3=19$ (;) κ.ο.κ.

Φωτογράφημα τῶν πολλαπλῶς πεφορτισμένων παραβολῶν τοῦ ὑδραργύρου.

Ἐκ τῶν πειραμάτων τούτων προέκυψαν αἱ ἐπὶ

Σχεδιάγραμμα τοῦ φασματογράφου μαζῶν τοῦ Ἔστον.

Digitized by Google

τῶν ἰσοτόπων ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος ἔρευναι τοῦ Aston, δι' ὧν ἀπεδείχθη ὅτι ὅλα τὰ σώματα, τὸ ἀτομικὸν βάρος τῶν ὁποίων ἐν συγκρίσει μὲ τὸ ὀξυγόνον παρουσιάζει καὶ κλασματικὸν μέρος, ἀναλύονται συνήθως εἰς πλείονα ἰσότοπα. Ὁ κανὼν ὅμως οὗτος δὲν εἶναι ἀπολύτως γενικός, καθ' ὅσον τὸ ὑδρογόνον—ὡς καὶ τὰ ἰσότοπα τοῦ κασσιτέρου — δὲν ἔχουν ἀκριβῶς ἀκέραιον ἀτομικὸν βάρος.

Οὕτω τὸ *νέον*, ἔχον τὸ ἀτομικὸν βάρος 20,20 ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἰσότοπα ἀτομικοῦ βάρους 20 καὶ 22, αἱ θέσεις τῶν ὁποίων φαίνονται εἰς τὸ παρατιθέμενον φασματογράφημα I. Αἱ λοιπαὶ ῥαβδώσεις ὀφείλονται εἰς τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, τὸ ὁποῖον προσεμίγη πρὸς σύγκρισιν τῶν λαμβανομένων γραμμῶν.

Διὰ τὸ *χλώριον*, τοῦ ὁποίου τὸ ἀτομικὸν βάρος εἶναι 35Χ46, ἐβεβαιώθησαν αἱ ῥαβδώσεις m = 35 m = 36, m = 37 καὶ m = 38, ὡς φαίνεται εἰς τὰ φασματογραφήματα II, III καὶ IV.

Ἐπὶ τοῦ *ὑδραργύρου* (m = 200,6) παρετηρήθησαν πέντε ἰσότοπα ἀτομικοῦ βάρους 198, 199, 200, 201 καὶ 202.

Εἰς τὸ *ἀργὸν* (m = 39,88), τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ἄτομα ἁπλῶς, διπλῶς, καὶ τριπλῶς πεφορτισμένα, παρετηρήθησαν ῥαβδώσεις πρωτοταγεῖς, δευτεροταγεῖς καὶ τριτοταγεῖς, ἀντιστοιχοῦσαι εἰς $A^{+}_{40} = 40$, $A^{++}_{40} = 20$ καὶ $A^{+++}_{40} = 13,3$, ὡς εἰς τὰ φασμ. V καὶ VI.

Τὸ *κρυπτὸν* (m = 82,92) δεικνύει τὰς πρωτοταγεῖς ῥαβδώσεις 78, 80, 82, 83, 84 καὶ 86 καὶ τὰς δευτεροταγεῖς 40, 41, 415, 42 καὶ 43, ὡς φαίνεται εἰς τὸ φασμάτ. VIII. (Βλ. **ἰσοτοπία** καὶ **ἰσότοπα** *στοιχεῖα*).

Μίαν σπουδαίαν παρατήρησιν ὀφείλομεν εἰς τὸν J. Stark (1905), ὅστις ἀνεκάλυψεν ὅτι, κατὰ τὴν φασματοσκοπίαν τοῦ ἐκ τῶν διαυλικῶν ἀκτίνων ἐκπεμπομένου φωτός, αἱ ῥαβδώσεις παρουσιάζουν τὸ φαινόμενον *Doppler* (βλ. λ.). Καὶ δή, ἐὰν τὸ φασματοσκόπιον τοποθετηθῇ παραλλήλως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν διαυλικῶν ἀκτίνων, αἱ ῥαβδώσεις τοῦ φάσματος τοῦ κατὰ τὴν δίοδον τῶν διαυλικῶν ἀκτίνων φωτοβολοῦντος ἀερίου ἐκτοπίζονται πρὸς τὸ ἰῶδες μέρος, ὅταν ἡ παρατήρησις γίνεται κατ' ἀντίθετον πρὸς τὴν φορὰν τῶν διαυλικῶν ἀκτίνων διεύθυνσιν, πρὸς τὸ ἐρυθρὸν δὲ πέρας τοῦ φάσματος, ὅταν ἡ παρατήρησις γίνεται κατὰ τὴν φορὰν αὐτῶν. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι αὐτὰ ταῦτα τὰ ἐκπεμπόμενα θετικὰ ἰόντα εἶναι ἡ φωτεινὴ πηγή. Ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἐκτοπίσεως ὑπελόγισεν ὁ Stark τὴν ταχύτητα τῶν θετικῶν ἰόντων καὶ εὗρεν ὅτι διὰ διαφορὰν δυναμικοῦ 4000 V, ἡ ταχύτης τῶν φωτοβόλων φορέων περιλαμβάνεται μεταξὺ 2.10^7 καὶ 8.10^7 cm/sec. Δεδομένου δὲ ὅτι ὑπάρχουν καὶ θετικὰ ἰόντα μὲ μικροτέραν ἀκόμη ταχύτητα, φαίνεται πιθανὸν ὅτι τὰ ἰόντα ὀφείλουν νὰ ὑπερβοῦν τὴν ἐλαχίστην ταχύτητα τῶν 10^7 cm/sec, ἵνα ἐκπέμπουν, ὡς ἐκ τῆς ἐγκλειομένης κινητικῆς ἐνεργείας, ὁρατὸν φῶς.

Ἡ φωτοβολία τῶν διαυλικῶν ἀκτίνων ὀφείλεται εἰς συγκρούσεις τῶν ἐν κινήσει ἀτόμων μετὰ τῶν ἠρεμούντων μορίων. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀπέδειξεν ὁ W. Wien δι' ἐπὶ τούτῳ ἐπινοηθείσης διατάξεως, ἔνθα ἡ πίεσις εἰς τὸν σωλῆνα ἐκκενώσεως ἠδύνατο νὰ μεταβληθῇ κατὰ λόγον 1:40 χωρὶς νὰ ἀλλοιωθῇ ἡ τάσις τῶν ἠλεκτροδίων. Ἐλαττουμένης τῆς πιέσεως παρετηρήθη καὶ ἐλάττωσις τῆς φωτοβολίας. Εἶναι δηλαδὴ ἀνάγκη νὰ ἐνισχυθῇ εἰς χαμηλοτέρας πιέσεις ἡ ἔντασις τῶν διαυλικῶν ἀκτίνων, ἵνα ληφθῇ ἡ αὐτὴ φωτεινότης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *E. Riecke* Lehrbuch der Physik 1919. — *E. Grimsehl* Lehrbuch der Physik 1920. — *L. Graetz* Die Atomtheorie 1921. — *E. Gehrcke* Die Korpuskulare Strahlung in verdünnten Gasen 1923. — *F. W. Aston* Isotope 1923. — *Γ. Ἀθανασιάδου* Ἐπίτομος Φυσικὴ 1924. — *Δ. Χόνδρου* Μαθήματα Φυσικῆς 1925. — *W. Wien* Kanalstrahlen 1927.

ΑΝΤ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

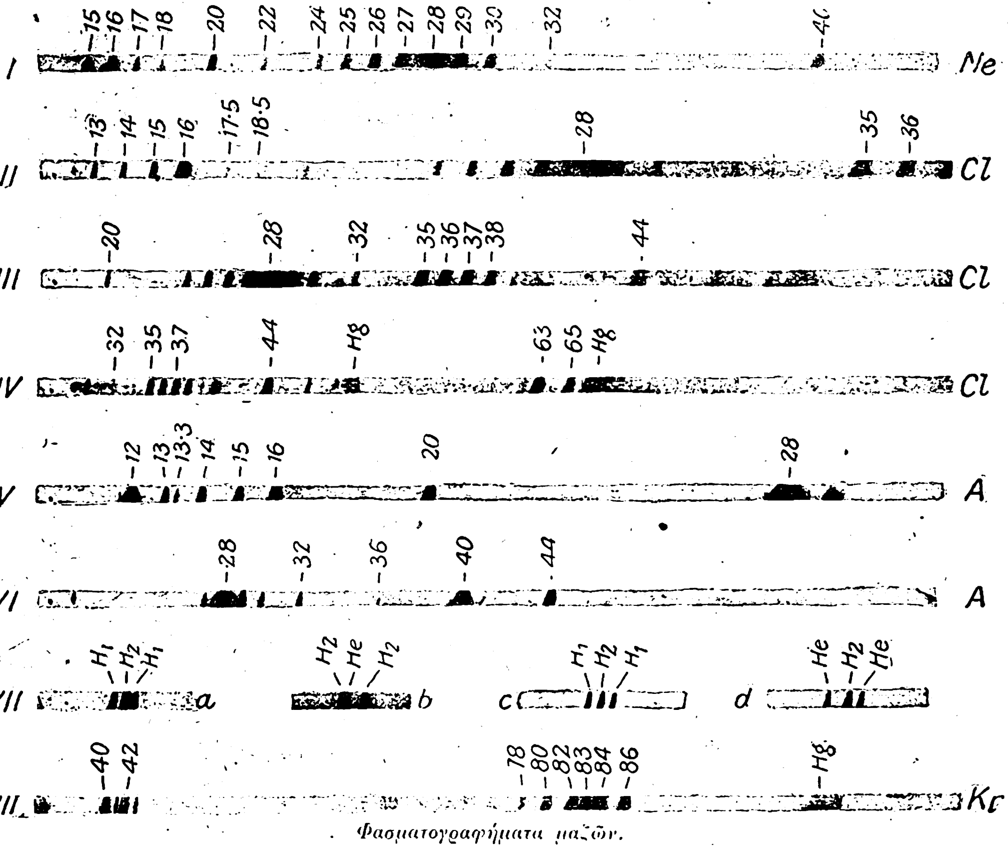

Φασματογραφήματα μαζῶν.

ἀκτῖνες ἐνδοερυθραί· βλ. ἀκτῖνες ὑπέρυθροι.

ἀκτῖνες ἐντεριώνης [*Βοτ.*]· βλ. ἐντεριώνιοι ἀκτῖνες.

ἀκτῖνες H [*Φυσ.*]. Αἱ ἀκτῖνες αὗται—διεθνῶς χαρακτηριζόμεναι διὰ τοῦ στοιχείου H κεφαλαίου τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου—παράγονται ὡς δευτερεύουσαι ἀκτῖνες ὁσάκις α ἀκτῖνες προσπίπτουσιν ἐπὶ ἄτομον ὑδρογόνου. Οὕτω ὅταν α σωματίδιον προσπίπτῃ ἐπὶ ἀτόμου ὑδρογόνου ἀποχωρίζονται ἐκ τούτου ἠλεκτρόνια καὶ τὸ θετικῶς φορτισμένον ὑπόλοιπον τοῦ ἀτόμου προχωρεῖ περαιτέρω μετὰ μεγάλης ταχύτητος καὶ παρατηρεῖται ὡς H ἀκτινοβολία. Ἕνεκα τῆς μικρᾶς μάζης ἡ ἀρχικὴ ταχύτης δύναται νὰ λάβῃ τόσον μεγάλην τιμήν, εἰς τρόπον ὥστε αἱ H ἀκτῖνες δύνανται νὰ διανύσωσιν ἐν τῷ ἀέρι διαστήματα κατὰ πολὺ μεγαλύτερα—μέχρι τοῦ τετραπλασίου—ἢ τὸ διεγεῖρον αὐτὰ α σωματίδιον, μέχρις οὗ ἀποβάλωσι τὴν ταχύτητα αὐτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Berliner — Schell.* Physikalisches Handwörterbuch 1924.

Κ. Π.

ἀκτῖνες ἠλεκτρικῆς δυνάμεως· βλ. ἠλεκτρομαγνητικὴ θεωρία Μάξγουελ.

ἀκτῖνες ἠλεκτρομαγνητικαί· βλ. ἠλεκτρομαγνητικὴ θεωρία Μάξγουελ.

ἀκτῖνες ἡλίου· βλ. ἀκτῖνες ἀκτινεργοί.

ἀκτῖνες καθοδικαί [*Φυσ.*]. Οὕτω καλοῦνται ἀκτῖνες ἰδιαζούσης μορφῆς ἐκπορευόμεναι ἐκ τῆς καθόδου, ἤτοι τοῦ ἠλεκτροδίου ἀεροκένου σωλῆνος τοῦ συνδεδεμένου πρὸς τὸν ἀρνητικὸν πόλον. Κατὰ τὴν παραγωγὴν τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων διακρίνομεν τὰς ἀκολούθους φάσεις:

1. Ἐκκένωσις τοῦ ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος ἐντὸς ἀερίων ὑπὸ ἠλαττωμένην πίεσιν.—Τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα γαλβανικοῦ στοιχείου ἢ κοινῆς συστοιχίας, καλῶς ἀγόμενον ἀπὸ τὰ μέταλλα καὶ τοὺς ἠλεκτρολύτας, δὲν διέρχεται διὰ μέσου ἀερίων ὑπὸ τοὺς συνήθεις ὅρους. Ὁ ἀήρ, εἰς πυκνὴν ἢ ἠραιωμένην κατάστασιν, εἶναι τέλειος μονωτὴς διὰ ῥεύματα μικρᾶς ἐντάσεως. Ὑπὸ εἰδικοὺς ὅμως ὅρους, ἤτοι κατὰ τὴν διοχέτευσιν ῥεύματος ἐκ συστοιχίας πολλῶν ἑκατοντάδων στοιχείων, ἀπὸ ἠλεκτροστατικὴν μηχανὴν ἢ ἀπὸ ἐπαγωγικὸν πηνίον διὰ μέσου σωλῆνος περιέχοντος ἀέριόν τι καὶ μάλιστα ὑπὸ ἠλαττωμένην πίεσιν, παρετηρήθη δίοδος ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, συνοδευομένη ἀπὸ φωτεινὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἔχουν λίαν ἐνδιαφερούσας ἰδιότητας.

Αἱ πρῶται σχετικαὶ παρατηρήσεις ἐγένοντο τὸ 1854 ὑπὸ τοῦ Γάλλου Gossiot, πολὺ ὅμως διεξοδικωτέραν ἔρευναν ἐπὶ τῶν φαινομένων τούτων ἔκαμεν τῷ 1858 ὁ Plücker εἰς Bonn τῆς Γερμανίας. Ὁ Geissler, ὑαλουργὸς ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, ἔφερε πρῶτος τοιούτους σωλῆνας μὲ ἠραιωμένα ἀέρια εἰς τὸ ἐμπόριον, δι' ὃ οὗτοι φέρουν καὶ τὸ ὄνομά του. Τῷ 1869 ὁ Hittorf παρουσίασε τὴν πρώτην ἐπισταμένην μελέτην ἐπὶ τῆς καθοδικῆς ἀκτινοβολίας. Μετὰ δέκα δὲ ἔτη ἐπανέλαβε καὶ ἐπηύξησε τὴν κλίμακα τῶν πειραμάτων ὁ Ἄγγλος Crookes, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου καὶ φέρουν οἱ σωλῆνες οἱ περιέχοντες ἰσχυρῶς ἠραιωμένα ἀέρια.

Πρὸς σπουδὴν τῶν φαινομένων τῆς ἐκκενώσεως σπινθῆρος εἰς ἀέριον ὑπὸ μικρὰν πίεσιν, ἐγκλείεται τὸ πρὸς ἐξέτασιν ἀέριον ἐντὸς ἐπιμήκους σωλῆνος, φέροντος δύο ἠλεκτρόδια ἐξ ἀργιλλίου—ἐξ ὧν τὸ μὲν θετικὸν ὀνομάζεται καὶ ἐνταῦθα *ἄνοδος*, τὸ δὲ ἀρνητικὸν *κάθοδος*—καὶ σωλῆνα ἀπαγωγὸν συνδεόμενον μὲ τὴν ἀεραντλίαν. Ἡ ἄνοδος ἔχει συνήθως τὸ σχῆμα ἁπλοῦ σύρματος, ἐνῷ ἡ κάθοδος μικρᾶς κυκλικῆς πλακός. Τὸ διοχετευόμενον ῥεῦμα ὑψηλῆς τάσεως ὀφείλει νὰ προέρχηται ἐκ πηγῆς, τῆς ὁποίας τὸ μῆκος σπινθῆρος εἶναι μικρότερον τῆς ἀποστάσεως τῶν ἠλεκτροδίων τοῦ σωλῆνος. Ὑπὸ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν οὐδεμία ἐκκένωσις λαμβάνει χώραν.

Ἐὰν ὅμως ἡ πίεσις ἐλαττωθῇ μέχρις ὀλίγων ἑκατοστῶν στήλης ὑδραργύρου, ἀναφαίνεται συνεχὴς σπινθὴρ ἀκανονίστου σχήματος, μεταβαλλόμενος εἰς φωτεινὴν στήλην ὁλονὲν πλατυνομένην καὶ τείνουσαν νὰ καλύψῃ ὅλον τὸν χῶρον τοῦ σωλῆνος. Προχωροῦντος τοῦ κενοῦ ἐμφανίζονται κατὰ τὰ δύο ἠλεκτρόδια σαφεῖς διαφοραί. Ἡ φωτεινὴ στήλη συγκεντροῦται πρὸ τῆς ἀνόδου ἔχουσα ὡραῖον ἐρυθροΐζοντα χρωματισμόν, ὁ ὁποῖος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ἀερίου. Ἡ κάθοδος περιβάλλεται ὑπὸ κυανοχρόου αἴγλης. Μεταξὺ δὲ καθόδου καὶ θετικῆς στήλης σχηματίζεται τὸ σκοτεινὸν διάστημα τοῦ Faraday.

Διὰ περαιτέρω ἐκκενώσεως, μέχρις 1 mm πιέσεως, ἀρχίζει ἡ θετικὴ στήλη νὰ χάνῃ τὸν ζωηρὸν χρωματισμόν της, καθὼς καὶ τὴν συνέχειάν της. Σχηματίζονται ἀλλεπάλληλοι στρώσεις ἔχουσαι ἐστραμμένην τὴν κοίλην πλευρὰν πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀνόδου. Τὸ σκοτεινὸν διάστημα τοῦ Φαραντέϋ αὐξάνει. Ἡ κυανῆ αἴγλη καλύπτει τελείως τὴν κάθοδον καὶ ἀρχίζει ν' ἀπομακρύνηται ταύτης σχηματίζουσα δεύτερον σκοτεινὸν διάστημα, τὸ διάστημα τοῦ Κρούξ.

Τοῦτο ἐπιμηκύνεται εἰς πίεσιν 0,5 mm καὶ παραλλήλως ἐλαττοῦται ὁ ἀριθμὸς τῶν στρώσεων, ἐνῷ αὐξάνει ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασίς των. Παρὰ τὴν κάθοδον σχηματίζεται δευτέρα λεπτή, ἐλαφρῶς ἐρυθρὰ αἴγλη.

Τέλος ἐκλείπουν τελείως αἱ στρώσεις (0,1 mm). Ἡ ἀρνητικὴ αἴγλη μετατοπίζεται πρὸς τὴν ἄνοδον καὶ τὸ σκοτεινὸν διάστημα τοῦ Κρούξ ὁλονὲν ἐκτείνεται καταλαμβάνον ὅλον τὸν σωλῆνα ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον (0,2 mm πιέσεως). Ἤδη ἀναφαίνεται ἐπὶ τῶν ἔναντι τῆς καθόδου εὑρισκομένων παρειῶν τοῦ σωλῆνος ὑποπράσινος φθορισμός, δεῖγμα τῆς καθοδικῆς ἀκτινοβολίας.

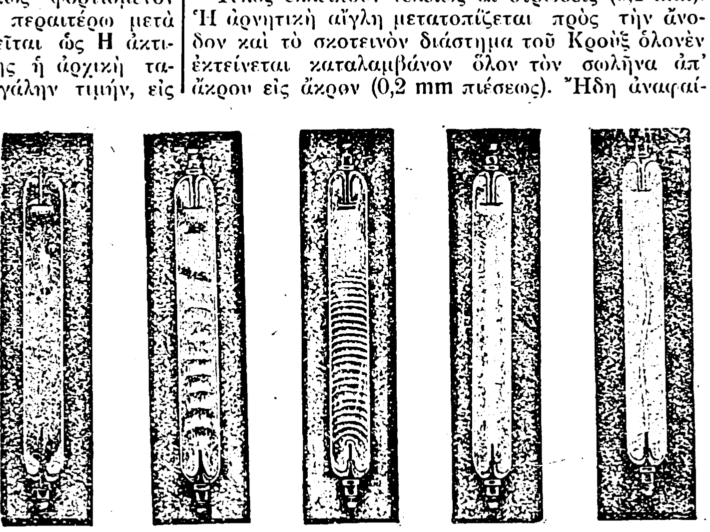

Αἱ φάσεις τῆς ἐκκενώσεως σπινθῆρος ἐντὸς ἀεροκένου σωλῆνος.

Ἡ μεταξὺ τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ τῶν ἠλεκτροδίων σωλῆνος Γκάισλερ καὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ῥεύματος ὑφισταμένη σχέσις δὲν εἶναι ἁπλῆ καὶ δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ ὑπὸ τοῦ διὰ μέταλλα καὶ διαλύματα ἰσχύοντος *νόμου τοῦ Ὤμ*. Ἡ σχέσις αὕτη εὑρίσκεται ἐμπειρικῶς διὰ τῆς εὑρέσεως τῆς συναρτήσεως μεταξὺ ἐντάσεως τοῦ ῥεύματος καὶ τάσεως τῶν ἠλεκτροδίων καὶ τῆς γραφικῆς παραστάσεως τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς παρατηρήσεως. Ἐπὶ τοῦ ὁριζοντίου ἄξονος σημειοῦ-

Digitized by Google

ναι αἱ τιμαὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος, ἐπὶ δὲ τοῦ κατακορύφου αἱ ἀντιστοιχοῦσαι τῆς τάσεως τῶν ἠλεκτροδίων. Ἡ οὕτω λαμβανομένη καμπύλη ὀνομάζεται «*χαρακτηριστική*» τοῦ σωλῆνος Γκάϊσλερ. Αἱ καμπύλαι τοῦ κάτωθι σχήματος παριστῶσι τὰς χαρακτηριστικὰς σφαιροειδοῦς σωλῆνος ὑπὸ διαφόρους πιέσεις. Ὑπὸ μικρὰν ἔντασιν πίπτουν αὗται, σχηματίζουν ἐλάχιστον καὶ ἀνέρ-

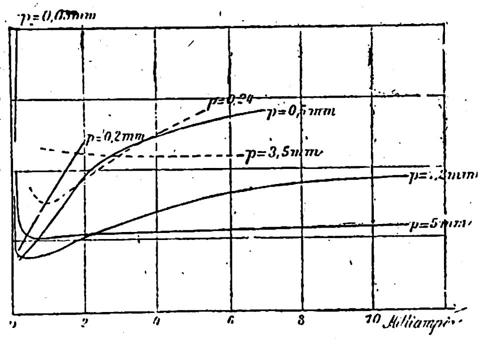

Χαρακτηριστικαὶ καμπύλαι σωλῆνος Γκάϊσλερ.

χονται πάλιν εἰς καμπύλην ὑποκειμένην εἰς ἀναστροφὴν τῆς φορᾶς της. Εἰς λίαν μικρὰς πιέσεις παρατηροῦνται μόνον τὰ ἀνιόντα τμήματα τῶν χαρακτηριστικῶν.

Πρὸς σπουδὴν τῆς κατὰ μῆκος τοῦ σωλῆνος πτώσεως τοῦ δυναμικοῦ χρησιμοποιοῦνται σωλῆνες μὲ καθέτως πρὸς αὐτοὺς προσηρμοσμένα μόνιμα ἢ κινητὰ διαφράγματα, τὰ ὁποῖα συνδέονται μὲ ἠλεκτρόμετρον. Παρατηρεῖται πτῶσις τοῦ δυναμικοῦ, ἥτις ἀμέσως παρὰ τὴν ἄνοδον εἶναι ἀρκούντως ἀπότομος· μετά τι διάστημα καθίσταται ἀσθενεστέρα, μὴ μεταβάλλουσα τὴν τιμήν της καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ θετικοῦ φωτός. Ἡ πτῶσις τοῦ δυναμικοῦ εἶναι μεταξὺ τῶν ὁρίων τούτων ἀνάλογος τῆς ἀποστάσεως, ὅπως καὶ εἰς τοὺς μεταλλικοὺς ἀγωγούς. Κατὰ τὸ σκοτεινὸν διάστημα τοῦ Φαραντέϊ καὶ τὴν αἴγλην δεικνύει ἡ καμπύλη κάπως ἀσθενεστέραν πτῶσιν. Παρὰ τὸ σκοτεινὸν ὅμως καθοδικὸν διάστημα παρατηρεῖται λίαν ἀπότομος πτῶσις, ἡ καλουμένη «*κανονικὴ καθοδικὴ πτῶσις τοῦ δυναμικοῦ*».

Εἰς τὸ σχῆμα παρετέθησαν ἐπὶ μὲν τοῦ ὁριζοντίου ἄξονος αἱ ἀποστάσεις εἰς ἑκατοστόμετρα, ἐπὶ δὲ τοῦ κατακορύφου τὸ δυναμικόν. Ἡ συνεχὴς γραμμὴ παριστᾷ τὴν πτῶσιν τοῦ δυναμικοῦ κατὰ μῆκος τοῦ σωλῆνος, ἡ διακεκομμένη τὴν πτῶσιν τοῦ δυναμικοῦ κατὰ 1 ἑκμ., ἤτοι τὴν καλουμένην «*βαθμῖδα τοῦ δυναμικοῦ*» εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τοῦ σωλῆνος.

Εἰδικῶς διὰ τὴν κανονικὴν καθοδικὴν πτῶσιν ἐγένοντο αἱ παρατηρήσεις ὅτι αὕτη εἶναι ἀνεξάρ-

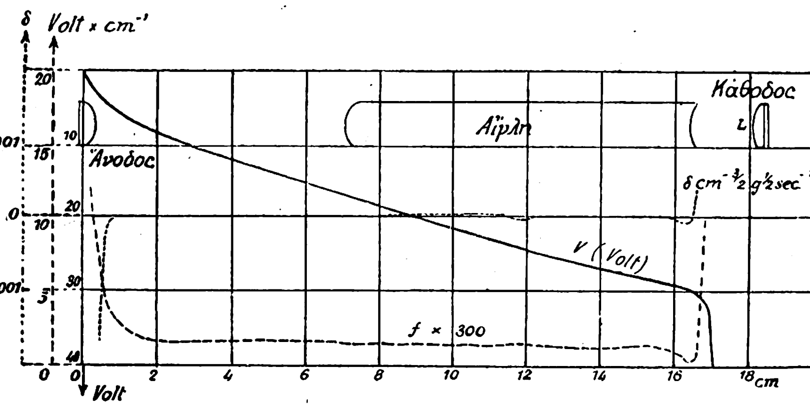

Πτῶσις τοῦ δυναμικοῦ κατὰ μῆκος ἀεροκένου σωλῆνος.

τητος τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος, τῆς πιέσεως τοῦ ἀερίου, τοῦ πάχους τῆς ἐχούσης μορφὴν σύρματος καθόδου καὶ τῶν διαστάσεων τοῦ σωλῆνος. Ἐξαρτᾶται ὅμως σημαντικώτατα ἀπὸ τὸν βαθμὸν χημικῆς καθαρότητος τοῦ ἀερίου καὶ ἀπὸ τὸ μέταλλον τῆς καθόδου.

Λίαν ἐνδιαφέροντα φαινόμενα παρατηροῦνται κατὰ τὴν ἐπίδρασιν μαγνητικοῦ πεδίου ἐπὶ τῆς φωτεινῆς ἐκκενώσεως. Τὸ θετικὸν φῶς δρᾷ τότε δίκην ἐλατοῦ καὶ εὐκάμπτου ἀγωγοῦ, ὅστις μετατοπίζεται παραλλήλως ἢ καθέτως ἐπὶ τὸν ἄξονα τοῦ σωλῆνος, ἀναλόγως τοῦ ἂν αἱ μαγνητικαὶ δυναμικαὶ γραμμαὶ διευθύνωνται παραλλήλως ἢ καθέτως ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἄξονα. Ἀναλόγους ἰδιότητας παρουσιάζει καὶ τὸ ἀρνητικὸν φῶς.

Τὸ χρῶμα τόσον τῆς θετικῆς φωτεινῆς στήλης, ὅσον καὶ τῆς ἀρνητικῆς αἴγλης ἐξαρτᾶται κατὰ πρῶτον λόγον ἀπὸ τὴν χημικὴν σύστασιν καὶ τὴν καθαρότητα τοῦ ἐν τῷ σωλῆνι περικλειομένου ἀερίου. Πρόσμειξις ξένων ἀερίων εἶναι καταφανεστάτη. Ἡ ζωηρότης τῆς χροιᾶς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πυκνότητα τοῦ ρεύματος (ἤτοι ἔντασις ρεύματος / ἐμβαδὸν τομῆς σωλῆνος). Αὐξανομένης ταύτης αὐξάνεται καὶ ἡ ἔντασις τοῦ φωτός, μέχρι σημείου, ὥστε νὰ παρατηρῆται ἐνίοτε καὶ ἀλλαγὴ χρώματος ἐπὶ τὸ λευκότερον.

Τῶν φαινομένων τούτων σημαντικωτάτην ἐφαρμογὴν ποιοῦνται ἐν τῇ φασματοσκοπίᾳ. Δεδομένου ὅτι ἕκαστον ἀέριον διακρίνεται διὰ τὸ ἴδιον χρῶμα τῆς θετικῆς στήλης καὶ τὸ χρῶμα τοῦτο σύγκειται πάντοτε ἀπὸ τὰ αὐτὰ ἁπλᾶ χρώματα, μᾶς παρέχεται ἰδεῶδες μέσον πρὸς φασματοσκοπικὴν ἐξέλεγξιν τῆς ἔν τινι χώρῳ ὑπάρξεως ἀερίου καὶ ἀφ' ἑτέρου προχειροτάτη παραγωγὴ τοῦ δι' ὀπτικὰς μετρήσεις ἀναγκαιοῦντος μονοχρόου φωτὸς γνωστοῦ μήκους κύματος.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐγκλείονται τὰ ἀέρια ἐντὸς σωλήνων, οἷοι ἀποδίδονται ἀπὸ τὰ κάτωθι σχήματα. Ὡς ἐκ τῆς μικρᾶς διαμέτρου τοῦ τριχοειδοῦς σωλῆνος ἡ ἔντασις τοῦ φωτὸς εἶναι λίαν ἰσχυρά. Ἰδίως δὲ εἰς τοὺς σωλῆνας τοῦ δευτέρου σχήματος, ὅπου ὁ τριχοειδὴς τοποθετεῖται οὐχὶ καθέτως, ἀλλ' ἐπὶ τῆς προεκτάσεως τοῦ ὀπτικοῦ ἄξονος τοῦ ὀργάνου παρατηρήσεως (**βλ. λ. φασματοσκοπικὴ ἀνάλυσις**).

Λίαν ἐνδιαφέρουσα ἐπίσης, ἐκ τῶν τεχνικῶν ἐφαρμογῶν τῶν σωλήνων Geissler, εἶναι ἡ χρησιμοποίησίς των πρὸς φωτισμόν. Κατεσκευάσθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑάλινοι σωλῆνες ἀρκετῶν δεκάδων μέτρων μήκους καὶ διαμέτρου 4 ἑκατοστῶν, τῶν ὁποίων ἡ συγκόλλησις καὶ πλή-

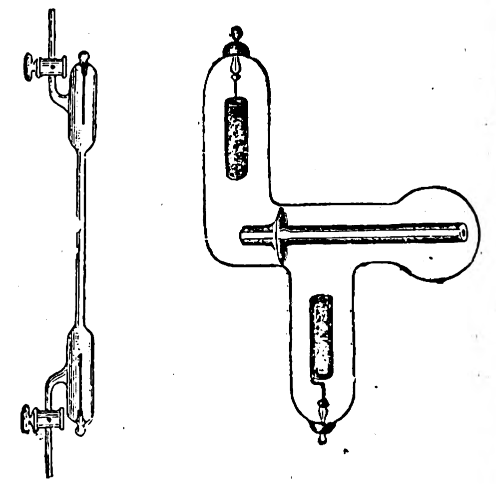

Σωλῆνες Γκάϊσλερ διὰ τὴν φασματοσκοπικὴν ἐξέτασιν ἀερίων.

ρωσις γίνεται ἐπὶ τόπου κατὰ τὴν τοποθέτησιν. Τὰ ἠλεκτρόδια εἶναι μικροὶ κύλινδροι ἐκ *γραφίτου*. Ἡ τροφοδοσία γίνεται δι' ἐναλλασσομένου ρεύματος 220 Βόλτ, 50—60 περιόδων, τοῦ ὁποίου ἡ τάσις αὐξάνεται ἀρκούντως διὰ καταλλήλου μετατροπέως. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς σκληρύνσεως τοποθετεῖται παρὰ τὸ ἓν ἄκρον τοῦ σωλῆνος βαλβὶς ἀνάλογος πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν εἰς τοὺς σωλῆνας Roentgen, ἥτις ἐπιτρέπει τὴν κατὰ καιροὺς ἀναπλήρωσιν τοῦ σωλῆνος διὰ νέου ἀερίου μέχρι τῆς κανονικῆς πιέσεως. Οἱ σωλῆνες πληροῦνται συνήθως διὰ *διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος, ἀζώτου, νέου* κλπ. Τὸ ποιὸν τοῦ φωτὸς εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς ἡμέρας καὶ οὐδόλως κουραστικὸν διὰ τὸν ὀφθαλμόν. Ἡ φωτιστικὴ ἔντασις περιλαμβάνει 40 κηρία κατὰ μέτρον.

Φωτιστικαὶ ἐγκαταστάσεις διὰ τοιούτων σωλήνων ἐγένοντο μεταξὺ ἄλλων καὶ εἰς τὸ Post Office τῆς Νέας Ὑόρκης, εἰς τὰς Galeries Lafayette καὶ τὸ Grand Palais τῶν Παρισίων, τελευταίως δὲ εἰς τὸ φουαγιὲ τοῦ νεοκτίστου θεάτρου «Die Komoedie» (1924) καὶ τῶν καταστημάτων Wertheim (1927) τοῦ Βερολίνου, μὲ φωτιστικὰς ἰδιότητας καὶ ἀπόδοσιν ἐξαιρετικῶς ἱκανοποιητικάς. Παρ' ὅλον ὅμως τοῦτο ἡ χρησιμοποίησις τῶν λυχνιῶν τοῦ τύπου τούτου δὲν ἐγενικεύθη, ἴσως ἕνεκα τοῦ μεγάλου ὄγκου αὐτῶν. (Σχετικῶς βλ. *G. Claude*, L'électricité à la portée de tout de monde 1911.)

Ἀπ' ἐναντίας μεγάλην διάδοσιν ἔσχε τόσον ἐν Ἀμερικῇ, ὅσον καὶ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς μητροπόλεις, ἕτερος τύπος τοιούτων σωλήνων διαμέτρου 1 ἑκατοστοῦ καὶ πεπληρωμένων διὰ *νέου* καὶ λοιπῶν εὐγενῶν ἀερίων, διὰ σκοποὺς διαφημιστικούς. Τὰ λαμβανόμενα χρώματα εἶναι ἐντόνως ἐρυθρόν, κυανοῦν καὶ πράσινον, ἔχουν δὲ φῶς ζωηρότατον καὶ γλυκύτατον, καὶ ὡς ἐκ τούτου τὰ μάλιστα εὐχάριστον εἰς τὸν ὀφθαλμόν.

II Ἐκκένωσις εἰς λίαν προχωρημένον κενόν.— Ἐὰν τὸ κενὸν προχωρήσῃ ἀρκούντως (0,01—0,001 χιλιοστὸν) ἐξαφανίζεται καθ' ὁλοκληρίαν τὸ θετικὸν φῶς καὶ ἀναφαίνεται ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι τῆς καθόδου ὑαλίνου τοιχώματος κιτρινοπράσινος φθορισμός. Ὁ φθορισμὸς οὗτος, τοῦ ὁποίου τὸ χρῶμα ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ποιοῦ τῆς ὑάλου, ὀφείλεται εἰς νέον εἶδος ἀκτινοβολίας, τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων. Αὗται ἐκπέμπονται ἐκ τῆς καθόδου κατὰ *διεύθυνσιν εὐθύγραμμον*. Οὕτως ἐὰν παρεντεθῇ εἰς τὸν δρόμον των διάφραγμα ἐκ μετάλλου, οἷον σταυρός, σχηματίζεται σκοτεινὴ σκιὰ τούτου ἐπὶ τοῦ ὑαλίνου τοιχώματος.

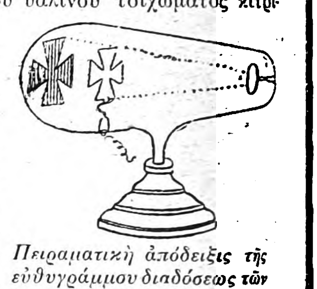

Πειραματικὴ ἀπόδειξις τῆς εὐθυγράμμου διαδόσεως τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων.

Ὅτι ἡ καθοδικὴ ἀκτινοβολία εἶναι ὄχι μόνον εὐθύγραμμος, ἀλλὰ καὶ ἀνεξάρτητος τῆς θέσεως τῆς ἀνόδου, ἀποδεικνύεται διὰ σωλῆνος ἔχοντος πλείονας ἀνόδους, μὲ τὰς ὁποίας γίνεται ἐκ περιτροπῆς ἡ σύνδεσις. Ἡ διεύθυνσις τῶν ἀκτίνων παραμένει πάντοτε ἡ αὐτή.

Αἱ καθοδικαὶ ἀκτῖνες προσβάλλουν τὸν φωτογραφικὸν χάρτην. Ἀναπτύσσουν θερμαντικὴν ἐνέργειαν, θερμαίνουσαν τὰ φθορίζοντα μέρη τοῦ ὑαλίνου τοιχώματος. Ἡ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια μετατρέπεται ἑπομένως καὶ ἐνταῦθα εἰς θερμαντικήν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ μετατροπὴ δὲν γίνεται εἰς τὸ μέρος, ἔνθα καταναλίσκεται ἡ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια, ἀλλὰ εἰς τὸ μέρος, ὅπου αἱ καθοδικαὶ ἀκτῖνες συναντῶσι τὸ ὑάλινον τοίχωμα. Ἐὰν λοιπὸν δοθῇ εἰς τὴν κάθοδον κοῖλον σφαιρικὸν σχῆμα, αἱ καθοδικαὶ ἀκτῖνες, αἱ ἐκπεμπόμεναι εὐθυγράμμως καὶ καθέτως ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς καθόδου, θὰ συγκεντρωθοῦν περὶ μίαν ἑστίαν. Διὰ καταλλήλου στηρίξεως μικροῦ ἐλάσματος ἐκ λευκοχρύσου εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, περιέρχεται, ὡς ἐκ τῆς συγκεντρώσεως τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων, τὸ ἔλασμα εἰς λευκοπύρωσιν.

Αἱ καθοδικαὶ ἀκτῖνες δὲν προκαλοῦν μόνον τὸν φθορισμὸν τῆς ὑάλου, ἀλλὰ καὶ παντὸς σώματος μὴ μεταλλικοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσπίπτουν. Κατασκευάζονται οὕτω σωλῆνες ἔχοντες ἀπέναντι τῆς καθόδου στερεωμένα διάφορα ὀρυκτά, οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζωνται ποικιλόχρωμα σχήματα κατὰ τὴν πρόσπτωσιν τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων. Διότι τὸ χρῶμα τοῦ φθορισμοῦ ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ εἰς τὴν ἀκτινοβολίαν ἐκτεθειμένου σώματος. Μερικὰ ἐκ τῶν ὀρυκτῶν διατηροῦν τὴν φωτοβολίαν των ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς καθοδικῆς προσπτώσεως, ἀποκτοῦν ἑπομένως τὴν ἰδιότητα τοῦ φωσφορισμοῦ.

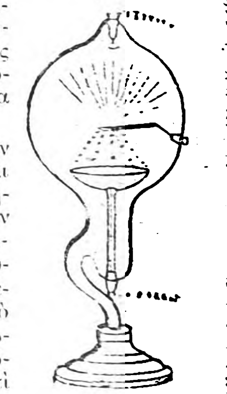

Λευκοπύρωσις ἐλάσματος ἐκ λευκοχρύσου.

Γεννᾶται ἤδη τὸ ἐρώτημα ἐὰν ἡ καθοδικὴ ἀκτινοβολία εἶναι ἀποτέλεσμα παλμικῶν κινήσεων ἢ ἐκπομπὴ μικροτάτων μοριδίων ὕλης. Σειρὰ πειραμάτων συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς δευτέρας ἐκδοχῆς. Οὕτω τοποθετεῖται ἐπὶ δέσμης ἀκτίνων, ἀπὸ δισκοειδοῦς καθόδου ἐκπεμπομένων, κάθετον σύρμα, τοῦ ὁποίου ἡ σκιὰ ἀναφαίνεται ἐπὶ τῆς ὑάλου. Ἐὰν τὸ σύρμα συνδεθῇ μὲ τὸν ἀρνητικὸν πόλον ἠλεκτροστατικῆς μηχανῆς ἐν λειτουργίᾳ, παρατηρεῖται διεύρυνσις τῆς σκιᾶς. Πρὸς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τούτου παρεδέχθησαν ὅτι αἱ καθοδικαὶ ἀκτῖνες συνίστανται ἀπὸ ἀρνητικὰ ἠλεκτρικὰ μορίδια, τὰ *ἠλεκτρόνια*, τὰ ὁποῖα ἐκπέμπονται ἀπὸ τὴν κάθοδον καὶ τὰ ὁποῖα ἀποθέτουν τὸ φορτίον των εἰς τὸ μέρος, ὅπου προσπίπτουν. Ἡ διεύρυνσις τῆς σκιᾶς ὀφείλεται ἑπομένως εἰς τὴν ἄπωσιν τῶν ἀρνητικῶν ἠλεκτρονίων καὶ τοῦ ὁμωνύμως ἠλεκτρισμένου σύρματος. Ἡ ἀρνητικὴ φόρτισις τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων ἀποδεικνύεται ἀμέσως διὰ συλλογῆς τούτων ἐπὶ μεταλλικῆς πλακὸς συνδεομένης μὲ ἠλεκτροσκόπιον.

Τέλος καταδεικνύεται αὕτη ἐκ τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ἡ ἐπ' αὐτῶν ἐπίδρασις μαγνητικοῦ ἢ ἠλεκτροστατικοῦ πεδίου. Ἐὰν ἐφαρμοσθῇ μαγνητικὸν πεδίον ἐπὶ τῆς καθοδικῆς ἀκτινοβολίας παρατηρεῖται ἀπόκλισις καὶ δὴ ἐπὶ ἐπιπέδου καθέτου ἐπὶ τὰς δυναμικὰς γραμμάς. Εἰς ὁμογενὲς μαγνητικὸν πεδίον ἡ τροχιὰ τῆς ἀποκλίσεως εἶναι κύκλος μὲ ἀκτῖνα τόσον μικροτέραν, ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἔντασις τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου καὶ ὅσον μικροτέρα εἶναι ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ εἰς τὰ ἠλεκτρόδια τοῦ σωλῆνος. Αἱ καθοδικαὶ

Digitized by Google

ἀκτῖνες δροῦν ἐπομένως δίκην ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Τὸ αὐτὸ ἀποδεικνύεται καὶ διὰ σωλῆνας φέροντας δύο παράλληλα μεταλλικὰ ἐλάσματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων διέρχεται δέσμη καθοδικῶν ἀκτίνων, τῆς ὁποίας τὸ πλάτος ἔχει περιορισθῆ διὰ διαφράγματος, οὕτως ὥστε νὰ μὴ ἐγγίζῃ τὰ μεταλλικὰ ἐλάσματα, τὰ ὁποῖα συνδέονται μὲ τοὺς ἀγωγοὺς ἠλεκτροστατικῆς μηχανῆς. Μεταξὺ τῶν δύο ἐλασμάτων σχηματίζεται ὁμογενὲς ἠλεκτροστατικὸν πεδίον, τοῦ ὁποίου αἱ δυναμικαὶ γραμμοὶ βαίνουν, κατὰ τὴν φόρτισιν, σχεδὸν εὐθυγράμμως ἀπὸ τὸ θετικὸν πρὸς τὸ ἀρνητικὸν ἔλασμα. Κατὰ τὴν δίοδον καθοδικῶν ἀκτινων διὰ μέσου πεφορτισμένων ἀγωγῶν, ὑφίστανται αὗται ἀπόκλισιν κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ στρέφουν τὴν κυρτήν των πλευρὰν πρὸς τὸ ἀρνητικὸν ἔλασμα. Ἡ θέσις τῆς φθοριζούσης ἐπιφανείας μετατοπίζεται. Ἡ ἀπόκλισις εἶναι ἀνάλογος τοῦ ἠλεκτροστατικοῦ πεδίου, ἔχει δὲ ἀκριβῶς τὸ σχῆμα παραβολῆς.

Ἄς θεωρηθῇ ἤδη ἡ πορεία ἑνὸς τοιούτου ἐκσφενδονισθέντος ἠλεκρονίου, τὸ ὁποῖον φανταζόμεθα συνδεδεμένον μεθ' ὡρισμένης μάζης. Ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ζῶσα δύναμις ἑκάστου μοριδίου, δηλαδὴ τὸ ἥμισυ τοῦ γινομένου τῆς μάζης του ἐπὶ τὸ τετράγωνον τῆς ταχύτητός του, τόσον μικροτέρα εἶναι καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ἠλεκτροστατικοῦ πεδίου ἀπόκλισις. Ἀντιθέτως ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἠλεκτρικὴ φόρτισις, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι καὶ ἡ ἀπόκλισις. Ἑπομένως τὸ μέγεθος τῆς ἀποκλίσεως εἶναι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀντιστρόφως ἀνάλογον τοῦ τετραγώνου τῆς ταχύτητος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνάλογον τοῦ λόγου τῆς ἠλεκτρικῆς φορτίσεως καὶ τῆς μάζης αὐτοῦ.

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἠλεκτροστατικῆς ἀποκλίσεως πρὸς τὴν μαγνητικὴν ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἀπόκλισις ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς τὴν ταχύτητα τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ τετράγωνον τῆς ταχύτητος αὐτῶν. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται καὶ τὸ ἑκάστοτε διάφορον σχῆμα τῆς καμπύλης ἀποκλίσεως.

Ἡ παραδοχὴ ὅτι ἡ καθοδικὴ ἀκτινοβολία συνίσταται ἀπὸ βομβαρδισμὸν μικροτάτων μοριδίων ὕλης, ἐξηγεῖ ὄχι μόνον ὅλα τὰ παρατηρηθέντα φαινόμενα, ἀλλὰ ἐπιτρέπει ἀκόμη, γνωστῆς οὔσης τῆς ἐντάσεως τοῦ μαγνητικοῦ ἢ ἠλεκτροστατικοῦ πεδίου, τὸν ὑπολογισμόν, ἐκ τῆς μετρήσεως τῆς ἀποκλίσεως, τῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς ἐκπέμπονται τὰ μορίδια ταῦτα, καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν *κουλόμπ*, τὰ ὁποῖα φέρει ἕκαστον γραμμάριον τοιούτων μοριδίων· δηλαδὴ τὸ μέγεθος τῆς ἠλεκτρικῆς αὐτῶν φορτίσεως.

Ἄς θεωρηθῇ ἤδη τὸ γραμμικὸν ρεῦμα, τὸ ὁποῖον παράγεται κατὰ τὴν ἀλλεπάλληλον κίνησιν τῶν ἠλεκτρονίων. Ἐπὶ τοῦ μικροῦ διαστήματος ds ἔστωσαν n τὰ ἠλεκτρόνια, τὰ ὁποῖα διατρέχουσι τὸ διάστημα τοῦτο εἰς χρόνον dt μὲ ταχύτητα $v=\frac{ds}{dt}$. Τότε ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ δευτερόλεπτον παρερχομένων ἠλεκτρονίων εἶναι $\frac{n}{dt}$ καὶ ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος $I=\frac{ne}{dt}$. Ἑπομένως $Ids=ne\frac{ds}{dt}=nev$. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἠλεκτροδυναμικὴ δύναμις ἐπὶ τῶν n ἠλεκτρονίων τοῦ στοιχειώδους διαστήματος ds εἶναι $\Delta=nHev$ καὶ ἡ δύναμις δι' ἓν ἠλεκτρόνιον $\Delta=Hev$, δρῶσαι καθέτως ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως καὶ τοῦ πεδίου.

Ὅταν ὅμως μᾶζα, ἔχουσα σταθερὰν ταχύτητα ἐπηρεάζεται ἀπὸ σταθερὰν δύναμιν κάθετον ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεώς της, διαγράφῃ κυκλικὴν τροχιάν, ἐὰν δὲ ἡ ἀκτὶς τῆς τροχιᾶς ταύτης εἶναι r, τότε ἡ κεντρομόλος δύναμις εἶναι:

$$m\frac{v^2}{r}=Hev.$$

Ἐκ τούτου ἕπεται

$$\frac{v}{e/m}=Hr.$$

Ἡ ἔντασις τοῦ πεδίου H καὶ ἡ ἀκτὶς r τῆς ὑπὸ τῆς καθοδικῆς ἀκτῖνος διαγραφομένης κυκλικῆς τροχιᾶς δύνανται νὰ μετρηθοῦν ἀμέσως, καὶ ἑπομένως νὰ προσδιορισθῇ ἡ σχέσις $\Sigma=\frac{v}{e\ m}$.

Ἀλλὰ τὸ ἐν ἠλεκτροστατικῷ πεδίῳ ἰσχύος F ἠλεκτρόνιον μὲ φόρτισιν e ὑπόκειται εἰς τὴν ἐνέργειαν δυνάμεως F.e, ἥτις διευθύνεται παραλλήλως πρὸς τὰς ἠλεκτροστατικὰς δυναμικὰς γραμμάς. Ἐὰν αἱ ἠλεκτροστατικαὶ γραμμαὶ εἶναι παράλληλοι, μένει καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ ἠλεκτρονίου ἐνεργοῦσα δύναμις πάντοτε παράλληλος πρὸς ἑαυτήν.

Ἔστω ὅτι ἡ μᾶζα τοῦ ἠλεκτρονίου εἶναι m, τότε ὑφίσταται τοῦτο ἐκ τῆς ἐνεργείας τῆς δυνάμεως Fe ἐπιτάχυνσιν

$$\gamma=\frac{Fe}{m}.$$

Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἠλεκτρόνιον, ὡς μέρος μιᾶς καθοδικῆς ἀκτῖνος, ἔχει ὁμοιόμορφον εὐθεῖαν συνισταμένην κινήσεως, ὑπόκειται εἰς τὰς αὐτὰς ἐπιδράσεις, οἵας ὑφίσταται ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς βαρύτητος λίθος ἐκσφενδονισθεὶς ὁριζοντίως. Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἠλεκτρικὴ δύναμις Fe δρᾷ καθέτως ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν κινήσεως τῆς μὴ ἐκτραπείσης ἠλεκτρικῆς ἀκτῖνος, αἱ συντεταγμέναι τῆς κινήσεως θὰ εἶναι ὡς καὶ κατὰ τὴν πτῶσιν

$$x=v.t \text{ καὶ } y=\frac{\gamma}{w}t^2.$$

Ἐκ τῶν τύπων τούτων, δι' ἀπαλειφῆς τοῦ t, λαμβάνεται $2yv^2=\gamma x^2$. Ἀντικαθίσταται ἐνταῦθα ἡ ὑπολογισθεῖσα τιμὴ τοῦ γ καὶ λαμβάνεται

$$2yw^2=\frac{Fe}{m}x^2$$

Ἐκ τούτου ἕπεται

$$\frac{w^2}{e/m}=\frac{Fx^2}{2y}$$

Ἡ ἠλεκτροστατικὴ ἔντασις τοῦ πεδίου F, ὡς καὶ αἱ συντεταγμέναι x καὶ y δύνανται νὰ προσδιορισθοῦν ἀμέσως. Πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ x καὶ y μετροῦμεν τὸ μῆκος τοῦ σωλῆνος καὶ τὴν μετατόπισιν τῆς φθοριζούσης κηλῖδος ἐπὶ καταλλήλου διαφράγματος, τοποθετουμένου παρὰ τὸ τέλος τοῦ σωλῆνος *(σωλὴν Braun)*. Ἑπομένως ἡ σχέσις:

$$\Sigma'=\frac{w^2}{e\ m}$$

δύναται νὰ προσδιορισθῇ διὰ μετρήσεων καὶ ὑπολογισμῶν.

Διὰ συνδυασμοῦ τῶν σχέσεων Σ καὶ Σ' εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογισθοῦν ἰδιαιτέρως αἱ τιμαὶ w καὶ e/m. Δηλαδὴ ὁ λόγος τῆς ἠλεκτρικῆς φορτίσεως ἑνὸς ἠλεκτρονίου πρὸς τὴν μᾶζάν του καὶ ἡ ταχύτης τῆς κινήσεως τοῦ ἀρνητικοῦ ἠλεκτρονίου ἐντὸς τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων.

Καὶ ἡ μὲν ταχύτης ἐξαρτᾶται ἔν τινι μέτρῳ ἐκ τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ τῶν ἠλεκτροδίων. Οὕτω εὑρέθησαν αἱ ἀκόλουθοι ταχύτητες *(Kaufmann)* διὰ διαφορὰς δυναμικοῦ:

w	3000	4000	6000	8000	10000	12000	14000
γ	0.31	0.36	0,45	0.52	0.58	0.63	0.68 10^{10} em/sec.

Ἡ ταχύτης τῶν ἠλεκτρονίων τῶν κινουμένων ἐντὸς τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων ὑπερβάλλει κατὰ πολὺ τὰς ταχύτητας τῆς κινήσεως τῶν ἄλλων σωμάτων. Φθάνει νὰ εἶναι κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἐν τῇ περιπτώσει τῶν 14.000 Volt, μόνον κατὰ τέσσαρας καὶ ἥμισυ φορὰς μικροτέρα τῆς ταχύτητος τοῦ φωτός. Εἰς 9.000 V. ἡ ταχύτης γίνεται ἴση μὲ τὰ $^3/_5$ τῆς ταχύτητος τοῦ φωτός. Εἰς 160.000 V. φθάνει τὰ $^4/_5$ αὐτῆς. Οὕτως ἐγένοντο πίνακες τῆς ταχύτητος τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων, ὅταν δὲ ὁμιλοῦν περὶ καθοδικῶν ἀκτίνων λ. χ. 40.000 V., ἐννοοῦν τοιαύτας μὲ τὴν ἀντίστοιχον ταχύτητα ἐν σχέσει πρὸς τὴν τοῦ φωτός, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὰ $^2/_5$ αὐτῆς.

Αἱ καθοδικαὶ ἀκτῖνες μικρᾶς ταχύτητος ὀνομάζονται μαλακαί, αἱ μεγάλης σκληραί. Αἱ πρῶται ἀποκλίνουν ἰσχυρῶς κατὰ τὴν ἐπίδρασιν μαγνητικοῦ πεδίου, αἱ δεύτεραι ἐλάχιστα. Συνήθως συνυπάρχουν ἐντὸς τοῦ σωλῆνος καθοδικαὶ ἀκτῖνες διαφόρων ταχυτήτων.

Πολὺ πλέον ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ σπουδὴ τοῦ λόγου e/m. Ἐξ ὅλων τῶν γενομένων μετρήσεων ἀπεδείχθη ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι, ὅτι ὁ λόγος οὗτος εἶναι ἀνεξάρτητος τῶν ὅρων τοῦ πειράματος, ἀνεξάρτητος τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος ἐκκενώσεως, τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ, τῆς πιέσεως τοῦ ἀερίου, τοῦ σχήματος τοῦ σωλῆνος, τοῦ μετάλλου τῶν ἠλεκτροδίων καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀερίου, δι' οὗ ἐπληρώθη ὁ σωλήν. Ἄγεταί τις λοιπὸν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰ ἠλεκτρόνια εἶναι ὡρισμένα ἀμετάβλητα μορίδια, τὰ ὁποῖα κινοῦνται ἐντὸς τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων μὲ τὰς αὐτὰς πάντοτε χαρακτηριστικὰς ἰδιότητας, ἀδιάφορον ὑπὸ ποίας συνθήκας παρήχθησαν. Χαρακτηριστικὸν τῶν μοριδίων τούτων εἶναι ὁ λόγος τῆς ἠλεκτρικῆς φορτίσεως πρὸς τὴν μᾶζάν των. Ἡ εἰδικὴ αὕτη φόρτισις τῶν ἠλεκτρονίων μιᾶς καθοδικῆς ἀκτῖνος προσδιωρίσθη, μετρουμένη εἰς ἠλεκτροστατικὰς μονάδας:

$$e/m=555\cdot10^{15}\ cm^{3/2}\cdot g^{-1/2}\ sec^{-1}.$$

Ἀφ' ἑτέρου εἰς ἠλεκτρομαγνητικὰς μονάδας:

$$e/m=1,77\cdot10^7.$$

Ἄμεσον καὶ σπουδαιότατον συμπέρασμα τῶν μετρήσεων τούτων εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἠλεκτρόνιον εἶναι φορεὺς τελείως καθωρισμένης ἠλεκτρικῆς ποσότητος. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἠλεκτρονίου εἶναι κατὰ ταῦτα ἀνάλογος μὲ τὴν τοῦ ἰόντος κατὰ τὴν ἠλεκτρόλυσιν. Κατ' αὐτὴν μεταφέρει ἕκαστον γραμμάριον ὑδρογόνου ποσότητα ἠλεκτρισμοῦ 96494 κουλόμπ, ἤτοι 9649,4 ἀπολύτους ἠλεκτρομαγνητικὰς μονάδας, καὶ μάλιστα ἄλλα σώματα, τὰ πολυσθενῆ, ἀκόμη μικροτέρας ποσότητας. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι ποσότης τις ἠλεκτρονίων φέρει μεθ' ἑαυτῆς τοὐλάχιστον κατὰ 1835 φορὰς μεγαλυτέραν ποσότητα ἠλεκτρισμοῦ ἀπὸ ὅτι ἡ αὐτὴ ποσότης ἰόντων ὑδρογόνου.

Ἀλλὰ δύο ποσότητες ὕλης εἶναι ἰσότιμοι, ὅταν εἶναι πεφορτισμέναι μὲ τὴν αὐτὴν ποσότητα ἠλεκτρισμοῦ. Ἐὰν λοιπὸν παραδεχθῶμεν ἀτομικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἠλεκτρονίου, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι **ἡ μᾶζα ἑνὸς ἠλεκτρονίου ἰσοῦται πρὸς τὸ 1835ον μέρος τῆς μάζης ἑνὸς ἀτόμου ὑδρογόνου.**

Παρ' ὅλον τὸ γεγονὸς τῆς τόσον μικρᾶς μάζης τῶν μοριδίων τῶν ἐκσφενδονιζομένων ἐκ τῆς καθόδου, τὰ φαινόμενα τῆς λευκοπυρώσεως τοῦ ἐκ λευκοχρύσου ἐλάσματος, ὡς καὶ τῆς θερμάνσεως τῶν ὑαλίνων τοιχωμάτων, ὅπου προσπίπτουν αἱ καθοδικαὶ ἀκτῖνες, ἐξηγοῦνται ἐκ τῆς λίαν μεγάλης ταχύτητος αὐτῶν. Ἡ πρόσπτωσις αὕτη δύναται νὰ παρομοιασθῇ μὲ βομβαρδισμὸν ἀπειραρίθμων μικρῶν βλημάτων, τὰ ὁποῖα πίπτουν ἐπὶ τοῦ ἐλάσματος μετὰ τεραστίας ταχύτητος. Καὶ οὕτως ἐξηγεῖται πῶς τὰ μόρια τοῦ ἐλάσματος τίθενται εἰς τόσον ἰσχυρὰς παλμικὰς κινήσεις, ὥστε νὰ γίνωνται πηγὴ φωτεινῆς καὶ θερμαντικῆς ἐνεργείας.

Ἐν τούτοις ἡ μᾶζα τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων εἶναι μόνον φαινομενική. Τοῦτο ὑπεδείχθη ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ μᾶζα αὕτη εἶναι ἐστερημένη ἀδρανείας, ἡ ὁποία εἶναι τὸ μόνον ἀσφαλὲς γνώρισμα τῆς ὑλικῆς μάζης. Ἀλλὰ τὰ πειράματα ἀδρανείας ὑπέδειξαν μόνον, ὅτι ἡ μᾶζα ἑνὸς ἠλεκτρονίου εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι φαινομενική. Παρ' ὅλον τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τοῦ ἠλεκτρονίου καὶ πραγματικὴ μᾶζα, δηλαδὴ ὕλη. Ἐκ τῆς θεωρίας ὅμως συνάγεται, ὅτι ἡ φαινομενικὴ μᾶζα ἑνὸς ἠλεκτρονίου ἐχει τότε μόνον τὴν πειραματικῶς εὑρεθεῖσαν σταθερὰν τιμήν, ὅταν ἡ ταχύτης τοῦ ἠλεκτρονίου εἶναι μικρὰ ἐν συγκρίσει μὲ τὴν ταχύτητα τοῦ φωτός, ἤτοι, ἐν τῇ περιπτώσει τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων, μόνον τὸ $^1/_5$ ἕως $^1/_3$ τῆς ταχύτητος τοῦ φωτός. Ἐὰν ὅμως ἡ ταχύτης ἑνὸς ἠλεκτρονίου εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα, ἐὰν πλησιάζῃ ἑπομένως τὴν ταχύτητα τοῦ φωτός, τότε θὰ πρέπῃ καὶ ἡ φαινομενική του μᾶζα νὰ αὐξήσῃ, καὶ ὅταν φθάσῃ ταύτην θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ μᾶζα ἀπείρως μεγάλη. Διὰ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ λόγου e/m ἐπὶ τῶν ἀκτίνων **β** τοῦ ραδίου—αἱ ὁποῖαι εἶναι τελείως ἀνάλογοι πρὸς τὰς καθοδικὰς—ὑπὸ διαφόρους ταχύτητας, παρετηρήθη ὅτι, αὐξανομένης τῆς ταχύτητος τῶν ἠλεκτρονίων, καὶ καθ' ὅσον αὕτη πλησιάζει τὴν ταχύτητα τοῦ φωτός, ὁ λόγος e m βαίνει διαρκῶς ἐλαττούμενος. Οὕτως ἐκ τῶν πειραμάτων προσδιορισμοῦ τῆς εἰδικῆς φορτίσεως τῶν ἠλεκτρονίων ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν ταχύτητα αὐτῶν προέκυψαν αἱ ἑξῆς τιμαὶ διὰ τὴν ταχύτητα ἐν συγκρίσει μὲ τὴν εἰδικὴν φόρτισιν:

Ταχύτης		Εἰδικὴ φόρτισις	
$1,00 \cdot 10^{10}$	cm/sec	$1,77 \cdot 10^8$	Coul/gr
$1,50 \cdot 10^{10}$	»	$1,77 \cdot 10^8$	»
$2,36 \cdot 10^{10}$	»	$1,31 \cdot 10^8$	»
$2,48 \cdot 10^{10}$	»	$1,17 \cdot 10^8$	»
$2,59 \cdot 10^{10}$	»	$0,97 \cdot 10^8$	»
$2,72 \cdot 10^{10}$	»	$0,77 \cdot 10^8$	»
$2,83 \cdot 10^{10}$	»	$0,63 \cdot 10^8$	»

Ἐὰν ἤδη παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ φορτίον e μένει σταθερόν, κατ' ἀνάγκην ἡ μᾶζα m αὐτῶν, ὅταν ἡ ταχύτης τῶν ἠλεκτρονίων πλησιάζῃ τὴν τοῦ φωτὸς (3.10' cm/sec), αὐξάνει μέχρι σχεδὸν τοῦ τριπλασίου. Ἐκ τούτου ἐξάγεται μετὰ βεβαιότητος τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ μᾶζα τοῦ ἠλεκτρονίου δὲν εἶναι πραγματική, ἀλλὰ μόνον φαινομενικὴ (βλ **Ἀϊνστάϊν καὶ θεωρία τῆς σχετικότητος**).

Ἡ τιμὴ τοῦ λόγου e m προσδιωρίσθη καὶ δι' ἑτέρας ὁδοῦ, τελείως ἀνεξαρτήτου πρὸς τὴν παραγωγὴν καθοδικῶν ἀκτίνων, ὑπὸ τοῦ Zeeman διὰ τῆς διασπάσεως τῶν ραβδώσεων τοῦ φάσματος δι' ἰσχυροῦ μαγνητικοῦ πεδίου. Ἐὰν παραδεχθῇ τις πρὸς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου Τσέεμαν, ὅτι τὸ φῶς προέρχεται ἀπὸ παλλόμενα ἠλεκτρικῶς πεφορτισμένα μορίδια, θὰ πρέπῃ οἱ κραδασμοὶ τῶν μοριδίων τούτων νὰ ἐπηρεάζωνται ἀπὸ τὸ μαγνητικὸν πεδίον, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ρευμάτων μεταφορᾶς.

Ἐκ τῆς ἐντάσεως τοῦ χρησιμοποιηθέντος πεδίου καὶ τῆς παρατηρηθείσης ἀλλοιώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παλμῶν, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν συμπεράσματα ἐπὶ τοῦ λόγου τῆς φορτίσεως πρὸς τὴν μᾶζαν τῶν μοριδίων. Ἐκ σχετικῶν μετρήσεων ἐπὶ τοῦ *ἡλίου* εὑρέθη ἡ τιμὴ $e\ m=1,787.10^7$. Ἡ τιμὴ αὕτη συμπίπτει πλήρως μὲ τὰς τιμὰς τὰς εὑρεθείσας διὰ διαφόρων μεθόδων εἰς τὰς καθοδικὰς ἀκτῖνας, καὶ ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται ὅτι τὰ μορίδια τῶν ἀτόμων τὰ ἐκπέμποντα φωτεινὰς ἀκτῖνας εἶναι τὰ ἴδια *ἠλεκτρόνια*, τὰ ὁποῖα ἀπηντήσαμεν εἰς τὰς καθοδικὰς ἀκτῖνας. Πρέπει λοιπὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὰ ἠλεκτρόνια εἶναι συστατικὰ ὅλων τῶν ἀτόμων, διότι ἡ αὐτὴ ἀριθμητικὴ σχέσις εὑρίσκεται καὶ εἰς τὰς ἐρεύνας ἐπὶ τῶν ραβδώσεων τοῦ φάσματος διαφόρων ἄλλων στοιχείων κατὰ τρόπον ἀνάλογον.

Ἐκ τῶν τεχνικῶν ἐφαρμογῶν τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων παρουσιάζει ἐνδιαφέρον ἡ χρησιμοποίησις αὐτῶν πρὸς ἐξέτασιν ἠλεκτρικῶν ἐναλλασσομένων ρευμάτων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διοχετεύεται τὸ ἐναλλασσόμενον ρεῦμα δι' ἑνὸς τῶν ἠλεκτρικῶν πηνίων τῆς συσκευῆς Μπράουν, ὁπότε ἡ φωτεινὴ κηλὶς ἐπὶ τοῦ φθορίζοντος διαφράγματος ἐκτείνεται εἰς μικρὰν γραμμήν. Δι' ἀναλύσεως τῆς φωτεινῆς κηλῖδος μὲ περίστρεπτον κάτοπτρον παρατηρεῖται φωτεινὴ καμπύλη, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν

Digitized by Google

μορφὴν τοῦ ἐναλλασσομένου ρεύματος. Ἐὰν τὸ ἐναλλασσόμενον ρεῦμα εἶναι καθαρῶς ἡμιτονοειδὲς παρατηρεῖται καὶ ἁπλῆ μόνον ἡμιτονοειδὴς καμπύλη. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἡ μορφὴ τῆς σχηματιζομένης καμπύλης μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνωμεν περὶ τῆς συνθέσεως τοῦ ἐναλλασσομένου ρεύματος.

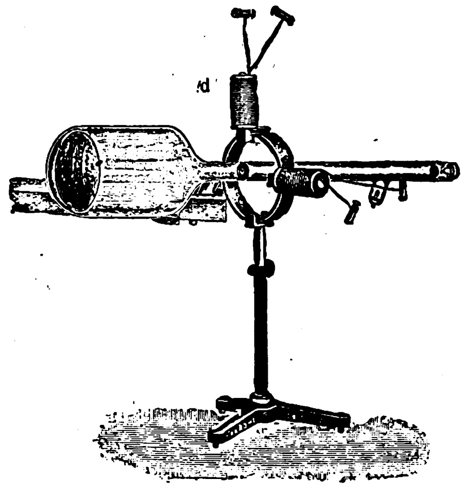

Σωλὴν Μπράουν.

Ὁ σωλὴν τοῦ Braun ἐπέχει τότε θέσιν *ταλαντωσιογράφου*. Ἐπειδὴ δὲ αἱ καθοδικαὶ ἀκτῖνες ἔχουσι μικροτάτην μᾶζαν, δύνανται νὰ παρακολουθήσουν καὶ τὰς ταχυτάτας ἀλλοιώσεις τοῦ ἐκτρέποντος μαγνητικοῦ πεδίου ἄνευ ἀδρανείας, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ σωλὴν Μπράουν δύναται νὰ δώσῃ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα καὶ ἐπὶ ὑψισύχνων ἐναλλασσομένων ρευμάτων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀδυνατεῖ ὁ ταλαντωσιογράφος Blondel. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην ἐλήφθη ἡ φωτογραφικὴ ἀπεικόνισις τῆς φύσεως ἐναλλασσομένου ρεύματος δικτύου. Ἡ μία τῶν καμπυλῶν, ἡ φέρουσα μικρὰς ταλαντώσεις ἐπὶ τῆς κυματοειδοῦς καμπύλης, ἐλήφθη διὰ διοχετεύσεως τοῦ ρεύματος διὰ τοῦ ἑνὸς πηνίου ἀποκλίσεως. Ἡ καμπύλη αὕτη εἶναι χαρακτηριστικὴ τοῦ ρεύματος. Ἐὰν τοποθετηθῇ ἐντὸς τοῦ πηνίου φυλλωτὸς σιδηροῦς πυρὴν λαμβάνεται ἡ ἑτέρα καμπύλη, ἐν τῇ ὁποίᾳ αἱ δευτερεύουσαι ταλαντώσεις ἐκλείπουν καὶ ἥτις παρουσιάζει διαφορὰν φάσεως ὡς πρὸς τὴν πρώτην, ὡς ἐκ τῆς μεγαλυτέρας αὐτεπαγωγῆς τοῦ κυκλώματος.

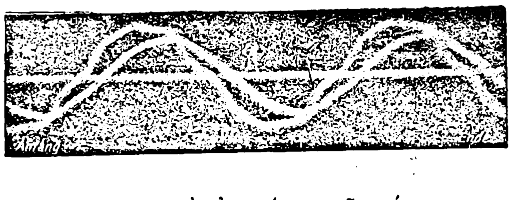

Φωτογραφικὴ ἀπεικόνισις τῆς φύσεως ἐναλλασσομένου ρεύματος.

III. Ἐκκένωσις εἰς τὸ κενόν.—Ἐὰν ἡ ἀραίωσις τοῦ ἀερίου προχωρήσῃ κάτω τοῦ 0,0001 mm ὑδραργύρου, τὰ φαινόμενα τῆς ἐκκενώσεως ἀρχίζουν νὰ ὑποχωροῦν ἐξαφανιζόμενα τελείως εἰς ἀκόμη μικροτέραν πίεσιν. Εἰς τὸ ἀπόλυτον κενὸν ἐκκένωσις δὲν γίνεται καθ' ὅσον ἐκλείπουν τὰ φέροντα τὸ φορτίον ἰόντα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *J. J. Thomson*. Passage de l'électricité à travers les gaz 1912.—*E. Riecke* Lehrbuch der Physik 1919.—*E. Grimsehl* Lehrbueh der Physik 1920.—*P. Lenard* Ueber Kathodeustrahlen 1920.—*L. Graetz* Die Elektrizität 1922.—*G. Gehlhoff* Leitung und Ionisierung in verdünnten Gasen 1923.—*E. Gehrcke* Die korpuskulare Strahlung in verdünnten Gasen 1923.—*Γ. Ἀθανασιάδου* Ἐπίτομος Φυσικὴ 1924.—*Δ. Χόνδρου* Μαθήματα Φυσικῆς 1925.—*P. Lenard u. A. Becker* Kathodenstrahlen 1927.

ΑΝΤ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

ἀκτῖνες Λέναρτ. Ὁ φυσικὸς Lenard ἀπέδειξε τὸ δυνατὸν τῆς ὑπάρξεως τῶν *καθοδικῶν ἀκτίνων* καὶ εἰς τὸν ἀέρα ὑπὸ τὴν συνήθη πίεσιν. Ἀφήνει πρὸς τοῦτο τὰς εἰς συνήθη σωλῆνα παραχθείσας καθοδικὰς ἀκτῖνας νὰ προσπέσουν ἐπὶ θυρίδος τοῦ ὑαλίνου τοιχώματος κλειομένης διὰ φύλλου ἀργιλλίου διαμέτρου 2 mm καὶ πάχους 0,003 mm. Τοιοῦτον φύλλον προσκεκολλημένον ἐπὶ μεταλλικῆς πλακὸς φερούσης ἀνάλογον ὀπὴν εἶναι ἀεροστεγές.

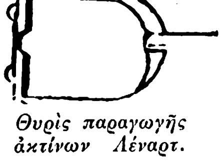

Θυρὶς παραγωγῆς ἀκτίνων Λέναρτ.

Αἱ καθοδικαὶ ἀκτῖνες διέρχονται διὰ τοῦ φύλλου τοῦ ἀργιλλίου καὶ φωτίζουν τὸν ἀέρα μέχρις ἀποστάσεως καὶ ὀλίγων ἑκατοστῶν, ὀνομαζόμεναι ὑπὸ τὴν μορφὴν αὐτὴν *ἀκτῖνες Λέναρτ*. Περαιτέρω ἰονίζουν τὰ ἀέρια καὶ τὰ καθιστοῦν ἀγωγά, προκαλοῦν συμπύκνωσιν τῶν ἀτμῶν καὶ προσβάλλουν τὴν φωτογραφικὴν πλάκα. Τὰ ἐνδιαφέροντα ταῦτα πειράματα τοῦ Λέναρτ ἦγον εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ καθοδικαὶ ἀκτῖνες προσομοιάζουν ὡς πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς ἰδιότητας πρὸς τὰς ἀκτῖνας β τοῦ ραδίου.

Ἡ δίοδος τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων διὰ μέσου ἀπορροφῶντος ἐλάσματος προκαλεῖ τὰ ἀκόλουθα φαινόμενα χαρακτηριστικὰ τῶν ἀκτίνων Λέναρτ:

α') τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἠλεκτρονίων τῶν διερχομένων διὰ μέσου ἑνὸς νοητοῦ ἐπιπέδου κατὰ τὴν μονάδα τοῦ χρόνου,

β') τὴν ἐλάττωσιν τῆς ταχύτητος τῶν διερχομένων ἀκτίνων καὶ

γ') τὴν ἀλλαγὴν τῆς διευθύνσεως τῶν τροχιῶν καὶ διάχυσιν αὐτῶν· δέσμη παραλλήλων ἀκτίνων ἐξέρχεται ἀποκλίνουσα.

Τέλος δέσμη καθοδικῶν ἀκτίνων ὁμογενῶν χάνει τὴν ἰδιότητά της ταύτην μετὰ τὴν δίοδον δι' ἐλάσματος ἐξ ἀργιλλίου. Αἱ ταχύτητες αὐτῶν εἶναι μικρότεραι ἀπὸ τὴν ἀρχικὴν ταχύτητα πρὸ τῆς διόδου. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι αἱ συγκρούσεις μετὰ τῶν μορίων τοῦ ἐλάσματος ἐλαττώνουν τὴν ταχύτητα καὶ ὅτι ὅλα τὰ ἠλεκτρόνια δὲν ὑφίστανται τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν συγκρούσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *P. Lenard*, Ueber Kathodenstrahlen, 1920. *P. Lenard* καὶ *A. Becker*, Kathodenstrahlen 1927.

ΑΝΤ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

ἀκτῖνες μαγνητικῆς δυνάμεως· βλ. ἠλεκρομαγνητικὴ θεωρία Μάξγουελ.

ἀκτῖνες μεσοθωρίου· βλ. ἀκτῖνες ἀκτινεργοί, ραδιοενέργεια καὶ ραδιοθεραπεία.

ἀκτῖνες Μπεκερέλ· βλ. ἀκτινεργία *(ἱστορικόν)*.

ἀκτῖνες μυελώδεις *τοῦ νεφροῦ*. Καλοῦνται οὕτω αἱ προσεκβολαὶ τῆς μυελώδους πρὸς τὴν φλοιώδη οὐσίαν τοῦ νεφροῦ. Τὸ σχῆμα αὐτῶν εἶναι ἀκτινοειδές, ἐκπορεύονται δὲ ἐκ τῆς βάσεως τῶν Μαλπιγιανῶν πυραμίδων καὶ διήκουσι μέχρι τοῦ ἰνώδους χιτῶνος τοῦ νεφροῦ. Αἱ μυελώδεις ἀκτῖνες παριστῶσι μέρη τῶν οὐροφόρων σωληναρίων, καλοῦνται δὲ καὶ *Φερρεΐνειοι πυραμίδες*.

Γ. Φ. Κ.

ἀκτῖνες N καὶ **N_1**. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀκτίνων, αἵτινες ὡς ἐκ τῶν φυσικῶν καὶ φυσιολογικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων προώρισται ν' ἀποτελέσουν σημαντικὸν παράγοντα ἐν τῇ φυσιολογίᾳ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῇ γενικῇ διαγνωστικῇ τῶν νοσημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, ἀνεκάλυψε τῷ 1903 ὁ ἐν Νανσὺ (Nancy) καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς Μπλονδλὸ (Blondlot), ἐργαζόμενος ἐπὶ τοῦ λίαν ἐνδιαφέροντος ζητήματος τῆς πολώσεως τῶν ἀκτίνων X. Οὗτος, προσαρμόσας ἐπὶ τῶν ἀγωγῶν, τῶν ἐκ τοῦ πηνίου πρὸς τὴν ἀκτινοσκοπικὴν φύσιγγα φερομένων, μικρὸν ἐκκενωτήν, οὗ τὰ ἄκρα ἔκειντο ἐγγὺς ἀλλήλων, παρετήρησεν, ὅτι καθ' ἑκάστην ἐκ τοῦ διακόπτου τῆς συσκευῆς διακοπήν, ἐνῷ

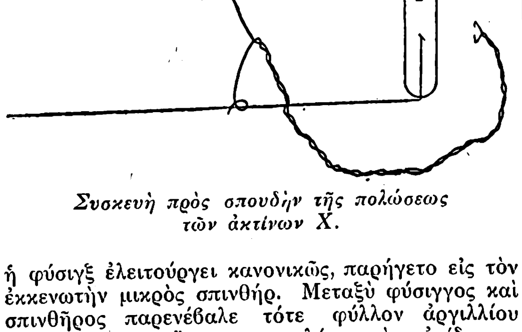

Συσκευὴ πρὸς σπουδὴν τῆς πολώσεως τῶν ἀκτίνων X.

ἡ φύσιγξ ἐλειτούργει κανονικῶς, παρήγετο εἰς τὸν ἐκκενωτὴν μικρὸς σπινθήρ. Μεταξὺ φύσιγγος καὶ σπινθῆρος παρενέβαλε τότε φύλλον ἀργιλλίου 0,40 χιλιοστομ., ἵνα παρακωλύσῃ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων X ἐπὶ τοῦ ἐκκενωτοῦ. Ἐκ τούτου ἐσημειώθη τὸ γεγονὸς ὅτι, ὁσάκις ὁ σπινθὴρ ἦτο παράλληλος πρὸς τὴν δέσμην τῶν ἀκτίνων X, ἡ λάμψις αὐτοῦ ἐνετείνετο εἰς τὸ μέγιστον, ὁσάκις δ' ἀντιθέτως ἦτο κάθετος πρὸς τὴν δέσμην τῶν ἀκτίνων X, ἡ λάμψις αὐτοῦ ἐμειοῦτο εἰς τὸ ἐλάχιστον τῆς ἐντάσεως.

Τὰ πειράματά του ταῦτα ὁ Μπλονδλὸ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν τῇ 2 Φεβρουαρίου 1903, νομίζων ὅτι οὕτω διελεύκαινε τὸ ζήτημα τῆς πολώσεως τῶν ἀκτίνων X. Ταχέως ὅμως ἀνεγνώρισε τὴν πλάνην του, διότι τῇ 23 τοῦ ἑπομένου μηνὸς ἐπανήρχετο ν' ἀνακοινώσῃ περὶ *«νέου εἴδαυς φωτός»*, οὗ ἡ ἐκ τοῦ σωλῆνος Κρούξ (Crookes) ἀποδιδομένη αἰγλοβολία ἠδύνατο νὰ ὑποστῇ τὴν διπλῆν, ἑπομένως δὲ καὶ τὴν ἁπλῆν διάθλασιν, ἣν δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποστοῦν αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν. Τὰς νέας ταύτας ἀκτῖνας, τὰς οὐδεμίαν ἐχούσας σχέσιν πρὸς τὰς ἀκτῖνας X, ὁ Μπλονδλὸ ἀπεκάλεσε βραδύτερον ἀκτῖνας N, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως Νανσύ, ἧς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐτελέσθησαν αἱ ἀνωτέρω πειραματικαὶ ἐργασίαι. Παρετήρησε δὲ μετ' οὐ πολύ, ὅτι αὗται εἶχον μὲν εἰσδυτικὰς ἰδιότητας ἐπὶ τοῦ ἀργιλλίου, τοῦ ξύλου, τοῦ μέλανος χάρτου κλπ. καὶ ἐπολοῦντο εὐθυγράμμως μετὰ τὴν ἐκπομπήν των ἀμέσως, ἀλλὰ δὲν παρῆγον φθορισμὸν οὐδ' ἀνῆγον τὰ φωτοπαθῆ ἅλατα.

Πηγαὶ ἀκτινων N.—Αἱ πρωτεύουσαι πηγαὶ τῶν ἀκτίνων N, ἀποτελοῦσαι μεγάλην σειρὰν σωμάτων, εὑρισκομένων ἀφ' ἑαυτῶν ἐν καταστάσει βεβιασμένης μοριακῆς ἰσορροπίας, διαιροῦνται εἰς φωτεινὰς καὶ εἰς μὴ φωτεινάς. Καὶ εἰς μὲν τὰς *φωτεινὰς* πηγὰς ὑπάγονται, ἐκτὸς τοῦ σωλῆνος Κρούξ, οἱ λαμπτῆρες Ἄουερ (Auer) καὶ Νέρνστ (Nernst), τὰ μέχρις ἐρυθροπυρώσεως πεπυρακτωμένα μεταλλικὰ ἐλάσματα καὶ τὸ ἡλιακὸν φῶς. Εἰς δὲ τὰς *μὴ φωτεινὰς* πηγὰς ὑπάγονται σώματα ἐν συμπιέσει εὑρισκόμενα (ξύλον, ὕελος, ἐλαστικὸν κόμμι, ράβδος καμπτομένη κλπ.), τὰ βαταβικὰ δάκρυα, ὁ βεβαμμένος χάλυψ, ὁ σφυρηλατηθεὶς ὀρείχαλκος, τὰ ἠχογόνα σώματα ἐν ὅσῳ ἠχοῦν (διαπασῶν, χαλκοῦς κώδων κλπ.), εἰ καὶ παρετηρήθη ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Μασὲ ντὲ Λεπιναὶ (Macé de Lépinay), ὅτι ἡ παραγωγὴ τῶν ἀκτινων N ὀφείλεται εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ μεταδίδοντος τὰς κυμάνσεις ἀέρος· ἐπίσης ὑπάγονται τὸ μαγνητικὸν πεδίον, αἱ ἑρτσιαναὶ κυμάνσεις, τὰ ὑγροποιηθέντα ἀέρια, αἱ ὀσμηραὶ οὐσίαι, τὰ πεπτικὰ ὑγρά, οἱ φυτικοὶ ἱστοί, οἱ ἐν γένει ζῶντες ὀργανισμοὶ καὶ δὴ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Οἱ μύες τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἐκπέμπουν μεῖζον ποσὸν ἀκτίνων N, ὅταν συσπῶνται ἢ ὅταν εὑρίσκωνται ἐν χαλάσει. Ὡσαύτως μέγα ποσὸν ἀκτίνων ἐκπέμπει ὁ ἐν ἐντόνῳ λειτουργίᾳ εὑρισκόμενος νευρικὸς ἱστός. Ἡ ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων ἱστῶν αἰγλοβολία καθίσταται καταφανὴς οὐ μόνον πλησίον τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς σχετικὴν ἀπ' αὐτῆς ἀκόμη ἀπόστασιν, ἐνδιαφέρει δὲ τὰ μέγιστα τούς τε βιολόγους καὶ τοὺς ἰατρούς.

Τινὰ τῶν σωμάτων ἐκπέμπουν ἀκτῖνας N, μόνον ἀφ' οὗ ὑποστῶσι τὴν ἐπίδρασιν τούτων. Τὰ σώματα ταῦτα, τὰ τοιαύτας *«ἐπαγωγικὰς ἀκτῖνας»* ἐκπέμποντα, ἐθεωρήθησαν ὡς δευτερεύουσαι πηγαὶ ἀκτίνων N. Τὸ δικτυωτὸν π.χ. τοῦ λαμπτῆρος Νέρνστ ἐκπέμπει ἀκτῖνας N καὶ μετὰ πολλὰς ὥρας ἀπὸ τῆς σβέσεως τοῦ λαμπτῆρος. Οἱ χάλικες ἐπίσης ἐκπέμπουν αὐτομάτως ὁμοίας ἀκτῖνας καὶ μετὰ 4 ἡμέρας ἀπὸ τοῦ προσηλιασμοῦ αὐτῶν. Ὡσαύτως τὸ ἰσλανδικὸν σπάθον, ἡ ὕελος, τὸ θειικὸν ἀσβέστιον, αἱ πλίνθοι, οἱ ἀσβεστόλιθοι κλπ. Δέον ὅμως ὅπως τὰ σώματα ταῦτα εἶναι ξηρὰ κατ' ἐπιφάνειαν, καθόσον καὶ τὰ ὑγρὰ ἐναποταμιεύουν ἀκτῖνας N, ἰδίως τὸ ἁλμυρὸν ὕδωρ, τὸ ὑδατῶδες καὶ τὸ ὑελῶδες ὑγρὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ, τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, τὸ ὑποθειῶδες νάτριον κλπ. Δὲν ἀποταμιεύουν ἀκτῖνας N τὸ ἀργίλλιον, τὸ ξύλον, ὁ χάρτης καὶ ἡ παραφφίνη.

Γνωρίζοντες ἤδη τὰς ἀνωτέρω πηγάς, πρωτευούσας τε καὶ δευτερευούσας, ἐξετάσωμεν πῶς εἶναι δυνατὸν ν' ἀποδείξωμεν ὄντως τὴν ὕπαρξιν τῶν ἐξ αὐτῶν ἐκπορευομένων ἀκτίνων. Ὁ σπινθὴρ ὑπῆρξε χρονολογικῶς τὸ πρῶτον μέσον, τὸ χρησιμοποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Μπλονδλὸ πρὸς ἀποκάλυψιν τῶν ἀκτίνων N· ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τούτων, ἡ λάμψις τοῦ μικροῦ σπινθῆρος αὐξάνεται. Ἐὰν παρενθέσωμεν μεταξὺ πηγῆς καὶ σπινθῆρος πέτασμα ἐκ μολύβδου ἢ τὴν χεῖρα, ἡ λάμψις τοῦ σπινθῆρος φαίνεται μειουμένη· τοὐναντίον δ' ἐντείνεται πάλιν, ἂν ἄρωμεν τὸ κώλυμα τοῦτο. Ταὐτὰ παρατηροῦνται καὶ ἐπὶ μικρᾶς κυανῆς φλογὸς φωταερίου, ἥτις δεχομένη ἀκτῖνας N, ἀποβαίνει λευκοτέρα καὶ λαμπροτέρα. Ἡ διαφορὰ τῆς λάμψεως παρατηρεῖται μάλιστα σαφεστέρα τῇ παρεμβολῇ θαμβῆς ὑέλου εἰς ἀπόστασιν 25—30 χιλιοστομ. ἀπὸ τοῦ σπινθῆρος, διότι ἡ φλὸξ σχηματίζει ἐπ' αὐτῆς φωτεινὴν κηλῖδα, κανονικώτερον ἐντυπώνουσαν τὰς φωτοπαθεῖς πλάκας.

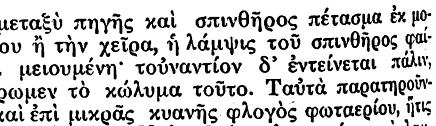

Συσκευὴ τοῦ *Broca*.

Ἀλλὰ τὸ εὐχρηστότερον μέσον πρὸς ἀποκάλυψιν τῆς παραγωγῆς τῶν ἀκτίνων N εἶναι τὸ φωσφορίζον θειικὸν ἀσβέστιον. Διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τούτου, λαμβάνομεν τετράπλευρον σιδηροῦν πετάλειον (20×40 ἑκατοστομ.), ἔχον τὸ φυσικὸν αὐτοῦ μολυβδόφαιον χρῶμα, ἀλλ' ἐν ἀνάγκῃ δυνάμεθα νὰ προσδώσωμεν αὐτῷ μέλαιναν χροιὰν διά τινος βερνικίου· πρὶν δ' ἢ ἀποξηρανθῇ ἡ ὑγρὰ ἐπιφάνεια, διὰ τῆς φωσφοριζούσης κόνεως τοῦ θειικοῦ ἀσβεστίου, ἐπί τινας ὥρας προσηλιασθείσης, ἐπιπάσσομεν τμήματά τινα αὐτῆς, σχηματίζοντες οὕτω 5—6 κατακορύφους ἢ ὁριζοντίας παραλλήλους ταινίας. Τὰς ταινίας ταύτας ἐπικαλύπτομεν διὰ νέας λεπτῆς στιβάδος ἄχρου βερνικίου καὶ ἐπιπάσσομεν αὖθις ὁμοιογενῶς διὰ φωσφοριζούσης κόνεως, ἐπαναλαμβάνοντες τὴν ἐργασίαν ταύτην τρὶς ἢ τετράκις εἰσέτι. Ἀντὶ τοῦ θειικοῦ ἀσβεστίου, δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ τὸν θειικὸν ψευδάργυρον τοῦ Verneuil. Αἱ σχηματιζόμεναι ταινίαι μετὰ βραχυχρόνιον προσηλιασμὸν φαίνονται ὁμοειδῶς φωσφορίζουσαι. Ἐν θαλάμῳ δ' ἀπηλλαγμένῳ φωτὸς καὶ καπνῶν, τὸ ὡς ἀνωτέρω κατασκευασθὲν τετράπλευρον πέτασμα δεχόμενον ἀκτῖνας N, ἐμφανίζει τὰς ταινίας αὐτοῦ ἐναλλὰξ στιλβούσας καὶ ἀμαυρουμένας. Δέον ὅμως ὁ παρατηρητής, ἐπειδὴ τὰ πειράματα εἶναι λίαν

Digitized by Google

εὐπαθῆ, νὰ ὁπλίζηται δι' ἱκανῆς ὑπομονῆς καὶ νὰ μὴ προσηλώνῃ ἀποτόμως τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς φωσφοριζούσης ὕλης, ἀλλὰ νὰ παρατηρῇ ὀλίγον λοξῶς, ὥστε ἡ εἰκὼν νὰ σχηματίζηται μᾶλλον ἐπὶ τῶν περιφερειακῶν μοιρῶν τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος. Δύναται προσέτι νὰ χρησιμοποιῇ καὶ ἐγχρώμους διόπτρας.

Ὁ Ἀ. Σαρπαντιὲ (A. Charpentier) ἀνεκάλυψεν, ὅτι καὶ ἡ κοινὴ πυγολαμπὶς αὐξάνει τὸν φωσφορισμόν της, ὡς τὸ θειικὸν ἀσβέστιον, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων Ν. Καὶ τὰ φωσφορίζοντα βακτηρίδια (φωτοβακτηρίδιον κλπ.) ἀντιδρῶσιν ὁμοίως. Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι τὰ βακτηρίδια ταῦτα ἐλαττώνουν τὸν φωσφορισμόν των, ὅταν ἡ θερμοκρασία αὐξάνεται ὑπὲρ τοὺς 25 ἢ 30 βαθμούς.

Φυσικαὶ ἰδιότητες. — Ὁ Μπλονδλὸ παρετήρησεν, ὅτι δέσμη ἀκτίνων Ν, διερχομένη διὰ πρίσματος ἐξ ἀργιλλίου ὑφίσταται *διασποράν*. Αἱ ἀκτῖνες Ν ὑπόκεινται ἐπίσης εἰς *διάθλασιν*, ἧς οἱ δεῖκται προσδιορίζονται διὰ τοῦ κλασσικοῦ τύπου τοῦ Descartes. Εὑρέθη πρὸς τούτοις, ὅτι τὸ *κυματικὸν μῆκος* αὐτῶν εἶναι πολλῷ μικρότερον τοῦ τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων. Δέον δὲ νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι τὰ μήκη τῶν κυμάτων τῶν ἀκτίνων Ν αὐξάνονται μὲ τοὺς δείκτας των, ὅλως ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι συμ-

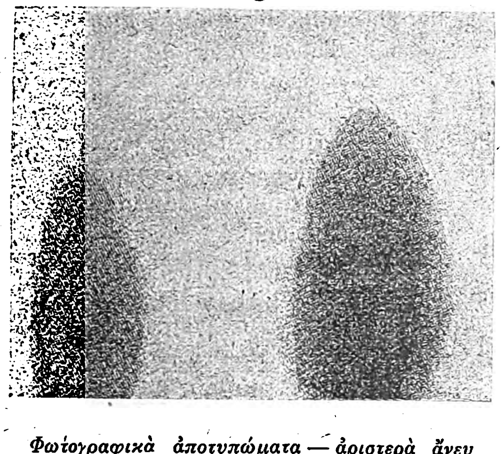

Φωτογραφικὰ ἀποτυπώματα — ἀριστερὰ ἄνευ ἀκτίνων Ν, δεξιὰ μετ' ἀκτίνων Ν—παραχθέντα διὰ λαμπτῆρος Nerns.

βαίνει διὰ τὰς φωτεινὰς ἀκτινοβολίας. Οὐσίαι τινὲς *ἀπορροφοῦν* τὰς ἀκτῖνας Ν, ἐνῷ ἄλλαι τοὐναντίον *διαπερῶνται* ὑπ' αὐτῶν ἐλευθέρως. Ἡ διεισδυτικότης τῶν ἀκτίνων τούτων εἶναι μεγίστη· τὰ σώματα ὅμως τὰ ὑπ' αὐτῶν διαπερώμενα δέον νὰ ἔχουν ἐπιφάνειαν ἐντελῶς λείαν. Διαφανῆ σώματα εἰς τὰς ἀκτῖνας Ν εἶναι τὸ ξύλον, ὁ χάρτης, τὸ ἀργίλλιον, τὸ quartz, τὸ ἁλμυρὸν ὕδωρ; ὁ ἐν ἐρυθροπυρώσει λευκόχρυσος, ὁ ἄργυρος, ὁ ὑδράργυρος, ὁ καθαρὸς μόλυβδος. Τὸ καθαρὸν ὕδωρ εἶναι ἀδιαφανές, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ὑγρὸν σιγαρόχαρτον, ὁ ὀξειδωμένος μόλυβδος κ.λ.π. Τὰ διαφανῆ σώματα εἶναι καὶ τὰ μόνα ἱκανὰ νὰ *διοχετεύσουν* τὰς ἀκτῖνας Ν. Ἐὰν τοποθετήσωμεν τὸ πέρας χαλκοῦ σύρματος πρὸ πηγῆς ἀκτίνων Ν, ὁ φωσφορισμὸς τοῦ θειικοῦ ἀσβεστίου εἰς τὸ ἕτερον πέρας ἐντείνεται· ἐὰν ὅμως ἀποκόψωμεν τὸ σύρμα, ὁ φωσφορισμὸς ὠχριᾷ. Ὁ Μπαγκὰρ (Bagard) ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ἄκρα βραχύτης τοῦ μήκους τοῦ κύματος τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἀκτίνων συντελεῖ, ὥστε τὸ φαινόμενον τῆς *στροφικῆς μαγνητικῆς πολώσεως* νὰ ἐκδηλῶται διὰ τὰς ἀκτῖνας ταύτας εἰς βαθμὸν πολλῷ ἀνώτερον ἢ διὰ τὸ κοινὸν φῶς. Ὁ Μέγερ (E. Meyer) χλωροφορμίσας φύλλα, ῥίζας καὶ βολβοὺς φυτῶν, παρετήρησεν ὅτι αἱ ἀκτινοβολίαι αὐτῶν ἐνεργοῦν ἀσθενέστερον ἐπὶ τοῦ φωσφορίζοντος πετάσματος. Φαίνεται δ' ὅτι ἅπασαι αἱ πηγαὶ ἀκτίνων Ν ἐξασθενοῦν *τῇ ἐπιδράσει τῶν ἀναισθητικῶν*. Ὡς δ' ἀποφαίνεται καὶ ὁ Μπεκερὲλ (J. Becquerel), ἐὰν ἡ δρᾶσις τῶν ἀναισθητικῶν ἐπὶ τῶν ζώντων ἱστῶν, φυτικῶν ἢ ζωϊκῶν, περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν τροποποίησιν τῆς ἐντάσεως τῶν ἀκτίνων Ν, θὰ προέκυπτεν ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἀκτινοβολία Ν ἀποτελεῖ ἓν τῶν ἀρχικῶν φαινομένων τῆς ζωικῆς ἐνεργείας. Τέλος ὁ Μπισσὰ (Bichat), ἐκθέτων εἰς λαμπτῆρα Νέρνστ χαλκοῦν ἔλασμα πάχους 1 χιλιοστομ., παρετήρησεν, ὅτι ἡ ὄψις, ἡ οὕτω ἐκτεθεῖσα εἰς τὴν ἀκτινοβολίαν Ν, παράγει δευτερευούσας ἀκτῖνας· ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, παρετήρησεν, ὅτι, ἐὰν τὸ ἔλασμα θερμανθῇ ἐλαφρότατα, καθ' ἣν στιγμὴν ἐξάγεται διὰ τοῦ φωσφορίζοντος πετάσματος, ἡ λάμψις τοῦ πετάσματος τούτου ἐν ἀρχῇ μὲν αὐξάνεται λίαν, εἶτα δ' ἀφανίζεται, ἐξαντληθεισῶν τῶν ἀκτίνων Ν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι ὅλως ἀνάλογον πρὸς τὸ παρατηρούμενον κατὰ τὴν θέρμανσιν κοινῶν φωσφοριζουσῶν οὐσιῶν. Μόνον ὁ χαλκὸς καὶ ὁ ψευδάργυρος ἠδυνήθησαν ν' ἀποταμιεύσουν οὕτω τὰς ἀκτῖνας Ν.

Φυσιολογικαὶ ἰδιότητες.—Αἱ ἀκτῖνες Ν παρετηρήθη, ὅτι *αὐξάνουν τὴν ὀπτικὴν ὀξύτητα*, προσπίπτουσαι πρωτογενῶς ἢ δευτερογενῶς ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ διεγείρουσαι τὴν εὐαισθησίαν τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος. Ὁ δὲ Σαρπαντιὲ ἀπέδειξεν, ὅτι, ἐὰν πλὰξ χαλυβδίνη προστριβῇ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ κρανίου ἐν ἡμισκοτεινῷ θαλάμῳ, τὰ πέριξ ἀντικείμενα φαίνονται φωτεινότερα εἰς τὸν ἐφ' οὗ τὸ πείραμα ἐκτελεῖται. Ἐπίσης ἀπέδειξεν ὅτι, ἐὰν μικρὰν χαλκῆν πλάκα, εἰς ἣν διοχετεύονται ἀκτῖνες Ν ἔκ τινος πηγῆς, τοποθετήσωμεν ἐπὶ τοῦ ζ' σπονδύλου, θὰ προκαλέσῃ διεύρυνσιν τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ κόρη στενοῦται, ὅταν ἡ δέσμη τῶν ἀκτίνων Ν διέλθῃ διὰ τῶν γαγγλιακῶν ὀπτικῶν κέντρων. Παρετηρήθη ὡσαύτως ὅτι, ἐὰν ὀσφραινόμενοι ὀσμηρόν τι σῶμα, πλησιάσωμεν πρὸς αὐτὸ πηγὴν ἀκτίνων Ν, θέλομεν προκαλέσει *ἔντασιν τῆς ὀσμηρότητός του*. Αὐξάνομεν καὶ τὴν *ὀσφρητικὴν ὀξύτητα*, ἐὰν θέσωμεν τὴν πηγὴν τῶν ἀκτίνων Ν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μετώπου, ἄνωθεν τῶν βλεφάρων ἢ ἐπὶ τοῦ κρανίου. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐπιτείνομεν καὶ τὴν *ἀκουστικήν*, ὡς καὶ τὴν *γευστικὴν ὀξύτητα*, πλησιάζοντες πηγὴν ἀκτίνων Ν πρὸς τὸ οὖς καὶ πρὸς τὸ στόμα, ἐν ᾧ ἔχουν διαλυθῇ αἱ γευστικαὶ οὐσίαι.

Ἐὰν θέσωμεν ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῶν δακτύλων μικρὸν φωσφορίζον πέτασμα ἐλαφρῶς προσηλιασθέν, ἡ λάμψις αὐτοῦ θέλει αὐξηθῇ ἐλαφρῶς, ὅταν *ἐγγίσωμεν* διὰ κινητῆς πηγῆς ἀκτίνων Ν *οἱονδήποτε σημεῖον* τῆς χειρός, τοῦ βραχίονος ἢ γενικῶς τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος. Ἡ σχετικὴ δ' ἐνέργεια εἶναι ἰσχυροτέρα, ἂν κυρίως ἡ πηγὴ ἐγγίσῃ τὸ δέρμα ἀντιστοίχως πρὸς νεῦρόν τι διακλαδιζόμενον πρὸς τὰ γειτνιάζοντα τῷ πετάσματι σημεῖα. Ὁ Σαρπαντιὲ ἀνεῦρεν, ὅτι τὸ μέρος τοῦ σώματος, ἐφ' οὗ ἡ ἐνέργεια τῶν ἀκτίνων Ν εἶναι μείζων, εἶναι ἡ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ῥολάνδειος ζώνη, ἐν ᾗ μάλιστα ἀποταμιεύονται ἀκτῖνες, ἐὰν ἐπί τινα χρόνον ἀφίσωμεν τὴν πηγὴν νὰ ἐπιδράσῃ ἐπ' αὐτῆς ἱκανῶς. Ἡ ζώνη αὐτὴ ἐπικοινωνεῖ, ὡς γνωστόν, πρὸς τοὺς ἐφ' ὧν τὸ πέτασμα δακτύλους. Τέλος ὁ Σαρπαντιὲ ἀνεῦρεν, ὅτι σημεῖόν τι τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος δέχεται συμμετρικῶς ἐνέργειαν ἀκτίνων Ν, ὅταν ἡ πηγὴ ἐπιδρᾷ ἐπὶ ἀντιστοίχου σημείου τοῦ ἑτέρου ἡμιμορίου τοῦ σώματος. Ἡ γενίκευσις αὐτὴ τῶν ἀκτίνων Ν διὰ τῶν νευρικῶν ὁδῶν παρέχει μέγα ἀνατομικὸν ἐνδιαφέρον.

Αἱ ἀκτῖνες N_1.— Πειραματιζόμενός ποτε ὁ Μπλονδλὸ ἐπὶ τῶν ἀκτίνων Ν, παρετήρησεν ὅτι ἐμειοῦτο ἡ λάμψις τῆς φωτεινῆς πηγῆς. Κατενόησε δὲ τότε, ὅτι εὑρίσκετο πρὸ νέων ὅλως ἀκτίνων, τὰς ὁποίας ἐκάλεσεν ἀκτῖνας N_1. Πρωτεύουσαι πηγαὶ τοῦ εἴδους τούτου τῶν ἀκτίνων εἶναι ὁ λαμπτὴρ Νέρνστ, τὰ τεταμένα σύρματα χαλκοῦ ἢ λευκοχρύσου ἢ ἀργύρου, ὁ αἰθυλικὸς αἰθὴρ ἐν καταστάσει διαχύσεως, ὑέλινος κλειστὸς σωλὴν περιέχων ἠραιωμένον ἀέρα, ὁ σωλὴν Κροὺξ ἐν ἀναπαύσει, τὸ συμπεπιεσμένον ἐλαστικὸν κόμμι, οἱ ζῶντες ἱστοὶ κλπ. Δευτερεύουσαι δὲ πηγαὶ εἶναι τὰ σώματα, τὰ ἀποταμιεύοντα καὶ ἀποδίδοντα τὰς ὡς ἄνω ἀκτῖνας N_1: οἷον τὸ ἀργίλλιον, ἡ ὕελος, τὸ ἁλμυρὸν ὕδωρ, ἡ ἱδρωμένη χεὶρ κλπ. Ὡς αἱ πηγαὶ τῶν ἀκτίνων Ν ἐπηρεάζονται ἐκ τῶν ἀναισθητικῶν, οὕτω ἐπηρεάζονται καὶ αἱ τῶν ἀκτίνων N_1. Αἱ ἀκτῖνες αὗται ἔχουν σημαντικὴν διεισδυτικὴν δύναμιν, ἀλλὰ φυσιολογικῶς ἔχουν ἀντίθετον τῶν ἀκτίνων Ν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν νεύρων· διότι ἐλαττοῦσι τὴν ὀξύτητα τῶν διαφόρων αἰσθήσεων. Ὁ Μπεκερὲλ ἀπέδειξε διὰ πειραμάτων, ὅτι πηγὴ ἀκτίνων Ν, οἷον πλίνθος προσηλιασθεῖσα, ἐκπέμπει καθέτως μὲν ἀκτῖνας Ν, πλαγίως δὲ ἀκτῖνας N_1. Ἡ προέλευσις ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τῶν ἀκτίνων τούτων ὀφείλεται εἰς τὰς διαφόρους παλμικὰς κινήσεις τῶν μορίων τοῦ σώματος, τεινόντων ν' ἀποκτήσουν νέαν θέσιν ἰσορροπίας.

Ἐν τῇ Χημείᾳ.—Ὡς αἱ ἀκτινεργοὶ ἀκτῖνες, οὕτω καὶ αἱ ἀκτῖνες Ν ἴσως θὰ δυνηθοῦν ποτε ν' ἀποκαλύψουν ὅλως ἴδια χημικὰ φαινόμενα. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἔρχονται νὰ ὑποστηρίξουν γεγονότα τινὰ σημειωθέντα ὑπὸ Κόλσον (Colson). Πρὸς παραγωγὴν ὑδροξειδίου τοῦ ψευδαργύρου (ZnO_2H_2), ἀναμειγνύονται καυστικὸν κάλιον ($2KOH$) μετὰ διαλύματος θειικοῦ ψευδαργύρου ($ZnSO_4$). Δὲν εἶναι ὅμως ἀδιάφορος ὁ τρόπος τῆς ἀναμείξεως τῶν δύο τούτων συστατικῶν· διότι, ἂν μὲν προστεθῇ τὸ καυστικὸν κάλιον εἰς τὸν θειικὸν ψευδάργυρον, ἐκπέμπονται ἐκ τῆς ἀναμείξεως ἀκτῖνες N_1· ἂν δ' ἀντιθέτως προστεθῇ ὁ θειικὸς ψευδάργυρος εἰς τὸ καυστικὸν κάλιον, οὐδεμία ἀκτινοβολία προκύπτει. Ταὐτὰ ἀποτελέσματα παρατηροῦνται καὶ κατὰ τὴν παραγωγὴν ὑδροξειδίου τοῦ χαλκοῦ (CuO_2H_2) συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίδρασιν: $CuSO_4 + 2KOH = K_2SO_4 + CuO_2H_2$. Ὁ Κόλσον νομίζει, ὅτι ἡ παρουσία τῶν ἀκτίνων Μπλονδλὸ ὀφείλεται εἰς τὴν παραγωγὴν βασικῶν ἁλάτων, ὡς ἐὰν τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μοριακῆς συμπήξεως παρῆγεν ἀποτελέσματα ἀνάλογα πρὸς τὰ προκύπτοντα διὰ μηχανικῆς συμπιέσεως.

Φυσιολογικαὶ ἀκτινοβολίαι. — Ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς καὶ οἱ ὀργανισμοὶ τῶν διαφόρων ζῴων, ὁμοιοθέρμων ἢ ποικιλοθέρμων, ἐκπέμπουν ἀκτῖνας Ν, ὅταν οἱ μύες αὐτῶν κινῶνται ἢ ὅταν τὰ νεῦρα αὐτῶν εὑρίσκωνται ἐν ἐνεργείᾳ. Ἡ ἔντασις τοῦ φωσφορισμοῦ τοῦ εἰδικοῦ πετάσματος, ἥτις ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Σαρπαντιὲ νὰ σπουδάσῃ τὰς ἀκτινοβολίας ταύτας, δὲν ὀφείλεται εἰς ὕψωσίν τινα τῆς θερμοκρασίας, καθόσον ταὐτὰ προέκυψαν ἀποτελέσματα καὶ κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ θερμοαίμου ἀνθρώπου καὶ κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ βατράχου, ὅστις ἔχει θερμοκρασίαν κατωτέραν τῆς τοῦ φωσφορίζοντος πετάσματος. Αἱ φυσιολογικαὶ ἀκτινοβολίαι ἐνεργοῦν μὲν ὡς αἱ ἐκ τῶν ἀψύχων σωμάτων ἀναδιδόμεναι κοιναὶ ἀκτῖνες Ν, φαίνεται ὅμως ὅτι ἔχουν ποιάν τινα διαφορὰν πρὸς ταύτας, οὖσαι πολυπλοκωτέρας συνθέσεως. Ἐνῷ ὁ μόλυβδος καὶ τὸ καθαρὸν ὕδωρ δὲν διαπερῶνται ὑπὸ τῶν κοινῶν ἀκτίνων Ν, αἱ φυσιολογικαὶ ἀκτινοβολίαι διαπερῶσιν ἐν μέρει τὰ σώματα ταῦτα. Καὶ αἱ φυσιολογικαὶ δ' ἀκτινοβολίαι διαφέρουν μεταξύ των, οὖσαι ἄλλαι μὲν αἱ νευρικῆς, ἄλλαι δ' αἱ μυϊκῆς προελεύσεως. Αἱ πρῶται κατακρατοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀργιλλίου, ἔστω καὶ ἂν τοῦτο ἔχῃ πάχος $^1/_2$ χιλιοστομέτρου. Αἱ δεύτεραι δὲν ἐπηρεάζονται ὑπ' αὐτοῦ.

Αἱ φυσιολογικαὶ ἀκτινοβολίαι, αἱ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαι, ἐκπορεύονται ἐκ τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῶν νευρικῶν κέντρων. Μείζονα ἔντασιν ἀποκτοῦν αἱ ἀκτινοβολίαι αὗται ἀντιστοίχως πρὸς τὸ αὐχενικὸν καὶ τὸ ὀσφυϊκὸν ὄγκωμα. Ἡ ἐκ τῶν νευρικῶν κέντρων ἀκτινοβολία ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Σαρπαντιὲ νὰ προβῇ εἰς πειράματα ὑψίστου ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν τοπογραφίαν τῶν ψυχοκινητικῶν ἰδίως ζωνῶν τῆς φλοιώδους οὐσίας τοῦ ἐγκεφάλου. Ὅταν, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ φωσφορίζον πέτασμα τεθῇ πλησίον τοῦ κέντρου τοῦ Μπροκὰ (Broca), ὅπερ εἶναι τὸ κέντρον τοῦ ἐνάρθρου λόγου, καθ' ἣν στιγμὴν ὑποκείμενόν τι ὁμιλεῖ, θέλει παρατηρηθῇ, ὅτι τὸ πέτασμα, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὁμιλίας, φωτίζεται ἰσχυρότερον. Ἀλλ' ὁ Σαρπαντιὲ προὐχώρησεν ἔτι μᾶλλον καὶ ἐπέτυχε νὰ λάβῃ καὶ ἐξ ἀποστάσεως ἐκδηλώσεις τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐγκεφάλου. Ἔθεσε δηλονότι τὸ πέτασμα εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ κατὰ προτίμησιν μετώπου ἀνθρώπου ἐκτελοῦντος ἔντονον διανοητικὴν ἐργασίαν. Τὸ πέτασμα ἐφωτίσθη ζωηρότερον, ἐνῷ, ὁσάκις τὸ ἄτομον ἐχαλάρωνε τὴν προσοχήν του οὐδὲν σκεπτόμενον, τὸ φωσφορίζον πέτασμα ἠμαυροῦτο.

Ὁ Σαρπαντιὲ παρετήρησεν, ὅτι ἡ χλωριάλη καὶ τὰ ἀλκαλοειδῆ ἐκπέμπουν ἀκτῖνας Ν καὶ ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτῶν αὐξάνεται, ἐὰν εὑρεθοῦν πλησίον πηγῆς ἀκτίνων Ν. Ἐντεῦθεν προέβη εἰς τὴν κατασκευὴν διαφόρων ἐνισχυτικῶν πετασμάτων, λαμβάνων φύλλα μέλανος χάρτου καὶ ἐπικολλῶν ἐπ' αὐτῶν τῇ βοηθείᾳ κολλοδίου παχέα στρώματα ἀλκαλοειδῶν τινων, εἶτα δὲ εἰς τὸ κέντρον τῶν στρωμάτων τούτων σχηματίζων λεπτὴν κηλῖδα ἐκ θειικοῦ ἀσβεστίου. Ἀνεῦρε δ' οὕτω ὅτι, ὅπου π.χ. ἡ δακτυλιδίνη ἔχει ἐκλεκτικῶς διεγερτικὴν ἐνέργειαν, ἤτοι ἐπὶ τῆς καρδίας, τὸ διὰ τοῦ ἀλκαλοειδοῦς τούτου κατασκευασθὲν πέτασμα ἔλαμπε πλειότερον ἢ ἀλλαχοῦ καὶ ἐπέτρεπε νὰ καθορισθῶσι σαφέστατα τὰ ὅρια τοῦ εἰρημένου σπλάγχνου. Καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ Σαρπαντιὲ παρετήρησεν, ὅτι καὶ πετάσματα διὰ θυρεοειδίνης, διὰ ᾠοθηκίνης καὶ δι' ἐκχυλίσματος ὄρχεων, ἐντείνουν ἐπίσης τὸν φωσφορισμόν των πρὸ τῶν ζώντων ἀδένων, πρὸς οὓς σχετίζονται τὰ δρῶντα ταῦτα συστατικὰ τῶν ἐσωτερικῶν ἐκκρίσεων.

Ἰατρικαὶ ἐφαρμογαί.— Εἰ καὶ ἡ σπουδὴ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀκτίνων Ν εἰς τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην ἐλάχιστα μόνον προήχθη ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεώς των, δὲν δυνάμεθα ἐν τούτοις νὰ παρα-

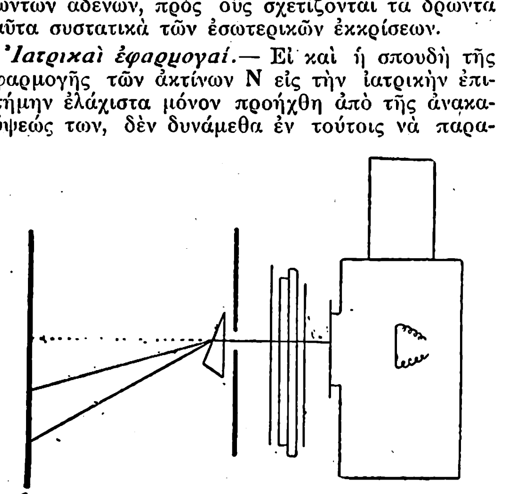

Συσκευὴ πρὸς σπουδὴν τῆς διασπορᾶς τῶν ἀκτίνων Ν διὰ πρίσματος ἐξ ἀργιλλίου.

λίπωμεν τὴν ἀναγραφὴν τῶν ὁπωσδήποτε ἐπιτευχθέντων ἀποτελεσμάτων ὑπὸ τῶν πρώτων πειραματιστῶν.

Καὶ *φυσιολογικῶς* μὲν κατωρθώθη νὰ ἐντοπισθοῦν αἱ διάφοροι αὔλακες τοῦ ἐγκεφάλου, Συλούειος, Ρολάνδειος κλπ., ὡς καί τινα κέντρα τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Πρὸς καθορισμὸν τῶν ἀκτίνων Ν τῶν ἐκπεμπομένων ὑπὸ τῶν νευρικῶν κέντρων, χρησιμοποιοῦμεν τὴν εὐαίσθητον συσκευὴν τοῦ Α. Μπροκά. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ μολυβδίνου σωλῆνος, μήκους 5—6 ἑκτμ., τοῦ ὁποίου τὸ ἕτερον πέρας κλείεται διὰ ξυλίνου πώματος, φέροντος κατὰ

Digitized by Google

τὴν ἑτέραν τῶν ὄψεων κεχαραγμένα ἐν σχήματι διέσεως κοιλώματα, πεπληρωμένα διὰ κολλοδίου μετ' ὀλίγου θειικοῦ ἀσβεστίου. Τὰ γραμμοειδῆ ταῦτα κοιλώματα προσηλιασθέντα, ἂν εὑρεθῶσιν ἐγγὺς ἀκτίνων Ν, ἐπιτείνουν τὸν φωσφορισμόν των. Διὰ τῆς συσκευῆς ταύτης εὑρέθη, ὅτι ἄφθονοι ἀκτῖνες Ν ἐκπέμπονται κατὰ τὸν β', ε' καὶ ια' θωρακικὸν σπόνδυλον, τὸν β' ὀσφυϊκὸν καὶ τὸ μέσον τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ. Κατὰ τὸν β' ὀσφυϊκόν, ἔνθα τὰ κέντρα τῶν οὐροποιογεννητικῶν ὀργάνων, ἡ ἀκτινοβολία εἶναι λίαν ἠλαττωμένη κατὰ τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν. Παρετηρήθη, ὅτι ἡ ἀκτινοβολία αὕτη εἶναι κανονικὴ ἐπὶ γυναικὸς ὑποστάσης ὑστερεκτομίαν, ἀλλὰ περισωσάσης τὰς ᾠοθήκας της. Ἂν ὅμως ἐξαιρεθοῦν καὶ αἱ ᾠοθῆκαι, ἡ ἀκτινοβολία ἐκ τοῦ β' ὀσφυϊκοῦ σπονδύλου ἐλλείπει τέλεον, πλὴν τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν τελεῖται ἡ οὔρησις, ὁπότε προσκαίρως ἐπαναφαίνονται ἱκαναὶ ἀκτῖνες Ν. Οἱ Μπεκερὲλ καὶ Μπροκὰ πειραματισθέντες ἐπὶ κυνός, ὃν ὑπέβαλον εἰς γενικὴν ἀναισθησίαν διὰ διαφόρων ἑκάστοτε ἀναισθητικῶν (αἰθέρος, χλωροφορμίου, χλωριάλης, μορφίνης), παρετήρησαν ὅτι, κατὰ μὲν τὴν περίοδον τῆς διεγέρσεως ἐν ἀρχῇ τῆς ἀναισθησίας, ὁ ἐγκέφαλος ἐξέπεμπεν ἀκτῖνας Ν ἐν μεγίστῃ ποσότητι, βραδύτερον δέ, ὅτε ἡ ἀναισθησία ἐγίνετο βαθυτέρα, ἡ ἐκπομπὴ ἠλαττοῦτο βαθμηδόν, μέχρι τελείας ἐκλείψεως αὐτῆς. Κατὰ τὸν νωτιαῖον μυελὸν αἱ μεταβολαὶ αὗται ἐξεδηλοῦντο πολλῷ ἀσθενέστερον· ἐν τούτοις, μετά τινα χρόνον, τὰ μυελικὰ κέντρα δὲν ἦσαν πλέον εὐδιάκριτα· ἤρξαντο δὲ τοὐναντίον ν' ἀναδίδουν ἀκτῖνας N_1. Τὸ τοιοῦτον ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν παρατηρητῶν ὡς σημεῖον, ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ζῴου εὑρίσκετο ἐν κινδύνῳ.

Παθολογικῶς δὲ κατωρθώθη ν' ἀποδειχθῇ διὰ πολλῶν πειραμάτων ὅτι, ὅσῳ ἐπὶ μυοπαθειῶν ἢ παραλύσεων ἡ ἀτροφία τῶν μυῶν ἐνεφανίζετο μεγαλυτέρα, τόσῳ ἡ ἐξ αὐτῶν ἀπορροὴ ἀκτίνων Ν ἐξεδηλοῦτο ἀσθενεστέρα. Σχετικὴ ἀνακοίνωσις ἐγένετο ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ τῶν Ἐπιστημῶν ἐν Παρισίοις τῇ 22 Φεβρουαρίου 1904 καὶ ὑπὸ τῶν Γ. Μπαλλὲ (G. Ballet) καὶ Ντελέρμ (Delherm). Οἱ αὐτοὶ παρετήρησαν τοὐναντίον αὔξησιν ἐκπομπῆς ἀκτίνων Ν ἐπὶ τῶν παραλύτων μυῶν ἀρρώστων, πασχόντων ἐκ παλαιᾶς ἡμιπληγίας μετὰ συσπάσεως καὶ ἐκ σπασμωδικῆς παραπληγίας. Ὁ δὲ Φάμπρ (Fabre) παρετήρησεν ὅτι, ὁσάκις ἐν καιρῷ τοκετοῦ αἱ μητρικαὶ ἶνες συνεσπῶντο, ἡ ἐκ τοῦ πυθμένος τῆς μήτρας ἰδίως ἐκπομπὴ ἀκτίνων ηὐξάνετο σαφέστατα.

Ἀκτῖνες Ν καὶ ψυχικὸς κόσμος.—Ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἀκτίνων Ν ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς πνευματιστὰς ν' ἀναμνησθῶσι τῶν περιέργων ὄντως ἐρευνῶν καὶ πειραμάτων τῶν Ραϊχενμπὰχ (Reichenbach, 1860), Ναρκιεβίτς—Ἰόδκο (Narkiewicz--Jodko, 1893), Δὲ Ροσσὰς (De Rochas), Μπαραδοὺκ (Baraduc) καὶ ἄλλων περὶ ἀκτινοβολίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ ἀναγωγῆς διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἁλάτων τῶν φωτοπαθῶν πλακῶν, ἔτι δὲ νὰ αἰτιολογήσουν τὰς ὑπὸ τοῦ Κρούξ φωτογραφήσεις φασμάτων διὰ μεσάζοντος ἐμφανισθέντων (Katty Kings). Διὰ τῶν αὐτῶν ἀκτίνων ἐζητήθη νὰ ἐξηγηθῇ τὸ φαινόμενον τοῦ φωτοστεφάνου, ὅστις εἰς τὴν χριστιανικὴν εἰκονογραφίαν περιβάλλει τὴν κεφαλὴν τῶν ἁγίων, εἰ καὶ—ἀξιοσημείωτον—ἡ φωτεινὴ αὕτη αὐγὴ ἀπαντᾶται καὶ εἰς τὰ προχριστιανικὰ μνημεῖα ἐν Αἰγύπτῳ. Ἀλλ' εἰς τὰς αὐτὰς μυστηριώδεις ἀκτῖνας ἐζητήθη ν' ἀποδοθοῦν καὶ πλεῖστα ὅσα ψυχικὰ φαινόμενα, ἡ συμπάθεια καὶ ἡ ἀντιπάθεια, τὰ προαισθήματα, ἡ ὕπνωσις, ἡ τηλαισθησία, ἡ μεταβίβασις τῆς σκέψεως, ἡ ὑποβολή, ἡ ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ἰαίνοντος ἢ εὐλογοῦντος ἐκπορευομένη εὐεργετικὴ ἐπιρροή.

Δὲν θὰ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα τοὺς ἰσχυρισμοὺς πολλῶν, ὅτι ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς εἶναι ἔμπλεως ῥευστοῦ τινος αἰθεριώδους, ἐξωτερικευομένου ὑπό τινας εὐθέτους συνθήκας, δίκην ἀτμοσφαίρας περιβαλλούσης τὸ σῶμα. Οὐδ' ὅτι τὸ ῥευστὸν τοῦτο ἔχει βαθμὸν φωσφορισμοῦ ποικίλλοντα, ἀναλόγως τῆς ὑγείας, τῆς ἡλικίας καὶ τῆς τελειότητος τοῦ ἐξ οὗ ἐκπορεύεται ἀτόμου, ἀλλοιούμενον μετὰ θάνατον. Ἀλλ' οὐδ' ὅτι δύο ῥόδα, ταυτοχρόνως ἐκ τῆς αὐτῆς ῥοδῆς συλλεγέντα καὶ εἰς κομβιοδόχας τοποθετηθέντα, μαραίνονται διαφορότρόπως, ὡς ἐκ τῆς διαφόρου ψυχικῆς καταστάσεως τῶν φερόντων αὐτὰ καὶ τῆς διαφόρου ἐπ' αὐτῶν ἐπιδράσεως τοῦ αἰθεριώδους ῥευστοῦ. Ἐὰν ὄντως εἶναι ἀληθές, ὅτι ἕκαστος ἡμῶν εἶναι ὂν ἀκτινοβόλον, τοῦ ὁποίου πᾶς στοχασμὸς ἀκτινοβολεῖ εἰς τὸ ἄπειρον, εἶναι προφανὴς ἀναλογία τις τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος πρὸς τὰ ἀκτινεργὰ στοιχεῖα, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον, ὡς ἀναφέρεται, ἄτομά τινα ἠδυνήθησαν νὰ προκαλέσουν καὶ ἐκκένωσιν τοῦ ἠλεκτροσκοπίου, ὅτε τοῦτο ἐτέθη ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ ἐκχεομένου ῥευστοῦ.

Θ' ἀναμνησθῶμεν ἁπλῶς τῆς εὐαγγελικῆς διηγήσεως περὶ τῆς ξηρανθείσης συκῆς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν καταδικαστικῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ «Μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα» (Ματθ. κα' 18—22). Καὶ θ' ἀναφέρωμεν προσέτι, ὅτι ὁ Κ. Κουδριάβτζεφ ἐδοκίμασε καταπληκτικὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνθρωπίνων ἀκτινοβολιῶν, θεραπευθεὶς ἐξ ἀφορήτων ἀλγηδόνων κατὰ τὰ νῶτα ὑπὸ τῆς ἀγαθωτάτης Ν. Ζ. Σχαβέλσκυ, τῆς πολλοὺς βοηθησάσης διὰ τῆς ψυχικῆς της δυνάμεως. Ἀλλὰ θ' ἀναφέρωμεν πρὸ παντὸς τὸ κλασσικὸν πείραμα τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐφημερίδος «Μαγνητισμοῦ» («Magnétisme») Ντουρβὶλ (H. Durville), ἀποδείξαντος δι' αὐτοῦ, ὅτι τὰ φάσματα ἐκπέμπουν ἀκτῖνας Ν ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ. Προσέλαβεν οὗτος ὡς ὑποκείμενον (sujet) τὴν κυρίαν Φρανσουὰ (Mme François) καὶ μάρτυρας ἐν ἀρχῇ μὲν τοὺς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου Βρυξελλῶν Φρανσουὰ (François) καὶ Σιγκόνι (Sigogne), εἶτα δὲ καὶ ἄλλα 7—8 πρόσωπα. Ἐν σκοτεινῷ δὲ θαλάμῳ, ἔχων δύο ὅμοια φωσφορίζοντα διὰ θειικοῦ ἀσβεστίου πετάσματα, ἀφ' οὗ τὸ ὑποκείμενον ὑπέστη τὸν λεγόμενον ἐκδυϊσμὸν (dédoublement), ἔφερε τὸ ἓν τῶν πετασμάτων τούτων πρὸ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τὸ ἕτερον πρὸ τοῦ φάσματος αὐτοῦ, καθημένου ἀριστερόθεν ἐπὶ ἕδρας. Ὁ Ντουρβὶλ καὶ οἱ παρεστῶτες ἐξηκρίβωσαν τότε, ὅτι, ἐνῷ τὰ δύο πετάσματα ἐν ἀρχῇ ἦσαν ἐντελῶς σκοτεινά, ἤδη τὸ μὲν πρὸ τοῦ ὑποκειμένου τεθὲν παρέμενε σκοτεινόν, τὸ δὲ πρὸ τοῦ φάσματος ἐφωσφόριζε. Μετά τινα λεπτὰ ὁ Ντουρβὶλ ἐνήργησεν ἀντιμετάθεσιν τῶν πετασμάτων, ὁπότε μετ' ἐκπλήξεως παρετήρησαν πάντες, ὅτι καὶ πάλιν μόνον τὸ πρὸ τοῦ φάσματος πέτασμα ἐφωσφόριζεν, ἐνῷ τὸ ἕτερον, τὸ ὁποῖον προηγουμένως εἶχε φωσφορίσει, ἐτέλει ἤδη σκοτεινὸν πρὸ τοῦ ὑποκειμένου. Ἐντεῦθεν προέκυψε τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἐν τῷ φυσικῷ σώματι τοῦ ὑποκειμένου οὐδεμία πλέον ἐνέδραζεν ἐνέργεια, ἐνῷ ἀντιθέτως τὸ φάσμα αὐτοῦ ἐξέπεμπεν ἀφθόνους ἀκτῖνας Ν.

Ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς εἶναι τὸ ἐργαστήριον, ἐν ᾧ ἐκτελοῦνται ἀπαύστως οἱ πολυπλοκώτατοι τῶν χημικῶν συνδυασμῶν, τὰ δὲ κύτταρα αὐτοῦ ὁλοκλήρου ἀποτελοῦν τὸ πεδίον ἀδιακόπων ἀντιδράσεων, πολλάκις ἐντονωτάτων. Ὁ Ραϊχενμπάχ, ὁμιλῶν περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀκτινοβολίας, ἔλεγε· «Τί εἶναι αὐτή, δὲν γνωρίζω· γνωρίζω ὅμως, ὅτι ὁμοιάζει πρὸς λεπτεπίλεπτον ἀτμόν, ὅστις ἐκπέμπεται ἰδίως ἐκ τῶν ἄκρων τῶν δακτύλων καὶ δύναται νὰ γίνῃ ὁρατὸς ἐντὸς ἡμιφωτίστου θαλάμου. Εἶναι ἀναμφιβόλως δύναμις ὡς ὁ ἠλεκτρισμὸς ἢ ὁ μαγνητισμὸς ἢ εἶδος φωτός, δι' ὃ οἱ ὀφθαλμοί μας δὲν εἶναι ἁρμόδιοι». Ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἀκτίνων Ν διεπίστωσεν ἆρά γε τὸ ἔργον καὶ ἐπηλήθευσε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἐκ Στουδγάρτης σοφοῦ; Τὸ τοιοῦτον θ' ἀποδείξουν περαιτέρω ὁ χρόνος καὶ ἡ μετὰ ψυχραιμίας ἐρευνῶσα ἐπιστήμη, ἡ ὁποία, ἐπαναλαμβάνομεν, δικαιοῦται νὰ λέγῃ μόνον· «Ἀκολουθοῦμεν πορείαν τινὰ καὶ χωροῦμεν ἐς ἀεὶ πρὸς νέους ὁρίζοντας»· οὐδὲν δὲ δικαιοῦται ν' ἀρνῆται δογματικῶς. Ἔλεγεν ὁ Λαπλὰς (Laplace)· «Ἀπέχομεν τόσον ἀπὸ τῆς γνώσεως πάντων τῶν παραγόντων τῆς φύσεως καὶ τῶν διαφόρων αὐτῆς τρόπων δράσεως, ὥστε θὰ ἦτο ἥκιστα φιλοσοφικὸν ν' ἀρνῆταί τις τὴν ὕπαρξιν φαινομένων, μόνον διότι εἶναι ἀνεξήγητα ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει τῶν ἡμετέρων γνώσεων».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Dr Bordier*, Les rayons N et les rayons N_1, Paris, 1905.—*G. Delanne*, Les apparitions matérialisées des vivants et des morts, Paris, 1909.—*De Rochas*, L' extériorisation de la sensibilité.—*Reichenbach*, Lettres Odiques et Magnétiques, Studgart, 1856.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΖΑΣ

ἀκτῖνες οὐρανίου· βλ. ἀκτῖνες ἀκτινεργοί.

ἀκτῖνες ραδιενεργοί· συνών. πρὸς ἀκτῖνες ἀκτινεργοί (βλ. λ.). Κ. Π.

ἀκτῖνες ραδίου· βλ. λ. ἀκτῖνες ἀκτινεργοί, ραδιοενέργεια καὶ ραδιοθεραπεία.

ἀκτῖνες Ραίντγκεν (Röntgen) Ἐν ἔτει 1895 ὁ Γερμανὸς φυσικὸς Ραίντγκεν (Röntgen) παρετήρησεν ὅτι ἐκ σωλῆνος *καθοδικῆς ἀκτινοβολίας*, τροφοδοτουμένου ὑπὸ συνήθους ἐπαγωγικοῦ πηνίου, ἀναφαίνονται ἀκτῖνες ἐντελῶς ἰδιαζούσης φύσεως, αἵτινες παρουσιάζουσιν ὅλως περιέργους ἰδιότητας: διαπερῶσι τὰ διὰ τὸ σύνηθες φῶς σκιερὰ σώματα π. χ. ξύλον, χάρτην, μέταλλα ὑπὸ λεπτὸν πάχος, προσβάλλουσι τὴν φωτογραφικὴν πλάκα, διεγείρουσι φθορισμὸν καὶ διαφόρους κρυστάλλους καὶ σώματα—ὡς πχ. τὸν κυανιοῦχον βαριολευκόχρυσον—καθιστῶσι τὸν ἀέρα ἀγώγιμον κ. λ. π. Αἱ νέαι αὗται ἀκτῖνες ἐκλήθησαν ἐν ἀρχῇ ***ἀκτῖνες X***, βραδύτερον δὲ ***ἀκτῖνες Ραίντγκεν***.

Ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν διήγειρεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μέγιστον ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον, πλεῖστοι δ' ἐρευνηταὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν συστηματικὴν σπουδὴν τῶν ἀκτίνων τούτων, ἰδίᾳ πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς φύσεως καὶ τῆς βελτιώσεως τῶν μέσων παραγωγῆς αὐτῶν. Ἕνεκα δὲ τῶν πολυτιμοτάτων ἰδιοτήτων, ἃς παρουσιάζουσιν αἱ ἀκτῖνες Ραίντγκεν, ἔτυχον αὗται, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, εὐρυτάτης ἐφαρμογῆς, ἰδίᾳ ἐν τῇ ἰατρικῇ ἐν ᾗ ἀποτελοῦσι πολύτιμον διαγνωστικὸν καὶ θεραπευτικὸν μέσον.

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ καθαρῶς ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως αἱ ἀκτῖνες Ραίντγκεν ἔχουσιν ὅλως ἰδιάζουσαν σημασίαν, καθ' ὅσον τῇ βοηθείᾳ τούτων τὰ μέγιστα προήχθησαν, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αἱ γνώσεις ἡμῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρόβλημα τῆς συγκροτήσεως τοῦ ὑλικοῦ ἀτόμου. Ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω λόγων αἱ μέθοδοι παραγωγῆς τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν ἐξειλίχθησαν ραγδαίως, κατὰ τὰ τελευταῖα δ' ἔτη διεμορφώθησαν τελειότατα συστήματα παραγωγῆς, ὡς καὶ πλεῖστα ἐξαρτήματα καὶ συσκευαὶ συναφεῖς πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν, ἰδίᾳ ἐν τῇ ἰατρικῇ.

ΦΥΣΙΚΑΙ ΚΑΙ ΧΗΜΙΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ

Γενικότητες ἐπὶ τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν.—Ἐὰν πρὸ σωλῆνος καθοδικῆς ἀκτινοβολίας κεκαλυμμένου διὰ μέλανος ὑφάσματος, τοποθετήσωμεν εἰς τὴν ἔναντι τῆς καθόδου χώραν, καὶ εἰς μικρὰν ἀπὸ τῶν τοιχωμάτων τοῦ σωλῆνος ἀπόστασιν, διάφραγμα ἐκ *κυανιούχου βαριολευκοχρύσου* ἢ ἄλλης παρομοίας οὐσίας, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ διάφραγμα φωτοβολεῖ ἰσχυρῶς, λόγῳ τοῦ φθορισμοῦ τοῦ προκαλουμένου ὑπὸ τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν ἐπὶ τοῦ διαφράγματος. Εἰς τοὺς συνήθεις καθοδικοὺς σωλῆνας, ὡς χώρα ἐκπορεύσεως τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν θεωρεῖται τὸ μέρος τῶν τοιχωμάτων τοῦ σωλῆνος, τὸ προσβαλλόμενον ἀμέσως ὑπὸ τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων. Ἐντατικωτέρας ὅμως ἀκτῖνας Ραίντγκεν λαμβάνομεν, ἐὰν χρησιμοποιήσωμεν πρὸς παραγωγὴν τούτων εἰδικοῦ τύπου καθοδικοὺς σωλῆνας, οἵτινες ἐν τῇ τεχνικῇ τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν καλοῦνται εἰδικώτερον *σωλῆνες* ἢ *σφαῖραι* ἢ καὶ *φύσιγγες* (ampoules) *Ραίντγκεν*. Συνηθέστατος τύπος σωλῆνος Ραίντγκεν εἶναι ὁ ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι εἰκονιζόμενος. Ἐν αὐτῷ τὸ ἠλεκτρόδιον τῆς καθόδου ἀποτελεῖται ἐκ μικροῦ ἐλάσματος συνήθους ἀργιλλίου, ἔχοντος τὴν μορφὴν μι-

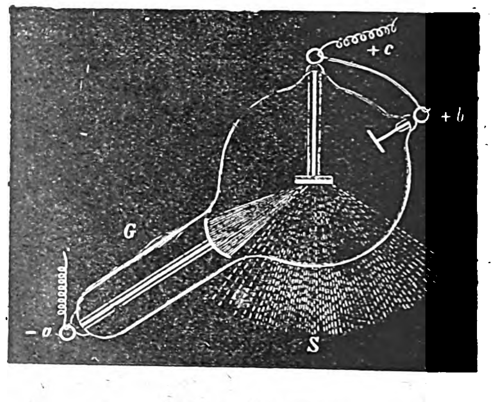

Σφαῖρα Ραίντγκεν.

κροῦ κοίλου κατόπτρου, ἐξ οὗ προέρχονται αἱ καθοδικαὶ ἀκτῖνες, αἵτινες σχηματίζουσιν οὕτω συγκλίνουσαν δέσμην. Εἰς τὴν ἑστίαν τοῦ κοίλου ἠλεκτροδίου τοποθετεῖται μικρὸν ἔλασμα ἐκ λευκοχρύσου, οὗτινος τὸ ἐπίπεδον σχηματίζει γωνίαν 45° ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων καὶ καλεῖται δὲ τοῦτο *ἀντικάθοδος*. Αἱ καθοδικαὶ ἀκτῖνες, προσπίπτουσαι ἐπὶ τῆς ἀντικαθόδου, συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν, οὕτω δὲ εἰς τοὺς ἀνωτέρω σωλῆνας ἡ ἀντικάθοδος θεωρεῖται ὡς ἡ ἀφετηρία τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν. Ἡ ἀντικάθοδος τῶν σωλήνων συνδέεται ἐξωτερικῶς διὰ μεταλλικοῦ ἀγωγοῦ πρὸς τὸ ἠλεκτρόδιον τῆς ἀνόδου. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἰδιοτήτων τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν, αἵτινες παρετηρήθησαν καὶ ἐσπουδάσθησαν ἀρχικῶς, εἶναι ἡ μεγάλη *διεισδυτικὴ* ἢ *διαπεραστικὴ* ἱκανότης, ἣν αὗται παρουσιάζουσιν, ἤτοι ἡ ἱκανότης ἣν κέκτηνται νὰ διαπερῶσι σώματα, ἅτινα διὰ τὰς συνήθεις φωτεινὰς ἀκτῖνας εἶναι σκιερὰ ἢ ἀδιαφανῆ.

Οὕτω σώματα, ὡς ὁ χάρτης (εἰς ἀρκετὸν πάχος), ξύλον, ὑφάσματα κλπ., ἅτινα θεωροῦνται ὡς σώματα ἀδιαφανῆ διὰ τὰς συνήθεις φωτεινὰς ἀκτῖνας, διαπερῶνται μετὰ μεγάλης εὐκολίας ὑπὸ τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν. Λίαν ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ διαφορὰ διαφανείας, ὡς πρὸς τὰς ἀκτῖνας Ραίντγκεν, ἣν παρουσιάζουσιν αἱ μαλακαὶ σάρκες καὶ τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ ἐν γένει τῶν ζωϊκῶν σωμάτων. Οὕτως, ἐνῷ αἱ σάρκες εἶναι σχεδὸν τελείως διαφανεῖς διὰ συνήθεις ἀκτῖνας Ραίντγκεν, τὰ ὀστᾶ εἶναι τελείως ἀδιαφανῆ. Ὡς ἐκ τούτου, ἐὰν μεταξὺ σωλῆνος Ραίντγκεν καὶ διαφράγματος κυανιούχου βαριολευκοχρύσου παρεμβάλωμεν τὴν χεῖρα ἡμῶν, τότε ἐπὶ τοῦ διαφράγματος ἐμφανίζονται ἔντονοι σκιαὶ τῶν ὀστῶν ἕνεκα τῆς μεγάλης ἢ ὁλοκληρωτικῆς ἀπορροφήσεως τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν, ἐνῷ ἡ ὑπόλοιπος χώρα τοῦ διαφράγματος φωτοβολεῖ, ἕνεκα φθορισμοῦ, ἐντόνως, καθ' ὅσον ἡ ὑπὸ τῶν σαρκῶν ἀπορρόφησις ἀκτίνων Ραίντγκεν εἶναι μηδαμινή. Ἡ κατωτέρω εἰκὼν ἐμφανίζει σκελετὸν τῆς χειρός, ὡς βλέπομεν ταύτην ἐπὶ τοῦ διαφράγματος, κατὰ τὴν ἀνωτέρω περιγραφεῖσαν διάταξιν. Ὁμοίως ἕνεκα τῆς διαφόρου ἀπορροφήσεως, ἣν ἐμφανίζει τὸ ξύλον ἢ τὸ δέρμα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ μέταλλα, τὰ ὁποῖα καὶ ὑπὸ μικρὸν πάχος σχεδὸν εἶναι τελείως ἀδιαφανῆ διὰ τὰς ἀκτῖνας Ραίντγκεν, ἐὰν μεταξὺ διαφράγματος καὶ σωλῆνος Ραίντγκεν παρεμβάλωμεν ξυλίνην ἢ δερματίνην θή-

Digitized by Google

κην περιλαμβάνουσαν μεταλλικὰ ἀντικείμενα, τότε ἐπὶ τοῦ διαφράγματος ἀναφαίνονται ἔντονοι αἱ σκιαὶ τῶν μεταλλικῶν ἀντικειμένων. Ὁμοίως, ἐὰν μεταξὺ σωλῆνος Ραῖντγκεν καὶ τοῦ διαφράγματος τοποθετήσωμεν τὸν πόδα ἡμῶν φέροντα σύνηθες ὑπόδημα, ἐμφανίζεται ἐπὶ τοῦ διαφράγματος ἡ παρατιθεμένη κατωτέρω εἰκών.

Εἰκὼν σκελετοῦ χειρὸς ληφθεῖσα δι' ἀκτίνων Ραῖντγκεν.

Ἡ ἀνωτέρω περιγραφεῖσα ἰδιότης τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἔχει σήμερον εὐρυτάτην ἐφαρμογήν, ἰδίᾳ ἐν τῇ ἰατρικῇ, ἐν ᾗ αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν ἀποτελοῦσιν ἄριστον διαγνωστικὸν βοηθητικὸν μέσον, ὡς π. χ. πρὸς καθορισμὸν τῆς θέσεως βλήματος ἢ ἄλλου ξένου σώματος εἰσχωρήσαντος ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι, τῆς θλάσεως ὀστῶν κ.λ.

Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ἐπετεύχθη διὰ τῶν ἀκτίνων Ραιντγκεν ἡ ταχυτάτη διάγνωσις διαφόρων παθήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, ὡς ἕλκους τοῦ στομάχου, φυματιάσεως τῶν πνευμόνων κ.λ.π., διαμορφωθέντος ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτου εἰδικοῦ κλάδου διαγνωστικῆς, ὅστις χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ ὅρου *ἀκτινοσκόπησις*.

Ἡ ἀπορροφητικὴ ἱκανότης τῶν διαφόρων σωμάτων, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀκτῖνας Ραιντγκεν, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀτομικοῦ βάρους τῆς ἀπορροφώσης οὐσίας, αὐξανομένου δὲ τούτου αὐξάνεται καὶ ἡ ἀπορροφητικὴ ἱκανότης (βλ. κατ.).

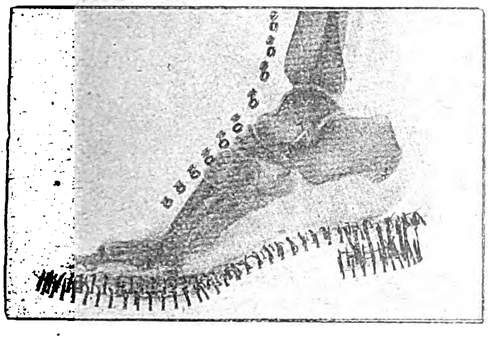

Εἰκὼν ὑποδεδυμένου ποδὸς ληφθεῖσα δι' ἀκτίνων Ραῖντγκεν.

Χημικαὶ ἰδιότητες.—Μεταξὺ τῶν χημικῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ἱκανότης, ἣν αὗται παρουσιάζουσι νὰ προσβάλλωσι τὴν φωτογραφικὴν πλάκα. Οὕτως, ἐὰν μεταξὺ σωλῆνος Ραῖντγκεν καὶ φωτογραφικῆς πλακὸς ἐγκεκλεισμένης ἐντὸς ξυλίνης θήκης παρενθέσωμεν τὴν χεῖρα ἡμῶν καὶ διεγείρωμεν τὸν σωλῆνα, παρατηροῦμεν μετὰ τὴν συνήθη ἐμφάνισιν τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς τὴν ἀρνητικὴν εἰκόνα τοῦ σκελετοῦ τῆς χειρός, καθ' ὅσον ἡ φωτογραφικὴ πλάξ, ἕνεκα τῆς διαφόρου διαφανείας τῶν διαφόρων μερῶν τῆς χειρὸς ὡς πρὸς τὰς ἀκτῖνας Ραῖντγκεν, προσβάλλεται μετὰ διαφόρου ἐντάσεως ὑπὸ τούτων. Η οὕτω λαμβανομένη ἀρνητικὴ πλὰξ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐν συνδυασμῷ πρὸς φωτοπαθῆ χάρτην, ὡς ἐν τῇ συνήθει φωτογραφίᾳ, ἐπιτυγχάνομεν δ' οὕτω θετικὰς εἰκόνας ἢ ἄλλως *φωτογραφίας* δι' ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Ἡ ἰδιότης αὕτη τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἔτυχεν ἐπίσης μεγίστης ἐφαρμογῆς ἐν τῇ ἰατρικῇ, διαμορφωθέντος ὅλως εἰδικοῦ κλάδου, ὅστις χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ ὅρου *ἀκτινογραφία*, (**βλ. κατωτέρω**), ὅστις μετὰ τῆς *ἀκτινοσκοπίας* ἀποτελεῖ τὸν κλάδον τῆς διαγνωστικῆς διὰ τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Εἰς τὰς χημικὰς ἰδιότητας τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ὑπάγεται καὶ ἡ ἐπίδρασις, ἣν αὗται ἔχουν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ ἐν γένει ζωϊκοῦ σώματος, (**βλ. κατωτέρω: βιολογικὴ ἐπίδρασις**). Οὕτως αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν ἐπιδρῶσαι ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τοῦ ζωϊκοῦ ἢ ἀνθρωπίνου σώματος προκαλοῦσιν ἐπικινδύνους φλεγμονὰς τοῦ δέρματος, αἵτινες ἐνίοτε προκαλοῦσι τὸν θάνατον. Ὁμοίως αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν φονεύουσι ζῶντα κύτταρα, τούτου δὲ γίνεται χρῆσις ἐν τῇ ἰατρικῇ πρὸς θεραπείαν διαφόρων παθήσεων δερματικῶν διὰ προσβολῆς καταλλήλως τῆς νοσούσης χώρας τοῦ δέρματος δι' ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Ἐκτὸς τούτου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν ἐφαρμόζονται ἐπιτυχῶς πρὸς θεραπείαν τῆς φυματιάσεως τοῦ δέρματος, καρκίνου κ. λ. π.

Φυσικαὶ ἰδιότητες.—Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης διεισδυτικῆς ἱκανότητος τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν, ἥτις ἐπίσης καταλέγεται εἰς τὰς φυσικὰς ἰδιότητας αὐτῶν, αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν δεικνύουσι καὶ πληθὺν ἄλλων φυσικῶν ἰδιοτήτων, ὧν τινες συνετέλεσαν καὶ εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς φύσεως αὐτῶν. Μεταξὺ τούτων σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἀκόλουθοι.

α) Ἰονισμὸς δι' ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς ἱκανότητος ἣν κέκτηνται νὰ προκαλῶσιν ἔντονον *ἰονισμὸν* τοῦ ἀέρος. Οὕτως, ἐὰν φέρωμεν πλησίον σωλῆνος Ραῖντγκεν, ἐν λειτουργίᾳ εὑρισκομένου, φορτισμένον ἠλεκτροσκόπιον, τοῦτο ἐκκενοῦται ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος, ἕνεκα ἀναπτύξεως ἰόντων ἐν τῷ πέριξ ἀέρι. Ἡ ἰδιότης αὕτη τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ἐντάσεως αὐτῶν διὰ καθορισμοῦ τῆς ταχύτητος ἐκκενώσεως τοῦ ἠλεκτροσκοπίου, ἤτοι διὰ μετρήσεως τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἡ ἀπόκλισις τοῦ φύλλου αὐτοῦ ἐλαττοῦται μέχρι ὡρισμένης τιμῆς. Ἀποτελεῖ δ' ἡ μέθοδος αὕτη μίαν τῶν εὐπαθεστέρων καὶ ἀκριβεστέρων μεθόδων πρὸς καθορισμὸν τῆς ἐντάσεως τῶν ἀκτίνων, ὡς δὲ θέλομεν ἴδει κατωτέρω ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνωτέρω μεθόδου κατασκευάζονται εἰδικὰ μετρητικὰ ὄργανα χρησιμοποιούμενα τὰ μέγιστα ἐν τῇ πρακτικῇ ἐφαρμογῇ τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν.

β) Ἐπίδρασις μαγνητικοῦ καὶ ἠλεκτρικοῦ πεδίου. Αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν οὐδόλως ἐκτρέπονται οὔτε ὑπὸ μαγνητικοῦ οὔτε ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ πεδίου, ἐκ τῆς ἰδιότητος ταύτης δὲ διακρίνονται ἀπὸ τῶν *καθοδικῶν* καὶ *διαυλικῶν ἀκτίνων*. Τὴν ἀνωτέρω ἰδιότητα δεικνύουσιν, ὡς γνωστόν, καὶ αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες, ἀλλὰ διαφέρουσι τούτων πάλιν αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν, καθ' ὅσον δὲν κατωρθώθη διὰ τούτων ἡ παρατήρησις φαινομένων ἀνακλάσεως ἐπὶ συνήθων κατοπτρικῶν ἐπιφανειῶν ἢ παραθλάσεως διὰ συνήθων ὀπτικῶν σχισμῶν, ὀφειλομένου τούτου, ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω, εἰς τὴν σμικρότητα τοῦ μήκους κύματος αὐτῶν.

γ) Σκληρότης ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνακαλύψεως αὐτῶν αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν διεκρίθησαν εἰς *σκληρὰς* καὶ *μαλακάς*.

Σκληραὶ καλοῦνται αἱ ἀκτῖνες ἐκεῖναι, αἵτινες δεικνύουσι μεγάλην διεισδυτικότητα ἢ διαπερατικότητα, τοὐναντίον δὲ μαλακαὶ ἐκεῖναι, αἵτινες δεικνύουσι μικρὰν διεισδυτικότητα καὶ ἑπομένως ἀπορροφῶνται λίαν εὐκόλως. Ἡ σκληρότης τῶν ἀκτινῶν Ραῖντγκεν, ὡς ἐκ συστηματικῶν ἐρευνῶν κατεδείχθη, σχετίζεται τὰ μέγιστα πρὸς τὸν βαθμὸν κενοῦ τοῦ σωλῆνος Ραῖντγκεν. Οὕτω εἰς σωλῆνας Ραῖντγκεν, ἐν οἷς γίνεται μεγίστη ἀραίωσις, ἤτοι δεικνύοντας μεγάλον βαθμὸν κενοῦ, ἡ ἐκκένωσις λαμβάνει χώραν μόνον ὑπὸ ἐφαρμογὴν λίαν ὑψηλῆς τάσεως, παράγονται δ' ὑπὸ τοιούτου σωλῆνος λίαν σκληραὶ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν. Αἱ σκληραὶ ἀκτῖνες Ραῖγκεν ἐφαρμόζονται ἐν τῇ ἰατρικῇ εἰς ἀκτινοσκοπήσεις τοῦ κρανίου, τοῦ θώρακος, ὡς καὶ ἐν τῇ κατὰ βάθος θεραπείᾳ.

Αἱ μαλακαὶ ἀκτῖνες παράγονται ὑπὸ σωλήνων Ραῖντγκεν μικρᾶς ἀραιώσεως—ἢ μικροῦ βαθμοῦ κενοῦ—καὶ ἐφαρμόζονται ἐν τῇ ἀκτινογραφίᾳ πρὸς ἀκτινογράφησιν τοῦ σκελετοῦ.

Ὡς ἐκ παρατηρήσεων κατεδείχθη μέγα μέρος τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν, ἕνεκα τῆς μαλακότητος αὐτῶν, ἀπορροφᾶται ὑπὸ τῶν ὑαλίνων τοιχωμάτων τοῦ σωλῆνος. Πρὸς ἀποφυγὴν τούτου ὑπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Lindemann ἡ χρησιμοποίησις εἰς τοὺς σωλῆνας εἰδικῆς θυρίδος ἀποτελουμένης οὐχὶ ἐξ ὑάλου νατρίου-καλίου-πυριτικοῦ ὀξέος, ἤτοι στοιχείων μεγάλου ἀτομικοῦ βάρους καὶ προκαλούντων συνεπῶς μεγάλην ἀπορρόφησιν, ἀλλ' ἐξ εἰδικῆς ὑάλου ἐκ λιθίου-βηρυλλίου καὶ βορικοῦ ὀξέος. Ἐν τούτοις ὅμως τὸ ποσοστὸν τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν, ὅπερ οὕτω κερδίζομεν, παρουσιάζει λίαν μακρὰν διεισδυτικὴν ἱκανότητα.

Ὁμοίως πειραματικῶς κατεδείχθη ὅτι αἱ ἀπὸ σωλῆνος Ραῖντγκεν προερχόμεναι ἀκτῖνες Ραῖντγκεν δὲν εἶναι ὁμογενεῖς ἀλλ' ἀποτελοῦνται ἐξ ἀκτίνων διαφόρων εἴδους. Ὅσον δὲ ἡ ἐκκένωσις λαμβάνει χώραν ὑπὸ μεγαλυτέραν διαφορὰν δυναμικοῦ, ἐπὶ τοσοῦτον μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀκτίνων ἀντιστοιχεῖ εἰς σκληρὰς ἀκτῖνας. Ἐν συγκρίσει δὲ πρὸς τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας, αἱ σκληραὶ ἀκτῖνες δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας τὰς κειμένας ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ κυανοῦ καὶ ἰώδους τοῦ φάσματος. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὅσον ἡ θερμοκρασία τῆς πηγῆς τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων εἶναι ἀνωτέρα, ἐπὶ τοσοῦτον μᾶλλον τὸ φάσμα εἶναι πλουσιώτερον εἰς κυανᾶς καὶ ἰώδεις ἀκτῖνας.

Δευτερεύουσαι ἀκτῖνες.—Πειραματικῶς δεικνύεται ὅτι ὅταν σῶμα—π.χ. μεταλλικὸν σῶμα—προσβάλλεται ὑπὸ ἀκτίνων Ραῖντγκεν, τοῦτο καθίσταται πηγὴ ἐκπομπῆς ἀκτίνων Ραῖντγκεν, αἵτινες εἰδικώτερον καλοῦνται *δευτερεύουσαι ἀκτῖνες Ραῖντγκεν*. Πράγματι, ἐὰν περικλείσωμεν τελείως φορτισμένον ἠλεκτροσκόπιον ἐντὸς θήκης ἐκ μολύβδου, εἰς τρόπον ὥστε τοῦτο νὰ μὴ ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῆς πρωτευούσης ἀκτινοβολίας (ὡς ἀπορροφωμένης ταύτης ὑπὸ τοῦ μολύβδου), παρατηροῦμεν ὅτι καὶ πάλιν τὸ ἠλεκτροσκόπιον ἐκφορτίζεται ὅταν προσβάλλεται ὑπὸ ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὰς παραγομένας δευτερευούσας ἀκτῖνας. Ἡ συστηματικὴ σπουδὴ τῶν δευτερευουσῶν ἀκτίνων συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς φύσεως τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Φυσικοῦ Barkla, ἀσχοληθέντος συστηματικῶς εἰς τὴν σπουδὴν τῶν δευτερευουσῶν ἀκτίνων, παρετηρήθη ὅτι ἐκ σώματος προσβαλλομένου ὑπὸ ἀκτίνων Ραῖντγκεν προέρχονται τρία εἴδη δευτερευουσῶν ἀκτίνων. Οὕτω ἓν μέρος τῶν δευτερευουσῶν ἀκτίνων συμπίπτει ἀκριβῶς πρὸς *καθοδικὴν ἀκτινοβολίαν*. Ἀντίστοιχον φαινόμενον παραγωγῆς καθοδικῶν ἀκτίνων παρουσιάζεται καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων, καθ' ὅσον παρετηρήθη ὅτι σώματα προσβαλλόμενα ὑπὸ φωτεινῶν ἀκτίνων, ἰδίᾳ ἰωδῶν καὶ ὑπεριωδῶν, παρέχουσι καθοδικὰς ἀκτῖνας (βλ. **φωτοηλεκτρικὸν ἀποτέλεσμα**).

Ἕτερον εἶδος ἀκτίνων, ὅπερ παρατηρεῖται εἰς τὰς δευτερευούσας ἀκτῖνας Ραῖντγκεν, εἶναι ἀκτῖνες Ραῖντγκεν ὅμοιαι πρὸς τὰς ἐπιδρώσας ἐπὶ τοῦ σώματος ἀρχικῶς καὶ αἵτινες ἄνευ μειώσεως τῆς σκληρότητος αὐτῶν διασκεδάννυνται κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις ἐν τῷ χώρῳ. Ἀνάλογον φαινόμενον παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὰς συνήθεις φωτεινὰς ἀκτῖνας. Οὕτως, ἐὰν κυαναῖ ἀκτῖνες προσπίπτουσι ἐπὶ γαλακτοχρόου ὑάλου ἢ ἐπὶ ὕδατος περιέχοντος ἐν αἰωρήσει ὕλην ἐν λεπτοτάτῳ διαμερισμῷ, τότε τὰ ὑπὸ τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων προσβαλλόμενα μέρη ἐκπέμπουσι φῶς τοῦ αὐτοῦ χρώματος κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις. Ἐν τῇ περιπτώσει τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν παρετηρήθη ὅτι ὁ διάχυτος οὗτος διασκεδασμὸς αὐξάνει μετὰ τοῦ ἀτομικοῦ βάρους τοῦ σώματος, εἰς τὸν διάχυτον δὲ διασκεδασμὸν ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ μικρὰ διεισδυτικότης, ἣν δεικνύουσιν αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν ἐν τῇ περιπτώσει σωμάτων μεγάλου ἀτομικοῦ βάρους.

Τέλος τρίτον εἶδος δευτερευουσῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν εἶναι ἀκτῖνες μαλακώτεραι τῶν ἀρχικῶς ἐπιδρωσῶν ἐπὶ τοῦ σώματος.

Ὁ βαθμὸς τῆς σκληρότητος τῶν ἀκτίνων τούτων ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τοῦ ἀτόμου τοῦ προσβαλλομένου σώματος καὶ αὐξάνει μετὰ τοῦ ἀτομικοῦ βάρους. Ὑπὸ τοῦ Barkla ἐκλήθησαν αἱ δευτερεύουσαι ἀκτῖνες Ραῖντγκεν τοῦ τρίτου εἴδους *ἴδιαι ἀκτῖνες* ἢ ***ἰδία ἀκτινοβολία Ραῖντγκεν***· παρετηρήθησαν δ' ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐν τῇ ἰδίᾳ ἀκτινοβολίᾳ τῶν πλείστων χημικῶν στοιχείων δύο ὁμογενεῖς διακεκριμέναι ἴδιαι ἀκτινοβολίαι, αἵτινες χαρακτηρίζονται ὡς K *ἀκτινοβολία* καὶ L *ἀκτινοβολία*. Ἐκ τούτων ἡ K ἀκτινοβολία εἶναι σκληροτέρα τῆς L ἀκτινοβολίας. Διὰ μεταγενεστέρων ἐρευνῶν τοῦ Siegbahn παρετηρήθη ἐπὶ τῶν στοιχείων μεγάλου ἀτομικοῦ βάρους καὶ ἑτέρα ἰδία ἀκτινοβολία μαλακωτέρα τῆς L ἀκτινοβολίας, ἥτις ἐκλήθη M *ἀκτινοβολία*. Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ὅτι, ἐν τῇ περιπτώσει σωμάτων ἀτομικοῦ βάρους μικροτέρου τοῦ 28, δὲν ἔχει εἰσέτι παρατηρηθῇ οὐδεμία ἰδία ἀκτινοβολία.

Ἰδία ἀκτινοβολία καὶ φθορισμός.— Ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν φαινομένων τῆς ἀναπτύξεως ἰδίας ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν ὑπὸ τῶν σωμάτων τῶν προσβαλλομένων ὑπὸ πρωτευουσῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν προκύπτει ἀξιοσημείωτος ἀναλογία τῶν ἀκτίνων τούτων πρὸς τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας, ἥτις συνδυαζομένη πρὸς τὸ φαινόμενον τῆς πολώσεως τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν, ὅπερ περιγράφομεν κατωτέρω, ἤγαγεν εἰς τὴν ὑπόνοιαν ὅτι αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως πρὸς τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας, τοῦθ' ὅπερ ἐπεβεβαιώθη μεταγενεστέρως διὰ τοῦ πειράματος.

Ὄντως, ὅταν σῶμα προσβάλληται ὑπὸ ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν, ἐὰν μὲν αὕτη εἶναι μαλακωτέρα τῆς ἰδίας ἀκτινοβολίας, τῆς ἰδιαζούσης τῷ προσβαλλομένῳ σώματι, τότε δὲν παρατηρεῖται διέγερσις ἐν αὐτῷ ἰδίας ἀκτινοβολίας, ἀλλὰ μόνον μικρὰ ἀπορρόφησις τῆς πρωτευούσης τοιαύτης. Ἐὰν ὅμως μεταβάλωμεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν σκληρότητα τῶν ἐπιδρωσῶν ἐπὶ τοῦ σώματος πρωτευουσῶν ἀκτίνων—δι' αὐξήσεως π. χ. τῆς τροφοδοτούσης τὸν σωλῆνα Ραῖντγκεν διαφορᾶς δυναμικοῦ—παρατηροῦμεν ὅτι ἐπέρχεται στιγμὴ καθ' ἣν ἀναφαίνεται ἔντονος ἰδία ἀκτινοβολία, ἐνῷ ταυτοχρόνως παρατηρεῖται ἰσχυρὰ ἀπορρόφησις τῶν πρωτευουσῶν ἀκτίνων (βλ. **ἀκμὴ** *ἀπορροφήσεως*), κατὰ τὴν στιγμὴν δὲ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἰδίας ἀκτινοβολίας ἡ σκληρότης τῶν ἐπιδρωσῶν πρωτευουσῶν ἀκτίνων εἶναι μεγαλυτέρα τῆς σκληρότητος τῆς ἰδίας ἀκτινοβολίας.

Ἡ ἰσχυρὰ ἀπορρόφησις τῶν πρωτευουσῶν ἀκτίνων, ἡ παρατηρουμένη κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἰδίας ἀκτινοβολίας, ὀφείλεται εἰς τὴν μετατροπὴν μεγάλου μέρους τῆς ἐνεργείας τῆς πρωτευούσης ἀκτινοβολίας εἰς ἰδίαν ἀκτινοβολίαν τοῦ προσβαλλομένου σώματος.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο τῆς ἰδίας ἀκτινοβολίας παρουσιάζει μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς τὸ γνωστὸν φαινόμενον τοῦ *φθορισμοῦ* ἐκ τῆς ὀπτικῆς. Ὄντως, συμφώνως πρὸς τὸν κανόνα τοῦ Stokes, τὸ φαινόμενον τοῦ φθορισμοῦ παρατηρεῖται, ὅταν τὸ σῶμα προσβάλλεται ὑπὸ ἀκτίνων, ὧν τὸ μῆ-

Digitized by Google

κος τοῦ κύματος εἶναι μικρότερον τῆς χαρακτηριστικῆς ἀκτινοβολίας φθορισμοῦ τοῦ σώματος. Οὕτω, συμφώνως πρὸς τὸν ἀνωτέρω νόμον, οὐδέποτε δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν ὁρατὴν ἀκτινοβολίαν φθορισμοῦ, ἐὰν φωτίσωμεν τὸ σῶμα δι' ἐρυθρῶν ἀκτίνων, τοὐναντίον ὅμως δυνάμεθα νὰ διεγείρωμεν τοιαύτην τῇ βοηθείᾳ ἰωδῶν καὶ ἰδίᾳ ὑπεριωδῶν ἀκτίνων. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω καὶ διὰ συνδυασμοῦ τοῦ νόμου Stokes πρὸς τὰ πειραματικὰ ἐξαγόμενα τοῦ Barkla δυνάμεθα νὰ ἐξομοιώσωμεν τὰς ἀκτῖνας Ραῖντγκεν πρὸς φωτεινὰς ἀκτῖνας καὶ δὴ πρὸς ὑπεριώδεις ἀκτῖνας. Ὅσον δὲ σκληρότεραι εἶναι αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν, ἐπὶ τοσοῦτον τὸ μῆκος κύματος αὐτῶν θεωρεῖται μικρότερον καὶ ἑπομένως κείμενον ἐν τῇ πέραν τοῦ ὑπεριώδους περιοχῇ τοῦ φάσματος.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐξομοιώσεως ταύτης, αἱ παρατηρηθεῖσαι ἴδιαι ἀκτινοβολίαι Ραῖντγκεν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς *ἐξόχως βραχέος μήκους κύματος ἀκτινοβολίαι φθορισμοῦ*. Ἕκαστον δὲ στοιχεῖον χημικὸν συμφώνως πρὸς τ' ἀνωτέρω δύναται νὰ ἐκπέμπῃ περισσοτέρας τοιαύτας ὁμογενεῖς ἀκτινοβολίας φθορισμοῦ, κειμένας πρὸς τὴν ἀκροτάτην ὑπεριώδη χώραν τοῦ φάσματος καὶ ὧν τὸ μῆκος τοῦ κύματος καθίσταται ἐπὶ τοσοῦτον μικρότερον, ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ στοιχείου. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐξομοιώσεως τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν πρὸς τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας, πολλάκις ἡ ἀκτινοβολία Ραῖντγκεν χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ ὅρου *φῶς Ραῖντγκεν* (Rontgen licht).

Πόλωσις ἀκτίνων Ραῖντγκεν.— Πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀνωτέρω ὑποθέσεως, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὁμοιότητα τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν πρὸς τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας, ἤτοι ὅτι καὶ αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν παρουσιάζουσι κυματοειδῆ χαρακτῆρα, ἔδει νὰ ἀποδειχθῇ διὰ τοῦ πειράματος ὅτι καὶ αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν δεικνύουσιν ὅμοια φαινόμενα πολώσεως, συμβολῆς, παραθλάσεως κ.ο.κ. πρὸς τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας. Πράγματι ὁ Barkla κατώρθωσε ν' ἀποδείξῃ διὰ πειράματος, ὅτι καὶ αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν δεικνύουσι τὸ φαινόμενον τῆς πολώσεως. Οὕτως ἐὰν δέσμη ἀκτίνων Ραῖντγκεν προσπέσῃ ἐπὶ κώνου ἄνθρακος K_1 (βλ. κατωτ. σχ.), τότε, ὡς γνωστόν, ἡ πρωτεύουσα ἀκτινοβολία ὑφίσταται μόνον διασκεδασμόν, ἰδία δ' ἀκτινοβολία δὲν ὑφίσταται, ἕνεκα τῆς σμικρότητος τοῦ ἀτομικοῦ βάρους τοῦ ἄνθρακος. Τὴν διασκεδασθεῖσαν ἀκτινοβολίαν δεχόμεθα ἐπὶ δευτέρου κώνου ἄνθρακος K_2, οὗτινος ὁ ἄξων διάκειται καθέτως πρὸ τὸν τοῦ K_1, ὅτε πάλιν θέλει προκύψει τριτεύουσα διεσκεδασμένη ἀκτινοβολία, ἧς τὴν ἔντασιν μετροῦμεν διὰ μετρήσεως τῆς ταχύτητος ἐκφορτίσεως ἠλεκτροσκοπίου, εὑρισκομένου ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων τούτων. Ἐὰν δ' ἐξετάσωμεν τὴν διανομὴν τῆς ἐντάσεως τῆς τριτευούσης ἀκτινοβολίας ἐν τῷ χώρῳ, πέριξ τοῦ κώνου K_2—ὅπερ πραγματοποιοῦμεν διὰ περιφορᾶς τοῦ ἠλεκτροσκοπίου περὶ τὸν κῶνον K_2—παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη δεικνύει ἀσύμμετρον διανομήν, ἤτοι ἡ ἔντασις τῆς τριτευούσης ἀκτινοβολίας δεικνύει δύο μέγιστα κατὰ δύο διευθύνσεις ἀντιθέτους, ἐνῷ καθέτως πρὸς τὰς διευθύνσεις ταύτας ἡ ἔντασις τῆς τριτευούσης ἀκτινοβολίας μηδενίζεται. Ἐκ τοῦ πειράματος τούτου καταδεικνύεται ὅτι αἱ δευτερεύουσαι ἀκτῖνες Ραῖντγκεν συμπεριφέρονται ὡς *εὐθυγράμμως πεπολωμέναι ἐξ ἀνακλάσεως φωτειναὶ ἀκτῖνες*. Τὸ αὐτὸ πείραμα δυνάμεθα νὰ ἐκτελέσωμεν, ἐὰν ἀντὶ κώνων ἄνθρακος μεταχειρισθῶμεν πλάκας ἄνθρακος, κατὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον, ὡς ἐκτελεῖται ἐν τῇ ὀπτικῇ· τὸ σύνηθες πείραμα πολώσεως, ἐξ ἀνακλάσεως τοῦ φωτός.

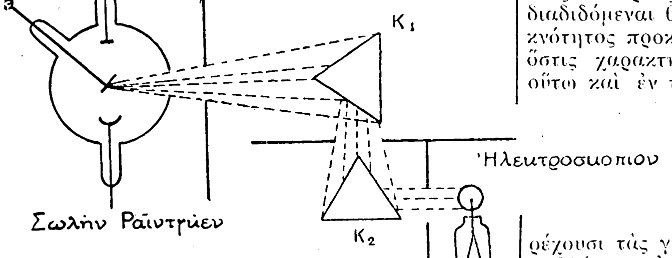

Πόλωσις ἀκτίνων Ραῖντγκεν.

Παρατήρησις ἐπὶ τῆς σκληρότητος τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν.—Ἐν τοῖς προηγουμένοις εἴδομεν ὅτι ἡ σκληρότης τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐφαρμοζομένης διαφορᾶς δυναμικοῦ εἰς τοὺς σωλῆνας Ραῖντγκεν. Ἐν τούτοις διὰ μεταγενεστέρων ἐρευνῶν κατεδείχθη ὅτι ἡ σκληρότης τῶν ἀκτίνων ἐξαρτᾶται τὰ μέγιστα καὶ ἐκ τῆς φύσεως τῆς οὐσίας, ἥτις χρησιμοποιεῖται ὡς ἀντικάθοδος εἰς τὸν σωλῆνα παραγωγῆς ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Οὕτω κατεδείχθη ὅτι ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ ἀτομικὸν βάρος τῆς ὕλης, ἐξ ἧς κατασκευάζεται ἡ ἀντικάθοδος, τόσον πλουσιωτέρα εἶναι ἡ παραγομένη ἀκτινοβολία εἰς σκληρὰς ἀκτῖνας, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐν τῇ τεχνικῇ τῆς κατασκευῆς τῶν σωλήνων Ραῖντγκεν ὡς ὕλη πρὸς κατασκευὴν τῆς ἀντικαθόδου χρησιμοποιεῖται λευκόχρυσος, σπανιώτερον ἰρίδιον, νεωστὶ δὲ βολφράμιον καὶ μολυβδαίνιον.

Ἐὰν χρησιμοποιήσωμεν πρὸς κατασκευὴν τῆς ἀντικαθόδου ἕτερα μέταλλα ἢ τ' ἀνωτέρω περιγραφέντα, ἡ παραγομένη ἀκτινοβολία εἶναι μαλακή, πλὴν τούτων δὲ δι' ὑπερμέτρου φορτίσεως τοῦ σωλῆνος ἡ ἀντικάθοδος θερμαίνεται ἐπαρκῶς καὶ δύναται νὰ τακῇ εὐκόλως, ὅπερ ἐπίσης ἀποφεύγεται διὰ χρησιμοποιήσεως ἀντικαθόδων βολφραμίου, ἕνεκα τοῦ ὑψηλοῦ σημείου τήξεως τῆς ἀνωτέρω οὐσίας. Τὸ φαινόμενον τῆς ἀναπτύξεως θερμότητος ἐπὶ τῆς ἀντικαθόδου προέρχεται ἐκ τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς ἀντικαθόδου ὑπὸ τῶν ἠλεκτρονίων, ἅτινα κατὰ τὴν πρόσκρουσιν αὐτὴν ἐπὶ τῆς ἀντικαθόδου ἀποβάλλουσι τὴν κινητικὴν ἐνέργειαν αὐτῶν, ἧς μέρος μετατρέπεται εἰς θερμότητα.

Φύσις τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν.—Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ὑπό τε τοῦ Rôntgen καὶ τοῦ Boltzmann ὑπεστηρίχθη ἡ ὑπόθεσις ὅτι αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν παρουσιάζουσι κυματοειδῆ χαρακτῆρα καὶ μάλιστα ὅτι ἀντιστοιχοῦσιν εἰς κατὰ μῆκος κραδασμοὺς τοῦ αἰθέρος. Τοὐναντίον ὁ Barkla ἀπέκρουε τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν, ἐδέχθη δ' ὅτι αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν ἀποτελοῦνται ἐκ ρεύματος οὐδετέρων ὑλικῶν σωματιδίων. Βραδύτερον ὅμως καὶ ὁ Barkla, κατόπιν τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς δευτερευούσης ἀκτινοβολίας καὶ τῆς παρατηρήσεως καὶ ἐπὶ τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν φαινομένων πολώσεως, ἐγκατέλειψε τὴν ἀρχικῶς ὑπ' αὐτοῦ διατυπωθεῖσαν ὑλικὴν θεωρίαν καὶ παρεδέχθη ὅτι αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν παρουσιάζουσι κυματοειδῆ χαρακτῆρα, τοῦθ' ὅπερ ἐπεβεβαιώθη πειραματικῶς κατὰ περίλαμπρον τρόπον ἐκ τῶν πειραμάτων τῶν Friedrich καὶ Knipping, γενομένων καθ' ὑπόδειξιν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει θεωρητικῶν ἐρευνῶν τοῦ Laue.

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν κλασσικῶν ἐργασιῶν τῶν Laue, Friedrich καὶ Knipping θέλομεν προτάξει τινὰ ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν κατὰ τὰς σήμερον ἐν τῇ Φυσικῇ κρατούσας ἀντιλήψεις.

Συμφώνως πρὸς τὴν *ἠλεκτρομαγνητικὴν θεωρίαν τοῦ φωτὸς* (Maxwell), ἥτις εἶναι γενικῶς σήμερον παραδεδεγμένη ἐν τῇ Φυσικῇ, δεχόμεθα ὅτι φωτεινὴ ἀκτὶς ἁπλοῦ ἢ ὁμογενοῦς χρώματος ἀποτελεῖ περιοδικῶς μεταβαλλόμενον ἠλεκτρικὸν καὶ μαγνητικὸν πεδίον, ὅπερ διαδίδεται ὑπὸ μορφὴν συρμοῦ κυμάτων ἐν τῷ αἰθέρι. Ὡς δ' ἐν τῇ ἀκουστικῇ δεχόμεθα, ὅτι συρμὸς κυμάτων ἐκ μεταβολῶν πυκνότητος καὶ πιέσεως τοῦ ἀέρος προκαλεῖ τοὺς καθαροὺς ἀκουστικοὺς *ἤχους*, τοὐναντίον δὲ διαδιδόμεναι βραχείας διαρκείας μεταβολαὶ πυκνότητος προκαλοῦσιν ἦχον ἀκαθορίστου μορφῆς, ὅστις χαρακτηρίζεται ἐν τῇ Φυσικῇ ὡς *κρότος*, οὕτω καὶ ἐν τῇ ὀπτικῇ δεχόμεθα, ὅτι κανονικοὶ συρμοὶ κυμάτων ἐν τῷ αἰθέρι προκαλοῦσι τὰς ἁπλᾶς ἢ ὁμογενεῖς φωτεινὰς ἀκτινοβολίας — ὡς π. χ. αἱ ἐκ διαπύρων ἀερίων καὶ ἀτμῶν προερχόμεναι καὶ αἵτινες ὡς γνωστὸν ἐν τῷ φάσματι παρέχουσι τὰς γνωστὰς χαρακτηριστικὰς γραμμὰς ἢ ραβδώσεις—ἐνῷ τοὐναντίον ἡ ἀκτινοβολία ἡ προερχομένη ἐκ διαπύρων στερεῶν σωμάτων ἐξομοιοῦται πρὸς κρότους καὶ μόνον διὰ τῆς ἀναλύσεως αὐτῆς διὰ τοῦ πρίσματος ἢ ἄλλων μέσων διασπᾶται εἰς κανονικοὺς συρμούς, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ συνεχὲς φάσμα. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω δεχόμεθα ὅτι, ὅταν ἐπὶ τῆς ἀντικαθόδου σωλῆνος Ραῖντγκεν προσκρούσωσι τὰ ἠλεκτρόνια τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων, ἡ πρόσκρουσις τούτων πρὸς τὴν ἀντικάθοδον προκαλεῖ ἠλεκτρομαγνητικὴν διατάραξιν. Ὄντως δέ, τὸ κινούμενον ἠλεκτρόνιον περιβάλλεται ὑπὸ μαγνητικοῦ πεδίου, ὅπερ ὅμως ἐξαφανίζεται εὐθὺς ὡς τὸ ἠλεκτρόνιον ἠρεμῇ ἕνεκα προσκρούσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῆς καθόδου, καὶ παρουσιάζει τότε τοῦτο μόνον ἠλεκτρικὸν πεδίον. Ἐκ τῆς μεταβάσεως ὅμως τοῦ ἠλεκτρονίου ἐκ τῆς μιᾶς καταστάσεως εἰς τὴν ἑτέραν λαμβάνει χώραν διατάραξις τοῦ πεδίου, ἥτις ἀκολούθως διαδίδεται περαιτέρω, ἔχουσα ὡς ἀφετηρίαν τὴν χώραν προσκρούσεως τοῦ ἠλεκτρονίου. Ἡ διατάραξις αὕτη, ἥτις παρουσιάζει μικρὰν διάρκειαν, δὲν ἔχει τὸν χαρακτῆρα περιοδικῆς ταλαντώσεως, ἀλλ' ἀπεριοδικῆς μεταβολῆς καταστάσεως, ἕνεκα τούτου δὲ ἡ κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον προερχομένη ἀκτινοβολία Ραῖντγκεν χαρακτηρίζεται ὡς *ὠστικὴ ἀκτινοβολία* (Impulsstrahlung) καὶ δύναται νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς τὸν κρότον ἐν τῇ ἀκουστικῇ. Ἡ ὠστικὴ ὅμως ἀκτινοβολία προσβάλλουσα τὰ μεταλλικὰ ἄτομα διεγείρει τὴν *ἰδίαν ἀκτινοβολίαν* αὐτῶν ὡς εἶδος *ἀκτινοβολίας φθορισμοῦ* ἐν τῇ ὀπτικῇ, καθ' ὅμοιον ἐντελῶς τρόπον ὡς ὁ κρότος ἐν τῇ ἀκουστικῇ διεγείρει διάφορα ἀντηχεῖα συντετονισμένα πρὸς διαφόρους ἤχους. Ἡ οὕτως ὅμως διεγειρομένη ἰδία ἀκτινοβολία ἔχει περιοδικὸν χαρακτῆρα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐκ τῆς ἀντικαθόδου ἐκφεύγουσι ἐν τῷ χώρῳ δύο ἀκτινοβολίαι· ἤτοι μία ἀκτινοβολία ἀποτελουμένη ἐκ σειρᾶς ἀκανονίστων ἠλεκτρομαγνητικῶν ὤσεων· καί, δεύτερον κανονικοὶ συρμοὶ κυμάτων ἀντιστοιχοῦντες εἰς τὴν διεγερθεῖσαν ἰδίαν ἀκτινοβολίαν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἔχει ἐντελῶς ἀνάλογον ἐν τῇ ἀκουστικῇ. Οὕτω γνωρίζομεν, ὅτι ἐὰν μεταλλικὸς κώδων προσβληθῇ ὑπὸ σμήνους μεταλλικῶν σφαιριδίων προσπιπτόντων μεθ' ὁρμῆς, παρατηροῦμεν ὅτι ἀκούομεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τοὺς κρότους τοὺς προερχομένους ἐκ τῆς προσκρούσεως τῶν σφαιριδίων ἐπὶ τοῦ κώδωνος, παρὰ τούτους δὲ ἀφ' ἑτέρου τοὺς ἰδίους ἤχους τοῦ κώδωνος. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνωτέρω ***ὠστικῆς θεωρίας*** ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἐξηγεῖται τελείως τὸ φαινόμενον τῆς πολώσεως τοῦ φωτός, ὅπερ δεικνύουσιν αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν. Ἡ ἀσφαλεστέρα ὅμως ἐπιβεβαίωσις τοῦ κυματοειδοῦς χαρακτῆρος τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν εἶναι, ὅτι καὶ διὰ τῶν ἀκτίνων τούτων παρατηροῦνται φαινόμενα παραθλάσεως καὶ συμβολῆς. Τὰ πρῶτα πειράματα πρὸς ἐπιτυχίαν φαινομένων συμβολῆς διὰ τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἐγένοντο διὰ χρησιμοποιήσεως κωνικῆς σχισμῆς, ἥτις ἐξομοιοῦται πρὸς σειρὰν σχισμῶν, ὧν τὸ εὖρος ἐλαττοῦται συνεχῶς μέχρις ἀκροτάτης τιμῆς, καὶ ἐφ' ἧς προσέπιπτε δέσμη ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Ὄπισθεν τῆς σχισμῆς διετίθετο φωτογραφικὴ πλὰξ καὶ δι' ἐξετάσεως τῶν κηλίδων, ἃς προεκάλουν ἐπὶ ταύτης αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν, διεπιστώθη μετὰ μεγάλης πιθανότητος ἡ ὕπαρξις φαινομένων συμβολῆς. Τὸ μῆκος κύματος ἐξετιμήθη κατὰ τὰς προκαταρκτικὰς ταύτας μετρήσεις εἰς 4.10^{-8} cm. Ἡ σμικρότης αὕτη τοῦ μήκους κύματος δεικνύει τὴν μεγίστην δυσκολίαν ἐφ' ἧς προσκρούει ἡ μέτρησις διὰ χρησιμοποιήσεως σχισμῶν μηχανικῆς κατασκευῆς, δεδομένου ὅτι αἱ μικροτέρου εὔρους σχισμαί, αἵτινες δύνανται νὰ κατασκευασθῶσι μηχανικῶς, παρουσιάζουσιν εὖρος, ὅπερ ὑπερτερεῖ ἑκατοντάκις τὸ ὑποθετικὸν μῆκος κύματος τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν.

Μέτρησις τῆς ταχύτητος διαδόσεως τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν.—Ὁ Marx ἀναχωρῶν ἐκ τῆς ὑποθέσεως, ὅτι αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν παρουσιάζουσι κυματοειδῆ χαρακτῆρα, ἐπεδίωξε νὰ μετρήσῃ τὴν ταχύτητα διαδόσεως αὐτῶν. Ἡ ὑπὸ τοῦ Marx ὑποδειχθεῖσα μέθοδος συνίστατο εἰς τὴν σύγκρισιν τῆς ταχύτητος διαδόσεως τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν πρὸς τὴν ταχύτητα διαδόσεως ἠλεκτρικῆς διαταράξεως κατὰ μῆκος ἀγωγῶν συρμάτων. Πράγματι δ' ὁ Marx διὰ τῆς λίαν εὐφυοῦς αὐτοῦ διατάξεως, κατώρθωσε ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ταχύτης διαδόσεως τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν συμπίπτει πρὸς τὴν ταχύτητα διαδόσεως ἠλεκτρικῆς διαταράξεως ἐν ἀγωγοῖς σύρμασιν, ἥτις, ὡς γνωστόν, ἰσοῦται πρὸς τὴν ταχύτητα διαδόσεως τοῦ φωτός.

Πειράματα συμβολῆς. —Τὰ πειράματα ταῦτα τῶν Laue, Friedrich, Knipping ἀποτελοῦσι σημαντικὸν σταθμὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς νεωτέρας Φυσικῆς, καθ' ὅσον ἐπὶ τῇ βάσει τούτων οὐ μόνον καθωρίσθη τελειωτικῶς ἡ φύσις τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν, ἀλλὰ συνέβαλον πρὸς τούτοις τὰ μέγιστα εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν γνώσεων ἡμῶν ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου κεφαλαίου τῆς συγκροτήσεως τοῦ ὑλικοῦ ἀτόμου, ὡς καὶ πληθύος ἄλλων προβλημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὸ τῆς *συμμετρίας τῶν κρυστάλλων*.

Ἡ δυσκολία τῆς παρατηρήσεως φαινομένων παραθλάσεως καὶ συμβολῆς διὰ τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἔγκειται, ὡς εἴδομεν, εἰς τὴν σμικρότητα τοῦ μήκους κύματος αὐτῶν, ὅπερ ἐν ἀρχῇ ὑπελογίζετο τάξεως μεγέθους 10^{-8} cm, ἡ δ' ἐπιτυχία μηχανικῶν σχισμῶν τῆς αὐτῆς τάξεως μεγέθους ἦτο, ὑπὸ τὴν σύγχρονον ἀνάπτυξιν τῶν τεχνικῶν μέσων, ἀπολύτως ἀδύνατος.

Ὁ Laue, ἐπὶ τῇ βάσει θεωρητικῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ, κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ φυσικοὶ κρύσταλλοι, οἵτινες κατὰ τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεις ἀποτελοῦνται ἐκ κανονικῶς διατεταγμένων ἀτόμων παρουσιάζουσι τὸ κατάλληλον φυσικὸν φράγμα πρὸς παρατήρησιν φαινομένων παραθλάσεως διὰ τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Τὰ ἐκ φυσικῶν ὅμως κρυστάλλων φράγματα ἀποτελοῦσι *φράγματα τριῶν διαστάσεων*, ἅτινα θεωρητικῶς ἐσπουδάσθησαν ὑπὸ τοῦ Laue, ὅστις προϋπελόγισε τὰ φαινόμενα συμβολῆς, ἅτινα θὰ παρουσίαζον αἱ ἀπὸ τοῦ κρυσταλλικοῦ φράγματος παραθλώμεναι ἀκτῖνες. Οἱ Friedrich καὶ Knipping ἐπεδίωξαν ἀκολούθως τὴν πειραματικὴν ἐπαλήθευσιν τῶν θεωρητικῶν ἐρευνῶν τοῦ Laue. Πρὸς τοῦτο διὰ λεπτοῦ πλακιδίου κρυστάλλου θειούχου ψευδαργύρου, τετμημένου καθέτως τῷ κυρίῳ ἄξονι, διηύθυναν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τοῦ κρυστάλλου δέσμην στενὴν ἀκτίνων Ραῖντγκεν καὶ ὄπισθεν τοῦ κρυστάλλου ἐτοποθέτησαν φωτογραφικὴν πλάκα. Μετὰ παρατεταμένην ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν προέβησαν ἀκολούθως εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς φωτογραφικῆς πλακός, ἥτις παρουσίασε τὴν ἐν τῷ κατωτέρω εἰκονιζομένην μορφήν. Οὕτως ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλακὸς παρετηρήθη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλη μελανὴ κηλὶς προερχομένη ἐξ ἀκτίνων, αἵτινες δὲν ὑπέστησαν ἐκτροπήν. Περὶ τὴν κεντρικὴν ὅμως κηλῖδα ἐμφανίζονται καὶ πολλαὶ ἄλλαι μελαναὶ

Digitized by Google

κηλίδες, αἵτινες εἶναι διανενεμημέναι περὶ ταύτην συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίστοιχον συμμετρίαν τοῦ κρυστάλλου (ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει τοῦ κυβικοῦ συστήματος, τετάρτη συμμετρία), καὶ αἴτινες ἀντιστοιχοῦσι συμφώνως πρὸς τὰς ἐρεύνας τοῦ Laue εἰς τὰ ἐκ παραθλάσεως εἴδωλα. Ὡς δ' ἐκ τῆς παρατιθεμένης εἰκόνος ἐμφαίνεται, ἀντιστοι-

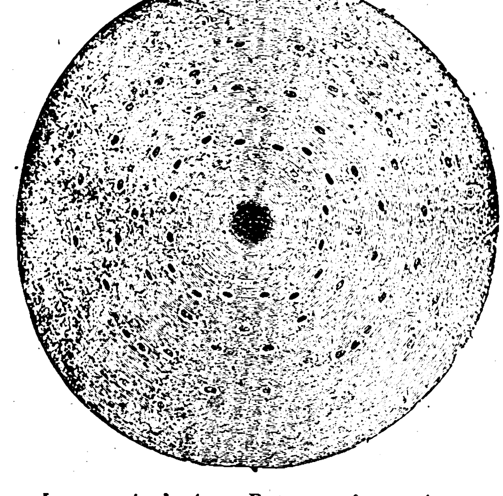

Φωτογραφία ἀκτίνων Ραΐντγκεν διερχομένων διὰ πλακιδίου θειούχου ψευδαργύρου.

χοῦσι κατὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν δύο ζεύγη ἀξόνων συμμετρίας. Τὰ διάφορα δ' εἴδωλα, τὰ κείμενα ἐπὶ τῶν ἀντιστοίχων ἀξόνων συμμετρίας, ἀντιστοιχοῦσιν εἰς φάσματα ἢ εἴδωλα διαφόρου τάξεως, ὧν ἡ ἔντασις ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον βαίνει ἐλαττουμένη, ἐφ' ὅσον ἡ τάξις αὐτῶν καθίσταται ἀνωτέρα. Γενικῶς δὲ κατεδείχθη ὅτι ἀναλόγως τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἔχει τμηθῇ τὸ πλακίδιον τοῦ κρυστάλλου, λαμβάνομεν διαφόρους εἰκόνας, αἵτινες ὅμως πάντοτε εἶναι χαρακτηριστικαὶ τῆς συμμετρίας τοῦ κρυστάλλου.

Τὰ πειράματα τῶν Friedrich καὶ Knipping ἐπανελήφθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ de Broglie, ἰδίᾳ διὰ διαφόρων κρυστάλλων (ὀρυκτοῦ ἅλατος, τουρμαλίνου, μαγνητίτου κ. λ. π.), ὅστις ἐπεβεβαίωσεν ἐπίσης τὰ θεωρητικὰ συμπεράσματα τοῦ Laue καὶ συνήγαγε τοὺς ἀκολούθους νόμους.

1) Ἡ παράθλασις τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν διὰ τῶν κρυστάλλων δὲν ἐπηρεάζεται ὑπὸ τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου.

2) Η παράθλασις ἀκτίνων Ραΐντγκεν δὲν ἐπηρεάζεται ἐκ τῶν μεταβολῶν τῆς θερμοκρασίας.

Κρυσταλλικὴ ἀνάκλασις. Μῆκος κύματος.— Μετὰ τὴν γνῶσιν τῶν ἀνωτέρω πειραματικῶν ἐξαγομένων τῶν Friedrich καὶ Knipping προέβησαν εἰς ἀνάλογα πειράματα οἱ Bragg, πατὴρ καὶ υἱός, δι' ὅλως διαφόρου πειραματικῆς διατάξεως ἐκείνης, ἣν ἐχρησιμοποίησαν οἱ Friedrich καὶ Knipping. Ἡ διάταξις ἣν ἐχρησιμοποίησαν οἱ Bragg στηρίδεται ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς *κρυσταλλικῆς ἀνακλάσεως*, ὅπερ παρατηρεῖται διὰ τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν.

Θεωρήσωμεν χάριν ἁπλότητος κρύσταλλον ὀρυκτοῦ ἅλατος, ὅστις ὡς γνωστὸν ἐκ τῆς ὀρυκτολογίας κρυσταλλοῦται κατὰ τὸ κυβικὸν σύστημα καὶ συγκροτεῖται ἐξ ἰόντων *νατρίου* καὶ *χλωρίου*, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων. Πρὸς ἑκάστην διεύθυνσιν συντεταγμένων, τὰ ἰόντα χλωρίου ἐναλλάσσονται πρὸς τὰ ἰόντα νατρίου, ὡς δείκνυται ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι, ἔνθα αἱ μελαναὶ στιγμαὶ παριστῶσιν ἰόντα νατρίου, οἱ δὲ μικροὶ κύκλοι ἰόντα χλωρίου. Τὸ ἐν τῷ σχήματι εἰκονιζόμενον ἐπίπεδον, ὅπερ καταλαμβάνεται ὑπὸ ἰόντων νατρίου καὶ χλωρίου, δέον νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἄνωθεν καὶ κάτωθεν περιορίζεται ὑπὸ πολυαρίθμων ὁμοίων ἐπιπέδων, ἅτινα κεῖνται εἰς τὴν αὐτὴν ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἴσην πρὸς τὴν ἀπόστασιν τῶν ἰόντων ἐν ἑκάστῳ ἐπιπέδῳ, καὶ ἅτινα διατίθενται οὕτως, ὥστε ἄνωθεν ἰόντος χλωρίου νὰ ὑφίσταται ἰὸν νατρίου καὶ ἄνωθεν ἰόντος νατρίου νὰ ὑφίστανται ἰὸν χλωρίου. Ἀνάλογα ἐπίπεδα ἰόντων λαμβάνομεν, ἐὰν τμήσωμεν τὸν κρύσταλλον μαγειρικοῦ ἅλατος κατὰ διεύθυνσιν κάθετον πρὸς τὴν α α΄. Φαντασθῶμεν ἤδη ὅτι δεσμὴ παραλλήλων ἀκτίνων Ραΐντγκεν, περιοριζομένη ὑπὸ τῶν ὁρικῶν ἀκτίνων P_1 καὶ P_2, προσπίπτει ὑπὸ γωνίαν α ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου ἐπιπέδου ἰόντων, τοῦ εἰκονιζομένου ἐν τῷ σχήματι, κατὰ τομῇ ὑπὸ τῆς εὐθείας αα΄. Τότε μικρὸν μὲν μέρος τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν παραθλᾶται ὑπὸ τοῦ πρώτου ἐπιπέδου ἰόντων, ἐνῷ μέγα μέρος τῆς ἀκτινοβολίας εἰσδύει εἰς βάθος ἐν τῷ κρυστάλλῳ καὶ παραθλᾶται ὑπὸ τοῦ δευτέρου ἐπιπέδου ἰόντων, εἰκονιζομένου ὑπὸ τῆς εὐθείας β β΄. Θεωρήσωμεν ἤδη τὰς ἀκτῖνας P_1 καὶ P_2, ὧν ἡ μὲν ὁδεύει πρὸς τὸ ἄτομον Α, ἡ δὲ πρὸς τὸ Β, καὶ φέρωμεν τὰς ἀκτῖνας P'_1 καὶ P'_2 κατὰ διεύθυνσιν, ἥτις νὰ ἀντιστοιχῇ εἰς ὀπτικὴν ἀνάκλασιν τῶν ἀκτίνων P_1 P_2 ἐπὶ τῶν ἐπιπέδων αα΄ καὶ ββ΄. Ἐπὶ τοῦ προπίπτοντος κύματος παρατηροῦμεν ὅτι ἐν ἑκάστῃ στιγμῇ ἐπὶ τοῦ μετώπου κύματος ὑφίσταται ἡ αὐτὴ κατάστασις ταλαντώσεων, ἐὰν δὲ τμήσωμεν τὸ κῦμα διὰ τῆς εὐθείας ΑΒ΄, διευθυνομένης καθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν διαδόσεως, τότε ἐπὶ τῆς εὐθείας ταύτης ἐπικρατεῖ ἡ αὐτὴ κατάστασις ταλαντώσεων, καθ' ὅσον, ἐὰν δὲν συνέβαινε τοῦτο, τότε ἡ προσπίπτουσα ἀκτινοβολία δὲν θὰ παρουσίαζε κυματοειδῆ χαρακτῆρα. Ὅπως ὅμως αἱ ἀπὸ τοῦ κρυστάλλου παραθλώμεναι ἀκτῖνες ἀντιστοιχοῦσιν εἰς ἀκτῖνας κυματοειδοῦς χαρακτῆρος, δέον κατὰ μῆκος τῆς εὐθείας ΑΒ΄΄, ἥτις διήκει καθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν παραθλωμένων ἀκτίνων, νὰ ἐπικρατῇ ἡ αὐτὴ κατάστασις κινήσεως. Ἀλλ' ἡ ἀκτὶς $P_2BP'_2$ διανύει πολὺ μεγαλύτερον διάστημα ἢ ἡ ἀκτὶς PAP'_1 καὶ ἐπομένως δέον νὰ μὴ ἀναμένωμεν ὅτι ἐπὶ τῆς εὐθείας ΑΒ΄΄ θὰ ἐπικρατῇ ἡ αὐτὴ κατάστασις κινήσεως. Ἐν τούτοις δεικνύεται, ὅτι δύναται νὰ παρατηρηθῇ τοῦτο εἰς ὡρισμένην περίπτωσιν, ὅταν δηλαδὴ τὸ διάστημα Β΄Β + ΒΒ΄΄, ὅπερ ἡ ἀκτὶς $P_2 P'_2$ διανύει ἐπὶ πλέον τῆς $P_1P'_1$, ἰσοῦται ἀκριβῶς πρὸς τὸ μῆκος κύματος ἢ πολλαπλάσιον τούτου. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι μόνον διὰ τὴν διεύθυνσιν προσπτώσεως, δι' ἣν τὸ μῆκος Β΄Β + ΒΒ΄΄ πληροῖ τὴν ἀνωτέρω συνθήκην, παρατηρεῖται ἡ αὐτὴ κατάστασις κινήσεως καὶ κατὰ μῆκος τῆς ΑΒ΄΄, ἤτοι αἱ παραθλώμεναι ἀκτῖνες εἶναι *σύμφωνοι* (Kohärent). Ἐὰν ὅμως θεωρήσωμεν τὸ κῦμα $P'_1P'_2$ τὸ προερχόμενον μόνον ἐκ τῆς παραθλάσεως ἀπὸ δύο ἀτόμων, τότε τοῦτο θὰ ἦτο λίαν ἀσθενές. Δύναται ὅμως ἡ ἀνωτέρω ἀπόδειξις τῆς συμφωνίας τῶν παραθλωμένων ἀκτίνων νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀτόμων. Ὄντως θεωρήσωμεν καὶ τρίτην ἀκτῖνα P_3 προσπίπτουσαν ἐπὶ τοῦ ἀτόμου. Τότε ἡ παραθλωμένη ἀκτὶς P'_3 θὰ εὑρίσκεται πάλιν ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὰς δύο προηγουμένας ἀκτῖνας, καθ' ὅσον δι' ἁπλῆς γεωμετρικῆς ἀποδείξεως δύναται νὰ δειχθῇ ὅτι, ἐὰν τὸ μῆκος Β΄Β + ΒΒ΄΄ ἰσοῦται πρὸς πολλαπλάσιον μήκους κύματος, τότε τὸ αὐτὸ θὰ ἰσχύῃ καὶ διὰ τὸ μῆκος Γ΄Γ + ΓΓ΄΄. Τὸ αὐτὸ ἐπίσης δυνάμεθα νὰ καταδείξωμεν ὅτι θὰ ἰσχύῃ καὶ διὰ τὰ ἄτομα Δ, Ε, Ζ. Ἐκ τούτου συνάγομεν ὅτι αἱ ἀπὸ πάντων τῶν ἀτόμων παραθλώμεναι ἀκτῖνες πληροῦσι τὴν συνθήκην τῆς συμφωνίας, *ὅταν ἡ γωνία α΄ τῶν ἀπὸ τοῦ κρυστάλλου ἐξιουσῶν ἀκτίνων ὡς πρὸς τὴν κάθετον ἰσοῦται πρὸς τὴν γωνίαν α τῆς προσπτώσεως αὐτῶν ἐπὶ τοῦ κρυστάλλου.*

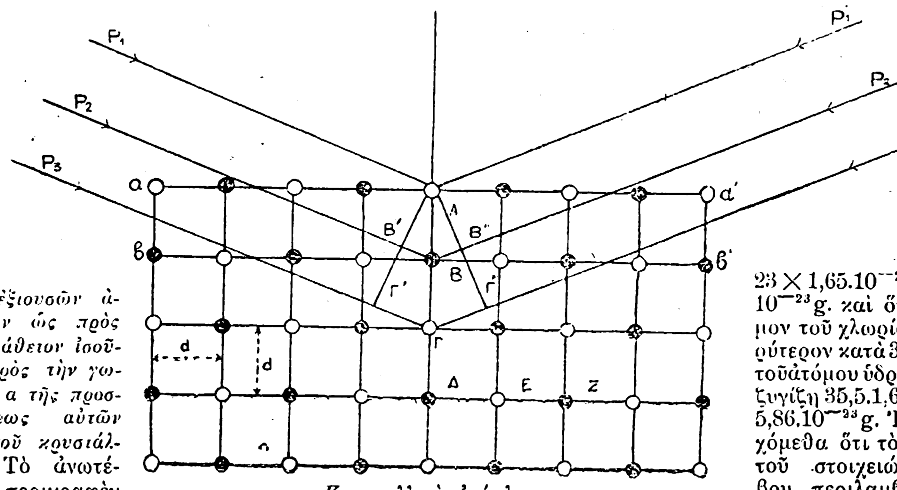

Κρυσταλλικὴ ἀνάκλασις

Τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν φαινόμενον καλεῖται *κρυσταλλικὴ ἀνάκλασις* τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν, διαφέρει δὲ τῆς γνωστῆς ὀπτικῆς ἀνακλάσεως καθ' ὅσον ἡ ὀπτικὴ ἀνάκλασις λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν σωμάτων, ἐνῷ ἡ κρυσταλλικὴ ἀνάκλασις τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν ἀποτελεῖ φαινόμενον, εἰς ὃ μετέχει ἅπας ὁ κρύσταλλος. Ἡ ἀνωτέρω διατυπωθεῖσα συνθήκη συμφωνίας τῶν παραθλωμένων ἀκτίνων δύναται νὰ διατυπωθῇ καὶ δι' ἁπλῆς ἐξισώσεως. Ὄντως, ἐὰν παραστήσωμεν διὰ λ τὸ μῆκος κύματος τῆς προσπιπτούσης ἀκτινοβολίας, διὰ d τὴν ἀπόστασιν τῶν ἐπιπέδων ἰόντων ἐν τῷ κρυστάλλῳ, ἤτοι τὴν ἀπόστασιν ΑΒ, καὶ διὰ α τὴν γωνίαν προσπτώσεως τῶν ἀκτίνων, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ κῦμα P'_1 P''_2 τότε μόνον ὑφίσταται, ὅταν τὸ μῆκος Β΄Β + ΒΒ΄΄ ἰσοῦται πρὸς πολλαπλάσιον τοῦ μήκους κύματος.

Ἐκ τῶν τριγώνων ὅμως ΑΒΒ΄΄ καὶ ΑΒΒ΄ προκύπτει εὐκόλως:

$$2\,d\,ἡμ\,α = ν λ.$$

ἔνθα $ν = 1, 2, 3$ κλπ.

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη ἐκφράζει μαθηματικῶς τὴν συνθήκην διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ φαινομένου τῆς κρυσταλλικῆς ἀνακλάσεως τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν, παρατηροῦμεν δ' ἐκ ταύτης ὅτι ἡ ἀνάκλασις δι' ἕκαστον μῆκος κύματος λαμβάνει χώραν μόνον ὑπὸ ὡρισμένας γωνίας προσπτώσεων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν συνήθη ὀπτικὴν ἀνάκλασιν, ἐν ᾗ δὲν ὑφίσταται τοιοῦτος περιορισμός. Ἐν τῇ περιπτώσει ἀνακλάσεως ὑπὸ γωνίαν α, δι' ἣν ν=1, ἔχομεν *ἀνάκλασιν πρώτης τάξεως*, διὰ ν=2 *ἀνάκλασιν δευτέρας τάξεως* κ.ο.κ.

Θεωρήσωμεν τὴν περίπτωσιν ἀνακλάσεως πρώτης τάξεως, ἥτις χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς ἰδιότητος ὅτι ἡ ἐξ ἀνακλάσεως ἀκτινοβολία παρουσιάζει τὴν μεγαλυτέραν ἔντασιν. Τότε δι' ὁμοιογενῆ μὲν ἀκτινοβολίαν Ραΐντγκεν ὑφίσταται μία μόνον γωνία, δι' ἣν παρατηρεῖται ἀνάκλασις, ἐν τῇ περιπτώσει ὅμως ἀνομοιογενοῦς ἀκτινοβολίας Ραΐντγκεν—ἀποτελουμένης δηλαδὴ ἐξ ἀκτίνων Ραΐντγκεν διαφόρου μήκους κύματος καὶ ἥτις θ' ἀντιστοιχῇ, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, εἰς *λευκὸν φῶς Ραΐντγκεν* (ἀναλόγου πρὸς τὸ λευκὸν φῶς ἐν τῇ περιπτώσει τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων)—τότε δι' ὡρισμένην γωνίαν προσπτώσεως ἀνακλᾶται ἓν μόνον εἶδος ἀκτίνων, οὗτινος τὸ μῆκος κύματος πληροῖ τὴν ἀνωτέρω τεθεῖσαν συνθήκην συμφωνίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας ἐν αἷς ἡ ἀνάκλασις καὶ ἡ παράθλασις χωρεῖ ἐξ ἴσου δι' ὅλα τὰ χρώματα. Τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον τῆς κρυσταλλικῆς ἀνακλάσεως τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς μέτρησιν τοῦ μήκους κύματος αὐτῶν. Ὄντως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνωτέρω ἐξισώσεως τῆς κρυσταλλικῆς ἀνακλάσεως παρατηροῦμεν ὅτι δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ μῆκος τοῦ κύματος, ἐὰν μετρήσωμεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν γωνίαν ἀνακλάσεως καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐὰν γνωρίζωμεν τὴν ἀπόστασιν d τῶν ἐπιπέδων ἰόντων. Ἡ ἀπόστασις ὅμως d δύναται νὰ καθορισθῇ εὐκόλως ὡς ἑξῆς: Θεωρήσωμεν π. χ. κρύσταλλον χλωριούχου νατρίου (ὀρυκτοῦ ἅλατος) ὅπερ ὡς γνωστὸν κρυσταλλοῦται κατὰ κύβους καὶ φαντασθῶμεν ὅτι διὰ σειρᾶς πολλῶν ἐπιπέδων καθέτων ἐπ' ἀλλήλων ὑποδιαιροῦμεν τὸν κῦβον χλωριούχου νατρίου εἰς στοιχειώδεις ἀπειροστῶν διαστάσεων κύβους καὶ εἰς τρόπον ὥστε ἕκαστος τῶν στοιχειωδῶν κύβων νὰ περιλαμβάνῃ ἓν μόνον ἄτομον. Ἡ ἀκμὴ τοῦ στοιχειώδους τούτου κύβου θὰ εἶναι ἴση προδήλως πρὸς d, καλεῖται δ' εἰδικώτερον *σταθερὰ τοῦ κρυσταλλικοῦ φράγματος*. Ὁ ὄγκος τοῦ στοιχειώδους κύβου ἰσοῦται πρὸς d^3, ἡ δὲ μᾶζα αὐτοῦ θὰ εἶναι $2{,}16.\ d^3$, ἔνθα 2,16 ἡ πυκνότης τοῦ χλωριούχου νατρίου. Ἐξ ἄλλου τὴν μᾶζαν τοῦ στοιχειώδους κύβου δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν καὶ δι' ἄλλης ὁδοῦ: Ὄντως εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ νατρίου εἶναι 23, τοῦ δὲ χλωρίου 35,5, ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ βάρος ἑνὸς ἀτόμου ὑδρογόνου εἶναι $1.65.10^{-24}$ g, ἕπεται ὅτι τὸ ἄτομον νατρίου, ὅπερ εἶναι 23 φορὰς βαρύτερον τοῦ ἀτόμου ὑδρογόνου, θὰ ζυγίζῃ $23 \times 1{,}65.10^{-24} = 3{,}80.10^{-23}$ g. καὶ ὅτι τὸ ἄτομον τοῦ χλωρίου, ὡς βαρύτερον κατὰ 35.5 φορὰς τοῦ ἀτόμου ὑδρογόνου, θὰ ζυγίζῃ $35{,}5.1{,}65.10^{-24} = 5{,}86.10^{-23}$ g. Ἐπειδὴ δεχόμεθα ὅτι τὸ ἓν ἥμισυ τοῦ στοιχειώδους κύβου περιλαμβάνει ἀνὰ ἓν **ἄτομον νατρίου**, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ ἀνὰ ἓν ἄτομον χλωρίου, προκύπτει ὅτι ὁ στοιχειώδης κῦβος κατὰ μέσον ὅρον θὰ ζυγίζῃ: $\frac{3{,}80 + 5{,}86}{2} \cdot 10^{-23} = 4{,}83.10^{-23}$ **g.**

Ἐὰν ἐξισώσωμεν τὰς δύο εὑρεθείσας τιμὰς τῆς μάζης τοῦ στοιχειώδους κύβου, θὰ ἔχωμεν τὴν ἐξίσωσιν :

$$2{,}16.d^3 = 4{,}83.10^{-23}.$$

ἐξ ἧς εὐκόλως ὑπολογίζεται ἡ τιμὴ τοῦ d, ἥτις εὑρίσκεται ἴση πρὸς $2{,}81.10^{-8}$ cm.

Ἐφ' ὅσον ὅθεν κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον, ὑπολογίζεται τὸ d, διὰ τῶν κατωτέρω δὲ περιγραφησομένων διατάξεων δυνάμεθα νὰ μετρήσωμεν τὴν γωνίαν τῆς κρυσταλλικῆς ἀνακλάσεως, ὁ καθορισμὸς τοῦ μήκους κύματος τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν δὲν παρουσιάζει οὐδεμίαν δυσχέρειαν.

Ἐκ μετρήσεων τοῦ μήκους κύματος τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν κατεδείχθη, ὅτι τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ χημικοῦ στοιχείου τοῦ χρησιμοποιουμένου ὡς ἀντικαθόδου ἐν τῷ σωλῆνι Ραΐντγκεν. Οὕτω κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν ἀντικαθόδου ἐκ χαλκοῦ εὑρίσκεται ὅτι σπουδαιοτέρα ἀκτινοβολία τούτου παρουσιάζει μῆκος κύματος $1{,}537.10^{-8}$ cm, ἐνῷ διὰ ἀντικάθοδον λευκοχρύσου εὑρίσκομεν μῆκος κύματος $0{,}1853.10^{-8}$ cm. Ἐὰν συγκρίνωμεν τοὺς ἀριθμοὺς τούτους πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς τοὺς ἐκφράζοντας τὰ μήκη κύματος τῶν φωτεινῶν ἀκτινοβολιῶν, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ μῆκος κύματος τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν εἶναι περίπου 1000—10000 φορὰς μικρότερον τοῦ μήκους κύματος τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων. Εἰς τὴν μεγάλην ταύτην διαφορὰν τοῦ μήκους κύματος μεταξὺ τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν καὶ τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων ὀφείλεται ἡ διαφορὰ τῶν ἀπο-

Digitized by Google

τελεσμάτων, ἡ παρατηρουμένη μεταξὺ τῶν δύο ἀνωτέρω κατηγοριῶν ἀκτίνων, ὡς π. χ. ὅσον ἀφορᾷ τὴν δίοδον αὐτῶν διὰ μέσου τῆς ὕλης. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὴν φύσιν αὐτῶν, αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν εἶναι ἐντελῶς ὁμοίας φύσεως ὡς καὶ αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες, ἤτοι καὶ αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν, συμφώνως πρὸς τὴν κρατοῦσαν σήμερον ἠλεκτρομαγνητικὴν θεωρίαν θεωροῦνται, ὡς καὶ αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες, ὡς ἠλεκτρομαγνητικαὶ ταλαντώσεις ἐν τῷ αἰθέρι, διαδιδόμεναι ὑπὸ ταχύτητα 300.000.000 μέτρ. κατὰ δευτερόλεπτον.

Φάσματα ἀκτίνων Ραῖντγκεν.—Ἐκ τῶν στοιχείων τῆς ὀπτικῆς γνωρίζομεν ὅτι, ἐὰν διαβιβάσωμεν δέσμην ἀκτινῶν φωτεινῆς πηγῆς διὰ ὀπτικοῦ πρίσματος ἢ φράγματος, τότε τὸ ἐξερχόμενον φῶς εἶναι ἀναλελυμένον εἰς τὰ διάφορα χρώματα αὐτοῦ καὶ παρέχει οὕτω ὡς γνωστὸν τὸ *φάσμα* τῆς πηγῆς. Λέγομεν δὲ ὅτι τὸ φάσμα ὅπερ παρέχει ἡ φωτεινὴ πηγὴ εἶναι *συνεχές*, ὅταν ἐν αὐτῇ ἡ ἔντασις τῆς ἀκτινοβολίας δὲν μεταβάλλεται ἁλματωδῶς, ἤτοι δὲν δεικνύει χάσματα, ἀλλὰ μεταβάλλεται βαθμιαίως, ἐκ τῆς ἐρυθρᾶς περιοχῆς πρὸς τὴν ἰώδη. Τοὐναντίον λέγομεν ὅτι ἡ πηγὴ παρέχει *φάσμα γραμμῶν* ἢ *ραβδώσεων* (Linien spektrum), ὅταν ἡ ἔντασις τῆς ἀκτινοβολίας μεταβάλλεται ἐν τῷ φάσματι ἀσυνεχῶς καὶ ἑπομένως εὑρίσκεται αὕτη συγκεντρωμένη μόνον εἰς ὡρισμένα μήκη κύματος.

Οὕτω συνεχὲς φάσμα παρέχουσι πάντα τὰ στερεὰ σώματα ἐν διαπύρῳ καταστάσει—ὡς π. χ. ὁ λευκόχρυσος ἐν λευκοπυρώσει—, τοὐναντίον δὲ τὰ ἀέρια ὑπὸ ἠλαττωμένην πίεσιν καὶ οἱ ἀτμοὶ ἐν διαπύρῳ καταστάσει παρέχουσι φάσμα ραβδώσεων —ὡς π.χ. τὸ ὑδρογόνον, οἱ ἀτμοὶ νατρίου κ. λ. π. Κατ' ἀνάλογον τρόπον, δι' ἐφαρμογῆς τοῦ φαινομένου τῆς κρυσταλλικῆς ἀνακλάσεως, δυνάμεθα ν' ἀναλύσωμεν δέσμην ἀκτίνων Ραῖντγκεν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν *φάσματα ἀκτίνων Ραῖντγκεν*. Ἡ σπουδὴ τῶν φασμάτων ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἀποτελεῖ σπουδαιότατον κλάδον τῆς νεωτέρας φυσικῆς, ὅστις χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ ὅρου *φασματοσκοπία ἀκτίνων Ραῖντγκεν* ἢ *φασματοσκοπία ὑψηλῆς συχνότητος* (Hochfrequenzspektroskopie). Πειραματικῶς ἐπιτυγχάνομεν φάσματα ἀκτίνων Ραῖντγκεν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Ἐὰν ἀφήσωμεν δέσμην ἀκτίνων Ραῖντγκεν νὰ προσπέσῃ ἐπὶ κρυσταλλικοῦ φράγματος, τότε δι' ὡρισμένην γωνίαν προσπτώσεως, συμφώνως πρὸς τὸν ἰδιάζοντα νόμον, ὃν ἀκολουθεῖ τὸ φαινόμενον τῆς κρυσταλλικῆς ἀνακλάσεως, ἀνακλῶνται ἀκτῖνες Ραῖντγκεν ὡρισμένου μήκους κύματος, ἐνῷ τοὐναντίον αἱ ὑπόλοιποι ἀκτῖνες, αἵτινες τυχὸν περιέχονται ἐν τῇ ἐξεταζομένῃ δέσμῃ, διέρχονται διὰ τοῦ κρυστάλλου ὑφιστάμεναι μικρὰν ἢ μεγάλην ἀπορρόφησιν. Ἡ ἐφαρμοζομένη διάταξις εἰκονίζεται στοιχειωδῶς ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι, ἔνθα B παριστᾷ τὴν ἀντικάθοδον σωλῆνος Ραῖντγκεν Σ_1, Σ_2 σχισμὰς ἐκ μολυβδίνου ἐλάσματος πρὸς περιορισμὸν τῆς δέσμης τῶν ἀκτίνων, K τὸ κρυσταλλικὸν φράγμα καὶ Π φωτογραφικὴν πλάκα. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ δέσμη προσπίπτει ὑπὸ γωνίαν α καὶ ὑφίστανται ἐν τῇ ἐξεταζομένῃ δέσμῃ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν τοιούτου μήκους κύματος, ὥστε συμφώνως πρὸς τὴν ἐξί-

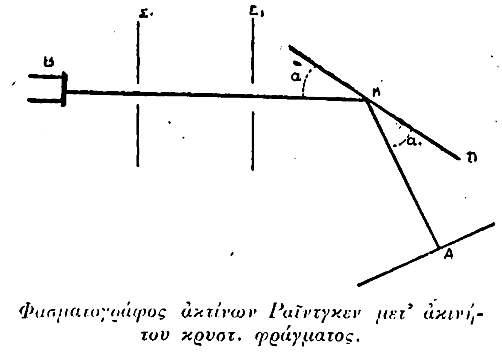

Φασματογράφος ἀκτίνων Ραῖντγκεν μετ' ἀκινήτου κρυστ. φράγματος.

σωσιν ἀνακλάσεως, ν' ἀντιστοιχῶσιν εἰς αὐτὰς ἀνακλώμεναι ἀκτῖνες, τότε ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς μετὰ τὴν ἐμφάνισιν αὐτῆς θ' ἀναφανῇ ἐν τῇ θέσει A μελανὴ ράβδωσις. Ἡ ράβδωσις αὕτη παριστᾷ τὸ εἴδωλον τῆς σχισμῆς, ὅπερ σχηματίζει ἡ ἐξ ἀνακλάσεως δέσμη τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Ἐὰν τοὐναντίον ἡ ἐπὶ τοῦ κρυσταλλικοῦ φράγματος προσπίπτουσα δέσμη παρουσιάζῃ τοιοῦτον μῆκος κύματος, ὥστε διὰ τὴν γωνίαν προσπτώσεως α νὰ μὴ ἀντιστοιχῶσιν ἀνακλώμεναι ἀκτῖνες, τότε ἡ πλὰξ παραμένει εἰς A ἀπρόσβλητος.

Ἐὰν ὅθεν θέλωμεν νὰ ἐξακριβώσωμεν πάντα τὰ μήκη κύματος τὰ περιεχόμενα ἐν τῇ ἐξεταζομένῃ δέσμῃ ἀκτίνων Ραῖντγκεν, ἤτοι νὰ ἐρευνήσωμεν τὸ φάσμα αὐτῶν, δέον νὰ ἐκτελέσωμεν σειρὰν φωτογραφικῶν λήψεων, ὑπὸ σύγχρονον μεταβολὴν ἑκάστοτε κατὰ μικρὰν ποσότητα τῆς γωνίας προσπτώσεως.

Ἐν τούτοις δυνάμεθα πολὺ εὐκολώτερον νὰ ἐξερευνήσωμεν τὸ φάσμα ἀκτίνων Ραῖντγκεν, ἐὰν στρέφωμεν τὸ κρυσταλλικὸν φράγμα περὶ ἄξονα κάθετον τῷ ἐπιπέδῳ τῆς προσπτώσεως καὶ κατὰ τὸ σημεῖον τῆς προσπτώσεως τῶν ἀκτίνων. Εἶναι τότε φανερόν, ὡς ἐν τῷ σχήματι δεικνύεται, ὅτι, ἐὰν λάβωμεν ὡς ἀρχικὴν θέσιν τοῦ κρυσταλλικοῦ φράγματος ἐκείνην, καθ' ἣν ἡ γωνία προσπτώσεως εἶναι α, καὶ στρέφωμεν τὸν κρυσταλλικὸν φράγμα μέχρι τῆς γωνίας α., τότε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς

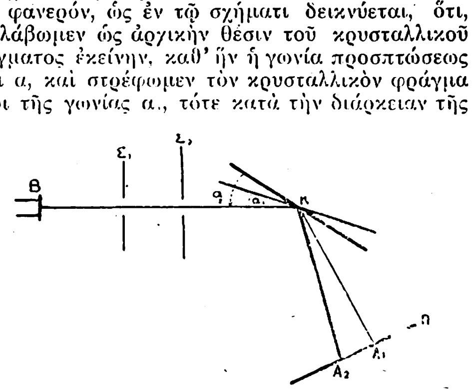

Φασματογράφος ἀκτίνων Ραῖντγκεν μετὰ κινητοῦ κρυστ. φράγματος.

στροφῆς ἡ γωνία προσπτώσεως μεταβάλλεται συνεχῶς ἀπὸ τῆς τιμῆς α_1 εἰς τὴν α_2 καὶ ἑπομένως, ἐὰν ἐν τῇ ἐξεταζομένῃ δέσμῃ ὑφίστανται ἀκτῖνες μήκους κύματος, εἰς ἃς ἀντιστοιχοῦσιν ἀνακλώμεναι ἀκτῖνες διὰ τὰς γωνίας προσπτώσεως μεταξὺ α_1 καὶ α_2, τότε αὗται θέλουσι προσβάλει τὴν φωτογραφικὴν πλάκα. Οὕτω διὰ τὴν γωνίαν προσπτώσεως α_1 θὰ ἀντιστοιχῇ ἐπὶ τῆς πλακὸς ράβδωσις εἰς A_1 καὶ διὰ τὴν α_2 εἰς A_2, διὰ δὲ τὰς ἐνδιαμέσους τιμὰς τῆς γωνίας προσπτώσεως μεταξὺ α_1 καὶ α_2 θ' ἀντιστοιχοῦσιν ἐπὶ τῆς πλακὸς ἐνδιάμεσοι μεταξὺ A_1 καὶ A_2 ραβδώσεις. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἐὰν ἡ ἐξεταζομένη δέσμη ἀκτίνων Ραῖντγκεν εἶναι ὁμογενής, τότε ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς τοῦ κρυστάλλου στρεφομένης, ἀποτυποῦται μία μόνον ράβδωσις ἀντιστοιχοῦσα εἰς ὡρισμένην γωνίαν ἀνακλάσεως, παρεχομένην ὑπὸ τῆς ἀνωτέρω δοθείσης ἐξισώσεως ἀνακλάσεως. Ὅσον δὲ στενώτεραι εἶναι αἱ σχισμαὶ Σ_1, Σ_2 τό-

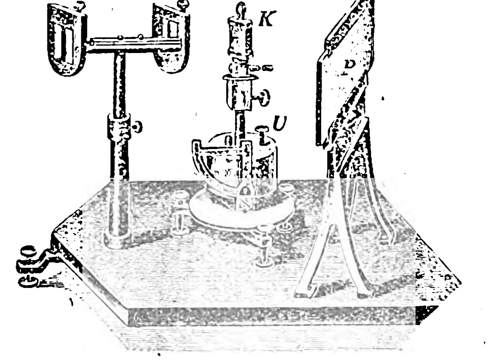

Φασματογράφος Siegbahn.

σον λεπτότεραι καὶ σαφέστεραι εἶναι αἱ ἐπὶ τῆς πλακὸς ἀναφαινόμεναι ραβδώσεις. Τοὐναντίον, ἐὰν ἡ προσπίπτουσα δέσμη δὲν εἶναι ὁμογενής, ἀλλὰ περιλαμβάνει σειρὰν μηκῶν κύματος ἐν ὡρισμένῃ περιοχῇ, τότε ἐπὶ τῆς πλακὸς ἀναφαίνεται ἀντὶ μιᾶς ἁπλῆς ραβδώσεως μελανὴ ταινία. Ἐκ τῆς θέσεως τῶν ραβδώσεων καὶ ταινιῶν τῶν ἀναφαινομένων ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς καθορίζεται καὶ ἡ θέσις τοῦ κρυσταλλικοῦ φράγματος ἢ ἡ τιμὴ τῆς ἀντιστοίχου γωνίας ἀνακλάσεως, ἐξ ἧς τῇ βοηθείᾳ τῆς σταθερᾶς τοῦ κρυσταλλικοῦ φράγματος ὑπολογίζεται καὶ τὸ μῆκος κύματος τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Αἱ ἐν τοῖς σχήμασιν εἰκονιζόμεναι στοιχειώδεις διατάξεις δεικνύουσι τὴν ἀρχήν, ἐφ' ἧς ἐρείδεται ἡ κατασκευὴ εἰδικῶν συσκευῶν ἐρεύνης τῶν φασμάτων Ραῖντγκεν, αἵτινες εἰδικώτερον καλοῦνται *φασματογράφοι ἀκτίνων Ραῖντγκεν*. Ἐν τῇ ἀκολουθούσῃ εἰκόνι εἰκονίζεται φασματογράφος πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν κατὰ τὸν Siegbahn. Ἐν τῇ εἰκονιζομένῃ συσκευῇ τὰ B_1, B_2 παριστῶσι σχισμὰς μολύβδου, K κρυσταλλικὸν φράγμα, U ὡρολογιακὸν μηχανισμὸν περιστροφῆς τοῦ κρυστάλλου καὶ

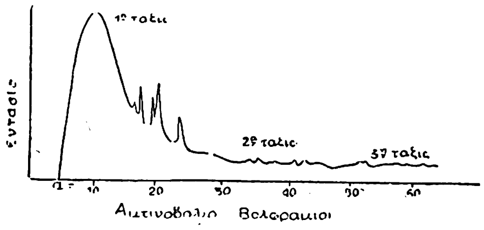

Διανομὴ ἐντάσεως ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν.

P διάταξιν, ἐφ' ἧς τοποθετεῖται ἡ φωτογραφικὴ πλάξ.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω περιγραφείσας διατάξεις παρατηροῦμεν ὅτι πρὸς παρατήρησιν τῶν φασμάτων ἀκτίνων Ραῖντγκεν χρησιμοποιεῖται ἡ φωτογραφικὴ πλὰξ καὶ ἡ ἰδιότης, ἣν ἔχουσιν αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν, νὰ προσβάλλωσι ταύτην. Ἀντὶ ὅμως τῆς ἀνωτέρω ἰδιότητος, δυνάμεθα πρὸς σπουδὴν τοῦ φάσματος ἀκτίνων Ραῖντγκεν νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν ἱκανότητα ἰονισμοῦ, ἣν παρουσιάζουσιν αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀντὶ φωτογραφικῆς διατάξεως χρησιμοποιοῦμεν ἠλεκτρομετρικὴν τοιαύτην, ἐν ᾗ μετροῦμεν τὴν ταχύτητα ἐκφορτίσεως φορτισμένου ἠλεκτρομέτρου. Διάταξιν τοῦ εἴδους τούτου ἐχρησιμοποίησαν οἱ Bragg, πατὴρ καὶ υἱός, οἵτινες πρῶτοι ἐσπούδασαν τὸ φαινόμενον τῆς κρυσταλλικῆς ἀνακλάσεως. Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι εἰκονίζεται ἡ μεταβολὴ τῆς ἐντάσεως ἀκτινοβολίας ἐν φάσματι ἀκτίνων Ραῖντγκεν παρεχόμενον ὑπὸ ἀντικαθόδου βολφραμίου, ἐν ᾧ σαφῶς καταδεικνύονται τὰ μέγιστα τ' ἀντιστοιχοῦντα εἰς ραβδώσεις προερχομένας ἐξ ἀκτίνων ὡρισμένου μήκους κύματος. Ἐν τῇ αὐτῇ εἰκόνι παρατηροῦμεν ὅτι τὰ μέγιστα ἐπαναλαμβάνονται περιοδικῶς μετὰ μικροτέρας ἐντάσεως, ἀντιστοιχοῦσι δὲ ταῦτα εἰς φάσματα ἀνωτέρας τάξεως. Ἐν τῷ διαγράμματι ὡς τετμημέναι λαμβάνονται αἱ διάφοροι τιμαὶ τῆς γωνίας προσπτώσεως, ὡς τεταγμέναι δὲ

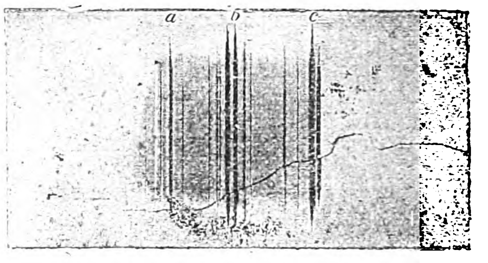

Φάσμα ἀκτίνων Ραῖντγκεν.

ἡ ἔντασις τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Τῶν δύο διατάξεων μᾶλλον διαδεδομένη εἶναι ἡ φωτογραφική.

Σπουδὴ τῶν φασμάτων Ραῖντγκεν.—Γενικῶς τὰ φάσματα ἀκτίνων Ραῖντγκεν, ἅτινα λαμβάνομεν διὰ τῆς ἀνωτέρω μεθόδου παρουσιάζουσι μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς πλακὸς τὴν ἀκόλουθον μορφήν. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς παρατηρεῖται μελανὴ ταινία ἀρκετοῦ εὔρους, ἧς ὅμως ἡ θέσις ἐπὶ τῆς πλακὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἐφαρμοζομένης τάσεως, ἐν τῷ σωλῆνι Ραῖντγκεν. Ὅσον δ' ὑψηλοτέρα εἶναι ἡ ἐφαρμοζομένη τάσις ἐπὶ τοσοῦτον μᾶλλον ἡ ταινία ἐκτείνεται πρὸς τὴν περιοχὴν τῶν βραχέων κυμάτων ἤτοι πρὸς A_1 (βλ. σχῆμα α' στήλ. β'). Ἐκ τοῦ εὔρους δὲ καὶ τῆς θέσεως τῆς ταινίας δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐὰν ὁ σωλὴν Ραῖντγκεν παρέχῃ φάσμα συνεχές, ἤτοι ἐὰν ἡ ἀκτινοβολία αὐτοῦ περιλαμβάνῃ πληθὺν διαφόρων μηκῶν κύματος.

Τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον ἔχει ἐντελῶς ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐν τῇ ὀπτικῇ. Γνωρίζομεν ὄντως, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει διαπύρου νήματος ἄνθρακος, ὅσον ταπεινοτέρα εἶναι ἡ θερμοκρασία ἐπὶ τοσοῦτον μᾶλλον ἡ ἀκτινοβολία τοῦ νήματος περιλαμβάνει ἀκτῖνας κειμένας ἐν τῇ ἐρυθρᾷ περιοχῇ τοῦ φάσματος, αὐξανομένης δὲ τῆς θερμοκρασίας τοῦ νήματος ἐπὶ τοσοῦτον μᾶλλον αὐξάνεται ἡ ποικιλία τῶν ἁπλῶν ἀκτινοβολιῶν, ἃς τοῦτο ἐκπέμπει. Ὅταν δὲ τὸ νῆμα ἐκπέμπῃ πάσας τὰς ἀκτινοβολίας μεταξὺ ἐρυθροῦ καὶ ἰώδους, τότε λέγομεν ὅτι τὸ νῆμα ἐκπέμπει λευκὸν φῶς. Κατ' ἀνάλογον τρόπον σωλὴν Ραῖντγκεν τροφοδοτούμενος διὰ χαμηλῆς τάσεως παρέχει ἐν ἀρχῇ ἀκτῖνας Ραῖντγκεν μεγάλου μήκους κύματος καὶ ὅσον αὐξάνει ἡ ἐφαρμοζομένη τάσις, ἐπὶ τοσοῦτον αἱ ἐκπεμπόμεναι ἀκτῖνες εἶναι βραχυτέρου μήκους κύματος.

Ἐνῷ δ' ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ νήματος ἄνθρακος τὸ φάσμα ἀποσβέννυται βαθμιαίως ἐν τῇ περιοχῇ τῶν βραχέων κυμάτων, ἐν τῇ περιπτώσει τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν τὸ φάσμα διακόπτεται ἀποτόμως. Τοῦτο ἐξηγεῖται ὡς ἑξῆς: Διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς ἐφαρμοζομένης τάσεως ἐν τῷ σωλῆνι Ραῖντγκεν αὐξάνει καὶ ἡ ταχύτης τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων (ἠλεκτρονίων), αἵτινες προσπίπτουσαι ἐπὶ τῆς ἀντικαθόδου προκαλοῦσι τὴν γένεσιν τῆς ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν. Ἐκ τούτου προκύπτει, ὅτι τὸ μικρότερον μῆκος κύματος καθορίζεται ἐκ τῆς ταχυτάτης καθοδικῆς ἀκτῖνος. Ὡς δὲ θέλομεν ἴδει κατωτέρω, ὑφίσταται ὡρισμένη σχέσις μεταξὺ τοῦ ἐλαχίστου μήκους κύματος τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν πρὸς τὴν μεγίστην ταχύτητα τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ συνεχοῦς φάσματος ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ περιπτώσει τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας καὶ *φάσμα ραβδώσεων* ἢ γραμμῶν, ὡς ἐν τῇ περιπτώσει τῶν φασμάτων τῶν ἀερίων καὶ ἀτμῶν ἐν διαπύρῳ καταστάσει εὑρισκομένων. Τὰ φάσματα ραβδώσεων εἶναι χαρακτηριστικὰ τῶν μετάλλων, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀντικάθοδοι τῶν σωλήνων Ραῖντγκεν. Ἐξηγεῖται δὲ τὸ φαινόμενον τοῦτο διὰ τῆς παραδοχῆς, ὅτι διὰ τοῦ βομβαρδισμοῦ τοῦ μετάλλου τῆς ἀντικαθόδου ὑπὸ ταχυτάτων καθοδικῶν ἀκτίνων (ἠλεκτρονίων) διεγείρονται ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ ἀτόμου ταλαντώσεις ὡρισμένης συχνότητος ἢ μήκους κύματος, ὅπερ δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν τῇ βοηθείᾳ φασματο-

Digitized by Google

γράφου ἀκτίνων Ραΐντγκεν. Κατὰ συνέπειαν ἐκτὸς τοῦ συνεχοῦς φάσματος παρατηρεῖται ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς χαρακτηριστικὸν φάσμα ραβδώσεων, ἡ δὲ θέσις τῶν ραβδώσεων καὶ τὸ μῆκος κύματος αὐτῶν χαρακτηρίζουσι τὴν οὐσίαν, ἐξ ἧς ἀποτελεῖται ἡ ἀντικάθοδος τοῦ σωλῆνος Ραΐντγκεν.

Ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν φασμάτων ἀκτίνων Ραΐντγκεν κατεδείχθη ὅτι ἕκαστον μέταλλον, ὅταν χρησιμοποιῆται ὡς ἀντικάθοδος ἐν σωλῆνι Ραΐντγκεν, παρέχει χαρακτηριστικὸν φάσμα ραβδώσεων, ὧν τὸ μῆκος κύματος ἔχει ὡρισμένην τιμήν. Ἡ τιμὴ δὲ τοῦ μήκους κύματος τῶν ραβδώσεων εἶναι τόσον μικροτέρα, ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ μετάλλου. Οὕτω πάντα τὰ ἐλαφρὰ μέταλλα, ἀπὸ τοῦ νατρίου μέχρι τοῦ νεοδυμίου, παρέχουσι φάσματα ραβδώσεων, ἅτινα δεικνύουσι τὴν αὐτὴν συγκρότησιν. Τὸ φάσμα, ὅπερ παρέχουσι τ' ἀνωτέρω μέταλλα, καλεῖται εἰδικώτερον **K** *φάσμα*, αἱ δὲ ραβδώσεις αὐτοῦ **K** *ραβδώσεις*. Γενικῶς δὲ τὸ **K** φάσμα ἀποτελεῖται ἐκ πέντε χαρακτηριστικῶν ραβδώσεων, αἵτινες χαρακτηρίζονται συνήθως διὰ τῶν συμβόλων $K\alpha_1$, $K\alpha_2$, $K\beta_1$, $K\beta_2$, $K\gamma$. Ἐκ τῶν ραβδώσεων τούτων αἱ $K\alpha_1$ καὶ $K\alpha_2$, αἵτινες κεῖνται πλησιέστατα ἀλλήλων, εἶναι ἐντατικώτεραι τῶν λοιπῶν. Ἀλλὰ καὶ αἱ β ραβδώσεις ἀποτελοῦσι διπλῆν ράβδωσιν, εἴς τινας δὲ οὐσίας καὶ ἡ γ ράβδωσις ἐμφανίζεται ὡς διπλῆ. Αἱ ὡς ἄνω ραβδώσεις παρατηροῦνται γενικῶς εἰς πάντα τ' ἀνωτέρω ἀναφερόμενα ἐλαφρὰ στοιχεῖα. Ἐὰν ἡ ἀντικάθοδος ἀποτελῆται ἐκ κράματος π.χ. ὀρειχάλκου, τότε ἐπὶ τῆς πλακὸς ἐμφανίζονται κατ' ἰδίαν αἱ ραβδώσεις τῶν συστατικῶν τοῦ κράματος, ἤτοι χαλκοῦ καὶ ψευδαργύρου, ἐὰν δ' ἡ ἀντικάθοδος περικαλύπτεται ὑπὸ ἅλατος μετάλλου τινός, π.χ. χλωριούχου καλίου, τότε τὸ φάσμα παρουσιάζει τὰς ραβδώσεις τῶν συστατικῶν τοῦ ἅλατος, ἤτοι, ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει, τοῦ καλίου καὶ χλωρίου. Ἐν τῇ περιπτώσει τῶν βαρυτέρων στοιχείων. ἤτοι ἀπὸ τοῦ ψευδαργύρου καὶ ἐφεξῆς, ἀνευρίσκομεν καὶ δεύτερον σύστημα ραβδώσεων πολὺ μεγαλυτέρου μήκους κύματος τῶν **K** ραβδώσεων. Χαρακτηρίζεται δὲ τὸ φάσμα τοῦτο ὡς **L** *φάσμα*, αἱ δὲ ραβδώσεις αὐτοῦ ὡς **L** *ραβδώσεις*. Τὸ φάσμα τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ 10—14 ραβδώσεων, τῶν ὁποίων ἡ ἐντονωτέρα χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ συμβόλου $L\alpha_1$.

Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τῶν L ραβδώσεων, τὸ μῆκος κύματος αὐτῶν καθίσταται μικρότερον αὐξανομένου τοῦ ἀτομικοῦ βάρους. Τέλος ἐν τῇ περιπτώσει τῶν βαρυτάτων στοιχείων, ἀπὸ τοῦ δυσπροσίου μέχρι τοῦ οὐρανίου, παρετηρήθη καὶ ἕτερον φάσμα ραβδώσεων, ὅπερ χαρακτηρίζεται ὡς **M** *φάσμα*, αἱ δ' ἀντίστοιχοι αὐτῷ ραβδώσεις **M** *ραβδώσεις*. Τὸ **M** φάσμα ἀποτελεῖται ἐκ 3—5, ἐν μέρει διπλῶν, ραβδώσεων.

Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ πίνακι παρέχεται τὸ μῆκος κύματος τῆς $K\alpha_1$ ραβδώσεως διὰ διάφορα στοιχεῖα.

Μῆκος κύματος $K\alpha_1$ ραβδώσεως.

Στοιχεῖον	Ἀτομικ. βάρος	Μῆκος κύματος εἰς 10^{-8} cm
Νάτριον	23.	11,981
Φωσφόρος	31,04	6,168
Ἀσβέστιον	40,07	3,355
Μαγγάνιον	54,93	2,093
Ψευδάργυρος	65,37	1,433
Βρώμιον	79,92	1,035
Ζιρκόνιον	90,60	0,788
Ρόδιον	102,9	0,615
Κασσίτερος	118,7	0,487
Καίσιον	132,81	0,398
Νεοδύμιον	144,3	0,330

Διανομὴ τῆς ἐνεργείας ἐπὶ συνεχοῦς φάσματος.—Ἐν τοῖς προηγουμένοις εἴδομεν ὅτι τὸ συνεχὲς φάσμα τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν ἐκτείνεται ἐπὶ τοσούτῳ μᾶλλον πρὸς τὴν περιοχὴν τῶν βραχέων κυμάτων, ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἐφαρμοζομένη διαφορὰ δυναμικοῦ ἐπὶ τοῦ σωλῆνος Ραΐντγκεν, ἤτοι ὅσον ὑψηλότερον εἶναι τὸ κενὸν ἐν αὐτῷ. Ὁ κατωτέρω παρατιθέμενος πίναξ δεικνύει τὴν σχέσιν, τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ τῆς ἐφαρμοζομένης διαφορᾶς δυναμικοῦ εἰς Volt καὶ τοῦ βραχυτέρου μήκους κύματος τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν, ἐκφραζομένου τούτου εἰς Angstrom, ἔνθα 1 Angstrom (Å)=10^{-8} cm.

Πίναξ ἀντιστοιχίας διαφορ. δυναμικοῦ καὶ μήκους κύματος ἀκτίνων Ραΐντγκεν.

Διαφορὰ δυναμικοῦ εἰς Volt	Βραχύτερον μῆκος κύματος εἰς Angstrom	Διαφ. δυναμ. X μῆκος κύματος
25000	0,488	12200
32200	0,377	12193
39100	0,308	12043
100000	0,142	14200
150000	0, 08	12000

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος παρατηροῦμεν ὅτι τὸ γινόμενον τῆς ἐφαρμοζομένης διαφορᾶς δυναμικοῦ ἐπὶ τὸ βραχύτερον μῆκος κύματος τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν εἶναι σταθερόν, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι, ὅπως ἐπιτύχωμεν σκληροτέραν ἀκτινοβολίαν, δέον ἡ ἐφαρμοζομένη διαφορὰ δυναμικοῦ νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρα. Πρὸς τούτοις παρατηροῦμεν ἐνταῦθα ὅτι τὸ βραχύτερον μῆκος κύματος τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν, ὅπερ ἀναφαίνεται ἐν τῷ συνεχεῖ φάσματι αὐτῶν, εἶναι ἀνεξάρτητον τῆς ὕλης τῆς ἀντικαθόδου καὶ ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἐφαρμοζομένης διαφορᾶς δυναμικοῦ, ἐδείχθη δὲ ὅτι, διὰ λίαν ὑψηλὴν διαφορὰν δυναμικοῦ, τὸ βραχύτερον μῆκος κύματος εἶναι μικρότερον καὶ τοῦ τῆς **K** ἀκτινοβολίας, τῆς προερχομένης ἐκ τοῦ λευκοχρύσου.

Ἐκ πειραματικῶν ἐρευνῶν κατεδείχθη, ὅτι αἱ ἀκτῖνες Ραΐντγκεν διαφόρων μηκῶν κύματος, αἵτινες περιέχονται ἐν τῷ συνεχεῖ φάσματι αὐτῶν δὲν δεικνύουσι τὴν αὐτὴν ἔντασιν ἢ ἄλλως ἐνέργειαν, ὡς τοῦτο καταδεικνύεται ἐκ τῆς διαφόρου ἱκανότητος ἰονισμοῦ αὐτῶν. Πράγματι δὲ δεικνύεται ὅτι, αὐξανομένου τοῦ μήκους κύματος ἡ ἐνέργεια αὐξάνει ἀπὸ τῆς περιοχῆς τῶν βραχέων μηκῶν κύματος, διέρχεται διὰ μεγίστης τινὸς τιμῆς καὶ ἀκολούθως, τοῦ μήκους κύματος συνεχῶς αὐξανομένου, ἐλαττοῦται ἐκ νέου. Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι δεικνύεται ἡ διανομὴ τῆς ἐνεργείας κατὰ τὰ διάφορα μήκη κύματος ὑπὸ διαφόρους ἐφαρμοζομένας διαφορὰς δυναμικοῦ μεταξὺ 20000—50000 Volt εἰς τοὺς σωλῆνας Ραΐντγκεν.

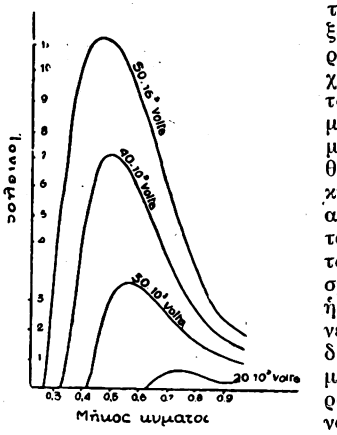

Διανομὴ ἐνεργείας ἐν τῷ φάσματι ἀκτίνων Ραΐντγκεν.

Ὡς δ' ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρατιθεμένων καμπυλῶν ἐμφαίνεται, εἰς ἑκάστην ἐφαρμοζομένην διαφορὰν δυναμικοῦ ἀντιστοιχεῖ ὡρισμένη καμπύλη, ἥτις παρέχει τὸν βαθμὸν ἰονισμοῦ — καὶ ἑπομένως τὴν ἐνέργειαν — τὸν ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὰ διάφορα μήκη κύματος τοῦ συνεχοῦς φάσματος. Ἑκάστη καμπύλη παρατηροῦμεν ὅτι ἄρχεται ἐξ ἀριστερῶν ἀπὸ ὡρισμένου μήκους κύματος, τόσον μικροτέρου, ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἐφαρμοζομένη διαφορὰ δυναμικοῦ, ἀκολούθως ὁ ἰονισμὸς (ἐνέργεια) αὐξάνει, αὐξανομένου τοῦ μήκους κύματος μέχρι μεγίστης τινὸς τιμῆς, ὁπόθεν ἀκολούθως ἐλαττοῦται ἐκ νέου. Τὸ μέγιστον ὅμως τοῦτο τῆς ἐνεργείας τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν παρατηροῦμεν ὅτι ἀντιστοιχεῖ εἰς ὡρισμένον μῆκος κύματος, οὗτινος ἡ τιμὴ καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μικροτέρα, ὅσον ἡ ἐφαρμοζομένη διαφορὰ δυναμικοῦ εἶναι μεγαλυτέρα. Οὕτω διὰ 20000 volt τὸ μῆκος κύματος μεγίστης ἐνεργείας ἀντιστοιχεῖ εἰς 0,710 A°, διὰ 30000 volt εἰς 0,555 A° διὰ 50000 volt εἰς 0,470 A°. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω πειραματικῶν δεδομένων προκύπτει, ὅτι πρὸς ἐπιτυχίαν σκληροτέρων καὶ διεισδυτικωτέρων ἀκτίνων, ὅπερ ἀπὸ ἰατρικῆς ἀπόψεως ἔχει μεγίστην πρακτικὴν σημασίαν διὰ τὴν θεραπείαν εἰς βάθος δι' ἀκτίνων Ραΐντγκεν, δέον νὰ ἐφαρμόζηται, ὅσον τὸ δυνατὸν ὑψηλοτέρα διαφορὰ δυναμικοῦ εἰς τοὺς σωλῆνας Ραΐντγκεν. Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν παραγωγὴν ὑψηλῶν διαφορῶν δυναμικοῦ τάξεως μεγέθους 250000 volt καὶ ἄνω τὸ πρόβλημα ἔχει λυθῆ ἐπιτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἡ κατασκευὴ ὅμως σωλήνων Ραΐντγκεν δυναμένων νὰ ὑποφέρωσι καλῶς τόσον ὑψηλὰς τάσεις προσκρούει, ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰσέτι, εἰς σοβαρὰς τεχνικὰς δυσχερείας.

Συνιστῶσαι πρωτευούσης ἀκτινοβολίας Ραΐντγκεν.—Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ ἀκτινοβολία Ραΐντγκεν, ἡ προερχομένη ἐκ τῆς ἀντικαθόδου σωλῆνος Ραΐντγκεν, ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἀκολούθων συνιστωσῶν ἀκτινοβολιῶν:

1) Ἐξ ***ἠλεκτρονίων*** (καθοδικῆς ἀκτινοβολίας).

2) Ἐξ ***ἐγκαρσίων ἠλεκτρομαγνητικῶν*** (αἰθερίων) ***ταλαντώσεων.***

Τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος ἀποτελεῖ τὴν κυρίως πρωτεύουσαν ἀκτινοβολίαν, ἐν ᾗ περιλαμβάνονται μήκη κύματος τάξεως μεγέθους 10^{-8} cm, ἤτοι χιλιάκις μικρότερα τῶν μηκῶν κύματος τῆς φωτεινῆς ἀκτινοβολίας. Ἐν τούτοις ὅμως καὶ ἡ κυρίως πρωτεύουσα ἀκτινοβολία Ραΐντγκεν συντίθεται ἐκ δύο συνιστωσῶν, αἵτινες εἶναι αἱ ἑξῆς:

α) *Διεσκεδασμένη ἀκτινοβολία*, ἥτις χαρακτηρίζεται ὡς ὀστικὴ ἀκτινοβολία καὶ περιλαμβάνει σειρὰν μηκῶν κύματος διαδεχομένων ἄλληλα κανονικῶς καὶ ἑπομένως παρέχει συνεχὲς φάσμα. Πολλάκις ἡ ἀνωτέρω ἀκτινοβολία, ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὴν φωτεινὴν ἀκτινοβολίαν, καλεῖται *«λευκὸν φῶς Ραΐντγκεν»* (weisses Röntgenlicht).

β) *Ἰδία ἀκτινοβολία* ἢ ἄλλως *χαρακτηριστικὴ ἀκτινοβολία*, ἥτις παρέχει φάσμα ραβδώσεων καὶ γεννᾶται ἐκ τῶν ἰδίων ταλαντώσεων τῶν προσβαλλομένων ἀτόμων. Τὰ μήκη κύματος τῶν παρατηρουμένων ραβδώσεων εἶναι διάφορα ἀναλόγως τῆς οὐσίας τῆς χρησιμοποιουμένης ὡς ἀντικαθόδου.

Καὶ τὰ τρία ταῦτα εἴδη ἀκτινοβολιῶν, ἤτοι *ἠλεκτρόνια* (καθοδικὴ ἀκτινοβολία), *διεσκεδασμένη* καὶ *ἰδία ἀκτινοβολία* παρέχονται ὑπὸ τῶν διαφόρων σωμάτων, ὁσάκις ταῦτα ἐκτὸς τοῦ σωλῆνος Ραΐντγκεν προσβάλλονται ὑπὸ ἀκτίνων Ραΐντγκεν. Αἱ οὕτω παρατηρούμεναι ἀκτινοβολίαι ἀποτελοῦσι τὴν *δευτερεύουσαν ἀκτινοβολίαν ἢ τὰς δευτερευούσας ἀκτῖνας Ραΐντγκεν.*

Τὸ φαινόμενον τῆς ἐκπομπῆς ἠλεκτρονίων ὑπὸ σώματος προσβαλλομένου ὑπὸ πρωτευούσης ἀκτινοβολίας Ραΐντγκεν εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ φωτοηλεκτρικὸν ἀποτέλεσμα.

Ἡ διεσκεδασμένη ἀκτινοβολία ἐν τῇ περιπτώσει δευτερευούσης ἀκτινοβολίας εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως πρὸς τὴν διεσκεδασμένην ἀκτινοβολίαν τῆς διεγερτρίας πρωτευούσης ἀκτινοβολίας, διακρίνεται δὲ ταύτης ἐκ τῆς διαφόρου σκληρότητος ἢ διεισδυτικότητος αὐτῆς. Ὅσον δὲ σκληρότεραι εἶναι αἱ διαγείρουσαι πρωτεύουσαι ἀκτῖνες, τόσον σκληρότεραι εἶναι καὶ αἱ ἀντίστοιχοι δευτερεύουσαι. Πρὸς τούτοις ἡ δευτερεύουσα διεσκεδασμένη ἀκτινοβολία δεικνύεται πεπολωμένη. Τοὐναντίον ἡ ἰδία ἀκτινοβολία τῆς δευτερευούσης τοιαύτης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν διεσκεδασμένην ἀκτινοβολίαν, εἶναι τελείως ἀνεξάρτητος τῆς διεγειρούσης πρωτευούσης ἀκτινοβολίας. Αὕτη ἀναπτύσσεται ὑπὸ ἔντασιν δυναμένην πρακτικῶς νὰ μετρηθῇ ἀπὸ σωμάτων μόνον, ὧν τὸ ἀτομικὸν βάρος εἶναι μεγαλύτερον τοῦ θείου, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀπὸ τῶν ἐλαφρῶν σωμάτων.

Πρὸς τούτοις ἡ ἀνάπτυξις δευτερευούσης ἰδίως ἀκτινοβολίας ἐπιτυγχάνεται δι' ἐπιδράσεως πρωτευουσῶν ἀκτίνων, σκληροτέρων τῶν ἀκτίνων τῆς ἰδίας ἀκτινοβολίας, συμφώνως πρὸς τὸν κανόνα Stokes, τὸν ἰσχύοντα ἐν τῷ φαινομένῳ τοῦ φθορισμοῦ. Αἱ ἴδιαι δὲ ἀκτῖνες σώματος, ὅπερ χρησιμοποιεῖται ὡς ἀντικάθοδος ἢ ὡς πηγὴ δευτερευούσης ἀκτινοβολίας, εἶναι τόσον σκληρότεραι, ὅσον εἶναι μεγαλύτερον τὸ ἀτομικὸν βάρος αὐτοῦ.

Βραχύτατον μῆκος κύματος ἀκτίνων Ραΐντγκεν.—Ὁ Einstein ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς *«θεωρίας τῶν Κβάντα»* εὗρε διὰ λογισμοῦ ἐξίσωσιν, ἥτις ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ ὑπολογίζωμεν τὸ βραχύτατον μῆκος κύματος, τὸ παρεχόμενον ἐκ τῆς ἀντικαθόδου σωλῆνος Ραΐντγκεν, Ἡ ἐξίσωσις τοῦ Einstein ἡ ἐφαρμοζομένη κατὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν, εἶναι

$$h\nu = eV$$

ἔνθα e τὸ φορτίον τοῦ ἠλεκτρονίου, V ἡ ἐφαρμοζομένη διαφορὰ δυναμικοῦ, ν ἡ συχνότης καὶ h τὸ στοιχεῖον δράσεως, (Wirkungsquantum).

Ἀλλ' ὡς γνωστὸν $e = 4{,}474.10^{-10}$ ηλσ. μον, $h = 6{,}415.10^{-27}$ ἐργ. δευτ. V ἡ ἐφαρμοζομένη διαφορὰ δυναμικοῦ εἰς Volt $\left(=\frac{V}{300}\right.$ ηλσ. μον.$\left.\right)$ Ἐὰν ἀντὶ τῆς συχνότητος εἰσαγάγωμεν τὸ μῆκος τοῦ κύματος λ τότε ἐπειδὴ $\lambda = c/\nu$ ($c = 3.10^{10}$ ἑκατοστόμετρα / δευτερόλεπτον) προκύπτει:

$$\lambda = \frac{12100.10^{-8}}{V}$$

Ἐκ τῆς ἐξισώσεως ταύτης προκύπτει ὅτι ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἐφαρμοζομένη τάσις, τόσον εἶναι βραχύτερον τὸ μῆκος τοῦ κύματος τῆς ἀκτινοβολίας ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ἀποτόμου περιορισμοῦ τοῦ φάσματος.

Διὰ V=40000 Volt προκύπτει $\lambda = 0{,}3.10^{-8}$cm, διὰ V=161000 Volt $\lambda = 0{,}075.10^{-8}$cm. Τὰ ἀνωτέρω ἐξαγόμενα συμφωνοῦσι πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τῆς παρατηρήσεως. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ Dessauer δι' ἐφαρμογῆς τάσεως 200000 Volt ἐπὶ *σωλῆνος Coolidge* (βλ. κατωτέρω) ἐμέτρησε μῆκος κύματος $0{,}05.10^{-6}$, ὅπερ συμπίπτει πρὸς τὴν περιοχὴν τῶν *ἀκτίνων* γ.

Κρυσταλλικὴ ἀνάλυσις. — Ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν φασμάτων Ραΐντγκεν προέκυψε σπουδαιοτάτη μέθοδος τῆς ἐρεύνης τῆς ὑφῆς τῶν κρυστάλλων, ἤτοι τῆς θέσεως, ἣν κατέχουσιν ἐν τῷ οἰκοδομήματι τοῦ κρυστάλλου τὰ διάφορα ἄτομα, ἅτινα συμβάλλουσιν εἰς τὴν συγκρότησιν αὐτοῦ. Ἡ ἔρευνα αὕτη τῶν κρυστάλλωγ καλεῖται εἰδικώτερον *κρυσταλλικὴ ἀνάλυσις*. Ἡ διάκρισις τῶν διαφόρων ἀτόμων τοῦ κρυστάλλου στηρίζεται ἐπὶ τῆς διαφόρου ἱκανότητος διασκεδασμοῦ, ἣν ταῦτα δεικνύουσιν ὡς πρὸς τὰς ἀκτῖνας Ραΐντγκεν. Πράγματι δὲ δεικνύεται ὅτι ἡ διασκεδαστικὴ ἱκανότης ἀτόμου τινὸς εἶναι ἀνάλογος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἠλεκτρονίων, τῶν προκαλούντων διασκεδασμόν, ἤτοι τοῦ *ἀτομικοῦ ἀριθμοῦ* τοῦ ἀτόμου. Κατὰ συνέπειαν τὰ βαρέα ἄτομα θὰ προκαλῶσιν ἰσχυρότερον διασκεδασμόν, ἢ μᾶλλον συντελοῦσιν ἰσχυρό-

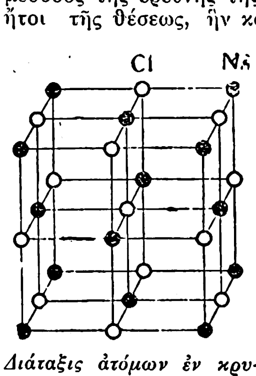

Διάταξις ἀτόμων ἐν κρυστάλλῳ χλωριούχου νατρίου.

Digitized by Google

τερον εἰς συμβολὰς ἀκτίνων Ραΐντγκεν (Röntgeninterferenzen), ἢ τὰ ἐλαφρά.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων ἐρευνῶν, γενομένων τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Bragg, πατρὸς καὶ υἱοῦ, καθωρίσθη ἡ ὑφὴ πολλῶν κρυστάλλων. Ἐν τῷ σχήματι δεικνύεται ἡ ὑφὴ καὶ ἡ σύνθεσις κύβου χλωριούχου νατρίου, ἐν ᾧ τὰ ἄτομα (ἀκριβέστερον *ἰόντα*) νατρίου εἰκονίζονται διὰ παχέων στιγμῶν, τὰ δὲ ἄτομα χλωρίου διὰ μικρῶν κύκλων. Τὴν αὐτὴν ὑφὴν δεικνύουσι καὶ τὸ χλωριοῦχον κάλιον, βρωμιοῦχον κάλιον κλπ.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΚΤΙΝΩΝ ΡΑΙΝΤΓΚΕΝ

Αἱ ἀκτῖνες Ραΐντγκεν παράγονται τεχνικῶς διὰ τῶν σωλήνων Ραΐντγκεν, οἵτινες διακρίνονται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, εἰς σωλῆνας μετὰ *ψυχρᾶς καθόδου*, καὶ εἰς σωλῆνας μετὰ *θερμῆς καθόδου*. Ἐκ τούτων οἱ σωλῆνες μετὰ ψυχρᾶς καθόδου χρησιμοποιοῦνται σήμερον μόνον ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις πρὸς πειραματισμόν, ἐν περιωρισμένῃ δὲ κλίμακι καὶ ἐν ταῖς πρακτικαῖς ἐφαρμογαῖς τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν, ἐνῷ τοὐναντίον οἱ μετὰ θερμῆς καθόδου σωλῆνες διεδόθησαν εὐρύτατα, ἕνεκα τῶν πολλαπλῶν πλεονεκτημάτων αὐτῶν καὶ χρησιμοποιοῦνται τόσον ἐν τοῖς ἐπιστημονικοῖς ἐργαστηρίοις κατὰ τὰς δι' ἀκτίνων Ραΐντγκεν ἐρεύνας, ὡς καὶ εἰς τὴν ἰατρικὴν ἐν τῇ θεραπευτικῇ καὶ διαγνωστικῇ δι' ἀκτίνων Ραΐντγκεν.

Σωλῆνες μετὰ ψυχρᾶς καθόδου.—Ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι εἰκονίζεται ἡ ἁπλουστέρα μορφὴ σωλῆνος Ραΐντγκεν μετὰ ψυχρᾶς καθόδου, χρησιμοποιουμένου τὰ μέγιστα ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις διὰ τὸν στοιχειώδη πειραματισμὸν δι' ἀκτίνων Ραΐντγκεν. Ἀποτελεῖται οὗτος ἐξ ὑαλίνης φύσιγγος, ἐν ᾗ συντήκονται τὰ διάφορα ἠλεκτρόδια, ἤτοι ἡ κάθοδος K, ἡ ἀντικάθοδος A ἐκ λευκοχρύσου, ἡ ἄνοδος A_1· ὁ σωλὴν φέρει στόμιον G διὰ τοῦ ὁποίου κατὰ τὴν κατασκευὴν προσαρμόζεται πρὸς τὴν ἀεραντλίαν πρὸς σχηματισμὸν τοῦ κενοῦ, μεθ' ὃ τὸ στόμιον τοῦτο συντήκεται. Τὸ συντετηγμένον ἄκρον προφυλάσσεται συνήθως διὰ περικαλύψεως αὐτοῦ ὑπὸ σωληνίσκου καουτσούκ. Ὡς ἐν τῇ σπουδῇ τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν εἴδομεν, ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ κενοῦ τοῦ σωλῆνος ἐξαρτᾶται τὰ μέγιστα καὶ ἡ ποιότης τῶν ὑπὸ τούτου παραγομένων ἀκτίνων. Οὕτω σωλὴν σχετικῶς μικροῦ κενοῦ παρέχει ἀκτῖνας μαλακάς, ἐνῷ σωλὴν μεγάλου κενοῦ παρέχει ἀκτῖνας σκληράς.

Ἐν τῇ πράξει παρετηρήθη ὅτι σωλὴν ὅστις παρέχει ἀρχικῶς μαλακὴν ἀκτινοβολίαν, ὅτε ὁ σωλὴν λέγεται *μαλακός*, καθίσταται οὗτος σὺν τῷ χρόνῳ ἀφ' ἑαυτοῦ μετὰ παρατεταμένην λειτουργίαν *σκληρός*, ἤτοι παρέχει σκληρὰν ἀκτινοβολίαν, ὀφειλομένου τούτου εἰς προσκολλήσεις φορτισμένων ἀερίων μορίων, ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ σωλῆνος. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις παρατηρεῖται ὅμως καὶ τὸ ἐναντίον. Δηλαδὴ σωλὴν Ραΐντ-

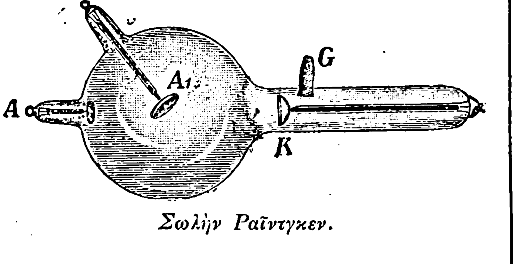

Σωλὴν Ραΐντγκεν.

γκεν σκληρὸς καθίσταται ἀφ' ἑαυτοῦ μετὰ παρατεταμένην λειτουργίαν μαλακός, ὅπερ ὀφείλεται εἰς ἔκλυσιν ἀερίων μορίων λόγῳ ὑπερμέτρου θερμάνσεως τοῦ σωλῆνος, προσκεκολλημένων ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ σωλῆνος.

Δυνάμεθα ὅμως νὰ ρυθμίσωμεν τὸν βαθμὸν σκληρότητος σωλήνων Ραΐντγκεν ἐντὸς ὡρισμένων ὁρίων διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως διαφόρων διατάξεων, αἵτινες τυγχάνουσιν εὐρυτάτης ἐφαρμογῆς ἐν τῇ πράξει. Αἱ ἀνωτέρω διατάξεις χαρακτηρίζονται *ὡς διατάξεις ἀναγεννήσεως* (Regenerierung) τῶν σωλήνων. Οὕτω σωλῆνας, οἵτινες ἐγένοντο λίαν σκληροὶ ἕνεκα παρατεταμένης λειτουργίας αὐτῶν, δυνάμεθα νὰ καταστήσωμεν μαλακοὺς διὰ τῆς ἐν τῇ ἀκολούθῳ εἰκόνι εἰκονιζομένης διατάξεως ἀναγεννήσεως. Ἡ ἀνωτέρω διάταξις πραγματοποιεῖται δι' ἐλάσματος *παλλαδίου* P συντηκομένου πλευρικῶς ἐν τῷ σωλῆνι, ἡ δὲ λειτουργία τῆς διατάξεως ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἰδιότητος ἣν δεικνύει τὸ παλλάδιον νὰ ἐπιτρέπῃ ἐν διαπύρῳ καταστάσει τὴν διαπίδυσιν

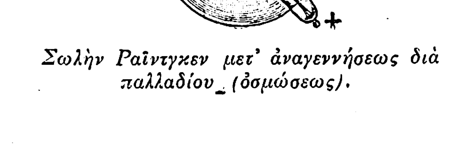

Σωλὴν Ραΐντγκεν μετ' ἀναγεννήσεως διὰ παλλαδίου (ὀσμώσεως).

διὰ μέσου αὐτοῦ τοῦ ὑδρογόνου. Οὕτως, ἐὰν σωλὴν Ραΐντγκεν καταστῇ σκληρός, θερμαίνομεν τῇ βοηθείᾳ φλογὸς οἰνοπνεύματος ἢ φωταερίου τὸ στέλεχος τοῦ παλλαδίου, ὅτε τὸ ὑδρογόνον ἐκ τοῦ οἰνοπνεύματος ἢ φωταερίου διαπιδύει διὰ μέσου τοῦ παλλαδίου εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σωλῆνος καὶ οὕτω καθιστᾷ τὸ κενὸν αὐτοῦ μικρότερον καὶ κατὰ συνέπειαν τὸν σωλῆνα μαλακόν. Τὸ στέλεχος παλλαδίου περικαλύπτεται χάριν προφυλάξεως ὑπὸ ὑαλίνου σωληνίσκου. Ἡ κατὰ τὴν ἀνωτέρω μέθοδον ἀναγέννησις τοῦ σωλῆνος χαρακτηρίζεται εἰδικώτερον ὡς *ἀναγέννησις δι' ὀσμώσεως* (Osmoregenerierung). Ἡ ἀνωτέρω διάταξις κατασκευάζεται πολλάκις κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸς ὁ χειρισμὸς αὐτῆς ἐξ ἀποστάσεως. Πρὸς τοῦτο κάτωθεν τοῦ στελέχους παλλαδίου προσαρμόζεται καταλλήλως μονίμως λύχνος, οὗτινος ὅμως ἡ φλὸξ ρυθμίζεται διὰ καταλλήλου ρυθμίσεως τῆς πιέσεως, εἰς τρόπον ὥστε αὕτη ἐν κανονικῇ λειτουργίᾳ τοῦ σωλῆνος νὰ μὴ προσβάλῃ τὸ στέλεχος παλλαδίου. Ἐὰν ὅμως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς λειτουργίας του ὁ σωλὴν καθίσταται σκληρός, τότε διὰ καταλλήλου χειριστηρίου αὐξάνομεν τὴν πίεσιν τοῦ ἀερίου καὶ ἑπομένως τὸ μῆκος τῆς φλογός, οὕτω δὲ τίθεται ἐν λειτουργίᾳ ἡ διάταξις ἀναγεννήσεως, ἥτις ἐπαναφέρει τὸν σωλῆνα εἰς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν αὐτοῦ. Ἅμα ὡς τοῦτο ἐπιτύχομεν, ἐλαττοῦμεν ἐκ νέου τὴν πίεσιν τοῦ ἀερίου κ.ο.κ.

Ἑτέρα λίαν ἐν χρήσει διάταξις ἀναγεννήσεως εἶναι ἡ τῆς κατωτέρω εἰκόνος. Ἡ διάταξις αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ δευτερεύοντος σωλῆνος μικροῦ ἐν συγκοινωνίᾳ εὑρισκομένου πρὸς τὸν κύριον σωλῆνα καὶ ἐφ' οὗ προσαρμόζονται δύο ἠλεκτρόδια ὧν τὸ μὲν παρουσιάζει μορφὴν πλακὸς P ἧς ἡ ἐπιφάνεια εἶναι κεκαλυμμένη ὑπὸ μαρμαρυγίου καὶ τὸ ἕτερον ᵓ ἀποτελεῖται ἐκ σύρματος λευκοχρύσου. Ἐὰν τὸ ἠλεκτρόδιον P κατασταθῇ κάθοδος *(βοηθητικὴ κάθοδος)*, τοῦθ' ὅπερ ἐπιτυγχάνεται διὰ προσεγγί-

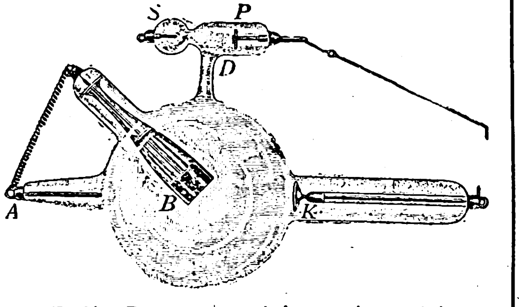

Σωλὴν Ραΐντγκεν μετ' ἀναγεννήσεως διὰ λευκοχρύσου καὶ μαρμαρυγίου.

σεως ἀγωγοῦ σύρματος συνδεδεμένου εἰς P πρὸς τὴν κάθοδον K, τότε ἐκ τοῦ μαρμαρυγίου ἐλευθεροῦται ἀέριον, ὅπερ εἰσχωρεῖ ἐν τῷ κενῷ χώρῳ τοῦ κυρίως σωλῆνος καὶ καθιστᾷ τὸ κενὸν αὐτοῦ μικρότερον καὶ τὸν σωλῆνα μαλακόν. Ἐάν, τοὐναντίον, τὸ ἠλεκτρόδιον S κατασταθῇ κάθοδος, τότε ὁ σωλὴν καθίσταται σκληρότερος, καθ' ὅσον ὅταν ὁ λευκόχρυσος χρησιμοποιῆται ὡς κάθοδος λαμβάνει χώραν διασπορὰ μορίων λευκοχρύσου ἐν τῷ κενῷ χώρῳ τοῦ σωλῆνος, ἅτινα ἀπορροφῶσι μόρια ἀερίου καὶ καθιστῶσι τὸν σωλῆνα σκληρότερον ἕνεκα αὐξήσεως τοῦ κενοῦ.

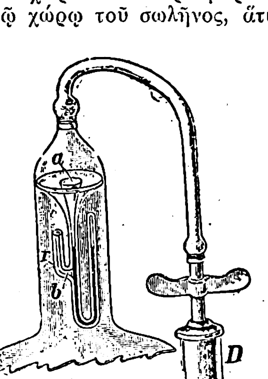

Βαλβὶς ἀναγεννήσεως.

Ἑτέρα διάταξις ρυθμίσεως τοῦ κενοῦ εἰς σωλῆνα Ραΐντγκεν εἶναι διὰ χρησιμοποιήσεως εἰδικῆς βαλβίδος.

Ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι εἰκονίζεται λίαν συνήθης τύπος βαλβίδος (Bauerventil) μετὰ ἀεραντλίας, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ σωλῆνος U σχήματος προσαρμοζομένου καταλλήλως ἐπὶ τοῦ σωλῆνος Ραΐντγκεν, οὗτινος τὰ σκέλη πληροῦνται δι' ὑδραργύρου. Τὸ ἓν ἄκρον τοῦ σωλῆνος συγκοινωνεῖ πρὸς ἀεραντλίαν, ἐνῷ τὸ δεξιὸν εἶναι κλειστόν. Διὰ συμπιέσεως ἀσκουμένης ὑπὸ τῆς ἀεραντλίας ὁ ὑδράργυρος κατέρχεται εἰς τὸ ἀριστερὸν σκέλος καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸ δεξιόν, οὕτω δὲ διὰ τοῦ πλευρικοῦ σωληνίσκου γ τοῦ ἐντετηγμένου εἰς τὸ ἀριστερὸν σκέλος τῆς βαλβίδος εἰσχωρεῖ ἠπίως ἀὴρ ἐν τῷ σωλῆνι μέσῳ τῶν λεπτῶν πόρων τοῦ εἰς b προσηρμοσμένου εἰδικοῦ πλακιδίου, ὅπερ εἶναι μὲν περατὸν ὑπὸ τοῦ ἀέρος, ἀδιαπέρατον ὅμως ὑπὸ τοῦ ὑδραργύρου. Ὡς ἐκ τῆς ὡς ἄνω εἰσροῆς τοῦ ἀέρος ἀνέρχεται ἀμέσως ὁ ὑδράργυρος εἰς τὸ δεξιὸν σκέλος ἕνεκα τῆς μείζονος πιέσεως καὶ ἀποκλείει τὴν περαιτέρω εἰσροὴν ἀέρος.

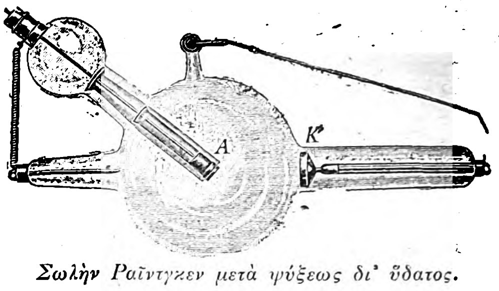

Σωλὴν Ραΐντγκεν μετὰ ψύξεως δι' ὕδατος.

Διὰ τῆς τοιαύτης διατάξεως ἐπιτυγχάνομεν ὥστε ὁ ἀὴρ νὰ εἰσέρχηται ἐν τῷ σωλῆνι κατὰ μικρὰν ποσότητα. Γενικῶς οἱ σωλῆνες Ραΐντγκεν οἱ χρησιμοποιούμενοι πρὸς παροχὴν ἐντατικῆς ἀκτινοβολίας Ραΐντγκεν κατασκευάζονται μετ' ἀντικαθόδου τοιαύτης, ὥστε ν' ἀποφεύγηται ἡ θέρμανσις αὐτῆς. Συνήθως χρησιμοποιοῦνται ἀντικάθοδοι ἀποτελούμεναι ἐκ μεταλλικῶν ράβδων ἀρκετοῦ πάχους, ὅτε αἱ ἀντικάθοδοι χαρακτηρίζονται ὡς *ἐνισχυμέναι ἀντικάθοδοι*. Πολλάκις δὲν ἐπαρκεῖ μόνον ἡ χρησιμοποίησις ἐνισχυμένων ἀντικαθόδων ἀλλὰ ἐν συνδυασμῷ ἐφαρμόζονται καὶ συστήματα ψύξεως τοῦ σωλῆνος ἅτινα πραγματοποιοῦνται εἴτε τῇ βοηθείᾳ μεταλλικῶν, χαλκίνων πτερυγίων εἴτε δι' εἰδικῆς διατάξεως ψύξεως δι' ὕδατος ὡς ἐν τῇ ἀνωτέρω εἰκόνι καταφαίνεται. Εἰς τοὺς μεγάλης ἰσχύος σωλῆνας Ραΐντγκεν αἱ ἀντικάθοδοι δὲν πραγματοποιοῦνται, ὡς συνήθως, διὰ λευκοχρύσου ἀλλὰ διὰ *βολφραμίου*, ὅπερ τήκεται εἰς πολὺ ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν. Οἱ σωλῆνες τοῦ εἴδους τούτου χαρακτηρίζονται ἐν Γερμανίᾳ ὡς *σωλῆνες Siemens*, καθ' ὅσον τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἐν Γερμανίᾳ οἴκου Siemens—Halske ἐγένετο χρῆσις τοῦ βολφραμίου πρὸς κατασκευὴν ἀντικαθόδων εἰς σωλῆνας Ραΐντγκεν.

Ὁ βαθμὸς τοῦ κενοῦ εἰς σωλῆνας Ραΐντγκεν καθορίζεται συνήθως ἐν τῇ πράξει ἐκ τοῦ μήκους τοῦ ἐκρηκτικοῦ διαστήματος σπινθηριστοῦ συνδεομένου παραλλήλως πρὸς τὸν σωλῆνα Ραΐντγκεν. Ἀρχικῶς εἰς τοὺς σωλῆνας Ραΐντγκεν τὸ κενὸν ἦτο τάξεως μεγέθους ἀντιστοιχοῦντος εἰς ἐκρηκτικὸν διάστημα 15—30 m.m., ἐνῷ εἰς τοὺς νεωτέρους σωλῆνας τὸ κενὸν προχωρεῖ μέχρις ἐκρηκτικοῦ διαστήματος 200 m.m.

Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ ἰατρικῇ σωλῆνες Ραΐντγκεν εἰς οὓς ἀντιστοιχεῖ ἐκρηκτικὸν διάστημα 40—50 cm.

Εἰς τὰς παρατιθεμένας εἰκόνας εἰκονίζεται ὁ *αὐτομάτως σκληρυνόμενος σωλὴν τύπου Müller* (Siederôhre) καὶ ὁ σωλὴν *τύπου Rosenthal* (Ultradurrôhre), εἰς οὓς ἀντιστοιχεῖ ἐκρηκτικὸν διάστημα ἄνω τῶν 42 cm. Ὁ σωλὴν Müller χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς ἰδιότητος ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς

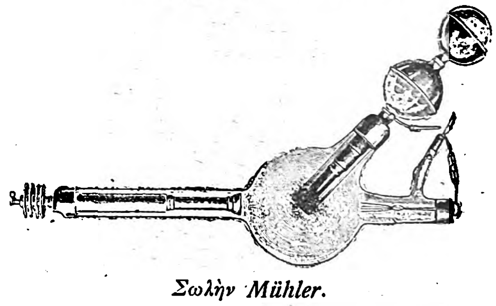
Σωλὴν Mühler.

λειτουργίας αὐτοῦ ὁ σωλὴν σκληρύνεται αὐτομάτως, εἰς τρόπον ὥστε παρατηρεῖται ἐκκένωσις ἐπὶ τοῦ παραλλήλως συνδεδεμένου σπινθηριστοῦ, ἐνῷ τοὐναντίον ἐκκένωσις διὸ μέσου τοῦ σωλῆνος δὲν λαμβάνει χώραν. Τῇ βοηθείᾳ ὅμως εἰδικῆς διατάξεως ἀναγεννήσεως, ἧς ὁ χειρισμὸς μάλιστα γίνεται ἐξ ἀποστάσεως, ρυθμίζομεν ἐκ νέου τὸ κενὸν εἰς τὴν κανονικὴν τιμήν. Ἀκολούθως πάλιν ὁ σωλὴν καθίσταται ἐκ νέου αὐτομάτως σκληρότερος ἐνῷ τεχνικῶς πάλιν καθίσταται μαλακώτερος κ.ο.κ.

Συνήθως ἐν τῷ σωλῆνι συνδέεται καὶ εἰδικὸν *χιλιοστοαμπερόμετρον* (βλ. κατωτέρω), ἐκ τῶν ἐνδείξεων τοῦ ὁποίου πειθόμεθα περὶ τῆς λειτουργίας τοῦ σωλῆνος ὡς καὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ κενοῦ ἐν αὐτῷ. Ἡ ἀντικάθοδος τοῦ σωλῆνος ψύχεται συνήθως διὰ συστήματος ψύξεως δι' ὕδατος. Ἕνεκα τῆς ἰδιότητος τῶν ἀνωτέρω σωλήνων νὰ λειτουργοῦν ὑπὸ λίαν ὑψηλὴν τάσιν, ἀντιστοιχοῦσαν, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, εἰς ἐκρηκτικὸν διάστημα 42 cm.,

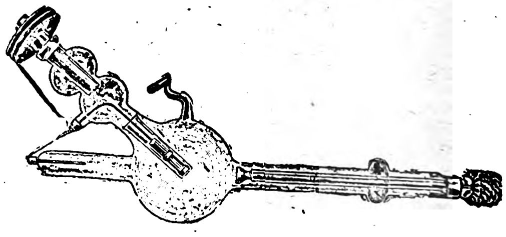
Σωλὴν Rosenthal.

Digitized by Google

οἱ πλευρικοὶ σωλῆνες παρουσιάζουσιν ἀρκετὸν μῆκος πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐξωτερικῆς ἐκκενώσεως.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων τύπων σωλήνων Ραίντγκεν ὑφίστανται ἐν τῷ ἐμπορίῳ πολυάριθμοι εἰσέτι τύποι ἐπουσιωδῶς διαφέροντες τῶν ἐν τοῖς ἄνω περιγραφέντων σωλήνων Ραίντγκεν, ὡς π. χ. οἱ σωλῆνες τύπου Weifa, Gundelach κ.λ.π.

Διέγερσις σωλήνων Ραίντγκεν μετὰ ψυχρᾶς καθόδου. — Πρὸς διέγερσιν τῆς ἀκτινοβολίας Ραίντγκεν ἀπαιτεῖται ἡ τροφοδότησις τῶν σωλήνων Ραίντγκεν ὑπὸ πηγῆς συνεχοῦς ὑψηλῆς διαφορᾶς δυναμικῆς ἣν ἐπιτυγχάνομεν ἐν τῇ πράξει κατὰ δύο τρόπους: 1ον) Διὰ χρησιμοποιήσεως ἐπαγωγικοῦ πηνίου. 2ον) Διὰ χρησιμοποιήσεως ἐναλλακτῆρος ἐν συνδυασμῷ πρὸς μετατροπέα καὶ ἀνορθωτήν.

α') Διέγερσις δι' ἐπαγωγικοῦ πηνίου. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς διεγέρσεως σωλήνων Ραίντγκεν ἐχρησιμοποιήθη ἀρχικῶς κατὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν, χρησιμοποιεῖται δὲ καὶ σήμερον εἰσέτι ἐν ἐγκαταστάσεσι ἀκτίνων Ραίντγκεν μικρᾶς ἰσχύος. Ὁ ἁπλούστερος τύπος ἐπαγωγικοῦ πηνίου εἶναι ὁ μετὰ *διακόπτου διὰ σφύρας* ἢ ἄλλως *ἠλεκτρομαγνητικοῦ διακόπτου* καὶ ἀποτελεῖται ἐκ σιδηροῦ πυρῆνος ΠΠ' (σχ. 21), περὶ ὃν περιελίσσεται πηνίον ἀποτελούμενον ἐκ παχέος σύρματος καὶ μικροῦ ἀριθμοῦ σπειρῶν. Τὸ πηνίον τοῦτο λέγομεν ὅτι ἀποτελεῖ τὴν *πρωτεύουσαν περιέλιξιν* τοῦ ἐπαγωγικοῦ πηνίου. Ἄνωθεν τῆς πρωτευούσης περιελίξεως περιελίσσεται δεύτερον πηνίον ἀποτελούμενον ἐκ λεπτοῦ σύρματος καὶ μεγάλου ἀριθμοῦ σπειρῶν, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν *δευτερεύουσαν περιέλιξιν* τοῦ ἐπαγωγικοῦ πηνίου. Ἡ λειτουργία τῆς ἀνωτέρω συσκευῆς ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς ἐπαγωγῆς καὶ ἔχει ἐν συντομίᾳ ὡς ἑξῆς:

Τὸ ρεῦμα τῆς στήλης Σ ὁδεύει μέσῳ τοῦ διακόπτου Δ πρὸς τὸν ἠλεκτρομαγνητικὸν διακόπτην καὶ μέσῳ τῆς πρωτευούσης περιελίξεως ἐπανέρ-

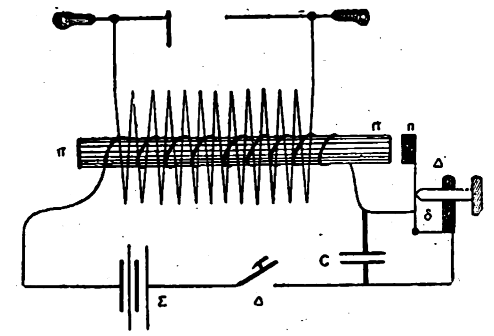

Διάγραμμα ἐπαγωγικοῦ πηνίου.

χεται εἰς τὴν στήλην. Ἕνεκα τῆς διόδου τοῦ ρεύματος διὰ πρωτευούσης περιελίξεως, μαγνητίζεται ὁ πυρὴν ΠΠ', ὅστις οὕτω ἕλκει τὸν ὁπλισμὸν Π τοῦ ἠλεκτρομαγνητικοῦ διακόπτου καὶ οὕτω λαμβάνει χώραν διακοπὴ τοῦ ρεύματος εἰς δ. Ἕνεκα τῆς διακοπῆς τοῦ ρεύματος ὁ πυρὴν ΠΠ' ἀπομαγνητίζεται, παύει νὰ ἕλκῃ τὸν ὁπλισμὸν Π, ὅστις ἕνεκα τῆς ἐλαστικότητος τοῦ ἐλατηρίου, ἐφ' οὗ εἶναι προσηρμοσμένος ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἀρχικήν του θέσιν, ἀποκαθιστᾷ ἐκ νέου εἰς δ τὴν ἐπαφὴν κ. ο. κ.

Διὰ τῆς τοιαύτης διατάξεως παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ ρεῦμα ἐν τῇ πρωτευούσῃ περιελίξει ἀποκαθίσταται καὶ διακόπτεται περιοδικῶς, ὡς ἐκ τούτου δ' ἐπέρχονται περιοδικαὶ μεταβολαὶ μαγνητίσεως τοῦ πυρῆνος ΠΠ', αἵτινες συνεπάγονται τὴν ἀνάπτυξιν ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως ἐπαγωγῆς ἐπὶ τῶν ἄκρων τῆς δευτερευούσης περιελίξεως. Συνήθως κατὰ τὰ ἄκρα τῆς δευτερευούσης περιελίξεως προσαρμόζονται δύο ἠλεκτρόδια, ὧν τὸ μὲν ἔχει μορφὴν πλακός, τὸ δὲ μορφὴν ἀκίδος.

Γενικῶς τόσον κατὰ τὴν διακοπὴν ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ρεύματος ἐν τῇ πρωτευούσῃ περιελίξει, ἕνεκα τῆς ἀντιδράσεως τῆς αὐτεπαγωγῆς τῆς περιελίξεως, αἱ μεταβολαὶ τοῦ ρεύματος καὶ ἑπομένως τῆς μαγνητίσεως δὲν εἶναι ταχεῖαι, ἀλλὰ βαθμιαῖαι, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ ἀναπτυσσομένη ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις ἐπαγωγῆς ἐν τῇ δευτερευούσῃ περιελίξει δὲν παρουσιάζει μεγάλην τιμήν. Τὴν ἀντίδρασιν ὅμως ταύτην τῆς αὐτεπαγωγῆς δυνάμεθα νὰ ἐξουδετερώσωμεν κατὰ τὴν περίπτωσιν τῆς διακοπῆς τοῦ ρεύματος διὰ τῆς παρεμβολῆς κατὰ τὰ σημεῖα τῆς διακοπῆς συμπυκνωτοῦ C καταλλήλου χωρητικότητος, διὰ καταλλήλου δ' ἐκλογῆς ἐπὶ τούτοις καὶ τοῦ χρησιμοποιουμένου διακόπτου δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν κατὰ τὴν διακοπὴν ἀπότομον μεταβολὴν μαγνητίσεως τοῦ πυρῆνος καὶ συνεπῶς λίαν μεγάλην τιμὴν ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως ἐπὶ τῆς δευτερευούσης περιελίξεως. Πράγματι δ' ἐν τῇ πράξει πρὸς διέγερσιν τοῦ σωλῆνος Ραίντγκεν χρησιμοποιεῖται ἡ κατὰ τὴν διακοπὴν παραγομένη ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις, ἥτις εἶναι καὶ μόνη ἱκανὴ νὰ προκαλέσῃ ἐκκένωσιν διὰ μέσου τοῦ σωλῆνος Ραίντγκεν.

Ἐν τῇ εἰκόνι εἰκονίζεται σύνηθες ἐπαγωγικὸν πηνίον τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος τύπου. Ἡ ἀνωτέρω περιγραφεῖσα διάταξις τοῦ ἐπαγωγικοῦ πηνίου, ἥτις εἶναι κατάλληλος ἐν τῇ περιπτώσει σωλήνων μικρᾶς ἰσχύος, δὲν δύναται νὰ χρησιμο-

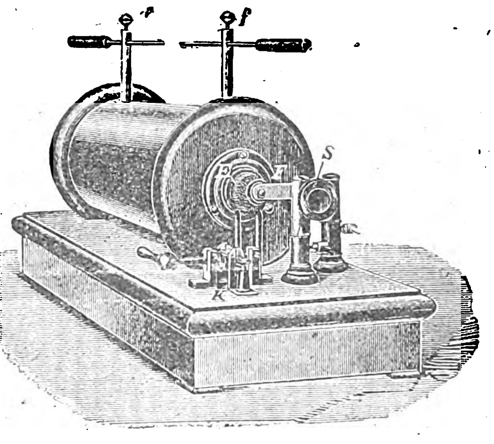
Ἐπαγωγικὸν πηνίον μικρᾶς ἰσχύος.

ποιηθῇ εἰς τὴν περίπτωσιν σωλήνων μεγάλης ἰσχύος, κυρίως ἕνεκα τῆς φύσεως τοῦ χρησιμοποιουμένου διακόπτου. Ὄντως ἐν τῇ περιπτώσει τροφοδοτήσεως σωλήνων μεγάλης ἰσχύος χρησιμοποιοῦνται μεγάλων διαστάσεων ἐπαγωγικὰ πηνία, ἡ δ' ἔντασις τοῦ ρεύματος ἐν τῇ πρωτευούσῃ περιελίξει εἶναι τάξεως μεγέθους 10—20 amp., εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἠλεκτρομαγνητικὸς διακόπτης δὲν δύναται νὰ λειτουργῇ κανονικῶς. Μεταξὺ τῶν συνηθεστέρων τύπων διακοπτῶν, οἵτινες χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν λίαν συνήθεις εἶναι οἱ *ὑδραργυρικοὶ διακόπται* ὡς καὶ ὁ **ἠλεκτρικὸς** *διακόπτης* τοῦ Wehnelt.

Ὑδραργυρικοὶ διακόπται: Εἰς τῶν περισσότερον ἐν χρήσει τύπων ὑδραργυρικῶν διακοπτῶν εἶναι ὁ ἐν τῇ κατωτέρω εἰκόνι. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐξ ἠλεκτροκινητῆρος, εὑρισκομένου παρὰ τὴν βάσιν τοῦ διακόπτου καὶ τιθεμένου εἰς περιστροφικὴν κίνησιν τῇ βοηθείᾳ τοῦ ρεύματος τῆς πόλεως. Ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ κινητῆρος προσαρμόζεται τὸ δοχεῖον J τοῦ διακόπτου, ὅπερ περιέχει ὑδράργυρον καὶ παρουσιάζει σχῆμα ᾠοειδές. Ὁ ὑδράργυρος κατὰ τὴν περὶ ἄξονα περιστροφὴν τοῦ δοχείου, λόγῳ τῆς φυγοκέντρου δυνάμεως ἀνέρχεται καὶ σχηματίζει δακτύλιον κατὰ τὸ διωγκωμένον μέρος τοῦ δοχείου. Ἐξ ἄλλου ἀπὸ τοῦ πώματος τῆς συσκευῆς διέρχεται ἄξων, ἐφ' οὗ προσαρμόζεται ἐκκεντρικῶς τροχὸς L, δυνάμενος νὰ στρέφηται περὶ κατακόρυφον ἄξονα καὶ ὅστις ἐφάπτεται κατὰ τὴν περιφέρειαν αὐτοῦ τοῦ ὑδραργύρου. Ὁ τροχὸς ἀποτελεῖται ἐκ μονωτικῆς οὐσίας, ἀλλὰ κατά τι σημεῖον τῆς περιφερείας αὐτοῦ φέρει χαλκίνην ἐπαφὴν K, ἥτις εὑρίσκεται ἠλεκτρικῶς συνδεδεμένη πρὸς τὸν ἄξονα. Ὁ τροχὸς τίθεται εἰς περιστροφικὴν κίνησιν περὶ ἄξονα ἐκ τοῦ περιστρεφομένου ὑδραργύρου, ὁσάκις δ' ἡ χαλκίνη ἐπαφὴ ἐφάπτεται τοῦ ὑδραργύρου, ἀποκαθίσταται τὸ ρεῦμα ἐν τῷ κυκλώματι, ὁσάκις δ' αὕτη ἐξέρχεται τὸ ρεῦμα διακόπτεται. Πρὸς ἀπόσβεσιν δὲ τοῦ τόξου, τοῦ παραγομένου σπινθῆρος κατὰ τὴν διακοπὴν τοῦ ρεύματος, τίθεται ἄνωθεν τοῦ ὑδραργύρου στρῶμα πετρελαίου. Τὸ ρεῦμα ἄγεται ἐκ τῶν ἄνω πρὸς ἀκροδέκτην προσηρμοσμένον ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ μικροῦ τροχοῦ, διέρχεται μέσῳ τῆς ἐκ χαλκοῦ ἐπαφῆς πρὸς τὸν ὑδράργυρον καὶ μέσῳ ψήκτρας εὑρισκομένης εἰς διαρκῆ ἐπαφὴν πρὸς τὸ κινητὸν μέρος τῆς συσκευῆς φέρεται πρὸς τὸν ἀκροδέκτην M, ἐξ οὗ ἀκολούθως ἄγεται τὸ ρεῦμα πρὸς τὸ πρωτεῦον τοῦ ἐπαγωγικοῦ πηνίου. Τὸ πρωτεῦον τοῦ πηνίου τροφοδοτεῖται μέσῳ τοῦ διακόπτου συνήθως διὰ ρεύματος 110 volt, καὶ παρέχει μέχρις 150 στροφῶν κατὰ δευτερόλεπτον, ὡς ἐκ τούτου δ' εἰς τὸ δευτερεῦον τοῦ ἐπαγωγικοῦ πηνίου ἀναπτύσσεται μεγάλη ποσότης ἐνεργείας.

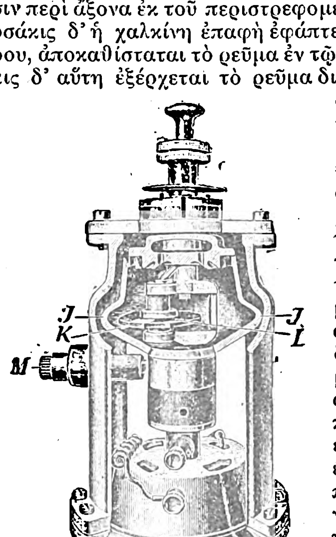

Ὑδραργυρικὸς διακόπτης.

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω διακόπτου λίαν ἐν χρήσει εἶναι ὁ *ὑδραργυρικὸς διακόπτης ὑπὸ μορφὴν στροβίλου* (Turbinenunterbrecher). Ὁ διακόπτης οὗτος, καίτοι πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ, χρησιμοποιεῖται ἐκ νέου πάλιν τελευταίως εὐρύτατα. Ἀποτελεῖται δέ, ὡς ἡ εἰκὼν δεικνύει, ἐκ δοχείου μεταλλικοῦ, ὅπερ χρησιμεύει ὡς ὑποδοχεὺς ὑδραργύρου, ἐν ᾧ βυθίζεται σωλήν, ὅστις, τιθέμενος εἰς περιστροφικὴν κίνησιν τῇ βοηθείᾳ ἠλεκτροκινητῆρος, ἀναγκάζει λόγῳ φυγοκέντρου δυνάμεως, τὸν ὑδράργυρον νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς ὕψος ἐν αὐτῷ. Ὁ αὐτὸς σωλὴν φέρει εἰς ὡρισμένον ὕψος δύο πλευρικὰς ὀπὰς s_1 s_2, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐκσφενδονίζεται ὁ ὑδράργυρος ὑπὸ μορφὴν λεπτῆς ἀκτῖνος. Ὁ ἀπὸ τῶν ὀπῶν s_1 s_2 ἐκσφενδονιζόμενος ὑδράργυρος

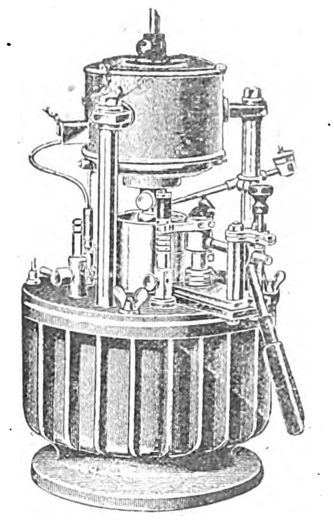
Ὑδραργυρ. διακόπτης μετ' ἀερίου.

προσπίπτει εἴτε ἐπὶ δύο συστημάτων μεταλλικῶν ἐπαφῶν $α_1$ $β_1$ καὶ $α_2$ $β_2$, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀποκαθιστᾷ τὸ κύκλωμα, εἴτε εἰς τὰ μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω ἐπαφῶν διάκενα ἀποτελούμενα ἐκ μονωτικῆς οὐσίας, ὅτε τὸ κύκλωμα διακόπτεται. Τὰ μεταλλικὰ τμήματα $α_1$ $α_2$, $β_1$ $β_2$ ἑνοῦνται ἠλεκτρικῶς μεταξύ των, διὰ δὲ τῶν ἀκροδεκτῶν L καὶ M συνδέεται ἡ συσκευὴ πρὸς τὸ κύκλωμα. Πρὸς ἀπόσβεσιν τοῦ κατὰ τὴν διακοπὴν τοῦ ρεύματος παρεχομένου τόξου, ὅπερ παρουσίᾳ ἀέρος προκα-

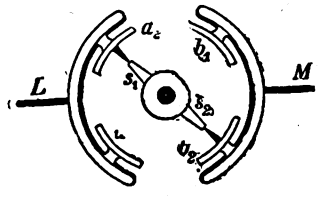

Διάγραμμα ἐσωτερικῶν ἐπαφῶν ὑδραργυρικοῦ διακόπτου.

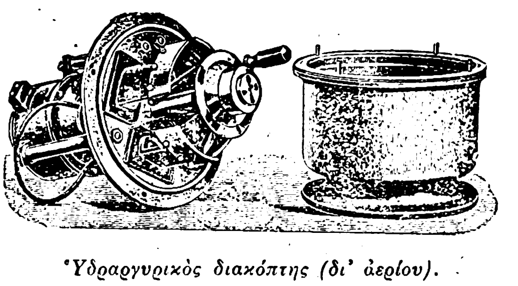
Ὑδραργυρικὸς διακόπτης (δι' ἀερίου).

λεῖ ὀξείδωσιν τοῦ ὑδραργύρου, ὁ ὑποδοχεὺς πληροῦται διὰ φωταερίου, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὁ διακόπτης καλεῖται πολλάκις *διακόπτης μετ' ἀερίου* (gasunterbrecher).

Ἠλεκτρολυτικὸς διακόπτης Wehnelt: Οὗτος ἀποτελεῖται ἐξ ὑαλίνου δοχείου Δ ἐν ᾧ τίθεται διάλυμα ἀραιὸν θειικοῦ ὀξέος. Ἐντὸς διαλύματος ἐμβαπτίζονται δύο ἠλεκτρόδια ὧν τὸ μὲν μεγάλης ἐπιφανείας M εἶναι ἐκ μολύβδου, τὸ δ' ἕτερον A ἐκ λευκοχρύσου παρουσιάζον λίαν μικρὰν ἐπιφάνειαν ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὸ διάλυμα θειικοῦ ὀξέος. Ἡ μικρὰ ἐπιφάνεια τοῦ ἠλεκτροδίου πραγματοποιεῖται τῇ βοηθείᾳ σύρματος λεπτοῦ λευκοχρύσου εἰσαγομένου ἐν ὑαλίνῳ σωληνίσκῳ, εἰς τὸ κατώτερον ἄκρον τοῦ ὁποίου προσκολλᾶται διὰ συντήξεως ὁ λευκόχρυσος, εἰς τρόπον ὥστε μικρὰ μόνον ἐπιφάνεια αὐτοῦ νὰ εὑρίσκεται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὸ θειικὸν ὀξύ. Συνήθως τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ σωληνίσκου πληροῦται ὑδραργύρου. Ὁ τρόπος λειτουργίας τῆς συσκευῆς ἔχει ὡς ἑξῆς. Φαντασθῶμεν ὅτι παρεμβάλλομεν τὴν συσκευὴν εἰς κύκλωμα συνεχοῦς ρεύματος, παρεμβαλλομένης ἐν σειρᾷ καὶ καταλλήλου αὐτεπαγωγῆς L, πραγματοποιουμένης ἐν τῇ πράξει ὑπὸ τοῦ πρωτεύοντος ἐπαγωγικοῦ πηνίου, καὶ κατὰ τρόπον ὥστε τὸ ἠλεκτρόδιον τοῦ μολύβδου νὰ συγκοινωνῇ πρὸς τὸν ἀρνητικόν, τὸ δ' ἠλεκτρόδιον λευκοχρύσου πρὸς τὸν θετικὸν πόλον τῆς πηγῆς. Ἐὰν κλείσωμεν τὸ κύκλωμα, παρατηροῦμεν λίαν πε-

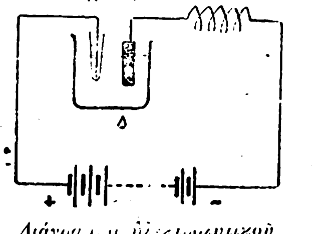

Διάγραμμα ἠλεκτρολυτικοῦ διακόπτου Wehnelt.

Digitized by Google

ρίεργα φαινόμενα. Ὄντως ἐν ἀρχῇ τὸ ρεῦμα ἀποκαθίσταται ἕνεκα τῆς αὐτεπαγωγῆς βραδέως, συνεπείᾳ δὲ ἠλεκτρολύσεως ἐπικάθηται ἐπὶ τοῦ ἠλεκτροδίου ὀξυγόνον. Λόγῳ ὅμως τῆς μικρᾶς ἐπιφανείας τοῦ ἠλεκτροδίου τούτου ἀναπτύσσεται ἐν αὐτῷ μεγάλη ποσότης θερμότητος ἐξ ἀποτελέσματος joule, ἥτις ἐξαερώνει τὰ κατὰ τὸ ἠλεκτρόδιον λευκοχρύσου μόρια τοῦ ὑγροῦ, οὗτινος οἱ ἀτμοὶ περιβάλλοντες τὸ ἠλεκτρόδιον παρεμποδίζουσιν ἀκολούθως τὴν δίοδον τοῦ ρεύματος. Ὡς ἐκ τούτου ἐπέρχεται διακοπὴ τοῦ ρεύματος ἥτις ἕνεκα τῆς αὐτεπαγωγῆς L, συνοδεύεται ὑπὸ ἰσχυροῦ σπινθῆρος (ἢ τόξου), ὅστις διερχόμενος διὰ μέσου τῶν ἀερίων τῶν περιβαλλόντων τὸ ἠλεκρόδιον λευκοχρύσου προκαλεῖ τὴν ἕνωσιν ὀξυγόνου καὶ ὑδρογόνου πρὸς ὕδωρ, οὕτω δὲ τὸ ρεῦμα διέρχεται ἐκ νέου, λόγῳ τῆς ἀποκαταστάσεως ἐπαφῆς τοῦ λευκοχρύσου πρὸς τὸ θειικὸν ὀξὺ καὶ τὸ φαινόμενον ἐπαναλαμβάνεται τὸ αὐτό.

Παρατηροῦμεν δὲ ὅτι ἡ λειτουργία τοῦ διακόπτου συνοδεύεται ὑπὸ ἰσχυροῦ φωτεινοῦ φαινομένου παρατηρουμένου κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἠλεκτροδίου λευκοχρύσου καὶ ὑπὸ χαρακτηριστικοῦ ἤχου. Ἐπὶ τῆς λειτουργίας τοῦ ἀνωτέρω διακόπτου μεγίστην σημασίαν ἔχει ἡ ἐν σειρᾷ αὐτεπαγωγή, ἀναλόγως δὲ τῆς ἐφαρμοζομένης τάσεως, τοῦ μεγέθους τῆς ἐν τῷ κυκλώματι αὐτεπαγωγῆς καὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἀκίδος λευκοχρύσου, δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν 200—2000 διακοπὰς κατὰ δευτερόλεπτον. Ἐν τῇ περιπτώσει χρησιμοποιήσεως μεγάλης αὐτεπαγωγῆς, ὅτε ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος αὐξάνει βραδύτερον, ὁ ἀριθμὸς τῶν διακοπῶν εἶναι μικρότερος ἢ ἐν τῇ περιπτώσει μικρᾶς αὐτεπαγωγῆς. Αἱ παρεντιθέμεναι εἰκόνες εἰκονίζουσι διακόπτας Wehnelt, ὧν ὁ πρῶτος εἶναι ἐφωδιασμένος διὰ περισσοτέρων ἠλεκτροδίων λευκοχρύσου διαφόρου διαμέτρου, περικαλυπτομένων ὑπὸ μονωτικοῦ περιβλήματος πορσελλάνης. Ἀναλόγως δὲ τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος χρησιμοποιεῖται τὸ καταλληλότερον ἠλεκτρόδιον. Διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἀνωτέρω διακοπτῶν δυνάμεθα νὰ ἐργασθῶμεν ὑπὸ τάσιν ρεύματος 110—220 Volt καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τῇ βοηθείᾳ μεγάλων ἐπαγωγικῶν πηνίων λίαν μεγάλας διαφορὰς δυναμικοῦ καὶ μεγάλην ἰσχὺν ἐν τῷ δευτερεύοντι, τάξεως μεγέθους 5—10 K. W., ἥτις ἀντιστοιχεῖ εἰς ἔντασιν ρεύματος ἐν τῷ δευτερεύοντι 0,1 amp. ὑπὸ διαφορὰν δυναμικοῦ 50000—100000 Volt. Ἐν τῇ πρώτῃ τῶν δύο εἰκόνων εἰκονίζεται ἡ γενικὴ ἄποψις μεγάλου ἐπαγωγικοῦ πηνίου τροφοδοτήσεως ἀκτίνων Ραῖντγκεν, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τὸ μέγεθος τοῦ σπινθῆρος, ὅπερ τοῦτο παρέχει καὶ οὗτινος τὸ μῆκος φθάνει μέχρις 1—1,5 μέτρων.

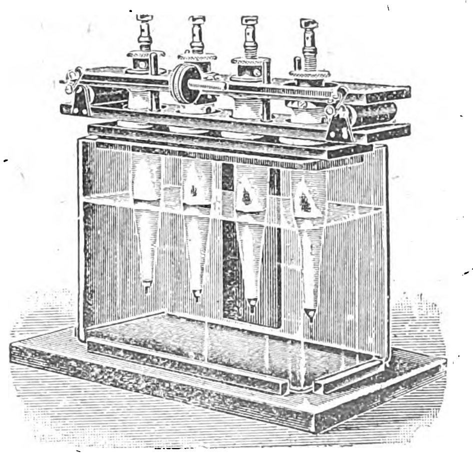

Ἠλεκτρολυτικὸς διακόπτης Wehnelt πολλῶν ἠλεκτροδίων.

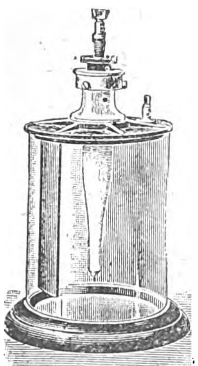

Ἠλεκτρολυτικὸς διακόπτης Wehnelt.

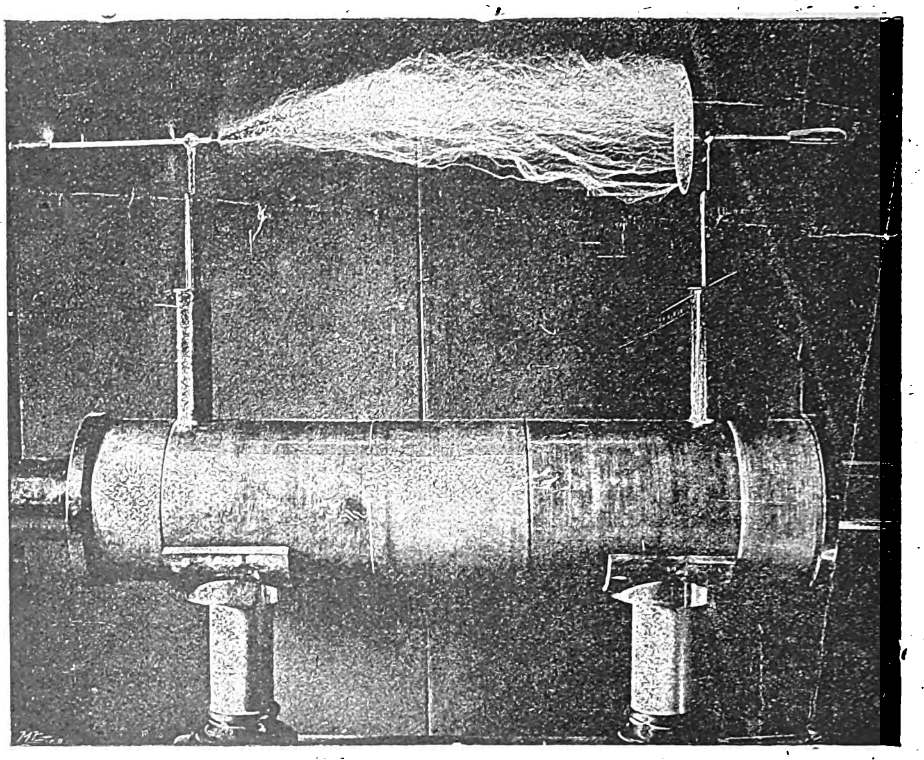

Ἐπαγωγικὸν πηνίον μεγάλης ἰσχύος. (Μῆκος σπινθῆρος 1,5 μέτρου.)

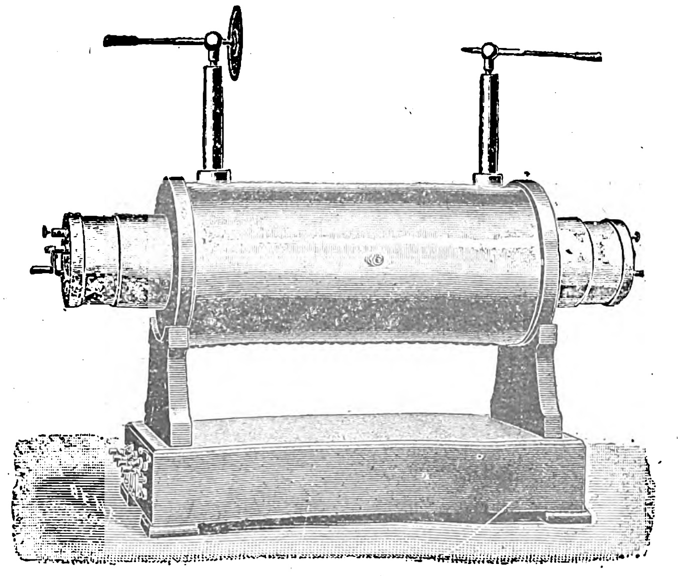

Ἐπαγωγικὸν πηνίον μεγάλης ἰσχύος. (Μῆκος σπινθῆρος 1 μέτρου.)

Βαλβίδες: Κατὰ τὴν τροφοδότησιν σωλῆνος Ραῖντγκεν δι' ἐπαγωγικοῦ πηνίου χρησιμοποιοῦμεν ἐν τῷ κυκλώματι καὶ εἰδικὰς βαλβίδας, αἵτινες ἀποσκοποῦσιν ὅπως ἐπιτρέπωσι τὴν δίοδον τοῦ ρεύματος ἐν τῷ σωλῆνι Ραῖντγκεν μόνον κατὰ τὴν μίαν φοράν. Πολλάκις, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἴδομεν, εἰς τοὺς σωλῆνας Ραῖντγκεν ὡς ἀντικάθοδος χρησιμοποιεῖται λευκόχρυσος, ὅστις ὅμως λειτουργεῖ ὡς ἀντικάθοδος μόνον κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς διακοπῆς τοῦ πρωτεύοντος ρεύματος, ἐνῷ κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν οὗτος καθισταται κάθοδος ἕνεκα μεταβολῆς τῆς πολικότητος τοῦ ἐπαγωγικοῦ πηνίου. Καθ' ἣν στιγμὴν ὅμως ὁ λευκόχρυσος καθίσταται κάθοδος, διασπείρει μόρια αὐτοῦ ἐν τῷ σωλῆνι, ἅτινα ἀπορροφῶντα ἀέριον καθιστῶσι τὸν σωλῆνα σκληρότερον. Τοῦτο ἀποφεύγεται διὰ χρησιμοποιήσεως εἰδικῶν βαλβίδων, αἵτινες εἶναι ἐπίσης ἀερόκενοι σωλῆνες, μετὰ δύο ἠλεκτροδίων, ὧν τὸ ἓν λίαν μεγάλης ἐπιφανείας πραγματοποιεῖται ὑπὸ ἀγωγοῦ συνεστραμμένου σπειροειδῶς. Τὸ κενὸν εἰς τοὺς σωλῆνας δὲν εἶναι ἀρκετὰ προχωρημένον (τάξεως μεγέθους Geissler). Ἡ λειτουργία τῶν ἀνωτέρω βαλβίδων ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἐπειδὴ ἐν τῷ ἀεροκένῳ σωλῆνι ἐγγὺς τῆς καθόδου ἡ ἀντίστασις εἶναι μεγαλυτέρα, ἕπεται ὅτι ἡ ἀντίστασις τῆς βαλβίδος καθίσταται μικροτέρα ὅταν καθίσταται κάθοδος τὸ μεγάλης ἐπιφανείας ἠλεκτρόδιον. Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι δεικνύεται ὁ τρόπος τῆς συνδεσμολογίας βαλβίδος Β πρὸς σωλῆνα Ραῖντγκεν.

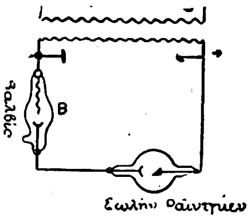

Συνδεσμολογία βαλβίδος.

β') Διέγερσις δι' ἐναλλασσομένου ρεύματος. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πρὸς διέγερσιν σωλῆνος Ραῖντγκεν ἐφαρμόζεται τὰ μέγιστα ἡ χρησιμοποίησις *ἐναλλασσομένου ρεύματος* παρεχομένου ὑπὸ εἰδικῶν ἠλεκτρικῶν μηχανῶν, καλουμένων *ἐναλλακτήρων.* Ἐκ τῆς ἠλεκτροτεχνίας εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐναλλασσόμενον ρεῦμα χαμηλῆς τάσεως δύναται εὐχερέστατα νὰ μετατραπῇ εἰς ρεῦμα ὑψηλῆς τάσεως τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶν συσκευῶν καλουμένων *μετατροπέων.* Ἐν τούτοις τὸ ἐναλλασσόμενον ρεῦμα ὑψηλῆς τάσεως, ἁπλῶς ὡς παρέχεται ἐκ τοῦ μετατροπέως, δὲν δύναται νὰ τροφοδοτήσῃ τὸν σωλῆνα Ραῖντγκεν, καθ' ὅσον οὗτος μεταβάλλει ὑπὸ τοιαύτην τροφοδότησιν περιοδικῶς πολικότητα. Ὡς ἐκ τούτου δέον νὰ μετατραπῇ προηγουμένως τὸ ἐναλλασσόμενον ρεῦμα ὑψηλῆς τάσεως εἰς ρεῦμα ὑψηλῆς τάσεως τῆς αὐτῆς φορᾶς ἢ ὡς συνήθως λέγομεν τὸ ἐναλλασσόμενον ρεῦμα νὰ ὑποστῇ προηγουμένως *ἀνόρθωσιν*, ὅτε ὁ σωλὴν διατηρεῖ πάντοτε τὴν αὐτὴν πολικότητα. Τὴν ἀνόρθωσιν ἐναλλασσομένου ρεύματος ἐπιτυγχάνομεν ἐν τῇ περιπτώσει τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν τῇ βοηθείᾳ *μηχανικῶν ἀνορθωτῶν,* οἵτινες προσομοιάζουσι πρὸς τοὺς συνήθεις χρησιμοποιουμένους ἀντιστροφεῖς τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος.

Ἀνορθωτής: Λίαν συνήθης ἐν τῇ πράξει ἀνορθωτὴς εἶναι ὁ ἐν τῷ σχήματι εἰκονιζόμενος, ὅστις καλεῖται εἰδικώτερον *ἀνορθωτὴς ὑψηλῆς τάσεως* (Hochspannunggleichrichter). Ὁ ἀνορθωτὴς οὗτος σύγκειται ἐκ τριῶν ζευγῶν σταθερῶν μεταλλικῶν τόξων αβ, γδ, εζ καὶ ἑτέρων ζευγῶν μεταλλικῶν τόξων κλ καὶ μν, προσηρμοσμένων ἐπὶ τοῦ ἄξονος Ο καὶ διατεταγμένων κατ' ὀρθὰς γωνίας. Τὰ α καὶ ζ ἑνοῦνται ἠλεκτρικῶς μεταξύ των, ὁμοίως δὲ τὰ β καὶ ε, ἐνῷ εἰς δ συνδέεται ἡ ἀντικάθοδος τοῦ σωλῆνος Ραῖντγκεν Ρ καὶ εἰς γ ἡ κάθοδος αὐτοῦ. Οἱ ἀκροδέκται τοῦ δευτερεύοντος Δ τοῦ μετατροπέως συνδέονται εἰς ε καὶ ζ, ἐνῷ τὸ πρωτεῦον Π τροφοδοτεῖται ὑπὸ τοῦ ἐναλλασσομένου ρεύματος χαμηλῆς τάσεως παρεχομένου ὑπὸ τῆς πηγῆς. Ἐν τῷ ἄνω σχήματι δεικνύεται ἡ στιγμὴ καθ' ἣν τὰ ἠλεκτρόδια α καὶ ζ ἑνοῦνται πρὸς τὸν ἀρνητικὸν πόλον τῆς πηγῆς ἐνῷ τὰ β καὶ ε πρὸς τὸν θετικόν. Ὅταν ὁ ἄξων στραφῇ κατὰ 90°, τότε τὰ ἠλεκτρόδια κ καὶ λ δὲν συγκοινωνοῦσιν ἀντιστοίχως πρὸς τὰ τόξα αγ καὶ βδ, ἀλλὰ τοὐναντίον τὰ μ καὶ ν συγκοινωνοῦσιν ἀντιστοίχως πρὸς τὰ γε καὶ δζ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ πολικότης τοῦ μετατροπέως μεταβάλλεται, εἰς τρόπον ὥστε ἤδη τὰ α καὶ ζ εἶναι θετικὰ ἐνῷ τὰ β καὶ ε ἀρνητικά. Διὰ τῆς τοιαύτης διατάξεως παρατηροῦμεν ὅτι, ἀνεξαρτήτως τῆς περιοδικῶς μεταβαλλομένης πολικότητος τοῦ δευτερεύοντος τοῦ μετατροπέως, τὸ ρεῦμα ἐν τῷ σωλῆνι Ραῖντγκεν ὁδεύει πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν φοράν. Ὁ ἄξων τοῦ ἀνορθωτοῦ τίθεται εἰς περιστροφικὴν κίνησιν τῇ βοηθείᾳ κινητῆρος δι' ἐναλλασσομένου ρεύματος, ρυθμίζεται

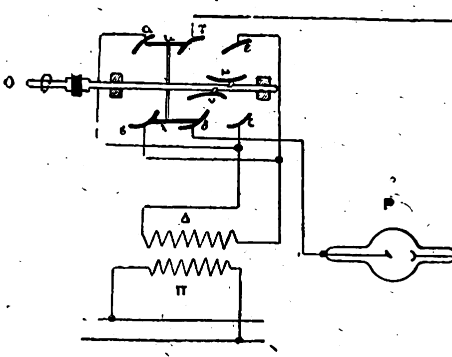

Ἀνορθωτὴς ἐναλλασσομένου ρεύματος.

Digitized by Google

δὲ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε καθ ἣν στιγμὴν ἡ πολικότης τοῦ δευτερεύοντος μετατροπέως ἀλλάσσει, νὰ ἀντιστρέφεται ἡ φορὰ τοῦ ρεύματος ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κυκλώματι.

Μετατροπεῖς ὑψηλῆς τάσεως: Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καθ' ἃ κατεδείχθη ἡ μεγίστη σπουδαιότης τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἐν τῇ θεραπευτικῇ, ἐτέθη ἀμέσως τὸ πρόβλημα τῆς παραγωγῆς ὅσον τὸ δυνατὸν σκληροτέρων ἀκτίνων, πρὸς ἐπιτυχίαν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐντονωτέρας *θεραπείας εἰς τὸ βάθος* (tiefen therapie). Τὸ πρόβλημα ὅμως τοῦτο συνδέεται ἀμεσώτατα πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς παραγωγῆς· ὅσον τὸ δυνατὸν ὑψηλοτέρων τάσεων τάξεως μεγέθους 100000 Volt καὶ ἄνω, καθ' ὅσον, ὅσον ἀνωτέρα εἶναι ἡ τάσις ὑφ' ἣν τροφοδοτεῖται σωλὴν Ραῖντγκεν, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἡ ὑπὸ τούτων παραγομένη ἀκτινοβολία εἶναι πλουσιωτέρα εἰς σκληροτάτας ἀκτῖνας.

Τὸ πρόβλημα τῆς παραγωγῆς λίαν ὑψηλῶν τάσεων ἐλύθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη λίαν ἐπιτυχῶς, διὰ τῆς κατασκευῆς εἰδικῶν τύπων ἐπαγωγικῶν πηνίων καὶ μετατροπέων, καθ' ὅσον διὰ τῶν συνήθων μετατροπέων, ἕνεκα δυσχερειῶν ὡς πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν ὑψηλῶν μονώσεων, ἦτο ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθῶσιν ὑψηλαὶ τάσεις. Ἐν τῷ σχήματι δεικνύεται τύπος μετατροπέως ὑποδειχθεὶς ὑπὸ τοῦ Dessauer παρέχων εἰς τὰ ἄκρα τοῦ δευτερεύοντος διαφορὰν δυναμικοῦ 140000 Volt. Ἐν τῇ εἰκονιζομένῃ διατάξει παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ πρωτεύουσα περιέλιξις δὲν ἐπάγει ἑκατέρωθεν κατὰ τ' ἄκρα τοῦ μετατροπέως ἀμέσως ἐπὶ τῆς δευτερευούσης περιε-

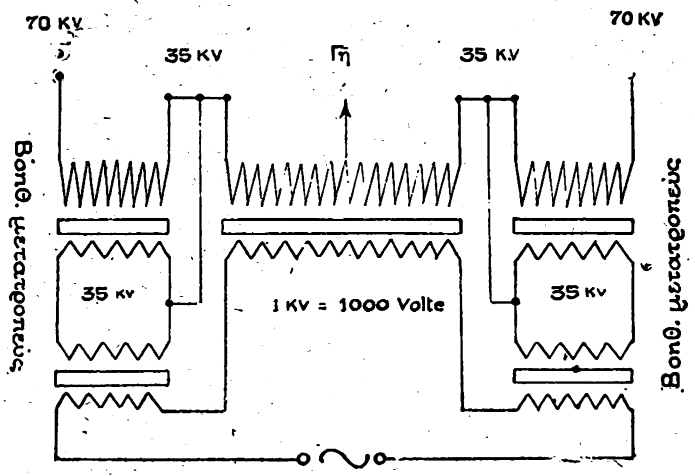

Διάγραμμα μετατροπέως Dessauer.

λίξεως, ἀλλὰ τῇ βοηθείᾳ βοηθητικῶν μετατροπέων. Διὰ τῆς ἐν τῷ σχ. εἰκονιζομένης συνδεσμολογίας τοῦ μετατροπέως παρατηροῦμεν ὅτι ἐνῷ μεταξὺ τῶν ἄκρων τῆς δευτερευούσης περιελίξεως, ἧς τὸ μέσον συγκοινωνεῖ πρὸς τὴν γῆν, ὑφίσταται διαφορὰ δυναμικοῦ 140000 Volt, ἡ διαφορὰ δυναμικῶν μεταξὺ δύο οἱωνδήποτε γειτνιαζόντων ἀγωγῶν οὐδέποτε εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀνωτέρα τῶν 35000 Volt, ὡς ἐκ τούτου δ' ἡ ἐπιτυχία καλῆς μονώσεως ἐν τῇ συσκευῇ εἶναι εὐχερεστάτη.

Διαφορὰ ποιότητος ἀκτίνων Ραῖντγκεν.— Ἐκ τῆς ἠλεκτροτεχνίας εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ἐναλλασσόμενον ρεῦμα χαρακτηρίζεται ὑπὸ ἡμιτονοειδοῦς μεταβολῆς, εἰκονιζομένη γραφικῶς ὑπὸ τῆς ἄνω καμπύλης τοῦ παρατιθεμένου σχήματος, ἐν ᾧ εἰκονίζεται ἡ μεταβολὴ ἐναλλασσομένης διαφορᾶς δυναμικοῦ συναρτήσει τοῦ χρόνου, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ ἀκολουθεῖ λίαν ὁμαλὴν μεταβολήν. Ἐκ τούτου προκύπτει ἀμέσως ὅτι ὅταν σωλὴν Ραῖντγκεν τροφοδοτῆται ὑπὸ ἐναλλασσομένης διαφορᾶς δυναμικοῦ, μέσῳ ἀνορθωτοῦ, τότε αἱ μὲν μικραὶ τιμαὶ τῆς διαφ. δυναμικοῦ θὰ προκαλῶσι τὴν ἀνάπτυξιν μαλακῶν ἀκτίνων, ἐνῷ αἱ μεγάλαι σκληρῶν. Λόγῳ ὅμως τῆς κανονικῆς μεταβολῆς τῆς τάσεως καὶ ἡ πα-

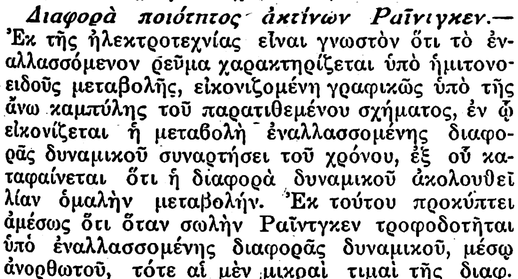

Μεταβολὴ διαφορᾶς δυναμικοῦ προερχομένη ὑπὸ ἐναλλασσομένου ρεύματος καὶ ἐπαγωγ. πηνίου.

ραγωγὴ μαλακῶν καὶ σκληρῶν ἀκτίνων εἶναι ἐντελῶς κανονική. Τοὐναντίον εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν ἐπαγωγικῷ πηνίῳ ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ αὐξάνει ἀποτόμως (κάτω καμπύλη) ἐν ἀρχῇ καὶ ὡς ἐκ τῆς ἀκανονίστου ταύτης μεταβολῆς τῆς τάσεως παράγονται κατὰ προτίμησιν σκληραὶ ἀκτῖνες. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅθεν προκύπτει ὅτι σωλὴν Ραῖντγκεν ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας παρέχει σκληροτέραν ἀκτινοβολίαν ἐν τῇ περιπτώσει διεγέρσεως δι' ἐπαγωγικοῦ πηνίου ἢ ἐν τῇ περιπτώσει διεγέρσεως δι' ἐναλλασσομένου ρεύματος.

Σωλῆνες διὰ θερμῆς καθόδου.—Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων προκύπτει ὅτι οἱ σωλῆνες Ραῖντγκεν μετὰ ψυχρᾶς καθόδου παρέχουσιν *ἀκτινοβολίαν ἀνομοιογενῆ* ὡς ἀποτελουμένην ἐκ μίγματος ἀκτίνων, οὗτινος ὁ βαθμὸς σκληρότητος κυμαίνεται ἐντὸς ἐκτεταμένων ὁρίων. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸν τρόπον τῆς διεγέρσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἀτέλειαν τοῦ κενοῦ. Ὄντως ἕνεκα τοῦ ἀτελοῦς κενοῦ ἐν τῷ σωλῆνι παραμένουσιν ἀρκετὰ μόρια ἀερίου ἐφ' ὧν προσκρούουσι τὰ ἠλεκτρόνια, τ' ἀποτελοῦντα τὴν καθοδικὴν ἀκτινοβολίαν, οὕτω δὲ ταῦτα φθάνουσι μετὰ διαφόρου ταχύτητος ἐπὶ τῆς ἀντικαθόδου. Ἐκ τούτου ἀμέσως προκύπτει ὅτι, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ προωθήσωμεν τὸ κενὸν εἰς τοὺς σωλῆνας Ραῖντγκεν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ὑφίσταται πιθανότης προσκρούσεως τῶν ἠλεκτρονίων ἐπὶ μορίων ἀερίου κατὰ τὴν διαδρομὴν αὐτῶν ἀπὸ τῆς καθόδου εἰς τὴν ἀντικάθοδον, εἶναι φανερὸν ὅτι θὰ ἐξηφανίζετο ἡ ἀνομοιογένεια ἡ προερχομένη ἐκ τῆς ἀτελείας τοῦ κενοῦ. Ἡ αὔξησις ὅμως τοῦ κενοῦ εἰς τοὺς σωλῆνας μετὰ ψυχρᾶς καθόδου παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα ὅτι, πρὸς διέγερσιν τῆς ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν, ἀπαιτοῦνται λίαν ὑψηλαὶ διαφοραὶ δυναμικοῦ εἰς τρόπον ὥστε διὰ τῶν μέσων ἅτινα διαθέτομεν σήμερον νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ διεγείρωμεν τοὺς σωλῆνας.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τὸ πρόβλημα τῆς παραγωγῆς ὁμοιογενοῦς ἀκτινοβολίας ἐλύθη ἐπιτυχῶς διὰ τῆς ἐπινοήσεως τῶν σωλήνων μετὰ θερμῆς καθόδου, οἵτινες τείνουσι σήμερον νὰ ἐκτοπίσωσι τοὺς μετὰ ψυχρᾶς καθόδου σωλῆνας. Ἡ κατασκευὴ καὶ λειτουργία τῶν σωλήνων μετὰ θερμῆς καθόδου στηρίζεται ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς ἐκπομπῆς ἠλεκτρονίων ἐν χώρῳ λίαν ὑψηλοῦ κενοῦ ὑπὸ διαπύρων μεταλλικῶν νημάτων, ἡ δὲ ποσότης τῶν οὕτω ἐκλυομένων ἠλεκτρονίων εἶναι τόσον μεγαλυτέρα, ὅσον ὑψηλοτέρα εἶναι ἡ θερμοκρασία τοῦ νήματος. Σωλήνων διὰ θερμῆς καθόδου διεμορφώθησαν δύο κυρίως τύποι, ὁ τοῦ Lilienfeld καὶ τοῦ Coolidge, μεταξὺ δὲ τούτων ὁ τελευταῖος εἶναι καὶ ὁ μᾶλλον διαδεδομένος.

Ὁ σωλὴν τοῦ Lilienfeld, ὡς φαίνεται ἐν τῇ εἰκόνι, ἀποτελεῖται ἐκ νήματος μεταλικοῦ G πυρακτωμένου, ἄνωθεν δὲ τούτου ὑφίσταται διάτρητος κάθοδος K καὶ ἄνωθεν αὐτῆς ἡ ἀντικάθοδος A. Τὰ ἠλεκτρόδια ταῦτα εἶναι ἐγκεκλεισμένα ἐν ὑαλίνῳ σωλῆνι (φύσιγγι), ἡ δ' ἀντικάθοδος ἐφοδιάζεται καὶ διὰ ψυκτῆρος δ' ὕδατος. Ἡ συνδεσμολογία τῆς συσκευῆς εἰκονίζεται ἐν τῷ ἀκολουθοῦντι σχεδιαγράματι. Το νῆμα G πυρακτοῦται τῇ βοηθείᾳ ἐναλλασσομένου ρεύματος μέσῳ εἰδικοῦ μετατροπέως H H'. Ἡ ὑψηλὴ τάσις παρεχομένη ὑπὸ τοῦ μετατροπέως PS συνδέεται ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὴν ἀντικάθοδον, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὸ νῆμα τῆς πυρακτώσεως μέσῳ ρυθμιζομένης ἀντιστάσεως R. Τέλος μεταξὺ καθόδου καὶ νήματος πυρακτώσεως συνδέεται ἑτέρα ρυθμιζομένη ἀντίστασις p.

Ἡ λειτουργία τοῦ σωλῆνος Lilienfeld ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἐκ τοῦ διαπύρου νήματος ἐκλύονται ἀθρόως ἠλεκτρόνια, ἅτινα ἀπωθούμενα ὑπὸ τοῦ νήματος G ἕλκονται ὑπὸ τῆς ἀντικαθόδου A. Ταῦτα διερχόμενα διὰ τῆς διατρήτου καθόδου προσπίπτουσιν ἀκολούθως μετὰ μεγάλης ταχύτητος πρὸς τὴν

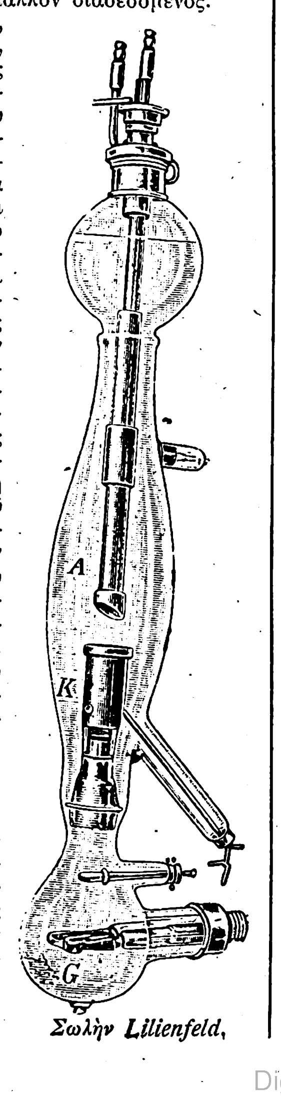

Σωλὴν Lilienfeld.

ἀντικάθοδον. Ἡ ταχύτης τῶν ἠλεκτρονίων καθορίζεται ἐκ τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ μεταξὺ ἀντικαθόδου καὶ νήματος πυρακτώσεως καὶ εἶναι τόσον μεγαλυτέρα, ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ. Δι' ἀντιστάσεως ὑψηλῆς τάσεως R δυ-

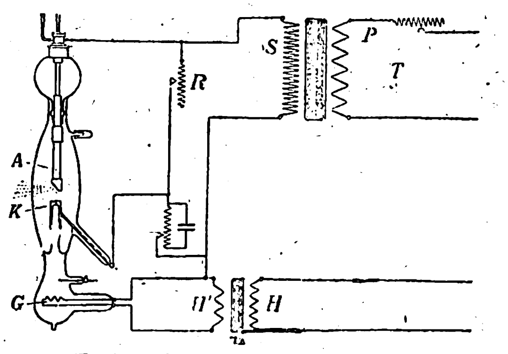

Συνδεσμολογία σωλῆνος Lilienfeld.

νάμεθα νὰ ρυθμίσωμεν τὸ μέγεθος τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ μεταξὺ ἀντικαθόδου καὶ νήματος· καὶ νὰ μεταβάλωμεν οὕτω τὴν σκληρότητα τῆς ἀκτινοβολίας ἐντὸς ἐκτενῶν ὁρίων. Ἐξ ἄλλου διὰ ρυθμίσεως τῆς πυρακτώσεως τοῦ νήματος δυνάμεθα νὰ ρυθμίσωμεν τὴν ποσότητα τῶν ἐκλυομένων ἠλεκτρονίων, ἥτις καθορίζει τὴν ἔντασιν τῆς ἀκτινοβολίας. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅθεν προκύπτει ὅτι ἐν τῷ σωλῆνι Lilienfeld διαθέτομεν δύο σπουδαιότατα μέσα ρυθμίσεως, ἤτοι τὴν *ρύθμισιν τῆς σκληρότητος* καὶ τὴν *ρύθμισιν τῆς ἐντάσεως* ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν. Τέλος διὰ τῆς μεταξὺ G καὶ K συνδεομένης ἀντιστάσεως δυνάμεθα νὰ ρυθμίσωμεν τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἠλεκτροδίων διαφορὰν δυναμικοῦ, ἥτις ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ μεταδίδῃ εἰς τὰ ἐκ τοῦ G ἐκλυόμενα ἠλεκτρόνια μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν ταχύτητα. Κατορθοῦμεν δὲ διὰ τῆς ἄνω διατάξεως ὥστε ἀκριβῶς κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ μεγίστου τῆς τάσεως τὰ ἐπὶ τῆς καθόδου ἠλεκτρόνια νὰ ἔχωσι τὴν μεγίστην

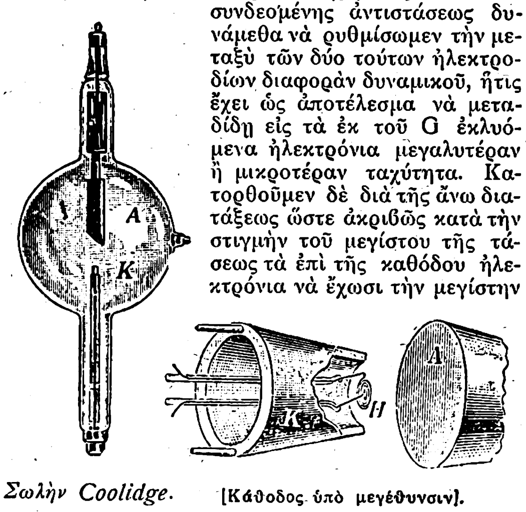

Σωλὴν Coolidge. [Κάθοδος ὑπὸ μεγέθυνσιν].

ταχύτητα, ὅπερ ὡς ἀποτέλεσμα ἔχει τὴν ἐπιτυχίαν ὁμοιογενῶν ἀκτίνων, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀνωτέρω ἀντίστασις χαρακτηρίζεται ὡς *ἀντίστασις ὁμοιογενείας*.

Ὁ ἕτερος τῶν διὰ θερμῆς καθόδου διαδεδομένων σωλήνων, ὁ τοῦ Coolidge, ἀποτελεῖται ἐκ καθόδου K, ἀποτελουμένης ἐκ σπειρώματος σύρματος βολφραμίου H, περιβαλλομένου ὑπὸ κώνου μολυβδαινίου K. Ἡ ἀντικάθοδος ἀποτελεῖται ἐκ Βολφραμίου, εἶναι δ' ἐπαρκῶς ἐνισχυμένη. Ὁ κῶνος μολυβδαινίου χρησιμεύει πρὸς συγκέντρωσιν τῶν ἠλεκτρονίων πρὸς τὴν ἀντικάθοδον. Ἡ κάθοδος πυρακτοῦται δι' ἐναλλασσομένου ρεύματος μέσῳ εἰδικοῦ μετατροπέως, ἡ δὲ ὑψηλὴ τάσις παρέχεται ὑπὸ ἐναλλασσομένου ρεύματος μέσῳ μετατροπέως ὑψηλῆς τάσεως. Ἐν τῷ σχήματι δεικνύεται ὁ τρόπος συνδεσμολογίας σωλῆνος Coolidge ἐν ᾧ, ὡς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ σωλῆνος Lilienfeld, διὰ ρυθμίσεως τοῦ ρεύματος πυρακτώσεως καὶ τῆς ὑψηλῆς τάσεως, δυνάμεθα νὰ ρυθμίσωμεν τὴν ἔντασιν καὶ τὴν σκληρότητα τῶν ἀκτίνων.

Φθορίζοντα διαφράγματα.—Ἐν ταῖς ἐρεύναις διὰ τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰς ἀκτινοσκοπήσεις, μεγίστην σημασίαν ἔχουσι τὰ φθορίζοντα διαφράγματα. Ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐξ

Ἀκτινοσκοπία θώρακος.

Digitized by Google

ἰσχυροῦ τεμαχίου χαρτονίου, ὅπερ ἐπιπάσσεται ὑπὸ στρώματος ἀρκετοῦ πάχους φθοριζούσης οὐσίας ἐν λεπτοτάτῳ διαμερισμῷ, συνήθως κυανιούχου βαρυολευκοχρύσου, προσμιγνυομένης ἐν αὐτῇ καὶ μικρᾶς ποσότητος συγκολλητικῆς ὕλης. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη χρησιμοποιοῦνται διάφορα διαφράγματα γνωστὰ ὑπὸ τοὺς ὅρους Astral, Ossal, ἐν οἷς ὡς φθορίζουσα οὐσία χρησιμοποιεῖται βιλλεμίτης. Γενικῶς αἱ λεπτομέρειαι τῆς κατασκευῆς τῶν ἐν τῷ ἐμπορίῳ διαφραγμάτων ἀποτελοῦσι βιομηχανικὸν μυστικόν. Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι δεικνύεται ἡ ὄψις ἣν παρουσιάζει τὸ διάφραγμα ἐν σκοτεινῷ θαλάμῳ κατὰ τὴν ἀκτινοσκόπησιν τοῦ θώρακος διὰ παρεμβολῆς μεταξὺ σωλῆνος Ραῖντγκεν καὶ διαφράγματος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Κρυπτοσκόπιον.

Ἡ παρατήρησις δέον νὰ διεξάγηται ἐν τελείως σκοτεινῷ θαλάμῳ, καθ' ὅσον αὕτη δυσχεραίνεται καὶ ὅταν ἀκόμη ἐν τῷ θαλάμῳ ἀκτινοσκοπήσεως ὑφίσταται συνήθης λυχνία. Δυνάμεθα ὅμως νὰ ἐργασθῶμεν καὶ ἐν φωτεινῷ θαλάμῳ ἐὰν ἐμποδίσωμεν ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ τὴν ἐπίδρασιν ἑτέρου φωτός, ἐξαιρέσει τοῦ προερχομένου ἐκ τοῦ φθορισμοῦ τοῦ διαφράγματος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χρησιμεύει εἰδικὴ συσκευὴ τὸ *κρυπτοσκόπιον*. Ἐν αὐτῷ τὸ φθορίζον διάφραγμα τοποθετεῖται ἐντὸς φωτοστεγῶς κεκλεισμένου χώρου (κιβωτίου) οὗτινος ἀποτελεῖ τὴν βάσιν, ἔναντι δὲ τῆς βάσεως ὑφίσταται ὀπὴ διὰ μέσου τῆς ὁποίας γίνεται ἡ παρατήρησις.

Σκληρόμετρα. — Ἐν τῇ πρακτικῇ χρησιμοποιήσει τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν κεφαλαιώδη σημασίαν ἔχει ἡ γνῶσις τῆς σκληρότητος αὐτῶν, λίαν δὲ πρόσφορον μέσον πρὸς ἐκτίμησιν αὐτῆς ἀποτελεῖ ὁ φθορισμὸς ὃν προκαλοῦσιν αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν. Ἡ σκληρότης τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν καθορίζεται ἐπακριβέστερον ἐκ τῆς ἀπορροφήσεως, ἣν αὗται ὑφίστανται ὑπὸ τῆς ὕλης. Ὅσον μικροτέραν ἀπορρόφησιν ὑφίστανται αὗται, ἐπὶ τοσοῦτον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ σκληρότης αὐτῶν. Ὀνομάζομεν δὲ *στρῶμα ὑποδιπλασιασμοῦ* οὐσίας τινὸς τὸ πάχος τοῦ στρώματος οὐσίας τινός, ὅπερ ἀπαιτεῖται ὅπως ἀπορροφήσῃ τὸ ἥμισυ τῶν ἐπὶ τούτου προσπιπτουσῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν, ἢ ἀκριβέστερον ὅπως ἐλαττώσῃ εἰς τὸ ἥμισυ τὴν ἐνέργειαν τῆς προσπιπτούσης ἀκτινοβολίας, ἐκτιμωμένην διὰ φθορισμοῦ ἢ ἄλλης τινὸς μεθόδου. Ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ πάχος τοῦ στρώματος ὑποδιπλασιασμοῦ διά τινα οὐσίαν, ἐπὶ τοσοῦτον αἱ ἀκτῖνες ὑφίστανται μικροτέραν ἀπορρόφησιν καὶ ἐπὶ τοσοῦτον αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν εἶναι σκληρότεραι. Ἡ ἀπορρόφησις δὲ τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀτομικοῦ βάρους τῆς ἀπορροφώσης οὐσίας, καὶ αὐξάνει μετὰ τούτου. Ἐκ μετρήσεων κατεδείχθη ὅτι ὁ ἄργυρος χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς ἰδιότητος ὅτι ἡ ἀπορρόφησις ἣν προκαλεῖ εἶναι

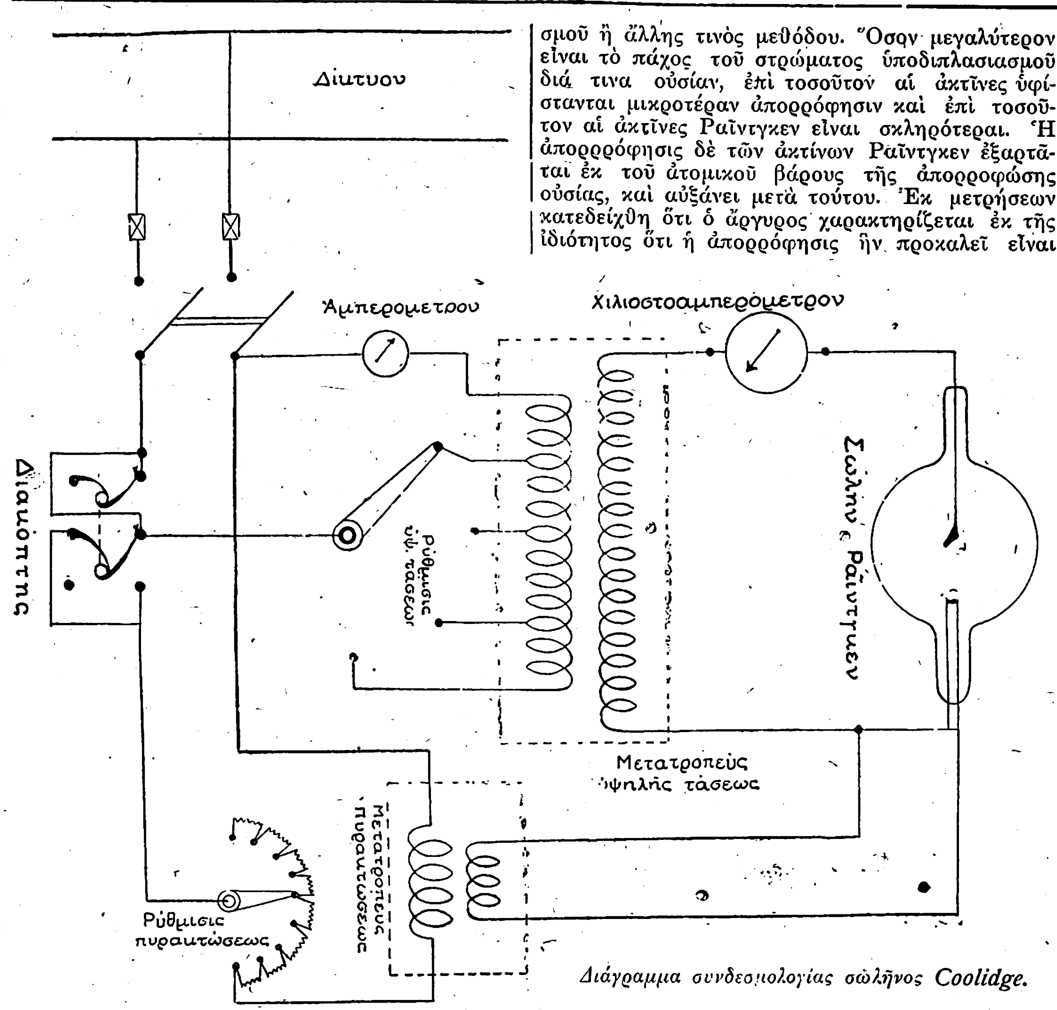

Διάγραμμα συνδεσμολογίας σωλῆνος Coolidge.

σχεδὸν ἡ αὐτὴ διά τε σκληρὰς καὶ μαλακὰς ἀκτῖνας· ἐπὶ τῆς ἰδιότητος δὲ ταύτης τοῦ ἀργύρου στηρίζεται ἡ κατασκευὴ εἰδικῶν συσκευῶν μετρήσεως τῆς σκληρότητος ἀκτίνων Ραῖντγκεν, αἵτινες καλοῦνται *σκληρόμετρα*.

α) Σκληρόμετρον Benoist: Ἡ συσκευὴ αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ λεπτοῦ ἐλάσματος ἀργύρου πάχους 0 11 mm. διατιθεμένου κατὰ τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς συσκευῆς, ἐνῷ κυκλικῶς πέριξ τούτου διατίθενται ἐλάσματα ἀργιλλίου, ὧν τὸ πάχος κυμαίνεται ἀπὸ 1—12mm. Ἐὰν ἡ συσκευὴ προσβληθῇ ὑπὸ ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν καὶ παρατηρήσωμεν ἐκ τοῦ ἀνοίγματος τῆς ἐπὶ τούτῳ χοάνης, βλέπομεν ἐπὶ διαφράγματος φθορίζοντος κειμένου ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς συσκευῆς σκιὰς διαφόρου βάθους, προερχομένας ἐκ τῆς ἀπορροφήσεως ἣν προκαλοῦσι τὰ κυκλικῶς περὶ τὸ ἔλασμα ἀργύρου διατεταγμένα ἐλάσματα ἀργιλλίου διαφόρου πάχους, ὡς καὶ κεντρικὴν σκιὰν προερχομένην ἐκ τοῦ ἐλάσματος ἀργύρου. Ἡ σκληρότης τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν καθορίζεται ἐκ τοῦ πάχους τοῦ στρώματος ἀργιλλίου ὅπερ παρουσιάζει σκιὰν τοῦ αὐτοῦ βάθους (ἐντάσεως) πρὸς τὴν τοῦ ἐλάσματος ἀργύρου, καὶ ἐκφράζεται εἰς τὴν αὐθαίρετον κλίμακα *Benoist*, ἥτις περιλαμβάνει 12 βαθμοὺς σκληρότητος, ἑκάστου βαθμοῦ ἀντιστοιχοῦντος εἰς ἓν ἔλασμα ἀργιλλίου τοῦ σκληρομέτρου. Οὕτως ἐὰν ἐκ τῆς παρατηρήσεως εὕρωμεν ὅτι τὸ ἔλασμα ἐφ' οὗ ἀναγράφεται ὁ ἀριθμὸς 5 παρέχει σκιὰν τοῦ αὐτοῦ βάθους πρὸς τὸ κεντρικὸν ἔλασμα ἀργύρου, λέγομεν ὅτι ἡ σκληρότης τῆς ἐξεταζομένης ἀκτινοβολίας εἶναι 5 B. Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω σκληρομέτρου χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ σκληρόμετρα Wehnelt, Walter κ.λ.π., ὧν αἱ κλίμακες σχετίζονται ἐμπειρικῶς πρὸς ἀλλήλας.

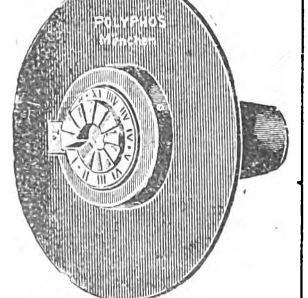

Σκληρόμετρον Benoist.

β) Σκληρόμετρον Christen: Ἡ ἀνωτέρω γενομένη ἐκδοχὴ τῆς σταθερότητος ἀπορροφήσεως τοῦ ἀργύρου, δεικνύεται οὐχὶ ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ ἀληθής, καθ' ὅσον δι' ἀκριβῶν μετρήσεων κατεδείχθη ὅτι, ὁ ἄργυρος δι' ὡρισμένα εἴδη ἀκτίνων Ραῖντγκεν εἶναι λίαν διαφανὴς καὶ ἑπομένως τὸ σκληρόμετρον Benoist θὰ παρεῖχε τιμὴν σκληρότητος πολὺ μικροτέραν τῆς πραγματικῆς.

Τὸ μειονέκτημα τοῦτο δυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν, ἐὰν πρὸς καθορισμὸν τῆς σκληρότητος τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν προβαίνωμεν εἰς ἄμεσον προσδιορισμὸν τοῦ στρώματος ὑποδιπλασιασμοῦ ὡρισμένης οὐσίας. Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἀρχῆς ἐρείδεται τὸ *σκληρόμετρον τοῦ Christen*, ἢ ἄλλως *ἀπόλυτον σκληρόμετρον*. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ πλακὸς μολυβδίνης τοιούτου πάχους, ὥστε νὰ προκαλῇ τελείαν ἀπορρόφησιν τῶν προσπιπτουσῶν ἀκτίνων, ἐφ' ἧς ὅμως ὑφίσταται ἀριθμὸς ὀπῶν, ὧν ἡ συνολικὴ ἐπιφάνεια ἰσοῦται πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης ἐπιφανείας τῆς πλακός. Ἐὰν ἐπὶ τῆς πλακὸς προσπέσῃ δέσμη ἀκτίνων Ραῖντγκεν, τότε τὸ ἥμισυ τούτων διέρχεται διὰ τῶν ὀπῶν καὶ σχηματίζει ἐπὶ διαφράγματος διατεταγμένου ὄπισθεν τῆς πλακὸς καὶ εἰς ἀπόστασιν ὥστε τὰ εἴδωλα τῶν ὀπῶν νὰ καλύπτωνται, φωτεινὴν κηλῖδα, ἧς ἡ φωτεινότης ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ἐνεργείας τῆς προσπιπτούσης ἀκτινοβολίας. Τὴν φωτεινότητα τοῦ εἰδώλου τούτου συγκρίνομεν πρὸς τὴν φωτεινότητα ἑτέρου εἰδώλου σχηματιζομένου ἐπὶ τοῦ διαφράγματος ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀκτίνων, ἀφ' οὗ ὅμως αὗται ὑποστῶσιν ἀπορρόφησιν ὑπὸ στρώματος ὕδατος. Ἐὰν ἡ φωτεινότης τῶν δύο εἰδώλων εἶναι ἡ αὐτή, τότε τὸ πάχος τοῦ θεωρουμένου στρώματος ὕδατος παρέχει τὸ *στρῶμα ὑποδιπλασιασμοῦ τοῦ ὕδατος* διὰ τὴν θεωρουμένην ἀκτινοβολίαν, ὅσον δὲ μικρότερον εἶναι τὸ πάχος τόσον μικροτέρα ἡ ἀπορρόφησις, ἤτοι τόσον σκληρότεραι αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν. Τὸ στρῶμα ὑποδιπλασιασμοῦ τοῦ ὕδατος ἔχει μεγίστην σημασίαν ἐν τῇ ἰατρικῇ, καθ' ὅσον ἰσοῦται πρὸς τὸ στρῶμα ὑποδιπλασιασμοῦ τῶν ἱστῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Πολλάκις ἐν τῷ ἀνωτέρω σκληρομέτρῳ ἀντὶ ὕδατος χρησιμοποιεῖται *Μπακελίτης* (Bakelit), ὅστις συμπεριφέρεται ὡς τὸ ὕδωρ. Ἐν τούτοις ὅμως κατεδείχθη ὅτι καὶ τὸ σκληρόμετρον τοῦτο εἶναι ἀκατάλληλον διὰ λίαν σκληρὰς ἀκτῖνας, ὧν ἡ μέτρησις τῆς σκληρότητος προσκρούει μέχρι σήμερον εἰς σοβαρὰς δυσχερείας.

Καθορισμὸς τῆς δόσεως ἀκτίνων Ραῖντγκεν. — Ἐν τῇ ἰατρικῇ ὡς καὶ εἰς ἄλλας ἐφαρμογὰς τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν δὲν ἔχει μόνον σημασίαν ἡ ἔντασις τῆς ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν, ἀλλὰ καὶ ὁ χρόνος καθ' ὃν ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ σώματος ἐφ' οὗ αὕτη ἐπιδρᾷ. Τὸ γινόμενον δὲ τῆς ἐντάσεως τῆς ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν ἐπὶ τὸν χρόνον ἐπιδράσεως αὐτῆς καθορίζει τὸ συνολικὸν ποσὸν τῆς ἐπιδράσεως ἀκτινοβολίας. Ἡ ἔντασις τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν μετρεῖται ἐκ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ μεγέθους τοῦ *ρεύματος κόρου*,

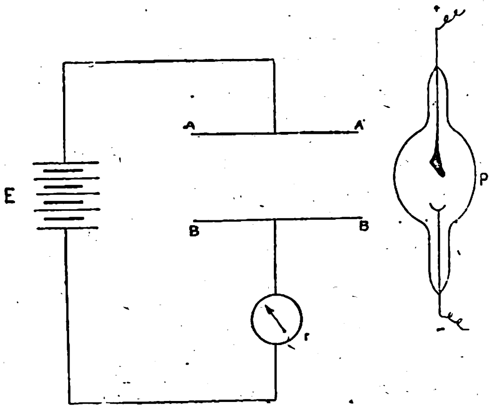

Καθορισμὸς ρεύματος κόρου.

ὅπερ προκαλοῦσιν ἐν εἰδικῷ θαλάμῳ ἰονισμοῦ. Θεωρήσωμεν δύο μεταλλικὰς πλάκας AA' καὶ BB' διαχωριζομένας ὑπὸ ἀρκετοῦ πάχους στρώματος ἀέρος καὶ ἔστω ὅτι μεταξὺ τούτων συνδέομεν γαλβανόμετρον καὶ στήλην ἠλεκτρικὴν E ὡς δεικνύεται ἐν τῷ σχήματι. Εἶναι φανερὸν ὅτι διὰ τοῦ κυκλώματος δὲν διέρχεται ρεῦμα ἕνεκα τῆς κακῆς ἀγωγιμότητος τοῦ ἀέρος. Ἐὰν ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ τῶν δύο πλακῶν AA' καὶ BB' ἐπιδράσῃ ἀκτινοβολία Ραῖντγκεν παρεχομένη ὑπὸ σωλῆνος Ραῖντγκεν P, τότε προκαλεῖται ἰονισμὸς τοῦ ἀέρος, ἕνεκα δὲ τῆς ἀναπτύξεως ἰόντων ὁ ἀὴρ καθίσταται ἀγώγιμος, οὕτω δὲ τὸ γαλβανόμετρον ἀποκλίνει δεικνῦον τὴν δίοδον διὰ τοῦ κυκλώματος ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Τὸ οὕτω ὅμως παραγόμενον ρεῦμα δεικνύει τὴν ἀκόλουθον ἰδιότητα: Ἐὰν αὐξάνωμεν βαθμηδὸν τὴν ἐφαρμοζομένην διαφορὰν δυναμικοῦ μεταξὺ τῶν πλακῶν AA' καὶ BB', ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος ἐν ἀρχῇ μὲν αὐξάνει περίπου ἀναλόγως τῆς ἐφαρμοζομένης διαφορᾶς δυναμικοῦ· ἀκολούθως αὐξανομένης ταύτης αὐξάνει πολὺ ὀλιγώτερον, καὶ τέλος ἐπέρχεται στιγμὴ καθ' ἣν τὸ ρεῦμα λαμβάνει μεγίστην τιμήν, ἥτις περαιτέρω διατηρεῖται σταθερά, ἐφ' ὅσον ἡ τάσις αὐξάνεται ἀλλὰ δεν ὑπερβαίνει ὡρισμένον ὅριον δι' ὅπερ ἀναφαίνεται τὸ φαινόμενον τοῦ ἰονισμοῦ ἐκ κρούσεως. Ἡ μεγίστη αὕτη τιμὴ τοῦ ρεύματος καλεῖται εἰδικώτερον *ρεῦμα κόρου*. Ἐν τῷ κατωτέρω σχήματι εἰκονίζεται γραφικῶς ὁ νόμος τῆς μεταβολῆς τοῦ ρεύματος συναρτήσει τῆς ἐφαρμοζομένης διαφορᾶς δυναμικοῦ.

Ἡ τιμὴ τοῦ ρεύματος κόρου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ ἰονισμοῦ τοῦ μεταξὺ τῶν δύο πλακῶν AA' καὶ BB' χώρου, ὅστις πάλιν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐντάσεως τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν, καθ' ὅσον ὅσον

Digitized by Google

μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἔντασις τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν, τόσον περισσότερα μόρια ἀερίου διασπῶνται ἐν τῇ μονάδι τοῦ χρόνου εἰς θετικὰ καὶ ἀρνητικὰ ἰόντα, εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλεται ὡς γνωστὸν τὸ παρατηρούμενον ρεῦμα ἐν τῷ κυκλώματι. Τὸ γινό-

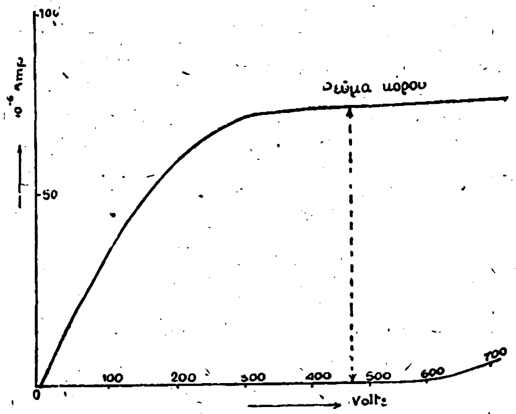

Μεταβολὴ τοῦ ἐξ ἰονισμοῦ ρεύματος μετὰ τῆς ἐφαρμοζομένης τάσεως.

μενον τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος κόρου ὅπερ προκαλεῖ ἀκτινοβολία Ραῖντγκεν ἐπὶ τὸν χρόνον ἐπιδράσεως αὐτῶν παρέχει τὴν ποσότητα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἥτις διῆλθε διὰ τοῦ κυκλώματος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπενεργείας αὐτῶν. Ἐὰν δὲ δεχθῶμεν ὅτι ἕκαστον ἰὸν—ἀερίου περικλείει ὡρισμένον φορτίον ἠλεκτρισμοῦ ἤτοι ἐν ἠλεκτρόνιον οὗτινος τὸ φορτίον εἶναι $1,58.\ 10^{-19}$ Coulomb, τότε ἐὰν διὰ τοῦ κυκλώματος διέρχεται ποσότης 1 Coulomb, τοῦτο ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν $6,33.\ 10^{18}$ ἰόντων. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρατηροῦμεν ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μετρήσεως τοῦ ρεύματος κόρου δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ποσότητα τῶν ἐπενεργουσῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν εἰς Coulomb.

Πρὸς μέτρησιν τῆς *δόσεως ἢ βαθμοῦ ἐπενεργείας* τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ὁ Szilard διεμόρφωσεν εἰδικὴν συσκευὴν (Iontoquantimeter) μετρήσεως ἐρειδομένην ἐπὶ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ρεύματος κόρου, ἐν ᾗ ὡς μονὰς λαμβάνεται ἡ ποσότης τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἥτις ἀναπτύσσεται ὑπὸ 10^{12} ἰόντων, καλεῖται δὲ Mega-Mega-Ion καὶ ἀντιστοιχεῖ συμφώνως πρὸς τ' ἀνωτέρω ἐκτεθέντα εἰς $\frac{1}{6,33.\ 10^{6}}$ Coulomb ἢ πρὸς 500 περίπου ἠλεκτροστατ. μονάδας.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Szilard διαμορφωθεῖσα συσκευὴ ἀποτελεῖται ἐκ μικροτάτου θαλάμου ἰονισμοῦ, ἀποτελουμένου ἐκ δοχείου χωρητικότητος R 1cm³, ὅπερ τοποθετεῖται κατὰ τὴν θέσιν ἐκείνην ἐν ᾗ ἐπιδιώκεται ὁ καθορισμὸς τῆς δόσεως τῶν ἀκτίνων. Εἰδικῶς ἐν ταῖς ἰατρικαῖς ἐφαρμογαῖς τοποθετεῖται ὁ θάλαμος ἰονισμοῦ εἰς τὴν αὐτὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀντικαθόδου, εἰς ἣν πρόκειται νὰ τεθῇ καὶ ἡ προσβληθησομένη χώρα τοῦ σώματος τοῦ ἀσθενοῦς, περικαλύπτεται δὲ καὶ ὑπὸ στρώματος παραφφίνης τοιούτου πάχους, ὅσον εἶναι τὸ πάχος τῆς προσβληθησομένης ὑπὸ τῆς ἀκτινοβολίας περιοχῆς, δεδομένου ὅτι ἡ παραφφίνη παρουσιάζει τὴν αὐτὴν διαφάνειαν ὡς πρὸς τὰς ἀκτῖνας Ραῖντγκεν, οἵαν καὶ οἱ ἱστοὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Ὁ θάλαμος ἰονισμοῦ φέρει ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτοῦ μεμονωμένον ἠλεκτρόδιον, ὅπερ συγκοινωνεῖ τῇ βοηθείᾳ εὐκάμπτου ἀγωγοῦ ἐγκεκλεισμένου

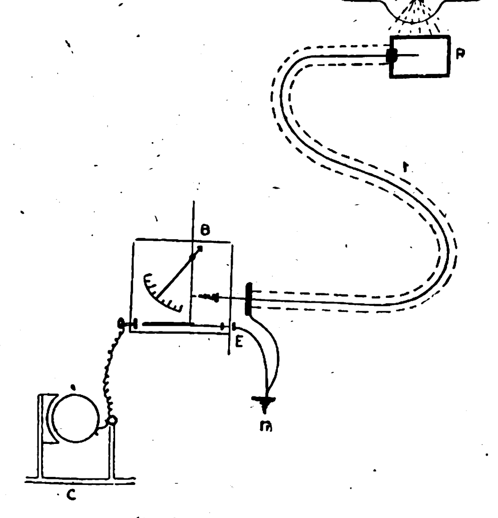

Διάταξις συσκευῆς Sriiard.

ἐντὸς σωλῆνος καουτσοὺκ F πρὸς ἠλεκτρόμετρον B. Τὸ ἐν τῇ συσκευῇ χρησιμοποιούμενον ἠλεκτρόμετρον εἶναι ἐκ τῶν ἠλεκτρομέτρων μετὰ δείκτου. Ἡ βελόνη ὡς καὶ τὸ ἠλεκτρόδιον τοῦ θαλάμου φορτίζονται ὑπὸ στατικῆς μηχανῆς ὑπὸ τὸ αὐτὸ δυναμικόν, ὅπερ παρέχεται ἐκ τῆς ἀποκλίσεως τοῦ δείκτου τοῦ ὀργάνου, μετρουμένης ἐπὶ καταλλήλου κλίμακος. Τὸ ὄργανον ρυθμίζεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁσάκις τὸ δυναμικὸν ἐλαττοῦται κατὰ μίαν διαίρεσιν τῆς κλίμακος, ἡ ἐλάττωσις αὕτη ν' ἀντιστοιχῇ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν 500 ἠλεκτροστατικῶν μονάδων φορτίου, ἤτοι πρὸς 1 Mega-Mega-Ion. Αἱ ἐνδείξεις τοῦ ἀνωτέρω ὀργάνου εἶναι ἀνεξάρτητοι τῆς σκληρότητος τῆς ἀκτινοβολίας καὶ παρέχουσι τὴν ἀναπτυσσομένην ποσότητα ἠλεκτρισμοῦ ἀνεξαρτήτως τοῦ γεγονότος ὅτι σκληραὶ ἀκτῖνες παρέχουσιν ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας ἐν τῷ αὐτῷ θαλάμῳ ὀλιγώτερα ἰόντα, ἡ μαλακαί, ὡς ὑφιστάμεναι μικροτέραν ἀπορρόφησιν.

Ὅμοιον ὄργανον ὑπεδείχθη ὑπὸ Hurmuzescu καὶ Benoist.

Ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ἀπὸ ἀπόψεως βιολογικῆς ἐπενεργείας σημασίαν ἔχει ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀναπτυσσομένων ἰόντων καὶ ὅτι μάλιστα ὅσον μεγαλύτερος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀναπτυσσομένων ἰόντων, τόσον ἐντονωτέρα εἶναι ἡ βιολογικὴ ἐπενέργεια τῶν ἀκτίνων, καὶ ὅτι ἡ ποιότης αὐτῶν (σκληραὶ ἢ μαλακαὶ) οὐδεμίαν εἰδικὴν ἐπενέργειαν παρουσιάζει, ἀποτελεῖ ἁπλῆν ὑπόθεσιν, ἥτις ὅμως δὲν εἶναι τελείως ἐν τῇ πραγματικότητι ἀληθής.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀνωτέρω μεθόδου μετρήσεως τῆς ποσότητος τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν καὶ ἥτις ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἰδιότητος τοῦ ἰονισμοῦ, ἡ μέτρησις αὐτὴ δύναται νὰ διεξαχθῇ καὶ δι' ἄλλων μεθόδων αἵτινες χρησιμοποιοῦσι χημικὰς ἰδιότητας τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἢ τὸ φαινόμενον ἐκ διεγέρσεως φθορισμοῦ ἐπὶ διαφόρων οὐσιῶν ὑπὸ τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν.

Ἡ μέτρησις τῆς ποσότητος τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν διὰ χρησιμοποιήσεως τῶν χημικῶν ἰδιο-

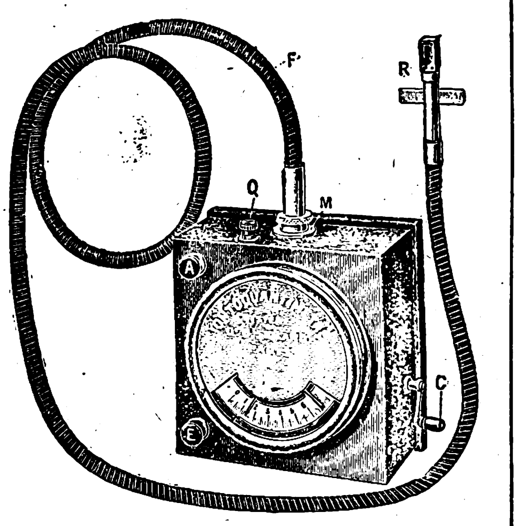

Συσκευὴ Szilard καθορισμοῦ δόσεως ἀκτίνων Ραῖντγκεν.

τήτων αὐτῶν (quantitométrie chimique) ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς ὄψεως διαφόρων οὐσιῶν ὑποβαλλομένων εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Οὕτω ὑπὸ τοῦ Goldstein κατεδείχθη ὅτι τὸ βρωμιοῦχον καὶ χλωριοῦχον κάλιον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀκτίνων Ραῖντγκεν χρωματίζονται, ἡ δ' ἔντασις τοῦ χρωματισμοῦ αὐτῶν εἶναι ἀνάλογος τῆς ποσότητος τῆς προσπιπτούσης ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνωτέρω ἀρχῆς κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Holtzknecht εἰδικὸν μετρητικὸν ὄργανον κληθὲν *χρωμοακτινόμετρον* (Chromoradiomètre) παρέχον τὴν ποσότητα τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν εἰς μονάδας H. Ἡ μονὰς H ὡρίσθη ἐμπειρικῶς ὑπὸ τοῦ Hortzknecht καὶ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ $^1/_3$ τῆς δόσεως, ἥτις δὲν προκαλεῖ ἐρεθισμὸν ἢ βλάβην τοῦ ἱστοῦ. Ὑπὸ τῶν Sabouraud καὶ Noiré κατεσκευάσθη ὁμοίως τὸ *ἀκτινόμετρον* X (Radiomètre X), οὗτινος ἡ λειτουργία ἐρείδεται ἐπὶ φαινομένου παρατηρηθέντος ὑπὸ τοῦ Villard καθ' ὅ, ὁ κυανιοῦχος βαρυολευκόχρυσος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἀμαυροῦται. Τὸ ἀκτινόμετρον X ἀποτελεῖται ἐκ σειρᾶς πλακιδίων κυανιούχου βαρυολευκοχρύσου καὶ ἐκ δύο τετραγωνιδίων ἐγχρώμου χάρτου, χρησιμευόντων ὡς προτύπων. Τὸ χρῶμα τοῦ ἑνὸς τετραγωνιδίου ὅπερ χαρακτηρίζεται ὡς *χροιὰ A* ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν χρωματισμὸν τοῦ πλακιδίου πρὸ τῆς προσβολῆς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν, ἐνῷ τὸ χρῶμα τοῦ δευτέρου τετραγωνιδίου, ὅπερ χαρακτηρίζεται ὡς *χροιὰ B*, χρησιμεύει, ὅπως καθορίζωμεν τὴν χρονικὴν στιγμήν, καθ' ἣν δέον νὰ παύῃ ἡ προσβολὴ ὑπὸ ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Ἐὰν ὑποβάλωμεν πλακίδιον κυανιούχου βαρυολευκοχρύσου τῆς ἄνω σειρᾶς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀκτίνων Ραῖντγκεν, τοῦτο μετά τινα χρόνον προσβολῆς ἀποκλίνει πρὸς τὴν ἀμαυροτέραν χροιάν. Ὁ νέος οὗτος χρωματισμὸς συγκρινόμενος πρὸς τὴν χροιὰν B, ἥτις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν μεγίστην δόσιν, ἣν δύναται νὰ ὑποφέρῃ τὸ ἀνθρώπινον δέρμα ἄνευ ἐμφανίσεως ἐρυθήματος κλπ., δύναται νὰ παράσχῃ μέτρον τῆς δόσεως τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Ἡ χροιὰ B ἀντιστοιχεῖ εἰς 5 μονάδας H τῆς κλίμακος Haltzknecht.

Ἑτέρα συσκευὴ τῆς αὐτῆς κατηγορίας εἶναι τὸ *χρωμοακτινόμετρον Bordier*, ὅπερ ἀποτελεῖ τροποποίησιν τῆς συσκευῆς τῶν Sabouraud, Noiré.

Ὑπὸ τοῦ Contremoulins ἡ μέτρησις τῆς δόσεως τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν φαινομένων τῆς διεγέρσεως φθορισμοῦ ἐπὶ διαφόρων οὐσιῶν καὶ ἥτις συνίσταται εἰς τὴν σύγκρισιν τοῦ διεγειρομένου φθορισμοῦ ὑπὸ ἀκτίνων Ραῖντγκεν πρὸς τὸν φθορισμόν, ὃν διεγείρει πρότυπος φωτεινὴ πηγή, ὡς τοιαύτη δ' ὑπὸ τοῦ Contremoulins ὑπεδείχθη *φλὸξ ἀσετυλίνης*. Ὁ Guilleminot ὡς πρότυπον συγκρίσεως μεταχειρίζεται τὸ ράδιον (M—Fluoromètre), ὅπερ ὡς γνωστὸν κέκτηται τὴν ἰδιότητα νὰ διεγείρῃ φθορισμόν (**δλ. ἀκτινεργία**). Τὸ ὑπὸ τοῦ Guilleminot χρησιμοποιούμενον πρότυπον περιλαμβάνει δύο ἑκατοστόγραμμα βρωμιούχου ραδίου, ἀκτινεργίας ἀντιστοιχούσης εἰς 500.000, τῆς τοῦ καθαροῦ ραδίου ἀντιστοιχούσης εἰς 2.000.000. Τὸ ἅλας τοῦτο ἐξαπλοῦται ἐπὶ ἐπιφανείας 1,75cm² καὶ τοποθετεῖται εἰς ἀπόστασιν 2cm ἀπὸ εἰδικοῦ διαφράγματος κυανιούχου βαρυολευκοχρύσου. Ἡ μονὰς M ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ τετραπλάσιον τῆς ἐντάσεως ἀκτινοβολίας, ἥτις παρέχει ἐπὶ τοῦ διαφράγματος τὸν αὐτὸν φθορισμόν, ὃν καὶ ἡ πρότυπος πηγή. Ἡ ὑπὸ τοῦ Guilleminot καθορισθεῖσα εἰδικὴ μονὰς ποσότητος ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν καλεῖται *μονὰς M*. Δύναται δὲ χημικῶς νὰ καθορισθῇ ὡς ἑξῆς: Ἡ μονὰς M ἀντιστοιχεῖ εἰς ποσότητα ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν, ἥτις ἐπιδρῶσα ἐπὶ διαλύματος $^2/_{100}$ ἰωδοφορμίου ἐν χλωροφορμίῳ, ἐπὶ ἑνὸς ἑκατοστομέτρου ἐπιφανείας καὶ εἰς βάθος 1 ἑκατοστομέτρου ἐκλύει 1.10^{-8} gr. ἰωδίου κατὰ δευτερόλεπτον. Ἰσοδυναμοῦσι δὲ 166 μονάδες M πρὸς μίαν μονάδα Bordier καὶ 125 μονάδες M πρὸς μίαν μονάδα H, δι' ἀκτίνων σκληρότητος 5—6 B.

Διὰ τὴν ἀκτινογράφησιν ἐπιφανείας πάχους 1 cm. ἀρκεῖ δόσις 1 μονάδος M, ὅσον δὲ παχυτέρα εἶναι ἡ πρὸς ἀκτινογράφησιν ἐπιφάνεια, τόσον περισσότεραι μονάδες M ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν ἀπαιτοῦνται. Ὁμοίως ἐν τῇ θεραπευτικῇ δι' ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἀπαιτοῦνται ἐπὶ παραδείγματι 400 μονάδες M ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν σκληρότητος 5 B. πρὸς παραγωγὴν τῆς ἀσθενεστέρας δερματικῆς ἀντιδράσεως.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διεμορφώθη ἐν Γερμανίᾳ εἰδικὸς τύπος μετρητοῦ τῆς δόσεως, ἐν ᾧ ἡ δόσις τῆς ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν καθορίζεται ἐπίσης διὰ μετρήσεως τοῦ ρεύματος ἰονισμοῦ τοῦ προκαλουμένου ἐν εἰδικῷ θαλάμῳ ὑπὸ τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Ἡ μέτρησις διεξάγεται τῇ βοηθείᾳ γαλβανομέτρου ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἠλεκτρικὸν σωλῆνα μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων. Τοῦ ὀργάνου τούτου γίνεται μεγάλη χρῆσις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἰδίᾳ ἐν Γερμανίᾳ.

Μέτρησις τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος.—Ἡ μέτρησις τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος διερχομένου διὰ σωλῆνος Ραῖντγκεν ἀποσκοπεῖ κυρίως τὸν καθορισμὸν τῆς φορτίσεως τοῦ σωλῆνος, μετρεῖται δὲ δι' εἰδικῶν ἀμπερομέτρων ὧν ἡ κλῖμαξ εἶναι βαθμολογημένη εἰς χιλιοστὰ τῶν ἀμπὲρ καὶ ὡς ἐκ τούτου χαρακτηρίζονται εἰδικώτερον ὡς *χιλιοστοαμπερόμετρα* (milliampermètres).

Ἐκ πειραματικῶν ἐρευνῶν κατεδείχθη ὅτι μέχρις ὡρισμένου βαθμοῦ ἡ ποσότης τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος· ἐν τούτοις ὅμως τοῦτο δὲν ἰσχύει γενικῶς, ἀλλὰ μᾶλλον δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι οὐδεμία ὡρισμένη σχέσις ὑφίσταται μεταξὺ ποσότητος ἀκτίνων Ραῖντγκεν καὶ ἐντάσεως τοῦ ρεύματος. Τοὐναντίον ἔχει καταδειχθῇ ὅτι διὰ τὰς διαφόρους συσκευὰς ἀπαιτεῖται διάφορος ἔντασις ρεύματος ἤ, ὡς συνήθως λέγομεν, διάφορος ἀριθμὸς χιλιοστοαμπὲρ πρὸς παραγωγὴν τῆς αὐτῆς ποσότητος ἀκτίν. Ραῖντγκεν.

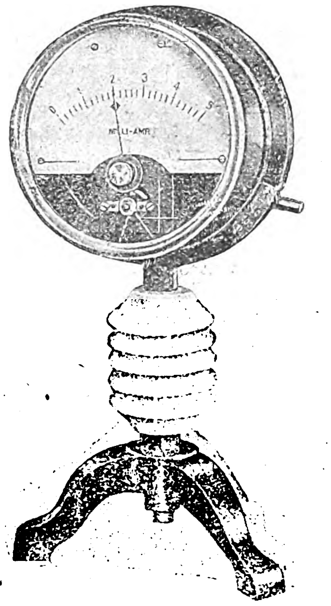

Χιλιοστοαμπερόμετρον.

Τὸ διὰ σωλῆνος Ραῖντγκεν διαβιβαζόμενον ρεῦμα, ἡ ἀκριβέστερον ἡ διὰ σωλῆνος διαβιβαζομένη ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια, μετατρέπεται ἐν αὐτῷ εἰς διαφόρους μορφάς, ἐλάχιστον δὲ μέρος αὐτῆς, 1—2 ἐπὶ τοῖς χιλίοις, μετατρέπεται εἰς ἀκτινοβολίαν Ραῖντγκεν,

Digitized by Google

ἐνῷ μέγα μέρος αὐτῆς μετατρέπεται εἰς θερμότητα. Τὸ ποσοστὸν τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, ὅπερ μετατρέπεται εἰς ἀκτινοβολίαν Ραϊντγκεν, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἐκκενώσεως καὶ ἐκ τῆς κατασκευῆς τοῦ σωλῆνος. Οὕτω ἐὰν ἔχωμεν δύο διατάξεις παραγωγῆς ἀκτίνων Ραϊντγκεν, ὧν ἡ μία παρέχει 2 τοῖς χιλίοις, ἡ δ' ἑτέρα 4 τοῖς χιλίοις ἀκτινοβολίαν Ραϊντγκεν ὑπὸ τὴν αὐτὴν προσδιδομένην ἐνέργειαν, εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ δευτέρα ὑπὸ ἔντασιν ρεύματος 5 ἀμπὲρ θὰ ἀπέδιδε τὸ αὐτὸ ποσὸν ἀκτινοβολίας Ραϊντγκεν, ὅπερ ἡ πρώτη ὑπὸ ἔντασιν ρεύματος 10 χιλιοστοαμπέρ, καθ' ὅσον ἡ τελευταία αὕτη ἀναπτύσσει περισσοτέραν θερμότητα.

Ἑπομένως ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι ἐκ δύο διατάξεων Ραϊντγκεν ἐκείνη εἶναι οἰκονομικωτέρα, ἥτις ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔντασιν ρεύματος παρέχει μείζονα ποσότητα ἀκτινοβολίας Ραϊντγκεν.

Τὰ εἰς τὰς ἐγκαταστάσεις ἀκτίνων Ραϊντγκεν χρησιμοποιούμενα χιλιοστοαμπερόμετρα παρουσιάζουσι κλίμακα μετὰ τριῶν περιοχῶν ἀπὸ 1—5 χιλιοστοαμπέρ, 1—50 χιλιοστοαμπὲρ καὶ 1—500 χιλιοστοαμπὲρ καὶ τοποθετοῦνται κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ εἶναι εὐχερὴς ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἐνδείξεων αὐτῶν κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς διατάξεως. Ἐν τῇ ἀνωτέρω εἰκόνι δεικνύεται χιλιοστοαμπερόμετρον προσηρμοσμένον ἐπὶ μεμονωμένου τρίποδος δι' ἐγκατάστασιν ἀκτίνων Ραϊντγκεν.

Μέτρησις τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ.—Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἡ μεταξὺ τῶν ἠλεκτροδίων σωλῆνος Ραϊντγκεν ἐφαρμοζομένη διαφορὰ δυναμικοῦ καθωρίζετο διὰ τῆς συνδέσεως ἐν παραλλήλῳ πρὸς τὸν σωλῆνα σπινθηριστοῦ, οὗτινος τὰ ἠλεκτρόδια ἐφέροντο εἰς τοιαύτην ἀπόστασιν μέχρις ἐκρήξεως μεταξὺ αὐτῶν σπινθῆρος. Τὸ μέγεθος δὲ τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ ἐχαρακτηρίζετο ἐκ τοῦ μήκους τοῦ ἐκρηκτικοῦ διαστήματος τοῦ σπινθηριστοῦ. Ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω καθορισμὸν τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ σωλὴν Ραϊντγκεν ὅστις λειτουργεῖ ὑπὸ διαφορὰν δυναμικοῦ ἀντιστοιχοῦσαν εἰς ἐκρηκτικὸν διάστημα 15—20 cm. ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν σκληρῶν σωλήνων. Ὁ ὡς ἄνω ὅμως καθορισμὸς τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ δὲν εἶναι ἀκριβής, ἰδίᾳ προκειμένου περὶ μετρήσεων ἀκριβείας. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πρὸς μέτρησιν τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ εἰς σωλῆνας Ραϊντγκεν γίνεται μεγάλη χρῆσις τῶν *ἠλεκτροστατικῶν βολτομέτρων*. Γενικῶς τὰ ἠλεκτροστατικὰ βολτόμετρα παρέχουσιν ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει τὴν μέσην τιμὴν τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ, δεδομένου ὅτι αὕτη δὲν εἶναι σταθερὰ ἀλλὰ μεταβλητή. Ἐν τῷ σχήματι δεικνύεται ἡ μεταβολὴ τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ

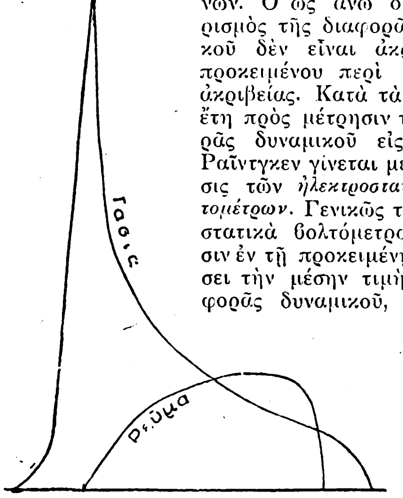

Μεταβολη τασεως και ρευματος εν σωληνι Ραϊντγκεν

καὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκκενώσεως. Ἐκ τῶν σχετικῶν καμπυλῶν παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ κατὰ τὴν ἀρχὴν ὅτε ὁ σωλὴν παρουσιάζει ἀντίστασιν αὐξάνει ἀποτόμως καὶ χρησιμεύει πρὸς ἰονισμὸν τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σωλῆνος, τοῦ ὁποίου διασπᾷ τὴν ἀντίστασιν, ὅτε ἡ ἀγωγιμότης τοῦ σωλῆνος βελτιοῦται βαθμηδὸν καὶ ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ ἐλαττοῦται. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ρεῦμα παρατηροῦμεν ὅτι ἐν ἀρχῇ, ἐλαττουμένης τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ, αὐξάνει μέχρις ὅτου ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ λάβῃ τιμὴν τόσον μικρὰν ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπερνικηθῇ ἡ ἀντίστασις τοῦ σωλῆνος, ὅτε τὸ ρεῦμα ἀποτόμως διακόπτεται.

Ὑπὸ τοῦ Klingelfuss ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ μετρεῖται διὰ βολτομέτρου συνδεομένου πρὸς τμῆμα τῶν σπειρῶν τοῦ δευτερεύοντος τοῦ επαγωγικοῦ πηνίου, στηριζομένης τῆς μεθόδου ταύτης ἐπὶ τῆς ἐκδοχῆς ὅτι ἡ οὕτω μετρουμένη διαφορὰ δυναμικοῦ εἶναι ἀνάλογος τῆς συνολικῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ. Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης τοῦ βολτομέτρου πρὸς τμῆμα τῆς δευτερευούσης περιελίξεως ὁ Klingelfuss μετρεῖ καὶ τὴν σκληρότητα τῶν ἀκτίνων Ραϊντγκεν, βαθμολογουμένου τοῦ ὀργάνου εἰς βαθμοὺς σκληρότητος, ἐξ οὗ πολλάκις τοῦτο χαρακτηρίζεται ὡς *σκληρόμετρον*.

Ἡ μέτρησις ὅμως λίαν ὑψηλῶν διαφορῶν δυναμικοῦ τάξεως 250.000 Volt ὑφ' ἃς λειτουργοῦσιν αἱ μεγάλαι σύγχρονοι ἐγκαταστάσεις ἀκτίνων Ραϊντγκεν προσκρούει εἰς σοβαρὰς τεχνικὰς δυσχερείας. Ἀλλὰ καὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐλύθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ οἴκου Hartmann Braun διὰ κατασκευῆς εἰδικοῦ τύπου ἠλεκτροστατικοῦ βολτομέτρου.

Τοῦτο κατὰ τὰ κύρια αὐτοῦ χαρακτηριστικὰ ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς συστήματος κινητῶν πλακῶν καὶ ἐξ ἑτέρου συστήματος ἀκινήτων τοιούτων ἐμβεβαπτισμένων ἐντὸς ἀτμοσφαίρας ἀζώτου ὑπὸ πίεσιν 12 ἀτμοσφαιρῶν. Ὅταν αἱ πλάκες φορτισθῶσι, τότε μεταξὺ τούτων ἀσκεῖται ἠλεκτροστατικὴ ἐπενέργεια καὶ αἱ κινηταὶ πλάκες ἕλκονται ὑπὸ τῶν ἀκινήτων. Ἡ ἠλεκτροστατικὴ ἕλξις ἀντισταθμίζεται ὑπὸ ἠλεκτροδυναμικῆς ἐπενεργείας, ἥτις ἀσκεῖται μεταξὺ δύο πηνίων διαρρεομένων ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ὧν τὸ μὲν προσαρμόζεται ἐπὶ τῶν κινητῶν πλακῶν, τὸ δὲ στηρίζεται ἐπὶ ἀκλονήτου ὑποστηρίγματος. Διὰ ρυθμίσεως δὲ τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος τοῦ διερχομένου διὰ τῶν σπειρῶν τῶν πηνίων δυνάμεθα διὰ τῆς ἠλεκτροδυναμικῆς ἐπενεργείας μεταξὺ τῶν πηνίων νὰ ἀντισταθμίσωμεν τελείως τὴν μεταξὺ τῶν δύο συστημάτων πλακῶν ἠλεκτροστατικὴν ἐπενέργειαν καὶ νὰ διατηρήσωμεν τὸ κινητὸν σύστημα πλακῶν ἐν τῇ θέσει ἰσορροπίας αὐτοῦ. Ἡ ἀκρίβεια τῶν μετρήσεων διὰ τοῦ ἀνωτέρου ὀργάνου ἐξικνεῖται μέχρις 1 °/₀.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Ἀθανασιάδου*, Ἐπίτομος Φυσική, 1925. —*Δ. Χόνδρου*, Μαθήματα Φυσικῆς 1924-25. — *Berliner*, Lehrbuch der Physik 1925.— *Berliner Schell*, Physikalisches Hanwörterbuch, 1925. —*Grimsehl*, Lehrbuch der Physik II, 1923.—*Graetz*, Die Elektrizität 1922 —*Riecke*, Lehrbuch der Physik II, 1922.—*Dessauer Wiesner*, Kompendium der Röntgen aufnahme und Röntgenbeleuchtung I, II, 1915.—*Coustet*, Les rayons X, 1914.— *Ledoux-Lebard et Dauvillier*, 1914 La physique des rayons X, 1921. — *Bucky*, Die Röntgenstrahlen und ihre Aurdendung, 1918.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ

Τὰ διάφορα κύτταρα τοῦ φυσιολογικοῦ ὀργανισμοῦ δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν εὐαισθησίαν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν *ἀκτίνων Ραϊντγκεν*. Ἡ δόσις, ἡ ὁποία εἶναι θανατηφόρος διά τινα ἐξ αὐτῶν, δι' ἄλλα ἀποτελεῖ κλάσμα ἀνέκτῆς δόσεως. Παρετηρήθη γενικῶς, ὅτι τὰ κύτταρα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὸ στάδιον τῆς διαιρέσεως ἢ καὶ εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ σταδίου τῆς διαιρέσεως, εἶναι τὰ μᾶλλον εὐαίσθητα εἰς τὰς εἰρημένας ἀκτῖνας μετὰ τὰ κύτταρα ταῦτα ἔρχονται τὰ ἐκκριτικὰ κύτταρα. Αἱ ἀκτῖνες Χ, ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης καταλυτικῆς ἐπὶ τῶν ζώντων κυττάρων ἐπιδράσεώς των, ἀποτελοῦν θεραπευτικὸν παράγοντα, ὃν δὲν δύναταί τις νὰ χειρισθῇ ἀβλαβῶς, ἄνευ σοβαρῶν προφυλάξεων. Ἐντεῦθεν ραστώνη τις ἢ ἀμέλεια ἢ ἐλαττωματικὸς χειρισμὸς ἐκθέτουν τόν τε ἰατρὸν καὶ τὸν ἐφ' οὗ ἐφαρμόζονται εἰς κινδύνους ἀνυπολογίστους. Ἐξετάσωμεν τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων Χ ἐπὶ τῶν διαφόρων φυσιολογικῶν ἱστῶν.

Ἐπὶ τοῦ δέρματος. — Τὸ φυσιολογικὸν δέρμα διαθέτει ἀνοχήν τινα ὡς πρὸς τὰς ἀκτῖνας Χ, ὡς ἐξ οὗ δύναταί τις ἀβλαβῶς νὰ κατευθύνῃ ἐπὶ οἱασδήποτε χώρας τοῦ δερματικοῦ περιενδύματος ἀκτινοβολίαν ἐλάσσονα ἢ ἴσην πρὸς 5Η. Ἐὰν ὅμως ὑπερβῇ τὴν δόσιν ταύτην, τὸ δέρμα ἐκδηλώνει ἀντίδρασιν ποικίλλουσαν τὴν διάρκειαν καὶ τὴν ἔντασιν, συνισταμένην ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ παροδικοῦ ἐρυθήματος μέχρις αὐτῶν τῶν ἐπιφόβων ἑλκώσεων, αἵτινες ἔχουν τόσον βραδεῖαν τὴν ἴασιν καὶ τόσον ἀνησυχαστικὸν τὸ μέλλον. Αἱ βλάβαι αὗται συνιστοῦν τὰς διαφόρους μορφὰς τῆς **ἀκτινοδερμίτιδος** (βλ. λ.).

Ἐπὶ τοῦ ἀδενικοῦ ἱστοῦ. — Ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀκτίνων Ραϊντγκεν ἐπὶ τοῦ ἀδενικοῦ ἐν γένει συστήματος εἶναι ἐκ τῶν καταφανεστέρων, ἀποτελεῖ δὲ διὰ τὴν θεραπευτικὴν δεδομένον ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων.

Ἐκ τῶν εὐαισθητοτέρων εἰς τὴν ἐπίδρασιν ταύτην εἶναι τὰ κύτταρα τῶν *γεννητικῶν ἀδένων τοῦ ἄρρενος*. Ὁ Albers-Schonberg πρῶτος ἀπέδειξε τὴν στείρωσιν τῶν ζῴων διὰ τῆς ἀκτινοβολίας Ραϊντγκεν, κατέστησαν δὲ γνωστόταται αἱ ἐπὶ τοῦ ὄρχεως σχετικαὶ βλάβαι διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν Bergonié καὶ Tribondeau καὶ τῶν Regaud καὶ Blanc. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ὁ ὄρχις ἔχει διττὴν τὴν λειτουργίαν· τοῦτο μὲν ἔχει ἰδίαν ἐσωτερικὴν ἔκκρισιν, τοῦτο δὲ παράγει τὰ σπερματοζωάρια. Ἐὰν ἐφ' ἅπαξ ἀκτινοβολήσωμεν διὰ δόσεως 8—10Η τὸν ὄρχιν μυὸς ἢ ἰνδικοῦ χοιριδίου, δυνάμεθα νὰ ἐπιφέρωμεν τὴν καταστροφὴν πάντων αὐτοῦ τῶν κυττάρων. Ὄντως μετὰ τρεῖς ἑβδομάδας τὸ ὄργανον τοῦτο θέλει ἐλαττωθῇ κατὰ τὸ τρίτον ἢ τὸ ἥμισυ τοῦ ὄγκου του καὶ θέλει παρουσιάσει σύστασιν ἐντελῶς μαλθακήν. Τὰ δὲ ἀδενικὰ στοιχεῖα θέλουσι βαθμηδὸν ἀντικατασταθῇ δι' ἰνώδους ἐπινεφρικοῦ ἱστοῦ. Ἐὰν ὅμως ἐνεργήσωμεν ἐλαφρὰν ἀκτινοβολίαν, οὔτε ἀτροφίαν οὔτε ἀλλοίωσιν τῆς συστάσεως τοῦ ὀργάνου θέλομεν παρατηρήσει, μόνον δὲ μετά τινα χρόνον δὲν θὰ εὕρωμεν πλέον ἐν τῷ σπερματικῷ ὑγρῷ σπερματοζωάρια. Ἡ στείρωσις δὲν ἐπέρχεται ἀμέσως, διότι τὰ σπερματοζωάρια εἶναι εἰς ἄκρον ἀνθεκτικά, εὐαισθητότερα δ' εἶναι ὅσα δὲν ἔχουσι φθάσει ἀκόμη εἰς τὸ τελικὸν τοῦτο στάδιον, τουτέστιν αἱ σπερματίδες καὶ τὰ σπερμοκύτταρα, κατὰ μείζονα δὲ λόγον τὰ σπερμογόνια. Τὰ σπερμογόνια καταστρεφόμενα καταστρώνονται ὑπὸ τῶν Σερτολείων κυττάρων, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπηρεάζονται ὑπὸ τῶν ἀκτίνων. Ἡ στείρωσις, ἡ ὀφειλομένη εἰς τὴν δι' ἀκτίνων Χ ἐπίδρασιν, δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ παροδική, ὑπ' οὐδεμιᾶς δὲ συνοδεύεται μειώσεως τῆς γεννητικῆς δραστηριότητος.

Τῷ 1905, πρῶτοι οἱ Halberstaedter, Bergonié καὶ Tribondeau ἐπέτυχον νὰ ἐπηρεάσουν καὶ τὴν *ᾠοθήκην* κονίκλου διὰ τῶν ἀκτίνων, βεβαιώσαντες μετά τινας μῆνας ἀπὸ τῆς ἀκτινοβολίας μείωσιν τοῦ ἀδένος κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ ὄγκου αὐτοῦ. Αἱ ἐπὶ τῶν ᾠοθυλακίων τῆς φλοιώδους οὐσίας τῆς ᾠοθήκης βλάβαι ἐμφανίζονται ἀμέσως. Τοιαύτας ἐκφυλωτικὰς ἀλλοιώσεις ὁ μὲν Lacassagne παρετήρησε μετὰ 15 ὥρας ἀπὸ τῆς ἀκτινοβολίας, ὁ δὲ Reifferscheid μετὰ 3 ὥρας. Ἀλλὰ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐντάσεως τῆς ἀκτινοβολίας. Τὰ ᾠοθυλάκια ἢ Γραφφιανὰ θυλάκια ἐπηρεάζονται κατὰ πάντα τὰ στάδια τῆς ἀναπτύξεώς των, ἀλλὰ πάντων εὐαισθητότατον εἶναι τὸ ᾠάριον καὶ τοῦτο προσβάλλεται πρῶτον. Τελείως δὲ μηδαμινὴ φαίνεται ἡ δρᾶσις τῶν ἀκτίνων ἐπὶ τῶν ὠχρῶν σωματίων. Ἡ λοιπὴ μοῖρα τῆς ᾠοθήκης ἐπιζῇ καὶ εἰς τὰς ἰσχυροτάτας ἀκτινοβολίας, τὰς προκαλούσας τὴν ὁλικὴν αὐτῆς στείρωσιν.

Ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀκτίνων Χ ἐπὶ τοῦ *μαστικοῦ ἀδένος* εἶναι διάφορος, ἀνάλογος δὲ πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς λειτουργίας αὐτοῦ καὶ πρὸς τὰς ἐφαρμοζομένας δόσεις. Ὁ Nunberg διὰ μικρῶν καὶ ἐπανειλημμένων δόσεων ἐπὶ τῶν μαστῶν αἰγὸς ηὔξησε τὴν διάρκειαν τῆς γαλακτοροίας. Ὅταν ὁ μαστὸς δὲν εἶναι ἐν τῇ περιόδῳ τῆς γαλακτορροίας, αἱ ἰσχυραὶ ἀκτινοβολίαι ἐλαφρῶς μόνον ἀλλοιοῦν τοὺς βοτρυοειδεῖς ἀδένας, προκαλοῦσαι ἀτροφίαν. Αἱ ραιντγκενικαὶ ἀκτινοβολίαι κατώρθωσαν ν' ἀναστείλουν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαστῶν παρθένου κονίκλου. Καὶ κατὰ τὴν πορείαν δὲ τῆς κυήσεως τὸ αὐτὸ ἐπήνεγκον ἀποτέλεσμα, ὁσάκις ἰδίως αἱ ἀκτινοβολίαι ἐφηρμόζοντο μικρὸν ἀπὸ τῆς γονιμοποιήσεως.

Ἐπὶ δὲ τοῦ *θυρεοειδοῦς ἀδένος* ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀκτίνων Ραϊντγκεν παρουσιάζει σημαντικὰ ἀποτελέσματα. Ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐφαρμόζεται αὕτη λίαν ἐπιτυχῶς, ὡς ἀναστέλλουσα τὴν ἔκκρισιν τοῦ ἀδένος, κατὰ τὴν νόσον τοῦ Basedow, ἤτοι τὴν ἐξόφθαλμον βρογχοκήλην. Ὁ Zimmern καὶ ὁ Battez, ἀκτινοβολοῦντες τὸν θυρεοειδῆ ἀδένα, ἐπέτυχον παρὰ κονίκλοις τὰς διαταραχὰς ἐκείνας, τὰς ὁποίας παρατηροῦμεν μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ ἀδένος, ἤτοι πολύπνοιαν, ἐξοίδησιν τοῦ δέρματος, πτῶσιν τριχῶν, ἀπίσχνανσιν, γενικὴν καχεξίαν καὶ ἐν γένει πάντα τὰ φαινόμενα τοῦ μυξοιδήματος. Παρὰ τοῖς κονίκλοις τούτοις ἡ ἱστολογικὴ ἐξέτασις ἀπέδειξε τελείαν σχεδὸν καταστροφὴν τῶν ἀδενικῶν στοιχείων.

Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ραιντγκενικὴ ἀκτινοβολία ἐπὶ τοῦ *θύμου ἀδένος*, μελετηθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ Heinecke, εἶτα δὲ ὑπὸ τῶν Rudberg, Aubertin, Bordet κλπ. Ὁ ἱστὸς τοῦ θύμου ἀδένος εἶναι λίαν εὐαίσθητος εἰς τὰς ἀκτῖνας Ραϊντγκεν οὕτως, ὥστε, δι' ἀσθενῶν δόσεων, καταστρέφεται παροδικῶς, ἀναγεννώμενος μετ' ὀλίγον· ἀλλ' ἂν ἡ δόσις εἶναι ἰσχυρά, ἡ καταστροφὴ ἀποβαίνει ὁριστική. Ἡ ἀκτινοβολία ἐπὶ τοῦ ἀδένος νεαρᾶς γαλῆς, διὰ μετρίας δόσεως ἀκτίνων διηθημένων, κατέστρεψεν ἐντὸς τῶν πρώτων 6 ὡρῶν τὸ πλεῖστον τῶν μικρῶν κυττάρων ἢ λυμφοκυττάρων αὐτοῦ. Παρετηρήθη δέ, ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν ἠφανίζοντο τὰ λυμφοκύτταρα, τὰ ὁμόκεντρα σφαιροειδῆ Ἀσσάλεια σωμάτια ἤρχιζον αὐξανόμενα τὸν ὄγκον, ἀπὸ δὲ τῆς 8ης πρὸς τὴν 12ην ἡμέραν ηὐξάνοντο βαθμιαίως ἀποβαίνοντα γιγάντεια. Ἀπὸ τῆς 12ης ἡμέρας τὰ μικρὰ θυμικὰ κύτταρα ἐπανήρχιζον πολλαπλασιαζόμενα ἐν τῷ παρεγχύματι, ἐνῷ ἀντιθέτως τὰ Ἀσσάλεια σωμάτια ἠλαττοῦντο ἐξαφανιζόμενα ἐν μέρει, μέχρι τῆς 20ῆς πρὸς τὴν 30ὴν ἡμέραν, ὁπότε ὁ ἀδὴν ἐπανήρχετο εἰς τὸ πρώην φυσιολογικὸν καθεστώς. Δι' ἰσχυρῶν δόσεων, ἡ ὁριστικὴ καταστροφὴ καταλείπει μόνον μικρὰν μᾶζαν ἐκ συνδετικοῦ ἱστοῦ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀδένος.

Δι' ἀθρόας ἀκτινοβολίας ἐπὶ τῶν *ἐπινεφριδίων* κυνὸς ἐπετεύχθησαν βλάβαι ἐπί τε τῆς μυελώδους καὶ τῆς φλοιώδους οὐσίας αὐτῶν. Εἰς τὴν μυελώδη οὐσίαν, ἥτις ἔχει τὴν καταβολὴν ἀπὸ τὸ συμπαθητικὸν σύστημα, ἀνευρίσκεται ἡ γνωστὴ οὐσία *ἐπινεφριδίνη*. Τὴν ἐπὶ τῶν ἐπινεφριδίων δρᾶσιν τῶν ἀκτίνων Χ ἀπέδειξαν οἱ Eisler καὶ Hirsh, ἐνεργήσαντες εἰς κονίκλους ἐνέσεις ἐκχυλίσματος ἐξ ἐπινεφριδίων ζῴου ὑποβληθέντος εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων. Τὸ ἐκχύλισμα τοῦτο προυκάλεσεν ὕψωσιν τῆς πιέσεως τοῦ αἵματος ἧττον ἰσχυρὰν καὶ ἐλάσσονος διαρκείας ἢ τὸ ἐκ φυσιολογικῶν ἐπινεφριδίων ἐκχύλισμα.

Τὸ *ἧπαρ* εἰς τὰς ἀκτῖνας Χ εἶναι εὐαισθητότερον παρὰ τοῖς νεαροῖς ζῴοις, παρουσιάζον τὸ μέγιστον τῆς εὐαισθησίας του παρὰ τοῖς νεογνοῖς. Ἡ λειτουργία τῶν ἠπατικῶν κυττάρων ἀλλοιοῦται διὰ τῶν ἐντόνων ἀκτινοβολιῶν. Οἱ Aubertin καὶ Beaujard κατώρθωσαν ν' ἀναστείλουν τὴν γλυκογονικὴν λειτουργίαν καὶ νὰ ἐπιφέρουν ἀτροφίαν τοῦ ἀδένος. Ἀλλ' οἱ Lépine καὶ Boulud ἐπέτυχον νὰ ἐλαττώσουν τὴν παραγωγὴν τοῦ γλυκογόνου καὶ in vitro.

Digitized by Google

Ἵνα προκαλέσωμεν πειραματικῶς βλάβας ἐπὶ τῶν *νεφρῶν*, εἶναι ἀνάγκη, ὡς ἐκ τῆς μικρᾶς εὐαισθησίας τοῦ ὀργάνου τούτου καὶ τῆς βαθείας θέσεως αὐτοῦ, ν' ἀκτινοβολήσωμεν ἰσχυροτάτας δόσεις. Εἶναι δυνατὸν τοιουτοτρόπως νὰ προκληθῇ παροδικὴ λευκωματουρία. Ἀλλ' ἐὰν ἡ ἐπίδρασις εἶναι ἀθρόα, ἐπὶ μακρὸν ἐπαναλαμβανομένη, ἡ λευκωματουρία καθίσταται ἔμμονος καὶ ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐν μέσῳ οὐραιμικῶν φαινομένων.

Ἐπὶ τῶν ὀστῶν.—Ἰσχυρόταται δόσεις, ἰδίως ἐπὶ τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν, διὰ τῶν ἀκτίνων Ραΐντγκεν, ἀναστέλλουσι τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν, ὡς ἐξ οὗ παρὰ νεαροῖς ζῴοις παρετηρήθη ἀσυμμετρία μελῶν μετὰ τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ ἑτέρου τούτων. Πρὸς τῇ ἀναστολῇ ταύτῃ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὀστῶν, ἐσημειώθη καὶ ἀποβολὴ ἀσβεστιούχων ἁλάτων, ἀποδειχθεῖσα διὰ τῆς ἀραιώσεως τῆς σκιερότητος τῆς ἀκτινογραφικῆς εἰκόνος. Τοὐναντίον, ἀσθενεῖς δόσεις ἀκτινοβολίας διεγείρουν τὴν ταχυτέραν πώρωσιν τῶν καταγμάτων. Διὰ τῶν ἐν χρήσει θεραπευτικῶν δόσεων ἐπὶ τῶν φυματιωδῶν ὀστεϊτίδων τῶν παίδων, οὐδέποτε παρετηρήθη ἀναστολὴ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὀστῶν.

Ἐπὶ τῶν αἱμοποιητικῶν ὀργάνων.—Πρῶτος ὁ Heinecke ἐσπούδασε τὰς ὑπὸ τὴν ραιντγκενικὴν ἐπίδρασιν βλάβας τῶν τε αἱμοποιητικῶν ὀργάνων καὶ τοῦ αἵματος. Ἐπὶ τοῦ *σπληνὸς* παρετήρησε καταστροφὴν τῶν Μαλπιγιανῶν σωματίων ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν, ὡς καὶ νέκρωσιν τῶν λυμφοκυττάρων. Αἱ τοιαῦται ἀλλοιώσεις εἶναι παροδικαὶ διὰ τὸν ἀδένα, ὅστις λίαν ταχέως ἐπανέρχεται εἰς τὸ πρώην φυσιολογικὸν καθεστώς. Οἱ *λυμφατικοὶ ἀδένες* ἐπίσης διὰ τῆς ἀκτινοβολίας ὑφίστανται ταχεῖαν καὶ ἔντονον καταστροφὴν τῶν λυμφοκυττάρων. Ὁ δὲ *μυελὸς τῶν ὀστῶν*, ὅστις ἔχει χροιὰν κιτρινωπήν, ὑφίσταται τὴν λιπώδη ἐκφύλωσιν, ἐλαττουμένου λίαν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λευκοκυττάρων του· ἀλλ' ἡ βλάβη αὐτοῦ αὕτη παρέρχεται ταχέως, ἐπανερχομένης τῆς καταστάσεως εἰς τὸ κατὰ φύσιν.

Ὡς πρὸς τὸ *κυκλοφοροῦν αἷμα*, οἱ Helber καὶ Linser παρετήρησαν μείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων, ἰδίως δὲ τῶν λυμφοκυττάρων καὶ τῶν μονοπυρήνων, ἐνῷ τοὐναντίον ηὐξάνοντο τὰ ἐμπύρηνα ἐρυθρὰ καὶ οἱ αἱματοβλάσται. Εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων X γενικῶς τὰ μὲν λευκὰ αἱμοσφαίρια εἶναι λίαν εὐαίσθητα, ἐνῷ τὰ ἐρυθρὰ εἶναι ἀνθεκτικώτερα. Οἱ Aubertin καὶ Beaujard ὑποβαλόντες κονίκλους καὶ ἰνδικὰ χοιρίδια εἰς ἀκτινοβολίαν 10 H, παρετήρησαν κατὰ μὲν τὰς πρώτας ὥρας ἀπὸ ταύτης λευκοκυττάρωσιν, βραδύτερον δὲ ὑπολευκοκυττάρωσιν.

Ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ ἱστοῦ.—Ὅ τε κεντρικὸς καὶ ὁ περιφερικὸς νευρικὸς ἱστὸς φαίνεται, ὅτι εἶναι ἄκρως ἀνθεκτικὸς εἰς τὰς ἀκτῖνας X, καθόσον οὐδέποτε κατέστη δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ πειραματικῶς ἀλλοίωσίς τις ἱστολογική, κατόπιν ἐντόνου ἀκτινοβολίας. Καὶ παρετηρήθησαν μὲν εἴς τινας περιπτώσεις αἱμορραγίαι ἐκ βλάβης τῶν μικρῶν ἀγγείων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἄμεσοι βλάβαι τῶν νευρικῶν κυττάρων.

Ἐπὶ τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ὁράσεως.—Οἱ Birch-Hirschfeld, Tribondeau καὶ ἄλλοι κατώρθωσαν πειραματικῶς νὰ προξενήσουν βλάβας ἐπὶ τῶν διαφόρων ἱστῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Αἱ βλάβαι αὗται ἐσημειώθησαν κυρίως ἐπὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος, τοῦ κερατοειδοῦς, τοῦ ὑελώδους σώματος καὶ τοῦ φακοῦ. Ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς τοῦ κονίκλου προὐξενήθησαν βλάβαι τῶν γαγγλιακῶν κυττάρων, δυνάμεναι νὰ ἐπεκταθῶσιν ἐπίσης καὶ εἰς τὰ ραβδία καὶ τὰ κωνία. Παρόμοιαι ἀλλοιώσεις παρετηρήθησαν καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου, πάσχοντος ἐξ ἐπιθηλιώματος γειτνιάζοντος πρὸς τὸν ὀφθαλμόν, ὃν δὲν ἐπροστάτευσαν ἐπαρκῶς κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀκτινοθεραπείας. Ἀλλὰ διὰ τῶν ἀκτινοβολιῶν ἐπετεύχθη καὶ ἀναστολὴ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐπὶ νεαρῶν ζῴων.

Γενικὰ φαινόμενα.— Τὰ φαινόμενα ταῦτα συνίστανται εἰς κόπωσιν, ἀνορεξίαν, ναυτιώδη κατάστασιν καὶ ἔκλυσιν τῶν δυνάμεων. Ἐπιφαίνονται δὲ συνηθέστερον εἰς τοὺς ἀκτινολόγους ἰατρούς, ὅταν οὗτοι ἄνευ τῶν ἀπαιτουμένων προφυλάξεων ἐκτεθοῦν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὰς ἀκτῖνας Ραΐντγκεν, ὡς συνέβη κατὰ τὸ διάστημα τοῦ μεγάλου πολέμου, ὁπότε ἠναγκάζοντο νὰ ἐξετάζουν πολυπληθεῖς τραυματίας. Τὰ γενικὰ φαινόμενα ὀφείλονται ἴσως εἰς παροδικὴν πολυαδενικὴν ἀνεπάρκειαν, προκληθεῖσαν ἐκ τῶν ἀκτίνων X.

ΠΡΟΦΥΛΑΞΕΙΣ. Οἱ κίνδυνοι, τοὺς ὁποίους δύνανται νὰ προκαλέσουν αἱ ἀκτῖνες Ραΐντγκεν καὶ εἰς τὸν ἄρρωστον καὶ εἰς τὸν ἰατρὸν ἀκτινολόγον, δὲν ἀποτελοῦν ἔνδειξιν ἐγκαταλείψεως τῆς χρήσεως αὐτῶν, ὡς δὲν ἀποτελοῦν ἀντένδειξιν χρήσεως οἱ κίνδυνοι δηλητηριωδῶν τινων φαρμάκων (ἀρσενικοῦ, δακτυλίτιδος, στρυχνίνης) μετὰ περισκέψεως καὶ ἐπιστημονικότητος χειριζομένων.

Τὰ προφυλακτικὰ διὰ τὸν *ἄρρωστον* μέτρα συνίστανται εἰς τὴν χρῆσιν τῶν καταλλήλων διά τε τὴν ἐπιπολῆς καὶ τὴν ἐν τῷ βάθει ἀκτινοθεραπείαν ἠθμῶν, ὡς καὶ εἰς τὴν χρῆσιν τῆς ἁρμοζούσης δι' ἑκάστην περίπτωσιν δόσεως. Διὰ τῶν μέτρων τούτων, τὰ ἐκ τῶν ἀκτίνων X ἐπὶ τῶν ἀρρώστων ἀτυχήματα κατέστησαν ἐξαιρετικῶς σπάνια.

Ὡς πρὸς τὸν *ἀκτινολόγον ἰατρόν*, ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰ προφυλακτικὰ μέτρα εἶναι ἀρκούντως ἱκανοποιητικά. Συνίστανται δὲ εἰς τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ ἀκτινολόγος φῦσιγξ ἢ *σφαῖρα* περικλείεται εἰς *κύπελλον* (cupule) ἐξ ὑάλου, πλουσίας εἰς ἅλατα μολύβδου, τὰ ὁποῖα, ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου αὐτῶν

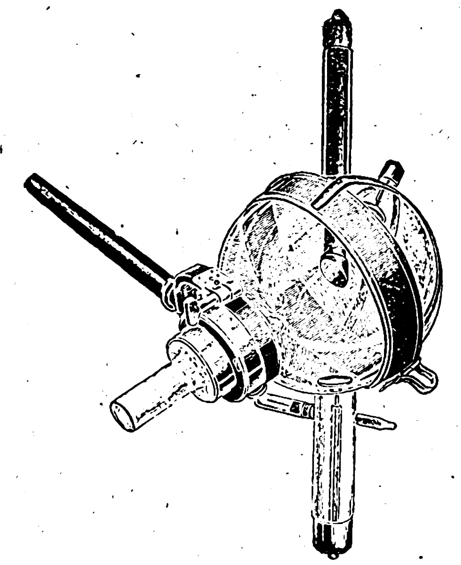

Κύπελλον φύσιγγος ἐξ ὑάλου.

ἀτομικοῦ βάρους, διαπερῶνται ἐλάχιστα ὑπὸ τῶν ἀκτίνων. Ἀλλὰ τὸ κύπελλον τοῦτο εἶναι ἡμισφαιρικὸν καὶ δὲν περιβάλλει πλήρως τὴν φύσιγγα, ἵνα ἐμποδίζῃ πάσας τὰς ἐκ τῆς ἀντικαθόδου ἀκτῖνας, καθίσταται δὲ ἀνεπαρκὲς διὰ τὰς φύσιγγας τῶν νεωτέρων ἰσχυρῶν μηχανημάτων τῆς ἀκτι-

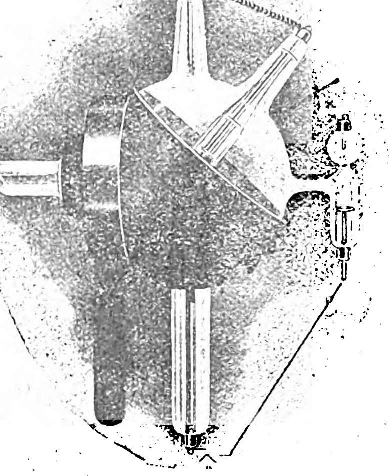

Κύπελλον φύσιγγος ἐξ ἐβονίτου.

νοθεραπείας. Ἐπίσης ἡ φῦσιγξ περικλείεται ἐν κυβικῷ κιβωτίῳ, καλυπτομένῳ ἐσωτερικῶς ὑπὸ μολύβδου ἢ ὑπὸ παχέος ἐλαστικοῦ κόμμεως μολυβδούχου· τὸ κιβώτιον δὲ τοῦτο δέον νὰ προτιμᾶται ὡς ἀπείρως προφυλακτικώτερον τοῦ ὑαλίνου κυπέλλου.

2) Ὁ φθορίζων πίναξ (écran fluorescent), ὁ δε-

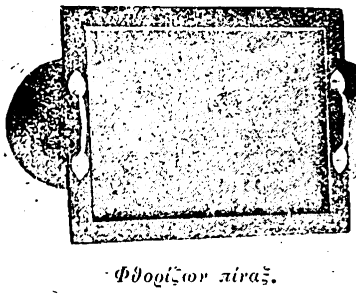

Φθορίζων πίναξ.

χόμενος τὰς ἀκτινοβολίας, καλύπτεται κατὰ τὴν πρὸς τὸν ἐξετάζοντα ἰατρὸν ἐπιφάνειαν ὑπὸ παχείας μολυβδούχου ὑαλίνης πλακός, συγκρατούσης τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἀκτίνων, εἰ καὶ μέρος αὐτῶν συγκρατεῖ καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ πίνακος κυανιοῦχος βαρυολευκόχρυσος, ὡς βαρεῖα οὐσία. Ὁ αὐτὸς πίναξ φέρει κατὰ τὰς δύο αὐτοῦ μικροτέρας πλευρὰς μεταλλικὰ ἐλάσματα, προστατεύοντα τὰς ἄκρας χεῖρας κατὰ τὸν χειρισμόν του.

3) Δίοπτρα (lunettes) μεγάλων διαστάσεων, ὅμοια

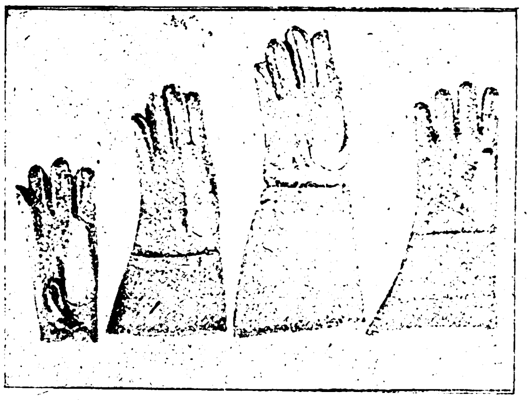

Χειρόκτια προφυλακτικά.

πρὸς τὰ χρησιμοποιούμενα ἐν τοῖς αὐτοκινήτοις, ἀλλ' ὧν ἡ ὕαλος εἶναι μολυβδοῦχος, προστατεύουν τοὺς ὀφθαλμούς. Ὁ ἰατρὸς δύναται νὰ φέρῃ καὶ ὁλόκληρον προστατευτικὴν *προσωπίδα*, ἀλλ' εἶναι αὕτη λίαν φορτικὴ καὶ δύσχρηστος. Ὀφείλει δὲ πρὸ παντὸς ὁ ἰατρὸς νὰ φέρῃ *χειρόκτια*, περιενδεδυμένα ἐσωτερικῶς διὰ μολυβδούχου ἐλαστικοῦ κόμμεως, προφυλάσσοντος οὐ μόνον τὴν ραχιαίαν ἐπιφάνειαν τῶν χειρῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν παλαμιαίαν, δεδομένου ὅτι αἱ χεῖρες εἶναι τὰ μᾶλλον ἐκτεθειμένα μέρη τοῦ σώματος εἰς τὰς ἀκτινοβολίας Ραΐντγκεν. Ὀφείλει ἐν τέλει νὰ φέρῃ μέγα *περίζωμα* (tablier) ἐκ μολυβδούχου ἐλαστικοῦ κόμμεως, διὰ τὴν προστασίαν τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ σώματος αὐτοῦ.

Προκειμένου ὅμως ὁ ἰατρὸς νὰ ἐκτελέσῃ ἀκτινογραφίαν ἢ νὰ ἐνεργήσῃ ἀκτινοθεραπείαν, ἡ σπουδαιοτέρα μέριμνα αὐτοῦ δέον νὰ εἶναι, οὐχὶ ἡ διὰ μολυβδούχων μέσων περιφρούρησις, ἀλλ' ἡ τοιαύτη αὐτοῦ ἐν τῷ θαλάμῳ τοποθέτησις, ὥστε νὰ εὑρίσκηται ὄπισθεν τῆς ἀντικαθόδου. Τὸ τοιοῦτον οὐ μόνον εὔκολον εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀποτελεσματικόν, καθόσον αἱ κοιναὶ φύσιγγες δὲν ἐξακοντίζουν ἀκτῖνας διὰ τῆς ὀπισθίας αὐτῶν ἐπιφανείας. Τὸ μέτρον ὅμως τοῦτο εἶναι, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, ἀνεπαρκές, ὁσάκις γίνεται χρῆσις φυσίγγων Coolidge, διότι αἱ φύσιγγες αὗται ἐξακοντίζουν ἀκτινοβολίαν δι' ὅλης τῆς ἐπιφανείας τῆς ἀντικαθόδου των. Τὸ ποσὸν δὲ τῆς ἀκτινοβολίας, τὸ ἐκπεμπόμενον διὰ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας φύσιγγος Coolidge ἐν ἐνεργείᾳ, ἰσοῦται πρὸς τὸ δέκατον ἢ κατ' ἄλλους πρὸς τὸ τέταρτον τῆς ὁλικῆς ποσότητος τῆς δέσμης, ἣν ἐκπέμπει αὕτη διὰ τῆς προσθίας ἐπιφανείας της. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, θὰ ἦτο ἀνάγκη διὰ τὸν ἀκτινολόγον νὰ παρενθέτῃ μεταξὺ ἑαυτοῦ καὶ τῆς λειτουργούσης φύσιγγος ξύλινον *προπέτασμα* (paravent), ἱκανοῦ πλάτους καὶ ὕψους, κεκαλυμμένον κατ' ἀμφοτέρας τὰς ὄψεις του διὰ μολυβδίνου ἐλάσματος, πάχους τοὐλάχιστον 3 χιλιοστομέτρων. Τὰ ἀνωτέρω προφυλακτικὰ μέτρα εἶναι ἀρκούντως συντελεστικὰ πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν. Ἀλλ' ἐὰν ποτε, καὶ παρὰ πάντα τὰ μέτρα ταῦτα, ὁ ἀκτινολόγος ἤθελε παρατηρήσει ἐφ' ἑαυτοῦ σημεῖα ἐπιδράσεως τῶν ἀκτίνων ἀνησυχητικά, θὰ ὤφειλε ν' ἀπομακρυνθῇ πάραυτα τοῦ ἔργου του, ἵνα μὴ ἡ περαιτέρω ἐμμονή του

Ἀκτινολόγος φέρων προσωπίδα, περίζωμα καὶ χειρόκτια προφυλακτικά.

Digitized by Google

εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς ἀκτινολογίας στοιχίσῃ τυχὸν αὐτῷ καὶ τὴν ζωὴν ἔτι.

Ἡ ἀπόλυτος βεβαίως προφύλαξις συνίσταται εἰς τὸ νὰ τοποθετῶνται πάντα τὰ πρὸς χειρισμὸν μηχανήματός τινος ἐξαρτήματα ἐντὸς *θαλαμίσκου*, τοῦ ὁποίου τὰ τοιχώματα καὶ ἡ ὀροφὴ νὰ ἐπενδύωνται δι᾿ ἱκανῶς παχέων μολυβδίνων ἐλασμάτων. Ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῶν τοιχωμάτων τούτων δέον νὰ ὑπάρχῃ θυρίς, φρασσομένη διὰ παχείας μολυβδού-

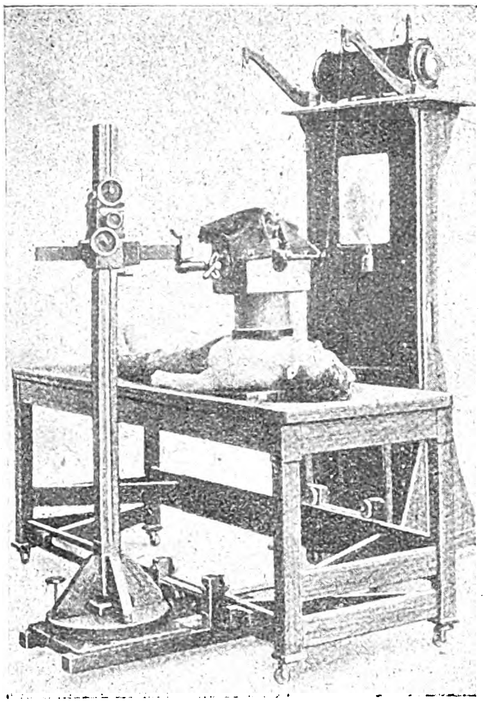

Ὁ ἀκτινολόγος ὄπισθεν προφυλακτικοῦ προπετάσματος.

χου ὑάλου, ἵνα δι᾿ αὐτῆς ὁ ἰατρὸς δύναται νὰ παρακολουθῇ τόν τε ἄρρωστον καὶ τὸ λειτουργοῦν μηχάνημα, χωρὶς νὰ εἶναι ἐκτεθειμένος μήτε εἰς τὰς πρωτευούσας μήτε εἰς τὰς δευτερευούσας ἀκτῖνας.

Μέγαν διήγειρε θόρυβον τὸ ζήτημα τῆς διὰ μέσου τῶν τοίχων καὶ τῶν δαπέδων ἐπιβλαβοῦς ἐπηρείας τῶν ἀκτίνων Χ ἐπὶ τῶν γειτνιαζόντων πρὸς τὰς ἀκτινολογικὰς ἐγκαταστάσεις ἀτόμων. Θεωρη-

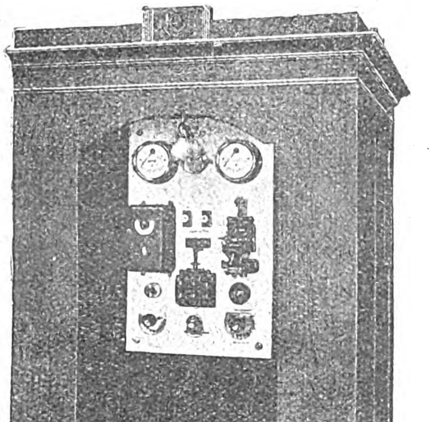

Προστατευτικὸς θαλαμίσκος.

τικῶς εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ ἐκ τῆς φύσιγγος ἀκτινικὴ δέσμη ἐξικνεῖται εἰς μεγάλην ἀπόστασιν· ἀλλ᾿ εἶναι ἐξ ἴσου ἀκριβές, ὅτι ἡ τῶν ἀκτίνων ἔντασις, ἥτις ἐλαττοῦται κατὰ λόγον ἀντίστροφον πρὸς τὸ τετράγωνον τῆς ἀποστάσεως ταύτης, μειοῦται καὶ ἀναλόγως πρὸς τὸ ἀτομικὸν βάρος τῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα ἡ ἀκτινοβολία διαπερᾷ. Ἐντεῦθεν, ἡ ἀνησυχία τῶν διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο οὑτωσὶ θορυβούντων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁπωσδήποτε ἀδικαιολόγητος. ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΑΚΤΙΝΟΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗ

Ἀκτινοδιαγνωστικὴ (radiodiagnostic—Durchleuchtung) καλεῖται ἡ μέθοδος, ἡ χρησιμοποιοῦσα τὰς ἀκτῖνας Χ πρὸς διαγνωστικοὺς σκοποὺς ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν παθολογικῶν ἢ τῶν χειρουργικῶν ἀρρώστων. Ἡ μέθοδος αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν *ἀκτινοσκοπικῶν σκιῶν* ἢ τῶν *ἀκτινογραφικῶν ἀποτυπωμάτων*, ἐπετέλεσε δὲ ραγδαίας προόδους κατὰ τὸ διάστημα τῶν τελευταίων ἐτῶν. Θέτουσα τὴν λειτουργίαν τῶν ἐσωτερικῶν ὀργάνων ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς ὁράσεως, τουτέστι τῆς αἰσθήσεως ἐκείνης, τῆς ὁποίας αἱ ἀντιλήψεις θεωροῦνται πάντοτε ὡς αἱ τὰ μάλιστα πισταὶ καὶ ἀκριβεῖς, προσπορίζει εἰς τὴν ἰατρικὴν διαγνωστικὴν τόσον πολυτίμους πληροφορίας, ὥστε εἶναι δυσχερὲς νὰ παρίδῃ τις ταύτας. Ἐν τούτοις δὲν εἶναι φρόνιμον ν᾿ ἀναμένωμεν πάντοτε παρ᾿ αὐτῆς μόνης τὴν ἐπίλυσιν πάντων τῶν διαγνωστικῶν προβλημάτων, περιφρονοῦντες ἢ ἀποκλείοντες τὰς ἀρχαίας ἐξεταστικὰς μεθόδους. Ἀναμφιβόλως, ἡ διὰ τῶν ἀκτίνων ἀνεύρεσις ἐπὶ παραδείγματι ἀνευρυσματικοῦ τινος σάκκου τῆς ἀορτῆς ἄγει ἡμᾶς, αὐτὴ καὶ μόνη, εἰς ἀσφαλῆ διάγνωσιν· ἀλλ᾿ αἱ τοιαῦται περιπτώσεις εἶναι ἐξαιρετικαί. Ἀντιθέτως ὁ θέλων νὰ θέσῃ διάγνωσιν πνευμονικῆς φυματιάσεως ἐκ μόνον τῶν ἀκτινολογικῶν σημειων, χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ τὸν ἄρρωστον, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὴν γενικὴν αὐτοῦ κατάστασιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς παθήσεώς του, χωρὶς νὰ ὑποβάλῃ αὐτὸν εἰς στηθοσκοπικὴν ἐξέτασιν, ἐκτίθεται εἰς τὴν πιθανότητα τῆς μᾶλλον χονδροειδοῦς πλάνης.

Αἱ ἀκτινοσκοπικαὶ καὶ ἀκτινογραφικαὶ εἰκόνες παρουσιάζουν σκιερότητας καὶ διαφανείας διαφόρων βαθμῶν, ἐξαρτωμένων ἐκ τῆς πυκνότητος καὶ τοῦ ἀτομικοῦ βάρους τῶν ὑπὸ τῶν ἀκτίνων Χ διαπερωμένων σωμάτων. Οὕτω, αἱ μὲν σάρκες ἐμφανίζονται διαφανέστεραι τῶν ὀστῶν ἐπὶ τῶν εἰκόνων τούτων, καθόσον ἀποτελοῦνται ἐκ 4 σχεδόν, μικροῦ ἀτομικοῦ βάρους, στοιχείων, τοῦ ὑδρογόνου (1), τοῦ ἄνθρακος (12), τοῦ ἀζώτου (14) καὶ τοῦ ὀξυγόνου (16)· τὰ δὲ ὀστᾶ παρίστανται πυκνότερα, σκιερώτερα, καθόσον περιέχουν δύο μέν, ἀλλὰ μείζονος ἀτομικοῦ βάρους στοιχεῖα, τὸν φω-

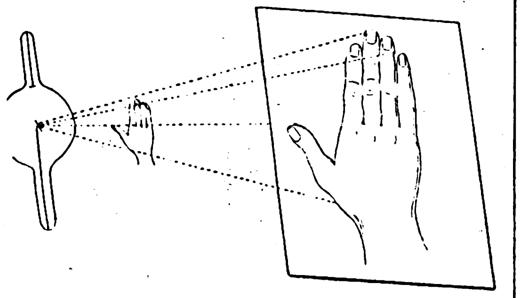

Ἡ ἀκτινολογικὴ εἰκὼν μεγεθυνομένη καὶ παραμορφωμένη.

σφόρον (31) καὶ τὸ ἀσβέστιον (40). Τὰ ὀστᾶ, ἀποβάλλοντα τὰ ἀσβεστιοῦχα αὐτῶν στοιχεῖα, ἀποβαίνουν διαφανέστερα· τοὐναντίον, τὰ τοιχώματα τῶν ἀρτηριῶν, οἱ χόνδροι καὶ οἱ ἀδένες ἀποτιτανούμενοι, καθίστανται σκιερώτεροι. Ἐκ τῶν ἐνδοθωρακικῶν ὀργάνων, οἱ μὲν πνεύμονες, ὡς περιέχοντες ἀέρα, εἶναι διαφανέστεροι, ἡ δὲ καρδία καὶ ἡ ἀορτή, ὡς περιέχουσαι τὸ αἷμα, ἀποδίδουν ζωηροτέρας σκιάς. Δὲν συμβαίνει ὅμως ταὐτὸ καὶ διὰ τὰ ἐνδοκοιλιακὰ ὄργανα, ὧν τὰ ὅρια συγχέονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ὡς ἐκ τῆς ὁμοιομόρφου σχεδὸν πυκνότητος αὐτῶν. Ἐν τούτοις δύναταί τις, ἐν τῇ ὅλῃ φαιᾷ τῆς κοιλίας εἰκόνι, νὰ διακρίνῃ πυκνοτέρας τὰς σκιὰς τῶν ὀστῶν τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ τῆς λεκάνης καὶ διαφανεστέραν τὴν ἄνω μοῖραν τῆς στομαχικῆς κοιλότητος, ὡς ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντος ἀέρος. Εὐτυχῶς εἶναι εὐχερὲς νὰ τροποποιήσωμεν τὴν διαφάνειαν τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, ὥστε νὰ καταστήσωμεν τοῦτον ἀντιληπτὸν εἰς τὴν ἀκτινολογικὴν ἐξέτασιν. Καὶ αὐξάνομεν μὲν τὴν σκιερότητα τῶν διαφόρων αὐτοῦ τμημάτων, εἰσάγοντες οὐσίας ἐχούσας μέγα ἀτομικὸν βάρος, οἷον ἀνθρακικὸν βισμούθιον ἢ θειϊκὸν βάρυον· ἐλαττοῦμεν δὲ τὴν σκιερότητα, εἰσάγοντες ἀέρα ἢ χορηγοῦντες διὰ τοῦ στόματος ἀεριογόνους κόνεις ἐν διαλύσει, οἷον δισανθρακικὸν νάτριον καὶ τρυγικὸν ὀξύ. Τοιαύτη εἰσαγωγὴ ἀεριογόνων εἰς τὸν στόμαχον ἐπιτρέπει νὰ σπουδάσωμεν ἀνετώτερον τὴν κατάστασιν τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ σπληνὸς παρακειμένων τῷ στομάχῳ.

Χαρακτῆρες ἀκτινολογικῶν εἰκόνων. — Αἱ ἀκτινολογικαὶ εἰκόνες παρουσιάζονται ἐν μεγεθύνσει, διότι παράγονται ἐκ κωνικῆς προβολῆς. Εἶναι δὲ τοσούτῳ μεγαλύτεραι, ὅσῳ τὸ ἐξεταζόμενον ἀντικείμενον εἶναι πλησιέστερον πρὸς τὴν ἐκτοξεύουσαν τὴν ἀκτινικὴν δέσμην ἀντικάθοδον καὶ ὅσῳ ὁ φθορίζων πίναξ εὑρίσκεται πορρωτέρω τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Ἵνα ἐπιτύχωμεν εἰκόνα, τῆς ὁποίας αἱ διαστάσεις νὰ προσεγγίζουν ὅσον τὸ δυνατὸν πλειότερον πρὸς τὰς τοῦ ἐξεταζομένου ὀργάνου, χρησιμοποιοῦμεν δύο μεθόδους. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην, τοποθετοῦμεν τὴν ἀκτινογραφικὴν πλάκα ἢ τὸν φθορίζοντα πίνακα ἐγγύτατα πρὸς τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ὄργανον, τουτέστιν ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὸ σῶμα. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, ἀπομακρύνομεν ὅσον τὸ δυνατὸν πλειότερον τὸν ἐξεταζόμενον ἀπὸ τῆς φύσιγγος. Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει, ἐπειδὴ ἐκ τῆς ἀποστάσεως μέγα μέρος τῆς ἀκτινοβολίας ἐκμηδενίζεται, ὑποχρεούμεθα νὰ τροφοδοτήσωμεν ἐντατικώτερον τὴν φύσιγγα, ἐφ᾿ ὅσον ἐπιτρέπει τοῦτο ἡ ἀντοχὴ τοῦ μηχανήματος καὶ ἐν ὅσῳ διαθέτομεν ἰσχυρὰν ἐγκατάστασιν τοιαύτης *τηλακτινογραφίας* ἢ *τηλακτινοσκοπήσεως*. Ἐν τῇ καθ᾿ ἡμέραν πράξει, τὴν φύσιγγα τοποθετοῦμεν κατὰ μέσον ὅρον εἰς ἀπόστασιν 50 ἑκατοστομέτρων ἀπὸ τοῦ ἐξεταζομένου. Ὄργανον, δι᾿ οὗ ἐπιτυγχάνομεν τὸ πραγματικὸν μέγεθος εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν διαφόρων ὀργάνων, εἶναι ὁ *ὀρθοδιαγράφος*.

Αἱ ἀκτινολογικαὶ εἰκόνες εἶναι πάντοτε παραμεμορφωμέναι ἐκ γεωμετρικῆς κατασκευῆς, μὴ μεγεθυνόμεναι ἐξ ἴσου καθ᾿ ἁπάσας τὰς μοίρας αὐτῶν. Ἡ μεγέθυνσίς των αὕτη, ἀσθενὴς κατὰ τὰς κεντρικὰς χώρας, ἀποβαίνει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐκδηλοτέρα, ἐφ᾿ ὅσον βαίνομεν πρὸς τὴν περιφέρειαν. Εἶναι δὲ ἀσθενὴς κατὰ τὰς κεντρικὰς χώρας, διότι ἐκεῖ προσπίπτει ἡ *φυσιολογικὴ* ἀκτὶς (rayon normal), τουτέστιν ἡ ἀκτὶς ἐκείνη ἡ ὁποία ἀναχωροῦσα ἐκ τῆς ἀντικαθόδου, διέρχεται καθέτως διὰ τοῦ ἐξεταστέου πεδίου καὶ προσπίπτει καθέτως ἐπίσης ἐπὶ τοῦ φθορίζοντος πίνακος ἢ τῆς φωτοπαθοῦς πλακός. Εἶναι δ᾿ ἐκδηλοτέρα ἡ μεγέθυνσις πρὸς τὴν περιφέρειαν, διότι ἐκεῖ προσπίπτουν ἀκτῖνες πλάγιαι καὶ ἀκτῖνες δευτερεύουσαι. Ἵνα καταστήσωμεν τὴν παραμόρφωσιν τῶν ἀκτινολογικῶν εἰκόνων ὡς οἷόν τ᾿ ἐλάσσονα, χρησιμοποιοῦμεν δέσμην ἀκτίνων ὅσον τὸ δυνατὸν παραλλήλων.

Πρὸς τοῦτο παρεμβάλλομεν πρὸ τῆς φύσιγγος μετάλλινον διάφραγμα, τὴν λεγομένην *ἴριδα*, ἥτις δι᾿ ὀπῆς ἐπιτρέπει τὴν δίοδον μόνον τῶν ἐπιθυμητῶν ἀκτίνων, ὅσαι φέρονται σχεδὸν παραλλήλως πρὸς τὴν φυσιολογικὴν ἀκτῖνα, ἀποκλείει δὲ πάσας τὰς ἄλλας. Τηρουμένων τῶν ὅρων τῆς διόδου τῆς φυσιολογικῆς ἀκτῖνος διὰ τοῦ κέντρου τῆς ἴριδος καὶ τῆς καθέτου προσπτώσεως αὐτῆς ἐπὶ τῶν δύο παραλλήλων ἐπιπέδων τῆς τ᾿ ἐξεταστέας χώρας καὶ τοῦ φθορίζοντος πίνακος, ἡ ἀκτινολογικὴ εἰκὼν ἐμφανίζεται ἐλάχιστα παραμεμορφωμένη. Ἀλλ᾿ ἡ Ἶρις ἔχει καὶ ἕτερόν τινα προορισμόν, ν᾿ ἀποκλείῃ τὰς δευτερευούσας ἀκτῖνας καὶ νὰ καθιστᾷ οὕτω σαφεστέραν τὴν εἰκόνα, μ᾿ ἐκδήλους τὰς ἀντιθέσεις τῶν διαφόρων αὐτῆς μερῶν. Αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος δευτερεύουσαι ἀκτῖνες ἔχουν ὡς πρώτην ἑστίαν παραγωγῆς αὐτῶν ὁλόκληρον τὸ ὑέλινον τοίχωμα τῆς φύσιγγος, τὸ κείμενον ἔναντι τῆς ἀντικαθόδου, εἰς ταύτας δὲ προστίθενται καὶ αἱ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τοιχώματος προσπίπτουσαι καθοδικαὶ ἀκτῖνες. Ἀλλὰ μείζονα σημασίαν ἔχουν αἱ δευτερεύουσαι ἐκεῖναι ἀκτῖνες, αἱ γεννώμεναι καθ᾿ ἅπαν τὸ πάχος τῶν ἀκτινοβολουμένων ἱστῶν ὑπὸ τῆς πρωτευούσης ἀκτινοβολίας, αἵτινες παράγουσαι πολλαπλᾶς δευτερευούσας εἰκόνας, ἀλλήλαις ἐπικειμένας, καταστρέφουν τὴν σαφήνειαν τῆς εἰκόνος, ἣν ἀποτυποῖ ἡ πρωτεύουσα ἀντικαθοδικὴ δέσμη. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, ἡ ἐπίδρασις τῆς ἴριδος εἶναι καταφανής. Ἐὰν παρατηρήσωμεν ἐπὶ φθορίζοντος πίνακος θώρακα διὰ μέσου λίαν μικροῦ ἀνοίγματος τῆς ἴριδος, θὰ ἴδωμεν ἐντόνως σκιερὰς τὰς πλευράς, μετὰ σαφῶν ὁρίων, εἰς βάθος διαυγὲς διαγραφομένων. Ἐὰν ὅμως ἀνοίξωμεν εὐρυτέραν τὴν ἴριδα, θὰ ἴδωμεν, ὅτι αἱ ἀντιθέσεις ἐξασθενοῦν, τὰ ὅρια συγχέονται καὶ ἡ ἀκτινοσκοπικὴ εἰκὼν ἐμφανίζεται ὡς ὑπὸ ἀραιοῦ πέπλου κεκαλυμμένη, ὀφειλομένου εἰς τὴν παραγωγὴν τῆς δευτερευούσης ἀκτινοβολίας.

Ἀναγκαιότης διπλῆς ἐξετάσεως. — Ἵνα γνωρίσωμεν εὐκρινῶς ἀλλοίωσίν τινα ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἢ τὴν θέσιν ἀλλοτρίου ἐν αὐτῷ σώματος, οἷον βλήματος πυροβόλου ὅπλου, δὲν ἀρκεῖ νὰ κατευθύνωμεν τὴν φυσιολογικὴν ἀκτῖνα διὰ τοῦ κέντρου τῆς εἰρημένης ἀλλοιώσεως ἢ τοῦ βλήματος. Ἐπιβάλλεται νὰ ἐνεργήσωμεν τὴν ἐξέτασιν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις, καθόσον μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ καταστῇ δυνατόν, ἔν τινι κατάγματι, νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ τυπικὴ παρεκτόπισις τῶν τμημάτων τοῦ κατεαγότος ὀστοῦ, ἡ κατ᾿ ἄξονα (γωνιώδης σύγκαμψις) ἢ ἡ κατὰ πλάτος ἢ ἡ κατ᾿ ἐπολίσθησιν ἢ τέλος ἡ κατὰ περιφέρειαν. Ἐπίσης μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ ἐξακριβωθῇ, ἂν βλῆμά τι εὑρίσκηται ἔμπροσθεν ἢ ὄπισθεν ὀστοῦ τινος ἢ εἶναι ἐντὸς αὐτοῦ ἐμπεπαρμένον. Μόλις δ᾿ εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ἡ ἀκτινοδιαγνωστικὴ ἐξέτασις ἀπαιτεῖ οὐ μόνον λεπτολόγον προσοχήν, οὐ μόνον εὐρείας γνώσεις ἀνατομικάς, γεωμετρικὰς καὶ φυσικάς, ἀλλὰ καὶ μεγάλην ἕξιν ἐκτιμήσεως τῶν διαφόρων παρατηρουμένων σκιῶν. Ἡ ἀνάγνωσις ἀκτινογραφικῆς εἰκόνος εἶναι κατὰ πολὺ λεπτοτέρα τῆς ἀναγνώσεως κοινῆς φωτογραφικῆς εἰκόνος.

Πλεονεκτήματα μεθόδων. — Ἡ ἀκτινοδιαγνωστική, στηριζομένη, ὡς ἐλέχθη καὶ ἐν ἀρχῇ, ἐπὶ

Digitized by Google

τῆς ἑρμηνείας τῶν ἀκτινοσκοπικῶν σκιῶν καὶ τῶν ἀκτινογραφικῶν ἀποτυπωμάτων, χρησιμοποιεῖ κατ' ἀκολουθίαν δύο ἐξεταστικὰς μεθόδους· τὴν ***ἀκτινοσκόπησιν***, δι' ἧς σπουδάζει τὴν προβολὴν τῶν ὀργάνων ἐπὶ τοῦ φθορίζοντος πίνακος, καὶ τὴν ***ἀκτινογραφίαν***, δι' ἧς ἀποτυπώνει τὴν προβολὴν ταύτην ἐπὶ φωτογραφικῆς πλακὸς (βλ. **κατωτέρω**). Ἡ μὲν ἀκτινοσκοπικὴ εἰκὼν εἶναι φευγαλέα, ἐξαφανιζομένη μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐξετάσεως καὶ παραμένουσα μόνον ἐν τῇ ἀναμνήσει· τὸ τοιοῦτον δ' εἶναι πολλάκις ἀρκετὸν διά τινας περιπτώσεις. Τοὐναντίον, ἡ ἀκτινογραφικὴ εἰκὼν παραμένει διαρκής, δυναμένη νὰ μελετηθῇ ἐν πάσῃ στιγμῇ λεπτομερῶς καὶ νὰ παραβληθῇ πρὸς πᾶσαν ἄλλην προγενεστέραν ἢ μεταγενεστέραν ὁμοίαν εἰκόνα, ληφθεῖσαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου. Ἀλλ' ἡ ἀκτινοσκόπησις πλεονεκτεῖ σημαντικῶς τῆς ἀκτινογραφίας, ὁσάκις ἰδίως πρόκειται περὶ ἐξετάσεως κινητῶν ὀργάνων, ἐπιτρέπουσα νὰ παρατηρῶμεν τὸν τρόπον π. χ. καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ἀναπνευστικῆς κινητικότητος τῶν πνευμόνων καὶ τοῦ διαφράγματος, τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας, τὴν μετατόπισιν τῶν σπλάγχνων κλπ. Ἐπὶ πλέον ἡ ἀκτινοσκόπησις κατορθοῖ ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος νὰ παρέχῃ τὰς αἰτουμένας πληροφορίας, διὰ τῆς ἐξετάσεως μάλιστα τοῦ ἀντικειμένου εἰς διαφόρους ἀλληλοδιαδόχους στάσεις, καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην τῶν δαπανῶν τῆς ἀκτινογραφίας καὶ τῆς κατεργασίας τῶν φωτογραφικῶν εἰδῶν. Ἀντιθέτως ἡ ἀκτινοσκόπησις εὑρίσκεται μειονεκτοῦσα τῆς ἀκτινογραφίας κατὰ τὴν εὐκρίνειαν καὶ τὴν λεπτὴν ὑφὴν τῆς εἰκόνος, λαμβανομένης κατ' ἀνάγκην ἐν σκοτεινῷ περιβάλλοντι, ὅπερ ἐλαττώνει λίαν τὴν ὀξύτητα τῆς ὁράσεως. Ἐντεῦθεν βλάβαι τινὲς τῶν ὀστῶν διαφεύγουν τὴν ἀκτινοσκοπικὴν ἀντίληψιν. Τἀνωτέρω πλεονεκτήματα ἑκατέρας τῶν μεθόδων ἀναγκάζουν τοὺς πλείστους τῶν ἀκτινολόγων, πρὸς ἀκριβῆ ἀκτινοδιαγνωστικὴν ἐξέτασιν, νὰ ὑποβάλλουν τὸν ἄρρωστον πρὸ πάσης ἀκτινογραφίας εἰς ἀκτινοσκόπησιν, δι' ἧς ἐπιτυγχάνονται αἱ μᾶλλον εὐνοϊκαὶ θέσεις τοῦ τε ἀρρώστου καὶ τῆς φύσιγγος κατὰ τὴν λῆψιν τῆς εἰκόνος.

Ἐξέτασις διαφόρων παθήσεων.—Αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν ἐφηρμόσθησαν ἐν πρώτοις πρὸς διάγνωσιν τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς θέσεως ἀλλοτρίων σωμάτων ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ὀργανισμῷ, ἀπαλλάξασαι τοῦτον τῆς ἀληθοῦς κρεουργήσεως, ἣν ὑφίστατο ἄλλοτε ὑπὸ τὸ χειρουργικὸν μαχαίριον, μέχρις ἀνακαλύψεως τοῦ ἀναζητουμένου π.χ. βλήματος. Σήμερον ὁ ἀκτινολογικὸς ἐντοπισμὸς τοῦ ἀλλοτρίου σώματος, οὐ μόνον διευκολύνει τὰ μέγιστα τὸν χειρουργόν, ἀλλὰ περιορίζει εἰς τὸ ἐλάχιστον καὶ τὸ ἐγχειρητικὸν πεδίον. Μεγάλας ὑπηρεσίας ὡσαύτως παρέχουν αἱ εἰρημέναι ἀκτῖνες εἰς τὴν διάγνωσιν τῶν καταγμάτων, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο πολλάκις νὰ παρέλθουν ἀπαρατήρητα, καὶ εἰς τὴν παρακολούθησιν τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ πώρου, καθορίζουσαι τὸν χρόνον τοῦ τερματισμοῦ τῆς ἀκινητοποιήσεως τοῦ κατεαγότος μέλους. Αἱ διαστροφαὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὀστῶν, αἱ ὀστεΐτιδες, αἱ περιοστίτιδες, ὁ ῥαχιτισμός, τὰ ἐξαρθρήματα, ἀναμένουν πολλάκις τὴν τελευταίαν διαγνωστικὴν λέξιν ἐκ τῶν ἀκτίνων Χ. Λίαν ἐνδιαφέρουσαι ἀκτινοδιαγνωστικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο ἐπίσης ἐπὶ τοῦ ἀναπνευστικοῦ καὶ τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος. Διὰ τούτων σήμερον κατορθοῦται ἡ πρόωρος διάγνωσις τῆς φυματιάσεως ἢ ὁ καθορισμὸς τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐκδηλωθείσης ἤδη νόσου, ὡς καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς σπηλαίων, ἐπὶ πλέον δ' ἀνευρίσκονται αἱ ὑπάρχουσαι συμφύσεις καὶ διευκολύνεται ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ τυχὸν ἐνδεικνυομένου πνευμοθώρακος. Πλευρίτιδες, ἐξιδρώματα, ἀποστήματα, κύστεις ἐχινοκόκκων κλπ. τῶν πνευμόνων, σαφέστατα διαγιγνώσκονται σήμερον τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀκτίνων Χ. Ἐπίσης αἱ μετατοπίσεις τῆς καρδίας, ἡ ὑπερτροφία καὶ αἱ ἀλλοιώσεις τῶν στομίων αὐτῆς, ἡ περικαρδῖτις, ἡ πολλὴ ἀσβεστιοῦχος διήθησις καὶ τὰ ἀνευρύσματα τῆς ἀορτῆς. Ἀρτηρίαι ἀπεσκληρυμέναι ἐνίοτε παρετηρήθησαν ἀποτυπωθεῖσαι ἐν ἀκτινογραφίᾳ. Μέγισται πρόοδοι ἐσημειώθησαν καὶ ἐν τῇ ἀκτινογραφίᾳ τῶν ὀδόντων διὰ παθήσεις ἐν τοῖς φατνίοις καὶ τῷ ἰγμορείῳ ἄντρῳ. Ἀλλὰ σημαντικώτεραι τούτων ἐσημειώθησαν ἐν τῇ ἐξετάσει τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, ἐν ᾧ διαγιγνώσκονται τῇ βοηθείᾳ σκιερῶν οὐσιῶν αἱ στενώσεις τοῦ οἰσοφάγου, τὰ ἕλκη καὶ τὰ νεοπλάσματα τοῦ στομάχου, ὡς καὶ ἡ πεπτικὴ αὐτοῦ λειτουργία, τὸ εὖρος, ἡ θέσις κλπ. Ἡ ἀκτινολογικὴ ἔρευνα τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου εἶναι ἐκ τῶν δυσχερεστέρων. Τοὐναντίον, ἡ κατάστασις καὶ ἡ λειτουργία τοῦ κόλου δύνανται εὐχερῶς νὰ μελετηθῶσι διὰ τῆς ἀκτινολογικῆς ἐξετάσεως, ἐπιτρεπούσης νὰ ἴδωμεν ἀνέτως τὴν μορφήν, τὴν θέσιν, τὴν εὐκινησίαν καὶ τὴν περισταλτικότητα αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκκενώσεώς του. Αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν διευκολύνουν καὶ τὴν διάγνωσιν τῆς χρονίας σκωληκοειδίτιδος. Οἱ χολόλιθοι, οἱ λίθοι τῶν νεφρῶν καὶ τῆς οὐροδόχου κύστεως οὐχὶ σπανίως ἀποτυποῦνται ἐπὶ τῶν φωτοπαθῶν πλακῶν.

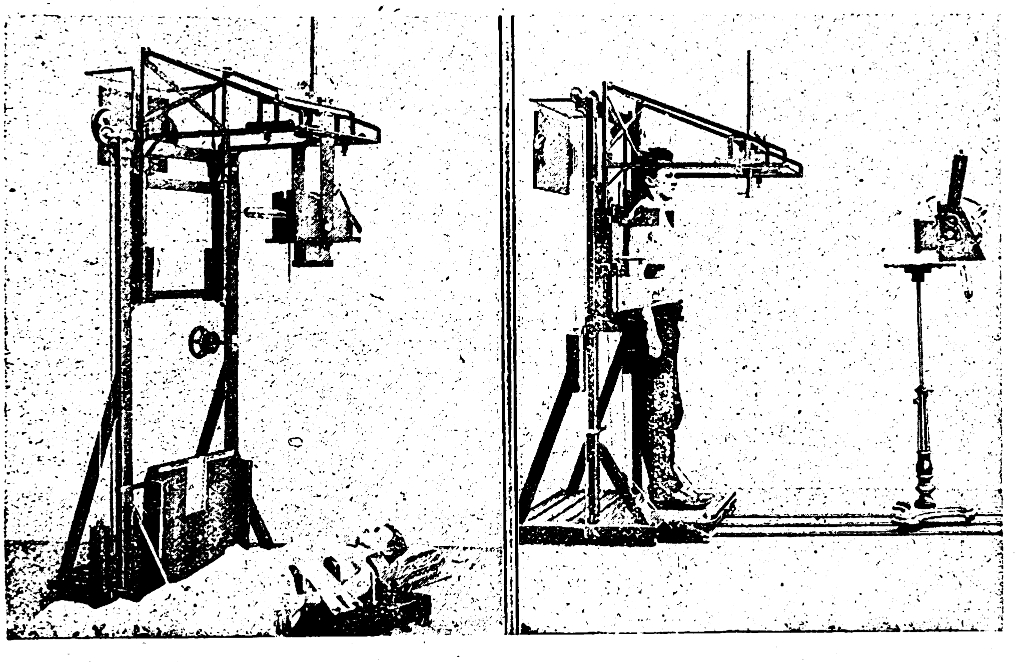

Τηλακτινογραφία.

Ἡ ἀκτινοδιαγνωστικὴ ἀπὸ τοῦ πολέμου καὶ ἐντεῦθεν ἰδίως ἐτέλεσεν ἁλματικὰς προόδους, ὁλονὲν γενικευομένη. Ἂν δ' ἔτι δὲν κατέλαβε τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῇ ἐν τῇ ἰατρικῇ πράξει θέσιν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ πολύπλοκον καὶ πολυδάπανον τῶν ἀκτινολογικῶν ἐγκαταστάσεων καὶ τὴν ἀνάγκην ἐπιτηδειότητος περὶ τὸν χειρισμὸν αὐτῶν. «Εἶναι ἐξηκριβωμένον, λέγει ὁ Béclère, ὅτι καὶ μετὰ πάροδον τριακονταετίας καὶ πλέον ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἀκροάσεως, διευθυνταί τινες ὑπηρεσιῶν ἐν τοῖς Νοσοκομείοις τῶν Παρισίων δὲν εἶχον ἀκόμη ἐφαρμόσει τὴν διαγνωστικὴν ταύτην μέθοδον, ἥτις ἐν τούτοις ὡς ἐργαλεῖον ἀπῄτει μόνον μικρὸν ξύλινον κύλινδρον».

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΑΚΤΙΝΟΣΚΟΠΗΣΙΣ

Ἡ ***ἀκτινοσκόπησις***, ἢ *ἀκτινοσκοπία* (radioscopie—Durchleuchtung, Durchstrahlung), ἐτέθη εἰς ἐφαρμογήν, πειραματικῶς τοὐλάχιστον, ἀπὸ τοῦ 1896, ὅτε τὸ πρῶτον, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ ἰδίου Roentgen περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀκτίνων Χ, ἐπειραματίσθησαν ἐν Würzburg τῆς Γερμανίας ἐπὶ τῆς ἀκτινογραφίας ἀρχικῶς τῆς χειρός.

Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν μιᾶς ἀκτινοσκοπήσεως δέον νὰ ἔχωμεν πρὸ ἡμῶν τρία τινὰ στοιχεῖα, ἤτοι τὸ ἀκτινοσκοπικὸν μηχάνημα ἐν τῷ συνόλῳ του, τὸν ἀκτινοσκοπικὸν πίνακα ἐκ βαριοκυανιούχου λευκοχρύσου (écran—Schirm) καὶ τέλος τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ἀντικείμενον, ἤτοι τὸ ἀνθρώπινον σῶμα.

Ἡ ἀκτινοσκόπησις στηρίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς διαφόρου ὑπὸ τῶν ἀκτίνων Roentgen διαπεραστικότητος τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, ἀναλόγως τῆς πυκνότητος ἑκάστης χώρας. Οὕτω τὰ μὲν μαλακὰ μόρια (μυϊκὸν σύστημα—σπλάγχνα κ.λ.π.) λόγῳ τῆς μικρᾶς πυκνότητος αὐτῶν διαπερῶνται τάχιστα καὶ εὐκόλως ὑπὸ τῶν ἀκτίνων, ἐνῷ τὰ ὀστᾶ, λόγῳ τῆς μεγάλης των πυκνότητος, δὲν διαπερῶνται εὐκόλως, διαγραφόμενα σαφέστατα ἐπὶ τοῦ ἀκτινογραφικοῦ πίνακος.

Τοῦ διαγνωστικοῦ τούτου μέσου ἐπωφελήθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ Χειρουργική· ὀλίγον δὲ βραδύτερον ἡ ἐσωτερικὴ Παθολογία, καὶ τελευταῖοι οἱ λοιποὶ κλάδοι τῆς Ἰατρικῆς ἐξεμεταλλεύθησαν ἐπὶ τοσοῦτον τὸ εὐεργέτημα τοῦτο, ὥστε δύναταί τις νὰ εἴπῃ σήμερον ὅτι εἰς ἐλαχίστας περιπτώσεις ἀσθενειῶν ἀποφεύγεται ἡ ἀκτινοσκόπησις, ἐξαιρέσει βεβαίως τῶν ὀξέων λοιμωδῶν, τῶν ἐξανθηματικῶν νοσημάτων κλπ. Εἶναι ὅμως ἡ διαγνωστικὴ αὕτη μέθοδος δυσχερεστάτη ἐν τῇ πράξει, ἀπαιτοῦσα πλὴν τῶν ἀνατομικῶν γνώσεων μεγίστην ἐξάσκησιν καὶ πεῖραν· ἄλλως καθίσταται ἀμφίστομος μάχαιρα ἀπειλοῦσα νὰ ὁδηγήσῃ τὸν ἰατρὸν εἰς λίαν πεπλανημένα διαγνωστικὰ συμπεράσματα, ἱκανὰ νὰ ἐκθέσουν εἰς σοβαρωτάτους κινδύνους τὸν ἀσθενῆ.

Ἡ ἀναμφισβήτητος χρησιμότης καὶ εὐρυτάτη χρῆσις τῆς ἀκτινοσκοπήσεως ἤγαγε τοὺς ἰατροὺς καὶ ἐμπειροτέχνας μηχανικοὺς ἀρχῆθεν εἰς τὴν ἀνάγκην βαθυτέρας μελέτης διὰ τὴν τελειοποίησιν τῶν λεπτομερειῶν τοῦ διαγνωστικοῦ τούτου μέσου, ἀπὸ τεχνικῆς καὶ ἰατρικῆς ἀπόψεως. Καὶ ὄντως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἁλματώδης ἐπιτελουμένη πρόοδος διὰ μέσου τῶν ἐτῶν παρουσίασε, κατὰ τοὺς πολεμικοὺς ἰδίᾳ χρόνους, ἐκπλήξεις, καὶ παρουσιάζει εἰσέτι τοιαύτας, οὕτως ὥστε νὰ μὴ εἶναι πλέον πολλὰ τὰ ἀπομένοντα προβλήματα τῆς ἀκτινοδιαγνωστικῆς. Οὕτω π. χ. εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἐφαίνετο ἀκατόρθωτος ἡ ἐπὶ τοῦ πίνακος ἀκτινοσκοπήσεως εὐδιάκριτος ἀποτύπωσις μήτρας γυναικός, ἐνῷ σήμερον, κατόπιν ἀνακαλύψεως εἰδικοῦ τρόπου, καθίσταται λίαν σαφὴς ἡ ἀναπαράστασις τοῦ ὀργάνου τούτου ἐπὶ τοῦ πίνακος.

Κατὰ ταῦτα, διὰ τῆς ἀκτινοσκοπήσεως διαγιγνώσκομεν σήμερον παθήσεις, τόσον χειρουργικὰς ὅσον καὶ παθολογικάς, τοῦ κρανίου, τοῦ θώρακος, τῆς κοιλίας καὶ τῶν ἄκρων. Ὅπως δὲ καταστήσωμεν μᾶλλον ἀντιληπτὴν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τῆς ἀκτινοσκοπήσεως, ἀναφέρομεν κατωτέρω, ἐν γενικαῖς μόνον γραμμαῖς, τὰ ὠφελήματα, ἅτινα ἐπιτυγχάνομεν ἐκ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῆς ἐπὶ μιᾶς ἑκάστης νόσου, καὶ τὸν λόγον τῆς προσφυγῆς εἰς τὸ μέσον τοῦτο.

Κεφαλή. — Ἡ ἀκτινοσκόπησις τοῦ ***κρανίου*** ἀποτελεῖ τόσον διὰ τὴν ὀστεΐνην μοῖραν αὐτοῦ, ὅσον καὶ διὰ τὸν ἐγκέφαλον κλπ., ἀτελὲς μέσον ἐξετάσεως. Μόνον δι' ἀκτινογραφικῆς ἐξετάσεως ἐπιτυγχάνεται ἡ διάγνωσις τῶν νόσων αὐτοῦ (**βλ. κατωτ. ἀκτινογραφία**), πλὴν ἐὰν πρόκειται περὶ ὡρισμένων εὐδιακρίτων περιπτώσεων, ὡς π. χ. καταγμάτων, βλημάτων πυροβόλων ὅπλων καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων.

Ἐλάχισται ἰδίως εἶναι αἱ περιπτώσεις, καθ' ἃς δι' ἁπλῆς ἀκτινοσκοπήσεως ἐπιτυγχάνεται ἡ διάγνωσις νόσου τοῦ ἐγκεφάλου καὶ δὴ ὅταν πρόκειται περὶ ὄγκου τινός. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐπιβάλλεται ἐν προκειμένῳ νὰ καταφεύγωμεν εὐθὺς ἀμέσως εἰς τὴν ἀκτινογραφίαν, τὰ ὠφελήματα τῆς ὁποίας εἶναι οὐχὶ σμικρά, καίτοι ὁπωσδήποτε ἡ ἀπ' εὐθείας καὶ ἐκ τῆς ἀκτινογραφίας μόνον διάγνωσις παθήσεώς τινος τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι, ἂν μὴ ἀδύνατος, τοὐλάχιστον ἐκτάκτως σπανία. Ἐλαχίστας περιπτώσεις ἀπευθείας διαγνώσεως δι' ἀκτινοσκοπίας τοῦ ἐγκεφάλου — ἐνδοθηλιώματος, κομμιώματος, γλυώματος, φυματίου, ἀσβεστοποιηθέντων τοιχωμάτων κύστεως ἢ τῆς ἔσω καρωτίδος—ἀναφέρουσιν οἱ Grumnach, Schüller, Sprinzell, Luger, Strubell, Ström, Pfeiffer, Spiess καί τινες ἄλλοι.

Ἐπὶ τῶν καταγμάτων τῆς κάψης τοῦ κρανίου εἶνε ἴσως ἀρκετὴ ἡ ἁπλῆ ἀκτινοσκόπησις, ἐπὶ τοιούτων ὅμως βαθυτέρων τῆς βάσεως τοῦ κρανίου, δέον πάλιν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἀκτινογραφίαν. Οὕτω τὴν παρουσίαν βλήματος πυροβόλου ὅπλου ἢ καὶ παρασχίδος ὀστοῦ ἐντὸς τοῦ κύτους τοῦ κρανίου δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν διὰ τῆς ἁπλῆς ἀκτινοσκοπήσεως· προκειμένου ὅμως νὰ καθορίσωμεν τὸ βάθος, τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ἀκριβῆ θέσιν τοῦ βλήματος ἢ τῆς παρασχίδος, δέον πάλιν νὰ καταφύγωμεν εἰς πολλαπλᾶς ἀκτινογραφίας. Δυνάμεθα ἐνίοτε ἐπίσης διὰ τῆς ἀκτινοσκοπήσεως νὰ βεβαιώσωμεν χονδροειδεῖς τινας ἀλλοιώσεις τοῦ *τουρκικοῦ ἐφιππίου*, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν λεπτομερειῶν ἡ ἀκτινογραφία εἶναι καὶ ἐν τούτῳ ἀναγκαία.

Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν διὰ τὰς ἀκτινολογικὰς διαγνώσεις τῶν γνάθων, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν περιπτώσεων ἔνθα ὑπάρχουσιν ἀμφιβολίαι περὶ ὑπολείμματος ῥίζης ἐξαχθέντος ὀδόντος, ἡ περιοστίτιδος κ.λ.π.—περιπτώσεων, καθ' ἃς δέον ἀπαραιτήτως οἱ ὀδοντοϊατροὶ νὰ προσφεύγωσιν εἰς τὴν ἀκτινογραφικὴν ἐξέτασιν. Τοῦτ' αὐτὸ ἐπιβάλλεται προκειμένου καὶ περὶ ἐξετάσεως τῶν *κόλπων* καὶ τοῦ *ἰγμορείου ἄντρου*.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ ἀκτινοσκόπησις πρὸς διαφώτισιν τῆς διαγνώσεως ἐπὶ τῶν νοσημάτων τοῦ κρανίου, ἂν μὴ οὐδόλως, πάντως ἐλάχιστα καὶ σπανίως δύναται νὰ ἐξυπηρετήσῃ καὶ

Digitized by Google

τὸν ἰατρὸν καὶ τὸν πάσχοντα, δι' ὃ καὶ δέον ἀπ' εὐθείας νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὴν ἀκτινογραφίαν, ὁπότε καὶ εἰς ἐπιστημονικὸν ἀποτέλεσμα καὶ εἰς χρόνον κερδίζομεν.

Ἀναπνευστικὰ ὄργανα. — Ἡ διάγνωσις τῶν νοσημάτων τῶν ***πνευμόνων*** ἐπιτυγχάνεται πλήρως διὰ τῆς ἀκτινοσκοπήσεως. Ἰδιαίτερον θόρυβον προὐκάλεσεν ἀρχικῶς ἡ διὰ τῆς ἀκτινοσκοπήσεως ἔρευνα τῆς φυματιάσεως τῶν πνευμόνων καὶ ὑπέστη ἀγρίαν ἐπίθεσιν ἡ μέθοδος αὕτη καὶ εἰρωνείας οὐκ ὀλίγας· παρὰ ταῦτα ἐν τούτοις ἐπεκράτησεν εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε νὰ κατέχῃ σήμερον τὰ σκῆπτρα μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐξεταστικῶν μεθόδων, ἐφ' ὅλων τῶν νοσημάτων τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, ἰδιαιτέρως δὲ ἐπὶ τῆς φυματιάσεως. Τοῦ πολυτίμου ὅμως τούτου μέσου ἐγένετο καὶ γίνεται δυστυχῶς ἀκόμη κατάχρησις παρὰ μὴ εἰδικῶν, οὗ ἕνεκα ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον ὁ περὶ αὐτὸ συκοφαντικὸς σάλος, καίτοι ἀπείρως ἠλαττωμένος.

Ὁ φυσιολογικὸς ἀνθρώπινος πνεύμων ἀτυχῶς δὲν ὑπάρχει σήμερον οὐδαμοῦ τῆς γῆς. Ὁμιλοῦντες ὅθεν περὶ φυσιολογικοῦ πνεύμονος ἔχομεν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν τὸν σχετικῶς διαυγέστερον. Αἱ συνθῆκαι τῆς σημερινῆς ζωῆς, αἱ στερήσεις, αἱ κακουχίαι, αἱ τόσαι καὶ τόσαι στενοχωρίαι ἐδημιούργησαν βασικὰς μεταβολὰς ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, ἰδιαιτέρως ὅμως ἐπὶ τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, ὅπερ ἐμφανίζεται πλέον ἄτονον, κεκμηκός, φέρον τοὺς τραχειοβρογχικοὺς ἀδένας καὶ τὰ λεμφικὰ ἀγγεῖα διηθημένα, ὡς καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διηυρυσμένους τοὺς βρόγχους. Ἡ κατάστασις αὕτη ὅμως δὲν ἐξυπακούει καὶ σοβαρὰν πνευμονικὴν πάθησιν, δι' ὃ καὶ εὑρισκόμενοι πρὸ τοιούτων πνευμόνων διαγραφομένων ἐπὶ τοῦ ἀκτινοσκοπικοῦ πίνακος ἀποφαινόμεθα ὅτι οὗτοι εἶναι ὑγιεῖς.

Διὰ τῆς ἀκτινοσκοπήσεως τῶν πνευμόνων ἀναζητοῦμεν ἐπὶ φυματιάσεως ὡρισμένα σημεῖα, ἤτοι: τὰς θολερότητας ἢ σκιερότητας, τὰ σπήλαια, τὴν διήθησιν τῶν βρόγχων καὶ ἐκτασίαν αὐτῶν, τὴν διήθησιν τῶν λεμφικῶν ἀγγείων, τὴν διήθησιν τῶν τραχειοβρογχικῶν ἀδένων καὶ ἰδίᾳ τῶν τῶν πυλῶν (hiles - Hilus), τὴν κινητικότητα τοῦ διαφράγματος, τὰς κηλῖδας καὶ ἄλλα τινὰ ἥσσονος σημασίας.

Ἡ θολερότης, ἥτις τοσοῦτον παρεξηγήθη ἀρχικῶς, εἶναι ἀποτέλεσμα διαφορᾶς, μικρᾶς ἢ μεγάλης ἐκτάσεως, τῆς διαφανείας τῆς ὑγιοῦς ἀπὸ τῆς πασχούσης μοίρας, ἡ δὲ διαφορὰ τῆς διαφανείας προκαλεῖται ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς πυκνότητος τοῦ ἱστοῦ τῆς προκαλουμένης ἐκ τοπικῆς τινος συμφορήσεως ἢ καὶ βαθυτέρας πυκνώσεως τοῦ πνευμονικοῦ παρεγχύματος, ἀλλά, μὴ λησμονῶμεν, καὶ ἐκ καθαρῶς μηχανικῶν λόγων. Ἐδῶ ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ σημασία τῆς πείρας καὶ παρατηρητικότητος τοῦ εἰδικοῦ ἀκτινολόγου, ὅστις δύναται καὶ πρέπει νὰ διακρίνῃ τὴν ἐκ παθολογικοῦ αἰτίου σκιερότητα ἀπὸ τὴν ἐκ μηχανικοῦ λόγου τοιαύτην.

Ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἡ ἀκτινοδιαγνωστικὴ ἔρευνα τῆς πνευμονικῆς φυματιάσεως περιορίζεται ἐσφαλμένως εἰς τὴν ἀναζήτησιν καὶ βεβαίωσιν σκιεροτήτων τοῦ παρεγχύματος. Ἀναμφισβητήτως αἱ διαφοραὶ τῆς διαφανείας τοῦ πνεύμονος εἶναι σημεῖα πρώτης ἀπαρχῆς τῆς νόσου, λαμβανόμεναι ὅμως μεμονωμένως, χάνουσι μέρος τῆς διαγνωστικῆς των ἀξίας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι ἄξιαι προσοχῆς τότε μόνον, ὅταν εἶναι ἔκδηλοι καὶ ἀναμφισβήτητοι.

Διαφάνεια. Ἐξ ὅλων ὅμως τῶν ἀσαφῶν εἰκόνων, κατὰ τὴν μελέτην τῶν ὁποίων ὁ ἰατρὸς εὑρίσκεται ἐν ἀβεβαιότητι, ἡ εἰκὼν τῶν κορυφῶν, κεκαλυμμένων ὑπὸ ἐλαφροῦ πέπλου σκιᾶς ἀμφοτέρωθεν, εἶναι ἡ πρώτη, ἥτις δέον νὰ μᾶς ἐπισύρῃ τὴν προσοχήν. Ἡ ἐλαφρὰ καὶ ἀμφοτερόπλευρος ἐλάττωσις τῆς διαφανείας εἶναι σχεδὸν πάντοτε σημεῖον ἐπουσιῶδες. Ἀλλ' εἶναι δυνατὸν νὰ καθορίσωμεν ἕνα βαθμὸν διαφανείας τῆς κορυφῆς; Αἱ φυσιολογικαὶ κορυφαὶ εἶναι τόσον διαυγεῖς ὅσον καὶ τὸ ὑποκείμενον παρέγχυμα; Δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν ἴσως ἐπὶ τῆς διαφανείας τῶν ὑπερκλειδίων χωρῶν, ἵνα κρίνωμεν περὶ τῶν ἐλαφρῶν ἀλλοιώσεων τούτων; Εἰς τὰ τρία ταῦτα ἐρωτήματα ἀπαντῶμεν ἀρνητικῶς, καθ' ὅσον οἱ μύες τοῦ ὑπερακανθίου βόθρου, οἱ συνήθως μᾶλλον ἀνεπτυγμένοι τῶν τοῦ ὑποκανθίου, δίδουσιν εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ θώρακος ἀδιαφάνειάν τινα, μεταβλητὴν διὰ τοῦ βηχὸς ἢ βαθείας εἰσπνοῆς, ἥτις ὅμως δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ ὑπακανθίου χώρου. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ κατὰ τὰς μυϊκὰς συστολὰς τοῦ πλευρικοῦ τοιχώματος.

Ἱκανὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξωτερικῶν αἰτίων, ἅτινα προκαλοῦσιν ἀδιαφάνειαν τῶν πνευμόνων, ἄσχετον πάσης φυματικῆς ἑστίας ἐντὸς τούτων. Εἰς τοὺς ἐργάτας π.χ. εἰς οὓς τὸ μυϊκὸν στρῶμα τῆς ῥάχεως εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένον, ἡ ἀφθονία τῶν σαρκῶν ἀπορροφᾷ, κατὰ τὴν διέλευσιν τῶν ἀκτίνων, ποσότητά τινα τούτων, ὥστε ἡ κορυφὴ νὰ φαίνεται κεκαλυμμένη. Ἡ τυχὸν ἀνώμαλος θέσις τῆς κλειδὸς συσσωρεύει τὰ μαλακὰ μόρια, εἰς ἄτομα ἔχοντα πλατὺν καὶ βραχὺν τράχηλον, καὶ ἀποστερεῖ τὰ πρῶτα μεσοπλεύρια διαστήματα τῆς συνήθους των διαφανείας. Αἱ τραχειοβρογχικαὶ ἀδενοπάθειαι, ἡ βρογχοκήλη, τὰ φύματα τῆς ὑπερκλειδίου καὶ τραχηλικῆς χώρας προκαλοῦσι σκιερὰς προβολάς. Ἐὰν ὅμως παραγγείλωμεν εἰς τὸν ἀσθενῆ νὰ βήξῃ καὶ εἰσπνεύσῃ βαθέως καὶ ἐπανειλημμένως, τότε ἡ διαφάνεια ἡ προκαλουμένη ἐκ τῶν ἄνω αἰτίων ἐξαλείφεται. Μὴ λησμονῶμεν ἐξ ἄλλου καὶ τὰς ἐκ φαρμάκων, ἰδίᾳ τῶν ἰωδιούχων σκευασιῶν, προκαλουμένας θολερότητας (jodipinine—Lipiodol).

Ἕτερος τρόπος διαγνωστικοῦ μέσου εἶναι ὁ ἑξῆς ἁπλούστατος. Ἐὰν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐξετάσεως διακόψωμεν τὸν φωτισμὸν καὶ μετὰ βραχεῖαν διακοπὴν ἐπαναλάβωμεν ἀποτόμως τοῦτον, θὰ πρέπῃ αἱ ὁμοιόμορφοι καὶ ἐλαφραὶ ἀδιαφάνειαι, ἐὰν δὲν εἶναι παθολογικαί, νὰ ἐκλείψωσιν. Ἡ διατήρησις τῆς ἀδιαφανείας εἴτε εἰς ἀμφοτέρας τὰς κορυφάς, εἴτε εἰς μίαν ἐκ τῶν δύο, ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἀμφότεροι οἱ πνεύμονες πάσχουσι, ἢ ὁ ἕτερος μόνον, ὁ εἰς ὃν ἡ ἀδιαφάνεια παραμένει. Παρὰ τοῖς πολυσάρκοις ἐν τούτοις καὶ παρὰ τοῖς ἀθληταῖς ἡ μικρὰ διαφάνεια τῶν ἐπιπέδων παρακωλύει κάπως τὴν παρατήρησιν τοῦ φαινομένου τοῦ αἰφνιδίου καταυγασμοῦ καὶ οὕτω συμβαίνει ὥστε ἡ ἀκτινοσκόπησις παχυσάρκων ἀτόμων παρὰ μὴ εἰδημόνων ἰατρῶν νὰ ἀναφέρῃ εἰς τὸ ἐξεταστικὸν δελτίον «κορυφὴ σκιερά, ἢ τεφρόχρους, ἢ θολερὰ καὶ κακῶς φωτιζομένη κατὰ τὸν βῆχα», ἐνῷ πραγματικῶς ἡ κορυφὴ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρ' αὐτοῖς ἀπολύτως ὑγιής.

Ἐν συμπεράσματι, δὲν πρέπει ν' ἀποδίδωμεν ἀπόλυτον διαγνωστικὴν σπουδαιότητα εἰς τὴν ἐλαφρὰν ὁμοιότυπον καὶ ἀμφοτερόπλευρον σκιερότητα μετὰ ἢ ἄνευ παραμονῆς τοῦ φαινομένου τοῦ αἰφνιδίου καταυγασμοῦ κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ βηχός.

Ἤδη ἐρωτᾶται: Παρέχει σπουδαιότητα ἡ μονόπλευρος καὶ ἐλαφρὰ ἐλάττωσις τῆς διαφανείας; Ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῆς προσθίας καὶ ῥαχιαίας ἐπιφανείας τοῦ πνεύμονος, βοηθεῖ ἐν τούτῳ τὴν κρίσιν μας. Ἐὰν ἡ ἐλάττωσις τῆς διαφανείας εἶναι ἐξ ἴσου σαφὴς κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἐξετάσεις, εἶναι ἀξία προσοχῆς. Μὴ λησμονῶμεν ὅμως, ὅτι λόγοι ἐσωτερικῆς φύσεως τῶν πνευμόνων καὶ τῶν πλευρῶν δημιουργοῦσιν ἐνίοτε ἀσυμμετρίαν τῆς διαφανείας.

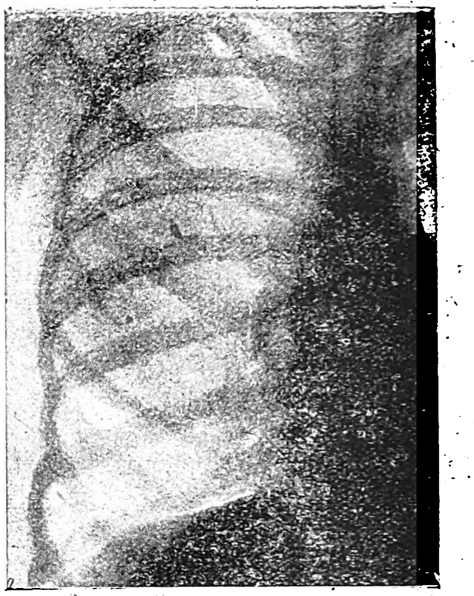

Πνεύμων φυματικός.

Κηλῖδες. Αἱ λεγόμεναι *κηλῖδες* (taches) ἔχουσιν ἕδραν ἐκλογῆς μεταξὺ νοητῆς ἐγκαρσίας γραμμῆς ἑνούσης τὸ στερνικὸν ἄκρον τῆς κλειδὸς μετὰ τῆς σπονδυλικῆς στήλης.

Θὰ πρέπῃ βεβαίως νὰ ὑπομνήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ἕδρα τῆς ἐκλογῆς τῶν μικροτέρων βλαβῶν συμπίπτει περίπου μὲ τὴν *ζώνην τοῦ κινδύνου* (zone d'alarme) τοῦ Stephane Ghauvet.

Αἱ τιτανώδεις κηλῖδες παρουσιάζονται εὐθὺς κατὰ τὴν ἐξέτασιν. Εἶναι περιγεγραμμέναι, σαφεῖς, καὶ εἶναι τόσον ἀδιαφανεῖς, ὥστε θὰ ἠδύνατό τις νὰ τὰς συγχύσῃ μὲ ἀλλότρια σώματα ἐξωτερικῆς προελεύσεως. Εἶναι σπουδαιότατον τὸ νὰ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς εὐκινησίας τῶν τιτανωδῶν κηλίδων κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ βηχός, ὥστε νὰ τὰς διαστέλλωμεν ἀπὸ τὰς ὑποκλειδίους ἀσβεστώδεις ἀδενοπαθείας (adénopathies sous-claviculaires calcifiées).

Ἡ ἀδιαφάνεια τῶν κηλίδων ποικίλλει. Ὑπάρχουσι κηλῖδες, αἵτινες δὲν εἶναι ὁραταὶ κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ αἰφνιδίου φωτισμοῦ. Ὑπάρχουσιν ἄλλαι αἵτινες εἶναι ἐξ ἴσου ζωηραὶ ὅσον καὶ αἱ τιτανώδεις τοιαῦται. Κηλῖδες λεπταὶ καὶ συμπίπτουσαι καλύπτουσιν ἐνίοτε τὸ ἥμισυ, τὸ τρίτον, τὸ τέταρτον τοῦ πνεύμονος.

Ἡ ἁδρὰ ἐξέτασις ἀποστερεῖ τὴν εἰκόνα τῶν μικρῶν λεπτομερειῶν καὶ δὲν ἀφίνει νὰ διακρίνωνται ἀπ' ἀλλήλων τὰ διάφορα ταῦτα στοιχεῖα. Ὁ πνεύμων φαίνεται ὁμοιομόρφως ἠλαττωμένος κατὰ τὴν διαφάνειαν. Μετὰ ὅμως λεπτομερεστέραν ἀκτινοσκόπησιν, οἱ χαρακτῆρες καθορίζονται. Τὸ ὁμοιομόρφως λευκόφαιον βάθος (fondo) ἀντικαθίσταται ὑπὸ πλήθους σημείων μικρῶν, κεχωρισμένων κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπ' ἀλλήλων, ἅτινα κραδαίνονται κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ βηχός, μεταβάλλοντα θέσιν ἐν σχέσει πρὸς τὸ σύνολον καὶ πρὸς ἄλληλα. Δὲν ὁμιλοῦμεν βεβαίως περὶ τῶν πλατειῶν σκιοχρόων κηλίδων, αἵτινες διδουσιν εἰς τοὺς πνεύμονας ὄψιν στικτήν.

Μαρμαρώσεις. Αἱ κηλῖδες συνδέονται αἱ μὲν πρὸς τὰς δὲ δι' ἑλικοειδῶν γραμμῶν ἀκαθορίστων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρῶν, ἃς παρομοιάζουσι πρὸς τὰς ὑπομελαίνας γραμμὰς τῶν μαρμάρων καὶ ἃς ὡς ἐκ τούτου ἀπεκάλεσαν *μαρμαρώσεις* (marbrures—Marmarosen). Αὗται παρουσιάζουσιν ἐπίσης τόπον ἐκλογῆς συμπίπτοντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τῆς περιοχῆς τῶν πυλῶν μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ πνεύμονος καὶ εἰς γραμμὴν ἑνοῦσαν τὸ ἔσω τριτημόριον τῆς πρώτης πλευρᾶς μέχρι τῆς πύλης.

Αἱ μαρμαρώσεις αὗται, ἄλλοτε μὲν πλατεῖαι, ἄλλοτε ἐν εἴδει κλάδων καὶ ἄλλοτε ζωηραὶ καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βαθύχροοι, παρουσιάζουσι κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ βηχὸς ἐνδιαφερούσας ἀλλαγὰς θέσεως λόγῳ κραδασμοῦ. Ὅταν μετατίθενται ἀπὸ τῆς θέσεώς των μετὰ τοῦ εὐκόλως ἀναγνωριζομένου βρογχοαγγειακοῦ πλέγματος, παριστῶσι περιβρογχοαγγειακὰς πυκνώσεις. Ὅταν ὅμως τοὐναν-

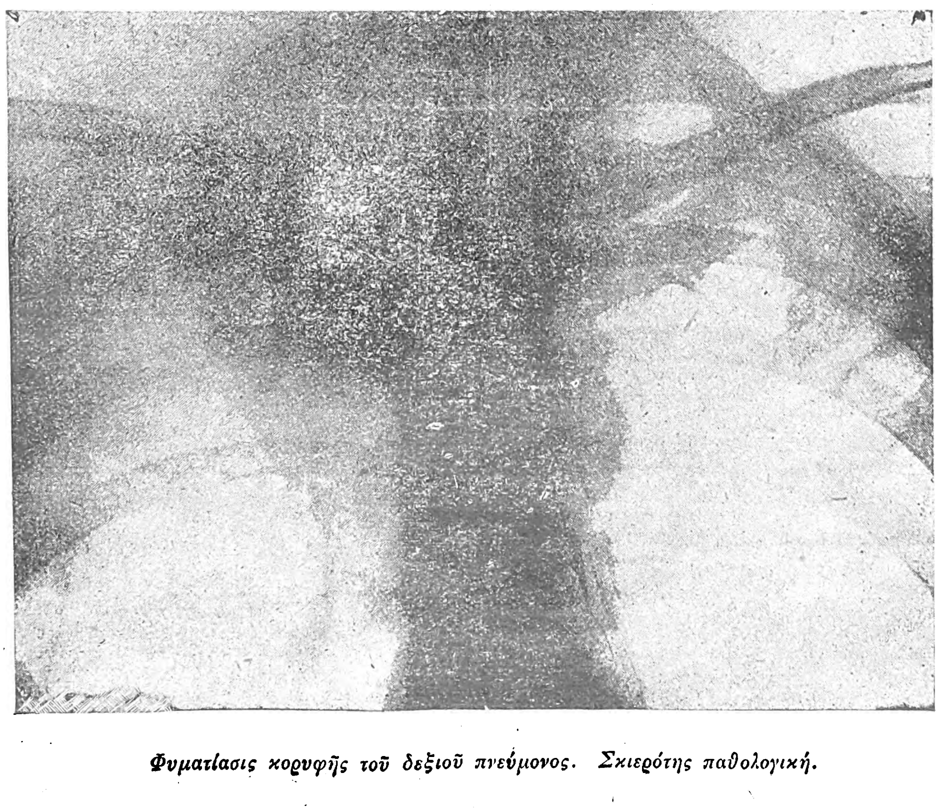

Φυματίασις κορυφῆς τοῦ δεξιοῦ πνεύμονος. Σκιερότης παθολογική.

Digitized by Google

τίον κατανέμωνται ἐκτὸς τοῦ τόπου τῆς ἐκλογῆς καὶ χάνωσι πᾶσαν συνοχὴν μετὰ τοῦ βρογχοαγγειακοῦ πλέγματος, πρέπει νὰ τὰς θεωρήσωμεν ὡς κηλίδας παρεγχυματώδεις μακρὰς καὶ στενάς, ἢ ὡς ἐνσκαφὰς ἐπιμήκεις ἑνὸς σχεδίου πολυπλόκου, περιγράφοντος ἐν προκειμένῳ τὸ σπήλαιον τοῦ Bouchard, ἢ τὸν τύπον «*ψίχας ἄρτου*» (mie de pain) ἢ «*φωλεᾶς μελίσσης*» (nid d'abeilles).

Κοιλότητες. Τὸ σπήλαιον τοῦ Bouchard, ὅταν διαγράφεται καλῶς, ἔχει τὸ σχῆμα δίσκου μὲ κέντρον διαυγὲς (φωτεινὸν) καὶ περιφέρειαν σκιεράν· ἀλλάσσει δὲ θέσιν καὶ μορφὴν τὴν στιγμὴν τοῦ βηχός, ὡς εἰς τὰς μορφὰς τῆς «ψίχας ἄρτου» καὶ τῆς «φωλεᾶς μελίσσης».

Αἱ εἰκόνες αὗται παρουσιάζονται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: Ἐπὶ ἐπιπέδου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκτεταμένου, βαθυχρόου, ἀντιλαμβανόμεθα σκιερᾶς γραμμὰς διαγραφούσας σειρὰν ἀτελῶν κύκλων, οἵτινες ἀλληλοτέμνονται, ἀφίνοντες οὕτω διαστήματα μᾶλλον φωτεινά. Τὸ σύνολον δίδει ὄψιν μυλολίθου, ἢ κάλλιον τεμαχίου ψίχας ἄρτου καλῶς ἐζυμωμένου μετὰ τῶν πολλαπλῶν καὶ ἀνίσων κοιλοτήτων του. Κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ βηχὸς ἡ ὄψις τῆς «ψίχας ἄρτου» εἶναι δεκτικὴ συνολικῆς μετατοπίσεως.

Πολλάκις ὅμως ἡ εἰκὼν εἶναι αἰσθητῶς διάφορος: Τὰ φωτεινὰ διαστήματα ἐμφανίζονται ἔχοντα τὰς αὐτὰς περίπου διαστάσεις, συνηθέστατα ὅμως τῶν μικροτέρων ἡ περιφέρεια εἶναι πολυγωνική, εὑρίσκονται δὲ εἰς κανονικὰς ἀποστάσεις ἀπ' ἀλλήλων (μορφὴ «φωλεᾶς μελίσσης»). Σπανίως παρουσιάζεται συσσώρευσις αὐτῶν. Ἡ μεταξὺ των ἀπόστασις εἶναι συνήθως μικρὰ καὶ ἐν τῇ προβολῇ των παρουσιάζονται ἐπὶ βάθους λευκοφαίου. Ἡ μορφὴ τῆς «φωλεᾶς τῆς μελίσσης» παρουσιάζεται πρὸ πάντων ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἡμίσει τοῦ πνευμονικοῦ πεδίου. Ὅταν αὕτη εἶναι λεπτῶς κεχαραγμένη, διαφεύγει πολλάκις τὴν ἀκτινοσκοπικὴν ἐξέτασιν, κατὰ τὸν βῆχα δὲ μεταβάλλεται ὀλιγώτερον παρ' ὅσον ἡ τῆς «ψίχας ἄρτου».

Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν κορυφῶν δέον νὰ ἐπεκτείνωμεν τὴν ἔρευναν καὶ περὶ τὰς σκιερότητας τῶν πυλῶν. Ὅταν ἡ κορυφὴ εἶνε προσβεβλημένη, αἱ σκιαὶ τῶν πυλῶν παρουσιάζονται κατὰ γενικὸν κανόνα πλατεῖαι, πολύκλαδοι, πυκναὶ κατὰ τὴν βάσιν των καὶ μεσταὶ κηλίδων. Ἐπεκτείνονται πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν μεγάλων βρόγχων καὶ βλέπομεν σειρὰς κλάδων, αἵτινες ἑνοῦσι τὸ ἔσω μέρος τῶν ὑπερκλειδίων διαστημάτων πρὸς τὰς πύλας τῶν πνευμόνων.

Ἐπὶ βαθμοῦ βαθυτέρας διηθήσεως τῶν κορυφῶν, διαγράφονται, ἐπὶ πλέον, ἑκατέρωθεν τῶν μαρμαρώσεων τούτων καὶ μικραὶ κηλῖδες σαφεῖς, αἱ μὲν περιγεγραμμέναι, αἱ δὲ μὲ περιφέρειαν συνερρικνωμένην, προσκολλώμεναι εἰς τὰς μαρμαρώσεις, ὡς οἱ καρποὶ ἐπὶ τῶν κλάδων δένδρου. Τινὲς δὲν ὑπερβαίνουν εἰς διάμετρον τὸ 1—2 χ. μ., ἄλλαι ὅμως εἶναι πλατύτεραι. Ἐκ τούτων διακρίνονται συνήθως μόνον μία ἢ δύο, ὅταν ὅμως εἶναι πολυαριθμότεραι συναθροίζονται ἐν εἴδει πλειάδων ἢ σωρῶν. Μερικαὶ εἶναι τόσον ἐλαφραί, ὥστε δὲν τὰς ἀνευρίσκομεν παρὰ μόνον διὰ φωτισμοῦ τῆς πλακὸς διὰ τοῦ εἰδικοῦ προβολέως (Negativoscope). Ἡ ἕδρα ἐκλογῆς τῶν μικρῶν τούτων λεπτομερειῶν, εἶναι ἡ ἔσω μοῖρα μεταξὺ τοῦ προσθίου τόξου τῆς α' πλευρᾶς καὶ τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Ἐνίοτε, αἱ βλάβαι αὗται ἐπινέμονται πε-

Σπήλαια κατ' ἀμφοτέρους τοὺς πνεύμονας.

ρισσότερον, μερικαὶ δὲ καταλαμβάνουσι τὸ περιφερικὸν μέρος τοῦ ἡμιθωρακίου ἐπεκτεινόμεναι κάτωθεν τῆς κλειδὸς καὶ ὑπερτιθέμεναι τῆς σκιᾶς τῶν ὀπισθίων πλευρῶν, ἀφ' ὧν διακρίνονται καλῶς μόνον ἐπὶ ἀρίστων ἀκτινογραφιῶν.

Ἐπὶ βαθυτέρων διηθήσεων ἑνὸς ἀκόμη βαθμοῦ, τὰ ὑπερκλείδια πεδία χρησιμεύουσιν ὡς ἕδρα πλατειῶν πολυαρίθμων κηλίδων, ἐντετοπισμένων ἢ λίαν ἐκτεταμένων καὶ συνοδευομένων ὑπὸ ἐλαττώσεως τῆς διαφανείας. Αἱ διαταραχαὶ τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῆς ἀναπνοῆς δίδουσιν ἐπὶ τῆς ἀκτινοσκοπικῆς εἰκόνος χαρακτῆρας, οἵτινες οὐδεμίαν ἐπιτρέπουσιν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν ἀνατομικοπαθολογικῶν βλαβῶν. Ἡ εἰκὼν σκοτίζεται πολλάκις ὑπὸ συγκεχυμένων μαρμαρώσεων, διαγραφομένων εἰς τὸ κέντρον τῶν κηλίδων καὶ εἰς τὰ ὑγιᾶ μέρη. Ἄλλοτε αἱ μαρμαρώσεις αὗται δίδουσιν εἰκόνας ἐχούσας τὸν τύπον λεμφικῶν ἀγγείων, ἄλλοτε ὅμως παρεγχυματικῶν ἀλλοιώσεων, ἐπιμηκεστέρων καὶ στενωτέρων ἀπὸ ἐκείνας ἃς παριστάνουσιν αἱ κηλῖδες. Ὅταν αἱ μαρμαρώσεις καὶ αἱ κηλῖδες σχηματίζουσι κύκλους, ὧν ἡ περιοχὴ εἶναι διαφανεστέρα ἢ ἡ περιφέρειά των, εὑρισκόμεθα ὁτὲ μὲν πρὸ τῆς σπηλαιώδους εἰκόνος τοῦ Bouchard, ὁτὲ δὲ πρὸ εἰκόνος «φωλεᾶς μελίσσης» ἢ «ψίχας ἄρτου».

Ἤδη ρίπτομεν ἓν συνολικὸν βλέμμα ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀκτινοσκοπικῶν καὶ ἀκτινογραφικῶν σημείων τῶν σαφῶς προσβεβλημένων κορυφῶν. Εἰς τὴν γρανιτώδη καὶ νεφελώδη ὄψιν ἀντιστοιχοῦσιν αἱ μικραὶ καὶ αἱ ἐλαφραὶ κηλῖδες τῶν ἀνωτάτων σημείων τῶν κορυφῶν, μεταξὺ τοῦ προσθίου τόξου τῆς α' πλευρᾶς καὶ τῆς σπονδυλικῆς στήλης, πέριξ λεπτῶν μαρμαρώσεων τῶν βρογχοαγγειακῶν σκιῶν. Ἡ πλὰξ δεικνύει τὴν ἀναμφισβήτητον ὕπαρξιν σκιῶν, φευγαλέων ὅμως διὰ τὸν ἀκτινοσκοπικὸν πίνακα, καθ' ὅσον δὲν φαίνονται κατὰ τὴν ἀκτινοσκόπησιν παρὰ κατὰ τὸν χρόνον τοῦ αἰφνιδίου φωτισμοῦ διὰ τοῦ βηχός.

Ἡ ἀκτινοσκοπικὴ ἐξέτασις στερεῖται συνηθέστερον πλούτου λεπτομερειῶν, ὥστε νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀναγνώρισιν, ἐν συγκεχυμένῃ καταστάσει, μιᾶς παθολογικῆς κορυφῆς, τῶν χαρακτήρων τῆς «φωλεᾶς μελίσσης» ἢ «ψίχας ἄρτου» κλπ., οἱ ὁποῖοι φαίνονται σαφῶς ἐπὶ τῆς εὐαισθήτου φωτογραφικῆς πλακός. Ἀντιθέτως πάλιν, ὅταν εἰς κύκλος ἀτελὴς ἢ συγκεχυμένος ἐν μέρει μετὰ πλευρικῶν σκιῶν δίδῃ ἀμφιβολίας ἐπὶ τῆς διαγνωστικῆς του ἀξίας, ἡ ἀκτινοσκοπικὴ ἐξέτασις καθορίζει συνήθως τὴν διάγνωσιν, χάρις εἰς τὰς χαρακτηριστικὰς παραμορφώσεις ἃς ὑφίστανται συνήθως τὰ σπήλαια κατὰ τὴν ὥραν τοῦ βηχός.

Ἡ διαγνωστικὴ λοιπὸν ἀξία τῶν κηλίδων τῶν κορυφῶν κατεδείχθη σαφῶς. Ἡ μεγάλη ἀφθονία τῶν λεπτῶν τούτων κηλίδων εἶναι ἐπίσης γεγονός, καθημερινῶς πιστοποιούμενον. Ἐν τούτοις ὅμως μεταξὺ ἀτόμων μὲ κορυφὰς νεφελώδεις, γρανιτώδεις, κηλιδώδεις, μαρμαρώδεις, πολλὰ δὲν εἶναι κλινικῶς φυματικά. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἀκτινοσκοπικὴ ἐξέτασις θέτει πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς ἀλλοιώσεις τῶν κορυφῶν, ἃς φυματίασις θεραπευμένη καὶ λανθάνουσα ἐγκαταλείπει εἰς τὸ μέσον τῶν ἱστῶν. Αἱ λεπταὶ καὶ ἐπιμήκεις νεκροτομαὶ τῶν κορυφῶν παρέσχον ἀναμφισβητήτους ἀποδείξεις τῆς μεγάλης συχνότητος τῶν οὐλῶν τῶν κορυφῶν παρ' ἀτόμοις, παρ' οἷς οὐδὲ ὑποψία φυματιάσεως ὑπῆρξεν. Ὅλοι οἱ ἰατροὶ γνωρίζουσι μίαν ἀλήθειαν, δηλαδὴ ὅτι ἡ σπανιότης τῶν ἀκτινοσκοπικῶς φυσιολογικῶν κορυφῶν εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητον.

Ὑπάρχουσιν ἀκτινοσκοπικὰ σημεῖα δι' ὧν διακρίνομεν τὰς νωπὰς βλάβας καὶ τὰς ἐν τῇ ἐξελίξει ἐπουλωμένας;— Παρ' ὅλας τὰς εἰς ἀγάλογα διαστήματα γενομένας ἐξετάσεις, ἡ ἀκτινοδιαγνωστικὴ δὲν δύναται νὰ ἀπαντήσῃ σαφῶς ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος τούτου. Αἱ σκοτεινῶς χρωματισμέναι κηλῖδες, μαλακαί, ἐλαφραί, ἐμποιοῦσι τὴν ἐντύπωσιν ἑστιῶν περιβεβλημένων ὑπὸ ζώνης φλεγμονώδους. Αἱ καθαραὶ καὶ βαθεῖαι σκιαὶ αἱ καλῶς περιγεγραμμέναι ἄγουσιν εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι πρόκειται περὶ ἑστιῶν ἄνευ τάσεως πρὸς ἐπέκτασιν, περὶ οὐλῶν τοσούτῳ μᾶλλον σκληρῶν ὅσῳ καὶ ἀδιαφανῶν. Πλήν, αἱ κλινικαὶ καὶ ἀνατομικαὶ βεβαιώσεις δὲν δικαιολογοῦσι δυστυχῶς τὴν ἀπόλυτον ἀκρίβειαν τῶν ὑποθέσεων τούτων. Δὲν εὑρίσκομεν εἰς τὴν ἔκτασιν τῶν σκιῶν καὶ τὸ πάχος τῶν κηλίδων ἢ σημεῖα πιθανά. Οὔτε τὸ ὁμαλὸν τῆς περιμέτρου, οὔτε τὸ ἀφωρισμένον ὅριον τῆς πασούσης ζώνης ἄγουσι μετὰ βεβαιότητος εἰς τὸ διαγνωστικὸν συμπέρασμα μιᾶς ἐνεργοῦ ἑστίας ἢ ἀναπτύξεως οὐλώδους ἱστοῦ. Αἱ μᾶλλον ζωηραὶ εἰκόνες τοῦ «σπηλαίου τοῦ Bouchard», τῆς «φωλεᾶς τῆς μελίσσης» καὶ τῆς «ψίχας ἄρτου» δὲν παρουσιάζουσιν, ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἀκτινολογικῶν των γνωρισμάτων, σημεῖα ἐφ' ὧν στηριζόμενοι θὰ ἠδυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς ζωηρότητος τούτων ἢ τῆς προϊούσης των τήξεως.

Συμπέρασμα. Ἡ ἀκτινοδιαγνωστική, τὸ νέον καὶ ἀπαραίτητον τοῦτο βοήθημα τῶν ἐπικρουστικῶν καὶ ἀκροαστικῶν μεθόδων τῆς ἐξετάσεως τοῦ θώρακος, προσφέρει εἰς εὐρεῖαν κλίμακα τὴν ἔμπρακτον συνδρομήν της. Ὁ ὀφθαλμὸς βλέπει τὰ ἀκτινοσκοπικὰ σημεῖα. Τὸ οὖς ἀκούει τὰ ἀκροαστικά. Ὁ βαθμὸς τῆς βοηθείας, ἐν εὐρυτάτῳ μέτρῳ τῆς ἐννοίας, μᾶς προσδίδει νέα στοιχεῖα καὶ γονιμοποιεῖ τὴν κλινικὴν ἐντύπωσιν. Κατὰ τὴν μελέτην μιᾶς φυματιάσεως ὑποπτευθείσης, ἡ ἀκτινοδιαγνωστικὴ μᾶς παρουσιάζει ἐνίοτε ἐκπληκτικὰ ἀποτελέσματα. Εἰς ἕκαστον ἐξ ἡμῶν ἔχει συμβῇ νὰ ἀνακαλύψῃ κατὰ τὴν ἀκτινοσκόπησιν μεγάλας βλάβας, ἃς τὸ λεπτότερον οὖς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεύρῃ. Πόσα κεντρικὰ σπήλαια, βωβὰ εἰς τὴν ἀκρόασιν, δὲν ἀπεικονίσθησαν ἐπὶ τοῦ ἐξεταστικοῦ πίνακος!

Ἀντιθέτως, ἡ βεβαίωσις κορυφῶν ἀκτινοσκοπικῶς ὑγιῶν, ἤρκεσεν ἵνα δώσῃ κατεύθυνσιν εἰς τὰς ἐρεύνας μας, ὥστε νὰ ἀναζητήσωμεν ἴσως εἰς μίαν ρινοφαρυγγικὴν ἐξέτασιν τοὺς λόγους τῆς ἀτελοῦς ἀναπνοῆς τῶν κορυφῶν, εἰς οὓς πιθανῶς ὀφείλεται ἀπίσχνανσίς τις ἢ ὁ ἄλλως ἀνεξήγητος πυρετός.

Κατὰ τὴν ὕπαρξιν βλαβῶν ἐκδηλουμένης φυματιάσεως, ἡ ἀκτινοδιαγνωστικὴ τοπογραφία καθορίζει τὴν ἔκτασιν τῆς παθήσεως, ἀποκαλύπτει τὸν τρόπον τῆς συγκροτήσεως τῶν μεγάλων φυματίων καὶ τὸ βάθος αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς σχέσεις πρὸς τὰς βρογχοαγγειακὰς σκιάς.

Εἰς τὴν βεβαιωμένην φυματίασιν, ἡ διὰ τῶν ἀκτίνων Χ ἐξέτασις εἶναι τὸ συμπλήρωμα τῆς ἐπικρούσεως τῆς ἀκροάσεως· εἶναι ὁ παραστατικὸς πίναξ τῶν βλαβῶν.

Ὅταν τὰ φυσιολογικὰ αἴτια τῶν ἀκουστικῶν φαινομένων καὶ τῶν ἀκτινολογικῶν σημείων εἶναι τὰ αὐτά, ὅταν αἱ μέθοδοι ἐξετάσεων στηρίζωνται ἐπὶ τῶν διαφορῶν τῆς πυκνότητος τῶν ὑγιῶν καὶ πασχόντων ἱστῶν, ἡ ἀκτινοδιαγνωστικὴ προσφέρει λεπτότητα ἐντοπίσεων καὶ πλοῦτον λεπτομερειῶν. Ἡ ἀκτινογραφία δὲ τῶν κορυφῶν ἀποτελεῖ ἐξεταστικὸν μέσον λεπτομερέστατον καὶ ἀναμφισβήτητον.

Οὕτω τιθεμένων τῶν πραγμάτων, ἡ ἀκτινοσκόπησις δὲν εἶναί τι τὸ ἀσήμαντον ἢ παρεμπίπτουσα ἐπουσιώδης ἐξέτασις, ἀλλ' ἔλεγχος τῆς φυματιάσεως σχεδὸν σταθερός. Ἐφαρμοζομένη κανονικῶς καὶ ὑπὸ περιστάσεις ἱκανοποιητικάς, εἰσφέρει ὅλα τὰ πλεονεκτήματα αὐτῆς εἰς τὴν διάγνωσιν καὶ παρακολούθησιν τῆς ἐξελίξεως τῆς νόσου. Χρειάζεται ὅμως μεγίστη προσοχὴ ἐκ μέρους τοῦ ἰατροῦ, ἵνα μή, παραγνωρίζων τ' ἀνωτέρω περιγραφέντα γνωρίσματα, περιπίπτῃ εἰς διαγνωστικὰς πλάνας τοσοῦτον ἐπικινδύνους διὰ τὸ ἠθικὸν καὶ τὴν θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν.

Ταῦτα ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάγνωσιν τῆς πνευμονικῆς φυματιάσεως. Διὰ τὴν ἀναζήτησιν ὅμως τῶν ἄλλων ἀσθενειῶν τοῦ θώρακος, ἤτοι ὄγκων, συφιλίδος, κύστεων, ὑδατίδων, ὑγρᾶς πλευρίτιδος, ἀκτινομηκώσεως, μολυβδιάσεως, σπληνώσεως καὶ λοιπῶν, ἀνατρέχομεν μὲν ἀρχικῶς εἰς τὴν ἀκτινοσκόπησιν πρὸς ἔρευναν τῶν γενικῶν γραμμῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν λεπτομερεστέραν ἐξέτασιν ὀφείλομεν ἀπαραιτήτως νὰ προσφύγωμεν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀκτινοσκόπησιν καὶ εἰς τὴν ἀκτινογραφίαν, τῆς ὁποίας τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἀπείρως πλουσιώτερον εἰς ἐξακρίβωσιν τῶν παθολογικῶν, τοπογραφικῶν καὶ λειτουργικῶν λεπτομερειῶν.

Ἐπὶ τῶν κυκλοφοριακῶν ὀργάνων.—Ἡ ἀκτινοσκόπησις τῆς καρδίας καὶ ἀορτῆς ἀπετέλεσεν ἐπίσης θέμα ἐρεύνης βαθείας, ἐπεκράτησε δὲ ἡ ἀκτινοδιαγνωστικὴ καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, ὡς ἐν τῶν τελειοτέρων ἐξεταστικῶν μέσων. Ὁ καλύτερος τρόπος ἀκτινοσκοπικῆς ἐξετάσεως τῆς καρδίας στηρίζεται ἐπὶ τοῦ σχεδιαγράμματος τοῦ

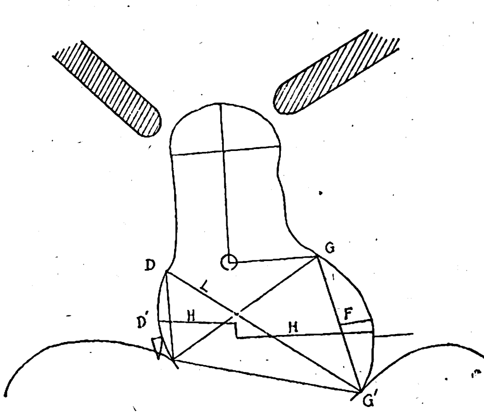

Ὀρθοδιάγραμμα καρδίας κατὰ τὸν τελευταῖον τύπον τοῦ Vaquez.

Φυσιολογικαὶ διάμετροι τῶν καρδιακῶν κοιλοτήτων.

	Ἐπιμήκης	Ὁριζοντία	Βασική	Ἀρ. Κοιλία	Τόξον	Δεξ. Κοιλία	Ἀρ. Κόλπος	Δεξ. Κόλπος	Κατὰ βάθος δείκτης
Μεγίστη	15	14.5	10.5	8.5	2	14.7	5.	7.	1.4
Μέση	11.5	9.5	9.3	6.7	0.6	8.5	3.5	4.	0.6
Ἐλαχίστη	13.2	12	9.9	7.5	1.	11.6	4.2	5.	1.

Γάλλου καρδιολόγου Vaquez (βλ. παρατιθέμενον σχῆμα). Διαγράφομεν δηλ. δι' ἰδιαιτέρας τεχνικῆς τὰ ὅρια τῆς καρδίας καὶ ἀορτῆς ἐπὶ τοῦ ἀκτινογραφικοῦ πίνακος καὶ μετροῦμεν κατόπιν ὡρισμένας διαμέτρους, ἀντιστοιχούσας πρὸς τοὺς διαφόρους χώρους τῆς καρδίας. Ἐὰν αἱ διάμετροι διαφέρωσι τῶν φυσιολογικῶν τοιούτων, τότε ἀποφαινόμεθα ὅτι πρόκειται περὶ παθολογικῆς καταστάσεως, ἥτις πλέον συνδυαζομένη μετὰ τῶν κλινικῶν συμπτωμάτων, παρουσιάζει τὴν ὅλην εἰκόνα

Digitized by Google

σώματος ὡς καὶ τοῦ βάρους τούτου κατὰ προσέγγισιν.

Ὑπάρχουσιν, ἐννοεῖται, καὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς περιττεύει καὶ αὐτὸ τὸ σχεδιάγραμμα, ὅταν ἡ διόγκωσις τῆς καρδίας ἢ ἡ διεύρυνσις τῆς ἀορτῆς εἶναι τοσοῦτον ἔκδηλοι ὥστε νὰ καθίστανται ἀμέσως σαφεῖς. Πάντως ἡ ἀκτινοσκοπικὴ ἐξέτασις τῆς καρδίας, εἴτε ἁπλῆ εἴτε διὰ σχεδιαγραφήματος, δέον νὰ τελῆται εἰς δύο θέσεις, εἰς προσθιοπισθίαν καὶ εἰς ἑτέραν λοξὴν ἀριστεράν. Ἡ ἐξέτασις τῆς καρδίας δι' ἀκτινογραφίας οὐδὲν ἐνδιαφέρον παρουσιάζει, καθ' ὅσον λόγῳ τῶν κινήσεών της δὲν γίνεται σαφὴς ἀποτύπωσις ἐπὶ τῆς ἀκτινογραφικῆς πλακὸς καὶ συνεπῶς δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὰ σαφῆ ὅρια τούτης. Μόνον ἡ ἐπὶ κινηματογραφικῆς ταινίας ἀκτινογράφησις δίδει ἀρτίαν καὶ σαφῆ ἀναπαράστασιν τῆς κατα-

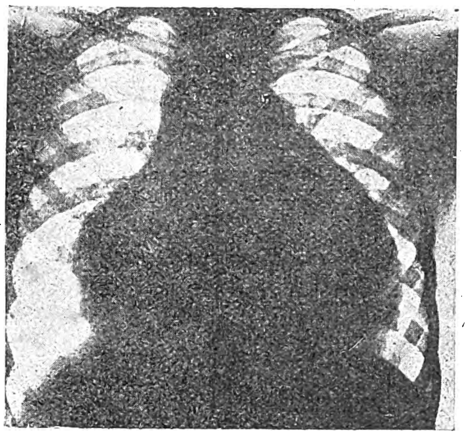

Ὑπερτροφία καὶ ἀνευρυσμὸς καρδίας.

στάσεως καὶ τῆς λειτουργίας τῆς καρδίας. Ἡ μέθοδος ὅμως αὐτὴ εἶναι ἀτυχῶς εἰσέτι ἀτελής.

Ἐξέτασις τῶν κοιλιακῶν ὀργάνων.— Τὰ ὑπὸ τὸ διάφραγμα σπλάγχνα ἐξετάζομεν ἀκτινοσκοπικῶς, ἐξαιρέσει τοῦ ἥπατος καὶ νεφρῶν, τὰς πλείονας παθήσεις τῶν ὁποίων μόνον ἀκτινογραφικῶς δυνάμεθα νὰ διαγνώσωμεν. Βεβαίως τὸ σχῆμα, τὸν ὄγκον καὶ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἥπατος ἡ ἀκτινοσκόπησις καταδεικνύει σαφῶς. Προκειμένου ὅμως περὶ ὑπονοίας χολολίθων, κύστεως, ἢ ὄγκων κλπ. ἡ ἀκτινοσκόπησις ἐλάχιστα, ἂν μὴ παντελῶς, μᾶς βοηθεῖ, δι' ὃ καὶ καταφεύγομεν εἰς τὴν ἀκτινογραφίαν.

Ἡ ἀπεικόνισις τῶν χολολίθων ἐπὶ τῆς ἀκτινογραφικῆς πλακός, ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ πάχους τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων, ἀλλὰ καὶ πρὸ παντὸς ἐκ τῆς συστάσεως τῶν λίθων (δηλ. ἐκ τῆς μαλακῆς ἢ σκληρᾶς πυκνότητος τῶν ἁλάτων ἅτινα σχηματίζουσι τούτους), εἶναι λίαν σπανία. Δι' ὃ καὶ ἐσχάτως προὐτάθησαν, καὶ δοκιμάζονται μετ' ἀρκετὰ ἐπιτυχῶν ἀποτελεσμάτων, τὸ jodotetragnost ἢ jodotetrabrome εἰς ἐνδοφλεβίους ἐνέσεις (μᾶλλον ἐγκαταλειφθείσας) καὶ εἰς κάψας μᾶλλον ἐν χρήσει).

Τὰς παθήσεις τῶν νεφρῶν καὶ οὐρητήρων ἀναζητοῦμεν μόνον διὰ τῆς ἀκτινογραφίας. Συμβαίνει ὅμως συχνότατα, ὥστε λίθοι τῶν νεφρῶν, κλινικῶς βεβαιωμένοι, νὰ μὴν ἀποτυπῶνται ἐπὶ τῆς ἀκτινογραφικῆς πλακός. Τοῦτο ὅμως δὲν ὀφείλεται εἰς λάθος ἢ ἀπειρίαν τῶν ἰατρῶν, ἀλλὰ εἰς τὴν σύστασιν τῶν λίθων ἐξ ἁλάτων διαπερατῶν ἢ ἀδιαπεράτων ὑπὸ τῶν ἀκτίνων Χ.

Προκειμένου ὅμως νὰ ἐρευνήσωμεν παθήσεις τῆς πυέλου, τῶν νεφρῶν ἢ οὐρητήρων, δυνάμεθα δι' ἐγχύσεως διαλύσεως collargol, ἢ καὶ ἄλλων

Λίθος ἀριστεροῦ νεφροῦ.

Ἀκτινογραφία πυέλου δι' ἐγχύσεως διαλύματος collargol.

φαρμάκων ἐντὸς τῆν κοιλοτήτων αὐτῶν δι' εἰδικοῦ μηχανήματος, νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ὅλην ὑπόστασιν τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν μοίρας ἐπὶ τῆς ἀκτινογραφικῆς πλακός.

Τὰ λεχθέντα ὅσον ἀφορᾷ τοὺς λίθους δυνάμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ διὰ τὴν οὐροδόχον κύστιν. Διαφέρει ὅμως τὸ τεχνικὸν μέρος τῆς ἐξετάσεως, διότι ἡ κύστις δέον προηγουμένως νὰ πληρωθῇ καλῶς, εἴτε ὑπὸ διαλύσεως φαρμάκου εἰδικοῦ ἢ ἐν ἀνάγκῃ καὶ δι' ἀπεστειρωμένου ὕδατος.

Ὑπάρχει καὶ ἄλλη μέθοδος ἐξετάσεως τῶν ἀνωτέρω τριῶν σπλάγχνων, ἤτοι ἡ πλήρωσις τοῦ κύτους τῆς κοιλίας δι' ἀερίου (Pneumoperitoneum)· ἐπειδὴ ὅμως παρουσίασε κινδύνους ἐγκατελείφθη σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου, καίτοι τὰ ἐξ αὐτῆς διαγνωστικὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἀρκετὰ ἱκανοποιητικά.

Λίθος κύστεως.

Προκειμένου περὶ τοῦ στομάχου, ἡ ἀκτινοσκόπησις κατέχει ἐπίσης τὴν πρωτίστην θέσιν μεταξὺ τῶν ἐξεταστικῶν μεθόδων, δύναταί τις δ' εἰπεῖν ὅτι ἄνευ αὐτῆς οὐδὲν βῆμα ἀσφαλοῦς διαγνώσεως γίνεται. Οἱ διάφοροι τρόποι ἐξετάσεως τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων ἐξειλίχθησαν εἰς τοιαύτην τελειότητα, ὥστε νὰ καθίσταται εὐκολωτέρα ἡ διάγνωσις τῶν παθήσεών των διὰ τῆς ἀκτινοσκοπήσεως ἢ διὰ τῆς κλινικῆς ἐξετάσεως.

Διὰ νὰ ἐξετάσωμεν ὅμως ἀκτινοσκοπικῶς ἕνα στόμαχον, δέον νὰ πληρώσωμεν τοῦτον διὰ ξένης οὐσίας, ἄνευ τῆς ὁποίας, λόγῳ τοῦ διαπερατοῦ τῶν τοιχωμάτων αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἀκτίνων, εἶναι μᾶλλον ἀδύνατος ἡ ἀκτινοσκόπησις. Ἀφοῦ προηγουμένως ἐξετάσωμεν τὸν ἀσθενῆ ἀκτινοσκοπικῶς, δίδομεν εἰς αὐτὸν νὰ φάγῃ κρέμαν, εἰς ἣν ἔχομεν προσθέσει 100—120 γραμμάρια citobaryum (ἡ σκευασία εἶνε ἀρκετὰ εὔληπτος) καὶ παρακολουθοῦμεν τὴν δίοδον αὐτῆς διὰ τοῦ καρδιακοῦ στομίου εἰς τὸν στόμαχον. Ἡ κρέμα αὐτή, ἡ περιέχουσα μεταλλικὰ στοιχεῖα, καταλαμβάνει τὸν ὄγκον τοῦ στομάχου, ἀποδίδουσα ἐπὶ τοῦ ἀκτινοσκοπικοῦ πίνακος τὸ σχῆμα, τὴν θέσιν, τὰς διαστάσεις, τὴν κινητικότητα, τὴν διάβασιν διὰ τοῦ πυλωροῦ, τὸ ἄρτιον ἢ ἐλλιπὲς τοῦ σώματος τοῦ στομάχου, τὸν ἀεροθάλαμον ὡς καὶ τὴν περισταλτικότητα αὐτοῦ. Ταῦτα ἄλλωστε εἶναι καὶ τὰ σπουδαιότερα σημεῖα, ἅτινα ζητοῦμεν νὰ ἐρευνήσωμεν. Καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ παραβλέψωμεν τὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν ἑνὸς ἑκάστου σημείου, διότι ἡ μεταβολὴ π. χ. τοῦ σχήματος, ἡ ἀλλαγὴ τῆς θέσεως, τῆς κινητικότητος κ. λ. π., ἀποτελοῦσι τὰ κυριώτερα συμπτώματα ἐφ' ὧν στηριζόμενοι προβαίνομεν εἰς τὴν διάγνωσιν.

Φυσιολογικῶς ὁ στόμαχος ἐξικνεῖται διὰ τοῦ μείζονος αὐτοῦ τόξου μέχρι σημείου κειμένου δύο δακτύλους περίπου ἐπὶ γραμμῆς νοητῆς ἑνούσης τὰς δύο λαγονίους ἀκρολοφίας. Νεωστὶ ὁ Solomon, κατόπιν καταμετρήσεων πολλῶν χιλιάδων στομάχων, ἐβεβαίωσεν ὅτι τὸ μῆκος αὐτοῦ κυμαίνεται ἀπὸ 20 ἕως 25 ἑκ. μ. Πᾶσα ἐπιμήκυνσις αὐτοῦ ἢ ὁπωσδήποτε ἀλλαγὴ θέσεως πέραν τῶν θεωρουμένων φυσιολογικῶν ὁρίων, ἐκλαμβάνεται ὡς κατάστασις παθολογική. Ἡ περισταλτικότης, ἡ διάβασις διὰ τοῦ πυλωροῦ, καὶ τὸ ἄρτιον ἢ ἐλλιπὲς

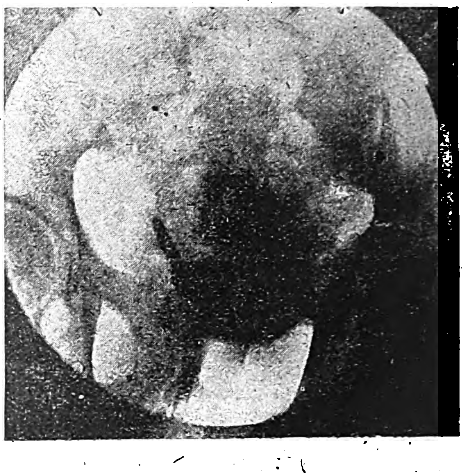

Ὄγκος μετὰ λίθου κύστεως.

τοῦ σώματος τοῦ στομάχου εἶναι τὰ τρία σπουδαιότερα φαινόμενα ὧν ἡ παρουσία ἢ ἡ ἔλλειψις καθοδηγεῖ εἰς διάγνωσιν τοῦ νεοπλάσματος τοῦ στομάχου ἢ ἕλκους αὐτοῦ ἢ καὶ ἁπλῆς ὑπερχλωρυδίας.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ φυσιολογικὸς στόμαχος πέπτει καὶ ἐκκενώνει τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ μετὰ 3—4 περίπου ὥρας ἀναλόγως τῆς συστάσεως τῆς τροφῆς. Πᾶσα ταχυτέρα ἢ βραδυτέρα ἐκκένωσις τῆς κρέμας ὡς καὶ τὸ κοπιῶδες ἢ μὴ τῆς διαβάσεως διὰ τοῦ πυλωρικοῦ στομίου, ἀποδεικνύει λειτουργικὴν ἢ καὶ ὀργανικὴν ἀνωμαλίαν τοῦ στομάχου.

Ἡ δοκιμαστικὴ κρέμα διερχομένη διὰ τοῦ πυλωρικοῦ στομίου εἰσέρχεται εἰς τὸ δωδεκαδάκτυλον. Ἡ ἀκτινοσκοπικὴ ὄψις τῶν παθήσεων τοῦ δωδεκαδακτύλου ἀπετέλεσε καὶ ἀποτελεῖ θέμα σοβαρωτάτης μελέτης, μὴ ἐπιλυθὲν εἰσέτι, παρὰ τὴν περὶ τοῦ ἐναντίου γνώμην τινῶν. Ἡ ἀκτινοσκοπικὴ ἐξέτασις τοῦ δωδεκαδακτύλου εἶναι εἰς ἄκρον λεπτή, δεδομένης οὔσης ἐπὶ πλέον τῆς σοβαρότητος τῶν παθήσεων τούτου καὶ συνεπῶς τῆς καταστροφῆς ἣν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιφέρῃ ἐσφαλμένη διάγνωσις ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς. Ἡ τελευταία ἐν τούτοις μέθοδος ἐξετάσεως διὰ τοῦ πίνακος τοῦ Bucki διηυκόλυνε κατὰ πολὺ τὴν ἐξέτασιν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ βεβαιώμεθα πολλάκις περὶ τοῦ εἴδους τῶν παθήσεων τοῦ δωδεκαδακτύλου, ἰδίᾳ προκειμένου περὶ ἕλκους.

Ἡ διάβασις τῆς δοκιμαστικῆς κρέμας διὰ τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου δὲν παρουσιάζει πολὺ ἐνδιαφέρον. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ὅμως καθ' ἣν θέλει εἰσέλθει εἰς τὸ κόλον ἀνακτᾷ ἡ ἀκτινοσκόπησις τὴν σπουδαιότητά της, καθ' ὅσον ἔχομεν καὶ ἐν προκειμένῳ νὰ ἐρευνήσωμεν τὴν θέσιν, τὴν διάτασιν, τὴν περισταλτικότητα, τὴν πτῶσιν κ.λ.π. τοῦ παχέος ἐντέρου. Τούτου ἕνεκα, δέον νὰ παρακολουθῶμεν ἀνὰ πᾶσαν ὥραν ἢ δίωρον τὴν διάβασιν τοῦ citobaryum τῆς παθήσεως. Αἱ φυσιολογικαί, οὕτως εἰπεῖν, διάμετροι καθορίζονται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τε διαστάσεων εἰς πλάτος καὶ ὕψος τοῦ ἀνθρωπίνου

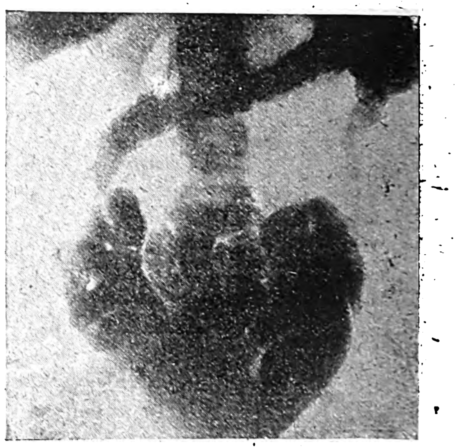

Κρέμα ἐκ citobaryum διαβᾶσα τὸν στόμαχον καὶ τὸ λεπτὸν ἔντερον, εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀνιὸν καὶ τὸ ἐγκάρσιον κόλον.

Digitized by Google

διὰ τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, ἀναλόγως δὲ τοῦ σημείου ἔνθα θὰ παρατηρήσωμεν ἀνωμαλίαν ὀργανικὴν ἢ λειτουργικήν, στηριζόμενοι ἅμα ἐπὶ τῶν κλινικῶν παρατηρήσεων ἐπὶ ὡρισμένων σημείων, πρὸς τὰ ὁποῖα καὶ στρέφομεν κυρίως τὴν ἔρευνάν μας, θὰ συμπεράνωμεν καὶ τὴν νόσον ἐξ ἧς πάσχει ὁ ἀσθενής. Δυνάμεθα ἐπίσης τὴν διαδρομὴν τοῦ παχέος ἐντέρου νὰ ἐξετάσωμεν ἐγχέοντες διάλυσιν citobaryum εἰς μεγάλην ποσότητα διὰ τοῦ ἀπευθυσμένου, ὁπότε ὅμως θέλομεν ἐξετάσει τὸν πάσχοντα ἐν ὑπτίᾳ θέσει ἐπὶ τῆς ἀκτινοσκοπικῆς τραπέζης.

Μεταξὺ τῶν δύο τρόπων ἐξετάσεως, ἤτοι τῆς ἀκτινοσκοπήσεως καὶ ἀκτινογραφίας, τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, ἀπείρως προτιμοτέρα εἶναι ἡ πρώτη, καθ' ὅσον αἱ διαρκεῖς περισταλτικαὶ κινήσεις τῶν τε στομάχου καὶ ἐντέρων, παρακωλύουσι τὴν σαφῆ ἀποτύπωσιν αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἀκτινογραφικῆς πλακός, ἐξαιρέσει τῆς περιπτώσεως σαφοῦς νεοπλασίας

Κρέμα ἐκ citobaryum, εἰς τὴν σιγμοειδῆ καμπήν.

μοίρας τινὸς τῶν ὀργάνων τούτων. Μόνον ἡ κινηματογραφικὴ ἀκτινογραφία, ἥτις εὑρίσκεται εἰσέτι ἐν ἐμβρυακῇ καταστάσει, θέλει ἀποδώσει σαφῆ τὴν εἰκόνα τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος ὡς καὶ τὰς κινήσεις αὐτοῦ.

Προκειμένου περὶ τοῦ οἰσοφάγου ἐξετάζομεν τοῦτον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, δίδοντες τῷ πάσχοντι νὰ καταπίῃ ἢ βόλους ἐκ citobaryum διαφόρου διαμετρήματος, ἢ ἂν οὗτοι δὲν κατέρχωνται, ἐκ τυχὸν μεγάλης στενώσεως τοῦ οἰσοφάγου, τότε χορηγοῦμεν κρέμαν ἐκ τῆς ἰδίας οὐσίας, πηκτήν, οὐχὶ σκληράν, ἀλλὰ ἐν εἴδει ζύμης.

Ὀστέινος σκελετός .—Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξέτασιν τῶν ὀστῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σκελετοῦ, ἡ ἀναπαράστασις αὐτῶν εἶναι ἁπλουστάτη, εἴτε δι' ἀκτινοσκοπήσεως εἴτε δι' ἀκτινογραφίας. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἀκτινοσκόπησιν προβαίνομεν ὁσάκις θέλομεν νὰ λάβωμεν γνῶσιν τῆς καταστάσεως τοῦ ὀστοῦ προχείρως, εἰς δὲ τὴν ἀκτινογραφίαν ὁσάκις θελήσωμεν—ὅπερ καὶ συνηθέστερον—νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸ ἀκτινοσκοπικόν μας εὕρημα, οὕτως ὥστε ἐπαναλαμβανομένης τῆς ἀκτινογραφίας μετά τι χρονικὸν διάστημα νὰ ἔχωμεν τὸ μέσον τῆς συγκρίσεως, ὡς π. χ. συμβαίνει ἐπὶ καταγμάτων, ἐξαρθρημάτων, ὄγκων τῶν ὀστῶν κλπ., πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἐπέμβασιν. Προκειμένου ὅμως νὰ ἀκτινογραφήσωμεν μοῖράν τινα σκελετοῦ καὶ πρὸ παντὸς ἄρθρωσιν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἀναζητήσεως παθήσεώς τινος, καλὸν εἶναι νὰ ἀκτινογραφῶμεν καὶ τὴν ἀντίστοιχον ὑγιᾶ μοῖραν ἵνα ἐπιτυγχάνωμεν τὴν σύγκρισιν ἀμφοτέρων τῶν μοιρῶν.

Ἀκτινοσκοπικὴ καὶ ἀκτινογραφικὴ ὄψις τῆς κατ' ὦμον ἀρθρώσεως.

Τῶν ἀνωτέρω ἀποτελούντων ἁδροτάτην ἐπισκόπησιν τῶν γενικῶν μόνον σημείων, εὐνόητος καθίσταται ἡ χρησιμότης τῆς ἀκτινοσκοπίας ἐν τῇ καθόλου Ἰατρικῇ, τόσον πρὸς ὄφελος τοῦ ἀσθενοῦς ὅσον καὶ τοῦ ἰατροῦ, ὅστις καὶ διευκολύνεται εἰς τὴν διάγνωσίν του, ἀλλὰ καὶ μορφώνεται ἐπὶ μᾶλλον βλέπων ἐπὶ τοῦ ἀκτινοσκοπικοῦ πίνακος ἢ πλακὸς τὰς πραγματικὰς παθολογικὰς ἀλλοιώσεις τοῦ ζῶντος ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, ἃς πρὸ 20—25 ἐτῶν μόνον διὰ τῆς φαντασίας του ἠδύνατο νὰ παρακολουθῇ.

Ἡ ὀφθαλμολογία καὶ ὠτορινολαρυγγολογία ἐξυπηρετοῦνται ἐπίσης σοβαρώτατα ἀπὸ τὴν ἀκτινοδιαγνωστικήν. Ἀλλὰ μήπως καὶ ὁ ἰατροδικαστὴς δὲν λαμβάνει πολλάκις ἀνάγκην τῆς βοηθείας αὐτῆς πρὸς ἐπίλυσιν ζητημάτων νεκροφανείας, δηλητηριάσεων διὰ μεταλλικῶν συσκευῶν, πορείας ἑνὸς βλήματος, θλάσεων ἐσωτερικῶν ὀργάνων κ. λ. π. Μήπως ὁ νευρολόγος δὲν διευκρινίζει διὰ τῆς ἀκτινοσκοπήσεως ἀπορίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, οὐδὲν θὰ εἶχε νὰ πληροφορηθῇ οὔτε παρὰ τοῦ ἀσθενοῦς, οὔτε παρὰ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ;

Ἀκτινογραφία ὀδόντων.

Ὁ ἐν Εὐρώπῃ ἰατρικὸς κόσμος, ἀσχέτως κλάδου, οὐδεμίαν εὐκαιρίαν παραλείπει πρὸς χρησιμοποίησιν τῆς ἀκτινοσκοπήσεως, ἐξ ἧς πλειστάκις ἀπροσδοκήτως διεγνώσθησαν ἀνωμαλίαι μὴ ὑποτιθέμεναι κἄν, ἢ μετεβλήθησαν ἐσφαλμέναι διαγνωστικαὶ κατευθύνσεις. Θὰ ἐπερίττευε δ' ἴσως νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν ἀκτινολογικὴν ἐξέτασιν εἶναι εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων ἐπιτακτικὴ ὑποχρέωσις καὶ διὰ τὸν ἰατρὸν καὶ διὰ τὸν πάσχοντα, ὑποδίδουσα ἀναμφισβήτητον διαγνωστικὸν κέρδος.

Μ. ΚΑΡΖΗΣ

ΑΚΤΙΝΟΓΡΑΦΙΑ

Ἵνα ἐπιτύχωμεν τὴν ἀναπαράστασιν ὀργάνου τινός, ὅπερ δὲν δυνάμεθα ἄλλως νὰ ἀπεικονίσωμεν ἐπὶ τοῦ ἐξεταστικοῦ πίνακος, διὰ τοὺς ἀνωτέρω μνημονευθέντας λόγους, ἢ διότι θέλομεν ἐξ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος νὰ κρατήσωμεν ἐπὶ μακρὸν τὴν εἰκόνα τῆς παθήσεως οἱουδήποτε ὀργάνου, καταφεύγομεν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς ἀποτύπωσιν τούτου. Πρὸς τοῦτο λαμβάνομεν φωτογραφικὴν πλάκα, ἐκτάκτου εὐαισθησίας, ἣν τοποθετοῦντες ἐν τῷ σκοτεινῷ ἡμῶν θαλάμῳ, ἐντὸς ἐπὶ τούτῳ κατασκευασθείσης θήκης ἐκ ξύλου ἢ χαρτονίου ἢ ἀλλουμινίου ἤ, ἐν ἐλλείψει ταύτης, περιτετυλιγμένην ἐντὸς μέλανος χάρτου, θέτομεν ὁριζοντίως ὑπὸ τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν χώραν, τοῦ πάσχοντος ἐφαπτομένου στερεῶς ἐπὶ τῆς θήκης.

Ἐκλογὴ τῶν σφαιρῶν Ραῖντγκεν.—Εἰς τὸν θάλαμον τῆς ἀκτινοσκοπήσεως καὶ ἀκτινοφωτογραφήσεως πρέπει νὰ ἔχωμεν ἄλλας σφαίρας (ampoules) διὰ τὴν μίαν καὶ ἄλλας διὰ τὴν ἄλλην ἐργασίαν. Εἰς τὴν ἀκτινοσκόπησιν ἡ σφαῖρα πρέπει ν' ἀντέχῃ ἐπὶ μακρὸν εἰς μέσην τινὰ ἔντασιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ἐνῷ ἐν τῇ ἀκτινογραφίᾳ ἡ ἀντοχὴ ταύτης ὀφείλει νὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς μεγίστην ἔντασιν, ἀλλὰ βραχέος χρονικοῦ διαστήματος. Μεταχειριζόμεθα ὅθεν τοιαύτας, τῶν ὁποίων ὁ βαθμὸς τῆς ἀντοχῆς καὶ τῆς εἰσδυτικότητος τῶν ἀκτίνων μᾶς εἶναι ἐκ τῶν προτέρων γνωστός.

Ποιότης τῶν πρὸς φωτογράφησιν ἀκτίνων.—Ἡ εἰκὼν πρέπει νὰ εἶναι σαφῶς περιγεγραμμένη καὶ νὰ παρουσιάζῃ πάσας τὰς δυνατὰς λεπτομερείας. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπιτυγχάνομεν μόνον διὰ τῆς χρήσεως ἀκτίνων ὀλίγον εἰσδυτικῶν, ἀντιστοιχουσῶν εἰς τὴν βραδεῖαν φωτογράφησιν, οἱονδήποτε καὶ ἂν ᾖ τὸ βάθος τῆς φωτογραφουμένης χώρας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μόνον ὁ χρόνος τῆς ἐκπονήσεως θὰ ποικίλλῃ. Διὰ τῆς χρήσεως μαλακῶν ἀκτίνων, οὐ μόνον αἱ λεπτομέρειαι ἀναπαριστῶνται καλύτερον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐμφάνισιν δυνάμεθα νὰ διορθώσωμεν τὰ τυχὸν χρήζοντα ζωηροτέρας ἐμφανίσεως σημεῖα (retouche). Ἄλλως τε αἱ μαλακαὶ ἀκτῖνες ἔχουσιν ἐπὶ πλέον τὸ πλεονέκτημα νὰ ἐκπέμπωσιν ὀλιγωτέρας δευτερογενεῖς τοιαύτας, αἵτινες ἐλαττοῦσι τὴν σαφήνειαν τῆς εἰκόνος. Διὰ τῶν σκληρῶν ἀκτίνων ἡ περιγραφὴ εἶναι ὀλιγώτερον καθαρὰ καὶ αἱ πλάκες προσλαμβάνουσι στακτόχρουν σκιάν.

Διὰ νὰ μονιμοποιήσωμεν ὑπωσδήποτε τὸν βαθμὸν τῆς σκληρότητος τῆς σφαίρας, πρέπει νὰ τὴν ἀφήσωμεν νὰ ἐργασθῇ ἐπανειλημμένως ὑπὸ τοὺς ἰδίους πάντοτε ὅρους, μὴ μεταβάλλοντες τὴν ποιότητα αὐτῆς.

Ἡ παρακώλυσις τῆς ἐπιδράσεως ἄλλων παρεισάκτων ἀκτίνων ἐπὶ τῆς πλακὸς ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς χρήσεως διαφράγματος *(ἴρις)*.

Τοποθέτησις τῆς σφαίρας.— Αὕτη πρέπει νὰ τοποθετῆται ἄνωθεν τοῦ πάσχοντος, εἰς ἀνάλογον ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πρὸς φωτογράφησιν χώρας, εἰς τοιαύτην δὲ θέσιν ὥστε ἡ κεντρικὴ ἀκτὶς τοῦ ἀντικαθοδίου, διερχομένη διὰ τοῦ κέντρου τοῦ διαφράγματος, νὰ προσπίπτῃ ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ σημείου τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ὀργάνου. Πρὸ τούτου θέτομεν τὴν πλάκα ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ κατακλίνομεν ἐπ' αὐτῆς τὸν ἀσθενῆ, μεθ' ὃ κανονίζομεν τὴν ὡς ἄνω θέσιν τῆς σφαίρας.

Ἡ ἀκτινογράφησις δὲν χρήζει ἀποκλειστικῶς σκοτεινοῦ θαλάμου, δυναμένη νὰ ἐκτελῆται καὶ ἐν πλήρει ἡμερησίῳ φωτί.

Αἱ εἰκόνες Roentgen μεγεθύνονται ὅσον πλησιέστερον εὑρίσκεται ἡ σφαῖρα πρὸς τὴν ὑπὸ παρατήρησιν χώραν καὶ ὅσον αὕτη εἶναι παχυτέρα. Ὁ χρόνος τῆς ἀκτινογραφήσεως ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως τῆς σφαίρας, ἥτις πάλιν ποικίλλει κατὰ μέσον ὅρον μεταξὺ 40 ἑκμ., διὰ τὰ ἄκρα καὶ 50—70 ἑκμ. διὰ τὸν θώρακα καὶ τὴν κοιλίαν. Εἶναι δύσκολον νὰ καθορίσῃ τις τὴν ἀπόστασιν ἐκ τῶν προτέρων, καθ' ὅσον καὶ αἱ σφαῖραι ποικίλλουσι μεταξύ των εἰς ποιότητα ἀκτινοβολίας καὶ ἡ ὑπὸ φωτογράφησιν χώρα ποικίλλει εἰς διαστάσεις ἀναλόγως τῆς διασκευῆς τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἄνω ὅρια προσπαθοῦμεν, ἐλέγχοντες τὴν σφαῖραν, νὰ κανονίσωμεν ἐπὶ ἑνὸς ἑκάστου εἴδους παρατηρήσεως τὰς καταλλήλους ἀποστάσεις, ἃς ἐφεξῆς τηροῦμεν ἀπαρεγκλίτως.

Χρόνος τῆς φωτογραφήσεως. — Τὰς ἀκτινογραφήσεις διακρίνομεν εἰς βραδείας καὶ στιγμιαίας. Ὡς βραδεῖαν φωτογράφησιν χαρακτηρίζομεν ἐκείνην, ἥτις ἀπαιτεῖ χρόνον ἐκπονήσεως κυμαινόμενον μεταξὺ 10″—180″. Ἐπὶ τῆς χειρὸς π.χ., ἀντιβραχίου, ποδὸς καὶ κνήμης δυνάμεθα νὰ ἐκπονήσωμεν πλάκα μεταξὺ 10″—45″ ἐπὶ ἀγκῶνος, βραχίονος, γόνατος, μηροῦ, μεταξὺ 30″—90″, ἐπὶ κεφαλῆς, θώρακος, κοιλίας, καὶ πυέλου μεταξὺ 40″—120″.

Τῆς στιγμιαίας φωτογραφίας κάμνομεν χρῆσιν ἐκεῖ ἔνθα αἱ ἀκούσιαι κινήσεις τῆς χώρας εἶναι διαρκεῖς καὶ σχετικῶς ταχεῖαι, ὡς π. χ. ἐπὶ τῆς καρδίας, διαφράγματος, στομάχου καὶ ἐντέρου. Ἡ ταχύτης τῆς φωτογραφήσεως ἐπὶ τῶν ὀργάνων τούτων, ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως, δὲν ὑπερβαίνει πολλάκις τὸ $^{1}/_{10}$ τοῦ δευτερολέπτου, μὲ μεγάλην ἔντασιν τῆς σφαίρας. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἡ ἀκτινογραφία, λόγῳ τῆς τελειοποιήσεως τῶν μηχανημάτων, τελεῖται μόνον ὡς στιγμιαία. Ἐν τούτοις δὲν ἐπιτυγχάνεται πλήρως ἡ ἐπὶ τῆς ἀκτινογραφικῆς πλακὸς σαφὴς καὶ ἀκριβὴς ἀποτύπωσις σπλάγχνων κινουμένων, ὡς π. χ. ἡ καρδία, ὁ στόμαχος, τὰ ἔντερα.

Πιναξ ἐνδυναμώσεως (écran renforçateur—Verstärkungsschirm).—Ὁ πίναξ οὗτος σύγκειται ἐκ φύλλου χαρτονίου, οὗτινος ἡ μία ἐπιφάνεια εἶναι κεκαλυμμένη διὰ tungstate de calcium. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων X ὁ πίναξ οὗτος ἐκπέμπει ἰώδη ἀκτινοβολίαν, ἡ ὁποία ἐνισχύει τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀκτίνων ἐπὶ τοῦ ἀργύρου. Ἡ εὐαίσθητος ἐπιφάνεια τοῦ πίνακος δέον νὰ ἐφάπτηται τῆς ζελατίνας τῆς πλακός, μεθ' ἧς ὁ πίναξ τοποθετεῖται ἐντὸς θήκης ἐκ ξύλου, χαρτονίου ἢ ἀλλουμινίου. Πρέπει νὰ προφυλάσσωμεν τοὺς πίνακας τούτους ἀπὸ τῆς ὑγρασίας καὶ ν' ἀποφεύγωμεν τοὺς διαφόρους χειρισμούς, ἵνα προλαμβάνωμεν τὰς κηλῖδας, ἃς λίαν εὐκόλως ὑφίστανται καὶ αἵτινες θὰ μᾶς ἔδιδον εἰκόνας ἀσαφεῖς.

Θέσις διὰ τὰς διαφόρους ἀκτινογραφίας.—***Ἀκτινογραφία κεφαλῆς.*** Διὰ τὰς ραδιογραφίας τῆς κεφαλῆς ἐχρησιμοποίουν ἄλλοτε δύο κυρίως θέσεις διὰ τὴν διάγνωσιν τῶν παθήσεων τοῦ κρανίου. Σήμερον ὅμως ἡ ραδιογραφία τῆς χώρας ταύτης, ἀποτελέσασα τὸ ἀντικείμενον πλείστων μελετῶν, ἐπλουτίσθη διὰ πλήθους εἰδικῶν θέσεων, ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἐξερεύνησιν τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς κρανιακῆς κοιλότητος καὶ κάψης. Μὴ δυνάμενοι νὰ ἐπεκταθῶμεν ἐνταῦθα ἐν λεπτομερείᾳ εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν εἰδικῶν τούτων θέσεων καὶ παραπέμποντες τὸν ἀναγνώστην εἰς τὰς ἐν τῇ Βιβλιογραφίᾳ τοῦ παρόντος ἄρθρου ἀναφερομένας μελέτας, περιοριζόμεθα εἰς τὰς δύο κλασσικὰς θέσεις τῆς ἐξετάσεως τοῦ κρανίου.

Προσθιοπισθία θέσις: Ὁ ἄρρωστος τοποθετεῖται εἰς πρηνῆ θέσιν, οἱ ὦμοί του ὑπεγείρονται δι' εἰδικῶν ὑποστηριγμάτων, οἱ βραχίονες φέρονται κατὰ μῆκος τοῦ σώματος, ἡ δὲ κεφαλὴ στηρίζεται ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς διὰ τοῦ

Digitized by Google

μετώπου καὶ ἀκρορρινίου. Ἡ σφαῖρα τοποθετεῖται εἰς ὁριζοντίαν θέσιν, ἡ δ' ἐκ ταύτης κεντρικὴ ἀκτὶς διέρχεται διὰ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς. Ἀπόλυτος συμμετρία δέον νὰ ὑπάρχῃ ἐν σχέσει πρὸς τὸν μέσον ἄξονα καὶ ἀκινησία ἀπόλυτος, ἡ δὲ ἀκτινογραφία νὰ λαμβάνηται ἐν ἀπνοίᾳ.

Ἀκτινογράφησις ἐκ τῶν πλαγίων. Ὁ ἄρρωστος κατακλίνεται κατὰ πλευρὰν καὶ πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἑδράζεται ἡ πάθησις. Ἡ κεφαλὴ στηρίζεται ἐπὶ τῆς κροταφικῆς μοίρας καὶ φέρεται καθέτως πρὸς τὴν πλάκα. Ἡ κεντρικὴ ἀκτὶς διέρχεται διὰ γραμμῆς ἑνούσης τὸν ἔξω κανθὸν καὶ τὸν βρεγματικὸν ὄγκον, ἢ διὰ τοῦ σημείου, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πρὸς ἐξέτασιν μοῖραν. Διὰ τὴν καλὴν ἐμφάνισιν τοῦ συνόλου, δέον ἡ κεντρικὴ ἀκτὶς νὰ προσπέσῃ εἰς τὸ σημεῖον τὸ χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν λῆψιν τῆς ἀκτινογραφίας τοῦ *τουρκικοῦ ἐφιππίου*.

Ἀκτινογραφία τῆς ὠμοπλάτης. Ὁ ἄρρωστος εὕρηται εἰς ὑπτίαν θέσιν, ὁ βραχίων ἐν σχετικῇ ἀπαγωγῇ, ἡ κεντρικὴ ἀκτὶς διέρχεται δύο δακτύλους κάτωθεν τῆς χειρὸς καὶ ἕνα δάκτυλον ἔξω τῆς μαζικῆς γραμμῆς.

Δι' ἀκτινογραφίαν τῆς ὠμοπλάτης ἐκ τοῦ πλαγίου: Ὁ ἄρρωστος εἶναι κεκλιμένος ἐπὶ τῆς πλευρᾶς καὶ τοῦ βραχίονος· ἡ κεφαλὴ κεῖται ἐπίσης πλαγίως, τὸ δὲ στῆθος συγκρατεῖται διὰ σάκκων ἐξ ἄμμου. Ἡ σφαῖρα, ὁριζοντίως τοποθετημένη, διευθύνεται καθέτως κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ κεντρικὴ ἀκτὶς νὰ διέρχηται ὀλίγον τι πρὸς τὰ ἔσω τοῦ μεσαίου τμήματος τοῦ ἔσω ἄκρου τῆς ὠμοπλάτης, ἥτις κατὰ τὴν θέσιν ταύτην προβάλλει ὑπὸ τὸ δέρμα.

Κλείς. Ὁ ἄρρωστος κεῖται εἰς πρηνῆ θέσιν ἐπὶ τριγωνικοῦ ὑποστηρίγματος. Αἱ κλεῖδες ἐρείδονται καλῶς ἐπὶ τῆς πλακός, ἡ κεφαλὴ εὑρίσκεται ἐν ἐκτάσει. Ἡ σφαῖρα φέρεται λοξῶς πρὸς τὰ πρόσω, κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ κεντρικὴ ἀκτὶς νὰ διέρχηται διὰ τῆς στερνικῆς κοιλότητος.

Στέρνον. Ὁ ἄρρωστος κεῖται εἰς πρηνῆ θέσιν, τὸ δὲ στέρνον ἐφάπτεται ἐπὶ τῆς πλακός, καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν. Τῇ βοηθείᾳ τριγωνικοῦ ὑποστηρίγματος, ὁ ἄρρωστος κλίνει πλαγίως κατὰ 25^0, κατὰ τρόπον, ὥστε ὁ ἀριστερὸς ὦμος νὰ εἶναι πρὸς τὰ ἄνω. Ὁ ἀριστερὸς βραχίων εὕρηται ἐν ἐκτάσει κατὰ μῆκος τῆς κεφαλῆς. Ἡ κεντρικὴ ἀκτὶς διέρχεται 2-3 ἑκ. μ. στερνικοῦ τμήματος.

Ὦμος. Τοῦ ἀρρώστου τοποθετουμένου εἰς ὑπτίαν θέσιν, ὑπεγείρομεν τὸν ὦμον αὐτοῦ διὰ τριγωνικοῦ ὑποστηρίγματος. Ἡ χεὶρ εὑρίσκεται ἐν ἐλαφρᾷ ἀπαγωγῇ καὶ ἡ κεντρικὴ ἀκτὶς διέρχεται κάτωθεν τοῦ ἀκρωμίου.

Βραχίων. Ὁ ἄρρωστος κεῖται εἰς θέσιν πρηνῆ ἢ καὶ ὑπτίαν· ἡ κεντρικὴ ἀκτὶς φέρεται καθέτως πρὸς τὴν πλάκα.

Ἀγκών. Ἡ ἀκτινογραφία κατ' ὄψιν τοῦ ἀγκῶνος δύναται νὰ ληφθῇ εἴτε εἰς πρηνῆ θέσιν εἴτε εἰς ὑπτίαν, ἀλλὰ πάντοτε εἰς τελείαν ἔκτασιν. Διὰ τὴν ἀκτινογραφίαν αὐτοῦ ἐκ τοῦ πλαγίου δύο θέσεις ὑπάρχουν: α') ὅταν ἡ ἔσω ἐπιφάνεια εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς πλακός, καὶ β') ὅταν ἡ ἔξω ἐπιφάνεια αὐτῆς.

Ὠλέκρανον. Τὸ ὠλέκρανον στηρίζεται ἐπὶ τῆς πλακός· ἡ κεντρικὴ ἀκτὶς φέρεται λοξῶς ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ βραχίονος, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ διέρχεται δύο δακτύλους ὕπερθεν τοῦ μᾶλλον ἐξέχοντος σημείου τοῦ ὠλεκράνου.

Τὰς αὐτὰς θέσεις μεταχειριζόμεθα διὰ τὸ ἀντιβράχιον ὡς καὶ τὴν χεῖρα.

Κατ' ἰσχίον ἄρθρωσις. Ὁ ἄρρωστος εἰς ὑπτίαν θέσιν· οἱ ὦμοι ὑπεγείρονται· τὸ ἄκρον εἰς ἔκτασιν· ἡ κεντρικὴ ἀκτὶς κάθετος φέρεται εἰς τὸ μέσον γραμμῆς ἑνούσης τὴν προσθίαν εἰλεακὴν ἄκανθον καὶ ἡβικὴν σύμφυσιν. Δυνάμεθα ν' ἀκτινογραφήσωμεν τὴν ἄρθρωσιν ταύτην τόσον εἰς πλαγίαν ὅσον καὶ εἰς λοξὴν θέσιν.

Κατὰ γόνυ ἄρθρωσις. Ἡ ἀκτινογραφία λαμβάνεται κατὰ θέσιν προσθιοπισθίαν, ὀπισθιοπισθίαν καὶ δύο πλαγίας.

Κνήμη. Ὡς καὶ κατὰ τὴν κατὰ γόνυ ἄρθρωσιν.

Ποδοκνημικὴ ἄρθρωσις. Ἐκ τῶν ἔμπροσθεν ὡς καὶ ἐκ τῶν πλαγίων.

Σπονδυλικὴ στήλη. τραχηλικὴ μοῖρα, ἄτλας καὶ ἄξων. Δύο τρόποι ὑπάρχουν: ἡ θέσις τοῦ Hirtz, κορυφὴ κεφαλῆς ἐπὶ τῆς πλακός, καὶ ἀκτινογραφία διὰ τοῦ στόματος (ἴδε εἰδικὰ συγγράμματα ἐν *Βιβλιογραφίᾳ*).

Τραχηλικὴ μοῖρα. Ἐκ τῶν ἔμπροσθεν· ὁ ἄρρωστος εἰς ὑπτίαν θέσιν· ἡ κεφαλὴ εὑρίσκεται εἰς ἔκτασιν, ἡ δὲ ἀκτὶς τῆς σφαίρας, πλαγίως φερομένη (40^0), διέρχεται διὰ τῆς μοίρας τοῦ θυρεοειδοῦς.

Αἱ λοιπαὶ μοῖραι τῆς σπονδυλικῆς στήλης λαμβάνονται τόσον κατ' ὄψιν, ὡς καὶ ἐκ τοῦ πλαγίου.

Πέμπτος ὀσφυϊκὸς σπόνδυλος. Ὁ ἄρρωστος εἰς ὑπτίαν θέσιν· ἡ κεφαλὴ ὑπεγείρεται· ἡ ἱεροσφυϊκὴ μοῖρα ἐπὶ τῆς πλακός· ἡ κεντρικὴ ἀκτὶς λοξῶς φερομένη διέρχεται διὰ τοῦ σώματος τοῦ πέμπτου ὀσφυϊκοῦ σπονδύλου ὑπὸ γωνίαν 45 μοιρῶν.

Ἡβικὴ σύμφυσις. Ὁ ἄρρωστος εἰς πρηνῆ θέσιν, ἡ δὲ κεντρικὴ ἀκτὶς διέρχεται διὰ τοῦ κόκκυγος ὑπὸ γωνίαν 25 μοιρῶν.

Κύστις. Πληροῦται δι' οὐσιῶν μεγάλου ἀτομικοῦ βάρους (ἴδε σχετικὴν Βιβλιογραφίαν) ἢ καὶ δι' ἐμφυσήσεως ἀέρος. Ὁ ἄρρωστος εἰς ὑπτίαν θέσιν, ἡ δὲ κεντρικὴ ἀκτίς, πλαγίως φερομένη ὑπὸ γωνίαν 25 μοιρῶν, φέρεται πρὸς τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν τῆς ἡβικῆς συμφύσεως.

Νεφροί. (Ἴδε *Carrelli* et *Sordeli* «Un nuevo procemiento para explorar el rinon». Rev. del. Ass. Med. Argent. no 200 1921. La pneumoperie — nephros, Congrès A. F. A. J' Montpellier 1922. *Papin*, «La Pyélographie», Paris, Maloine 1921). Ὁ ἄρρωστος εἰς ὑπτίαν θέσιν· οἱ ὦμοι ὑπεγείρονται· τὰ γόνατα κάμπονται, ἡ δὲ κεντρικὴ ἀκτὶς φέρεται λοξῶς ὑπὸ γωνίαν 25 μοιρῶν καὶ πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀρρώστου.

Οὐρητῆρες. Ὁ ἄρρωστος κεῖται εἰς ὑπτίαν θέσιν, ἡ δὲ κεντρικὴ ἀκτὶς φέρεται καθέτως ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ἰσοϋψῶς πρὸς τὸν τέταρτον ὀσφυϊκὸν σπόνδυλον, (ἴδε *A. W. George et R. D. Leonard* «Ann. of Roentgen» II New York, 1922. *P. B. Hoeber, P. Duval, Gatellier II Beclère.* «Étude radiologique des voies biliaires normales et lithiasiques», Arch. des Mal. de l' App. dig. et de la Nutr. XII No. 6 Novembre 1922 p. 377). Ὁ ἄρρωστος κεῖται εἰς πρηνῆ θέσιν, ἡ δὲ κεντρικὴ ἀκτὶς διέρχεται διὰ μέσου γραμμῆς ἑνούσης τὸ τέλος τοῦ πλευρικοῦ τόξου καὶ τὴν σπονδυλικὴν στήλην.

Διὰ τὴν ἀκτινογραφίαν τῶν κοιλιακῶν σπλάγχνων ἐν τῷ συνόλῳ των μεταχειριζόμεθα τὸ *πνευμοπεριτόναιον* (ἴδε *Mallet* et *Boud*, Journal de radioscopie et d'électrologie, janvier 1920).

Διὰ τὸν στόμαχον ὡς καὶ τὸ δωδεκαδάκτυλον λαμβάνομεν σήμερον ἀκτινογραφίας *en serie* (ἴδε «Affections duodenales» *Beclère, Iean Charles, Roux, Duval).*

Θώραξ. Εἰς ὑπτίαν θέσιν ἢ καὶ εἰς ὀρθίαν.

Εἰδικὴ θέσις τῶν κορυφῶν. Ὁ ἄρρωστος κεῖται εἰς ὑπτίαν θέσιν στηριζόμενος ἐπὶ τριγωνικοῦ ὑποστηρίγματος· ἡ κεντρικὴ ἀκτὶς φέρεται καθέτως ἐπὶ τῆς πλακός.

Σήμερον διὰ τὴν ἐξερεύνησιν τῶν βρόγχων μεταχειριζόμεθα οὐσίας ὑψηλοῦ ἀτομικοῦ βάρους (lipiodol).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Schwarz-Zehner:* Ueber einige biologische Srahlungsreaktionen.— *Gocht:* Physiol. und patholog. der Röntgenstrahlen.— *Pfr. Loison:* Les rayons de Roentgen. Applications chirurgicales, Paris 1905.— *L. Mathé:* La pratique radiologique aux armées, Paris 1916.— *P. Philippon:* Les rayons de Roentgen.— *Massiot-Biquard:* Manuel pratique du manipulateur radiologiste, Paris 1917.— *H. Beclère:* Radiographie, radioscopie avec manudiascope ou simple, Paris Chirurgicale, t. VII 1915.— *M. Cazin:* C. R. de Cté Chirurgicale, de Paris, janvier, 1916.— *L. Bouchacourt*: Controle Radioscopie. Bulletin de l'Académie de Méd. 3 août 1915. *C. Maingot*: Aspect radiologique des sommets dans la tuberculose pulmonaire Valeur des signes ratiologiques-journal des Praticiens No 23, juin 1918.— *Mantoux* et *Maingot*: Les images cavitaires de la tuberculose pulmonaire: Presse Médicale No 14, 7 Mars 1918. — *M. C. Carzis*. Die Roëntgen - strahlen in der medizin. 1915, Berlin. *M. K. Καρζῆ*: Ἀκτινοσκοπικὰ σημεῖα τῶν κορυφῶν. Ἀρχεῖα Ἰατρικῆς 1918. *M. K. Καρζῆ*: Αἱ τραχειοβρογχικαὶ ἀδενοπάθειαι—Presse Medicale—1918.— *Vaquez:* Coeur et aort. — *Ledeux—Lebart:* Radiognostic.— *Jeaugeas:* Radiognostic. — *E. Z. Hirtz:* Bull. et mém. de la Societé de Rad. med. de Fevrier, Avril 1922.— Journal de Radiologie et d' électrologie VI p 283, Juin 1922 Hirtz.— *Reverchon et Woms*: La Radiographie en Oto-Rino-Laryngologie (Sinus et Mastoïdes) Paris 1920.— M. Luppo: Contributo allo studio dell' anatomia radiologica delle prima vertebre cervicale e del cranio. Radiol medic. VII Mars 11—12. 1920.— *Chaumel:* Bull. et mém. de la Societé de Rad. med. Fr. 1922—e. c. t. —Exploration Radiol. des Sinus de la face et doct. *André Blondeau* Paris t. Legrand 1922. — Les principales positions utilisés en Radiographie par *Délheau—Morel—Kahn* Paris 1925. Revue de stomatologie *Chaumet et Worms* 1923 κλπ.

Μ. ΚΑΡΖΗΣ

— [ΦΩΤΟΓΡΑΦ.] Αἱ εἰς τὴν ἀκτινογραφίαν χρησιμεύουσαι φωτοπαθεῖς πλάκες σύγκεινται ἐκ λεπτοῦ ὑποστρώματος κεκαλυμμένου συνήθως ἀμφιπλεύρως ὑπὸ γαλακτώματος ἀργυρούχων ἁλάτων ἐν ζελατίνῃ. Τὸ ὡς ὑπόστρωμα χρησιμοποιούμενον σῶμα δέον νὰ εἶναι ἀρκούντως εὐλύγιστον, λίαν λεπτὸν καὶ τελείως διαφανές, ἔτι δὲ νὰ ἀνθίσταται εἰς τὰ ἐμφανιστικὰ καὶ στερεωτικὰ διαλύματα. Μεταξὺ τῶν διαφόρων σωμάτων τὰ περισσότερα πλεονεκτήματα παρουσιάζει ὁ κελλουλοΐτης, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον οἱ ὀξικοὶ ἐστέρες τῆς κυτταρίνης· οὗτοι ὅμως εὐκόλως προσλαμβάνουσι κιτρίνην χροιάν.

Τὸ πρὸς ἐπίχρισιν τῶν πλευρῶν τοῦ ὑποστρώματος χρησιμοποιούμενον γαλάκτωμα παρασκευάζεται ἐξ ὑδατολύματος ζελατίνης, εἰς ὃ προστίθενται βρωμιοῦχα καὶ ἰωδιοῦχα ἀλκάλια καὶ τόση ποσότης διαλύματος νιτρικοῦ ἀργύρου, ὅση ἀρκεῖ νὰ συνενωθῇ μετ' αὐτῶν, οὕτως ὥστε νὰ μὴ ὑπολειφθῇ περίσσεια νιτρικοῦ ἀργύρου. Τὸ παραχθὲν γαλάκτωμα τοῦ βρωμιούχου καὶ ἰωδιούχου ἀργύρου χρησιμοποιεῖται μετὰ τὴν ἔκπλυσιν καὶ ὡρίμανσιν.

Ἀκτινογραφικὴ εὐπαθειομετρία.—Ἀντιθέτως πρὸς τὴν φωτογραφίαν, εἰς ἣν ζητεῖται ἡ ἀπόδοσις τῶν διαφόρων φωτεινοτήτων τοῦ ἀντικειμένου ὑπὸ τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος καὶ τῶν ἐνδιαμέσων διαβαθμίσεων αὐτῶν, εἰς τὴν ἀκτινογραφίαν ἀποδίδεται ἡ εἰκὼν ὑπὸ τῆς σχέσεως σειρᾶς ἀμαυρώσεων, ποικιλλουσῶν, ἐν συναρτήσει πρὸς τοὺς ἀτομικοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰς πυκνότητας. Ἡ σχέσις δὲ αὕτη ὀλίγον ἐνδιαφέρει ἂν ἀνταποκρίνηται ἀκριβῶς πρὸς τὴν πραγματικότητα· τοὐναντίον μάλιστα εἰς περιστάσεις τινάς, ὅπου παρουσιάζονται λίαν ἀσθενεῖς διαφοραὶ ἀμαυρώσεων, εἶναι ἀπαραίτητον, ὅπως τὸ ἀκτινογράφημα ὑπερβάλλῃ κατὰ τὰς ἀμαυρώσεις, ἵνα διευκολυνθῶσιν αἱ ἐπ' αὐτοῦ παρατηρήσεις. Βλέπομεν δηλαδὴ ὅτι τὸ ἰδεῶδες ἀκτινογράφημα εἶναι τελείως διάφορον πρὸς τὸ ὑπὸ τῆς φωτογραφίας ἐπιζητούμενον φωτότυπον. Ἀναλόγως πρὸς τὴν διαφοράν, ἥτις παρατηρεῖται μεταξὺ τοῦ ἰδεώδους ἀκτινογραφήματος καὶ τοῦ ἰδεώδους φωτογραφήματος, εἶναι διάφορός πως καὶ ἡ ἀκτινογραφικὴ εὐπαθειομετρία. Τοὺς ὅρους καὶ τὰς ἐννοίας τὰς χρησιμοποιουμένας ἐν αὐτῇ θέλομεν σημειώσει κατωτέρω πρὸς κατανόησιν ταύτης.

Φωτισμός.— Εἰς τὴν φωτογραφίαν οὗτος εἶναι τὸ γινόμενον φωτεινῆς τινος ἐντάσεως ἐπὶ χρόνον τινά, ἤτοι $\Phi = \varphi.\chi.$ Ὡς μονὰς δὲ χρησιμεύει διὰ τὴν μέτρησιν αὐτοῦ τὸ *κηρίον—μέτρον—δευτερόλεπτον.* Κατὰ γενίκευσιν εἰς τὴν ἀκτινογραφίαν ὁ ὅρος οὗτος καθίσταται: τὸ γινόμενον ἐντάσεώς τινος εἰς χιλιοστοαμπὲρ (ὑπὸ δοθεῖσαν τάσιν) ἐπὶ τὸν χρόνον τῆς ἀκτινοβολίας.

Ἀμαύρωσις.— Αὕτη εἶναι ὡς γνωστὸν ἡ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν ἐπερχομένη, συνεπείᾳ τῆς ἀναγωγῆς τῶν ἁλογονιδίων τοῦ ἀργύρου πρὸς μεταλλικὸν ἄργυρον, ἀδιαφάνεια τῆς προσβληθείσης ὑπὸ τοῦ φωτὸς (ἢ ἐνταῦθα τῶν ἀκτίνων X) περιοχῆς τῆς φωτοπαθοῦς πλακός. Τὸ ἀντίστροφον τῆς ἀμαυρώσεως εἶναι ἡ *διαφάνεια*. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων δὲν ὑπάρχει ἢ ἁπλῆ σχέσις ἀποδίδουσα δύο τρόπους ἐκφράσεως μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἰδιότητος τῶν ἀπορροφούντων τὸ φῶς μέσων. Οὕτως, ἐὰν περιοχή τις ἀκτινογραφήματός τινος ἐπιτρέπῃ τὴν διάβασιν τοῦ $^1/_{10}$ τῆς ὁλικῆς ποσότητος τοῦ εἰς αὐτὴν φθάνοντος φωτός, τότε ἡ μὲν διαφάνεια αὐτοῦ θὰ εἶναι ἴση πρὸς 0,1, ἐνῷ ἡ ἀμαύρωσις θὰ εἶναι ἴση πρὸς 10. Τὸ μέγιστον τῆς διαφανείας καὶ τὸ ἐλάχιστον τῆς ἀμαυρώσεως ἔχει τιμὴν ἴσην πρὸς τὴν μονάδα.

Πυκνότης.— Καλεῖται πυκνότης ὁ λογάριθμος τῆς ἀμαυρώσεως. Οὕτως ἂν ὑποθέσωμεν ἀκτινογράφημά τι ἐπὶ πλακὸς μὲ τελείως διαφανὲς ὑπόστρωμα, τὸ ἀκάλυπτον αὐτῆς μέρος θὰ ἔχῃ διαφάνειαν ἴσην πρὸς τὴν μονάδα, δηλαδὴ τὸ μέγιστον. Ἡ πρώτη χρῶσις αὐτοῦ θὰ ἔχῃ διαφάνειαν $\frac{1}{\nu}$, ἡ δευτέρα $\frac{1}{\nu.\nu}$, ἡ τρίτη $\frac{1}{\nu.\nu.\nu}$ . . . κ. κ. ἑ. ἡ νιοστὴ $\frac{1}{\nu^{\nu}}$

Δηλαδὴ αἱ ἀμαυρώσεις αὐτῶν θὰ εἶναι αἱ ἑξῆς:

$$K\nu,\quad K\nu^2,\ K\nu^3 \ldots\ldots\ldots\ldots \quad K\nu^{\nu}$$

τουτέστιν ἐκφράζονται μὲ τὰς δυνάμεις τοῦ ἀριθμοῦ ἐκείνου, ὅστις παριστᾷ τὴν ἀμαύρωσιν τοῦ στοιχειώδους στρώματος. Οὕτω λοιπὸν παριστάνοντες τὰς πυκνότητας καὶ τὰς ἀμαυρώσεις, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι διὰ σταθερόν τινα συντελεστὴν ἡ πυκνότης εἶναι ὁ λογάριθμος τῆς ἀμαυρώσεως. Ὅθεν εἰς ἕκαστον ἀκτινογράφημα, εἰς ὃ ἐπέδρασεν ὡρισμένη ποσότης ἐνεργείας, πρέπει νὰ παρουσιάζηται ὁμοιόμορφος ἀμαύρωσις καὶ πυκνότης, ἐξαρτωμένη ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ φωτισμοῦ τὸν ὁποῖον ἐδέχθη καὶ ἐκ τῆς ἐμφανίσεως. Ὅταν δὲ εἷς φωτισμὸς εἶναι διπλάσιος ἑτέρου τινός, τότε ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐμφανιστοῦ καὶ τῆς ἐμφανίσεως, ἐκεῖνα τὰ ἀκτινογραφήματα ἅτινα ἐδέχθησαν αὐτοὺς θὰ παρουσιάζουν σχέσιν πυκνότητος 1 πρὸς 2. Οὕτω γενικευομένων τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὁ λόγος τῶν πυκνοτήτων ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ φωτισμοῦ καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βελτιωθῇ, ὅσον δήποτε ταχέως καὶ ἂν ἐμφανισθῶσι τὰ πέριξ τῆς εἰκόνος κατὰ τὴν ἐμφάνισιν.

Χαρακτηριστικὴ καμπύλη τοῦ φωτοπαθοῦς γαλακτώματος.—Ἐὰν ἀναφέρωμεν εἰς συντεταγμένας τὰς πυκνότητας (τοὺς λογαρίθμους τῶν ἀμαυρώσεων) καὶ τοὺς λογαρίθμους τοῦ φωτισμοῦ, θὰ λάβωμεν τὴν *εὐπαθειομετρικὴν καμπύλην*, ὡς ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι ἐμφανίζεται. Μία

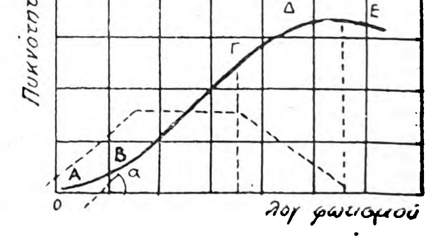

Digitized by Google

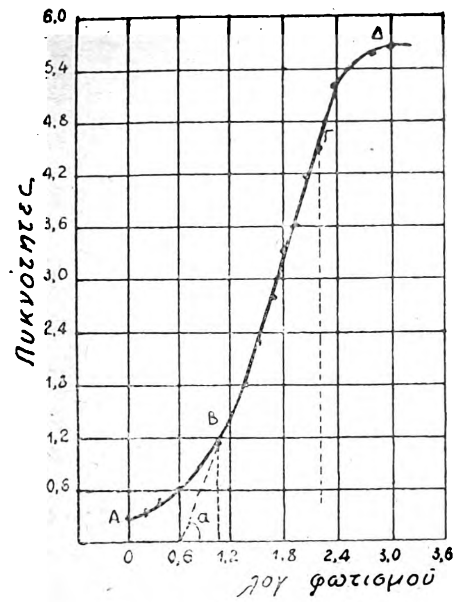

τοιαύτη καμπύλη πλακὸς (Dupli—tized) ποιοτικῶς παρίσταται ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ φωτογραφικοῦ γαλακτώματος, διαφέρει δὲ αὐτοῦ μόνον ποσοτικῶς Εἰς ἀμφοτέρας τὰς καμπύλας αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀντιθέσεων τοῦ φωτοτύπου καὶ τῶν τοῦ ἀντικειμένου ἐκφράζονται ἀριθμητικῶς ὑπὸ τῆς κλίσεως, ἣν σχηματίζει μετὰ τοῦ ἄξονος τῶν φωτισμῶν τὸ δεξιὸν τῆς καμπύλης μέρος. Ἡ παραλλαγὴ τῆς σχέσεως ταύτης εἶναι ἀκριβῶς ἡ αὐτὴ μετὰ τὴν πρώτην παράγωγον τῆς ἀρχικῆς καμπύλης (ἥτις ἀναπαρίσταται διὰ στιγμῶν). Ἡ ἐφαπτομένη τῆς ἀρχικῆς καμπύλης ταυτίζεται μετ' αὐτῆς, ὁσονδήποτε ταχέως καὶ ἂν φθάσῃ εἰς τὴν ζώνην τῆς ἐκθέσεως τὴν καλουμένην κανονικήν, καὶ σχηματίζει γωνίαν α, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ σχήματι, μετὰ τῆς τετμημένης. Ἡ τριγωνομετρικὴ ἐφαπτομένη τῆς γωνίας ταύτης, ἥτις συνήθως καλεῖται γ, χρησιμεύει πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς εὐρύτητος ἣν παρουσιάζει τὸ φωτοπαθὲς γαλάκτωμα ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν εἰκόνος μὲ ἀντιθέσεις.

Τὸ γ τοῦτο τοῦ ἀκτινογραφικοῦ φωτοπαθοῦς γαλακτώματος εἶναι πολὺ μεγαλύτερον τοῦ συνήθους φωτογραφικοῦ. Πλὴν τῆς ἀνωτέρω σημειωθείσης σημασίας διὰ τὸ γ, καλεῖται τοῦτο ἔτι καὶ *συντελεστὴς ἐμφανίσεως*. Κατὰ τὴν μελέτην τῆς εὐπαθειομετρικῆς καμπύλης δυνάμεθα νὰ τὴν διαιρέσωμεν ἀναλόγως τῆς πορείας αὐτῆς εἰς τρία μέρη:

α) ***Ζώνη ὑπεκθέσεως***. Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ζώνης ταύτης οἱ λόγοι μεταξὺ πυκνότητων τοῦ ἀκτινογραφήματος καὶ τῶν φωτισμῶν τοῦ ἀντικειμένου βαίνουσιν αὐξανόμενοι, ἐπειδὴ ἡ κλίσις τῆς ἐφαπτομένης ἐπὶ τοῦ ἄξονος τῶν τετμημένων αὐξάνει προοδευτικῶς. Τοῦτο δὲ ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι τὸ ἀκτινογραφικὸν γαλάκτωμα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ φωτογραφικὸν τοιοῦτον, οὐδέποτε φθάνει τὴν δεξιὰν γραμμὴν πρὸ τῆς πυκνότητος 1.8, ὅπερ ἐπιτρέπει τὴν λῆψιν πλειόνων διαφόρων ἀμαυρώσεων μὲ ἀπόκλισιν ἐλαφρῶς μεγαλυτέραν ἐξ ἑκάστης ἐκείνων, αἵτινες ἀποδίδονται καὶ ὑπὸ τῶν πραγματικῶν τοιούτων. Εἰς τὴν ἀκτινογραφίαν ἡ ζώνη αὕτη τῆς ὑπεκθέσεως εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐπιζητῆται, ὅταν θέλῃ τις λεπτὰς διαφορὰς ἀποχρώσεων, ὅπως π. χ. εἰς τὰς πέριξ τῶν νεφρῶν ἀκτινογραφήσεις. Εἰς τὴν φωτογραφίαν, ἐκτὸς τῆς προσωπογραφίας, ἀποφεύγεται ἡ ζώνη τῆς ὑπεκθέσεως.

Ἐάν, ὡς ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι, παρα-

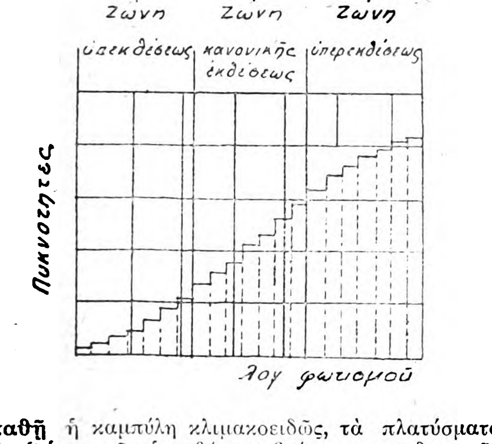

σταθῇ ἡ καμπύλη κλιμακοειδῶς, τὰ πλατύσματα τῆς ζώνης τῆς ὑπεκθέσεως βαίνουσι προοδευτικῶς αὐξανόμενα, ἤτοι διὰ κανονικὴν αὔξησιν ποσότητός τινος, ὡρισμένης πάντοτε, φωτισμοῦ, ἡ αὔξησις τῆς πυκνότητος εἶναι κατά τι μεγαλυτέρα.

β) ***Ζώνη κανονικῆς ἐκθέσεως***. Εἰς ὁλόκληρον τὴν ζώνην ταύτην ἡ σχέσις μεταξὺ τῶν ἀντιθέσεων τοῦ ἀκτινογραφήματος καὶ τοῦ ἀποδιδομένου ἀντικειμένου ἐκφράζεται ὑπὸ σταθερᾶς. Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς εὐπαθειομετρικῆς καμπύλης εἶναι γραμμὴ εὐθεῖα καὶ τὰ πλατύσματα αὐτοῦ ἔχουσιν ἴσας αὐξήσεις. Εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο δέον νὰ τεθῶσιν ἐν τῇ φωτογραφίᾳ αἱ διαφοραὶ φωτισμοῦ διὰ νὰ ληφθῇ φωτότυπον τέλειον. Εἰς τὴν συνήθη φωτογραφίαν ὅμως ἔχει τις νὰ ἀποδώσῃ διαφορὰς φωτισμοῦ 1 πρὸς 30 ἢ, τὸ μέγιστον, 1 πρὸς 100, ἐνῷ εἰς τὴν ἀκτινογραφίαν ἡ διαφορὰ αὕτη δύναται νὰ φθάσῃ 1 πρὸς 1000.

γ) ***Ζώνη ὑπερεκθέσεως***. Εἰς τὴν ζώνην ταύτην τὰ πλατύσματα βαίνουσιν ἐλαττούμενα διὰ νὰ φθάσωσι τὸ μηδέν, ἐνῷ ἡ εὐπαθειομετρικὴ γραμμὴ γίνεται καμπύλη. Εἰς τὰς ἀκτινογραφικὰς πλάκας κελλουλοΐτου, μὲ ἀμφίπλευρον φωτοπαθὲς στρῶμα, δὲν διεπιστώθησαν τὰ φαινόμενα τῆς ὑπερηλιάσεως.

Εὐρύτης τοῦ φωτοπαθοῦς γαλακτώματος.— Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται μὲ διπλῆν σημασίαν. Ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ παραστήσῃ τὴν ποιότητα εἰδικοῦ τινος φωτοπαθοῦς γαλακτώματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς καθορισμὸν τοῦ μεγίστου καὶ ἐλαχίστου χρόνου ἐκθέσεως τοῦ ἐπιτρέποντος ὀρθὴν ἀκτινογραφίαν εἰς δοθεῖσαν περιοχήν.

Ἡ εὐρύτης τοῦ χρόνου ἐκθέσεως δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς ἀπολύτου εὐρύτητος τοῦ φωτοπαθοῦς γαλακτώματος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ διαστήματος τῶν πρὸς ἀπόδοσιν ἀποχρώσεων. Οὕτω διὰ νὰ ἀποδοθῶσιν αἱ φωτεινότητες ἀντικειμένου ἐν ὑπαίθρῳ, ποικίλλουσαι ἀπὸ 1 ἕως 30 ἐπὶ πλακὸς εὐρύτητος 1 πρὸς 60, ἡ εὐρύτης τοῦ χρόνου ἐκθέσεως θὰ εἶναι 1 πρὸς 2.

Εἰς τὴν ἀκτινογραφίαν τὸ διάστημα τῶν πρὸς ἀπόδοσιν ἀποχρώσεων ποικίλλει σημαντικῶς, τοῦτο δὲ εἶναι εὐνόητον, ἐπειδὴ εἶναι ἐκθετικὴ συνάρτησις τῆς ἀπορροφήσεως.

Πρακτικῶς ἐπιτυγχάνομεν προσπαθοῦντες νὰ ἐργασθῶμεν εἰς τὴν ζώνην τῆς ὑπεκθέσεως, ὅπου ἐπιτυγχάνονται αἱ μέγισται ἀντιθέσεις. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πρέπει κατὰ προτίμησιν νὰ γίνεται χρῆσις τοῦ ἐλαχίστου χρόνου ἐκθέσεως. Συχνάκις ὅμως οἱ ἀκτινολόγοι ἐκθέτουσι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἐρασιτέχνας φωτογράφους, τὸ διπλάσιον τοῦ ἀπαιτουμένου χρόνου ἐκθέσεως.

Ἀντιθέσεις.—Ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, ἡ εὐρύτης γαλακτώματός τινος εἰς τὴν ἀπόδοσιν ἀντιθέσεων χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ γ. Τὸν λόγον μεταξὺ τῶν ἀντιθέσεων τοῦ ἀκτινογραφήματος καὶ τῶν φωτισμῶν δίδει ὁ ἀκόλουθος τύπος:

$$\gamma = \frac{\Pi_2 - \Pi_1}{\lambda o\gamma\, \Phi_2 - \lambda o\gamma\, \Phi_1}$$

ὅπου Π_2= μεγίστη πυκνότης καὶ Φ_2= ὁ μέγιστος φωτισμός.

Χρόνος ἐκθέσεως. — Ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἀντικειμένου ἀπὸ τῆς ἀντικαθόδου, τῆς διαφορᾶς τοῦ δυναμικοῦ καὶ τῆς πυκνότητος δύναται νὰ δοθῇ διὰ τὸν χρόνον ἐκθέσεως ἡ ἑξῆς κατὰ προσέγγισιν τιμή:

$$T = K.\ \frac{d^2 e^3}{v^2 i} \text{ ἢ } i.\ T = K.\ \frac{d^2 . e^2}{v^2}$$

Τουτέστιν ὁ χρόνος ἐκθέσεως εἰς χιλιοστοαμπὲρ-δευτερόλεπτα εἶναι ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως καὶ τῆς διαφορᾶς τῆς πυκνότητος τοῦ ἀντικειμένου πρὸς τὸ κανονικὸν τοιοῦτον καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς τὸ τετράγωνον τῆς διαφορᾶς τοῦ δυναμικοῦ τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς διέγερσιν τῆς χαρακτηριστικῆς ἀκτινοβολίας. Ἡ χρῆσις τῶν ἐνισχυτικῶν διαφραγμάτων ἐπιτρέπει διὰ τὴν πλειονότητα τῶν περιπτώσεων νὰ ἐκτελῶνται πρακτικῶς μὲ ἐξαιρέτους ἀντιθέσεις ὅλαι αἱ ἀκτινογραφίαι μὲ δύο μόνον τάσεις, 60 χιλιοβὸλτ καὶ 90 χιλιοβόλτ, διὰ τὰς περιστάσεις ἐκείνας εἰς ἃς ἀπαιτεῖται νὰ διεισδύσωσι μεγάλην πυκνότητα ἢ νὰ ἀναχθῇ ὁ χρόνος ἐκθέσεως εἰς κλάσματα τοῦ δευτερολέπτου.

Καθισταμένης καθαρᾶς τῆς ἀποστάσεως τῆς ἀντικαθόδου ἀπὸ τῆς ἀκτινογραφικῆς πλακὸς (πρακτικῶς ἀρκοῦσιν αἱ ἀποστάσεις τῶν 90 καὶ 67 ἑκατμ.), βλέπομεν ὅτι ὁ χρόνος ἐκθέσεως εἰς χιλιοστοαμπὲρ - δευτερόλεπτα ἐπὶ χρησιμοποιήσεως τῶν ἀνωτέρω δοθέντων ἀριθμῶν καὶ ἐξειλιγμένης ἐγκαταστάσεως, δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸν ὑπολογισμὸν μόνον τοῦ συντελεστοῦ τοῦ ἀκτινογραφουμένου ἀτόμου πρὸς τὸν τοῦ κανονικοῦ.

Ἔκθεσις - ἐμφάνισις - στερέωσις. — Κατὰ τὴν ἔκθεσιν αἱ ἀκτινογραφικαὶ πλάκες φέρονται εἴτε εἰς κατάλληλον θήκην, εἴτε ὑπὸ εἰδικὴν περικάλυψιν, συγκειμένην ἐκ δύο καλυμμάτων ἑνὸς μέλανος καὶ ἑνὸς ἐρυθροῦ, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἡ φωτοπαθὴς πλὰξ φυλάσσεται φωτοστεγῶς.

Ἐντὸς τῶν καλυμμάτων αἱ πλάκες τίθενται συνήθως οὕτως, ὥστε ἡ φωτοπαθὴς ἐπιφάνεια νὰ εὑρίσκεται ἀντιθέτως πρὸς τὸ ἔντυπον μέρος τοῦ καλύμματος (ἀκτινογραφικαὶ πλάκες Lumière). Μεταξὺ τοῦ καλύμματος καὶ τοῦ ἐκτιθεμένου μέρους τοῦ σώματος, καλὸν εἶναι νὰ παρεμβάλληται χηρωτὴ ὀθόνη πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἐκ τῆς διαπνοῆς τοῦ ἀκτινογραφουμένου ἀτόμου ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς φωτοπαθοῦς ἐπιφανείας.

Μετὰ τὴν ἔκθεσιν αἱ ἀκτινογραφικαὶ πλάκες φυλάσσονται ἐν μολυβδίνῳ κυτίῳ μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς ἐμφανίσεως. Εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἀκτινογραφικῆς πλακὸς δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν οἱ εἰς τὴν ἐμφάνισιν χρησιμοποιούμενοι ἐμφανισταί· ἐξ ὅλων ὅμως τῶν ἐμφανιστῶν ὁ μᾶλλον ἐνδεδειγμένος φαίνεται ὁ διὰ μετυλίου-ὑδροκινόνης. Καὶ ἡ πυρογαλλόλη ὁμοίως εἶναι καλὸς ἐμφανιστής, ἀλλ' ἐν διαλύματι δὲν διατηρεῖται. Ἀρκετὰ καλὸς ἐμφανιστὴς εἶναι καὶ ἡ ὑδροχλωρικὴ διαμινοφαινόλη, ἥτις δίδει διαυγεῖς καὶ μὲ πολλὰς λεπτομερείας εἰκόνας ἀλλ' ὑστερούσας εἰς ἀντιθέσεις. Τὸ πλεονέκτημα τοῦ ἐμφανιστοῦ τούτου εἶναι ὅτι δὲν προκαλεῖ σχηματισμὸν πέπλου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει καλύτερον εἶναι νὰ ἀκολουθῶνται αἱ συνταγαί, ἃς συνήθως δίδουσι τὰ ἐργοστάσια τῶν ἀκτινογραφικῶν πλακῶν εἰς τὰς ἐντύπους ὁδηγίας αὐτῶν. Οὕτως ὁ οἶκος Lumière συνιστᾷ διὰ τὰς πλάκας αὐτοῦ τὰς ἀκολούθους συνταγάς:

1) Ἐμφανιστὴς Π - ἀμινοφαινόλης

Ὕδατος ἀπεσταγμένου	1000 κ.ἑ.
Θειώδους νατρίου ἀνύδρου	120 γρμ.
Καυστικοῦ κάλεος	18 »
Π - ἀμινοφαινόλης (ἐλευθέρας βάσεως)	20 γρ.

2) Ἐμφανιστὴς Μετοκινόνης

Ὕδατος ἀπεσταγμένου	1000 κ ἑ.
Μετοκινόνης	5 γρμ.
Θειώδους νατρίου ἀνύδρου	30 »
Ἀνθρακικοῦ νατρίου »	5 »
Διαλύματος βρωμιούχου καλίου 10 %o	10 κ.ἑ.

Ἡ θερμοκρασία τοῦ ἐμφανιστικοῦ διαλύματος παίζει σπουδαῖον ῥόλον, ὀφείλει δὲ νὰ μὴ εἶναι οὔτε κατωτέρα τῶν 16° οὔτε ἀνωτέρα τῶν 20° Κ. Ἡ ἀρίστη θερμοκρασία εἶναι 18° Κ. Σπουδαίαν σημασίαν κατὰ τὴν ἐμφάνισιν ἔχει ἡ ἀνακίνησις τοῦ ἐμφανιστικοῦ διαλύματος, ἵνα ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ φωτοπαθοῦς στρώματος γίνεται κανονικῶς.

Ἀξιοσύστατος, πλὴν τῆς κλασσικῆς μεθόδου τῆς ἐμφανίσεως, εἶναι καὶ ἡ ἐμφάνισις εἰς καθέτους λεκάνας. Ἡ μέθοδος αὕτη δίδει καλὰ ἀποτελέσματα, ὅταν καὶ τὰ ἐμφανιστικὰ διαλύματα ἔχωσι προσεκτικῶς καὶ ἀκριβῶς παρασκευασθῇ.

Ἡ χρῆσις ἀπευαισθητοποιῶν (desensibilisateur) οὐσιῶν, ὡς φαινοσαφρανίνης κλπ., προστιθεμένων κατὰ τὴν ἁρμόζουσαν ἀναλογίαν, διευκολύνει πολὺ τὸν ἔλεγχον τῆς ἐμφανίσεως, ἥτις οὕτω δύναται νὰ τελεσθῇ εἰς φωτεινότερον χῶρον.

Κατὰ τὴν ἐμφάνισιν ἀκτινογραφήματος πρέπει νὰ ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν του ὅτι, ἐφ' ὅσον ὑστερεῖ τοῦτο εἰς ἔκθεσιν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βελτιωθῇ διὰ τῆς παρατάσεως αὐτῆς, οὔτε νὰ ἐμφανισθῇ εἰκών, ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει τοιαύτη, συνεπῶς δὲ νὰ μὴ παρατείνηται ἀσκόπως ἡ ἐμφάνισις. Διὰ νὰ ζητήσωμεν τὴν κατάλληλον διάρκειαν τῆς ἐμφανίσεως, ἀναπαραστήσωμεν γραφικῶς τὴν αὔξη-

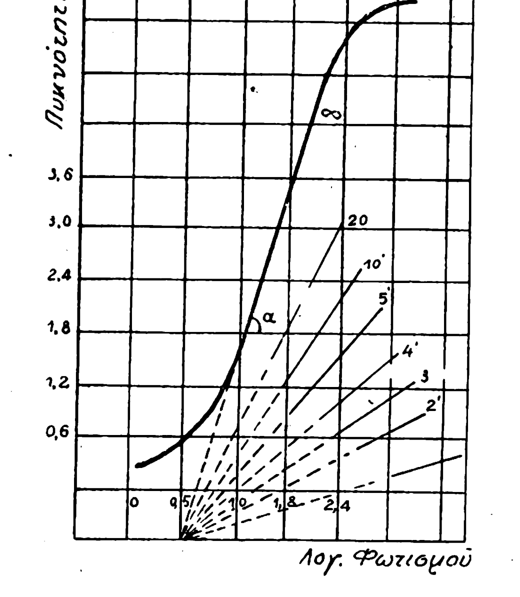

σιν τοῦ γ (βλέπε ἀνωτέρω *εὐπαθειομετρικὴ καμπύλη*) ἐν συναρτήσει τοῦ χρόνου (ὡς ἐν τῷ σχήματι εἰκονίζεται). Μετὰ τὸ πρῶτον λεπτὸν T_1 δὲν ἔχουσιν ἔτι ἐμφανισθῇ. Τὰ μελανὰ μέρη παρουσιάζουσι μικρὰν πυκνότητα ἀπὸ $α_1$ εἰς $β_1$, τὸ δὲ γ εἶναι πολὺ μικρόν. Μετὰ τὸ δεύτερον λεπτὸν τὸ σημεῖον ἔφθασεν εἰς τὸ α, καὶ τὸ $β_1$ εἰς τὸ $β_2$. Τὸ γ αὐξάνει ἀλλ' ἡ πυκνότης τῶν ἡμιαποχρώσεων αὐξάνει ὁμοίως. Ἐὰν συνεχίσωμεν τοὺς χρόνους $T_.$, T_3, T_4, T_5 κλπ., διαπιστοῦμεν ὅτι τὸ σημεῖον β αὐξάνει προοδευτικῶς μέχρις οὗ φθάσῃ τὴν εὐπαθειομετρικὴν καμπύλην τὴν κατεσκευασμένην διὰ τὸ $γ^{\infty}$.

Τὸ σημεῖον α ἀνέρχεται ἐπίσης εἰς τὴν κλίμακα τῶν πυκνοτήτων, διότι ὁ ἐμφανιστὴς ἐπιδρᾷ ταχύτερον εἰς τὰς περιοχὰς τοῦ βρωμιούχου ἀργύρου, εἰς ἃς δὲν ὑπάρχει λανθάνουσα εἰκών. Οὕτω δὲ σχηματίζεται ὁ χημικὸς πέπλος, ὅστις εἶναι λίαν δραστικὸς εἰς τὰ ἀκτινογραφικὰ λουτρά.

Digitized by Google

Παραδεχόμεθα ὅθεν, ὅτι ὑπάρχει κατάλληλος στιγμὴ καθ' ἣν δέον νὰ ἐξαχθῇ τὸ ἀκτινογράφημα τοῦ ἐμφανιστικοῦ λουτροῦ. Ἡ στιγμὴ δὲ αὕτη εἶναι ὅταν τὸ γ θὰ εἶναι κατά τι ἀνώτερον τῆς 1 εἰς τὴν ἀπόδοσιν ἀντιθέσεως ὀλίγον μεγαλυτέρας τῆς φυσικῆς καὶ μὲ πυκνότητα τῶν λευκῶν τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἀσθενῆ.

Κατὰ τὴν ἐμφάνισιν δυνάμεθα νὰ ἐπιβραδύνωμεν τὴν ἐπέλευσιν τοῦ χημικοῦ πέπλου διὰ τῆς προσθήκης βρωμιούχου ἀλκαλίου.

Τὴν ἐμφάνισιν ἀκολουθεῖ ἡ στερέωσις. Αὕτη γίνεται εἰς διάλυμα ὑποθειώδους νατρίου. Τὸ διάλυμα, ὅπερ ἔχει τὴν μᾶλλον ἐνεργὸν στερεωτικὴν ἱκανότητα, εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ ἔχει 30 % ὑποθειώδους νατρίου καὶ θερμοκρασίαν 18°—20° Κ.

Ἀντὶ τοῦ ἁπλοῦ τούτου στερεωτικοῦ διαλύματος καλύτερον εἶναι νὰ χρησιμοποιῆται ὀξινισθὲν τοιοῦτον. Διὰ τὴν ὀξίνισιν χρησιμοποιεῖται διάλυμα διθειώδους νατρίου 40% προστιθέμενον ἀνὰ 20 κ. ἑ. ἐν λίτρῳ στερεωτικοῦ διαλύματος περίπου. Ἡ ἀκτινογραφικὴ πλὰξ καλὸν εἶναι νὰ παραμένῃ εἰς τὸ στερεωτικὸν διάλυμα καὶ πέντε ἔτι λεπτὰ μετὰ τὴν τελείαν μελάνωσιν αὐτῆς. Μετὰ τὴν στερέωσιν πλύνεται ἡ πλὰξ καλῶς καὶ ξηραίνεται.

Εἰς τὴν ἀκτινογραφικὴν πλάκα, ἐφ' ὅσον ὑστερεῖ ἢ ὑπερβάλλει εἰς τὴν ἔκθεσιν, δύναται νὰ ἐπέλθῃ βελτίωσις διὰ τῆς ἐξασθενήσεως ἢ ἐνδυναμώσεως, οἱαδήποτε ὅμως ἄλλη διόρθωσις ἀπαγορεύεται. Διὰ τὴν ἐξασθένησιν κατάλληλος εἶναι ὁ ἐξασθενητὴς Farmer (διάλυμα ὑποθειώδους νατρίου καὶ σιδηροκυανιούχου καλίου). Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν ἐνδυνάμωσιν, ὁ ὁπωσδήποτε καλύτερος ἐμφανιστὴς εἶναι ὁ δι' ἰωδιούχου ὑδραργύρου (Lumière). Σφάλματα παρουσιαζόμενα εἰς τὰ ἀκτινογραφήματα εἶναι οἱ διάφοροι «πέπλοι» καὶ αἱ κηλῖδες. Οἱ πέπλοι προέρχονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνεπείᾳ παρατάσεως τῆς ἐμφανίσεως.

Ὁ διχροϊκὸς πέπλος ἀποφεύγεται διὰ τῆς χρήσεως ὀξίνου στερεωτικοῦ διαλύματος. Αἱ κηλῖδες προέρχονται ἐκ διαφόρων αἰτίων, ὡς π.χ. ἐκ φυσαλλίδων ἀέρος κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς πλακὸς εἰς τὸ ἐμφανιστικὸν διάλυμα, ἐκ μορίων κόνεως ἐπικαθησάσης ἐπὶ τοῦ ἐνισχυτικοῦ διαφράγματος, ἐκ μικροβιακῶν ἀποικιῶν, σχηματισθεισῶν ἐν τῇ ζελατίνῃ. Κηλῖδες δύνανται νὰ προέρχωνται καὶ ἀπὸ τοὺς δακτύλους ἢ καὶ ἐξ ἐλαφρῶν χαραγῶν διὰ τοῦ ὄνυχος. Μαρμαρώσεις ἢ λευκαὶ ἀποθέσεις παρατηροῦνται ἐπὶ τῆς ἀκτινογραφικῆς πλακός, ἥτις ἐπεξειργάσθη εἰς λίαν ἀσβεστοῦχον ὕδωρ.

Θετικὰ ἀκτινογραφήματα.— Ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτινογραφικῆς πλακὸς ληφθέντων ἀρνητικῶν ἀκτινογραφημάτων λαμβάνονται τὰ θετικὰ διὰ τυπώσεως ἐπὶ φωτοπαθοῦς χάρτου ἢ διαθετικῶν πλακῶν.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι οὐδεὶς φωτοπαθὴς χάρτης δύναται νὰ ἀποδώσῃ τὰς πυκνότητας ἀκτινογραφήματός τινος, διότι ὁ καλύτερος χάρτης μόλις δύναται νὰ παρουσιάσῃ πυκνότητα ἀπὸ 0—1,8.

Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως ἐπειδὴ ἐξ ἀκτινογραφήματός τινος ἓν τμῆμα μόνον αὐτοῦ ἐνδιαφέρει, δυνάμεθα νὰ ἐκλέξωμεν τὸν καλύτερον φωτοπαθῆ χάρτην, ὅστις θὰ ἀποδώσῃ ἐκεῖνο ὅπερ ἐνδιαφέρει ἡμᾶς. Γενικῶς ὁ διὰ τὴν ἀκτινογραφίαν χρησιμοποιούμενος φωτοπαθὴς χάρτης δέον νὰ εἶναι λίαν στιλπνός, διότι ὁ στιλπνὸς χάρτης δίδει μέλαν ἐντονώτερον, ἐπειδὴ τὸ φῶς διαχέεται ὑπὸ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ στρώματος καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιφανειῶν ἢ τοῦ ἀργύρου τοῦ γαλακτώματος.

Εἰδικῶς δέον νὰ χρησιμοποιῆται διὰ τὰ σκληρὰ ἢ ἰσχυρὰ ἀκτινογραφήματα ὁ διὰ βρωμιαργυρούχου ζελατίνης. Διὰ τὰ λοιπὰ ἀκτινογραφήματα ὁ καταλληλότερος φωτοπαθὴς χάρτης εἶναι ὁ χλωριαργυροῦχος, ὅστις δίδει πολλὰς ἀντιθέσεις καὶ δὲν παρουσιάζει πέπλον. Ἡ ἐμφάνισις εἰς τοὺς φωτοπαθεῖς χάρτας εἶναι διαφορετική, διότι παρουσιάζεται σχεδὸν ἀμέσως ὁλόκληρος ἡ εἰκών, περατοῦται δὲ αὕτη μεταξὺ 1′—3′. Αἱ ἀκτινογραφίαι δίδουσι κατ' ἀρχὴν μόνον σκιαγραφίας τῶν προβολῶν τῶν σκιῶν, εἰς ἃς δὲν διακρίνονται τὰ διάφορα ἐπίπεδα καὶ αἵτινες ἀτελῶς μόνον δίδουσιν εἰς ἡμᾶς ἰδέαν περὶ τοῦ ἀκριβοῦς σχήματος τοῦ ἀντικειμένου, τῆς ἐσωτερικῆς του κατασκευῆς κλπ. Διὰ τῆς στερεοσκοπικῆς μεθόδου ἐπιτυγχάνεται ἡ παρατήρησις τοῦ ἐκτύπου τῶν ἀκτινογραφηθέντων ἀντικειμένων. Ἀπαιτεῖται δὲ πρὸς τοῦτο ἡ λῆψις ἀκτινογραφήματος νὰ γίνῃ διὰ διπλοῦ ἀκτινοστερεοσκοπικοῦ σωλῆνος, ἢ νὰ ἐκτελεσθῶσι δύο ἀκτινογραφήματα τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ὑπὸ διαφόρους θέσεις. Αἱ δύο στερεοσκοπικαὶ ἀκτινογραφίαι παρατηροῦνται εἴτε διὰ τοῦ συνήθους στερεοσκοπίου, εἴτε διὰ τοῦ διὰ κατόπτρων στερεοσκοπίου τοῦ Dr. Krouchkolt, ὅπερ ἐπιτρέπει τὴν παρατήρησιν καὶ εἰς μεγάλων διαστάσεων ἐπὶ χάρτου ἢ ὑάλου ἀκτινογραφήματα.

Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

ΑΚΤΙΝΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

Ἀκτινοθεραπεία ἐκλήθη ἡ ἰατρικὴ χρησιμοποίησις τῶν σπουδαιοτάτων βιολογικῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν πρὸς θεραπευτικοὺς σκοπούς.

Ἡ χρῆσις δηλονότι τῶν ἀκτίνων τούτων δὲν ἀποτελεῖ μόνον ἀξιοσημείωτον μέθοδον διαγνωστικῆς ἐρεύνης ἐν τῇ παθολογίᾳ καὶ τῇ χειρουργικῇ· ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς βιολογικῆς δράσεως, ἣν αἱ ἀκτῖνες Χ ἀσκοῦν ἐπὶ τῆς ζώσης ὕλης καὶ δὴ ἐπὶ τῶν νεαρῶν στοιχείων, ὧν ἡ καρυοκινητικὴ ἐνέργεια εἶναι μείζων, ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος χρῆσις ἀποτελεῖ προσέτι θαυμάσιον θεραπευτικὸν παράγοντα.

Λύκος ὁ κοινὸς (πρὸ καὶ μετὰ τὴν θεραπείαν).

Καὶ ἡ *ἀκτινοθεραπεία* (radiothérapie, tiefentherapie), ἥτις ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχε καταλάβει ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ θεραπευτικῇ νοσημάτων τινῶν, εἶδε γιγαντωθεῖσαν τὴν ἑαυτῆς ἀξίαν, ἀφ' ἧς ἐτέθη ἐν ἐφαρμογῇ ἡ ἐν τῷ βάθει θεραπεία, ἡ προσπαθοῦσα σήμερον νὰ καταστρέψῃ τὰ καρκινικὰ κύτταρα καὶ μέχρι τῶν βαθυτάτων πτυχῶν τοῦ ὀργανισμοῦ.

Ἐγνωρίσαμεν ἀλλαχοῦ (βλ. ἀνωτέρω *Βιολογ. ἐπίδρ. ἀκτίνων Ραίντγκεν*) τὴν ἐπίδρασιν τῆς ραιντγκενικῆς ἀκτινοβολίας ἐπὶ τῶν φυσιολογικῶν ἱστῶν. Συμφώνως πρὸς τὸν βιολογικὸν νόμον τῶν Bergonié καὶ Tribondeau, ἡ εὐαισθησία τῶν ζώντων ἱστῶν ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς: «Τὰ ζῶντα κύτταρα εἶναι τόσῳ μᾶλλον εὐαίσθητα εἰς τὰς ἀκτῖνας Χ, 1) ὅσῳ μείζων εἶναι ἡ καρυοκινητικὴ αὐτῶν ἐνέργεια καὶ 2) ὅσῳ μακρότερον εἶναι τὸ καρυοκινητικὸν αὐτῶν μέλλον». Δέον προσέτι νὰ γνωρίζωμεν ὅτι, ὡς πρὸς τὴν ἀπορρόφησιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἱστῶν, αἱ ἀκτῖνες Χ ἀκολουθοῦν τοὺς γενικοὺς νόμους τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν ἀκτινοβολιῶν, τουτέστιν, ὅτι ἀπορροφοῦνται ὑπ' αὐτῶν κατὰ λόγον ἀντίστροφον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως, ἥτις χωρίζει τὴν ἑστίαν ἐκπομπῆς αὐτῶν ἀπὸ τοῦ πρὸς ὃ κατευθύνονται σώματος *(νόμος τοῦ Kepler)*. Ἐὰν π. χ. σῶμά τι κείμενον εἰς ἀπόστασιν 15 ἑκτμ. τῆς φύσιγγος, ἀπορροφῇ ποσότητα ἀκτίνων Χ ἴσην πρὸς 100, θ' ἀπορροφήσῃ τετράκις ἐλάσσονα ποσότητα, ἂν διπλασιασθῇ ἡ εἰρημένη ἀπόστασις. Ὁ νόμος οὗτος τοῦ τετραγώνου τῶν ἀποστάσεων εἶναι σημαντικὸς ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς ἀκτινοθεραπείας, καθόσον ὑπόχρεοι ν' αὐξήσωμεν ἱκανῶς τὴν διάρκειαν τῆς ἀκτινοβολίας, ὁσάκις, θέλοντες ν' ἀπορροφηθοῦν ἀκτῖνες διεισδυτικώτεραι, αὐξάνομεν τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ φύσιγγος καὶ δέρματος. Γενικῶς διαιροῦνται εἰς τρεῖς τάξεις τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀκτίνων Χ ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος:

1ον) Ἡ ***καταλυτικὴ δρᾶσις*** τῆς ραιντγκενικῆς ἀκτινοβολίας, ἡ εἰδικὴ κατὰ τῶν νεοπλάστων κυττάρων, χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ὄγκων καὶ τῶν νεοπλασμάτων.

2ον) Ἡ ἰδιαιτέρα δρᾶσις αὐτῆς ἐπί τινων ἀδένων καὶ ἐπὶ τῶν αἱματοποιητικῶν ὀργάνων, ***ρυθμιστικὴ ἐν ἀρχῇ*** διὰ τὴν λειτουργίαν τούτων, ***καταλυτικὴ δ' εἶτα***, ἐὰν ἐπιταθῇ ἡ ἀκτινοβολία, χρησιμοποιεῖται πρὸς καταπολέμησιν τῆς ὑπερκόρου λειτουργίας καὶ ὑπερτροφικῆς αὐτῶν προόδου ἢ πρὸς καταπολέμησιν ἐνίων παθήσεων τοῦ αἵματος καὶ τῶν αἱματοποιητικῶν ὀργάνων.

3ον) Τέλος, αἱ ἀκτῖνες Χ, συγκρατούμεναι ὑπὸ τοῦ δέρματος, ὁσάκις ***δὲν εἶναι ἄγαν σκληραί***, χρησιμοποιοῦνται μετ' ἀδιαφιλονικήτου ἀποτελεσματικότητος ἐν τῇ δερματολογίᾳ.

Εἶναι ἀπαραίτητον ἐν τῇ ἀκτινοθεραπείᾳ νὰ γνωρίζωμεν, νὰ μετρῶμεν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκριβέστερον τὸ ποσὸν τῶν ἀκτίνων, ὅπερ ἀπορροφοῦν οἱ ἀκτινοβολούμενοι ἱστοί. Πρὸς τοῦτο συμβουλευόμεθα ἐργαλεῖά τινα, χρησιμοποιοῦντα τὸ εἰδικὸν ἀποτέλεσμα, ὅπερ παράγουν αἱ ἀκτῖνες ἐπὶ τινων χημικῶν οὐσιῶν. Τὸ πρῶτον ἐφευρεθὲν ποσοτικὸν μέτρον τῶν ἀκτίνων Χ εἶναι τὸ ***χρωμακτινόμετρον τοῦ Holtzknecht***, ἐξ οὗ καὶ ἡ μονὰς ποσότητος ἔλαβε τὸ ὄνομα Η. Συνίσταται ἐκ πινακίδος φερούσης σειρὰν τροχίσκων διαφόρων διαβαθμίσεων, ἀπὸ ἐλαφρῶς κιτρίνης χροιᾶς μέχρι βαθέως φαιᾶς ὑποκυάνου, χρησιμευούσαν ὡς κλίμακα παραβολῆς, καὶ ἐκ κιτρίνου τροχίσκου, ὅστις τιθέμενος ἐπὶ τοῦ ἀκτινοβολουμένου δέρματος μεταβάλλει χροιάν, ἀναλόγως τῆς ποσότητος τῶν ἀκτίνων Χ, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη. Ἐπὶ τῆς κλίματος τῆς παραβολῆς δύναταί τις ν' ἀναγνώσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπιδρασασῶν μονάδων, παραβάλλων τὸν τροχίσκον πρὸς τὸν τοῦ αὐτοῦ χρώματος τῆς πινακίδος. Διὰ τοῦ χρωμακτινομέτρου τοῦ Holtzknecht δυνάμεθα νὰ μετρήσωμεν τὰς ἄνω τῶν 3 μονάδων ποσότητας.

Οἱ Sabouraud καὶ Noiré ἐπενόησαν τὸ ***ἀκτινόμετρον***, ἀποτελούμενον ἐκ τροχίσκων κυανιούχου βαρυολευκοχρύσου καὶ βασιζόμενον ἐπὶ τῆς ἰδιότητος τῆς οὐσίας ταύτης νὰ μεταβάλλῃ χροιὰν ἀπὸ ζωηρῶς ὠχροπρασίνης εἰς κιτρινόφαιον ἢ καφφεόχρουν, ὅταν δεχθῇ τὴν ἐπίδρασιν 5 Η. Ὁ τροχίσκος τίθεται σταθερῶς εἰς ἀπόστασιν 7, 5 ἑκτμ. ἀπὸ τῆς ἀντικαθόδου. Ἡ δόσις 5Η προκαλεῖ ἐπὶ τοῦ δέρματος πρόσκαιρον ἀποψίλωσιν τῶν τριχῶν ἢ παροδικὸν ἐρύθημα.

Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς στηρίζεται καὶ τὸ ***χρωμακτινόμετρον τοῦ Bordier***, τοῦ ὁποίου τὰ ἐκ κυανιούχου βαρυολευκοχρύσου τετραγωνίδια τίθενται ἐπὶ τοῦ δέρματος τοῦ ἀρρώστου καὶ εἶναι εὔχρηστα δι' οἱανδήποτε φύσιγγα. Ἡ *μέθοδος τοῦ Freund* συνίσταται ἐκ διαλύσεως ἰωδιοφορμίου ἐν χλωροφορμίῳ εἰς ἀναλογίαν 2 %· τῇ ἐπιδράσει τῶν ἀκτίνων Χ τὸ ἰώδιον ἀποσχίζεται καὶ ἡ διάλυσις χρωματίζεται ὑπομελανέρυθρος. Ἡ *μέθοδος τοῦ Schwarz* στηρίζεται ἐπὶ τῆς κατακρημνίσεως τοῦ καλομέλανος, τοῦ σχηματιζομένου ἐν διαλύσει ὀξαλικοῦ ἀμμωνίου καὶ διχλωριούχου ὑδραργύρου, τῇ ἐπιδράσει τῶν ἀκτίνων Χ· ἡ ποσότης καὶ τὸ βάρος τοῦ ἰζήματος ἀποτελοῦν τὸ μέτρον τῆς ποσότητος τῶν ἐπιδρασασῶν ἀκτίνων. Ὁ *Koehler* προέτεινε μέθοδον βασιζομένην ἐπὶ τῆς θερμότητος τῶν παρὰ τὴν ἀντικάθοδον τοιχωμάτων τῆς φύσιγγος· καὶ τούτῳ ἑπόμενος ὁ *Maragliano*, ἐχρησιμοποίησε τὴν θερμότητα τοῦ ἐν τῷ σωλῆνι τῆς ἀντικαθόδου ὕδατος ὡς μέτρον τῶν παρα-

Χοιράδωσις ἐξηλκωμένη εὐρύτατα μετὰ συριγγίων.

Ὁ αὐτὸς ἄρρωστος μετὰ τὴν ριζικὴν θεραπείαν.

Digitized by Google

θεισῶν καὶ ἐπιδρασασῶν ἀκτίνων. Τέλος ὁ Salomon ἐπενόησε τὸ *ἰονόμετρον,* χρήσιμον πρὸ παντὸς εἰς τὴν ἐν τῷ βάθει θεραπείαν, ὅπερ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἰδιότητος τῶν ἀκτίνων Χ νὰ ἰονίζουν τὰ ἀέρια· ἡ μονὰς ποσότητος αὐτοῦ ἔλαβε τὸ ὄνομα R (Röntgen).

Πάντως οἱονδήποτε ὄργανον δοσιμετρίας ἐν χερσὶν εἰδικοῦ θεραπευτοῦ καθίσταται ἀσφαλὴς ὁδηγὸς τῆς ἀκτινοβολίας καὶ πολύτιμος σύμβουλος πρὸς ἀβλαβῆ ἐφαρμογὴν τῶν μεγάλων δόσεων, αἵτινες δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀκίνδυνοι. Προκειμένου ὅμως περὶ μικρῶν δόσεων, 1—2 ½ μονάδων Η, μόνον ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῶν μερῶν τῆς συσκευῆς πρὸς παραγωγὴν ἀκτίνων Ραῖντγκεν καὶ μακρὰ πεῖρα ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτῆς καὶ τῇ ἐξασκήσει δύνανται νὰ ἐγγυηθοῦν περὶ τοῦ ὠφελίμου τῆς ἐφαρμογῆς καὶ τῆς ἀποφυγῆς δυσαρέστων.

Ἀκτινοθεραπεία ἐπιπολῆς.—Προκειμένου νὰ ἐπιδράσωμεν διὰ τῶν ἀκτίνων Χ μόνον ἐπὶ τοῦ δέρματος ἢ ἐπὶ ὑποδορίου ἱστοῦ, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταχειρισθῶμεν ἀκτῖνας λίαν εἰσδυτικάς. Πολλάκις θ' ἀρκεσθῶμεν εἰς ἀκτῖνας ἀριθ. VI ἢ VII τοῦ ἀκτινοχρωμομέτρου τοῦ Benoist. Ἡ ποσότης τῶν ἀπορροφουμένων ἀκτίνων μετρεῖται διὰ τετραγωνιδίου τοῦ Bordier, προσκολληθέντος ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ δέρματος. Κατὰ τὸν νόμον τοῦ τετραγώνου τῶν ἀποστάσεων, ὁσάκις ἐνεργοῦμεν ἀκτινοβολίαν ἐπὶ μεγάλων ἐπιφανειῶν, ἡ περιφέρεια θὰ δέχηται ποσότητα ἀκτίνων ἐλάσσονα ἐκείνης, ἣν δέχεται τὸ κέντρον τῆς ἐπιφανείας· ἡ δόσις δ' αὕτη, ἡ ὑπὸ τῆς περιφερείας ἀπορροφουμένη, θὰ εἶναι ἔτι ἀσθενεστέρα, ὅταν ἡ ἀκτινοβολουμένη ἐπιφάνεια εἶναι κυρτή. Ἵνα ἐπιτύχωμεν ὁμοιογενῆ κατανομὴν τῆς ἀκτινοβολίας, φροντίζομεν, ὥστε ἡ διάμετρος τῆς ἀκτινιζομένης ἐπιφανείας νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὸ ἥμισυ τῆς ἀποστάσεως τῆς ἀντικαθόδου ἀπὸ τοῦ δέρματος (Holtzknecht). Ὁ Lottenot κατήρτισε πίνακα, ἐνῷ ἐμφαίνονται τοῦτο μὲν αἱ ἀποστάσεις τῆς ἀντικαθόδου ἀπὸ τοῦ δέρματος, τοῦτο δὲ οἱ χρόνοι, οἱ ἀναγκαιοῦντες πρὸς ἐπίτευξιν δόσεως 5 Η ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος.

Ἀκτινοθεραπεία ἐν τῷ βάθει.— Προκειμένου τοὐναντίον νὰ ἐπιδράσωμεν διὰ τῆς ραιντγκενικῆς ἀκτινοβολίας ἐπὶ βαθέως κειμένων ὀργάνων, ὡς ἐπίσης νὰ χορηγήσωμεν μεγάλας δόσεις, χωρὶς νὰ βλάψωμεν τὸ δέρμα, μεταχειριζόμεθα ἀκτῖνας λίαν εἰσδυτικάς, παραγομένας ὑπὸ λίαν ἰσχυρῶν μηχανημάτων (180000—200000 βολτίων). Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη δὲν εἶναι εἰσέτι τελείως ἀπηλλαγμένη δυσαρέστων τινῶν, τὰ ὁποῖα μόνον πεπειραμένος ἀκτινολόγος γνωρίζει καὶ δύναται νὰ ἐξουδετερώνῃ.

Δεδομένου, ὅτι δέσμη ἀκτίνων Χ δὲν εἶναι ὁμοιογενής, ἅτε συνισταμένη ἐξ ἀκτίνων διαφόρου μήκους κύματος καὶ κατ' ἀκολουθίαν διαφόρου εἰσδυτικότητος, τὸ πρόβλημα τῆς ἐν τῷ βάθει ἀκτινοθεραπείας ἐμφανίζεται διπλοῦν: Πῶς θὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἐκπομπὴν δέσμης εἰσδυτικῶν ἀκτίνων ὅσον τὸ δυνατὸν πυκνῆς καὶ ὁμοιογενοῦς· 2) Πῶς τεχνικῶς θὰ ἐξουδετερώσωμεν ἐν τῇ δέσμῃ ὅσας ἀκτῖνας δὲν θὰ εἶχον τὴν ἀπαιτουμένην διεισδυτικότητα διὰ τὴν κατὰ βάθος ἐπίδρασιν. Καὶ διὰ μὲν τὴν λύσιν τοῦ πρώτου προβλήματος χρησιμοποιοῦμεν τὴν φύσιγγα Coolidge ἢ καταφεύγομεν εἰς φύσιγγας μεθ' ὕδατος ζέοντος, αἵτινες δύνανται νὰ λειτουργοῦν καὶ μὲ ἰσοδύναμον σπινθῆρα 40 ἑκτμ., οὖσαι αἱ ἰσχυρόταται τῶν μέχρι τοῦδε κατασκευασθεισῶν. Διὰ δὲ τὴν λύσιν τοῦ δευτέρου καταφεύγομεν εἰς μεταλλίνους ἠθμοὺς διαφόρου πάχους, ἐκ δίσκων ἀργιλλίου καὶ

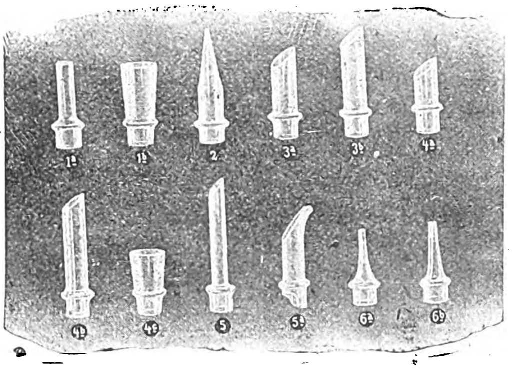

Ἀκτινοθεραπευτικοὶ ἐντοπιστῆρες.

ψευδαργύρου, δι' ὧν ἀναχαιτίζομεν τὰς μαλακὰς ἀκτῖνας κατὰ λόγον εὐθὺν πρὸς τὸ πάχος αὐτῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ παρένθεσις τῶν ἠθμῶν τούτων μεταξὺ φύσιγγος καὶ ἀκτινιζομένης χώρας ἐλαττώνει σημαντικῶς τὴν ἀπόδοσιν, εἶναι ἀνάγκη ν' αὐξάνηται ὁ χρόνος τῶν ἐφαρμογῶν, ἀναλόγως τοῦ πάχους τῶν ἠθμῶν, τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς ἀντικαθόδου καὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος. Ἡ ποιότης τῆς ἀκτινοβολίας μεταβάλλεται ὡσαύτως ἐπὶ τὸ σκληρότερον, ἀναλόγως τοῦ πάχους τοῦ ἠθμοῦ. Οἱ Guilleminot καὶ Belot, οἵτινες ἐμελέτησαν τὸ ζήτημα, κατέληξαν εἰς τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα, διατυπώσαντες, ὅτι ἠθμὸς ἐξ ἀργιλλίου πάχους:

0,1 χιλιοστομ. μεταβιβάζει 95 % τῆς ἀκτινοβολίας Ἀρ. VIII, ἥτις παραμένει εἰς VIII Benoist.

0,2 χιλιοστομ. μεταβιβάζει 85—90 % τῆς ἀκτινοβολίας Ἀρ. VIII, ἥτις παραμένει εἰς VIII Benoist.

0,5 χιλιοστομ. μεταβιβάζει 80 % τῆς ἀκτινοβολίας Ἀρ. VIII, ἥτις ἀποβαίνει VIII ½ Benoist

1 χιλιοστομ. μεταβιβάζει 65 % τῆς ἀκτινοβολίας Ἀρ. VIII, ἥτις ἀποβαίνει IX Benoist.

5 χιλιοστομ. μεταβιβάζει 25 % τῆς ἀκτινοβολίας Ἀρ. VIII, ἥτις ἀποβαίνει Χ Benoist.

Δι' ἀκτίνων Ἀρ. VII Benoist ἡ ἀπόδοσις εἶναι μικροτέρα καὶ ποικίλλει ἀπὸ 85 % μὲ 0,2 χιλιοστομ. πάχους ἀργιλλίου μέχρι 12 % μὲ 5 χιλιοστόμετρα πάχους τοῦ αὐτοῦ μετάλλου.

Εἶναι ἀνάγκη ἐπίσης νὰ γνωρίζωμεν τὸ ποσὸν τῆς ἀκτινοβολίας, τὸ διὰ τῶν ἠθμῶν εἰσδυόμενον εἰς τοὺς ἱστούς, ὑπολογίζοντες τὸ πάχος τῶν ἱστῶν τούτων. Ὁ Belot, ἐνεργήσας καταμετρήσεις μὲ διάφορα πάχη ὕδατος (τοῦ ὁποίου ἡ πυκνότης δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸ τὴν τῶν ἱστῶν), κατέληξεν εἰς συμπεράσματα, ἐμφαινόμενα εἰς τὸν ἑπόμενον πίνακα:

Πάχη ὕδατος εἰ ἑκατοστόμ.	Ἀκτινοβολία Ἀρ. 7Β. Κλάσματα διαβιβαζόμενα %			
	Ἄνευ ἠθμοῦ	Μὲ ἀργίλλιον 0,3 χιλιοστομ.	Μὲ ἀργίλλιον 1 χιλιοστομ.	Μὲ ἀργίλλιον 5 χιλιοστομ.
0	100	80	50	12
1	49	52	36	9,96
2	30	35,2	27	8,4
3	20	24	20	6,6
4	14	16	15	5,4
5	10	11,2	10	4,2
6	7	8	7,5	3,12
7	6	6,4	6,5	2,76
8	5	5,6	5,5	2,40
Βαθμὸς ἀκτινοχρωμομετρικὸς Benoist	7	7,5	8—8,5	10

Ἐκ τούτου βλέπομεν, ὅτι τὸ ποσὸν τῆς εἰς τοὺς ἱστοὺς διαβιβαζομένης ἀκτινοβολίας εἶναι μικρόν, ἐν σχέσει πρὸς τὸ ποσόν, τὸ ἐκ τῆς φύσιγγος ἐξερχόμενον καὶ μετρούμενον *ὕπερθεν τοῦ ἠθμοῦ.* Παραθέτομεν καὶ ἕτερον πίνακα, ἐμφαίνοντα τὰ ποσὰ τὰ διαβιβαζόμενα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἱστῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὸ ποσὸν ἀκτινοβολίας, τὸ προσπίπτον ἐπὶ τοῦ δέρματος, μετρούμενον δὲ *ὑπὸ τὸν ἠθμόν.*

Πάχη ὕδατος εἰς ἑκατοστόμ.	Ἀκτινοβολία Ἀρ. 7Β. Κλάσματα διαβιβαζόμενα %			
	ἄνευ ἠθμοῦ	Ἀργίλλιον 0,3 χιλιοστομ.	Ἀργίλλιον 1 χιλιοστομ.	Ἀργίλλιον 5 χιλιοστομ.
0	100	100	100	100
1	49	64	75	83
2	30	44	55	70
3	20	30	40	55
4	14	20	29	45
5	10	14	20	35
6	7	10	15	26
7	6	8	13	23
8	1,5	7	11	20
Βαθμὸς ἀκτινοχρωμομ. Benoist	7	7,5	8—8 5	10

Οἱ ἀνωτέρω πίνακες προωρίσθησαν δι' ἀργίλλιον, οὗ τὸ μέγιστον πάχος εἶναι 5 χιλιοστομέτρων. Ἀλλὰ σήμερον ἐφαρμόζονται ἀκτινοβολίαι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰσδυτικαί, δι' ἃς οὐχὶ σπανίως χρησιμοποιοῦνται ἠθμοὶ ἐξ ἀργιλλίου μὲ πάχος 8,10 ἢ καὶ 12 χιλιοστομέτρων ἢ ἠθμοὶ ἐκ ψευδαργύρου μὲ πάχος 5 χιλιοστομέτρων.

Εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα, ὅτι κατὰ τὰς ἐφαρμογὰς τῆς ἐν τῷ βάθει ἀκτινοθεραπείας ἐσημειώθησαν ἐπὶ τῶν ἀρρώστων ἔνιαι κακουχίαι (ναυτίαι, ἔμετοι, καρηβαρίαι), κληθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Beclère *νόσοι τῶν εἰσδυτικῶν ἀκτινοβολιῶν* (mal des irradiations pénétrantes), αἵτινες κατ' ἀρχὰς ἀπεδόθησαν εἰς τὰ πληροῦντα τὴν ἀτμοσφαῖραν τῆς αἰθούσης τῆς ἀκτινοθεραπείας τοξικὰ ἀέρια, τὰ νιτρώδη δηλ. ἀέρια καὶ τὸ ὄζον. Δικαίως δὲ διὰ τοῦτο ὁ Salomon διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς κακῆς συνηθείας, νὰ ἐγκλείουν τὰς ἀκτινολογικὰς ἐγκαταστάσεις εἰς αἰθούσας στερουμένας καθαροῦ ἀέρος καὶ φωτός. Νεώτεραι ὅμως ἔρευναι ἀπέδειξαν, ὅτι αἱ ἀνωτέρω κακουχίαι ὀφείλονται μᾶλλον εἰς τὰ νεκρωθέντα διὰ τῶν ἀκτίνων στοιχεῖα τῶν ἱστῶν, τὰ ἐμπίπτοντα εἰς τὴν γενικὴν κυκλοφορίαν.

Προφυλάξεις κατὰ τὴν ἀκτινοθεραπείαν.—Ὁ ἠθμὸς δέον νὰ ἐκλέγηται τοιοῦτος, ὥστε τὸ πάχος αὐτοῦ νὰ εἶναι τὸ ἁρμόζον διὰ τὴν ἑκάστοτε περίπτωσιν. Διὰ τὸ δέρμα π.χ. δυνάμεθα νὰ ἐνεργήσωμεν ἀκτινοβολίαν καὶ ἄνευ ἠθμοῦ, ἀλλ' εἶναι ἐν τούτοις προτιμότερον νὰ παρενθέτωμεν λεπτὸν δίσκον ἀργιλλίου, πάχους 0,2 χιλιοστομέτρου. Διὰ τὸν ὑποδόριον κυτταρολιπώδη ἱστόν, ὅταν ἡ πάθησις εἶναι σχετικῶς ἐπιπολῆς, ἠθμὸς 1 χιλιοστομέτρου εἶναι ἐν γένει ἐπαρκής. Διὰ τὰς βαθυτέρας βλάβας, ἡ ἐκλογὴ τοῦ πάχους τοῦ ἠθμοῦ γίνεται ἀναλόγως πρὸς τὸ βάθος, εἰς ὃ θέλομεν νὰ ἐπιδράσωμεν, καὶ ἀναλόγως πρὸς τὴν φύσιν τοῦ νοσήματος· ἴνωμα μήτρας π. χ. ἔχει ἀνάγκην ἠθμοῦ 4—5 χιλιοστομέτρων· διὰ καρκίνον βαρείας μορφῆς καταφεύγομεν εἰς ἠθμοὺς ἐκ ψευδαργύρου.

Φροντὶς λαμβάνεται ἐπίσης, ὅπως ἡ ἀκτινοβολία ἐντοπίζηται ἐπιμελῶς ἐπὶ τῆς πασχούσης μοίρας. Πρὸς τοῦτο ὑπάρχουν οἱ θεραπευτικοὶ *ἐντοπιστῆρες* (localisateurs), ἐκ παχείας μολυβδούχου ὑάλου, διαφόρων διαμέτρων, οἱ ὁποῖοι, ὡς ἐκ τῶν διαστάσεων αὐτῶν, ἐφαρμοζόμενοι ἐπὶ τοῦ δέρματος, διατηροῦν τὴν ἀντικάθοδον εἰς σταθερὰν πάντοτε ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ. Ἡ σταθερὰ αὕτη ἀπόστασις ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἀκτινοθεραπευτὴν νὰ κανονίζῃ ἀκριβέστερον τὴν δοσιμετρίαν. Ὅταν ἡ πρὸς θεραπείαν ἐπιφάνεια εἶναι ἀνώμαλος, οἱ δ' ἐντοπισταὶ δὲν ἐφαρμόζωνται τελείως, λαμβάνεται μέριμνα προστασίας τῶν γειτνιαζουσῶν χωρῶν διὰ φύλλων μολύβδου, περιβαλλόντων ἐπιμελῶς τὴν ἀκτινοβολουμένην χώραν. Τὸ τετραγωνίδιον τοῦ χρωμακτινομέτρου τοῦ Bordier δέον νὰ προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ δέρματος, εἰς τὸ κέντρον τῆς χώρας ταύτης.

Λύκος ὑπερτροφικὸς ἐξηλκωμένος.

Ὁ αὐτὸς ἄρρωστος μετὰ τὴν θεραπείαν.

Digitized by Google

Τρόποι ἐφαρμογῆς τῶν ἀκτινων. — Εἰς τὴν ἀκτινοθεραπείαν παρουσιάζονται τρεῖς μεγάλαι τάξεις ἐπενεργείας τῶν ἀκτίνων Χ :

1ον) Ἡ τάξις τῶν *μικρῶν δόσεων*, ἡ ὁποία χρησιμεύει μόνον πρὸς νευροτροφικὴν διέγερσιν καὶ ποικίλλει μεγάλως, ἀναλόγως τῆς νοσηρᾶς ἀντιστάσεως τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς εὐαισθησίας τῶν ἱστῶν. Ἐπὶ παραδείγματι, ὑπάρχουν λειχῆνες θεραπευόμενοι δι' εὐαρίθμων ἐφαρμογῶν $^1/_3$—$^1/_2$ Η. Ἐπὶ τούτων δύναται ν' ἀναπτυχθῇ ἀκτινοδερμῖτις καὶ μόνον δι' ἐφαρμογῆς $1^1/_2$ Η ἐφάπαξ ἐφαρμοζομένων. Ὅτι αἱ ἀκτῖνες Χ εἰς μικρὰς ἐπανειλημμένας δόσεις ἔχουν, οὐχὶ καταλυτικήν, ἀλλὰ νευροτροφικὴν ἐπὶ τῶν ἱστῶν ἐνέργειαν, πρῶτος παρετήρησεν ὁ ἡμέτερος Δ. Βασιλείδης, δημοσιεύσας κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1906 σχετικὸν μελέτημα ἐν τοῖς «Archives de l'Électricité Médicale». Αἱ μικραὶ δόσεις ἐνδείκνυνται εἴς τινας νευραλγίας, δερματοπαθείας κλπ.

2ον) Ἡ τάξις τῶν *μεσαίων δόσεων*, δι' ἧς κατορθοῦται ἡ θεραπεία πληθύος νοσημάτων διὰ τῆς καταλυτικῆς ἐπηρείας ἐπὶ τῶν λίαν εὐαισθήτων παθολογικῶν κυττάρων καὶ διὰ τῆς τροφοδιεγερτικῆς συγχρόνως ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν φυσιολογικῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι πολλῷ ἧττον εὐαίσθητα. Ἡ μέθοδος τῶν μεσαίων δόσεων, ἐφαρμόζουσα ἐφάπαξ δόσιν 5Η, μετὰ ἠθμοῦ ἢ ἄνευ

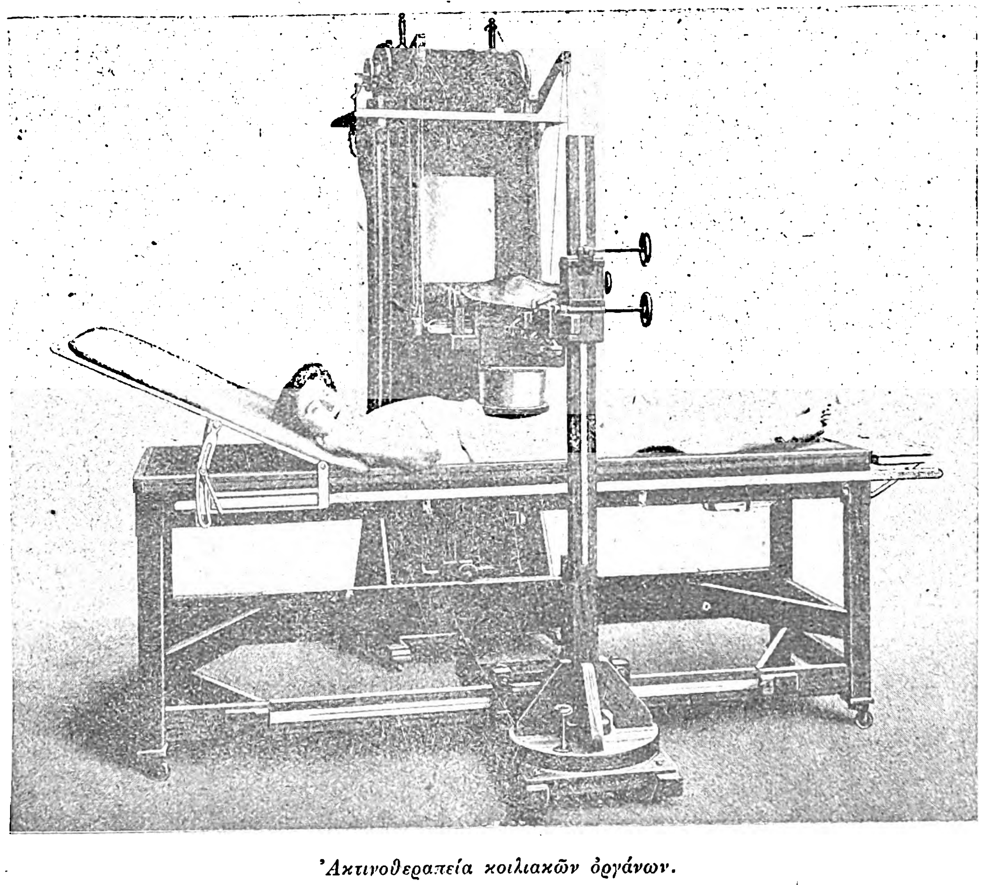

Ἀκτινοθεραπεία κοιλιακῶν ὀργάνων.

ἠθμοῦ, φρόνιμον εἶναι νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνῃ τὴν ἀκτινοβολίαν πρὸ τῆς παρόδου εἰκοσαημέρου. Ἐνδείκνυται εἰς πλείστας δερματοπαθείας καὶ εἴς τινας περιπτώσεις ἰνομυωμάτων τῆς μήτρας.

3ον) Ἡ τάξις τῶν *μεγάλων δόσεων*, 8 - 20 Η, ἐφάπαξ ἐφαρμοζομένων, ἡ ὁποία ἀποδεικνύεται εὐεργετικὴ κατὰ τῶν κακοήθων νεοπλασμάτων, καθ' ὧν οὐδεμία μέθοδος ἄλλη δύναται νὰ ὑπερβάλῃ αὐτήν. Διὰ τῆς μεθόδου τῶν μεγάλων δόσεων ἐπέρχονται τοῦτο μὲν νέκρωσις τῶν παθολογικῶν κυττάρων καὶ τῶν ἀμέσως παρὰ ταῦτα ὑγιῶν, τοῦτο δὲ ἔντονος ἀντίδρασις τῶν ἔλασσον ἀκτινοβοληθέντων, ἥτις συντελεῖ εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τῆς ἐπουλώσεως. Ἐπί τινων ὄγκων δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσι καὶ δόσεις 30, 40 καὶ 50 ἔτι μονάδων Η, ἐφάπαξ ἢ εἰς δύο ἐγγὺς ἀλλήλων ἐφαρμογάς.

Ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ καρκίνου.—Ἡ ραιντγκενικὴ ἐπὶ τῶν *ἐπιθηλιωμάτων* ἀκτινοβολία τροποποιεῖ ἐν ἀρχῇ μὲν τὰ κυρίως καρκινικὰ κύτταρα, εἶτα δὲ τὸν περὶ αὐτὰ συνδετικὸν ἱστὸν καὶ τὰ ἀγγεῖα. Δέον δὲ νὰ δοκιμάζηται πρὸ τῆς χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον τὸ ἐπιθηλίωμα εἶναι ἐπιπόλαιον. Ἡ χορηγουμένη θεραπευτικὴ δόσις κυμαίνεται μεταξὺ τῶν 10Η καὶ τῶν 40Η, ἀναλόγως τῆς ἱστολογικῆς συστάσεως τοῦ ὄγκου ἐφ' ἅπαξ ἢ εἰς ἐπαναλαμβανομένας ἐφαρμογάς. Εἰς τὸν καρκίνον τοῦ μαστοῦ δέον ἡ χειρουργικὴ ἐπέμβασις νὰ προηγῆται τῆς ἀκτινοθεραπείας, ἡ ὁποία νὰ ἐπακολουθήσῃ ὡς θεραπεία συμπληρωματική, καταλύουσα τὰ ἐναπολειφθέντα παθολογικὰ κύτταρα. Ἐκ δὲ τῶν *σαρκωμάτων* ἡ ραιντγκενικὴ ἀκτινοβολία προσβάλλει εὐχερέστερον τὰ ἐκ στρογγύλων κυττάρων ἀποτελούμενα. Διὰ τὰ σαρκώματα οἱ Regaud καὶ Nogier προτιμῶσι τὴν ἑξῆς μέθοδον: α) ἐφαρμογὴν προηγουμένως δόσεως ἱκανῶς ἰσχυρᾶς, 10—15 μονάδων Η, διηθημένων δι' ἀργιλλίου πάχους 4—5 χιλιοστομέτρων· β) χειρουργικὴν ἐξαίρεσιν ὁλοκλήρου τῆς προσιτῆς μοίρας τοῦ ὄγκου· γ) δευτέραν ἐφαρμογὴν ἀκτινοθεραπείας, ἀνάλογον πρὸς τὴν πρώτην, ἕνα μῆνα περίπου ἀπὸ τῆς χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως, πρὸς καταστροφὴν τῶν ὑπολειφθέντων στοιχείων.

Ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν αἱματοποιητικῶν ὀργάνων.—Ἐνεργοῦμεν ἀκτινοβολίαν τοῦ σπληνὸς ἐπὶ τῆς *μυελογόνου λευχαιμιας*, ἣν χαρακτηρίζουν ὑπερτροφία τοῦ σπληνὸς καὶ παρουσία ἐμπυρήνων ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων καὶ μυελοκυττάρων εἰς τὸ αἷμα. Τὸν σπλῆνα χωρίζομεν εἰς τομεῖς· ἀκτινίζοντες δ' ἕνα τομέα, καλύπτομεν τοὺς λοιποὺς διὰ φύλλων μολύβδου ἢ μολυβδούχου ἐλαστικοῦ κόμμεως. Ἕκαστος τομεὺς δέον νὰ δέχηται δόσιν 3—4 μονάδων Η ἀνὰ δεκαπενθήμερον, μὲ ἠθμὸν ἐξ ἀργιλλίου 5 χιλιοστομέτρων. Ἡ ἴασις ἐπιτυγχάνεται, ἀλλὰ τὸ νόσημα ὑποτροπιάζει, ἡ δὲ ζωὴ γενικῶς δὲν ὑπερβαίνει τὰ 2—3 ἔτη καὶ οἱ ἄρρωστοι θνήσκουν πολλάκις ἐξ ὀξείας φυματιάσεως. Κατὰ δὲ τὴν *λευκοκυτταρικὴν λευχαιμίαν*, χαρακτηριζομένην ὑπὸ γενικῆς συμμετρικῆς ἀδενοπαθείας καὶ ἐντόνου αὐξήσεως τῶν λευκοκυττάρων ἐν τῷ αἵματι, ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς ἀκτινισμὸν τῶν ἀδενικῶν μαζῶν διὰ δόσεως 3 μονάδων Η, μετὰ ἠθμοῦ ἐξ ἀργιλλίου, πάχους 2—3 χιλιοστομέτρων. Ἡ δ' *ἀλευχαιμικὴ λεμφαδενῖτις*, χαρακτηριζομένη ὑπὸ ὑπερτροφικῆς ἐπεξεργασίας τῶν ἀδένων ἄνευ λευχαιμιας, εἶναι λίαν εὐαίσθητος εἰς τὰς ἀκτινοβολίας· 5—6 μονάδες Η διηθημέναι, ἀνὰ εἰκοσαήμερον ἐφαρμοζόμεναι, εἶναι ἱκαναί, ὅπως συντελέσουν εἰς τὴν ὑποχώρησιν τῶν διωγκωμένων ἀδένων. Ἐπίσης τὸ *δερματικὸν λεμφαδένωμα* (mycosis fongoïde), ὅπερ μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἀκτίνων Χ ἐθεωρεῖτο ἀνίατον, τάχιστα ἐπηρεάζεται ὑπ' αὐτῶν, διὰ δόσεως 5—6 Η, μὲ ἠθμὸν 1 χιλιοστομέτρου. Τέλος *καταστάσεις* τινὲς *αἱμολυτικαὶ* καί τινες περιπτώσεις *κακοήθους ἀναιμίας* κατωρθώθη εὐνοϊκῶς νὰ ἐπηρεασθοῦν ὑπὸ τῶν ἀκτίνων Χ δι' ἀκτινοβολίας τῶν ἐπιφύσεων τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν, ὡς καὶ τοῦ στέρνου καὶ τῶν σπονδύλων, μὲ δόσεις μικρὰς (3—4 Η) ἰσχυρῶς διηθημένας, κατὰ τὴν διεγερτικὴν μέθοδον.

Ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν ἰνωμάτων τῆς μήτρας.—Εἶναι γνωστὴ ἡ ἐπίδρασις, ἡ ἰδιαιτέρως ζωηρά, τῶν ἀκτινοβολιῶν ἐπὶ τῶν γεννητικῶν ἀδένων, ὄρχεων καὶ ᾠοθηκῶν. Ἔχει δ' ἀποδειχθῆ σήμερον, ὅτι δι' αὐτῆς προκαλεῖται οὐ μόνον ἀτροφία τῆς ᾠοθήκης, ἀλλὰ καὶ τοῦ *ἰνωματώδους* ἱστοῦ. Τὴν καταστροφὴν τῆς ᾠοθήκης ἐπακολουθεῖ τεχνητὴ παῦσις τῶν ἐμμήνων, ἐπηρεάζουσα καὶ αὐτὸν τὸν ὄγκον. Ὀφείλομεν λοιπὸν νὰ προσβάλλωμεν συγχρόνως καὶ τὰς ᾠοθήκας καὶ τὸν ὄγκον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Γερμανοὺς ἀκτινολόγους, οἵτινες μόνον τὴν ᾠοθήκην προσβάλλουν. Ἐὰν ὁ ὄγκος εἶναι μέγας, ἀκτινοβολοῦμεν αὐτὸν χωρίζοντες εἰς τομεῖς· ἄλλως, προσβάλλομεν αὐτὸν μόνον ἑκατέρωθεν τῆς μέσης γραμμῆς τοῦ σώματος. Δι' ἕκαστον τομέα χρησιμοποιοῦμεν ἀκτινοβολίαν εἰσδυτικήν, διηθημένην δι' ἀργιλλίου 7 χιλιοστομέτρων, ἰσοδυναμοῦσαν πρὸς 6—8 μονάδας Η ἀνὰ 15 ἢ 20 ἡμέρας· ἐξακολουθοῦμεν δὲ κανονικῶς τοὺς ἀκτινισμούς, μέχρι βελτιώσεως τῶν συμπτωμάτων, ἤτοι ἐλαττώσεως τῶν αἱμορραγιῶν καὶ ἀναστολῆς τῶν ἐμμήνων, σμικρύνσεως δὲ τοῦ ὄγκου, μετ' ἐξαφανίσεως τῶν ἀλγηδόνων κλπ. Αἱ ὑπὸ τῶν Beclère, Laquerrière, Belot κλπ. δημοσιευθεῖσαι στατιστικαὶ δίδουν 95—97°/₀ ἰάσεις τῶν ἰνωμάτων τῆς μήτρας διὰ τῆς ἀκτινοθεραπείας.

Ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν ἀδένων ἔσω ἐκκρίσεως.—Ἡ ἀκτινοθεραπεία ἔσχεν ἄριστα ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς *ἐξωφθάλμου βρογχοκήλης* (νόσου τοῦ Basedow) διὰ μικρῶν καὶ ἐπανειλημμένων δόσεων, ἐν συνδυασμῷ πρὸς φύσημα ὑψισύχνων ὑψιτόνων ρευμάτων. Ἡ τοιαύτη ἀγωγὴ διαρκεῖ πολλάκις ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους. Ἀντὶ τῶν μικρῶν δόσεων, δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἀνὰ εἰκοσαήμερον καὶ δόσις 6 μονάδων Η ἑκατέρωθεν ἐπὶ τοῦ θυρεοειδικοῦ ὄγκου, διηθημένη δι' ἀργιλλίου πάχους 3—4 χιλιοστομέτρων. Πρέπει δὲ νὰ ἔχῃ τις πάντοτε ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ ἀντίδρασις τοῦ δέρματος τῶν βρογχοκηλικῶν πρὸς τὰς ἀκτῖνας Χ εἶναι τοιαύτη, ὥστε εὐχερέστατα νὰ προκαλῶνται βαρεῖαι ἀκτινοδερμίτιδες καὶ διὰ μεσαίων μόνον δόσεων. Ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα ἔσχεν ἡ διὰ μικρῶν δόσεων ἀκτινοθεραπεία καὶ κατὰ τῆς *ὑπερτροφίας τοῦ θύμου* ἀδένος παρὰ παιδίοις (3-4 Η, μετ' ἠθμοῦ 3 χιλιοστομ.). Ἡ δ' *ὑπόφυσις* τοῦ ἐγκεφάλου ἠκτινοβολήθη ὑπὸ τῶν Gramegna, Beclère καὶ Jaugeas εἰς περιπτώσεις γιγαντισμοῦ καὶ μεγαλακρίας, ἀλλ' ἄνευ σαφῶν ἀποτελεσμάτων. Οἱ Zimmern καὶ Cottenot ἰσχυρίζονται, ὅτι ἔσχον παραθαρρυντικὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τοῦ ἀρτηριακοῦ ὑπερτόνου δι' ἀκτινισμοῦ τῶν *ἐπινεφριδίων*. Τὴν δ' ἀκτινοθεραπείαν τῆς *ὑπερτροφίας τοῦ προστάτου* ὀφείλομεν εἰς τὸν Moskowicz, ἐπιδράσαντα διὰ τοῦ ἀπευθυσμένου, ἐνῷ βραδύτερον οἱ Carabelli καὶ Luraschi ἐφήρμοσαν αὐτὴν διὰ τοῦ περινέου.

Ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν δερματοπαθειῶν.—Πολλαπλασίως ἱκανοποιητικώτερα ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἡ ἀκτινοθεραπεία ἔδωκεν ἐπὶ πλείστων δερματοπαθειῶν, θεωρουμένων μέχρι πρὸ εὐαρίθμων ἐτῶν ἀνιάτων. Ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς δι' ἄλλα μὲν νοσήματα ὑπῆρξε πολυτίμως ὑποβοηθητικὴ τῆς βελτιώσεως αὐτῶν, δι' ἄλλα δὲ ὁ κατ' ἐκλογὴν θεραπευτικὸς παράγων. Ἐκ τῶν πρώτων βεβαιωθέντων ἀποτελεσμάτων τῆς ἀκτινοβολίας Χ ὑπῆρξεν ἡ πτῶσις τῶν τριχῶν τοῦ δέρματος, ἐφαρμοσθεῖσα κατὰ τῆς *ὑπερτριχώσεως*. Ἡ ἀποψίλωσις ἐπέρχεται ἢ διὰ 5 μονάδων Η ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐφαρμογῇ ἢ διὰ 15—20 μονάδων Η, ἐντὸς 20-25 ἡμερῶν χορηγηθεισῶν, τῆς ἀποχρώσεως τῆς δέσμης τῶν ἀκτίνων Χ κυμαινομένης μεταξὺ τῶν Ἀρ. IV καὶ VI Benoist. Ἀπαιτεῖται μεγίστη προσοχή, πρὸς ἀποτροπὴν ἐνδεχομένης ἀκτινοδερμίτιδος. Ἡ ἀποψίλωσις ἔσχε τελεσφόρον ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τοῦ *ἄχορος*, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς *τριχοφυτιάσεως*. Ἐπὶ δὲ τῆς *συκώσεως τοῦ γενείου* ἡ ἀκτινοθεραπεία δρᾷ ἐξαισίως, οὐχὶ μόνον ὡς ἀποψιλωτικόν, ἀλλὰ καὶ ὡς θεραπευτικὸν μέσον. Διὰ τὴν *ἀλωπεκίαν* τοὐναντίον αἱ ἀκτῖνες Χ ἀντενδείκνυνται, ὡς ἐκ τῶν κινδύνων, οὓς ἐνέχει πᾶσα ἀμφίβολος δι' αὐτῶν προσπάθεια. Πολυτίμως ἐπέδρασαν αἱ ἀκτῖνες, ἐν συνδυασμῷ μάλιστα πολλάκις καὶ πρὸς τὸ φύσημα τῶν ὑψισύχνων ὑψιτόνων ρευμάτων, ἐπὶ *λύκου τοῦ κοινοῦ*, *λύκου τοῦ ἐρυθηματώδους*, τῆς *ἀκμῆς*, τοῦ *ρινοσκληρώματος*, τῶν *κερατωμάτων*, τῶν *ἀκροχορδόνων*, τῶν *τριχωτῶν σπίλων*, τῶν *λειχήνων*, τῶν *κνηφῶν*, τῆς *ὑπεριδρώσεως* κλπ.

Ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν φυματιάσεων.—Διὰ τὰς *φυματιώδεις ἀρθρίτιδας* καὶ *ὀστεΐτιδας*, ἡ ἀπόλυτος ἀκινησία εἶνε μὲν τὸ ἄριστον ἐπικουρικὸν μέσον, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν θεραπευτικὴν δύναμιν τῆς ἀκτινοθεραπείας. Προτιμητέα μέθοδος ἐφαρμογῆς εἶναι ἡ διὰ μικρῶν ($1—1^1/_2$ Η) ἀμφημερινῶν δόσεων ἀκτινοβολία ἐξ ἄλλης ἑκάστοτε ἐπιφανείας. Ἐπὶ δὲ τῶν χρονίως ἀναπτυσσομένων μορφῶν *φυματιώδους περιτονίτιδος*, τῶν ἄνευ πυρετοῦ καὶ καταφανοῦς ἐξιδρώματος, αἱ ἀκτῖνες Χ, προστιθέμεναι εἰς ἄλλα θεραπευτικὰ μέσα, δύνανται νὰ ἐπενέγκουν τὴν ἴασιν διὰ μικρῶν ἀμφημερινῶν δόσεων (ἀριθ. VII B.). Καὶ ἀσκητικαὶ αὐτῆς μορφαὶ παρὰ παιδίοις ἰῶνται ἐπιτυχῶς δι' ἐντόνων ἀκτίνων, ἐκπορευομένων ἐκ φύτιγγος Coolidge (Alb. Weil). Ἀδιαφιλονικήτως εὐεργετικὴ ἀπεδείχθη ἡ ἀκτινοθεραπεία καὶ ἐπὶ τῶν *φυματιωδῶν ἀδενιτίδων* τοῦ τραχήλου, εἴτε διὰ μεγάλων δόσεων σκληρῶν καὶ διηθημένων ἀκτίνων, εἴτε διὰ μικρῶν καὶ ἐπανειλημμένων δόσεων. Ὁμοίως ἡ *περιαδενῖτις* καὶ ἡ *περιαδενικὴ συμφόρησις* ὑποχωροῦν ταχέως εἰς τὴν ραιντγκενικὴν ἀκτινοβολίαν. Αἱ πυώδεις ὅμως μορφαὶ τῶν ἀδενιτίδων δὲν ἐπηρεάζονται ὑπὸ τῆς ἀκτινοθεραπείας. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν εἰσδυτικῆς ἀκτινοβολίας, ἀπολήγουν συνήθως εὐνοϊκῶς καὶ αἱ ὀγκώδεις ἀδενο-

Digitized by Google

πάθειαι τοῦ μεσοθωρακίου. Ἐπίδρασιν εὐνοϊκὴν ἐπὶ τῆς *φυματιώδους λαρυγγίτιδος* ἐσημείωσαν οἱ Poyet, Zimmern καὶ Wilms. Τέλος προσπαθείας κατέβαλον διὰ τὴν δι' ἀκτίνων θεραπείαν τῆς *πνευμονικῆς φυματιάσεως* οἱ Kupferli, Camp, Frankel, Holtzknecht καὶ ὁ Δ. Βασιλειδης· ἀλλὰ τ' ἀποτελέσματα ἦσαν εὐνοϊκώτερα εἰς τὰς ἰνώδεις μορφὰς μᾶλλον.

Ἐπίδρασις ἐπὶ νευροπαθειῶν. — Ἡ μόνη ὀργανικὴ πάθησις τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἥτις φαίνεται σήμερον ὁπωσδήποτε ἐπηρεαζομένη ὑπὸ τῆς ἐν τῷ βάθει ἀκτινοθεραπείας, εἶναι ἡ *συριγγομυελία.* Χρησιμοποιοῦνται δι' αὐτὴν ἀκτῖνες Ἀρ. IX ἢ X Benoist, διηθημέναι δι' ἀργιλλίου πάχους 12 χιλιοστομ. ἢ ψευδαργύρου πάχους 5 χιλιοστομ., διευθυνόμεναι δ' ἑκατέρωθεν τῆς μέσης γραμμῆς τοῦ σώματος λοξῶς, ὥστε ν' ἀποφύγουν τὰς ἀκανθώδεις ἀποφύσεις. Ὁ Babinski ἐπέτυχεν ἐπίσης εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα εἰς ἐνίας *σπασμωδικὰς παραπληγίας,* ἀποτόκους παχυμηνιγγιτίδων ἢ τραυματισμῶν, ὧν ἡ ἕδρα ἐξηκριβώθη δι' ἀκτινογραφίας. Σημαντικωτέρας ἐπιτυχίας ἔσχεν ἡ ἀκτινοθεραπεία ἐπὶ πολλῶν *νευριτίδων,* ριζίτιδος, ἰσχιάδος, νευραλγίας τοῦ τριδύμου ἢ τοῦ βραχιονίου πλέγματος κ.λ.π. ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἀκτῖνες S /*Φυσ.*/. Οὕτως ἐκαλοῦντο προγενέστερον αἱ *δευτερεύουσαι ἀκτῖνες Ραῖντγκεν* (βλ. **ἀκτῖνες Ραῖντγκεν**). Πολλάκις αἱ ἀκτῖνες S χαρακτηρίζονται καὶ ὡς ἀκτῖνες Sagnac. Κ. Π

ἀκτῖνες σκοτειναὶ (lumière noire) [*Στρατ*]. Κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον τοῦ 1914—18, ἐγένετο σκέψις πρὸς χρησιμοποίησιν, διὰ πολεμικοὺς σκοπούς, τῶν *σκοτεινῶν ἀκτίνων,* τῶν ἀνηκουσῶν δηλ. εἰς τὴν κάτω τοῦ ἐρυθροῦ κατηγορίαν (infra-rouges) ἀοράτων ἀκτίνων (βλ **ἀκτῖνες ὑπέρυθροι**). Τὸ μῆκος κύματος αὐτῶν, διὰ μὲν τὰς τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος φθάνει μέχρι 5 μ. (χιλιοστῶν τοῦ χιλιοστομέτρου, διὰ δὲ τὰς ἐκ τεχνητοῦ φωτὸς προερχομένας περισσότερον. Ἐκ τούτων ὅμως αἱ κατάλληλοι πρὸς χρησιμοποίησιν διὰ τῶν μέχρι σήμερον προσφερομένων μέσων εἶναι ἐκεῖναι ὧν τὸ κῦμα δὲν ὑπερβαίνει τὰ 3 μ.

Αἱ ἀκτῖνες αὗται, ἐν τῷ συνόλῳ των, ὑπερτεροῦσαι πολὺ κατὰ ποσότητα τὰς συγχρόνως παραγομένας ὑπὸ τῶν συνήθων φωτιστικῶν πηγῶν, διαπερῶσι μὲν χωρὶς ν' ἀπορροφῶνται τὰ πλεῖστα τῶν σωμάτων, ἅτινα ὑπὸ τὰς συνήθεις περιστάσεις παρουσιάζονται ὡς τελείως ἀδιαφανῆ εἰς τὸ φῶς (ὡς π. χ. ἐλάσματα ἐξ ἐβονίτου, ἐκ κεχρωματισμένης μελαίνης ὑάλου καὶ παρομοίων), ὑπόκεινται ὅμως εἰς τοὺς γενικοὺς νόμους τῆς διαθλάσεως καὶ ἀνακλάσεως. Πρὸς τούτοις, μολονότι εἶναι ἐντελῶς ἀόρατοι, ὡς οὐδόλως ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀφθαλμοῦ, καθίστανται ὅμως ἀντιληπταί, ἕνεκα τῆς ἰδιαζούσης αὐταῖς ἐπενεργείας ἐπὶ σωμάτων ἐπιδεκτικῶν φωσφορισμοῦ, ὡς ὁ θειοῦχος ψευδάργυρος (sulfure de zinc), οὗτινος ἐκμηδενίζουσι στιγμιαίως τὸν διὰ προηγηθείσης ἐκθέσεως εἰς λευκὸν φῶς προκληθέντα φωσφορισμόν.

Αἱ ἰδιότητες αὗται τῶν σκοτεινῶν ἀκτίνων θὰ ἠδύναντο συνεπῶς κάλλιστα νὰ χρησιμοποιηθῶσιν, ὅπως φάροι, φανοὶ πλοίων κτλ., καλυπτόμενοι διὰ καλύμματος ἀδιαφανοῦς εἰς τὸ σύνηθες ὁρατὸν φῶς, καθίστανται ἀντιληπτοὶ καὶ ἐπισημαίνωνται παρὰ τῶν φιλίων πλοίων ἢ οἱωνδήποτε ναυτικῶν σταθμῶν. Ἐπίσης, ἐχθρικὰ πλοῖα, πλέοντα μετ' ἐσβεσμένων φώτων ἢ ἐπάκτιοι διαφόρου φύσεως πολεμικαὶ ἐγκαταστάσεις, εἴσοδοι λιμένων κτλ., προστατευόμεναι τελείως ὑπὸ τοῦ σκότους τῆς νυκτός, θὰ ἠδύναντο εὐχερῶς ν' ἀνακαλύπτωνται καὶ νὰ καθορίζωνται κατὰ θέσιν, φωτιζόμεναι δι' ἰσχυρῶν δεσμῶν σκοτεινῶν ἀκτίνων, μέσῳ καταλλήλως πρὸς τοῦτο διεσκευασμένων προβολέων, χωρὶς τοῦτο νὰ γίνηται ἀντιληπτὸν καὶ νὰ λαμβάνωνται τὰ πρὸς ἄμυναν ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου προπαρεσκευασμένα μέσα.

Πρὸς τοῦτο θὰ ἤρκει εἶδος κοινοῦ σκοτεινοῦ φωτογραφικοῦ θαλάμου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ ἀδιαφανὴς ὕελος, τῆς προβολῆς τοῦ εἰδώλου, ἀντικαθίσταται διὰ διαφράγματος, ἐφ' οὗ ἔχει ἐξαπλωθῆ λεπτὴ διάστρωσις χλωριούχου ψευδαργύρου, φωσφορίζοντος τῇ ἐπενεργείᾳ εἴτε ἰσχυροῦ λευκοῦ φωτός, εἴτε τῶν ἀκτίνων X. Τὰ εἴδωλα τῶν ἀντικειμένων τῶν ἐκπεμπόντων τὰς σκοτεινὰς ἀκτῖνας εἴτε ἀφ' ἑαυτῶν εἴτε ἐξ ἀντανακλάσεως, ἐμφανίζονται, ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω διαφράγματος, σκιερὰ ἐπὶ φωτεινῆς ἐπιφανείας.

Κατὰ τὸ 1920 ἐγένοντο ἐν Τουλὼν τῆς Γαλλίας σχετικὰ πειράματα, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅμως μόνον τῆς μεταβιβάσεως διὰ τῶν σκοτεινῶν ἀκτίνων, τῶν συνήθων τηλεγραφικῶν σημείων συστήματος Μόρς.

Ὅ τε πομπὸς καὶ ὁ δέκτης ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν συνήθων εἰς τὴν στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν ὑπηρεσίαν προβολέων, ἀντικαθισταμένων τῶν συνήθων διαφανῶν προπετασμάτων δι' ἑτέρων, ἀποκλειόντων καθ' ὁλοκληρίαν τὴν δίοδον τῶν φωτεινῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ τῶν σκοτεινῶν ἀκτίνων. Τῇ βοηθείᾳ διοπτρῶν, παραλλήλως πρὸς τὸν ἄξονα αὐτῶν προσηρμοσμένων, δύνανται νὰ διατεθῶσιν ἐπὶ τῆς ἁρμοζούσης διὰ τὴν ἀμοιβαίαν ἀνταπόκρισιν κατευθύνσεως.

Εἰς τὴν ἑστίαν τοῦ πομποῦ εὑρίσκεται ἡ φωτιστικὴ πηγή, ἡ παρέχουσα τὴν ἐκπεμπομένην δέσμην τῶν σκοτεινῶν ἀκτίνων. Δεύτερον ἐξωτερικὸν προπέτασμα τοῦ πομποῦ, ἀδιαφανὲς καὶ διὰ τὰς ἀκτῖνας ταύτας, δύναται ν' ἀνοίγεται καὶ κλείηται διὰ καταλλήλου χειριστηρίου, ὅπως καὶ εἰς τοὺς συνήθους προβολεῖς, διὰ τὴν μεταβίβασιν τῶν συνθηματικῶν σημείων ἢ στοιχείων τοῦ μορσικοῦ ἀλφαβήτου.

Ἡ εἰς τὸν δέκτην εἰσερχομένη δέσμη τῶν σκοτεινῶν ἀκτίνων συγκεντροῦται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ταινίας, εἰς συνεχῆ κίνησιν εὑρισκομένης, διὰ μηχανισμοῦ ὡρολογίου καὶ διερχομένης διὰ τῆς ἑστίας τοῦ προβολέως. Ἡ ταινία αὕτη εἶναι ἐπικεχρισμένη διὰ θειούχου ψευδαργύρου, ὅστις τηρεῖται εἰς φωσφορισμὸν κατὰ τὸ τμῆμα, ὅπερ πρόκειται νὰ διέλθῃ διὰ τῆς ἑστίας ὑπὸ φωτὸς ἐγκεκλεισμένου ἐντὸς ἀδιαφανοῦς θήκης ἐν τῷ κορμῷ τοῦ δέκτου. Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῆς διεγερτικῆς ἐνεργείας τοῦ φωσφορισμοῦ τῆς ἐπὶ τῆς ταινίας προσπιπτούσης δέσμης τῶν ἀκτίνων, ἡ θήκη φέρει ἐπὶ τῆς ἀντιστοίχου πλευρᾶς πεπλατυσμένον φιαλίδιον, περιέχον διάλυσιν ἀμμωνιούχου θειικοῦ χαλκοῦ (sulfate de cuivre ammoniacale), δι' οὗ μέσου συγκρατοῦνται μὲν ἐκ τῶν ἀκτίνων αἱ ἐνεργοῦσαι πρὸς ἀπόσβεσιν τοῦ φωσφορισμοῦ, διέρχονται ὅμως ἐλευθέρως αἱ διὰ τὴν παραγωγὴν τούτου ἱκαναί.

Τοιουτοτρόπως, ἀναλόγως τῆς διαρκείας τῶν ἐκ τοῦ πομποῦ ἀναλαμπῶν, ἐμφανίζονται ἐπὶ τῆς κινουμένης καὶ φωσφοριζούσης ταινίας τοῦ δέκτου σκοτειναὶ γραμμαὶ ἢ τελεῖαι, καθιστάμεναι ἔτι μᾶλλον καταφανεῖς διὰ εἰδικῶς διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑπαρχούσης διόπτρας.

Αἱ δοκιμαὶ αὗται ἀπέδωκαν καλὰ ἀποτελέσματα ἐξ ἀποστάσεων μεταβαλλομένων μετὰ τῆς διαμέτρου τῶν χρησιμοποιηθέντων προβολέων, ποικιλουσῶν δὲ ἀπὸ 2.500 μ., διὰ διάμετρον ἀμφοτέρωθεν 30 ἑκατ., μέχρι 33.200 μ., διὰ τοιαύτην 120 ἑκατ. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

ἀκτῖνες ὑπεριώδεις. Οὕτω καλοῦμεν ἀκτῖνας κειμένας πέραν τῆς ἰώδους περιοχῆς τοῦ συνεχοῦς φάσματος καὶ ὧν τὸ μῆκος κύματος περιλαμβάνεται ἐντὸς περιοχῆς ἀρχομένης ἀπὸ 400 A⁰ (0 4 μ.) καὶ ἐκτεινομένης μέχρι τῆς περιοχῆς τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ἢ ἄλλως τοῦ *φωτὸς Ραῖντγκεν* (Röntgen licht). Ἡ βραχυτέρου μήκους κύματος ὑπεριώδης ἀκτινοβολία, ἥτις ἐμετρήθη δι' ὀπτικῶν μέσων ἀντιστοιχεῖ εἰς 130 A (Angstrom).

—[ΦΥΣΙΚ.] Πρὸς παρατήρησιν καὶ σπουδὴν τῶν ὑπεριωδῶν ἀκτινων ἀπαιτοῦνται ὅλως ἰδιαίτεραι μέθοδοι, κυρίως ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀπορροφήσεως ἣν ὑφίστανται αἱ ἀκτῖνες αὗται ὑπὸ τῶν διαφόρων σωμάτων. Οὕτω διὰ χρησιμοποιήσεως φασματογράφου μετὰ βαρείας πυριτυάλου (quartz) μετροῦνται μήκη κύματος μέχρι 3900 A, ἐνίοτε δὲ καὶ 3100 A. Ὕαλος Uviol ἐπιτρέπει τὴν μέτρησιν μηκῶν κύματος μέχρι 3100 A. χαλαζίας μέχρι 1500 A, ὀρυκτὸν ἅλας μέχρι 1800 A. Διὰ βραχύτερα μήκη κύματος πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀπορροφήσεως τοῦ ἀέρος (ἀζώτου) χρησιμοποιοῦνται φασματογράφοι διὰ κενοῦ μετὰ πρισμάτων ἢ φραγμάτων ἐκ φθορίτου, δι' ὧν μετροῦνται μήκη κύματος ὑπεριώδους ἀκτινοβολίας μέχρι 1100 A. Κάτω τοῦ ὁρίου τούτου χρησιμοποιοῦνται φράγματα ἀνακλαστικὰ ἐν συνδυασμῷ πρὸς φασματογράφους κενοῦ, δεδομένου ὅτι ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ τοῦ μήκους κύματος ἡ ἀπορρόφησις τῶν ὑπεριωδῶν ἀκτίνων εἶναι τεραστία. Διὰ τοιαύτης διατάξεως ἐφαρμοσθείσης ὑπὸ τῶν Lyman καὶ Millikan ἐμετρήθη ἐν τῷ φάσματι ἐκπομπῆς πλείστων στοιχείων μῆκος κύματος ὑπεριώδους ἀκτινοβολίας μέχρις 139 A.

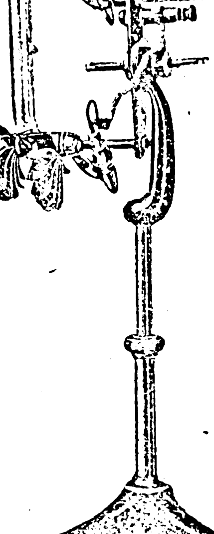

Λυχνία δι' ἀτμῶν ὑδραργύρου πρὸς παραγωγὴν ὑπεριωδῶν ἀκτίνων.

Διὰ τὰς μετρήσεις ἐν τῷ ὑπεριώδει φάσματι χρησιμοποιοῦνται προσοφθάλμιοι φθορίζοντες, ἡ φωτογραφικὴ πλὰξ καὶ φωτοηλεκτρικὰ στοιχεῖα. Ἐκτὸς ὅμως τῶν μεθόδων τούτων χρησιμοποιεῖται καὶ ἔμμεσος μέθοδος, ἥτις ἐρείδεται ἐπὶ τῆς μεθόδου τῆς διεγέρσεως ὑπεριώδους ἐκπομπῆς ἐν ἀτμοῖς καὶ ἀερίοις διὰ ἠλεκτρονικῆς κρούσεως πραγματοποιηθείσης ὑπὸ τῶν Frank καὶ Hertz.

Ὡς πηγαὶ ὑπεριωδῶν ἀκτίνων θεωροῦνται αἱ λυχνίαι δι' ἀτμῶν ὑδραργύρου, ἐκλυομένων ἐντὸς δοχείων χαλαζίου, τοξοειδὴς λυχνία δι' ἀνθράκων, τοξοειδὴς λυχνία διὰ σιδήρου, ἠλεκτρικὸς σπινθήρ, μεταξὺ ἠλεκτροδίων ἀργιλλίου ἢ μαγνησίου, παραγόμενος ἐντὸς ὕδατος.

Ἡ σπουδὴ τῆς ἀπορροφήσεως τῶν ὑπεριωδῶν ἀκτίνων ὑπὸ τῶν διαφόρων οὐσιῶν ἤγαγεν εἰς σπουδαιότατα συμπεράσματα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύστασιν τῶν πολυπλόκων μορίων. Ἕνεκα τῶν χημικῶν ἀποτελεσμάτων, ἅτινα παράγουσιν αἱ ὑπεριώδεις ἀκτῖνες, καλοῦνται αὗται πρὸς τούτοις καὶ *χημικαὶ ἀκτῖνες,* τυγχάνουσι δὲ μεγίστης σπουδαιότητος καὶ χρησιμότητος ἐν τῇ θεραπευτικῇ (Μέθοδος Finsen).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Berliner-Schell,* Physikalisches Handwörterbuch 1924.— *Berliner,* Lehrbuch der Physik 1924. Κ Π.

— [ΙΑΤΡ.] Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ὑπερύθρους ἀκτῖνας (infra-rouges), τρεπομένας τὴν πρὸς τὰ μεγάλα μήκη κύματος κλίμακα, αἱ ὑπεριώδεις (ultra-violettes) ἀποτελοῦσι τὴν συνέχειαν τοῦ ὁρατοῦ φάσματος (ἰώδους) πρὸς τὰς μικροτέρου τοῦ ἰώδους μήκους κύματος ἀκτινοβολίας. Ἡ μελέτη τοῦ μήκους κύματος τελουμένη κυρίως διὰ τοῦ φασματοσκοπίου δὲν ἀποτελεῖ ἐπιστημονικὴν ἔρευναν ἐνδιαφέρουσαν τοὺς φυσικοὺς καὶ μόνον· ἡ γνῶσις τούτου εἶναι στοιχεῖον ἀπαραίτητον διὰ τὸν θεραπευτήν, δεδομένου ὅτι ἡ ἀπορροφητικότης, ἡ δεισδυτικότης καὶ αἱ θεραπευτικαὶ ἰδιότητες ποικίλλουσιν ἀναλόγως τοῦ μήκους κύματος τῶν ἀκτίνων, τῶν θεραπευτικῶν, ὅπερ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ποικίλλει μεταξὺ 4000—1200 A (Angstrom).

Ἀπορροφητικότης.— Ὁ ἀὴρ ἀπορροφᾷ σημαντικὴν ποσότητα ὑπεριωδῶν ἀκτίνων. Ἀὴρ πάχους ἑνὸς ἑκατοστομέτρου ἀπορροφᾷ πάσας τὰς κάτω τῶν 1800 A. ἀκτινοβολίας· ἐνῷ προκειμένου περὶ τῶν ὑπεριωδῶν μήκους κύματος ἀνωτέρου τῶν 2925 A., ἅπαν τὸ διάστημα τῆς ἀτμοσφαίρας δὲν εἶναι ἀρκετὸν διὰ τὴν ἀπορρόφησιν τούτων.

Τὸ ὕδωρ ἐπίσης εἶναι λίαν διαφανὲς διὰ τὰς μεγάλου μήκους ἀκτῖνας. Αἱ κολλοειδεῖς ἑνώσεις, τὰ ἐν ζυμώσει ὑγρὰ συγκρατοῦσι τὰς κάτω τῶν 3000A ἀκτῖνας. Τὸ κυτταρικὸν πλάσμα, καθ' ὃ κολλοειδὲς τὴν σύστασιν, τὰς αὐτὰς ἰδιότητας παρουσιάζει. Ἡ ὕαλος εἶναι λίαν ἀδιαφανὴς ὡς πρὸς τὰς ὑπεριώδεις ἀκτῖνας· ὕαλος πάχους ἑνὸς χιλιοστοῦ ἀπορροφᾷ τὰς κάτω τῶν 2500 A., πάχους 6 χιλιοστῶν ἀπορροφᾷ τὰς κάτω τῶν 3020 A, καὶ πάχους ἑνὸς ἑκατοστοῦ πάσας τὰς κάτω τῶν 3000 A.

Οἱ ἱστοὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ δείκνυνται λίαν διαφανεῖς. Ἓν χιλιοστὸν τοῦ δέρματος ἀπορροφᾷ πάσας τὰς κάτω τῶν 3660 A., 2 δὲ χιλιοστὰ δέρματος μετὰ τοῦ ὑποδορίου λιπώδους ἱστοῦ ἀπορροφῶσι πάσας τὰς κάτω τῶν 4338 A. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐνισχύει τὴν γνώμην τοῦ Winkler ὑποστηρίζοντος τὴν θεραπευτικὴν ἰδιότητα τῶν ἰωδῶν τοῦ ὁρατοῦ φάσματος. Πάντως ὅμως τὰ ζητήματα τῆς ἀπορροφήσεως τῶν ὑπεριωδῶν ὑπὸ τοῦ δέρματος χρήζουσι πλέον ἐνδελεχοῦς ἐξετάσεως.

Τὸ αἷμα εἶναι ἱστὸς λίαν ἀδιαφανὴς ὡς πρὸς τὰς ὑπεριώδεις ἀκτῖνας, διὰ τοῦτο δὲ συγγραφεῖς τινες ἠθέλησαν ἐν τῇ ἰσχαιμίᾳ, ὅπως καταστήσωσι τὰς ἀκτῖνας διεισδυτικωτέρας. Τὸ κλασσικὸν πείραμα τοῦ Finsen εἶναι λίαν χαρακτηριστικὸν ἐν προκειμένῳ. Οὗτος θέλων νὰ ἐπηρεάσῃ φωτογραφικὴν πλάκα δι' ὑπεριωδῶν ἀκτίνων προσπιπτουσῶν διὰ μέσου ὠτὸς κονίκλου παρετήρει ὅτι ἡ ἀναγωγὴ τοῦ ἀργύρου, καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐτελεῖτο εἰς 5 λεπτὰ τῆς ὥρας, ἐνῷ πιέζων τὸ οὖς διὰ λεπτοτάτων πλακῶν ὡρολογίου καὶ προκαλῶν ἰσχαιμίαν, παρετήρει ὅτι ἡ ἀναγωγὴ τοῦ ἀργύρου ἐγίνετο εἰς 20 δεύτερα λεπτὰ τῆς ὥρας.

Χημικαὶ ἰδιότητες.— Ἐν τῷ σκότει τὸ Cl ἑνοῦται βραδέως μετὰ τοῦ H. Ἀλλὰ ὑποβάλλοντες τὸ μῖγμα τοῦτο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὑπεριωδῶν ἀκτίνων παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἕνωσις εἰς ὑδροχλώριον (HCl) τελεῖται μετὰ κρότου. Ἑτέρα χημικὴ ἰδιότης εἶναι ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω ἡ ἀναγωγὴ τῶν ἁλάτων ἀργύρου. Ἡ ἰδιότης αὕτη ὑπῆρξε καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀνακαλύψεως τῆς φωτογραφικῆς τέχνης ὑπὸ τοῦ Ritter καὶ Wollen τῷ 1801.

Βιολογικαὶ ἰδιότητες.— Ὁ ρόλος τῶν ὑπεριωδῶν ἀκτίνων ἐν τῇ ζωῇ, τόσον τοῦ φυτικοῦ ὅσον καὶ τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου, εἶναι σπουδαιότατος. Ὑπὸ ὡρισμένας περιπτώσεις ἐξαίρουσι τὴν ζωτικότητα τοῦ κυττάρου, ἐνῷ ὑπὸ ἑτέρας ἐξασκοῦσι καταστρεπτικὴν ἐπὶ τούτου ἐπίδρασιν. Τὸ τοιοῦτον εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν μετὰ μικροῦ μήκους κύματος ἀκτινοβολιῶν.

Ἐὰν ἐκθέσωμεν καλλιέργειαν μονοκυττάρων μικροβίων ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων, παρατηροῦμεν ἐλάττωσιν τῆς ζωτικότητος καὶ τέλος τὸν θάνατον. Ἡ βακτηριοκτόνος αὕτη ἐνέργεια εἶναι

Digitized by Google

καταφανεστέρα διὰ τὰ σχετικῶς μεγάλα μήκη κύματος· οὕτω αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες ἐν αἷς περιέχονται ὑπεριώδεις μήκους κύματος 3000 Α. εἰσὶ λίαν βακτηριοκτόνοι. Αἱ μικροτέρου ἔτι μήκους κύματος ὑπεριώδεις, αἱ ἐκ τῆς lampe à quartz προερχόμεναι, εἶναι ἔτι μᾶλλον βακτηριοκτόνοι καὶ ἱκαναὶ ὅπως ἀποστειρώσωσι μεμολυσμένα ὑπὸ μικροβίων ὕδατα. Ὁ μηχανισμὸς τῆς καταστροφῆς δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐξηκριβωμένος. Καὶ ἄλλοι μὲν ὑποθέτουσιν ὅτι διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ὑπεριωδῶν ἐπὶ τῶν ὑδαρῶν συστατικῶν τοῦ πρωτοπλάσματος τοῦ κυττάρου, προκαλεῖται ὁ σχηματισμὸς ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου (H_2O_2), οὕτινος ἡ ἀντισηπτικὴ καὶ καταστρεπτικὴ δύναμις εἰσὶ γνωσταί. Ἄλλοι ὑποθέτουσι τὸν σχηματισμὸν μυρμηκικοῦ ὀξέος διὰ τῆς σαπωνοποιήσεως τῶν λιπαρῶν οὐσιῶν, ὡς καὶ πῆξιν τῶν λευκωματούχων οὐσιῶν τοῦ κυττάρου. Ἕτεροι ὑποθέτουσι ἠλεκτροχημικὴν διαταραχὴν καὶ ἄλλοι ἄλλως.

Ἀντιτοξικαὶ ἰδιότητες. — Πλὴν τῆς βακτηριοκτόνου ἐνεργείας αἱ ὑπεριώδεις κέκτηνται καὶ ἀντιτοξικὰς ἰδιότητας. Ὁ Kitasato καθιστᾷ ἀνενεργῆ τὴν κυτταρικὴν τοξίνην ἐκθέτων ταύτην ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπὶ 18 ὥρας. Ὁ Vaillard καὶ ὁ Vincent, ἐκθέτοντες τὴν τιτανικὴν τοξίνην ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ διαχύτου ἡλιακοῦ φωτὸς ἐπὶ 7 ἡμέρας τὰ αὐτὰ λαμβάνουσιν ἀποτελέσματα. Λόγῳ τῆς μικροβιοκτόνου καὶ τῆς ἀντιτοξικῆς αὐτῶν ἰδιότητος αἱ ὑπεριώδεις χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν ἐμβολίων.

Ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων ὀργανισμῶν καὶ τοῦ ἀνθρώπου. — Οἱ ἀνώτεροι ὀργανισμοὶ δείκνυνται ἀνθεκτικώτεροι εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν μεγάλου μήκους ὑπεριωδῶν ἀκτίνων κύματος καὶ μᾶλλον εὐαίσθητοι εἰς τὰς μικροτέρου μήκους κύματος τοιαύτας. Ἡ δυσαναλογία αὕτη συντελεῖ ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ τόνωσις τοῦ κυτταρικοῦ ὀργανισμοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ παθογόνου παράγοντος.

Οἱ Mallet-Nogier καὶ Vignard διαιροῦν τὰς ὑπεριώδεις:

α') Εἰς ὑπεριώδεις μήκους κύματος 4000-3000 Α., ἥκιστα βακτηριοκτόνους καὶ λίαν βιωτικάς, ζωογόνους διὰ τοὺς πολυκυτταρικοὺς ὀργανισμούς. Αὗται εἶναι αἱ κατ' ἐξοχὴν θεραπευτικαὶ ἀκτῖνες περιλαμβανόμεναι ἐν τῷ φάσματι τοῦ ἡλιακοῦ φωτός.

β') Εἰς ὑπεριώδεις μήκους κύματος 3000-2225 Α., τονωτικὰς εἰς μικρὰς δόσεις ἀλλὰ λίαν ἐπιβλαβεῖς εἰς μεγαλυτέρας τοιαύτας καὶ

γ') Εἰς ὑπεριώδεις μήκους κύματος 2225-1000 Α., εἰς τὸ ἔπακρον καταστρεπτικάς, ἥκιστα διεισδυτικὰς καὶ μὴ δυναμένας νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἐν τῇ θεραπευτικῇ.

Ὅταν δέσμη ὑπεριωδῶν ἀκτίνων προσπέσῃ ἐπὶ πολυκυττάρου ὀργανισμοῦ, τότε δύο τινὰ δυνατὸν νὰ συμβῶσιν. Ἢ θὰ εὕρισκον τὸ κύτταρον εἰς στιγμὴν ἀκατάλληλον νὰ δεχθῇ τὴν ἀκτινοβολίαν, ὅτε ἡ βλάβη καὶ ἡ καταστροφὴ τούτου θὰ ἐπακολουθήσῃ ἀσφαλῶς, ἢ εἰς στιγμὴν κατάλληλον. Τὸ ἕτοιμον ἢ ἀνέτοιμον τοῦ κυττάρου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ συντονισμοῦ τῶν ἀκτινοβολιῶν. Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Lakowski, πᾶς κυτταρικὸς ὀργανισμὸς ἔχει τὴν ἀκτινοβολίαν του, ἔχουσαν ἄλλοτ' ἄλλο μῆκος κύματος. Ὅταν τὸ μῆκος κύματος τῆς ἀκτινοβολίας τῆς προσπιπτούσης εἶναι τὸ αὐτὸ ἢ καὶ παρεμφερὲς πρὸς τὸ μῆκος κύματος τοῦ κυττάρου, τότε λέγομεν ὅτι ὁ ὀργανισμὸς εἶναι ἕτοιμος νὰ δεχθῇ τὴν ἀκτινοβολίαν, ἐνῷ ὅταν ἡ διαφορὰ μήκους κύματος τῶν ὡς ἄνω ἀκτινοβολιῶν εἶναι μεγάλη, τότε ἐπέρχεται διαταραχὴ τῆς ἰσορροπίας τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ κυττάρου, ἄρσις τῆς ἀκτινικῆς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ βλάβη τῆς ἰστοχημικῆς ὑφῆς του τοιαύτη, ὥστε νὰ προκαλέσῃ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει λέγομεν ὅτι ὁ κυτταρικὸς ὀργανισμὸς εἶναι ἀνέτοιμος νὰ δεχθῇ τὴν προσπίπτουσαν αὐτῷ ἀκτινοβολίαν. Ὅταν τὸ κύτταρον εὑρίσκεται ἕτοιμον νὰ δεχθῇ τὴν ἀκτινοβολίαν, τότε παρατηρεῖ τις ἐντονωτέραν τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ὕλης καὶ αὔξησιν τῆς ἐπανορθωτικῆς ἐνεργείας τοῦ ὀργανισμοῦ. Πολλάκις ὅμως συμβαίνει τρίτη τις κατάστασις πραγμάτων, καθ' ἣν ὁ ὀργανισμὸς δύναται καταβάλλων ὡρισμένας προσπαθείας νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν προσπίπτουσαν ἀκτινοβολίαν. Ἡ προσπάθεια αὕτη τοῦ ὀργανισμοῦ ἐκδηλοῦται διὰ τῆς προκλήσεως ἐρυθήματος καὶ ὑπερχρώσεως (pigmentation).

Τὸ κατὰ τίνα τρόπον ἡ λαμβανομένη ἐνέργεια παρὰ τῶν ἐπιπολῆς στρωμάτων διαχέεται εἰς ἅπαντα τὸν ὀργανισμὸν εἶναι ζήτημα, οὕτινος ἡ ἐξήγησις διαμφισβητεῖται καὶ σήμερον. Ὁ Zimmern παραδέχεται μετατροπὴν τῶν μικροῦ μήκους κύματος ἀκτίνων εἰς ἑτέρας μεγαλυτέρου τοιούτου, αἵτινες, ὡς μᾶλλον διεισδυτικαί, ἐπιδρῶσιν εὐεργετικῶς ἐπὶ τῶν κατωτέρων στρωμάτων. Ὁ Carnot παραδέχεται τὴν μετατροπὴν τῆς ἐνεργείας, γινομένην ἐπὶ τῇ ἐπαφῇ πρὸς τὰ λιπόχρωμα καὶ μεταφορὰν διὰ τῆς αἱμοφόρου ὁδοῦ εἰς ἅπαντα τὸν ὀργανισμόν. Ἕτεροι παραδέχονται ὅτι ἡ μετατροπὴ τῆς ἐνεργείας καὶ ἡ μεταφορὰ ταύτης τελεῖται διὰ τῶν ἀκροτελευτίων κλάδων τοῦ συμπαθητικοῦ.

Ἡ χρῆσις τῶν ὑπεριωδῶν ἐν τῇ θεραπευτικῇ εἶναι εὐρυτάτη, παρέχουσα πραγματικὰ ὠφελήματα εἰς τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα. Ἡ ἐφαρμογή των, ἁπλουστάτη οὖσα, τελεῖται κατὰ τρόπον προοδευτικόν. Αἱ πρῶται συνεδριάσεις, βραχεῖας διαρκείας, σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου καὶ ἐξοικειώσει τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς τὰς ἀκτινοβολίας καθίστανται διαρκέστεραι. Βεβαίως—ὅπως ἄλλως τε εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις ἔνθα ὁ βιολογικὸς παράγων παρεμβαίνει—ὅρια ἀκριβῶς καὶ μαθηματικῶς διαγεγραμμένα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῶσιν· ὁ θεραπευτὴς παρακολουθεῖ ἀγρύπνως τὰς λαμβανομένας ἀντιδράσεις κανονίζων ἑκάστοτε ἀναλόγως τὰς θεραπευτικὰς ἐνδείξεις.

Πάντως εἴθισται σήμερον ὅπως ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ὑπεριωδῶν τελῆται ὑπὸ μορφὴν γενικῶν λουτρῶν. Ὁ λόγος δὲ τούτου εἶναι εὐνόητος, διότι, συμφώνως πρὸς τὰ προειρημένα, συμφέρον ἔχομεν ὅπως ὅσον τὸ δυνατὸν πλείονα ἐπιφάνειαν ἐκθέτωμεν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων. Ἡ ἀπορρόφησις, ἡ διεισδυτικότης καὶ αἱ θεραπευτικαὶ ἰδιότητες εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἀκτινιζομένην ἐπιφάνειαν.

Ὁ χρόνος, ὡς εἴπομεν, παίζει σπουδαιότατον ῥόλον. Ὁ θεραπευτὴς ἔχει συμφέρον, ὅπως μὴ προκαλέσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀντίδρασιν τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ συνεπῶς ἐρύθημα, ἀπολέπισιν καὶ ὑπέρχρωσιν πρόωρον, ἀλλὰ νὰ προφυλάξῃ τὸ δέρμα ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον, ἐφ' ὅσον τὰ ἀποπίπτοντα ἐπιπολῆς κυτταρικὰ στοιχεῖα, ἀπορροφῶντα ἐπὶ ματαίῳ ἀκτινικὴν ἐνέργειαν, στεροῦσι τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ μεγίστου μέρους τῆς ἀκτινοβολίας. Ἕνεκα τῶν λόγων τούτων ἀκριβῶς ἀρχόμεθα ἀκτινίζοντες ἀπὸ 2—3 λεπτῶν τῆς ὥρας εἰς ἑκάστην ἐπιφάνειαν προσθίαν καὶ ὀπισθίαν. Μετὰ τρεῖς συνεδριάσεις αὐξάνομεν τὴν διάρκειαν τῆς ἀκτινικῆς ἐνεργείας κατὰ δύο ἕως τρία λεπτὰ ἐπὶ πλέον, καὶ τοῦτο μέχρι τῆς ἕκτης συνεδριάσεως, μεθ' ὃ αὐξάνομεν αὐτὴν κατὰ 5 λεπτά, μέχρις οὗ ὁ χρόνος αὐξηθῇ εἰς ἓν τέταρτον καὶ 1/2 ὥραν.

Ἕτερος παράγων ἐπίσης σοβαρὸς εἶναι ἡ ἀπόστασις ἥτις εἶναι διάφορος διὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας καὶ τὰ ἄτομα καὶ εἰς διάφορον χρονικὸν διάστημα τῆς θεραπείας των εὑρισκόμενα. Οἱ ἀκτινισμοὶ ἄρχονται συνήθως ἐξ ἀποστάσεως ἑνὸς μέτρου, μειουμένης εἰς 90 ἑ.μ. 80 ἑ.μ., μέχρις 60 ἑ.μ.· τὸ τελευταῖον τοῦτο ὅριον ἀποστάσεως δέον ὅπως μὴ ὑπερβαίνωμεν. Ἡ ἐλάττωσις τῆς ἀποστάσεως πρέπει νὰ παρακολουθῇ τὴν αὔξησιν τῆς διαρκείας τοῦ ἀκτινισμοῦ τὸ δὲ ἐλάχιστον ὅριον αὐτῆς (τῶν 60 ἑ. μ.) ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ κατὰ τ' ἀνωτέρω μέγιστον ὅριον τῆς διαρκείας (1/2 ὥρας).

Προκειμένου περὶ νεογνῶν ἡ μέθοδος ἐλάχιστα διαφέρει. Μ. ΚΑΡΖΗΣ

ἀκτῖνες ὑπέρυθροι. Αἱ ὑπέρυθροι (infra-rouges), ἢ *ἐνδοερυθραί*, ἢ *ὑπερέρυθροι*, πολλάκις δὲ καὶ *θερμικαὶ* καλούμεναι, παρετηρήθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Herschel ἐν ἔτει 1800. Οὗτος κατέδειξεν ὅτι ἐὰν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ συνεχοῦς φάσματος λευκοῦ φωτός, τῇ εὑρισκομένῃ πέραν τοῦ ἐρυθροῦ, τεθῇ εὐπαθὲς θερμόμετρον, τοῦτο δεικνύει ὕψωσιν θερμοκρασίας, ὀφειλομένην εἰς τὰς ὑπερύθρους ἀκτῖνας. Θεωροῦνται δὲ αἱ ἀκτῖνες αὗται τῆς αὐτῆς φύσεως πρὸς τὰς *φωτεινάς*, ὡς ὑπεστήριξεν ἀρχικῶς ὁ Ampère ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πειραματικῶν ἐρευνῶν τοῦ Melloni.

—[ΦΥΣ.] Ἡ συστηματικὴ ἔρευνα τῆς ὑπερύθρου περιοχῆς τοῦ φάσματος ἐγένετο ὑπὸ τῶν Langley, Rubens καὶ Paschen. Διὰ χρησιμοποιήσεως φασματοσκοπίων ἢ φασματομέτρων δι' ὑαλίνου πρίσματος καί, ὡς συγκεντρωτικῶν συστημάτων, ἀντὶ φακῶν, κατόπτρων ἐμετρήθησαν ἐν τῇ ὑπερύθρῳ περιοχῇ μήκη κύματος μέχρι 1 μ ($\mu=10^{-3}$ mm)· διὰ χρησιμοποιήσεως πρίσματος διὰ χαλαζίου μέχρις 6μ· διὰ πρίσματος φθορίτου μέχρι 15μ καὶ διὰ πρίσματος συλβίνου μέχρι 30 μ. Διὰ χρησιμοποιήσεως, ἀντὶ πρίσματος, φράγματος παραθλαστικοῦ, σχηματιζομένου ἐκ σειρᾶς παραλλήλων λεπτῶν συρμάτων διαμ. 0,1—1 mm. καὶ ἀφισταμένων ἀλλήλων κατ' ἀπόστασιν ἴσην πρὸς τὴν διάμετρον αὐτῶν, ἐμετρήθησαν μήκη κύματος ἀπὸ 20—300 m.m. Ἡ συστηματικὴ σπουδὴ τῶν ὑπερύθρων ἀκτίνων συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἑρμηνείαν πολλῶν φαινομένων, ὡς τῆς ἐξ ἰόντων συγκροτήσεως τῶν κρυστάλλων, τῆς χημικῆς συστάσεως διαφόρων σωμάτων καὶ τῆς φυσικῆς συγκροτήσεως τῶν μορίων.

Ἡ περιοχὴ μεγίστου μήκους κύματος τοῦ ἐνδοερυθροῦ φάσματος ἐξηρευνήθη ὑπὸ τοῦ Rubens, ὅστις ἰσχυρίζεται ὅτι ἐπέτυχεν ἐν τῷ φάσματι ἀτμοῦ ὑδραργύρου τὴν μέτρησιν μηκῶν κύματος ἀπὸ 20μ. μέχρι 325 μ. εἰς τρόπον ὥστε—ἐὰν αἱ ἄνω μετρήσεις εἶναι ἀκριβεῖς—γεφυροῦται τελείως τὸ μεταξὺ τῶν ἠλεκτρικῶν καὶ ὀπτικῶν ἀκτίνων ὑφιστάμενον χάσμα. Ἀναλόγους μετρήσεις ἐξετέλεσε, κατ' ἀντίστροφον ὅμως τρόπον, ἐπ' ἐσχάτων ὁ Nichol, ὅστις ἰσχυρίζεται ὅτι ἐπέτυχε νὰ παραγάγῃ δι' ἠλεκτρικῆς ὁδοῦ ἠλεκτρικὰς ἀκτῖνας ὧν τὸ μῆκος κύματος, κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ ἰδίου γενομένας μετρήσεις, συμπίπτει πρὸς τὰς τῶν ἄκρων ἀκτίνων τῆς ὑπερύθρου περιοχῆς τοῦ φάσματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Berliner-Schell*. Physikalisches Handwörterbuch. 1924.—*Berliner* Lehrbuch der Physik 1924. Κ. Π.

—[ΙΑΤΡ.] Τόσον αἱ ὑπέρυθροι, ὅσον καὶ αἱ ὑπεριώδεις ἀκτῖνες, κατέχουσιν ὡρισμένην θέσιν ἐν τῇ μεγίστῃ κλίμακι τῆς καθόλου ἀκτινοβολίας. Καὶ αἱ μὲν καὶ αἱ δὲ ἐκκινοῦσαι ἐκ τοῦ ὁρατοῦ φάσματος βαίνουσιν οὐχ ἧττον κατ' ἀντιθέτους διευθύνσεις, αἱ μὲν πρῶται πρὸς τὰς μεγάλου μήκους κύματος ἀκτινοβολίας, αἱ δὲ δεύτεραι πρὸς τὰς μικροῦ τοιούτου.

Ἀπὸ τῶν ἑρτσιανῶν κυμάτων μέχρι τῶν ἀκτίνων γ τοῦ ῥαδίου τὸ κράτος τῆς ἀκτινοβολίας πλουσιώτατον καὶ περιεργότατον παρουσιάζει ἰδιότητας φυσικάς, χημικὰς καὶ βιολογικὰς διαφόρους, ἀναλόγως πρὸς τὸ μῆκος τοῦ κύματος ὅπερ τὰς χαρακτηρίζει. Τὸ ὁρατὸν φάσμα, τὸ ἐπηρεάζον τὸν ἀμφιβληστροειδῆ, ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ *ἰώδους*, μήκους κύματος 0,4 μ μέχρι τοῦ *ἐρυθροῦ*, μήκους κύματος 0,7—0,8 μ., ἀλλὰ πέραν τοῦ ἐρυθροῦ ἐντὸς τοῦ ἐρέβους διὰ τὸν ἡμέτερον ὀφθαλμὸν ὑπάρχουσιν ἀκτινοβολίαι, ἃς δυνάμεθα ν' ἀνιχνεύσωμεν δι' ἄλλων μέσων. Αἱ πέραν τοῦ ἐρυθροῦ ἀκτῖνες καλοῦνται *ὑπέρυθροι* ἢ *θερμογόνοι*, μήκους κύματος 0,8 μ. μέχρι 300 μ.

Γένεσις τῶν ὑπερύθρων ἀκτίνων. — Ἅπαντα τὰ σώματα ἐν ἐρυθροπυρώσει εὑρισκόμενα ἐκπέμπουσιν ἀκτῖνας ὑπερύθρους, εἶναι δὲ ἡ ποσότης τῆς παραγωγῆς τῶν ἀκτίνων τούτων ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐρυθροπύρωσιν τοῦ σώματος· οὕτω ἡ ἑστία ἡ ἀποτελουμένη ἐξ σύρματος Tungstène παρέχει 93 % θερμογόνου ἀκτινοβολίας (infra rouge), 6% φωτεινῆς καὶ μόλις 1 % χημικῆς ἀκτινικῆς τοιαύτης. Εἰς τὸ βολταϊκὸν τόξον εἰς τὸ ὁποῖον χρησιμοποιοῦμεν τὰς ἐξ ἄνθρακος ῥάβδους ἡ θερμογόνος ἀκτινοβολία ἀντιπροσωπεύει τὰ 85%, ἡ φωτεινὴ ἀκτινοβολία τὰ 10%, ἐνῷ μόλις τὰ 5% ἀνήκουσιν εἰς τὰς ὑπεριώδεις. Εἰς τὴν λυχνίαν δι' ἀτμῶν ὑδραργύρου τὰ 52% ἀποτελοῦνται ἐκ τῆς θερμογόνου ἀκτινοβολίας, τὰ 20% ἐκ τῆς φωτεινῆς καὶ τὰ 28% ἐκ τῶν ὑπεριωδῶν.

Ἰδιότητες.—Αἱ ὑπέρυθροι ἀκτῖνες προσκρούουσαι ἐπὶ οἱουδήποτε σώματος μετατρέπονται εἰς θερμότητα.

Συγκρινόμεναι αἱ ἀκτῖνες αὗται πρὸς τὰς μικροτέρου μήκους κύματος ἀκτινοβολίας εἶναι λίαν διεισδυτικαί. Οὕτως ἐκ τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας αἱ ἀκτῖνες, αἱ παρουσιάζουσαι μῆκος κύματος μικρότερον τῶν ὑπερύθρων, ἀπορροφῶνται κατὰ μέγα μέρος καὶ μόλις τὰ 7%, τούτων φθάνουν μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς· ἐνῷ ἐκ τῶν ὑπερύθρων «θερμογόνων» τὰ 80 % προσπίπτουσιν ἐπὶ τῆς γηΐνης ἐπιφανείας. Ἡ ἱκανὴ αὕτη διεισδυτικότης τῶν ὑπερύθρων ἐπιτρέπει εἰς τὸν θεραπευτὴν τὴν χρησιμοποίησιν ἠθμῶν, δι' ὧν ἀποκλείονται τὰ λοιπὰ εἴδη τῆς ἀκτινοβολίας (πλὰξ ἐρυθρᾶς ὑάλου, ὡς ἐπίσης καὶ λεπτὴ πλὰξ ἐξ ἐβονίτου).

Ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. — Αἱ ὑπέρυθροι ἀκτῖνες προσπίπτουσαι ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ διεισδύουσι ἐντὸς τῶν ἰστῶν προκαλοῦσαι τὴν γένεσιν θερμαντικῆς ἐνεργείας. Ἡ διείσδυσις αὕτη καὶ ἡ κατανομὴ τῆς θερμότητος ἐν τοῖς ἰστοῖς δὲν τελεῖται κατὰ τρόπον ὅμοιον πρὸς τὸν παραγόμενον κατὰ τὴν ἐπαφὴν σώματος θερμοῦ ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἐὰν π. χ. στήλη θερμοῦ ἀέρος προσπέσῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας δέρματος ἡ θερμοκρασία τοῦ ὑποκειμένου ἰστοῦ, δι' ἐπαγωγῆς, θὰ μεταδοθῇ εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα, ἐλαττουμένη ὅμως ταχέως καὶ κατὰ τρόπον ὅλως δυσανάλογον καθιστῶντα μὴ ἀνεκτὴν τὴν περαιτέρω ἐπίδρασιν τῆς θερμότητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας. Προκειμένου ὅμως περὶ τῶν ὑπερύθρων ἀκτίνων, ἡ μετατροπὴ τῆς ἀκτινοβολίας εἰς θερμότητα δὲν τελεῖται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰ ἀνώτατα στρώματα τῶν ἰστῶν, ἀλλ' ἑνὸς μόνον μέρους αὐτῆς· ἑτέρου μέρους τῆς ἐνεργείας, τοῦ ἔχοντος μῆκος κύματος μεγαλύτερον καὶ συνεπῶς διεισδυτικώτερον, ἡ εἰς θερμότητα μετατροπὴ γίνεται εἰς βαθύτερα στρώματα τῶν ἰστῶν, καὶ οὕτω καθεξῆς, σχηματιζομένης οὕτω ποιᾶς τινος ὁμοιομεροῦς θερμάνσεως. Παράγεται δηλ. ἀληθὴς διαθερμία, δι' ἧς πλεῖστα ὅσα θεραπευτικὰ ὄφελη ἐπιτυγχάνομεν. Τὸ τμῆμα τοῦ ὀργανισμοῦ τὸ ὑποβαλλόμενον εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν ὑπερύθρων ἀκτίνων παρουσιάζει ἀγγειοδιαστολήν, ἔντονον ὑπεραιμίαν, ἐξοίδησιν τῶν τριχοειδῶν, αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, ἐνῷ ὁ ἀριθμὸς τῶν λευκῶν ἐλαττοῦται. Οἱ ἱδρωτοποιοὶ ἀδένες μεγάλως ἐρεθιζόμενοι συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀπέκκρισιν τῶν τοξικῶν προϊόντων.

Τὰ γενικὰ λουτρὰ δι' ἀκτίνων μεγάλου μήκους κύματος ἔχουσι κατατονικὴν ἐνέργειαν ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ. Ὑπὸ τὴν παρατεταμένην ἐπήρειαν τῶν ὑπερύθρων ἀκτίνων τὸ βάρος τοῦ σώματος καὶ ἡ ὄρεξις ἐλαττοῦνται, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων. Ἡ ἀπέκκρισις τοῦ ὕδατος καὶ τῶν ἁλάτων αὐξάνει, αἱ δυνάμεις ἐξαντλοῦνται πολλάκις εἰς τοσοῦτον σημεῖον ὥστε νὰ ἐπιβάλληται ἡ ἄμεσος διακοπὴ τῶν ἀκτινολουτρων. Ἐν

Digitized by Google

τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀναζητοῦμεν θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα εἰς τοπικὰς ἁπλῶς ἐφαρμογάς, ἀποφεύγοντες τὰς γενικὰς τοιαύτας.

Ὅταν τὸ πρῶτον αἱ ὑπέρυθροι ἀκτῖνες ἐτέθησαν ἐν ἐφαρμογῇ διὰ θεραπευτικοὺς σκοπούς, ὁ ἐνθουσιασμὸς ὑπῆρξεν, ὡς συμβαίνει δι' ἅπαντα τὰ νέα θεραπευτικὰ μέσα, ἀμέριστος, ἀλλὰ βραδύτερον περιέπεσαν εἰς ἀφάνειαν. Ἰδίᾳ ἡ ἐγκατάλειψις αὐτῶν ὑπῆρξε πλήρης, ὅταν ἀπεδείχθη ὅτι ἡ θεραπευτικὴ ἰδιότης των περιορίζεται εἰς τὴν μετατροπὴν τῆς ἀκτινικῆς ἐνεργείας εἰς θερμότητα καὶ ὅτι τὸ τοιοῦτον ἐπιτυγχάνεται κατὰ τρόπον ἀσφαλέστερον δι' ἄλλης μορφῆς ἐνεργείας, ὡς τῆς τῶν ὑψηλῆς συχνότητος ρευμάτων (diathermie).

Οὐχ ἧττον ὅταν δὲν ζητῶμεν τὰ πάντα δι' αὐτῶν, ἀλλὰ περιοριζόμεθα ἐντὸς τῶν δυνατῶν ὁρίων, ἡ χρησιμοποίησις καὶ ἐφαρμογὴ τούτων ἐν τῇ θεραπευτικῇ δὲν εἶναι ἄσκοπος. Οὕτω χάρις εἰς τὰς ὡς ἄνω θεραπευτικάς των ἰδιότητας, δυνάμεθα τελεσφόρως νὰ χρησιμοποιήσωμεν ταύτας εἰς τὰς διαφόρους ἀρθρίτιδας, φλεγμονώδεις καὶ μή, εἰς τὰς διαφόρους νευραλγίας μεσοπλευρίους, ἰσχιάδα, εἰς διάφορα νοσήματα τῆς θρέψεως, τῆς παχυσαρκίας, τῆς οὐρικῆς δυσκρασίας. Ἰδίᾳ ὅμως εὑρίσκουσιν ἐφαρμογὴν εἰς τὰ νοσήματα τοῦ δέρματος.

Λόγῳ τῆς ἀνταγωνιστικῆς ἰδιότητος τῶν ἀκτίνων τούτων πρὸς τὰς μικροτέρου μήκους κύματος τοιαύτας, θεραπευταί τινες συνδυάζουσι τὰς ὑπερύθρους μετὰ τῶν ὑπεριωδῶν, ἵνα ἐλαττώσωσι τὴν βλαβερὰν ἐπίδρασιν τῶν τελευταίων τούτων ἐπὶ τῶν κυττάρων, ἅτινα εὑρίσκονται κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀκτινίσεως ἀνέτοιμα ὅπως δεχθῶσι τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὑπεριωδῶν. Ὁ συνδυασμὸς οὗτος συντελεῖ ὥστε ἡ ἀκτινοβολία νὰ καθίσταται παρεμφερὴς πρὸς τὴν ἡλιακὴν τοιαύτην.

Χάρις εἰς τὴν ἀνταγωνιστικήν των ἰδιότητα ἐφαρμόζονται ἐπίσης ἐπὶ δερματιτιδων, ἀκτινοδερμίτιδος ἢ καὶ ἐγκαυμάτων προκαλουμένων ὑπὸ ἀκτινοβολιῶν μικροτέρου μήκους κύματος ὡς τῶν ἀκτίνων Röntgen καὶ Curie.

Μ. ΚΑΡΖΗΣ

ἀκτῖνες ὑπόλοιποι (Reststrahlen) *[Φυσ.]*. Οἱ κρύσταλλοι δεικνύουσι διὰ τὴν *ὑπέρυθρον* ἀκτινοβολίαν περιοχὰς **μεταλλικῆς ἀνακλάσεως** (βλ. λ.), ὧν ἡ ὕπαρξις κατεδείχθη ὑπὸ τοῦ Rubens καὶ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ. Ὑπὸ τὸν ὅρον *μεταλλικὴ ἀνάκλασις* ὑπονοοῦμεν ἐν συντόμῳ τὸ ἀκόλουθον φαινόμενον: Φαντασθῶμεν σῶμα ὅπερ ἔχει τὴν ἰδιότητα ἐκ τῆς προσπιπτούσης ἐπὶ τούτου ἀκτινοβολίας ν' ἀπορροφᾷ ὡρισμένον εἶδος ἀκτίνων ἐντόνως. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἐὰν ἐπὶ τοιούτου σώματος προσπέσουν ἀκτῖνες λευκοῦ φωτός, τότε ἐπειδὴ τὸ σῶμα παρουσιάζει μεγάλην ἀπορροφητικὴν ἱκανότητα δι' ὡρισμένον εἶδος ἀκτίνων θὰ παρουσιάζῃ ἐξ ἴσου καὶ μεγάλην ἀνακλαστικὴν ἱκανότητα διὰ τὸ αὐτὸ εἶδος ἀκτίνων, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι αἱ ἀνωτέρω ἀκτῖνες θὰ παρουσιάζωνται εἰς τὸ ἀνακλώμενον φῶς ὑπὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν ἐν τῇ δέσμῃ. Χαρακτηρίζομεν δὲ τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον λέγοντες ὅτι τὸ σῶμα δεικνύει διὰ τὰς θεωρουμένας ἀκτῖνας *μεταλλικὴν ἀνάκλασιν* καὶ ὅτι αἱ ἀκτῖνες ἀνακλῶνται *μεταλλικῶς*. Ἐὰν δ' ἐκ σώματος παρουσιάζοντος *ἐκλεκτικὴν ἀπορροφητικὴν* καὶ *ἀνακλαστικὴν ἱκανότητα* κατασκευάσωμεν σειρὰν κατοπτρικῶν πλακῶν καὶ προκαλέσωμεν ἐπὶ τῶν πλακῶν τούτων διαδοχικὰς ἀνακλάσεις λευκοῦ φωτός, παρατηροῦμεν ὅτι, μεθ' ἑκάστην ἀνάκλασιν, ἐπὶ τῆς ἀνακλωμένης δέσμης ἀκτίνων ἐνισχύεται τὸ ποσοστὸν τῶν ἀκτίνων ἐκείνων, δι' ἃς τὸ σῶμα δεικνύει μεταλλικὴν ἀνάκλασιν. Διὰ σειρᾶς δὲ διαδοχικῶν ἀνακλάσεων δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν ὥστε εἰς τὸ ἀνακλώμενον φῶς νὰ μὴ περιέχωνται ἢ αἱ μεταλλικῶς ἀνακλώμεναι ἀκτῖνες, αἵτινες ὡς ἐκ τούτου καλοῦνται ***ἀκτῖνες ὑπόλοιποι***.

Ἐκ πειραμάτων τοῦ Rubens κατεδείχθη ὅτι σειρὰ διαφόρων σωμάτων δεικνύουσι μεταλλικὴν ἀνάκλασιν διὰ τὴν ὑπέρυθρον περιοχὴν τοῦ φάσματος.

Τὰς ὑπολοίπους ἀκτῖνας διαφόρων σωμάτων ἐσπούδασε συστηματικῶς ὁ Rubens, ὅστις ἐμέτρησε καὶ τὰ μήκη κύματος αὐτῶν διὰ τοῦ *συμβολομέτρου* καὶ διὰ *φραγμάτων*. Κατὰ τὰς μετρήσεις τοῦ Rubens τὰ μήκη κύματος τῶν ὑπολοίπων ἀκτίνων τῶν παρουσιαζουσῶν μέγιστον ἀνακλάσεως περιέχονται, διὰ διαφόρους οὐσίας, ἐν τῷ ἀκολούθῳ πίνακι:

Χαλαζίας	λ=8,50μ, λ= 9,02μ, λ=20,75μ
Μαρμαρυγίας	λ=9.20μ, λ=18,40μ, λ=21,25μ
Φθορίτης	λ= 24 καὶ 31,16μ
Ὀρυκτὸν ἅλας	λ= 52,0μ.
Συλβίνης	λ= 63,4μ.
Χλωριοῦχος Ὑδράργυρος	λ= 81,5μ.
Βρωμιοῦχον Κάλιον	λ= 82,6μ.
Χλωριοῦχον Θάλλιον	λ= 91,0μ.
Ἰωδιοῦχον Κάλιον	λ= 94,1μ.
Βρωμιοῦχος ἄργυρος	λ= 112,7μ.
Βρωμιοῦχον Θάλλιον	λ= 117 μ.
Ἰωδιοῦχον Θάλλιον	λ= 151,8μ.

Κατὰ τὰς ἐρεύνας τῶν Schaefer, Schubert καὶ Reinkober παρετηρήθησαν ὑπόλοιποι ἀκτῖνες δεικνύουσαι τυπικὰ μέγιστα ἀνακλάσεως χαρακτηριστικὰ τῶν ἀκολούθων ἠλεκτραρνητικῶν ριζικῶν:

Ἀνθρακικῶν	CO_3	λ = 6,5 μ, 11,5 μ, 14.5 μ.
Νιτρικῶν	NO_3	λ = 7,5 μ, 12.5 μ, 15, μ.
Χλωρικῶν	ClO_3	λ = 10,5 μ, 16,2 μ.
Βρωμικῶν	BrO_3	λ = 12 μ,
Ἰωδικῶν	JO_3	λ = 12,5 μ.
Θειικῶν	SO_4	λ = 11,4 μ.
Χρωμικῶν	CrO_4	λ = 11,3 μ.

Μετρήσεις γενόμεναι διὰ πεπολωμένων ἀκτίνων κατέδειξαν ὅτι εἰς μονάξονας κρυστάλλους τὰ μέγιστα ἀνακλάσεως διασπῶνται εἰς δύο, ἐνῷ εἰς διάξονας εἰς τρεῖς ὁμάδας ἰδίων ταλαντώσεων, αἵτινες διατάσσονται καθ' ὡρισμένην διεύθυνσιν ἐν τῷ κρυστάλλῳ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Riecke* Lehrbuch der Physik 1918.— *Berliner Schell* Physikalisches Handwörterbuch 1924. — *Berliner* Lehrbuch der Physik 1924.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ἀκτῖνες Φίνσεν (Finsen)· βλ. λ. φινσενθεραπεία.

ἀκτῖνες φωτειναὶ *[Φυσ.]*. Οὕτω καλοῦμεν τὰς ἀκτῖνας τὰς προερχομένας ὑπὸ τῶν φωτοβόλων σωμάτων καὶ αἵτινες ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ διεγείρωσι τὸ αἰσθητήριον τῆς ὁράσεως καὶ προκαλῶσιν ἐν ἡμῖν τὸ αἴσθημα τοῦ φωτός.

Φωτεινὰς ἀκτῖνας ἐκπέμπουσι τὰ σώματα κατὰ δύο τρόπους: *πρωτογενῶς* καὶ *δευτερογενῶς*.

Τὰ σώματα, ἅτινα ἐκπέμπουσι πρωτογενῶς φωτεινὰς ἀκτῖνας, καλοῦνται *αὐτόφωτα* σώματα, ἢ *φωτειναὶ πηγαί*, ὡς π. χ. ὁ Ἥλιος καὶ αἱ διάφοροι λυχνίαι, ἐνῷ, τοὐναντίον, τὰ σώματα, ἅτινα ἐκπέμπουσι δευτερογενῶς φυσικὰς ἀκτῖνας καλοῦνται *ἑτερόφωτα* σώματα, ὡς π. χ. οἱ πλανῆται, ἡ Σελήνη, ὧν τὸ φῶς προέρχεται ἐκ τοῦ Ἡλίου, ὡς καὶ πάντα τ' ἀντικείμενα τοῦ περιβάλλοντος ἡμᾶς κόσμου, ἅτινα ἐκπέμπουσι φωτεινὰς ἀκτῖνας ἢ φῶς, λόγῳ τοῦ ὅτι φωτίζονται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ὑπὸ τοῦ Ἡλίου ἢ ἑτέρας φωτεινῆς τινος πηγῆς.

Φωτεινὰς ἀκτῖνας ἢ φῶς ἐκπέμπουσι πρωτογενῶς πάντα τὰ σώματα, ὅταν ἐπαρκῶς θερμανθῶσιν, ἰδίᾳ δὲ πάντα τὰ στερεὰ σώματα, ὅταν ἡ θερμοκρασία αὐτῶν εἶναι 500° C, ὅτε ταῦτα ἐκπέμπουσι σκοτεινοῦ ἐρυθροῦ χρώματος φῶς ἢ ἀκτῖνας. Ὅσον ἡ θερμοκρασία φωτεινῆς τινος πηγῆς εἶναι ἀνωτέρα, ἐπὶ τοσοῦτον αὕτη εἶναι φωτεινοτέρα καὶ τόσον μᾶλλον τὸ ἐκ ταύτης προερχόμενον φῶς ἀπομακρύνεται τοῦ ἐρυθροῦ καὶ καθίσταται λευκότερον. Ἡ θερμοκρασία ἐν γένει τῶν διαφόρων φωτεινῶν πηγῶν εἶναι διάφορος· οὕτως ἡ θερμοκρασία τοῦ Ἡλίου ἔχει ἐκτιμηθῆ εἰς 6000° C, ἐνῷ τῶν διαφόρων τεχνικῶν φωτεινῶν πηγῶν εἰς 1400—4000° C.

Εἰς τὰς φωτεινὰς πηγὰς παρατηροῦμεν ὅτι τὸ φῶς γεννᾶται ἐμμέσως διὰ τῆς θερμότητος. Κατὰ τὴν ἔμμεσον ὅμως ταύτην παραγωγὴν τῆς φωτεινῆς ἐνεργείας, λαμβάνουσι χώραν μεγάλαι ἀπώλειαι ἐνεργείας, καθ' ὅσον εἰς τὰς μᾶλλον καλυτέρας ἀποδόσεως, ἤτοι εἰς τὰς μᾶλλον οἰκονομικωτέρας τῶν φωτεινῶν πηγῶν 12% μόνον μετατρέπεται εἰς φωτεινὴν ἐνέργειαν, τὸ δ' ὑπόλοιπον εἰς θερμότητα. Πᾶσαι δ' αἱ προσπάθειαι τῆς τεχνικῆς τῆς παραγωγῆς φωτὸς τείνουσιν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν μεθόδων εἰς τρόπον, ὥστε ἐκ δεδομένης ἰσχύος, π. χ. ἑνὸς ἀτμοΐππου, ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον μέρος αὐτῆς νὰ μετατρέπεται εἰς φωτεινὴν ἐνέργειαν καὶ μικρότερον εἰς θερμικήν, τῆς ἰδεώδους περιπτώσεως ἀντιστοιχούσης εἰς τὴν ἀνάπτυξιν *ψυχροῦ φωτός*, ἤτοι εἰς τὴν καθ' ὁλοκληρίαν μετατροπὴν τῆς διατιθεμένης ἐνεργείας εἰς φωτεινὴν ἄνευ τῆς ἐμφανίσεως θερμότητος. Ἡ ἐν γένει τεχνικὴ τῆς παραγωγῆς φωτὸς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐσημείωσε σημαντικὰς προόδους καθ' ὅσον, ἐνῷ πρότερον εἰς κατανάλωσιν ἑνὸς ἀτμοΐππου ἡ φωτεινὴ ἐνέργεια ἀνήρχετο εἰς 180 κηρία, ἤδη αὕτη ἀνέρχεται εἰς 1500 κηρία ἤτοι αἱ ἀπώλειαι ἠλαττώθησαν ἀπὸ 97 % εἰς 80 %. Ἐὰν ἀκτὶς λευκοῦ φωτὸς διαβιβασθῇ καταλλήλως δι' ὑαλίνου πρίσματος, δεικνύεται ὅτι αὕτη διασπᾶται εἰς σειρὰν ἀκτίνων διαφόρου χρωματισμοῦ (βλ. ἀνάλυσις λευκοῦ φωτός), αἵτινες δεικνύουσι τ' ἀκόλουθα χρώματα, *ἐρυθρόν, πορτοκαλλιόχρουν, κίτρινον, πράσινον, κυανοῦν, βαθὺ κυανοῦν, ἰῶδες*. Πᾶσαι αἱ ἀκτῖνες τῶν χρωμάτων τούτων καλοῦνται ἁπλαῖ, καθ' ὅσον ἐὰν διαβιβασθῶσι δέσμαι τούτων, π.χ. ἐρυθρῶν, ἢ κιτρίνων κλπ. ἀκτίνων, ἐκ νέου διὰ πρίσματος, αὗται δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναλυθῶσιν εἰς ἄλλας ἁπλουστέρας. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀκτίνων τοῦ ἀνωτέρω χρώματος, αἵτινες, ὡς διεγείρουσαι τὸ αἰσθητήριον τῆς ὁράσεως, καλοῦνται εἰδικώτερον καὶ *φωτειναὶ ἀκτῖνες*, ἀκτὶς λευκοῦ φωτὸς περιέχει καὶ ἑτέρας ἀκτῖνας, αἵτινες δὲν διεγείρουσι μὲν τὸ αἰσθητήριον τῆς ὁράσεως, ἀλλὰ δύνανται νὰ ἀνιχνευθῶσι δι' εἰδικῶν μεθόδων. Αἱ ἀκτῖνες αὗται εἶναι αἱ **ὑπέρυθροι** ἢ *ἐνδοερυθραὶ* (βλ. λ.), αἵτινες δεικνύουσι θερμικὰς ἰδιότητας καὶ αἱ **ὑπεριώδεις** (βλ.λ.), αἵτινες δεικνύουσι χημικὰς ἰδιότητας.

Ἐκτὸς τοῦ ἐμμέσου τρόπου, ἤτοι τῆς παραγωγῆς φωτὸς διὰ θερμότητος, δυνάμεθα καὶ διὰ διαφόρων ἄλλων τρόπων νὰ ἐπιτύχωμεν παραγωγὴν φωτός, ὡς διὰ χημικῶν ἢ ἠλεκτρικῶν φαινομένων, εἴτε διὰ προσβολῆς σωμάτων ὑπὸ ἑτέρων ἀκτίνων ἢ ἀκτινοβολιῶν. Πάντες οἱ ἀνωτέρω τρόποι ἀνάγονται εἰς τὴν σπουδὴν τῶν φαινομένων τῆς **φωταυγείας** (Lumineszenz). (Διὰ λεπτομερείας τῶν διαφόρων ἰδιοτήτων τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων βλ. λ. **φῶς, ἀνάκλασις, διάθλασις, συμβολή, πόλωσις** κλπ.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Ἀθανασιάδου* Ὀπτικὴ 1917.— *Γ. Ἀθανασιάδου* Ἐπίτομος Φυσικὴ 1925.— *Δ. Χόνδρου* Μαθήματα Φυσικῆς.— *Grimsehl* Lehrbuch der Physik.— *Berliner* Lehrbuch der Physik 1924.— *Chwolson* Physik II2 1922.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ἀκτῖνες Χ· βλ. ἀκτῖνες Ραίντγκεν.

ἀκτινηδόν· ἐπίρρ. δίκην ἀκτίνων.

ἀκτίνια (τὰ) *[Ζωολ.]*. Ἀτελέστατοι ζωϊκοὶ ὀργανισμοὶ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλεντερωτῶν*, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας τῶν δύο ἡμισφαιρίων, τινὰ δὲ ἐξ αὐτῶν ζῶσιν εἰς μεγάλα βάθη. Συνήθως οἱ ὀργανισμοὶ οὗτοι ἔχουσι λαμπρότατα χρώματα καὶ φέρουσι πολυχρώμους διακοσμήσεις ἐπὶ τῶν προσακτρίδων ἢ ἀκτινίων των. Τὰ ἀκτίνια διακρίνονται ἐκ τοῦ ὅτι φέρουσι μίαν καὶ μόνην κοιλότητα εἰς τὸ σῶμά των, ἥτις καλεῖται *γαστραγγειῶδες σύστημα*, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἐκτελοῦσι πάσας τὰς ζωϊκὰς λειτουργίας των.

Τὰ ἀκτίνια ἔχουσι κυλινδρικὸν σῶμα, τοποθετημένον ἐπὶ δίσκου, ὅστις σχηματίζει σικύαν (βεντούζαν). Ἄνωθεν τὸ σῶμα κλείεται δι' ἑτέρου δίσκου φέροντος ὀπήν, ἥτις ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ στόμα. Κύκλῳ τοῦ ὑποτυπώδους τούτου στόματος εὑρίσκονται ἕξ, ἐνίοτε δὲ καὶ περισσότεραι, κινηταὶ προσακτρίδες. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κυλίνδρου, τοῦ ἀποτελοῦντος τὸ σῶμά των, εὑρίσκονται ἰσάριθμα πρὸς τὰς προσακτρίδας διαφράγματα, τὰ ὁποῖα διαιροῦσι τὴν σωματικὴν κοιλότητα εἰς ἐπίσης ἰσάριθμα κελλία ἢ κυψέλας, αἵ-

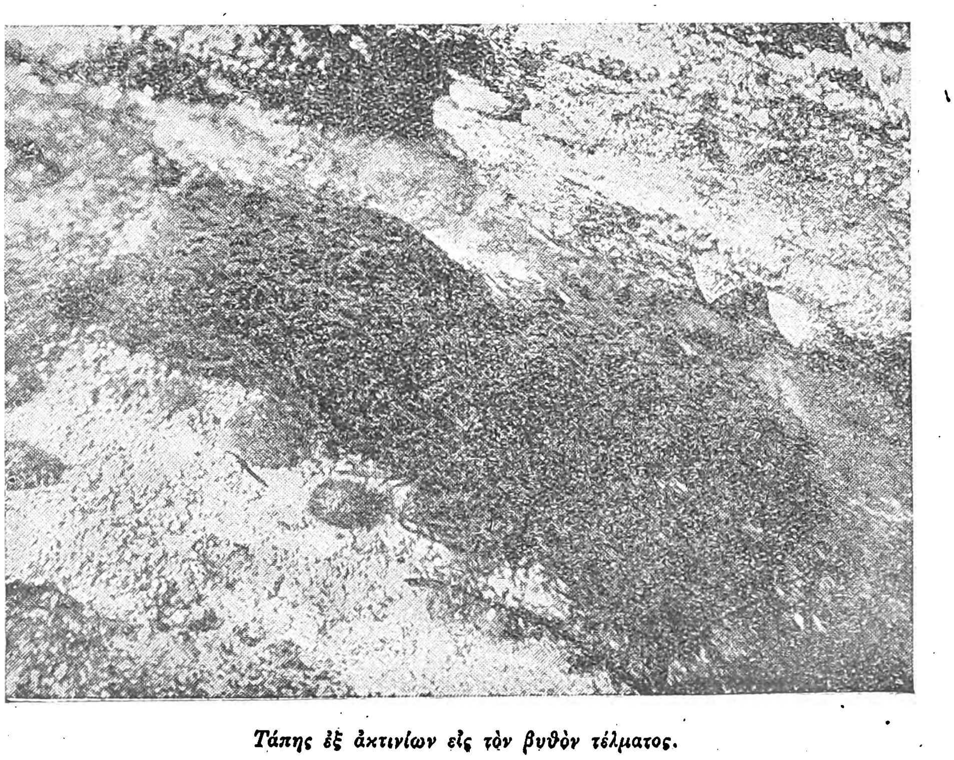

Τάπης ἐξ ἀκτινίων εἰς τὸν βυθὸν τέλματος.

Digitized by Google

τινες συγκοινωνοῦσι μετὰ τῶν ἐξωτερικῶν προσακτρίδων καὶ ἀποτελοῦσι λεπτοτάτους σωλῆνας ἐν εἴδει καπνοδόχων. Ὅταν τὸ ζῷον ἐκτείνεται, αἱ προσακτρίδες ἀνορθοῦνται καὶ ἐξαπλοῦνται περὶ τὸ στόμα, ἐν τῇ στάσει του δὲ ταύτῃ ὁ χρωματισμὸς γίνεται ζωηρότερος. Ὅταν τὸ ζῷον συστέλληται, περιορίζει κατὰ πρῶτον τὰς προσακτρίδας του, ἔπειτα περιστέλλει τὸ στόμα του, κάμπτει τὰ ἄκρα τοῦ δίσκου του, λαμβάνει σχῆμα ἡμισφαιρικῆς μάζης σκληρᾶς καὶ προσκολλᾶται ἐπὶ βράχων ἢ βυθίζεται εἰς ὀπὰς ἄμμου. Αἱ προσακτρίδες κατὰ μὲν τὴν ἐμβρυακὴν ἡλικίαν τοῦ ζῴου εἶναι ἕξ, ὅταν ὅμως τὸ ζῷον γίνῃ τέλειον, ὁ ἀριθμὸς τῶν προσακτρίδων ποικίλλει. Τινὰ εἴδη ἔχουσι συνήθως

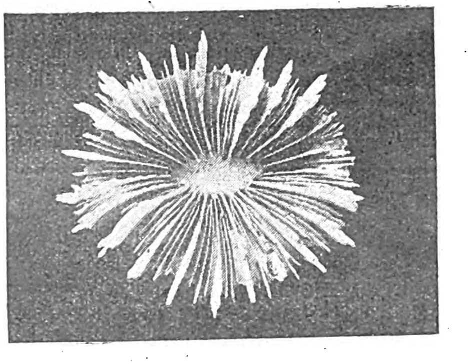

Ἀκτίνια: Καρυόφυλλον τὸ προσκολλώμενον (ὄψις ἐκ τῶν ἄνω).

12 καὶ ἐνίοτε περισσοτέρας τοιαύτας. εὑρέθησαν δὲ καὶ παραλλαγαί τινες ἀκτινίων μὲ ἀρκετὰς ἑκατοντάδας προσακτρίδων, αἵτινες ἦσαν διεσπαρμέναι ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ στοματικοῦ των δίσκου, ὅστις ἐνίοτε ἔχει 30 ἕως 40 ἑκ. τοῦ μέτρου διάμετρον. Μετὰ τῶν προσακτρίδων πληθύνεται ἀναλόγως καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κελλίων.

Συχνὰ τὰ ἀκτίνια ἔχουσιν ἀσκοειδὲς σῶμα, ὅπερ φέρει, κυρίως εἰς τὸ ἄκρον τῶν προσακτρίδων, ἰοβόλα κελλία ἢ νηματοκύστεις. Εἴδη τινά, ὡς ἡ *σαγαρτία*, ἐκβάλλουν μακρὰς ἶνας γλοιώδεις καὶ ἀσκοειδοῦς μορφῆς, δι᾿ ὧν περιπλέκουσι τὰ ζῷα ἅτινα τὰ προσβάλλουσι.

Πλεῖστα ἀκτίνια κατατρώγουσι τὴν λείαν των, τὴν ὁποίαν συλλαμβάνουσι διὰ τῶν προσακτρίδων των. Ἕτερα τρέφονται ἐξ ἐπιπλεόντων ζωϊκῶν συντριμμάτων. Συχνότατα παρατηρεῖται εἰς τὰς θαλάσσας τεράστιος τάπης, ὅστις σχηματίζεται ἐκ τῆς συσσωρεύσεως τοιούτων ἀκτινίων καὶ ἐπιστρώνει τοὺς βραχώδεις βυθοὺς τῶν θαλασσῶν.

Τὰ ἀκτίνια φέρουσι, παρὰ τὸ χεῖλος τῶν κελλίων των ἅτινα διαχωρίζουσι τὸ σῶμά των, γεννητικὰς κυψέλας. Τὰ ἐν αὐταῖς γεννώμενα βλεφαρωτὰ ζῳάρια, ἐξερχόμενα ἐκ τῆς στοματικῆς κοιλότητος ἐπί τι μὲν χρονικὸν διάστημα κολυμβῶσιν, εἶτα δὲ προσκολλῶνται ἐπὶ ὑποθέματος καὶ παράγουσι τοὺς πλοκάμους των.

Πολλὰ ἀκτίνια ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ ἄλλων ζῴων, ὅπως εἶναι ἡ *σαγαρτία*, ἥτις προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ *βεργάρδου τοῦ ἐρημίτου*. Ἡ *ἀδαμσία ἡ θωρακοφόρος* (Adamsia palliata), τῆς ὁποίας τὸ σῶμα κοσμεῖται διὰ λαμπρῶν ἐρυθρῶν κηλίδων, προσκολλᾶται ἐπίσης ἐπὶ τοῦ *βεργάρδου τοῦ ἐρημίτου* καὶ διαμοιράζει μετ᾿ αὐτοῦ τὴν τροφήν του.

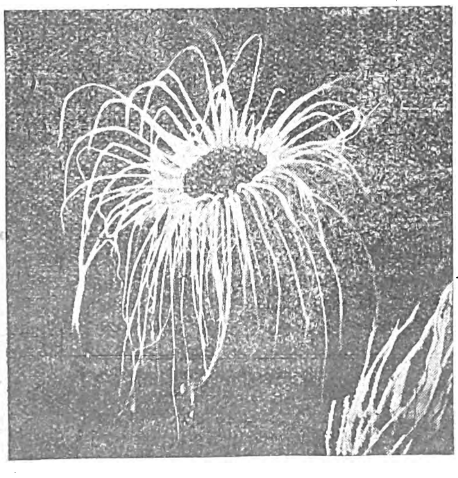

’Δκτίνια: Κερίανθος μὲ ἐκτεταμένους τοὺς πλοκάμους του.

Οἱ *κερίανθοι* (cerianthae) εἶναι θαυμάσια ἀκτίνια μὲ μακροὺς πλοκάμους κυανοῦς ἢ ἰώδεις. Ἐκκρίνουσιν ὑπόλευκον πηκτωματώδη οὐσίαν, ἥτις περιβάλλει τὸ σῶμά των. Παραλλαγή τις τοῦ ζῴου τούτου ζῇ πλέον τῶν 15 ἐτῶν εἰς τὸ ἐνυδρεῖον τοῦ Banyls καὶ τρέφεται ἐκ τῶν ἰχθύων, οἵτινες τοῦ προσφέρονται. Κυριώτερα εἴδη τῶν ἀκτινίων

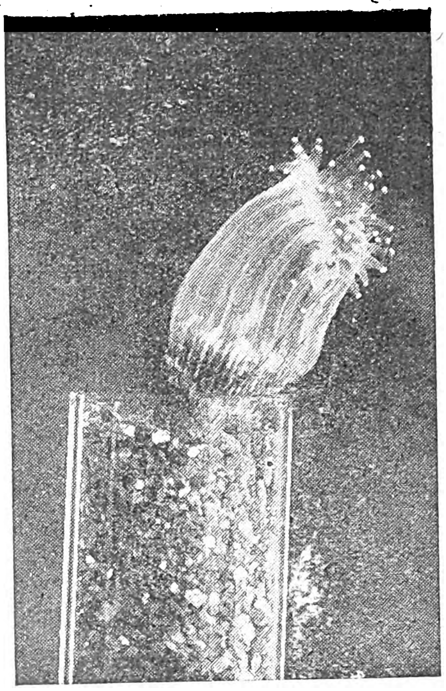

Ἀκτίνια: Καρυόφυλλον τὸ κοινόν.

εἶναι ὁ *κερίανθος*, τὸ *καρυόφυλλον τὸ κοινὸν* καὶ τὸ *καρυόφυλλον τὸ προσκολλώμενον*.

Μεταξὺ ἄλλων περιέργων ἀκτινίων ἀναφέρομεν *ἀκτίνιον τὸ παχυκέρατον* (actinia cranicornis). *ἀκτίνιον τὸ ἵππειον* (actinia equina). *ἀκτίνιον*

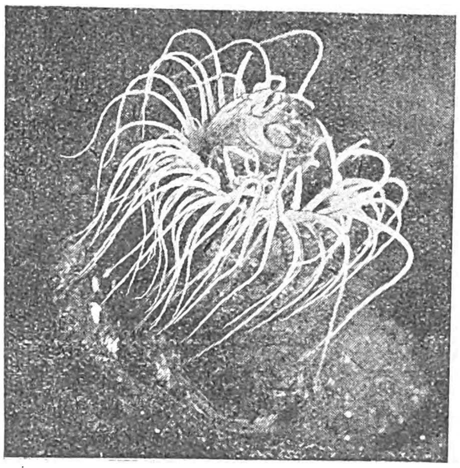

Ἀκτίνια: Κερίανθος καταβροχθίζων ἰχθυν.

τὸ μεσεμβρίανθον (actinia mesembrianthum). Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἀκτίνια ἀπαντῶσιν εἰς τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης. Περισσότερον ἀφθονεῖ *ἀκτίνιον τὸ ἵππειον*, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀκτίνιον τὸ ἐρυθρόν*, λόγῳ τοῦ ζωηροῦ ἐρυθροῦ χρωματισμοῦ του. Τὸ σῶμα τούτου φέρει λεπτὰς αὐλακώσεις καὶ ὁ ἐρυθρὸς χρωματισμός του ποικίλλεται διὰ πρασίνων κηλίδων. Τὸ χρῶμά του μεταβάλλεται ἀναλόγως τοῦ βάθους τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἐποχῶν, ἀπὸ τοῦ πορφυροῦ μέχρι τοῦ σκοτεινῶς φαιοῦ. Δ. Ν. Π.

Ἀκτίνια: Σαγαρτία ἐπὶ βεργάρδου τοῦ ἐρημίτου.

ἀκτινιάρια (Actiniaria M. Edw. καὶ H). *[Παλαιοζ.]*. Ὑποδιαίρεσις τῶν *ζωανθαρίων κοραλλίων*, ἥτις στερεῖται στερεοῦ ἀσβεστολιθικοῦ σκελετοῦ, δι᾿ ὃ καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς *σαρκοκοράλλια* προσεπικαλοῦνται καὶ δυσκόλως εὑρίσκονται ἐν ἀπολελιθωμένῃ καταστάσει ἐντὸς τῶν ὑδατογενῶν στρωμάτων τῆς γῆς, ὁσάκις δὲ ὑπὸ εὐνοϊκὰς περιπτώσεις διετηρήθησαν λείψανα αὐτῶν εἶναι πάντοτε προβληματικά. Θ. Σ.

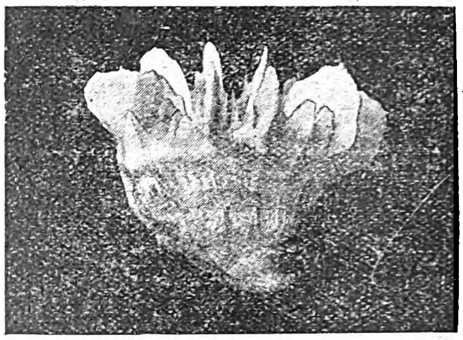

Ἀκτίνια: Καρυόφυλλον τὸ προσκολλώμενον (παραλλαγὴ ἀπαντῶσα εἰς μεγάλα βάθη).

ἀκτινίδιον (Actinidia Lindl.) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *διλλενιδῶν* ἤ, κατά τινας βοτανικούς, τῆς οἰκογενείας τῶν *τερνστροεμιιδῶν*. Περιλαμβάνει θάμνους φυλλοβόλους, ἀναρριχωμένους, κοσμητικούς, οἵτινες πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων. Τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς Τροπικῆς Ἀσίας, Κίνας, Ἰαπωνίας καὶ Ἰνδιῶν, εἶναι: *ἀκτινίδιον τὸ πολύγαμον* (Actinidia polygama) καὶ *ἀκτινίδιον τὸ περιελισσόμενον* (Actinidia volubilis). Σ. Μ.

ἀκτινικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς ἀκτῖνος, ὁ κατὰ τὴν ἀκτῖνα.

— **ἀκτινικὴ** ***κίνησις τῶν ἀπλανῶν*** (Mouvement radial, Motion in the line of sight, Radialbewegung) *[Ἀστρον.]*. Κίνησις τῶν ἀπλανῶν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος. (Βλ. ἀκτινικὴ *ταχύτης*.) Σ. Π.

—**ἀκτινικὴ** ***συνιστῶσα*** *[Ἀστρ.]*. Καλεῖται οὕτω μία τῶν τριῶν συνιστωσῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀναλύεται ἡ παρελκτικὴ δύναμις, ἣν ἀσκεῖ ὁ Ἥλιος ἐπὶ τῆς Σελήνης, κατὰ τὴν περιφορὰν αὐτῆς περὶ τὴν Γῆν. Ἡ συνιστῶσα αὕτη, ἐνεργοῦσα κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς *ἐπιβατικῆς* ἀκτῖνος, τῆς συνδεούσης τὴν Γῆν μετὰ τῆς Σελήνης, τείνει ἄλλοτε μὲν νὰ προσεγγίσῃ, ἄλλοτε δὲ νὰ ἀπομακρύνῃ τὰ δύο ταῦτα σώματα ἀπ᾿ ἀλλήλων καὶ ἐπομένως νὰ καταστήσῃ τὴν σεληνιακὴν τροχιὰν ὁτὲ μὲν πλατυτέραν, ὁτὲ δὲ στενωτέραν.

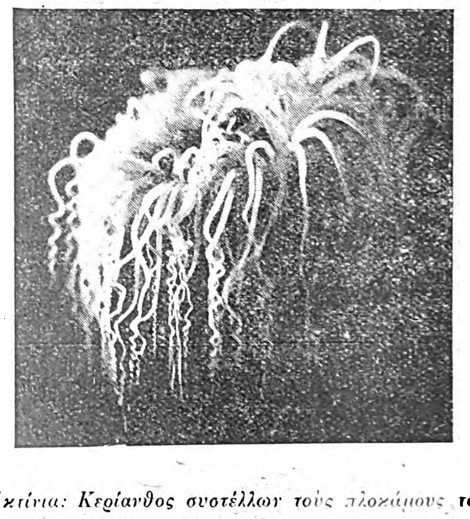

Ἀκτίνια: Κερίανθος συστέλλων τοὺς πλοκάμους του.

Ἡ ἀκτινικὴ συνιστῶσα γίνεται μεγίστη μὲν κατὰ τὰς συζυγίας καὶ κατὰ τοὺς τετραγωνισμούς, μηδενίζεται δὲ εἰς τέσσαρα σημεῖα τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς, εὑρισκόμενα εἰς ἀπόστασιν 54°.44′ ἑκατέρωθεν τῆς γραμμῆς τῶν συζυγιῶν.

Κατὰ τὰς συζυγίας, ἤτοι ὅταν ἔχωμεν νέαν Σε-

Digitized by Google

λήνην ἢ Πανσέληνον, ἡ ἀκτινικὴ συνιστῶσα εἶναι *ἀρνητικὴ* καὶ τείνει νὰ αὐξήσῃ τὴν ἀπόστασιν τῆς Γῆς ἀπὸ τῆς Σελήνης, ἐλαττοῦσα τὴν μεταξὺ αὐτῶν ἀμοιβαίαν ἕλξιν κατὰ τὸ $^1/_{89}$ αὐτῆς. Τοὐναντίον κατὰ τοὺς τετραγωνισμοὺς ἡ ἀκτινικὴ συνιστῶσα εἶναι *θετική*, ἤτοι τείνει νὰ πλησιάσῃ τὴν Γῆν πρὸς τὴν Σελήνην καὶ ἰσοῦται πρὸς τὸ $^1/_{178}$ τῆς γηΐνης ἕλξεως, δηλ. πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς τιμῆς, ἣν ἔχει κατὰ τὰς συζυγίας (βλ.λ. **ἀνωμαλία**). σ. π.

—ἀκτινικὴ *ταχύτης τῶν ἀστέρων* (Vitesse radiale, Radial velocity, Radialgeschwindigkeit) [*Ἀστρ.*] Καλεῖται οὕτως ἡ ταχύτης, μεθ' ἧς κινοῦνται οἱ ἀστέρες κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς *ὀπτικῆς* ἀκτῖνος. Ὡς ἀπεδείχθη, οὐ μόνον οἱ πλανώμενοι ἀστέρες, τῶν ὁποίων αἱ ἀφ' ἡμῶν ἀποστάσεις συνεχῶς μεταβάλλονται, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται ἀπλανεῖς, δὲν παραμένουσι μονίμως προσηλωμένοι εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν θέσιν, ὡς ὑπετίθετο ἄλλοτε καὶ ὅπως ἐμφαίνεται ἐκ τῆς κλασσικῆς αὐτῶν ἐπωνυμίας, ἀλλὰ τοὐναντίον μετατίθενται συνεχῶς ἐν τῷ διαστήματι μετὰ διαφόρου ἕκαστος ταχύτητος καὶ κατὰ διάφορον διεύθυνσιν. Ἡ τοιαύτη κίνησις, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπόκεινται ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων ἅπαντες οἱ ἀπλανεῖς, μηδὲ τοῦ ἡμετέρου Ἡλίου ἐξαιρουμένου, ὀνομάζεται *πραγματικὴ κίνησις τῶν ἀπλανῶν* καὶ ὑπέπεσε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀστρονόμων Halley καὶ Cassini. Ἡ πραγματικὴ αὕτη κίνησις τῶν ἀπλανῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς συνδυασμὸς δύο κινήσεων τῆς *ἰδίας* καὶ τῆς *ἀκτινικῆς*, ὡς ἑξῆς:

Ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Γῆ εὑρίσκεται εἰς τὸ σημεῖον Γ καὶ ὅτι ἀστήρ τις Α μετὰ πάροδον χρονικοῦ διαστήματος, λ. χ. ἑνὸς αἰῶνος, μετετέθη εἰς τὴν θέσιν Β, διανύσας διάστημά τι ΑΒ, τὸ

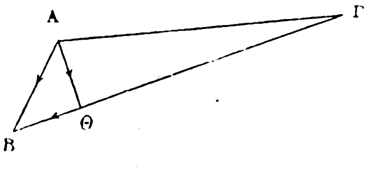

ὁποῖον ἐν τῇ πραγματικότητι εἶναι ἐλάχιστον, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀπόστασιν ΑΓ. Τὸ διάστημα τοῦτο ΑΒ παριστᾷ τὴν πραγματικὴν κίνησιν τοῦ ἀστέρος Α ἐντὸς ἑνὸς αἰῶνος.

Ἡ κίνησις κατὰ τὴν ΑΒ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς συνισταμένη δύο κινήσεων καθέτων ἐπ' ἀλλήλας καί, ἑπομένως, νὰ ἀναλυθῇ εἰς τὰς δύο συνιστώσας αὐτήν, ὧν ἡ μία διευθύνεται κατὰ τὴν ΑΘ καὶ ἡ ἑτέρα κατὰ τὴν ΘΒ. Ἐκ τῶν συνιστωσῶν τούτων ἡ πρώτη, ὡς κειμένη ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἐφαπτομένου τῆς οὐρανίου σφαίρας εἰς τὸ σημεῖον Θ, ὅπου ὁ ἀστὴρ εἰς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος φαίνεται προβαλλόμενος ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ Β, θὰ εἶναι κάθετος ἐπὶ τὴν ὀπτικὴν ἀκτῖνα ΓΒ, ἡ δὲ δευτέρα συνιστῶσα ΘΒ θὰ ἔχῃ διεύθυνσιν τὴν ἰδίαν μετὰ τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος. Ἡ ἰδία κίνησις ΑΘ ἐκφράζεται συνήθως ὑπὸ τῆς γωνίας ΑΓΒ, ἥτις μετρᾷ τὴν γωνιαίαν μετακίνησιν τοῦ ἀστέρος Α ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας, εἰς αὐτὴν δὲ θὰ ὀφείλεται μετὰ παρέλευσιν πολλῶν αἰώνων ποιά τις μεταβολὴ τῆς ὄψεως τοῦ οὐρανοῦ, συνεπείᾳ τῆς ἀλλαγῆς, ἣν βαθμηδὸν θὰ ὑποστῶσι τὰ σχήματα τῶν διαφόρων ἀστερισμῶν. Ἡ τοιαύτη ἐν τούτοις ἐπίδρασις τῆς ἰδίας κινήσεως τῶν ἀπλανῶν εἶναι ὅλως ἀνεπαίσθητος ἐντὸς χρονικῶν διαστημάτων σχετικῶς μικρῶν. Οὕτω λ. χ. διὰ νὰ πλησιάσῃ ὁ ἡμέτερος Ἥλιος τὸν ἤδη πλησιέστερον πρὸς τὸ πλανητικὸν ἡμῶν σύστημα ἀπλανῆ, τὸν α τοῦ Κενταύρου, ἢ μᾶλλον διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν, ἣν οὗτος ἤδη κατέχει ἐν τῷ διαστήματι, δοθέντος ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ὁ α Κενταύρου θὰ ἔχῃ μετατοπισθῇ συνεπείᾳ τῆς ἰδίας αὐτοῦ κινήσεως, θὰ χρειασθῶσι περίπου 70.000 ἐτῶν. Ἐπίσης, ἐὰν ἀστήρ τις λόγῳ τῆς ἰδίας κινήσεως αὐτοῦ μετατίθεται κατὰ ἓν δευτερόλεπτον τοῦ τόξου ἐντὸς ἑνὸς ἔτους, πρᾶγμα ὅπερ εἶναι ἄλλως τε καὶ σπανιώτατον, διὰ νὰ διανύσῃ ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας διάστημα ἴσον πρὸς τὴν διάμετρον τῆς Σελήνης θὰ ἀπαιτηθῶσιν ὡς ἔγγιστα 2.000 ἐτῶν.

Ἐπειδή, συνεπείᾳ τῆς ἰδίας κινήσεως τῶν ἀπλανῶν, μεταβάλλονται βαθμιαίως ἡ ὀρθὴ ἀναφορὰ καὶ ἡ ἀπόκλισις αὐτῶν, ἡ ἐκ τῆς συνιστώσης ταύτης μετατόπισις τῶν ἀστέρων δύναται νὰ εὑρεθῇ διὰ τῆς συγκρίσεως τῶν οὐρανογραφικῶν συντεταγμένων τῶν αὐτῶν ἀστέρων, τῶν ἀναγεγραμμένων εἰς καταλόγους, ἀναφερομένους εἰς διάφορα ἔτη, ἀπέχοντα ἀλλήλων ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον.

Προκειμένου ὅμως περὶ τῆς ἀκτινικῆς κινήσεως ἡ σύγκρισις τοιούτων καταλόγων εἰς οὐδὲν ἄγει ἀποτέλεσμα. Ἐπὶ πλέον, διὰ νὰ ἐκφράσωμεν εἰς μονάδας μήκους, ἤτοι εἰς χιλιόμετρα κατὰ δευτερόλεπτον, τὴν ταχύτητα, μεθ' ἧς μετατίθεται ἀστήρ τις ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας, εἶναι ἀπαραίτητος ἀνάγκη νὰ γνωρίζωμεν τὴν *παράλλαξιν* αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ παραλλάξεις τῶν περισσοτέρων ἐκ τῶν ἀπλανῶν εἶναι ἄγνωστοι καὶ ἐπειδὴ ὁ μετ' ἀπολύτου ἀκριβείας προσδιορισμὸς τῶν παραλλάξεων τῶν ἀπλανῶν διὰ τῶν μέχρι τοῦδε ἐφαρμοζομένων μεθόδων εἰς πλείστας περιπτώσεις ἀπεδείχθη δυσχερέστατος ἢ μᾶλλον ἀδύνατος, διὰ τοῦτο ἐπεζητήθη ἄλλη μέθοδος παρέχουσα ἀπ' εὐθείας τὸ ζητούμενον.

Ἂν καὶ τὸ δυνατὸν τῆς ἀκτινικῆς κινήσεως τῶν ἀπλανῶν ἀνεγνωρίσθη σχετικῶς ἐνωρίς, ἐν τούτοις ἡ βεβαίωσις τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεως μιᾶς τοιαύτης κινήσεως καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς εἷς οἱοσδήποτε ἀστὴρ πλησιάζει ἢ ἀπομακρύνεται τοῦ παρατηρητοῦ, ἀποτελεῖ ἕνα ἐκ τῶν σημαντικωτέρων καὶ σχεδὸν συγχρόνων θριάμβων, οὓς ἐπετέλεσεν ὁ νεώτερος τῶν κλάδων τῆς Ἀστρονομίας, ἡ λεγομένη *Ἀστροφυσική*, συνδυάσασα τὸ τηλεσκόπιον μετὰ τοῦ φασματοσκοπίου καὶ ἀντικαταστήσασα τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ παρατηρητοῦ διὰ τῆς φωτογραφικῆς πλακός.

Ὡς βάσις πρὸς προσδιορισμὸν τῆς ἀκτινικῆς κινήσεως τῶν ἀπλανῶν καὶ τῆς ταχύτητος αὐτῶν ἐχρησίμευσαν αἱ δύο γνωσταὶ ἰδιότητες τοῦ φωτός, ἤτοι ἡ ὑπὸ μορφὴν κυμάτων μετάδοσις αὐτοῦ καὶ ἡ σταθερότης τῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς διανύει τὸ διάστημα.

Κατὰ τὸ 1842 ὁ ἐκ Πράγας φυσικὸς Christian Doppler παρετήρησεν ὅτι τὸ φαινόμενον μῆκος ἑνὸς κύματος μεταβάλλεται ὅταν μεταβληθῇ ἡ σχετικὴ ἀπόστασις τοῦ παρατηρητοῦ ἀπὸ τῆς πηγῆς, ἐξ ἧς προέρχεται τὸ κῦμα. Ἓξ ἔτη βραδύτερον ὁ μέγας Γάλλος φυσικὸς Fizeau κατέληξεν, ὅλως ἀνεξαρτήτως, εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, προκειμένου εἰδικῶς περὶ τῶν κυμάτων τοῦ φωτός. Κατὰ τὴν *ἀρχὴν τῶν Doppler Fizeau,* ὅταν ἡ σχετικὴ κίνησις τοῦ παρατηρητοῦ καὶ τῆς φωτεινῆς πηγῆς εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἀπόστασις νὰ αὐξάνῃ ἢ νὰ ἐλαττοῦται, τὸ μῆκος τῶν κυμάτων φωτός, τὰ ὁποῖα δέχεται ὁ παρατηρητής, εἶναι ἀντιστοίχως μεγαλύτερον ἢ μικρότερον τοῦ κανονικοῦ μήκους αὐτῶν. Συνεπῶς, ἐπειδὴ αἱ ἀκτῖνες, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι μεγαλύτερον μῆκος κύματος εἶναι αἱ ἐρυθραί, καὶ ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι μικρότερον μῆκος κύματος εἶναι αἱ ἰώδεις, τὸ φῶς, ὅπερ δέχεται ὁ παρατηρητής, θὰ τείνῃ νὰ λάβῃ χρῶμα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐρυθρόν, ὅταν ἡ ἀπὸ τῆς φωτεινῆς πηγῆς ἀπόστασις αὐτοῦ αὐξάνῃ, τοὐναντίον δὲ θὰ τείνῃ νὰ λάβῃ χρῶμα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἰῶδες, ὅταν ἡ ἀπόστασις μεταξὺ πηγῆς καὶ παρατηρητοῦ ἐλαττοῦται.

Ὁ Fizeau, συμπληρῶν τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Doppler, ἀπέδειξεν ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς σχετικῆς κινήσεως τοῦ παρατηρητοῦ καὶ τῆς φωτεινῆς πηγῆς ἐκδηλοῦται σαφέστερον διὰ τῆς μεταθέσεως τῶν γραμμῶν τοῦ φάσματος, ἀναλόγως πρὸς τὴν μεταβολὴν τοῦ μήκους τοῦ κύματος, ἤτοι ὅταν παρατηρῶμεν ἀστέρα διὰ τοῦ φασματοσκοπίου, ἐὰν μὲν ὁ ἀστὴρ οὗτος ἀπομακρύνεται ἀφ' ἡμῶν, αἱ γραμμαὶ ἐν τῷ φάσματι αὐτοῦ μετατίθενται πρὸς τὸ ἐρυθρόν, ἐὰν δὲ πλησιάζῃ, τότε μετατίθενται πρὸς τὸ ἰῶδες.

Ἐκ τῶν περαιτέρω ἐρευνῶν ἀπεδείχθη ὅτι, ἐὰν τὸ φάσμα τοῦ παρατηρουμένου ἀστέρος συγκριθῇ πρὸς τὸ φάσμα ἀκινήτου πηγῆς, τὸ ποσὸν καθ' ὃ μετετέθησαν αἱ γραμμαὶ τοῦ φάσματος τοῦ ἀστέρος ὡς πρὸς τὰς ἀντιστοίχους γραμμὰς τοῦ φάσματος τῆς ἀκινήτου πηγῆς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς προσδιορισμὸν τῆς ἀκτινικῆς ταχύτητος τῶν ἀπλανῶν. Ὁ προσδιορισμὸς τῆς τοιαύτης ταχύτητος γίνεται ὡς ἑξῆς: Καλέσωμεν λ τὸ πραγματικὸν μῆκος κύματος μονόχρου ἀκτῖνος καὶ λ' τὸ μῆκος, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν φαινομένην περίοδον τῶν παλμῶν τοῦ φωτοβόλου. Ἐὰν v εἶναι ἡ ταχύτης προσεγγίσεως ἢ ἀπομακρύνσεως τῆς πηγῆς καὶ τοῦ παρατηρητοῦ καὶ V ἡ ταχύτης μεταδόσεως τῆς παλμικῆς κινήσεως, ἥτις προκειμένου περὶ κυμάτων φωτὸς ἰσοῦται πρὸς 299.860 χιλιόμετρα κατὰ δευτερόλεπτον, ὁ ἀριθμὸς τῶν παλμῶν, οἵτινες θὰ ἐκτελεσθῶσιν ἐν τῇ μονάδι τοῦ χρόνου, θὰ εἶνε $\frac{V}{\lambda}$ καὶ $\frac{V \pm v}{\lambda}$, καθ' ὅσον ἡ ἀπόστασις πηγῆς-παρατηρητοῦ εἶναι σταθερὰ ἢ μεταβλητή. (Τὸ σημεῖον + ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ πηγὴ καὶ ὁ παρατηρητὴς ἀπομακρύνονται ἀλλήλων καὶ τὸ σημεῖον — ὅταν ἡ μεταξύ των ἀπόστασις ἐλαττοῦται.) Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ φωτεινὴ πηγὴ ἐν τῇ μονάδι τοῦ χρόνου ἐκτελεῖ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν παλμῶν, ἕπεται ὅτι θὰ ἔχωμεν:

$$\frac{\lambda'}{\lambda} = \frac{V \pm v}{V} \quad \text{ἢ} \quad \frac{\lambda' - \lambda}{\lambda} = \frac{v}{V}$$

Ἐντεῦθεν θέτοντες $\lambda' - \lambda = \Delta\lambda$ καὶ ἀντικαθιστῶντες τὸ V διὰ τοῦ ἴσου αὐτῷ εὑρίσκομεν:

$$v = 299.860 \frac{\Delta\lambda}{\lambda}$$

Κατὰ ταῦτα τὸ πρόβλημα τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν ἀκτινικῶν ταχυτήτων τῶν ἀπλανῶν ἀνάγεται εἰς τὴν μέτρησιν τῆς ποσότητος Δλ, καθ' ἣν αἱ γραμμαὶ τοῦ φάσματος τοῦ παρατηρουμένου ἀπλανοῦς μετετέθησαν ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀντιστοίχους γραμμὰς τοῦ φάσματος, ὅπερ δίδει πηγή τις ἀκίνητος. Προφανῶς τὰ ἀποτελέσματα θὰ εἶναι τοσούτῳ μᾶλλον ἀκριβῆ, ὅσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἀκρίβεια, μεθ' ἧς ἐπιτυγχάνεται ἡ μέτρησις τῆς ποσότητος Δλ.

Οἱ πρῶτοι προσδιορισμοὶ ἀκτινικῶν ταχυτήτων τῶν ἀπλανῶν ἐγένοντο δι' ἁπλῆς παρατηρήσεως τῶν φασμάτων ἀπ' εὐθείας, διὰ φασματοσκοπίου προσηρμοσμένου εἰς τὸ τηλεσκόπιον καὶ διὰ συγκρίσεως τῆς θέσεως τῶν γραμμῶν τοῦ φάσματος, ὅπερ ἔδιδεν ἀστήρ τις κατά τινα ἑσπέραν, πρὸς τὴν θέσιν ἣν αἱ αὐταὶ γραμμαὶ τοῦ φάσματος τοῦ αὐτοῦ ἀστέρος κατεῖχον μετὰ πάροδον ἱκανοῦ χρόνου. Ὁ πρῶτος, ὅστις μετεχειρίσθη τὸ φασματοσκόπιον διὰ τοιούτου εἴδους παρατηρήσεις, ὑπῆρξεν ὁ Ἄγγλος φυσικὸς Sir William Huggins, ὅστις τῷ 1868 κατώρθωσε νὰ ἐξακριβώσῃ μετατοπίσεις τινὰς τῶν γραμμῶν εἰς τὰ φάσματα διαφόρων ἀστέρων. Ὅταν ὀλίγον βραδύτερον καὶ ὁ Maxwell ἀνεκάλυψεν, ὅλως ἀνεξαρτήτως, τὴν *ἀρχὴν τοῦ Fizeau*, ὁ Huggins, ἐφαρμόζων αὐτὴν ἐπὶ τοῦ Σειρίου, ἐμέτρησεν ἐν τῷ φάσματι αὐτοῦ τὴν μετάθεσιν τῆς γραμμῆς F τοῦ ὑδρογόνου καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ἀστὴρ οὗτος ἀπομακρύνεται τῆς Γῆς μετὰ ταχύτητος 47 χιλιομέτρων κατὰ δευτερόλεπτον. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εὗρεν ὅτι ὁ Ἀρκτοῦρος πλησιάζει πρὸς ἡμᾶς μετὰ ταχύτητος 96 χιλιομέτρων περίπου κατὰ δευτερόλεπτον.

Βραδύτερον ἐγένοντο καὶ ἄλλαι παρατηρήσεις πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, διεξαχθεῖσαι κυρίως ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τοῦ Γρήνουϊτς. Αἱ ἀπ' εὐθείας ἐν τούτοις παρατηρήσεις τῶν φασμάτων τῶν ἀπλανῶν παρουσιάζουν ἐξαιρετικὴν δυσκολίαν, διότι αἱ ἐντὸς σχετικῶς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος ἐπιτελούμεναι μεταθέσεις τῶν γραμμῶν τοῦ φάσματος τοῦ αὐτοῦ ἀστέρος εἶναι ἐλάχισται, πλείστων δὲ ἀπλανῶν τὰ φάσματα παρουσίαζον γραμμάς, ὧν ἡ ἀπ' εὐθείας μέτρησις ἦτο δυσχερεστάτη, ἂν μὴ ἀδύνατος. Ὡς ἐκ τούτου τὰ ἀποτελέσματα, εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξαν διὰ τῶν ἀπ' εὐθείας μετρήσεων τῶν θέσεων τῶν γραμμῶν, τόσον ὁ Huggins ὅσον καὶ ὁ Vogel καὶ διάφοροι ἄλλοι ἐξ ἴσου ἐπιδέξιοι παρατηρηταί, παρουσίαζον διὰ τὸν αὐτὸν ἀστέρα, παρατηρούμενον κατὰ διαφόρους ἑσπέρας, μεγίστην ἀσυμφωνίαν, διότι τὰ σφάλματα παρατηρήσεως, ἐξαιρέσει ὀλιγίστων σχετικῶς ἐκ τῶν λαμπροτέρων ἀστέρων, ὑπερέβαινον τὴν προσδιοριστέαν ποσότητα.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐν τούτοις καθ' ἣν ἐφηρμόσθη ἡ φωτογραφία εἰς τὴν φασματοσκοπικὴν μελέτην τῶν ἀστέρων, τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ὁσημέραι ἱκανοποιητικώτερα. Οὕτως ὁ Vogel τῷ 1888 καὶ ὁ Scheiner ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τοῦ Πότσδαμ καί, βραδύτερον, ὁ Μπελοπόλσκυ ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῆς Πούλκοβας κατώρθωσαν νὰ μετρήσωσι τὰς ἀκτινικὰς ταχύτητας τῶν λαμπροτέρων ἀπλανῶν μὲ μέσον πιθανὸν σφάλμα ± 2,6 χιλιομέτρων κατὰ δευτερόλεπτον. Κατὰ τὸ 1895—1896 ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος ὁ Campbell μεταχειριζόμενος πρὸς τοῦτο εἰδικῶς κατασκευασθέντα φασματογράφον (Mills Spectrograph), ὃν προσήρμοσεν εἰς τὸ μέγα τηλεσκόπιον 0μ,90 τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Λίκ. Τὸ πιθανὸν σφάλμα τῶν μετρήσεων αὐτοῦ, διὰ μὲν τοὺς λαμπροτέρους τῶν ἀπλανῶν περιωρίσθη μόνον εἰς ± 0.5 χιλιομέτρου, διὰ δὲ τοὺς ἀστέρας, τῶν ὁποίων τὰ φάσματα παρέχουσι γραμμὰς εὐκρινεῖς, δυναμένας εὐχερῶς νὰ μετρηθῶσι μετ' ἀκριβείας, τὸ πιθανὸν σφάλμα ἠλαττώθη εἰς ± 0.25 τοῦ χιλιομέτρου. Ἔκτοτε ἐγένοντο διάφοροι βελτιώσεις καὶ τελειοποιήσεις τῶν τε ὀργάνων καὶ τῶν χρησιμοποιουμένων μεθόδων, μολονότι δὲ δὲν κατωρθώθη ἡ ἔτι μᾶλλον ἐλάττωσις τοῦ μέσου πιθανοῦ σφάλματος τῶν τοιούτων μετρήσεων, ἐπετεύχθησαν ἐν τούτοις σημαντικαὶ πρόοδοι εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν μετ' ἀκριβείας προσδιορισμὸν τῶν ταχυτήτων τῶν μικροῦ μεγέθους ἀπλανῶν.

Ἂν καὶ διὰ τοιούτους προσδιορισμοὺς ἀκτινικῶν ταχυτήτων τῶν ἀπλανῶν καταλληλότατα εἶναι τὰ μεγάλου διαμετρήματος τηλεσκόπια, ὡς συλλέγοντα μεγάλην ποσότητα φωτός, ἐν τούτοις ἡ ἀξιοσημείωτος ἀκρίβεια, ἣν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ ὁ Campbell, δὲν ὀφείλεται τόσον εἰς τὸ ὅτι μετεχειρίσθη ἰσχυρὸν τηλεσκόπιον, ὅσον εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ φασματογράφος του συνεκέντρωσεν ἅπαντα τὰ διὰ τοιαύτην λεπτὴν ἐργασίαν ἀπαιτούμενα προσόντα, ἤτοι τελείαν εὐκρίνειαν, ἐλαχίστην ἀπορρόφησιν φωτός, τελείαν ἀκαμψίαν καί, ἰδίως σταθερότητα θερμοκρασίας. Σπουδαία πρὸς τούτοις συμβολὴ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοιαύτης ἀκριβείας δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ βελτίωσις τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρησιμοποιουμένων μεθόδων μετρήσεως καὶ ἀναγωγῆς τῶν διὰ τοῦ φασματογράφου λαμβανομένων φασματογραμμάτων.

Φωτογράφησις τῶν φασμάτων.—Ἀφοῦ στερεωθῇ καλῶς ὁ φασματογράφος ἐπὶ τοῦ προσοφθαλμίου μέρους τοῦ τηλεσκοπίου εἰς τὴν θέσιν τοῦ μικρομέτρου, ὁδηγοῦνται καταλλήλως αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες τοῦ πρὸς παρατήρησιν ἀστέρος πρὸς τὴν στενὴν σχισμὴν τοῦ φασματοσκοπίου καὶ δι' αὐτῆς, προσπίπτουσαι ἐπὶ πρίσματος, παρέχουσιν

Digitized by Google

ἐπὶ τῆς ὄπισθεν αὐτοῦ εὑρισκομένης φωτογραφικῆς πλακὸς τὸ φάσμα τοῦ ἀστέρος. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλακὸς φωτογραφεῖται συγχρόνως καὶ τὸ φάσμα, τὸ ὁποῖον δίδει ἀκίνητος τεχνητὴ φωτεινὴ πηγή, ὡς λ.χ. τὸ φάσμα τοῦ σιδήρου. Τὸ φάσμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον καλεῖται φάσμα συγκρίσεως (comparison spectrum) φωτογραφεῖται συνήθως ἑκατέρωθεν τοῦ φάσματος τοῦ ἀστέρος, ἡ δὲ θέσις τῶν γραμμῶν αὐτοῦ χρησιμεύει ὡς ἀρχὴ μετρήσεως πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ ποσοῦ, καθ' ὃ μετετέθησαν αἱ ἀντίστοιχοι γραμμαὶ τοῦ φάσματος τοῦ ἀστέρος.

Κατὰ τὴν τοιαύτην φωτογράφησιν τῶν φασμάτων ἀπαιτεῖται ἡ λῆψις διαφόρων προφυλάξεων. Μεταξὺ ἄλλων πρέπει νὰ προσέχωμεν ὅπως ἡ σχισμὴ τοῦ φασματοσκοπίου εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν στενωτέρα, ὁπότε ἀποφεύγεται ἡ ἀλληλεπίθεσις τῶν εἰδώλων καὶ λαμβάνεται φάσμα μὲ γραμμὰς εὐκρινεῖς, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν μετρήσεων, προκειμένου ἰδίᾳ περὶ τῶν μικροῦ μεγέθους ἀστέρων. Ὡσαύτως πρέπει αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἀστέρος νὰ προσπίπτωσιν ἐπὶ τοῦ πρίσματος ὑπὸ τοιαύτην γωνίαν, ὥστε νὰ ἐκτρέπωνται ὑπ' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς των διευθύνσεως, ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον, ὁπότε ἐπιτυγχάνομεν οὐ μόνον τὸ μέγιστον τῆς διὰ τοῦ πρίσματος διαβιβάσεως τοῦ φωτός, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλαχίστην μετατόπισιν τῶν γραμμῶν τοῦ φάσματος ἐν περιπτώσει τυχαίας μετακινήσεως τοῦ πρίσματος.

Μετατοπίσεις τῶν γραμμῶν τοῦ φάσματος τοῦ ἀστέρος ἐν σχέσει πρὸς τὰς γραμμὰς τοῦ φάσματος συγκρίσεως, ἐνδέχεται νὰ προκύψωσιν ἐνίοτε ἐκ λόγων ὀφειλομένων ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ χρησιμοποιούμενα ὄργανα. Οὕτω λ. χ. ἐὰν αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἀστέρος καὶ τῆς τεχνητῆς φωτεινῆς πηγῆς δὲν διέρχωνται σχεδὸν διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἐντὸς τοῦ φασματογράφου ἢ ἐὰν ἐπέλθῃ μεταβολή τις εἰς τὴν σχετικὴν θέσιν τῶν μερῶν τοῦ ὀργάνου κατὰ τὸ διάστημα, τὸ ὁποῖον μεσολαβεῖ μεταξὺ τῆς λήψεως τῆς φωτογραφίας τοῦ φάσματος τοῦ ἀστέρος καὶ τοῦ φάσματος συγκρίσεως, ἐνδέχεται νὰ προκληθῇ μετατόπισις τῶν ἀντιστοίχων γραμμῶν τῶν φωτογραφουμένων φασμάτων. Ἐκ τῶν δύο τούτων πηγῶν σφάλματος ἡ πρώτη εἶναι ὀπτικῆς φύσεως, ἀπαντῶσα δὲ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς φασματοσκοπικὰς μετρήσεις, δύναται νὰ ἐξαλειφθῇ εὐκόλως. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δευτέραν, αὕτη σχεδὸν μηδενίζεται, ὅταν ὁ φασματογράφος δὲν παρουσιάζῃ κάμψεις, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ σκόπευσις, πρὸς ἣν διευθύνεται τὸ τηλεσκόπιον, καὶ ὅταν ἡ φασματογραφικὴ συσκευὴ εἶναι στερεῶς προσηρμοσμένη ἐπὶ τοῦ τηλεσκοπίου. Σημαντικὴν τέλος ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἐξαγομένων δύναται νὰ ἔχῃ ἡ μεταβολὴ τῆς θερμοκρασίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς λήψεως τῶν φωτογραφιῶν τῶν φασμάτων. Διὰ τοῦτο, ἐκτὸς τοῦ καλοῦ ἀερισμοῦ τῆς αἰθούσης τοῦ τηλεσκοπίου, ἐν τῇ ὁποίᾳ πρέπει πάντοτε νὰ ἔχωμεν θερμοκρασίαν ἴσην πρὸς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ὑπαίθρου, ἐπιβάλλεται καὶ ἡ διὰ καταλλήλων μέσων μόνωσις τοῦ φασματογράφου, οὕτως ὥστε ἡ θερμοκρασία ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτοῦ νὰ παραμένῃ σταθερά.

Κατὰ τὴν προσαρμογὴν τοῦ φασματογράφου εἰς τὸ τηλεσκόπιον φέρομεν πάντοτε τὴν σχισμὴν τοῦ φασματοσκοπίου εἰς παραλληλίαν μετὰ τοῦ ἰσημερινοῦ. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ἐὰν ὁ βαθμιαίως κινῶν τὸ τηλεσκόπιον ἀστροστάτης παρουσιάζῃ μικράς τινας ἀνωμαλίας ἐν τῇ κινήσει τοῦ τηλεσκοπίου, συνεπείᾳ τῶν ἀνωμαλιῶν τούτων ἐπέρχεται μετακίνησις τοῦ ἀστέρος κατὰ μῆκος τῆς σχισμῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὑποβοηθεῖ εἰς τὴν λῆψιν πλατυτέρου φάσματος. Πάντως ἐπιβάλλεται συνεχὴς καὶ προσεκτικὴ κυβέρνησις τοῦ τηλεσκοπίου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ὁ ἀστὴρ εὑρίσκεται πάντοτε ἀπέναντι τῆς σχισμῆς, ἡ δὲ κατὰ μῆκος αὐτῆς κίνησίς του μὴ ὑπερβῇ ὅριόν τι.

Μέτρησις καὶ ἀναγωγὴ τῶν φασματογραμμάτων.—Πρὸς μέτρησιν τῶν φασματογραμμάτων, ἤτοι τῶν ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλακὸς φωτογραφηθέντων φασμάτων τοῦ ἀστέρος ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς τεχνητῆς φωτεινῆς πηγῆς ἀφ' ἑτέρου, μεταχειριζόμεθα εἰδικὴν μικρομετρικὴν συσκευήν, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ μικροσκοπίου, κάτωθεν τοῦ ὁποίου κινεῖται διὰ μικρομετρικοῦ κοχλίου πλαίσιον, ἐφ' οὗ στερεοῦται τὸ φασματόγραμμα. Ἀφοῦ κανονίσωμεν τὸ μικροσκόπιον ὥστε τὸ πεδίον αὐτοῦ νὰ φωτίζηται πανταχοῦ ὁμοιομόρφως καὶ τὰ εἴδωλα ἐν αὐτῷ νὰ εἶναι ὁρατὰ μετὰ πάσης εὐκρινείας, φέρομεν ἀλληλοδιαδόχως ἑκάστην γραμμὴν τοῦ φάσματος τοῦ ἀστέρος καὶ τοῦ φάσματος συγκρίσεως εἰς σύμπτωσιν μετὰ τοῦ ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ μικροσκοπίου δείκτου, κινοῦντες βαθμιαίως τὸ φέρον τὴν φωτογραφικὴν πλάκα πλαίσιον διὰ τοῦ μικρομετρικοῦ κοχλίου καὶ λαμβάνομεν τὰ ἐπὶ τοῦ τυμπάνου αὐτοῦ ἀναγνώσματα.

Ἀφοῦ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διατρέξωμεν τὸ φασματόγραμμα ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἑτέρου, ἀναστρέφομεν τὴν φωτογραφικὴν πλάκα καὶ ἐπαναλαμβάνομεν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὰς μετρήσεις. Ὡς ἀπεδείχθη, διὰ τῆς διπλῆς ταύτης μετρήσεως καὶ τῆς λήψεως μέσων ὅρων τῶν ἀντιστοίχων ἀναγνωσμάτων, ἐπιτυγχάνεται ἡ τελεία ἐκμηδένισις τοῦ σφάλματος τῆς προσωπικῆς ἐξετάσεως.

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου προσδιορίζομεν εἰς στροφὰς τοῦ μικρομετρικου κοχλίου τὸ ποσὸν τῆς μεταθέσεως ὡρισμένης γραμμῆς τοῦ φάσματος τοῦ ἀστέρος, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀντίστοιχον γραμμὴν τοῦ φάσματος συγκρίσεως. Ἵνα τὸ ποσὸν τοῦτο τραπῇ εἰς μονάδας μήκους κύματος, ἤτοι διὰ νὰ λάβωμεν τὸ Δλ τοῦ ἀνωτέρω τύπου, εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζωμεν τὴν τιμὴν τῆς κοχλιοστροφῆς τοῦ μικρομετρικοῦ κοχλίου εἰς μονάδας *ἄγκστρομ*. Ἐὰν καλέσωμεν r τὴν τιμὴν ταύτην καὶ ρ — ρ, τὸ ποσὸν στροφῶν, καθ' ὃ μετετέθη ὡρισμένη τις γραμμὴ τοῦ φάσματος τοῦ ἀστέρος, θὰ ἔχωμεν:

$$\Delta\lambda = r(\rho-\rho\,) \text{ καὶ } v = 299860\frac{\Delta\lambda}{\lambda}$$

ἤτοι τὴν ζητουμένην ἀκτινικὴν ταχύτητα τοῦ ἀστέρος.

Συνήθως δὲν ἀρκούμεθα εἰς τὴν μέτρησιν τῆς μεταθέσεως μιᾶς μόνον γραμμῆς, ἀλλὰ προσδιορίζομεν τὰς μεταθέσεις ὅλων τῶν γραμμῶν τοῦ φάσματος τοῦ ἀστέρος, ἀφοῦ προηγουμένως προσδιορίσωμεν τὰς κανονικὰς θέσεις τῶν ἀντιστοίχων γραμμῶν ἐν τῷ φάσματι συγκρίσεως. Ὁ προσδιορισμὸς τῶν κανονικῶν τούτων θέσεων γίνεται τῇ βοηθείᾳ τῆς λεγομένης *καμπύλης τοῦ Cornu-Hartmann*, ἐχούσης ἐξίσωσιν $\chi - \chi_0 = \frac{C}{\lambda - \lambda_0}$, ἔνθα χ παριστᾷ τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ τυμπάνου τοῦ μικρομετρικοῦ κοχλίου, τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν θέσιν γραμμῆς τοῦ φάσματος, ἧς τὸ μῆκος κύματος εἶναι λ, καὶ λ_0, χ_0 καὶ C εἶναι σταθεραὶ ποσότητες, εὐκόλως προσδιοριζόμεναι διὰ συστήματος τριῶν ἐξισώσεων τῆς μορφῆς ταύτης, προκυπτουσῶν ἐὰν ἀντὶ χ καὶ λ θέσωμεν τὰς ἀντιστοίχους αὐτῶν τιμὰς διὰ τρεῖς διαφόρους γραμμάς, ὧν ἡ μία κεῖται εἰς τὴν ἀρχήν, ἡ δευτέρα ἐγγὺς τοῦ μέσου καὶ ἡ τρίτη εἰς τὸ τέλος τοῦ μετρουμένου φάσματος.

Ἑτέρα μέθοδος ταχυτέρα καὶ ἀκοπωτέρα εἶναι ἡ τοῦ Hartmann. Ἐν τῇ μεθόδῳ ταύτῃ, ἥτις στηρίζεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς, ἐφ' ἧς καὶ ἡ προηγουμένη, γίνεται χρῆσις τῆς φασματοσυγκριτικῆς συσκευῆς (spectro-comparator). Ἡ συσκευὴ αὕτη φέρει δύο κινητὰ πλαίσια. Εἰς τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν τοποθετεῖται ἡ πλάξ, ἐφ' ἧς ἐφωτογραφήθη τὸ φάσμα τοῦ ἀστέρος, εἰς δὲ τὸ ἕτερον, τὸ ὁποῖον ἔχει μικρομετρικὸν κοχλίαν, τοποθετεῖται πρότυπος πλὰξ φάσματος τοῦ Ἡλίου, φωτογραφηθέντος διὰ τοῦ αὐτοῦ φασματογράφου. Τὸ μικροσκόπιον τῆς συσκευῆς ἔχει δύο ἀντικειμενικοὺς φακούς, τοποθετημένους οὕτως ὥστε τὰ εἴδωλα τμημάτων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλακῶν νὰ εἶναι ὁρατὰ συγχρόνως διὰ πρισμάτων ὁλικῆς ἀνακλάσεως ἐντὸς τοῦ πεδίου τοῦ προσοφθαλμίου. Τῇ βοηθείᾳ ἐπηργυρωμένης ταινίας, κειμένης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἑνὸς τῶν πρισμάτων, τὸ κεντρικὸν τμῆμα τοῦ φάσματος τοῦ Ἡλίου καλυπτόμενον ὑπ' αὐτῆς καθίσταται ἀόρατον, εἰς τὴν θέσιν δὲ τῆς οὕτω κεκαλυμμένης λωρίδος τοῦ φάσματος τοῦ Ἡλίου φέρεται διὰ καταλλήλου πρίσματος τὸ φάσμα τοῦ ἀστέρος. Κατὰ παρόμοιον τρόπον αἱ κεντρικαὶ λωρίδες τῶν φασμάτων συγκρίσεως τῆς πλακὸς τοῦ Ἡλίου ἀντικαθίστανται ὑπὸ τῶν κεντρικῶν λωρίδων τῶν φασμάτων συγκρίσεως τῆς πλακὸς τοῦ ἀστέρος. Ἀφοῦ ἐξισώσωμεν καταλλήλως τὰς κλίμακας τῶν δύο πλακῶν τῇ βοηθείᾳ διαφόρων μεγεθύνσεων, φέρομεν τὰ ἀντίστοιχα τμήματα τῶν δύο πλακῶν ἐντὸς τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου τοῦ μικροσκοπίου καὶ διὰ τοῦ μικρομετρικοῦ κοχλίου τοποθετοῦμεν τὰς ἀντιστοίχους γραμμὰς τῶν φασμάτων συγκρίσεως εἰς τὴν ἰδίαν εὐθεῖαν καὶ λαμβάνομεν τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ μικρομετρικοῦ κοχλίου. Ἀκολούθως φέρομεν εἰς τὴν αὐτὴν εὐθεῖαν τὰς ἀντιστοίχους γραμμὰς τῶν φασμάτων τοῦ Ἡλίου καὶ τοῦ ἀστέρος καὶ λαμβάνομεν πάλιν τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ κοχλιου. Ἡ διαφορὰ τῶν δύο τούτων μικρομετρικῶν ἀναγνωσμάτων δίδει τὴν μετάθεσιν τῶν γραμμῶν τοῦ φάσματος τοῦ ἀστέρος ὡς πρὸς τὰς γραμμὰς τοῦ φάσματος τοῦ Ἡλίου. Συνήθως διαιροῦμεν τὸ μῆκος τοῦ φάσματος εἰς δεκαπέντε περίπου τμήματα, καὶ ἐκτελοῦμεν τὰς ὡς ἄνω συμπτώσεις. Ὁ μέσος ὅρος τῶν ἐν ἑκάστῳ τῶν τμημάτων τούτων εὑρισκομένων μεταθέσεων τῶν γραμμῶν κατὰ τὴν μέτρησιν τῶν πλακῶν εἰς τὴν ὀρθὴν καὶ εἰς τὴν ἀντίστροφον θέσιν αὐτῶν, πολλαπλασιαζόμενος ὅπως καὶ προηγουμένως ἐπί:

$$299.860\,\frac{r}{\lambda}$$

παρέχει δι' ἕκαστον τῶν ῥηθέντων τμημάτων τὴν τιμὴν $V - V_0$, ἔνθα V παριστᾷ τὴν ἀκτινικὴν ταχύτητα τοῦ ἀστέρος καὶ V_0 τὴν τοῦ Ἡλίου. Διορθοῦντες συνεπῶς τὸ ἐξαγόμενον κατὰ τὴν ἀκτινικὴν ταχύτητα τοῦ Ἡλίου, ἥτις εἶναι γνωστή, ἔχομεν τὴν ζητουμένην ἀκτινικὴν ταχύτητα τοῦ παρατηρηθέντος ἀστέρος.

Τὸ μέγα πλεονέκτημα τῆς τελευταίας ταύτης μεθόδου ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι δυνάμεθα δι' αὐτῆς ἐντὸς μιᾶς μόνον ὥρας νὰ μετρήσωμεν καὶ ν' ἀναγάγωμεν φασματόγραμμα ἀστέρος πλούσιον εἰς γραμμάς, χρησιμοποιοῦντες σχεδὸν πᾶν ὅ,τι παρέχει ἡ πλάξ, ἐνῷ ἡ αὐτὴ ἐργασία, γινομένη κατά τινα τῶν παλαιοτέρων μεθόδων, ἀπαιτεῖ πολλάκις μίαν ἢ δύο ἡμέρας.

Προκειμένου περὶ ἀστέρων, οἵτινες εἶναι φασματικοῦ τύπου διαφόρου τοῦ ἡλιακοῦ, εἶναι ἀνάγκη ὅπως ἀντὶ πλακὸς μετὰ φάσματος τοῦ Ἡλίου μεταχειριζώμεθα ὡς πρότυπον τὸ φασματόγραμμα ἀστέρος τῆς αὐτῆς φασματικῆς τάξεως, ὅπερ ἔχει μετρηθῇ κατὰ τὴν πρώτην μέθοδον.

Αἱ παρατηρηθεῖσαι ἀκτινικαὶ ταχύτητες δέον νὰ διορθῶνται οὐ μόνον ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ Ἡλίου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ ἡλιακῷ συστήματι κινήσεως τοῦ παρατηρητοῦ, ἥτις συνίσταται ἐκ τριῶν συνιστωσῶν α') ἐκ τῆς περὶ τὸν Ἥλιον περιφορᾶς τῆς Γῆς, β') ἐκ τῆς περιστροφῆς τῆς Γῆς περὶ τὸν ἄξονα αὐτῆς καὶ γ') ἐκ τῆς περιφορᾶς τῆς Γῆς περὶ τὸ κέντρον βάρους τοῦ συστήματος Γῆς—Σελήνης. Μετὰ τὰς διορθώσεις ταύτας τὸ προκῦπτον ἐξαγόμενον δὲν περιέχει πλέον εἰμὴ τὰ ἀναπόφευκτα τυχαῖα σφάλματα παρατηρήσεως, πρὸς ἀπαλοιφὴν τῶν ὁποίων ἐπιβάλλεται ἡ ἐκτέλεσις ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ παρατηρήσεων.

Εὔλογος βεβαίως θὰ ἦτο ἡ ἀπορία, πῶς δυνάμεθα νὰ πεισθῶμεν ὅτι τὰ κατὰ τὰς ἐκτεθείσας μεθόδους εὑρισκόμενα παριστῶσιν ὄντως τὰς ἀκτινικὰς ταχύτητας τῶν ἀστέρων. Προφανῶς κάλλιστος τρόπος ἀποδείξεως τούτου εἶναι ἡ διὰ τῶν αὐτῶν μεθόδων εὕρεσις τῶν ἀκτινικῶν ταχυτήτων οὐρανίων σωμάτων, λ. χ. τῶν πλανητῶν, αἵτινες εἶναι γνωσταὶ ἐξ ἄλλων ἐρευνῶν. Ἐπειδὴ τὰ στοιχεῖα τῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος εἶναι γνωστὰ μετ' ἐπαρκοῦς ἀκριβείας, δυνάμεθα ἀμέσως νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ἀκτινικὴν ταχύτητα οἱουδήποτε ἐξ αὐτῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν Γῆν καθ' οἱανδήποτε στιγμήν. Φασματογράμματα τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἄρεως, ληφθέντα ἐπανειλημμένως ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τοῦ Λὶκ καὶ μετρηθέντα κατὰ τὰς ἀνωτέρω μεθόδους, ἀπέδειξαν ὅτι αἱ ἐξ ὑπολογισμοῦ καὶ αἱ διὰ φασματοσκοπικῶν παρατηρήσεων εὑρισκόμεναι ἀκτινικαὶ ταχύτητες ἑκατέρου τῶν πλανητῶν τούτων εἶναι ἐν γένει αἱ αὐταὶ κατὰ προσέγγισιν ± 0,5 τοῦ χιλιομέτρου ἢ τοῦ ἀναποφεύκτου σφάλματος μετρήσεως. Παρόμοιαι παρατηρήσεις γίνονται συχνάκις εἰς τὰ περὶ τὴν φασματοσκοπίαν ἀσχολούμενα ἀστεροσκοπεῖα, ὡς δὲ ἀπεδείχθη ἐξ αὐτῶν, ὅταν αἱ μετρήσεις τῶν φασματογραμμάτων γίνωνται ὑπὸ διαφόρων παρατηρητῶν, τὸ σφάλμα τῆς προσωπικῆς ἐξισώσεως σχεδὸν ἐξαλείφεται ἐν τῷ μέσῳ ὅρῳ καὶ τὰ ἐξαγόμενα τῆς παρατηρήσεως δὲν διαφέρουσι τῶν διὰ τοῦ λογισμοῦ εὑρισκομένων εἰμὴ κατά τινα δέκατα μόνον τοῦ χιλιομέτρου.

Σχέσις τῶν ἀκτινικῶν ταχυτήτων πρὸς τοὺς φασματικοὺς τύπους τῶν ἀπλανῶν.— Ἡ μέση ἀκτινικὴ ταχύτης τῶν ἀπλανῶν εὑρέθη ὅτι κυμαίνεται μεταξὺ 20 καὶ 25 χιλιομέτρων καὶ ὅτι αὐξάνει μετὰ τοῦ φασματικοῦ τύπου τοῦ ἀστέρος. Οὕτως οἱ ἀστέρες Wolf-Rayet, οἱ θερμότεροι τῶν ἀπλανῶν, καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ Ἡλίου ἢ τοῦ Ὠρίωνος καλούμενοι, ἔχουσι μέσην ἀκτινικὴν ταχύτητα 14 χιλιομέτρων, οἱ ἀστέρες τοῦ ὑδρογόνου 20 χιλιομέτρων, οἱ τοῦ τύπου τοῦ Ἡλίου 30 χιλιομέτρων κ.ο.κ. Ὁμοίως οἱ ψυχρότεροι ἀπλανεῖς εἶναι ταχύτεροι τῶν θερμοτέρων καὶ οἱ *ἀπολύτως λαμπρότεροι* ταχύτεροι τῶν *ἀπολύτως ἀμυδροτέρων*.

Κατωτέρω παρέχονται αἱ κατὰ προσέγγισιν ἀκτινικαὶ ταχύτητες ἀναλόγως τοῦ φασματικοῦ τύπου τῶν ἀπλανῶν, μετὰ τὴν διόρθωσιν ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ Ἡλίου:

Ἀστέρες	Ταχύτητος	
τύπου B	6,8	χμ.
» A	11,5	»
» F	14,5	»
» G	15,4	»
» K	16,0	»
» M	17,2	»

Ἀνάλογοι παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν νεφελοειδῶν ἀπέδειξαν ὅτι ἐνῷ οἱ πλανητοειδεῖς νεφελοειδεῖς ἔχουσι μεγάλας ἀπολύτους ἀκτινικὰς ταχύτητας, ἀνερχομένας κατὰ μέσον ὅρον εἰς 30 χιλιόμετρα, οἱ ἀκανόνιστοι νεφελοειδεῖς ἔχουσι μέσην ταχύτητα ἴσην περίπου πρὸς τὴν τῶν ἀστέρων τοῦ τύπου A.

Πρὸς τούτοις ἀπεδείχθη ἡ ὕπαρξις σχέσεως μεταξὺ τῆς ἀκτινικῆς ταχύτητος τῶν ἀστέρων καὶ τοῦ γαλακτικοῦ πλάτους, ἤτοι τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ Γαλαξίου· ὅσῳ δηλονότι ἀστήρ τις εἶναι πλησιέστερον τοῦ γαλακτικοῦ ἐπιπέδου, τόσῳ ἡ ἀκτινικὴ ταχύτης αὐτοῦ εἶναι μεγαλυτέρα.

Ἀστέρες ἔχοντες ἀκτινικὰς ταχύτητας μεγαλυτέρας τῶν 80 χιλιομέτρων κατὰ δευτερόλεπτον εἶναι σχετικῶς ὀλίγοι. Ἐξ ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε προσδιορισθεισῶν ἀκτινικῶν ταχυτήτων μεγαλύτεραι εἶναι αἱ τῶν ἀκολούθων ἀπλανῶν:

Digitized by Google

'Αστὴρ	Φάσμα	'Ακτινικὴ ταχύτης
Lalande 1966	F 5	— 325 χμ.
A. G. Berlin 1366	F 0	+ 339 »
Lalande 15290	F 7	— 242 »
» 23995	F 3	+ 141 »
» 27274	F 4	+ 160 »
A. Oe. 14 318 20	KO, G 8	+ 300 »
A. Oe. 20452	F 5	— 179 »

Τὸ σημεῖον + δηλοῖ ὅτι ὁ ἀστὴρ ἀπομακρύνεται τοῦ Ἡλίου· καὶ τὸ σημεῖον — ὅτι πλησιάζει πρὸς αὐτόν.

Ἐν τῷ κατωτέρῳ πίνακι περιλαμβάνονται αἱ ἀκτινικαὶ ταχύτητες τῶν μεγαλυτέρου μεγέθους ἀπλανῶν.

'Αστὴρ	Μέγεθος	Φάσμα	'Ακτινικὴ ταχύτης
'Αλταΐρ	0,9	A 5	— 33
Αἴξ	0,2	G p	+ 30
'Αρκτοῦρος	0,2	K	— 4
Σείριος	—1,6	A	— 8
Προκύων	0,5	F 5	— 4
Κάνωπος	—0 9	F	+ 21
Δενέμπ.	1,3	A 2 p	— 4
Βασιλίσκος	1,3	B 8	— 9
Βέγας	0,1	A	— 14
Βετελγκὲζ	Μεταβλ	M a	+ 21
Ρίγελ	0,3	B 8 p	+ 23
'Αλδεβαρὰν	1,1	K 5	+ 55

Αἱ ἔρευναι πρὸς προσδιορισμὸν τῶν ἀκτινικῶν ταχυτήτων ἀπεκάλυψαν νέαν τινὰ κατηγορίαν ἀστέρων, τῶν λεγομένων *φασματικῶς διπλῶν*. Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην ἔδωκε τῷ 1889 ἡ παρατήρησις τοῦ E. C. Pickering, ὅστις παραβάλλων τὰ φασματογράμματα τοῦ ἀστέρος ζ τῆς Μεγάλης Ἄρκτου *(Μιζάρ)*, εὗρεν ὅτι αἱ γραμμαὶ τῶν φασμάτων αὐτοῦ εἰς τινας φωτογραφικὰς πλάκας ἦσαν ἁπλαῖ, εἰς ἄλλας ὅμως διπλαῖ, καὶ ὅτι ἡ ἐναλλαγὴ αὕτη συνεπληροῦτο ἐντὸς 104 περίπου ἡμερῶν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξηγήθη διὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ὁ ἀστὴρ οὗτος συνίσταται ἐκ δύο σωμάτων, ἐγγύτατα ἀλλήλων εὑρισκομένων καὶ περιστρεφομένων πέριξ τοῦ κέντρου βάρους τοῦ συστήματος αὐτῶν. Τὴν παρατήρησιν ταύτην ἐπεβεβαίωσε μετ' ὀλίγον ὁ Vogel ἐπὶ τοῦ β Περσέως *('Αλγκόλ)*, ἔκτοτε δὲ διὰ συνεχῶν παρατηρήσεων, ἰδίᾳ ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τοῦ Λίκ, ἀνεκαλύφθησαν πλεῖστοι ἄλλοι παρόμοιοι φασματοσκοπικῶς διπλοῖ ἀστέρες.

Ἀνάλογοι φασματοσκοπικαὶ παρατηρήσεις τοῦ Ἡλίου ἐχρησίμευσαν πρὸς προσδιορισμὸν τῆς περιστροφῆς αὐτοῦ περὶ τὸν ἄξονά του.

Ὁ προσδιορισμὸς τῶν ἀκτινικῶν ταχυτήτων τῶν ἀπλανῶν ἐχρησίμευσε πρὸς τούτοις εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς κινήσεως τοῦ Ἡλίου πρὸς τὸν *κόρυμβον* (apex). Συνεπείᾳ τῆς τοιαύτης κινήσεως τοῦ Ἡλίου Η πρὸς τὸ σημεῖον Λ ὅλοι οἱ πέριξ αὐτοῦ ἀστέρες $\Sigma_1 \Sigma_2$... θὰ φαίνωνται κινούμενοι ἀντιθέτως καὶ δή, οἱ μὲν πρὸς τὸ Α θὰ πλησιάζωσι πρὸς τὸ Η, οἱ δὲ κείμενοι πρὸς τὸ Β θὰ ἀπομακρύνωνται

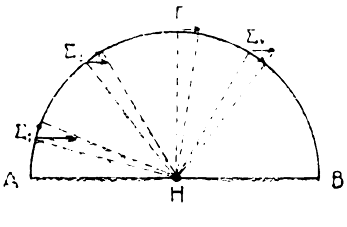

τοῦ Η καὶ μάλιστα μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος. Ἀλλ' ἐνῷ οἱ ἀστέρες Α καὶ Β θὰ παρουσιάζωσιν αἰσθητὴν ἀκτινικὴν ταχύτητα καὶ ἰδίαν ταχύτητα ἴσην τῷ μηδενί, τοὐναντίον οἱ εὑρισκόμενοι κατὰ διεύθυνσιν ΓΗ σχηματίζουσαν ὀρθὴν γωνίαν μετὰ τῆς ΑΒ θὰ παρουσιάζωσι μηδαμινὴν μὲν ἀκτινικὴν ταχύτητα, αἰσθητὴν δὲ ἰδίαν. Προκειμένου περὶ τῶν λοιπῶν ἀστέρων, τῶν κειμένων εἰς ἐνδιαμέσους θέσεις, ἡ ἀκτινική των ταχύτης θὰ εἶναι ἀνάλογος τοῦ συνημιτόνου τῆς γωνίας, ἣν σχηματίζει ἡ ΑΒ μετὰ τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος τοῦ ἀστέρος. Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω, ἐπιβεβαιουμένων διὰ φασματοσκοπικῶν καὶ ἄλλων παρατηρήσεων, ἀπεδείχθη ὅτι ὁ Ἥλιος βαίνει μετὰ ταχύτητος 19 χμ. κατὰ δευτερόλεπτον πρὸς σημεῖον τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν θέσιν καθώρισαν ὁ μὲν Lewis Boss διὰ τῶν ἰδίων κινήσεων τῶν ἀπλανῶν ἐν τῷ ἀστερισμῷ τῆς Λύρας ($\alpha = 270^\circ \pm 1^\circ,5$ καὶ $\delta = +34^\circ,3 \pm 1'',3$), ὁ δὲ W. W. Campbell διὰ τῶν ἀκτινικῶν ταχυτήτων τῶν ἀπλανῶν ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Ἡρακλέους ($\alpha = 268 \pm 2',0$ καὶ $\delta = +25^\circ,3 \pm 1'',8$).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Robert G. Aitken*: The Binary Stars.— *Campbell*: Stellar Motions. The Mills Spectrograph (Astroph. Journ. vol. 8), The Reduction of Spectr. Obs. of motions in the line of sight (Astronomy & Astrophysics, vol. 2).— *Frost*: The Bruce Spectrograph (Astroph. Journ. vol. 15).— *Vogel*: Descr. of the Spectrograph of the refractor at Potsdam (Astroph. Journ. vol 2.)—*Hartmann*: Ueber die Ausmessung und Reduction der Photographischen Aufnahmen von Sternspectren (Astronomische Nachrichten vol. 155).— *Δ. Αἰγινήτου*, 'Αστρονομία.— *S. Jones*, Astronomy κτλ.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

ἀκτίνιον *[Χημ.]*. Στοιχεῖον ἀκτινεργόν, ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ Debierne τῷ 1899. Ἡ ὕπαρξις τοῦ στοιχειου τούτου παρετηρήθη εἰς τὰ ὑπολείμματα τοῦ ὀρυκτοῦ πισσουρανίτου (pechblende) μετὰ τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀπομάκρυνσιν τοῦ οὐρανίου, ραδίου καὶ πολωνίου. Ὁ Debierne ὡς πρώτην ὕλην ἐχρησιμοποίησε *πισσουρανίτην* ἀπηλλαγμένον οὐρανίου. Ἡ ποσότης τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων, ἅτινα περιείχοντο εἰς τὴν ὕλην ταύτην, ἦτο ἐλαχίστη, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἔδει νὰ χρησιμοποιηθοῦν πολλαὶ ἑκατοντάδες χιλιογράμμων ἐκ τῆς ὕλης ταύτης καὶ ἔπρεπε αὕτη νὰ ἐπεξεργασθῇ καταλλήλως διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν τελειοτέραν ἀπ' αὐτῆς ἀπομάκρυνσιν τῶν τότε ἤδη γνωστῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων ραδίου καὶ πολωνίου. Τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ὑπολείμματος κατακρημνιζόμενον τῇ προσθήκῃ ἀμμωνίας ἀπετελεῖτο ἐξ ὀξειδίων σιδήρου καὶ ἀργιλλίου. Πλὴν τούτων ὅμως ὁ Debierne παρετήρησε τὴν ὕπαρξιν καὶ μεγάλου ἀριθμοῦ ἄλλων σωμάτων, εἰς ἐλαχίστας ὅμως ἀναλογίας. Οὕτως ἠδυνήθη νὰ διαχωρίσῃ, εἰς μικρὰς πάντοτε ποσότητας, ψευδάργυρον, μαγγάνιον, χρώμιον, βανάδιον, τιτάνιον, νιόβιον, ταντάλιον ὡς ἐπίσης καὶ ἐλάχιστα ἴχνη σπανίων γαιῶν, ὡς λανθάνιον, διδύμιον, δημήτριον καὶ στοιχεῖά τινα τῆς ὁμάδος τοῦ ὑττρίου. Ἡ ἀκτινεργία, ἥτις ὑπῆρχεν εἰς μικρὸν βαθμὸν εἰς τὴν δι' ἀμμωνίας καταβυθιζομένην ὁλικὴν μᾶζαν, συνεπυκνοῦτο βαθμηδὸν μετὰ τὴν ἑκάστοτε ἀπομάκρυνσιν τῶν προαναφερθέντων στοιχείων. Οὕτως ὁ Debierne παρετήρησεν ὅτι εἰς τὸ ὑπόλειμμα, τὸ περιέχον τὸ τιτάνιον καὶ τὰ τούτῳ ἀνάλογα στοιχεῖα, ἡ ἀκτινεργία ἦτο ἰσχυροτάτη. Κατόπιν κοπιώδους καὶ ἐπιπόνου κατεργασίας κατώρθωσε νὰ ἀπομονώσῃ νέον τι στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἀναλυτικῆς ἀπόψεως παρουσίαζε μεγάλας ἀναλογίας πρὸς τὸ τιτάνιον, καὶ τὸ ὁποῖον ἐξέπεμπεν ἀκτῖνας ἐξόχως ἐνεργούς. Ἡ ἀκτινεργία κλάσματος τοῦ σώματος τούτου μετρηθεῖσα κατὰ προσέγγισιν ὑπὸ τοῦ Debierne εὑρέθη οὖσα 100.000 φορὰς μεγαλυτέρα τῆς τοῦ οὐρανίου, εἶχε δὲ χημικὰς ἰδιότητας ἐντελῶς διαφόρους τῶν τοῦ ραδίου καὶ πολωνίου.

Ἡ νέα αὕτη οὐσία εἶχε τὴν ἰδιότητα νὰ καθιστᾷ τὰ ἀέρια ἱκανὰ νὰ ἐκφορτίζωσι σώματα ἠλεκτρισμένα, προεκάλει τὸν φωσφορισμὸν τοῦ πλατινοκυανιούχου βαρύου καὶ προσέβαλλε τὰς φωτογραφικὰς πλάκας. Ἐν τούτοις ἡ οὐσία αὕτη διεκρίνετο τοῦ ραδίου, ὡς ἐστερημένη φωτοβολίας. Εἰς τὸ νέον τοῦτο στοιχεῖον ὁ ἐρευνητὴς ἔδωσε τὸ ὄνομα *ἀκτίνιον*. Ἐκ τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων (ράδιον καὶ θόριον) τὸ ἀκτίνιον εἶναι εἰσέτι ἐλάχιστα γνωστόν. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο συνοδεύει πάντοτε τὸ οὐράνιον εἰς τὰ ὀρυκτὰ αὐτοῦ ὑπὸ σταθερὰς ποσοτικὰς ἀναλογίας, ἡ δὲ ἀκτινεργία τῶν προϊόντων τοῦ ἀκτινίου εἶναι περίπου 28% τοῦ οὐρανίου (UI+UII). Προφανῶς ὑπάρχει γενετικὴ συγγένεια μεταξὺ τοῦ οὐρανίου καὶ ἀκτινίου, ἐν τούτοις ὅμως δὲν παρετηρήθη εἰσέτι σχηματισμὸς τοῦ ἀκτινίου ἐκ τοῦ οὐρανίου ἢ τῶν προϊόντων τῆς σειρᾶς αὐτοῦ. Ἡ ἐνέργεια **α** τῶν ὀρυκτῶν τοῦ οὐρανίου εἶναι κατὰ 4,64 φορὰς μεγαλυτέρα τῆς ἐνεργείας τοῦ οὐρανίου, ὅπερ περιέχουσιν. Ἐὰν ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ ἀφαιρέσωμεν 0,28, θὰ ἔχωμεν τὴν ἀναλογίαν ἐνεργείας ἥτις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν σειρὰν οὐράνιον—ράδιον—πολώνιον. Ἐὰν ἡ σειρὰ τοῦ ἀκτινίου ἀπετέλει μέρος τῆς κυρίας σειρᾶς οὐρανίου—ραδίου—πολωνίου ἡ **α** ἐνέργεια αὐτοῦ θὰ ἦτο ὁμοία τῆς τοῦ ραδίου. Κατὰ πᾶσαν ὅμως πιθανότητα ἓν τῶν προϊόντων μετασχηματισμοῦ τῆς σειρᾶς τοῦ οὐρανίου ἀποσυντίθεται κατὰ δύο τρόπους: Κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον ἀποσυντίθεται τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀτόμων καὶ λαμβάνεται ὡς τελικὸν ἀκτινεργὸν προϊὸν τὸ πολώνιον, κατὰ δὲ τὸν δεύτερον τρόπον τὰ ἐλάχιστα ἀπομένοντα ἄτομα δίδουσι τὸ ἀκτίνιον. Ἐὰν τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ ἀκτινίου ἢ ἑνὸς τῶν προϊόντων ἀποσυνθέσεως αὐτοῦ ἦτο γνωστόν, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὁρίσωμεν τὴν θέσιν διακλαδώσεως τῆς σειρᾶς τοῦ ἀκτινίου ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ οὐρανίου. Ἐφ' ὅσον ὅμως τοῦτο παραμένει ἄγνωστον, τὴν θέσιν τοῦ ἀκτινίου ἐν τῷ περιοδικῷ συστήματι μόνον ἐκ τῶν χημικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν καὶ ταύτην μόνον κατὰ προσέγγισιν. Ἐκ τῶν χημικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀκτινίου ἡ θέσις αὐτοῦ ἐν τῷ περιοδικῷ συστήματι εὑρίσκεται εἰς τὴν τριδύναμον ὁμάδα τοῦ λανθανίου, ἐνῷ τὸ στοιχεῖον ἐξ οὗ προέρχεται τὸ πρωτακτίνιον ὡς ἐκπομπεὺς **α** ἀπορροῶν (βλ. **ἀκτινεργία**) καὶ ἑπομένως πενταδύναμον, εὑρίσκεται εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ ταντιαλίου.

Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ἀτομικὸν βάρος τοῦ πρωτακτινίου εἶναι 230, φυσικὸν εἶναι νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τοῦτο παρήχθη ἐκ τοῦ οὐρανίου Y διὰ β μεταπτώσεως, ὅπερ συνάγομεν ἐπίσης καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐκ τῶν ἀτόμων τοῦ οὐρανίου II τὰ 92% μεταπίπτουσιν εἰς ἰώνιον, οὕτινος ὁ περαιτέρω μετασχηματισμὸς καταλήγει εἰς ράδιον, καὶ τὰ 8% εἰς οὐράνιον Y, τὸ ὁποῖον διὰ συνεχοῦς μεταπτώσεως σχηματίζει τὴν σειρὰν τοῦ ἀκτινίου.

Πρωτακτίνιον (Pa). Τὸ Pa στοιχεῖον τῆς σειρᾶς τοῦ ἀκτινίου, ἀνακαλυφθὲν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη (1918), δύναται νὰ θεωρηθῇ, συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, ὡς ἀμέσως προερχόμενον ἐκ τοῦ οὐρανίου Y δι' ἐκρήξεως ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου στοιχείου σωματιδίων **β**. Συνεπῶς τὸ Pa μετατίθεται εἰς τὴν πενταμελῆ πλειάδα τοῦ οὐρανίου X_2, μεθ' οὗ εἶναι χημικῶς ἴσον καὶ ἑπομένως *ἰσότοπον*, καθ' ὅσον τὸ UY μετὰ τοῦ ἰωνίου ἔχει ἀτομικὸν βάρος 230, καὶ εἶναι 4ατομικόν. Τὸ Pa ἐκπέμπει ἀκτινοβολίαν **α** (βλ. **ἀκτῖνες α**), ἧς ἡ διαδρομὴ εἶναι 3,31 cm εἰς 0°C καὶ ὑπὸ πίεσιν 760 m/m. Ὁ χρόνος ὑποδιπλασιασμοῦ τοῦ Pa κυμαίνεται μεταξὺ 1200 καὶ 180.000 ἔτη (κατὰ τὰς τελευταίας παρατηρήσεις 12,000). Ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐν τῷ περιοδικῷ συστήματι τῶν στοιχείων, θεωρεῖται ὡς ὁμόλογον τοῦ ταντιαλίου. Τὸ πρωτακτίνιον λαμβάνεται ἐκ τῶν ἀδιαλύτων ὑπολειμμάτων τοῦ πισσουρανίτου διὰ κατεργασίας μετὰ νιτρικοῦ ὀξέος. Διὰ τῆς κατεργασίας ταύτης ἀπομονοῦνται ὅλαι αἱ οὐσίαι αἱ περιέχουσαι ταντάλιον. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων σωμάτων διὰ λίαν κοπιωδῶν καὶ πολυδαπάνων μεθόδων λαμβάνεται τέλος ἐλάχιστον ὑπόλειμμα (73 χιλ)μα ἐξ ἑνὸς Kg οὐρανίου), ὅπερ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελεῖται ἐκ πρωτακτινίου ἀπηλλαγμένου τῶν ἄλλων ἀκτινεργῶν στοιχείων, (οὐρανίου, ραδίου, ἰωνίου καὶ ραδιομολύβδου). Ἡ ἀκτινεργία τοῦ πρωτακτινίου, μετατρεπομένη συνεχῶς εἰς ἕτερα ἀκτινεργὰ στοιχεῖα, βαίνει αὔξουσα μέχρις οὗ μετὰ πάροδον ἐτῶν, ἐπερχομένης ἰσορροπίας, παραμένει πλέον σταθερά.

Ἀκτίνιον (Ac). Ἄλλοτε γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *«ἀπορροή»*, κατ' ἄλλους δὲ *αἰγλοβολία* (Emanium), θεωρεῖται ὡς προερχόμενον ἐκ τοῦ πρωτακτινίου δι' ἐκρήξεως ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου σωματιδίων **α**. Τὸ ἀκτίνιον λαμβάνεται εὐκόλως μετὰ τοῦ σιδήρου καὶ τῶν *σπανίων γαιῶν* καὶ ἐκ τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ πισσουρανίτου. Εἰς τὰ ὄξινα διαλύματα τῶν ὑπολειμμάτων τούτων, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ πρωτακτινίου δι' ὑδροθείου καὶ τὴν ὀξείδωσιν αὐτῶν, προστίθεται ἀμμωνία, ὁπότε καταβυθίζεται τὸ ἀκτίνιον. Τὸ ἵζημα τοῦτο κατεργαζόμεθα δι' ἀραιοῦ ὑδροφθορίου. Τὸ ἀδιάλυτον μέρος ἀποτελούμενον ἐκ λανθανίου, διδυμίου, δημητρίου καὶ θαλλίου, συγκρατεῖ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἀκτινίου. Τὸ ἀδιάλυτον τοῦτο μέρος διαλύομεν εἰς ὑδροχλώριον καὶ καταβυθίζομεν τὸ ἀκτίνιον δι' ὀξαλικοῦ ὀξέος. Τὰ σχηματιζόμενα ὀξαλικὰ ἅλατα μετατρέπομεν διὰ πυρώσεως εἰς ὀξείδια καὶ ἀφοῦ κατεργασθῶμεν διὰ κιτρικοῦ μαγνησίου ἢ νιτρικοῦ μαγγανίου, ὑποβάλλομεν τὸ λαμβανόμενον διάλυμα εἰς κλασματικὴν κρυστάλλωσιν. Τὸ ἀκτίνιον συμπυκνοῦται εἰς τὰ ὑγρὰ κρυσταλλώσεως. Ἐκ τῶν ὑγρῶν τούτων ἀπομακρύνομεν τὸ ἰώνιον διὰ καταβυθίσεως δι' ὑποθειώδους νατρίου παρουσίᾳ θορίου. Οὕτω τὸ ἀκτίνιον παραμένει εἰς τὸ διάλυμα.

Ὁ Auer von Welsbach ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως κατατάσσει τὸ ἀκτίνιον μεταξὺ τοῦ λανθανίου καὶ ἀσβεστίου. Ἐπίσης οὗτος παρετήρησεν ὅτι παρουσίᾳ ἀμμωνιακῶν ἁλάτων ἡ καταβύθισις τοῦ ἀκτινίου εἶναι λίαν ἀτελής, παρουσίᾳ ὅμως μαγγανίου ἡ καταβύθισις εἶναι τελεία εἰς ἀλκαλικὰ διαλύματα ὑπὸ μορφὴν μαγγανικοῦ ἅλατος. Τὴν τελευταίαν ταύτην ἀντίδρασιν χρησιμοποιοῦμεν διὰ τὴν ἐξαγωγὴν ἀκτινίου ἐκ τοῦ πισσουρανίτου.

Τὸ ἀκτίνιον ἐκπέμπει ἀσθενεστάτην **α** ἀκτινοβολίαν, δι' ἧς μετασχηματίζεται εἰς *ραδιοακτίνιον*. Ὁ χρόνος ὑποδιπλασιασμοῦ εἶναι περίπου 20 ἔτη, ἡ σταθερὰ μεταπτώσεως $\lambda = 1{,}1.10^{-9}$, καὶ ἡ διάρκεια ζωῆς $\tau = 29$ ἔτη. Η **α** ἀκτινοβολία τοῦ ἀκτινίου εἶναι λίαν ἀσθενής, ὥστε νὰ νοηθῇ συνοδεύουσα τὸν μετασχηματισμὸν τοῦ ἀκτινίου εἰς ραδιοακτίνιον. Ἐπειδὴ ἄλλως τε, μέχρι σήμερον, ἐκ τοῦ ἀκτινίου δὲν ἀπεμονώθησαν **β** ἀκτῖνες, ὁ μετασχηματισμὸς αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐστερημένος ἀκτινοβολίας.

Ραδιοακτίνιον (Ra Ac). Τὸ ἄτομον αὐτοῦ θεωρεῖται ὡς προερχόμενον ἐκ τοῦ ἀκτινίου. Ὁ ποσοτικὸς διαχωρισμὸς τοῦ ραδιοακτινίου ἐκ διαλύματος ἀκτινίου εἶναι δυσκολώτατος, δυνάμεθα ὅμως νὰ ἔχωμεν παρασκευάσματα ραδιοακτινίου μεγάλης ἐνεργείας διὰ μιᾶς τῶν κάτωθι μεθόδων:

1ον. Διαλύομεν παρασκεύασμα Ac εἰς ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, ἐξ οὗ ἀπομακρύνομεν τὸ ἀκτίνιον X διὰ τῆς κατωτέρω περιγραφομένης μεθόδου (βλ. κατωτέρω *ἀκτίνιον X*.) Τὸ ραδιοακτίνιον καταβυθίζεται μετὰ τοῦ ἀκτινίου, τὸ δὲ ἵζημα τοῦτο διαλύομεν ἐκ νέου εἰς πυκνὸν ὑδροχλώριον καὶ ἐν θερμῷ. Ἐξατμίζομεν τὸ διάλυμα μέχρι 20 κ. ἑ., προσθέτομεν στάγδην διάλυμα ὑποθειώδους νατρίου, καὶ θερμαίνομεν μέχρι βρασμοῦ ἵνα κατακρημνισθῇ τὸ θεῖον εἰς κατάστασιν λεπτοτάτου διαμερισμοῦ. Τὸ ραδιοακτίνιον καταβυθίζεται μετὰ τοῦ θείου καὶ παραλαμβάνεται μετ' αὐτοῦ ἐπὶ ἠθμοῦ. Καίομεν ἠθμὸν καὶ θεῖον, ὁπότε παραμένει μικρὰ ποσότης οὐσίας λίαν ἀκτινεργοῦ ἥτις περιέχει τὸ ραδιοακτίνιον ἀπηλλαγμένον ἀκτινίου καὶ ἀκτινίου X.

2ον. Ἡ μέθοδος αὕτη βασίζεται ἐπὶ τῆς κλασματικῆς καταβυθίσεως δι' ἀμμωνίας. Ἀντὶ νὰ καταβυθίσωμεν ὅλον τὸ ἀκτίνιον ἔκ τινος διαλύματος, καταβυθίζομεν μόνον μέρος αὐτοῦ, ὁπότε τὸ σχηματιζόμενον ἵζημα συμπαρασύρει τὸ πλεῖστον μέρος

Digitized by Google

τοῦ ῥαδιοακτινίου. Τὸ ἴζημα τοῦτο λαμβάνομεν ἐπὶ ἠθμοῦ, διαλύομεν εἰς ὑδροχλώριον καὶ ἀνακαταβυθίζομεν ἐκ νέου μερικῶς δι' ἀμμωνίας. Τὴν κατεργασίαν ταύτην ἐπαναλαμβάνομεν πολλὰς φοράς, ὁπότε λαμβάνομεν μικρὰν ποσότητα ἰζήματος ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ ῥαδιοακτινίου ἀπηλλαγμένου ἀκτινίου καὶ ἀκτινίου X.

Τὸ ῥαδιοακτίνιον ἐκπέμπει ἀκτῖνας α, β καὶ γ. Ἡ ἀκτινοβολία α ἔχει εἰς 15° καὶ ὑπὸ πίεσιν 760 mm δύο διαδρομάς: 4,6 καὶ 4,2 cm. Ἡ ἀκτινοβολία β ἔχει ἀρχικὴν ταχύτητα περιλαμβανομένην μεταξὺ 1,1 καὶ 1,6. 10^{10} cm/δευτερόλ. Ἡ ἀκτινοβολία γ εἶναι ἀσθενεστάτη καὶ διαπερατική. Ἡ σταθερὰ μεταπτώσεως τοῦ Ra Ac, $\lambda = 4,25.10^{-7}$ δευτερόλ., ἡ μέση διάρκεια ζωῆς $\tau = 27,24$ ἡμέραι, ὁ χρόνος ὑποδιπλασιασμοῦ (σταθερὰ ἀπενεργείας) $T = 18,88$ ἡμέρας. Χημικῶς τὸ Ra Ac εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ θόριον (βλ. λέξιν)

***Ἀκτίνιον X** (AcX)*. Προέρχεται ἐκ τοῦ ἀτόμου τοῦ ῥαδιοακτινίου δι' ἀπωλείας ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου α σωματιδίων (ἄτομον ἡλίου, ἀτομικοῦ βάρους 4 καὶ ἠλεκτρικοῦ φορτίου + $9,51.10^{-10}$ 58 E.). Τὸ ἀκτίνιον X συγκαταλέγεται εἰς τὴν πλειάδα τοῦ ῥαδίου μεθ' οὗ εἶναι καὶ ἰσότοπον. Τὸ ἀτομικὸν βάρος αὐτοῦ εἶναι 222. Καθαρὸν παρασκεύασμα ἀκτινίου X δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὡς ἀκολούθως: Διαλύομεν εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν μικροτέραν ποσότητα ὑδροχλωρίου παρασκεύασμα ἀκτινίου καὶ συμπληροῦμεν δι' ὕδατος τὸν ὄγκον τοῦ διαλύματος εἰς 20 κ. ἑ. περίπου. Τὸ ἀκτίνιον καταβυθίζομεν ἐκ τοῦ διαλύματος τούτου τῇ προσθήκῃ περισσείας ἀμμωνίας, διηθοῦμεν, ὁπότε ἐν τῷ διηθήματι εὑρίσκεται τὸ ἀκτίνιον X. Ἡ διὰ τὴν καταβύθισιν τοῦ ἀκτινίου χρησιμοποιουμένη ἀμμωνία δέον νὰ ᾖ ἀπηλλαγμένη ἀνθρακικῶν, διότι τὰ ἅλατα τοῦ ἀκτινίου εἶνε διαλυτὰ εἰς ἀνθρακικὸν ἀμμώνιον. Διὰ τὴν πλήρη καταβύθισιν τοῦ ἀκτινίου βράζομεν τὸ διάλυμα ἐπὶ ἡμίσειαν περίπου ὥραν, εἶτα δὲ ἀφίνομεν ἐν ἠρεμίᾳ ἐπὶ ἡμίσειαν ἡμέραν. Συλλέγομεν τὸ ὑπόστημα τοῦ ἀκτινίου ἐπὶ ἠθμοῦ καὶ ἐξατμίζομεν τὸ διήθημα μέχρι ξηροῦ πρὸς ἐκδίωξιν τῶν ἀμμωνιακῶν ἁλάτων. Τὸ ἐλάχιστον παραμένον ὑπόλειμμα ἀποτελεῖται ἐξ ἀκτινίου X. Ὁ διαχωρισμὸς οὗτος ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως εἶναι ποσοτικός. Τὸ AcX ἐκπέμπει ἀκτινοβολίαν α ἧς ἡ διαδρομὴ εἶναι 4.26 cm, καὶ ἡ ἀρχικὴ ταχύτης $1,64.10^{9}$ cm / δευτερόλ.. Ἡ σταθερὰ μεταπτώσεως $\lambda = 6,9.10^{-7}$ δευτερόλ., ἡ μέση διάρκεια ζωῆς $\tau = 16,7$ ἡμέραι, ὁ χρόνος ὑποδιπλασιασμοῦ (σταθερὰ ἀπενεργείας) $T = 11,6$ ἡμέραι.

Τὸ ἀκτίνιον, ὡς καὶ τὰ ἕτερα δύο ἀκτινεργὰ στοιχεῖα ῥάδιον καὶ θόριον, ἐκπέμπουσιν ἀκτινεργὰ ἀέρια, ἅτινα ἐκλήθησαν «ἀπορροαί» (émanations) καὶ τὰ ὁποῖα ἀποσυντιθέμενα παράγουσιν ἀλληλοδιαδόχους σειρὰς στερεῶν προϊόντων, ἅτινα εἰσὶ πεπροικισμένα ἀκτινεργίας, γνωστὰ δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἐνεργὰ ὑπολείμματα» (depôts actifs). Ὅταν αἱ ἀπορροαὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἠλεκτρικοῦ πεδίου ἀποσυντίθενται, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ σχηματισθέντος ἐνεργοῦ ὑπολείμματος ἕλκεται ὑπὸ τῆς καθόδου (—πόλου), δύναται δὲ οὕτω νὰ συμπυκνωθῇ ἐπὶ μιᾶς ἐπιφανείας.

Συγκέντρωσις ἐνεργῶν ὑπολειμμάτων. — Ὅπως συγκεντρώσωμεν ἐπὶ σύρματος ἐνεργὸν ὑπόλειμμα ἀκτινίου συνδέομεν τὸ σύρμα W μετὰ τοῦ ἀγωγοῦ N, ὅστις διέρχεται διὰ πώματος ἐξ ἐβονίτου. Τὸ πῶμα τοῦτο ἐφαρμόζει καλῶς ἐπὶ μεταλλικοῦ σωλῆνος T. Τὸ παρασκεύασμα τοῦ ἀκτινίου, ἐξ οὗ ζητοῦμεν νὰ ἀποσπάσωμεν τὸ ἐνεργὸν ὑπόλειμμα, τοποθετεῖται ἐντὸς ἀβαθοῦς δοχείου D, τοῦτο δὲ τίθεται ἐντὸς τοῦ σωλῆνος T, ὅστις συνδέεται μετὰ τοῦ θετικοῦ πόλου συστοιχίας 100 βόλτ περίπου, ὁ δὲ ἀγωγὸς N μετὰ τοῦ

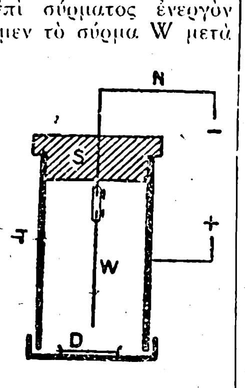

ἀρνητικοῦ πόλου διὰ μέσου ἀντιστάσεως ἐξ ὕδατος ἵνα παρεμποδίσωμεν τὸν σχηματισμὸν βραχυκυκλωμάτων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πειράματος. Ἡ ἀπορροὴ ἥτις ἐκλύεται ἐκ τοῦ ἀκτινίου διαχέεται διὰ μέσου τοῦ κυλίνδρου, ἀποσυντίθεται καὶ παράγει ἐνεργὸν ὑπόλειμμα, ὅπερ ἕλκεται ὑπὸ τῆς καθόδου. Μετὰ πάροδον ὀλίγων ὡρῶν ἀποσπῶμεν τὸ σύρμα W.

Ἐὰν θέλωμεν νὰ παρασκευάσωμεν ἔλασμα μετ' ἐνεργοῦ ὑπολείμματος, χρησιμοποιοῦμεν τὴν κάτωθι συσκευήν.

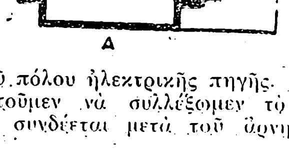

Ἡ ἐνεργὸς ὕλη τίθεται ἐντὸς ἀβαθοῦς μεταλλικοῦ δοχείου A, ὅπερ συνδέομεν μετὰ τοῦ θετικοῦ πόλου ἠλεκτρικῆς πηγῆς. Ἡ πλὰξ B, ἐφ' ἧς ζητοῦμεν νὰ συλλέξωμεν τὸ ἐνεργὸν ὑπόλειμμα, συνδέεται μετὰ τοῦ ἀρνητικοῦ πόλου. Μεταξὺ τούτων παρεντίθεται δακτύλιος M ἐκ μονωτικῆς ὕλης (βλ. σχῆμα). Τρίωρος ἐπίδρασις τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος ἀρκεῖ ὅπως λάβωμεν τὴν μεγίστην ἀπόδοσιν εἰς ἐνεργὸν ὑπόλειμμα ἐκ παρασκευάσματος ἀκτινίου. Ἡ ποσότης ἐνεργοῦ ὑπολείμματος, ἣν συλλέγομεν ἐπὶ σύρματος ἢ ἐλάσματος, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φυσικῆς καταστάσεως τοῦ παρασκευάσματος οὗ ποιούμεθα χρῆσιν. Ἐξ ἀνύδρων ἁλάτων ἀκτινίου ἡ ἀπορροὴ δυσκόλως ἐκλύεται, εὐθὺς ὅμως ὡς τὸ ἅλας ἀπορροφήσῃ καὶ τὴν ἐλαχίστην ποσότητα ὑγρασίας ἡ ἀπορροὴ ἐκλύεται ἀμέσως.

Μεταγροπὴ τῶν ἐνεργῶν ὑπολειμμάτων τοῦ ἀκτινίου. — Τὴν ἐξήγησιν τῶν φαινομένων τῆς ἀκτινεργίας ὀφείλομεν εἰς τὴν *θεωρίαν Rutherford Soddy*. Συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην ἡ ἐκπομπὴ ἀκτίνων ἐκ τῶν ἀκτινεργῶν στοιχείων εἶναι ἔνδειξις συνεχοῦς μεταβολῆς (μετασχηματισμοῦ) τοῦ ἀτόμου. Δυνάμεθα, προσδιορίζοντες τὴν ταχύτητα ἐκπομπῆς τῶν ἀκτίνων, νὰ προσδιορίσωμεν ταυτοχρόνως καὶ τὴν ταχύτητα, μεθ' ἧς τελεῖται ἡ ἀτομικὴ αὕτη μετατροπή. Ἡ ἀρχικὴ οὐσία παράγει δευτέραν ἥτις δύναται νὰ εἶναι ἀκτινεργὸς καὶ ἑπομένως μεταβλητέα, παράγουσα οὕτω τρίτην ἀκτινεργὸν οὐσίαν. Ἐὰν καὶ τὸ τρίτον τοῦτο προϊὸν ἔχει ἀκτινεργοὺς ἰδιότητας, μετασχηματίζεται εἰς ἕτερον σῶμα ἀκτινεργὸν ἢ μὴ τοιοῦτον. Οὕτω λόγῳ τῶν ἀλληλοδιαδόχων τούτων μεταβολῶν παράγεται σειρὰ ὁλόκληρος ἀκτινεργῶν σωμάτων. Γνωρίζομεν οὕτω τρεῖς διακριτικὰς σειρὰς ἀκτινεργῶν σωμάτων αἵτινες παράγονται ἐκ τοῦ μετασχηματισμοῦ τοῦ οὐρανίου, ἀκτινίου καὶ θορίου. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς θεωρίας ταύτης τῶν συνεχῶν ἀκτινεργῶν μετατροπῶν εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐνεργῶν ὑπολειμμάτων τοῦ ἀκτινίου (ὡς καὶ τῶν τοῦ θορίου καὶ ῥαδίου). Αἱ ἀπορροαὶ γεννῶσι σειρὰς ἀλληλοδιαδόχων προϊόντων, παραθέτομεν δὲ τὴν σειρὰν τοῦ ἀκτινίου:

Οὐσία	Περίοδος	Ἀκτῖνες
Ἀπορροὴ ἀκτινίου	3",9	α
Ἀκτίνιον A	0",002	α
Ἀκτίνιον B	36',3	β
Ἀκτίνιον C	2',15	α
Ἀκτίνιον D	4',17	β καὶ γ

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου παρατηροῦμεν ὅτι τὸ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον προϊὸν (A καὶ C) τοῦ ἐνεργοῦ ὑπολείμματος ἐκπέμπουσιν ἀκτῖνας α, τὸ δὲ δεύτερον (B) ἀκτῖνας β τῶν ὁποίων ἡ δύναμις ἰονισμοῦ εἶναι μικρὰ ἐν σχέσει πρὸς τὴν δύναμιν ἰονισμοῦ τῶν ἀκτίνων α. Ἡ περίοδος τοῦ ἀκτινίου A εἶναι 0,002 δευτερόλεπτα. Ἐὰν ὅθεν, ἀφοῦ ἐκθέσωμεν μεταλλικὸν ἔλασμα εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀπορροῆς τοῦ ἀκτινίου, ἐξετάσωμεν αὐτό, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὅλον τὸ ἀκτίνιον A ἐξηφανίσθη καὶ πᾶσα ἀπόπειρα μετρήσεως καθίσταται ματαία. Τούτου ἕνεκεν, ὅταν κάμωμεν μετρήσεις μὲ ἀκτῖνας α, τὰ ὑπολείμματα τοῦ ἀκτινίου συμπεριφέρονται κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὡς ἐὰν συνίσταντο ἐκ δύο μόνον οὐσιῶν: ἐκ τοῦ ἀκτινίου B (ἀκτῖνες β) καὶ ἐκ τοῦ ἀκτινίου C (ἀκτῖνες α).

Ὑποθέσωμεν ὅτι ἐκθέτομεν ἐπί τινα λεπτὰ ἔλασμα μεταλλικόν, ἐντὸς ἠλεκτρικοῦ πεδίου εὑρισκόμενον, εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀπορροῆς ἥτις ἐκλύεται ἐκ παρασκευάσματος ἀκτινίου, εἶτα δὲ ἀποσύρομεν αὐτό. Τὸ ἐπὶ τοῦ ἐλάσματος ἀποτεθὲν ἀκτίνιον A μετασχηματίζεται ἀμέσως εἰς ἀκτίνιον B. Μεταφέρομεν ταχέως τὸ ἔλασμα μετὰ τοῦ ἐνεργοῦ ὑπολείμματος εἰς ἠλεκτρόμετρον ἀκτίνων α καὶ ἀρχίζομεν εὐθὺς ἀμέσως σειρὰν μετρήσεων τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ. Ἐπειδὴ τὸ ἀκτίνιον B δὲν ἐκπέμπει ἀκτῖνας α, ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐλάσματος θὰ εἶναι κατ' ἀρχὰς λίαν ἀσθενής, αὕτη ὅμως αὐξάνει κατὰ τὰς τέσσαρας πρώτας ὥρας, εἶτα δὲ ἐλαττοῦται, κατ' ἀρχὰς βραδέως καὶ ἔπειτα ταχύτερον. Ἀμελοῦντες τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀκτινίου A δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ταχύτητα μεθ' ἧς ἡ ἐνέργεια μεταβάλλεται μετὰ τοῦ χρόνου (βλ. ἀκτινεργία)

***Ἀπορροὴ ἀκτινίου** (Ac Em)* [Actinium Emanation]. Βαρὺ καὶ ἀδρανὲς ἀέριον ἰσότοπον τῶν ἀπορροῶν ῥαδίου καὶ θορίου μεθ' ὧν ἀποτελεῖ τὴν ὁμάδα τῶν εὐγενῶν ἀερίων. Διακρίνεται τούτων ἐκ τοῦ ἀτομικοῦ βάρους (218) καὶ ἐκ τῆς εἰς ἐνέργειαν περιεκτικότητος. Ἡ μέση διάρκεια ζωῆς εἶναι μικροτέρα τῆς μέσης διαρκείας ζωῆς τῆς ἀπορροῆς τοῦ θορίου. Γενικῶς τὰ παρασκευάσματα τοῦ ἀκτινίου ἀποτελοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ὑδροξειδίων τῶν σπανίων γαιῶν ἐξ ὧν ἡ ἀπορροὴ ἐκλύεται εὐκολώτερον.

Σταθερὰ μεταπτώσεως $\lambda = 1,77.10^{-1}$ sec^{-1}. Μέση διάρκεια ζωῆς $\tau = 5,66$ sec. Χρόνος ὑποδιπλασιασμοῦ (σταθερὰ ἀπενεργείας) $T = 3,92$ sec. Ἐκπέμπει ἀκτῖνας α ὧν ἡ διαδρομὴ = 5,57 cm καὶ ἡ ἀρχικὴ ταχύτης = $1,79.10^{9}$ cm/δευτερόλ. Συμπυκνοῦται εἰς —100°, ζέει εἰς —65°.

Τὰ ἑπόμενα προϊόντα μετασχηματισμοῦ τοῦ ἀκτινίου θὰ καλέσωμεν «ἐνεργὰ ὑπολείμματα» ἢ «προϊόντα ἐπαγομένης ἀκτινεργίας».

Ἡ ἀπορροὴ ἀκτινίου δι' ἐκπομπῆς α σωματιδίων μετασχηματίζεται εἰς νέον ἄτομον τοῦ ἀκτινίου A.

Ἀκτίνιον A (AcA). Ὡς καὶ ὅλα τὰ A παράγωγα μετασχηματισμοῦ, τὸ ἀκτίνιον A εἶναι ἰσότοπον πρὸς τὸ πολώνιον, καὶ ὁμόλογον τοῦ τελλουρίου. Εἶναι τὸ πρῶτον προϊὸν τοῦ ἐνεργοῦ ὑπολείμματος, ὅπερ ἐκπέμπει ἀκτῖνας α διαδρομῆς 6,27 cm καὶ ἀρχικῆς ταχύτητος $1,89.10^{9}$ cm/δευτερ. Ἡ μέση διάρκεια ζωῆς εἶναι ἡ βραχυτέρα τῶν ἄχρι τοῦδε γνωστῶν. Ὁ χρόνος ὑποδιπλασιασμοῦ (σταθερὰ ἀπενεργείας) ἐμετρήθη μετὰ μεγίστης ἀκριβείας δι' ἰδιαιτέρας μεθόδου βασιζομένης ἐπὶ τῆς περιστροφῆς δίσκου, εὑρέθη δὲ $^{1}/_{500}$ τοῦ δευτερολέπτου.

Δι' ἐκπομπῆς α ἀκτίνων τὸ ἀκτίνιον A μετασχηματίζεται εἰς:

Ἀκτίνιον B (AcB). Χημικῶς ὅμοιον πρὸς τὸν μόλυβδον, ἀτομικοῦ βάρους 206, ἐκπέμπει ἀκτῖνας β καὶ γ. Εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν 400° C ἄρχεται ἐξατμιζόμενον. Ἡ σταθερὰ μεταπτώσεως $\lambda = 3,2.10^{-4}$ sec^{-1}. Μέση διάρκεια ζωῆς $\tau = 52,1$ πρῶτα λεπτά. Χρόνος ὑποδιπλασιασμοῦ (σταθερὰ ἀπενεργείας) $T = 36,1$ πρῶτα λεπτά. Τὸ προϊὸν μετασχηματισμοῦ δι' ἐκπομπῆς β ἀκτίνων ἐκλεῖτει.

Ἀκτίνιον C (AcC). Τοῦτο εἶναι ἰσότοπον πρὸς τὸ ῥάδιον C, θόριον C καὶ βισμούθιον μεθ' οὗ ἔχει τὰς αὐτὰς χημικὰς ἀντιδράσεις. Λαμβάνεται δι' *ἠλεκτρολύσεως* ἐκ τῶν ὀξίνων διαλυμάτων τῶν ἐνεργῶν ὑπολειμμάτων ἐπὶ νικελίνου ἠλεκτροδίου, ἔνθα ἀποτίθεται ἐνίοτε καὶ ἀκτίνιον B. Δυνάμεθα νὰ διαχωρίσωμεν μερικῶς τὸ ἀκτίνιον C διὰ μιᾶς τῶν κάτωθι μεθόδων:

Ἡ πρώτη μέθοδος βασίζεται ἐπὶ τῆς ἰδιότητος ἣν ἔχει τὸ ἀκτίνιον C νὰ εἶναι ὀλιγώτερον πτητικὸν τοῦ ἀκτινίου B. Οὕτω ἐὰν θερμάνωμεν ἐπί τινα δευτερόλεπτα εἰς 800° C ἔλασμα πλατίνης ὅπερ προηγουμένως εἶχεν ἐκτεθῆ εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἀπορροῆς ἀκτινίου, παραμένει ἐπὶ τοῦ ἐλάσματος τούτου ἀκτίνιον C ἐν περισσείᾳ. Ἡ ἐνέργεια τῶν ἀκτίνων α ἐλαττοῦται κατ' ἀρχὰς ταχέως, γεγονὸς ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ προϊὸν ὅπερ ἐκλύει ἀκτῖνας α ἔχει τὴν μικροτέραν περίοδον.

Ἡ δευτέρα μέθοδος βασίζεται ἐπὶ τῆς διαλυτότητος τῶν ἀκτινίων B, C καὶ D εἰς ὑδροχλωρικὸν ἢ θειικὸν ὀξὺ ἀραιόν. Ἔλασμα πλατίνης μὲ ἐνεργὸν ὑπόλειμμα ἀκτινίου ἐμβαπτίζεται εἰς δέκατον κανονικὸν διάλυμα ὑδροχλωρικοῦ ἢ θειικοῦ ὀξέος. Τὸ ἀκτίνιον B καὶ D διαλύονται καὶ παραμένει ἐπὶ τοῦ ἐλάσματος τὸ ἀκτίνιον C.

Ἐπίσης δυνάμεθα νὰ διαλύσωμεν τὸ ἐνεργὸν ὑπόλειμμα τοῦ ἀκτινίου εἰς ζέον ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ καὶ νὰ ἐξουδετερώσωμεν μερικῶς τὸ διάλυμα. Ἐὰν εἰς τὸ ἐλαφρῶς ὄξινον τοῦτο διάλυμα ἐμβαπτίσωμεν νικέλινον ἔλασμα, τὸ ἀκτίνιον C ἀποτίθεται ἐπ' αὐτοῦ. Ἡ ἀκτινεργία τοῦ ἐλάσματος τούτου δὲν διαρκεῖ εἰμὴ ἐλάχιστον χρόνον, διότι ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀκτινίου C ἐλαττοῦται κατὰ τὸ $^{1}/_{2}$ εἰς 2,15 πρῶτα λεπτά. Ἡ σταθερὰ μεταπτώσεως τοῦ ἀκτινίου C $\lambda = 5,33.10^{-3}$ sec, ἐξ οὗ ἔχομεν μέσην διάρκειαν ζωῆς $\tau = 3,12$ πρῶτα λεπτά, καὶ χρόνον ὑποδιπλασιασμοῦ (σταθερὰν ἀπενεργείας) $T = 2,15$ πρῶτα λεπτά. Τὸ ἀκτίνιον C ἐκπέμπει ἀκτῖνας α διαδρομῆς 5,15 cm καὶ ἀρχικῆς ταχύτητος $V_0 = 1,74.10^{9}$ cm/δευτλ.

Αἱ τελευταῖαι ἔρευναι ἀπέδειξαν ὅτι τὸ ἄτομον τοῦ ἀκτινίου C ἐκπέμπει καὶ ἐλαχίστην ποσότητα ἀκτίνων β, οὕτω δὲ τὸ στοιχεῖον τοῦτο συμπεριφέρεται ὡς τὸ ῥάδιον C καὶ θόριον C. Ἐκ τῆς ὁλικῆς ἀκτινοβολίας τοῦ ἀτόμου τοῦ ἀκτινίου C τὰ 99,85 % εἶναι ἀκτῖνες α καὶ τὰ 0,15 % ἀκτῖνες β. Τὴν σειρὰν ταύτην μετασχηματισμοῦ τοῦ ἀκτινίου C παριστᾷ τὸ κάτωθι σχῆμα:

$$AcB \xrightarrow{\beta} AcC \begin{cases} \xrightarrow[99,85\%]{\alpha} Ac\,C'' \xrightarrow{\beta} AcD \\ \xrightarrow[0,15\%]{\beta} Ac\,C' \xrightarrow{\alpha} \;; \end{cases}$$

Καὶ ἐκ μὲν τῆς ἀκτινοβολίας α προκύπτει τὸ ἀκτίνιον C'' ὅπερ ἐκπέμπον ἀκτῖνας β μετασχηματίζεται εἰς ἀκτίνιον D, ἐκ δὲ τῆς ἀκτινοβολίας β προκύπτει τὸ ἀκτίνιον C' ὅπερ ἐκπέμπει ἀκτῖνας α, μὲ βραχυτάτην διάρκειαν ζωῆς.

***Ἀκτίνιον** C'' (AcC'')*. Ἐκπέμπει ἀκτῖνας β καὶ γ, ἀτομικοῦ βάρους 206· ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ θαλλίου. Εἶναι ἰσότοπον τοῦ θαλλίου, θορίου C'' καὶ ῥαδίου C''.

Παρασκευάζεται ἐξ ὀξίνου διαλύματος ἐνεργοῦ ὑπολείμματος δι' ἀναδεύσεως μετὰ ζωϊκοῦ ἄνθρακος ἢ σπόγγου πλατίνης μεθ' ἧς καὶ ἑνοῦται. Ἡ σταθερὰ μεταπτώσεως $\lambda = 2,45.10^{-3}$ sec^{-1}, ἡ μέση διάρκεια ζωῆς $\tau = 6,8$ πρῶτα λεπτὰ καὶ ὁ χρόνος ὑποδιπλασιασμοῦ $T = 4,71$ πρῶτα λεπτά.

***Ἀκτίνιον** D (AcD)*. Προερχόμενον ἐκ τοῦ ἀκτινίου C'' δύναται νὰ περιληφθῇ εἰς τὴν πλειάδα τοῦ μολύβδου. Ἐπειδὴ τοιοῦτον σταθερὸν προϊὸν μετασχηματισμοῦ δὲν ἀνευρέθη, παραδεχόμεθα ὅτι ἀποκατεστάθη ἡ σταθερὰ ἰσορροπία τῆς δομῆς τοῦ ἀτόμου, εἰς τρόπον ὥστε ὁ μόλυβδος νὰ θεωρῆται ὡς τὸ τελικὸν προϊὸν τῆς σειρᾶς τοῦ ἀκτινίου.

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ ΤΟΥ ΑΚΤΙΝΙΟΥ

Σύμβολα	Ὄνομα	Χρόνος ὑποδιπλασιασμοῦ [σταθερὰ ἀπενεργείας] T	Σταθερὰ μεταπτώσεως λ	Ἀκτινοβολία	Ἀρχικὴ ταχύτης v εἰς cm/sec	Συντελεστὴς ἀπορροφήσεως δι' Al κατὰ cm—¹ μ,	Ποσότης χημ. ἰσορροπίας	Πλειάς	Ἀτομικὸν βάρος	Διαδρομὴ R εἰς cm εἰς 15⁰ καὶ ὑπὸ πίεσιν 760 m/m
UY ↓	Οὐράνιον Y	25,5 ὡρ.	$7,55.10^{-6}$	β		περίπου 300	2.10^{-4}	Nr 90.—Th 232,1	230	
Pa ⇓	Πρωτακτίνιον	1200—180.000 ἔτ.	$2.10^{-11}-2.10^{-13}$	α	$1,54.10^{9}$		$60-6.10^{3}$	Nr 91.—Pa (230)	(230)	3,44
Ac ⇣	Ἀκτίνιον	20 ἔτ.	$1,1.10^{-9}$	(α) ἀσθενεστάτη	$1,54.10^{9}$		1	Nr 89.—Ac (226)	(226)	3,56
RaAc. ⇓ ↘ ; ↘ ;	Ραδιοακτίνιον	18,9 ἡμ.	$4,25.10^{-7}$	α β γ	$1,68.10^{9}$ $(1,63.10^{9})$ $1,14; 1,26; 1,47.10^{9}$ $1,59.10^{9}$	175 25 0,19	3.10^{-3}	Nr 90.—Th 232,1	(226)	4,60 4,2
AcX ⇓	Ἀκτίνιον X	11,6 ἡμ.	$6,9,10^{-7}$	α	$1,64.10^{9}$		1.10^{-8}	Nr 88.—Ra 226	(222)	4,26
Ac Em ⇓	Ἀπορροή	3,92 δευτλ.	$1,77.10^{-1}$	α	$1,79.10^{9}$		$6\ 10^{-9}$	Nr 86.—Em 222	(218)	5,57
Ac A ⇓	Ἀκτίνιον A	$2,10^{-3}$ δευτλ.	$3,5.10^{-2}$	α	$1,86.10^{9}$		3.10^{-12}	Nr 84.—Po 210	(214)	6,27
Ac B ↓	Ἀκτίνιον B	36,1 πρ. λ.	$3,2.10^{-4}$	β γ : ······	······	120 · 31 ···⟶ 0 45	3.10^{-6}	Nr 82.—Pb 207,2	(210)	
Ac C (0,15% ↓; 99% ↘)	Ἀκτίνιον C	2,15 πρ. λ.	$5,33.10^{-3}$	α, β	$1,17.10^{9}$		2.10^{-7}	Nr 83.—Bi 208	(210)	5,15
Ac C'' ↓	Ἀκτίνιον C''	4,71 »	$2,45.10^{-3}$	β ······⟶ γ ······	1,8 ; 1,98 ; 2,22 ······ ⟶ $2,73.10^{10}$ ······	···⟶ 28.5 ···⟶ 0.198	4.10^{-7}	Nr 81.—Tl 210	(206)	
Ac C' ⇓	Ἀκτίνιον C'	$(5,10^{-3}$ δευτλ.)	$(1,4.10^{2})$	α			7.10^{-12}	Nr 84.—Po 204	(210)	(6,4)
⟹ Ac D	Ἀκτίνιον D	∞	$\frac{1}{\infty}$					Nr 82.—Pb 207,2	(206)	

[⇓ = α μετάπτωσις. ↓ = β μετάπτωσις. ⇣ = μετάπτωσις ἐστερημένη ἀκτινοβολίας. Ἡ διαδρομὴ R δίδεται εἰς ἑκατοστόμετρα διὰ τὸν ἀέρα εἰς θερμοκρασίαν 150 K καὶ ὑπὸ πίεσιν 760 m.m. Ἡ ποσότης τῆς χημικῆς ἰσορροπίας δίδεται εἰς γραμμάρια μὲ μονάδα τὸ ἀκτίνιον]

Ὁ παρατιθέμενος πίναξ δίδει κατὰ σειρὰν διαδοχῆς τὰ προϊόντα τῆς μεταπτώσεως τοῦ ἀκτινίου καὶ τὰς ἰδιότητας αὐτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Berliner u. Scheel*: Physikalisches Handwörterbuch.— *W. Makower*: Mesures Pratiques eu Radioactivité.—*F. Soddy*: La Chimie des Elements Radioactifs.

Δ ΤΣΑΜΑΔΟΣ

ἀκτίνιον (radian) *[Γεωμετρ.]*. Ἐν τῇ τριγωνομετρίᾳ καλεῖται *ἀκτίνιον* ἡ μονὰς τῶν γωνιῶν τῆς ὁποίας τὸ τόξον ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀκτῖνα. Ἡ περιφέρεια συνεπῶς ἀντιστοιχεῖ εἰς 2π ἀκτίνια =360°. Ὅθεν.

1 ἀκτίνιον$=360^{0}:2\pi=57^{0}17'44''.8-57^{0}$, 29578.

—**ἀκτίνιον κατὰ δευτερόλεπτον** *[Μηχανική]*· ἡ μονὰς C. G. S. τῆς γωνιακῆς ταχύτητος. Γ. Α.

ἀκτινὶς ἢ **ἀκτινέλλα** (actinella Nutt.) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*, μὲ κεφάλια ἡμισφαιροειδῆ ἢ κωνικά, ἀκτινωτὰ μὲ ποδίσκους, βράκτεια ἀνεπτυγμένα, στῦλον ἀνθέων διῃρημένον ἐγκαρσίως, κροσσωτόν, πάππον ἐκ 5—12 λεπίων. Περιλαμβάνει πόας μὲ ἐναλλασσόμενα φύλλα, ἐκ τῆς βάσεως τοῦ βλαστοῦ ἀκέραια ἢ κατ' ἐλάχιστον ἔλλοβα, ἰθαγενῆ τῆς Β. Ἀμερικῆς. Σ.Μ.

ἀκτινίσκος (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Θαλάσσιοι ὀργανισμοὶ ἔχοντες σκελετὸν πυριτικὸν καὶ τὸ σῶμα κεκαλυμμένον δι' ἀκτίνων. Ὁ Ehrenberg κατέταξε τὰ ζῷα ταῦτα μεταξὺ τῶν *διατόμων* ἂν καὶ παρουσιάζουσι πλείστας διαφοράς. Ὁ Gunow περιέγραψε δύο εἴδη τῶν ὀργανισμῶν τούτων τοὺς ὁποίους καὶ κατέταξεν εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν *χαιτοκέρων*. Δ Ν Π.

ἀκτινίσκος (actiniscus Ehrenb.) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος φυκῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκτινισκίδων* Σ.Μ.

ἀκτινὸ (actino) *[Φωτ.]*. Οὕτως καλεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ Steadman προταθεῖσα ἐν τῇ ἀμερικανικῇ φωτοτεχνικῇ ἑταιρείᾳ μονὰς κατὰ τὴν μέθοδον αὐτοῦ τῆς φωτογραφικῆς φωτομετρίας. Οὗτος ἐκλέγει ὡς μονάδα φωτὸς τελείως καθωρισμένης φωτογραφικῆς δράσεως τὴν ποσότητα ἐκείνην φωτός, ἥτις κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν ἰδεώδους ἀντικειμενικοῦ σχετικοῦ ἀνοίγματος (φωτεινότητος) d/f = 1 καὶ ἐπὶ ἐκθέσεως 60 δευτερολέπτων δρᾷ μόλις καταφανῶς ἐπὶ φωτοπαθῆ οὐσίαν. Κ. Γ. Μ

ἀκτινοβάτις (actinobatis Ag.) *[Παλαιοζ.]*. Ἰχθὺς τοῦ ἄνω κρητιδικοῦ συστήματος· βλ. ράγια.

ἀκτινοβλάττα (Actinoblatta Pruvost) *[Παλαιοζ.]*. Ἔντομα ἐκ τῆς τάξεως τῶν *βλαττοειδῶν*, ἅτινα ἔζησαν κατὰ τὸ ἀνθρακοπέρμιον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζονται ὑπὸ πτερύγων, ὧν τὸ πρῶτον ζεῦγος εἶναι συστάσεως στερεᾶς καὶ καλύπτει τὸ ὑπὸ ἀρτηριῶν διασχιζόμενον δεύτερον λεπτὸν ζεῦγος. Θ. Σ.

ἀκτινοβόλημα (τό)· ἀκτινοβολία.

ἀκτινοβολία (ἡ)· τὸ βάλλειν, τὸ ἐκπέμπειν ἀκτῖνας· «ἡ *ἀκτινοβολία* τοῦ ἡλίου, τῶν ἀστέρων, τοῦ πυρός, τῆς φλογός, τοῦ φωτός» || μετφ. ἡ ἐπὶ τοὺς ἄλλους ἐπίδρασις· «ἡ *ἀκτινοβολία* τῆς ἀρετῆς, —τῶν καλῶν πράξεων κ.τ.τ.».

—**[ΦΥΣΙΚΗ]**. Κατὰ τὴν *θεωρίαν τῶν κυμάνσεων*, τὴν διαμορφωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Huygens καὶ Fresnel, καὶ τὴν *ἠλεκτρομαγνητικὴν θεωρίαν* τοῦ Maxwell δεχόμεθα ἐν τῇ Φυσικῇ ὅτι ἡ θερμότης, τὸ φῶς, αἱ ἀκτῖνες Röntgen, αἱ ἀκτῖνες γ τοῦ ραδίου, ἀποτελοῦσιν ἰδιαζούσης μορφῆς *κύμανσιν* τοῦ αἰθέρος. Κατὰ τὴν ἀνωτέρω θεωρίαν ἡ διὰ κυμάνσεως τοῦ αἰθέρος διαδιδομένη ἐνέργεια καλεῖται εἰδικώτερον *ἀκτινοβόλος ἐνέργεια* ἢ *ἀκτινοβολία*, διακρίνομεν δ' οὕτω *θερμικὴν ἀκτινοβολίαν*, *φωτεινὴν ἀκτινοβολίαν*, *ἀκτινοβολίαν Röntgen*, *ἀκτινοβολίαν γ ραδίου*. Ἐνῷ κατὰ τὴν *θεωρίαν Huygens* τὰ αἰθέρια κύματα θεωροῦνται ὡς κύματα ἐλαστικότητος, κατὰ τὴν ἠλεκτρομαγνητικὴν θεωρίαν τὰ κύματα τοῦ αἰθέρος, τ' ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὰς ἀνωτέρω ἀκτινοβολίας, ἅτινα καλοῦνται εἰδικώτερον *ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα*, δεχόμεθα ὅτι δὲν εἶναι κύματα ἐλαστικότητος, ἤτοι δὲν γεννῶνται ἐν τῷ αἰθέρι ἕνεκα τῆς ἐλαστικότητος αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι παράγονται ὑπὸ ὡρισμένων ἠλεκτρικῶν καὶ ὡρισμένων μαγνητικῶν φαινομένων, ἅτινα ἐπαναλαμβάνονται περιοδικῶς ἐπὶ ἑκάστου μορίου τοῦ αἰθέρος καὶ διαδίδονται ἀπὸ μορίου εἰς μόριον ἐν αὐτῷ μετὰ ταχύτητος 300.000.000 μετρ./δευτ. Τῆς αὐτῆς φύσεως εἶναι, ὡς κατέδειξεν ὁ Hertz, καὶ ἡ ἀκτινοβολουμένη ἐνέργεια ὑπὸ ἠλεκτρικῶν ταλαντευομένων κυκλωμάτων, καὶ ἥτις ἀποτελεῖ τὰ γνωστὰ κύματα τοῦ αἰθέρος, ἅτινα χρησιμοποιεῖ ἡ ἀσύρματος τηλεγραφία (βλ. κατωτέρω).

Ἀκτινοβολία	Μῆκος κύματος λ εἰς cm	Ἀνίχνευσις	Μέθοδοι μετρήσεως μήκους κύματος
Φωτεινή	$4.\ 10^{5}-8.10^{-5}$	Ὀφθαλμός	Συμβολή. Φράγμα ὀπτικόν Μεταλ. ἀνάκλασις
Θερμική	$8.10^{-5}-3.10^{-2}$	Θερμόμετρον	Συμβολόμετρον. Φράγμα
Χημική	$1.10^{-5}-4.10^{-5}$	Φωτογρ. πλάξ. Φθορισμός	Φράγμα ὀπτικόν
Röntgen	$5.10^{-7}-10^{-9}$	Ἰονισμός. Φωτογρ. πλάξ	Κρυσταλλικὴ ἀνάκλασις
γ-Ραδίου	10^{-9} καὶ κάτω	Ἰονισμός. Φωτογρ. πλάξ	» »
Hertz	$2\ 10^{-1}\ 10^{3}$	Ἀντηχεῖον Hertz	Ἠλεκτρικὸς συντονισμός
Ἀσυρμ. Τηλεγραφίας	$10^{3}-8.10^{6}$	Φωρᾶται Ἀσ. Τηλεγραφίας	Ἠλεκτρικὸς συντονισμός

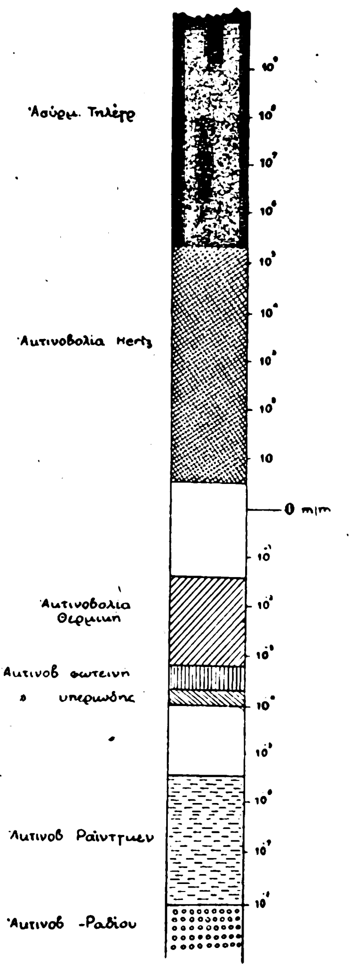

Γραφικὸν διάγραμμα
τῶν διαφόρων ἀκτινοβολιῶν
Μῆκη κύματος εἰς m/m

Ὡς εἰς πάσας τὰς κυματοειδεῖς κινήσεις, οὕτω καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τῶν κυμάτων τοῦ αἰθέρος διακρίνομεν τὸ *μῆκος* τοῦ κύματος, πᾶσαι δὲ αἱ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι ἀκτινοβολίαι, καίτοι ἀποτελοῦσι φαινόμενα τῆς αὐτῆς κατηγορίας, ἐν τούτοις δεικνύουσι διαφορὰς ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ μήκους τοῦ κύματος, εἰς τοῦτο δὲ ὀφείλεται καὶ ἡ διαφορὰ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἅτινα προκαλοῦσιν. Ἐν τῷ ἀνωτέρω πίνακι δεικνύονται τὰ μήκη κύματος τῶν διαφόρων ἀκτινοβολιῶν καὶ αἱ μέθοδοι δι' ὧν μετροῦνται ταῦτα, ὡς καὶ τὰ μέσα δι' ὧν αὗται δύνανται ν' ἀνιχνευθῶσιν.

Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ γραφικῷ διαγράμματι δεικνύεται γραφικῶς ἡ ἔκτασις τῆς κλίμακος μηκῶν κύματος τῶν διαφόρων ἀκτινοβολιῶν, αἵτινες διαδίδονται δι' ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων. Ἐκ τοῦ διαγράμματος τούτου παρατηροῦμεν ὅτι μεταξὺ τῆς μικροτέρου μήκους κύματος ἀκτινοβολίας Hertz καὶ τῆς μεγαλυτέρου μήκους κύματος τῆς θερμικῆς ἀκτινοβολίας ὑφίσταται χάσμα. Ὁμοίως ἕτερον χάσμα ὑφίσταται μεταξὺ τῆς βραχυτέρου μήκους κύματος ὑπεριώδους ἀκτινοβολίας καὶ τῆς μεγαλυτέρου μήκους κύματος ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν. Ἐν τούτοις ὅμως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη θεωροῦνται ὅτι καὶ τὰ χάσματα ταῦτα ἔχουσι τελείως ἐξερευνηθῆ, ὁ δὲ κατωτέρω παρατιθέμενος πίναξ τῶν μετρηθέντων μηκῶν κύματος τῶν διαφόρων ἀκτινοβολιῶν ἔχει συνταχθῆ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νεωτέρων πειραματικῶν πορισμάτων.

Πίναξ τῶν μέχρι τοῦδε μετρηθέντων μηκῶν κύματος ἠλεκτρομαγνητικῆς ἀκτινοβολίας εἰ μονάδα Angstrom (10^{-8} cm=1 μονὰς Angstrom, A⁰).

Βραχύτατον μετρηθὲν μῆκος κύματος ἀκτινοβολίας Ραίντγκεν περ.	10,06 Å
Μέγιστον μῆκος κύματος ἀκτινοβολίας Ραίντγκεν περ.	0,660 »
Βραχύτατον παρατηρηθὲν μῆκος κύματος ὑπεριώδους ἀκτινοβολίας	202 »
Ὑπεριώδης ἀκτινοβολία διερχομένη διὰ κοιλῆς ... οιότητος φθορίτου, ἀλλ' ἀπορροφωμένη ὑπὸ λεπτοῦ στρώματος ἀέρος	1,800 »

Digitized by Google

Ὑπεριώδης ἀκτινοβολία διερχομένη διὰ κρυσταλλικοῦ χαλαζίου, γύψου, ὀρυκτοῦ ἅλατος ὑπὸ στρῶμα οὐχὶ λίαν λεπτόν.	2,200 Å
Ἄκρα ὑπεριώδης ἀκτινοβολια λυχνιῶν δι' ὑδραργύρου ἢ ἀμαλγάματος ὑδραργύρου.	3,000 »
Ὑπεριώδης ἀκτινοβολία λυχνιῶν ὑδραργύρου Οὐβιόλ. (Uviol) ἰσχυρᾶς ἐκπομπῆς.	3,400 »
Ὑπεριώδης ἀκτινοβολία ἐκπεμπομένη ὑπὸ βολταϊκοῦ τόξου δι' ἀνθράκων.	3,600 »
Ἰώδης ἀκτινοβολία	4,240 »
Κυανῆ »	4,920 »
Πρασίνη »	5.350 »
Κιτρινη »	5,860 »
Πολτοκαλλιόχρου »	6,470 »
Ἐρυθρὰ »	
Βραχυτέρου μήκους κύματος θερμ. ἀκτινοβολία.	8,100 »
Ὅριον ἀπορροφήσεως ἀσβεστίου καὶ χαλαζίου περ.	50,000 »
Μεταλλικὴ ἀνάκλασις ἀπὸ ὀρυκτοῦ ἅλατος περ.	51,200 »
Μεταλλικὴ ἀνάκλασις ἀπὸ συλβίνου.	61,100 »
Μεταλλικὴ ἀνάκλασις ἀπὸ χαλαζίου.	85,000 » 90,200 » 207,500 »
Μέγιστον μῆκος κύματος ἐνδοερυθρᾶς ἀκτινοβολίας ἐκπεμπομένης ὑπὸ ἀτμοῦ ὑδραργύρου.	3130000 » = 0,313 mm.

Μήκη κύματος ἀκτινοβολίας Hertz χρησιμοποιουμένης εἰς τὸν ἀσύρματον τηλέγραφον 100 10000 μέτρα.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω ἀκτινοβολιῶν ἐν τῇ Φυσικῇ διακρίνομεν καὶ ἑτέρας ἀκτινοβολίας, ὡς τὴν καθοδικὴν ἀκτινοβολίαν (βλ. **ἀκτῖνες καθοδικαί**, τὴν α ἀκτινοβολίαν (βλ. **ἀκτῖνες α**), τὴν β ἀκτινοβολίαν (βλ. **ἀκτῖνες β**), αἵτινες διαφέρουσι τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων ἀκτινοβολιῶν, καθ' ὅσον ἡ καθοδικὴ ἀκτινοβολία καὶ αἱ ἀνάλογοι πρὸς αὐτὴν **α** καὶ **β** ἀκτινοβολίαι ἀποτελοῦσιν *ὑλικὰς ἀκτινοβολίας* ἢ *ὑλικὰς ἀκτῖνας* (Korpuskulären Strahlen) καὶ συνίστανται εἰς μεταφορὰν ὕλης, ὡς ἐκ τούτου δὲ καλοῦνται πολλάκις καὶ *ἀκτινοβολίαι* ἢ *ἀκτῖνες μεταφορᾶς*. Καὶ διὰ τὴν φωτεινὴν ἀκτινοβολίαν εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἐκράτει ἡ δοξασία, ὅτι τὸ φῶς συνίσταται εἰς τὴν ἐκσφενδόνισιν ἀπὸ τῶν φωτοβόλων σωμάτων ἀπείρως λεπτῆς ὕλης, ἥτις εἰσχωροῦσα ἐν τῷ αἰσθητηρίῳ τῆς ὁράσεως προκαλεῖ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ φωτός, θεωρουμένης οὕτω καὶ τῆς φωτεινῆς ἀκτινοβολίας ὡς *ἀκτινοβολίας μεταφορᾶς*. Ἡ ἀνωτέρω ὑπόθεσις ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος, εἶναι δὲ γνωστὴ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὑπὸ τὸν ὅρον *ὑπόθεσις ἢ θεωρία ἐκπομπῆς*. Πρὸ ἑκατὸν ὅμως περίπου ἐτῶν ἐγκατελείφθη αὕτη ὡς ἀνεπαρκής, ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τῶν νεωτέρων θεωριῶν τῶν κυμάνσεων τοῦ Huygens καὶ τῆς ἠλεκτρομαγνητικῆς θεωρίας τοῦ φωτός.

Ἤδη ὅμως ἐκ νέου ἡ θεωρία τῆς ἐκπομπῆς ἕνεκα τῆς ἀνακαλύψεως τῶν νέων ἀκτινοβολιῶν μεταφορᾶς ἤρχισε ν' ἀποκτᾷ ἐκ νέου σπουδαιότητα διὰ τὴν ἐπιστήμην.

Ἀκτινοβολίας πηγαί. — Γενικῶς τὰς πηγὰς ἀκτινοβολίας διακρίνομεν ἐν τῇ πράξει εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: εἰς *πηγὰς ἀκτινοβολίας διὰ θερμοκρασίας* καὶ εἰς *πηγὰς ἀκτινοβολίας διὰ φωταυγείας* (Lumineszenzstrahler). Αἱ πρῶται ἐκπέμπουσιν *ἐνέργειαν* (ἀκτινοβολίαν), ἥτις, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκπομπὴν καὶ τὴν ἀπορρόφησιν, ἀκολουθοῦσι τὸν νόμον τοῦ Kirchoff, τῆς ἀκτινοβολίας αὐτῶν ἐξαρτωμένης μόνον ἐκ τῆς θερμοκρασίας, ἐνῷ αἱ δεύτεραι ἀκτινοβολοῦσιν *ἐκ φωταυγείας*, ἤτοι ἡ ἐκπομπὴ αὐτῶν διεγείρεται εἴτε ἠλεκτρικῶς (ἰονισμός, ἀνασύνθεσις) εἴτε ἐκ χημικῶν φαινομένων, ἡ δ' ἀκτινοβολία αὐτῶν εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνεξάρτητος τῆς θερμοκρασίας αὐτῶν. Πηγαὶ ἀκτινοβολίας διὰ θερμοκρασίας εἶναι τὸ μέλαν σῶμα, πάντα τὰ μέταλλα, γενικῶς τὰ στερεὰ σώματα (ἐπίσης ὁ Ἥλιος, οἱ πλανῆται, ἡ Σελήνη, θερμὰ ἀέρια).

Αἱ' εἰδικὰς περιπτώσεις σημασίαν ἔχουσιν αἱ πηγαὶ ἀκτινοβολίας διὰ θερμοκρασίας. Μεταξὺ τῶν τεχνικῶν πηγῶν ἀκτινοβολίας διὰ θερμοκρασίας λίαν ἐν χρήσει εἶναι ὁ λύχνος Auer, τὸ κηρίον, τὸ βολταϊκὸν τόξον, ἡ λυχνία Nernst, οἱ σωλῆνες Geissler, αἱ ὑδραργυρικαὶ λυχνίαι κ. λ. π. Γενικῶς δὲ αἱ φωτειναὶ πηγαί, ἃς χρησιμοποιοῦμεν ἐν τῇ πράξει, εἶναι πηγαὶ ἀκτινοβολίας διὰ θερμοκρασίας, καθ' ὅσον δὲν γνωρίζομεν ἄλλην μέθοδον παραγωγῆς φωτεινῆς ἀκτινοβολίας ἢ διὰ θερμάνσεως τῆς ὕλης. Ὡς γνωστὸν τὰ διάφορα σώματα θερμαινόμενα ἐκπέμπουσι ποικιλίαν μηκῶν κύματος, ἡ δὲ ποικιλία ἢ ὁ ἀριθμὸς τούτων, ὡς καὶ ἡ ἔντασις τῆς ἀκτινοβολουμένης ἐνεργείας, αὐξάνει μετὰ τῆς θερμοκρασίας.

Οὕτως ἐὰν διοχετεύσωμεν ἠλεκτρικὸν ρεῦμα διὰ σύρματος λευκοχρύσου, παρατηροῦμεν ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ εἶναι χαμηλή, τοῦτο ἐκπέμπει ἐν ἀρχῇ ἀοράτους, μεγάλου μήκους κύματος θερμικὰς ἀκτῖνας, αὐξανομένης δὲ τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ ἄρχεται φωτοβολοῦν ἀμυδρῶς, ὑπὸ φαιόχρουν φῶς (G aulicht), ὁρατὸν ἐν τελείως σκοτεινῷ χώρῳ, ἀκολούθως ἐρυθρόν, πορτοκαλλόχρουν, κίτρινον καὶ τέλος λευκὸν φῶς, τῆς ἐντάσεως ἑκάστου χρώματος αὐξανομένης κατ' ἰδίαν. Αὐξανομένης ἔτι τῆς θερμοκρασιας ἐμφανίζονται καὶ ἀκτῖνες βραχυτέρου μήκους κύματος, αἵτινες ὅμως δὲν διεγείρουσι τὸ αἰσθητήριον τῆς ὁράσεως, ἀλλὰ προκαλοῦσι χημικὰ φαινόμενα. Ἑπομένως, ὑπὸ τῆς φωτεινῆς πηγῆς τῆς πραγματοποιουμένης ὑπὸ τοῦ διαπύρου σύρματος ἀκτινοβολοῦνται ἀκτῖνες πάντων τῶν δυνατῶν μηκῶν κύματος, αἵτινες πᾶσαι γεννῶσι θερμότητα, ἀλλὰ μικρὸν μόνον μέρος αὐτῶν ἀποτελεῖ φωτεινὰς ἀκτῖνας (βλ. **ἀκτῖνες φωτειναί**).

Προκειμένου περὶ φωτεινῶν πηγῶν, ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων ἐν τῇ πράξει θεωροῦνται οἰκονομικώτεραι ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουσι μεγαλύτερον ποσοστὸν φωτεινῶν ἀκτίνων ἐν τῇ συνολικῇ αὐτῶν ἀκτινοβολίᾳ. Γενικῶς ὅμως τὸ ποσοστὸν τῆς φωτεινῆς ἀκτινοβολίας, τὸ παρεχόμενον ὑπὸ τῶν συνήθων φωτεινῶν πηγῶν, εἶναι λίαν μικρόν, ὡς τοῦτο δεικνύεται ἐκ τοῦ παρατιθεμένου κατωτέρω συγκριτικοῦ πίνακος.

Πίναξ ποσοστοῦ φωτεινῆς ἀκτινοβολίας φωτεινῶν πηγῶν.

Πηγὴ	Ποσοστὸν ἐπὶ τοῖς %
Λύχνος φωταερίου	0,24%
Λυχνία Auer.	1,63%
» πετρελαίου	1,51%
Ηλεκτρικ λυχνια πυρακτώσεως	4, 7–6,3%
Ἠλεκτρικὸν τόξον	11%
Λυχνία Nernst	12%

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος προκύπτει—τοῦτο ἄλλως τε συνάγεται καὶ ἐκ τῶν νόμων τῆς ἀκτινοβολίας (βλ. κατωτέρω)—, ὅτι μικρὸν μόνον μέρος τῆς συνολικῆς ἀκτινοβολίας ἀνήκει εἰς τὴν φωτεινὴν περιοχὴν τοῦ φάσματος, ἢ ἄλλως εἰς φωτεινὰς ἀκτῖνας, τὸ μέρος δὲ τοῦτο καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μεγαλύτερον, ὅσον ἡ θερμοκρασία αὐξάνει. Οὕτως, ἐὰν ἡ θερμοκρασία φωτοβολοῦντος σώματος, ἀπὸ 2000° αὐξηθῇ, ἐπὶ παραδείγματι, εἰς 4000, ἡ φωτεινότης αὐτοῦ αὐξάνεται κατὰ 2^{12} φοράς, ἤτοι κατὰ 4000 περίπου φοράς, ἐὰν δ' ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ αὐξηθῇ εἰς 6000 βαθμούς, ἡ φωτεινότης αὐτοῦ καθίσταται 3^{12} φορὰς μεγαλυτέρα, ἤτοι περὶ τὰς 500000 φορὰς μείζων. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι αἱ πηγαὶ ἀκτινοβολίας, αἵτινες φωτοβολοῦσιν ἕνεκα ἀνυψώσεως τῆς θερμοκρασίας αὐτῶν εἶναι τόσον οἰκονομικώτεραι, ὅσον ἡ θερμοκρασια αὐτῶν εἶναι ἀνωτέρα. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου τὸ βολταϊκὸν τόξον δεικνύει πολὺ μεγαλυτέραν φωτεινότητα, ἕνεκα τῆς μεγάλης θερμοκρασίας αὐτοῦ τῶν 4000°, ἢ ἡ συνήθης ἀνθρακικὴ λυχνία, ἧς ἡ θερμοκρασία εἶναι μόνον 2000°, ἐξ οὗ ἐπίσης κατανοεῖται ὅτι αἱ λυχνίαι πυρακτώσεως διὰ μεταλλικοῦ νήματος εἶναι πλεονεκτικώτεραι τῶν ἀνθρακικῶν λυχνιῶν, δεδομένου ὅτι αἱ πρῶται δύνανται ν' ἀχθῶσιν εἰς πολὺ ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν ἢ αἱ δεύτεραι, ἕνεκα τῆς μικρᾶς ἀντοχῆς τῶν ἀνθρακικῶν νημάτων. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν πλεονεκτικωτέρας καὶ οἰκονομικωτέρας φωτεινὰς πηγὰς διὰ τῆς ἐξευρέσεως σωμάτων ἀκτινοβολίας, ἅτινα νὰ μὴ παρουσιάζωσιν, ὡς τὸ μέλαν σῶμα, τὴν ἰδιότητα νὰ ἐκπέμπωσι τὴν μεγίστην ἐνέργειαν ὑπὸ τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν παντὸς ἄλλου σώματος, ὑπὸ πάντα ὅμως τὰ μήκη κύματος, ἀλλὰ τοὐναντίον νὰ παρουσιάζωσιν ἐκλεκτικὴν ἀκτινοβολίαν, ἤτοι ν' ἀκτινοβολῶσι κατὰ προτίμησιν ἐκείνας τὰς ἀκτῖνας, αἵτινες κεῖνται ἐν τῇ ὁρατῇ περιοχῇ τοῦ φάσματος, ἤτοι νὰ ἐρεθίζωσι τὸ αἰσθητήριον τῆς ὁράσεως. Ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω φαινομένου στηρίζεται ἡ φωτεινότης τοξοειδῶν λυχνιῶν, ἰδίᾳ τῶν ὑδραργυρικῶν λυχνιῶν, αἵτινες κατὰ προτίμησιν ἐκπέμπουσι κιτρίνας, πρασίνας καὶ κυανᾶς ἀκτῖνας καὶ τοὐναντίον πολὺ ὀλίγας ἀκτῖνας ἀντιστοιχούσας εἰς τὴν μὴ ὁρατὴν περιοχὴν τοῦ φάσματος.

Αἱ ἀνωτέρω πηγαὶ ἀκτινοβολίας διὰ θερμοκρασίας λέγομεν συνήθως ὅτι ἀκτινοβολοῦσι φωτεινὰς ἀκτῖνας ἕνεκα *θερμοφωταυγείας*, ὑφίστανται ὅμως καὶ ἄλλαι ἀκτινοβολίας πηγαὶ αἵτινες παρέχουσι φωτεινὰς ἀκτῖνας διὰ *ἠλεκτροφωταυγείας*. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τοὺς σωλῆνας Geissler, φωτοβολοῦντας ἀέρια, ὡς καὶ τὰ σώματα, ἅτινα φωτοβολοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καθοδικῶν ἀκτίνων. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διεγέρσεως φωτεινῶν ἀκτίνων δι' ἠλεκτροφωταυγείας στηρίζεται ἡ κατασκευὴ τῆς λυχνίας Moore, ἥτις ἐν ἀρχῇ ἐθεωρήθη ἡ οἰκονομικωτέρα τῶν φωτεινῶν πηγῶν διὰ θερμοφωταυγείας, μεταγενέστερα ὅμως πειράματα δὲν ἐπεβεβαίωσαν τοῦτο, διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτὸν αἱ λυχνίαι αὗται δὲν ἔτυχον εὐρυτέρας διαδόσεως.

Ἀκτινοβολίας νόμοι.—Οὗτοι καθορίζουν γενικῶς τὰς σχέσεις τὰς ὑφισταμένας μεταξὺ τῆς θερμοκρασίας καὶ τοῦ ποσοῦ τῆς ἀκτινοβολουμένης ἐνεργείας. Αἱ σχέσεις αὗται ἀναφέρονται εἴτε εἰς τὴν συνολικὴν ἀκτινοβολουμένην ἐνέργειαν, εἴτε εἰς ἀκτινοβολίαν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς ὡρισμένην περιοχὴν τοῦ φάσματος ἤ, ἀκόμη, εἰς τὴν ἀκτινοβολίαν τὴν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς ὡρισμένον ἢ ὡρισμένα μήκη κύματος.

Τὸ ὁρατὸν φάσμα, ὅπερ παρέχει τὸ λευκὸν φῶς, π.χ. τὸ ἡλιακόν, περιλαμβάνει μικρὸν μόνον μέρος τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων ἀκτινοβολιῶν, καθ' ὅσον τὸ φάσμα τοῦ λευκοῦ φωτὸς ἐπεκτείνεται πέραν μὲν τοῦ ὁρατοῦ ἰώδους διὰ τῆς ὑπεριώδους ἀκτινοβολίας (βλ. **ἀκτῖνες ὑπεριώδεις**), πέραν δὲ τοῦ ἐρυθροῦ διὰ τῆς ὑπερύθρου ἢ θερμικῆς ἀκτινοβολίας (βλ. **ἀκτῖνε. ὑπέρυθροι**). Πρὸς σπουδὴν τοῦ ὅλου φάσματος ἀπαιτεῖται ὅπως χρησιμοποιήσωμεν σῶμα τὸ ὁποῖον νὰ παρουσιάζῃ τὴν ἰδιότητα νὰ μετατρέπῃ τὴν εἰς ὅλας τὰς ἀκτινοβολίας τοῦ λευκοῦ φωτὸς περιεχομένην ἐνέργειαν εἰς ἑτέραν ἑνιαίαν μορφὴν ἐνεργείας δυναμένην νὰ μετρηθῇ.

Ὁσάκις ἀκτῖνες λευκοῦ φωτὸς προσπίπτουσιν ἐπὶ σώματος, αὗται διασπῶνται εἰς τρία διακεκριμένα μέρη. Καὶ ἓν μὲν μέρος ἀνακλᾶται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος, ἤτοι ἐκφεύγει ἀπὸ τῶν διαφόρων σημείων τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος, ἕτερον μέρος ἀπορροφᾶται ὑπὸ τοῦ σώματος καὶ τρίτον ἄλλο μέρος διαπερᾷ τὸ σῶμα. Ἐὰν καλέσωμεν διὰ R, A καὶ D τὰ τρία ταῦτα μέρη τῆς ἐνεργείας τὰ περιεχόμενα ἐπὶ προσπιπτούσης δέσμης ἀκτίνων, ἧς τὴν συνολικὴν ἐνέργειαν θέτομεν ἴσην τῇ μονάδι, θὰ ἔχωμεν τὴν σχέσιν:

$$R + A + D = 1$$

Ἡ ποσότης R καλεῖται *ἀνακλαστικὴ ἱκανότης*, ἡ ποσότης A *ἀπορροφητικὴ ἱκανότης*, ἡ δὲ ποσότης D *διαπερατικὴ ἱκανότης* τοῦ σώματος. Αἱ ἀνωτέρω ποσότητες ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος καὶ τῆς φύσεως τοῦ σώματος, ὡς καὶ ἐκ τοῦ μήκους κύματος τῶν προσπιπτουσῶν ἀκτίνων. Οὕτως ἐν τῇ περιπτώσει καθαρῶν λείων μεταλλικῶν ἐπιφανειῶν ἡ ἀνακλαστικὴ ἱκανότης εἶναι λίαν μεγάλη καὶ ἀνέρχεται διὰ κατοπτρικὴν ἐπιφάνειαν ἀργύρου εἰς 0,98, ἤτοι ἀνακλῶνται τὰ 98% τῆς προσπιπτούσης ἀκτινοβολίας ἐνῷ τοὐναντίον ἡ διαπερατικὴ ἱκανότης τῶν μετάλλων εἶναι ἐξόχως μικρὰ ἢ μηδενική, ἐφ' ὅσον καὶ λεπτότατα ἀκόμη στρώματα τούτων εἶναι ἀδιαφανῆ διὰ πάσας τὰς ἀκτῖνας.

Τὰ συνήθως καλούμενα διαφανῆ σώματα παρουσιάζουσι διὰ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ὁρατοῦ μέρους τοῦ φάσματος μεγάλην διαπερατικὴν ἱκανότητα, ἐνῷ τουναντίον διὰ τὰς ἀκτῖνας τοῦ μὴ ὁρατοῦ μέρους τοῦ φάσματος εἶναι ἐντελῶς ἀδιαφανῆ ἢ ἀδιαπέρατα. Οὕτω ὡρισμένα εἴδη ὑάλου ὑπὸ πάχος 1 cm ἀφήνουσι νὰ διέλθῃ διὰ μέσου αὐτῶν τὰ 70 % τῶν καθέτως προσπιπτουσῶν ἀκτίνων, ἐνῷ αἱ αὐταὶ ὕαλοι εἶναι τελείως ἀδιαπέρατοι ὑπὸ τῶν ὑπεριωδῶν καὶ ὑπερύθρων ἀκτίνων. Ἡ ἀπορροφητικὴ ἱκανότης εἶναι μεγίστη ἰδίᾳ εἰς τὰ σκοτεινῶς κεχρωσμένα σώματα. Οὕτω ἡ αἰθάλη ὑπὸ πάχος ὀλίγων χιλιοστομέτρων ἀπορροφᾷ ἁπάσας τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας. Γενικῶς δὲ σῶμα, ὅπερ ἀπορροφᾷ πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐπὶ τούτου προσπιπτουσῶν ἀκτινοβολιῶν, ἤτοι ἐκεῖνο ὅπερ οὔτε ἀνακλᾷ οὔτε ἀφήνει νὰ διέλθωσι διὰ μέσου αὐτοῦ τὰς προσπιπτούσας ἀκτῖνας, φαίνεται ἡμῖν, παρατηρούμενον εἴτε κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀνακλωμένων, εἴτε κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν διερχομένων ἀκτίνων, ὡς μέλαν. Τοιοῦτο δὲ σῶμα καλεῖται ἐν τῇ σπουδῇ τῆς ἀκτινοβολίας *μέλαν σῶμα*.

Κατὰ τὴν ἀπορρόφησιν τῶν ἀκτίνων ἡ ἐνέργεια τούτων μετατρέπεται εἰς θερμότητα ἐν τῷ σώματι, ὡς ἐκ τούτου δ' ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀπορροφῶντος σώματος αὐξάνει καὶ ἑπομένως διὰ μετρήσεως τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν τὸ ποσὸν τῆς ἀπορροφωμένης ὑπὸ τούτου ἐνεργείας. Η ἀνωτέρω μέτρησις διεξάγεται δι' εὐπαθῶν ὀργάνων μετρήσεως τῆς θερμοκρασίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων λίαν εὔχρηστα εἰς τοιούτου εἴδους μετρήσεις εἶναι ἡ **θερμοηλεκτρικὴ στήλη** (βλ. λ.) καὶ τὸ **βολόμετρον** (βλ. λ.). Ἐκ μετρήσεων κατεδείχθη ὅτι τὸ μέγιστον τῆς ἐνεργείας ἐν τῷ ἡλιακῷ φάσματι εὑρίσκεται ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ κιτρίνου, ἤτοι ἀντιστοιχεῖ εἰς μῆκος κύματος 0,55 μ.—0,60 μ. Ὁμοίως κατεδείχθη ὅτι τὸ ἡλιακὸν φάσμα ἐκτείνεται πέραν τοῦ ἰώδους ὡς καὶ πέραν τοῦ ἐρυθροῦ, καὶ μάλιστα τοῦτο δεικνύει μεγαλυτέραν ἔκτασιν πρὸς τὸ μέρος τῶν μεγαλυτέρου μήκους κύματος ἀκτίνων. Ἐὰν δ' ἀναλόγως, ὡς εἰς τὴν ἀκουστικήν, ἐκφράσωμεν τὴν ἔκτασιν τῶν διαφόρων περιοχῶν τοῦ φάσματος εἰς ὀγδόας, ἔνθα μία ὀγδόη παριστᾷ τὴν περιοχὴν τὴν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς ὡρισμένον μῆκος κύματος μέχρι τῆς διπλασίας αὐτοῦ τιμῆς, ἡ μὲν φωτεινὴ περιοχὴ τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ 0,4 μ.—0,8 μ., ἀντιστοιχεῖ εἰς μίαν ὀγδόην, ἡ ὑπεριώδης περιοχή, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ 0,3 μ.—0,4 μ. περιλαμβάνει ἥμισυ ὀγδόης, ἡ δὲ ὑπέρυθρος ἢ ἐνδοερυθρὰ περιοχή, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ 0,8 μ.—2.8 μ. περιλαμβάνει περίπου 3 ὀγδόας. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ ἡλιακὸν φάσμα ἐκτείνεται ἔτι μᾶλλον τῶν ὁρίων ἐκείνων, ἅτινα καθορίζονται διὰ τῆς παρατηρήσεως, ἀλλὰ αἱ ἀκτῖνες αἱ ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας ἀπορροφῶνται ὑπὸ τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ παρατηρηθῶσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Τοῦτο κυρίως ἰσχύει πολὺ περισσότερον διὰ τὰς ὑπεριώδεις ἀκτῖνας, αἵτινες ἀπορροφῶνται ὑπὸ λεπτῶν στρωμάτων ἀέρος, ἰδιαίτατα δὲ ὑπὸ τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ τῶν ὑδρα-

Digitized by Google

τμῶν. Ὑπὸ τοῦ Rubens ἀνιχνεύθησαν καὶ ἐμετρήθησαν θερμικαὶ ἀκτῖνες μέχρι μήκους κύματος 300μ=0,3mm, εἰς τρόπον ὥστε σήμερον δεχόμεθα ὅτι τὰ μήκη κύματος τῶν μέχρι τοῦδε μετρηθεισῶν φωτεινῶν, θερμικῶν καὶ ὑπεριωδῶν ἀκτίνων περιλαμβάνονται μεταξὺ λ=0,1μ. μέχρι 300 μ., ἤτοι ἡ ἔκτασις αὐτῶν ὑπερβαίνει τὰς 11 ὀγδόας.

Ἀπὸ θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς ἀπόψεως μεγίστης σπουδαιότητος εἶναι οἱ νόμοι ἀκτινοβολίας τοῦ *μέλανος σώματος*, καθ' ὅσον ἐν τούτῳ ἡ ἀκτινοβολία ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς θερμοκρασίας καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τῆς ὕλης αὐτοῦ. Ἐν τῇ περιπτώσει ἑτέρων μὴ μελανῶν σωμάτων, οἱ νόμοι τῆς ἀκτινοβολίας λαμβάνουσιν ἐπίσης ἁπλουστάτην μορφήν, ἐὰν ἡ ἀκτινοβολία τοῦ ἀκτινοβολοῦντος σώματος καθορίζεται μόνον ἐκ τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ, καὶ εἶναι ἀνεξάρτητος ἑτέρων τυχὸν φαινομένων π.χ. ἠλεκτρικῶν ἢ χημικῶν, ἅτινα λαμβάνουσι χώραν ἐν τῷ σώματι. Διὰ τὰ κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον ἀκτινοβολοῦντα σώματα ἰσχύει ὁ *νόμος ἀκτινοβολίας τοῦ Kirchoff* ὅστις διατυποῦται ὡς ἑξῆς: **Ὁ λόγος μεταξὺ τῆς ἐκπεμπομένης θερμικῆς ἀκτινοβολίας πρὸς τὴν ἀπορροφωμένην τοιαύτην εἶναι δι' ὅλα τὰ σώματα ἡ αὐτὴ συνάρτησις τοῦ μήκους κύματος καὶ τῆς ἀπολύτου θερμοκρασίας, ἡ δὲ συνάρτησις αὐτὴ ἰσοῦται πρὸς τὴν ἐκπεμπομένην θερμικὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ μέλανος σώματος· ἢ κατ' ἄλλην διατύπωσιν: ὁ λόγος μεταξὺ τῆς ἱκανότητος ἐκπομπῆς πρὸς τὴν ἱκανότητα ἀπορροφήσεως δι' ὅλα τὰ σώματα δι' ἃ ἡ ἀκτινοβολία καθορίζεται μόνον ὑπὸ τῆς θερμοκρασίας εἶναι σταθερός, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι τὸ μῆκος τοῦ κύματος καὶ ἡ θερμοκρασία εἶναι ἡ αὐτή.**

Ἐπειδὴ δὲ ἐξ ὁρισμοῦ ἡ ἱκανότης ἀπορροφήσεως τοῦ μέλανος σώματος ἰσοῦται πρὸς 100%, ἕπεται ὅτι ὁ σταθερὸς λόγος τῆς ἱκανότητος ἐκπομπῆς πρὸς τὴν ἱκανότητα ἀπορροφήσεως ἰσοῦται πρὸς τὴν ἱκανότητα ἐκπομπῆς τοῦ μέλανος σώματος.

Ἐκ τοῦ νόμου τοῦ Kirchoff ἀπορρέουσι καὶ οἱ ἀκόλουθοι νόμοι τῆς ἀκτινοβολίας:

1) Τὸ μέλαν σῶμα παρουσιάζει τὴν μεγίστην ἱκανότητα ἐκπομπῆς.

2) Πᾶν σῶμα ἀπορροφᾷ ἐκείνας τὰς ἀκτῖνας τὰς ὁποίας τοῦτο δύναται νὰ ἐκπέμψῃ ὑπὸ τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν.

Νόμος ἀκτινοβολίας Stefan-Boltzmann. Εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ φανερὸν ὅτι ἡ ἀκτινοβολία σώματός τινος αὐξάνει μετὰ τῆς θερμοκρασίας. Αἱ ἔρευναι ἐπὶ τῆς ἐξακριβώσεως τοῦ νόμου, καθ' ὃν ἐξαρτᾶται ἡ ἀκτινοβολία ἀπὸ τῆς θερμοκρασίας, καίτοι χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Νεύτωνος, ἐν τούτοις ὑπὸ τοῦ Stefan (1878) διετυπώθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὸν φερώνυμον αὐτῷ νόμον, ὅστις ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἡ ὁλικὴ ἀκτινοβολία σώματός τινος εἶναι ἀνάλογος τῆς τετάρτης δυνάμεως τῆς ἀπολύτου αὐτοῦ θερμοκρασίας.

Τὸν νόμον τοῦτον ἀνεῦρεν ἀκολούθως ὁ Boltzmann (1884) διὰ θεωρητικῆς ὁδοῦ καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι οὗτος ἰσχύει μόνον διὰ τελείως μέλαν σῶμα, ὡς ἐκ τούτου δ' ἤδη ὁ ἀνωτέρω νόμος εἶναι γνωστὸς ἐν τῇ Φυσικῇ ὡς *νόμος Stefan—Boltzmann* τοῦ μέλανος σώματος. Οὕτω, ἐὰν διὰ T καλέσωμεν τὴν ἀπόλυτον θερμοκρασίαν τοῦ μέλανος σώματος καὶ S τὴν ἐνέργειαν τῆς ὁλικῆς αὐτοῦ ἀκτινοβολίας, μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω μεγεθῶν ὑφίσταται ἡ σχέσις

$$S = \sigma.\ T^4.$$

Ὁ νόμος οὗτος ἐπεβεβαιώθη πειραματικῶς ὑπὸ τοῦ Lummer καὶ Pringsheim (1897) ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Kurlbaum (1898) ἐπὶ μέλανος σώματος καὶ μεταξὺ θερμοκρασιῶν περιεχομένων μεταξὺ τῆς θερμοκρασίας τοῦ ὑγροῦ ἀέρος καὶ 2300°.

Ὁ Kurlbaum προσδιώρισε πρὸς τούτοις τὴν σταθερὰν σ τοῦ ἀνωτέρω τύπου, ἣν εὗρε $\sigma = 5{,}32 . 10^{-12}$ Watt cm^{-2} $grad^{-4}$, ἧς ὅμως ἡ ἀκριβεστέρα τιμὴ εἶναι $\sigma = 5{,}46 . 10^{-12}$.

Ὁ ἀνωτέρω ὅμως τύπος τῶν Stefan—Boltzmann παρέχει ἁπλῶς μόνον τὴν συνολικὴν ἐνέργειαν τῆς ἀκτινοβολίας, ἤτοι τὸ ἔργον, ὅπερ ἀπολαμβάνομεν ἐὰν ἡ ἐνέργεια πασῶν τῶν ὑπό τινος σώματος ἐκπεμπομένων ἀκτίνων μετατραπῇ εἰς θερμότητα καὶ τίνι τρόπῳ ἡ ἀνωτέρω τιμὴ τοῦ ἔργου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀκτινοβολοῦντος σώματος. Ἀλλὰ γεννᾶται ὅμως εὐθὺς τὸ ἐρώτημα: Ἐὰν τὸ σῶμα ἀκτινοβολῇ ἀκτῖνας διαφόρου μήκους κύματος κατὰ τίνα τρόπον εἶναι διανενεμημένη ἡ ἐνέργεια κατὰ τὰ διάφορα μήκη κύματος; Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐξηρευνήθη ὑπὸ τοῦ Wien, ὅστις ἀνεῦρε διὰ θεωρητικῆς ὁδοῦ τὸν περίφημον φερώνυμον αὐτῷ *νόμον τῆς μετατοπίσεως* (Verschiebungsgesetz). Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ὑφίσταται ὡρισμένον μῆκος κύματος, ὅπερ παρουσιάζει μέγιστον ἀκτινοβόλον ἐνέργειας καὶ μάλιστα ὅτι τὸ μῆκος κύματος τοῦ μεγίστου τῆς ἐνεργείας σώματος ἀκτινοβολοῦντος ὑπὸ ἀπόλυτον θερμοκρασίαν T εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογον τῆς ἀπολύτου θερμοκρασίας. Οὕτω ἐὰν διὰ λ_m καλέσωμεν τὸ μῆκος τοῦ κύματος καθ' ὃ ἀντιστοιχεῖ μέγιστον ἐνέργειας καὶ διὰ T τὴν ἀπόλυτον θερμοκρασίαν τοῦ σώματος μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω ποσοτήτων, ἰσχύει ἡ σχέσις:

$$\lambda_m .\ T = \text{σταθερόν}.$$

Τὴν ἐπαλήθευσιν τοῦ ἀνωτέρω νόμου μετατοπίσεως τοῦ Wien ἐπεδίωξαν διὰ τοῦ πειράματος οἱ Lummer καὶ Pringsheim, ἐκ τῶν πειραματικῶν δὲ τούτων ἐρευνῶν διεπιστώθη ὅτι ὁ ἀνωτέρω τύπος τοῦ Wien συμφωνεῖ πλήρως πρὸς τὰ ἐξαγόμενα τῆς παρατηρήσεως. Οἱ ἀνωτέρω ἐρευνηταὶ κατώρθωσαν ἐπὶ τούτοις νὰ προσδιορίσωσι καὶ τὴν σταθερὰν τοῦ τύπου Wien, εὗρον δὲ διὰ τὸ μέλαν σῶμα:

$$\lambda_m .\ T = 0{,}2940 \text{ cm}-\text{grad}.$$

ἐνῷ διὰ τὸν λευκόχρυσον

$$\lambda_m .\ T = 0{,}2630 \text{ cm}-\text{grad}.$$

Διὰ συνδυασμοῦ τοῦ νόμου Stefan-Boltzmann πρὸς τὸν νόμον τοῦ Wien δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν καὶ τύπον σχετικὸν διὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς μεγίστης ἀκτινοβολίας ὅστις παρέχεται ἐν τῇ ἐξισώσει:

$$S_m .\ T^{-5} = \text{σταθ}.$$

Ὁ ἀνωτέρω νόμος ἰσχύει μόνον διὰ τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ μέλανος σώματος, δι' ὅπερ ἰσχύει καὶ ὁ τύπος Stefan-Boltzmann.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων ἐρευνῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὸν νόμον τὸν παρέχοντα τὴν συνολικὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ μέλανος σώματος, διετυπώθησαν διάφοροι νόμοι, οἵτινες περιέχονται εἰς τὰς ἀκολούθους ἐξισώσεις κατὰ χρονολογικὴν σειράν.

1) Τύπος τοῦ Wien (1896):

$$S = C.\lambda^{-5}\ e^{-\frac{\alpha}{\lambda T}}$$

2) Τύπος τοῦ Thiesen (1900):

$$S = C\lambda.^{-5}\ \sqrt{\lambda T.}\ \ e^{-\frac{\alpha}{\lambda T}}$$

3) Τύπος τοῦ λόρδου Rayleigh (1900):

$$S = C\lambda^{-5}.\lambda T e^{-\frac{\alpha}{\lambda T}}$$

4) Τύπος τῶν Lummer καὶ Jahnke (1900):

$$S = C\lambda.^{-5}\lambda T e^{-\frac{\sigma}{(\lambda T)^{1,3}}}$$

Πάντες ὅμως οἱ ἀνωτέρω τύποι οὐδόλως συμφωνοῦσι πρὸς τὰ ἐξαγόμενα τῆς παρατηρήσεως. Οὕτως ὁ τύπος τοῦ Wien συμφωνεῖ πρὸς τὴν παρατήρησιν διὰ τὰ μικρὰ μήκη κύματος, παρουσιάζει ὅμως ἀσυμφωνίαν ἐν τῇ περιπτώσει μεγάλων μηκῶν κύματος. Τοὐναντίον ὁ τύπος Rayleigh συμφωνεῖ μὲν πρὸς τὴν παρατήρησιν διὰ μεγάλα μήκη κύματος, δὲν ἐπαληθεύεται δ' ἐν τῇ περιπτώσει τῶν βραχέων κυμάτων, καθ' ὅσον παρέχει ἀκτινοβολίαν ἄπειρον· ἐπειδὴ δὲ τὰ βραχέα κύματα κεῖνται πρὸς τὴν ὑπεριώδη περιοχὴν τοῦ φάσματος, ὡς ἐκ τούτου χαρακτηρίζουσι τὴν ἀσυμφωνίαν ταύτην μεταξὺ θεωρίας καὶ πειράματος τοῦ τύπου τοῦ Rayleigh ὡς *ὑπεριώδη καταστροφήν*. Τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς Φυσικῆς ἀπὸ τῆς ἀνωτέρω ἀσυμφωνίας μεταξὺ θεωρίας καὶ παρατηρήσεως ἐπεδίωξεν ὁ Γερμανὸς φυσικὸς Planck, ὅστις, διὰ καταλλήλου καὶ ἐπιτυχοῦς μετατροπῆς τῶν μέχρι πρό τινος κρατουσῶν ἀντιλήψεων ἐν τῇ Φυσικῇ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑφὴν τῆς ἐνεργείας, ἐπέτυχε νὰ διατυπώσῃ τύπον τῆς ἀκτινοβολίας συμφωνοῦντα πρὸς τὴν παρατήρησιν. Οὕτω ὁ Planck ἐν ἔτει 1900 διεμόρφωσεν ἰδίαν θεωρίαν γνωστὴν ἐν τῇ Φυσικῇ ὑπὸ τὸν ὅρον *θεωρία τῶν κβάντα* ἢ *θεωρία τῶν στοιχείων ἐνεργείας*, ἐν ᾗ παραδέχεται ὅτι ἡ ἐκπομπὴ ἢ ἀπορρόφησις ἐνεργείας δὲν λαμβάνει χώραν κατὰ τρόπον συνεχῆ, ἀλλ' ἀσυνεχῶς, ἤτοι κατὰ στοιχειώδη αὐτοτελῆ ποσὰ ἢ κβάντα (quantum), ὧν τὸ μέγεθος εἶναι ε = hν, ἔνθα ν παριστᾷ τὴν συχνότητα τῆς ἀκτινοβολίας καὶ h παγκόσμιαν σταθεράν, ἣν καὶ ἐκάλεσε *στοιχεῖον δράσεως* (Wirkungsquantum). Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνωτέρω ὑποθέσεως καὶ ἐφαρμόζων τὰς στατιστικὰς μεθόδους ἐν τῇ Φυσικῇ ὁ Planck ἀνεῦρε θεωρητικῶς τὸν ἀκόλουθον τύπον ἀκτινοβολίας:

$$S = C\frac{\lambda^{-5}}{e^{\frac{\alpha}{\lambda T}} - 1}$$

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω τύποις ἡ σταθερὰ α συνδέεται πρὸς τὴν σταθερὰν λ_m T ὡς ἑξῆς:

Τύπος 1)	$\alpha = 5\ \lambda_m\ T$
2)	$\alpha = 4{,}5\ \lambda_m\ T$
3)	$\alpha = 4\ \lambda_m\ T$
4)	$\alpha = \frac{4}{1{,}3}\ (\lambda_m\ T)^{1,3}$
Τύπος Planck.	$\alpha = 4965\ \lambda_m\ T$

Ἐκ τῶν μετέπειτα γενομένων πειραματικῶν ἐρευνῶν κατεδείχθη ὅτι ὁ τύπος Planck ἐκφράζει καλύτερον παντὸς ἄλλου τὸν νόμον τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ μέλανος σώματος.

Ὁ τύπος τοῦ Planck ἀνευρίσκεται συνηθέστερον ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ ὑπὸ τὴν ἀκόλουθον μορφήν:

$$S(\nu, T) = \frac{8\pi h}{c^3} \cdot \frac{\nu^3}{e^{\frac{\nu h}{kT}} - 1}$$

ἔνθα $h = 6{,}55 . 10^{-27}$ erg. sec. εἶναι ἡ παγκοσμία σταθερὰ Planck καὶ k ἑτέρα παγκοσμία σταθερά, ἧς ἡ τιμὴ $1.34 . 10^{-16}\ \frac{\text{erg}}{1\ c}$. Εἶναι δὲ εἰδικώτερον $k = R : N$, ἔνθα $R = 8{,}31 . 10^{3}$ ἡ σταθερὰ τῶν ἀερίων, ἀναφερομένη πρὸς ἓν γραμμομόριον, καὶ $N = 6{,}2 . 10^{23}$ ὁ *ἀριθμὸς* Avogadro, ἤτοι ὁ ἀριθμὸς τῶν μορίων τῶν περιεχομένων εἰς γραμμομόριον ἀερίου (**βλ. ἀέρια**). Ὁ τύπος Planck ἐξηλέγχθη ἐπανειλημμένως διὰ τοῦ πειράματος καὶ τ' ἀποτέλεσμα τῶν παρατηρήσεων εἶναι, ὅτι ὁ ἀνωτέρω τύπος συμφωνεῖ περισσότερον παντὸς ἄλλου πρὸς τὴν παρατήρησιν, ἐξαιρέσει ὅμως τῶν μεγάλων μηκῶν κύματος. Ἐν ἔτει 1919 οἱ Nernst καὶ Wulf ὑπεστήριξαν ὅτι ὁ τύπος τοῦ Planck εἶναι ἐπίσης ἀνακριβὴς καὶ ὑπέδειξαν τὴν εἰσαγωγὴν ἐν αὐτῷ διορθώσεως τῆς μορφῆς:

$$S. = C.\ \frac{\lambda^{-5}}{e^{\frac{k}{\lambda T}} - 1}\ (1 + \alpha)$$

ἔνθα α ἐμπειρικὴ σταθερά. Βραδύτερον ὅμως διὰ νεωτέρων πειραμάτων τοῦ Rubens (1921) διεπιστώθη ὅτι ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν σφαλμάτων τῆς παρατηρήσεως ὁ τύπος τοῦ Planck εἶναι ἀκριβής.

Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι εἰκονίζεται γραφικῶς ἡ μεταβολὴ τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ μέλανος σώματος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τύπου Planck.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων τύπων ἀκτινοβολίας διετυπώθησαν καὶ ἕτεροι, ὡς τοῦ Boissoudy (1913) καὶ ὁ ἐμπειρικὸς τύπος τοῦ Walker (1914), οἵτινες ὅμως ἐπίσης δὲν παρέχουσι τὴν ἀκρίβειαν ἐκείνην, ἣν παρέχει ὁ τύπος τοῦ Planck. Ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐξητάσαμεν τοὺς σχετικοὺς τύπους τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὴν ἀκτινοβολίαν μέλανος σώματος, πάντες δὲ οἱ μνημονευθέντες τύποι ἀναφέρονται εἰς ἀκτινοβολίαν μέλανος σώματος, αἱ δὲ καμπύλαι τοῦ σχήματος παριστῶσι τὰς *ἰσοθέρμους* τοῦ μέλανος σώματος. Προκειμένου περὶ σώματος μὴ μέλανος πᾶσαι αἱ ἰσόθερμοι αὐτοῦ θὰ κεῖνται κάτωθεν τῶν ἰσοθέρμων τοῦ μέλανος σώματος, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἡ ἀκτινοβολία τῶν σωμάτων τούτων εἶναι *ἀκτινοβολία θερμοκρασίας*. Εἰδικὴ ὅλως περίπτωσις εἶναι ἐκείνη, καθ' ἣν τὸ μὴ μέλαν σῶμα παρουσιάζει μεταβολὴν τῆς ἀκτινοβολίας ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ μέλανος σώματος, ἀλλὰ ἡ ἐνέργεια τῶν ἀκτίνων διὰ πάντα τὰ μήκη κύματος εἶναι μικροτέρα κατὰ τὸ αὐτὸ ποσοστὸν τῶν ἀντιστοίχων ἀκτίνων τοῦ μέλανος σώματος. Τὸ σῶμα τοῦτο θ' ἀνακλᾷ προδήλως πάντα τὰ μήκη κύματος ἐξ ἴσου, εἴτε, ὅπερ τὸ αὐτό, ἡ ἀπορροφητικὴ ἱκανότης αὐτοῦ θὰ εἶναι σταθερὰ καὶ θὰ ἔχῃ τιμὴν ἀνεξάρτητον τοῦ μήκους κύματος καὶ τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ. Τοιοῦτον σῶμα καλοῦμεν ἐν τῇ Φυσικῇ φαιὸν σῶμα. Πᾶν σῶμα μὴ φαιὸν θὰ παρουσιάζῃ ἐκλεκτικὴν (selektive) ἐκπομπὴν ἢ ἀπορροφητικὴν ἱκανότητα. Διὰ πάντα τὰ φαιὰ σώματα ἰσχύουσιν οἱ αὐτοὶ τύποι ἀκτινοβολίας ὡς καὶ διὰ τὸ μέλαν σῶμα, ὑπὸ τὴν παρατήρησιν ὅτι αἱ σταθεραὶ αἱ σχετιζόμεναι πρὸς τὰ ποσὰ ἐνεργείας δέον νὰ πολλαπλασιάζωνται ἐπὶ συντελεστὴν τινα, ὅστις εἶναι μικρότερος τῆς μονάδος. Ἡ σταθερὰ ἐν τῷ τύπῳ τοῦ Wien ἔχει ἐν τῇ περιπτώσει φαιοῦ σώματος τὴν αὐτὴν τιμὴν ὡς καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ μέλανος σώματος, ἤτοι περίπου 2890 (τοῦ μήκους κύματος ἐκφραζομένου εἰς $\mu = 10^{-3}$ mm), ὁμοίως καὶ ἡ σταθερὰ α τοῦ τύπου ἀκτινοβολίας Planck ἔχει τὴν αὐτὴν τιμὴν 14600 ὡς καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ μέλανος σώματος. Συμφώνως πρὸς τὰς ἐρεύνας τῶν Lummer (1914), Hyde (1912), Senftleben καὶ Benedict (1917) ὁ ἄνθραξ συμπεριφέρεται ὡς φαιὸν σῶμα.

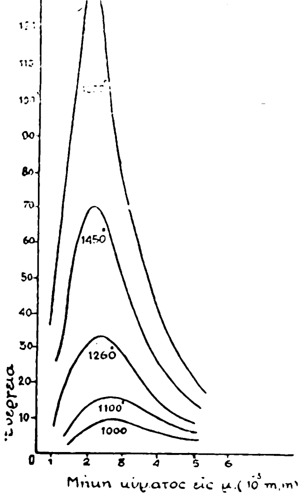

Ἐρεύνας ἐπὶ μὴ μελανῶν σωμάτων ἐξετέλεσαν ἐν ἐκτεταμένῃ κλίμακι οἱ Lummer, Paschen, Kurlbaum, Pringsheim κ.λ.π., ἐκ τούτων δὲ διεπιστώθη ὅτι διὰ τὸν στιλπνὸν λευκόχρυσον ἡ ἀκτινοβολία αὐξάνει πολὺ ταχύτερον ἢ ὅσον ἀπαιτεῖ ὁ νόμος Stefan - Boltzmann ἤτοι ἀναλόγως τῆς τετάρτης δυνάμεως τῆς ἀπολύτου θερμοκρασίας, ἐνῷ τοῦ-

Digitized by Google

ναντίον αἰθαλωμένος λευκόχρυσος προσεγγίζει μᾶλλον πρὸς τὸν νόμον μεταβολῆς τοῦ μέλανος σώματος. Ἀνάλογα ἀποτελέσματα ἀνεῦρον οἱ Pringsheim καὶ Kurlbaum (1898) ἐκ μετρήσεων ἐπὶ τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ λευκοχρύσου καὶ τοῦ ὀξειδίου τοῦ σιδήρου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ στιλπνοῦ λευκοχρύσου οἱ Lummer καὶ Pringsheim ἀνεῦρον τοὺς ἀκολούθους νόμους:

1) Ἡ συνολικὴ ἀκτινοβολία τοῦ στιλπνοῦ λευκοχρύσου εἶναι ἀνάλογος τῆς πέμπτης δυνάμεως τῆς θερμοκρασίας

2) Τὸ γινόμενον τοῦ μήκους κύματος μεγίστης ἀκτινοβολίας ἐπὶ τὴν ἀπόλυτον θερμοκρασίαν ἔχει τὴν τιμὴν 2630 (ἐνῷ διὰ τὸ μέλαν σῶμα εἶναι 2940).

3) Ἡ μεγίστη ἐνέργεια αὐξάνει ἀναλόγως τῆς ἕκτης δυνάμεως τῆς θερμοκρασίας.

Ἀκτινοβολίας θερμοκρασία.—Οἱ νόμοι τῆς ἀκτινοβολίας περιέχουσι τὴν σχέσιν τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ τῆς ἐνεργείας τῆς ἐκπεμπομένης ὑπὸ ἀκτινοβολοῦντος σώματος καὶ τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ. ἀναφέρονται δ' οἱ νόμοι οὗτοι εἴτε εἰς τὴν ἀκτινοβόλον ἐνέργειαν τὴν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς ὡρισμένον μῆκος κύματος, εἴτε εἰς τὴν συνολικὴν ἐνέργειαν τὴν ἐκπεμπομένην ὑπὸ τοῦ ἀκτινοβολοῦντος σώματος. Κατὰ συνέπειαν, ἐὰν ὁ νόμος ἀκτινοβολίας ἀκτινοβολοῦντός τινος σώματος εἶναι γνωστός, τότε δυνάμεθα διὰ καταμετρήσεως τῆς ἀκτινοβολίας αὐτοῦ νὰ καθορίσωμεν τὴν θερμοκρασίαν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ μέτρησις αὕτη εἶναι δυνατή, ἐφ' ὅσον τὸ μετρητικὸν ὄργανον ἔχει βαθμολογηθῆ ἐν σχέσει πρὸς τὸ θεωρούμενον ἀκτινοβολοῦν σῶμα (βλ. **πυρόμετρα**). Ὅπως ὅμως δυνάμεθα νὰ μεταχειριζώμεθα τὸ αὐτὸ ὄργανον διὰ πάσας τὰς περιπτώσεις, δέον τοῦτο νὰ σχετίζηται πρὸς τὸ ἰδανικὸν ἀκτινοβολοῦν σῶμα, ἤτοι τὸ *μέλαν σῶμα*, καὶ ἑπομένως τὸ ὄργανον θὰ παρέχῃ τότε τὴν *μελανὴν θερμοκρασίαν ἀκτινοβολίας*, ἤτοι τὴν θερμοκρασίαν, ἣν ἔδει νὰ ἔχῃ μέλαν σῶμα ὅπως ἀκτινοβολῇ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν, ἣν καὶ τὸ θεωρούμενον σῶμα, καὶ οὐχὶ τὴν ἀληθῆ θερμοκρασίαν αὐτοῦ, ἥτις εἶναι ἀνωτέρα. Ἀντὶ τοῦ μέλανος σώματος δυνάμεθα νὰ σχετίσωμεν τὸ μετρητικὸν ὄργανον πρὸς στιλπνὸν λευκόχρυσον, ὅτε τοῦτο παρέχει τὴν *θερμοκρασίαν ἀκτινοβολίας λευκοχρύσου*, ὅτε ἡ ὑπὸ τούτου παρεχομένη θερμοκρασία κεῖται πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀληθῆ θερμοκρασίαν τοῦ ἀκτινοβολοῦντος σώματος.

Θερμοκρασία Ἡλίου. Ἐκ τῆς σπουδῆς τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος δεικνύεται ὅτι τὸ μέγιστον τῆς ἐνεργείας ἐν αὐτῷ ἀντιστοιχεῖ εἰς μῆκος κύματος $\lambda=0{,}55-0{,}60$ μ. Ἐπειδὴ δέ, κατὰ μεγάλην πιθανότητα, ἡ γηΐνη ἀτμόσφαιρα ἀπορροφᾷ ἐν μέρος τῶν βραχέος μήκους κύματος ἡλιακῶν ἀκτίνων, δυνάμεθα μετὰ μεγάλης πιθανότητος νὰ δεχθῶμεν ὅτι πραγματικῶς τὸ μέγιστον τῆς ἐνεργείας ἀντιστοιχεῖ εἰς μῆκος κύματος $\lambda=0{,}5$ μ. Ὑποτιθεμένου δ' ὅτι ὁ Ἥλιος κεῖται, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἰδιότητας ἀκτινοβολίας, μεταξὺ μέλανος σώματος καὶ τοῦ στιλπνοῦ λευκοχρύσου, τότε διὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἡλίου θὰ ἰσχύῃ ὁ νόμος τοῦ Wien τῆς μετατοπίσεως, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι $\lambda=0{,}5$μ καὶ ἡ σταθερὰ τοῦ τύπου ἔχει τιμὴν 2940, ἤτοι:

$$0{,}5 \times T = 2940$$

ἐξ ἧς ὑπολογίζομεν τὴν ἀπόλυτον θερμοκρασίαν τοῦ Ἡλίου εἰς

$$T = \frac{2940}{0{,}5} = 5600^{0} \text{ ἀπολ.}$$

Ἐκ μετρήσεων ἐξ ἄλλου ἔχει καθορισθῆ ἡ ποσότης ἐνεργείας, ἣν ἀκτινοβολεῖ ὁ Ἥλιος ἐπὶ ἑνὸς τετραγωνικοῦ ἑκατοστομέτρου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς καὶ κατὰ λεπτόν, ἰσοῦται δὲ ἡ ποσότης αὕτη πρὸς 2 cal. gr. mm^{-1} καὶ καλεῖται εἰδικώτερον *ἡλιακὴ σταθερὰ* (Solarkonstante). Ἐκ τῆς ἡλιακῆς σταθερᾶς δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν συνολικὴν ὑπὸ τοῦ Ἡλίου ἀκτινοβολουμένην ἐνέργειαν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης δυνάμεθα διὰ τοῦ τύπου Stefan—Boltzmann νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν θερμοκρασίαν τοῦ Ἡλίου. Ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην προκύπτει $T=6500^{0}$ ἀπολ. Καίτοι δ' αἱ δύο ἀνωτέρω εὑρεθεῖσαι τιμαὶ διαφέρουσιν ἀρκετὰ μεταξύ των, ἐν τούτοις δυνάμεθα ἄνευ κινδύνου μεγάλου σφάλματος νὰ δεχθῶμεν τὴν θερμοκρασίαν τοῦ Ἡλίου: $T=6000^{0}$ ἀπολ. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα ἐπίσης νὰ ὑπολογίσωμεν καὶ τὴν θερμοκρασίαν τῶν διαφόρων τεχνητῶν πηγῶν ἀκτινοβολίας ἃς χρησιμοποιοῦμεν ἐν τῇ πράξει.

Ὁ κατωτέρω πίναξ, ὀφειλόμενος εἰς τὸν Lummer παρέχει τὸ μῆκος κύματος μεγίστης ἀκτινοβολίας καὶ τὴν μεγίστην καὶ ἐλαχίστην θερμοκρασίαν τῶν διαφόρων τεχνητῶν πηγῶν ἀκτινοβολίας.

Πίναξ θερμοκρασιῶν τεχν. πηγῶν ἀκτινοβολίας

Πηγή	Μῆκος κύματος μεγ. ἀκτινοβολ. λmax	Μεγίστη θερμοκρασία T max.	Ἐλαχίστη θερμοκρασ. T min.
Βολταϊκὸν τόξον	0,7 μ	4200 ἀπ.	3750⁰ ἀπ.
Λυχνία Nernst	1,2 μ	2450 »	2200 »
Λυχνία Auer	1,2 μ	2450 »	2200 »
Λυχνία πυρακτώσεως	1,4 μ	2100 »	1875 »
Κηρίον	1,5 μ	1960 »	1750 »

Ἐπίσης ἐπὶ τῶν νόμων τῆς ἀκτινοβολίας στηρίζεται ἡ κατασκευὴ τῶν ***πυρομέτρων ἀκτινοβολίας*** ὡς καὶ τῶν *ὀπτικῶν πυρομέτρων* (βλ. **πυρόμετρα**).

Ἡ μέτρησις τῆς ἀκτινοβολίας γίνεται δι' εἰδικῶν ὀργάνων, ἅτινα, ἀναλόγως τοῦ εἰδικοῦ χειρισμοῦ των, καλοῦνται **ἀκτινόμετρα, πυρανόμετρα, πυρηλιόμετρα, πυρογεώμετρα** (βλ. **λέξεις**).

Ἀκτινοβολίας ἰσορροπία.— Ἡ θερμότης, ἣν ἐγκλείει σῶμα, ὀφείλεται συμφώνως πρὸς τὴν κινητικὴν θεωρίαν τῆς θερμότητος, εἰς τὴν παλμικὴν κίνησιν τῶν μορίων καὶ ἀτόμων τοῦ σώματος, ἡ ἐνέργεια δὲ τῆς κινήσεως ταύτης ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος ὅπερ περικλείει τὸ θεωρούμενον σῶμα. Φαντασθῶμεν ἤδη ὅτι σῶμα οἱασδήποτε θερμοκρασίας εὑρίσκεται ἐν τελείως κενῷ χώρῳ, εἰς τρόπον ὥστε ἡ θερμότης νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ διαδοθῇ οὔτε δι' ἀγωγῆς οὔτε διὰ μεταφορᾶς. Τότε εἶναι φανερὸν ὅτι τὰ παλλόμενα μόρια τοῦ σώματος μεταδίδουσι μέρος τῆς κινητικῆς ἐνεργείας αὐτῶν εἰς τὸν πέριξ αἰθέρα, ὅστις μεταδίδει ταύτην περαιτέρω διὰ κυματοειδοῦς κινήσεως ὑπὸ τὴν ταχύτητα διαδόσεως τοῦ φωτός, ὅτε λέγομεν ὅτι τὸ σῶμα ἀκτινοβολεῖ ἐνέργειαν. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν τὸ σῶμα ἐκπέμπει φωτεινὰς ἀκτῖνας ἢ φωτεινὰ κύματα, δεδομένου ὅτι συμφώνως πρὸς τὰς ἤδη κρατούσας ἀντιλήψεις ἐν τῇ Φυσικῇ αἱ φωτειναὶ καὶ θερμικαὶ ἀκτῖνες εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ διαφέρουσι μόνον κατὰ τὸ μῆκος τοῦ κύματος. Τὰ αἰθέρια κύματα δύνανται ὅμως κατὰ τὴν διάδοσιν αὐτῶν νὰ προσπέσωσιν ἐπὶ ἑτέρου σώματος, ὅτε ἀποδίδουσιν ἐπὶ τούτου τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν εἴτε διαδίδονται ἐν τῷ ἀπείρῳ χώρῳ καὶ οὕτω, ὅσον ἀφορᾷ ἡμᾶς, ἀπόλλυνται. (Εἰς τὴν τελευταίαν μάλιστα περίπτωσιν δέον τὸ ἀκτινοβολοῦν σῶμα ν' ἀποβάλλῃ βαθμιαίως τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, ἤτοι νὰ ἀποβάλλῃ τὴν θερμότητα αὐτοῦ, τουθ' ὅπερ ὅμως δὲν παρατηρεῖται πραγματικῶς ποτέ, δεδομένου ὅτι ὁ χῶρος, ἐν ᾧ εὑρίσκονται τὰ ὑφ' ἡμῶν παρατηρούμενα σώματα εἶναι πεπερασμένος.) Θεωρήσωμεν ἤδη τὴν ἁπλουστέραν περίπτωσιν, καθ' ἣν τὸ ἀκτινοβολοῦν σῶμα εὑρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ τελείως κενοῦ χώρου, ὅστις περιορίζεται πανταχόθεν ὑπὸ περιβλήματος μὴ περατοῦ ὑπὸ τῶν ἀκτίνων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι φανερὸν ὅτι αἱ ἀκτῖνες αἱ ἀκτινοβολούμεναι ὑπὸ τοῦ σώματος προσπίπτουσιν ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ περιβλήματος καὶ θερμαίνουσι τοῦτο.

Ταυτοχρόνως ὅμως τὸ περίβλημα ἀκτινοβολεῖ θερμότητα πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ χώρου ὑπὸ μορφὴν αἰθερίων κυμάτων, ἅτινα συναντῶσι τὸ ἐν αὐτῷ εὑρισκόμενον σῶμα. Μετὰ πάροδον χρονικοῦ διαστήματος τὸ σῶμα λαμβάνει τὴν θερμοκρασίαν τοῦ περιβλήματος καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ παραμένει σταθερά, καθ' ὅσον ἡ ὑπὸ τοῦ σώματος ἐκπεμπομένη ποσότης ἐνεργείας ἰσοῦται πρὸς τὴν ὑπὸ τούτου ἀπορροφωμένην. Διὰ τὴν τελικὴν ταύτην κατάστασιν οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει ἡ φύσις τοῦ σώματος ὡς καὶ αἱ φυσικαὶ ἰδιότητες τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ ἰσορροπία τῆς θερμοκρασίας ἀποκαθίσταται, καθ' ὅσον ἡ ὑπὸ τοῦ σώματος ἐκπεμπομένη ἀκτινοβόλος ἐνέργεια ἰσοῦται πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ σώματος ἀπορροφωμένην. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀποκατάστασις αὕτη τῆς ἰσορροπίας δὲν ἀντιστοιχεῖ εἰς κατάστασιν ἠρεμίας, ἀλλ' εἰς ἁπλῆν ἐναλλαγὴν ἐνεργείας μεταξὺ σώματος καὶ περιβλήματος, εἰς τρόπον ὥστε ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ νὰ παραμένῃ σταθερά — ὅτε ὑφίσταται ἰσότης μεταξὺ τῆς ἐκπεμπομένης καὶ ἀπορροφωμένης ὑπὸ τοῦ σώματος ἀκτινοβόλου ἐνεργείας —, ἕνεκα τούτου καλοῦμεν τὴν ἀνωτέρω κατάστασιν ἰσορροπίας, *ἀκτινοβολίας ἰσορροπίαν δυναμικὴν* ἢ *ἰσορροπίαν θερμοκρασίας δυναμικήν*. Ἐὰν δὲ μεταξὺ διαφόρων σωμάτων ὑφίσταται ἰσορροπία ἀκτινοβολίας ἐν δεδομένῃ θερμοκρασίᾳ, αὕτη θὰ ὑφίσταται καὶ διὰ πάσας τὰς θερμοκρασίας (Νόμος Prévost). Ἡ τοιαύτη ἀντίληψις ὀφείλεται εἰς τὸν Prévost καὶ εἶναι σήμερον γενικῶς παραδεδεγμένη.

Φαντασθῶμεν ἤδη ὅτι τὸ ἐν τῷ ἀνωτέρω χώρῳ, καὶ ὑφ' ἃς συνθήκας ἀνωτέρω περιεγράψαμεν, εὑρισκόμενον σῶμα εἶναι *μέλαν σῶμα*· τότε τοῦτο ἀπορροφᾷ πᾶσαν τὴν ἐπ' αὐτοῦ προσπίπτουσαν ἀκτινοβολίαν, ἣν μετατρέπει εἰς κινητικὴν ἐνέργειαν τῶν ἰδίων αὐτοῦ μορίων καὶ ἀτόμων, δεδομένου ὅτι ἡ ἀπορροφητικὴ ἱκανότης τοῦ μέλανος σώματος εἶναι 1 (βλ. ἀνωτέρω *ἀκτινοβολίας νόμοι*), ἤτοι ὅτι τοῦτο ἀπορροφᾷ πᾶσαν τὴν προσπίπτουσαν ἐνέργειαν.

Ἡ ποσότης τῆς ἐνεργείας τῆς ἀκτινοβολουμένης ὑπὸ τοῦ σώματος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ εἶναι δὲ πρὸς τούτοις διάφορος διὰ τὰ διάφορα μήκη κύματος καὶ ἑπομένως δέον ἡ ποσότης τῆς ὑπὸ τούτου ἀπορροφωμένης ἐνεργείας νὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν αὐτῶν παραγόντων, δεδομένου ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ἰσορροπίας τῆς ἀκτινοβολίας ἡ ἐκπεμπομένη ἐνέργεια ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀπορροφωμένην.

Δεχθῶμεν ἤδη ὅτι ἀντὶ μελανοῦ σώματος ἐν τῷ ἀνωτέρω χώρῳ τοποθετοῦμεν ἕτερον τυχὸν σῶμα, π. χ. σφαῖραν ἐγχρόου ἐπιφανείας. Τὸ σῶμα τοῦτο ἀπορροφᾷ μέρος μόνον ὡρισμένον τῆς προσπιπτούσης ἀκτινοβολίας, καθ' ὅσον ὁ συντελεστὴς ἀπορροφήσεως εἶναι μικρότερος τῆς μονάδος. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ σῶμα τοῦτο ἐντὸς τοῦ ἀνωτέρω χώρου λαμβάνει σταθερὰν θερμοκρασίαν, ἥτις δέον νὰ ἰσοῦται πρὸς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ μέλανος σώματος, ἕπεται, κατὰ τὴν ἰσορροπίαν ἀκτινοβολίας, ὅτι ἡ ποσότης τῆς ἐκπεμπομένης ἐνεργείας θὰ ἰσοῦται πρὸς τὴν ποσότητα τῆς ἀπορροφωμένης, ὅπερ δέον νὰ ἰσχύῃ διὰ πάντα τὰ εἴδη τῶν ἀκτίνων, ἐξ ὧν προκύπτει ὁ ἀκόλουθος νόμος.

Σῶμα ἀκτινοβολεῖ ἐν καταστάσει ἰσορροπίας ἀκτινοβολίας ***(θερμικῆς ἰσορροπίας)*** ἀκριβῶς ἐκείνας τὰς ἀκτῖνας, ἃς τοῦτο ἀπορροφᾷ. Ἡ ἀνωτέρω σχέσις ἰσχύει εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ ἀπορροφωμένη ἀκτινοβόλος ἐνέργεια μετατρέπεται καθ' ὁλοκληρίαν εἰς παλμικὴν κίνησιν τῶν μορίων τοῦ σώματος, ἤτοι εἰς θερμότητα, ὅτε ἡ ὑπὸ τοῦ σώματος ἀκτινοβολουμένη ἐνέργεια ὀφείλεται εἰς τὴν μοριακὴν κίνησιν αὐτοῦ, ἤτοι εἰς τὴν ἐγκλειομένην ὑπὸ τοῦ σώματος ποσότητα θερμότητος. Ἐὰν ἡ ἀπορροφωμένη ἀκτινοβολία μεταβάλλεται καὶ εἰς ἄλλην μορφήν, ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης, ἤ, ἄλλως, ἐὰν ἡ ἐκπομπὴ ἀκτινοβόλου ἐνεργείας ὑπὸ τοῦ σώματος προέρχεται οὐχὶ ἐκ τῆς ἐγκλειομένης θερμότητος ἀλλ' ἐκ τῆς μετατροπῆς ἑτέρων μορφῶν ἐνεργείας π.χ. ἐὰν λαμβάνωσι χώραν κατὰ τὴν ἀκτινοβολίαν μετατροπαὶ χημικῆς ἐνεργείας εἰς ἀκτινοβόλον ἐνέργειαν, ἢ μετατροπὴ ἀκτινοβόλου ἐνεργείας εἰς χημικὴν ἐνέργειαν, δὲν ἰσχύουσι τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων προκύπτουσιν αἱ ἀκόλουθοι συνέπειαι:

Σῶμα ὅπερ ἐν δεδομένῃ θερμοκρασίᾳ ἀπορροφᾷ περισσότερον ἢ ἕτερον σῶμα, ἀκτινοβολεῖ ἐπίσης ἰσχυρότερον. Ἐφ' ὅσον δὲ τὸ σῶμα ἀκτινοβολεῖ θερμικὰ κύματα, ἡ ἐπαλήθευσις τῶν ἀνωτέρω ἐπιτυγχάνεται διὰ καταμετρήσεως τῆς ἀκτινοβολουμένης θερμότητος δι' εἰδικῶν ὀργάνων, θερμοηλεκτρικῶν στηλῶν, βολομέτρων κ.λ.π. Ἐὰν ὅμως ἡ θερμοκρασία τοῦ σώματος εἶναι ἀρκούντως μεγάλη, ὥστε τοῦτο ν' ἀκτινοβολῇ κύματα ἅτινα νὰ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ἤτοι κύματα ὧν τὸ μῆκος τοῦ κύματος εἶναι μικρότερον τοῦ 0,8 μ., δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν τὴν διαφορὰν ἐκ τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ σώματος. Οὕτως ἐὰν λάβωμεν στιλπνὸν ἔλασμα λευκοχρύσου καὶ περικαλύψωμεν ὡρισμένα σημεῖα αὐτοῦ δι' αἰθάλης καὶ

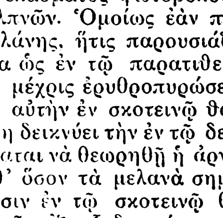

Πλὰξ πορσελλάνης πρὸ τῆς θερμάνσεως.

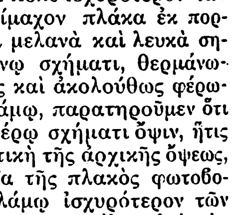

Πλὰξ πορσελλάνης μετὰ τὴν θέρμανσιν.

θερμάνωμεν τοῦτο ἰσχυρῶς τῇ βοηθείᾳ λύχνου Bunsen, παρατηροῦμεν ὅτι αἱ μελαναὶ περιοχαὶ τοῦ ἐλάσματος φωτοβολοῦσι πολὺ ἰσχυρότερον τῶν στιλπνῶν. Ὁμοίως ἐὰν πυρίμαχον πλάκα ἐκ πορσελλάνης, ἥτις παρουσιάζει μελανὰ καὶ λευκὰ σημεῖα ὡς ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι, θερμάνωμεν μέχρις ἐρυθροπυρώσεως καὶ ἀκολούθως φέρωμεν αὐτὴν ἐν σκοτεινῷ θαλάμῳ, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη δεικνύει τὴν ἐν τῷ δευτέρῳ σχήματι ὄψιν, ἥτις δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀρνητικὴ τῆς ἀρχικῆς ὄψεως, καθ' ὅσον τὰ μελανὰ σημεῖα τῆς πλακὸς φωτοβολοῦσιν ἐν τῷ σκοτεινῷ θαλάμῳ ἰσχυρότερον τῶν λευκῶν, ἐξ οὗ δεικνύεται ὅτι σῶμα μέλαν ὑπὸ τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν ἀκτινοβολεῖ περισσότερον παντὸς ἄλλου σώματος.

Ὡς εἴδομεν ὅμως, ὁ νόμος Prévost δὲν ἰσχύει μόνον διὰ τὴν συνολικὴν ἀκτινοβολίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ ἀκτινοβολίας ἑνὸς ἢ περισσοτέρων μηκῶν κύματος. Οὕτως ἐὰν σῶμά τι ἀπορροφᾷ κύματα ὡρισμένου μήκους κύματος (ἐν τῇ περιπτώσει φωτεινῶν κυμάτων ὡρισμένου χρώματος), τότε τὸ αὐτὸ σῶμα ἀκτινοβολεῖ τοῦ αὐτοῦ μήκους κύματα ὅταν θερμανθῇ. Οὕτως ἄχροος ὕαλος θερμαινομένη εἰς θερμοκρασίαν ὑφ' ἣν ἀδιαφανὲς σῶμα ἐκπέμπει ἐρυθρὸν φῶς, οὐδόλως ἀκτινοβολεῖ εἰς τὸ σκότος· τοὐναντίον ἔγχρους ὕαλος, π.χ. κιτρίνη ὕαλος, ἥτις ἀπορροφᾷ τὰς κυανᾶς ἀκτῖνας, θερμαινομένη ἰσχυρῶς ἐκπέμπει εἰς τὸ σκότος κυανοῦν φῶς. Σῶμα, ὅπερ εἰς τὰς λίαν ὑψηλὰς θερμοκρασίας παραμένει διαφανές, οὐδέποτε φωτοβολεῖ. Ἀντιστρόφως, σῶμα, ὅπερ ἀπορροφᾷ κύματα ὡρισμένου μήκους κύματος, ἀκτινοβολεῖ ἐπίσης κύματα τοῦ αὐτοῦ μήκους κύματος. Τοῦτο δεικνύεται τῇ βοηθείᾳ μονοχρωματικῶν φλογῶν, π. χ. φλογῶν αἵτινες ἐκπέμπουσι φῶς κιτρίνου χρώματος, καὶ πραγματοποιουμένων διὰ λύχνων Bunsen ἢ οἰνοπνεύματος ἐν οἷς εἰσάγεται μαγειρικὸν ἅλας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον λαμβάνομεν δύο φλόγας, εἰς τρόπον ὥστε ἡ μία τούτων νὰ περιβάλλεται ὑπὸ τῆς ἑτέρας. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἑκάστη τῶν φλογῶν τούτων θὰ φαίνεται κιτρίνη,

Digitized by Google

διότι ἐκπέμπει μόνον κιτρίνας ἀκτῖνας καὶ ἑπομένως ἐὰν αὗται ἀπορροφηθῶσιν ἡ φλὸξ θὰ φαίνεται σκοτεινή.

Τὸ μέρος τῆς ἀκτινοβολίας τῆς δευτέρας φλογὸς ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ τῆς πρώτης ὅπως φθάσῃ μέχρις ἡμῶν δέον νὰ διέλθῃ διὰ μέσου τῆς α′ φλογός, ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἡ α′ φλὸξ ἐκπέμπει κιτρίνας ἀκτῖνας ὡς καὶ ἡ β′, αἱ ἀκτῖνες αἱ ἐκ τῆς β′ προερχόμεναι ἀπορροφῶνται ὑπὸ τῆς α′ καὶ οὕτω οὐδεμία τούτων φθάνει μέχρις ἡμῶν. Καὶ ἐὰν μὲν ἡ α′ φλὸξ εἶναι ἐξ ἴσου θερμὴ ὡς καὶ ἡ β′, τότε αὕτη ἀκτινοβολεῖ ἐξ ἴσου καὶ τὸ ἀπορροφώμενον μέρος τῆς ἀκτινοβολίας τῆς β′ ἐκ τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ ἀντιστοίχου μέρους τῆς α′ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως ἀκτινοβολίας, ἐξ οὗ ἡ α′ φαίνεται ἐξ ἴσου φωτεινὴ ὡς καὶ ἡ περιβάλλουσα αὐτὴν φλόξ, καὶ δὲν δύναται νὰ διακριθῇ τῆς β′. Ἐὰν ὅμως ἡ φλὸξ α′ εἶναι θερμοτέρα τῆς β′, τότε ἡ α′ ἀκτινοβολεῖ περισσότερον ἢ ἡ β′ καὶ τὸ ἐκ τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου ἐλλεῖπον μέρος τῆς β′ ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ φωτεινοτέρου μέρους τῆς α′ καὶ οὕτω ἡ α′ φαίνεται φωτεινή, προβαλλομένη ἐπὶ σκοτεινοτέρας κατόψεως. Τοὐναντίον ἐὰν ἡ α′ εἶναι ψυχροτέρα τῆς β′, τότε αὕτη ἀκτινοβολεῖ ὀλιγώτερον τοῦ ἐλλείποντος μέρους ἐκ τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου τῆς φλογὸς β′, καὶ ἡ α′ ἐμφανίζεται σκοτεινὴ προβαλλομένη ἐπὶ φωτεινοτέρας κατόψεως. Ἡ τελευταία αὕτη περίπτωσις ἐξηγεῖ τὸν σχηματισμὸν τῶν *σκοτεινῶν ῥαβδώσεων Fraunhofer* τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρατηροῦμεν ὅτι ὁ νόμος Prévost καθορίζει ἁπλῶς ὅτι, ἐὰν σῶμα ἀκτινοβολῇ ἰσχυρῶς, ἀπορροφᾷ ἐπίσης ἰσχυρῶς, δὲν καθορίζει ὅμως ποσοτικῶς τὴν ἀκτινοβολίαν, τοῦθ᾽ ὅπερ παρέχουσιν οἱ νόμοι τῆς ἀκτινοβολίας.

Ἀκτινοβολίας πίεσις. — Ἡ ὑπὸ τοῦ Maxwell διαμορφωθεῖσα ἠλεκτρομαγνητικὴ θεωρία τῆς ἀκτινοβόλου ἐνεργείας ἄγει εἰς τὸ ἀξιοσημείωτον ἀποτέλεσμα ὅτι ἡ ἐπιφάνεια σώματος, ὅπερ προσβάλλεται καθέτως ὑπὸ ρεύματος ἀκτινοβόλου ἐνεργείας, ὑφίσταται πίεσιν ἥτις κατὰ μονάδα ἐπιφανείας ἰσοῦται ἀριθμητικῶς πρὸς τὸ ποσὸν τῆς ἀκτινοβόλου ἐνεργείας τὸ περιεχόμενον ἐν τῇ μονάδι τοῦ ὄγκου, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ σώματος εἶναι ἀπολύτως μελανή, ἤτοι ἀπορροφᾷ καθ᾽ ὁλοκληρίαν τὴν ἐπ᾽ αὐτῆς προσπίπτουσαν ἐνέργειαν.

Οὕτω ἀκτινοβολία S (erg. sec^{-1} cm^{-2}) κατὰ μονάδα ὄγκου ἀσκεῖ ἐπὶ μελανῆς ἐπιφανείας ($1 cm^2$) κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀκτινοβολίας πίεσιν εἰς δύνας ἴσην πρὸς S/c, ἔνθα c ἡ ταχύτης διαδόσεως τοῦ φωτός, ἐνῷ ἡ ἐπὶ ἀπολύτως κατοπτρικῆς ἐπιφανείας ἀσκουμένη πίεσις εἶναι διπλασία τῆς ἀνωτέρω τιμῆς, ἤτοι 2S/c ἢ γενικώτερον, ἐὰν ϱ παριστᾷ τὴν ἀνακλαστικὴν ἱκανότητα τῆς ἐπιφανείας, ἡ ἀσκουμένη πίεσις εἶναι: $p = \frac{S}{c}(1 + \varrho)$, ἐὰν δὲ αἱ ἀκτῖνες προσπίπτουσιν ὑπὸ γωνίαν φ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐπιφανείας, ἰσχύει ὁ τύπος:

$$p = \frac{S}{c}(1 + \varrho)\,\text{συν}^2\,\varphi.$$

Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι καὶ ὁ Kepler ἀπὸ τοῦ 1619 ὑπεστήριξεν, ὁρμώμενος ἀπὸ τῆς θεωρίας ἐκπομπῆς τοῦ Νεύτωνος ἐπὶ τοῦ φωτός, ὅτι αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες δέον ν᾽ ἀσκῶσι πίεσιν· ἡ ἄποψις δ᾽ αὕτη τοῦ Kepler ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τοῦ Longomontanus (1622), εἰς τὴν αὐτὴν δ᾽ ἐκδοχὴν ἤχθη βραδύτερον καὶ ὁ Euler (1746).

Ἐπὶ τῇ βάσει ὅθεν τῶν ἀνωτέρω δεχόμεθα, ὅτι ἡ ἀκτινοβολία φέρει μεθ᾽ ἑαυτῆς ποσότητα κινήσεως ὡς κινούμενον ὑλικὸν σῶμα (μᾶζα × ταχύτης), ἡ δὲ πίεσις ἀκτινοβολίας ἐν τῇ περιπτώσει τελείως κατοπτρικῶν σωμάτων (ἀνακλαστικῆς δυνάμεως = 1) ἀντιστοιχεῖ ὅσον ἀφορᾷ τὴν μαθηματικὴν ἔκφρασιν αὐτῆς πρὸς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀνακλάσεως τῆς ποσότητος κινήσεως ἐλαστικῆς ὤσεως.

Αἱ πρῶται πειραματικαὶ ἔρευναι πρὸς προσδιορισμὸν τῆς πιέσεως ἀκτινοβολίας ἐγένοντο ὑπὸ τῶν De Mairon καὶ Du Fay (1754). Ἐν τούτοις οὗτοι δὲν κατέληξαν εἰς συγκεκριμένα συμπεράσματα, τὸ αὐτὸ δὲ δύναται νὰ λεχθῇ, ὅσον ἀφορᾷ τὰς πειραματικὰς ἐρεύνας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πεδίου τῶν Fresnel, Zllöner, Bartoli. Ὁμοίως καὶ ὁ Crookes, ὅστις ἠσχολήθη ἐπὶ τῆς πειραματικῆς ἐπαληθεύσεως τῆς πιέσεως ἀκτινοβολίας, δὲν κατέληξεν εἰς θετικὰ συμπεράσματα, ἀλλ᾽ αἱ ἀνωτέρω ἔρευναι ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἀκτινομετρικῶν φαινομένων.

Πρῶτος ὅστις κατώρθωσε ν᾽ ἀποδείξῃ πειραματικῶς τὴν πίεσιν ἀκτινοβολίας εἶναι ὁ Lebedew (1900) καὶ ἀκολούθως τὰ ἐξαγόμενα τούτου ἐπηληθεύθησαν ὑπὸ τῶν Nichols καὶ Hull. Βραδύτερον ἠσχολήθησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φαινομένου οἱ Amerio, Poynting καὶ Guy-Barlow (1909—1910). Αἱ πρῶται πειραματικαὶ ἔρευναι ἐπηλήθευσαν ἐντὸς τῶν ὁρίων ἀκριβείας τῶν πειραματικῶν διατάξεων τοῦ τύπου p = S/c, ὑπὸ προσέγγισιν 20—30 %. Διὰ νεωτέρων ὅμως πειραματικῶν διατάξεων διὰ διαχωρισμοῦ ἀπὸ τῆς μετρουμένης πιέσεως τοῦ ἀκτινομετρικοῦ ἀποτελέσματος ἐπετεύχθη συμφωνία μεταξὺ θεωρίας καὶ πειράματος κατὰ προσέγγισιν 2 % (Gerlach καὶ Golsen).

Δυνάμεθα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν πίεσιν ἣν ἀσκεῖ ἡ ἀκτινοβολία τοῦ Ἡλίου ἐπὶ τῆς Γῆς, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ὁ Ἥλιος παρέχει ἐπὶ 1 cm^2 τῆς γηΐνης ἐπιφανείας 2 μικρὰς θερμίδας (cal. gr.) κατὰ λεπτὸν (min.) καὶ λάβωμεν ὑπ᾽ ὄψιν ὅτι 2 cal. gr. min. = $1{,}3 \times 10^6$ erg. sec^{-1} καὶ p = $0{,}4.10^{-6}$ δύναι, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ εἰς πίεσιν 0,4 χιλιοστογράμμων κατὰ τετραγωνικὸν μέτρον.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θετικῶν τούτων συμπερασμάτων ἐπὶ τῆς πιέσεως τῆς ἀκτινοβολίας, ἐπεδιώχθη ἡ ἐξήγησις διαφόρων κοσμικῶν φαινομένων, ὡς π. χ. τοῦ σχηματισμοῦ τῆς οὐρᾶς τῶν κομητῶν διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς πιέσεως ἣν ἀσκεῖ τὸ φῶς, τοῦθ᾽ ὅπερ εἶχε πράξει πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ ὁ Kepler. Ὁ πρῶτος ὅστις συνέκρινε τὴν ἀπωστικὴν δύναμιν τοῦ φωτὸς πρὸς τὴν Νευτώνειον ἕλξιν εἶναι ὁ Lebedew (1892), ὅστις ἔδειξεν ὅτι διὰ σώματα μικρῶν διαστάσεων ἡ ἀπωστικὴ δύναμις τοῦ φωτὸς εἶναι μεγαλυτέρα τῆς Νευτωνείου ἕλξεως. Πράγματι ἡ μὲν ἕλξις ἐλαττοῦται ἀναλόγως τοῦ κύβου, ἐνῷ ἡ ἄπωσις ἀναλόγως τοῦ τετραγώνου τῶν γραμμικῶν διαστάσεων τῶν σωμάτων.

Ἐπὶ τούτοις παρατηροῦμεν ὅτι ἐγγὺς τοῦ Ἡλίου, ἡ μὲν ἀκτινοβολία εἶναι 46520 φορὰς μείζων ἢ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, ἐνῷ ἡ Νευτώνειος ἕλξις εἶναι 25,5 μόνον φορὰς μεγαλυτέρα τῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Ὁ Arrhenius (1900) καὶ ὁ Swarzschild ἐπεξειργάσθησαν τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πιέσεως τοῦ φωτὸς διασκευασθεῖσαν θεωρίαν τῶν κομητῶν, ἣν ἤγαγεν ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Bredichin, εἰς τρόπον ὥστε σήμερον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω θεωριῶν ἐξηγοῦνται τελείως αἱ διάφοροι παρατηρούμεναι μορφαὶ οὐρῶν τῶν κομητῶν. Τὰ θεωρητικὰ μάλιστα συμπεράσματα τῶν Arrhenius καὶ Schwarzschild καὶ βραδύτερον τοῦ Debay ἐπηληθεύθησαν ὑπὸ τοῦ Lebedew (1910), ὅστις κυρίως ἐκ τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ ἀπέδειξε τὴν πλήρη συμφωνίαν μεταξὺ θεωρίας καὶ τοῦ πειράματος, ἐπαληθεύσας τὴν ὑπὸ τοῦ Fitzgerald (1884) διαμορφωθεῖσαν ἐπίσης θεωρίαν ἐπὶ τῶν κομητῶν.

Νεώτερα πειράματα ἐπὶ τῆς πιέσεως ἀκτινοβολίας εἶναι τὰ τοῦ Ehrenhaft (1914—1918) ἐπιβεβαιωτικὰ τῶν θεωρητικῶν ἐρευνῶν τῶν Arrhenius καὶ Schwarzschild· οὗτος ὑποστηρίζει ὅτι τὸ φῶς δὲν ἀσκεῖ μόνον πίεσιν ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἕλξιν ἐπὶ μικρῶν σωματιδίων, ἣν ὅμως οἱ Epstein (1919) καὶ Rubinowicz (1920) ἀποδίδουσι κατὰ μεγάλην πιθανότητα εἰς δευτερεῦον ἀποτέλεσμα, π.χ. ἀκτινομετρικὸν ἀποτέλεσμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Chwolson*, Lehrbuch der Physik II₂ 1922. *Berliner - Scheel*, Physikalisches Handwörterbuch 1924. Περὶ μεθόδων μετρήσεως βλ. *Lebedew*: Die Druckkräfte des Lichtes. *Gehrlach - Golsen*, Zeitschrift für Physik 15 1 1923. *Ehrenhaft*, Physikalische Zeitschrift 15. 1914. Annalen der Physik 56, 81, 1918.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΙΑ ΤΟΥ ΑΕΡΟΣ, ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ

Ἀκτινοβολία εἶναι ἡ μετάστασις τῆς ἐνεργείας ἐν τῷ διαστήματι· μεθίσταται δὲ ἡ ἐνέργεια ἡ ἀκτινοβόλος κατὰ δύο τρόπους: ἢ ὑπὸ μορφὴν κυμάτων ἢ ὑπὸ μορφὴν ἐκπομπῆς ὑλικῶν μορίων, τῶν ἠλεκτρονίων. Εἰς τὴν τελευταίαν κατηγορίαν κατατάσσομεν τὰς καθοδικὰς ἀκτῖνας, τὰς ἀκτῖνας τοῦ Golstein (διαυλικάς) ὡς καὶ τὰς ἀκτῖνας α καὶ β τοῦ ραδίου καὶ λοιπῶν ραδιοενεργῶν στοιχείων (βλ. **ἀκτινεργία καὶ ἀκτινεργοὶ ἀκτῖνες**). Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγονται πάντα τὰ λοιπὰ εἴδη τῆς ἀκτινοβολίας, ἅτινα μὴ ἔχοντα ὑλικὴν ὑπόστασιν ὡς τὰ τῆς δευτέρας κατηγορίας, εἶναι κύματα μετὰ μεγίστης ταχύτητος μεταδιδόμενα.

Πρό τινων ἐτῶν ἔτι ἐπιστεύετο, ὅτι τὸ φῶς εἶναι παλμικαὶ δονήσεις τοῦ αἰθέρος χρησιμεύοντος ὡς ὑλικοῦ μέσου ἀπαραιτήτου διὰ τὴν μετάδοσίν του, ὡς ὁ ἀὴρ εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν μετάδοσιν τῶν ἠχητικῶν κυμάτων· ἤδη ὅμως τὴν παλαιὰν φυσικὴν θεωρίαν ἀντικατέστησεν ἡ θεωρία καθ᾽ ἣν τὸ φῶς ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς πεδίου μαγνητικοῦ ὡς καὶ ἑνὸς ἑτέρου ἠλεκτρικοῦ τοιούτου, ἅτινα καθέτως φερόμενα πρὸς ἄλληλα μεταβάλλονται περιοδικῶς ἐν τῷ διαστήματι καὶ τῷ χρόνῳ. Ἡ ταχύτης δὲ μεθ᾽ ἧς ἡ ἐνέργεια αὕτη μεθίσταται ἀνέρχεται κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν μαθηματικῶν εἰς 300.000 χιλιόμετρα κατὰ δευτερόλεπτον.

Ἡ ἀκτινοβολία, κατὰ τὰς τελευταίας ἐρεύνας, λαβοῦσας πλέον πραγματικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα, κατόπιν τῶν ἐσχάτως ἐν τῷ νοσοκομείῳ Salpêtrière τῶν Παρισίων γενομένων πειραμάτων ὑπὸ τοῦ Lakowski εἰς τὴν κλινικὴν τοῦ καθηγητοῦ κ. Gosset, δὲν εἶναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ραδιοενεργῶν μόνον στοιχείων, ἀλλὰ καὶ ἀπαραίτητον τοιοῦτον παντὸς ζῶντος ὀργανισμοῦ. Πᾶν κύτταρον καὶ συνεπῶς πᾶς ὀργανισμὸς ἔχει τὴν ἀκτινοβολίαν του, κέκτηται δὲ ὁλόκληρον σύστημα ἐν εἴδει πομποῦ, δι᾽ οὗ ἐπικοινωνεῖ μετὰ τοῦ περιβάλλοντος. Ἡ ἀκτινοβολία ἡ ἐκ τούτου προερχομένη ἔχει διάφορα μήκη κύματος. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ συστήματος τῆς ἐκπομπῆς πᾶς κυτταρικὸς ὀργανισμὸς κέκτηται καὶ ἕτερον τοιοῦτο ἐν εἴδει δέκτου, δεχομένου τὰς ἀκτινοβολίας τὰς ἐκ τοῦ περιβάλλοντος προερχομένας.

Τὰ συστήματα ταῦτα, ἀποτελοῦντα τὰ σπουδαιότατα ὄργανα ἐπικοινωνίας τῶν κατωτέρω ὀργανισμῶν, εἶναι εἰς διάφορον βαθμὸν ἀνεπτυγμένα διὰ τοὺς διαφόρους πολυκυττάρους ὀργανισμούς, ἐν οἷς καὶ ὁ ἄνθρωπος. Οὕτω, ἐνῷ ὀργανισμοί τινες ἀδυνατοῦσι, ποικίλλοντες τὴν χωρητικότητα τῶν συστημάτων των, νὰ συλλάβωσιν ἄλλοτ᾽ ἄλλα μήκη κύματος ἀντιπροσωπεύοντα ὡρισμένας παραστάσεις, ἕτεροι κέκτηνται εἰς μέγιστον βαθμὸν τὴν ἰδιότητα ταύτην. Ἐπὶ τῶν πτηνῶν λόγου χάριν τὸ σύστημα τὸ ἀποτελοῦν τὸν δέκτην,—κατὰ τὰς ἐρεύνας πάντοτε τοῦ Lakowski,—ἑδράζεται εἰς τοὺς ἡμικυκλίους σωλῆνας. Οὗτοι ἔχουσι διάφορον ἠλεκτρικὴν χωρητικότητα (capacité) μεταβαλλομένην διὰ διαφόρων τρόπων. Ἵνα τὸ πτηνὸν λ.χ. δεχθῇ ἀκτινοβολίας μήκους κύματος διαφόρου, εἶναι ὑποχρεωμένον ὅπως μεταβάλῃ ἀναλόγως καὶ τὴν ἱκανότητά του εἰς τὸ νὰ συλλάβῃ ταύτας, εἴτε ἀνυψούμενον, εἴτε εἰς χαμηλότερα στρώματα κατερχόμενον, εἴτε τέλος ἱπτάμενον πρὸς ἀντιθέτους τοῦ ρεύματος τοῦ ἀέρος διευθύνσεις. Χάρις εἰς τὰς ἀκτινοβολίας τὰς ἐκπεμπομένας ὑπὸ τῶν ὀργανισμῶν τῶν ἀποτελούντων τὴν λείαν του, εὐκόλως προσανατολίζεται καὶ σπεύδει πρὸς ταύτην. Τὰ ἀποδημητικὰ πτηνά, τὰ διανύοντα ἑκατοντάδας καὶ μυριάδας χιλιομέτρων πρὸς ἀνεύρεσιν λείας, ἀσφαλῶς καὶ ἀκόπως φθάνουσι μέχρις αὐτῆς ἄνευ πυξίδος, ἄνευ εἰδικῶν ἐργαλείων καταμετρήσεως κτλ., βοηθούμενα ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ὑπὸ τῶν ἀκτινοβολιῶν. Αἱ ἄλλοτε χαρακτηριζόμεναι ὡς ἔνστικτα τοιαῦται ἱκανότητες τῶν ζῴων λαμβάνουσι σήμερον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας τῶν ἀκτινοβολιῶν θετικωτέραν καὶ ἐπιστημονικωτέραν ἐξήγησιν.

Ὅσον καὶ ἂν ἡ θεωρία τῆς ἀκτινοβολίας φαίνεται τολμηρά, πόρρω ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ χαρακτηρισθῇ παρακεκινδυνευμένη. Δι᾽ εἰδικοῦ μηχανήματος κατασκευασθέντος ὑπ᾽ αὐτοῦ, ὁ Lakowski κατώρθωσε νὰ προκαλέσῃ ἐπὶ φυτῶν τὴν γένεσιν ὀγκοειδῶν καταστάσεων, αἵτινες ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰς κακοήθεις νεοπλασίας τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Τὰς νεοπλασίας ταύτας κατορθώνει νὰ θεραπεύσῃ διὰ μηχανήματος προκαλοῦντος τὴν γένεσιν ἀκτινοβολιῶν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον δι᾽ οὗ ἐπιτυγχάνονται αἱ δι᾽ ἀκτινοβολιῶν ραδιοενεργῶν στοιχείων ἢ καὶ ἀκτίνων X θεραπεῖαι τοῦ καρκίνου.

Τοσοῦτον σπουδαῖον ρόλον παίζει τὸ ζήτημα τῶν ἀκτινοβολιῶν διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἐν γένει ζωῆς, ὥστε κατόπιν πολυπληθῶν πειραματικῶν ἀποδείξεων, ἃς ἀδυνατοῦμεν νὰ περιγράψωμεν ἐνταῦθα λεπτομερῶς, καταλήγει ὁ Lakowski εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι «ἡ ζωὴ ἐγεννήθη διὰ τῆς ἀκτινοβολίας, διατηρεῖται χάρις εἰς τὴν ἀκτινοβολίαν καὶ ἀποθνῄσκει συνεπείᾳ διαταραχῆς τῆς ἀκτινοβολίας.»

Ἀκτινοβολία τοῦ ἀέρος. — Πρὸ ἑκατονταετίας περίπου ὁ Coulomb καί τινες ἄλλοι φυσιοδίφαι εἶχον παρατηρήσει, ὅτι σῶμα ἠλεκτρισθέν, τοποθετημένον εἰς κεκλεισμένον χῶρον καὶ ἀπομεμονωμένον ὡς οἷόν τε ἐπιμελῶς, ἀποβάλλει τὸ βάρος του πολὺ ταχύτερον ἢ ἐὰν δὲν ἐλάμβανε χώραν ἡ τοιαύτη ἀπομόνωσις.

Ἡ ἔρευνα τῆς ἀπωλείας τοῦ βάρους ἐπανελήφθη ὑπὸ τοῦ Geitel (1900) ὡς καὶ παρὰ τοῦ C. Wilson, οἵτινες, ἀμφότεροι, συνεπέραναν ὅτι ἡ ἀπώλεια αὕτη προέρχεται ἔκ τινος ἰονισμοῦ τοῦ ἀέρος, λίαν ἀσθενοῦς ἄλλωστε.

Ἀναγνωρισθείσης τῆς ὑπάρξεως τῶν ἰόντων ἐν κλειστῷ χώρῳ, οἱ Elster καὶ Geitel (1901) ἔστρεψαν τὴν προσοχήν των ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου ἀέρος· εὗρον δὲ ὅτι σῶμά τι ἀποβάλλει ἀντιθέτως τὸ βάρος του ταχύτερον ἐν τῷ ἀέρι ἢ ἐν κλειστῷ ἀγγείῳ. Εἰσάγοντες ἀέρα εἰς χῶρόν τινα, παρετήρησαν, ὅτι ἡ ἀπώλεια τοῦ βάρους αὐξάνει, ὁσάκις ἀνανεοῦται ὁ ἀήρ. Δεδομένου, ὅτι αἱ ραδιενεργοὶ ἀναθυμιάσεις ἐναποθέτουσαι ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τὰ προϊόντα των τῆς ἀποσυνθέσεως (désintegration) δίδουσι παρόμοιον ἀποτέλεσμα, οἱ Elster καὶ Geitel ἔσχον τὴν τολμηρὰν ἰδέαν, ὅτι ἀναθυμίασίς τις τοιαύτη ἦτο παροῦσα ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ. Ἵνα συλλέξωσι παρακαταθήκην ἐνεργόν, μετεχειρίσθησαν τὸ ἑξῆς πείραμα:

Μακρὸν σύρμα τοποθετημένον εἰς τὸ ὕπαιθρον ἐπὶ μεμονωμένων ἐρεισμάτων εἶχεν ἠλεκτρισθῆ ἀρνητικῶς ὑπὸ ὑψηλὴν πίεσιν (600 Volt). Μετά τινας ὥρας ἀπὸ τῆς ἐν τῷ ἀέρι ἐκθέσεως τὸ σύρμα τοῦτο περιειλίχθη ἐπί τινος πλαισίου, ὅπερ συνεδέθη πρὸς εὐαίσθητον ἠλεκτροσκόπιον· παρετήρησαν τότε ἐνέργειάν τινα διαρκοῦσαν ἐπί τινας ὥρας. Ἡ ραδιενεργὸς οὐσία ἠδύνατο νὰ συλλεγῇ διὰ τῆς ἀπομάξεως τοῦ σύρματος διὰ δέρματος ἐμπεποτισμένου δι᾽ ἀμμωνίας (ἵνα προσβάλῃ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ χαλκοῦ)· διὰ τῆς καύσεως δὲ τοῦ δέρματος ἐπετύγχανον σποδόν, ἱκανὴν νὰ ἀποτυπώσῃ ἴχνη ἐπὶ φωτογραφικῆς πλακὸς διὰ μέσου πίνακος (écran) ἐξ ἀλουμινίου πάχους 0 1 m m. καὶ νὰ καταστήσῃ φωσφορίζοντα πίνακα ἐκ πλατινοκυανιούχου τοῦ βαρύου.

Ὀλίγον μετὰ ταῦτα (1902) οἱ Ruthefort καὶ Allan ἐν Montreal καὶ εἶτα οἱ Elster καὶ Geitel ἐν Wolfenbüttel παρετήρησαν, ὅτι τὸ συλλεγὲν ἀποταμίευμα ἐπί τινος σύρματος ἀπόλλυσι τὴν ἐνερ-

Digitized by Google

γητικότητά του συμφώνως τῷ ἰδίῳ νόμῳ, ὡσεὶ τὸ σύρμα ἦτο ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ἀναθυμίασιν τοῦ ραδίου. Ἡ παρουσία τῆς ἀναθυμιάσεως ταύτης ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἦτο ὅθεν ἀποδεδειγμένη.

Οἱ Bumstead καὶ Wecler (1904), μελετήσαντες τὴν ραδιενέργειαν τοῦ ἀέρος ἐν Νιουχάβεν, ἐπεβεβαίωσαν τὰ ἀνωτέρω ἀποτελέσματα καὶ ἐπὶ πλέον ἐπέτυχον εἰς τὰ ὕδατα τῆς ἐπιφανείας καὶ τὰ ὑποχθόνια ἐκπομπήν τινα ἀερίου ἔχουσαν ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀναθυμιάσεως τοῦ ραδίου.

Εἶτα ὁ Bumstead παρετήρησεν ἐκθέτων σύρματα ἐν τῷ ἀέρι ἐπὶ πλείονας ἡμέρας, ὅτι μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ἐξ ἐπαγωγῆς ἐνεργητικότητος τοῦ ραδίου παρέμενεν ἐλαφρά τις ἐνεργητικότης, ἐλαττουμένη κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον, ὡς καὶ ἡ ἐξ ἐπαγωγῆς ἐνεργητικότης διὰ τῆς ἀναθυμιάσεως τοῦ θορίου. Ὁ ἀὴρ λοιπὸν τοῦ Νιουχάβεν περιεῖχεν ἴχνη τῆς ἀναθυμιάσεως ταύτης. Ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ὁ Dadourian (1905) μετεχειρίσθη σύρματα βυθίζων αὐτὰ εἰς κοιλότητα ὀρυχθεῖσαν ἐν τῷ ἐδάφει· ἡ ἐξ ἐπαγωγῆς ἐνέργεια τοῦ θορίου ἐξεδηλώθη μᾶλλον ἔντονος. Εἶναι εὐνόητον ὅτι αἱ ἀναθυμιάσεις ἔχουσαι βραχὺν βίον (ἡ δὲ τοῦ θορίου ἀκόμη βραχύτερον τῆς τοῦ ραδίου), συναντῶνται πρὸ παντὸς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἢ ἐν τῇ ἀμέσῳ ἐπαφῇ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἔνθα αὗται καὶ γεννῶνται. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἐρευνῶν των, οἱ Elster καὶ Geitel εἶχον ἤδη παρατηρήσει, ὅτι ὁ ἀὴρ τῶν ὑπογείων καὶ τῶν σπηλαίων εἶναι πολὺ πλέον εὐαγωγὸς ἢ ὁ ἐξωτερικὸς ἀήρ. Εἰσαγαγόντες τότε σωλῆνα εἰς τὴν γῆν εἰς βάθος μέτρων τινῶν, ἀπερρόφησαν διά τινος ἀντλίας τὸν ἀέρα τὸν περιεχόμενον εἰς τὰς σχισμὰς καὶ τοὺς πόρους τοῦ ἐδάφους καὶ ἐβεβαίωσαν ὅτι ὁ ἀὴρ οὗτος εἶναι λίαν εὐαγωγός. Οἱ Ebert καὶ Ewers (1902) ἔκαμαν ἐν Μονάχῳ παρομοίας παρατηρήσεις καὶ ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ ἐνεργητικότης, ἡ σχετικῶς ἰσχυρά, τοῦ ἀέρος τοῦ ἐξαχθέντος ἐκ τοῦ ἐδάφους ὠφείλετο εἰς τὴν ἐκπομπὴν τοῦ ραδίου.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι τὸ ράδιον, τὸ θόριον, τὸ ἀκτίνιον παρουσιάζονται καὶ ἐν τῷ ἐδάφει καὶ εἰς πολλὰ μέρη καὶ ὅτι ὁ ἰονισμὸς τοῦ ἀέρος ὀφείλεται, τοὐλάχιστον κατὰ μείζονα μοῖραν, εἰς τὴν ἀκτινοβολίαν τῶν σωμάτων τούτων καὶ τῶν προϊόντων της. Θ' ἀναφέρωμεν ἤδη ποία εἶναι εἰς διαφόρους τόπους ἡ περιεκτικότης τοῦ ἐδάφους εἰς ραδιενεργοὺς ὕλας.

Ἀκτινοβολία τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν ὑδάτων. —Ἵνα καταμετρήσωμεν ἀμέσως τὴν εἰς ράδιον περιεκτικότητα μέρους τινὸς γῆς ἢ βράχου, συλλέγομεν τὴν ἐκπομπήν, ἣν ἀναδίδει ὡρισμένη ποσότης οὐσίας. Ὁ Strut, πειραματισθεὶς ἐπὶ τεμαχίων διαφόρων βράχων, διεπίστωσε μεγάλην μεταξύ των διαφορὰν περιεκτικότητος. Πρὸς τοῦτο διέλυεν ἀνὰ 50 γραμμάρια ἐκ τούτων εἴτε ἀπ' εὐθείας δι' ἠραιωμένων ὀξέων, εἴτε κατόπιν τήξεως δι' ἀνθρακικῶν ἀλάτων. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ἐμελέτα ἰδιαιτέρως τὴν ὑδατώδη διάλυσιν τοῦ διαλελυμένου προϊόντος καὶ τὴν ὄξυνον διάλυσιν τῆς ὑποστάθμης, ἀδιαλύτου ἐν τῷ ὕδατι. Ἡ ἐκπομπή, ἡ ἀποταμιευθεῖσα ἐν τῇ διαλύσει, ἐν κεκλεισμένῳ ἀγγείῳ ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἑβδομάδας, ἀπεβάλλετο διὰ κοχλασμοῦ καὶ περισυνελέγετο εἰς ἓν ἠλεκτροσκόπιον· ἡ ἀπώλεια τοῦ βάρους τῆς συσκευῆς ταύτης, παραβαλλομένη πρὸς τὴν ἀπώλειαν τὴν ἐπιτευχθεῖσαν διά τινος προϊόντος γνωστῆς περιεκτικότητος, ἐπέτρεπε τὸν καθορισμὸν τῆς ποσότητος τῆς ἀναδιδομένης ἐκπομπῆς, καὶ κατ' ἀκολουθίαν τοῦ ραδίου τοῦ περιεχομένου ἐν τῷ βράχῳ.

Τὰ γενόμενα πειράματα παρὰ τῶν Strut, Eve, Intosh, Büchner, Fletser καὶ Joly ἐπὶ διαφόρων βράχων, λίαν ποικίλων προελεύσεων, ἔδωκαν τὰ ἀκόλουθα ἀποτελέσματα: ἡ περιεκτικότης εἰς ράδιον τῶν πυρογενῶν βράχων εἶναι ὑπερτέρα πως τῆς τῶν προσχωματικῶν τοιούτων, καὶ πάλιν μεταξὺ τῶν πυρογενῶν βράχων οἱ πλουσιώτεροι εἶναι οἱ γρανιτώδεις. Κατὰ μέσον ὅρον, δύναταί τις νὰ ἀποδεχθῇ 2.10^{-12} γρ. τοῦ ραδίου κατὰ γραμμάριον ὕλης τοῦ ἐδάφους.

Διὰ τὸ θόριον, ὑπολογισμοὶ τῆς περιεκτικότητος τοῦ ἐδάφους ἐγένοντο παρὰ τοῦ Blanc καὶ παρὰ τοῦ Joly, εἴτε διὰ τοῦ μέσου τῆς ἐξ ἐπαγωγῆς ἐνεργητικότητος ἐπί τινος σύρματος, εἴτε διὰ τοῦ ἀμέσου προσδιορισμοῦ τῆς δόσεως τῆς ἀναθυμιάσεως. Δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ ἕνα μέσον ὅρον ἐξ $1{,}2.10^{-5}$ γραμμ. τοῦ θορίου ἀνὰ γραμμάριον ὕλης.

Τοῦ οὐρανίου καὶ τοῦ θορίου εὑρισκομένων πανταχοῦ κατεσπαρμένων, ὡς καὶ τῶν προϊόντων τῆς μεταμορφώσεως αὐτῶν, δὲν εἶναι ἐκπληκτικόν, ὅτι τὰ φυσικὰ ὕδατα εἶναι ραδιενεργά. Οἱ Thomson καὶ Adams καὶ ἄλλοι σοφοὶ παρετήρησαν ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅτι τὸ ὕδωρ τῶν βαθέων φρεάτων καὶ τῶν πηγῶν περιέχει συνήθως ποσότητας σημαντικὰς ἀναθυμιάσεως ραδίου, ὡς καὶ ἴχνη ραδίου. Πολλαὶ δὲ ἔρευναι ἐξ ἄλλου ἐγένοντο εἰς διαφόρους χώρας ἐπὶ τῆς ραδιενεργείας τῶν μεταλλικῶν καὶ θερμῶν πηγῶν. Θὰ ἀναφέρωμεν ἐκ τούτων τὰς μᾶλλον ἐνδιαφερούσας.

Οἱ Allan καὶ Blytwood ἀπέδειξαν, ὅτι αἱ θερμαὶ πηγαὶ τοῦ Bath καὶ Buxton περιέχουσιν ἐκπομπάς, καὶ ὁ Strut εὗρε ράδιον εἰς τὴν ἰλὺν τὴν ἀποτιθεμένην ὑπὸ τῶν ὑδάτων τούτων, ἅτινα ἴσως διῆλθον διά τινος στρώματος μεταλλεύματος ραδιενεργοῦ. Ὡσαύτως ἐν Baden-Baden ὁ Imstedt παρετήρησεν εἰς τὰ ὕδατα τὴν παρουσίαν τῆς ἐκπομπῆς καὶ οἱ Elster καὶ Geitel ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ ἰλὺς περικλείει ράδιον.

Ἰλὺς κατ' ἐξοχὴν ἐνεργὸς μελετηθεῖσα παρὰ τῶν Elster καὶ Geitel εἶναι ὁ «βόρβορος» *(fango)*, ἤτοι ἄργιλος, μὲ βάσιν ἄσβεστον καὶ σίδηρον, ὁ ἀποτιθέμενος ὑπὸ τῶν θερμῶν πηγῶν τῆς Μπατάλια εἰς τὰ Εὐγκάνεια ὄρη τῆς Ἰταλίας. Ἡ περιεκτικότης αὐτοῦ εἰς ράδιον φθάνει τὸ $\frac{1}{100J}$ τῆς περιεκτικότητος τοῦ πλουσιωτέρου μεταλλεύματος Πέχμπλενδ τοῦ Ιωακείμσταλ.

Πρὸ παντὸς τὰ αὐθόρμητα ἀέρια τὰ ἐκφεύγοντα ἐκ τῶν μεταλλικῶν καὶ θερμῶν πηγῶν περικλείουσι σοβαρὰς ποσότητας ἐκπομπῆς. Οἱ Curie καὶ Labord ἔκαμαν ἐνδιαφέροντας προσδιορισμούς, ἀναφερομένους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς πηγὰς τῆς Γαλλίας. Τὰ ἀέρια ᾐχμαλωτίζοντο τῇ βοηθείᾳ εἰδικῆς συσκευῆς καὶ συνεσωρεύοντο εἰς κώδωνα ὑάλινον βαθμολογημένον διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς δόσεως, εἶτα δὲ διωχετεύοντο εἰς τὴν συσκευὴν τῆς μετρήσεως. Αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ κυλινδρικοῦ συμπυκνωτοῦ· ὁ ἐξωτερικὸς μηχανικὸς ὁπλισμὸς αὐτοῦ ἐπεκοινώνει πρὸς δυναμόμετρον 200 Volt καὶ ὁ ἐσωτερικὸς τοιοῦτος συνεδέετο πρὸς τὴν βελόνην ἑνὸς ἠλεκτρομέτρου. Τὸ ρεῦμα τοῦ κορεσμοῦ (saturation) ἐμετρήθη διὰ τῆς ἀποκλίσεως τῆς βελόνης. Ὑπολογίζουσιν εἰς χιλιοστόγραμμα-λεπτὰ *(milligrammes-minutes)* τὴν ποσότητα τῆς ἐκπομπῆς, τὴν περιεχομένην εἰς 10 λίτρας ἀερίων ἐξηγμένων ἐκ τῆς πηγῆς, ἤτοι τὴν παραβάλλουσι πρὸς τὴν ποσότητα τῆς ἀναθυμιάσεως τὴν ἀναδιδομένην ἐπὶ ἓν λεπτὸν ὑπὸ ἑνὸς χιλιοστογράμμου βρωμιούχου τοῦ ραδίου. Ἰδοὺ ἐπὶ παραδείγματι ἀριθμοί τινες: Plombières (Capucin) 4,06· Bourbon-Lancy, 1,78· Gastein 69,6 κλπ.

Ὅταν θέλῃ τις νὰ καταμετρήσῃ τὴν ἐκπομπὴν ἐν διαλύσει τὴν ἀποβάλλει διὰ κοχλασμοῦ. Τὰ ραδιενεργὰ ὕδατα δὲν περιέχουσι πάντοτε ράδιον, ἡ δὲ ἀναθυμίασις, ἣν περικλείουσι, προέρχεται τότε ἐκ τοῦ διελαυνομένου ἐδάφους. Ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ράδιον, τὸ ὕδωρ μένει ἄνευ ἐνεργητικότητος μετὰ τὸν κοχλασμόν· ἐὰν ἀντιθέτως περιέχῃ ράδιον, ἡ ἀναθυμίασις μετασχηματίζεται καὶ τὸ μέτρον τῆς ἀναθυμιάσεως τῆς γεννηθείσης εἰς χρονικὸν διάστημα γνωστὸν ἐπιτρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ποσότητα τοῦ ραδίου ἐν διαλύσει.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι τῆς ἀναθυμιάσεως οὔσης ἥκιστα εὐδιαλύτου, τὰ αὐθόρμητα ἀέρια τῶν πηγῶν εἶναι ἐνεργητικώτερα ἢ αὐτὰ ταῦτα τὰ ὕδατα.

Εἰς τὸν M. Moureu ὀφείλομεν ἐνδιαφερούσας ἀναζητήσεις ἐπὶ τῆς ραδιενεργείας τῶν πηγῶν. Μεταξὺ τῶν ὑπ' αὐτοῦ μελετηθεισῶν, ἀναφέρομεν ἰδιαιτέρως τὴν πηγὴν Choussy à la Bourboule· ἐὰν τις ὑπολογίσῃ οὐ μόνον τὴν περιεκτικότητα τῆς ἀναθυμιάσεως, ἀλλ' ἐπίσης τὴν χορήγησιν τοῦ ἀερίου ἐντὸς ὡρισμένου χρόνου *(déb t)*, εὑρίσκει, ὅτι ἡ πηγὴ αὐτὴ ἐκπέμπει ἀναθυμίασιν ἰσουμένην πρὸς 6,5 ἑκατοστόγραμμα ραδίου.

Αἱ μᾶλλον ἐνεργοὶ πηγαὶ συναντῶνται εἰς ἐδάφη ἐσχηματισμένα ὑπὸ βράχων ἀπὸ μακροῦ ἡφαιστειογενῶν· τοιαῦται εἶναι αἱ πηγαὶ τῆς Bad-Gastein τοῦ Baden-Baden, τοῦ Plombière.

Ἡ ραδιενέργεια τῶν ὑδάτων δὲν ὀφείλεται πάντοτε ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ράδιον. Ὁ κ. Blanc ἀνεγνώρισεν εἰς τὴν ὑποστάθμην τῶν πηγῶν τοῦ Salins—Moutiers καὶ Echaillon σημαντικὴν ποσότητα ἀναθυμιάσεως θορίου.

Τὸ *ραδιοθόριον*, (οὐσία) μήτηρ τοῦ θορίου X, ὅπερ παρήγαγε τὴν ἀναθυμίασιν, κατέστη δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῆς ὑποστάθμης τῶν πηγῶν τούτων, ὡς καὶ ἐκ τῆς τῶν πηγῶν τοῦ Kreuznach (Elster καὶ Gectel).

Θὰ μνημονεύσωμεν ἐπίσης τὰς παρατηρήσεις τῶν Macienan καὶ Burton, οἵτινες εὗρον ἀναθυμιάσεις ραδίου εἰς τὰς πετρελαιοφόρους πηγὰς τοῦ Ontario (Καναδᾶ) καὶ τὰς ἀναζητήσεις τῶν Elster καὶ Geitel ἐπὶ τῆς ἀναθυμιάσεως, ἥτις συνοδεύει τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ εἰς τοὺς ἀεριούχους ἀτμοὺς τοῦ ἡφαιστειογενοῦς ἐδάφους.

Ἡ ἔρευνα τῶν ἀερίων, τῶν ἐκφευγόντων ἐκ τῶν πηγῶν, ἀποκαλύπτει ἐν αὐτοῖς μῖγμα ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ἀζώτου, ἰχνῶν ὀξυγόνου καὶ ὅλων τῶν σπανίων ἀερίων, ἠλίου, νέου, ἀργοῦ, κρυπτοῦ, ξένου, ἅτινα σχηματίζουσιν οἰκογένειαν στοιχείων διαφευγόντων τοὺς χημικοὺς συνδυασμούς. Ἡ παρουσία τῶν σπανίων ἀερίων ἐν ταῖς πηγαῖς ἐσημειώθη παρὰ διαφόρων ἐρευνητῶν, ἀλλ' ἰδίως εἰς τὸν Moureu ἀνήκει ἡ πρωτοβουλία τῆς σπουδῆς τῶν ἀερίων, τῶν ἐκπεμπομένων ἐκ τῶν πηγῶν τῆς Γαλλίας, καὶ τῆς διατυπώσεως ὑψίστου ἐπιστημονικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ ἐνδιαφέροντος συμπερασμάτων, ἀφορώντων ἅμα τὴν γηΐνην φυσικήν, τὴν γεωλογίαν καὶ τὴν φυσικὴν τῶν ἄστρων.

Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ὑπὸ πηγῶν τινων ἐκπομπὴ *ἠλίου*, σημειοῦμεν δὲ μεταξὺ τούτων τὴν εἰς Neris πηγὴν Cesar, ἥτις ἀναδίδει ἐτησίως 33900 λίτρας τοῦ σπανιωτάτου τούτου ἀερίου. Διὰ τὴν παραγωγὴν τοσαύτης ποσότητος ἠλίου, τῆς αὐτομάτως ἐκπεμπομένης εἰς ἓν ἔτος ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης, θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιήσῃ τις 318 τόννους πισσουρανίτου.

Ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι δὲν ὑπάρχει κανεὶς παραλληλισμὸς μεταξὺ τῆς ραδιενεργείας τῶν πηγῶν καὶ τῆς ποσότητος τοῦ ὑπ' αὐτῶν ἀναδιδομένου ἠλίου· πηγή τις ἐπὶ παραδείγματι ὀλίγον ραδιενεργὸς εἶναι κατ' ἐξοχὴν πλουσία εἰς ἥλιον καὶ τἀνάπαλιν. Ἡ αἰτία τοῦ γεγονότος τούτου εἶναι, ὅτι ἡ ἐνεστῶσα ἀποσύνθεσις τῶν ραδιενεργῶν οὐσιῶν, τῶν ὑπὸ τῶν ὑδάτων συναντωμένων, δὲν δύναται νὰ τοῖς προμηθεύσῃ εἰμὴ ἀσήμαντον ποσότητα ἠλίου. Πρέπει νὰ καταλήξῃ τις εἰς τὸ συμπέρασμα μετὰ τοῦ Moureu, ὅτι τὸ ἥλιον τῶν πηγῶν εἶναι περίπου ἐν τῷ συνόλῳ του, ὄχι ἥλιον νέον, ἀλλ' *ἥλιον ὀρυκτόν*, ὑπάρχον ἐλεύθερον ἢ ἐγκεκλεισμένον εἰς τὰ ὑπ' αὐτῶν διαπερώμενα ἐδάφη. Δεδομένου δὲ ὅτι τὸ ἥλιον δὲν σχηματίζει χημικοὺς συνδυασμούς, συναθροίζεται καὶ παρασύρεται ὑπὸ τῶν ὑδάτων, ὅταν ταῦτα ἔρχωνται νὰ διαλύσωσι τὰ μόρια τῶν βράχων.

Τὰ λοιπὰ ἀέρια, τὰ ἐκπεμπόμενα ἐκ τῶν πηγῶν, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσι μετὰ τῶν φαινομένων τῆς ραδιενεργείας. Οἱ Moureu καὶ Lepape παρετήρησαν, ὅτι ἡ σχέσις μεταξὺ τοῦ *κρυπτοῦ* καὶ τοῦ *ἀργοῦ* εἶναι πάντοτε ἡ αὐτὴ καὶ αἰσθητῶς ἴση πρὸς τὴν σχέσιν τῶν ἀερίων τούτων ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ. Τὰ ἀέρια ταῦτα χημικῶς ἀδρανῆ, ὑγροποιούμενα μόνον ὑπὸ λίαν χαμηλὰς θερμοκρασίας, διῆλθον ἄνευ τῆς ἐλαχίστης μεταλλαγῆς οἱασδήποτε φύσεως τὰς διαφόρους φάσεις τῆς ἐξελίξεως τῆς Γῆς· τὸ κρᾶμα παρουσιάζεται ὡς μονομερὲς ἀέριον καὶ αἱ διαστάσεις παρέμειναν ἀμετάβλητοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, ἀφ' ἧς ἡ Γῆ ἐξῆλθε τοῦ πρωτογενοῦς νεφελώματος. Εἶναι ἄλλως πιθανόν, ὅτι μέγα μέρος τοῦ ἠλίου, τοῦ ἐκπεμπομένου ἐκ τοῦ ἐδάφους, προέρχεται ἐπίσης ἐκ τοῦ νεφελώματος καὶ ὅτι ἡ ἡλικία του εἶναι ἀνυπολόγιστος· τὸ ἥλιον συνοδεύει ὄντως τὰ λοιπὰ ἀδρανῆ ἀέρια ἐν τοῖς εὐφλέκτοις ἀερίοις τῶν ἀνθρακωρυχείων, καὶ ἡ ποσότης τοῦ ἠλίου ἡ ἐκπεμπομένη εἴς τινα μεταλλεῖα (Anzin 4.000 μέτρα κυβικὰ κατ' ἔτος, Neuengamme 25 000 κυβ. μ.) εἶναι σημαντική. Ὁ γαιάνθραξ εἶναι ἥκιστα ραδιενεργός, ὥστε μία τοιαύτη συσσώρευσις νὰ δύναται νὰ παραγάγῃ ραδιενεργοὺς μεταμορφώσεις.

Τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν καὶ τὰ λιμναῖα τοιαῦτα εἶναι ὀλιγώτερον ἐνεργὰ ἢ τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν, πρᾶγμα οὐχὶ παράδοξον, διότι τὰ ὕδατα περιέχουσι μικρὰς ραδιενεργοὺς οὐσίας ἐν διαλύσει· δὲν εὑρίσκει τις σοβαρὰς ποσότητας ἐκπομπῆς εἰμὴ εἰς αὐτὰς ταύτας τὰς πηγάς, καθόσον αὕτη προέρχεται κατ' εὐθεῖαν ἐκ στερεῶν οὐσιῶν, ἃς τὰ ὕδατα ἐκπλύνουσι πρὸ τῆς ἐμφανίσεώς των ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς.

Ἡ θάλασσα περιέχει ὀλίγας οὐσίας ἐνεργούς. Ὁ Strut ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ περιεκτικότης της εἶναι περίπου χιλιάκις μικροτέρα τῆς μέσης περιεκτικότητος τῶν βράχων. Ὁ Eve ἔδωκεν 9.10^{-16} γραμμ. τοῦ ραδίου ἀνὰ γραμμάριον ὕδατος ὡς μέσον ὅρον ἁπάντων τῶν πειραματισμῶν του ἐν τῷ βορείῳ Ἀτλαντικῷ μεταξὺ Λίβερπουλ καὶ Μοντρεάλ. Ὁ Joly παρετήρησε περιεκτικότητας ποικιλλούσας ἀπὸ 2.10^{-15} μέχρι 34.10^{-16} μεταβαίνων ἀπὸ τῆς Μεσογείου (ἐλαφρὰ περιεκτικότης) εἰς τὴν ἰρλανδικὴν ἀκτήν. Τέλος, κατὰ τὸν Joly, ἡ περιεκτικότης εἰς θόριον εἶναι $2{,}1.10^{-5}$ γρ. ἀνὰ γραμμάριον ὕδατος θαλασσίου. Ὁ Joly παρετήρησε γεγονὸς ἐνδιαφέρον: ὕδατά τινα θαλάσσια ταράσσονται διὰ κοχλασμοῦ· μετὰ τὸν διϋλισμὸν τὸ ὕδωρ περιέχει κατ' ἐξοχὴν ὀλίγα ἅλατα ραδιενεργά, ἀλλ' ἡ ὑποστάθμη ἡ συλλεγεῖσα ἐπὶ τοῦ διϋλιστηρίου, εἶναι πλουσιωτέρα τοῦ ὕδατος εἰς ἐνεργοὺς οὐσίας. Φαίνεται καλῶς, ὅτι ἡ ποικιλία τῆς περιεκτικότητος τοῦ ὕδατος εἰς ἐνεργοὺς οὐσίας συνδέεται πρὸς τὰς ποικιλίας τῆς περιεκτικότητος εἰς ὀργανικὰς οὐσίας· τὸ *«πλαγκτὸν»* φαίνεται, ὅτι συλλέγει τὰ ἐνεργὰ ἅλατα τὰ ἐν τοῖς ὕδατι περιεχόμενα.

Ἕτερον γεγονὸς συνδεόμενον πρὸς τὸ προηγούμενον εἶναι τὸ ἑξῆς: καίτοι τὰ θαλάσσια ὕδατα περιέχουσι μικρὰν ποσότητα ἐνεργῶν οὐσιῶν, αἱ ἰλύες καὶ αἱ ὑπόσταθμαι τοῦ Ὠκεανοῦ εἶναι σχετικῶς πλούσιαι. Ὁ Joly παρετήρησε διὰ τὰς ὑποστάθμας διαφόρων προελεύσεων περιεκτικότητα εἰς ράδιον ποικίλλουσαν ἀπὸ 3 εἰς 50.10^{-12} γραμμ. πολλῷ ἰσχυροτέραν τῆς μέσης περιεκτικότητος τοῦ ἐδάφους. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἐξηγοῦνται ἁπλῶς (Szilard)· πειράματα ἐργαστηριακὰ ἀπέδειξαν, ὅτι αἱ ἐν διαλύσει ραδιενεργοὶ οὐσίαι περισυνελέγησαν καὶ παρεσύρθησαν ὑπὸ κόκκων λεπτοτάτων σωμάτων, μὴ διαλυομένων, κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος παραμονῆς των. Ἐν τῷ Ὠκεανῷ τὰ σχηματιζόμενα ἀδιάλυτα ἅλατα, αἱ διαφόρων εἰδῶν κολλοϊδεῖς οὐσίαι, αἱ ἰλύες αἱ ἀποχετευόμεναι ὑπὸ τῶν ποταμῶν, ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τῶν ὑδάτων τὰς ἐνεργοὺς αὐτῶν οὐσίας· τὰς ἀνευρίσκει τις ἐν ταῖς ὑποστάθμαις. Ὁμοίως, ὡς προανεφέραμεν αἱ ὑπὸ τῶν μεταλλικῶν ὑδάτων ἀποτιθέμεναι ἰλύες εἶναι πλουσιώτεραι ἢ αὐτὰ ταῦτα τὰ ὕδατα.

Digitized by Google

Ἡ αὐτὴ θεωρία ἐξηγεῖ ἀκόμη τὸν πλοῦτον εἰς ἐνεργοὺς οὐσίας τῆς ἀργίλλου καὶ ἄλλων συστατικῶν τοῦ ἐδάφους. Οὐ μόνον τὸ ὕδωρ, ὅπερ τὰς διεμόρφωσε, δὲν ταῖς ἀφαιρεῖ τὰς ἐνεργοὺς οὐσίας, ἀλλ' ὅλως τοὐναντίον ταῖς καταλείπει καὶ ἐκείνας, ἃς περιεῖχε τοῦτο, τῶν οὐσιῶν τούτων συγκρατουμένων ὑπὸ τῶν κολλοειδῶν κόκκων.

Περιεκτικότης. — Αἱ ραδιενεργοὶ ἐκπομπαὶ κατανέμονται εἰς ποικίλας ποσότητας κατὰ τόπους, ἀλλ' οἱ ἄνεμοι καὶ τὰ μεγάλα ἀτμοσφαιρικὰ ρεύματα ἐπιφέρουσι ποιάν τινα ἐξίσωσιν. Ἡ ἐκπομπὴ τοῦ ραδίου εἶναι ἡ ἀφθονωτέρα καὶ ἡ ἐξικνουμένη εἰς μεγαλύτερον ὕψος, λόγῳ τῆς μακροτέρας διαρκείας τῆς ζωῆς της.

Τὰ προϊόντα τῶν ἀποσυνθέσεων τῶν ἀναθυμιάσεων γεννῶνται ἐν αὐτῷ τῷ κόλπῳ τῆς ἀτμοσφαίρας. Συνάγεται ἐκ τούτου, ὅτι ἅπαντα τὰ ἀντικείμενα τὰ ἐκτιθέμενα ἐν τῷ ἀέρι, ὁ κονιορτὸς τῆς ἀτμοσφαίρας, τὰ σταγονίδια τῶν νεφῶν, καλύπτονται ὑπό τινος ἐνεργητικῆς ὑποστάθμης. Ἐπίσης τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, ἡ χιὼν εἶναι ὀλίγον ραδιενεργοὶ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς πτώσεώς των. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς κεκτημένη ἀρνητικὸν ἠλεκτρικὸν φόρτον συλλέγῃ ἰδιαιτέρως τὴν ἐξ ἐπαγωγῆς ἐνέργειαν.

Ὁ Eve ἐν Montreal, καθώρισε τὴν ποσότητα τῆς ἀναθυμιάσεως τοῦ ραδίου τὴν περιεχομένην ἐν τῷ ἀέρι, εἴτε διὰ τῆς ἐντάσεως τῆς ἐνεργείας σύρματος κεκορεσμένου ἀρνητικοῦ, εἴτε διὰ τῆς διεισδύσεως ἠρέμα ἑνὸς ὄγκου γνωστοῦ ἀέρος ἐπὶ ἄνθρακος, ὅστις ἀπορροφᾷ τὴν ἀναθυμίασιν, ἢ εἰς ἑλικοειδὲς βυθισμένον ἐν ὑγρῷ ἀέρι, ἵνα συμπυκνώσῃ τὴν ἀναθυμίασιν. Ἐκ τῶν πειραματισμῶν τούτων προκύπτει, ὡς καὶ ἐκ τῶν τοῦ Ebert (ἐν Μονάχῳ) καὶ ἄλλων φυσιοδιφῶν, ὅτι ἓν κυβικὸν χιλιόμετρον ἀέρος περιέχει ἐκπομπὴν ἀντιστοιχοῦσαν, πρὸς ἓν δέκατον τοῦ γραμμαρίου περίπου ραδίου.

Δύναταί τις νὰ εἴπῃ ἀκόμη, ὅτι εἰς ἕκαστον κυβικὸν ἑκατοστόμετρον ἀέρος ὑπάρχει κατὰ μέσον ὅρον, ἀπὸ ἑνὸς μέχρι δύο ἀτόμων ἐκπομπῆς ραδίου. Δέον πάντως νὰ ἐννοηθῇ καλῶς, ὅτι ἐν τῇ γειτονίᾳ τῶν ραδιενεργῶν μετάλλων ἢ πηγῶν τινων ἡ περιεκτικότης εἶναι ἔτι μεγαλυτέρα. Οὕτως ἐν Ἰωακειμστὰλ εἶναι δεκάκις ἰσχυροτέρα. Ἐπὶ τῶν θαλασσῶν τοὐναντίον αὕτη εἶναι οὐσιωδῶς ἐλάσσων. Ἡ περιεκτικότης ἀναθυμιάσεως αὐξάνει συνεπείᾳ πτώσεως τῆς πιέσεως, ἣν προκαλεῖ ἡ ἐξάτμισις τῆς ἀναθυμιάσεως τῆς ἐναποταμιευμένης εἰς τοὺς πόρους τοῦ ἐδάφους.

Ἀξιοσημείωτος συμφωνία παρατηρεῖται μεταξὺ τῆς μέσης περιεκτικότητος τῆς ἀτμοσφαίρας εἰς ἀναθυμιάσεις καὶ τῆς περιεκτικότητος τοῦ ἐδάφους εἰς ράδιον. Ὑποθέσωμεν οὕτως, ὅτι ἡ ἀναθυμίασις εἶναι ἐγκεκλεισμένη μετὰ τῆς συνήθους περιεκτικότητος εἰς ζώνην δέκα χιλιομέτρων ὕψους, καὶ μὴ ὑπολογίσωμεν εἰμὴ τὰς ἠπείρους, τουτέστι τὸ τέταρτον τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Ἡ ὁλικὴ αὕτη ποσότης ἐκπομπῆς θὰ ἀντεστοίχει πρὸς 130 τόννους ραδίου· ὅθεν κατὰ τὴν μέσην περιεκτικότητα εἰς ράδιον τῶν γαιῶν καὶ τῶν βράχων, στρῶμα ἐπιφανείας μιᾶς εἰκοσάδος ἑκατοστομέτρων μόνον, περιέχει τοὺς 130 τούτους τόννους. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν οὐδεμία δυσκολία, ὅπως ἐξηγηθῇ ἡ ποσότης τῆς ἐκπομπῆς ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, ἀφοῦ ἑκατοστόμετρά τινα πάχους γῆς εἶναι ἱκανὰ νὰ τὴν παραγάγωσι. Ἐὰν ὅμως δὲν ὑπάρχουσιν ἀναθυμιάσεις, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι τὰ βαθέα στρώματα δὲν παράγουσι τοιαύτας εἰμὴ εἰς ἐλάχιστα κοιτάσματα.

Τοιαῦτα εἶναι τὰ κύρια ἀποτελέσματα τῶν καθορισμῶν τῆς ραδιενεργείας τοῦ ἐδάφους, τῶν ὑδάτων, τῆς ἀτμοσφαίρας. Ὑπάρχουσιν οὐσίαι ραδιενεργοὶ πανταχοῦ, ὑπάρχουσι τοιαῦται ἐν παντί· καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἐκπληκτικόν, διότι ἡ ὕλη εἶναι οὕτω διαιρετή, ὥστε δέον νὰ ὑπάρχωσιν ἐν παντὶ τόπῳ ἄτομα ἐξ ἑκάστου τῶν στοιχείων. Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον ἀξιοπαρατήρητον εἶναι, ὅτι ὑπάρχει τρόπος καταμετρήσεως τῶν ἰχνῶν τῆς ὕλης τῶν τοσούτῳ ἀνεπαισθήτων· καθ' ὃν χρόνον καὶ αὐτὴ ἡ φασματοσκοπικὴ ἀνάλυσις θὰ ἦτο ἀνίσχυρος νὰ καταδείξῃ τὴν παρουσίαν των, ἡ ἰδιότης, ἣν κέκτηνται τὰ ραδιενεργὰ σώματα νὰ ἰονίζωσι τὰ ἀέρια μᾶς ἐπέτρεψε νὰ ἐπιτύχωμεν τοῦτο.

Μ. ΚΑΡΖΗΣ

— **ἀκτινοβολία** *[Ἀποκρυφ.]*. Αἱ ἀκτῖνες τὰς ὁποίας ἐκπέμπουσιν ὁρατὰ καὶ ἀόρατα ἀποτελοῦσιν εἶδος ἁλύσεως συνδετικῆς τῶν ὄντων πρὸς ἄλληλα. Ὁ βαθμὸς τῆς ἀκτινοβολίας εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν θέσιν, ἣν τὸ ἀνόργανον ἢ ὀργανικὸν ὂν κέκτηται ἐν τῇ δημιουργίᾳ. Οὐχ ἧττον καὶ ἡ ἡλικία καὶ τὸ κλῖμα καὶ τὸ περιβάλλον καὶ πολλοὶ ἄλλοι παράγοντες συντελοῦσιν εἰς τὴν αὔξησιν ἢ μείωσιν τῆς ἐκπομπῆς ἀκτίνων. Ὁ ἄνθρωπος ἐκπέμπει περισσοτέρας τῶν λοιπῶν ἐμψύχων ἀκτῖνας, ἐπελθόντος δὲ τοῦ γεγονότος, ὅπερ ἀποκαλοῦμεν θάνατον, αἱ ἀκτῖνες αὗται ἀλλοιοῦνται, παρακολουθοῦσαι πάντως τὴν φάσιν, ἣν διὰ τῆς νέας αὐτῆς ζωῆς ὁ ἄνθρωπος ἔλαβε. Διὰ τῆς ἀκτινοβολίας ἀποκτᾶται ἡ μαγνητικὴ δύναμις, εἰς ἥν, κατὰ γενικὸν κανόνα, ὑπόκεινται πάντα τὰ ὄντα. Οἱ ὀφθαλμοί, ὁ ἐγκέφαλος, τὸ περίπνευμα, εἶναι ἀκτινοβόλοι ἑστίαι, καὶ πᾶς δὲ στοχασμὸς ἐξακτινοῦται εἰς πολυειδεῖς ἀκτῖνας ἐξικνουμένας ἀπεριορίστως ἐν τῷ διαστήματι. Αἱ ἀκτῖνες αὗται λειτουργοῦσιν ὡς μαγνῆται, ἕλκουσι δηλαδὴ καὶ ὠθοῦσιν, ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς. Ἐνίοτε συμβαίνει, ἀκτῖνες ἴσης ἢ μείζονος ἐντάσεως, νὰ καθιστῶσιν ὑποχειρίους καὶ ὄργανά των ἀκτῖνας μικροτέρας ἐντατικότητος. Τοῦτο προέρχεται ἐκ μερικοῦ ἢ γενικοῦ περιορισμοῦ τῆς ἀκτινοβολίας. Μερικὸς περιορισμὸς τελεῖται ὅταν ἡ ἐξωτερικὴ δρᾶσις τῆς ἀκτινοβολίας ὄντος ἔχοντος ὀλιγωτέραν ἐντατικὴν δύναμιν παρακωλύεται ὑπὸ ἀκτινοβολίας ἑτέρου ὄντος ἐντατικώτερον ἐνεργοῦντος. Γενικὸς δὲ περιορισμὸς ὅταν ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς ἐκμηδενίζηται μία ἀκτινοβολία ὑπὸ ἄλλης. Τοῦτο συμβαίνει οὐ μόνον παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς, ἀτελεστέροις αὐτοῦ, ὀργανισμοῖς. (Πειραματικῶς ἀπεδείχθη ὅτι, πλεῖον τῶν ἄλλων, τὰ ἄνθη καὶ τὰ φυτὰ ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς μαγνητικῆς ἀκτινοβολίας.) Ὅσῳ δὲ περισσότερον συνδέεται ὄν τι πρὸς ἕτερον, τοσούτῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασις. Πρόσωπα ἀμοιβαίως ἐκτιμώμενα, ὅσον καὶ ἂν ἀπέχουν, δύνανται νὰ ἐπικοινωνήσωσι διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἀκτινοβολίας, ἥτις ἐπιτείνεται ἐκ τῆς λατρείας τῆς ἀντλουμένης ἀπὸ τὴν θαυμαζομένην οὐσίαν. Τὴν θέσιν τῶν προσώπων αὐτῶν κατέχουσιν ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, ἐκ τῆς ἑνώσεως δὲ τῆς ἀκτινοβολίας τούτων οἱ ἀλχημισταὶ ἀνέμενον τὴν ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου των σκοποῦ. Τινὲς μάλιστα αὐτῶν ὑφίσταντο τὸ μαρτύριον ἐρωτομανοῦς προσπαθοῦντες νὰ προσελκύσωσι τὴν τόσον ἐπιθυμητὴν ὕλην, ἥτις ὅμως, κατὰ τὸν Βορρίχιον καὶ τὸν Λοῦλλον, δι' ἀκτινοβολιῶν ἕλκεται ἐκ τῆς τρεφούσης αὐτὴν παρθένου γῆς. Ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὰ ὄντα, τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸν ἡμέτερον πλανήτην, ὡς πρὸς τοὺς λοιποὺς τοῦ συστήματός μας. Ὑπάρχει, ὡς λέγει ὁ Heidel, ἀόρατός τις ἀκτινοβολία τοῦ ζωντανοῦ αὐτοῦ σώματος (τοῦ πλανήτου δηλ.), ἐπὶ τὰ λοιπὰ τοῦ συστήματος καὶ ἀντιστρόφως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Π. Δρακούλη*, «Στοιχεῖα Ἐσωτερικῆς Φιλοσοφίας», Ἀθῆναι 1894, «Ἔρευνα» τόμ. Γ' καὶ Δ'. — *M. Heindel*, «Cosmogonie des Rose-Croix», Paris 1925. — *E. Levi*, «L'occultisme dévoilé», Paris 1921.— *A. S. Morin*, «Du magnetisme et les sciences occultes» Paris 1860.

Δ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

—**ἀκτινοβολία α**· βλ. **ἀκτῖνες α.**

—**ἀκτινοβολία** ***ἀέρος***· βλ. **ἀτμόσφαιρα** — *ἀτμοσφαιρικὴ ἀκτινοβολία.*

—**ἀκτινοβολία** ***ἀμοιβαία***· βλ. **ἀκτινοβολία** *(Φυσ.).*

—**ἀκτινοβολία** ***ἀστρική***· βλ. **ἀστρικὴ ἀκτινοβολία.**

—**ἀκτινοβολία** ***ἀτμοσφαιρική***· βλ. **ἀτμοσφαῖρα**— *ἀτμοσφαιρικὴ ἀκτινοβολία.*

—**ἀκτινοβολία β**· βλ. **ἀκτῖνες β.**

—**ἀκτινοβολία γ**· βλ. **ἀκτῖνες γ.**

—**ἀκτινοβολία** ***Γῆς***· βλ. **Γῆ**—*Γηΐνη ἀκτινοβολία.*

—**ἀκτινοβολία Η**· βλ. **ἀκτῖνες Η.**

—**ἀκτινοβολία** ***ἡλιακὴ*** *[Ἀστρον. καὶ Μετεωρ.]*· βλ. **Ἥλιος.**

—**ἀκτινοβολίας** ***ἀντίστασις***· βλ. **ἀσύρματος τηλέγραφος.**

—**ἀκτινοβολίας** ***ἀπόσβεσις***· βλ. **ἀσύρματος τηλέγραφος.**

ἀκτινοβολισμός (ὁ)· ἀντὶ **ἀκτινοβολία** βλ. **λ).**

ἀκτινοβόλος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ βάλλων, ὁ ἐκπέμπων ἀκτῖνας· «*ἀκτινοβόλος* ἀστήρ».

— **ἀκτινοβόλον** ***σημεῖον*** (point radial, radial point, Radiationspunkt) ἢ ἁπλῶς ***ἀκτινοβόλον.*** Καλεῖται τὸ σημεῖον τοῦ οὐρανοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου φαίνονται ἐκπορευόμεναι ἐν ὥρᾳ βροχῆς διαττόντων αἱ τροχιαὶ αὐτῶν.

Τὸ φαινόμενον τῆς τοιαύτης τομῆς τῶν προεκτάσεων τῶν τροχιῶν τῶν διαττόντων τοῦ αὐτοῦ σμήνους εἰς ἓν κοινὸν σημεῖον ὀφείλεται εἰς λόγους *προοπτικῆς*, ἐξηγεῖται δὲ ὅπως καὶ ἡ φαινομένη εἰς ἀρκετὴν ἀπὸ τοῦ παρατηρητοῦ ἀπόστασιν σύγκλισις τῶν παραλλήλων σιδηροδρομικῶν ράβδων.

Θεωρήσωμεν παρατηρητὴν ἱστάμενον εἰς τὸ σημεῖον Ο τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ΒΝ βλ. σχ. καὶ ὑποθέσωμεν ὅτι σμῆνος μετεώρων, κινουμένων ἐπὶ τροχιῶν παραλλήλων πρὸς ἀλλήλας, εἰσχωρεῖ εἰς τὸ στρῶμα τῆς ἀτμοσφαίρας, τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν δύο ὁμοκέντρων πρὸς τὴν γῆν σφαιρικῶν ἐπιφανειῶν ΑΕ καὶ Α'Ε'. Τὰ τμήματα ΑΑ'....ΕΕ' τῶν παραλλήλων τροχιῶν τῶν μετεώρων τοῦ θεωρουμένου σμήνους προβαλλόμενα ἐκ τοῦ σημείου Ο ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ΗΗ' τοῦ οὐρανίου θόλου θὰ φαίνωνται εἰς τὸν παρατηρητὴν Ο διευθυνόμενα κατὰ τμήματα αα', ββ'....δδ', εε', ἐνῷ τὸ τμῆμα ΓΓ' θὰ προβάλληται εἰς τὸ σημεῖον γ. Ὡς δείκνυται ἐκ τοῦ σχήματος, αἱ τροχιαὶ τῶν διαττόντων αα'....εε' προεκτεινόμεναι τέμνουσι τὴν Ογ εἰς σημεῖα, ἅτινα ἔχουσι κοινὴν προβολὴν τὸ σημεῖον γ, μολονότι δὲ ἅπαντα τὰ μετέωρα τοῦ αὐτοῦ σμήνους ἐκινοῦντο κατὰ τὴν

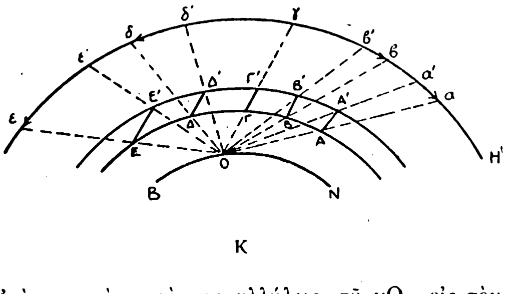

αὐτὴν φορὰν καὶ παραλλήλως τῇ γΟ, εἰς τὸν παρατηρητὴν Ο θὰ φαίνωνται ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ ἀκτινοβόλου γ καὶ διευθυνόμενα ἄλλα μὲν πρὸς βορρᾶν (Β), ἄλλα δὲ πρὸς νότον (Ν). Προφανῶς καὶ οἱαδήποτε ἄλλα μετέωρα κινούμενα ἐπὶ τροχιᾶς ΧΧ', παραλλήλου τῇ γΟ, ἀλλὰ μὴ κειμένης ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου ΗΗ' ΒΝ, θὰ φαίνωνται κινούμενα ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας κατὰ τὴν διεύθυνσιν χχ', ἧς ἡ προέκτασις θὰ διέρχηται διὰ τοῦ αὐτοῦ σημείου γ, διότι καὶ τὸ τμῆμα χχ' θὰ κεῖται ἐπὶ ἐπιπέδου παραλλήλου τῇ γΟ καὶ διερχομένου διὰ τοῦ Ο, ἄρα περιέχοντος τὴν γΟ. Μὲ ἄλλους λόγους, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὰ μετέωρα τοῦ αὐτοῦ σμήνους κινοῦνται σχετικῶς πρὸς τὴν Γῆν ἐπὶ τροχιῶν σχεδὸν παραλλήλων πρὸς τὴν εὐθεῖαν, ἥτις συνδέει τὸ κέντρον Κ τῆς οὐρανίου σφαίρας μετὰ τοῦ ἀκτινοβόλου γ, ἅπαντα τὰ ἐπίπεδα τὰ διερχόμενα διὰ τῶν τροχιῶν τούτων καὶ τοῦ κέντρου Κ θὰ τέμνωνται κατὰ τὴν εὐθεῖαν Κγ, οἱ δὲ μεγάλοι κύκλοι, καθ' οὓς τὰ ἐπίπεδα ταῦτα θὰ τέμνωσι τὴν οὐράνιον σφαῖραν καὶ τῶν ὁποίων τόξα θὰ ἀποτελῶσιν αἱ ἐπ' αὐτῆς προβολαὶ τῶν τροχιῶν τῶν μετεώρων, θὰ διέρχωνται διὰ τοῦ σημείου γ. Ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι ἡ θέσις τοῦ ἀκτινοβόλου ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς διευθύνσεως, καθ' ἣν τὰ μετέωρα κινοῦνται ἐν σχέσει πρὸς τὴν Γῆν καὶ εἶναι τελείως ἀνεξάρτητος τῆς ἐπ' αὐτῆς θέσεως τοῦ παρατηρητοῦ.

Ἂν καὶ θεωρητικῶς τὸ ἀκτινοβόλον ὤφειλε κατὰ τὰ ἀνωτέρω νὰ εἶναι σημεῖον, ἐν τούτοις ἐὰν χαράξωμεν ἐπὶ χάρτου τοῦ οὐρανοῦ τὰ ἴχνη τῶν τροχιῶν, ἃς διαγράφουσι διάττοντες τοῦ αὐτοῦ σμήνους, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι αἱ προεκτάσεις τῶν τροχιῶν τούτων δὲν διέρχονται διὰ τοῦ αὐτοῦ σημείου, ἀλλὰ τέμνονται κατὰ διάφορα σημεῖα ἐγγὺς ἀλλήλων κείμενα καὶ περικλειόμενα ἐντὸς περιοχῆς τοῦ οὐρανοῦ, ἐχούσης διάμετρον συνήθως οὐχὶ μείζονα τῶν δύο μοιρῶν. Τοῦτο ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰ σφάλματα παρατηρήσεως, δύναται ὅμως νὰ ἀποδοθῇ πρὸς τούτοις ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸ ὅτι τὰ μετέωρα πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῶν εἰς τὴν γηΐνην ἀτμόσφαιραν δὲν κινοῦνται πιθανῶς ἐπὶ τροχιῶν ἀπολύτως παραλλήλων, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς διευθύνσεως παρέκκλισίν των κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς ἀτμοσφαίρας, λόγῳ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ὑπ' αὐτῶν διασχιζομένου ἀέρος.

Τὸ μῆκος τῆς τροχιᾶς τῶν διαττόντων παρέχει ἰδέαν τινὰ περὶ τῆς κατὰ προσέγγισιν θέσεως τοῦ ἀκτινοβόλου μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀστέρων, διότι ὅσῳ ἐγγύτερον τοῦ ἀκτινοβόλου ἐμφανίζονται οἱ διάττοντες, τόσῳ αἱ τροχιαί των εἶναι βραχύτεραι, ἀντιστρόφως δὲ ὅσῳ μακρότεραι εἶναι αὗται, τόσῳ τὸ ἀκτινοβόλον εὑρίσκεται ἀπώτερον τοῦ παρατηρηθέντος διάττοντος.

Ἡ θέσις τοῦ ἀκτινοβόλου ἐντὸς τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἀστερισμοῦ ὁρίζει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ σμήνους τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευομένων μετεώρων. Οὕτω λ.χ. οἱ διάττοντες, ὧν τὸ ἀκτινοβόλον κεῖται ἐντὸς τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Λέοντος, καλοῦνται *Λεοντίδαι*. Ὁμοίως καλοῦνται *Ἀνδρομεδίδαι, Λυρίδαι, Περσεΐδαι* κτλ. οἱ διάττοντες, ὧν τὸ ἀκτινοβόλον εὑρίσκεται ἀντιστοίχως ἐντὸς τῶν ἀστερισμῶν τῆς Ἀνδρομέδας, τῆς Λύρας, τοῦ Περσέως κτλ.

Πρὸς προσδιορισμὸν τῆς θέσεως τοῦ ἀκτινοβόλου μετ' ἐπαρκοῦς ἀκριβείας χρησιμεύει πλὴν τῆς ἀνωτέρω γραφικῆς μεθόδου καὶ ἑτέρα λογιστική, ἥτις ἐν τούτοις ἔχει τὸ μειονέκτημα ὅτι εἶναι κάπως ἐπίπονος, διότι, στηριζομένη ἐπὶ τῆς μεθόδου τῶν ἐλαχίστων τετραγώνων, ἀπαιτεῖ ἀρκούντως μακροὺς ὑπολογισμούς. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις συνιστᾶται ἡ λογιστικὴ μέθοδος τοῦ H. Chrétien (Bull. de la Soc. Astr. de France, 18, 481, 1904) ὡς σαφεστέρα καὶ ταχύτερον παρέχουσα τὸ ζητούμενον.

Ἐκεῖνος ὅστις πρῶτος ἔδωκε σαφῆ καὶ ἀκριβῆ ἐξήγησιν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀκτινοβόλου, ὡς φαινομένου ὀφειλομένου εἰς λόγους προοπτικῆς, ὑπῆρξεν ὁ Olmsted. Ὡς βάσις διὰ τὴν ἐξήγησιν ταύτην ἐχρησίμευσεν αὐτῷ πλὴν ἄλλων προγενεστέρων παρατηρήσεων μετεώρων, ἰδίᾳ ἡ κατὰ τὴν νύκτα τῆς 12ης Νοεμβρίου 1833 ἐπισυμβᾶσα βροχὴ

Digitized by Google

διαττόντων, καθ' ἣν ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους ἅπαντες οἱ πίπτοντες διάττοντες, συμφώνως πρὸς μαρτυρίας διαφόρων παρατηρητῶν, ἐφαίνοντο ἐκπορευόμενοι περίπου ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου τοῦ οὐρανοῦ, κειμένου ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Λέοντος καὶ παραμείναντος δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐκείνης εἰς σταθερὰν σχεδὸν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν διαφόρων ἀστέρων τοῦ ἀστερισμοῦ τούτου.

Ἐπειδὴ καθ' ὅλον τὸ ἔτος δὲν παρέρχεται αἰθρία νύξ, χωρὶς νὰ παρατηρηθῶσι διάττοντες, εἶναι προφανὲς ὅτι ὑπάρχει σημαντικὸς ἀριθμὸς ἀκτινοβόλων ἐν ἐνεργείᾳ, τὰ πλεῖστα ὅμως ἐξ αὐτῶν ἀποτελοῦσιν ἀφετηρίαν λίαν ἐξησθενημένων μετεωρικῶν βροχῶν.

Ἐκ τῶν ἀσχοληθέντων εἰς τὴν μετεωρικὴν ἀστρονομίαν διάφοροι κατήρτισαν καταλόγους ἀκτινοβόλων καὶ ἔδωκαν τὰς συντεταγμένας τῶν σημείων τούτων. Ἐκ τῶν τοιούτων καταλόγων μᾶλλον ἀξιοσημείωτοι εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) Ὁ κατάλογος τοῦ Heis (1867) περιλαμβάνων 84 ἀκτινοβόλα. Πρὸς προσδιορισμὸν τῶν ἀκτινοβόλων τούτων ὁ Heis διῄρεσε τὸ ἔτος εἰς 22 τμήματα καὶ συνήγαγε τὴν θέσιν ἑκάστου ἀκτινοβόλου, λαβὼν τὸν μέσον ὅρον παρατηρήσεων γενομένων ἐντὸς 1—15 νυκτῶν. Ἐν τῷ καταλόγῳ του ὁ Heis δὲν ἀναφέρει τι περὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν ἀκτινοβόλων του, ἂν δηλ. ταῦτα ἐκάλυπτον μικρὰν ἢ μεγάλην περιοχὴν τοῦ οὐρανοῦ, ἐπειδὴ δὲ προφανῶς τὰ στοιχεῖα τῶν πλείστων ἐκ τῶν ἀκτινοβόλων τοῦ καταλόγου τούτου ἐξήχθησαν ἐκ συνδυασμοῦ παρατηρήσεων γενομένων ἐπὶ πλείονας τῆς μιᾶς νύκτας, αἱ θέσεις τῶν ἀκτινοβόλων τούτων δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν εἰμὴ ὡς θέσεις κατὰ προσέγγισιν, ἂν μὴ ἀμφίβολοι.

β) Ὁ κατάλογος τοῦ Schiaparelli (1871), ὅστις κατηρτίσθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παρατηρήσεων, ἃς ἐξετέλεσεν ὁ Zezioli κατὰ τὸ 1867—1869. Ἐν τῷ καταρτισμῷ τοῦ καταλόγου τούτου ὁ Schiaparelli μετεχειρίσθη κεχωρισμένως τὰς παρατηρήσεις ἑκάστης νυκτός, δίδων δὲ μεγαλύτερον βάρος εἰς τὰς παρατηρήσεις τῶν διαττόντων, ὧν αἱ τροχιαὶ εἶχον τὴν ἀφετηρίαν των ἐγγὺς τοῦ οἰκείου ἀκτινοβόλου, συνήγαγε περὶ τὰ 189 ἀσφαλῆ ἀκτινοβόλα, καὶ ὑπελόγισε τὰ εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἀντιστοιχοῦντα παραβολικὰ στοιχεῖα. Παρατηρήσας πρὸς τούτοις ὅτι τὸ αὐτὸ ἀκτινοβόλον μεταβάλλει κατὰ μικρὸν θέσιν ἀπὸ τῆς μιᾶς νυκτὸς εἰς τὴν ἑπομένην, ὑπέδειξεν ὅτι τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ αὐτοῦ ἀναφερόμενα 189 ἀκτινοβόλα δὲν ἀντιστοιχοῦσιν εἰς ἰσάριθμα διάφορα ἀλλήλων μετεωρικὰ σμήνη. Ἐξ ὅλων τῶν μετὰ ταῦτα δημοσιευθέντων καταλόγων ἀκτινοβόλων οὐδεὶς παρέχει σημαντικήν τινα βελτίωσιν τοῦ ὄντως προτύπου καταλόγου, τὸν ὁποῖον μετὰ μεγάλης ἀκριβείας καὶ ἐπὶ πραγματικῶς ἐπιστημονικῶν βάσεων κατήρτισεν ὁ διάσημος Ἰταλὸς ἀστρονόμος.

γ') Ὁ κατάλογος τοῦ R. P. Greg (1872), ὅστις περιλαμβάνει 132 ἀκτινοβόλα. Ὁ κατάλογος οὗτος ἀποτελεῖ ἐν πολλοῖς συμπίλημα τῶν προγενεστέρων αὐτοῦ καὶ ὡς τοιοῦτος εἶναι χρήσιμος, ὡς περιέχων ἐν συνόψει πᾶσαν προγενεστέραν σχετικὴν ἐργασίαν· αἱ ἐν αὐτῷ ὅμως ἀναγραφόμεναι θέσεις τῶν ἀκτινοβόλων γενικῶς ὑστεροῦσι κατὰ πολὺ ἀπὸ ἀπόψεως ἀκριβείας ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τῶν πρωτοτύπων πηγῶν.

δ') Ὁ κατάλογος τοῦ πλοιάρχου G. L. Tupman (1873), περιέχων 102 ἀκτινοβόλα προσδιορισθέντα ἐκ τῶν κατὰ τὸ 1869—1871 γενομένων παρατηρήσεων 3800 μετεώρων. Διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς θέσεως ἑκάστου τῶν ἀκτινοβόλων τούτων ὁ Tupman, ἐβασίσθη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ ἐξαγόμενον, τὸ ὁποῖον παρεῖχον αἱ παρατηρήσεις μιᾶς καὶ μόνης νυκτός, καθ' ἑαυτὴν λαμβανομένης, καὶ οὐχὶ ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων, πρὸς ἀποτέλεσιν ἑβδομαδιαίων ἢ μηνιαίων ὁμάδων. Ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνει τὸ σχετικὸν πρὸς τοὺς Περσείδας παράρτημα τοῦ καταλόγου τούτου, ἐξ οὗ εὐκόλως συνάγεται ἡ βαθμιαία μετακίνησις τοῦ ἀκτινοβόλου τῶν Περσειδῶν, ἣν πιθανῶς θὰ παρετήρησε πρῶτος ὁ Tupman, δέκα περίπου ἔτη πρὶν ἢ ὑποδείξῃ αὐτὴν ὁ W. F. Denning τῷ 1888.

ε') Μεταξὺ διαφόρων ἄλλων καταλόγων ἀκτινοβόλων ἀναφέρεται καὶ ὁ κατὰ τὸ 1869 καταρτισθεὶς ὑπὸ τοῦ τότε Διευθυντοῦ τοῦ Ἑ. Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν *Ἰουλίου Σμὶτ* (Julius Schmidt). Ὁ κατάλογος οὗτος, περιλαμβάνων 150 ἀκτινοβόλα, βασίζεται ἐπὶ παρατηρήσεων γενομένων κατὰ διαφόρους νύκτας καὶ συνδυαζομένων εἰς ὁμάδας περιλαμβανούσας διαστήματα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ 15—30 ἡμερῶν.

ϛ') Σπουδαιότατον ἔργον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ κατὰ τὸ 1899 δημοσιευθεὶς εἰς τὰ Memoirs of the R. Astronomical Society (53,203—293) *Γενικὸς Κατάλογος τῶν Ἀκτινοβόλων τοῦ W. F. Denning*. Ὁ κατάλογος οὗτος περιλαμβάνει 4367 ἀκτινοβόλα, προσδιορισθέντα ἐπὶ τῇ βάσει 120.000 παρατηρήσεων, ὧν μέγα μέρος ἐξετελέσθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Denning.

Ἐπειδὴ ἐν τῷ καταρτισμῷ τοῦ καταλόγου τούτου ὁ Denning, προκειμένου περὶ προσδιορισμοῦ τῆς θέσεως ἑκάστου ἀκτινοβόλου, ἀκολουθεῖ μᾶλλον τὸ σύστημα τοῦ Greg καὶ τοῦ Heis, παρὰ τοῦ Schiaparelli καὶ τοῦ Tupman, αἱ θέσεις τῶν ἀκτινοβόλων δὲν εἶναι πᾶσαι τῆς αὐτῆς ἀκριβείας. Πάντως ὅμως ἡ συμβολὴ τοῦ Denning εἰς τὴν πρόοδον τοῦ κλάδου τούτου τῆς ἀστρονομίας ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ἡ Β. Ἀστρονομικὴ Ἑταιρεία (R.A.S.) ἀπένειμεν αὐτῷ τὸ χρυσοῦν μετάλλιον.

ζ') Ἄξιος ἰδιαιτέρας μνείας μεταξὺ τῶν νεωτέρων καταλόγων τυγχάνει ὁ κατὰ τὸ 1923 ἐκδοθεὶς ὑπὸ τῆς *Βρεττανικῆς Ἀστρονομικῆς Ἑνώσεως* (British Astronomical Association) ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπεκλείσθη ἡ μέθοδος τοῦ συνδυασμοῦ τῶν κατὰ διαφόρους νύκτας γινομένων παρατηρήσεων, ὁ δὲ προσδιορισμὸς τῶν θέσεων τῶν ἀκτινοβόλων βασίζεται ἐπὶ τῶν παρατηρήσεων ἑκάστης νυκτὸς ἰδιαιτέρως λαμβανομένων. Ἐν γένει ὁ κατάλογος οὗτος θεωρεῖται ὡς ὑπόδειγμα εἰς τὸ εἶδός του.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μέχρι τοῦδε προσδιορισθέντων ἀκτινοβόλων ἀνέρχεται εἰς 5000 περίπου. Ἐν τούτοις δὲν δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἕκαστον τῶν ἀκτινοβόλων τούτων ἀντιστοιχεῖ εἰς ἴδιον μετεωρικὸν σμῆνος. Τοὐναντίον εἰς πλείστας περιπτώσεις πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς πηγῆς διαττόντων, ὧν τὸ ἀκτινοβόλον φαίνεται μεταβάλλον θέσιν.

Ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε παρατηρήσεων, ὑπάρχουσι διαφόρων εἰδῶν ἀκτινοβόλα, ἤτοι *κινητά, σταθερά, συνεπτυγμένα, ἀνεπτυγμένα, μακρᾶς διαρκείας* καὶ *βραχείας διαρκείας*. Οὕτω λ. χ. οἱ *Περσεΐδαι*, οἵτινες εἶναι ὁρατοὶ μεταξὺ 11ης Ἰουλίου καὶ 20ῆς Αὐγούστου, ἔχουσιν ἀκτινοβόλον, τὸ ὁποῖον κινεῖται ἡμερησίως περίπου 1° κατ' ὀρθὴν ἀναφορὰν πρὸς ΑΒΛ. Ὁμοίως ἡ θέσις τοῦ ἀκτινοβόλου τῶν *Αυριδῶν* εἶναι μεταβλητή, ἐνῷ τῶν Ὠριωνιδῶν παραμένει σταθερὰ μεταξὺ τῆς 9ης καὶ τῆς 24ης Ὀκτωβρίου. Πολλῶν ἐπίσης ἐκ τῶν κοινῶν ὁρατῶν βροχῶν διαττόντων τὰ ἀκτινοβόλα φαίνονται σταθερά.

Τὸ ζήτημα τῆς κινήσεως ἢ τῆς σταθερότητος τῶν ἀκτινοβόλων ἀπησχόλησε σοβαρῶς διαφόρους ἀστρονόμους, εἰδικευσάντας εἰς τὸν κλάδον τῆς Μετεωρικῆς λεγομένης Ἀστρονομίας. Σπουδαιόταται μελέται καὶ θεωρίαι ἐδημοσιεύθησαν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ὑπὸ διακεκριμένων ἐπιστημόνων, ὡς ὁ von Niessl, ὁ Tisserand ὁ H. H. Turner, ὁ A. S. Herschel, ὁ Brédikhine, ὁ W.H. Pickering, ὁ H. C. Plummer ὁ M. Davidson κ. ἄ.

Σύνοψις τῶν κυριωτέρων ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐργασιῶν μετ' ἐκθέσεως τῶν ἰδίων ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἀντιλήψεων, στηριζομένων ἐπὶ μακρᾶς πείρας, κτηθείσης οὐ μόνον ἐκ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀμέσων παρατηρήσεων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς θεωρητικῆς μελέτης καὶ τοῦ λογισμοῦ αὐτῶν, ἐδημοσιεύθη τῷ 1925 ἐν τῷ πολυτίμῳ *περὶ Μετεώρων* συγγράμματι τοῦ καθηγητοῦ Charles P. Olιver. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀποτελεῖ σὺν τοῖς ἄλλοις σημαντικὸν ὁδηγὸν διὰ τὰς παρατηρήσεις τῶν μετεώρων καὶ πραγματικὸν εὑρετήριον πασῶν τῶν μέχρι τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ ἐγκατεσπαρμένων εἰς διάφορα ἀστρονομικὰ περιοδικὰ ἐνδιαφερουσῶν περὶ ἀκτινοβόλων καὶ μετεώρων ἐν γένει ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

-- **ἀκτινοβόλος θερμότης**. Ἡ ἀκτινοβόλος θερμότης ἀποτελεῖ μίαν μορφὴν τῆς διὰ τοῦ αἰθέρος διαδιδομένης ἐνεργείας, ὡς ἐκ τούτου δὲ πολλάκις χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ ὅρου *θερμικὴ ἀκτινοβολία*. Ἐκ τῆς φυσικῆς γνωρίζομεν ὅτι ἡ θερμότης δὲν διαδίδεται μόνον δι' ἀγωγῆς, ἤτοι διὰ μέσου τῆς σταθμητῆς ὕλης, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ κενοῦ. Ἡ διὰ τοῦ κενοῦ διαδιδομένη θερμότης καλεῖται *ἀκτινοβόλος θερμότης*, ὁ δὲ τρόπος οὗτος τῆς διαδόσεως **ἀκτινοβολία** (βλ. λ.). Οὕτω δι' ἀκτινοβολίας φθάνει πρὸς τὴν Γῆν ἡ θερμότης τοῦ Ἡλίου, δεδομένου, ὅτι μεταξὺ τοῦ Ἡλίου καὶ τῶν ὁρίων τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας ὑφίσταται χῶρος κενός. Κατὰ τὴν τοιαύτην διάδοσιν τῆς ἡλιακῆς θερμότητος παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ οὐδόλως θερμαίνεται, ἀφοῦ τ' ἀνώτερα στρώματα αὐτοῦ εὑρίσκονται ἐν λίαν ταπεινῇ θερμοκρασίᾳ, μόνον δὲ τὰ κατώτερα στρώματα θερμαίνονται ἐμμέσως ὑπὸ τοῦ ἐδάφους τοῦ θερμαινομένου ὑπὸ τῆς ἡλιακῆς θερμότητος. Τὴν διὰ τοῦ κενοῦ διάδοσιν τῆς θερμότητος κατέδειξεν ὁ Rumford διὰ τοῦ ἀκολούθου πειράματος. Ἐντὸς δοχείου ὑαλίνου Α περιέχοντος θερμόμετρον Θ σχηματίζομεν διὰ τοῦ σωλῆνος Β, τῇ βοηθείᾳ ἀεραντλίας, κενόν. Ἐὰν ἀκολούθως θερμάνωμεν τὸ δοχεῖον Α, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ θερμόμετρον δεικνύει ἄνυψωσιν τῆς θερμοκρασίας, ἐξ οὗ δεικνύεται ὅτι ἡ θερμότης διαδίδεται διὰ τοῦ κενοῦ.

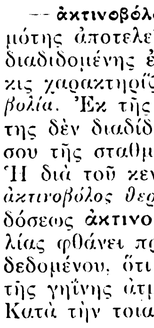

Διάταξις Rumford.

Ἡ ἀκτινοβόλος θερμότης δεχόμεθα ὅτι διαδίδεται διὰ τοῦ αἰθέρος ἐντελῶς καθ' ὅμοιον τρόπον ὡς καὶ τὸ φῶς, ἕνεκα δὲ τῆς καταδειχθείσης ταυτότητος μεταξὺ ἀκτινοβόλου θερμότητος καὶ φωτὸς προκύπτει, ὅτι καὶ ἡ ἀκτινοβόλος θερμότης ἀκολουθεῖ τοὺς αὐτοὺς νόμους ὡς καὶ τὸ φῶς, ἤτοι ἀνακλᾶται, διαθλᾶται κ.λ.π. κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἀκριβῶς νόμους ὡς καὶ τὸ φῶς.

Ἡ ἀκτινοβόλος θερμότης, ἡ ἐκπεμπομένη ὑπὸ τῶν θερμῶν σωμάτων δὲν εἶναι ἁπλῆ ἀκτινοβολία ἀλλὰ σύνθετος καὶ δύναται ν' ἀναλυθῇ εἰς ἄλλας ἀκτινοβολίας, αἵτινες καλοῦνται *ἁπλαῖ* (βλ. **ἀκτῖνες ὑπέρυθροι**). Δεικνύεται πρὸς τούτοις ὅτι καὶ τὸ φῶς ἀνάγεται εἰς ἀκτινοβόλον θερμότητα, ἀλλὰ διακρίνεται τῆς κυρίως ἀκτινοβόλου θερμότητος, διότι τὸ φῶς παρουσιάζει τὴν ἰδιότητα νὰ διεγείρῃ τὸ αἰσθητήριον τῆς ὁράσεως, ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ φῶς χαρακτηρίζεται πολλάκις ὡς *φωτεινὴ θερμότης*, ἐνῷ ἡ κυρίως ἀκτινοβόλος θερμότης, ἡ μὴ διεγείρουσα τὸ αἰσθητήριον τῆς ὁράσεως, καλεῖται *σκοτεινὴ θερμότης*. Φωτεινὴ ἀκτὶς ἀναλόγως τοῦ αἰσθητηρίου, ἐφ' οὗ ἐπιδρᾷ, δύναται νὰ προκαλέσῃ εἴτε τὴν ἐντύπωσιν τοῦ φωτός, ὡς π. χ. ὅταν προσπίπτῃ ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, εἴτε τὴν ἐντύπωσιν θερμότητος, ὡς π. χ. ὅταν προσπίπτῃ ἐπὶ τοῦ δέρματος. Τὰ διάφορα σώματα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαπερατότητα αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἀκτινοβόλου θερμότητος, συμπεριφέρονται διαφορετρόπως. Οὕτω δι' ἄλλων μὲν σωμάτων διέρχεται ἡ ἀκτινοβόλος θερμότης εὐκόλως καὶ καλοῦνται τὰ σώματα ταῦτα *θερμοπερατὰ* ἢ *διάθερμα* (diathermanes), ἄλλα δέ, ὅλως τοὐναντίον, δὲν ἐπιτρέπουσι τὴν δίοδον τῆς ἀκτινοβόλου θερμότητος καὶ καλοῦνται ταῦτα *σώματα μὴ περατὰ ὑπὸ τῆς θερμότητος* ἢ *ἀδιάθερμα* ἢ καί, κατὰ σύντμησιν τῆς λέξεως, *ἄθερμα* (athermanes).

Ἡ διαπερατότης τῶν σωμάτων ἐξαρτᾶται τὰ μέγιστα ἐκ τοῦ εἴδους τῆς ἀκτινοβόλου θερμότητος. Οὕτως ὕαλος συνήθης, ἥτις δὲν εἶναι περατὴ ὑπὸ τῶν *σκοτεινῶν* θερμικῶν ἀκτίνων, εἶναι τοὐναντίον περατὴ ὑπὸ τῶν *φωτεινῶν* θερμικῶν ἀκτίνων. Εἰδικώτερον τὰ σώματα τὰ περατὰ ὑπὸ τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων καλοῦνται *διαφανῆ*. Ἐνταῦθα ὅμως παρατηροῦμεν ὅτι σώματα ἀπολύτως θερμοπερατὰ δὲν ὑφίστανται ἐν τῇ φύσει, ἀλλὰ πάντα τὰ σώματα ἀπορροφῶσι μέρος τῆς δι' αὐτῶν διερχομένης θερμότητος, τοῦθ' ὅπερ συνεπάγεται αὔξησιν τῆς θερμοκρασίας αὐτῶν. Πρὸς σπουδὴν τῆς ἀκτινοβόλου θερμότητος χρησιμοποιοῦμεν εἰδικὰ ὄργανα, ἅτινα καλοῦνται *θερμοσκόπια*. Μεταξὺ δὲ τῶν συνηθεστέρων θερμοσκοπίων εἶναι τὸ θερμόμετρον (βλ. λ.). Ἐπειδὴ ὅμως τὰ θερμόμετρα δὲν ἀποτελοῦσιν εὐπαθῆ θερμοσκόπια, διὰ τοῦτο χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ σπουδῇ τῆς ἀκτινοβόλου θερμότητος τὰ μέγιστα τὸ βολόμετρον, ἡ θερμοηλεκτρικὴ στήλη, τὸ ἀκτινομικρόμετρον καὶ τὸ ἀκτινόμετρον (βλ. λέξεις).

Διάδοσις τῆς ἀκτινοβόλου θερμότητος.— Ἐὰν μεταξὺ θερμικῆς πηγῆς καὶ εὐπαθοῦς θερμομέτρου παρεμβάλωμεν σῶμα μὴ περατὸν ὑπὸ τῆς θερμότητος (*ἄθερμον*, ἢ ἄλλως, *θερμικὸν διάφραγμα*, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ παρεμβαλλόμενον διάφραγμα τότε μόνον προσλαμβάνει θερμότητα ἐκ τῆς πηγῆς καὶ παρεμποδίζει τὴν ἐπίδρασιν ταύτης ἐπὶ τοῦ θερμομέτρου, ὅταν τοῦτο εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς εὐθείας τῆς ἑνούσης τὴν θερμικὴν πηγὴν πρὸς τὸ θερμόμετρον. Τὸ πείραμα τοῦτο δεικνύει ὅτι καὶ ἡ ἀκτινιβόλος θερμότης διαδίδεται εὐθυγράμμως ὡς καὶ τὸ φῶς, ὀνομάζομεν δ' ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὸ φῶς τὴν διεύθυνσιν, καθ' ἣν διαδίδεται ἡ ἀκτινοβόλος θερμότης, *θερμικὴν ἀκτῖνα*. Ἐὰν δὲ πρὸ θερμικῆς πηγῆς τοποθετήσωμεν θερμικὸν διάφραγμα φέρον κατὰ τὸ κέντρον αὐτοῦ ὀπήν, δυνάμεθα νὰ ἀπομονώσωμεν δέσμην θερμικῶν ἀκτίνων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ταχύτητα διαδόσεως τῆς ἀκτινοβόλου θερμότητος, δεχόμεθα ὅτι αὕτη διαδίδεται μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος τοῦ φωτός, ἤτοι 3.10^{10} cm.sec. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη οὐδόλως ἀντιτίθεται πρὸς τ' ἄχρι τοῦδε παρατηρηθέντα φαινόμενα. Ἐν τούτοις ὅμως πειράματα πρὸς ἄμεσον μέτρησιν τῆς ταχύτητος διαδόσεως τῆς ἀκτινοβόλου θερμότητος, ὡς ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ φωτός, δὲν ἐξετελέσθησαν ἄχρι τοῦδε.

Ἔντασις ἀκτινοβόλου θερμότητος.— Ἡ ἔντασις τῆς ἀκτινοβόλου θερμότητος μεταβάλλεται κατὰ τοὺς ἀκολούθους νόμους:

1ος Νόμος. Ἡ ποσότης τῆς θερμότητος ἡ ἀκτινοβολουμένη καθέτως ὑπὸ θερμικῆς πηγῆς πρὸς ὡρισμένην ἐπιφάνειαν μεταβάλλεται ἀντιστρόφως ἀναλόγως τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως τῆς ἐπιφανείας ἀπὸ τῆς πηγῆς.

2ος Νόμος. Ἡ ποσότης τῆς θερμότητος ἡ ἀκτινοβολουμένη πρὸς ἐπιφάνειαν ὑπὸ γωνίαν εἶναι ἀνάλογος τοῦ συνημιτόνου τῆς γωνίας, ἣν σχηματίζουσιν αἱ προσπίπτουσαι θερμικαὶ ἀκτῖνες μετὰ τῆς καθέτου ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν.

Οἱ νόμοι οὗτοι ἐπαληθεύονται θεωρητικῶς καὶ πειραματικῶς.

Ἀνάκλασις ἀκτινοβόλου θερμότητος.—Ἐὰν ἐπὶ ἀνακλαστικῆς ἐπιφανείας, π. χ. ἐπὶ συνήθους κατόπτρου, ἀφήσωμεν νὰ προσπέσῃ δέσμη ἀκτίνων, ἐν ταὐτῷ θερμικῶν καὶ φωτεινῶν, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἀκτινοβόλος θερμότης ἀνευρίσκεται μετὰ τὴν ἀνάκλασιν αὐτῆς κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν,

Digitized by Google

καθ' ἣν ἀνακλῶνται καὶ αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες, ἐξ οὗ συνάγομεν ὅτι ἡ ἀκτινοβόλος θερμότης ἀκολουθεῖ κατὰ τὴν ἀνάκλασιν αὐτῆς τοὺς αὐτοὺς νόμους, οὓς καὶ τὸ φῶς (βλ. ἀνάκλασις τοῦ φωτός).

Τὴν κατὰ τοὺς ἀνωτέρω νόμους ἀνάκλασιν τῶν θερμικῶν ἀκτίνων δυνάμεθα ν' ἀποδείξωμεν πειραματικῶς τῇ βοηθείᾳ πηγῆς παρεχούσης *σκοτεινὰς* θερμικὰς ἀκτῖνας. Μεταξὺ τῶν διαφόρων πειραματικῶν ἀποδείξεων κλασσικὴ θεωρεῖται ἡ διὰ χρησιμοποιήσεως δύο παραβολικῶν κατόπτρων, χαρακτηρίζεται δὲ ἡ διάταξις αὐτὴ ὡς *διάταξις τῶν καυστικῶν κατόπτρων* (miroirs ardents).

Ἡ διάταξις αὐτὴ πραγματοποιεῖται ὡς ἑξῆς: Δύο μεγάλα παραβολικὰ μεταλλικὰ κάτοπτρα M καὶ N (βλ. σχ.) διατίθενται οὕτως, ὥστε οἱ ἄξονες αὐτῶν νὰ κεῖνται ἐπ' εὐθείας, ἡ δ' ἀπόστασις αὐτῶν νὰ εἶναι 4—5 μετρ. Εἰς τὴν ἑστίαν τοῦ ἑνὸς τῶν κατόπτρων M δύναται νὰ τοποθετηθῇ ἐπὶ

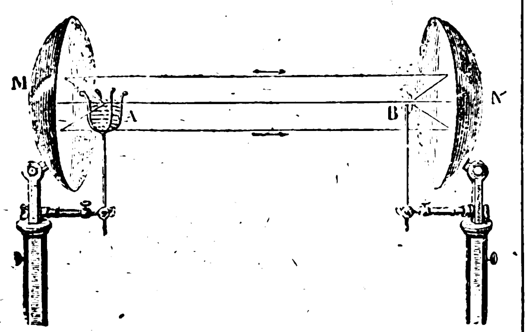

Καυστικὰ κάτοπτρα.

καταλλήλου βάσεως A μεταλλικὴ σφαῖρα, προηγενεστέρως ἰσχυρῶς θερμανθεῖσα, ἐνῷ κατὰ τὴν ἑστίαν τοῦ ἑτέρου τῶν κατόπτρων N, τῇ βοηθείᾳ εἰδικῆς διατάξεως B, τοποθετεῖται μικρὰ ποσότης εὐφλέκτου ὕλης, συνήθως βαμβακοπυρίτιδος. Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης παρατηροῦμεν, ὅτι αἱ ἀκτῖνες αἱ ἐκπεμπόμεναι ὑπὸ τῆς σκοτεινῆς θερμικῆς πηγῆς προσπίπτουσαι ἐπὶ τοῦ πρώτου κατόπτρου M ἀνακλῶνται ἐπὶ τούτου καὶ ὁδεύουσι παραλλήλως πρὸς τὸν ἄξονα αὐτοῦ, ἀκολούθως δὲ προσπίπτουσαι ἐπὶ τοῦ δευτέρου κατόπτρου N συγκεντροῦνται δι' ἀνακλάσεως ἐπὶ τούτου εἰς τὴν ἑστίαν αὐτοῦ καὶ προκαλοῦσι τὴν ἀνάφλεξιν τῆς εὐφλέκτου οὐσίας.

Ἱστορικῶς εἶναι βεβαιωμένον ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον τὴν ἰδιότητα ταύτην τῆς ἀκτινοβόλου θερμότητος, ὡς γνωστὸν δ' ὁ Ἀρχιμήδης κατέκαυσε τὸν στόλον τῶν Ρωμαίων πρὸ τῶν Συρακουσῶν διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τεραστίων καυστικῶν κατόπτρων, δι' ὧν συνεκέντρωσε τὴν θερμότητα τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπὶ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο γεγονὸς ἐπεδίωξε βραδύτερον νὰ ἐπαληθεύσῃ ὁ *Buffon*. Οὗτος ἐπραγματοποίησε μέγα καυστικὸν κάτοπτρον διὰ συνενώσεως πολλῶν μικρῶν ἐπιπέδων κατόπτρων διαστάσεων 22×16 cm² καὶ δυναμένων νὰ προσανατολίζωνται καταλλήλως. Διὰ χρησιμοποιήσεως 128 τοιούτων κατόπτρων ἐπέτυχεν ὁ Buffon νὰ προκαλέσῃ ἐν ἡμέρᾳ καυστικοῦ ἡλίου τὴν ἀνάφλεξιν τεμαχίου ξύλου, ἐμπεποτισμένου διὰ πίσσης, ἀπὸ ἀποστάσεως 68 μέτρων.

Ἐὰν ἡ ἀκτινοβόλος θερμότης προσπίπτῃ οὐχὶ ἐπὶ διπλῆς ἐπιφανείας, τότε δεικνύεται τῇ βοηθείᾳ τοῦ θερμομέτρου ὅτι αὕτη ἐκπέμπεται ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις, ἤτοι *διαχέεται*.

Διάθλασις.—Αἱ θερμικαὶ ἀκτῖνες ὑφίστανται, ὡς καὶ αἱ φωτειναί, διάθλασιν· δεικνύεται δὲ ὅτι καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τῆς διαθλάσεως ἡ ἀκτινοβόλος θερμότης ἀκολουθεῖ τοὺς αὐτοὺς νόμους διαθλάσεως πρὸς τὸ φῶς. Πειραματικῶς δεικνύεται τοῦτο ἐὰν χρησιμοποιήσωμεν πρίσμα ἢ φακὸν ἐξ ὀρυκτοῦ ἅλατος, ὅπερ ἀποτελεῖ λίαν θερμοπερατὴν οὐσίαν. Ἕνεκα διαθλάσεως τῶν θερμικῶν ἀκτίνων δυνάμεθα νὰ συγκεντρώσωμεν τὴν ἡλιακὴν θερμότητα τῇ βοηθείᾳ φακοῦ ἐπὶ σώματος καὶ νὰ προκαλέσωμεν τὴν ἀνάφλεξιν αὐτοῦ. Μεγίστης σπουδαιότητος ἐν τῇ Φυσικῇ εἶναι οἱ *νόμοι τῆς ἀκτινοβολίας* οἱ ἐκφράζοντες τὴν σχέσιν μεταξὺ τῆς θερμοκρασίας τῶν σωμάτων καὶ τῆς ἀκτινοβολουμένης ὑπὸ τούτων ἐνεργείας (βλ. **ἀκτινοβολία**—*Φυσική*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Chwolson* Lehrbuch der Physik II, 1922. *Berliner* Lehrbuch der Physik. 1921. *Berliner-Scheel* Physikalisches Handwörterbuch 1924 κλπ. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ἀκτινοβόλος (ὁ) *[Ζωολ.]*. Ζῶα *ἔγχυματικά*. Τὸ σῶμά των εἶναι ὠοειδές, κοκκῶδες, στερεῖται θώρακος ἀλλ' εἶναι ἐφωδιασμένον διὰ συσταλτῶν προσακτρίδων, αἵτινες εἶναι διεσπαρμέναι μεταξὺ τῶν παλμωδῶν βλεφαρίδων καὶ περιβάλλουσι τὸ στόμα. Ὡς κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τῶν ζῴων τούτων θεωρεῖται *ὁ ἀκτινοβόλος ὁ στίλβων* (actinobolus radiatilis), ὅστις ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα. Δ. Ν. Π.

ἀκτινοβολῶ *(—έω)*. Βάλλω, ἐκπέμπω ἀκτῖνας, φωτίζω, καταυγάζω· || **μεταφρ.** ἐμφανίζω, ἐκφράζω· *«οἱ ὀφθαλμοί του ἀκτινοβολοῦν ἀγαθότητα»*.

ἀκτινογραφία (ἡ)· μετάφρασις τοῦ γαλλ. *radiographie* (ἀπὸ τῆς λατιν. *radius*=ἀκτὶς καὶ τῆς ἑλλην. *γράφω*)· ἡ διὰ τῶν ἀκτίνων Röntgen φωτογράφησις· ἐσχηματίσθη ὁμοίως μὲ τὴν λ. *φωτογραφία* (βλ. **ἀκτῖνες Ραῖντγκεν**).

— «Ἀκτινογραφία»· σύγγραμμα τοῦ Δημοκρίτου πραγματευόμενον περὶ τῶν ἀκτίνων τοῦ φωτός, μὴ περισωθέν.

ἀκτινοδάφνη (Actinodaphne Nees.) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *λαυριδῶν*, περιλαμβάνον περίπου 40 εἴδη, δένδρα ἢ θάμνους, τῆς τροπικῆς Ἀσίας. Σ Μ

—ἀκτινοδάφνη (Actinodaphne Stur.) *[Παλαιοζ.]*. Ἐκ τῶν συμπετάλων δικοτυληδόνων· βλ. **ροδόδενδρον.**

ἀκτινοδερμῖτις *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτω πᾶσα φλεγμονὴ τοῦ δέρματος, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Ἡ *ἀκτινοδερμῖτις* (radiodermite) δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὴν *ραδιοδερμῖτιδα* (radiumdermite), τὴν ὀφειλομένην εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων τοῦ ραδίου καὶ τῶν λοιπῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων.

Αἱ πρῶται ἐλαφραὶ δερματικαὶ ἀλλοιώσεις ἐκ τῶν ἀκτίνων X ἐσημειώθησαν κατὰ τὸ 1896, ὁπότε ἤρξατο τιθεμένη ἐν χρήσει καὶ ἡ μέθοδος τῆς ἀκτινογραφίας. Αἱ ἀλλοιώσεις δ' αὗται παρήγοντο πρὸ παντὸς ἐπὶ τῶν χειρῶν, ἅτε μᾶλλον ἐκτεθειμένων εἰς τὴν ἀκτινοβολίαν, καὶ δὴ σχεδὸν μόνον παρὰ τοῖς πειραματιζομένοις φυσικοῖς, ἰατροῖς, ἢ κατασκευασταῖς ἀκτινολογικῶν φυσίγγων. Ἀπὸ τοῦ τέλους ὅμως τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ μετὰ τὴν κατασκευὴν πρακτικωτέρων φυσίγγων, γενικευσάσης τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀκτινογραφήσεως, τὰ ἐκ τῶν ἀκτίνων ἀτυχήματα ἐπολλαπλασιάσθησαν, σημειωθέντα οὐ μόνον ἐπὶ τῶν πειραματιστῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐξεταζομένων προσώπων. Διότι αἱ τότε ἐπιτευχθεῖσαι ἀκτῖνες X ἦσαν ἧττον διαπεραστικαί, ἤτοι μαλακαί, ἀπαιτοῦσαι μακρὰν διάρκειαν ἐπιδράσεως καὶ μικρὰν ἀπόστασιν τῆς φύσιγγος ἀπὸ τῆς ἀκτινογραφικῆς πλακός. Οἱ Chailloux καὶ Laquerrière ἀναφέρουν περίπτωσιν ἀκτινοδερμίτιδος, προκληθείσης μετὰ τρεῖς διαδοχικὰς ἀκτινογραφήσεις αἵτινες, γενόμεναι ἀναμφιβόλως διὰ λίαν μαλακῆς ἀκτινοβολίας Ραῖντγκεν, διήρκεσαν ἐπὶ 20 λεπτὰ ἑκάστη. Σήμερον ὅμως, μὲ τὴν τελειοποίησιν τῶν χρησιμοποιουμένων μηχανημάτων καὶ μὲ τὰ μέσα προφυλάξεως τοῦ τε χειριστοῦ καὶ τοῦ ἐξεταζομένου, ἡ μὲν φύσιγξ τίθεται μακρὰν τοῦ δέρματος, ἡ δὲ πρὸς ἀκτινογράφησιν ἐπίδρασις εἶναι ἐλαχίστης διαρκείας. Μόνον δὲ κατὰ τὸ διάστημα ἀκτινοθεραπευτικῆς τινος ἐφαρμογῆς εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρηθῶσιν ἀκόμη ἀτυχήματά τινα.

Αἱ ἀκτινοδερμίτιδες δυνατὸν νὰ εἶναι ἢ *ὀξεῖαι*, ὅταν ἐπέρχωνται ἀποτόμως, μετ' ἀκτινοβολίας λίαν ἐντόνους, γενομένας ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως, τοιαῦται δ' εἶναι αἱ ἐπὶ τῶν ἀρρώστων παρατηρούμεναι· ἢ *χρόνιαι*, ὅταν ἐγκαθίστανται βραδέως καὶ ὑπούλως, μετ' ἀδιακόπως καὶ συχνάκις ἀνανεουμένας μικρὰς δόσεις ἀκτινοβολιῶν, τοιαῦται δ' εἶναι αἱ ἐπὶ τῶν ἀκτινολόγων ἰατρῶν παρατηρούμεναι, αἱ ἄλλως λεγόμεναι *ἐπαγγελματικαὶ* ἀκτινοδερμίτιδες. Πρὸς τὰς ὡς ἄνω ὀξείας ἐκδηλώσεις δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται τὸ πρώιμον ἐκεῖνο ἐρύθημα τοῦ δέρματος καὶ ἡ ἀλωπεκία, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται ὡς ἀποτέλεσμα ἱκανῶς ἰσχυρᾶς ἀκτινεπιδράσεως. Τὸ πρώιμον ἐρύθημα, ὅπερ ὁ Béclère ἀπεκάλεσε *προαντίδρασιν* (préréaction), οὐδεμίαν ἔχει βαρύτητα. Μετ' ἐφαρμογὴν ἰσχυρᾶς ἀκτινοβολίας, εἰς τὴν περιοχὴν αὐτῆς παρατηρεῖται πολλάκις τὴν ἑσπέραν ἢ τὴν ὑστεραίαν ροδίνη τοῦ δέρματος χροιά, ἐξαλειφομένη τῇ πιέσει, συνοδευομένη ἐνίοτε ὑπὸ ἐλαφροῦ αἰσθήματος τάσεως καὶ θερμότητος, ἅτινα πάντα παρέχονται μετὰ 1—2 ἡμέρας. Ἐπίσης μετ' ἀθρόας ἀκτινοβολίας γενομένας δι' ἀκτίνων λίαν διηθημένων, παρατηρεῖται πολλάκις λίαν ἐκσεσημασμένη φλεγμονώδης ἐξοίδησις τοῦ δέρματος, ἰδίως ἂν ἡ ἐφαρμογὴ ἐγένετο εἰς τὸ πρόσωπον, παρερχομένη μετὰ 1—2 ἡμέρας, χωρὶς νὰ καταλίπῃ ἴχνος τι. Ἡ δ' ἀλωπεκία δυνατὸν νὰ εἶναι τὸ μόνον σύμπτωμα, τὸ παρατηρούμενον μετὰ μίαν ἀκτινοβολίαν· γνωρίζομεν δ' ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν θεραπείαν τῶν παρασιτικῶν παθήσεων τοῦ τριχωτοῦ δέρματος. Δόσις ἀκτίνων 5H προκαλεῖ ἐπὶ τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς, ἄνευ τινὸς ἄλλης ἀντιδράσεως, παροδικὴν ἀποψίλωσιν. Αἱ τρίχες ἄρχονται πίπτουσαι ἀπὸ τῆς 12ης ἡμέρας περίπου, ἐκριζούμεναι καὶ εἰς τὴν ἐλαφροτέραν ἕλξιν. Ἡ πτῶσις ἐξακολουθεῖ ἐπὶ 30 ἡμέρας, ἡ ἔκφυσις δὲ τῶν νέων τριχῶν ἄρχεται περίπου μετὰ 2 μῆνας. Ἂν ἐνεργήσωμεν πολλὰς καὶ ἀλλεπαλλήλους ἀκτινοβολίας, ἡ ἀποψίλωσις θέλει ἀποβῆ ὁριστική. Ἐπὶ τοῦ προσώπου ταὐτὰ σημειοῦνται ἀποτελέσματα, ἀλλ' ἡ ἀποψίλωσις ἀπαιτεῖ λεπτοτέραν ἐργασίαν.

Εἰς τὴν ***ὀξεῖαν ἀκτινοδερμῖτιδα,*** ἥτις παρετηρήθη πρὸ παντὸς εἰς ἀσθενεῖς ὑποβληθέντας εἰς ἀκτινοθεραπείαν πρὸ τῆς χρήσεως τῶν ἠθμῶν, ἐδόθη κοινῶς τὸ ὄνομα τοῦ ἐγκαύματος, ἐν ὅσῳ ὑφίστανται ἀναμφισβήτητοι σχέσεις μεταξὺ τῶν ἐκ τῶν ἀκτίνων X βλαβῶν καὶ τῶν ἐκ τῶν ἄλλων ἐγκαυμάτων. Καὶ ἐν μὲν τῷ ***πρώτῳ βαθμῷ*** τοῦ τοιούτου ἐγκαύματος τὸ δέρμα παρουσιάζει ἐλαφρὰν γενικῶς «ἐρυθηματώδη μορφήν», ἐμφανιζομένην 5—10 ἡμέρας μετὰ τὴν ἀκτινοβολίαν, ἀνώδυνον κατὰ τὸ πλεῖστον, ἄλλοτε ὅμως συνοδευομένην ὑπὸ νυγμῶν καὶ κνησμοῦ. Ἡ τοιαύτη κατάστασις διαρκεῖ ἐπὶ ἑβδομάδα περίπου, μεθ' ὃ ἄρχεται λεπτή τις ὑποπόρφυρος ἀπολέπισις τοῦ δέρματος, τὴν δ' ἐρυθρότητα διαδέχεται μελαγχρωμία συνεχής, πρὸ παντὸς εἰς μελαγχροινὰς γυναῖκας, δυναμένη νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ μακρότατον χρόνον. Ἐντεῦθεν, προκειμένου περὶ αἰσθητικῆς θεραπείας, φρόνιμον εἶναι νὰ προειδοποιῶμεν τὰ μελαγχροινὰ ἄτομα περὶ τοῦ τοιούτου, ἔχοντες ὑπ' ὄψει, ὅτι χῶραί τινες, οἷα ἡ τραχηλική, εἰς ἣν ἐφαρμόζεται π. χ. ἡ κατὰ τῆς βρογχοκήλης ἀκτινοθεραπεία, εἶναι ἰδιαιτέρως εὐαίσθητοι εἰς τὴν ραιντγκενικὴν ἀκτινοβολίαν. Ἐν δὲ τῷ *δευτέρῳ βαθμῷ*, ἐκτὸς τοῦ ἐρυθήματος, ἐπέρχεται καὶ πτῶσις τῶν τριχῶν, ἥτις δύναται κάλλιστα νὰ εἶναι ὁριστική. Τέλος ἐν τῷ *τρίτῳ βαθμῷ*, μετὰ 5—6 ἡμερῶν λανθάνουσαν κατάστασιν, ἐπιφαίνεται βαθύχρους ἐρυθηματώδης πλάξ, μικρὸν ἐπηρμένη τοῦ λοιποῦ δέρματος, συνοδευομένη ὑπὸ αἰσθήματος θερμότητος καὶ ἀφορήτου κνησμοῦ, ἰδίως τὴν νύκτα· ταχέως δ' ἡ πλὰξ λαμβάνει *«φλυκταινώδη μορφήν»*, ἣν ἀκολουθεῖ ἡ *«ἑλκωτική»*, ἥτις ὁτὲ μὲν ὑποχωρεῖ μετά τινα χρόνον, ὁτὲ δ' ἐπεκτείνεται βαθμηδὸν καὶ μετὰ 2 μῆνας περίπου παρουσιάζει πυθμένα λεῖον ἢ μὲ μικρὰ ἐπάρματα, μὲ ὀρώδη ἐκροήν, χείλη δ' ὁμαλῶς κατωφερῆ. Ἄλγη ἰσχυρά, καυστικά, παρακωλύουν τὸν ὕπνον τοῦ πάσχοντος. Ἡ ἐξέλιξις εἶναι βραδεῖα, διαρκοῦσα μῆνας καὶ ἔτη· ἐνίοτε ἐπέρχεται μερικὴ ἐπούλωσις, ἥτις ὅμως ἀνασπᾶται ἀποτόμως, ἡ δ' ἐξέλκωσις μεγεθύνεται ἐκ νέου. Μεταξὺ τῶν τοιούτων ἐξελκώσεων καὶ ἐπιθηλιώματος κατ' ἐπιπολὴν ἡ διάγνωσις δὲν εἶναι πάντοτε εὐχερής. Ἀλλ' ἡ *«ἑλκωτικὴ μορφή»* ἐξελίσσεται πολλάκις εἰς *«νεκρωτικήν»* διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ἐσχαρῶν, νεκρώσεως τῶν τενόντων κλπ., ὁπότε ἡ ἐπούλωσις εἶναι ἔτι μακροχρονιωτέρα.

Δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἐπὶ ἀκτινοδερμιτίδων μὴ ἑλκωτικῶν, τὸ δέρμα κατὰ τὴν ἐπούλωσιν ἀποχρωματίζεται, λευκάζει, εἶναι τεταμένον, ἀτροφικὸν καὶ ἐντελῶς λεῖον καὶ ἄτριχον, ἐμφανίζον καὶ τελαγγειεκτασίαν, ἐνῷ αἱ κατόπιν ἐξελκώσεων οὐλαὶ ἀποτελοῦν πλάκας παχείας, μὲ πτυσσομένας διὰ τῶν δακτύλων, μαρμαρώδεις τὴν ὄψιν, μὲ διασπάρτους χρωστικὰς κηλῖδας ἐπ' αὐτῶν. Ἡ ἐπουλωτικὴ ἐπιφάνεια τῶν ἀκτινοδερμιτίδων εἶναι λίαν εὔθραυστος. Συζητήσιμον δ' εἶναι τὸ δυνατὸν τῆς ἀναπτύξεως νεοπλάσματος ἐπὶ ἀρχαίων ἀκτινοδερμιτίδων, τὸ δὲ γεγονὸς θεωρεῖται γενικῶς, ἂν ὄχι ἀνύπαρκτον, τοὐλάχιστον σπανιώτατον.

Ἡ δὲ *χρονία ἀκτινοδερμῖτις* χαρακτηρίζεται διὰ τοπικῶν φαινομένων ἐπιμενόντων εἰς βαθμιαίαν ἐξέλιξιν, μεθ' ὧν συνδυάζονται καὶ φαινόμενα γενικά, μὴ στερούμενα βαρύτητος. Τὰ τοπικὰ φαινόμενα συνήθως ἐκδηλοῦνται ἐπὶ τῶν χειρῶν, προκαλούμενα ἐκ τῆς ἀπρονοησίας ἀκτινολόγων τινῶν, οἵτινες, προκειμένου νὰ ἐξετάσουν τὴν σκληρότητα τῶν ἀκτινολογικῶν φυσίγγων, θέτουν τὴν χεῖρα ὄπισθεν τοῦ φθορίζοντος πίνακος. Ἐγκαταλειφθείσης σήμερον τῆς ἐπικινδύνου ταύτης μεθόδου, ὡς ἐκ τῆς χρήσεως τῶν χιλιαμπερομέτρων, τῶν σπινθηρομέτρων καὶ δὴ τῶν ἀκτινοχρωμομέτρων, αἱ βλάβαι παράγονται, καθόσον ὁ ἰατρός, ψηλαφῶν τὸν ἄρρωστον ἢ χειριζόμενος τὸ μηχάνημα, ἐκθέτει ἐπὶ πολὺ τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ τὸ πρόσωπον εἰς τὸ πεδίον τῆς ἀκτινοβολίας. Αἱ τῶν χειρῶν βλάβαι ἄρχονται ὑπούλως, διὰ κυανώσεως τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τῶν φαλάγγων, ἐνῷ οἱ δάκτυλοι ἐξοιδαίνονται, τὸ δὲ δέρμα τείνεται μ' αἴσθημα θάλπους ἢ περιψύξεως. Ἐν ἐξελίξει τὸ δέρμα ρυτιδοῦται, ξηραίνεται, τὸ τρίχωμα λεπτύνεται καὶ ἀποπίπτει, οἱ ὄνυχες καθίστανται εὔθραυστοι, ἐνῷ οἱ σμηγματογόνοι καὶ οἱ ἱδρωτοποιοὶ ἀδένες ἀτροφοῦν. Εἰς τὸ στάδιον τοῦτο ἡ ἀκτινοδερμῖτις δύναται νὰ ἰαθῇ, ἂν ὁ πάσχων ἀποφύγῃ τοῦ λοιποῦ συνεχίζων τὴν ἔκθεσιν τῆς προσβληθείσης χώρας εἰς τὰς ἀκτῖνας X. Ἄλλως αἱ βλάβαι θέλουν καταστῇ ὁριστικαί· τὸ δέρμα θ' ἀτροφήσῃ, παρουσιάζον καὶ ὑπερκερατώσεις, ὡς καὶ ἰσχρὸς κηλῖδας καὶ ζώνας τελαγγειεκτασίας, θὰ καταστῇ δ' εὐηκτον, εὐκόλως ἐξελκούμενον καὶ βραδύτατα ἐπουλούμενον. Ὁ κίνδυνος εἶναι μέγας, ἐφ' ὅσον αἱ βλάβαι αὗται εἶναι δυνατὸν νὰ μετατραποῦν εἰς ἐπιθηλίωμα καὶ νὰ στοιχίσουν οὐ σπανίως τὴν ἀπώλειαν τῶν δακτύλων, τῆς ἄκρας χειρὸς ἢ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἄνω κώλου καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς ζωῆς.

Αἱ ἀκτῖνες X δὲν παράγουν τὸν καρκίνον, ἀλλὰ πραγματοποιοῦν τοὺς ὅρους ἐκείνους, τοὺς ἀγνώστους ἄλλως τε, οἵτινες ἄγουν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἐπιθηλιώματος. Ἡ Sophie Feygin, τῷ 1914, μικρὸν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ἐδημοσίευσε μελέτην περὶ πασῶν τῶν μέχρι τότε

Digitized by Google

γνωστῶν περιπτώσεων ἀναπτύξεως τοιούτου καρκίνου, καταδείξασα, ὅτι θύματα ἔπεσαν κυρίως οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ τούτων βοηθοί, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον οἱ φυσικοὶ καὶ οἱ κατασκευασταὶ ἀκτινολογικῶν μηχανημάτων. Ἐκ τῶν πρώτων ἐν Γαλλίᾳ θυμάτων ὑπῆρξεν ὁ κατασκευαστὴς Radiguet. Ἀναφέρεται, ὅτι ὁ ἰατρὸς Leray, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του, συνωμίλει ἐν τῷ οἴκῳ του πρὸς συνάδελφόν του, τὸν ἰατρὸν Duhem, παρὰ δὲ τὰ ἐγκαύματα τῶν χειρῶν του, τὰς ἐξελκώσεις τῶν βραχιόνων του καὶ τὴν γενικήν του κατάστασιν, δὲν ἐπίστευεν ὅτι ἦτο τόσον ἐγγὺς τὸ τέλος του· ἔλεγε δὲ πρὸς τὸν συνάδελφόν του: **«Ἀγαπητέ μου, εἶναι μακρὰν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὸ τέλος μου, ἀλλ' αἰσθάνομαι κάλλιστα, ὅτι δὲν ἔχω πλέον τὴν δύναμιν ν' ἀντιδράσω».** Εὐτυχῶς τὰ ἀτυχήματα ταῦτα ἀπέβησαν ἐξαιρετικῶς σπάνια, τῶν ἀκτινολόγων λαμβανόντων ἤδη τὰ προστατευτικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἠγνοοῦντο κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀκτινολογίας.

Ἡ *θεραπεία* τῶν ἀκτινοδερμιτίδων δέον πρὸ παντὸς νὰ εἶναι προφυλακτική. Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι τὸ δέρμα ἐκτεθὲν εἰς τὴν ραιντγκενικὴν ἀκτινοβολίαν, κρύπτει τὸ πῦρ ὑπὸ τὴν αἰθάλην. Ὅταν ἡ πάθησις δὲν ὑπερβαίνῃ τὸν δεύτερον βαθμόν, θεραπεύεται ταχέως διὰ τῆς ὑπὸ Nogier ἐπαινεθείσης πηκτῆς ταύτης:

Eau	100	gr.
Gélose	1	gr. 25.
Glycérine Oxyde de zinc	} ââ 10	gr.

Ἡ πηκτὴ αὕτη, ἐφαρμοζομένη πρωΐαν καὶ ἑσπέραν, ἐξαφανίζει ταχέως τὸ ἐρύθημα καὶ τὴν μελαγχρωμίαν, ἐν δὲ τῇ ἐξελκώσει καταπραΰνει τὰ ἄλγη καὶ ἐπιταχύνει ἱκανῶς τὴν ἐπούλωσιν. Ὁ Darier συμβουλεύει ν' ἀποφεύγωνται τὰ ἀντισηπτικὰ καὶ τὰ ἀναγωγικά.

Συνιστῶνται ὡσαύτως τὸ φύσημα τῶν ὑψισύχνων ὑψιτόνων ρευμάτων, ὁ θερμὸς ἀήρ, αἱ ὑπεριώδεις ἀκτῖνες, τὰ στατικὰ λουτρά. Ἐνίοτε ἐπιβάλλεται ἡ χειρουργικὴ ἐπέμβασις. Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη συνεστήθη, ἐν Ἀμερικῇ τὸ πρῶτον, ἡ ἐπὶ τῶν ἐξογκωμάτων ἢ ἐπιθηλιωμάτων ἐφαρμογὴ ραδιοθεραπείας ἢ ἀκτινοθεραπείας. Ἡ παράδοξος αὕτη θεραπευτικὴ ἀγωγή, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἦτο ἀνώδυνος, ἔδωκε πραγματικὰς ἐπιτυχίας. ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἀκτινόδεσμα (Actinodesma Sandb., συνών. glyptodesma, Ectenodesma Hall, Dolichopteron Maurer) *[Παλαιοζ.]*. Δίθυρον ζῷον ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν ἀβικουλιδῶν, ὅπερ ἔζησε κατὰ τὸ δεβονιακὸν σύστημα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται ὑπὸ μακρῶν πτερύγων, αἵτινες ἀπολήγουσιν εἰς ὀξύ, καὶ μακροῦ πεπλατυσμένου κλείθρου φέροντος ἐντὸς τῶν πολλαπλῶν παραλλήλων αὐλάκων αὐτοῦ τὸν δεσμόν.

ἀκτινοδιαγνωστική· βλ. **ἀκτῖνες Ραῖντγκεν**.

ἀκτινόδοντα (Actinodonta Phil) *[Παλαιοζ.]*. Δίθυρον τοῦ σιλουριακοῦ συστήματος τῆς Ἀμερικῆς καὶ Εὐρώπης· βλ. **λυρόδεσμα**.

ἀκτινόδοντον (Actinodonte) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῶν βρύων, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Ἰάβας. Σ.Μ.

ἀκτινόδους (Actinodon Gaudry, συνών. τοῦ *εὐχειροσαύρου* Gaudry) *[Παλαιοζ.]*. Ἀμφίβιον ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἐρυοπιδῶν* ὅπερ ἔζησε εἰς τὸ κάτω περμικὸν σύστημα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος τοῦ Autun τῆς Γαλλίας καὶ τὸ ὁποῖον φέρει ἀνὰ ἕνα μέγαν ὀδόντα μεταξὺ πολυαρίθμων ἑτέρων κοκκωδῶν ὀδόντων ἐπί τε τοῦ ὑπερῴου καὶ τοῦ ὀστοῦ τῆς ὕνεως, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, 22 ἕως 23 προϊεροὺς σπονδύλους, πλευρὰς μετ' ἀποφύσεων ἀγκιστροειδῶν καὶ λεκάνην παρὰ τὴν σύμφυσιν συνοστεωμένην. Θ. Σ.

ἀκτινοειδής (ὁ, ἡ). —*ές* (τό)· ὁ προσομοιάζων πρὸς ἀκτῖνας.

—**ἀκτινοειδεῖς *προβολαὶ*** *[Ἀνατ.]*. Ἀγγειώδεις πτυχαὶ τῆς ἔσω μοίρας τοῦ *ἀκτινωτοῦ* σώματος τοῦ ὀφθαλμοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρεμβάλλονται πτυχαὶ τοῦ ἀκτινωτοῦ κύκλου. Αἱ ἀκτινοειδεῖς προβολαὶ εἶναι μελαναί, ὡς ἐκ τοῦ μελαγχρόου ὑποστρώματος αὐτῶν. Τὸ ἐπιθήλιον αὐτῶν εἶναι δύστοιβον καὶ τὸ μὲν ἔξω συνέχεται μετὰ τοῦ μελαγχρόου ἐπιθηλίου τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, τὸ δὲ ἔσω, ἄχρουν, ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ ἰδίου ἀμφιβληστροειδοῦς. Γ. Φ. Κ.

ἀκτινοειδῆ (Actinoidea F. Röm.) *[Παλαιοζ]*. Διαίρεσις τῶν ἐχινοζῴων ἀντὶ τῆς ἰσχυούσης σήμερον **κρινοειδῆ** (βλ. λ.).

ἀκτινόζωα ἢ ***ἀκτινόκογχα*** *[Ζῳολ.]*. Πρωτόζῳα ὑπαγόμενα εἰς τὴν συνομοταξίαν τῶν ***σαρκοζῴων***. Τὰ ἀκτινόζῳα εἶναι μικρότατα μονοκύτταρα ζῷα, ἅτινα ἔχουσι τὸν ἀκόλουθον σχηματισμόν. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ κεντρικὸν πυρῆνα, ὅστις περιβάλλεται ὑπὸ πρωτοπλάσματος καὶ μιᾶς μεμβράνης χυτινώδους ἥτις φέρει ὀπάς. Ἡ μεμβράνη αὕτη ἔχει σχῆμα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σφαιρικὸν καὶ καλεῖται ***κεντρικὴ κάψα***. Ἡ ἐντὸς τῆς κάψης πρωτοπλασματικὴ οὐσία ἥτις φέρει καὶ τὸν πυρῆνα καλεῖται *ἐνδόπλασμα*, ἡ ἐκτὸς ταύτης, σχηματίζουσα λεπτὸν συνεχὲς ὑαλῶδες στρῶμα πέριξ αὐτῆς, καλεῖται *ἐκτόπλασμα*. Ἀπὸ τοῦ ἐκτοπλάσματος τούτου ἐκφεύγουσι προεκτάσεις καλούμεναι ψευδόποδες. Αἱ δύο αὗται οὐσίαι, αἵτινες οὐδόλως διαφέρουσιν ἀλλήλων, εὑρίσκονται εἰς ἐπικοινωνίαν διὰ τῶν πόρων, ἃς ἡ κεντρικὴ κάψα φέρει. Τὰ ἀκτινόζῳα φέρουσι σκελετὸν (σπανίως στεροῦνται τοιούτου), ὅστις εἴς τινα ἐξ αὐτῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀργανικὴν οὐσίαν, ἥτις καλεῖται *ἀκανθίνη*. Ὁ σκελετὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἐξ εἴδους βελονῶν τεταγμένων ἀκτινοειδῶς. Εἰς τὰ λοιπὰ ἀκτινόζῳα ὁ σκελετὸς εἶναι ἐκ πυριτικοῦ ὀξέος, εἶναι δὲ μεγάλης λεπτότητος καὶ ποικιλίας ἀφαντάστου.

Ἐντὸς τῆς ἐνδοπλασματικῆς οὐσίας ὑπάρχουσι πολλάκις σταγονίδια ἐλαίου, ἅτινα χρησιμεύουσιν ὡς οὐσία ἐφεδρική. Συνήθως ἡ ἐπιφάνεια ἐπαφῆς τῶν σταγονιδίων τούτων μετὰ τῆς πρωτοπλασματικῆς οὐσίας εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ φωσφορισμοῦ, ὅστις παρατηρεῖται εἴς τινα τῶν ἀκτινοζῴων, ὡς π.χ. τὸ κολλόζῳον (colozoum), σφαιρόζῳον (sphaerozoum) κλπ. Ὁ Giglioli παρετήρησε τοιαύτας φωτεινὰς ἀναλαμπὰς εἰς ἀκτινόκογχα μεμονωμένα ἢ κατ' ἀποικίας. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἀκτινοζῴων γίνεται κατὰ δύο τρόπους, ἢ διὰ *διαιρέσεως* ἢ διὰ *σπορίων*. Ὁ πρῶτος τρόπος χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς διχοτομήσεως τοῦ πυρῆνος καὶ κατόπιν τοῦ διχασμοῦ τῆς κεντρικῆς κάψης διὰ συσφίγξεως εἰς δύο νέα καψίδια. Ὁ διὰ σπορίων πολλαπλασιασμὸς εἶναι ὁ συνηθέστερος καὶ γίνεται ὡς ἑξῆς: Ὁ πυρὴν διὰ συνεχῶν κατατμήσεων διαιρεῖται εἰς μικρὰ πυρήνια, διὰ συστολῆς δὲ τῶν ψευδοπόδων τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πρωτοπλάσματος εἰσχωρεῖ ἐντὸς τῆς κεντρικῆς κάψης, διαιρούμενον εἰς πολλὰ μέρη, ἕκαστον τῶν ὁποίων περικλείει καὶ ἀνὰ ἓν πυρήνιον. Τὰ μετὰ πυρῆνος μικρὰ τεμάχια τῆς πρωτοπλασματικῆς οὐσίας καλοῦνται *ζῳοσπόρια*, εἶναι δὲ ἐφωδιασμένα καὶ διὰ 2 μαστιγίων.

Διὰ θραύσεως τῆς κεντρικῆς κάψης τὰ ζῳοσπόρια ἐλευθεροῦνται καὶ λόγῳ τῶν μαστιγίων ἅτινα φέρουσι κολυμβῶσι μετὰ μεγάλης ταχύτητος. Ἕκαστον τῶν ζῳοσπορίων τούτων ἐξελίσσεται εἰς ἓν ἀκτινόζῳον. Τὰ ἀκτινόζῳα ὑποδιαιροῦνται εἰς τρεῖς τάξεις: ***1) τὰ περιπυλάρια***, ὧν τὰ τοιχώματα τῆς κεντρικῆς κάψης φέρουσι μικρὰς ὀπὰς ὁμοιομόρφως τεταγμένας, ***2) τὰ μονοπυλάρια***, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ πόροι περιορίζονται εἰς μικρὸν χῶρον τῆς κεντρικῆς κάψης καὶ ***3) τὰ φαιοδάρια***, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ κάψα περιβάλλεται ὑπὸ οὐσίας σκοτεινοῦ χρώματος καὶ παρουσιάζει μόνον ἀπὸ μίαν ἕως τρεῖς ὀπὰς μεγάλου μεγέθους

Βιολογία.—Τὰ ἀκτινόζῳα εἶναι ὅλα ζῷα θαλάσσια ἀπαντῶντα μάλιστα εἰς τὰ πελάγη. Ταῦτα λόγῳ τῶν μικρῶν ψευδοπόδων, δι' ὧν εἶναι ἐφωδιασμένα, εἶναι ἀνεπιτήδεια νὰ κολυμβῶσι καὶ φέρονται μᾶλλον ἀδιακρίτως ὑπὸ τῶν κυμάτων. Τὰ ἀκτινόζῳα ἔχουσι πολλάκις πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὴν σύστασιν τοῦ πυθμένος. Κατὰ διαφόρους ὠκεανογραφικοὺς πλόας ἀνευρέθη ἰλὺς ἐξ ἀκτινοζῴων, ὡς π. χ. εἰς τὸν Ἰνδικὸν καὶ Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Ἡ Challenger Expedition προσέφερε διὰ μελέτην 3500 νέα εἴδη ἀκτινοζῴων.

Ν. Ι. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

—**ἀκτινοζῴων ἰλὺς** *[Ὠκεανογρ.]* (Vase à radiolaires, radiolarian ooze). Ἡ ἰλὺς αὕτη ἀνήκουσα εἰς τὰ πελάγια ἀποθέματα μεγάλου βάθους, τὰ σχηματιζόμενα μακρὰν τῆς ξηρᾶς, ἔχει χρῶμα ὑπέρυθρον ἢ φαιόν, δὲν διαφέρει δὲ τῆς ἐρυθρᾶς ἀργίλλου τῶν μεγάλων βαθῶν ἢ ἐκ τῆς παρουσίας λειψάνων ἀκτινοζῴων, ὧν οἱ ἐκ πυριτικοῦ ὀξέος (μορφὴ ὀπαλλίου) σκελετοί, οἵτινες ἔχουσι ποικίλα σχήματα, εὑρίσκονται εἰς περιεκτικότητα κατὰ 20—80 %. Ἡ ἰλὺς τῶν ἀκτινοζῴων ἀνευρίσκεται, εἰς βάθη ὑπερβαίνοντα τὰ 4000 μέτρα, εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ. Ἐκ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ ἐλλείπει αὕτη. Ἐκ παρατηρήσεων εὑρέθη ὅτι εἰς τὴν ἰλὺν τῶν ἀκτινοζῴων ἡ ποσότης τοῦ ραδίου εἶναι μεγαλυτέρα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν πλουσίαν εἰς ἀσβέστιον ἰλὺν τῶν πτεροπόδων καὶ γλοβιγερινῶν. Ν. Ι. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Ἀκτινοζῴων ἰλύς.

ἀκτινοθεραπεία (ἡ)· ἡ διὰ τῶν ἀκτίνων Ραιντγκεν θεραπεία διαφόρων νόσων· πβλ. *ἡλιοθεραπεία, ἀμμοθεραπεία* κ.τ.λ. (βλ. **ἀκτῖνες Ραῖντγκεν**).

ἀκτινοθύριον (actinothyrium Schm et Kze.) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων ἀνῆκον εἰς τοὺς ἀσκομύκητας καὶ περιλαμβάνον εἴδη μετὰ σπερμογονίων ἐπιπέδων, στρογγύλων, ἀσπιδοειδῶν, ἐλευθέρων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑποθέματος, ἄνευ ἀνοίγματος καὶ συτάσεως νηματοειδοῦς ἀκτινωτῆς. Σπερμάτια μακρὰ νηματοειδῆ, ἄχροα. Ν. Μ.

ἀκτινοκάμαξ (Actinocamax Miller· συνών. *ἀτρακτιλίτης* Link. *γωνοτευθὶς* Bayle). *[Παλαιοζ.]*. Γένος τῶν δεκαπόδων διβραγχίων *κεφαλοπόδων*, τοῦ ὁποίου χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι ὅτι ἡ θήκη αὐτοῦ εἶναι κυλινδρικὴ πρὸς τὰ κάτω ὀξύληκτος μετὰ βραχείας ἅμα καὶ βαθυτάτης κοιλιακῆς αὔλακος. Τὸ ἐμπρόσθιον ἄκρον τῆς θήκης εἶναι φυλλοειδὲς καὶ εὐκόλως ἀποσυντίθεται, ὁ φραγμόκωνος περιβάλλεται μόνον ἐπ' ἐλάχιστον ὑπὸ τῆς θήκης καὶ χωρίζεται ὑπ' αὐτῆς διὰ μεταξὺ χώρου. Ὁ ἀκτινοκάμαξ παρουσιάζεται μόνον εἰς τὸ μέσον καὶ ἄνω κρητιδικὸν σύστημα, ὡς π. χ. Actinocamax (βελεμνίτης) verus Miller εἰς τὸ κάτω σενόνιον καὶ Actinocamax βελεμνίτης) quadratus Blv. εἰς τὸ ἄνω τοῦ κάτω σενονίου. Θ. Σ.

ἀκτινόκαρπος *[Βοτ.]*. Ὅρος σημαίνων τὴν ἀκτινηδὸν διάταξιν τῶν καρπῶν. Σ. Μ.

ἀκτινοκέραμος (Actinoceramus Merc.) *[Παλαιοζ.]*. Ἐλασματοβράγχιον ὑπόγενος τῶν *περνιδῶν*, ὅπερ ἐνεφανίσθη κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον ἐν Παταγονίᾳ μετὰ ἰσχυρῶν ἀκτινωτῶν πτυχώσεων καὶ ὀξυλήκτου, μακροῦ καὶ ἐλαφρῶς ἅμα περιελιγμένου σπονδύλου. Θ. Σ.

ἀκτινόκερας (Actinoceras Bron.· συνών. *ὁρμόκερας* Stokes, *Νουμμουλάρια* de Kon, *σακτόκερας* Hyatt), *[Παλαιοζ.]*. Γένος ναυτιλοειδὲς τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ὀρθοκερατιδῶν* παγκοσμίου ἐξαπλώσεως ἀπὸ τοῦ κάτω σιλουρίου μέχρι καὶ τοῦ ἀνθρακικοῦ συστήματος. Ἔχει ὄστρακον κωνοειδές, κυλινδρικὸν μετ' ἐγκαρσίου τομῆς κυκλικῆς, σιφωνικὰ χωνία βραχύτατα, σίφωνα χονδρόν, κατέχοντα τὸ ἥμισυ τῆς διαμέτρου τοῦ ὀστράκου καὶ ἐξωγκωμένον μεταξὺ τῶν διαφραγμάτων κομβολογιοειδῶς μετὰ ἀσβεστολιθικῶν καὶ σπανίως διατηρουμένων τοιχωμάτων, ἀδιακόπως δὲ συστενούμενος διὰ κωλυσιεργικῶν δακτυλίων, διὰ προσίφωνος ἐφωδιασμένου δι' ἰδίων τοιχωμάτων, ἐξ ὧν ἐκπορεύονται ἀκτινοειδεῖς, ἐνίοτε σωληνοειδεῖς, προεξοχαί, αἵτινες ἐξικνοῦνται μέχρι τῶν τοιχωμάτων τοῦ σίφωνος, ἅτινα καὶ διαπερῶσιν. Ὁ σίφων κατέχει ὅπως εἰς τὸ εὐδόκερας τὸ ὀπίσθιον τοῦ κελύφους ἄκρον χωρὶς ν' ἀπολήγῃ εἰς τὸ ἀκρότατον ἄκρον εἰς ὀξύ, ἀλλὰ τοὐναντίον διαπερᾶται ὑπὸ στρογγύλου ἀνοίγματος. Θ. Σ.

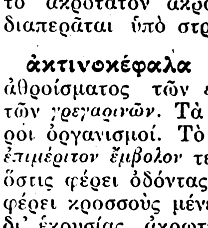

Ἀκτινόκερας τοῦ Richardson.

ἀκτινοκέφαλα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Πρωτόζῳα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐγχυματικῶν*, τῆς οἰκογενείας τῶν *γρεγαρινῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶναι μονοκύτταροι ὀργανισμοί. Τὸ σῶμά των εἶναι ᾠοειδές. Τὸ *ἐπιμέριτον ἔμβολον* τελευτᾷ εἰς κωνικὸν στέφανον ὅστις φέρει ὀδόντας ἢ κροσσούς. Ὅταν τὸ ζῷον φέρει κροσσοὺς μένει ἀκίνητον. Βραδύτερον ὅμως δι' ἑκουσίας ἀκρωτηριάσεως τὸ ζῷον ἀποβάλλει τὸ ἐπιμέριτον, ἀπελευθεροῦται καὶ εἰσδύει ἐντὸς τοῦ σώματος ἄλλου ζῴου ὡς παράσιτον. Τὰ ἀκτινοκέφαλα εἶναι παράσιτα τῶν *μυριαπόδων*, τῶν *ἀκρίδων* καί τινων κολεοπτέρων ἐντόμων. Ἐνίοτε ἀπαντᾷ καὶ εἰς αὐτὰς ταύτας τὰς κάμπας, ὅπως εἰς τὴν κάμπην τῆς *σταφυλίνης* (ἔντομον κολεόπτερον) τῆς *καλλοπτέρυγος* (ἔντομον ὀρθόπτερον) καὶ τῆς *σκιάρας* (ἔντομον δίπτερον). Δ. Ν. Π.

ἀκτινοκινηματογραφία. Ἀπὸ τοῦ 1898 ὁ Guilleminot προσεπάθησε νὰ δοκιμάσῃ, πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν διὰ τῆς κινηματογραφικῆς μεθόδου ν' ἀναπαρασταθῇ ἡ κίνησις διαφόρων ἐν τῷ βάθει τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος σπλάγχνων, ὧν τὰς εἰς διαφόρους θέσεις ἀλληλοδιαδόχους εἰκόνας θὰ προσεπόριζεν ἡμῖν ἡ ἀκτινογράφησις. Τὸ πρᾶγμα ἐνεῖχε καὶ ἐνέχει μεγίστας δυσκολίας. Ἵνα ἐπιτευχθῇ ἡ ἀπαιτουμένη σειρὰ τῶν ἀκτινογραφικῶν ἀποτυπωμάτων, ἥτις, εἶτα προβαλλομένη, νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἀμφιβληστροειδῆ χιτῶνα τὴν ἐντύπωσιν κινήσεως, εἶναι ἀνάγκη νὰ περιλαμβάνῃ ὡς οἷόν τε πλειοτέρας εἰκόνας, ἀντιπροσωπευούσας ἰσαρίθμους φάσεις τοῦ φαινομένου, κανονικῶς ἀναλυομένου. Δέον δηλαδὴ τὰ χρονικὰ διαλείμματα, τὰ μεταξὺ τῆς ἀποτυπώσεως τῶν διαφόρων εἰκόνων, νὰ εἶναι τόσον ἐλάχιστα, ὥστε νὰ λαμβάνωνται κατὰ δευτερόλεπτον 14—17 τοιαῦται εἰκόνες. Ἀλλ' εἰς τόσῳ μικρὰ χρονικὰ διαστήματα δὲν κατωρθώθη ἔτι ν' ἀποτυπωθοῦν ἀκτινογραφικαὶ εἰκόνες. Ὁ Lewis Gregory Cole κατεσκεύασε μηχάνημα, ἀποδίδον 18—20 εἰκόνας ἐν διαστήματι 5 λεπτῶν.

Digitized by Google

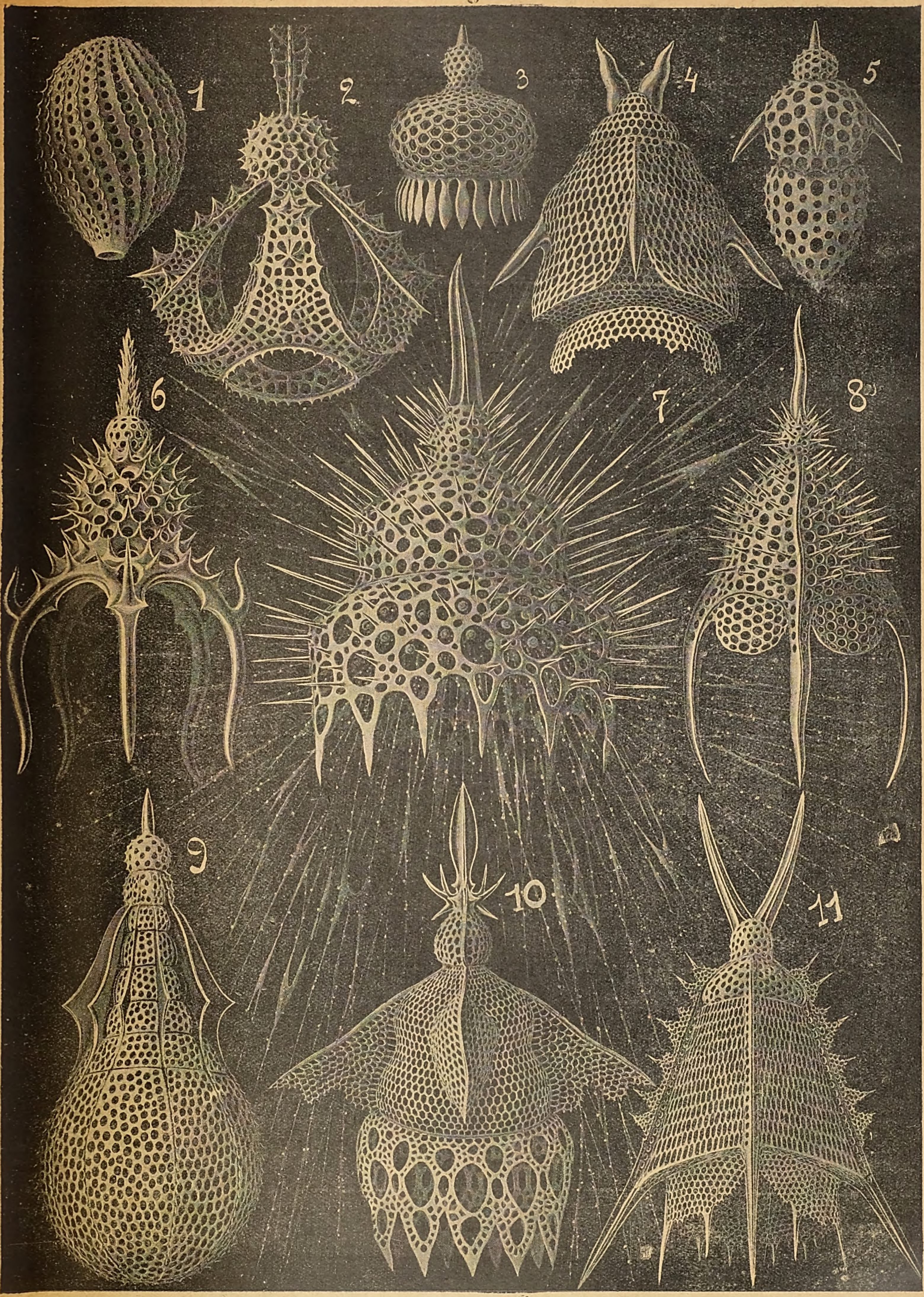

ΑΚΤΙΝΟΖΩΑ ΑΝΗΚΟΝΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΜΟΝΟΠΥΛΑΡΙΩΝ *[οἰκογένεια κυρτοειδῶν (cyrtidae)].*

Ταῦτα παρουσιάζουσι σκελετὸν δικτυωτὸν συμμετρικὸν ἐν σχέσει πρὸς ἕνα ἄξονα μὲ 2 διαφορετικοὺς πόλους. Ὁ εἷς τῶν πόλων εἶναι κλειστός, ὁ ἕτερος ἀνοικτὸς ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸ διάτρητον μέρος τῆς κεντρικῆς κάψης.

(1=cyrtophormis spiralis, 2=clathrocanium reginae, 3=anthocyrtium campanula, 4=pterocory rhinoceros, 5=lithornithium falco, 6=alacorys Bismarcii, 7=calocyclas, monumentum, 8=pterocanium trilobum, 9=stichophaena Ritteriana, 10=dictyocodon Annasethe, 11=artopilium elegans.)—(Ἐκ τοῦ περιφήμου βιβλίου τοῦ Prof. Dr Haeckel.)

Digitized by Google

Ὁ δὲ Rosenthal ἐν Μονάχῳ τῷ 1909 ἐπέτυχε 13 ἀκτινογραφικὰς εἰκόνας ἐντὸς 22 δευτερολέπτων. Αἱ ἔρευναι ἐπίσης τῶν Rieder, Kaestle καὶ ἄλλων κατέληξαν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν σειρᾶς εἰκόνων, ὧν ἡ πραγματικὴ ἀξία ἔγκειται μόνον εἰς τὴν μεταξύ των σύγκρισιν καὶ παραβολήν. Τῷ 1914 νέαι ἀπόπειραι ἐγένοντο ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τῶν Comandon καὶ Lomon. Οὗτοι ἔσχον τὴν σκέψιν νὰ φωτογραφήσουν τὴν κίνησιν διὰ τοῦ συνήθους μηχανήματος τῆς κινηματογραφίας, ἐφωδιασμένου ὅμως δι' ὀπτικοῦ συστήματος εἰδικῶς κατασκευασθέντος διὰ χαλαζίου (quartz). Αἱ ληφθεῖσαι ἐν τούτοις ὑπ' αὐτῶν εἰκόνες, παραγόμεναι ἐπὶ ἐνισχυτικοῦ πίνακος (écran renforçateur), ἐκτεθειμένου εἰς ἔντονον πηγὴν ραιντγκενικῆς ἀκτινοβολίας, δὲν ὑπῆρξαν ἱκανῶς διαυγεῖς. Ἐπὶ πλέον, καὶ ἂν τὰ διὰ μικρῶν ζῴων ἐπιτευχθέντα ὡς ἀνωτέρω ἀκτινογραφικὰ ἀποτελέσματα ἦσαν ὁπωσδήποτε ἀξιόλογα, δὲν κατέστη ὅμως δυνατὸν νὰ ἐπεκταθοῦν καὶ εἰς τὰ ἐν τῷ βάθει ὄργανα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἀναμφιβόλως ἡ ἀκτινοκινηματογραφία, εὑρισκομένη ἀκόμη ἐν τῷ σταδίῳ τῶν πειραματισμῶν, προώρισται νὰ ἐξυπηρετήσῃ λίαν ἐνδιαφερόντως τὸ μέλλον τῆς ἐπιστήμης. ΣΤ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἀκτινόκογχα *[Ζῳολ.]*· βλ. ἀκτινόζῳα.

ἀκτινόκογχος (Actinoconchus M. Coy.) *[Παλαιοζ.]*. Μαλακιδιόζῳον ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀθυριδῶν βραγχιοπόδων*, ὅπερ ἔζησε κατὰ τὸ ἀνθρακικὸν σύστημα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἔχει μεγάλην συγγένειαν μὲ τὴν *σπειρίγερα* (ἀθυρίδα). Θ. Σ.

ἀκτινοκρινίδαι (Actinocrinidae Wachsm. καὶ Spr.) *[Παλαιοζ.]*. Ὑποομοταξία τῶν *παλαιοκρινιδῶν*, ἥτις ἔζησε κατὰ τὸ κόλενκαλκ τοῦ ἀνθρακικοῦ συστήματος καὶ ἔχει μεσακτινωτὰ πινακίδια ἑδρικὰ ἑξάπλευρα, ἐπ' αὐτῶν δευτέρα σειρὰ μεσακτινωτῶν ἑδρικῶν πινακιδίων, ἄνευ μεσαίου ἑδρικοῦ πινακιδίου. Θ. Σ.

ἀκτινόκρινος (Actinocrinus Mill) *[Παλαιοζ.]*. Κρινοειδὲς τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀκτινοκρινιδῶν*, ὅπερ ἔζησε κατὰ τὸ κόλενκαλκ τοῦ ἀνθρακικοῦ συστήματος ἔν τε τῇ Εὐρώπῃ καὶ Β. Ἀμερικῇ. Ἔχει κάλυκα ἀπιοειδῆ ἢ ᾠοειδῆ, τοῦ ὁποίου τὰ ραχιαῖα πινακίδια εἶναι ἀκτινοειδῶς διακεκοσμημένα. Τὰ τῆς πρώτης σειρᾶς ἀκτινωτὰ πινακίδια εἶναι ἑξάπλευρα μακρά, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει καὶ ἕτερον μέγα ἑξάπλευρον μεσακτινωτὸν ἑδρικόν. Τὰ τῆς δευτέρας σειρᾶς ἀκτινωτὰ εἶναι ὡσαύτως μᾶλλον μακρὰ ἢ πλατέα, τὰ τῆς τρίτης σειρᾶς ἀκτινωτὰ εἶναι μασχαλιαῖα, ἐπ' αὐτῶν 1 ἕως 3 ἀκτινωτὰ δισχιδῆ καὶ μεσοδισχιδῆ. Μεσακτινωτὰ δευτέρας καὶ πρώτης σειρᾶς καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν μεσακτινωτὰ εἶναι δισχιδῆ, ἅτινα, συνιστάμενα περὶ τὸν θόλον βαθμηδὸν ἐκ πολυαρίθμων πινακιδίων, μεταπίπτουσιν εἰς τὸ κάλυμμα τοῦ κάλυκος. Ἡ ἕδρα αὐτῶν εἶναι ἔκκεντρος, κειμένη ἐνίοτε εἰς τὸ ἄκρον ἐπιμήκους σωλῆνος. Οἱ βραχίονες εἶναι πολυάριθμοι, οὐχὶ ὅμως διακεκλαδισμένοι, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ πέντε προεξεχόντων ραχῶν ἀποτελούμενοι καὶ δισχιδῶς ἐκ τοῦ κάλυκος ἐκπεμπομένων. Κεραῖαι μακραὶ καὶ λεπταί, μίσχος στρογγύλος μετ' ἀκτινοειδῶν ἀρθρωτικῶν ἐπιφανειῶν καὶ ὀχετὸς πενταοχιδής. Θ. Σ.

ἀκτινοκυκλίνα (Actinocyclina Gümbel *[Παλαιοζ.]*. Πρωτόζῳον ἐκ τῶν τρηματοκόγχων· βλ. **ὀρβιτοειδής**.

ἀκτινόκυκλος (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Διάτομοι ὀργανισμοὶ περικλείοντες ζῷα δισκοειδῆ, ἐλεύθερα ἢ προσκεκολλημένα ἐπὶ στερεῶν σωμάτων. Αἱ θυρίδες των εἶναι ἐφωδιασμέναι διὰ ψευδοφυματίων περιφερικῶν καὶ συνήθως διὰ μικροτάτων ὀδόντων. Πολλάκις εἶναι καταφανεῖς αἱ γραμμώσεις ἢ αἱ ἀκτινοειδεῖς λωρίδες τοῦ κέντρου τοῦ σώματός των, αἵτινες προκαλοῦσι τὰς αὐλακώσεις τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας. Ὁλόκληρος ἡ θυρὶς τοῦ ζῴου, πλὴν τοῦ κεντρικοῦ τμήματος, εἶναι κεκαλυμμένη διὰ κυψελῶν.

Τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ 150 εἴδη, τὰ ὁποῖα καὶ περιέγραψεν ὁ Ehrenberg.

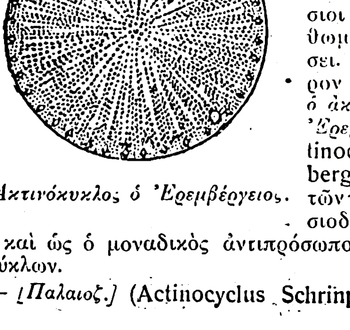

Ἀκτινόκυκλος ὁ Ἐρεμβέργειος.

Κατὰ τὸν Ralfs, ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰδῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰ 8. Πάντες οἱ ἀκτινόκυκλοι εἶναι θαλάσσιοι ἢ ἐν ἀπολελιθωμένῃ καταστάσει. Τὸ κυριώτερον εἶδος εἶναι ὁ *ἀκτινόκυκλος ὁ Ἐρεμβέργειος* (Actinocyclus Erembergii), ὅστις ὑπὸ τῶν νεωτέρων φυσιοδιφῶν θεωρεῖται καὶ ὡς ὁ μοναδικὸς ἀντιπρόσωπος τῶν ἀκτινοκύκλων. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]* (Actinocyclus Schrinp. sp.) Σπόγγος τῆς ὁμοιογενείας τῶν *βεντρικουλιτιδῶν*, ἐκ τῶν *ἑξακτινελλιδῶν* τῆς κρητιδικῆς περιόδου.

— *[Παλαιοφ.]*. Διάτμητον φῦκος τῶν *βακιλλαρίων*, οὗτινος τὰ μικροσκοπικὰ κελύφη ἀποτελοῦσι τὸ ἐκ 18 ποδῶν πάχους στρῶμα διατμήτου γῆς, ἐφ' οὗ ἡ πόλις Ριχμόνδη τῆς Βιργινίας. Θ. Σ.

ἀκτινολεπὶς (Actinolepis D. C.) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*, χαρακτηριζόμενον ἐκ τοῦ κωδωνοειδοῦς περιβλήματος, μὲ βράκτεια κυρτὰ προφυλάσσοντα τὰ ἀχαίνια τῆς περιφερείας, μὲ στύλους διακεκλαδισμένους καὶ στίγματα στεφανούμενα καὶ περιστρεφόμενα χωρὶς *πάππον* ἢ καταλήγοντα εἰς ὑάλινα λέπια ἢ *ἀθέρα*. Γνωστὰ εἴδη εἶναι 5—6, ἰθαγενῆ τῆς Καλιφορνίας, ἅτινα εἶναι πόαι μονοετεῖς, τρυφεραί, μικραί, διακλαδούμεναι μὲ φύλλα ἀντίθετα ἢ ἐναλλασσόμενα εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος τοῦ βλαστοῦ, κατάτμητα ἢ ἔλλοβα, ἄμισχα. Σ. Μ.

ἀκτινόλημα (Actinolema Fenzl.· συν. Astrantia Tourn.) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδοφόρων* περιλαμβάνον δύο εἴδη τῆς Ἀν. Μεσογείου. Σ. Μ.

ἀκτινολιθικὸς ***σχιστόλιθος*** (Actinolith schiefer) *[Πετρογραφ.]*· βλ. λ. **σχιστόλιθος**.

ἀκτινόλιθος (Strahlstein, aktinolith, actynolith, actinote) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ ἀμφιβόλου. Παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς ἢ προκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι ἐπιμήκεις, πρισματικοί, μὲ νηματοειδῆ μορφήν. Συχνὰ ἐπίσης παρουσιάζεται εἰς συσσωματώματα ἀκτινοειδῆ, παραλληλοϊνοειδῆ, βελονοειδῆ, στυλοειδῆ, συμπιλημένα καὶ γεηρά. Ἔχει σχισμὸν τέλειον, λάμψιν ὑελώδη, εἰδικὸν βάρος 2, 9—3, 17 καὶ σκληρότητα $5\frac{1}{2}$—6 βαθμῶν. Εἶναι ἄχρους ἢ καὶ λευκός, λευκόφαιος, πράσινος εἰς ὅλας τὰς ἀποχρώσεις.

Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἰσόμορφον μῖγμα μεταπυριτικοῦ ἀσβεστίου καὶ μαγνησίου ($CaMg_3Si_4O_{12}$, μὲ 13, 4 ἄσβεστον CaO,28,9 μαγνησίαν MgO, 57, 7 διοξείδιον τοῦ πυριτίου SiO_2) καὶ μεταπυριτικοῦ ἀσβεστίου καὶ σιδήρου ($CaFe_3Si_4O_{12}$, μὲ 10, 9 ἄσβεστον CaO, 42, 1 ὀξείδιον ὑποσιδήρου FeO, 47 διοξείδιον πυριτίου SiO_2) καὶ ἀσημάντων ποσοτήτων ὀξειδίου τοῦ ἀργιλλίου (Al_2O_3) καὶ νάτρου (Na_2O). Εἶναι συνεπῶς *ἀμφίβολος ἄνευ ὀξειδίων ἀργιλλίου καὶ σιδήρου*, καὶ ἀντιστοιχεῖ χημικῶς μὲ τὸ ὀρυκτὸν «*διοψίδιος*» τῆς ὁμάδος τῶν πυροξένων. Ὁ ἀκτινόλιθος τήκεται διὰ τῆς φλογὸς τοῦ καμινευτῆρος αὐλοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ ὑδροχλωρίου ὀξέος δὲν προσβάλλεται καθ' ὁλοκληρίαν ἢ μόλις ὀλίγον. Παρουσιάζεται ὡς χαρακτηριστικὸν ὀρυκτὸν τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων, ὡς συστατικὸν δηλ. ἀφ' ἑνὸς αὐτῶν καὶ εἰς κρυστάλλους ἐμπεφυκότας ἐντὸς τῆς μάζης των ἀφ' ἑτέρου. Σχηματίζει ὅμως συχνὰ καὶ αὐτοτελῆ πετρώματα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται «*ἀκτινολιθικοὶ σχιστόλιθοι*». Παρουσιάζεται οὐχὶ σπανίως καὶ ὡς ὀρυκτὸν εἰς μεταμορφώσεις ἐπαφῆς. Ἐπίσης εὑρίσκεται καὶ ἐντὸς ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, ἀλλ' οὐχὶ ὡς ἀρχικὸν πρωτογενὲς συστατικόν, ἀλλὰ κυρίως σχηματισθὲν ἐπιγενῶς διὰ μετασωματώσεως τῶν ὀρυκτῶν πυροξένων ἢ καὶ τοῦ ὀρυκτοῦ ὀλιβίνου. Παραγενετικῶς εὑρίσκονται μετ' αὐτοῦ τὰ ὀρυκτὰ χαλαζίας, χλωρίτης, μαγνητίτης, ἀσβεστίτης.

Ἀναλόγως τῆς ἀναλογίας τῶν ἰσομόρφων μιγνυομένων οὐσιῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ἀναλόγως τοῦ ἱστοῦ, διακρίνουν πολλὰς παραλλαγὰς τοῦ ἀκτινολίθου: τὸν *τρεμολίτην*, τὸν *ἀκτινόλιθον*, τὸν *σμαραγδίτην*, τὸν *ἀμίαντον*, τὸν *νεφρίτην* κλπ. Ὁ ἀκτινόλιθος ἀπαντᾷ εἰς πολλὰ μέρη τῆς γῆς.

Μὲ τὸ ὄνομα «***ἀκτινόλιθος***» χαρακτηρίζεται ἐπίσης ἡ παραλλαγὴ τοῦ ἀκτινολίθου, ἡ ὁποία περιέχει περισσοτέρας ποσότητας ὀξειδίου τοῦ ὑποσιδήρου (FeO), καὶ ὡς ἐκ τούτου χαρακτηρίζεται μὲ τὸν μοριακὸν τύπον $Ca(MgFe)_3(SiO_3)_4$ καὶ τὸ σκοτεινοπράσινον χρῶμα. Παρουσιάζεται εἰς ἐμπεφυκότα μακροστυλοειδῆ ἢ ἀκτινοειδῆ συσσωματώματα, κυρίως ἐντὸς ταλκικῶν καὶ χλωριτικῶν σχιστολίθων πολλαχοῦ τῆς γῆς. Σχηματίζει ἐπίσης καὶ αὐτοτελεῖς ἀκτινολιθικοὺς σχιστολίθους. Παρουσιάζεται καὶ ἐντὸς τῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων γάββρων καὶ διαβασῶν, παραχθεὶς ἐκ τῆς μετασωματώσεως τῶν ὀρυκτῶν πυροξένων τῶν πετρωμάτων τούτων.

Ἐν Ἑλλάδι παρουσιάζεται: α') ὡς συστατικὸν σχιστολίθων καὶ ἀμφιβολιτῶν εἰς τοὺς νεωτέρους ὁρίζοντας τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν διαπλάσεων (ἰδίως τῆς νοτίου Εὐβοίας, ἀνατολικῆς Θεσσαλίας καὶ Κυκλάδων), ὡς καὶ τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν διαπλάσεων τῆς Μακεδονίας (περιοχὴ Στρυμόνος-Δοϊράνης, Παγγαῖον, Βερτίσκος, κτλ.), β') εἰς φλέβας εἰς τὰς Κυκλάδας νήσους, γ') ὡς ἐπιγενὲς ὀρυκτὸν ἐντὸς βασικῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, σχηματισθὲν κατὰ τὴν μετασωμάτωσιν τῶν ἐντὸς τῶν πετρωμάτων τούτων ὀρυκτῶν διαλλαγοῦς ἢ αὐγίτου. Ὅταν μάλιστα ὁ αὐγίτης εἶναι νατριοῦχος, γεννῶνται συγχρόνως καὶ γλαυκοφανὴς ἢ ἄλλοι τύποι ὀρυκτῶν ἐπιγενῶν, μεσάζοντες μεταξὺ γλαυκοφανοῦς καὶ ἀκτινολίθου (ὅπως π. χ. εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Σῦρον). Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

ἀκτινολογία. Ὁ ἐπιστημονικὸς κλάδος ὁ περιλαμβάνων πάνθ' ὅσα ἀφορῶσι τὰς ἰδιότητας συλλήβδην τῶν ἀκτίνων. Παρ' ἡμῖν εἴθισται νὰ ἐννοῶμεν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην τὸν κλάδον τὸν ἀφορῶντα μόνον τὰ σχετικὰ πρὸς τὰς ἀκτῖνας Roentgen, ἐξ οὗ καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ εἰδικοῦ ἰατροῦ τοῦ ἐργαζομένου διὰ τῶν ὡς ἄνω ἀκτίνων, ὡς «*ἀκτινολόγου*». Οἱ Γάλλοι ὅμως, ἀντλοῦντες τὴν ὁρισμολογίαν των ἐκ τῆς πλουσιωτάτης ἑλληνικῆς γλώσσης, καθώρισαν τὸν κλάδον ἐν τῇ εὐρείᾳ του ἐννοίᾳ τῆς συμμετοχῆς ὅλων τῶν εἰδῶν τῶν ἀκτίνων διὰ τοῦ ὁρισμοῦ «Actinologie». Μ. ΚΑΡΖΗΣ

— **ἀκτινολογίας** ***ἐφαρμογαί.*** Ἡ ἀκτινολογία, ἐκτὸς τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς εἰς τὴν καθόλου ἰατρικὴν ὡς διαγνωστικοῦ μέσου, ἔσχεν εὐρεῖαν ἐφαρμογὴν καὶ εἰς ἄλλους κλάδους τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιστητοῦ.

Ἡ ἀκτινοσκόπησις π.χ., διευκολύνουσα τὴν ταχεῖαν ἐξέτασιν τοῦ περιεχομένου τῶν κυτίων, τῶν δεμάτων κλπ., ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ταχυδρομείων, τῶν τελωνείων καὶ τῶν εἰσαγωγικῶν φόρων πρὸς ἀνακάλυψιν εἰδῶν λαθρεμπορίου, ἐκρηκτικῶν μηχανημάτων κλπ. Οἱ Abel Buguet καὶ Gascard πρῶτοι ἀπέδειξαν τῷ 1896, ὅτι ἡ διαφάνεια εἰς τὰς ἀκτῖνας X τοῦ ἄνθρακος καὶ τῶν πλείστων αὐτοῦ ἀμετάλλων ἑνώσεων δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τὴν διαφορικὴν διάγνωσιν τοῦ ἀδάμαντος ἀπὸ τῶν ἀπομιμήσεών του, κατεσκευασμένων ἐξ οὐσιῶν μεγάλης σκιερότητος. Καθ' ὅμοιον τρόπον γίνεται καὶ ἡ διαφορικὴ διάγνωσις μεταξὺ τῶν ἐκ κρυσταλλωμένου ὀξειδίου τοῦ ἀργιλλίου πολυτίμων λίθων (ρουβινίου, κορουνδίου, σαπφείρου, σμαράγδου, τοπαζίου, κυάνου κλπ.) καὶ τῶν ἀπομιμήσεών των. Οἱ λεπτοὶ καὶ μικροῦ μεγέθους μαργαρῖται εἶναι ἧττον σκιεροὶ τῶν ψευδῶν μαργαριτῶν ἴσου μεγέθους· ἀλλ' ἡ διαφορικὴ διάγνωσις μεταξὺ τῶν μεγάλων εἶναι δυσχερής. Γνωστῆς οὔσης τῆς σκιερότητος πολλῶν προϊόντων ἐκ τῶν προτέρων, εἶναι

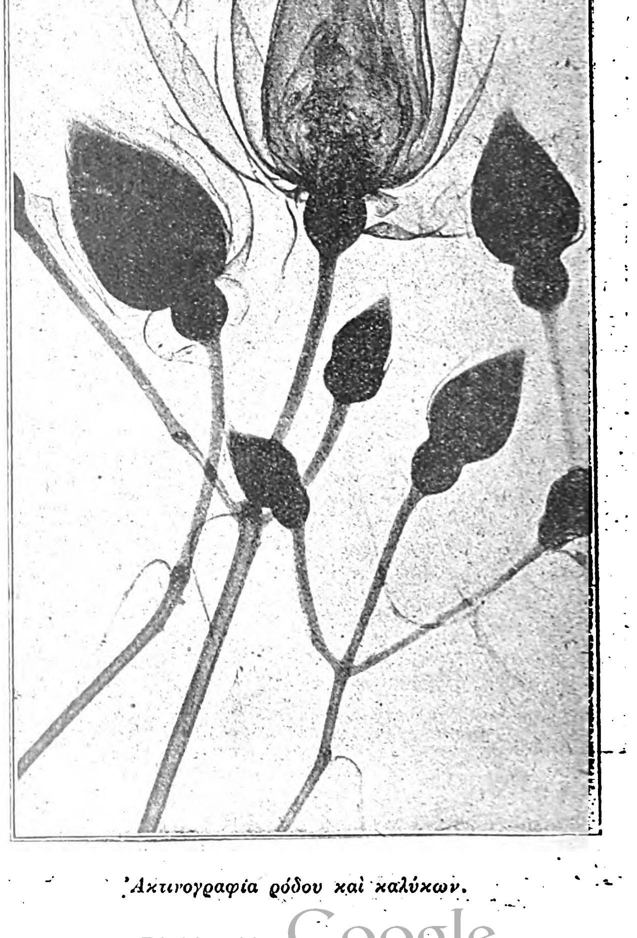

Ἀκτινογραφία ρόδου καὶ καλύκων.

Digitized by Google

Ἀκτινογραφία κανθάρων.

εὔκολος ἡ ἀνακάλυψις τῆς παραποιήσεως αὐτῶν, γενομένης διὰ προσθήκης εἰς φυτικὰς οὐσίας μεταλλικῶν στοιχείων. Οὕτως εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνακάλυψις τῆς παραποιήσεως τῆς ὀρυζοκόνεως π. χ., ἀναμιχθείσης μετὰ θειικοῦ βαρύου. Οἱ Imbert καὶ Bertin-Sans ἠδυνήθησαν νὰ διακρίνουν τὸν φυσικὸν ἐλεφαντόδοντα ἀπό τινος ἐλεφαντόδοντος φυτικῆς προελεύσεως, παραγομένου ἐκ λευκωματοειδῶν οὐσιῶν μικροῦ φοινικοδένδρου τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἀντικαθιστῶντος τὸν πρῶτον ἐν τῇ κατασκευῇ μικρῶν ἀντικειμένων. Ὁ φυσικὸς ἐλεφαντόδους εἶναι πεντάκις σκιερώτερος τοῦ φυτικοῦ. Διὰ τῆς ἀκτινοσκοπήσεως ἐπίσης δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εὐχερῶς εἰς τὰ πέλματα τῶν ὑποδημάτων τὴν παρουσίαν ναστοχάρτων ἀντὶ δέρματος. Οἱ J. Lestenvère καὶ D. Levrat ἀπέδειξαν, ὅτι εἶναι δυνατὸν διὰ τῶν ἀκτινολογικῶν μέσων νὰ διακριθῇ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν βομβυκίων τοῦ μεταξοσκώληκος τὸ γένος τῶν χρυσαλλίδων· αἱ θήλειαι χρυσαλλίδες περιέχουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σώματός των ᾠά, τὰ ὁποῖα αἱ ἀκτῖνες X διαπεροῦν δυσκολώτερον ἢ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ σώματός των· ἡ ἐξακρίβωσις αὕτη ἔχει ἱκανὴν σημασίαν, καθ' ὅσον τὸ ἄρρεν βομβύκιον ἔχει ἀπόδοσιν εἰς μέταξαν μείζονα ἢ τὸ θῆλυ.

Ἡ ἐσωτερικὴ ὑφὴ τῶν μετάλλων καὶ τῶν κραμάτων αὐτῶν δύναται νὰ ἐξετασθῇ καὶ διὰ τῆς ἀκτινογραφίας, ἥτις συμπληροῖ τὰς ἄλλας μεθόδους, τὴν μικρογραφίαν, τὴν μακρογραφίαν, τὴν χημικὴν ἀνάλυσιν κλπ. Εἰς τὰ βιομηχανικὰ ἐργαστήρια, τὰ χυτήρια, τὰ σιδηρουργεῖα, καὶ ἐκεῖ, ἔνθα ἐκτελοῦνται αὐτογενεῖς συγκολλήσεις κλπ., ἡ λεγομένη *ἀκτινομεταλλογραφία* προσφέρει πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας, ἐπιτρέπουσα νὰ καταστῶσιν ὁραταὶ καὶ ὀπαὶ 1 χιλιοστομέτρου ἐντὸς χαλυβδίνης πλακὸς 45 χιλιοστομέτρων. Ἡ ἀκτινομεταλλογραφία ἀπαιτεῖ ἰσχυρὸν μηχάνημα, τοῦ ὁποίου ἡ φύσιγξ νὰ λειτουργῇ μὲ 200000 βὸλτ καὶ μὲ 4 χιλιαμπέρια ἐπὶ δέκα τοὐλάχιστον συναπτὰς ὥρας. Ἀποτελεῖ δὲ διὰ τὴν μεταλλουργίαν. ἐν γένει καὶ ἰδίως διὰ τὴν αὐτογενῆ συγκόλλησιν μέθοδον ἐλέγχου ἀσφαλῆ, εὔκολον, ἐπιτρέπουσαν τὴν ἀναζήτησιν ἐλαττωμάτων εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν τῶν μετάλλων.

Ὁ Pierre Goby τῷ 1912 ἔσχε τὴν σκέψιν νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἀκτινογραφίαν εἰς τὴν σπουδὴν τῶν μικροσκοπικῶν ἀντικειμένων. Τὰ τοιαῦτα ἀντικείμενα, ἵνα μελετηθῶσιν εἰς τὸ μικροσκόπιον, ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑποστῶσι διὰ τῶν λεγομενων *μικροτόμων* λεπτοτάτας τιμάς, διαφανεῖς εἰς τὸ κοινὸν φῶς. Ἀλλ' αἱ τομαὶ εἶχον τὸ δυσάρεστον, ὅτι κατέστρεφαν τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ἀντικείμενον καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐφαρμοσθοῦν πανταχοῦ. Ὁ Goby, δι' ἁπλῆς συσκευῆς ἰδίας ἐπινοήσεως, ἐφωτογράφησεν ἐπὶ μικρῶν εὐαισθήτων πλακῶν τὰς λεπτομερείας τῆς ἐσωτερικῆς ὑφῆς τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν διαφόρων μικρῶν ἀντικειμένων μετὰ τόσης ἀκριβείας, ὥστε, αἱ οὕτω ληφθεῖσαι εἰκόνες νὰ δύνανται νὰ ὑποστῶσι μεγέθυνσιν ἱκανὴν ἢ καὶ ὡς ἔχουν νὰ τεθοῦν ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον ἀπ' εὐθείας, ὡς τίθενται τὰ κοινὰ μικροσκοπικὰ παρασκευάσματα. Ἡ *μικρακτινογραφία* ἐν τῇ γεωλογίᾳ ἐπέτρεψε νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐξέτασιν, ἐξέτασιν λεπτομερῆ κατὰ πάντα, πάντων τῶν στοιχείων ἐκείνων, ἅτινα συμμετέχουν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐξ ἀσβεστολίθου ἢ πυριτίου βράχων πάσης γεωλογικῆς ἐποχῆς. Ἐν δὲ τῇ κογχυλιολογίᾳ δυνάμεθα δι' αὐτῆς νὰ παρακολουθήσωμεν ἀνέτως καὶ τελείως τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὀστράκου εἰς τὰς ποικίλας φάσεις τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἀνατομικῇ τῶν ζῴων, δυνάμεθα ἐπίσης διὰ τῆς μικρακτινογραφίας νὰ σπουδάσωμεν τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν αὔξησιν τῶν ὀστῶν μικροτάτων ὀργανισμῶν, ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτῶν μέχρι τῆς ἥβης. Ὡσαύτως ἐν τῇ ἀνατομικῇ τῶν φυτῶν τὰς λεπτομερείας ὀργάνων τινῶν, οἷον τὴν ἀφανῆ ἐσωτερικὴν διανομὴν τῶν νεύρων φύλλου, σκιεροῦ εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ κοινοῦ φωτός. Διὰ τὴν μικρακτινογραφίαν δὲν ἀναγκαιοῖ ἡ διάθεσις ἰσχυρᾶς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας. Αἱ δ' ἀκτῖνες δέον νὰ εἶναι λίαν μαλακαί, ἰσοδυναμοῦσαι πρὸς σπινθῆρα, μήκους 6—25 χλμ.

Ἀλλ' ἡ περιεργοτέρα ἀληθῶς ἐφαρμογὴ τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν ὡς ἐξακριβωτικοῦ μέσου εἶναι ἡ γενομένη εἰς τὴν περιοχὴν τῆς καλλιτεχνίας. Ἀναμφιβόλως ὁ πολὺς ἐφευρέτης αὐτῶν θὰ ἐθεωρεῖτο φαντασιόπληκτος, ἂν ἤθελε τολμήσει νὰ σκεφθῇ ἀμέσως τότε, τῷ 1895, ὅτι αἱ φερώνυμοι ἀκτῖνές του θὰ εἶχόν ποτε τόσον. εὑρεῖαν τὴν ἐφαρμογήν των, ὥστε να προσφέρουν ὑπηρεσίας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ζωγραφικήν. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀκτίνων X εἰς τὴν ζωγραφικὴν ἐπέχει οἵαν θέσιν καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀνθρωπομετρικοῦ συστήματος τοῦ Bertillon εἰς τὴν ἐγκληματολογίαν. Ὅπως διὰ τῆς ἀνθρωπομετρικῆς δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν τὴν ταυτότητα ἐγκληματίου τινός, οὕτω καὶ διὰ τῶν εἰρημένων ἀκτίνων δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν τὴν γνησιότητα καὶ τὴν αὐθεντικότητα ζωγραφικοῦ πίνακος. Εἶναι γνωστόν, ὅτι πολλοὶ ἐπιτήδειοι ἀντιγραφεῖς, χάριν ἀθεμίτου κέρδους, κατορθώνουν ν' ἀντιγράφουν, νὰ πλαστογραφοῦν τὰ ἔργα διασήμων ζωγράφων, μέχρι τοιούτου σημείου λεπτομεροῦς ἀπομιμήσεως καὶ ἀκριβείας, ὥστε νὰ καθίσταται σχεδὸν ἀδύνατος ἡ διάκρισις τοῦ πρωτοτύπου ἀπὸ τοῦ ἀντιγράφου. Πολλάκις μάλιστα πρὸ αὐτῶν σταματᾷ μὲ ἀμφιβολίαν καὶ σύγχυσιν καὶ αὐτὸς ὁ δημιουργὸς τοῦ πρωτοτύπου, ἐφ' ὅσον οἱ ἀντιγραφεῖς κατορθώνουν νὰ χρησιμοποιοῦν σανίδας ἢ ὑφάσματα πανόμοια πρὸς τὰ τῶν πρωτοτύπων καλλιτεχνημάτων. Τοιουτοτρόπως ἀνεπτύχθη μία τῶν εὐδοκιμωτέρων βιομηχανιῶν, ἥτις ἐκυκλοφόρησεν ἀνὰ τὸν κόσμον σύμπαντα πλῆθος καλλιτεχνικῶν εἰκόνων ἐν ἀντιγράφῳ, πωληθεισῶν, ὡς ἐννοεῖ πᾶς τις, εἰς τιμὰς λίαν ὑψηλάς. Καὶ ἐνῷ, φέρ' εἰπεῖν, ὁ ἐπιφανὴς Ὁλλανδὸς ζωγράφος Rembrandt (1606-1669) ὑπολογίζεται, ὅτι δὲν ἔγραψε πλείονας τῶν 700 πινάκων, ὑπάρχουν ἐν τούτοις ἀνὰ τὴν ὑφήλιον, ἀποδιδόμεναι εἰς τὸν χρωστῆρά του καὶ ἐκλαμβανόμεναι ὡς αὐθεντικαί, πλείονες τῶν 4000 εἰκόνων.

Ἡ κατάχρησις αὕτη καὶ ἡ πλαστογραφία τοῦ λοιποῦ δὲν θὰ εἶναι ποσῶς δυναταί. Ὁ καθηγητὴς d'Arsonval, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1925, εἶχε παρουσιάσει κατ' αἴτησιν τοῦ ζωγράφου Friant εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν ἐν Παρισίοις περίεργον ἐφαρμογὴν τῶν ἀκτίνων X, ὀφειλομένην εἰς τὴν ἐπινόησιν τοῦ ἐκ Νανσὺ ἰατροῦ Grangérard, δι' ἧς δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν ν' ἀμφισβητηθῇ ἐφ' ἑξῆς ἡ ταυτότης πρωτοτύπου τινὸς ζωγραφικοῦ πίνακος. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην, ὁ πίναξ οἱουδήποτε ζωγράφου πρὶν ἢ ἐγκαταλίπῃ τὸ καλλιτεχνικὸν αὐτοῦ ἐργαστήριον, θὰ ὑποβάλληται εἰς ἐπιμελῆ ἀκτινογράφησιν, δι' ἧς θ' ἀποτυπῶνται ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς πᾶσαι, καὶ αἱ ἐλάχισται ἶνες, οἱ ῥόζοι ἢ καὶ αἱ κηλῖδες τοῦ ξύλου, ἂν τὸ ἔργον εἶναι ἐπὶ ξυλίνου ἄβακος (panneau), ἢ καὶ αἱ ἐλάχισται λεπτομέρειαι τῆς ὑφῆς, ἂν τὸ ἔργον εἶναι ἐπι ὑφάσματος. Εἶναι φανερόν, ὅτι δύο ὑφάσματα, καίπερ ἐξελθόντα ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑφαντηρίου, ἢ δύο ξύλινοι ἄβακες ἐκ τοῦ αὐτοῦ ξύλου εἰλημμένοι, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν καὶ τὴν ὑφὴν πανομοιότυπον, ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸν καὶ δύο ἄνθρωποι νὰ ἔχουν τὰ αὐτὰ δακτυλικὰ ἀποτυπώματα. Τὴν ἀκτινογραφικὴν πλάκα θὰ κρατῇ παρ' ἑαυτῷ ὁ δημιουργὸς ζωγράφος ἢ θὰ παραλαμβάνουν, ἁρμοδίως ἐπικεκυρωμένην, οἱ ἀγοράσαντες τὴν εἰκόνα φιλότεχνοι, ἵνα δύναται εἰς πᾶσαν στιγμὴν νὰ γίνηται ὁ προσήκων ἔλεγχος μεταξὺ πρωτοτύπου καὶ τυχὸν ληφθέντος ἀντιγράφου.

Καὶ ταῦτα μέν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πιστοποίησιν τῆς αὐθεντικότητος συγχρόνων καλλιτεχνικῶν ἔργων. Προκειμένου ὅμως περὶ ἐξακριβώσεως τῆς γνησιότητος παλαιῶν πινάκων, αἱ ἀκτῖνες X ἐχρησιμοποιήθησαν προγενεστέρως κατ' ἄλλην ἄποψιν. Ἤδη πρὸ ἱκανοῦ ὁ André Chéron ἐνέκυψεν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ ζητήματος τούτου, ἐξ οὗ ἐνίοτε προέκυψαν ἀπροσδόκητα καὶ ἐκπληκτικὰ ἀποτελέσματα. Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα στηρίζονται ἐπὶ τῆς ποικιλοβαθμίου σκιερότητος εἰς τὰς ἀκτῖνας X τῶν διαφόρων οὐσιῶν, αἱ ὁποῖαι συμβάλλουν εἰς τὴν σύνθεσιν παλαιοῦ τινος πίνακος.

Ἐπὶ παντὸς πίνακος διακρίνομεν: 1) Τὴν *ὕλην*, ἐξ ἧς ἀποτελεῖται οὗτος καὶ ἡ ὁποία δύναται νὰ εἶναι ὕφασμα, ξύλον, χαρτόνιον ἢ ἐνίοτε πορσελάνη. Εἰς τὰς ἀκτῖνας X τὸ ὕφασμα εἶναι διαφανέστερον τοῦ ξύλου. Διὰ μαλακῶν ἀκτίνων δυνάμεθα ἐκ τοῦ βαθμοῦ σκιερότητος νὰ διακρίνωμεν τὰ διάφορα ὑπὸ ἐξέτασιν ξύλα. 2) Τὸ *ἐπίχρισμα* τῆς ἐπιφανείας του. Τοῦτο ἐπὶ μὲν τῶν ἀρχαίων πινάκων συνίσταται ἐξ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου καὶ κόλλας, μείγματος λίαν διαπερατοῦ εἰς τὰς ἀκτῖνας, ἐπὶ δὲ τῶν νεωτέρων πινάκων ἀποτελεῖται γενικῶς ἐκ λευκοῦ τοῦ μολύβδου (μείγματος ἀνθρακικοῦ μολύβδου καὶ ὑπεροξειδίου τοῦ μολύβδου), οὐσίας ἀρκούντως σκιερᾶς. Εὐχερὲς ὡς ἐκ τούτου νὰ διακρίνωμεν ἐκ πρώτης ὄψεως τὸν ἀρχαῖον ἀπὸ τοῦ νεωτέρου πίνακος. 3) Τὰ *χρώματα*, δι' ὧν συντίθεται ἡ εἰκών. Οἱ ἀρχαῖοι ζωγράφοι ἐχρησιμοποίουν μεταλλικὰ χρώματα, ἅτινα, ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου μοριακοῦ αὐτῶν βάρους, εἶναι δυσδιαπέραστα ὑπὸ τῶν ἀκτίνων X. Ὁ λευκάργυρος (ὑπανθρακικὸς μόλυβδος), φέρ' εἰπεῖν, εἶναι σκιερός. Σήμερον ὅμως χρησιμοποιοῦνται χρώματα, προερχόμενα ἐκ τῶν προϊόντων τῆς ἀποστάξεως τῶν λιθανθράκων, τὰ γνωστὰ λαμπρὰ χρώματα τῆς ἀνιλίνης κλπ., τὰ ὁποῖα εἶναι ἱκανῶς διαφανῆ.

Διὰ τὴν ἔρευναν τῶν πινάκων χρησιμοποιοῦνται κυρίως ἀκτῖνες μαλακαί, ἤτοι ἀκτῖνες ἔχουσαι μικρὰν διεισδυτικὴν δύναμιν. Ἡ δ' ἀπολαμβανομένη ἀκτινογραφικὴ εἰκών, ὅταν τὰ ὑποκείμενα χρώματα τοῦ πίνακος εἶναι πυκνότερα καὶ κατ' ἀκολουθίαν σκιερώτερα, ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ ἐξακριβώσωμεν ὁποίας καὶ ὁπόσας ὑπέστη ἐκ τῶν ὑστέρων προσθήκας ἢ ἐπεξεργασίας ὁ ἀρχαῖος πίναξ. Οὕτως, εἶναι γνωστὴ ἡ διὰ τῶν ἀκτίνων γενομένη ἀποκάλυψις ἐπὶ τοῦ πίνακος τῆς «Σταυρώσεως» τοῦ Ὁλλανδοῦ ζωγράφου C. Engelbrechtsz (1468—1533). Εἶχε παρατηρηθῆ, ὅτι ἓν τῶν προσώπων τοῦ πίνακος τούτου, ὅπερ παρίστα γονυπετῆ κυρίαν προσευχομένην πρὸ τοῦ Ἐσταυρωμένου, παρουσίαζε προοπτικῶς ἀναλογίας προδήλως ὑπερμέτρους ἐν σχέσει πρὸς τὰ πρόσωπα τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου τῆς συνθέσεως. Ἐγένετο λοιπὸν ἡ ἀκτινογραφία καὶ κάτωθεν τοῦ προσώπου τούτου ἀνεφάνη μικροτέρα τις κεφαλή. Ἀπέξεσαν ἐπιμελῶς περὶ τὸ σημεῖον τοῦτο τὸν πίνακα καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἦλθεν εἰς φῶς ὁ ἱερεύς, τὸν ὁποῖον ἀρχικῶς ὁ καλλιτέχνης εἶχε γράψει. Ἡ δὲ πρόσθετος ἐκείνη προσωπογραφία τῆς γυναικὸς ἀνῆκεν εἰς τὴν δωρήτριαν τοῦ πίνακος, ἡ ὁποία φιλοδοξοῦσα, φαίνεται, ν' ἀπαθανατίσῃ τὰ χαρακτηριστικά της, εἶχε φροντίσει νὰ τὴν ἀπεικονίσουν, τόσον ἀτέχνως ὅμως, εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἱερέως τοῦ πίνακος. Ἄλλον πίνακα παριστῶντα «χωρικὴν γυναῖκα» καὶ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Ὁλλανδὸν ζωγράφον Van Ostade (ΙΖ' αἰῶνος) ὑπέβαλεν εἰς ἀκτινογράφησιν ὁ προρρηθεὶς ἀκτινολόγος Chéron. Ἡ πλὰξ ἀπετύπωσε τὴν εἰκόνα αὐλῆς ἐπαύλεως μὲ ὄρνιθας, νήσσας κ.λ.π., ἐξ οὗ προέκυψεν, ὅτι ὁ ἀμφισβητούμενος ὡς πρὸς τὴν αὐθεντικότητα πίναξ τοῦ Ὁλλανδοῦ καλλιτέχνου δὲν ἦτο ἢ σύγχρονον ἔργον, σχεδιασθὲν μὲ διαφανῆ εἰς τὰς ἀκτῖνας Ραῖντγκεν χρώματα ἐπὶ παλαιοῦ πίνακος. ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἀκτινολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων, ἢ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀκτινολογίαν.

—ἀκτινολογικαὶ *ἐγκαταστάσεις*. Αἱ ἀκτινολογικαὶ ἐγκαταστάσεις παρουσιάζουν ποικιλίας τινάς, συμφώνως πρὸς τὴν πηγὴν ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας ἣν διαθέτουν, καὶ συμφώνως πρὸς τὸν ἀκτινολογικὸν σκοπόν, δι' ὃν προορίζονται. Ἀλλὰ πᾶσα καλὴ ἐγκατάστασις δέον νὰ δύναται ν' ἀνταποκρίνηται πρὸς πάντας τοὺς σκοπούς, καὶ πρὸς ἀκτι-

Digitized by Google

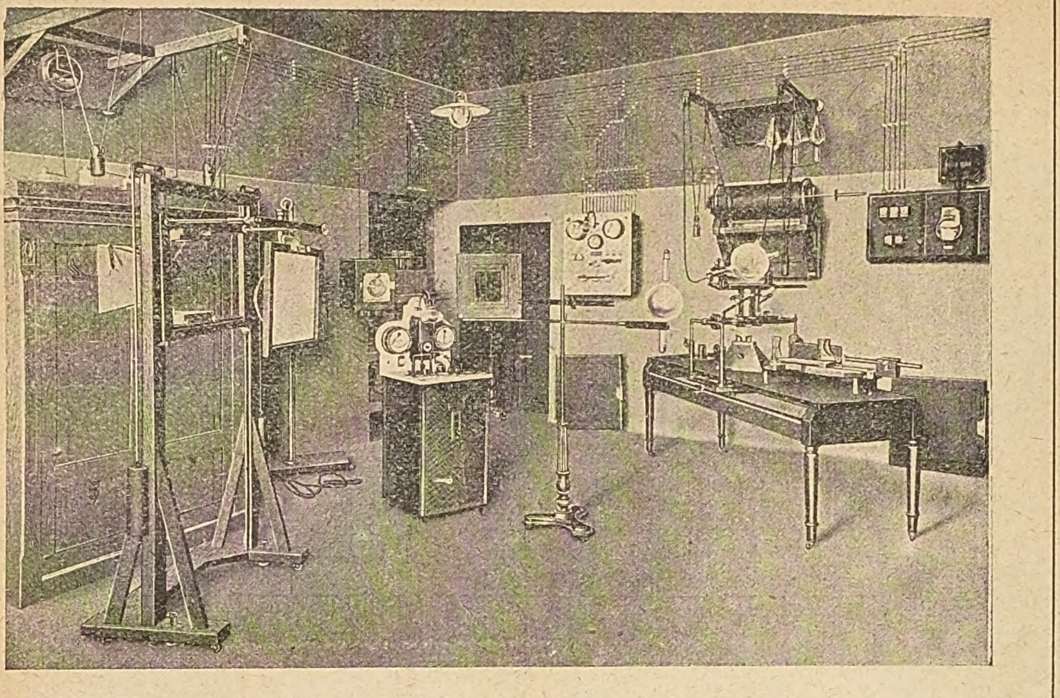

Ἀκτινολογικὴ αἴθουσα.

νοσκόπησιν καὶ πρὸς ἀκτινογραφίαν καὶ πρὸς ἀκτινοθεραπείαν.

Κατὰ τὴν διὰ *συνεχοῦς ρεύματος* ἐγκατάστασιν ὑπάρχει τὸ πλεονέκτημα νὰ μεταχειριζώμεθα ἰσχυρὸν πηνίον μετὰ καλοῦ διακόπτου· ἴσως θ' ἀντιτείνῃ τις εἰς τοῦτο, ὅτι διὰ τοιούτου μηχανήματος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθοῦν αἱ διὰ τὴν στιγμιαίαν ἀκτινογραφίαν ὑψηλαὶ τάσεις· τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι, ὅτι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐργασιῶν, ἐπιτυγχάνονται διὰ τούτου ἄρισται ἀκτινογραφικαὶ εἰκόνες ἐντὸς ἑνὸς ἢ δύο δευτερολέπτων. Ἐπὶ δὲ τοῦ *ἐναλλασσομένου ρεύματος*, ἐπιτυγχάνει μὲν ὡσαύτως τὸ πηνίον, ἀλλ' ἡ ἀπόδοσίς του δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τὸ ἀκέραιον, καθ' ὅσον περιορίζεται ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φάσεων τοῦ πρωτεύοντος ρεύματος. Δι' ὃ ἐνδείκνυται ἐνταῦθα ὁ μετατροπεύς, ὁ μετὰ κλειστοῦ μαγνητικοῦ κυκλώματος καὶ μετὰ περιστρεφομένης συσκευῆς.

Ὁσάκις ὁ ἀκτινολόγος ἰατρὸς δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα ἐκ τῆς πόλεως, ἐν ᾗ διαμένει, ὀφείλει νὰ ἐγκαταστήσῃ ἰδίαν πηγὴν ἀνεξαρτήτου ρεύματος, τάσεως καταλλήλου διὰ τὸ ἑαυτοῦ μηχάνημα. Τὴν πηγὴν ταύτην θ' ἀποτελῇ *συστοιχία συσσωρευτῶν* (batterie d'accumulateurs), παρέχουσα συνεχὲς ρεῦμα, ὑφ' οὓς ὅρους θὰ παρεῖχε τοῦτο κεντρικὸν τῆς πόλεως ἐργοστάσιον.

Τὸ σύνολον τῶν μηχανημάτων, τῶν ἀναγκαιούντων πρὸς παραγωγὴν τῶν ἀκτίνων Χ, χωρίζεται εἰς δύο ὁμάδας. Ἡ πρώτη τούτων ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἠλεκτρικῆς πηγῆς καὶ χωρεῖ μέχρι τοῦ πρωτεύοντος σπειράματος τοῦ μετατροπέως, περιλαμβάνουσα τὸν *ροοστάτην* (rhéostat) πρὸς ρύθμισιν τοῦ πρωτεύοντος ρεύματος, τὸν *διακόπτην* (interrupteur), τὸν συμπυκνωτὴν (condensateur), τὸ *ἀμπεριόμετρον* (ampermètre), τὸ *βολτόμετρον* (voltmètre) καὶ τὸ *πρωτεῦον σπείραμα* τοῦ πηνίου (courant primaire de la bobine). Ἡ δευτέρα ὁμὰς ἄρχεται ἀπὸ τοῦ *δευτερεύοντος σπειράματος* (enroulement secondaire) τοῦ πηνίου καὶ ἀπολήγει εἰς τοὺς δύο πόλους τῆς *φύσιγγος* ἢ *σφαίρας* (ampoule), περιλαμβάνουσα τὰς *δικλεῖδας* (soupapes), τὸ *σπινθηρόμετρον* (spintermètre) καὶ τὸ *χιλιοσταμπεριόμετρον* (milliampèremètre). Εἰς τὰ μετὰ περιστρεφομένης συσκευῆς μηχανήματα, πάντα τὰ ὄργανα ταῦτα ἐπανευρίσκονται, πλὴν τῆς δικλεῖδος, ἀχρήστου ἀποβαινούσης ὡς ἐκ τῆς μὴ ὑπάρξεως ἀντιστρόφου κύματος, ὡς καὶ τοῦ διακόπτου τοῦ πρωτεύοντος ρεύματος, μὴ ἔχοντος πλέον λόγον ὑπάρξεως.

Τὰ ἀνωτέρω μηχανήματα παραγωγῆς τῶν ἀκτίνων Χ συμπληροῦνται ὑπὸ σειρᾶς ἄλλων συσκευῶν, καλουμένων *βοηθητικῶν*, αἱ ὁποῖαι προορίζονται νὰ καθιστοῦν ἀνετωτέρας, ἀκριβεστέρας καὶ ἀσφαλεστέρας τὰς ἀκτινοσκοπικὰς καὶ ἀκτινογραφικὰς ἐργασίας. Τοιαῦται συσκευαὶ εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἡ *σφαιροδόχη* (porte-ampoule), ἀποτελουμένη ἐκ προστατευτικοῦ κυπέλλου ἢ κιβωτίου περιέχοντος τὴν φύσιγγα, φέρεται ἐπὶ τοῦ *σφαιροστάτου* (support) ἢ ἐπὶ μεγάλου *πλαισίου* (châssis porte-ampoule) καὶ διὰ μηχανισμοῦ ἀνυψοῦται κατὰ βούλησιν ἢ καταβιβάζεται, περιστρέφεται καὶ λαμβάνει θέσεις κεκλιμένας ἢ ὁριζοντίας, ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης τῆς ἐξετάσεως. Ἡ σφαιροδόχη, κατὰ τὴν ἔναντι τῆς ἀντικαθόδου ὄψιν αὐτῆς, φέρει ὀπήν, ἀνοιγομένην ἢ κλειομένην ἐπίσης κατὰ βούλησιν διὰ *διαφράγματος ὁλκωτοῦ* (diaphragme à coulisse) ἢ διὰ διαφράγματος ἐν εἴδει *ἴριδος* (iris), εἰς ἣν δύνανται νὰ προσαρμοσθῶσι καὶ διάφοροι σωλῆνες δι' ἀκτινογραφικοὺς ἢ θεραπευτικοὺς λόγους, οἱ καλούμενοι ἀκτινογραφικοὶ καὶ ἀκτινοθεραπευτικοὶ *ἐντοπιστῆρες* (localisateurs). Πρὸ τῆς ἴριδος εἶναι ἀνηρτημένος ἢ κινεῖται, αἰρόμενος διὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἀκτινολόγου ἰατροῦ, ὁ *φθορίζων πίναξ* (écran fluorescent), ὁ κατεσκευασμένος ἐκ κυανιούχου βαρυολευκοχρύσου καὶ χρησιμεύων εἰς τὴν ἀκτινοσκόπησιν. Ἡ σφαιροδόχη, προκειμένου νὰ ἐξετασθῇ ὁ ἄρρωστος ἐν κατακλίσει, καταβιβάζεται, δι' ὀλισθήσεως τοῦ ἐγκαρσίου βραχίονος αὐτῆς, ἐπὶ τοῦ σφαιροστάτου καὶ τοποθετεῖται ὑπὸ εἰδικὴν *τράπεζαν* (table), ἧς ἡ ξυλίνη λεπτὴ ἐπιφάνεια εἶναι διαπερατὴ ὑπὸ τῶν ἀκτίνων Χ. Ἐπὶ τῆς τραπέζης ταύτης κατακλίνεται ὁ ἄρρωστος καὶ ἀκτινοσκοπεῖται ἄνωθεν. Ἡ αὐτὴ τράπεζα χρησιμεύει καὶ πρὸς διαφόρους ἀκτινογραφήσεις. Ἄλλαι παρόμοιαι τράπεζαι φέρουν τὴν σφαιροδόχην ὑφ' ἑαυτὰς μονίμως, ὀλισθαινούσας καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος, ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης. Διὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἀρρώστου καθημένου ὑπάρχουν εἰδικαὶ *ἕδραι* (fauteuils). Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων βοηθητικῶν μηχανημάτων εἶναι καὶ ὁ *ὀρθοδιαγράφος* (orthodiagraphe), ὅστις διαθέτων τὴν κεντρικὴν ἢ φυσιολογικὴν ἀκτῖνα τῆς ἀντικαθόδου, χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ σημειῶμεν ἐπὶ τῆς ὑάλου τοῦ φθορίζοντος πίνακος δι' ἐγχρώμου μολυβδίδος μαλακῆς τὰ ὅρια τῶν ἀκτινοσκοπουμένων ὀργάνων κατὰ τὸ φυσιολογικὸν αὐτῶν μέγεθος καὶ νὰ καθορίζωμεν οὕτω τὰς διαστάσεις, π. χ. τῆς καρδίας κτλ. Τὰ οὕτω λαμβανόμενα ὀρθοδιαγραφήματα, ὁσάκις εἶναι ἀκριβῆ, προσφέρουν πολλὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν κλινικὴν ἐξέτασιν.

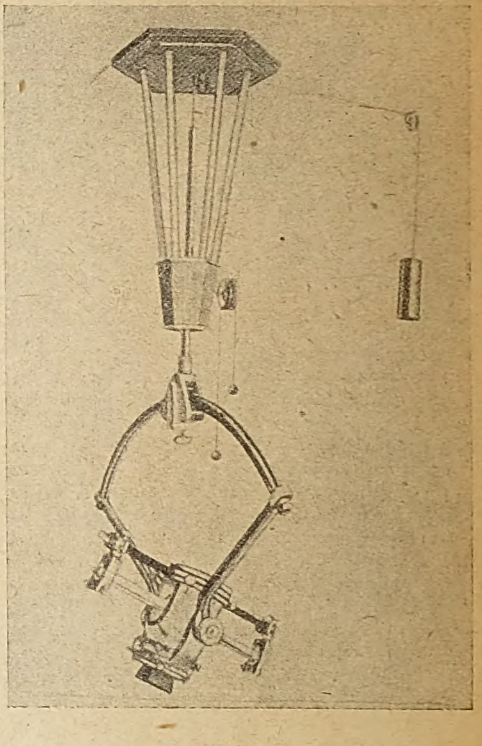

Κρεμαστὸν μηχάνημα δι' ἀκτινογραφίαν βάθους.

Ἄλλα βοηθητικὰ μηχανήματα εἶναι τὸ *ἀρνητικοσκόπιον* ἢ *σκιοσκόπιον* ἢ ὁ *προβολεὺς* (négatoscope) τῶν ἀρνητικῶν πλακῶν, ὁ *κεντροπροσηλωτὴς* (centrifixateur), ὁ *σημειωτικὸς διαβήτης* (compas à marqueur), τὸ *ἑστιόμετρον* (focomètre), τὸ *σκληρόμετρον* (mesureur de dureté), τὸ *χρωμακτινόμετρον* (chromoradiomètre), τὸ *δοσίμετρον* ἢ *ἀκτινόμετρον* (dosimètre, radiomètre), τὸ *στερεοσκόπιον* (stéréoscope), δι' οὗ παρατηροῦμεν τὰς στερεοσκοπικῶς ληφθείσας ἀκτινογραφίας, οἱ διάφοροι θεραπευτικοὶ *ἠθμοὶ* (filtres) ἐξ ἀργιλλίου ἢ ψευδαργύρου καὶ τὰ διάφορα φωτογραφικὰ *πλαίσια*, αἱ *πλάκες*, τὸ *ἐνισχυτικὸν διάφραγμα* (écran renforçateur) καὶ τὰ λοιπὰ εἴδη διὰ τὰς ἐμφανίσεις. Ἐνταῦθα ὑπάγονται καὶ πάντα τὰ *προστατευτικὰ* διά τε τὸν ἄρρωστον καὶ τὸν ἰατρὸν *μέσα* (moyens de protection), περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἀλλαχοῦ (βλ. **ἀκτῖνες Ραῖντγκεν** — *Βιολογ. ἐπίδρασις*).

Αἱ ἀκτινολογικαὶ εἰκόνες, οὖσαι ὀλίγον φωτειναί, προβαλλόμεναι ἐπὶ τοῦ φθορίζοντος πίνακος,

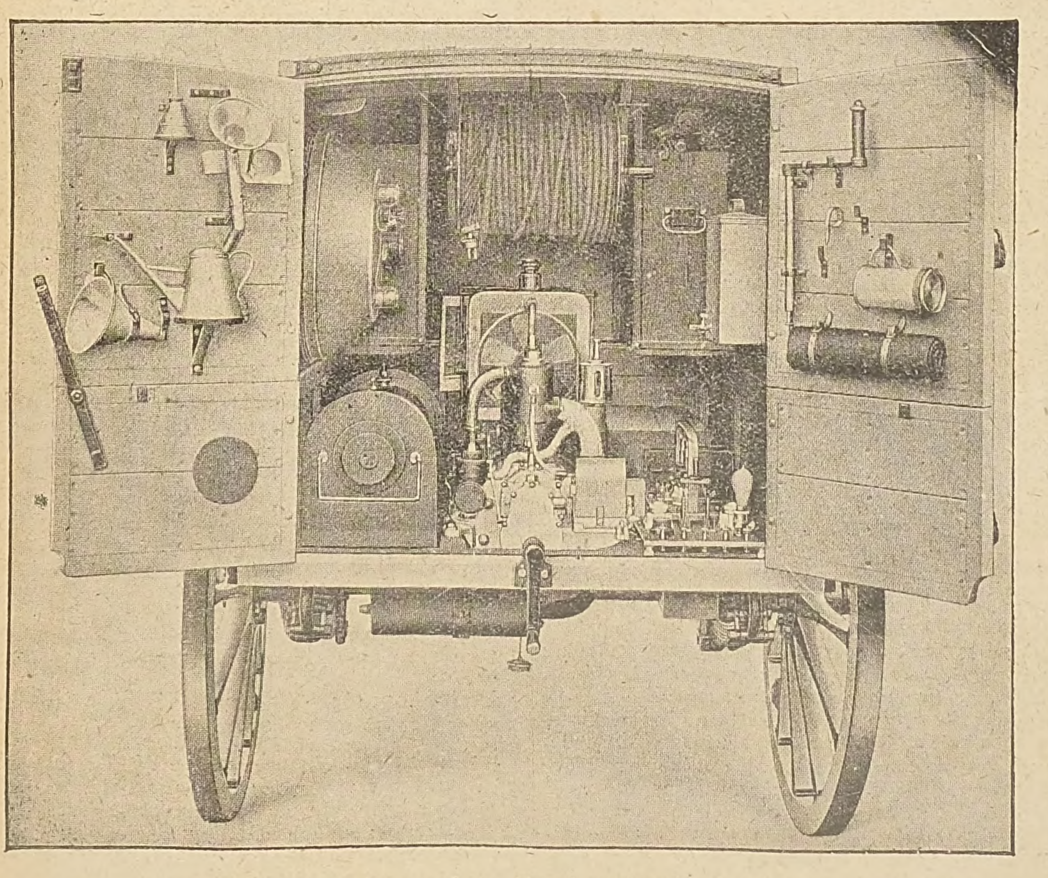

Στρατιωτικὸν ὄχημα φέρον πλήρη ἀκτινολογικὴν ἐγκατάστασιν.

Digitized by Google

παρατηροῦνται μόνον ἐν πλήρει σκότει. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη, διὰ σκιερῶν παραπετασμάτων ἐπὶ τῶν παραθύρων τῆς ἀκτινολογικῆς αἰθούσης, νὰ παρακωλύηται πᾶσα εἴσοδος τοῦ ἐξωτερικοῦ φωτὸς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀκτινοσκοπήσεως. Ἡ ἀμυδρὰ λάμψις τῆς δικλεῖδος ἢ τῆς φύσιγγος εἶναι σχετικῶς ἀσήμαντος· ἐν τούτοις καὶ ταύτην δυνάμεθα νὰ παρακωλύσωμεν, καλύπτοντες διὰ μεταξίνου ὑφάσματος μέλανος ἢ περικλείοντες τελείως τὴν φύσιγγα ἐν τῇ σφαιροδόχῃ αὐτῆς. Ὡς πρὸς τὴν ἀκτινογραφίαν καὶ τὴν ἀκτινοθεραπείαν, ἐνεργοῦμεν ταύτας καὶ ἐν πλήρει φωτί, ἀερίζοντες μάλιστα προηγουμένως ἱκανῶς τὴν αἴθουσαν, πρὸς ἐκδίωξιν τῶν τυχὸν ἐν αὐτῇ βλαπτικῶν ἀερίων.

Ἐκτὸς τῶν συνήθων μεγάλων ἀκτινολογικῶν ἐγκαταστάσεων, ὑπάρχουν καὶ μικρότεραί τινες ἐγκαταστάσεις, εἰδικαὶ διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ὀδοντολογικῶν καὶ ἐν γένει τῶν *στοματολογικῶν νοσημάτων*. Τοιαῦται ἐγκαταστάσεις ἢ ἀποτελοῦν παράρτημα τῶν πρώτων ἢ τοποθετοῦνται μετὰ τῶν λοιπῶν μηχανημάτων τῶν στοματολογικῶν ἰατρείων.

Ὑπάρχουν ὡσαύτως μικραὶ *φορηταὶ ἐγκαταστάσεις* (installations transportables), δυνάμεναι νὰ μετακομισθοῦν ἐν μεγάλῃ ἀνάγκῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ τοῦ πρὸς ἐξέτασιν ἀρρώστου. Τὰ μηχανήματα τῶν ἐγκαταστάσεων τούτων, λειτουργοῦντα διὰ συστοιχίας συσσωρευτῶν, περικλείονται εὐμεθόδως ἐντὸς ἑνὸς ἢ δύο μικρῶν κιβωτίων, εὐκόλως φερομένων ἐπὶ τῶν χειρῶν ἢ καὶ ἐπὶ μεταγωγικοῦ μέσου.

Μεγίστας ὑπηρεσίας προσέφερον αἱ ἀκτῖνες X καὶ εἰς τὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν τῶν στρατῶν, μάλιστα κατὰ τὸ διάστημα τοῦ μεγάλου πολέμου, δι' ἐγκαταστάσεων φερομένων ἐπὶ ἁμαξῶν ἢ *αὐτοκινήτων*, παρακολουθούντων τοὺς μαχομένους στρατοὺς ἐγγύτατα. Ἡ ἀκτινολογικὴ ἅμαξα, αὐτόνομος πράγματι ἐγκατάστασις, ἀνεδείχθη ἱκανὴ ν' ἀνταποκριθῇ εἰς πάσας τὰς ἀνάγκας τῆς ἐν ἐκστρατείᾳ ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας, ἐξασφαλίσασα τὴν τελείαν ἐξέτασιν τῶν τραυματιῶν, πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν βλημάτων καὶ ἐξακρίβωσιν τῶν καταγμάτων. ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

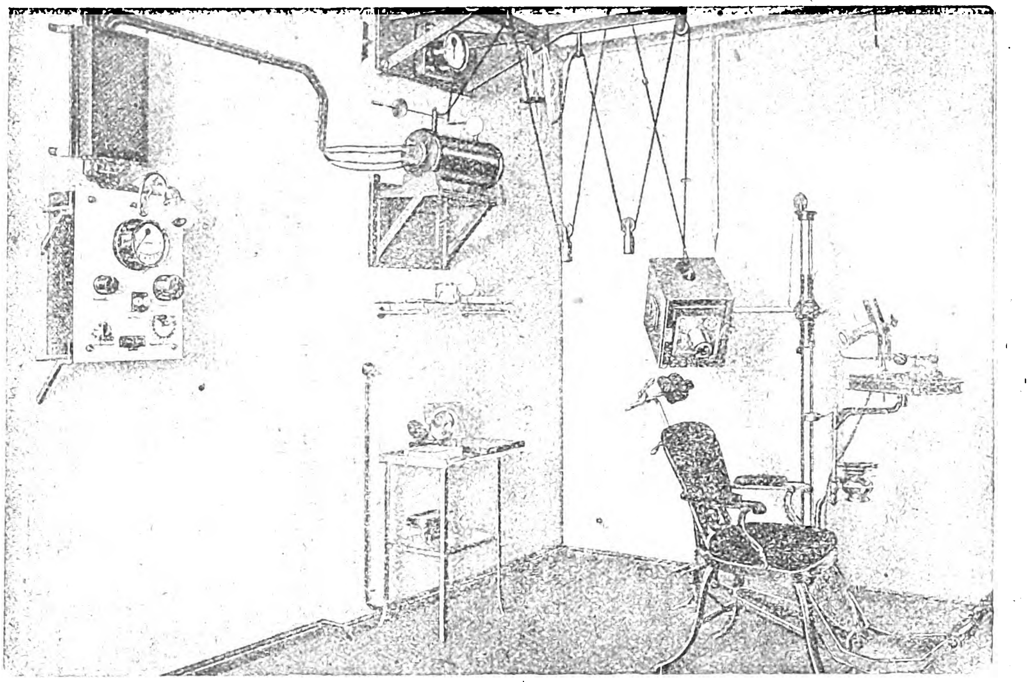

Ἀκτινολογικὴ ἐγκατάστασις ὀδοντιατρείου.

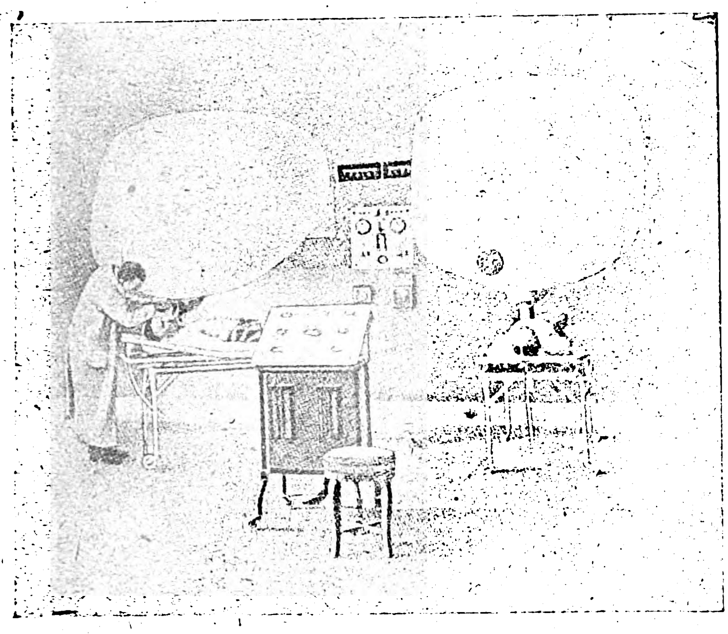

Μηχάνημα τῆς ἐν τῷ βάθει ἀκτινοθεραπείας μετὰ προφυλακτικῶν κιβωτίων.

ἀκτινολόγος· βλ. ἀκτινολογία.

ἀκτινομερὶς (Actinomeris Nutt.) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν συνθέτων. Περιλαμβάνει φυτὰ ποώδη, πολυετῆ κοσμητικά, ἰθαγενῆ τῆς Ν. Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν συνηθεστέρων καλλωπιστικῶν εἰδῶν εἶναι ἡ: ***ἀκτινομερὶς ἡ ἡλιανθοειδὴς*** (Actinomeris helianthoides). Σ. Μ.

ἀκτινόμετρα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Γένος *ἐχινοδέρμων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρινοειδῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα χαρακτηρίζονται ὑπὸ τῆς ἐκκέντρου τοποθετήσεως τοῦ στοματικοῦ των ἀνοίγματος καὶ τῶν φοειδῶν των πλακῶν, αἵτινες εἶναι συνήθως κτενοειδεῖς κατὰ τὸ ἄκρον των. Γνωστὸν εἶδος εἶναι τὸ ***ἀκτινόμετρον Μπεννέττι*** (actinometra Bennetti) τὸ ὁποῖον ζῇ εἰς τὰ μεγάλα βάθη τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ. Δ. Ν. Π.

ἀκτινομετρία (Actinometrie) *[Μετεωρ. - Φυσ.]*. Κλάδος τῆς Φυσικῆς καὶ Μετεωρολογίας, πραγματευόμενος τὴν μέτρησιν τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀκτινομέτρων (βλ. **ἡλιακὴ ἀκτινοβολία**).

— *[Φωτογρ.]*. Ὁ ὅρος *ἀκτινομετρία* χρησιμοποιεῖται διὰ τὸ εἶδος ἐκεῖνο κυρίως τῆς φωτομετρίας, τὸ πραγματευόμενον τὴν μέτρησιν τῆς ἐντάσεως τῶν ἀκτινοβολιῶν ἐκείνων, αἵτινες δρῶσιν ἐπὶ τὰς διαφόρους φωτοπαθεῖς οὐσίας. Κ. Μ.

ἀκτινομετρικός, —ή, —όν· ὁ ἀνήκων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀκτινομετρίαν.

—***ἀκτινομετρικὸς βαθμὸς*** *[Μετεωρ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται συχνὰ ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ τὸ γινόμενον τῶν ἑκάστοτε διαφορῶν τοῦ μέλανος καὶ γυμνοῦ θερμομέτρου ἀκτινομέτρων τινῶν ἐπὶ τὸν συντελεστὴν τοῦ χρησιμοποιουμένου ὀργάνου. Ἐν τῷ μετεωρολογικῷ σταθμῷ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν, ἔνθα λειτουργεῖ ἀκτινόμετρον τύπου Arago, πρὸς εὕρεσιν τοῦ ἀκτινομετρικοῦ βαθμοῦ πολλαπλασιάζουσιν ἐπὶ συντελεστὴν 3,92, μέχρι δὲ πρό τινος ἐπὶ συντελεστὴν 3.75.

Ἐν τῇ ἀκτινομετρικῇ κλίμακι ὁ βαθμὸς 100 παριστᾷ τὴν διαφορὰν τῶν θερμοκρασιῶν, ἃς θὰ ἐδείκνυον τὰ δύο θερμόμετρα, ἐὰν ἐτοποθετοῦντο εἰς τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς ἀτμοσφαίρας. Ὅθεν αἱ μὲν διαφοραὶ τῶν ὑπὸ τῶν δύο θερμομέτρων τοῦ ἀκτινομέτρου δεικνυομένων θερμοκρασιῶν εἶναι σχετικοὶ ἀριθμοὶ θεωρούμενοι ἀνάλογοι πρὸς τὸ σύνολον τῶν ὑπὸ τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐκπεμπομένων ἀκτίνων, οἱ δὲ διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ ἐπὶ τὸν συντελεστὴν τοῦ ὀργάνου εὑρισκόμενοι ἀκτινομετρικοὶ βαθμοὶ παριστῶσι κλάσματα τοῦ ποσοῦ τῶν ἀκτίνων, αἵτινες θὰ ἔπιπτον ἐπὶ τοῦ ἀκτινομέτρου εἰς τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς ἀτμοσφαίρας, τοῦ ποσοῦ τούτου παριστωμένου διὰ τοῦ 100.

Κατὰ τὸν καθηγητὴν Δ. Αἰγινήτην («Κλῖμα τῆς Ἑλλάδος» τόμος Α), ὁ μηνιαῖος μέσος ἀκτινομετρικὸς βαθμὸς διὰ τὰς Ἀθήνας ἐξαχθεὶς ἐκ δεκαετῶν τὴν 14 ὥραν γενομένων ἀκτινομετρικῶν παρατηρήσεων δι' ἀκτινομέτρου Arago εἶναι ὁ ἑξῆς:

Ἰαν.	Φεβρ.	Μάρτ.	Ἀπρ.	Μάϊος	Ἰούν.
44.7	48.5	51.8	52.6	53.1	53.5
Ἰουλ.	**Αὔγ.**	**Σεπτ.**	**Ὀκτ.**	**Νοεμ.**	**Δεκεμ.**
55.4	56·2	54.6	48 2	38.7	35.0

ὁ δὲ ἐτήσιος μέσος ἀκτινομετρικὸς βαθμὸς εἶναι 49.29. Ὁ μέγιστος μηνιαῖος ὅστις ἀνέρχεται εἰς 56.2 ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν Αὔγουστον, ὁ δὲ ἐλάχιστος 35.0 ἀνήκει εἰς τὸν Δεκέμβριον· μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων μηνιαίων μέσων ὅρων ὁ ἀκτινομετρικὸς βαθμὸς βαίνει συνεχῶς ἀνερχόμενος ἢ κατερχόμενος. Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

—***ἀκτινομετρικὴ θερμομετρικὴ κλῖμαξ***· βλ. **θερμομετρικαὶ κλίμακες**.

ἀκτινόμετρον (actinomètre—actinometer) *[Με-*

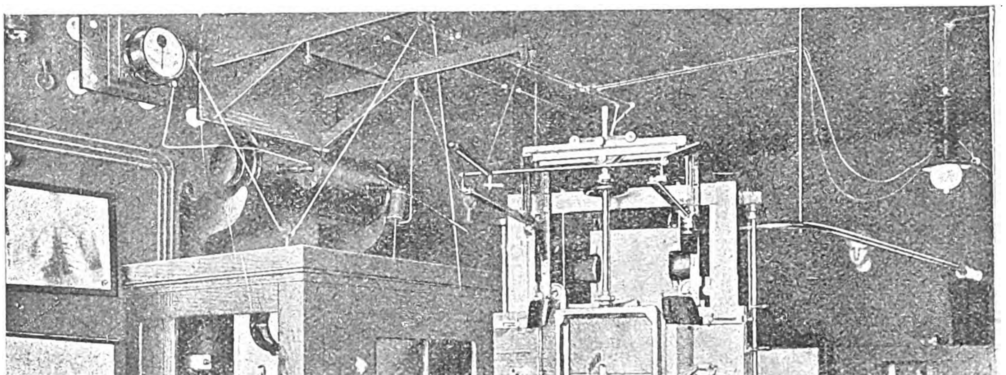

Κοινὴ ἀκτινολογικὴ ἐγκατάστασις.

Digitized by Google

τεωρολ.]. Ὄργανον δι' οὗ μετρεῖται ἡ ἔντασις τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας ἢ ἐκείνης τοῦ οὐρανοῦ (βλ. **ἡλιακὴ ἀκτινοβολία**).

— **ἀκτινόμετρον Κρούξ** (Crookes) *[Φυσ.]*. Συσκευὴ χρησιμοποιουμένη ἐν τῇ Φυσικῇ πρὸς ἔλεγχον καὶ μέτρησιν τῆς θερμικῆς ἀκτινοβολίας. Ἀποτελεῖται δ' ὡς εἰκονίζεται ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι, ἐξ ὑαλίνης φύσιγγος ἀεροκένου. ἥτις ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτῆς φέρει κατακόρυφον ἄξονα, ἐφ' οὗ δύναται νὰ περιστρέφηται ἐν ὁριζοντίῳ ἐπιπέδῳ ἐλαφρὸς σταυρὸς ἐκ ξύλου ἢ ἀργιλλίου, ὅστις κατὰ τὰ ἄκρα αὐτοῦ φέρει τέσσαρα ἐλαφρὰ ἐλάσματα μαρμαρυγίου τομῆς τετραγώνου, ἅτινα διατίθενται κατακορύφως, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ὅλη διάταξις ἀποτελεῖ μικρόν, εὐπαθῆ καὶ λίαν εὐκίνητον στρόβιλον.

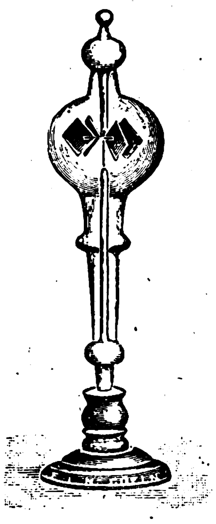

Ἀκτινόμετρον Κρούξ.

Ἡ μία τῶν ὄψεων τῶν ἐλασμάτων μαρμαρυγίου εἶναι κεκαλυμμένη δι' αἰθάλης, ἡ λειτουργία δὲ τῆς συσκευῆς ἔχει ὡς ἑξῆς.

Ἐὰν τὴν συσκευὴν ἐκθέσωμεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν θερμικῆς ἀκτινοβολίας, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς φύσιγγος διατεταγμένος στρόβιλος τίθεται εἰς περιστροφικὴν κίνησιν, κατὰ φορὰν τοιαύτην, ὡς ἐὰν ἡ θερμικὴ ἀκτινοβολία ἤσκει ἐπὶ τῆς μελανῆς ὄψεως τῶν ἐλασμάτων μαρμαρυγίου εἰδικήν τινα πίεσιν ἢ τοὐλάχιστον ἀνωτέραν πίεσιν ἢ ἐπὶ τῆς μὴ μελανῆς ὄψεως αὐτῶν.

Ὁ Crookes ἐμελέτησε τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον λεπτομερῶς καὶ ἀνεῦρεν ὅτι ἐπὶ τούτου ἔχει μεγίστην ἐπίδρασιν ἡ ἐν τῇ φύσιγγι πίεσις τοῦ ἀέρος. Οὕτω ὁ Crookes παρετήρησεν ὅτι ἡ περιστροφὴ τοῦ στροβίλου ἄρχεται ὑπὸ πίεσιν ὀλίγων mm. Hg. καὶ ἡ ταχύτης περιστροφῆς αὐξάνει συνεχῶς μέχρι πιέσεως 0,02 mm. Hg. καὶ τέλος εἰς τὸ ὅριον τοῦ κενοῦ τῆς χρησιμοποιουμένης ἀντλίας λαμβάνει αὕτη τιμὴν σταθεράν. Ἐκ μεταγενεστέρων ἐρευνῶν τοῦ Westphal κατεδείχθη ὅτι ἡ φύσις τοῦ ἐν τῇ φύσιγγι ἀερίου οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἔχει ἐπὶ τοῦ φαινομένου καὶ μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν χρησιμοποιήσεως ἀνθρακικοῦ ὀξέος παρατηρεῖται μεγίστη ταχύτης ὑπὸ ταπεινοτέραν πίεσιν. Τὰ φαινόμενα ἅτινα παρατηροῦνται ἐν τῷ ἀκτινομέτρῳ ἐσπουδάσθησαν συστηματικῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐρευνῶν τούτων δεχόμεθα ὅτι ἡ αἰτία τῶν φαινομένων τούτων εἶναι ἡ πίεσις ἣν ἀσκεῖ ὁ ἀὴρ ὁ εὑρισκόμενος πλησίον τῶν αἰθαλωμένων ὄψεων τῶν ἐλασμάτων μαρμαρυγίου, δεδομένου ὅτι ὁ ἀὴρ οὗτος θερμαίνεται ἕνεκα ἀπορροφήσεως τῆς θερμικῆς ἀκτινοβολίας ὑπὸ τῆς ὄψεως ταύτης τῶν ἐλασμάτων. Ὁ Donle μάλιστα ὑπελόγισε τὸ μέγεθος τῆς ἀσκουμένης πιέσεως· εὗρε δὲ ὅτι αὕτη ἐκφράζεται ὑπὸ τῆς σχέσεως $\kappa.\ 10^{-5}\ \frac{\text{Dyne}}{\text{cm}^2}$ ἐφ' ὅσον ἡ πηγὴ ἀκτινοβολίας εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 50 cm. ἀπὸ τῆς αἰθαλωμένης ὄψεως τοῦ φύλλου μαρμαρυγίου. Αἱ τιμαὶ τοῦ k εἶναι διὰ κηρίον Hefner 7—8, διὰ στεατικὸν κηρίον 10—14, διὰ φωτοβολίδα Auer 40—50 κ.ο.κ. Τ' ἀνωτέρω ἀποτελέσματα ἐπεβεβαιώθησαν ὑπὸ τοῦ Riecke.

Τὸ ἀκτινόμετρον ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Pringsheim (1893) πρὸς σπουδὴν τῆς ἐνδοερυθρᾶς ἀκτινοβολίας. Πρὸς τοῦτο οὗτος ἐξήρτησε τὸν κινητὸν στρόβιλον τοῦ ἀκτινομέτρου Crookes ἀπὸ λεπτοῦ νήματος καὶ ὑπελόγιζε τὴν στρέψιν τοῦ κινητοῦ συστήματος, διὰ μετρήσεως τῆς γωνίας στροφῆς αὐτοῦ, ὅταν ἐπὶ τῆς διατάξεως ἐπέδρα θερμικὴ ἀκτινοβολία.

Τὸ οὕτω μετατραπὲν ὑπὸ τοῦ Pringsheim ἀκτινόμετρον Crookes ἐτελειοποιήθη βραδύτερον ὑπὸ τῶν Nichols καὶ Rubens (1897), οἵτινες ἐχρησιμοποίησαν τοῦτο ἐπίσης πρὸς σπουδὴν τῆς θερμικῆς ἀκτινοβολίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *O. Chwolson*, Lehrbuch der Physik. II, 1922. *Berliner–Scheel*, Physikalisches Handwörterbuch 1924.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—**ἀκτινόμετρον** ἢ **φωτόμετρον** *[Φωτογρ.]* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὰ διάφορα ὄργανα χρησιμοποιούμενα εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ κατὰ τὴν φωτογράφησιν ἀπαιτουμένου χρόνου ἐκθέσεως. Τὰ ὄργανα ταῦτα διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας, εἰς τὰ χημικὰ καὶ τὰ ὀπτικά· τούτων τὰ μὲν πρῶτα, τὰ καὶ κυρίως *ἀκτινόμετρα* καλούμενα, βασίζονται ἐπὶ ὀπτικοῦ φαινομένου, τὰ δὲ δεύτερα, ἅτινα καὶ *φωτόμετρα* συνηθέστερον ὀνομάζονται, ἐπὶ χημικοῦ τοιούτου.

Εἰς τὰ χημικὰ ἀκτινόμετρα χρησιμοποιεῖται πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου ἐκθέσεως ἡ μεταβολὴ τοῦ χρώματος φωτοπαθοῦς χάρτου ὑπὸ τοῦ φωτός, ἥτις ἐπέρχεται εἰς χρονικόν τι διάστημα, τὸν καλούμενον *ἀκτινομετρικὸν χρόνον* (Actinometerzeit). Τὴν μεταβολὴν ταύτην τοῦ χρώματος ὡρισμένων χημικῶν ἑνώσεων ὑπὸ τοῦ φωτὸς πρὸς μέτρησιν τῆς ἐντάσεως αὐτοῦ ἐχρησιμοποίησαν ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830 περίπου οἱ Jordan, Malogutti, Hunt, Herschel Claudet, κ. ἄ. π., οἱ δὲ Bunsen καὶ Roscoe ἀπὸ τοῦ ἔτους 1862 κατέδειξαν διὰ τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, ὅτι αἱ μεταβολαὶ αὗται εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἐπιδρῶσαν ποσότητα τοῦ φωτός. Τῶν ὀπτικῶν φωτομέτρων πρό-

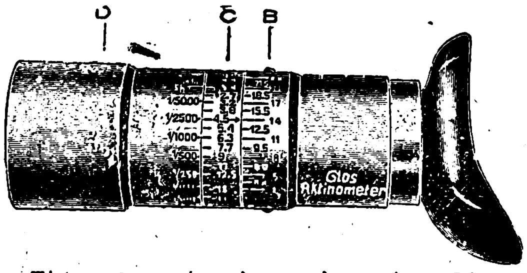

Τύπος τοῦ νεωτάτου ὀπτικοῦ ἀκτινομέτρου Lios.

δρομος πάλιν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ Draper ἐφαρμοσθεῖσα μέθοδος, καθ' ἣν οὗτος ἐξετίμα φωτοχημικὴν δρᾶσιν τοῦ φωτὸς ἀφίνων τοῦτο νὰ διέλθῃ διὰ διαλύματος ἐναμμωνίου θειικοῦ χαλκοῦ. Ἐπὶ ἀναλόγου ἀρχῆς ἐβασίσθησαν τὰ διάφορα μετέπειτα εἰσαχθέντα ἐν χρήσει ὀπτικὰ φωτόμετρα. Ἐκ τῶν διαφόρων παλαιοτέρων καὶ ἐν χρήσει ἀκτινομέτρων σημειοῦμεν τὰ ἑξῆς:

α') Ὀπτικὰ ἀκτινόμετρα —Τὸ πρῶτον ἐν τῷ ἐμπορίῳ εἰσαχθὲν τοιοῦτον ὄργανον ὑπῆρξε τὸ ὑπὸ τοῦ Γάλλου μηχανικοῦ *Decoudoun* ἐν ἔτει 1888 ἐφευρεθέν. Τὸ ὄργανον τοῦτο ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς σκέψεως ὅτι, ὅσον μεγαλυτέρα ἀπορρόφησις φωτὸς χρειάζεται ὅπως ἡ ἐπὶ τῆς θαμβῆς πλακὸς τοῦ φωτογραφικοῦ θαλάμου εἰκὼν καταστῇ μέχρις ἐξαφανίσεως σχεδὸν σκοτεινή, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ χρόνος τῆς ἐκθέσεως δέον νὰ εἶναι βραχύτερος. Τὸ ἀκτινομετρικὸν ὄργανον τοῦ Decoudoun ἀπετελεῖτο ἐκ κυκλικοῦ δίσκου, φέροντος διαφόρους τομεῖς ἐκ φύλλων μεταξωτοῦ χάρτου καὶ ὧν τομέων ἕκαστος περιεῖχεν ἓν ἐπὶ πλέον φύλλον τοῦ προηγουμένου αὐτοῦ. Οὕτως οἱ διάφοροι τομεῖς παρουσίαζον καὶ διάφορον διαφάνειαν. Ὁ κυκλικὸς δίσκος εὑρίσκετο ἔμπροσθεν δευτέρου δίσκου περὶ τὸν αὐτὸν ἄξονα περιστρεπτοῦ καὶ φέροντος ἐγγὺς τῆς περιφερείας του τέσσαρας ὀπάς, ὧν αἱ τρεῖς ἦσαν διαμέτρου 1 χιλιοστομ., ἡ δὲ τετάρτη μεγαλυτέρα τούτων. Πρὸ τῶν ὀπῶν ὑπῆρχε προσόφθαλμος σωλὴν εὐχερσίνων τὴν παρατήρησιν. Τὸ ὄργανον ἐφέρετο κατὰ τὴν φωτογράφησιν πρὸ τῆς θαμβῆς πλακὸς τοῦ φωτογραφικοῦ θαλάμου. περιεστρέφετο δὲ ὁ κινητὸς δίσκος αὐτοῦ μέχρις ἐξαφανίσεως τῶν τριῶν μικρῶν ὀπῶν, ὅτε ἐπὶ κλίμακος ἢν ἔφερε τὸ ὄργανον ἀνεγίγνωσκέ τις ἀμέσως τὸν ἀντιστοιχοῦντα χρόνον ἐκθέσεως. Τὸ φωτόμετρον Decoudoun ἂν καὶ πολλὰ μειονεκτήματα παρουσιάζον, ὧν τὸ κυριώτερον ὅτι δὲν ἐλαμβάνετο δι' αὐτοῦ ὑπ' ὄψιν ἡ εὐπάθεια τῶν διαφόρων φωτογραφικῶν πλακῶν, διεδόθη ἀρκετά, εἰσαχθὲν εἶτα καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ φωτομέτρου Goerz, τουτέστι τροποποιηθὲν ὀλίγον κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν διάταξιν αὐτοῦ.

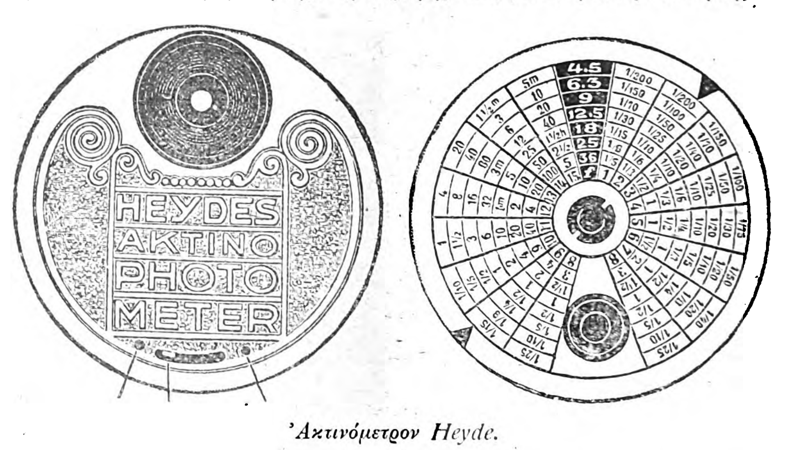

Ἀκτινόμετρον Heyde.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν φωτομέτρων Decoudoun καὶ Goerz, ἅτινα ἤδη ἀνήκουσιν εἰς τὸ παρελθόν, κατεσκευάσθησαν δύο ἕτερα ὄργανα, τὸ «*κανονικὸν φωτόμετρον*» *Degen*, γαλλικῆς προελεύσεως, καὶ τὸ *ἀκτινοφωτόμετρον Heyde* γερμανικῆς προελεύσεως.

Τὸ φωτόμετρον *Degen* βασίζεται εἰς τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ φωτὸς μέσῳ κυανῶς κεχρωσμένων πρισματικῶν ὑάλων, εἶναι δὲ ὡς ἑξῆς κατεσκευασμένον: Ἐντὸς θήκης φερούσης προσόφθαλμον ὀπὴν ἐμπεριέχονται δύο σκοτεινῶς κεχρωσμένα πρισματικὰ ὑάλινα τεμάχια, ἅτινα δύνανται νὰ κινῶνται παραλλήλως πρὸς τὴν προσόφθαλμον ὀπίσω τῆς θήκης αὐτῶν, παρουσιάζοντα διαφόρους θέσεις διαφόρου διαφανείας. Τὸ ἓν τῶν πρισματικῶν τεμαχίων εἶναι συνηνωμένον μετὰ δείκτου δεικνύοντος ἐπὶ δύο κλιμάκων· τούτων ἡ μία περιέχει τοὺς εἰς τὰς διαφόρους θέσεις τῶν πρισματικῶν τεμαχίων ἀντιστοιχοῦντας κατὰ τὰ διάφορα συστήματα ἀριθμοὺς διαφραγμάτων, ἡ δ' ἑτέρα περιέχει τοὺς ἀντιστοιχοῦντας εἰς τὰ διαφράγματα ταῦτα χρόνους ἐκθέσεως, ὅπου ὅμως εἰς τὸ μέγιστον διάφραγμα ὁ χρόνος ἐκθέσεως ἀνέρχεται εἰς 2". Τὸ δεύτερον πρισματικὸν τεμάχιον εἶναι ὁμοίως μετὰ δείκτου ἡνωμένον, δεικνύοντος ἐπὶ κλίμακος περιλαμβανούσης διαφόρους ἀριθμοὺς σχετικοὺς πρὸς τὰς διαφόρους τοῦ πρισματικοῦ τεμαχίου θέσεις. Πρὸς εὕρεσιν τοῦ χρόνου ἐκθέσεως διὰ τοῦ ἀκτινομέτρου Degen παρατηρεῖται διὰ τῆς προσοφθάλμου ὀπῆς τὸ πρὸς φωτογράφησιν ἀντικείμενον, ἐνῷ ταυτοχρόνως σύρονται τὰ δύο πρισματικὰ τεμάχια διὰ τῆς κανονίδος αὐτῶν, ἕως οὗ τὸ ὀπτικὸν πεδίον καταστῇ τοσοῦτον σκοτεινόν, ὥστε μόλις νὰ διακρίνωνται αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ἀντικειμένου. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἀναγιγνώσκεται ἐπὶ τῆς κλίμακος τῶν διαφραγμάτων τὸ χρησιμοποιηθησόμενον διάφραγμα, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας κλίμακος ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος ἐκθέσεως. Διὰ τοῦ φωτομέτρου Degen δύναται ἐπίσης νὰ εὑρεθῇ τὸ δι' ὡρισμένον χρόνον ἐκθέσεως ἀντιστοιχοῦν διάφραγμα, ὡς καὶ ἀντιστρόφως. Εἰς τὸ φωτόμετρον τοῦτο λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ εὐπάθεια τῶν διαφόρων φωτογραφικῶν πλακῶν.

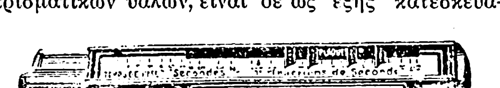

Ὀπτικὸν φωτόμετρον Degen.

Τὸ ἀκτινοφωτόμετρον Heyde βασίζεται ἐπὶ τῆς σκέψεως ὅτι ἀρκεῖ νὰ προσδιορισθῇ ὁ χρόνος ἐκθέσεως δι' ἓν διάφραγμα, ἵνα ἐξ αὐτοῦ ταχέως ἐπὶ τῇ βάσει πίνακος εὑρεθῇ ὁ εἰς τὰ διάφορα ἄλλα ἐν συνήθει χρήσει διαφράγματα ἀντιστοιχῶν χρόνος ἐκθέσεως. Τὸ ἀκτινοφωτόμετρον Heyde ἀρχικῶς εἶχε τὸ σχῆμα στρογγύλου κυτίου φέροντος δύο καλύμματα ἔναντι ἀλλήλων περιστρεπτὰ καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν προσόφθαλμον ὀπήν. Ἐπὶ τοῦ ἑνὸς καλύμματος ἦτο ἐστερεωμένος δείκτης ὅστις ἐδείκνυε ἐπὶ κλίμακος, ἀκτινοειδῶς τεταγμένης ἐπὶ τοῦ ἑτέρου καλύμματος, περιεχούσης δὲ τοὺς εἰς τὰ διάφορα διαφράγματα ἀντιστοιχοῦντας χρόνους ἐκθέσεως. Μεταξὺ τῶν δύο καλυμμάτων ὑπῆρχε κυανῶς κεχρωσμένη πρισματικὴ ὕαλος, ἥτις κατὰ τὴν περιστροφὴν τούτων παρουσίαζε κατὰ τὴν διὰ τῆς προσοφθάλμου ὀπῆς παρατήρησιν διαφόρου ἑκάστοτε διαφανείας θέσεις. Κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου ἐκθέσεως διὰ τοῦ ὀργάνου παρετηρεῖτο διὰ τῆς προσοφθάλμου ὀπῆς τὸ πρὸς φωτογράφησιν ἀντικείμενον, ἐνῷ συγχρόνως διὰ τῆς περιστροφῆς ἐπεζητεῖτο ἡ θέσις ἐκείνη τῆς κυανῆς ὑάλου, δι' ἧς αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ἀντικειμένου ἐξηφανίζοντο, ὅτε ἀνεγιγνώσκετο ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου καλύμματος ὁ χρόνος ἐκθέσεως διὰ τὸ διάφραγμα, ὅπερ ἔμελλε νὰ χρησιμοποιηθῇ κατὰ τὴν φωτογράφησιν. Ἤδη διὰ νὰ καταστῇ τὸ ὄργανον μᾶλλον εὔχρηστον καὶ νὰ παρουσιάζῃ περισσοτέρας σκοτεινὰς θέσεις ἡ πρισματικὴ ὕαλος, ἐτροποποιήθη τοῦτο ὡς ἑξῆς: Συνηνώθη σχετικῶς μικροῦ μήκους πρισματικὴ ὕαλος μετὰ παραλληλεπιπέδου ὑαλίνης πλακός, ἥτις ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης δύναται νὰ ἀχθῇ πρὸ τῆς προσοφθάλμου ὀπῆς. Οὕτως ἐὰν ἀντικείμενόν τι εἶναι τόσον φωτεινόν, ὥστε κατὰ τὴν παρατήρησιν καὶ διὰ τῆς σκοτεινοτέρας ἔτι θέσεως τῆς κυανῆς πρισματικῆς ὑάλου νὰ μὴ ἐξαφανίζωνται αἱ λεπτομέρειαι αὐτοῦ, τότε φέρεται πρὸ τῆς προσοφθάλμου ὀπῆς ἡ κυανῆ ὕαλος, συγχρόνως δὲ γίνεται ἐκ νέου παρατήρησις τοῦ ἀντικειμένου καὶ περιστροφὴ ἕως οὗ ἐπιτευχθῇ ἐξαφάνισις τῶν λεπτομερειῶν.

Ἡ μέσῳ κυανῆς ὑάλου παρατήρησις τοῦ ἀντικειμένου, ἣν ὡς εἴδομεν χρησιμοποιοῦσι τὰ ὀπτικὰ ἀκτινόμετρα, ἔχει ὡς λόγον ὅτι ἡ φωτογραφικὴ πλὰξ εἶναι εὐπαθὴς πρὸς τὰς κυανᾶς ἰδίως ἀκτινοβολίας, ὅθεν καὶ πρὸς ἐκτίμησιν τῆς χημικῆς δράσεως τοῦ φωτὸς ἀρκεῖ νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μόνον τὰς κυανᾶς ἀκτινοβολίας.

Τὰ ὀπτικὰ ἀκτινόμετρα ἔχουσιν ὡς μειονέκτημα τὸ ὑποκειμενικὸν τῆς παρατηρήσεως, καθότι ἡ φυσιολογικὴ κατάστασις τῶν ὀφθαλμῶν τῶν διαφόρων παρατηρητῶν εἶναι διάφορος, οὕτως ὥστε

Digitized by Google

ὁ εἰς παρατηρητὴς δύναται νὰ διακρίνῃ ἀμυδρὸν φῶς, ὅταν ὁ ἄλλος δὲν βλέπει τίποτε. Πλὴν τούτου ὅμως καὶ ἡ ἀνάπαυσις ἢ ἡ κόπωσις τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐπιδρῶσιν εἰς τὴν παρατήρησιν.

β) Χημικὰ ἀκτινόμετρα. — Τὰ πρῶτα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1890 εἰσαχθέντα ἐν χρήσει χημικὰ ἀκτινόμετρα εἶναι τὸ τοῦ *Watkin* καὶ τὸ *«ἀλάθητον» ἐκθεσιόμετρον Wynne.* Τὰ ὄργανα ταῦτα, ὡς καὶ τὰ ἤδη ἐν χρήσει, ἐβασίζοντο ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ συγκριτικοῦ χρώματος, ὅπερ ἐλάμβανεν εἰς χρόνον τινά, τὸν ἀκτινομετρικὸν χρόνον, ὁ φωτοπαθὴς χάρτης. Τὴν μέθοδον ταύτην ἐφήρμοσαν τὸ πρῶτον οἱ Léon Widal (1862), Ellerbeck (1877), Moneckhoven, Heeren κ. ἄ., οἵτινες ὁμοίως ἐξεύρισκον τὸν ἀκτινομετρικὸν χρόνον καὶ ἐξ αὐτοῦ τὸν χρόνον ἐκθέσεως ἐκ τοῦ συγκριτικοῦ χρώματος, ὅπερ ἐλάμβανε φωτοπαθὴς χάρτης φερόμενος ἐγγὺς τῆς φωτογραφικῆς συσκευῆς.

Τὸ ἀκτινόμετρον *Watkin* ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ μορφῇ κατεσκευάζετο ὡς ἑξῆς: Ὀρειχάλκινος σω-

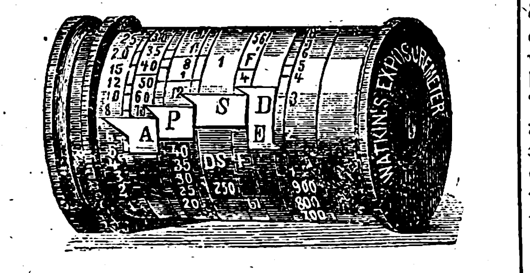

Παλαιὸν ἀκτινόμετρον Vatkin.

λὴν ἔφερεν εἰς τὴν μίαν τῶν βάσεων αὐτοῦ ἄνοιγμα, πλησίον τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε συγκριτικὸς χρωματισμὸς καὶ ἔσωθεν τοῦ ὁποίου προέβαλλε φωτοπαθὴς χάρτης. Πέριξ τοῦ σωλῆνος ἦσαν κεχαραγμέναι πλησίον τῶν ἄκρων αὐτοῦ δύο κλίμακες, ὑπῆρχον δὲ καὶ τέσσαρες περιστρεπτοὶ δακτύλιοι, ἐφ' ὧν ἦσαν κεχαραγμέναι κλίμακες καὶ οἵτινες ἔφερον τὰ ὡς δείκτας χρησιμεύοντα τεμάχια A, P, S, DE. Διὰ τῶν προεξοχῶν τῶν τεμαχίων τούτων, ὅταν ὁ δακτύλιος A ἐστρέφετο πρὸς τὰ ἄνω ἢ ὁ DE πρὸς τὰ κάτω, περιεστρέφοντο ὁμοῦ καὶ οἱ λοιποὶ δακτύλιοι. Ἐπὶ τῆς πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ δακτυλίου A κλίμακος ἀνεφέροντο οἱ ἀκτινομετρικοὶ χρόνοι, ἐδείκνυε δ' ἐπ' αὐτῆς ὁ δείκτης τοῦ δακτυλίου A.

Πρὸ ἑκάστης χρήσεως ἐστρέφετο τὸ τεμάχιον DE καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ οἱ ὑπόλοιποι δακτύλιοι, ἵνα ὁ δείκτης τοῦ δακτυλίου A δείξῃ τὸν ἀριθμὸν 1 ἐπὶ τῆς πρώτης κλίμακος. Εἶτα ἐξευρίσκετο ὁ ἀκτινομετρικὸς χρόνος καὶ ὁ δείκτης τοῦ A ἐφέρετο εἰς τὸν ἀντιστοιχοῦντα ἐπὶ τῆς κλίμακος ἀριθμόν. Κατὰ τὴν στροφὴν ταύτην τοῦ δακτυλίου A συμπαρεσύροντο καὶ οἱ λοιποὶ δακτύλιοι. Αἱ ἐπὶ τοῦ δακτυλίου A διαιρέσεις, εἰς ἃς κατὰ τὴν στροφὴν ἐδείκνυε ὁ δείκτης τοῦ δακτυλίου P, περιεῖχον ἀριθμοὺς ἀντιστοιχοῦντας πρὸς τὴν εὐπάθειαν τῶν διαφόρων φωτογραφικῶν πλακῶν. Ἐφέρετο δὲ εἰς τὸν ἀντιστοιχοῦντα ἐπὶ τοῦ δακτυλίου A ἀριθμὸν ὁ δείκτης τοῦ P διὰ στροφῆς πρὸς τὰ ἄνω, ὅτε συμπαρεσύροντο καὶ οἱ δακτύλιοι S καὶ DE. Αἱ διαιρέσεις τοῦ δακτυλίου P εἰς ἃς ἐδείκνυεν ὁ δείκτης τοῦ S περιεῖχον ἀριθμοὺς δηλοῦντας τὴν φωτεινότητα τῶν διαφόρων ἀντικειμένων. Διὰ στροφῆς πρὸς τὰ ἄνω τοῦ δακτυλίου S, ὅτε ἐστρέφετο καὶ ὁ DE, ἐφέρετο ὁ δείκτης αὐτοῦ εἰς τὸν ἀριθμὸν τὸν ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸ φωτογραφούμενον ἀντικείμενον. Ὁ δακτύλιος S περιεῖχε δύο κλίμακας, ὧν ἡ μία ἀνέφερε τὰ σχετικὰ ἀνοίγματα (φωτεινότητας) τῶν ἀντικειμενικῶν, ἡ δὲ ἑτέρα ἀριθμοὺς διαφραγμάτων (U S). Συμφώνως πρὸς τὸ χρησιμοποιούμενον διάφραγμα ἐστρέφετο ὁ δακτύλιος DE διὰ τοῦ ἄνω δείκτου αὐτοῦ τιθέμενος εἰς τὰς διαιρέσεις τῆς κλίμακος S, ἐνῷ τότε ὁ κάτω δείκτης τοῦ αὐτοῦ δακτυλίου ἐδείκνυε πλησίον τοῦ E ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς κλίμακος τοὺς χρόνους ἐκθέσεως εἰς δευτερόλεπτα. Ἡ μορφὴ τοῦ ἀκτινομέτρου Watkin ἤδη ἁπλουστευθῆ σημαντικῶς, ἔλαβε δὲ τοῦτο τὸ σχῆμα ὡρολογίου τοῦ θυλακίου.

Τὸ *«ἀλάθητον» ἐκθεσιόμετρον Wynne,* ὅμοιον πρὸς τὸ προηγούμενον, ἔχει καὶ τοῦτο σχῆμα καὶ μέγεθος ὡρολογίου.

Διὰ τοῦ ὀργάνου τούτου μετὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ ἀκτινομετρικοῦ χρόνου ἀναγιγνώσκεται εὐθὺς δι' ἁπλῆς μόνον διατάξεως τούτου ὁ χρόνος ἐκθέσεως. Ἡ σκέψις ἐφ' ἧς ἐβασίσθη ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ εἶναι ἡ ἑξῆς:

Ὅπως ἐπιτευχθῇ ὡρισμένος τόνος χρώματος εἰς φωτοπαθῆ τινα χάρτην, ἀπαιτεῖται ὑπὸ τὸ αὐτὸ φῶς ὁ αὐτὸς πάντοτε χρόνος. Οὕτω χρησιμοποιῶν τις σειρὰν διαφόρων φωτοπαθῶν πλακῶν δύναται νὰ ἐπιτυγχάνῃ κανονικῶς ἐκτεθειμένα φωτότυπα μεγεθύνων ἢ σμικρύνων τὸ διάφραγμα, ἀναλόγως τῆς ἑκάστοτε εὐπαθείας.

Εἰς τὸ ἀκτινόμετρον Wynne αἱ σχετικαὶ εὐπάθειαι τῶν φωτογραφικῶν πλακῶν ἀποδίδονται δι' ἐκείνων τῶν διαφραγμάτων εἰς τὰ ὁποῖα ὁ χρόνος ἐκθέσεως ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν ἀκτινομετρικὸν χρόνον. Ἤτοι ὁ πίναξ τῶν εὐπαθειῶν τῶν διαφόρων φωτογραφικῶν πλακῶν περιττεύει, ἀντ' αὐτοῦ δὲ χορηγεῖται μετὰ τοῦ ὀργάνου πίναξ τῶν διαφόρων διαφραγμάτων τῶν ἀντιστοιχούντων πρὸς τὰς μᾶλλον ἐν χρήσει φωτογραφικὰς πλάκας. Πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου ἐκθέσεως διὰ τοῦ ὀργάνου Wynne στρέφεται τοῦτο πρὸς τὸ πρὸς φωτογράφησιν ἀντικείμενον, ἕως οὗ ὁ φωτοπαθὴς αὐτοῦ χάρτης λάβῃ τὸν συγκριτικὸν τόνον. Ὁ ἀκτινομετρικὸς οὗτος χρόνος εἶναι ὁ χρόνος ἐκθέσεως διὰ τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν εὐπάθειαν τῆς χρησιμοποιουμένης φωτογραφικῆς πλακὸς διάφραγμα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ χρόνος ἐκθέσεως εὑρίσκεται εἰς ἀριθμητικὴν σχέσιν πρὸς τὰ λοιπὰ διαφράγματα, οὕτως ἔχει τις συγχρόνως τὸν χρόνον ἐκθέσεως καὶ διὰ τὰ ὑπόλοιπα διαφράγματα. Ἐπὶ τοῦ ὀργάνου ὑφίσταται ἡ ἀκόλουθος διάταξις: Δύο κλίμακες κυκλικαί, μία ἐσωτερική, μόνιμος καὶ ἑτέρα ἐξωτερικὴ περιστρεπτή, φέρουσιν ἡ μὲν πρώτη τοὺς ἀκτινομετρικοὺς χρόνους, ἡ δὲ ἑτέρα τοὺς ἀριθμοὺς τῶν διαφραγμάτων. Οὕτω, ἔστω ὅτι πρόκειται νὰ χρησιμοποιήσῃ τις φωτογραφικὴν πλάκα, ἧς ἡ ἐν τῷ πίνακι εὐπάθεια ἀναφέρεται διὰ τοῦ διαφράγματος F : III καὶ ὅτι ὁ ἀκτινομετρικὸς χρόνος ἦτο 6". Ὅπως εὑρεθῇ ὁ χρόνος ἐκθέσεως, στρέφεται ἡ κλῖμαξ τῶν διαφραγμάτων ἕως οὗ τὸ F : III ἔλθῃ πλησίον τοῦ ἀριθμοῦ 6 τῆς ἐσωτερικῆς κλίμακος, ὅτε δι' ἕκαστον ἄλλο διάφραγμα δύναται νὰ ἀναγνώσῃ τις εὐθὺς τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς κλίμακος ἀναγραφόμενον χρόνον ἐκθέσεως. Μειονεκτήματα τοῦ ὀργάνου εἶναι αἱ διάφοροι διορθώσεις, εἰς ἃς δέον νὰ ὑπόκειται τοῦτο, διότι εἶναι κανονισμένον διὰ τὴν καλουμένην *«κανονικὴν φωτογράφησιν».* Οἱ συντελεσταὶ οὗτοι τῶν διορθώσεων εἰλημμένοι ἐκ τῆς πείρας, ἀναφέρονται ἐν βιβλιαρίῳ χορηγουμένῳ μετὰ τοῦ ὀργάνου.

Κατὰ τὸ ἀκτινόμετρον Wynne εἶναι κατεσκευασμένον καὶ τὸ γερμανικῆς προελεύσεως ἀκτινόμετρον *Haka.* Τὸ ὄργανον τοῦτο ἦτο γνωστὸν πρότερον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Effwee». Ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς: Εὑρίσκεται κατ' ἀρχὰς ἐκ βιβλια-

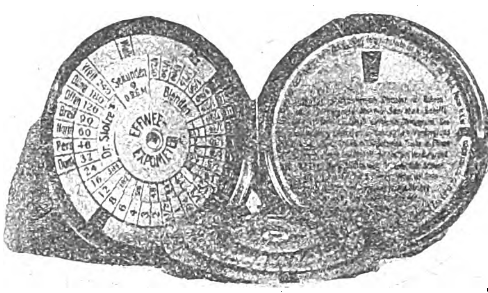

Χημικὸν ἀκτινόμετρον Haka.

ρίου, ὅπερ χορηγεῖται μετὰ τοῦ ὀργάνου, ἀριθμὸς ἀντιστοιχῶν πρὸς τὴν εὐπάθειαν τῆς χρησιμοποιουμένης φωτογρ. πλακός, φέρεται δὲ εἰδικὸς δείκτης τοῦ ὀργάνου εἰς τὸν ἀριθμὸν αὐτόν. Εἶτα ἐξευρίσκεται ὁ ἀκτινομετρικὸς χρόνος ὡς καὶ εἰς τὰ ἕτερα ἀκτινόμετρα, στρέφεται δὲ ἑτέρα δακτυλιοειδὴς κλῖμαξ τοῦ ὀργάνου βαθμολογημένη εἰς δευτερόλεπτα, ἕως οὗ οὗ εὑρεθεῖ ἀριθμὸς σταθῇ πλησίον τῆς θέσεως ἐκείνης, ἥτις ἀναγράφει τὴν φωτεινὴν ἀξίαν φωτογραφηθησομένου ἀντικειμένου. Τούτων οὕτω τεθέντων, εὑρίσκονται ἀμέσως οἱ εἰς τὰ διάφορα διαφράγματα ἀπαιτούμενοι χρόνοι ἐκθέσεως. Εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἀκτινομέτρων σημαντικὴν τροποποίησιν, μὴ στεφθεῖσαν ὅμως ὑπὸ ἐπιτυχίας, ἐζήτησε νὰ ἐπιφέρῃ ὁ Abel διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἀκτινομέτρου αὐτοῦ, ὅπερ ὠνόμαζε «Le perpétuel». Εἰς τὸ ὄργανον τοῦτο ἀντικαθίστατο ὁ φωτοπαθὴς χάρτης διὰ μικρᾶς ποσότητος χλωριούχου ἀργύρου ἐν χλωριούχῳ ὕδατι. Τὸ χλωριοῦχον ὕδωρ εἶχε τὴν ἰδιότητα νὰ λευκαίνῃ τὸν ἀμαυρωθέντα χλωριοῦχον ἄργυρον καὶ νὰ καθιστᾷ αὐτὸν ἐκ νέου χρησιμοποιήσιμον.

Τὰ χημικὰ ἀκτινόμετρα ἀποφεύγουσι μὲν τὸ σφάλμα τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν παρατήρησιν, ὑπόκεινται ὅμως εἰς ἄλλα ἐλαττώματα, κυρίως δὲ ὅτι δὲν ὑπολογίζουσι τὸ ἐκ τοῦ πρὸς φωτογράφησιν ἀντικειμένου προερχόμενον φῶς, ἀλλὰ τὸ ἐλευθέρως ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς συσκευῆς προσπίπτον. Τὰ χημικὰ ἀκτινόμετρα κατὰ τὴν χρῆσιν δέον νὰ εὑρίσκωνται ἐν τῇ σκιᾷ τοῦ φωτογραφουμένου ἀντικειμένου. Τοῦτο δὲν εἶναι ὅμως πάντοτε κατορθωτόν, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τῶν περιπτώσεων ἐκείνων, εἰς ἃς τὸ ἀντικείμενον εὑρίσκεται μακράν, ὅπου αἱ συνθῆκαι φωτισμοῦ εἶναι τελείως διάφοροι ἢ εἰς τὴν θέσιν τοῦ φωτογράφου. Τοιαῦται περιπτώσεις εἶναι π. χ. αἱ φωτογραφήσεις μακρινῶν τοπίων κλπ. Τὰ χημικὰ ὡς καὶ τὰ ὀπτικὰ ἀκτινόμετρα ἔχουσι γενικὴν χρῆσιν, οὐδόλως ἐπηρεαζόμενα ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τοῦ τόπου. Περαίνοντες τέλος δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν ὅτι παρ' ὅλον τὸ πλῆθος τῶν ἀκτινομέτρων, οὐδὲν δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἔχει γενικὴν ἀξίαν. Εἰδικῶς τὰ μὲν ὀπτικὰ πρέπει νὰ χρησιμοποιῶνται διὰ τὰς ἐν ἀναπεπταμένῳ χώρῳ φωτογραφήσεις ὡς καὶ τὰς διὰ τεχνητοῦ φωτός, ἐνῷ τὰ χημικὰ ἐνδείκνυνται μᾶλλον διὰ τὰς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ φωτογραφήσεις. Ὅλοι ὅμως οἱ ὑπ' αὐτῶν διδόμενοι ἀριθμοὶ συμβουλευτικὴν ἀξίαν μόνον ἔχουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ausführliches Hand. d. Photogr. *J. Eder.* — Hand. d. Photogr. II *C. Pizzighelli.* — Le temps de pose en photographie *E. Oenet.* — Die Belichtungsmesser d. Photogr. Praxis. *Rich. Blochmann.*

Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

ἀκτινομήτρα (Actinometra Müller· συνών. *κομαστὴρ* Goldf., *φανογένεια* Leven.) *[Παλαιοζ.].* Κρινοειδὲς τῆς ὁμοιογενείας τῶν *κομαιουλιδῶν* μετὰ στόματος ἐκκεντρικοῦ, βασικοῦ κομβίου χθαμαλοῦ δισκοειδοῦς καὶ μιᾶς ἢ σπανίως δύο σειρῶν κεραιῶν. Ἐνεφανίσθη εἰς τὸ ἰουράσιον σύστημα τῆς μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται ἀκόμη καὶ σήμερον. Θ. Σ.

ἀκτινομικρόμετρον (Radiomikrometer) *[Φυσ.].* Ὄργανον ἀκριβείας χρησιμοποιούμενον εἰς τὰς μετρήσεις ἀκτινοβολίας. Ἀποτελεῖται ἐξ ἰσχυροῦ μονίμου πεταλοειδοῦς μαγνήτου, εἰς τὸ μαγνητικὸν πεδίον τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται συνήθες γαλβανομετρικὸν πλαίσιον, ὅπερ κάτωθι κλείεται τῇ βοηθείᾳ θερμοηλεκτρικοῦ στοιχείου. Ἐὰν ἡ θέσις συγκολλήσεως τοῦ θερμοηλεκτρικοῦ στοιχείου προσβληθῇ ὑπὸ θερμικῆς ἀκτινοβολίας, τότε ἐν τῷ γαλβανομετρικῷ πλαισίῳ γεννᾶται ρεῦμα θερμοηλεκτρικόν, οὕτω δὲ τὸ πλαίσιον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου στρέφεται περὶ ἄξονα καὶ τείνει νὰ διατεθῇ οὕτως, ὥστε τὸ ἐπίπεδον αὐτοῦ νὰ διαπερᾶται καθέτως ὑπὸ τῶν δυναμικῶν γραμμῶν τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου. Εἰς τὴν κίνησιν ταύτην τοῦ πεδίου ἀντιτίθεται ἡ ἀναπτυσσομένη ροπὴ στρέψεως τοῦ νήματος ἐξαρτήσεως, ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ πλαίσιον ἀποκλίνει καθ' ὡρισμένην γωνίαν καὶ ἰσορροπεῖ. Ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἀποκλίσεως τοῦ ὀργάνου ἐπιτυγχάνεται δι' ὀπτικῆς μεθόδου. Τὸ ἀκτινομικρόμετρον κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Boys, ὁ δὲ Rubens ηὔξησε τὰ μέγιστα τὴν εὐπάθειαν αὐτοῦ εἰς τρόπον, ὥστε νὰ παρατηρῆται σημαντικὴ ἀπόκλισις τοῦ κινητοῦ συστήματος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀκτινοβολίας λυχνίας Hefner, εὑρισκομένης εἰς ἀπόστασιν πέντε μέτρων. Ἡ εὐπάθεια τοῦ ὀργάνου αὐξάνεται κατὰ πολύ, ἐὰν τεθῇ τοῦτο ἐν χώρῳ κενῷ. Κ. Π.

ἀκτίνομμα (τὸ) *[Ζῳολ.].* Ἀκτινόζωα τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυσφαιριδῶν ἀκτινοζῴων.* Τὰ ζῷα ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Μεσόγειον, ἐν ἀπολελιθωμένῃ δὲ καταστάσει εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Τοσκάνην. Ὁ σκελετὸς τῶν σχηματίζεται ἐκ τριῶν κογχῶν σφαιρικῶν ἢ ἐλλειψοειδῶν, συνδεομένων μεταξὺ των ὑπὸ σκληρῶν ἀκανθῶν. Αἱ δύο κόγχαι εἶναι ἐσωτερικαὶ καὶ ἀνταποκρίνονται πρὸς τὴν κεντρικὴν κάψαν ἡ τρίτη εἶναι ἐξωτερική. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἐξωτερικῆς κόγχης εἶναι συνήθως κεκαλυμμένη ὑπὸ ἀκτινοειδῶν ἀκανθῶν, αἵτινες ἔχουσι θαυμαστὴν συμμετρίαν. Τὸ γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *ἀκτίνομμα τὸ ἀστεράκανθον* (actinomma asteracanthiun). Δ.Ν.Π.

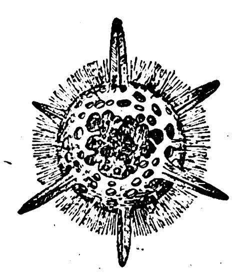

Ἀκτίνομμα ἀστεράκανθον Χαῖκελ.

—*[Παλαιοζ.]* (Actinomma Haeckel). Πρωτόζῳον ἐκ τῶν *σπογγελλαρίων ἀκτινοζῴων,* οὗτινος ἡ μεμβράνη τῆς κάψης εἶναι πανταχόθεν διάτρητος. Ὁ πυριτικὸς σκελετὸς εἶναι σφαιρικός, δισκοειδὴς ἢ συνίσταται μόνον ἐκ βελονῶν ἢ καὶ ἐντελῶς ἐλλείπουσιν αὗται. Ἐνεφανίσθη κατὰ τὸ νεογενὲς τῆς τριτογενοῦς περιόδου καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ζῇ ἐν παμμεγίστῃ ἀφθονίᾳ ἐντὸς τῶν θαλασσῶν. Θ. Σ.

ἀκτινομονὰς (ἡ) *[Ζῳολ.].* Πρωτόζῳα θαλάσσια, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουσι μέχρι σήμερον κατατάξει οἱ ζῳολόγοι εἰς ὡρισμένον ἄθροισμα. Ὁ Haeckel τὰ ὑπάγει εἰς τὰ *ἀκτινόζῳα.* Ἄλλοι τὰ κατατάσσουν εἰς τὰ *ἡλιόζῳα,* ὡς ἐκ τῆς ἀπουσίας κεντρικῆς κάψης. Τὰ ζῷα ταῦτα πλησιάζουσι περισσότερον πρὸς τὰ *μαστιγωτά,* ὡς ἐκ τῆς παρουσίας *μαστιγίου,* εἰς ταῦτα δὲ τὰ κατατάσσει καὶ ὁ Saville Kent μετὰ τῶν *εὐχιτώνων* καὶ τῶν *σπογγοκύκλων.* Δ.Ν.Π.

ἀκτινομύκης *[Μικροβ.].* Φυτικὸν μικρόβιον, ὑπαγόμενον εἰς τὴν τάξιν τῶν *τριχομυκήτων.* Περιεγράφη ὑπὸ τοῦ Böllinger. Γεννᾷ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ βοὸς ἰδίως, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ζῴων τὴν *ἀκτινομυκητίασιν,* ἐν τῷ ὑπ' αὐτῆς δὲ προερχομένῳ πύῳ ἀνευρίσκεται. Ἐὰν ἐξετάσωμεν ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον ἐν τῶν ἐν τῷ τοιούτῳ πύῳ ὑπαρχόντων χαρακτηριστικῶν σωματίων, παρατηροῦ-

Digitized by Google

μεν ὅτι τοῦτο συνίσταται ἐν μὲν τῇ περιφερείᾳ ἐκ πολυαρίθμων ἐπιμήκων κορυνοειδῶν κυττάρων λίαν στιλπνῶν, ἐν δὲ τῷ κέντρῳ ἐκ πολυπληθῶν λεπτῶν ἰνῶν, κατὰ ποικίλους τρόπους διασταυρουμένων καὶ τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἄκρον εἰσδύεται εἰς τὰς ὡς ἄνω κορύνας, αἵτινες οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ προϊόντα τῆς ἐκφυλώσεως τοῦ τελικοῦ ἄκρου τῶν τοιούτων νηματίων. Τὰ νημάτια τοῦ ἀκτινομύκητος διαιροῦνται δι' ἐγκαρσίας τομῆς εἰς τμήματα ὁμοιάζοντα πρὸς βακτηρίδια ἐπιμήκη ἢ βραχέα, δεικνύουσι δὲ καὶ γνησίαν διακλάδωσιν, καθ' ἣν ἐκπορεύονται ἀποφυάδες ὑπὸ γωνίαν ὀρθὴν ἢ ὀξεῖαν.

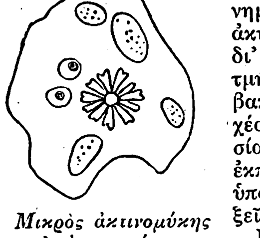

Μικρὸς ἀκτινομύκης ἐντὸς κυττάρου.

Πρὸς μελέτην τῆς ὑφῆς τοῦ ἀκτινομύκητος χρωματίζομεν τὰ ἐκ τοῦ πύου παρασκευάσματα ἢ τὰ παθολογανατομικὰ τοιαῦτα. Συγχρόνως δὲ ἐκτελοῦμεν τὴν καλλιέργειαν τοῦ πύου ἀεροβίως καὶ ἀναεροβίως, διότι ὑπάρχουσι δύο σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων διακρινόμενα παθογόνα εἴδη ἀκτινομύκητος, ὧν τὸ μὲν εἶναι *ἀερόβιον*, τὸ δ' ἕτερον *ἀναερόβιον*.

Τὸ παράσιτον τοῦτο εὑρίσκεται ἐπὶ τῶν ἀθέρων τοῦ στάχυος, διατηρεῖ δὲ ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἐπὶ δημητριακῶν καρπῶν, ἀχύρου, ξηρῶν φυτῶν κλπ. πρὸς δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ ἀλεύρου, τοῦ γάλακτος, τοῦ χώματος κλπ., δι' ὧν εἰσδύεται ἐντὸς τοῦ βλενογόνου τοῦ στόματος, τοῦ φάρυγγος ἢ καὶ τῶν ἐντέρων καὶ μολύνει τὰ ζῷα. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μολύνεται καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι 89% τῶν παρατηρηθεισῶν περιπτώσεων ἀκτινομυκητιάσεως ἐπῆλθον μεταξὺ τοῦ Ἰουνίου καὶ τοῦ Ἰανουαρίου, ἐν ἐποχῇ δηλαδή, καθ' ἣν ἐν ἀφθονίᾳ ὑπάρχουσι τὰ μέσα τῆς μεταδόσεως τοῦ μικροβίου. Δυνατὴ ὡσαύτως εἶναι ἡ μετάδοσις διὰ τῆς εἰσδύσεως μεμολυσμένων ξυλίνων παρασχίδων καὶ διὰ τῆς εἰσπνοῆς μικροβιοβριθοῦς κονιορτοῦ, ὅτε ἡ νόσος ἀναπτύσσεται εἰς τοὺς πνεύμονας.

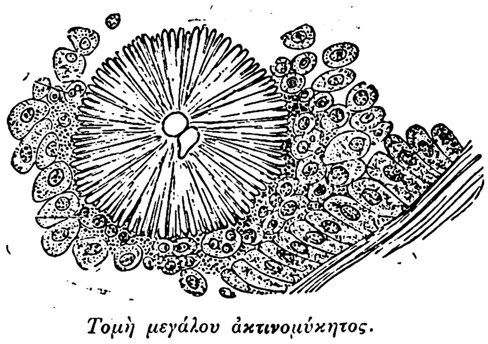

Τομὴ μεγάλου ἀκτινομύκητος.

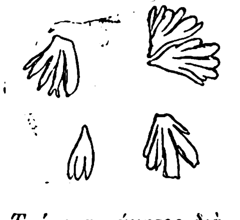

Τμήματα μύκητος διὰ πιέσεως ἀπομονωθέντα.

Κ. ΣΑΒΒΑΣ

—*[Φυτοπαθ.]* Ὁ ἀκτινομύκης εἶναι βακτήριον νηματοειδές, σαπρόφυτον καὶ σπανιώτερον παράσιτον. Τὸ εἶδος *ἀκτινομύκης* Scabies, καίτοι συνήθως ζῇ ὡς σαπρόφυτον, ἐν τούτοις δύναται νὰ ζήσῃ καὶ παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν κονδύλων τῶν γεωμήλων, ἐπὶ τῶν ὁποίων προκαλεῖ τὸν σχηματισμὸν ἐπιπολαίων φελλοειδῶν φλυκταινῶν, ὧν ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ μέγεθος ποικίλλει. Αἱ φλύκταιναι αὗται προέρχονται ἐκ τῆς ἀντιδράσεως τῶν ζώντων ἱστῶν κατὰ τοῦ παρασίτου. Ἡ θερμότης τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ ξηρασία συντελοῦν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς νόσου, ἐφ' ὅσον τὸ ἔδαφος ἔχει ἀλκαλικὴν ἀντίδρασιν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον παρουσιάζεται μόνον εἰς τὰ πυριτικά, τὰ πετρώδη, τὰ πτωχὰ εἰς ὀργανικὰς οὐσίας καί, κατὰ γενικὸν κανόνα, ξηρὰ ἐδάφη. Εἰς τὰ ὄξινα ἐδάφη τὸ βακτήριον τοῦτο μεταβάλλεται εἰς σαπρόφυτον.

Ὁ ἀκτινομύκης δὲν προκαλεῖ ἀξίας λόγου βλάβας, καθόσον οὔτε ἡ ἀπόδοσις τῶν γεωμήλων ἐλαττοῦται, οὔτε ἡ θρεπτικὴ ἀξία τῶν προσβεβλημένων κονδύλων μειοῦται, ἁπλῶς μόνον ἡ ἐμπορικὴ των ἀξία ὑποβιβάζεται, λόγῳ τῶν φλυκταινῶν. Κατὰ τῆς νόσου μόνον προληπτικὰ μέτρα δύνανται νὰ ληφθῶσι. Ταῦτα συνίστανται: Εἰς τὴν φύτευσιν μόνον ὑγιῶν κονδύλων, ἐν περιπτώσει δ' ἀμφιβολίας ἐνδείκνυται ἡ ἀπολύμανσις τῶν πρὸς φύτευσιν κονδύλων, δι' ἐμβαπτίσεως αὐτῶν ὀλίγον τι πρὸ τῆς φυτεύσεως ἐντὸς διαλύσεως ἑνὸς ἐπὶ τοῖς χιλίοις (1‰) διχλωριούχου ὑδραργύρου (σουμπλιμὲ) ἐν ὕδατι, ἐπὶ μίαν ἢ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν καὶ πλύσεως κατόπιν δι' ἀφθόνου ὕδατος ἢ ἐντὸς διαλύσεως τετάρτου γραμμαρίου ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν (0,25%) φορμόλης ἐν ὕδατι ἐπὶ 2 ὥρας.

Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ νόσος ἐξαπλωθῇ, ἐπιβάλλεται ἡ μὴ συχνὴ καλλιέργεια γεωμήλων εἰς τὸ αὐτὸ ἔδαφος, δηλαδὴ ἡ μακρὰ ἀμειψισπορά.

Π. Γ. ΚΟΥΤΣΟΜΗΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἀκτινομυκητίασις *[Μικροβ.]*. Νόσος ἀναπτυσσομένη ἐπὶ τῶν βοῶν ἰδίως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων καὶ ἄλλων ζῴων, χαρακτηριζομένη δὲ διὰ τῆς ἀναπτύξεως εἰδικῶν ὀγκιδίων ταχέως διαπυησκομένων καὶ καταστρεφομένων. Αἰτιολογικὸς αὐτῆς παράγων εἶναι ὁ **ἀκτινομύκης**. Ἀπὸ προφυλακτικῆς ἀπόψεως καλὸν εἶναι ν' ἀποφεύγηται ἡ βρῶσις κρέατος ζῴων θανόντων ἐκ τῆς νόσου ταύτης.

Κ. Σ.

—*[Ἰατρ.]* Ἡ νόσος εἶναι σπανία ἐν Ἑλλάδι. Ὁ ἀκτινομύκης ἐγκαθίσταται συνήθως ἐντὸς τῆς κοιλότητος τετερηδονισμένων ὀδόντων, ἐκεῖθεν δὲ καταλαμβάνει τὴν σιαγόνα καὶ τὴν παρειάν· εἰσδύει ἐπίσης εἰς τὸν φάρυγγα, τὸν οἰσοφάγον ἢ τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα· δύναται ἀκόμη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν πνεύμονα διὰ τῆς εἰσπνοῆς· τέλος μετὰ ξένων σωμάτων εἰσδύει καὶ ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ δέρμα διὰ τραυματισμοῦ.

Ὅπου ἐγκατασταθῇ ὁ ἀκτινομύκης, παράγονται τὰ λεγόμενα *κρυσταλλοειδῆ σωμάτια*, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐκ κεντρικῆς τινος μάζης *(μυκηλίου)*, συνισταμένης ἐκ πλέγματος τῶν νηματίων τοῦ μύκητος, περιβαλλομένης δὲ ὑπὸ ἐξωτερικῆς στιβάδος (τοῦ *ἀκτινωτοῦ θυσάνου*), πολυπληθῶν τουτέστι σωματίων συναποτελούντων σχῆμα κρυσταλλοειδὲς — ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ σωματίου. Περὶ τὰ κρυσταλλοειδῆ ταῦτα σωμάτια, πολλαπλασιαζόμενα, γίνεται πλάσις κυττάρων καταλήγουσα βαθμηδὸν εἰς ἐκτεταμένην σκληρὰν διόγκωσιν, ἥτις, διὰ τῆς συντελουμένης κατόπιν ὑπερπλασίας συνδετικοῦ ἱστοῦ, δύναται νὰ λάβῃ σύστασιν οἱονεὶ ξυλώδη, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἐντὸς αὐτῆς ὑπάρχουσιν ἑστίαι διαπυήσεως, ἀποτελοῦσαι κοιλότητας καὶ πόρους ἐκκρίνοντας παχύρρευστον πῦον. Ἐντὸς αὐτοῦ αἰωροῦνται κιτρινόφαια κοκκία, ὁρατὰ καὶ δι' ἀόπλου ὀφθαλμοῦ, εἶναι δὲ ταῦτα τὰ περιγραφέντα κρυσταλλοειδῆ σωμάτια, μονήρη ἢ κατ' ἀθροίσματα.

Ἐὰν ἡ ἑστία τῆς νόσου εὑρίσκεται πλησίον τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος, δύναται νὰ ἐπέλθῃ αὐτόματος ἴασις συναποβαλλομένων βαθμηδὸν τῶν μυκήτων μετὰ τοῦ πύου. Ἀλλὰ συνήθως ἡ νόσος δεικνύει μεγίστην ἐπιμονήν. Ἐπεκτεινομένη συνεχῶς καὶ μεταδιδομένη διὰ τῆς κυκλοφορίας εἰς διάφορα ὄργανα, καταλήγει, ἀφιεμένη ἄνευ θεραπείας, εἰς θάνατον.

Θεραπευτικὴ ἐπέμβασις δύναται νὰ καταπολεμήσῃ τὴν νόσον ἀποτελεσματικῶς. Συνίσταται δὲ αὕτη εἰς εὐρυτάτην διάνοιξιν διὰ πολλαπλῶν τομῶν πρὸς ἀποκάλυψιν πάσης ἑστίας, μετ' ἀποξέσεως ἢ καὶ ἐκτομῆς νοσηρῶν ἱστῶν. Ἔτι χορηγεῖται ἰωδιοῦχον κάλιον εἰς μεγάλας δόσεις (μέχρι 8—10 γραμμ. καθ' ἑκάστην, ἐπὶ 15—25 ἡμέρας μὲ ἀνάπαυλαν δύο ἑβδομάδων). Συνιστᾶται ὡσαύτως καὶ ἡ ἀκτινοθεραπεία, οὖσα λίαν ἀποτελεσματική.

Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

Ἀναλόγως τοῦ ὀργανικοῦ συστήματος τὸ ὁποῖον προσβάλλει ὁ *ἀκτινομύκης* (ἢ ἄλλως: τὸ *ὠοσπόριον τοῦ βοὸς*—oospora bovis) ὑποδιαιρεῖται καὶ μορφάς. Οὕτω δὲ ἔχομεν τὴν θωρακικήν, τὴν πλευροπνευμονικήν, τὴν κοιλιακήν, τὴν προσωποαυχενικήν, τὴν κροταφογναθικὴν κλπ. Ἡ τελευταία (περὶ ἧς κατωτέρω) εἶναι καὶ ἡ συνηθεστέρα. Παρὰ ταύτην ὅμως δέον νὰ μνημονεύσωμεν καὶ τὴν *τῶν χειλέων*, ἥτις δυνατὸν νὰ ἐκληφθῇ ὡς

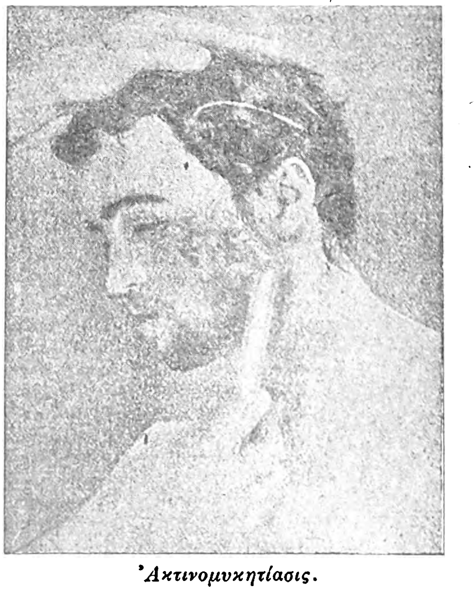

Ἀκτινομυκητίασις.

ἐπιθηλίωμα, καὶ *τῆς γλώσσης*, χαρακτηριζομένην ὑπὸ πυρήνων παρεμφερῶν πρὸς σκληροκομμίωμα ἢ βαθὺ φυμάτιον. Ἡ διάγνωσις, κατ' ἀρχὴν δυσχερής, θὰ τεθῇ μεταξὺ τῆς συφιλίδος, τῆς φυματιάσεως καί, σπανιώτερον, τοῦ καρκίνου. Ἡ μικροσκοπικὴ ἐξέτασις, ἡ ἀνεύρεσις τῶν *κιτρίνων κόκκων*, ἡ ἀναζήτησις τῆς ἐκτροπῆς τοῦ συμπληρώματος καὶ ἡ συγκολλητικὴ μέθοδος τοῦ Widal θὰ θέσωσι τὴν ὁριστικὴν διάγνωσιν. Ἡ θεραπεία, ἡ μᾶλλον ἐνδεικνυομένη, εἶναι ὡς ἐλέχθη, ἡ εὐρεῖα χειρουργικὴ ἐπέμβασις, ἡ πυρίκαυσις ἐπὶ τῶν ἐπιπολῆς μορφῶν καὶ αἱ κατὰ Forgue ἐνέσεις θειικοῦ χαλκοῦ. Ἐπὶ σπλαγχνικῶν μορφῶν τὸ ἰωδιοῦχον κάλιον, ἐσωτερικῶς ἢ καὶ ἐνδοφλεβίως (0,50—1 γραμ. ἀνὰ διήμερον) παρέχει ἄριστα ἀποτελέσματα. Ἡ ἐσχάτως προταθεῖσα ἐμβολιοθεραπεία ἔδειξεν ἀμφισβητουμένην ἐπίδρασιν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Gauiher*, Precis de maladies de la peau.— *Brocq*, Traitement des maladies de la peau.— *E. Forgue*, Precis de pathologie externe.—*F. J. Collet*, Precis de pathologie interne.—*Lacapère et Montlaur*, Dermatologie, ed. 1925 κλπ.

Ν. Γ. ΜΑΝΔΑΛΑΚΗΣ

—*[Ὀδοντιατρ.]* Τῇ βοηθείᾳ ἀθέρων στάχυος ἢ ἄλλων ξηρῶν φυτῶν εἰσδυόμενος ὁ *ἀκτινομύκης* ἐντὸς τοῦ βλενογόνου τοῦ στόματος, καὶ δὴ τῶν οὔλων, προκαλεῖ πυώδη φλεγμονήν, ἐπεκτεινομένην ταχέως πρὸς τὸ περιόστεον τῶν γνάθων, καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸν τράχηλον καὶ τὴν σπονδυλικὴν στήλην. Ἡ κάτω γνάθος προσβάλλεται συχνότερον ἢ ἡ ἄνω. Ἡ λοίμωξις δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ διὰ τετερηδονισμένων ὀδόντων, τῶν ἀλλοιώσεων τοῦ φάρυγγος, τῶν ἀμυγδαλῶν καὶ τῆς γλώσσης. Αἱ δὲ χρόνιαι ἀδενίτιδες καὶ αἱ φυματιώδεις τοιαῦται καθίστανται πολλάκις ἑστίαι ἀκτινομυκητιάσεως. Ἡ πρωτοπαθὴς ἀκτινομυκητίασις τῆς γλώσσης εἶναι σπανία.

Ἡ νόσος ἐμφανίζεται ὑπὸ τύπον ὀξύν, ὕποξυν καὶ χρόνιον. Ὁ ὀξὺς τύπος συγχέεται πολλάκις πρὸς τὸν φλέγμονα τοῦ στοματικοῦ δαπέδου. Ὁ ὕποξυς καὶ χρόνιος τύπος ἐξελίσσεται ἐν ἀρχῇ διὰ σκληρῶν φλεγμονωδῶν ὄζων, κληθέντων *ἀκτινομυκωμάτων*, ἅτινα εἶτα μαλακύνονται καὶ ἐξελκοῦνται, παρουσιάζουσιν ἐγκεκυστωμένα ἀποστήματα καὶ ῥήγνυνται διὰ συριγγίων. Ἰδιάζοντα χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐκκρινομένου πύου εἶναι τὰ προμνησθέντα κίτρινα κοκκία. Τὸ μέγεθος τῶν παρουσιαζομένων ὄζων φθάνει μέχρι κερασίου, ἐνίοτε καὶ ἀμυγδάλου. Ὁ τρισμὸς καὶ αἱ ἀλγηδόνες εἶναι ἓν τῶν κυρίων συμπτωμάτων τῆς νόσου. Οἱ λεμφικοὶ ἀδένες δὲν μετέχουσι τῆς παθήσεως.

Πολλάκις ἡ ἀκτινομυκητίασις δύναται, ἀναπτυσσομένη ἐντὸς τοῦ ὀστεώδους ἱστοῦ τῶν γνάθων, ν' ἀκολουθήσῃ τὸν μεμολυσμένον ὀδοντοφατνιακὸν σύνδεσμον, ἐπὶ πυορροίας τῶν οὔλων, καὶ νὰ ἐπιφέρῃ μεγάλας τῆς οὐλοφατνιακῆς χώρας καταστροφάς.

Ἡ πρώτη τῆς νόσου ἐκδήλωσις γίνεται ὁρατὴ ἔξωθεν τῆς στοματικῆς κοιλότητος διὰ γραμμώδους διηθήσεως, αὐξανομένης βραδέως· ἄνωθεν αὐτῆς τὸ δέρμα χρώννυται ἐρυθρῶς ὑποκύανον. Κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς νόσου τὸ δέρμα παρουσιάζει διατρήσεις, ἐξ ὧν ἐκρέει ὀρρῶδες ἢ παχύρρευστον πῦον, τυρώδους φύσεως.

Ἡ πρόγνωσις δὲν εἶναι βαρεῖα· οὐχ ἧττον ὀφείλομεν νὰ ἐπιτηρῶμεν τὴν πορείαν τῆς νόσου, καθότι αὕτη δύναται νὰ ἐκταθῇ, ὡς ἐρρέθη, καὶ ἐπὶ ἑτέρων ὀργάνων, ἐγκαταλείπουσα ἐπὶ πλέον συρίγγια καὶ δυσμόρφους οὐλάς, ἐκτεινομένας ἐφ' ἁπάσης τῆς προσωπικῆς χώρας. Πρὸς ἐπίτευξιν ἀποτελεσματικῆς θεραπείας δέον πρωτίστως νὰ ἐκριζωθῶσι πᾶς μὴ θεραπευόμενος βεβλαμμένος ὀδοὺς καὶ πᾶν ῥιζικὸν ἐν τοῖς φατνίοις ὑπόλειμμα. Τοὺς θεραπευομένους ὀδόντας ἐμφράττομεν καταλλήλως. Εἶτα προβαίνομεν ἐπὶ τὴν ἱκανὴν εὔρυνσιν τῶν συριγγωδῶν πόρων καὶ τὴν ἀπόξεσιν κατὰ βάθος τῶν λοιμωδῶν ἑστιῶν διὰ καταλλήλου ἐργαλείου, παραγγέλλοντες συγχρόνως τῷ ἀρρώστῳ νὰ ποιῆται συχνὰ ἀντισηπτικὰς τοῦ στόματος πλύσεις. Τὰ νοσογόνα στοιχεῖα ἐξαλείφομεν διὰ θερμοκαυτῆρος καὶ εἶτα δι' ἐπιθέσεως ἐπὶ τῶν πληγῶν βύσματος ἢ βάμβακος ἰωδοφορμίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Atlas-Manuel* des maladies des dents et de la bouche ὑπὸ *Preiswerk - Champret*.—Maladies Chirurgicales de la bouche et des maxilaires ὑπὸ *Dieulafé*, *Hepin*, *Pierre Duval* et *Bréchot*.

Π. Γ. ΠΑΝΤΑΤΖΗΣ

ἀκτινομύκωμα· βλ. ἀκτινομυκητίασις *[Ὀδοντ.]*

ἀκτινομυκωσία καὶ *ἀκτινομύκωσις*· βλ. ἀκτινομυκητίασις.

ἀκτινόνημα (Actinonema Fries) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων, ἀνῆκον εἰς τοὺς *γυμνομύκητας* (Gymnomycetes Fr.). Τὰ εἴδη τοῦ γένους τούτου σχηματίζουν στρῶμα λεπτὸν καὶ ἐπίπεδον, ὑφῆς παρεγχυματικῆς, εἰς τὴν ἐπιδερμίδα τοῦ φύλλου καὶ ὑπὸ τὴν ἐφυμενίδα. Τὸ μυκήλιον παράγει ἀκτινοειδεῖς σκοτεινὰς γραμμὰς ὑπὸ τὴν ἐφυμενίδα. Σπόρια ἐπὶ βραχέων νηματίων ᾠοειδῆ ἢ κορυνοειδῆ ἐκ δύο κυττάρων.

Ν.Μ.

— *[Φυτοπαθ.]* Τὸ *ἀκτινόνημα τῆς ῥοδῆς* (Actinonema rosæ, Marssonia rosæ, Asteroma radiosum Fr.) προκαλεῖ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν φύλλων τῆς τριανταφυλλέας στρογγύλας κηλῖδας, κατ' ἀρχὰς ἰώδεις, κατόπιν μελαψάς, μεγέθους 0,2—1 ἑκ. μ. Ἐνίοτε, ὅταν ἡ νόσος ἐπεκταθῇ πολύ, ἐπιφέρει τὴν ἀποξήρανσιν καὶ τὴν πρόωρον πτῶσιν τῶν φύλλων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπιβάλλεται

Digitized by Google

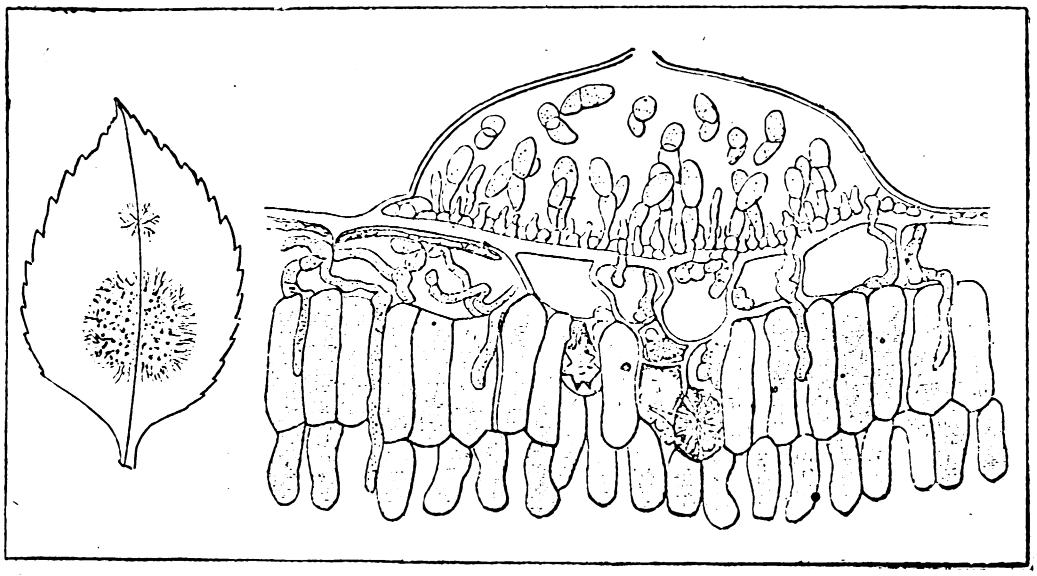

Ἀκτινόνημα τῆς ῥοδῆς.
[Ἀριστερὰ φύλλον ῥοδῆς προσβεβλημένον ὑπὸ τῆς νόσου τοῦ ἀκτινονήματος.]

ἡ συλλογὴ καὶ καῦσις τῶν πιπτόντων φύλλων καὶ προληπτικὸν ῥάντισμα τῶν τριανταφυλλεῶν κατὰ τὸ ἀμέσως ἐπόμενον ἔαρ δι' ἀραιοῦ βορδιγαλλείου πολτοῦ (1 %). Π. Κ.

ἀκτινόπορα (Actinopora d'Orb.) [*Παλαιοζ.*]. Μαλακιδιόζῳον ἐκ τῶν κυκλοστόμων *βρυοζῴων*, ὅπερ ἐνεφανίσθη εἰς τὸ κρητιδικὸν σύστημα καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ζῇ εἰς στελέχη δισκοειδῆ ἢ μυκητοειδῆ, ὧν τὰ σωληνοειδῆ κύτταρα αὐξάνουσι μόνον ἄνω ἐπὶ τῶν ἀκτινωτῶν πλευρῶν, αἵτινες χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων ὑπὸ αὐλάκων. Θ. Σ.

ἀκτινοπτέρια (Actinopteria Zittel) [*Παλαιοζ.*]. Ἐλασματοβράγχιον τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀβικουλιδῶν*, ὅπερ ἔζησεν ἀπὸ τοῦ δεβονίου μέχρι καὶ τοῦ ἀνθρακικοῦ συστήματος τοῦ παλαιοζῳϊκοῦ αἰῶνος καὶ χαρακτηρίζεται ἐκ τῶν ἀνίσως κατεσκευασμένων ὀστράκων αὐτοῦ μετὰ ἰσχυρῶν ἀκτινωτῶν πλευρῶν καὶ δύο ἀνίσου μεγέθους ὤτων. Θ. Σ.

ἀκτινόπτερις (Actinopteris) [*Βοτ.*]. Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν πολυποδιδῶν, περιλαμβάνον πτέριδας ἰθαγενεῖς τῆς Ἀφρικῆς. Ν. Μ.

ἀκτινοπτερύγιοι (Actinopterygii Zittel) [*Παλαιοζ.*]. Τάξις τῆς ὑποομοταξίας τῶν *τελεοστόμων* ἰχθύων μετὰ ζευγοειδῶν πτερυγίων, ἐπιβραχυνθέντος ἀξονικοῦ σκελετοῦ καὶ ἰσχυρῶν ἀκτινίων τῶν πτερυγίων. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἁρμοὶ τινες βασικῶν ἀκτινίων, χόνδρινοι ἢ ὀστεΐνοι, κεῖνται ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῆς ὠμοπλατικῆς ζώνης. Τὸ τῶν βραγχίων δέρμα εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν τῆς κάτω σιαγόνος καὶ συνίσταται ἐξ ὀστεΐνων φυλλοειδῶν ἀκτινίων.

Κατὰ τὸν Gregory, τὰ μεσημβρινὰ καὶ ζευγοειδῆ πτερύγια τῶν ἀκτινοπτερυγίων ἀναπτύσσονται ἐκ ῥαβδοειδῶν λεπίων, ἐξ ὧν διὰ συγχωνεύσεως ἐσχηματίσθησαν αἱ ἀκτῖνες τοῦ δέρματος. Ἡ σπονδυλικὴ στήλη ἰσχυροποιεῖται ὑπὸ τῶν ἄνω καὶ κάτω τόξων καὶ τελικῶς ἐπέρχεται ἡ ὀστεοποίησις τοῦ κέντρου τῶν σπονδύλων.

Κατὰ τὸν A. Smith Woodward, διαιροῦνται οἱ ἀκτινοπτερύγιοι ἰχθύες εἰς δέκα ὑποτάξεις ἀπὸ τῶν *χονδροστέων γανοειδῶν* μέχρι καὶ τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*, οἵτινες καὶ κυριαρχοῦσι διὰ τῶν ἀκανθίνων πτερυγίων αὐτῶν. Τὰ ὅρια μεταξὺ γανοειδῶν καὶ τελεοστέων δὲν εἶναι τόσον σαφῆ, ἐπειδὴ τὰ γανοειδῆ ὡς ὁ φολιδοφόρος, ὁ κάτουρος καὶ οἱ πρὸς τοὺς κλουπεΐδας ὅμοιοι εἶναι στενοὶ συγγενεῖς διὰ τῶν ἀπολελιθωμένων λεπτολεπιδῶν. Γενικῶς διατηροῦνται τὰ δύο μεγάλα ἀθροίσματα τῶν ἀκτινοπτερυγίων ἰχθύων ὡς *τάξεις*. Τὰ ἀρτίγονα γανοειδῆ διαφέρουσι τῶν τελεοστέων κατὰ τὰ σημαντικὰ ἐσωτερικὰ γνωρίσματα καὶ τὰ ὁποῖα παρουσιάζουσιν ἀπογόνους μεγάλων κλάδων, οἵτινες δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν ἀπ' εὐθείας γενετικὴν σχέσιν πρὸς τοὺς ζῶντας τελεοστέους. Ἡ ἄμια εἶναι αὐτοτελής, ἡ δὲ γραμμὴ τῆς καταγωγῆς ἄρχεται ἀπὸ τοὺς ἰουρασικοὺς λεπτολεπίδας καὶ θρισσοπίδας πρὸς τὰς ἰουρασικὰς συγγενεῖς διακλαδώσεις τῶν ἀμιαωδῶν γανοειδῶν, ἤτοι καὶ πέραν τῶν φολιδοφόρων καὶ κατουριδῶν. Ἐν τῇ γραμμῇ δὲ ταύτῃ τὰ χωριστικὰ ὅρια εἶναι αὐθαίρετα. Θ.Σ.

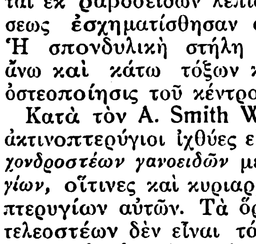

Ἀκτινόπτυχος.

ἀκτινόπτυχος (ὁ). Διάτομον τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡλιοπελτιδῶν*, χαρακτηριζόμενον ὑπὸ δισκοειδοῦς σώματος μὲ ῥαβδώσεις, ἀκτινωτὰ ἐσωτερικὰ διαφράγματα, θυρίδας κυψελώδεις ἤ, ἐνίοτε, ἐλικοειδεῖς. Εἶναι θαλάσσια ζῷα. Εὑρίσκονται καὶ ἐν ἀπολελιθωμένῃ καταστάσει. Γνωστὰ εἶναι περὶ τὰ ἑξήκοντα εἴδη. Δ. Ν. Π.

—[*Παλαιοζ.*] (Actinoptychus Ehrenb.). Θαλλόφυτον ἐκ τῶν μικροσκοπικῶν φυκῶν, οὗτινος τὰ ἐκ πυριτικοῦ ὀξέος κελύφη ἀποτελοῦσι στρῶμα ἐκ διατμήτων γῆς, πάχους 18 ποδῶν, ἐφ' οὗ ἡ πόλις Ριχμόνδη τῆς Βιργινίας, τῆς τριτογενοῦς περιόδου. Θ.Σ.

ἀκτινοσκόπησις· 6λ. **ἀκτῖνες Ραίντγκεν.**

ἀκτινόστρεον (Actinostreon Bayle) [*Παλαιοζ.*]. Δίθυρον ἀνισομυάριον· 6λ. **ἀλεκτρυόνια.**

ἀκτινοστροβίτης (Actinostrobites Endl.) [*Παλαιοφ.*]. Καλεῖται οὕτω ὁ καρπὸς τῶν *γυμνοσπέρμων καμπτοφύλλων* καὶ ἰδίως κατὰ τὸν Endlicher τῶν *κουπρεσσινιτῶν*. Θ. Σ.

ἀκτινόστροβος (Actinostrobus Miq.) [*Βοτ.*]. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας *κυπαρισσινῶν*. Εἶναι θάμνος πυραμιδοειδὴς μὲ σπονδύλους ἐκ τριῶν φύλλων, χαρακτηριζόμενος ἐκ τῶν κώνων ἐξ 6 παρομοίων βαλβίδων (θυρίδων) τῶν ὁποίων ἑκάστη φέρει ἐξ ῥοθήκας καὶ αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν ὡρίμανσιν μετασχηματίζονται πτηρούμεναι εἰς δύο μόνον καρποὺς φέροντας τρία μεμβρανώδη πτερύγια. Σ. Μ.

—[*Παλαιοφ.*] (Actinostrobus Schimper). Καλοῦνται οὕτω οἱ κῶνοι τῶν ἀπολελιθωμένων *κυπαρισσοειδῶν*, ὧν οἱ σπερματικοὶ ὀφθαλμοὶ εὑρίσκονται εἰς μίαν, δύο ἢ περισσοτέρας τῶν μασχαλῶν τῶν δύο, τριῶν μέχρι καὶ τετραμερῶν καρπικῶν φύλλων καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐσωτερικὴ πλευρὰ μετὰ τὴν γονιμοποίησιν ἐξογκοῦται, καὶ ἀναπτύσσεται διὰ τῆς αὐξήσεως ἡ κορυφὴ τῶν καρπικῶν φύλλων, ἥτις καὶ ὠθεῖται πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔξω. Θ. Σ.

ἀκτινόστρωμα (Actinostroma Nichols) [*Παλαιοζ.*]. Γένος τῆς ἀπολελιθωμένης κατηγορίας τῶν *στρωματοποριδῶν* ἐκ τῶν *ὑδροζῴων*, ἥτις παρουσιάζει γνωρίσματα τῶν δύο ἀρτιγόνων τάξεων τῶν ὑδροκοραλλινῶν καὶ τῶν τουπουλαριῶν. Οἱ κατακόρυφοι ἢ μᾶλλον οἱ ἀκτινωτοὶ στῦλοι διασχίζουσι κατὰ κανονικὰς ἀποστάσεις ἅπαντα τὰ ἐλάσματα ἢ τοὐλάχιστον μέγαν ἀριθμὸν αὐτῶν καὶ σχηματίζουσι τούτου ἕνεκα ἐν καθέτῳ τομῇ τετραπλευρικὸν δίκτυον. Τὰ δὲ ἐλάσματα συνίστανται ἐκ δικτυώματος, ἐξ ἀναστομώσεως τῶν συμπαγῶν ἀσβεστολιθικῶν ἰνῶν, ἡ ἐπιφάνεια τῶν ὁποίων εἶναι πορώδης καὶ καλύπτεται ὑπὸ προεξεχουσῶν ἀκμῶν, ἤτοι τῶν ἐλευθέρων ἄκρων τῶν κατακορύφων στύλων. Εὑρίσκεται συνήθως ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ ὡς *ἀκτινόστρωμον κλαθρᾶτον* Nich. εἰς τὸ δεβόνιον σύστημα τοῦ Ἄϊφελ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Β. Ἀμερικῆς. Θ. Σ.

ἀκτινοστρωμάρια (Actinostromaria M. Chalm. in lit) [*Παλαιοζ.*]. Γένος *ὑδροζῴου* ἐκ τῆς κατηγορίας τῶν ἐκλειψάντων *στρωματοποριδῶν*, ὅπερ ἔζησεν εἰς τὸ κενομάνιον τοῦ ἄνω κρητιδικοῦ συστήματος τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ ὁποίου ἡ διάταξις τῆς κατασκευῆς ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ ἀκτινοστρώματος τοῦ παλαιοζῳϊκοῦ αἰῶνος. Θ. Σ.

ἀκτινοτριχία (Actinotrichia Dec.) [*Βοτ.*]. Γένος ἀνῆκον εἰς τὰ *ῥοδοφύκη* καὶ εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν τῶν *ἑλμινθοκλαδιδῶν* (Helminthocladiceae). Τοῦ γένους τούτου ἔχει περιγραφῆ ἓν εἶδος ἀπαντώμενον εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν, Φιλιππίνας νήσους καὶ νήσους τοῦ Σάντουϊτς. Ν. Μ.

ἀκτίνουρα (τὰ) [*Ζῳολ.*]. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη κατὰ τὸ 1836 ὑπὸ τοῦ Gould, εἴς τινα πτηνὰ *ἀποδημητικὰ* τῆς ὁμοιογενείας τῶν *στρουθιδῶν*, ἅτινα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς περὶ τὰ Ἱμαλάϊα χώρας. Τὰ πτηνὰ ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ εὐθέος ῥάμφους των, ὅπερ εἶναι ἐλαφρῶς πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, ὀλίγον κυρτὸν καὶ ἐλαφρῶς ἐσχισμένον κατὰ τὸ ἄκρον τῆς ἄνω σιαγόνος. Οἱ ῥώθωνες εἶναι κεκαλυμμένοι δι' εὐρείας μεμβράνης, ἥτις σμικρύνει τὸ ἄνοιγμά των καὶ τὸ περιορίζει εἰς ῥινικὴν σχισμήν. Αἱ πτέρυγές των εἶναι βραχεῖαι, ἐπίκυρτοι, μὴ ἀνθεκτικαὶ καὶ λίαν ἀπεστρογγυλωμέναι. Τὸ τέταρτον, τὸ πέμπτον καὶ τὸ ἕκτον πτερύγιον εἶναι μακρότερα τῶν λοιπῶν. Ἡ οὐρά, μακρά, ἀποτελεῖται ἀπὸ εὔκαμπτα καὶ πυκνὰ πτερά. Οἱ πόδες εἶναι ἰσχυροὶ καὶ φέρουσι μεγάλους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον δακτύλους, ἐξ ὁποίων ὁ πρῶτος δάκτυλος ἢ μέγας εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένος.

Κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τῶν πτηνῶν τούτων εἶναι ὁ *ἀκτίνουρος ὁ Ἐγερτόνειος* (actinura Egertoni), ὅστις ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὰ Ἱμαλάϊα ὄρη καὶ εἰς ὕψος κυμαινόμενον ἀπὸ 1,000—2,000 μέτρα ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἐνίοτε κατέρχεται καὶ εἰς χαμηλότερα ἐπίπεδα καὶ φθάνει μέχρι τῶν λοφοσειρῶν τῆς Βεγγάλης. Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει τὸ ἀνάστημα κοττύφου (κόσσυφα). Ἡ κεφαλή του κοσμεῖται ὑπὸ λοφίου, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ λογχοειδῶν πτερῶν καὶ ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιός, ποικιλλόμενος ὑπὸ πυρρῶν, καστανῶν, φαιῶν καὶ λευκῶν ἀνταυγειῶν. Τὰ πτερὰ καὶ ἡ οὐρὰ εἶναι κοσμημένα, ὅπως καὶ εἰς τὰ περισσότερα εἴδη τῆς οἰκογενείας, ὑπὸ φαιῶν ῥαβδώσεων τελείως κεχωρισμένων ἀλλήλων. Ὁ ἀκτίνουρος ὁ Ἐγερτόνειος ζῇ κατὰ μικρὰς ὁμάδας, αἵτινες ἵπτανται ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον καὶ ἀναζητοῦσι μεταξὺ τῶν φύλλων κόκκους καὶ ἔντομα, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν κυριωτέραν των τροφήν.

Ὁ *ἀκτίνουρος ὁ κοινὸς* (actinura vulgaris), ὅστις ζῇ ἐπὶ τῶν ὀρέων τοῦ Σικκὶμ καὶ τοῦ Νεπώλ, εἰς ὕψος 2,500-3,500 μέτρων ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἔχει ἀνάλογον χρωματισμὸν πτερώματος πρὸς τὸν προηγούμενον, ἀλλὰ τὰ χρώματά του εἶναι ζωηρότερα. Καὶ οὗτος εἶναι δενδρόβιος καὶ τρέφεται ἐξ ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

ἀκτινοφάνια (τὰ) [*Ζῳολ.*]. Διάτομα παρεμφερῆ πρὸς τὰ **ἀκτινόπτυχα** (6λ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἀκτινόφθαλμα (τὰ) [*Ζωολ.*]. Ἡ ὀνομασία αὕτη δίδεται εἰς ζῷά τινα, τῶν ὁποίων οἱ ὀφθαλμοὶ ἀκτινοβολοῦσιν εἰς τὸ σκότος. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὸ τμῆμα τοῦ χοριοειδοῦς χιτῶνος τῶν ὀφθαλμῶν των δὲν εἶναι μελανὸν καὶ ἀντανακλᾷ τὸ φῶς· παρατηρεῖται δὲ εἰς τὴν γαλῆν, τὸν λέοντα, τὴν τίγριν καὶ γενικῶς εἰς τὰ ***αἰλουροειδῆ***. Δ.Ν.Π.

ἀκτινοφόρον [*Χημ.*]. Οὕτω καλεῖται μῖγμα ἐκ 3 μ. διοξειδίου τοῦ δημητρίου καὶ 1 μ. διοξειδίου τοῦ θορίου, χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν δι' ἀκτίνων Roentgen διαγνωστικήν. Κ.Γ.Μ.

ἀκτίνοφρυς (ἡ) [*Ζῳολ.*]. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὰ *πρωτόζῳά* τινα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡλιοζῴων*, ἅτινα φέρουσι σκελετόν. Τὰ ζῳάρια ταῦτα θεωροῦνται ὡς ἁπλούστερος τύπος τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἡλιοζῴων.

Ὁ γνωστότερος ἀντιπρόσωπος εἶναι ἡ *ἀκτίνοφρυς ἡ καταδυομένη* (actinophrys sol) ἥτις ἀπαντᾶται ἐντὸς τελμάτων καὶ ποταμῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἡ *ἀκτίνοφρυς ἡ παράδοξος* (actinophrys paradoxa) εἶναι ἰθαγενὲς ζῳάριον τῶν γλυκέων ὑδάτων τῆς Βομβάης καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὡς ἐγχυματικόν. Φέρει πλῆθος ῥιζοποδικῶν ἰνῶν, αἵτινες ἐκφεύγουσιν ἐκ τῆς περιφερείας τοῦ σώματος καὶ ἀναπτύσσονται πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις ὁμοιάζουσαι πρὸς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου. Τὰ ἡλιόζῳα ταῦτα παρουσιάζουσι ποιάν τινα *διάχυσιν πρωτοπλασματικήν*, ἥτις τελευτᾷ εἰς κομβίον. Τὰς διαχύσεις ταύτας ἡ ἀκτίνοφρυς χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν σύλληψιν τῶν τροφῶν καὶ ὡς ὄργανον προσκολλήσεως. Δ. Ν. Π.

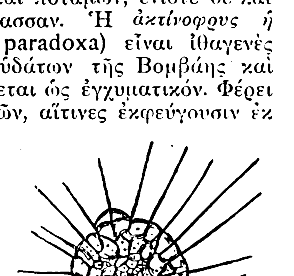

Ἀκτίνοφρυς ἡ καταδυομένη.

ἀκτινόφυλλος (Actinophyllum R. et Pav.) [*Βοτ.*]· συνών. τοῦ **σκιαδοφύλλου** (6λ. λ.).

ἀκτινόφυτον. Βοτανικὸς ὅρος σημαίνων τὴν *ἀκτινηδὸν* διάταξιν τῶν μερῶν τοῦ φυτοῦ.

ἀκτινόφωνον· 6λ. **ῥαδιόφωνον.**

ἀκτινοφωτόμετρον· 6λ. **ἀκτινόμετρα, πυρηλιόμετρα, φωτόμετρα.**

ἀκτινοχλόη (Actinochloa Willd.) [*Βοτ.*]. Φυτὸν ποῶδες τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστιδῶν*, ἰθαγενὲς τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς. Σ. Μ.

Digitized by Google

ἀκτινώδης (Actinode· συνων. τοῦ Actinodium Schauer) [*Βοτ.*]. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρτιδῶν*· εἶναι δενδρύλλιον τῆς Αὐστραλίας ὁμοιάζον κατὰ τὸν κορμὸν μὲ τὴν ἐρείκην. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ γένους ὁμοιάζουν πολὺ μὲ τὴν Darwinia τῆς ὁποίας διακρίνεται κυρίως διὰ τῶν τετραμερῶν ἀνθέων της. Ταῦτα εἶναι διεσπαρμένα, μικρὰ καὶ γραμμοειδῆ, καὶ διατεθειμένα εἰς ἀκραῖα κεφάλια, περιβαλλόμενα ὑπὸ φυλλαρίου ἀντικαθιστῶντος τὰ βράκτεια. Σ. Μ.

ἀκτίνων *ἄξων,—ἐπιφάνεια* βλ. διπλῆ διάθλασις τοῦ φωτός.

ἀκτινωτὸν (Actinote) [*Ὀρυκτολ.*]. Συνών. τοῦ ὀρυκτοῦ ἀκτινόλιθος (βλ. λ.).

ἀκτινωτός,—*ή,—όν* ὁ δίκην ἀκτίνων, ὁ κατ' ἀκτῖνας διατεθειμένος.

—**ἀκτινωτὸν** *σῶμα* [*Ἀνατομ.*]. Παχυτέρα μοῖρα τοῦ ἀγγειώδους χιτῶνος τοῦ ὀφθαλμοῦ, κειμένη κάτωθεν τοῦ *ἀκτινωτοῦ* ἢ *προσαρμοστῆρος* μυός, ὄπισθεν τῆς ἴριδος, ἥτις ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος πρὸς τὰ πρόσω, ἔμπροσθεν δὲ τοῦ χοριοειδοῦς, ἀφ' οὗ χωρίζεται διὰ τῆς *πριονωτῆς περιφερείας*. Τὸ ἀκτινωτὸν σῶμα ἀποτελεῖται ἐκ πληθώρας ἀγγείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται συνδετικὸς ἱστὸς καὶ μέγας ἀριθμὸς μελαγχρόων κυττάρων, ἐξ οὗ καὶ τὸ μελανὸν χρῶμα αὐτοῦ. Ἡ ἔσω ἐπιφάνεια τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος παρουσιάζει 70 ἐπιμήκεις πτυχάς, αἱ ὁποῖαι καλοῦνται *ἀκτινοειδεῖς προβολαί*. Αὗται ὑπαλείφονται ὑπὸ δύο στίχων ἐπιθηλιακῶν κυττάρων, ὧν ἡ ἐν τῷ βάθει εἶναι μελάγχρους. Ἐκ τοῦ ἐπιθηλίου τῶν ἀκτινοειδῶν προβολῶν ἐκπορεύονται ἰνίδια φερόμενα πρὸς τὸν φακόν, ἀποτελοῦντα ἐν συνόλῳ τὴν καλουμένην *Ζίννειον ζώνην* χρησιμεύουσαν πρὸς συγκράτησιν τοῦ φακοῦ ἐν τῇ φυσιολογικῇ αὐτοῦ θέσει.

Τὸ ἀκτινωτὸν σῶμα, ὡς ἐκ τῆς πληθώρας τῶν ἀγγείων αὐτοῦ, ἀποτελεῖ τὸ θρεπτικὸν κέντρον τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐκ τούτου δὲ ἐκκρίνεται καὶ τὸ ὑδατοειδὲς ὑγρόν. Χρόνιαι παθήσεις τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος ἐπιφέρουσι σοβαρὰς ἀλλοιώσεις τοῦ βολβοῦ καὶ τέλος τὴν ἀτροφίαν αὐτοῦ.

Γ. Φ. ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΣ

—**ἀκτινωτὸς** *μῦς* [*Ἀνατομ.*]. Μῦς κείμενος κατὰ τὸν ἰσημερινὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ μεταξὺ τοῦ σκληροῦ χιτῶνος καὶ τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος, συνιστάμενος δὲ ἐξ ἐπιμήκων καὶ κυκλοτερῶν μυϊκῶν ἰνῶν. Αἱ ἐπιμήκεις ἶνες εἶναι πολυαριθμότεραι εἰς τοὺς μύωπας καὶ ὀλιγώτεραι εἰς τοὺς ὑπερμέτρωπας, ἐνῷ αἱ κυκλοτερεῖς ἶνες εἶναι πολυαριθμότεραι εἰς τοὺς ὑπερμέτρωπας. Ὁ ἀκτινωτὸς μῦς χρησιμεύει διὰ τὴν προσαρμογήν, ὡς ἐκ τούτου δὲ καλεῖται καὶ *προσαρμοστήρ*. Συσπωμένου τοῦ μυὸς τούτου χαλαροῦται ἡ *Ζίννειος ζώνη*, αὐξάνεται ἡ κυρτότης τοῦ φακοῦ, ἐπομένως δὲ καὶ ἡ διαθλαστικότης τοῦ τελευταίου. Γ. Φ. ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΣ

— **ἀκτινωτὸς** *στέφανος* [*Ἀνατομ.*]. Ἡ προσθία μοῖρα τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἀποτελουμένη ἐν συνόλῳ ἐξ 70—80 ἀκτινοειδῶν προβολῶν. Τὸ πλάτος αὐτοῦ εἶναι 4—5 χιλιοστά. Γ. Φ. Κ.

— **ἀκτινωτὸς** *στέφανος* [*Νευρολ.*]. Νευρικαὶ δεσμίδες φερόμεναι διὰ τῆς ἔσω κάψης ἀκτινοειδῶς κατὰ διαφόρους διευθύνσεις μέχρι τοῦ φλοιοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, ἀποτελοῦσαι δ' ἐν συνόλῳ τὸν ἀκτινωτὸν στέφανον. Καὶ μέρος μὲν τῶν νευρικῶν δεσμίδων συνάπτει τὸ ῥαβδωτὸν σῶμα, τὸν διάμεσον καὶ μέσον ἐγκέφαλον μετὰ τοῦ φλοιοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, μέρος δὲ τῶν δεσμίδων συνδέει τὸν φλοιὸν τοῦ ἐγκεφάλου μετὰ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Γ. Φ. Κ.

— **ἀκτινωτοὶ** *στρόβιλοι* βλ. ὑδροστρόβιλοι.

ἄκτιον [*Βοτ.*]. Βοτανικὸς ὅρος τῆς οἰκολογίας τῶν φυτῶν χαρακτηρίζων τὴν διαμόρφωσιν ἑνὸς εἴδους ἐκ προσαρμογῆς εἰς πετρώδεις ἀκτάς. Σ. Μ.

Ἄκτιον [*Ναυτ. Γεωγρ.*]. Ἡ ΒΔ τῆς Ἀκαρνανίας ἐσχατιά. Γλῶσσα χθαμαλή, τῶν ὑψομέτρων της εἰς ὀλίγα σημεῖα φθανόντων εἰς 1,20 μέτρον, προέχουσα ἐπὶ τρία μίλλια πρὸς Β καὶ ἀποτελοῦσα μικρὰν χερσόνησον, διαχωρίζουσαν τὸ Ἰόνιον πέλαγος ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, καὶ ἀπολήγουσαν πρὸς Β εἰς ὀξύ, τὴν ἄκραν Ἀκρὶ (βλ. λ.). Τῆς χερσονήσου ταύτης τὴν μὲν *μασχάλην* ἀποτελεῖ ὁ ΝΔ μυχὸς τοῦ *προκόλπου* τοῦ Ἀμβρακικοῦ, τοῦ διανοιγομένου μεταξὺ τῆς ἄκρας Ἀκρὶ καὶ τῆς *κεφαλῆς* «Κεφάλι Παναγιᾶς» καὶ ἀτενίζοντος πρὸς Β τὸ ἀκρωτ. *Λασκάρα* τῆς χερσονήσου τῆς Πρεβέζης· τὸν *ὦμόν* της, ὁ Β μυχὸς τοῦ ἰχθυοτροφείου *Χελοδίβαρο*, τοῦ ἐν τῷ μυχῷ τοῦ ὅρμου *Ἁγίου Νικολάου*, ἐπὶ τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ Λευκάδος—Βονίτσης καὶ εἰς τὸ 8ον χιλιόμ. ἀπὸ τοῦ φρουρίου Λευκάδος· τὴν *ῥίζαν* της, ἡ νοητὴ γραμμὴ ἡ ἑνοῦσα τοὺς δύο ἄνω μνησθέντας μυχούς, ἔχουσα μῆκος 6 $1/2$ χιλιομ. καὶ παρουσιάζουσα ἐλαφρὰν κύρτωσιν πρὸς Δ· ἡ δὲ *προβολή* της πρὸς τὴν θάλασσαν εἶναι 7 χιλιομέτρων περίπου, ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς ῥίζης ἕως τὴν ἄκραν Ἀκρὶ λογιζομένων. Ὁ οὑτωσὶ ἀφορισμὸς τῆς χερσονήσου σαφῶς προκύπτει φυσικώτατος· ἁπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τοῦ χάρτου τοῦ *Ἀμβρακικοῦ κόλπου* τῆς Ἑλλην. Ὑδρ. Ὑπηρεσίας πείθει ὅτι ἡ γενικὴ *ἀκτογραμμὴ* τῆς ΒΔ Ἀκαρνανίας θὰ ἔπρεπε νὰ συνεχίζηται ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὡς ἄνω ἀφορισθεῖσαν ῥίζαν τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀκτίου, δεδομένου ὅτι κατ' αὐτὴν ἀποσβέννυνται αἱ ἰσοϋψεῖς τοῦ βουνοῦ *Κόκκινος* καὶ δὴ κατὰ τὴν ἀτραπὸν τὴν ἑνοῦσαν τὸ *Χελοδίβαρο* πρὸς τὴν Βόνιτσαν, ἀποτελοῦσαν συμπτωματικὸν μέν, ἀλλ' ἀκριβέστατον ὁρόσημον τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀκτίου.

Τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου κλειομένου πρὸς Δ. ὑπὸ δύο χερσονήσων, τῆς μὲν ἀπὸ τῆς Ἠπείρου μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Ν, τῆς δὲ ἀπὸ τῆς ΒΔ ἀκτῆς τῆς Ἀκαρνανίας μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Β, χερσονήσων ὧν τὴν ἐπαφὴν ἀνακόπτει ἡ παρεμβολὴ τοῦ πορθμοῦ τῆς Πρεβέζης, ἡ νοτιωτέρα αὐτῶν εἶναι ἡ τοῦ Ἀκτίου καὶ ὡς τοιαύτη κεῖται δεξιᾷ τόσον τῷ ἀναπλέοντι τὸ στόμιον τῆς Πρεβέζης, ὅσον καὶ τῷ εἰσπλέοντι τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Τέσσαρες δὲ σχηματίζονται ἄκραι ἀπὸ τῆς χερσονήσου, πᾶσαι δὲ ἀπὸ τῆς Δ. πλευρᾶς: *Ἡ Ἀκρὶ* βορειοτάτη καὶ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν πρόκολπον τοῦ Ἀμβρακικοῦ· ἡ *Ἄκτιον* (κοιν. *Πούντα*) εἰς 1350 μέτρα Ν τῆς προηγουμένης, κατέναντι τοῦ φρουρίου «Ἅγιος Γεώργιος» τῆς Πρεβέζης, οὗ ἀπέχει 730 μέτρα, δοῦσα δὲ τὸ ὄνομα εἰς τὴν χερσόνησον, ὅπου φρούριον ἐπέχον τὴν θέσιν τοῦ ἀρχ. ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος (C Müller εἰς ἔκδοσιν Στράβωνος ὑπὸ Διδότου «Actium»: Templum erat ubi nunc est «le fort de la Punta»)· ἡ *Κοκκάλα* ἢ καὶ *Σκύλλα* εἰς 2 $1/2$ χιλιόμ. Ν.ΝΔ τοῦ Ἀκτίου· ἡ *Παληοκοῦλα* εἰς 3800 μέτρα πρὸς Ν1Ε ἀπὸ τῆς Σκύλλας, ἔχουσα, εἰς $9/10$ μιλ. ΝΔ αὐτῆς, σκόπελον *Ἀχιλλέως*.

Ἡ μελέτη τοῦ χάρτου ἀποδεικνύει ὅτι ἀποτελοῦσι νοητὴν συνέχειαν ἄμεσον: α) ἡ δυτικὴ ἀκτὴ τῆς χερσον. τῆς Πρεβέζης καὶ ἡ δυτικὴ τῆς χερσον. τοῦ Ἀκτίου· β) ἡ ἐφ' ἧς ἡ προκυμαία τῆς πόλεως Πρεβέζης ἀκτὴ καὶ ἡ ἀμέσως πρὸς Ν τῆς ἄκρας Ἄκτιον ἀκτή, πρὶν αὕτη διακαμφθῇ πρὸς τὴν ἄκραν Σκύλλα· γ) ἡ ΝΔ ἀκτὴ τοῦ βορείως τῆς Πρεβέζης αὐλῶνος *Βαθύ*, πρὸς τὴν Ἀν. ἀκτὴν τῆς χερσον. Ἀκτίου. Ἰδιαίτατα ὅμως ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ ὕφαλος διαμόρφωσις τοῦ βυθοῦ, ἡ συσχετίζουσα τὰς δύο κατέναντι ἀλλήλων χερσονήσους. Διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ὑφαλοπλαίσιον, τὸ ἀπὸ τῆς ἰσοβαθοῦς τῶν 5 μέτρων, καθιστᾷ ἐναργῆ τὴν ὁμαλὴν συνέχειαν τῶν δυτικῶν ἀκτῶν ἀμφοτέρων τῶν χερσονήσων εἰς τὸ βάθος τῶν 5 μέτρων, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου *Μύτικα* τῆς Νικοπόλεως καὶ ἀπολῆγον εἰς τὴν ἐγγὺς τοῦ φρουρίου τῆς Λευκάδος ἀκτοταινίαν· ἀφ' ἑτέρου (ὡσὰν νὰ ἠθέλησεν ἡ Πρόνοια νὰ προλάβῃ τὰς διεθνεῖς προστριβάς, αἵτινες θὰ ἐγεννῶντο ἐξ αἰτίας τοῦ Ἀμβρακικοῦ, ὅστις θὰ καθίστατο ἓν τῶν στρατηγικωτέρων σημείων τῆς Μεσογείου, ἐὰν τὸ στόμιον τοῦ Ἀκτίου ἦτο πλώϊμον εἰς παντὸς βυθίσματος πλοῖα) ἔξαρσις τοῦ βυθοῦ, πραγματικὸς *ὑφαλισθμός*, συνδέει τὰς ἀντικειμένας τῶν δύο χερσονήσων ἀκτάς, μεταξὺ τῶν σημείων: *Φρούριον Ἀκτίου — Πυροβολεῖον Παληοσάραγα* (Πρεβέζης)—*Πυροβολεῖον Καλῆ Μπαμπᾶ* (Παντοκράτορος—Πρεβέζης) —*Ἄκρα Κοκάλα* (Ἀκαρνανίας). Τὰ ὑπὲρ τὸν ὑφαλισθμὸν βολίσματα, ὄντα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐλάσσονα τῶν 3 $1/2$ μέτρων, θὰ καθίστων τὸν Ἀμβρακικὸν ἀπροσπέλαστον εἰς τὴν ἀτμοπλοΐαν ἀκτοπλοΐαν, ἐὰν ἡ Πρόνοια δὲν ἄφινε νὰ βλαστήσῃ ἓν μοναδικὸν δένδρον, μέγα δὲ δένδρον, εἰς τὴν ἀμμώδη ταύτην χερσόνησον· διότι, ἡ τοποθεσία τοῦ δένδρου τούτου (εἰς Δ ἐν τῷ χάρτῃ τοῦ ἄρθρου) εἶναι τοιαύτη, ὥστε τὸ πλοῖον τὸ τασσόμενον εἰς τὴν εὐθυγραμμίαν τοῦ δένδρου τούτου καὶ τοῦ μέσου τῆς κορυφογραμμῆς τῆς κεφαλῆς *Κεφάλι Παναγιᾶς* (ἐσωτερικοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ἀμβρακικοῦ, φαινομένου μακρόθεν, εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ Ἰονίου προσπλέοντα πλοῖα, ὑπὲρ τὴν χθαμαλὴν χερσόνησον τοῦ Ἀκτίου) καὶ ἀκολουθοῦν τὴν εὐθυγραμμίαν ταύτην ὡς πλεῦσιν, διαπλέει ἀσφαλῶς πλώϊμον πόρον ἀνάμεσον τῶν ἀβαθῶν καὶ ὑπὲρ βολίσματα 11 τοὐλάχιστον ποδῶν. Ἡ εὐεργετικὴ αὕτη εὐθυγραμμία παύει παρέχουσα τὰς ὑπηρεσίας της, ὅταν τὸ πλοῖον φθάσῃ πρὸς Ν ἀκριβῶς τοῦ φρουρίου *Ἅγ. Γεώργιος* (Πρεβέζης), διότι ἀντίπρωρα αὐτοῦ ἡ ἔξαρσις τοῦ βυθοῦ καθίσταται ἐπικίνδυνος. Ἀλλ' εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ (τὸ Β εἰς τὸν χάρτην τοῦ ἄρθρου) ἄρχεται νέος πλώϊμος *ὑφαλαῦλαξ*, ἀτενίζων πρὸς Β.ΒΑ καὶ τοῦ ὁποίου ὁ ἄξων ΒΙΙ σχηματίζει πρὸς τὸν ἄξονα ΑΒΔΕ τοῦ προηγουμένως μνησθέντος ὑφάλου πόρου γωνίαν ἀμβλεῖαν, 135° περίπου· διήκει δὲ ὁ ὑφαλαῦλαξ οὗτος μέχρι τῶν φρουρίων *Παληοσάραγα* καὶ *Ἄκτιον*, πέραν τῶν ὁποίων ὁ παράπλους τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀκτίου καθίσταται εὐχερής, τῆς ἀκτῆς της ὅσον καὶ τῆς κατέναντι αὐτῆς οὐσῶν καθαρῶν. Τελευταίας δυσχερείας διὰ τὴν ἐκ Βορρᾶ παράλλαξιν τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀκτίου, παρεμβάλλει ἡ φύσις διὰ τῶν ἀβαθῶν ἅτινα προεκτείνουσι πρὸς Ἀν. τὸ φρούριον *Ἅγιος Ἀνδρέας* (Πρεβέζης) ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν ἄκραν *Ἀκρὶ* ἀφ' ἑτέρου.

Ἡ δυσχέρεια τοῦ εἴσπλου, ἀρκετὰ αἰσθητὴ ἐν ἡμέρᾳ εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας τὴν εἰδικὴν τοῦ μέρους πλοηγικὴν πεῖραν, καθίστα ἀδύνατον τὸν ἀμφοτερόπλουν Ἀμβρακικοῦ—Ἰονίου κατὰ τὰς σκοτεινὰς νύκτας. Ἐπ' ἐσχάτων ὅμως ἡ ὑπηρεσία τῶν φάρων, εἰσηγηθεῖσα τὸν εἰδικὸν νόμον 3099, προέβη εἰς ἔργα τὰ ὁποῖα συμπληρούμενα ἐντὸς τοῦ 1928 θὰ καταστήσωσι τόν, πρὸς ἀμφοτερόπλουν, παράπλουν τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀκτίου εὐχερέστατον ἐν ἡμέρᾳ, ἰδίᾳ δὲ ἐν νυκτί. Διότι θέλουσιν ἕως τότε τοποθετηθῆ καὶ τεθῆ εἰς λειτουργίαν (ὅρα χάρτην ἐν τῷ ἄρθρῳ): α) εἰς Α σημαντὴρ *Ἄγκα* πλωτὸς φωτοβόλος, κληθησόμενος τοῦ Παντοκράτορος· β) βάθρον, ὅπερ ἐκτίσθη ἤδη ἐπὶ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ, εἰς Β, ὀνομαζόμενον *«μονόλιθος ἀβαθῶν Ἁγίου Γεωργίου»* ἐφ' οὗ τοποθετηθήσεται φάρος *Ἄγκα·* γ) φανὸς διοπτρικὸς συστήματος Chance εἰς τὴν θέσιν Ε τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀκτίου, ἐγγὺς τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς εὐθυγραμμίας τοῦ μονήρους δένδρου Δ καὶ τοῦ μέσου τῆς κορυφῆς *Κεφάλι Παναγιᾶς*, ὅστις φανὸς ὀνομασθήσεται τοῦ *αἰγιαλοῦ Δένδρου·* δ) σημαντὴρ φωτοβόλος πλωτὸς *Ἄγκα*, εἰς τὴν ἀρχὴν Γ τοῦ κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου Ἀκτίου πλωΐμου πόρου, ὅστις σημαντὴρ ὀνομασθήσεται *σημαντὴρ Στροφῆς·* ε) φανὸς διοπτρικὸς συστήματος Chance εἰς τὴν θέσιν Ζ τῆς προκυμαίας τῆς Πρεβέζης ὀνομασθησόμενος *φανὸς Πρεβέζης·* στ) φάρος *Ἄγκα* εἰς Η εἰς τὴν ἄκραν Ἀκρί· ζ) βάθρον, ὅπερ ἐκτίσθη ἤδη ἐπὶ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ εἰς Θ, ὀνομαζόμενον *μονόλιθος ἀβαθῶν Ἁγίου Ἀνδρέου* καὶ ἐφ' οὗ τοποθετηθήσεται φάρος *Ἄγκα·* η) βάθρον ὅπερ ἐκτίσθη ἤδη ἐπὶ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ εἰς Ι, ὀνομασθὲν *μονόλιθος ἀβαθῶν Ἀκρί*, ἐφ' οὗ τοποθετηθήσεται φάρος *Ἄγκα·* θ) σημαντὴρ πλωτὸς καὶ ἠχῶν συστήματος *Κουρτεναὶ* (Courtenay), ἀλλ' οὐχὶ φωτοβόλος, εἰς Κ, δηλαδὴ εἰς τὴν ἀποχὴν τῶν ἀβαθῶν, ὀνομασθησόμενος *«τῶν προκεχωρημένων ἀβαθῶν»*. Μέριμνα δὲ ἔχει ληφθῆ, ὥστε τὰ ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους ἐκ τῶν ἀνωτέρω φώτων μὴ ὦσιν ὁρατὰ πρὸς διευθύνσεις ἀφ' ὧν δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ φαίνωνται (τὰ «τόξα ὁρατότητος» ἑκάστου τοιούτου φάρου ἔχουσι προστεθῆ εἰς τὸν χάρτην τοῦ ἄρθρου), οὕτω δὲ ὁ διαπλέων δὲν δύναται νὰ συγχύζῃ τὸν ἕνα φάρον πρὸς τὸν δέ.

Τοῦ ἀνωτέρω φωτισμοῦ συμπληρωθησομένου, τὰ ἀπὸ τοῦ Ἰονίου πλοῖα, φθάνοντα εἰς τὸν σημαντῆρα τοῦ Παντοκράτορος Α, θὰ πλέωσι κατὰ τὴν εὐθυγράμμισιν τῶν φάρων Β (Ἁγίου Γεωργίου) καὶ Ε (Αἰγιαλοῦ Δένδρου), μέχρις ὅτου «παραλλάξωσιν ἀριστερᾷ» τὸν *σημαντῆρα στροφῆς* Γ, ὁπότε ἀμέσως φέροντα τὸ πηδάλιον «ὅλον ἀριστερᾷ» θὰ ἐκτελῶσιν ἀπότομον στροφὴν ἀριστερᾷ, «ἐπιβάλλοντα πρῷραν» εἰς τὸν φάρον Θ, (Ἁγίου Ἀνδρέου), ἣν πλεῦσιν ἀκολουθοῦσιν ἕως ὅτου τάμωσι τὴν εὐθυγραμμίαν *φανοῦ Πρεβέζης* (Ζ) καὶ τοῦ φάρου *ἄκρας Ἀκρὶ* (Η), ὁπότε ἄρχονται στρέφοντα δεξιᾷ ἠρέμα, ἀφίνοντα δεξιᾷ τὰς ἐκλάμψεις τοῦ φαρίσκου τῶν *ἀβαθῶν Ἀκρὶ* (Ι) τὰς ὁποίας θὰ ἀφίνωσι δεξιᾷ, ὁδηγούμενα ἐφεξῆς ἀπὸ τοὺς φάρους τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἡ παράλλαξις τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀκτίου καὶ ὁ παράπλους τῆς δυτικῆς ἀκτῆς της ἀπὸ τὰ ἀπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ πρὸς τὸ Ἰόνιον πλοῖα γενήσεται κατὰ τὴν ἀντίστροφον τάξιν.

Ῥεύματα, κανονικῶς ἐναλλάσσοντα ἐν ἀπνοίᾳ καὶ γαλήνῃ, παραθέουν τὴν Δ ἀκτὴν τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀκτίου μὲ ταχύτητα $1\frac{3}{4}$ μιλ. περίπου καθ' ὥραν. Μὲ ἰσχυροὺς ὅμως ἀπὸ Λιβὸς ἀνέμους, τὰ ῥεύματα φέρονται πρὸς τὸν κόλπον, αὐξανομένων καὶ τῶν βολισμάτων τοῦ πλωΐμου πόρου.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γένεσιν τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀκτίου, πιθανοφανέστατον εἶναι, ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ *«προσχωματικὸν βέλος»* (βλ. **ἀκταὶ**) σχηματισθὲν ἀπὸ τὴν ἄμμον τὴν ὁποίαν συνῆγον ἐπὶ τοῦ ὑφαλισθμοῦ τοῦ ἑνοῦντος τὰς δύο χερσονήσους ὑφάλους αἱ ἐπιφοραὶ τόσον ἐκ δυσμῶν τῶν κυμάτων τοῦ Ἰονίου μὲ δυτικοὺς ἀνέμους, ὅσον καὶ ἐξ ἀνατολῶν τῶν κυμάτων τοῦ Ἀμβρακικοῦ μὲ ἀνατολικοὺς ἀνέμους. Ἡ ὕπαρξις δὲ διαφόρων *«μυρμήκων»* ἀπὸ τοῦ «ὑφαλισθμοῦ» ἀναδυόντων—καὶ σήμερον δὲ πλεῖστοι τοιοῦτοι εἰς τὴν αἰγιαλῖτιδα τῆς χερσονήσου ἀναδύουσι—διηυκόλυνε τὴν ἄμμον τὴν συγκράτησιν καὶ συνεπῶς τοῦ «προσχωματικοῦ βέλους τὴν ἀνάπτυξιν». ΣΤ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—[ΙΣΤΟΡ.] ***Ἡ ναυμαχία τοῦ Ἀκτίου.***—Τὸν μεταξὺ Ὀκταβίου καὶ Ἀντωνίου ἐμφύλιον πόλεμον διὰ τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν τοῦ ἀπεράντου ῥωμαϊκοῦ κράτους εἶχε προβλέψει ὁ ναύαρχος τοῦ Ὀκταβίου Ἀγρίππας ἀπὸ τοῦ ἔτους 36 π. Χ. καὶ ἔκτοτε παρεσκευάζετο. Εἰς τὸ παρελθὸν οἱ δύο οὗτοι ἀντίζηλοι, ἀποτελέσαντες μετὰ τοῦ Λεπίδου τὴν «Δευτέραν Τριανδρίαν», εἶχον ἐπὶ μακρὸν συνενώσει τὰς προσπαθείας των πρὸς ἐξόντωσιν ὅσων προσώπων ἠτένισαν πρὸς τὴν ἀρχήν. Ἀφ' ἧς ὅμως ἐπέτυχον τοῦτο, ἀντελήφθησαν ὅτι ἔμελλον θᾶττον ἢ βράδιον νὰ εὑρεθῶσιν ἀντιμέτωποι.

Τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μάχιμα σκάφη τῶν Ῥωμαίων εἶχον μεγάλα μειονεκτήματα καὶ

Digitized by Google

ἐχρειάζετο διὰ τὴν νίκην, πλὴν τῆς ἀνδρείας καὶ ἱκανότητος τῶν ναυμάχων, συρροὴ ὁλόκληρος εὐνοϊκῶν περιστάσεων. Ὁ Ἀγρίππας ἐπιδιώξας νὰ ἐλαττώσῃ τὸν συντελεστὴν τοῦτον τῆς τύχης ἐκαινοτόμησε παραδεχθεὶς ὡς τύπον πλοίων μαχίμων ἓν σκάφος χαμηλόν, μακρὸν καὶ εὐκίνητον, ἀνάλογον πρὸς τὰς *λιβυρνίδας* τῶν πειρατῶν τῶν λαῶν τῆς Ἰλλυρίας. Ὁ νέος τύπος διετήρησε τὸ ὄνομα *λιβυρνίς*. Ὁ ναύαρχος ἐπεδίωξε νὰ ἐξασκήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτερον τὰ πληρώματά του, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐπωφελῶνται τῶν πλεονεκτημάτων τῶν λιβυρνίδων, νὰ ἀποφεύγωσι τὰς κατ' αὐτῶν ὑπὸ τῶν μεγάλων πολεμικῶν πλοίων ριπτομένας σιδηρᾶς ἁρπάγας, νὰ εἰσδύουν ὑπὸ τὰς κώπας τῶν ἐχθρικῶν σκαφῶν καὶ θραύωσι ταύτας, νὰ προξενῶσιν εἰς ταῦτα διὰ τῶν ἐμβόλων των ρήγματα, ν' ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῶν πλευρῶν των καὶ νὰ τὰ κυριεύουν· νὰ ἐπιχειροῦν πυρπόλησιν τῶν μεγάλων πλοίων διὰ καταλλήλου χρήσεως ἐκσφενδονιστικῶν μηχανημάτων πρὸς ἐξακόντισιν ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων των δοχείων πεπληρωμένων λίπους ζέοντος καὶ δαυλῶν ἀνημμένων. Ὁ Ἀγρίππας ἐκ παραλλήλου ἐξήσκησε καὶ τοὺς κυβερνήτας τῶν πλοίων, ὥστε νὰ ἑλίσσωνται εὐχερῶς καὶ ἀκριβῶς, κυρίως δὲ νὰ ἐκτελοῦν εἰς τὴν ἐντέλειαν ἕνα εἰδικὸν *ἑλιγμὸν κυκλώσεως*. Τ' ἀνωτέρω ἤρχισαν γινόμενα ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἀγρίππα ἀπὸ τοῦ ἔτους 36 π. Χ.

Καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν περίοδον ὁ Ἀντώνιος ἀπουσίαζεν εἰς Αἴγυπτον. Τελῶν ὑπὸ τὴν γοητείαν τῆς βασιλίσσης Κλεοπάτρας, ἔζη ζωὴν σκανδαλώδη καὶ ἐδαπάνα μεγάλα ποσὰ εἰς παντοειδεῖς ἑορτάς, ἀσκῶν ἀφαντάστους πιέσεις πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν χρημάτων. Ἐκ παραλλήλου παρεσκευάζετο καὶ πρὸς πόλεμον. Θεωρῶν ἑαυτὸν ὑπέρτερον παντὸς ἄλλου ὡς πρὸς τὴν ἐμπειρίαν εἰς τὰ πολιτικὰ ζητήματα καὶ τὴν στρατιωτικὴν τέχνην δὲν ἀμφέβαλλε περὶ τῆς νίκης του κατὰ τὸν ἀναπόφευκτον ἐμφύλιον πόλεμον καὶ ἐνήργει ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ὡσὰν τὰ πάντα ἐν Ρώμῃ νὰ τοῦ ἀνῆκον. Τὰ ἐκ τῆς Κλεοπάτρας τέκνα του, μὴ νόμιμα, ἐπροικοδότησε μὲ ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας.

Τὰ ἐν Αἰγύπτῳ σκάνδαλα ἐπροξένουν κακίστην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἀληθεῖς Ρωμαίους πατριώτας καὶ εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ κόμματος τοῦ Ὀκταβίου, τοῦ μεγάλως περιποιουμένου τοὺς στρατιώτας του. Οὗτος, καθ' ἣν ἐποχὴν ἀκόμη συνειργάζετο μετὰ τοῦ Ἀντωνίου εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, ἦτο προσφιλὴς εἰς τοὺς στρατιώτας του, ἀπέβη δὲ προσφιλέστατος ὅταν, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀπουσίας τοῦ Ἀντωνίου εἰς Αἴγυπτον, διένειμεν εἰς αὐτοὺς γαίας διὰ μεγάλων αὐθαιρεσιῶν. Ἡ τοιαύτη δημοτικότης ἐχρησιμοποιήθη μετ' ἐπιτηδειότητος βραδύτερον εἰς τὰ περὶ τὸ Ἄκτιον συμβάντα.

Αἱ ναυτικαὶ παρασκευαὶ τοῦ Ἀντωνίου ἦσαν μέγισται. Οἱ τύποι τῶν κατασκευασθέντων ἐν Φοινίκῃ καὶ Αἰγύπτῳ πλοίων του ἦσαν *πεντήρεις* (μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα μὲ κώπας κινουμένας ἑκάστην ὑπὸ πέντε ἐρετῶν), *ὀκτήρεις* καὶ *δεκήρεις*. Ἕκαστον τούτων ἠδύνατο νὰ φέρῃ πολλοὺς πύργους λιθοβόλους, ἐπιδεκτικοὺς νὰ ἐξακοντίζουν ὀγκώδη βλήματα, ἱκανὰ νὰ προξενοῦν καταποντισμὸν τῶν ἀντιπάλων ἐλαφρῶν πλοίων, ἐὰν ταῦτα ἐπλησίαζον τὴν ἀκτῖνα ἐνεργείας των· πολλοὺς καταπέλτας, ὀξυβελεῖς, ἁρπάγας σιδηρᾶς, δυναμένας νὰ συλλαμβάνουν καὶ ἕλκουν πρὸς τὴν πλευρὰν των τὰ ἐλαφρὰ ἀντίπαλα. Ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων των ὑπῆρχε χῶρος εὐρὺς πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὴν μάχην καὶ πλήθους ὁπλιτῶν.

Ὅταν ἐγένετο κατάδηλον ὅτι ἐπλησίαζε ἡ ὥρα τῆς ρήξεως, αἱ παρασκευαὶ τῶν ἀντιπάλων ἐγένοντο πυρετώδεις. Ὁ Ὀκτάβιος θεωρήσας ἀπαραίτητον νὰ ἐπιβάλῃ νέους φόρους, ἵνα μὴ εὑρεθῇ ἄνευ χρημάτων κατὰ τὸν ἀγῶνα, καὶ ἐνεργήσῃ στρατολογίαν, ἐδημιούργησεν ἐν Ρώμῃ δυσαρεσκείας. Ὁ Ἀντώνιος, εἰδοποιηθεὶς περὶ τούτου, ἐθεώρησεν ὅτι ἔπρεπεν ἀμέσως νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς εὐκαιρίας καὶ διεξαγάγῃ ἐπὶ τοῦ ἰταλικοῦ ἐδάφους τὸν πόλεμον, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἔχῃ πρὸς τὸ μέρος του καὶ μερίδα τῆς κοινῆς γνώμης. Θέλων δὲ νὰ δώσῃ ἀφορμὴν ἔγραψεν εἰς Ρώμην πρὸς τὴν σύζυγόν του Ὀκταβίαν, ἀδελφὴν τοῦ Ὀκταβίου, ὑβριστικωτάτην ἐπιστολήν, ζητῶν διαζύγιον. Ὁ Ὀκτάβιος εἰς ἀπάντησιν ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Κλεοπάτρας. Ὁ Ἀντώνιος ἀμέσως ἐκίνησεν ἐξ Αἰγύπτου μετὰ 500 πεντήρεων, ὀκτήρεων καὶ δεκήρεων, περιέπλευσε τὴν Πελοπόννησον, παρέπλευσε τὴν Λευκάδα καὶ ἠγκυροβόλησεν ἔσω καὶ ἔξω τοῦ πρὸς τὸ Ἰόνιον στομίου τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἡ Κλεοπάτρα παρηκολούθει τὴν ἐκστρατείαν του.

Τὸ ἄνοιγμα τοῦ εἴσπλου εἶναι 700 μέτρων περίπου. Τὰ πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀκαρνανίας ἀβαθῆ ἐκτείνονται μακρά, μέχρις ἀποστάσεως μιλλίων τινῶν ἀπὸ τῆς νήσου Λευκάδος. Τὰ πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἠπείρου δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ 3 χιλιόμετρα. Ἡ κατὰ πλάτος ἔκτασίς των, ἀναλόγως τοῦ ὅλου πλάτους τοῦ ἔξω τοῦ στομίου ἀνοίγματος εἶναι μεγάλη. Πλώϊμος πόρος ἕνδεκα ποδῶν βάθους, μικροῦ πλάτους, μὲ σημεῖον καμπῆς τὴν κορυφὴν ἀμβλείας γωνίας (ἐκεῖ ὅπου σήμερον ὁ μονόλιθος, βάθρον τοῦ φάρου *Ἁγίου Γεωργίου*) ἐπιτρέπει τὸν εἴσπλουν ἀπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους εἰς τὸν ὅρμον Πρεβέζης. Δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι, εἰς τὸ στόμιον, εὑρίσκεται τὸ ἀγκυροβόλιον τοῦ Ἀκτίου. Ὡς ἐκ τῆς διαμορφώσεως τοῦ πέριξ βυθοῦ τὸ ἀγκυροβόλιον τοῦτο εἶχε σημαντικὴν φυσικὴν ὀχύρωσιν διὰ πλοῖα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

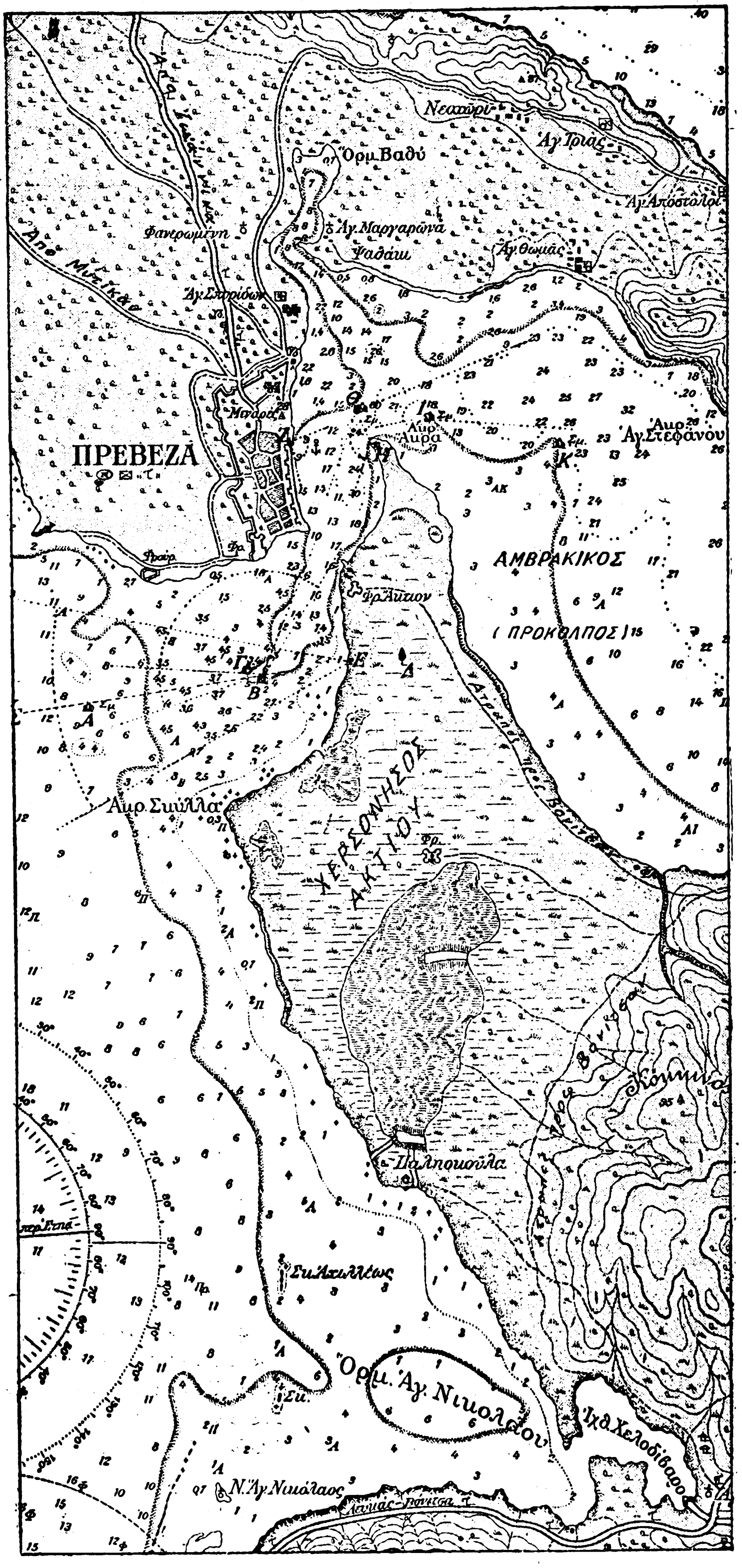

ΧΑΡΤΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΑΚΤΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΡΑΠΛΟΥ ΑΥΤΗΣ

[Ἐκ τοῦ χάρτου ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ τῆς Ἑλλην. Ὑδρογρ. Ὑπηρεσίας, μετὰ προσθηκῶν.]

ΚΛΙΜΑΞ $\frac{1}{66666}$. — *ΒΑΘΗ εἰς μέτρα καὶ δέκατα μέτρου.*

Α=Σημαντὴρ *Παντοκράτορος*. Β=Φάρος Μονολίθου ἀβαθῶν *Ἀγ. Γεωργίου*. Γ=Σημαντὴρ *Στροφῆς*. Δ=Μονῆρες δένδρον. Ε=Φανὸς *Αἰγιαλοῦ Δένδρου*. Ζ=Φανὸς *Πρεβέζης*. Η=Φάρος ἄκρας *Ἀκρί*. Θ=Φάρος Μονολίθου ἀβαθῶν *Ἀγ. Ἀνδρέου*. Ι=Φάρος Μονολίθου ἀβαθῶν *Ἀκρί*. Κ=Σημαντήρ.

[Διὰ τὰς γεωγραφικὰς συντεταγμένας βλ. λέξ. *Ἀκρί*].

Τὸ Ἄκτιον ἐξέλεξε ὁ Ἀντώνιος ὡς βάσιν συγκεντρώσεως τῶν δυνάμεών του. Ὠχύρωσε καλῶς διὰ πύργων ἑκατέρωθεν τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ, ἐσχημάτισε διὰ πολλῶν σκαφῶν ἀνθεκτικὸν φράγμα τοῦ εἴσπλου καὶ ἀφῆκε ἕνα μόνον στενὸν πόρον, ἐξασφαλίσας οὕτως ἀκώλυτον εἴσοδον, ἢ ἔξοδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ εἰς τὰ πλοῖά του. Μέχρις ἐκεῖ τὰ πλοῖα ἔπλευσαν διὰ τῶν ἱστίων των. Διὰ τὴν μάχην ὅμως τοὺς ἐχρειάζετο ἀπαραιτήτως νὰ ἐκίνουν τὰς κώπας. Διὰ τόσα πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα τὸ προσωπικὸν (ἐρετῶν καὶ πληρώματος διὰ χειρισμοὺς) ἔπρεπε νὰ ἀνέλθῃ εἰς διακοσίας χιλιάδας ἄνδρας. Τὰ μέγιστα ὑπάρχοντα κενὰ ἤρχισαν συμπληρούμενα διὰ βιαίας στρατολογίας, ἐνεργηθείσης ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῶν κυβερνητῶν τῶν πλοίων. Τὸ πλεῖστον ὅμως τῶν στρατολογουμένων προήρχετο ἐξ ἐπαγγελματιῶν ξένων πρὸς τὸ ναυτικόν. Πολλοὶ θερισταί, ἡμιονηγοί, ἐπαγγελματίαι καὶ δοῦλοι ἀνέλαβον τὸ δύσκολον ἔργον τῶν ἐρετῶν. Ἀλλὰ μὲ τοιαύτην συγκρότησιν προσωπικοῦ ὁ στόλος ἀπέβαινε πρόσκομμα διὰ τὸν Ἀντώνιον.

Τὸ στρατόπεδόν του ἔστησεν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀκαρνανίας, καταγινόμενος δραστηρίως εἰς ὀργανισμὸν τῶν ἐρχομένων εἰς συνάντησίν του συμμαχικῶν στρατευμάτων. Αἱ ἐνισχύσεις ἔφθανον ταλαιπωρημέναι ἐκ τῶν μεγάλων ἀποστάσεων, τῶν δυσβάτων ὁδῶν καὶ τῶν ἐσπευσμένων πορειῶν. Πολλὰ σώματα ἐκ τούτων διελύοντο καθ' ὁδὸν καὶ δι' ἄλλα ἔφθανον μόνον αἱ εἰδήσεις τῆς καταστροφῆς των. Ὅθεν ἡ ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου προχώρησίς του μέχρι τῆς Ἰταλίας κατέστη ἀπραγματοποίητος. Ἤλπιζεν ἐν τούτοις εἰς τὴν συμπλήρωσιν τοῦ στρατοῦ του καὶ ἐθεώρει τὴν ἐν Ἀκτίῳ διαμονὴν ὡς ἀσφαλῆ.

Ὁ Ὀκτάβιος παρέμενεν ἐν Ἰταλίᾳ, ἀναμένων εἰδήσεις περὶ τῶν κινήσεων τοῦ ἀντιπάλου. Τὸν στόλον ὑπὸ τὸν Ἀγρίππαν ἐτήρει ἠγκυροβολημένον εἰς τοὺς λιμένας Βρινδησίου καὶ Τάραντος. Ἡ ἄφιξις τοῦ Ἀντωνίου εἰς τὸν εἴσπλουν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου τῷ ἀπεκάλυψε τὰς προθέσεις του καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὸν προλάβῃ, ἐντοπίζων τὸν πόλεμον περὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Τὰ ἔξω τοῦ στομίου Πρεβέζης ὕδατα ἐγένοντο οὕτω θέατρον τῆς μεγίστης κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους συρράξεως κατὰ θάλασσαν.

Ἡ ἐμφάνισις τῶν 250 λιβυρνίδων τοῦ Ὀκταβίου ἔξω τοῦ κόλπου Πρεβέζης ὑπῆρξε ἀπροσδόκητος διὰ τὸν Ἀντώνιον. Οἱ ἐπιβάται καὶ ἐρέται τῶν πλοίων του ἦσαν ἀκόμη ἀσυμπλήρωτοι. Παρ' ὅλα ταῦτα δὲν ἐδίστασε νὰ ἐπιβῇ τοῦ στόλου ἀμέσως καὶ νὰ διατάξῃ πολεμικὴν ἔγερσιν. Αἱ κῶπαι ἐπτερώθησαν, τὰ ὅπλα τῶν ἐπιβατῶν ἔλαμψαν ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων, τὰ πλοῖα ἤρχισαν νὰ κινῶνται λαμβάνοντα θέσεις εἰς παράταξιν μάχης. Τοιαύτη ἐπιβλητικὴ ἐμφάνισις ἐπηρέασε τὸν

Digitized by Google

Ὀκτάβιον, ὅστις δὲν ἐπροχώρησε, ἀρκεσθεὶς ν'ἀρχίσῃ ἀποκλεισμὸν ἀπὸ θαλάσσης καὶ ἐνεργήσῃ ἀπόβασιν τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἠπείρου, σχεδὸν ἀπέναντι τοῦ στρατοπέδου τοῦ Ἀντωνίου.

Μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ναυμαχίας τοῦ Ἀκτίου, καθ' ἣν ὁ στρατὸς τοῦ Ἀντωνίου εἶχεν ἀνέλθει εἰς 100.000 πεζοὺς καὶ 12.000 ἱππεῖς, παρῆλθον ἡμέραι πολλαί. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀντώνιος ἐνήργησεν αἰφνιδίαν ἀπόβασιν τοῦ πλείστου μέρους τοῦ στρατοῦ του ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἠπείρου, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἀντιπάλου στρατοπέδου. Ὁ Ὀκτάβιος δὲν τοῦ ἐπετέθη.

Ὁμάδες πλοίων τοῦ Ἀντωνίου ἐξήρχοντο καθ' ἑκάστην τοῦ διαύλου, περιοριζόμεναι ὅμως εἰς ἀψιμαχίας. Ὁ Ἀγρίππας κατέλαβεν αἰφνιδιαστικῶς τὴν Λευκάδα, ᾐχμαλώτισε τὰ φρουροῦντα τὸν λιμένα της ἀντίπαλα πλοῖα, κατέλαβε τὰς Πάτρας καὶ τὴν Κόρινθον, στερήσας οὕτω τὸν Ἀντώνιον τῶν κέντρων ἐφοδιασμοῦ. Ἐπρόσεξε νὰ διατελῇ ἕτοιμος πάντοτε εἰς ἐνίσχυσιν τῶν τμημάτων τοῦ στόλου τῶν ἐνεργούντων τὸν ἀποκλεισμόν. Οὕτω ἀπέτυχον δύο σοβαραὶ κατ' αὐτῶν ἀπόπειραι, ἡ μὲν ὑπὸ τὸν Νασίδιον (Κόϊντον), ἡ δὲ ὑπὸ τὸν Σόσσιον (ἕνα τῶν ὑπασπιστῶν τοῦ Ἀντωνίου).

Τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέστη καὶ τὸ ἱππικόν, μόλις ἐπεχείρησεν αἰφνιδιασμὸν κατὰ τῶν προκεχωρημένων τμημάτων τοῦ Ὀκταβίου. Εἰς ἐπαύξησιν τῶν δυσμενῶν περιστάσεων δὲν ἐβράδυνε νὰ προστεθῇ καὶ ἡ διαρροὴ στρατιωτῶν, ὀφειλομένη ἐξ ἴσου εἰς ἔλλειψιν τροφίμων καὶ εἰς κατάλληλον ἐνέργειαν τῶν ὀργάνων τοῦ Ὀκταβίου. Ὁ Ἀντώνιος εἶδε τὸν κίνδυνον τῆς περαιτέρω διαμονῆς τοῦ στρατοῦ του ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἠπείρου καὶ ἄκων ἔσπευσε νὰ τὸν μεταφέρῃ εἰς Ἄκτιον. Καὶ πάλιν ὁ Ὀκτάβιος τὸν ἀφῆκεν ἀνενόχλητον, καθ' ὅσον ἐφοβεῖτο πολὺ νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τόσον πεπειραμένου στρατιωτικοῦ πρὶν ἢ ἐντελῶς τὸν ἐξασθενήσῃ. Διὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ τοῦ Ἀκτίου ἐδοκίμασε νὰ ἀποστείλῃ ἓν μέρος τοῦ στρατοῦ του εἰς Μακεδονίαν εἰς ἐπίθεσιν κατὰ τῶν συμμάχων τοῦ Ἀντωνίου.

Ὁ κλονισμὸς ὅμως τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ στρατοῦ πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀντωνίου, ἀρχίσας ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῆς Λευκάδος καὶ τῶν κέντρων ἐφοδιασμοῦ, ηὔξησε πολὺ ἐκ τῆς ἀποτυχίας τῆς ἀποβάσεως ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἠπείρου, τῆς ἐλλείψεως τῶν τροφίμων καὶ τῆς μικρᾶς ἀποτυχίας κατὰ θάλασσαν. Ἤρχισαν πλέον νὰ αὐτομολοῦν πρὸς τὸν Ὀκτάβιον καί τινες τῶν μεγάλων ἀξιωματούχων καὶ ἐπεβλήθη ἡ ἀνάγκη, πρὸ πάσης ἐντελοῦς ἀποσυνθέσεως τοῦ στρατεύματος, λήψεως ὁριστικῆς ἀποφάσεως περὶ τοῦ πρακτέου.

Εἰς τὸ συγκροτηθὲν ἐπὶ τούτῳ συμβούλιον ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων Καννίδιος (Κράσσος) ἐγνωμοδότησε νὰ μεταβοῦν εἰς Μακεδονίαν καὶ Θράκην καὶ ἑνωθοῦν μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ βασιλέως τῶν Γετῶν, συμμάχου των. Ἀλλ' ἀντετάχθη ἡ Κλεοπάτρα, ὑποστηρίξασα νὰ μὴ ἐγκαταλειφθῇ ὁ στόλος εἰς Ἄκτιον, ἀλλὰ νὰ μεταφερθῇ ὁ πόλεμος εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ Ἀντώνιος ἀπεφάσισε ν' ἀφίσῃ ἰσχυρὰς φρουρὰς εἰς τὰ ἐπίκαιρα σημεῖα καὶ ὁ στόλος νὰ ἐκπλεύσῃ παρατεταγμένος πρὸς μάχην διὰ νὰ διέλθῃ ἀνὰ μέσον τοῦ ἀντιπάλου στόλου πορευόμενος πρὸς Αἴγυπτον.

Ἀλλὰ τὸ ἀπαιτούμενον προσωπικὸν ἐρετῶν διὰ τὸ σύνολον τῶν πλοίων οὔτε τότε ἀκόμη ἦτο συμπεπληρωμένον. Προκειμένου νὰ ἔπιπτον ἀφεύκτως εἰς χεῖρας τοῦ Ὀκταβίου ἐπροτιμήθη ἡ καταστροφή των. Ἐνεπρήσθησαν 140 ἰσχυρὰ μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα.

Ἐκ τῶν λοιπῶν 360 τὰ 60 ἦσαν αἰγυπτιακά. Πάντων τούτων ἐπέβησαν εἰς ἐνίσχυσιν τῶν ἀγημάτων των 20000 ἐξ ὧν καὶ 2000 τοξόται. Εἰς τὰ σκάφη προσετέθησαν πύργοι πρὸς ἐξασφάλισιν πολυαρίθμων στρατιωτῶν προορισθέντων ν' ἀγωνισθοῦν μετὰ μεγάλης ἐπιμονῆς.

Οἱ κυβερνῆται τῶν πλοίων διετάχθησαν, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας των, νὰ παραλάβουν ἐκ τῆς ξηρᾶς τὰ μεγάλα ἱστία, πρᾶγμα πρωτοφανὲς εἰς πλοῖα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μέλλοντα νὰ ναυμαχήσουν. Ναὶ μὲν τὰ ἱστία ἔμελλον νὰ παρεμβάλουν δυσκολίας εἰς τοὺς χειρισμοὺς τῆς μάχης, ἀλλ' ἦσαν ἀπαραίτητα διὰ τὸν ἀποφασισθέντα μακρὸν πλοῦν καὶ ὁ Ἀντώνιος ὑπῆρξεν ὡς πρὸς τοῦτο ἄκαμπτος.

Ὁ Ὀκτάβιος ἀφ' ἑτέρου καὶ τὰς προετοιμασίας τοῦ ἀντιπάλου ἔβλεπε καὶ ἐξ αὐτομόλων ἐπληροφορεῖτο τὰς προθέσεις του. Ἐλπίζων ὅτι θὰ ηὐτομόλουν πολλοὶ πρὸς τὸ μέρος του, ἀπεφάσισε κατ' ἀρχὰς ν' ἀφήσῃ ἐλευθέραν τὴν ἔξοδον εἰς τὸν ἀντίπαλον στόλον καὶ κατόπιν νὰ ἐπιτεθῇ ἐκ τῶν νώτων. Τοῦτο τὸ σχέδιον ἔχων παρέταξε τὸν στόλον του ἀναλόγως καὶ ἔμενεν ἐν ἀναμονῇ. Ὁ Ἀγρίππας ὅμως τὸν συνεβούλευσεν ἄλλα, καθ' ὅσον ἐφοβεῖτο ὅτι, ἀφ' οὗ τὰ πλοῖα τοῦ ἀντιπάλου παρελάμβανον τὰ μεγάλα ἱστία των, ἐὰν θὰ ἔπνεε ἄνεμος κατάλληλος, αὐτὸς (ὁ Ἀγρίππας) μετὰ μεγάλης δυσκολίας θὰ τὰ κατέφθανε μὲ τὰς λιβυρνίδας του. Τοὐναντίον ἂν ἡ ἔξοδος θὰ ἐπετηρεῖτο, ὁ Ἀντώνιος ἀναγκαστικῶς θὰ ἐκινεῖτο διὰ τῶν κωπῶν καὶ ἐν περιπτώσει κακοκαιρίας αἱ δυσκολίαι του θὰ ἐπολλαπλασιάζοντο. Ὁ Ὀκτάβιος ἐπείσθη καὶ παραιτηθεὶς τοῦ σχεδίου του ἐπεβίβασε τῶν λιβυρνίδων πολλοὺς πεζοὺς καὶ τοὺς πιστοτάτους του ἔταξε ἐπὶ τῶν μεγάλων ταχυπλόων πλοίων. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἀνέμενε τὸ διπλοῦν ἔργον, ἀφ' ἑνὸς νὰ μεταβιβάζουν διαταγὰς εἰς τοὺς μαχομένους καὶ τοὺς ἐνισχύουν, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ τηροῦν αὐτὸν ἐνήμερον ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν μάχην εἰς τὰς διαφόρους θέσεις τῆς παρατάξεως.

Ἐν τέλει ἠγκυροβόλησε πρὸ τοῦ διαύλου, ἐν ἀναμονῇ τῆς ἐξόδου τοῦ ἀντιπάλου στόλου. Ἡ σύρραξις τῶν δύο ἀντιπάλων ἔλαβε χώραν τὴν 2αν Σεπτεμβρίου. Ὁ Ἀντώνιος εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Ἀγρίππας καὶ ὁ Ὀκτάβιος, ἐπωφελούμενοι τῆς ὡς ἐκ τῆς στενότητος τοῦ χώρου κατ' ἀνάγκην ἐξόδου των ἐκ τοῦ διαύλου εἰς τάξιν 20 στοίχων πλοίων, ἐνεδέχετο νὰ ἐπετίθεντο εἰς ἐκείνην τὴν θέσιν καὶ ὑπελόγιζε νὰ διεξῆγε τότε τὴν μάχην στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἀκτῆς.

Ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀμφότεροι οἱ στόλοι ἐξ ἴσου θὰ ὑφίσταντο τὰς συνεπείας τῶν ὁρμητικῶν κινήσεων εἰς τ' ἀβαθῆ ἐκεῖνα ὕδατα, διέταξε ἀνάσπασιν τῶν ἀγκυρῶν καὶ βραδυτάτην προχωρητικὴν κίνησιν, τόσον βραδεῖαν, ὥστε οἱ ἀντίπαλοι ἐπὶ πολὺ ἐξηπατήθησαν, νομίσαντες ὅτι τὰ πλοῖά του ἐξηκολούθουν νὰ μένουν ἠγκυροβολημένα. Ἐν τέλει κατέλιπον καὶ ἐκεῖνα τὸ ἀγκυροβόλιον. Ὁ Ἀγρίππας δὲν ἐπλησίασε τ' ἀβαθῆ τοῦ διαύλου, διότι τὰς ἐλπίδας του ἐστήριζε εἰς τὴν εὐχέρειαν τῶν κινήσεων τῶν λιβυρνίνων του, τὴν μόνην ἀποκλειστικὴν ἀρετήν των. Ἀφέθη ὅθεν ὁ Ἀντώνιος ἀνενόχλητος νὰ ἐξέλθῃ βαθμηδὸν τοῦ διαύλου καὶ παρατάξῃ τὰ πλοῖά του εἰς μάχην.

Τοῦ δεξιοῦ κέρατος τοῦ στόλου ἡγοῦντο ὁ Ποπλικόλας (Γάϊος Λεύκιος) καὶ ὁ Καίλιος, τοῦ κέντρου ὁ Ὀκτάβιος Μᾶρκος καὶ Ἰνταῖος Μᾶρκος καὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὁ Σόσσιος (Γάϊος). Ἡ βασίλισσα Κλεοπάτρα μετὰ τῶν 60 αἰγυπτιακῶν πολεμικῶν ἐτάχθη ἐν τῇ δευτέρᾳ γραμμῇ.

Τοῦ δεξιοῦ κέρατος τοῦ ἀντιπάλου στόλου ἡγεῖτο ὁ Λούριος (Μᾶρκος), τοῦ ἀριστεροῦ ὁ Ἀρούνδιος (Λεύκιος) καὶ τὸ σύνολον διετέλει ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τοῦ Ἀγρίππα. Ὁ Ὀκτάβιος καὶ ὁ Μεσσάλας (Βαλέριος) ἦσαν ἐν τῇ δευτέρᾳ γραμμῇ, ἡγούμενοι τῶν ταχυπλοωτάτων λιβυρνίδων, προωρισμένοι νὰ σπεύδουν εἰς ἐνίσχυσιν τῶν ὑφισταμένων μεγάλην πίεσιν τμημάτων τοῦ στόλου. (Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει τὸν Ἀγρίππαν ἡγούμενον τοῦ ἀριστεροῦ, τὸν Ἀρούνδιον τοῦ κέντρου καὶ τὸν Ὀκτάβιον τοῦ δεξιοῦ.)

Τὰ αἰγυπτιακὰ καὶ φοινικικὰ μεγάλα σκάφη τοῦ Ἀντωνίου ἦσαν ἀνθεκτικά. Αἱ λιβυρνίδες, ἐπιτιθέμεναι ἀντίπρωροι μὲ τὸ ἔμβολον, οὐδεμίαν βλάβην ἀξίαν λόγου ἦσαν εἰς θέσιν νὰ προξενήσουν. Ἐπιτιθέμεναι κατὰ τῆς πλευρᾶς των ἠδύναντο μὲν νὰ προξενήσουν ῥήγματα, ἀλλ' ὑπὸ ὡρισμένας περιστάσεις γωνίας προσκρούσεως καὶ ῥύμης.

Πρῶτος ἤρχισε προχωρῶν βραδύτατα ὁ στόλος τοῦ Ἀντωνίου. Ἡ δεξιὰ πτέρυξ τοῦ ἀντιπάλου

Digitized by Google

στόλου, τῆς ὁποίας ἡγεῖτο αὐτοπροσώπως ὁ Ὀκτάβιος, ἀνεκρούσθη πρὸς δυσμὰς διὰ νὰ συμπαρασύρῃ πρὸς τὰ ἔξω τὰ ἀντίπαλα πλοῖα, τῶν ὁποίων τὸ δεξιὸν ἐξηκολούθει νὰ στηρίζηται ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἠπείρου παρὰ τὴν ἔξοδον τοῦ διαύλου. Ὁ Ἀντώνιος ἀντελήφθη τὸν σκοπὸν τοῦ ἀντιπάλου καὶ ἔπαυσε προχωρῶν διατάξας διευθέτησιν τοῦ σχηματισμοῦ του

Ὁ Ὀκτάβιος ἀντιληφθεὶς ὅτι ὁ ἀντίπαλος ἀπέφευγε νὰ ἀνοιχθῇ εἰς τὸ πέλαγος ἔπαυσε νὰ ὀπισθοδρομῇ. Διέταξε νὰ προχωρήσουν ἀμφότερα τὰ κέρατα τῆς γραμμῆς του καὶ ὅταν ἡ τάξις ἐσχηματίσθη μηνοειδὴς διέταξε νὰ προχωρήσῃ τὸ σύνολον ἵνα κυκλώσῃ τὸ ἀριστερὸν κέρας τοῦ Ἀντωνίου. Οὗτος διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν κύκλωσιν, διέταξε ἐπίθεσιν κατὰ μέτωπον καὶ διὰ τοῦ δεξιοῦ κέρατος (τοῦ παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Ἠπείρου) κύκλωσιν τοῦ ἀριστεροῦ τοῦ Ὀκταβίου. Τ' ἀνωτέρω ἐξετελέσθησαν μετὰ μεγάλης ὁρμῆς, ἀλαλαγμῶν τῶν ἐρετῶν καὶ μεγάλων κραυγῶν ἐνθαρρύνσεως ἐκ μέρους τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἀντωνίου (τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκαρνανίας) καὶ ἐκ μέρους τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ὀκταβίου (τῶν ἐπὶ τῆς Ἠπείρου).

Καθ' ὅλα διέφερον οἱ τρόποι τοῦ μάχεσθαι τῶν ἀντιπάλων. Αἱ λιβυρνίδες, καταγινόμεναι νὰ θραύουν κώπας καὶ προξενοῦν ῥήγματα, ἐξετίθεντο εἰς τὰς ἁρπάγας τῶν πεντήρων καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων πλοίων τοῦ Ἀντωνίου. Ὅσαι συνελαμβάνοντο ἐκυριεύοντο ἀμέσως, ἀλλ' ὅσαι κατώρθωνον νὰ εἰσδύουν ὑπὸ τὰς κώπας δὲν διέτρεχον ἄμεσον κίνδυνον καὶ εὑρίσκοντο εἰς κατάλληλον θέσιν νὰ ἐμβολίζουν τὰς πλευράς των. Οὕτω ἐπέτυχον, κατόπιν πολλῶν ἀποπειρῶν, νὰ βυθίσουν πλοῖά τινα ἀντίπαλα.

Ἐν τούτοις τὰ μεγάλα ταῦτα πλοῖα, ἂν καὶ ἐστεροῦντο ἐμπείρων ἐρετῶν, ἐξ οὗ ἐδυσκολεύοντο νὰ ἑλίσσωνται, ἔφερον πολεμιστὰς ἱκανωτάτους. Τὰ λιθοβόλα καὶ αἱ ἁρπάγαι των ἔσχον μεγάλην δραστικότητα καὶ διετήρησαν τὴν μάχην ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀμφίρροπον. Τὰ ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ πλοῖα ἐτήρησαν τὰς λιβυρνίδας εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς δευτέρας ἐν τῇ ὁποίᾳ ἦσαν τεταγμένα καὶ τὰ 60 αἰγυπτιακὰ μετὰ τῆς Κλεοπάτρας. Τὰ τελευταῖα ταῦτα, ἁπλοῖ θεαταὶ τῆς γινομένης πεισματώδους συρράξεως, ἐξεπέτασαν ἀπροσδοκήτως τὰ ἱστία των καὶ ἀπεμακρύνθησαν πρὸς νότον.

Ὁ Ἀντώνιος εἶδεν ἀπομακρυνόμενον τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον καὶ τὸν ἠκολούθησε μετά τινων ἐκ τῶν πλοίων του καταδιωκόμενος ὑπὸ ὀλιγαρίθμων λιβυρνίδων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Εὐρυκλέους τοῦ Λαχάρεως. Ὁ Ἕλλην οὗτος πολεμιστὴς ἐνδιεφέρετο ἰδιαιτέρως νὰ συλλάβῃ τὸν Ἀντώνιον, φονέα τοῦ πατρός του, ἀλλ' ὅ,τι κατώρθωσεν ὑπῆρξεν ἡ σύλληψις δύο μόνον ἐκ τῶν φευγόντων σκαφῶν. Τὰ λοιπὰ συνέχισαν τὸν πρὸς νότον πλοῦν ἄνευ ἄλλου συμβάντος.

Ἡ ὑπόλοιπος μεγάλη ναυτικὴ δύναμις τοῦ Ἀντωνίου ἀπεπειράθη ν' ἀκολουθήσῃ τὰ φεύγοντα σκάφη. Ἀλλ' αἱ λιβυρνίδες μετὰ μεγίστης ὁρμῆς ἐπέπεσαν κατ' αὐτῶν, καὶ τὴν φορὰν ταύτην τὰ πληρώματα διετάχθησαν ν' ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν μεγάλων πλοίων διὰ νὰ τὰ κυριεύουν. Αὐτὴ ἡ διαταγὴ ἐσημείωσε τὴν ἔναρξιν τῆς ἀγριωτέρας φάσεως τῆς μάχης. Ἡ μὲ σῶμα πρὸς σῶμα πάλη ἤρχισε, ἡ χάλαζα τῶν ἐκπεμπομένων ἀδιαλείπτως βλημάτων ἐκ τῶν μεγάλων πλοίων ἐδιπλασιάσθη κατ' ἔντασιν καὶ ἐφανέρωσεν εἰς τὸν Ὀκτάβιον ὅτι τῶν ἀντιπάλων πλοίων, καίτοι ἐστερημένων καταλλήλου ἐρετικοῦ, δὲν ἦτο εὔκολος ἡ καταστροφή.

Τοὺς ἀναρριχωμένους ἐπὶ τῶν πεντήρων Ὀκταβιανοὺς οἱ ἐπιβάται στρατιῶται ἀμυνόμενοι ἀπεγνωσμένως προσεπάθουν νὰ ῥίπτουν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ μάχη αὕτη εἶχε πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς ἔφοδον δι' ἐκπόρθησιν φρουρίων ἢ ὀχυρῶν θέσεων.

Μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας ὁ Ὀκτάβιος εἶχε προτιμήσει νὰ μὴ χρησιμοποιήσῃ τὰ μέσα πυρπολήσεως, ἐλπίζων τὴν νίκην εὐκολωτέραν. Ὑπελόγιζε νὰ τοῦ παρεδίδοντο καὶ νὰ κατώρθωνε οὕτω νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα ἐπὶ τῶν χρημάτων τῶν ταμείων των. Ὅταν ὅμως εἶδε ὅτι ὁ ἀγὼν παρετείνετο πολύ, διέταξε νὰ τεθοῦν εἰς ἐνέργειαν τὰ μηχανήματα πυρπολήσεως. Οἱ ἀνημμένοι δαυλοὶ καὶ τὰ δοχεῖα τοῦ ζέοντος λίπους ἤρχισαν ἐξακοντιζόμενα κατὰ τῶν καταστρωμάτων τῶν πεντήρων. Ὁ πνέων ἄνεμος διηυκόλυνε τὴν μετάδοσιν πυρκαϊᾶς καὶ ἐπηύξανε τὴν δυσκολίαν κατασβέσεως. Οἱ ἐπιβάται στρατιῶται προσεπάθουν νὰ μὴ μεταδοθῇ τὸ πῦρ, ἀλλ' ὅταν δὲν τὸ κατώρθωνον ἐχρησιμοποίουν τὸ πόσιμον ὕδωρ τῶν πλοίων διὰ τὴν κατάσβεσιν καὶ ὅταν τοῦτο ἐξηντλεῖτο τὸ θαλάσσιον. Δὲν ὑπῆρχον ὅμως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπὶ τῶν πλοίων συστήματα τέλεια πρὸς καταπολέμησιν πυρκαϊᾶς. Οἱ στρατιῶται, καταβάλλοντες ἀπεγνωσμένας προσπαθείας, ἔρριπτον ἐνδύματα ἐπὶ τῶν φλογῶν καὶ ἄλλα ἀντικείμενα διὰ νὰ τὰς καταπνίξουν. Πρὸς στιγμὴν ὑπεχώρουν, ἀλλὰ τὸ πῦρ, βοηθούμενον ὑπὸ τοῦ πνέοντος ἀνέμου καὶ τροφοδοτούμενον ὑπὸ τῶν ὑλῶν τούτων, καθίστατο ἐντονώτερον μετ' ὀλίγον. Οἱ ἐπιβαίνοντες τῶν πυρπολουμένων πλοίων, εὑρισκόμενοι πλέον ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ κατισχύουν τῶν πυρκαϊῶν, ἀπελπιζόμενοι, ἔρριπτον τὰς ἁρπάγας πρὸς ὅσας λιβυρνίδας εὑρίσκοντο ἐντὸς ἀκτῖνος ἐνεργείας των, πρὸς μόνον σκοπὸν νὰ τὰς παρασύρουν παρὰ τὴν πλευράν των διὰ νὰ συμπυρπολῶνται. Νὰ παραδίδωνται οἱ στρατιῶται οὔτε τὸ ἐσκέπτοντο κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν. Ὁσάκις ἔβλεπον ὅτι ἡ περαιτέρω ἀντίστασις ἦτο ἀδύνατος ἐφονεύοντο ἀμοιβαίως.

Ἡ ἐπίμονος αὕτη καὶ ἀδιάκοπος ἀντίστασις τῶν ἐπιβατῶν τῶν πεντήρων ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς ἑβδόμης. Ὀλίγον πρὸ τῆς ὥρας ἐκείνης οἱ μαχηταί των ἀντελήφθησαν ὅτι πρὸ πολλοῦ χρόνου ὁ ἀρχηγὸς εἶχε ἐγκαταλείψει τὸ πεδίον τῆς μάχης. Τοῦτο ἤρκεσε διὰ νὰ παύσουν νὰ μάχωνται διὰ τῶν ἐκηβόλων ὅπλων καὶ ῥίψουν πύργους καὶ μηχανὰς εἰς τὴν θάλασσαν ὅπως ἀνακουφίσουν τὰ πλοῖα καὶ τὰ καταστήσουν ἱκανὰ νὰ πλεύσουν ταχύτερον πρὸς φυγήν. Ἀλλ' οὕτω ἐπέτρεψαν εἰς τὰς λιβυρνίδας νὰ τὰ πλησιάζουν μὲ πολὺ ὀλιγωτέρους κινδύνους καὶ νὰ κατορθώνουν νὰ τὰ καταστρέφουν ἢ νὰ τὰ αἰχμαλωτίζουν.

Παρεδόθησαν εἰς τὸν Ὀκτάβιον 200 πλοῖα ἐκ τῶν 360 τοῦ Ἀντωνίου. Περὶ τὰ 80 κατεστράφησαν καὶ τὰ λοιπὰ διέφυγον.

Ἠγωνίσθησαν ἐν συνόλῳ ἀντιμέτωπα 700 πλοῖα, ὧν ἐπέβαινον περὶ τὰς 300000 ἀνδρῶν. Ἀναλόγως τοῦ πλήθους τῶν συγκρουσθέντων αἱ ἀπώλειαι ἦσαν μικραὶ (κατὰ τὸν Πλούταρχον 5000 νεκροί)· καὶ τοῦτο διότι δὲν συμμετέσχον τῆς μάχης τὰ μετὰ τοῦ Ἀντωνίου διαφυγόντα καὶ πολλὰ ἄλλα ἔρριψαν τὰ ἑκηβόλα ὅπλα καὶ τοὺς πύργους εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν εἰς τὴν φυγήν.

Τ' ἀποτελέσματα τῆς μάχης ὑπῆρξαν ἄμεσα. Αἱ ὑπὸ τὸν Κράσσον λεγεῶνες τοῦ Ἀντωνίου προσῆλθον πρὸς τὸν Ὀκτάβιον. Οὗτος ὡδήγησε τὰς λιβυρνίδας του εἰς τὸν Κορινθιακὸν καὶ τὰς μετέφερεν εἰς τὸν Σαρωνικὸν ὑπεράνω τοῦ Ἰσθμοῦ, χρησιμοποιήσας κυλίνδρους. Κατόπιν ἔπλευσεν εἰς Σάμον, ἵνα ὀργανώσῃ τὴν περαιτέρω καταδίωξιν τοῦ ἀντιπάλου του. Ι. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ

Τὸ Ἄκτιον κατὰ τὸν Ἀγῶνα.—Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1828, ὅταν ὑπὸ τὸν Ριχάρδον Τζῶρτζ ἐγίνοντο ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι στρατιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις, πρὸς διακοπὴν τῆς ἀποστολῆς ζωοτροφιῶν εἰς τὰ κατεχόμενα ὑπὸ τῶν Τούρκων φρούρια τῆς Ναυπάκτου, Ἀντιρρίου καὶ τοῦ Μεσολογγίου, τὸ Ἄκτιον, καλῶς ὠχυρωμένον, ἀπετέλεσε τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τοῦ ἐνασκουμένου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποκλεισμοῦ. Ὅλος ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος ἐτέλει ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν. Τὰ φρούρια τῆς Πρεβέζης καὶ τοῦ Ἀκτίου, ἀρτίως εἶχον ἀνανεώσει τὰ πολεμεφόδιά των, χάρις εἰς τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν συνεπείᾳ ἰδιαιτέρων ὁδηγιῶν τοῦ Κιουταχῆ-Μεχμὲτ-Ρεσσὴτ πασᾶ, μέχρις αὐτῶν ἐκτείνοντος τὴν ἐξουσίαν του ὡς Ρούμελη-Βαλεσῆ. Οἱ Βαλτινοί, προσκυνημένοι ἀπὸ τοῦ 1826, ἦσαν ἕτοιμοι νὰ κλείσουν εἰς τοὺς Τούρκους τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους, ὁπότε θὰ διεκόπτετο τελείως ἡ πρὸς τὴν Αἰτωλίαν συνοχή, ἐὰν ἔβλεπον, ἔστω καὶ ἐλαχίστας, ἑλληνικὰς δυνάμεις, ἀποφασισμένας νὰ δράσουν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, τὰ λογιζόμενα ἀπὸ μακροῦ ὡς καταδεδικασμένα. Συνέπεσε, κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, νὰ διέλθῃ ἀπὸ τὸν Μύτικαν ὁ κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας. Λαβὼν δὲ γνῶσιν τῶν πραγμάτων παρεδέχθη ὅτι ἀνάγκη ἦτο ἡ κατάληψις τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ πρὸς τοῦτο ὅτι ἔδει νὰ προηγηθῇ ἡ ἅλωσις τοῦ Ἀκτίου τοὐλάχιστον, ἂν μὴ καὶ τῆς Πρεβέζης, μολονότι αὕτη θὰ ἐξαδυνατίζετο διὰ τῆς ἁλώσεως τοῦ ἀκαρνανικοῦ φρουρίου. Ὅταν λοιπὸν ὁ κυβερνήτης ἐπέστρεψεν εἰς Πόρον, ἠσχολήθη εἰς συγκρότησιν καὶ ἀποστολὴν εἰς τὸν κόλπον ἐκεῖνον ἑλληνικοῦ στολίσκου, τοῦ ὁποίου ἔταξεν ἀρχηγὸν τὸν φιλέλληνα *Πασσάνον*. Μόλις ὁ στολίσκος ἐνεφανίσθη εἰς τὸν Μύτικαν, ἐκινήθη ὅλον τὸ στράτευμα ὥστε νὰ βοηθήσῃ καὶ ἀπὸ ξηρᾶς τὴν ἐπίθεσιν. Τοῦ στρατεύματος τούτου τὴν ἀρχηγίαν εἶχεν ἄλλος ξένος, ὁ Γάλλος συνταγματάρχης *Λανσέλος*, θερμὸς φιλέλλην καὶ ἀξίας πολλῆς ἄνθρωπος. Τὸ στράτευμα λοιπόν, προχωρῆσαν διὰ ξηρᾶς, κατέλαβε τὴν παρὰ τὸ Ἄκτιον (τὸ τότε καὶ νῦν ἔτι λεγόμενον *Πούντα*) χειμερινὴν διαμονὴν βλαχοποιμένων, ἀλλὰ καὶ ἁλιτενῆ ἔκτασιν Χελοδίβαρον. Ὁ δὲ στολίσκος, τὴν 11ην Σεπτεμβρίου, ἐφάνη εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου. Τότε ὁ Πασσάνος ἀνέβη ἐπὶ τοῦ ἀτμοκινήτου «*Καρτερία*», ὅπερ μὲ τὴν «*Ἐπιχείρησιν*» καὶ τὸ μονοκάταρτον «*Μέδουσα*» σφοδρῶς ἐκανονιοβόλουν τὸ ἀντικρινὸν φρούριον τοῦ Παντοκράτορος. Ὑπὸ δὲ τὸ πῦρ τῶν ἀτμοκινήτων τὰ πλοιάρια ἐπροχώρουν. Οὐδὲν ὅμως ἐπετεύχθη. Διότι καὶ ὁ πνέων σφοδρὸς ἄνεμος καὶ τὸ ῥεῦμα ἦσαν ἀντίθετα. Οὕτως ἀπεφασίσθη νὰ ἀναβληθῇ ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἐπιχειρήσεως διὰ τὴν ἑπομένην. Τὴν 12ην Σεπτεμβρίου νέα ἀπόπειρα ἔγινεν ἐναντίον τῆς Πρεβέζης εἰδικῶς, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ ἀντιθέτου ἀνέμου τὰ πλοῖα οὐδὲν κατώρθουν μέχρι τῆς μεσημβρίας, πολλὰ δὲ ὑφίσταντο πυροβολούμενα ἀπὸ τὸ φρούριον. Τότε πνεύσαντος οὐρίου ἀνέμου, οἱ ναῦται ἐζήτησαν νὰ εἰσπλεύσουν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνετάθη ὁ κανονιοβολισμὸς καὶ ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν καὶ ἀπὸ τὸ Ἄκτιον, ὁ ἀρχηγὸς Πασσάνος, ὑποκριθεὶς ἀσθένειαν ἀπεποιήθη νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ αὐτοπροσώπως. Καὶ τὰ πλοῖα, ἀπομείναντα χωρὶς ἀρχηγόν, ἐπανῆλθον ἄπρακτα τὴν 13ην Σεπτεμβρίου εἰς τὸν Μύτικαν. Ἐκεῖ ὅμως, πληροφορηθέντες τὰ κατὰ τὴν φάλαγγα τοῦ Δανσέλου, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ προχωρήσασα εἶχε καταλάβει τὸ Λουτράκι τοῦ Ἀμβρακικοῦ, οἱ ναῦται τοῦ στολίσκου ἐπέβησαν τεσσάρων ἐνόπλων πλοιαρίων, καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ *Ἀνδρέα Κουφοῦ*, τοῦ *Ἀνδρέα Τενεκέ*, τοῦ *Ἀναστάση Παρασκευᾶ* καὶ τοῦ *Κωνσταντίνου Θεοφίλη*, καὶ καθαιρέσαντες, οὕτως εἰπεῖν, τὸν ἀρχηγὸν Πασσάνον, εἰσέπλευσαν τὸ ἀπόγευμα τῆς 21ης Σεπτεμβρίου εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, παρὰ τὸν σφοδρότατον κανονιοβολισμὸν τῶν φρουρίων τῆς Πρεβέζης καὶ τοῦ Ἀκτίου. Καὶ ἔσχον μὲν ἄριστα ἀποτελέσματα, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τεσσαράκοντα περίπου τουρκικὰ πλοιάρια ἐξωπλισμένα, ἐβύθισαν δὲ μίαν τουρκικὴν κανονιοφόρον. Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβουν τὸ φρούριον, μολονότι ὁ ἀρχιστράτηγος Τζῶρτζ εἰς τὴν ἔκθεσίν του ἔγραφεν ὅτι οὐδέποτε ἄνθρωποι ἐφάνησαν ἀξιώτεροι τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς πατρίδος των. Τὸ φρούριον τοῦ Ἀκτίου παρεδόθη κατὰ τὴν ὁροθέτησιν τοῦ 1832, ἀπησχόλησε δὲ τὰς δύο πρώτας συνεδριάσεις τῆς ἁρμοδίας ἐπιτροπῆς. Ταύτην ἀπετέλουν ἐκ μὲν τῶν τριῶν Συμμάχων Δυνάμεων οἱ συνταγματάρχαι Βάκερ, Σκαλὼν καὶ Βαρτελεμῆ, ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας ὁ Χουσσεῒν-μπέης, ἐκ μέρους δὲ τῆς Ἑλλάδος ὁ στρατηγὸς Γιαννάκης Στάϊκος. Ἡ πρώτη συνεδρίασις ἐγένετο ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ προξένου τῆς Ἀγγλίας ἐν Πρεβέζῃ, τὴν 12ην Σεπτεμβρίου 1832. Ὑπεγράφη δὲ τὸ πρακτικὸν τῆς πρώτης συνεδριάσεως τῆς Ὁροθετικῆς ταύτης Ἐπιτροπῆς κατὰ τὸ ὁποῖον :

«. . .ἐνήργησαν τὴν προσωρινὴν ὁροθέτησιν τοῦ πέραν τοῦ φρουρίου Ἀκτίου Πούντα) εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πούντην ἀφεθέντος τόπου. Ἡ ἐργασία αὐτὴ ἐγένετο διὰ χάρτου παριστῶντος ἀκριβῶς τὰ μέρη ταῦτα καὶ μετὰ μακρὰν συζήτησιν ἐγερθεῖσαν ὑπὸ τῶν κ. κ. Ὁροθετῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας. Τὸ ὅριον τοῦτο ληφθὲν ἐν τῷ μέσῳ μεγάλου ἕλους τέμνοντος τὴν χερσόνησον ἀπὸ τὰ ἀρκτικο - ἀρκτικο - ἀνατολικὰ πρὸς τὰ μεσημβρινο - μεσημβρινο - δυτικά, προσδιωρίσθη ὡς ἕπεται· ἐπὶ τῆς παραλίας ἀρκτικο - ἀρκτικο - ἀνατολικῶς εἰς ἀπόστασιν διαμέτρου δύο μιλλίων ἀπὸ τοῦ φρουρίου Ἀκτίου (Πούντα), τριῶν δὲ καὶ ἡμίσεος μιλλίων μεσημβρινο - μεσημβρινο - δυτικῶς. . . . Τὴν αὐτὴν ἡμέραν κατὰ τὴν τρίτην ὥραν μ.μ. ἡ ἐπιτροπὴ μετέβη ἐπιτοπίως, καὶ πεισθεῖσα ὅτι ἡ θέσις εἶναι πάντοτε ὁμοία, ὡς παρεστάθη ἐπὶ τοῦ χάρτου, ἐφ' οὗ ἐγένετο ἡ συζήτησις, ἀπεφάσισεν ὡριστικῶς τὰς θέσεις, ὅπου θέλουσι τεθῆ τὰ σήματα».

Αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον πρωτόκολλον, ὅπερ ὑπέγραψεν ὁ Ἐπίτροπος τῆς Τουρκίας Χουσσεῒν - μπέης καθ' ὅσον διαφωνήσας τὴν ἑπομένην, ἠρνήθη νὰ ὑπογράψῃ, ἔκτοτε δὲ ἀποσυρθείς, ἀφῆκεν ἄνευ ἀντιπροσωπείας τὴν Τουρκίαν κατὰ τὴν λοιπὴν μέχρι Φθιώτιδος ὁροθέτησιν. Γ. Δ. Κ.

Τὸ Ἄκτιον κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897.—Τὴν 6ην Ἀπριλίου 1897 τὸ ἀτμόπλοιον «Μακεδονία» ἐξερχόμενον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου ἐβλήθη παρὰ τῶν πυροβολείων Πρεβέζης κλίναν δὲ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἀκτὴν προσήραξεν, ὁπότε νέαι ὀβίδες μετέδωκαν τὸ πῦρ εἰς τὸ σκάφος. Ἡ Δυτικὴ μοῖρα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, διῃρημένη εἰς δύο φάλαγγας, ἔδει νὰ ἐνεργήσῃ διὰ τῆς μιᾶς ἀπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους κατὰ τῆς Πρεβέζης ἔξωθεν, διὰ δὲ τῆς εἰσπλευσάσης πρὸ τοῦ πολέμου ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ κόλπῳ κατ' αὐτῆς ἔσωθεν. Ἡ τελευταία αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν κανονιοφόρων Α,Β,Γ,Δ καὶ δύο ἰσχυροτέρων σκαφῶν, «Ἀκτίου» καὶ «Ἀμβρακίας». Ἡ κανονιοφόρος Γ τῆς ἔσω μοίρας, πλεύσασα κατὰ τὴν 6ην Ἀπριλίου πρὸς τὴν Πρέβεζαν, ὅπως ἀντιληφθῇ τὰ διατρέχοντα, ἐβλήθη, καὶ συγχρόνως τὰ πυροβολεῖα Πρεβέζης ἔβαλλον κατὰ τῶν προφυλακῶν Ἀκτίου, εὐσταθῶς ἀπαντωσῶν διὰ τῶν ὅπλων. Ἡ μάχη οὕτω ἐγενικεύθη καὶ ὁλόκληρος ἡ Δυτικὴ μοῖρα προσέβαλε τὴν Πρέβεζαν ἀπὸ δυσμῶν καὶ ἀνατολῶν.

Ὁ ἀγὼν ἄνευ ἀποτελέσματος ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς 18 Ἀπριλίου κατὰ τῶν πυροβολείων Πρεβέζης καὶ ἔκτοτε ἡ ἔξω μοῖρα περιωρίσθη εἰς μόνον τὸν ἀποκλεισμόν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου τῇ προστασίᾳ τῶν κανονιοφόρων Α, Β, Γ, Δ ἐγένετο ἀπόβασις εἰς τὸν κόλπον Νικοπόλεως παρὰ τῆς Ἠπειρωτικῆς φάλαγγος, ἥτις ὑποστᾶσα ἀπωλείας διεσώθη μετὰ τριήμερον ἀγῶνα μετὰ κόπου ὑπὸ τοῦ ἄνω στολίσκου.

Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912.—Κατὰ τὴν 3 Ὀκτωβρίου 1912 ὁ ἀρχηγὸς τῆς Δυτικῆς μοίρας πλοίαρχος Ἰωάννης Δαμιανὸς διέταξε τὰς κανονιοφόρους Α καὶ Δ νὰ εἰσπλεύσωσι, τὴν 2 μετὰ τὸ μεσονύκτιον, εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, τῆς λοιπῆς μοίρας ἀπασχολούσης τὰ φρούρια Πρεβέζης ἔξωθεν. Αἱ κανονιοφόροι Α καὶ Δ προετοιμασθεῖσαι ἐν Λευκάδι καὶ ἀφήσασαι τὴν λοιπὴν μοῖραν προὐχώρησαν δι' ἐσβεσμέ-

Digitized by Google

νων φανῶν. Τὴν 2.40′ ὥραν τῆς 4 Ὀκτωβρίου, αἱ κανονιοφόροι ἐν ἀπολύτῳ σιγῇ παρήλλαξαν τὸ φρούριον Παληοσάραγα ἐξ ἀποστάσεως 350 μέτρων, τὴν δὲ 2.45′ ὥραν τὸ ἡμέτερον φρούριον τοῦ Ἀκτίου, εἰς ὃ διὰ λέμβου ἀποσπασθείσης ἐκ τῶν κανονιοφόρων ἀνηγγέλθη ἡ αἰσία διάβασις. Τὴν πρωΐαν ἠγκυροβόλησαν ἀμφότεραι εἰς Βόνιτσαν. Ἡ διάβασις ἐγένετο πρὸ τῶν 8 ὡπλισμένων διὰ παντοειδῶν πυροβόλων μεγάλου καὶ μικροῦ διαμετρήματος φρουρίων τῆς Πρεβέζης.

Ν. ΚΟΚΙΔΗΣ

«**Ἄκτιον**» *[Ναυτ.]*. Κανονιοφόρος τοῦ ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ναυπηγηθεῖσα εἰς τὰ ναυπηγεῖα Blackwall τῷ 1881 καὶ ὑποστᾶσα γενικὴν μετασκευὴν τῷ 1910. Τόννων 433. Διαστάσεις: Μῆκος 128 ποδ., πλάτος 25 ποδ. καὶ βύθισμα $9^1/_2$ ποδ. Κατὰ τὴν ναυπήγησίν του ὡς ὁπλισμὸν ἔφερεν ἓν πυροβόλον συστήματος Krupp διαμετρήματος 27 ἑκατοστῶν καὶ μήκους 30 διαμετρημάτων κατὰ τὸ διάμηκες τοῦ πλοίου καὶ ὅπερ κατὰ διεύθυνσιν ἐσκοπεύετο μόνον διὰ στροφῆς αὐτοῦ τούτου τοῦ πλοίου. Βραδύτερον τὸ πυροβόλον τοῦτο ἀντικα-

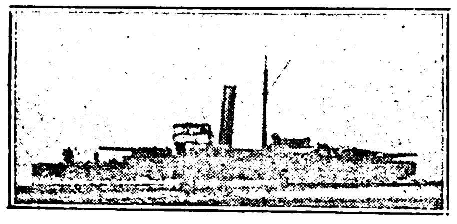

Ἡ κανονιοφόρος «Ἄκτιον».

τεστάθη διὰ πυροβόλου τῶν 6 ἰντσῶν. Ἔφερεν ἐπίσης ἓν μικρὸν ταχυβόλον. Δύναμις μηχανῆς 380 ἵππων ἀποδιδούσης ταχύτητα 11 μιλλίων καθ' ὥραν. Τὸ πλοῖον τοῦτο μετὰ τοῦ ἑτέρου τοῦ αὐτοῦ τύπου «**Ἀμβρακία**» (βλ. λ.), εἶχον ναυπηγηθῆ εἰδικῶς δι' ἐνδεχομένας ἐπιχειρήσεις κατὰ τῆς Τουρκίας εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, ὅπου ἠδύναντο νὰ εἰσπλέουν λόγῳ τοῦ μικροῦ βυθίσματός των καὶ ὅπου πράγματι ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912--1913, προσενεγκόντα σπουδαίας ὑπηρεσίας. Κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον τὸ «Ἄκτιον» ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνθυποβρυχιακῶν φραγμάτων τοῦ λιμένος Πειραιῶς καὶ τοῦ Κερατσινίου, παρωπλίσθη δ' εὐθὺς μετὰ τὸν πόλεμον, κηρυχθὲν ἄχρηστον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ναυτικοῦ. Κ. Χ. Κ.

—«**Ἄκτιον**» *[Ναυτ.]*. Ἀτμόπλοιον ἐπιβατικὸν τῆς «*Ἀτμοπλοΐκῆς ἑταιρείας θαλασσίων ἐπιχειρήσεων*», τόννων 480, ὅπερ κατὰ τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Τουρκίαν τῆς περιόδου 1919—1922 εἶχεν ἐπιταχθῆ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ μετατραπῆ εἰς ναρκοβόλον. Κ. Χ. Κ

ἀκτιόρνις (Actiornis Zitt). *[Παλαιοζ.]*. Πτηνὸν τῆς τάξεως τῶν *στεγανοπόδων* ὅπερ ἔζησε παρὰ τὰς ἀκτὰς τῶν θαλασσῶν τῆς ἠωκαίνου περιόδου τῆς Ἀγγλίας. Εἶναι ἐκ τῶν ἄριστα δυναμένων νὰ ἵπτανται κολυμβητικῶν πτηνῶν μετὰ ράμφους μακροῦ καὶ μικρῶν ρινικῶν ὀπῶν.

Ἄκτ ος *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τοῦ Πανὸς (Θεοκρ. Εἰδ. ε′ 14).

—**Ἄκτιος** ***Ἀπόλλων*** βλ. λ. **Ἀκαρνανία** *(θρησκεία)* καὶ **Ἄκτια**.

Ἀκτίρκα. Ρωσικὴ πόλις, ἀνήκουσα εἰς τὸ κυβερνεῖον τοῦ Χάρκωφ. Εἶναι πρωτεύουσα ἐπαρχίας, ἔχουσα πληθυσμὸν 30,000 περίπου κατοίκων, ὑπάρχει δὲ εἰς αὐτὴν ἀνεπτυγμένη μεγάλη ὑφαντουργικὴ βιομηχανία. Ἡ πόλις αὕτη ἐθεμελιώθη ὑπὸ τῶν Πολωνῶν τῷ 1641, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν εἰσβολῶν αὐτῶν εἰς Ρωσίαν. Ἀρχικῶς ἐγκατέστησαν οὗτοι ἀποικίαν πολεμικὴν καὶ διετήρουν στρατιωτικὸν σῶμα, ἀλλ' αἱ κατόπιν τύχαι τοῦ πολέμου ἀπεμάκρυναν τὸν πολεμικὸν στρατόν, καὶ ἡ μικρὰ ἀποικία συνεχωνεύθη ἐντελῶς μετὰ τῶν κατοικησάντων τὴν πόλιν Ρώσων. Ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς πόλεως ὑπάρχει θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, ἥτις κατὰ τὴν 15ην Αὐγούστου, ἑορτὴν τῆς Παναγίας, συγκεντρώνει πανταχόθεν τῆς Ρωσίας χιλιάδας προσκυνητῶν. Ἐπίσης ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τελεῖται μεγάλη ἐμπορικὴ πανήγυρις, εἰς ἣν συγκεντροῦνται τὰ προϊόντα τῶν πέριξ ἐπαρχιῶν καὶ διεξάγεται, ἢ τοὐλάχιστον διεξήγετο πρὸ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως, μέγα ἐμπόριον, μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἰσραηλιτῶν ἐμπόρων τῆς Μεσημβρινῆς Ρωσίας. Ἡ πόλις συνδέεται σιδηροδρομικῶς πρὸς μὲν τὴν Ἀζοφικὴν θάλασσαν μετὰ τοῦ λιμένος τοῦ Ταϊγανίου, πρὸς δὲ τὸν Εὔξεινον Πόντον μετὰ τῶν λιμένων τῆς Σεβαστουπόλεως καὶ τῆς Ὀδησσοῦ.

Θ. Β.

ἀκτίς, —*ῖνος* (ἡ)· δημοτ. *ἀχτῖδα*· ἀκτὶς φωτός· «*αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου*», «*οἱ ἀχτῖδες τῶν ματιῶν σου*».

— [ΓΕΩΜ.] Ἡ ***ἀκτὶς*** ἑνὸς κύκλου εἶναι ἡ σταθερὰ ἀπόστασις τοῦ κέντρου τοῦ κύκλου ἀπό τινος σημείου τῆς περιφερείας αὐτοῦ. ***Ἀκτὶς*** καλεῖται καὶ πᾶσα εὐθεῖα, ἥτις θεωρεῖται ἐκτεινομένη ἐπ' ἄπειρον (προβ. Γεωμ.). Εἰς πολικὰς συντεταγμένας καλεῖται ***πολικὴ*** ἢ ***ἐπιβατικὴ ἀκτὶς*** τὸ μῆκος τοῦ ἀνύσματος τοῦ ἔχοντος ἀρχὴν μὲν τὸν πόλον, πέρας δὲ τὸ σημεῖον· εἰς διπολικὰς δὲ συντεταγμένας καλοῦνται ***διπολικαὶ ἀκτῖνες*** σημείου τὰ μήκη δύο ἀνυσμάτων ἐχόντων ἀρχὰς τοὺς πόλους καὶ πέρατα τὸ σημεῖον.

Ἀκτὶς καμπυλότητος μιᾶς καμπύλης εἰς ἓν σημεῖον αὐτῆς εἶναι ἡ ἀκτὶς τῆς περιφερείας τοῦ κύκλου, ἥτις εἶναι ἐγγυτάτη τῆς καμπύλης εἰς τὸ ἐν λόγῳ σημεῖον καὶ ἔχει ἐπαφὴν β′ τάξεως μετ' αὐτῆς. Εἶναι δὲ ἡ περιφέρεια αὕτη ἡ διερχομένη διὰ τριῶν σημείων τῆς καμπύλης ἀπείρως γειτονικῶν καὶ συμπίπτει ὁ κύκλος οὗτος μὲ τὸν κύκλον τῆς καμπυλότητος τῆς καμπύλης εἰς τὸ ἐν λόγῳ σημεῖον, δηλαδὴ μὲ τὸν κύκλον τὸν ἔχοντα ἀκτῖνα ἴσην μὲ τὴν ἀντίστροφον τιμὴν τῆς καμπυλότητος τῆς καμπύλης εἰς τὸ σημεῖον. Ἂν x, y εἶναι αἱ εὐθύγραμμοι καὶ ὀρθογώνιοι συντεταγμέναι σημείου τινὸς **M** μιᾶς ἐπιπέδου καμπύλης **AB**, φ ἡ γωνία τῆς ἐφαπτομένης αὐτῆς εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο μετὰ τοῦ ἄξονος τῶν x καὶ s τὸ μῆκος τοῦ τόξου ταύτης **AM**, ἡ μὲν μέση καμπυλότης τοῦ τόξου **MM′** τῆς καμπύλης δίδεται ὑπὸ τοῦ λόγου $\frac{\Delta\varphi}{\Delta s}$, ἐπειδὴ δὲ τὸ πηλίκον τοῦτο, ὅταν τὸ τόξον **MM′** τείνῃ πρὸς τὸ μηδέν, τείνει πρὸς τὸ $\frac{d\varphi}{ds}$, ἡ καμπυλότης τῆς καμπύλης εἰς τὸ σημεῖον **M** δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου $\frac{d\varphi}{ds}$, καὶ ἡ ἀκτὶς καμπυλότητος αὐτῆς εἰς τὸ σημεῖον **M** εἶναι $r = \frac{ds}{d\varphi}$. Ἡ ἀκτὶς καμπυλότητος ἐκφράζεται διὰ τῶν x, y καὶ τῶν διαφορικῶν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ τύπου

$$r = \frac{\left(1 + \frac{dy^2}{dx^2}\right)^{3/2}}{\frac{d^2y}{dx^2}}$$

ἢ γενικώτερον ὑπὸ τοῦ

$$\frac{(dx^2+dy^2)^{3/2}}{dx\,d^2y - dy\,d^2x}.$$

Ἐπειδὴ τὸ r θεωρεῖται θετικόν, λαμβάνομεν ἐκ τῶν δύο σημείων τοῦ ριζικοῦ τὸ τῆς παραγώγου $\frac{d^2y}{dx^2}$. Ἐὰν ἡ ἐξίσωσις τῆς καμπύλης δίδεται εἰς πολικὰς συντεταγμένας καὶ ϱ, θ παριστάνουν τὰς συντεταγμένας τοῦ σημείου M, ὁ τύπος τῆς ἀκτῖνος καμπυλότητος εἶναι ὁ

$$r = \frac{\left(\varrho^2 + \frac{d\varrho^2}{d\theta^2}\right)^{3/2}}{\varrho^2 + 2\,\frac{d\varrho^2}{d\theta^2} - \varrho\,\frac{d^2\varrho}{d\theta^2}}.$$

Ἀκτὶς στρέψεως λέγεται, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἀκτῖνα τῆς καμπυλότητος τῶν ἐπιπέδων καμπύλων, τὸ ἀντίστροφον τῆς στρέψεως στρεβλῆς καμπύλης. Αἱ στρεβλαὶ καμπύλαι ἔχουν τὸ ἰδίωμα ὅτι, τὸ ἐπίπεδον ἐπὶ τοῦ ὁποίου κεῖται κατὰ μεγάλην προσέγγισιν τὸ ἐλάχιστον τῆς καμπύλης τόξον, τὸ ἀνῆκον εἰς τὴν περιοχὴν σημείου αὐτῆς M, μεταβάλλεται ἀπὸ σημείου εἰς σημεῖον· λέγεται δὲ τὸ ἰδίωμα αὐτὸ *στρέψις ἢ δευτέρα καμπυλότης* τῆς καμπύλης. Τὸ μέτρον τῆς στρέψεως ἀπειροστοῦ τόξου καμπύλης δίδει ἡ γωνία τῶν ἐγγυτάτων ἐπιπέδων αὐτῆς εἰς τὰ ἄκρα τοῦ τόξου. Ἂν λ, μ, ν, παριστάνουν τὰ διευθύνοντα συνημίτονα τῆς β′ καθέτου τῆς καμπύλης εἰς τὸ σημεῖον **M** ἡ ἀκτὶς στρέψεως τῆς καμπύλης εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$R = \frac{ds}{\sqrt{d\lambda^2 + d\mu^2 + d\nu^2}}$$

ἤ, ἂν εἰσαγάγωμεν τὰς συντεταγμένας $(x\ y, r)$ τοῦ σημείου **M** τῆς καμπύλης καὶ τὰ διαφορικὰ αὐτῶν, ὑπὸ τοῦ τύπου

$$R = \frac{A^2 + B^2 + \Gamma^2}{\pm\begin{vmatrix} dx & dy & dz \\ d^2x & d^2y & d^2z \\ d^3x & d^3y & d^3z \end{vmatrix}}$$

ἐν ᾧ εἶναι

$$A = dx\,d^2y - dy\,d^2x$$
$$B = dy\,d^2z - d^2y\,dz$$
$$\Gamma = dz\,d^2x - dx\,d^2z,$$

καὶ λαμβάνομεν ἐκ τῶν δύο σημείων τὸ τοῦ ἐξαγομένου τῆς ὁριζούσης, ἵνα τὸ R εἶναι θετικόν.

Ἀκτὶς ἐγγυτάτης σφαίρας εἰς σημεῖον M δοθείσης καμπύλης εἶναι ἡ ἀκτὶς τῆς σφαίρας, ἥτις ἔχει τὴν ἰδιότητα ὅτι ἡ ἀπόστασις τῶν σημείων τῆς καμπύλης ἀπὸ τῆς σφαίρας ταύτης γίνεται ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ M ἀπειροστὸν ἀνωτέρας τάξεως ἢ ἡ ἀπόστασις αὐτῶν ἀπὸ ἄλλης οἱασδήποτε σφαίρας, καὶ θεωρεῖται διὰ τοῦτο ἡ καμπύλη ὡς σφαιρικὴ (κειμένη ἐπὶ τῆς σφαίρας) ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ σημείου. Ἂν **r** καὶ **R** παριστάνουν τὰς ἀκτῖνας καμπυλότητος καὶ στρέψεως τῆς καμπύλης εἰς τὸ **M**, **s** δὲ τὸ μῆκος τοῦ τόξου AM, ἡ ἀκτὶς τῆς ἐγγυτάτης σφαίρας δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$r^2 + R^2\,\frac{dr^2}{ds^2}$$

Ἀκτὶς δέσμης (προβ. Γεωμ.) εἶναι ἕκαστον τῶν στοιχείων τῆς δέσμης, ἤτοι ἑκάστη εὐθεῖα διερχομένη διὰ τοῦ κέντρου τῆς δέσμης, ἂν αὕτη ἔχῃ κέντρον, τυχοῦσα δὲ τοιαύτη, ἂν ἀποτελῆται ἡ δέσμη ἐκ συνόλου εὐθειῶν κειμένων ἐπὶ ἐπιπέδου.

Ἀκτὶς ἐπαφῆς δέσμης ἐπιπέδων β′ βαθμοῦ καλεῖται ἡ εὐθεῖα καθ' ἣν προβάλλεται σημεῖον ἐπαφῆς δέσμης ἀκτίνων β′ τάξεως, ἀπό τινος κέντρου κειμένου ἐκτὸς τοῦ ἐπιπέδου τῆς δέσμης, εἶναι δὲ αὗται αἱ εὐθεῖαι, αἵτινες συνδέουν τὰ ὁμόλογα σημεῖα δύο σημειοσειρῶν προβολικῶν μὴ προοπτικῶν καὶ κειμένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου καὶ ὁρίζουν μίαν καμπύλην β′ τάξεως.

Ἀκτὶς κατ' ἐξοχὴν καλεῖται εὐθεῖα τῆς ὁποίας πάντα τὰ σημεῖα εἶναι κατ' ἐξοχὴν (κεῖνται εἰς τὸ ἄπειρον) καὶ δύναται νὰ κεῖται αὕτη ἐπὶ ἐπιπέδου καθ' ὑπόστασιν ἢ κατ' ἐξοχήν.

Ἀκτὶς ἀσυμπτώτου κώνου καλεῖται πᾶσα εὐθεῖα τοῦ ἀσυμπτώτου κώνου μονοχώνου ὑπερβολοειδοῦς, καὶ διευθύνεται παραλλήλως πρὸς ἀνὰ μίαν ἀκτῖνα τῶν δύο συστημάτων εὐθειῶν τῆς εὐθειογενοῦς ἐπιφανείας καὶ διέρχεται διὰ τοῦ κατ' ἐξοχὴν σημείου τῆς ἀκτῖνος ταύτης. Ν ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

— [ΦΥΣ.-ΜΗΧ.] ***Ἀκτὶς περιφορᾶς***: Ὅταν σῶμα στρέφεται περὶ ἄξονα, ἡ δὲ ροπὴ ἀδρανείας αὐτοῦ εἶναι **Ω**, ὡς πρὸς τὸν ἄξονα τοῦτον, καλεῖται *ἀκτὶς περιφορᾶς*, τοῦ ἐν λόγῳ σώματος, τὸ μῆκος **K**, ὅπερ καθορίζεται ἐκ τῆς σχέσεως

$$\Omega = \Sigma\ m\varrho^2 = M\ K^2$$

ἔνθα **M** εἶναι ἡ ὁλικὴ μᾶζα τοῦ σώματος. Δυνάμεθα ἄλλως νὰ εἴπωμεν ὅτι **K** εἶναι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ ἄξονος, εἰς ἣν δέον νὰ τεθῇ ὑλικὸν σημεῖον, ἔχον μᾶζαν **M** ἴσην πρὸς τὴν τοῦ σώματος, ἵνα ἔχῃ τὴν αὐτὴν ροπὴν ἀδρανείας **Ω**. Γ. Α

— [ΦΥΣ.] Ἐν τῇ Φυσικῇ ὁ ὅρος *ἀκτὶς* χρησιμοποιεῖται εἰς διάφορα κεφάλαια αὐτῆς, ὡς ἐν τῇ ἀκουστικῇ (βλ. **ἠχητικαὶ ἀκτῖνες**), ἐν τῇ ὑδροδυναμικῇ (βλ. **ἀκτὶς ὑγροῦ**), ἐν τῷ ἠλεκτρισμῷ (βλ. **ἀκτῖνες α, β, γ, Röntgen** κλπ.), ἰδιαζόντως δ' ἐν τῇ ὀπτικῇ.

Ἐν τῇ ὀπτικῇ ἡ ἔννοια τῆς φωτεινῆς ἀκτῖνος πηγάζει ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς εὐθυγράμμου διαδόσεως τοῦ φωτός, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν ἐφ' ἧς θεμελιοῦται ἡ *γεωμετρικὴ ὀπτική*, καὶ ὑποδηλοῖ ἡ λέξις ***φωτεινὴ ἀκτὶς*** τὴν νοητὴν εὐθεῖαν γραμμήν, καθ' ἣν διαδίδεται τὸ φῶς ἐν ὁμοιομερεῖ καὶ ἰσοτρόπῳ μέσῳ. Δεχόμεθα δὲ ὅτι σύνολον πολλῶν φωτεινῶν ἀκτίνων ἀποτελεῖ δέσμην φωτεινήν, ἥτις, καθ' ὅσον αἱ συνιστῶσαι αὐτὴν ἀκτῖνες εἶναι παράλληλοι, ἀποκλίνουσαι ἢ συγκλίνουσαι, καλεῖται παράλληλος ἢ κυλινδρική, ἀποκλίνουσα, συγκλίνουσα.

Ἐν τῇ γεωμετρικῇ ὀπτικῇ, ἤτοι ἐν τῷ κεφαλαίῳ ἐκείνῳ τῆς Φυσικῆς, ἐν ᾧ ἐξετάζονται τὰ ὀπτικὰ φαινόμενα, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς εὐθυγράμμου διαδόσεως τοῦ φωτός, χωρὶς νὰ δεχώμεθα ἐκ τῶν προτέρων οἱανδήποτε ὑπόθεσιν ἐπὶ τῆς φύσεως τοῦ φωτός, ἀποδίδομεν εἰς τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας φυσικὴν ὕπαρξιν. Ἐν τούτοις ὅμως ἐκ διαφόρων πειραματικῶν ἐρευνῶν κατεδείχθη, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς εὐθυγράμμου διαδόσεως τοῦ φωτὸς ἐφ' ἧς θεμελιοῦται ἡ γεωμετρικὴ ὀπτικὴ δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀληθὴς μόνον κατὰ προσέγγισιν. Πράγματι δὲ δεικνύεται πειραματικῶς ὅτι εἶναι ἀδύνατον ἐκ δέσμης φωτεινῶν ἀκτίνων ν' ἀπομονώσωμεν μίαν ἀκτῖνα, ἐὰν δ' ἐπιχειρήσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν ταύτην διὰ περιορισμοῦ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τῆς δέσμης, ἐμφανίζονται τὰ φαινόμενα τῆς *παραθλάσεως τοῦ φωτὸς* ἅτινα δεικνύουσιν ἡμῖν ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς εὐθυγράμμου διαδόσεως τοῦ φωτὸς δὲν ἀληθεύει.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀρχὴ τῆς εὐθυγράμμου διαδόσεως τοῦ φωτὸς θεωρεῖται ἰσχύουσα μόνον κατὰ προσέγγισιν, ἤτοι ἐν τῇ περιπτώσει φωτεινῶν δεσμῶν οὐχὶ λίαν μικροῦ ἀνοίγματος, δεχόμεθα εἰσέτι ταύτην ὡς ἰσχύουσαν ἐν τῇ στοιχειώδει σπουδῇ τῶν διαφόρων ὀπτικῶν φαινομένων, οἷον τῆς ἀνακλάσεως, διαθλάσεως κ.λ.π. καὶ τοῦτο διὰ λόγους διδακτικῆς σκοπιμότητος. Ἐν πάσῃ ὅμως ἀκριβείᾳ τὰ ὀπτικὰ φαινόμενα ἐξετάζονται ὑπὸ ἑτέρου κεφαλαίου τῆς Φυσικῆς, ἤτοι τῆς *Φυσικῆς Ὀπτικῆς*, ἥτις ἐν τῇ σπουδῇ τῶν ὀπτικῶν φαινομένων θέτει ὡς βάσιν ὑπόθεσίν τινα ἐπὶ τῆς φύσεως τοῦ φωτός. Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ἢ τὴν θεωρίαν *τῶν κυμάνσεων*, ἥτις, ἂν καὶ κατεδείχθη ἤδη ἀνεπαρκής, διατηρεῖται ἐν τούτοις εἰσέτι ἐν τῇ Φυσικῇ, ἰδίᾳ διὰ λόγους διδακτικῆς σκοπιμότητος, αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες δὲν ἔχουσι πραγματικὴν ἢ φυσικὴν ὕπαρξιν, ἤτοι δὲν ἀποδίδεται εἰς αὐτὰς ἡ αὐτὴ ση-

Digitized by Google

μασία ὡς ἐν τῇ γεωμετρικῇ ὀπτικῇ, ἀλλὰ ὀνομάζομεν ἀκτῖνα *«τὴν διεύθυνσιν καθ' ἣν διαδίδεται τὸ φωτεινὸν κῦμα ἐν τῷ χώρῳ».*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Γ. Ἀθανασιάδου*, Ὀπτικὴ 1917.—*Γ. Ἀθανασιάδου*, Ἐπίτομος Φυσικὴ 1925.—*Δ. Χόνδρου* Μαθήματα Φυσικῆς.—*Grimschel* Lehrbuch der Physik.—*Berliner* Lehrbuch der Physik 1924.—*Chwolson* Physik II_2. 1922. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— [ΝΑΥΤ.] **Ἀκτὶς** ἢ **ἀκτὶς ἀστρονομικὴ** (καλουμένη ἐπίσης *χρυσὴ ῥάβδος, ῥάβδος τοῦ Ἰακώβ, βέλος, βαλλιστρίς*, γαλλ. arbalète, ἀγγλ. cross-staff ἢ fore-staff) εἶναι ὄργανον ναυτιλιακόν, τεθὲν ἐν χρήσει ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ χρησιμεῦον διὰ τὴν μέτρησιν γωνιακῶν ἀποστάσεων καὶ δὴ ὑψῶν τοῦ Ἡλίου καὶ τῶν ἀστέρων. Τὸ ὄργανον τοῦτο καθὼς καὶ ἕτερα δι' «ἀπ' εὐθείας σκοπεύσεως» ὄργανα, χρησιμεύοντα διὰ τὰς κατὰ θάλασσαν ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις, ἦσαν γνωστὰ ἀπὸ τῶν Χαλδαίων· λέγεται ἐν τούτοις ὅτι πρῶτος ὁ Βάσκο δὲ Γάμα εἰσήγαγε ταῦτα εἰς Εὐρώπην ἐξ Ἰνδιῶν, παραλαβὼν ἀπὸ τῶν Ἀράβων.

Ἡ *ἀκτὶς* ἀπετελεῖτο ἐκ ξυλίνου κανόνος βαθμολογημένου, μήκους περίπου μιᾶς ὑάρδας καὶ τετραγώνου τομῆς, ἐμβαδοῦ ἑνὸς τετρ. δακτύλου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μετεκινεῖτο ἕτερος κανὼν καθέτως διατεθειμένος μήκους 26 δακτύλων. Ἐχρησιμοποιοῦντο ἐπίσης κανόνες μηκύνσεως διὰ τὸν τελευταῖον κανόνα.

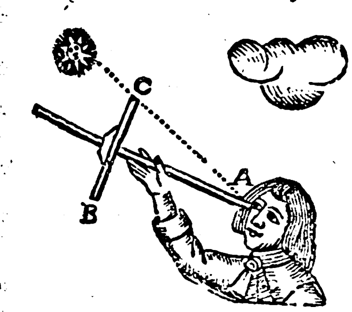

Ἀκτὶς ἀστρονομική.
[Ἐκ τοῦ Colson's New Kalendar, 1746].

Σκοπεύοντες διὰ τοῦ κανόνος καὶ μετακινοῦντες τὸν κινητὸν τοιοῦτον, οὕτως ὥστε ἕκαστον τῶν ἄκρων αὐτοῦ νὰ συμπέσῃ πρὸς τὰ ἀντικείμενα τῶν ὁποίων θέλομεν νὰ μετρήσωμεν τὴν γωνιακὴν ἀπόστασιν, λαμβάνομεν ταύτην ἐπὶ τοῦ βαθμολογημένου κανόνος.

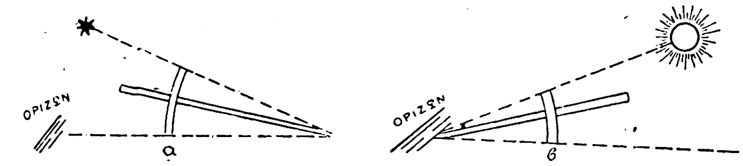

Καλουμένης **α** τῆς γωνίας, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ μετρήσωμεν, καὶ **2υ** τοῦ μήκους τοῦ κινητοῦ κανόνος, ἡ ἀπόστασις **X** τούτου ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κανόνος, ἤτοι ἀπὸ τοῦ σημείου σκοπεύσεως, ἔσται: $X = \upsilon \, \sigma\varphi \frac{\alpha}{2}$.

Διὰ τὴν λῆψιν ὕψους ἀστέρος διὰ τῆς *ἀστρονομικῆς ἀκτῖνος* ὁ παρατηρητὴς ἔδει νὰ σκοπεύῃ διὰ τοῦ κανόνος μετακινῶν τὸν κινητὸν τοιοῦτον, μέχρις ὅτου τὸ μὲν ἓν ἄκρον αὐτοῦ συμπέσῃ μὲ τὸν ἀστέρα, τὸ δὲ ἕτερον μὲ τὸν ὁρίζοντα (βλ. σχῆμα ἀνωτέρω). Ἡ δυσκολία τῆς ὡς ἄνω μετρήσεως συνίστατο εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς συγχρόνου παρατηρήσεως δύο ἀντικειμένων εὑρισκομένων εἰς διαφόρους ἀποστάσεις ἀφ' ἑτέρου δὲ θεωρητικῶς θὰ ἦτο ἐπιβεβλημένον ὅπως τὸ ἄκρον τοῦ κανόνος εὑρίσκεται εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅπερ ἦν φύσει ἀδύνατον.

Ἀντὶ τῆς ὀλλανδικῆς ταύτης μεθόδου ἐχρησιμοποιεῖτο ἑτέρα μέθοδος, καθ' ἣν ἡ σκόπευσις ἐγίνετο κατ' ἀντίθετον ἔννοιαν, ὡς ἐμφαίνεται ἐν τῷ κατωτέρῳ σχήματι. Οἱαδήποτε, ὅμως τῶν μεθόδων τούτων ὑπέκειτο εἰς σφάλματα σημαντικά.

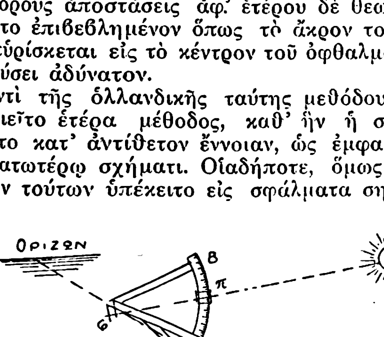

Ἰδιαιτέρως διὰ τὴν περίπτωσιν ὑψῶν Ἡλίου ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ διάταξις τοῦ ἄνω σχήματος, καθ' ἣν ἡ σκόπευσις τοῦ Ἡλίου ἐγίνετο διὰ τῆς εἰκόνος του, σχηματιζομένης ἐπὶ τοῦ στελέχους **φ**, διατεθειμένου κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὁρίζοντος. Ἡ μέθοδος αὐτὴ παρουσιάζει τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς δύναται σχετικῶς εὐκόλως νὰ σκοπεύῃ συγχρόνως τρία σημεῖα κείμενα πρὸς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, ὡς τὸ ἀντικείμενον, τὸν ὁρίζοντα καὶ τὸ στέλεχος.

Τὴν διάταξιν ταύτην πρῶτος ἐφήρμοσεν ὁ περιώνυμος θαλασσοπόρος Τζὼν Νταῖβις (John Davis) ἐν ἔτει 1594, κατασκευάσας τὸν ὁμώνυμον *ναυτικὸν τετράντα* (seaquadrant ἢ hog yoke). Τὸ ὄργανον τοῦτο κατεσκευάζετο ἐκ ξύλου, μαονίου, ἐβένου ἢ τίκ. Ἐνίοτε ἡ κατασκευή του ἦτο πολυτελεστάτη, ἐκοσμεῖτο δὲ δι' ἐλεφαντοστοῦ καὶ μαργαριτῶν.

Συνίστατο ἐκ τριῶν στελεχῶν καὶ δύο τόξων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἦτο διῃρημένον εἰς 60 ἀκεραίας μοίρας, τὸ δὲ ἕτερον εἰς 30 μοίρας ὑποδιαιρουμένας εἰς πρῶτα λεπτά.

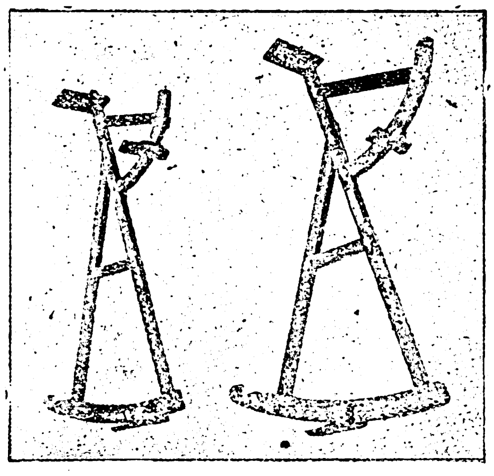

Τετρᾶς τοῦ Νταῖβις.
[Ἐκ τοῦ Μουσείου Peabody].

Ἐκ τῶν τριῶν στελεχῶν τὸ ἓν ἐκαλεῖτο *στέλεχος τοῦ ὁρίζοντος*, τὸ δεύτερον *στέλεχος τῆς σκιᾶς* καὶ τὸ τρίτον *στόχαστρον*. Τὸ ὄργανον ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς λῆψιν μεσημβρινοῦ ὕψους τοῦ ἡλίου. (Βλ. λ. **τετράς**.)

Ὁ τετρᾶς τοῦ Νταῖβις παρέμεινεν ἐν κοινῇ χρήσει μέχρις ὅτου ἀντικατεστάθη κατὰ τὸ 1731 ὑπὸ τοῦ **ὀκτάντος** τοῦ Τζὼν Χάντλεϋ (John Hadley). Ἐν τούτοις καὶ πολὺ βραδύτερον ἐξηκολούθουν χρησιμοποιοῦντες αὐτὸν οἱ εἰθισμένοι εἰς τὸν χειρισμόν του. Ὁ Ἐδουάρδος Ράϊτ (Edward Wright) ἐν ἔτει 1599 ἐπενόησε τετράντα προσομοιάζοντα πρὸς τὸν τοῦ Νταῖβις, ἀλλ' οὗτος δὲν παρουσίαζε πρακτικότητά τινα, ἰδιαιτέρως ἐν κυματισμῷ, διότι ἔπρεπε νὰ χειρίζωνται αὐτὸν δύο ἄτομα.

Ὁ Τζὼν Χάντλεϋ κατεσκεύασε τὸν πρῶτόν του ὀκτάντα πιθανῶς κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1730. Κατὰ τὸ 1732 ἐγένοντο δοκιμαὶ αὐτοῦ διαταγῇ τοῦ Ἀγγλικοῦ Ναυαρχείου. Ὁ ὀκτᾶς εὑρέθη ἱκανοποιητικὸς καὶ ἐτέθη πλέον εἰς παγκόσμιον χρῆσιν τῶν ναυτιλλομένων ἐπὶ πλεῖστα ἔτη, μέχρις ὅτου ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ *ἑξάντος*, ὅστις ἐφευρέθη, ὡς πιστεύεται, ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ Γκόντφρεϋ (Thomas Godfrey) κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1730. (Βλ. λ. **δικάτοπτρα ναυτ. ὄργανα, ἑξάς.**)

Ὀκτᾶς τοῦ Χάντλεϋ.

Κ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ — Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

— [ΠΥΡΟΒΟΛ.] Καλοῦνται *ἀκτῖνες*, τὰ ξύλινα μέρη τοῦ τροχοῦ τὰ ἑνοῦμενα, ἀφ' ἑνὸς μὲν μετὰ τῆς *πλήμνης*, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ τῶν *σώτρων*, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποτελῆται ἓν σύνολον στερεὸν καὶ συγχρόνως ἐλαστικόν.

Αἱ ἀκτῖνες καταλήγουσι πρὸς μὲν τὸ ἓν τῶν ἄκρων εἰς *τόρμον* προσαρμοζόμενον ἐντὸς ἀντιστοίχου ἐντομῆς ἐπὶ τῶν σώτρων, πρὸς δὲ τὸ ἕτερον εἴτε εἰς πλάτυσμα, εἴτε εἰς τόρμον, καθ' ὅσον ἡ πλήμνη εἶναι μεταλλικὴ ἢ ἐκ ξύλου.

Ἐπειδὴ αἱ ἀκτῖνες κατά τε τὰς πορείας καὶ τὴν βολὴν ὑπόκεινται εἰς κόπωσιν κάμψεως κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τῶν τροχῶν, δίδεται εἰς ταύτας ὀρθὴ τομὴ πλήρους ᾠοειδοῦς, μὲ τὸν μέγαν ἄξονα κάθετον πρὸς τὸ ἐπίπεδον τοῦ τροχοῦ καὶ τὸ ὀγκωδέστερον μέρος πρὸς τὸ ὄχημα.

Ἡ προσαρμογὴ τῶν ἀκτίνων μετὰ τῶν σώτρων γίνεται πάντοτε σταθερὰ καὶ ἰσχυρά. Πρὸς τοῦτο εἰσάγεται συνήθως σφηνίσκος ἐκ ξύλου εἰς τὸ μέσον τοῦ τόρμου, οὕτως ὥστε νὰ συσφιγχθῇ οὗτος στερεῶς ἐν τῇ ἐντομῇ, ἐνισχυομένου ἐνίοτε ἐπὶ πλέον τοῦ συνδέσμου τούτου καὶ διὰ μεταλλικοῦ προσθέτου τεμαχίου.

Ὁ μετὰ τῆς πλήμνης σύνδεσμος τῶν ἀκτίνων εἴτε εἶναι στερεὸς καὶ μόνιμος, τῇ βοηθείᾳ ἥλων, εἴτε, ὅπως εἰς τὰ ὀχήματα τοῦ ἑλληνικοῦ πεδινοῦ ταχυβόλου τῶν 7.5 ἑκ., εἶναι μεταβλητὸς πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς χαλαρώσεως τῶν τροχῶν τῆς ἐπερχομένης συνεπείᾳ τῆς συστολῆς τῶν ξύλων ἐκ τῆς ξηρασίας. (Βλ. **πλήμνη, τροχός**.) Ν. ΚΛΑΔΑΣ

— **ἀκτὶς δυναμοπολυγώνου**· βλ. **δυναμοπολύγωνον.**

— **ἀκτὶς ἔκτακτος,—συνήθης**· βλ. **διπλῆ διάπλασις τοῦ φωτός.**

— **ἀκτὶς ἐνεργείας**· τὸ σημεῖον εἰς ὃ κατ' ἀνώτατον ὅριον δύναται νὰ ἐξιχθῇ, νὰ ἐξακτινωθῇ τρόπον τινά, ἐνέργειά τις· τὸ πεδίον δράσεως.

— [ΣΤΡΑΤ.] **Ἀκτὶς ἐνεργείας στρατεύματος, φρουρίου**, κ.λ.π. καλεῖται ἡ ἔκτασις ἐφ' ἣν ἐξικνεῖται ἡ δραστικὴ ἐνέργεια στρατεύματός τινος, φρουρίου, ἢ οἱασδήποτε ὠχυρωμένης τοποθεσίας.

Ἡ ἀκτὶς ἐνεργείας στρατεύματος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συνθέσεως καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἰδίᾳ ὅμως ἐκ τῆς ἐντολῆς δράσεώς του.

Διὰ τὰ φρούρια, προκειμένου περὶ μικρῶν τοιούτων ὡς φρουρίων ἀνασχέσεως μετὰ φρουρᾶς περιωρισμένης δυνάμεως, γενικῶς δὲ περὶ ὠχυρωμένης τοποθεσίας μικρᾶς ἐκτάσεως, ἐχούσης προορισμὸν τὴν παρεμπόδισιν τῆς περαιτέρω ἐπιθετικῆς πορείας τοῦ ἀντιπάλου, τὴν ἐξασφάλισιν τῆς κατοχῆς ἐδαφικῶν τινων σημείων κτλ., ἡ ἀκτὶς ἐνεργείας δὲν ὑπερβαίνει τὸ βεληνεκὲς τῶν πυροβόλων, τῶν ἀποτελούντων τὸν ὁπλισμὸν αὐτῶν. Διὰ μεγάλα ὅμως φρούρια ἢ ὠχυρωμένας τοποθεσίας μεγάλης ἐκτάσεως, ἡ ἀκτὶς ἐνεργείας ἐπεκτείνεται ἀμέσως μὲν ἐφ' ὅλης τῆς ἐδαφικῆς ζώνης, ἐφ' ἧς δύνανται νὰ δράσωσι φίλια στρατεύματα, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν πυροβόλων τῶν πλέον προκεχωρημένων ἔργων, ἐμμέσως δὲ ἔτι περισσότερον ἀναλόγως τῶν γενικῶν ἐδαφικῶν συνθηκῶν καὶ τῆς συνθέσεως τῶν μονάδων τοῦ ἀντιπάλου, ὡς καὶ τῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν τούτου. Οὕτω διὰ μεγάλα φρούρια δεσπόζοντα σπουδαίων στρατιωτικῶν ἀρτηριῶν μεγάλης περιοχῆς χώρας τινός, δι' ὧν ὁ ἀντίπαλος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ διὰ μεγάλων δυνάμεων πρὸς ἐπίτευξιν ὁριστικοῦ ἀποτελέσματος, ἡ ἀκτὶς ἐνεργείας ἐξικνεῖται μέχρι τῆς μεθορίου γραμμῆς.

Ἀκτὶς ἐνεργείας ἐκρήξεως. Ἡ ἔκτασις τῆς ἐνεργείας ἐκρηκτικῆς τινος οὐσίας, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως ταύτης, τοῦ μέσου ἐν ᾧ ἐνεργεῖ καὶ τοῦ τρόπου τῆς χρησιμοποιήσεως ἢ διαθέσεως τοῦ ἐκ τῆς οὐσίας ταύτης γεμίσματος. (Βλ. λ. **βλήματα πυροβολικοῦ, ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι** καὶ **ὑπόνομοι.**) Κ. Δ.

— [ΝΑΥΤ.] **Ἀκτὶς ἐνεργείας πλοίου** (γαλλ. rayon d' action, ἀγγλ. radius of action) καλεῖται ἡ ἀπόστασις εἰς ναυτικὰ μίλλια, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ διανύσῃ τὸ πλοῖον, πλέον μὲ τὴν οἰκονομικήν του ταχύτητα, διὰ τῶν καυσίμων ὑλῶν, τὰς ὁποίας δύναται νὰ περιλάβῃ ἐν ταῖς ἀποθήκαις αὐτοῦ. Ὡς ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου καταφαίνεται, ἡ ἀκτὶς ἐνεργείας πλοίου τινὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγίστου ποσοῦ καυσίμου ὕλης, ὅπερ δύναται νὰ περιλάβῃ, ἤτοι ἐκ τῆς χωρητικότητος τῶν ἀποθηκῶν καυσίμου ὕλης καὶ ἐκ τῆς ὡριαίας καταναλώσεως αὐτῆς ὅταν πλέῃ μὲ οἰκονομικὴν ταχύτητα.

Ἡ ἀκτὶς ἐνεργείας ἐνέχει μεγάλην σπουδαιότητα, ἰδίως διὰ τὰ πολεμικὰ πλοῖα, ἅτινα δέον νὰ δύνανται νὰ διανύσωσι μέγα διάστημα ἄνευ ἀνεφοδιασμοῦ εἰς καύσιμα. Περιττὸν ἐπίσης νὰ τονισθῇ ἡ ἐντεῦθεν πηγάζουσα οἰκονομία εἰς χρόνον καὶ χρῆμα καὶ ἡ ἐλάττωσις τῆς καταπονήσεως τῶν ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος. Τὰ πρῶτα ἀτμοκίνητα πλοῖα εἶχον ἐλαχίστην ἀκτῖνα ἐνεργείας, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ μέγεθος αὐτῶν ἦτο μικρὸν καὶ κατ' ἀναλογίαν μικρὸς ἦτο καὶ ὁ χῶρος ὁ διατιθέμενος δι' ἐναποθήκευσιν καυσίμων, καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲν εἶχον εἰσέτι μελετηθῇ αἱ ἀτμομηχαναὶ ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομίας καυσίμων. Ἀναπτυσσομένου βαθμηδὸν τοῦ ἐκτοπίσματος τῶν πλοίων καὶ τελειοποιουμένων ὁσημέραι τῶν ἀτμομηχανῶν, ηὔξησε καὶ ἡ ἀκτὶς ἐνεργείας τῶν πλοίων. Τὸ πρῶτον πολεμικὸν πλοῖον, εἰς ὃ παρετηρήθη μεγάλη αὔξησις τῆς ἀκτῖνος ἐνεργείας, προκαλέσασα κατάπληξιν εἰς τοὺς τότε ναυτικούς, ἦτο τὸ ἄνθενωτικὸν καταδρομικὸν (φρεγάτα) *Alabama.*

Digitized by Google

Κατηγορίαι πολεμικῶν πλοίων	Ἀκτὶς ἐνεργείας
1) Θωρηκτὰ *Oklahoma* καὶ *Nevada* (Ἀμερικαν.).	10000 μίλ. μὲ ταχύτητα 10 μιλ.
2) Καταδρομικὰ μάχης *Renown* (Ἀγγλικόν).	5650 μίλ. μὲ ταχύτητα 10 μιλ.
3) Τεθωρακισμένα καταδρομικὰ *Γ. Ἀβέρωφ* (Ἑλληνικόν).	7125 μίλ. μὲ ταχύτητα 10 μιλ.
4) Ἐλαφρὰ καταδρομικὰ Τύπος *Nachi* (Ἰαπωνικά).	14000 μίλ. μὲ ταχύτητα 15 μιλ.
5) Ἀρχηγίδες στολίσκων *Churruca* (Ἱσπανικόν).	4500 μίλ. μὲ ταχύτητα 14 μιλ.
6) Ἀντιτορπιλλικὰ *Wadsworth* (Ἀμερικανικόν).	5640 μίλ. μὲ ταχύτητα 14 μιλ.
7) Ὑποβρύχια *Halbronn* (Γαλλικ. πρώην Γερμαν. U139).	Ἐν ἐπιφανείᾳ 12630 μίλ. μὲ ταχ. 8 μιλ.

Ἑλληνικὰ πολεμικὰ πλοῖα	Ἀκτὶς ἐνεργείας
1) Θωρηκτὰ *Κιλκίς, Λῆμνος.*	6920 μίλ. μὲ ταχύτητα 10 μιλ.
2) Τεθωρ. καταδρομ. *Γ. Ἀβέρωφ.*	7125 μίλ. μὲ ταχύτητα 10 μιλ.
3) Καταδρομ. *Ἔλλη.*	7000 μίλ. μὲ ταχύτητα 10 μιλ.
4) Ἀντιτορπιλλικὰ τύπου «*Λέοντος*».	3000 μίλ. μὲ ταχύτητα 15 μιλ.
5) Ἀντιτορπιλ. τύπου «*Θύελλα*» καὶ «*Νίκη*».	1140—1250 μίλ. μὲ ταχύτητα 15 μιλ.
6) Ἀντιτορπιλλικὸν «*Σμύρνη*».	1200 μίλ. μὲ ταχύτητα 15 μιλ.
7) Τορπιλλοβόλα τύπου «*Αἴγλη*».	512 μίλ. μὲ ταχύτητα 12,5 μιλ.
8) Τορπιλλοβόλα τύπου «*Πέργαμος*».	650 μίλ. μὲ ταχύτητα 14 μιλ.
9) Τορπιλλοβόλα τύπου «*Κυδωνίαι*».	
10) 4 Ναυπηγούμενα ὑποβρύχια.	Ἐν ἐπιφανείᾳ 4000 μίλ. μὲ ταχύτ. 10 μιλ. Ἐν καταδύσει 100 μίλ. μὲ ταχύτ. 5 μιλ.
11) 2 Ὑποβρύχια τύπου «*Κατσώνης*».	Ἐν ἐπιφανείᾳ 3500 μίλ. μὲ ταχύτ. 10 μιλ. Ἐν καταδύσει 100 μίλ. μὲ ταχύτ. 5 μιλ.
12) Ἐκπαιδευτικὸν πλοῖον «*Ἄρης*».	3000 μίλ. μὲ ταχύτητα 10 μιλ.

Ἐκ τῶν καταλόγων τῶν πολεμικῶν πλοίων συνετάχθη ὁ ἀνωτέρω πίναξ δεικνύων τὰ ἔχοντα τὴν μεγαλυτέραν ἐν τῷ παρόντι ἀκτῖνα ἐνεργείας δι' ἑκάστην κατηγορίαν αὐτῶν. Κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ πίνακος τούτου ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν μόνον τὰ κατὰ τὸ ἔτος 1927 ἐν ἐνεργείᾳ πολεμικὰ πλοῖα, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ ὑπὸ ναυπήγησιν ἢ ἐν σχεδίοις. Ὁ ἕτερος τῶν πινάκων δεικνύει τὰς ἀκτῖνας ἐνεργείας τῶν πολεμικῶν πλοίων τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου.

Ἡ ἀκτὶς ἐνεργείας τῶν ἐμπορικῶν πλοίων ποικίλλει μεταξὺ εὐρέων ὁρίων, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ τῶν πλοίων τούτων (ἐπιβατηγά, φορτηγὰ κ.λ.π.). Ἐξαρτᾶται καὶ αὕτη ἐκ τῆς χωρητικότητος τῶν ἀποθηκῶν καυσίμου, ἥτις δὲν δύναται νὰ αὐξηθῇ εἰμὴ ἐπὶ ἐλαττώσει τοῦ ὑπὸ τοῦ πλοίου μεταφερομένου φορτίου, καὶ ἐκ τῆς ὡριαίας εἰς καύσιμα καταναλώσεως, ὅταν τὸ πλοῖον πλέῃ μὲ τὴν οἰκονομικωτέραν του ταχύτητα. Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ πετρελαίου ὡς καυσίμου ὕλης καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν κινητήρων Diesel ἐπέφερον τεραστίαν αὔξησιν τῆς ἀκτῖνος ἐνεργείας τῶν ἐμπορικῶν πλοίων. Οὕτω, ὑπὸ τοὺς ἄνω ὅρους, ὑφίστανται σήμερον φορτηγὰ πλοῖα χρησιμοποιοῦντα τὰ διπύθμενα αὐτῶν (βλ. λ.) ὡς ἀποθήκας πετρελαίου, ὧν ἡ ἀκτὶς ἐνεργείας ἐξικνεῖται εἰς 20000 μίλλια, ἐνῷ ἡ ἀντίστοιχος ἀκτὶς ἐνεργείας τῶν ἐμπορικῶν πλοίων, τῶν χρησιμοποιούντων ὡς καύσιμον ὕλην τὸν γαιάνθρακα εἶναι κατὰ πολὺ μικροτέρα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα δὲν θυσιάζουσι τὸν χῶρον τοῦ φορτίου, ἵνα αὐξήσωσι τὴν ἀκτῖνα ἐνεργείας, δεδομένου ὅτι δύνανται τὰ πλοῖα ταῦτα νὰ ἀνεφοδιασθῶσιν εὐκόλως εἰς καύσιμα εἰς ἐνδιάμεσόν τινα λιμένα.

Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

—ἀκτὶς ὑγροῦ *[Φυσ.]*. Ὅταν ὑγρὸν ἐκρέῃ τοῦ δοχείου ὑπὸ πίεσιν διὰ λεπτῆς ὀπῆς, προκύπτει ἀκτὶς ὑγροῦ. Ἐὰν ἡ ὀπὴ ἐκροῆς εἶναι κυκλική, τότε καὶ ἡ τομὴ τῆς ἀκτῖνος ὑγροῦ εἶναι κυκλικὴ καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτῆς. Ἐν τούτοις ὅμως ἕνεκα τοῦ φαινομένου τῆς *συστολῆς φλεβὸς* (contractio venae) ἡ ἀκτὶς ἀποστενοῦται ἀμέσως μετὰ τὴν ὀπὴν ἐκροῆς, λαμβάνουσα οὕτω μικροτέραν διάμετρον τῆς ὀπῆς καὶ ἀκολούθως λαμβάνει ἐπὶ μέγα μῆκος αὐτῆς κυλινδρικὴν μορφήν.

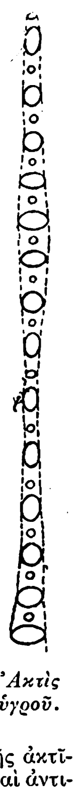

Ἀκτὶς ὑγροῦ.

Ἡ ἀκτὶς εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ὀπῆς καθίσταται θολὴ (ἡμιδιαφανὴς) καὶ παρουσιάζει διογκώσεις καὶ ἀποστενώσεις κατὰ κανονικὰ διαστήματα μέχρις ὅτου αὕτη διασπᾶται εἰς ὁρατὰ σταγονίδια. Διὰ στροφοσκοπικῆς ἐξετάσεως τοῦ θολοῦ μέρους τῆς ἀκτῖνος δεικνύεται ὅτι καὶ τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ διαδοχικῶν καὶ λίαν ἐγγὺς διακειμένων σταγόνων, ὡς δεικνύεται ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι ὑπὸ μεγέθυνσιν, ὀφειλομένου τούτου εἰς *τριχοειδῆ* φαινόμενα. Ἡ μορφὴ τῶν σταγόνων εἶναι μεταβλητή. Ἐκ τῆς ἐπιμήκους μορφῆς ὑφ' ἣν γεννῶνται αὗται μεταπίπτουσιν εἰς τὴν σφαιρικὴν καὶ ἀκολούθως λαμβάνουσι φακοειδῆ μορφήν. Ἡ περιοδικὴ αὕτη μεταβολὴ τῆς μορφῆς τῶν σταγόνων προκαλεῖ τὸ φαινόμενον, ὥστε ἡ ἀκτὶς ὑγροῦ περιοδικῶς νὰ καθίσταται λεπτοτέρα καὶ παχυτέρα. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν σταγόνων ἀπαιτεῖται ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα, ὅπερ εἶναι τόσον μικρότερον, ὅσον ἡ τριχοειδὴς σταθερὰ τοῦ ὑγροῦ καὶ τὸ πάχος τῆς ἀκτῖνος ἔχουσι μικροτέραν τιμήν, ἕπεται ὅτι τὸ διαφανὲς καὶ ὁμοιομερὲς μῆκος τῆς ἀκτῖνος εἶναι ἀνάλογον τῆς ταχύτητος ἐκροῆς καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογον τῆς διαμέτρου τῆς ὀπῆς ἐκροῆς. Ἐὰν ἡ ὀπὴ ἐκροῆς δὲν εἶναι κυκλικὴ ἀλλὰ ὀρθογώνιος, τότε καὶ ἡ τομὴ τῆς ἀκτῖνος ἐν τῇ διαφανεῖ περιοχῇ ὑφίσταται περιοδικὰς διακυμάνσεις, καθ' ἃς ἡ ἀκτὶς κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς μικροτέρας διαστάσεως λαμβάνει εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ σημείου ἐκροῆς τὸ μέγεθος τῆς μεγαλυτέρας διαστάσεως καὶ ἀντιστρόφως, ὀφειλομένου τούτου ἐπίσης εἰς τριχοειδῆ φαινόμενα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Berliner - Scheel* Physikalisches Handwörterbuch 1924.

Κ.Π.

«Ἀκτὶς ἐν σκότει». Δραμάτιον τοῦ Δημητρίου Α. Κορομηλᾶ εἰς πράξεις τρεῖς. Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Παρνασσῷ τῇ 16ῃ Φεβρουαρίου 1879, ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν παραρτήματι τῆς «Ἐφημερίδος», τῇ 21ῃ Φεβρουαρίου 1879, ἐξεδόθη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς τόμον καὶ κατόπιν ἐδιδάχθη ἀπὸ σκηνῆς τοῦ θεάτρου Παράδεισος.

Εἰς τὸ θέμα του ὁ συγγραφεὺς ἐπιδιώκει νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ χαρτοπαίκτης δὲν γεννᾶται, ὅπως πιστεύεται κοινῶς, καὶ ὅτι τὸ πάθος τοῦτο δὲν ἀποβαίνει ἀνίατον. Εἰς τὴν πλοκὴν τοῦ ἔργου τούτου ὁ Δημήτριος Κορομηλᾶς πλάττει ὑπαρκτοὺς ἐν τῇ κοινωνίᾳ τύπους, ἐν γένει δὲ τὸ δρᾶμα ἀνήκει εἰς τὴν φυσιολογικὴν σχολὴν καὶ εἶναι πλῆρες ἀληθείας καὶ φυσικότητος.

ΜΙΛ. ΛΙΔ.

Ἀκτιστῖται. Ἐλέγοντο οὕτως ἐκεῖνοι τῶν *ἀφθαρτοδοκητῶν* **Μονοφυσιτῶν** (βλ. λ.), οἵτινες, τὸν ἕκτον αἰῶνα, διὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ἀφθαρσίαν τοῦ γηίνου σώματος τοῦ Σωτῆρος, ἐδίδασκον **«*ἄκτιστον* γεγονέναι τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα»**, ἀρνούμενοι οὕτω πραγματικῶς διαφορὰν τῆς θεότητος καὶ τῆς σαρκός. Τοὺς ἐναντίους των, οἵτινες παρεδέχοντο τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου *κτιστόν*, ἐκάλουν περιφρονητικῶς *κτιστολάτρας* ἢ *φθαρτολάτρας*.

Οἱ Ἀκτιστῖται ἐλέγοντο ἄλλως καὶ *Ἰουλιανισταί*, ἀπὸ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἁλικαρνασέως, καταρξαμένου τοῦ δόγματος αὐτῶν, ἢ καὶ *Γαϊανῖται* ἀπὸ τοῦ Γαϊανοῦ πάπα Ἀλεξανδρείας, ὀπαδοῦ τοῦ Ἰουλιανοῦ (πρβλ. *Τιμοθέου πρεσβυτέρου* Περὶ τῶν προσερχομένων τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ. Ἐν Migne Ἑ. Π. 86. 1, 44 καὶ 57).

Δ. Σ. Μ.

ἄκτιστος, *—η, —ον*· ὁ μὴ ἐκτισμένος, ὁ μὴ οἰκοδομημένος· «**ἄκτιστο σπίτι**».

—ἄκτιστον φῶς *[Θρησκ.]*· βλ. Ἡσυχασταί.

ἀκτίτης (Actitis) (ὁ) *[Ζωολ.]*. Πτηνὰ τῆς τάξεως τῶν *μακροτάρσων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολοπάκων*, διακρινόμενα ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὀπισθίου δακτύλου. Τὸ ράμφος των εἶναι μακρότερον τῆς κεφαλῆς, οἱ δὲ πόδες των ὑψηλοὶ καὶ λεπτοί. Διατρίβουσι παρὰ τὰ ὕδατα καὶ τρέφονται ἐξ ἐντόμων. Τῆς οἰκογενείας γνωστότερα εἴδη εἶναι τὰ ἑξῆς:

1ον) Ἀκτίτης ὁ κοινὸς (Actitis vulgaris). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 15 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ἡ ράχις του καὶ τὸ στῆθός του εἶναι μελανοϋπόπυρροι· ἡ κοιλία του λευκή. Εἶναι πτηνὸν μεταναστευτικὸν καὶ ἔρχεται κατὰ σμήνη ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸ ἔαρ ἵνα ἀναχωρήσῃ κατὰ τὸ φθινόπωρον.

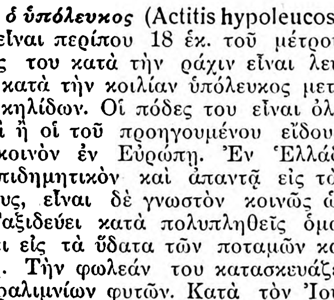

Ἀκτίτης ὁ κοινός.

2ον) Ἀκτίτης ὁ ὑπόλευκος (Actitis hypoleucos). Τὸ μῆκός του εἶναι περίπου 18 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ὁ χρωματισμός του κατὰ τὴν ράχιν εἶναι λευκοελαιώδης καὶ κατὰ τὴν κοιλίαν ὑπόλευκος μετὰ λευκοελαιωδῶν κηλίδων. Οἱ πόδες του εἶναι ὀλιγώτερον ὑψηλοὶ ἢ οἱ τοῦ προηγουμένου εἴδους. Εἶναι πτηνὸν κοινὸν ἐν Εὐρώπῃ. Ἐν Ἑλλάδι εἶναι πτηνὸν ἐπιδημητικὸν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς Κυκλάδας νήσους, εἶναι δὲ γνωστὸν κοινῶς ὡς *ἀγριοπουλάδα*. Ταξιδεύει κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας καὶ συχνάζει εἰς τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν καὶ τὰ ἑλώδη μέρη. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει μεταξὺ τῶν παραλιμνίων φυτῶν. Κατὰ τὸν Ἰούνιον ἡ θήλεια γεννᾷ 4 ᾠὰ διαστάσεων 3,5×2,5 ἑκ. τοῦ μέτρου κιτρίνου χρώματος μετὰ κηλίδων φαιῶν. Χαρακτηριστικὸν τοῦ πτηνοῦ τούτου εἶναι, ὅτι ὅταν βαδίζῃ κινεῖ τὴν οὐράν του καὶ κολυμβᾷ ἐξαίρετα. Τὸ κρέας του εἶναι νοστιμώτατον.

Δ. Ν. Π.

ἀκτίτουρος (Actiturus) (ὁ) *[Ζωολ.]*. Πτηνὰ τῆς τάξεως τῶν *μακροτάρσων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολοπάκων*. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικά των γνωρίσματα εἶναι: Ράμφος μακρόν, ἴσου μεγέθους σχεδὸν μὲ τὴν κεφαλὴν καὶ βαθέως ἐσχισμένον· σιαγόνες ἐλαφρῶς ἐξωγκωμέναι κατὰ τὴν βάσιν των, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἄνω εἶναι συμπεπιεσμένη ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, κολοβωμένη κατὰ τὰ ἄκρα της καὶ φέρει ὀλίγον κατωτέρω τοῦ μέσου της καὶ πλαγίως τὰ ρινικὰ ἀνοίγματα. Πόδες γυμνοὶ καὶ ὑψηλοὶ μετὰ δακτύλων ἑνουμένων δι' ἀνθεκτικῆς μεμβράνης· οὐρὰ ἀρκετὰ μακρά. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ζῶσι κατὰ σμήνη καὶ συχνάζουσιν εἰς τὰ παραθαλάσσια, τὰ παραποτάμια καὶ παραλίμνια μέρη. Τρέφονται ἐκ μικρῶν μαλακίων, μικρῶν μαλακοστράκων, ἐντόμων καὶ σκωλήκων. Ὅταν βαδίζωσι κινοῦσιν ὁλόκληρον τὸ σῶμά των. Τὸ κρέας των εἶναι τρυφερὸν καὶ νόστιμον. Τῆς οἰκογενείας ταύτης ὑπάρχουσι πλεῖστα ὅσα εἴδη, ὧν τὰ κοινότερα καὶ γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1ον) Ἀκτίτουρος ὁ ὑπόπυρρος (Actiturus rufulus). Ζῇ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, τὸ Μεξικόν, τὴν Γουατεμάλαν καὶ τὰς Ἀντίλλας νήσους. Ἐνίοτε ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὰ παρὰ τὸν Ἀτλαντικὸν παράλια τῆς Εὐρώπης. Τὸ μῆκός του εἶναι ὅμοιον σχεδὸν πρὸς τὸ τοῦ σκολόπακος (μπεκάτσας), ἀλλὰ τὸ σῶμά του εἶναι κομψότερον καὶ εὐκινητώτερον. Τὸ χρῶμά του κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος εἶναι ἐπιξανθοϋπόπυρρον μὲ μελανὰς ἀνταυγείας καὶ κατὰ τὸ κάτω μέρος τοῦ λαιμοῦ καὶ τὴν κοιλίαν λευκοϋποκίτρινον. Τὰ ἤθη τοῦ πτηνοῦ τούτου εἶναι τελείως διάφορα τῶν ἄλλων πτηνῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, διότι σπανίως ἀπαντᾷ εἰς μέρη παραθαλάσσια καὶ παραλίμνια καὶ προτιμᾷ νὰ ἐνδιαιτᾶται εἰς καλλιεργημένας ἐκτάσεις καὶ εἰς κατῳκημένα μέρη. Τρέφεται κυρίως ἐξ ἐντόμων καὶ σκωλήκων.

2ον) Ἀκτίτουρος ὁ φαιὸς (Actiturus griseus). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 34 ἑκ. τοῦ μέτρου. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματός του εἶναι κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ μέλαν μὲ λευκὰς ραβδώσεις, κατὰ δὲ τὸ κάτω ἥμισυ τελείως λευκόν. Τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος εἶναι λευκὰ μὲ ἐπιμήκεις ὑπομελαίνας κηλῖδας. Οἱ πόδες εἶναι ὑποπράσινοι. Εἶναι πτηνὸν ἀποδημητικὸν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐπισκέπτεται ταύτην δὶς τοῦ ἔτους. Εἶναι γνωστὸν εἰς τὰ νότια παράλια τῆς Γαλλίας καὶ τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Ἰταλίας. Συχνάζει παρὰ τὰ ὕδατα τῶν λιμνῶν καὶ ποταμῶν καὶ τρέφεται ἐκ μικρῶν ἰχθύων, τοὺς ὁποίους συλλαμβάνει μετὰ πολλῆς ἐπιτηδειότητος. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει εἰς ἑλώδεις τόπους. Ἡ θήλεια γεννᾷ 3—5 ᾠὰ χρώματος κιτρινοϋποπύρρου, τὰ ὁποῖα ἔχουσι μῆκος 5,2 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ πλάτος 3,4 ἑκ. τοῦ μέτρου.

3ον) Ἀκτίτουρος ὁ καστανὸς (Actiturus fuscus). Τὸ μῆκος τοῦ σώματός του εἶναι περίπου 32 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ ὁ κυριαρχῶν χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός του εἶναι καστανοϋπομέλας. Ἐπισκέπτεται τὴν Εὐρώπην τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ φθινόπωρον. Ἐνδιαιτᾶται εἰς τέλματα καὶ ἀρέσκεται νὰ βυθίζεται ἐντὸς τοῦ ὕδατος, οὕτως ὥστε νὰ καλύπτεται ὑπὸ τούτου μέχρι τῆς κοιλίας. Μεταναστεύει κατ' ὀλιγοπληθεῖς ὁμάδας ἀποτελουμένας ἐκ 10 ἢ 20 πτηνῶν.

4ον) Ἀκτίτουρος ἡ καλυδρὶς (Actiturus calidris). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 30 ἑκ. τοῦ μέτρου περίπου. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ πτερώματός του εἶναι φαιὸν μὲ μελανὰς ραβδώσεις, ἡ κοιλία λευκή, αἱ πλευραὶ λευκαὶ μετὰ φαιῶν κηλίδων καὶ οἱ πόδες ζωηρῶς ἐρυθροί. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ βόρεια τῆς Εὐρώπης ὡς ἀποδημητικὸν πτηνὸν καὶ εἰς τὰ νότια ὡς ἐνδημικόν. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει ἐπὶ ὑγρῶν τόπων καὶ παρὰ τὰ ἕλη. Ἡ θήλεια γεννᾷ 3—4 ᾠὰ ὑποκίτρινα μὲ φαιὰς κηλῖδας, τὰ ὁποῖα ἔχουσι μῆκος 4,8 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ πλάτος 3,2 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ζῇ πάντοτε κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας.

5ον) Ἀκτίτουρος ὁ ὠχρόπους (Actiturus ochropus). Τὸ μῆκος τοῦ σώματός του φθάνει τὰ 22 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ἡ ράχις του ἔχει φαιὸν ἐλαιῶδες χρῶμα καὶ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματός του εἶναι λευκὰ μὲ φαιοελαιώδεις κηλῖδας ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ στήθους· οἱ πόδες εἶναι φαιοϋποπράσινοι. Εἶναι πτηνὸν ἀποδημητικὸν καὶ ἀπαντᾷ ἐν Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅπου

Digitized by Google

εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *πουλάδα* ἢ *νερόκοτα*. Ἀρέσκεται νὰ ἐνδιαιτᾶται εἰς ἑλώδεις τόπους. Ἡ θήλεια γεννᾷ 4 ᾠὰ φαιοϋπέρυθρα μὲ στίγματα φαιά, τὰ ὁποῖα ἔχουσι μῆκος 3,8 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ πλάτος 2,6 ἑκ. τοῦ μέτρου.

6ον) Ἀκτίτουρος ὁ γλαυκὸς (Actiturus glauceus). Εἶναι τὸ μικρότερον πτηνὸν τῆς οἰκογενείας του καὶ τὸ μῆκός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 16 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ἡ ράχις του εἶναι μελανὴ καὶ φέρει λευκοϋπερύθρους κηλῖδας· τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματός του εἶναι λευκὰ γαλακτώδη καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ λαιμοῦ καὶ τὸ στῆθος κοσμεῖται ὑπὸ φαιῶν στιγμῶν. Δ Ν Π.

Ἀκτὸ-βιδότους (Actô-vidhôtus). Ἐν τῇ ἰρανικῇ θρησκείᾳ, εἷς τῶν Δέβας, ὁ δαίμων τοῦ θανάτου, ὁ καταστροφεὺς τῶν σωμάτων, ἐχθρὸς τοῦ Μίθρα. Δ Ι.Μ.

ἀκτόλη (Actol) *[Φαρμ.]*. $CH_3.CH(OH).COOAg$. Εἶναι τὸ μετ᾽ ἀργύρου ἅλας τοῦ γαλακτικοῦ ὀξέος. Σκευάζεται ἐξ ἀνθρακικοῦ ἀργύρου προσφάτως καθιζηθέντος καὶ ἀραιοῦ διαλύματος γαλακτικοῦ ὀξέος. Βελονοειδῆ κρυστάλλια, ἢ λευκὴ κόνις, διαλυτὰ εἰς 1:20 μ. ὕδατος λίαν δὲ ἐν θερμῇ ἀλκοόλῃ. Ὑπὸ τοῦ φωτὸς ἡ ἀκτόλη μελανοῦται, δέον δὲ νὰ φυλάσσηται ἄπω τούτου. Δρᾷ ἧττον ἐρεθιστικῶς τοῦ νιτρικοῦ ἀργύρου Εἰς τὴν θεραπευτικὴν εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Credé ὡς φάρμακον ἀντισηπτικόν.

Εἶναι ἄριστον ἀπολυμαντικόν, διάλυμα δ᾽ αὐτοῦ 1:300 ἢ 1:500 ἀντιστοιχεῖ πρὸς διάλυμα ἄχνης ὑδραργύρου 0,1%. Χρησιμεύει πρὸς ἀντισηπτικὰς πλύσεις τραυματικῶν ἐπιφανειῶν εἰς διαλύματα 1:1000—1:500 ὡς καὶ ἐπὶ βλενορροίας εἰς διαλύματα 0,01—0,02%. Τὰ διαλύματα ταῦτα δέον νὰ σκευάζωνται ἀεὶ πρόσφατα καὶ ἐν σκοτειναῖς φιάλαις. Ἡ ἀκτόλη εὑρίσκει ἐφαρμογὴν καὶ εἰς ἀλοιφὰς (1%), ὡς κόνις ἐπιπάσεως ὅμως αὐτούσιος οὐδέποτε ἐνδείκνυται.

Ἀκτόλης δισκία φέρονται περιεκτικότητος 0,2 γρμ. ὡς ἀναπλήρωμα τῶν δισκίων ἄχνης ὑδραργύρου πρὸς παρασκευὴν $^1/_2$—1 λίτρου διαλύματος ἀκτόλης. Κ Γ.Μ.

Ἄκτον. Προάστειον τοῦ Λονδίνου, 9 μίλλια δυτικῶς τῆς μητροπόλεως τοῦ Ἁγίου Παύλου· κατ. 37.744 (ἀπογρ. 1901). Αἱ ἰαματικαὶ πηγαί του ἔχαιρον μεγάλην φήμην κατὰ τὴν 18ην ἑκατονταετηρίδα.

Ἄκτον (Acton), ***σὲρ Τζὼν Φράνσις Ἔντουαρντ***. Πρωθυπουργὸς τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Φερδινάνδου Δ΄. Υἱὸς Ἄγγλου ἰατροῦ, ἐγεννήθη τῷ 1736 ἐν Μπεζανσὸν τῆς Γαλλίας, καταταγεὶς δὲ εἰς τὸ ναυτικὸν τῆς Τοσκάνης, ἐπέδειξεν ὡς διοικητὴς φρεγάτας τόσην γενναιότητα καὶ ἀντίληψιν κατὰ τὴν ἐπιχειρηθεῖσαν τῷ 1775 ἐκστρατείαν Ἱσπανίας καὶ Τοσκάνης κατὰ τοῦ Ἀλγερίου, ὥστε προήχθη εἰς διοικητὴν τοῦ στόλου. Τῷ 1779 ἐκλήθη εἰς Νεάπολιν, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ νεαπολιτικοῦ στόλου, ἐπιδείξας δὲ ἐξαιρετικὴν ἱκανότητα εἰς τὴν ἀποστολὴν ταύτην καὶ ἀπολαύων πρὸς τούτοις τῆς εὐνοίας τῆς βασιλίσσης Μαρίας Καρολίνας προήχθη ταχέως εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα. Ἔγινεν ἀρχηγὸς τοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν στρατοῦ, ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ ἐπὶ τέλους πρωθυπουργός. Τὴν πολιτικήν του ἐχαρακτήριζε κυρίως τὸ κατὰ τῆς Γαλλίας μῖσός του, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ προέβη εἰς ἀπηνεῖς καταδιώξεις ἐναντίον τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ γαλλικοῦ κόμματος. Ἀλλὰ τὰ φορολογικά του μέτρα πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς χώρας κατέστησαν αὐτὸν μισητὸν παρὰ τῷ λαῷ. Τῷ 1804, τῇ ἀπαιτήσει τοῦ Ναπολέοντος, ἐξέπεσε πρὸς καιρὸν τῆς ἀρχῆς, ἀλλ᾽ ἐπανῆλθε ταχέως εἰς τὴν πρώτην του θέσιν ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τῆς εἰσβολῆς τῶν Γάλλων εἰς Νεάπολιν (Φεβρουάριος 1806), ὁπότε καὶ ἐξηναγκάσθη νὰ καταφύγῃ μετὰ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας εἰς Σικελίαν. Ἀπέθανεν εἰς τὸ Πάλερμον τὴν 12 Αὐγούστου 1811.

— **Ἄκτον** (Acton) ***Τζὼν Ἔμεριχ Ἔντουαρντ, Νταλμπέρ, Βαρῶνος***—. Ἀγγλικῆς καταγωγῆς, ἐγεννήθη τῷ 1834 ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας καὶ ἐξεπαιδεύθη κυρίως ἐν Μονάχῳ. Βουλευτὴς κατόπιν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐκδότης τῆς «*Home and Foreign Review*» (1861—4), τῷ 1869—1870, εὑρισκόμενος ἐν Ρώμῃ, καθολικὸς ὤν, ἀντέδρασε ζωηρῶς κατὰ τοῦ δόγματος τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα, ὅπερ ἐθέσπισεν ἡ σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ, τῷ 1870, περὶ ἧς καὶ ἔγραψε διαφόρους πραγματείας, ἐν οἷς «*The Vatican Council*». Βραδύτερον ἐξέδωκε τὴν «*Englisch historical Revi w*» (1886) καὶ τῷ 1895 ἔγινε καθηγητὴς τῆς νέας ἱστορίας ἐν Κανταβριγίᾳ· ἀπέθανε τῷ 1902. Μετὰ θάνατόν του ἐξεδόθησαν «*Lectures on the french Revolution*» (1906), «*Historical Essays and Studies*» (1907), ἡ ἀλληλογραφία του μετὰ τοῦ Γλάδστωνος κ. ἄ.

ἀκτονόμος *[Ναυτ.]*. Ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ, εἰς ὃν ἀνατίθεται ἐν καιρῷ πολέμου ἡ διοίκησις τῆς ἐντὸς τῆς ζώνης τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ἀκτῆς κατὰ τὰς ἀποβάσεις στρατιωτικῶν δυνάμεων (βλ. καὶ λέξιν ἀπόβασις). Α. Κ.

Ἄκ-Τομπράκ. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἐγρῆ Μπουτζάκ, τῆς ὑποδιοικήσεως Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης· κάτ. 152.

ἀκτοπλοΐα (ἡ)· τὸ νὰ πλέῃ τις παρὰ τὴν ἀκτήν, ὁ παρὰ τὴν ἀκτὴν πλοῦς· πβλ. *ποταμοπλοΐα, ἱστιοπλοΐα*. (Ὁ σχηματισμὸς οὗτος εἶναι μὲν παρὰ τὸν ἀρχαῖον κανόνα, ἀλλ᾽ ἐπεκράτησεν ὁριστικῶς, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *ποταμόπλοια* (ἡ), *ἱστιόπλοια* (ἡ) κτλ., κατὰ τὰ *εὔπλοια, ἄπλοια*.) Β Φ.

— [ΝΑΥ ΙΛ.] ***Ἀκτοπλοΐα*** καλεῖται ὁ τρόπος, καθ᾽ ὃν πλοῖόν τι πλέει ἐν ὄψει ξηρᾶς. Διαφέρει τῶν λοιπῶν μεθόδων πλοῦ κατὰ τὰ στοιχεῖα τὰ χρησιμοποιούμενα πρὸς καθορισμὸν τῆς ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ χάρτου θέσεως τοῦ πλοίου, εἰς οἱανδήποτε στιγμήν, ἤτοι τοῦ *στίγματος* τοῦ πλοίου, ὅπερ καὶ σημειοῦται ἐπὶ τοῦ χάρτου διὰ στιγμῆς περιβαλλομένης ὑπὸ μικρᾶς περιφερείας, παρ᾽ ἣν συνήθως ἀναγράφεται ἡ ὥρα καθ᾽ ἣν ὑπελογίσθη τὸ στίγμα τοῦτο. Τὸ γεωγραφικὸν πλάτος καὶ τὸ γεωγραφικὸν μῆκος τῆς θέσεως τοῦ πλοίου ὀνομάζονται *συντεταγμέναι τοῦ στίγματος*.

Τὰ δεδομένα, ἐφ᾽ ὧν βασιζόμεθα ἐν τῇ ἀκτοπλοΐᾳ, ἵνα καθορίσωμεν τὸ στίγμα τοῦ πλοίου, παρέχονται ὑπὸ τῶν στοιχείων διαφόρων ἐμφανῶν ἀντικειμένων τῆς ξηρᾶς (φάροι, ἀκρωτήρια, στῆλαι, σημαντῆρες, μεμονωμένα οἰκήματα ἢ δένδρα κ.λ.π.), ὧν ἡ θέσις σημειοῦται ἐπακριβῶς ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ χάρτου. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα (ἀντιστοιχίαι, εὐθυγραμμίσεις, γραμμικαὶ ἢ γωνιακαὶ ἀποστάσεις, γωνιακὰ ὕψη τῶν ἐμφανῶν ἀντικειμένων, βολίσματα) μετροῦνται ἢ παρατηροῦνται ἀπὸ τοῦ πλοίου, ἐν ἀδυναμίᾳ δὲ τούτου (ὡς ἐν καιρῷ ὁμίχλης) τινὰ ἐξ αὐτῶν παρέχονται ὑπὸ εἰδικῶν ραδιοτηλεγραφικῶν ἢ ἠχητικῶν σταθμῶν. Ἕκαστον τῶν στοιχείων τούτων ὁρίζει γεωμετρικόν τινα τόπον, ἐφ᾽ οὗ εὑρίσκεται τὸ πλοῖον κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς παρατηρήσεως. Οἱ γεωμετρικοὶ οὗτοι τόποι, οἵτινες οὐσιαστικῶς εἶναι *γραμμαὶ θέσεως*, παρουσιάζουσι εἰς τὰ προβλήματα τῆς ἀκτοπλοΐας σχήματα περιφερείας κύκλου, εὐθείας ἢ ἀκανονίστου καμπύλης γραμμῆς. Ἡ τομὴ δύο ἢ πλειόνων γραμμῶν θέσεως ἐπιτευχθεισῶν διὰ συγχρόνων παρατηρήσεων καὶ χαραχθεισῶν ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀποτελεῖ ἀκριβὲς στίγμα τοῦ πλοίου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς παρατηρήσεως. Ἐὰν αἱ σύγχρονοι παρατηρήσεις εἶναι ἀδύνατοι, προσδιορίζεται γραμμή τις θέσεως, ἥτις μεταφέρεται παραλλήλως ἑαυτῇ πρὸς τὴν διεύθυνσιν καὶ κατὰ τὸ διάστημα τὸ ὑπὸ τοῦ πλοίου διανυόμενον, εἶτα δὲ τέμνεται ὑπὸ δευτέρας γραμμῆς θέσεως, ἐπιτυγχανομένης μετὰ πάροδον χρόνου τινός. Ἡ τομὴ αὕτη παρέχει τὸ στίγμα κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς δευτέρας παρατηρήσεως, εἶναι ὅμως προφανὴς ἡ μικροτέρα ἀκρίβεια τοῦ στίγματος τούτου ἀπὸ τοῦ διὰ συγχρόνων παρατηρήσεων ἐπιτυγχανομένου, λαμβανομένου ὑπ᾽ ὄψιν ὅτι ἡ μεταφορὰ τῆς πρώτης γραμμῆς θέσεως πιθανὸν νὰ ἐπηρεασθῇ ὑπὸ σφαλμάτων ὑπεισερχομένων εἰς τὴν πλεῦσιν καὶ ταχύτητα τοῦ πλοίου, μὴ δυναμένας νὰ ὑπολογισθῶσιν ἐπακριβῶς (παροιακίσεις, ρεῦμα). Τὸ οὕτω ἐπιτυγχανόμενον στίγμα καλεῖται *στίγμα διὰ διαδοχικῶν παρατηρήσεων*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *στίγμα διὰ συγχρόνων παρατηρήσεων*

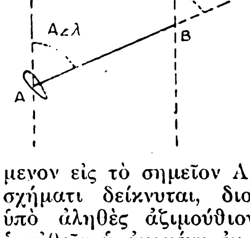

Ἐὰν πλοῖόν τι εὑρισκόμενον εἰς τὸ σημεῖον Α, ὡς ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι δείκνυται, διοπτεύῃ ἀντικείμενόν τι Β ὑπὸ ἀληθὲς ἀζιμούθιον Αzλ (βλ. **ἀντιστοιχία**), ἡ εὐθεῖα ἡ ἀγομένη ἐκ τοῦ Α καὶ σχηματίζουσα γωνίαν Αzλ μετὰ τοῦ μεσημβρινοῦ ὀφείλει νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ σημείου Β ἐπὶ τοῦ χάρτου. Ἀντιθέτως, ἐὰν πλοῖόν τι εὑρισκόμενον εἰς ἄγνωστον θέσιν διοπτεύῃ σημεῖόν τι Β τῆς ξηρᾶς ὑπὸ ἀληθῆ γωνίαν Αzλ, ἡ ἐκ τοῦ σημείου Β ἀγομένη ἐπὶ τοῦ χάρτου εὐθεῖα, ἡ σχηματίζουσα γωνίαν Αzλ μετὰ τοῦ μεσημβρινοῦ, θὰ παράσχῃ ἕνα γεωμετρικὸν τόπον διερχόμενον διὰ τῆς θέσεως τοῦ πλοίου, ἤτοι ἀποτελεῖ μίαν *εὐθεῖαν θέσεως* αὐτοῦ.

Μέθοδοι εὑρέσεως τοῦ στίγματος.— Ἡ εὕρεσις τοῦ στίγματος τοῦ πλοίου διὰ χρησιμοποιήσεως γραμμῶν θέσεως ἐπιτυγχάνεται διὰ μιᾶς τῶν κάτωθι μεθόδων:

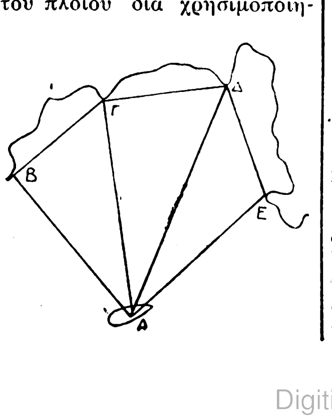

α΄) Στίγμα διὰ δύο διοπτεύσεων δύο ἐν ὄψει ἀντικειμένων: Ἐὰν ἀπὸ τοῦ πλοίου Α μετρήσωμεν τὰς ἀληθεῖς ἀντιστοιχίας $Αzλ_1$ καὶ $Αzλ_2$ δύο σημείων ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ὧν αἱ ἐπὶ τοῦ χάρτου εἰκόνες εἶναι Β καὶ Γ, χαράξωμεν δὲ διὰ τῶν Β καὶ Γ τὰς εὐθείας τὰς σχηματιζούσας μετὰ τῶν μεσημβρινῶν γωνίας $Αzλ_1$ καὶ $Αzλ_2$, θὰ λάβωμεν δύο εὐθείας θέσεως τοῦ πλοίου. Ἡ τομὴ τῶν δύο τούτων εὐθειῶν θέσεως προσδιορίζει ἐπὶ τοῦ χάρτου τὸ στίγμα τοῦ πλοίου. Ἡ μεγαλυτέρα ἀκρίβεια εἰς τὸ διὰ τῆς μεθόδου ταύτης εὑρισκόμενον στίγμα ἐπιτυγχάνεται, ὅταν αἱ εὐθεῖαι ΑΒ καὶ ΑΓ τέμνωνται ὑπὸ γωνίαν προσεγγίζουσαν τὰς 90°. Πάντως ἡ τιμὴ τῆς γωνίας ταύτης δὲν πρέπει νὰ εἶναι μικροτέρα τῶν 30° καὶ μεγαλυτέρα τῶν 150°.

Ὁ καθορισμὸς τοῦ στίγματος διὰ τῆς τομῆς δύο μόνον εὐθειῶν θέσεως δύναται νὰ ὁδηγήσῃ εἰς μέγα σφάλμα, ἂν αἱ ἀντιστοιχίαι ληφθῶσιν ἐσφαλμένως, οὐδὲν δὲ στοιχεῖον ἀποκαλύπτει τὴν ὕπαρξιν τοῦ σφάλματος τούτου. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ πράξει δὲν ἀρκούμεθα εἰς δύο μόνον εὐθείας θέσεως, ἀλλὰ λαμβάνομεν ἀντιστοιχίας τριῶν ἢ τεσσάρων σημείων τῆς ξηρᾶς. Τὸ στίγμα ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐπιτυγχάνεται μετὰ μεγαλυτέρας ἀκριβείας διὰ τῆς τομῆς τριῶν ἢ τεσσάρων εὐθειῶν θέσεως, ὧν ἑκάστη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἔλεγχον τῆς ἀκριβείας τῶν λοιπῶν. Αἱ εὐθεῖαι αὗται θέσεως ὁρίζουσι διὰ τῆς τομῆς αὐτῶν πολύγωνον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται τὸ στίγμα Α τοῦ πλοίου. Ἐὰν τὸ πολύγωνον τοῦτο (τρίγωνον, τετράπλευρον κλπ.) εἶναι μικρόν, παραδεχόμεθα ὅτι τὸ στίγμα τοῦ πλοίου συμπίπτει αἰσθητῶς πρὸς τὸ κέντρον τοῦ πολυγώνου, λαμβανόμενον συνήθως ἐξ ὄψεως. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ παραδεχθῶμεν τὸ αὐτό, ὅταν τὸ πολύγωνον εἶναι ἀρκούντως μέγα. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἢ αἱ ἀντιστοιχίαι ἐλήφθησαν ἐσφαλμένως ἢ ἡ *παραλλαγὴ τῆς πυξίδος* δι᾽ ὧν διωρθώσαμεν αὐτὰς δὲν εἶναι ἀκριβής.

β΄) Στίγμα διὰ μετρήσεως τῆς ὁριζοντίας γωνιακῆς ἀποστάσεως δύο σημείων καὶ τῆς διοπτεύσεως τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν: Ἡ μέθοδος αὕτη χρησιμοποιεῖται ὅταν δύο μόνον εὐδιάκριτα σημεῖα τῆς ἀκτῆς εἶναι ὁρατὰ ἀπὸ τοῦ πλοίου καὶ εἶναι δυνατὴ ἡ λῆψις τῆς διοπτεύσεως τοῦ ἑνὸς μόνον ἐξ αὐτῶν. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται, ὅταν ἡ ὑπὸ τῶν ἀντιστοιχιῶν τῶν δύο σημείων σχηματιζομένη γωνία εἶναι λίαν ὀξεῖα. Πρὸς καθορισμὸν τοῦ στίγματος μετροῦμεν διὰ τοῦ ἑξᾶντος, τῆς πυξίδος ἢ τοῦ ταξιμέτρου τὴν διόπτευσιν τοῦ ἑνὸς τῶν δύο τούτων σημείων καὶ τὴν ὁριζοντίαν γωνιακὴν ἀπόστασιν αὐτῶν. Χαράσσομεν ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν ληφθεῖσαν διόπτευσιν καὶ ἐκ τοῦ τυχόντος σημείου αὐτῆς ἄγομεν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἑτέρου τῶν σημείων εὐθεῖαν σχηματίζουσαν μετὰ τῆς διοπτεύσεως γωνίαν ἴσην πρὸς τὴν μετρηθεῖσαν ὁριζοντίαν γωνιακὴν ἀπόστασιν. Ἡ κατασκευὴ τῆς γωνίας ταύτης γίνεται μετὰ τῆς μεγαλυτέρας δυνατῆς ἀκριβείας διὰ τοῦ *μοιρογνωμονίου* ἢ τοῦ *στιγμογράφου* (**βλέπε κατωτέρω**). Εἶτα διὰ τοῦ *διπαραλλήλου κανόνος* μεταφέρομεν τὴν εὐθεῖαν ταύτην παραλλήλως ἑαυτῇ, μέχρις ὅτου διέλθῃ διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ χάρτου εἰκόνος τοῦ ἑτέρου τῶν ἀντικειμένων. Ἡ παράλληλος αὕτη τῆς πρώτης εὐθείας, ἡ διερχομένη διὰ τοῦ ἀντικειμένου τοῦ ὁποίου δὲν ἐμετρήθη ἡ διόπτευσις, θὰ τέμνῃ τὴν ἀντιστοιχίαν τοῦ ἑτέρου εἰς σημεῖόν τι, ὅπερ θὰ εἶναι, ὡς εἰκός, τὸ στίγμα τοῦ πλοίου.

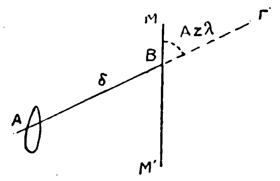

γ΄) Στίγμα διὰ μιᾶς διοπτεύσεως ἑνὸς ἀντικειμένου καὶ τῆς ἀποστάσεως αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πλοίου: Μετροῦμεν ἀπὸ τοῦ πλοίου Α τὴν ἀληθῆ ἀντιστοιχίαν Αzλ τοῦ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀντικειμένου Β, ὡς καὶ τὴν ἀπόστασιν αὐτοῦ δ ἀπὸ τοῦ πλοίου, τῇ βοηθείᾳ *διαστημομέτρου*. Εἶτα ἐπὶ τοῦ χάρτου καὶ ἀπὸ τοῦ σημείου Β, ὡς ἐν τῷ σχήματι, χαράσσομεν τὴν εὐθεῖαν ΑΒΓ σχηματίζουσαν μετὰ τοῦ μεσημβρινοῦ ΜΜ΄ γωνίαν ἴσην πρὸς τὴν μετρηθεῖσαν ἀντιστοιχίαν Αzλ. Λαμβάνοντες τὸ σημεῖον Β ὡς ἀρχήν, καθορίζομεν διὰ τοῦ διαβήτου ἐπὶ τοῦ πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ πλοίου τμήματος τῆς εὐθείας ταύτης τὸ τμῆμα ΒΑ ἴσον πρὸς τὴν μετρηθεῖσαν ἀπόστασιν δ. Τὸ σημεῖον Α παριστᾷ προφανῶς τὸ στίγμα τοῦ πλοίου. Τὸ σημεῖον Β δέον νὰ εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν μικροτέραν τῶν 50 μιλλίων ἀπὸ τοῦ πλοίου, διότι τότε μόνον ἡ γραμμὴ ΑΒΓ δύναται νὰ παρασταθῇ ἐπὶ τοῦ χάρτου ὡς εὐθεῖα.

Εἰδικὴ περίπτωσις. Ἡ μέθοδος αὕτη χρησιμοποιεῖται εὐκόλως κατὰ τὴν νύκτα, εἰς περίπτωσιν καθ᾽ ἣν τὸ πλοῖον ἀπομακρύνεται φάρου τινὸς ἐν ὄψει εὑρισκομένου. Ἐὰν τοῦ πλοίου ἀπομακρυνομένου λαμβάνεται συνεχῶς ἡ διόπτευσις τοῦ φάρου, θὰ ἔλθῃ στιγμὴ καθ᾽ ἣν ὁ φάρος, ἀποκρυπτόμενος ἀπὸ τὴν καμπυλότητα τῆς Γῆς, θὰ παύσῃ νὰ φαίνεται. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ ἀπόστασις τοῦ πλοίου ἀπὸ τοῦ φάρου εἶναι γνωστή, ὡς ἰσουμένη πρὸς τήν, διὰ τὸ ὑπὲρ τὴν θάλασσαν ὕψος τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ παρατηρητοῦ, γεωγραφικὴν φωτοβολίαν τοῦ φάρου, λαμβανομένην ἐκ τοῦ φαροδείκτου. Ἡ ἀπόστασις αὕτη καὶ ἡ διό-

Digitized by Google

πτευσις τοῦ φάρου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀποκρύψεως παρέχουσι τὸ στίγμα τοῦ πλοίου. Πρέπει ὅμως νὰ ἔχωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ γεωγραφικὴ φωτοβολία τῶν φάρων δὲν εἶναι σταθερά, ὡς ἐξαρτωμένη κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν καιρικῶν συνθηκῶν, καὶ ἑπομένως ἡ χρησιμοποίησις αὐτῆς πρὸς καθορισμὸν τοῦ στίγματος δὲν δίδει εἰμὴ προσεγγίζουσαν θέσιν τοῦ πλοίου.

δ') Στίγμα τοῦ πλοίου δι ἑνὸς μόνου ἀντικειμένου ἐν ὄψει: Πρὸς καθορισμὸν τοῦ στίγματος εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐκτελοῦμεν διαδοχικὰς παρατηρήσεις τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Λαμβάνομεν ἐκ τοῦ πλοίου τὴν ἀντιστοιχίαν τοῦ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀντικειμένου Α κατὰ δύο διαφόρους στιγμὰς τηροῦντες ἐπακριβῶς κατὰ τὸ μεσολαβοῦν χρονικὸν διάλειμμα εὐθεῖάν τινα πορείαν καὶ σταθερὰν ταχύτητα καὶ μετροῦντες ἐπακριβῶς τὸ διάλειμμα τοῦτο. Χαράσσομεν ἐπὶ τοῦ χάρτου ἐκ τοῦ σημείου Α τὴν πρώτην ἀντιστοιχίαν $ΑΠ_1$, τὴν δευτέραν ἀντιστοιχίαν $ΑΠ_2$ καὶ τὴν εὐθεῖαν ΑΓ παράλληλον καὶ ὁμόρροπον πρὸς τὴν πορείαν, ἣν ἠκολούθησε τὸ πλοῖον κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν δύο παρατηρήσεων χρονικὸν διάλειμμα, καὶ ἴσην πρὸς τὸ διανυθὲν διάστημα κ. Ἐκ τοῦ σημείου Γ ἄγομεν τῇ βοηθείᾳ τοῦ διπαραλλήλου κανόνος τὴν εὐθεῖαν $ΓΠ_2$ παράλληλον πρὸς τὴν πρώτην ἀντιστοιχίαν $ΑΠ_1$. Τὸ σημεῖον $Π_2$, καθ' ὃ ἡ εὐθεῖα αὕτη τέμνει τὴν δευτέραν ἀντιστοιχίαν, εἶναι τὸ στίγμα τοῦ πλοίου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς δευτέρας παρατηρήσεως. Τὸ στίγμα προσδιορίζεται καλῶς κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην, ὅταν ἡ γωνία ἡ σχηματιζομένη ὑπὸ τῶν δύο ἀντιστοιχιῶν ἔχῃ τιμὴν περιλαμβανομένην μεταξὺ 30° καὶ 150°. Πρὸς τοῦτο τὸ διάστημα μεταξὺ τῶν δύο ἀντιστοιχιῶν δέον νὰ μὴ εἶναι πολὺ μικρόν, ἀλλ' οὔτε καὶ πολὺ μέγα, διότι τότε ὑπεισέρχονται σφάλματα εἰς τὴν πορείαν καὶ τὸ διανυθὲν διάστημα ὀφειλόμενα εἰς παροιακίσεις, ἐπήρειαν ρεύματος κ. λ. π.

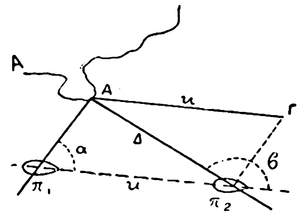

Τὸ διάστημα τὸ διανυθὲν ὑπὸ τοῦ πλοίου κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν δύο παρατηρήσεων χρονικὸν διάλειμμα παρέχεται ἀμέσως διὰ τῶν πινάκων *21 Χὸρς—Ράλλη* καὶ *III τοῦ Ἑλληνικοῦ Φαροδείκτου Λυκούδη*, εἰς οὓς εἰσερχόμεθα μὲ στοιχεῖα εἰσόδου τὸ χρονικὸν διάλειμμα εἰς πρῶτα λεπτὰ καὶ τὴν ταχύτητα τοῦ πλοίου.

Ἡ ἀπόστασις Δ τοῦ πλοίου ἀπὸ τοῦ σημείου Α κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς δευτέρας διοπτεύσεως ὑπολογίζεται εὐχερῶς καὶ ταχέως. Ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ σχήματος 4, αἱ γωνίαι α καὶ β εἶναι γνωσταί, διότι εἶναι αἱ γωνίαι τὰς ὁποίας σχηματίζει ἡ πορεία τοῦ πλοίου μετὰ τῶν δύο διοπτεύσεων. Ἐκ τοῦ τριγώνου $ΑΓΠ_2$ ἔχομεν:

$$Δ = κ \frac{ημα}{ημ\,(β—α)}$$

Ὁ πίναξ *XL Friocourt* καὶ ὁ πίναξ *20 Χὸρς—Ράλλη* δίδει τὴν τιμὴν τοῦ $\frac{ημα}{ημ\,(β—α)}$ συναρτήσει τῶν γωνιῶν α καὶ β—α. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τοῦ συντελεστοῦ τούτου ἐπὶ διανυθὲν διάστημα κ δίδει τὴν ζητουμένην ἀπόστασιν Δ.

Σημείωσις. Ἐὰν β=2α, θὰ ἔχωμεν α=β—α, ἐξ οὗ ημα=ημ (β—α) καὶ ἑπομένως Δ=κ.

Εἰδικὴ περίπτωσις. Ἐὰν ἡ γωνία α=45° καὶ ἡ γωνία β=90°, ἐὰν τουτέστι σημειώσωμεν ἐπακριβῶς τοὺς χρόνους κατὰ τὰς στιγμὰς καθ' ἃς ἡ ἀντιστοιχία τοῦ ἀντικειμένου σχηματίζει γωνίαν 45° καὶ 90° μετὰ τῆς πορείας τοῦ πλοίου, ἡ ἀπόστασις Δ τοῦ πλοίου ἀπὸ τοῦ ἀντικειμένου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς δευτέρας διοπτεύσεως, ἤτοι ἡ *ἀπόστασις παραλλάξεως*, θὰ ἰσοῦται πρὸς τὸ διάστημα κ, τὸ διανυθὲν ὑπὸ τοῦ πλοίου κατὰ τὸ μεσολαβοῦν μεταξὺ τῶν δύο παρατηρήσεων χρονικὸν διάλειμμα. Ἡ μέθοδος αὕτη καλουμένη *«τῶν τεσσάρων ρόμβων»* ἐφαρμόζεται συνηθέστατα ἐν τῇ πράξει, καθότι παρέχει ταχέως τὴν ἀπόστασιν, καθ' ἣν τὸ πλοῖον παραλλάσσει σημεῖον κ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς (φάρον, ἀκρωτήριον κλπ.) καὶ ἐπιτρέπει οὕτω τὸν καθορισμὸν τοῦ στίγματος (βλέπε ἀνωτέρω, μέθοδος γ').

ε') Στίγμα τοῦ πλοίου δι' εὐθυγραμμίσεων: Ὅταν δύο σημεῖα καταφανῆ Α καὶ Β, σημειούμενα ἐπὶ τοῦ χάρτου, προβάλλωνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος, εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ παρατηρητὴς εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς εὐθείας τῆς ἑνούσης τὰ δύο ταῦτα σημεῖα, ἤτοι ἐπὶ τῆς *εὐθυγραμμίσεως* αὐτῶν. Ἡ ἐπὶ τοῦ χάρτου χαρασσομένη εὐθεῖα, ἡ διερχομένη διὰ

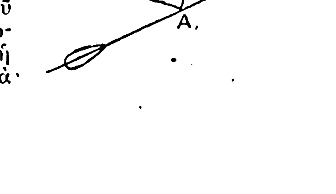

τῶν δύο τούτων σημείων, ἀποτελεῖ μίαν γραμμὴν θέσεως τοῦ πλοίου. Ἐὰν πλοῖόν τι, πλέον ἐπὶ μιᾶς εὐθυγραμμίσεως, εὑρεθῇ συγχρόνως καὶ ἐπὶ τινος ἄλλης πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν εὑρισκομένης, εἶναι προφανὲς ὅτι τὸ στίγμα τοῦ πλοίου τούτου εὑρίσκεται εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ χάρτου σημεῖον τῆς τομῆς τῶν δύο εὐθυγραμμίσεων. Ἡ περίπτωσις αὕτη σπανίως συντυγχάνει ἐν τῇ πράξει καὶ διὰ τοῦτο περιοριζόμεθα εἰς τὴν τομὴν μιᾶς εὐθυγραμμίσεως μεθ' ἑτέρας τινὸς διοπτεύσεως.

στ') Στίγμα τοῦ πλοίου διὰ τῆς μεθόδου τῶν δεκτικῶν τμημάτων: Ἔστωσαν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς δύο σημεῖα Β καὶ Γ καταφανῆ, τῶν ὁποίων μετροῦμεν τὴν γωνιακὴν ἀπόστασιν α διὰ τῆς πυξίδος, τοῦ ταξιμέτρου ἢ τοῦ ἑξᾶντος. Ἐπὶ τῆς ἑνούσης τὰ δύο σημεῖα εὐθείας ΒΓ ἐπὶ τοῦ χάρτου καταγράφομεν τὸ δεκτικὸν τμῆμα τῆς γωνίας α, ἤτοι τὸ τμῆμα τῆς περιφερείας κύκλου τὸ δεχόμενον γωνίαν α. Τὸ δεκτικὸν τοῦτο τμῆμα ἀποτελεῖ μίαν γραμμὴν θέσεως τοῦ πλοίου Α. Ἡ τομὴ τῆς γραμμῆς ταύτης θέσεως μέ τινα ἄλλην, ὡς λ. χ. διόπτευσιν τρίτου τινὸς σημείου, παρέχει τὸ στίγμα τοῦ πλοίου.

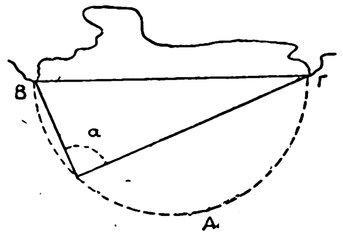

Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἔχομεν τρία σημεῖα καταφανῆ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ὡς ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι, τὰ Β, Γ καὶ Δ, ἐργαζόμεθα ὡς ἑξῆς πρὸς εὕρεσιν τοῦ στίγματος: Μετροῦμεν ἀπὸ τοῦ πλοίου τὴν γωνιακὴν ἀπόστασιν α τῶν σημείων Β καὶ Γ καὶ τὴν γωνιακὴν ἀπόστασιν β τῶν σημείων Γ καὶ Δ. Εἶτα ἐπὶ τοῦ χάρτου ἑνοῦμεν τὰ σημεῖα ταῦτα διὰ τῶν εὐθειῶν ΒΓ καὶ ΓΔ, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑψοῦμεν καθέτους ἐκ τῶν σημείων Β καὶ Δ, τὰς ΒΜ καὶ ΔΝ. Εἰς τὸ μεσαῖον σημεῖον Γ φέρομεν τὴν εὐθεῖαν ΓΜ σχηματίζουσαν μετὰ τῆς ΒΓ γωνίαν 90°—α καὶ τὴν εὐθεῖαν ΓΝ σχηματίζουσαν μετὰ τῆς ΓΔ γωνίαν 90°—β. Αἱ εὐθεῖαι αὗται τέμνουσι τὰς ἐπὶ τὰς εὐθείας ΒΓ καὶ ΓΔ ὑψωθείσας καθέτους εἰς τὰ σημεῖα Μ καὶ Ν, ἅτινα ἑνοῦμεν διὰ τῆς εὐθείας ΜΝ. Φέρομεν ἐκ τοῦ σημείου Γ κάθετον ἐπὶ τὴν εὐθεῖαν ΜΝ, τὴν ΓΑ. Τὸ σημεῖον Α, καθ' ὃ ἡ κάθετος αὕτη τέμνει τὴν εὐθεῖαν ΜΝ, εἶναι τὸ στίγμα τοῦ πλοίου. Πράγματι, τὸ τετράπλευρον ΜΒΓΑ εἶναι ἐγγράψιμον εἰς κύκλον, τῶν γωνιῶν Α καὶ Β οὐσῶν ὀρθῶν, τοῦ τριγώνου δὲ ΜΒΓ ὄντος ὀρθογωνίου εἰς Β καὶ τῆς γωνίας αὐτοῦ Μ ἰσουμένης πρὸς α, συνάγεται ὅτι ἡ περιγεγραμμένη εἰς τὸ τετράπλευρον περιφέρεια εἶναι τὸ δεκτικὸν τμῆμα τῆς γωνίας α. Κατ' ἀναλογίαν ἡ εἰς τὸ τετράπλευρον ΑΓΔΝ περιγεγραμμένη περιφέρεια εἶναι τὸ δεκτικὸν τμῆμα τῆς γωνίας β. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ δύο ταῦτα δεκτικὰ τμήματα ἀποτελοῦσι γραμμὰς θέσεως τοῦ πλοίου, τὸ σημεῖον τῆς τομῆς αὐτῶν, ἤτοι τὸ σημεῖον Α, εἶναι τὸ στίγμα τοῦ πλοίου.

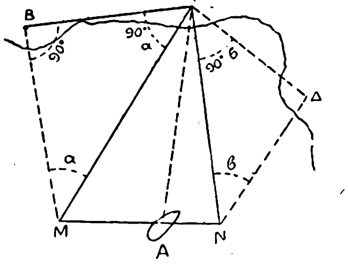

Ἕτερος τρόπος λύσεως τοῦ προβλήματος εἶναι ὁ ἀκόλουθος:

Ἐκ τῶν δύο ἄκρων τῆς εὐθείας ΒΓ ἄγομεν τὰς εὐθείας ΒΟ καὶ ΓΟ σχηματιζούσας μετὰ τῆς ΒΓ γωνίας ἴσας πρὸς 90°—α, αἵτινες τέμνονται εἰς τὸ σημεῖον Ο. Ἐπίσης εἰς τὰ δύο ἄκρα Γ καὶ Δ τῆς εὐθείας ΓΔ ἄγομεν τὰς εὐθείας ΓΟ' καὶ ΔΟ' σχηματιζούσας μετὰ τῆς ΓΔ γωνίας ἴσας πρὸς 90°—β καὶ τεμνομένας εἰς τὸ σημεῖον Ο'. Μὲ κέντρα τὰ σημεῖα Ο καὶ Ο' καὶ ἀκτῖνας ἀντιστοίχως ΟΓ καὶ Ο'Γ γράφομεν δύο περιφερείας κύκλου, αἵτινες τέμνονται εἰς τὸ σημεῖον Α. Τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι τὸ στίγμα τοῦ πλοίου. Πράγματι πᾶσα γωνία ἐγγεγραμμένη εἰς τὴν περιφέρειαν Ο καὶ βαίνουσα ἐπὶ τοῦ τόξου ΒΓ ἰσοῦται πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς ἐπικέντρου γωνίας τῆς βαινούσης ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόξου. Ἡ ἐπίκεντρος ὅμως γωνία ΒΟΓ, ἡ βαίνουσα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόξου, ἔχει τιμήν, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ τριγώνου ΒΟΓ, ἴσην πρὸς 2α. Ἑπομένως πᾶσα ἐν τῷ κύκλῳ Ο ἐγγεγραμμένη καὶ ἐπὶ τοῦ τόξου ΒΓ βαίνουσα εὐθεῖα θὰ ἔχῃ τιμὴν α, ἤτοι ἡ περιφέρεια Ο εἶναι τὸ δεκτικὸν τμῆμα τῆς γωνίας α. Κατ' ἀναλογίαν ἡ περιφέρεια Ο' εἶναι τὸ δεκτικὸν τμῆμα τῆς γωνίας β. Ἡ τομὴ Α τῶν δύο περιφερειῶν εἶναι τὸ στίγμα τοῦ πλοίου. Δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὸ στίγμα τοῦ πλοίου χωρὶς νὰ χαράξωμεν τὰς δύο περιφερείας, διότι ὡς βλέπομεν ἐκ τοῦ σχήματος τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι συμμετρικὸν τοῦ σημείου Γ, ὡς πρὸς τὴν εὐθεῖαν ΟΟ'.

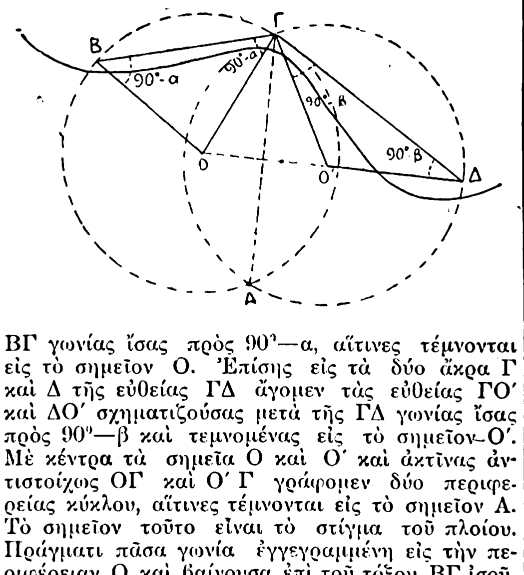

Ἡ μέθοδος τῶν δεκτικῶν τμημάτων καθορίζει ἀκριβέστερον πάσης ἄλλης μεθόδου τὸ στίγμα τοῦ πλοίου ἐν ἀκτοπλοΐᾳ, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ λαμβανόμεναι παρατηρήσεις εἶναι ἀνεξάρτητοι τῆς παραλλαγῆς τῆς πυξίδος καὶ δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν ἀνάγκην διορθώσεως. Ἡ μόνη δυσμενὴς περίπτωσις χρήσεως τῆς μεθόδου ταύτης εἶναι ὅταν τὰ τρία ἐπὶ τῆς ξηρᾶς σημεῖα καὶ τὸ πλοῖον εὑρίσκωνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς περιφερείας.

Ὁ καθορισμὸς τοῦ στίγματος διὰ τῆς μεθόδου τῶν δεκτικῶν τμημάτων, ἐκτὸς τῶν δύο ἀνωτέρω ἀναφερομένων γραφικῶν λύσεων, ἐπιτυγχάνεται ταχύτατα δι' εἰδικοῦ ναυτιλιακοῦ ὀργάνου, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται *Στιγμογράφος* (γαλλ. stigmographe, ἀγγλ. station pointer).

Περιγραφὴ τοῦ στιγμογράφου.—Τὸ ὄργανον τοῦτο σύγκειται ἐκ μεταλλικοῦ βραχίονος φέροντος εἰς ἓν τῶν ἄκρων αὐτοῦ τομέα διῃρημένον ἀπὸ 0° ἕως 120° ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερὰ καὶ ἀντιθέτως ἢ κύκλον τινὰ διῃρημένον ἀπὸ 0° ἕως 180° καὶ ἐκ τῶν δύο πλευρῶν καὶ φέροντα ἀκτῖνας διερχομένας διὰ τῶν διαιρέσεων 60°, 120°, 180° ἢ τέλος διῃρημένον ἀπὸ 0° ἕως 360°. Δύο συμπληρωματικοὶ βραχίονες εἶναι κινητοὶ περὶ ἄξονα εὑρισκόμενον εἰς τὸ κέντρον τοῦ τομέως ἢ τοῦ κύκλου. Ἕκαστος τῶν βραχιόνων τούτων

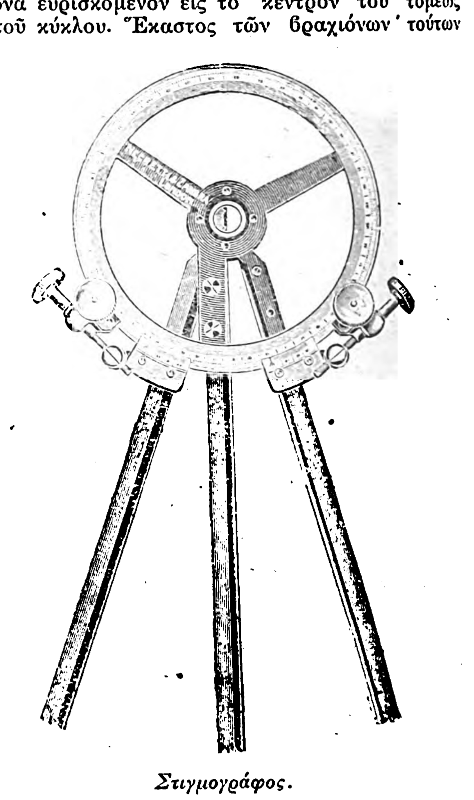

Στιγμογράφος.

εἶναι ἐφωδιασμένος διὰ μηχανισμοῦ μικροβατικῆς κινήσεως καὶ βέλους διατρέχοντος τὴν βαθμολογημένην περιφέρειαν τοῦ τομέως ἢ τοῦ κύκλου, ὅπερ δεικνύει συνεχῶς τὴν γωνίαν τὴν σχηματιζομένην ὑπὸ τοῦ ἀντιστοιχοῦντος κινητοῦ βραχίονος καὶ τοῦ σταθεροῦ τοιούτου. Ὀνομάζομεν *δεξιὸν* τὸ κινητὸν σκέλος (βραχίονα) τὸ εὑρισκόμενον πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ μέσου σκέλους, ὑποτιθεμένου ὅτι παρατηροῦμεν πρὸς τὸ μέσον τοῦτο σκέλος ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ κύκλου ἢ τοῦ τόξου, *ἀριστερὸν* δὲ τὸ ἕτερον κινητὸν σκέλος.

Ὁ μηχανισμὸς τῆς μικροβατικῆς κινήσεως τῶν κινητῶν σκελῶν εἶναι ἐφωδιασμένος διὰ βερνιέρου, ὡς καὶ ὁ ἐξᾶς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπακριβὴς καὶ μετὰ μεγάλης προσεγγίσεως τοποθέτησις τῶν μετρηθεισῶν γωνιῶν ἐπὶ τοῦ ὀργάνου.

Οἱ στιγμογράφοι κατασκευάζονται συνήθως ἐξ ὀρειχάλκου, εἰς καλυτέρας δὲ ποιότητος τοιούτους ἡ βαθμολογημένη περιφέρεια εἶναι ἐπάργυρος. Ἡ διάμετρος τοῦ κύκλου εἶναι συνήθως 6 ἰντσῶν, τὸ δὲ μῆκος τῶν σκελῶν 12 ἰντσῶν. Τὰ σκέλη δύνανται νὰ ἐπιμηκυνθῶσι διὰ *σκελῶν μηκύνσεως* καταλλήλως προσαρμοζομένων. Τὸ σύνολον τοῦ ὀργάνου τοποθετεῖται ἐντὸς ξυλίνου κιβωτίου. Ἡ προσέγγισις ἀναγνώσεως εἰς τοὺς στιγμογράφους εἶναι ἑνὸς πρώτου λεπτοῦ μοίρας.

Διὰ χρῆσιν ἐπὶ τῶν μικρῶν πλοίων κατασκευά-

Digitized by Google

ζονται στιγμογράφοι, ἥσσονος ἀκριβείας, ἐκ διαφανοῦς κυτταρίνης (celluloid), δίδοντες προσέγγισιν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν μιᾶς μοίρας. Οἱ ὀρειχάλκινοι στιγμογράφοι ἔχουσι τιμὴν ἀπὸ 10 μέχρι 14 ἀγγλικῶν λιρῶν, ἐνῷ οἱ ἐκ κυτταρίνης δὲν στοιχίζουν ἄνω τῶν 3 λιρῶν, δύναται τις δὲ νὰ προμηθευθῇ αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἐν Λονδίνῳ οἴκου Negretti—Zambra (38 Holborn Viaduct E. C. 1), παρ' οὗ προμηθεύεται καὶ τὸ ἑλληνικὸν πολεμικὸν ναυτικόν, εἴτε καὶ ἐξ ἄλλων οἴκων ναυτιλιακῶν ὀργάνων καὶ ἐργαλείων.

Χρῆσις τοῦ στιγμογράφου. Διὰ τοῦ στιγμογράφου ὁρίζεται ταχέως καὶ ἐπακριβῶς τὸ στίγμα τοῦ πλοίου, ἀποφευγομένης τῆς γραφικῆς κατασκευῆς καὶ τῶν ἐκ ταύτης πιθανῶν σφαλμάτων. Ὑποθέσωμεν ὅτι ἀπὸ τοῦ πλοίου ἐμετρήθησαν αἱ γωνίαι α καὶ β μεταξὺ τριῶν σημείων Β,Γ,Δ, διὰ τῆς πυξίδος, τοῦ ταξιμέτρου ἢ τοῦ ἑξάντος. Εὐθετίζομεν τὸν στιγμογράφον εἰς τρόπον, ὥστε τὸ ἀριστερὸν σκέλος μετὰ τοῦ σταθεροῦ τοιούτου νὰ σχηματίζῃ γωνίαν α (γωνιακὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀκραίου ἀριστεροῦ καὶ τοῦ μεσαίου σημείου διὰ παρατηρητὴν ἐπὶ τοῦ πλοίου ἐστραμμένον πρὸς αὐτά) καὶ τὸ δεξιὸν σκέλος μετὰ τοῦ σταθεροῦ γωνίαν β (γωνιακὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀκραίου δεξιοῦ καὶ τοῦ μεσαίου σημείου). Στερεοῦμεν τοὺς πιεστικοὺς κοχλίας τῶν κινητῶν σκελῶν καὶ τοποθετοῦμεν τὸ ὄργανον ἐπὶ τοῦ χάρτου, οὕτως ὥστε αἱ ἀκμαὶ τοῦ ἀριστεροῦ καὶ τοῦ δεξιοῦ σκέλους νὰ διέρχωνται ἀντιστοίχως διὰ τῶν εἰκόνων τοῦ ἀκραίου ἀριστεροῦ καὶ τοῦ ἀκραίου δεξιοῦ σημείου. Εἶτα, ἐξακολουθοῦντες μετὰ προσοχῆς τὴν ἐπαφὴν ταύτην, μετακινοῦμεν τὸν κύκλον τοῦ στιγμογράφου ἐλαφρῶς δεξιὰ ἢ ἀριστερά, μέχρις ὅτου ἡ ἀκμὴ τοῦ κεντρικοῦ σκέλους διέλθῃ διὰ τῆς εἰκόνος τοῦ μεσαίου σημείου. Εἶναι φανερὸν ὅτι εἰς τὴν θέσιν ταύτην τοῦ στιγμογράφου, καθ' ἣν αἱ ἀκμαὶ τῶν τριῶν σκελῶν διέρχονται διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ χάρτου εἰκόνων τῶν τριῶν σημείων, τὸ στίγμα τοῦ πλοίου εὑρίσκεται εἰς τὸ κέντρον τοῦ κύκλου, σημειοῦται δὲ ἐπὶ τοῦ χάρτου διὰ μολυβδίδος διερχομένης δι' ὀπῆς εὑρισκομένης εἰς τὸ κέντρον τοῦ κύκλου.

Θεμελιώδη προβλήματα ἀκτοπλοΐας. — Προβλήματα τινὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀκτοπλοΐαν, ὧν ἡ λύσις ἐκτίθεται κατωτέρω, ἀπαντῶνται πάντοτε κατὰ τοὺς παρὰ τὰς ἀκτὰς πλόας, χρησιμεύοντα διὰ τὸν εὐχερῆ προσδιορισμὸν τῆς θέσεως τοῦ πλοίου καὶ τὸν ἀσφαλῆ πλοῦν αὐτοῦ.

1ον) Νὰ ὑπολογισθῇ ἡ ἐλαχίστη ἀπόστασις, καθ' ἣν πλοῖόν τι θέλει διέλθει ἀπό τινος φάρου, βράχου ἢ σημείου τῆς ἀκτῆς, γνωστῆς οὔσης τῆς πορείας αὐτοῦ. Ἔστω ἐπὶ τοῦ χάρτου σημεῖόν τι Β τῆς ἀκτῆς, ΟΑ ἡ διεύθυνσις τῆς πορείας τοῦ πλοίου καὶ ΒΑ=δ ἡ κάθετος ἐκ τοῦ σημείου Β ἐπὶ τὴν πορείαν τοῦ πλοίου. Ἡ κάθετος αὐτή, ἥτις εἶναι ἡ *ἀπόστασις παραλλάξεως*, παριστᾷ προφανῶς τὴν ζητουμένην ἐλαχίστην ἀπόστασιν, καθ' ἣν θέλει διέλθει τὸ πλοῖον Ο ἀπὸ τοῦ σημείου Β, τηροῦν τὴν πορείαν ΟΑ. Ἐφαρμόζοντες τὴν ἐκτεθεῖσαν μέθοδον καθορισμοῦ τοῦ στίγματος διὰ διαδοχικῶν παρατηρήσεων ἑνὸς ἀντικειμένου (βλέπε ἀνωτέρω δ') δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ἀπόστασιν ΟΒ=Δ τοῦ πλοίου ἀπὸ τοῦ ἀντικειμένου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς δευτέρας διοπτεύσεως. Ἔχοντες καὶ τὴν γωνίαν β, ἥτις εἶναι ἡ γωνία, ἣν σχηματίζει ἡ δευτέρα διόπτευσις πρὸς τὴν πορείαν τοῦ πλοίου, ὑπολογίζομεν ἐκ τοῦ τριγώνου ΟΑΒ τὴν ἐλαχίστην ἀπόστασιν ΒΑ=δ, ἥτις εἶναι:

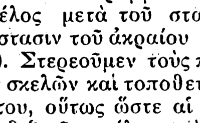

$$δ = Δ . ημ\,β$$

Ἡ ἀπόστασις αὕτη εὑρίσκεται ταχύτατα διὰ τοῦ *πίνακος τοῦ στίγματος* (βλ. **λοξοδρομία**), ἐν ᾧ, εἰσερχόμενοι μὲ τὴν Δ ὡς κ (διάστημα) καὶ τὴν β ὡς ζ (πλεῦσιν), εὑρίσκομεν εἰς τὴν στήλην τῆς ἀποχωρήσεως τὴν δ.

2ον) Νὰ χαραχθῶσιν ἐπὶ τοῦ χάρτου αἱ πορεῖαι, τὰς ὁποίας πλοῖόν τι κείμενον εἰς Α πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ ἵνα, περιπλέον ἀκτήν τινα, τηρῆται συνεχῶς εἰς ἀπόστασιν οὐχὶ μικροτέραν δεδομένης τοιαύτης δ. Ἔστω πλοῖόν τι Α πλέον κατὰ τὴν διεύθυνσιν ΑΓ. Θέλομεν νὰ περιπλεύσωμεν τὴν ἀκτὴν τηρούμενοι εἰς ἀπόστασιν οὐχὶ μικροτέραν τῆς δ. Ὅταν τὸ πλοῖον φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον Α', ἤτοι εἰς τὴν εὐθυγράμμισιν δύο εὐδιακρίτων σημείων τῆς ἀκτῆς Ε καὶ Ζ (ἢ ἐν ἐλλείψει εὐθυγραμμίσεως εἰς ὡρισμένην διόπτευσιν ἀπὸ τοῦ Ε), μετροῦμεν τὴν γωνίαν α, ἣν σχηματίζει ἡ πορεία τοῦ πλοίου μετὰ τῆς εὐθυγραμμίσεως, σημειοῦντες συγχρόνως καὶ τὴν ὥραν.

Χαράσσομεν ἐπὶ τοῦ χάρτου εὐθεῖαν παράλληλον τῇ ΕΖ καὶ ἀπέχουσαν ἀπὸ ταύτης κατ' ἀπόστασιν δ. Ἡ παράλληλος αὕτη τέμνει τὴν πορείαν εἰς τὸ σημεῖον Α'', ἀπέχον τοῦ Α' κατ' ἀπόστασιν μ. Ἐκ τοῦ σημείου Α' φέρομεν τὴν Α''Β κάθετον ἐπὶ τὴν εὐθεῖαν ΕΖ. Τὸ τρίγωνον Α'Α''Β δίδει δ=μ ημα, ἔνθα δ καὶ α εἶναι γνωστά. Ἡ ἐξίσωσις αὕτη λύεται διὰ τοῦ *πίνακος τοῦ στίγματος*

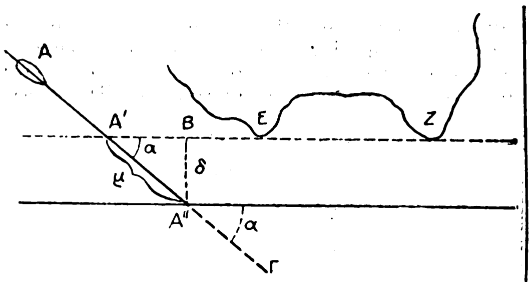

εἰς ὃν εἰσερχόμενοι διὰ τῆς α ὡς ζ (πλεῦσις) καὶ διὰ τῆς δ ὡς ε *(ἀποχώρησις)* εὑρίσκομεν εἰς τὴν στήλην τοῦ κ *(μίλλια)* τὴν ἀπόστασιν μ. Ἀπὸ τοῦ σημείου Α' ἐξακολουθοῦμεν πλέοντες κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν ἐπὶ τόσον χρονικὸν διάστημα, ὅσον ἀπαιτεῖται ἵνα τὸ πλοῖον διατρέξῃ τὸ διάστημα μ, μὲ τὴν ταχύτητα δι' ἧς πλέει, ὁπότε μεταβάλλομεν πορείαν πρὸς τὰ ἀριστερὰ κατὰ γωνίαν ἴσην πρὸς α.

Σημείωσις. Ἡ μέθοδος αὕτη δέον πάντοτε νὰ χρησιμοποιῆται, ὅταν θέλωμεν νὰ μεταβάλωμεν πορείαν καὶ νὰ εὑρεθῶμεν ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ἐπὶ τοῦ χάρτου κεχαραγμένης πορείας. Ἔστω πλοῖόν

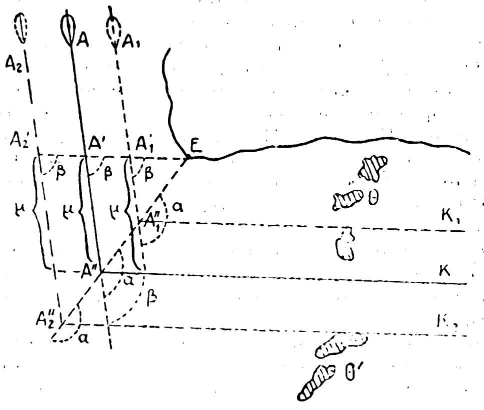

τι Α ἀκολουθοῦν τὴν πορείαν Α Α'', ὅπερ φθάνον εἰς τὸ σημεῖον Α'', εἰς ὃ θὰ διοπτεύῃ τὸ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀντικείμενον Ε ὑπὸ γωνίαν α, ὀφείλει νὰ μεταβάλῃ πορείαν καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ ἀκριβῶς τὴν Α''Κ, ἥτις εἶναι ἡ μόνη ὁδηγοῦσα αὐτὸ ἀσφαλῶς διὰ μέσου τῶν κινδύνων Θ καὶ Θ'. Ἐὰν τὸ πλοῖον ὑπέστη τὴν ἐπήρειαν ῥεύματος ἢ παροιακίσεων, εἶναι πιθανὸν ὅτι δὲν θὰ ἀκολουθῇ νῦν τὴν πορείαν ΑΑ'', ἀλλὰ παράλληλόν τινα αὐτῆς, οἷον τὴν $Α_1Α''_1$, ἢ τὴν $Α_2Α''_2$. Ἐὰν τὸ πλοῖον, ἵνα μεταβάλῃ πορείαν, ἀρκεσθῇ νὰ διαπιστώσῃ ὅτι διοπτεύει τὸ σημεῖον Ε κατὰ γωνίαν α, δὲν θὰ ἀκολουθήσῃ πλέον τὴν ἀσφαλῆ πορείαν Α''Κ, ἀλλὰ ἀναλόγως τῆς θέσεως αὐτοῦ μίαν τῶν πορειῶν $Α''_1Κ_1$, ἢ $Α''_2Κ_2$, αἵτινες φέρουσιν ἐπὶ τῶν κινδύνων. Ἵνα τὸ πλοῖον, μεταβάλλον πορείαν, ἀκολουθήσῃ ἀκριβῶς τὴν Α''Κ, εἰς οἱανδήποτε θέσιν καὶ ἂν εὑρίσκεται, ἐργαζόμεθα ὡς ἑξῆς: Φέρομεν ἐπὶ τοῦ χάρτου εὐθεῖαν ΕΑ' παράλληλον πρὸς τὴν νέαν πορείαν Α''Κ, ἥτις σχηματίζει μετὰ τῆς πορείας ΑΑ'' γωνίαν β καὶ τέμνει αὐτὴν εἰς τὸ σημεῖον Α'. Μετροῦμεν ἐπακριβῶς τὸ διάστημα Α'Α'', ὅπερ ἔστω ἰσούμενον πρὸς μ μίλλια. Παρακολουθοῦμεν συνεχῶς ἀπὸ τοῦ πλοίου τὴν διόπτευσιν τοῦ σημείου Ε καί, ὅταν αὕτη λάβῃ τιμὴν β, σημειοῦμεν τὴν ὥραν. Ἐξακολουθοῦμεν πλέοντες ἐπὶ τῆς πορείας ΑΑ'' ἐπὶ τόσον χρόνον, ὅσος ἀπαιτεῖται, ἵνα τὸ πλοῖον διανύσῃ τὸ διάστημα μ, μὲ τὴν ταχύτητα δι' ἧς πλέει, ὅτε μεταβάλλοντες πλεῦσιν κατὰ γωνίαν β, θὰ εὑρεθῶμεν ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς νέας τοιαύτης Α''Κ. Παρατηροῦμεν ἐκ τοῦ σχήματος ὅτι εἰς οἱανδήποτε θέσιν καὶ ἂν εὑρίσκεται τὸ πλοῖον (ἀρκεῖ νὰ τηρῇ πορείαν κατὰ τὴν διεύθυνσιν ΑΑ'') διὰ τῆς μεθόδου ταύτης θὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ἀκριβῆ νέαν πορείαν Α''Κ.

3ον) Ἀποφυγὴ κινδύνου, πρὸς ὃν ῥεῦμά τι φέρει τὸ πλοῖον. Ἔστω ὅτι πλοῖον εὑρισκόμενον εἰς τὸ σημεῖον Α ἀκολουθεῖ τὴν πορείαν ΑΑ', ἣν ἔχει ἐκ τῶν προτέρων ὑπολογίσει, συγχρόνως δὲ ὅτι τὸ πλοῖον εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ῥεύματος, ὅπερ φέρει τοῦτο πρὸς δεξιὰ ἐπὶ τῆς βραχονησῖδος Κ. Τοῦ πλοίου εὑρισκομένου εἰς τὸ σημεῖον Α, λαμβάνομεν τὴν ἀντιστοιχίαν τῆς πρὸς τὴν πορείαν τοῦ πλοίου ἄκρας α' τῆς βραχονησῖδος, ἥτις διορθωθεῖσα ἔστω ὅτι εὑρέθη 17° εἶναι φανερὸν ὅτι σημεῖόν τι κείμενον πρὸς ἀριστερὰ τῆς ΑΦ θὰ διοπτεύῃ τὴν ἄκραν α' ὑπὸ γωνίαν μεγαλυτέραν τῶν 17°. Καί, σημεῖον κείμενον δεξιὰ τῆς ΑΦ θὰ διοπτεύῃ ὑπὸ γωνίαν μικροτέραν τῶν 17°.

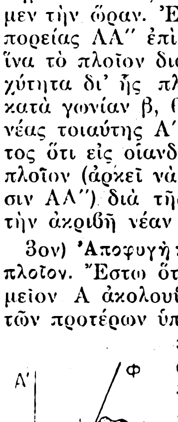

Ἵνα ὅθεν ἀποφύγωμεν τὸν κίνδυνον, δέον νὰ τηρῶμεν πάντοτε τὸ πλοῖον εἰς τοιαύτην πλεῦσιν, ὥστε ἡ διόπτευσις τῆς ἄκρας α' νὰ εἶναι μεγαλυτέρα τῶν 17°. Ἐὰν ἡ διόπτευσις αὕτη γίνῃ ἴση πρὸς 17°, τὸ πλοῖον θὰ κεῖται ἐπὶ τῆς εὐθείας ΑΦ καὶ συνεπῶς θὰ πλέῃ πρὸς τὴν ἄκραν α' τοῦ κινδύνου. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην μεταβάλλομεν πλεῦσιν πρὸς ἀριστερά, ὥστε ἡ διόπτευσις νὰ γίνῃ μεγαλυτέρα τῶν 17° καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὸν κίνδυνον.

4ον) Γωνίαι ἀσφαλείας. Δίοδος διαύλου. Ἂν κατὰ τὸν πλοῦν ἡμῶν, πλησίον ἀκτῶν πλαισιουμένων ὑπὸ ὑφάλων ἢ καὶ γενικῶς ὑπὸ θαλασσίων κινδύνων, ἐπιθυμοῦμεν νὰ τηρούμεθα ἔξωθεν ὡρισμένου ὁρίου, τουτέστι δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ πλησιάσωμεν τὴν ἀκτὴν ἔσωθεν ὡρισμένης ἀποστάσεως, δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν κάτωθι μέθοδον, δι' ἧς ἐλέγχεται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἡ ἀσφάλεια τῆς πορείας τοῦ πλοίου. Ἡ μέθοδος αὕτη ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα εἰς μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάρχει ῥεῦμα, ἰδίως δὲ ὅταν δὲν δυνάμεθα νὰ καθορίζωμεν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὸ στίγμα τοῦ πλοίου. Ἡ μέθοδος αὕτη χρησιμοποιεῖ τὰς καλουμένας *ὁριζοντίας* ἢ *κατακορύφους γωνίας ἀσφαλείας*.

α') Ὁριζοντία γωνία ἀσφαλείας. Αὕτη χρησιμοποιεῖται, ὅταν εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρηθῶσι δύο εὐδιάκριτα ἀντικείμενα ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, κείμενα ἑκατέρωθεν εἰ δυνατὸν τῶν θαλασσίων κινδύνων. Ἑνοῦμεν τὰς ἐπὶ τοῦ χάρτου εἰκόνας τῶν δύο τούτων σημείων Σ καὶ Φ διὰ τῆς εὐθείας ΣΦ. Ἐκ τοῦ μέσου τῆς εὐθείας ταύτης ὑψοῦμεν κάθετον ἐπ' αὐτὴν καὶ δι' ἀναζητήσεων καθορίζομεν ἐπὶ τῆς καθέτου ταύτης τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ὅπερ θὰ λάβωμεν ὡς κέντρον, ἵνα χαράξωμεν τὴν διὰ τῶν σημείων Σ καὶ Φ διερχομένην περιφέρειαν κύκλου, τοιαύτην ὥστε νὰ περικλείῃ τοὺς θαλασσίους κινδύνους, διερχομένη εἰς ἀρκετὴν ἀπ' αὐτῶν ἀπόστασιν. Λαμβάνομεν τυχὸν σημεῖον τῆς περιφερείας ταύτης, ἐπὶ παραδείγματι τὸ Α, καὶ ἑνοῦμεν αὐτὸ δι' εὐθειῶν μετὰ τῶν σημείων Σ καὶ Φ. Σχηματίζεται οὕτω ἡ γωνία ΦΑΣ, ἣν μετροῦμεν διὰ τοῦ μοιρογνωμονίου. Ἡ περιφέρεια τοῦ κύκλου εἶναι τὸ δεκτικὸν τμῆμα τῆς γωνίας ταύτης τῆς βαινούσης ἐπὶ τοῦ τόξου ΣΦ, ἤτοι ἂν μετρήσωμεν ἐξ οἱουδήποτε σημείου τῆς περιφερείας ταύτης τὴν γωνιακὴν ἀπόστασιν μεταξὺ τῶν σημείων Σ καὶ Φ, θὰ εὕρωμεν αὐτὴν ἴσην τῇ ΦΑΣ. Ἡ γωνία αὕτη καλεῖται *ὁριζοντία γωνία ἀσφαλείας*. Ἐπειδὴ δέ, ἐκ τοῦ τρόπου τῆς χαράξεως τῆς περιφερείας, ὁ πλοῦς εἶναι ἀσφαλής, ὅταν τὸ πλοῖον πλέῃ ἐπὶ ἢ ἐκτὸς τῆς περιφερείας ταύτης, ἕπεται ὅτι τὸ πλοῖον, ἵνα ἀποφύγῃ ἀσφαλῶς τοὺς κινδύνους, ὀφείλει νὰ τηρῇ πλεῦσιν τοιαύτην, ὥστε ἡ γωνιακὴ ἀπόστασις τῶν σημείων Σ καὶ Φ μετρουμένη συνεχῶς νὰ ἔχῃ τιμὴν μικροτέραν ἢ, τὸ πολύ, ἴσην πρὸς τὴν γωνίαν ἀσφαλείας. Ἐὰν ἡ γωνιακὴ αὕτη ἀπόστασις, ἐξισωθεῖσα πρὸς τὴν γωνίαν ἀσφαλείας, τείνει νὰ ὑπερβῇ τὴν τιμὴν αὐτῆς, δέον ἀμέσως νὰ μεταβάλλωμεν πορείαν, ὥστε ἡ γωνιακὴ ἀπόστασις νὰ τηρῆται διηνεκῶς μικροτέρα τῆς γωνίας ἀσφαλείας.

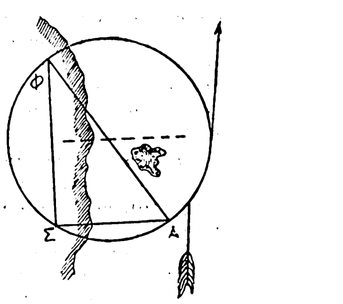

Ἐὰν οἱ θαλάσσιοι κίνδυνοι, οὓς δέον νὰ ἀποφύγωμεν, εὑρίσκωνται εἰς τοιαύτην ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ὥστε τὸ πλοῖον νὰ δύναται νὰ πλεύσῃ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν κινδύνων, προσδιορίζομεν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁριζοντίαν γωνίαν ἀσφαλείας ἐσωτερικῶς τῶν κινδύνων, ἀλλ' εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ γωνιακὴ ἀπόστασις τῶν δύο σημείων δέον νὰ τηρῆται συνεχῶς μεγαλυτέρα τῆς γωνίας ἀσφαλείας.

Διὰ συνδυασμοῦ τῶν εἰς τὰς δύο ἀνωτέρω περιπτώσεις κατασκευῶν δυνάμεθα νὰ διαπλεύσωμεν ἀσφαλῶς δίαυλόν τινα, ὅστις πλαισιοῦται ἔνθεν κἀκεῖθεν ὑπὸ κινδύνων. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὑπολογίζομεν δύο γωνίας ἀσφαλείας καὶ πλέομεν, οὕτως ὥστε ἡ μετρουμένη ἀπὸ τοῦ πλοίου γωνιακὴ ἀπόστασις τῶν δύο σημείων νὰ παραμένῃ πάντοτε μικροτέρα τῆς μιᾶς γωνίας ἀσφαλείας (τῆς ἐσωτερικῆς) καὶ μεγαλυτέρα τῆς ἑτέρας γωνίας ἀσφαλείας (τῆς ἐξωτερικῆς).

β') Κατακόρυφος γωνία ἀσφαλείας. Ὅταν ἔχομεν ἓν μόνον εὐδιάκριτον ἀντικείμενον τῆς ξηρᾶς, γνωστοῦ ὅμως γραμμικοῦ ὕψους, δυνάμεθα καὶ πάλιν νὰ ὑπολογίσωμεν γωνίαν ἀσφαλείας, ἥτις ὅμως ἔσται κατακόρυφος. Πρὸς τοῦτο χαράσσομεν ἐπὶ τοῦ χάρτου μὲ κέντρον τὸ ἀντικείμενον περιφέρειαν κύκλου, περικλείουσαν τοὺς κινδύνους καὶ διερχομένην εἰς ἀρκετὴν ἀπ' αὐτῶν ἀπόστασιν. Εἰσερχόμενοι εἰς τὸν πίνακα *25 Χόρς-Ράλλη* μὲ στοιχεῖα εἰσόδου τὴν ἀκτῖνα τῆς περιφερείας εἰς μέτρα καὶ τὸ γραμμικὸν ὕψος τοῦ ἀντικειμένου εἰς μέτρα, εὑρίσκομεν τὴν γωνίαν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν θὰ φαίνεται τὸ ἀντικείμενον, ἤτοι τὴν γωνίαν ἣν σχηματίζουσιν αἱ ὀπτικαὶ ἀκτῖνες, αἱ ἀγόμεναι εἰς τὸ ἄνω καὶ κάτω ἄκρον αὐτοῦ, διὰ παρατηρητὴν μετακινούμενον ἐπὶ τῆς περιφερείας. Ἡ γωνία

Digitized by Google

αὐτὴ εἶναι ἡ *κατακόρυφος γωνία ἀσφαλείας*. Ἐφ' ὅσον πλέοντες μετροῦμεν γωνίαν μικροτέραν τῆς γωνίας ἀσφαλείας, εὑρισκόμεθα ἐκτὸς τῆς περιφερείας, ἤτοι ὁ πλοῦς ἡμῶν εἶναι ἀσφαλής. Ἐὰν ὅμως ἡ μετρουμένη συνεχῶς γωνία, ἐξισωθεῖσα πρὸς τὴν γωνίαν ἀσφαλείας, τείνει νὰ ὑπερβῇ αὐτήν, δέον νὰ μεταβάλλωμεν τὴν πορείαν τοῦ πλοίου, ὥστε ἡ μετρουμένη γωνία νὰ τηρῆται συνεχῶς μικροτέρα τῆς γωνίας ἀσφαλείας.

Δυνάμεθα νὰ ἐφαρμόσωμεν καὶ ἐνταῦθα τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν οἱ κίνδυνοι κεῖνται μακρὰν τῆς ἀκτῆς, ὁπότε τὸ πλοῖον δύναται νὰ πλεύσῃ πλησίον αὐτῆς καὶ ἐσωτερικῶς τῶν κινδύνων, τηροῦν ὅμως γωνίαν μεγαλυτέραν τῆς γωνίας ἀσφαλείας.

5ον) Γνωστοῦ ὄντος τοῦ ὕψους υ ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης σημείου τινὸς Β τῆς ἀκτῆς, νὰ ὑπολογισθῇ ἡ ἀπόστασις Δ, καθ' ἣν ἀπέχει τὸ πλοῖον ἀπὸ τοῦ ποδὸς Γ τῆς καθέτου τῆς ἀγομένης ἀπὸ τοῦ Β ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος. Ἐκ τοῦ σχήματος, ἔνθα Α εἶναι ἡ θέσις τοῦ πλοίου καὶ α τὸ γωνιακὸν ὕψος, ὑφ' ὃ ὁρῶνται ἐκ τοῦ πλοίου τὰ ἀκραῖα σημεῖα Β καὶ Γ τοῦ ἀντικειμένου, λαμβάνομεν δι' ἐπιλύσεως τοῦ σχηματιζομένου τριγώνου

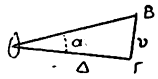

ΑΒΓ τὴν σχέσιν: Δ = υ σφα, ἥτις δίδει τὴν ζητουμένην ἀπόστασιν. Ὁ τύπος οὗτος ἐπιλύεται διὰ τῶν πινάκων XIV Friocourt, XI Caillet ἢ 25 Χὸρς—Ράλλη (βλέπε *Φριοκοὺρ* Ν. Πίνακες καὶ *Καγιὲ* Ν. Πίνακες), εἰς οὓς εἰσερχόμενοι διὰ τοῦ γραμμικοῦ ὕψους υ εἰς μέτρα καὶ τοῦ μετρηθέντος γωνιακοῦ ὕψους α εὑρίσκομεν τὴν ζητουμένην ἀπόστασιν Δ εἰς μέτρα. Εὐκολωτέρα καὶ ταχυτέρα ἐπίλυσις τοῦ τύπου τούτου γίνεται δι' εἰδικοῦ ὀργάνου εὑρέσεως ἀποστάσεως, ὅπερ καλεῖται *διαστημόμετρον* συστήματος *Fleuriais* καὶ παρέχει, συγχρόνως μετὰ τῆς μετρήσεως τοῦ γωνιακοῦ ὕψους, τὴν ἀπόστασιν εἰς μέτρα.

Ἀκτοπλοΐα ἐν ὁμίχλῃ. — Εἰς περίπτωσιν ὁμίχλης, τὸ στίγμα τοῦ πλοίου κατὰ τὴν ἀκτοπλοΐαν ἐλέγχεται, ὡς ἐν ἀρχῇ ἀνεφέραμεν, διὰ τῶν ἠχητικῶν ἢ ραδιοτηλεγραφικῶν σημάτων *ὁμίχλης*· ἐλλείψει ὅμως τοιούτων, ὁ ἔλεγχος δύναται νὰ γίνῃ διὰ βολισμάτων λαμβανομένων ὅσον τὸ δυνατὸν συχνότερον, ἀνὰ 15 λεπτὰ τῆς ὥρας τὸ πολύ. Τὰ βολίσματα ταῦτα παρέχοντα τὴν διαμόρφωσιν καὶ τὴν ποιότητα τοῦ βυθοῦ δύνανται νὰ παράσχωσιν ἐνδείξεις τινὰς περὶ τοῦ στίγματος τοῦ πλοίου. Κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης προσέγγισιν τοῦ πλοίου καὶ ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ μεγάλων βαθῶν, τὰ βολίσματα λαμβάνονται διὰ τῆς βολίδος Τόμψωνος ἢ καὶ διὰ μηχανημάτων *ἠχητικῶν βυθομετρήσεων* ἢ *ἠχοβολίσεων* (ἰδ. λ. *δολίς*), ἐφ' ὅσον ὅμως τὸ πλοῖον προσεγγίζει τὴν ἀκτὴν γίνεται χρῆσις τῶν κοινῶν μετὰ βολιδοσχοίνου βολίδων.

Τὰ λαμβανόμενα βολίσματα χρησιμοποιοῦμεν ὡς ἑξῆς διὰ τὸν προσεγγίζοντα προσδιορισμὸν τοῦ στίγματος: Χαράσσομεν ἐπὶ τεμαχίου διαφανοῦς χάρτου εὐθεῖάν τινα παριστῶσαν μεσημβρινόν, ἐπὶ τῆς γραμμῆς δὲ ταύτης σημειοῦμεν τὸ πρῶτον ληφθὲν βόλισμα. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου, ὡς ἀρχῆς, χαράσσομεν τὰς ὑπὸ τοῦ πλοίου ἀκολουθουμένας πλεύσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων σημειοῦμεν τὰ διαδοχικῶς λαμβανόμενα βολίσματα μετὰ τῆς ὥρας, καθ' ἣν ἐλήφθησαν. Ἡ ἀπόστασις βολίσματός τινος ἀπὸ τοῦ προηγουμένου αὐτοῦ εὑρίσκεται συναρτήσει τῆς ταχύτητος τοῦ πλοίου καὶ τοῦ μεταξὺ τῶν δύο βολισμάτων διαρρεύσαντος χρονικοῦ διαλείμματος (ὑπολογιζομένου καὶ τοῦ τυχὸν ὑπάρχοντος ῥεύματος), σημειοῦται δὲ ἐπὶ τοῦ διαφανοῦς *μὲ τὴν κλίμακα τοῦ χάρτου*. Εἶτα ἐπιθέτοντες τὸ διαφανὲς τοῦτο ἐπὶ τοῦ χάρτου καὶ προσέχοντες ὥστε ἡ χαραχθεῖσα εἰς αὐτὸ εὐθεῖα νὰ εἶναι πάντοτε παράλληλος πρὸς ἕνα μεσημβρινὸν τοῦ χάρτου, μετακινοῦμεν αὐτὸ καταλλήλως, προσπαθοῦντες νὰ ταυτίσωμεν τὰ σημειωθέντα βολίσματα μὲ τὰ βολίσματα τοῦ χάρτου. Ὅταν ἐπιτύχωμεν τοῦτο, ἔχομεν ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν ἀκριβῆ πλεῦσιν, ἣν ἠκολούθησε τὸ πλοῖον, καὶ σειρὰν διαδοχικῶν στιγμάτων ὁριζομένων ὑπὸ τῶν ληφθέντων βολισμάτων. Ἡ ποιότης τοῦ βυθοῦ δέον νὰ χρησιμοποιῆται ἐπιβοηθητικῶς. Ἡ μέθοδος αὕτη, μὴ ἐπιτυγχάνουσα πάντοτε, χρησιμοποιεῖται εἰς ὡρισμένα παράλια, ὧν ἡ διαμόρφωσις τῆς ἀκτῆς ἐπιτρέπει τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῆς.

Ὅταν αἱ ἰσοβαθεῖς καμπύλαι τοῦ χάρτου εἶναι τελείως κεχαραγμέναι καὶ ἀποκλίνουσιν ἢ συγκλίνουσι πρὸς ἀλλήλας ἢ παρουσιάζουσι καμπάς, δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν ἑτέραν μέθοδον διὰ βολισμάτων, ἥτις ἐπιτρέπει τὸν καθορισμὸν ἀκριβοῦς *στίγματος ἀναμετρήσεως* (βλ. ἀναμέτρησις). Τὸ τοιοῦτον ἐπιτυγχάνεται διὰ καταλλήλων διαδοχικῶν μεταβολῶν τῆς πορείας τοῦ πλοίου, δι' ὧν ἐλαττοῦμεν κατὰ πολὺ τὴν ἔκτασιν ἀβεβαιότητος τοῦ ἐξ ἀναμετρήσεως στίγματος. Ἔστω Θα τὸ στίγμα τῆς ἀναμετρήσεως, ὅταν τὸ πλοῖον πλησιάζῃ τὴν ἰσοβαθῆ ΒΒ, ἥτις ὑποθέσωμεν ὅτι εἶναι ἡ ἰσοβαθὴς τῶν 100 μέτρων. Ὑποθέσωμεν ἐπίσης ὅτι τὸ μέγιστον σφάλμα, εἰς ὃ ὑπέπεσαμεν κατὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ στίγματος τούτου, ἰσοῦται πρὸς d μίλλια. Μὲ κέντρον τὸ σημεῖον Θα καὶ ἀκτῖνα τὴν d γράφομεν περιφέρειαν κύκλου, ἥτις περικλείει τὴν περιοχήν, εἰς ἣν εὑρίσκεται τὸ ἀκριβὲς στίγμα τῆς ἀναμετρήσεως. Ἡ περιφέ-

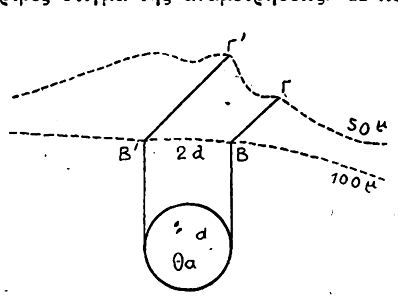

ρεια αὕτη παριστᾷ τὸν *κύκλον ἀβεβαιότητος τοῦ στίγματος*. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου πλέομεν μὲ πορείαν κάθετον ἐπὶ τὴν ἰσοβαθῆ τῶν 100 ὀργυιῶν, βολίζοντες συνεχῶς. Ὅταν ἡ βολὶς δείξῃ βόλισμα 100 μέτρων, τὸ πλοῖον θὰ εὑρίσκεται προφανῶς μεταξὺ τῶν σημείων Β' καὶ Β τῆς ἰσοβαθοῦς τῶν 100 μέτρων. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης μεταβάλλομεν πλεῦσιν λαμβάνοντες νέαν τινά, πλησιάζουσαν τὴν ἐφαπτομένην ἐπὶ τῆς ἰσοβαθοῦς τῶν 100 μέτρων καὶ τέμνουσαν σχεδὸν καθέτως τὴν ἑπομένην ἰσοβαθῆ τῶν 50 μέτρων. Ὅταν ἡ βολὶς ἀναγγείλῃ βυθὸν 50 μέτρων, τὸ πλοῖον θὰ εὑρίσκεται κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐπὶ τῆς ἰσοβαθοῦς τῶν 50 μέτρων καὶ μεταξὺ τῶν σημείων Γ' καὶ Γ. Ἡ ἔκτασις ἀβεβαιότητος τοῦ στίγματος, καθοριζομένη ὑπὸ τοῦ τμήματος ΓΓ, εἶναι, ὡς βλέπομεν, πολὺ μικροτέρα τῆς ἐκτάσεως Β'Β τοῦ προηγουμένου στίγματος. Ἐξακολουθοῦμεν πλέοντες κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, φροντίζοντες ὥστε μετὰ τὴν διάβασιν ἑκάστης σημειουμένης ἐπὶ τοῦ χάρτου ἰσοβαθοῦς νὰ λαμβάνωμεν κατάλληλον πορείαν, ἵνα ἡ ἔκτασις τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ στίγματος σμικρύνεται κατὰ τὴν διασταύρωσιν μετὰ τῆς ἀμέσως ἑπομένης ἰσοβαθοῦς. Ἀπολαμβάνομεν οὕτω στίγμα ἀκριβές, περιορίζοντες τὴν ἀβεβαιότητα αὐτοῦ εἰς ποσότητα ἀμελητέαν καὶ εἶτα ἐξακολουθοῦμεν πλέοντες καὶ ἐξακριβοῦντες τὸ στίγμα τοῦ πλοίου διὰ διαδοχικῶν βολισμάτων.

Ἄλλος τρόπος δι' οὗ ἐπιτυγχάνομεν τὸ ἀκριβὲς στίγμα εἶναι ὁ ἑξῆς: Ὅταν ἡ βολὶς δείξῃ βόλισμα ἀντιστοιχοῦν εἰς ἰσοβαθῆ τινα ἐπὶ τοῦ χάρτου κεχαραγμένην, λ. χ. 100 μέτρα, σημειοῦμεν ἐπ' αὐτῆς τὸ στίγμα τῆς ἀναμετρήσεως Θα, ὡς καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ἀβεβαιότητος Θ'α, Θ''α. Σημειοῦμεν τὴν ἀκριβῆ ὥραν, τὴν πορείαν καὶ τὴν ταχύτητα τοῦ πλοίου. Ὅταν ἡ βολὶς δείξῃ 50 μέ-

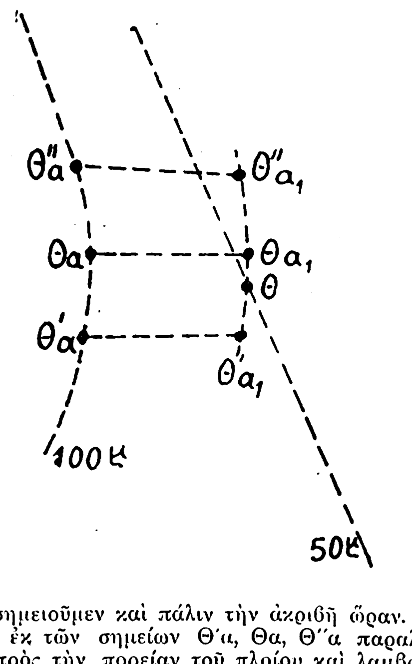

τρα, σημειοῦμεν καὶ πάλιν τὴν ἀκριβῆ ὥραν. Φέρομεν ἐκ τῶν σημείων Θ'α, Θα, Θ''α παραλλήλους πρὸς τὴν πορείαν τοῦ πλοίου καὶ λαμβάνομεν ἐπ' αὐτῶν τὰ ἴσα μήκη $Θ''αΘ''α_1$, $ΘαΘα_1$, $Θ'αΘ'α_1$, ἴσα πρὸς τὸ διανυθὲν ὑπὸ τοῦ πλοίου διάστημα κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν δύο βολισμάτων χρονικὸν διάστημα. Διὰ τῶν τριῶν σημείων $Θ''α_1$, $Θα_1$ καὶ $Θ'α_1$ χαράσσομεν γραμμὴν παράλληλον πρὸς τὴν Θ''α Θα Θ'α. Διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης δὲν ἐπράξαμεν ἄλλο τι εἰμὴ μετεφέραμεν τὴν πρώτην γραμμὴν θέσεως τοῦ πλοίου Θ''α Θα Θ'α καὶ ἐτάμομεν αὐτὴν μετὰ τῆς δευτέρας τοιαύτης ἤτοι τῆς ἰσοβαθοῦς τῶν 50 μέτρων. Τὸ σημεῖον Θ τῆς τομῆς τῶν δύο τούτων γραμμῶν θέσεως παριστᾷ τὸ ἀκριβὲς στίγμα ἀναμετρήσεως τοῦ πλοίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Admiralty Navigation. — *W. R. Martin.* Navigation and Nautical Astronomy – Handbook of Pilotage – *Bowditch.* American Practical Navigator. – *Seychal* Guide de Navigation. – *P. Coustan* Cours élementaires d'Astronomie et de Navigation. – *G. Massenet, J. Vallerey* et *A. Letalle.* Gréement, Manoeuvre et Conduite du Navire, Tome II. – *Δ. Ι. Παπαζαφειροπούλου* Ναυτιλία. — *Κ. Χ. Κοντογιάννη.* Τύποι Ν. Ὑπολογισμῶν. — *Friocourt, Caillet, Χὸρς καὶ Ράλλη.* Ναυτικοὶ πίνακες.

Κ. Χ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ - Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

—[ΝΑΥΤ. ΔΙΚ.] Ὑπὸ τὸν ὅρον ***ἀκτοπλοΐα*** (ἀγγλ. coasting, γαλλ. cabotage, γερμ. küstenschiffahrt, küstenfrachtfahrt, ἰταλ. cabotaggio) ἐν τῷ ναυτικῷ δικαίῳ χαρακτηρίζομεν ὡρισμένην θαλασσοπορίαν. Ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου τούτου δὲν συμπίπτει μὲ τὴν ἔννοιαν, ἣν μᾶς δίδει ἡ γραμματικὴ ἀνάλυσις τῆς λέξεως. Ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία ἄλλοτε μὲν χρῆται ῥητῶς τοῦ ὅρου «*ἀκτοπλοΐα*», ἄλλοτε δὲ ἀναφέρει διάφορα εἴδη θαλασσοπορίας δυνάμενα νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀκτοπλοΐας.

Ἡ ὑπὸ τοῦ ὅρου τούτου χαρακτηριζομένη θαλασσοπορία διακρίνεται εἰς δύο κατηγορίας:

Α) Ἀκτοπλοΐα ἢ ἀκτεμπορία (Küstenfrachtfahrt κατὰ τὸ γερμ. δίκ.—ἰδ. *Sieveking*, «das deutche Seerecht» 1907, No 29).—Αὕτη εἶναι ἡ διὰ θαλάσσης ἀπὸ ἑνὸς εἰς ἕτερον λιμένα τοῦ αὐτοῦ *Κράτους*, ἀσχέτως ἀποστάσεως αὐτῶν καὶ τῆς διασχιζομένης θαλάσσης, μεταφορὰ τῶν ἐγχωρίων τοῦ Κράτους προϊόντων καὶ τῶν πρὸς αὐτὰ ἐξομοιουμένων (Δ. τῆς 14 Νοεμβρίου 1836 «περὶ ἐμπορικῆς ναυτιλίας» ἄρ. 3 —Συμβάσεις ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας μετὰ τῶν ξένων Κρατῶν —Ἐγκύκλ. Ὑπ. Οἰκον. 23888 1868 «περὶ ἀκτοπλοΐας».—*Χρυσανθοπούλου* «Νομικὸς ὁδηγὸς κλπ.» 1877 σελ. 317-318). Ὁ ῥηθεὶς νόμος δὲν κάμνει χρῆσιν τοῦ ὅρου αὐτοῦ πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ εἴδους αὐτοῦ τῆς ναυτιλίας, ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη καθὼς καὶ αἱ διεθνεῖς συμβάσεις ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας, καὶ αἱ ἐγκύκλιοι τῶν Ὑπουργείων. Ὁ ὅρος «*ἀκτεμπορία*», τοῦ ὁποίου γίνεται χρῆσις εἰς τινας συμβάσεις, εἶναι κατὰ τοῦτο κυριολεκτικώτερος, καθ' ὅσον ἀποδίδει ἀκριβῶς τὸ στοιχεῖον τῆς μεταφορᾶς *ἐμπορευμάτων* μόνον καὶ *ὄχι ἐπιβατῶν*, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου δὲν δηλοῖ ἐν αὐτῷ καὶ τὴν διὰ θαλάσσης μεταφοράν. Παρ' ἡμῖν συμπίπτει αὕτη μετὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἀκτοπλοΐας (κατ. Β. 1) λόγῳ τῆς μικρᾶς ἐκτάσεως καὶ τοῦ συνεχοῦς τῆς χώρας μας, ὅπερ δὲν συμβαίνει καὶ εἰς ὅλα τὰ κράτη, ὅπου ἐν τούτοις γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου «*ἀκτοπλοΐα*».

Β) Ἀκτοπλοΐα ἢ συνήθης θαλασσοπορία (συνήθης πλοῦς) κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν *ποντοπορίαν* ἢ *ὠκεανοπλοΐαν* (μακρὸν πλοῦν).—Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νομοθεσίᾳ οὐδαμοῦ καθορίζεται ἡ ἔννοια τῆς ἀκτοπλοΐας, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ὑπάρχουν εἰδικαὶ διατάξεις ἰσχύουσαι μόνον ἐπὶ ἀκτοπλοΐας, ὡς ἐπίσης γίνεται καὶ εἰδικὴ μνεία τῶν «*ἐφοπλιστῶν ἀκτοπλοΐας*». Παρατηροῦμεν ὅμως ὅτι αἱ εἰδικαὶ διατάξεις πᾶσαι ἀναφέρονται εἰς πλόας μὴ ἐκτεινομένους πέραν τῶν πορθμῶν τοῦ Γιβραλτὰρ καὶ τοῦ Σουέζ· συνεπῶς τὴν ἀκτοπλοΐαν θὰ ὁρίσωμεν ὡς τὴν θαλασσοπορίαν τὴν ἀσκουμένην ἐντὸς τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. (Ν. Δ. 20]21-IX-26 «περὶ ἱδρύσεως καὶ λειτουργίας Ταμείων προνοίας ἀξιωματικῶν ἐμπορ. ναυτικοῦ» ἄρθρ. 3 ε.—Ν.Δ. 7]14-VIII-1926 «περὶ ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ ἐμπ. πλοίων» ἄρθρ. 5,7.—Ν.Δ.19-XII-1925 «περὶ συστάσεως καὶ λειτουργίας τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν ναυλολογίων» ἄρθρ. 1 ὡς ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 2 τοῦ Δ. 8]9 I-1926 «περὶ ἀντικαταστάσεως κλπ. Δ. 10-IX-1926.—Δ. 2]17-II-1926 «περὶ τῆς ὀργανικῆς συνθέσεως ἀτμοπλοίων» ἄρθρ. 1 καὶ 2 —Ν.ΓΦΕ' (3505]1909) ἄρθρ. 1 ἰδ. Β.Δ.13-I-1910 «περὶ ἐκτελέσεως τοῦ Ν ΓΦΕ'» ἄρθρ. 24 ΣΤ.—Ἐγκ. Ὑπ. Ναυτ. 142]1 τοῦ 1910).

Εἰς ταύτην περιλαμβάνεται ἐκείνη ἡ ἀκτεμπορία, ἥτις διενεργεῖται μεταξὺ λιμένων εὑρισκομένων ἐντὸς τῆς ἀκτῖνος ταύτης. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἑλλ. ἀκτεμπορία-ἀκτοπλοΐα, καθ' ὅσον πάντες οἱ ἑλλ. λιμένες εὑρίσκονται ἐντὸς τῆς ἀκτῖνος τῶν συνήθων θαλασσοποριῶν. Ἄλλως ὅμως ἡ γερμανικὴ (ἰδ. Sieveking αὐτόθι). Ἐν Γαλλίᾳ τὸ ἄρθρ. 377 Ε.Ν. (ὅπερ ἴσχυσε καὶ παρ' ἡμῖν μέχρι τῆς ὀρθῆς ἀπαλείψεώς του κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ β' βιβλίου Ε.Ν.) ὥριζε τοὺς μακροὺς πλόας, ἐτροποποιήθη ὅμως διὰ τοῦ ἀπὸ 14 Ἰουνίου 1854 νόμου.

Ἡ ἀκτοπλοΐα αὕτη ἢ συνήθης θαλασσοπορία διακρίνεται εἰς:

1ον) *Ἀκτοπλοΐαν ἐσωτερικήν:* ἤτοι πᾶσαν μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν λιμένων διὰ θαλάσσης συγκοινωνίαν εἴτε πρόκειται περὶ μεταφορᾶς προσώπων, εἴτε πάσης φύσεως ἐμπορευμάτων (Β. Δ. 25 Νοεμβρ. 1845 «περὶ κανονισμοῦ τῶν ὑγειονομείων καὶ λοιμοκαθαρτηρίων» ἄρθρ. 57, 3 § 4 πρβ. Ν. ΓΦΚΒ' τοῦ 1910 ἄρθρ. 1 ἀρ. 2 ἄρθρ. 2 § 4.—Ἐγκ. 8851)11 τοῦ 1910, «περὶ ὁδηγιῶν ἐτησίας φορολογίας κλπ.» ἄρθρ 10 στοιχ. δ' καὶ ἄρθρ. 11.—Ν.Δ. 7)14 Αὐγούστου 1926 «περὶ ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν ἐμπ. πλοίων» ἄρθρ. 5 § 3 ἄρθρ. 7.—Ν. Δ. 9)16 Δεκεμβρίου 1925 «περὶ ἐπιβατηγῶν ἀτμοπλοίων» ἄρθρ 8.—Δ. 2)17 Φεβρουαρίου 1926 «περὶ ὀργανικῆς συνθέσεως ἀτμοπλοίων» ἄρθρ. 1.) Ἐκ ταύτης ἀναφέρομεν εἰδικῶς:

α) τὴν ἀσκουμένην ὑπὸ ἀτμοπλοίων (πλοίων κινουμένων δι' ἀτμοῦ ἢ ἄλλης μηχανικῆς δυνάμεως) εἴτε τηρούντων ὡρισμένα δρομολόγια εἴτε μὴ (Ν. ΓΦΕ' τοῦ 1909 «περὶ φαρικῶν καὶ ἀγκυροβολίας»)· ὡς ἐκτελοῦν ὡρισμένον δρομολόγιον θεωρεῖται (κατὰ τὸ ἄρθρον 24 ἐδ. στ' τοῦ ἐκτελεστικοῦ τοῦ

Digitized by Google

νόμου ΓΦΕ′ Β. Δ. καὶ τὰς ὑπ' ἀριθ. 4?30)18-4-912 καὶ 38625)82 30 8-913 Ἐγκ. Ὑπουργείου Ναυτικῶν) τὸ ἀτμόπλοιον (ἀτομικῶς ὡρισμένον καὶ ὄχι οἱονδήποτε ἀτμόπλοιον τῆς αὐτῆς ἑταιρείας) τὸ προσεγγίζον εἰς τὸν ὁριζόμενον λιμένα κατὰ χρονικὰ διαστήματα οὐχὶ ὑπέρτερα τοῦ διμήνου, ἤτοι τὸ ἐκτελοῦν ἓξ προσεγγίσεις κατ' ἔτος·

β) τὴν ἀσκουμένην ὑπὸ ἀποκλειστικῶς *ὡρισμένων* ἐπιβατικῶν πλοίων εἰς ὡρισμένας γραμμὰς (ἐσωτερικοῦ) (Ν. Δ 9]16-12-925 «περὶ ἐπιβατικῶν ἀτμοπλοίων» ἄρθρ 8, 14) Θεωροῦνται δὲ διὰ τὸ ρηθὲν Ν. Δ. (ἄρθρ. 14) ἐπιβατικὰ τὰ προωρισμένα, λόγῳ τῆς διασκευῆς αὐτῶν, εἰς μεταφορὰν μόνον ἐπιβατῶν πάσης θέσεως ἢ ἐπιβατῶν καὶ ἐμπορευμάτων. Τὸ σχέδιον τοῦ ναυτιλιακοῦ κώδικος τοῦ 1922 (ἄρθρ. 369 § 2 ὁρίζει ὅτι «ἀκτοπλοϊκὸς πλοῦς» νοεῖται, προκειμένου περὶ ἐπιβατικῆς συμβάσεως, ὁ ἀπὸ ἑλληνικοῦ εἰς ἑλληνικὸν λιμένα πλοῦς·

γ) τὴν ναυσιπλοΐαν τῶν ἁλιευτικῶν πλοίων καὶ πλοιαρίων ἀπὸ 5 τόννων καὶ κατωτέρω τῶν παραπλεόντων τὰς ἀκτὰς τοῦ ἑλλην. Κράτους, διὰ τὰ ὁποῖα ἀντὶ ὑγειονομικῆς πιστοποιήσεως ἐκδίδεται *«ἄδεια ἀκτοπλοΐας»* (Β. Δ. 25 Νοεμβρ. 1845 «περὶ κανονισμοῦ τῶν ὑγειονομείων καὶ λοιμοκαθαρτηρίων» ἄρθρ. 13 μέχρι 16 καὶ 30, ἐγκύκλ. Ὑπ. Ναυτ. 8851/11 τῆς 25 Νοεμβρίου 1910 ἄρθρ 7. Αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν γαλλικὴν «bornage» *«πρόσορον ναυτιλίαν»* ἤτοι τὴν ἐκτελουμένην ὑπὸ πλοίων χωρητικότητος οὐχὶ ἀνωτέρας τῶν 25 τόννων καὶ εἰς ἀπόστασιν οὐχὶ μικροτέραν τῶν 15 ναυτικῶν λευγῶν ἀπὸ τοῦ λιμένος τῆς νηολογήσεως (Lyon - Caen V 102, Thaller I 144)·

δ) ἀκτεμπορίαν - ἀκτοπλοΐαν (ἀνωτέρω στοιχ. Α), καθ' ὅσον παρ' ἡμῖν λόγῳ τῆς μικρᾶς ἐκτάσεως καὶ τοῦ συνεχοῦς τῆς χώρας ἡ ναυσιπλοΐα αὕτη ἀσκεῖται ἐντὸς τῆς ὡς ἀνωτέρω (Β) ἀκτῖνος τῆς συνήθους θαλασσοπορίας.

Διάφορος τῆς ἐσωτερικῆς ἀκτοπλοΐας εἶναι ἡ ***ἐσωτερικὴ ναυσιπλοΐα*** (navigation intérieure, Binnenschiffahrt) (σύμβασις «περὶ ἑνοποιήσεως κανόνων τινῶν περὶ συγκρούσεως πλοίων» ἄρθρ. 1 καὶ ἑτέρα τοιαύτη «περὶ ἑνοποιήσεως κανόνων τινῶν περὶ ἀρωγῆς καὶ ναυαγιαιρέσεως» 1911. Πρβ. Wüstendörfer in Ehrenbergs Handbuch σελ. 109), ἡ ὁποία περιλαμβάνει τὴν περιοριζομένην εἰς ἐσωτερικὰς (κεκλεισμένας) θαλάσσας, λίμνας, ποταμούς, διώρυγας, λιμένας καὶ εἰς παράλια ὕδατα πλήρη νήσων, ὅπου οἱ σχηματιζόμενοι πορθμοὶ ἔχουν μᾶλλον τὴν μορφὴν ποταμοῦ ἢ θαλάσσης.

2ον) ***Μικρὰν ἀκτοπλοΐαν*** ἢ ***ἀγχιπλοΐαν*** (petit cabotage) τὴν μὴ ἐπεκτεινομένην εἰς μεγάλην ἀκτῖνα· αὕτη ἐνεργεῖται ὑπὸ πλοίων μικρᾶς χωρητικότητος, καὶ δὴ εἴτε μεταξὺ ἑλληνικῶν λιμένων, εἴτε μεταξὺ ἑλληνικῶν λιμένων καὶ τοιούτων ὁμόρων χωρῶν. Εἰς τὴν ἀκτοπλοΐαν ταύτην ὁ λιμὴν ἀπόπλου, προορισμοῦ καὶ οἱ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ προσεγγίσεων πρέπει νὰ εὑρίσκωνται εἰς μικρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν (Ἐμπορικὸς Νόμος ἄρθρ. 318 ἐδ. 2 (π. 229).—C. Com. 229, Lyon-Caen V §§ 27 101.— *Thaller* I § 143.— *Dalloz*, droit mar. § 592 —Ἀποφ. Γαλλικοῦ Ἀκυρωτικοῦ 25 Ἰουλίου 1892.— Θέμ. 4, 670—671. —*Ράλλης* II § 650.— *Φλογαΐτου*, Ναυτικὸν § 391.— Ἐμπ. Ν. ἄρθρ. 368 ἐδ. 2.— Δικαιολογητικὴ ἔκθεσις τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς τροποποιήσεως τοῦ ἐμπ. νόμου σελ. νθ′.— *Αναστασιάδου* Ἐμπορ. δίκ. Γ′ σ. 504 σημ. 5 καὶ σελ. 386 σημ. 2. Πρβ ὅμως Ἐφετείου Πατρῶν ἀπόφ. 99 (1919) Θέμ. ΛΑ′, 460 καὶ Πρωτοδ. Ἡρακλείου 144 (1918), Θέμ ΚΘ′, 203.

Κατὰ τὴν *τελωνιακὴν* ὅμως γαλλικὴν νομοθεσίαν μικρὰ ἀκτοπλοΐα θεωρεῖται ἡ μεταξὺ λιμένων τῆς αὐτῆς θαλάσσης (Thaller I' 143).

3ον) ***Μεγάλην ἀκτοπλοΐαν:*** ἤτοι τὴν λοιπὴν συνήθη θαλασσοπλοΐαν, ἥτις δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἀγχιπλοΐαν. Κατὰ τὴν τελωνιακὴν γαλλικὴν νομοθεσίαν μεγάλη ἀκτοπλοΐα εἶναι ἡ μεταξὺ τῶν λιμένων τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ἐξεταζομένη ἡ ἐν γένει ἀκτοπλοΐα διακρίνεται εἰς δύο ἐπίσης κατηγορίας:

Α′) Ἐθνική. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀκτοπλοΐα ἡ ἀσκουμένη μεταξὺ ἑλληνικῶν λιμένων. Εἰς ταύτην ὑπάγονται ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἡ *ἀκτεμπορία - ἀκτοπλοΐα* (ἄνωτ Α), ἡ *ἐσωτερικὴ ἀκτοπλοΐα* (Β 1), ἡ *μικρὰ ἀκτοπλοΐα* ἢ *ἀγχιπλοΐα* (Β 2), καὶ ἡ *μεγάλη ἀκτοπλοΐα* (Β 3), ἐφ' ὅσον εἰς τὰς δύο ταύτας περιπτώσεις περιορίζεται εἰς τὴν μεταξὺ ἑλληνικῶν λιμένων συγκοινωνίαν (Ν. Δ. 9)16 — XII—1925 «περὶ ἐπιβατηγῶν ἀτμοπλοίων» ἄρθρ 9. — *Wahl* No 789. —*Thaller* I No 142. Κατὰ τὴν γαλλικὴν νομοθεσίαν διὰ τὴν ἐθνικὴν ἀτμοπλοΐαν οἱ λιμένες τῆς Ἀλγερίας θεωροῦνται γαλλικοί).

Β′) Διεθνὴς ἢ ἐξωτερική. Ἡ μεταξὺ ἑλληνικῶν καὶ ἀλλοδαπῶν λιμένων ἀσκουμένη ἀκτοπλοΐα Εἰς ταύτην ὑπάγονται ἡ *μικρὰ ἀκτοπλοΐα - ἀγχιπλοΐα* (ἄνωτ. Β 2) καὶ *μεγάλη* (Β 3), ἐφ' ὅσον αὗται ἐκτείνονται καὶ εἰς ξένους λιμένας (ΝΔ. 9)16—XII—925 «περὶ ἐπιβατηγῶν ἀτμοπλοίων» ἄρθρ. 9· βλ. καὶ προηγουμένας παραπομπάς.—Ν.Δ. 7)14—8—926 «περὶ ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ ἐμπορικῶν πλοίων» ἄρθρ. 5 § 1).

Ἑλλ. ναυτιλιακὴ νομοθεσία.—Ἡ ἀκτοπλοΐα, καὶ δὴ ἡ ἐθνική, εἶναι ἀντικείμενον ἰδίας κρατικῆς μερίμνης, διὰ λόγους ἰδίᾳ ἐθνικοὺς οἰκονομικούς· πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἄλλοτε μὲν ἀποκλείονται τὰ ἀλλοδαπὰ πλοῖα τῆς ἀκτεμπορίας (ἴδ. κατωτέρω Διεθνὲς δίκ.) ἢ τῆς ἐσωτερικῆς ἀκτοπλοΐας, ἄλλοτε δὲ δίδονται εἰς τὰ ἑλληνικὰ τοιαῦτα τὰ ἀσκοῦντα τὴν ἀκτοπλοΐαν ὡρισμένα προνόμια. Ἐξ ἄλλου ἐπιθυμοῦν τὸ Κράτος τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἑλληνικῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ἐμπορίου καθὼς καὶ τὸν ἐκπολιτισμὸν τοῦ λαοῦ, παρέχει εὐκολίας, ἰδίᾳ δὲ φορολογικὰς τοιαύτας, εἰς τὰ πλοῖα εἴτε ἡμεδαπὰ εἴτε ἀλλοδαπά, τὰ ὁποῖα ἤθελον προσεγγίζει τακτικῶς εἰς ἑλληνικοὺς λιμένας, εἴτε περιορίζονται εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀκτοπλοΐαν, εἴτε περιλαμβάνουσιν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν αὐτῶν δρομολόγιον καὶ ἑλληνικοὺς λιμένας. Ἡ μικρὰ χωρητικότης τῶν πλοίων τῶν ἀσκούντων τὴν ἀκτοπλοΐαν, καθ' ὅσον ταῦτα εἶναι κατὰ κανόνα μικροτέρας χωρητικότητος τῶν ποντοπορούντων τοιούτων ἐκτεθειμένων εἰς μεγαλυτέρους κινδύνους, προσομοιάζει ταῦτα περισσότερον πρὸς τὰ κοινὰ κινητά, οὕτως ὥστε ὡρισμέναι διατάξεις περὶ τῶν πλοίων, ὅμοιαι πρὸς διατάξεις ἐφαρμοζομένας ἐπὶ ἀκινήτων, νὰ μὴν εἶναι χρήσιμοι διὰ τὰ πλοῖα τῆς ἀκτοπλοΐας. Πρὸς εὐκολίαν ἀφ' ἑτέρου τῶν συναλλαγῶν ὡρισμένοι τύποι συμβάσεων οἱ ὁποῖοι εἶναι πρόξενοι δυσχερειῶν εἰς τὴν πρόοδον τῆς περιωρισμένης ταύτης ναυσιπλοΐας δὲν ἰσχύουν ἐπὶ ἀκτοπλοΐας. Λόγῳ τῶν μικροτέρων κινδύνων εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι ἐκτεθειμένα τὰ πλοῖα τὰ ἀσκοῦντα τὴν ἀκτοπλοΐαν, καθὼς καὶ τῶν συχνοτέρων προσεγγίσεων δι' ὧν ἡ ἐπέμβασις τῶν κρατικῶν ἀρχῶν εἶναι εὐχερεστέρα, δὲν ἀπαιτεῖται ἐξαιρετικὴ καὶ μεγάλη μόρφωσις τῶν πλοιάρχων καὶ ἐν γένει τῶν ἀξιωματικῶν τῶν τοιούτων πλοίων οὐδὲ πολυάριθμον πλήρωμα. Ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν προσώπων τοῦ πληρώματος, τὸ περιωρισμένον καὶ σύνηθες τῶν ἐκτελουμένων ἐργασιῶν, καθὼς καὶ οἱ σύντομοι λόγῳ τῶν προσεγγίσεων ἐκτελούμενοι πλόες δὲν ἀπαιτοῦσι τὴν τήρησιν πολλῶν βιβλίων παρὰ τῷ πλοιάρχῳ. Τέλος δὲ ἡ μικροτέρα ἀξία τῶν πλοίων τούτων καθιστᾷ εὐκολωτέραν εἰς πολλοὺς τὴν ἐπίδοσιν εἰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις τοιαύτης θαλασσοπορίας ἐπαυξανούσας τὸν συναγωνισμὸν ὅστις εὐκόλως ἐξελίσσεται εἰς ἀθέμιτον ἀνταγωνισμὸν πρὸς ζημιαν της ναυτιλίας, τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας καὶ αὐτῶν τῶν πλοιοκτητῶν.

Ταῦτα πάντα ἔχουσα ὑπ' ὄψιν ἡ ἡμετέρα νομοθεσία, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ τοιαῦται, ἐθέσπισαν εἰδικάς τινας διατάξεις, τῶν ὁποίων ἄλλαι μὲν λαμβάνουσιν ὑπ ὄψιν τὸ εἶδος τῶν ἐκτελουμένων πλόων, ἀκτοπλοΐας ἢ ποντοπλοΐας, ἄλλαι δὲ τὴν χωρητικότητα τῶν πλοίων, πᾶσαι ὅμως αἱ διατάξεις αὗται ἐνδιαφέρουν τὴν ἀκτοπλοΐαν, διότι τὰ μικρᾶς χωρητικότητος πλοῖα εἰς ταύτην μόνον περιορίζονται. (*Pappenheim* II σ. 22, 223, 23'. Πρβ. *Wüstedörfer* Seeschiffahrtsrecht in Hanbuch des Handelsrecht v. Ehrenberg VII 2 § 19 σελ. 106, 108 - 110).

Εἰδικώτερον δέ:

Ι. Γενικῶς. Τὸ δικαίωμα τῆς ἀκτεμπορίας - ἀκτοπλοΐας ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ ἐγχώρια (ἑλληνικὰ) πλοῖα καὶ εἰς τὰ ἀλλοδαπὰ τὰ διὰ τῶν συμβάσεων ἐξομοιωθέντα πρὸς τὰ ἐγχώρια (Δ. 14 Νοεμβρ. 1836 «περὶ ἐμπορικῆς ναυτιλίας» ἄρθρ 3 ἐγκύκλ. Ὑπ. Ναυτ. ὑπ' ἀριθ. 23888 / 30 —5—1868 «περὶ ἀκτοπλοΐας»).

ΙΙ. Φορολογια. Τὰ ἀτμόπλοια τὰ προσορμιζόμενα καὶ ἐνεργοῦντα ἐμπορικὰς πράξεις εἰς λιμένας, ὅρμους καὶ ἀκτὰς τοῦ Κράτους, ὧν ὁ πλοῦς περιορίζεται μεταξὺ τῶν λιμένων, ὅρμων καὶ ἀκτῶν τῆς Ἑλλάδος «ἀκτοπλοοῦντα ἀποκλειστικῶς μεταξὺ τῶν λιμένων τοῦ Κράτους» *(ἐσωτερικὴ ἀκτοπλοΐα)* ὑπόκεινται εἰς καταβολὴν μειωμένων τελῶν φαρικῶν καὶ ἀγκυροβολίας (Ν. ΓΦΕ′ (3505) τοῦ 1909 «περὶ τελῶν φαρικῶν καὶ ἀγκυροβολίας» ἄρθρ. 1 § 16.—Ἐγκύκλ. Ὑπ. Ναυτ. 142/1 τῆς 8-1-910), εἴτε εἶναι ἑλληνικὰ εἴτε ξένα ἐξομοιούμενα πρὸς ἑλληνικά.

Ὁμοίως ἀτμόπλοια τηροῦντα τακτικὸν δρομολόγιον μετὰ τῶν ἑλληνικῶν λιμένων, ἤτοι τακτικὸν δρομολόγιον ἐσωτερικῆς ἀκτοπλοΐας, καὶ ἀναλαβόντα δι' ἐγγράφου δηλώσεώς των, εἰς ἣν περιλαμβάνεται τὸ καθωρισμένον δρομολόγιον, τὴν δωρεὰν ἀπὸ λιμένος εἰς λιμένα μεταφορὰν τῶν περιεχόντων τὴν ἑλληνικὴν ἀλληλογραφίαν φακέλων, σάκκων καὶ τῶν κιβωτίων ἢ μεμονωμένων ταχυδρ. δεμάτων τῶν παραδιδομένων ὑπὸ τῶν ταχυδρομικῶν γραφείων ὑπόκεινται εἰς μειωμένα τέλη (αὐτόθι ἄρθρ. 2 ἐδ. 2).

Τὰ τέλη ἀγκυροβολίας καὶ φαρικῶν προκειμένου περὶ ἐσωτερικῆς ἀκτοπλοΐας νοοῦνται εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια, ἐν ᾧ περὶ τῶν ἄλλων πλόων εἰς μεταλλικὰς δραχμὰς (αὐτ. ἄρθρ. 18 § 1).

Τὰ ἀτμόπλοια τὰ προκαταβάλλοντα τὰ τέλη δι' ἓν δωδεκάμηνον δὲν ὑποχρεοῦνται νὰ προσαγάγωσιν εἰς τὴν τελωνειακὴν ἀρχὴν σημείωσιν τῶν ἐμπορευμάτων οὔτε τῶν ἐπιβατῶν (Β.Δ. 13—Ι—910 «περὶ ἐκτελέσεως τοῦ Ν. ΓΦΕ′»).

Καθορίζονται εἰδικῶς τὰ τέλη ἀγκυροβολίας καὶ φαρικῶν περὶ τῶν ἀτμοπλοίων ρυμουλκῶν πάσης σημαίας, τῶν ἐργαζομένων ἐντὸς τοῦ Κράτους (ἄρθρ 10 β), περὶ φορτηγίδων μετασκευασθεισῶν εἰς ἱστιοφόρα πλοῖα δι' ἐξαρτισμοῦ καὶ διενεργούντων ἀκτοπλοΐαν μὲ πλήρη ναυτιλιακὰ ἔγγραφα, ἐφ' ὅσον διατελοῦσιν ἐν τῇ ἐνεργῷ ταύτῃ καταστάσει τῶν ἀκτοπλοούντων πλοίων (ἄρθρ. 7 Ἐγκ. Ὑπ. Ναυτ. 8851)11 τῆς 25—XI—910).

Τὰ ὑγειονομικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῇ ἐκδόσει ἢ τῇ θεωρήσει ὑπὸ τῶν ὑγειονομικῶν Ἀρχῶν τοῦ Κράτους ὑγειονομικῶν πιστοποιήσεων πλοίων, τῶν ὁποίων λιμὴν προορισμοῦ εἶναι τοιοῦτος τῆς ἡμεδαπῆς ἄνευ προσεγγίσεως εἰς λιμένας τῆς ἀλλοδαπῆς, εἶναι ἠλαττωμένα (Ν. ΓΦΚΒ′ (1910) ἄρθρ. 2). Ἐν περιπτώσει ὅμως ἐπεκτάσεως τοῦ πλοῦ καὶ εἰς ἀλλοδαπὴν καταβάλλεται ἡ διαφορὰ (ἴδ. Ἐγκ. Ὑπ. Ναυτ. 28856)15 κεφ. Η 4).

Τὰ πρόσθετα ὑγειονομικὰ δικαιώματα λόγῳ κατάπλου μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἰς ὅρμους καὶ λιμένας πρὸς ἐλευθεροκοινωνίαν εἶναι ἠλαττωμένα διὰ τὰ ἐκ τῆς ἡμεδαπῆς προερχόμενα (Ν. ΓΦΚΒ′ ἄρθρ. 2).

Οὐδὲν λόγῳ ὑγειονομικῶν δικαιωμάτων εἰσπράττεται ἐπὶ τῇ ἐκδόσει ἀδείας ἀκτοπλοΐας (Ν. ΓΦΚΒ′ καὶ Ἐγκ. Ὑπ. Ναυτ. 28846/45 (1909) κεφ. Δ, Ε, ΣΤ β, Η 2, ἐνῷ ἄλλως ὁ προηγούμενος νόμος ΚΔ′ (1845) ἄρθρ. 1 § 5 β ὥριζεν).

ΙΙΙ. Ὑγειονομικὰ μέτρα. Τὰ τηροῦντα τακτικὰ δρομολόγια ἀτμόπλοια (ἴδ. ἀνωτ. Β 1α) μετὰ τῶν ἑλλην. λιμένων ἐπιτρέπεται νὰ ἐλευθεροκοινωνῶσι καθ' οἱανδήποτε ὥραν τῆς νυκτός, ἐὰν φέρωσιν ὑγειονομικὴν πιστοποίησιν (Β.Δ. 27—ΙΙ—910 «περὶ ἐκτελέσεως Ν. ΓΦΚΒ′ (3522) περὶ ἐλευθεροκοινωνίας κ.λ.π.»).

Τὰ μικρὰ ἀκτόπλοια—ἁλιευτικὰ καὶ πλοιάρια κάτω τῶν 5 τόννων (ἄνωτ. Β Ι γ)—δὲν λαμβάνουσιν ὑγειονομικὴν πιστοποίησιν ἀλλ' ἁπλῶς ἄδειαν ἀκτοπλοΐας, ἥτις ἐκδίδεται παρὰ τῶν ὑγειονόμων καὶ σταθμαρχῶν, ἐφ' ἧς σημειοῦται καὶ ὁ χρόνος τῆς διαρκείας τῆς ἀδείας ἀκτοπλοΐας, ὅστις δὲν πρέπει νὰ εἶναι τόσος, ὥστε τὰ πλοῖα ταῦτα νὰ μὴ δύνανται νὰ ταξιδεύωσιν εἰς μὴ ἐλευθέρους τόπους. Εἰς τὰς ἀδείας ἀκτοπλοΐας σημειοῦται τὸ εἶδος καὶ ἡ χωρητικότης τοῦ πλοίου, τὸ ὄνομα τοῦ πλοιάρχου, ὁ ἀριθμὸς τῶν ναυτῶν καὶ ἐπιβατῶν, ἡ διεύθυνσις τοῦ πλοίου, ὅτι τὸ πλοῖον διατελεῖ εἰς ἐλευθέραν κοινωνίαν καὶ ὅτι ὑπάρχει ἄκρα ὑγεία εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἐκδίδεται ἡ ἄδεια. Ἂν ἐμποδισθῶσι νὰ περαιώσωσι τὸν πλοῦν κατὰ τὸν ὡρισμένον χρόνον, ὀφείλουν πρὶν παρέλθῃ ἡ προθεσμία νὰ παρουσιάζωνται εἰς τὴν ὑγειονομικὴν ἀρχὴν πρὸς θεώρησιν τῆς ἀδείας. (Ὑπάρχουν εἰδικοὶ διατάξεις διὰ τὰ παραπλέοντα τὰς ἀκτὰς τῆς Φθιώτιδος καὶ ἀρκτικὰ μέρη τῆς Εὐβοίας καθὼς καὶ τὰ πλησιόχωρα μέρη τῆς Τουρκίας, ὁμοίως καὶ ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ, ἄρθρ. 14—16.) Ἡ ἄδεια αὕτη δὲν ἐκδίδεται πρὶν ἢ προσαχθῇ εἰς τὴν ὑγειονομικὴν ἀρχὴν ἡ ὑπὸ τῆς τελωνειακῆς τοιαύτης ἐκδιδομένη ἄδεια ἀναχωρήσεως, ἤ, ἐφ' ὅσον δὲν ἐκδίδεται τοιαύτη ἄδεια, βεβαίωσις ἐν γένει τῆς λιμενικῆς ἀρχῆς, ὅτι ἐξεπληρώθησαν αἱ πρὸς ἀπόπλουν ὑποχρεώσεις (Β.Δ. 13—Ι—1910 «περὶ ἐκτελέσεως Ν. ΓΦΕ′» ἄρθρ 19) Τὸ βιβλίον τῶν ἐκδιδομένων ἀδειῶν ὑποβάλλεται εἰς τὸ Ὑπουργ. Ναυτικῶν (Β.Δ. 27—11—910 «περὶ ἐκτελέσεως τοῦ Ν. ΓΦΚΒ′ (3522)» ἄρθρ. 9). Κατὰ τὸ ἄρθρον 13 ὁ τύπος τῶν ἀδειῶν ἀκτοπλοΐας κανονισθήσεται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργ. Ναυτικῶν (ἴδ. Ἐγκ. Ὑπ. Ἐσωτερικῶν ὑπ' ἀρ. 28846/45 22—12—909 §§ Δ, Ε, ΣΤ, Ζ, Η 2 4 Θ, Νόμ. ΚΔ′ 25—11—45 «περὶ διατιμήσεως τῶν ὑγειονομικῶν καὶ λοιμοκαθαρτηρίων δικαιωμάτων»). Ὅταν τὰ πλοῖα ταῦτα θέλουσι νὰ ἐκπλεύσωσιν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ὑποχρεοῦνται νὰ λάβωσιν ὑγειον. πιστοποίησιν (Δ. 25—11—45/31—12—45 «περὶ τοῦ κανονισμοῦ τῶν ὑγειονομείων καὶ λοιμοκαθαρτηρίων»).

Ὅταν ἡ ὑγειονομικὴ πιστοποίησις, ἥτις εἶναι ἔγγραφον ἐπίσημον ἐκδιδόμενον παρὰ τῶν ἁρμοδίων ὑγειονομικῶν ἢ προξενικῶν ἀρχῶν, πιστοποιοῦν περὶ τῆς καταστάσεως ὑγείας τοῦ τόπου ὅθεν ἐκπλέει τὸ πλοῖον καὶ περὶ τῆς ὑγειονομικῆς καταστάσεως τοῦ πλοίου αὐτοῦ κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναχωρήσεως (ἄρθ. 2), δίδεται ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος εἰς πλοῖα ἐλεύθερα διευθυνόμενα εἰς ἄλλους λιμένας τῆς Ἑλλάδος, δύναται νὰ παραλειφθῇ ἡ σημείωσις τῶν σημάτων καὶ χαρακτηριστικῶν τῶν ἐπιβατῶν, ἐὰν ἡ ὑγειονομικὴ ἀρχὴ νομίσῃ αὐτὴν περιττήν, ὅτε ἀρκεῖ ἡ σημείωσις τοῦ ἀριθμοῦ μόνον (αὐτ. ἄρθρ. 3 § 4).

Τῶν ἁλιευτικῶν καὶ τῶν παρὰ τὰς ἀκτὰς πλεόντων πλοιαρίων ἡ ἐξομολόγησις (ἥτις εἶναι ἐπίσημος πρᾶξις συντασσομένη ἐγγράφως, διὰ τῆς ὁποίας μανθάνουν αἱ ἀρχαὶ πᾶν ὅ,τι ἐνδιαφέρει αὐτὰς ἐν σχέσει μὲ τὴν ὑγειονομικὴν κατάστασιν τοῦ πλοίου καὶ τῶν τόπων, ὅπου τοῦτο εὑρέθη· αὐτόθι ἄρθρ. 20 καὶ 21), γίνεται συνήθως ἄνευ ὅρκου καὶ προφορικῶς.

IV. Προνόμια. Εἰς ἑλληνικὰ ἐπιβατηγὰ πλοῖα (βλ. ἄνωτ. Β β) ἡλικίας οὐχὶ ἀνωτέρας τῶν

Digitized by Google

10 ἐτῶν δύνανται νὰ ἀπονεμηθῶσι δι' ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον προνόμια ἀποκλειστικῆς ἐκμεταλλεύσεως ὡρισμένων ἀκτοπλοϊκῶν γραμμῶν ἐσωτερικοῦ (ἐσωτερικῆς ἀκτοπλοΐας), τὸ πρῶτον δημιουργουμένων, ὑφ' ὡρισμένους ὅρους καὶ ὑποχρεώσεις. (Ν. Δ. 9]16—12—25 «περὶ ἐπιβατηγῶν ἀτμοπλοίων» ἄρθρ. δ). Τοῦτο γίνεται κυρίως, ἀφ' ἑνὸς πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς μικρᾶς ναυτιλίας καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς διατήρησιν τακτικῆς συγκοινωνίας εἰς γραμμὰς μὴ προσοδοφόρους.

Δύνανται ἐπίσης ν' ἀπονέμωνται ὑπὸ τοῦ Κράτους χρηματικαὶ ἐπιχορηγήσεις εἰς ἑλληνικὰ (ἐθνικὰ) ἐπιβατηγὰ ἀτμόπλοια, ἡλικίας οὐχὶ μείζονος τῶν 10 ἐτῶν, ἐξυπηρετοῦντα ὡρισμένας γραμμὰς τῆς ἐσωτερικῆς καὶ διεθνοῦς ἀκτοπλοΐας ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους καὶ ὑποχρεώσεις (αὐτόθι ἄρθ. 9)· τὸ τοιοῦτον καθορίζεται λόγῳ τῆς μὴ παραγωγικότητος ὡρισμένων γραμμῶν.

Τὸ Κράτος ὑποχρεοῦται κυρίως, πρὸς ἐξυπηρέτησιν ὡρισμένων κοινωνικῶν καὶ κρατικῶν ἀναγκῶν καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς *τακτικῆς* ἀτμοπλοϊκῆς συγκοινωνίας, νὰ παρέχῃ τὸ πολὺ ἐπὶ πενταετίαν ἐτησίαν χρηματικὴν ἐπιχορήγησιν ἀναλόγως τῆς χωρητικότητος τοῦ πλοίου εἰς ὡρισμένα (καινουργῆ) ἑλληνικὰ (*ἐθνικὰ*) ἐπιβατηγὰ πλοῖα μέχρι τριῶν κατ' ἔτος, ὑποχρεούμενα ἐπὶ ἀπειλῇ στερήσεως τῆς ἐπιχορηγήσεως νὰ ἐξυπηρετῶσι γραμμὰς τῆς ἐσωτερικῆς καὶ διεθνοῦς ἀκτοπλοΐας, νὰ τηρῶσι κανονικὰ καὶ τακτικὰ δρομολόγια μὲ ταχύτητα οὐχὶ κατωτέραν τῶν 12 μιλλίων καὶ νὰ μεταφέρωσι δωρεὰν τὸ ταχυδρομεῖον τοῦ Κράτους (ἄρθρ. 9 § 6 τοῦ αὐτοῦ Ν. Δ. ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ Ν. Δ. 23]28—3—26).

V. Σύνθεσις πληρωμάτων. Φορτηγὰ πλοῖα (τὰ ἐκ κατασκευῆς προωρισμένα διὰ τὴν μεταφορὰν φορτίου), ἀσκοῦντα συνήθως ἀκτοπλοΐαν, δύνανται δι' ἀποφάσεως τῆς γενικῆς διευθύνσεως τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐπιβατηγῶν πλοίων (ταῦτα εἶνα τὰ διὰ τὴν μεταφορὰν ἐπιβατῶν, ἢ ἐπιβατῶν καὶ φορτίου ὡρισμένα) προκειμένου περὶ τῆς ὀργανικῆς αὐτῶν συνθέσεως (Δ. 2/17—2—26 «περὶ τῆς ὀργανικῆς συνθέσεως ἀτμοπλοίων» ἄρθρ. 2. Δ. 29/IV—4/VI—26 περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀξιωματ. κλπ. ὀργ. συνθέσεως ἀτμοπλοίων).

Ἡ σύνθεσις τοῦ προσωπικοῦ τοῦ πληρώματος τῶν πλοίων, ἐπιβατηγῶν καὶ φορτηγῶν, καθορίζεται ἀναλόγως τῆς χωρητικότητος τῶν πλοίων, τῆς δυνάμεως τῶν μηχανῶν κλπ.· λαμβάνεται ἐν τούτοις ὑπ' ὄψιν: *α)* ἂν ὁ πλοῦς περιορίζεται εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασαν, *β)* τὸ μῆκος τῶν πλόων, *γ)* ἡ διάρκεια αὐτῶν (ἡμερήσια ταξίδια, τοιαῦτα διαρκείας βραχυτέρας τῶν 4 ἡμερῶν κλπ.), *δ)* πόσον ἀπομακρύνεται τὸ πλοῖον κατὰ τὸν πλοῦν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, *ε)* ἂν τὰ πλοῖα περιορίζωσι τοὺς πλόας αὐτῶν μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν λιμένων καὶ *στ)* ἂν πρόκειται ἐν γένει περὶ ἀκτοπλοΐας (μνησθέντα ΔΔ/τα· πρβ. ἐν Γαλλίᾳ, *Thaller* 430). Τὰ διπλώματα ναυτικῆς ἱκανότητος διεκρίνοντο παρ' ἡμῖν (Ν. Δ. 10 12/23 «περὶ διπλωμάτων ναυτικῆς ἱκανότητος» ἄρθρ. 1), ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ εἰς διπλώματα πλοιάρχου ἀκτοπλοΐας (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ δίπλωμα ὠκεανοπλοΐας) ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ ἤδη διπλώματα πλοιάρχου δευτέρας τάξεως, χωρὶς ὅμως νὰ σημαίνεται δι' αὐτοῦ ὅτι ὁ πλοίαρχος ἔδει νὰ περιορίζεται εἰς τὴν ἀκτοπλοΐαν μόνον, ἀλλ' ὅτι ἠδύνατο νὰ κυβερνᾷ ἀτμόπλοια μέχρι 1000 κόρων. Ἤδη βάσις διὰ τὴν διάκρισιν τῶν διπλωμάτων εἶναι τὸ εἶδος τῶν πλοίων (ἱστιοφόρον ἢ μὴ κ.λ.π.), κυρίως δὲ ἡ χωρητικότης (αὐτόθι)· ἄλλως ὅμως ἐν Γαλλίᾳ (*Thaller* N. 428 ἕ 429) καὶ Γερμανίᾳ (πρβ. *Brandis*, das deutsche Seerecht I σ. 47), ὅπου ὡς βάσις λαμβάνεται τὸ εἶδος τῆς ναυσιπλοΐας, εἰς ἣν ἐπιδίδεται ὁ πλοίαρχος ἀκτοπλοΐα κ.λ.π. Κατὰ τὸ γερμανικὸν δίκαιον δύνανται διὰ Δ/των καὶ τοπικῶν νόμων νὰ ἐξαιρεθῶσι τὰ μικρὰ πλοῖα καὶ τὰ ἐκτελοῦντα ἀκτοπλοΐαν ὡρισμένων διατάξεων περὶ τῶν προσώπων τοῦ πληρώματος καὶ δὴ περὶ τῆς συμβάσεως τῆς μισθώσεως τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν (*Pappenheim*, Handbuch des Seerechts II σ. 408, 409, 430, 472, 515). Κατὰ τὸ γαλλικὸν δίκαιον ἐπὶ ἀκτοπλοΐας, τὸ ναυτολόγιον δέον ν' ἀνανεοῦται κατ' ἔτος, ἐνῷ ἐπὶ μεγάλων πλοίων καθ' ἕκαστον ταξίδιον (*Thaller* 122).

VI. Τήρησις βιβλίων. Τὰ πλοῖα χωρητικότητος ἀνωτέρας τῶν 100 κόρων εἶναι ὑπόχρεα νὰ τηρῶσι **ποινολόγιον** (βλ. λ.), ἐνῷ τὰ μικροτέρας χωρητικότητος μεταχειρίζονται πρὸς τοῦτο τὸ ἡμερολόγιον. (Β. Δ. 8/19-II-24 «περὶ ποινολογίων τῶν πλοίων καὶ ἐκδικάσεως τῶν πειθαρχικῶν παραπτωμάτων» καὶ Ν.Δ. 13/25-XII 23 «περὶ ποινικοῦ καὶ πειθαρχικοῦ κώδικος ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ» ἄρθρ 4.) Κατὰ τὸ σχέδιον ναυτιλιακοῦ κώδικος 1922 (ἄρθρ. 23 § 1) ἐπὶ ἀτμοπλοίων ὁλικῆς χωρητικότητος κατωτέρας τῶν 1000 τόννων δὲν τηρεῖται εἰδικὸν ἡμερολόγιον τῆς μηχανῆς, ἐπὶ πλοίων δὲ ὁλικῆς χωρητικότητος μικροτέρας τῶν 100 τόννων (ἄρθρ. 32 τοῦ σχεδίου) ἐπιτρέπεται ἀντὶ τοῦ τακτικοῦ ἡμερολογίου νὰ τηρῆται ἡμερολόγιον, ἔνθα ἀναγράφονται μόνον αἱ ἀποφάσεις τοῦ συμβουλίου τοῦ πλοίου. Κατὰ τὸν γερμ. ἐμπ. κώδικα ἐπιτρέπεται νὰ ὁρισθῇ διὰ τοπικῶν νόμων ὅτι τὰ μικρὰ πλοῖα (ἀκτόπλοια καὶ τὰ ὅμοια) δὲν ὑποχρεοῦνται νὰ τηρῶσιν ἡμερολόγιον (§ 521).

Τὰ φορτηγὰ πλοῖα τὰ ἐκτελοῦντα πλόας ἐσωτερικῆς ἀκτοπλοΐας ὑπάγονται εἰς τὰς διατάξεις περὶ ὑποχρεωτικῆς τηρήσεως τοῦ κοινοῦ ναυτολογίου τῶν ἐπιβατηγῶν ἀτμοπλοίων (ἄρθρ. 7 Ν.Δ. 7/14 Αὐγούστου 1926).

VII. Εἰσφορὰ ἀξιωματικῶν. Παρὰ τῶν πλοιάρχων καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τῶν πλοίων τῶν ἐκτελούντων τὴν ἀκτοπλοΐαν (δηλαδὴ συνήθη θαλασσοπορίαν) καταβάλλεται εἰς τὸ Ταμεῖον Προνοίας ἀξιωματικῶν τοῦ Ἐμπορ. Ναυτικοῦ ἐφ' ἅπαξ εἰσφορὰ 100 μεταλλ. δραχμῶν εἰς τέσσαρας δόσεις ἐντὸς ἔτους, ἐνῷ τῶν ἐκτελούντων ποντοπλοΐαν εἰς δύο δόσεις (Ν.Δ. 20/21-IX-26 «περὶ ἱδρύσεως καὶ λειτουργίας Ταμείου Προνοίας ἀξιωματικῶν» Ε. Ν. ἄρθρ. 36).

VIII. Ναύλωσις. Ἐπὶ μικρᾶς ἀκτοπλοΐας (ἀγχιπλοΐας) ἡ σύμβασις τῆς ναυλώσεως ἀποδεικνύεται δι' ὅλων τῶν ἀποδεικτικῶν μέσων τῶν ἐπιτρεπομένων ἐπὶ ἐμπορικῶν ὑποθέσεων, συνεπῶς καὶ διὰ μαρτύρων (ἄρθρ. 368 § 2 Ἐμ. Ν.—Ἐν Γαλλίᾳ πρβ. *Wahl* 354). Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ ναυτιλιακοῦ κώδικος τοῦ 1922 ἡ ναύλωσις πλοίων ὁλικῆς χωρητικότητος κατωτέρας τῶν 100 τόννων δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ καταρτίζεται ἐγγράφως, ἀποδεικνυομένη δι' ὅρκου ἢ δικαστικῆς ὁμολογίας, ἀποκλειομένων τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἐμπορικῶν βιβλίων (ἄρθρ 282 § 1ν ἄρθρ. 10), ἡ δὲ σύμβασις μεταφορᾶς ἐπιβατῶν ἐν τῇ ἀκτοπλοΐᾳ (δῆλα δὴ τῇ ἀπὸ ἑλληνικοῦ λιμένος εἰς ἑλληνικὸν τοιοῦτον μεταφορᾷ, ἄρθρ. 369 § 2, ὅρα καὶ ἀνωτέρω στοιχ. Β. 16) οὐδενὸς χρῄζει τύπου (ἄρθρ. 343 § 2). Ἐν Γερμανίᾳ παραλείπεται ἐπὶ ἀκτοπλοΐας ἡ ἔκδοσις φορτωτικῆς, ἐν δὲ τῇ Σουηδίᾳ καὶ Φιλλανδίᾳ ἐκδίδονται ἀντὶ φορτωτικῶν «*δελτία φορτώσεως*» (*Pappenheim III* 221 καὶ 222).

Ἐπὶ μικρᾶς ἀκτοπλοΐας (ἀγχιπλοΐας) ἐπιτρέπεται καὶ ἄνευ ἀδείας τοῦ φορτωτοῦ εἰς τὸν πλοίαρχον νὰ φορτώσῃ τὸ φορτίον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος (ἄρθρ. 318 § 2 Ε. Ν., παλ. ἄρθρ. 229 Ε. Ν. Ὁμοίως ἐν Γαλλίᾳ ἄρθρ. 229 c. d. Com.). Κατὰ τὸ σχέδιον ναυτιλ. κώδικος 1922 ἐπιτρέπεται ἐπὶ ἀκτοπλοϊκοῦ πλοῦ ἡ φόρτωσις τοῦ φορτίου ἐπὶ τοῦ καταστρώματος (ἄρθρ. 193 § 3) Τὸ αὐτὸ ἐπιτρέπεται κατὰ κανόνα καὶ ἐν Μ. Βρεττανίᾳ (*Thaller*). Κατὰ τὸν γερμ. ἐμπ. κώδ. (§ 566 ἐδ. 2) ἀφίεται εἰς τοὺς τοπικοὺς νόμους νὰ ἐπιτρέψουν ἐπὶ ἀκτοπλοΐας τὴν φόρτωσιν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος· σχετικαὶ τοπικαὶ διατάξεις δὲν ἐξεδόθησαν (*Pappenheim* II σ. 22, III σ. 205. Πρβ. ἰταλικὸν κώδικα ἄρθρ 498). Ἡ διὰ τὴν ἀκτοπλοΐαν ἐξαιρετικὴ αὕτη διάταξις, εὐκολύνουσα τὴν φόρτωσιν, ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς εἰς τοὺς μικροὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους διατρέχει τὸ πλοῖον καὶ τὸ φορτίον εἰς τὴν τοιούτου εἴδους θαλασσοπορίαν, ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἔλλειψιν πολλάκις «ἀμπαριῶν» εἰς τὰ πλοῖα τὰ ἀσκοῦντα ἀκτοπλοϊκοὺς πλόας (*Thaller* I 364).

IX. Ἀθέμιτος ἀνταγωνισμός βλ. λέξιν.

X. Ἀσφάλισις. Ἐπὶ ἀκτοπλοΐας (συνήθων πλοίων) δύναται ὁ ἠσφαλισμένος νὰ ἐνεργήσῃ **ἐγκατάλειψιν** (βλ. λ.) τῶν ἀσφαλισθέντων πραγμάτων καὶ ἄνευ ἀποδείξεως τῆς ἀπωλείας τοῦ πλοίου, ἐὰν παρῆλθον ἓξ μῆνες ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀνεχώρησε τὸ πλοῖον ἢ ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὑπῆρχον αἱ τελευταῖαι περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις (κατὰ τὸ παλαιὸν ἀντίστοιχον ἄρθρ. 375 ὡρίζετο διπλάσιον χρονικὸν διάστημα), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὠκεανοπλοΐαν, διὰ τὴν ὁποίαν τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα καθορίζεται εἰς ἓν ἔτος (ἄρθρ. 493, 497 Ε. Ν. Οὕτω καὶ τὸ νέον ὑπ' ἀριθ. 375 ἄρθρ. Γαλλ. Ἐμπ. Κώδ.).

XI. Διάφορα. Πᾶν πλοῖον ἐμπορικὸν τὸ ὁποῖον δὲν πρόκειται νὰ πλεύσῃ πέραν τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτὰρ δὲν ὑποχρεοῦται νὰ ἔχῃ τρίτην λέμβον ἐκτὸς τῆς μεγάλης καὶ τῆς ἐφολκίδος, οὐδὲ νὰ ἔχῃ τὰ κυριώτερα τῶν ἱστίων καὶ τῶν σχοινίων διπλᾶ καὶ τὸ ἀναγκαῖον ὑλικὸν εἰς πρόχειρον ἐπισκευὴν τῶν ἱστῶν καὶ κεραιῶν (Δ. 15/27-XII-36 «περὶ ἀστυνομίας ἐμπορικῆς ναυτιλίας»).

Ἐπὶ πλοίων μέχρι τοῦ Γιβραλτὰρ καὶ τοῦ Σουέζ, οἱ ἐπιβάται δὲν ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ μένωσι καὶ διατρέφωνται ἐν τῷ πλοίῳ ἀπὸ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ ἐν τῷ λιμένι τοῦ προορισμοῦ του. (ἄρ. 412 ἐδ. 2 Ἐμπ Ν. Πρβ. καὶ σχέδιον ναυτιλιακοῦ κώδ. ἄρθρ. 347).

Εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν (τμῆμα Φάρων) δέον νὰ ὑποβάλλωνται κατὰ μῆνα *1)* πίναξ τῶν ἀτμοπλοίων τῶν περιοριζόντων τοὺς πλόας αὐτῶν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, ἤτοι τῶν περιοριζομένων εἰς ἐσωτερικὴν ἀκτοπλοΐαν, καὶ *2)* πίναξ τῶν ἀτμοπλοίων τῶν προκαταβαλλόντων ἠλαττωμένα τέλη δωδεκαμήνου, ἐντὸς δὲ τῶν πρώτων δέκα ἡμερῶν τοῦ Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους τὰ βιβλία τῶν ἐκδοθεισῶν ἀδειῶν ἀκτοπλοΐας (Δ. 27-11-910 «περὶ ἐκτελέσεως τοῦ Ν. ΓΦΚΒ' ἄρθρ. 9).

Ὡς πρὸς τὰς εἰδικὰς περὶ πλοιαρίων διατάξεις βλ. λ. **πλοιάριον**.

Ξέναι νομοθεσίαι καὶ σχέδιον ναυτιλιακοῦ κώδικος. — Κατὰ τὸ σχέδιον ναυτιλιακοῦ κώδικος 1922, διὰ τὴν ἐκποίησιν ἀτμοπλοίου χωρητικότητος κατωτέρας τῶν 1000 τόννων δὲν ἀπαιτεῖται συμβολαιογραφικὸν ἔγγραφον (ἄρθρ. 42).

Κατὰ τὸ νεώτερον γερμανικὸν δίκαιον τὰ πλοῖα χωρητικότητος μέχρι 50 τόννων ἀπαλλάσσονται τῆς ὑποχρεώσεως ἐγγραφῆς εἰς τὸ νηολόγιον (*Gezetz*, betreffend d. Flaggenrecht der Kauffarteischifte 22—VI—99 § 16) καὶ συνεπῶς ἐξομοιοῦνται ὡς πρὸς τὰ ἐπ' αὐτῶν ἐμπράγματα δικαιώματα τρίτου καὶ τὴν ἀναγκαστικὴν κατάσχεσιν πρὸς τὰ κοινὰ κινητὰ (γερμ. ἀστ. κώδ. § 1259). Σχετικὰς διατάξεις ἄλλων νομοθεσιῶν ἴδε *Wüstendorfer* αὐτόθι § 19 III σημ. 10.

Τὸ σχέδιον ναυτ. κώδ. 1922 ὁρίζει ὅτι ἡ τακτικὴ λογοδοσία τοῦ διαχειριστοῦ τῆς συμπλοιοκτησίας γίνεται ἐξαιρετικῶς κατὰ τὸ τέλος ἑκάστου ἡμερολογιακοῦ ἔτους, ἐὰν τὸ πλοῖον ἐκτελῇ μόνον ἀκτοπλοϊκοὺς πλόας (ἄρθρ. 88 § 3).

Κατὰ τὸ αὐτὸ σχέδιον οἱ κανόνες τῆς Χάγης 1921 περὶ τῶν ἐκ τῆς φορτωτικῆς ὑποχρεώσεων τοῦ ἐκφορτωτοῦ κλπ. δὲν ἐφαρμόζονται ἐπὶ πλοῦ τοῦ ὁποίου ἀφετηρία καὶ προορισμὸς εἶναι ἑλληνικὸς λιμήν, ἐκτὸς ἐὰν ὑφίσταται ἐναντία ἔγγραφος συμφωνία (ἄρθρ 217 § 3).

Κατὰ τὸ γερμ. δίκαιον ἐφ' ὅσον ὁ ἐφοπλιστὴς ἐξασκεῖ ἐμπορικὴν ἐπιχείρησιν περιωρισμένης ἐκτάσεως θεωρεῖται «μικροέμπορος»· τοιοῦτοι εἶναι κατὰ κανόνα οἱ πλοιοκτῆται μικρῶν ἀκτοπλοίων, ἅτινα δὲν ὑποχρεοῦνται εἰς ἐγγραφὴν εἰς τὸ νηολόγιον (*Wüstendorfer* in Handb. d. Handelsrechts, herausg. u. Ehrenberg, Bd VII § 70 II 2).

ΧΑΡΑΛ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

[ΔΙΕΘΝ ΔΙΚ.] Ἡ ἀκτοπλοΐα ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀπὸ ἑνὸς λιμένος εἰς ἄλλου τῆς αὐτῆς Πολιτείας μεταφορᾶς ἐπιβατῶν καὶ ἐμπορευμάτων ἐνδιαφέρει ἐκτὸς τοῦ Ἐμπορικοῦ καὶ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον, διότι εἶναι δυνατὸν ἡ μεταξὺ τῶν λιμένων τοῦ αὐτοῦ Κράτους συγκοινωνία νὰ ἐνεργῆται, κατόπιν προηγουμένης συμβάσεως, ὑπὸ ξένων πλοίων.

Ἡ ἀκτοπλοΐα, ἐν τῇ γενικῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως, ἐνεργεῖται, ἐν καιρῷ εἰρήνης, κατὰ κανόνα, ὑπὸ τῶν πλοίων τὰ ὁποῖα φέρουν τὴν σημαίαν τῆς Πολιτείας, εἰς ἣν ἀνήκουν οἱ λιμένες. Ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς ἀπαγορεύσεως εἰς τὰ πλοῖα ξένης Πολιτείας, ὅπως ἐνεργοῦν ἀκτοπλοΐαν μεταξὺ ἑλληνικῶν λιμένων, δὲν εἶναι ἀπόλυτος, καθόσον συμβατικῶς τοιοῦτον δικαίωμα εἶναι δυνατὸν ν' ἀναγνωρισθῇ καὶ εἰς τὰ πλοῖα ξένου Κράτους ἐπὶ τῇ βάσει, πάντοτε σχεδόν, τῆς ἀρχῆς τῆς ἀμοιβαιότητος. Τὰ ζητήματα ταῦτα ρυθμίζονται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διὰ τῶν ἐμπορικῶν καὶ τελωνειακῶν συμβάσεων. Ὅλαι δὲ σχεδὸν αἱ μεταξὺ τῶν διαφόρων Κρατῶν ἰσχύουσαι τοιαύτης φύσεως συμβάσεις περιέχουν εἰδικὰς διατάξεις, δι' ὧν ἐπιτρέπεται κατ' ἀμοιβαιότητα ἡ ἀκτοπλοϊκὴ συγκοινωνία εἰς τὰ πλοῖα τῶν ἰθαγενῶν τῆς ἑτέρας Πολιτείας. Ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος τούτου ἀποτελεῖ τὸ ἄρθ. 20 ἐδ. 6' τῆς ἀπὸ 13 Ὀκτωβρίου 1926 ἑλληνοαλβανικῆς συμβάσεως ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας, καθ' ὃ ἡ Ἀλβανία ὑποχρεοῦται ὄχι μόνον νὰ ἐπιτρέψῃ *ἄνευ ἀμοιβαιότητος* τὴν ἐξακολούθησιν τῆς νῦν διενεργουμένης ἑλληνικῆς ἀκτοπλοΐας εἰς ἀλβανικοὺς λιμένας, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ ἐπιπλέον τὴν ἐγκαθίδρυσιν καὶ τακτικῆς συγκοινωνίας ἑλληνικῶν γραμμῶν, αἱ ὁποῖαι σκοπὸν θὰ ἔχουν τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀλβανικῆς ἀκτοπλοΐας.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὡς ἄνω ἀρχῶν, ἡ ἀκτοπλοΐα μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν λιμένων δὲν ἦτο ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῶν ἑλληνικῶν πλοίων, ἀλλ' ἐπετρέπετο καὶ εἰς τὰ πλοῖα ξένων Κρατῶν, κατ' ἀμοιβαιότητα, ἡ ἐντὸς τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν ἀκτοπλοϊκὴ συγκοινωνία. Ἐκ τῶν συμβάσεων δ' ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε—καθόσον ἤδη καταγγελθεῖσαι ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος ἔπαυσαν ἰσχύουσαι—ἐδέσμευον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης τὴν Ἑλλάδα, ἀναφέρομεν τὴν ἀπὸ 20 Μαρτίου/1 Ἀπριλίου 1889 συνθήκην ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας, συνομολογηθεῖσαν ἐν Ἀθήναις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας, ἥτις καθιεροῖ τὸ ἐλεύθερον τοῦ ἐνεργεῖν ἀκτοπλοΐαν μεταξὺ πάντων τῶν λιμένων τοῦ ἑτέρου Κράτους εἰς τὰ πλοῖα τοῦ ἄλλου, «ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως καὶ ἄνευ ἀποτίσεως δικαιωμάτων ἄλλων ἢ ἀνωτέρων τῶν καταβαλλομένων ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων πλοίων». Κατ' ἄλλας ὅμως συνθήκας ἡ ἀκτοπλοΐα μεταξὺ τῶν λιμένων τοῦ ἑτέρου τῶν συμβαλλομένων ὑπὸ τῶν πλοίων τοῦ ἄλλου ἐτίθετο ὑπὸ τὴν ἀκόλουθον αἵρεσιν: ἐὰν καὶ ἐφόσον τὸ ἕτερον ἤθελε προβῇ εἰς τὴν παραχώρησιν τοιούτου δικαιώματος εἰς τρίτον Κράτος, ὤφειλεν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμοιβαιότητος, νὰ παραχωρήσῃ καὶ εἰς τὸ ἄλλο μεθ' οὗ ἡ σύμβασις, τὰ αὐτὰ δικαιώματα, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου ἔθνους. Οὕτω, κατὰ τὴν ἀπὸ 22 Μαΐου/4 Ἰουνίου 1906 ἐν Ἀθήναις καταρτισθεῖσαν ἐμπορικὴν σύμβασιν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Αἰγύπτου, κυρωθεῖσαν διὰ τοῦ νόμου ,ΓΡΙΗ' τῆς 12 Ἰουνίου 1906 (ἄρθρ 5 § 4), ἠδύνατο ἑκάτερον τῶν συμβαλλομένων ν' ἀξιώσῃ ἀπὸ τὸ ἕτερον ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων του, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν τοῦτο ἤθελε παραχωρήσει τὸ δικαίωμα τῆς ἀκτοπλοΐας γενικῶς ἢ μερικῶς, μεταξὺ λιμένων κατονομαζομένων, εἰς ἄλλο ἢ ἄλλα Κράτη, «τὰ εἰς τοὺς ὑπη-

Digitized by Google

κόους τοῦ *μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους* παραχωριθέντα δικαιώματα καὶ πλεονεκτήματα ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς *ἀμοιβαίας παραχωρήσεως* τῶν ὅσων ἐξαιτεῖται». Ὁμοίως ὁμιλεῖ ἡ τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1846 ἐν Κοπενάγῃ καὶ τὴν 13/25 Δεκεμβρίου 1843 ἐν Ἀθήναις συνομολογηθεῖσα μεταξὺ Δανίας καὶ Ἑλλάδος συνθήκη ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἀλλ' ὄχι καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς ἀμοιβαιότητος, εἶναι συντεταγμένη ἡ ἀπὸ 13/25 Μαΐου 1895 ἐν Ἀθήναις καταρτισθεῖσα μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βελγίου συνθήκη περὶ ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας (ἄρθρ. 15) κυρωθεῖσα διὰ τοῦ νόμου ,ΒΣΟΗ' τῆς 6 Ἰουλίου 1895.

Τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθέρας ἀκτοπλοΐας συνδέεται στενῶς μὲ τὸ ζήτημα τῆς *ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου*. Ἐν προκειμένῳ δὲ ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἔτεινε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς συστάσεως αὐτοῦ, χάριν τῆς ἐξυπηρετήσεως τῆς ἀκτοπλοϊκῆς συγκοινωνίας, εἰς τὴν παραχώρησιν τοῦ τοιούτου δικαιώματος εἰς ξένα Κράτη, λόγῳ τοῦ μικροῦ ἐμπορικοῦ στόλου τὸν ὁποῖον διέθετε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἂν καὶ ὁ ὅρος τῆς ἀμοιβαιότητος εἰς οὐδὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὠφελήσῃ τότε τὴν Ἑλλάδα, τοῦτο ὅμως βραδύτερον ἀπέβη λίαν ἐπωφελὲς αὐτῇ. Ἡ σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως αὔξησις τοῦ ἐμπορικοῦ μας στόλου, πολλὰ πλοῖα τοῦ ὁποίου προωρίζοντο διὰ τὴν ἀκτοπλοϊκὴν συγκοινωνίαν, ἦτο ἑπόμενον νὰ προκαλέσῃ κρίσιν εἰς τὴν καθόλου ἐθνικὴν οἰκονομίαν μας, καθόσον ὁ συναγωνισμὸς τῶν ἑλληνικῶν πλοίων, μικρῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ γενικῶς δυσαναλόγων πρὸς ἐκεῖνα τῶν ξένων Κρατῶν, καθίστατο σχεδὸν ἀδύνατος. Μία δὲ ἀπὸ τὰς ἀφορμάς, αἵτινες ὤθησαν τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ προβῇ κατὰ τὸ 1925 εἰς τὴν καταγγελίαν ὅλων τῶν ἐμπορικῶν συμβάσεων τὰς ὁποίας πρὸ δεκαετηρίδων πολλῶν εἶχε συνάψει ἡ Ἑλλὰς μὲ ἄλλα Κράτη, ἦτο καὶ τὸ τῆς ἀκτοπλοΐας, καθόσον ἡ ἀναγνωριζομένη ἐλευθερία εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων Κρατῶν νὰ ἐκτελοῦν τὴν μεταξὺ ἑλληνικῶν λιμένων συγκοινωνίαν ἀπέβαινε λίαν ἐπιζήμιος εἰς τὴν ναυτιλίαν μας.

Εἰς τοῦτο δὲ πρέπει ν' ἀποδοθῇ καὶ τὸ ὅτι ἡ τελευταία ἐμπορικὴ σύμβασις, τὴν ὁποίαν συνῆψεν ἡ Ἑλλὰς μετὰ τῆς Ἰταλίας (1 Νοεμβρίου 1925) καὶ ἡ ὁποία εἶναι ἐν τούτῳ ὅμοια μὲ τὰς λοιπὰς νέας ἐμπορικὰς συμβάσεις τῆς Ἑλλάδος (ἤτοι τὴν ἀπὸ 16 Ἰουλίου 1926 μετὰ τῆς Ἀγγλίας, τὴν ἀπὸ 12 Μαΐου 1926 μετὰ τῶν Κάτω Χωρῶν, τὴν προσωρινὴν μετὰ τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ 10 Ἀπριλίου 1926, τὴν προσωρινὴν μετὰ τῆς Πολωνίας καὶ τοῦ Danzig ἀπὸ 17 Ἀπριλίου 1925 καὶ τινας ἄλλας), εἰς οὐδένα τῶν συμβαλλομένων ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα τοῦ ἐνεργεῖν ἀκτοπλοΐαν μεταξὺ τῶν λιμένων τοῦ ἄλλου. Εἰς τὴν ἐπισυναφθεῖσαν ὅμως τῇ μετὰ τῆς Ἰταλίας συνθήκῃ, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν, δήλωσιν σημειοῦται: «Ἐπειδὴ ἡ παροῦσα σύμβασις δὲν παρέχει δικαίωμα ἀκτοπλοΐας εἰς οὐδένα τῶν συμβαλλομένων, οὐδεὶς δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν ρήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους, διὰ τὴν ἐνέργειαν ἀκτοπλοΐας εἰς τοὺς λιμένας τοῦ ἑτέρου, εἰμὴ ἐὰν δύναται νὰ ἐξασφαλισθῇ εἰς αὐτὸν ἡ ἀμοιβαιότης». Οὕτω, διὰ τῆς συνθήκης ταύτης, χάνουν καὶ τὰ δύο Κράτη τὸ παλαιόν των προνόμιον, πλὴν ὅμως εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ μέλλον νὰ ἐπιτραπῇ ἡ ἐνέργεια ἀκτοπλοΐας ὑπὸ τῶν πλοίων τοῦ ἑνὸς τούτου μεταξὺ τῶν λιμένων τοῦ ἑτέρου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους, ἐφόσον θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀμοιβαιότητος.

Οἱ τὴν ἀκτοπλοΐαν ρυθμίζοντες διεθνεῖς κανόνες εὑρίσκουν πάντοτε ἐφαρμογὴν ἐν καιρῷ εἰρήνης, ὄχι ὅμως καὶ ἐν καιρῷ πολέμου, μεταξὺ τῶν Κρατῶν τὰ ὁποῖα συνωμολόγησαν τὴν σχετικὴν σύμβασιν. Ἐρωτᾶται ὅμως: εἶναι δυνατὸν τὰ πλοῖα οὐδετέρων Κρατῶν νὰ ἐνεργοῦν ἀκτοπλοΐαν μεταξὺ τῶν λιμένων ἐμπολέμου Κράτους; Ἡ πρᾶξις αὕτη εἶναι συνέχεια τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου, ἢ ἀντιθέτως πρόκειται περὶ παραβιάσεως τῶν περὶ οὐδετερότητος κανόνων; Κατὰ τὴν κρατοῦσαν θεωρίαν, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν τὰ πλοῖα οὐδετέρου Κράτους ἐνεργοῦν τὴν ἀκτοπλοΐαν μεταξὺ τῶν λιμένων τοῦ ἑνὸς τῶν ἐμπολέμων ἄνευ εἰδικῆς ἀδείας — προηγουμένης συμβάσεως — αὐτοῦ, δὲν πρόκειται περὶ παραβιάσεως κανόνος τινὸς τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου — ὅπως καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης —, ἀλλὰ κανόνος τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου τῆς Πολιτείας, ἥτις διατελεῖ εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν, δὲν εἶναι δυνατὸν τὸ ἕτερον τῶν ἐμπολέμων νὰ καταγγείλῃ τὸ γεγονὸς τοῦτο ὡς παράβασιν τῶν περὶ οὐδετερότητος διεθνῶν κανόνων. Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀνεγνώρισε καὶ ἡ περὶ οὐδετερότητος δήλωσις τοῦ 1780.

Ἐν τῇ πρακτικῇ ὅμως ἐσχάτως ἐζητήθη ν' ἀπαγορευθῇ τὸ τοιοῦτον δικαίωμα εἰς τοὺς οὐδετέρους, ἂν καὶ ὀλίγαι συμβάσεις τοιαύτης φύσεως συνωμολογήθησαν. Εἰς τοῦτο πρωτοστατοῦν οἱ Ἄγγλοι ἰσχυριζόμενοι, ὄχι βεβαίως ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παραβιάζεται ἡ ἀρχὴ τῆς οὐδετερότητος, ἀλλ' ὅτι διὰ τῆς ἀκτοπλοΐας, εὐκόλως, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξυπηρετηθοῦν τὰ συμφέροντα τοῦ ἑνὸς τῶν ἐμπολέμων εἰς βάρος τοῦ ἑτέρου. Διὰ τοῦτο δὲ δέχονται ὅτι τὰ ἐμπορεύματα τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ μεταφερθοῦν ἀπὸ ἐχθρικοῦ τινος λιμένος εἰς ἄλλον πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς ἐχθρικά, ἐφόσον ἀποτελοῦν *«ἰδιοκτησίαν»*, τοῦ ἀντιπάλου Κράτους ἢ τῶν ὑπηκόων του, ὄχι ὅμως καὶ εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὸ οὐδέτερον Κράτος διὰ πλοίου τοῦ ὁποίου μεταφέρονται. Τὴν ἄποψιν ταύτην ἠκολούθησαν καὶ τὰ Ἀγγλικὰ Δικαστήρια Λειῶν. Τὸ ὅτι ὅμως, κατὰ τὴν ἀγγλικὴν θεωρίαν, ἐχθρικὸν ἐμπόρευμα μεταφερόμενον ἀπὸ λιμένος εἰς λιμένα τοῦ αὐτοῦ ἐμπολέμου Κράτους ὑπὸ πλοίου φέροντος τὴν σημαίαν οὐδετέρου Κράτους εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐμπόλεμον καὶ συνεπῶς νὰ κατασχεθῇ, ἀντιβαίνει πρὸς τὸ ρητὸν ἄρθρ. 2 τῆς ἀπὸ 16 Ἀπριλίου 1856 Δηλώσεως τῶν Παρισίων καθ' ἣν «τὸ ἐχθρικὸν ἐμπόρευμα προστατεύεται ὑπὸ οὐδετέραν σημαίαν», ἐκτὸς ἂν πρόκειται «*περὶ λαθρεμπορίου πολέμου*», ἤτοι ὅπλων, πολεμεφοδίων κλπ. (βλ. λ. **λαθρεμπόριον πολέμου, πολέμου δίκαιον**).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Βλέπε τὰ διάφορα συστήματα καὶ ἐγχειρίδια τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου. Ὡς πρὸς τὰς μνημονευομένας συνθήκας ἴδε, ὅσον ἀφορᾷ ἐκείνας τὰς ὁποίας συνωμολόγησεν ἡ Ἑλλάς, «Συλλογὴ τῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ τῶν ξένων Κρατῶν συνθηκῶν, συμβάσεων καὶ συμφωνιῶν» *(Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν)* 1912, σ. 78, 226, 401, 526, διὰ δὲ τὰς ἄλλας: *Fleischmann*, Volkerrechtsquellen 1995.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἀκτοπλοϊκός,—*ή,—όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀκτοπλοΐαν, ὁ σχετικὸς μὲ τὴν ἀκτοπλοΐαν· «*ἀκτοπλοϊκὴ ἑταιρεία*». —Ἐπίρρ. **ἀκτοπλοϊκῶς.**

ἀκτοπλοῶ (*—έω*)· πλέω παρὰ τὴν ἀκτήν.

Ἀκτορίδης [*Μυθολ.*]. Οὕτως ἐκαλεῖτο: 1) ὁ υἱὸς τοῦ Ἄκτορος (βλ. λ.) *Μενοίτιος*· 2) ὁ ἀπόγονος τοῦ Ἄκτορος *Ἐχεκλῆς* (Ἰλ. Π.), ὁ σύζυγος τῆς θυγατρὸς τοῦ Φύλαντος.

Ἀκτορὶς [*Μυθολ.*]. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἡ ἀφωσιωμένη εἰς τὴν σύζυγον τοῦ Ὀδυσσέως Πηνελόπην θεράπαινα, τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει μεθ' ἑαυτῆς ἐκ τοῦ πατρικοῦ της οἴκου ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν γάμων της (Ὀδ. Ψ, 228) ὡς θυρωρὸν τοῦ κοιτῶνός της. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀκτορίωνε [*Μυθολ.*]. Ὑπὸ τὸ πατρωνυμικὸν τοῦτο ὄνομα μνημονεύονται, συνήθως (Ἰλ. Ψ, 638) οἱ δίδυμοι υἱοὶ τοῦ Ἄκτορος καὶ τῆς Μολιόνης *Εὔρυτος* καὶ *Κτέατος*, οἵτινες ἀναφέρονται καὶ ὑπὸ τὸ μητρωνυμικὸν ὄνομα *Μολίονε*, ἐπίσης κατὰ δυϊκὸν ἀριθμὸν (Ἰλ. Λ, 709), ὡς καὶ ὑπ' ἀμφότερα «*Ἀκτορίωνε Μολίονε*» (Ἰλ. Λ, 750). Ἐλέγοντο οὗτοι καὶ υἱοὶ τῆς Μολιόνης καὶ τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐφημίζοντο διὰ τὸ εὐτραφὲς σῶμά των καὶ τὸν ἡρωϊσμόν των. Νεώτατοι ἀκόμη μετέσχον τῆς μάχης, ἥτις συνήφθη παρὰ τὴν πλησίον τοῦ Ἀλφειοῦ πόλιν Θρυόεσσαν μεταξὺ Ἐπειῶν (Ἠλείων) καὶ Πυλίων, ὅτε καὶ θὰ ἐφονεύοντο, ὡς ἄπειροι ἀκόμη τῆς πολεμικῆς τέχνης, ὑπὸ τοῦ διακριθέντος εἰς τὴν μάχην ἐκείνην Νέστορος, ἂν δὲν ἔσωζεν αὐτοὺς «ὁ εὐρυκρείων Ἐνοσίχθων», ὁ πατήρ των. Βραδύτερον ἐνίκησαν τὸν Νέστορα, εἰς εἰρηνικὸν ἀγῶνα, εἰς ἁρματοδρομίαν, κατὰ τοὺς ἀγῶνας οἵτινες ἐτελέσθησαν εἰς τὸ Βουπράσιον τῆς Ἤλιδος κατὰ τὴν ταφὴν τοῦ βασιλέως τῶν Ἐπειῶν Ἀμαρυγκέως. Κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Αὐγείου ἐκστρατείαν τοῦ Ἡρακλέους οἱ Ἀκτορίωνες προχειρισθέντες ὑπὸ τοῦ θείου των Αὐγείου στρατηγοὶ τῶν Ἠλείων καὶ ἐπωφεληθέντες τῆς νόσου τοῦ Ἡρακλέους ἐπετέθησαν ἐναντίον τοῦ στρατεύματος καὶ ἐφόνευσαν πολλούς. Ἐκδικούμενος ὁ Ἡρακλῆς ἐφόνευσεν ἀμφοτέρους βραδύτερον, στήσας ἐνέδραν κατὰ τὴν διὰ Κλεωνῶν διάβασίν των, ὅτε εἶχον σταλῇ ὑπὸ τῶν Ἠλείων διὰ νὰ τελέσουν θυσίαν εἰς τὸν πατέρα των Ποσειδῶνα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἰσθμίων. Ἐκστρατεύσας μετὰ τὸν φόνον τούτων ὁ Ἡρακλῆς ἐναντίον τοῦ Αὐγείου κατέλαβε τὴν Ἦλιν καὶ ἐφόνευσε τὸν Αὐγείαν μετὰ τῶν τέκνων του, πλὴν τοῦ Φυλέως εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκε τὴν βασιλείαν (*Ἀπολλ.* ΙΙ. 7, 2). Κατὰ τοὺς μεθ' Ὅμηρον ποιητὰς καὶ λογογράφους ὁ Εὔρυτος καὶ ὁ Κτέατος εἶχον συμφυῆ εἰς ἓν σῶμα μὲ δύο κεφαλάς, τέσσαρας χεῖρας καὶ τέσσαρας πόδας, εἶχον δὲ γεννηθῆ ἐξ ἑνὸς ἀργυροῦ ᾠοῦ, τὸ ὁποῖον ἐσπάρη ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ἐτέχθη ὑπὸ τῆς Μολιόνης. Ὁ τρόπος τῆς γεννήσεώς των προσεγγίζει τοὺς Ἀκτορίωνας πρὸς τοὺς Διοσκούρους, ἡ δὲ ὑπερφυσικὴ δύναμίς των καὶ τὸ τερατόμορφον αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἀλωϊάδας (βλ. λ.), Ἐφιάλτην καὶ Ὦτον. Κατὰ τὸν Max Müller (βλ. *Descharme-Ἀδαμαντίου* Μυθολ. τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος σ. 527 καὶ ἑξῆς) οἱ δύο Μολίονες (Ἀκτορίωνες) πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς αἱ δύο εἰκόνες τῆς βροντῆς καὶ τῆς ἀστραπῆς, τῶν δύο τούτων οὐρανίων τεράτων, ἅτινα, ἂν καὶ διαφέρουν μεταξύ των, εἶναι ἐν τούτοις ἀλληλένδετα καὶ φαίνονται ἀποτελοῦντα ἓν μόνον. Κατὰ ταῦτα ἡ νίκη τοῦ Ἡρακλέους, θεότητος ἡλιακῆς, εἶναι ὁ θρίαμβος τοῦ θεοῦ τοῦ φωτός, τοῦ Ἡλίου, κατὰ τῶν δυνάμεων τῶν τερατομόρφων τῆς καταιγίδος (βλ. λ. **Ἡρακλῆς, Ἀλωϊάδαι, Διόσκουροι**). Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀκτουάριος *Ἰωάννης*· βλ. Ἰωάννης *Ἀκτουάριος*.

ἀκτοφυλακή (ἡ)· ἡ ἀρχὴ τῶν ἀκτοφυλάκων ‖ ἡ φυλακὴ καὶ ἐπιτήρησις τῶν ἀκτῶν.

ἀκτοφύλαξ, *—ακος* (ὁ)· ὁ φύλαξ τῆς ἀκτῆς· πβλ. *τελωνοφύλαξ* κ.τ.τ.

ἀκτσὲ ἢ *ἀκτσές* (τουρκ. λέξις, ὑποκορ. τοῦ *ἄκ* = *λευκός*). Τὸ *ἄσπρον*, ἀρχαῖον τουρκικὸν νόμισμα ἀργυροῦν, τίτλου 90, βάρους ἑνὸς τρίτου τοῦ δραμίου, ἤτοι ἑνὸς περίπου γραμμαρίου, ἐκ τῶν πρώτων ἐπὶ Σουλτάνου Ὀρχὰν κοπέντων τουρκικῶν νομισμάτων, ἅτινα ἔφερον ἐπὶ μὲν τοῦ ἑνὸς μέρους τὴν ἐπιγραφὴν «*λὰ - ἴλα - ἰλ - ἀλ - λὰχ*» (εἷς μόνος εἶναι ὁ Θεός), ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου: «*Ὀρχὰν Χαλέτ - Ἄλλαχ - ου - μούλκιου - χου*» (ὁ Θεὸς διατηρεῖ τὸ κράτος τοῦ Ὀρχάν). Βραδύτερον ἀλλοιωθέντος τοῦ τίτλου τοῦ *ἄσπρου* κατέπεσε καὶ ἡ ἀξία του, τόσον ὥστε τρία ἄσπρα ἰσοδυνάμουν μὲ ἕνα *παρᾶν*, ὅστις ἦτο νόμισμα χαλκοῦν, ἴσον περίπου κατὰ τὸ μέγεθος πρὸς τὰ ἑλληνικὰ μικρὰ εἰκοσάλεπτα. Ἀρχικῶς τὸ ἄσπρον ἰσοδυνάμει πρὸς $^1/_{40}$ τοῦ ἐπὶ σουλτάνου Σουλεϊμὰν κοπέντος ἀργυροῦ γροσίου, ὅπερ μόλις κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἐγένετο δεκτὸν ὡς ἡ κυρίως νομισματικὴ μονὰς τῆς Τουρκίας, ἰσοδυναμοῦσα πρὸς 40 παράδες. Ὥστε ἡ ἀξία τοῦ *ἀκτσὲ* ἢ *ἄσπρου* ἐποίκιλλε κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἱδρύσεως τοῦ τουρκικοῦ πεζικοῦ ἐπὶ Ὀρχάν, ἕκαστος πεζὸς στρατιώτης (*πιαδὲ* ἢ *γιαγιά*) ἐλάμβανεν ἡμερησίως ὡς μισθοτροφοδοσίαν ἓν ἄσπρον. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος τὸ ἄσπρον ἐξηκολούθει νὰ λογίζεται ὡς νομισματικὴ ἀξία, βαθμιαίως ὅμως, ὡς ἐκ τῆς ἀνατιμήσεως τοῦ τιμαρίθμου, τὸ *ἄσπρον*, κατόπιν δὲ καὶ ὁ *παρᾶς*, ἔχασαν πᾶσαν ὑπολογίσιμον ἀξίαν, ἐκλιπόντα ὡς καὶ τὰ λεπτά, τὰ δίλεπτα κ.λ. παρ' ἡμῖν. Ἄσπρα δύνανται νὰ εὑρεθῶσιν ἀκόμη ἐν Τουρκίᾳ διατηρούμενα εἴς τινας οἰκογενείας ὡς ἀρχαιολογικὴ ἀνάμνησις μετὰ τοῦ συχνότερον τότε ἀπαντῶντος χαλκίνου παρᾶ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀκτσέ. Δῆμος τῆς ὑποδιοικήσεως Κοϊλᾶ-Χισὰρ (Κολωνείας) τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Σεβαστείας (*Σιβάς*).

Ἀκτσὲ-ἀμπάτ. Ὑποδιοίκησις (*καζᾶς*) τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, συνορεύουσα Α μὲν μετὰ τοῦ καζᾶ Τραπεζοῦντος, Ν δὲ μετὰ τοῦ σαντζακίου Γκιουμουσχανὲ καὶ Δ μετὰ τῆς ὑποδιοικήσεως Βάκφου-κεμπίρ.

Ἕδρα τῆς ὑποδιοικήσεως εἶναι ἡ μικρὰ πόλις *Πλάτανο*, ὅπερ μετωνομάσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς *Μπουλὰτ-χανέ* (παρὰ τὴν ἀρχαίαν *Ἑρμιώνασσαν*). Ἡ ὑποδιοίκησις παράγει κυρίως καπνὰ καὶ φασόλια, ἐκτὸς δὲ τούτων ἀραβόσιτον, λεπτοκάρυα καὶ διάφορα ὀπωρικά.

Ἀκτσὲ-χιοΐ (ἑλλ. *Ἀσβέστη*). Συνοικισμὸς τῆς τουρκικῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης, ὑπαγόμενος κατὰ τὴν ἑλληνικὴν κατοχὴν εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Ἀρκαδιουπόλεως τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ ἔχων τότε 136 κατοίκους.

Ἀκτσὲ-Κοτζᾶ. Εἷς τῶν στρατηγῶν τοῦ ἐθνάρχου τῶν Τούρκων Ὀσμάν, ὅστις μετὰ τοῦ Κονούρ-Ἄλπ, τοῦ Μιχαὴλ Κιοσσὲ καὶ τοῦ Ἀμπντουρραχμάν, καθυπέταξαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν εἰς τὸ ἀρτισύστατον ὀθωμανικὸν κράτος, περὶ τὰ μέσα τοῦ 14ου αἰῶνος. Ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Ὀρχάν, κατέκτησε τὰ ὑπολειπόμενα εἰς τοὺς Βυζαντηνοὺς ὀχυρὰ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Σαγγαρίου φρούρια, καὶ τέλος τὴν Σεμένδρειαν. Τὴν τελευταίαν πόλιν ἐπὶ μακρὸν ἠγωνίζετο νὰ κυριεύσῃ ὁ Ἀκτσὲ-Κοτζᾶ, χωρὶς νὰ τὸ κατορθώνῃ, ὁπότε ἀπροσδόκητον γεγονὸς τὸν ἐβοήθησεν εἰς τοῦτο. Εἶχεν ἀποθάνει ὁ υἱὸς τοῦ Βυζαντινοῦ διοικητοῦ, καὶ ἐζητήθη διήμερος ἀνακωχή, διὰ νὰ μεταφερθῇ τὸ λείψανον εἰς τὴν πλησιόχωρον γενέτειραν. Ὁ Ἀκτσὲ-Κοτζᾶ παρέσχε ταύτην. Ἀλλ' ὅταν ἠνοίχθησαν αἱ πύλαι καὶ ἐξήρχετο ἡ κηδεία, οἱ Τοῦρκοι ἐνεδρεύοντες, ἐφόνευσαν τοὺς ἀόπλους συνοδοὺς τοῦ νεκροῦ καὶ εἰσελάσαντες εἰς τὴν πόλιν κατέλαβον ταύτην. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἠμαύρωσε τὴν αἴγλην τοῦ Ἀκτσὲ-Κοτζᾶ, ἔκτοτε δὲ ἔζησεν ἀχρησιμοποίητος, κατὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς χρονογράφους. Γ. Δ. Κ.

ἀκτσέντους (accentus). Τονισμὸς ἐξαιρετικὸς φθόγγων τινῶν μιᾶς φράσεως ἢ περιόδου, χρησιμεύων διὰ νὰ ὑπογραμμισθῇ ἡ τονικὴ ἢ ρυθμικὴ ἀξία των. Πλὴν τῶν χορευτικῶν συνθέσεων καὶ τῶν ἐμβατηρίων, ἐν οἷς ὁ τονισμὸς οὗτος εἶναι καθιερωμένος εἰς τὸ ἰσχυρὸν μέρος τοῦ μέτρου, εἰς τὰς λοιπὰς συνθέσεις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ γράφοντος ἢ τοποθετήσεις τοῦ τονισμοῦ, ἀδιαφόρως τῆς θέσεως τοῦ μέτρου καὶ ὅπου ἡ μουσικὴ ἔκφρασις τὸ καλεῖ. Οὕτως ἀπαντῶμεν πολλάκις ἀσθενῆ μέρη τοῦ μέτρου τονιζόμενα κατ' ἀντιχρονισμόν, π. χ.

A

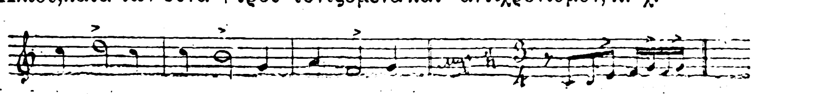

Digitized by Google

Εἰς παλαιοτέρας συνθέσεις ἡ καλαισθησία καὶ ἡ πεῖρα τοῦ ἐκτελεστοῦ ἐκανόνιζε τὴν θέσιν τοῦ *ἀκτσέντους*, ἄνευ εἰδικῆς ὑποδείξεως τοῦ συνθέτου. Εἰς τὰς σημερινὰς παρτιτούρας ἐπεκράτησε νὰ τίθενται ὑπὸ τὸν φθόγγον ὅστις πρέπει νὰ ἐκτελεσθῇ δυνατώτερον καὶ μέ τινα ἔντασιν τὰ ψηφία sf, τουτέστι *σφορτζάντο* (storzando), ἢ ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἓν ἐκ τῶν ἑξῆς σημείων > Λ.

Ἀκτσέντους ἐκαλεῖτο καὶ εἶδός τι καλλωπισμοῦ τῆς παλαιᾶς γαλλικῆς ᾠδικῆς τέχνης ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐπέρεισιν. Ὁ καλλωπισμὸς οὗτος συνίστατο εἰς ἐλαφρόν τι λύγισμα τῆς φωνῆς ἐκ τοῦ πραγματικοῦ φθόγγου πρὸς τὸν ἀμέσως ὀξύτερον καὶ ἐπάνοδον πρὸς τὸν ἴδιον, ἐσημειοῦτο δὲ ἐπὶ φθόγγου διὰ κόμματος ἀνεστραμμένου (ʽ):

B 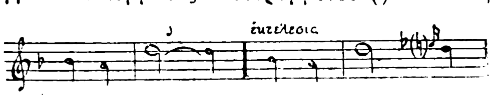

Ἀκτσέντους μεταφράζεται καὶ ἡ ἑβραϊκὴ λέξις *Ταμέν*, ἡ ὑποδηλοῦσα τὰ σημεῖα στίξεων ἢ μελῳδικῶν παραστάσεων ἐγκατεσπαρμένων εἰς τὰ ἀπαγγελλόμενα ἐν ταῖς Συναγωγαῖς χωρία τῶν ψαλμῶν. Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

Ἀκτσέ-κογιουνλοῦ (=ὁ ἔχων *ἄσπρα πρόβατα*)· ὀρεινὴ φυλὴ τοῦ νομοῦ Ἀδάνων (Κιλικίας) Ν. Μ.

ἀκτσές· βλ. ἀκτσέ.

Ἀκτσὲ-Σεχίρ. 1) Κώμη τῆς Τουρκίας, ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Καραμὰν τοῦ νομοῦ Ἰκονίου, εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ. ΒΔ. τῆς πόλεως Καραμάν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γκιὸκ-σοῦ.

2) Ἑτέρα τουρκικὴ κώμη, ἕδρα ὁμωνύμου δήμου, τῆς ὑποδιοικήσεως Δουζτσέ, διοικήσεως Μπολοῦ, τοῦ νομοῦ Κασταμονῆς, ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου, εἰς ἀπόστασιν 45 χλμ. ΝΔ τῆς Ἡρακλείας (Ποντοηρακλείας), 20 χ. Α. τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μεϊλὰν-τσάϊ. Διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα Ἄνω Ἀκτσὲ-Σεχὶρ καὶ Κάτω Ἀκτσὲ-Σεχίρ, ἀμφότερα ὅμως στεροῦνται λιμένος, ἂν καὶ κέντρα τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῶν περιχώρων. Ν. Μ.

Ἂκ-Τσεσμέ. Συνοικισμὸς τῆς τουρκικῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν κατοχὴν εἶχε κατοίκους 73, ὑπήγετο δὲ εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Κισσάνης τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως.

Ἀκτσὲ-σοῦ (*Ἀσπρονέρι*). Μικρὸς ποταμὸς ἐν τῷ νομῷ Προύσης, πηγάζων ἐκ τῶν Α. κλιτύων τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐκβάλλων εἰς ἄλλον μικρὸν ποταμόν, τὸν Ντελιτζέ. Ν. Μ.

Ἀκτσὲ-χαλὴλ (*ἑλλ. Σακκούλιον*). Συνοικισμὸς τῆς τουρκικῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ὑπαγόμενος κατὰ τὴν ἑλληνικὴν κατοχὴν εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Ραιδεστοῦ καὶ ἔχων τότε 140 κατοίκους.

Ἀκτσὲ-Χισάρ. Πόλις τῆς Ἀλβανίας, ἐν τῷ τμήματι Σκόδρας, ἐπὶ τουρκοκρατίας ἕδρα ὑποδιοικήσεως, κειμένη εἰς ὕψος 604 μ. εἰς ἀπόστασιν 20 περίπου χλμ. ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς Ἀδριατικῆς. Εἶναι ἡ *Κρόϊα* (βρύσις) τῶν Ἀλβανῶν, ὀνομασθεῖσα οὕτως ὑπ' αὐτῶν ἕνεκα τῶν ἀφθόνων πηγῶν της (βλ. **Κρόϊα**). Η. Μ

Ἀκτσουρᾶ-ὀγλοῦ ***Γιουσούφ.*** Τοῦρκος δημοσιογράφος καὶ πολιτευόμενος ἐκ Ρωσίας, μεταναστεύσας ὁριστικῶς εἰς Τουρκίαν κατὰ τὴν ἰουλιαγὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1908. Ἐγεννήθη τῷ 1876 ἐν Σιμπέρσκ, ἐκ πατρὸς ἐργοστασιάρχου, ἀνήκοντος εἰς παλαιὰν ταταρικὴν οἰκογένειαν. Εἰς ἡλικίαν ἓξ ἐτῶν ἔχασε τὸν πατέρα του, τότε δὲ ἡ μήτηρ του παρέλαβε τὸν νεαρὸν Γιουσοὺφ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολήν, διελθὼν καὶ διὰ τῆς τάξεως τῶν ἐπιτελῶν. Καταδιωχθεὶς ὅμως διὰ τὰς φιλελευθέρας ἰδέας του ἐξωρίσθη εἰς Τρίπολιν τῆς Ἀφρικῆς, ὁπόθεν ὅμως κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ καὶ μεταβῇ εἰς Παρισίους, ὅπου ἐφοίτησεν ἐπὶ τριετίαν εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν, ἀσχολούμενος συγχρόνως καὶ εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἔγραφεν εἰς τὰ ἐν Παρισίοις ἐκδιδόμενα νεοτουρκικὰ φύλλα «Σουρά-ι-ούμμέτ» καὶ «Μεσσερέτ». Ἐντύπωσιν ἐπροξένησαν ὅσα ἔγραψε πρὸς ἀναίρεσιν τῶν περὶ Μιτχὰτ πασᾶ ἀνακριβειῶν ἐν τῇ διπλωματικῇ ἱστορίᾳ τοῦ Debitour, ἥτις, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, καὶ περὶ τῶν ἡμετέρων περιέχει πολλὰς ἀνακριβείας. Ὅσα ἔγραψε τότε ὁ Ἀκτσουρᾶ ἀπεδείχθησαν ὀρθὰ ἐκ τῶν δημοσιευθέντων κατόπιν ἐγγράφων τοῦ Μιτχὰτ πασᾶ.

Τῷ 1904 ὁ Ἀκτσουρᾶ ἐπέστρεψεν εἰς Ρωσίαν, ὅπου ἀνεμίχθη εἰς τὰ προπαρασκευαστικὰ τῆς ἐπαναστάσεως, ὡς μέλος τῆς διοικούσης ἐπιτροπῆς ἑνὸς τῶν φιλελευθέρων κομμάτων, συστήσας κατόπιν τὴν κατὰ τὰς ἐκλογὰς συνεργασίαν τῶν Μουσουλμάνων μετὰ τοῦ κόμματος τῶν «*κανιέ*» (συμβατικῶν δημοκρατικῶν). Κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐκλογῶν ἐξελέγη μέλος τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κόμματος τούτου.

Τῷ 1905 διωρίσθη ἀρχισυντάκτης τῆς πρώτης ἐν Καζὰν ἱδρυθείσης τουρκικῆς ἐφημερίδος «*Καζὰν Μουχμπιρῆ*» («*Νεολόγος τοῦ Καζάν*»). Ἀλλὰ προκαλέσας διὰ τῶν δημοσιευμάτων του τὴν μῆνιν τῶν ρωσικῶν ἀρχῶν ἐφυλακίσθη μέχρι τέλους τῶν ἐκλογῶν. Βραδύτερον εἰργάσθη εἰς τὰς ἐν Ρωσίᾳ ἐκδοθείσας τουρκικὰς ἐφημερίδας «*Βακίτ*» καὶ «*Τερτζιμάν*».

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς νεοτουρκικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1908 εὑρίσκετο ἐν Κριμαίᾳ. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου διωρίσθη καθηγητὴς εἰς μίαν τῶν Σχολῶν τῆς Ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως. Τῷ 1909 ἐπανῆλθεν εἰς Ρωσίαν, ἀλλὰ τῷ 1910 μετέβη πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν *τουρανιστικὴν* λεγομένην κίνησιν, γενόμενος εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ «*Τοὺρκ Γιουρδοῦ*» (τουρκικὸς οἶκος), ἀδελφοῦ τοῦ «*Τοὺρκ-Ὀδζαᾶ*» (τουρκικῆς ἑστίας), καὶ διευθυντὴς τοῦ ὁμωνύμου τουρκικοῦ περιοδικοῦ, ὅπερ εἰργάζετο πρὸς τοῖς ἄλλοις πρὸς ἀπεκτουρκισμὸν τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, δηλαδὴ πρὸς ἐξοβελισμὸν τῶν ἀραβικῶν καὶ περσικῶν λέξεων ἐκ τῆς τουρκικῆς.

Βραδύτερον διωρίσθη καθηγητὴς τῆς συγχρόνου ἱστορίας ἐν τῷ τουρκικῷ Πανεπιστημίῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς Τουρκίας ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Ἱεροκηρύκων (*μεδρέσετ-οὺλ-βααζίν*). Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ἀκτύπητος, —*η*, —*ο*· ὁ μὴ κτυπηθείς, ὁ μὴ πληγείς· || **μεταφ.** ἀπρόσβλητος· «*ἀκτύπητος ἀπὸ τὴν ἀρρώστια*».

Ἄκτωρ [*Μυθολ.*]. 1) Υἱὸς τοῦ Αἰολίδου Δηϊόνος, βασιλέως τῆς Φωκίδος, καὶ τῆς Διομήδης, θυγατρὸς τοῦ Ξούθου. Ἐκ τῆς Αἰγίνης, θυγατρὸς τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ, ἀπέκτησεν υἱὸν τὸν Μενοίτιον, τὸν πατέρα τοῦ Πατρόκλου (Ἀπολλ. Ι. 9. 4 καὶ 29).

2) Εἷς τῶν Ἀργοναυτῶν, υἱὸς τοῦ Ἱππάσου (Ἀπολλ. Ι. 9. 16).

3) Ὀρχομένιος τὴν πατρίδα· υἱὸς τοῦ Ἀζέως, ἀπογόνου τοῦ Φρίξου τοῦ Ἀθάμαντος, καὶ πατὴρ τῆς Ἀστυόχης, τῆς ὁποίας υἱοὶ ἦσαν, ἐκ τοῦ Ἄρεως, ὁ Ἀσκάλαφος καὶ Ἰάλμενος, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐστράτευσαν εἰς τὴν Τροίαν μετὰ 30 πλοίων οἱ Μινύαι τῆς Ἀσπληδόνος καὶ τοῦ Ὀρχομενοῦ (Ὁμ. Ἰλ. Β. 513).

4) Υἱὸς τοῦ Μυρμιδόνος καὶ τῆς Πεισιδίκης, θυγατρὸς τοῦ Αἰόλου, καὶ πατὴρ τοῦ Εὐρυτίωνος, ὅστις κατὰ τὴν θήραν τοῦ Καλυδωνίου κάπρου κατηκοντίσθη ὑπὸ τοῦ Πηλέως ἄκοντος (Ἀπολλ. Ι. 8. 2. βλ. καὶ λ. **Πηλεύς, Εὐρυτίων**).

5) Υἱὸς τοῦ Φόρβαντος καὶ τῆς Ὑρμίνης καὶ ἀδελφὸς τοῦ Αὐγείου. Ἐκ τῆς Μολιόνης ἀπέκτησεν υἱοὺς τὸν Εὔρυτον καὶ τὸν Κτέατον (Ἀπολλ. ΙΙ. 7. 2), οἵτινες ἐλέγοντο καὶ υἱοὶ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ Μολιόνης (βλ. λ. **Ἀκτορίωνε**). Ἦτο ἱδρυτὴς τῆς Ὑρμίνης, ἐπινείου τοῦ Βουπρασίου, πόλεως τῆς Ἤλιδος. Γ. Δ. ΚΑΨ

Ἀκτώριος, ***Νάσων Μᾶρκος*** (M. Actorius Naso). Ρωμαῖος ἱστορικὸς συγγραφεὺς τῶν χρόνων τοῦ Γαΐου Ἰουλίου Καίσαρος (102—44 π. Χ.) ἢ ὀλίγον νεώτερος. Μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Σουητωνίου (Div. Jul. 9) ὡς ἀναφέρων ἐν τῇ ἱστορίᾳ του, μελετηθεῖσαν ἀλλὰ μὴ πραγματοποιηθεῖσαν, συνωμοσίαν τοῦ Καίσαρος μετὰ τοῦ νέου Γναίου Πίσωνος κατὰ τοῦ ἐλευθέρου πολιτεύματος, διὰ νὰ καταλάβουν τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὁ Καῖσαρ ἐπέτυχε βραδύτερον. Θ. Α. Κ.

ἀκτωρὸν πλοῖον ἢ ***ἀκτωρὶς ναῦς*** (Navire garde-côte—coast defence ship) [*Ναυτ.*]. Πολεμικὸν πλοῖον πάσης κατηγορίας, περιωρισμένης ἀκτῖνος ἐνεργείας καὶ προοριζόμενον μόνον διὰ τὴν ἄμυναν τῶν ἀκτῶν, οὐχὶ δὲ διὰ δρᾶσιν εἰς ἀνοικτὴν θάλασσαν. Τὴν σήμερον τοιαῦτα πλοῖα καὶ μεγάλου ὁπωσδήποτε ἐκτοπίσματος ἔπαυσαν ναυπηγούμενα, τῆς ἀμύνης τῶν ἀκτῶν ἀνατιθεμένης εἰς τὰ ἐπάκτια πυροβολεῖα, τὰς νάρκας, τὰ ὑποβρύχια πλοῖα, τὰ φράγματα, τὰ ἀεροπλάνα καὶ λοιπὰ ἀμυντικὰ μέσα, περὶ ὧν ὅρα σχετικὰ ἄρθρα. Π. Σ. Α.

ἀκυαμίδια [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. **ἰμιδοξέα.**

Ἀκυὰμπ (Akyab). Περιφέρεια καὶ λιμὴν τοῦ Ἀρακὰν ἐν Βιρμανίᾳ (Ἀγγλικὴ Ἰνδοκίνα). Ὁ λιμὴν εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς νήσου Ἀκυάμπ, εἰς τὸ στόμιον τοῦ Κουλαντάν, ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσηται τῷ 1826, καταστὰς ἀπὸ μικροῦ ἁλιευτικοῦ χωρίου σπουδαία ἐμπορικὴ πόλις, ἔχουσα πολλὰ δημόσια ἱδρύματα, σχολὰς καὶ νοσοκομεῖον. Ἐξαγωγὴ ὀρύζης, ἐλαίου καὶ ξυλείας. Πληθυσμὸς 37,893. Ἡ ὅλη περιφέρεια τοῦ Ἀκυὰμπ ἔχει πληθυσμὸν 180.000.

ἀκυανοβλεψία. Πάθησις τῶν ὀφθαλμῶν, διαταραχὴ τῆς ὁράσεως, καθ' ἣν ὁ φέρων αὐτὴν ἀδυνατεῖ ν' ἀντιληφθῇ καὶ νὰ διακρίνῃ τὸ κυανοῦν χρῶμα. Λέγεται καὶ *ἀκυανοψία*.

ἀκυβερνησία (ἡ)· ἡ ἔλλειψις προσηκούσης κυβερνήσεως, κακοκυβερνησία.

ἀκυβέρνητος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ κυβερνώμενος ἢ ὁ μὴ κυβερνηθείς, ἀπηδαλιούχητος· || ὁ κακῶς κυβερνώμενος· || **ἰδιωματ.** ὁ ἐλλιπὴς τῶν πρὸς τὸ ζῆν.—Ἐπίρρ. ***ἀκυβερνήτως.***

— **ἀκυβέρνητον** ***πλοῖον*** (navire qui n'est pas maître de sa manœuvre — vessel not under command) [*Ναυτ.*]. Τὸ πλοῖον τὸ ὁποῖον, λόγῳ οἱουδήποτε συμβεβηκότος, δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ συγχρόνως ἀμφότερα, πηδάλιον καὶ προωστῆρας (κώπας, ἱστία, ἕλικας ἢ τροχούς), θεωρεῖται ὡς ἀκυβέρνητον, καθόσον, ὑπὸ τοὺς ἄνω ὅρους, δὲν εἶναι κύριον τῶν κινήσεών του.

Ἐν τῷ κανονισμῷ περὶ ἀποφυγῆς συγκρούσεων κατὰ θάλασσαν, ὁρίζονται λεπτομερῶς τὰ χαρακτηριστικὰ σήματα ἅτινα τὰ ἀκυβέρνητα πλοῖα ὑποχρεοῦνται ὅπως φέρωσιν ἐν ἡμέρᾳ ἢ νυκτί. Τὰ σήματα ταῦτα, κατὰ τὸν αὐτὸν κανονισμόν, ὑπὸ τῶν λοιπῶν πλοίων δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς σήματα κινδύνου ἢ αἰτήσεως βοηθείας, περὶ ὧν ἄλλα ὁρίζονται. Πλοῖα συναντῶντα ἀκυβέρνητον ἀπομακρύνονται τούτου, ἐκτὸς ἂν κληθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ διὰ σήματος κινδύνου ἢ αἰτήσεως βοηθείας. Π. Σ. ΑΓΓΕΛΗΣ

ἀκυησία. Ἡ ἔλλειψις, τὸ ἀδύνατον τῆς κυοφορίας (βλ. **στείρωσις**).

ἀκυϊλόνιος ***βαθμὶς*** [*Γεωλ.*]. Οὕτως ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν γεωλόγων Pawlow καὶ Dawies ἡ βαθμὶς ἐκείνη τῶν θαλασσογενῶν στρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν ἐντὸς θαλασσῶν κατὰ τὴν *πουρμπέκιον* ἐποχήν, τὴν ἀνωτάτην δηλαδὴ ἐποχὴν τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου (ἢ μαλμίου) περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης εἶναι κυρίως τὰ τρία εἴδη τοῦ θαλασσοβίου ἀμμωνίτου Craspedites, δηλ. τὰ Crasp. nodiger, Crasp. subditus (ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὸν) καὶ Crasp okensis.

Ἀκυϊλόνια στρώματα εὑρέθησαν κυρίως ἐν Βορ. Ἀγγλίᾳ (κατώτεραι ἄμμοι τοῦ Spilsby μὲ τὸ ἀπολίθωμα Craspedites subditus), Κεντρικῇ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Ἀκυΐσγρανον (**γερμ.** Aachen, **γαλ.** Aix-la-Chapelle, **ὁλλανδ.** Aken, **μεσαιων.** Aquae Grani Aquisgranum). Πόλις τῆς Πρωσίας, ἐν τῇ λεκάνῃ τοῦ Μεύσιος, 44 μίλλια δυτικῶς τῆς Κολωνίας παρὰ τὰ βελγικὰ καὶ ὁλλανδικὰ σύνορα. Ἐκτισμένη εἰς τὸ κέντρον τῶν σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν μεταξὺ Κολωνίας—Ντύσσελντορφ, Λιέγης—Βρυξελλῶν καὶ Ἀμβέρσης—Μαίστριχτ, εἶναι μία τῶν σπουδαιοτέρων ἐμπορικῶν πόλεων τῆς Γερμανίας, ἔχουσα πληθυσμὸν (1925) 155.222 κατ. Ἡ ἀρχαία πόλις ὑφίσταται ἀκόμη εἰς τὸ κέντρον. Τὰ ὀχυρώματά της ἔχουν μεταβληθῆ εἰς κέντρα περιπάτου, πέριξ δὲ αὐτῶν ἐκτείνεται ἡ νέα πόλις καὶ τὰ προάστεια. Ἐκ τῶν ἀρχαίων πυλῶν δύο σῴζονται: ἡ Ponttor εἰς τὰ ΒΔ καὶ ἡ Marschierton εἰς τὰ Ν.

Κτίρια ἀξιοσημείωτα τῆς πόλεως εἶναι τὸ δημαρχεῖον καὶ ὁ καθεδρικὸς ναός. Τὸ δημαρχεῖον εἶναι κτίριον γοτθικοῦ ρυθμοῦ, κτισθὲν τῷ 1353—1370 ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Καρλομάγνου. Ἐν αὐτῷ εἶναι ἡ μεγαλοπρεπὴς αἴθουσα τῆς στέψεως τῶν αὐτοκρατόρων, 143×61 ποδῶν, ὅπου παρετέθη συμπόσιον εἰς 35 Γερμανοὺς βασιλεῖς καὶ 11 βασιλίσσας μετὰ τὴν τελετὴν τῆς στέψεώς των ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ. Τῷ 1883 πυρκαϊὰ ἔβλαψε μεγάλως τοὺς δύο ἀρχαίους πύργους, Granusturm καὶ Glockenturm, μέρη τοῦ Καρλομαγνείου ἀνακτόρου, ἡ ἐπιδιόρθωσίς των δὲ συνετελέσθη τῷ 1902. Ὄπισθεν τοῦ δημαρχείου εὑρίσκεται τὸ Grashaus, ὅπου λέγεται ὅτι εἶχε τὴν αὐλήν του ὁ Ριχάρδος τῆς Κορνουάλλης, βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων. Ἀνεκαινίσθη τῷ 1889 διὰ νὰ περιλάβῃ τὰ δημοτικὰ ἀρχεῖα. Ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Ἀκυϊσγράνου εἶναι μεγίστου ἱστορικοῦ καὶ ἀρχιτεκτονικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ δύο μέρη διαφόρου ρυθμοῦ καὶ ἐποχῆς. Τὸ ἀρχαιότερον μέρος, ἡ capella in palatio, ὀκτάγωνον κτίριον μὲ τροῦλλον, εἶχεν ὡς πρότυπον τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Βιτελλίου τῆς Ραβέννης καὶ ἐσχεδιάσθη ἀπὸ τὸν Udo ἐκ Μέτς. Ἡ οἰκοδομὴ ἤρξατο τῷ 796 ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Καρλομάγνου καὶ ἐγκαινιάσθη τῷ 805 ὑπὸ τοῦ Πάπα Λέοντος Γ΄. Ὁ Καρλομάγνος δὲν ἐφείσθη δαπάνης ὅπως καταστήσῃ τὸν ναὸν τοῦτον «μεγαλοπρεπέστερον ὅλων τῶν ἄλλων ρωμαϊκῶν ἔργων». Τοῦτο ὅμως ἐγένετο εἰς βάρος τῶν ἔργων τούτων, διότι ταῦτα ἀπεγυμνώθησαν τῶν μαρμάρων καὶ τῶν κιόνων των, ὅπως ἐξωραϊσθῇ καὶ γίνῃ μεγαλοπρεπεστέρα ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἀκυϊσγράνου. Νορμαννοὶ ἐπιδρομεῖς κατέστρεψαν τὸν ναὸν τοῦτον, ἀνακαινισθέντα ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου τῷ 983 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ὄθωνος Γ΄. Τὸ ἐσωτερικὸν χωρίζεται δι' ὀκτὼ κιόνων εἰς δύο μέρη: τὸ κέντρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγείρεται ὁ τροῦλλος, καὶ τὴν στοάν, χωριζομένην εἰς δύο πατώματα. Αἱ ἡμικυκλικαὶ ἀψῖδες τῆς ἄνω στοᾶς ὑποβαστάζονται ἀπὸ στύλους μαρμαρίνους, ἀρχαίους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τοὺς ὁποίους ὁ Καρλομάγνος μετέφερεν ἐκ Ρώμης, Ραβέννας καὶ Τρεβήρων. Τούτους μετέφερεν ὁ Ναπολέων εἰς

Digitized by Google

Παρισίους, ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ 1815 ἐπανήχθησαν εἰς τὴν ἀρχικήν των θέσιν.

Τὸ μωσαϊκὸν τὸ παριστάνον τὸν Χριστὸν περιστοιχούμενον ὑπὸ τῶν 24 πρεσβυτέρων καὶ τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς ἐκόσμει τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τρούλλου, εἶχε τελείως καταστραφῆ περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος, ἀλλὰ τῷ 1882 ἀνεκαινίσθη ἐπὶ τῇ βάσει ἀντιγράφου γενομένου τὸν 17ον αἰῶνα. Ὡραιόταται εἶναι αἱ δυτικαὶ ἐξ ὀρειχάλκου πύλαι, κατασκευασθεῖσαι ὑπὸ ἐντοπίων ἐργατῶν τῷ 804. Εἰς τὸ ἀρχικὸν ὀκτάγωνον σχῆμα τοῦ ναοῦ προσεκτίσθησαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἄλλαι οἰκοδομαί. Πρὸς ἀνατολὰς γοτθικὸν χοροστάσιον κτισθὲν τὸ 1353—1413. Πρὸς νότον τὸ οὐγγρικὸν παρεκκλήσιον. Πρὸς δυσμὰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Νικολάου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου αἰῶνος, μονὴ γοτθικοῦ ρυθμοῦ, καὶ τέλος πρὸς Βορρᾶν τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Καρόλου, κτισθὲν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος, ἀνακαινισθὲν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ περιέχον *τὸν θησαυρὸν* ἀπὸ τοῦ 1873. Ὅλον τὸ οἰκοδόμημα ἔχει ὑποβληθῆ εἰς τοιοῦτον σύστημα ἀνακαινίσεων, ὥστε πᾶσα ἀξία του ἀπὸ ἀπόψεως ἱστορίας τῆς τέχνης τείνει νὰ χαθῆ. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὀκταγώνου, ὑπὸ τὸν τροῦλλον, ὑπῆρχε, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ τάφος τοῦ Καρλομάγνου. Πραγματικῶς ὅμως ἀγνοεῖται ποῦ ἀκριβῶς εὑρίσκετο. Εἶναι γνωστὸν μόνον ὅτι τὸ ἔτος 1000 ὁ τάφος ἠνοίχθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ὄθωνος Γ΄. Ἡ παράδοσις λέγει ὅτι εἶδον τὸν μεγάλον αὐτοκράτορα καθήμενον ἐπὶ μαρμαρίνου θρόνου, ἐνδεδυμένον μὲ τὰ αὐτοκρατορικὰ κοσμήματα καὶ διάσημα, φέροντα τὸ σκῆπτρον εἰς τὴν χεῖρα, τὸ Εὐαγγέλιον ἀνοικτὸν ἐπὶ τῶν γονάτων καὶ ἓν τεμάχιον τοῦ ἀληθοῦς σταυροῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Τῷ 1165 ὁ Φρειδερῖκος Βαρβαρόσσας ἔθεσε τὰ λείψανα τοῦ αὐτοκράτορος ἐντὸς σαρκοφάγου ἐκ μαρμάρου.

Τῷ 1215 ὁ Φρειδερῖκος Β΄ τὰ ἤνοιξεν ἐκ δευτέρου, ὅπως ἀποδώσῃ εἰς αὐτὰ τὰς ὀφειλομένας εἰς λείψανα ἁγίων τιμὰς καὶ διὰ νὰ τὰ θέσῃ ἐντὸς θήκης ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἀριστουργήματος τῆς χρυσοχοϊκῆς, φυλασσομένης σήμερον εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ θησαυροῦ. Οἱ δύο προηγούμενοι τάφοι, ἡ ἀρχαία σαρκοφάγος ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, μὲ ἀνάγλυφα παριστῶντα τὴν ἁρπαγὴν τῆς Περσεφόνης, καὶ ὁ θρόνος ἀποτελούμενος ἀπὸ μαρμαρίνας πλάκας, ὅπου ὁ μέγας νεκρὸς ἐκάθητο ἐπὶ 350 περίπου ἔτη καὶ ὅπου 37 αὐτοκράτορες ἐκάθησαν κατὰ τὴν στέψιν των, εὑρίσκονται σήμερον εἰς τὴν ἄνω στοὰν (Hochmünster).

Ἡ θέσις τοῦ τάφου σημειοῦται διὰ μαρμαρίνης πλακὸς φερούσης ἐπιγραφήν: CAROLO MAGNO καὶ ἄνωθεν αὐτῆς κρέμαται ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ τρούλλου ὁ περίφημος ὀρειχάλκινος πολυέλαιος, ἔχων διάμετρον 4 περίπου μέτρων ἀριστούργημα τῆς τέχνης τοῦ 12ου αἰῶνος, δωρηθεὶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Α΄ Βαρβαρόσσα. Ἡ χρυσῆ θήκη, ἡ περιέχουσα τὰ λείψανα τοῦ Καρλομάγνου, ἠνοίχθη τῷ 1906 κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου Β΄ καὶ τὰ περιβαλλόντα τὸ σῶμα ὑφάσματα μετεφέρθησαν προσωρινῶς εἰς Βερολῖνον πρὸς τὸν σκοπὸν παραγωγῆς ὁμοίου ὑφάσματος. Ὁ ἄμβων δωρηθεὶς τῷ 1011 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου Β΄ εἶναι ἐπίσης ἄξιον λόγου μέρος τοῦ ναοῦ. Ὁ καθεδρικὸς ναὸς κατέχει πολλὰ ἅγια λείψανα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα ἐκτίθενται πρὸς προσκύνησιν ἅπαξ μόνον κατὰ ἑπταετίαν, ὅτε καὶ συρρέει εἰς τὸ Ἀκυΐσγρανον πλῆθος προσκυνητῶν.

Ἐκ τῶν ἄλλων 33 ναῶν τῆς πόλεως ὁ τοῦ Ἁγίου Φοιλλάνου καὶ ὁ τοῦ Ἁγίου Παύλου μὲ τοὺς ὡραίους χρωματιστοὺς ὑελοπίνακας εἶναι ἀξιοσημείωτοι. Ὁ πρῶτος ἐκτίσθη τὸν 12ον αἰῶνα, ἀνακαινισθεὶς τὸν 15ον καὶ 17ον. Ἐκτὸς τούτων τὸ Ἀκυΐσγρανον περιέχει καὶ ἄλλα ὡραῖα οἰκοδομήματα: Τὸ μουσεῖον Suermondt, ὅπου ὑπάρχει θαυμασία συλλογὴ ἔργων Γερμανῶν, Ὀλλανδῶν καὶ Φλαμανδῶν ζωγράφων, δωρηθὲν εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τοῦ Βαρθολομαίου Suermondt (1887)· ἡ βιβλιοθήκη, τὸ θέατρον, τὰ ταχυδρομεῖα καὶ ὁ νέος σιδηροδρομικὸς σταθμός. Μεταξὺ τῶν σχολῶν ἀξιόλογος εἶναι τὸ ἄριστα κατηρτισμένον Ρηνο-Βεστφαλικὸν Πολυτεχνεῖον (1865—1870) καὶ ἡ σχολὴ μεταλλουργίας καὶ ἠλεκτρισμοῦ ἱδρυθεῖσα τῷ 1897.

Ἀπὸ ἀπόψεως βιομηχανίας καὶ ἐμπορίου τὸ Ἀκυΐσγρανον κατέχει σπουδαιοτάτην θέσιν. Ἔχει σπουδαῖα ἐργοστάσια μαλλίνων καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων καὶ χάρις εἰς τὰ ἐκτεταμένα ἐν τῇ περιφερείᾳ του στρώματα ἀνθράκων γίνεται μεγάλη βιομηχανία σιδηρῶν ἀντικειμένων. Ἔχει μεγάλα ζυθοποιεῖα καὶ ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, διενεργεῖ δὲ σημαντικὸν ἐμπόριον δημητριακῶν, δερμάτων, ξυλείας καὶ οἴνου. Εἶναι ἐπίσης σπουδαῖον τραπεζικὸν κέντρον καὶ ἔχει ἀρκετὰς ἀσφαλιστικὰς ἑταιρίας.

Πέριξ τοῦ Ἀκυϊσγράνου ἡ χώρα ἔχει ὡραιοτάτας ἐξοχάς. Ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐπαρχίας Ἀκυϊσγράνου (Aachen), ἐκτάσεως 3167 τετρ. χιλιομέτρων, ἀνέρχεται εἰς 687,736 (ἀπογρ. 1925).

— [ΙΣΤΟΡ.] Τὸ Ἀκυΐσγρανον ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα *Γρανόν*, ὅστις ἐλατρεύετο μόνον ὅπου ὑπῆρχον θερμαὶ πηγαί. Ἡ πόλις αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν ἱστορίαν τὸ πρῶτον τὸν 8ον αἰῶνα, ἀλλὰ τὰ πολυάριθμα ρωμαϊκὰ ἐρείπια, καθὼς καὶ τὸ λατινικὸν ὄνομα τῆς πόλεως, δεικνύουν ὅτι αὕτη κατῳκεῖτο καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Πιπῖνος εἶχεν ἐκεῖ ἀνάκτορον, εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ ὁποίου ἑώρτασε τῷ 765 τὰ Χριστούγεννα. Εἶναι δὲ πιθανώτατον ὅτι εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦτο ἐγεννήθη ὁ Καρλομάγνος. Οὗτος ἠρέσκετο νὰ διατρίβῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην χάριν τῶν θερμῶν λουτρῶν της. Ὁ Ἐγινάρδος (κεφ. XXII) λέγει περὶ τούτου ὅτι «ἠγάπα τὴν γλυκεῖάν των θερμότητα καὶ ἤρχετο συχνὰ νὰ κολυμβήσῃ εἰς αὐτά. Προσεκάλει τοὺς υἱούς του, τοὺς μεγιστᾶνας, τοὺς φίλους του, τοὺς στρατιώτας τῆς φρουρᾶς του νὰ τὸν μιμηθοῦν καὶ οὕτω πολλάκις πλέον τῶν ἑκατὸν προσώπων ἐλούοντο μετ' αὐτοῦ». Ἀργότερον ὁ Καρλομάγνος κατέστησε τὸ Ἀκυΐσγρανον πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του. Ἀνέκτισε τὸ παλάτιον, τὸ καταστὰν περίφημον κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς τὰ τραγούδια (chansons de geste), ὅπου εἶναι τὸ ἀντικείμενον μυθικῶν περιγραφῶν, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἔκτισεν ἀντὶ μεγάλων δαπανῶν τὴν chapelle, ἥτις ἔδοσεν εἰς τὴν πόλιν τὸ γαλλικόν της ὄνομα (Aix-la-Chapelle). Ὁ Καρλομάγνος ἀπέθανε τὴν 28ην Ἰανουαρίου τοῦ 814 καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τούτῳ. Ἐκλέγων τὴν πόλιν ταύτην ὡς ἕδραν τῆς αὐτοκρατορίας του, ὥρισε τὰς τύχας της. Καὶ ἔπαυσε μὲν τὸ Ἀκυΐσγρανον νὰ εἶναι πρωτεύουσα, ἀλλὰ ἔμεινεν ἡ κατ' ἐξοχὴν αὐτοκρατορικὴ πόλις. Λουδοβῖκος ὁ εὐσεβὴς ἐστέφθη ἐνταῦθα αὐτοκράτωρ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, καὶ μετ' αὐτὸν ὅλοι οἱ διάδοχοί του μέχρι τοῦ 1558 ἦλθον ἐδῶ διὰ νὰ περιβληθοῦν τὰ αὐτοκρατορικὰ διάσημα καὶ ν' ἀναλάβουν τὴν ἀρχήν. Καθ' ὅλην τὴν καρολίγγειον ἐποχὴν τὸ Ἀκυΐσγρανον ἔμεινε, τοὐλάχιστον κατ' ὄνομα, ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους. Ἐδῶ ἐκόπτοντο τὰ νομίσματα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ μετὰ τῶν διασήμων ἐφυλάττετο καὶ ὁ θησαυρὸς τοῦ κράτους.

Καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα καὶ μέχρι τοῦ 1792 τὸ Ἀκυΐσγρανον ἔμεινεν ἐλευθέρα αὐτοκρατορικὴ πόλις.

Τῷ 851 καὶ τῷ 882 ἡ πόλις ἐλεηλατήθη ὑπὸ Νορμανδῶν κατὰ τὰς ἐπιδρομάς των εἰς τὰς παραρρηνίους χώρας. Ἐν τούτοις μόνον περὶ τὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνος (1172—1176) περιετειχίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Α΄, εἰς τοῦτον δὲ καὶ εἰς τὸν ἔγγονόν του Φρειδερῖκον Β΄ (1152) ὀφείλει τὰ πρῶτά της πολιτικὰ δικαιώματα. Ταῦτα ηὐξήθησαν τῷ 1250 ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου τῆς Ὀλλανδίας, ὅστις ἐκυρίευσεν αὐτὴν μετὰ μακρὰν πολιορκίαν τῷ 1248. Τῷ 1300 συνεπληρώθη ὁ ἐξωτερικὸς κύκλος τῶν τειχῶν. Τὸν 14ον αἰῶνα τὸ Ἀκυΐσγρανον, ἐλευθέρα πόλις τοῦ Ἁγίου Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον ἰδίως κατὰ τὴν συνθήκην, ἥτις, τῷ 1351—87, ἐκήρυσσε τὴν εἰρήνην μεταξὺ τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Μεύσιος. Τὸν 16ον αἰῶνα τὸ Ἀκυΐσγρανον ὑπέστη πολλὰ λόγῳ τῶν θρησκευτικῶν πολέμων. Οἱ διαμαρτυρόμενοι κατέλαβον τὴν πόλιν καὶ προσεπάθησαν ἀπὸ τοῦ 1560—1570 νὰ προσελκύσουν ταύτην εἰς τὴν μεταρρύθμισιν. Ὁ μαρκήσιος ντὲ Σπινόλα ἐξεδίωξε τῷ 1614 τοὺς μεταρρυθμιστὰς καὶ ἐπανέφερε τοὺς καθολικοὺς ἄρχοντας. Τῷ 1656 μεγάλη πυρκαϊά, καταστρέψασα 4000 οἰκιῶν, συνεπλήρωσε τὰς ἐκ τῶν θρησκευτικῶν πολέμων καταστροφάς. Ἡ πόλις ἤρχισε νὰ φθίνῃ ἀπὸ τοῦ 1558, ὁπότε ἡ κυβέρνησις μετεφέρθη εἰς Φραγκφούρτην. Τὸν 17ον αἰῶνα διὰ τῆς συνθήκης τῆς Nimègue ἡ Γαλλία ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῇ ἐν αὐτῇ φρουράν. Τῷ 1792 ὁ στρατάρχης Ντυμουριὲ εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων τῆς Δημοκρατίας. Ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν τὸ αὐτὸ ἔτος, ἀλλὰ τῷ 1794 περιῆλθε πάλιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Γάλλων. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λουνεβὶλ (Luneville) (1801) τὸ Ἀκυΐσγρανον ὑπήχθη εἰς τὴν Γαλλίαν ὡς πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Roër, παρέμεινε δὲ γαλλικὸν μέχρι τοῦ 1814, ὁπότε διὰ τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης (1815) ἐδόθη εἰς τὴν Πρωσίαν.

—Ἀκυϊσγράνου λουτρά. Αἱ ἰαματικαὶ πηγαὶ τοῦ Ἀκυϊσγράνου (Aix-la-Chapelle) εἶναι ἱκαναὶ τὸν ἀριθμόν, τὴν σύστασιν ὅμως παραπλήσιαι, ἀνήκουσι δὲ εἰς τὴν τάξιν τῶν θειούχων καὶ δὴ τῶν ἀλκαλικῶν θειο-χλωριονατριούχων θερμῶν. Ἡ θερμοκρασία αὐτῶν κυμαίνεται μεταξὺ 45°—75° Κ. Αἱ ἀναλύσεις τῶν πλείστων τῶν ἰαματικῶν πηγῶν τοῦ Ἄαχεν ἐγένοντο κατὰ τὴν παρελθόντα αἰῶνα ὑπὸ τοῦ διασήμου χημικοῦ Liebig. Εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δέ, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀναλυτῶν, συνταχθέντας πίνακας τῶν ἐν διαλύσει ἁλάτων ὡς κύρια συστατικὰ φέρονται τὸ χλωριοῦχον νάτριον, τὸ θειοῦχον νάτριον, τὸ θειικὸν νάτριον καὶ τὸ ὑδροανθρακικὸν νάτριον. Τὸ σύνολον τῶν ἐν διαλύσει στερεῶν συστατικῶν ἐλάχιστα διαφέρει εἰς τὰς διαφόρους πηγάς, κυμαίνεται δὲ περὶ τὰ 4, 5 γρμ. κατὰ χιλιόγραμμον. Ἐνταῦθα παραθέτομεν τὸ ποσὸν τῶν οὐσιωδῶν συστατικῶν τῶν ἐν ἑνὶ χιλιογράμμῳ ὕδατος τῆς πηγῆς Kaiserquelle ἐνεχομένων, ὡς κατὰ τὸν ὑποθετικὸν συνδυασμὸν πρὸς ἅλατα ὑπελογίσθησαν:

Χλωριοῦχον νάτριον	2,533 γραμ.
θειικὸν νάτριον	0,4084 »
ὑδρανθρακικὸν νάτριον	1,036 »
ὑδροθειοῦχον νάτριον	0,00894 »

Παραπλήσια πρὸς ταῦτα ποσὰ ἐνέχουσι καὶ αἱ ἄλλαι πηγαί, ὡς ἡ Quirinusquelle, Corneliusquelle κλπ.

Αἱ ἰαματικαὶ πηγαὶ ἀναβλύζουσιν ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ τροφοδοτοῦσι πλεῖστα ὑδροθεραπευτήρια, κρατικά τε καὶ ἰδιωτικά, ἐξ ὧν ὅλα ἔχουσι κατὰ τὸ πλεῖστον μαρμαρίνους λουτῆρας καὶ καταιωνιστῆρας εἰς οὓς ἡ θερμοκρασία τοῦ ὕδατος δύναται νὰ ρυθμίζηται ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε ἰατρικῶν ἐνδείξεων. Ἡ ἀνυσιμότης τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων τοῦ Αἲξ-λὰ-Σαπὲλ εἶναι γνωστὴ καὶ ἀναμφισβήτητος ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος, ἐνδείκνυνται δὲ ταῦτα ἐπὶ χρονίων ρευματισμῶν, ἀρθριτισμοῦ, κατάρρων, τῶν ἐξ ἐξαρθρώσεων καὶ θραύσεων τῶν ὀστῶν ἐπακολουθημάτων κλπ. Ἐφαρμοζομένη ὑδροθεραπεία εἶναι ἡ μετὰ καταιωνίσεως μάλαξις (douche-massage) καὶ ἡ ἁπλῆ λοῦσις. Θεραπευτικῶς χρησιμοποιεῖται ἔτι καὶ ἡ *πόσις* τοῦ ἰαματικοῦ ὕδατος, ἐνδεικνυμένη ἐπὶ ἀρθριτισμοῦ, ἐπὶ χρονίων κατάρρων τοῦ φάρυγγος, τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων. Πρὸς πόσιν χρησιμοποιεῖται κυρίως τὸ ὕδωρ τῆς Kaiserquelle, ἔνθα εἶναι καὶ ὁ τόπος συγκεντρώσεως τῶν θαμώνων τῶν λουτρῶν. Χρῆσις θεραπευτικὴ γίνεται ὁμοίως εἰς εἰσπνοὴν καὶ τῶν ἐκ τῆς πηγῆς προερχομένων ἀερίων. Τὰ ὑδροθεραπευτήρια τοῦ Αἲξ διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν κρατικὴν ἐποπτείαν. Ἡ θερινὴ περίοδος τῶν λουτρῶν διαρκεῖ ἀπὸ 1ης Μαΐου μέχρι 15ης Ὀκτωβρίου, ἡ δὲ χειμερινὴ περίοδος ἀπὸ 16ης Ὀκτωβρίου μέχρι 30ῆς Ἀπριλίου. Αἱ κλιματικαὶ συνθῆκαι τοῦ Αἲξ-λὰ-Σαπὲλ χαρακτηρίζονται ὡς ἀρκετὰ εὐνοϊκαί, ἡ δὲ μέση θερμοκρασία αὐτοῦ εἶναι 9.68° (χειμερινὴ 2,50°, θερινὴ 17,3), ὁ χειμὼν δὲ αὐτοῦ θεωρεῖται ὡς ὁ μᾶλλον ἤπιος τῶν γερμανικῶν χειμώνων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Γäder Almanach, Deutsches Bâder-Buch.

Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

— Ἀκυϊσγράνου ἀποδημίαι ἱεραί. Ἀπὸ τοῦ 14ου αἰῶνος, κατὰ ἑπταετίαν, ἐγένοντο καὶ γίνονται ἔτι ἀποδημίαι τοῦ καθολικοῦ κόσμου πρὸς προσκύνησιν ἱερῶν δῆθεν κειμηλίων ἐκτιθεμένων ἐπὶ 14 ἡμέρας ἐν τῇ περιφήμῳ μητροπόλει τοῦ Ἀκυϊσγράνου, τῇ ἱδρυθείσῃ ἐπὶ Καρόλου τοῦ μεγάλου. Τὰ σπουδαιότερα καὶ μᾶλλον τιμώμενα τῶν ψευδοκειμηλίων τούτων ἦσαν α΄) τὸ ἐκ λινοῦ μεσοφόριον τῆς Παρθένου, β΄) τὰ σπάργανα τοῦ θείου βρέφους, γ΄) ἡ νεκρικὴ σινδόνη τοῦ Κυρίου καὶ δ΄) ἡ σινδόνη εἰς τὴν ὁποίαν ἐναπετέθη τὸ σῶμα τοῦ ἀποκεφαλισθέντος Προδρόμου! Δ. Σ. Μ.

— Ἀκυϊσγράνου σύνοδοι ἐκκλησιαστικαί. Εἰς τὸ Ἀκυΐσγρανον συνεκροτήθησαν ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι τοῦ 12ου αἰῶνος 22 ἐν ὅλῳ ἐκκλησιαστικαὶ σύνοδοι, τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ἦσαν αἱ ἑξῆς: ἡ *πρώτη* τῷ 789, ὅτε ἐλήφθησαν μέτρα διὰ τὸν κλῆρον, τοὺς μοναχοὺς καὶ τὴν ἀνύψωσιν ἐν γένει τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου· ἡ τοῦ 798 ὅτε ὁ Felix von Urgel κατόπιν ἑξαημέρου συζητήσεως μὲ τὸν Ἀλκουῖνον ἀνεκάλεσε τὴν πεπλανημένην δοξασίαν του περὶ *Υἱοθετισμοῦ* (Adoptianismus), καθ' ἣν ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην του φύσιν εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ καθ' υἱοθεσίαν.

Ἄλλη σύνοδος τῷ 801 ἠσχολήθη πάλιν μὲ τὰ καθήκοντα τοῦ κλήρου, καὶ τῷ 802 μὲ τὴν διοίκησιν ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν. Σύνοδος τοῦ 809 ἐπεκύρωσε τὴν προσθήκην «*καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ*» (Filioque) εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, τὴν ὁποίαν ἀπεδοκίμασεν ὁ τότε πάπας Λέων Γ΄, διατάξας νὰ ἀναρτηθοῦν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐν Ρώμῃ δύο ἀργυροῖ πίνακες, ἐφ' ὧν νὰ ἀναγραφῇ τὸ σύμβολον ἄνευ τῆς προσθήκης, ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι παρεδέχετο τὸ ὀρθὸν κατ' οὐσίαν τῆς ἐν αὐτῇ διδασκαλίας. Σύνοδος τοῦ 817 ἔλαβεν αὐστηρὰ μέτρα διὰ τοὺς μοναχοὺς καὶ ὥρισε διαφόρους διατάξεις διὰ ζητήματα ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ λατρείας. Σπουδαῖαι ἦσαν ἐπίσης αἱ σύνοδοι τοῦ 836, 1000 καὶ 1023. [Ἴδε Mansi Conciliorum collectio τ. 13—19.] Δ. Σ. Μ.

—Ἀκυϊσγράνου συνθῆκαι καὶ συνέδριον. Ἡ μικρὰ πρωσικὴ πόλις ἐνδιαφέρει τὴν διπλωματικὴν ἱστορίαν, καθόσον ἐν αὐτῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν συνετάχθησαν καὶ ὑπεγράφησαν δύο σπουδαιόταται συνθῆκαι, ἀφ' ἑτέρου δὲ συνεκροτήθη Διεθνὲς Συνέδριον.

Α΄) Συνθήκη τοῦ 1668. — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φιλίππου Δ΄, πενθεροῦ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ΄, οὗτος ἐκήρυξεν ἄκυρον τὴν ὑπὸ τῆς συζύγου του Μαρίας Θηρεσίας γενομένην παραίτησιν ἀπὸ τοῦ ἱσπανικοῦ θρόνου, ὡς ἀντιβαίνουσαν πρὸς τὸ εἴς τινας βελγικὰς ἐπαρχίας ἰσχῦον *δίκαιον τῆς μεταβιβάσεως* (droit de devolution), καθ' ὃ προτιμῶνται εἰς τὴν κληρονομίαν αἱ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου θυγατέρες τῶν ἐκ τοῦ

Digitized by Google

δευτέρου γάμου ἀρρένων, ἐγείρας ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἀνηκουσῶν Κάτω Χωρῶν. Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν σύστασιν τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας εἰς τὴν ὁποίαν συμμετέσχον ἡ Ἀγγλία, ἡ Ὁλλανδία, καὶ ἡ Σουηδία. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' τότε, ἐκ φόβου μὴ αὐξήσῃ ἔτι πλέον τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐχθρῶν του, ἠναγκάσθη νὰ παραδεχθῇ προτάσεις συνομολογήσεως εἰρήνης ἥτις καὶ ὑπεγράφη ἐν Ἀκυϊσγράνῳ τὴν 2 Μαΐου 1668. Δι' αὐτῆς ὑπεχρεώθη μὲν ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' ν' ἀποδώσῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν τὴν *Φραγκοκομητείαν* (France-Compté) ἢ ἄλλως *Ἐλευθέραν Κομητείαν* καλουμένην, διετήρησεν ὅμως τὰς ἐν Φλάνδρᾳ ἕνδεκα ὀχυρὰς πόλεις, ἤτοι: Κόρτρακον, Νῆσον Τόρνακον, Ἄθαν, Φούρνην, Ἀλδενάρδαν, Καρολορήγιον, Ἀρματιρίαν, Ρίγιλον, Σκάρπαν καὶ Βέργαν.

Β') Συνθήκη τοῦ 1748.—Ὁ Κάρολος ΣΤ', αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, στερούμενος ἄρρενος διαδόχου καὶ φοβούμενος μὴ μετ' αὐτοῦ ἐκλείψῃ ὁ ἐν Αὐστρίᾳ βασιλεύων Ἀψβουργικὸς οἶκος, προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν νόμου περὶ διαδοχῆς γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Πραγματικὴ κύρωσις*» (sanctio pragmatica), διὰ τοῦ ὁποίου ὡρίζετο ὅτι ἐν ἐλλείψει ἄρρενος ἀπογόνου, ὁ θρόνος περιήρχετο εἰς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Μαρίαν Θηρεσίαν καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτῆς κατὰ δικαίωμα πρωτοτοκίας. Κατὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Καρόλου ΣΤ' καὶ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τῆς Μαρίας Θηρεσίας, ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας Κάρολος Ἀλβέρτος προέβαλεν ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν αὐστριακῶν χωρῶν, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας. Τὴν δύσκολον θέσιν τῆς Μαρίας Θηρεσίας ἐκμεταλλευόμενος ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας Φρειδερῖκος Β' ἐκήρυξε κατ' αὐτῆς τὸν πόλεμον, ὅστις ἐν τῇ ἱστορίᾳ εἶναι γνωστὸς ὡς *Πρῶτος σιλεσιακὸς πόλεμος*, ἐξ οὗ ἐπωφελουμένη ἡ Γαλλία ἐπετέθη καὶ αὕτη κατὰ τῆς Αὐστρίας πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀξιώσεων τοῦ Καρόλου Ἀλβέρτου. Ἐνῷ ὁ πόλεμος ἔληγεν ὑπὲρ τῆς Αὐστρίας συμμαχησάσης ἤδη μετὰ τῆς Ἀγγλίας, Σαξωνίας καὶ Ὁλλανδίας, ὁ Φρειδερῖκος, φοβούμενος μὴ ἀφαιρεθῇ ἀπ' αὐτοῦ ἡ Σιλεσία, ἄρχεται τοῦ *Δευτέρου σιλεσιακοῦ πολέμου*, τὸν ὁποῖον ἐπηκολούθησαν τρεῖς συνθῆκαι: ἡ μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλβέρτου, ἤδη αὐτοκράτορος Καρόλου Ζ' Μαξιμιλιανοῦ Ἰωσήφ, ἡ ἐν Δρέσδῃ μετὰ τοῦ Φρειδερίκου Β' καὶ ἡ ἐν Ἀκυϊσγράνῳ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐχθρῶν.

Οἱ πρῶτοι ἐν Βρέδᾳ συνελθόντες ἀντιπρόσωποι ὅπως συνομολογήσουν συνθήκην εἰρήνης εἰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα κατέληξαν, διὸ καὶ διελύθησαν· ἀλλ' ἡ ταυτόχρονος ἔνοπλος ἐμφάνισις τῆς Ρωσίας, συμμάχου τῆς Αὐστρίας, ἐπέσπευσε τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης μεταξὺ Αὐστρίας, Ἀγγλίας, Σαρδηνίας, Γαλλίας καὶ Ἱσπανίας ἐν Ἀκυϊσγράνῳ τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1748.

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἕκαστον τῶν ἐμπολέμων Κρατῶν διετήρησεν ὅ,τι πρὸ αὐτοῦ κατεῖχε (διότι ἡ Αὐστρία ἀνέκτα τὰς Κάτω Χώρας, ἐπίσης δὲ ἀνέκτων τὰς πρὸ τοῦ πολέμου κτήσεις των ἡ Σαρδηνία, ἡ Γένουα καὶ ἡ Ὁλλανδία), πλὴν τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀπέβαλεν ὁριστικῶς τὴν Σιλεσίαν παρεχώρησε καὶ τὸ δουκᾶτον τῆς Πάρμης εἰς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τῆς βασιλίσσης τῆς Ἱσπανίας Ἐλισάβετ, Φίλιππον, καὶ τῆς Σαρδηνίας ἥτις παρῃτεῖτο τῆς Πλακεντίας καὶ τῆς Γουασταλίας (ἄρθρ. 24). Διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης ὅμως ἡ Ἀγγλία ἀπέδιδεν ἐκ τῶν ὑπερποντίων κτήσεων αὐτῆς εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν νῆσον τῆς Βορείου Ἀμερικῆς Βριτόν, ἐνῷ ἡ Γαλλία ἐξεχώρει ὑπὲρ τῆς Ἀγγλίας τὴν Μανδρὰς τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν.

Γ') Συνέδριον τοῦ 1818.—Τὸ Συνέδριον τοῦτο συγκληθὲν τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1818, τῇ προτάσει τοῦ Μέττερνιχ, κύριον σκοπὸν εἶχε νὰ ἐπιλύσῃ τὸ ζήτημα τῆς ἐκκενώσεως τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους ἀπὸ τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς, ταυτοχρόνως ὅμως νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰ γενικώτερα συμφέροντα τῶν τότε μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης καὶ εἰδικώτερον τὴν ἀνανέωσιν τῆς συμμαχίας Αὐστρίας, Πρωσίας Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οὐδεμία πρόθεσις ὑπῆρχεν ὅπως περιληφθῇ εἰς τὴν *Ἱερὰν Συμμαχίαν* καὶ ἕτερον Κράτος, διὰ τοῦτο εἰς τὸ Συνέδριον τοῦτο προσεκλήθησαν νὰ συμμετάσχουν μόνον τὰ εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν τῆς Βιέννης λαβόντα μέρος Κράτη διὰ τῶν ἡγεμόνων καὶ ὑπουργῶν των. Μόνον εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπετράπη νὰ συμμετάσχῃ εἰς αὐτό, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ συζητηθῇ τὸ ζήτημα τῆς ἐκκενώσεως τῶν κατεχομένων γαλλικῶν χωρῶν. Πράγματι δὲ κατὰ τὰς δύο πρώτας συνεδριάσεις τοῦ Συνεδρίου ἐρρυθμίσθη τὸ ζήτημα τῆς ἐκκενώσεως τῆς Γαλλίας ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων, συνταχθέντος ἐπὶ τούτῳ τοῦ ἀπὸ 9 Ὀκτωβρίου 1818 σχετικοῦ πρωτοκόλλου. Ταυτοχρόνως ὅμως ἀπεφασίσθη, ὅπως συμμετάσχῃ καὶ ἡ Γαλλία εἰς τὴν συμμαχίαν, ἥτις τούτου ἕνεκα ἔκτοτε εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πενταρχία*. Εἰς τὸ σχετικὸν πρωτόκολλον τῆς 15 Νοεμβρίου 1818, οἱονεὶ ὡς ἐν προλόγῳ, ἐδηλοῦτο ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι συνῆλθον ὅπως λάβουν γνῶσιν τῶν συνθηκῶν, αἵτινες ὑφίστανται μεταξὺ τῶν ἄλλων Δυνάμεων καὶ Γαλλίας, καὶ αἵτινες «ἐξασφαλίζουσαι εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν θέσιν, ἥτις ἀνήκει εἰς αὐτὴν ἐντὸς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ συστήματος, θὰ προσεγγίσωσιν αὐτὴν πρὸς τοὺς εἰρηνικοὺς καὶ εὐμενεῖς σκοπούς, ὧν ἐμφοροῦνται ὅλοι οἱ ἡγεμόνες, καὶ θὰ παγιώσωσι τὴν γενικὴν εἰρήνην». Ἀνελάμβανον δὲ τὴν ἀμοιβαίαν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ παρεκκλίνωσι τῆς ἀρχῆς τῆς union intime ἥτις ἐκράτησε μέχρι σήμερον εἰς τὰς μεταξύ των σχέσεις, μὲ κύριον σκοπὸν «τὴν διατήρησιν τῆς γενικῆς εἰρήνης». Ὅσον ἀφορᾷ εἰδικῶς τὴν Γαλλίαν τὸ ἄρθρ. 3 τοῦ ἐν λόγῳ πρωτοκόλλου ἐπέβαλε τὴν ὑποχρέωσιν εἰς αὐτὴν «συμμαχήσασαν μὲ τὰς ἄλλας Δυνάμεις διὰ τῆς παλινορθώσεως τοῦ μοναρχικοῦ, νομίμου καὶ συνταγματικοῦ καθεστῶτος νὰ συντρέξῃ τοῦ λοιποῦ διὰ τὴν τήρησιν καὶ σταθεροποίησιν τοῦ συστήματος τὸ ὁποῖον ἔδωκε τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ὅπερ μόνον δύναται νὰ ἐγγυηθῇ τὴν διάρκειαν αὐτῆς». Διὰ τῶν ἑπομένων τὸ ὡς ἄνω πρωτόκολλον καθώριζε τὴν ἐν τῷ πρακτικῷ πεδίῳ δρᾶσιν τῆς *Πενταρχίας*.

Ἡ δυσπιστία ὅμως, ὑπὸ τῆς ὁποίας κατείχοντο αἱ τέσσαρες Δυνάμεις πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ ὁ φόβος νέων ἐκεῖθεν ἐπαναστάσεων ἠνάγκασαν αὐτὰς νὰ συνυπογράψουν καὶ ἕτερον ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν πρωτόκολλον. Δι' ἑτέρου δὲ ἐπίσης μυστικοῦ πρωτοκόλλου ὡρίσθησαν τὰ στρατιωτικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα αἱ ἐν λόγῳ Δυνάμεις ὑπεχρεοῦντο νὰ λάβωσι καὶ πάλιν ἐναντίον τῆς Γαλλίας.

Αἱ ὡς ἄνω ἀποφάσεις τοῦ Συνεδρίου τούτου εἶναι καθαρῶς πολιτικαί, ἀπέβλεπον δὲ εἰς τὸν διακανονισμὸν τῶν ἰδίων συμφερόντων καὶ πλέον ὄχι. Πλὴν ὅμως, τινὲς τῶν ἀποφάσεων, τὰς ὁποίας ἔλαβε τὸ Συνέδριον τοῦ Ἀκυϊσγράνου, ἡ τοῦ ἀπὸ 11 Ὀκτωβρίου 1818 καὶ ἡ τοῦ ἀπὸ 21 Νοεμβρίου 1818 πρωτοκόλλου ἐνδιαφέρουν ὅλως ἰδιαιτέρως τὸ Διεθνὲς Δίκαιον. Τὸ πρῶτον τῶν πρωτοκόλλων τούτων ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς ἀλλαγῆς τοῦ τίτλου τῶν ἡγεμόνων. Εἰς τοῦτο δὲ ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ προσπάθεια τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Ἔσσης-Kassel, ὅπως προσλάβῃ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, ὅ,τι αἱ Δυνάμεις ἠρνήθησαν ν' ἀναγνωρίσουν, ἐφ' ᾧ καὶ συνετάχθη τὸ ἐν λόγῳ πρωτόκολλον. Ἐν αὐτῷ ἀρνουμένων τῶν ἀντιπροσώπων ν' ἀναγνωρίσουν τοιαύτην τινὰ περὶ τὸν τίτλον μεταβολήν, ἐπειδὴ «ὁ τίτλος τὸν ὁποῖον φέρει Ἡγεμών τις δὲν ἀποτελεῖ εἶδος τι ἁπλῆς ἐθιμοτυπίας ἀλλὰ γεγονὸς στενῶς συνδεόμενον μὲ ἰδιαιτέρας συνθήκας καὶ σπουδαῖα πολιτικὰ ζητήματα», ἐδηλοῦτο ἐπίσης ὅτι ἀνελήφθη ἡ ἀμοιβαία ὑποχρέωσις μεταξὺ τῶν ἐν τῷ Συνεδρίῳ ἀντιπροσωπευομένων Κρατῶν, ὅπως «μὴ ἀναγνωρίσουν ἐν τῷ μέλλοντι οὐδεμίαν μεταβολὴν οὔτε ἐν σχέσει πρὸς τοὺς τίτλους τῶν ἡγεμόνων, οὔτε ὡς πρὸς τὰς ἀρχὰς τῶν Οἴκων των, χωρὶς νὰ προηγηθῇ σχετικὴ μεταξύ των συνεννόησις».

Τὸ ἕτερον τῶν ὡς ἄνω πρωτοκόλλων τῆς 21 Νοεμβρίου 1818 ἀφεώρα τὴν ἱεραρχίαν τῶν διπλωματικῶν ὑπαλλήλων. Διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τούτου ἐτροποποιεῖτο αἰσθητῶς ὁ ὑπὸ τῆς Συνδιασκέψεως τῆς Βιέννης καταρτισθεὶς Règlements sur le rang entre les agents diplomatiques τῆς 19 Μαρτίου 1815. Ἡ εἰσαγομένη καινοτομία μετὰ τῆς δικαιολογητικῆς βάσεως ἔχει ὡς ἑξῆς κατὰ τὸ κείμενον τοῦ πρωτοκόλλου: «Πρὸς ἀποφυγὴν δυσαρέστων συζητήσεων αἱ ὁποῖαι δυνατὸν νὰ προκληθοῦν ἐν τῷ μέλλοντι εἰς τι σημεῖον τῆς διπλωματικῆς ἐθιμοτυπίας, ἥτις ἐρρυθμίσθη ὑπὸ τῆς ἀποφάσεως τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι αὕτη δὲν προεῖδε, ἀπεφασίσθη μεταξὺ τῶν πέντε αὐλῶν ὅτι οἱ πρόσεδροι ὑπουργοὶ (Ministres-résidents) οἱ διαπεπιστευμένοι παρ' αὐταῖς ἀποτελοῦν ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸν βαθμόν των μεσάζουσαν τάξιν μεταξὺ τῶν ὑπουργῶν δευτέρας κατηγορίας καὶ τῶν ἐπιτετραμμένων (Chargés d'affaires)». Οὕτω πως οἱ 3 βαθμοὶ τῶν διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων, τοὺς ὁποίους ὥρισεν ἡ ἐν Βιέννῃ Συνδιάσκεψις ηὐξήθησαν εἰς 4, προστεθέντος καὶ τετάρτου βαθμοῦ, ὁ τοῦ προσέδρου ὑπουργοῦ, ὅστις καὶ σήμερον ἔτι, καθόσον οὐδεμία σχετικῶς τροποποίησις ἐπῆλθεν ἔκτοτε, κατέχει τὴν τρίτην θέσιν.

Τὸ Συνέδριον κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐργασιῶν του (μέχρις 21 Νοεμβρίου 1818) ἠσχολήθη ἐπίσης καὶ μὲ διάφορα ἄλλα ζητήματα, χωρὶς ὅμως νὰ προέλθῃ εἰς ὁριστικὰς ἐπ' αὐτῶν ἀποφάσεις, ὅπως λ.χ. μὲ τὸ ζήτημα τῆς καταστολῆς ὡρισμένων ἐν Γερμανίᾳ διενέξεων, τὸ ὁποῖον παρέπεμψε πρὸς ἐπίλυσιν εἰς τὴν Γερμανικὴν Βουλὴν (Bundestag), τὸ ζήτημα τῆς μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Πορτογαλίας ἔριδος, τὸ ζήτημα τοῦ πολέμου τῆς Ἱσπανίας μετὰ τῶν ἐν Ἀμερικῇ ἀποικιῶν της, ὡς ἐπίσης καὶ μὲ τὸ ζήτημα τῆς καταπολεμήσεως τῆς σωματεμπορίας τῶν Μαύρων κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὸ κείμενον τῶν διαφόρων πρωτοκόλλων ἴδε ἐν *Dr Max Fleischmann*: Völkerrechtsquellen 1905 σ. 21 ἑπ. Πρβλ. ἐπίσης τὸ μικρὸν ἄρθ. τοῦ v. Frisch: Aachen (Kongress von—) εἰς τὸ ὑπὸ Strupp ἐκδιδόμενον Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie τ. I σ. 1.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀκυϊτανία· βλ. Ἀκουϊτανία.

ἀκυϊτάνιος βαθμὶς ἢ ἡλικία [*Γεωλογ.*]. Μία ἐκ τῶν ἓξ βαθμίδων ἢ ἡλικιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ *μειόκαινος ὑποπερίοδος* τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος (βλ. καὶ μειόκαινος).

Ἡ ἀκυϊτάνιος βαθμὶς ὑπό τινων γεωλόγων κατατάσσεται εἰς τὴν ὀλιγόκαινον ὑποπερίοδον, τὴν ἀμέσως δηλ. ἀρχαιοτέραν τῆς μειοκαίνου. Σύμφωνα ὅμως μὲ τὰς τελευταίας στρωματογραφικὰς ἐρεύνας δέον πλέον νὰ θεωρῆται ὡς ἡ *πρώτη*—ἡ ἀρχαιοτάτη δηλαδὴ—*βαθμὶς* τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου.

Ἡ ἀκυϊτάνιος βαθμὶς ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τῆς χώρας *Ἀκυϊτανίας* (Γαλλία), ὅπου τὸ πρῶτον ἐμελετήθησαν εἰς τὴν ἀκυϊτάνιον λεκάνην (ἢ λεκάνην τοῦ Bordeaux) στρώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης καὶ ἐν γένει τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου.

Τὰ ἀπολιθωμένα θηλαστικὰ ζῷα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς ἀκυϊτανίου βαθμῖδος, συγγενεύουν πολὺ καὶ δεικνύουν ἀκόμη στενοὺς δεσμοὺς πρὸς τὰ θηλαστικὰ ζῷα τῆς προηγηθείσης ἀνωτέρας ὀλιγοκαίνου ἐποχῆς. Εὑρίσκει τις μεταξὺ αὐτῶν τῶν ζῴων τῆς ἀκυϊτανίου βαθμῖδος ἀκόμη μίαν σειρὰν ἀρχαϊκῶν τύπων (*Καινοθήριον, Παλαιόχοιρος, Πλεσικτίς, Παλαιογαλῆ*, τὰ τελευταῖα ἐκ τῶν *μαρσυποφόρων διδελφυϊδῶν*, καὶ ἄλλα). Τὰ προγενέστερα *ἀρτιοδάκτυλα ἀνθρακοθηριοειδῆ* (*Ἀνθρακοθήριον* καὶ *Ἀγκόδους* (=Ὑπόταμος) ἐξαφανίζονται καὶ ἀντ' αὐτῶν παρουσιάζεται ὁ *Βραχυόδους*. Χαρακτηριστικὰ εἶναι ἐκ τῶν *ρινοκερώτων* τὰ γένη *Ἀκεραθήριον* (τὸ lemanense), τὸ *Δικεροθήριον* (τοῦ Croizeti), ὁ *Δικερώρινος*, καὶ μεταξὺ τῶν ἁρπακτικῶν ἰδιαιτέρως ὁ *Ἀμφικύων* (lemanensis), καὶ ἄλλα.

Ἡ ἐκ θαλασσίων μαλακίων ζῴων *πανίσκη* τῆς ἀκυϊτανίου βαθμῖδος φέρει πλέον μεσογειακὸν (κατὰ τὸν Oppenheim ἐκπεφρασμένον δυτικοαφρικανικὸν) χαρακτῆρα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰδῶν ἐκ τῶν ζῴων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ὁμοιάζουν πρὸς τὰ σήμερον ζῶντα, καθίσταται σημαντικῶς μεγαλύτερος παρὰ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον.

Τὰ μαλάκια, τὰ ζῶντα εἰς τὰ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐντὸς γλυκέων ὑδάτων, εἶναι ἐπίσης ἀρκετὰ διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ τῆς προηγουμένης περιόδου. Αἱ χαρακτηριστικαὶ μορφαὶ τῆς προηγουμένης ἀνωτέρας ὀλιγοκαίνου ἐποχῆς (*πλευρέκουλα Ramondi, Κεπαία hortulana, Παραχλωραία ἢ ὀξύστομος κ. οὗ. κ.*) ἐξηφανίσθησαν, καὶ ἐπὶ τῶν Καναρίων νήσων, αἵτινες καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου ἦσαν χωρισμέναι ἀπὸ τὴν ἀφρικανικὴν ἤπειρον, διετηρήθησαν λείψανα τῆς ἐκ χερσαίων μαλακίων καὶ τοιούτων γλυκέων ὑδάτων *πανίσκης* τῆς προηγουμένης ἀνωτέρας ὀλιγοκαίνου ἐποχῆς, μέχρι σήμερον εἰς συγγενεῖς μορφάς. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ εἴδη *Τροπιδόμφαλος* minor, *Κλιχία osculum*, καὶ *Κλιχία ἢ vilosella, Γαλακτόχειλος inflexum, Κεπαία subglobosa*=girondica, *Κεπαία ἢ maguntiana, Εὐαλωπία bulimoides, Λιμναία subovata* καὶ ἄλλα.

Στρώματα (θαλασσογενῆ καὶ λιμναῖα) τῆς ἀκυϊτανίου βαθμῖδος εὑρέθησαν:

Α) Ἐν Εὐρώπῃ. 1) Ἐν Γαλλίᾳ: Λεκάνη τοῦ Bordeaux, λεκάνη τῶν Παρισίων, λεκάνη τοῦ Ροδανοῦ, νότ. Γαλλία, Landes κτλ. κυρίως ὑπὸ μορφὴν ἀμμωδῶν ὀστρεοφόρων στρωμάτων καὶ λιμναίων ἀσβεστολίθων. 2) Ἐν Ἱσπανίᾳ: Λεκάνη τοῦ Γουαδαλκιβίρου. 3) Ἐν Πορτογαλίᾳ. 4) Ἐν τῇ βορειοδυτικῇ Γερμανίᾳ, λεκάνη τῆς Mainz, νοτίῳ γερμανικῇ προχώρᾳ τῶν Ἄλπεων, Βοημίᾳ (λιγνιτοφόροι σχηματισμοί). 5) Ἐν τῇ Ἑλβετίᾳ (μόνον ἀποθέματα γλυκέων ὑδάτων). 6) Ἐν τῇ λεκάνῃ τῆς Βιέννης (στρώματα Molter). 7) Ἐν τῇ ἄνω Ἰταλίᾳ (περιοχὴ Βικεντίας-Βερώνας), Μάλτᾳ. 8) Ἐν τῇ Ρουμανίᾳ (Sieben bürgen). 9) Ἐν τῇ νοτίῳ Ρωσίᾳ (περιοχὴ Κριμαιοκαυκασική).

Β) Ἐν Ἀφρικῇ (Αἴγυπτος, Βορ. Ἀφρική, Λίντι τῆς ἄλλοτε γερμανικῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς), Μαδαγασκάρῃ.

Γ) Ἐν Ἀσίᾳ (Βελουτχιστάν, Μπούρμα, Ἰνδικὸν ἀρχιπέλαγος, Ἰάβα, Σουμάτρα, Μολλοῦκαι νῆσοι, Φιλιππῖναι νῆσοι, Ἰαπωνία).

Δ) Ἐν Αὐστραλίᾳ.

Ε) Ἐν Βορ. Ἀμερικῇ (ἀνατολικὰ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, δυτικὰ τμήματα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν κτλ.).

ΣΤ) Ἐν τῇ Μέσῃ Ἀμερικῇ.

Ἐν Ἑλλάδι στρώματα τῆς ἀκυϊτανίου βαθμῖδος εὑρέθησαν:

1ον) Κατὰ τὸν γεωλόγον Deprat ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐβοίᾳ εἰς τὴν *λεκάνην τῆς Κύμης*.

Τὰ στρώματα ταῦτα εἶναι λιμναῖα ἀποθέματα. Ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω συναντῶμεν κατὰ τὸν Deprat:

α) *Κροκαλοπαγῆ* μετὰ λιγνιτῶν, τὰ ὁποῖα μὲ ἀσύμφωνον στρῶσιν ἐπικάθηνται ἐπὶ ὀφειτῶν.

β) Ὑπεράνω τούτων ἀκολουθοῦν στρώματα *φαιοχρόων μαργῶν* ἐναλλασσόμενα μὲ στρώματα μαργωδῶν ἀσβεστολίθων.

γ) Ὑπεράνω τούτων ἀκολουθεῖ παχεῖα σειρὰ στρωμάτων *πλακωδῶν ἀσβεστολίθων*, συχνὰ ὑπολιθογραφικῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα φυτά, ἔντομα, γαστερόποδα γλυκέων ὑδάτων καὶ φυτικὰ λείψανα.

Digitized by Google

Τὰ ἀπολιθωμένα φυτὰ τῶν λιγνιτῶν ἐσπούδασαν οἱ Unger καὶ Saporta.

2ον) Ὁ M. Dalloni εἰς τὴν ἀκυϊτάνιον ἐποχὴν κατατάσσει τὰ *κροκαλοπαγῆ τῶν Μετεώρων*.

3ον) Κατὰ τοὺς Fuchs καὶ Déprat ὡς στρώματα ἀκυϊτανίου ἐποχῆς δέον νὰ θεωρῶνται οἱ *πλακώδεις ἀσβεστόλιθοι* γλυκέων ὑδάτων τοῦ *Καλάμου* καὶ τοῦ *Ὠρωποῦ* τῆς Ἀττικῆς. Τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν θεωρεῖται ὡς τελείως βέβαιον, διότι πιθανὸν τὰ στρώματα ταῦτα νὰ εἶναι νεωτέρων ἡλικιῶν τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου.

4ον) Κατὰ τὸν Silvestri οἱ *λατυποπαγοειδεῖς ἀσβεστόλιθοι*, οἱ φέροντες ἀπολιθωμένα πρωτόζῳα (κυρίως λεπιδοκυκλίνας) τοῦ *σπηλαίου Φοιτανᾶς* τῆς νήσου Παξῶν εἶναι ἀκυϊτανίου ἡλικίας.

5ον) Πιθανῶς ἐπίσης πολλοὶ *ἀσβεστόλιθοι*, φέροντες ἀπολιθωμένας λεπιδοκυκλίνας, εὑρεθέντες εἰς τὴν δυτικὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῶν γεωλόγων Renz εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς *Ἠπείρου* καὶ H. de Terra εἰς *Γαργαλιάνους* (λεπιδοκυκλινοφόρος ἀσβεστόλιθος) καὶ ὑπ' αὐτῶν προσδιορισθέντες ὡς ἀνωτέρας ὀλιγοκαινικῆς μέχρι κατωτέρας μειοκαινικῆς ἡλικίας, νὰ ἀνήκουν εἰς τὴν ἀκυϊτάνιον βαθμῖδα τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου. Γ Κ.Γ.

ἀκυκλία (acyclie) (ἐκ τοῦ *α* καὶ *κύκλος*). Παλαιὸς ὅρος κατὰ Grossi δηλῶν τὴν παῦσιν γενικῶς τῆς κινήσεως τῶν ὑγρῶν ἐν τῇ ζωϊκῇ οἰκονομίᾳ.

ἀκυκλικόν. Βοτανικὸς ὅρος, σημαίνων τὴν ἑλικοειδῆ διάταξιν τῶν σπονδυλωμάτων τοῦ ἄνθους, ὡς εἰς τὰ ἄνθη τῆς *νυμφαίας, ἐλλεβόρου* καὶ ἄλλων.

ἄκυκλοι ἑνώσεις. *[Ὀργ. Χημ.]* ἢ ***ἀλειφατικαὶ*** ἢ ***λιπαραί.*** Καλοῦνται οὕτω ἐν τῇ Ὀργανικῇ Χημείᾳ αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἐξ ἀτόμων ἄνθρακος σκελετὸς ἀποτελεῖ σύμπλεγμα ἀνοικτόν, ἤτοι *ἄλυσιν ἀνοικτὴν* ὡς λέγομεν. Ἡ ἄλυσις αὕτη δύναται νὰ εἶναι *εὐθεῖα* ἢ *κανονική*, ὡς λ.χ.

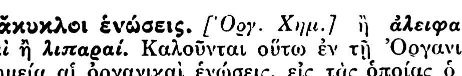

ἢ *μετὰ διακλαδώσεων*, ὡς λ. χ.

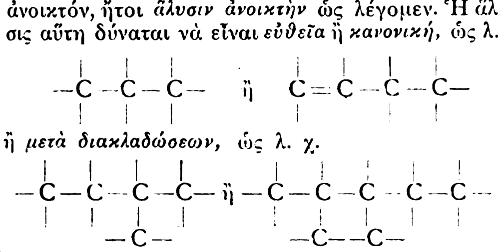

Τὰ ὀνόματα *λιπαραὶ* ἢ *ἀλειφατικαὶ* προέρχονται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὴν μεγάλην ταύτην ὑποδιαίρεσιν τῶν ὀργανικῶν ἑνώσεων ἀνήκουσι τὰ λίπη *(ἄλειφαρ = λίπος)* καὶ πολλαὶ ἐξ αὐτῶν λαμβάνονται ἑνώσεις. Σ. Γ.

ἀκύκλωτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τὸ)· ὁ μὴ κυκλωθείς, ὁ μὴ περικυκλωθείς.

ἀκύλακας *[Βοτ.]*· βλ. δρῦς.

ἀκυλαλογονίδια *[Ὀργ. Χημ.]*. Οὕτω καλοῦνται αἱ ἑνώσεις αἱ λαμβανόμεναι ἐκ τῶν λιπαρῶν ὀξέων δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ὑδροξυλίου αὐτῶν δι' ἀλογονικοῦ στοιχείου.

Ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον

$$C_vH_{2v+1}CO.X.$$

ἔνθα X=οἱονδήποτε ἀλογονικὸν στοιχεῖον. Ἀναλόγως τοῦ ἀλογονικοῦ στοιχείου διακρίνονται εἰς *ἀκυλοχλωρίδια, ἀκυλοβρωμίδια, ἀκυλιωδίδια* καὶ *ἀκυλοφθορίδια*. Σ. Γ.

Ἀκύλας *(μάρτυρες)*. 1) ***Ἀκύλας ἐκ Τραπεζοῦντος,*** ὅστις μετὰ τῶν συμπατριωτῶν του Εὐγενίου, Κανιδίου καὶ Βαλεριανοῦ, κατόπιν πολλῶν μαρτυρίων, ἀπεκεφαλίσθη ἐπὶ Διοκλητιανοῦ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ἡ συγγραφὴ τοῦ συναξαρίου τῶν μαρτύρων τούτων εἰς τὸ χειρόγραφον τῆς Χάλκης ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἰωάννην Ξιφιλῖνον, κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα. (**Ἰδὲ** *Κρουμβάχερ* Ἱστ. βυζ. λογοτεχνίας Α', 342.) Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 21ην Ἰανουαρίου. 2) ***Ἀκύλας ὁ ἔπαρχος,*** ὅστις ἐμαρτύρησε «**τμηθεὶς διὰ ξίφους**»· ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 20ὴν Μαρτίου.

—**Ἀκύλας.** Ἦτο ἐξ Ἑβραίων Χριστιανός. Κατήγετο ἐκ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Πόντου, ἀλλ' εἶχε μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Πρισκίλλης ἐγκατασταθῆ ἐν Ρώμῃ. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ (Aquila), ὡς καὶ τὸ τῆς Πρισκίλλης εἶναι λατινικῆς καταγωγῆς, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ Ἰουδαίων τοῦ νὰ προσλαμβάνωσιν ἐπιτόπια καὶ μάλιστα ἑλληνικὰ ἢ λατινικὰ ὀνόματα. Ὁ Ἀκύλας φεύγων μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ τὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, οἵτινες δὲν διεκρίνοντο εἰσέτι ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων, διωγμὸν τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου (περὶ τὸ 50 μ. Χ.), εἶχε μεταναστεύσει ἐκ Ρώμης εἰς Κόρινθον, ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἐπισκεπτόμενος αὐτὴν τὸ πρῶτον, ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ὁποῖος παρὰ τῷ ζεύγει τούτῳ παρέμεινεν ἐπὶ τινα χρόνον καὶ συνειργάζετο μετ' αὐτῶν, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ «**ἦσαν σκηνοποιοὶ τῇ τέχνῃ**» (**Πράξ. Ἀπ. ιη' 2 ἑξ.**). Ἴσως δὲ προσείλκυσε πρὸς αὐτοὺς τὸν Παῦλον καὶ ἡ χριστιανικὴ αὐτῶν πίστις, ἣν πιθανῶς ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ἐκ Ρώμης, διότι δὲν εἶναι πιθανόν, ὅτι οὗτοι ἐγένοντο δι' ἐκείνου Χριστιανοί, ὅπερ δὲν θὰ παρέλιπε νὰ ἀναφέρῃ εἴτε ὁ συγγραφεὺς τῶν Πράξεων, εἴτε αὐτὸς ὁ ἀπόστολος. Μετ' ὀλίγον οὗτος κατῴκησε πλησίον τῆς Ἰουδαϊκῆς συναγωγῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ προσηλύτου Ἰούστου, χωρὶς νὰ διακόψῃ τὸν πρὸς τὸ ἐν λόγῳ ζεῦγος στενὸν σύνδεσμον αὐτοῦ. Μετ' αὐτῶν δὲ καὶ συνεξέπλευσεν εἰς τὴν Ἔφεσον, ἔνθα καὶ ἀφῆκεν αὐτούς, ἐνῷ οὗτος ἐπέστρεφεν εἰς Ἀντιόχειαν. Ἐν Ἐφέσῳ, ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τούτῳ μικρασιατικῷ κέντρῳ, βεβαίως δὲν παρέμενεν ἀδρανὲς τὸ ὑπὸ φλογεροῦ ζήλου πρὸς τὴν νέαν πίστιν καὶ μεγάλης προσηλυτιστικῆς δεινότητος ἐμφορούμενον ζεῦγος, ὅπερ κατώρθωσε καὶ αὐτὸν τὸν Ἀλεξανδρινὸν Ἰουδαῖον Ἀπολλῶν «**ἄνδρα λόγιον καὶ δυνατὸν ἐν ταῖς γραφαῖς**» καὶ «**ζέοντα τῷ πνεύματι**» νὰ κερδίσῃ τελείως ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως (**Πράξ.** ιη' 24). Ἔκτοτε δὲν γίνεται πλέον περὶ αὐτῶν λόγος ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων. Ποιεῖται ὅμως αὐτῶν μνείαν ἐπανειλημμένως ὁ Παῦλος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ. Καὶ συναφῆς μὲν πρὸς τὸν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ ζῆλον αὐτῶν εἶναι ἡ ὑπ' αὐτῶν συντήρησις «**κατ' οἶκον ἐκκλησίας**» (Α' Κορ. ιστ' 19 **καὶ** Ρωμ. ιστ' 4). Ἄξιοι δὲ ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ ἡ ἀρίστη περὶ αὐτῶν σύστασις εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Παύλου· «**ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν τοὺς συνεργούς μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, οἵτινες ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν, οἷς οὐκ ἐγὼ μόνος εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν**» (Ρωμ. ιστ' 3—5). Ἐκ τοῦ χωρίου δὲ τούτου συμπεραίνομεν, τὸ μὲν πόσης ὑπολήψεως ἀπέλαυε τὸ ζεῦγος τοῦτο παρὰ τῷ Παύλῳ, εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ὁποίου πολυτιμοτάτας εἶχον, ὡς φαίνεται, προσφέρει ὑπηρεσίας, τὸ δὲ ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς τοῦτο διέτριβε πάλιν ἐν Ρώμῃ. Ἔκτοτε οὐδεμία ἄλλη ὑπάρχει περὶ αὐτῶν βεβαία πληροφορία. Κατὰ μεταγενεστέραν παράδοσιν ὁ Ἀκύλας ἐγένετο ἐπίσκοπος Ἡρακλείας (πιθανώτατα τῆς κατὰ τὸν Πόντον) κατ' ἄλλην δὲ παράδοσιν ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Πρισκίλλης τῇ 8 Ἰουλίου, ὁπότε καὶ ἑορτάζει τὴν μνήμην αὐτοῦ ἡ λατινικὴ ἐκκλησία, τῆς ὀρθοδόξου τελούσης αὐτὴν τῇ 14 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

—**Ἀκύλας.** Ἀκροατὴς τοῦ αἱρεσιάρχου τοῦ πρώτου αἰῶνος Σίμωνος τοῦ μάγου, κατὰ τὰ ψευδοκλημέντια (Ὁμιλ. 2, 22 **ἐν** Migne Ἑ. Π. 2, 89).

—**Ἀκύλας.** Ἑρμηνευτὴς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Οὗτος ἦτο Ἰουδαῖος προσήλυτος, ἐθνικῆς καὶ δὴ ἑλληνικῆς, ὡς φαίνεται, καταγωγῆς, ἐκ Σινώπης τοῦ Πόντου ὁρμώμενος. Ἐκ τῆς παρὰ τῷ Ἐκκλησιαστικῷ πατρὶ Ἐπιφανίῳ φερομένης παραδόσεως, καθ' ἣν ὁ Ἀκύλας ἦτο συγγενὴς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ καὶ ὅτι εἶχε προηγουμένως ἀφορισθῆ ἐκ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἕνεκα τῶν ἀστρολογικῶν αὐτοῦ τάσεων, τὸ μόνον ἀσφαλὲς εἶναι, ὅτι ἦτο σύγχρονος τῷ Ἀδριανῷ (117—138 μ.Χ.). Κατὰ τινα ραββινικὴν παράδοσιν διετέλεσε μαθητὴς τῶν ραββίνων Ἐλιέζερ καὶ Γιοσοῦα, κατ' ἄλλην δὲ μαθητὴς τοῦ ἐπιφανοῦς «*ραββί*» Ἀκίμπα, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ὁποίου δῆθεν ἐφιλοπόνησε καὶ τὴν μετάφρασιν τῆς Π. Διαθήκης εἰς τὴν ἑλληνικήν. Κατ' ἄλλους ὁ ἡμέτερος Ἀκύλας εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ *Ὄγκελος*, ὁ παραφραστὴς τῆς Πεντατεύχου. Ἀναλαμβάνων ὁ Ἀκύλας τὸ μνημονευθὲν μεταφραστικὸν ἔργον προσετέθη νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο', ἐφ' ἧς ἐστηρίζοντο οἱ χριστιανοί, διὰ μεταφράσεως ἧς οἷόν τε πιστῆς. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐδούλευσε μέχρις ἀπιστεύτου βαθμοῦ εἰς τὸ ἑβραϊκὸν πρωτότυπον, μὴ διστάσας μήτε πρὸ τῆς κατασκευῆς τολμηρῶν σχηματισμῶν λέξεων, δῆθεν ἀντιστοίχων πρὸς ἑβραϊκάς, μήτε πρὸ τῆς ἀσυγχωρήτου ἀποδόσεως ἀνερμηνεύτων ἑλληνιστὶ ἑβραϊκῶν μορίων καὶ ἐκεῖ ἔνθα οὐδεμία ὑπῆρχεν ἀνάγκη (**Πρβ** τὸ **ἐν κεφαλαίῳ α'** *τῆς Γενέσεως* «**ἔκτισεν ὁ Θεὸς** *σὺν* **τὸν οὐρανὸν** *σὺν* **τὴν γῆν**», ἔνθα ὁ Ἀκύλας ὅλως ἀτόπως ἀποδίδει τὸ ἑβρ. μόριον *ἔθ* διὰ τοῦ *σύν*). Ὁ Ἱερώνυμος ἀναφέρει δύο ἐκδόσεις τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀκύλα, ἀλλὰ παραμένει ἀνεξακρίβωτος ἡ σημασία τῆς λέξεως *ἔκδοσις* (editio) ἐνταῦθα. Λόγῳ τῆς τε προελεύσεως καὶ τῆς δουλικῆς εἰς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον προσηλώσεως ἐτιμήθη πολὺ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἡ μετάφρασις αὕτη, ἐπιδοκιμασθεῖσα ὑπὸ ἐπιφανῶν ραββίνων, χρησιμοποιηθεῖσα καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Ταλμοὺδ καὶ ἐπικρατήσασα παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις τῆς διασπορᾶς (*Ὠριγένους* Ἐπιστολ. πρὸς Ἀφρικανὸν 2) καὶ μέχρις τῶν χρόνων αὐτοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (Novella 146). Δυστυχῶς ἐκ τῆς μεταφράσεως ταύτης, ἥτις, ἀκεραία σωζομένη, πολυτίμους θὰ προσέφερεν εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου τῆς Π. Δ. ὑπηρεσίας, μόνον ἀποσπάσματα ὑπελείφθησαν, ὧν τὴν διάσωσιν ὀφείλομεν κατὰ μέγιστον μέρος εἰς τὴν συμπεριλαβὴν αὐτῆς εἰς τὰ ἑξαπλᾶ τοῦ Ὠριγένους. Εἰς δὲ τὰ οὕτω διὰ τῆς χριστιανικῆς παραδόσεως διασωθέντα ἀποσπάσματα προσετέθησαν καὶ τὰ ἐν ἔτει 1897 μεταξὺ τῶν λειψάνων τῆς ἰουδαϊκῆς συναγωγῆς τοῦ Καΐρου ἐπὶ παλιμψήστων φύλλων εὑρεθέντα καὶ ὑπὸ τῶν Burkitt καὶ Taylor δημοσιευθέντα τεμάχια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Field* Origenis Hexaplorum quae supersunt (Oxford 1875. Προλεγόμενα 1 σελ. XVI καὶ ἑξ.) *E. Schürer* Geschichte des Jüd. Volkes im Zeitalt. J. Chr. (III⁴ 1909 σελ. 435 ἑξ.). Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

—**Ἀκύλας.** Διοικητὴς τῆς Ἀλεξανδρείας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου μ. Χ. αἰῶνος, σφοδρότατα καταδιώξας τοὺς Χριστιανούς, «*ἡγούμενος διωγμῶν*», κατὰ τὸν Εὐσέβιον (**Ἐκκλ. Ἱστορ.** 6, 3 **ἐν** Migne Ἑ. Π. 528).

—**Ἀκύλας *Κάσπαρ*** (Aquila Kaspar). Λουθηρανὸς θεολόγος καὶ ἱεροκήρυξ, σύγχρονος τοῦ Λουθήρου, ὃν ἐβοήθησεν εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐν Βιττεμβέργῃ, τῷ 1524. Ἐπολέμησε σφοδρῶς τὰς διδασκαλίας τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὑποστὰς διὰ τοῦτο φυλακίσεις καὶ διωγμούς. Ἀπέθανε τῷ 1560. Ἔγραψεν ἑρμηνείαν τῆς *μικρᾶς κατηχήσεως* τοῦ Λουθήρου (1538) καὶ *περὶ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας* (1547).

—**Ἀκύλας *Πέτρος*** (Aquila Petrus). Ἰταλὸς θεολόγος γενόμενος καὶ ἐπίσκοπος ἐν San Angelo καὶ εἶτα ἐν Trivento. Ἔγραψε *Quaestiones* in 4 libros Sententiarum. Ἀπέθανε περὶ τὸ 1370.

Ἀκύλας *Παρθένιος*. Ἀρχιεπίσκοπος Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας ἀπὸ τοῦ 1896 μέχρι τοῦ θανάτου του, τῷ 1914. Ἐγεννήθη ἐν Θήρᾳ τῷ 1836. Τὸ 1869—1870 συνώδευσεν ὡς διάκονος τὸν ἀρχιεπίσκοπον Σύρου καὶ Τήνου Ἀλέξανδρον Λυκοῦργον μεταβάντα εἰς Λίβερπουλ, ὅπως ἐγκαινιάσῃ τὸν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος ἱδρυθέντα ἑλληνικὸν ναόν, καὶ κατέγραψε τὰ τοῦ ἐνδιαφέροντος ἐκείνου ταξιδίου ἐν φυλλαδίῳ ὑπὸ τὸν τίτλον «**Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σύρου καὶ Τήνου Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸ 1870**». (**Ἀθῆναι** 1901).

Ἀκυληία (Acquileja). Ἄσημος σήμερον πολίχνη τῆς βορειανατολικῆς Ἰταλίας εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου καὶ ἐν τῇ Τεργεσταίᾳ περιοχῇ, διάσημος ὅμως διὰ τὰς ἀρχαιότητάς της, τὴν ἐκκλησιαστικήν της ἱστορίαν καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀττίλα ἀποθεμελίωσιν αὐτῆς. Ἐκτίσθη τῷ 181 π. Χ. κατόπιν διαταγῆς τῆς ρωμαϊκῆς Γερουσίας, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς κέντρον τῶν εἰς τὴν πλευρὰν ταύτην προασπιζόντων τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν. Διὰ ταύτης διήρχετο ἡ *Αἰμιλία ὁδός*. Ἡ Ἀκυληΐα ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ κλεὶς τῆς Ἰταλίας εἰς τὰς ἀποκληθείσας Ἰουλιανὰς Ἄλπεις. Τὸ ὄνομά της ὀφείλει εἰς τὰ πολλὰ ὕδατα, ἅτινα ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας κατέστησαν νοσώδη τὴν ὅλην περιοχήν. Μολαταῦτα ἐπὶ πέντε περίπου ἑκατονταετηρίδας διετηρήθη ἐν ἀκμῇ, ἔφθασε νὰ ἔχῃ περὶ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας κατοίκων καὶ τὰ μνημεῖά της μαρτυροῦν τὴν ἔκτασιν τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὴν πρόοδον τῶν ἐν αὐτῇ ἐνασκουμένων τεχνῶν. Μετὰ μακρὰν πολιορκίαν, ὁ Ἀττίλας τὴν ἐκυρίευσε τῷ 452, τὴν κατέσκαψεν ἐκ θεμελίων, καὶ παρέλαβε τὸν διασωθέντα ἀπὸ τῆς σφαγῆς πληθυσμὸν της εἰς αἰχμαλωσίαν. Ὁ Ναρσῆς ἐπεδίωξε τὸν 6ον αἰῶνα νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Ἀκυληΐαν, τῆς ὁποίας ἡ χρησιμότης ἦτο ἔτι μεγαλυτέρα διὰ τὴν ἀπὸ βορρᾶ ἄμυναν τῶν βυζαντιακῶν κτήσεων τῆς βορειανατολικῆς Ἰταλίας. Ἡ πόλις ὅμως δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναλάβῃ τὴν προτέραν της αἴγλην, καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐξέπεσε. Παρὰ τὰ ἐρείπιά της κεῖται τὸ χωρίον Ἀγκλάρ, ἔχον περὶ τὰς δύο χιλιάδας κατοίκων, ἀπέχον δὲ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς παραλίας, λόγῳ τῶν γενομένων προσχώσεων.

Ἡ παράδοσις θεωρεῖ τὸν Εὐαγγελιστὴν Μᾶρκον ὡς τὸν πρῶτον κήρυκα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ἀκυληΐᾳ καὶ τὸν ἐπίσκοπον Ἑρμαγόραν ὡς τὸν πρῶτον μάρτυρα τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐν αὐτῇ, περὶ τὸ 70. Βεβαιοτέρα εἶναι ἡ παράδοσις περὶ μαρτυρικοῦ θανάτου τοῦ ἐπισκόπου Ἀκυληΐας *Ἱλαρίου*, κατὰ τὸ 285. Πρόμαχος τῆς Ὀρθοδοξίας ἦτο ὁ Μητροπολίτης Ἀκυληΐας *Βαλεριανὸς* (369—388), ἐπὶ τοῦ ὁποίου συνεκροτήθη σύνοδος ἐν Ἀκυληΐᾳ τῷ 381 κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ. Ὁ Μητροπολίτης Ἀκυληΐας Μακεδόνιος († 556) διεφώνησε πρὸς τὸ ἰουστινιάνειον διάταγμα περὶ τῶν **τριῶν κεφαλαίων**, δι' οὗ κατεκρίνοντο αἱ εἰς τρία κεφάλαια περιληφθεῖσαι διδασκαλίαι τῶν ἀρχηγῶν τῆς σχολῆς τῆς Ἀντιοχείας, διὸ οἱ διάδοχοι τοῦ ἀπὸ τοῦ 557 ἐκηρύχθησαν αὐτοκέφαλοι καὶ ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῆς Ρώμης καὶ ἤδρευον ἔκτοτε εἰς τὴν πλησίον τῆς Τεργέστης μικρὰν νῆσον Grado. Ὅταν βραδύτερον ὁ Κανδιδιανὸς συνεβιβάσθη μετὰ τῆς Ρώμης, ἀντετάχθη κατ' αὐτοῦ ἕτερος Μητροπολίτης, μὲ ἕδραν τὴν παλαιὰν Ἀκυληΐαν τῷ 612. Καὶ οἱ δύο Μητροπολῖται, τιτλοφορούμενοι «*Πατριάρχαι* Ἀκυληΐας», ὑφίσταντο μέχρι τοῦ 15ου αἰῶνος, βραδύτερον δὲ κατὰ τὸ 1751 κατηργήθη τὸ ὑπολειφθὲν Πατριαρχεῖον τῆς παλαιᾶς Ἀκυληΐας, εἰς ἀντικατάστασιν οὗ ὡρίσθησαν δύο ἀρχιεπίσκοποι, μὲ ἕδρας τὰς πόλεις Udine καὶ Goerz, τῆς πόλεως τῆς Ἀκυληΐας ὑπαχθείσης ὑπὸ τὴν ἕδραν τῆς πρώτης.

Ὁ Ρουφῖνος (Expos. symb apost. ἐν Migne P. L. 21, 335), ἀναφέρει τὸ σύμβολον τῆς Ἐκκλη-

Digitized by Google

σίας τῆς Ἀκυληΐας, τὸ ὁποῖον εἶχε τὰς ἑξῆς παραλλαγὰς ἀπὸ τοῦ καλουμένου ἀποστολικοῦ συμβόλου: *α')* τονίζει ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι impassibilis, ἀπαθής, κατὰ τῶν Πατροπασχιτῶν· *β')* περὶ τοῦ Υἱοῦ προσθέτει τὴν φράσιν ὅτι κατῆλθεν εἰς ᾅδου («descendit ad inferna») καὶ *γ')* τονίζει τὴν ταυτότητα τοῦ ἀνισταμένου σώματος πρὸς τὸ ὑφιστάμενον («huius carnis ressurrectionem»). —ω.

ἀκυλικαὶ *ἐνώσεις [Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως ἐκ τῶν παραγώγων τῶν λιπαρῶν ὀξέων, ἐκεῖνα εἰδικῶς εἰς τὰ ὁποῖα τὸ *ἀκύλιον* παραμένει ἀναλλοίωτον, ἤτοι τὰ προερχόμενα ἐκ τῶν ὀξέων δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ὑδρογόνου του ὑδροξυλίου ἢ ὁλοκλήρου τοῦ ὑδροξυλίου.

Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἀκυλαλογονίδια R.CO.Cl, οἱ ἀνυδρῖται τῶν ὀξέων R.CO O.CO.R, οἱ ἐστέρες R.CO.O.R', τὰ θειοξέα R·CO.SH, τὰ ἀμίδια $R.CO.NH_2$ κλπ. σ γ

Ἀκυλίνα. Ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ τὴν μνήμην διαφόρων ἁγίων Ἀκυλινῶν καὶ δή: *α')* τὴν 7ην Ἀπριλίου τὴν μνήμην τῆς *ἁγίας μάρτυρος Ἀκυλίνης,* ἥτις τὰς χεῖρας δεσμευθεῖσα καὶ τὴν κοιλίαν φλεχθεῖσα τελειοῦται· *β')* τὴν 9ην Μαΐου τὴν μνήμην τῶν *ἁγίων μαρτύρων Ἀκυλίνης καὶ Καλλινίκης,* αἵτινες διὰ τοῦ ἁγίου Χριστοφόρου τὴν πίστιν δεχθεῖσαι, κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμόν, τῷ 250, διαπεραθεῖσαι μὲ σούβλας ἀπὸ τῶν ποδῶν μέχρι τῶν ὤμων, τελειοῦνται· *γ')* τὴν 13ην Ἰουνίου τὴν μνήμην νεαρωτάτης *παρθένου Ἀκυλίνης,* ἥτις, μετὰ βασάνους, ἀπεκεφαλίσθη ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τῷ 298· *δ')* τὴν 27ην Σεπτεμβρίου ἑορτάζεται ἡ μνήμη τῆς *νεομάρτυρος Ἀκυλίνης,* τῆς καταγομένης ἐκ χωρίου Ζακλιβέρι παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην. Κατὰ τὸ νέον μαρτυρολόγιον, ὁ πατὴρ ταύτης, ζῶν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, Χριστιανὸς ὢν ἐφόνευσέ ποτε ἕνα Τοῦρκον καὶ διὰ νὰ μὴ θανατωθῇ ἐξισλαμίσθη· οἱ Τοῦρκοι τὸν ἐπίεζον νὰ ἐξισλαμισθῇ καὶ ἡ ἀρτιγέννητος θυγάτηρ του, αὐτὸς ὅμως μὲ διαφόρους προφάσεις τὸ ἀνέβαλλεν· ὅταν ὅμως ἔγινεν αὕτη 18 ἐτῶν, ἐπιέζετο ὑπ' αὐτῶν νὰ τὴν ἐξισλαμίσῃ ἄνευ ἀναβολῆς. Τότε οὗτος παρεκάλεσε θερμῶς τὴν κόρην του νὰ ἀλλαξοπιστήσῃ, διότι κινδυνεύει ἡ ζωή του· ἡ κόρη ὅμως διαρρήδην ἠρνήθη, διὸ συλληφθεῖσα ὡδηγήθη εἰς τὸ κριτήριον, ἀκολουθουμένη ὑπὸ τῆς μητρός της, ἥτις καὶ αὐτὴ τὴν συνεβούλευε νὰ μὴ ἀρνηθῇ τὴν πίστιν της. Εἰς τὸ κριτήριον ἀφοῦ τὴν ἐξέδυσαν, τὴν ἐμαστίγωσαν, ἀλλ' αὐτὴ ἔμεινεν ἀνένδοτος. Εἷς παριστάμενος μεγιστὰν ἐζήτησε τότε νὰ τὴν δελεάσῃ ὑποσχόμενος, ἐὰν ἀλλαξοπιστήσῃ, νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ μὲ τὸν υἱόν του· ἀλλ' αὐτὴ ἀπήντησεν «ὁ διάβολος νὰ πάρῃ καὶ σὲ καὶ τὸν υἱόν σου». Τότε ὑπεβλήθη εἰς νέα μαρτύρια καὶ τέλος, ἀφοῦ βασανιστήρια καὶ προτροπαὶ καὶ ὑποσχέσεις εἰς οὐδὲν ἴσχυσαν, ὑπεβλήθη εἰς νέον ἀπηνῆ ῥαβδισμόν, ἐξ οὗ ἔμεινεν ἀναίσθητος. Ὁδηγηθεῖσα εἰς τὴν οἰκίαν της συνῆλθε πρὸς στιγμὴν καὶ εἶπεν εἰς τὴν μητέρα της: «ἔκαμα σύμφωνα μὲ τὰς παραγγελίας σου καὶ ἐφύλαξα τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως». Ταῦτα εἰποῦσα ἐξέπνευσε τὴν 27ην Σεπτεμβρίου 1764.

ἀκύλιον *[Ὀργ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται γενικῶς ἡ ὀξύρριζα, ἡ παραμένουσα ὅταν ἐκ τῶν λιπαρῶν ὀξέων ἀφαιρεθῇ τὸ ὑδροξύλιον, ἤτοι ἡ μονοσθενὴς ῥίζα $C_vH_{2v+1}CO$—.

Ἀναλόγως τοῦ ὀξέος ἐξ οὗ προέρχεται φέρει καὶ διάφορον ὄνομα, σχηματιζόμενον ἐκ τῆς ῥίζης τοῦ ὀξέος καὶ τῆς καταλήξεως—*ύλιον* ὡς λ.χ.
ἐκ τοῦ μυρμηκικοῦ ὀξέος H.CO—*φορμύλιον*.
ἐκ τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος $CH_3.CO$—*ἀκετύλιον*
ἐκ τοῦ προπιονικοῦ ὀξέος $C_2H_5.CO$—*προπιονύλιον* κ.λ.π. σ. γ.

ἀκύλιστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ κυλισθεὶς ἢ ὁ μὴ κυλιόμενος, ἀκίνητος· || ἰδιωματ. *ἀκιούλιστος, ἀτσούλιστος,* ὁ μὴ κυλισθεὶς εἰς τὸν πηλόν, εἰς τὸ χῶμα, ὁ μὴ ῥυπωθείς, ὁ μὴ κηλιδωθείς.

ἀκυλίωσις *[Βιομ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται γενικῶς ἡ ἀντικατάστασις ὑδρογόνου ὑδροξυλιακοῦ ἢ ἀμινικοῦ διὰ ῥίζης ὀργανικοῦ ὀξέος. Ἀκυλίωσις ἑπομένως εἶναι τὸ περιληπτικὸν ὄνομα δι' ὅλας ἐκείνας τὰς χημικὰς ἀντιδράσεις δι' ὧν εἰσάγεται εἰς ἕνωσίν τινα ἡ ῥίζα τοῦ μυρμηκικοῦ ὀξέος, τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος, τοῦ βενζοϊκοῦ ὀξέος καὶ τῶν παραγώγων αὐτῶν, ὡς καὶ τῆς ῥίζης τῶν διαφόρων ἀρυλοσουλφοξέων.

1) ***Φορμυλίωσις*** ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ῥίζης τοῦ μυρμηκικοῦ ὀξέος. Πρὸς φορμυλίωσιν τῶν ὀργανικῶν ἑνώσεων χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικῶς τὸ μυρμηκικὸν ὀξύ. Οὕτω λ.χ. ἡ ἀνιλίνη διὰ θερμάνσεως μετὰ μυρμηκικοῦ ὀξέος 50 %, μετατρέπεται εὐκόλως εἰς τὸ φορμανιλίδιον, $C_6H_5NH_2 \rightarrow C_6H_5NH.COH$, ὅπερ χρησιμεύει ὡς ἀρχικὴ ὕλη διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς π—νιτρανιλίνης. Ἐνῷ διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ἀκετυλοκελλουλόζης ἀπαιτεῖται ἀνυδρίτης τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος, διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ μυρμηκικοῦ ἐστέρος τῆς κελλουλόζης δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ μυρμηκικὸν ὀξὺ παρουσίᾳ ὑδροχλωρικοῦ ἢ θειικοῦ ὀξέος ὡς καταλύτου.

2) ***Ἀκυλίωσις*** ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ῥίζης τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος. Πρὸς ἀκετυλίωσιν χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ πράξει τὸ ὀξικὸν ὀξύ, ὁ ἀνυδρίτης τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος καὶ ἀκόμη τὸ ἀκετυλοχλωρίδιον. Ἡ ἀκετυλίωσις τῶν ἀλκοολῶν ἐπιτελεῖται διὰ κατεργασίας τῆς σχετικῆς ἀλκοόλης μετὰ ἀνύδρου ὀξικοῦ ὀξέος, εἴς τινας δὲ περιπτώσεις εἶνε ἀναγκαία καὶ ἡ παρουσία καταλυτῶν ὡς ὑδροχλωρικοῦ ἢ θειικοῦ ὀξέος (π. χ. κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ὀξικοῦ αἰθυλεστέρος). Ὡς καταλύται ἐπίσης ἐπροτάθησαν τὰ ὀξείδια τοῦ τιτανίου καὶ θορίου, ἐν τῇ πράξει ὅμως δὲν ἐπεκράτησαν.

Κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν ἀνυδρίτου τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος δὲν χρειάζεται ἡ παρουσία καταλυτῶν.

Διὰ πολυπλοκωτέρας ὑδροξυλιούχους ἑνώσεις αἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον δὲν διαλύονται εἰς τὸ ἄνυδρον ὀξικὸν ὀξὺ (ὡς λ. χ. ἡ κελλουλόζη) χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικῶς ὁ ἀνυδρίτης τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος. Ἡ παρουσία δὲ καταλυτῶν (ὑδροχλωρικοῦ, θειικοῦ ὀξέος κ.λ.π.) ὑποβοηθεῖ τὴν ἀντίδρασιν.

Ὑδροξυλιακαὶ ὁμάδες ὀξέων ἀκετυλιοῦνται δι' ἀνυδρίτου τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος ἢ δι' ἀκετυλοχλωριδίου. Εἰς τὴν δευτέραν δὲ περίπτωσιν λαμβάνονται τὰ ὀξέα ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν μετὰ νατρίου ἀλάτων αὐτῶν, ὡς λ. χ.

$$CH_8.COONa + CH_3.CO.Cl = (CH_3\,CO)_2O + NaCl.$$

Φαινολικὰ ὑδροξύλια ἀκετυλιοῦνται δι' ἀνυδρίτου τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος. Ἡ δὲ ταχύτης τῆς ἀντιδράσεως ἐπαυξάνει αἰσθητότατα διὰ παρουσίας ἐλαχίστων ποσοτήτων πυριδίνης καὶ θειικοῦ ὀξέος.

Γενικῶς ἀλκοόλαι καὶ φαινόλαι δύνανται νὰ ἀκυλιωθῶσι διὰ διαλύσεως αὐτῶν εἰς πυριδίνην καὶ ἐπιδράσεως τοῦ χλωριδίου τοῦ σχετικοῦ ὀξέος.

Ἀμινικαὶ ὁμάδες ἀκετυλιοῦνται δι' ὀξικοῦ ὀξέος ὡς ἐπίσης καὶ δι' ὀξικοῦ ἀνυδρίτου. Ἡ ἀκετυλίωσις τῆς ἀνιλίνης βαίνει βραδύτατα ἀπαιτοῦσα βρασμὸν ἐπὶ 8—10 ὥρας. Εἰς ἕκαστον σχηματιζόμενον μόριον ἀκετανιλιδίου ἀντιστοιχεῖ ἓν μόριον ὕδατος ὅπερ τελικῶς ἀραιώνει τόσον τὸ ὀξικὸν ὀξύ, ὥστε σταματᾷ ἡ ἀντίδρασις· διὰ τοῦτο λαμβάνεται φροντὶς ὅπως τοῦτο ἀπομακρύνεται ἐφ' ὅσον σχηματίζεται. Ὅταν ἡ ἐργασια αὕτη γίνεται ὑπὸ πίεσιν εἰς ὑψηλοτέρας θερμοκρασίας, τότε δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὀξικὸν ὀξὺ ἀραιὸν (50 %), ὁ τρόπος ὅμως οὗτος δὲν ἐπεκράτησεν ἐν τῇ πράξει· ἡ ἀκετυλίωσις τῶν πρωτοταγῶν. καὶ δευτεροταγῶν ἀμινῶν ἐπιτελεῖται ὁμαλώτατα δι' ἀνυδρίτου τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος, οὔσης ἀρκετῆς τῆς ἁπλῆς ἀναμίξεως τῶν ἀλληλεπιδρώντων συστατικῶν καὶ ἐνίοτε ἀραιώσεως δι' ὀξικοῦ ὀξέος.

Γενικῶς διὰ τὴν ἀκετυλίνην σταθερῶν πρωτοταγῶν ἀρωματικῶν βάσεων, ὡς ἡ ἀνιλίνη, ναφθυλαμίνη κλπ, χρησιμοποιεῖται ἄνυδρον ὀξικὸν ὀξύ, ἐνῷ διὰ τὰς δυσκόλως ἢ οὐδόλως προσβαλλομένας ὑπὸ τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος ἀντὶ τῆς μακρᾶς θερμάνσεως, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ διασπάσεις, χρησιμοποιεῖται ὁ ἀνυδρίτης.

3) ***Εἰσαγωγὴ τῆς ῥίζης τοῦ ὀξαλικοῦ ὀξέος.*** Ἐπιτελεῖται διὰ θερμάνσεως μετ' ὀξαλικοῦ ὀξέος, δὲν ἔχει ὅμως σημαντικὴν βιομηχανικὴν ἐφαρμογήν.

4) ***Βενζοϋλίωσις*** ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ῥίζης τοῦ βενζοϋλίου. Ἡ βενζοϋλίωσις, ἤτοι ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ὁμάδος $C_6H_5.CO$ εἰς τὰς ἀμινικὰς ἢ ὑδροξυλιακὰς ὁμάδας ἐπιτελεῖται ὡς ἡ ἀκετυλίωσις. Χρησιμοποιεῖται κυρίως τὸ βενζοϊκὸν ὀξὺ καὶ τὸ βενζοϋλοχλωρίδιον, ἐνῷ ὁ ἀνυδρίτης τοῦ βενζοϊκοῦ ὀξέος οὐδόλως ἔχει ἐφαρμογὴν ἐν τῇ πράξει.

Ἀντὶ τῆς χρησιμοποιήσεως ἑτοίμου βενζοϋλοχλωριδίου δύναται εἰς τὸ μῖγμα τῆς ἀντιδράσεως νὰ προστεθῇ τὸ βενζοϊκὸν ὀξὺ καὶ φωσφοροχλωρίδιον. Οὕτω π. χ. παρασκευάζεται ἡ σαλόλη. Ἡ βενζοϋλίωσις τῶν καθαρῶν ἀρωματικῶν ἀμινῶν, λόγῳ τῆς σταθερότητος αὐτῶν εἰς ἰσχυρὰν καὶ μακρὰν θέρμανσιν, γίνεται δι' ἀπ' εὐθείας χρησιμοποιήσεως βενζοϊκοῦ ὀξέος. Οὕτω λ. χ. παρασκευάζεται λίαν εὐκόλως τὸ βενζανιλίδιον διὰ θερμάνσεως εἰς 180—200° ἀνιλίνης μετὰ βενζοϊκοῦ ὀξέος:

$$C_6H_5NH_2 + C_6H_5.CO.OH = C_6H_5\,NH.CO\,C_6H_5 + H_2O.$$

5) ***Εἰσαγωγὴ τῶν ῥιζῶν τῶν ἀρυλοσουλφοξέων.*** Διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τούτων χρησιμοποιεῖται π. χ. τὸ π-τολουολοσουλφοξυχλωρίδιον. Τὰ προϊόντα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται ὡς πρῶται ὗλαι διὰ τὴν παρασκευὴν νιτροπαραγώγων καὶ ἑπομένως διαφόρων συνθετικῶν χρωμάτων. σ γ.

ἀκυλοβρωμίδια *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου $C_vH_{2v+1}CO.Br$. Ἔχουσιν ἀναλόγους ἰδιότητας πρὸς τὰ **ἀκυλοχλωρίδια** (βλ. λ.), χρησιμοποιοῦνται ὅμως σπανίως καὶ δὴ πρὸς παρασκευὴν βρωμιωμένων λιπαρῶν ὀξέων.

Παρασκευάζονται δι' ἐπιδράσεως βρωμίου ἐπὶ μίγματος λιπαροῦ ὀξέος καὶ ἐρυθροῦ φωσφόρου.

Σπουδαιότερον μέλος τῆς ὁμολόγου αὐτῆς σειρᾶς εἶναι τὸ *ἀκετυλοβρωμίδιον*, ὅπερ ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CO.Br$ καὶ βράζει εἰς 81°. σ. γ.

ἀκυλοΐναι *[Ὀργ. Χημ.]*· **βλ. διμεθυλοκετόλη.**

ἀκυλοϊωδίδια *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου $C_vH_{2v+1}CO.J$ ἀνάλογοι πρὸς τὰ **ἀκυλοχλωρίδια** (βλ. λ.).

Εἶναι γενικῶς βαρέα ὑγρά, ἀτμίζοντα ἐν τῷ ἀέρι.

Τὸ σπουδαιότερον μέλος τῆς ὁμολόγου αὐτῆς σειρᾶς εἶναι τὸ *ἀκετυλιωδίδιον*, ὅπερ ἔχει τὸν τύπον: $CH_3.CO.J$ καὶ βράζει εἰς 108°. σ. γ.

β-**ἀκυλοξυκροτωνικοὶ** *ἐστέρες [Ὀργ. Χημ.]*· ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου $CH_3.C(O.CO.R):CH.CO.C_2H_5$ καὶ δὴ πρὸς ὀξυγόνον ἀκυλιωμένα παράγωγα τοῦ *ἀκετοξικοῦ ἐστέρος.* Παρασκευάζονται δι' ἐπιδράσεως ἀκυλοχλωριδίων ἐπὶ ἀκετοξικοῦ ἐστέρος παρουσίᾳ ἀνύδρου πυριδίνης.

Εἶναι ἄχροα ὑγρά, ἀσθενοῦς ὀσμῆς, βράζοντα ἐν κενῷ, ἄνευ ἀποσυνθέσεως καὶ μὴ χρωννύμενα διὰ διαλύματος ὑπερχλωριοσιδήρου. Κατὰ τὴν θέρμανσιν μεθ' ὕδατος εἰς 140—150° δὲν ἀλλοιοῦνται, διὰ μακρᾶς ὅμως ἐπιδράσεως ἀλκαλίων σαπωνοποιοῦνται πρὸς ἀκετοξικὸν ἐστέρα. σ. γ.

ἀκυλομηλικοὶ *ἀνυδρῖται [Ὀργ. Χημ.]*. Παράγωγα τοῦ *μηλικοῦ ὀξέος,* λαμβανόμενα ἐκ τῶν ἐστέρων τοῦ μηλικοῦ ὀξέος τῇ ἐπιδράσει περισσείας ἀκυλοχλωριδίου.

Σπουδαιότερος εἶναι ὁ *ἀκετυλομηλονικὸς ἀνυδρίτης* ὅστις ἔχει τὸν τύπον:

$$\begin{array}{l} CH_3.\,CO.\,O.\,CH - CO \\ \qquad\qquad\quad\;\; | \qquad\qquad\;\; \rangle O \\ \qquad\qquad\quad CH_2 - CO \end{array}$$

Κρυσταλλοῦται εἰς βελόνας τηκομένας εἰς 35°. Ὑπὸ πίεσιν 14 χστμ. βράζει εἰς 160', ὑπὸ συνήθη δὲ διασπᾶται εἰς ὀξικὸν ὀξὺ καὶ μηλεϊνικὸν ἀνυδρίτην.

Μετὰ τῆς ὑπολογισμένης ποσότητος ὕδατος ἑνοῦται πρὸς *ἀκετυλομηλικὸν ὀξὺ* $CH_3.CO.O.CH(CO_2H).CH_2.CO_2H$, ὅπερ τήκεται εἰς 132°. σ. ι.

ἄκυλος *[Βοτ.]*. Οὕτω καλοῦσιν οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τὸν Θεόφραστον τὸν βαλανώδη καρπὸν τοῦ *πρίνου* (Quereus coccifera L.) καὶ τῆς *φελλόδρυος* (Q. Suber L.). Ὁ ἄκυλος ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ὀδ. Κ. 241). σ. μ.

N-**ἀκυλουρεθάναι** *[Ὀργαν. Χημ.]*. Ἐστέρες τῶν *οὐρεθανῶν* μετ' ὀργανικῶν ὀξέων. Ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον

$$RO.CO.NH.CO.R'$$

λαμβάνονται δὲ ἐκ τῶν μετὰ νατρίου ἑνώσεων τῶν οὐρεθανῶν τῇ ἐπιδράσει ἐστέρων ἢ δι' ἑνώσεως ἰσοκυανικοῦ ἀκετυλίου μετ' ἀλκοολῶν.

Σπουδαιότερος ἀντιπρόσωπος τούτων εἶναι ὁ N-*ἀκετυλοκαρβομιδικὸς αἰθυλεστὴρ* (ἢ *ἀκετυλουρεθάνη*) ὅστις ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CO.NH.CO.OC_2H_5$. Εἶναι στερεὸν σῶμα τηκόμενον εἰς 78' καὶ βράζον εἰς 130' (72 χσλμ.). σ. γ.

ἀκυλοφθορίδια *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου $C_vH_{2v+1}CO.F$ ἀνάλογοι πρὸς τὰ **ἀκυλοχλωρίδια** (βλ. λ.).

Εἶναι γενικῶς εὐκίνητα ὑγρά.

Σπουδαιότερον μέλος τῆς σειρᾶς αὐτῆς εἶναι τὸ *ἀκετυλοφθορίδιον* $CH_8.CO.F$, ὅπερ δὲν ἀτμίζει ἐν τῷ ἀέρι, οὐδὲ ἀποσυντίθεται ἀκαριαίως ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Βράζει εἰς 20°,8. σ. γ.

ἀκυλοχλωρίδια *[Ὀργ. Χημ.]* Ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου $C_vH_{2v+1}CO.Cl$, ἤτοι παράγωγα τῶν λιπαρῶν ὀξέων δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ὑδροξυλίου αὐτῶν διὰ χλωρίου *(ἀκυλαλογονίδια)*. Παρασκευάζονται ἐκ τῶν λιπαρῶν ὀξέων, εἴτε δι' ἐπιδράσεως πενταχλωριοφωσφόρου:

$$C_8H_{17}CO.OH + PCl_5 = C_8H_{17}CO.Cl + POCl_3 + HCl$$

εἴτε δι' ἐπιδράσεως τριχλωριοφωσφόρου:

$$3CH_3.CO.OH + 2PCl_3 = 3CH_3COCl + 3HCl + P_2O_3$$

Ἐπίσης παρασκευάζονται δι' ἐπιδράσεως σουλφυροχλωριδίου ἐπὶ τῶν ἁλάτων τῶν ὀξέων:

$$2CH_3.CO.ONa + SO_2Cl_2 = 2CH_3.CO.Cl + Na_2SO_4,$$

δι' ἐπιδράσεως χλωριοσουλφονικῶν ἁλάτων ἐπὶ ἁλάτων τῶν ὀξέων $CH_3.CO.ONa + Cl.SO_2.ONa = CH_3.CO.Cl + Na_2SO_4$,

εἴτε δι' ἐπιδράσεως θειονυλοχλωριδίου ἐπὶ τῶν ὀξέων:

$$CH_3.CO.OH + SOCl_2 = CH_3.CO.Cl + HCl + SO_2.$$

Ἡ σειρὰ τῶν ἀκυλοχλωριδίων ἄρχεται ἀπὸ τοῦ δευτέρου μέλους τῶν ὀξέων, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ἀκετυλοχλωριδίου, διότι δὲν ἐπετεύχθη μέχρι τοῦδε ἡ παρασκευὴ τοῦ φορμυλοχλωριδίου, λαμβανομένων κατὰ τὰς σχετικὰς ἀντιδράσεις ἀντ' αὐτοῦ τῶν προϊόντων τῆς ἀποσυνθέσεώς του, ἤτοι ὑδροχλωρίου καὶ μονοξειδίου τοῦ ἄνθρακος

$$H.CO.Cl = HCl + CO.$$

Τὸ ἀκετυλοχλωρίδιον καὶ τὰ ἀνώτερα ὁμόλογα αὐτοῦ εἶναι ἄχροα λεπτόρρευστα ὑγρά, διαπεραστικῆς ὀσμῆς, ἀτμίζοντα ἐν τῷ ἀέρι ὡς ἐκ τῆς διὰ τῆς ὑγρασίας τοῦ ἀέρος ἐπερχομένης ἀποσυνθέσεως, ἐξ ἧς σχηματίζεται ὑδροχλώριον. Ἀποστάζουσιν ἄνευ ἀποσυνθέσεως· ὡς δὲ τὰ ἀλκυλοχλωρίδια εἶναι πτητικώτερα τῶν ἀντιστοίχων ἀλκοολῶν, οὕτω καὶ τὰ ἀκυλοχλωρίδια ζέουσι εἰς πολὺ

Digitized by Google

χαμηλοτέραν θερμοκρασίαν τῆς τῶν ἀντιστοίχων ὀξέων. Ἑπομένως δύναται νὰ λεχθῇ γενικῶς ὅτι ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ὑδροξυλίου διὰ χλωρίου καταβιβάζει τὸν βαθμὸν τῆς ζέσεως. Τὰ ἀνώτερα μέλη εἶναι κρυσταλλικὰ σώματα, δὲν ἀποστάζουσιν ἄνευ ἀποσυνθέσεως, ἀτμίζουν ὀλίγον εἰς τὸν ἀέρα καὶ εἶναι εὐδιάλυτα εἰς αἰθέρα.

Τὰ ἀκυλοχλωρίδια εἶναι ἀδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ, ἀλλ' ἀποσυντιθενται ὑπ' αὐτοῦ εἰς ὑδροχλώριον καὶ τὸ ἀντίστοιχον ὀξύ.

Χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τῶν ἀκυλοχλωριδίων εἶναι ὅτι εὐκόλως δύναται νὰ ἀντικατασταθῇ εἰς αὐτὰ τὸ χλώριον ὑπὸ ἄλλης ὁμάδος· οὕτω π. χ. τῇ ἐπιδράσει ὕδατος ἀντικαθίσταται τὸ χλώριον ὑπὸ ὑδροξυλίου

$$CH_3CO.\,Cl + HOH = CH_3.\,CO.\,OH + HCl$$

σχηματιζομένου τοῦ ἀντιστοίχου ὀξέος. Τῇ ἐπιδράσει ἀλκοολῶν σχηματίζονται ἐστέρες

$$CH_3.CO.\,Cl + HO.C_2H_5 = CH_3.\,CO.\,OC_2H_5 + HCl$$

Τῇ ἐπιδράσει ἀμμωνίας ἢ ἀμινῶν (πρωτογενῶν καὶ δευτερογενῶν) σχηματίζονται ἀμίδια ἁπλᾶ ἢ ἀλκυλιωμένα

$$CH_3.\,CO.\,Cl + NH_3 = CH_3.\,CO.\,NH_2 + HCl$$

$$CH_3.\,CO.\,Cl + C_2H_5NH_2 = CH_3.\,CO.\,NH.\,C_2H_5 + HCl$$

$$CH_3.\,CO.\,Cl + (C_2H_5)_2NH = CH_3.\,CO.\,N(C_2H_5)_2 + HCl.$$

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι τὰ ἀκυλοχλωρίδια χρησιμοποιοῦνται εὐρύτατα διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ ἀκυλίου εἰς σχηματισμὸν νέων ἑνώσεων, ἤτοι εἶναι σπουδαιοτάτης σημασίας διὰ τὰς συνθέσεις τῶν ὀργανικῶν ἑνώσεων.

Ἡ εἰσαγωγὴ γενικῶς ἑνὸς ἀκυλίου εἰς μίαν ἕνωσιν καλεῖται *ἀκυλίωσις*.

Τὸ σπουδαιότερον μέλος τῶν ἀκυλοχλωριδίων εἶναι τὸ **ἀκετυλοχλωρίδιον** (βλ. λ.). Σ. Γ.

ἀκύμαντος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κυμαινόμενος, ὁ μὴ ταρασσόμενος, γαληνιαῖος, ἥσυχος.—Ἐπίρρ. ***ἀκυμάντως***.

ἀκύμων *—ονος* (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ὁ ἀκύμαντος.

ἀκυνιτροξικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*· **6λ. νιτροξικὸν ὀξύ.**

ἀκυνιτροσώματα *['Οργ. Χημ.]*· **6λ. νιτροενώσεων δεσμοτροπία.**

'Ακυνᾶτος Θ.· 6λ. 'Ακινᾶτος.

ἀκυρία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἄκυρον, ἄνευ κύρους, ἀκυρολογία.

ἀκυρίευτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ κυριευθείς, ὁ μὴ κυριευόμενος, ἀπόρθητος.

ἀκυρολεκτῶ ***(—έω)***· κακῶς ἀντὶ τοῦ *ἀκυρολογῶ*.

ἀκυρολεξία (ἡ)· κακῶς ἀντὶ τοῦ *ἀκυρολογία*.

ἀκυρολογία (ἡ)· τὸ ἀκυρολογεῖν, τὸ νὰ μεταχειρίζεταί τις λέξεις καὶ φράσεις, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὅλου διανοήματος, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ διατυπωθῇ· π.χ. ὁ λέγων **εὐανθεῖς** λειμῶνας ἀκυρολογεῖ, διότι μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ *λειμῶνος* συμβιβάζεται τὸ *εὐθαλής*· ἐπίσης ἀκυρολογεῖ ὁ λέγων *εὐθαλῆ ῥόδα*, ἀντὶ *εὐθαλοῦς ῥοδῆς ἄνθος*. Ἀκυρολογία εἶναι καὶ ἡ χρῆσις λέξεων παρὰ τὴν παράδοσιν· π.χ. *εὐωχῶ τοὺς φίλους* ἀντὶ τοῦ *ἑστιῶ* ἢ *κάμνω τραπέζι* εἰς τοὺς φίλους, *κηρύχνω*, τὸ *γεγονότο* καὶ ἐν γένει πᾶσα χρῆσις, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ γλωσσικὴ συνείδησις ἐξανίσταται. Ἀκυρολογία εἶναι καὶ ἡ ἄτοπος χρῆσις μεταφορικῶν φράσεων καὶ λέξεων· π.χ. *ἁλιεύω ἄνθη* ἀντὶ *δρέπω ἄνθη*. Κατὰ τοὺς παλαιοὺς γραμματικοὺς τρεῖς εἶναι αἱ κακίαι τοῦ λόγου. ὁ *σολοικισμός*, ὁ *βαρβαρισμὸς* καὶ ἡ *ἀκυρολογία*. Ἀντίθ. ***κυριολογία***. Β. Φ.

ἀκυρολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀκυρολογίαν.—Ἐπίρρ. ***ἀκυρολογικῶς***.

ἀκυρολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀκυρολογῶν, ὁ μεταχειριζόμενος ἀκυρολογίας.

ἀκυρολογῶ· μεταχειρίζομαι ἀκυρολογίας, μεταχειρίζομαι ἐν τῷ λόγῳ ἀκαταλλήλους μεταφοράς. Ἀντιθ. *κυριολογῶ*.

ἄκυρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄνευ κύρους, ἀνίσχυρος, ἀντίθ. *ἔγκυρος* ἢ *κύριος*· «**ἄκυρος νόμος**»— διαθήκη» —Ἐπίρρ. ***ἀκύρως***.

— *(Νομ.)*. Βλ. **ἀκυρότης**.

ἀκυρότης *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἄκυρος, ἡ ἔλλειψις κύρους, ἰσχύος.

—ἀκυρότης καὶ **ἀκυρωσία** *['Αστ. Δικ.]*. Ἡ ἀκυρότης, ὡς ἔννοια νομική, ἀποτελεῖ ἓν μέσον πρὸς ἐξουδετέρωσιν ὡρισμένων πράξεων τῶν ἀτόμων, αἱ ὁποῖαι ἐμπίπτουν μὲν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐννοίας τοῦ Δικαίου, ἀντιβαίνουσιν ὅμως εἰς τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, ἤτοι τοὺς ἑκάστοτε κανόνας τούτου. Ἀπαγγέλλον τὸ Δίκαιον ἀκυρότητα εἰς τὰς πράξεις ταύτας, δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ὕπαρξίν των καὶ συνεπῶς κηρύσσει ταύτας ἄνευ νομικῶν ἀποτελεσμάτων.

Ἀποτέλεσμα τῆς ὑπὸ νομικὴν ἄποψιν ἀνυπαρξίας τῆς νομικῆς πράξεως εἶναι ὅτι ἡ ἄκυρος πρᾶξις οὐδεμιᾶς χρῄζει ἀγωγῆς ἢ ἄλλου ἐνδίκου τινὸς μέσου, διότι ἐλλείπει αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀντικείμενον τῆς προσβολῆς. Ἐν τούτοις ὅμως οἱ παλαιότεροι νομικοὶ ἔπλασαν ἰδίαν πρὸς τοῦτο ἀγωγήν, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα querella nullitatis, ἡ ὁποία ἐφηρμόζετο κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον ἐπὶ ἀκυρώσεως διαθηκῶν λόγῳ παραβιάσεως τῶν δικαίων τῶν ἀναγκαίων κληρονόμων (βλ. λ. **κληρονομία**). Ἡ ἀγωγὴ μάλιστα αὕτη ὑπεβλήθη καὶ εἰς τριακονταετῆ παραγραφήν. Σήμερον ὅμως κρατεῖ ἡ ἀντίθετος ἀντίληψις, καθ' ἣν τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ἄκυρον οὐδεμιᾶς χρῄζει δικαστικῆς προσβολῆς, ἀποτέλεσμα δὲ τούτου εἶναι ὅτι ἀντὶ τῆς ἐγέρσεως ἀγωγῆς ἐπὶ ἀκυρώσει τῆς νομικῆς πράξεως ἐγείρεται ἀπ' εὐθείας ἡ κατὰ τὰς περιστάσεις ἁρμόζουσα ἀγωγὴ (διεκδικητική, περὶ κλήρου κλπ.), προστατευομένη, ἐν περιπτώσει ἐνστάσεως ἐκ τῆς νομικῆς πράξεως πηγαζούσης, διὰ τῆς ἀντενστάσεως τῆς ἀκυρότητος. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν πολλαὶ περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας, καίτοι ἡ ἀκυρότης νομικῆς πράξεως δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς δικαστικῆς κρίσεως, εἶναι ὅμως ἀπαραίτητος ἡ δι' αὐτῆς πιστοποίησις τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ ταύτης. Τὸ Δίκαιον παρέχει εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας τὴν καλουμένην ἀγωγὴν ἀναγνωριστικὴν (actio praejudicialis), τῆς ὁποίας σκοπὸς ἀποκλειστικὸς εἶναι ἡ διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως πιστοποίησις πραγματικῆς καταστάσεως.

Ἐντεῦθεν οἱ λόγοι τῆς ἀκυρότητος δὲν ἀποτελοῦν ἐν τῷ συστήματι τοῦ Δικαίου ἔννοιάν τινα θετικήν, ἀλλὰ δημιουργοῦνται ἐκ τῆς ἐλλείψεως (γενικῆς ἢ μερικῆς) τῶν ὅρων καὶ τῶν προϋποθέσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ νόμου μία νομικὴ πρᾶξις ὡς ἔγκυρος. Οἱ λόγοι τῆς ἀκυρότητος ἀποτελοῦν τὴν λογικὴν ἀντίθεσιν τῶν προαπαιτουμένων τοῦ κύρους τῶν δικαιοπραξιῶν (ἤτοι τῆς ἱκανότητος, τῆς ὑπάρξεως βουλήσεως καὶ τῆς πρὸς ταύτην συμφωνούσης καὶ καθ' ὡρισμένον τύπον γινομένης δηλώσεως καὶ τῆς παρὰ τοῦ Δικαίου κατὰ περιεχόμενον ἀναγνωρίσεως τῆς βουλήσεως). Ἡ ἀνυπαρξία ὅρου τινὸς τούτων δημιουργεῖ τὸν ἀντίστοιχον ὅρον ἀκυρότητος.

Ἡ ἀκυρότης ἀπαγγέλλεται λόγῳ τοῦ ἐνυπάρχοντος ἐν τῇ νομικῇ πράξει ἐλαττώματος, τὸ ὁποῖον τὴν καθιστᾷ ἀτελῆ. Τὸ ἐλάττωμα συνίσταται εἴτε εἰς λόγους τυπικούς, τ. ἔ. διότι δὲν ἐτηρήθησαν ὡρισμέναι διατυπώσεις (ὡς λ. χ. ἀγοραπωλησία ἀκινήτου μὴ περιβληθεῖσα τὸν τύπον τοῦ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου), εἴτε διὰ λόγους οὐσιαστικούς, διότι τὸ Δίκαιον δὲν ἀναγνωρίζει αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τὴν πρᾶξιν (ὡς λ.χ. ἀπαλλοτρίωσις προικῴου ἀδιατιμήτου ἢ σύμβασις κληρονομική).

Μετατροπὴ ἀκύρου δικαιοπραξίας. — Μετριασμὸς τῆς αὐστηρότητος τῆς ἀκυρότητος ἐπέρχεται διὰ τῆς καλουμένης μετατροπῆς (conversio). Ἐὰν δηλαδὴ ἡ δικαιοπραξία, τὴν ὁποίαν ἠθέλησαν οἱ συμβαλλόμενοι, δὲν φέρει τὰ διὰ τὸ κῦρος αὐτῆς ἀπαιτούμενα στοιχεῖα, καὶ ὡς τοιαύτη εἶναι ἄκυρος, φέρει ὅμως τὰ στοιχεῖα ἄλλης πράξεως, δύναται νὰ ἰσχύσῃ ἡ τελευταία αὕτη πρᾶξις, ἐφ' ὅσον τεκμαίρεται, ὅτι οἱ συμβαλλόμενοι ἠθέλησαν καὶ τὴν δευτέραν ταύτην πρᾶξιν ἔστω καὶ ἐν ὑστέρῳ βαθμῷ. Τοιοῦτο τεκμήριον ὑπάρχει ὅταν ἀμφότεραι αἱ πράξεις, ἐγκύρως καταρτιζόμεναι, καταλήγουν εἰς τὸ αὐτὸ νομικὸν ἀποτέλεσμα. Ἐὰν π.χ. ὁ εἷς τῶν συμβαλλομένων δίδει εἰς τὸν ἕτερον χρήματα ὡς δάνειον, οὗτος δὲ τὰ λαμβάνει ὡς δωρεάν, εἶναι φανερόν, ὅτι οὔτε δάνειον οὔτε δωρεὰ καταρτίζεται, λόγῳ τῆς ἀσυμφωνίας τῶν βουλήσεων, πλὴν ὅμως ἡ κυριότης τῶν χρημάτων μεταβιβάζεται, διότι ὑπάρχει ἡ ἑκατέρωθεν πρόθεσις πρὸς μεταβίβασιν καὶ κτῆσιν τῆς κυριότητος. Ἐπίσης κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον καὶ κατὰ τὰς γενικὰς διατάξεις περὶ διαθηκῶν ἄκυρος διαθήκη τῶν στρατιωτῶν εἶναι ἔγκυρος κατὰ τὰς ἐξαιρετικὰς περὶ ταύτης διατάξεις, κατὰ δὲ τὸν περὶ διαθηκῶν νεώτερον νόμον ἄκυρος μυστικὴ διαθήκη δύναται νὰ εἶναι ἔγκυρος ὡς ἰδιόγραφος τοιαύτη. Ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ τὸ τεκμήριον ὅτι οἱ συμβαλλόμενοι ἠθέλησαν καὶ τὴν δευτέραν πρᾶξιν, ἀπαιτεῖται πρὸς ἰσχὺν ταύτης ῥητὴ δήλωσις τῶν συμβαλλομένων. Ἄκυρος διαθήκη δὲν μετατρέπεται εἰς κωδίκελλον ἄνευ τῆς γνωστῆς περὶ τούτου ῥήτρας. Ἡ μετατροπὴ εἶναι ἔννοια ἐντελῶς διάφορος τῆς ἀκυρότητος, οὐδὲ ταυτίζεται πρὸς τὴν μερικὴν ἀκυρότητα, καθ' ὅσον ἡ τελευταία προϋποθέτει πλείονα κεφάλαια ἐν τῇ δικαιοπραξίᾳ, ἐνῷ ἡ πρώτη δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κεφαλαίων. Ἐκτὸς τούτου ἡ μετατροπὴ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς καθολικῆς ἀκυρότητος τῆς δικαιοπραξίας.

Δικονομικὴ ἄποψις τῆς ἀκυρότητος. — Τὴν ἀπόλυτον ἀκυρότητα (βλ. **διάκρισιν κατωτέρω**) ὀφείλει καὶ αὐτεπαγγέλτως νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τὸ Δικαστήριον. Τὴν ἀκυρότητα προτεινομένην ἐνώπιον Δικαστηρίου ὀφείλει κατ' ἀρχὴν ν' ἀποδείξῃ ὁ προτείνων ταύτην, εἴτε ἐνάγων εἶναι οὗτος καὶ ἐπ' αὐτῆς θεμελιώνει τὴν ἀγωγήν του, εἴτε εναγόμενος καὶ δι' αὐτῆς προσπαθεῖ νὰ καταρρίψῃ τὴν βάσιν τῆς ἀγωγῆς ἐκείνου. Οὕτω:

α) ὁ ἐνάγων δὲν ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ τὰς ἐξ ὑποκειμένου προϋποθέσεις τοῦ κύρους τῆς πράξεως, καίτοι ἡ ἔλλειψις τούτων ἐπάγεται ἀκυρότητα ταύτης, διότι αἱ προϋποθέσεις αὗται τεκμαίρονται ὑπάρχουσαι εἰς πᾶσαν νομικὴν πρᾶξιν, ἀμφισβητουμένης δὲ τῆς ὑπάρξεώς των ὑπὸ τοῦ ἐναγομένου —ἐννοεῖται ὁ *δικονομικῶς ἐναγόμενος*— ἀποδεικνύεται παρ' αὐτοῦ ἡ ἔλλειψίς των. (Λ. χ. ἡ ἱκανότης τῶν συμβαλλομένων πρὸς δικαιοπραξίαν.)

β) ἐὰν ἡ ἀγωγὴ θεμελιοῦται ἐν τῷ ἱστορικῷ ἐπὶ τῆς ἀκυρότητος νομικῆς τινος πράξεως, τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως φέρει ὁ ἐνάγων, διότι οὗτος ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ τὰ τὴν ἀγωγήν του ἀπαρτίζοντα καὶ παρὰ τοῦ ἐναγομένου ἀμφισβητούμενα πραγματικὰ περιστατικά. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐπὶ ἐνστάσεων (βλ. **Οἰκονομίδου—Λιβαδᾶ 'Εγχειρ. § 170**). Ἀντιθέτως ὅμως ὁ ἐνάγων ἐξ ὡρισμένης νομικῆς πράξεως ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ τὰ οὐσιώδη καὶ κύρια στοιχεῖα ἢ τὰς ἐξ ἀντικειμένου προϋποθέσεις τοῦ κύρους αὐτῆς (ὡς εἶναι λ. χ. ἐπὶ πωλήσεως ἀκινήτου ἡ σύνταξις συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου καὶ ἡ μεταγραφὴ τούτου ἢ ἐπὶ πωλήσεως ἀκινήτου ἀνήκοντος εἰς ἀνήλικον ἡ τήρησις τῶν διατυπώσεων τοῦ διασκέμματος τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου καὶ ἡ δικαστικὴ ἀπόφασις κ.λ.π., οὐχὶ δὲ ὁ ἐπικαλούμενος τὴν ἀκυρότητα τῆς πράξεως ἐναγόμενος τὴν ἔλλειψιν τῶν τοιούτων προϋποθέσεων.

Εἴδη ἀκυρότητος. — Ἀναλόγως τῆς δυνάμεως, τοῦ χρόνου ἐμφανίσεως καὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἐνυπάρχοντος ἐν τῇ νομικῇ πράξει ἐλαττώματος, ἀκολουθεῖ καὶ ὁ βαθμὸς ἢ ἡ ἔκτασις τῆς ἀκυρότητος τῆς νομικῆς πράξεως. Ἐντεῦθεν ἀπορρέουν τὰ διάφορα τῆς ἀκυρότητος εἴδη.

I. ***Ἀπόλυτος καὶ σχετικὴ ἀκυρότης:*** Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἀντικειμενικῶς ἀκύρου τῆς νομικῆς πράξεως τὸ Δίκαιον διακρίνει τὴν ἀπόλυτον καὶ τὴν σχετικὴν ἀκυρότητα. Ἡ διάκρισις αὕτη ἔχει τι τὸ ἀνώμαλον ἐν τῷ συστήματι τοῦ Δικαίου· διότι, κατὰ τὴν ἀνωτέρω διαγραφεῖσαν ἔννοιαν τῆς ἀκυρότητος, παρίσταται αὕτη ὡς ἄρνησις τῆς ἰδιωτικῆς θελήσεως ἐκ μέρους τοῦ Δικαίου, τὸ ὁποῖον δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ὕπαρξιν τῆς ἐκ ταύτης ἀπορρεούσης πράξεως. Ἑπομένως ἡ ἀκυρότης πρέπει πάντοτε νὰ εἶναι ἀπόλυτος, δηλαδὴ ἡ ἀνυπαρξία τῆς νομικῆς πράξεως δέον νὰ εἶναι ἀντικειμενική. Ἐν τούτοις τὸ Δίκαιον ἐξ εὐνοίας πρὸς ὡρισμένα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἰδιαιτέρως ἠθέλησε νὰ προστατεύσῃ, καθιέρωσεν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ἀκυρότητα πράξεων, ἐκ τῶν ὁποίων παραβλάπτονται τὰ συμφέροντά των. Ἐντεῦθεν ἡ ἔννοια τῆς σχετικῆς ἀκυρότητος, ὡς ἰδιαιτέρας καὶ μερικῆς κατηγορίας τῆς ἀπολύτου ἀκυρότητος. Ἡ ἀπόλυτος ἀκυρότης καθιστᾷ τὴν νομικὴν πρᾶξιν ἀντικειμενικῶς ἀνύπαρκτον καὶ συνεπῶς ἀνενεργῆ διὰ πάντας, οἵτινες θὰ εἶχον ἔννομον συμφέρον νὰ τὴν προτείνουν. Ἡ ἀκυρότης αὕτη ἐπέρχεται ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ Νόμου, ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεως τῶν συμβαλλομένων, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ ἐνέργεια τῆς σχετικῆς ἀκυρότητος (ἡ ἀνυπαρξία τῆς δικαιοπραξίας) ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θελήσεως τῶν συμβαλλομένων καὶ δὴ τοῦ ἑτέρου τούτων. Ἡ σχετικὴ ἀκυρότης, καίτοι ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς θελήσεως μόνον τοῦ ἑνὸς μέρους, δὲν ἰσχύει μόνον δι' αὐτό, ἀλλὰ δι' ἀμφότερα τὰ μέρη. Τὸ γεγονὸς ἂν κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον ὑπάρχουν θέματα ἐφαρμογῆς τῆς σχετικῆς ἀκυρότητος ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενον σφοδρᾶς ἔριδος μεταξὺ τῶν νομικῶν. Τὸ μᾶλλον ἀναμφισβήτητον θέμα φαίνεται ὑπῆρξεν ἡ ἀκυρότης τῶν ἀμφοτεροβαρῶν συμβάσεων, τῶν συναπτομένων παρὰ τοῦ ἀνηλίκου ἄνευ συναινέσεως τοῦ ἐπιτρόπου. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος καὶ σήμερον, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων τοῦ ἐπιτρόπου τῶν γενομένων ἄνευ τηρήσεως τῶν νομίμων διατυπώσεων, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν σχετικὴν ἀκυρότητα ἐπερχομένην ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνηλίκου (**6λ.** *Κρασσᾶ* **Οἰκογενειακὸν Δίκ. § 289**). Ἀλλὰ ἡ περὶ τὴν ἔννοιαν τῆς σχετικῆς ἀκυρότητος ἐπικρατοῦσα ἐν τῇ νομικῇ Ἐπιστήμῃ ἀσάφεια ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν σύγχυσιν ταύτης πρὸς τὴν κατωτέρω διαγραφομένην ἔννοιαν τῆς ἀκυρωσίας ἢ διαρρήξεως. Ἀλλὰ σχετικὴ ἀκυρότης καὶ ἀκυρωσία, καίτοι πλησιάζουν ἀλλήλας, εἶναι ὅμως ἀπὸ ἀπόψεως θετικοῦ Δικαίου οὐσιωδῶς διάφοροι, καθ' ὅσον ἡ μὲν σχετικὴ ἀκυρότης, ὡς ἀκυρότης, οὐδεμιᾶς χρῄζει δικαστικῆς προσβολῆς, δυναμένου τοῦ ὑπὲρ οὗ αὕτη ἐτάχθη νὰ μετέλθῃ ἀπ' εὐθείας τὴν κατὰ τὰς περιστάσεις ἁρμόζουσαν ἀγωγὴν (**6λ. ἀνωτ.**), ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ ἀκυρωσία εἶναι πάντοτε ἀποτέλεσμα προηγουμένης δικαστικῆς προσβολῆς τῆς νομικῆς πράξεως. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἐπὶ τῆς τελευταίας οὐδὲν κωλύει ὅπως τὴν ἀκύρωσιν τῆς δικαιοπραξίας ζητήσουν ὅλοι οἱ συμβαλλόμενοι, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται ἔχουν ἔννομον συμφέρον, ἐνῷ τὴν πρώτην δύναται νὰ ζητήσῃ

Digitized by Google

μόνον ὁ ὑπὲρ οὗ ἐτάχθη, οὐδεὶς δὲ τῶν λοιπῶν συμβαλλομένων, κἂν ἔτι ἔχουν πρὸς τοῦτο συμφέρον.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ θετικοῦ Δικαίου, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ σχετικὴ ἀκυρότης ἀποτελεῖ κατηγορίαν τῆς ἀκυρότητος. Καθαρῶς ὅμως ἐννοιολογικῶς, ἡ σχετικὴ ἀκυρότης, ὡς καθαρὰ ἔννοια, δέον νὰ ὑπαχθῇ μετὰ τῆς ἀκυρωσίας εἰς τὴν γενικωτέραν ἔννοιαν τῆς ἀκυρότητος, τῆς ἐπερχομένης ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς βουλήσεως, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἀκυρότητα, ἥτις ἐπέρχεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Δικαίου. Ἡ ταξινόμησις αὕτη εἶναι ὀρθοτέρα, διότι τὸ κατὰ τὸ θετικὸν Δίκαιον διακρίνον τὴν σχετικὴν ἀκυρότητα τῆς ἀκυρωσίας ἀνάγεται εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐκδηλώσεως τῆς σχετικῆς βουλήσεως καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐπενεργείας τῶν ἀποτελεσμάτων ἑκατέρας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀνάγεται εἰς τὴν τεχνικὴν τοῦ Δικαίου καὶ εἶναι ξένον πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν νομικῶν ἐννοιῶν.

II. ***Ἀρχικὴ καὶ ἐπιγενομένη ἀκυρότης***: Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ χρόνου, καθ' ὃν προβαίνει ἡ ἀκυρότης, διακρίνεται αὕτη εἰς ἀρχικὴν καὶ ἐπιγενομένην. Ἡ πρώτη ὑπάρχει, ὅταν ἡ ἔλλειψις, ἡ συνεπάγουσα τὴν μὴ ἀναγνώρισιν παρὰ τοῦ Δικαίου τῆς νομικῆς πράξεως, ὑπῆρχεν ἀρχῆθεν κατὰ τὴν κατάρτισιν ταύτης· ἡ δευτέρα, ὅταν ἡ ἔλλειψις ἐπῆλθε κατόπιν. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει ἡ δικαιοπραξία παρήχθη ἔγκυρος, ἀλλὰ γεγονός τι ἐπελθὸν καθιστᾷ ταύτην ἀνύπαρκτον (ὡς λ. χ. ἀκύρωσις διαθήκης δι' ἐπιγεννήσεως τέκνου). Εἰς τὴν ἐπιγενομένην ἀκυρότητα ἀνάγονται καὶ αἱ περιπτώσεις ἐκεῖναι, καθ' ἃς ἐφ' ὡρισμένων δικαιοπραξιῶν τὰ στοιχεῖα τοῦ κύρους αὐτῶν ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχουν οὐ μόνον κατὰ τὸν χρόνον τῆς καταρτίσεως τούτων, ἀλλὰ καὶ νὰ διαρκῶσιν ὑπάρχοντα καὶ μετέπειτα. Ἀλλὰ τόσον εἰς τὴν θεωρίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Δικαίου, εἶναι σοβαρὸν πρόβλημα ποῖα εἶναι τὰ στοιχεῖα ταῦτα.

Τὸ πρόβλημα δὲ εἶναι ἔτι μεγαλύτερον, διότι τὸ Δίκαιον δὲν προσδιορίζει κατηγορίαν ἢ εἴδη τοιούτων στοιχείων, ἐχόντων τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀκυρότητος, ἀλλὰ λαμβάνει τινὰ καὶ εἰς ταῦτα χορηγεῖ τὴν ἀκυρωτικὴν δύναμιν· λ. χ. ἀκυροῦται ἡ διαθήκη ἐὰν ὁ διαθέτης ἀπολέσῃ τὴν ἱκανότητα δικαίου ἢ ὁ ἐγκατάστατος τὴν ἱκανότητα τοῦ κληρονομεῖν· δὲν ἀκυροῦται ὅμως ἡ διαθήκη ἐὰν μετὰ τὴν κατάρτισιν ταύτης ὁ διαθέτης καταστῇ παράφρων. Ἐνῷ κατὰ ταῦτα ἡ ἀρχή, ὅτι τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἔγκυρον δύναται μεταγενεστέρως νὰ καταστῇ ἄκυρον ἐξ ὡρισμένων λόγων, εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Δικαίου, ἡ ἀντίθετος ἀρχὴ ὅτι τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἄκυρον δύναται μεταγενεστέρως νὰ κυρωθῇ εἶναι ἀδύνατος, διότι αὐτὸ τὸ Δίκαιον ἀποκλείει ταύτην ἀναγορεῦον τὸν κανόνα «τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἄκυρον οὐ βεβαιοῦται τῇ χρονίᾳ παραδρομῇ», ὅστις κανὼν εἶναι καὶ σύμφωνος πρὸς τὴν ἀνωτέρω διατυπωθεῖσαν ἔννοιαν τῆς ἀκυρότητος.

III. ***Ὁλικὴ καὶ μερικὴ ἀκυρότης***: Ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς ἀκυρότητος ἐπὶ τῆς νομικῆς πράξεως τὸ Δίκαιον διακρίνει τὴν ὁλικὴν καὶ τὴν μερικὴν ἀκυρότητα. Ἡ ἀκυρότης, ὡς ἐκ τῆς διαγραφείσης ἐννοίας της, πρέπει πάντοτε νὰ εἶναι ὁλική, διότι ἀκυρότης σημαίνει νομικὴν ἀνυπαρξίαν τῆς δικαιοπραξίας. Ἡ μερικὴ ἀκυρότης ἐφαρμόζεται ἐπὶ δικαιοπραξιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦνται ἀπὸ περισσότερα αὐτοτελῆ μέρη ἢ ἀπὸ κύρια καὶ παρεπόμενα μέρη. Ἐπ' αὐτῶν ἰσχύει ὁ κανὼν ὅτι «utile per inutile non vitiatur». Ἑπομένως, ἐφ' ὅσον ὁ λόγος τῆς ἀκυρότητος ἐκτείνεται μόνον ἐφ' ἑνὸς αὐτοτελοῦς μέρους τῆς δικαιοπραξίας, τὸ κῦρος τῆς λοιπῆς δικαιοπραξίας παραμένει ἐντελῶς ἄθικτον. Οὕτως ἡ συμφωνία περὶ παροχῆς τόκου ἄνω τοῦ νομίμου ὁρίου εἶναι ἄκυρος κατὰ τὸ ἐπὶ πλέον, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ παραβλάπτεται τὸ κῦρος τοῦ δανείου ἢ τῆς περὶ τόκου συμφωνίας μέχρι τοῦ νομίμου ὁρίου. Ἐὰν ὁ λόγος τῆς ἀκυρότητος ἀναφέρεται εἰς τὰ κύρια μέρη τῆς δικαιοπραξίας, τότε καὶ τὰ παρεπόμενα μέρη θεωροῦνται ἄκυρα καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ εἶναι ἔγκυρα. Οὕτως ἡ ἀκυρότης τοῦ δανείου ἐπάγεται καὶ ἀκυρότητα τῆς ἐγγυήσεως ἢ τῆς ὑποθήκης. Ἀντιθέτως τὸ ἄκυρον τῶν παρεπομένων στοιχείων τῆς δικαιοπραξίας οὐδόλως ἐπηρεάζει τὸ κῦρος τῆς κυρίας πράξεως, ἐκτὸς ἐὰν ταῦτα ἐθεωρήθησαν παρὰ τῶν συμβαλλομένων ὡς οὐσιώδη μέρη τῆς νομικῆς πράξεως.

Ἡ ἀκυρωσία.—Ἡ *ἀκυρωσία*, ἢ ἄλλως *διάρρηξις* καλουμένη, ὡς νομικὴ ἔννοια προσομοιάζει πρὸς τὴν ἀκυρότητα κατὰ τοῦτο, ὅτι ἀποτελεῖ καὶ αὐτὴ ἓν μέσον πρὸς ἐξουδετέρωσιν ὡρισμένων νομικῶν πράξεων, αἱ ὁποῖαι ἀντιβαίνουσιν εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ Δικαίου. Διαφέρει ὅμως ἡ ἀκυρωσία τῆς ἀκυρότητος κατὰ τοῦτο τὸ οὐσιῶδες στοιχεῖον, ὅτι ἐπὶ ταύτης μὲν τὸ Δίκαιον *κηρύσσει αὐτὸ τοῦτο* τὴν ἀνυπαρξίαν τῆς νομικῆς πράξεως (ἐκτὸς τῶν περιπτώσεων τῆς σχετικῆς ἀκυρότητος, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ, ὡς ἐλέχθη, ἰδιορρυθμίαν ἐν τούτῳ), ἐνῷ ἐπὶ ἐκείνης τὸ Δίκαιον καταλείπει τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς νομικῆς πράξεως εἰς τὴν *ἰδιωτικὴν θέλησιν*. Ἐντεῦθεν ἕπονται ἕτεραι διαφοραὶ μεταξὺ τῶν δύο τούτων συγγενῶν ἐννοιῶν. Ὅτι ἡ ἀκυρωσία, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει βούλησις τῶν συμβαλλομένων πρὸς τοῦτο, δὲν δύναται νὰ χωρήσῃ, ἡ δὲ νομικὴ πρᾶξις ἡ εἰς ἀκυρωσίαν ὑποκειμένη διατηρεῖ ὅλον αὐτῆς τὸ κῦρος καὶ τὴν νομικὴν αὐτῆς ὑπόστασιν, παράγουσα πάντα τὰ ἔννομα ἀποτελέσματα, ἐνῷ ἡ ἄκυρος πρᾶξις μὴ ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς βουλήσεως εἶναι νομικῶς ἀνύπαρκτος καὶ οὐδὲν παράγει ἔννομον ἀποτέλεσμα κατὰ τὸν γνωστὸν κανόνα τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου «quod nullum est nullum producit effectum». Ἡ ἀκυρώσιμος νομικὴ πρᾶξις χρήζει πάντοτε δικαστικῆς προσβολῆς (εἴτε ἡ προσβολὴ αὕτη ἐπέρχεται δι' ἀγωγῆς εἴτε δι' ἐνστάσεως), ἐνῷ ἡ ἄκυρος, καθὼς ἐλέχθη, οὐδεμιᾶς χρήζει δικαστικῆς προσβολῆς, οὖσα ἀφ' ἑαυτῆς ἀνύπαρκτος. Διὰ τῆς δικαστικῆς κηρύξεως τῆς ἀκυρωσίας, παύει ἡ περαιτέρω νομικὴ ἐνέργεια τῆς νομικῆς πράξεως, ἡ ὁποία οὕτως ἐξαφανίζεται, αἱ ἤδη ὅμως ἐπελθοῦσαι ἔννομοι συνέπειαι οὐδόλως ἀνατρέπονται, ἀλλὰ διατηροῦν τὴν νομικὴν αὐτῶν ὑπόστασιν. Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ ἀκυρώσιμον μιᾶς νομικῆς πράξεως καταλείπεται εἰς τὴν ἰδιωτικὴν θέλησιν, ἕπεται ὅτι ἀντίθετος ἰδιωτικὴ θέλησις ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἰσχυροποίησιν τῆς ἀκυρωσίμου δικαιοπραξίας. Κλασσικὴν περίπτωσιν τοιούτου θέματος ἀποτελεῖ ἡ παραίτησις ἀπὸ τοῦ δικαιώματος τῆς προσβολῆς καὶ ἡ μεταγενεστέρα ἐν γνώσει τοῦ ἀκυρωσίμου ἀναγνώρισις, μὴ ἀποκλειομένης ὅμως καὶ τῆς δι' ἄλλων πράξεων ἢ γεγονότων ἐξ ἀγωγῆς τῆς περὶ μὴ προσβολῆς βουλήσεως. Πλὴν ὅμως ἡ ἰσχυροποίησις τῆς ἀκυρωσίμου δικαιοπραξίας δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἐξ ἄλλου γεγονότος, τὸ ὁποῖον δυνατὸν νὰ μὴ φανερώνῃ βούλησιν πρὸς τοῦτο τῶν δικαιοπρακτούντων (λ. χ. ἡ παραγραφὴ τοῦ δικαιώματος τῆς προσβολῆς). Τὸ δικαίωμα τῆς προσβολῆς τῆς ἀκυρωσίμου δικαιοπραξίας ἔχει κατὰ τὸν θεμελιώδη δικονομικὸν κανόνα ὁ συμβαλλόμενος, οὗτινος τὰ συμφέροντα βλάπτονται ἐκ ταύτης. Κατ' ἐξαίρεσιν ὅμως τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον παρέσχε δικαίωμα προσβολῆς εἰς ἐκεῖνον, οὗτινος θίγονται τὰ συμφέροντα καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εἶναι συμβαλλόμενος, ἐπὶ τῆς περιπτώσεως τῆς **Παυλιανῆς ἀγωγῆς** (βλ. λ.), διὰ τῆς ὁποίας προστατεύεται ὁ δανειστὴς κατὰ τοῦ περιγράφοντος τὰ δικαιώματά του ὀφειλέτου, δυνάμενος νὰ προσβάλῃ τὰς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τρίτων νομικὰς πράξεις.

Ἡ προσβολὴ δικαστικῶς δύναται νὰ ἀσκηθῇ εἴτε δι' ἀγωγῆς, εἴτε δι' ἐνστάσεως, κατὰ δὲ τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον ἐπετράπη εἴς τινα θέματα καὶ ἡ δι' ἐξωδίκου δηλώσεως ἄσκησις τῆς προσβολῆς (ὡς λ. χ. ἐπὶ ἀνατροπῆς κληρονομικῆς ἐγκαταστάσεως ἕνεκα προσβολῆς τοῦ δικαίου τῶν ἀναγκαίων κληρονόμων). Ἡ προσβολὴ τῆς νομικῆς πράξεως στρέφεται κατὰ κανόνα κατὰ τῶν συμβαλλομένων, πάντοτε ὅμως κατ' ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ὠφελοῦνται ἐκ τῆς νομικῆς πράξεως. Δύναται ὅμως νὰ μὴ ἀπευθύνεται κατὰ τῶν συμβαλλομένων, καθὼς συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἀγωγῶν τῶν ἐγγεγραμμένων τῷ πράγματι «in rem scriptae» (ὡς εἶναι λ.χ. ἡ περὶ φόβου ἀγωγή), ἐφ' ὧν ἡ προσβολὴ ἀσκεῖται κατὰ τοῦ ἑκάστοτε κατόχου τοῦ πράγματος ἢ ἐπὶ διαθήκης, ἐφ' ἧς ἡ προσβολὴ ἀσκεῖται κατὰ τῶν ἐγκαταστάτων.

Ἡ ἀκυρωσία ἀπαγγέλλεται λόγῳ τοῦ ἐνυπάρχοντος ἐν τῇ νομικῇ πράξει ἐλαττώματος, τὸ ὁποῖον τὴν καθιστᾷ διαρρηκτήν. Τὰ ἐλαττώματα ταῦτα συνίστανται εἰς λόγους οὐσιαστικῆς ἀρνήσεως τοῦ Δικαίου. Τοιούτου εἴδους ἐλαττώματα εἶναι πολλά, χωρὶς νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξευρεθοῦν γενικοὶ χαρακτῆρες τούτων. Παραδείγματα τούτων ἔστωσαν ἡ βία, ὁ φόβος, ἡ ὑπέρογκος βλάβη, ἡ πλάνη περὶ οὐσιώδεις ἰδιότητας κ.λ.π. Κηρυχθείσης δικαστικῶς τῆς ἀκυρωσίας τὰ ἀποτελέσματα ἐπέρχονται ἢ ἀμέσως, ἀναιρουμένης τ. ἔ. τῆς δικαιοπραξίας καὶ συνεπῶς πάσης αὐτῆς νομικῆς ἐνεργείας (ὡς λ. χ. ἡ μέμψις ἀστόργου διαθήκης) ἢ ἐμμέσως, καθισταμένου τ. ἔ. δικαστικῶς ὑποχρέου τοῦ καθ' οὗ ἡ ἀκύρωσις πρὸς πλήρη ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων. καὶ ἐὰν ἡ ἀναιρεθεῖσα πρᾶξις δὲν εἶχε λάβει χώραν, πλὴν ὅμως διατηρουμένων ἀκεραίων τῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπέκτησαν ἐν τῷ μεταξὺ οἱ καλῆς πίστεως τρίτοι, συνεπείᾳ ἐκποιήσεως τοῦ εἰς ἀποκατάστασιν ὑποχρέου. (Οὕτω λ. χ. ἐπὶ ἀπειλῆς καὶ ἀπάτης, ἐπὶ ἀναστροφῆς τῆς ἀγοραπωλησίας.) Ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα ἡ ἀκυρωσία ἐμφανίζει ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν πληρωθεῖσαν διαλυτικὴν αἵρεσιν.

Πᾶν ὅ,τι ἐλέχθη ἐπὶ τῆς ἀκυρότητος, ὡς πρὸς τὴν μερικὴν ἢ ὁλικὴν αὐτῆς ἔκτασιν ἐπὶ τῆς δικαιοπραξίας, ἰσχύει ἀκριβῶς καὶ ἐπὶ τῆς ἀκυρωσίας, ἐκτεινομένου καὶ ἐπὶ ταύτης τοῦ κανόνος utile per inutile non vitiatur μετὰ τῶν μνημονευθεισῶν ἀνωτέρω ἐξαιρέσεων αὐτοῦ.

Τέλος καὶ ἡ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ χρόνου γενομένη ἐπὶ τῆς ἀκυρότητος διάκρισις εἰς ἀρχικὴν καὶ ἐπιγενομένην ἰσχύει καθ' ὁλοκληρίαν καὶ ἐπὶ τῆς ἀκυρωσίας. Ἀρχικὴ μὲν ἀκυρωσία ὑπάρχει, ὅταν τὸ ἐλάττωμα, ὅπερ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διάρρηξιν τῆς δικαιοπραξίας, ὑφίσταται κατὰ τὸν χρόνον τῆς καταρτίσεως αὐτῆς (λ. χ. δόλος, φόβος κ.λ.π.), ἐπιγενομένη δὲ ὅταν τὸ ἐλάττωμα τοῦτο ἐπῆλθε μετὰ τὴν κατάρτισιν τῆς δικαιοπραξίας (ὡς λ. χ. ἐπὶ δωρεᾶς ἡ ἀχαριστία τοῦ δωρεοδόχου ἢ ἡ ἐπιγέννησις τέκνων τοῦ δωρητοῦ). Τῆς ἐπιγενομένης ἀκυρωσίας δέον αὐστηρῶς νὰ διακριθοῦν ἕτερα γεγονότα ἔξω τῆς δικαιοπραξίας καὶ τῶν ὁποίων ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἀναίρεσις ταύτης (ὡς λ. χ. ἡ παραγραφὴ τῆς ἀπαιτήσεως ἢ ἡ ἄφεσις χρέους κ.λ.π.). Ὡς ἰδιαιτέραν περίπτωσιν ἐπιγενομένης ἀκυρωσίας ἐδέχθησαν τὴν περίπτωσιν τῆς μεταγενεστέρως ἐπελθούσης μεταβολῆς τῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ὑφίσταντο κατὰ τὸν χρόνον τῆς καταρτίσεως συμβάσεώς τινος, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἕτερος τῶν συμβαλλομένων ἀνέλαβεν ὑποχρεώσεις, τῶν ὁποίων ἡ ἐκπλήρωσις λόγῳ τῆς μεταβολῆς ταύτης καθίστατο ἀδύνατος. (Περὶ τούτου ὅμως βλ. ἐν ἐκτάσει λ. clausola rebus sic stantibus καὶ νόμισμα.)

Ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ ἀκυρωσία εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ δικαιουμένου νὰ προβάλῃ ταύτην, ἕπεται ὅτι μόνον προτεινομένην δύναται νὰ τὴν λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὁ δικαστὴς καὶ οὐχὶ αὐτεπαγγέλτως. Ὡς πρὸς τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως τέλος, ὁ προσβάλλων νομικήν τινα πρᾶξιν ὡς ἀκυρώσιμον, ὀφείλει οὗτος νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἐλάττωμα τὸ ἀκυρωσίαν ἐπαγόμενον, εἴτε ἐνάγων εἶναι οὗτος εἴτε ἐναγόμενος. Οὕτως ἐπὶ βίας, πλάνης, δόλου.

Περὶ ἀκυρότητος καὶ ἀκυρωσίας γάμου βλ. λ. **γάμος**.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κρασσᾶ* Γενικαὶ Διδασκαλίαι § 175 κ. ἑ.— *Οἰκονομίδου* Στοιχ. Ἀστ. Δικ Γεν. Ἀρχ § 43 κ. ἑ.—*Παπαρρηγοπούλου* Γεν. Ἀρχαὶ § 357 κ. ἑ. – *Μομφερράτου* Γεν. Ἀρχαὶ § 116 κ. ἑ.— *Regelsberger* § 174 κ. ἑ.— *Dernburg* Γεν. Ἀρχαὶ § 120 κ. ἑ.— *Windscheid* Γεν. Ἀρχαὶ § 82 κ. ἑ.— *Wächter* Pandekten § 84. — *Leonhard* Der Irrtum bei nichtigen Verträgen.—*Karlowa*, Das Rechtsgeschäft und zeine Wirkung.

ΠΕΤΡΟΣ Γ. ΖΗΣΗΣ

—[ΠΟΛ. ΔΙΚ.] Ἡ Πολιτικὴ Δικονομία ἀποτελεῖ σύνολον κανόνων καὶ διατάξεων, καθ' ἃς ρυθμίζεται ἡ ἐκδίκασις τῶν ἰδιωτικῶν διαφορῶν ὑπὸ τῶν δικαστηρίων. Ἡ τήρησις τῶν διατάξεων τούτων εἶναι ἀναγκαία, καθ' ὅσον οὕτως ἀσφαλίζεται ὄχι μόνον ἡ τῶν δικαστηρίων κανονικὴ λειτουργία, ἀλλὰ καὶ τῶν δικαζομένων ἡ πρὸς ταῦτα προσφυγὴ διὰ τῆς καθιερώσεως ὡρισμένων διατυπώσεων. Ἡ παράβασις τῶν διατάξεων τούτων τιμωρεῖται, οὕτως εἰπεῖν, πολλάκις διὰ τῆς ἀκυρώσεως τῶν κατὰ παράβασιν ἐνεργηθεισῶν πράξεων, αἱ δὲ προκύπτουσαι ἐντεῦθεν ἀκυρότητες, ἐφ' ὅσον εἶναι *δικονομικαί*, οὐχὶ τουτέστι τοῦ οὐσιαστικοῦ δικαίου, καὶ *τυπικαί*, ἀναγόμεναι τουτέστιν εἰς παράβασιν τοῦ ἐξωτερικοῦ τύπου τῶν πράξεων, ἀποτελοῦσιν ἰδιαίτερον θέμα, περὶ ὧν τὰ ἄρθρα 201, 202 καὶ 203 τῆς Πολ. Δικονομίας, καὶ περὶ τῶν τοιούτου εἴδους ἀκυροτήτων ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ νῦν πρόκειται.

Περιπτώσεις ἀκυρότητος.— Περὶ τούτων προνοεῖ τὸ ἄρθρον 201 τῆς Πολ. Δικονομίας, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ νόμου ΓΨΟΘ' τῆς 14 Μαΐου 1911 εἰδικῶς κανονίσαν τὰς περιπτώσεις. Ἐνῷ κατὰ τὸ τροποποιηθὲν ἄρθρον ἀκυρότης διαδικαστικῆς τινος πράξεως ὑπῆρχε μόνον «ὅταν ἡ πρᾶξις ἦτο διατεταγμένη ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος ἢ καὶ οὐσιώδης», κατὰ τὴν γενομένην τροποποίησιν ἀκυρότης ὑφίσταται εἰς τὰς ἑξῆς περιπτώσεις:

1) Ἂν τὴν τήρησιν τῆς διατάξεως διαγράφῃ ρητῶς ὁ νόμος (ἐννοεῖται ὁ δικονομικὸς) ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος. (Προβλ. τοιαύτας ὑπὸ τοῦ νόμου χαρακτηριζομένας ἀκύρους πράξεις ἐν ἄρθροις 40 ἐδ. 2, 63, 122, 135, 199, 312, 678, 890, 896, 925 ἐδ. 2, 963, 971, 1016 Πολ. Δικονομίας.)

2) Ἂν τὴν τήρησιν τῆς διατάξεως ὁ δικαστὴς ὀφείλῃ νὰ ἐξετάσῃ καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος. Λαμβάνει δὲ ταύτην ὑπ' ὄψει ὁ δικαστὴς ἐξ ἐπαγγέλματος ἢ α') ὅταν ρητῶς τοῦτο διατάσσεται ὑπὸ τοῦ νόμου (π.χ. ἄρθ. 25, 68, 92 ἐδ. 2) ἢ β') ὅταν ἀφορᾷ τὴν δημοσίαν τάξιν, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὴν τήρησιν τῆς διατάξεως ὀφείλει νὰ λάβῃ ἐξ ἐπαγγέλματος ὁ δικαστὴς (π.χ. ἄρθρ. 13 § 2, 75, 158, 580 Πολ. Δικ.).

3) Ἂν ἡ διάταξις εἶναι ἀπαγορευτική, τοιαύτη δὲ ἀπαγόρευσις δυνατὸν νὰ ἐκφράζεται εἴτε *ρητῶς* (π. χ. ἄρθρα 3, 8, 12, 13 ἐδ. 2, 14 ἐδ. 2 74 ἐδ. 2, 144 ἐδ. 2, 170, 180 ἐδ. 1 κλπ. Πολ. Δίκ.) εἴτε *δι' ἄλλης ἐκφράσεως* (π.χ. ἄρθρα 44, 132, 155, 162 173, 548 Πολ. Δικ.).

4) Ἂν διὰ τὴν παράβασιν ταύτην χωρῇ *ἀναίρεσις* (Πολ. Δικ ἄρθρ. 807 καὶ 808) ἢ *ἀναψηλάφησις* (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 785).

5) Ἂν κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ. δικαστοῦ ἡ παράβασις προὐξένησεν εἰς τὸν προτείνοντα αὐτὴν διάδικον βλάβην μὴ δυναμένην νὰ ἐπανορθωθῇ ἄλλως ἢ κηρυσσομένης τῆς ἀκυρότητος (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 201 ἐδ. 3). Ἐὰν ἐκ τῆς ἀκύρου πράξεως ἐπῆλθε βλάβη μὴ δυναμένη νὰ θεραπευθῇ κατ' ἄλλον τρόπον, τοῦτο δὲν εἶναι ἀντικείμενον ἀποδείξεως, δὲν εἶναι τουτέστιν ἀνάγκη νὰ ἐκδοθῇ ἀπόφασις διατάσσουσα διεξαγωγὴν ἀποδείξεως τῆς βλάβης, ἀλλ' ἀπόκειται ἡ βεβαίωσις ἡ μὴ αὐτῆς εἰς τὴν ἐλευθέραν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ. Τοῦτο

Digitized by Google

ρητῶς ἀναφέρεται ἐν τῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει τοῦ νομοσχεδίου, ἐφ' οὗ ὁ νόμος ΓΨΟΘ'.

Πρότασις ἀκυρότητος.—Περὶ τούτου ὁμιλεῖ τὸ ἄρθρον 202 τῆς Πολ. Δικονομίας, καθ' ὃ ἡ ἀκυρότης πρέπει νὰ προβάλληται παρὰ τῶν διαδίκων ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, τὸ δικαστήριον δὲν δύναται νὰ λάβῃ ταύτην ὑπ' ὄψιν, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἀκυρότης εἶναι ἐκ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος λαμβανομένων ὑπ' ὄψει ἢ ἐκ τῶν ἀφορωσῶν τὴν δημοσίαν τάξιν, περὶ ὧν ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος (Α' ἐδ. 2). Οὐδεὶς ὅμως δύναται νὰ προσβάλῃ ὡς ἀκύρους τὰς ἰδίας αὐτοῦ πράξεις (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 202 ἐδ. 2, 811 ἐδ. 7, νομ. 203 Βασιλ. 2. 3.203 Πανδ. 50.17.203), ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται ἀκυρότης ἐξ ἐπαγγέλματος ἐξεταζομένη ἢ εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν ἀναγομένη. Ἡ ἔνστασις τῆς ἀκυρότητος δέον νὰ προταθῇ ὑπὸ τοῦ διαδίκου, ἐὰν μὲν συνέβη ἐν τῇ προδικασίᾳ, ἀμέσως μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ συζητήσεως πρὸ πάσης ἄλλης ἐνστάσεως. Ἐὰν δὲ συνέβη ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἐν αὐτῷ συζητήσεως (Πολ. Δικ. 202 ἐδ. 1). Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει καλύπτεται ἡ ἀκυρότης, μὴ προταθεῖσα ἐγκαίρως, καὶ μεταγενεστέρα πρότασις δὲν συγχωρεῖται ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται ἀκυρότης δυναμένη νὰ προταθῇ κατὰ ῥητὴν διάταξιν τοῦ νόμου κατὰ πᾶσαν στάσιν τῆς δίκης, ὡς ἡ περὶ ἀναρμοδιότητος λόγῳ ὕλης ἢ διὰ τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ζητηθῇ ἀναίρεσις (Πολ. Δικ. 202). Συναφῶς πρὸς ταῦτα τὸ ἄρθρ. 582 Πολ. Δικονομίας κανονίζει καὶ τὴν σειρὰν καθ' ἣν δέον νὰ προτείνωνται αἱ διάφοροι ἐνστάσεις, ἀλλ' ἡ ἐν τῷ δικογράφῳ κατάταξις αὐτῶν δὲν ἀσκεῖ ἐπιρροήν τινα.

Προταθείσης ἐγκύρως κατὰ ταῦτα τῆς ἀκυρότητος, τὸ δικαστήριον κηρύσσει ταύτην, ἀκυροῦν τὴν δικονομικῶς ἀτάκτως ἐνεργηθεῖσαν πρᾶξιν, καθ' ὅσον ἡ ἀκυρότης δὲν ἐπέρχεται αὐτοδικαίως (Πολ. Δικ. 202 ἐν ἀρχῇ). Ἡ ἐν τοῖς ἄρθροις 890 καὶ 963 Πολ. Δικονομίας φερομένη ἐξαίρεσις, καθ' ἣν ἀπὸ τῆς δηλοποιήσεως τῆς κατασχέσεως ὅλαι αἱ παρὰ τοῦ ὀφειλέτου ἐπιχειρηθεῖσαι ἀπαλλοτριώσεις ἢ ὑποθηκεύσεις εἶναι *αὐτοδικαίως* ἄκυροι καὶ μὴ οὖσαι, χωρὶς νὰ ἀπαιτῆται ν' ἀπαγγελθῇ ἡ ἀκυρότης παρὰ τοῦ δικαστηρίου, δὲν ἀποτελεῖ πράγματι ἐξαίρεσιν, διότι δὲν εἶναι ἡ ἀκυρότης αὕτη δικονομική, ἀλλὰ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Συνέπεια τῆς ἀρχῆς ταύτης, ὅτι ἡ ἀκυρότης δὲν ἐπέρχεται αὐτοδικαίως, ἀλλὰ δέον νὰ κηρυχθῇ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, εἶναι, ὅτι ὁ διάδικος δὲν δύναται, παρορῶν τὴν ἄκυρον πρᾶξιν, ὡς ἐὰν δὲν ἐγένετο (λ. χ. *ἄκυρον ἔφεσιν*) νὰ προβῇ εἰς περαιτέρω ἐνέργειαν, διότι καὶ ἡ ἄκυρος πρᾶξις φέρει τὰ ἀποτελέσματά της μέχρις οὗ κηρυχθῇ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἐνεργηθεῖσα πρᾶξις δὲν φέρῃ κἂν τὰ στοιχεῖα τοῦ νόμου (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 759 ἐδ. 1) ἢ ὅπου ὁ νόμος ὁρίζει τοῦτο (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 181 ἐδ. 3 § 3).

Συνέπεια ἀκυρότητος.— Ἐὰν τὸ Δικαστήριον, εἰς ὃ ἐπροτάθη ἡ ἀκυρότης, ἀναγνωρίσῃ ταύτην, ἡ ἄκυρος πρᾶξις λογίζεται ὡς μηδέποτε γενομένη καὶ ἀναιρεῖται πᾶσα νόμιμος συνέπεια, ἣν ἤθελεν ἐπιφέρει ἐὰν ἦτο ἔγκυρος κατὰ τὸν κανόνα quod nullum est nullum producit effectum. Ὅθεν, ἀπορριφθείσης ὡς ἀκύρου τῆς ἀγωγῆς, αἴρονται αἱ διὰ τῆς ἐπιδόσεως αὐτῆς ἐπελθοῦσαι κατὰ τὸ ἄρθρον 157 τῆς Πολ. Δικονομίας συνέπειαι τῆς διακοπῆς τῆς παραγραφῆς, τῆς ὑπερημερίας κ.λ.π. (Πολ. Δικ. ἄρθρ 158 ἐδ. 1). Ἰσχύει ὅμως καὶ ἐνταῦθα ὁ κανὼν utile per inutile non vitiatur, καθ' ὅσον εἶναι λ. χ. δυνατὸν ἀγωγὴ συνισταμένη ἐκ πολλῶν κεφαλαίων νὰ εἶναι ἄκυρος ὡς πρὸς τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν, ἔγκυρος δὲ ὡς πρὸς τὰ λοιπά, ἢ ἔκθεσις κατασχέσεως ἄκυρος ὡς πρὸς τὴν ἐλλιπῆ περιγραφὴν ἑνὸς κτήματος καὶ ἔγκυρος ὡς πρὸς τὰ λοιπά. **Ἡ ἀταξία ἢ ἀκυρότης μαρτυρίας τινὸς δὲν συνεπιφέρει τὴν ἀκυρότητα τῶν ἄλλων μαρτυριῶν, ὅσαι δὲν ἔχουν τὰς ἐλλείψεις ἐκείνης (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 346 § 3).**

Ἡ ἄκυρος πρᾶξις *ἐπαναλαμβάνεται*, ἐφ' ὅσον ὑπαίτιος τῆς ἀκυρότητος ὑπῆρξεν ὁ δικαστικὸς ὑπάλληλος ἢ ὑπηρέτης, δαπάναις μάλιστα αὐτοῦ, ὑποκειμένου ἐν ἀσυγγνώστῳ παραδρομῇ εἰς χρηματικὴν ποινὴν ἢ εἰς πειθαρχικὴν δίωξιν, διότι δὲν εἶναι ὀρθὸν καὶ δίκαιον ἐκ σφάλματος αὐτοῦ νὰ ὑφίσταται ζημίαν ὁ διάδικος (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 203 καὶ 204). Ἐὰν δὲ ὑπαίτιος τῆς ἀκυρότητος ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ διάδικος, ἡ πρᾶξις ἐπαναλαμβάνεται, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι δικονομικῶς δυνατὸν καὶ ὑπάρχει προθεσμία πρὸς τοῦτο. Οὕτω λ. χ. κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 346 ἐδ. 2 Πολ. Δικ. ἐὰν ἡ περὶ ἀποδείξεως διαδικασία κηρυχθῇ ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ἄκυρος ἢ ἄτακτος, οἱ μάρτυρες, κατ' αἴτησίν τινος τῶν διαδίκων (οὐχὶ τουτέστιν αὐτεπαγγέλτως) ἐξετάζονται ἐκ νέου κατὰ τὸν προσήκοντα τύπον. Ἡ ἐπανάληψις τουτέστιν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ προσώπου ἐξ οὗ ἐπῆλθεν ἡ ἀκυρότης, καθὰ ἀνωτέρω εἰδικώτερον ἐκτίθεται, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ὀρθὴ ἔννοια τοῦ ἄρθρου 203 Πολ. Δικονομίας, ὁμιλοῦντος γενικῶς περὶ ἐπαναλήψεως τῆς ἀκύρου πράξεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Balloz* Nullité—Jean Sirey art. 173, 1030 1031. *Οἰκονομίδου-Λιβαδᾶ* Α' § 95. *Εὐκλείδου* § 138. *Glassen* I § 20.

Κ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.] Ἀκυρότης ἐν τῇ Ποινικῇ Δικονομίᾳ εἶναι ἡ ἔν τινι τῆς προδικασίας (τουτέστι τοῦ ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς καταδιώξεως μιᾶς ἀξιοποίνου πράξεως μέχρι καὶ τῆς εἰς δίκην παραπομπῆς τοῦ κατηγορουμένου σταδίου) ἢ τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίας πράξει τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς ἐμφιλοχωρήσασα παράλειψις οὐσιώδους τινὸς διατυπώσεως, ἡ καθιστῶσα τὴν πρᾶξιν *ἄκυρον,* ἀνύπαρκτον νομικῶς, μηδεμίαν δηλαδὴ νομικὴν ἀξίαν ἔχουσαν. Τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα ἐπιφέρει πάντοτε καὶ ἡ παρὰ τῷ ἐνεργήσαντι τὴν πρᾶξιν ὑπαλλήλῳ ἔλλειψις τῆς κατὰ νόμον ἀπαιτουμένης πρὸς ἐνέργειαν τῆς πράξεως ἐξουσίας.

Περιπτώσεις ἀκυρότητος.—Ἡ ἀκυρότης ἐπέρχεται εἴτε διότι ἡ παραλειφθεῖσα διατύπωσις εἶναι οὐσιώδης, τοιαύτη δηλαδὴ ἄνευ τῆς ὁποίας ἡ πρᾶξις δὲν θεωρεῖται συντετελεσμένη νομίμως, δὲν λαμβάνει νομικὴν ὕπαρξιν (Α. Π. 171 τοῦ 1846), εἴτε διότι ὁ νόμος διὰ ῥητῆς διατάξεως ἀπαγγέλλει ταύτην. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἐκ τούτων διατυπώσεις τινές, ὧν ἡ παράλειψις ἐπάγεται ἀκυρότητα, ἀλλ' αἵτινες ἐτέθησαν ἐν τῷ νόμῳ πρὸς τὸ συμφέρον διαδίκου τινός, ἀφ' ὧν συνεπῶς οὗτος δύναται νὰ παραιτηθῇ, εἴτε ῥητῶς, εἴτε σιωπηρῶς, μὴ προβάλλων τὴν ἔλλειψιν αὐτῶν, ὅτε ἡ ἀκυρότης τῆς πράξεως καλύπτεται. Ἐν πάσῃ ὅμως ἄλλῃ περιπτώσει ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ κηρύξῃ τὴν ἀκυρότητα αὐτεπαγγέλτως, καὶ ἂν δηλαδὴ δὲν προβάλῃ ταύτην τις τῶν διαδίκων.

Ἐν τῇ ποινικῇ προδικασίᾳ ἐπέρχεται ἀκυρότης:

1ον) ὅταν ἡ ἐνεργήσασα τὴν πρᾶξιν δικαστικὴ ἀρχὴ δὲν ἦτο ἁρμοδία πρὸς ταύτην, ἢ ὅταν ἡ ἀρχὴ αὕτη, ὅπου κατὰ νόμον ἐνεργεῖ συλλογικῶς (δικαστικὸν συμβούλιον), δὲν ἦτο συντεθειμένη νομίμως (ἄρθρα 41, 247, 262, 263 § 1 Ποιν. Δικον.).

2ον) ὅταν τὸ βεβαιοῦν τὴν ἐνεργηθεῖσαν ἀνακριτικὴν ἢ δικαστικὴν πρᾶξιν ἔγγραφον δὲν εἶναι συντεταγμένον καὶ ὑπογεγραμμένον κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένας οὐσιώδεις διατυπώσεις (ἄρθρα Ποιν. Δικον. 97, 107, 130, 139, 145, 146, 153, 162, 173, 183, 190, 191, 194, 198, 214, 221, 229, 260, 460, 461).

3ον) ὅταν κατὰ τὴν ἀνάκρισιν παρεβιάσθησαν τὰ διὰ τοῦ ἄρθρου 165 τῆς Ποιν. Δικονομίας, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τῶν νόμων ΓΦΜΗ' καὶ ΓΦΟΣΤ' τοῦ 1910, παρεχόμενα τῷ κατηγορουμένῳ δικαιώματα (βλ. λ. **ἀνάκρισις**).

Ἐν τῇ ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίᾳ ἐπέρχεται ἀκυρότης:

1ον) Ὅταν τὸ δικαστήριον δὲν ἦτο ἁρμόδιον ἢ δὲν συνετέθη κατὰ τὸν νόμον, διότι ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσι ταύταις δὲν εἶχεν ἐξουσίαν νὰ δικάσῃ.

2ον) Ὅταν ἡ ἐτυμηγορία τῶν ἐνόρκων δὲν εἶναι ἐγγράφως συντεταγμένη καὶ ὑπογεγραμμένη ἀπὸ τὸν προϊστάμενον αὐτῶν ἄρθρ 441 Ποιν. Δικον — Α.Π. 78 τοῦ 1881,44 τοῦ 1894, 45 τοῦ 1889 κλπ.) καὶ

3ον) ὅπου ῥητῶς ὁ νόμος ἀπαγγέλλει τὴν ἀκυρότητα, τοῦθ' ὅπερ πράττει ἐν ταῖς περιπτώσεσι τῶν ἄρθρων 113,114,116,120,122,124,129,131,164,340, 358,403,458 ἐδ. 2,470 καὶ 510 Ποινικῆς Δικονομίας καὶ 11 τοῦ νόμου ΒΚΗ' τοῦ 1892 «περὶ δικαστηρίου κακουργιοδικῶν», ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ νόμου ΓΦΜΗ' τοῦ 1910· ἤτοι: α') Ἂν ἐξητάσθησαν ὡς μάρτυρες ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ παράφρονες, ὡρισμένοι στενοὶ συγγενεῖς τοῦ κατηγορουμένου (ἀνιόντες καὶ κατιόντες, ἀδελφοί, πατρυιὸς ἢ μητρυιά, προγονός, σύζυγος, πενθερός, γυναικάδελφοι, ἀνδράδελφοι, γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ ἢ νύμφη ἐπ' ἀδελφῷ) ἢ οἱ ἐκτελέσαντες εἰσαγγελικὰ ἢ ἀνακριτικὰ καθήκοντα ἢ ἔργα γραμματέως τῆς ἀνακρίσεως ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως. β') **Ἂν ἐξετασθῶσιν *ἐνόρκως* ὡς μάρτυρες οἱ μὴ συμπληρώσαντες τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας, οἱ καταδεδικασμένοι ἕνεκα κακουργήματος ἢ τινος τῶν ἐν τοῖς ἄρθροις 22 καὶ 23 Ποιν. Νόμου ἀναφερομένων πλημμελημάτων, ὡς καὶ οἱ πολιτικῶς ἐνάγοντες. γ') Ἂν δὲν ἀναγνωσθῶσιν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ, τῇ αἰτήσει τινὸς τῶν διαδίκων, αἱ ἐν τῇ ἀνακρίσει ληφθεῖσαι ἐνόρκως καταθέσεις τῶν ἐν ἄρθροις 116, 120 καὶ 124** Ποινικῆς Δικονομίας ἀναφερομένων μαρτύρων, ὡς καὶ αἱ ἐγγράφως ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ διδόμεναι καταθέσεις τῶν κωφαλάλων, οἵτινες γνωρίζουσι γράφειν. δ') Ἂν προσληφθῇ ὡς ἑρμηνεὺς κατηγορουμένου ἢ μάρτυρος πρόσωπον ἐκ τῶν κατηγορουμένων, συνηγόρων, μαρτύρων ἢ δικαστῶν τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως. ε') Ἐὰν εἰς τὸν κατηγορούμενον ἐνώπιον τοῦ Πλημμελειοδικείου ἢ τοῦ Κακουργιοδικείου δὲν κοινοποιηθῶσιν ἐμπροθέσμως καὶ νομίμως ἡ κλῆσις πρὸς ἐμφάνισιν εἰς τὸ ἀκροατήριον καὶ ὁ κατάλογος τῶν ἐν αὐτῷ ἐξετασθησομένων μαρτύρων. στ') Ἐὰν ἐν τῇ κατ' ἀνακοπὴν δίκῃ ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ τοῦ Πταισματοδικείου καὶ τοῦ Πλημμελειοδικείου δὲν ἀναγνωσθῶσι τὰ πρακτικὰ τῆς κατ' ἐρήμην δίκης, τὰ περιέχοντα τὰς καταθέσεις τῶν κατ' αὐτὴν ἐξετασθέντων μαρτύρων, αἱ καταθέσεις τῶν ἐν τῇ ἀνακρίσει ἐξετασθέντων ἐνόρκως μαρτύρων, καὶ ἐκεῖναι, ἀνώμοτοι ἢ ἔνορκοι, εἰς ἃς οἱ ἐξετασθέντες ἐπ' ἀκροατηρίῳ ἀνεφέρθησαν, ὡς καὶ αἱ ἐγκύρως συνταχθεῖσαι ἐκθέσεις τῶν ἐμπειροτεχνῶν. ζ') Ἐὰν ἐν τῇ κατ' ἔφεσιν ἀποφάσεως τοῦ Πταισματοδικείου δίκῃ ἐνώπιον τοῦ Πλημμελειοδικείου δὲν ἀναγνωσθῶσιν αἱ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐνώπιον τοῦ Πταισματοδικείου διαδικασίας περιεχόμεναι μαρτυρικαὶ καταθέσεις. Τὸ αὐτὸ ἴσχυε δυνάμει τοῦ ἄρθρου 406 δὶς Ποιν. Δικον., τοῦ προστεθέντος διὰ τοῦ νόμου 261 τοῦ 1914, καὶ ἐν τῇ κατ' ἔφεσιν ἀποφάσεως τοῦ Πλημμελειοδικείου ἐνώπιον τοῦ Ἐφετείου δίκῃ, πλὴν κατηργήθη διὰ τοῦ ἄρθρου 9 τοῦ ν. δ. τῆς 17 Δεκεμβρίου 1925 «περὶ ἐφέσεως ποινικῶν ἀποφάσεων». η') Ἐὰν κατὰ τὴν νέαν κατ' ἀντιμωλίαν δίκην τοῦ ἐρήμην ἐπὶ κακουργήματι καταδικασθέντος φυγοδίκου δὲν ἀναγνωσθῶσιν αἱ κατὰ τὴν ἐρήμην δίκην ληφθεῖσαι μαρτυρικαὶ καταθέσεις. θ') Ἐὰν ἐν τῇ ἐκ νέου διαταχθείσῃ ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου, κατόπιν αἰτήσεως ἐπαναλήψεως τῆς ἀνακρίσεως, συζητήσει δὲν ἀναγνωσθῶσι καὶ δὲν ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ αἱ ἐν τῇ πρώτῃ συζητήσει καταθέσεις τῶν μαρτύρων ἐκείνων, ὧν ἐβεβαιώθη τὸ ἀδύνατον τῆς προσαγωγῆς κατὰ τὴν νέαν συζήτησιν καὶ ι') Ἐὰν εἰς τὸ δικαστήριον τῶν Συνέδρων μετάσχῃ ὡς πρόεδρος ἢ σύνεδρος ὁ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως καὶ κατὰ τὸ ἀνακριτικὸν στάδιον αὐτῆς ἐκτελέσας ἔργα ἀνακριτικὰ ἢ εἰσαγγελικά.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων ἀκυρότητος, αἱ ἀφορῶσαι τὴν ἔνορκον ἐξέτασιν ὡς μαρτύρων τῶν συγγενῶν τοῦ κατηγορουμένου, τῶν ἀνηλίκων, τῶν καταδεδικασμένων καὶ τῶν πολιτικῶς ἐναγόντων, ὡς καὶ αἱ ἀφορῶσαι τὴν μὴ κοινοποίησιν ἢ τὴν ἐκπρόθεσμον τοιαύτην τῆς κλήσεως κλπ. πρὸς τὸν κατηγορούμενον (ἄρθρα 114 ἐδ. α, 122, 164, 458 ἐδ. 2 Ποιν. Δικον.), εἰσὶ περιπτώσεις σχετικῆς ἀκυρότητος, τεθειμένης δηλαδὴ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν διαδίκων· ὅθεν ἄν τις τῶν διαδίκων δὲν ἐναντιωθῇ, οἱ ἀνωτέρω μάρτυρες ἐγκύρως ἐξετάζονται ἐνόρκως, ἂν δ' ὁ κατηγορούμενος δὲν φέρῃ ἀντίρρησιν, ὡς πρὸς τὸ ἐμπρόθεσμον τῆς πρὸς αὐτὸν κοινοποιήσεως τῆς κλήσεως κλπ., ἡ συζήτησις ἐγκύρως προβαίνει. Σχετικὴ ἐπίσης ἀπό τινος ἀπόψεώς ἐστιν ἡ ἀκυρότης ἡ ἐκ τῆς παραβιάσεως τῶν κατὰ τὴν ἀνάκρισιν δικαιωμάτων τοῦ κατηγορουμένου ἐπερχομένη (βλ. **ἀνάκρισις**). Πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἀκυρότητες εἰσὶ δημοσίας τάξεως, ἃς ὁ δικαστὴς αὐτεπαγγέλτως ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν.

Αἱ συνέπειαι τῆς ἀκυρότητος.—Ἂν ἡ ἀκυρότης ἀφορᾷ εἰς πρᾶξιν τῆς προδικασίας, τότε ἐπιβάλλεται ἡ ἐπανάληψις τῆς πράξεως, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὴ αὕτη, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει ὅταν ἡ ἀκυρότης ἀνακαλυφθῇ ἢ προταθῇ πρὶν λήξῃ ἡ προδικασία· ἂν ὅμως τοῦτο συμβῇ κατὰ τὴν ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίαν, τότε ἡ ἀκυρότης συνεπάγεται τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ Δικαστηρίου νὰ μὴ λάβῃ ὑπ' ὄψιν πρὸς σχηματισμὸν τῆς πεποιθήσεώς του τὴν ἄκυρον πρᾶξιν, ἤ, ἂν πρόκειται περὶ ἀκύρου βουλεύματος τοῦ παραπέμψαντος ἐνώπιόν του τὸν κατηγορούμενον Συμβουλίου, ν' ἀπόσχῃ νὰ δικάσῃ. Ἡ δ' ἀκυρότης, ἡ ἐκ τῆς παραβιάσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ κατηγορουμένου κατὰ τὴν ἀνάκρισιν, περιλαμβάνει οὐ μόνον τὴν ἔκθεσιν ἀπολογίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς μετ' αὐτὴν γενομένας πράξεις τῆς προδικασίας.

Ἂν ἡ ἀκυρότης ἀφορᾷ εἰς πρᾶξιν τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίας, αὕτη συνεπάγεται τὴν **ἀναίρεσιν** (βλ. λ.) τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως, καθ' ἃ ῥητῶς κελεύει ὁ νόμος (ἄρθρα 360 § 1, 407 § 9, 458 § 12 καὶ 17 Ποιν. Δικον.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν γνωστῶν περὶ Ποινικῆς Δικονομίας συγγραμμάτων τῶν Κ. Κωνσταντοπούλου καὶ Κ. Ν. Κωστῆ, δρα καὶ *Garraud*, Traité théorique et pratique d'instruction criminelle, Tom. III Chap. VII. — *Massablau—Mésuard*, Manuel du Ministère Public, ἐκδ. Ε' tom. II p. 275-278, 346, 413-487. — *Alimena* Principii di procedura penale, vol. I, 1914, p. 469—491. — *V. Manzini* Trattato di diritto processuale penale ἐκδ. Β' 1925 vol. III p. 76-98.

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ἀκυρῶ (—*όω*) καὶ κοινῶς **ἀκυρώνω**· καθιστῶ τι ἄκυρον, ἀνίσχυρον, καταργῶ, ἀνακαλῶ, ἀναιρῶ.

—**ἀκυρῶ σῆμα** (γαλλ. Annuler un signal, ἀγγλ. To annul a signal) *[Ναυτ.]*. Διατάσσω νὰ παύσῃ ἡ ἰσχὺς προηγουμένως ἐπαρθέντος σήματος (βλ. λ. **ἀρνητικόν**).

Α. Κ.

ἀκυρωσία *[Νομ.]*· βλ. **ἀκυρότης**.

ἀκυρώσιμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἄξιος ἢ ὁ δυνάμενος νὰ ἀκυρωθῇ· ἡ διαθήκη, ἡ ἀπόφασις εἶναι ἀκυρώσιμος· **τὸ ἀκυρώσιμον**, ὡς οὐσ.

ἀκύρωσις (ἡ)· τὸ νὰ γίνῃ τι ἄκυρον, ἡ κατάργησις τοῦ κύρους, τῆς ἰσχύος ἀποφάσεως, νόμου, συμφωνίας κ.τ.τ.

ἀκυρωτέος, —*α,* —*ον*· ὁ δυνάμενος ἢ ὁ ἄξιος νὰ ἀκυρωθῇ, ἀκυρώσιμος.

ἀκυρωτικός, —*ή,* —*όν*· ὁ προκαλῶν ἢ ὁ ἐπιδιώκων τὴν ἀκύρωσιν.

— **Ἀκυρωτικὸν** (δικαστήριον)· βλ. λ. **ἀναίρεσις, Ἄρειος Πάγος, δικαστικὸς ὀργανισμός.**

— **ἀκυρωτικὸν** *[Ναυτ.]*. Ἰδιαιτέρα θέσις τῶν

Digitized by Google

βραχιόνων, εἰς τὴν διὰ βραχιόνων σήμανσιν, σημαίνουσα ὅτι εἰς τὴν μεταδιδομένην λέξιν ἐγένετο λάθος τι. Μετὰ τὸ ἀκυρωτικὸν σημαίνεται τὸ σημεῖον «ἀλφαβητικὸν» (βλ. λ.) καὶ εἶτα μεταδίδεται ὀρθῶς ἡ ἀκυρωθεῖσα λέξις. Α. Κ.

ἀκύρωτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ κυρωθείς.

ἀκυστινευρία (Acystinervie) (ἐκ τοῦ στερ. α, *κύστις καὶ νεῦρον) ['Ιατρ.]*· ὅρος ἐγκαταλειφθείς, δηλῶν τὴν παράλυσιν τῆς κύστεως.

ἀκυτρινιτρομεθάνιον *['Οργ. Χημ.]*· βλ. **τρινιτρομεθάνιον.**

'Ακύφας. Πόλις τῆς δωρικῆς τετραπόλεως, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν πόλεων Ἐρινεοῦ, Βοίου, Κυτινίου καὶ Πίνδου, ἥτις ὑπό τινων, ὡς ἀναγράφει ὁ Στράβων (C. 427)· καὶ Ἀκύφας ἐλέγετο. Ἔκειτο δὲ ἡ Πίνδος (Ἀκύφας) ὑπὲρ τὸν Ἐρινεὸν καὶ παρέρρεεν αὐτὴν ὁμώνυμος ποταμὸς χυνόμενος εἰς τὸν Κηφισόν. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα Ἀκύφας μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (C. 434) καὶ πόλις τις τῆς Οἰταίας «Τῆς δ' Οἰταίας καὶ ὁ *Ἀκύφας* ἐστὶ καὶ Παρασωπιάς . . . » Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀκύων (Acyon Ameghino) *[Παλαιοζ.]*. Γένος θηλαστικῶν ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν ἀρπακτικῶν *μαρσιποφόρων δασυουριδῶν*, ὅπερ ἔζησεν εἰς τὰ μειοκαινικὰ στρώματα τοῦ Σάντα Κρούζ τῆς Παταγονίας καὶ χαρακτηρίζεται διὰ τεσσάρων προτραπεζιτῶν καὶ τεσσάρων ἰδίως τραπεζιτῶν ἑκατέρωθεν ἑκάστης σιαγόνος. Θ. Σ.

'Αχχαρῦ. Μουσουλμᾶνος αἱρεσιάρχης, γεννηθεὶς τῷ 884 καὶ ἀποθανὼν τῷ 936 ἐν Βαγδάτῃ. Ἵδρυσε σχολὴν τῆς ὁποίας οἱ ὀπαδοὶ ἀπεκλήθησαν *Ἀχχαριανοί*. Τὰ κύρια σημεῖα τῆς διδασκαλίας του ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς Εἱμαρμένης, ὡς θείας ἐνεργείας, ἀσχέτου πρὸς τὰ πιστευόμενα ὅτι ὁ Θεὸς παρεμβαίνει εἰς τὴν ζωὴν ἑνὸς ἑκάστου ἀτόμου. Κατ' αὐτόν, ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Δημιουργὸς τῶν κτιστῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀκτίστων πράξεων, οὐδαμῶς παρεμβαίνων εἰς τὸ ἀναφαίρετον δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἔχει τὴν ἐπιλογὴν μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ Γ.Δ.Κ.

"Ακ-χισάρ *(ἂκ=λευκόν, χισάρ=φρούριον)*. Τὰ *Θυάτειρα, κοινῶς παρ' ἡμῖν 'Αξάριον,* πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Λυδίᾳ, ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως (καζᾶ), ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ σαντζακίου Σαρουχᾶν, τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Σμύρνης.

Ἡ ὑποδιοίκησις κεῖται εἰς τὸ βόρειον μέρος τοῦ σαντζακίου Σαρουχάν, ὁρίζεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Προύσης, Α. ὑπὸ τῶν καζάδων Γκιορδὲζ καὶ Σαλιχλί, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Ἕρμου ποταμοῦ (Γκεδὶζ-τσάϊ), χωρίζοντος αὐτὴν ἀπὸ τοῦ καζᾶ Κασαμπᾶ καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν καζάδων Μαγνησίας καὶ Κίρκ-ἀγάτς. Ἔχει ἐπιφάνειαν 1469 τ. χμ. τῶν ὁποίων 350 χμ. καλλιεργημέναι γαῖαι, 180 βοσκήσιμοι, 104 δασώδεις καὶ 850 ὀρειναὶ ἐκτάσεις. Περιλαμβάνει ἕνα μόνον δῆμον, τὸ Μερμερετζὶκ, καὶ 58 ἐν ὅλῳ χωρία. Ὁ ὅλος αὐτῆς πληθυσμὸς ἦτο πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν περὶ τὰς 32.000 κατοίκων, ὧν 23.000 Μουσουλμᾶνοι, 8.000 Ἕλληνες καὶ περὶ τοὺς 900 Ἀρμένιοι κ.λ.

Ἡ πόλις Ἂκ-χισὰρ κεῖται εἰς ὕψος 102 μέτρων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Γκερντοὺκ-τσάϊ, παραποτάμου τοῦ Κοὺμ-τσάϊ *("Υλου)* ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἕρμον, ἐν μέσῳ πεδιάδος καλῶς καλλιεργημένης, εἰς ἀπόστασιν 48 χμ. ΒΑ τῆς Μαγνησίας, 49 χμ. Β τοῦ Κασαμπᾶ καὶ 85 χμ. ΒΔ τῆς Φιλαδελφείας (Ἀλὰ-σεχίρ). Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Σμύρνης διὰ τῆς ἐκ Κασαμπᾶ εἰς Σῶμα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πάνορμον τῆς Προποντίδος ἀγούσης διακλαδώσεως τοῦ σιδηροδρόμου Σμύρνης-Κασαμπᾶ καὶ προεκτάσεως· ὡσαύτως συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μετὰ τῆς Μαγνησίας. Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἀνήρχετο εἰς 13.000 κατοίκων, ὧν περὶ τὰς 4.000 ἦσαν Ἕλληνες καὶ 900 Ἀρμένιοι. Ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς εἶναι ἄγνωστος.

Τὸ ὄνομα Ἂκ-χισὰρ ἔλαβεν ἡ πόλις ἐκ φρουρίου, οὗτινος τὰ ἐρείπια σώζονται ἐπὶ γειτονικοῦ λόφου. Ὅλαι αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως εἶναι ξύλιναι ἐκτὸς ἓξ τζαμίων, τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ καὶ τοῦ τῶν Ἀρμενίων, ἑνὸς τουρκικοῦ λουτροῦ καὶ τῆς ἀγορᾶς, καείσης ὅμως πρὸ πεντηκονταετίας περίπου καὶ ἀνοικοδομηθείσης μετὰ εὐρυτέρων ὁδῶν, στοῶν καὶ παρόδων. Εἰς τὴν πόλιν ὑπάρχουν πολλαὶ πηγαὶ γλυκέος ὕδατος, χάρις εἰς τὰς ὁποίας διατηροῦνται καταπράσινοι οἱ κῆποι καὶ τὰ περιβόλια, κατάφυτα ἐκ ῥοιῶν καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων, καὶ αἱ περὶ τὴν πόλιν ὡραῖαι δενδροστοιχίαι πλατάνων καὶ κυπαρίσσων. Αἱ 2100 οἰκίαι τῆς πόλεως εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκτισμέναι ἐξ ἀργιλλώδους κονιάματος. Ἐκτὸς 7 τουρκικῶν σχολείων ὑπῆρχον 4 ἑλληνικαὶ σχολαί, ὧν ἓν παρθεναγωγεῖον καὶ 2 ἀρμενικαί.

Τὸ Ἂκ-χισὰρ εἶναι τὰ ἀρχαῖα Θυάτειρα, ἥτις κατὰ τὸν Πλίνιον ἔφερε κατ' ἀρχὰς τὸ ὄνομα *Πελόπεια* ἢ *πόλις τοῦ Πέλοπος*. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου ὑποτίθεται, ὅτι ἡ ἵδρυσις τῆς πόλεως ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Τανταλιδῶν. Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον τὸ ὄνομα Θυάτειρα ἐδόθη εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τοῦ Σελεύκου ἐγκαταστήσαντος ἐν αὐτῇ ἀποικίαν Μακεδόνων κατὰ τὸν ἐναντίον τοῦ Λυσιμάχου πόλεμον. Βραδύτερον ἡ πόλις ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τῶν ἐναντίον τοῦ Σκιπίωνος πολεμικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἀντιόχου. Αἱ ἐν Ἀξαρίῳ ὑπὸ τῶν Γάλλων Spon καὶ Ricault συλλεγεῖσαι ἐπιγραφαὶ μνημονεύουσι τῆς κραταιοτάτης Γερουσίας καὶ τοῦ δήμου Θυατείρων. Οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες Βεσπεσιανὸς καὶ Καρακάλλας ἐξετέλεσαν ὡραῖα ἔργα πρὸς διακόσμησιν τῶν Θυατείρων, ἅτινα ἀναφέρονται ὡς μία τῶν ἑπτὰ πόλεων τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἡ πόλις περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Τούρκων ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, ὅστις εἶχε καταφύγει ἐκεῖ πρὸς στιγμὴν κατὰ τὰς πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Περγάμου ἀνωφελεῖς προσπαθείας του.

Τὸ Ἀξάριον διεξάγει μετὰ τῆς Σμύρνης ἐμπόριον βάμβακος καὶ μαλλίων, ὅπερ ἦτο ἀποκλειστικῶς εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Τὰ κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα εἶναι σταφίς, βάμβαξ, δημητριακά, ὄπιον, καπνὰ κλπ. Ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ σηροτροφία ἐπρόκοπτον πολύ. Ἡ παραγομένη στερεὰ μέταξα κατειργάζετο κατὰ 90 % ἐν Σμύρνῃ. Μέγα μέρος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἀλεξανδρείᾳ ἀκόμη καὶ Ὀδησσῷ καταναλισκομένου μέλιτος προήρχετο ἐκ τῶν μελισσίων τοῦ Ἀξαρίου καὶ τῶν περιχώρων.

Τὴν ὑποδιοίκησιν διαρρέουσιν οἱ ποταμοὶ Γκεντὶζ-τσάϊ (Ἕρμος), χωρίζων αὐτὴν ἀπὸ τῆς τοῦ Κασαμπᾶ, ὡς καὶ οἱ Κοὺμ-τσάϊ καὶ Γκερντοὺκ-τσάϊ. Ὑπάρχει δὲ καὶ μία λίμνη, ἡ τῆς Λυδίας ἢ Γυγαίη (τοῦ Γύγου ἢ Γύγεω), σήμερον Μερμερὲ-Γκιόλ.

Ἡ λίμνη αὐτή, τῆς ὁποίας μνημονεύει καὶ ὁ Ὅμηρος, παριστῶν τὸν Ἀχιλλέα λέγοντα πρὸς τὸν Ἰφιτίωνα τὸν Ὀτρυντείδην (Υ. 390]393):

...... γενεὴ δὲ τί ἔστ' ἐπὶ λίμνῃ
Γυγαίῃ, ὅθι τέμενος πατρώϊόν ἐστιν
Ὕλῳ ἐπ' ἰχθυόεντι καὶ Ἕρμῳ δινήεντι.

κεῖται εἰς ἀπόστασιν 6 χμ. ἀπὸ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἕρμου παρὰ τὸν Τμῶλον. Ἔχει ἐπιφάνειαν 13 × 3 χμ. καὶ εἶναι πλουσία εἰς ἰχθῦς. Κατὰ τὸν Στράβωνα (XIII 626) ἡ λίμνη αὕτη ἥτις ἐκαλεῖτο ἄλλοτε καὶ Κολόη, ὅπου καὶ τὸ ἱερὸν τῆς Κολοηνῆς Ἀρτέμιδος, «μεγάλην ἁγιστείαν (δηλαδὴ ἁγιωσύνην) ἔχον», εἶναι χειροποίητος, σκαφεῖσα πρὸς εἰσδοχὴν τῶν πλημμυρούντων ὑδάτων τῶν ποταμῶν («χειροποίητον δὲ τὴν λίμνην ἔνιοι ἱστοροῦσι τὴν Κολόην πρὸς τὰς ἐκδοχὰς τῶν πλημυρίδων, αἳ συμβαίνουσι τῶν ποταμῶν πληρουμένων»). Ὥστε ἡ λίμνη αὕτη ἦτο μέγα ὑδραυλικὸν ἔργον τῶν ἀρχαίων Λυδῶν. Ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερομένη «ἁγιστεία» ἐξεδηλοῦτο, ὡς ἀναφέρει ὁ ἴδιος μετά τινος δυσπιστίας, διὰ παραδόξου φαινομένου, καθ' ὃ δῆθεν ἐχόρευον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὰ καλάθια: «φασὶ δ' ἐνταῦθα χορεύειν τοὺς καλάθους κατὰ τὰς ἑορτάς, οὐκ οἶδ' ὅπως ποτὲ παραδοξολογοῦντες μᾶλλον ἢ ἀληθεύοντες».

Ἡ λίμνη περιστοιχίζεται ὑπὸ πολλῶν τύμβων, ὅπου ἦσαν, ὡς λέγεται, τεθαμμένοι οἱ βασιλεῖς τῆς Λυδίας. Τῶν τάφων τούτων περιγράφει τὸν μεγαλύτερον, ἔχοντα περιφέρειαν ὑπὲρ τὰ 1100 μ., ὁ Ἡρόδοτος ὡς ἑξῆς (I, 93):

«ἔστι αὐτόθι Ἀλυάττεω τοῦ Κροίσου πατρὸς σῆμα, τοῦ ἡ κρηπὶς μέν ἐστι λίθων μεγάλων, τὸ δὲ ἄλλο σῆμα χῶμα γῆς. ἐξεργάσαντο δέ μιν οἱ ἀγοραῖοι ἄνθρωποι καὶ οἱ χειρώνακτες καὶ αἱ ἐνεργαζόμεναι παιδίσκαι. οὖροι δὲ πέντε ἐόντες ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦσαν ἐπὶ τοῦ σήματος ἄνω καί σφι γράμματα ἐνεκεκόλαπτο, τὰ ἕκαστοι ἐξεργάσαντο. καὶ ἐφαίνετο μετρεόμενον τὸ τῶν παιδισκέων ἔργον μέγιστον. τοῦ γὰρ δὴ Λυδῶν δήμου αἱ θυγατέρες πορνεύονται πᾶσαι, συλλέγουσαί σφισι φερνάς, ἐς ὃ ἂν συνοικήσωσι τοῦτο ποιεῦσαι. ἐκδιδῶασι δὲ αὐταὶ ἑωυτάς ..... λίμνη δὲ ἔχεται τοῦ σήματος μεγάλη, τὴν λέγουσι Λυδοὶ ἀέναον εἶναι, καλέεται δὲ αὕτη Γυγαίη» ....

Κατὰ ταῦτα οἱ τύμβοι καὶ εἰδικῶς ὁ τοῦ Ἀλυάττου ἀνηγείροντο διὰ τῆς ἐργασίας καὶ γυναικῶν πορνευομένων, αἱ ὁποῖαι ἡτοίμαζον διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης τὴν προῖκά των. Ἕνεκα τῶν τύμβων τούτων, τῶν ὁποίων πολλοὶ εἶναι κολοσσιαῖοι, οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουσι τὴν νεκρόπολιν τῶν βασιλέων τῆς Λυδίας «*Μπὶν-τεπὲ*» (=χίλιοι λόφοι).

Εἰς τὴν ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ἀξαρίου κωμόπολιν Μερμερετζὶκ σώζονται ἄφθονα ἀρχαῖα μάρμαρα τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἐξ ὧν καὶ τὸ τῆς λίμνης *(Μερμερὲ-γκιόλ)*. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**"Ακ-χισάρ.** Κώμη τῆς Τουρκίας, ἕδρα δήμου τῆς ὑποδιοικήσεως Γκέϊβε, τοῦ σαντζακίου Νικομηδείας, ἐν τῇ Βιθυνίᾳ, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σαγγαρίου. Ν. Μ.

—**"Ακ-χισάρ.** Ὠνομάζετο οὕτω ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἡ *Κρόϊα*, ἡ ὀχυρὰ πρωτεύουσα τοῦ Σκεντέρμπεη Γεωργίου Καστριώτου. Γ. Δ. Κ.

—**«"Ακ-χισάρ»** *[Ναυτ.]*. Τορπιλλοβόλον τουρκικὸν ναυπηγηθὲν τῷ 1904 εἰς τὰ ναυπηγεῖα Ἀνσάλδο. Διαστάσεις: μῆκος 165 ποδ., πλάτος 18 ½ ποδ. καὶ βύθισμα 5 ½ ποδ. Ὁπλισμὸς 2 ταχυβόλα τῆς 1 λίτρας καὶ 2 τορπιλλοβλητικοὶ σωλῆνες τῶν 18 ἰντσῶν. Τόννων 145. Δύναμις μηχανῆς 2400 ἵπποι καὶ ταχύτης μεγίστη 27 μίλλια καθ' ὥραν. Γαιάνθρακες τόννοι 60, πλήρωμα ἄνδρες 20. Ἀκτὶς ἐνεργείας 2.000 μίλλια μὲ ταχύτητα 14 μιλλίων καθ' ὥραν.

Ἕτερον πλοῖον τοῦ αὐτοῦ τύπου εἶναι τὸ *Γιουνούς*, ναυπηγήσεως 1902. Κ. Χ. Κ.

'Αχμὶν καὶ *'Αχμὶν κῶδιξ*· βλ. Χέμμις.

'Αχχώ· βλ. Ἄκκη

ἀκωδώνιστος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ κωδωνισθείς, ὁ μὴ διὰ κωδωνίσματος ἐξελεγχθείς, ὡς εἰς τὰ πήλινα ἀγγεῖα || γενικώτερον, ἀνεξέλεγκτος, ἀδοκίμαστος.

ἀκωκή (ἡ)· ἀπὸ τοῦ *ἀκή* δι' ἀναδιπλασιασμοῦ. πβλ. *ἐδωδή, ἀγωγή*· ἡ ὀξύτης παντὸς νύσσοντος· «ἀκωκὴ δόρατος, — λόγχης κ.τ.τ.»· ἄλλως **ἀκίς, αἰχμή, ἀκμή.**

ἄκωλα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη δίδεται εἰς σκώληκάς τινας τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ζωνοσκωλήκων*, ἅτινα δὲν παρουσιάζουσιν καμμίαν πυλωρικὴν ὀπήν. Δ. Ν. Π.

ἀκώλιον (Acolium de Notaris) *[Βοτ.]*. Γένος λειχήνων τῆς οἰκογενείας τῶν *καλυκιδῶν* (Calycieae). Τὰ ἀποθήκια τούτων ἄμισχα, ἀντικωνικὰ ἢ πινακιοειδῆ μαῦρα. Σπόρια σκοτεινόχροα πεπλατυσμένα δικύτταρα. Λειχῆνες ἀπαντώμεναι ἐπὶ κορμῶν κωνοφόρων δένδρων, ὡς λευκάζουσαι ἢ κίτριναι πλήρεις θηλῶν κρούσται. Ν.Μ.

ἀκώλυτος (ὁ, ἡ), — ον (τό)· ἀνεμπόδιστος, ὁ μὴ ἀπηγορευμένος· «ἡ εἴσοδος εἶναι ἀκώλυτος».— Ἐπίρρ. **ἀκωλύτως.**

ἀκωμῴδητος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ κωμῳδηθείς, ὁ μὴ διὰ κωμῳδίας περιγελασθείς || καθόλου, ἀπεριγέλαστος, ἀπερίπαικτος.— Ἐπίρρ. **ἀκωμῳδήτως.**

ἄκων, *—ουσα, —ον*· ἀντίθ. τοῦ *ἑκών*· ἡ χρῆσις αὐτοῦ πάντοτε ἐπιρρηματική· «*ἄκων ἦλθε*» ἀκουσίως ἦλθε, «*νὰ τὸν φέρῃς ἑκόντα ἄκοντα*», θέλοντα καὶ μὴ θέλοντα. Βλ. **ἀκούσιος.**

'Ακώστα· βλ. Ἀκόστα.

'Ακώστας· βλ. Ἀκόστας.

ἀλ ἢ *ἐλ* (προφερόμενον *α* ἢ *ε* ἀναλόγως τοῦ φωνήεντος τῆς ἀκολουθούσης λέξεως). Τὸ ἄρθρον τοῦ ἀραβικοῦ ἀλφαβήτου. Εἶναι τὸ αὐτὸ δι' ὅλα τὰ γένη καὶ δι' ὅλους τοὺς ἀριθμούς, ἤτοι ἑνικόν, δυϊκὸν (ὑπάρχοντα ἐν τῇ ἀραβικῇ) καὶ πληθυντικόν. Τὸ ἄρθρον τοῦτο περιεσώθη ὡς πρῶτον συνθετικὸν διαφόρων κυρίων ὀνομάτων καὶ τοπωνυμίων, ἀκόμη δὲ καί τινων οὐσιαστικῶν ὀνομάτων παραληφθέντων ἐκ τῆς ἀραβικῆς καὶ διατηρουμένων ἀκόμη εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ ὅλας τὰς νεωτέρας γλώσσας, ὡς: *ἄλγεβρα* (ἐκ τοῦ *ἀλ*-δζέμπρ), alcool (*ἀλ*-κεοὺλ=τὸ πτητικόν, τὸ οἰνόπνευμα), *ἀλχημεία* (*ἀλ*-κιμιά), λαμπίκος(ἰταλ.lambicco, γαλ.alambic, *ἀλ*-ἀμπίκ, ὅπερ εἶναι ἡ ἑλληνικὴ λέξις *ἄμβυξ*, τὴν ὁποίαν οἱ Ἄραβες ἐξηράβισαν προσθέσαντες τὸ ἀραβ. ἄρθρον *ἀλ*), *ἄλκαλι (ἀλ* καὶ κάλι= θαλάσσιον φῦκος ἐξ οὗ ἐξήγετο ἡ σόδα ἢ καὶ τὸ σημερινὸν κάλιον), τὸ γαλλικὸν *alcade* (ἰσπαν. alcalde=ὁ δικαστής, ὅπερ εἶναι τὸ *ἀλ*-καδῆ=ὁ καδῆς, ὁ δικαστής), alguazil (*ἀλ*-γαζὶζ=ὁ τοξότης καὶ κατόπιν ὁ χωροφύλαξ) κτλ.

Κυρίως ὅμως τὸ *ἀλ* ἀπαντᾷ ὡς πρώτη συλλαβὴ εἰς ὀνόματα ἐπαρχιῶν, πόλεων καὶ θέσεων, ἐν ταῖς ἀραβικαῖς χώραις, ὡς καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Πορτογαλίᾳ, ὅπου ἐκυριάρχησαν ἐφ' ἱκανὸν ἢ ἁπλῶς εἰσέβαλον οἱ Ἄραβες, ὡς: *Ἀλκαζὰρ* (*ἀλ-κάσρ*=τὸ ἀνάκτορον), *Ἀλάμπρα* (*ἀλ*-χάμρα = τὸ ἐρυθρόν), *Ἀλμαδὲν* (*ἀλ*-μαδέν = τὸ μεταλλεῖον, πόλις τῆς Ἰσπανίας, γνωστὴ διὰ τὸ παρ' αὐτὴν μεταλλεῖον ὑδραργύρου, τὸ μέγιστον τοῦ κόσμου), *Ἀλτζεζίρας* (*ἐλ*-τζεζιρέ=ἡ νῆσος), *Ἀλβαρασίν, Ἀλμπασέτ, Ἀλμερία, Ἀλμενάρ, Ἀλφάμπρα, Ἀλκαράζ, Ἀλκαλᾶ* (*ἀλ*-καλέ=τὸ φρούριον), *Ἀλμοδοσὰρ* (=τὸ στρογγύλον), *Ἀλχαμὰ* (*ἀλ*-χαμάμ=τὸ λουτρόν), *Ἀλγαζὶλ* (ὁ διάσημος Ἰμάλ-Ἐλ-Γαζαλῆ) κλπ. Ἐπίσης τὸ *ἀλ* ἢ *ἐλ* τίθεται εἰς ὅρους ἀστρονομικοὺς καὶ εἰς ὀνόματα ἀστέρων, δοθέντα ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἀστρονόμων, τῶν μόνον ἀσχοληθέντων κατὰ τὸν μεσαίωνα οὐ μόνον εἰς τὴν ἀστρολογίαν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σοβαρὰν ἀστρονομίαν, ὡς: *Ἀλδεβαρὰν* (ἤτοι τὸ *α* τοῦ Ταύρου), *Ἀλ-ταῖρ* (=τὸ πτηνόν, ἀστὴρ α' μεγέθους ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Ἀετοῦ), *Μπέτ-ἐλ-γκιοὺζ* (ἤτοι τὸ α τοῦ Ὠρίωνος), *Ἀλματζέστα* (*ἀλ*-ματζέστα = ἡ Μεγίστη, τὸ γνωστὸν ἀστρονομικὸν σύγγραμμα τοῦ Πτολεμαίου) κτλ.

Συχνάκις τὸ ἀραβικὸν ἄρθρον ἀπαντᾷ ὡς συνδετικὸν δύο συνθετικῶν εἰς κύρια ὀνόματα καὶ τοπωνύμια, ὡς π. χ. *Μπὰμπ-ἐλ-μανιὲπ* (=Πύλη τῶν κλαυθμώνων). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ φωνῆεν *α* ἢ *ε* συχνάκις δὲν προφέρεται.

Σημειωτέον ὅτι τόσον ἐν ἀρχῇ, ὅσον καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν λέξεων καὶ ὁσάκις ἡ ἑπομένη λέξις ἀρχίζῃ ἀπό τινος τῶν *ἡλιακῶν (σεμσιγὲ)* λεγομένων

Digitized by Google

γραμμάτων τοῦ ἀραβικοῦ ἀλφαβήτ υ (τοιαῦτα δὲ εἶναι τά: *τέ, σὲ* ἢ *θέ, ντάλ* (d), *ζάλ* (ζ), *ρέ, ζέ, σίν, chin, σάτ, δάτ, τῆ, ζῆ, λιάμ, νούν*), τὸ *λ* δὲν προφέρεται, ἀλλ' ἀφομοιοῦται ἐν τῇ προφορᾷ μετὰ τοῦ τοιούτου συμφώνου, π.χ. τὸ Νοὺρ-*ἐλ*-ντὶν (=φῶς τῆς πίστεως) προφέρεται Νουρεδδὶν ἢ Νουρεττίν, τὸ Ἀβδ-οὺλ-Ραχμὰν (=ὁ δοῦλος τοῦ οἰκτίρμονος, ἤτοι τοῦ Θεοῦ) προφέρεται Ἀβδ-ουρ-ραχμάν, τὸ Ἀβδ-*ἐλ*-σελὰμ Ἀβδεσσελάμ, τὸ βέ-*ἐλ*-σελὰμ βέσσελαμ (καὶ συνήθως παρ' ἡμῶν καὶ τῶν Λεβαντίνων βέρσελαμ). Πρὸ τῶν ἄλλων ὅμως συμφώνων τῶν λεγομένων *σεληνιακῶν (καμεριγὲ)* τὸ *λ* διατηρεῖ τὴν προφοράν του. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

αλ (διεθν. σύμβ. *al*) *[Πετρογρ.]*. Σύμβολον ἑνὸς τῶν *χημικῶν μεγεθῶν*, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν Niggli χρησιμεύουν διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ μάγματος, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθεν ἓν πέτρωμα πυριγενές. Τὰ χημικὰ μεγέθη καθορίζονται ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τῶν χημικῶν ἀναλύσεων τῶν διαφόρων πυριγενῶν πετρωμάτων, εἰς τὰς ὁποίας τὰ διάφορα συστατικὰ ὑπολογίζονται ὡς ὀξείδια ἐπὶ τοῖς %. Ἂν νῦν διαιρέσωμεν τὸ ἐπὶ τοῖς % περιεχόμενον ποσὸν ἑκάστου ὀξειδίου διὰ τοῦ μοριακοῦ βάρους τοῦ ὀξειδίου τούτου, εὑρίσκομεν τὸν εἰς τὸ ὀξείδιον τοῦτο ἀντίστοιχον μοριακὸν ἀριθμόν. Οἱ μοριακοὶ ἀριθμοὶ ἀναγόμενοι καταλλήλως εἰς 100 δίδουν τὰ διάφορα χημικὰ μεγέθη. Οὕτω ὁ — σύμφωνα μὲ τὰ ἀνωτέρω ἐκ τῆς ἀναλύσεως ἑνὸς πυριγενοῦς πετρώματος — εὑρεθεὶς μοριακὸς ἀριθμὸς τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἀργιλλίου (Al_2O_3), ἀναγόμενος εἰς 100 δίδει τὸ χημικὸν μέγεθος al τοῦ πετρώματος τούτου. Ἔστω π. χ. ὅτι λάβα τις περιέχει 14.86% (Al_2O_3) ὀξειδίου τοῦ ἀργιλλίου. Ὁ μοριακὸς ἀριθμὸς τοῦ ὀξειδίου τούτου εἶναι $\frac{14,86}{102}=0,1457$. Ἂν νῦν τὸ ἄθροισμα ὅλων τῶν μοριακῶν ἀριθμῶν τῶν διαφόρων ὀξειδίων τῆς λάβας ταύτης εἶναι π. χ. 0,4476, τότε τὸ $al=\frac{0,1457}{0,4476}\times100=\frac{145700}{4176}=32,5$.

Γ. Κ. Γ.

(ἀλ) *[Ναυτ.]*. Ἐπιτετμημένη ἔκφρασις, ἀναγραφομένη ἐντὸς παρενθέσεως, δεξιᾷ *ἀνεμορρόμβου*, π.χ. ΛΝ (ἀλ), ἢ ἀντιστοιχίας ἢ πλεύσεως, π. χ. Ν23Α (ἀλ), πρὸς καταδήλωσιν τοῦ ὅτι ὁ ἀνεμόρρομβος ἢ ἡ ἀντιστοιχία λογίζονται ἀπὸ τοῦ βορρᾶ τοῦ κόσμου καὶ οὐχὶ ἀπὸ τοῦ μαγνητικοῦ βορρᾶ ἢ τοῦ τῆς πυξίδος. Καταργηθείσης, διὰ τῆς ἀπὸ 11 Μαΐου 1919 ἐγκυκλίου τῆς Διευθύνσεως τῶν Φάρων, τῆς ἀναγραφῆς ἀντιστοιχιῶν κατὰ τὸ τεταρτοκυκλικὸν σύστημα, ἡ προσθήκη τοῦ συμβόλου *(ἀλ)* πρὸς καταδήλωσιν ἀληθοῦς ἀντιστοιχίας ἢ πλεύσεως παρέλκει, δεδομένου ὅτι αἱ ἀληθεῖς πλεύσεις ἢ ἀντιστοιχίαι ἐκφράζονται πλέον, ἔκτοτε, κατὰ τὸ ὁλοκυκλικὸν σύστημα, ἤτοι ἀπὸ 0°—360° καὶ δεξιοστρόφως. Ἡ συνάντησις ὅμως τοῦ συμβόλου τούτου, εἰς παλαιότερα τοῦ 1919 ἔργα ἢ ἔγγραφα εἶναι πλέον ἢ συνήθης. Σ. Ε. Λ.

Ἀλά, *Ἰωάννης Βαπτιστὴς* (Ala Giovanni Battista). Συνθέτης τοῦ «*Concerti ecclesiastici*» (1616—1628) καὶ *μοτέτων*, ἀκμάσας τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 17ου αἰῶνος ἐν Μόντσᾳ τῆς Ἰταλίας.

Ἀλά. Ἱπποτικὸν πορτογαλικὸν τάγμα, ἱδρυθὲν τῷ 1171 (ἢ κατ' ἄλλους τῷ 1167) ὑπὸ τοῦ Ἀλφόνσου Ἕνρικεζ μετὰ τὴν παρὰ τὴν Σανταρὲμ περιφανῆ νίκην του κατὰ τῶν Μαύρων τῆς Σεβίλλης, τὴν ὁποίαν ἀπέδωκεν εἰς τὸν ἀρχάγγελον Μιχαὴλ (Ordo Alae St Michaelis). Ἡ ἕδρα τοῦ τάγματος ἦτο ἡ μονὴ τοῦ Alcobaça, τῆς ὁποίας ὁ ἡγούμενος εἶχε δικαίωμα ἐπιβλέψεως τοῦ βίου τῶν μελῶν καὶ ἀφορισμοῦ ἐν περιπτώσει παρεκτροπῆς. Μέλη τοῦ τάγματος ἦσαν μόνον εὐγενεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπηγορεύετο ὁ δεύτερος γάμος καὶ οἵτινες καθημερινῶς παρηκολούθουν τὴν θείαν λειτουργίαν, καὶ ὥρκιζοντο πίστιν εἰς τὸν Θεόν, τὸν πάπαν καὶ τὸν βασιλέα. Σκοπὸς τοῦ τάγματος ἦτο ἡ προστασία τῆς χώρας καὶ τῆς καθολικῆς πίστεως ὡς καὶ ἡ βοήθεια τῶν ἀπροστατεύτων χηρῶν καὶ ὀρφανῶν. Ἡ στολὴ τῶν ἱπποτῶν τοῦ τάγματος ἦτο ἐρυθρὰ καὶ λευκὸς μανδύας μὲ πτυχάς· ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ μανδύου ἦτο κεντημένον ἐρυθρὸν πτερὸν ἐν μέσῳ ἡλιακῶν ἀκτίνων· ἡ δὲ σημαία τοῦ τάγματος ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς εἰκόνιζε τὸν ἀρχάγγελον Μιχαὴλ παλαίοντα μετὰ δράκοντος καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας σταυρὸν μὲ τὴν ἐπιγραφὴν Quis ut Deus? (=*τίς ὡς ὁ Θεός;*). Τὸ τάγμα διελύθη ἐπὶ τοῦ Σανχὲζ α', υἱοῦ τοῦ Ἀλφόνσου Ἕνρικεζ.

ἄλα! *[Ναυτ.]*. Προειδοποιητικὸν πρόσταγμα, εἰς χρῆσιν ἐν τῇ κοινῇ τῶν ναυτικῶν μας διαλέκτῳ, γενικοῦ χειρισμοῦ. Ἕλκον τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς ἐνετικῆς διαλέκτου τοῦ ἐρετικοῦ τῶν γαλερῶν, ἰσοδυναμεῖ περίπου πρὸς τὰ τοῦ ἐπισήμου ὀνοματολογίου: *εἰς τάξιν* — ! (π. χ. *ἄλα στὸ* **βίρα! = εἰς** *τάξιν ἀπάρσεως!*) καὶ *ἕτοιμοι εἰς* — ! (π. χ. *ἄλα μόλα γάπια! = ἕτοιμοι εἰς ἀναστροφήν!*) Δύναταί τις νὰ ἀναζητήσῃ ἴχνη συγγενείας τοῦ ὅρου τούτου πρὸς τὸν ὅρον τοῦ γαλλικοῦ ὀνοματολογίου: halez! προστακτικῆς τοῦ haler=ἕλκω ἢ ἑλκύω, κοινῶς δὲ *ἀλάρω*. ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἄλα (Ala). Ἀνεγνωρισμένος συντετμημένος τύπος τῆς Ἀλαμπάμας, μιᾶς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ἄλα (Ala). Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Trente (Ν. Τυρόλου) ἔχουσα 5,200 κατοίκους. Κέντρον τῆς παραγωγῆς τῶν βελούδων Τυρόλου. Ἐμπόριον μετάξης καὶ οἴνου. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀδίγη, 10 μίλλια βορείως τοῦ Ροβερέτου, μεθ' οὗ συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν τὸν Μάϊον τοῦ 1915.

ἀλὰ—(ἰταλ. *à la* ἢ *alla*)· οὐδέποτε λέγεται καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ πάντοτε μετὰ ὀνόματος κυρίου ἢ ἄλλου πρὸς δήλωσιν τρόπου ἰδιάζοντος εἰς τὸ μεθ' οὗ λέγεται ὄνομα· *ἀλὰ-Γιάννη, ἀλὰ-Κώστα*, σὰν τὸ Γιάννη, σὰν τὸν Κώστα· *ἀλὰ-ροῦσα, ἀλὰ-τοῦρκα ἀλὰ-βλάχα*: «τρώει ἀλὰ-τοῦρκα» σταυροπόδι, «μαγειρεύουν ἀλὰ βλάχα» κατὰ τὸν τρόπον τῶν Βλάχων· *ἀλὰ-πολίτα, ἀλὰ-μιλανέζα*: «ἀγκινάρες ἀλὰ πολίτα», μαγειρευμέναι δηλαδὴ κατὰ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει τρόπον· *ἀλὰ-γαλλικά*, κατὰ τὸν γαλλικὸν τρόπον, κρυφίως, χωρὶς νὰ γίνεται ἀντιληπτός· *ἀλὰ-γερμανικά* (ἐπὶ πληρωμῆς λογαριασμοῦ), καθεὶς τὸ μερίδιόν του, ὅπως συνηθίζουν οἱ Γερμανοί· || *ἀλὰ-νόβα* ἢ *ἀλὰ-φράγκα*, κατὰ τὸ νέον ἡμερολόγιον· *ἀλὰ-γκρέκα*, κατὰ τὸ παλαιὸν (Ἰουλιανὸν) ἡμερολόγιον.

Ἄλαβα (Alava, βασκ. Araiiar). Ἡ μεγαλυτέρα καὶ νοτιωτέρα τῶν τριῶν βασκικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἱσπανίας. Κεῖται μεταξὺ Βισκαΐας, Ναβάρρας καὶ Καστίλλης. Εἶναι ἐπαρχία τρίτης τάξεως, ἔχουσα ἔκτασιν 3.045 τετρ. χιλιομέτρων καὶ 98,385 κατοίκους, Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ Βιτόρια. Προϊόντα: σῖτος, βρώμη, ἀραβόσιτος, φακῆ, λῖνον, κάνναβις, ὀπωρικά, οἶνοι ἄφθονοι. Μεταλλεῖα σιδήρου καὶ μολύβδου. Ὕδατα μεταλλικά. Ἐργοστάσια λινῶν ὑφασμάτων, πορσελάνης, χυτήρια σιδήρου.

Ἡ Ἀλάβα ἀπετέλει μέρος τοῦ ἀρχαίου βασιλείου Vascongade, ἡνώθη δὲ μὲ τὸ ἱσπανικὸν στέμμα τῷ 1200 διατηρήσασα τὰ προνόμιά της.

—**Ἄλαβα** *[Ἀρχ.]*. Νῆσος τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ ἀπέναντι τῆς Ταπροβάνης, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (γ, 4).

Ἀλάβα (Don Ignatio Maria de Alava). Ἀντιναύαρχος, εἷς τῶν τεσσάρων Ἱσπανῶν ναυάρχων, οἵτινες ἡγοῦντο τμημάτων ἐν τῇ ἡνωμένῃ γαλλοϊσπανικῇ ναυτικῇ δυνάμει κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ *Τραφαλγκάρ*. Τὸ φέρον τὸ σῆμά του τρίκροτον 112 πυροβόλων «*Santa Anna*», ἔπρεπε νὰ εἶναι τέταρτον μετὰ τὴν ναυαρχίδα τοῦ Βιλλνὲβ «*Bucentaure*», ἐν τῇ συμμαχικῇ φάλαγγι, κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς συρράξεως πρὸς τὸν ἀγγλικὸν στόλον. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ πλοῖα «*San Leanrdo*» (ἱσπαν., 80 πυροβόλων) «*San Justo*» (ὁμοίως) καὶ «*Indomptable*» (γαλ., 74 πυροβ.) εἶχον ἐκπέσει ὑπηνέμως, μέγα διάκενον ὑφίστατο εἰς τὴν γαλλοϊσπανικὴν φάλαγγα, μεταξὺ τῶν δύο ναυαρχίδων καὶ οὕτω ὁ Ἀλάβα εὑρέθη, κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ναυμαχίας, *κεφαλὴ* τμήματος τῆς ναυτικῆς συμμαχικῆς δυνάμεως ἀπροσδοκήτως σχηματισθέντος ἐκ τῆς *οὐραγίας* καί τινων πλοίων τῆς *μεσοπορείας*.

Ἦτο ἡ στιγμή, καθ' ἣν τὸ «*Royal Sovereign*», τρίκροτον τῶν 100 πυροβ. καὶ ναυαρχὶς τοῦ Κολλιγκγούδ, ἡγούμενον τῆς δευτέρας ἀγγλικῆς φάλαγγος καὶ συμμορφούμενον πρὸς τὰς ὁδηγίας τοῦ Νέλσωνος, ἔπλεεν ὅπως κόψῃ τὴν γραμμὴν τῆς γαλλοϊσπανικῆς φάλαγγος μεταξὺ τῆς ναυαρχίδος τοῦ Ἀλάβα καὶ τοῦ γαλλ. δικρότου «*Fougueux*». Ἂν καὶ ὑφ' ὅλης τῆς συμμαχικῆς παρατάξεως πυροβολούμενον, ἐτήρει ἀδιασάλευτον τὴν πορείαν του σιωπηλόν. Ὅταν ὅμως διασπᾶσαν τὴν γραμμὴν παρουσίασε τὴν ἀριστερὰν πλευράν του εἰς τὴν πρύμναν τῆς ναυαρχίδος τοῦ Ἀλάβα, μόνον τότε, ἤνοιξε σύγχρονον καὶ ὁλόταχον πῦρ κατ' αὐτῆς, μὲ τὰ πεντήκοντα πυροβόλα τῆς πλευρᾶς του γεμισμένα μὲ διπλᾶς καὶ τριπλᾶς σφαίρας ἁλυσοδέτους, τὰ ὁποῖα τρὶς ἀνεγέμισε καὶ ἐξεκένωσε. Τὰ πυροβολεῖα τῆς ἱσπανικῆς ναυαρχίδος, τρὶς οὕτω σαρωθέντα, ἐπληρώθησαν νεκρῶν καὶ τραυματιῶν, 400 περίπου, τὰ δὲ πλεῖστα τῶν ἐν αὐτοῖς πυροβόλων ἠχρηστεύθησαν. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο τὸ «*Royal Sovereign*» προσοχθὲν διετέθη πλευρὸν πρὸς πλευρόν, μὲ τὰς κεραίας σχεδὸν ἁπτομένας, καὶ ἡ μονομαχία ἐξηκολούθει ζωηρὰ ἀκόμη, παρ' ὅλην τὴν θραῦσιν ἣν ὑπέστη ἡ ἱσπανικὴ ναυαρχίς· τὸ πῦρ της ὅμως ἤρχισεν ἐπιβραδυνόμενον μετ' οὐ πολύ, παρὰ τὴν βοήθειαν ἣν προσεπάθησε νὰ τῇ παράσχῃ τὸ «*Fougueux*».

Νέος ὅμως ἀντίπαλος, τὸ δίκροτον «*Belleisle*», διαπλέον τὴν γραμμὴν ὑπὸ τὴν πρύμναν τῆς ναυαρχίδος τοῦ Ἀλάβα, ἐξεκένωσε καὶ αὐτὸ δὶς τὰ πυροβόλα τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς κατὰ μῆκος τῶν πυροβολείων τῆς «*Santa Anna*», ἐνῷ ἐν τῷ μεταξὺ κατέπιπτον οἱ ἱστοί της

Ὁ ναύαρχος Ἀλάβα, ἐπιδείξας ἀπεγνωσμένην ἀνδρείαν, ἐπληγώθη βαρέως, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ταύτῃ λαβόντες μέρος Ἱσπανοὶ ναύαρχοι· ἠδυνήθη ὅμως νὰ ἐπιζήσῃ. Ἡμίσειαν ὥραν μετὰ ταῦτα, ἡ ναυαρχίς του, ἄνευ ἱστῶν, μὲ ἀπεξαρθρωμένα τὰ πυροβόλα, μὲ τὸ κατάστρωμα σκεπασμένον ἀπὸ τὴν καταπεσοῦσαν ἱστιοφορίαν, μὲ πλῆθος νεκρῶν καὶ οἰμωζόντων τραυματιῶν, παρεδίδετο εἰς τὸν ἀνδρεῖον καὶ εὐγενῆ Κόλλιγκγουδ, τὸν κύριον ἐργάτην τῆς ἀγγλικῆς νίκης κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τραφαλγκάρ.

Σ. Ε. Λ.

— **Ἀλάβα** (Don Miguel Ricardo de Alava). Ἱσπανὸς πολιτικὸς καὶ στρατηγὸς γεννηθεὶς ἐν Βιτορίᾳ τῷ 1771 καὶ ἀποθανὼν ἐν Barèges τῷ 1843. Τῷ 1807 ἀπεδέχθη τὴν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν Ἱσπανίαν δημιουργηθεῖσαν πολιτικὴν κατάστασιν καὶ ἠκολούθησε τὸν βασιλέα Ἰωσὴφ εἰς Μαδρίτην. Ἀλλὰ τῷ 1811 ἐστράφη ἐναντίον του καὶ ἐγένετο εἷς τῶν ὑπασπιστῶν τοῦ Οὐέλλιγγτον. Ὁ Φερδινάνδος Ζ' τὸν διώρισε πρεσβευτὴν εἰς τὰς Κάτω Χώρας. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1820 ἐγένετο πρόεδρος τῆς Βουλῆς (Cortès). Τῷ 1823 ἀναλαβὼν τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς εἰρήνης μετὰ τοῦ δουκὸς τῆς Ἀγγουλέμης καὶ ἀποτυχὼν ἀπῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν, ὁπόθεν ἐπανῆλθε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φερδινάνδου διορισθεὶς πρεσβευτὴς εἰς Λονδῖνον καὶ ἀργότερον εἰς Παρισίους.

Ἀλάβα ἢ ***Ἀλάβι***. Βασίλειον τῶν ἀρχαίων Ἰνδιῶν. Τὰ βουδδικὰ βιβλία θέτουσι τὴν πόλιν εἰς ἀπόστασιν 30 γιοτζάνας (135 μίλλια ἀγγλ.) ἀπὸ τῆς Σραβάστι.

ἀλάβα ἢ ***ἀλάβη***. Εἶδος μαύρης μελάνης.

Ἀλαβάγειον *ἄκρον* *[Ἀρχ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἐπαρχίας Καραμανίας ἐν Ἀσίᾳ (Πτολεμαῖος στ' 8).

Ἀλαβάκα (ὁ ἐξ Ἀλάβας). Ὄνομα κατὰ τὴν Ἰνδικὴν μυθολογίαν ἑνὸς *γιακτσά*, κακοῦ δηλαδὴ ἀνθρωποφάγου δαίμονος, διαμένοντος εἰς τὰ περίχωρα τῆς Ἀλάβας (τῶν Ἰνδιῶν). Ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας ἦτο ἠναγκασμένος διὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωήν του νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ τέρας τοῦτο ὡς πρόγευμα ἕνα ἄνθρωπον καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Ἀφοῦ οὕτως ἐθυσίασε πλῆθος δυστυχῶν, ἠναγκάσθη νὰ στείλῃ καὶ τὸν ἴδιον υἱόν του. Τότε ὁ Βούδδας ἐπενέβη. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Ἀλαβάκα, ἦλθεν εἰς τὸ ἐνδιαίτημά του καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ θρόνου του. Εἰδοποιηθεὶς ὑπὸ δύο ἄλλων *γιακτσὰς* ὁ Ἀλαβάκα καταφθάνει μαινόμενος καὶ προσπαθεῖ μὲ τυφῶνας, κεραυνοὺς καὶ μὲ πᾶν μέσον νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Βούδδαν. Ἀλλ' ὁ θεὸς μένει ἀπαθής. Τότε ἡττημένος ἀπὸ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀντιπάλου του ὁ Ἀλαβάκα ταπεινοῦται· ἐρωτᾷ τὸν Βούδδαν διὰ διάφορα ἠθικὰ ζητήματα καὶ λαμβάνει τόσον ἱκανοποιητικὰς ἀπαντήσεις, ὥστε φθάνει ἀμέσως εἰς τὸν πρῶτον βαθμὸν τῆς τελειότητος καὶ γίνεται *σότρα-ἀπάννα*. Ὅθεν ἀντὶ νὰ καταφάγῃ τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὸν Βούδδαν, ὅστις τὸν εὐλογεῖ καὶ τὸν ἐπιστρέφει εἰς τοὺς οἰκείους του. Ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ ὅλη ἡ πόλις ἔρχονται διὰ νὰ ἀκούσουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Βούδδα, μεθ' ἣν ὁ βασιλόπαις καὶ 500 πρόσωπα τῆς ἀκολουθίας του φθάνουν εἰς τὸν τρίτον βαθμὸν τῆς τελειότητος καὶ γίνονται *ἀναγκάμι*.

Ἀλάβανδα (ἡ, τά). Ἦτο μία τῶν τριῶν μεγάλων μεσογείων πόλεων τῆς Καρίας (Μυλάσων, Στρατονικείας, Ἀλαβάνδων), κειμένη εἰς ἀπόστασιν ἓξ περίπου ὡρῶν τῶν Τράλλεων (νῦν *Ἀϊδινίου*). Ἡ πόλις εἶχε κτισθῇ παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Μαρσύου (νῦν *Τσίνα-τσάϊ*), παραποτάμου τοῦ Μαιάνδρου, εἰς τὰς ὑπωρείας δύο λόφων καὶ μακρόθεν ἐφαίνετο ὡς ὄνος φέρων τὸ σάγμα του, «κανθήλιος κατεστρωμένος». Ὁ Ἀλαβανδεὺς μάλιστα Ἀπολλώνιος, ὁ μαλακός, ἐπὶ τὸ σκωπτικώτερον ἐκάλει τὴν πόλιν διὰ τὸ πλῆθος τῶν σκορπίων «κανθήλιον κατεστρωμένον σκορπίων» (Στρ. C. 660). Κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν ἡ πόλις ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλαβάνδου—ὅστις ἐτιμᾶτο καὶ ὡς ἐπώνυμος τῆς πόλεως ἥρως—, υἱοῦ τοῦ Καρὸς καὶ τῆς νύμφης Καλλιρρόης, θυγατρὸς τοῦ Μαιάνδρου. Ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος (Η' 136), ἡ Ἀλάβανδα εἶχε δοθῇ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Φρυγίας (ἐλέγετο οὐ μόνον «Καρῶν πόλις εὐτυχεστάτη», ἀλλὰ καὶ πόλις τῆς Φρυγίας), εἰς τὸν Πέρσην Ἀμύνταν—ἔφερεν οὗτος τὸ μακεδονικὸν τοῦτο ὄνομα ὡς ἔγγονος τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀμύντου, τοῦ ὁποίου κόρη (ἀδελφὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' τοῦ φιλέλληνος) ἦτο ἡ μήτηρ του Γυγαίη, συζευχθεῖσα τὸν Πέρσην Βουβάρην, — διὰ νὰ νέμεται τὰς προσόδους της. Ἕνεκα τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους της ἡ πόλις ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν πλουσιωτάτων τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Βραδύτερον ἤκμασαν ἔτι μᾶλλον ἐπὶ πλούτῳ, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου της καὶ τῆς μεγάλης παραγωγῆς τῶν λατομείων της, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξήγετο μέλαν μάρμαρον ἀρίστης ποιότητος, ὁ καὶ ***ἀλαβανδικὸς λίθος***, ὅστις ἐχρησίμευεν εἰς τὴν βιομηχανίαν διὰ τὴν κατεργασίαν τῆς ὑέλου. **Οἱ**

Digitized by Google

πλούσιοι κάτοικοί της ἐφημίζοντο «ὡς τρυφηταὶ (φιλήδονοι) καὶ καπυρισταὶ (ἄσωτοι), Στρ. C. 661), καὶ ἡ πόλις ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ Σύβαρις τῆς Μ. Ἀσίας, ἔχουσα πλῆθος ψαλτριῶν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου ὁ τύραννος τῆς πόλεως Ἀρίδωλις μετέσχεν αὐτῆς καὶ συλληφθεὶς κατὰ τὴν ἐν Ἀρτεμισίῳ ναυμαχίαν ἀπεστάλη δέσμιος εἰς τὸ ἐν τῷ κορινθιακῷ ἰσθμῷ ἑλληνικὸν στρατόπεδον (Ἡρόδ. Ζ' 195). Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων, ὅτε πλεῖσται τῶν πόλεων τῆς Καρίας εἶχον λάβει ὀνόματα τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Σελευκιδῶν, καὶ ἡ Ἀλάβανδα εἶχε μετονομασθῆ *Ἀντιόχεια* πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀντιόχου.

Κατὰ τὸν μεταξὺ τῶν Ρωμαίων καὶ τοῦ Φιλίππου Γ' πόλεμον (200-197 π.Χ.) οἱ Ἀλαβανδεῖς, ἂν καὶ παρεῖχον τρόφιμα εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Φιλίππου, ὅστις «*ἔζη βίον λύκου*» ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ὡς λέγει ὁ Πολύβιος (*XVI.24.4*), ἁρπάζων καὶ κλέπτων, εἶδον διαρπαζομένην ὑπ' αὐτοῦ ὡς πολεμίαν τὴν χώραν των. Κατὰ τὸ 189 π.Χ. μετὰ τὴν ἐν Μαγνησίᾳ (190 π.Χ.) ἧτταν τοῦ Ἀντιόχου, ἡ πόλις ἐζήτησε τὴν προστασίαν τοῦ ὑπάτου Γν. Μανλίου. Κατὰ τὸ 170 π.Χ. κολακεύουσα καὶ ἡ Ἀλάβανδα, ὅπως αἱ πλεῖσται τῆς Μ. Ἀσίας πόλεις, τοὺς Ρωμαίους, ἀνήγειρε ναὸν τῆς Ρώμης καὶ ἤρχισε νὰ τελῇ ἐτησίους ἀγῶνας πρὸς τιμήν της, ἀπέστειλε δὲ καὶ πρεσβείαν εἰς Ρώμην διὰ νὰ προσφέρῃ χρυσοῦν στέφανον εἰς τὸν Δία τοῦ Καπιτωλίου, ἐν τούτοις οἱ Ρωμαῖοι, περιποιούμενοι τοὺς Ροδίους, παρεχώρησαν ταύτην, ὅπως καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Καρίας καὶ Λυκίας, εἰς αὐτούς. Ἀνεκήρυξαν ὅμως μετὰ πάροδον ὀλίγου χρόνου, μεταμεληθέντες, ἐλευθέρους τοὺς Ἀλαβανδεῖς οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ τῶν Ροδίων, ἀλλ' οἱ Ρόδιοι ἠνάγκασαν αὐτοὺς καὶ τοὺς συμμάχους των Μυλασεῖς (Πολ. XXX. 5.15) νὰ ὑποταχθῶσι μετὰ τὴν ἐν Ὀρθωσίᾳ νίκην των. Κατὰ τὸ 168 π. Χ. Ἀλαβανδεῖς καὶ Μυλασεῖς ἐβοήθησαν τοὺς Ροδίους κατὰ τῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ κατεβλήθησαν καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ Ρόδιοι ὑπὸ τῆς πανισχύρου καταστάσης Ρώμης. Κατὰ τὸ 40 π. Χ. οἱ Ἀλαβανδεῖς ἔσφαξαν τοὺς στρατιώτας τοῦ Λαβιηνοῦ, ἀλλ' ἐτιμωρήθησαν σκληρῶς ὑπὸ τῶν ἀφοσιωμένων εἰς τὴν Ρώμην μικρασιατικῶν πόλεων. Ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἦτο πόλις αὐτόνομος καὶ ἕδρα δικαστικοῦ συνεδρίου, «conventus juridicus» *(Plin. V, 109)*. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἡ Ἀλάβανδα ἦτο ἕδρα ἐπισκόπου ὑπαγομένου εἰς τὴν μητρόπολιν Σταυροπόλεως. Ἐκ τῶν τιτλούχων ἐπισκόπων Ἀλαβάνδων μνημονεύονται οἱ ἑξῆς: Θεοδώρητος, παρακαθήσας εἰς τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον κατὰ τὸ 451, Κωνσταντῖνος εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ κατὰ τὸ 782 καὶ Ἰωάννης εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ 879.

Παρὰ τὴν ἔκλυσιν, ὡς ἐλέχθη, τῶν ἠθῶν τῶν πλείστων Ἀλαβανδέων, ὄχι ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν διεκρίθησαν εἰς τὰ γράμματα, ὡς ἦσαν οἱ ῥήτορες *Μενεκλῆς* καὶ *Ἱεροκλῆς* καὶ οἱ μετοικήσαντες εἰς Ρόδον *Ἀπολλώνιος ὁ μαλακὸς* καὶ ὁ *Μόλων*, καὶ εἰς τὰς τέχνας, ὡς μαρτυροῦσι τὰ παρὰ τὸ Καρπουζλί, ἢ Ἀράπ-χισάρ, μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια (θεάτρου, στοῶν κλπ.), ῥάκη τῆς πολυτελοῦς ποτε ἀμφιέσεως τῆς πλουσίας πόλεως. Ἂν καὶ δὲν ὑστέρησαν ὅμως εἰς τὰ γράμματα οἱ Ἀλαβανδεῖς τῶν κατοίκων τῶν ἄλλων ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνίδων πόλεων, ἐν τούτοις παροιμιώδης ἦτο παρὰ τοῖς Ἕλλησι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πλουτάρχου ἡ φράσις «Σολοικισμὸς Ἀλαβανδέων» ἐπὶ τῶν κακομεταχειριζομένων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Ἐκτὸς τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐρειπίων τῶν μνημείων τῆς πόλεως, ἄλλοι μάρτυρες τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀκμῆς της ἐν τῇ ἀρχαιότητι εἶναι καὶ τὰ σωζόμενα νομίσματα τῶν Ἀλαβάνδων, ἅτινα εἶναι τριῶν ἐποχῶν, τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος (280—260 π. Χ.), τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος, καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Τὰ πρῶτα, ἅτινα εἶναι τετράδραχμα καὶ δραχμαὶ ἐξ ἀργύρου καί τινα χαλκᾶ, εἶναι ἠλαττωμένου ἀττικοῦ σταθμοῦ καὶ φέρουσι συνήθως, ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως τὴν ἐπιγραφὴν ΑΛΑΒΑΝΔΕΩΝ ἢ ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ καὶ κεφαλὴν Ἀπόλλωνος, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας, τρίπουν ἢ τὸν Πήγασον μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος. Τὰ τοῦ Β' αἰῶνος εἶναι Ἀλεξανδρείου τύπου καὶ φέρουσιν ὡς σύμβολον τὸν Πήγασον. Τὰ δὲ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων εἶναι διαφόρων τύπων, ἐπικρατοῦσιν ὅμως μεταξὺ αὐτῶν τὰ φέροντα τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπωνύμου ἥρωος Ἀλαβάνδου κρατοῦντος τὸν ἀλαβανδικὸν λίθον (Plin. XXXVI. 8).

ΓΕΡ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**ἀλαβανδικὸν *μάρμαρον*·** βλ. Ἀλάβανδα.

Ἀλαβανδάρα (κοινῶς *Λαβαντάρα*). Μεγάλη χαράδρα εὑρισκομένη πρὸς τὸ Α μέρος τῆς νήσου Ἄνδρου νεύουσα πρὸς τὴν θάλασσαν, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κούρβουλο καὶ Ἀκαμάτη. Διὰ τοὺς παραπλέοντας ἐν πνοαῖς βορείων ἀνέμων ἡ θέσις αὕτη εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος, λόγῳ τοῦ τρικυμιώδους αὐτῆς ὀφειλομένου εἰς τὴν καταφορὰν σφοδροτάτων ρευμάτων ἀέρος καταιγιζόντων τὴν θάλασσαν, τοσοῦτο μᾶλλον καθόσον ἡ ἀκτὴ εἶναι ἀγρία καὶ ἀπροσπέλαστος πρὸ ἀχανοῦς βυθοῦ τῆς θαλάσσης.

Δ. Ε. Μ.

ἀλαβανδίνης ἢ καὶ ***μαγγανιοστιλβίτης*** (Manganblende, Alabandin) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν κρυσταλλούμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ κυβικοῦ συστήματος (τῆς τετραεδρικῆς—ἡμιεδρικῆς κλάσεως). Εὑρίσκονται καὶ δίδυμοι κρύσταλλοι αὐτοῦ. Ἐπίσης παρουσιάζεται καὶ χειροπληθὴς εἰς κοκκώδη συσσωματώματα. Εἶναι ἀδιαφανὴς καὶ ἔχει σχισμὸν ἑξαεδρικὸν τέλειον, θραῦσιν ἀνώμαλον, σκληρότητα $3^1/_2$—4 βαθμῶν, εἰδ. βάρος 3,9—4,0, χρῶμα σιδηρομέλαν μέχρι χαλυβδοφαίου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατ' ἐπιπολὴν καστανοφαιομέλαν, λάμψιν ἡμιμεταλλικὴν (ἐνίοτε παρουσιάζεται καὶ ἀλαμπὴς) καὶ γραμμὴν σκοτεινοπρασίνην.

Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι θειοῦχον μαγγάνιον μὲ μοριακὸν τύπον MnS, (μὲ 63,3 % Mn καὶ 36,8 % S.). Ἐκδηλοῖ ὅλας τὰς πυροχημικὰς ἀντιδράσεις τοῦ μαγγανίου. Διαλύεται ὑπὸ τοῦ ὑδροχλωρίου ὀξέος, ἐκλυομένου ὑδροθειίου.

Παρουσιάζεται μαζὶ μὲ ροδοχρωσίτην τυχαίως εἰς τὰς χρυσοφόρους μεταλλοφόρους φλέβας τοῦ Siebenbürgen (π. χ. εἰς Verespatak, Nagyag, Offenbànya, Karàcs). Ἀπαντᾶται ὡσαύτως εἰς τὸ Kapnik (Οὐγγαρίας), Σαξωνίαν, Γαλλίαν, Περού, Βραζιλίαν, Μεξικόν, Ἡνωμένας Πολιτείας (Ἀριζόναν), νότιον Νέαν Οὐαλλίαν καὶ εἰς τὴν Ἀλάβανδαν τῆς Καρίας (Μικρᾶς Ἀσίας), ἐκ τῆς ὁποίας ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα.

Εἰς τὸ Gersdorf τῆς Σαξωνίας παρουσιάζεται καὶ ἀρσενικοῦχος, ἡ δὲ παραλλαγὴ αὐτὴ ὀνομάζεται *μπλουμενμπαχίτης*.

Παράγεται ἐπίσης καὶ τεχνητῶς καὶ συναντᾶται καὶ ὡς προϊὸν καμινεύσεως εἰς καμίνους μεταλλουργείων.

Γ. Κ. Γ.

Ἀλάβανδος *[Μυθολ.]*. Ὁ ἐπώνυμος ἥρως τῶν **Ἀλαβάνδων** (βλ. λ.).

ἀλαβαρδιέροι. Ἐκαλοῦντο οὕτως ἐν Ἑπτανήσῳ ἐπὶ Ἑνετοκρατίας οἱ λογχοφόροι (hallebardiers) τῆς Σωματοφυλακῆς τῶν Προβλεπτῶν. Γ.Δ Κ.

ἀλαβάρχης καὶ ***ἀλάβαρχος*** (ἀραβάρχης). Ἦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ ἐπὶ τῆς ἀραβικῆς πλευρᾶς τοῦ Νείλου ἀνώτατος τελωνικὸς ἐπόπτης κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ὁ «*ἐπὶ τῶν τελωνείων*». Ὁ Κικέρων (Cicer. ΙΘ'. 5. καὶ ΙΗ'. 6) ὀνομάζει σαρκαστικῶς τὸν Πομπήϊον «*ἀλαβάρχην*», διότι ἠθέλησε νὰ αὐξήσῃ τὸ τελωνεῖον τῶν Ρωμαίων. Ἐξ ἄλλου ἀλαβάρχης παρὰ Εὐσεβίῳ, ἐν Ἐκκλ. Ἱστ. Β'. 5, ἐκαλεῖτο ὁ μέγιστος ἄρχων τῶν Ἰουδαίων εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐν γένει τὴν Αἴγυπτον. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο, οὗ γίνεται πολλάκις μνεία ὑπὸ διαφόρων συγγραφέων καὶ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ὡς καὶ ἐν τοῖς ὀστράκοις, κατελήφθη πλέον ἢ ἅπαξ ὑπὸ ἐπιφανῶν Ἰουδαίων, οἷος ἦτο καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ φιλοσόφου Φίλωνος *Ἀλέξανδρος* (*Ἰωσήπου* Ἰουδ. Ἀρχαιολογίας ΙΗ' ς' 3, η' ι, ΙΘ' ε', Κ' ε' 2), ὅστις ἐγένετο καὶ *ἐπίτροπος* τῆς μητρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου Ἀντωνίας (αὐτόθι ΙΘ' ε' 1). Ἐπειδὴ δ' ὅμως ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου μνημονεύονται ἐπιφανεῖς Ἰουδαῖοι καταλαβόντες τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ἐταύτισάν τινες τῶν λογίων τοῦτο πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐθνάρχου τῶν κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν Ἰουδαίων. Ἀλλ' ἡ εἰκασία αὕτη ἠλέγχθη ὡς ἀβάσιμος. Ὁ δὲ Schürer ἀπέδειξεν, ὅτι *ἀλαβάρχης* καὶ *ἀραβάρχης* εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό, τῆς ἐναλλαγῆς μεταξὺ τῶν συμφώνων λ καὶ ρ μὴ οὔσης ἀνηκούστου ἐν τῇ Αἰγύπτῳ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Schürer* Geschichte des jüd. Volkes [4] 1909. III σελ. 132 ἑξ. — *Pauly - Wissowa* R. Encyclopaedie I 1271· πρβ καὶ II 342. — *Wilke*, Griechische Ostraka 1899. I σελ. 347-351.

Π. Ι. Μ

ἀλαβαρχία (ἡ). Κατ' ἀρχὰς μὲν ἐσήμαινε τὴν τοῦ *ἀλαβάρχου* ἀρχήν, κατόπιν δὲ καὶ τὴν κατοικίαν τοῦ τελώνου ἢ ἀλαβάρχου. Κ. Μ. Κ.

ἀλαβαστρίνη (Alabastrine) *[Φαρμ.]*. Σκεύασμα χρησιμοποιούμενον κατὰ τοῦ σητὸς *(σκώρου)*, συγκείμενον δὲ ἐκ 4 μ. ναφθαλίνης καὶ 1 μ. καφουρᾶς, ἅτινα συντήκονται ὁμοῦ καὶ φέρονται ὑπὸ τὴν μορφὴν πινάκων ἢ ἄλλων σχημάτων. Κ. Γ. Μ.

ἀλαβάστρινος (ὁ,ἡ), *—ον* (τό). Ὁ ἐξ ἀλαβάστρου, ὁ ὅμοιος μὲ ἀλάβαστρον· «λαιμὸς *ἀλαβάστρινος*», ὅμοιος μὲ ἀλάβαστρον κατὰ τὴν λευκότητα καὶ τὸ λεῖον.

ἀλαβαστρίτης (alabastrite) *['Ορυκτολ.]*. Συνώνυμον τοῦ **ἀλαβάστρου** (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

—Ἀλαβαστρίτης *[Ἀρχ.]*. Ὄρος τῆς Μέσης Αἰγύπτου, κληθὲν οὕτω, διότι περιεῖχε πολὺ ἀλάβαστρον. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου.

ἀλαβαστροειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἀλάβαστρον.

ἀλαβαστροθήκη (ἡ)· θήκη ἀλαβαστρίνων σκευῶν· || θήκη ἐξ ἀλαβάστρου.

ἀλάβαστρον (τὸ) καὶ ***ἀλάβαστρος*** (ὁ)· λίθος λευκός, ἡμιδιαφανής, παραλλαγὴ τῆς γύψου· ὠνομάσθη ἐκ τῆς πόλεως Ἀλαβάστρου τῆς Ἄνω Αἰγύπτου, ἔνθα τὸ πρῶτον εὑρέθη· || πυξίς, θήκη κατεσκευασμένη ἐξ ἀλαβάστρου, ἰδίᾳ μυροθήκη· παρ' ἀρχαίοις ἐλέγετο καὶ ἄνευ τοῦ ρ, ἤτοι *ἀλάβαστον* καὶ *ἀλάβαστος*.

—[ΟΡΥΚΤΟΛ.] Ἀλάβαστρον (alabaster, albâtre) καλεῖται ἡ καθαρῶς λευκή, διαφώτιστος, λεπτοκοκκώδης σακχαροειδὴς (ἐνίοτε καὶ στιφρὰ) παραλλαγὴ τῆς ὑδρομιγοῦς γύψου (βλ. λ.).

Τὸ ἀλάβαστρον κατεργάζονται, ἐν μέρει ὑπὸ τὸ ὄνομα «μάρμαρον», καὶ κατασκευάζουν ἐξ αὐτοῦ μικρὰ ἀγαλμάτια, ἀντικείμενα τέχνης, ὡς π. χ. ἀγγεῖα (ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα), μικρὰ κοσμήματα διὰ τὰς οἰκίας κτλ. Ἡ τοιαύτη κατεργασία διεξάγεται ἰδίᾳ ἐν Ἰταλίᾳ (Φλωρεντίᾳ, Βολτέρα, Μιλάνῳ, Πίσᾳ καὶ ἐν Σικελίᾳ εἰς τὸ Τραπάνι). Τὰ ἐξ ἀλαβάστρου ὅμως ἀντικείμενα καταστρέφονται, λόγῳ τῆς μικρᾶς σκληρότητός του (=2ου βαθμοῦ), ταχύτερον ἢ τὰ ἐκ μαρμάρου. Ἐπίσης λόγῳ τῆς διαλυτότητος τοῦ ἀλαβάστρου ἐν τῷ ὕδατι, αἱ ἐξ ἀλαβάστρου μορφαὶ δὲν ἀντέχουν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν παραγόντων (καταχρημνισμάτων). Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους εὐρεῖα βιομηχανία ἀλαβάστρου διεξήγετο εἰς τὸ Μαγδεμβοῦργον, Μαῖντζ καὶ ἐν Θυριγγίᾳ (Kittelsthal, Allendorf, Herges-Vogtei). Σήμερον ἀκόμη γίνεται κατεργασία ἀλαβάστρου ἐν Ruhla καὶ Waltershausen τῆς Θυριγγίας. Καὶ οἱ «ρωμαϊκοὶ μαργαρῖται» συνίστανται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀλαβάστρου. Κατὰ τοὺς προγενεστέρους αἰῶνας ἐχρησιμοποιοῦντο λεπταὶ πλάκες ἀλαβάστρου ὡς δίσκοι παραθύρων, ἀντὶ δηλ. ὑέλων, ἰδίᾳ εἰς ἐκκλησίας. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα «*μάρμαρον Καστελλίνας*» (Castellina-marmor) ἀλάβαστρον μὲ ὡραίους τεχνητοὺς χρωματισμούς.

Ἀλάβαστρον ἐξορύσσεται πολλαχοῦ, ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ, Μεξικῷ καὶ Αἰγύπτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Γερμανίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Γαλλίᾳ, Ἱσπανίᾳ, Ἀγγλίᾳ κλπ. Γ.Κ.Γ.

— [ΑΡΧ.] Διὰ τὸ εὔκολον τῆς κατεργασίας καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν χρωμάτων καὶ παραλλαγῶν, ὁ ἀλάβαστρος ἦτο περιζήτητος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πρὸς κατασκευὴν ἀγγείων, στύλων, τραπεζῶν, ἐπενδύσεων τοίχων κ.τ.ὁ. Ἐξήγετο ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς Ἀραβίας, τῆς Συρίας, τῆς Καραμανίας, τῶν Ἰνδιῶν. Ὁ ἄριστος ὅμως θεωρούμενος ἀλάβαστρος ἦτο ὁ ἐξ Ἀλαβάστρου, πόλεως τῆς Θηβαΐδος τῆς Αἰγύπτου, ἐξαγόμενος, λαμπρός, ἀδιαφανὴς καὶ εἰς μεγάλα τεμάχια εὑρισκόμενος. Μεγάλαι ποσότητες ἀλαβάστρου ἐξήγοντο καὶ ἐκ Καππαδοκίας, ἀλλὰ οὗτος ἦτο τοῦ κοινοτέρου εἴδους ὡς στερούμενος παντελῶς λαμπρότητος, ἐκ τῆς αὐτῆς δὲ χώρας ἦτο καὶ ὁ καλούμενος «φεγγίτης», διαφανέστατος εἰς μέγα πάχος· ὁ δὲ ἀλάβαστρος τῆς Δαμασκοῦ ἐφημίζετο διὰ τὴν λευκότητά του. Παρὰ τοῖς Ρωμαίοις περιζήτητος ἦτο ὁ ἔχων χρῶμα μέλιτος, ἀδιαφανής, μὲ νεφελώματα διατεταγμένα εἰς μικρὰς ζώνας, δὲν ἐθεωροῦντο δὲ καλοὶ οἱ ἔχοντες χρῶμα κέρατος, ἢ οἱ λευκοὶ ἢ οἱ ὑελώδεις. Ἀλάβαστρος ἐξήγετο καὶ ἐν Ἑλλάδι, Ἰταλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ.

Μέχρι τοῦ πρώτου π. Χ. αἰῶνος ὁ ἀλάβαστρος ἐκομίζετο εἰς μικρὰ τεμάχια εἰς Ρώμην, κατεσκευάζοντο δ' ἐξ αὐτῶν κύπελλα μικρὰ καὶ πόδες ἀνακλίντρων καὶ κλινῶν. Μόλις τῷ 64 π. Χ. ὁ Π. Λέντουλος Σπινθὴρ ἔφερεν εἰς Ρώμην μεγάλους ἐξ ἀλαβάστρου ἀμφορεῖς. Ἔκτοτε ἡ χρῆσις τοῦ ὀρυκτοῦ τούτου ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν διακόσμησιν οἰκιῶν, ναῶν καὶ δημοσίων ἱδρυμάτων. Ὁ Πλίνιος (Hist. Nat. XXXVI, 127) ἀναφέρει ὅτι εἶδε τριάκοντα στύλους ἐξ ἀλαβάστρου στολίζοντας τὴν αἴθουσαν συμποσίων τοῦ Καλλίστου, ἀπελευθέρου τοῦ Κλαυδίου. Ὁ δὲ Παυσανίας λέγει ὅτι μεταξὺ τῶν μνημείων ἅτινα ἔκτισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς ἐν Ἀθήναις, ἐθαυμάζοντο αἱ στοαὶ μὲ στύλους ἀπὸ «μάρμαρον τῆς Φρυγίας» καὶ αἱ βιβλιοθῆκαι τῶν ὁποίων τὸ πάτωμα ἐκοσμεῖτο μὲ χρυσὸν καὶ ἀλάβαστρον (Παυσ. I 8,9). Ὁ Νέρων ἀνῳκοδόμησεν, ἐκ «φεγγίτου» ἀνακαλυφθέντος ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας του ἐν Καππαδοκίᾳ, τὸν ναὸν τῆς Τύχης ἐν Ρώμῃ, ὃν εἶχε κτίσει ὁ βασιλεὺς Σέρβιος. Τὸ κτίριον τοῦτο ἐφωτίζετο καὶ ὅταν αἱ θυρίδες ἦσαν κλεισταί, τόση ἦτο ἡ διαφάνεια τῶν τοίχων (Πλιν. Hist. Nat. XXXVI, 46).

Ὁ Σουετώνιος, ἐξογκῶν τὸ πλεονέκτημα τοῦτο τοῦ καππαδοκικοῦ ἀλαβάστρου, λέγει ὅτι: «καθ' ὅσον ἐπλησίαζεν ὁ κίνδυνος, ὁ Δομιτιανός, ἀντισυχῶν περισσότερον ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ἐκόσμησε διὰ «*φεγγίτου*» τοὺς τοίχους τῆς στοᾶς ὅπου συνήθιζε νὰ περιπατῇ, ἵνα ἡ ἀντανάκλασις τοῦ λαμπροῦ τούτου λίθου τῷ δεικνύῃ, ὡς ἐν κατόπτρῳ, πᾶν τὸ συμβαῖνον ὄπισθεν αὐτοῦ (*Σουετ.* Domit. 14).

Ἐξ ἀλαβάστρου κατεσκευάζοντο καὶ ἀγάλματα, ἐξ ὧν τινα εὑρέθησαν ἐν Αἰγύπτῳ· ἐν δὲ τῇ βίλλᾳ Ἀλμπάνι διασώζεται τοιοῦτον ἄγαλμα τῆς Ἴσιδος. Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως δὲν κατεσκεύαζον, φαίνεται, μεγάλα ἀγάλματα ἐκ τοῦ λίθου τούτου. Προτομὰς μόνον αὐτοκρατορικῶν προσώπων ἔχομεν εἰς τὰ διάφορα μουσεῖα, καθὼς καὶ ἀπεικονίσεις ζῴων, εἰς τὴν καλυτέραν παράστασιν τῶν ὁποίων συνετέ-

Digitized by Google

λουν πολλάκις καὶ τὰ ποικίλματα καὶ αἱ κηλῖδες τοῦ ἀλαβάστρου.

Ὑπάρχει μεγίστη ποικιλία ἀλαβάστρων. Αἱ ἐν Ἰταλίᾳ ἀνασκαφαὶ ἀπεκάλυψαν ὅλα σχεδὸν τὰ εἴδη, εἰς τὰ ὁποῖα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χρωματισμῶν καὶ τῆς ὅλης αὐτῶν μορφῆς, ἐδόθησαν διάφοροι ὀνομασίαι. Σημειοῦμεν τὰ κυριώτερα τούτων:

Alabastro cotognino (ἔχον χρῶμα *κυδωνίου*). Ἐκ τούτου εἶναι κατεσκευασμένον τὸ ὡραῖον ἀγγεῖον, τὸ εὑρεθὲν παρὰ τὸ μαυσωλεῖον τοῦ Αὐγούστου καὶ περιέχον ποτέ, ὡς ὑποτίθεται, τὴν σποδὸν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου· ἐπίσης προτομὴ τοῦ Μάρκου Συλβίου Ὄθωνος ἐν τῷ Βατικανῷ καὶ προτομαὶ τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Καπιτωλίου.

Alabastro a onice (ἀλάβαστρος *ὄνυξ*). Ἐν τῇ βίλλᾳ Ἀλμπάνι εὑρίσκεται ὡραιότατον ἀγγεῖον ἐκ τοῦ εἴδους τούτου.

Alabastro a occhi (ἀλάβαστρος *μὲ ὀφθαλμούς*). Σπανιώτατον εἶδος. Ἐν τῷ Βατικανῷ ὑπάρχει ἀξιόλογον ἀγγεῖον ἐκ τῆς ποικιλίας ταύτης.

Alabastro a tartaruga (ὅμοιος μὲ *ὄστρακον χελώνης*). Σπανιώτατον. Ἐκ τοῦ εἴδους τούτου εἶναι κατεσκευασμένη ἡ προτομὴ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ἡ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Καπιτωλίου.

Alabastro fiorito (ἀλάβαστρος ὁ *ἀνθισμένος*). Ἐκ τούτου εἶναι κατεσκευασμένα: Ὁ μέγας στῦλος τοῦ μουσείου τοῦ Καπιτωλίου ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Θνήσκοντος μονομάχου· ὁ μέγιστος γνωστὸς ἀλαβάστρινος στῦλος ὕψους 6 μέτρων ἐν τῷ μουσείῳ τῆς βίλλας Ἀλμπάνι· λεοπάρδαλις ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ.

Alabastro palombare. Εἶδος εὑρεθὲν τὸ πρῶτον ἐν τῇ πόλει Παλομπάρε. Ἐκ τούτου ὑπάρχει προτομὴ τοῦ Ἀδριανοῦ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Αὐτοκρατόρων εἰς τὸ Καπιτώλιον.

Alabastro a rosa. Φέρον κηλῖδας χρώματος καὶ σχήματος ῥόδου. Τὸ ὡραιότερον δεῖγμα τοῦ ἐξόχου τούτου ἀλαβάστρου εἶναι ἔλαφος εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ.

Alabastro dorato (ἀλάβαστρος ὁ *χρυσίζων*). Τούτου εὑρίσκονται δύο τεμάχια ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ.

Παρὰ τοῦ Πλινίου πληροφορούμεθα ὅτι αἱ γυναῖκες τῆς ἐποχῆς του ἐφόρουν ἐνώτια ἐξ ἀλαβάστρου εἰς σχῆμα ἀπίου ἢ κάλυκος ῥόδου.

Τὰ ἀλάβαστρα ἀγγεῖα.—Ἀλάβαστρα ἐκαλοῦντο ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀγγεῖα χρησιμεύοντα εἰς φύλαξιν ἀρωμάτων, μύρων καὶ βαλσάμων. Τὸ συνηθέστερον σχῆμά των ἦτο κυλινδρικόν, ἐπίμηκες, μὲ στρογγύλην βάσιν, βραχὺν λαιμὸν στενόν, ἄνευ λαβῶν καὶ ἀντ' αὐτῶν, ἢ πλησίον τοῦ στομίου, δύο μικρὰς ἐξοχὰς (ὦτα) φερούσας ὀπάς, ὅθεν διεπερᾶτο λεπτὸν νῆμα πρὸς ἀνάρτησιν.

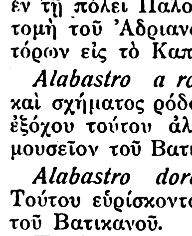

Τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα, εὑρεθέντα εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας, κατεσκευάζοντο ἀρχικῶς ἐξ ἀλαβάστρου λίθου. Ἐκ τούτου πολλοὶ ἀρχαιολόγοι, ἀκολουθοῦντες τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν (*Σουΐδας*, Ἀλάβαστρον. —**Σχολ. Ἀριστ. Ἀχαρν.** 1051), πιστεύουν ὅτι ἐκ τοῦ ἀγγείου ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁ λίθος, ἀναφερόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὄνυξ* παρὰ πολλῶν συγγραφέων, καὶ ὅτι ἡ λέξις *ἀλάβαστρος* εἶναι σύνθετος ἀπὸ τὸ *α* στερητικοῦ καὶ *λαβαί*, σημαίνουσα τὸ ἄνευ λαβῶν ἀγγεῖον. Ἡ ἐτυμολογία φαίνεται πιθανωτάτη, ἀλλά, ὡς μὴ ἀρκετὰ βάσιμος, δὲν εἶναι παραδεκτὴ ὑπὸ πολλῶν ἀρχαιολόγων.

Ἀλάβαστρα (ἀγγεῖα) κατεσκευάζοντο καὶ ἐξ ἄλλων ὑλῶν: ὑάλου, ἀργίλλου, ἀργύρου ἢ χρυσοῦ. Πρῶτος ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει τὴν λέξιν (**Γ**, 20) γράφων ὅτι ἐκ τῶν σταλέντων ὑπὸ τοῦ Καμβύσου εἰς τὸν βασιλέα τῶν Αἰθιόπων δώρων ἦτο καὶ «*μύρου ἀλάβαστρον*». Ὁ Θεόκριτος ἀναφέρει «*χρύσει ἀλάβαστρα*» (**Εἰδ. ΙΕ**, 114). Τὰ ἐν Ἑλλάδι εὑρεθέντα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀργίλλου, τόσον δὲ ποικίλλουν κατὰ τὸ σχῆμα, ὥστε πολλάκις δὲν διακρίνονται τῶν ἄλλων ἀγγείων (ληκύθων, βομβυλίων κ.τ.λ.) ἐχόντων τὸν αὐτὸν σκοπόν. Ἐπιστεύετο ὅμως ὅτι τὰ ἐξ ἀλαβάστρου *ἀλάβαστρα* ἦσαν τὰ ἄριστα τοῦ εἴδους των, διότι τὰ ἀρώματα διετηροῦντο καλύτερον ἐν αὐτοῖς (*Θεόκρ.* **Περὶ ὀσμῶν**.—*Πλίν.* Hist. Nat. XIII 2,3).

Ἡ καταγωγὴ τῶν ἀλαβάστρων φαίνεται ἀσιατική. Μέγα τοιοῦτον ἀγγεῖον εὑρέθη εἰς τὸν τάφον τοῦ Μαυσώλου ἐν Ἁλικαρνασσῷ, φέρον σφηνοειδεῖς καὶ ἱερογλυφικὰς ἐπιγραφὰς εἰς τέσσαρα ἰδιώματα, ἐν αἷς ἀναγινώσκεται τὸ ὄνομα τοῦ Ξέρξου, καὶ τὸ ὁποῖον εἶχε διέλθει ἐξ Αἰγύπτου διὰ νὰ χαραχθῇ ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἱερογλυφικὴ ἐπιγραφὴ πρὶν δωρηθῇ εἰς πρόγονόν τινα τοῦ Μαυσώλου. Τινὰ τῶν ἐτρουσκικῶν ἀλαβάστρων ἔχουν τὸ στόμιον σκαλισμένον εἰς διπλῆν κεφαλήν.

Τὰ ἀλάβαστρα ὡς ἔχοντα κυρτὴν βάσιν ἀνηρτῶντο, τὰ δὲ πολυτιμότερα ἐτοποθετοῦντο εἰς εἰδικὰ κιβωτίδια, *ἀλαβαστροθήκας*, εἴτε ἀνὰ ἕν, εἴτε περισσότερα. Ε. ΣΙΔ.

— [ΒΙΒΛΙΚ.] Ἐν τοῖς εὐαγγελίοις γίνεται λόγος περὶ γυναικὸς ἥτις, κομίσασα ἐνώπιον τοῦ Ἰησοῦ φιλοξενουμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνός τινος, *ἀλάβαστρον* μύρου βαρυτίμου, κατέχεεν αὐτὸ ἐπὶ τὴν κεφὴν ἐκείνου (**Ματθ. κστ'** 7, **Μαρκ. ιδ.** 3, **πρβ. καὶ Λουκ. ζ'** 37). Ὁ Μᾶρκος μάλιστα προσθέτει τὰς λεπτομερείας, ὅτι τὸ μύρον ἐκεῖνο ἦτο «*νάρδος* **πιστικὴ πολυτελής**», καὶ ὅτι ἡ γυνὴ «**συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον κατέχεεν αὐτό**». Ἂν τὸ δοχεῖον τοῦτο τοῦ μύρου ἦτο πράγματι ἐξ ἀλαβάστρου δὲν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα ἀπολύτως βέβαιοι, διότι ἡ λέξις *ἀλάβαστρον* κατήντησε νὰ σημαίνῃ πᾶν μυροδοχεῖον ἐξ οἱουδήποτε ὑλικοῦ. Ἂν λάβωμεν ὅμως πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι τὸ ἐν λόγῳ μύρον ἦτο πολύτιμον, δὲν θὰ εὕρωμεν ἀπίθανον, ὅτι καὶ τὸ δοχεῖον αὐτοῦ θὰ ἦτο ἐξ ἀλαβάστρου.

Κατὰ παράδοσιν μεταγενεστέραν τὸ δοχεῖον ἐκεῖνο ἦτο ὑάλινον (*Ἐπιφανίου* **περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν** 24). Ὁ δὲ Σουΐδας ἐν τῇ λέξει *φόρος* ἀναφέρει, ὅτι εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον εἶχε δωρηθῆ μυροδοχεῖον ὑάλινον, ὅπερ εἶχεν ἐκχυθῆ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Σωτῆρος, καὶ ὅτι τὸ δοχεῖον τοῦτο, ἐκτεθειμένον ἐν δημοσίῳ τόπῳ, ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ἐτοποθέτησεν εἰς τόπον ἀσφαλέστερον καὶ μᾶλλον ἁρμόζοντα. Π. Ι. Μ.

—**ἀλάβαστρον ἀσβεστολιθικὸν** (Albâtre calcaire) [*Ὀρυκτολ.*] Οὕτω καλεῖται χονδροκρυσταλλικὸς ἀσβεστόλιθος μὲ διαφόρους κατὰ στρώματα ἀποχρώσεις, διαφώτιστος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἰζηματογενὲς ἀπόθεμα ὑδάτων πηγῶν. Οὗτος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα—ἰδίᾳ ἐν Αἰγύπτῳ, Ἑλλάδι καὶ Ρωμαϊκῇ αὐτοκρατορίᾳ—ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς διακοσμητικὸς λίθος καὶ εἰς κατασκευὴν ἀγαλμάτων. Ἔφερε καὶ τὸ ὄνομα ***«ἀλάβαστρον ἀνατολικὸν τῆς Αἰγύπτου»*** ἢ καὶ «*ὄνυξ*» τῆς Ἀλγερίας. Καὶ σήμερον δὲ ὅμοιος πρασινωποκίτρινος λεπτοϊνώδης ἀσβεστόλιθος καλεῖται «*ὀνυχομάρμαρον*» (Onyxmarmor), ἢ καὶ ἁπλῶς «*ὄνυξ*». Γ. Κ. Γ.

—**ἀλαβάστρου μαργαρῖται** (ἢ *ἀλαβάστρινοι μαργαρῖται*). Ψευδεῖς μαργαρῖται, συνιστάμενοι ἀπὸ σφαιρίδια ἀλαβάστρου, ἐμβαπτισμένα ἐντὸς κηροῦ καὶ ἐπικεκαλυμμένα μὲ μαργαριτώδη οὐσίαν. Γ. Κ. Γ.

—**ἀλαβάστρου ὕαλος** (ἢ *ἀλαβαστρίνη ὕαλος*) (Alabasterglas). Εἶδος ὑάλου διαφωτίστου, ἀλαμποῦς, οὐχὶ σκιερᾶς. Τὴν ὕαλον ταύτην παρασκευάζουν εἴτε ἀπὸ τὸ κατακάθισμα τήγματος ὑάλου, ἰσχυρῶς ὑπερκορεσμένης μὲ πυριτικὸν ὀξύ, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ψῦξίν του ἐξυελοῦται, εἴτε χύνοντες τετηγμένην ὕελον κρυστάλλων εἰς ὕδωρ, κονιοποιοῦντες εἶτα λεπτῶς τὸ πῆγμα, τήκοντες κατόπιν τὴν κόνιν εἰς χαμηλὴν θερμοκρασίαν καὶ κατεργαζόμενοι ἐν τέλει τὸ σύντηγμα. Ἡ *ἀλαβαστρίνη ὕαλος* χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν πολλῶν εἰδῶν πολυτελείας ὡς καὶ σφαιρῶν διὰ λυχνίας ἠλεκτρικοῦ τόξου. Γ. Κ. Γ.

Ἀλάβαστρος (ἢ ***Ἀλαβάστρων πόλις***) [*Ἀρχ.*]. Πόλις ἐν τῇ Ἑπτανομίδι τῆς Αἰγύπτου, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀλαβαστρίτου ὄρους, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατεσκευάζοντο ὡραῖα ἀγγεῖα ἐκ τοῦ ἀπ' αὐτῆς ὀνομασθέντος ἀλαβάστρου λίθου. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου.

Ἀλαβδαροί (Alabdaris). Ἐκαλοῦντο οὕτω κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπὸ τῶν Ἀράβων οἱ Ἀφρικανοί, οἵ τε Μαυριτανοὶ καὶ οἱ Βερβέροι, καὶ κατὰ παραφθορὰν ἐκαλοῦντο ἐπὶ Τουρκοκρατίας *Ἀλεμντὰρ* οἱ Βορειοαφρικανοί, οἱ καὶ *Ὀτζάκια* καὶ *Ὀτζακλῆδες* καὶ *Οὐσσακλῆδες* ἐπίσης ὀνομαζόμενοι. Γ. Δ. Κ.

Ἀλαβέρντι. Κωμόπολις καὶ φρούριον τῆς Ἀσιατικῆς Ρωσίας εἰς τὸ διαμέρισμα Τιφλίδος, 15 χιλιόμετρα ΒΔ. τοῦ Τελάφ. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν ὀρυχεῖα *χαλκοῦ*.

ἀλαβής (ὁ, ἡ). —*ές* (τό)· ὁ μὴ ἔχων λαβήν.

ἀλάβης ἢ ***ἀλλάβης***,—*τος* [*Ἀρχ.*]. Ἰχθύς τις τοῦ Νείλου (Στράβ. 823).

Ἀλάβιβος (Olaph). Βησιγότθος ἡγεμονίδης, ὅστις, τῷ 376, ἀρνηθέντος τοῦ Ἀθαναρίχου, συνειργάσθη μετὰ τοῦ ἑτέρου ἡγεμονίδου Φριδιγέρνη (Freidhern) καὶ ἐπέτυχε τὴν διὰ συνθήκης ἐγκατάστασιν τῶν συμπατριωτῶν του εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν, τὴν ὁποίαν διεπραγματεύθη εἰς Ἀντιοχείαν ὁ Γότθος ἐπίσκοπος Οὐλφίλας. Κατὰ τὴν ἐν *Ἀδριανουπόλει μάχην* (378), ἡ συντριβὴ τοῦ αὐτοκράτορος *Οὐάλεντος* ὀφείλεται εἰς τέχνασμα τοῦ Ἀλαβίβου. Τὰ ρωμαϊκὰ στρατεύματα, πιεζόμενα ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς, συνεκεντρώθησαν, φεύγοντα, πρὸς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τῆς παρατάξεώς των, βαίνοντα πρὸς δυσμάς, καὶ καθ' ὃν χρόνον ἀντιμέτωπον εἶχον τὸν δύοντα ἥλιον κατὰ τὴν ἐξαιρετικῶς θερμὴν ἐκείνην ἡμέραν (9 Αὐγούστου). Ὅπως δ' ἔφευγον ἐν τελείᾳ συγχύσει, διὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὸ πιστευόμενον ῥῆγμα τῶν πυκνῶν τάξεων τοῦ γοτθικοῦ ἐνόπλου συρφετοῦ, δὲν ἀντελήφθησαν τὴν τεραστίαν πυρκαϊάν, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀλάβιβος εἶχεν ἀνάψει εἰς τὰ ξηρὰ χόρτα καὶ τοὺς θάμνους τῆς πεδιάδος, ἐπειδὴ αἱ φλόγες δὲν διεκρίνοντο εἰς τὸ ἐκτυφλωτικὸν καὶ κατέρυθρον φέγγος τοῦ βασιλεύοντος ἡλίου. Τοιουτοτρόπως εἰς διάστημα ὀλίγων λεπτῶν, τὰ λείψανα τῆς στρατιᾶς ἐκείνης ἔγιναν παρανάλωμα τῆς τεραστίας πυρκαϊᾶς, ἀπετεφρώθη δ' ἐγκαταλειφθεὶς εἰς καλύβην χωρικοῦ, ὅπου εἶχε μεταφερθῆ, ὅταν ἐτραυματίσθη, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Οὐάλης. Ὁ Ἀλάβιβος διῴκησε μοῖραν Βησιγότθων, τοὺς ἐπιλεγομένους *Βάλτους* (ἤτοι ἀνθρώπους κατοικοῦντας τὰ δάση), κατόπιν δὲ φαίνεται ὅτι μετὰ τοῦ Ἀλαρίχου διέβη εἰς Ἰταλίαν. Κατά τινας ταυτίζεται μὲ τὸν **Ἀλλόβικον** (βλ. λ.). Γ. Δ. Κ.

Ἀλαβῖζος. —*1) Φώτιος.* Ἠλεῖος Ἀγωνιστής, διακριθεὶς εἰς διαφόρους περιστάσεις ὑπὸ τὸν Γεώργιον καὶ τὸν Χρύσανθον Σισίνην. Ἐπίσης ἐπολέμησεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Γεωργίου Μήτζου, ὅστις μεγάλως ἐνεπιστεύετο αὐτόν. Εἰς τὴν δευτέραν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου ἐτραυματίσθη, ὡς ἐπίσης καὶ εἴς τινα παρὰ τὰς Ἀθήνας μάχην τοῦ 1827. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ἀκροπόλεως, κατῆλθεν εἰς Πελοπόννησον καὶ ἐπολέμησε γενναίως εἰς τὰς τελευταίας βιαιοπραγίας τοῦ Ἰμπραὴμ ἐν Μεσσηνίᾳ. Καταταχθεὶς εἰς τὴν χιλιαρχίαν τοῦ Ἀποστολάρα, δὲν ἐκρατήθη κατόπιν εἰς τὰ ἐλαφρὰ τάγματα, μολονότι τὸ ἐπεδίωξε. Φαίνεται ὅτι ἀπεβίωσε περὶ τὸ 1850, χωρὶς νὰ τύχῃ καμμιᾶς ἀμοιβῆς.

— ***2) Εὐστάθιος.*** Ἀγωνιστὴς γεννηθεὶς εἰς τὸ Πυργάκι τῆς Γόρτυνος. Ταχθεὶς ὑπὸ τὸν Δ. Πλαπούταν καὶ ἄλλους ἀρχηγοὺς κατόπιν, ἐπολέμησεν εἰς Καρύταιναν, εἰς Βαλτέτζι, τὴν Γράναν. Μετέσχεν εἰς τὰς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως, τῶν Πατρῶν, τῆς Κορίνθου, καὶ διεκρίθη εἰς τὰ Λεβενάκια, τὸ Ἴσαρι, τὴν Δραμπάλαν, τὴν Ἄκοβαν καὶ τὰ Τρίκορφα, ὅπου ἐτραυματίσθη. Γ. Δ. Κ.

Ἀλαβίκα. Βουδδιστὴς ἱερεὺς δυνηθεὶς νὰ ἀντιστῇ εἰς τὰς ἐπιθέσεις τοῦ πειρασμοῦ Μάρα.

Ἀλαβὶ-Χάν, *Μουταμὶντ - ἀλ - Μαλὶκ - Σαγίντ.* Πέρσης ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Chiras τῷ 1669, ἀποθανὼν δὲ ἐν Ντελχὶ τῷ 1749. Σπουδάσας τὴν ἰατρικὴν παρὰ τῷ πατρί του, παρουσιάσθη εἰς τὸν Πέρσην Μονάρχην Ἀουράγγ-Ζέμπ, ὁ ὁποῖος τὸν περιέβαλε διὰ τῆς εὐνοίας του καὶ τὸν διώρισεν ἀκόλουθον τοῦ υἱοῦ του Μοχαμὲντ-Ἀαζοῦν-Σάχ. Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Μπεχαντὶρ-Σάχ, ἀπέκτησε τιμάριον. Ὁ Μοχαμὲντ-Σὰχ ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τὸν περιέβαλε μὲ μεγάλας τιμὰς καὶ τὸν ὠνόμασε Μουταμὶντ-αλ-Μαλὶκ (στήριγμα τῶν βασιλέων). Ὅτε ὁ Ναντὶρ-Σὰχ κατέλαβε τὸ Ντελχὶ προσέλαβε τὸν Ἀλαβὶ-Χὰν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, λέγεται δὲ ὅτι οὗτος τὸν ἐθεράπευσεν ἀπὸ τοῦ ὕδρωπος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔπασχε. Τῷ 1741 τῇ συγκατανεύσει τοῦ ἡγεμόνος μετέβη ὡς προσκυνητὴς εἰς Μέκκαν, ὅταν δὲ ἐπανῆλθεν εἰς Ντελχὶ ἔθεσεν, ἓν ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου του, εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κοινοῦ τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην του. Μεταξὺ ἄλλων ἔργων ἐξέδωκε μεγάλην συλλογὴν «*Τζαμὶ-ἀλ-Τζαουαμὶ*» (συλλογὴ συλλογῶν), εἶδος ἰατρικῆς ἐγκυκλοπαιδείας, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀβδ-ελ-Καρὶμ ὁμιλεῖ μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ.

Ἄλαβος (ὁ) καὶ ***Ἀλαβών*** [*Ἀρχ.*]. Ποταμὸς τῆς Σικελίας, ῥέων ἀνατολικῶς πλησίον τῆς πόλεως Μυλῶν. Ἀναφέρεται ὑπὸ Διοδώρ. Σικ. (δ' 80). Ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ὁ νῦν *Καντάρο*.

Ἀλαβουὰν (Alavoine), ***Ἰωάννης Ἀντώνιος.*** Γάλλος ἀρχιτέκτων γεννηθεὶς τῷ 1778 ἐν Παρισίοις καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὴν 13 Νοεμβρίου 1834. Ἤρξατο τοῦ σταδίου του εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ πατρός του, ἁπλοῦ λιθοξόου, καὶ εἶχεν ἐπιδοθῆ ἀρχικῶς εἰς τὴν γλυπτικήν. Εἶτα ἤρξατο ἀσχολούμενος εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Φαιβὸρ καὶ τοῦ Τιμπῶ. Κατόπιν μετέβη χάριν εὐρυτέρων σπουδῶν εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα κατέγινεν ἀντιγράφων τὰ σχέδια τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς ἀναγεννήσεως, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Γαλλίαν ἀνέλαβε τὴν ἐπίβλεψιν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Θεάτρου τῶν Ποικιλιῶν. Διορισθεὶς βραδύτερον κυβερνητικὸς ἀρχιτέκτων, ἠθέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιον τοῦ προκατόχου του Σελεριέ, πρὸς ἵδρυσιν τοῦ ἰδιοτρόπου ἐκείνου μνημείου ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Βαστίλλης, παριστάνοντος παμμεγέθη ἐλέφαντα μεταβεβλημένον εἰς κρήνην καὶ κατεσκευασμένον ἐκ χαλκοῦ. Ὡς ὑλικὸν ἐχρησίμευσαν τὰ ἁλωθέντα τηλεβόλα κατὰ τὴν μάχην τῆς Φρίντλαντ· ἀλλ' ἐνῷ παρεσκευάζετο τὸ ἔργον, ἐπῆλθεν ἡ πτῶσις τῆς αὐτοκρατορίας καὶ παρέμεινε τοῦτο ἡμιτελές. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ὅλως ἀκαλλίτεχνον καὶ ἀντιαισθητικόν, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830, ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἀνηγέρθη ἡ περίφημος ἀναμνηστικὴ στήλη, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐτάφησαν οἱ πεσόντες ἐπὶ τῶν ὁδοφραγμάτων πολῖται κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1830. Τὴν στήλην ταύτην ἐσχεδίασεν ὁ Ἀλαβουάν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τοῦ καλλιτέχνου καὶ ἀνέλαβεν ἄλλος τὴν ἐξακολούθησιν αὐτοῦ.

Digitized by Google

Ὁ Ἀλαβουὰν ἐξετέλεσε πλεῖστα ἔργα ἐν Παρισίοις μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ γέφυρα τῆς Ὁμονοίας, ἡ ἐπανέγερσις τοῦ καταστραφέντος καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ρουένης καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἐπὶ τῆς πλατείας τῶν Νικῶν. Θ. Β.

ἀλάβωτος, —η, —ο (δημοτ.) αὐτὸς ποὺ δὲν λαβώθηκε, δὲν ἐτραυματίσθη· ἀντιθ. *λαβωμένος*.

ἀλαγάον (Alagao) *[Βοτ.]*. Συνώνυμον τῆς *πρέμνας*. Περιλαμβάνει τὸ γένος τοῦτο θάμνους τῶν Φιλιππίνων νήσων περὶ ὧν ἀναφέρει ὁ P. Cameli (Bory. Dict. I, 193). Σ. Μ.

Ἀλαγάπαλος *Ἀντωνῖνος*· βλ. Ἡλιογάβαλος.

ἀλαγάριστος, —η, —ο (δημ.)· αὐτὸς ποὺ δὲν λαγάρισε, δὲν κατέστη διαυγής· «*ἀλαγάριστο κρασί, —πετιμέζι, —λάδι κτλ.*», «*ἀλαγάριστο μάλαμα*»· ἀντιθ. *λαγαρισμένος*.

ἀλάγγι-μάρουμ *[Βοτ.]*. Συνώνυμον τοῦ *ἀλαγγίου τοῦ δεκαπετάλου* (Alangium decapetalum Lamk). Αἱ κονιοποιηθεῖσαι ῥίζαι του θεωροῦνται ὡς ἀντιφάρμακον ἢ ἀντίδοτον κατὰ τῶν δηγμάτων τῶν ὄφεων καὶ κατὰ τοῦ ὕδρωπος. Σ. Μ.

Ἀλᾶ-γκιὸζ (=*κυανόφθαλμος*). Ὄρος τῆς Ἀρμενίας παρὰ τὰ τουρκοπερσικὰ σύνορα, μεταξὺ Ἐριβὰν καὶ Κάρς, φθάνον εἰς ὕψος 4000 μ. Θεωρεῖται ἐσβεσμένον ἡφαίστειον. Ἐξ αὐτοῦ πηγάζει ὁ Ἀράξης.

ἀλαγγίνη (Alangine). Ἐνεργὸν στοιχεῖον τοῦ Alangium Lam. Τὸ φυτὸν τοῦτο ἔχει ἐμετικὰς ἰδιότητας καὶ χορηγεῖται ὡς ἐμετικὸν κατὰ δόσιν 3 γραμμ. τοῦ φλοιοῦ αὐτοῦ. Ὁμοίως ἐνεργεῖ καὶ τὸ δραστικὸν στοιχεῖον αὐτοῦ. Μ. Ν. Κ.

ἀλαγγιοειδῆ (Alangieae Engler καὶ Prantl.). *[Βοτ.]*. Εἶναι μικρὰ οἰκογένεια περιλαμβάνουσα φυτὰ δενδρώδη, ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν, συγγενῆ μὲ τα μυρτοειδῆ· τὰ φύλλα των εἶναι ἁπλᾶ, ἀκέραια, ἐναλλάσσοντα· τὰ ἄνθη ἔχουν 5—10 πέταλα καὶ ἀνθῆρας προσφυεῖς· ὁ δρυποειδὴς καρπὸς εἶναι μονόσπερμος, τὸ σπέρμα λευκωματοῦχον.

Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει δύο γένη: τὸ **ἀλάγγιον (Alangium Lam.)** (βλ. λ.) καὶ τὴν **μαρλέαν (Marlea Roxb.)** (βλ. λ.). Σ. Μ.

ἀλάγγιον (Alangium Lam.) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν ἀλαγγιοειδῶν, τὸ ὁποῖον δίδει καὶ τὸν φυτικὸν τύπον εἰς τὴν οἰκογένειαν. Περιλαμβάνει δένδρα ἀειθαλῆ, κοσμητικὰ τῶν θερμῶν χωρῶν, ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν, ὅπου ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν Alangi ἢ Angolan καὶ τὰ ὁποῖα φύονται μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τῶν Ἱμαλαΐων ὀρέων. Τὸ ξύλον των εἶναι λευκὸν καὶ πολὺ σκληρόν. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει δύο εἴδη:

Ἀλάγγιον καὶ καρπός.

1ον) Ἀλάγγιον τὸ ἑξαπέταλον (Alangium hexapetalum Lam.).
2ον) Ἀλάγγιον τὸ δεκαπέταλον (Al. decapetalum Lam.), τῶν ὁποίων ἡ σὰρξ τῶν καρπῶν εἶναι ἐδώδιμος καὶ γλυκυτάτη τὴν γεῦσιν, αἱ δὲ ῥίζαι ἀρωματικαὶ καὶ πικραί. Σ. Μ.

—*[Παλαιοφ.]*. Τὸ ἀλάγγιον (Alangium Schinper) εἶναι φυτὸν δικοτυλήδονον, χωριστοπέταλον, ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *κορνακοειδῶν*, τῶν ἀπαντώντων εἰς τὰ στρώματα τοῦ ἄνω μειοκαινικοῦ τοῦ Deningen. Τούτου ἡ διαδρομὴ τῶν κυρίων δεσμῶν τῶν νεύρων εἶναι ἀκτινοειδής, ἀμφότεροι δὲ οἱ πλευρικοὶ πρωτογενεῖς ὁδηγητικοὶ νευρικοὶ δεσμοὶ συνδέονται μετ' ἀμφοτέρων τῶν κατωτάτων δευτερογενῶν τοιούτων τοῦ μεσαίου ὁδηγητικοῦ πρωτογενοῦς νευρικοῦ δεσμοῦ, οἱ δὲ τριτογενεῖς διατρέχουσι σχεδὸν πάντες κατ' εὐθεῖαν καὶ παραλλήλως καὶ ἐμφανίζονται ὡς καὶ αἱ διακλαδώσεις των ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ γωνίαν ὀρθήν. Θ. Σ.

Ἀλάγια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Παράλια τῆς φερωνύμου ἐπαρχίας (ἐν τῇ Καραμανίᾳ τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας), ἐν ᾗ ὄρος, χερσονησίζον ἀκρωτήριον, κωμόπολις καὶ ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς, ἅπαντα ὁμώνυμα.

Καὶ τὰ μὲν *παράλια* τῆς ἐπαρχίας «*Ἀλάγια*», ὄντα τὰ ἀνατολικὰ τῆς ἐπαρχίας Παμφυλίας καὶ τὰ τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς ἔξω τοῦ Ταύρου *Τραχείας Κιλικίας* (τῆς Cilicia Aspera τῶν Ρωμαίων) ἐκτείνονται ἀπὸ τῆς θέσεως, ἣν κατεῖχεν ἡ ἀρχαία *Πτολεμαΐς* (Πλάτ.=36° 36' ¼.—Μῆκ.=31° 49' ½) καὶ πρὸς δυσμάς, ἕως τοῦ ἀκρωτ. *Ἀναμούρ* (ἀρχ. Ἀνεμούριον) (Πλάτ.=36°00' ½.—Μῆκ.=32°51' ½), ἤτοι εἰς «παράπλουν» 63 μιλ. Εἰς αὐτὰ δὲ τὰ παράλια τῆς συγχρόνου Καραμανίας δύναταί τις νὰ ἀναζητήσῃ τὰς θέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπέχουν ἐκείνας τῶν ἀκολούθων ἀρχαίων τοιούτων: **Μετὰ δὲ τὸ «*Κορακήσιον*»** (Alaya), «*Ἀρσινόη*» πόλις (Modern ruins-Castle: Πλάτ.=36° 34'—Μῆκ.=31° 57), εἶθ' «*Ἁμάξια*», ὕφορμον ἔχουσα, ὅπου κατάγεται ἡ ναυπηγήσιμος ὕλη, εἶτα «*Λαέρτης*» (Laertes), φρούριον ἐπὶ λόφου μαστοειδοῦς ὕφορμον ἔχον. Εἶτα «*Σελινοῦς*» ποταμὸς (Silinti αἱ ἐκβολαί του ὅπου καὶ τὰ ἐρείπια τῆς Τραϊανουπόλεως ἐν οἷς καὶ τὸ Μαυσωλεῖον τοῦ Τραϊανοῦ περιβαλλόμενον ἀπὸ 110 κίονας), εἶτα «*Κράγος*» πέτρα ἀπόκρημνος (Antiochia of Kragus), εἶτα «*Χαραδροῦς*» (Karadran σήμ.), ἔρυμα καὶ αὐτὸ ὕφορμον ἔχον, εἶτα παράπλους τραχὺς *Πλατανιστὴς* καλούμενος (Πλάτ.=36° 02'.—Μῆκος=32 47'), εἶτα «*Ἀνεμούριον*» ἄκρα (*Στραβ.* Didot: ΙΔ, ε, 3). [Πᾶσαι αἱ ὡς ἀνωτέρω γεωγραφικαὶ συντεταγμέναι καὶ αἱ διὰ λατιν. στοιχείων ὀνομασίαι ἀναζητητέαι εἰς χάρτην Ἀγγλικόν: 237=Turkey in Asia: Karaburnù to Karadash burnù.]

Τὸ δὲ *ἀκρωτήριον* «*Ἀλάγια*» (Alaya) ἀποτελεῖ χερσονησίζουσαν προβολήν, τερματίζουσαν τὸ φερώνυμον *ὄρος* (ὕψ.=4800 ποδ.=1463 μέτρ.), τὸ εἰς 8 μίλλ. ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου καὶ 4 μίλλ. ἔνδον τῆς ἐγγυτέρας αὐτῷ ἀκτῆς ὀρθούμενον. Ἀποτελεῖ δὲ τὸ ἀκρωτήριον «κεφαλὴν» ἀπορρῶγα γύρωθεν, ὕψους 780 ποδ. (207 μέτρ.) χερσονησίζουσαν ἐπὶ 1 μίλλ. ἔξω τῆς γενικῆς ἀκτογραμμῆς πρὸς ἣν ἑνοῦται διὰ «ῥίζης» ½ μιλλ. πλάτους. Ἐπιστέφεται δὲ ἀπὸ ὀροπέδιον τὸ ὁποῖον περιβάλλει τεῖχος ἐπέχον τὴν θέσιν ἐφ' ἧς ποτὲ ἠγείρετο τὸ

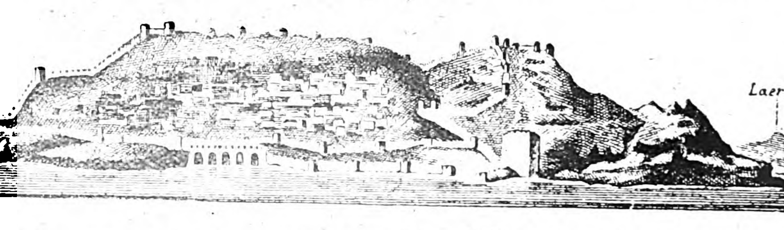

Ἄποψις τοῦ φρουρίου καὶ τῆς κωμοπόλεως Ἀλάγια ἀπὸ τοῦ ἀγκυροβολίου.

«τῶν Κιλίκων φρούριον τὸ *Κορακήσιον*, ἱδρυμένον ἐπὶ πέτρας ἀπορρῶγος», τὸ ὁποῖον Διόδοτος ὁ Τρύφων ἐχρησιμοποίει ὡς ὁρμητήριον, ὅταν ἀπεστάτησε (142 π. Χ.) τὴν Συρίαν κατὰ τῶν Βασιλέων, γενόμενος αἰτία νὰ τραπῶσιν οἱ Κίλικες εἰς τὴν πειρατείαν καὶ τὴν δουλεμπορίαν, ἀποτελεσάσας δι' αὐτοὺς «ἐμπόριον μέγα καὶ πολυχρήματον» (Στράβ. αὐτόθι). Περατοῦται δὲ τὸ ἀκρωτήριον εἰς ἀπορρῶγα ἀκτήν, 500 μέτρων μῆκος, 180 ὕψους, κατακορύφως ἀπότομον καὶ ἀπολήγουσαν πρὸς Δ εἰς ἄκραν, ὀνομαζομένην σήμερον *Κιλοαρδὰ* (Kiloarda) καὶ ἔχουσαν φάρον ἰσχυρὸν περιστροφικόν, ἐκπέμποντα μίαν λευκὴν παρατεινομένην ἀναλαμπὴν φωτοβολίας 20 μιλλίων ἀνὰ πᾶν λεπτόν. Χοιραδώδης *ἀκτοταινία* (βλ. λ. **ἀκταί**) ἐκτείνεται ἐπὶ ¼ μιλλ. ἀπὸ τὸν φάρον.

Ἡ *κωμόπολις Ἀλάγια* πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας, εἶναι ἐκτισμένη ἔσω τοῦ τείχους καὶ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς τοῦ ὀροπεδίου κλιτύος. Πύργος ὀκταγώνου τομῆς (Πλάτ.=36°31'51''—Μῆκ.=32 02'45'') ἐγείρεται εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπάλξεις τοῦ τείχους, ὑψηλὸς καὶ περίοπτος, χρησιμεύων ὡς γνώρισμα εἰς τοὺς παραπλέοντας, ὅπως καὶ τέμενος ἐπιστέφον τὸ ὑψηλότερον τοῦ ὀροπεδίου. Ὁ πληθυσμός της 1600 κάτ., αἱ δὲ ὁδοί της σκολιὰ καὶ ἀκάθαρτα λιθόστρωτα (καλντερίμ). Ἔχει ὅμως μέγα ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον κουκουναρίων, καρύων, ἀμυγδάλων, λεπτοκαρύων, ἰδίως ὅμως γλυκορρίζης καὶ ναυπηγησίμου ξυλείας, ἡ ὁποία καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐξήγετο ἐκ τῆς ἀκτῆς ταύτης «....κατάγεται ἡ ναυπηγήσιμος ὕλη· κέδρος δ' ἐστὶν ἡ πλείστη καὶ δοκεῖ ταῦτα τὰ μέρη πλεονεκτεῖν τῇ τοιαύτῃ ξυλείᾳ· καὶ διὰ τοῦτο Ἀντώνιος τῇ Κλεοπάτρᾳ τὰ χωρία ταῦτα προσένειμεν, ἐπιτήδεια ὄντα πρὸς τῆς τῶν στόλων κατασκευῆς» [Στρ. Didot 571,30]. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ τείχους, νοτίως τοῦ ὀκταγώνου πύργου, ὁ τόπος τῆς ἀποβιβάσεως καὶ παρ' αὐτὸν πέντε νεώσοικοι γαλερῶν.

Τὸ ἀγκυροβόλιον, ἔχον βυθὸν λίαν «ἐπίβολον» διὰ τὰς ἀγκύρας καὶ προφυλάσσον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνέμους τοῦ Β. ἡμικυκλίου, εὑρίσκεται εἰς 500 μέτρα Α τοῦ ὀκταγώνου πύργου· ἔχει βόλισμα 6 ὀργυιῶν (ἄμμος καὶ φύκια). ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἀλαγιάννης *Εὐθύμιος*. Ἀθηναῖος κτηματίας ὅστις μετέσχε τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ διεκρίθη διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ἰωάννης* ἐγένετο ἀξιωματικὸς καὶ διεκρίθη εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν λῃστῶν.

Ἀλαγιουέλα· βλ. Ἀλαχουέλα.

Ἀλαγκόας (Alagoas). Πολιτεία τῆς Βραζιλίας ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, μεταξὺ τῶν πολιτειῶν Περναμπούκο, Μπαχία καὶ Σεργίπε. Ἔχει ἔκτασιν 58,491 τετρ. χιλιομέτρων καὶ πληθυσμὸν 978,748 κατ. Εἰς τὰ παράλια ἡ χώρα εἶναι χθαμαλὴ καὶ ἑλώδης, εἰς δὲ τὰ βορειοδυτικὰ ὀρεινὴ καὶ δασώδης. Τὸ κλίμα εἶναι θερμὸν καὶ ὀλίγον ὑγρόν. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη. Τὸ ἔδαφος εἶναι εὐφορώτατον, εὐδοκιμοῦν δὲ ἐν αὐτῷ σχεδὸν ὅλα τὰ εἴδη τῶν φυτῶν τῶν καλλιεργουμένων εἰς τὰς εὐκράτους χώρας. Παρὰ τοῦτο ὅμως ἡ γεωργία δὲν ἔχει ἀνάλογον πρὸς τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους ἀπόδοσιν, καθόσον δὲν χρησιμοποιοῦνται αἱ νεώτεραι μέθοδοι τῆς καλλιεργείας. Προϊόντα: καουτσούκ, σάκχαρις, βάμβαξ, καπνὸς καὶ καφές. Βιομηχανία: νηματουργεῖα, σαπωνοποιεῖα, χυτήρια καὶ περὶ τὰ 900 ἐργοστάσια σακχάρεως.

Πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Ἀλαγκόας εἶναι ἡ *Μασεϊὸ* (Maceiò), ἐκτισμένη ἐπὶ χερσονήσου, ἔχουσα ἐμπορικὸν λιμένα. Κάτοικοι 45,000. Ἄλλαι πόλεις τῆς πολιτείας εἶναι: Ἀλαγκόας, ἀρχαία πρωτεύουσα 16.000. Ἀταλάγκα, Πιλάρ, Σάντα Λουτζιά, Τραϊπού, Περρέδο, Οὐνιάο, μὲ πληθυσμὸν 15—25,000. *Ποταμοί*: ὁ Σάο Φραντσίσκο πλωτὸς εἰς ἀπόστασιν 277 χιλ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του καὶ οἱ παραπόταμοι τούτου Τραϊποὺ καὶ Πανέμα. Οἱ ἄλλοι ποταμοὶ χυνόμενοι εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν δὲν εἶναι πλωτοί.

Πρὸ τοῦ 1817 ἡ Ἀλαγκόας ἀπετέλει μέρος τοῦ Περναμπούκο, ἀπὸ τοῦ ἔτους ὅμως τούτου ἡ περιφέρεια, ἀρνηθεῖσα νὰ λάβῃ μέρος εἰς ἐπανάστασιν, ἀπέκτησεν ἰδίαν κυβέρνησιν καὶ τῷ 1823 ἐγένετο ἐπαρχία τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ ἀνακήρυξις τῆς δημοκρατίας τῷ 1889 μετέβαλε τὴν ἐπαρχίαν εἰς πολιτείαν.

Ἡ Ἀλαγκόας διεδραμάτισε σπουδαιότατον ρόλον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς δουλείας ἐν Βραζιλίᾳ. Διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τῆς Ὀλλανδίας κατὰ τῆς Βραζιλίας, πλεῖστοι δοῦλοι κατέφυγον εἰς τὴν σιέρρα-Βαρρίγκα, ὅπου ἵδρυσαν καὶ ὠχύρωσαν πόλιν, ὀνομασθεῖσαν Quilombo dos Palmares. Ἡ πόλις αὕτη ταχέως ηὐξήθη, καταφυγόντων εἰς αὐτὴν ἄνω τῶν 20,000 δούλων, ὁ δὲ Πομπὰλ ἠναγκάσθη νὰ στείλῃ κατ' αὐτῶν ὅπως τοὺς ὑποτάξῃ τακτικὸν στρατὸν ἐκ δεκακισχιλίων ἀνδρῶν. Ἡ δουλεία κατηργήθη τῷ 1882 κατόπιν τοῦ νόμου Rio-Branco.

Ἀλαγκὸν (Alagon). Ποταμὸς τῆς Ἱσπανίας χυνόμενος εἰς τὸν Τάγον μετὰ ῥοῦν 120 μιλλίων, παρὰ τὴν Ἀλκαντάραν. Φημίζεται διὰ τοὺς ἰχθῦς του.

—**Ἀλαγκὸν** (Alagon). Πόλις τῆς Ἱσπανίας (Ἀραγωνία), ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Σαραγόσσης. Κάτοικοι 5.000.

Ἀλαγκουνὶ *κόλπος [Παραλ. Γεωγραφ.]* Ὁ τρίτος ἐκ δυσμῶν τῶν τεσσάρων ἐλασσόνων κόλπων τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ *Ἰασικοῦ* ἢ *Βαργυλιακοῦ* κόλπου (Τουρκ. *Ἀσὶν Καλὲ*· βλ. λέξ. **Αἰγαῖον Ε, γ,** 12). Ἔχων παραπλεύρους τοὺς ἐλάσσονας κόλπους *Ἰασικὸν* ἐξ Ἀνατολῶν καὶ *Καζικλῆ* ἐκ δυσμῶν, διανοίγεται μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Ἀλανγκουλὶ* (Πλάτ.=37°15'05'' — Μῆκος= 27°29'10''—Ὕψος 904 ποδῶν.—Χάρτης Ἀγγλικός: 1546=Samos Strait to Mandelgah gulf) καὶ *Νιζεκοὺλ* (Πλάτ.=37°13'45''. Μῆκ.=27°32'25''—Ὕψος 643 ποδῶν) τοῦ ὁποίου ἡ ἄκρα *Κάβο Μαῦρος* προέχουσα καθέτως πρὸς τὸν εἴσπλουν ἀποτελεῖ τὸ ΝΑ τοῦ στομίου κέρας, παρουσιάζουσα ὅμως ἀβαθῆ πρὸ αὐτῆς. Ἡ εἴσδυσις τοῦ κόλπου εἶναι 2 ½ μιλ., τὸ δὲ ἐλεύθερον πλάτος τοῦ στομίου 1 ½ μιλ. Τὰ βολίσματα πρὸς τὸ κέντρον του 19 ἕως 23 ὀργ., παρουσιαζομένων ὅμως καὶ τριῶν ὑφαλονησίδων εἰς βάθος 7-10 καὶ 8 ἕως 10 ὀργυιῶν. Αἱ ἀκταὶ τοῦ κόλπου πολυσχιδεῖς παρουσιάζουσι πλείστας ἀγκάλας· εἰς τὸν βόρειον αὐτοῦ μυχὸν συνοικισμὸς *Σαλταλούδια* καὶ πρὸ αὐτοῦ νησίς. Σ. Ε. Λ.

Ἄλαγμα. Ὀχύρωμα (σταθμὸς βασιλικὸς κατὰ τὸν Ἰσίδωρον) ἐν Μεσοποταμίᾳ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἀπαμείας διὰ τῆς Ἀνθεμουσιάδος εἰς Δοῦρα τοῦ Εὐφράτου ἀγούσης ὁδοῦ (Droüsen III B' 375).

Ἀλάγνι. Χωρίον τοῦ δήμου Ἀλάγνι τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτοικοι 255.

Ἀλαγοΐνας (Alagoinhas). Πόλις τῆς Βραζιλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μπαχία ἐπὶ τοῦ Ρίο Κατού, 135 χιλμ. βορείως τῆς Μπαχίας. Κάτοικοι 20.000. Ἔχει ἐργοστάσια σιγάρων, δερμάτων καὶ βουτύρου. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη. Γεωργικὰ προϊόντα: καπνός, ἀραβόσιτος, ὄρυζα, καφές.

Ἀλαγόνας *Πέτρος* (Alagona). Ἰταλὸς ἰησουΐτης καὶ καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας. Ἐγεννήθη τῷ 1549 καὶ ἀπέθανε τῷ 1624. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων *Ἐγχειρίδιον ἠθικῆς* («Compendium

Digitized by Google

manualis de quaestionibus morum et conscientiae»), ὑπὸ ψευδώνυμον *Martini Azpicuetae Navarri* (Ρώμη 1590)· *Ἐγχειρίδιον τῆς Θεολογίας τοῦ Ἀκινάτου* («S. Thomae Aquinatis theologicae summae compendium», Ρώμη 1619) καὶ *Ἐγχειρίδιον κανονικοῦ δικαίου* (Ρώμη 1622). Δ. Σ. Μ.

Ἀλαγονία *[Ἀρχ.]*. Μία τῶν 18 πόλεων τοῦ Κοινοῦ τῶν Ἐλευθερολακώνων. Κατὰ τὴν παράδοσιν εἶχεν ὀνομασθῆ οὕτως ἐκ τῆς νύμφης Ἀλαγονίας, θυγατρὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Εὐρώπης. Ἡ πόλις ἔκειτο παρὰ τὰ ἐρείπια τοῦ φραγκικοῦ φρουρίου τῆς Ζαρνάτας. Ἐκ κακῆς τοποθετήσεως δὲ τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως εἶχεν ὀνομασθῆ *δῆμος Ἀλαγονίας* περιοχή τις τῆς Μεσσηνίας ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ Ταϋγέτου. Ἡ Ἀλαγονία εἶχε, κατὰ τὸν Παυσανίαν (III. 26. 11), ἱερὰ τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, θέας ἄξια καὶ ἀπεῖχε τῆς Γερηνίας (*Ἐνόπης παρ' Ὁμήρῳ*), πόλεως συντελούσης καὶ αὐτῆς εἰς τὸ Κοινὸν τῶν Ἐλευθερολακώνων, περὶ τὴν μίαν ὥραν (30 ἀρχ. σταδίους) πρὸς τὰ μεσόγαια. Γ. Δ. ΚΑΨ.

— **Ἀλαγονίας (τέως δῆμος)**. Ὀρεινὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Καλαμῶν τοῦ Νομοῦ Μεσσηνίας, ὀνομαστὸς διὰ τὸ κλῖμά του καὶ πλούσιος εἰς δάση καὶ ψυχρὰς πηγάς. Παρὰ τὴν ὄχι καλὴν κατάστασιν τῆς συγκοινωνίας, πολλοὶ κατ' ἔτος μεταβαίνουσιν ἐκ διαφόρων μερῶν ὅπως παραθερίσωσιν ἐν Ἀλαγονίᾳ. Ἡ τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν Ἀλαγονίων καὶ δι' ἰδίων των ἐξόδων κατασκευὴ μεγάλης ὁδοῦ (μήκους 26 χιλ.) Καλαμῶν — Ἀλαγονίας θέτει τὰς βάσεις τῆς ἐπικοινωνίας τοῦ Νομοῦ Λακεδαίμονος (Σπάρτης) μὲ τὸν λιμένα τῶν Καλαμῶν καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν θαυμασίων δασῶν διὰ τῆς ἱδρύσεως σανατορίων, ὡς καὶ τῶν πλουσίων μεταλλείων της.

Ὁ δῆμος παράγει μεγάλας ποσότητας γεωμήλων, ἐκλεκτοῦ ἐλαίου καὶ ἐλαιῶν, οἶνον, κάρυα, κεράσια, ξυλείαν δι' ἐπιπλοποιΐαν κ. ἄ. ΣΤ. Χ. ΤΣΙΜΠΙΔΗΣ

ἀλαγόπτερα (Alagoptera) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῶν *φοινικιδῶν* τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς. Σ. Μ.

Ἀλαδδὶν (*Ἀλοαδὶν* ἢ *Ἀλα-εδδίν*). Ὁ ἕβδομος ἡγεμὼν τῶν Ἰσμαηλιτῶν τῶν ἀκολουθούντων τὸ ἐν Περσίᾳ δημιουργηθὲν κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα ἰδιαίτερον δόγμα τοῦ Ἰσλάμ, ἐξ οὗ προσωνομάσθησαν *Ἀσσασσῖδαι*. Διεδέχθη τὸν δηλητηριασθέντα πατέρα του Ντζελαλεδδὶν τῷ 1221 μ. Χ.

Ὁ Ἀλαδδὶν εἰς τὰς συγχρόνους του ἱστορίας εἶναι γνωστὸς μὲ τὴν προσωνυμίαν *Ἄρχων* ἢ *Γέρων τοῦ Ὄρους*. Ἡ πρώτη του πρᾶξις εἰς ἡλικίαν 9 ἐτῶν ἦτο νὰ διατάξῃ τὴν σφαγὴν ὅλων τῶν φίλων καὶ τῶν ὑπουργῶν τοῦ πατρός του μὲ τὴν ψευδῆ δικαιολογίαν τὴν ἐμπνευσθεῖσαν ἐκ τῆς κακοψυχίας του, ὅτι ἤθελαν νὰ τὸν δηλητηριάσουν. Ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους Λιβάνου, ὅπου εἶχεν ἐγκατασταθῆ, ἐνέσπειρε τὸν τρόμον εἰς ὅλους τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἀσίας καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν σταυροφόρων, οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ μὴ δολοφονηθοῦν ἀπὸ τοὺς πράκτοράς του ἐξηγόραζον τὴν ἀσφάλειάν των διὰ πλουσίων δώρων, ἀποστελλομένων εἰς ἐκεῖνον.

Ὁ Ἀλαδδὶν ἔλεγεν ἀγερώχως ὅτι ἐκράτει εἰς τὰς χεῖράς του τὴν ζωὴν τῶν βασιλέων καὶ οὐχὶ ἀδίκως, διότι διέθετε ὀρδὰς φανατικῶν, πιστευόντων ὅτι ἐξετέλουν ἱερὰν πρᾶξιν διὰ τοῦ φόνου βασιλικῶν προσώπων. Οἱ πλεῖστοι ἐμίραι τῆς Συρίας, οἱ σουλτάνοι καὶ οἱ χαλίφαι τοῦ Καΐρου καὶ τῆς Βαγδάτης ἦσαν, διὰ τῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπιβαλλομένων φόρων, σχεδὸν ὑποτελεῖς του. Ὅταν ὁ Ἀνδρέας, ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, καὶ ὁ Φρειδερῖκος ὁ Β' τῆς Γερμανίας ἔφθασαν εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους ἐπὶ κεφαλῆς τῶν σταυροφόρων των, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξαγοράσουν τὴν φιλικήν του οὐδετερότητα μὲ ἀντάλλαγματα πλούσια καὶ δῶρα ταπεινωτικούς. Κατέχων ἐδάφη ἄγονα καὶ μὲ ἐλαχίστας προσόδους, κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ μυθικὸν θησαυρὸν διὰ τοῦ τρόμου τὸν ὁποῖον ἐνέσπειρε.

Ὅταν ὁ Λουδοβῖκος ὁ 9ος τῆς Γαλλίας, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας του εἰς τὴν Αἴγυπτον, μετέβη εἰς τὴν Παλαιστίνην μὲ τὰ ὑπολείμματα τοῦ στρατοῦ του εἶδεν ἔκπληκτος ἐνώπιόν του πρέσβεις τοῦ Ἀλαδδίν, παραπονουμένους ἐκ μέρους τοῦ ἡγεμόνος των, ὅτι δὲν ἐπλήρωσεν ἀκόμη τὸν καθιερωμένον ὑφ' ὅλων τῶν διερχομένων ἐκ Παλαιστίνης βασιλέων φόρον. Ὁ Λουδοβῖκος, ἀντὶ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν αὐθάδη παραγγελίαν τοῦ Ἀλαδδίνου, διέταξε τοὺς πρέσβεις του νὰ φύγουν καὶ νὰ ἐπανέλθουν τὸ ταχύτερον φέροντες δείγματα τῆς ὑποταγῆς τοῦ κυρίου των. Τότε διὰ πρώτην φορὰν ὁ Ἀλαδδὶν ἐγκατέλειψε τὴν ἀγερωχίαν του. Μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας οἱ πρέσβεις τὸν ἐπέστρεψαν φέροντες εἰς τὸν Λουδοβῖκον ἐκ μέρους τοῦ ἡγεμόνος των σύμβολα φιλίας ἓν ὑποκάμισον καὶ ἕνα δακτύλιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο χαραγμένον τὸ ὄνομά του, μὲ πολλὰ ἄλλα δῶρα. Τὸ ὑποκάμισον ἐφανέρωνε τὴν πρόθεσιν τῆς συμμαχίας καὶ ὁ δακτύλιος τὸν πόθον νὰ συνδεθοῦν διὰ σταθερῶν δεσμῶν. Μεταξὺ τῶν δώρων ὑπῆρχον πολλὰ γλυπτὰ ἀντικείμενα, παριστῶντα ἀνθρώπους καὶ ζῷα, καὶ κρυστάλλινα ἀγγεῖα καλλιτεχνικῶς ἐπεξειργασμένα. Ὁ Λουδοβῖκος ἀνταπέδωσε τὰ δῶρα πρὸς τὸν Ἀλαδδὶν καὶ διέταξε τὸν κληρικὸν Ὕβ νὰ συνοδεύσῃ τοὺς πρέσβεις τοῦ Ἀλαδδὶν καὶ νὰ ἐμφανισθῇ πρὸ τοῦ Ἄρχοντος τοῦ Ὄρους διὰ νὰ διαβιβάσῃ τὰς προσωπικάς του φιλοφρονήσεις.

Ὁ μοναχὸς Ὕβ ἐξετέλεσε τὴν διαταγὴν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου καὶ ὅταν ἐπέστρεψε διηγεῖτο παράδοξα πράγματα. Μεταξὺ τῶν ἄλλων τὰ ὁποῖα τὸν ἐξέπληξαν, κατὰ τὸν Ζουαμβίλ, εἶδε εἰς τὸ προσκεφάλαιον τῆς κλίνης τοῦ Ἀλαδδὶν καὶ μικρὸν βιβλίον περιέχον πολλοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὑπαγορευθέντας ὑπ' αὐτοῦ πρὸ τῶν παθῶν εἰς τὸν ἀπόστολον Πέτρον. Ὁ Ἀλαδδὶν ἐβεβαίωσε τὸν μοναχὸν Ὕβ ὅτι ἐξετίμα ἰδιαιτέρως τοὺς ἱεροὺς αὐτοὺς λόγους καὶ ὅτι τοὺς ἐδιάβαζε συχνά. Ὁ μοναχὸς Ὕβ προσεπάθησε τότε νὰ προσηλυτίσῃ τὸν Ἀλαδδίν, ἀλλ' ὅλαι του αἱ προσπάθειαι ἀπέβησαν μάταιαι. Ὁ Ζουαμβὶλ προσθέτει, κατὰ τὴν ἀναφερομένην πάντοτε ἀφήγησιν τοῦ μοναχοῦ Ὕβ, ὅτι ὁσάκις ὁ Ἀλαδδὶν εὑρίσκετο ἐν πορείᾳ, ἱππεύων θαυμάσιον ἵππον, ἔτρεχε πρὸ αὐτοῦ εἷς ὑπασπιστής του κρατῶν πέλεκυν μὲ ἀργυρᾶν λαβὴν καὶ κραυγάζων: «Ἐπιστρέψατε ὀπίσω. Φύγετε ὅλοι πρὸ ἐκείνου ὁ ὁποῖος φέρει τὸν θάνατον τῶν βασιλέων εἰς τὰς χεῖράς του».

Ἐν τούτοις ὁ Ἀλαδδὶν ἐπλήρωνε φόρον ὑποτελείας εἰς τοὺς *Ταμπλιέρ*, τὸ «τάγμα τῶν πτωχῶν ἱπποτῶν τοῦ Χριστοῦ», τὸ ἱδρυθὲν τῷ 1118 ὑπὸ τοῦ Οὔγου ντὲ Παίν, καὶ οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν Παλαιστίνην, ὅπου εἰς διάφορα ἀσφαλῆ σημεῖα εἶχον κτίσει ἐκκλησίας ἀποτελούσας πράγματι ὀχυρώτατα φρούρια. Ἡ προσπάθειά του ν' ἀπαλλαγῇ, διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Λουδοβίκου, τοῦ φόρου τούτου, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωναν οἱ προκάτοχοί του ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μπωντουὲν τοῦ Β' τοῦ βασιλέως τῆς Ἱερουσαλήμ, ἔμεινεν ἀτελεσφόρητος.

Ὁ φοβερὸς αὐτὸς ἡγεμὼν εὗρε τοὺς δολοφόνους του ἐντὸς τῆς οἰκογενείας του. Ἐφονεύθη εἰς τὴν κλίνην του τῷ 1272. Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

— **Ἀλαδδίν**. Ὄγδοος Σελτζουκίδης σουλτάνος, ἀποθανὼν ἐν Ἰκονίῳ τῷ 1237. Ἐπωνομάσθη Μέγας καὶ μεταξὺ τῶν Μουσουλμάνων περιεβλήθη μὲ ἰδιαιτέραν αἴγλην, διότι ἐφημίζετο ὡς καλὸς μονάρχης, σοφὸς νομοθέτης καὶ δίκαιος ἄνθρωπος. Τὸ ρόπαλόν του, παροιμιῶδες διὰ τὸ βάρος του, τόσον ὥστε νὰ λογίζεται ἡ λυδία λίθος, ἐφ' ἧς ἐδοκιμάζετο ἡ δύναμις τῶν Τούρκων ἡγεμονιδῶν, διετηρεῖτο εἰς τὸ Ἰκόνιον ὡς ἱερὸν κειμήλιον. Μεταξὺ τῶν δοκιμασάντων νὰ τὸ χειρισθοῦν, ἀναφέρεται ὅτι μόνον ὁ πρῖγκιψ Ζιζὶμ ἢ Τζέμ, υἱὸς τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ, κατώρθωσε νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ, θαυμαστὸς ὡς ἐκ τούτου γενόμενος διὰ τὴν δύναμιν καὶ δεξιοτεχνίαν του. Ἡ ἔννοια τοῦ ροπάλου τοῦ Ἀλαδδὶν δὲν εἶναι ξένη πρὸς ἐπιχωρίους θρύλους, ὡς ἄλλοτέ ποτε ἦτο καὶ ὁ περὶ τοῦ *γορδίου δεσμοῦ*, ἔτι δὲ καὶ πρὸς τ' *ἀπελατήκια* τὰ γνωστὰ ἡμῖν ἐκ τοῦ *ἀκριτικοῦ κύκλου*. Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλαδδὶν** καὶ ***Ἀλλὰχ - Ἐδδίν***. Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Β', πρεσβύτερος δὲ κατὰ συνέπειαν ἀδελφὸς Μωάμεθ τοῦ κατόπιν Πορθητοῦ. Θανὼν τῷ 1444 προεκάλεσε τόσην λύπην εἰς τὸν πατέρα, ὥστε ἐκεῖνος μὲν παρῃτήθη, ὁ δὲ Μωάμεθ, δεκατριετής, ἀνέλαβε τὰ ἡνία τοῦ τουρκικοῦ κράτους τὸ πρῶτον. Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλαδδὶν *Ἀλῆ ἐλ-Μπαχαΐ ἐλ-Τζαζουλῆ***. Ποιητὴς βερβερικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς ἐν Δαμασκῷ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1412. Ἔγραψε συλλογὴν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ματαλὶ-ἐλ-μπουντούρ*» (Ἀνατολὴ τῆς Πανσελήνου).

— **Ἀλαδδίν, *Ἀλῆ-Σάχ***. Μογγόλος Μουσουλμάνος ἡγεμὼν τῆς Βεγγάλης, φονευθεὶς τῷ 1345 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ *χότζα* Σεμσεδδὶν-Ἰλιάς, ὅστις καὶ ἐσφετερίσθη τὸν θρόνον. Ν. Μ.

— **Ἀλαδδὶν *ἐφέντη Ἀμπιντίν***. Ἄραψ νομικὸς γράψας τῷ 1882 πραγματείαν περὶ νομοθεσίας «*Χαντιγιὰ ἐλ-Ἀλαϊγιά*».

— **Ἀλαδδὶν *Ἀραμπῆ***. Διάσημος Μουσουλμάνος νομοδιδάσκαλος, καταγόμενος ἐκ Χαλεπίου τῆς Συρίας καὶ μετὰ πολλὰς περιπετείας γενόμενος σεϊχουλισλάμης τῆς Τουρκίας ἐπὶ σουλτάνου Βαγιαζὴτ Β' (1495). Ἐτάφη εἰς τὸ Ἐγιοὺπ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Λέγεται ὅτι εἶχε 99 τέκνα.

— **Ἀλαδδὶν *Καραμανῆ***. Υἱὸς τοῦ *Καραμάν*, ἱδρυτοῦ τοῦ βραχυβίου κράτους τοῦ Καραμάν, σήμερον τμήματος τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Ἰκονίου, ἐξ οὗ καὶ οἱ Καραμανλίδες (Καππαδόκαι), ἱδρυθέντος μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ κράτους τῶν Σελτζουκιδῶν. Ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος ἡγεμονίδης τῆς Καραμανίας, ἀκμάσας περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ 14ου αἰῶνος, ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἀγωνισθεὶς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας του ἐναντίον τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Α' καὶ ἰδίως τοῦ σουλτάνου Βαγιαζήτ, τοῦ κατὰ τὸν ἐναντίον αὐτοῦ πόλεμον ἐπονομασθέντος *Γιλντιρὶμ* (Κεραυνοῦ). Ἡττηθεὶς ἐν τέλει συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ παρεδόθη εἰς τὸν ἄσπονδόν του ἐχθρόν, τὸν στρατηγὸν τοῦ Βαγιαζήτ, *Τιμουρτάς*. Οὗτος δὲν ἐδίστασε νὰ τὸν φονεύσῃ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ φόνος προεκάλεσε ζωηρὰν ἀγανάκτησιν μεταξὺ τῶν Τούρκων μεγιστάνων, οἵτινες ἀπεθαύμαζον τὸν Ἀλαδδὶν διὰ τὴν παροιμιώδη καταστᾶσαν γενναιότητά του, ὁ Βαγιαζήτ, φοβούμενος τὴν δημιουργίαν σκανδάλων ἐν μέσῳ τῶν στρατευμάτων του, ἐδικαιολόγησε τὸν φόνον δηλώσας ὅτι ἦτο ἀπαραίτητος διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ μία ἐπαρχία ἀπαραίτητος ἐπίσης εἰς τὸ κράτος. Διὰ τοῦ τελευταίου τούτου ἡγεμονίδου τῆς Καραμανίας κατελύθη ὁριστικῶς τὸ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κράτος τῶν *Σελτζουκιδῶν* τοῦ Ἰκονίου.

— **Ἀλαδδὶν *Κιικομπὰτ Α'*** (*μπὲν-Γαγιὰς-εδδὶν Κιιχοσρό*). Δέκατος σουλτάνος τῆς δυναστείας τῶν Σελτζουκιδῶν Ἰκονίου, τῶν ἐπιλεγομένων *Ρούμ*, ἤτοι Ρωμαίων, διότι ἐκυριάρχησαν εἰς τέως ρωμαϊκὰς (ἑλληνικὰς) χώρας. Διεδέχθη τῷ 1214 τὸν ἀποθανόντα ἀδελφόν του Ἰζεδδὶν Κιικασούς, ἀνελθὼν ἐκ τῆς φυλακῆς εἰς τὸν θρόνον. Λέγεται ἡγεμὼν δίκαιος καὶ ἱκανός. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς 25ετοῦς βασιλείας αὐτοῦ ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ κράτους του, ὀχυρώσας συνάμα τὸ Ἰκόνιον καὶ τὴν Σεβάστειαν (Σιβάς). Ἀπέθανε τῷ 1239, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ υἱός του Γαγιασεδδὶν Κιιχοσρὸ Β'. Ν. Μ.

— **Ἀλαδδὶν *Κιικομπὰτ Β'*** (*μπὲν-Ἰζεδδὶν Κιικασοὺς μπὲν-Γιαγιὰς-εδ-δὶν Κιιχοσρὸ μπὲν-Ἀλα-εδ-δὶν Κιικομπὰτ Α'*). Δέκατος πέμπτος σουλτάνος τῆς δυναστείας τῶν Σελτζουκιδῶν Ἰκονίου ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1298, διαδεχθεὶς τὸν ἀδελφόν του Γαγιὰς-εδ-δὶν Μεσούτ. Διεξήγαγε πολέμους κατὰ τῶν ταταρικῶν ὀρδῶν, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων ἔπεσεν αἰχμάλωτος. Ἀπέθανε δὲ τῷ 700 ἔτος τῆς Ἐγίρας, ἤτοι τῷ 1301. Ὁ σουλτάνος οὗτος εἶναι ὁ ἀποστείλας εἰς τὸν Ἐμίρην τῶν Τούρκων Ὀσμὰν σημαίαν, τύμπανον καὶ ἱππουρίδα, ἤτοι τὰ ἐμβλήματα τῆς ἀνεξαρτησίας. Υἱὸς τοῦ Ἀλαδδὶν Κεϊκομπὰτ ἦτο ὁ *Γαγιασεδδιν*, τὸν ὁποῖον, ὡς ἡγεμονίδην τελείως ἀνίκανον, ἀπεκήρυξαν ἐκ συμφώνου οἱ δέκα ὑπ' αὐτὸν ἐμίραι, ἐνεργήσαντες καὶ τὸν φόνον του, μεθ' ὃ τὸ κράτος τῶν Σελτζουκιδῶν διενεμήθη μεταξὺ τῶν δέκα τούτων ἐμιρῶν. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ ἀνεπτύχθη εἰς μεγάλην αὐτοκρατορίαν τὸ κράτος τοῦ ἐμίρου καὶ κατόπιν σουλτάνου Ὀσμάν, ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας τῶν Ὀσμανιδῶν. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἀλαδδὶν *πασᾶς***. Ὁ πρῶτος πρωθυπουργὸς (βεζύρης) τῆς Τουρκίας. Πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Σουλτάνου Ὀσμάν, ἱδρυτοῦ τοῦ τουρκικοῦ κράτους, δὲν διεδέχθη τοῦτον, ὁρίσαντα διὰ διαθήκης διάδοχον αὐτοῦ τὸν δευτερότοκον υἱόν του Ὀρχάν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (1326) ὁ Ἀλαδδὶν ἀποποιηθεὶς ἀκόμη καὶ τὸ εἰς αὐτὸν ἀνῆκον καὶ ὑπὸ τοῦ Ὀρχὰν προσφερθὲν ἥμισυ τῆς πατρικῆς οὐσίας (ἵππων, βοῶν, προβάτων κ.λ.) ἀπεσύρθη εἰς ἓν χωρίον τῆς κοιλάδος Κετέ, παρὰ τὴν Προῦσσαν, ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Νιλουφὲρ (Ὀδρύσου). Μετ' ὀλίγον ὁ σουλτάνος Ὀρχάν, ὅστις ἦτο κυρίως πολεμιστὴς καὶ ἐξετίμα πολὺ τὰς διοικητικὰς ἀρετὰς τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν νὰ διανεμηθῶσι τὴν ἐξουσίαν, ἀφοῦ δὲν συγκατετέθη νὰ μοιρασθῶσι τὴν πατρικὴν περιουσίαν· ὁ ἴδιος μὲν θὰ ἀνελάμβανε τοὺς κόπους τῶν πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ κράτους πολέμων, ἐκεῖνος δὲ τὴν φροντίδα τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τοῦ κράτους. Ὁ Ἀλαδδὶν ἐδέχθη, γενόμενος οὕτως ὁ πρῶτος *βεζύρης* (ὅπερ σημαίνει αὐτολεξεὶ *ἀχθοφόρος*), τὸν ὁποῖον ὁ σουλτάνος ἐπεφόρτισε μὲ τὸ μεγαλύτερον βάρος τῆς ἐξουσίας. Ὁ Ἀλαδδίν, ἀνὴρ συνετὸς καὶ φρόνιμος, ἐθέσπισε τοὺς πρώτους νόμους καὶ ἔλαβε τὰ πρῶτα μέτρα πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ ἀρτισυστάτου καὶ ἐν τοῖς σπαργάνοις εἰσέτι διατελοῦντος τουρκικοῦ κράτους. Τὰ κυριώτερα τῶν μέτρων τούτων εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) ἐνῷ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐκυκλοφόρουν εἰς τὸ κράτος τοῦ Ὀσμὰν τὰ σελτζουκικὰ νομίσματα, ὁ Ἀλαδδὶν ἔκοψε τὰ πρῶτα τουρκικὰ χαλκᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα, ἐν ὀνόματι τοῦ ἀδελφοῦ του, φέροντα ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ σύντομον σύμβολον τῆς μωαμεθανικῆς πίστεως, ἤτοι τὰς ἀραβικὰς λέξεις «*λὰ-ἴλα-ἰλ-ἀλλάχ*» (=δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς εἰ μὴ ὁ Θεός), ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς λέξεις (ἀραβιστὶ) «*Ὀρχὰν Χαλάτ-Ἀλλαχου-Μούλκιου-χοὺ*» (=ὁ Θεὸς διατηρεῖ τὸ κράτος τοῦ Ὀρχάν)· 2) ὥρισε πρῶτος ἰδιαιτέραν στολὴν διὰ τὸν στρατόν, ὑποδείξας μάλιστα ὅλων ἐν γένει τῶν τάξεων τὰς ἐνδυμασίας. Ἡ στρατιωτικὴ στολὴ περιελάμβανε, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀλαδδὶν θεσπισθέντα, κυρίως λευκὸν *κιουλὰχ* (τὸ κοινῶς *κιουλάφι*, ἤτοι κάλυμμα τῆς κεφαλῆς)· 3) ἵδρυσε τὸν πρῶτον τακτικὸν τουρκικὸν στρατόν, τοὺς *γιαγιά* (πεζούς), βραδύτερον δὲ καὶ τὸ σῶμα τῶν *γενιτσάρων*· 4) ὥρισε τὰ καθήκοντα τοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὰς πρὸς ἐκπόνησιν τῶν μέτρων τούτων συσκέψεις, ὁ Ἀλαδδὶν συνειργάσθη κυρίως μετὰ τοῦ Τσενδερλῆ-Καρὰ-Χαλίλ, τοῦ πρώτου στρατοδίκου (*καζασκέρη*) τῆς Τουρκίας καί, βραδύτερον, βεζύρου.

Digitized by Google

Ὁ Ἀλαδδὶν μετέσχε μετὰ τοῦ Ὀρχὰν τῆς παρὰ τὸ Μαλτεπὲ (Πελεκάνων), ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τῆς Προποντίδος, μάχης (1330) κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου. Ἀπέθανε δὲ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἅλωσιν τῆς Νικαίας (Ἰσνὶκ), ἤτοι τῷ 1330 ἐν Βίγᾳ, ὅπου καὶ ἐτάφη. Διάδοχος αὐτοῦ εἰς τὸ βεζυρικὸν ἀξίωμα ἐγένετο ὁ ἀνεψιός του Σουλεϋμὰν πασᾶς, υἱὸς τοῦ Ὀρχάν.

Εἰς τὸν Ἀλαδδὶν ἐδόθη τὸ πρῶτον ἐν Τουρκίᾳ ὁ τίτλος *πασᾶς*. Ν. Μ.

— **Ἀλαδδὶν *Χαλιτζῆ*.** Ἕβδομος ἡγεμὼν τῆς ἐν Δελχῇ (Ἰνδοστὰν) βασιλευσάσης μογγολικῆς μουσουλμανικῆς δυναστείας τῶν *Χαλιτζιάν*, ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1296 ἐν Ἀλλὰχ-ἀμπάτ, καὶ κατακτήσας τὴν Δελχῆ. Ἐβασίλευσεν 21 ἔτη. Ν.Μ

— **Ἀλαδδίν, *Χασὰν Γκοῦρι*.** Ἱδρυτὴς τοῦ μουσουλμανικοῦ κράτους τῶν Γκουρῆ, ἀκμάσαντος μεταξὺ Περσίας, Ἀφγανιστὰν καὶ Ἰνδικῆς, ἀπὸ τοῦ 1150 μέχρι τοῦ 1212 μ. Χ. μὲ πρωτεύουσαν τὴν Χεράτην. Ὁ Ἀλαδδὶν οὗτος κατέκαυσε τὴν πόλιν Γαζνέ, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀπεκλήθη *Δζιχανσὸζ* (ἐμπρηστὴς τοῦ κόσμου). Ἐπολέμησε κατὰ τῶν Σελτζούκων τῆς Περσίας, ἀλλά, συλληφθεὶς αἰχμάλωτος, ἀπελύθη. Ἀπέθανε τῷ 1156 μετὰ βασιλείαν 6 ἐτῶν. Ν. Μ.

— **Ἀλαδδίν, *Χουσεῒν-Σάχ*.** Μογγόλος Μουσουλμάνος βασιλεὺς τῆς Βεγγάλης, ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1591 καὶ βασιλεύσας 28 ἔτη. Ἀπέθανε τῷ 1611. Ν. Μ

Ἀλαδδὶν *λυχνία*. Ἡ «*λυχνία — ἢ ὁ λύχνος — τοῦ Ἀλαδδίν*» εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ παραμύθια τῶν «*Χιλίων καὶ Μιᾶς Νυκτός*».

Ὁ Ἀλαδδίν, υἱὸς πτωχῆς χήρας, κατορθώνει διὰ στρατηγήματος νὰ γίνῃ κάτοχος μαγικῆς λυχνίας, τὴν ὕπαρξιν τῆς ὁποίας εἶχε πληροφορηθῆ ἀπὸ Ἀφρικανὸν μάγον. Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ πνεύματος *(τζίν)*, τὸ ὁποῖον παρουσιάζετο ὅταν ἔτριβον τὴν λυχνίαν, ὁ νέος Ἀλαδδὶν ἀπέκτησε πᾶν ὅ,τι ἡ ψυχή του ἐπεθύμει, κερδίσας δὲ τὴν εὔνοιαν τοῦ μεγάλου σουλτάνου τῆς Κίνας ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα του, τὴν ὡραίαν βασιλοπούλαν Μπαντρουλμπουντούρ. Ὁ Ἀφρικανὸς μάγος κατώρθωσε νὰ μάθῃ ποῖος τὸν εἶχεν ἐξαπατήσει, καὶ μίαν ἡμέραν, ὅτε ὁ Ἀλαδδὶν ἀπουσίαζε, μεταμορφωθεὶς εἰς πωλητὴν λαμπῶν, διῆλθεν ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον τοῦ νέου μεγιστᾶνος, διαλαλῶν τὸ ἐμπόρευμα του: «Ὡραῖες λάμπες· ποιὸς θέλει μιὰ καινούρια λάμπα γιὰ μιὰ παληά». Ἡ βασιλοπούλα ἐνεθυμήθη τὴν παλαιὰν λάμπαν ποὺ ἐφύλαττεν ὁ σύζυγός της εἰς τὸ δωμάτιόν του καὶ πρόθυμος τὴν ἀντήλλαξε μὲ τὴν καινουργῆ. Ὁ μάγος ἔτριψε τὴν λάμπαν. Τὸ *τζὶν* παρουσιάσθη καὶ διετάχθη νὰ μεταφέρῃ τὸ παλάτι καὶ τὴν βασιλοποῦλαν εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀφρικῆς, ὅπερ καὶ ἐγένετο ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ. Κατώρθωσε ὅμως πάλιν ὁ Ἀλαδδὶν νὰ ἐπανακτήσῃ τοὺς ἀπολεσθέντας θησαυρούς του χάρις εἰς τὴν εὐφυΐαν του καὶ ἔζησε μὲ τὴν Μπαντρουλμπουντοὺρ χρόνια πολλὰ καὶ εὐτυχισμένα.

Τὸ παραμύθι αὐτὸ δὲν εὑρίσκεται εἰς τὰ ἀραβικὰ κείμενα τῶν «*Χιλίων καὶ μιᾶς νυκτῶν*». Ὅτε τὸ πρῶτον (1704—1708) ὁ Ἀντώνιος Galland μετέφρασε τὰς «*Χιλίας καὶ μίαν νύκτας*» εἰς τὴν γαλλικήν, ἡ «*λυχνία τοῦ Ἀλαδδίν*» καὶ ἓν ἄλλο παραμύθι «*Ζεῒν-ελ-Ἀσνὰμ*» ἐθεωροῦντο ὑπὸ πολλῶν ὡς κατασκευάσματα τοῦ συγγραφέως. Τῷ 1835 ὅμως ὁ M. Zotenberg, φύλαξ τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, ἀνεκάλυψεν ἀραβικὸν κείμενον μὲ τὰ δύο αὐτὰ παραμύθια. Ὑποψιασθεὶς ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἦτο ἀραβικὴ μετάφρασις τοῦ Ἀλαδδὶν τοῦ Galland, ἐρευνήσας ἀνεκάλυψεν ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος εἶχεν ὑπ' ὄψιν του κείμενον εἰς τὴν συριακὴν διάλεκτον, ὁπόθεν εἶχεν ἀντλήσει τὰ δύο αὐτὰ χαριτωμένα παραμύθια.

Ἡ μαγικὴ λυχνία τοῦ Ἀλαδδὶν ἔγινε παροιμιώδης διὰ τὴν παντοδυναμίαν της. Ἐκ τούτου κατήντησε νὰ σημαίνῃ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ κατόχου, ὥστε νὰ λέγεται σχεδὸν εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, προκειμένου περὶ ἐκτάκτως τυχηροῦ ἀνθρώπου, ὅτι ἔχει «*τὸν λύχνον τοῦ Ἀλαδδίν*».

Ἀλαδδῖνος· βλ. Ἀλαδδίν.

ἀλαδιὰ (ἡ)· ἡ κατὰ πᾶν δεύτερον ἔτος ἀφορία τῶν ἐλαιῶν· «ἐφέτος ἔχομε *ἀλαδιά*».

Ἀλαδινοῦ. Χωρίον τῆς κοινότητος Μεσαριᾶς, τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου, τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτοικοι 209. Συνδέεται μὲ τὴν πρωτεύουσαν Ἄνδρον δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν εὑρίσκονται δύο παμμεγέθη καὶ μεγαλοπρεπῆ σπήλαια σταλακτιτῶν, συνεχόμενα πρὸς ἄλληλα, ἄξια ἐπισκέψεως. Ἐπίσης πλησίον τοῦ χωρίου ἀπαντῶνται κοιτάσματα ὀρυκτοῦ ἀμιάντου, ὡς καὶ ἐμφανίσεις μεταλλευμάτων σιδήρου. Τῶν τελευταίων φαίνεται ὅτι ἐκμετάλλευσιν ἐπεχείρουν οἱ ἀρχαῖοι, καθόσον ἀνευρέθησαν στοαὶ μεταλλευτικῶν ἐργασιῶν, ἐν αἷς νομίσματα καὶ λοιπὰ ἄξια λόγου ἀρχαῖα ἀντικείμενα. Δ. Κ. Μ

Ἀλαεδδὶν καὶ ***Ἀλαεντὶν*** βλ. Ἀλαδδίν.

Ἀλαζία. Πόλις τῆς ἀρχαίας Μυσίας, ἥτις πολὺ ἐνωρὶς εἶχεν ἐκλίπει· διὰ τοῦτο ὄχι μόνον ἀμφισβήτησις ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὑπῆρχε περὶ τοῦ τόπου εἰς τὸν ὁποῖον ἔκειτο, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ὑπάρξεώς της αὐτῆς. Κατὰ τὸν Στράβωνα (C. 550 καὶ 551), ὅστις ἀκολουθεῖ τὸν Δημήτριον Σκήψιον, ἡ πόλις ἔκειτο ἢ ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Μυγδονίας παρὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ ποταμοῦ Ὀδρύσου εἰς τὸν ποταμὸν Ρύνδακον, ὡς εἶχε γράψει «ἐν γῆς περιόδῳ» ὁ Ἑκαταῖος ὁ Μιλήσιος, ἢ εἰς τὴν ὑπερκειμένην τῆς Μυρλείας συνεχῆ ὀρεινὴν χώραν τὴν ὁποίαν κατῴκει τὸ ἔθνος τῶν Ἀλιζώνων, ὡς εἶχε γράψει «ἐν τῇ Ἑλλησποντιακῇ περιόδῳ» Μενεκράτης ὁ Ἐλαΐτης. Ἀμφίβολον εἶναι καὶ ἂν ἡ Ἀλαζία εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου μνημονευομένην Ἀλύβην ἢ Ἀλόπην. (Ἰλ. Β'. 856) ἥτις, κατὰ τὸν Παλαίφατον, μετωνομάσθη βραδύτερον Ζέλεια. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλαζίρ. Βασιλεὺς τῆς Βάρκης ἐν Ἀφρικῇ, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου.

ἀλαζονεία (ἡ)· ἡ ὀρθὴ γραφὴ διὰ *ει*, ὡς ἀπὸ τοῦ *ἀλαζονεύεσθαι*, ὅπως καὶ *εἰρωνεία* ἀπὸ τοῦ *εἰρωνεύεσθαι*· τὸ νὰ λαλῇ τις περὶ ἑαυτοῦ ὡς περὶ σπουδαίου ἀνθρώπου· ‖ καθόλου, τὸ νὰ ἐμφανίζῃ τις ἑαυτὸν εἴτε διὰ λόγων εἴτε δι' ἔργων, ὡς σπουδαῖον καὶ ὑπέροχον χωρὶς πράγματι νὰ εἶναι. Β. Φ.

—*[Θρησκ.]*· (βλ.) **ὑπερηφανία.**

ἀλαζόνευμα (τό)· λόγος ἢ πρᾶξις ἀλαζονική, συνυφασμένη πάντοτε μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης.

ἀλαζονεύομαι· λαλῶ περὶ ἐμαυτοῦ ὡς περὶ σπουδαίου ἀνθρώπου, ἐμφανίζω ἐμαυτὸν ὡς σπουδαῖον ἄνθρωπον, ψευδόμενος καὶ ἀπατῶν.

Ἀλαζονῆσι *[Παρ. Γεωγρ.]*. Νησὶς κωνικὴ (Πλάτ.=37° 32'— Μῆκ.=26° 26' $^{1}/_{2}$. — Χάρτ. Ἀγγλ 1537=Furni islands), βραχώδης, ὕψους 324 ποδῶν, ἡ νοτιοδυτικωτέρα τῆς συστάδος ***Φοῦρνοι*** ἢ *Κορασιαὶ* (βλ. λ. **Αἰγαῖον** Ζ. 4, β). Ἀπέχει $2^{3}/_{4}$ μιλ. Ν.ΝΑ τοῦ ἀκρωτ. *Τραχῆλι*, δυτικῆς ἐσχατιᾶς τῆς νήσου *Φύμαινα* (Themina κατὰ τὸν ἀγγλ. χάρτην) καὶ $4^{1}/_{4}$ μιλ. Δ.ΒΔ ἀπὸ τοῦ ἀκρωτ. *Ἀγριδιό*, νοτίας ἄκρας τῆς νήσου Φοῦρνοι. Ὑφαλόγλωσσα ἔχουσα $3^{1}/_{2}$ ὀργυιῶν βόλισμα ὑπὲρ αὐτὴν προεκτείνει ἐπὶ 140 μέτρα τὴν δυτικὴν ἄκραν τῆς νησῖδος Ἀλαζονῆσι. Εἰς $^{1}/_{10}$ δὲ μιλ. Δ.ΝΑ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἄκρας ὕφαλος βραχώδης $2^{1}/_{2}$ ὀργυιῶν, ἀποτελοῦσα τὴν κεφαλὴν ὑφαλονήσου βολίσματος 17 ὀργ. ὀρθουμένης ἐπὶ τῆς ὑφαλοκρηπῖδος τῶν 100 ὀργυιῶν. Σ. Ε. Λ.

ἀλαζονία· ἀντὶ **ἀλαζονεία** (βλ. λ.).

ἀλαζονικός, *—ή, —όν*· ὁ ἔχων φύσιν ἀλαζόνος, ὁ ἀλαζονευόμενος· ‖ ὁ ἁρμόζων εἰς ἀλαζόνα· «*ἀλαζονικὰ λόγια*, — συμπεριφορά».

Ἀλαζόνιον. Πόλις τῆς Τρωίας παρὰ τὴν Παλαίσκηψιν κατὰ Δημήτριον τὸν Σκήψιον. Περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς πόλεως ταύτης ἀμφιβάλλει ὁ Στράβων (C. 603).

ἀλαζών, *—όνος* (ὁ, ἡ)· ὁ περὶ ἑαυτοῦ λαλῶν ὡς περὶ σπουδαίου ἀνθρώπου, ὁ ἐμφανίζων ἑαυτὸν ὡς σπουδαῖον ἄνθρωπον ψευδόμενος καὶ ἀπατῶν, καυχηματίας, κομπαστής. Παραθετ *ἀλαζονικώτερος— ἀλαζονικώτατος*. — Ἐπίρρ. **ἀλαζονικῶς.** Β. Φ.

Ἀλαζῶνες ἢ ***Ἀλιζῶνες*.** Λαὸς τῆς ἐν Εὐρώπῃ Σκυθίας ἐπὶ τῶν βορείων ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Τύρα καὶ Ὑπάνιος. Οἱ Ἀλαζῶνες κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (IV. 17) ἔζων βίον ὅμοιον μὲ τὸν τῶν Καλλιπιδῶν, οἵτινες ἦσαν Ἕλληνες Σκύθαι, ὡς λέγει ὁ αὐτὸς ἱστορικός, καὶ διάφοροι τῶν ἄλλων Σκυθῶν, διότι καὶ διὰ σίτου ἐτρέφοντο καὶ κρόμμυα καὶ σκόροδα καὶ φακοὺς καὶ κέγχρους ἐκαλλιέργουν εἰς τοὺς ἀγρούς των. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀλάθευτος, — *η*, — *ο*· ἰδιωματ. αὐτὸς ποὺ δὲν λαθεύει, ποὺ δὲν τοῦ λαθεύει, δὲν τοῦ διαφεύγει τίποτε· «*ἀλάθευτος κυνηγός*» ‖ χωρὶς λάθος, ἀσφαλής· «λογαριασμὸς *ἀλάθευτος*». — Ἐπίρρ. **ἀλάθευτα.**

ἀλάθητος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν κάμνει λάθος, τὸν ὁποῖον τίποτε δὲν διαφεύγει, εἰς τὸν ὁποῖον τίποτε δὲν μένει κρυπτόν· «τὸ θεῖον ἀπαραλόγιστον καὶ *ἀλάθητον*» ‖ ὁ ἀναμάρτητος, ὁ μὴ περιπίπτων εἰς ἁμαρτήματα, εἰς σφάλματα· ‖ οὐσ. *τὸ ἀλάθητον*· τὸ νὰ εἶναί τις ἀλάθητος, ἀναμάρτητος. (Ἡ λέξις εἶναι μεταγενεστέρα καὶ ἐσχηματισμένη παρὰ τὸν ἀρχαῖον κανόνα.) Β. Φ.

— **ἀλάθητον *ἐκκλησίας*** *[Θρησκ.]*. Ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Χριστοῦ ὅτι θὰ μένῃ μετὰ τῶν μαθητῶν του «ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Ματθ. 28,20) καὶ ὅτι θὰ στείλῃ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον «ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα» (Ἰωάν. 14,16) ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Χριστὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα διαμένουσι διηνεκῶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ διαφυλάττουσιν αὐτὴν ἀπὸ πάσης πλάνης. Ὁ Χριστὸς ὡς ἡ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας (Ἐφ. 5,23, Κολ. 1,18. 2,19), ἥτις εἶναι τὸ σῶμα αὐτοῦ (Ἐφ. 1,23 Α' Κορ. 12,27) ζωοποιεῖ αὐτὴν ἀδιαλείπτως καὶ διευθύνει αὐτὴν οὕτως, ὥστε εἶναι ἀδύνατον αὕτη νὰ σφάλληται, ἀφοῦ ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια (Ἰωάν. 14,6). Οἱ πιστοὶ εἶναι «θεοῦ οἰκοδομὴ» (Α' Κορ. 3,9), «θεοῦ κατοικητήριον» (Ἐφ. 2,21), «οἶκος πνευματικὸς» (Α' Πετρ. 2,5), «ναὸς θεοῦ» (Α' Κορ. 3,16), οὗτινος κύριος καὶ ἱερεὺς εἶναι ὁ Χριστὸς (Ἑβρ. 3,6) καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ οἰκεῖ τὸ Πνεῦμα του Θεοῦ (Α' Κορ. 3,16). Ὁ Χριστὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἅτινα οἰκοῦσιν ἐν ἑκάστῳ πιστῷ, οἰκοῦσιν ἀναμφιβόλως καὶ ἐν τῷ συνόλῳ τῶν πιστῶν, τῇ ἐκκλησίᾳ, ἣν οὕτω διαφυλάττουσιν ἀπὸ πάσης πλάνης. Διὰ τοῦτο ἡ ἁγία Γραφὴ καλεῖ τὴν ἐκκλησίαν «στῦλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας» (Α' Τιμ. 3,14) καὶ τονίζει ὅτι «πύλαι Ἅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» (Ματθ. 16,18). Εἶναι φανερὸν ὅτι ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ τῆς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῆς δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου, ἀλλὰ περὶ τῆς καθόλου ἐκκλησίας, οὐδὲ περὶ μερικῆς τινος ἀληθείας, ἀλλὰ περὶ τῆς καθόλου ἀληθείας, οὕτως ὥστε ἐν αὐτῷ ἡ καθόλου ἐκκλησία θεωρεῖται στῦλος καὶ ἑδραίωμα τῆς καθόλου χριστιανικῆς ἀληθείας καὶ ἑπομένως ἀλάθητος, ἐν δὲ τῷ χωρίῳ τοῦ Ματθαίου τὸ ἀήττητον τῆς ἐκκλησίας περιλαμβάνει τὸ ἀναμάρτητον καὶ ἀλάθητον αὐτῆς. Ὁ Χριστός, ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἐκκλησίας, ἔδωκεν αὐτῇ «τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους.... ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας» (Ἐφ. 4,11 ἑ.).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γραφικῶν χωρίων καταφαίνεται ὅτι ἡ ἁγία Γραφὴ θεωρεῖ τὴν ἐκκλησίαν ***ἀλάθητον***. Τὸ ἀλάθητον δὲ τῆς ἐκκλησίας μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἱερὰ παράδοσις καὶ ἡ συνείδησις τῆς ἐκκλησίας καὶ αὐτῆς τῆς ἀρχαιοτάτης. Ἡ ἐκκλησία ἀπ' ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς εἶχε τὴν συνείδησιν ὅτι συνερχομένη εἰς συνόδους καὶ δὴ οἰκουμενικὰς καθοδηγεῖται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐν αὐτῇ ἐνοικοῦντος, οὕτως ὥστε αἱ ἀποφάσεις αὐτῶν εἶναι ἀλάθητοι καὶ ὑποχρεωτικαὶ διὰ τὰ μέλη αὐτῆς, τῶν ὁποίων τὰ μὴ ἀποδεχόμενα αὐτὰς ἔπρεπε νὰ ἀποκλείωνται τῆς ἐκκλησίας θεωρούμενα ὡς αἱρετικὰ ἢ σχισματικά. Ἡ διδασκαλία αὕτη τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως εἶναι τοσοῦτον ῥητὴ καὶ ἀναμφισβήτητος, ὥστε οὐ μόνον ἡ ἀνατολικὴ καὶ δυτική, ἀλλὰ καὶ ἡ διαμαρτυρομένη ἐκκλησία δέχονται αὐτήν. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο πρώτων ἐκκλησιῶν καὶ τῆς διαμαρτυρομένης ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι ἡ διαμαρτυρομένη ἐκκλησία θεωρεῖ ἀλάθητον τὴν ἀόρατον ἐκκλησίαν, ἥτις κατ' αὐτὴν εἶναι ἡ ἀληθὴς ἐκκλησία, ἐνῷ ἡ ἀνατολικὴ καὶ ἡ δυτικὴ καὶ τὴν ὁρατήν, ἥτις κατ' αὐτὰς συμπίπτει μετὰ τῆς ἀοράτου (βλ. **ἐκκλησία**). Ἐνῷ ὅμως ἥ τε ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ ἐκκλησία δέχονται ὡς ἀλάθητον τὴν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ὡς ὁρατὴν ἅμα καὶ ἀόρατον ἱδρυθεῖσαν ἐκκλησίαν, διαφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐκφάνσεως τοῦ ἀλαθήτου τῆς ἐκκλησίας, διότι ἐνῷ ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία δέχεται ὅτι ἡ ἐκκλησία ὡς ὅλον καὶ δὴ συνερχομένη εἰς οἰκουμενικὰς συνόδους εἶναι ἀλάθητος, ἡ δυτικὴ ἐκκλησία φρονεῖ ὅτι τὸ ἀλάθητον τῆς ἐκκλησίας ἐκπροσωπεῖ ὁ πάπας, ὅτι λοιπὸν ἡ ἐκκλησία εἶναι ἀλάθητος ὡς ἔχουσα καὶ ἐφ' ὅσον ἔχει ὡς κεφαλὴν αὐτῆς τὸν πάπαν. Τὴν γνώμην ταύτην τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ὡς ἀντικειμένην εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν ἱερὰν Παράδοσιν (βλ. κατωτ. **ἀλάθητον πάπα**), ἀπέκρουε καὶ ἀποκρούει ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία.

Κατὰ τὴν ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ ἐπικρατοῦσαν διδασκαλίαν, ὁ καθ' ἕκαστον ἐπίσκοπος καὶ πολλοὶ τῶν ἐπισκόπων δύνανται νὰ σφάλλωνται, ἀλλ' ἡ ἐκκλησία ὡς ὅλον δὲν δύναται νὰ σφάλληται. Ἡ ἐκκλησία δὲν εἶναι ἀλάθητος, διότι αἱ ἐν αὐτῇ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι εἶναι ἀλάθητοι, ἀλλ' αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι εἶναι ἀλάθητοι, διότι ἡ ἐκκλησία ὡς ὅλον εἶναι ἀλάθητος. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται τὸ γεγονός, ὅτι ἡ σύνοδος, ἡ ὡς οἰκουμενικὴ κληθεῖσα, τότε ἀναγνωρίζεται ὡς τοιαύτη, ὅταν ἡ συνείδησις τῆς ἐκκλησίας ἀναγνωρίσῃ αὐτὴν ὡς τοιαύτην καὶ ὅτι σύνοδος ὡς οἰκουμενικὴ κληθεῖσα, μὴ ἀναγνωρισθεῖσα ὅμως ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ὡς τοιαύτη, δὲν εἶναι οἰκουμενική, δυναμένη καὶ ὡς λῃστρικὴ ἔτι νὰ χαρακτηρισθῇ, ὅταν τὸ σύνολον τῆς ἐκκλησίας χαρακτηρίσῃ αὐτὴν οὕτως. Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

— **ἀλάθητον *πάπα*** *[Θρησκ.]*. Ἥ τε ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ ἐκκλησία δέχονται τὸ *ἀλάθητον τῆς ἐκκλησίας* (βλ. ἀνωτέρω), διαφωνοῦσαι μόνον ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐκφάνσεως τοῦ ἀλαθήτου, διότι ἐνῷ ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία δέχεται ὅτι ἡ ἐκκλησία ὡς ὅλον εἶναι ἀλάθητος, ἡ δυτικὴ ἐκκλησία φρονεῖ ὅτι τὸ ἀλάθητον τῆς ἐκκλησίας ἐκπροσωπεῖ ὁ πάπας.

Ἡ διδασκαλία αὕτη τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ἥτις ἐδογματίσθη μόλις κατὰ τὸ 1870 ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Πίου τοῦ Θ' συγκληθείσῃ συνόδῳ τοῦ Βατι-

Digitized by Google

κανοῦ μετὰ σφοδρὰς ἀντιρρήσεις διαπρεπῶν θεολόγων, κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, οἵτινες ἐν τέλει ἀποσπασθέντες τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ἀπετέλεσαν τὸν **παλχιοκαθολικισμὸν** (βλ. λ.), δὲν εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ ἀρχαία διδασκαλία τῆς καθόλου ἐκκλησίας, καὶ αὐτῆς τῆς δυτικῆς, παρ' ὅλους τοὺς περὶ τοῦ ἀντιθέτου διισχυρισμοὺς τῶν νεωτέρων δυτικῶν θεολόγων, ὡς ἡ ἀρχαία ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία δεικνύει. Τὰ σπέρματα τῆς διδασκαλίας ταύτης εὑρίσκονται ἀναμφιβόλως ἐν τῇ δυτικῇ ἐκκλησίᾳ πολὺ πρὸ τοῦ 1870, ἀλλὰ τὰ σπέρματα ταῦτα ἦσαν ἀτομικαὶ γνῶμαι τὰς ὁποίας ἡ πρᾶξις τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ἀπέκρουεν. Τὸ δόγμα τοῦ παπικοῦ ἀλαθήτου ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ Βατικανοῦ περιωρίσθη ἔνθεν μὲν διὰ τοῦ ex cathedra, ἔνθεν δὲ διὰ τοῦ καθορισμοῦ καὶ περιορισμοῦ τοῦ ὑποκειμένου αὐτοῦ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἠθῶν (fides et mores). Ἡ δυτικὴ δηλαδὴ ἐκκλησία ἐδογμάτισεν, ὅτι ὁ πάπας μόνον ὅταν ἐπισήμως ἀποφαίνηται περὶ ἀντικειμένων ἀναφερομένων εἰς τὴν πίστιν καὶ τὰ ἤθη εἶναι ἀλάθητος. Δύσκολον εἶναι νὰ προσδιορισθῇ ἀκριβῶς τὸ περιεχόμενον τῶν ὅρων *ex cathedra*, πιστεως καὶ ἤθους. Κατὰ τὸν Βελλαρμῖνον πρέπει νὰ γείνῃ διάκρισις μεταξὺ τοῦ πάπα ὡς διδασκάλου τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ πάπα ὡς ἰδιώτου διδασκάλου. Ὁ τελευταῖος δύναται νὰ σφάλληται, εἰ καὶ πιθανὸν καὶ εὐσεβὲς εἶναι νὰ δεχθῇ τις ὅτι ἡ θεία πρόνοια δὲν θέλει ἀφίσει τὸν πάπαν καὶ ὡς τοιοῦτον νὰ σφάλληται. Ἐν τούτοις ὁ Βελλαρμῖνος δέχεται ὅτι δύναταί τις νὰ ἀντιστῇ κατὰ τοῦ πάπα ὅταν οὗτος ταράσσῃ τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν ἢ τὴν πολιτείαν καὶ ἀπειλῇ τὴν εἰρήνην τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἔργον ἀνάγκης. Δυσχερέστερον ἔτι εἶναι νὰ προσδιορισθῇ ὁ τρόπος δι' οὗ ὁ πάπας καθίσταται ἀλάθητος. Καὶ διισχυρίσθησαν μὲν οἱ δυτικοὶ ὅτι ὁ πάπας καθίσταται ἀλάθητος, ὅταν ἐπισήμως ἀποφαίνηται περὶ ἀντικειμένων ἀναφερομένων εἰς τὴν πίστιν καὶ τὰ ἤθη διά τινος ἐπιστασίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλ' εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ ἐπιστασία αὕτη δὲν ἀρκεῖ. Ὅταν ὁ πάπας παραδείγματος χάριν ἀποφαίνηται περὶ συγγραμμάτων, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον δὲν ἐννοεῖ εἴτε ἕνεκα τῆς τυχὸν μικρᾶς του μορφώσεως, εἴτε καὶ ἕνεκα τῆς ἀγνοίας τῆς γλώσσης, εἰς ἣν τὰ συγγράμματα ταῦτα εἶναι γεγραμμένα, χαρακτηρίζων τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ὡς ὀρθῶς ἔχον ἢ ὡς αἱρετικόν, ἔχει ἀνάγκην πρὸς ἀλάθητον ἀπόφανσιν μείζονός τινος τῆς ἁπλῆς ἐπιστασίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἔχει ἀνάγκην θείας ἀποκαλύψεως. Ἀλλὰ καὶ οἱ τολμηρότεροι τῶν δυτικῶν φοβοῦνται νὰ προχωρήσωσι μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ δεχθῶσιν ὅτι ὁ πάπας εἶναι ἀλάθητος κατ' ἀποκάλυψιν. Καὶ ἐν τούτοις εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ παραδοχὴ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα προϋποθέτει καὶ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἰδέας ὅτι ὁ πάπας ἀποφαίνεται ἀλαθήτως κατ' ἀποκάλυψιν.

Ἡ περὶ τοῦ ἀλαθήτου διδασκαλία τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως παρ' ὅλας τὰς περὶ τοῦ ἀντιθέτου γνώμας τῶν δυτικῶν θεολόγων.

Τὰ κυριώτερα γραφικὰ χωρία, ἐφ' ὧν νομίζουσιν οἱ δυτικοὶ ὅτι στηρίζεται, ἡ περὶ τοῦ ἀλαθήτου διδασκαλία αὐτῶν, εἶναι τὸ Ματθαίου 16,18 ἑ. καὶ Λουκᾶ 22,32. Ἐν τῷ πρώτῳ τῶν χωρίων τούτων (**«Κἀγὼ δέ σοι λέγω σὺ εἶ ὁ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. Καὶ δώσωσοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὃ ἐὰν δέσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς»**) γίνεται κατ' αὐτοὺς φανερῶς λόγος περὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ Πέτρου, καὶ περὶ τῆς ἀποκλειστικῆς παραχωρήσεως εἰς αὐτὸν τοῦ δικαιώματος τοῦ συγχωρεῖν ἢ μὴ ἁμαρτίας. Ἀλλ' εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ φράσις **«ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ»** δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν Πέτρον, ἀλλ' εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Πέτρου ὁμολογηθεῖσαν πίστιν περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. Οὕτως ἐνόησαν τὸ χωρίον οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας, οὕτως καὶ οἱ διαπρεπέστεροι τῶν νεωτέρων θεολόγων.

Οὐδέποτε ἄλλως τε ὁ Χριστός, ὅστις εἶναι ἡ πέτρα (**Α' Κορ. 10, 4. Ρωμ. 9,33. Ματθ. 21, 42**), θὰ ἐσκέπτετο νὰ ἱδρύσῃ τὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ ἀνθρώπου καὶ μάλιστα τοῦ Πέτρου, τοῦ ὁποίου τὸ ἀσθενὲς τῆς πίστεως εἶναι γνωστὸν (**Ματθ. 16,23. Ἰωάν. 18, 10. Ματθ. 26, 69 ἑ. Γαλ. 2,19 ἑ**). Ἡ δὲ ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐδόθη καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς μαθητὰς (**Ματθ. 18,18. Ἰωάν. 20,23**), οἵτινες καὶ ἐξήσκησαν ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ἐξουσίαν ταύτην (**Α' Κορ. 5,4. Β' Κορ. 2, 5 ἑ. Πράξ. 9,17**). Ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν χωρίων τούτων (**«Ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου»**) περιέχεται κατὰ τοὺς δυτικοὺς θεολόγους φανερὰ μαρτυρία περὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, διότι πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι **«ἢ ἡ προσευχὴ τοῦ Χριστοῦ ἦτο ἄνευ σημασίας ἢ ὁ Πέτρος καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ εἶναι ἀλάθητοι»**. Ἀλλ' εἶναι φανερὸν ἐκ τῶν συμφραζομένων ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει τὸ ἀλάθητον τοῦ Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Ὁ Χριστὸς ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς πειρασμοὺς (**στίχ.** 31) καὶ τὴν ἀπάρνησιν τοῦ Πέτρου (**στιχ.** 34) ἐδεήθη περὶ αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις του κατὰ τοὺς πειρασμοὺς τούτους. Κατὰ ταῦτα ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Πέτρου, πολὺ δ' ὀλιγώτερον περὶ τοῦ ἀλαθήτου τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Ὅτι δὲ ὁ Πέτρος δὲν ἦτο ἀλάθητος ἀποδεικνύει ὀφθαλμοφανῶς ὁ ἔλεγχος αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου **«κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην ὅτι κατεγνωσμένος ἦν»** (**Γαλ. 2, 11 ἑ.**) καὶ ἡ σύνοδος τῶν ἀποστόλων, ἐν ᾗ ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη τοῦ Πέτρου, ἣν προσπαθεῖ νὰ στηρίξῃ καὶ ἀποδείξῃ διὰ μαρτυριῶν **«πολλῆς συζητήσεως γενομένης»** (**Πράξ.** 15, 7). Κατὰ ταῦτα ἐν τῇ συνόδῳ τῶν ἀποστόλων οὔτε ὁ Πέτρος εἶχε τὴν συνείδησιν ὅτι ἦτο ἀλάθητος, οὔτε οἱ μετ' αὐτοῦ συζητοῦντες ἐθεώρουν τὸν Πέτρον ἀλάθητον, ἡ δὲ γνώμη τῶν δυτικῶν ὅτι ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ τῆς γνώμης τοῦ Πέτρου ἀποδεικνύεται τὸ ἀλάθητον αὐτοῦ εἶναι ὀφθαλμοφανῶς σφαλερά.

Οὐ μόνον δὲ ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως ἀποδεικνύεται τὸ σφαλερὸν τῆς γνώμης τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας περὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα. Ἐὰν ὁ πάπας τῆς Ρώμης εἶχε τὴν συνείδησιν ἀπ' ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ὅτι ἦτο ἀλάθητος καὶ ἡ ἐκκλησία συνεμερίζετο τὴν γνώμην ταύτην, ἐπίστευε δηλαδὴ ὅτι ἐν τῷ πάπᾳ ὑπάρχει ἡ πηγὴ τοῦ ἀλαθήτου τῆς ἐκκλησίας, ἡ ὅλη ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία θὰ εἶχεν ἄλλως διαμορφωθῇ. Ἀντὶ τῶν μακρῶν καὶ σκληρῶν κατὰ τῶν αἱρετικῶν ἀγώνων, ἐναντίον τῶν ὁποίων καὶ συγγράμματα ἐγράφοντο καὶ σύνοδοι συνεκαλοῦντο, ἐν αἷς κατεβάλλετο προσπάθεια διὰ διαφόρων μαρτυριῶν καὶ ἐπιχειρημάτων νὰ ἀποδειχθῇ τὸ ψευδὲς τῆς γνώμης τῶν αἱρετικῶν θὰ ἔλυεν ἡ ἐκκλησία τὰ ζητήματα ταῦτα διὰ τῆς ἀλαθήτου γνώμης τοῦ πάπα. Ἀλλ' ἐν ταῖς οἰκουμενικαῖς συνόδοις, αἵτινες συνεκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ἡ γνώμη τοῦ πάπα συνεζητεῖτο ὡς ἡ γνώμη παντὸς ἐπισκόπου καὶ ἀναλόγως ἐγίνετο δεκτὴ ἢ ἀπερρίπτετο. Ἐὰν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Χαλκιδόνος ἐξήσκησε ποιάν τινα ἐπιρροὴν ὁ πάπας, τοῦτο προῆλθεν οὐχὶ ἐκ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀλαθήτου αὐτοῦ ἀλλ' ἐκ τῶν σχέσεών του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἡ δὲ γνώμη του ἐγένετο δεκτὴ οὐχὶ ἀμέσως, ὡς γνώμη ἀλαθήτου, ἀλλὰ μετὰ μακρὰν ἐξέτασιν καὶ ἔρευναν. Ἡ ἐπιστολὴ ἄλλως τε τοῦ Λέοντος περὶ τῆς σχέσεως τῶν δύο φύσεων ἐν τῷ Χριστῷ δὲν στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα, ἀλλ' ἐπὶ χωρίων τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς παραδόσεως, δι' ὧν προσπαθεῖ ὁ πάπας νὰ στηρίξῃ καὶ ἀποδείξῃ τὴν γνώμην του. Αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι εἶχον τὴν συνείδησιν ὅτι ἠδύναντο νὰ λαμβάνωσιν ἀποφάσεις ἀντιθέτους πρὸς τὰς γνώμας τῶν παπῶν τὰς ὁποίας καὶ ὡς αἱρετικὰς ἠδύναντο νὰ καταδικάσωσιν. Οὕτως ἡ ἀπόφασις περὶ τῆς ἰσότητος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν τῆς Ρώμης λαμβάνεται παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ πάπα Ρώμης, ἡ δὲ ἕκτη οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀναθεματίζει τὸν πάπαν Ὀνώριον τὸν πρῶτον, ὅστις ἐν δυσὶ ἐγκυκλίοις ἐπιστολαῖς αὐτοῦ συμφωνῶν πρὸς τὴν γνώμην τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ πατριάρχου ἐδέχθη ὅτι ὁ θεάνθρωπος Χριστὸς ἔχει μίαν θέλησιν (ἐπιστ. 1) καὶ κηρύσσει αὐτὸν αἱρετικὸν (**συν. XVI καὶ XVIII**) καὶ ἡ γνώμη αὐτῆς γίνεται δεκτὴ καὶ ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα συνόδων καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν διαδόχων τοῦ Ὀνωρίου (**Mansi τόμ XI σ. 831 περὶ Λέοντος δευτέρου 681**). Ἡ καταδίκη αὕτη τοῦ Ὀνωρίου ἀποδεικνύει πασιφανῶς ψευδὲς τὸ ἀλάθητον τοῦ πάπα, τούτου δὲ ἕνεκα προσεπάθησαν οἱ δυτικοὶ κατὰ διαφόρους τρόπους, ἀλλ' εἰς μάτην, νὰ ἐξαλείψωσι τὴν ἀποδεικτικὴν δύναμιν αὐτῆς. Οὕτως ὁ μὲν Βορώνιος ἐθεώρησεν ὡς νόθα τὰ πρακτικὰ τῆς ἕκτης οἰκουμενικῆς συνόδου, ὁ δὲ Βελλαρμῖνος τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ὀνωρίου, ἀλλ' ἡ γνησιότης τόσον τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ὀνωρίου ὡς καὶ τῶν πρακτικῶν τῆς ἕκτης οἰκουμενικῆς συνόδου εἶναι πλέον ἢ ἀποδεδειγμένη καὶ ἀδιάσειστος. Ἄλλοι τῶν δυτικῶν θέλοντες νὰ σώσωσι τὸν πάπαν ἐγκατέλιπον τὸν Ὀνώριον διισχυρισθέντες ὅτι ὁ Ὀνώριος ἐσφάλη ὡς doctor privatus. Ἀλλ' ὁ διισχυρισμὸς οὗτος δὲν εἶναι ὀρθός, διότι ὁ Ὀνώριος ὑπεστήριξε τὴν διδασκαλίαν του ταύτην ὡς δόγμα τῆς ἐκκλησίας καθόλου, ἥτις καὶ διὰ τοῦτο κατεδίκασεν αὐτόν. Ὁ διισχυρισμὸς δ' οὗτος εἶναι καὶ ἀστήρικτος καὶ ἀκατανόητος, διότι ποῦ τῶν χωρίων τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἅτινα οἱ δυτικοὶ προσάγουσι πρὸς στήριξιν τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα, γίνεται ἡ διάκρισις αὕτη καὶ διατί ὁ πάπας ἀπευθυνόμενος εἴς τινα ἄτομα ἢ εἴς τινα ἐκκλησίαν δύναται νὰ σφάλληται, οὐχὶ δὲ καὶ ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸ σύνολον; Κατὰ ταῦτα, ἀψευδῆ μαρτύρια κατὰ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα εἶναι μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ἡ διαγωγὴ τῶν παπῶν Λιβερίου καὶ Βεγιλίου. Ὁ πρῶτος τούτων κατεβεβλημένος ἐκ τῶν ἐξοριῶν ἐπὶ Κωνσταντίου, ὅτε εἶχεν ἐπικρατήσει ἡ ἀρειανικὴ κακοδοξία, ὑπέγραψεν ἑτερόδοξον σύμβολον καὶ ἐγκατέλιπε τὸν μάρτυρα τῆς ὀρθοδοξίας Ἀθανάσιον, ὅστις μετὰ λύπης ἀναφέρει τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὁ δὲ δεύτερος μετέβαλε γνώμας οὕτως, ὥστε πρόσωπα καὶ διδασκαλίας, τὰς ὁποίας πρότερον ἐθεώρει καταδικαστέας, ἀνεγνώριζεν ἔπειτα ὡς ὀρθὰς καὶ διισχυρίζετο ὅτι οὐδόλως εἶναι ἀξιόμεμπτον καὶ διὰ τὸν πάπαν νὰ ἀναγνωρίζῃ καὶ ἀνακαλῇ τὰς προτέρας αὐτοῦ ἐσφαλμένας γνώμας.

Ἐὰν ὁ πάπας ἦτο ἀλάθητος αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι θὰ ἦσαν περιτταί. Ἀλλ' ἡ ἐκκλησία, καὶ αὐτὴ ἡ δυτικὴ ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ ἐποχῇ. δὲν ἐθεώρει ταύτας περιττάς. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἐὰν αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι δὲν ἔχωσιν οἴκοθεν τὸ ἀλάθητον, ἀλλ' ἐκ τῆς συναινέσεως τοῦ πάπα, ὡς φρονεῖ ἡ νεωτέρα δυτικὴ ἐκκλησία, ἡ σύγκλησις οἰκουμενικῶν συνόδων θὰ ἦτο περιττὴ καὶ ἡ ἀξία αὐτῶν προβληματική. Ἐὰν ὅμως αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἔχωσιν οἴκοθεν τὸ ἀλάθητον καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς συναινέσεως τοῦ πάπα, ὡς φρονεῖ ἡ ἐκκλησία, καὶ αὐτὴ ἡ δυτικὴ ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ ἐποχῇ, τὸ ἀλάθητον τοῦ πάπα θὰ ἦτο περιττόν. Ἐὰν ἄλλως τε τὸ ἀλάθητον τῆς ἐκκλησίας ἐξεπροσωπεῖτο ὑπὸ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα, ἔπρεπε θνήσκοντος τοῦ πάπα νὰ παύῃ τὸ ἀλάθητον τῆς ἐκκλησίας, ὅπερ ὅμως εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι διηνεκές. Ἀναμφιβόλως ἡ ἐκκλησία εἶναι ἀλάθητος καὶ μὴ ὑπάρχοντος τοῦ πάπα καὶ ἄρα καὶ ἄνευ αὐτοῦ. Τέλος αἱ πολυπληθεῖς καινοτομίαι καὶ κακοδοξίαι τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, αἱ ὑπὸ τῶν παπῶν ἐγκριθεῖσαι, ἀποδεικνύουσι τὸ ψευδὲς τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα. Τὸ δόγμα μάλιστα τοῦ ἀλαθήτου, τὸ μὴ δυνάμενον νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς συνειδήσεως τῆς ἐκκλησίας καὶ θεοποιοῦν τὸν πάπαν, ὡς ἀποδίδον εἰς αὐτὸν ἰδιότητα, ἣν μόνος ὁ θεὸς ἔχει, ἀποδεικνύει καὶ πείθει πάντα λογικῶς καὶ ἐλευθέρως δυνάμενον νὰ σκεφθῇ ἄνθρωπον ὅτι ὁ πάπας θεωρῶν ἑαυτὸν ex cathedra ἀλάθητον σφάλλεται ex cathedra καὶ ἑπομένως δὲν εἶναι ἀλάθητος οὔτε ὡς ἰδιώτης οὔτε ex cathedra.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ περὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα διδασκαλία τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ἡ μὴ δυναμένη νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, ὀρθῶς μετ' ἀποστροφῆς ἀπερρίφθη καὶ ἀπορρίπτεται ὑπὸ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ὁ διισχυρισμὸς τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ὅτι τὸ ἀλάθητον τοῦ πάπα ἐδέχθη ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Λυὼν εἶναι ἐσφαλμένος, διότι ναὶ μὲν ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ὑπὸ τῆς ἀνάγκης πιεζόμενος ὡμολόγησεν εἰς τὸν πάπαν Κλήμεντα τὸν τέταρτον, ὅτι αἱ περὶ τὴν πίστιν ἔριδες θὰ διαλύωνται διὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ πάπα, ἀλλ' ἡ ὁμολογία αὕτη μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἀπόκρουσιν αὐτῆς ἐθεωρήθη ὡς μὴ γενομένη, ἀνακληθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος.

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

ἀλάϊ (τουρκ.)· σύνταγμα στρατοῦ, κατ' ἐπέκτασιν δὲ πομπή, θρίαμβος (κυρίως τῶν νικητῶν), «παράτα». Ὑπὸ τῶν Φαναριωτῶν ἐκαλεῖτο ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον καὶ *ἀλλάγιον*. Τοιαῦτα ἀλλάγια ἐγένοντο καὶ διὰ τοὺς Φαναριώτας Ὀσποδάρους τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν, ὅταν ἔφθανον εἰς τὰς ἕδρας των. Τὸ τελευταῖον ἐγένετο ἐν πάσῃ μεγαλοπρεπείᾳ ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαυίας τὴν 19 Ὀκτωβρίου 1819 πρὸς τιμὴν τοῦ *Μιχάλβοδα Σούτζου*.

Γ. Δ. Κ.

Ἁλαί. Οὕτως ὠνομάζοντο διάφοροι τοποθεσίαι ἐν Ἀττικῇ, Βοιωτίᾳ, Ἀργολίδι, Λοκρίδι, Κρήτῃ καὶ ἄλλαις ἑλληνικαῖς χώραις, ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν εἰς αὐτὰς *ἁλυκῶν* (ἁλοπηγίων). Γνωστότεραι Ἁλαὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἦσαν: ***1) Ἁλαὶ αἱ Ἀραφηνίδες,*** ἀπὸ τῶν ὁποίων εἶχεν ὀνομασθῇ οὕτως εἷς ἀρχαῖος δῆμος τῆς Ἀττικῆς, ὅστις ἀνῆκεν εἰς τὴν Αἰγηΐδα φυλήν. Ὁ δῆμος οὗτος ἔκειτο μεταξὺ Μαραθῶνος καὶ τῆς κώμης Βραυρῶνος εἰς ἣν καὶ συνετέλει μετὰ τῶν Φιλαϊδῶν καὶ τοῦ Ἀραφῆνος (νῦν *Ραφήνα*) πρὸς Ν. τοῦ ὁποίου ἐξετείνετο παρὰ τὴν νῦν θέσιν *Ἁλυκή*. Εἶχεν ἱερὸν τῆς Ταυροπόλου Ἀρτέμιδος (**Εὐριπ. Ἰφ. ἐν Ταύρ.** 1451), ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγίνετο καὶ ὁ εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Μαρμαρίνου Ἀπόλλωνος, ἐν Μαρμαρίῳ τῆς Καρυστίας, διάπλους (**βλ. καὶ** *G. Gilbert*, **μεταφρ.** *Ν. Πολίτου*, **«Ἐγχειρίδιον ἀρχ. τοῦ δημοσ. βίου τῶν Ἑλλ. η' σ. 119**). ***2) Ἁλαὶ αἱ Αἰξωνίδες*** ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου ἀττικοῦ δήμου *Αἰξωνῆς* ὀνομαζόμεναι οὕτως. Αὗται ἔκειντο παρὰ τὴν νῦν θέσιν Βοῦλα. ***3) Ἁλαὶ αἱ ἐν Πειραιεῖ,*** ἀβαθὲς καὶ πηλῶδες μέρος τοῦ λιμένος Πειραιῶς, (**«ὁ ἐν ταῖς Ἁλαῖς πηλὸς» Ξεν. Ἑλλ. Β'.** 4. 34), ἐκτὸς τοῦ ἀρχαίου περιβόλου τῆς πόλεως κείμενον, παρὰ τὸν νῦν σταθμὸν τοῦ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν—Πειραιῶς. ***4)*** Πολίχνη τῆς ***Βοιωτίας*** παραθαλάσσιος παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Πλατανίου, ὄχι μακρὰν τῆς Λαρύμνης, καὶ ἀπέναντι τῆς Εὐβοίας (**Παυσ. Θ'.** 24. 5). Εἰς τὰς Ἁλὰς κατέληγεν ἡ βοιωτικὴ παραλία **«ἡ πρὸς Εὐβοίᾳ»** (**Στρ.** C. 425), ἐκεῖθεν δὲ ταύτης ἤρχιζεν ἡ Λοκρὶς μὲ τὸν Ὀπούντιον κόλπον.

Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλαὶ (Alais). Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Gard ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Gardon d'Alais καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Σεβένν, 42 χιλιόμετρα βορειοδυτικῶς τῆς Nîmes, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Παρισίων—Λυών. Κάτοικοι 29,831. Εἶναι κέντρον βιομηχανίας καὶ ἐμπορίου μετάξης, ἀνθρα-

Digitized by Google

κος, σιδήρου, μολύβδου, λευκοσιδήρου καὶ ἀσφάλτου. Ἐν τῇ πόλει καὶ τῇ περιφερείᾳ ὑπάρχουν μεταλλικαὶ πηγαὶ καὶ λουτρὰ ἀρκετὰ συχναζόμενα.

Ἡ Ἀλαὶ κατῳκεῖτο ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς αὐθεντικὰ χειρόγραφα τοῦ ΙΑ′ αἰῶνος. Τῷ 1243 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου Θ′. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος ὑπῆρξεν ἓν τῶν κέντρων τῆς μεταρρυθμίσεως ἐν τῇ νοτίῳ Γαλλίᾳ. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΓ′ τὴν κατέλαβε πολεμῶν κατὰ τῶν Οὑγενότων τῷ 1629 καὶ ὑπέγραψεν ἐκεῖ τὴν εἰρήνην τῆς Ἀλαὶ ἢ τὸ διάταγμα χάριτος, δι᾽ οὗ ἐπερατώθη ὁ τελευταῖος θρησκευτικὸς πόλεμος ἐν Γαλλίᾳ. Ἡ Ἀλαὶ ὑπέφερε πολὺ μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ διατάγματος τῆς Νάντης. Διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς κατοίκους της εἰς τὸν καθολικισμὸν ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ′ μετεχειρίσθη αὐστηρότατα μέτρα. Ἡ ἧττα τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Καβαλιὲ ἔξω τῶν τειχῶν της, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1702, εἶναι τὸ τελευταῖον αἱματηρὸν γεγονὸς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀλαί.

Ἀλαῖα· βλ. λ. **Ἀλεαῖα.**

Ἀλάϊα. Μεγάλη ὀροσειρὰ ἐν Κεντρῴᾳ Ἀσίᾳ πρὸς νότον τῆς κοιλάδος Φεργάνα, παράλληλος πρὸς τὴν ὀροσειρὰν τῶν Ὑπεραλαΐων. Ἀμφότεραι καταλήγουν πρὸς ἀνατολὰς εἰς τὸ ὀροπέδιον Παμὶρ καὶ ἀμφότεραι ἐκτείνονται ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ ἐρήμῳ. Τὸ γενικὸν ὕψος τῶν ὀροσειρῶν τούτων εἶναι 16.000—19.000 ποδῶν, ἀλλὰ ἡ κορυφὴ τῶν Ὑπεραλαΐων, *Καουφμαν*, φθάνει εἰς ὕψος 23.000 ποδῶν. Ἡ ἀνάβασις εἰς τὰ Ὑπεραλάϊα δὲν εἶναι ἀπότομος ἀπὸ τὸ ὀροπέδιον Παμὶρ (13.000 ποδ.) ἐκ ΝΑ., ἀλλὰ μετὰ τὴν κοιλάδα ***Ἀλάϊ*** καὶ αἱ δύο ὀροσειραι ὑψοῦνται ἀποτόμως. Ἡ κοιλὰς αὕτη ἔχουσα ἐξ ἀνατολῶν τὸ Μουζτὰγ-τάου, ἔχει μῆκος 75 μιλλίων καὶ συνεχίζεται εἰς τὸ ΝΔ ὑπὸ τῆς κοιλάδος Καρατεγίν. Τὸ πλάτος της ποικίλλει μεταξὺ 2—12 μιλλίων καὶ τὸ ὕψος της ἐλαττοῦται ἀπὸ 10.500 πόδας εἰς τὰ ΒΑ εἰς 8.200 εἰς τὰ ΝΔ. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Κιζὶλ-Σοῦ, ὅστις ὑπὸ τὸ ὄνομα Βακχὶς χύνεται εἰς τὸν Ἀμοὺ-ντάρνα. Ἡ κοιλὰς Ἀλάϊ εἶναι ἐπικίνδυνος ἕνεκα τῶν χιονοστιβάδων ἀπὸ τῶν ὁποίων καλύπτεται τὸν χειμῶνα. Ἐν τούτοις εἶναι σπουδαία ὁδὸς συγκοινωνίας μεταξὺ τῆς Βουχάρας καὶ τοῦ Παμὶρ ἀφ᾽ ἑνός, και τοῦ Κασγὰρ καὶ τῆς Φεργάνα ἀφ᾽ ἑτέρου. Αἱ κυριώτεραι δίοδοι διὰ τὴν κοιλάδα Φεργάνα εἶναι: Ταλντὺκ 11.605 ποδ., Ζιπτὺκ 13,605 ποδ., Σαρὺκ-μογκὰλ 14.110 πόδες, Καρὰ-Κασὺκ 14.305 ποδ. Ἡ δίοδος διὰ τὸ ὀροπέδιον Παμὶρ-Κυζὺλ-άρτ, εἶναι εἰς ὕψος 14.015 ποδ.

Τὰ Ἀλάϊα συνεχίζονται ἐκ Δ ὑπὸ τῶν ὀροσειρῶν Καρατεγὶν Ὄρη, Ζαραφσὰν Ὄρη, Χισὰρ Ὄρη καὶ τῆς ὀροσειρᾶς Τουρκεστάν. Τὰ Ὑπεραλάϊα συνεχίζονται ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς Μεγάλου Πέτρου.

Ἀλαϊὰ ἢ ***Ἀλαϊέ.*** Ὑποδιοίκησις τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Ἰκονίου εἰς πρὸς τὸν νομὸν Ἀδάνων συνορεῦον Α. μέρος τοῦ βιλαετίου τούτου, κατέχουσα μέρος τῆς Παμφυλίας καὶ τῆς Κιλικίας. Εἶχε 37,000 κατοίκων, ὧν 5000 περίπου ἦσαν Ἕλληνες, καταφυγόντες τῷ 1922 εἰς Ἑλλάδα, οἱ δὲ λοιποὶ Μουσουλμάνοι. Ἡ ὅλη ὑποδιοίκησις ἔχει 186 χωρία.

Ἕδρα αὐτῆς εἶναι ἡ πόλις ***Ἀλαϊά***, τὸ ἀρχαῖον *Κορακήσιον*, ὄνομα διασωθὲν σήμερον μόνον εἰς τὸ ὁμώνυμον ἀκρωτήριον, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ὁ διάσημος ἀρχιπειρατὴς Διόδωρος ὁ Τρύφων εἶχεν ἀνεγείρει φρούριον, ὅπως ἀποκρύπτῃ ἐν αὐτῷ τὴν λείαν του. Τοῦ φρουρίου φαίνονται καὶ σήμερον ἀκόμα ἴχνη τινὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἂν καὶ κατηδάφισεν αὐτὸ ὁ Πομπήϊος, ἀφοῦ ἤδη τὸ 144 μ. Χ. εἶχε συλληφθῆ καὶ φονευθῆ ὁ Τρύφων ὑπὸ τοῦ Ἀντιόχου, υἱοῦ τοῦ Δημητρίου. Ἡ πόλις ἀναπτύσσεται κοχλιοειδῶς ἐπὶ τοῦ βουνοῦ μέχρις ὕψους 117 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Μακρόθεν ὁρωμένη παρουσιάζει ἄποψιν ὡραίαν, διατηρεῖ δὲ ἴχνη τῆς παλαιᾶς ἀκμῆς αὐτῆς ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν, τῶν Γενουαίων καὶ τῶν Σελτζουκιδῶν. Ὑπὸ τοὺς τελευταίους τούτους ἡ Ἀλαϊὰ ἦτο σπουδαῖον στρατιωτικὸν καὶ ἐμπορικὸν κέντρον. Ἐντὸς τοῦ ἠρειπωμένου φρουρίου τῆς πόλεως σῴζονται δύο τάφοι φέροντες ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς. Ὑπὸ τὸν βράχον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκτισμένος φάρος, ὑπάρχει εὐρὺ σπήλαιον, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου οἱ πειραταὶ ἔκρυπτον κατὰ τὴν παράδοσιν τοὺς θησαυρούς των καὶ ἔκοπτον νομίσματα.

Ἀπέναντι τούτου εἰς ἄλλον βράχον πρὸς τὸ Ἀναμοὺρ ἀνεκαλύφθη πρὸ ἑξήκοντα ἐτῶν ναὸς τῆς Ἀφροδίτης ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ ἀρχαιολόγου κόμητος Μορόβσκυ, ὅστις ἀφήρεσε κρυφίως καὶ μετέφερεν εἰς Βιέννην ἓν ἄγαλμα τῆς θεᾶς.

Ἡ πόλις ἔχει περὶ τὰς 5000 κατοίκων. Αἱ ὁδοί της εἶναι στεναὶ καὶ σκολιαί. Πηγαὶ ὕδατος ποσίμου δὲν ὑπάρχουσι, διὰ τοῦτο δὲ χρησιμοποιεῖται ὕδωρ διατηρούμενον εἰς δεξαμενάς. Ἐν τῇ πόλει Ἀλαϊὰ ὑπῆρχον δύο ἑλληνικαὶ σχολαί(ἀρρένων καὶ θηλέων).

Τὸ κλῖμα τῆς χώρας εἶναι γλυκὺ καὶ ὑγιεινόν. Τὸν χειμῶνα τὸ ψῦχος δὲν εἶναι δριμύ, τὸ δὲ θέρος ἡ θερμοκρασια εἶναι μετρία. Ὑπάρχουσιν εἰς τὴν διοίκησιν δάση πεύκων, ἐλάτων, δρυῶν καὶ πύξου, ὧν ἡ ξυλεία ἐξάγεται εἰς Συρίαν καὶ Αἴγυπτον. Ὁ λιμὴν τῆς Ἀλαϊά, εἷς τῶν σπουδαιοτέρων τοῦ νομοῦ Ἰκονίου, παρουσίαζεν ἄλλοτε ἱκανὴν κίνησιν, φθάνουσαν τοὺς 60000 τόννους.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ἀλαϊβέης ἢ *ἀλαϊμπέης* (τουρκ. *ἀλαϊ-μπεγῆ*)· ἀξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς, ἔχων βαθμὸν συνταγματάρχου.

Ν. Μ.

Ἀλάϊ-κιοσκοῦ. Περίφημον περίπτερον εἰς τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν τοῦ Σαραγίου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἄγνωστον πότε ἀνηγέρθη καὶ ἂν διεδέχθη ἀνάλογον τοῦ Μεγάλου Παλατίου «*προκυπτικὸν κλουβιοι*», ὡς ἐλέγοντο ἐπὶ Βυζαντινῶν τὰ θεωρεῖα τῶν *προελεύσεων*. Χάρις εἰς τὸ ὕψος τῶν τειχῶν, ἐφ᾽ ὧν ἐρείδεται, βλέπει ὅλην τὴν πόλιν. Ἐκεῖ καθήμενος ὁ σουλτάνος συνήθιζε νὰ θεωρῇ, ὄπισθεν κιγκλιδωτῆς θυρίδος, διαβαινούσας τὰς πομπάς, ἢ καὶ καρατομουμένους τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους καὶ τοὺς μεγιστᾶνας, ἰδίως τοὺς κατηγορουμένους δι᾽ ἐγκλήματα κατὰ τῆς ἀσφαλείας τῆς χώρας. Εἰς τὸ Ἀλάϊ-κιοσκοῦ ἐκαρατομήθη ἐνώπιον τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ, πρῶτον ἐπίσημον θῦμα τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ὁ μέγας διερμηνεὺς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης *Κωνσταντῖνος Μουρούζης*, καὶ ὄχι, ὡς κακῶς ἀνεγράφη, εἰς τὸ παράπλευρον, ἀλλὰ δι᾽ ἄλλον σκοπὸν προωρισμένον «*Γιαλὺ-κιοσκοῦ*».

Γ. Δ. Κ.

ἄλαιμα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Οὕτω καλοῦνται ζῷά τινα στερούμενα λαιμοῦ, τῶν ὁποίων δηλ. κεφαλὴ ἑνοῦται ἀπ᾽ εὐθείας μὲ τὸ σῶμα.

Δ. Ν. Π.

ἀλαίμαργος· βλ. **λαίμαργος.**

ἀλαιμάριαστος, *—η, —ο* (δημοτ.) αὐτὸς ποῦ δὲν φορεῖ *λαιμαριά*.

Ἀλαϊμπεη 1) Χωρίον τοῦ δήμου Σπαρτιατῶν τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ Νομοῦ Λακωνίας. Κάτοικοι 256.

2) Χωρίον τῆς κοινότητος Λεβετσόβης τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. 163.

3) Χωρίον τῆς κοινότητος Τσάσι τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. 90.

Ἀλαϊμπεη (Τὰ *γεφύρια τοῦ*—) Ἐρείπια τεχνικῶν ἔργων, ἀναγομένων πιθανώτατα εἰς τὸν 18ον αἰῶνα, ἐπὶ τῆς λίμνης τοῦ Ἀγρινίου. Τὰ ὕδατα τῆς λίμνης Τριχωνίδος διὰ φυσικῆς αὔλακος, πλατείας, ρέουσι πρὸς τὴν λίμνην Λυσιμαχίαν ἐν Αἰτωλίᾳ. Ποταμὸς ὁρμητικώτατος καὶ βαθύτατος σχηματίζεται οὕτω, διακόπτων τὴν διὰ τοῦ σημείου τούτου διενεργουμένην ἀπὸ τοῦ Βραχωρίου εἰς Μεσολόγγιον διὰ τῆς Κλεισούρας συγκοινωνίαν. Πρὸς τοῦτο ἔδει νὰ κατασκευασθῇ ἐπὶ τοῦ σχηματιζομένου ποταμοῦ γέφυρα. Τὴν γέφυραν ἐπεχείρησε νὰ κτίσῃ Τοῦρκος μουσελίμης τοῦ Καρλελίου, ὀνόματι *Ἀλαΐμπεης*, ἀκμάσας περὶ τὸ 1733, ἐκ τούτου δὲ ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐν λόγῳ γέφυρα ὑπῆρχε κατὰ τὰ *Ὀρλώφεια* γεγονότα. Μολαταῦτα οὐδεμία ἀπαντᾶται σαφὴς πληροφορία περὶ τοῦ χρόνου τῆς κατασκευῆς της. Κατ᾽ ἄλλην γνώμην τὰ ἔργα ταῦτα, ἄγνωστον πότε γενόμενα, δυνατὸν νὰ παρωνομάσθησαν οὕτω ἀπὸ τῆς τοποθεσίας των, ὡς ἕδρας, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ ἔχοντος τὸ παρὰ τοῖς Τούρκοις ἀξίωμα τοῦ *ἀλαΐμπεη*, τουτέστι ἀρχηγοῦ τῆς ἀσφαλείας τοῦ τόπου, διοικητοῦ τῆς χωροφυλακῆς, ὡς ἠθέλομεν εἴπει σήμερον, δοθέντος ὅτι ἀκριβῶς εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, περὶ τὸ 1788, ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων εἶχεν ὑποκαταστήσει τὸν ἀλαΐμπεην τοῦ Καρλελίου, διὰ *δερβεντὰτ-Ναζίρη*, τουτέστιν ἐπιθεωρητοῦ καὶ ἐπιτρόπου τῶν κλεισωρειῶν, ἤτοι ἀνωτάτου διοικητοῦ τῆς χωροφυλακῆς. Εἰς τὴν τοποθεσίαν ταύτην πολλὰ ἀναφέρονται συμβάντα, κατὰ τὰς ἑλληνικὰς ἐπαναστάσεις. Μεταξὺ ἄλλων, ἐκ τοῦ *Ἀρχείου Ρώμα* (Τόμ. Α′ σελ. 182) ἐξάγεται ἡ ἀπίθανος πληροφορία, ὅτι αὐτόθι ἀπέθανε λιποθυμήσας ἐκ τῆς εἰς Καρπενήσιον πληγῆς καὶ ἐνῷ μετεφέρετο εἰς Μεσολόγγιον ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης. τῷ 1823. Τῷ δὲ 1827 ὁ Γιαννάκης Στάϊκος ἐφόνευσε τὸν Τοῦρκον στρατηγὸν Ὀτὲμ ἢ μᾶλλον Ἐτχέμ, κατερχόμενον εἰς Πελοπόννησον μὲ τὸ φιρμάνιον τὸ διατάσσον τὴν γενικὴν τῶν ἀπομεινάντων Χριστιανῶν σφαγήν.

Ἀλάϊμο καὶ ***Ἀλάϋμο (Μαρκαντώνιο).*** Σικελὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς εἰς Ραγκαλμποῦτο (Κατάνη) τῷ 1590 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παλέρμῳ τῷ 1662. Ἀπήλαυε μεγίστης φήμης, τῷ προσεφέρθη δὲ καὶ ἕδρα εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βολωνίας, τὴν ὁποίαν ἠρνήθη. Ἐπίσης ἀπέκρουσε καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωθιάτρου τῆς Νεαπόλεως. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Παλέρμου, τῆς ὁποίας ἐξελέγη τετράκις πρόεδρος. Μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων του σπουδαιότερα εἶναι: «Discorso intorno alla preservazione del morbo contagioso e mortale che regna al presenta in Palermo», «Consigli medico-politici .. per l' accorrenti necessita della peste», «Consultatio pro ulceris Syriaci nunc vagantis curatione», «Διαδεκτικῶν διαδεκτικόν, sende succedaneis medicis opusculum».

Ἀλαὶν (Alain). Ὄνομα πολλῶν βασιλέων καὶ δουκῶν τῆς Βρεττάνης.

Ἀλαὶν Α′, Judual· βασιλεὺς τῆς Βρεττάνης 577—594.

Ἀλαὶν Β′, ὁ ὑψηλός· βασιλεὺς τῆς Βρεττάνης 638—690.

Ἀλαὶν Γ′, ὁ μέγας· πρῶτος δοὺξ τῆς Βρεττάνης 877—907.

Ἀλαὶν Δ′, Barbetonte· δοὺξ τῆς Βρεττάνης 937—952.

Ἀλαὶν Ε′· δοὺξ τῆς Βρεττάνης 1008—1040.

Ἀλαὶν ΣΤ′· δοὺξ τῆς Βρεττάνης 1084—1119.

Ἀλαὶν (Alain de Lille)· βλ. **Ἀλανὸς ἐκ Λίλλης.**

Ἀλαίν, *Ρενὲ* (René Alain). Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1680. Ἔγραψε κωμῳδίαν μονόπρακτον «*Ἀμοιβαία δοκιμασία*» ἔργον πλῆρες χάριτος καὶ λεπτότητος ἔχον πολλὴν ὁμοιότητα μὲ τὸ ἔργον τοῦ Μαριβὼ «*Τὸ παιγνίδι τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς τύχης*». Ὁ Ἀλαὶν ἀπέθανε τῷ 1720.

Ἀλαὶν *Chartier*· βλ. **Σαρτιὲ** (καὶ γενικῶς: τοὺς ὑπὸ κύριον ὄνομα ἢ ψευδώνυμον Alain βλ. εἰς τὸ ἐπώνυμον ἑκάστου).

Ἀλ-Ἀϊνζάρμπι (*Ἀμποῦ-Νὰσρ Μπὲν-Νὰσρ Μπὲν-Μανσοὺρ Μουνουάφι ἐλ-Ντὶν Ἴβν*). Ἀναζαρβεὺς-διάσημος Ἄραψ ἰατρὸς τοῦ Αἰγυπτίου χαλίφου Ἐλ. Ταχὶρβ-αμριλλά. Ἦτο καὶ φιλόσοφος, ἀστρονόμος, ποιητὴς καὶ καλλιγράφος. Ἀπέθανε τῷ 1153.

ΑΡ. Π. Κ.

ἀλαίνς *[Φαρμ.]* Ἀλοιφὴ κατὰ τῆς πυτιριάσεως. Ἡ ἀλοιφὴ αὕτη σύγκειται κατὰ τὸν Wittstein ἐξ 1 ½ μ. ὀξειδίου τοῦ σιδήρου, 1 ½ μ. ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου καὶ 60 μ. ἀλοιφῆς ρόδων.

Κ. Γ. Μ.

Ἀλαῖος. Ἐπώνυμον τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὰς ἑλληνίδας πόλεις τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἰδίᾳ ἐν Κρότωνι (Μ. Ἐτυμ. 58,4.)

Ἄλαισα ἢ ***Ἄλεσα.*** Ἀρχαία πόλις τῆς Σικελίας, κτισθεῖσα οὐχὶ μακρὰν τῆς θαλάσσης, 20 ἀρχ. στάδια (Διοδ. XIV. 16, ἐπὶ τῆς Β. ἀκτῆς αὐτῆς, ὑπὸ τοῦ Σικελοῦ ἡγεμόνος Ἀρχωνίδου (διὰ τοῦτο καὶ Ἀρχωνίδιος ὠνομάσθη ἀπ᾽ αὐτοῦ), κατὰ τὸ 403 π. Χ. διὰ μισθοφόρων Ἑλλήνων. Ἡ πόλις ἤκμασεν ὡς πόλις ἐμπορικὴ καὶ χάριν τῆς ἐλευθερίας της συνέπραξε μετ᾽ ἄλλων σικελικῶν καὶ σικανικῶν πόλεων εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Τιμολέοντος κατὰ τῶν Καρχηδονίων (340 π. Χ.). Βραδύτερον (241 π. Χ.) ἡ πόλις ὑπετάγη εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ἡ Ἄλαισα ἐφημίζετο καὶ διὰ τὰς πολλὰς καὶ ἀξίας λόγου πηγάς της. Ἐρείπια ταύτης φαίνονται παρὰ τὸ Çasteli-di-Touza (βλ. καὶ Διοδ. XVI, 73 καὶ Στρ C. 26ο).

Τὴν ἀπὸ τοῦ Δ′ π. Χ. αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἐμπορικὴν ἀκμὴν τῆς πόλεως μαρτυροῦσι καὶ τὰ διασωθέντα νομίσματα αὐτῆς, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρχαιότερον εἶναι τὸ φέρον ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως κεφαλὴν τοῦ Διὸς μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΖΕΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΛΑΙΣΙΝΩΝ ΣΥΜΜΑΧΙΚΟΝ μὲ τὴν παράστασιν δᾳδὸς μεταξὺ σταχύων. Τὸ νόμισμα τοῦτο ἐκόπη ἀσφαλῶς κατὰ τὸ 340 π. Χ., ὅτε ὑπὸ τὸν Τιμολέοντα αἱ σύμμαχοι σικελικαὶ καὶ σικανικαὶ πόλεις ἐνίκησαν τοὺς Καρχηδονίους, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς «Ζεὺς ἐλευθέριος», διὰ τῆς ὁποίας ἐκδηλοῦται ἡ εὐγνωμοσύνη πρὸς τοὺς θεοὺς διὰ τὴν νίκην, καὶ ἐκ τοῦ συμβόλου (δᾳδὸς μεταξὺ σταχύων) τῆς Δήμητρος καὶ Περσεφόνης, αἵτινες ἐθεωροῦντο (Πλουτ. Τιμ. 8) προστάτιδες τοῦ Τιμολέοντος. Ἄλλα νομίσματα αὐτῆς φέρουσι τὴν εἰκόνα τῆς κεφαλῆς τῆς νύμφης Σικελίας ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «ΑΡΧΑΓΕΤΑΣ». Τὰ μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς πόλεως εἰς τοὺς Ρωμαίους νομίσματά της φέρουσι συνήθως λατινικὰς ἐπιγραφάς.

Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἄλαισος (Halaesus). Ποταμὸς τῆς Σικελίας ρέων πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως Ἀλαίσων, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Στράβωνος. Νῦν καλεῖται *Pittineo.*

Ἄλαισος (ὁ). Κατά τινας υἱὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος· κατ᾽ ἄλλους ἀκόλουθος καὶ στρατιώτης αὐτοῦ. Παραδίδεται ὅτι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἢ ἀρχηγέτου, φεύγων τὴν ἰδίαν του πατρίδα. ἐγκατεστάθη μετὰ καὶ ἄλλων Ἀργείων ἀποίκων ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐθεμελίωσαν τὸ *Φαλέριον* (Βιργ. Αἰν. 7. 723, Ὀβιδ. Fast. 4, 73).

Β. Ε. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἀλακαλοὺφ ἢ ***Ἀλακλουΐπ*** (Alakalouf, Alacloui p). Γλωσσικῶς μεμονωμένη ἰνδιανικὴ φυλή, ἐξηπλωμένη εἰς τὰ δυτικὰ παράλια καὶ τὰς νήσους τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς *Γῆς τοῦ Πυρός*.

Ἀλακὰμπ (***Ἡ ἡμέρα τοῦ—***). Οὕτως ὀνομάζεται παρὰ τῶν Ἀράβων ἡ μεγάλη μάχη, ἡ συναφθεῖσα τῷ 1212 εἰς τὰς *ναύας* (κοιλάδας) τῆς ἱσπανικῆς *Τολόσης*, καθ᾽ ἣν οἱ Ἄραβες, ἡττηθέντες κατὰ κράτος καὶ ἀπολέσαντες περὶ τὰς διακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν, δὲν ἠδυνήθησαν πλέον ν᾽ ἀνακύψουν ἐκ τῆς ἐπελθούσης συντριβῆς. Συνεπείᾳ τῆς ἥττης ταύτης οἱ ἐν Ἱσπανίᾳ Μουσουλμάνοι ἔπαυσαν νὰ εἶναι ἐπιθετικοί, περιορισθέντες δὲ εἰς μόνην τὴν ἄμυναν, μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀπέβαλον τὰ λείψανα

Digitized by Google

τῆς ποτὲ κυριαρχίας των (Βλ. **Τολόσης μάχη**). Γ. Δ. Κ.

᾿Αλακανάντα. Ποταμὸς τοῦ Ἰνδοστάν. Πηγάζει ἐκ τῶν Ἱμαλαΐων καὶ ἑνούμενος μετὰ τοῦ Μπαγιρατὶ σχηματίζει τὸν Γάγγην, τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ κυριωτέρα πηγή, ἂν καὶ οἱ Ἰνδοὶ θεωροῦν τὸν Μπαγιρατὶ ὡς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τοῦ ποταμοῦ.

ἀλακάπα· ἐπιρρ. ἐκφερόμενον μετὰ τοῦ ῥήμ. *παίρνω*: τὸ πῆρε *ἀλακάπα*, «ὅ,τι κι ἂν πῇς τὸ κάπα», τὸ παρεξηγεῖ καὶ ὀργίζεται.

ἀλακαρίδαι (οἱ)· (Halacaridae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια *ἀραχνιδῶν* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκάρεων*. Δ. Ν. Π.

ἀλάκαρον (τὸ) (Halacarus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀκάρεων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀλακαριδῶν*. Τὸ σῶμά του εἶναι ᾠοειδές, μὲ προβοσκιδοειδὲς ῥύγχος

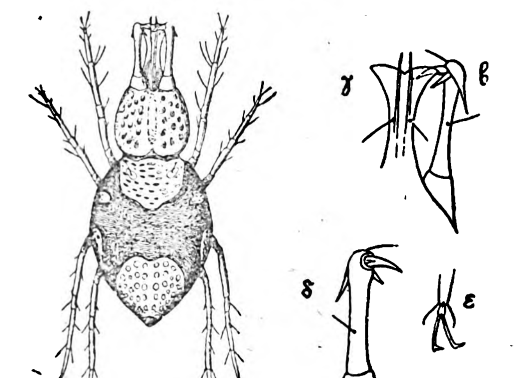

α.—*Σκαπτόγναθος ὁ τρίδους (ἐν μεγεθύνσει).*
β.—*Προσακτρὶς (κάτω ὄψις ἐν μεγάλῃ μεγεθ.)*
γ.—*Ὑπόστομα (κάτω ὄψις).* » » »
δ.—*Προσακτρὶς (ἄνω ὄψις* » » »
ε.—*Ὄνυξ.*

τελευτῶν εἰς εὐδιάκριτον ἐσωτερικὸν χεῖλος καὶ λίαν ἀνεπτυγμένον. Προσακτρίδες δισχιδεῖς μὲ 4 καὶ σπανίως 3 ἀρθρώσεις, ἐξ ὧν ἡ τελευταία εἶναι ὀλιγώτερον κωνικὴ ἢ αἱ προηγούμεναι. Ἡ ἐπιδερμὶς ἡ καλύπτουσα τὸ σῶμα ἀναδιπλοῦται. Ἡ ῥάχις καὶ ἡ κοιλία καλύπτονται ὑπὸ λείων ἢ ηὐλακωμένων πλακῶν, αἵτινες προεκτείνονται συνήθως καὶ σχηματίζουν κυρβασίας (λειρία) λεπιδωτάς. Οἱ πόδες εἶναι πλαγίως τοῦ σώματος τοποθετημένοι καὶ φέρουσι διπλοῦς ὄνυχας σχήματος κτενίου. Φέρουσι πλαγίως ζεῦγος ὀφθαλμῶν καὶ μεσαῖον ὀφθαλμίσκον ἐπὶ τοῦ ἐπιστομίου. Ἀναπνευστικὰ ὄργανα ἀτροφικά. Πάντα εἶναι ζῷα θαλάσσια καὶ ζῶσιν εἰς ἀβαθεῖς καὶ βαθείας θαλάσσας ἀπὸ 5—150 μέτρων. Ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ φυκῶν, βρυοζῴων καὶ ἐπὶ ἄλλων ὑδροβίων ζῴων καὶ τρέφονται ἐκ ζωϊκῶν ὀργανισμῶν (λιμνοσκωλήκων κ.τ.λ.), πλὴν τοῦ εἴδους *ῥουβόγναθος* ὅπερ εἶναι φυτοφάγον καὶ ἀπομυζᾷ τὸν χυμὸν τῶν φυκῶν.

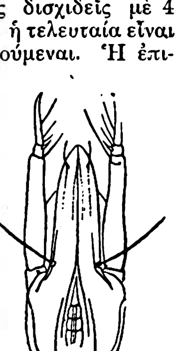

Ῥύγχος ἀλακάρου τοῦ κτενόποδος ἐν μεγάλῃ μεγεθ.

Εὑρίσκονται εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ὑπάγονται τὰ εἴδη *σιμόγναθος* (Simognathus), *κτενόπουν* (Ctenopus), *κολοβόκερας* (Coloboceras), *σκαπτόγναθος* (Scaptognathus), *λεπτόγναθος* (Leptognathus) κτλ. Δ. Ν. Π.

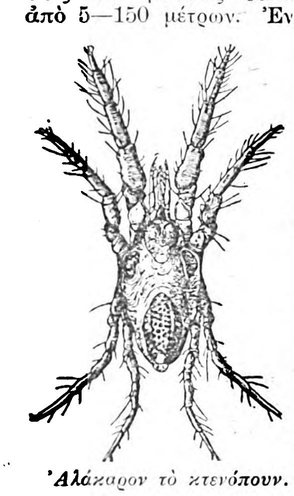

Ἀλάκαρον τὸ κτενόπουν.

᾿Αλακᾶς ἢ *Ἀλακασεὺς Ἰωάννης*. Ἀνώτερος ἀξιωματικὸς ἐν τῷ βυζαντιακῷ στρατῷ, ὃν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Τσιμισκῆς ἔπεμψε τῷ 970 ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βάρδαν Σκληρόν, ἵνα ἀποκρούσῃ τοὺς ἐκ Βουλγαρίας εἰς Θράκην ἐπιδραμόντας Ῥώσους.

Ὁ στρατηγὸς Βάρδας Σκληρὸς στρατοπεδεύσας εἰς Ἀρκαδιούπολιν (τὴν νῦν *Λουλὲ - Βουργκάς*) ἀπέστειλε τὸν *Ἰωάννην Ἀλακᾶν* μετὰ σώματος ἱππικοῦ, ἵνα ἀναγνωρίσῃ τὰς δυνάμεις καὶ τὰς θέσεις τῶν Ῥώσων, δοὺς αὐτῷ ἐντολὴν νὰ ἀποφύγῃ πᾶσαν μετ' αὐτῶν σύγκρουσιν, προσπαθήσῃ δὲ νὰ παρασύρῃ αὐτοὺς καταλλήλως εἰς τὴν ἐνέδραν ἣν ὁ Βάρδας παρασκεύαζεν αὐτοῖς μετὰ τοῦ κυρίου σώματος τοῦ στρατοῦ του.

Ὁ Ἰωάννης Ἀλακᾶς ἐξετέλεσε κατὰ γράμμα τὴν ἐντολήν του. Ἐνεργήσας μετὰ θαυμαστῆς ψυχραιμίας καὶ τέχνης παρέσυρε τοὺς Ῥώσους εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Βάρδα ὁρισθείσας θέσεις, ἔνθα ὁ ἐνεδρεύων βυζαντινὸς στρατὸς ἀπεδεκάτισεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐξηνάγκασε νὰ ἐκκενώσωσι τὴν Θράκην καὶ νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς Βουλγαρίαν (Πλείονα περὶ τῆς μάχης ταύτης βλ. εἰς τὴν λέξιν: **Ἀρκαδιούπολις** *Θράκης*). Ν. Κ.

ἀλακάτια. Οἱ Βυζαντινοὶ τὰς πετροβόλους μηχανὰς ἀπεκάλουν καὶ *ἀλακάτια* καὶ *τετραρεῖς* καὶ *πετροβόλα μαγγανικὰ* καὶ *βαλίστρας*. (Βλ. **βαλίστρα** καὶ **πετροβόλα**.)

ἀλάκερος· ἰδιωματ. ἀντὶ *ὁλάκερος*.

᾿Αλακιολῆ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κολπίζων ὅρμος ἐπὶ τῆς Β ἀκτῆς τοῦ *Κεραμικοῦ κόλπου* (κοιν *Κόλπου τῆς Κῶ*· ὅρα λέξ. **Αἰγαῖον**: Ε γ 13) εὑρισκόμενος περὶ 37°00' πλάτους καὶ 27°40' 1/2 μήκους (Χάρτης Ἀγγλ. 1604: The gulfs of Kos, Doris and Symi). Ἀπέχει 21 μιλ. ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Χουσεΐν, 15 ἀνατολικῶς τῆς πόλεως Ἁλικαρνασσοῦ καὶ 8 μιλ. δυτικῶς τοῦ ὅρμου *Βασιλικὰ* καὶ παρουσιάζει ἀρκετὰ καλὸν ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς διὰ δυτικοὺς ἀνέμους ἀπὸ Βορρᾶ ἕως Λιβός. Εἰς τὸν μυχόν του ἐρείπια καὶ φρούριον ἀρχαίας πόλεως ταυτότητος ἀγνοουμένης. Τὸ ΝΔ τοῦ ὅρμου κέρας προεκτείνουσι «χοιράδες» ἀπολήγουσαι εἰς νησῖδα *Ἔρ(η)μο*, τουρκιστὶ *Ἐσκὶ Καρντὰς* ὀνομαζομένην. Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀκτῶν τοῦ ὅρμου, ὡς καὶ τὸ τῶν παρακειμένων αὐτῷ ἀκτῶν, ἀποτελεῖται ἀπὸ πλούσιον εἰς σιδηρόλιθον μετάλλευμα. Σ. Ε. Λ.

᾿Αλὰκ-Κοὺλ (=*Ποικιλόχρους λίμνη*) Λίμνη τοῦ ῥωσικοῦ Τουρκεστάν, εἰς τὴν περιφέρειαν Σεμιρετσένσκ, ἔχουσα ἐξ ἀνατολῶν τὰ ὄρη Μπαρλύκ, ἐκ βορρᾶ τὰ Ταρμπαγκαταΐ, τὰ Ἀλα-ταὸ ἐκ νότου καὶ δυσμῶν, ἐκ τῶν ὑδάτων τῶν ὁποίων τροφοδοτεῖται. Ἡ Ἀλὰκ-Κοὺλ ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ τρεῖς κεχωρισμένας διὰ λωρίδων γῆς λίμνας. Ἡ δυτικωτέρα εἶναι ἡ *Σασὰκ-Κοὺλ (δυσώδης λίμνη)*. Εἰς τὸ κέντρον εὑρίσκεται ἡ *Οὐργκαλὶ-Κούλ*, ἡ δὲ κυρίως *Ἀλὰκ-Κοὺλ* εἶναι ἡ ἀνατολικωτέρα, εὑρισκομένη εἰς ὕψος 780 ποδῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἔλαβε τὸ ὄνομα (ποικιλόχρους) ἀπὸ τὰ πολλὰ της νησίδια. Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου μέχρι τοῦ Ἀπριλίου εἶναι παγωμένη. Τὸ ὕδωρ τῶν λιμνῶν τούτων εἶναι πικράλμυρον.

᾿Αλακλουΐπ. Φυλὴ ἰνδική· βλ. Ἀλακαλούφ.

᾿Αλακὸκ (Alacoque) *Μαργαρίτα Μαρία*. Ἐγεννήθη τῷ 1647 ἐν Βουργουνδίᾳ. Ἤδη μικρὰ κόρη, σωθεῖσα ἐκ μακρᾶς καὶ βαρυτάτης ἀσθενείας, ἔβλεπε συχνάκις ἐν ὁράματι τὴν Παρθένον Μαρίαν. Συμφώνως πρὸς ὑπόσχεσιν δοθεῖσαν ἐν ὥρᾳ τοιούτου ὁράματος πρὸς τὴν Θεοτόκον, εἰκοσιτεσσαέτις ἔγινε μοναχὴ εἴς τινα μονὴν πλησίον τῆς βουργουνδικῆς Paray, ὅπου πρὸς ὑπερνίκησιν τῶν πειρασμῶν ὑπεβάλλετο εἰς αὐστηροτάτας ἀσκήσεις καὶ δὴ μακρὰς νηστείας, μαστιγώσεις, κατάκλισιν ἐπὶ ἀκανθῶν. Τέλος ἤρχισε νὰ βλέπῃ εἰς ὁράματα τὸν Σωτῆρα ἐν μορφῇ οὐρανίου νυμφίου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀφιέρωνε καὶ οὐχὶ μεγάλης τέχνης στίχους. Ἰδιαζούσης ζωηρότητος ἦσαν τρία ὁράματα τὰ ὁποῖα εἶδε κατὰ τὰ ἔτη 1673—1675. Κατ' αὐτὰ ἐπίστευεν ὅτι ἔβλεπε τὸν Σωτῆρα λάμποντα ἐκ δόξης, μὲ πέντε πληγὰς ἀπαστραπτούσας ὡς ὁ ἥλιος, καὶ μὲ φλόγας ἐκπεμπομένας πανταχόθεν, ἰδίως ἐκ τοῦ στήθους του· τέλος τῆς ἐφανερώθη ἡ καρδία τοῦ Σωτῆρος, φλεγομένη ἐξ ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἐν μέσῳ ἀκανθῶν καὶ ἄνωθεν αὐτῆς σταυρός· ἐπίστευσε δ' ὅτι ἤκουσε τὸν Σωτῆρα νὰ τῆς παραπονῆται ὅτι ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν κόσμον ἀνταμείβεται μὲ ἀχαριστίαν, ἐκ τῆς ὁποίας ὑποφέρει περισσότερον παρὰ ἀπὸ τοὺς πόνους τοῦ σταυροῦ καὶ νὰ τὴν προτρέπῃ νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς λατρείας τῆς καρδίας του καὶ διὰ τὸν καθορισμὸν εἰδικῆς ἡμέρας πρὸς ἑορτασμὸν ταύτης. Διὰ τοῦ συμβούλου της ἰδίως, τοῦ Ἰησουΐτου la Colombière, ὅστις τῷ 1684 ἐδημοσίευσε περὶ τῶν ἀποκαλύψεων τοῦ Ἰησοῦ πρὸς αὐτήν, χωρὶς νὰ τὴν ἀναφέρῃ ὀνομαστί, ἐνήργει καὶ καθιερώθη ἐπισήμως ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τῆς καρδίας τοῦ Ἰησοῦ· μετὰ δὲ τὸν θάνατόν της (1690) ἐνήργουν πρὸς τοῦτο οἱ Ἰησουΐται, ἀντέδρων ὅμως οἱ Δομινικανοί. Καίτοι ἀνεπισήμως ἑωρτάζετο ἤδη ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς ζωῆς τῆς Ἀλακὸκ ἡ ἑορτὴ αὐτή, ἐπὶ τέλους τῷ 1765 καθιερώθη ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ φίλου τῶν Ἰησουϊτῶν πάπα Κλήμεντος 13ου. Ἡ Μαργαρίτα Μαρία Ἀλακόκ, ἥτις ἤδη ζῶσα ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὴν ἁγία, τῷ 1864 ἐκηρύχθη ἐπισήμως μακαρία καὶ τῷ 1920 ἁγία. Τῷ 1875 ἑωρτάσθη ὑπὸ τοῦ καθολικοῦ κόσμου μεγαλοπρεπῶς ἡ διακοσιετηρὶς τοῦ μεγάλου ὁράματός της, χάρις εἰς ὃ καθιερώθη ἡ λατρεία τῆς **καρδίας τοῦ Ἰησοῦ** (βλ. λ.) καὶ τότε ἐτέθησαν τὰ θεμέλια τοῦ ἐν Μονμάρτρῃ τῶν Παρισίων περιφήμου *ναοῦ τῆς ἱερᾶς καρδίας*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Περὶ τῆς Μαργαρίτας Μαρίας Ἀλακὸκ ἐγράφησαν πολλὰ ἔργα, πρβ. ἰδίως *A. Hamon* Ste Marguerite-Marie, sa vie intime (Paris 1922) καὶ ἐν Diction. de théol. cath. ἄρθρον *J. Bainvel* «Coeur sacré de Jésus» ἐν ᾧ ἐκτενὴς λόγος περὶ τῆς Ἀλακὸκ καὶ ἡ σχετικὴ φιλολογία (I, 320—351). Δ. Σ. Μ.

ἀλακόπετρα (ἡ) ἰδιωματ. ἀντὶ *ἀλυκόπετρα* (ἁλυκή, πέτρα), πέτρα στρογγύλη διὰ τῆς ὁποίας τρίβουν προχείρως τὸ ἁλάτι.

᾿Αλακράνες (Alacranes), *Ἀλφόνσο ΙΒ'*. Πόλις τῆς Κούβας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ματάνζας. Κάτοικοι 8,431. Ἔχει ἐργοστάσια καπνοῦ.

«᾿Αλάκριτυ» («Alacrity»). Ὄνομα δύο πολεμικῶν πλοίων ξενικῶν, ἀναφερομένων ἐν τῇ ναυτικῇ τοῦ Ἀγῶνος ἱστορίᾳ. Ἂν καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι λέξις τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης (= ἡ *μετ' εὐθύμου προθυμίας ἐκτέλεσις διαταγῆς*,) τὸ ἓν τούτων ἦτο γαλλικόν.

Καὶ τὸ μὲν γαλλικὸν ἦτο *πάρων* (βρίκιον), κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ ὑποπλοιάρχου Μακὼ (Mackau), τοῦ κατόπιν ἀντιναυάρχου, ἡ δὲ μνεία του ἐν τῇ ἱστορίᾳ μας εἶναι σχετικὴ μὲ τὴν πειρατείαν, ἥτις ἐξεδηλοῦτο ἀτυχῶς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς τὰς θαλάσσας μας, καὶ ἀπὸ ναύτας μας, ἀδικοῦντας τὴν γενικὴν περὶ Ἑλλήνων ναυτῶν φήμην. Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1815, γαλλικὸν ἐμπορικὸν πλοῖον ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ πειρατικοῦ *μιστίκου*, οὗ ἐπέβαινον πειραταὶ τῆς Ν. Πελοποννήσου, καὶ ὡδηγήθη εἰς Κίμωλον, πρὸς καταβολὴν τῶν λύτρων, ἅτινα ὁ Γάλλος πλοίαρχος ὑπεσχέθη νὰ καταβάλῃ, λαμβάνων αὐτὰ παρὰ τοῦ ἐν Μήλῳ Γάλλου ὑποπροξένου.

Ὁ ὑποπρόξενος ὅμως οὗτος, Luis Brest, ἀπέκρουσε τὴν τοιαύτην διευθέτησιν, ὡς ἐξευτελίζουσαν τὸ γόητρον τῆς σημαίας του· συναγαγὼν δὲ τοὺς προύχοντας τῆς Κιμώλου καί τινας Μηλίους, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν καὶ ἦλθεν εἰς σύρραξιν μετὰ τῶν πειρατῶν, οἵτινες εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ ἀποβῆ, ὅπως ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ δυστροποῦντος νὰ καταβάλῃ τὰ λύτρα προξένου. Ἐφονεύθησάν τινες ἑκατέρωθεν, δεκαεπτὰ τῶν πειρατῶν συνελήφθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπιβάντες ἐν σπουδῇ εἰς τὸ μίστικόν των ἀνήχθησαν εἰς τὸ πέλαγος ἐγκαταλιπόντες τὴν λείαν των. Τοὺς συλληφθέντας πειρατὰς ἐφύλαττον οἱ ἀξιοπρεπέστατοι τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ ἦθος Κιμώλιοι, ἕως ὅτου, καταπλεύσαντος τοῦ πάρωνος «*Ἀλάκριτυ*», τοὺς παρέδωσαν εἰς τὸν κυβερνήτην του, ὁ ὁποῖος τοὺς παρέδωσε εἰς τὸν Μουζελίμην τῆς Σμύρνης, ἀποστείλαντα αὐτοὺς εἰς τὰ τρομερὰ δεσμωτήρια τῆς νησῖδος *Μπουδρούμ* ἐν Ἁλικαρνασσῷ. Δὲν παρέμειναν ὅμως ἐπὶ πολὺ εἰς τὸ ἵδρυμα τοῦτο, διότι δραπετεύσαντες καὶ καταλαβόντες ἓν πλοῖον ἠγκυροβολημένον εἰς Ἁλικαρνασσόν, ἀπῆραν διὰ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας, συλλαβόντες κατὰ τὸν διάπλουν των δύο ἐμπορικὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα διήρπασαν (*Edm. Jurien de la Gravière*, La Station du Levant I, 38 καὶ ἑξῆς) Ὁ ἴδιος πάρων «*Ἀλάκριτυ*» ἀναφαίνεται ἐν τῇ ναυτικῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀγῶνος, ὡς ἀποτελέσας μετὰ τῆς γαλλ. φρεγάτας «*Κίρκη*» («Circé») τὴν συνοδείαν παραπομπῆς αἰγυπτιακῶν μεταγωγικῶν, πλευσάντων εἰς Πελοπόννησον πρὸς παραλαβὴν τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἰμπραήμ, ὡς καὶ τῶν μετὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου ὑπολειφθέντων πλοίων τοῦ τουρκο-αἰγυπτιακοῦ στόλου (6 Αὐγούστου 1828 ν. ἡ.), καθ' ὅσον ἐπέκειτο (16 Αὐγούστου) ἐν Τουλὼν ἡ ἐπιβίβασις ἐπὶ τοῦ δικρότου «*Ville de Marseille*» τοῦ στρατηγοῦ Μαιζών, ὡς καὶ τοῦ στρατοῦ του, ἐπὶ 60 πλοίων παραπομπῆς (*Jur. de la Grav.* αὐτόθι II, 262).

Μνεία τοῦ δευτέρου «*Ἀλάκριτυ*», πολεμικοῦ *πάρωνος* καὶ αὐτοῦ ἀλλ' ἀγγλικοῦ, γίνεται ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως» τοῦ *Σπυρ. Τρικούπη* (Γ, 106, α) σχετικῶς μὲ τὰς φρικαλεότητας αἱ ὁποῖαι ἐπηκολούθησαν τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν: Ὁ «*Ἀλάκριτυ*» διεδρόμει, τὰς ἡμέρας ἐκείνας τῆς τραγῳδίας, ἐν ὄψει τῆς ἡρωϊκῆς νήσου. Ὁ κυβερνήτης του York (ὁ μετέπειτα κόμης Hardiwick, παρὰ τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς ἤκουσε τὸ φρικιαστικὸν τοῦτο ἱστορικὸν), μαθὼν ὅτι ἀπήγαγον, εἰς τὴν ναυαρχίδα τοῦ Χοσρέφ, ἀρχιμανδρίτην τινὰ φίλον του, μετέβη παρὰ τῷ καπετὰν-πασσᾶ, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν λύτρωσίν του καὶ ὑποκριθεὶς ὅτι θέλει νὰ τὸν ἀποχαιρετήσῃ, παρεκάλεσε τὸν πασᾶν νὰ διατάξῃ τὴν προσέλευσιν του. Ἐπὶ τῇ παρακλήσει ταύτῃ, ἀπετάθη ὁ πασᾶς πρός τινα τῶν παρεστώτων κατ' ἰδίαν, καὶ μετ' ὀλίγον προσηνέχθη κεφαλὴ γενειῶσα, τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀποκοπεῖσα καὶ ἀποστάζουσα εἰσέτι αἷμα. Σατανικῶς δὲ ὑπομειδιῶσας ὁ πασᾶς, εἶπε πρὸς τὸν κυβερνήτην τοῦ «*Ἀλάκριτυ*», δακτυλοδεικτῶν τὴν κεφαλήν: «ἰδοὺ ὁ φίλος σου».

Πρὸ τῆς μεταβάσεως τοῦ κυβερνήτου τοῦ «*Ἀλάκριτυ*» ὁ καπετὰν-πασᾶς Χοσρὲφ καθήμενος ἐπὶ λεοντῆς ἐδέχετο περιχαρὴς τὰς προσκομιζομένας αὐτῷ κεφαλὰς τῶν ἀτυχῶν Ψαριανῶν καὶ ἐφιλοδώρει τοὺς ἀποκεφαλιστάς, κατὰ τὴν βδελυρὰν τουρκικὴν συνήθειαν. Καὶ ὅμως, ὁ πασᾶς οὗτος ἐθεωρεῖτο ὡς εἷς τῶν συνετωτέρων καὶ ἡμερωτέρων ἀνδρῶν τῆς αὐτοκρατορίας! Σ. Ε. Λ.

᾿Αλ-᾿Ακσα (Al-Acsa). Οὕτως ὠνομάζετο τὸ ἓν τῶν δύο μεγάλων τζαμίων τῆς Ἱερουσαλὴμ

Digitized by Google

(τοῦ ἑτέρου ὄντος τοῦ περιλαλήτου τζαμίου τοῦ *Ὀμὰρ-Χατάπ*), ἅτινα ἐλεηλατήθησαν καὶ κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, ὅταν οὗτοι ἐπόρθησαν τὴν ἁγίαν πόλιν τῷ 1099. Σημαίνει δὲ ἡ ἀραβικὴ αὐτὴ λέξις τὸ τελευταῖον, τὸ ἔσχατον, ἐξ οὗ καὶ «*Μαγρὲμπ-ἀλ-Ἄκσα*» καλεῖται ἡ δυτικωτάτη ἐσχατιὰ τοῦ Μαρόκου. Γ. Δ. Κ.

ἀλάκταγα (Alactaga) *[Ζωολ.]*. Ζῷα τρωκτικὰ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *διποδιδῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα καλοῦνται καὶ πηδητικοὶ μύες. Τὸ σῶμά των εἶναι μετρίου μεγέθους καὶ τὸ μῆκός των δὲν ὑπερβαίνει τὰ 20 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ἡ κεφαλὴ παρουσιάζει κατὰ τὸ ἄνω προσωπικὸν αὐτῆς μέρος εὐδιάκριτον πλάτυνσιν. Τὸ ρύγχος εἶναι μᾶλλον βραχὺ καὶ ἑκατέρωθεν φέρει πυκνὰς τρίχας, ὥσπερ μύστακα. Οἱ ὀφθαλμοί του εἶναι πλαγίως τοποθετημένοι καὶ τὰ ὦτά του μεγάλα, καὶ πρὸς τὰ ἄνω διευθυνόμενα. Οἱ ἐμπρόσθιοι πόδες εἶναι καταφανῶς βραχύτεροι τῶν ὀπισθίων, διὰ τοῦτο δὲ τὸ ζῷον πηδᾷ μᾶλλον ἢ βαδίζει. Ἡ οὐρά του εἶναι μακροτάτη καὶ καταλήγει εἰς θύσανον. Πάντα εἶναι ζῷα νυκτόβια, ζῶσιν εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων χόρτων καὶ σπερμάτων. Τὰ κυριώτερα εἴδη τῆς οἰκογενείας, εἶναι:

Ἀλάκταγα ὁ ἅλτης.

1ον) **Ἀλάκταγα τὸ βέλος** (Alactaga jaculus). Ὀνομάζεται οὕτω, διότι πηδᾷ μετὰ τοσαύτης ταχύτητος, ὥστε διατρέχει ὡς βέλος μεγάλα διαστήματα καὶ φαίνεται ὅτι δὲν ἅπτεται τοῦ ἐδάφους. Ζῇ εἰς τὰς ἐρημικὰς ἐκτάσεις τῆς Ταρταρίας.

2ον) **Ἀλάκταγα ὁ ἅλτης** (Alactaga saliens). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 19 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ζῇ κατ' ἀγέλας εἰς βαθείας ὀπὰς τῆς γῆς. Τὸν χειμῶνα περιπίπτει εἰς χειμερίαν νάρκην. Ἀπαντᾷ ἐν Ρωσίᾳ. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζ.]*. Γένος τῆς ὁμοιογενείας τῶν *τρωκτικῶν διποδοειδῶν*, εἰς ὃ τὰ τρία μεσαῖα μεταταρσικὰ ὀστᾶ εἶναι σημαντικῶς ἐπιμήκη καὶ συνηνωμένα καθ' ὅλον τὸ μῆκός των μεταξύ των. Ἔχουσι τὰ ὀπίσθια ἄκρα αὐτῶν τρεῖς δακτύλους καὶ ἔζησαν εἰς τοὺς πλειστοκαινικοὺς σχηματισμοὺς τῆς τεταρτογενοῦς διαπλάσεως τῆς Εὐρώπης. Ἐνταῦθα ὑπάγεται ὁ Alactaga jaculus Brand. ὅστις ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον να ζῇ εἰς τὰς στέππας τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. Θ. Σ.

ἀλακτάνη *[Φαρμ.]*. Κατὰ τὸν Russmann, εἶναι σύνθεσις ἀλουμινίου, ἤτοι ὀξικο-γαλακτικὸν ἀλουμίνιον. Κόνις εὐχερῶς καὶ καθ' ὁλοκληρίαν διαλυτὴ ἐν τῷ ὕδατι, ἀποδίδουσα ἐλαφρὰν ὀσμὴν ὀξικοῦ ὄξεος. Καὶ διὰ τῆς βράσεως δὲ τὸ διάλυμα δὲν δεικνύει οὐδεμίαν τάσιν πρὸς θρόμβωσιν, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἔχει ἐνέργειαν ἐντόνως βαθεῖαν. Ἀπὸ θεραπευτικῆς ἀπόψεως ἡ ἀλακτάνη δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ διάλυμα τοῦ ὀξικοῦ ἀλουμινίου· ἔχει δὲ ὑπεροχὴν ἐπ' αὐτοῦ, διὰ τῆς εἰς γαλακτικὸν ὀξὺ (40%) περιεκτικότητος αὐτῆς καὶ ἐνέχει τὰ ἑξῆς πλεονεκτήματα: ἀφ' ἑνὸς ἡ σύνθεσις ἀλουμινίου καὶ γαλακτικοῦ ὄξεος εἶναι ἰσχυρότερον ἀντισηπτικόν, καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τοῦ γαλακτικοῦ ὄξεος δὲν ἐπιφέρει τὴν καταστροφὴν τῶν ἀσθενῶν καὶ βεβλαμμένων ἱστῶν. Μ. Ν. Κ.

ἀλάκτιστος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ λακτισθείς· || μεταφ. ὁ μὴ ἀποδιωχθείς.

ἀλακτσῆδες καὶ **ἀϊλακτσῆδες**. Ἐκαλοῦντο οὕτω ἄλλοτε παρὰ Τούρκοις οἱ ἐπίλεκτοι ναῦται τῶν ἀρμένων, οἵτινες θητεύοντες ἀπὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου μέχρι τοῦ ἁγίου Δημητρίου, καὶ ὄντες τὸ πλεῖστον Χριστιανοί, παρέμενον συνήθως τὸν χειμῶνα ἄεργοι ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἀργίας των ἐγίνοντο ἡ μάστιξ τῶν προαστείων αὐτῆς, καθ' ὅσον, προστατευόμενοι ἀπὸ τὸν *Ταρσανᾶν*, δὲν ἐτιμωροῦντο, καὶ θρασύτεροι ἐπεδίδοντο εἰς πᾶσαν βιαιοπραγίαν. Τοὺς ἀλακτσῆδες ἐσωφρόνισεν ὁ Κιουτσοὺκ-Χουσεΐν, ἔχων εἰς τοῦτο βοηθὸν τὸν ἔμπιστόν του κυβερνήτην τῆς ναυαρχίδος, Γεώργιον τοῦ Δήμα Βούλγαρην, τὸν μετέπειτα μπέην τῆς Ὕδρας. Γ.Δ.Κ.

ἀλαλά· ἐπιφώνημα πολεμικόν· κραυγὴ τῶν ἐπιτιθεμένων στρατιωτῶν.

—**Ἀλαλά** *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ πολέμου, προσωποποίησις τῆς μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς πολεμικῆς κραυγῆς, τὴν ὁποίαν ἐξέβαλλον οἱ πολεμισταί, εἴτε πρὸς ἀμοιβαίαν παρόρμησιν, εἴτε ὡς κραυγὴν θριάμβου ἐν νίκῃ (*Πινδ.* ἀποσπ. 225 «κλῦθ' Ἀλαλά, πολέμου θύγατερ»). Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀλαλαγὴ (ἡ) καὶ **ἀλάλαγμα** (τό)· βλ. ἀλαλαγμός.

ἀλαλαγμὸς (ὁ)· τὸ ἀλαλάζειν, τὸ νὰ κραυγάζῃ τις *ἀλαλὰ-ἀλαλά*· || ἡ βοή, ὁ ἦχος τῶν ἀλαλαζόντων στρατιωτῶν καὶ τῶν ἄλλων πολεμικῶν ὀργάνων, ἄλλως *ἀλαλαγή, ἀλάλαγμα*.

ἀλαλάζω· κραυγάζω *ἀλαλά,-ἀλαλά*, ἐπὶ τῶν στρατιωτῶν κατὰ τὴν ἀρχὴν ἰδίᾳ τῆς μάχης.

Ἀλαλαίου νῆσοι *[Ἀρχ.]*. Νῆσοι ἐν Αἰθιοπίᾳ.

ἀλάλητος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ δυνάμενος νὰ λαληθῇ, ἄρρητος, ἀνέκφραστος· || ὁ μήπω λαλήσας, ὁ ἄφωνος ἔτι, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ὀρνίθων καὶ τῶν ἄλλων πτηνῶν· «ἤμουν ἀλάλητο πουλλί, δέκα χρονῶν ἀγόρι».

ἀλαλητὸς (ὁ)· ἡ ἀπὸ τῶν στρατιωτῶν βοὴ κραυγαζόντων «*ἀλαλὰ-ἀλαλά*»· || γενικώτερον, θόρυβος ἐκ φωνῶν.

ἀλαλία (ἡ)· ἡ στέρησις τῆς λαλιᾶς, ἀδυναμία τοῦ λαλεῖν. Πρότερον ἐν χρήσει ἀντὶ τῆς λέξεως *ἀφασία*, ἤδη σχεδὸν ἄχρηστος, ἀπαντᾷ τοὐναντίον συνήθως ἐν συνθέσει μετὰ τοῦ κωφός, *κωφαλαλία*· || κοιν. **ἀλαλιά**, συνώνυμος πολλάκις μὲ τὸ ἀφασία, ἀνοησία, μωρία· παροδικὴ ἀδυναμία τοῦ ὁμιλεῖν, ὁλικὴ ἢ μερική, μὴ προερχομένη ἐξ ὀργανικῆς βλάβης, ἀλλ' ἀπὸ φόβον ἢ ἔκστασιν, ἀπορία. Μ. Μ.

Ἀλαλία ἢ *Ἀλερία*. Πόλις τῆς Κύρνου (νῦν Κορσικῆς) κτισθεῖσα ὑπὸ τῶν Φωκαέων τῆς Ἰωνίας κατὰ τὸ 584 π. Χ., παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ροτάνου. Εἰς ταύτην κατέφυγον μετὰ τῶν γυναικῶν, τέκνων, ἀγαλμάτων, ἀναθημάτων καὶ πάσης ἐν γένει τῆς κινητῆς περιουσίας των οἱ Φωκαεῖς, φεύγοντες τὴν τυραννίαν τῶν Περσῶν περὶ τὸ 564 π. Χ. (Ἡροδ. Α´ 165 καὶ ἑξ.). Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ περιέμενον τοὺς Φωκαεῖς νέαι σκληραὶ δοκιμασίαι καὶ περιπέτειαι. Ἐπειδὴ πρὶν ἢ ἐγκατασταθῶσιν εἰς ἴδια κτήματα ἠναγκάζοντο νὰ κερδίζωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ πειρατικῶν ἐπιδρομῶν, περιεπλάκησαν εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς ναυτικοὺς καὶ ἐμπορικοὺς λαοὺς τῶν μερῶν ἐκείνων Τυρρηνοὺς (Ἐτρούσκους), κατέχοντας τὰ ἀπέναντι τῆς νήσου Κύρνου ἰταλικὰ παράλια, καὶ τοὺς Καρχηδονίους, κατέχοντας τὴν γείτονα νῆσον Σαρδῶ. Περὶ δὲ τὸ 537 π. Χ. συνεκροτήθη κρατερὰ ναυμαχία μεταξὺ Φωκαέων καὶ Τυρρηνῶν, βοηθουμένων καὶ ὑπὸ τῶν συμμάχων των Καρχηδονίων, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ἑξήκοντα τριήρεις τῶν Φωκαέων κατεναυμάχησαν τὴν ὑπερδιπλασίαν ναυτικὴν δύναμιν τῶν ἀντιπάλων των· οὐχ ἧττον ὅμως ὑπέστησαν τοιαύτας ζημίας, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν Κύρνον καὶ νὰ πλεύσωσιν εἰς Ρήγιον, ὁπόθεν μετά τινας περιπλανήσεις οἱ ἐπιζήσαντες ἐγκατεστάθησαν εἰς Ὑέλην (Ἐλέαν) τῆς Ἰταλικῆς Λευκανίας, ὅπου εὗρον ἠρεμίαν καὶ ἀνάπαυσιν καὶ ἀνῆψαν μετά τινα ἔτη τὴν δᾷδα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς βαθυνουστάτης σχολῆς τῆς ἐλεατικῆς φιλοσοφίας. Ἀπανθρωποτάτη ὑπῆρξεν ἡ διαγωγὴ τῆς ἐτρουσκικῆς πόλεως Ἀγιλλῶν, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἐλιθοβόλησαν ἐν τῇ ἀγορᾷ τοὺς συλληφθέντας κατὰ τὴν ναυμαχίαν Φωκαεῖς καὶ ἔπειτα ἔστειλαν θεωρίαν μετὰ πλουσίων δώρων εἰς Δελφοὺς πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ Ἀπόλλωνος διὰ τὸ τελεσθὲν ἀνοσιούργημα. Ἡ Ἀλαλία κατελήφθη καὶ ἐλεηλατήθη ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου Λ. Σκιπίωνος κατὰ τὸν πρῶτον Καρχηδονιακὸν πόλεμον καὶ ἐπὶ τοῦ Σύλλα ἐδέχθη ρωμαϊκὴν ἀποικίαν (Διόδ. V 13). Ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως διασώζονται ἐρείπιά τινα μόνον, ἐκ δὲ τῆς ὑπὸ τοῦ Σύλλα συνοικισθείσης πόλεως ὁ πραιτωρικὸς οἶκος, Casa Reale ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλούμενος, ὑπόγειοί τινες στοαὶ καὶ τὸ ἱππόδρομον. Νῦν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ νῦν καλουμένου Tavignano ποταμοῦ κεῖται ἡ κώμη Aleria, ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου, εὐφορωτάτης, ἀλλὰ καὶ νοσηροτάτης πεδιάδος (βλ. καὶ λ. **Φώκαια** καὶ **Κάλαρις**). Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀλαλιάζω· δημοτ. καθιστῶ τινα ἄλαλον, τὸν κάμνω νὰ ἐκπλαγῇ, νὰ φοβηθῇ τόσον, ὥστε νὰ μείνῃ ἄλαλος, ἄφωνος, «τὸν ἀλάλιασα 'ς τὸ ξύλο» «μ' ἀλάλιασε μὲ τὴ φλυαρία του».

Ἀλαλὶς *[Ἀρχ.]*. Πόλις πλησίον τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου.

Ἀλαλίς. Πολίχνη παρὰ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐκ Παλμύρας εἰς Βαβυλῶνα (Πτολ. ΙΙΙ. 15.25). Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀλαλίτης ἢ *ἀλάλιθος* (Alalite, Alalith) *[Ορυκτολ.]*. Οὕτω ὀνομάσθη ὑπὸ τοῦ Bonvoisin ἡ εἰς πρασίνους κρυστάλλους παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ **διουλιδίου** (βλ. λέξ.), ἡ εὑρισκομένη εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ala (Piémont). Γ. Κ. Γ.

Ἀλαλκομεναί. Μικρὰ κώμη τῆς ἀρχαίας Βοιωτίας, κτισθεῖσα, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ ἥρωος **Ἀλαλκομενέως** (βλ. λ.) εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν ὄχθην τῆς Κωπαΐδος λίμνης καὶ μεταξὺ Ἁλιάρτου καὶ Κορωνείας, αἵτινες κεῖμεναι ὡς καὶ αἱ Ἀλαλκομεναί, εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Τιλφουσίου (ἢ Τιλφωσσίου), ἔκειντο ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς ὁδοῦ τῆς ἀπὸ Φωκίδος εἰς Βοιωτίαν ἀγούσης. Ἂν καὶ ἦσαν αἱ Ἀλαλκομεναὶ μικρὰ κώμη καὶ δὲν εἶχον κτισθῆ εἰς ὀχυρὰν τοποθεσίαν, διετέλεσαν ἀπόρθητοι ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἱερὸν χῶρον εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε γεννηθῆ ἡ Ἀθηνᾶ, τῆς ὁποίας ναός, παρὰ τὸν χείμαρρον Τρίτωνα, καὶ ἄγαλμα ἀρχαῖον ἐξ ἐλεφαντοστοῦ ὑπῆρχε. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἐσύλησεν ὁ Σύλλας, ὅστις διὰ τὴν ἀσέβειάν του ταύτην ἐτιμωρήθη κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τῆς θεᾶς παθὼν φθειρίασιν. Μετὰ τὴν σύλησιν τοῦ ἀγάλματος τὸ περιώνυμον ἱερόν, Ἀλαλκομένειον καλούμενον, ἠμελήθη, ὡς ἐγκαταλειφθέν, κατὰ τὴν παράδοσιν, καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς θεᾶς. Κατὰ τὸν Παυσανίαν (Θ' 33. 7) κισσὸς «μέγας καὶ ἰσχυρὸς» διέσπασε τοὺς λίθους τοῦ ἱεροῦ ἀπ' ἀλλήλων. Κατὰ τὴν παρὰ Στράβωνι (C. 473) διασωθεῖσαν παράδοσιν, εἰς τὸν ἱερὸν χῶρον τῶν Ἀλαλκομενῶν εἶχον καταφύγει πρὸς ἀσφάλειάν των κατὰ τὴν τῶν Ἐπιγόνων στρατείαν, οἱ Θηβαῖοι, ἐγκαταλιπόντες τὴν πόλιν των, καὶ εἰς τὸ ὑπερκείμενον Τιλφώσσιον ὄρος, παρὰ τὴν Τιλφῶσαν κρήνην, ἐδεικνύετο τὸ μνῆμα τοῦ τελευτήσαντος κατὰ τὴν φυγὴν ταύτην μάντεως Τειρεσίου. Παρὰ τὰς ἀρχαίας Ἀλαλκομενάς, νῦν κεῖται ἡ κώμη *Μαμούρα*. Γ. Δ. ΚΑΨ.

—**Ἀλαλκομεναί**. Πόλις ἀρχαία τῆς Θεσσαλίας ἐπὶ τοῦ Πίνδου, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Πηνειοῦ καὶ κατὰ τὰ μεθόρια Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας. Παρ' αὐτὴν ἔκειντο καὶ αἱ πόλεις Αἰγίνιον καὶ Εὔρωπος παρὰ τὴν συμβολὴν Ἴωνος καὶ Πηνειοῦ (Στρ C. 327). Εἰς ταύτην, πιθανώτατα, ἀνήκουσι τὰ παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Μαλακάσι ἐρείπια. Γ. Δ. ΚΑΨ.

—**Ἀλαλκομεναί**. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἰθάκης, τῆς ὁποίας ἡ ὕπαρξις μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου «ἡ τῶν Ἰθακησίων πόλις Ἀλαλκομεναί» (Κατάγρ. Ἑλλ.) καὶ ὑπὸ τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου, ἐν λέξει «*Ἀλαλκομεναί*» «Πόλις ἐν Ἰθάκῃ τῇ νήσῳ». Τῆς πόλεως ταύτης ὁ ἀκριβὴς τόπος καὶ χρόνος τῆς ὑπάρξεως εἶναι ἄγνωστος. Οὕτως ὁ Στράβων (Γεωγραφικὰ βιβλ. Χ 2,6) μεταθέτει τὰς Ἀλαλκομενὰς ἐπὶ τῆς μεταξὺ Κεφαλληνίας καὶ Ἰθάκης κειμένης νησῖδος Ἀστερίδος (νῦν Δασκαλειό), βασιζόμενος, ἴσως, εἰς τὸν Ἀπολλόδωρον ἀναφέροντα ὅτι «Πολίχνιον ἐν αὐτῇ Ἀλαλκομεναὶ τὸ ἐπ' αὐτῷ τῷ ἰσθμῷ κείμενον»· τοῦτο ὅμως πιθανῶς δὲν σημαίνει ὅτι αἱ Ἀλαλκομεναὶ ἔκειντο ἐπὶ τῆς Ἀστερίδος, ἀλλ' εἰς τὸν ἰσθμὸν τὸν συνδέοντα τὸ βόρειον πρὸς τὸ νότιον τμῆμα τῆς Ἰθάκης, ὅπου πιστεύεται ὅτι εὑρίσκεται, καὶ δὴ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Ἀετοῦ (380 μ.) ὅπου ὑπάρχουν ἐρείπια τειχῶν καὶ δεξαμεναί. Κατ' ἄλλους αὗται ἔκειντο πλησίον τοῦ χωρίου Σταυρὸς καὶ ἄλλοι τοποθετοῦσι ταύτας δυτικώτερον αὐτοῦ.

Ἐπίσης καὶ ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ὑπάρξεως τῶν Ἀλαλκομενῶν δὲν συμφωνοῦσιν αἱ διάφοροι πληροφορίαι. Οὕτω ὁ Λυκόφρων καὶ ὁ Πλούταρχος ἀναφέρουσιν, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀλαλκομενὰς τῆς Βοιωτίας, ὅθεν ἔλαβον τὸ ὄνομα αἱ Ἀλαλκομεναὶ τῆς Ἰθάκης. Κατ' ἄλλους πάλιν ὁ Ὀδυσσεὺς ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀλαλκομενὰς τῆς Ἰθάκης, λαβὼν, ὡς ἐκ τούτου, τὴν ἐπωνυμίαν «*Ἀλαλκομένιος*». Τέλος πιστεύεται παρ' ἄλλων, ὅτι ἡ πόλις αὕτη εἶναι μεταγενεστέρα καὶ δὴ ἑλληνικῶν χρόνων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Ν. Παυλάτου* «Ἡ πατρὶς τοῦ Ὀδυσσέως». *Ι. Partsch* «Κεφαλληνία καὶ Ἰθάκη» (μετ. Παπανδρέου) «Ἰόνιος Ἀνθολογία» Φακ. 4). ΠΑΝ. Ν. ΤΣΑΒΕΑΣ

—**Ἀλαλκομεναί**. Δρυμός τις παρὰ τὰς Πλαταιάς, ὅστις εἶχε τὰ ὑψηλότερα τῶν ἐν Βοιωτίᾳ στελέχη δρυῶν. Εἰς τὸν δρυμὸν τοῦτον ἑώρταζον οἱ Πλαταιεῖς τὰ Δαίδαλα (βλ. λ.). Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλαλκομενεὺς *[Μυθολ.]*. Ἥρως αὐτόχθων Βοιωτός, ἔκτισε τὴν πολίχνην ἥτις ἀπ' αὐτοῦ ἐκλήθη Ἀλαλκομεναί. Κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν ὁ Ἀλαλκομενεὺς «πρῶτος ἀνθρώπων ἀνέσχεν λίμνας ὑπὲρ Καφισσίδος (Κωπαΐδος)» (Πινδ. ἀποσπ. παρὰ *Bergk* Λυρ. Ἑλλ. ΙΙΙ σ. 1339). Ὑπὸ τοῦ ἥρωος τούτου λέγεται ὅτι ἐτράφη ἡ ἐν Ἀλαλκομεναῖς γεννηθεῖσα θεὰ Ἀθηνᾶ (*Παυσ.* Θ. 33.5.). Καὶ ἐν τῷ μύθῳ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀλαλκομενέως βλέπομεν μίαν τῶν πολλῶν λύσεων τὰς ὁποίας ἡ ἑλληνικὴ φαντασία ἔδωκε περὶ τοῦ κεφαλαιώδους προβλήματος τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Καὶ εἰς Βοιωτίαν, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς Ἑλλάδος, ἐπεκράτει ἡ πίστις πρὸς τὸν αὐτοχθονισμόν, πίστις, ἡ ὁποία ἐκολάκευε τὴν φιλαυτίαν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Οὕτως ἐκ τῶν κόλπων τῆς φύσεως ἐγεννήθη ἐν Βοιωτίᾳ ὁ Ἀλαλκομενεύς, ἐν Ἀργολίδι ὁ Φορωνεύς, υἱὸς τοῦ ποταμοῦ Ἰνάχου, ἐν Ἀττικῇ ὁ Ἐρεχθεὺς ἀπὸ τὴν «ζείδωρον ἄρουραν», ἐν Ἀρκαδίᾳ ὁ Πελασγός, τὸν ὁποῖον «γαῖα μέλαιν' ἀνέδωκεν», ἐν Θεσσαλίᾳ οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι ἐκ τῶν ριπτομένων λίθων τοῦ Δευκαλίωνος καὶ ἐν Θήβαις ἐκ τῶν σπειρομένων εἰς τοὺς αὔλακας καλλιεργουμένου ἀγροῦ ὀδόντων τοῦ δράκοντος, καὶ ἀλλαχοῦ ἐκ τοῦ κορμοῦ τῶν δρυῶν διὰ τῆς διαρρήξεως τοῦ φλοιοῦ αὐτῶν καὶ ἀπὸ τῶν βράχων ἀκόμη· ὅθεν καὶ ἡ ὁμηρικὴ παροιμία «ἀπὸ

Digitized by Google

δρυὸς καὶ ἀπὸ πέτρας» (**Ἰλ. Χ. 126**). Ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς φύσεως ἢ τοῦ περιβάλλοντος τὴν γῆν ὠκεανοῦ ἐγεννήθησαν ἀκόμη κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν καὶ αὐτοὶ οἱ ἑλληνικοὶ θεοί. Γ. Δ. ΚΑΨ.

—**Ἀλαλκομενεὺς** *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν υἱῶν τῆς Νιόβης.

Ἀλαλκομενία ἢ ***Ἀλαλκομένη*** ἢ ***Ἀλαλκομενηΐς***. Ἐπωνομάζετο οὕτω ἡ Ἀθηνᾶ ἐν Βοιωτίᾳ ἐκ τῆς πόλεως Ἀλαλκομενῶν, ὅπως ἐπιστεύετο, εἴτε διότι, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐγεννήθη εἰς αὐτὴν (βλ. λ. **Ἀλαλκομεναί**), εἴτε διότι ἐν ταύτῃ ὑπῆρχε τὸ κέντρον τῆς λατρείας αὐτῆς, ὅπως τῆς Ἥρας ἐν Ἄργει (βλ. Ἰλ. Δ. 8). Πιθανώτερον ὅμως φαίνεται ὅτι τὸ ἐπίθετον *Ἀλαλκομένη* ἐσήμαινεν ὅ,τι τὰ ἐπίθετα τῆς αὐτῆς θεᾶς «Σθενιὰς» ἐν Τροιζῆνι καὶ «Πρόμαχος» ἐν Ἀθήναις, δηλ. ἐσήμαινε τὴν ἰσχυράν, τὴν προστάτιδα ἑπομένως, ἐπίκουρον καὶ πολιοῦχον θεάν. Γ. Δ. ΚΑΨ.

—**Ἀλαλκομενία** *[Μυθολ.]*. Κόρη τοῦ Βοιωτοῦ Ὠγύγου καὶ τῆς Θήβης καὶ ἀδελφὴ τῆς Τελξίνης καὶ τῆς Αὐλίδος. Κατά τινα παραλλαγὴν τοῦ μύθου οὐχὶ ὁ Ἀλαλκομενεὺς (βλ. λ.), ἀλλ' αἱ τρεῖς αὗται ἀδελφαὶ ὑπῆρξαν αἱ τροφοὶ τῆς Ἀθηνᾶς τιμηθεῖσαι μετὰ θάνατον ὡς θεαὶ **Πραξιδίκαι** (βλ. λ.). Ὡς θεαὶ ἐλατρεύοντο αὗται ἐν ὑπαίθρῳ ναῷ ἐν Ἁλιάρτῳ (*Παυσ.* Θ'. 33. 3) καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλαλκομενιάς. Οὕτως ἐκαλεῖτο πηγή τις, καλουμένη καὶ πηγὴ Ἀλαλκομενείας (*Παυσ.* VIII, 12. 7), κειμένη πλησίον τῆς πεδιάδος ἐπὶ τῆς ὁποίας, εἰς θέσιν καλουμένην ἐπὶ Παυσανίου Πτόλιν, ἔκειντο τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Μαντινείας, ἐπὶ τῆς πρὸς Β. ἐκ τῆς ἀρχαίας Μαντινείας ἀγούσης ὁδοῦ. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλαλκομένιος. Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ βοιωτικὸς μήν, ὅστις ἦτο ἀντίστοιχος πρὸς τὸν ἀττικὸν Μαιμακτηριῶνα (Νοεμβρ.—Δ/βριον). Κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ἐτελεῖτο μνημόσυνος ἑορτὴ τῶν ἐν Πλαταιαῖς πεσόντων (Πλουτ. Ἀρ. 21 «τοῦ Μαιμακτηριῶνος μηνός, ὅς ἐστι παρὰ Βοιωτοῖς Ἀλαλκομένιος, τῇ ἕκτῃ ἐπὶ δέκα πέμπουσι πομπήν»), ὄχι ἡ πανελλήνιος τῶν Ἐλευθερίων, ἥτις ἐτελεῖτο κατὰ τὸν βοιωτικὸν μῆνα Πάνεμον. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀλαλόγγα (ἡ) (Alalonga) *[Ζωολ.]*. Οὕτω ὀνομάζουσιν οἱ ἁλιεῖς τῆς Νικαίας (Γαλλίας) τὸν ἰχθὺν ***θύννον** τὸν βραχύπτερον* (thynnus **brachypterus**), κοινῶς *τόννον*. Δ. Ν. Π.

ἄλαλος (ὁ, ἡ) καὶ —*η*, —*ον* (τὸ)· ὁ μὴ λαλῶν, ἄφωνος, βωβός· ἀπαντᾷ συνήθως ὡς σύνθετος λέξις: «*κωφάλαλος*»· || ἔκπληκτος, ἐνεός· «ἀπόμεινα ἄλαλος»· || μωρός, ἀνόητος· «λέει ἄλαλα πάλαλα», ἀνοηταίνει.

ἀλαλούκης (ὁ)· ἰδιωματ. κωφάλαλος.

ἀλαλώνω· ἰδιωματ. καθιστῶ τινα ἄλαλον, ἀποστομώνω· βλ. καὶ **ἀλαλιάζω**.

Ἀλάμα (Alhama· ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ *ἀλ-χαμάμ* =τὸ θερμὸν λουτρόν). — 1) Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γρενάδης, 45 χιλιόμετρα νοτιοδυτικῶς τῆς πρωτευούσης ταύτης. Κάτοικοι 7.835. Ἐργοστάσια σοκολάτας, οἰνοπνευμάτων, ἐλαίων, ἀλεύρων. Ἔχει θερμὰ λουτρὰ φημιζόμενα διὰ τὰς θεραπευτικάς των ἰδιότητας εἰς ἀσθενείας προερχομένας ἀπὸ ὑδραργυρικὰς θεραπείας.

2) Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μουρκίας. Κάτοικοι 9.461. Ἔχει θερμὰς θειούχους πηγάς, ἐργοστάσια ἀλεύρων καὶ γύψου.

3) Χωρίον τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σαραγώσσης. Κάτοικοι 1.057. Ἔχει θερμὰς πηγὰς ἀρσενικούχους, κεραμουργεῖα, σαπωνοποιεῖα.

—**Ἀλάμα ντὲ *Ἀλμερία*** (Alhama de Almeria). Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀλμερίας ἀπέχουσα 22 χιλιόμετρα τοῦ Κανχαγιάρ. Κάτοικοι 6.030. Ἔχει θερμὰς μεταλλικὰς πηγάς.

Ἀλάμαθα. Ἀρχαία πόλις παρὰ τὸν Εὐφράτην ποταμόν, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου.

ἀλαμὰκ (alamak) *[Ἀστρον.]*. Ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην φέρεται εἰς τοὺς ἀλφονσείους πίνακας καὶ ἐν τῇ ἀραβολατινικῇ μεταφράσει τῆς Μεγάλης Συντάξεως τοῦ Πτολεμαίου ὁ ἀστὴρ γ Ἀνδρομέδας. Ἡ ὀνομασία αὕτη προέρχεται πιθανῶς ἐκ τοῦ ὀνόματος *Ἐλ-ἀνάκ*, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ὁ αὐτὸς ἀστὴρ ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Τιζινὶ (σ. 97) καὶ ἐπὶ τῶν σωζομένων δύο ἀραβικῶν οὐρανίων σφαιρῶν. Ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Οὐλοὺγ Βέη ὁ ἴδιος ἀστὴρ καλεῖται *Ρὶτζλ-ἐλ-μουσάλσελα*, ὅπερ σημαίνει «πόδι τῆς ἁλυσοδεμένης» (Ἀνδρομέδας), ἢ *Ἀνὰκ-ἐλ-ἀρδ* ἤτοι αἴξ. Παράστασιν ζῴου ὑπονοεῖ ἐπίσης καὶ ἡ περσικὴ ἐπωνυμία τοῦ ἀστέρος τούτου, καλουμένου Σιὰχ Κιοὺς καὶ Περβανέκι. Κατὰ τὸν Scaliger ἡ λέξις Ἀλαμὰκ προέρχεται ἐκ τῆς λέξεως Ἐλ-μὼκ ἢ Ἐλ-μάκ, σημαινούσης κόθορνον, πρᾶγμα ὅπερ συμβιβάζεται πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ἀστέρος παρὰ τὸν πόδα τῆς Ἀνδρομέδας.

Ὁ ἀστὴρ οὗτος εἶναι τριπλοῦς. Διὰ μικρᾶς διόπτρας ἀναλύεται εἰς ἕνα ἀστέρα πορτοκαλλόχρουν μεγέθους 2,3 (φασμ. ΚΟ), καὶ ἕτερον κυανίζοντα μεγέθους 5,1 (φασμ. Α), ὅστις πάλιν δι' ἰσχυροῦ τηλεσκοπίου φαίνεται συνοδευόμενος ὑπό τινος σαπφειρίζοντος συνοδοῦ 6ου μεγέθους. Ὁ γ Ἀνδρομέδας ἀνελύθη ἀρχικῶς εἰς διπλοῦν τῷ 1777 ὑπὸ τοῦ Christian Mayer, βραδύτερον δὲ ὁ Struve τῷ 1842 ὑπέδειξεν ὅτι πρόκειται περὶ τριπλοῦ συστήματος (βλ. **Ἀνδρομέδα**). Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

ἀλαμάν. Οὕτως ἐκαλοῦντο αἱ ληστρικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Τουρκομάνων εἰς τὴν βόρειον Περσίαν πρὸς ἁρπαγὴν δούλων. Θ. ΣΤΕΦ.

Ἀλαμάν (Alaman). Ὄνομα σπουδαίας οἰκογενείας Ἀλβιγίων κατὰ τὸν 12ον καὶ 13ον αἰῶνα, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ Sicard Alaman le Vieux, σύμβουλος τοῦ Ραϋμόνδου Ζ', τελευταίου κόμητος τῆς Τουλούζης.

Ἀλαμὰν (Alaman), ***Λουκᾶς***. Μεξικανὸς ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1792. Διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος τῆς ἀποικίας ἐν τῇ ἱσπανικῇ Βουλῇ, τές, τῷ δὲ 1823 ἐπέστρεψεν εἰς Μεξικόν, ὅπου ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἔδειξε μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ καὶ βιομηχανικὰ ζητήματα. Ἔγραψε «Μελέτας ἐπὶ τῆς Ἱστορίας τοῦ Μεξικοῦ» εἰς τρεῖς τόμους καὶ «Ἱστορίαν τοῦ Μεξικοῦ» πεντάτομον (1849—52).

Ἀλαμάνα. Οὕτως ὀνομάζεται ὁ νεώτερος βραχίων τοῦ Σπερχειοῦ, ἀπὸ τῆς τελευταίας αὐτοῦ καμπῆς, καὶ εἰς ὃ σημεῖον ἄλλοτε ἡ παραλία τοῦ Μαλλιακοῦ κόλπου, νῦν δὲ ἐπέκτασις τοῦ Φθιωτικοῦ πεδίου. Ἐπιπροσθέτως δέχεται καὶ τοὺς ποταμοὺς Γοργοπόταμον, Μαυρονέρια καὶ Καρβουναριάν, οἵτινες ἄλλοτε ὑπὸ τὰ ὀνόματα Δύρας, Μέλας καὶ Ἀσωπὸς ἐχύνοντο ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν θάλασσαν, ἐγγύτερον τῶν ριζωμάτων τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Καλλιδρομίου κειμένην. Ὅλον τὸ πεδίον ὅπερ ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν δὲν ὑπῆρχεν ἄλλοτε, ἀπετελέσθη δ' ἐκ ποταμογενῶν προσχώσεων τοῦ Σπερχειοῦ. Ὁ ποταμος οὗτος, πλὴν τῆς ἐπωνυμίας Ἀλαμάνα, ἔχει καὶ ἑτέραν, κατ' ἄλλους μὲν γενικήν, κατ' ἄλλους δὲ μόνον διὰ τὴν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον μέσην κάμψιν αὐτοῦ. Καὶ κατ' ἄλλους μὲν καλεῖται ὁ Σπερχειὸς *Ἑλλάδας*, διότι ἐλογίζετο ὡς τὸ ὅριον ἀπὸ τοῦ ὁποίου κυρίως ἤρχιζεν ἡ πάλαι ποτὲ Ἑλλάς. Κατ' ἄλλους δέ, διότι εἰς ὡρισμένην ἐποχὴν τοῦ μεσαίωνος ἐπεκράτησεν ἡ παλαιοτάτη φοινικικὴ ὀνομασία του, *Ἐλ-Ουάδα*, ἤτοι «τὸ ποτάμι», ὅπως συνέβη μὲ τὸν θεσσαλικὸν Πηνειόν, τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀνακτήσαντα τὸ παλαιότατον καὶ οὐχί, κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, πρώτην φορὰν διδόμενον ὄνομα τοῦ *Σαλαμοριγιᾶ*. Ἀλαμάνα ὅμως, φαίνεται, ἀπεκλήθη ἀπὸ τῆς Φραγκοκρατίας, λόγῳ τοῦ παρ' αὐτὸν ὁμωνύμου χωρίου, ὅπερ πολλάκις καταστραφέν, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐπαναστάσεως, σῴζει ἐρείπιά τινα. Ὑπὸ τοῦ Ν. Δεκαβάλλα γράφεται *Ἀλαμάννα* καὶ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ *ἅλας*, *Ἁλατομάννα—Ἀλαμάννα*, ὡς *ἀλατάρμη—ἀλάρμη*.

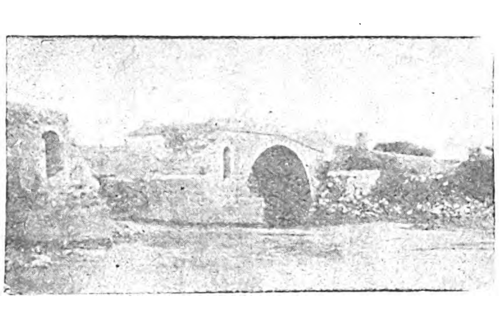

Ἡ ἄλλοτε λιθίνη γέφυρα τῆς Ἀλαμάνας (ἡ σημερινὴ εἶναι σιδηρᾶ).

[Φροντίδι Ι. Π. Ροδίου ἐκ φωτογραφικῆς πλακὸς πρὸ 20ετίας εἰλημμένης.]

Εἰς τὴν καμπὴν τοῦ ποταμοῦ, καὶ παρὰ τὸ χωρίον, ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος ὑπῆρχε, παραλιακὴ τότε, ἡ παλαιὰ ὁδός, ἥτις σήμερον εἶναι μεσόγειος καὶ ἄχρηστος, πρὸς ἀνατολὰς τῆς ἁμαξιτῆς. Προφανὲς εἶναι ὅτι ἀπὸ τῆς Φραγκοκρατίας ἐκτίσθη ἡ παρὰ τὴν θέσιν ταύτην καὶ διὰ τοῦτο τῆς Ἀλαμάνας καλουμένη γέφυρα. Ἦτο μᾶλλον χαμηλή, πολύτοξος, διότι κατὰ τὸν χειμῶνα ἐσχηματίζοντο τέλματα παρ' αὐτήν, καὶ προφανὲς εἶναι ὅτι πολλάκις κατερρίφθη ἀπὸ τοὺς κορμοὺς τῶν δένδρων ἅτινα παρέσυρεν εἰς τὸ ὁρμητικώτατον ρεῦμά του ὁ Σπερχειός, κατὰ τὰς ἑκάστοτε πλημμύρας. Τοῦτο συνέβη καὶ περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, ὁπότε ἡ γέφυρα παρεσύρθη. Ἡ παλαιὰ αὕτη ὁδός, ἀπὸ τῆς Λαμίας ὡδήγει εἰς τὸ Καλλιδρόμιον. Εἰς τὴν Ἀλαμάναν, μετὰ τὴν γέφυραν, ἐχωρίζετο εἰς δύο τμήματα· τὸ ἀνατολικὸν ἔφερε εἰς τὴν Λοκρίδα διὰ τῶν ποτὲ στενῶν τῶν Θερμοπυλῶν (μὴ δικαιολογούντων πλέον τὸ ὄνομά των ἕνεκα τῆς εἰς πολλὰ χιλιόμετρα διευρύνσεως, λόγῳ τῶν ποταμογενῶν προσχώσεων), τὸ δυτικώτερον δὲ διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Χαλκομάτας καὶ κάτω ἀπὸ τὸ Μοναστήριον τῆς Δαμάστας. διήρχετο διὰ τοῦ Μπράλου, τῆς Γραβιᾶς, τῆς Ἀμφίσης καὶ κατέληγεν εἰς τὴν Σκάλαν τῶν Σαλώνων, ὁπόθεν ἐγίνετο ἡ διαπεραίωσις εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ τῆς Ἀκράτας συνήθως. Παρὰ τὴν γέφυραν και εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος τοῦ χωρίου ὑπῆρχε τὸ σύνηθες εἰς τοιαύτας περιστάσεις χάνι, ἀποτελούμενον ἀπὸ τὸν ξενῶνα, τὰ ἀχούρια και τὴν περιβάλλουσαν τὰ κτίρια μάνδραν. Πρὸς νότον ὑψοῦτο τὸ Καλλιδρόμιον, ἀπότομον, ὡς φαίνεται καὶ σήμερον, δυσπρόσιτον, πλὴν τῶν χαραδρῶν αἵτινες, χωρίζουσαι τὸ ἀκρότατον αὐτὸ βουνὸν ἀπὸ τῆς κυρίως Οἴτης, σχηματίζουν τὰς χαράδρας τῶν τριῶν προαναφερθέντων ποταμῶν.

Τοιαύτην λοιπὸν μορφὴν εἶχε, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1821, ὁ τόπος τὸν ὁποῖον τὰ ὑπὸ τὸν Κιοσσὲ-Μεχμὲτ καὶ τὸν Ὀμὲρ Βρυώνην στρατεύματα ἀνέλαβον νὰ διέλθουν, τὰ δὲ ὑπὸ τὸν Ἀθανάσιον Διάκον, ὑπὸ τὸν Πανουργιᾶν καὶ τὸν Δυοβουνιώτην σώματα νὰ προασπίσουν. Καίτοι δὲν ἔχομεν θετικὰς πληροφορίας, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὰ συνήθη τέλματα τῆς περιοχῆς ὑπῆρχον, καὶ τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ ἦτο ἐξωγκωμένον, διότι βαρὺς ὑπῆρξεν ὁ χειμὼν καὶ βροχερὰ ἐκείνη ἡ ἄνοιξις. Ἐκ πολλῶν, ἐξ ἄλλου, τεκμηρίων, ἐμφανὲς εἶναι ὅτι πλειότερον παντὸς ἄλλου ὁ Χουρσὴτ κατενόησεν εὐθὺς ἀμέσως τὴν σοβαρότητα τοῦ ἐκραγέντος ἑλληνικοῦ κινήματος. Τὸ ἀπέδιδεν εἰς τοὺς ἐν Ἑπτανήσῳ Ἄγγλους, καὶ ὄχι εἰς τὸν παρ' αὐτοῦ πολιορκούμενον Ἀλῆ πασᾶν. Ἀμέσως λοιπὸν ἐζήτησε τὸν διορισμὸν τοῦ ἐμπίστου Κεχαγιᾶ του *Κιοσσὲ Μεχμέτ*, ὡς Βαλῆ τοῦ Μορέως, ἐπέτυχεν ἐπίσης τὴν προαγωγήν του εἰς πασᾶν δύο τουγίων, καί, ὅταν ἐγνώσθη ἡ μεγάλη κίνησις τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, τὸν ἐνίσχυσε διὰ τοῦ *Ὀμὲρ πασᾶ Βρυώνη*. Ἐκ τῶν δύο πασάδων, λέγει ὁ Ἰωάννης Φιλήμων ἐν τῇ ἱστορίᾳ του, ὁ μὲν Κιοσσὲ Μεχμὲτ ἦτο ἡ ἄψυχος σημαία, ὁ δὲ Ὀμὲρ Βρυώνης ὁ νοῦς καὶ ἡ ἐνέργεια. Χωρὶς νὰ μειωθῇ τὸ παράπαν ἡ ἀληθινὴ ἀξία τοῦ Τουρκαλβανοῦ στρατηγοῦ, ὅστις τόσον παράδοξον ἔσχε τὴν σταδιοδρομίαν, εἶναι ἀνάγκη ν' ἀνασκευασθῇ ἡ περὶ τοῦ πρώτου κακὴ γνώμη, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ λαϊκὴ παράδοσις καὶ μάλιστα ἡ λαϊκὴ εἰκονογραφία ἐκληροδότησεν ἡμῖν τὸν νικητὴν τῆς Ἀλαμάνας ὡς χονδρὸν πρεσβύτην, ἀπὸ τρίποδος ἐπιβαλλόμενον. Πᾶν ἄλλο ἢ ἀληθὲς εἶναι τοῦτο. Ἐκ τῆς ἐκθέσεως Ρώσου ἀξιωματικοῦ, συλληφθέντος αἰχμαλώτου κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1829, πληροφορούμεθα ὅτι τότε ὁ Κιοσσὲ-Μεχμέτ, ἀρχηγὸς τῶν σταλέντων ἐναντίον τοῦ κόμητος Πάσκεβιτς στρατευμάτων, ἦτο «μεσόκοπος ἄνθρωπος μὲ ὀξὺ γένειον καὶ μεγάλας ὀφρῦς, γωνιώδης τὴν φυσιογνωμίαν καὶ τὸ σῶμα, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του Κιοσσές, δραστηριώτατος καὶ θρῆσκος, μορφωμένος, ἀλλὰ καὶ ὁρμητικός». Δὲν ἦτο λοιπὸν τυχαῖος ὁ Τοῦρκος στρατηγός, ὅστις κατέβαλε τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν πρώτην μεγάλην πολεμικὴν σύρραξιν. Διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Χουρσὴτ νὰ στρατολογήσῃ τοὺς *Κονιάρους* τῆς Θεσσαλίας καὶ τοὺς *Σαριγκιουλῆδες* τῆς νοτιοδυτικῆς Μακεδονίας, κατήρτισεν ἀμέσως ἀξιόμαχον στρατόν, ἀποτελούμενον ἰδίως ἀπὸ τοὺς ἀγρίους ἱππεῖς τῶν πεδίων, καὶ ὥδευσε μόνος πρὸς τὴν Λαμίαν, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τοὺς πιστούς του ἀντιστρατήγους, τὸν Τελεχᾶ-Φέζον, τὸν Χασὰν Τομαρίτσαν καὶ τὸν Μεχμὲτ-Τσαπάραν, διὰ τῶν Τρικκάλων ἔσπευδε πρὸς συνάντησίν του διὰ τοῦ Δομοκοῦ.

Σαφεῖς πληροφορίαι περὶ τῶν πολεμικῶν κινήσεων τῶν Ἑλλήνων τοὺς ὡδήγησαν νὰ καταστρώσουν τὸ σχέδιόν των. Ὁ Κιοσσὲ Μεχμὲτ θὰ ἔσπευδε διὰ τῶν Θερμοπυλῶν, τῆς Βοιωτίας, τῶν Δερβενοχωρίων τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ τῆς Κορινθίας νὰ φθάσῃ εἰς Ναύπλιον, παλαιὰν καὶ ὀχυρὰν πρωτεύουσαν τῆς Πελοποννήσου. Ὁ δὲ Ὀμὲρ Βρυώνης, διατάξας τοὺς δερβεναγάδες τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος νὰ στρατολογήσουν καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὴν Γραβιάν, ἐπρόκειτο διὰ τῆς Σκάλας τῶν Σαλώνων νὰ διαπεραιωθῇ εἰς Πελοπόννησον. Τοιουτοτρόπως ἡ χερσόνησος, κέντρον τῆς ἀποστασίας, θὰ προσεβάλλετο ἀπὸ τέσσαρας στρατηγοὺς ἔχοντας σοβαρὰς καὶ ἀξιομάχους δυνάμεις: ἀπὸ τὸν Μουσταφᾶ-βέην ἐκ Τριπόλεως, ἔνθα ἔμελλε νὰ φθάσῃ μετ' ὀλίγον, ἀπὸ τὸν Κιοσσὲ Μεχμὲτ ἐκ Ναυπλίου, ἀπὸ τὸν Σέρεζλη-Γιουσοὺφ ἐκ Πατρῶν καὶ ἀπὸ τὸν Ὀμὲρ Βρυώνην, μέλλοντα διὰ τῆς Αἰγιαλείας νὰ τραπῇ εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ἔχοντος ἀνάγκην.

Ἡ ἕνωσις τῶν δύο στρατηγῶν ἔγινεν εἰς τὴν Ὄρθρυν τὴν 15 Ἀπριλίου. Ἀφοῦ δὲ τὴν μὲν 17 διέλυσαν τὸ ἐν Δερβὲν-Φούρκα ἑλληνικὸν σῶμα καὶ ἠνάγκασαν τὴν ἑπομένην τοὺς ἐν Ὑπάτῃ πολιορκητὰς τῶν Τούρκων Ἕλληνας τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, τοῦ Πανουργιᾶ καὶ τοῦ Δυοβουνιώτου νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς Κομποτάδες, ἐστράφησαν πρὸς τὴν Λαμίαν ἥτις δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀποστῇ, ἕνεκα τοῦ πολυαρίθμου τῶν ἐν αὐτῇ ἀκυβερνήτων, ἀλλ' ἐπιφόβων Τούρκων στρατιωτικῶν καὶ ἄλλων. Τότε μάλιστα ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἡ κατὰ τοῦ «Ζητουνίου» (Λαμίας) ἐπίθεσις ἐκ μέρους—ὡς ἐμφαίνεται ἐκ πε-

Digitized by Google

ρισωθείσης ἐπιστολῆς—τῶν ἐν Λεβαδείᾳ συνηγμένων. Ἡ τουρκικὴ δύναμις ὅμως ἥτις κατήρχετο ἦτο πολὺ ὑπερτέρα τῆς ἀρχικῶς ὑποτεθείσης. Ὀκτὼ χιλιάδες ἦσαν οἱ πεζοί. Ἂν δὲ τοὺς ἱππεῖς ἀναβιβάζῃ εἰς μόνον ὀκτακοσίους ὁ Φιλήμων, ἡ καταγωγὴ τῶν πολεμιστῶν πείθει ὅτι ἦσαν πολὺ περισσότεροι. Ὁπωσδήποτε τὸ πλῆθος καὶ ἡ σύνθεσις τοῦ ἐχθροῦ κατετάραξε τοὺς Ἕλληνας. Ὁ ἀκολουθῶν τὸν Ὀμὲρ Βρυώνην Ἕλλην Χρῆστος Παλάσκας ἔκτοτε ἤρχισε νὰ διασπείρῃ τὰς προτάσεις περὶ προσκυνήματος, ἰδίως εἰς τοὺς καπετάνους, οὓς ἤθελε ν' ἀπομακρύνῃ τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως διὰ νὰ τὴν ἀπογυμνώσῃ τῶν βραχιόνων της. Ἀλλὰ τὰ διαβήματα τοῦ Παλάσκα ἔμειναν ἀτελεσφόρητα. Μόνος ὁ Κοντογιάννης, ὁ ὁπλαρχηγὸς τῆς περιφερείας, ὁ ἔχων καὶ τὴν μεγαλυτέραν ἠθικὴν εὐθύνην διὰ τὴν σφαγὴν ἥτις θὰ ἠκολούθει ἀφεύκτως τὴν ἐνδεχομένην ἧτταν εἰς τὸ τουρκοβριθὲς τοῦτο τμῆμα τῆς Ἑλλάδος, κλεισθεὶς εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἀγάθωνος, δὲν συμετεῖχε τῆς κινήσεως, κακῶς κατηγορηθεὶς ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ὅτι ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς ἥττης. Ἡ ἀνάμιξίς του ἄλλωστε, κατ' οὐδὲν ἤθελε μεταβάλει τῶν πραγμάτων τὴν ἀκατάσχετον φοράν. Οἱ εἰς Κομποτάδες ἀποσυρθέντες ὁπλαρχηγοί, προβλέποντες δεινὰ καὶ φοβούμενοι ὅτι οἱ μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης αἰχμαλωτισθέντες Τοῦρκοι θὰ μετεβάλλοντο εἰς ἰσαρίθμους κατασκόπους τοῦ ἐχθροῦ, δὲν ἐσεβάσθησαν τὴν ἀρχικὴν ἀπόφασιν τῆς διατηρήσεώς των, τοὐλάχιστον εἰς ἀνταλλαγὴν ἐνδεχομένως συλληφθησομένων κατὰ τὸν ἀγῶνα Ἑλλήνων, ἀλλὰ διέταξαν νὰ σφαγοῦν ἅπαξάπαντες. Ἡ σκληρὰ ἀλλ' ἀναγκαία ἀπόφασις ἐξετελέσθη εἰς διάφορα μέρη ὅπου ἐκρατοῦντο οἱ αἰχμάλωτοι. Οἱ δὲ ὁπλαρχηγοὶ ἀπὸ τῶν Κομποτάδων ἀπεσύρθησαν εἰς *Χαλκομάταν* ἐπὶ τοῦ Καλλιδρομίου ὄρους καὶ ἐκεῖ συνεσκέφθησαν τίνι τρόπῳ θὰ δυνηθοῦν μὲ τὰς δυνάμεις ἃς διέθετον ν' ἀναχαιτίσουν τοὺς κατερχομένους Τούρκους. Συνεποσοῦντο ἐν ὅλῳ εἰς χιλίους πεντακοσίους. Καὶ ὁ μὲν Δυοβουνιώτης προβλέπων ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ ὥδευον διὰ τοῦ Γοργοποτάμου εἰς τὰ Σάλωνα, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν χαράδραν τοῦ Ἐφιάλτου, κατὰ τὰ Μηδικά, ἐζήτησεν ὅπως ἡνωμένον τὸ ἑλληνικὸν στράτευμα ἀναμείνῃ εἰς τὸ ἐπικίνδυνον τοῦτο σημεῖον τὸν ἐχθρόν. Ὁ δὲ Πανουργιᾶς καὶ ὁ Διάκος, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον ἀκριβῶς ἀπὸ ποίαν ἐκ τῶν δύο ὁδῶν θὰ εἰσήρχοντο τὰ τουρκικὰ στρατεύματα εἰς τὴν ἐντεῦθεν τῶν Θερμοπυλῶν Ἑλλάδα, προέκριναν νὰ διαιρέσουν τὸν στρατὸν ὃν διέθετον, καθ' ὅσον, τὸ δύσβατον τοῦ ἐδάφους ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπέτρεπε τὴν δι' ὀλιγωτέρων ἀνδρῶν ἄμυναν, ἀφ' ἑτέρου ὅμως οὐδεμίαν παρεῖχεν εὐκολίαν ἐνισχύσεως τοῦ κινδυνεύοντος σημείου, ἐκ τῶν ἐν τοῖς πλησιοχώροις ἀνδρῶν.

Ἡ δευτέρα γνώμη ἐπεκράτησε. Καὶ ὁ μὲν Δυοβουνιώτης ἐκράτησε τὴν χαράδραν τοῦ Γοργοποτάμου, ὁ Πανουργιᾶς κατέλαβε τὰ μεταξὺ Χαλκομάτας καὶ Μουσταφάμπεη μέρη, ὁ δὲ Διάκος τὰς πέραν τῆς Χαλκομάτας μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν θέσεις, μὲ τὴν ὑψηλὴν Δαμάσταν ὡς κέντρον. Τὰ κράσπεδα τῆς ἑλληνικῆς ἀμύνης εὑρίσκοντο εἰς τὸ Χάνι τῆς Ἀλαμάνας ὅπου ἐστρατωνίσθησαν τὰ ὑπὸ τὸν Καλύβαν καὶ Μπακογιάννην σώματα, ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν διεύθυνσιν τοῦ Διάκου, εἰς δὲ τὸ Μουσταφάμπεη τὰ ὑπὸ τὸν Ἀγοργιανίτην Κομνᾶν Τράκαν καὶ τὸν Κοκοβιστιώτην Παπανδρέαν σώματα τοῦ Πανουργιᾶ. Δύο ἡμέρας ἀπῄτησεν ἡ τοποθέτησις τῶν ταμπουρίων, ἀπὸ τῆς 20 Ἀπριλίου μέχρι τῆς 22, καὶ τοῦτο διότι ἠλπίζετο ὅτι ἐπὶ πολὺ ἤθελε κρατηθῆ μετέωρος ὁ ἐχθρός, ἐστρατοπεδευμένος εἰς δύο μέρη, τοῦ μὲν Κιοσσὲ-Μεχμὲτ εὑρισκομένου εἰς Λαμίαν, τοῦ δὲ Ὀμὲρ Βρυώνη εἰς Λιανοκλάδι. Τὴν 23 ὅμως Ἀπριλίου, πρὶν φέξῃ, οἱ Τοῦρκοι ἐξεκίνησαν. Ὁ Κιοσσὲ-Μεχμὲτ ἀπὸ τῆς Λαμίας κατηυθύνετο πρὸς τὴν Ἀλαμάναν. Ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης, διὰ τῶν ὑπωρειῶν τῆς Οἴτης, εἰς τὸ βάθος τῆς πεδιάδος, καὶ ἐκεῖ περίπου ὅπου, κατὰ τὰ Μηδικά, εὑρίσκετό ποτε ἡ παραλία, εἰς δέκα περίπου χιλιόμετρα ἐσώτερον τῆς σημερινῆς, ἐφαίνετο φερόμενος ἐναντίον τῶν ταμπουρίων τοῦ Δυοβουνιώτη καὶ τοῦ Πανουργιᾶ. Ἡ θέσις, ὡς προερρήθη, ἡ ἐποχή, λόγῳ τῶν πολλῶν τελμάτων, καὶ ἡ ἀπειρία περὶ τὰ πολεμικὰ δὲν ἐπέτρεπαν τὴν μεταξὺ τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν σωμάτων ἀλληλοβοήθειαν. Ἐντεῦθεν, τὸ σῶμα τοῦ Διάκου, μόλις ὑπερβαῖνον τοὺς πεντακοσίους ἄνδρας, εὑρέθη ἀντιμέτωπον ὑπερδεκαπλασίων ἐχθρῶν, ὧν οἱ πλεῖστοι Τουρκαλβανοὶ καὶ ἄλλοι Σαριγκιουλῆδες ἐκ τῶν καυχωμένων ὅτι ἦσαν ἀπόγονοι τῶν κατακτητῶν τῆς Μακεδονίας. Δεινὸς ὁ θόρυβος τῶν ἱππέων, οἵτινες, κατὰ τὸ ἔθος, ἐκρότουν τὰ «τουμπελέκια», μικρὰ τύμπανα τῶν ὁποίων τὸ ἄκουσμα ἐξ ἀποστάσεως παρῆγε φρικτὴν ἐντύπωσιν, καὶ οἱ ὁποῖοι ἐκραύγαζον καὶ ὠρύοντο ὡς δαιμονισμένοι, διὰ νὰ τρέψουν εἰς φυγὴν τοὺς ἀντιπάλους. Ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης μὲ τοὺς Τουρκαλβανούς του ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ Δυοβουνιώτη. Οὗτος ὅμως ἀντιληφθεὶς τὸ ἐπερχόμενον πλῆθος καὶ μὴ δυνάμενος ν' ἀμυνθῇ εἰς τὸ ἄνοιγμα τῆς χαράδρας ὑπεχώρησε καὶ ἐζήτησε ν' ἀντιτάξῃ ἄμυναν εἰς τὸ ὕπερθεν κείμενον Δέμα. Ἀλλ' ἂν δὲν κατεδιώχθη ἀπὸ τὸν Ὀμὲρ Βρυώνην, ἔχοντα ἄλλον ἀντικειμενικὸν σκοπόν, οὔτε αὐτὸς κατεδίωξε τὸν Τουρκαλβανὸν στρατηγόν, παρελθόντα καὶ τραπέντα πρὸς τὸ Μουσταφάμπεη. Ἀνελθὼν δὲ εἰς τὸ Δέμα, ἐκεῖ μὲν ὀλίγον παρέμεινε, μετέβη δὲ κατόπιν εἰς τὰ Δύο Βουνά. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Χασὰν Τομαρίτσας καὶ ὁ Μεχμὲτ Τσαπάρας ἐπετίθεντο ἐναντίον τοῦ Παπανδρέα καὶ τοῦ Τράκα, δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ τοὺς ἐκτοπίσουν. Ἀντιληφθέντες δὲ ὅτι ἦσαν ἀριθμητικῶς ὀλίγοι καὶ ἀκίνδυνοι, τοὺς ἀφῆκαν καὶ ἐπροχώρησαν εἰς τὴν πεδιάδα. Ἡ παράδοσις βεβαιοῖ ὅτι τὴν ὥραν ἐκείνην συνήχθη ὁλόκληρον τὸ στράτευμα καὶ προσηυχήθη κατὰ τὸ ἔθος τὸ νικητήριον *ναμάζιον*. Ποῦ ἀκριβῶς ἐτελέσθη τοῦτο καὶ ἂν μετεῖχε τὸ στράτευμα τοῦ Κιοσσὲ-Μεχμὲτ δὲν λέγεται. Ἐπίσης ἑτέρα παράδοσις βεβαιώνει ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος κατελήφθη ἀπὸ πυρετόν, τὸν ὁποῖον ἡ λαϊκὴ φαντασία μετέβαλεν εἰς τρόμον καὶ ἡ ἱστορία εἰς στρατιωτικὴν ἀνικανότητα τοῦ Κιοσσὲ-Μεχμέτ.

Ὁπωσδήποτε ὀλίγον πρὸ τῆς μεσημβρίας τὸ τουρκικὸν στράτευμα διῃρέθη. Καὶ ἄλλοι μὲν προσέβαλον τὴν Ἀλαμάναν, τὸ χωρίον δηλαδή, τὴν γέφυραν καὶ τὸ παρ' αὐτὴν Χάνι. Ἄλλοι δὲ προσέβαλον τὰς μεταξὺ Μουσταφάμπεη καὶ Χαλκομάτας θέσεις. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἐγενικεύετο ἡ μάχη καὶ σφοδρὰ πανταχοῦ ἐσημειοῦτο ἡ τουρκικὴ ἐνέργεια, ἰδίως περὶ τὰ χθαμαλὰ μέρη τῆς Ἀλαμάνας, τὸ σῶμα τοῦ Πανουργιᾶ ἐκάμφθη εἰς τὴν σφοδροτάτην ἐπίθεσιν τοῦ Τελεχᾶ-Φέζου καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ καὶ νὰ τραπῇ εἰς φυγήν. Ἀκάθεκτοι οἱ *Τσάμηδες* τοῦ τρομεροῦ τούτου ἥρωος, τοῦ ἐμπνέοντος τὸν τρόμον μὲ τὸ πελώριον ἀνάστημά του, τὴν θηριώδη μορφὴν καὶ τὴν φήμην τοῦ ἀγριανθρώπου, ἐπέπεσαν. Καὶ ἀφοῦ πολλοὺς ἐφόνευσαν πυροβολοῦντες τοὺς φεύγοντας διὰ τῶν ὀρεινῶν ἀτραπῶν, τέλος συνέλαβον καὶ κατέσφαξαν τοὺς καθυστεροῦντας. Ἠριθμοῦντο δὲ μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων ὁ Ἐπίσκοπος Ἀμφίσσης, ὁ πολὺς *Ἡσαΐας*, καὶ ὁ ἀκολουθῶν αὐτὸν ἀδελφός του ἱερομόναχος Παπαγιάννης ὁ Λεσφινιώτης. Ἔγινε δὲ ἡ σφαγὴ εἰς τὸ στενὸν τῆς Χαλκομάτας.

Ἐντεῦθεν λοιπόν, κατὰ τὸν Φιλήμονα, ἡ ἀπὸ τῆς διαλύσεως τοῦ σώματος τοῦ Δυοβουνιώτου προοιωνισθεῖσα καταστροφὴ τοῦ Ἀθανασίου Διάκου ἐπεβεβαιοῦτο πλέον διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ Πανουργιᾶ. Διότι οἱ Τουρκαλβανοὶ τοῦ Τελεχᾶ-Φέζου διῃρέθησαν εἰς τρία τμήματα. Καὶ ἄλλοι μὲν ἀνερριχῶντο πρὸς τὴν Δαμάσταν, ζητοῦντες νὰ προσβάλουν τὸ ταμποῦρι τοῦ Διάκου, ἄλλοι παρέμειναν εἰς τὸ Μουσταφάμπεη διὰ νὰ κρατοῦν περιωρισμένους τοὺς ὑπὸ τὸν Τράκαν καὶ Παπανδρέαν, ἄλλοι δὲ τέλος κατῆλθον εἰς τὸ ρίζωμα καὶ ὑπὸ τὴν προσωπικὴν ὁδηγίαν τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη ἐνίσχυον τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Κιοσσὲ-Μεχμέτ. Ὅλη λοιπὸν ἡ μάχη περιωρίσθη ἤδη ἐναντίον τοῦ σώματος τοῦ Διάκου. Οὗτος δὲ ἀπὸ τῆς Δαμάστας ἤρχισε κατερχόμενος πρὸς τὸ ρίζωμα, ὥστε νὰ εὑρίσκεται ἐγγύτερον τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Τὰς λεπτομερείας αὐτῆς, τοὐλάχιστον διὰ τὴν ἔναρξίν της, δὲν ἔχομεν. Ἄγνωστον ἐπίσης εἶναι ἂν τὸ χωρίον τῆς Ἀλαμάνας, ὅπερ ἤκμαζε πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, τότε ἢ μετὰ τὸ πέρας τῆς μάχης ἐκάη. Ὁπωσδήποτε ἡ φθορὰ ἐκ τῆς τόσης ἐπιθέσεως ἀμφοτέρωθεν ὑπῆρξε μεγάλη. Καὶ οἱ πρόμαχοι τῆς γεφύρας, οἱ ἀγωνιζόμενοι νὰ μὴ ἐπιτρέψουν εἰς τὸν Κιοσσὲ-Μεχμὲτ τὴν διάβασιν ἰδίως τοῦ πυροβολικοῦ του, ἤρχισαν νὰ κλονίζωνται. Ἐβάλλοντο πανταχόθεν, ἰδίως ἀφ' ἧς στιγμῆς τὸ σῶμα τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη προσετέθη καὶ ἔβαλλεν ἐκ τῶν ὄπισθεν.

Τότε ὁ Διάκος, κατελθὼν εἰς τὰ παρὰ τὰς παλαιὰς Θερμοπύλας λουτρά, ἀπέστειλε δύναμιν διὰ νὰ ἐπικουρήσῃ τοὺς ἐπὶ τῆς γεφύρας. Ἐπολέμησαν καὶ αὐτοὶ ἐπ' ἀρκετὴν ὥραν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσιν· ὁλονὲν κατέφθανον περισσότεροι ἐχθροί, ἐξ ἐκείνων, οἵτινες διὰ λόγους προνοίας εἶχαν σκορπισθῆ εἰς τὸν κάμπον ἵνα διαπιστώσουν ὅτι δὲν ἐνήδρευον Ἕλληνες. Ἡ κατάστασις εἶχε γίνει ἀφόρητος. Οὐδεμία ἐλπὶς ἀπέμενε σωτηρίας εἰς τὸ μέρος τοῦτο, τὸ λίαν ἐκτεθειμένον. Οἱ νεκροὶ κατὰ σωροὺς κατέκειντο εἰς τὰ πρόχειρα ταμπούρια τῆς γεφύρας. Οἱ ἐχθροί, ἀγριώτεροι, πολυπληθέστεροι ἐπετίθεντο. Ἡ μᾶζα ἐκινεῖτο ἤδη. Καὶ δι' αὐτὸ ἡ γέφυρα ἐγκατελείφθη. Μόνον ὁ Καλύβας καὶ ὁ Μπακογιάννης, μὲ δέκα παλληκάρια, δὲν ἔστερξαν νὰ ἐγκαταλίπουν τὴν θέσιν των. Ἀντὶ δὲ ν' ἀκολουθήσουν τοὺς ἄλλους, τραπέντας πρὸς τὸ ρίζωμα τῆς Δαμάστας, ὅπου εἶχεν ἤδη κατέλθει ὁ Διάκος, ἀγωνιζόμενος νὰ συγκρατήσῃ τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ σώματός του, εἰσεπήδησαν μετὰ δέκα περίπου συντρόφων των εἰς τὸ χάνι, καὶ κλεισθέντες ἐκεῖ ἐμάχοντο ἐξακολουθητικῶς ἐναντίον τῶν Τούρκων, οἵτινες ὁρμώμενοι διὰ τὴν νίκην διέβαιναν τὴν γέφυραν. Καὶ ἄλλοι μὲν ἔσπευδαν εἰς τὸ ρίζωμα εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη, ὅστις ἐπολέμει τὸ σῶμα τοῦ Διάκου, ἄλλοι δ' ἐκύκλωσαν τὸ χάνι καὶ ἐζήτουν νὰ τὸ ἐκπορθήσουν. Οἱ περὶ τὸν Διάκον, δεινῶς πολεμούμενοι, ἀπηλπίσθησαν. Ἦσαν οἱ τελευταῖοι ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν χιλίων πεντακοσίων ἀνδρῶν, οἵτινες τὰ ἐξημερώματα τῆς πρωΐας ἐκείνης ἤλπιζαν νὰ καταβάλουν τοὺς δεκαπλασίους ἐχθρούς. Οὐδαμόθεν ἤλπιζον βοήθειαν. Ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου ἵσταντο ἔβλεπον, ὡς ἐν πανοράματι, καὶ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὴν Ἀλαμάναν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν. Καὶ τὸ πλῆθος ὁλονὲν ἐγίνετο μεγαλύτερον, διότι καὶ ἄλλοι ἱππεῖς ἐκ τῶν ἀνιχνευτῶν τοῦ κάμπου ὁλονὲν κατέφθανον. Ἐντεῦθεν ἀκατανίκητος, παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ Διάκου, ἐπῆλθεν ἡ ἀνάγκη τῆς λιποταξίας. Δὲν συνέβη ἀθρόα, διηυκολύνετο ὅμως ἀπὸ τὰς πτυχώσεις τοῦ ἐδάφους, ἀπὸ τὴν πυκνὴν χλωρίδα ἥτις κατέπινε τοὺς θέλοντας νὰ ἐξαφανισθοῦν, ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν τὴν γενικῶς κρατήσασαν. Ὀλίγοι πλέον, μόνον τεσσαράκοντα ὀκτώ, παραμένουν παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Διάκου εἰς τὴν ὑστάτην ἀγωνίαν τῆς μάχης. Ὁ ψυχογυιὸς τοῦ ἥρωος, ὁ ἐπιλεγόμενος διὰ τὴν μικρότητά του *Μπισπιρῖγκος*, ἀντιλαμβανόμενος τὸ μάταιον τοῦ περαιτέρω ἀγῶνος, φέρει εἰς τὸν Διάκον τὸ ἄλογόν του. Τὸν προτρέπει νὰ φύγῃ. Ἐκεῖνος ὅμως ἀγανακτεῖ, ἀποκρούει τὴν πρότασιν: «**Ὁ Διάκος δὲν φεύγει. Δὲν ἀφήνει τοὺς συντρόφους του**». Τὸ φωνάζει κατὰ τὴν παράδοσιν. Ἐμψυχώνει τοὺς τελευταίους συντρόφους. Ἀλλ' εἶναι ἀδύνατος ἡ σωτηρία. Ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη οἱ Τουρκαλβανοὶ ἔχουν προχωρήσει καὶ ἐκύκλωσαν τὴν Δαμάσταν. Τὸ ταμποῦρι του προσβάλλεται τώρα εὐκόλως. Ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου, πίπτουν οἱ τελευταῖοι σύντροφοί του. Μία ἐλπὶς ἀκόμη ἀπομένει· Ὄχι σωτηρίας, ἀλλὰ παρατάσεως τῆς μάχης, ὥστε νὰ φονευθοῦν ὀλίγοι ἀκόμη ἐχθροί. Μεταξὺ τοῦ ριζώματος καὶ τῆς γεφύρας ὑπῆρχε Μετόχι τῆς Μονῆς τῆς Δαμάστας. Ἐκεῖ ὁ Διάκος, μετ' ὀλίγων συντρόφων, ἔσπευσε νὰ ὀχυρωθῇ, ἀλλὰ πρὶν φθάσῃ, κυκλώνεται ἀπὸ τοὺς Τσάμηδες τοῦ Τελεχᾶ-Φέζου. Ἐπὶ ἱκανὴν ὥραν ἐξακολουθεῖ ἡ μονομαχία. Αἱμόφυρτος ἀπὸ τὴν πληγήν, ἥτις ἔθραυσε τὸν δεξιὸν ὦμόν του ὁ Διάκος παλαίει ἀπεγνωσμένως. Ὅλοι ἔπεσαν γύρω του. Καὶ αὐτὸς ἀντέχει. Διότι ἀπὸ τὴν θέσιν ἐκείνην εἶδεν ὅτι ὁ Καλύβας καὶ ὁ Μπακογιάννης τὸν ἀντελήφθησαν ἀπὸ τὸ χάνι, καὶ ὅτι ὥρμησαν ξιφήρεις μέσῳ τῶν ἐχθρῶν διὰ νὰ τὸν συντρέξουν. Ἀλλ' ἡ αἱμορραγία τὸν ἀδυνάτισε. Καὶ ὁ Διάκος, καμφθείς, ἐζωγρήθη, ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμήν, πρὶν φθάσουν εἰς τὸ Μετόχι τρέχοντες καὶ ὁρμώμενοι ὁ Καλύβας, ὁ Μπακογιάννης καὶ οἱ τελευταῖοι ὀπαδοί των ἐφονεύοντο ἀπὸ τὴν ὁμοβροντίαν μὲ τὴν ὁποίαν τοὺς ὑπεδέχθησαν οἱ Τουρκαλβανοί.

Τοιαύτην ἔλαβε τὴν ἀφετηρίαν, τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὸ τέρμα ἡ πολυθρύλητος μάχη τῆς Ἀλαμάνας, τῆς ὁποίας αἱ συνέπειαι ὑπῆρξαν τόσον σημαντικαὶ (βλ. **Διάκος Ἀθανάσιος**). Ἡ αἴγλη αὐτῆς, καθ' ὅλον τὸν λοιπὸν Ἀγῶνα, τόσον ζωηρὰ διετηρεῖτο, ὥστε, εἰς πλεῖστα πιστοποιητικά, παρασχεθέντα εἰς Ἀγωνιστὰς ἀπὸ μνήμης, παρατηρεῖται ἡ προσπάθεια νὰ διαπιστωθῇ ὅτι μετέσχον τῆς μάχης αὐτῆς ἰδιαιτέρως ἄνδρες, οἵτινες ἐκ πολλῶν λόγων ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρίσταντο κατ' αὐτήν. Ἀπετέλει δηλονότι ἡ ἡρωϊκὴ αὕτη ἧττα καὶ καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων ἀληθὲς καύχημα καὶ διὰ τοὺς ἐπιζήσαντας, μολονότι λιποτάκται θὰ ἦτο πρέπον νὰ χαρακτηρισθοῦν, εἴτε εἰς τὸν Δυοβουνιώτην, εἴτε εἰς τὸν Πανουργιᾶν, εἴτε καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἐγκαταλειφθέντα Διάκον ἀνῆκον. Τὰ θύματά της ὑπῆρξαν δυσαναλόγως πολλά. Διότι ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων ἔπεσαν περὶ τοὺς διακοσίους, ἐκ δὲ τῶν Τούρκων ὑπερπεντακόσιοι. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ ἀμφοτέρων ἀπέτυχον, ἀπομείναντες ἀνεκτέλεστοι. Διότι διέβησαν μὲν οἱ Τοῦρκοι τὰ στενά, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ εἰσχωρήσουν εἰς Πελοπόννησον.

Ἄξιον ἐπίσης μνείας εἶναι, ὅτι τὸ ἑπόμενον ἔτος, ὅταν τὸ στράτευμα τοῦ *Δράμαλη* ἐπρόκειτο νὰ διαβῇ τὴν Ἀλαμάναν διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πορείαν του εἰς τὴν Πελοπόννησον, οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐστασίασαν. Διότι ἐξ αὐτῶν πολλοὶ κατελέγοντο μεταξὺ τῶν διαφυγόντων διὰ συνθήκης, ἀπὸ τὴν Τρίπολιν, ἐπ' οὐδενὶ δὲ λόγῳ ἔστεργον νὰ παρασπονδήσουν ἀφοῦ, διασωθέντες τότε, ἔδωκαν «*μπέσσαν*» ὅτι δὲν θέλουσι τοῦ λοιποῦ κινήσει ὅπλα ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου. Εὑρεθεὶς εἰς δύσκολον θέσιν ὁ Δράμαλης καὶ ἐπειγόμενος νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πορείαν του, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Τουρκαλβανοὺς τούτους νὰ τὸν ἐγκαταλείψουν. Οὗτοι δὲ πράγματι ἀνεχώρησαν, καὶ μεταβάντες εἰς Θεσσαλίαν προσεκολλήθησαν κατόπιν εἰς τὰ ὑπὸ τὸν Μπερκόφτσαλην-Ἰουσοὺφ κατελθόντα στρατεύματα.

Γ. Δ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

Ἀλαμάνης *Ἀνδρέας*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Παλαιοαξαρίου τῆς Δωρίδος, γεννηθεὶς τῷ 1798. Ἐτάχθη ὑπὸ τὸ Τριαντάφυλλον Ἀποκορίτην ἰδίως, καὶ ἐπολέμησεν εἰς τὴν Ναύπακτον, εἰς τὸ Μαυρολιθάρι, εἰς τὸν Ἀετόν, τὴν Ὑπάτην, τὰ Βασιλικά, καὶ διεκρίθη διὰ τὴν γενναιότητά του εἰς τὴν Ἀμπλιανην, τὸ Ὀμεραφέντη, τὴν Βαρνάκοβαν. Διεκρίθη ἐπίσης ἀργότερον εἰς τὴν Ἀράχωβαν καὶ τὸ Δίστομον, μετασχὼν δὲ καὶ τῆς μάχης τῶν Τριζωνίων ἐτραυματίσθη.

Γ. Δ. Κ.

Ἀλαμανία καὶ ***Ἀλαμαννία*** βλ. **Ἀλαμαννοί**

Digitized by Google

ἀλαμάνια (Alamania Llav. et Lexarz.) *[Βοτ.]*· συνώνυμον τοῦ *ἐπιδένδρου* (Epidendrum L.) Σ. Μ.

ἀλαμανικὸν (καί που ***ἀλεμανικόν***). Φόρος ἐπιβληθεὶς ἐν τῷ Βυζαντινῷ Κράτει ὑπὸ τοῦ ἀναξίου βασιλέως Ἀλεξίου Γ' τοῦ Ἀγγέλου, ἀτοβαλόντος μὲν τὴν τῶν Ἀγγέλων προσωνυμίαν, σφετερισθέντος δὲ τὴν τῶν Κομνηνῶν. Εἶναι γνωστὴ ἡ τοῦ ἅρπαγος τούτου τῆς βασιλείας ἱστορία. Ἀφαιρέσας διὰ στρατιωτικῆς συνωμοσίας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰσαάκιον τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, συνέλαβεν αὐτόν, τραπέντα εἰς φυγήν, ἐτύφλωσε καὶ ἐφυλάκισεν ἐν τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως προαστείῳ, τῷ καλουμένῳ *Διπλοκιόνιον (Μπεσικ-τασ)* μετὰ τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου. Καταλαβὼν τοιουτοτρόπως τὴν βασιλικὴν ἀρχήν, κατὰ πρῶτον μὲν διένειμε τοῖς τε συνωμόταις καὶ τῷ στρατῷ τὰ χρήματα τοῦ στρατιωτικοῦ ταμείου, ἔπειτα δέ, τῶν ἀπαιτήσεων αὐξανομένων, παρέσχε τοῖς πιέζουσιν αὐτὸν προσοδοφόρα δημόσια κτήματα· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ταῦτα δὲν ἤρκουν τοῖς τε συνωμόταις καὶ τῷ στρατῷ, ἤρξατο δαψιλῶς παρέχων ἀξιώματα εἰς ὀπαδοὺς ἀναξίους αὐτῶν. Ἐπανελθὼν δ' ἐκ τῆς κατὰ τῶν Βλάχων ἐκστρατείας εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνετέλεσε μὲν εἰς τὴν τελείαν ἐξάρθρωσιν τοῦ Κράτους, δὲν κατώρθωσε δὲ νὰ ἐγείρῃ φραγμὸν εἰς τὰς ποικίλας τῶν κυβερνώντων καταχρήσεις. Στρατὸς καὶ στόλος τοιουτοτρόπως τελείως εἶχον ἐκπέσει. Ὁ μέγας δοὺξ Μιχαὴλ Στρυφνός, σύγγαμβρος αὐτῷ, ἐπώλησε τὰς ἀγκύρας καὶ τὰ ἐξαρτήματα τῶν πλοίων ὡς ἀρχιναύαρχος τοῦ στόλου, σφετερισθεὶς τὸ ἐκ τῆς πωλήσεως αὐτῶν εἰσπραχθὲν ποσόν· πλοῖα ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Φραγκόπουλον τοῦ Κράτους ἐσκύλευον τὰ ἐν τῷ πελάγει ἐμπορικὰ πλοῖα. Τοιουτοτρόπως προεκάλεσεν ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, ἤγειρε δὲ ἀντίποινα ἐκ μέρους τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγκαθιδρυμένων Πισατῶν. Ἐπὶ δὲ πᾶσιν Ἑρρῖκος ὁ ΣΤ', υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα, ἠξίου ἅπασαν τὴν μεταξὺ Δυρραχίου καὶ Θεσσαλονίκης χώραν, ἢ ἄλλως τὴν καταβολὴν φόρου ὑποτελείας πεντήκοντα κεντηναρίων χρυσίου. Ἡ ἀπαίτησις μετὰ ταῦτα κατεβιβάσθη εἰς ἑκκαίδεκα κεντηνάρια χρυσίου, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲ ταῦτα εἶχε τὸ δημόσιον ταμεῖον, ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος καὶ ἄπελπις βασιλεὺς ἐπέβαλε τὸν *ἀλαμανικὸν* καλούμενον φόρον. Ἐκλήθη δὲ ἀλαμανικὸς ἐκ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς *Ἀλαμανίας* (Γερμανίας) Ἑρρίκου τοῦ ΣΤ', ὡς ἀνωτέρω.

Τὰς διαπραγματεύσεις τῆς καταβολῆς ἐτησίως τοῦ φόρου τούτου τῆς ὑποτελείας διεξήγαγεν ἐκ μέρους τοῦ Ἀλεξίου ὁ Φιλοκάλης Εὐμάθιος, ἔπαρχος τῆς πόλεως, ἀνὴρ πλούσιος μέν, ματαιόδοξος δέ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφαίνετο, ὅτι τὰ χρήματα ταῦτα, δυσχερῶς εἰσπραττόμενα, δὲν ἤθελον ἐπαρκέσει, ἐτυμβωρυχοῦντο καὶ αὐτοὶ οἱ τάφοι τῶν βασιλέων τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους· καὶ αὐτὸς μάλιστα ὁ τάφος Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἐκινδύνευσεν, ἵνα συληθῇ, καθὰ ἀναφέρει ὁ Βυζαντινὸς συγγραφεὺς *Νικήτας Χωνιάτης*: («Βασιλεία Ἀλεξίου τοῦ Ἀγγέλου ἐν τόμοις Γ'» σελ. 630—632, εἰς: «Corpus scriptorum historiae Byzantinae», ἐκδόσεως Βόννης, ἔτ. 1835, Niebuhr). ΝΙΚΟΛΑΟΣ Δ. ΛΕΒΙΔΗΣ

Ἀλαμάννι (Alamanni) ***Λουδοβῖκος***. Ἰταλὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1495 καὶ ἀποθανὼν τὴν 18 Ἀπριλίου 1556. Κατήγετο ἐκ μιᾶς τῶν εὐγενεστέρων οἰκογενειῶν τῆς Φλωρεντινῆς Δημοκρατίας. Ἡ μήτηρ του ἀνῆκεν εἰς τὸν οἶκον Πινιατέλλι, ὁ δὲ πατήρ του Φραγκίσκος Ἀλαμάννι, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀφωσιωμένων ὀπαδῶν τῶν Μεδίκων. Καὶ ὁ Λουδοβῖκος ἐπίσης ἀπελάμβανε τῆς ἄκρας ἐμπιστοσύνης τοῦ Καρδιναλίου Ἰουλίου Μεδίκου, κυβερνῶντος τὴν Φλωρεντινὴν Δημοκρατίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Δεκάτου. Γενόμενος ὅμως θῦμα ἀδικίας, μετεστράφη καὶ μετέσχε τῆς συνωμοσίας κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Καρδιναλίου. Ἡ συνωμοσία ἀπεκαλύφθη καὶ ὁ Ἀλαμάννι ἠναγκάσθη νὰ δραπετεύσῃ εἰς Βενετίαν, εὑρὼν ἄσυλον εἰς τὸν οἶκον τοῦ Καρόλου Καπέλλο. Βραδύτερον, ὅταν ὁ Ἰούλιος Μέδικος ἐξελέγη πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα Κλήμης Ζ', ἀπῆλθεν εἰς Γαλλίαν, γενόμενος δεκτὸς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φραγκίσκου Α'. Αἱ ἐπακολουθήσασαι ὅμως ἀτυχίαι εἰς τὸν πάπαν Κλήμεντα καὶ ἡ εἴσοδος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Καρόλου Πέμπτου εἰς τὴν Ρώμην παρέσχον εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐπιστροφῆς του εἰς Φλωρεντίαν τῷ 1527.

Ὁ Ἀλαμάννι συνεβούλευσε τότε τοὺς συμπολίτας του, ὅπως οἰκείᾳ βουλήσει τεθῶσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν Καρόλου Ε', ὑπέδειξε δὲ εἰς αὐτοὺς τὸν Ἀνδρέαν Δόριαν ὡς μεσάζοντα. Οἱ αὐστηροὶ δημοκρᾶται τῆς Φλωρεντίας τὸ διάβημα τοῦτο τοῦ Ἀλαμάννι ἐχαρακτήρισαν ὡς ἐσχάτην προδοσίαν, ἠναγκάσθη δὲ οὗτος νὰ ἀπέλθῃ μετὰ τοῦ Δόρια εἰς Ἰσπανίαν ἐπιβαίνων τοῦ στόλου του. Μεταβληθείσης ἐκ νέου τῆς καταστάσεως ἐν Φλωρεντίᾳ, ἐπανέκαμψεν αὖθις εἰς τὴν πατρίδα του ἀλλὰ θεωρηθεὶς ἐκ νέου ὡς ὕποπτος ἀπέδρασε, καταφυγὼν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Γαλλίας καὶ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Α' ὡς πρεσβευτὴς παρὰ τῷ Καρόλῳ Ε'. Ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἑρρίκου Β' τῆς Γαλλίας ἐχρησιμοποιήθη εἰς διαφόρους διπλωματικὰς ἀποστολὰς καὶ ἰδίως εἰς Γένουαν, ὅπως διαπραγματευθῇ σύναψιν συμμαχίας μετὰ τῆς δημοκρατίας τῆς πόλεως ταύτης. Ἔκτοτε δὲν ἐπέστρεψεν εἰς Φλωρεντίαν· διανύσας δὲ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του ἐν Γαλλίᾳ, ἀπέθανεν εἰς Ἀμπουάζ.

Ἐν μέσῳ τῶν περιπετειῶν τῆς πολυκυμάντου ζωῆς του, ὁ Ἀλαμάννι συνέθετε ποιήματα, τὰ πρῶτα τῶν ὁποίων δημοσιευθέντα ἔφερον τὸν τίτλον «*Opere Toscane*», καὶ ἀφιεροῦνται εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Φραγκῖσκον Α'. Τῷ 1546 ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Ροβέρτου Στεφάνου τὸ διδακτικὸν ποίημά του «*La Coltivazione*», ὅπερ ἡδραίωσε τὴν φήμην του ὡς ποιητοῦ. Ἕτερον ἡρωϊκόν του ποίημα «*Girone il cortese*» εἶναι ἀπομίμησις ἀρχαίου τινὸς γαλλικοῦ ἔπους. Εἰς ἑτέραν ἐποποιΐαν του ἐξ εἴκοσι τεσσάρων ᾀσμάτων ἀποτελουμένην, τὴν *Αὐαρικιάδα*, τῆς ὁποίας ὑπόθεσις εἶναι ἡ πολιορκία τοῦ Αὐαρίκου (Bourges) ὑπὸ τοῦ Ἀρθούρου, εἰς πάντα στίχον τῆς ὁποίας διακρίνει τις τὴν πιστὴν ἀπομίμησιν τῆς ὁμηρικῆς Ἰλιάδος. Συνέθεσεν ἔπειτα τὴν «*Ἀντιγόνην*», ἀπομίμησιν καὶ ταύτην τῆς τραγῳδίας τοῦ Σοφοκλέους, κωμῳδίαν τινὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «*Flora*» καὶ τὰ «*Τοσκανικὰ ἐπιγράμματα*», τὰ ὁποῖα ἐκδοθέντα, προὐκάλεσαν μέγαν θόρυβον καθ' ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Πάντα τὰ ποιήματα διακρίνει ἡ καλλιέπεια, στεροῦνται ὅμως ἐξάρσεως. Τούτων ὅλων ὑπερέχει τὸ ποίημα τῆς «*Coltivazione*», συλλογὴ βουκολικῶν ἐλεγείων, ὕμνων καὶ μύθων, καὶ δι' ἄλλας μὲν ἀρετάς, κυρίως ὅμως διότι εἶναι ἐμπνευσμένον ὑπὸ τῆς γεωργίας, μετὰ δὲ τὰ Γεωργικὰ Βιργιλίου οὐδὲν ἐγράφη ὡραιότερον ποίημα τοῦ εἴδους τούτου εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν. Τὰ ἔργα τοῦ Ἀλαμάννι διακρίνει τὸ εὔπτερον τῶν στίχων, τὸ κάλλος τοῦ ὕφους καὶ ἡ διαύγεια αὐτῶν, ἀλλ' ἡ δύναμις καὶ ὁ ποιητικὸς οἶστρος, πρὸ πάντων δὲ ἡ πρωτοτυπία, δὲν ὑπάρχουν εἰς αὐτά. Ὁ Ἀλαμάννι εἶναι ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν τοὺς ἀνομοιοκαταλήκτους στίχους εἰς τὴν ἰταλικὴν ποίησιν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Τρισσῖνο δύναται νὰ τοῦ ἀμφισβητήσῃ τὰ πρωτεῖα ὡς πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ λόγῳ τῆς μικρᾶς ἀξίας τοῦ ποιητοῦ, οὗτος δὲν ὑπολογίζεται. ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Ἀλαμάννι *Νικόλαος***. Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος γεννηθεὶς ἐν Ἀγκῶνι τῷ 1583. Οὗτος ἐξέδωκε τὸ πρῶτον τὰ «*Ἀνέκδοτα*» τοῦ Προκοπίου, τὰ ὁποῖα καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν (1620—24). Ὁ Ἀλαμάννι ἀπέθανε τῷ 1626.

Ἀλαμαννιά. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καππαριᾶς τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτοικοι 86. Ἐν τῇ περιφερείᾳ ἔχει μεγάλην ἀνάπτυξιν ἡ κτηνοτροφία. Τὸ τοπωνύμιον παρήχθη ἐκ τοῦ ὀνοματεπωνύμου *Ἀλαμάννος*, τὸ ὁποῖον φέρουσιν οἰκογένειαι καταγόμεναι ἐκ τοῦ χωρίου τούτου. Δ. Ε. Μ.

Ἀλαμαννοὶ ἢ ***Ἀλεμαννοὶ*** (Alamanni, Alemanni). Φυλὴ γερμανική, ἥτις ἀπετελέσθη ἐκ τῆς ἑνώσεως πλειόνων γερμανικῶν φυλῶν· μνημονεύεται δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Δίωνος Κασσίου (213). Ἡ λέξις ἐτυμολογεῖται ὑπό τινων μὲν ἐκ τοῦ *alle*=*ἅπαντες* καὶ *mannen*=*ἄνθρωποι*, δηλονότι ἄνθρωποι πάσης καταγωγῆς, ὑπ' ἄλλων δὲ ἐκ τοῦ *alah*=*ναός*, δηλονότι φύλακες τοῦ ναοῦ τοῦ *Ζιοῦ* (Ziu), ὡς ἐθεωροῦντο οἱ Σέμνωνες, ἡ σημαντικωτέρα τῶν φυλῶν, ἐκ τῆς ἑνώσεως τῶν ὁποίων προῆλθον οἱ Ἀλαμαννοί. Οἱ Ἀλαμαννοὶ ὁρμώμενοι ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ ποταμοῦ Μάϊν, ὅπου φέρονται ἐγκατασταθέντες κατόπιν μετακινήσεως ἐκ τῆς βορειοανατολικῆς Γερμανίας παρηνώχλουν τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τὸν Ἄνω Δούναβιν καὶ τὸν Ἄνω Ρῆνον ἐπὶ Καρακάλλα (211) καὶ μετέπειτα. Τῷ 253 διαβάντες τὰς Ἄλπεις εἰσέβαλον εἰς τὴν Βόρειον Ἰταλίαν, ὁπόθεν ἐξεβλήθησαν κατόπιν σκληρῶν ἀγώνων ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Γαλλιηνοῦ, τῷ δὲ 270, ὁπότε εἰσέβαλον πάλιν εἰς τὴν Βόρειον Ἰταλίαν, ἐξεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐρηλιανοῦ. Τῷ 290 διέσπασαν τὴν ὑπὸ τοῦ Ποστουμίου (257—260) καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Πρόβου (275) διὰ τάφρων καὶ προτειχωμάτων ὀχυρωθεῖσαν μεθοριακὴν γραμμὴν (limes) καὶ κατέλαβον τὸ τρίγωνον μεταξὺ τῆς Βινδελικίας καὶ τοῦ Ἄνω Ρήνου, τὸ κληθὲν «agri decumates», ἐξ ἐσφαλμένης ἑρμηνείας χωρίου τινὸς τοῦ Τακίτου.

Περὶ τὰ μέσα τῆς 4ης ἑκατονταετηρίδος φαίνονται ἐπεκτείναντες τὴν κατοχήν των καὶ ἐπὶ τῆς Ἀλσατίας, ὁπόθεν ἐξεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ κατόπιν τῆς μάχης τοῦ Στρασβούργου (357). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀετίου (454) μὴ εὑρόντες σοβαρὸν ἐμπόδιον διεισέδυσαν εἰς τὴν Ἀλσατίαν καὶ ἐπροχώρησαν βορείως εἰς τὴν Κολωνίαν καὶ τὸ Ἀκυΐσγρανον (Aix-la-Chapelle). Τῷ 496 ὑπετάγησαν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων Χλοδβῖγον (Clovis), μέρος δὲ μόνον αὐτῶν ὑποχωρῆσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως τῶν Ὀστρογότθων Θεοδωρίχου ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ραιτίαν. Οἱ Ἀλαμαννοὶ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Φράγκων ἀπετέλουν ἴδιον δουκᾶτον, τοῦ ὁποίου ἡ αὐτοτέλεια ἐξηρτᾶτο ἑκάστοτε ἐκ τοῦ κύρους καὶ τῆς δυνάμεως τῶν Φράγκων βασιλέων. Τὸ δουκᾶτον τοῦτο κατελύθη ἐπὶ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, μετὰ τὴν πτῶσιν δὲ τῶν Καρολίγκων ἀναφαίνεται πάλιν ὡς τμῆμα τοῦ νέου γερμανικοῦ βασιλείου, ἱδρυθὲν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τοῦ κόμητος τῆς Ραιτίας Μπούρκ-χαρντ. Τῷ 1096 διενεμήθη μεταξὺ τῶν οἴκων Στάουφεν (Staufen) καὶ Ζαίριγκεν (Zähringen). Καὶ ὁ μὲν οἶκος τῶν Ζαίριγκεν ἔλαβε τὰς περιφερείας Τούργκαου (Thurgau), Ζούριχγκαου (Zürichgau) καὶ Ἄαργκαου (Aargau) μετὰ τῆς Βουργουνδίας (Burgund), ὁ δὲ Στάουφεν τὸ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ρήνου τμῆμα, ὅπερ μόνον ὠνομάσθη *Ἀλαμαννία*, βραδύτερον δὲ *Σουηβία* (Schwaben). Ἐκ τῆς Ἀλαμαννίας ἐπεξετάθη τὸ ὄνομα δι' ὅλην τὴν Γερμανίαν, ὡς αὐτὴ καλεῖται ὑπὸ τῶν Γάλλων *Allemagne* καὶ οἱ Γερμανοὶ *Allemands*. Ἡ γλῶσσα τῶν Ἀλαμαννῶν ἀποτελοῦσα διάλεκτον γερμανικήν, ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο κυρίας διαλέκτους, τὴν ἀλαμαννικὴν καὶ τὴν σουηβικήν. Τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα, ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ὀργάνωσις καὶ ἐν γένει ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀλαμαννῶν δὲν διέφερεν οὐσιωδῶς τοῦ τῶν λοιπῶν γερμανικῶν φυλῶν. Οἱ νόμοι τῶν Ἀλαμαννῶν (**βλ. κατωτέρω**) συνετάχθησαν καὶ συνεπληρώθησαν κατὰ τὴν 7ην ἑκατονταετηρίδα ἐπὶ τῆς φραγκικῆς κυριαρχίας. Οὗτοι εἶναι ὁ *pactus Alamannorum* καὶ ἡ ἐν συνελεύσει τῆς φυλῆς ἐκδοθεῖσα *lex Alamannorum*, περιλαμβάνουσα εἰς τρία τμήματα κυρίως διατάξεις ἐκκλησιαστικὰς καὶ τοιαύτας σχετιζομένας μὲ τὸν δοῦκα. Ἡ ἀνθρωπολογικῶς γερμανικὴ καταγωγὴ τῶν Ἀλαμαννῶν ἠμφισβητήθη ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ *Pittard* (Les races et l'histoire, 1924, σελ. 96 ἑπ.). Κατὰ τὸν Pittard οἱ Ἀλαμαννοὶ εἶναι βραχυκέφαλοι, ἐνῷ οἱ Γερμανοὶ ὑπαγόμενοι εἰς τὴν βόρειον φυλὴν εἶναι δολιχοκέφαλοι. Ἐκ τούτου καταλήγει οὗτος εἰς τὴν πιθανωτέραν ὑπόθεσιν, ὅτι οἱ Ἀλαμαννοὶ ἀπετέλουν ἀρχικῶς κελτικὴν ὁμάδα, ἥτις εἰς ἀρχαιοτέρας ἐποχὰς περικλεισθεῖσα μεταξὺ τῆς βορείου φυλῆς προσέλαβε τὴν γλῶσσαν καὶ ἠκολούθησε τὰ πολιτικὰ πεπρωμένα αὐτῆς καὶ ὅτι βραδύτερον κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας ἐγκατεστάθη εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ ἀπετέλεσε μέρος τῆς βραχυκεφάλου περιοχῆς αὐτῆς. Κατὰ τὸν Pittard δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ ὑπόθεσις ὅτι οἱ Ἀλαμαννοὶ ἀπετέλεσαν τμῆμα τῆς μεγάλης βραχυκεφάλου ὁμάδος ἀγνώστου καταγωγῆς, ἥτις ἐμφανίζεται εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῆς μεσολιθικῆς ἐποχῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Haas*, Urzustände Alemanniens (1865). *Backmeister*, Alemann. Wanderungen (1867). *Hollander*. Kriege der A. mit den Römern (1874). *v. Schubert*, Die Unterwerfung der A. unter die Franken (1884). *Birlinger*, Rechtsrhein Alamannien (1890). *Cramer*, Geschichte der A. 1899). *F. Dahn*, Die Könige der Germanen. Bd. 9, 1 Abt. (1902).
Θ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

— **Ἀλαμαννῶν *νόμοι***. Τῶν νόμων τῶν Ἀλαμαννῶν, οἵτινες κατῴκουν μεταξὺ τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Λικίου, εἰς τὴν Ἀλσατίαν καὶ Ἑλβετίαν, ἔχομεν δύο διάφορα κείμενα. Τὸ ἀρχαιότερον, τοῦ ὁποίου πέντε βραχέα ἀποσπάσματα ἔχουν περισωθῆ μέχρις ἡμῶν, γνωστὸν ὡς *Pactus Alamannorum*, θεωρεῖται ὡς ἐκ τῆς συχνῆς ἐπαναλήψεως τῆς φράσεως «et sic convenit» ὅτι συνετάχθη ὑπὸ ἐπισήμου ἐπιτροπῆς. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ κείμενον τοῦτο ἐγράφη κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ *Δαγοβέρτου Α'*, δηλ. κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς 7ης ἑκατονταετηρίδος.

Τὸ δεύτερον κείμενον, γνωστὸν ὡς *Lex Alamannorum*, ἐγράφη καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἀλαμαννία ἦτο μὲν ἀνεξάρτητος καὶ ὑπὸ ἰδίους ἄρχοντας, ἀλλ' ἀνεγνώριζε τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Φράγκων βασιλέων. Ἐν τῷ χειρογράφῳ St. Gall ἀναφέρεται ὅτι ὁ νόμος οὗτος ἐπήγασεν ἐκ συμφωνίας μεταξὺ τῶν μεγάλων Ἀλαμαννῶν ἀρχηγῶν καὶ τοῦ Δουκὸς Λάντφριντ, ὅστις ἡγεμόνευσεν ἀπὸ τοῦ 709—730. Ἀμφότεροι οἱ νόμοι οὗτοι ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ *J. Merkel* ἐν τοῖς Mon. Germ. hist. Leges III.

Ἀλαμάννος ἢ ***Ἀλεμάννος, Νικόλαος***. Λόγιος Ἕλλην, Ἄνδριος τὴν πατρίδα, ἐκ τῆς ἐν τῇ νήσῳ μέχρι σήμερον σωζομένης οἰκογενείας, γεννηθεὶς τὴν 12ην Ἰανουαρίου 1583. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1592 εἰσήχθη εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ ἑλληνικὸν Κολλέγιον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου (Collegio Greco), τὸ ἄλλως καὶ Γρηγοριανὸν Φροντιστήριον καλούμενον, ἅτε ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ πάπα Γρηγορίου ΙΓ', ὅπερ ἐνεῖχε μὲν προπαγανδιστικὸν σκοπόν, ἀλλ' ἐν ᾧ ἐκαλλιεργεῖτο μετὰ μεγάλου ζήλου ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία. Ἐξ οὗ καὶ εὐνόητον, διατί ὁ Piazza ἔλεγε περὶ τῶν εἰς τὴν πατρίδα των ἐπανακαμπτόντων μαθητῶν τοῦ Κολλεγίου, ὅτι θαυμάζονται ἐκεῖ ὡς «oracoli di sapienza».

Καταταχθεὶς εἰς τὸ Κολλέγιον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ὁ Ἀλαμάννος ἐπεδόθη μεγάλως εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ ἰδίως εἰς τὴν λατινικὴν καὶ ἑλληνικὴν φιλολογίαν. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν δόγμα παρέμεινεν ἐφ' ἱκανὸν πιστὸς καὶ κατὰ τὸ δόγμα τοῦτο μάλιστα ἐχειροτονήθη ὑποδιάκονος· ἀλλὰ κατόπιν, μεταστὰς εἰς τὸν καθολικισμόν, ἐγένετο διάκονος καὶ ἱερεὺς καὶ ἐδίδαξεν ἐν τῷ Κολλεγίῳ, ἐφ' ᾧ ἐξε-

Digitized by Google

παιδεύθη, τὴν ρητορικὴν καὶ τὴν ἑλληνίδα γλῶσσαν. Εἰς τὸ Κολλέγιον τοῦτο σώζεται, μέχρι σήμερον, ἀνηρτημένη ἐν περιόπτῳ τιμητικῇ θέσει, ἡ εἰκὼν τοῦ Ἀλαμάννου, φέρουσα κάτωθεν τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν:

Nicolaus Alemannus, Andrius, perductis ad exitum absolutissimum studiis, eorum fructum in graecae litteraturae magisterio primus hic coepit, in quo discipulum praeceptore se dignum habuit Leonem Allatium; Cobellutium tunc praesulem, postea purpuratum, eadem lingua imbuit et Scipioni Burghesio a latinis epistolis fuit. Primus denique custos Vaticanae bibliothecae, librorum ipse auctor multiplici eruditionae ac styli candore nobilium, ingenium doctrinamque suam omnibus approbavit. Meditantem parantemque plura litterariae rei publicae importuna mors abstulit.

Ὁ Λέων Ἀλλάτιος, ὁ Φραγκῖσκος Ἀρκούδιος καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς σοφοὶ ὑπῆρξαν μαθηταὶ τοῦ Νικολάου Ἀλαμάννου. Μετὰ τοῦ Ἀλλατίου μάλιστα ὁ Ἀλαμάννος διετέλει εἰς πυκνὴν ἐπιστολιμαίαν ἀνταπόκρισιν. Μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἀλαμάννου ὑπῆρξε καὶ ὁ Σκηπίων Κοβελούτσης (Cobeluzzi), γραμματεὺς τοῦ πάπα Παύλου τοῦ Ε'. Ὁ Κοβελούτσης οὐδέποτε ἐλησμόνησε τὸν διδάσκαλόν του. Αὐτὸς δ' ὑπῆρξεν ὁ συντελέσας εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ Ἀλαμάννου ὡς γραμματέως τοῦ καρδιναλίου Σκηπίωνος Μποργκέζε (Borghese). Ἀλλ' ἡ ὑπηρεσία αὕτη δὲν ἦτο κατάλληλος διὰ τὸν Ἀλαμάννον, ὅστις δυσκόλως ἠδύνατο νὰ προσαρμόσῃ τὸ ὕφος του πρὸς τὸν βαθμὸν καὶ τὰς ἰδιότητας τῶν προσώπων, πρὸς τὰ ὁποῖα ἔγραφε λατινικὰς κυρίως ἐπιστολάς, εἰς τὰς ὁποίας ἄλλως ἐσυνήθιζε νὰ παρεμβάλλῃ πολλὰς ἑλληνικὰς λέξεις. Ἑλκύσας ὅμως διὰ τῆς σπανίας πολυμαθείας του ἀμέριστον τὴν εὔνοιαν τῶν Βαρβερίνων, ἀνεψιῶν τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ Η', ἐγένετο μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαλτάσαρ Ἀρσιδαίου ἔφορος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ, παραμείνας ἐπὶ πενταετίαν εἰς τὴν θέσιν ταύτην, εἰς ἣν ἦτο ὄντως ἐνδεδειγμένος διὰ τὴν πολυμερῆ σοφίαν καὶ τὰ ἄλλα πλεονεκτήματά του. Συνετέλεσε δ' ὁ Ἀλαμάννος τὰ μέγιστα εἰς τὴν διαφώτισιν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέλιξιν τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν μελετῶν ἐν τῇ Δύσει κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἀνακαλύψας ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ τὴν σκανδαλώδη *ἀπόκρυφον ἱστορίαν τοῦ Προκοπίου*, ἐδημοσίευσε ταύτην τῷ 1623 μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως καὶ μακροτάτων κριτικῶν σχολίων καὶ ἱστορικῶν παρεκβολῶν, δι' ὧν ὑπερηκόντισε τὸν Προκόπιον κατὰ τὴν δριμύτητα τῆς ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ ἐπιθέσεως. Ἡ σκανδαλώδης αὕτη ἱστορικὴ ἀποκάλυψις καὶ ὁ πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Προκοπίου ὑπέρμετρος ζῆλος τοῦ Ἀλαμάννου ἐξήγειραν ἱκανοὺς τῶν τότε λογίων ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πολλὰ ἐδημοσιεύθησαν εἰς ἀνασκευὴν ἀμφοτέρων καὶ ὑπεράσπισιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας. Οἱ ἀρχαιότεροι τῶν ἐπικριτῶν τοῦ Ἀλαμάννου εἶνε Βενέδικτος ὁ Βάλδης (1627), Θωμᾶς ὁ Ρίβιος (1628), Γαβριὴλ ὁ Τριβόριος (1631) καὶ Ἰωάννης ὁ Eichelius (1651). Προεξῆρχεν ὅμως πάντων ὁ Θωμᾶς Ρίβιος, δικηγόρος τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, ὅστις ἐθεώρησε καθῆκόν του νὰ μὴ ἀφήσῃ ἄνευ ἀπαντήσεως τὰς ἐναντίον ἑνὸς τῶν ἐστεμμένων συντρόφων τοῦ ὑψηλοῦ του κυρίου ἀπευθυνομένας δριμείας μομφάς. Συνέγραψεν ὅθεν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Imperatoris Iustiniani defensio adversus Alemannum» (Londini 1626) βιαιότατον δικανικὸν λόγον, διὰ τοῦ ὁποίου προσπαθεῖ ν' ἀπαλλάξῃ τὸν σύζυγον τῆς Θεοδώρας ἀπὸ τὰς ἐναντίον του κατηγορίας τοῦ Ἀλαμάννου. Μετὰ διετίαν ὁ Ἀλαμάννος ἐδημοσίευσε λατινιστὶ πολύτιμον καὶ ὀγκῶδες σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «*Antiquitates Cristianae*», καθὼς καὶ εἰδικὸν ἔργον περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ, ἐκθέσας ἐν αὐτῷ τὴν ἱστορίαν τῆς περιφήμου ταύτης Μητροπόλεως, περιγράψας δὲ μετὰ γλαφυρότητος τὰ μωσαϊκὰ καὶ τὰ ἄλλα ἐν τῷ περιωνύμῳ ναῷ καλλιτεχνήματα καὶ ἑρμηνεύσας λαμπρῶς τὰς ἐν αὐτῷ ἐπιγραφάς.

Ὁ Ἀλαμάννος ἐνταλθεὶς τὴν τοποθέτησιν καὶ τὴν φύλαξιν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης ὀστῶν μαρτύρων καὶ ἄλλων ἱερῶν λειψάνων προσεβλήθη ὑπὸ λοιμώδους νόσου καὶ ἀπέθανε τὴν 24 Ἰουλίου 1626, ἐν ἡλικίᾳ μόλις 43 ἐτῶν. Ἐτάφη δ' εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα, τὴν δ' ἐπὶ τοῦ μνημείου του μακρὰν ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν ἔγραψεν ὁ Γεώργιος Τρόμπας Λάσκαρης.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Νικολάου Ἀλαμάννου εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Procopii Caesariensis V. I. Ἀνέκδοτα. Arcana Historia. Ex Bibliotheca Vaticana *Nicolaus Alemannus* protulit, latinè reddidit, notis illustravit. Nunc primum in lucem prodit triplici indice locuplerata. Lugduni, Sumpt. Andreae Brugioti, bibliopole Romani, M. DC. XXIII. Τὸ βιβλίον, σχήμ. εἰς φύλλον, εἶναι σπάνιον. Σελ. 33 περιλαμβάνει ὁ πρόλογος, 135 τὸ ἑλληνικὸν κείμενον καὶ ἡ λατινικὴ μετάφρασις αὐτοῦ, 142 δ' αἱ σημειώσεις καὶ ἀποσπάσματα ἀνεκδότων ἐκ τοῦ Σουΐδα. Ἐν ἀρχῇ 6 φύλλα καὶ ἐν τέλει 10 σελ. δὲν εἶναι ἠριθμημέναι. Ἐπὶ τοῦ τίτλου τοῦ βιβλίου, τυπωμένου δι' ἐρυθρῶν καὶ μαύρων γραμμάτων, χαλκογραφία εἰκονίζουσα τὸν ἥλιον μετὰ τοῦ ἐμβλήματος: «Flamis ipse suis». Τὸ βιβλίον τοῦτο ἀφιεροῖ ὁ Ἀλαμάννος πρὸς τὸν καρδινάλιον Λουδοβῖκον Λουδοβίζην. Τὸ ἔργον ἐξεδόθη καὶ ἐν τῷ Γ' τόμῳ τῆς ἐν Βόννῃ ἐκδόσεως τοῦ Προκοπίου, ὑπὸ τὸν τίτλον *Nicolai Alemanni*, «De Procopio et arcana ejus historia judicium».

2) De Lateranensibus Parietinis. Dissertatio historica *Nicolai Alemanni*. Romae, anno iubilei M. DC. XXV.

Τὸ ἔργον, σχ. 4ου, ἀποτελεῖται ἐξ 172 σελ., 6 φύλλων μὴ ἠριθμημένων, καὶ ἐκ 3 πινάκων χαλκογραφημένων. Περιέχει δὲ καὶ πολλὰς εἰκόνας. Ἡ ἔκδοσις εἶναι σπανιωτάτη, διότι τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ Ἀλαμάννου ἐξετυπώθη εἰς 200 μόνον ἀντίτυπα καὶ δὲν ἐδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον. Νέα ἔκδοσις τοῦ συγγράμματος τούτου τοῦ Ἀλαμάννου, δημοσιευθεῖσα ὑπὸ Jean Bottari, προτάξαντος βιογραφίαν τοῦ συγγραφέως, καὶ ἀφιερωμένη εἰς τὸν καρδινάλιον Fortuné Tamburini, ἐγένετο ἐν Ρώμῃ τῷ 1756. Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ, σχ. 4ου, 16 σελ. καταλαμβάνει ὁ τίτλος καὶ ἡ εἰσαγωγὴ καὶ 218 τὸ κείμενον. Περιέχονται δ' ἐν αὐτῇ καὶ 12 χαλκογραφημένοι πίνακες. Καὶ ἡ ἔκδοσις αὕτη εἶναι σπανιωτάτη. Θεωρεῖται δὲ τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ Ἀλαμάννου ὑπὸ τῶν ἐπαϊόντων περισπούδαστον διὰ τὴν κατὰ τὸν μεσαίωνα πολιτικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἱστορίαν. Ἀνετυπώθη ἐν τῷ ἔργῳ Thesaur. Antiquitat. Italiae, t. VIII.

3) Rogerii, Comitis Calabriae, donatio ecclesiae Melitensi, e graeco latine reddita a *Nicolao Alemanno*. Δημοσιευθὲν ὑπὸ Ughelli ἐν τῷ ἔργῳ του Italia Sacra, τ. Α', στήλη 1022, ἔκδ. Ρώμης, καὶ τ. Α, στήλη 943, ἔκδ. Βενετίας.

4) Carmina in columnam Pauli V e templo Pacis in Exquilinum translatam.

5) Dissertatio de dextrae laevaequae manus praerogativa ex antiquis pontificum nummis.

6) De principis Apostolorum sepulcro.

7) De ecclesiasticis antiquitatibus.

8) De ecclesiastica praelatione.

9) «Ἰατροψυχία». Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ἀλαμάννου ὁ Κωττούνιος συνέταξε τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα:

Εἰς βίβλον τοῦ σοφωτάτου Νικολάου τοῦ Ἀλεμάννου, ἧς τοὔνομα Ἰατροψυχία.

Χερσί μ' ὅλῃς, φιλόμουσε, ἐπ' ὀμφαλὸν εἴλυε βίβλον
κλεινοῦ Ἀλεμάννου ἄλθε' ἔχουσαν ἄκρα.
ἄλθη ψυχῆς, οὐ δέματος νόσον αἵματ' ἀκεῦντα
Χριστοῦ, οὐ βλοσυρῆ Γοργόνος ἐκ μελέων.
Γοργόνος ἦν δ' ἐρέῃς χοιῆ: ῥιὲν ἐκ χεοὸς αἷμα
ῥαῖε, τὸ δ' ὡς λαιὸν καλὰ πύρησιν ἄκη;
Στραφθεὶς Ἀλεμάννου οἶμον βῆθ', ἧδ' ἐσαθρήσεις
δεξιτερῶν Χριστοῦ σοὶ προβλύειν λαγόνων.

[Βλ. *Ἰωάννου τοῦ Κωττουνίου*, τοῦ ἐκ Βερροίας, Ἱππέως, Φιλοσοφίας, Ἰατρικῆς καὶ Θεολογίας διδασκάλου καὶ ἐν τῷ τοῦ Πατταβίου Λυκείῳ πρώτου φιλοσόφου, Ἑλληνικῶν Ἐπιγραμμάτων βιβλία δύο. Patavii, MDCLIII, σ. 72].

10) «Περὶ τοῦ ἀττικοῦ λόγου». Καὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ἀλαμάννου ὁ Κωττούνιος συνέταξεν ὡσαύτως τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα:

Ὄρθιος ἦε πάρος Μουσῶν στίβος, ἄρτι δὲ σεῖο
ἄμμιν ὁδηγεῦντος πᾶσι βατὸς τελέθει·
ἀτθίδος οἷον ἅπαντα λύεις γριφώδεα γλώττης,
οἷον δυσχερίης πᾶν σκότος ἐξελάος.
Ζηνοδότου περίεργον, ἰδ' εὔφρονα φροῦδον ἐλέγχεις
Καλλιμάχοιο πόνον σῇ πινυτῇ σοφίῃ.
['Εθν. ἀν. σ. 63—4].

11) «Παρατηρήσεις εἰς τὸν ὑπὸ *Ἰακώβου Γρετζέρου* ἐκδοθέντα Ὁδηγὸν Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου». Αἱ παρατηρήσεις αὗται, λατινιστὶ συντεταγμέναι, ἐδημοσιεύθησαν ἐν *Gretser*, Opera omnia, τ. XIV, μέρ. Β', Ratisbonne, 1740, σ. 446—7. Αὐτόθι ἐδημοσιεύθη καὶ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλαμάννου πρὸς τὸν Gretser, γραφεῖσα ἐν Ρώμῃ τὴν 28 Νοεμβρίου 1612.

Ὁ Ἀλαμάννος ἐφιλοπόνησε καί τινα ἄλλα ἐλάσσονα φροντίσματα, σώζονται δὲ καὶ πολλαὶ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Pompilio Rodota*, Dell' origine, progresso e stato presente del rito greco in Italia. Rome, 1763, τ. Γ', σ. 161 κ. ἑ.—*Iken*, Leukotheä, τ. β', σ. 172.—*Κ. Ν. Σάθα*, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἐν Ἀθήναις, 1868, σ. 295.—*Ἀνδρονίκου Κ. Δημητρακοπούλου*, Προσθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν Κωσταντίνου Σάθα. Ἐν Λειψίᾳ, 1871, σ. 45.—*Γεωργίου Ἰωάννου Ζαβίρα* Νέα Ἑλλὰς ἢ Ἑλληνικὸν Θέατρον. Ἀθήνησι, 1872, σ. 475.—*Em. Legrand*, Bibliographie Hellénique aux XVe et XVIe siècles, τ. Α', σ. CLI κ. ἑ. καὶ τ. Γ', σ. 203.—*D. Placide de Meester*, Le collège pontifical grec de Rome. Rome, 1910.—*Σ. Π. Λάμπρου*, Νέος Ἑλληνομνήμων, τ. Ι' (1913), σ. 2 κ. ἑ.—*Ρεϊμόνδου Νετζχάμμερ*, Τὸ Ἑλληνικὸν Κολλέγιον ἐν Ρώμῃ. «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος». τ. Θ' (1926), σ. 618 κ. ἑ.—*Δ. Π. Πασχάλη*, Ἱστορία τῆς Νήσου Ἄνδρου, τ. Β', ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 191—2. Ἡ ὑπὸ Ἀνδρέου Μουστοξύδου ἐν τῷ «Ἑλληνομνήμονι» αὐτοῦ (σ. 230 κ. ἑ.) δημοσιευθεῖσα πραγματεία «Τὸ ἐν Ρώμῃ Ἑλληνικὸν Γυμνάσιον» ὅπερ ἀναφέρεται ὡς ἀρχαιότερον ἵδρυμα τοῦ πάπα Λέοντος 10ου, ἐκλιπὸν περὶ τὸ 1520.

Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

—**Ἀλαμάννος *Νικόλαος*.** Ναυτικὸς ἐξ Ἄνδρου. Ἀγωνιστής. Συνειργάσθη μετὰ τῶν πυρπολητῶν Μιχαὴλ Βουβάκη, Γεωργίου Πυλίου καὶ Ἰωάννου Κουμαριανοῦ. Ὑπηρέτησεν ἐπίσης εἰς τὰ πλοῖα τοῦ Καπετὰν-Ἀνδρουλῆ, τοῦ Καρακωνσταντῆ καὶ τοῦ Ἰωάννου Μαυρῆ. Μετέσχε τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος τὴν ὁποίαν ἀνετίναξεν ὁ Κανάρης ἐν Χίῳ. Ἐφονεύθη τῷ 1823 εἴς τινα ἀποβατικὴν ἐνέργειαν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Γ. Δ. Κ.

—**Ἀλαμάννος *Κώστας*.** Ἀγωνιστὴς ἀπὸ τὸ Ρεγγίνι τῆς Λοκρίδος. Ἀνῆκε καὶ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὸ *ὀρδὶ* τοῦ καπετὰν Δυοβουνιώτου, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἐπολέμησε καὶ κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Πολιορκήσας τοὺς ἐγχωρίους Τούρκους εἰς τὴν Μενδενίτζαν, διεκρίθη εἰς τὴν Ὑπάτην καὶ τὸν Ἀετόν, εἰς δὲ τὰ Βασιλικὰ ἔδειξεν ἐξαίρετον διαγωγήν. Ἐπληγώθη τρίς, εἰς Νεβρόπολιν, εἰς Ἁγίαν Μαρίναν καὶ κατόπιν εἰς Πέτραν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Καραϊσκάκη τῷ 1826—27, διεκρίθη εἰς τὴν ἀνίχνευσιν τῶν Τουρκαλβανῶν καὶ ἐξαιρέτως ἐν Ἀραχώβῃ, ὅπου ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν ἐπιθετικωτάτων. Ἐν τέλει μετέσχεν εἰς τὰς μάχας τῆς Δαμάστας, τῆς Πέτρας καὶ εἰς τὸ Στεβένικον. Περιληφθεὶς εἰς τὰς χιλιαρχίας καὶ ὑπηρετήσας εἰς τὴν τετάρτην ἐπ' ἀρκετόν, κατετάχθη εἰς τὰ ἐλαφρὰ τάγματα καὶ τέλος εἰς τοὺς ἀκροβολιστὰς τῆς ἀντιβασιλείας. Ἀπολυθεὶς κατὰ τὸ 1840, ἔλαβε τὸ σιδηροῦν νομισματόσημον, τῷ 1844. Γ. Δ. Κ.

—**Ἀλαμάννος *Λεονάρδος*.** Ἀγωνιστής, ἐξ Ἄνδρου. Ἀδελφὸς τοῦ Νικολάου Ἀλαμάννου. Κατετάχθη ὡς τακτικὸς εἰς τὸ πυροβολικὸν τοῦ Φαβιέρου τῷ 1825. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς δύο μάχας τοῦ Χαϊδαρίου, διακριθεὶς κατὰ τὴν δευτέραν. Προσληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἐμμανουὴλ Καλλέργη, ὡς ὑπαξιωματικός, διεκρίθη εἰς διαφόρους μάχας καὶ μάλιστα εἰς τὸν Πειραιᾶ. Προσέφερε πολυτίμους ὑπηρεσίας ὡς πυροβολητὴς εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ναυπάκτου. Ἀποσυρθεὶς κατόπιν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον συνειργάσθη μετὰ τοῦ Γεωργίου Καρατζᾶ εἰς τὴν συγγραφὴν ἀναμνήσεων σχετικῶν πρὸς τὴν Ἐπανάστασιν. Τὸ ἔργον ἔμεινεν ἀτελές. Γ. Δ. Κ.

Ἀλαμάνοι καὶ ***Ἀλεμάνοι*.** Παλαιότατος προβηγκιανὸς Οἶκος, κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα μετὰ τῆς Τετάρτης Σταυροφορίας τῷ 1204 καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ Δυτικῇ Πελοποννήσῳ καὶ μετέπειτα ἐν Ἑπτανήσῳ.

Ὁ ἐν Ἑλλάδι γενάρχης αὐτῆς *Μισσὲρ Γουλιάμος* (Γουλιέλμος) ***Ἀλαμάνος***, λαβὼν τὴν βαρωνίαν τῶν Πατρῶν ὡς ἴδιον τιμάριον κατὰ τὴν διανομήν, ἐπὶ μακρὸν ἤριζε μετὰ τοῦ Λατίνου ἀρχιεπισκόπου τῆς πόλεως, ὑποστηριζομένου ἀπὸ πλῆθος ἱερέων καὶ μοναχῶν, φυλασσόντων τὸ τότε ἐν Πάτραις εὑρισκόμενον ἀκόμη λείψανον τοῦ Πρωτοκλήτου Ἀνδρέα. Μετ' ὀλίγον ἡ ρῆξις ἐπῆλθεν αἱματηρά. Ὁ Ἀλαμάνος ἐφυλάκισε τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ἐρρινοκόπησε τὸν ἐπίτροπόν του, ἀνθιστάμενον εἰς τὰς θελήσεις του, ἀντὶ δὲ νὰ τειχίσῃ τὴν ὅλην πόλιν ἐναντίον τῶν πειρατῶν, ἢ μᾶλλον ν' ἀνοικοδομήσῃ τὰ καταπεσόντα παλαιὰ τείχη, ἐπροτίμησε ν' ἀνεγείρῃ τὸ ἔτι καὶ νῦν εἰς ἐρείπια σωζόμενον Φραγκόκαστρον τῶν Πατρῶν. Πρὸς τοῦτο μάλιστα κατηδάφισε τὴν ἀρτιπαγῆ τότε Ἀρχιεπισκοπήν, καὶ πολλὰ ἐρείπια μετὰ κιόνων καὶ κιονοκράνων, ἅτινα περιεσώθησαν ἐντετειχισμένα.

Βραδύτερον, ἕτερος *Γουλιέλμος* ***Ἀλαμάνος***, ἔγγονος τοῦ πρώτου, ἠναγκάσθη νὰ διαβιβάσῃ τὴν κοσμικὴν τῶν Πατρῶν ἐξουσίαν εἰς τὴν λατινικὴν Ἀρχιεπισκοπήν, ἐνεχυριάσας τὰς προσόδους τῆς βαρωνίας εἰς τὸν Πάπαν καὶ ἐξαρτήσας τοιουτοτρόπως ἀπ' αὐτοῦ τὰς κτήσεις τῆς οἰκογενείας του. Ἕνεκα τῶν περιστατικῶν αὐτῶν οἱ Ἀλαμάνοι μετηνάστευσαν μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰς τὴν Ἑπτάνησον, ἔνθα διεκρίθησαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων εἰς πολλὰς περιστάσεις.

Ἐν Ζακύνθῳ ἡ οἰκογένεια τῶν Ἀλαμάνων ἀπαντᾷ ἀπὸ τοῦ ιε' αἰῶνος καὶ εἶναι ἐγγεγραμμένη ἐν τῇ Χρυσοβίβλῳ τῆς νήσου. Γ. Δ. Κ.

—**Ἀλαμάνοι, *Γαρνιέρος* καὶ *Θωμᾶς ἀδελφοί*.** Ἤκμασαν ἐν Κερκύρᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ 13ου αἰῶνος. Εἰς αὐτοὺς εἶχε παραχωρήσει τιμάρια ὁ ***Φίλιππος Κινάρδος***, ὅταν διὰ λογαριασμὸν τῆς χήρας τοῦ Βασιλέως Μαφρέδου, τῆς Ἠπειρώτιδος Δεσποίνης ***Ἑλένης Κομνηνοαγγελίνας***, ἐφρούρει τὴν Κέρκυραν. Ὁ ***Γαρνιέρος*** μάλιστα ἀνέλαβε τὴν ἄμυναν τῆς νήσου, ὅταν, δολοφονηθέντος τοῦ Κινάρδου, ὁ Δεσπότης τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ ἐπεδίωξε τῷ 1266 ν' ἀνακαταλάβῃ τὴν νῆσον ταύτην, δοθεῖσαν ὡς προῖκα εἰς τὴν ἐγκάθειρκτον κόρην του. Μὴ δυνάμενος ν' ἀντιστῇ μόνος ὁ Γαρνιέρος Ἀλαμάνος, ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ συμπατριώτου του *Καρόλου τοῦ Ἀνδηγαυοῦ*, τοῦ νέου Βασιλέως τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Σικελίας, οὗτος δὲ ἀποστείλας αὐτῷ τὴν ποθουμένην βοήθειαν, τὸν ἐστήριξε, και εἰς ἀνταμοιβὴν τὸν διώρισε τοποτηρητὴν αὐτοῦ ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἀρχιστράτηγον, ἐξασφαλίσας μετ' ὀλίγον τὰς κτήσεις του καὶ δὴ τὴν Κέρκυραν διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Οὐϊτέρβου. Γ. Δ. Κ.

—**Ἀλαμᾶνος *Πέτρος*.** Ζακύνθιος εὐπατρίδης (1612—1635) ἄδικος καὶ σκληρός, ὅστις ἵνα ἐκδικηθῇ καὶ ἄρῃ ἐκ τοῦ μέσου τὸν ἐχθρόν του Τούρταν, ἐμηχανεύθη νὰ νυμφεύσῃ ἕνα τῶν 12 υἱῶν του μετὰ τῆς κόρης ἐκείνου, τὴν ὁποίαν αἰσχρῶς ἐξεδίωξε τῆς οἰκίας του, τὴν ἐπομένην τοῦ γάμου, ὡς δῆθεν μὴ παρθένον. Ἡ θεία δίκη, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐτιμώρησεν αὐτόν, ἀποθανόντων ἐν βραχεῖ διαστήματι χρόνου ὅλων τῶν τέκνων του. Μετὰ

Digitized by Google

νοήσας ὁ 'Αλαμᾶνος κατέλιπε τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ ἀγαθοεργῶν σκοπῶν. Ποίημα ἔχον ὑπόθεσιν τὸν Πέτρον 'Αλαμᾶνον ἐκ στίχων 1190 ἔγραψεν ὁ Ε. Μαρτινέγκος, μέρος δὲ τούτου ἐδημοσιεύθη· ἐπίσης ὁ Α. Μάτεσης ἔγραψεν ἐν προκειμένῳ ballade. (Βλ. καὶ Λεξικὸν Ζακύνθου. Τόμ. Α' — σελ. 31.) Λ. ΖΩΗΣ

—**'Αλαμᾶνος** ***Ζαχαρίας***, ἀναφερόμενος καὶ ὑπὸ τὴν γραφὴν ***'Αλεμάνος***. Κερκυραῖος εὐπατρίδης, ἀκμάσας τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος. Μετέχων πρεσβείας ἥτις ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς κοινότητος εἰς Ἐνετίαν, ἐπέτυχε παρὰ τῆς Γερουσίας τὴν ἐπικύρωσιν τῶν ἀτονησάντων παλαιῶν τῆς νήσου προνομίων, καὶ νέα τοιαῦτα ἐξασφαλίζοντα· εἰς τὴν Κέρκυραν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ τοῦ Ἰονίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἀσφάλειάν της ἀπὸ τῶν γειτονικῶν ἀκτῶν τῆς Ἠπείρου. Γ. Δ. Κ.

—**'Αλαμᾶνος** Νικόλαος (Ἄνδριος) **βλ. 'Αλαμάννος.**

'Αλαμὲν (Alamin Fèlix). Διάσημος Ἱσπανὸς ἱεροκήρυξ καὶ ἀσκητικὸς συγγραφεύς. Ἀπέθανε τῷ 1727.

'Αλαμέντα (Alamenda). Πόλις τῆς Καλιφορνίας τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τεχνητῆς λίμνης πέντε περίπου μιλλίων μήκους καὶ ἑνὸς πλάτους, εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ κόλπου τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου. Ἔχει ναυπηγεῖα, ταπητουργεῖα καὶ κεραμουργεῖα. Εὐχάριστος θερινὴ διαμονή. Κάτοικοι 23.383.

'Αλὰμ-ἐντίν, *'Αμποὺλ Χασὰν 'Αλῆ 'Εσ-Σακχαβῆ*. Ἄραψ συγγραφεὺς γεννηθεὶς τῷ 1163 ἐν Σικχᾷ τῆς Αἰγύπτου. Ἀπέθανεν ἐν Δαμασκῷ, ὅπου ἔζησε, τῷ 1245. Ἔγραψε πλεῖστα συγγράμματα, μεταξὺ ἄλλων: τὸ Χινταγιὲτ ἐλ-Μορτάμπ, ποίημα ἐκ 427 στιχων ἑρμηνευτικοῦ τῶν ἀμφιβόλων ἐκφράσεων τοῦ Κορανιου· σχόλια εἰς τὰ ἔργα τοῦ διδασκάλου του 'Εσ-Σατιμπῆ· ἑπτὰ θρησκευτικὰ ποιήματα καὶ μίαν ποιητικὴν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν σύγχρονόν του Κεμαλεντὶν ἐσ-Ζερεσί, σχολιαστὴν τοῦ Χαριρί. Ἡ διδασκαλία τοῦ 'Αλὰμ-ἐντὶν ἦτο τόσον ἐπιτυχής, ὥστε πλήθη συνέρρεον εἰς τὸ τέμενος τῶν Ὀμεϊαδῶν διὰ νὰ διδαχθοῦν τὴν μελέτην τοῦ Κορανιου ὑπὸ τὰς ὁδηγίας του. Πολλάκις δύο καὶ τρία πρόσωπα ἀνεγίνωσκον συγχρόνως διάφορα μέρη τοῦ Κορανίου, ὁ δὲ 'Αλὰμ-ἐντὶν παρηκολούθει ὅλους καὶ ἀπηύθυνεν εἰς ἕκαστον τὰς δεούσας παρατηρήσεις.

'Αλαμιννό (ἡ). Μικρὰ κώμη τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγομένη εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας καὶ διαμερίσματος Λάρνακος. Κεῖται νοτιοδυτικῶς τῆς πόλεως Λάρνακος (Σκάλας) καὶ ἀριθμεῖ περὶ τοὺς 330 κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 170 εἶναι Μωαμεθανοί. Κ. Μ. Κ.

ἀλαμιρὲ *[Μουσ.]*. Παλαιοτέρα ὀνομασία τοῦ φθόγγου *λά* (13ος, 14ος αἰὼν) κατὰ τὸ σύστημα τῶν *μεταβολῶν* καὶ *ἑξαχόρδων*. Δ. Λ.

Ἄλαμος (ἡ) *['Αρχ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ἀλβανίας, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀλβάνου καὶ Κασίου.

'Αλάμος (Alamos). Πόλις τοῦ Μεξικοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ Σονόρα. Ἀπέχει 132 μίλλια πρὸς ΝΑ τῆς Guaymas μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς, καὶ φημίζεται διὰ τὸν μόλυβδον καὶ χαλκόν της. Πληθυσμὸς 9.500.

'Αλάμος (Don Balthazar Alamos de Barrientos). Φιλόλογος Ἱσπανός, γεννηθεὶς τῷ 1550 εἰς τὴν Μεντίνα ντὲλ Κάμπο τῆς παλαιᾶς Καστιλλίας καὶ ἀποθανὼν τῷ 1640. Εἶχε συνδεθῆ μὲ τὸν Ἀντόνιο Περέζ, γραμματέα τοῦ Φιλίππου τοῦ Β' βασιλέως τῆς Ἱσπανίας, διὰ στενωτάτης φιλίας ἡ ὁποία, ὅταν ὁ Περὲζ ἐτέθη εἰς δυσμένειαν, τοῦ ἐστοίχισεν εἱρκτὴν δώδεκα ἐτῶν. Κατὰ τὴν φυλάκισίν του δὲν ἔπαυσε νὰ ἐργάζεται καὶ ἐξεπόνησε μετάφρασιν ἱσπανιστὶ τοῦ Τακίτου, τὴν ὁποίαν καὶ ἐδημοσίευσε. Ὅταν ἀπεφυλακίσθη ἀνέκτησε, χάρις εἰς τὴν εὐμένειαν τοῦ κόμητος ντ' Ὀλιβαρέζ, τὴν θέσιν του εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ἐξετέλεσε κατόπιν ἀναθέσεως βασιλικῆς ἐντολῆς πολλὰς φιλολογικὰς ἐργασίας.

ἀλαμοσέμυς (Alamosemys Hay). Χελώνη ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *δερματεμυδιδῶν*, ἥτις ἀπαντᾷ καὶ σήμερον εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀμερικὴν καὶ τῆς ὁποίας οἱ πρόγονοι ἐνεφανίσθησαν ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, ἤτοι ἀπὸ τοῦ κάτω ἠωκαίνου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Θ. Σ.

ἀλαμοσίτης (Alamosit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν παρουσιάζον ὁμοιότητα κατὰ τὸν τύπον καὶ τὴν μορφὴν πρὸς τὸν *βολλαστονίτην*. Κρυσταλλοῦται κατὰ τὸ μονοκλινὲς σύστημα. Παρουσιάζεται εἰς μικρούς, λεπτούς, ἐπιμήκεις κρυστάλλους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ μορφὴν ἰνωδῶν συσσωματωμάτων μὲ ἀποκλινούσας ἀκτινοειδῶς ἶνας. Ὁ τύπος τοῦ βολλαστονίτου εἶναι $CaSiO_3$. Ὁ ἀλαμοσίτης ἔχει εἰς τὸ μόριόν του ἀντὶ ἀσβεστίου μόλυβδον καί, συνεπῶς, ἔχει τὸν τύπον $PbSiO_3$. Εἶναι ἄχρους ἢ λευκός. Ἔχει σχισμὸν τέλειον, λάμψιν ἀδαμαντίνην, σκληρότητα 4.5 καὶ εἰδ. βάρος 6,48. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ *Alamos* (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του) ἐν Sonora τοῦ Μεξικοῦ μαζὶ μὲ ἄλλα ὀρυκτὰ ἅλατα τοῦ μολύβδου. Ν. Β. Λ.

ἀλαμοτοῦ (Alamotou Flacourt.) *[Βοτ.]*. Δένδρον ἀκανθῶδες, ἴθαγε ἐς τῆς Μαδαγασκάρης, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ *ζίζυφος* ἢ *ἡ φλακούρτια*. Οἱ καρποί του εἶναι ἐδώδιμοι, ἡ δὲ γεῦσίς των ὁμοία τῶν σύκων ἢ δαμασκήνων. Σ. Μ

'Αλαμούνδαρος. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Προκοπίου φοβερὸς τῆς βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας πολέμιος, ὅστις ἡγούμενος τῶν ἐν Περσίᾳ Σαρακηνῶν καὶ ἐπὶ πεντηκονταετίαν ὅλην πολεμῶν, «**ἐς γόνυ ἐλθεῖν τὰ Ῥωμαίων ἐποίησε πράγματα**», κατὰ τὸν χρονογράφον. Κατ' ἄλλους μὲν εἶναι ὁ αὐτὸς ὁ ὑπὸ τοῦ Ζωναρᾶ ἀναφερόμενος (**βλ. κατωτέρω**), κατ' ἄλλους δὲ προηγήθη ἐκείνου, ὑπῆρξε δ' ἁπλῶς συνώνυμος.

—**'Αλαμούνδαρος.** Ἀναφέρεται οὗτος ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Ζωναρᾶ ὡς φύλαρχος τῶν Ἀγαρηνῶν, σύγχρονος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου τοῦ Δικόρου, καὶ συνεπῶς ἀκμάσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος. Κατηχηθεὶς παρ' ὀρθοδόξων ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐβαπτίσθη. τότε δὲ ὁ μονοφυσίτης ἀρχιεπίσκοπος Ἀντιοχείας Σευῆρος ἔστειλε πρὸς αὐτὸν δύο ἐπισκόπους «**σπεύδων νὰ ἑλκύσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν αἵρεσιν**». Οὗτοι ἐδίδασκον αὐτὸν ὅτι αἱ δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, εἰς μίαν ἐσυγχύσθησαν καὶ ὅτι ἐντεῦθεν συνάγεται τὸ ὅτι μετὰ τῆς σαρκὸς τοῦ Κυρίου συνέπαθε καὶ ἡ ἐν αὐτῷ θεότης. Ὁ Ἀλαμούνδαρος, ὅστις εἶχεν ἀσπασθῆ τὸν Χριστιανισμόν, διότι ἐπιτρέχων πρό τινος τὴν Παλαιστίνην καὶ πολλοὺς ἀσκητὰς φονεύων, εἶχε θαυμάσει τὴν καρτερικότητα αὐτῶν καὶ τὴν γενναιοψυχίαν, καὶ διέκρινεν εἰς τὴν εὐθανασίαν των τὸ ἀποτέλεσμα ἀνωτέρας πνευματικῆς διαπαιδαγωγήσεως, δὲν ἠνέχθη τὴν παραδοξολογίαν. Θελήσας δὲ νὰ ἐλέγξῃ τοὺς ἐπισκόπους ὅτι ἄτοπα λέγουν καὶ ἄπιστα διδάσκουν, παρεσκεύασεν ἕνα τῶν θεραπόντων του νὰ ὑποκριθῇ ὅτι ἔρχεται βιαστικός, ἐνῷ οἱ ἐπίσκοποι θὰ ἦσαν παρόντες, νὰ κύψῃ δὲ καὶ νὰ τοῦ εἴπῃ τι μυστικά. Προσῆλθε λοιπὸν κατὰ τὰ παρεσκευασμένα ὁ θεράπων, καὶ ἀφοῦ ἔγινε τὸ ἐπιταχθέν, ὁ Αλαμούνδαρος ἐσκυθρώπασε καὶ ὑπεκρίθη ὅτι κατελήφθη ὑπὸ μεγάλης λύπης. Οἱ ἐπίσκοποι τὸν ἠρώτησαν τότε τι πρᾶγμα τοῦ ἀνηγγέλθη καὶ ποία εἶναι ἡ αἰτία ἡ ὁποία τὸν ἔρριψεν εἰς τόσην σύγχυσιν. Ὁ Ἀλαμούνδαρος ἀπεκρίθη τότε ὅτι τοῦ ἀνήγγειλαν τὸν θάνατον τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐπίσκοποι διετείνοντο ὅτι ἦτο ψευδὴς ἡ πληροφορία, διότι ἀδύνατον ἦτο ν' ἀποθάνῃ ὁ Ἀρχάγγελος, ὁ Ἀγαρηνὸς φύλαρχος ἀπήντησε: «'**Εὰν λοιπὸν ἕνας ἄγγελος δὲν θνήσκει, πῶς εἶναι δυνατόν, κατὰ τὴν γνώμην σας, νὰ ἔπαθεν ἡ θεότης καὶ ν' ἀπέθανε συγχυσθεῖσα εἰς μίαν φύσιν, κατὰ τὴν σάρκα;**» Καὶ οἱ μὲν ἐπίσκοποι, κατὰ τὸν Ζωναρᾶν, διὰ τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν ἀπεθαύμασαν τὴν σύνεσιν τοῦ Ἀλαμουνδάρου καὶ ἀπελπισθέντες νὰ τὸν πειρασύρουν εἰς τὴν αἵρεσιν ἀνεχώρησαν εἰς Ἀντιόχειαν. Ὀλίγον ὅμως χρόνον διετέλεσε Χριστιανὸς ὁ Ἀγαρηνὸς φύλαρχος, καθ' ὅσον ταχέως ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀραβικὴν ἔρημον καὶ ἐξηκολούθησε τὸν λῃστρικόν του βίον. Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

'Αλαμοὺτ *(=φωλεὰ τοῦ ἀετοῦ)*. Ὀχυρὸν χωρίον τῆς Περσίας παρὰ τὸ Καζμπίν, πέριξ τοῦ ὁποίου ἱδρύθη, περὶ τὰ τέλη τοῦ 11ου αἰῶνος, τὸ μικρὸν ἀνεξάρτητον κράτος τῶν Ἰσμαηλιτῶν (Ἀσσασιδῶν). Οὗτοι ἔμειναν ἐν αὐτῷ μέχρι τῆς καταλήψεώς της ὑπὸ τοῦ Χουλαγκοῦ τῷ 1251.

'Αλάμπα ἢ ***Ἄλμπα*** ἢ ***'Αλάβα*** (Alaba Esquivel Diego). Ἱσπανὸς θεολόγος (1492—1562), γενόμενος καὶ ἐπίσκοπος Ἀστόργας ἐν Ἱσπανίᾳ. Κυρίως περὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον ἀσχοληθείς, ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων *πραγματείαν περὶ οἰκουμενικῶν συνόδων* («de conciliis universalibus...» **ἐκδοθεῖσαν τὸ πρῶτον ἐν Γρενάδῃ μετὰ τὸν θάνατόν του**, τῷ 1593).

ἀλαμπαδηφόρητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ λαμπαδηφορήσας.

ἀλαμπάδιαστος, *—η*, *—ο·* (**δημοτ.**) αὐτὸς ποὺ δὲν λαμπαδιάζει, δὲν κάμνει λαμπάδα, φλόγα· «φωτιὰ ἀλαμπάδιαστη».

'Αλαμπάμα (Alabama). Μία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν της Β. Ἀμερικῆς. Ὁρίζεται πρὸς Βορρᾶν ὑπὸ τῆς πολιτείας Τεννεσσῆ, πρὸς Ἀνατολὰς ὑπὸ τῆς Γεωργίας, πρὸς Δυσμὰς ὑπὸ τῆς Μισσισσιπῆ καὶ πρὸς Νότον ὑπὸ τῆς Φλορίντα καὶ τοῦ Κόλπου τοῦ Μεξικοῦ. Ἔχει ἔκτασιν 51.998 τετρ. μιλίων καὶ πληθυσμὸν 2.332 600, ἐξ ὧν τὸ ἓν τρίτον σχεδὸν εἶναι μαῦροι. Ποταμοὶ κυριώτεροι εἶναι ὁ *'Αλαμπάμα* καὶ ὁ *Τεννεσση*, ὅστις τὴν διασχίζει κατὰ πλάτος. Ἡ πολιτεία εἶναι μέρος τῆς μεγάλης πεδινῆς ἐκτάσεως, τῆς γνωστῆς ὡς «νοτίου παραλιακῆς πεδιάδος», ἥτις πιστεύεται ὅτι ἀνέδυσεν ἐκ τοῦ Κόλπου τοῦ Μεξικοῦ εἰς σχετικῶς νεωτέραν γεωλογικὴν ἐποχήν. Εἶναι κατὰ μέγα μέρος καλλιεργημένη. Εἰς τὰ νότια ὑπάρχουν ἐκτεταμένα δάση πεύκων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξάγεται ἀξιόλογος ξυλεία. Εἰς τὰ βορειοανατολικὰ τὸ ἔδαφος εἶναι ὀρεινόν.

Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν. Ἐκ τῶν δημητριακῶν ἡ μεγαλυτέρα συγκομιδὴ εἶναι τοῦ ἀραβοσίτου ἀνερχομένη κατ' ἔτος εἰς 70 ἑκατομμύρια μπουσὲλ (bushels). Γίνεται ἐπίσης παραγωγὴ μεγάλης ποσότητος ἀρίστου βάμβακος καλλιεργουμένου εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν, ὅπου ἤκμαζέ ποτε ἡ δουλεία. Ἄλλα προϊόντα εἶναι ἄχυρον, βρόμη, γεώμηλα, σῖτος, σάκχαρις, ροδάκινα, καπνὸς καὶ ὄρυζα ἡ ὁποία καλλιεργεῖται εἰς τὸ ὑγρὸν ἔδαφος τῆς κοιλάδος τοῦ Μόμπιλ ποταμοῦ, ὅπου ἐπίσης παράγονται πρώϊμα λαχανικά. Ἐξάγονται ἐπίσης ἐξ Ἀλαμπάμας περὶ τὰ 20 ἑκατ. τόννων ἀνθράκων ἐτησίως καθὼς καὶ τὰ 60 / τῆς ὅλης ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις παραγωγῆς γραφίτου.

Κυριώτεραι πόλεις εἶναι: Μπέρμιγγχαμ, κέντρον τῆς βιομηχανίας σιδήρου καὶ χάλυβος, 189 720 κατ., Μόμπιλ (Mobile), ὁ μόνος λιμὴν τῆς πολιτείας, 59,200 κατ., Μογγόμερυ (Montgomery) πρωτεύουσα τῆς πολιτείας, 44.030 κατ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Οἱ πρῶτοι Εὐρωπαῖοι οἵτινες ἐπάτησαν τὸ ἔδαφος τῆς πολιτείας Ἀλαμπάμα ἦσαν Ἱσπανοί, ἀξιοῦντες ὅτι ἡ περιοχὴ αὕτη ἀπετέλει μέρος τῆς Φλωρίδος. Εἶναι πιθανὸν ὅτι μέλος τι τῆς ἀποστολῆς Παμφίλο ντὲ Ναρβαὲζ τῷ 1528 ἦλθεν εἰς τὴν δυτικὴν Ἀλαμπάμαν, ἀλλὰ ἡ πρώτη ἐπίσημος ἀποστολὴ ἦτο ἡ τοῦ Χερνάντο ντὲ Ζότο ὅστις τῷ 1539 ἐξηρεύνησε τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν Coosa, Tombigee καὶ Ἀλαμπάμα. Οἱ Ἄγγλοι ἀπήτησαν τὴν βορείως τοῦ κόλπου τοῦ Μεξικοῦ χώραν καὶ ἡ χώρα τῆς νῦν Ἀλαμπάμας περιελήφθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καρολίναν, παραχωρηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Καρόλου Β' εἴς τινας τῶν εὐνοουμένων του διὰ τῶν χαρτῶν τοῦ 1663 καὶ τοῦ 1665. Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἀλαμπάμα ἐσυχνάζετο ὑπὸ Ἄγγλων ἐμπόρων ἤδη ἀπὸ τοῦ 1687. Παρὰ τὰς ἀξιώσεις ὅμως ταύτας, οἱ Γάλλοι ἐγκατεστάθησαν τῷ 1702 παρὰ τὸν ποταμὸν Mobile καὶ ἔκτισαν τὸ Fort Louis ὅπερ ἐπὶ ἐννέα ἔτη ἦτο ἡ ἕδρα τῆς κυβερνήσεως τῆς Λουϊζιάνας. Ἡ ἐν Παρισίοις εἰρήνη τοῦ 1763 ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν γαλλικὴν κατοχὴν καὶ ἡ χώρα περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἄγγλους. Τὸ κάτω τῆς 31ης παραλλήλου μέρος τῆς Ἀλαμπάμας ἐγένετο μέρος τῆς Δυτικῆς Φλωρίδος καὶ τὸ βορείως τῆς γραμμῆς ταύτης μέρος τοῦ Ἰλλινόϊς ἀφέθη πρὸς χρῆσιν τῶν Ἰνδιάνων.

Τῷ 1767 ἡ δυτικὴ Φλωρὶς ἐπεξετάθη πρὸς βορρᾶν καὶ ἔτη τινὰ ἀργότερον ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Ἱσπανῶν, διαρκοῦντος τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος. Διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν τῷ 1783 ἡ Ἀγγλία παρεχώρησε τὴν δυτικὴν Φλωρίδα εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἀλλὰ διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων ὑπογραφείσης τὴν αὐτὴν ἡμέραν παρεχώρησεν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τὴν βορείως τῆς 31" παραλλήλου χώραν. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Μαδρίτης τοῦ 1795 ἡ Ἱσπανία παρεχώρησεν εἰς τὰς Ἡνωμένας πολιτείας τὰς χώρας ἀνατολικῶς τοῦ Μισσισσιπῆ καὶ τῷ 1798 ἡ περιφέρεια αὕτη ὠργανώθη ὑπὸ τοῦ Κογκρέσσου ὡς χώρα τοῦ Μισσισσιπῆ. Τῷ 1817 ἡ χώρα αὕτη διῃρέθη: τὸ δυτικὸν μέρος ἐγένετο πολιτεία Μισσισσιπῆ καὶ τὸ ἀνατολικὸν χώρα τῆς Ἀλαμπάμας. Τῷ 1819 ἡ χώρα αὕτη ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἑνώσεως ὡς πολιτεία.

Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τοῦ 1861 ἡ Ἀλαμπάμα ἀνῆκεν εἰς τὸν συνασπισμὸν τῶν Νοτίων.

— **'Αλαμπάμα** (Alabama). Ποταμὸς ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πολιτείᾳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς σχηματιζόμενος ἀπὸ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Τυλλαπούσα καὶ Κούσα. Ρέων δυτικῶς καὶ νοτιοδυτικῶς χύνεται εἰς τὸν Tombigee καὶ τὰ ἡνωμένα των ρεύματα ὑπὸ τὸ ὄνομα Μόμπιλ ἐκβάλλουν εἰς τὸ Mobile Bay. Ὁ Ἀλαμπάμα ρέει διὰ μέσου χώρας εὐφόρου καὶ πλουσιωτάτης εἰς ξυλείαν. Κυριώτερος παραπόταμός του εἶναι ὁ Καχάμπα, μήκους 200 μιλλίων. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς του ὄχθης εἶναι ἐκτισμένη ἡ πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Μογκόμερυ. Τὸ μῆκος τοῦ ποταμοῦ εἶναι 312 μίλλια. Εἶναι πλωτὸς ἀπὸ μικρὰ πλοῖα.

—**«'Αλαμπάμα»** («Alabama») *[Ναυτ. 'Ιστορ.]*. Καταδρομικὸν τῶν «Νοτίων», καταστὰν παγκοσμίως περιώνυμον διὰ τὴν κατὰ τὸν «Ἀνθενωτικὸν πόλεμον» δρᾶσίν του.

Ὡς ὁ μεταξὺ τῶν βορείων καὶ νοτίων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς πόλεμος ἐκηρύχθη, αἱ βόρειαι πολιτεῖαι ἀπέκλεισαν στενώτατα, πολλὰ πλοῖα διαθέτουσαι, τοὺς λιμένας καὶ γενικῶς τὰ παράλια τῶν ἐπαναστατησασῶν νοτίων. Εἰς τὴν τελείαν ἐφαρμογὴν τοῦ κεφαλαίου τούτου τοῦ ὅλου σχεδίου των ἐπέμειναν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου. Πρὸ τῆς ἀπειλῆς δὲ ταύτης οἱ «Νότιοι» ἐφρόντισαν, ὅπως τὸ ταχύτερον ναυπηγήσωσι

Digitized by Google

πλοῖα, ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς πόλεμον, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς καταδρομήν.

Διὰ τὴν ναυπήγησιν πλοίων καταδρομῆς, ὡς καὶ πλοίων *«ρηκτῶν ἀποκλεισμοῦ»* (blockade runners) εὗρον πρόθυμα τὰ ἀγγλικὰ ναυπηγεῖα, ἰδίως τὰ τοῦ Liverpool, τοῦ Birkenhead καὶ ἄλλα τινὰ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Mersey τῆς κομητείας Chester. Ἦσαν δὲ οἱ *«ρῆκται ἀποκλεισμοῦ»* πλοῖα ταχύτατα, ἅτινα, διασπῶντα τὸν ὑπὸ τῶν βορείων ἀσκούμενον ἀποκλεισμόν, ἀφ' ἑνὸς εἰσῆγον τὰ διὰ τὸν πόλεμον ἀπαιτούμενα πυρομαχικὰ καὶ ἐφόδια, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξῆγον τὸ ἀντίτιμον τούτων εἰς εἶδος, εἰς φορτία δηλ. βάμβακος. Τὰ δὲ πλοῖα καταδρομῆς, πολλὰ τὸν ἀριθμὸν ἐν ἀρχῇ καὶ ἱστιοφόρα κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐκ τῶν παραλίων τῶν Νοτίων ὁρμώμενα, ἔργον εἶχον τὴν διαρπαγὴν τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ τῶν «Βορείων».

Σὺν τῷ χρόνῳ, τῶν ἑνωτικῶν στρατευμάτων προελαυνόντων ἐπὶ ἐδαφῶν τῶν Νοτίων, περιωρίσθησαν σημαντικῶς οἱ ἀνωτέρω καταδρομεῖς, ἀπέμειναν δὲ εἰς τοὺς ἀνθενωτικοὺς ταχέα τινὰ ἀτμήλατα πλοῖα, ἅτινα, ἐν Ἀγγλίᾳ κυρίως ναυπηγούμενα καὶ ἐξ οὐδετέρων λιμένων ὁρμώμενα, παρεῖχον τοσαύτην φθορὰν εἰς τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον τῶν ἑνωτικῶν, ὥστε τὰ πλεῖστα τῶν πλοίων τῶν Βορείων ἠναγκάσθησαν νὰ ἀντικαταστήσωσι τὴν ἣν ἔφερον ἀμερικανικὴν σημαίαν δι' οὐδετέρας τοιαύτης. Καθ' ὅλως ἀνεξήγητον συμπάθειαν καὶ τρόπον περιεργον, εἰς τοὺς καταδρομεῖς τούτους παρείχοντο πλεῖσται ὅσαι εὐκολίαι ὑπὸ τῶν οὐδετέρων, τῆς Ἀγγλίας ἰδιαίτατα, ἐνῷ, ὑπὸ τῶν αὐτῶν κρατῶν, εἰς τὰ ἑνωτικὰ πλοῖα πολλάκις εἶχεν ἀπαγορευθῆ καὶ αὐτὸς ὁ εἰς καύσιμα ἀνεφοδιασμός. Πᾶσαι ὅμως αἱ διακοινώσεις τοῦ ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτοῦ τῆς Ἀμερικῆς Ch. F. Adams πρὸς τὸν λόρδον John Russel, κατ' ἐπανάληψιν διαμαρτυρηθέντος διὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ἀγγλιας παραβίασιν τῆς οὐδετερότητος καὶ τὴν ἐξ ἀντιθέτου παράβλεψιν τῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους της πραγματοποιουμένων, ἀτέχνως δὲ ἀποκρυπτομένων ἐξοπλισμῶν τῶν Νοτίων καὶ τὴν διευκόλυνσιν πάσης φύσεως πολεμικῶν παρασκευῶν των, ἀπέβαινον ἄκαρποι, ἐφ' ὅσον ὁ ἀνθενωτικὸς πόλεμος διήρκει.

Ἐκ τῶν τρομοκρατησάντων τὰς θαλάσσας καταδρομικῶν σημειοῦμεν τὰ μᾶλλον διακριθέντα, *«Φλωρίδα»* ναυπηγηθὲν ὑπὸ τοῦ οἴκου Miller (1862) ἐν Λίβερπουλ, *«Γεωργίαν»* (1863), *«Σηναδὸ»* Shenandoah (1864), *«Ταλλάχαση»* (1863), καὶ τέλος τὴν *«Αλαμπάμα»*. Εἰς τὸ πλοῖον ὅμως τοῦτο προσαρμόζει μᾶλλον ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ *πειρατοῦ* ἢ τοῦ *καταδρομέως*, καθόσον οὐδέποτε ἀπὸ τῆς ναυπηγήσεώς του ἀπέβαλε τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν.

Ναυπηγηθὲν ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς Birkenhead τῷ 1862, ἐκτοπίζον 682 τόννους, ἀπέπλευσεν ἐκ Λίβερπουλ ἀνώνυμον, μὲ τὸν ἀριθμὸν 290 τοῦ μητρῴου κατασκευῶν τοῦ ἐργοστασίου ἀντὶ ὀνόματος, καὶ ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν, ἵνα μετά τινας ἡμέρας συναντηθῇ εἰς Terceira τῶν Ἀζορῶν νήσων πρὸς ἄλλα πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἔφερον τὸν ὁπλισμόν των καὶ τὸ πλήρωμα. Εἰς τοῦτον δὲ τὸν λιμένα ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα «Ἀλαμπάμα». Τὴν κυβέρνησιν τοῦ πλοίου τούτου οἱ Νότιοι ἀνέθηκαν εἰς τὸν πλοίαρχον *Σέμμες* (captain Semmes), ἀριστεύσαντα εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς καταδρομῆς, ἀφ' ὅτου ἐκυβέρνα τὸ καταδρομικὸν «Σοῦμπτερ». Ἀναχθεὶς διὰ τοῦ πλοίου τούτου τὴν 30ὴν Ἰουνίου 1861 ἐκ Νέας Ὀρλεάνης εἶχεν ἐνσπείρει τὸν πανικὸν εἰς τὰ πλοῖα τῶν ἑνωτικῶν, ἕως οὗ τὸ ἑπόμενον ἔτος, καταδιωχθεὶς ὑπὸ ὑπερτέρων ἑνωτικῶν δυνάμεων, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Γιβραλτὰρ καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐκεῖ τὸ ἀνεπανορθώτως βεβλαμμένον «Σοῦμπτερ».

Ὁ Σέμμες, ἀναλαβὼν τὴν κυβέρνησιν τῆς «Ἀλαμπάμα», ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον του εἴς τε τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ Ἰνδικὸν ὠκεανόν, συλλαβὼν καὶ βυθίσας πλεῖστα ὅσα ἑνωτικὰ πλοῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν κορβέτταν «Χαττερᾶς».

Τὴν 19ην Ἰουνίου 1861 ἡ «Ἀλαμπάμα» ἀποπλέουσα τοῦ Χερβούργου ἀνεγνώρισεν, εἰς ἑπτὰ περίπου μιλλίων ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν, τὴν κορβέτταν τῶν ἑνωτικῶν «Κῆρσαζ», κυβερνωμένην τότε ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Οὐΐνσλοου. Τὸ πλοῖον τοῦτο, ἐκτοπίσματος 1031 τόννων, ὑπερεῖχε ὀλίγον τῆς «Ἀλαμπάμα» κατὰ τὴν ταχύτητα, ἔφερε δὲ τέσσαρα λεῖα πυροβόλα τῶν 16 ε/μ, δύο λεῖα τῶν 27 ε/μ καὶ ἓν αὐλακωτὸν τῶν 9 ε/μ, ἅπαντα μετὰ κεντρικοῦ πόλου. Ἔναντι τούτων ἡ «Ἀλαμπάμα» ἀντέτασσεν ἓξ λεῖα τῶν 16 ε/μ, ἓν λεῖον τῶν 20 ε/μ καὶ ἓν αὐλακωτὸν τῶν 16 ε/μ, ἅπαντα μετὰ κεντρικοῦ πόλου. Ὁ Σέμμες, ὅπως ἀντισταθμίσῃ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ διαμετρήματος τῶν πυροβόλων τῆς «Κῆρσαζ», λέγεται ὅτι διέθεσε πρὸς τὴν δεξιὰν πλευρὰν καὶ τὰ ἓξ λεῖα πυροβόλα τῶν 16—ἀσφαλῶς δὲ ἐκ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς θὰ ἔβαλλε καὶ τὸ αὐλακωτὸν τοῦ αὐτοῦ διαμετρήματος—ἔχων τὴν ἀπόφασιν νὰ παρουσιάσῃ τὴν δεξιὰν πλευρὰν πρὸς τὴν «Κῆρσαζ» καὶ νὰ ἐπιζητήσῃ τὸν δι' ἐμβολῆς ἀγῶνα. Ὁ κυβερνήτης Οὐΐνσλοου, τὸ αὐλακωτὸν πυροβόλον τῆς Ἀλαμπάμα φοβούμενος, προήσπισε τὰς πλευρὰς τῆς «Κῆρσαζ» δι' ἁλύσεων ἀγκύρας, τὰς ὁποίας ἐκρέμασεν ἀπὸ πρώρας πρὸς πρύμνην πρὸς σχηματισμὸν προχείρου θωρακώσεως, καὶ ἦτο τῆς ἰδέας ὅπως διεξαγάγῃ τὸν ἀγῶνα διὰ τοῦ πυροβολικοῦ. Ὁ Σέμμες ἐφαρμόζων τὰ σχέδιά του ἀποκλίνει δεξιᾷ, ὅπως ἐπιπέσῃ κατὰ τῆς «Κῆρσαζ», αὕτη δέ, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν σύρραξιν, ἀποκλίνει ἐπίσης δεξιᾷ. Οὕτω τὰ πλοῖα ἤρξαντο στρέφοντα δεξιᾷ, φυσικὴ δὲ συνέπεια τῆς τοιαύτης στροφῆς ἀμφοτέρων ἦτο ἡ καταγραφὴ ὑπ' αὐτῶν κύκλου, σμικρυνομένου συνεχῶς, τῆς «Ἀλαμπάμα» φαινομένης ὡς διωκούσης τὸ ἑνωτικὸν πλοῖον.

Εὐθὺς ὡς ἡ ἀπόστασις τῶν δύο πλοίων ἠλαττώθη εἰς ἓν μίλλιον περίπου, ἡ «Ἀλαμπάμα» ἔβαλε πρώτη ὁλότοιχον πῦρ κατὰ τῆς ἀντιπάλου της, ἥτις ἀπήντησεν εἰς τοῦτο, προσπαθοῦσα πάντοτε, ὡς ταχυτέρα, νὰ τηρῆται εἰς εὐνοϊκὴν διὰ τὸ πυροβολικόν της ἀπὸ τῆς «Ἀλαμπάμα» ἀπόστασιν. Τῆς μονομαχίας ταύτης ὑπῆρξαν θεαταὶ γαλλικόν τι πολεμικὸν καὶ τινα ἀτμόπλοια. Τὰ μονομαχοῦντα πλοῖα, εἰς διάστημα ὥρας, κατέγραψαν ἑπτάκις κύκλον, τῆς μεταξύ των ἀποστάσεως περιορισθείσης τελικῶς εἰς τὰ 650 μέτρα.

Ἡ «Κῆρσαζ», εἰς τὸ πῦρ διηυθύνετο κάλλιστα, εἶχε πολλὰς ἐπιτυχεῖς βολὰς ἐπὶ τῆς «Ἀλαμπάμα», περὶ τὸ τέλος δὲ τοῦ ἀγῶνος βαρὺ βλῆμά της προὐξένησεν εἰς αὐτὴν διαρροήν, ἥν, μὴ δυνηθεῖσα ἡ τελευταία νὰ συγκρατήσῃ, κατεποντίσθη, καίτοι σχετικῶς μικρὰς ἐν τῷ συνόλῳ εἶχεν ὑποστῆ βλάβας.

Εἰς τὰς ἐκθέσεις των οἱ δύο κυβερνῆται οὐδὲν τὸ σχετικὸν ἀναφέρουσι, τόσον ὡς πρὸς τοὺς κύκλους οὓς κατέγραψαν, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν ταχύτητα ἥτις ἀνεπτύχθη ὑπὸ τῶν δύο πλοίων.

Οὕτω ἐξέλιπεν ἡ «Ἀλαμπάμα», ἡ τόσας καταστροφὰς ἐπενεγκοῦσα εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν Βορείων, ὁμοίαν δὲ τύχην εἶχον τὰ πλεῖστα τῶν καταδρομικῶν τῶν ἀνθετωτικῶν.

Λήξαντος τοῦ πολέμου διὰ τῆς νίκης τῶν ἑνωτικῶν, ἤρχισε πάλιν ἀνακινούμενον ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Οὐασιγκτῶνος τὸ ζήτημα τῆς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας παραβιάσεως τῆς οὐδετερότητος ὑπὲρ τῶν Νοτίων, καίτοι εἶχεν αὕτη, διὰ τῆς ἀπὸ 13 Μαΐου 1862 διακοινώσεώς της, χαρακτηρίσει αὐτοὺς ὡς ἐμπολέμους καὶ διατάξει εἰς τὰς ἁπανταχοῦ κτήσεις της τὴν τήρησιν ἀπολύτου οὐδετερότητος, ἥτις ὅμως μόνον ὡς πρὸς τοὺς Βορείους εἶχεν ἐφαρμοσθῆ καὶ δὴ αὐστηρότατα ὡς προερρέθη. Καὶ ἀπῃτήθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν παρὰ τῆς Ἀγγλίας ἡ καταβολὴ ἀποζημιώσεως εἰς τοὺς Ἀμερικανοὺς ὑπηκόους, διὰ τὰς ζημίας ἃς οὗτοι ὑπέστησαν, ἀμέσως μὲν ὑπ' αὐτῶν τῶν καταδρομικῶν, τῶν ἐξοπλισθέντων ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐμμέσως δὲ ἐκ τῶν ἑκάστοτε παρεμβαλλομένων ἐμποδίων καὶ τῆς παρατάσεως τοῦ πολέμου.

Ἡ βίβλος, ἡ περιλαμβάνουσα τὰ ἀνταλλαγέντα σχετικῶς πρὸς τὸ *«ζήτημα τῆς Ἀλαμπάμα»* ἔγγραφα, ἐδημοσιεύθη ἐν Λονδίνῳ (1867) ὑπὸ τίτλον «Official correspondance on the claims respecting to the Alabama». Ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἀφ' ἑτέρου ἐδημοσιεύθη (1870) τόμος, ἡ ἐπίσημος προέλευσις τοῦ ὁποίου ἀποκαλύπτεται εἰς πᾶσάν του σελίδα, φέρων τίτλον «Americans opinions on Alabama». Διὰ λεπτομερείας τῆς μονομαχίας «Kearsage» καὶ «Alabama» βλ. «Revue Maritime et Coloniale» XI, 1864, σελ. 625 καὶ 827. Π. Σ. ΑΓΓΕΛΗΣ

—[ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Διαρκούσης εἰσέτι τῆς ἐν Λίβερπουλ (1862) κατασκευῆς τῆς «Ἀλαμπάμα» ὁ αὐτόσε πρόξενος τῆς Ἑνώσεως τῶν Βορείων ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ λιμένι ναυπηγεῖται πολεμικὸν προοριζόμενον διὰ τὸν ἐχθρόν, ἀξιώσας τὴν ἐπίταξιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐνῷ τὸ ζήτημα εἶχεν ὑποβληθῆ ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν νομομαθῶν τοῦ Στέμματος, ἡ «Ἀλαμπάμα», καθελκυσθεῖσα, ἐπεχείρησε τὴν 29 Ἰουλίου 1862 δοκιμαστικὸν πλοῦν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐπανακάμψῃ, μολονότι ἐστερεῖτο πληρώματος, οὐδὲ ἦτο ἐξωπλισμένη. Διασχίζουσα τὰ ἀγγλικὰ χωρικὰ ὕδατα, ἐπέτυχε νὰ προσλάβῃ ἄνδρας τινὰς ἐκ τῶν πληρωμάτων δύο ἄλλων ἀγγλικῶν πλοίων («Ἀγριππίνα» καὶ «Βαχάμα») καὶ νὰ ἐξοπλισθῇ ἐν μέρει, περατώσασα τὸν ἐξοπλισμόν της παρὰ τὴν Terceira παρά τινων ἀγγλικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἀπέπλευσαν, τὸ μὲν ἐκ Λονδίνου, τὸ δὲ ἐκ Λίβερπουλ ὀλίγον μετὰ τὴν «Ἀλαμπάμα».

Ἔκτοτε, ὡς ἐξωπλισμένον καταδρομικόν, κατὰ τὸ διετὲς διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖον κατώρθωσε νὰ δράσῃ, ἐπροξένησε σημαντικὰς ζημίας εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν Βορείων, καταβυθίσασα περὶ τὰ 70 πλοῖα, ἕως ὅτου κατεβυθίσθη ὑπὸ τῆς «Kearsage». Ἡ τοιαύτη καταστροφὴ τοῦ ἐμπορικοῦ στόλου τῶν Βορείων ὑπὸ τῆς «Ἀλαμπάμα» καὶ τινων ἄλλων ἐπίσης ναυπηγηθένεων καὶ ἐξοπλισθέντων ἐν Ἀγγλίᾳ σκαφῶν, προεκάλεσε τὴν μῆνιν αὐτῶν. Τὴν ἐπιμονὴν δὲ τῆς Ἀγγλίας νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν ναυπήγησιν καὶ τὸν ἐξοπλισμὸν τοιούτων πλοίων ἐν τοῖς ναυπηγείοις της ὑπὸ τῶν Νοτίων, οἱ Βόρειοι ἐθεώρησαν ὡς πρᾶξιν ἀντιβαίνουσαν εἰς τοὺς κανόνας τῆς οὐδετερότητος, ὑφ' οὓς διέπεται Κράτος τι μὴ ἀναμιχθὲν εἰς τὴν ἐμπόλεμον ῥῆξιν, τοσοῦτον μᾶλλον, καθόσον οὔτε εἰς τὴν ἐπίταξιν αὐτῶν δὲν προέβαινον, ὅτε ταῦτα εἰσήρχοντο εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς λιμένας.

Ἐναντίον τῶν τοιούτων αἰτιάσεων ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις *τύποις* εὑρίσκετο ἐν τάξει πρὸς τὸ κρατοῦν ἐν αὐτῇ Δίκαιον. Ὁ Foreign Enlistment Act τῆς 3 Ἰουλίου 1819 δὲν ἀνεγνώριζε τὸ δικαίωμα, οὔτε ἐπέτρεπεν εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν τὴν δυνατότητα τῆς ἐπιτάξεως τῶν μὴ ἐξωπλισμένων πλοίων.

Ἐφ' ὅσον διαρκοῦντος τοῦ ἐμφυλίου πολέμου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ συμβιβασμὸς ἐπὶ τοῦ προκειμένου, λήξαντος αὐτοῦ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς ὑπεστήριξαν καὶ αὖθις διὰ τῆς ἀπὸ 7ης Ἀπριλίου 1865 διακοινώσεώς των, ἐπιδοθείσης ὑπὸ τοῦ ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτοῦ των εἰς τὴν ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν, τὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ὑποβληθεῖσαν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἀπορριφθεῖσαν πρότασίν των περὶ ἐπιλύσεως τῆς διαφορᾶς διὰ τῆς διαιτητικῆς ὁδοῦ. Πρὸ τῆς τοιαύτης ἐπιμονῆς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς ἀρνήσεως τῆς Ἀγγλίας νὰ δεχθῇ τὴν τοιαύτην πρότασιν, ἠπειλήθη καὶ αὐτὴ ἡ διάρρηξις τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ αὐτῶν. Μόλις δὲ ἀρχομένου τοῦ 1869 ἐπετεύχθη ἡ ἐπίτευξις βάσεως συνεννοήσεως.

Τὴν 14 Ἰανουαρίου 1869 ὑπὸ τῆς συσταθείσης μικτῆς ἐπιτροπῆς κατηρτίσθη πρωτόκολλον, τὸ ὁποῖον προέβλεπε τὴν ἔρευναν ὑπὸ ἄλλης μικτῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ζητήματος, τούτου, γενομένης ῥητῆς ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῆς δηλώσεως, ὅτι αὕτη οὐδόλως θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ ζητήματος ἂν καὶ κατὰ πόσον θὰ ἐδικαιοῦτο ἢ ὄχι ἡ Ἀγγλία νὰ θεωρήσῃ τοὺς Νοτίους ὡς ἐμπόλεμον Κράτος. Πλὴν ὅμως ἡ τοιαύτη ἐν τῷ ὡς ἄνω πρωτοκόλλῳ περιεχομένη πρότασις ἀπερρίφθη σχεδὸν παμψηφεὶ ὑπὸ τῆς ἀμερικανικῆς Γερουσίας. Καὶ πάλιν τὸ ζήτημα παρέμεινεν, οὕτω πως, ἐκκρεμές, δύο δὲ καὶ πλέον ἔτη παρῆλθον χωρὶς νὰ ὑπάρξῃ ἐλπὶς ἐπιλύσεως τῆς ἐκ τῆς «Ἀλαμπάμα» καὶ τῶν ἄλλων παρομοίων πολεμικῶν πλοίων ἀναφυείσης διαφορᾶς. Τέλος, ὑπὸ δεκαμελοῦς ἐπιτροπῆς συγκειμένης ἐξ ἀντιπροσώπων καὶ τῶν δύο Κρατῶν, κατηρτίσθη τὴν 8 Μαΐου 1871 ἡ σύμβασις τῆς Οὐασιγκτῶνος, ἥτις προέβλεπε τὴν σύστασιν ἐν Γενεύῃ Διαιτητικοῦ Δικαστηρίου, ὅπερ θὰ ἐπελαμβάνετο τοῦ ζητήματος τῆς «Ἀλαμπάμα», ὅσον καὶ τῶν ἄλλων πλοίων, τῶν μελῶν αὐτοῦ (5 τὸν ἀριθμὸν) διοριζομένων ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς ἀμερικανικῆς Δημοκρατίας, τῆς Βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας, τοῦ Βασιλέως τῆς Ἰταλίας, τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Βραζιλίας καὶ τοῦ Προέδρου τῆς ἑλβετικῆς Δημοκρατίας.

Διὰ τῆς συμβάσεως τῆς Οὐασιγκτῶνος ἐθεσπίζοντο τρεῖς κανόνες τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἀφορῶντες τὰ οὐδέτερα Κράτη διαρκοῦντος ναυτικοῦ τινος πολέμου, κανόνες, ἐφ' ὧν ἔδει νὰ βασισθῇ τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον. Πᾶσα Κυβέρνησις οὐδετέρου τινὸς Κράτους ὑποχρεοῦται:

1) Νὰ φροντίζῃ ἐπιμελῶς (dûe diligence), ὅπως ἐμποδίζῃ τὸν ἐξοπλισμόν, τὴν προμήθειαν ἐξαρτημάτων καὶ πληρώματος ἐκτὸς τῶν χωρικῶν ὑδάτων τῆς Πολιτείας πλοίου τινός, περὶ τοῦ ὁποίου ἔχει στοιχεῖα νὰ φρονῇ ὅτι πρόκειται νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον Δυνάμεως, μεθ' ἧς αὕτη διατελεῖ εἰς φιλικὰς σχέσεις ἢ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐμπόλεμον κατάστασιν, ἐπίσης δὲ νὰ ἐμποδίζῃ τὸν ἀπόπλουν τοιούτου πλοίου ἐκ τῶν χωρικῶν ὑδάτων τῆς Πολιτείας, ἐφόσον τοῦτο μερικῶς ἢ ὁλικῶς ἐντὸς τῆς χωρικῆς της θαλάσσης κατηρτίσθη διὰ πολεμικὴν ἐπιχείρησιν.

2) Νὰ μὴ συγχωρῇ, οὐδὲ νὰ ἐπιτρέπῃ ὅπως ἐμπόλεμος Δύναμις χρησιμοποιῇ τοὺς λιμένας καὶ τὰ χωρικὰ ὕδατα τῆς ἐν λόγῳ Πολιτείας ὡς ὁρμητήριον ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων ἐναντίον ἄλλων, νὰ ἀνανεώνῃ ἢ συμπληροῖ τὸ πολεμικὸν ὑλικὸν καὶ τὰ πολεμεφόδια τῶν πλοίων της, οὔτε ν' ἀντικαθιστᾷ τοὺς ἄνδρας τοῦ πληρώματος.

3) Νὰ ἐμποδίζῃ διὰ παντὸς τρόπου πᾶσαν παράβασιν τῶν ὡς ἄνω ὑποχρεώσεων ἐκ μέρους προσώπων εὑρισκομένων εἰς τοὺς λιμένας της, τὰ χωρικὰ αὐτῆς ὕδατα, καὶ γενικῶς ἐντὸς τῆς σφαίρας τῆς δικαιοδοσίας αὐτῆς.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὡς ἄνω κανόνων ἐκαλεῖτο τὸ Διαιτητικὸν Δικαστήριον νὰ κρίνῃ ἐὰν καὶ κατὰ πόσον παρεβιάσθησαν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας οἱ κανόνες οὗτοι, νὰ ὁρίσῃ δὲ ταυτοχρόνως τὸ ποσὸν τῆς καταβλητέας ἀποζημιώσεως, τοῦ τρόπου καὶ τοῦ εἴδους ῥυθμισθέντος ἐπακριβῶς ὑπὸ τῆς αὐτῆς συμβάσεως τῶν συμβαλλομένων μερῶν, ὑποχρεωθέντων ταυτοχρόνως νὰ θεωρήσουν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Διαιτητικοῦ Δικαστηρίου, ὡς ὁριστικὴν διευθέτησιν τῶν μεταξύ των διαφορᾶς.

Τὸ μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς συμβάσεως τῆς Οὐασιγκτῶνος ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου καὶ τῆς ἀμερικανικῆς Γερουσιας συσταθὲν Διαιτητικὸν Δικαστήριον συνῆλθε τὴν 15 Δεκεμβρίου 1874 εἰς πρώτην συνεδρίαν. Αἱ ἐν αὐτῇ συζητήσεις ὑπῆρξαν μακραὶ καὶ ἐπίμοχθοι. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἀπῄτουν ἀποζημίωσιν δι' ἀμέσους ζημίας, προξενηθείσας ἐκ τῆς καταβυθίσεως ἀμερικανικῶν πλοίων καὶ ἐμπορευμάτων καὶ δι' ἐμμέσους ζημίας,

Digitized by Google

ἤτοι δι' ἔξοδα γενόμενα ἐκ τῆς παρατάσεως τοῦ πολέμου. Τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος τῆς αἰτήσεως τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν ἀπέκρουσεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ Διαιτητικὸν Δικαστήριον ὡς ἀστήρικτον καὶ ὑπερβολικόν. Διὰ δὲ τῆς ἀπὸ 14 Σεπτεμβρίου 1872 ἀποφάσεώς του, ἀνεγνώρισεν ὅτι ἡ Ἀγγλία παρέβη καὶ τοὺς τρεῖς ὡς ἄνω κανόνας: α) διότι ἐναυπηγήθη εἰς ἀγγλικοὺς λιμένας, β) ἐξωπλίσθη ὑπὸ ἀγγλικῶν πλοίων, καὶ γ) διότι ἡ Ἀγγλία ἠμέλησε νὰ καταδιώξῃ τὴν «Ἀλαμπάμα» μετὰ τὸν ἀπόπλουν αὐτῆς, ἐπιτρέψασα κατ' ἐπανάληψιν τὸν εἴσπλουν καὶ ἔκπλουν τοῦ ἐν λόγῳ καταδρομικοῦ εἰς τοὺς διαφόρους λιμένας της. Διὰ τῆς αὐτῆς δ' ἀποφάσεως ὑπεχρεοῦτο ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις νὰ καταβάλῃ ἐφάπαξ ἀποζημίωσιν 15.500.000 δολλαρίων ὡς συνολικὴν ἀποζημίωσιν εἰς τὰς Ἡνώμενας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς. Ἡ ἐν λόγῳ ἀπόφασις ὑπεγράφη ὑπὸ τῶν τεσσάρων μόνον μελῶν τοῦ Διαιτητικοῦ Δικαστηρίου, τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἀγγλίας ἀρνηθέντος νὰ προσυπογράψῃ αὐτήν, ἀνεγνωρίσθη ὅμως καὶ ὑπὸ τῶν δύο ἐνδιαφερομένων Κρατῶν καὶ ἐξετελέσθη πιστῶς, ἂν καὶ ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας δὲν ἀνεγνωρίσθη ὡς ὀρθὴ ἡ εἰς τὴν «dûe diligence» ὑπὸ τοῦ Διαιτητικοῦ Δικαστηρίου δοθεῖσα ἑρμηνεία. Ἐκ τούτου δὲ προεκλήθη συνεχὴς ἀνταλλαγὴ διακοινώσεων μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἡν. Πολιτειῶν, ἂν καὶ κατὰ πόσον θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ γνωσθοῦν οἱ ὡς ἄνω κανόνες καὶ εἰς τὰς λοιπὰς Δυνάμεις, καθ' ἃ εἶχεν ὁρισθῆ ὑπὸ τῆς συμβάσεως τῆς Οὐασιγκτῶνος, οἵτινες, δέον νὰ σημειωθῇ, προσέλαβον μορφὴν διεθνῶν κανόνων διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 13 Συμφωνίας τῆς Χάγης τοῦ 1907 περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων τῶν οὐδετέρων ἐν καιρῷ ναυτικῶν πολέμων, ἔνθα περιελήφθησαν σχεδὸν αὐτολεξεί, ἀποφευχθείσης μόνον τῆς ἐπαναλήψεως τῶν λέξεων «dûe diligence» (βλ. λ. **οὐδετερότης, πολέμου δίκαιον**).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Calvo*, Examen des trois règles proposées à Washington ἐν Revue de droit international et de législation comparée τ. VI 453 ἑπ. *Bluntschli*, Opinion impartiale sur la question de l'Alabama ἐν Revue de droit international et de législation comparée τ. II σ. 452 ἑπ. *Geffcken*, Die Alabamafrage 1872.—*Lorimer*, Observations sur les trois règles proposées à Washington ἐν Revue ἔν. ἀν. τ. VI σ. 542 ἑπ.—*Woolsey*, Les trois règles de Washington ἐν Revue ἔν. ἀν. τ. VI σ. 559. — *Rivier*, L'affaire de l'Alabama et le tribunal arbitral de Genève ἐν Revue Suisse 1872.—*Lieber*, Lettre sur l'arbitrage international à propos de la question de l'Alabama ἐν Revue ἔν. ἀν. τ. II σ. 480. ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλαμπάνας ***Βασίλειος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Σέλιανης τῆς Φθιώτιδος. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Μ. καὶ τὸν Ν. Κοντογιανναίους καὶ ἠγωνίσθη ἐν Ὑπάτῃ κατὰ τῶν ἐντοπίων Τούρκων, ἐν Καλιακούδᾳ καὶ Καρπενησίῳ κατὰ τοῦ Σκόδρα-πασᾶ, ἐν Μεσολογγίῳ κατὰ τοῦ Ἰμπραὴμ καὶ ἐν Ἀθήναις κατὰ τοῦ Κιουταχῆ. Ἀπὸ τοῦ 1823 προήχθη εἰς *μπουλουκτζῆν*, ἤτοι ἀξιωματικόν. Ἡ προαγωγή του ὅμως αὕτη δὲν ἀνεγνωρίσθη μεταγενεστέρως ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς. Μολαταῦτα ἀπενεμήθη αὐτῷ τὸ Σιδηροῦν Νομισματόσημον τῷ 1844. Γ. Δ. Κ.

Ἀλαμπάνης ***Χατζῆ - Χαλὴλ - ἀγᾶς***. Βοεβόδας τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1772 καὶ ἀπεσταλμένος ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ *Μαγκιανὲ-Σαΐπῆ* Ἰσμαὴλ ἀγᾶ. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, θανόντος τοῦ Μητρομάρα, ὁ Ἀθηναῖος Μουσουλμάνος Μακφῆς ἐξεστράτευσεν εἰς τὸ παρὰ τὴν Αἴγιναν νησίδιον Ἀγκίστρι, ὅπου ἐξώγρησε τὴν χήραν τοῦ ἀντάρτου καὶ πολλοὺς ἄλλους συντρόφους του, κατασφυνόντας αὐτόθι. Καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας, κατὰ τὰς «*Ἐφημερίδας*» τοῦ Ἰωάννου Μπενιζέλου, ὁ σκληρότατος βοεβόδας «ἐθανάτωσεν ἀνηλεῶς, ρίπτοντάς τους εἰς σίδερα ὀξέα κρεμασμένους, ὅπου ὑπέμειναν ἀρρήτους πόνους, ἕως οὗ ἐξέπνευσαν, τὰς δὲ γυναῖκας ἐπώλησεν ὡς αἰχμαλώτους», τῆς χήρας τοῦ Μητρομάρα ἐξαγορασθείσης ἀπὸ συγγενεῖς της, ἐκ Μενιδίου καταγομένους. Ὁ Ἀλαμπάνης δὲν παρέμεινε πλέον τοῦ ἔτους εἰς τὴν θέσιν τοῦ Βοεβόδα, ἀποδιωχθείς. Γ. Δ. Κ.

ἀλαμπαρὶ [*Ἀποκρυφολ.*]. Καλεῖται οὕτω ἐν τῇ Ἀποκρυφολογίᾳ τὸ ἀτελέστατον τῶν μετάλλων καὶ ὡς ἐκ τούτου πολὺ ἀπομεμακρυσμένον τῆς ὕλης τοῦ Μεγάλου ἔργου. Καλεῖται ὡσαύτως *Αἰρᾶζα*· καὶ *καρδία τοῦ Κρόνου*, καθόσον ἡ ὕλη του προέρχεται ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Κρόνου. «Προσέξατε, λέγει ὁ Riplée, ὅταν κατεργάζησθε τὴν ὕλην αὐτήν, διότι ἔχετε πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὅτι οὐδέποτε θὰ ἀποκτήσητε υἱὸν ἐκ μητρὸς διεφθαρμένης. Πιστεύσατέ με ὅτι ὅσοι ἐκ πλάνης κατεργάζονται τὴν ὕλην αὐτὴν οὐδέποτε ἐπιτυγχάνουσι τὸ ποθούμενον, καθόσον ὁ Κρόνος οὐδέποτε δύναται νὰ παραγάγῃ χρυσόν, ἀλλὰ καταλήγει πάντοτε εἰς τὸν Κρόνον». Τὴν γνώμην αὐτὴν τοῦ Riplée δὲν ἀπεδέχοντο πάντες οἱ Ἀλχημισταί, διότι, ὡς λέγει ὁ Παράκελσος, τινὲς τῶν φιλοσόφων αὐτῶν, ὅτε ἀντελαμβάνοντο ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τοῦ μετάλλου ἀλαμπαρὶ ἐγκατέλειπον πᾶσαν ἄλλην ὕλην πρὸς κατεργασίαν αὐτοῦ. Τὸ ἀλαμπαρὶ εἶναι πολὺ συναφὲς καὶ πρὸς τὸν *μόλυβδον*.

Ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ τεκτονικῇ τὸ ἀλαμπαρὶ ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ἀμμόμετρον (βλ. λ.), ἐν δὲ τῇ μαγείᾳ πρὸς τὸ τοῦ *Κρόνου φυλακτήριον*. Τοῦτο κυρίως ἐχρησίμευεν, τὸ μὲν ἵνα αἱ φέρουσαι αὐτὸ ἔγκυοι εὐτοκήσωσι, τὸ δὲ ἵνα προφυλάσσῃ τὸν φέροντα αὐτὸ εἰς τὴν ἀριστερὰν κνήμην ἱππέα, καθόσον, ὡς λέγει ὁ Παράκελσος (*Archidoxe magique*), «hujus equum nemo laedere potest» (τὸν ἵππον δηλ. αὐτοῦ οὐδεὶς δύναται νὰ βλάψῃ.) Ἐὰν ὅμως τὸ φυλακτήριον τοῦτο κατασκευασθῇ καθ' ἣν ἡμέραν καὶ ὥραν ὁ Κρόνος παλινδρομεῖ, ὁ φέρων αὐτὸ θὰ εἶναι δυστυχής, διότι πᾶσα ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀρχομένης ἐπιχειρήσεώς του θὰ συναντᾷ ἐμπόδια, ἐὰν δὲ οὗτος τυχὸν ὑπηρετῇ ὡς στρατιώτης, οὐ μόνον τὰς ἰδίας δυνάμεις θὰ ἀπολέσῃ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν στρατὸν εἰς ὃν θὰ εἶναι κατατεταγμένος θὰ ἐπιφέρῃ ἧτταν.

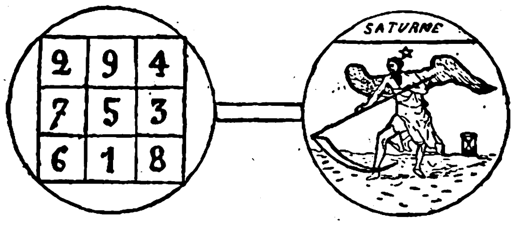

Ἀλαμπαρί: Σχεδίασμα τοῦ Παρακέλσου ἐν Archidoxis magicae, Lib. VII.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλαμπάστερ (Alabaster, Arb'astier) ***Γουλιέλμος***. Ἄγγλος θεολόγος καὶ συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Hadleigh τοῦ Suffolk τῷ 1567. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὰ πανεπιστήμια Cambridge καὶ Oxford. Τῷ 1592 ἔγραψε τὴν πρώτην του τραγῳδίαν «Ρωξάνη» λατινιστί. Τὸ ἔργον τοῦτο δὲν παρουσιάζει τι τὸ ἀξιόλογον, ἐθαυμάσθη ὅμως τότε τὰ μέγιστα, ὁ δὲ Σαμουὴλ Τζόνσον ἐθεώρει τοῦτο τὸ μόνον ἄξιον λόγου ποίημα εἰς τὴν λατινικὴν ἐκ τῶν ἐμφανισθέντων ἐν Ἀγγλίᾳ πρὸ τοῦ ἐλεγείου τοῦ Μίλτωνος. Ἡ τραγῳδία αὕτη ἔχει ὡς πρότυπον τὰς τραγῳδίας τοῦ Σενέκα, ἔχει δὲ καταπληκτικὰς ὁμοιότητας μὲ τὴν «*Δαλιδὰ*» τοῦ Luigi Groto ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1567. Ὁ Ἀλαμπάστερ ἐλθὼν τῷ 1596 εἰς Cadix, τόσον ἐθέλχθη ἐκ τῆς καθολικῆς λατρείας, ὥστε, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καὶ Ἱσπανοῦ τινος ἰησουΐτου, προσῆλθεν εἰς τὸν καθολικισμόν· πρὸς δικαιολογίαν τοῦ διαβήματός του τούτου, ἐπανελθὼν εἰς Ἀγγλίαν, ἐξέδωκε σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «*Οἱ ἑπτὰ λόγοι τῆς ἀλλαξοπιστίας μου*» (Λονδῖνον 1599). Τότε ἐπί τινα χρόνον ἐτέθη ὑπὸ περιορισμὸν ἐν Λονδίνῳ. Τῷ 1607, ἐν Ἀμβέρσῃ εὑρισκόμενος, ἐδημοσίευσε παραδοξότατον καὶ ἀκατανόητον βιβλίον, ὑπὸ τὸν τίτλον «*Apparatus in revelationem Jesu Christi*», τὸ ὁποῖον ἀπεδοκιμάσθη τόσον ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων, ὅσον καὶ τῶν καθολικῶν, τεθὲν καὶ εἰς τὸν πίνακα τῶν ἀπηγορευμένων βιβλίων (1610). Τότε ἦλθεν εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ ἀπολογηθῇ ὑπὲρ τοῦ βιβλίου του, ἀλλὰ συλληφθεὶς ὑπὸ παπικῶν ὀργάνων ἐφυλακίσθη. Δραπετεύσας ἦλθεν εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου προσῆλθε πάλιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Κατέγινεν εἰς τὴν μελέτην τῆς καβάλας (βλ. λ.) καὶ ἔγραψε διαφόρους μυστικιζούσας πραγματείας (*Commentarius de bestia apocalyptica* 1621 κτλ.), ὡς καὶ «*Lexicon pentaglotton*: hebraicum, chaldaicum, syriacum, talmudico - rabbinicum et arabicum» (1637). Ὁ Ἀλαμπάστερ ἔγραψε ποιήματα, ἐν οἷς ἡ «Elisaeis, apotheosis poetica» ἐπικὸν ποίημα λατινικὸν εἰς ἑξαμέτρους, γραφὲν πρὸς τιμὴν τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ, μεγάλως θαυμαζόμενον ὑπὸ τοῦ Σπένσερ. Ὁ Ἀλαμπάστερ ἀπέθανε τῷ 1640. —Ω.

Ἀλαμπάτ. Μία τῶν μικροτέρων νήσων τῶν Φιλιππίνων. Κεῖται πρὸς βορρᾶν τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Λουζὸν καὶ ἔχει ἔκτασιν 95 τετρ. μιλλίων. Πληθυσμὸς ἀραιότατος.

Ἀλαμπέκιοι· βλ. Ἀναλαμπή.

Ἀλαμπέογλους. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται Τοῦρκος στρατηγός, διοικῶν πεζικὰ σώματα, ἅτινα ἐπέβαινον τοῦ τουρκικοῦ στόλου κατὰ τὰ ἔτη 1822 ἕως 1824, καὶ ἐνήσχουν τὰς συστηματικὰς καταστροφάς, ὡς τῆς Χίου καὶ τῶν Ψαρῶν. Γ. Δ. Κ.

Ἀλαμπὲρ ***Ἰωάννης*** (Jean Le Rond d' Alembert). Γεωμέτρης, λόγιος, φιλόσοφος, ἰσόβιος γραμματεὺς τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ μέλος τῶν ἀκαδημαϊκῶν ἰνστιτούτων τῶν Παρισίων, τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Πετρουπόλεως. Εἶναι ὁ διεκδικήσαν πρὸς τὸν Βολταῖρον τὴν κορυφαίαν θέσιν εἰς τὸν ἐπαναστατικὸν φιλοσοφικὸν ἀγῶνα τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἐγεννήθη εἰς Παρισίους τὴν 16ην Νοεμβρίου τοῦ 1717. Φυσικὸν τέκνον ἑνὸς ἐπαρχιακοῦ ἐπιθεωρητοῦ τοῦ πυροβολικοῦ, τοῦ Ντετούς, καὶ τῆς κυρίας ντὲ Τυνσέν, γυναικὸς περιφήμου διὰ τὸ φιλοσοφικόν της πνεῦμα, τὴν καλλονήν της καὶ τὰ σκανδαλώδη ἤθη της, εἶχε τὴν περιπέτειαν ἐκθέτου. Εὐθὺς μόλις ἐγεννήθη, ἐγκατελείφθη ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ Σαὶν Ζὰν Λὲ Ρόντ, ἐκκλησίας εὑρισκομένης πλησίον τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων καὶ κατεδαφισθείσης ἀργότερον, καὶ ἀφοῦ ἀνευρέθη ὑπό τινος ἀστυνομικοῦ ἐπόπτου, παρεδόθη εἰς τὴν σύζυγον πτωχοῦ ὑελοπώλου ὡς τέκνον ἀγνώστων γονέων. Παρὰ τῆς γυναικὸς αὐτῆς ἀνετράφη ὁ Ἀλαμπέρ, ὡς ὑπὸ πραγματικῆς μητρός, καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ ζῇ πλησίον της οὔτε ὅταν ἤρχισε νὰ τὸν στεφανώνῃ ἡ δόξα ὡς διακεκριμένου ἀνδρὸς τῆς ἐποχῆς του.

Ἰωάννης Ντ' Ἀλαμπέρ.

Ὁ Ἀλαμπὲρ παρουσίασε τὸ φαινόμενον προώρου διανοητικῆς ἀναπτύξεως. Εἰς ἡλικίαν τεσσάρων ἐτῶν ἠναγκάσθησαν νὰ τὸν ἐγγράψουν εἰς τὸ πρῶτον σχολεῖον, καὶ ὅταν ἔγινε δεκαετής, ὁ διδάσκαλός του, ἄνθρωπος σοβαρός, ἰσχυρίζετο ὅτι δὲν ἔμενε νὰ τοῦ μάθῃ τίποτε πλέον. Δωδεκαετὴς μόλις εἰσῆλθεν εἰς τὸ κολλέγιον Μαζαρὶν καὶ τόσον εἶχεν ἤδη ἀναπτυχθῆ πνευματικῶς, ὥστε κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῶν φιλοσοφικῶν του σπουδῶν ἔγραψε σχόλια ἐπὶ τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Ἤρχισε, γράφει ὁ Κοντορσέ, καθὼς ἐτελείωσεν ὁ Νεύτων. Ἐξεδηλώθη τότε ἡ τάσις του πρὸς τὰ μαθηματικὰ καί, παρὰ τὰς προσπαθείας τῶν καθηγητῶν του κολλεγίου, ἀφωσιώθη ἐντελῶς εἰς αὐτά. Τὰ ἐκαλλιέργησε κατ' ἀρχὰς χωρὶς διδάσκαλον καὶ σχεδὸν ἄνευ βιβλίου, μὲ ἐκπληκτικὰς προόδους. Οἱ φίλοι του τὸν συνεβούλευσαν νὰ τὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ νὰ φροντίσῃ νὰ ἐγκολπωθῇ στάδιον, τὸ ὁποῖον θὰ τοῦ ἐδημιούργει εὐκόλως ἄνετον ζωὴν καὶ κοινωνικὴν θέσιν, ἀλλὰ ὁ νεαρὸς Ἀλαμπὲρ εἶχε τὸ πάθος τοῦ μαθηματικοῦ. Ἀπεφοίτησε τοῦ κολλεγίου ἀφοῦ εἶχε συμπληρώσει τὰς νομικάς του σπουδὰς καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ δικηγόρου. Ἠθέλησε τότε νὰ σπουδάσῃ καὶ τὴν ἰατρικήν, καὶ ἤρχισε νέας μελέτας χωρὶς ἀνάπαυσιν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μελετῶν τούτων ἡ κλίσις του πρὸς τὰ μαθηματικὰ τὸν κατέλαβε πάλιν καὶ ταχύτατα τὰ ἐγκατέλειψεν ὅλα διὰ νὰ δοθῇ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἀγαπητήν του ἐπιστήμην.

Προσωπογραφία τοῦ Ντ' Ἀλαμπὲρ ὡς ἰσοβίου γραμματέως τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος.

[Χαλκοτυπία.—Ἐθν. Γαλλ. Βιβλιοθήκης].

Τὸ ὑπόμνημά του περὶ τῆς διαθλάσεως τῶν στερεῶν σωμάτων καὶ μελέτη του ἐπὶ τοῦ Ὁλοκληρωτικοῦ Λογισμοῦ, τοῦ ἤνοιξαν τὰς πύλας τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, τῆς ὁποίας ἔγινε μέλος τῷ 1741, ὅταν δηλαδὴ ἦτο εἰκοσιτεσσάρων μόλις ἐτῶν. Ἀπὸ τότε μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν ὁ Ἀλαμπὲρ ἔζησε μόνον διὰ τὰς ἐφηρμοσμένας ἐπιστήμας. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ μέγας ἐπιστήμων συνέταξε τὰς διατριβάς, τὰς πραγματείας καὶ τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα τὸν κατέταξαν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν μεταξὺ τῶν συγχρόνων του γεωμετρῶν. Αἱ ἰδέαι του ὑπῆρξαν πραγματικὴ ἐπανάστασις εἰς τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γνωστὰ περὶ τῆς κινήσεως. Ἐπλάτυνε τὰς ὁδούς, τὰς ὁποίας εἶχαν διανοίξει ὁ Γαλιλαῖος καὶ ὁ Νεύτων, καὶ ὡδήγησε πρὸς νέας κατευθύνσεις. Εἰς τὰ ἔργα του ὑπάρχουν οἱ σπόροι τῶν νεωτέρων προόδων καὶ εὑρέσεων. Ἡ μελέτη του «*Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ γενικοῦ αἰτίου τῶν ἀνέμων*», ἐκδοθεῖσα τῷ 1747, τοῦ ἔδωσε θέσιν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Βερολίνου καὶ μίαν σύνταξιν χιλίων διακοσίων φράγκων ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως τῆς Πρω-

Digitized by Google

σίας εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο ἀφιερωμένον τὸ ἔργον. Αἱ ἐργασίαι αὐτῆς τῆς περιόδου τὸν ἀνύψωσαν ὁριστικῶς πλέον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πρώτου γεωμέτρου τοῦ 18ου αἰῶνος.

Ἡ φιλολογία καὶ ἡ φιλοσοφία ἔγιναν τότε ἀντικείμενον τῶν μελετῶν του. Συνειργάσθη μὲ τὸν Ντιντερὸ διὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας καὶ ἔγραψε τοὺς *«εισαγωγικοὺς διαλόγους»*, ἀποτελοῦντας εἶδος σοφῆς γενεαλογίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἡ σοφια τοῦ ἐπιστήμονος λάμπει μὲ τὸ γοητευτικώτερον ὕφος, προδίδον τάλαντον φιλολογικόν. Ἀνεκεφαλαίωσε τὰ μαθηματικά του εἰς τὸ οἰκεῖον μέρος τῶν διαλόγων, ἔγραψεν ἄρθρα ἱστορικὰ καὶ παρέθεσεν ὡραίας ἐπιστολάς. Ἡ ἐπελθοῦσα ψυχρότης του μὲ τὸν Ντιντερὸ διέκοψε τὴν πολύτιμον συνεργασίαν του εἰς τὸ μνημειῶδες ἐκεῖνο ἔργον.

Τῷ 1754 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ἧς ἐγένετο τῷ 1772 ἰσόβιος γραμματεύς. Ὡς τοιοῦτος ἐδημοσίευσεν ἐπὶ δωδεκαετίαν την συνέχειαν τῆς ἱστορίας τῆς Ἀκαδημίας ὑπὸ μορφὴν *ἱστορικῶν ἐπαινων* (éloges) ἑβδομήκοντα ὀκτὼ προαποθανόντων ἀκαδημαϊκῶν.

Ὁ Ἀλαμπὲρ συνεδέθη τότε καὶ συνειργάσθη μὲ τοὺς ἀντιθρησκευτικοὺς συγγραφεῖς, τῶν ὁποίων ὁ ζωηρὸς ἀγὼν ἐξεδηλώθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος. Ὁ θάνατος τοῦ Βολταίρου ἔφερε τὸν Ἀλαμπὲρ ἀρχηγὸν τοῦ διανοητικοῦ ἐκείνου κινήματος, τοῦ διασείσαντος τὴν θρησκείαν καὶ τὴν βασιλικὴν ἀπολυταρχίαν. Ὅλα του τὰ ἔργα, ἐκτὸς τῶν μαθηματικῶν φυσικά, φέρουν τὰ ἴχνη τῶν ἀντιθρησκευτικῶν του αἰσθημάτων. Ὀλιγώτερον ἐπιθετικὸς καὶ ὀξὺς κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπὸ τὸν Βολταῖρον, εἶχεν ἕνα τρόπον λογικῆς πειστικώτατον. Ἡ ἐπίθεσις διὰ τῆς διακωμῳδήσεως ἦτο ἐκ τῶν ἀγαπητῶν του ὅπλων. Εἰς τὸ φυλλάδιόν του *«Η καταστροφὴ τῶν Ἰησουϊτῶν εἰς τὴν Γαλλίαν»*, τὸ θεωρηθὲν ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του ἱστορικοὺς ὡς ἀποτελοῦν ἀμερόληπτον χρονικὸν τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῶν ἀντιπάλων των, γελοιοποιοῦνται κατὰ τὸ φαινόμενον οἱ Ἰησουῖται, ἀλλ' εἰς τὸ βάθος τὴν ἐπίθεσιν τὴν ὑφίσταται ἡ θρησκεία. Εἰς τὸν Βολταῖρον ἤρεσε ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς πολεμικῆς καὶ εἶχε συμβουλεύσει τὸν Ἀλαμπὲρ νὰ τὸν συνεχίσῃ.

Ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀλαμπέρ, ἡ κεντριζομένη ἀπὸ τὸν πόθον τῆς ἀνατροπῆς τῶν παλαιῶν θεωριῶν καὶ ἀξιῶν, φαίνεται ὁλόκληρος εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν του μὲ τὸν Βολταῖρον καὶ τὸν βασιλέα τῆς Πρωσίας. Ὁ συγγραφεὺς ἐνεπιστεύετο ἀντίγραφα τῶν ἐπιστολῶν του πρὸς τὸν Βολταῖρον, ἓν εἰς τὸν Κοντορσὲ καὶ δεύτερον εἰς τὸν Βατελί. Ἐκ τούτου εἶναι φανερὸν ὅτι τὴν ἀλληλογραφίαν αὐτὴν τὴν προώριζε διὰ τὸ κοινόν. Διὰ τῶν ἐπιστολῶν τούτων δίδεται πλήρης εἰκὼν τοῦ διεξαγομένου τότε διαφωτιστικοῦ καὶ ἀνατρεπτικοῦ ἀγῶνος. Κατονομάζονται πρόσωπα καὶ ἐκτίθενται σχέδια πολεμικῆς. Τὸ ἴδιον πνεῦμα διαπνέει τὴν ἀλληλογραφίαν του μὲ τὸν βασιλέα τῆς Πρωσίας. Ἄλλοτε τοῦ συνιστᾷ πρόσωπα τοῦ στρατοπέδου τῶν ἰδεῶν του, ἄλλοτε τὸν παρακαλεῖ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἰησουΐτας ἀπὸ τὴν Πρωσιαν. Τὸν ἔχει καταλάβει πλέον μὲ τὴν ὀξύτητα τῆς μανίας ἡ ἐπιθυμία τῆς καταστροφῆς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τὸ γράφει ἀπεριφράστως.

Αὐτὴ ἡ ἀκάθεκτος πολεμικότης ἐπροκάλεσε, ὅπως ἦτο φυσικόν, τὴν σφοδροτέραν ἀντίδρασιν. Εἰς τοῦτο ὀφείλονται αἱ πλέον ἀντίθετοι γνῶμαι, αἱ διατυπωθεῖσαι διὰ τὸν Ἀλαμπὲρ καὶ τὸ ἔργον του καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δράσεώς του καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἄλλοι τὸν ἐθεώρησαν ὡς τὸν κορυφαῖον ἄνδρα καὶ τὸ μεγαλύτερον πνεῦμα τοῦ αἰῶνός του, καὶ ἄλλοι τοῦ ἠρνήθησαν πᾶσαν ἀξίαν πλὴν μιᾶς μετρίας θέσεως μεταξὺ τῶν μαθηματικῶν.

Ὁ Ἀλαμπὲρ ἔζησε καθ' ὅλην τὴν ζωήν του εἰς τοὺς Παρισιους. Ἠρνήθη τὴν προεδρείαν τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου, καθὼς καὶ θέσιν καθηγητοῦ εἰς τὴν Πετρούπολιν μὲ ἐξαιρετικὴν τιμητικὴν διάκρισιν εἰς τὴν αὐλὴν ἐκ μέρους τῆς Αἰκατερίνης τῆς Β΄ τῆς Ρωσίας. Ἦτο πνεῦμα ἐλεύθερον καὶ εὐθύ. Ἐξεδήλωσε τὰ ἀγαθώτερα αἰσθήματα εἰς τὴν ζωήν του καὶ ἐβοήθει τοὺς πάσχοντας. Αἱ μεγάλαι τιμαί, τὰς ὁποίας ἐγνώρισε, δὲν ἐπηρέασαν καθόλου τὸν ἁπλοῦν καὶ ἀνεξάρτητον χαρακτῆρά του Τὸν ἱκανοποίει μόνον ἡ μελέτη καὶ ἡ φιλία τῶν ἐκλεκτῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκοντο γύρω του. Ἡ ζωή του εἶχε καὶ τὰς αἰσθηματικάς της σελίδας. Ἡ μακρά του σχέσις μὲ τὴν δεσποινίδα ντὲ λ' Ἐσπινὰς τοῦ ἐστοίχισε πολλὰς θλίψεις. Ἀπέθανεν εἰς Παρισίους τῷ 1783 ἐκ λιθιάσεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἠθέλησε ν' ἀπαλλαγῇ δι' ἐγχειρήσεως.

Ἡ θέσις του εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν τοῦ πνεύματος εἶναι ἡ τοῦ μεγάλου μαθηματικοῦ τῆς ἐποχῆς του καὶ τοῦ προδρόμου τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. Τὰ φιλοσοφικά, ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ ἔργα τοῦ Ἀλαμπὲρ ἐξεδόθησαν διὰ πρώτην φορὰν πλήρη εἰς 18 τόμους τῷ 1805. ΔΙΟΝ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ἡ «ἀρχὴ τοῦ Ἀλαμπέρ».—Ἐκτὸς τῶν σπουδαίων ἐργασιῶν του ἐπὶ τοῦ Ὁλοκληρωτικοῦ Λογισμοῦ (1739) καὶ ἐπὶ τῆς διαθλάσεως τῶν στερεῶν σωμάτων (1741)—κατόπιν τῶν ὁποίων εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν καὶ προσελήφθη ὡς ἀστρονόμος ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ τῶν Παρισίων, προαχθεὶς βραδύτερον (1746) εἰς τακτικὸν γεωμέτρην — σημαντικαὶ ἐργασίαι τοῦ Ἀλαμπὲρ εἰς τὸν μαθηματικὸν κλάδον εἶναι: Τὸ σύγγραμμά του περὶ τῆς *Δυναμικῆς* (1743) καὶ τὸ συμπλήρωμα αὐτοῦ *περὶ τῆς ἰσορροπιας καὶ τῆς κινήσεως τῶν ρευστῶν* (1744), αἱ ἔρευναί του περὶ τῆς *μεταπτώσεως τῶν Ισημεριῶν*, περὶ τοῦ *συστήματος τοῦ κοσμου*, ἐπὶ τῆς *θεωρίας τῶν παλλομένων χορδῶν* καὶ πλῆθος ἄλλων μικροτέρων. Ἀλλ' ἡ δοξάσασα αὐτὸν ἐργασία εἶναι τὸ κατὰ τὸ 1742 ὑποβληθὲν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν ὑπόμνημά του, τὸ περιέχον *«γενικην ἀρχην δια τὴν εὕρεσιν τῆς κινήσεως πολλῶν σωμάτων ἐπιδρώντων τῶν μὲν ἐπι τῶν δὲ καθ' οἱονδήποτε τρόπον»*, τουτέστιν ἡ φερώνυμος *ἀρχὴ* τῆς Δυναμικῆς.

Ὡς γνωστόν, αἱ ἀρχαὶ τοῦ Γαλιλαίου καὶ τοῦ Νεύτωνος ἄγουσιν εἰς τὴν θεμελιώδη ἐξίσωσιν τῆς Δυναμικῆς τοῦ σημείου, καθ' ἣν ἡ καθ' ἑκάστην στιγμὴν ἐνεργοῦσα δύναμις (Δ) ἐπὶ ὑλικοῦ ἐλευθέρου σημείου, ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον τῆς μάζης (μ) τοῦ σημείου ἐπὶ τὴν ἐπιτάχυνσιν (γ), τὴν ὁποίαν τῷ δίδει αὕτη, τουτέστιν εἰς τὴν ἐξίσωσιν $Δ=μγ$. Ἡ ἀντίθετος τῆς μγ, ἤτοι ἡ $-μγ$, καλεῖται *δύναμις τῆς ἀδρανείας* τοῦ σημείου, καὶ δύναται νὰ θεωρῆται ὡς ἰσορροποῦσα τὴν δύναμιν Δ ἐπὶ τοῦ σημείου, καθ' ἑκάστην στιγμήν.

Ὁ Ἀλαμπὲρ ἔλυσε διὰ τῆς ἀρχῆς του τὸ γενικὸν πρόβλημα τῆς Δυναμικῆς τῶν ὑλικῶν σωμάτων καὶ συστημάτων, ἐφαρμόσας εἰς αὐτὰ τὴν ἔννοιαν τῆς οὕτως εἰσαγομένης δυνάμεως ἀδρανείας. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐκφέρεται σήμερον οὕτως: Ὅταν σύστημα ὑλικῶν σημείων, ὑποκειμένων εἰς συνδέσμους, κινῆται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐξωτερικῶν δυνάμεων, ὑφίσταται καθ' ἑκάστην στιγμὴν τῆς κινήσεως ἰσορροπία, λόγῳ τῶν συνδέσμων, μεταξὺ τῶν δυνάμεων τούτων καὶ τῶν δυνάμεων τῆς ἀδρανείας, τουτέστι δυνάμεων ἀντιθέτων πρὸς τὰς δυνάμεις αἵτινες, ἐφαρμοζόμεναι ἐφ' ἑκάστου ὑλικοῦ σημείου τοῦ συστήματος, ὑποτιθεμένου ἐλευθέρου, θὰ παρῆγον τὴν κίνησιν τὴν ὁποίαν ὄντως τοῦτο ἔχει.

Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀρχῆς ταύτης σκεπτόμεθα ὡς ἑξῆς: Οἱωνδήποτε ὄντων τῶν συνδέσμων, εἰς οὓς ὑπόκειται τὸ ἐν κινήσει σύστημα, δυνάμεθα νὰ ὑποθέτωμεν ὅτι οἱ σύνδεσμοι οὗτοι ἀντικαθίστανται καθ' ἑκάστην στιγμὴν ὑπὸ *τῶν δυνάμεων τῶν συνδέσμων*, ἱκανῶν νὰ παραγάγωσι τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Ὅθεν, τυχὸν σημεῖον Α τοῦ συστήματος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐλεύθερον, κινούμενον ὑπὸ τὴν σύγχρονον ἐπίδρασιν τῆς συνισταμένης $Δ_1$ τῶν ἀπ' εὐθείας ἐνεργουσῶν δυνάμεων καὶ τῆς συνισταμένης Δ, τῶν δυνάμεων τῶν συνδέσμων. Ἀλλ' αἱ συνιστάμεναι αὗται ἔχουσι συνισταμένην τὴν ΑΔ, διδομένην ὑπὸ τῆς διαγωνίου τοῦ παραλληλογράμμου των, ἥτις παρέχει τὴν πραγματικὴν κίνησιν τοῦ σημείου, διὸ καλεῖται *ἀποτελεσματικὴ δύναμις*.

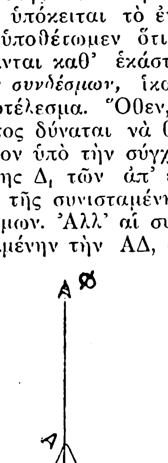

Ἡ δύναμις δὲ αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ, κατὰ τὰ ἄνω, ὅτι καθ' ἑκάστην στιγμὴν ἰσορροπεῖ τὴν $(-μγ)=Φ$, ἤτοι τὴν δύναμιν ἀδρανείας τοῦ σημείου Α. Ὑφίσταται λοιπὸν ἰσορροπία μεταξὺ τῶν τριῶν δυνάμεων $Δ_1$, Δ, καὶ Φ, ἐπομένως διὰ τὸ σύνολον τοῦ συστήματος ὑφίσταται ἰσορροπία μεταξὺ τῶν τριῶν ὁμάδων τῶν δυνάμεων τούτων. Ἡ δὲ ἰσορροπία αὕτη θὰ ἐξακολουθῇ ὑφισταμένη ἐὰν ἀντικαταστήσωμεν ἀντιθέτως τὰς δυνάμεις Δ, διὰ τῶν συνδέσμων εἰς οὓς ὀφείλονται αὗται. Οὕτως ἀγόμεθα εἰς τὴν ἄνω διατυπωθεῖσαν ἀρχὴν τοῦ Ἀλαμπέρ. Κ. ΜΑΛΤΕΖΟΣ

Ὁ Ἀλαμπὲρ ὡς μουσικός.—Ὁ Ἀλαμπὲρ κατέγινεν ἐν τοῖς ἄλλοις καὶ μὲ τὴν ἀκουστικὴν καὶ ἔγραψε *«Στοιχεῖα θεωρητικῆς και πρακτικῆς μουσικῆς κατα τὰς ἀρχὰς τοῦ Ραμώ»*. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἐξεδόθη κατὰ πρῶτον τῷ 1752 καὶ τὴν πρώτην ἔκδοσιν ἐπηκολούθησαν πολλαὶ ἄλλαι. Ἀτυχῶς ὁ Ἀλαμπὲρ δὲν ἀντελήφθη καλῶς τὰς ἰδέας τὰς πλέον σημαινούσας τοῦ Ραμώ.

Μερικαὶ ἐκ τῶν ἀκουστικῶν μελετῶν του περιέχονται εἰς τὰς συγγραφὰς τῶν Ἀκαδημαϊκῶν τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Βερολίνου. Ἐπίσης, τὰ φιλολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ Ἀνάμικτα (1767—1773) περιέχουν δοκίμιον ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς μουσικῆς, ὡς καὶ τὰ ἀνέκδοτα ἔργα καὶ ἀλληλογραφίαν (ἐκδοθέντα τῷ 1887) ὑπὸ τοῦ Χ. Ἀνρύ, ἓν ἀπόσπασμα ἐπὶ τοῦ μελοδράματος καὶ σκέψεις ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς μουσικῆς.

Ἡ ἱστορία τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου XIV ὑπὸ τοῦ Ἀλαμπὲρ περιέχει ἀποσπάσματα τοῦ Ντ' Ἀλαμπὲρ ἐπὶ τῆς μουσικῆς τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

Ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ Ντ' Ἀλαμπὲρ δὲν κατενόει διὰ τὴν ὀργανικὴν μουσικήν, οὔτε ἐνδιεφέρετο δι' αὐτήν. ΙΩ. ΨΑΡΟΥΔΑΣ

ἀλαμπής (ὁ, ἡ)· ὁ μὴ λάμπων, ὁ μὴ ἐπαρκῶς λάμπων, ἀμαυρός, σκοτεινός· || ὁ μὴ ἐπαρκῶς φωτιζόμενος, ὁ μὴ καταυγαζόμενος· || μεταφ. ἀμαυρός, ἄτονος· «δόξα ἀλαμπής».

—**ἀλαμπῆ *ὀρυκτὰ*** (ἢ ***ἀμαυρὰ***) *[Ὀρυκτολ.]*. Οὕτω καλοῦνται τὰ ὀρυκτά, ὅταν οὐδεμίαν ἔχωσι λάμψιν, ὅπως π.χ. ἡ κρητίς, ὁ στιφρὸς λευκόλιθος καὶ ἄλλα. Γ. Κ. Γ.

ἀλαμπία (ἡ)· ἡ ἔλλειψις λάμψεως, φωτός.

ἀλαμπίδαι (οἱ) (Alabidae) *[Ζῳολ.]*. Γένος *φυσοστόμων* ἰχθύων, οἵτινες διακρίνονται διὰ τὸ ἐγχελιοειδὲς σῶμά των καὶ εὑρίσκονται εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Ὠκεανίας καὶ τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

Ἀλάμπιεφ ἢ ***Ἀλιάμπιεφ (Ἀλέξανδρος - Ἀλεξάνδροβιτς)***. Ρῶσος μουσικὸς γεννηθεὶς τῷ 1802 ἐν Μόσχᾳ καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1852. Εἶναι ἐκ τῶν πρώτων ἐν Ρωσίᾳ συνθετῶν κωμειδυλλίων, τὰ ὁποῖα ὅμως, γραφόμενα πρὸς βιομηχανικὴν θεατρικὴν ἐκμετάλλευσιν, δὲν κρίνονται ὡς ἔργα τέχνης. Πολλὰ ἔργα του συνέθεσε τῇ συνεργασίᾳ τῶν Βερτόβσκυ, Βιζχόρστεν καὶ ντὲ Μάουεφ ἐπὶ κωμῳδιῶν τοῦ Σχμιλμίτσκυ. Ὅ,τι ὅμως κατέστησαν διάσημον τὸν Ἀλάμπιεφ, εἶναι αἱ ρεμβῳδίαι αὐτοῦ, τῶν ὁποίων πηγὴ ὑπῆρξεν αὐτὴ ἡ δημοτικὴ τῆς Ρωσίας μουσική. Ὁ Ἀλάμπιεφ ἐμελοποίησε πλεῖστα τῶν ποιημάτων τοῦ Καζλὼφ καὶ τοῦ Μιχαὴλ Λέρμοντωφ. Ἰδίως μία ρεμβῳδία αὐτοῦ, ἡ *«Γρόϊκα»* (ἅμαξα ἐζευγμένη διὰ τριῶν ἵππων, ἥτις ἐξετέλει ἄλλοτε τὰς συγκοινωνίας ἐν Ρωσίᾳ), ἐγένετο δημοτικωτάτη καὶ ἐψάλλετο καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Δύο ἄλλαι *«Τὸ ἀηδόνι»* καὶ τὸ *«Ὄνειρο στην ἔρημο τοῦ Δανγεστὰν»* ἐγένοντο περιώνυμοι ᾀδόμεναι ἀπὸ τὴν Βιαρδὼ καὶ τὴν Ἀδελίνην Πάττι εἰς τὰς συναυλίας αὐτῶν. Τὴν μουσικὴν τῶν ρεμβῳδιῶν του διακρίνει τὸ βαθὺ αἴσθημα, ἡ λεπτότης τῆς ἐκφράσεως καὶ πολλάκις ἡ ἄκρα περιπάθεια. Τὸ μελόδραμά του *«Ἡ σεληνοφώτιστη νυκτα»* δὲν ἔσχεν ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν ἀναβιβασθὲν εἰς τὸ μελόδραμα τῆς Μόσχας. Ὅπως οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων καὶ τῶν καλλιτεχνῶν τῆς περιόδου καθ' ἣν ἔζησεν ὁ Ἀλάμπιεφ, ἔσχε καὶ οὗτος τὰς περιπετείας του. Κατηγορηθεὶς ὅτι ἀνῆκεν εἰς μυστικήν τινα ἑταιρείαν ὠθοῦσαν εἰς ἐξέγερσιν τοὺς χωρικούς, πρὸς κατάργησιν τῆς δουλοπαροικίας, συνελήφθη καὶ ἀπεστάλη εἰς Σιβηρίαν. Ὁ διοικητὴς τῆς Τοβόλσκης, ἢ μᾶλλον ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ θαυμάζουσα τὸν μουσουργὸν ἐπροστάτευσεν αὐτὸν καὶ οὕτω δὲν ἀπεστάλη εἰς τὰ ὀρυχεῖα. Ἐν τῇ ἐξορίᾳ του συνέθεσε πλεῖστα μουσικὰ τεμάχια, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς Μόσχαν. Θ. Β.

ἀλαμπικάριστος, *—η, —ο*· αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι λαμπικαρισμένος, ἀκαταστάλακτος, ὁ μὴ διαυγής.

Ἀλάμπορον. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσι τρία μικρὰ χωρία τῆς κοινότητος Ἀλαμπόρου τῆς ὑποδιοικήσεως Βερροίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, τὰ ὁποῖα διακρίνονται μεταξύ των διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ 1) *Μεγαλο* μὲ 249 κατοίκους, 2) *Μικρὸ* μὲ 175 καὶ 3) *Καλύβια* μὲ 81 κατοίκους.

ἀλαμπουρνέζικα. Ἔκφρασις ἀπαντωμένη καὶ εἰς χειρόγραφα τοῦ 18ου αἰῶνος ὑπὸ τὸν ἀρχικὸν τύπον *«Ἀλιβορνέζικα»*, πρὸς χαρακτηρισμὸν ἐξωτικῶν ἀντικειμένων προερχομένων ἐκ Λιβόρνου τῆς Ἰταλίας. Ἡ σημασία, ἀπὸ θαυμαστικῆς, μετέπεσε κατόπιν εἰς τὴν περιφρονητικήν, προκειμένου περὶ ἀντικειμένων ἀσυνήθων καί, κατ' ἐπέκτασιν, ἀκατανοήτων. Γ. Δ. Κ.

Ἀλάμπρα. Ἀρχαῖον φρούριον, ἐν ταὐτῷ δὲ ἀνάκτορον καὶ ἐνδιαίτημα τέρψεως τῶν Μαυριτανῶν βασιλέων τῆς Γρενάδας. Ἡ Ἀλάμπρα ἐγείρεται ἐπὶ ὑψηλοῦ λόφου δεσπόζοντος τῆς πόλεως.

Τὸ ὀροπέδιον, ἐφ' οὗ εὑρίσκεται τὸ σύνολον τῶν οἰκοδομῶν, τῶν ἐρειπίων καὶ τῶν κήπων, εἶναι

Digitized by Google

μήκους μὲν ὀκτακοσίων μέτρων, πλάτους δὲ διακοσίων καὶ καταλήγει πρὸς ἀνατολὰς εἰς ἀπόκρημνον πλευράν, χωρίζουσαν τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν οἰκοδομημάτων τοῦ φρουρίου. Ἐξ ἄλλου τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν Ξενίλου καὶ Δάρρου, περιζώνοντα αὐτὴν πανταχόθεν, ἀποτελοῦν ἐπίσης διπλῆν ὀχυρωτικὴν ζώνην, διάκεινται δὲ οὕτως, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς Ἀλάμπρας βολὴ τηλεβόλου ἐπὶ Ἀράβων. Σήμερον τὸ ἀρχαῖον ἀνάκτορον τῶν Μαυριτανῶν σουλτάνων παρουσιάζει κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ ὄψιν φρούριον ἰσχυρῶς ὠχυρωμένον διὰ προμαχώνων καὶ πύργων. Δύναταί τις δὲ ἐκ τῶν ἀπομεινάντων τμημάτων τοῦ φρουρίου τῶν ἀνακτόρων, τῶν ἄλλων οἰκοδομημάτων καὶ τῶν ἐρειπίων νὰ συλλάβῃ ὅπως δήποτε ἰδέαν τοῦ ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ προελθόντος μὲν ἐξ Ἀνατολῆς, τὸν ὁποῖον ὅμως οἱ Ἀφρικανοὶ Μαῦροι κατὰ τὴν μακρὰν κυριαρχίαν των ἐν Ἰσπανίᾳ ἀνέπτυξαν καὶ παρέχουν διὰ τῶν μνημείων τούτων τὸν ὑψηλὸν βαθμὸν τῆς λεπταισθησίας καὶ τῆς πολυτελείας, αἵτινες χαρακτηρίζουν αὐτόν. Ἡ παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος τῆς Ἀλάμπρας διαφιλονικεῖται ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Καστελάνων συγγραφέων, ὑπάρχουν δὲ πολλαὶ περὶ ταύτης ἐκδόσεις. Οἱ μὲν ἀποδίδουν αὐτὸ ὡς προερχόμενον ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ Μαυριτανικοῦ βασιλείου τῆς Γρενάδας *Ἀλαμάρ*, ὅστις συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως τοῦ φρουρίου καὶ ὅστις ἤρξατο τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ, ὑπῆρξε δ' εὐτυχὴς ἰδὼν περατούμενον τοῦτο ἐπὶ τῆς βασιλείας του, ἐπὶ τῆς θέσεως ἀρχαίου ρωμαϊκοῦ Καπιτωλίου. Ἄλλοι διατείνονται ὅτι ὁ Μέγας Ἀλαμὰρ δὲν ἤγειρε κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος εἰμὴ τὴν *Ἀλκατζάμπαν*, ἤτοι τὸ ἀρχαιότερον τμῆμα τοῦ ἀνακτόρου, οἱ διάδοχοι δὲ αὐτοῦ συνεπλήρωσαν τὸ πολυσύνθετον αὐτὸ οἰκοδόμημα. Ἕτεροι συγγραφεῖς ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ ὄνομα παράγεται ἐκ τῆς λέξεως *ντὰρ-ἀλάρμα*, σημαινούσης «βασιλικὸν ἐνδιαίτημα» καὶ ἕτεροι ὅτι προῆλθε ἐκ τῆς λεξεως *μεντίνα-Ἀλάμρα*, ἤτοι ἐρυθρὰ πόλις, ἕνεκα τοῦ χρώματος τοῦ οἰκοδομικοῦ ὑλικοῦ τοῦ χρησιμοποιηθέντος πρὸς οἰκοδόμησιν αὐτῆς. Καί τινες ἀναφέρουν ἐν τέλει ὅτι ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ φωτός, ὑπὸ τὸ ὁποῖον εἰργάζοντο τὴν νύκτα οἱ τεχνῖται, ὅπως ταχύτερον φέρουν εἰς πέρας τὴν οἰκοδομήν. Πάντως ἡ ἐπικρατεστέρα ἐκδοχὴ εἶναι ὅτι προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ *ἀλ-ἄμρα* (=ἐρυθρός).

Τὸ πιθανώτερον ὅτι εἶναι τὸ ἔργον δὲν ἐπεράτώθη ἐπὶ τοῦ πρώτου βασιλέως, οὔτε εἶναι ἔργον ἑνὸς ἀρχιτέκτονος. Ἐξηκολούθησεν οἰκοδομούμενον ἐπὶ δύο αἰῶνας, καθ' οὓς ἀρχιτέκτονες, γλύπται, ζωγράφοι, κεραμεῖς, χρῶσται, κοσμηματογράφοι, κατέθεσαν τὸν φόρον τῆς καλλιτεχνικῆς των ἰδιοφυΐας, ὅπως δημιουργηθῇ τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς ἀνατολικῆς τέχνης εἰς μίαν γωνίαν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Μάλιστα ἀναφέρεται ὅτι μετὰ τὸν ἐπισυμβάντα τῷ 1277 θάνατον τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς Ἀλάμπρας ὁ διάδοχος αὐτοῦ Μωάμεθ Β' ἐπωφελήθη γεγονότος τινός, ὅπως ἀναπτύξῃ τὴν πρόοδον τῶν ἔργων. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀραγωνίας Πέτρος Γ', νικήσας τοὺς Μαύρους τοῦ βασιλείου τῆς Βαλεντίας, ἀπώθησεν αὐτοὺς εἰς τὴν Γρενάδαν, οὗτοι δὲ κατέφυγον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτήν. Τοὺς νέους τούτους ὑπηκόους του, προηγμένους μεγάλως εἰς τὰς τέχνας, ἐχρησιμοποίησεν ὁ Μωάμεθ Β' εἰς τὰ οἰκοδομικὰ ἔργα τῆς Ἀλάμπρας, ἥτις ἀπετέλει τότε τὸ τέταρτον διαμέρισμα τῆς πρωτευούσης του.

Τοῦ οἰκοδομήματος τῆς Ἀλάμπρας μέγα μέρος κατηδαφίσθη τῷ 1527 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Καρόλου Πέμπτου, ὅστις καὶ ἄλλα ἀραβικὰ μνημεῖα κατηδάφισεν εἰς πλείστας πόλεις τῆς Ἀνδαλουσίας, ἐπὶ τοῦ κενωθέντος δὲ χώρου ἤρξατο ἱδρύων ἀνάκτορον νεοκλασσικοῦ ρυθμοῦ, τὸ ὁποῖον ὅμως, μετὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας ἐγκατελείφθη καὶ παρέμεινεν ἐπὶ αἰῶνας ἡμιτελές. Πάντες οἱ νεώτεροι καλλιτέχναι τὴν πρᾶξιν ταύτην τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος ἐχαρακτήρισαν ὡς βανδαλικὴν καὶ ἐστιγμάτισαν αὐτήν.

Ὅπως εἰσέλθῃ τις εἰς τὴν Ἀλάμπραν ἐκ Γρενάδης ἀκολουθεῖ τὴν ἀνωφερῆ καὶ καμπυλουμένην ὁδὸν Γκομέλας, τῆς ὁποίας αἱ οἰκοδομαὶ ἀποκρύπτουν τὴν θέαν αὐτῆς. Ἐκεῖ ὅπου λήγει ἡ ὁδὸς αὕτη, ἐκτείνεται πυκνὸν δάσος.

«Τὰ δένδρα τούτου, λέγει ὁ Ἐδμόνδος ντὲ Ἀμίτσι, διασταυροῦσι τοὺς κλῶνους των ἄνωθεν τῆς δενδροστοιχίας· εἰς τὸ δάσος δὲν εἰσδύει οὐδὲ ἀκτὶς ἡλίου· ἡ σκιὰ εἶναι βαθυτάτη, πανταχόθεν δὲ κελαρίζουν ρυάκια, ψάλλουν ἀηδόνες καὶ πνέει ἐλαφρὰ αὔρα. Τὰ δένδρα δὲ ταῦτα πρὸς τὸ ὕψωμα τοῦ λόφου σχηματίζουν πυκνὴν σκιάδα, ἀποκρύπτουσαν καθ' ὁλοκληρίαν τὸν οὐρανόν, πλῆθος δὲ ἀνθέων, ποικίλων χρωμάτων, σκορπίζουν τὸ μεθυστικόν των ἄρωμα».

Πάντες οἱ ἐπισκεφθέντες τὴν Ἀλάμπραν συγγραφεῖς περιγράφουσιν αὐτὴν μετὰ ποιητικῆς ἐξάρσεως. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως καθ' ἣν ὁ Θεόφιλος Γκωτιὲ ἔδωκεν εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον νὰ ἐν-

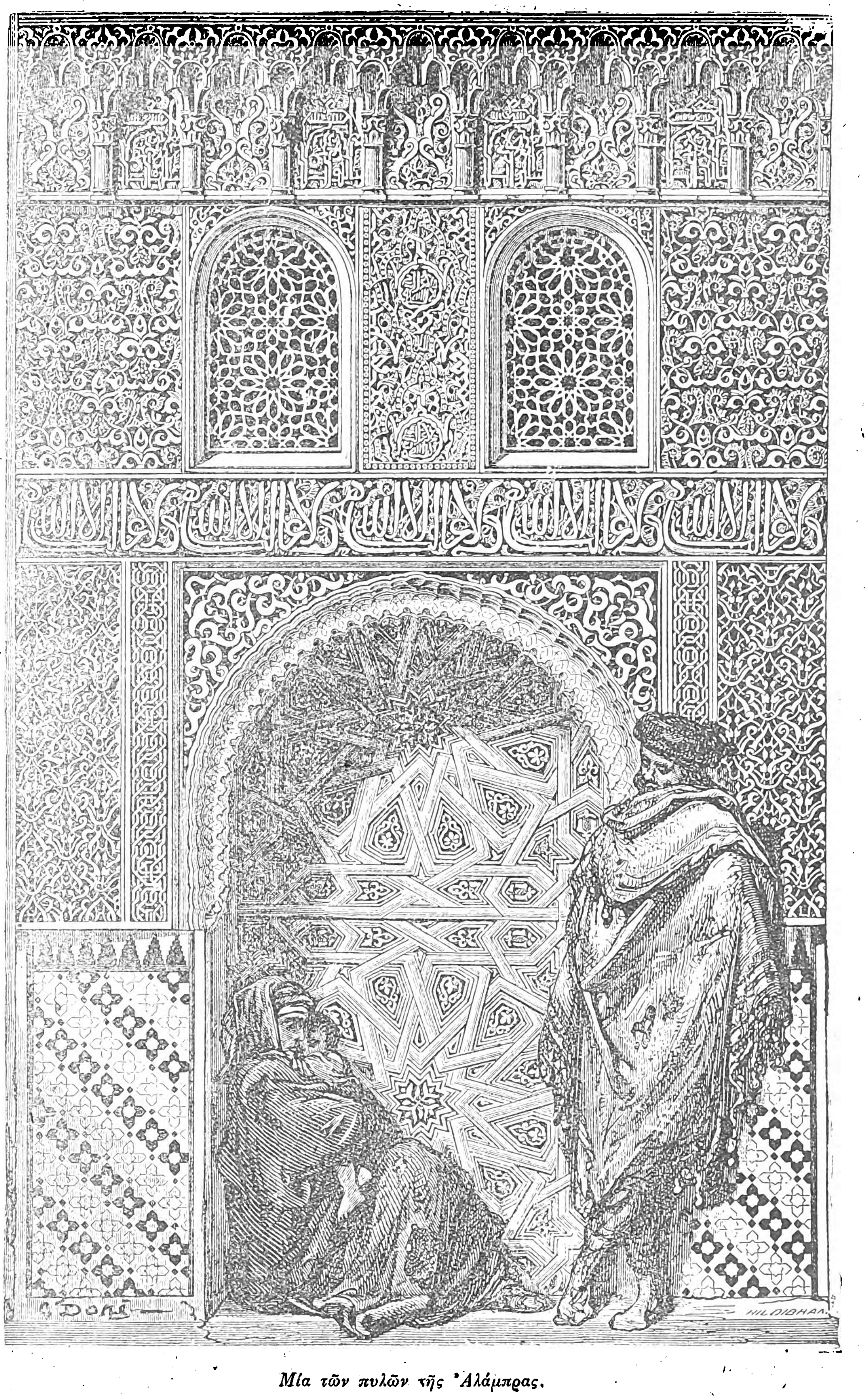

Μία τῶν πυλῶν τῆς Ἀλάμπρας.

νόησῃ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀριστουργήματος τούτου τῆς ἀραβικῆς τέχνης, ἄπειροι καλλιτέχναι, ἀρχιτέκτονες, γλύπται, ζωγράφοι καὶ ἱστορικοί, μεταβάντες

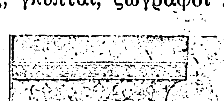

Κιονόκρανον εἰς τὴν αὐλὴν τῶν λεόντων.

Προσευχητήριον.

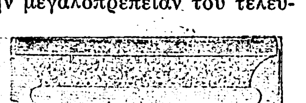

Κιονόκρανον εἰς τὴν αὐλὴν τῶν λεόντων.

ἐπὶ τόπου ἐμελέτησαν τὸ μεγαλειῶδες μνημεῖον, συνεπλήρωσαν τὸ συνολικὸν αὐτοῦ σχέδιον, ἐσχεδίασαν καὶ ἐξέδωκαν τὰ ἀναρίθμητα καὶ φαντασιώδη διακοσμήματά του καὶ ἠδυνήθησαν οὕτω νὰ παράσχουν τὴν ἐξαφανισθεῖσαν ἐν πολλοῖς χάριν καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ τελευταίου τούτου ἐνδιαιτήματος τῶν Ἀράβων ἡγεμόνων.

Ὁ ἱστορικὸς Κὸντ περιγράφει αὐτὸ ὡς ἀκολούθως: «Τὸ ἀνάκτορον τοῦτο ἠγέρθη ἐπὶ εὐρυτάτου

Digitized by Google

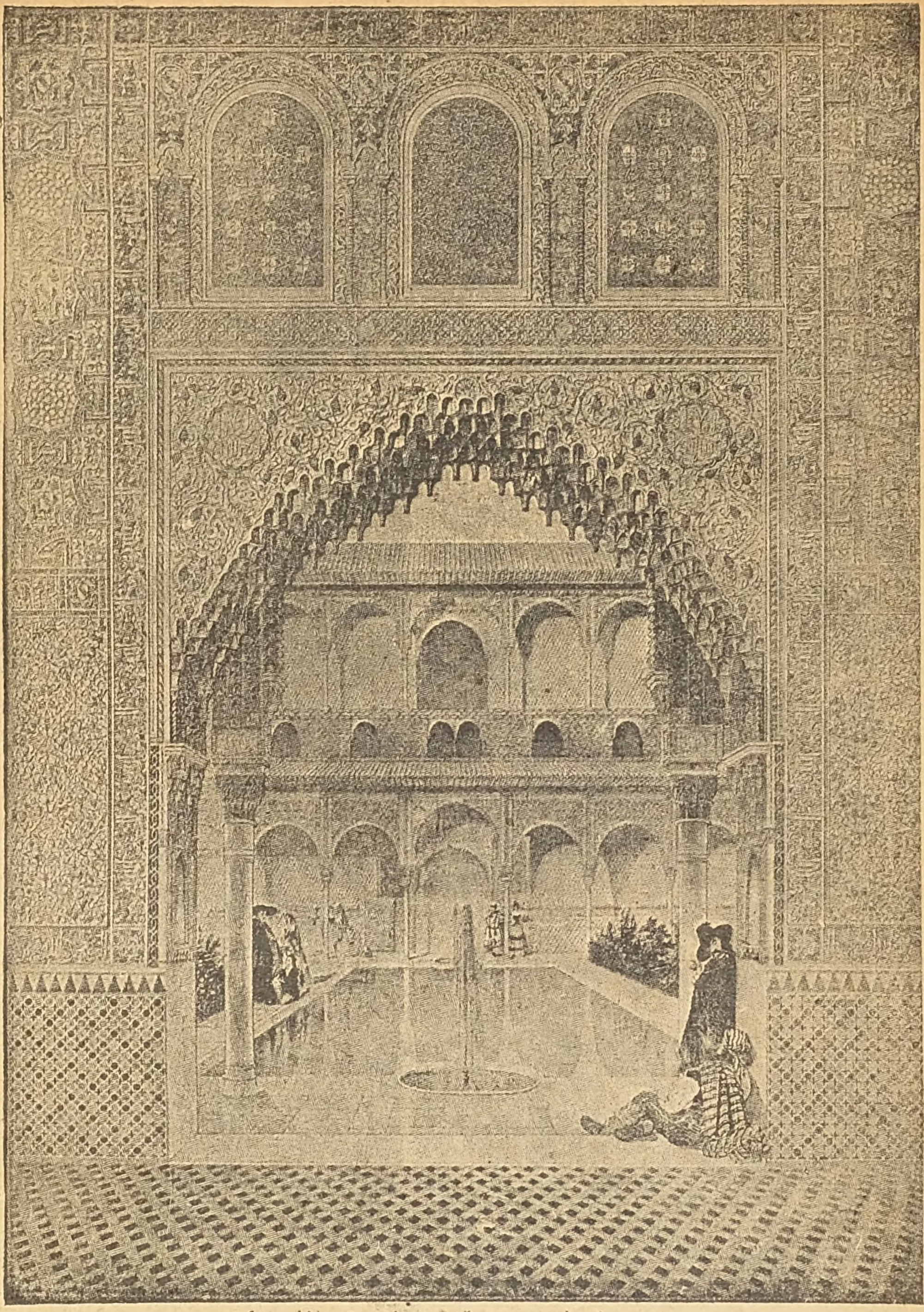

Ἡ αὐλὴ τῶν μύρτων (ἄποψις κατὰ μέτωπον).

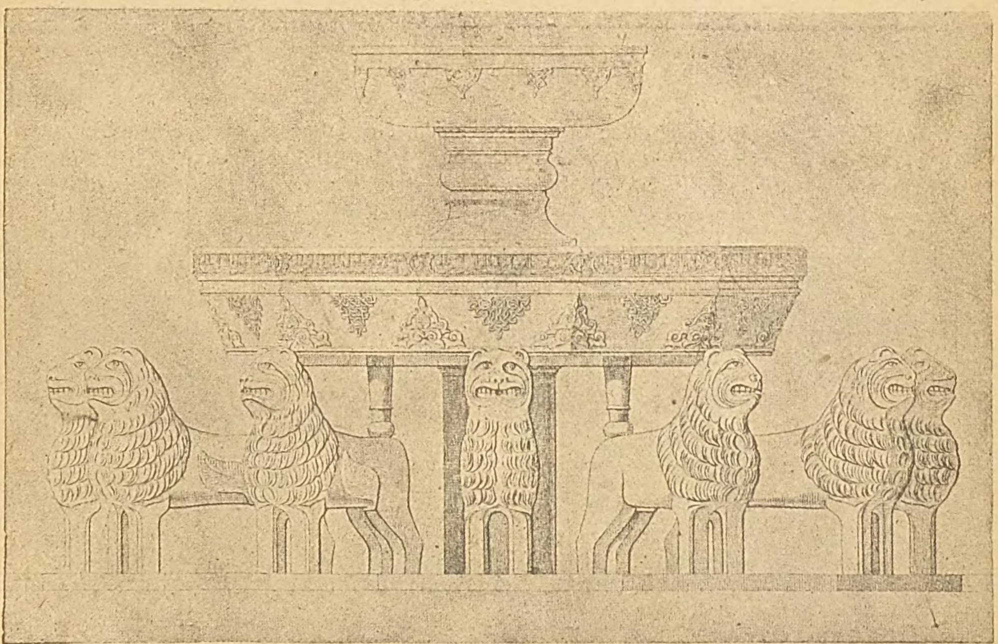

Ἀναβρυτήριον εἰς τὴν αὐλὴν τῶν λεόντων.

ἐπιπέδου. Ὁ γειτνιάζων λόφος καλύπτεται ὑπὸ μύρτων, δαφνῶν, φοινίκων, πορτοκαλλεῶν καὶ ἀνθέων. Οἱ δροσεροὶ ρύακες σχηματίζουν πίδακας καὶ καταρράκτας, αἱ δεξαμεναὶ ὑποτρέφουν τὸ γόνιμον ἔδαφος καὶ προχέουν ἡδυπαθῆ δρόσον. Ἀπὸ τοῦ ὕψους δὲ τοῦ λόφου προέκυπτεν ἄλλοτε καταφανὴς ὁ οἶκος τῆς τέρψεως, ὁπόθεν τὸ ὄμμα ἀκωλύτως διέτρεχε τὴν πλουσίαν πρασίνην πεδιάδα, ἥτις ἀπὸ τῶν κυριωτέρων ὀχυρωμάτων τῆς πόλεως ἐξετείνετο ἀμφιθεατρικῶς εἰς ἀπόστασιν πολλῶν χιλιομέτρων. Τὸ ἔκπαγλον τοῦτο θέαμα ἀπέκλεισε τὸ ἐγερθὲν ἀνάκτορον τοῦ Καρόλου Πέμπτου ἀποκρύψαν τὸ Ἀλκαζὰρ αὐτὸ τῶν Μαυριτανῶν. Πρὸ τῶν ἐρειπίων δὲ τοῦ κλασσικοῦ ἀνακτόρου ὑπάρχει παράδεισος, τὰ δένδρα τοῦ ὁποίου διασταυροῦσι τοὺς κλῶνους ἄνωθεν τῶν δενδροστοιχιῶν, ὥστε οὐδὲ ἀκτὶς ἡλίου νὰ εἰσδύῃ. Μεγαλοπρεπὴς δενδροστοιχία, ἀνερχομένη πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου δι' ἑλιγμῶν, καταλήγει πρὸ ἑνὸς τετραγώνου πύργου, χρώματος βαθέως ἐρυθροῦ, ἔχοντος παρὰ τὴν κορυφήν του ἐπάλξεις, μὲ τοξοειδῆ πύλην, ὑπεράνω τῆς ὁποίας ὑπάρχουν γεγλυμέναι μία κλεὶς καὶ μία χείρ».

Εἶναι αὗται τὸ ἔμβλημα τῶν Μαυριτανῶν ἡγεμόνων· καὶ ἡ μὲν κλεὶς σημαίνει ὅτι ἡ πύλη ἐκείνη ἦτο ἡ κλεὶς τοῦ φρουρίου, ἡ δὲ χεὶρ συμβολίζει τὰς πέντε κυρίας ἐντολὰς τοῦ Ἰσλάμ: «Προσευχήν, νηστείαν, εὐεργεσίαν, ἱερὸν πόλεμον καὶ προσκύνημα εἰς Μέκκαν». Μία ἀραβικὴ ἐπιγραφὴ ἀναγινωσκομένη μέχρι τῆς σήμερον ἐπὶ μιᾶς παραστάδος τῆς Πύλης ταύτης λέγει: «Δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεός, ἐκτὸς τοῦ Ἀλλὰχ καὶ ὁ Μωάμεθ ὁ προφήτης αὐτοῦ. Δὲν ὑπάρχει ἐξουσία ἑτέρα καὶ ἰσχὺς ἄλλη πλὴν τῆς τοῦ Θεοῦ». Ἐν τῇ πύλῃ ταύτῃ ἡ ἐμβληματικὴ ἐπιγραφὴ τοῦ ἀγερώχου Ἱσπανοῦ μονάρχου «Plus Ultre» εὑρίσκεται ἐν πλήρει ἀντιθέσει πρὸς τὴν μετριόφρονα ἐπιγραφὴν τοῦ Ἄραβος, ὅστις μόνον νικητὴν ἐν τῷ κόσμῳ θεωρεῖ τὸν θεόν.

Καίτοι ἡ Ἀλάμπρα οὐδέποτε ἐτελείωσε, διότι θεωρεῖται βέβαιον ὅτι, εἰς τὸ ἀρχικὸν σχέδιον, ἡ δεξιὰ πλευρὰ θὰ ἀνεπτύσσετο ὡς καὶ ἡ ἀριστερὰ τοιαύτη, τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὰς γενικὰς γραμμάς, καὶ ὅτι οὕτω τὸ οἰκοδόμημα θὰ ἐκάλυπτεν ἔκτασιν 10,000 περίπου μέτρων, δύναταί τις νὰ διακρίνῃ εἰς τὸ νῦν κτίριον δύο κυρίας διαιρέσεις περιβαλλούσας δύο μεγάλας «*patios*» (αὐλάς). Ἡ μία τῶν διαιρέσεων τούτων ἐκτείνεται ἐκ Δ πρὸς Β, καὶ πρὸς Α τῆς «patio de l' Alberca» *(αὐλὴ τῆς δεξαμενῆς)*, ἡ δὲ ἄλλη ἐκτείνεται πρὸς Β, εἰς τὰ Α καὶ Ν τῆς περιφήμου *«αὐλῆς τῶν λεόντων»*.

Ἡ εἴσοδος τῆς Ἀλάμπρας εὑρίσκεται ὄπισθεν τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Καρόλου Ε' φέρουσα εἰς τὴν κυρίαν αὐλὴν τῆς Alberca, ἥτις ἄλλως λέγεται καὶ «patio de los Arrayanes» *(αὐλὴ τῶν Μύρτων)* ἢ τῆς Mezouar (τῆς οἰκίας) καὶ εἶναι ἡ εὐρυτέρα τοῦ οἰκοδομήματος, παρουσιάζουσα ἐν ταὐτῷ τὴν ὄψιν αὐλῆς καὶ κήπου.

Παμμεγίστη δεξαμενή, ὀρθογωνίου σχήματος, πλήρης ὕδατος, κυκλουμένη ὑπὸ φράκτου ἐκ μύρτων, ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς μιᾶς μέχρι τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τῆς αὐλῆς, καὶ κατοπτρίζει εἰς τὰ ὕδατά της τὰ ἀραβουργήματα καὶ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν τοίχων. Δεξιόθεν τῆς εἰσόδου ἐκτείνονται δύο σειραὶ μαυριτανικῶν τόξων, στηριζομένων ἐπὶ λεπτοτάτων κιονίσκων, ἀπὸ τοῦ ἀντιθέτου δὲ μέρους τῆς αὐλῆς ἐγείρεται πύργος μὲ μικρὰν πύλην, διὰ μέσου τῆς ὁποίας διακρίνονται ἀσαφεῖς αἱ ἐσωτερικαὶ αἴθουσαι μὲ τὰ διπλᾶ παράθυρά των, πέραν δὲ ὁ κατακύανος οὐρανὸς τῆς Ἀνδαλουσίας καὶ αἱ κορυφαὶ τῶν μακρινῶν ὀρέων. Οἱ τοῖχοι μέχρις ὡρισμένου ὕψους κοσμοῦνται διὰ θαυμασίων μωσαϊκῶν. Ὕπερθεν αὐτῶν ἄρχονται ἀραβουργήματα, λεπτεπιλέπτων σχεδίων, ἅτινα φαίνονται ὡσεὶ ὑποτρέμοντα καὶ μεταβαλλόμενα ἀνὰ πᾶν βῆμα. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τῶν ἀραβουργημάτων τούτων ἕρπουν καὶ συμπλέκονται, ὡς στέφανοι, ἀραβικαὶ ἐπιγραφαί, περιλαμβάνουσαι ἐγκώμια, ἀποφθέγματα, μύθους καὶ ποιητικοὺς χαιρετισμοὺς πρὸς τὴν θάλλουσαν φύσιν. Παρὰ τὴν αὐλὴν εἶναι γεγραμμέναι μὲ μεγάλους χαρακτῆρας αἱ ἐπιγραφαί: «Ὑγεία αἰωνία—Εὐλογία Θεοῦ, Εὐδαιμονία—Εὐτυχία—Δεδοξασμένος εἴη ὁ Θεὸς διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἰσλάμ». Εἰς ἄλλας πλευρὰς φέρονται γεγραμμένα τὰ ἱερὰ ρητά: «Ζητῶ καταφυγὴν εἰς τὸν Κύριον τῆς αὐγῆς» καὶ «Ὦ Θεέ! Σοὶ πρέπουσι τιμαὶ αἰώνιοι καὶ δόξαι ἄφθαρτοι». Εἰς ἄλλους τοίχους ὑπάρχουν στίχοι τοῦ Κορανίου καὶ ποιητικὰ ἐγκώμια πρὸς τιμὴν τῶν Χαλιφῶν.

Ἐκεῖθεν εἰσέρχεταί τις εἰς τὸν πύργον τῶν Comares (τῶν πρεσβευτῶν). Τὸ ἔνδον τοῦ πύργου σχηματίζει δύο αἰθούσας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη καλεῖται sala della Barca (*αἴθουσα τῆς λέμβου*) κατὰ παραφθορὰν τῆς λέξεως de la Alberka (ἤτοι «*αἴθουσα τῆς Εὐλογίας*»), ὡς ἐκαλεῖτο ἐπὶ τῆς Ἀραβοκρατίας.

«Ἡ αἴθουσα αὐτή, λέγει ὁ ντὲ Ἀμίτσι, νομίζεται ὅτι δὲν εἶναι ἀνθρώπινον ἔργον. Εἶναι μία ὁλόκληρος θαυμασία πλοκὴ ἀραχνοΰφων κεντημάτων, ἐν εἴδει στεφάνων, ρόδων, κλάδων, φύλλων, ἅτινα καλύπτουσι τὸν θόλον, τὰ τόξα, τοὺς τοίχους, καθ' ὅλας αὐτῶν τὰς διευθύνσεις, συμπεπλεγμένα ὡς δίκτυα, κείμενα τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δέ, καὶ ὅμως θαυμασίως διακρινόμενα ἀπ' ἀλλήλων καὶ διατεθειμένα οὕτως, ὥστε νὰ παρίστανται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεατοῦ ὅλα ὁμοῦ συγχρόνως, παρέχοντα ὄψιν μεγαλείου ὅπερ θαμβώνει καὶ χάριτος ἥτις μαγεύει. Προσεπάθησα, λέγει, νὰ παρακολουθήσω τὰς στροφὰς καὶ τὰς παραστροφὰς πρὸς τὰ ἄνω τοῦ τοίχου. Μοὶ ἀπέβη ἀδύνατον. Τὸ βλέμμα χάνεται, ὁ νοῦς συσκοτίζεται, καὶ νομίζει τις ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἀραβουργήματα ἀπὸ τοῦ δαπέδου μέχρι τοῦ θόλου σαλεύονται καὶ συγχέονται, ὥστε χάνει τις τὸ νῆμα τοῦ ἀδιεξόδου δικτύου αὐτῶν. Οἱ τοῖχοι φαίνονται ὡς ὑφασμένοι, διάτρητοι ὡς τρίχαπτα, πλεγμένοι

Digitized by Google

ὡς δίκτυον, ὥστε καθίσταται ἀδύνατον νὰ συλλάβῃ τις τὸ σχέδιον τῆς διακοσμήσεως ταύτης». Ἡ αἴθουσα τῆς Λέμβου εἶναι τετραγωνικοῦ σχήματος, εὐρεῖα, καὶ φωτίζεται ὑπὸ ἐννέα μεγάλων τοξοειδῶν παραθύρων, ἕκαστον τῶν ὁποίων εἶναι διῃρημένον διὰ μαρμαρίνων κιονίσκων εἰς τρία τοιαῦτα. Ἡ ὀροφή, ἥτις ἀνέρχεται εἰς μέγα ὕψος, ἀποτελεῖται ἐκ τεμαχίων κέδρου κυανοχρύσων, συνηρμολογημένων εἰς σχήματα κύκλων, στεφάνων καὶ ἀστέρων, σχηματίζει δὲ πλῆθος μικρῶν θόλων καὶ τοξοειδῶν θυρίδων, ἀπὸ τῶν ὁποίων κατέρχεται ἁπαλὸν τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ἔκειτο ἄλλοτε ὁ θρόνος, ἀπὸ τῆς μιᾶς πλευρᾶς δὲ αὐτοῦ διακρίνεται ἡ ἤρεμος κοιλὰς τοῦ Δάρρου.

Τὸ δεύτερον διαμέρισμα τῆς Ἀλάμπρας ἄρχεται ἀπὸ τῆς *«αὐλῆς τῶν Λεόντων»*, τῆς θαυμασιωτέρας τοῦ ἀνακτόρου. Ἡ ἔκτασις αὐτῆς δὲν εἶναι εὐρυτέρα αἰθούσης χοροῦ, σχήματος τετραπλεύρου ὀρθογωνίου, μὲ τοίχους ὑψηλούς. Τὴν αὐλὴν περιθέει εὔπτερός τις στοά, στηριζομένη ἐπὶ μαρμαρίνων στυλίσκων, συμπεπλεγμένων ἐν συμμετρικῇ τινι ἀταξίᾳ, ἀνὰ δύο καὶ ἀνὰ τρεῖς, σχεδὸν ἄνευ βάθρων, οὕτως ὥστε φαίνονται ὡς κορμοὶ δένδρων ῥιζωμένοι ἐπὶ τῆς γῆς. Τὰ κιονόκρανά των εἶναι ποικίλα, ὑψηλὰ καὶ λεπτότατα, ἐπ' αὐτῶν δὲ κυρτοῦνται χαριεστάτου σχήματος τόξα, τὰ ὁποῖα φαίνονται αἰωρούμενα μᾶλλον ἢ στηριζόμενα ἐπ' αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ μέσου τῶν δύο πλευρῶν ἐξέχουν δύο συμπλέγματα στύλων, σχηματιζόντων δύο τετράγωνα ἐν εἴδει ναΐσκων, φερόντων ἐπὶ τῆς κορυφῆς πολυχρώμους θόλους. Οἱ τοῖχοί των εἶναι διακοσμημένοι δι' ἀραβουργημάτων καὶ διακέντητοι ἐκ γυψίνων ἀνθοπλεγμάτων ἐν εἴδει κροσσῶν καὶ θυσάνων.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς ἐγείρεται ἡ μεγάλη δεξαμενὴ ἐκ μαρμάρων, ἡ βασταζομένη ὑπὸ δώδεκα λεόντων καὶ κυκλουμένη ὑπὸ μικρᾶς μαρμαροστρώτου διώρυγος, δι' ἧς συγκοινωνοῦσι τέσσαρες ἄλλαι μικρότεραι τοιαῦται διασχίζουσαι τὴν στοὰν καὶ εἰσδύουσαι εἰς τὰς πέριξ αἰθούσας· ἑνοῦνται δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ὑδραγωγείων τῶν διατρεχόντων ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα. Εἰς τὰς δύο ἑτέρας τῶν πλευρῶν, φαίνονται μακραὶ σειραὶ αἰθουσῶν μὲ ἀνοικτὰς θύρας. Πρὸς τὸ βάθος τῶν αἰθουσῶν τούτων ἀτενίζων τις ὑφίσταται παραίσθησιν καὶ νομίζει ὅτι τὸ πᾶν μεταβάλλεται ὅτι τὰ τόξα μετατοπίζονται καὶ τὰ πάντα λαμβάνουν ἕτερον σχῆμα. Ἡ ἰδιόρρυθμος αὕτη ἀρχιτεκτονικὴ ἐμφανίζει διαρκῆ ἐναλλαγὴν εἰκόνων ἀπόψεων καὶ θεαματικῶν παιγνίων, προερχομένων ἐκ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἅτινα διεγείρουν τὴν φαντασίαν καὶ τοῦ ἁπλοϊκωτέρου τῶν ἀνθρώπων. Πρὸς βορρᾶν τῆς αὐλῆς τῶν Λεόντων ὑπάρχουν τὰ σκεπαστὰ λουτρὰ καὶ πολυάριθμα μικρὰ δωμάτια, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ἄλλοτε ὡς τὸ καλλωπιστήριον βασιλίσσης τινός. Τὸ σύνολον τῆς αὐλῆς ταύτης ἀποβαίνει ἀπερίγραπτον. Εἷς τῶν ἐπισκεφθέντων τὴν Ἀλάμπραν καλλιτεχνῶν λέγει περὶ τῆς αὐλῆς ταύτης: «Ἀμφιβάλλω ἐὰν θὰ δυνηθῶ ποτε νὰ ἐκφράσω ἐκεῖνο. ὅπερ εἶδον. Δάσος στύλων, πλῆθος τόξων καὶ κοσμημάτων, κομψότης ἀπεριόριστος, λεπτότης ἀπερίγραπτος, πλοῦτος μυθώδης, κἄ ι τι τὸ ἀερῶδες, τὸ διαφανές, τὸ κυμαινόμενον, ὡς μεγάλη τις ἀναδενδρὰς ἐκ τριχάπτων, κτίριον ὅπερ νομίζει τις ὅτι θὰ διαλυθῇ εἰς τὴν πρώτην πνοὴν τοῦ ἀνέμου. Ποικιλία φωτός, εἰκόνων, μυστηριωδῶν ζόφων, σύγχυσις ἰδιότροπος, ἀταξία μικρῶν ἀντικειμένων, μεγαλεῖον βασιλικοῦ ἀνακτόρου, τέρψις σκιάδο: μυθολογικοῦ παραδείσου, χάρις ἐρωτική, φαντασία παρθενικῆς κόρης. ὄνειρον ἀγγέλου. κἄτι ἀλλόκοτον, κἄ ι ἀπροσδόριστον, χωρὶς ὄνομα, ἰδοὺ ἡ αὐλὴ τῶν Λεόντων» Δύναταί τις νὰ φαντασθῇ τί ἦτο ἡ *«αὐλὴ τῶν Λεόντων»* κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Μαυριτανικῆς λαμπρότητος, ὅτε τὰ πάντα ἤστραπτον ἐκ μωσαϊκῶν, ἐκ χρυσοῦ, ἐκ μαρμάρου, ὅτε οἱ σηκοὶ ἦσαν πλήρεις ἀνθέων καὶ διὰ μέσου τῶν αἰθουσῶν ἔρρεε τὸ ἀρωματῶδες ὕδωρ, τὰ δὲ στόματα τῶν λεόντων ἐξηκόντιζον ὕδωρ καὶ ἡ ἀτμοσφαῖρα ἐπληροῦτο ὑπὸ τῶν μεθυστικῶν μύρων τῆς Ἀραβίας.

Αἱ αἴθουσαι τῆς Ἀλάμπρας εἶναι πολυάριθμοι, ἑκάστη αὐτῶν ἔχει ἴδιον σχέδιον ἀρχιτεκτονικὸν καὶ ἴδιον χαρακτῆρα. Εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν, τὴν τῆς *Δικαιοσύνης*, ὑπάρχουν ζωγραφίαι, σπανιώταται εἰς τὴν ἀραβικὴν τέχνην, ἐπὶ δέρματος ἐπιχρύσου. Παριστῶσιν, ἡ μὲν μία δέκα ἄνδρας, οἵτινες κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι οἱ δέκα βασιλεῖς τῆς Γρενάδης, φέροντες λευκὴν περιβολὴν καὶ καρακάλια εἰς τὴν κεφαλήν, στηρίζοντες τὴν μίαν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ξίφους, καθήμενοι δὲ ἐπὶ διακεντήτων προσκεφαλαίων. Αἱ δύο ἕτεραι ζωγραφίαι παριστάνουν φρούρια, δεσποίνας, ἱππότας, ἐρωτικὰς καὶ κυνηγετικὰς σκηνάς, τῶν ὁποίων δυσχερὲς ἀποβαίνει νὰ ἐννοήσῃ τις τὴν σημασίαν. Πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς αὐλῆς ὑπάρχει ἡ κομψοτέρα αἴθουσα τῆς Ἀλάμπρας, ἡ καλουμένη *«des lardos Hermanas»* (*τῶν Δύο ἀδελφῶν*) ἐκ τῶν δύο μεγάλων μαρμαρίνων πλακῶν, αἵτινες σχηματίζουν τὸ δάπεδον αὐτῆς. Εἶναι αὕτη μικρὰ καὶ τετράγωνος· ἡ στέγη της ἔχει τὸ σχῆμα τῶν θόλων, οὓς οἱ Ἰσπυνοὶ ὀνομάζουν *«μισὰ πορτοκάλλια»*, ὁμοιάζει δὲ μᾶλλον πρὸς σπήλαιον σταλακτιτῶν. Ἡ διακόσμησίς της εἶναι ἀληθινὸν θαῦμα ὡραίου σχεδίου καὶ καλλιτεχνικῆς ἐκτελέσεως. Οἱ τοῖχοι καλύπτονται, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων αἰθουσῶν, δι' ἀραβουργημάτων. Ἀπέναντι τῆς θύρας τῆς εἰσόδου της ὑπάρχει ἑτέρα ὁδηγοῦσα πρὸς τὴν *«Αἴθουσαν τῶν Πορτοκαλλεῶν»*. Συγκοινωνεῖ αὕτη μετὰ τοῦ λεγομένου σπουδαστηρίου τοῦ Λινδεράγια. Εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν εὑρίσκεται ἡ *«Αἴθουσα τῶν Ἀβενσεράγων»*, διακόσμητος καὶ αὕτη ἐκ ψηφιδωτῶν καὶ ἀραβουργημάτων, ἐκ ταύτης δὲ φθάνει τις εἰς ἄλλην, λαμπρὰν ἐπίσης, τὴν καλουμένην *«αἴθουσαν τῶν Διβανίων»*. Ἐκεῖ, ἐξερχόμεναι τοῦ λουτροῦ, ἀνεπαύοντο αἱ περικαλλεῖς γυναῖκες τοῦ χαρεμίου καὶ ἠκροῶντο ὀρχήστρας «ἡ ὁποία ἔμελπε τὰ περιπαθῆ, τὰ φλέγοντα, ὅπως ὁ ἥλιος τῆς Ἀφρικῆς, ἀνατολικὰ ᾄσματα».

Διὰ τῆς αὐλῆς τῆς καλουμένης *«patio della Reja»* μικρὰ στοὰ φέρει εἰς τὴν κορυφὴν πύργου τινὸς ἔνθα ἐγείρεται τὸ περίφημον κιόσκι, τὸ ὀνομαζόμενον *Mirador de la reina*, (*θεωρεῖον τῆς Βασιλίσσης*), τὸ ὁποῖον φαίνεται ὡς αἰωρούμενον ἐν τῇ ἀβύσσῳ. Ἐκεῖθεν διαπλοῦται τὸ ὡραιότερον ἴσως ἐν τῷ κόσμῳ πανόραμα: ἀπέραντος πεδιὰς κεκαλυμμένη ὑπὸ χλόης καὶ δια-

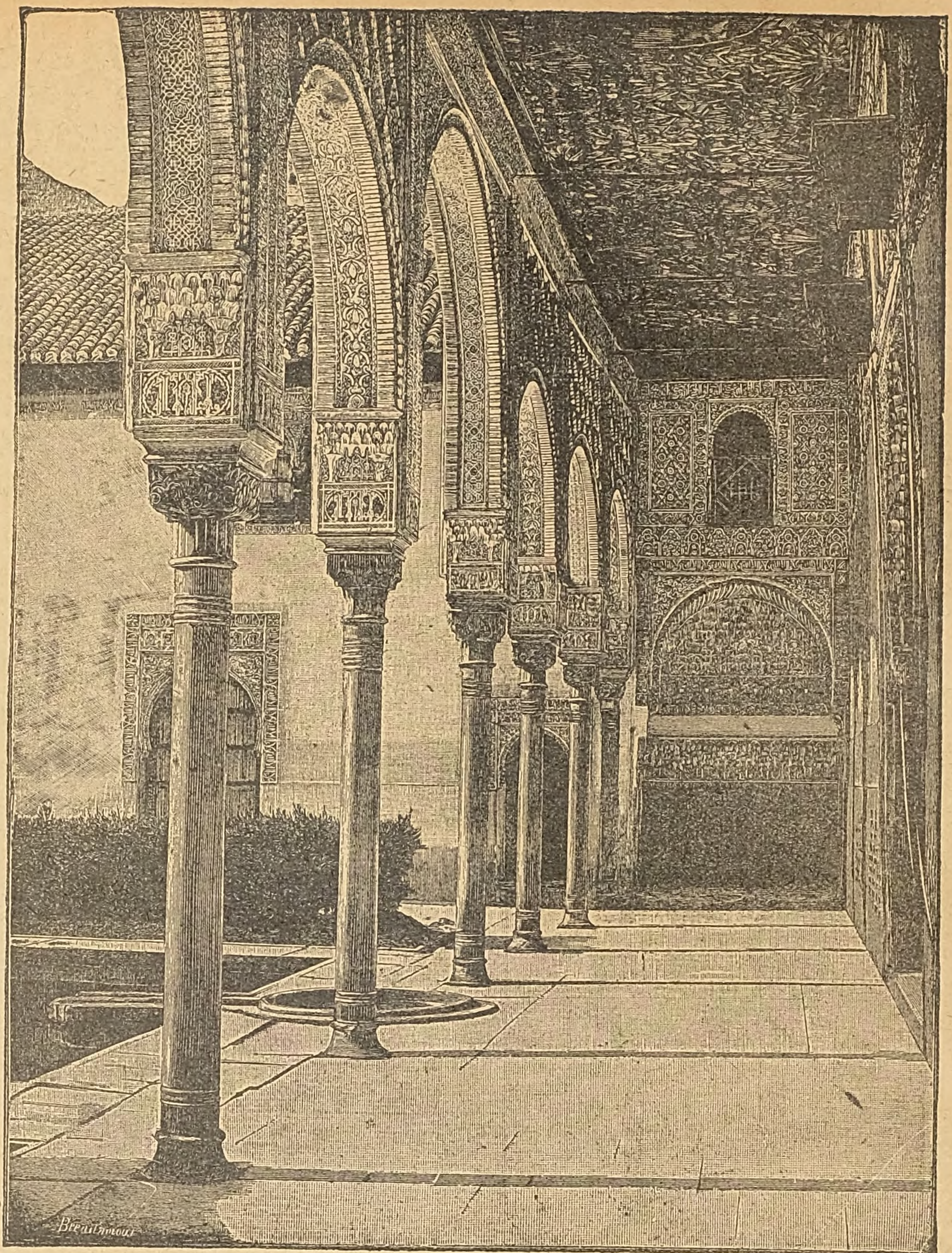

Ἡ αὐλὴ τῶν Μύρτων (ἄποψις τῆς κιονοστοιχίας ἐκ τοῦ πλαγίου).

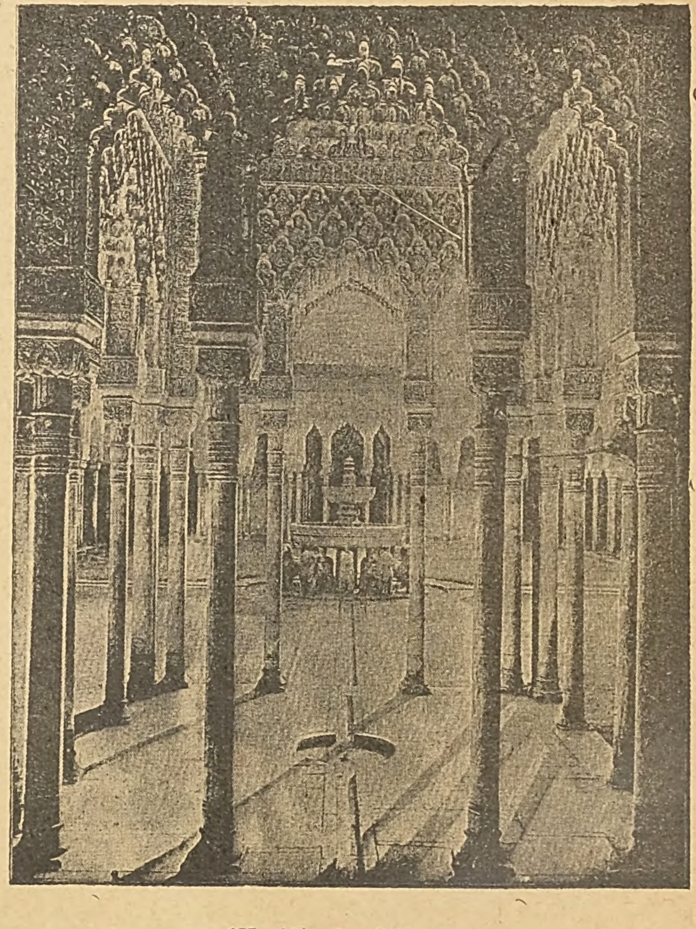

Ἡ αὐλὴ τῶν Λεόντων.

Digitized by Google

σχιζομένη καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις αὐτῆς ὑπὸ ἀτελευτήτων σειρῶν κυπαρίσσων, δρυῶν, λευκῶν, ποικιλλομένη ὑπὸ δασῶν πορτοκαλλεῶν, ὑπὸ κήπων καρποφόρων δένδρων, διὰ μέσου τῶν ὁποίων διαρέουν τὰ διαυγῆ ὕδατα τοῦ Ξενίλου. Ἐκεῖθεν διακρίνεται ἡ Γρενάδα, ἐν μέρει ἐκτεινομένη ἐπὶ τῆς πεδιάδος καὶ ἐν μέρει ἀναρριχωμένη ἐπὶ τῆς κλιτύος καταφύτου λόφου· καὶ πλησιέστερον ἀκόμη προβάλλει ἡ πεδιὰς τοῦ Δάρρου μὲ τὴν ὀργιάζουσαν βλάστησίν της. Ἐκ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς ἐμφανίζεται νέον ἀπερίγραπτον θέαμα: ἡ Σιέρα Νεβάδα, τὸ ὑψηλότερα τῆς Εὐρώπης ὄρη μετὰ τὰς Ἄλπεις, χιονοσκεπῆ αἰωνίως καὶ δίδοντα τὴν εἰκόνα μεγάλου τῆς φύσεως ἔπους.

Ἡ στέγη τοῦ *Mirador de la reina* στηρίζεται ἐπὶ μικρῶν μαυριτανικῶν στύλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐκτείνονται τεθλασμένα τόξα δίδοντα εἰς τὸ περίπτερον τοῦτο χαριεστάτην καὶ εὐγενεστάτην ὄψιν. Οἱ τοῖχοι κοσμοῦνται διὰ τοιχογραφιῶν, ἐν μέσῳ δὲ τῶν κοσμημάτων τούτων διακρίνονται τὰ μονογράμματα τῶν βασιλέων τῆς Ἱσπανίας Ἰσαβέλλας καὶ Φερδινάνδου, συμπλεκόμενα μὲ ἐρωτιδεῖς καὶ ἄνθη. Παρὰ τὴν θύραν τῆς εἰσόδου σώζεται ἀκόμη ἡ διάτρητος πλὰξ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἱστάμεναι αἱ σουλτάναι περιετυλίσσοντο ὑπὸ τῶν νεφῶν τῶν μύρων τῶν καιομένων κάτωθεν αὐτῆς.

Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Ἀλάμπρας δὲν εἶναι εἰμὴ τὸ διασωζόμενον αὐτῆς. Ἀλλ' ὑπάρχει πλῆθος ἄλλο αἰθουσῶν, τὰς ὁποίας ἔφθειρεν ὁ χρόνος καὶ ὁ ἀντιαραβισμὸς τῆς ἐποχῆς τοῦ Καρόλου Πέμπτου. Αἱ αἴθουσαι αὗται εὑρίσκονται σήμερον ἄνευ στέγης, χωρὶς δάπεδα, ἀπογυμνωμέναι, μὲ κατεστραμμένα τὰ ἀραβουργήματα, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι παρέχουν τὴν εἰκόνα τῆς συναρμογῆς τοῦ παμμεγίστου τούτου οἰκοδομήματος. Αἱ στοαὶ αἱ συνδέουσαι αὐτάς, αἱ ἡμικατεστραμμέναι ὀροφαί, τὰ τεμάχια τῶν διακοσμήσεων, οἱ πρόδομοι καὶ οἱ δίαυλοι αὐτῶν παρέχουν τὴν ἐντύπωσιν ἀνακτόρων καταβροχθισθέντων ὑπὸ φλογῶν.

Ἀλλὰ τὸ τμῆμα τοῦτο δὲν καταλαμβάνει οὐδὲ τὸ εἰκοστὸν τοῦ περικλειομένου ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Ἀλάμπρας. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχουν τὰ λείψανα τριῶν τεμενῶν, τὰ ἐρείπια τοῦ μεγάρου τοῦ *ἀρχιδικαστοῦ*, οἱ *πύργοι τοῦ Ὕδατος*, τῶν *Βασιλοπαίδων*, τῆς *Λαισμάτιδος*, τοῦ *Κανδίλ*, τῶν *Picos*, (τῶν *λογχῶν*), τῶν *Sietemelos*, τῆς *Μαγίσσης*, τῶν *Κεφαλῶν*, τοῦ *Ὁπλοστασίου*, τῶν *Πτηνῶν*, τῶν *Ἰδαλγῶν*, τῆς *Τιμῆς*, τῆς *Πυριτιδαποθήκης*, τὰ λείψανα τοῦ μεγάρου τῶν *Μονδεγιάρ*, τῶν στρατώνων, τῶν δεξαμενῶν, καὶ οἱ δασόφυτοι περίπατοι. Αἱ μελέται τοῦ τελευταίου αἰῶνος ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ Ἀλάμπρα δὲν ἦτο ἁπλῶς ἓν φρούριον καὶ ἓν ἀνάκτορον, ἀλλὰ σύμπλεγμα ἀνακτόρων καὶ πύργων, πόλις ὁλόκληρος, τῆς ὁποίας καὶ ἡ μικροτέρα οἰκοδομὴ ἀπετέλει ἓν ἀριστούργημα, ἐπὶ τοῦ θαυμασίου δὲ συνόλου ἡ ποιητικὴ φαντασία τῶν Μαυριτανῶν ἔχει ἐναποθέσει ὁλόκληρον τὸ καλλιτεχνικόν της αἴσθημα. Ὁ Sedille εἰς τὸ περίφημον σύγγραμμά του «Μουσεῖα, μνημεῖα καὶ ἱσπανικὰ τοπία» λέγει, ὅτι ἡ Ἀλάμπρα, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης, εἶναι μνημεῖον ὅλως ἐξαιρετικόν, μοναδικόν, ὄνειρον μᾶλλον ἢ σύλληψις διανοίας ἀρχιτέκτονος. Ἡ τέχνη αὕτη τῆς Ἀλάμπρας εἶναι ἡ κατάπληξις τῶν ὀφθαλμῶν, συνταράσσουσα πλειότερον τὴν φαντασίαν ἢ τέρπουσα τὴν ὅρασιν. Κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο διὰ τῆς πολλαπλότητος καὶ τῆς ποικιλίας, τῶν ὁποίων αἱ πηγαὶ τοῦ πλούτου φαίνονται ἀστείρευτοι. Ἀλλ' ἡ ὑπερβολὴ αὕτη ἀποτελεῖ τὴν ἀδυναμίαν της. Ἐκτὸς τῆς «*αἰθούσης τῶν Πρεσβευτῶν*» τῆς ἀρχαιοτέρας τοῦ ἀνακτόρου, πᾶσαι αἱ λοιπαὶ τῆς Ἀλάμπρας εἶναι ἁβραί, λεπτεπίλεπτοι καὶ ἐκτεθηλυμέναι. Εἶναι τῷ ὄντι ἀρχιτεκτονικὴ τῶν Οὐρὶ τοῦ μωαμεθανικοῦ παραδείσου· ἀναμένει τις νὰ ἴδῃ «μικρὰ γυμνὰ ποδαράκια περιβεβλημένα μετάξινα πασουμάκια, κεντημένα μὲ χρυσόν, τρέχοντα ἐπὶ τῶν κατοπτροειδῶν μαρμάρων. Πιστεύει κανείς, παραμένων ἐκεῖ, ὅτι ἀκούει εἰς τὰς παρακειμένας αἰθούσας τὴν ἁρμονίαν μεθυστικῆς μελοποιΐας καὶ εἰσπνέει τὰ ναρκωτικὰ ἀρώματα τοῦ χαρεμίου». Ἀλλ' ἐὰν ἡ ὑπερτάτη αὕτη ἐκδήλωσις μιᾶς τέχνης ἀναχθείσης εἰς τὸ κατακόρυφον αὐτῆς ἀποτελεῖ ταυτοχρόνως τὴν ἀδυναμίαν της, ἀλλ' ἐὰν συμπληροῦται αὕτη ὑπὸ λεπτομερειῶν, ἡ δὲ φαντασία της ἐσπούδασε νὰ ζητήσῃ τὸ θαυμάσιον εἰς τὴν τελειότητα τοῦ μικροῦ, τί δὲν ἐδημιούργησεν ὅμως εἰς τὰς ἀποπείρας της ταύτας; Δὲν δύνανται νὰ τῆς ἀνεύρουν οὐδὲν αἰσθητικὸν σφάλμα, οὐδὲν ἐλάττωμα διαστάσεως, οὐδεμίαν παράλειψιν ἁρμονίας. «Ἡ Ἀλάμπρα ἀποτελεῖ τὸ ἄκρον ἄνθος τῆς ἀραβικῆς τέχνης, ἡ ὁποία μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Μαυριτανῶν τῆς Ἱσπανίας ἐξηφανίσθη, πᾶν δὲ ὅ,τι ἐπεχειρήθη πρὸς ἀναγέννησιν αὐτῆς ὑπῆρξεν ὠχρὰ καὶ ἀτελεστάτη ἀπομίμησις».

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ αὐτῆς, λέγει ἕτερός τις συγγραφεύς, δὲν ἐκφράζει τὴν ἰσχύν, τὴν δόξαν, τὸ μεγαλεῖον· ἐκφράζει τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἡδυπάθειαν· τὸν ἔρωτα μὲ τὰ μυστήριά του, μὲ τὰς πρὸς τὸν Θεὸν εὐγνώμονας δεήσεις του· τὴν ἡδυπάθειαν μὲ τὴν μελαγχολίαν καὶ τὴν σιγήν της. Καὶ τὸ θαῦμα τοῦτο τῆς ποιητικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν Ἀράβων, περικλείεται ἐντὸς πλαισίου, τοῦ ὁποίου τὰ θέλγητρα εἶναι ἀνέκφραστα. «Τίς θὰ ἠδύνατο ποτὲ νὰ περιγράψῃ, λέγει ὁ Ἰταλὸς συγγραφεύς, τὴν καλλονὴν τῶν μερῶν ἐκείνων ὅταν ὁ ἥλιος κλίνῃ πρὸς τὴν δύσιν ἢ τὸ φαντασμαγορικὸν ἐκεῖνο δάσος φωτιζόμενον ὑπὸ τῆς σελήνης· τὴν μεγαλοπρεπῆ πεδιάδα καὶ τὰ χιονοσκεπῆ ὄρη, κατὰ τὰς σεληνιαίας νύκτας· τὰ μεγαλοπρεπῆ τείχη καὶ τοὺς ὑπερηφάνους πύργους, τὸν κατάστερον οὐρανὸν καὶ τὸν θροῦν τῶν δένδρων τῶν πληρούντων τὰς κοιλάδας καὶ καλυπτόντων τοὺς λόφους. Τὸ θέαμα μὲ ἐκράτει ἄναυδον. Ἐβάδιζον ἐπ' αὐτοῦ ἐν σιγῇ, βυθισμένος εἰς σκέψεις, καὶ ᾐσθανόμην πιεζομένην τὴν ψυχήν μου ὑπὸ γλυκείας τινὸς θλίψεως, ἥτις ἐνίοτε ὕγραινε τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ μὲ ἠνάγκαζε νὰ ὑψῶ τὴν κεφαλήν μου εἰς τὸν οὐρανὸν μετ' εὐγνωμοσύνης καὶ τρυφερότητος».

Ἄνευ τῆς Ἀλάμπρας ἀτελῆ θὰ ἠδύναντο οἱ μεταγενέστεροι νὰ συλλάβωσι τὴν ἰδέαν τοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ πλούτου, τῆς μεγαλοπρεπείας, τοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος τῶν Μαυριτανῶν τῆς Ἱσπανίας, οἵτινες εἰς τὴν δυτικὴν ἄκραν τῆς Εὐρώπης δὲν ἐνεφανίσθησαν, ὅπως αἱ στρατιαὶ τοῦ Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ, ἄγριοι καταλυταὶ ἑνὸς προαιωνίου πολιτισμοῦ. Παραμείναντες οὗτοι ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὅταν ἐξώσθησαν ἐκεῖθεν, ἀφῆκαν ὡς σημεῖα τῆς διαβάσεώς των καλλιτεχνικὰ μνημεῖα, τῶν ὁποίων ἡ Ἀλάμπρα ἀποτελεῖ τὸ λεπτότερον ἄνθος τῆς ποιητικῆς φαντασίας των. ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— «**Ἀλάμπρα**». Συνήθης ὀνομασία διαφόρων κέντρων διασκεδάσεων, θεάτρων, κινηματογράφων κ.λ.π. πανταχοῦ τῆς γῆς. Περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις θεάτρου «Ἀλάμπρα» βλ. λ. **Ἀθῆναι**—*θέατρα*.

Ἀλάμπρα (ἡ), καὶ ***Ἀλάμβρα***. Χωρίον τῆς Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὴν διοίκησιν Λευκωσίας (διαμέρισμα τῆς Κυθρέας). Εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ βραχώδους καὶ κατωφεροῦς λόφου, παρ' αὐτὸ δὲ καὶ ΒΑ εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς ὀνομαστῆς ἀρχαίας πόλεως *Ἰδαλίου*, ὅπου ὁ ἀρχαιολόγος Censola, ἐνεργήσας ἀνασκαφάς, ἀπὸ τοῦ 1869 μέχρι τοῦ 1875, ἀνεῦρεν 82 τάφους, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνέσυρε πλεῖστα ἀγγεῖα τῆς ἀρχεγόνου κυπριακῆς τέχνης, μεγίστης ἀρχαιολογικῆς ἀξίας. Ἐκ τῶν ἀποκαλύψεων αὐτῶν ἡ ἀρχαιολογικὴ θέσις τῆς Ἀλάμπρας εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν παναρχαίων κυπριακῶν θέσεων τῆς Χαλκῆς περιόδου (4000 - 3000 π. Χ.). Πιθανῶς ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς Ἀλάμπρας νὰ ὑπῆρχεν ἡ φρουρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ Ἰδαλίου. Ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ἀγγείων 700 κατετέθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἄλλα ἐκλάπησαν ὑπὸ τῶν ἐργατῶν, καὶ πλεῖστα ἄλλα, ἀποστελλόμενα ὑπὸ τοῦ Censola εἰς τὴν Ἀμερικήν, ἀπωλέσθησαν παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Συρίας, ναυαγήσαντος τοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον ἔφερε ταῦτα, μὲ ἑξήκοντα ἄλλα κιβώτια, τὰ ὁποῖα περιεῖχον ἐπίσης διαφόρους ἄλλας πολυτίμους κυπριακὰς ἀρχαιότητας. Ἐν Ἰδαλίῳ ἀνευρέθη καὶ ἐπιγραφὴ ἐπὶ ὀρειχαλκίνης πλακὸς (3000 — 1000 π. Χ.) ἐν περικοπῇ τῆς ὁποίας ἀναφέρεται πόλις Ἀλάμπρα: «κὰς ἁ πτόλις Ὀνασίλωι καὶ τοῖς κασι — 8 — γνήτοις ἀπὺ ταῖ ζαῖ τᾶι βασιλέϜος τὰ ι[ν] τῶ ἰρῶνι τῶι Ἀλα[μ]πριjάται». Ἐὰν ἡ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ἀναφερομένη Ἀλάμπρα εἶναι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος πόλις, δὲν καθωρίσθη εἰσέτι. Κ. Μ. ΚΑΡ.

ἀλαμπρατσέτα· ἐπιρρ., κρατούμενοι ἀπὸ τῶν βραχιόνων (bras dessus—bras dessous)· «πήγαιναν ἀλαμπρατσέτα».

ἀλαμψία (ἡ)· ἔλλειψις λάμψεως· «ἡ *ἀλαμψία* ἀπλανῶν ὀφθαλμῶν».

Ἀλάν. Μογγολικὴ φυλὴ τῆς Τζουγγαρίας, λαβοῦσα μέρος εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Νοτίου Κίνας ὑπὸ τῶν Μογγόλων. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Μάρκο Πόλο.

Ἀλαναῖοι. Ὁ Εὐσέβιος (ἐν Εὐαγγελικῇ προπαρασκευῇ 6, 10, Migne Ἑ. Π. 21, 465) ὁμιλῶν περὶ τοῦ διαφόρου τρόπου τοῦ ζῆν μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν, λέγει περὶ τῶν Ἀλαναίων, ὅτι «ὡς τὰ ἄγρια ζῷα κρεοβοροῦσιν, ἄρτου μὴ γευόμενοι, οὐ διὰ τὸ μὴ ἔχειν, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ θέλειν». Περὶ Ἀλαναίων οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ γίνεται λόγος καὶ ὑποτίθεται ὅτι πρόκειται περὶ τῶν **Ἀλανῶν** (βλ. λ.). Δ. Σ. Μ.

ἀλανάριστος, —*η*, —*ο*· ὁ μὴ λαναρισμένος, ὁ μὴ περασμένος ἀπὸ τὸ *λανάρι*, ἄξαντος· λέγεται μόνον ἐπὶ μαλλίων.

Ἀλὰν Γκόα (ἡ). Μία τῶν ἀπογόνων τοῦ Μογγόλου βασιλέως *Μπούρτε-Τσενὲ* (φαιοῦ λύκου) γεννηθεῖσα, κατὰ τὴν μογγολικὴν παράδοσιν, ἐξ ἀμώμου συλλήψεως. Ἐγένετο σύζυγος τοῦ Ντόμπο Μεργκουενέ, ὅστις ἀπέθανεν, ἀφοῦ ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς δύο υἱούς. Τὴν Ἀλὰν Γκόα, χήραν, ἐπεσκέφθη ὑπερφυσικὸν ὄν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγέννησε τρεῖς υἱούς, εἷς τῶν ὁποίων θεωρεῖται ὡς πρόγονος τοῦ Τζιγγὶς-Χάν. Εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν τριῶν τούτων υἱῶν ἐδόθη τὸ ὄνομα *Νιρούν*, διότι κατὰ τὴν πεποίθησιν τῶν Μογγόλων ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ φωτός. Κατὰ μουσουλμανικὰς παραδόσεις, τὸ ὑπερφυσικὸν ὂν ἦτο ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ὑπὸ μορφὴν ἀκτῖνος.

ἀλαγγουϊλάνη (Alanguilan de la Chine Sonner) */Βοτ./*. Ὀνομασία ἐξαιρετικοῦ ἀρώματος εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ Κίναν, παραγομένου ἐκ τῶν ἀνθέων τῆς *ὑνόνης τῆς εὐόσμου*. Σ. Μ.

Ἄλανδ ἢ ***Ἀλάνδης νῆσοι*** *[Γεωγρ.]*· βλ. **Ἀαλανδ**.

—[ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Αἱ νῆσοι τῆς Ἀλάνδης διατελέσασαι, μέχρι τῆς ἀπὸ 17 Σεπτεμβρίου 1809 περὶ εἰρήνης συνθήκης τοῦ Frederikhamn, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Σουηδίας, ἔκτοτε δὲ περιελθοῦσαι εἰς τὸν τσάρον τῆς Ρωσίας, ὡς ἡγεμόνα τῆς Φιλλανδίας, ἄρχονται ἐνδιαφέρουσαι τὸ Διεθνὲς Δίκαιον μόλις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1856. Καὶ τοῦτο, διότι δι' ἰδιαιτέρας συμφωνίας τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας μὲ τὴν *συνθήκην τῶν Παρισίων* (30 Μαρτίου 1856), ἥτις, ἂν καὶ συμμετέσχον εἰς αὐτὴν μόνον ἡ Γαλλία, Ἀγγλία καὶ Ρωσία, ἦτο ἐν τούτοις δεσμευτικὴ ἐξ ἴσου καὶ διὰ τὰ λοιπὰ Κράτη, ἤτοι Τουρκίαν, Πρωσίαν, Σαρδηνίαν καὶ Αὐστρίαν, ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἄρθρ. 33 τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων αὕτη προσηρτᾶτο αὐτῇ «ἔχουσα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν καὶ ἀξίαν, ὡς ἐὰν περιείχετο ἐν αὐτῇ τῇ ἰδίᾳ», ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας ἐδήλου «ὅτι αἱ νῆσοι τῆς Ἀλάνδης δέον νὰ παραμένουν ἀνοχύρωτοι καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ χρησιμοποιηθοῦν πρὸς στρατιωτικὰς ἢ ναυτικὰς ἐγκαταστάσεις». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκηρύχθη ἡ *οὐδετερότης* τῶν νήσων τούτων, χωρὶς τὸ καθεστὼς αὐτῶν νὰ μεταβληθῇ μέχρι τοῦ παγκοσμίου πολέμου.

Κατὰ τὸν μεγάλον ὅμως πόλεμον ἡ Ρωσία, τῇ συγκαταθέσει τῶν συμμάχων της, προέβη εἰς τὴν ὀχύρωσιν τῶν νήσων τούτων, ἐγείρουσα φρούρια καὶ κατασκευάζουσα διάφορα ἄλλα ὀχυρωματικὰ ἔργα, παραβιάσασα οὕτω—καθόσον ἐν προκειμένῳ παρεβιάσθη ἡ σύμβασις τῶν Παρισίων εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον λάβει μέρος ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσία (εἰς τὴν θέσιν τῆς ὁποίας ὑπεισῆλθε βραδύτερον ἡ Γερμανία) ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς των—τὴν οὐδετερότητα αὐτῶν.

Λήγοντος τοῦ παγκοσμίου πολέμου, εἰς τὸ νεογέννητον Κράτος τῆς Φιλλανδίας, ἥτις ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν της τὴν 6 Δεκεμβρίου 1917, ὑπήχθησαν καὶ αἱ νῆσοι τῆς Ἀλάνδης. Τὸ γεγονὸς τοῦτο προεκάλεσε ῥῆξιν μεταξὺ Σουηδίας καὶ Φιλλανδίας, ἥτις, ἂν καὶ προβᾶσα εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Φιλλανδίας τὴν 4 Ἰανουαρίου 1918, ἰσχυρίζετο ἐν τούτοις ὅτι αἱ νῆσοι αὗται ἔπρεπε νὰ ὑπαχθοῦν εἰς αὐτήν, δεδομένου ὅτι κατ' ἐπανάληψιν ἡ πλειονότης τῶν κατοίκων ἐκηρύχθη κατὰ τῆς ἑνώσεως αὐτῶν μὲ τὴν Φιλλανδίαν, αἰτουμένων νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν Σουηδίαν. Πρὸς τούτοις ἡ Σουηδία προέτεινε τὴν ἐνέργειαν δημοψηφίσματος, ὅπως ἀποφανθῇ ἐλευθέρως ὁ λαὸς τῶν νήσων τούτων εἰς ποίου τῶν δύο Κρατῶν τὴν ἐξουσίαν θέλει νὰ ὑπαχθῇ καὶ ν' ἀποτελέσῃ μέρος αὐτοῦ. Τὴν πρότασιν ταύτην ὅμως ἀπέρριψεν ἡ Φιλλανδία, καθόσον αἱ νῆσοι αὗται ἀπετέλουν ἤδη συστατικὸν τμῆμα τοῦ φιλλανδικοῦ Κράτους, τονίζουσα ἅμα ὅτι διὰ τῆς καθιερώσεως εἰς αὐτὰς εὐρυτάτης αὐτονομίας—ἥτις καὶ καθιερώθη διὰ τοῦ ἀπὸ 7 Μαΐου 1920 νόμου περὶ αὐτονομίας—θέλουν δικαιωθῆ αἱ τῶν κατοίκων αὐτῶν ὑπάρχουσαι ἀπαιτήσεις. Οὕτω πως ἡ διαφωνία ἐνεφανίζετο μεγαλυτέρα, λόγῳ τῆς ἐμμονῆς καὶ τῶν δύο εἰς τὰς ἀντιθέτους ἀπόψεις των, παρ' ὅσον ὑπετέθη κατ' ἀρχάς, τοῦτο δὲ ἔδωκεν ἀφορμὴν—διὰ πρώτην φορὰν—εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν νὰ ἐπέμβῃ.

Ἡ τοιαύτη ἐπέμβασις τοῦ Συμβουλίου τῆς Κ. Τ. Ε. ἐδικαιολογεῖτο ἐκ τῆς ὑποχρεώσεως τὴν ὁποίαν εἶχε τοῦτο νὰ ἐπέμβῃ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρ. 11 παράγρ. β' τοῦ Συμφώνου, καθ' ὃ «πᾶν μέλος τῆς Κοινωνίας δικαιοῦται νὰ ἐπιστήσῃ φιλικῶς τὴν προσοχὴν τῆς Συνελεύσεως ἢ τοῦ Συμβουλίου ἐπὶ πάσης περιπτώσεως δυναμένης νὰ θίξῃ τὰς διεθνεῖς σχέσεις καὶ ἥτις κατ' ἀκολουθίαν ἀπειλεῖ νὰ διαταράξῃ τὴν εἰρήνην ἢ τὴν μεταξὺ τῶν Ἐθνῶν σύμπνοιαν, ἐξ ἧς αὕτη ἐξαρτᾶται», τῆς Κ.Τ.Ε. ὑποχρεουμένης «νὰ λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ἀποτελεσματικὴν περιφρούρησιν τῆς εἰρήνης τῶν Ἐθνῶν» κατὰ τὴν φρασεολογίαν τῆς 1ης παραγρ. τοῦ αὐτοῦ ἄρθρ. 11. Πρώτη δὲ ἐνέργεια τοῦ Συμβουλίου ὑπῆρξεν ἡ σύστασις τριμελοῦς ἐκ νομομαθῶν ἐπιτροπῆς, συγκειμένης ἐξ ἑνὸς Γάλλου, ἑνὸς Ὀλλανδοῦ καὶ ἑνὸς Ἑλβετοῦ —ἁπάντων καθηγητῶν, τοῦ Larnaude τοῦ Struycken καὶ τοῦ Max Huber— ἥτις ἐπεφορτίσθη νὰ βεβαιώσῃ ἐν πρώτοις, ἂν καὶ κατὰ πόσον τὸ σχετικὸν μὲ τὰς νήσους τῆς Ἀλάνδης ζήτημα ὑπάγεται εἰς τὰ ζητήματα ἐκεῖνα τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ ἄρθ. 15 παράγρ. 8 τοῦ Συμφώνου ἀνῆκον εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ἑνὸς τῶν Μερῶν. Ἡ τοιαύτη πιστοποίησις τοῦ γεγονότος τούτου ὑπὸ τῆς συσταθείσης ἐπιτροπῆς ἐνδιέφερε τὰ μέγιστα τὸ Συμβούλιον, καθόσον, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, κατὰ τὴν § 8 τοῦ ἄρθρ. 15 τοῦ Συμφώνου, ὤφειλε τοῦτο νὰ βεβαιώσῃ ἐν ἐκθέσει ὅτι «ἡ διαφορὰ ἀνάγεται εἰς ζήτημα ὅπερ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον ὑπάγει ὑπὸ τὴν

Digitized by Google

ἀποκλειστικὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ἑνὸς τῶν Μερῶν, «**χωρὶς νὰ συστήσῃ οὐδεμίαν λύσιν**». Ἐκτὸς τούτου ἡ ἐν λόγῳ ἐπιτροπὴ ὤφειλε νὰ γνωματεύσῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παρούσης καταστάσεως τῶν διεθνῶν ὑποχρεώσεων, ἐν σχέσει μὲ τὸν μὴ ἐξοπλισμὸν τῶν νήσων τῆς Ἀλάνδης.

Πρὸς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ Συμβουλίου ἀντετάχθησαν ἤδη ἡ Φιλλανδία καὶ Σουηδια· ἡ πρώτη προβάλλουσα γεωγραφικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς λόγους, ἕνεκα τῶν ὁποίων αἱ νῆσοι αὗται ἔπρεπε νὰ παραμείνουν εἰς τὴν Φιλλανδίαν, τὴν κοινὴν τύχην ἣν ὑπέστη μετ' αὐτῶν ἐν ἔτει 1808, ὅτε διετέλουν ὑπὸ τὸ τσαρικὸν καθεστώς, καὶ τοὺς στρατιωτικοὺς λόγους, οἵτινες ἐπέβαλλον τὴν προσάρτησιν τῶν νήσων εἰς αὐτήν, ἡ δὲ Σουηδία ὑπερβάλλουσα ἀπὸ ἀντιθέτου ἀπόψεως τοὺς γεωγραφικοὺς καὶ ἐθνολογικοὺς λόγους, οἵτινες συντρέχουν διὰ τὴν προσάρτησιν τῶν νήσων εἰς αὐτήν, καὶ ἰδιαιτέρως τονίζουσα τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ πλειοψηφία (ὅ,τι, βεβαίως, ἡ Φιλλανδία ἠρνεῖτο νὰ παραδεχθῇ, ἰσχυριζομένη ὅτι πρόκειται περὶ ἐλαχίστης μειοψηφίας) τοῦ πληθυσμοῦ τῶν νήσων κατ' ἐπανάληψιν ἐξεφράσθη ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως αὐτῶν μὲ τὴν Σουηδίαν.

Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ ἐπιτροπὴ τῶν νομομαθῶν ἐργασθεῖσα ὑπέβαλε τὴν 5 Σεπτεμβρίου 1920 τὴν ἐπὶ τῶν τεθέντων εἰς αὐτὴν ἐρωτημάτων γνωμάτευσίν της, εἰς τὴν ὁποίαν ἠρνεῖτο, ἐν πρώτοις, ὅτι πρόκειται περὶ ζητήματος ἀνήκοντος κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἁρμοδιότητα ἑνὸς Κράτους, καθόσον «**ἡ διαφορὰ προεκλήθη ἀκριβῶς κατὰ τὴν περίοδον τῆς πολιτικῆς μεταρρυθμίσεως, ἥτις ἔλαβε χώραν εἰς τὰς νήσους. μεταρρυθμίσεως ἥτις ὀφείλει τὴν αἰτίαν καὶ τὴν γένεσίν της εἰς τὴν περὶ αὐτονομίας κίνησιν τοῦ πληθυσμοῦ, ποιοῦντος χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τῆς αὐτοδιαθέσεως, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τινα στρατιωτικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα συνέτρεξαν καὶ ἐπηκολούθησαν τὴν ἀπόσπασιν τῆς Φιλλανδίας ἐκ τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας, εἰς στιγμὴν δηλ. καθ' ἣν ἡ Φιλλανδία δὲν εἶχε προσλάβει εἰσέτι τὸν χαρακτῆρα Κράτους ὁριστικῶς συσταθέντος**». Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων, συνεπέρανεν ἡ Ἐπιτροπή, τὸ Συμβούλιον εἶναι ἁρμόδιον ὅπως συμφώνως πρὸς τὴν § 4 τοῦ ἄρθρ. 15 τοῦ Συμφώνου συστήσῃ τὰς λύσεις ἐκείνας τὰς ὁποίας θεωρεῖ «ὡς δικαιοτέρας **καὶ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ προκειμένου προσαρμοζομένας**».

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τοῦ μὴ ἐξοπλισμοῦ τῶν νήσων, ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπεφήνατο ὅτι ἡ ῥήτρα τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης τῆς 30ῆς Μαρτίου 1856 σχετιζομένη μὲ τὸ ζήτημα τοῦ μὴ ἐξοπλισμοῦ τῶν νήσων ἰσχύει εἰσέτι, ἐζήτει δὲ νὰ στηρίξῃ τὴν ἄποψίν της ταύτην εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι, ἡ σχετικὴ ῥήτρα ἐτέθη «χάριν τοῦ συμφέροντος **τῆς Εὐρώπης, δημιουργήσασα διὰ τὰς νήσους τῆς Ἀλάνδης ἰδιαίτερον διεθνὲς καθεστώς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν στρατιωτικὴν ἄποψιν αὐτῶν**». Ἑπομένως, κατέληγεν ἡ Ἐπιτροπὴ εἰς τὴν σχετικήν της ἔκθεσιν, «ἐφ' ὅσον ἡ ῥήτρα αὕτη δὲν ἀντικατεστάθη προσηκόντως διὰ νέας, ἕκαστον τῶν ἐνδιαφερομένων Κρατῶν δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι δέον νὰ παραμείνῃ σεβαστή, κατὰ φυσικὴν δὲ συνέπειαν ὀφείλει πᾶν Κράτος εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάγονται αἱ νῆσοι αὗται νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις ἐκείνας, αἵτινες ἐκπηγάζουν ἐκ τοῦ περὶ μὴ ἐξοπλισμοῦ συστήματος τοῦ **καθιερουμένου διὰ τῆς ἐν λόγῳ ῥήτρας**».

Τὴν γνώμην ταύτην τῆς Ἐπιτροπῆς ἀπεδέχθη, μετὰ πρότασιν τοῦ Ἄγγλου ἀντιπροσώπου, τὸ Συμβούλιον τῆς Κ. Τ. Ε. ἀνεπιφυλάκτως, κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς 20 καὶ 28 Ὀκτωβρίου 1920, ἀπορριφθείσης τῆς προτάσεως τῆς Σουηδίας ὅπως ἐνεργηθῇ δημοψήφισμα εἰς τὰς νήσους, ὅπως ὁ πληθυσμὸς ἀποφανθῇ ἐλευθέρως εἰς τίνος Κράτους τὴν ἐξουσίαν θέλει νὰ ὑπαχθῇ. Εἰς τὸ δικαιολογητικὸν τῆς ἀποφάσεως ταύτης τοῦ Συμβουλίου, ἂν καὶ ἀναγνωρίζεται ὅτι ἡ ἀρχή, καθ' ἣν οἱ λαοὶ ἔχουν τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοδιαθέσεως, κατέχει ἰδιαιτέραν θέσιν μέσα εἰς τὴν σύγχρονον πολιτικὴν ζωήν, ἰδίως ἀπὸ τοῦ μεγάλου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν, τονίζεται ὅτι αὕτη «**δὲν ἔχει διατυπωθῇ ἐγγράφως εἰς τὸ Σύμφωνον τῆς Κ. Τ. Ε**». Ἐξ ἄλλου, εἰς τὸ αὐτὸ δικαιολογητικὸν δὲν παραλείπεται νὰ τονισθῇ, ὅτι «**ἡ καθιέρωσις τῆς ἀρχῆς ταύτης [τοῦ δημοψηφίσματος] εἰς τινας τῶν διεθνῶν συνθηκῶν δὲν ἀρκεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς κανὼν θετὸς τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου. Ἀντιθέτως, ἐξαιρέσει συνθηκῶν τινων, τὸ δικαίωμα τοῦ διαθέτειν ἐδάφη ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν κυριαρχίαν ἑκάστου Κράτους**. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ δικαιολογητικῷ καταπολεμεῖται καὶ ἡ ἑτέρα ἄποψις, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριξεν ἡ Σουηδία, ὅτι δηλαδὴ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1856 ἐδημιουργήθη εἰδικὴ πραγματικὴ κατάστασις δουλείας εἰς βάρος τῶν νήσων, ὅπερ ἀποτελεῖ ἀληθῶς καὶ γνώμην διαπρεπῶν διεθνολόγων, διότι «ἡ **παρξις διεθνῶν δουλειῶν, ἐν τῇ συνήθει καὶ τεχνικῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως, δὲν ἔχει γίνει γενικῶς ἀποδεκτή, ἀμφισβητηθεῖσα, μάλιστα, ὑπὸ τοῦ Διαιτητικοῦ Δικαστηρίου κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 7 Σεπτεμβρίου 1910**».

Ἡ ὁμολογία εἰς τὴν ὁποίαν προέβη ἡ ἐπιτροπὴ τῶν νομομαθῶν, ὅσον καὶ τὸ Συμβούλιον τῆς Κ. Τ. Ε., ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τῆς Φιλλανδίας δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς *optimo jure*, ἐπειδὴ οὔτε τὰ σύνορα αὐτῆς ὁριστικῶς καθωρίσθησαν, οὔτε ἀποκατεστάθη ἐν αὐτῇ μόνιμος πολιτικὴ κατάστασις, πείθει ἀκριβῶς ὅτι μόνον ἐπειδὴ τὰ πάντα εὑρίσκοντο, ὅσον ἀφορᾷ τὴν Φιλλανδίαν, «**ἐν τῷ γίγνεσθαι**» ἦτο δυνατὸν ἡ ὡς πρὸς τὰς νήσους τῆς Ἀλάνδης μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Σουηδίας ἀναφυεῖσα διαφορὰ ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον διεθνοῦς διευθετήσεως (Strupp, Fleischmann). Τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας θεωρῆσαν ἑαυτὸ ἁρμόδιον νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὴν προκειμένην διαφορὰν διώρισεν εἰδικὴν ἐπιτροπὴν ὅπως ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα ἐπιτοπίως καὶ ἐκφέρῃ ἐπ' αὐτοῦ τὴν γνώμην της. ἐπιφυλάξαν αὐτῷ, ὡς ἦτο ἄλλως τε ἑπόμενον, τὴν τελικὴν ἀπόφασιν. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς λεπτομεροῦς ἐκθέσεως τῆς ἐν λόγῳ ἐπιτροπῆς τὸ Συμβούλιον κατέληξεν εἰς τὰς ἑξῆς ἀποφάσεις, ὅσον ἀφορᾷ τὴν τύχην τῶν νήσων τῆς Ἀλάνδης:

1) Ἀνεγνώριζεν ὅτι ἡ κυριαρχία ἐπὶ τῶν νήσων ὑπάγεται εἰς τὴν Φιλλανδίαν, ἤτοι παρεδέχθη ὅτι αὗται πρέπει νὰ προσαρτηθοῦν ὑπὸ τοῦ ἀρτιγεννήτου Κράτους.

2 Παρεδέχετο ὅτι χάριν αὐτῆς τῆς διατηρήσεως τῶν ἀγαθῶν σχέσεων μεταξὺ Φιλλανδίας καὶ Σουηδίας καὶ τῆς γενικῆς εἰρήνης, εἶναι ἀνάγκη: α) νὰ παραχωρηθοῦν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν νήσων νέαι ἐγγυήσεις καὶ β) νὰ οὐδετεροποιηθοῦν αὗται καὶ ἀπαγορευθῇ ὁ ἐξοπλισμὸς αὐτῶν.

3) Ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἶδος τῶν ἐγγυήσεων προέτεινε τὴν διατήρησιν τῆς σουηδικῆς γλώσσης εἰς τὰ σχολεῖα, τὸν σεβασμὸν τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας τῶν κατοίκων, τὴν καθιέρωσιν δικαίων ὅρων ὡς πρὸς τὴν ἀπόκτησιν τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν, καὶ τέλος νὰ ἐξασφαλισθῇ ὁ διορισμὸς ὡς Κυβερνήτου τῶν νήσων ἀνδρὸς ἀπολαύοντος τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ πληθυσμοῦ.

4) Προέβλεπε τὴν συνομολόγησιν εἰδικῆς συμβάσεως μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν, Φιλλανδίας καὶ Σουηδίας, δι' ἀπ' εὐθείας συνεννοήσεως, ἐν ἀνάγκῃ δὲ τῇ συνδρομῇ τοῦ Συμβουλίου, πρὸς καθορισμὸν τῶν παραχωρουμένων ἐγγυήσεων. Διὰ τὴν περίπτωσιν δὲ καθ' ἣν δὲν ἤθελε καταστῇ δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ἐν προκειμένῳ ἡ ἐπιδιωκομένη συνεννόησις μεταξὺ τῶν δύο τούτων Κρατῶν, τὸ Συμβούλιον ἐπεφύλασσεν ἑαυτῷ τὸ δικαίωμα νὰ ὁρίσῃ τὰς ἐγγυήσεις ἐκείνας, αἵτινες, κατὰ τὴν γνώμην του, ἔπρεπε νὰ προστεθοῦν εἰς τοὺς ἀπὸ 7 Μαΐου 1920 περὶ αὐτονομίας νόμους καὶ νὰ ἐπιβλέπῃ τέλος, ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἰς τὴν πιστὴν τήρησιν αὐτῶν.

5) Προέβλεπε τὴν σύναψιν διεθνοῦς συμφωνίας σχετικῶς μὲ τὴν μὴ ὀχύρωσιν καὶ τὴν οὐδετεροποίησιν τῶν νήσων, ὅπως ἀποφευχθῇ πᾶς τυχὸν κίνδυνος ἐν τῷ μέλλοντι, ἀντικαθισταμένης τῆς συμβάσεως τοῦ 1856 δι' ἄλλης πλέον εὐρυτέρας βάσεως, σύμφωνα μὲ τὸ ὑπὸ τῆς Σουηδίας καταρτισθὲν σχέδιον, τιθεμένης ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν ὅλων τῶν ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Σουηδίας. Καὶ πρὸς τούτοις ἀνέθεσεν εἰς τὸν Γενικὸν Γραμματέα νὰ προσκαλέσῃ τὰ ἐνδιαφερόμενα Κράτη νὰ διορίσουν τοὺς ἀντιπροσώπους των εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν, ἥτις ἐκλήθη νὰ συζητήσῃ καὶ καταρτίσῃ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐν λόγῳ συμφωνίας.

Πράγματι ἡ Συνδιάσκεψις αὐτή, ἥτις συνῆλθεν εἰς Γενεύην καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἐκλήθησαν νὰ συμμετάσχουν 10 Κράτη, ἤτοι ἡ Σουηδία, ἡ Φιλλανδία, ἡ Γερμανία, ἡ Ἐσθονία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Λεττονία, ἡ Πολωνία, ἡ Δανία καὶ ἡ Γαλλία, προέβη εἰς τὴν κατάρτισιν τῆς ἀπὸ 20 Ὀκτωβρίου 1921 συμφωνίας, γνωστῆς ὡς «*συμφωνίας σχετιζομένης μὲ τὴν μὴ ὀχύρωσιν καὶ τὴν οὐδετεροποίησιν τῶν νήσων τῆς Ἀλάνδης*». Ἡ συμφωνία αὕτη, εἰς τὴν ὁποίαν προσεχώρησαν βραδύτερον καὶ ἄλλα Κράτη, ἐπεκύρωσαν δὲ μεταξὺ τῶν πρώτων τὰ δύο ἀμέσως ἐνδιαφερόμενα Κράτη, Σουηδία καὶ Φιλλανδία, κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου 1922, ἐπέβαλεν εἰς τὴν Φιλλανδίαν τὴν ὑποχρέωσιν, συμφώνως πρὸς τὴν σύμβασιν τοῦ 1856, νὰ μὴ προβῇ εἰς τὴν ὀχύρωσιν τῶν νήσων τούτων (ἄρθρον 1).

Διὰ τοῦ ἑπομένου ἄρθρου ὡρίζετο εἰς 3 μίλλια ἡ ἔκτασις τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης, ἀπηγορεύετο δὲ ἡ κατασκευὴ ἢ ἡ διατήρησις εἰς τὰς νήσους ταύτας ναυτικοῦ ἢ ἀεροπορικοῦ στόλου. Ἐπίσης ἀπηγορεύετο ἡ ἀποβίβασις καὶ ἡ παραμονὴ ἐν αὐταῖς στρατοῦ, ἐκτὸς εἰς περίπτωσιν ἀστυνομικῶν λόγων, ὡς καὶ ἡ εἰσαγωγὴ ἢ ἐξαγωγὴ ἢ ἡ διαμετακόμισις πολεμικῶν ὅπλων. Δι' ἀστυνομικοὺς λόγους ἐπιτρέπεται εἰς ἓν ἕως δύο ἐλαφρὰ πολεμικὰ σκάφη τῆς Φιλλανδίας ν' ἀγκυροβολῶσιν, ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ δὲ καὶ εἰς μεγαλύτερα πολεμικὰ μικρᾶς πάντως χωρητικότητος. Εἰς ξένα πολεμικὰ ἐπιτρέπεται ν' ἀγκυροβολῶσι προσωρινῶς, ἐπὶ μικρὸν χρόνον, κατόπιν ἀδείας χορηγουμένης εἰδικῶς δι' ἓν μόνον πλοῖον. Δηλαδὴ πλείονα πολεμικὰ δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀγκυροβολήσουν ταυτοχρόνως. Εἰς τὰ ἀερόπλοια τῆς Φιλλανδίας ἐπιτρέπεται νὰ διέρχωνται ἄνωθεν τῶν νήσων, ὄχι ὅμως καὶ νὰ προσγειοῦνται, ἐκτὸς ἀνωτέρας βίας, χωρὶς νὰ θίγεται τὸ δικαίωμα τοῦ passagii innoxii, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀερόπλοια τῶν ἄλλων Κρατῶν (ἄρθρ. 3-5).

Ἐν καιρῷ πολέμου αἱ νῆσοι τῆς Ἀλάνδης θεωροῦνται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συμφωνίας ταύτης ὡς οὐδέτεραι, ἀπαγορεύεται δὲ νὰ χρησιμεύσουν εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως πρὸς πολεμικοὺς σκοπούς. Δικαιοῦται ὅμως ἡ Φιλλανδία, ἐν καιρῷ πολέμου ἐν τῇ Βαλτικῇ, ἀπὸ τὴν δίνην τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατὸν νὰ προσβληθοῦν αἱ νῆσοι τῆς Ἀλάνδης, νὰ τοποθετῇ τορπίλλας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διεθνῶν κανόνων εἰς τὴν αἰγιαλίτιδα ζώνην τῶν ἐν λόγῳ νήσων, πρὸς προστασίαν τῆς οὐδετερότητος αὐτῶν (ἄρθρ 5—6). Τέλος διὰ τοῦ ἄρθρ. 7 τῆς συμβάσεως ταύτης ἐπαφίεται εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας νὰ λάβῃ τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα ἐν περιπτώσει παραβιάσεως τῆς συμβάσεως, ἀναγνωρίζεται δέ, ταυτοχρόνως, εἰς τὴν Φιλλανδίαν τὸ δικαίωμα, ἐν περιπτώσει παραβιάσεως τῆς οὐδετερότητος τῶν νήσων τῆς Ἀλάνδης ἢ ἐπιθέσεως ἐναντίον αὐτῆς, νὰ προβῇ εἰς τὴν λῆψιν τῶν ἐπιβαλλομένων στρατιωτικῶν ἀμυντικῶν μέτρων, μέχρι τῆς ἐπεμβάσεως τῶν λοιπῶν συμβαλλομένων Κρατῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Stael-Holstein*, La question des îles d'Aland ἐν τῇ Revue Politique Internationale 1916. — Fleischmann, Die Alandfrage (Denkschrift) 1918. — Strupp, ἐν τῷ Zeitschrift für Völkerrecht τόμ. IX σελ. 487. Ἐκ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων καὶ συλλογῶν ἀναφέρομεν τὴν συλλογὴν τὴν ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τῆς Φιλλανδικῆς Κυβερνήσεως: La question des îles d'Aland (Documents diplomatiques publiés par le ministère des affaires étrangères, Helsingfors 1920) καὶ τὴν ὑπὸ τῆς Σουηδικῆς Κυβερνήσεως: Les îles d'Aland. (I) Mémoires adressés par le Gouvernement suédois au Conseil de la Société des Nations et à la commission internationale des juristes. Avec un appendice contenant le rapport de la commission et celui du représentant britannique au conseil ainsi que la résolution adoptée en conséquence par le Conseil. 1920.—La question des îles d'Aland. (II). Rapport présenté au conseil de la Société des Nations par la Commission des Rapporteurs.—La question des îles. (III) Documents relatifs à la réunion du conseil de la Société des Nations en juin 1921. Πρβλ. καὶ Fleischmann, Völkerrechtsquellen 1921.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἀλανδίνη (Alandina Neck., Elem, n. 1293) *[Βοτ.]*. Συνώνυμον τῆς *μορίγκας* (Moringa Burm). Σ. Μ.

Ἀλὰν-Ἐγκίν· χωρίον. Βλ. **Ἄλμα.**

Ἀλὰν-Σεφά· χωρίον. Βλ. **Σέφαλος.**

ἀλάνθαστος (ὁ, ἡ). —*ον* (τό)· (λέξις κακῶς ἐσχηματισμένη)· ἀλάθητος, ἀναμάρτητος, ἀσφαλής, βέβαιος.—Ἐπίρρ. ***ἀλανθάστως***.

ἀλάνι (τουρκ. *ἀλάν*)· ἄδενδρον μέρος δάσους· ἀναπεπταμένος ἀνοικοδόμητος χῶρος ἐντὸς πόλεων· || ἡ λέξις *ἀλάνι* ἢ *ἀλάνης* ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν καὶ ἐπὶ τῆς σημασίας: παιδὶ τοῦ δρόμου, ἄστεγον, ἀλητόπαιδο. Ἕτεροι ταυτόσημοι τύποι: *ἀλανιάρης* (θηλ. *ἀλανιάρα*) καὶ *ἀλανιάρικο*.

Ἀλανία. Ἡ χώρα τῶν **Ἀλανῶν** (βλ. λ.). Αὕτη ὑπῆρξεν ἐπαρχία ἐκκλησιαστικὴ καὶ μητρόπολις ἑλληνική, ἐξαρτώμεναι ἐκ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Ἀλανοὶ ἠσπάσθησαν τὸν χριστιανισμὸν ἐπὶ Πατριάρχου Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ (901—907 καὶ 912—925). Πρῶτος ἱεραπόστολος ὑπῆρξεν μοναχός τις ὀνόματι Εὐθύμιος, διατελέσας ἡγούμενος τῶν ἀσκητῶν τοῦ ὄρους Ὀλύμπου τῆς Βιθυνίας. Οὗτος τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ Χριστιανοῦ βασιλέως τῶν Ἀβασγῶν ἐπέτυχεν, ὅπως ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀλανῶν ἀσπασθῇ τὸν Χριστιανισμὸν μετὰ πλείστων ὑπηκόων του. Ἀκολούθως ἐστάλη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπίσκοπος ὀνόματι Πέτρος, ὅστις πρῶτος ἔσχε τὸν τίτλον *Ἀλανίας*. Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ Ἀλανοὶ δὲν διετήρησαν ἐπὶ πολὺ τὸν Χριστιανισμόν. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἄραβος ἱστορικοῦ Μασουντί, ἐνισχυομένου καὶ ἐξ ἄλλων τεκμηρίων (ἴδ. τὸ ἄρθρον τοῦ *S. Vailhé* ἐπὶ τῆς λέξεως *Alania* ἐν τῷ Diction. d'hist. et de geogr. ecclésiastiques τοῦ Baudrillart-Vogt.), οἱ Ἀλανοὶ τῷ 932 ἀπέβαλον τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς ἐπισκόπους των. Ἡ ἀποστολὴ ἐπανελήφθη βραδύτερον, φαίνεται, ἀποτελεσματικώτερον, διότι οἱ Ἀλανοὶ κατὰ τὰς πηγὰς τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος καὶ προγενέστερον φέρονται ὡς Χριστιανοί, ἡ δὲ Ἀλανία ὡς μητρόπολις ἑνωθεῖσα ἤδη ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ μὲ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν *Σωτηριουπόλεως*, πόλεως κειμένης εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀβασγίας καὶ Ἀλανίας. Αἱ δύο αὗται μητροπόλεις χωρισθεῖσαι ἐπὶ Πατριάρχου Ἰωάννου Καλέκα (1334—1347) ἡνώθησαν πάλιν τῷ 1347, ὁ δὲ μητροπολίτης Ἀλανίας καὶ Σωτηριουπόλεως ἔφερε τῷ 1365 τὸν τίτλον *Μελιτηνῆς*. Ὁ τίτλος ὑφίστατο καὶ τῷ 1590, ὁπότε φέρεται ὁ Παχώμιος κατέχων τὴν ἕδραν Ἀλανίας, εἶναι ὅμως ἀμφίβολον ἂν ὑπῆρξε πραγματικὴ ἐπαρχία Ἀλανίας (ἴδ. *S. Vailhé* ἀνωτ.). Θ. ΣΤ.

ἀλανιά (Alania) *[Βοτ.]* Φυτικὸν γένος τῶν *ἀφυλλανθῶν*, θεωρούμενον ὑπὸ τοῦ Endlicher ὅτι περιλαμβάνει φυτὰ τῆς Αὐστραλίας, ὑπαγόμενα εἰς τὸ γένος Laxmania R. Br. Σ. Μ.

ἀλανίνη, ἢ ***α-ἀμινοπροπιονικὸν ὀξὺ*** ἢ ***2-ἀμινοπροπανικὸν ὀξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3.CH(NH_2).CO_2H$, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀμινοξέων* καὶ δὴ εἰς τὴν ὁμό-

Digitized by Google

λογον σειρὰν τῶν α-μοναμινικῶν παραγώγων τῶν κεκορεσμένων μονοκαρβονικῶν ὀξέων. Παρεσκευάσθη τὸ πρῶτον ἐξ ἀλδεϋδαμμωνίας τῇ ἐπιδράσει ὑδροκυανίου καὶ περαιτέρω σαπωνοποιήσεως τοῦ σχηματιζομένου ἀμινονιτριλίου. Δύναται ἐπίσης νὰ παρασκευασθῇ ἐκ τῆς ὀξικῆς ἀλδεΰδης τῇ ἐπιδράσει καλιοκυανιδίου, παρουσίᾳ ἀμμωνιοχλωριδίου, ὡς ἐπίσης τῇ ἐπιδράσει ἀμμωνίας ἐπὶ τοῦ α-βρωμιοπροπιονικοῦ ὀξέος.

Ἡ ἀλανίνη, λόγῳ τῆς παρουσίας ἀσυμμέτρου ἀτόμου ἄνθρακος, δύναται νὰ ἐμφανισθῇ ὑπὸ τρεῖς μορφάς, ἤτοι τὴν d-μορφήν, τὴν l-μορφὴν καὶ τὴν d,l-μορφήν.

Κατὰ τὴν συνθετικὴν παρασκευὴν ἐξ ὀπτικῶς ἀνενεργῶν μορφῶν σχηματίζεται ἡ ἀνενεργὸς μορφὴ (d,l) ἥτις τήκεται ἀποσυντιθεμένη εἰς 285°. Κατὰ τὴν ὑδρόλυσιν τῶν πρωτεϊνῶν λαμβάνεται ἡ d-ἀλανίνη. Αὕτη ἀπαντᾷ εἰς μεγάλα ποσὰ εἰς τὴν φιβροΐνην τῆς μετάξης καὶ εἰς μικρότερα ποσὰ εἰς ἄλλας πρωτεΐνας, ὡς καὶ εἰς τὸ ἐκχύλισμα τοῦ κρέατος.

Ἀμφότεραι αἱ ἐνεργοὶ μορφαὶ ἔχουσι γλυκεῖαν γεῦσιν, κρυσταλλοῦνται εἰς ὡραίους ρομβικοὺς κρυστάλλους καὶ εἰς ὑδατικὸν διάλυμα στρέφουσιν ἀσθενῶς τὸ ἐπίπεδον τοῦ πεπολωμένου φωτός.

Τῇ ἐπιδράσει νιτρώδους ὀξέος μετατρέπεται ἡ d-ἀλανίνη εἰς d-γαλακτικὸν ὀξύ. Ὁ αἰθυλεστὴρ τῆς ἀλανίνης βράζει εἰς 48° (11 χστμ.). Σ. Γ.

—*[Φαρμ.]*. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἀνεγράφη ὡς ἀντισυφιλιδικὴ ἡ μετὰ τοῦ ὑδραργύρου ἕνωσις τῆς ἀλανίνης, ὁ *ἀλανινοϋδράργυρος*

$$(CH_3.CH(NH_2).CoO)_2Hg.$$ Κ. Γ. Μ.

Ἀλανιόν (Alagnon). Παραπόταμος τοῦ Ἀλλιὲ ἐν Γαλλίᾳ, ὅστις διασχίζει τοὺς νομοὺς Καντάλ, Ὢτ-Λουὰρ καὶ Πυΐ-ντὲ-Ντόμ. Εἶναι ὁρμητικὸς χείμαρρος καὶ ἔχει ροῦν 80 χιλ.

Ἀλανλῆ· βλ. **Πλατεῖα**.

Ἀλανοὶ ἢ ***Ἀλαυνοί***. Λαὸς σαρματικός, κατοικῶν πρότερον παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν, βορείως τοῦ Καυκάσου· ἐξηπλώθη βραδύτερον εἰς τὰς στέππας τῆς Ρωσίας μέχρι τοῦ Τανάϊδος (Don). Οἱ Ἀλανοὶ ἦσαν νομάδες, διεκρίνοντο δὲ ὡς ἔξοχοι ἱππεῖς καὶ τοξόται. Κατὰ τὰς ἐπιδρομάς των παρελάμβανον μεθ' ἑαυτῶν τὴν οἰκογένειαν καὶ ἅπαντα τὰ ὑπάρχοντά των ἐπὶ ἐλαφρῶν ὀχημάτων. Ἡ θρησκεία των ἐξεδηλοῦτο διὰ θρησκευτικοπολεμικῶν ἱεροτελεστιῶν πέριξ γυμνοῦ ξίφους ἐμπεπηγμένου ἐπὶ τῆς γῆς. Τοὺς ἐχθροὺς συνελάμβανον διὰ βρόγχων ἐκ σχοινίου καὶ μετεχειρίζοντο τὰ δέρματα τῶν φονευομένων ἐχθρῶν ὡς καλύμματα των ἵππων των. Οἱ Ἀλανοὶ τῷ 65 ἤδη π.Χ. ἐπολεμήθησαν ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου, ὅστις, ὅπως βραδύτερον καὶ ὁ Νέρων, ἐσχεδίασεν ἐκστρατείαν κατ' αὐτῶν, μὴ πραγματοποιηθεῖσαν. Οἱ Ἀλανοὶ ἐπεχείρουν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Ἀρμενίαν, Μηδίαν (Ἀζερμπαϊτζὰν) καὶ Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐπὶ Βεσπασιανοῦ ὁ βασιλεὺς τῶν Πάρθων Βολόγαισος ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τῶν Ρωμαίων κατ' αὐτῶν. Ἐπὶ Ἀδριανοῦ ἠπειλήθη ἡ Καππαδοκία, τῆς ὁποίας ὁ διοικητὴς Ἀρριανὸς διεξήγαγε πόλεμον κατ' αὐτῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐρηλιανοῦ, ὅστις εἶχε προσεταιρισθῇ τοὺς Ἀλανοὺς εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Περσίας, ἠρήμωσαν οὗτοι τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐξεδιώχθησαν ὅμως ὁριστικῶς ἐκ τοῦ ἐδάφους τῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τακίτου (276). Μετέπειτα ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Οὔννους, καὶ μέρος μὲν τῶν Ἀλανῶν περιωρίσθη εἰς τὰς ἀρχικάς του κοιτίδας βορείως τοῦ Καυκάσου, μεγάλαι δὲ μᾶζαι αὐτῶν ἠκολούθησαν τοὺς Οὔννους, μετὰ τῶν ὁποίων κατέλυσαν τὸ κράτος τοῦ βασιλέως τῶν Ὀστρογότθων Ἑρμανρίχου καὶ ἀπώθησαν τοὺς Ὀστρογότθους ἐκ τῶν χωρῶν μεταξὺ τοῦ Τανάϊδος καὶ τοῦ Δουνάβεως. Μετὰ ταῦτα ἔλαβον μέρος εἰς τὰς μεγάλας μετακινήσεις τῶν ἐθνῶν εἰς τὴν Δυτικὴν καὶ Νοτιοδυτικὴν Εὐρώπην. Μεγάλα τμήματα Ἀλανῶν διελθόντα τὴν Παννονίαν ἡνώθησαν μετὰ τῶν Σουηβῶν καὶ τῶν Βανδάλων, τῶν ὁποίων ὁ βασιλεὺς ὠνομάσθη καὶ βασιλεὺς τῶν Ἀλανῶν. Οὗτοι μετὰ τῶν Βανδάλων καὶ Σουηβῶν εἰσέβαλον (406), δῃοῦντες καὶ ἐρημοῦντες, εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐκ τούτων πάλιν ὁμὰς ἐγκατασταθεῖσα νοτίως τοῦ Λίγηρος ἀναφαίνεται βραδύτερον ὡς σύμμαχος τοῦ Ἀετίου κατὰ τοῦ Ἀττίλα (451) καὶ ἐξαφανίζεται ἀκολούθως. Ἑτέρα ὁμὰς εἰσέβαλε (409) μετὰ τῶν Σουηβῶν καὶ Βανδάλων εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ ἐγκατετάθησαν εἰς τὴν Πορτογαλίαν. Οὗτοι ἐκδληθέντες ὑπὸ τῶν Βισιγότθων (429) ἐξηφανίσθησαν μετὰ τῶν Βανδάλων εἰς τὴν Ἀφρικήν. Τῷ 464 τμήματα Ἀλανῶν εἰσέβαλον εἰς τὴν Βόρειον Ἰταλίαν, ὅπου ἡττηθέντα διελύθησαν ὑπὸ τοῦ Ρικιμέρου. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἀναφέρονται πολλάκις οἱ Ἀλανοὶ εἰς τὰς διαφόρους των σχέσεις πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν. Παρὰ τῶν Βυζαντινῶν ἐλάμβανον κατὰ καιροὺς καὶ χρηματικὰ ἐπιδόματα δι' ἐπιχειρήσεις κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Οὕτω λ. χ. ὁ Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος ἐχορήγει εἰς αὐτοὺς ἐπιδόματα διὰ νὰ ἐμποδίζωσι τοὺς Χαζάρους νὰ προσβάλωσι τὴν Χερσόνησον (Κριμαίαν). Ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Μυστικοῦ (901—907 καὶ 912—925, βλ. λ. **Ἀλανία**) οἱ Ἀλανοὶ ἠσπάσθησαν τὸν Χριστιανισμόν, φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν διετήρησαν αὐτὸν πάντοτε. Βραδύτερον ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Μογγόλους, τοὺς ὁποίους ἠκολούθησαν εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Κίνας.

Ἀπὸ τῆς μογγολικῆς ἐποχῆς οἱ Ἀλανοὶ φέρονται εἰς τὰς ἀνατολικὰς πηγὰς καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἄς* (As, Ass) ἐκ τοῦ *Owsethi*, ὡς ἐκαλεῖτο ἡ χώρα των εἰς τὴν γεωργιανὴν γλῶσσαν (Πρβλ. τὸ ἄρθρον τοῦ *W. Barthold* ἐπὶ τῆς λέξεως *Allan* ἐν τῇ Encyclopédie de l'Islam, 1913).

Τῷ 1305 οἱ πέραν τοῦ Δουνάβεως κατοικοῦντες Ἀλανοὶ ἐζήτησαν νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας κατὰ τῶν Τούρκων, μεταφερθέντες δὲ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν παρὰ τὴν Μαγνησίαν ἐλεηλάτησαν τὰς ἀσιατικὰς καὶ τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας. Τῷ 1462 εὑρίσκονται οἱ Ἀλανοὶ ἐγκατεστημένοι καὶ εἰς τὴν Βεσσαραβίαν. Ἡ κοιτίς των ὅμως παρέμεινε πάντοτε ἡ βορείως τοῦ Καυκάσου χώρα, ἀπόγονοί των δὲ θεωροῦνται οἱ σημερινοὶ **Ὀσσέται** (βλ. λ.). Θ. ΣΤ

Ἀλανός. Ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλανὸς (Alanus) εἶναι γνωστοὶ πλεῖστοι θεολόγοι, συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου πολλάκις ἐπῆλθε σύγχυσις μεταξὺ αὐτῶν καὶ σήμερον δ' ἔτι συγγράμματά τινα δὲν εἶναι ἀκριβῶς καθωρισμένον ὑπὸ τίνος Ἀλανοῦ ἐγράφησαν. Οἱ σπουδαιότεροι τῶν Ἀλανῶν εἶναι οἱ ἑξῆς:

1) ***Ἀλανὸς ἐκ Λίλλης*** (Alanus ab Insulis, ἤτοι τῆς Λίλλης· γαλλιστὶ Alain). Οὕτως ὠνομάσθη ἐκ τῆς πατρίδος του, τῆς ἐν Φλάνδρᾳ Λίλλης, εἷς τῶν διασημοτέρων σχολαστικῶν θεολόγων καὶ φιλοσόφων τῆς πρώτης περιόδου. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1114, ἐχρημάτισεν ἱερεὺς καὶ καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Montpellier, μεθ' ὃ περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του ἀποσυρθεὶς τοῦ κόσμου ἔγινε μοναχὸς ἐν Citeaux, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1202 (ἢ 1203). Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *α) Κανόνες ἱερᾶς Θεολογίας* (Regulae de sacra Theologia), ἔνθα συντόμως ἐκθέτει τὸ δογματικὸν καὶ ἠθικὸν σύστημα τῆς Ἐκκλησίας, ζητῶν νὰ πείσῃ τοὺς αἱρετικοὺς οὐχὶ τόσον ἐκ τοῦ κύρους τῶν Γραφῶν ὅσον διὰ λογικῶν ἀποδείξεων· ἀκολουθεῖ ἐν πολλοῖς τὸν Βοέτιον· *β)* τὸ διδακτικὸν καὶ ἀλληγορικὸν ποίημα *Anticlaudianus*. Ἐν αὐτῷ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς σάτυράν τινα τοῦ *Κλαυδιανοῦ*, ἐν τῇ ὁποίᾳ παρίστανται αἱ κακίαι συνεργαζόμεναι, ἵνα διὰ τοῦ Ρουφίνου († 395) ὡς ὀργάνου των ἐξαφανίσουν ἐκ τοῦ κόσμου τὴν Ἀρετήν, ἐν ἀντιθέσει, λέγω, πρὸς τὴν σάτυραν αὐτὴν τοῦ Κλαυδιανοῦ, ὁ Ἀλανὸς ζητεῖ νὰ παραστήσῃ πῶς ἡ φύσις ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν Ἀρετὴν δημιουργεῖ τέλειον ἄνθρωπον. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, λόγῳ τῶν διαφόρων θεμάτων ἅτινα ἀναπτύσσονται ἐν αὐτῷ καὶ τῶν ἐξιστορουμένων φανταστικῶν περιηγήσεων ἀνὰ τὸ σύμπαν καὶ αὐτὸν τὸν κόσμον τῶν αἰθέρων, ἔλαβε μορφὴν συγχρόνου ἐγκυκλοπαιδείας καὶ κατέστη περίφημον εἰς τὴν Δύσιν καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα, εἰς ὃ συνετέλεσε καὶ ἡ ποιητική του ἀξία, καθότι εἶναι ἓν τῶν καλυτέρων ποιημάτων τῆς μεσαιωνικῆς λατινικῆς ποιήσεως· *γ)* ἥττονος ἀξίας εἶναι βραχύτερον ποίημά του «*De planctu naturae*», ἐν ᾧ παρίσταται ἡ φύσις θρηνοῦσα διὰ τὴν κακίαν τῶν ἀνθρώπων. Τὸ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενον ἔργον «*De arte sive de articulis catholicae fidei*», ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξετάζονται τὰ περὶ Θεοῦ, δημιουργίας, ἐνανθρωπήσεως, μυστηρίων καὶ ἐσχατολογίας, εἶναι ἀμφιβόλου γνησιότητος καὶ θεωρεῖται ὑπό τινων ὡς ἔργον τοῦ Νικολάου τοῦ ἐξ Ἀμιένης. Τὸ δὲ Tractatus de fide catholica εἶναι ζήτημα ἂν εἶναι ἔργον αὐτοῦ ἢ ἑτέρου τινὸς Ἀλανοῦ, τοῦ ἐκ Podio, ἀκμάσαντος ἐπίσης τὸν δωδέκατον αἰῶνα. Ὁ Ἀλανὸς ἐκ Λίλλης λόγῳ τῆς πολυμεροῦς μορφώσεώς του ἐπεκλήθη *doctor universalis*. Τὰ ἔργα του εὑρίσκονται εἰς τοῦ Migne Patr. lat. τόμ. 110 καὶ εἰδικὴν μονογραφίαν περὶ αὐτοῦ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων ὁ Matth. Baumgartner Die Philosophie des Alanus de Insulis, im Zusammenhange mit den Anschanungen des 12 Jahrhunderts (Muenster 1896).

2) ***Ἀλανὸς Γουλιέλμος*** (Alan, Alen, Allen, Allyn, λατινιστὶ Alanus). Ἄγγλος θεολόγος τοῦ 16ου αἰῶνος (1532—1594), πιστὸς ὀπαδὸς τῶν διδασκαλιῶν τῆς ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας, διὸ ὑπέστη πλείστας καταδιώξεις, ἰδίως ἐπὶ τῆς διαμαρτυρομένης βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Ἐλισάβετ, ἐφ' ἧς καὶ ἐξηναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ εἰς Λουβαίν, τῷ 1561. Μετ' ὀλίγον ἐπανῆλθε μυστικῶς εἰς Ἀγγλίαν, ἐργαζόμενος διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφίδος ὑπὲρ τῆς πίστεώς του καὶ κατὰ τῶν προτεσταντικῶν διδασκαλιῶν. Ἀλλὰ τῷ 1565 ἠναγκάσθη, διωκόμενος, νὰ φύγῃ ἐκ τῆς πατρίδος του εἰς τὸ Βέλγιον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πόλιν Δοκαὶ τῆς Γαλλίας, ὅπου ἵδρυσε τὸ περίφημον ἀγγλικὸν *κολλέγιον τοῦ Δοκαὶ* (1568), μορφώνων νεαροὺς Ἄγγλους κληρικούς, οἵτινες μεταβαίνοντες εἰς Ἀγγλίαν ἠγωνίζοντο διὰ τὸν καθολικισμόν. Τῷ 1578 ἠναγκάσθη νὰ μεταφέρῃ τὸ κολλέγιόν του εἰς Reims, καὶ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ φίλων του, ἐφιλοπόνησεν ἀγγλικὴν μετάφρασιν τῆς ἁγίας Γραφῆς. Τῷ 1579 ἵδρυσεν ἐν Ρώμῃ τὸ *Collegium anglicanum* καὶ δι' ἀόκνου συγγραφικῆς ἐνεργείας ἐπεζήτει τὴν ἐπάνοδον τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸν καθολικισμόν. Τῷ 1587 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ καρδιναλίου καὶ ὡς τοιοῦτος, δραστηρίως ἐργασθεὶς διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ καθολικισμοῦ, ἀπέθανεν ἐν Ρώμῃ τῷ 1594. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἔργων του, ὧν ἄλλα ἔγραψε λατινιστὶ καὶ ἄλλα ἀγγλιστί, τὸ σπουδαιότερον εἶναι «*Tractatus de sacramentis in genere, de sacramento Eucharistiae et de missae sacrificio*» *(εἰς 3 βιβλία, Antverpen 1576)*. Εἰς ἄλλα του συγγράμματα ἀπολογεῖται ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας τοῦ καθολικισμοῦ, πραγματευόμενος περὶ καθαρτηρίου, ἱερωσύνης, προορισμοῦ, τιμῆς ἁγίων καὶ εἰκόνων. Σώζονται καὶ ἐπιστολαί του, ὧν γνωστοτέρα ἡ πολλάκις ἀνατυπωθεῖσα καὶ εἰς πολλὰς γλώσσας μεταφρασθεῖσα A brief hist. of the Martyrdom of 12 rev Priests... (1582).

Ἐκ τῶν Ἀλανῶν τῶν δευτερευούσης σημασίας γνωστότεροι εἶναι:

3) ***Ἀλανός***, Ἄγγλος κανονιολόγος τοῦ 12ου αἰῶνος, ἐκδοὺς συλλογὴν παπικῶν διατάξεων τοῦ 12ου αἰῶνος.

4) ***Ἀλανὸς de Podio***, ζῶν ἐν Νοτίῳ Γαλλίᾳ κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα, γράψας μεταξὺ ἄλλων κατὰ τῶν Ἀλβιγγίων.

5) ***Ἀλανὸς*** ἀββᾶς καὶ εἶτα ἡγούμενος Tewkesburg ἐν Ἀγγλίᾳ († 1202)· σώζονται ἐπιστολαί του.

6) ***Ἀλανὸς*** ἐπίσκοπος ἐν Auxerre τῆς Γαλλίας, κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα· ἔγραψε βίον τοῦ Βερνάρδου τοῦ ἐκ Κλαιρβῶ, ἐπιστολὰς καὶ τὴν διαθήκην του (ἐν Migne P. L. 201, 1383).

7) ***Ἀλανὸς ἐκ Lynn*** τῆς κομητείας Νόρφολκ, ζήσας τὸν 15ον αἰῶνα· ἠγωνίσθη κατὰ τοῦ Οὐϊκλίφου καὶ ἔγραψε περὶ τῆς τετραπλῆς ἐννοίας τῆς Γραφῆς καὶ διάφορα ἄλλα.

8) ***Ἀλανὸς de Rupe*** ἐκ Βρετάνης, δομινικανὸς μοναχός, κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα· τὰ συγγράμματά του ἀσχολοῦνται ἰδίως περὶ τὸ πρόσωπον τῆς Θεοτόκου, ἣν ὑπερυψοῖ. Δ. Σ. Μ.

Ἀλανσὸν (Alençon). Πόλις τῆς νοτιοδυτικῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Ὂρν (Orne). Εἶναι ὡραία πόλις μὲ εὐρεῖς δρόμους, ἐκτισμένη ἐντὸς μεγάλης καὶ εὐφορωτάτης πεδιάδος ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σάρτ (Sarthe), κατὰ τὴν συμβολήν του μὲ τὸν Μπριάντ (Briante). Τὰ μόνα ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου φρουρίου τῆς Ἀλανσὸν εἶναι δύο πύργοι τῆς 15ης ἑκατονταετηρίδος, οἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς φυλακαί, καὶ ἕτερος τῆς 14ης, γνωστὸς ὡς Tour Couronnée, μεθ' οὗ οἱ ἄλλοι δύο συνδέονται. Ἡ μητρόπολις (Notre-Dame) εἶναι κτίριον τῆς 15ης ἑκατονταετηρίδος, ἀξιοσημείωτον διὰ τὸν λαμπρὸν γοτθικόν του ρυθμὸν καὶ διὰ τὰ χρωματιστά του παράθυρα τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος. Ἡ Ἀλανσὸν ἔχει βιομηχανίαν ὑφασμάτων, ἁμαξῶν, τεχνητῶν ἀνθέων, πίλων ἐκ ψάθης κτλ. Ἄλλοτε ἡ πόλις αὕτη ἐφημίζετο διὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν δαντελλῶν της (points d' Alençon), τὴν ὁποίαν μεγάλως εἶχεν ὑποστηρίξει ὁ Κολμπέρ, καθὼς καὶ διὰ τοὺς «Ἀδάμαντας τῆς Ἀλανσόν», κρυστάλλους χαλαζίου. Αἱ βιομηχανίαι αὗται εὑρίσκονται ἐν ὑφέσει. Κάτοικοι 17,378.

Ἀλανσὸν (*κόμητες καὶ δοῦκες τῆς—*). Ἐκ τῆς πόλεως Ἀλανσὸν ἐτιτλοφορήθησαν πλεῖστοι εὐγενεῖς οἶκοι τῆς Γαλλίας. Ἡ πρώτη σειρὰ τῶν κομήτων τῆς Ἀλανσὸν ἤρξατο ἀπὸ τοῦ *Ὕβ, αὐθέντου τῆς Bellesne*, ὅστις περὶ τὰ μέσα τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος κατέλαβε καὶ ὠχύρωσε τὴν Ἀλανσόν. Οἱ διάδοχοί του, λαβόντες μέρος εἰς ὅλους τοὺς πολέμους τῆς Ἀγγλίας ἐν Νορμανδίᾳ, πολλάκις ἔχασαν καὶ ἀνέκτησαν τὰς χώρας των ἀναλόγως τῶν ἐπιτυχιῶν τῶν ἀντιμαχομένων μερίδων. Ἡ *Mabille κόμησσα τῆς Ἀλανσὸν* καὶ κληρονόμος τῆς οἰκογενείας ἐνυμφεύθη τὸν Roger τοῦ Montgomery, ἐκ αὐτῆς δὲ προῆλθεν ὁ δεύτερος οἶκος τῆς Ἀλανσόν, τοῦ ὁποίου τελευταῖος ἀπόγονος ὑπῆρξεν ὁ *Ρυβέρτος, κόμης τῆς Ἀλανσόν*, μετὰ τὸν ὁποῖον ἡ κομητεία Ἀλανσὸν τότε ἡνώθη εἰς τὸ στέμμα. Ὁ τρίτος οἶκος Ἀλανσὸν ἤρξατο ἀπὸ τὸν *Κάρολον νεώτερον*, υἱὸν τοῦ κόμητος τοῦ Βαλουᾶ, ὅστις ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Κρεσὺ τῷ 1346. Ἡ κομητεία Ἀλανσὸν ἐγένετο δουκᾶτον τῷ 1414. Ὁ *Ἰωάννης, πρῶτος δοὺξ Ἀλανσόν*, ἐφονεύθη ἐν Ἀζινκοὺρ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1415, ἀφοῦ ἐφόνευσεν ἰδίαις χερσὶ τὸν δοῦκα τῆς Ὑόρκης. Τῷ 1524 τὸ δουκᾶτον Ἀλανσὸν περιῆλθεν εἰς τὸ στέμμα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ δουκὸς Καρόλου Δ'. Τῷ 1559 ἐδόθη ὡς ἀντίφερνον εἰς τὴν Αἰκατερίνην τῶν Μεδίκων καὶ ὡς κληρονομία εἰς τὸν υἱόν της Φραγκῖσκον τῷ 1566. Τὸ δουκᾶτον ἐνεχυριάσθη ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου Δ' εἰς τὸν δοῦκα τῆς Βυρτεμβέργης καὶ τέλος περιῆλθεν εἰς τὸν Γάστωνα, δοῦκα τῆς Ὀρλεάνης, διὰ διατάγματος τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ', εἰς τὴν Ἐλισάβετ τῆς Ὀρλεάνης, δούκισσαν τοῦ Guise, εἰς τὸν Κάρολον,

Digitized by Google

δούκα τοῦ Berry, ἔγγονον Λουδοβίκου ΙΔ' (1710) καὶ εἰς τὸν Monsieur (Λουδοβῖκον ΙΗ'), ἀδελφὸν τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Τέλος ὁ τίτλος τοῦ δουκὸς τῆς 'Αλανσὸν ἐδόθη εἰς τὸν Φερδινάνδον τῆς Ὀρλεάνης, υἱὸν τοῦ δουκὸς τοῦ Νεμοὺρ καὶ ἔγγονον τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου.

'Αλανσόν (Alanson), ***'Εδουάρδος.*** Χειρουργὸς Ἄγγλος, γνωστὸς ἰδίᾳ διὰ μέθοδον ἀκρωτηριασμοῦ, ἣν ἐδημοσίευσε τῷ 1779 (Practical observations upon amputation and the after treatment).
ΑΡ. Π. Κ.

Ἄλαντ (Aland). Ποταμὸς τῆς Πρωσίας. Ἀρδεύει τὴν περιοχὴν τοῦ Μαλδεμβούργου καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἔλβαν. Καίτοι ἔχει μῆκος 50 χιλιομέτρων μόνον, εἶναι κατὰ μέγα μέρος πλωτός. Τὸ πλάτος, κατὰ τὰς ἐκβολάς του, εἶναι 14 μέτρα.

'Αλὰ-ντάγ (*=Κυανοῦν ὄρος*). —1) Ὄρος μεταξὺ τῶν τουρκικῶν νομῶν Κασταμονῆς καὶ Ἀγκύρας ἐν τῇ ἀνατολικῇ Βιθυνίᾳ, χωρίζον τὰ λεκανοπέδια τοῦ Σαγγαρίου καὶ τοῦ Βιλλαίου (Φιλιάς), ἐκτεινόμενον εἰς μῆκος 100 χμ. καὶ φθάνον εἰς ὕψος 2500 μ. Εἶναι ὁ *Βιθυνικὸς* λεγόμενος *Ὄλυμπος* τῶν ἀρχαίων. Ἐξ αὐτοῦ πηγάζουσιν οἱ ποταμοὶ Μπολοῦ καὶ Σογανλῆ-δερέ, ὡς καὶ ὁ 'Αλᾶ-σοῦ, παραπόταμος τοῦ Σαγγαρίου.

—2) Ὄρος μεταξὺ τῶν τουρκικῶν νομῶν Ἰκονίου καὶ Ἀδάνων, κοινῶς *Μπουλγὰρ-ντάγ*, ὀρθότερον *Μπουγᾶ-ντάγ* (=ὄρος τοῦ Ταύρου), μία τῶν κορυφῶν τοῦ Ταύρου.

—3) Ὄρος τῆς ἐν Τουρκίᾳ Ἀρμενίας, Β. τῆς λίμνης τοῦ Βάν. Ἐξ αὐτοῦ πηγάζει ὁ Μουρὰτ-σοῦ, ὁ κυριώτερος βραχίων τοῦ Εὐφράτου κατὰ τὸν ἄνω ρουν αὐτοῦ. Φθάνει εἰς ὕψος 3520 μ., θεωρεῖται δὲ ὡς ἡφαιστειῶδες. Παρ' αὐτὸ ὑπάρχει *σολφατάρα* ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ, ἐκ ταύτης δὲ ἡ περίχωρα καλεῖται *τεντουρὲκ* (πύραυνον).
Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**'Αλὰ-ντάγ.** Δῆμος τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Ἰκονίου, ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς ὑποδιοικήσεως Καραμάν, ἀριθμεῖ 36 χωρία μετὰ 35.000 κατοίκων. Ἕδρα αὐτοῦ εἶναι τὸ χωρίον *Μπαδεμλῆ.*

'Αλαντάλας ***'Αθανάσιος.*** Ἐκαλεῖτο οὕτως ἤ, κυριολεκτικώτερον, «Ἀλλ' ἀντ' ἄλλας»—ἀποκτήσας προφανῶς τὸ παρωνύμιον διὰ τὴν σύγχυσιν τῶν πληροφοριῶν τὰς ὁποίας ποτὲ μετέδωκε—, Λεβαδεὺς Ἀγωνιστής, ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Ἀθανάσιον Διάκον καὶ τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδρίτζου. Κατὰ τὰ πιστοποιητικά του, σιγῶντα περὶ τῆς ἄλλης του κατὰ τὸν Ἀγῶνα διαγωγῆς, μετεφέρθη κατόπιν εἰς τὴν χιλιαρχίαν τοῦ Ρούκη, κατετάχθη εἰς τὰ ἐλαφρὰ τάγματα καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὴν Ὀροφυλακήν.
Γ. Δ. Κ.

'Αλαντέλαιον ἢ ***ἔλαιον ἑλενίου*** *[Φαρμ.].* Τὸ δι' ἀποστάξεως δι' ὑδρατμῶν τῆς ρίζης τοῦ φυτοῦ Inula Helenium λαμβανόμενον αἰθέριον ἔλαιον. Ἡ ἀπόδοσις αὐτοῦ εἶναι 1—2'/.. Τὸ ἔλαιον τοῦτο εἰς συνήθη θερμοκρασίαν εἶναι στερεὰ κρυσταλλικὴ μᾶζα πεποτισμένη δι' ὀλίγου ὑγροῦ ἐλαίου. Κατὰ μέγα μέρος σύγκειται ἐκ ἀλαντολακτόνης ($C_{15}H_{20}O_2$), ἥτις ἐξ ἀραιᾶς ἀλκοόλης κρυσταλλοῦται εἰς πρισματικὰς βελόνας τηκομένας εἰς 76° ἀσθενοῦς ὀσμῆς καὶ γεύσεως. Εἰς μικρὰ ποσὰ ἐνέχονται ἔτι εἰς τὸ ἔλαιον τοῦτο ἀλαντονικὸν ὀξὺ $C_{14}H_{20}<\begin{smallmatrix}OH\\COOH\end{smallmatrix}$, ἀλατόλη, ἥτις εἶναι ἔλαιον ζέον περὶ τοὺς 200°, καὶ ἑλενίνη.
Κ. Γ. Μ.

'Αλάντζα-ντάγ. Ὀροσειρὰ τοῦ Καυκάσου, ἀνατολικῶς τοῦ Κάρς, ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ.

—[ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Κατὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—78, ἡ ὀρεινὴ περιοχὴ τοῦ Ἀλάντζα-ντὰγ ὑπῆρξε τὸ θέατρον ζωηρῶν ἀγώνων μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων στρατευμάτων. Τουρκικὸς στρατὸς ἐκ 37000 ἀνδρῶν καὶ 60 πυροβόλων ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μουσχὶρ Ἀχμὲτ Μουχτὰρ πασᾶ, μετὰ τὴν ἄρσιν τῆς πολιορκίας τοῦ φρουρίου Κάρς, κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου 1877, κατέλαβεν, ὀχυρωθείς, θέσεις ἐπὶ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ Ἀλάντζα-ντάγ, καθ' ὃν χρόνον τὸ σῶμα τοῦ Ρώσου στρατηγοῦ Λόρις Μελικὼφ παρέμεινε βορειότερον, πρὸς τὴν μᾶλλον πεδινὴν περιοχὴν περὶ τὸ Κιουργουκδαρά, ἀναμένον ἐνισχύσεις ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ρωσίας. Πρὸ τῆς ἀφίξεως ὅμως τούτων, ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐπεχείρησεν ἐπίθεσιν κατὰ τὴν νύκτα τῆς 24 πρὸς 25 Αὐγούστου, ἐφ' ὅλου τοῦ μετώπου, κατορθώσας νὰ καταλάβῃ τὸ ἐπὶ τῶν προκεχωρημένων ρωσικῶν θέσεων ὕψωμα, τὸ Κιζὶλ-τεπέ. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς κακῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τοῦ στρατεύματος καὶ ἐλλείψει ὑγειονομικοῦ ὑλικοῦ, ὁ Μουχτὰρ πασᾶς ἠναγκάσθη νὰ ἀναστείλῃ τὴν περαιτέρω ἐπιθετικὴν ἐνέργειαν καὶ ἠρκέσθη νὰ προωθήσῃ μόνον τὴν ἀμυντικήν του γραμμὴν κατά τι βορειότερον.

Μετὰ τὴν ἄφιξιν εἰς Κιουργουκδαρά, περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου, τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Μιχαὴλ Νικολάγεβιτς, ἐξασκοῦντος τὴν ἀνωτέραν στρατιωτικὴν διοίκησιν, καὶ τῶν ἐνισχύσεων, κατὰ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου, δι' ὧν τὸ σῶμα Μελικὼφ ηὐξήθη διὰ δυνάμεως πλέον τῆς μιᾶς μεραρχίας, ἐπετέθησαν οἱ Ρῶσοι τὴν 2αν Ὀκτωβρίου ἐναντίον τῶν τουρκικῶν θέσεων τῶν ἐπὶ τῶν κατωτέρω πρὸς βορρᾶν ἀντερεισμάτων. Ἐνῷ τὸ ἀριστερὸν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λαζαρώφ, δι' ἐπιτυχοῦς ἐνεργείας τοῦ πυροβολικοῦ κατώρθωσε ν' ἀπασχολῇ τὰς ἀντιπάλους δυνάμεις, τὰς κατεχούσας τὸ πρὸς ἀνατολὰς ἄκρον τῆς παρατάξεως, τὸ δεξιὸν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λόρις Μελικώφ, εἰς τρεῖς φάλαγγας, ἐπετέθη ἐναντίον τῆς κυρίας ἐχθρικῆς τοποθεσίας. Ἡ ἀριστερὰ καὶ μέσαι τῶν φαλάγγων τούτων, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Χάϊμαν, περιεπλάκη εἰς ἄνευ ἀποτελέσματος, ἀλλὰ μετὰ μεγάλων ἀπωλειῶν ἀγῶνα, ἡ δὲ δεξιά, μετὰ ἐπανειλημμένας ἀνεπιτυχεῖς προσπαθείας πρὸς κατάληψιν τῶν εἰς τὸ δυτικώτερον ἄκρον τοῦ μετώπου ἐχθρικῶν θέσεων, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ στρατηγὸς Λαζαρώφ, ἐξηκολούθει χρονίζοντα ἀγῶνα, παρὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ εὐκαιρίαν νὰ ἐπιτεθῇ ἀποτελεσματικῶς, καθ' ὃν χρόνον μάλιστα ἀπόσπασμα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σχελκοβνικὼφ κατώρθωσε πλευρικῶς ἑλισσόμενον νὰ καταλάβῃ θέσεις ὄπισθεν τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς ἐχθρικῆς τοποθεσίας.

Τὴν 3ην Ὀκτωβρίου τὸ ρωσικὸν δεξιὸν ἐξηκολούθησεν ἀμυντικὸν ἀγῶνα, ἐπελθούσης δὲ τῆς νυκτὸς ὑπεχώρησεν ἄνευ πιέσεως τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐξ ἄλλου, μετὰ ἐπιτυχῆ κατ' ἀρχὰς ἀντεπίθεσιν ἐναντίον τοῦ τομέως τοῦ στρατηγοῦ Λαζαρώφ, ἠναγκάσθη ἐν τέλει καὶ οὗτος νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς πρὸ τῆς ἐξορμήσεως θέσεις.

Τὴν 4ην Ὀκτωβρίου ὁ Μουχτὰρ πασᾶς ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ δεξιοῦ τῶν Ρώσων, ἀλλ' ἀπεκρούσθη, οὕτω δὲ ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι τὴν ἑπομένην εὑρέθησαν ἐπὶ τῶν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων θέσεων.

Αἱ κατὰ τὰς τρεῖς ταύτας ἡμέρας τοῦ ἀγῶνος ἀπώλειαι ἀνῆλθον διὰ μὲν τοὺς Ρώσους εἰς 3800, διὰ δὲ τοὺς Τούρκους, κατ' ἐκτίμησιν, εἰς 5000 ἄνδρας.

Ἡ κατάπτωσις τοῦ ἠθικοῦ τοῦ στρατοῦ του καὶ ἡ ἔλλειψις τροφῶν, ἐνδυμάτων κτλ., ἠνάγκασαν τὸν Μουχτὰρ πασᾶν νὰ λάβῃ τὴν ἀπόφασιν ὑποχωρήσεως, ἣν καὶ ἐξετέλεσε, χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸς παρὰ τοῦ ἀντιπάλου του, κατὰ τὴν νύκτα τῆς 8 πρὸς 9 Ὀκτωβρίου, ἐγκατασταθεὶς ἐπὶ οὐχὶ μακρὰν τῶν ἀρχικῶς ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένων θέσεων, ἐπὶ τοῦ Ἀλάντζα-ντάγ, τοῦθ' ὅπερ τοῦ διευκόλυνε τὴν ταχεῖαν καὶ ἀσφαλῆ ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Κάρς.

Ἐπωφελούμενοι τῆς συμπτύξεως ταύτης οἱ Ρῶσοι ἐπεχείρησαν εὐρεῖαν κυκλωτικὴν κίνησιν διὰ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ παρὰ τὰς ἀνατολικὰς κλιτῦς τοῦ Ἀλάντζα-ντὰγ ρέοντος *Ἀρπὰ-τσάϊ*, δι' ἰσχυροῦ ἀποσπάσματος ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λαζαρώφ, ὅστις καὶ κατώρθωσεν οὕτω νὰ προσβάλῃ ἐντελῶς ἐκ τῶν ὄπισθεν τὰς τουρκικὰς θέσεις, ἐνῷ συγχρόνως ἐξετελεῖτο κατὰ μέτωπον ἐπίθεσις ὑπὸ τῶν κυρίων ρωσικῶν δυνάμεων. Αἱ τελευταῖαι αὗται, ἐν τούτοις, παρὰ τὴν ἀποτυχίαν ἀντεπιθέσεως τοῦ Μουχτὰρ πασᾶ, ἐκτελεσθείσης τὴν 13ην τοῦ μηνός, εἰς οὐδεμίαν ἀποφασιστικὴν ἐνέργειαν προέβησαν, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν παραμένουσαι πρὸ τοῦ μετώπου καὶ κατὰ τὴν 14ην Ὀκτωβρίου. Τὸ ὑπὸ τὸν Λαζαρὼφ τουναντίον ἀπόσπασμα ἐξηκολούθησε τὴν περαιτέρω ἐνέργειάν του, πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κάρς, καὶ ἠνάγκασεν εἰς ὑποχώρησιν τὰς ἐναντίον αὐτοῦ ἀποσταλείσας ἐκ βορρᾶ ἐχθρικὰς δυνάμεις.

Τὴν 15ην τοῦ μηνὸς ἤρξατο ἰσχυρὰ κατὰ μέτωπον ἐπίθεσις ὑπὸ τῶν κυρίων ρωσικῶν δυνάμεων, διευθυνομένη κυρίως κατὰ τῶν κεντρικῶν θέσεων τῆς τουρκικῆς παρατάξεως, αἵτινες καὶ κατελήφθησαν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν τοῦ Μουχτὰρ πασᾶ. Περὶ τὴν 4ην μ.μ. ὥραν οἱ Ρῶσοι κατώρθωσαν καὶ τὴν κατάληψιν τῶν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἐχθρικῆς πτέρυγος θέσεων. Ἀποκοπείσης, παρὰ τὰς ματαίας προσπαθείας, τῆς πρὸς Κὰρς ὑποχωρήσεως, κατόπιν τῆς ὁρμητικῆς προελάσεως ἐκ νότου τοῦ ἐπὶ τῶν νώτων ἐνεργοῦντος στρατηγοῦ Λαζαρώφ, μέγα μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπομονωθὲν ᾐχμαλωτίσθη, τοῦ λοιποῦ διασωθέντος μετὰ τοῦ Μουχτὰρ πασᾶ εἰς Κάρς.

Αἱ ρωσικαὶ ἀπώλειαι ἀνῆλθον εἰς πλέον τῶν 2000 ἀνδρῶν. Ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀλάντζα-ντὰγ μάχη ὑπῆρξεν ἡ μόνη σοβαρὰ τοιαύτη, ἡ σχοῦσα ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἐν τῷ ἀρμενικῷ θεάτρῳ επιχειρήσεων κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1877-78. Διὰ ταύτης κατέστη δυνατὴ ἡ περίσχεσις καὶ κατάληψις τοῦ Κὰρς ὑπὸ τῶν Ρώσων καθὼς καὶ ἡ καταδίωξις ὑπ' αὐτῶν τοῦ ἡττηθέντος τουρκικοῦ στρατοῦ μέχρις Ἐρζερούμ.
Κ. Δ.

'Αλαντζῆ-κιοϊ' βλ. Ἄλυκοϊ.

Ἀλάντικα. Ὀροσειρὰ ἐν τῇ δυτικῇ Ἀφρικῇ (Ἀδαμαούα) - Μέσον ὕψος 1000 μέτρα. Ὑψηλοτέρα κορυφὴ 2.500 μ.

ἀλαντικὸν ὀξὺ (Alantsäure) *[Φαρμ.].* Ἀπαντᾶται ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἀνυδρίτου αὐτοῦ, ὡς συστατικὸν τῆς ρίζης τοῦ ἑλενίου (βλ. λ.). Ὁ ἀλαντικὸς ἀνυδρίτης λαμβάνεται δι' ἀποστάξεως μεθ' ὑδρατμῶν τῆς ἀνωτέρω ρίζης, ὅτε λαμβάνεται κρυσταλλικὴ μᾶζα, ἥτις συμπιεζομένη μεταξὺ φύλλων ἀπορροφητικοῦ χάρτου καὶ ἀνακρυσταλλουμένη δίδει τὸν ἀλαντικὸν ἀνυδρίτην εἰς βελόνας, αἵτινες τήκονται εἰς 76°, ἐξαχνοῦνται δι' ἠπίας θερμάνσεως καὶ ζέουσιν εἰς 275°, μερικῶς ἀποσυντιθέμεναι. Ὁ ἀλαντικὸς ἀνυδρίτης εἶναι ὀλίγον διαλυτὸς ἐν ὕδατι, εὐδιάλυτος δὲ ἐν ἀλκοόλῃ καὶ αἰθέρι. Κατὰ τὴν θέρμανσιν μετ' ἀραιοῦ διαλύματος καυστικοῦ κάλεος καὶ κατόπιν διασπάσεως τοῦ σχηματισθέντος ἅλατος δι' ὑδροχλωρίου, λαμβάνεται τὸ ἀλαντικὸν ὀξὺ ($C_{15}H_{22}O_3$), ὅπερ κρυσταλλοῦται εἰς βελόνας τηκομένας εἰς 94°.

Τὸ ἀλαντικὸν ὀξὺ ἔχει ἀντισηπτικὰς ἰδιότητας.
Κ. Γ. Μ

'Αλαντίν. Ρῶσος συγγραφεύς, ἀποθανὼν τῷ 1860. Ἐξέδιδεν ἀπὸ τοῦ 1825—1833 τὸ *«Ἡμερολόγιον τοῦ Νέβα»*, ἐτήσιον δημοσίευμα, ὅπου συνειργάσθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν μεγάλων συγγραφέων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἰδίως ὁ Πούσκιν. Τὰ ἄλλα τῶν ἔργων του δὲν ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν, καὶ αὐτὴ δὲ τοῦ Ἡμερολογίου ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὴν ἱκανότητα τῶν συνεργατῶν του.

'Αλαντίν' βλ. **'Αλαδδίν.**

ἀλαντίνη' βλ. **ἰνουλίνη.**

ἀλαντολακτόνη' βλ. **ἑλενίνη.**

ἀλαντόλη (Alantol) *[Φαρμ.].* Συστατικὸν ἐνεχόμενον εἰς τὴν ρίζαν τοῦ ἑλενίου (βλ. λ.). Δι' ἀποστάξεως μεθ' ὑδρατμῶν τῆς ρίζης ταύτης λαμβάνεται κρυσταλλική τις ποσότης συγκειμένη ἐξ ἀλαντόλης καὶ ἀλαντικοῦ ἀνυδρίτου (βλ. **ἀλαντικὸν ὀξύ**). Τὰ σώματα ταῦτα χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ συμπιέσεως μεταξὺ φύλλων ἀπορροφητικοῦ χάρτου, ὅστις ἀπορροφᾷ τὴν ἀλαντόλην. Ἡ ἀλαντόλη ($C_{10}H_{16}O$) εἶναι ἀρωματικὸν ὑγρόν, ὀσμῆς μίνθης πιπερώδους, ζέον εἰς 200° καὶ στρέφον τὸ ἐπίπεδον τοῦ πεπολωμένου φωτὸς πρὸς τὰ ἀριστερά. Κατὰ τὴν θέρμανσιν μετὰ P_2S_5 δίδει κυμόλιον. Ἡ ἀλαντόλη ἔχει ἀντισηπτικὰς ἰδιότητας, δίδεται δὲ ἐσωτερικῶς εἰς δόσιν 0,1 γρμ. δεκάκις τῆς ἡμέρας. Ἐπίσης ἀνεγράφη εἰς εἰσπνοὰς μετὰ θερμοῦ ἀέρος. Ἀλκοολικὸν διάλυμα ἀλαντόλης φέρεται ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὡς ἄρωμα ἀλαντόλης.
Κ. Γ. Μ.

—***ἀλαντόλης σιγαρέττα.*** Ταῦτα κατασκευάζονται ἐκ πτωχοῦ εἰς νικοτίνην καπνοῦ, διαβραχέντος δι' ἀρώματος ἀλαντόλης.
Κ. Γ. Μ.

ἀλαντονικὸν ***ὀξύ'*** βλ. ἀλαντικὸν ὀξύ.

ἀλάξευτος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ὁ μὴ λαξευθείς, ὁ μὴ πελεκηθείς· *«λίθος ἀλάξευτος»* ἀκατέργαστος, ἀδούλευτος.

ἀλαύδα (Alauda Zitt.) *[Παλαιοζ.].* Γένος ᾠδικῶν πτηνῶν ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν ἀλαυδοειδῶν, ζῆσαν κατὰ τὸ πλειόκαινον τῆς τριτογενοῦς περιόδου ἐν Ἰταλίᾳ.

'Αλαόν (Alaon). Μοναστήριον τοῦ βασιλείου τῆς Ἀραγῶνος, γνωστὸν χάρις εἰς τὸ ἔγγραφον *«Charte d'Alaon»*, ὅπερ εἶναι δίπλωμα Καρόλου τοῦ Φαλακροῦ, γραφὲν τὴν 21ην Ἰανουαρίου τοῦ πέμπτου ἔτους τῆς βασιλείας του (845) ἐν Κομπιέννῃ, ἐπικυροῦν τὰς δωρεὰς κόμητός τινος Wandregisile εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἀλαόν, καὶ ἀναφέρον τὴν γενεαλογίαν τῆς οἰκογενείας τοῦ κόμητος μέχρι τοῦ Χλοταρίου Β', βασιλέως τῆς Γαλλίας, προπάππου του κατ' εὐθεῖαν γραμμήν. Τὸ δίπλωμα τοῦτο, ὡς ἐκ τούτου, ἐμφανίζει τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἀραγῶνος ὡς ἀπογόνους τῶν Μεροβιγκιανῶν. Ἐν τόσον πολύτιμον ἔγγραφον ἐπλήρου πολλὰ κενὰ εἰς τὰ χρονικὰ τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας καὶ ἔλυε πολλὰ δύσκολα προβλήματα τῆς ἱστορίας. Οἱ ἱστορικοὶ τὸ παρεδέχθησαν τυφλῶς. Οἱ νεώτεροι ὅμως κριτικοὶ ἀπέδειξαν ὅτι τὸ ἔγγραφον τοῦτο κατεσκευάσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ὑπὸ παραχαράκτου Ἱσπανοῦ, ὀνομαζομένου δὸν Ζουὰν Ταμάγιο ντὲ Σαλαζάρ, ἐπιδιώκοντος δι' αὐτοῦ νὰ ἑνώσῃ διὰ τοῦ οἴκου τῆς Ἀραγῶνος στενώτερον ἀπὸ τὸν οἶκον τῆς Γαλλίας τὸν ἱσπανο-αὐστριακὸν οἶκον πρὸς τὴν μεροβιγκιανὴν δυναστείαν.

ἀλάος (ὁ) (Alaus) *[Ζῳολ.].* Ἔντομα κολεόπτερα τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατηριδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται διὰ τὸ σχετικῶς μέγα σῶμά των, τὰ τριχώδη λέπια, δι' ὧν καλύπτεται ὁλόκληρος ἡ ἐπιφάνειά των καὶ τὸν λευκομέλανα μὲ κιτρίνας καὶ φαιὰς ἀνταυγείας χρωματισμόν των. Εὑρίσκονται εἰς τὰς περὶ τὸν τροπικὸν χώρας. Ἓν μόνον εἶδος, ὁ ***ἀλάος ὁ κοινὸς*** (alaus vulgaris), κατοικεῖ τὴν Εὐρώπην. Ὁ ***ἀλάος ὁ εὐπρεπὴς*** (Alaus speciosus) εἶναι ἰθαγενὴς τῆς νήσου Κεϋλάνης καὶ ὁ ***ἀλάος ὁ Σενεγάλιος*** (Alaus

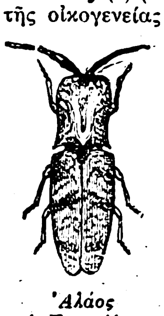

'Αλάος ὁ Σενεγάλιος.

Digitized by Google

Senegalensis) εὑρίσκεται εἰς τὰς περὶ τὴν Σενεγάλην ἀμερικανικὰς χώρας. Δ. Ν. Π.

Ἀλαότρα. Λίμνη τῆς Μαδαγασκάρης ἐκ τῆς ὁποίας πηγάζει ὁ εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν ἐκβάλλων ποταμὸς Μανινγκορύ. Ἡ λίμνη αὐτὴ σὺν τῷ χρόνῳ γίνεται μικροτέρα.

Ἀλαούζι (Alausi). Πόλις τοῦ Ἐκουαδὸρ τῆς Ἀμερικῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Chimborazo. Κάτοικοι 7,500. Ἔχει ὀρυχεῖα θείου καὶ θερμὰς πηγάς.

Ἀλαουΐτῶν *πολιτεία.* Αὐτόνομος χώρα τῆς Συριακῆς Ὁμοσπονδίας ἀπὸ τῆς 22 Ἰουνίου 1922 καὶ Πολιτεία ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς 5 Δεκεμβρίου 1924. Ἔχει ἔκτασιν 6,500 τετρ. χιλιομέτρων καὶ πληθυσμὸν 261,162 (1924) ὧν οἱ πλεῖστοι Μωαμεθανοί. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ Λαοδίκεια (Lattaquié). Κάτοικοι 21,066.

Ἀλὰ-οὐλ-Μούλκ. Πέρσης ποιητὴς τοῦ 17ου αἰῶνος, ἐγκατασταθεὶς εἰς Ἰνδοστάν, ὅπου προσελήφθη ὡς παιδαγωγὸς τοῦ πρίγκιπος Μεχμὲτ Σετζά, υἱοῦ τοῦ Μογγόλου ἡγεμόνος Σὰχ-Δζιχάν. Ἔγραψε ποιήματα ὡς καὶ φιλοσοφικὰ καὶ θεολογικὰ ἔργα. Ν. Μ.

Ἀλὰ-οὐτ-δοβλέ. Ὁ ἔνατος καὶ τελευταῖος ἡγεμὼν τῆς τουρκομανικῆς δυναστείας τῶν *Ζουλκάδρ*, ἡ ὁποία ἵδρυσε κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα μικρὸν ἀνεξάρτητον κράτος ἐν Κιλικίᾳ τῇ πρὸς τὸν Ταῦρον, ἐκταθὲν πρὸς τὰ ἐνδότερα μέχρι τῆς Μελιτηνῆς (Μαλάτια) καὶ Χαρπούτ. Νικήσας τὸν ἀδελφόν του Σὰχ-Μπεδαγὰ ὁ Ἀλὰ-οὐτ-δοβλὲ ἐξέτεινε τὸ κράτος αὐτοῦ ἀπὸ Ταρσοῦ μέχρι Ἀμίδης (Διαρβεκίρ). Ὅτε ὁ Σουλτάνος Σελὶμ Α', ἐκστρατεύσας κατὰ τοῦ Σάχου τῆς Περσίας Ἰσμαήλ, ἡτοιμάζετο διὰ τὴν μεγάλην ἐν Τσαλδιρὰν μάχην (23 Αὐγούστου 1514), ὁ Ἀλὰ-οὐτ-δοβλὲ διήρπασε μίαν ἐφοδιοπομπὴν τῶν Τούρκων. Ὀργισθεὶς ἐκ τούτου ὁ Σελὶμ μετὰ τὴν νίκην του ἀπέστειλεν εἰς τὴν καθέθραν τῶν Ζουλκάδρ τὸν βεζύρην Σινὰν πασᾶν ὅστις ἀπεκεφάλισε τὸν Ἀλὰ-οὐτ-δοβλὲ καὶ τοὺς τέσσαρας υἱούς του. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλὰπ (Alàp). Χωρίον παρὰ τὴν πόλιν Székesfehérvàr τῆς Οὐγγαρίας, ἥτις ἀπέχει 41 μίλλια νοτιοδυτικῶς τῆς Βουδαπέστης. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουν δύο μεταλλικαὶ πηγαί, ὧν τὰ ὕδατα τάσσονται μεταξὺ τῶν πικρῶν ἢ καθαρτικῶν. Τὸ ὕδωρ τῆς μιᾶς ἐκ τῶν δύο τούτων πηγῶν, τῆς Ober-Alaper, ἐνέχει κατὰ λίτρον: Θειικὸν μαγνήσιον 3, 13 γρμ., θειικὸν νάτριον 5, 71 γρμ., θειικὸν ἀσβέστιον 1, 82 γρμ., χλωριοῦχον νάτριον 4, 18 γρμ. Τὸ ὕδωρ τῆς ἑτέρας, τῆς Unter-Alaper, εἶναι μεταλλικώτερον, ἐνέχει δέ: Θειικὸν μαγνήσιον 4, 094 γρμ., θειικὸν νάτριον 18, 14 γρμ., θειικὸν ἀσβέστιον 0, 26 γρμ., χλωριοῦχον νάτριον 14, 48 γρμ. Ἀμφοτέρων τῶν πηγῶν τὸ ὕδωρ φέρεται καὶ εἰς φιάλας, τὸ δὲ τῆς πηγῆς Unter-Alaper χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς λουτροθεραπείαν. Κ. Γ. Μ.

ἀλάπα *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *Enteromorphae Spec.*, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *φυκῶν*. Σ. Μ.

Ἀλαπάγιεφκα. Ρωσικὴ πόλις τοῦ Κυβερνείου Πρὲμ ἐν Ἀσίᾳ, ἀπέχουσα τοῦ Πρὲμ περὶ τὰ 540 βέρστια καὶ εὑρισκομένη παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Νέϊβα καὶ Ἀλαπαΐχα. Ἡ πόλις αὐτὴ μέχρι τοῦ 1870 ἠρίθμει μόλις ἑπτακισχιλίους κατοίκους, βραδύτερον ὅμως, ὡς ἐκ τῶν πλησίον αὐτῆς εὑρισκομένων μεταλλείων σιδήρου, ἀνεπτύχθη εὐρεῖα σιδηροβιομηχανία. Ἠγέρθησαν πλεῖστα ἐργοστάσια ὑψηλῶν καμίνων καὶ συνέρρευσαν πολυάριθμοι ἀγρόται μεταβληθέντες εἰς ἐργάτας. Ἔκτοτε ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ὑπερέβη τὰς 20.000 κατοίκων καὶ κατέστη ἓν τῶν σπουδαιοτέρων βιομηχανικῶν κέντρων τοῦ ἀσιατικοῦ τούτου διαμερίσματος. Θ. Β.

ἀλαπαθιά *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κύπρῳ καὶ ἀλλαχοῦ διαφόρων εἰδῶν λαπάθου καὶ ἰδίως *λαπάθου τοῦ ὑπομονητικοῦ.* Σ. Μ.

Ἀλάπαρος *[Ἀρχ.]*. Βασιλεὺς τῶν Βαβυλωνίων καὶ Χαλδαίων πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ.

Ἄλαπτα. Πολίχνη τῆς Μακεδονίας πρὸς Δυσμὰς τῆς Ἀκάνθου κειμένη. Μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως εἰς τὸν *Περίπλουν* αὐτοῦ (66).

ἀλαπουρίνη (Alapurinum) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ κεκαθαρμένον ἐξ ἐρίων λίπος Adeps lanae purissimum). Τὸ ὄνομα προέκυψεν ἐκ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων τῆς λατινικῆς αὐτοῦ ὀνομασίας. Ἡ ἀλαπουρίνη εἶναι ἄοσμος, ἀνοικτοῦ χρώματος, τήκεται εἰς 46° καὶ διαλύεται εἰς αἰθέρα καὶ χλωροφόρμιον (βλ. καὶ λανολίνη). Κ. Γ. Μ.

ἀλάπτη (ἡ) (Alapta) *[Ζωολ.]* Γένος ὑμενοπτέρων ἐντόμων, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάγεται ἓν καὶ μόνον εἶδος γνωστὸν ἐν Ἀγγλίᾳ. Ν. Π.

Ἀλὰρ (Alard καὶ Adalard). Ὑποκόμης τῆς Φλάνδρας, ζήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 11ου αἰῶνος. Οὗτος ἵδρυσεν ἐπὶ ἑνὸς ὄρους παρὰ τὴν Ὠβέρνην ξενῶνα, ὅστις ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον διὰ τὸν τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου καὶ ὅστις ἀργότερον ἐκλήθη Domerie d'Aubrac. Εἰς τὸν ξενῶνα τοῦτον ἀπεσύρθη βραδύτερον ὁ Ἀλὰρ μὲ δώδεκα ἱππότας.

Ἀλὰρ (Alard, ὀλλανδιστὶ Alaerdt). Οὑμανιστὴς ἐξ Ἀμστελοδάμου, ἔζησεν ἐν Κολωνίᾳ καὶ Λουβαιν, ὅπου καὶ ἀπέθανε (1544). Ἦτο φίλος τῶν γραμμάτων, κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς καὶ θαυμαστὴς τοῦ Ἐράσμου· ἡ ἀκοή του ἦτο ἀσθενεστάτη, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἦτο λίαν εὐφραδής, τόσον ὥστε ὁ Ἔρασμος ἔλεγε περὶ αὐτοῦ: «ὅσον ὑστερεῖ εἰς τὰ ὦτα, πλεονεκτεῖ εἰς τὴν γλῶσσαν». Ἦτο ἐχθρὸς τοῦ προτεσταντισμοῦ καὶ ἀντέδρασε ζωηρῶς κατὰ τοῦ Ἰωάννου Sartorius, ὅστις εἰσήγαγε τὴν ἐκκλησιαστικὴν μεταρρύθμισιν εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον, καὶ ἔγραψεν ἐναντίον τῆς μεταρρυθμίσεως. Ὁ Ἀλὰρ ἔχει τοῦτο τὸ μοναδικόν, ὅτι διέπραξε λογοπαίγνιον ἐπὶ τοῦ τάφου του· ὀλίγον δηλαδὴ πρὸ τοῦ θανάτου διέταξε νὰ τεθῇ ἐπὶ τοῦ τάφου του, ἐν τῷ φραγκισκανῷ ναῷ τοῦ Λουβαίν, τὸ ἑξῆς λατινικὸν ἐπίγραμμα, ὃ ὁ ἴδιος συνέθεσε:

"Tota tegit tellus qui tellus tota vocatur,"
(Πᾶσα ἐκάλυψεν ἡ γῆ ἐκεῖνον ὅστις γῆ πᾶσα καλεῖται).

Διὰ νὰ νοηθῇ τὸ λογοπαίγνιον δέον νὰ λεχθῇ ὅτι ὁ ὀλλανδικὸς τύπος τοῦ ὀνόματος τοῦ Alaerdt σημαίνει γερμανιστὶ «πᾶσα ἡ γῆ» (All'Erd').

Τὸ σπουδαιότερον σύγγραμμά του εἶναι «de eucharistiae sacramento» (Louvain 1537). Δ. Σ. Μ.

Ἀλὰρ (Alard), *Κάρολος.* Διάσημος ἀκροβάτης καὶ διευθυντὴς ἑνὸς τῶν πολυσυχνάστων θεάτρων τῆς ἐμπορικῆς πανηγύρεως τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις. Τὸ διευθυνόμενον παρ' αὐτοῦ θέατρον ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων, ἀναφέρεται δὲ ἀπὸ τοῦ 1678. Τὰ θέατρα τῶν ἐμποροπανηγύρεων ἦσαν δημοφιλέστατα ἐν Γαλλίᾳ, ἐδίδοντο δὲ εἰς αὐτὰ παραστάσεις ποικίλων θεαμάτων ἀκροβατικῶν, χορευτικῶν, μουσικῶν καὶ κωμῳδιῶν, τὰς ὁποίας συνήθως συνέθετον αὐτοὶ οἱ διευθύνοντες τοὺς πλανοδίους θιάσους. Αἱ κωμῳδίαι αὗται ἦσαν *φάρσες* ἢ παρῳδίαι, εἰς ἃς ἐθριάμβευσαν ὁ Ζίλλ, ὁ Σκαραμούς, ὁ Ἀρλεκῖνος, ὁ Καπετάνιος καὶ οἱ ἄλλοι ἐκεῖνοι τύποι, τοὺς ὁποίους κατέστησεν ὀνομαστοὺς ἡ ἰταλικὴ κωμῳδία. Ὁ Κάρολος Ἀλὰρ ἔδωκε μεγίστην ἀνάπτυξιν εἰς τὰ θέατρα τῶν ἐμπορικῶν πανηγύρεων καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς των διαφόρους φάρσας τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐμπνεύσεως, μεταξὺ τῶν ὁποίων κάλλισται ἦσαν ὁ «*Σάγχο-Πάνθας*», ἡ «*Κίρκη*», ἡ «*Κυρία τῆς ἀγορᾶς*», ὁ «*Μονομάχος*», μία παρῳδία τῆς «*Ἀλκήστιδος*» καὶ πλεῖσται ἄλλαι, αἵτινες κατέθελγον τὸ κοινὸν καὶ προσείλκυον θεατὰς καὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρων ἀκόμη κοινωνικῶν τάξεων. Τὰς φάρσας ταύτας διέκρινεν ἡ ζωηρότης τοῦ διαλόγου, ἡ εὐθυμολογία καὶ αἱ πνευματώδεις ἐκφράσεις.

Ἡ ἐπιτυχία τῶν παραστάσεων τούτων προεκάλεσε διαμάχας τοῦ Ἀλὰρ μετὰ τῆς «Γαλλικῆς Κωμῳδίας», ἡ ὁποία κατεδίωκε τὰ μικρὰ ταῦτα θέατρα, ὡς παραβιάζοντα τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα ἐκέκτητο αὐτή, καὶ ὡς ἐκτελοῦντα ἔργα ἀνωτέρας τέχνης. Ἐκ τῶν διαμαχῶν τούτων ὁ Ἀλὰρ κατέστη περιβόητος. Ὑπερησπίσθη τὰ δικαιώματα τῆς συντεχνίας του διὰ παντὸς τρόπου, ἀπὸ τῆς σκηνῆς δὲ κατελοιδόρει τὸν τρόπον τῆς ἀπαγγελίας τῶν ἠθοποιῶν τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας καὶ τοὺς διευθύνοντας αὐτήν. Ἡ διεύθυνσις τοῦ Γαλλικοῦ Θεάτρου ἐπέδωκε μήνυσιν κατ' αὐτοῦ, ὁ δὲ ἀστυνόμος Κόντ, ὅστις ἐνήργησεν ἀνάκρισιν, ἐπιστοποίησεν ὅτι «**διατηρεῖ ὁ Ἀλὰρ ὀρχήστραν ἐξ ὀκτὼ μουσικῶν καὶ ἠθοποιῶν, οἱ ὁποῖοι ἔφερον ρωμαϊκὰς καὶ ἄλλας ἀμφιέσεις**».

Ἱστορικός τις τῆς ἐποχῆς παρέχει βραχεῖαν βιογραφίαν τοῦ Ἀλάρ. Κατήγετο—λέγει—ἐκ Παρισίων καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ ἐπιστάτου τοῦ λουτροῦ τοῦ βασιλέως· ἦτο ὑψηλοῦ ἀναστήματος καὶ ὡραῖος ἀνήρ, ἐθεωρεῖτο δὲ ὡς ὁ ἐπιδεξιώτερος σχοινοβάτης καὶ ὁ διασημότερος παντομίμος τῆς ἐποχῆς του. Ἐνεφανίζετο πάντοτε ὑπὸ τὴν ἀμφίεσιν τοῦ Σκαραμοὺς καὶ ἐχόρευεν ἀπαραμίλλως. Μίαν ἡμέραν ἐκτελῶν ἐπικίνδυνον πήδημα, ἔπεσε καὶ ἡ κεφαλή του ἐθραύσθη ἐπί τινος παρασκηνίου, μὴ λαβὼν δὲ τὰς δεούσας προφυλάξεις ἐκ τῶν συνεπειῶν τοῦ τραύματός του ἔπαθεν ἐξ ἀποστήματος, τὸ ὁποῖον προεκάλεσε τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὀλίγον μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐμπορικῆς πανηγύρεως τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου τοῦ ἔτους 1711. Θ. Β.

Ἀλὰρ (Alard), *Μαρία-Ἰωσὴφ-Ἰωάννης-Ἀντώνιος.* Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Τουλούζῃ τὸν Αὔγουστον τοῦ ἔτους 1779. Ἐξήσκησε τὴν ἰατρικὴν ἐν Παρισίοις μέχρι τοῦ 1803. Τὰ συγγράμματά του ἀναφέρονται κυρίως εἰς ἀσθενείας τοῦ λεμφικοῦ συστήματος. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Πραγματεία περὶ τοῦ κατάρρου τοῦ ὠτὸς» (1803), «Ἱστορία ἰδιαζούσης ἀσθενείας τοῦ λεμφικοῦ συστήματος» (1806), «Ἱστορία τῆς ἐλεφαντιάσεως τῶν Ἀράβων» (1809), «Περὶ φλεγμονῆς τῶν ὑποδορίων καὶ τῶν λεμφοφόρων ἀγγείων» (1824), «Περὶ τῆς ἕδρας καὶ τῆς φύσεως τῶν ἀσθενειῶν». Ὁ Ἀλὰρ ἀπέθανε τῷ 1850.

Ἀλάρ, *Ἰωάννης-Δελφῖνος.* Βιολιστὴς καὶ μουσικοσυνθέτης, γεννηθεὶς εἰς Bayonne τὴν 8 Μαρτίου 1815 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1897. Ἐν τῇ παιδικῇ του ἀκόμη ἡλικίᾳ, μαθητεύων πλησίον τοῦ διασήμου Abeneck εἰς τὸ παρισινὸν Ὠδεῖον, διεκρίθη ὡς ὑπέροχος ἐκτελεστής. Τῷ 1829 ἔλαβε τὸ δεύτερον βραβεῖον καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος τὸ πρῶτον ὁλοψήφως. Ἀκολουθῶν μαθήματα συνθέσεως ὑπὸ τὸν Φωτίς, ἔδιδε συναυλίας, αἱ ὁποῖαι ἔσχον μεγίστην ἐπιτυχίαν, τῷ δὲ 1843 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ βιολίου.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ Ἀλὰρ διῄρει τὸν χρόνον του εἰς συναυλίας καὶ εἰς διδασκαλίαν ἐν τῷ Ὠδείῳ, κατέχων πάντοτε τὴν ὑπέροχον θέσιν ἣν κατέκτησεν ἅμα τῇ ἐμφανίσει του καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ κάλλιστος βιολιστὴς τῆς ἐποχῆς του. Ὡς ἐκτελεστὴς ἥνωνε τὴν κλασσικὴν καθαρότητα μὲ τὴν τολμηρὰν ἐκτέλεσιν τοῦ Παγανίνι. Τὸ κάλλος καὶ ἡ ἀκρίβεια τοῦ τόνου, τὸ βαθὺ αἴσθημα καὶ ἡ ἀκρίβεια τῆς μελῳδικῆς φράσεως ὑπῆρξαν αἱ κυριώτεραι ἀρεταὶ τοῦ Ἰωάννου Ἀλάρ. Ἔγραψεν ἐπίσης καί τινας συνθέσεις καὶ μερικὰ τεμάχια μελοδράματος, ἄριστα διὰ τὸ ὄργανον ὅπερ ἔπαιζεν. Ἐπίσης ἐξέδωκε μέθοδον τιτλοφορουμένην «Σχολεῖον βιολίου». Τῷ 1873 ἔδωκε τὴν τελευταίαν του συναυλίαν καὶ ἀπεσύρθη τοῦ Ὠδείου. Ἀπειράριθμοι ὑπῆρξαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἐγένοντο διάσημοι μουσικοί. Θ. Β.

Ἀλάρα (Alara). Οὕτω καλεῖται εἰς τὰ μεσαιωνικὰ ἔγγραφα ὁ Ἄλλερ, ποταμὸς τῆς Γερμανίας, χυνόμενος εἰς τὸν Βίσουργιν.

ἀλαράχνη (ἡ) (Halarachna) *[Ζωολ.]*. Γένος παρασιτῶν ζῴων, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκάρεων*. Τὸ παράσιτον τοῦτο παρετηρήθη κατὰ πρῶτον κατὰ τὸ 1847 ὑπὸ τοῦ Allman εἰς τοὺς ῥώθωνας εἴδους φώκης, τῆς *ἀλιχοίρου*, ἥτις κατοικεῖ τὴν Βόρειον θάλασσαν καὶ ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὰς Βρεττανικὰς νήσους. Ἡ ἀλαράχνη παρουσιάζει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Θώραξ ἐπιμήκης μὲ ἀναδιπλωμένους κρίκους· πόδες βραχύτατοι· τὰ νεαρὰ ζῷα εἶναι κατά τι ἐπιμηκέστερα καὶ παρουσιάζουσι πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὸ **δερμάνυσσον** (βλ. καὶ λ. **ἄκαρι**). Μόνον γνωστὸν εἶδος εἶναι *ἀλαράχνη ἡ ἀλίχοιρος* (hala·achna halichoeri), τῆς ὁποίας τὸ μέγεθος φθάνει τὰ 3 χιλ. τοῦ μέτρου. Δ. Ν. Π.

ἀλαράχνιον (Halarachnion Kütz) *[Βοτ.]* βλ. **ἀλυμενία.**

ἀλάργα (ἐκ τοῦ ἐνετικοῦ alarga)· μακράν, εἰς ἀπόστασιν, εἰς τ' ἀνοικτά.

— *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας διαλέκτου, χρησιμοποιούμενος: α') ὡς προστακτικὴ τοῦ ρήματος *ἀλαργάρω*, σημαίνων τότε: *δίελθε πελαγίως, ἀπομακρύνθητι*, ὄχι ὅμως καὶ *ἀπομάκρυνον*, ὅπερ ἐκφράζεται διὰ τοῦ *ἀλαργάρισε*· β') ὡς ἐπίρρημα τοῦ ἰδίου ρήματος, σημαῖνον τότε: *ἀνοικτά, πελαγίως* (βλ. **ἀλαργάρω**).

ἀλαργάρω *[Ναυτ.]*. Κοινοβαρβαρικὸς ναυτικὸς ὅρος (ἐκ τοῦ ἐνετικοῦ **alargare**). **Σημαίνει** *διέρχομαι πελαγίως, ἀπομακρύνω, ἀπομακρύνομαι, ἐξαλάττω* (ἄκραν), ἔχων ἀντιστοίχους ὅρους εἰς τὴν ἀγγλικὴν «**to bear off**», «**to keep off**», «**to sail away from**», καὶ εἰς τὴν γαλλικὴν «**passer au large**», ὁμωνύμους δὲ ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ τοὺς «**ξανοίγω**», «**περνῶ ἀνοικτά**». Σ. Ε. Λ.

ἀλαργεύω ἀπὸ τοῦ ἀλάργα (βλ. λ.)· ἀπομακρύνω, θέτω τι εἰς ἀπόστασιν ἀπό τινος ἄλλου. || ἀμετ. ἀπομακρύνομαι, εἶμαι μακράν || μεταφ. ἀπομακρύνομαι τῆς συγγενείας «**τὰ δευτεροξάδερφα ἀλαργεύουν πιά, δὲ συγγενεύουν**».

Ἀλάρδοσσις. Θεότης τοῦ γαλατικοῦ πανθέου. Εἶναι γνωστὴ μόνον ἀπὸ ἐπιγραφήν τινα ἐπὶ βωμοῦ εὑρεθέντος τῷ 1832 καὶ εὑρισκομένου ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Τουλούζης.

Ἀλάρη *[Γεωγρ.]* βλ. Ἀρχοντικό.

ἀλάρια (Alaria Morr. Lyc.) *[Παλαιοντ.]* Γένος γαστεροπόδων ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀπορραϊδῶν*, ἀποκλειστικῶς ζήσαν κατὰ τὸ ἰουράσιον καὶ τὸ κρητιδικὸν σύστημα. Τούτου τὸ ὄστρακον εἶναι πυργοειδὲς μετὰ στόματος στενοῦ καὶ μακροῦ, βραχέος ὀχετοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ χείλους, τοῦ ὁποίου ὁ τελευταῖος γῦρος δὲν ὑπερβαίνει αὐτό, ἀλλ' εἶναι μεταβεβλημένος εἰς δάκτυλον ἢ πτέρυγα. Αἱ στροφαὶ ὡς καὶ ὁ τελευταῖος γῦρος φέρουσι πολλάκις λείψανα τῶν προγενεστέρων στοματικῶν χειλέων. Ἐντεῦθα ὑπάγεται ἡ ***Alaria myurus Delongch*** τοῦ μεσαίου δογγερίου τοῦ **Bayeux** τοῦ **Calvados** καὶ ***Alaria armata Morris*** καὶ ***Lyc.*** τοῦ ἄνω δογγερίου τοῦ **Minchinhapton.** Θ. Σ.

Digitized by Google

ἀλαρία (alaria Grev., ἐκ τοῦ λατιν. *ala=πτέρυξ) [Βοτ.]*. Γένος φαιοφυκῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λαμιναριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη μὲ μεγάλον φυλλοειδῆ ἔμμισχον θαλλόν, φέροντα ἰσχυρὸν μέσον νεῦρον ὡς συνέχειαν τοῦ μισχου. Ὁ μίσχος καὶ τὸ μέσον νεῦρον εἶναι χονδρώδη, τὸ λοιπὸν τμῆμα τοῦ θαλλοῦ δερματῶδες παρεγχυματικόν. Ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τοῦ φυλλώδους ἐλάσματος εὑρίσκονται διεσπαρμένοι μικροὶ θύσανοι τριχῶν. Οἱ σωροὶ τῶν σποριαγγείων μεγάλοι, ὡς προέχουσαι κατά τι κηλῖδες ἐπὶ ἰδιαιτέρων, λεπτῶν ἄνευ νεύρου, καρπικῶν φυλλαρίων, ἅτινα ἐκφύονται ἀπὸ τοῦ μίσχου καὶ ἀμέσως κάτωθεν τοῦ φυλλώδους ἐλάσματος. Ριζοειδῆ διακεκλαδισμένα.

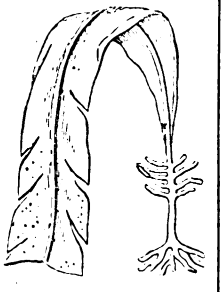

Ἀλαρία ἡ βρώσιμος.

Ἀλαρία ἡ βρώσιμος (A. esculenta grev). Μίσχος στρογγύλος, ἄνωθεν ὀλίγον πεπιεσμένος, μήκους ἀπὸ 10—25 ἑκ. μ. καὶ πάχους ἀπὸ 3—25 χστ.μ. Φυλλῶδες ἔλασμα σπαθοειδὲς ἀποστενούμενον πρὸς τὸν μίσχον, μὲ χείλη κυματοειδῆ, πολλάκις πτεροσχιδές, μήκους ἀπὸ $\frac{1}{2}$ μέχρι 4 καὶ πλέον μέτρων, πλάτους δὲ ἀπὸ 5—30 ἑκ. μ. Σωροὶ ὁμοιόμορφοι ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τῶν καρπικῶν φυλλαρίων, σχηματίζοντες ἀνὰ μίαν μακρὰν κηλῖδα ἐπ' αὐτῶν. Φῦκος πολυετὲς τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ χρησιμεῦον ὡς εὐχάριστος τροφὴ εἰς τοὺς κατοίκους τῶν νήσων Φαρόεο. Συνώνυμα: *Fucus esculentus L., Laminaria esculenta Lyngbi.*

Ν. ΜΟΝΤΕΣΑΝΤΟΣ

Ἀλάριχος. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὸς ὁ βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων ***Οὔλριχ*** Ulrich) ὅστις, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου, ἦτο ταυτοχρόνως καὶ ἀρχηγὸς τῶν ***Φοιδεράτων*** (Συμμάχων), ἀλλὰ καὶ στρατιωτικὸς οὕτως εἰπεῖν διοικητὴς τοῦ Ἰλλυρικοῦ, τουτέστιν ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ αἰῶνας ἡ Ἱστορία, ἀναφέρουσα τὰς λεηλασίας του, ἐπροσωποίησεν ἐν αὐτῷ τὴν ἔννοιαν τῆς βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς, τῆς ἔξωθεν ἐρχομένης. Ἀτόπως τοῦτο. Διότι ὡς ἐξηκρίβωσεν ἡ νεωτέρα ἔρευνα τῶν παλαιῶν κειμένων, μὲ τὴν εὐρύτητα τῆς μεθοδικῆς ἐξετάσεως καὶ ἐκτιμήσεως τῶν γεγονότων, ὁ Ἀλάριχος ἐνεσάρκωσε τὴν ἔννοιαν τῶν δεινῶν τῆς στρατοκρατίας, αἱ δ' ἐπιδρομαί του οὐδὲν ἄλλο ὑπῆρξαν εἰμὴ τὸ θλιβερὸν ἀποτέλεσμα στρατιωτικῶν κινημάτων, ἐκραγέντων διὰ λόγους δυσαρεσκείας ἐναντίον τῶν ἐντολοδόχων καθεστηκυιῶν ἀρχῶν. Ποῦ ἐγεννήθη εἶναι ἄγνωστον. Πιθανῶς παρὰ τὸν Δούναβιν τῷ 350. Ἀνῆκεν εἰς τὴν μοῖραν τῶν ***Βάλτων*** (Δασοβίων), ὧν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἦτο κληρονομικῷ τῷ λόγῳ ἡγεμών. Κατὰ τὸν διχασμὸν τοῦ 376, δὲν ἠκολούθησε τὸν ***Ἀθανάριχον***, ἀλλ' εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὰς παραχωρηθείσας ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος ἐκτάσεις, κατὰ τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν.

Ὁ Ἀλάριχος, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ Γότθοι συλλήβδην, ἦτο Χριστιανὸς τὸ θρήσκευμα, ἂν καὶ μόνον τυπικῶς. Δὲν φαίνεται νὰ εἶχε σαφῆ ἀντίληψιν τῆς νέας μορφῆς τοῦ Θείου. Λόγῳ δὲ τῆς συναφθείσης τῷ 376 πρὸς ἐγκατάστασιν συνθήκης, ἠσπάσθη καὶ αὐτὸς τὸ δόγμα τοῦ *Ἀρειανοῦ*, τὸ πρεσβευόμενον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος. Μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Θεοδοσίου, ὁπότε κατεδιώχθησαν οἱ *ἀρειανίζοντες*, εἶναι γνωστὸν συγκεκριμένως ὅτι δὲν ἐπανῆλθον εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν οἱ Γότθοι. Τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ παράδοξον, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἄωρον καὶ ἀσυνείδητον τῆς χριστιανικῆς των πίστεως, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν εὐκολίαν μεθ' ἧς ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην πίστιν καὶ ἀπὸ τούτου εἰς ἐκεῖνο τὸ δόγμα διέβαινον, συλλήβδην καὶ ὡς ποίμνια, οἱ βάρβαροι ἰδίως λαοί, οἱ ἀπὸ τῆς Αὐτοκρατορίας ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐξαρτώμενοι. Γεγονὸς εἶναι κατὰ τοὺς χρονογράφους, καὶ μάλιστα τὸν Ζώσιμον, ὅτι ὁ Ἀλάριχος μετὰ λύσσης κατεδίωκε τὴν παλαιὰν τῶν Ἑλλήνων εἰδωλολατρείαν. Ὁπωσδήποτε, ἅμα τῇ εἰσόδῳ των οἱ Βάλτοι δὲν φαίνονται ἐγκατασταθέντες εἰς τὰς ταχθείσας ἐπαρχίας, ἀλλ' ἡνωμένοι μετὰ τῶν Ταϊφέλων (Ταραχωδῶν) καὶ τῶν Ἀμάλων Βησιγότθων, ἀπήρτισαν λῃστρικὰς συμμορίας, αἵτινες ἐπιτρέχουσαι τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν, τὴν σημερινὴν Βοσνίαν, Ἀλβανίαν καὶ Δαλματίαν, ἔφθασαν μέχρις αὐτῆς τῆς **Ἀκηλυΐας** (βλ. λ.), ὅπου ἀνεχαιτίσθησαν. Τῷ 378 ἐπέστρεψαν καὶ ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐν **Ἀδριανουπόλει μάχην** (βλ. λ.). Κατ' αὐτὴν συνετρίβησαν οἱ Ρωμαῖοι, ἔπεσε δὲ μαχόμενος ὁ Οὐάλης. Καίτοι δὲν ἀναφέρεται ὀνομαστί, προφανὲς εἶναι ὅτι ἀρχηγὸς τῶν τριῶν μοιρῶν ἦτο ὁ Ἀλάριχος.

Μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Θεοδοσίου, ἄγνωστον πῶς καὶ ποῦ διακριθείς, ἐπροκάλεσε τὴν ἐμπιστοσύνην του. Καὶ ὅταν ἤρχισαν εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ δὴ εἰς τὴν Συρίαν, αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Οὔννων, περὶ τὸ 386 καὶ 387, πλεῖστα τεκμήρια πείθουν ὅτι μεταξὺ τῶν σταλέντων εἰς ἐνίσχυσιν τῶν συριακῶν συνόρων ἦτο καὶ ὁ Ἀλάριχος μετὰ μοίρας μεγάλης *Φοιδεράτων* Βησιγότθων. Εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἀπὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἤτοι μετὰ τὸ 379, εἶχον ἐγκατασταθῆ χιλιάδες *Ὀστρογότθων* (Ἀνατολικῶν Γότθων). Οἱ ἔποικοι οὗτοι, ἐπειδὴ ἄλλοτε εἶχον ὑποστῆ πανωλεθρίαν ἀπὸ τοὺς Οὔννους, ἔτρεμον τώρα ὁπότε εἰς νέαν ἤρχοντο πρὸς αὐτοὺς ἐπαφήν. Καὶ θ' ἀπετέλουν σοβαρὸν κίνδυνον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐὰν δὲν ἀνεπτέρου τὸ φρόνημά των ὁ Ἀλάριχος. Τοιουτοτρόπως ὡπλίσθησαν καὶ οἱ Οστρογότθοι. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ Θεοδόσιος ἐθριάμβευεν ἐν τῇ Δύσει κατὰ τοῦ *Μαξίμου*, οἱ Φοιδερᾶτοι τοῦ Ἀλαρίχου, Βησιγότθοι καὶ Ὀστρογότθοι, ἠνάγκαζον τοὺς Οὔννους ν' ἀποχωρήσουν ἀπὸ τὴν Συρίαν. Τότε λέγεται ὅτι παρέλαβε καὶ τὸν μέλλοντα τῶν Οὔννων βασιλέα *Ἀττίλαν*, ὡς ὅμηρον, ὁ Ἀλάριχος, καί, ἐπὶ ἔτη διαπαιδαγωγῶν αὐτὸν εἰς τὰ στρατόπεδά του, τὸν ἐμόρφωσεν ὅπως καταστῇ ἡ «μάστιξ τοῦ Θεοῦ». Παρ' αὐτῷ ἐπίσης ἐμορφώθη καὶ ὁ νικητὴς τοῦ Ἀττίλα, ὁ *Ἀέτιος*.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐκστρατείας ὁ Ἀλάριχος, ἄγων τοὺς Φοιδεράτους του, πιθανῶς δὲ καὶ ἰσχυρὰν μοῖραν Ὀστρογότθων, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Εὑρίσκετο δὲ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅταν περὶ τὰ τέλη Ἰανουαρίου 395 ἐλήφθη ἡ πληροφορία ὅτι ἀπέθανεν εἰς Μεδιόλανα ὁ Θεοδόσιος, ἐμερίσθη δὲ ἡ Αὐτοκρατορία εἰς τοὺς δύο υἱούς του, ἡ ἀνατολικὴ μὲν εἰς τὸν Ἀρκάδιον, μὲ ἐπίτροπον τὸν *Ρουφῖνον*, Γαλάτην τὴν πατρίδα καὶ πονηρότατον αὐλικόν, ἡ δὲ δυτικὴ εἰς τὸν Ὀνώριον μὲ ἐπίτροπον τὸν *Στηλίχωνα*, στρατηγὸν Βάνδαλον τὴν καταγωγήν, ἀλλὰ στερρῶς ἐχόμενον τοῦ ρωμαϊκοῦ μεγαλείου. Οἱ δύο ἐπίτροποι, ἀλληλομισούμενοι, ἐπεδίωκον νὰ συγγενεύσωσι μὲ τοὺς κηδεμονευομένους των. Ὁ Στηλίχων μάλιστα ἀφοῦ ὑπάνδρευσε τὴν κόρην του Μαρίαν μὲ τὸν Ὀνώριον ἐστοχάσθη δυνατὸν νὰ ἐκδώσῃ καὶ τὴν ἄλλην θυγατέρα του Θερμαντίαν εἰς τὸν Ἀρκάδιον. Τοῦτον πάλιν ἐπεδίωκε ν' ἀποκτήσῃ γαμβρὸν ὁ Ρουφῖνος, ὅταν, διὰ παγίδος στηθείσης ἀπὸ τὸν αὐλικὸν Εὐτρόπιον, ὁ Ἀρκάδιος ἐνυμφεύθη τὴν *Εὐδοξίαν*, Γαλλίδα τὴν καταγωγήν. Τὰ συνοικέσια ταῦτα ὤξυναν τὰ πράγματα, εἰς τρόπον ὥστε κρύφιοι ἐκδικήσεως λόγοι παρεκίνησαν καὶ τοὺς μὲν καὶ τοὺς δὲ νὰ κινήσουν ἐναντίον ἀλλήλων τὰ ὅπλα. Εὐκαιρίαν καὶ λαβὴν ἔδωκεν ἡ προσκλήρωσις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἡ παλαιὰ Ρώμη τὴν διεξεδίκησεν ὡς μητέρα δῆθεν. Ὁ δὲ Ὀνώριος ἠπείλησεν ὅτι καὶ διὰ τῶν ὅπλων θὰ τὴν ἀπέσπα ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Ἀρκάδιον: Ἠπείλει, διότι ἐγνώριζεν ὅτι πλὴν τῶν Φοιδεράτων, ἡ Ἀνατολὴ ἦτο γυμνὴ ρωμαϊκῶν λεγεώνων, ἐπειδὴ οὗτοι, ὁδηγηθέντες εἰς τὴν Δύσιν ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου, ἐκεῖ παρέμεναν ἀκόμη. Ἠπείλει καὶ ὁ Στηλίχων, διότι ἤθελε νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἡ κατάστασις αὕτη δὲν διέφυγε τὸν Ἀλάριχον. Ἐζήτησε λοιπὸν τὴν ἀνανέωσιν τῆς ἐξαιρέτου θέσεως ἣν κατεῖχεν ἐπὶ Θεοδοσίου, ἀλλ' οὐδὲν ἐπέτυχεν.

Ἐξῆλθε τότε τῆς βασιλευούσης καὶ συγκαλέσας τοὺς Γότθους, παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν, ἐκήρυξε τὸ κατὰ τοῦ Κράτους πρῶτον αὐτοῦ κίνημα. Οὐδεμίαν πληροφορίαν ἔχομεν περὶ τοῦ πλήθους τῶν στρατιωτῶν του. Ἀντιθέτως γνωρίζομεν, ὅτι τὸ στράτευμά του παρηκολούθουν καὶ σμήνη ἀέργων, ἐχόντων ὡς ἐπάγγελμα τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἢ μᾶλλον τὸν ἐν ὀνόματι αὐτῆς διωγμὸν τῆς ἑλληνικῆς εἰδωλολατρείας, καὶ φυσικῶς τὴν σύλησιν καὶ λαφυραγωγίαν τῶν πλουσίων τεμενῶν της. Ἡ ἐκκίνησις ἐγένετο τὸ θέρος τοῦ 395. Κατήρχοντο δὲ οἱ Γότθοι βραδέως πρὸς τὴν βασιλεύουσαν. Τόσον φοβεροὶ ὅμως, ὥστε ἀμέσως ἐξεπέμφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀρκαδίου πρὸς τὸν Ὀνώριον ἱκεσίαι νὰ προφθάσῃ τὴν ἀποστολὴν τῶν λεγεώνων, ἵνα δι' αὐτῶν κατασταλῇ ἡ ἀνταρσία. Παραχρῆμα ὁ Στηλίχων ἐξεκίνησε. Ταχὺς εἶχε φθάσει σχεδὸν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐνῷ οἱ Γότθοι λεηλατοῦντες μεθοδικῶς τὴν Θράκην ἐπεβράδυναν τὴν πορείαν των. Ὅταν δ' ἔφθανεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἐκεῖνοι ἐκύκλωσαν τὰ χερσαῖα τείχη τῆς βασιλευούσης. Προφανὲς εἶναι ὅτι ἂν ἀφήνετο ὁ Στηλίχων νὰ κτυπήσῃ τοὺς Γότθους εἰς τὰ νῶτα, θὰ τοὺς κατέβαλλε. Διετάχθη ὅμως νὰ ἐπιστρέψῃ αὐθωρεὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς λεγεῶνας εἰς Θεσσαλονίκην. Ἡ μεταβολὴ ἐπῆλθε, διότι ὁ Ρουφῖνος, προβὰς αὐτοπροσώπως εἰς συνεννοήσεις μὲ τὸν Ἀλάριχον, ἐπέτυχε νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Δὲν κατέστειλεν ὅμως τὴν ἀνταρσίαν. Κατὰ τὸν Ζώσιμον, συνεβούλευσεν αὐτὸν νὰ τραπῇ εἰς λεηλασίαν τῆς πλουσιωτάτης ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος. Τοιουτοτρόπως, καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν διέσωζε, καὶ τοὺς ἐθνικοὺς ἐξεδικεῖτο, προκαλῶν τὴν καταστροφήν, ἥτις συστηματικὴ ἐπηκολούθησε, καὶ θὰ μετέβαλλεν εἰς ἐρείπια τὴν ἕως τότε ἀκμάζουσαν ἐπαρχίαν τὴν ὁποίαν διέβλεπεν ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ διὰ τὴν Ἀνατολήν, ἀφοῦ ὁ Στηλίχων εἶχε τόσας πολεμικὰς δυνάμεις καὶ θὰ τὴν κατέκτα διὰ τὴν Δύσιν.

Ὁ Ἀλάριχος εἰς τὴν Ἑλλάδα.— Ἐντεῦθεν ὁ γοτθικὸς ὄγκος, βαρὺς καὶ δυσκίνητος, διότι ἠκολουθεῖτο ἀπὸ σμήνη γυναικοπαίδων μέσα εἰς τὰς ἁμάξας τὰς ἀποτελούσας τὰ κινητά του στρατόπεδα, ἐπροχώρησε διὰ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὴν ὁποίαν και μέχρι τοῦ φθινοπώρου ἐλεηλάτει, μόλις δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου 395 ὁ Ἀλάριχος ἔφθασεν ἀνενόχλητος εἰς Θερμοπύλας. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἤρχιζεν ἡ λεγομένη Ἐπαρχία τῆς *Ἀχαΐας*, τῆς ὁποίας ἀνθύπατος ἦτο κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὁ *Ἀντίλοχος*. Ὁ διοικητὴς οὗτος ἔλαβεν ἄράγε τ' ἀπαραίτητα μέτρα; Εἶναι ἄγνωστον. Ἀναφέρεται μόνον ὅτι, παρὰ τὰς Θερμοπύλας, ὁ στρατηγὸς *Γερόντιος* ἀντέταξεν ἀσθενῆ τινα στρατεύματα. Δὲν ἀνεχαίτισεν ὅμως τὴν διάβασιν τοῦ Ἀλαρίχου. Διῆλθε λοιπὸν οὗτος τὰ στενά, κατὰ τὸν Εὐνάπιον, «ὥσπερ διὰ σταδίου και ἱπποκρότου πεδίου τρέχων»... Πόσον δὲ τὸν ἐβοήθουν οἱ Χριστιανοὶ ὀργιασταὶ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ὅσα ὁ ἴδιος χρονογράφος μετ' ἀγανακτήσεως προσθέτει: «...τοιαύτας αὐτῷ τὰς πύλας ἀπέδειξε τῆς Ἑλλάδος ἡ τῶν τὰ *φαιὰ ἱμάτια* ἐχόντων ἀκωλύτως προσπαρεισελθόντων ἀσέβεια...»

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας λοιπόν, ὡς δυσηρεστημένος κατὰ τοῦ Κράτους, ἀρχηγὸς τῆς μόνης στρατιωτικῆς δυνάμεως τῶν Φοιδεράτων Γότθων, ἀληθὴς κινηματίας στρατοκράτης, εἰσήλασεν ὁ Ἀλάριχος εἰς τὴν καθ' ἑαυτὴν Ἑλλάδα, τὴν ἐμμένουσαν κατὰ τὸ μέγιστον μέρος εἰς τὰς παλαιὰς τοῦ Δωδεκαθέου παραδόσεις, τὴν στηριζομένην εἰς τὴν προγονικὴν εὔκλειαν καὶ εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας πλειότερον παρὰ εἰς τὰς λόγχας καὶ τὰς ἀσπίδας.

Ἀπὸ τῶν Θερμοπυλῶν ὅλος ἐκεῖνος ὁ χείμαρρος ἐξεχύθη εἰς τὴν Βοιωτικὴν πεδιάδα καὶ ἐπολιόρκησε τὰς ὀχυρὰς Θήβας, ὅπου συνεκεντρώθησαν καὶ ἠμύνοντο οἱ Βοιωτοί. Ἀπελπισθεὶς νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν κατέβη εἰς τὴν Ἀττικήν. Δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον ἂν πρὶν μεταβῇ εἰς Ἀθήνας διέβη ἐξ Ἐλευσῖνος καὶ κατέστρεψε τὸν ναὸν τῆς Δήμητρος, κατασιγάσας ἔκτοτε τὰ Μυστήρια, ἢ ἄν, ἀναχωρῶν ἐξ Ἀθηνῶν διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον, προέβη εἰς τὴν λεηλασίαν τοῦ ἱεροῦ. Ἡ πληροφορία εἶναι ἀσαφής. Πιθανὸν εἶναι ὅτι τὰ Ἐλευσίνια ἐσυλήθησαν ἀπὸ τὰ σμήνη τῶν παρακολουθούντων Χριστιανῶν μᾶλλον παρὰ ἀπὸ τὰ συντεταγμένα στρατεύματα τοῦ Ἀλαρίχου. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Γότθος, σεβόμενος τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν, ἐδέχθη νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ οὐδαμῶς τὰ παρέβλαψεν. Ὁ Ζώσιμος μάλιστα, ὡς ἐνθουσιώδης ἐθνικός, εἰς τοὺς παλαιοὺς θεοὺς ἀποδίδων τὴν προστασίαν, ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀλάριχος ἐφείσθη τῆς πόλεως, φοβηθεὶς τὸ ἄγαλμα τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς, ὅπερ μακρόθεν ἰδὼν ἐξέλαβεν ὡς αὐτὴν ταύτην τὴν θεότητα. Καὶ εἶναι μὲν τοῦτο ὑπερβολή, δεδομένου ὅτι ὁ Ἀλάριχος εἶχε σαφῆ ἔννοιαν τῶν ἔργων τέχνης, φαίνεται δὲ ὅτι μᾶλλον ἐκ θαυμασμοῦ ἐδέχθη νὰ περισώσῃ τὰ «ἔργα τῶν θεῶν», καθὼς ἀπεκάλει τὰ ἀθάνατα τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς μνημεῖα.

Τὰ γεγονότα ταῦτα συνέβησαν τὴν ἄνοιξιν τοῦ 396. Τὸ θέρος ἢ τὸ φθινόπωρον ὁ Ἀλάριχος ἐξεκίνησε καὶ εἰσέβαλεν εἰς Πελοπόννησον. Κατά τινα πληροφορίαν ἐζήτησε νὰ πολιορκήσῃ τὴν Κόρινθον, ἀλλὰ διεῖδε τὸ ἀδύνατον τῆς ἐκπορθήσεως καί, χωρὶς κἂν ν' ἀφήσῃ φρουράν, ἐπροχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου. Οὐδαμοῦ εὕρισκεν ἀντίστασιν. Ἀλλά, ὅπως καὶ μεταγενεστέρως συνέβαινεν, οἱ Πελοποννήσιοι ἀπεσύροντο εἰς τὰ ὄρη, εἰς τρόπον ὥστε ἐλάχιστος πληθυσμὸς παρέμενεν εἰς τὰς πεδιάδας, ἐξ οὗ αἱ κινήσεις τῶν Γότθων ἐδυσκολεύοντο διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ζωαρκείας. Ἡ ἐπιδρομὴ ὅμως αὕτη κατέφερε μεγάλα καὶ ἀνεπανόρθωτα τραύματα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνυπολόγιστον δὲ καταστροφὴν εἰς τὰ ἔργα τέχνης. Διότι δὲν ἐπρόκειτο περὶ κατακτήσεως, ἀλλὰ περὶ συστηματικῆς λαφυραγωγίας τῶν καταλυομένων ἐθνικῶν τεμενῶν τὰ ὁποῖα, ὅσα δὲν ἀπεκομίζοντο ἔπρεπε νὰ συντριβοῦν. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐπρολάμβανον οἱ ἀναλαβόντες, ἐρρινοκόπουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ μαρμάρινα εἴδωλα, καὶ ἐν γένει ἠκρωτηρίαζον τ' ἀγάλματα, ὥστε νὰ τὰ παραμορφώσουν. Τότε, κατά τινας, κατεστράφη καὶ ὁ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναὸς τοῦ Διός, ὅστις ἐξηκολούθει νὰ λειτουργῆται, μολονότι εἶχε προαφαιρεθῆ τὸ ἀριστοτέχνημα τοῦ Φειδίου, μεταφερθὲν εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὸ Λαύσειον, διὰ νὰ καῇ, ἐπὶ Ζήνωνος, κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊὰν τοῦ 475. Ἄλλοι πάλιν βεβαιοῦν ὅτι καὶ ὁ ναὸς κατεστράφη τῷ 408 (καὶ οὐχὶ τῷ 396), ὁπότε κατελύθησαν οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ.

Ἐν τῷ μεταξὺ πλῆθος προσφύγων Ἑλλήνων διεπεραιώθη εἰς Ἰταλίαν καὶ ἱκέτευε τὴν προστασίαν τῆς Ρώμης. Τὴν κατηγόρουν τότε, ὅτι ἐγκατέλιπε τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ, διὰ νὰ τὴν διεκδικήσῃ, ἐπεσώρευσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της τὴν τρομερὰν ταύτην λαίλαπα. Πράγματι λοιπὸν ὁμόφωνος διαμαρτυρία ἠγέρθη καθ' ὅλην τὴν Δύσιν ἐναντίον τῆς ἀπιστίας τοῦ Ρουφίνου καὶ τῆς ἠλιθιότητος τοῦ Ἀρκαδίου. Εἰς τὰς μομφὰς ὅμως καὶ τοὺς θρήνους καὶ τὰς ἀπειλάς, ὁ Ἀρκάδιος καὶ ὁ

Digitized by Google

ἐπίτροπός του ἀπεκρίνοντο ζητοῦντες τὰς λεγεῶνας τῆς Ἀνατολῆς, ἃς κατεκράτει ἀκόμη ἡ Δύσις. Ὁ Στηλίχων καὶ πάλιν ἐδήλωσεν ὅτι θὰ τοὺς ὡδήγει αὐτοπροσώπως εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀφοῦ «σαρώσῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τοὺς Γότθους, καὶ διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοδοσίου». Οὕτως ἐκηρύχθη ἀναφανδὸν πλέον ὁ μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Αὐτοκρατορίας πόλεμος. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ Ρουφῖνος ἐδολοφονεῖτο εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὁ εὐνοῦχος Εὐτρόπιος ἀνελάμβανε νὰ συνεχίσῃ τὴν πολιτικήν του, εἰς τὴν Δύσιν ὁ Στηλίχων ἀπεγύμνου τὴν Γαλατίαν ἀπὸ τὰ καλύτερά της στρατεύματα διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῶν βαρβάρων. Προέβλεπεν, ὡς ὀξύτατος πολιτικός, ὅτι ὁ Ἀλάριχος, ὅταν ἀπεμύζα τὴν Ἀνατολήν, θὰ ἔρριπτεν ὡς σμῆνος ἀκρίδων κατὰ τῆς Δύσεως τοὺς Γότθους του, καὶ ἐζήτησε νὰ τὸν συντρίψῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου παρεγείμαζε.

Τὸν χειμῶνα τοῦ 397, ὁ Στηλίχων ἐπεβίβασεν ὅλας τὰς διαθεσίμους λεγεῶνας τῆς Δύσεως καὶ τὰς τῆς Ἀνατολῆς, ἔφθασε δὲ εἰς τὴν Κόρινθον, τὴν ὁποίαν κατέστησεν ὁρμητήριόν του. Ἐκεῖθεν, αὐξήσας τὰς δυνάμεις του διὰ τῶν ἐθνικῶν τῆς Πελοποννήσου, ἠνάγκασε τοὺς Γότθους νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὸ ὑψίπεδον τῆς Φολόης, ὅπου σήμερον κεῖται τὸ *Λάλα*, εἰς τὸν τέως δῆμον Ὀλυμπίων. Ἀκριβῶς εἰς τὸ ὑψίπεδον τοῦτο, διωκόμενοι κατὰ τὸ 1779 καὶ οἱ Τουρκαλβανοί, οἱ ἐπιτρέχοντες τότε ἐπὶ ὁλόκληρον δεκαετίαν τὴν Πελοπόννησον, εἶχον καταφύγει, διὰ ν' ἀσφαλισθοῦν καὶ νὰ διαβιώσουν, εἰ δυνατόν, ἐπὶ μακρὸν ἀμυνόμενοι. Ὁ Ζώσιμος ἀναφέρει ὅτι τότε συνέβη ἡ ἀπροσδόκητος μεταβολὴ καθ' ἣν ὁ μὲν Στηλίχων, ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ ἔδαφος τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας, καθ' ἧς ἐλογίζετο ὅτι ἔστρεψε τ' ἀδελφικὰ ὅπλα, ὁ δὲ Ἀλάριχος ἀνηγορεύετο εἰς γενικὸν ἀρχηγὸν τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἤτοι πασῶν τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνικῶν χωρῶν πλὴν τῆς Θρᾴκης. Πράγματι, ἀμφίβολος θ' ἀπέβαινεν ἡ μάχη, ἂν ἐδίδετο. Οἱ Γότθοι ἦσαν πολλοὶ ἔναντι τῶν δυνάμεων τοῦ Στηλίχωνος. Εἶχον ὅμως τὸ μειονέκτημα ν' ἀκολουθῶνται ἀπὸ τὰς οἰκογενείας των, εἰς τὰς πελωρίας καὶ δυσκινήτους ἁρμαμάξας. Κοινὸν λοιπὸν συμφέρον ὑπηγόρευε τὴν ἀποφυγὴν τῆς λίαν ἀδήλου τὴν ἔκβασιν τρομερᾶς συρράξεως. Τότε ὁ Στηλίχων ἐπρότεινεν εἰς τὸν Ἀλάριχον νὰ τὸν ἀνακηρύξῃ διοικητὴν τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὅπερ ἀποσπώμενον τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας θὰ προσεκληροῦτο εἰς τὴν Δυτικήν. Πονηρὸς ὁ Γότθος, ἐδέχθη τὴν μυστικὴν συνθήκην, διὰ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδον τῆς Πελοποννήσου. Διεμήνυσεν ὅμως εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιτροπεύοντα εὐνοῦχον Εὐτρόπιον τὴν πρότασιν τοῦ Στηλίχωνος, ὑπέδειξε δὲ τὸ πρακτέον, ὥστε καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ ὁ Ἀλάριχος νὰ διορισθῇ διοικητής του.

Αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης, περιλαμβανόμεναι συλλογικῶς εἰς τὸν *Γίββωνα*, εἶναι καταπληκτικαί. Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ μὲν Στηλίχων, ἀντιληφθεὶς ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ πράξῃ, ἀφῆκε μὲν τὰς ἀνατολικὰς λεγεῶνας ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Γότθου Γαϊνᾶ, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ τὰς ὁδηγήσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, αὐτὸς δὲ παραλαβὼν τὰς δυτικὰς κοόρτεις, ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τῶν πλοίων καί, δεινὰ φοβούμενος διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἰταλίας, μετέβη νὰ ἐνισχύσῃ τὰς παρὰ τὴν Ἀκηλυΐαν καὶ τὰς Ἰουλιανὰς Ἄλπεις ῥωμαϊκὰς φρουρὰς τῆς ἐνετικῆς ἐνδοχώρας. Ὁ δὲ Ἀλάριχος, διαφυγὼν τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων καὶ ἐπαιρόμενος ὅτι, κατὰ χρησμόν, ἦτο ὁ κλητὸς διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ρώμης καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐπωφελήθη τῆς ἀδυναμίας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅσον ἠδύνατο. Παρέλαβε λοιπὸν τὰς τέσσαρας ὀχυρὰς πόλεις τοῦ Ἰλλυρικοῦ, τὸ Μάργον, τὴν Ρατιαρίαν, τὴν Ναϊσσὸν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην, ἀληθῆ ὁπλοποιεῖα κρατικά, εἰς τὰ ὁποῖα ἐσφυρηλάτησεν ἐπὶ ὁλόκληρον τετραετίαν τὰ ὅπλα τῆς σφοδρᾶς ἐπιδρομῆς του κατὰ τῆς Δυτικῆς Αὐτοκρατορίας. Διέμενεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Ἀχρίδα. Ἐκεῖ προσήρχοντο οἱ Γότθοι τῶν διαφόρων μοιρῶν, ἀνατολικοὶ καὶ δυτικοί, ἐκ τῶν ἱπποτῶν ἢ τῶν πεζοπόρων, καί, γυμναζόμενοι εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν τακτικήν, ὁπλιζόμενοι δὲ καὶ ὡς Ρωμαῖοι ὁπλῖται, ἐσχημάτιζον μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸ ἐπικινδυνωδέστερον στράτευμα ὅπερ ποτὲ ἐσχηματίσθη. Διότι εἰς τὴν φυσικὴν δύναμιν καὶ γενναιοκαρδίαν τῶν βαρβάρων αὐτῶν προσετίθεντο τώρα καὶ οἱ ὁπλισμοί, τῶν ὁποίων προηγουμένως, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐστεροῦντο. Οὕτω πως ηὐξήθη ἡ δύναμις τοῦ Ἀλαρίχου.

Περὶ τὸ 401, ὅτε δηλαδὴ ἦτο ἀκόμη διοικητὴς τοῦ Ἰλλυρικοῦ, μεταξὺ δὲ τῶν Βησιγότθων μόνον τοὺς Βάλτους διῴκει ὡς ἡγεμών, ἐξ ἀγνώστου ἀφορμῆς προεκλήθη μία μεγάλη συνέλευσις Γότθων ἀρχηγῶν. Καὶ αὐτὴ τὸν ἀνεκήρυξε τότε *βασιλέα τῶν Βησιγότθων*. Ὅλοι μιᾷ φωνῇ ἐζήτησαν ἀπὸ αὐτὸν νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν δουλείαν τῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐτέλουν καὶ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν νίκην. Τοιουτοτρόπως, τρίτη δύναμις, στρατιωτικὴ αὐτή, ἀνυψοῦτο καὶ ἐμεσολάβει μεταξὺ τῶν δύο ἐπικρατειῶν, αἵτινες ἐνέμοντο τὸν ῥωμαϊκὸν κόσμον. Ὁ νέος βασιλεύς, ὑπολογίζων μὲ τὴν ἔνστικτον ἐπιμέλειαν βαρβάρου ἀνδρός, πρὸς ποῖον μέρος ἦτο ὠφελιμώτερον νὰ στρέψῃ τὰ ὅπλα του, ἤρχισε νὰ πωλῇ τὰς ὑπηρεσίας του, ποτὲ μὲν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ποτὲ δὲ εἰς τὴν Δύσιν. Αἱ ἐπαρχίαι τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας εἶχον λεηλατηθῆ, διαυλακωθεῖσαι ἀπὸ τὰς ὀρδάς του κατὰ καιρούς. Ἡ Κωνσταντινούπολις εὑρίσκετο εἰς θέσιν πολὺ ὀχυράν. Ἡ δὲ Ἀσία παρέμενεν ἀπροσπέλαστος εἰς στράτευμα στερούμενον ναυτικοῦ. Ἀντιθέτως ἡ Ἰταλία, μετὰ τὴν διάβασιν τῶν πρώτων ἐμποδίων, παρέμενε πλουσία καὶ ἀκεραία, καὶ γαργαλιστικὴ ὡς λεία εἰς τὴν ἀκόρεστον βουλιμίαν τῶν Γότθων.

Κατὰ τῆς Ρώμης. — Ἡ δευτέρα μεγάλη ἐπιδρομὴ τοῦ Ἀλαρίχου συνέβη τῷ 402, καὶ εἶχεν, ὅπως ἡ πρώτη, μορφὴν στρατιωτικοῦ κινήματος. Δὲν προήρχετο ἔξωθεν τὸ κῦμα τῶν πολεμιστῶν. Οὔτε ἦσαν ἀπειθάρχητα στίφη. Ἦσαν οἱ Φοιδερᾶτοι, οἱ ὡπλισμένοι διὰ ῥωμαϊκῶν ὅπλων, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ὑπηρεσίαν. Ὁ Ἀλάριχος, ζητήσας νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν Ὁνώριον, δὲν ἔγινε δεκτός. Ὠργίσθη, συνεκέντρωσε τὰ στρατεύματά του καὶ ἐκινήθη πρὸς τὰς Ἰουλιανὰς Ἄλπεις, ἀφήσας νὰ προηγῆται ἡ φήμη καθ' ἣν εἶχεν ἐκλεγῆ ὑπὸ τῆς Προνοίας διὰ νὰ συντρίψῃ τὴν ἄπιστον Ρώμην, διὰ νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ προσώπου γῆς τὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἠλάλαζον περιχαρεῖς οἱ Γότθοι, κρούοντες κατὰ τὸ ἔθος τὰ δόρατα ἐπὶ τῶν ἀσπίδων. Διότι καὶ λεία πλουσία προέκειτο, καί, τὸ χαρακτηριστικώτερον, εἶχον πλέον σαφῆ ἔννοιαν ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἐνδεδειγμένοι κληρονόμοι τῆς ῥωμαϊκῆς αἴγλης, ἣν περὶ πολλοῦ πλέον ἐποιοῦντο καὶ ὠρέγοντο, μὲ τὴν συναίσθησιν ὅτι αὐτοὶ ἦσαν ἄξιοί της καὶ ὄχι οἱ ἐκτεθηλυμένοι Ρωμαῖοι.

Διηυθύνθη λοιπὸν ἡ μᾶζα ἐκείνη, ἀπηλλαγμένη ὅμως τώρα τῶν πολλῶν γυναικοπαίδων, πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλὰ εἰς τὰς στενὰς διαβάσεις τῶν Ἰουλιανῶν Ἄλπεων, παρὰ τὴν Καρνίαν, κατέτριψε παρὰ πολὺν χρόνον διὰ νὰ ὑπερπηδήσῃ τὰ ἐμπόδια τὰ ὁποῖα ἐτάσσοντο διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ τόπου, ἰδίως ἀπὸ τῆς Ἀκηλυΐας. Μολαταῦτα, ἦτο τόσον πολὺ μεγάλος ὁ τρόμος, ὁ καταλαβὼν τοὺς κατοίκους ὅλης τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου, ὥστε οἱ πλούσιοι, χωρὶς κἂν νὰ περιμένουν, ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς κινητοποιήσεως τῶν Γότθων ἐπεβίβασαν τὴν κινητήν των περιουσίαν. Καὶ ἄλλοι εἰς Σικελίαν τὴν κατηύθυναν, ἄλλοι δὲ εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἦτο δὲ τόσος ὁ πανικὸς καθ' ὅλην τὴν χώραν, εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τοὺς ἀγρούς, ὥστε οἱ Ἐθνικοί, μυκτηρίζοντες τοὺς Χριστιανοὺς ὅτι ἰδικός των ἦτο ὁ Γότθος καὶ ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας των ἤρχετο νὰ ἐπαναλάβῃ εἰς τὰς χαριέσσας πεδιάδας τῆς Ἰταλίας τοὺς φρικτοὺς ὀργιασμοὺς καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἐθεώρουν τὰ τελούμενα ὡς δεῖγμα τῆς ὀργῆς τῶν ἐγκαταλειπομένων θεῶν. Ἐξ ἄλλου πάλιν οἱ Χριστιανοί, πανικόβλητοι καὶ αὐτοί, εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς τιμωρίας τῆς ἐκλύτου Ρώμης ἀπέδιδον τὴν ἐπερχομένην μάστιγα, ἣν θείαν ἀκριβῶς ἐξελάμβανον. Ἔλεγον δ' ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ἀλαρίχου ἔγινεν ἀπὸ τὴν Θείαν Πρόνοιαν, διὰ νὰ μὴ σπιλωθῇ Ρωμαῖος Χριστιανός, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μὴ τιμωρήσῃ Χριστιανοὺς βάρβαρος ἐθνικός. Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι ἀφαντάστου ἀφελείας, ἀνάλογοι ὅμως καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καὶ πρὸς τὴν δεινότητα τῆς περιστάσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ὁνώριος, παῖς τὸ πνεῦμα, μολονότι ἀνδρούμενος, ἐκάθευδεν εἰς τὰ ἐν Μεδιολάνοις ἀνάκτορά του, ἀδιαφορῶν διὰ τὰ συμβαίνοντα. Ἀναφέρεται μάλιστα ὅτι καθ' ὁλοκληρίαν ἠγνόει τὸν Ἀλάριχον, οὐδὲ ἐγνώριζε πόσον ἐτρομοκράτει ἀπὸ δεκαετίας περίπου τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν, ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς ὁποίας ἐτρέφετο ἡ στρατοκρατικὴ ἐκείνη φυσιογνωμία. Ὅταν λοιπόν, εἰς τὰς πρώτας συγκρούσεις παρὰ τὰς Ἰουλιανὰς Ἄλπεις, ὁ πανικός, ἀπὸ χώρας εἰς χώραν, ἔφθασε μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα καὶ κατέκλυσε, μέχρι τοῦ ἀνακτόρου τῶν Μεδιολάνων, τὰ πάντα, περίτρομος ὁ Ὁνώριος ἐζήτησε νὰ φύγῃ καὶ νὰ κρυβῇ εἰς Γαλατίαν. Ἀντιθέτως ὁ Στηλίχων, φοβούμενος μήπως ἡ ἄμυνα παραλύσῃ, ἀπέστειλε τὸν αὐτοκράτορα μέσῳ τοῦ στρατοπέδου εἰς τὸ Ἄστυ. Αὐτὸς δέ, μολονότι ἦτο χειμών, μετέβη εἰς τὰς παραρρηνίους ἐπαρχίας, ἐπεκαλέσθη ὡς βάρβαρος καὶ αὐτὸς (ἀφοῦ ἦτο Βάνδαλος) τὴν ἀρωγὴν τῶν βαρβάρων, ὑπεσχέθη πολλὰ καὶ ἐσχημάτισε πλείστους ὅσους πυρῆνας, εἰς οὓς ἔταξε τὸ πρόγραμμα τῆς ἐνεργείας μὲ καταπληκτικὴν ἁρμονίαν, ἀποκαλύπτουσαν ὅτι ἔκτοτε εἶχε σχηματίσει τὸ στρατηγικόν του σχέδιον. Ὅλοι οἱ παλαιοὶ τῆς Ρώμης ἐχθροί, οἱ εἰδωλολάτραι, ἔγιναν τώρα προθύμως οἱ προστάται καὶ ἀμύντορες αὐτῆς, ἐναντίον τῶν Φοιδεράτων Γότθων οἵτινες, ὑπηρετοῦντες αὐτὴν στρατιωτικῶς, ὕψωσαν ὅπλα διὰ στρατιωτικοῦ κινήματος καὶ ἐζήτουν νὰ συντρίψουν τὸ κράτος.

Αἱ πρῶται ἡμέραι τῆς ἀνοίξεως τοῦ 403, μὲ τὴν λύσιν τῶν χιόνων, ἐβοήθησαν τὸν Ἀλάριχον νὰ διαβῇ τὰς Ἄλπεις. Ὁ δὲ Ὁνώριος, πολιορκούμενος πλέον εἰς τὸ Ἄστυ, μικροῦ δεῖν παρεδίδετο. Ἀλλ' ὁ Στηλίχων ἔφθασε, καὶ τὰ στρατεύματά του, πανταχόθεν συρρέοντα κατὰ τὸ σχέδιον, ἐκύκλωσαν τοὺς Γότθους. Ἐπωφελούμενοι δὲ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν οἱ Χριστιανοὶ Γότθοι, πανηγυρίζοντες τὸ Πάσχα, εἶχον μεθυσθῆ καὶ κατέστησαν ἀνίκανοι εἰς ἄμυναν, οἱ εἰδωλολάτραι τοῦ Στηλίχωνος ἐπέπεσαν ἐναντίον τοῦ ἐν Πολλεντίᾳ (Pollentza) μεγάλου στρατοπέδου των, τοὺς ἐνίκησαν κατὰ κράτος καὶ ἐπλούτησαν μὲ τὴν ἀνυπολόγιστον λείαν, ἥτις εὑρέθη ἐκεῖ. Ἦτο ἡ 29η Μαρτίου τοῦ ἔτους 403. Ὁ Ἀλάριχος, ἀφοῦ ἐπὶ ματαίῳ μετεχειρίσθη ὅλην τὴν δεξιότητά του καὶ τὴν ἀνδρείαν του διὰ νὰ προασπίσῃ τὰ ἐρείσματά του, βλέπων τὴν γυναῖκά του αἰχμαλωτιζομένην, αἰχμάλωτα δὲ καὶ τὰ τέκνα του καὶ τὰς νύμφας, ἀπεσύρθη μὲ τὸ ἱππικόν του. Κατόπιν δέ, διὰ ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ζημίαν μὲ ἀξιομνημόνευτον ἐνέργειαν, ἀπεφάσισε νὰ διαβῇ τὰ Ἀπέννινα, διὰ νὰ λεηλατήσῃ τὴν Τοσκάνην, ἐπιπέσῃ δὲ κατὰ τῆς Ρώμης. Ἀλλὰ οἱ Γότθοι ἀρχηγοί, ὀλίγον διατεθειμένοι ν' ἀκολουθήσουν τὸν ἡττημένον βασιλέα, τοῦ ὁποίου ὁ ἀστὴρ εἶχεν ἀμαυρωθῆ, ἠπείλησαν νὰ τὸν ἐγκαταλείψουν. Ἠναγκάσθη λοιπὸν νὰ δεχθῇ τὰς προτάσεις ὅπως ἀποσυρθῇ τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ τοῦ ἀποδοθῇ ἡ οἰκογένειά του καὶ νὰ τοῦ χορηγηθῇ ἐτησία ἐπιχορήγησις ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ὁ Ἀλάριχος ἐπεδίωξε νὰ ἐπιπέσῃ αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τῆς πλουσίας Βερώνης. Εἰδοποιηθεὶς ὅμως ἐγκαίρως ὁ Στηλίχων διηύθυνεν αὐτοπροσώπως τὴν ἄμυναν, ἔταξε δὲ τόσον τεχνηέντως τὰς ἐνέδρας του, ὥστε ὁ Ἀλάριχος εὐτυχῆ ἐθεώρησεν ἑαυτὸν διότι ἠδυνήθη νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς. Μολαταῦτα, συντετριμμένος, ἐγκαταλελειμμένος, ὁ βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων, ἠδυνήθη νὰ συγκεντρώσῃ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του εἰς τὰς Ἰουλιανὰς Ἄλπεις. Ἐκεῖθεν δέ, ἀπειλήσας ἀκόμη μίαν φορὰν τὰ στρατεύματα τοῦ Στηλίχωνος, ἀπεμακρύνθη τῆς Ἰταλίας καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰς ὀχυρὰς πόλεις τοῦ Ἰλλυρικοῦ, χωρὶς ὅμως ν' ἀποβάλῃ τὴν ἐλπίδα τῆς ἐπανόδου.

Εἰς τὴν Ρώμην ὁ Ὁνώριος ἐθριάμβευσεν. Ἀνήγειρε, κατὰ τὸ ἔθος, *νικητήριον ἁψῖδα*, ἐπὶ τῇ συντριβῇ τῶν Γότθων. Ἀλλὰ δὲν διέκρινε τὴν μεγάλην θύελλαν τὴν ὁποίαν ἡ ἐπιχείρησις του Ἀλαρίχου διήγειρεν εἰς τὰ διάφορα γερμανικὰ φῦλα, ἅτινα ἐπὶ τριετίαν ὁλόκληρον κατεμάστισαν διὰ τῆς ἐπιδρομῆς των τὴν βόρειον καὶ μέσην Ἰταλίαν, μέχρις ὅτου, πάλιν ὁ Στηλίχων, διὰ τῆς μεθόδου τῶν ἐνεδρῶν, κατώρθωσε νὰ τὰ συντρίψῃ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 406. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀλάριχος κατεγίνετο, καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ Δουνάβεως, ἀπὸ τῶν πηγῶν του μέχρι τῶν ἐκβολῶν, νὰ ἑνοποιήσῃ ἐκ νέου τὰς κατεσπαρμένας δυνάμεις τῶν Βησιγότθων καὶ πρὸ πάντων νὰ ἐξομαλύνῃ τὰς ἐν τῷ μεταξὺ προκυψάσας διαφορὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀρχηγῶν. Τῷ 407 ὅμως, ὅταν εἰς τὰ Ἀρέλατα (Arles) τῆς Γαλλίας ἐπαναστατήσας ὁ στρατηγὸς Κωνσταντῖνος ἀνηγορεύθη Αὐτοκράτωρ ἀντὶ τοῦ Ὁνωρίου, κλεισθέντος εἰς τὰ ἑλώδη χαρακώματα τῆς Ραβέννης, ὁ Στηλίχων ἐνεθυμήθη τὸν Ἀλάριχον καὶ ἐζήτησε νὰ ἴδῃ κατὰ πόσον θὰ ἠδύνατο νὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς τὸν νέον ἀγῶνα. Διότι ὁ Κωνσταντῖνος, ἐντὸς ὀλίγου, καὶ τὰς παραρρηνίους ἐπαρχίας προσήρτισε, καὶ τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον κατέκτησε. Διεμήνυσε λοιπὸν εἰς τὸν παλαιὸν ἀντίπαλόν του τὸ πρὸ ἐτῶν ὑποβληθὲν σχέδιον τῆς προσαρτήσεως τοῦ Ἰλλυρικοῦ εἰς τὴν Δυτικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ὁ Ἀλάριχος ἐδέχθη. Μεταφερόμενος δὲ ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς μιᾶς Αὐτοκρατορίας εἰς τὴν ἄλλην, διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ ἐπαρχίᾳ. Ὁ νέος τίτλος ἦτο ὑποδεέστερος. Ὡς ἐπικερδέστερος ὅμως ἔγινε δεκτός. Ἄλλωστε, κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἀποθανόντος τοῦ Ἀρκαδίου, δὲν ἐπερίμενε μεταβολὴν ἐπὶ τὰ βελτίω ἀπὸ τὴν Πουλχερίαν, ἥτις εἶχεν ἀναλάβει τὰ ἡνία τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐπειδὴ ὅμως ἠγέρθησαν ἐν Ραβέννῃ ὑπόνοιαί τινες, ὁ Ἀλάριχος, συνοδευόμενος ἀπὸ μεγάλην μοῖραν Βάλτων πανόπλων, ἐπεφάνη εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἰταλίας, βεβαιῶν περὶ τοῦ ἀμειώτου τῆς πρὸς τὸν Στηλίχωνα φιλίας του καὶ τὸν ἄμετρόν του σεβασμὸν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ὁνώριον. Προσεφέρθη μάλιστα, ὡς ἦτο πάνοπλος, νὰ ὁδεύσῃ ἐναντίον τοῦ ἐν Γαλατίᾳ ἐπιβάτου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ τοῦ δώσουν ἀρκετὰ χρήματα διὰ τὴν ἐκστρατείαν καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἀναγνώρισιν κατοχῆς τῶν ἐρήμων ἐπαρχιῶν τὰς ὁποίας θὰ κατελάμβανεν. Ὁ Στηλίχων ἐφάνη πρόθυμος νὰ ἐκτελέσῃ τὰ προτεινόμενα. Οὕτω καὶ τὴν νέαν ἐπιδρομὴν θ' ἀπέτρεπε, καὶ θὰ κατέβαλλε τὸν ἅρπαγα. Ἀλλ' οἱ ἐχθροί του, στηριζόμενοι εἰς τοὺς παλαιμάχους Ρωμαίους, οἵτινες βαρέως ἔφερον τὴν ὑπὸ τοῦ Βανδάλου προτίμησιν τῶν βαρβάρων Γότθων εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, κατώρθωσαν νὰ τὸν δυσφημήσουν. Διαταγῇ δὲ τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ ἐπίτροπός του καὶ πενθερός του Στηλίχων ἐφονεύθη καὶ πάντες οἱ φίλοι του καὶ ὀπαδοὶ ἐκρεουργήθησαν.

Μόλις ὅμως ἐτέθη ἐκποδὼν τὸ ἐμπόδιον, ἐξεχείλισε τὸ βαρβαρικὸν ῥεῦμα. Διότι οἱ Φοιδερᾶτοι τῆς Ρώμης, Γότθοι καὶ Οὖννοι καὶ Ἀλανοί, λυ-

Digitized by Google

κούμενοι διὰ τὴν στέρησιν τοῦ Στηλίχωνος ἐδυσφόρουν μέν, δὲν ἐπανεστάτουν δ' ἐκ φόβου μήπως πάθουν αἱ οἰκογένειαι τῶν ἀρχηγῶν των, ὅσαι ἐφυλάσσοντο ὡς ὅμηροι εἰς διαφόρους ὀχυρὰς τῆς Ἰταλίας πόλεις. Ὅταν ὅμως ἔσφαξεν ὅλους τοὺς ὁμήρους τῶν Φοιδεράτων ὁ Ὀνώριος καὶ διέταξε τὴν δήμευσιν ὅλων τῶν ἀποσκευῶν των, τότε καὶ ἐκεῖνοι, συμποσούμενοι εἰς τριάκοντα χιλιάδας καὶ μαινόμενοι διὰ τὴν μιαιφονίαν, ἐλιποτάκτησαν, ὡς μία δὲ μᾶζα προσῆλθον εἰς τὸ στράτευμα τοῦ Ἀλαρίχου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐζήτησαν ἐκδίκησιν. Ὁ Βησιγότθος δὲν ἤθελε καλυτέραν βοήθειαν. Διότι ἀπὸ μακροῦ οἱ νέοι του σύμμαχοι ἐγνώριζον τὰς διαβάσεις τῆς Ἰταλίας καὶ τὰς ἀδυναμίας της. Ἔστειλε λοιπὸν ἀμέσως πρεσβείαν εἰς Ῥάβενναν καὶ ἐζήτησε τοὺς καθυστερουμένους μισθούς του. Ἐζήτησεν ἐπιπροσθέτως ἱκανοποίησιν διὰ τὴν προσγενομένην εἰς τοὺς νέους του συμμάχους ὕβριν. Εἰς ἀπάντησιν ἐστάλη ἐκ Ῥαβέννης μεγάλη πρεσβεία. Προφανῶς ἐστάλησαν καὶ χρήματα καὶ ἡ μῆνις ἐφάνη κατασταλεῖσα. Ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι, ἐκλαβόντες τὴν σύνεσιν τοῦ Ἀλαρίχου ὡς φόβον, ἠρνήθησαν τελικῶς νὰ ἐκπληρώσουν τὰς ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις, χωρὶς κἂν νὰ διανοηθοῦν ὅτι ἔπρεπε καὶ νὰ συγκεντρώσουν δυνάμεις πρὸς ἄμυναν. Τότε καὶ ὁ Ἀλάριχος, καταργήσας δι' ἐπισήμου τελετῆς τὰς συνδεούσας αὐτὸν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους συμβάσεις, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν του. Καὶ ἀπὸ τὰς φάραγγας τῶν Ἰουλιανῶν Ἄλπεων, εἰς τὰς ὁποίας εἰσήλασε τὴν ἄνοιξιν τοῦ 409, ἔδειξεν εἰς τοὺς συντρόφους του τὰ ἀγαθὰ τοῦ ἰταλικοῦ κλίματος, τὰς πλουσιωτάτας τῆς χώρας πόλεις, τὰς εὐφόρους γαίας της. Ὑπέμνησεν εἰς τὴν ἀκόρεστον βουλιμίαν των τοὺς παγκοσμίους θησαυρούς, οὓς συνεσώρευσαν εἰς τὴν Ῥώμην τριακόσιοι καὶ πλέον *θρίαμβοι*, καὶ τοὺς ἐβεβαίωσε πόσον εὔκολον ἦτο νὰ τὴν κατακτήσουν. Πειθαρχίαν μόνον ἐζήτει ἀδιάπτωτον, διὰ νὰ μὴ ἐπαναληφθῇ ἡ συμφορὰ τῆς Πολλεντίας κατὰ τὸ 403.

Μετ' ὀλίγον, σχεδὸν ἀνυπεράσπιστοι, ἔπεσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν του ἡ Ἀκηλυΐα, τὸ Ἄλτινον, ἡ Κογκόρδια, ἡ Κρεμώνη. Νέοι δὲ σύμμαχοι ἔφθασαν τότε καὶ ἠνώθησαν ὑπὸ τὴν σημαίαν του, ἥτις ἐκυμάτιζεν ἤδη ἔξωθι τῆς Ῥαβέννης, προκαλοῦσα τὸν πανικὸν εἰς τοὺς κατοίκους της. Ὁ Ἀλάριχος ἐν τούτοις ἐζήτει ν' ἀποφύγῃ τὴν τειχομαχίαν. Ἐφοβεῖτο ἐπίσης τὰ παράδοξα ἕλη, ἅτινα ἀπετέλουν ἀληθῆ ἀμυντικὴν γραμμὴν γύρω ἀπὸ τὴν νεοσύστατον αὐτὴν πρωτεύουσαν τῆς Δυτικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀκολουθῶν λοιπὸν τὴν παραλιακὴν ὁδόν, κατὰ μῆκος τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, εἶτα δὲ κάμπτων τὴν *Φλαμινίαν ὁδόν*, ἔρχεται, ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, χωρὶς νὰ εὕρῃ οὐδαμοῦ ἀντίστασιν, μέχρι τῆς Ῥώμης, εἰς τὴν πεδιάδα τῆς ὁποίας βραδέως ἤρχισε ν' ἁπλώνῃ τὰς σκηνάς του.

Ἐρημίτης τις ζητεῖ νὰ τοῦ κατευνάσῃ τὴν ὀργήν: «—Ἀδυνατῶ ν' ἀνακόψω τὴν πορείαν μου, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Ἀλάριχος. Ὁ Θεὸς μὲ ὠθεῖ». Εἶχε δ' ἡ Ῥώμη τὸν καιρὸν ἐκεῖνον δέκα τρία μίλλια περιφέρειαν, τριάκοντα ἑπτὰ πύλας, ἀντιστοιχούσας πρὸς ἰσάριθμα προάστεια ἀποτελοῦντα αὐτόχρημα πολυάνδρους πόλεις. Εἶχεν ἑπτὰ γεφύρας ἐπὶ τοῦ Τιβέρεως, εἴκοσι ἑπτὰ κυρίας ὁδούς, ὀκτὼ πεδία, δέκα ἑπτὰ πλατείας, δέκα ἐννέα ὑδραγωγοὺς τόσου πλάτους, ὥστε ἵππος θὰ ἠδύνατο νὰ διατρέχῃ αὐτοὺς εἰς τὰς παρειάς, λέμβος δ' ἐν τῷ ἀγωγῷ, καὶ δέκα πέντε *κινστέρνας*, πλὴν τῶν κρηνῶν αἵτινες ἀνήρχοντο εἰς χιλίας τριακοσίας πενήντα δύο. Εἶχεν ἀκόμη δύο Καπιτώλια, τετρακοσίους εἴκοσι τέσσαρας ναούς, δέκα τέσσαρα ἱερὰ Ἄλση, τρεῖς Γερουσίας, δέκα ἑπτὰ βασιλικὰς διὰ τὴν δικαιοσύνην, εἴκοσι ἐννέα βιβλιοθήκας, ὀκτὼ ἱπποδρόμους, δύο ἀμφιθέατρα, ἓξ στάδια μονομάχων, πέντε διὰ ναυμαχίας, δέκα ἓξ θέρμας δημοσίας, ὀκτακόσια πεντήκοντα ἓξ λουτρὰ ἐπὶ πληρωμῇ. Διὰ νὰ ἐννοηθοῦν δὲ αἱ διαστάσεις καὶ οἱ ὄγκοι τῶν ῥωμαϊκῶν τούτων μνημείων, ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν ὅτι τὸ θέατρον τοῦ Πομπηΐου ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ τεσσαράκοντα χιλιάδας θεατῶν, ὁ Μέγας Ἱππόδρομος διακοσίας χιλιάδας, αἱ δὲ Θέρμαι τοῦ Διοκλητιανοῦ ἔθετον εἰς τὴν διάθεσιν τῶν πολιτῶν τρεῖς χιλιάδας διακοσίους μαρμαρίνους λουτῆρας. Αἱ τεσσαράκοντα ἓξ χιλιάδες ἰδιωτικαὶ οἰκίαι καὶ τὰ χίλια ἑπτακόσια ὀγδοήκοντα μέγαρα, τὰ τόσον ὑψηλὰ ὥστε αὐτοκρατορικὰ διατάγματα εἶχαν ἀπαγορεύσει μεγαλύτερον κτιστὸν ὕψος ἀπὸ εἴκοσι τρία μέτρα, ἱκανὰ δηλονότι νὰ περιλάβουν πέντε τουλάχιστον ὀρόφους, ἦσαν κατεσπαρμέναι εἰς τετρακοσίας εἴκοσι τέσσαρας συνοικίας. Τοιαύτη ἦτο ἡ Ῥώμη, κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἀσύλητος ἀκόμη, ἀπόρθητος, ἀπαραβίαστος. Κατά τινας ὑπολογισμούς, αὐθαιρέτους ὅμως, ὁ πληθυσμός της τῷ 409 ἀνήρχετο εἰς τὸ ἑκατομμύριον.

Ὁπωσδήποτε ὁ Ἀλάριχος, ἀδυνατῶν νὰ τειχομαχήσῃ, ἐζήτησε νὰ τὴν κυριεύσῃ διὰ τῆς πείνης. Αὐτὴ δὲ καθημερινῶς ηὔξανε. Ἡ ἐλεημοσύνη τῶν μοναχῶν καὶ ὁ οἶκτος τῆς χήρας τοῦ αὐτοκράτορος Γρατιανοῦ πολὺ ἀπεῖχον τῆς πληρώσεως τῶν ἀπείρων ἀναγκῶν, μολονότι ἀπηθανατίσθησαν ἀπὸ τοὺς στιχοπλόκους τῆς ἐποχῆς. Ὅταν ἐξέλιπον τὰ τρόφιμα, τὸ πολὺ πλῆθος ἤρχισε νὰ καταναλίσκῃ ἀποτρόπαια ἐδώδιμα. Ἀπέθνησκον δὲ σωρηδὸν καθ' ὁδὸν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ πτώματά των ἄλλοι κατέτρωγον διὰ νὰ ἐπιζήσουν ἡμέρας τινάς. Εἰς τὴν δημοσίαν συμφορὰν αἱ ἀρχαὶ ἀντέταξαν τὴν δεισιδαίμονα ἐπίκλησιν. Ἐτροῦσκοι μάντεις ἦλθον νὰ βεβαιώσουν, ὅτι πρό τινος εἶχον σώσει τὴν πόλιν τῆς Νάρνης διὰ τῶν εὐχῶν των, μὲ τὰς ὁποίας ἐπέσυραν τοὺς κεραυνοὺς ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Προσεφέρθησαν λοιπὸν νὰ πράξουν τὸ ἴδιον καὶ διὰ τὴν Ῥώμην. Ὁ Ἔπαρχος τῆς πόλεως Πομπηϊανὸς ἀπετάθη τότε εἰς τὰς Σιβύλλας. Αὐται δ' ἀπήντησαν ὅτι τότε μόνον θὰ ἐξημμενίζετο ὁ θεός, ὅταν πομπὴ γερουσιαστῶν ἀνήρχετο εἰς τὸ Καπιτώλιον νὰ τελέσῃ ἱλαστήριον θυσίαν. Οὐδεὶς ὅμως τῶν γερουσιαστῶν, διὰ τὸν φόβον τῶν αὐστηρῶν χριστιανικῶν διαταγμάτων, ἐτόλμησε ν' ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν. Ἀπεδιώχθησαν λοιπὸν οἱ Ἐτροῦσκοι μάντεις. Ἀλλ' ὅταν ἀπηλπίσθησαν ὅτι δὲν θὰ ἐλάμβανον καὶ ἀπὸ τὴν Ῥάβενναν τὴν ἐλπιζομένην βοήθειαν, τότε πλέον ἐστράφησαν πρὸς τὸν πολιορκητήν. Ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν τὸν γερουσιαστὴν Βασίλειον καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν ἀρχηγὸν τῶν νοταρίων. Εἰς τὴν παρατήρησιν τοῦ τελευταίου εἰπόντος: «Ἀλλὰ δὲν βλέπεις πόσοι ἄνθρωποι εὑρίσκονται ἀκόμη ἐν Ῥώμῃ;» ἐκεῖνος φέρεται εἰπών: «Ὅσον πυκνότεροι οἱ στάχεις, τόσον καλύτερα θερίζονται». Κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις ὁ Γότθος ἐζήτησε νὰ τοῦ δώσουν ὅλον τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον ὅσος μένει ἐν τῇ πόλει, ὅλα τὰ πολύτιμα ἀντικείμενα καὶ ὅσους βαρβάρους ἔχουν σκλάβους: «Ἀλλὰ τότε, τὸν ἠρώτησαν, τί μᾶς ἀφήνεις;» Καὶ ἐκεῖνος εἶπε: «Τὴν ζωήν.» Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐδέχθη ἐκεχειρίαν. Καὶ ἐμείωσε τὰς ἀξιώσεις του εἰς πέντε χιλιάδας λίτρας χρυσοῦ, τριάκοντα χιλιάδας λίτρας ἀργύρου, τριάντα χιλιάδας λίτρας πιπέρεως, τέσσαρας χιλιάδας μεταξίνους ἀμφιέσεις, τρισχιλίας ἐσθῆτας ἐκ λεπτῆς πορφύρας. Ἀλλὰ ἔμεινεν ἀδιάσειστος εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν ὅλων τῶν βαρβάρων δούλων. Αἱ προτάσεις του ἔγιναν δεκταί. Πάντες οἱ Ῥωμαῖοι συνέβαλον διὰ ν' ἀπαρτίσουν τὰ λύτρα. Διὰ νὰ συμπληρωθοῦν, ὅμως ἐτάκησαν πολλὰ χάλκινα καὶ ἄλλα ἐκ πολυτίμων μετάλλων ἀγάλματα. Μεταξὺ αὐτῶν μνημονεύεται καὶ ἓν ἀριστοτέχνημα, τὸ ἄγαλμα τῆς *Ἀξίας*. Τοῦτο μάλιστα ἔκλαυσαν πικρῶς οἱ ἐθνικοί, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ καταστροφή του ἐσήμανε τὴν παντελῆ τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρετῆς ἐξαφάνισιν.

Ἱκανοποιηθεὶς τέλος ὁ Ἀλάριχος ἦρε τὴν πολιορκίαν. Αἱ πύλαι ἠνοίχθησαν. Ἐπὶ τρεῖς δ' ἡμέρας οἱ ἴδιοι Γότθοι κατήρτισαν εἰς τὰ προάστεια ἀγοράς, ἀπὸ τὰς ὁποίας οἱ Ῥωμαῖοι ἔσπευδον νὰ προμηθευθοῦν. Τελεία πειθαρχία ἐτηρήθη, διότι ὁ θάνατος ἦτο ἡ ἀσφαλὴς τιμωρία παντὸς Γότθου συλλαμβανομένου ὡς παραβάτου. Κατόπιν ὁ Ἀλάριχος ἐξεκίνησε μὲ μικρὰς πορείας καὶ μετέβη εἰς τὴν Ἐτρουρίαν, ὅπως διαχειμάσῃ. Τεσσαράκοντα χιλιάδες βαρβάρων, τοὺς ὁποίους ἀπηλευθέρωσε διὰ τῆς συνθήκης, εἶχον πολλαπλασιάσει τὰς τάξεις του. Ἐξ ἄλλου ὁ γαμβρός του *Ἀτάουλφος* ἔφθασε ὁδηγῶν μοῖραν Γότθων καὶ Οὔννων. Εὑρέθη οὕτως ἐπὶ κεφαλῆς ἑκατὸν καὶ πλέον χιλιάδων ἀνδρῶν, εἰς τὴν καρδίαν τῆς παρωπλισμένης Ἰταλίας. Ἐπειδὴ ὅμως ἐφαίνετο ἐπιθυμῶν τὴν εἰρήνην, τρεῖς γερουσιασταὶ ἐστάλησαν ἐκ Ῥώμης εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ῥαβέννης διὰ νὰ ἐκλιπαρήσουν τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ὁμήρων καὶ τὴν σύναψιν συνθήκης μὲ τοὺς Γότθους. Ὁ Ἀλάριχος ἐζήτει νὰ τοῦ ἀνατεθῇ ἡ γενικὴ ἀρχηγία τῶν στρατευμάτων τῆς Δύσεως, μὲ ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν εἰς χρῆμα καὶ σιτάρκειαν. Ἐζήτει ἐπίσης τὴν Δαλματίαν, τὴν Νορικὴν καὶ τὴν ἐνετικὴν ἐνδοχώραν, τῶν ὁποίων ἡ κτῆσις θὰ τὸν καθίστα κυρίαρχον ὄχι μόνον τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς παριστρίου χώρας, ἀλλὰ καὶ ἀμφοτέρων τῶν Αὐτοκρατοριῶν. Οἱ ἐν Ῥαβέννῃ ὠργίσθησαν, ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις καὶ ἔστειλαν ἑξακισχιλίους Δαλματοὺς ὁπλίτας ν' ἀκολουθήσουν μέχρι Ῥώμης τὴν πομπὴν τῶν ἀναχωρούντων πρεσβευτῶν. Οἱ Γότθοι ὅμως, θυμωθέντες διὰ τὴν ἀπειλητικὴν ταύτην προφύλαξιν, ἐκύκλωσαν αἰφνιδιαστικῶς τοὺς Δαλμάτας καὶ τοὺς κατέσφαξαν. Ἐξηκολούθει ἐν τούτοις ὁ Ἀλάριχος νὰ στέλλῃ νέας προτάσεις. Ἡ Ῥάβεννα ὅμως, ἀντὶ νὰ τὰς δεχθῇ, ἀφοῦ ἐπιπροσθέτως εἶχε νέας ἐπαναστάσεις νὰ καταπολεμήσῃ καὶ συνεπῶς θὰ ἔπρεπε νὰ ἡσυχάσῃ ἀπὸ τὸν κίνδυνον καὶ τὴν ἀπειλὴν τοῦ Γότθου στρατηλάτου, ὡρκίζετο νὰ μὴ καταθέσῃ τὰ ὅπλα, ἂν δὲν ἐταπείνου τὸν ἐχθρὸν τῆς Αὐτοκρατορίας. Τότε καὶ αὐτὸς ἐκινητοποιήθη ἐκ νέου, τὴν ἄνοιξιν τοῦ 410. Καὶ καθ' ὃν χρόνον ἔστελλε διαφόρους ἐπισκόπους ὡς πρεσβευτὰς εἰς τὸν Ὀνώριον, ἔφθασε βραδέως πορευόμενος εἰς Ὀστίαν, τὴν ἐκυρίευσεν ἀμαχητὶ καὶ ἐκάλεσε τὴν Ῥώμην νὰ παραδοθῇ ἄνευ ὅρων διὰ νὰ μὴ ἴδῃ καταστρεφομένας τὰς ἀποθήκας ἀπὸ τὰς ὁποίας ἤντλει τὴν ζωάρκειάν της. Τότε ἡ Γερουσία, εἰς τὰς οἰμωγὰς τοῦ πλήθους ἠναγκάσθη νὰ ὑπακύψῃ. Ὁ δὲ Ἀλάριχος ἐπέβαλεν ὡς αὐτοκράτορα τὸν νέον τῆς Ῥώμης ἔπαρχον *Ἄτταλον*. Οὗτος, εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης, ἐξεπλήρωσε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ βαρβάρου. Καὶ τὸν διώρισε γενικὸν ἀρχηγὸν τῶν στρατευμάτων τῆς Δύσεως, τὸν δὲ Ἀτάουλφον, ἀρχηγὸν τῶν αὐτοκρατορικῶν σωματοφυλάκων, ἤτοι κόμητα τῶν Δομεστίχων.

Ἡ ταφὴ τοῦ Ἀλαρίχου εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ Μπουζέντο.

[Σχεδίασμα H. Lantemann]

Ἡ θέσις τοῦ Ὀνωρίου εἶχε τόσον μειωθῆ, ὥστε ὁ πρωθυπουργός του Ἰόβιος καὶ ὁ ἀρχιστράτηγός του Οὐάλης τὸν ἐγκατέλειπαν καὶ αὐτόμολοι προσεχώρησαν εἰς τὸν Ἀλάριχον. Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον τὰ πάντα ἐφαίνοντο ἀπολεσθέντα, ἔφθασαν τέσσαρες χιλιάδες ἀνδρῶν ἀνηκόντων εἰς ῥωμαϊκὰς κοόρτεις, τοὺς ὁποίους ἔστελλεν ἡ Πουλχερία εἰς τὸν θεῖόν της Ὀνώριον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Ἀλάριχος, ὑποψιασθεὶς τὸν Ἄτταλον, τὸν ἐκήρυξεν ἔκπτωτον ἀπὸ τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα, εἰς ὃ τὸν εἶχεν ἀναβιβάσει διὰ τοῦ τελευταίου κινήματός του, καὶ ἀπέστειλε τ' αὐτοκρατορικά του διάσημα εἰς τὴν Ῥάβενναν. Πρὸς στιγμὴν οἱ ὅροι τοῦ Γότθου θὰ ἐγίνοντο δεκτοί. Ἀλλ' εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ὀνωρίου, ὅπου ἄλλαι μοῖραι Γότθων ὑπηρέτουν πάντοτε, εἷς τῶν ἀρχηγῶν *Σᾶρος* ὀνόματι, ἐχθρὸς δὲ ἄσπονδος τοῦ Ἀταούλφου, ὄχι μόνον ὑπεστήριξε τὴν ἀντίστασιν, ἀλλ' ἐξελθὼν μετὰ τοῦ σώματός του καὶ συναντήσας βάλτους τινὰς ἐκ τοῦ στρατεύματος τῶν Βησιγότθων τοὺς ἐφόνευσεν. Αὐτὴ ἐστάθη ἡ τελευταία ἀφορμή, ἥτις ἔφερεν ἐντὸς τῆς Ῥώμης τὸν Ἀλάριχον.

Digitized by Google

Τρεῖς μῆνας, καθ' ὅλον τὸ θέρος, λυσσῶν καὶ διψῶν ἐκδίκησιν, ἐπολιόρκει τὴν Ῥώμην. Οἱ πυρετοὶ κατέτρυχον τὰ στρατεύματά του. Αὐτὸς ὅμως ἔμενεν ἀνένδοτος. Μίαν ἡμέραν Γότθοι κατάσκοποι τοῦ ὑπέδειξαν τὴν ἀδυναμίαν μιᾶς πύλης. Καὶ τὴν 24 Αὐγούστου 410, μετὰ δεινὴν τειχομαχίαν, κατώρθωσε νὰ παραβιάσῃ τὴν πύλην. Διερχόμενος δὲ διὰ τῆς νικητηρίου ἁψῖδος, τὴν ὁποίαν ἑπτὰ ἔτη πρότερον εἶχεν ἀνεγείρει ὁ Ὁνώριος διὰ νὰ πανηγυρίσῃ τὴν τελείαν τῶν Γότθων καταστροφήν, εἰσεχώρησε πυνηγυρικῶς εἰς τὴν αἰωνίαν πόλιν. Οὕτως ἡ Ῥώμη παρεδόθη εἰς τὴν μανίαν τῶν βαρβάρων. Παράδοξα γεγονότα ἐξετυλίχθησαν, ἀποδεικνύοντα ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀφέλειαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν βαναυσότητα τῶν Γότθων. Πολλὰ ἐκ τῶν περιστατικῶν δεικνύουν τὴν ἄκραν πειθαρχίαν των, ἄλλα δὲ πάλιν τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὰ θεῖα. Ἡ λεηλασία τῆς Ῥώμης διήρκεσεν ἐπὶ ἓξ ἡμέρας, καθ' ἃς μόνον αἱ ἐκκλησίαι ἔμειναν σεβασταί, πάντα δὲ τὰ ἄλλα ἐσυλήθησαν καὶ ἐλαφυραγωγήθησαν. Τὴν ἕκτην ὅμως ἡμέραν, ὡς διὰ μαγείας, εἰς τὰ σαλπίσματα ὑπήκουσεν ὅλος ἐκεῖνος ὁ κατάφορτος ἀπὸ λείαν συρφετὸς καὶ ἐξῆλθε τῆς πόλεως. Ἠκολούθησαν τότε τὴν Ἀππίαν ὁδὸν οἱ Γότθοι, πρὸς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν κατερχόμενοι. Καθ' ὁδὸν κατέκτων καὶ ἐλεηλάτουν τὴν χώραν ἥτις, κατὰ σύγχρονον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ποιητήν, «παρεῖχε μόνον θέλγητρα ἑλκυστικά, κανένα δ' ἀποκρουστικὸν φόβον». Βραδυκίνητον τὸ στρατόπεδον, ἐπλανᾶτο ἐπὶ ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν. Τοὺς βαρβάρους ὑπηρέτουν ἁβροδίαιτοι δοῦλοι, πολῖται μέχρι τῆς χθὲς ἢ ματρῶναι ἀγέρωχοι τῆς Ῥώμης. Ἄλλοι πάλιν κατεγίνοντο εἰς τὴν κατασκευὴν πλοίων, Μὲ αὐτὰ ἤθελον οἱ Γότθοι νὰ διαπεραιωθοῦν εἰς τὴν Σικελίαν, ἐκεῖθεν δὲ νὰ κατακτήσουν τὴν Ἀφρικήν, ἀσύλητον ἀκόμη καὶ πλουσίαν. Τὴν ἐκστρατείαν ὅμως δὲν τὴν ἐπιχείρησαν τότε, καὶ δι' αὐτῆς τῆς ὁδοῦ Ἡ πρώτη ἀποστολὴ τῶν πλοίων, μόλις ἀπέπλευσεν εἰς τὸ στενὸν τῆς Μεσσήνης, αὔτανδρος κατεποντίσθη εἰς τὴν μανίαν τῆς Σκύλλης καὶ τῆς Χαρύβδεως.

Μετ' ὀλίγον ἀπέθανε καὶ ὁ Ἀλάριχος, ἐκ χρονίας νόσου, ὡς ἐξάγεται ἔκ τινος πληροφορίας τοῦ *Ὀρωσοῦ*. Ὁ θάνατός του ἐπῆλθε τῷ 412, καθ' ὃν χρόνον ἐπανήρχετο ἄθυμος ἐκ τοῦ Ῥηγίου καὶ ἔφθανεν εἰς τὴν Κονσεντίαν. Διὰ νὰ τὸν θάψουν οἱ Γότθοι ἐξέτρεψαν τὸν ποταμὸν Βουξέντιον, τὸν λείχοντα τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ταύτης, ἔσκαψαν λάκκον καὶ τὸν ἀπέθεσαν μετὰ πλουσίων κτερισμάτων. Κατόπιν ἐπανέφεραν τὸν ῥοῦν εἰς τὴν κοίτην καὶ ἐφόνευσαν τοὺς ἐργάτας, ὥστε νὰ μὴ κοινολογηθῇ τὸ μέρος, ὅπου ἀνεπαύθη ὁ μέγας τρομοκράτης. Τὴν πληροφορίαν ἐκοινολόγησεν ὁ Ὀρωσὸς κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου, εἰς ὃν τὸ ἐξωμολογήθη Ναρβοναῖός τις, δοῦλος ὑπάρξας τοῦ Ἀλαρίχου. Θεωρεῖται ὅμως μᾶλλον μῦθος, δι' οὗ ἐπεζητήθη νὰ περιβληθῇ καὶ ὁ θάνατος τοῦ Βησιγότθου μὲ ἰδιαιτέραν αἴγλην. Περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐν τούτοις, ἐπεδιώχθη ὑπὸ Γερμανῶν ἀρχαιολόγων νὰ γίνουν ἔρευναι εἰς τὸν ποταμὸν Μπουσσέντο παρὰ τὴν Κοσσέντζαν, πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ τάφου τοῦ Ἀλαρίχου. Ἡ ἀκολουθήσασα ὅμως ἐνέργεια δὲν ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας, μολονότι ἐκρίνετο εὐχερὴς ἡ ἀναζήτησις, χάρις εἰς τὰ νεώτερα μέσα καὶ τὴν σημερινὴν τοῦ ποταμοῦ κατάστασιν. Ὁπωσδήποτε ὁ Ἀλάριχος, τύπος μέχρι πρό τινος τοῦ βαρβάρου ἐπιδρομέως, χάρις εἰς τὰς κριτικὰς παρατηρήσεις τῆς νεωτέρας ἐρεύνης ἀποκατέστη οἷος πράγματι ἐστάθη: ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ στρατοκράτου ὅστις ἐκμεταλλεύεται τὴν διαπεπιστευμένην εἰς χεῖράς του κρατικὴν δύναμιν καὶ τὴν στρέφει, πρὸς ἴδια ὀφέλη, ἐναντίον τῆς ἀφοπλιζομένης καθεστηκυίας ἀρχῆς.

Γ. Δ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

—**Ἀλάριχος ὁ Β'.** Βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων ἀπὸ τὸ 487 μέχρι τοῦ 507. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ὀνωρίχου, ἐβασίλευε δ' ἐπὶ τῆς μετέπειτα κληθείσης ἀπὸ τῶν Γότθων Καταλωνίας καὶ ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας, τῆς περιλαμβανομένης μεταξὺ τοῦ Ῥοδανοῦ, τοῦ Λείγηρος καὶ τῶν Πυρηναίων. Παρέδωκεν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων Κλόβιν (Χλόδοβιχ) τὸν Ῥωμαῖον στρατηγὸν Συάγριον, καταφυγόντα παρ' αὐτῷ. Ἡ ἀνανδρία ὅμως αὕτη δὲν ἠμπόδισε τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων, ὅστις ἐποφθαλμία τὰς πλουσίας ἐπαρχίας τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας, νὰ τοῦ κηρύξῃ πόλεμον. Ὁ Ἀλάριχος ἦτο ἀρειανός, εἰς τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἐξευρέθη τὸ πρόσχημα. Ὁ Κλόβις κατέλαβε τὴν πόλιν Τοὺρ καὶ συνεκρούσθη πρὸς τὴν στρατιὰν τῶν Γότθων εἰς τὴν πεδιάδα Βουγκλὲ παρὰ τὸ Πουατιέ. Οἱ Φράγκοι ἐνίκησαν. ὁ δὲ Ἀλάριχος ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ δι' αὐτῆς ταύτης τῆς χειρὸς τοῦ Κλόβιος. Μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Γότθου βασιλέως ἀναφέρεται ὅτι συνέταξε, πρὸς χρῆσιν τοῦ λαοῦ του, ἐπιτομὴν τοῦ Θεοδοσιανοῦ Κώδικος, ὅστις εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀλαρίχου κῶδιξ* (βλ. κατωτέρω].

Γ. Δ. Κ.

—**Ἀλαρίχου κῶδιξ** ἢ *σύνοψις* (Breviarium). Καλεῖται οὕτω συλλογὴ νόμων ἐκδοθέντων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου τοῦ Β', βασιλέως τῶν Βησιγότθων, ἵνα κανονίσουν τὴν νομικὴν θέσιν τῶν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του Γαλλορρωμαίων. Οἱ ἰσχύοντες νόμοι τῶν διαφόρων κρατῶν, ἅτινα συνεχωνεύθησαν εἰς τὴν Γαλατίαν μετὰ τὰς εἰσβολὰς τοῦ 5ου αἰῶνος, εἶχον προσωπικὸν χαρακτῆρα, ἦσαν δὲ εἰδικοὶ δι' ἑκάστην φυλήν. Οἱ Γαλλορρωμαῖοι ὅθεν, οἵτινες ἀπετέλουν εἰς τὰ κράτη ταῦτα τὴν πλειοψηφίαν, ἔμενον κατ' ἀρχὴν ὑπὸ τὴν πρὸ τῆς εἰσβολῆς ἰσχύουσαν νομοθεσίαν, δηλ. τὸ Θεοδοσιανὸν δίκαιον. Ἀλλ' ἐνῷ οἱ Φράγκοι βασιλεῖς δὲν ἐτροποποίησαν τὸν Θεοδοσιανὸν κώδικα, οἱ Βησιγότθοι βασιλεῖς, πλέον πολιτισμένοι καὶ περισσότερον ἐνδιαφερόμενοι διὰ τοὺς Γαλλορρωμαίους ὑπηκόους των, συνέταξαν πρὸς χάριν των νέον κώδικα νόμων, τροποποιοῦντα ἐν μέρει τὸν Θεοδοσιανόν. Ὁ νέος κῶδιξ συνετάχθη ἐν Atura τῆς Γασκωνίας, πρωτευούσης τοῦ βησιγοτθικοῦ βασιλείου. ὑπὸ ἐπιτροπῆς νομικῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐργασία ἐπεδοκιμάσθη ὑπὸ συνελεύσεως ἐξεχόντων Ῥωμαίων, ἐκκλησιαστικῶν καὶ λαϊκῶν, ἐξεδόθη δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου Β' τῷ 506. Εἰς τὰ χειρόγραφα ἀναφέρεται ὡς Liber juris, Liber Aniani, Lex Romana, Breviarium. Ὅπως καὶ ἡ τελευταία ὀνομασία δεικνύει, ὁ κῶδιξ οὗτος ἦτο σύνοψις περιέχουσα: 1) Ἐπιτομὰς καὶ ἀποσπάσματα τοῦ Θεοδοσιανοῦ κώδικος καὶ τῶν Νεαρῶν τοῦ Θεοδοσίου καὶ τῶν διαδόχων του μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Σεβήρου. 2) Ἐπιτομὰς καὶ ἀποσπάσματα ἔργων τοῦ Γαΐου, τοῦ Παπινιανοῦ, τοῦ Παύλου. 3) Μέρη τοῦ Γρηγοριανοῦ καὶ τοῦ Ἑρμογενειανοῦ κώδικος.

Ὁ κῶδιξ τοῦ Ἀλαρίχου ἐπεκράτησεν ὄχι μόνον εἰς τὸ βησιγοτθικὸν βασίλειον, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν Γαλατίαν καὶ τὰς γείτονας χώρας. Μέχρι τοῦ 12ου αἰῶνος, δηλ. μέχρι τῆς διαδόσεως εἰς τὴν Εὐρώπην τοῦ νομοθετικοῦ ἔργου τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἡ νομοθεσία τοῦ Ἀλαρίχου ἦτο ἡ μᾶλλον διαδεδομένη τῶν ῥωμαϊκῶν.

Καλὴ ἔκδοσις τοῦ ἔργου τούτου, μετὰ προλόγου, σημειώσεων καὶ παραρτημάτων, εἶναι ἡ τοῦ Haenel, (Λειψία, 1848) ὑπὸ τὸν τίτλον «*Lex romana Visigothorum*»

Ε. Σ.

— **Ἀλαρίχου διῶρυξ.** Μέγα τεχνικὸν ἔργον ἐν Γαλλίᾳ, εἰς τὸν νομὸν τῶν Ἄνω Πυρηναίων, ἀποδιδόμενον εἰς τὸν βασιλέα τῶν Βησιγότθων *Ἀλάριχον τὸν Γ'*, διάδοχον τοῦ Ἀλαρίχου τοῦ Β', εἰς ὃν δέον ν' ἀποδοθῇ, διότι ἐτελειώθη τῷ 507 μ. Χ. Ἠνοίχθη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀδούρ, ἄνωθεν τῆς Βανιέρης, ἐκτείνεται εἰς 56 χιλιόμετρα, διαβρέχουσα δὲ ὅλην τὴν πεδιάδα, χρησιμοποιεῖται ἐπιπροσθέτως καὶ ὡς ὑδραυλικὴ κινητήριος δύναμις.

Γ. Δ. Κ.

Ἀλαρκὸν (Alarcon). Ὀχυρὸν χωρίον τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Cuença (Νέα Καστιλλία), διάσημον διὰ τοὺς περὶ αὐτὸ πολέμους κατὰ τῶν Μαύρων. Πρὸ τῶν τειχῶν του ἐνικήθησαν οἱ Ἱσπανοὶ τῷ 1195. Σῴζεται ἐν αὐτῷ ὁ ὡραῖος ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ ὁ τῆς Sainte-Ma ie. Τὰ ἄλλα ἀρχαῖα κτίρια ἔχουν ἐρειπωθῇ ἢ ἐξαφανισθῇ.

Ἀλαρκὸν (Arcangel Alarcon). Ἱσπανὸς ποιητὴς ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος. Ἔγραψεν ἐπικὰ ποιήματα καὶ ὕμνους.

— **Ἀλαρκὸν** (Hernando de Alarcon). Ἱσπανὸς ἐξερευνητὴς τῶν ἀμερικανικῶν ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ ἀκτῶν κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα. Εἶναι ὁ πρῶτος διαφωτίσας τὴν γεωγραφικὴν ἐπιστήμην περὶ τῆς θέσεως καὶ τοῦ σχήματος τῆς Καλιφορνίας, θεωρουμένης μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ὡς νήσου. Βιογραφικῶς ἐλάχιστα εἶναι γνωστὰ περὶ αὐτοῦ. Ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεώς του δὲν ἔχουν ἀκριβῶς καθορισθῇ.

Ὅταν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ψευδῶν πληροφοριῶν τοῦ Φράϋ Μάρκος ντὲ Νίτζα, ὁ ἀντιβασιλεὺς Μαντόσα ἀπέστειλε τὸν Φραγκῖσκον Βάσκεζ ντὲ Κορονάντο εἰς ἀναζήτησιν τῆς φανταστικῆς χώρας Σιμπόρα ἢ τῶν Ἑπτὰ πόλεων, ὁ Ἀλαρκὸν ἐπεφορτίσθη νὰ συνδυάσῃ τὴν περιπετειώδη διὰ ξηρᾶς ἐκστρατείαν μὲ τὴν θαλασσίαν ἐξερεύνησιν τῆς Καλιφορνίας. Ὁ τολμηρὸς ἐξερευνητὴς ὤφειλε νὰ συναντήσῃ τὸν ἐκστρατεύσαντα στρατὸν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης τοῦ Κορτὲζ καὶ ταυτοχρόνως νὰ προβῇ εἰς ὑδρογραφικὰς παρατηρήσεις καὶ μελέτας καὶ νὰ ἐξακριβώσῃ ἂν πράγματι ἡ Καλιφορνία ἦτο νῆσος, ὅπως ἐπιστεύετο, ἢ μήπως τυχὸν ἀπετέλει μέρος τῆς ἠπείρου.

Ὁ Ἀλαρκὸν ἀνήχθη εἰς τὸ πέλαγος μὲ τὸν ἐξερευνητικὸν στόλον του τὴν 9ην Μαΐου 1540 καὶ ἐξετέλεσε θαυμασίως τὴν ἀποστολήν του. Καὶ ὅταν ὁ Μελχιὸρ Ντιάζ, ὁ γενναῖος ἀξιωματικὸς τοῦ Βάσκεζ ντὲ Κορονάντο κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ρίο ντὲλ Τιζόν, τὸ σημερινὸν Κολοράδο, εὗρηκεν ἐπὶ τοῦ κορμοῦ ἑνὸς δένδρου σκαλισμένην ἐπιγραφὴν εἰς τὴν καστιλλιανὴν γλῶσσαν. «Ὁ Ἀλαρκὸν ἔφθασεν ἕως ἐδῶ. Εἰς τὰς ῥίζας τοῦ δένδρου ὑπάρχουν ἐπιστολαί». Ἔσκαψαν τότε καὶ εὗρηκαν τὰς ἐπιστολάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπληροφορήθησαν ὅτι ὁ Ἀλαρκὸν ἀφοῦ ἐπερίμενε ἐπὶ πολὺ τὰ διὰ ξηρᾶς στρατεύματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔφθασαν, ἐπέστρεψε τῷ 1541 εἰς τὴν Νέαν Ἱσπανίαν, ἀφοῦ ἐξηκρίβωσεν ὅτι ἡ Καλιφορνία δὲν ἦτο νῆσος, ἀλλ' ἄκρα τῆς ἠπείρου, σχηματίζουσα κόλπον ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ.

Μέγα γεωγραφικὸν πρόβλημα ἐλύθη τότε ἐκ τῶν ἐπιτυχῶν ἐξερευνήσεων τοῦ σοφοῦ καὶ τολμηροῦ θαλασσοπόρου, ὑποβοηθηθείσης ἐκ τούτου τῆς ἐπιστήμης εἰς τὰς περαιτέρω της ἐρεύνας. Ποίαν σημασίαν εἶχε τότε τὸ γεγονὸς τοῦτο καὶ πόσον δύσκολος ἦτο ἡ τοιαύτη ἐξακρίβωσις, τὸ καταδεικνύει ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ γεωγράφου Ρόζερ τῷ 1716, δύο αἰῶνας σχεδὸν ἀργότερα, μετὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ Ἀλαρκον, ὅτι ἡ Καλιφορνία ἦτο νῆσος. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ χάρτης τῆς Καλιφορνίας, ὁ χαραχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλαρκὸν τῷ 1541, δὲν διαφέρει σχεδὸν ἀπὸ τὸν σημερινόν, τὸν ὀφειλόμενον εἰς τόσας μελέτας καὶ τὸν συνδυασμὸν τῶν τόσων ἔκτοτε προοδευσασῶν ἐπιστημῶν.

— **Ἀλαρκὸν** (Don Petro-Antonio de Alarcon). Ποιητὴς καὶ μυθιστοριογράφος Ἱσπανός, γεννηθεὶς τὴν 10 Μαρτίου 1833 ἐν Κάδιξ, μικρὰν πόλιν τῆς ἐπαρχίας Γρενάδης καὶ ἀποθανὼν τῷ 1891. Ἀνῆκεν εἰς εὐγενῆ οἰκογένειαν καταστραφεῖσαν οἰκονομικῶς κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα. Ἤρξατο σπουδάζων νομικά, ἀλλὰ διέκοψε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἕνεκα τῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν τῆς οἰκογενείας του, ἥτις ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ τοῦτον ἱερωμένον καὶ τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὸ σεμινάριον τῆς γενετείρας αὐτοῦ πόλεως. Ὁ Ἀλαρκὸν ὅμως δὲν ᾐσθάνετο καμμίαν κλίσιν πρὸς τὴν θεολογίαν, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ πόθος αὐτοῦ ἦτο ἡ λογοτεχνία, ἠσχολήθη δὲ εἰς αὐτὴν παραμελῶν τὰς θεολογικάς του σπουδάς. Προικισμένος διὰ μεγάλης ἐνεργητικότητος ἐξέμαθε τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν ἰταλικήν, μελετῶν τὴν «Ἀπελευθερωθεῖσαν Ἱερουσαλήμ», τοῦ Τορκουάτου Τάσσου εἰς γαλλικὴν μετάφρασιν καὶ τὴν Αἰνειάδα εἰς τὴν ἰταλικήν. Ὅπως συνηθίσῃ εἰς τὸ ὕφος τῆς γαλλικῆς γλώσσης, λέγεται ὅτι ἀντέγραψε δεκάκις τὸ κείμενον τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως τῆς ἐποποιΐας τοῦ Τάσσου.

Πέτρος ντὲ Ἀλαρκόν.

Κατὰ τὸ 1853 ὁ νεαρὸς μαθητὴς τοῦ σεμιναρίου ἀπέβαλε τὸ ῥάσον καὶ ἵδρυσεν ἐν Κάδιξ φιλολογικὸν περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «*El Eco de Occidente*». Ἔγραφεν ὁλόκληρον τὴν ὕλην τοῦ περιοδικοῦ του μεθ' ἑνὸς μόνον συνεργάτου, τοῦ φίλου του Τορκουάτου Τερράγκο, τοῦ κατόπιν γενομένου πασιγνώστου ὡς μυθιστοριογράφου. Ἡ ἐπιθεώρησίς του αὕτη, καινὰ δαιμόνια εἰσάγουσα εἰς τὴν ἱσπανικὴν λογοτεχνίαν, ἐγένετο δυσμενῶς δεκτή· ἕνεκα τούτου δὲ ὁ Ἀλαρκὸν ἀπῆλθε τῆς πατρίδος του καὶ ἐξηκολούθησεν ἐκδίδων τὸ περιοδικόν του εἰς Γρενάδαν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὅμως ἐξερράγη ἐπανάστασις, ὁ δὲ Ἀλαρκὸν μετέσχεν αὐτῆς ταχθεὶς εἰς τὴν δημοκρατικὴν μερίδα καὶ μετέβη εἰς Μαδρίτην, τὸ κέντρον τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως, ὅτε στρατιωτικὴ ἀνταρσία ἀνεκάλεσε τὸν Ἐσπαρτέραν, τὸν ἀναγορευθέντα κατόπιν δοῦκα τῆς Νίνας, καὶ ἐξεδίωξε τὸν δοῦκα τῆς Βαλεντίας. Ὁ Ἀλαρκὸν γενόμενος ἀρχηγὸς τῆς ἀντιδυναστικῆς ἑταιρείας *Γρεναδίνας*, κατεπολέμει τὸν βασιλεύοντα οἶκον εἰς τὸ σατυρικὸν φύλλον «*Μαστίγιον*», ὅπερ διετήρουν μυστικῶς πλεῖστοι Ἱσπανοὶ μεγιστᾶνες. Ἐκ τῶν βιαίων αὐτοῦ δημοσιεύσεων προεκλήθη μονομαχία, καθ' ἣν ἠναγκάσθη νὰ ἀφεθῇ εἰς τὴν γενναιότητα τοῦ ἀντιπάλου του. Τὸ γεγονὸς τοῦτο καὶ τὰ ποικίλα ἐπακολουθήσαντα συμβάντα ἀπεγοήτευσαν αὐτὸν καὶ παρῃτήθη προσωρινῶς τῆς πολιτικῆς, βραδύτερον δὲ περιέγραψε χαριέστατα τὴν περίοδον ταύτην τοῦ βίου του, ἀποκαλέσας ἑαυτὸν «πεπλανώμενον ἱππότην τῆς ἐπαναστάσεως καὶ στρατιώτην σκανδαλώδη». Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο εἰκονίζει τὰς ποικίλας φάσεις τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἱσπανίας τῶν χρόνων ἐκείνων, τὰς στρατιωτικὰς ἀνταρσίας, τὴν πτῶσιν τοῦ Ἐσπαρτέρου καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῶν συντηρητικῶν στοιχείων ἐν Ἱσπανίᾳ. Ἀποσυρθεὶς εἰς τὴν Σεγκοβίαν ἀφωσιώθη εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν, δημοσιεύων ἄρθρα φιλολογικὰ καὶ μικρὰς ἱστορίας, εἰς ἃς ἀνεδείχθη χαριέστατος διηγηματογράφος. Κυρίως ὅμως διέπρεψεν ὡς θεατρικὸς κριτικός, καί, ὡς λέγει ὁ βιογράφος του δὸν Μαριάνο Καταλίνα, ἀπέβη ὁ τρόμος τῶν θεατρικῶν συγγραφέων. Ἐν μέσῳ τῶν ἐπαναστατικῶν περιπετειῶν ἠδυνήθη νὰ γράψῃ τὸ πρῶτον του μυθιστόρημα «*Τέλος τῆς Νόρμας*», τὸ ὁποῖον ὑπερήρεσε, μετεφράσθη δὲ εἰς τὴν γαλλικήν, ἀγγλικὴν καὶ ἰταλικήν. Ἠσχολήθη ἐπίσης καὶ εἰς τὸ θέατρον, ἀλλὰ τὸ δρᾶμα αὐτοῦ «El Hijo prodigo», ἀναβιβασθὲν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῷ 1857, παρ' ὅλας τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, προεκάλεσε δριμείας ἐπικρίσεις ὅλων ἐκείνων τῶν συγγραφέων, τῶν ὁποίων εἶχε γίνει ὁ τρόμος. Εἶχον οὗτοι παρασκευάσει κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὸ ἀκροατήριον, ὥστε ἀπεδοκιμάζετο τὸ ἔργον ἀπὸ τῆς πρώτης σκηνῆς, οὕτω δὲ ὁ συγγραφεὺς ἠναγκάσθη νὰ ἀποσύρῃ αὐτό, οὐ-

Digitized by Google

δέποτε δὲ ἐπέτρεψεν εἰς τὸ μέλλον τὴν παράστασιν αὐτοῦ, οὐδὲ ἔγραψε πλέον σκηνικὸν ἔργον.

Ὅταν ἡ Ἱσπανία ἀνέλαβε τὸν κατὰ τοῦ Μαρόκου πόλεμον, τῷ 1859, ὁ Ἀλαρκὸν κατετάχθη ὡς ἐθελοντὴς εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἠκολούθησε τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἥτις ἐπανήγαγε τὴν Ἱσπανίαν καὶ αὖθις εἰς τὴν περιωπὴν μεγάλης δυνάμεως. Ἐτραυματίσθη πρὸ τοῦ Τετουὰν καὶ ἐπαρασημοφορήθη ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὑπὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου. Ἵδρυσεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὴν ἐφημερίδα «*Ἡ Ἠχὼ τοῦ Τετουάν*», τῆς ὁποίας ὅμως δὲν ἐξεδόθη εἰμὴ ἓν φύλλον, ἀπαγορευθείσης τῆς κυκλοφορίας ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ντοννέλλ. Τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκστρατείας ταύτης συνέγραψεν εἰς τὸ σύγγραμμά του «*Diario de un testigo de la guerra de Africa*», ἥτις ἔσχε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν. Κατὰ τὸ 1859 ἐδημοσίευσε συλλογὴν ἄρθρων καὶ διηγημάτων, βραδύτερον δὲ ἐντυπώσεις ἐκ τῆς εἰς Ἰταλίαν ἀποδημίας του, φιλολογικὸν καὶ αἰσθητικὸν ἔργον μεγίστης ἀξίας.

Ἀλλ' ἡ μαχητικὴ φύσις τοῦ Ἀλαρκὸν δὲν ἠδύνατο νὰ δεσμευθῇ εἰς τὸν στενὸν φιλολογικὸν κύκλον. Τὸν παρέσυρεν ἐκ νέου ἡ πολιτικὴ καὶ τῷ 1863 ἀνέλαβεν εἰς τὴν ἐφημερίδα «*Ἐποχὴν*» βιαιοτάτην πολεμικὴν κατὰ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Μιραφλόρες, ταχθεὶς εἰς τὸ κόμμα τῆς φιλελευθέρας ἑνώσεως,πολεμικὴν τὴν ὁποίαν ἐξηκολούθησε βιαιοτέραν εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσαν ἐφημερίδα «*Politica*». Ἐκλεχθεὶς βουλευτὴς τοῦ Κάδιξ τῷ 1865, ὑπεστήριξεν εἰς τὴν Βουλὴν τὴν πολιτικὴν τοῦ στρατηγοῦ Ντοννέλλ τοῦ ἀρχηγεύσαντος εἰς τὴν ἀφρικανικὴν ἐκστρατείαν. Τότε ὑπέγραψε τὴν περίφημον διαμαρτυρίαν τῶν βουλευτῶν τοῦ κόμματος τῆς φιλελευθέρας ἑνώσεως, ἥτις ἐστοίχισεν εἰς αὐτὸν τὴν ποινὴν τῆς ὑπερορίας. Ὁ Ἀλαρκὸν ἐπροτίμησε νὰ μεταβῇ εἰς Παρισίους, ὅπου καὶ παρέμεινε, μέχρις ὅτου ἐπετράπη εἰς αὐτὸν ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ παραμείνῃ ὑπὸ ἐπιτήρησιν εἰς Κάδιξ. Ἐκεῖ διατρίβων μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1868, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἠναγκάσθη ἡ Ἰσαβέλλα νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ ἱσπανικὸν ἔδαφος, κηρυχθεῖσα ἔκπτωτος τοῦ θρόνου. Ὁ Ἀλαρκὸν ἐξελέγη τότε ἐκ νέου βουλευτής· ἀλλ' ὁ ἱσπανικὸς θρόνος παρέμεινε χηρεύων ἐπὶ δύο ἔτη, ὅτε δὲ ἐπρόκειτο τῷ 1870 νὰ ἐκλεγῇ βασιλεὺς ὁ Χοετζόλλερν Σιμαρίγεν Λεοπόλδος, ἡ ἀντίδρασις δὲ τῆς Γαλλίας προεκάλεσε τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, ἐνηργήθησαν ἐν Ἱσπανίᾳ ἐκλογαί. Ὁ Ἀλαρκόν, μὴ ἐκλεγεὶς βουλευτὴς κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1872, κατέγινεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων του. Ἐδημοσιεύθησαν τότε αἱ πρῶται ποιήσεις του, αἵτινες ἀνέδειξαν αὐτὸν ἕνα τῶν ἀρίστων ποιητῶν τῆς Ἱσπανίας. Ἡ ποίησίς του εἶναι μᾶλλον ρεαλιστική, ἀλλ' ἐκ τῆς πραγματικότητος ἐκβλύζει λυρισμὸς πλήρης πάθους καὶ χάριτος. Ἠκολούθησεν ἔπειτα ἡ ἔκδοσις τῶν μυθιστορημάτων καὶ διηγημάτων αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα, ὡς ἐδημοσιεύοντο, μετεφράζοντο ἀμέσως, τινὰ δὲ τούτων περιέλαβεν ἡ «*Ἐπιθεώρησις τῶν δύο Κόσμων*», ὁ δὲ «*Χρόνος*» τῶν Παρισίων ἐδημοσίευεν εἰς ἐπιφυλλίδα τὸ μυθιστόρημα «*El Sombèro de tres picos*». Μετὰ τὴν ἄνοδον τοῦ Ἀλφόνσου ΙΒ' εἰς τὸν θρόνον, διωρίσθη Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἐδημοσίευσεν ἀμέσως τὰς «*Amores y amorios*», μικρὰς ἱστορίας εἰς πεζὸν καὶ ἔμμετρον λόγον, τὸ θρησκευτικὸν μυθιστόρημα «*El Escandalo*», ὅπερ προεκάλεσεν ἐμπαθεῖς ἐπιθέσεις κατὰ τοῦ συγγραφέως, καὶ τὸ ἕτερον «*El Nino de la bola*», ὅπερ θεωρεῖται τὸ ἄριστον τῶν ἔργων του, τὰ «Ταξείδια ἀνὰ τὴν Ἱσπανίαν», θαυμασίας περιγραφὰς τῆς ἰδιορρύθμου χώρας, καὶ τὰς φιλολογικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς κριτικάς του. Ἀπὸ τοῦ 1875 ἀπετέλει μέλος τῆς Ἱσπανικῆς Ἀκαδημίας, ὅπου ἐξεφώνησε τὸν περίφημον λόγον του περὶ τῆς «*Ἠθικῆς ἐν τῇ τέχνῃ*».

Ὁ Ἀλαρκὸν παγκοσμίως κρίνεται οὐχὶ μόνον ὡς ὁ διασημότερος μυθιστοριογράφος τῆς Ἱσπανίας τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ ὡς λογοτέχνης μεγάλης ἀξίας καὶ ποικίλης ἰδιοφυΐας. Διακρίνει τὸν Ἱσπανὸν συγγραφέα ἐπιβλητικὴ φαντασία, πρωτοτυπία ἐξαιρετική, ἐνθουσιασμός, χιοῦμορ καὶ εἰρωνεία. Ἀνήκει εἰς τὴν πραγματικὴν σχολὴν καὶ ἀναλύει ψυχολογικῶς τὰ θέματά του, μὴ παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς ζωηρᾶς φαντασίας του. Ἐν τούτοις ὁ ρεαλισμὸς αὐτοῦ δὲν ἀποπνίγει τὴν ποίησιν, ἐπικρατεῖ δὲ πανταχοῦ γοητευτικὸς λυρικὸς τόνος, ὅστις καθιστᾷ πᾶν ὅ,τι ἔγραψε θελκτικώτατον. Ὁ Ἀλαρκὸν ὄχι μόνον ὡς ποιητής, ὡς μυθιστοριογράφος καὶ ἀφηγητὴς μικρῶν ἱστοριῶν, εἰς τὰ ὁποῖα μόνον ὁ Ἰβὰν Τουργένιεφ δύναται νὰ τοῦ ἀμφισβητήσῃ τὰ πρωτεῖα, ἀλλὰ καὶ ὡς πολιτικὸς καὶ δημοσιογράφος ὑπῆρξεν ὑπέροχος. Εἰς τὰ ἄρθρα αὐτοῦ, κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν, ὀφείλεται ἡ ἄνοδος εἰς τὸν θρόνον τῆς σημερινῆς ἱσπανικῆς δυναστείας, ἡ ἀρθρογραφία του δ' ἐκείνη κατέχει ἐπιφανῆ θέσιν εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Ἱσπανίας, θέσασα τέρμα εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τὰς στρατιωτικὰς ἀνταρσίας καὶ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐκθρονίσεις τῶν ἡγεμόνων της.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Ἀλαρκὸν ὁ Μεντόζα** (Don Juan Ruiz de Alarcon y Mendosa). Δραματικὸς ποιητὴς Ἱσπανός γεννηθεὶς ἐν Τύσκῳ τοῦ Μεξικοῦ ἐξ εὐγενοῦς οἴκου τῆς μικρᾶς πόλεως Ἀλαρκόν, ἀποθανὼν δὲ ἐν Μαδρίτῃ τὴν 4 Αὐγούστου 1639. Τίθεται οὗτος εἰς τὴν σειρὰν τῶν θεατρικῶν συγγραφέων τῆς Ἱσπανίας, ἀμέσως μετὰ τὸν Λόπε δὲ Βέγα καὶ τὸν Καλδερόν. Ἐν τούτοις ὁ Schlegel, ὁ Bouterwek καὶ ὁ Sismondi, οἱ εἰδικῶς ἀσχοληθέντες περὶ τοῦ ἱσπανικοῦ θεάτρου, παρέρχονται ἐν σιγῇ τὸν διάσημον τοῦτον συγγραφέα, τοῦ ὁποίου ὁ Κορνήλιος ἐθαύμαζε τὴν μεγαλοφυΐαν.

Καὶ οἱ συμπατριῶται του ἀκόμη εἶχον ἐπὶ μακρὸν λησμονήσει αὐτόν, παροδικῶς δὲ τὸν ἀνέφερον μόνον εἰς τὰ φιλολογικὰ χρονικὰ τῶν. Ζῶντος αὐτοῦ πλεῖστοι ἀπατεῶνες ὑπέκλεψαν τοὺς τίτλους τῆς δόξης του. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ κριτικὴ δὲν ἠδύνατο εὐχερῶς νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ὁ Κορνήλιος αὐτός, ὅστις ὄχι μόνον τὴν ὑπόθεσιν τοῦ «*Ψεύστου*» του ἐδανείσθη παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρους σκηνὰς καὶ πλείστους διαλόγους ἔλαβεν ἐκ τῆς κωμῳδίας τοῦ Ἀλαρκὸν «*Ὕποπτος ἀλήθεια*», ἀποδίδει ταύτην εἰς τὸν Λόπε δὲ Βέγα. «ἡ κωμῳδία αὐτή, λέγει, ἀποτελεῖ θεατρικὸν θαῦμα, ὅμοιον τοῦ ὁποίου δὲν εὑρίσκει οὔτε μεταξὺ τῶν ἀρχαίων οὔτε μεταξὺ τῶν νέων συγγραφέων». Ὁ Βικτωριανὸς Φάμπρ ἐξ ἄλλου ἀποδίδει εἰς τὸν Φραγκῖσκον de Rojas τὴν «*Verdad Sospechosa*» («*Ὕποπτος ἀλήθεια*»), ἥτις ὑπῆρξεν ὡς εἴπομεν τὸ κείμενον, ἐξ οὗ προῆλθεν ὁ «*Ψεύστης*» τοῦ Κορνηλίου, ὅστις ἤνοιξε τὸ στάδιον εἰς τὸν ἔνδοξον δραματουργὸν τῆς Γαλλίας. Ἐν τούτοις ταῦτα συνέβαινον ἔτη τινὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλαρκόν, ὅτε πρόσφατοι ἦσαν αἱ ἐκδόσεις τῶν ἔργων του. Ἀπητήθη ἐν τούτοις ἡ κοινὴ προσπάθεια τοῦ Νικολάου Ἀντώνιο, τοῦ Salva καὶ τοῦ Φερδινάνδου Denis, ὅπως ἀποκατασταθῇ ἡ ἀλήθεια καὶ ἀποκαλυφθῇ πῶς ἔζησε καὶ ποῦ ἔζησεν ὁ Ἀλαρκόν.

Ἀλαρκὸν ὁ Μεντόζα.

Ἡ φύσις καὶ ἡ κοινωνικὴ ἀνατροφὴ ἐπροίκισαν τὸν Ἀλαρκὸν διὰ σπανίων χαρισμάτων, τὰ ὁποῖα ὅμως ὑπῆρξαν καὶ τὰ προκαλέσαντα τὴν ἀντιπάθειαν καὶ τὸ μῖσος τῶν συγχρόνων του. Πνεῦμα ἰδιόρρυθμον, εὐγενὴς καταγωγή, ὑπερηφάνεια, διακεκριμένοι τρόποι συμπεριφορᾶς, προέλευσις ἐξ ἀποικίας καὶ φυσικὴ παραμόρφωσις, ἦσαν ἱκανὰ στοιχεῖα ὅπως διαθέσουν δυσμενῶς κατ' αὐτοῦ τὴν κοινὴν γνώμην. Ὡς Μεξικανός, ἐθεωρεῖτο Ἰνδός. Ἐν τούτοις κατεῖχεν ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Μαδρίτης διακεκριμένην θέσιν, γενόμενος μάλιστα καὶ εἰσηγητὴς ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν Ἰνδῶν, ἐπροστατεύετο δὲ ὑπὸ τοῦ δουκὸς Μεντίνα καὶ ἔζησεν εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν εἶχεν ἀρχίσει ραγδαία ἡ παρακμὴ τῆς Ἱσπανίας. Ἀντὶ νὰ σύρῃ τὴν ζωήν του ἐν πενίᾳ ὁ ποιητής, ὡς ὁ Καμοένς καὶ ὁ Θερβαντές, τοὐναντίον οὗτος ἦτο πλούσιος καὶ εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου μετὰ τῶν μεγιστάνων, πρᾶγμα ὅπερ προσέβαλε τὴν φιλαυτίαν τῶν ποιητῶν Καστιλλιανῶν, μὴ δυναμένων νὰ ἀνεχθῶσι ἕνα Ἰνδόν, ἕνα πλούσιον καὶ ἕνα αὐλικὸν ὡς ποιητήν. Ὁ Adolphe de Pailasque εἰς τὴν «*Συγκριτικὴν ἱστορίαν τῆς γαλλικῆς καὶ ἱσπανικῆς φιλολογίας*» ἀναφέρει πλῆθος ἐπιγραμμάτων, δι' ὧν οἱ σύγχρονοι συγγραφεῖς ἐσατύριζον τὴν κυφότητα τοῦ συναδέλφου των. Ὁ εἷς ἔγραφεν ὅτι «ἐκλαμβάνει τὴν καμπούραν του ὡς Παρνασσὸν» ἄλλος ὅτι «ἐὰν ἡ καμπούρα του ἦτο τόσον ἐξωγκωμένη, ὅσον ἡ ὑπερηφάνειά του, τὸ Πήλιον καὶ ἡ Ὄσσα θὰ ἐξεμηδενίζοντο πρὸ αὐτῆς».

Ἅπασα ἡ σύγχρονος μοχθηρία ἐστρέφετο ἰδίως κατὰ τῆς σωματικῆς του παραμορφώσεως. Τὴν μοχθηρίαν ταύτην θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ καταπνίξῃ δι' ὀλίγου πνεύματος καὶ μικρᾶς ἀνεκτικότητος. Ἀλλ' ὅπως συμπληρώσῃ τὴν καταστροφὴν τῆς δόξης του καὶ τῆς γαλήνης του, λέγει ὁ Φιλάρετος Charles, ὁ Ἀλαρκὸν μεταξὺ τῶν ἄλλων χαρισμάτων του εἶχε καὶ ὑπερηφάνειαν σπανίως παρατηρουμένην εἰς ἀνθρωπίνην ψυχήν. «Συχλολόγι, ἔλεγε πρὸς τὸν λαὸν εἰς ἕνα ἐκ τῶν προλόγων του, ἄγριον θηρίον, ἀπευθύνομαι πρὸς σέ· δὲν ὁμιλῶ περὶ τῶν εὐγενῶν ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι συμπεριφέρονται πρὸς ἐμέ, ὅσον δὲν θὰ ἐπεθύμουν παρ' αὐτῶν· ρίπτω λοιπὸν πρὸς σὲ τὰ ἔργα μου καὶ πρᾶξε ὅ,τι ἐπιθυμεῖς δι' αὐτὰ Μεῖνε μωρὸς καὶ ἄδικος κατὰ τὴν συνήθειάν σου· ἐὰν εὕρῃς αὐτὰ κακά, τόσον τὸ καλύτερον, διότι αὐτὸ σημαίνει ὅτι εἶναι καλά. Ἐὰν σοῦ ἀρέσουν, τόσον τὸ χειρότερον, διότι δὲν θὰ ἀξίζουν τίποτε Πλήρωσε μόνον Αὐτὸ θὰ μοῦ προξενήσῃ εὐχαρίστησιν, διότι θὰ σοῦ στοιχίσουν ὅ ὡς ἐπίστευσες κάτι». Μετὰ τὸν τοιοῦτον πρόλογον ὁ τρομερὸς αὐτὸς καμπούρης ἐκίνησε κατ' αὐτοῦ ὁλόκληρον τὴν φάλαγγα τῶν προλεταρίων συγγραφέων, χωρὶς ἐν τούτοις οἱ εὐγενεῖς Καστιλλιανοὶ νὰ ἀναλάβωσι τὴν ὑπεράσπισιν αὐτοῦ. Οὕτω τὰ ὡραῖα αὐτὰ ἔργα οὐδεὶς ἐξετίμησεν, εἰμὴ ὅπως τὰ λεηλατήσῃ, τὰ ὁποῖα ἐξεμεταλλεύθη καὶ ὁ Κορνήλιος, ἀγνοῶν τίνος ἦσαν. Εἰς τὸν ὑπερήφανον δὲ πατέρα των δὲν ἐδόθη ἱκανοποίησις, εἰμὴ πολλὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του.

Ἐγεννήθη ὁ Ἀλαρκὸν εἰς τὴν μεξικανικὴν ἐπαρχίαν Τύσκον καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην οἰκογένειαν, ἡ ὁποία ἐσημειώθη εἰς τὸν κατακτητικὸν πόλεμον μετὰ τιμῆς. Τὰ περὶ αὐτῆς ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν γενεαλογίαν της ὁ μαρκήσιος Τροφικάλ. Ἡ οἰκογένεια αὕτη παρέσχε πλείστους γενικοὺς διοικητὰς τῆς νήσου Κούβας. Τῷ 1621 παιδίον ἔτι ἀφίκετο εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Ἀλαρκὸν καὶ ἐσπούδασεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Σαλαμάγγας. Κατέλαβεν ἀμέσως τὴν θέσιν τοῦ εἰσηγητοῦ εἰς τὸ συμβούλιον τῶν Ἰνδιῶν, ἠρέσκετο δὲ συνθέτων κωμῳδίας. Ἐδημοσίευσεν ὀκτὼ τοιαύτας εἰς ἕνα τόμον τῷ 1628 ἐν Μαδρίτῃ, δώδεκα δὲ εἰς δεύτερον τόμον, τῷ 1634 ἐν Βαρκελώνῃ. Καθ' ὅλην τὴν ζωήν του ἐσατυρίζετο καὶ ἐχλευάζετο. Ἀφέθη νὰ λησμονηθῇ, διὸ δὲν γνωρίζομεν λεπτομερείας περὶ τοῦ θανάτου του.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1642 ἡ καλλίστη τῶν κωμῳδιῶν του, ἡ «*Ὕποπτος ἀλήθεια*», καίτοι δημοσιευμένη εἰς τὴν συλλογήν του τοῦ Β' τόμου, ἀπεδίδετο εἰς τὸν Λόπε δὲ Βέγα, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι οὐδεμία προσοχὴ εἶχε δοθῆ εἰς τὸν περιέχοντα αὐτὴν τόμον του Ἥτο αὕτη ἓν δρᾶμα ἐκτυπωθὲν ἰδιαιτέρως καὶ ἀνωνύμως βραδύτερον· τοῦτο δὲ περιέπεσεν εἰς τὰς χεῖρας νεαροῦ Γάλλου γεννηθέντος εἰς Νορμανδίαν. Οὗτος ἀσχολούμενος πολὺ εἰς τὸ θέατρον, καὶ ἀκολουθῶν τὰς συμβουλὰς ἑνὸς τῶν φίλων του, ἀπεμιμήθη τὸ ἱσπανικὸν δρᾶμα. Ὁ Πέτρος Κορνήλιος ἐνεθουσιάσθη μὲ τὴν ζωηρότητα τῶν διαλόγων, τὴν ἁπλότητα τοῦ ὕφους καὶ τὴν ἀνωτέραν ἠθικὴν τοῦ ἔργου τούτου. Ἀπεμιμήθη τὴν κωμῳδίαν «Ὕποπτον ἀλήθειαν» μὲ τὴν ὑπεροχὴν τῆς μεγαλοφυΐας του καὶ ἐδημιούργησε τὸν «Ψεύτην», δώσας εἰς τὴν Γαλλίαν κωμῳδίαν χαρακτῆρος καὶ μετασχηματίσας τὰ ἤθη καὶ τοὺς χαρακτῆρας γαλλικούς, θέσας δὲ τὴν σκηνὴν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς ἐπαρχιακῆς πόλεως τῆς Γαλλίας Πουατιέ.

Ὁ χαρακτὴρ τῆς ἰδιοφυΐας τοῦ Ἀλαρκὸν προσομοιάζει πρὸς τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Κορνηλίου, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν δύναμιν τῆς ἀντιλήψεως, τὴν ζωηρότητα τοῦ διαλόγου καὶ τὴν φυσικότητα τῶν συμβάντων. Τὴν λιτότητα δὲ καὶ τὸ ἡρωϊκὸν μεγαλεῖον τῆς «Ὑπόπτου ἀληθείας» εὑρίσκει τις εἰς ὅλα τὰ θεατρικὰ ἔργα τοῦ Ἱσπανοῦ συγγραφέως. Δύναται μάλιστα νὰ εἴπῃ τις ὅτι ὁ Ἀλαρκὸν εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἐπεκράτει εἰσέτι ὁ κλασσικισμός, αἱ ἀντιλήψεις τοῦ μεσαιωνικοῦ ἱπποτισμοῦ καὶ διεδραματίζοντο ἐπὶ τῆς σκηνῆς αἱ τύχαι τῶν βασιλικῶν γενῶν καὶ λαῶν ὁλοκλήρων, ὁ Ἀλαρκὸν εἰσήγαγεν εἰς τὸ θέατρον τὴν ζωὴν καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν κοινῶν ἀνθρώπων, ἔπλασε γενικοὺς χαρακτῆρας συγχρόνους του καὶ εἰς τὰς κωμῳδίας του ἐνωπτρίσθη ἡ ἐποχή του μὲ τὰ πάθη της, τὰ μίση της, τὰς σκέψεις της, τὰς ἰδιοτροπίας της καὶ τὰς μωρίας τας. Ἔπραξε δηλαδὴ οὗτος εἰς τὸ θέατρον ὅ,τι ὁ Θερβαντὲς εἰς τὸ μυθιστόρημα διὰ τοῦ «*Δὸν Κιχώτου*». Ἀπέβαλε τὸ ψεῦδος ἀπὸ τῆς φιλολογίας καὶ παρουσίασε τὴν πραγματικὴν εἰκόνα τῆς κοινωνίας εἰς ἣν ἔζησε. Τὰ πρόσωπα τῶν κωμῳδιῶν του εἶναι πραγματικά, ἄνευ δὲ πολλοῦ κόπου ἠδύνατό τις νὰ τὰ ἀνεύρῃ ἐντὸς τῶν κοινωνικῶν κλάσεων τῆς Μαδρίτης. Τοῦτο, μεταξὺ τόσων ἄλλων αἰτίων, ἦτο τὸ προκαλέσαν τὸ κατ' αὐτοῦ μῖσος. Τὴν αὐτὴν συνθετικὴν δεξιότητα, τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν τῆς διαπλάσεως τῶν χαρακτήρων, εὑρίσκει τις καὶ εἰς τὸν «*Ὑφαντὴν τῆς Σεγκοβίας*», εἰς τὰς «*Ἐρεύνας τῶν συζύγων*», εἰς τὸν «*Ἀντίχριστον*», εἰς τὸν «*Κύριον τῶν ἀστέρων*», εἰς τὴν «*Εὔνοιαν τοῦ κόσμου*» καὶ εἰς τόσα ἄλλα δράματά του. Οἱ σύγχρονοί του ἠθέλησαν νὰ τὸν ἀγνοήσουν, ὑποκλέπτοντες ἐν τούτοις καὶ νοθεύοντες τὸ ἔργον του. Ὁ Ἀλαρκὸν καταπεπονημένος ἐκ τοῦ ἀγῶνος κατῆλθεν εἰς τὸν τάφον παρακολουθούμενος ἀπὸ τὰ σατυρικὰ ἐπιγράμματα κατὰ τῆς κυφότητός του. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια εἶναι μία εἰς τὸν κόσμον, καὶ δὲν ἠδύνατο παρὰ μίαν ἡμέραν νὰ ἱκανοποιήσῃ αὐτὴ τὸν μεγάλον συγγραφέα. Αἱ κατ' αὐτοῦ σάτυραι ἀναφέρονται πλέον ἱστορικῶς, ὅπως καταδείξουν τὴν μοχθηρίαν καὶ τὸ πάθος τῶν ἀντιζήλων, σήμερον δὲ ὁ ποιητὴς τάσσεται εἰς τὴν αὐτὴν σειρὰν τοῦ Λόπε δὲ Βέγα, τοῦ Καλδερόν, τοῦ Καμοένς καὶ τοῦ Θερβαντές.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἄλαρκος (*Ἡ ἡμέρα τῶν—*). Περιώνυμος διὰ τὴν νίκην τὴν ὁποίαν τῷ 1195 ἦραν τὰ στρατεύματα τοῦ *Ἀλμοχάδου* κατακτητοῦ τῆς Ἱσπανίας *Γιακούπ* καὶ ἐτερμάτισαν τὸν Ἱερὸν Πόλεμον, τὸν ὁποῖον εἶχε κηρύξει κατὰ τῶν Χριστιανῶν τῆς χερσονήσου ἀπὸ τοῦ 1184. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην συνήφθη, παρονομασθεῖσαν ἀπὸ τῆς τοποθεσίας εἰς ἣν συνήφθη, ἡττήθη κατὰ κράτος ὁ βασιλεὺς Ἀλφόνσος ὁ 8ος, διότι, χωρὶς νὰ περιμένῃ τὴν ἐρχομένην βοήθειαν τῶν συμμάχων του βασιλέων τοῦ

Digitized by Google

Λεὸν καὶ τῆς Ναβάρρας, ἐδέχθη ἀμέσως τὴν σύρραξιν. Χαρακτηριστικὸν τῆς πανωλεθρίας, ἣν ὑπέστη, εἶναι ὅτι συνελήφθησαν εἴκοσι χιλιάδες Ἱσπανοί. Ὁ Γιακοὺπ ὅμως, ἀποθαυμάσας τὴν γενναιότητά των καὶ τὴν ψυχραιμίαν μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἀπηλευθέρωσεν αὐτοὺς ἄνευ λύτρων. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἡμέρας ταύτης, ὁ Γιακοὺπ ἀνήγειρεν εἰς τὴν Σεβίλλην μέγα τζαμίον, τοῦ ὁποίου ὁ μιναρές, ἐν εἴδει πύργου, σώζεται εἰσέτι, καὶ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ζιράλδα» (Giralda). Ἀναφέρεται ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων τῆς Ζιράλδας, ὁ περιώνυμος Ἀλ-Κεμπήρ, ᾠκοδόμησε ταύτην ἔχουσαν ὕψος ἑκατὸν ἑβδομήκοντα δύο ποδῶν καὶ τὴν ἐστεφάνωσε διὰ σφαίρας ἀπὸ ἐπίχρυσον σίδηρον, τῆς ὁποίας ἡ ἀξία ἀνήρχετο εἰς ἑκατὸν χιλιάδας χρυσᾶ δηνάρια, καὶ ἥτις ἐστηρίζετο ἐπὶ στροφέως ἔχοντος βάρος ἡμίσεος περίπου τόννου. Βραδύτερον ἡ σφαῖρα κατεβιβάσθη, ὁ πύργος ἀνυψώθη κατὰ ὀγδοήκοντα ἓξ ἔτι πόδας, καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς βάθρον κολοσσιαίου ἀγάλματος παριστῶντος τὴν Πίστιν. Ἐπίσης ἀναφέρεται ὅτι εἰς μνήμην τῆς «ἡμέρας τῶν Ἀλάρκος», ὁ Γιακοὺπ συνέστησε καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειάν του νοσοκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα, ἄσυλα καὶ γηροκομεῖα, καὶ τὰ λεγόμενα καραβὰν-σαράγια, ἤτοι πελώρια πανδοχεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα παρείχετο δωρεὰν ἡ στέγη καὶ ἡ ξενία εἰς τοὺς ὁδοιπόρους. Γ. Δ. Κ

ἀλάρμη (ἡ)· ἰδιωματ. ἅλμη.

Ἀλαρόδιοι. Ἀρχαῖον ἀσιατικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον κατῴκει εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου πρὸς Β. τῶν Κόλχων. Ἦτο φόρου ὑποτελὲς τῶν Περσῶν ἀπὸ τοῦ Δαρείου τοῦ Ὑστάσπους. Οἱ Ἀλαρόδιοι μετέσχον τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ξέρξου ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν Σασπείρων ὑπὸ τὸν Μασίστιον τὸν Σιρομίτρον (Ἡροδ. Ζ΄. 79), ἦσαν δὲ ὡπλισμένοι μὲ ξύλινα κράνη εἰς τὰς κεφαλάς, μικρὰς ἀσπίδας ἐξ ἀκατεργάστων βοείων δερμάτων «*ὠμοβοΐνας*», καὶ βραχείας λόγχας. Εἶναι, πιθανώτατα, οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν Γεωργιανῶν. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλὰρ-Πεσσὸττ (Alart-Peschotte). Τροβαδοῦρος τοῦ 13 αἰῶνος. Συνέγραψε περιπετειῶδες μυθιστόρημα ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἡ κόμησσα τοῦ Ἀνζοῦ*» ἐξ 8,000 ὀκτασυλλάβων στίχων. Τὸ ἔργον τοῦτο δὲν ἐξεδόθη. Χειρόγραφόν του εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων.

Ἀλαρὺ (Alary), ***Πέτρος-Ἰωσήφ.*** Γάλλος κληρικὸς καὶ ἀκαδημαϊκός, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τὴν 19 Μαρτίου 1690 καὶ ἀποθανὼν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν τὴν 23 Δεκεμβρίου 1758. Ἠσπάσθη τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον καὶ ὀφείλει τὴν ἀνάδειξιν αὐτοῦ εἰς περιστατικόν, ὅπερ ἠδύνατο νὰ στοιχίσῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Κατηγορηθεὶς ὡς μετασχὼν εἰς τὴν περιβόητον συνωμοσίαν, τὴν ἐξυφανθεῖσαν τῷ 1718 ὑπὸ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἱσπανίας Σαλαμάρε, ἤχθη ἐνώπιον τοῦ ἀντιβασιλέως Δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης πρὸς ἀπολογίαν, τοιαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ σεμνότης καὶ ἡ πειστικότης τῶν λόγων του, ὥστε ὁ ἀντιβασιλεὺς καταθελχθεὶς εἶπε πρὸς αὐτόν: «Οἱ κατηγορήσαντες ὑμᾶς ὡς συνωμότην προσέφερον ὑπηρεσίαν εἰς ἀμφοτέρους, ἰδίως δὲ εἰς ἐμέ, εἰς ὃν ἔδωκαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσω ὑμᾶς προσωπικῶς καὶ νὰ ἀντιληφθῶ τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν πολυμάθειάν σας». Ἀμέσως ὁ ἀντιβασιλεὺς διώρισεν αὐτὸν ἐπιμελητὴν τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ΄, παρ' οὗ ἐξέμαθεν οὗτος τὰ πρῶτα γράμματα, τὴν αὐτὴν δὲ ὑπηρεσίαν ἀνέλαβε βραδύτερον καὶ παρὰ τῷ διαδόχῳ τῆς Γαλλίας. Ἐγένετο ἐπίσης δεκτὸς μετ' εὐγενείας παρὰ τοῦ καρδιναλίου Φλερύ, ὅστις τὸν ἐπλήρωσεν εὐεργετημάτων. Μεταξὺ ἄλλων ἐτοποθετήθη εἰς τὴν ἐπίζηλον θέσιν τοῦ λειτουργοῦ τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων καὶ ἡ ἰδιότης του ὡς ἐπιμελητοῦ τῶν σπουδῶν τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως διήνοιξεν εἰς αὐτὸν τὰς θύρας τῆς παρισινῆς ἀριστοκρατίας καὶ τὸν συνέδεσε μετὰ τῶν διασημοτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του. Κατοικῶν εἰς ἓν διαμέρισμα τῆς πλατείας Βανδόμης, συνεκέντρου εἰς τὴν κατοικίαν του μεγιστᾶνας τινάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ Κουανῦ, Ματινινόν, Πλελὸ Ἑνώλ, Σαὶν-Πιέρ, ὁ Μοντεσκιὲ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, οἵτινες συνεδρίαζον κατὰ πᾶν Σάββατον καὶ συνεζήτουν ἐπὶ θεμάτων πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν ἐπιστημῶν· δύναταί τις δὲ νὰ εἴπῃ ὅτι αἱ συγκεντρώσεις αὗται γνωσταὶ ὡς «Club de l'Entresol» ὑπῆρξαν ἡ πρώτη ἀπόπειρα τῆς ἐπὶ γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἱδρυθείσης «Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν». Ἡ κυβέρνησις δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχήν της ἐπὶ τῶν γενομένων τούτων συγκεντρώσεων εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Ἀλαρὺ καὶ ὁ καρδινάλιος Φλερὺ διέλυσε τὴν πολιτικὴν ταύτην λέσχην, τῆς ὁποίας αἱ συζητήσεις ἐξήσκουν μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης. Αἱ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν αὐλὴν ἤνοιξαν εἰς τὸν Πέτρον Ἀλαρὺ τὰς πύλας τῆς Ἀκαδημίας τῷ 1733, καίτοι οὗτος οὐδὲν ἔργον συνέγραψε πλὴν τοῦ ἐκφωνηθέντος παρ' αὐτοῦ λόγου κατὰ τὴν ὑποδοχὴν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ «La Curne de Saint Palaye», ὅστις εἶναι ὑπόδειγμα ῥητορικῆς κομψότητος. Καίτοι οὐδὲν ἔγραψεν, ἐν τούτοις ἡ εὐθύτης τοῦ χαρακτῆρός του καὶ ἡ λεπτότης τοῦ πνεύματός του τὸν εἶχον καταστήσει περιζήτητον οὐχὶ μόνον εἰς τὸν ἀριστοκρατικὸν κόσμον τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν σοφῶν αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς ἀκαδημαϊκοῦ, ὁ ποιητὴς Roy ἔγραψεν ἐναντίον του σατυρικὰ ἐπιγράμματα, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐνεκλείσθη εἰς τὴν Βαστίλλην. Ἐπίσης ὁ καυστικὸς οἶστρος τοῦ Πιρὸν ἠνώχλησεν ἱκανῶς τὸν ἀββᾶν Ἀλαρύ, ὅστις ὅμως εἶχε τόσον ἰσχυροὺς προστάτας, ὥστε νὰ παρέρχηται τὰς τοιαύτας εἰρωνικὰς ἐπιθέσεις ἀδιαφόρως. Ἀποσυρθεὶς τῆς αὐλῆς ἔζησε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του ἐν μονώσει.

Διεσώθησαν ἐπιστολαί τινες τοῦ Ἀλαρύ, περιληφθεῖσαι εἰς τὰς «*Ἱστορικὰς ἐπιστολὰς καὶ ἄλλα κείμενα*» δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Grimeard τῷ 1808. Ἄλλαι τινὲς περιέχονται εἰς τὴν συλλογὴν τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ καρδιναλίου Gualtrerio τοῦ Masson, τὴν εὑρισκομένην εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ἀλάρω· σύρω, τραβῶ (ἐκ τοῦ ἰταλ. *alare* = τραβῶ τὸ πλοῖον).

—[*Ναυτ.*]. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας διαλέκτου, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸ *ἕλκω* καὶ *ἑλκύω* τῆς ἐπισήμου ναυτικῆς γλώσσης (τὸ *haler* τῆς γαλλικῆς ὀνοματολογίας, καὶ τὰ *to pull* καὶ *to haul* τῆς ἀγγλικῆς. Ἡ προστακτική του «**ἄλα!**» βλ. λ.) δὲν ἀνταποκρίνεται ἐν τούτοις πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν ὡς ἄνω ἀντιστοίχων πρὸς τὸ *ἀλάρω* ῥημάτων. Σ. Ε. Λ.

ἅλας —*ατος* (τό)· κοιν. *ἁλάτι* (γεν. *τοῦ ἁλατιοῦ*)· σπουδαία τάξις χημικῶν ἑνώσεων (βλ. λ. **ἅλατα**)· || εἰδικώτερον καὶ κυρίως τὸ *χλωριοῦχον νάτριον*, τὸ καὶ *μαγειρικὸν* ἢ *κοινὸν ἅλας* καλούμενον, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἐν τῇ φύσει, εἴτε, ὡς ὀρυκτόν, ὑπὸ μορφὴν κρυσταλλικήν, εἴτε ἐν διαλύσει εἰς τὸ θαλάσσιον ὕδωρ ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξάγεται δι' ἐξατμίσεως (βλ. λ. **ἁλυκαί**). Συνήθης ἡ χρῆσις τῆς λέξεως εἰς παροιμίας καὶ παροιμιώδεις φράσεις· «φάγαμε ψωμὶ κι' ἁλάτι» ἐπὶ ἀνθρώπων στενώτατα συνδεδεμένων· «θὰ σὲ κάμω τ' ἁλατιοῦ» θὰ σὲ δείρω ἀνηλεῶς· «δὲ φοβᾶται ὁ παστουρμᾶς τὸ ἁλάτι» δηλ. ὅπως τὸ ἁλίπαστον κρέας τίποτε δὲν ἔχει νὰ πάθῃ ἐκ τοῦ περισσοτέρου ἅλατος, οὕτω καὶ ὁ ταλαιπωρηθεὶς ἐν τῷ βίῳ του εἶναι ἱκανὸς καὶ νέας ταλαιπωρίας ἑκάστοτε νὰ ὑφίσταται· || ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ἅλατος ὡς ἀπαραιτήτου συστατικοῦ πάσης σχεδὸν τροφῆς τὸ εὐαγγελικὸν ῥητὸν «ἐὰν τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἁλισθήσεται;» ἐὰν τὸ ἁλάτι χάσῃ τὴν δύναμίν του, μὲ τί θὰ ἁλατίζωμεν τὰς τροφάς μας, δηλ. πῶς θὰ ζήσωμεν; || ἀπὸ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ ὡς ἡδυντῆρος (οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον *ἅλες ἡδυντῆρες*), ὡς νοστιμίζοντος τὰς τροφάς, χαρακτηριστικὸν χάριτος καὶ κομψότητος περὶ τοὺς λόγους καὶ τοὺς τρόπους· «τὰ λόγια του ἔχουν ἁλάτι», ὁμιλεῖ χαριέντως καὶ ἐπαγωγῶς (βλ. κατωτέρω «**ἀττικὸν ἅλας**» καὶ λ. **ἀνάλατος**). Β. Φ

—[ΒΙΒΛΙΚ.] Ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἐπέβαλε τὴν προσθήκην ἅλατος εἰς οἱανδήποτε προσφορὰν γενομένην πρὸς τὸν Θεόν. «*Πᾶν δῶρον θυσίας ὑμῶν ἁλὶ ἁλισθήσεται*» (Λευϊτ. β΄, 13· πρβ. καὶ Μάρκ. θ΄ 48). Ἀπετέλει δὲ οὕτω σπουδαῖον στοιχεῖον ἐν τῇ ἰσραηλιτικῇ λατρείᾳ τὸ ἅλας, ὥστε οἱ Πέρσαι βασιλεῖς Δαρεῖος καὶ Ἀρταξέρξης, οἵτινες ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους νὰ ἐπιστρέψωσιν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας εἰς τὴν πατρίδα, διέταξαν ἵνα ὁ Ἔσδρας προμηθευθῇ τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν λατρείαν ἅλας (Ἔσδρ. ς΄ 9, ζ΄ 22). Ἦτο δὲ τὸ ἅλας σύμβολον τῆς ἐθνικῆς καθαρότητος καὶ τοῦ ἀδιαφθόρου βίου. Τὸ εἰς τὰς διαφόρους τελετουργικὰς προσφορὰς προστιθέμενον ἅλας ἐλέγετο *ἅλας διαθήκης* (Λευϊτ. β΄ 13). Ἀπαντᾷ δ' ἐνίοτε ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ καὶ ἡ φράσις *διαθήκη ἁλὸς* ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἀδιαφθόρου, τοῦ ἀμεταβλήτου καὶ αἰωνίου ἢ κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν πιθανωτέραν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς στενωτάτης οἰκειότητος. Πρβ. τὸ νεοελληνικὸν «*ἐφάγαμε ψωμὶ καὶ ἁλάτι μαζί*», ὅπερ ἀντιστοιχεῖ εἰς παρεμφερεῖς ἐκφράσεις τῶν Ἀράβων, Περσῶν καὶ ἄλλων Ἀνατολιτῶν καὶ αὐτῶν τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων (Ἀριθμῶν ιη΄ 19, Β΄ Παραλειπομένων ιγ΄ 5 καὶ Πλουτάρχου Ἠθικὰ ἔκδ. Duebner 94α). Τὸ ἅλας χρησιμοποιεῖται πολλάκις ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ πρὸς κατασκευὴν εἰκόνων συγκρίσεων εἰς δήλωσιν τῆς βαρύτητος (Σοφ. Σειρὰχ. κβ΄ 18), τῆς συντηρητικῆς δυνάμεως (Ματθ. ε΄ 13) καὶ τῆς δυνάμεως τῆς χριστιανικῆς σοφίας (Μάρκ. θ΄ 49, Κολοσ. δ΄ 6). Π. Ι. Μ.

—[ΧΗΜ.] Βλ. **νάτριον χλωριοῦχον**.

—[ΟΡΥΚΤ.] Τὸ ὀρυκτὸν μαγειρικὸν ἅλας, ἢ *χλωριοῦχον νάτριον*, ἢ *ἁλίτης* (Sel gemme, Steinsalz, Halit, Rock salt) κρυσταλλοῦται κατὰ τὸ κυβικὸν σύστημα. Οἱ κρύσταλλοί του ἔχουσι συνήθως μορφὴν κύβου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄνευ ἑδρῶν ἄλλων κρυσταλλικῶν σχημάτων, εἶναι δὲ ἐπιπεφυκότες εἰς ἀδένας καὶ ἐπὶ τῶν πλευρῶν ῥωγμῶν, σπανιώτερον δ' ἐμπεφυκότες ἐντὸς ἀργίλλου ἀνυδρίτιδος γύψου, καινίτου, κ.λ.π. Συχνὰ παρουσιάζονται διαβεβρωμένοι καὶ μὲ ἀπεστρογγυλωμένας ἐπιφανείας. Οἱ τεχνητοὶ κρύσταλλοι σχηματίζουν σκελετοὺς κυβοειδεῖς, κλιμακοειδῶς κατερχομένους πρὸς τὰ ἔσω τῶν κρυστάλλων. Τὸ ὀρυκτὸν ἅλας παρουσιάζεται ἐπίσης χειροπληθὲς καὶ παρενεσπαρμένον καὶ εἰς κοκκώδη καὶ ἰνώδη συσσωματώματα· ἐπίσης καὶ εἰς τριχοειδῆ ἐξανθήματα, ὑπὸ μορφὴν σταλακτιτῶν καὶ εἰς ψευδοκρυστάλλους ἔχοντας τὴν μορφὴν γύψου.

Ἔχει σχισμὸν τέλειον εἰς κύβους. Κρύσταλλοι ὀρυκτοῦ ἅλατος καταλλήλως ὑποβαλλόμενοι εἰς θλῖψιν ἢ κροῦσιν δεικνύουν ὀλισθησιγενεῖς ἐπιφανείας καὶ κρουσιγενῆ σχήματα παράλληλα πρὸς ἕδρας ῥομβικοῦ δωδεκαέδρου. Τούτου ἕνεκα παρουσιάζονται εἰς πολλὰ κοιτάσματα ὀρυκτοῦ ἅλατος δωδεκαεδρικὰ τεμάχια τούτου παραχθέντα δι' ἀποχωρισμοῦ. Ἐπιδράσει ὕδατος σχηματίζονται ἐπὶ τῶν ἑδρῶν τῶν κύβων τοῦ ὀρυκτοῦ ἅλατος κλιμακοειδῆ διαβρωσιγενῆ σχήματα.

Τὸ ὀρυκτὸν ἅλας ἔχει θραῦσιν ὀστρεοειδῆ, σκληρότητα 2—2½ βαθμῶν, εἰδικὸν βάρος 2,1—2,2 καὶ λάμψιν ὑελώδη. Ἐν καθαρᾷ καταστάσει εἶναι ἄχρουν καὶ διαφανές· συχνὰ ὅμως παρουσιάζεται χρωματισμένον ὑπὸ ξένων προσμίξεων, ὁπότε καὶ καθίσταται καὶ ὀλιγώτερον διαφανὲς ἢ καὶ ἀδιαφανές. Ἰδίως τὸ κοκκῶδες ὀρυκτὸν ἅλας παρουσιάζεται χρωματισμένον ἐρυθρὸν καὶ κίτρινον (ὑπὸ ὀξειδίων τοῦ σιδήρου), λευκόφαιον (ὑπὸ πισσασφάλτου ἀνυδρίτιδος γύψου καὶ ἀργίλλου), πρασινωπὸν καὶ σπανιώτερον κυανοῦν ἢ ἰῶδες. Ἡ ἐντόνως κυανῆ, συνήθως ἀκανονίστως διαμερισμένη, χρῶσις, ὀφείλεται εἰς κολλοειδῶς διανεμημένον μεταλλικὸν νάτριον, τὸ ὁποῖον ἐσχηματίσθη διὰ τῆς ἐπιδράσεως ῥαδιενεργῶν φαινομένων.

Τὸ ὀρυκτὸν ἅλας εἶναι λίαν θερμοπερατόν, διὰ θλίψεως δὲ καθίσταται ἐπίσης ἀσθενέστατα διπλοθλαστικόν.

Χημικὰ γνωρίσματα.—Χημικῶς ἐξεταζόμενον τὸ ὀρυκτὸν μαγειρικὸν ἅλας εἶναι χλωριοῦχον νάτριον μὲ μοριακὸν τύπον $NaCl$ (39, 4% Na καὶ 60, 6% Cl). Συνήθως ἐμπεριέχει χλωριοῦχον ἀσβέστιον, χλωριοῦχον μαγνήσιον καὶ εἶναι οὐχὶ σπανίως ἀναμεμιγμένον μὲ γύψον ἀνυδρίτιδα καὶ γύψον ὑδρομιγῆ, ἄργιλλον, ὀξείδια σιδήρου, πισσάσφαλτον. Αἱ τελευταῖαι αὗται οὐσίαι παραμένουν ὡς ἀδιάλυτα ὑπολείμματα κατὰ τὴν διάλυσιν τοῦ ἅλατος ἐν ὕδατι. Παρετηρήθη ἐπίσης ἀναμεμιγμένος μετ' αὐτῶν καὶ μαγνητοπυρίτης.

Οἱ κρύσταλλοι τοῦ ὀρυκτοῦ ἅλατος περιέχουν ἐπίσης καὶ ἀέρια ἐγκεκλεισμένα, τὰ ὁποῖα, ὅταν τὸ ἅλας θερμαίνεται ἢ διαλύεται, ἀπέρχονται προκαλοῦντα τριγμὸν (ἅλας τρίζον τῆς Wieliczka). Πυρούμενον χρωματίζει τὴν ἄχρουν φλόγα κιτρίνην, ἐρυθροπυρούμενον δὲ τήκεται καὶ ἀναθυμιᾶται.

Τρόποι καὶ τόποι ἐμφανίσεως.—Τὸ ὀρυκτὸν ἅλας παρουσιάζεται:

1ον) Εἰς παχέα κοιτάσματα καὶ σωρούς, τὰ ὁποῖα σπανίως παρουσιάζονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, λόγῳ τῆς εὐκόλου διαλυτότητός του, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποκαλύπτονται μόνον δι' ὑπογείου ἐκμεταλλεύσεως. Ἄξια μνείας εἶναι μόνον τὸ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ἐκπροβάλλον ὄρος ἐξ ὀρυκτοῦ ἅλατος τῆς Cardona ἐν τῇ νοτιοανατολικῇ Ἱσπανίᾳ, ἐπίσης τὸ ὄρος ἐπὶ τῆς νήσου Kischim τοῦ Περσικοῦ κόλπου (μήκους 6 χιλιομ., πλάτους 1,5 χιλιομ., καὶ 150 μ. ὕψους), τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Winklehner συνίσταται ἐξ ὀρυκτοῦ ἅλατος. Τὰ κοιτάσματα τοῦ ὀρυκτοῦ ἅλατος παρουσιάζονται συνήθως ἐναλλασσόμενα μὲ ἀργίλλους, γύψον ὑδρομιγῆ καὶ ἀνυδρίτιδα καὶ μὲ **ἅλατα ἀποσπασμάτων** (βλ. λ.). Ἐνίοτε ἐπίσης τὸ ὀρυκτὸν ἅλας παρουσιάζεται ὡς ἄργιλλοι καὶ μάργαι ἁλατοῦχοι, ὅπως π.χ. εἰς τὸ ὄρος Hasel. Ἡ γύψος συνήθως ἀποτελεῖ τὸ ὑποκείμενον στρῶμα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ καὶ τὸ ἐπικείμενον στρῶμα τῶν κοιτασμάτων τοῦ ὀρυκτοῦ ἅλατος.

Κοιτάσματα ὀρυκτοῦ ἅλατος παρουσιάζονται εἰς ὅλας τὰς γεωλογικὰς διαπλάσεις, πλὴν τοῦ ἀρχαϊκοῦ αἰῶνος. Οὕτω:

Εἰς τὴν *σιλούριον* περίοδον ἀνήκουν τὰ κοιτάσματα τοῦ Abingdon ἐν Βιργινίᾳ καὶ τὰ τοῦ Salt Range τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν.

Εἰς τὴν *πέρμιον* περίοδον τὰ εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ λίθου τῶν Τσέχων τῆς Θυριγγίας, τὰ τῆς Στασσφούρτης, Sperenberg, Hohensalza, Segeberg, Lübteen, τὰ εἰς τὸ κυβερνεῖον τοῦ Πέρμ (Ρωσίας) καὶ τὰ εἰς τὴν στέππαν τῶν Κιργησίων.

Εἰς τὴν *τριάσιον* περίοδον κοιτάσματά τινα ἐν Βρουνσβίκῃ, Ἀννοβέρῳ καὶ τὰ τοῦ Elmen παρὰ τὸ Schönebeck, τὰ ἐν Βυρττεμβέργῃ, Βάδῃ, Hohenzollern καί τινα ἐν Θυριγγίᾳ, ἡ κυρία ἁλατοφόρος περιοχὴ τῆς Ἀγγλίας ἐν Cheshire, τὰ ἐν Vic τῆς Λωθαριγγίας, τὰ ἐν Tarragona καὶ Cuenca τῆς Ἱσπανίας, τὰ τοῦ Ischl, Hallstatt καὶ Aussee, Hall τῶν ἀνατολικῶν Ἄλπεων.

Εἰς τὴν *ἰουράσιον* περίοδον, αἱ μῖξαι τοῦ Bex εἰς τὴν Waadtland.

Εἰς τὴν *κρητιδικὴν* περίοδον, σποραδικαί τινες ἐμφανίσεις.

Εἰς τὴν *τριτογενῆ*, τὰ εἰς ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς τῶν Καρπαθίων ἀποθέματα ἐν Wieliczka, Stebnik καὶ Kalusz (Γαλικίας), ἐν Οὐγγαρίᾳ Ρουμανίᾳ, τὰ ἐν Cardona τῆς Καταλωνίας καὶ ἄλλα

Digitized by Google

ἐν Ἰσπανίᾳ, τὰ ἐν Σικελίᾳ, Ἀρμενίᾳ καὶ Ἀλγερίῳ.

2ον) Ὡς ἅλας στεππῶν. Ἐπάνθημα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν στεππῶν καὶ τῶν ἐρήμων καὶ παρὰ τὰ κράσπεδα τῶν ἁλμυρῶν λιμνῶν (Κασπία Θάλασσα, βόρειος Ἀφρική, βόρειος καὶ νότιος Ἀμερική).

3ον) Ὡς προϊὸν ἐξαχνώσεως τῶν ἡφαιστείων (καλιοῦχον).

4ον) Διαλελυμένον ἐντὸς τοῦ θαλασσίου ὕδατος, ὡς καὶ ἐντὸς ἁλμυρῶν λιμνῶν καὶ θαλασσῶν μεσογείων ἢ ἐνδοχωρίων (Binnenseen), ὡς ἡ Elton-See, ἡ Νεκρὰ Θάλασσα, Ἁλμυρὰ λίμνη ἐν Οὐτάχῃ κ.λ.π. καὶ εἰς ὑφάλμυρα ὕδατα.

Γένεσις καὶ διαταράξεις τῶν κοιτασμάτων.— Ἡ γένεσις τῶν κοιτασμάτων τοῦ ὀρυκτοῦ ἅλατος, πάντως βεβαίως προελθόντος ἀπὸ καθίζησιν καὶ ἀπόθεσιν ἅλατος διαλελυμένου εἰς τὰς θαλάσσας τῶν διαφόρων γεωλογικῶν περιόδων, δὲν ἔχει ἐξηγηθῇ τελείως. Πολλαὶ θεωρίαι (τοῦ Ochsenius τοῦ J. Walther καὶ E. Erdmann καὶ τελευταίως τοῦ J. H. van't Hoff) διετυπώθησαν, οὐδεμία ὅμως κατώρθωσεν ἀκόμη νὰ ἐξηγήσῃ τελείως ὅλον τὸν μηχανισμὸν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν κοιτασμάτων τοῦ ὀρυκτοῦ ἅλατος μετὰ τῆς γύψου καὶ τῶν ἄλλων ἁλάτων ἀποσπασμάτων.

Οὕτω π.χ. ὁ J. Walther παραδέχεται ὅτι κατὰ τὴν πέρμιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐντὸς μιᾶς ἐκτεταμένης ξηρᾶς περιοχῆς ἐξετείνετο μία θάλασσα μεγάλη ἀπὸ τῶν Οὐραλίων ὀρέων μέχρι τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἔκτασις τῆς θαλάσσης αὐτῆς ἠλαττοῦτο βαθμηδὸν πολὺ σημαντικὰ δι' ἐξατμίσεως μαζῶν ὕδατος. Τὰ εἰς τὰ ἀκραῖα μέρη καθιζάνοντα καὶ ἀποξηραινόμενα ἅλατα ἐπαναδιελύοντο κατὰ μέγιστον μέρος ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῶν κατὰ καιροὺς βροχῶν καὶ μετεφέροντο διὰ τῶν ποταμῶν εἰς τὴν διαρκῶς σμικρυνομένην θαλασσίαν λεκάνην, ἡ ὁποία οὕτω πως δὲν περιεῖχε πλέον θαλάσσιον ὕδωρ μὲ τὰς συνήθεις κανονικὰς ἀναλογίας ὑδάτων. Τελικῶς ὅλη ἡ θάλασσα περιωρίσθη εἰς ἓν ἁλμυρὸν ἕλος, διαμελισμένον εἰς μικροτέρας λεκάνας, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐλάμβανον χώραν ἀποθέσεις ἅλατος ὡς καὶ διαφόρων ἄλλων ἁλάτων, ἔξωθεν προσκομιζομένων.

Τὰ ἀρχικῶς ὁριζοντίως ἀποτεθέντα κοιτάσματα τοῦ ὀρυκτοῦ ἅλατος παρουσιάζουν πολλὰς μετακινήσεις καὶ διαστροφάς, τὰς ὁποίας ἔπαθον κατὰ τὰς ὀρογενετικὰς διαταράξεις τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Τὸ περίεργον ὅμως εἶναι ὅτι τὰ κοιτάσματα τοῦ ὀρυκτοῦ ἅλατος, λόγῳ τῆς μεγαλυτέρας πλαστικότητός του, παρουσιάζουν πολυπλοκωτέρας καὶ πλέον ἐκτεταμένας διαταράξεις παρὰ τὰ περιβάλλοντα τὰ κοιτάσματα ταῦτα στρώματα. Οὕτω παρουσιάζονται πτυχαί, πτυχαὶ ἐπωθημέναι, καλύμματα ὀρυκτοῦ ἅλατος, ὡς ἐπίσης προεξοχαὶ ἢ σωροὶ προεξέχοντες ἐντὸς τῶν ὑπερκειμένων στρωμάτων (ἐκζέματα κατὰ τὸν Lachmann, ἀκρόμορφα κατὰ τὸν Alberti), στῆλαι ἅλατος, ῥάχεις ἅλατος, κ.τ.λ. Ἡ γνῶσις καὶ ὁ καθορισμὸς τῶν τοιούτων διαταράξεων ἔχουν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν καλυτέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν κοιτασμάτων τοῦ ὀρυκτοῦ ἅλατος.

Ἐμφανίσεις ὀρυκτοῦ ἅλατος ἐν Ἑλλάδι.— Ἐν Ἑλλάδι τὸ ὀρυκτὸν ἅλας παρουσιάζεται:

α') Ὡς ἐπάνθημα—πνευματολυτικῆς ἡφαιστείου γενέσεως—ἐπὶ τῶν ἡφαιστείων θόλων τοῦ Γεωργίου (1866) καὶ τῆς Δάφνης (1925) τῆς Σαντορίνης.

β') Ὡς σωρὸς μὲ γύψον καὶ ἐλαφρὰν πρόσμιξιν πισσασφάλτου ἐντὸς τῶν στρωμάτων τοῦ ἠωκαινικο-ὀλιγοκαινικοῦ φλύσχου εἰς τὸ χωρίον Βορδὼ (δυτικὴ πλευρὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀράχθου ἐν Ἠπείρῳ). Ἐκμετάλλευσις τούτων ἔγινεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, καὶ κατόπιν τῷ 1918—1919 ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων ἰατροῦ Ν Βασιλάκη. Ἡ ποιότης τοῦ ἅλατος αὐτῶν εἶναι κατὰ ἀναλύσεις δύο δειγμάτων:

Ὑγρασία	0,06 %	0,11 %
Ἀδιάλυτοι οὐσίαι	3,79 %	2,88 %
Θειικὸν ἀσβέστιον	1,95 %	1,49 %
Θειικὸν μαγνήσιον	0,04 %	ἴχνη
Χλωριοῦχον νάτριον	94,4[illegible] %	95,74 %

(Ἐκ τῶν 2,88 % ἀδιαλύτων οὐσιῶν, τὰ μὲν 2,55 % συνίστανται ἀπὸ κρυστάλλ. ὑδρομινοῦ, γύψου, τὰ δὲ λοιπὰ 0,33 % εἶναι γαιώδεις προσμίξεις).

Λόγῳ τοῦ δυσβάτου τῶν μερῶν καὶ τῆς τελείας ἐλλείψεως συγκοινωνίας ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ἁλατορυχείων τούτων εἶναι ἀσύμφορος.

Τρόποι ἐκμεταλλεύσεως.—Ἡ ἐξαγωγὴ καὶ ἡ ἐξόρυξις τοῦ ὀρυκτοῦ ἅλατος γίνονται κατὰ διαφόρους τρόπους. Τὸ ἅλας ἐξορύσσεται εἴτε δι' ὑπαιθρίων ἐργασιῶν, ὅπως εἰς τὰ ὀρυχεῖα, εἴτε δι' ὑπογείων, ὅπως εἰς κάθε κοίτασμα οἱουδήποτε ἄλλου μεταλλεύματος, διὰ διανοίξεως δηλ. φρεάτων, ὑπογείων στοῶν κ.τ.λ. Καὶ κατὰ τοὺς δύο τρόπους τῆς ἐξορύξεως ἐπωφελοῦνται τῆς εὐκόλου διαλυτότητος τοῦ ἅλατος εἰς τὸ γλυκὺ ὕδωρ, καθόσον ἀντὶ νὰ ἀποσπῶσι τὸ ἅλας ἀπὸ τὸ γειτονικὸν πέτρωμα δι' ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, κάμνουν εἰς τὸν ὅλον ὄγκον τοῦ ὀρυκτοῦ ἅλατος σχισμὰς δι' ἐκτοξευομένου ὕδατος καὶ κατόπιν τοὺς οὕτω πως διαχωρισθέντας ὄγκους ἀποσπῶσι, εἴτε διὰ σφηνῶν εἴτε δι' ἐκρηκτικῶν ὑλῶν.

Κατ' ἄλλον τρόπον ἐξαγωγῆς, ἀφοῦ διανοίξουν σήραγγας καὶ στοὰς εἰς τὸν ὅλον ὄγκον τοῦ ἅλατος, ἐκτοξεύουν κατόπιν γλυκὺ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον διεοχόμενον διὰ τῶν πλευρῶν τῶν στοῶν διαλύει τὸ ἅλας. Τὸ διάλυμα συλλέγεται εἰς μίαν λεκάνην, ἐκεῖ κορέννυται διὰ κατακρημνιζομένου ἐκ τῶν πλευρῶν τῶν τοίχων τῶν στοῶν ἅλατος, καὶ κατόπιν δι' ἀντλιῶν ἀναβιβάζεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἐξατμίζεται καὶ δίδει τὸ ἅλας.

Εἰς τὸ Haselgebirge ἐξορύσσουν τὸ εἰς τὰς ἁλατούχους ἀργίλλους καὶ μάργας ἅλας, διανοίγοντες πολλὰς στοὰς εἰς τὸ ὄρος, διαβιβάζοντες δι' αὐτῶν—μέχρι πληρώσεώς των—γλυκὺ ὕδωρ καὶ παραλαμβάνοντες κατόπιν τὸ διάλυμα.

Τὸ μεταλλευτικῶς ἐξορυσσόμενον ἅλας ὑφίσταται διαφόρους ἀκόμη κατεργασίας, ἀναλόγως τῶν σκοπῶν διὰ τοὺς ὁποίους θὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ τῶν εὐκολιῶν τῆς μεταφορᾶς. Εἰς τὸ Kansas π.χ. διαχωρίζουν ὑπογείως τὸ «εἰς ὄγκους ἅλας» ἀπὸ τὸ εἰς «μικρὰ τεμάχια ἅλας» (διαμέτρου μικροτέρας τῶν 15 ἑκατοστομέτρων). Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀλέθεται καὶ κατόπιν διὰ κοσκίνων διαχωρίζεται εἰς ἐννέα εἴδη διαφόρων μεγεθῶν. Δι' ὡρισμένους ἐπίσης σκοποὺς διαχωρίζουν τὸ ἰδιαιτέρως καθαρὸν ἅλας, ὡς π. χ. εἰς τὴν Wieliczka τὸ λεγόμενον «κρυσταλλικὸν ἅλας» καὶ πωλοῦν αὐτὸ εἰς μεγαλυτέραν τιμήν· ἢ τοιοῦτο κρυσταλλικὸν ἅλας τεμαχίζεται εἰς ὁμοιομόρφους ὄγκους βάρους 60—70 χιλιογράμμων, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται «Formali» καὶ συσκευαζόμενοι καταλλήλως ἐντὸς κιβωτίων ἀποστέλλονται εἰς τὴν Δυτικὴν Ἀφρικήν, ὅπου οἱ ἰθαγενεῖς τὸ μεταχειρίζονται ὡς ἀνταλλακτικὸν μέσον.

Εἰς χώρας, ὅπου αἱ ὁδοὶ εἶναι ἐν πολὺ κακῇ καταστάσει, καὶ ὅπου αἱ μεταφοραὶ διενεργοῦνται ἀκόμη διὰ καμήλων ἢ ἡμιόνων, συνηθίζουν νὰ κατεργάζωνται τὸ ὀρυκτὸν ἅλας εἰς ὄγκους ἐντελῶς ὡρισμένης, ἀπὸ ἐτῶν καθιερωμένης, μορφῆς καὶ μεγέθους, οἱ ὁποῖοι ἀντιπροσωπεύουν ἓν ὡρισμένον χρηματικὸν ποσόν. Τὸ τοιοῦτον συμβαίνει π.χ. εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν βόρειον Ἀφρικήν.

Χρήσεις τοῦ ἅλατος. — Ἡ ἀρχαιοτάτη χρῆσις τοῦ ἅλατος εἶναι πάντως ἡ χρησιμοποίησίς του πρὸς ἄρτυσιν τῶν τροφῶν. Τὸ τοιοῦτον ἅλας ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι καθαρόν, ὁ ἀπαιτούμενος δὲ βαθμὸς καθαρότητος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῶν καταναλωτῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν τοῦ κοιτάσματος. Εἴς τινας χώρας προσπαθοῦν νὰ προσδώσουν εἰς τὸ πρὸς βρῶσιν ἅλας διὰ προσμίξεων διαφόρων, εἴτε μίαν ὡρισμένην γεῦσιν (Sellerie) ἢ θρεπτικὰς ἰδιότητας (διὰ προσθήκης φωσφορικοῦ ἀσβεστίου). Καὶ αἱ δύο αὐταὶ προσμίξεις παρουσιάζονται κυρίως εἰς τὸ ἀγγλικὸν ἅλας. Ὡς παράδειγμα π. χ. διὰ τὰ ποικίλα εἴδη κατειργασμένου ἅλατος δίδομεν τὰ συνήθη εἰς τὴν ἀγγλικὴν βιομηχανίαν εἴδη

1) Ἅλας εἰς βώλους (lump ἢ stored salt). Λεπτόκοκκον ἅλας εἰς πρισματικὰ τεμάχια 14—28 ἀγγλ. Pfund.

2) Ἅλας κατειργασμένον (factory filed). Ἀλεσμένον ἅλας ὑπ' ἀριθ. 1 ἢ ἰσχυρῶς ξηρανθὲν λεπτὸν ἅλας.

3) Ἐπιτραπέζιον ἅλας (table salt, fine table salt, superfine table salt) καὶ τὰ εἴδη Falc salt καὶ Ashton salt.

4) Ἅλας βουτύρου (butter salt καὶ patent butter salt), ἐκ τῶν ὁποίων τὸ τελευταῖον εἶναι ἰδιαιτέρως λεπτόκοκκον.

5) Κοινὸν ἅλας (common salt) σύνηθες ἀξήραντον χονδρόκοκκον ἅλας.

6) Χονδρόκοκκον ἅλας ἢ ἅλας ἁλιείας (large-grained ἢ fishery salt) I καὶ II.

Ἐκτὸς αὐτῶν ἔχουν καὶ δύο εἴδη πολυτελείας.

7) Ἅλας σέλερυ (celery salt), ἐπιτραπέζιον ἅλας ἀναμεμιγμένον μὲ 20 % ἄλευρον sellerie.

8) Ἅλας Cerebos, ἐπιτραπέζιον ἅλας ἀναμεμιγμένον μὲ ὀλίγον φωσφορικὸν ἀσβέστιον καὶ θειικὸν μαγνήσιον.

Εἰς χώρας ὀλίγον πολιτισμένας μεταχειρίζονται τὸ ἅλας, ὅπως ἡ φύσις παρέχει αὐτό. Καὶ ἐνῷ εἰς πολλοὺς τόπους ἔχοντας μικρὰς πηγὰς προσπορισμοῦ ἅλατος, ἡ ζήτησις ἅλατος εἶναι πολὺ μεγάλη, ὅπως π. χ. εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς, ὑπάρχουν ἐξ ἀντιθέτου ἐπίσης μεγάλαι περιοχαί, ὅπου ἡ κατανάλωσις ἅλατος εἶναι πολὺ μικρά, ὅπως π. χ. εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ Μεξικοῦ, ἐν Κορέᾳ, εἰς τὰς νήσους τῆς Südsee. Εἰς τὰς παρακτίους μάλιστα χώρας τῆς βορειοανατολικῆς Ἀσίας συχαίνονται τὸ ἅλας ὡς ἄρτυμα τροφῶν. Οἱ κάτοικοι τῆς Κορέας, οἱ ὁποῖοι πολὺ ὀλίγον εἶναι συνηθισμένοι εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ἅλατος ὡς ἀρτύματος τροφῶν, μεταχειρίζονται ἐν τούτοις ἀφθόνως τὸ ἅλας πρὸς κατασκευὴν κόνεων καθαρισμοῦ τῶν ὀδόντων καὶ ἀποδίδουν εἰς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ τὸ ὡραῖον λευκὸν χρῶμα τῶν ὀδοντοστοιχιῶν των.

Τὸ ἅλας χρησιμοποιεῖται ἐπίσης ὡς τροφὴ τῶν κτηνῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατασκευάζονται τεμάχια ἀπὸ κρυσταλλικὸν ἅλας, τὰ ὁποῖα λείχουν τὰ κτήνη. Ἐκτὸς αὐτοῦ προσθέτουν καὶ ὅλα τὰ διάφορα εἴδη τοῦ ἀκαθάρτου ἅλατος εἰς τὴν νομὴν τῶν κτηνῶν. Εἰς τὴν πολιτείαν Οὐτάχην κατασκευάζουν κωνοειδεῖς λίθους ἐξ ἀκαθάρτου ἅλατος προσθέτοντες καὶ 5 % ἄνθη θείου (ἐναντίον τῆς φθίσεως τῶν κτηνῶν). Παράδοξον ὅμως εἶναι, ὅτι καὶ εἰς τοὺς τόπους τοὺς πτωχοὺς εἰς ἅλας, εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀφρικῆς, τὰ κτήνη τῶν ἰθαγενῶν, εἰς τὰ ὁποῖα οὐδέποτε σχεδὸν προσφέρεται ὡς τροφὴ ἅλας, εἶναι ἐν τούτοις εὔρωστα καὶ δὲν παρατηρεῖται εἰς αὐτὰ κακὴ ἐπίδρασις ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἅλατος.

Ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν χρῆσιν τοῦ ἅλατος ὡς ἀρτύματος τῶν τροφῶν, ἀπ' ἀρχαίων ἐποχῶν χρονολογεῖται καὶ ἡ χρησιμοποίησίς του ὡς *ἀνταλλακτικοῦ μέσου*, ὡς *χρήματος*. Εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους καὶ εἰς τὴν εὔκρατον ζώνην ἀκόμη, ἡ ἀπόκτησις μιᾶς ἁλατούχου πηγῆς ὡδήγει εἰς ἀγῶνας σφοδροὺς μεταξὺ γειτονικῶν φυλῶν καὶ ὅτι ἀπὸ τότε ἐχρησιμοποίουν τὸ ἅλας ὡς κατάλληλον μέσον ἀνταλλαγῆς, ὅπως καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὰς περιοχὰς τῆς Ἀφρικῆς τὰς ἀπομεμακρυσμένας ἀπὸ τῶν ἀκτῶν. Εἰς τὰς χώρας αὐτὰς τὸ ἅλας θεωρεῖται ὡς γενικὸν νομισματικὸν μέτρον, διὰ τοῦ ὁποίου δύναταί τις νὰ ἀγοράσῃ ὅ,τι δήποτε, καὶ ἀνθρώπους δούλους ἀκόμη. Τὸ ἅλας ἐκεῖ φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον εἰς βέργας ἢ πλάκας (αἱ ὁποῖαι εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν ὀνομάζονται amule), καὶ ἀποκτᾷ φυσικὰ μεγαλυτέραν ἀξίαν, ὅσῳ μεταφέρεται εἰς μεγαλυτέραν ἀπὸ τῶν ἀκτῶν ἀπόστασιν πρὸς τὰ ἐνδότερα. Εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν προπολεμικῶς ἀντηλλάσσοντο 30 πινακίδια ἅλατος διαστάσεων 20×6 ἑκατοστομέτρων μὲ τὸ τάλληρον τῆς Μαρίας Θηρεσίας (=4,20 προπολεμικὰ μάρκα) καὶ ἀναλόγως διὰ τὰ λοιπὰ ἐν χρήσει ἐκεῖ νομίσματα.

Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐπλήρωνον φόρους μὲ ἅλας, καθὼς ἐπίσης καὶ τοὺς μισθοὺς τῶν κρατικῶν ὑπαλλήλων, ἐξ αὐτοῦ δὲ προῆλθεν ὁ καὶ σήμερον ἀκόμη ἐπικρατῶν ὅρος «*Salaire*» ἐπὶ τῆς ἐννοίας μισθοῦ ἢ ἀποδοχῶν.

Εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπίσης τὸ ἅλας ἐχρησιμοποιεῖτο πρωτύτερα εἰς ὡρισμένα ἀνάλογα τεμάχια ὡς χρῆμα. Οὕτως ὁ Marco Polo ἀφηγεῖται, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχήν του Ἰνδοὶ τῆς χώρας Kaindu (Ἄνω Βιρμανία) κατεσκεύαζον ἀπὸ ἅλας στρογγύλους πλακοῦντας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀπετύπωνον τὴν σφραγῖδα τοῦ αὐτοκράτορος. Οἱ πλακοῦντες οὗτοι ἀντεστοιχουν πρὸς νόμισμα δύο λεπτῶν γερμανικῶν (πφένιχ), ἀλλ' ἡ ἀξία των ηὐξάνετο σημαντικῶς εἰς τὰς χώρας τὰς ἀπομεμακρυσμένας ἀπὸ τὸν τόπον τῆς κατασκευῆς των. Τὸ χρῆμα αὐτὸ ἐκυκλοφόρει τότε καὶ εἰς τὸ Θιβέτ.

Ἡ ἰδιότης τοῦ ἅλατος, νὰ δύναται νὰ διατηρῇ τρόφιμα, ὅταν προστεθῇ ὑπὸ συμπεπυκνωμένην μορφήν, μία ἰδιότης δηλ. ἡ ὁποία παρέχει ἀπείρους ἄλλας εὐκολίας χρησιμοποιήσεως τῶν διαφόρων τροφίμων, ἦτο ἤδη γνωστὴ εἰς τὸν ἀρχαῖον πολιτισμένον λαὸν τῶν Αἰγυπτίων. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει, ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἐξῆγον μικρὰ βαρέλια μὲ εὐγεύστους ἁλιπάστους ἰχθῦς τοῦ Νείλου. Σήμερον ἐπιτυγχάνεται ἡ εἰς κονσέρβας διατήρησις ὅλων τῶν δυνατῶν διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ ἀνθρώπου τροφίμων, διὰ τῆς ἀναμίξεως αὐτῶν μὲ ἅλας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χρησιμοποιοῦνται ὅλα τὰ εἴδη τοῦ ἅλατος, προτιμωμένου πάντοτε τοῦ ἐν καταστάσει ἀρκετὰ χονδρῶν κοκκίων εὑρισκομένου. Τὸ ἅλας ἐπίσης ἀπεδείχθη καὶ ὡς μέσον διατηρήσεως τοῦ οὐχὶ ἀρκετὰ ἀπεξηραμένου χόρτου, προστιθεμένων εἰς 1000 μέρη χόρτου 2 μερῶν ἅλατος.

Τὸ ἅλας ἐπίσης χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βυρσοδεψικήν, ἰδίως εἰς τὴν λευκοβυρσοδεψίαν (ὅπου χρησιμοποιεῖται ἀναμεμιγμένον μὲ 20—133 % στυπτηρίας). Ἐπίσης πρὸς διατήρησιν τῶν ξύλων διὰ τὴν ναυπηγίαν καὶ τῶν ξυλίνων στρωτήρων τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἡ παραμονὴ τῶν ξύλων ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα ἐντὸς τῆς ἅλμης, ὅπως τὸ ἅλας διεισδύσῃ εἰς ὅλους τοὺς πόρους των.

Αἱ καλαὶ ἰδιότητες τοῦ ἅλατος ὡς *λιπάσματος* διαμφισβητοῦνται. Ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς παρετηρήθη, ὅτι τὸ ἅλας ἀσφαλῶς ἐξασκεῖ βλαπτικὴν ἐνέργειαν ἐπὶ φυτῶν, διισχυρίζονται ἀφ' ἑτέρου, εἴτε ὅτι τοῦτο ἐνεργεῖ ἀμέσως ὡς λιπαντικὸν μέσον, προκαλοῦν τὴν διάλυσιν διαφόρων οὐσιῶν χρησίμων πρὸς θρέψιν τῶν φυτῶν (ἀνθρακικῶν, φωσφορικῶν, πυριτικῶν) καὶ διευκολῦνον ὡς ἐκ τούτου τὴν κίνησιν τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, εἴτε ὅτι ἐνεργεῖ μηχανικῶς διευκολῦνον λιπάσματά τινα, τιθέμενα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ὅπως διεισδύουν βαθύτερον εἰς τὸ ἔδαφος καὶ χρησιμεύσουν οὕτω ἰδιαιτέρως ὡς τροφὴ εἰς τὰ φυτὰ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔχουν μακρὰς ῥίζας καὶ φύονται εἰς βαθέα μέρη τοῦ ἐδάφους (ἀσπάραγοι, γογγύλια κ.τ.τ.).

Ἐκτὸς αὐτῶν τῶν χρήσεων, αἱ ὁποῖαι χρονολογοῦνται ἀπ' ἀρχαίων ἐποχῶν, ἡ νεωτέρα βιομηχανία ἐδημιούργησε πολλὰς νέας χρησιμοποιήσεις τοῦ ἅλατος. Κατέστη δὲ τοῦτο σπουδαιοτάτη πρώτη ὕλη πολλῶν σημαντικῶν βιομηχανιῶν. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ ὑδροχλωρίου ὀξέος (κοιν. *σπίρτο τοῦ ἁλατιοῦ*), τῆς σόδας, τοῦ καυστικοῦ νατρίου, πολλῶν χλωριούχων ἑνώσεων, θειικοῦ νατρίου, μεταλλικοῦ νατρίου κ.λ.π. Ἐπίσης εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνθρακοκορουνδίου (ὅπου

Digitized by Google

ἐνεργεῖ μόνον μηχανικῶς, προστιθεμένου εἰς τὸ μῖγμα τοῦ ἄνθρακος καὶ τῆς ἄμμου καὶ 20% ἅλατος) καὶ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν μετάλλων διὰ καμινείας.

Ὡς βοηθητικὸν μέσον χρησιμοποιεῖται ἐπὶ πλέον τὸ ἅλας εἰς τὰς ἀκολούθους βιομηχανίας:

Εἰς τὴν σαπωνοποιΐαν, τὴν ἐλαιουργίαν καὶ κατεργασίαν λιπῶν, τὴν βιομηχανίαν τῆς λανολίνης, τὴν κατασκευὴν τῶν ἐκ πίσσης λιθανθράκων χρωμάτων, τὴν καπνοκατεργασίαν, λεύκανσιν χάρτου, κυτταρίνης καὶ Kattun.

Σημαντικὴ εἶναι ἡ χρησιμοποίησίς του εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν ἐξ ἀργίλλου σκευῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ πυρώδους αὐτῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς κατασκευὴν τοῦ ὑελώδους ἐπιχρίσματος τούτων.

Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ρινῶν, ἵνα κατὰ τὴν διαπύρωσίν των ἀποφεύγεται ἡ ὀξείδωσις τῶν ἀκμῶν των, εἰς τὴν σκλήρυνσιν τῶν χαλυβδίνων ἀντικειμένων (βυθίζουν αὐτὰ ἐντὸς λουτροῦ ἐκ τετηκότος ἅλατος), εἰς τὴν παρασκευὴν ψυκτικῶν μιγμάτων (ἅλας μὲ πάγον) εἰς τὴν ἀνάτηξιν τοῦ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τοὺς ὀχετοὺς πίπτοντος πάγου.

Διὰ καθαροὺς μηχανικοὺς σκοποὺς χρησιμοποιοῦν διαλύματα ἅλατος πρὸς πλύσιμον ἀνθράκων καὶ εὔκολον ἀπαλλαγὴν τούτων ἀπὸ τὰς εἰδικῶς βαρυτέρας γεώδεις προσμίξεις.

Εἰς τὴν Βόρειον Γερμανίαν ὄγκους ἀκαθάρτου ἅλατος χρησιμοποιοῦν ἀντὶ ἄλλων χωμάτων ἢ λίθων πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν κοιλωμάτων (μπάζωμα) τὰ ὁποῖα παράγονται εἰς τὰ ὀρυχεῖα τῶν ἁλάτων ἀποσπασμάτων κατὰ τὴν ἐξόρυξιν τούτων.

Σχετικῶς σημειοῦμεν ἀκόμη ὅτι εἰς τόπους τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, ὅπου δὲν εἶναι ἄφθονοι οἱ οἰκοδομικοὶ λίθοι, χρησιμοποιοῦν ὄγκους ἅλατος ὡς λίθους εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν οἰκιῶν.

Νεωτάτη εἶναι ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὀρυκτοῦ ἅλατος ὡς ὑλικοῦ ὀπτικῶν ὀργάνων. Ἐξ αὐτοῦ κατασκευάζονται πρίσματα καὶ φακοὶ πολλαχῶς χρησιμοποιούμενοι εἰς τὰς ἐρεύνας τοῦ ὑπεριώδους τμήματος τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος. Τὸ μόνον ἐλάττωμα, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει, εἶναι ὅτι λόγῳ τῆς ὑγροσκοπικότητός του, αἱ ἐπιφάνειαί του θολοῦνται καὶ καθίστανται ἀλαμπεῖς, ἐξ οὗ προκαλοῦνται διαταράξεις εἰς τὸ τμῆμα τῶν μὲ βραχὺ κῦμα ἀκτίνων. Τούτου ἕνεκα ἀντὶ ἅλατος, χρησιμοποιοῦν χαλαζίαν ἢ ἀργυροδάμαντα, ἂν καὶ ἡ ἱκανότης διασπορᾶς τῶν δύο αὐτῶν ὀρυκτῶν εἰς τὴν ὑπεριώδη περιοχὴν εἶναι πολὺ μικροτέρα ἀπὸ τὴν τοῦ ἅλατος. Τελευταῖος ὅμως ὁ A. Pfluger κατώρθωσε νὰ ὑπερνικήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν δυσκολίαν, κατασκευάζων πρίσματα ἐξ ὀρυκτοῦ ἅλατος, τῶν ὁποίων αἱ θλῶσαι ἐπιφάνειαι καλύπτονται διὰ λεπτῶν χαλαζιακῶν πλακῶν, προσκολλωμένων διὰ γλυκερίνης, ἢ τὰ ὁποῖα (πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐλαττώματος, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ἡ γλυκερίνη, καθισταμένη ἀδιαφανὴς διὰ μήκη κύματος μικρότερα τῶν 230 μ.μ.) ἐντίθενται ἐντὸς βενζόλης ἢ ἐντὸς κοίλων πρισμάτων ἀεροστεγῶς κλειομένων μὲ φύλλα χαλαζίου. Πολὺ σπουδαία εἶναι ἡ ἰδιότης τοῦ ὀρυκτοῦ ἅλατος νὰ ἔχῃ μεγάλην ἱκανότητα διασπορᾶς τῶν ἀκτίνων, αἵτινες ἔχουν μῆκος κύματος κάτω τῶν 210 μ.μ., διότι κατασκευάζονται πρίσματα ἐξ ὀρυκτοῦ ἅλατος εὐθηνότερα ἀπὸ τὰ πρίσματα τὰ ἐκ τῶν δύο ἄλλων προαναφερθέντων ὀρυκτῶν κατασκευαζόμενα.

Ἐκ χαλαζίου ἐπίσης καὶ ὀρυκτοῦ ἅλατος κατασκευάζονται ἀντικειμενικοὶ φακοί, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀχρωματικοὶ εἰς τὸ ὑπεριῶδες καὶ εἶναι εὐθηνότεροι σχετικῶς πρὸς τοὺς ἐκ χαλαζίου καὶ ἀργυροδάμαντος ἀχρωματικοὺς φακούς.

Ἐν τέλει τὸ ἅλας χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς ἰατρικοὺς σκοπούς. Λουτρὰ χλωριονατριοῦχα καὶ ἐνέσεις ὀρροῦ ἅλατος εἶναι γνωστῆς θεραπευτικῆς χρήσεως. Ἰδιαιτέρως θεραπευτικοὶ διὰ τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα εἶναι αἱ εἰσπνοαὶ ἅλατος ἐν λεπτοτάτῃ διασπορᾷ εὑρισκομένου ἐν τῷ ἀέρι. Τὸ τοιοῦτον γίνεται εἰς ἰαματικὰς χλωριονατριούχους πηγάς, ὅπου παρέχουν εἰσπνοὰς τοῦ ὕδατός των, διασπειρομένου εἰς τὸν ἀέρα διὰ καταλλήλων μηχανημάτων ἐν λεπτοτάτῳ διαμερισμῷ [Βλ. καὶ λ **ἅλατα**]. Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

— [ΥΓΙΕΙΝ.] Τὸ μαγειρικὸν ἅλας εἶναι ἀπαραίτητον συστατικὸν τῆς τροφῆς, ἡ ἀνάγκη του δὲ καθίσταται αἰσθητὴ ἰδίως ἐπὶ βρώσεως φυτικῶν σιτίων. Ἐν τῷ σώματι χρησιμεύει τὸ ἅλας πρὸς πολλοὺς σκοπούς, διότι συντελεῖ μεγάλως πρὸς ἔκκρισιν τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ, ὑποβοηθεῖ τὴν κυκλοφορίαν τῶν ὑγρῶν τοῦ σώματος, διευκολύνει τὴν πέψιν, μετατρέπει τὰ διὰ τῆς φυτικῆς τροφῆς εἰσαγόμενα καλιοῦχα ἅλατα εἰς νατριοῦχα κ.λ.π. Τὸ ἡμερησίως μετὰ τῆς τροφῆς εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἀνθρώπου εἰσαγόμενον ποσὸν μαγειρικοῦ ἅλατος ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὅρον εἰς 12—20 γραμμάρια. Ἀποτελεῖ δὲ τὸ ἅλας τὸ εὐφονώτερον καὶ ὑγιεινότερον μέσον πρὸς συντήρησιν διαφόρων τροφίμων, ὡς ἰχθύων, κρέατος κ.λ.π. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

— [ΦΥΣΙΟΛ.-ΙΑΤΡ.] Τὸ μαγειρικὸν ἅλας ὑφίσταται εἰς τοὺς ἱστοὺς τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῴων καὶ ἰδίως ἐν τῷ ὀρῷ τοῦ αἵματος, ἔνθα εὑρίσκεται ἐν ἀναλογίᾳ 0.73 πρὸς 100. Ἀποτελεῖ δὲ οὐσιωδέστατον στοιχεῖον τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου, ἰδίᾳ δὲ τοῦ γαστρικοῦ χυμοῦ, καὶ δὴ τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος, ἔνθα ἐνέχεται ἐν ἀναλογίᾳ 6 ἐπὶ τοῖς χιλίοις, ὑπερβαῖνον αὐτὸ μόνον πάντα ὁμοῦ τὰ λοιπὰ ἐν τῷ αἵματι ἅλατα. Ἐνέχεται ὡσαύτως εἰς πολλὰ ἐκκρίματα τοῦ σώματος καὶ εἰς πάντα τὰ φλεγμονώδη ἐξιδρώματα, εἰσφερόμενον καθημερινῶς ἐν τῷ ὀργανισμῷ διὰ τῶν τροφῶν καὶ διὰ τῶν πινομένων ὑδάτων.

Ὅθεν τὸ μαγειρικὸν ἅλας εἶναι τὸ μέγιστον ἁλατῶδες στοιχεῖον τοῦ πλάσματος τοῦ αἵματος· τὸ δὲ αἷμα ἐντὸς τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων περιβάλλεται ὑπὸ λεπτοτάτης ζωϊκῆς μεμβράνης, δι' ἧς ἀποχωρίζεται ἐκ τοῦ καθολικοῦ πλαστικοῦ ὑγροῦ τοῦ ἐν τῷ παρεγχύματι τῶν ὀργάνων εὑρισκομένου. Καθὰ δὲ διδάσκει καὶ ἡ φυσική, ὅταν ἀνομοίως κεκορεσμένα διαλύματα ἅλατος διαχωρίζωνται διὰ ζωικοῦ ὑμένος λεπτοῦ, ἐφαρμόζονται οἱ νόμοι τῆς ἐνδωσμώσεως καὶ ἐξωσμώσεως, ἤτοι ἀπὸ τῶν τριχοειδῶν σωλήνων τοῦ αἵματος φέρεται πρὸς τὸ πυκνὸν διάλυμα τοῦ ἅλατος στήλη ὑγροῦ, ἐκ δὲ τοῦ διαλύματος ἐκείνου μόρια ἅλατος μεταβαίνουσι πρὸς τὰ ἔνδον τοῦ ζωικοῦ ὑμένος· ἐπιτελεῖται δ' οὕτω τὸ φαινόμενον τῆς διαπιδύσεως. Ἀνάλογόν τι συμβαίνει καὶ ἐν τῷ παρεγχύματι τῶν ὀργάνων. Ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν μυῶν καὶ τῶν νεύρων καὶ ἄλλων ὀργάνων γεννᾶται περίσσεια ὀξέων, ἅτινα ἀνασπῶνται κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἐνδωσμώσεως πρὸς τὰ ἔνδον τῶν τριχοειδῶν, ἀπὸ δὲ τούτων κεκορεσμένα διαλύματα νατρίου καὶ ἅλατος μαγειρικοῦ φέρονται πρὸς τὰ ὀργανικὰ κύτταρα, ἵνα συντελέσωσιν εἰς ἀναγέννησιν τούτων, καταφθειρομένων ἐκ τῆς λειτουργίας, καὶ ἵνα διατηρήσωσι τὴν λειτουργίαν αὐτῶν ἀκμαίαν καὶ ζωτικήν.

Ἀναπίνεται ἀδιαπαύστως μαγειρικὸν ἅλας ἀπὸ τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων, ἀλλὰ καὶ παραλλήλως χωρεῖ ἡ ἀπὸ τοῦ σώματος ἀπέκκρισις τούτου διὰ τῶν δακρύων, τῆς ἀπὸ τῆς ρινὸς βλένης, τοῦ σιάλου, τῆς πνευμονικῆς βλένης, τῶν διαχωρημάτων, τοῦ ἱδρῶτος, κατ' ἐξοχὴν δὲ διὰ τῶν οὔρων.

Ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ.—Τὸ μαγειρικὸν ἅλας ἐπὶ τοῦ δέρματος τεθέν, εἴτε διαλελυμένον, εἴτε στερεόν, ἀποτρίβει τὰ στρώματα τῆς ἐπιδερμίδος καὶ ἐρεθίζει προκαλοῦν διὰ τοῦ χρόνου δερματίτιδα μετὰ πόνου καὶ κνησμοῦ. Ἐπὶ βλενογόνων δὲ τεθὲν φέρει φλεγμονώδη ἐρεθισμὸν μετὰ τριχοειδῶν αἱμορραγιῶν. Ἐν τῷ στόματι δὲ πλήμμυραν σιάλου.

Ἐν τῷ στομάχῳ τὸ ἅλας αὐξάνει τὴν ἔκκρισιν τοῦ γαστρικοῦ χυμοῦ καὶ ἐνισχύει τὴν πέψιν, προκαλεῖ δὲ καὶ τὴν δίψαν. Εἰς μεγαλυτέραν ὅμως δόσιν χορηγηθὲν ἐρεθίζει τὸν στόμαχον εἰς ναυτίαν καὶ προκαλεῖ τὸν ἔμετον· καὶ εἰς ἔτι μεγαλυτέραν δόσιν προξενεῖ γαστρίτιδα, πολλάκις θανατηφόρον. Ἐν τοῖς ἐντέροις τὸ ἅλας εἰς μικρὰν ποσότητα προάγει τὴν ἔκκρισιν τοῦ ἐντερικοῦ χυμοῦ, συντελοῦν εἰς τὴν ἐντερικὴν πέψιν, εἰς μεγάλην δὲ δόσιν ἐπιφέρει διάρροιαν· συμβάλλεται ὅμως πρὸς παρακώλυσιν τῆς σήψεως τῶν ἐν τοῖς ἐντέροις τροφῶν καὶ δὴ τῶν σαρκωδῶν. Ἐὰν ληφθῶσιν ἄναλοι αἱ τροφαὶ καὶ δὴ αἱ σαρκώδεις τοιαῦται, ἐπέρχεται διάρροια δυσεντεροειδὴς καὶ σηπεδονώδης. Ἐν Ρωσίᾳ, ἔνθα διὰ λόγους ἀπανθρώπου οἰκονομίας ἀφῃρέθη ποτὲ ἀπὸ τῶν χωρικῶν ἡ ὡρισμένη ποσότης ἅλατος ἐκ τῆς καθημερινῆς διαίτης, οἱ χωρικοὶ οὗτοι κατελήφθησαν ὑπὸ ὑδρωπίας καὶ σκορβούτου λίαν καταστρεπτικοῦ· ἀλλὰ καὶ πειραματικῶς ἀπεδείχθη ὅτι ὅταν ἀφῃρέθη τὸ ἅλας ἀπὸ τῶν τροφῶν, ἐμφανίζεται δυσπεψία, ἔκλυσις τῶν δυνάμεων, ζάλη καὶ λευκωματουρία, λίαν καταστρεπτικῶς ἐνεργοῦσαι εἰς τὸν ὀργανισμόν.

Τὸ ἅλας, ὡς λίαν εὐδιάλυτον, ἀναπίνεται ἐκ τῶν ἐντέρων καὶ ἀπεκκρίνεται ἐκ τῶν νεφρῶν ἀναλλοίωτον. Ἐγκυκλοφορούμενον δ' ἐν τῷ αἵματι κωλύει τὴν δύναμιν τῶν λευκωματοειδῶν εἰς τὸ διαλύειν τὰ αἱμοσφαίρια, ἀλλὰ καὶ συμβάλλει οὐσιωδῶς εἰς τὴν πλήθυνσιν καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν αἱμοσφαιρίων, ἅτινα καθίστανται οὕτως ἐπιτηδειότερα εἰς τὸ ἀπορροφᾶν καὶ ἀποταμιεύειν τὸ ὀξυγόνον· τὸ δὲ αἷμα ἀποβαίνει ἐκ τούτου λαμπρότερον καὶ ἀλκαλικώτερον, ὡς τοῦτο ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἐκκριμάτων τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ δὴ ἐκ τῶν οὔρων, ἅτινα γίνονται ἀλκαλικώτερα.

Ἂν ὅμως τὸ ἅλας ληφθῇ πλέον τοῦ δέοντος ἐν τῷ ὀργανισμῷ καὶ ἂν ἐξακολουθητικῶς λαμβάνηται ἐν ἀφθονίᾳ, ἐπιφέρει διὰ τοῦ χρόνου διαφθορὰν τῶν αἱμοσφαιρίων, ἅτινα ἀποτρίβονται οὕτω, καθιστάμενα ἐπιτήδεια πρὸς διαπίδυσιν· ἕνεκα τούτου δὲ προέρχονται αἱ αἱμορραγικαὶ πορφύραι καὶ αἱ ἐπιστάξεις καὶ αἱ αἱματηραὶ διάρροιαι· γεννᾶται δηλαδὴ καὶ αὖθις σκορβουτικὴ καχεξία, πᾶσαι δὲ αἱ ἀπεκκρίσεις καθίστανται ἁλμυρότεραι, ἤτοι ὁ σίαλος, τὸ δάκρυ, τὰ οὖρα, ὁ ἱδρώς, καὶ ἀναπτύσσονται πανταχοῦ τοῦ σώματος κνησμός, κνήφη καὶ ἑρπητοειδεῖς καὶ ἐκζεματώδεις παθήσεις. Εἰσέρχεται δὲ τὸ ἅλας καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν φλεγμονωδῶν ἐξιδρωμάτων, ἤτοι τῆς μηνιγγίτιδος, τῆς πλευρίτιδος, τῆς πνευμονίας, τῆς ρευματικῆς πολυαρθρίτιδος, ὁπότε ἐλαττοῦται τὸ ἅλας ἐκ τῶν οὔρων, αὐξάνεται δὲ πάλιν ὅταν τὸ νόσημα ἀποκλίνῃ εἰς τὴν διάλυσιν· ἐνῷ τὸ ἀντίστροφον συμβαίνει ὅταν πυρετική τις νόσος ἐπινέμηται τὸ σῶμα.

Τὸ ἅλας προάγει τὴν ἔκκρισιν τῶν οὔρων, εἶναι δηλαδὴ διουρητικὸν βέβαιον· ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπέκκρισιν τῆς οὐρίας προκαλεῖ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διούρησις ἀφαιρεῖ ἐκ τοῦ αἵματος μέγα ποσὸν ὑδατωδῶν μορίων, ὁ ὀργανισμὸς τρέπεται εἰς ζήτησιν ποτῶν διὰ τῆς δίψης. Ἐφ' ὅσον δὲ πληθύνεται ἡ συναπέκκρισις τοῦ ὕδατος μετὰ τῶν οὔρων, κατὰ τοσοῦτον ἐλαττοῦται ἡ ἐφίδρωσις καὶ ἡ ἔκκρισις τῶν πνευμόνων· δι' ὃ διὰ τῆς χρήσεως τοῦ ἅλατος στεγνοῦται τὸ δέρμα καὶ ὁ βλενογόνος τῶν βρόγχων.

Ὅτι δὲ εἶναι ἀναγκαῖον τὸ ἅλας εἰς τὴν κατὰ φύσιν θρέψιν καὶ τὴν εὐεξίαν τοῦ σώματος, ἀπέδειξαν αἱ ἐπὶ βοῶν γενόμεναι παρατηρήσεις καὶ πειράματα· οἱ βόες λ. χ. οἱ μὴ λαμβάνοντες μετὰ τῆς τροφῆς καὶ τὸ ἀνάλογον ἅλας, καθίστανται κακότριχες, ἀκάθαρτοι καὶ νωθροί, ἀλλὰ τὸ βάρος τῶν ζῴων, ἡ ἔκκρισις τοῦ γάλακτος καὶ ἡ λιπαρότης διαμένουσι τὰ αὐτά. Πολλὰ ἐκ τῶν ζῴων, ἡμέρων τε καὶ ἀγρίων, τρέπονται εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἅλατος ὡς ἀναγκαίου διὰ τὴν τροφὴν αὐτῶν, ἰδίως δὲ τὰ φυτοφάγα ζῷα. Πολλάκις βλέπομεν αἶγας καὶ πρόβατα νὰ φέρωνται κατὰ προτίμησιν εἰς τὴν παραθαλασσίαν νομὴν καὶ ἀδηφάγως νὰ ἐντρυφῶσιν εἰς αὐτήν.

Προκειμένου δὲ περὶ τῆς ὀσμωτικῆς ἰδιότητος τῶν ὑγρῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς εἴπομεν ἐν ἀρχῇ, δέον νὰ γνωσθῇ ὅτι ὅταν ἡ ποσότης τοῦ χλωριούχου νατρίου αὐξάνηται ἐντὸς τῶν αἱματοφόρων ἀγγείων, τὸ ὕδωρ τῶν γειτνιαζόντων ἱστῶν ἑλκύεται πρὸς ταῦτα καὶ εἶτα ἀπεκκρίνεται διὰ τῶν οὔρων. Ὅταν ὅμως οἱ ἱστοὶ τοῦ σώματος περιέχουσιν ἀφθονίαν χλωριούχου νατρίου ἕνεκα βλάβης τινὸς παρακωλυούσης τὴν ἀπέκκρισιν αὐτοῦ, τότε τὰ ἀγγεῖα ἀφήνουσι νὰ διέρχηται περισσότερον ὑγρόν, ὁπότε σχηματίζονται τὰ οἰδήματα. Διὰ τοῦτο εἰς παθήσεις τινὰς τῆς καρδίας καὶ τῶν νεφρῶν ὑποκειμένας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν οἰδημάτων, δέον τὸ ἅλας μετὰ μεγίστης περισκέψεως νὰ χορηγῆται ἢ μᾶλλον νὰ ἀπαγορεύηται τελείως ἡ χρῆσις αὐτοῦ (βλ. **ἄναλος δίαιτα** καὶ **οἰδήματα**). Ἡ ποσότης τοῦ ἐν τῷ αἵματι περιεχομένου ἅλατος δύναται νὰ μεταβληθῇ, ἀλλὰ λίαν προσωρινῶς· οὕτως, ἐὰν δὲν χορηγηθῇ εἰς τὸ αἷμα ἅλας διὰ τῶν τροφῶν, τότε δανείζεται τοῦτο ἐκ τῶν ἱστῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, οἵτινες τότε ἀλλοιοῦνται. ἐπέρχεται δηλ. αἱματουρία, λευκωματουρία, κλπ. Ὅταν χορηγήσωμεν πολλὴν ποσότητα χλωριούχων, αὐξάνομεν τὴν ἀναλογίαν τοῦ ὕδατος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ· ἀλλ' ἐὰν ἐλαττώσωμεν τὴν ποσότητα τοῦ ἅλατος, ἔχομεν τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα.

Ὅθεν τὸ ἅλας διεγείρει τὴν ὄρεξιν καὶ προάγει τὴν πέψιν· δι' ὃ ὠφελεῖ πρὸς δυσπεψίας καὶ ἀνορεξίας, πρὸς ζυμώσεις καὶ σήψεις ἐν τῷ στομάχῳ καὶ τοῖς ἐντέροις, πρὸς ἀτονίας ἐντερικὰς καὶ δυσκοιλιότητας (θεραπεία δι' ἰαματικῶν ὑδάτων ἰδίᾳ χλωριούχων ὑδάτων), καὶ ὡς ἑλμινθοκτόνον. Διευκολύνει δὲ τὴν ἔκκρισιν τοῦ γαστρικοῦ ὀξέος τὸ ἅλας καὶ ἐνδείκνυται κατ' ἀκολουθίαν εἰς δόσιν 0.50 ἑκατοστογρ. εἰς τὰς δυσπεψίας μεθ' ὑποχλωρυδρίας, ἀντενδεικνύμενον εἰς τὰς ὑπερχλωρυδρικὰς δυσπεψίας· διεγείρει δὲ καὶ τὰς λοιπὰς πεπτικὰς ἐκκρίσεις, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια αὕτη καταπαύεται διὰ τῆς παρατεταμένης χρήσεως. Ἐπαυξάνει ἐξ ἄλλου τὴν καῦσιν τῶν λευκωματοειδῶν καὶ ἐπιφέρει οὕτως αὔξησιν τῆς οὐρίας. Τὸ ἅλας ὠφελεῖ ὡσαύτως πρὸς τὰς βραδέως χωρούσας ἀποστεώσεις τῶν χόνδρων, πρὸς τὰς χοιραδώσεις καὶ φυματιάσεις ἰδίᾳ τῶν ἀδένων (παραθαλασσία διαμονή, θαλασσοθεραπεία, θαλάσσια λουτρὰ κλπ). Χρησιμοποιεῖται δὲ τὸ ἅλας καὶ κατὰ τῶν αἱμοπτύσεων.

Τὸ ἅλας δύναται νὰ προκαλέσῃ ἔμετον εἰς δόσιν 8 μέχρι 15 γραμμαρ. ἐντὸς ποτηρίου ὕδατος χλιαροῦ· εἶναι δ' ἐπίσης καὶ καθαρτικὸν εἰς δόσιν 20 μέχρι 60 γραμμαρ. ἐντὸς δύο ποτηρίων ὕδατος κατὰ προτίμησιν ἀεριούχου καὶ ἀλκαλικοῦ, ἢ εἰς δόσιν 30 γραμμαρ. ἐντὸς ἡμίσεος λίτρου ὕδατος εἰς κλύσμα χορηγούμενον ὡς ἀνθελμινθικόν. Ἐξωτερικῶς δὲ χρησιμοποιεῖται τὸ ἅλας εἰς λουτρὰ καθολικὰ (ποσότης 5 χιλιογράμμων δι' ἓν λουτρόν). εἰς ποδόλουτρα (125 γραμμαρ.) Εἰς τὴν χειρουργικὴν χρησιμοποιεῖται ὡς τοπικὸν διὰ τὴν πλύσιν τῶν τραυμάτων καὶ τῶν ὀρογόνων ὑμένων, τῶν ρινικῶν κοιλοτήτων κλπ., εἰς γαργαρισμοὺς ἐπὶ παθήσεων τοῦ φάρυγγος. Τέλος τὸ ἅλας εἶναι ἐξουδετερωτικὸν τοῦ νιτρικοῦ ἀργύρου· διαλύματα δὲ τούτου ἐν ἀναλογίᾳ 10 πρὸς 100 χρησιμοποιοῦνται πρὸς περιορισμὸν τῆς ἐπιδράσεως τοῦ νιτρικοῦ ἀργύρου μετὰ τὰς ἐπὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος καυτηριάσεις.

Ἀλλ' ἡ πασῶν μεγίστη ἐνέργεια τοῦ ἅλατος εἶναι ἡ ὑπὸ μορφὴν *ὀροῦ φυσιολογικοῦ* ἢ *διαλύματος τοῦ Hayem* παρεχομένη δι' ὑποδορίων ἐνέσεων ἄμεσος τόνωσις καὶ ἀνόρθωσις τοῦ ὀργανισμοῦ, θαυμασίως ἐπενεργοῦσα εἰς τὰς μεγάλας ἀπωλείας αἵματος καὶ δὴ τὰς μαιευτικὰς αἱμορραγίας, εἰς τὰς ἐξαντλήσεις ἐν γένει τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ εἰς τὰς λοιμώξεις, ὁπότε ὄντως τὸ μαγειρικὸν ἅλας

Digitized by Google

ἀποβαίνει ἡρωϊκὸν καὶ πολύτιμον σωσίβιον. Τὸ χρησιμοποιούμενον δὲ διάλυμα τοῦ τοιούτου φυσιολογικοῦ ὀροῦ ἢ ὀροῦ τοῦ Hayem σύγκειται ἁπλούστατα ἐξ 7 μερῶν χλωριούχου νατρίου (κοινοῦ μαγειρικοῦ ἅλατος) καὶ 1000 μερῶν ὕδατος ἀπεσταγμένου καὶ ἀπεστειρωμένου, ὅπερ εἰσάγεται εἰς τὸν ὀργανισμὸν δι' ὑποδορίου ἐνέσεως ἀναπινόμενον μετ' ἐκπληκτικῆς ταχύτητος (βλ. ὀρὸς φυσιολογικός).

Τὸ ἅλας ἐν τέλει χρησιμοποιεῖται εἰς μεγάλας δόσεις ἐν τῇ Σινικῇ πρὸς σκοπὸν αὐτοκτονίας!

Ρύποι καὶ βακτήρια.—Τὸ ἅλας, τὸ ἀπαραίτητον αὐτὸ ἄρτυμα τοῦ ἀνθρώπου, ἰδίως τὸ χονδρὸν ἅλας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ κεκαθαρμένον λευκὸν ἅλας, ρυπαίνεται συνηθέστατα ὑπὸ διαφόρων ἀκαθαρσιῶν· παρετηρήθη ὅτι δείγματά τινα τούτου περιεῖχον μέχρι 76.000 βακτηρίων ἀνὰ ἕκαστον γραμμάριον ἅλατος φαιοῦ καὶ 2.600 βακτηρίων ἀνὰ ἕκαστον γραμμάριον κεκαθαρμένου ἅλατος, πλὴν τῶν ἐν αὐτῷ εὑρισκομένων μυκήτων ἐκ τοῦ εὐρώτος. Τὸ φαιὸν ἅλας ρυπαίνεται εἰς τὰς ἁλυκὰς διὰ τοῦ ὕδατος τῶν μεμολυσμένων ρυακίων καὶ πολλάκις διὰ τῶν ἀκαθαρσιῶν τῶν εὑρισκομένων πλησίον τῶν δεξαμενῶν τῆς ἐξατμίσεως τοῦ ἅλατος, αὐτὴ δὲ ἡ χροιὰ αὐτοῦ ὀφείλεται ἐν μέρει εἰς τὰς ρυπάνσεις ταύτας· τὸ δὲ λευκὸν ἅλας ὑφίσταται χειρισμοὺς ὑπὸ χειρῶν καὶ ἐργαλείων ἀκαθάρτων, ἐξ ὧν ἐπίσης ρυπαίνεται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Dr Apert*, Vaccins et serums. *Θ. Ἀφεντούλη*, Φαρμακολογία. *Σ. Δοντᾶ*, Φαρμακολογία. *E. Hédon* Précis de Physiologie. *Hugounenq*, Précis de chimie physiologique et pathologique. *Manquat*, Traité de thérapeutique de matière médical et de pharmacologie. *Ρ. Νικολαΐδου*, Φυσιολογία τοῦ ἀνθρώπου. *Dr Pruvost*, Thérapeutique et physiothérapie, vaccinothérapie, sérothérapie. Μ. Ν. ΚΑΙ ΓΡΗ.

[ΙΣΤΟΡ.-ΛΑΟΓΡ.] Τὸ ἅλας ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς τροφῆς καὶ μάλιστα τῆς φυτικῆς. Τοῦτο ἐνωρὶς ᾐσθάνθη ὁ ἄνθρωπος καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἀπὸ τῶν πρωτογόνων ἀκόμη καταστάσεων ἐπιζητοῦντα παντοιοτρόπως τὴν ἀπόκτησιν αὐτοῦ. Εἰς τὴν παραλίαν ἀναζητεῖται τὸ ἅλας εἰς τὰς κοιλότητας τῶν βράχων ἢ εἰς τὰ ἀπεξηραμένα κατὰ τὸ θέρος τενάγη τῶν λιμνοθαλασσῶν, ὅπου μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν ὑδάτων καὶ τὴν ἐξάτμισιν τῶν ὑπολειπομένων πήγνυται φυσικῶς, εἰς τὰ μεσόγεια παρὰ τὰς ἁλατούχους λίμνας καὶ πηγὰς καὶ ποταμοὺς καθὼς εἰς τὰ στρώματα τῆς γῆς τὰ περιέχοντα αὐτό, ὅπου ἀνοίγονται ὀρυχεῖα καὶ ἀναπτύσσεται ἐμπόριον καὶ κίνησις καὶ δημιουργοῦνται κέντρα πολυσύχναστα. Πολὺ δὲ ἐνωρίς, ἐπειδὴ τὸ ὑπὸ τῆς φύσεως ἑκασταχοῦ προσφερόμενον δὲν ἦτο ἀρκετὸν καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν ζήτησιν, γίνονται προσπάθειαι καὶ ἐξευρίσκονται διάφορα τεχνικὰ μέσα ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἅλατος τῶν θαλασσίων καὶ τῶν ἄλλων ἁλατούχων ὑδάτων καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν φυτῶν. Οὕτως εἰς τὴν ἀρχαιότητα πολυάριθμοι τόποι ἐκμεταλλεύσεως θαλασσίου ἅλατος ἀναφέρονται ἐν Ἀττικῇ, Μεγάροις, Εὐβοίᾳ, Κρήτῃ, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βορυσθένους, ἐν Τρῳάδι, ἐν Φρυγίᾳ παρὰ τὰ Ἄναυα, ἐν Σαλαμῖνι καὶ Κιτίῳ τῆς Κύπρου, ἐν Παλαιστίνῃ παρὰ τὴν Νεκρὰν θάλασσαν, ἐν Αἰγύπτῳ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου, ἐν Λιβύῃ, ἐν Σικελίᾳ παρὰ τὸν Ἀκράγαντα καὶ τὴν Γέλαν, ἐν Ἰταλίᾳ παρὰ τὴν Ρώμην, ἐν Ἀσίᾳ παρὰ τοὺς ποταμοὺς Ὦξον καὶ Ὦχον.

Ἐν δὲ τῇ Λορραίνῃ καὶ ἄλλαις χώραις τῆς Γερμανίας εὑρέθησαν καὶ λείψανα τῶν χρησιμοποιουμένων ἐκεῖ διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τεχνικῶν κατασκευῶν: ράβδοι κεράμινοι, φέρουσαι κεράμους πλατεῖς αὐλακωτούς, ἐτοποθετοῦντο κατὰ πατώματα ὑπεράνω ἑστίας· τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς, χυνόμενον ἄνωθεν, ἔρρεεν ἀπὸ πατώματος εἰς πάτωμα ἐπὶ τῶν θερμῶν κεράμων καὶ ἐξητμίζετο, ἔμενε δὲ τὸ ἅλας ἐπ' αὐτῶν. Ἀλλαχοῦ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας ἠκολούθει εἰς τὸν ἐντελῶς πρωτόγονον τρόπον, νὰ χέωσι δηλονότι τὸ περιέχον τὸ ἅλας ὕδωρ ἐπὶ ξύλων ἀνημμένων, εἰς δὲ τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Ἰλλυρίαν εἰς τὴν ἁπλῆν διὰ βρασμοῦ ἢ διὰ τοῦ ἡλίου ἐξάτμισιν τοῦ ὕδατος. Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν δεικνύει συσκευὴν ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἅλατος ἐξ ἁλατούχων χωμάτων ἐν Οὐρούα τῆς Ἀφρικῆς. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὀρυκτὸν ἅλας δὲν ἔμεινεν ἄγνωστον καὶ ἀνεκμετάλλευτον. Ὀρυχεῖα ἅλατος ἀναφέρονται ἐν Καππαδοκίᾳ, Ἀραβίᾳ καὶ Λιβύῃ, ὅπου οἱ κάτοικοι, διὰ τὸ ἀνομβρον, κατεσκεύαζον καὶ τὰς οἰκίας αὐτῶν ἐξ ἁλατίνων πλίνθων (Στράβων XVI 706. Ἡρόδ. IV, 185 «ἔστι δὲ ἅλός τι μέταλλον ἐν αὐτῇ διὰ δέκα ἡμερέων ὁδοῦ καὶ ἄνθρωποι οἰκέοντες. Τὰ οἰκία τούτοισι πᾶσι ἐκ τῶν ἁλίνων χόνδρων οἰκοδομέαται· ταῦτα γὰρ τῆς Λιβύης ἄνομβρα ἐστί... ὁ δὲ ἅλς αὐτόθι καὶ λευκὸς καὶ πορφύρεος τὸ εἶδος ὀρύσσεται»), ἐν Ἰτύκῃ, ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ εἰς πολλὰ ἀλλαχοῦ. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ὀρυχεῖα ἅλατος σπουδαῖα ὑπῆρχον καὶ ἐν Βοημίᾳ, ὅπου περὶ αὐτὰ εἶχον ἀναπτυχθῆ σπουδαῖα κέντρα ἀνταλλακτικοῦ ἐμπορίου (*Schurtz*, Urgeschichte d. Kultur σ. 275). Ὅπου δὲ τέλος οὔτε τὸ θαλάσσιον οὔτε τὸ λιμναῖον ἢ πηγαῖον οὔτε τὸ ὀρυκτὸν ἅλας ἦτο προσιτόν, ὁ ἄνθρωπος κατέφυγεν εἰς ὡρισμένα ἁλατοῦχα φυτά, τὰ ὁποῖα καίει καὶ ἐκ τῆς τέφρας αὐτῶν μετὰ ὡρισμένην ἐπεξεργασίαν ἀπομονώνει τὰς ἁλατούχους οὐσίας. Τοῦτο εὑρίσκομεν καὶ σήμερον εἰς τινας λαοὺς τῆς Ἀφρικῆς (*Schurtz* ἔνθ' ἀν. σ. 275), δὲν ἦτο ὅμως ἄγνωστον καὶ εἰς ἀρχαίους λαούς. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (Μετ. II 3σ. 959α, 35) ἐν τῇ Ὀμβρικῇ ὑπῆρχέ τις τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφύοντο κάλαμοι καὶ σχῖνοι. Τούτους κατακαίοντες ἔρριπτον τὴν τέφραν αὐτῶν εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἔβραζον μέχρι σχεδὸν ἐξατμίσεως. Τὸ ὑπολειπόμενον ὀλίγον ὕδωρ ψυχόμενον καὶ ἐξατμιζόμενον τελείως ἀπέδιδε πλῆθος ἁλάτων.

Τὸ ἅλας, ὡς ἐλέχθη, ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον ἄρτυμα τῆς φυτικῆς ἰδίᾳ τροφῆς. Καὶ πράγματι εἰς τοὺς νομαδικοὺς λαούς, τοὺς ἀποζῶντας ἐκ τοῦ κυνηγίου ἢ τῆς κτηνοτροφίας καὶ τρεφομένους διὰ γάλακτος καὶ κρέατος, ἡ ἔλλειψις τοῦ ἅλατος δὲν εἶναι αἰσθητή, ἐνιαχοῦ δέ, ὅπως εἰς λαοὺς τινας τῆς Σιβηρίας καί τινας τῆς Ἀφρικῆς, ἡ χρῆσις αὐτοῦ εἶναι τελείως ἄγνωστος (*Bunge*, Lehrbuch d. physiol. u. pathol. Chemie. Leipzig 1887 σ. 1068 παρὰ *Schrader*, Reallexicon d. indogerm. Altertumskunde ἐν λ. *Saltz*). Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ὁμήρου, περὶ ἧς βλέπε κατωτέρω, καὶ τοῦ Σαλλουστίου περὶ τῶν Νουμιδῶν, οἵτινες διὰ γάλακτος καὶ κρέατος τρεφόμενοι δὲν ἔκαμνον χρῆσιν οὔτε ἅλατος, οὔτε κανενὸς ἄλλου ἀρτύματος. Τὸ αὐτὸ ἰσχύουν

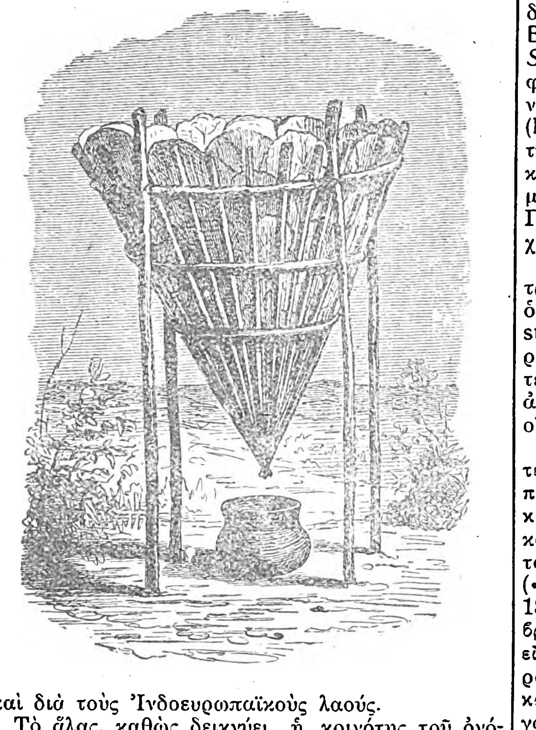

καὶ διὰ τοὺς Ἰνδοευρωπαϊκοὺς λαούς.

Τὸ ἅλας, καθὼς δεικνύει ἡ κοινότης τοῦ ὀνόματος, φαίνεται γνωστὸν μόνον εἰς τοὺς λαοὺς τῆς εὐρωπαϊκοῦ κλάδου καὶ τοὺς Ἀρμενίους, οἵτινες εἶναι καὶ οἱ κατ' ἐξοχὴν γεωργοὶ καὶ φυτοφάγοι, ὄχι δὲ καὶ εἰς τοὺς νομάδας ποιμένας τῶν κεντρικῶν ὀροπεδίων τῆς Ἀσίας, Ἀρίους καὶ Ἰνδούς, οἵτινες κρεωφαγοῦντες βραδύτερον ἐγνώρισαν αὐτὸ καὶ διὰ τοῦτο ἄλλα πρὸς δήλωσιν αὐτοῦ ἐχρησιμοποίησαν ὀνόματα. Ὅτι δὲ οἱ Ἰνδοευρωπαῖοι πρῶτον τὸ θαλάσσιον ἅλας ἐγνώρισαν καὶ ἐχρησιμοποίησαν πιθανῶς εἰς τὰς περὶ τὸν Εὔξεινον ἀκτὰς τῆς Νοτίου Ρωσίας, ὅπου καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡροδότου ἄφθονον ἐπήγνυτο φυσικὸν ἅλας, φαίνεται καὶ ἐκ τῆς κοινότητος τοῦ ὀνόματος πρὸς τὴν θάλασσαν παρά τισι τῶν λαῶν τούτων (π. χ. παρ' Ὁμήρῳ ἅλς=θάλασσα, ἅλας=ἁλάτι).

Ἐμπόριον.—Ἕνεκα τῆς ἐπιζητήσεως τοῦ ἅλατος, φυσικὸν ἦτο νὰ ἀποτελέσῃ τοῦτο, καὶ ἀπετέλεσε πράγματι, ἀντικείμενον ἐμπορίου καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα καὶ εἰς τοὺς κατὰ φύσιν λαούς, συνετέλεσε δ' ὡς ἐκ τούτου σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν. Οἱ κατοικοῦντες περὶ τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς μετέφερον αὐτὸ εἰς τὰ ἐνδότερα καὶ ἀντιστρόφως ἐκ τῶν ἐνδοτέρων κατήρχοντο πρὸς τὰ ἁλατοῦχα κέντρα καὶ ἰδίως πρὸς τὴν θάλασσαν. Ρητῶς τοῦτο μνημονεύει ὁ Ἡρόδοτος διὰ τοὺς εἰς τὰ ἐνδότερα κατοικοῦντας Σκύθας. Τὸ ἴδιον γίνεται σήμερον. Πολλάκις δὲ καὶ ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἀντὶ ἀνθρώπων ἀντηλλάσσετο τὸ ἅλας, ὡς τοῦτο ἐγίνετο ἐν Θρᾴκῃ, ὅπου οἱ Θρᾷκες ἀντὶ ἅλατος ἔδιδον δούλους, οἵτινες ἐκ τούτου ὠνομάζοντο καὶ *ἁλώνητοι* (Σουΐδας). Εἰς ἄλλους λαοὺς ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ τεμάχια ἅλατος εἰς διάφορα μεγέθη κεκομμένου ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς ἀνταλλακτικὸν νόμισμα, καθ' ὃν τρόπον εἰς τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους ἐγίνετο χρῆσις τῶν βοῶν. Ἐν γένει δὲ τὴν ἐμπορικὴν σημασίαν τοῦ ἅλατος δεικνύουν καὶ τὰ διάφορα μέτρα, τὰ ὁποῖα καὶ κατὰ τόπους κράτη ἔλαβον διὰ τὸ ἐμπόριον αὐτοῦ. Οὕτως ἐν Αἰγύπτῳ τὰ τῆς πωλήσεως αὐτοῦ ἐκανονίζοντο ὑπὸ τοῦ κράτους· ἐν Ἑλλάδι κατὰ τόπους φαίνεται ὅτι

ἰδιαίτεροι νόμοι ὑπῆρχον, ἐν δὲ τῇ Ρώμῃ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τὸ ἐμπόριον αὐτοῦ ἀπετέλεσεν εἶδος μονοπωλίου τοῦ κράτους. Οὐχὶ σπανίως τέλος ἡ κατοχὴ τῶν ἁλατούχων πηγῶν ἐγίνετο ἀφορμὴ πολέμων μεταξὺ τῶν γειτόνων λαῶν, καθὼς π. χ. ὁ μεταξὺ τῶν Ἑρμουνδούρων καὶ Χαττῶν, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Τάκιτος (Ann. XIII, 57) καὶ ὁ μεταξὺ Ἀλαμανῶν καὶ Βουργουνδίων (Amm. Marc. XXVIII, 5).

Ἔθιμα καὶ λατρεία.—Τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἅλατος διὰ τὴν τροφὴν εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ἐκτὸς τῆς ἐπιζητήσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ ἐμπορίου, δεικνύει καὶ ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ὁμιλοῦν περὶ αὐτοῦ οἱ ἀρχαῖοι, καθὼς καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ εἰς τὰ διάφορα ἔθιμα καὶ τὴν λατρείαν. Ἤδη ὁ Ὅμηρος ὁμιλῶν περὶ αὐτοῦ τὸ ἀποκαλεῖ *θεῖον* (Ἰλιάδος I 214)· πόσον δὲ σπουδαῖον ἀπὸ ἀπόψεως τροφῆς τὸ ἐθεώρει, φαίνεται ἀπὸ τὴν παρατήρησιν, τὴν ὁποίαν κάμνει εἰς τὴν Ὀδύσσειαν (λ, 122) περὶ τῶν μεσογείων ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι οὔτε θάλασσαν γνωρίζουν, οὔτε τροφὴν τρώγουν μεθ' ἅλατος μεμειγμένην («οἳ οὐκ ἴσασι θάλασσαν, οὐδὲ θ' ἅλεσσι μεμιγμένον εἶδαρ ἔδουσι»). Βραδύτερον ἀπετέλεσε καὶ ὑποκείμενον ρητορικῶν ἐπιδείξεων, ἀρκετοὶ δ' *ἔπαινοι ἅλατος* ἀναφέρονται (πρβ. τὰ χωρία παρὰ Blümner ἐν Pauly-Wissowa, R.—Encycl. ἄρθρον *Salz*). Παρὰ τοῖς Ρωμαίοις παροιμιώδης ἦτο ἡ φράσις «*nihil est utilius sale et sole*», ὁ δὲ Πλίνιος πολλὰ περὶ τῆς χρησιμότητος αὐτοῦ λέγει (Nat. histor. XXXI, 88). Ὁ ἑλληνικὸς μῦθος, κατὰ τὴν συνήθειάν του, ὡς θεῖον δῶρον αὐτὸ ἐχαρακτήρισε, δῶρον τοῦ Νηρέως ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος, ἀλλὰ καὶ οἱ Γερμανοὶ δῶρον τῶν θεῶν ἐθεώρουν τὰς ἁλατούχους πηγάς (Tacitus, Ann. XIII. 57).

Ὅτι τὸ ἅλας ἀπετέλει ἀπαραίτητον ἄρτυμα τῆς τροφῆς καὶ δὴ τοῦ ἄρτου, φαίνεται ἐξ ὅσων λέγει ὁ Ὁράτιος (Sat. II, 2, 17 cum sale panis latrantem stomachum bene leniet), ὡς τοιοῦτον δὲ προσφερόμενον εἰς τὸν ξενιζόμενον μετὰ τοῦ ἄρτου ἀπετέλει δεῖγμα καὶ σύμβολον τῆς ξενίας καὶ δεσμὸν ἀδιάρρηκτον, περὶ τοῦ ὁποίου συχνότατα ὁμιλοῦν οἱ ἀρχαῖοι.

Ἤδη ὁ Ἀρχίλοχος ἀναφέρει «ὅρκον μέγαν ἅλας τε καὶ τράπεζαν». Ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ Περὶ παραπρεσβείας (22) ἀναφέρει «τοὺς τῆς πόλεως ἅλας καὶ τὴν δημοσίαν τράπεζαν» ὡς δεσμὸν σεβαστὸν καὶ ἀδιάρρηκτον, ὁ δὲ Δημοσθένης παραθέτει τοὺς ἅλας πρὸς τὴν τράπεζαν καὶ τὰς σπονδὰς («Ποῦ δ' ἅλες; ποῦ τράπεζα; ποῦ σπονδαί; XIX 189 p. 400). Εἰς δὲ τοὺς αἰσωπείους μύθους (Βάβριος 167) ὁ χωρικὸς «λαβὼν ἄρτον καὶ ἅλας πρὸς εἰρήνην ἐκάλει τὸν ὄφιν». Ἐκτὸς τούτων καὶ παροιμία φέρεται εἰς τοὺς παροιμιογράφους «ἅλας καὶ τράπεζαν μὴ παραβαίνειν». Παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις ἐπίσης τὸ ἅλας ὡς σύμβολον τῆς ξενίας παρετίθετο (*Πολίτου* Παροιμίαι Α' 439).

Ἡ ἰδέα τοῦ δεσμοῦ τούτου στηρίζεται εἰς τὴν γενικὴν παρὰ τοῖς λαοῖς δοξασίαν, καθ' ἣν οἱ μετέχοντες κοινῆς τροφῆς κατά τινα μαγικὴν αἰτιότητα ἀναγκαίως συνδέονται πρὸς ἀλλήλους διὰ δεσμῶν ἐξ ἴσου ἰσχυρῶν, ὅπως οἱ φυσικοί.

Ἂν ὄχι δὲ τὸ ἔθος, ἡ μνεία ὅμως αὐτοῦ διετηρήθη μέχρι σήμερον παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ εἰς τὴν παροιμίαν «ἐφάγαμε ψωμὶ κι ἁλάτι», διὰ τῆς ὁποίας δηλοῦται ἡ στενὴ φιλία (*Πολίτου* Παροιμίαι Α' 436 κπ. ἅλας 7).

Τὸ ἔθος τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἅλατος κατὰ τὴν σύναψιν τῶν δεσμῶν τῆς ξενίας ἢ ἄλλων ἀναλόγων δὲν εἶναι μόνον ἑλληνικόν. Παρὰ τοῖς Σημίταις ἐν γένει εἴς τε τὴν ξενίαν καὶ τὴν ἀδελφοποιΐαν ἡ κοινὴ βρῶσις ἅλατος ἐδημιούργει ἰσχυρότατον δεσμὸν καὶ σήμερον δὲ ἀκόμη οἱ Βεδουΐνοι ἀδελφοποιούμενοι θέτουσιν ἐπὶ ἅλατος τεμάχια ἄρτου, τὰ ὁποῖα ὁ εἷς ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα τοῦ ἄλλου ἐπιλέγων «Μὰ τὸ ψωμὶ καὶ τὸ ἁλάτι τοῦτο δὲν θὰ σὲ προδώσω». Καὶ ἡ ἐν τῇ Παλαιᾷ δὲ Γραφῇ «*διαθήκη ἁλὸς*» (Ἀριθμοὶ ιη' 19, Παραλ. Β' ιγ' 5) κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Πολίτου (ἔνθ' ἀν. σ. 438), τοιαύτην πιθανῶς ἔννοιαν ἔχει. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους λαοὺς ἀνάλογοι παροιμίαι, παρομοίαι δοξασίαι καὶ ἔθιμα ἐλέγχουσαι, φέρονται (βλ. *Πολίτην* ἔνθ' ἀν. σ. 439 κ.ἑ.).

Ἐκ τῶν Σημιτῶν φαίνεται εἰσήχθη τὸ ἔθιμον καὶ εἰς τὰς χριστιανικὰς ἀγάπας (*H. Achelis*, Canones Hippolyti (=Texte u. Untersuchungen VI 4 σ. 203 σημ.). Κατὰ τὸν Ψευδοκλήμεντα (Ὁμιλία XIV, 1) ὁ Πέτρος ἐλθὼν πρὸς τοὺς εἰς ξενίαν αὐτὸν ἀναμένοντας «τὸν ἄρτον ἐπ' εὐχαριστίᾳ κλάσας καὶ ἐπιθεὶς ἅλας, τῇ μητρὶ πρῶτον ἐπέδωκεν καὶ μετ' αὐτὴν ἡμῖν τοῖς υἱοῖς αὐτῆς· καὶ συνεστιάθημεν καὶ τὸν θεὸν εὐλογήσαμεν». Ὁ αὐτὸς δ' ἐν τῇ πρὸς Ἰάκωβον ἐπιστολῇ (IX) θεωρεῖ ὡς σπουδαιότατον στοιχεῖον διὰ τὴν ἐν τῇ ψυχῇ τῶν πιστῶν ἀνάπτυξιν τῆς ἀγάπης «τὴν κοινὴν τῶν ἁλῶν μετάληψιν» («Οἶδα δὲ ταῦτα ποιήσειν ὑμᾶς, ἐὰν ἀγάπην εἰς τὸν ὑμέτερον ἱδρύσητε νοῦν· πρὸς δὲ τὴν αὐτῆς εἴσοδον μία τίς ἐστιν πρό-

Digitized by Google

φασις, ἡ κοινὴ τῶν ἁλῶν μετάληψις. Διὸ σπουδάζετε πυκνότερον συνέστιοι ἀλλήλων γίνεσθαι, ὡς δύνασθε, ὅπως αὐτὴν μὴ ἀπεμπολήσητε».

Τὸ ἅλας ὡς ἀπαραίτητον τῆς τροφῆς ἄρτυμα ἦτο πολὺ φυσικὸν νὰ εἰσέλθῃ μετὰ τῶν ἄλλων τροφῶν εἰς τὴν λατρείαν, ὡς λατρευτικὴ καὶ αὐτὸ προσφορά. Πράγματι δὲ εὑρίσκομεν αὐτὸ ὡς ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῶν προσφορῶν εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν ἀρχαίων λαῶν. Εἰς τοὺς Ἀσσυροβαβυλωνίους ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἡλίου τῆς πόλεως Sippar ὑπῆρχεν ἀποθήκη ὁλόκληρος ἅλατος διὰ τὰς λατρευτικὰς τοῦ ναοῦ ἀνάγκας. Τὸ αὐτὸ συνέβαινεν ἐν Ἱερουσαλήμ. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωσήπου (12, 3, 3) ὁ ναὸς ἐχρειάζετο διὰ τὰς λατρευτικὰς αὐτοῦ ἀνάγκας «ἁλῶν μεδίμνους τριακοσίους ἑβδομήκοντα πέντε». Ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις πρωτίστως εἰς τὰ ὁλοκαυτώματα, τὰ ὁποῖα ἀφοῦ ἐκαθάριζον καὶ διεμέλιζον ἔπασσον δι' ἅλατος καὶ κατόπιν ἀνέθετον εἰς τὸν βωμόν, ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶσαν προσφοράν. (Λευϊτ. 2. 13. «Καὶ πᾶν δῶρον θυσίας ὑμῶν ἁλὶ ἁλισθήσεται· οὐ διαπαύσετε ἅλας διαθήκης Κυρίου ἀπὸ θυμιαμάτων ὑμῶν. Ἐπὶ παντὸς δώρου ὑμῶν προσοίσετε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν ἅλας». Πρβλ. καὶ Ἔσδραν Α' 6, 30, κα Β' 6, 9, ὅπου τὸ ἅλας μνημονεύεται ἐξ ἴσου μετὰ τῶν ἄλλων ἀπαραιτήτων διὰ τὰς θυσίας ζῴων καὶ τροφίμων «ταύρους καὶ κριοὺς καὶ ἄρνας, ὁμοίως δὲ καὶ πυρὸν καὶ ἅλα καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον». Καὶ Ἰεζεκιὴλ 43, 24) Κατὰ τὸ Ταλμοὺθ καὶ αὐτὴ ἡ πρόσοδος εἰς τὸν βωμὸν ἐστρώννυτο μὲ ἅλας.

Ἐκ τῆς χρήσεως ταύτης τοῦ ἅλατος εἰς τὰ ἱερὰ τοῦ Θεοῦ ὁλοκαυτώματα καὶ τὰς προσφορὰς ἐθεωρήθη τὸ ἅλας θεῖον σύμβολον καὶ πᾶν δι' αὐτοῦ ἐπιπασσόμενον ἱερὸν τῷ Θεῷ καὶ ἅγιον, ὅθεν κατὰ τὴν ἑβραϊκὴν ἀντίληψιν καὶ ἄθικτον. Τούτου ἕνεκα ἐχρησιμοποιήθη τὸ ἅλας καὶ εἰς τὰ *ἀναθέματα τῶν πόλεων*, ἡ δὲ σπορὰ τοῦ ἅλατος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀναθεματίζουσα, τουτέστι ἀναθέτουσα αὐτὸ εἰς τὸν Θεὸν καὶ καθιστῶσα αὐτὸ ἄθικτον, ἠμπόδιζε πᾶσαν αὐτοῦ καλλιέργειαν καὶ τὸ καθίστα χέρσον καὶ ἄγονον (Πρβλ. Κριταὶ 45. «Καὶ Ἀβιμέλεχ παρετάσσετο ἐν τῇ πόλει ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ κατελάβετο τὴν πόλιν καὶ τὸν λαὸν τὸν ἐν αὐτῇ ἀπέκτεινε καὶ τὴν πόλιν καθεῖλε καὶ ἔσπειρεν αὐτὴν ἅλας». Πρβλ. καὶ Δευτερ. ΚΘ' 22-23)

Ἡ αὐτὴ συνήθεια ἐπεκράτει καὶ εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. Περὶ δὲ τῶν Κυπρίων ἀναφέρεται (Ἡσύχιος Schmidt I 270 «ἀρὰς ἐπισπεῖραι») ὅτι, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ καταρασθῶσί τινα ἔσπειρον κριθὴν μεθ' ἅλατος. Ἐκ τῆς παλαιᾶς Γραφῆς πιθανῶς ἔχει τὴν ἀρχήν της καὶ ἡ νεωτέρα φράσις, *ἔσπειρα ἢ θὰ σπείρω ἁλάτι* κττ.

Καθὼς εἰς τοὺς Ἑβραίους, οὕτω καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ρωμαίους τὸ ἅλας ὡς στοιχεῖον τροφῆς ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητον διὰ τὰς ἀναιμάκτους προσφοράς. Αἱ *οὐλαὶ* ἢ *οὐλοχύται* τῶν Ἑλλήνων, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὴν καταρχὴν τῆς θυσίας, ἀπετελοῦντο ἐκ κριθῶν καὶ ἅλατος, ἡ δὲ mola salsa τῶν Ρωμαίων, ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδεμία θυσία ἐγίνετο (Plin. N. H. 31,89 «maxime tamen in sacris intelligitur (salis) auctoritas, quando nulla conficiuntur sine mola salsa), ἀπετελεῖτο ἐκ χόνδρου ζειᾶς, ἧς οἱ στάχυες συνελέγοντο ὑπὸ τῶν Ἑστιάδων ὡς ἀπαρχαὶ κατὰ τὸν Μάϊον, ἀναμεμειγμένου μεθ' ἅλατος. Παρὰ ταύτην μετεχειρίζοντο οἱ Ρωμαῖοι καὶ τὴν ἅλμην (muries), τὴν ὁποίαν παρεσκεύαζον ἐπίσης αἱ Ἑστιάδες.

Ἡ προσφορὰ αὕτη τοῦ ἅλατος ἐνεῖχε τὴν σημασίαν ἣν καὶ ἡ προσφορὰ τῶν ἄλλων τροφίμων. Βραδύτερον ὅμως ἀπεδόθη εἰς αὐτὴν καθαρτικὴ σημασία, προφανῶς ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ ἅλατος εἰς καθαρμούς, περὶ ἧς εὐθὺς κατωτέρω (Πρβλ. *Stengel* Opferbräuche der Griechen σ. 13). Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὸ ἅλας προσεφέρετο μετὰ τῶν φυτικῶν θυσιῶν, οὐχὶ δὲ καὶ μετὰ τῶν κρεάτων, διότι κατὰ τὸν Ἀθηνίωνα (παρ' Ἀθηναίῳ ΙΔ' 661 Α) «ἔτι καὶ νῦν τῶν πρότερον μεμνημένοι | τὰ σπλάγχνα τοῖς θεοῖσιν ὀπτῶσιν φλογὶ | ἅλας οὐ προσάγοντες. οὐ γὰρ ἦσαν οὐδέπω | εἰς τὴν τοιαύτην χρῆσιν ἐξευρημένοι.» Ἡ τοιαύτη ἀπαγόρευσις ἴσχυε καὶ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, τοῦθ' ὅπερ ἐνισχύει τὴν ἀνωτέρω ἐξενεχθεῖσαν γνώμην ὅτι τὸ ἅλας τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν φυτοφαγούντων γεωργικῶν λαῶν ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὄχι ὑπὸ τῶν κρεοφάγων κυνηγῶν καὶ ποιμένων.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω τὸ ἅλας μετὰ τοῦ φαλλοῦ εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὰ ἐν Κύπρῳ μυστήρια τῆς Ἀφροδίτης, τὰ ὑπὸ τοῦ Κινύρου ἱδρυθέντα (*Nilsson* Griech. Feste σ. 365), καθὼς καὶ εἰς τὴν Δῆλον ὅπου ἐν ἐπιγραφῇ μεταξὺ ἄλλων ἀναγκαίων πρὸς χρῆσιν τῆς λατρείας προμηθειῶν ἀναγράφεται καὶ ἅλας (*Nilsson*, ἔνθ. ἀν. σ. 381). Ποία ὅμως ἡ σημασία τῆς χρήσεως αὐτοῦ εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς χρήσεως τοῦ ἅλατος ὡς τροφῆς ἀπεδόθη εἰς αὐτό, πιθανῶς λόγῳ τῆς δριμύτητος τῆς γεύσεως καὶ τῶν ἀντισηπτικῶν του ἰδιοτήτων, καὶ καθαρτικὴ δύναμις καὶ ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ εἰς λατρευτικοὺς καθαρμούς. Τὴν καθαρτικὴν ταύτην δύναμιν παρὰ τοῖς Ἕλλησι πρωτίστως ἔχει τὸ ἁλμυρὸν ὕδωρ τῆς θαλάσσης, ἥτις κατὰ τοὺς ἀρχαίους «*κλύζει πάντα τἀνθρώπων κακά*», καὶ τούτου ἐγίνετο χρῆσις εἰς τοὺς καθαρμούς. (*W. Kroll.* Alte Taufgebräuche ἐν Arch. f. Religionswissenschaft 1905 Beiheft σ. 34. *Πολίτην* ἐν Λαογρ. Β' 169 κἑ). Τὸ αὐτὸ ὅμως δύναται νὰ ἐπιτύχῃ κανεὶς καὶ διὰ τῆς διαλύσεως ἅλατος εἰς ὕδωρ πόσιμον. Κατὰ τὸν Θεόκριτον (24,95) ὁ Τειρεσίας διὰ θείου καὶ ἅλατος καθαίρει τὸν οἶκον τοῦ Ἀμφιτρύωνος ἀπὸ τοῦ φόνου τῶν ὄφεων «καθαρῷ δὲ πυρώσατε δῶμα θεείῳ | πρᾶτον, ἔπειτα δ' ἅλεσι μεμιγμένον, ὡς νενόμισται, | θαλλῷ ἐπιρραίνειν ἐστεμμένῳ ἀβλαβὲς ὕδωρ»). Ἀνάλογος χρῆσις τοῦ ἅλατος ἐγίνετο καὶ ἐν Ρώμῃ κατὰ τὰ Λουπερκάλια τὸν Φεβρουάριον, ὁπότε εἰς τοὺς καθαρμοὺς ἐχρησιμοποιεῖτο ἅλας, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζον februum (Censor. 22, 14. In hoc autem mense Lupercalibus, cum Roma lustratur, salem calidum ferunt, quod februum appellant). Ἡ αὐτὴ καθαρτικὴ δύναμις ἀπεδίδετο εἰς τὸ ἅλας πιθανῶς καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, διότι δι' αὐτοῦ ὁ Ἐλισαῖος ἀποκαθαίρει τὰ ὕδατα τῆς Ἱεριχοῦς καὶ καθιστᾷ αὐτὰ πόσιμα (Βχσ.Β', 2,20—21).

Εἰς τὴν καθαρτικὴν αὐτὴν δύναμιν τοῦ ἅλατος ἀποδοτέον καὶ τὸ εὐρύτατα διαδεδομένον ἔθιμον τοῦ ἁλμυροῦ λουτροῦ καὶ τοῦ ἁλατίσματος τῶν νεογνῶν. Τὸ ἔθιμον ὑφίστατο εἰς τοὺς Ἑβραίους καθὼς φαίνεται ἐκ τοῦ Ἰεζεκιὴλ 16,4: «Καὶ ἡ γένεσίς σου ἐν ᾗ ἡμέρᾳ ἐτέχθης, οὐκ ἔδησας τοὺς μαστούς σου καὶ ἐν ὕδατι οὐκ ἐλούσθης, οὐδὲ ἁλὶ ἡλίσθης καὶ ἐν σπαργάνοις οὐκ ἐσπαργανώθης.» Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας δὲν φαίνεται ἄγνωστον, ὡς δύναται νὰ συμπεράνῃ κανεὶς ἐκ τῶν συστάσεων τῶν ἀρχαίων ἰατρῶν καὶ τῆς σημερινῆς χρήσεως. Ὁ Σωρανός, ὁ Γαληνὸς καὶ ὁ Muscio συνίστων τὰ ἁλμυρὰ λουτρὰ καὶ τὸ ἁλάτισμα (*Ploss—Bartels—Renz*, Das Kind σ. 218 καὶ 227). Εἰς τὴν σημερινὴν δ' Ἑλλάδα τὸ ἔθιμον εἶναι συνηθέστατον, μολονότι ἤρχισεν ἤδη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ νὰ ὑποχωρῇ, διότι καὶ εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ λουτροῦ ἀναμιγνύεται ἅλας πολλάκις μετὰ ποσότητός τινος ζακχάρεως, καὶ τὸ σῶμα τοῦ νεογνοῦ πολλαχοῦ ἁλατίζεται, πολλάκις τόσον ἀφθόνως ὥστε νὰ προηγηθῇ ἐκδορά. (Πρβλ. *Ploss* ἔνθ. ἀν. *Πολίτου*, Λαογρ. σύμμεικτα Β' 295). Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος τὸ ἔθιμον εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένον εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. (Πρβλ. *Ploss* ἔνθ' ἀν. σ. 227 κἑ. *Hovorka-Kronfeld*, Vergleicheude Volksmedizin I σ. 372 κἑ). Εἰς τὸ ἁλμυρὸν αὐτὸ λουτρὸν καὶ τὸ ἁλάτισμα σήμερον ἀποδίδεται ἰατρικὴ καὶ συμβολικὴ σημασία γιὰ νὰ σφίξῃ τὸ κορμὶ τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ γίνῃ γερό, νὰ μὴ ἱδρώνῃ κτλ. ἢ διὰ νὰ εἶναι νόστιμο ὅπως τὸ ἅλας, ὁπότε συνδυάζεται πολλάκις καὶ τὸ μέλι ἢ ἡ ζάκχαρις, διὰ νὰ εἶναι γλυκό· ὅτι ὅμως ἡ ἀρχικὴ σημασία εἶναι καθαρτική, διότι καὶ τὸ νεογνόν, ὅπως καὶ ἡ λεχώ, θεωρεῖται ἀκάθαρτον καὶ διὰ τοῦτο καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ τοὺς ἄλλους ἐπικίνδυνον, οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία.

Διὰ τὴν καθαρτικὴν αὐτοῦ ἰδιότητα τὸ ἅλας ἐχρησιμοποιήθη καὶ εἰς τὸ βάπτισμα ὄχι ὅμως κανονικῶς. Ὅθεν καὶ ὁ Παχώμιος Ρουσᾶνος (ιστ' κἑ.) ἐπετίμα τοὺς ἱερεῖς τοὺς χρησιμοποιοῦντας αὐτὸ (Ϝλ. *Πολίτην*, ἔνθ' ἀν.). Ἐκτὸς ὅμως τῆς χρήσεως ταύτης καὶ ἄλλως ἐχρησιμοποιήθη τὸ ἅλας ὡς καθαρτήριον ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Κατά τινα κανόνα τῆς συνόδου τῆς Ἱππῶνος οἱ κατηχούμενοι νηστεύοντες οὐδὲν ἄλλο ἐλάμβανον ἢ εὐλογημένον ἅλας. Καὶ πρὸ τοῦ βαπτίσματος δ' ἐνεβάλλετο εἰς τὸ στόμα αὐτῶν ἅλας, ἀφοῦ πρότερον τοῦτο ἐξωρκίζετο διὰ τοῦ ἀκολούθου ἐξορκισμοῦ: Exorcizo te, creatura salis in nomine Dei κτλ. Proinde rogamus te, domine Deus noster, ut haec creatura salis in nomine Trinitatis efficiatur salutare sacramentum ad effugandum inimicum.... Accipe sal sapientiae propitiatus ad vitam aeternam. Τὸ ἔθος ἀρχικῶς θὰ εἶχε ἢ καθαρτικὴν σημασίαν ἢ τὴν σημασίαν τοῦ συνδέσμου πρὸς τὴν χριστιανικὴν κοινότητα διὰ τῆς μεταλήψεως τοῦ ἅλατος *(διαθήκη ἅλατος)*, ἀκολούθως ὅμως ἀπεδόθη εἰς αὐτὸ συμβολικὴ σημασία, τὸ ἅλας δηλαδὴ ἐθεωρήθη ὡς ἅλας σοφίας, ἀποδιῶκον τὴν ἀδικίαν, καὶ ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην γίνεται εἰσέτι χρῆσις αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀφοῦ τὸ ἅλας ἔχει τὴν δύναμιν νὰ καθαίρῃ ἀπὸ παντὸς ῥύπου, μαγικὴν ἀσκοῦν ἐπίδρασιν, φυσικὸν ἦτο ν' ἀποδοθῇ εἰς αὐτὸ καὶ δύναμις θεραπευτικὴ πάσης ἀσθενείας, ἀποδιδομένης εἰς ἐπήρειαν μαγικήν. Διὰ τοῦτο καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τοιαύτας περιστάσεις κατὰ διαφόρους τρόπους. Π. χ. ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος (Ὄλυμπος) δίδουν εἰς τὸν παθόντα ἐκ βασκανίας ἢ ἄλλης ὁμοίας φύσεως ἐπηρείας νὰ φάγῃ κόκκους ἅλατος. Ἐν Βουλγαρίᾳ θέτουν ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ βασκανθέντος τρεῖς ἢ ἓξ κόκκους ἅλατος, τοὺς ὁποίους μετὰ τὸ πέρας τῆς συνοδευούσης τὴν τοποθέτησιν ἐπῳδῆς ῥίπτουν εἰς τὸ πῦρ. Ἐν Κέῳ ἐπίσης διὰ παρόμοιον σκοπὸν ῥίπτουν ἅλας εἰς τὸ πῦρ. Συνήθης ἐπίσης εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ ἅλατος ἐν διαλύσει. Ἐν Ἀθήναις ἄλλοτε ἔρραινον τὸν βασκανθέντα δι' ὕδατος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχον διαλύσει τρεῖς κόκκους ἅλατος. Εἰς τὸν Οἰνοῦντα τῆς Λακωνίας προσφέρεται εἰς τὰς δυστοκούσας ὑπὸ τῆς μαίας διὰ νὰ πίουν διάλυσις ἅλατος ἐντὸς ὑποδήματος, διότι ἡ δυστοκία ἀποδίδεται εἰς μαγικὰ αἴτια. Παρόμοιον δέ τι κρατεῖ καὶ παρὰ τοῖς Βουλγάροις (*Πολίτου*, Σύμμεικτα Β' 294 κἑ.). Παρὰ τοῖς αὐτοῖς ἡ διάλυσις ἅλατος χρησιμοποιεῖται καὶ κατὰ τοῦ πόνου τοῦ στήθους τῶν λεχωΐδων.

Ἐκ τῆς χρήσεως ταύτης τοῦ ἅλατος ἐν διαλύσει, ὡς καθαρτικοῦ καὶ θεραπευτικοῦ, προέκυψε καὶ ἡ συμβολικὴ αὐτοῦ χρῆσις, ἰδίως διὰ τὴν διάλυσιν καταρῶν καὶ παντὸς ἄλλου παρομοίου κακοῦ. Διὰ νὰ διαλυθῇ ἡ κατάρα, πρέπει ὁ ἐκστομίσας αὐτὴν νὰ διαλύσῃ ἅλας εἰς τὸ ὕδωρ καὶ νὰ ῥαντίσῃ δι' αὐτοῦ τὸν καθ' οὗ ἡ κατάρα καθὼς καὶ τὸν χῶρον ἐν ᾧ τὴν στιγμὴν ἐκείνην εὑρίσκεται ἐπιλέγων συγχρόνως «ὡς λειώνει τ' ἁλάτι, νὰ λειώσουν οἱ κατάρες μου» (*Πολίτου*, Παροιμίαι Δ' 440 καὶ ἐν Λαογρ. Β' 168 κἑ.).

Ἐκ τῆς θεραπευτικῆς φυσικὸν ἦτο νὰ προκύψῃ καὶ ἡ ἀποτρόπαιος σημασία τοῦ ἅλατος, διότι κάθε τι, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἀποκρούσῃ ἐπελθὸν κακόν, δύναται νὰ ἀποκρούσῃ αὐτὸ καὶ ἐπερχόμενον. Ἐντεῦθεν ἡ χρῆσις τοῦ ἅλατος ὡς προβασκανίου καὶ ἀποτροπαίου ἐν γένει πάσης μαγικῆς ἐπηρείας καὶ μαγγανείας.

Εἰς τὴν Νεάπολιν π. χ. τὰ νεογνὰ φέρουσιν ὡς προβασκάνιον σακκουλίτσαν (borsetta), ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχουν ὀλίγα λιθάρια, χαλκᾶ τινα νομίσματα, τρεῖς κόκκοι ἅλατος καὶ εἴτι ἄλλο. Παρόμοιόν τι ἀναφέρει ὁ *Ukert* (Gemälde von Griechenland σ. 158) ἐξ Ἑλλάδος. Εἰς τὸν λαιμόν, λέγει, τῶν παιδίων συνηθίζουν νὰ κρεμοῦν ὡς περίαπτον σακκουλίτσαν περιέχουσαν κάρβουνα καὶ ἁλάτι. Εἰς τὴν Κορσικὴν διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ῥάπτουν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἐνδύματος τῶν παιδίων κόκκους ἅλατος. Ἀλλὰ καὶ γενικώτερον τὸ ἅλας χρησιμοποιεῖται ὡς ἀποτρεπτικὸν πάσης μαγγανείας. Ἐν Νορμανδίᾳ, ὁσάκις πρόκειται νὰ δώσουν γάλα εἰς γείτονα, ἐμβάλλουν ἐντὸς κόκκους ἅλατος διὰ νὰ ματαιώσουν τὴν τυχὸν χρῆσιν αὐτοῦ πρὸς σκοποὺς μαγικοὺς κατὰ τῶν ζῴων των, εἰς δὲ τὰ κέρατα τῶν ἀγελάδων κρεμοῦν σακκουλίτσαν μὲ ἁλάτι. Ἐπίσης ὁ μνηστὴρ ἐμβάλλει κρυφίως εἰς τὰ ὑποδήματα τῆς μνηστῆς ἅλας διὰ νὰ ἐμποδίσῃ κάθε μαγγανείαν. Ἀλλαχοῦ (Limousin) εἰς τὸ θηλάκιον τῶν νεονύμφων ἐμβάλλουν κόκκους ἅλατος διὰ νὰ προφυλάξουν αὐτοὺς ἀπὸ μαγικοὺς κόμβους κτλ. Ἐν Γερμανίᾳ οἱ χωρικοὶ φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν ἅλας, τὸ ὁποῖον τὴν πρώτην Ἀπριλίου σκορπίζουν εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ λιβαδιοῦ διὰ νὰ προφυλάξουν τὰ ζῷα ἀπὸ μαγγανείαν. Πρὸς ἀποτροπὴν τῆς βασκανίας ῥίπτουν ἐπίσης ἅλας εἰς τὸ πῦρ. Οὕτω π. χ. αἱ γυναῖκες τῶν Ἀράβων ὁσάκις εἰσέλθῃ ξένος εἰς τὸν οἶκον ἀμέσως ῥίπτουν ἅλας εἰς τὸ πῦρ διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν βασκανίαν.

Τὴν αὐτὴν δύναμιν ἀσκεῖ τὸ ἅλας καὶ τρωγόμενον, διὰ τοῦτο πολλαχοῦ διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν βασκανίαν καὶ πᾶσαν ἄλλην μαγγανείαν τρώγουν οἱ ἴδιοι ἢ ἐμβάλλουν εἰς τὸ στόμα τοῦ κινδυνεύοντος ἐξ αὐτῆς ἀνθρώπου ἢ καὶ ζῴου κόκκους ἅλατος. Ἐν Σενεγαμβίᾳ εἶναι ἀρκετὴ ἡ κραυγὴ «τρώγουμε ἁλάτι» διὰ νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς μάγους καὶ τὰς μαγγανείας των. Καὶ ἐν Βενετίᾳ δὲ πιστεύεται, ὅτι δύναται νὰ τρέψῃ τις εἰς φυγὴν μάγισσαν ῥίπτων κατ' αὐτῆς ἅλας. Ἐπέκτασις ἴσως τῆς δοξασίας αὐτῆς εἶναι ἡ περίεργος ἑλληνικὴ συνήθεια νὰ θέτουν ἅλας εἰς τὰ ὑποδήματα τοῦ ὀχληροῦ ἐπισκέπτου διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν αὐτοῦ. Ἐνιαχοῦ τὸ ἅλας τίθεται ὑπὸ τὸ κάθισμα τοῦ ἐπισκέπτου (*Πολίτου*, *Ν.* Σύμμεικτα Β' σ. 296). Παραδείγματα τοῦ ἅλατος ὡς ἀποτροπαίου καὶ ὡς ἰατρικοῦ πολυάριθμα συνεκέντρωσεν ὁ Seligmann. (Der böse Blick und Verwandtest, I 278 κἑ. II σ. 33—38).

Ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω ἰδιοτήτων του τὸ ἅλας ἐχρησιμοποιήθη καὶ εἰς τὰς μαγγανείας, μάλιστα μετὰ τοῦ θείου. Κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Λουκιανοῦ (Ἑταιρ. διάλ. 4) ἡ μάγισσα κρεμάσασα τὰς τρίχας ἢ κρηπῖδας τοῦ νέου «ἐκ παττάλου ὑποθυμιᾷ τῷ θείῳ, πάττουσα καὶ τῶν ἁλῶν ἐπὶ τὸ πῦρ· ἐπιλέγει δὲ ἀμφοῖν τὰ ὀνόματα καὶ τὸ ἐκείνου καὶ τὸ σόν. Εἶτα ἐκ τοῦ κόλπου προκομίσασα ῥόμβον ἐπιστρέφει ἐπῳδήν τινα λέγουσα ἐπιτρόχῳ τῇ γλώττῃ, βαρβαρικὰ καὶ φρικώδη ὀνόματα».

Ἐπίσης ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν μαντικήν. Ἐν Πορτογαλίᾳ ὁσάκις θέλουν νὰ μάθουν διὰ παιδίον τι ἂν μαγεύθηκε ἢ ὄχι, ῥίπτουν ἅλας εἰς τὸ πῦρ καὶ περνοῦν τὸ παιδίον τρὶς ὑπεράνω αὐτοῦ. Ἐὰν τὸ ἅλας ἐκραγῇ, συνάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι δὲν ἔγιναν τὰ ὑποτιθέμενα μάγια. Ἀνάλογος χρῆσις τοῦ ἅλατος διὰ μαντικοὺς σκοποὺς γίνεται καὶ παρ' ἡμῖν, ἥτις μαρτυρεῖται καὶ ἐκ παλαιοτέρων γραπτῶν πηγῶν. Εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Πολίτου δημοσιευθὲν κεφάλαιον νομοκάνονος τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας (Λαογρ. Γ' 386) ἀναφέρονται καὶ ἐκεῖνοι ὅπου «ρίκτουσιν ἅλας εἰς τὴν ἑστίαν». Κατὰ δὲ τὴν παραμονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Σύμῃ αἱ νεάνιδες ἐκθέτουν εἰς τὰ ἄστρα καθ' ὅλην τὴν νύκτα φύλλα μαύρης συκῆς μὲ ἕνα *μονόχερο* (δράκα) ἅλατος ἐφ' ἑκάστου, τὸ δὲ πρωὶ παρατηροῦν τὰ φύλλα, καὶ ἐὰν εὑρεθοῦν συνεστραμμένα συμπεραίνουν ὅτι θὰ ὑπανδρευθοῦν.

Τελευταῖον ἐκ τῆς μαγικῆς χρήσεως τοῦ ἅλατος προέκυψε βαθμηδὸν καὶ ἡ ἰατρικὴ χρῆσις, ἀνα-

Digitized by Google

γνωρισθεισῶν βαθμηδὸν καὶ φαρμακευτικῶν ὑ-του ἰδιοτήτων, αἵτινες κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἦσαν πολλαὶ καὶ διάφοροι. Κατὰ τὸν Διοσκουρίδην (V 125) «δύναμιν ἔχουσιν οἱ προειρημένοι ἅλες κοινῶς πολύχρηστον, στυπτικὴν τε καὶ σμηκτικήν, καὶ ἀποκαθαρτικὴν καὶ διαχυτικήν, ἔτι δὲ κατασταλτικὴν καὶ ἰσχνωτικὴν καὶ ἐσχαρωτικὴν τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον διαφέροντες», παραθέτει δ' ἀκολούθως πλῆθος περιπτώσεων, εἰς τὰς ὁποίας χρησιμοποιεῖται τὸ ἅλας ὡς φάρμακον, μόνον ἢ καὶ μετ' ἄλλων οὐσιῶν μεμειγμένον. Παρόμοια ἀναφέρει καὶ ὁ Πλίνιος (Nat. Hist. XXXI σ. 98-105).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων ἔργων: *Hehn*, Das Salz. Eine kulturhistorische Studie, Berlin 1873. Zaufl. v. O Schrader 1901. Καθὼς καὶ τὰ ἄρθρα Sel ἐν *Daremberg - Saglio*, Dictionnaire κλπ., καὶ Salz ἐν *Pauly - Wissowa*, Real - Encyclop. ΣΤΙΛΠΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

—[ΑΠΟΚΡΥΦ.] Ἅλας ἐν τῇ ἀποκρυφολογίᾳ καλεῖται τὸ σύμβολον τῆς ἐκ τοῦ Χάους ἐξερχομένης οὐσίας τῆς πρωτογενοῦς ὕλης, ἥτις, σὺν τῷ χρόνῳ, λαμβάνει ὡρισμένην μορφήν. Τὴν ουσίαν αὐτὴν οἱ Ἕλληνες μύσται ἐταύτισαν πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου, πρὸς τὸ «σπέρμα τοῦ φωτός», τὸ συνεμφανιζόμενον μετὰ τοῦ γεγονότος, ὅπερ κατὰ συνθήκην ἀποκαλοῦμεν θάνατον. Τὸ σπέρμα τοῦτο παρουσιαζόμενον εἰς σημεῖον ἐν ᾧ πρότερον οὐδὲν ὑπῆρχεν, ἐξελίσσεται σὺν τῷ χρόνῳ εἰς νέον φῶς, ὁμοούσιον ἑαυτῷ καὶ τῷ παλαιῷ φωτί, ἐξ οὗ προῆλθεν. Ἡ παραγωγὴ αὐτὴ νέου φωτὸς ἐκ τοῦ παλαιοῦ, τῇ επεμβάσει τοῦ σπέρματος, ἐμφαίνει τὴν ἐργασίαν τὴν ὑπὸ τῶν ἀλχυμιστῶν γιγνομένην πρὸς κατασκευὴν τοῦ ὑδραργύρου, ὅστις, ὡς γνωστόν, εἶναι μεῖγμα ἅλατος καὶ θείου. Καὶ τὸ μὲν θεῖον συμβολίζει τὴν μορφὴν ἣν ἑκάστοτε λαμβάνει ἡ ὕλη ἐν τῇ κατεργασίᾳ, τὸ δὲ ἅλας τὴν οὐσίαν τῆς ὕλης, ἥτις συντελεῖ πρὸς παραγωγὴν τῆς τάξεως ἐκ τῆς χαώδους καταστάσεως. Εἶναι δηλ. τὸ ἅλας ἡ βάσις πάσης δημιουργίας καὶ συμβολίζει, πιθανῶς, τὸν νόμον τῆς κινήσεως τῆς τόσον δαψιλοῦς εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ἐξ αὐτῆς ἀναδυομένην θεότητα, ἡ ὁποία, κατὰ Λαυρέντιον τὸν Λυδὸν (Δ. 4), ὡς ἐκπροσωποῦσα τὴν πρωτογενῆ ὕλην, εἶναι ἡ φύσις παντὸς τοῦ αἰσθητοῦ.

Τὸ ἅλας ὡς σύμβολον τῆς κινήσεως, καὶ ὁ φαλλὸς ὡς σύμβολον τῆς γονιμότητος, εἶναι δύο τῶν συχνότατα εἰς τὰ μυστήρια ἀπαντώντων συμβόλων, ἅπερ ἀναφέρονται εἰς τὰς δημιουργικὰς δυνάμεις τῆς φύσεως. Τὰ δύο αὐτὰ συνήθως ἀντηλλάσσοντο διὰ νομίσματος, καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ αὐτὴ ὑπεδείκνυε τοῖς βεβήλοις ὅτι, ἐὰν τῷ ὄντι ἤθελον ἀποφασίσει νὰ γίνωσι μύσται, ὤφειλον νὰ καταθέσωσι τὴν βέβηλον αὐτῶν ὑπόστασιν, τὴν συμβολιζομένην διὰ τοῦ νομίσματος καί, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀναπαριστῶντος τὸν νόμον τῆς γονιμότητος φαλλοῦ, ν' ἀναδημιουργηθῶσιν, ὡς ἡ ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναδυομένη θεά, ἥτις ἐν τῷ βυθῷ τοῦ πόντου γεννᾷ πάντα τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ ὑπάρχοντα κατὰ τὸν ὑπ' ἀρ. 54 ψευδοορφικὸν ὕμνον.

Τὸν βυθὸν τοῦ πόντου εἰς τὰ ἀρχαῖα μυστήρια ἀλληγορεῖ τὸ ἅλας. Γενικῶς δ' εἰπεῖν τὸ ἅλας λόγῳ τῶν ἀντισηπτικῶν, διαλυτικῶν καὶ συγκεντρωτικῶν ἰδιοτήτων του, ὡς καὶ τῆς καθαρτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, κατέστη ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων σύμβολον ἱερὸν 1) τῆς οὐσίας τῆς ὕλης, 2) τοῦ νόμου τῆς κινήσεως, 3) τῆς φιλίας, 4) τῆς αἰωνιότητος καὶ 5) τῆς σοφίας. Καὶ ὡς τοιοῦτον ἐγένετο ἀντικείμενον ἐρεύνης τῶν πλείστων τῆς ἀποκρυφολογίας κλάδων, ἰδιαιτέρως δὲ τῆς ἀλχυμείας, τῆς μαγείας καὶ τῆς ἐλευθέρας τεκτονικῆς.

Ἐν τῇ ἀλχυμείᾳ. Τὸ ἅλας ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν ἀλχημιστῶν ὡς σύμβολον τῆς σταθερότητος καὶ τῆς τάσεως πρὸς συντήρησιν. Ὁ Παράκελσος ἀποκαλεῖ αὐτὸ κέντρον τοῦ ὕδατος.

Θ Διὸ καὶ ὑπὸ τῶν στηριζόντων τὸ ἀλχυμιστικόν των σύστημα ἐπὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ ᾠοῦ, ἐθεωρήθη ὅτι τὸ ἅλας ἐκπροσωπεῖ τὸ ὄστρακον τοῦ ᾠοῦ, τὸ θεῖον τὸ λευκὸν καὶ τὸ χάλκανθον τὸν κρόκον αὐτοῦ. Ἐν τῇ Ἀλχυμείᾳ δύο κυρίων εἰδῶν ἅλατα διακρίνομεν: α') τὸ sel alcali *(θαλάσσιον ἅλας)* τὸ ὁποῖον παριστᾷ τὸ μέγα τῶν ἀλχημιστῶν ἔργον, ἔχει ὡς ἰδεόγραμμα 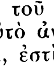 κύκλον, οὗ ὑπέρκειται ἡμισέληνος, καὶ φέρεται ἐν τῇ ἀλχυμείᾳ καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα sel elebrot καὶ sel amer. Τὸ σωζόμενον εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Βερτελῶ λεξικὸν τῆς ἱερᾶς τέχνης καλεῖ αὐτὸ ἀνθύλλιον καὶ ἄνθιον. Ἅλας ἄνθιον, γράφει, ἐστὶ θάλασσα καὶ ἅλμη καὶ ἁλὸς ἄχνη. Καὶ β') τὸ sel gemme *(ὀρυκτὸν ἅλας)*, ὅπερ ἐκπροσωπεῖ τὸ μέγα μυστήριον, ἔχει ὡς ἰδεόγραμμα τὸν ὑπερκείμενον τῆς σελήνης κύκλον , τὸν ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸ γράμμα Γ τῆς ἐλευθέρας τεκτονικῆς καὶ λέγεται ὡσαύτως sel des Indes, sel de Hongrie καὶ sel nom.

Ἐν τῇ μαγείᾳ. Τὸ μαγικὸν ἅλας προπαρασκευάζομεν ἐκ τοῦ θαλασσίου ἅλατος ὡς ἑξῆς: Λαμβάνομεν ἅλας θαλάσσιον, κατὰ τὸ δυνατὸν ἁγνόν, καὶ τοποθετοῦμεν αὐτὸ εἰς κρυστάλλινον δοχεῖον ἐκφωνοῦντες τὴν ἐν τῷ τυπικῷ, συμφώνως πρὸς τὴν ἡμέραν καὶ ὑπὸ τὰς ἐπιδράσεις τῆς σελήνης, διαγραφομένην προσευχήν. Εἶτα ἐπιθέτομεν τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ ἅλατος καὶ ἐμφυσῶμεν τρὶς ἐπ' αὐτοῦ, ἀναφέροντες ἑκάστοτε ἠτὶς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰεχωβᾶ, ὡς καὶ τὸν σκοπόν, δι' ὃν τελοῦμεν ἐν εἰδικαῖς περιστάσεσι τὸν ἁγιασμόν. Τέλος θυμιῶμεν διὰ τοῦ σεληνικοῦ θυμιάματος ἐπιλέγοντες τὸν ἀκόλουθον ἐξορκισμόν:

In isto sale sit sapientia et ab omni corruptione sicut mentes nostras et corpora nostra per Hochmael et in virtute Ruac-Hochmael recedant ab isto fantasmata hylae ut sit sal coelestis, sub terrae et terra salis ut nutrietur bos triturans et addat spei nostrae cornua tauri volantis Amen.

Τὸ οὕτως ἐξαγιασθὲν ἅλας, προφυλάσσοντες ἐκ πάσης μολύνσεως, θέτομεν ὡς ἔχει ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ μαγικοῦ θαλάμου εἰς τὴν ἀριστερὰν κάτω γωνίαν, ἵνα τὸ χρησιμοποιήσωμεν ὁπόταν τὸ χρειασθῶμεν.

Ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ τεκτονικῇ. Ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ τεκτονικῇ τὸ ἅλας ἐθεωρήθη ὡς σύμβολον πάσης διανοητικῆς, ἠθικῆς καὶ φυσικῆς οὐσίας τῆς προσωπικότητος. Τὴν ὕπαρξίν του μαρτυροῦσι τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ διασκεπτηρίου δύο δοχεῖα, ὧν τὸ μὲν περιέχει ἅλας, τὸ δὲ θεῖον. Τὸ ἅλας δηλ. καὶ τὸ θεῖον ἀπαρτίζουσι τοὺς δύο κίονας τοῦ σκοτεινοῦ θαλάμου τοὺς ἀντιστοιχοῦντας, κατά τινας, πρὸς τοὺς τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος κίονας, ἐνὶ λόγῳ ἡ χρῆσις τοῦ ἅλατος ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ τεκτονικῇ εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὴν τῶν ἄλλων κλάδων τῆς ἀποκρυφολογίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Blavatsky* Isis unveiled, New-York 1877. Eon rev. in., Paris, Ἰούλιος καὶ Αὔγουστος 1923. Διον. Π. *Καλογεροπούλου*, Ὁ Κινύρας καὶ τὰ μυστήριά του, ἐν Ἀθήναις 1923. Eliphas *Levi* La clef des grandes mystères, Paris σ. 405. *Papus (G. Encausse)*. Traité méthodique de magie pratique, Paris 1924 σ. 341. *Paracelse* Oeuvres complètes, Paris 1913. *Ν. Πολίτου* Λαογραφικὰ σύμμεικτα, ἐν Ἀθήναις 1920. *Oswald Wirth* Symbolisme hermétique, Paris.

ΔΙΟΝ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΚΤΗΝΟΤΡ.] Τὸ μαγειρικὸν ἅλας ὡς παρὰ τοῖς ἀνθρώποις οὕτω καὶ εἰς τὰ κατοικίδια ἀγροτικὰ ζῷα εὑρίσκεται κυρίως εἰς τὰ ζωϊκὰ ὑγρά, ὡς εἰς τὸ πλάσμα τοῦ αἵματος, εἰς τὸν λέμφον, εἰς τὸν σίελον, τὸ γαστρικὸν ὑγρὸν κτλ., κατέχει δὲ ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ ὀργανισμοῦ σπουδαίαν σημασίαν. Οὕτω προάγει τὰ ἐνδοσμωτικὰ φαινόμενα, ἐμποδίζει τὴν μεγάλην διόγκωσιν τῶν κυττάρων καὶ τῶν ἱστῶν, διαλύει ἐνίας λευκωματώδεις οὐσίας ὡς τὰς σφαιρίνας, παρέχει τὸ ἀναγκαῖον ὑλικὸν διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὑδροχλωρίου τοῦ στομάχου ὡς καὶ τὸ νάτριον εἰς πολλὰ πεπτικὰ ὑγρά. Χορηγούμενον εἰς μετρίας δόσεις μετριάζει τὴν ἀνάλυσιν τοῦ λευκώματος καὶ προάγει τὴν ἐναπόθεσιν αὐτοῦ ἐν τῷ σώματι. Ὁμοίως ἐπιδρᾷ ὡς ἄρτυμα, καθιστῶν πολλὰς τροφὰς εὐγευστοτέρας, προάγει τὴν ἔκκρισιν τῶν πεπτικῶν ὑγρῶν, δι' ὃ καὶ καθιστᾷ ζωηροτέραν τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ὕλης καὶ τέλος προλαμβάνει διαφόρους διαταραχὰς ἐν τῇ πέψει.

Ἕνεκα τῶν ἄνω λόγων ἡ χορήγησις αὐτοῦ εἰς τὰ κατοικίδια ἡμῶν ἀγροτικὰ ζῷα ἐνδείκνυται:

1ον) Εἰς τὰ φυτοφάγα ζῷα, καθ' ὅσον συνήθως εἰς αὐτὰ χορηγοῦνται τροφαὶ πλούσιαι εἰς κάλιον καὶ πτωχαὶ εἰς χλωριοῦχον νάτριον. Ἡ χορήγησις ὅμως εἰς τὰ ζῷα τροφῶν πλουσίων εἰς κάλιον συνεπάγεται ἔτι μᾶλλον τὴν ἐξάντλησιν τοῦ ὀργανισμοῦ εἰς νάτριον, καθ' ὅσον λόγῳ τῆς ἰσχυροτέρας συγγενείας τοῦ καλίου πρὸς τὸ χλώριον, τὸ πρῶτον ἑνοῦται μετὰ τοῦ χλωρίου τοῦ χλωριούχου νατρίου καὶ οὕτω παράγεται ἀφ' ἑνὸς μὲν χλωριοῦχον κάλιον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀναλόγως τοῦ ἅλατος τοῦ καλίου ἐν ἀνάλογον ἅλας τοῦ νατρίου. Ἐπὶ παραδείγματι ἐφ' ὅσον διὰ τῆς ἀπομυζηθείσης τροφῆς εἰσέλθῃ εἰς τὸ αἷμα ἀνθρακικὸν κάλιον, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει παράγεται ἀφ' ἑνὸς μὲν χλωριοῦχον κάλιον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνθρακικὸν νάτριον. Εἰς τὸ πλάσμα ὅμως τοῦ αἵματος ὡς γνωστὸν ὑπερτερεῖ τὸ χλωριοῦχον νάτριον καὶ ἑπομένως διὰ τῆς προηγουμένης χημικῆς ἀντικαταστάσεως τῶν ἁλάτων διαταράσσεται ἡ σύνθεσις τοῦ αἵματος. Ἐπειδὴ δὲ οἱ νεφροὶ ἔχουσιν ὡς σκοπὸν αὐτῶν νὰ διατηρῶσι τὴν σύνθεσιν τοῦ αἵματος σταθεράν, ἀποβάλλουσιν ἀμφότερα τὰ παραχθέντα ἅλατα καὶ οὕτω καθίσταται ὁ ὀργανισμὸς πτωχότερος εἰς χλώριον καὶ νάτριον. Τροφαὶ πλούσιαι εἰς κάλιον εἶναι τὰ κτηνοτροφικὰ τεῦτλα, τὰ γεώμηλα, αἱ χονδροειδεῖς τροφαί, οἱ καρποὶ καὶ τὰ ὑπολείμματα αὐτῶν. Ἀρκετὸν χλωριοῦχον νάτριον περιέχουσι τὰ φύλλα τῶν κτηνοτροφικῶν τεύτλων, τὸ χόρτον λειμώνων καὶ τῶν ψυχανθῶν, ἡ μελάσσα, τὸ βουτυρόγαλο, τὰ μαγειρικὰ ὑπολείμματα, καθὼς ἐπίσης ἅπαντα ἐκεῖνα τὰ κτηνοτροφικὰ φυτὰ τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦνται πλησίον τῆς θαλάσσης ἢ ἐπὶ ἁλατούχων ἐδαφῶν.

2ον) Ἐφ' ὅσον χορηγοῦνται εἰς τὰ ζῷα τροφαὶ πλούσιαι εἰς κυτταρίνας, ὅπως καταστήσωμεν ζωηροτέραν τὴν πέψιν, ἢ τοιαῦται ἀνούσιαι, ὅπως βελτιώσωμεν τὴν γεῦσιν αὐτῶν. Οὕτω τὰ διάφορα νωπὰ βιομηχανικὰ ὑπολείμματα, ὡς ἐκεῖνα τῆς οἰνοπνευματοποιίας, σακχαροποιίας, ἀμυλοποιίας, διδόμενα εἰς μεγάλας ποσότητας ἐπιδρῶσιν ἀποχαυνωτικῶς ἐπὶ τῶν ζῴων. Διὰ τῆς χορηγήσεως μαγειρικοῦ ἅλατος ἡ ἐπίδρασις αὐτὴ μετριάζεται. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὡς τὰ βιομηχανικὰ ὑπολείμματα ἐπιδρῶσι καὶ αἱ βραχεῖσαι τροφαὶ λόγῳ τῆς ἀποπλύσεως, ἥτις ἔλαβε χώραν, ὅσον ἀφορᾷ τὰ διαλυτὰ θρεπτικὰ στοιχεῖα.

3ον) Ὅπως ἐπαυξήσῃ τὴν ὄρεξιν τῶν ζῴων καὶ πρὸ παντὸς τῶν παχυνομένων καὶ γαλακτοπαραγωγῶν τοιούτων.

4ον) Τέλος χορηγεῖται ὡσαύτως ὡς φάρμακον, ἐφ' ὅσον λόγῳ ἀποχαυνωτικῆς ἢ ἐλαττωματικῆς διατροφῆς ἢ καὶ λόγῳ κακοῦ ποσίμου ὕδατος ἀναφανῶσι διαταραχαὶ τοῦ πεπτικοῦ συστήματος, ὡς π. χ. ἀνορεξία, κατάρρους τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων κτλ.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀγροτικῶν ζῴων, τὸ περισσότερον ἅλας χρειάζεται τὸ πρόβατον, κατόπιν ἔρχεται ὁ βοῦς καὶ ὁ χοῖρος καὶ τὸ ὀλιγώτερον ὅλων ὁ ἵππος. Ἐπίσης τὰ νεαρὰ καὶ τὰ γεγηρακότα ζῷα ἔχουσιν ἀνάγκην μεγαλυτέρων ποσοτήτων ἢ ζῷα μέσης ἡλικίας. Τέλος ἐξ ὅλων τῶν κατηγοριῶν τῶν ζῴων, τὰς μεγαλυτέρας ἀπαιτήσεις ἔχουσι τὰ θήλεα ζῷα, καὶ τοῦτο, διότι ἀποβάλλουσι μεγάλας ποσότητας χλωρίου εἰς τὸ γάλα.

Αἱ ποσότητες τοῦ μαγειρικοῦ ἅλατος, αἵτινες δέον νὰ χορηγῶνται συνήθως εἰς τὰ διάφορα ζῷα ἡμερησίως καὶ κατὰ κεφαλὴν εἶναι αἱ ἑξῆς:

Εἰς τοὺς ἵππους	15—30	γραμμ.
» τὰς γαλακτοφόρους ἀγελάδας	20—50	»
» τοὺς παχυνομένους βόας	30—60	»
» τὰ πρόβατα	3— 8	»
» τοὺς χοίρους	5—15	»

Εἰς τὰ κατοικίδια πτηνά, ἐφ' ὅσον ταῦτα δὲν ἔχουσιν ἐλευθέραν ἔξοδον πρὸς βοσκὴν καὶ χορηγοῦνται τροφαὶ πλούσιαι εἰς κάλιον, δέον νὰ χορηγῆται ἐπίσης 1—2 γρ. ἅλατος ἡμερησίως καὶ κατὰ κεφαλήν.

Ὅσον ἀναγκαία εἶναι ἡ χορήγησις τοῦ μαγειρικοῦ ἅλατος, τόσον ἀπαιτεῖται προσοχὴ ὅπως μὴ χορηγῇ τις εἰς τὰ ζῷα μεγάλας ποσότητας ὡς π. χ. συμβαίνει τοῦτο συχνάκις εἰς τοὺς χοίρους, ἐφ' ὅσον οὗτοι τρέφονται διὰ τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ μαγειρείου.

Ἡ ὑπερβολικὴ λῆψις τοῦ ἅλατος ἔχει ὡς συνέπειαν ἢ τὴν ὑπερβολικὴν λῆψιν τοῦ ὕδατος καὶ ἑπομένως μείωσιν τῆς πεπτικότητος τῶν τροφῶν καὶ τὴν γένεσιν ἱστῶν χαύνων καὶ πεφυσημένων ἢ τὴν ἐλάττωσιν τῆς περιεκτικότητος τῶν ἱστῶν εἰς ὕδωρ, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας αὐξάνει ἡ ἀνάλυσις τοῦ λευκώματος. Τέλος δὲ καὶ χρονία δηλητηρίασις δύναται νὰ ἐπέλθῃ, ἥτις νὰ συνεπιφέρῃ καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον τοῦ ζῴου.

Τὸ ἅλας χορηγεῖται εἰς τὰ ζῷα ἢ ὡς κόνις, χονδροαλεσμένον καὶ μάλιστα ἀναμεμιγμένον μετὰ τῶν τροφῶν, ἢ διαλύεται ἐντὸς ὕδατος καὶ δι' αὐτοῦ ῥαντίζονται ἰδίως αἱ χονδροειδεῖς τροφαί. Ἡ τοιαύτη χορήγησις τοῦ ἅλατος ἐνδείκνυται ἐφ' ὅσον θέλομεν νὰ αὐξήσωμεν τὴν γευστικότητα τῆς τροφῆς ἢ νὰ καταστήσωμεν ζωηροτέραν τὴν πέψιν. Ἄλλως εἶναι προτιμοτέρα ἡ χορήγησις τοῦ ἅλατος εἰς μεγάλα τεμάχια δίκην λίθων τοποθετημένων εἰς τὰς ἐπιφανείας ἐσχάρας ἢ εἰς ἕτερον μέρος τοῦ σταύλου πλησίον τοῦ ζῴου εἰς τρόπον ὥστε τοῦτο νὰ δύναται ἐξ αὐτοῦ νὰ λείχῃ κατ' ἀρέσκειαν. Τὰ μεγάλα τοῦτα τεμάχια τοῦ μαγειρικοῦ ἅλατος ἢ εἶναι φυσικὸν ὀρυκτὸν ἅλας ἢ μετουσιωμένον καθαρὸν ἅλας τὸ ὁποῖον πιέζεται καὶ προσλαμβάνει τὸ σχῆμα κυλίνδρου. Ὁ δεύτερος οὗτος τρόπος τῆς χορηγήσεως τοῦ ἅλατος εἶναι ὁ προτιμότερος, καθ' ὅσον τὸ ζῷον λαμβάνει τόσον ἅλας ὅσον χρειάζεται, ἐνῷ ἐφ' ὅσον χορηγεῖται ὡς κόνις, ἐπειδὴ δὲν ἐπιτυγχάνεται εὐκόλως ἡ ἴση αὐτοῦ διανομή, συμβαίνει ὥστε ἓν ζῷον νὰ λαμβάνῃ περισσότερον καὶ ἕτερον ὀλιγώτερον τοῦ δέοντος. Ἐξ ἄλλου καὶ ἂν ἀκόμη προσμετρῆται ἐπακριβῶς ἡ χορηγουμένη ποσότης εἰς ἕκαστον ζῷον, αἱ ἀτομικαὶ ἀνάγκαι τῶν διαφόρων ζῴων εἶναι διάφοροι. Ι. ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—ἅλας ἀττικόν. Χαρακτηρισμὸς διδόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τὴν κομψότητα, τὴν χάριν καὶ τὴν εὐφυΐαν τοῦ προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου. Καὶ ἡ μὲν λέξις ἅλας μεταφορικῶς ἐσήμαινεν ἀνέκαθεν τὴν σοφίαν, παροιμιακῶς δ' ἐλέγετο προκειμένου περὶ μεγάλης εὐφορίας, ὅτι *«ἅλσιν ὕει»* ἤτοι *«βρέχει ἁλάτι»* ὅταν ἡ εὐφορία ἦτο μεγίστη. Κοινοτάτη δὲ ἀπέβη ἡ χρῆσις τῶν λέξεων *«ἀττικὸν ἅλας»* πρὸς χαρακτηρισμὸν πνευματώδους φιλολογικοῦ ἔργου, δημηγορίας ἢ καὶ ἁπλῶς εὐφυοῦς συνδιαλέξεως. Ἡ ἔκφρασις προφανῶς προῆλθεν ἐκ τῶν φαγητῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύναντο νὰ ὦσι γευστικὰ ἄνευ τῆς ἀναμίξεως ἀναλόγου μαγειρικοῦ ἅλατος καὶ ἐξετάθη μεταφορικῶς καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν τροφήν. Ἐπειδὴ δὲ ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῶν, οὐχὶ μόνον ὁ γραπτὸς λόγος, ἀλλὰ καὶ ὁ κοινὸς τούτων εἶχεν ἀναχθῆ εἰς ἀπροσπέλαστον ὕψος κομψότητος, χάριτος καὶ εὐφυΐας, καθιερώθη, ὅπως πᾶν ὅ,τι περιεῖχεν ἐκ τοῦ γραπτοῦ καὶ προφορικοῦ λόγου τὰ στοιχεῖα ταῦτα, νὰ λέγεται ὅτι ὑπῆρχε συνανανεμιγμένον μετ' αὐτοῦ τὸ ἀττικὸν ἅλας, ἤτοι τὸ χαρακτηρίζον τὸ εὔπερον ἀττικὸν πνεῦμα ἢ τὴν ἀττικὴν σοφίαν, τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον

Digitized by Google

μεταφορικῶς τὸ ἅλας ἐσήμαινε ταύτην. Τὴν ἔκφρασιν ταύτην, ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν, μετεχειρίζοντο πολλάκις καὶ οἱ νεώτεροι τῶν σοφῶν της Ἑλλάδος, ἰδίως δὲ χρῆσιν αὐτῆς ἔκαμαν ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων καὶ ὁ Φίλιππος Ἰωάννου. Μεταγενεστέρως τὴν ἔκφρασιν *«ἀττικὸν ἅλας»* μετεχειρίσθησαν μεταφράζοντες τὴν ἀγγλικὴν λέξιν *χιοῦμορ*, ἥτις περίπου τὴν αὐτὴν ἔχει ἔννοιαν. Θ. Β.

— ἅλας *ἀγγλικόν*· βλ. μαγνήσιον θειικόν.

— ἅλας *ἀμμωνιακόν*· βλ. ἀμμώνιον χλωριοῦχον.

— ἅλας *μετουσιωμένον*, ἢ *ἅλας ἀκαθαρτοποιηθέν*· εἶναι τὸ μαγειρικὸν ἅλας εἰς ὃ ἔχει προστεθῆ, ἵνα καταστῇ ἀκατάλληλον πρὸς ἐδώδιμον χρῆσιν, ὕλη τις ἀμέσως ἐμφανής, ὡς λ. χ. ὀξείδιον σιδήρου, κόνις βερμούτ, κόνις ἀψινθίου, αἰθάλη, ξυλάνθραξ, τέφρα, ἔλαιον, πετρέλαιον, σαπωνόκονις, θειικὸν μαγνήσιον, μουρουνέλαιον, φαινόλη, στυπτηρία, κ. λ. π.

Ἡ προσθήκη τῶν ὑλῶν τούτων γίνεται πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς φορολογίας, καθόσον τὸ διὰ βιομηχανικοὺς σκοπούς, ἢ διὰ διατροφὴν τῶν κτηνῶν ἅλας εἰς τὰ πλεῖστα κράτη εἶναι ἀφορολόγητον, ἐνῷ ἀντιθέτως φορολογεῖται τὸ διὰ ἐδωδίμους σκοποὺς χρησιμοποιούμενον. Σ. Γ

—ἅλας *πικρόν*· βλ. μαγνήσιον θειικὸν καὶ ἐψομίτης.

— ἅλας τοῦ Γαλαουβέρτου· βλ. νάτριον θειικόν.

— ἅλας τοῦ *Seignette* [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. τρυγικὸν καλιονάτριον.

— ἅλας τοῦ Σχλίππε· βλ. νάτριον θειοαντιμονικόν.

Ἀλασᾶ. Εἰδικωτέρα ὀνομασία τῆς ἐν τῇ περιφερείᾳ Κυρθίου τῆς νήσου Ἄνδρου πηγῆς *Ἀλιτοῦ*.

Ἀλασάδα· βλ. Ἀλεξάνδρεια *ἐν Παροπαμίσῳ*.

Ἀλὰ-Σεχὶρ (=*κυανῆ πόλις* καὶ οὐχὶ *«λευκὴ πόλις»* ὡς λέγει ὁ Cuinet). Ὑποδιοίκησις (*καζᾶς*) τῆς διοικήσεως Σαρουχὰν (Μαγνησίας), ἐν τῷ τουρκικῷ νομῷ Σμύρνης, εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ νομοῦ, ἀποτελοῦσα μέρος τῆς ἀρχαίας Λυδίας. Ὁρίζεται πρὸς τὸ ΒΑ ὑπὸ τῶν ὑποδιοικήσεων Κούλα καὶ Ἐσμέ, ΝΔ καὶ Ν ὑπὸ τῶν σαντζακίων Δενιζλῆ καὶ Ἀϊδίν, Δ δὲ ὑπὸ τοῦ σαντζακίου Σμύρνης καὶ τοῦ καζᾶ Σαλιχλῆ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 1315 τετρ. χιλιομέτρων, ὧν 500 τ. χμ. καλλιεργημέναι γαῖαι, 200 τ. χμ. βοσκήσιμοι, 487 τ. χμ. ὄρη καὶ 128 δάση.

Περιλαμβάνει τὸν δῆμον Ἰνεγκὸλ (Ἀϊνὲ — γκὸλ) — ἄλλον παρὰ τὸν ὁμώνυμον τοῦ νομοῦ Προύσης — καὶ 64 χωρία ἐν συνόλῳ. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀνήρχοντο πρὸ τῆς φυγῆς τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν εἰς 36,000, ὧν περὶ τὸς 10.000 Ἕλληνες. Ν. Μ

— Ἀλὰ-Σεχὶρ ἢ ***Ἀλὰ-Σὲχρ*** (*Φιλαδέλφεια*). Πόλις τῆς παλαιας Λυδίας ἐν τῷ ἀνατολικῷ αὐτῆς τμήματι, Ν. Α. τῶν ἀρχαίων Σάρδεων, σήμερον ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 5 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἀλασεχὶρ-τσάϊ ἢ Κουζοῦ-τσάϊ (=*ποταμοῦ τῶν ἀμνῶν*), τοῦ *Κογάμου* τῶν ἀρχαίων, παραποτάμου τοῦ Ἕρμου, παρὰ τὰς ἀνατολικὰς κλιτῦς τοῦ Μποὺζ-δάγ (*Τμώλου*), αἵτινες χαμηλώνουσι βαθμιαίως πρὸς τὴν πόλιν σχηματίζουσαι μεγάλην κεκλιμένην πεδιάδα μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν ὀρέων.

Ὑψόμετρον 175 μ. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἀνήρχοντο εἰς 25.000, τῶν ὁποίων ὑπὲρ τοὺς 6000 ἦσαν Ἕλληνες, οἱ δὲ λοιποὶ κατὰ τὸ πλεῖστον Μουσουλμάνοι πλὴν 310 Ἑβραίων καὶ 335 ἄλλων.

Τὸ Ἀλὰ-σεχὶρ κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σμύρνης - Κασσαμπᾶ καὶ προεκτάσεων, εἰς ἀπόστασιν 169 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Σμύρνης.

Εἰς Ἀλὰ-Σεχὶρ ὑπάρχουσι βαμβακουργεῖα, νηματουργεῖα, ὑφαντουργεῖα, βυρσοδεψεῖα καὶ ταπητουργεῖα, κατασκευάζοντα τάπητας ὁμοίους πρὸς τοὺς τοῦ Οὐσάκ. Πεφημισμένος καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν εἶναι ὁ *χαλβᾶς* τοῦ Ἀλὰ-Σεχίρ. Ἤδη ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὅτι εἰς τὴν πόλιν *Καλλάτηβον* παρήγετο «μέλι ἐκ μυρίκης τε καὶ πυροῦ» (βλ. **Φιλαδέλφεια**).

Παρὰ τὸ Ἀλὰ-Σεχὶρ ὑπάρχουσι μεταλλικὰ ὕδατα τριῶν πηγῶν τῆς *Δεμὶρ-σοῦ-μαδενὶ* (=ὕδωρ μεταλλικὸν σιδήρου), σιδηροῦχον, τῆς *Σαρῆ-κὴζ-σουγιοῦ* (=ὕδωρ τῆς ξανθῆς κόρης) καὶ τῆς *Κιουκοὺρτ-μαδενὶ* (=μεταλλείου θείου), θειοῦχον, χρησιμοποιουμένης καὶ διὰ λουτρὰ καὶ διὰ πόσιν.

Κυριώτερα προϊόντα τῆς ὑποδιοικήσεως εἶναι ἐλαῖαι, κριθή, ὄπιον, βάμβαξ, γλυκόρριζα, ὀπωρικὰ καὶ λαχανικά. Προκόπτει ὡσαύτως καὶ ἡ κτηνοτροφία καὶ μελισσοκομία. Τὸ κρέας τῶν ἀμνῶν εἶναι λίαν εὔγευστον, ὁ τυρὸς ἄριστος, τὸ δὲ μέλι περιζήτητον (διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως βλ. λ. **Φιλαδέλφεια**). Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλασιώτης (ὁ). Ἓν ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιθέτων, τὰ ὁποῖα οἱ ἀρχαῖοι Κύπριοι ἀπέδιδον εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο, παρ' ὅλην τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς μεγαλονήσου, καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ οἰκισμοῦ αὐτῆς, ἐν τούτοις τὸ εὑρίσκομεν μόνον εἰς μίαν ἐπιγραφήν, ἡ ὁποία ἀνευρέθη ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ εὑρισκομένου ἐν Ταμασσῷ. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι γεγραμμένη εἰς δύο κείμενα, τὸ κυπριακὸν καὶ τὸ φοινικικόν, τὸ δεύτερον προφανῶς ἀρχαιότερον. Καὶ τὸ μὲν Κυπριακὸν ἔχει οὕτω:

Ἀνδριὰς ὄνυ τον' ἔδω-
κεν Ἀψασωμος ὁ Σα-
μᾶϝος Ἀπόλ[λ]ωνι τῶι
Ἀλασιώται ἰ[ν] τύχαι.

Τὸ δὲ φοινικικὸν ὡς ἑξῆς:

Ἐν ἡμέρᾳ 16ῃ τοῦ μηνὸς Πεαλὸτ ἐν Ἔτει 19φ(;)τῆς Ἀρχῆς τοῦ Μελεκιάθωνος, βασιλέως τοῦ Κιτίου καὶ Ἰδαλίου· ὁ ἀνδριὰς οὗτος ὃν ἔδωκεν ...σασάλ, υἱὸς τοῦ Σαμᾶ (;) εἶναι ἀφιερωμένος τῷ αὐτοῦ τῷ Ράσσαφ Ἀ— [Κυρίῳ Λαΐjώτας ...... διότι ἤκουσε [τὴν Πρόσ]κλησιν τῆς Φωνῆς. Εἴθε εὐλογίαν νὰ σπείσῃ.

Ἡ φοινικικὴ ἐπιγραφή, ἀναγομένη εἰς τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Μελεκιάθωνος, εἶναι τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος (372 π. Χ.).

Ὁ Deecke (W. Deecke, Sammlung der Gr. Dial. Insch. 1883. σ0. 8-9), ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ ἀποδείξῃ τὴν μετανάστευσιν τῶν Ἀρκάδων εἰς Κύπρον, λέγει ὅτι παρὰ τὴν Μαντινείαν ὑπῆρχέ ποτε χωρίον ὀνομαζόμενον Ἀλήσιον, τὸ καὶ ἀναφερόμενον εἰς τὸν χρησμὸν «*Ἀλήσιον οὖδας*» (Παυσ. IX, 14), ἐκ τοῦ ὁποίου ἴσως καὶ ἡ ἐπονομασία τοῦ Ἀπόλλωνος Ἀλασιώτης. Κ.Μ.ΚΑΡ.

Ἀλάσκα. Διαμέρισμα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, συνορεῦον μετὰ τοῦ Καναδᾶ καὶ κατέχον τὴν βορειοδυτικωτάτην χώραν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἡ ὁποία προσεγγίζει τὴν Ἀσίαν κατὰ τὸν Βερίγγειον πορθμὸν εἰς ἀπόστασιν 75 χιλιομέτρων (βλ. χάρτην Βορείου Ἀμερικῆς). Κατ' ἀρχὰς Ἀλάσκα ἐκαλεῖτο μόνον ἡ εἰς τὸ ΝΔ τῆς χώρας χερσόνησος ἡ ὁποία ἐκτείνεται εἰς μῆκος 620 χιλιομ. προεκτείνεται δὲ διὰ σειρᾶς νήσων ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀλεοῦται* εἰς 1500 χιλιομ. ἔκτασιν, ἐν σχήματι τόξου, πρὸς Β καμπυλουμένου. Διὰ τῶν νήσων τούτων διαμορφοῦται ἐκ τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ ἡ Βερίγγειος θάλασσα, βρέχουσα τὴν Ἀλάσκαν μέχρι τοῦ Βεριγγείου πορθμοῦ. Ἐκεῖθεν ΒΔ καὶ Β βρέχεται ὑπὸ τοῦ Βορείου παγωμένου ὠκεανοῦ.

Τὰ ὅρια μετὰ τοῦ Καναδᾶ ὁρίζονται πρὸς Α διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ 141° Δυτ. μήκους, πρὸς τὸν Εἰρηνικὸν ὅμως ἐκτείνονται ἀνατολικώτερον καὶ νοτιώτερον, μέχρις 130° Δυτ. μήκ. καὶ 55° Βορ. πλ. Τὸ βορειότατον ἀκρωτ. εἶναι τὸ Μπάρροβον (Barrow, 71° 23' Βορ. πλ., τὸ δυτικώτατον δὲ τὸ τοῦ Πρίγκιπος τῆς Οὐαλίας, κατὰ τὸν Βερίγγειον πορθμόν. Ὅλη ἡ ἔκτασις αὐτῆς μετὰ τῶν νήσων εἶναι 1½ ἑκατ. τετρ. χιλιομ., ἤτοι τριπλασία τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου, πληθυσμὸν δ' ἔχει μόλις 55 χιλ. κατ. (τῷ 1920 κατὰ 9 χιλ. ὀλιγωτέρους τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1910). Καίτοι ἡ Ἀλάσκα εὑρίσκεται κατὰ τὸ αὐτὸ γεωγρ. πλάτος μετὰ τῆς Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου, ἐν τούτοις τὸ κλῖμα αὐτῆς εἶναι κατὰ πολὺ ψυχρότερον. Πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμὰς ἡ Ἀλάσκα ἔχει χαρακτῆρα *τουνδρῶν*, ὅπου οἱ λειμῶνες τῶν ταράνδων, ἀνηκόντων εἰς τοὺς Ἐσκιμώους. Ἡ νότιος Ἀλάσκα εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὀρεινή, διασχιζομένη ὑπὸ ὑψηλῶν ὀροστοιχιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι συνέχεια τῶν *Βραχωδῶν* ὀρέων καὶ τῆς *Κορδιλλιέρας* τῆς Καλλιφορνίας. Ἡ Κορδιλλιέρα διακρίνεται εἰς τὰ κύρια ὄρη καὶ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὀροστοιχίαν, ἡ ὁποία παρουσιάζει ἀποτόμους κατακρημνίσεις καὶ διαμελισμοὺς εἰς χερσονήσους καὶ νήσους αἱ ὁποῖαι ἐνθυμίζουν τὰς δαλματικὰς ἀκτάς. Κατὰ τὰ κύρια ὄρη, τὸν Ἅγ. Ἠλίαν καὶ τὰς Ἄλπεις Σογκάν, αἱ κορυφαὶ ὑψοῦνται μέχρις 6000 μ. Ταῦτα φέρουσι καταπληκτικὸν ὄγκον παγετώνων, τοὺς μεγίστους τῆς ἠπειρωτικῆς Ἀμερικῆς, κατέχοντας ἐπιφάνειαν 4000 τετραγ. χιλιομ. Κατὰ τὴν κυρίαν ὀροστοιχίαν ὑψοῦται ἀποτόμως τὸ ὄρος Μὰκ Κίνλεϋ εἰς ὕψος 6187 μ., τὸ ὑψιστον ὄρος ὄχι μόνον τῆς Ἀλάσκας ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἔχει ἔτι ἡ χώρα καὶ πολλὰ ἡφαίστεια, τῶν ὁποίων δέκα εἶναι ἐνεργά.

Οἱ μεγάλοι ποταμοὶ τῆς Ἀλάσκας διευθύνονται πρὸς δυσμάς. Τούτων μεγαλύτερος εἶναι ὁ Ὑούκων, τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος ὑπερβαίνει τὰ 3000 χιλιόμ. Διατρέχει δὲ εὐρεῖαν κοιλάδα, τῆς ὁποίας μέρη καταλαμβάνουσι λίμναι, κατὰ τὴν τεταρτογενῆ περίοδον σχηματισθεῖσαι.

Τὸ κλῖμα εἶναι δυσμενὲς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας. Καὶ εἶναι μὲν κατὰ τὰς νοτίους ἀκτὰς τὸ ψῦχος ὑποφερτόν, ἕνεκα τοῦ παρὰ ταύτας θερμοῦ θαλασσίου ῥεύματος, καὶ λίαν βροχερὸν (εἰς τὴν ἐν τῇ Ν.Α. ἀκτῇ κειμένην Σίτκα ὁ Ἰανουάριος ἔχει θερμοκρ. —1, 0, ὁ Αὔγουστος 12.6°, ἡ δὲ βροχὴ 2100 χιλ.). Ἀλλ' ἐν τῇ μεσογείῳ χώρᾳ βραχὺ θέρος ἀκολουθεῖ χειμὼν δριμύτατος. Κατὰ τὸν μέσον ῥοῦν τοῦ Ὑούκωνος ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ Δεκεμβρίου εἶναι—30°, ἡ δ' ἐλαχίστη πολλάκις κατέρχεται μέχρις—62°. Δάση ἐκ βελονοφύλλων δένδρων εἶναι σπάνια· τὸ γυμνὸν ἔδαφος κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι παγωμένον συνήθως μέχρι 12 μ. βάθους, τὸ δὲ θέρος ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ μόνον διαλύεται μόλις μέχρις 60 ἑκατ. τοῦ μέτρου. Λόγῳ τῶν ὅρων τούτων, ἀδύνατος εἶναι ἐνταῦθα οἱαδήποτε καλλιέργεια. Κατὰ τὸ παγωμένον ἔδαφος, τὸ ὁποῖον σχηματίζει τὰς ὄχθας τοῦ Ὑούκωνος ποταμοῦ, ἀποκεκομμένον πολλαχοῦ ὡς βράχος, διαφαίνονται πολλαχοῦ λείψανα μαμμοὺθ καλῶς διατηρουμένων. Ἡ χώρα εἶναι πλουσία ἐντρίχων ζῴων, οἱ ποταμοὶ δὲ καὶ αἱ θαλάσσιαι ἀκταὶ περιέχουσι πολλὰ εἴδη θαλασσίων ζώων.

Ἰθαγενεῖς κάτοικοι εἶναι οἱ *Ἐσκιμῶοι* καὶ βόρειοί τινες ἰνδιανικαὶ φυλαί, οἱ *Κουτσιν* (κατὰ τὸν Ὑούκωνα), οἱ *Ἀθένα* καὶ οἱ *Καϊουκοτανα* (πρὸς Ν.) ἀνήκουσαι πᾶσαι εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *Ἀθαπάσκων*.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ὄψις τῆς Ἀλάσκας, ὅτε κατ' ἀρχὰς ὁ πλοῦτος τῆς ἁλιείας προσείλκυσεν ἐνταῦθα τοὺς πρώτους λευκούς. Ἡ Ἀλάσκα τὸ πρῶτον ἀνεκαλύφθη τῷ 1741 ὑπὸ τῶν Βέριγκ καὶ Τσιρίκωφ, *«ῥωσικὴ δ' Ἀμερικὴ»* ἐκαλεῖτο ἡ σημερινὴ ἔκτασις ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1867, ὁπότε διὰ τῆς ἐν Βασιγκτῶνι συνθήκης τῆς 30 Μαρτίου ἐξεχωρήθη εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν συμπολιτείαν ἀντὶ 7,200,000 δολ.

Μεταλλειολογικὸς χάρτης τῆς Ἀλάσκας.

Digitized by Google

Ἡ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀλάσκας μετάβασις τῶν χρυσοθηρῶν πρὸ τῆς στρώσεως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς.

Μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἡ μόνη οἰκονομικὴ ἐκμετάλλευσις ἦτο ἡ ἁλιεία, ἡ ὁποία καὶ σήμερον ἔτι εἶναι ἡ πρώτη καὶ πλουσιωτάτη πηγὴ τοῦ τόπου. Ἐκτὸς τῶν μονίμων κατοίκων τῆς Ἀλάσκας, ἐπισκέπτονται αὐτὴν κατ' ἔτος 25—30 χιλ. ἁλιεῖς, ἀποφέρει δ' ἡ ἁλιεία κέρδος 35 ἑκατομ. δολλαρίων ἐτησίως. Τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσιν οἱ σολωμοὶ (salmon canneries), οἱ ὁποῖοι συσκευάζονται εἰς μικρὰ κυτία, ἀσχολουμένων πρὸς τοῦτο περὶ τὰς 16 χιλ. Ἰαπώνων, Σινῶν καὶ Ἰνδιάνων. Ὑπάρχει καὶ πλῆθος γάδων (βακαλάων) καὶ ῥεγκῶν. Ἐπίσης φονεύονται καὶ πλῆθος θαλασσίων ἵππων καὶ φωκῶν χάριν τοῦ λίπους καὶ τοῦ δέρματος αὐτῶν.

Ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἤρχισεν ἡ μετάβασις τῶν λευκῶν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀλάσκας, ὅτε ἐδημιουργήθη θρῦλος περὶ τῶν ἐνταῦθα ὑπαρχουσῶν πηγῶν χρυσοῦ, ὁ ὁποῖος ἄλλως τε ἦτο πρὸ πολλοῦ γνωστὸς εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς. Ἡ εἰσροὴ ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ Κλονδάϋκ τοῦ Καναδᾶ, οὐ μακρὰν τῶν ὁρίων τῆς Ἀλάσκας, ὅπου ἱδρύθη ἡ *«πόλις τοῦ χρυσοῦ»* Δάουσων-Σίτυ (Dawson City). Αἱ ἔρευναι ἐπεξετάθησαν καὶ δυτικῶς τούτου, ἐν τῇ Ἀλάσκᾳ, ἱδρύθη δὲ κατὰ τὸν παραπόταμον τοῦ Ὑούκωνος Τανάνα ἑτέρα χρυσούπολις, ἡ Φαῖρπαξ. Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι ὑπάρχει πλοῦτος τοῦ πολυτίμου τούτου μετάλλου ὡς καὶ ἄλλων ὀρυκτῶν, ἀργύρου, χαλκοῦ, μολύβδου, πετρελαίου κ. ἄ., ἀλλὰ σπουδαῖα κωλύματα ἐμποδίζουν τὴν ἐντατικωτέραν ἐκμετάλλευσιν τούτων. Πλὴν τοῦ ἀνυποφόρου ψύχους, σμήνη μυιῶν μαστίζουσι τὰς χρυσοφόρους περιοχάς, τὰς χιονοσκεπεῖς καὶ δυσβάτους. Ἐξαιρέσει τοῦ ἔτους 1924, αἱ ἀναχωρήσεις τῶν λευκῶν ἦσαν περισσότεραι τῶν ἀφίξεων, παρ' ὅλας τὰς ἀντιθέτους προσπαθείας τὰς ὁποίας ἔχει καταβάλει ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις. Ἔχουσι τελεσθῇ ὁδοί, σιδηροδρομικαὶ γραμμαί, ἐγκατεστάθησαν δὲ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν παραλίων φάροι καὶ φανοί.

Μέχρι τῆς Φαῖρπαξ ἄγει σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἐκ τοῦ λιμένος Σεβάρδ μήκους 360 χιλιομ. (ἐν ὅλῳ 1190 χιλιόμ.), 131 δὲ τηλεγραφ. καὶ ταχυδρομικοὶ σταθμοί. Ἀλλὰ καὶ ἡ παιδεία προήχθη ἱδρυθέντων κατὰ τὴν χώραν 140 σχολείων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἡμίση διὰ τοὺς λευκοὺς καὶ τὰ ἕτερα διὰ τοὺς ἰθαγενεῖς. Αἱ κυριώτεραι πόλεις εἶναι: ἡ Τζοῦνο (Juneau) πρωτ., Ν.Α. ἔχουσα ὑπὲρ τὰς 3 χιλ. κατ., ἡ Ἄγκοραιτζ (κάτ. 1856), ἡ Κίτσικα (κάτ. 2458) καὶ ἡ Φαῖρπαξ (κάτ. 1155). Κυριώτατοι δὲ λιμένες εἶναι ἡ Σίτκα ἐν τῇ νήσῳ Βαράνωφ, ὁ Ἅγ. Παῦλος ἐν τῇ νήσῳ Κόδιακ καὶ ἡ Σεβάρδ.

Ἡ ἐξαγωγὴ τῶν ἐμπορευμάτων ἐξ Ἀλάσκας ἀνέρχεται ἐτησίως εἰς τὸ ποσὸν τῶν 62 ἑκατ. δολλαρίων καὶ ἡ εἰσαγωγὴ εἰς 32 ἑκατ. Κατὰ τὰ εἴδη τὴν πρώτην θέσιν κατέχουν οἱ ἰχθύες (35 ἑκατ.), ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος (8 ἑκατ.) καὶ τὰ γουναρικὰ (7 ἑκατ.). Πηγαὶ πετρελαίου ἔτι εὑρέθησαν εἰς διάφορα μέρη, ἀπὸ δὲ τοῦ 1923 ἤρχισε καὶ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν. Ἐξάγεται ἔτι καὶ χαλκός, ψευδάργυρος καὶ ὀλίγοι λιθάνθρακες.

Ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς Ἀλάσκας κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους συνοψίζεται εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν κατοίκων ὅπως ἐπιτύχουν τὴν ψήφισιν μᾶλλον φιλελευθέρων νόμων, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διανομὴν τῶν κρατικῶν γαιῶν, καὶ εἰς τὰς προσπαθείας των, ὅπως κατορθωθῇ ἡ ἀποστολὴ ἀντιπροσώπου των εἰς τὸ Κογκρέσον τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν. Τοῦτο κατωρθώθη τῷ 1906, τὴν δὲ 24 Αὐγούστου 1912 ἡ Ἀμερικὴ παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἀλάσκαν τοπικὴν αὐτοδιοίκησιν. Ὁ διοικητὴς διορίζεται ὑπὸ τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν διὰ μίαν τετραετίαν. Ἡ διοικητικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ δύο νομοθετικῶν σωμάτων: τῆς Γερουσίας, ἀποτελουμένης ἐξ 8 μελῶν, καὶ τῆς Βουλῆς ἐκ 16 μελῶν. Αἱ γυναῖκες ἔχουν δικαίωμα ψήφου ἀπὸ τοῦ 1913, ἔκτοτε δ' ἐψηφίσθησαν σπουδαῖοι ἐργατικοὶ νόμοι. Τῷ 1916 ἀπηγορεύθη διὰ δημοψηφίσματος ἡ παραγωγὴ καὶ πώλησις οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Ι. Σ

— [ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀλάσκας ὑπὸ τοῦ Bering, ἡ Ρωσικὴ Κυβέρνησις συμβληθεῖσα μετὰ μιᾶς ρωσοαμερικανικῆς ἑταιρίας ἀνέθεσεν εἰς αὐτὴν τὴν διοίκησιν τῆς χερσονήσου διὰ μίαν εἰκοσαετίαν. Ἡ μετὰ τῆς ἐν λόγῳ ἑταιρίας σύμβασις, ἀνανεωθεῖσα δίς, ἔληξε τῷ 1861, ὁπότε τὴν διοίκησιν τῆς Ἀλάσκας ἀνέλαβεν ἀμέσως ἡ Ρωσία. Πρὶν ὅμως λήξῃ ἡ ὑπὸ τῆς ὡς ἄνω ἑταιρίας διοίκησις τῆς χερσονήσου, ἡ Ρωσία περιῆλθεν εἰς ρῆξιν μὲ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας (1821) ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Ρωσία ἤθελε νὰ ἐμποδίσῃ εἰς τὰ πλοῖα τῶν ἄλλων Κρατῶν νὰ πλέουν εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Bering καὶ ν' ἀγκυροβολοῦν εἰς τοὺς διαφόρους λιμένας τῆς χερσονήσου. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο, ὅτι ὁ τσάρος ἐπεζήτει νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν αὐτοῦ μέχρι τῆς 51ης μοίρας πλάτους, ἀντετίθετο καὶ εἰς αὐτὰ τὰ συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας, ἥτις, ὡς ἦτο λογικόν, ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

Ἡ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἀναφυεῖσα διαφωνία διηυθετήθη μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων διὰ δύο διαφόρων συμβάσεων. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ μεταξὺ Ρωσίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν, συνομολογηθεῖσα τρία ἔτη βραδύτερον, ἤτοι τῷ 1824, καὶ ἡ δευτέρα ἡ ἓν ἔτος κατόπιν συνομολογηθεῖσα σύμβασις τῆς 28 Φεβρουαρίου 1825 μεταξὺ Ρωσίας καὶ Ἀγγλίας. Διὰ τῆς τελευταίας ταύτης συμβάσεως ἐρρυθμίσθησαν ταυτοχρόνως τὰ ὅρια μεταξὺ τῶν τότε ρωσικῶν (καθόσον κατόπιν κατέστησαν ἀμερικανικαί, οὖσαι καὶ σήμερον τοιαῦται) καὶ τῶν ἐν Καναδᾷ κτήσεων τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, τῆς Ρωσίας ὑποχρεωθείσης νὰ περιορίσῃ τὰ σύνορα αὐτῆς μέχρι 54°40' ὁπόθεν ἄρχεται ὁ Καναδᾶς.

Διαρκουσῶν τῶν μετὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν διαπραγματεύσεων πρὸς συνομολόγησιν τῆς μνησθείσης συμβάσεως, ὁ ὑπουργὸς J. E. Adams διεκήρυξεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν ἐπ' ἄπειρον ἡ ἀμερικανικὴ ἤπειρος ν' ἀποτελῇ ἀντικείμενον ἀνταγωνισμοῦ τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν, μετά τινα δὲ χρόνον προέβη ὁ Μονρόε τὴν 2 Δεκεμβρίου 1823 εἰς τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ δόγματος, τοῦ γνωστοῦ εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ὡς *«δόγμα τοῦ Μονρόε»*, τοῦ συνισταμένου εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν ἐπεμβάσεως τῶν Κρατῶν τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ ζητήματα τῆς Ἀμερικῆς.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς περίπου ἄρχονται αἱ μετὰ τῆς Ρωσίας διαπραγματεύσεις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὅπως γίνουν κυρίαι τῆς νήσου δι' ἐκχωρήσεως αὐτῆς ἔναντι ἀποζημιώσεως. Αἱ διαπραγματεύσεις αὗται βραδέως διεξαγόμεναι ἔφερον τέλος εἰς τὴν ἀπὸ 30 Μαρτίου 1867 σύμβασιν τῆς Βασιγκτῶνος, δυνάμει τῆς ὁποίας ἡ Ρωσία παρεχώρει εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τὰς ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ κτήσεις της, τὰς ὑπὸ τῆς μνησθείσης συνθήκης τῆς 28 Φεβρουαρίου 1825 καθοριζομένας, ἀπέναντι 7.200.000 δολλαρίων χρυσῶν, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπλήρωνον αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι εἰς τὴν Ρωσίαν. Σὺν τῇ μεταβιβάσει τῶν ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῆς Ἀλάσκας κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τῆς Ρωσίας εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας (ἡ τυπικὴ μεταβίβασις ἐγένετο τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1867), ἡ πρώτη παρῃτεῖτο παντὸς δικαιώματος καὶ πάσης ἀξιώσεώς της ἐπὶ τὴν χώραν, ἐξαιρουμένων ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπαχθοῦν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἰδιοκτησίας.

Διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης τῆς Βασιγκτῶνος προεβλέπετο τὸ ζήτημα τῆς προσωπικῆς καταστάσεως τῶν κατοίκων τῆς χερσονήσου, διὰ τοὺς ὁποίους ὡρίζετο ὅτι διατηροῦν τὴν ρωσικὴν ἰθαγένειαν καὶ δύνανται ἐντὸς τῶν τριῶν ἐτῶν νὰ μεταναστεύσουν εἰς Ρωσίαν. Δι' ἐκείνους οἵτινες ἤθελον παραμείνει ὡρίζετο, ὅτι δέον ν' ἀπολαύουν ὅλων ἐκείνων τῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζονται καὶ εἰς τοὺς Ἀμερικανοὺς πολίτας, καθιερουμένης ἀπολύτου προστασίας ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰδιοκτησίαν, τὸ θρήσκευμα (πλήρης ἀνεξιθρησκεία) καὶ τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν. Τέλος, ὅσον ἀφορᾷ διὰ τὰς ἀπολιτίστους φυλὰς τῆς Ἀλάσκας, ὡρίζετο ὅτι ἔπρεπε νὰ προβλέψῃ ἡ νομοθεσία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

Ἀνάγκη ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ θὰ προστεθῇ ὅτι ἐξ ἀφορμῆς τῆς συνθήκης τῆς Βασιγκτῶνος προεκλήθη μακρὰ συζήτησις εἰς τὸ Κογκρέσον ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ τε προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν Βουλῶν ἀφ' ἑτέρου, τοῦ προέδρου ἰσχυριζομένου ὅτι διὰ τὴν συνομολόγησιν τοιούτων συνθηκῶν κέκτηται ἀπόλυτον ἐλευθεριότητα, οὐδόλως ὑποχρεουμένου νὰ ζητήσῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Κογκρέσου, ἀλλ' ὀφείλοντος μόνον νὰ ζητήσῃ τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ διὰ τὴν καταβολὴν τοῦ ἀναγκαιοῦντος πρὸς ἀγορὰν τῆς χερσονήσου ποσοῦ—ὅ,τι δὲν φαίνεται ὅτι συμφωνεῖ πρὸς τὸ ἐδ. β' τῆς § 2 τοῦ ἄρθ. 2 τοῦ Συντάγματος, καθ' ὃ διὰ τὴν συνομολόγησιν συμβάσεων εἶναι ἀπαραίτητος «ἡ συνεργασία καὶ ἡ συγκατάθεσις» πάντως οὐχὶ τῆς Βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων, ἀλλὰ τῆς Γερουσίας.

Ἡ μετὰ ταῦτα γενομένη ἀνακάλυψις χρυσωρυχείων, τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα τῶν ὁποίων ἀνέρχεται εἰς τὰ 10 ἑκατομ. δολλάρια, ὑπεχρέωσε τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας νὰ ἐπιζητήσουν τὸν ἐπακριβῆ καθορισμὸν τῶν μετὰ τοῦ Καναδᾶ διὰ τῆς συμβάσεως τοῦ 1885 ὁρισθέντων συνόρων, ὅ,τι ἐπετεύχθη πράγματι διὰ τῆς ἀπὸ 30 Ἰανουαρίου 1897 διαιτητικῆς συνθήκης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: F. Luckwald, Geschichte der Vereinigten Staaten von Amerika, τόμοι 2 (1920). v. Holtzendorff, Handbuch des Völkerrechts, τ. III (1887) § 15.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἀλασκαΐτης (Alaskait) *[Ὀρυκτολ.]* Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς μικροφυλλώδεις γεηρὰς μάζας. Εἶναι ἀδιαφανὴς καὶ ἔχει λάμψιν ζωηρὰν μεταλλικήν, χρῶμα μολυβδόφαιον πρὸς τὸ λευκόν, καὶ εἰδ. βάρος 6,878. Τὸ μόριόν του περιέχει μόλυβδον, ἄργυρον, χαλκόν, βισμούθιον καὶ θεῖον κατὰ τὸν χημικὸν τύπον $(Pb,Ag_2,Cu_2)\ Bi_2S_4$. Κατατάσσεται λοιπὸν εἰς τὰ θειο-βισμουθιοῦχα ἅλατα. Εὑρίσκεται μαζὶ μὲ ἄλλα θειοῦχα ὀρυκτὰ εἰς τὸ ἐν τῷ νοτιοδυτικῷ Κολοράδῳ μεταλλεῖον *«Ἀλάσκα»* ἐξ οὗ καὶ ὠνομάσθη. Γ. Κ. Γ.

Ἀλασκέρδ. Ὑποδιοίκησις τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Ἐρζερούμ, ὑπαγομένη εἰς τὴν διοίκησιν Βαγιαζίτ, ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων τῆς Τουρκίας διεκδικηθείσῃ χώρᾳ, ἐπὶ τῶν παλαιῶν ρωσοτουρκικῶν συνόρων. Πλὴν ὀλίγων κοιλάδων παρὰ τὸν Σεριὰν-σοῦ, παραπόταμον τοῦ Μουρὰτ-Τσάϊ (Εὐφράτου), τὸ ἔδαφος τῆς ὑποδιοικήσεως εἶναι ὀρεινόν. Διαιρεῖται εἰς 6 δήμους καὶ περιλαμβάνει 115 χωρία μὲ 20.000 περίπου κατοίκων, τῶν ὁποίων 6000 ἦσαν Ἀρμένιοι. Ἕδρα τῆς ὑποδιοικήσεως εἶναι τὸ *Τοπρὰκ-καλέ*, κείμενον παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Κοζὲ-δάγ, μιᾶς τῶν κορυφῶν τοῦ Ἀραράτ. Ἡ πολίχνη αὕτη συνδέεται ὁδικῶς μετὰ τῆς κώμης Μολλᾶ-Σουλεϋμάν, σταθμοῦ τῆς μεγάλης ἐκ Τραπεζοῦντος εἰς Περσίαν ὁδοῦ. Ἡ κώμη αὕτη κατῳκεῖτο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ἀρμενοκαθολικῶν. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Ν. Μ.

ἀλασκῖται (Alaskite) *[Πετρογρ.]* Πετρώματα γρανιτικά, τὰ ὁποῖα σχεδὸν συνίστανται μόνον ἀπὸ λευκοκρατικὰ ὀρυκτὰ (χαλαζίαν, ὀρθόσχιστον, μικροκλινο-ανορθόκλαστον) καὶ ἐκ τῶν ἐγχρόων συστατικῶν φέρουν μόνον μοσχοβίτην ἄνευ βιοτίτου ἢ μόνον ἴχνη ἐξ αὐτοῦ. Συχνὰ ἐπίσης οὐδὲν ὀρυκτὸν ἐκ τῆς ὁμάδος τοῦ μαρμαρυγίου φέρουν, ἐκ δὲ τῶν ἀσβεστονατρομιγῶν ἀστρίων πολὺ ἐλάχιστα, σχεδὸν ἀνεπαίσθητα, ποσὰ (ἀλβίτου). Κατὰ τὸν Niggli κατατάσσονται εἰς τὰ *ἀπλιτογρανιτικὰ* μάγματα τῆς *ἀσβεστο-αλκαλικῆς* σειρᾶς. Παρου-

Digitized by Google

σιάζονται εἰς τὴν Ἀλάσκαν (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά των) καὶ εἰς τὴν Νεβάδαν. Γ. Κ. Γ.

ἀλασκιτικὸς *ἀπλίτης* καὶ *—συηνίτης [Πετρογρ.]*· βλ. ἀπλίτης καὶ **συηνίτης**.

Ἀλασλῆ· βλ. **Ψυχρονέρι**.

ἀλασμίδαι (οἱ) (Alasmidae) *[Ζωολ.]*. Μαλάκια τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοβραγχίων* ἢ *ἀκεφάλων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυακιδῶν*. Ἡ κόγχη τῶν ζῴων τούτων εἶναι παχεῖα, ἐξωγκωμένη, δίθυρος καὶ κολοβωμένη κατὰ τὴν κορυφήν της. Τὸ ἐντὸς εὑρισκόμενον ζῷον ἔχει ᾠοειδές, ἐπίμηκες καὶ παχὺ σῶμα, ὁ μανδύας του διανοίγεται κατὰ τὸ ἐμπρόσθιον μέρος, τὰ βράγχια εἶναι μακρά, ὁ δὲ πούς τετραγωνικός, μέγας, παχὺς καὶ πεπιεσμένος ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Τῶν ἀλασμιδῶν ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων δὲν ἔχουσιν εἰσέτι ἐπακριβῶς ἐξετασθῆ. Ἀπαντῶσιν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν, ὅπου καὶ εὑρίσκονται τὰ μεγαλύτερα εἰς ὄγκον καὶ ὡραιότερα εἰς χρωματισμόν. Πάντα ἐνδιαιτῶνται εἰς γλυκέα ὕδατα καὶ εἰδικῶς εἰς ποταμοὺς καὶ λίμνας καὶ εἶναι ζῳοτόκα. Τὰ νεογνὰ ἅτινα διέρχονται τὴν πρώτην των ἡλικίαν καὶ ἀναπτύσσονται ἐντὸς τῶν βραγχίων τῆς μητρός των εἶναι μικροτάτων διαστάσεων καὶ τελείως διαφορετικῆς μορφῆς τῶν γεννητόρων των. Τοσοῦτον διάφορος εἶναι ἡ σωματική των διάπλασις, ὥστε φυσιοδίφαι τινὲς ἐξέλαβον τὰ ἐντὸς τῶν βραγχίων τῶν ζῴων τούτων εὑρεθέντα νεογνὰ ὡς παράσιτα τοῦ μαλακίου.

Αἱ κόγχαι τῶν ἀλασμιδῶν συνήθως εἶναι ἐξαιρετικῶς μεγάλαι, σχήματος ᾠοειδοῦς, ἀλλὰ κομψόταται. Ὁ χρωματισμός των εἶναι ποικίλος, ὑπομέλας, ὑπόφαιος, ὑποπράσινος, ἰώδης καὶ πολλάκις παράγει ἀργυρομαργαρώδεις ἀνταυγείας. Τὸ ἀργυρῶδες ἐπίστρωμα τῶν κογχῶν των χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βιομηχανίαν κομψοτεχνημάτων.

Τὰ κυριώτερα εἴδη εἶναι:

1) ***Ἀλασμὶς ἡ τῶν ζωγράφων*** (alasmia pictorum). Τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 10 ἐκ. τοῦ μέτρου, τὸ σῶμά της εἶναι ἐπίμηκες, καλύπτεται ἐσωτερικῶς δι' ἀργυρᾶς οὐσίας καὶ αἱ κόγχαι της εἶναι φαιαὶ ἢ ὑποπράσινοι. Εὑρίσκεται εἰς πλείστους ποταμοὺς τῆς Εὐρώπης. Εἴς τινα μέρη τῆς Ἰταλίας τρώγουσι τὸ μαλάκιον τοῦτο. Τὰς κόγχας τοῦ ζῴου τούτου τὰς μεταχειρίζονται οἱ ζωγράφοι πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν χρωμάτων των, ἐκ τούτου δὲ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα τὸ ζῷον.

2) ***Ἀλασμὶς*** ἡ ***ποταμοκόγχη*** (alasmia unio). Εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα καὶ αἱ κόγχαι της εἶναι παχύτεραι τῆς προηγουμένης· τὸ χεῖλος τῶν κογχῶν της εἶναι ὀδοντωτὸν κατὰ τὸ μέσον του καὶ λευκὸν μαογαρῶδες κατὰ τὴν ἐσωτερικήν του ἐπιφάνειαν. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τῆς κόγχης φέρει βαθείας αὐλακώσεις καὶ φαιὸν ἢ πράσινον χρῶμα.

Ὁ Λινναῖος ἀναφέρει, ὅτι οἱ μαργαρῖται, οἵτινες πολλάκις ἀπαντῶσιν εἰς τὰ ζῷα ταῦτα, προέρχονται ἐξ ἐκκρίσεως πηκτωματώδους τινὸς οὐσίας, ἥτις φράσσει τὰς ὑπὸ διαφόρων ὑδροβίων ζῴων προξενουμένας εἰς τὴν κόγχην των ὀπάς, τὰς ὁποίας διανοίγουσι διὰ νὰ καταφάγωσι τὰς σάρκας του. Οἱ οὕτω παραγόμενοι μαργαρῖται οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχουσιν εἰς τὸ ἐμπόριον. Δ.Ν.Π.

ἀλασμίδοντα (τὰ) (Alasmidonta) *[Ζωολ.]*. Εἶδος *μυάκων* (μυδιῶν) τῶν γλυκέων ὑδάτων τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Δ.Ν.Π.

Ἀλασόνια. Τὸ τουρκικὸν ὄνομα τῆς **Ἐλασσῶνος** (βλ. λ.), ἥτις ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἕδρα ὑποδιοικήσεως (καζᾶ). Ν. Μ.

Ἀλάσσα (Alascha) *[Ἀστρον.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται οἱ δύο ἀστέρες λ καὶ υ Σκορπίου. Κατὰ τὸν Scaliger ἡ ἐπωνυμία αὕτη προέρχεται ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ *Lesath* σημαίνοντος *Κέντρον* τοῦ Σκορπίου (Punctura corpionis). Παρὰ τῷ Φεργκανί, τῷ Τιζινί, τῷ Οὐλοὺγ Βέη καὶ εἰς τὰς δύο σωζομένας ἀραβικὰς σφαίρας τοῦ οὐρανοῦ οἱ ἀστέρες οὗτοι καλοῦνται *Elschaula*. Ἐκ τῶν δύο τούτων ἀστέρων ὁ μὲν λ εἶναι μεγέθους 1,7 (φασμ. B 2), ὁ δὲ υ μεγέθους 2,8 (φασμ. B 3). Σ Π.

Ἄλασσα (ἡ). Κώμη τῆς νήσου Κύπρου, κειμένη ἐπὶ τῆς συμβολῆς δύο παραποτάμων τοῦ *Κούρι*. Ὑπάγεται εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας καὶ διαμερίσματος τῆς Λεμεσοῦ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει 9 μίλλια ΒΔ. Ἡ μικρὰ αὕτη κώμη, κατάφυτος ἀπὸ κερατέας, χρησιμεύει κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συγκομιδῆς ὡς ἐμπορικὸς σταθμὸς ἀγορᾶς τῶν κερατίων. Αἱ περισσότεραι τῶν γαιῶν της καὶ τῶν οἰκιῶν της ἀνήκουν εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου *Λόφου*, οἱ ὁποῖοι κατέρχονται εἰς αὐτὸ ἰδίως κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν των καὶ συγκομιδὴν τῶν προϊόντων των. Ἡ Ἄλασσα χρησιμεύει ἐπίσης κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας καὶ ὡς σταθμὸς εἰς τοὺς πολυπληθεῖς ξένους καὶ ἐντοπίους ἐπισκέπτας τῶν καλυτέρων κυπριακῶν ἐξοχῶν. Κ. Μ. ΚΑΡ.

Ἀλάσσιο *[Παραλ. Γεωγραφ.]*. Κωμόπολις τῆς Ἰταλίας (Alassio: Πλάτ.=44 01'.—Μῆκ.=8"10'.—Χάρτης Ἀγγλ.=157: San Remo to cape Cavallo), παρὰ τὴν λεγομένην *Κυανῆν Ἀκτὴν* (Côte d'azur) ἀπέχουσα ἀπὸ μὲν τῆς Νικαίας (Nice) 47 μίλλια Δ, ἀπὸ τοῦ Μονακὸ (Monaco) 44 μιλ. Δ, ἀπὸ τοῦ Σὰν-Ρέμο 23 μιλ. Ἀν., ἀπὸ τῆς Σαβόννα (Savonna) 24 μιλ. Δ, ἀπὸ τοῦ Ραπάλλο (Rapallo) 50 μιλ. καὶ ἀπὸ τῆς Γενούης (Genova) 42 μιλ. Γραφικωτάτη καὶ εὐαρέστου κλίματος τὸν χειμῶνα, εἶναι προσφιλὴς τόπος παραχειμάσεως τῶν ξένων. Ἐπὶ τῆς πρὸς ΒΔ βουνοσειρᾶς της μέγα τετράγωνον ἱερατικὸν κτίσμα, Sanctuario della Madonna della Guardia ὀνομαζόμενον. Ὑπάρχει ἀφθονία πηγῶν ὡραίου ὕδατος. Ὁ μόνιμος πληθυσμός της εἶναι 5.560 κατ. (τῷ 1921), ἀποζῶντες ἐκ τῆς ἐλεύσεως τῶν ξένων πρὸς παραχείμασιν. Ἀλλὰ καὶ καλὸν ἀγκυροβόλιον διὰ βορείους ἀνέμους ἔχει πρὸ τῆς κωμοπόλεως, ἡ πρὸς τὴν ὁποίαν προσγείωσις διευκολύνεται διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν τριῶν ναῶν της ἀποτελούντων ἄριστον γνώρισμα διὰ τοὺς προσπλέοντας. Σ. Ε. Λ.

ἀλαστρίμ *[Ιατρ.]*. Ἐξανθηματικὸς πυρετὸς λυμαινόμενος τὴν Βραζιλίαν· πρὸ ὀλίγων ἐτῶν προσέβαλε σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν τὸν μέλανα πληθυσμὸν τῶν Ἀντιλλῶν, προσέβαλε δὲ εἰς γαλλικούς τινας λιμένας καὶ τοὺς διαβατικοὺς μαύρους. Οἱ λευκοί, ἀντιθέτως, μέχρι σήμερον τοὐλάχιστον, δὲν φαίνεται νὰ προσβάλλωνται ὑπὸ τῆς λοιμώδους ταύτης νόσου.

Τὸ ἀλαστρίμ, ὡς ἐκ τῆς βαρύτητος περιπτώσεών τινων, πλησιάζει πρὸ πάντων πρὸς τὴν *εὐλογιαν*, διαφέρον ἐκείνης ὡς πρὸς τὴν καλοήθειαν καὶ διότι ὁ δαμαλισμὸς δίδει ἀβεβαίαν τῆς νόσου ἀνοσίαν. Ἡ ἐπώασις τῆς νόσου διαρκεῖ 15—20 ἡμέρας. Κατὰ τὴν εἰσβολήν της ἀναφαίνονται ἀόριστοι γενικαὶ διαταραχαί, αἵτινες πλησιάζουσι πρὸς τὸ σύνδρομον, γαστρικὴ ἐμπύρετος διαταραχή, κακοσμία τῆς ἀναπνοῆς, γλῶσσα ἐπίχριστος, ἀνορεξία. Ἡ μασχαλιαια θερμοκρασία τὴν στιγμὴν τῆς εἰσβολῆς ἀνέρχεται μέχρι 39'5 καὶ μάλιστα 40°. Ἐπίσης ἐσημειώθη ὀλίγη κεφαλαλγία καὶ ἀρκετὰ ἀσαφὴς ραχιαλγία, ἥτις δυνατὸν καὶ νὰ ἐλλείπῃ τελείως.

Ἡ εἰκὼν εἶναι καθαρά: τὴν πρώτην ἡμέραν ὑπερπυρεξία ἀπὸ 38°—40°· τὴν ἐπομένην ὁ πυρετὸς ἄρχεται πίπτων κατὰ 1 3—1°5· ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἐξανθήματος, ἥτις γίνεται κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, θὰ ἀναγγείλῃ τὴν ἄμεσον πτῶσιν εἰς ὑποπυρεξίαν (36°2—36°8) ἥτις εἶναι κανών. Τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ὑποχωρήσεως τῶν θορυβωδῶν φαινομένων, ἄνευ τινὸς προαγγελτικοῦ ἐξανθήματος, ἄνευ ἐρυθρότητος, ἄνευ κηλῖδος, ἄνευ κυνάγχης, ἄνευ κατάρρου, ἐγκαθίσταται τὸ ἐξάνθημα, ὅπερ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς παρουσιάζεται πέριξ τῶν φυσικῶν στομίων τοῦ προσώπου, εἰς τὴν βάσιν τῶν πτερυγίων τῆς ρινός, πέριξ τοῦ στόματος, ἐπὶ τοῦ μετώπου, ἐπὶ τῶν παρειῶν· τὰ ἄνω καὶ κάτω ἄκρα, τὸ τριχωτὸν τῆς κεφαλῆς καὶ ὁ θώραξ δὲν παρουσιάζουσιν εἰμὴ φυσαλλίδας συνηνωμένας σποραδικῶς.

Αὗται φαίνονται πυκναὶ ἢ συνηνωμέναι καὶ δὴ συχνότερον πυκναὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ εἰς τὰ ἄκρα καὶ καταλαμβάνουσιν ἀκολούθως τὰ μεσοδακτύλια διαστήματα, τὰς ἐπιφανείας τῶν παλαμῶν καὶ τῶν πελμάτων· ἀναφαίνονται ἐπίσης ἐπὶ τῶν βλενογόνων τοῦ φάρυγγος καὶ ρινοφάρυγγος καὶ προκαλοῦσι δύσπνοιαν· ἐπίσης περὶ τὸ χεῖλος τοῦ δακτυλίου, περὶ τὴν πόσθην καὶ τὴν βάλανον καὶ ἐκεῖθεν τὴν βαλανοποσθικὴν αὔλακα. Τὸ ἐξάνθημα προσβάλλει τὰ βλέφαρα, ἀλλ' οὐδέποτε τὸν ἐπιπεφυκότα καὶ τὸν κερατοειδῆ. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ ἐξανθήματος τούτου εἶναι παθογνωμονικαί. Συνίσταται δὲ τὸ ἐξάνθημα ἐκ προεξοχῆς μεγέθους κέγχρου καὶ δίδει κατὰ τὴν ψηλάφησιν αἴσθημα ξένου σώματος ὑπὸ τὴν ἐπιδερμίδα· τὰ ἐξανθήματα ταῦτα, ἐρυθρὰ κατ' ἀρχάς, καθίστανται μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, αὐξανόμενα τὸ μέγεθος, φυσαλλίδες· αἱ τελευταῖαι αὗται ἀπὸ στρογγύλων καθίστανται ἀκιδωταί, ὀξυτενεῖς καὶ οὐδέποτε ὀμφαλωταί. Αἱ φυσαλλίδες δ' αὗται, αἵτινες δυνατὸν νὰ ἔχωσι διάμετρον τῆς βάσεώς των 1—3 χιλιοστὰ τοῦ μέτρου, εἶναι κῶνοι, ὑπεγείρουσαι τὴν ἐπιδερμίδα. Αὗται περιέχουσιν ὑγρὸν λευκόφαιον ὁμοιάζον πρὸς τὸ γάλα (ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία Milk pox), ἐνίοτε κλίνον πρὸς τὸ κίτρινον. Εἰς διάστημα τεσσάρων ἡμερῶν καταλήγουσιν αὗται εἰς φλυκταίνας, αἵτινες δυνατὸν νὰ ξηρανθῶσι χωρὶς νὰ δώσωσιν ἀληθῆ ἔξοδον πύου. Γίνεται δὲ τοῦτο κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀποξηράνσεως ἥτις εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρά, πραγματοποιουμένη ὑπὸ μορφὴν ψευδοεφελκίδων, λεπίων καὶ συντριμμάτων ἐπιθηλίων. Μορφαὶ κλινικαὶ τῆς νόσου: κανονικαί, βραδεῖαι, ὑποτροπιάζουσαι κ. λ. Θεραπεύονται χωρὶς νὰ ἀφήσωσιν οὐδὲν ἴχνος, οὔτε ἐλάττωμα.

Ἡ μακρὰ διάρκεια τῆς ἐπωάσεως καθιστᾷ τὴν προφύλαξιν ματαίαν σχεδὸν καὶ ἡ θεραπεία μένει ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀποκλειστικῶς συμπτωματική.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *L. Bernard*. Académie de médecine, 2 Octobre 1923.— *L. Camus*, Ibid.— *Lécé*- Revue d'hygiène, nº 10, 1923. *Id.*, L'Écho médical du Nord, 3 Novembre 1923. Carnet médical français 1923—1924. Ι. Σ. ΚΑΜΙΝΗΣ

ἀλάστωρ *—ορος* (ὁ)· κακοῦργος, κακοποιός, ἐγκληματίας· συνδέεται μετὰ τοῦ *μιαρός*: «*ἄνθρωποι μιαροὶ καὶ ἀλάστορες*» || προσηγορία τῶν ἐκδικητῶν θεῶν: «*ἀλάστορες θεοί*», «*ἀλάστωρ δαίμων*».

«ἀλάστωρ Πελοπιδῶν». Παροιμιώδης φράσις ἐπὶ παντελοῦς ὀλέθρου (Ξεναρχ. «ἐν Βουταλίωνι» Ι). Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλάστωρ *[Μυθολ.]*. Εἶναι ὁ κακὸς καὶ ἐπιβλαβὴς δαίμων, ὅστις ἢ αὐτὸν τὸν ὄλεθρον φέρει ἢ τὸ ἁμάρτημα, τὸ ὁποῖον ὁδηγεῖ τὸν ἁμαρτήσαντα εἰς τὸν ὄλεθρον. Τὸ πρόσωπον τότε τὸ ὁποῖον γίνεται τὸ ὄργανον τοῦ Ἀλάστορος εἶναι εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν παθόντων τὸ τέκνον τοῦ δαίμονος τούτου. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἀντίληψιν καλεῖ ἡ Ἀνδρομάχη τὴν Ἑλένην (Εὐριπ. Τρωαδ. 768) θυγατέρα τοῦ Ἀλάστορος καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς τὸν Μενέλαον (Εὐριπ. Ἰφιγ. ἐν Αὐλ. 916) υἱὸν τούτου. Πολλάκις μάλιστα ἡ ἑλληνικὴ φαντασία τὸν Ἀλάστορα ἢ συνήνωσε μὲ τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον κατέστησεν ὄργανόν του οὗτος, καὶ τότε τὸ πρόσωπον τοῦτο ἐκλήθη καὶ αὐτὸ Ἀλάστωρ, ὅπως Ἐρινὺς πολλάκις ὠνομάζετο καὶ τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ὡς ὄργανον τῶν Ἐρινύων ἐπέφερε τὸν ὄλεθρον—οὕτως ὑπὸ τὴν ἀντίληψιν ταύτην Ἀλάστορα καλεῖ ἑαυτὸν ὁ Ὀρέστης (Αἰσχ. Εὐμεν. 236)—ἢ ἐδέχθη τὸν Ἀλάστορα ἐνσεσαρκωμένον εἰς ὡρισμένον πρόσωπον, ὅπως καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν ἢ μᾶλλον καλοῦμεν ἐνσεσαρκωμένον διάβολον τὸν πονηρὸν ἄνθρωπον. Οὕτως ἀναφέρεται (Σχολ. Αἰσχ 751), μεταξὺ ἄλλων, ὅτι Ἱμεραία τις, ἥτις εἶδε κατ' ὄναρ τὸν Ἀλάστορα τῆς Σικελίας, ἀνεκάλυψε τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ εἰς τὸ πρόσωπον Διονυσίου τοῦ τυράννου.

Τὴν ἰδέαν τοῦ Ἀλάστορος ἐκαλλιέργησαν κυρίως οἱ Ἕλληνες τραγικοί, παραλαβόντες αὐτήν, ὁ Αἰσχύλος πρῶτος, ἴσως ἐκ τῆς λυρικῆς ποιήσεως. Καὶ εἰς μὲν τὸν Αἰσχύλον καὶ τὸν ἀκολουθοῦντα αὐτὸν Εὐριπίδην ὁ Ἀλάστωρ εἶναι ὁ καταδιώκων ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν καὶ εἰς νέα ἐγκλήματα ρίπτων (Αἰσχ. Ἀγ. 1497—1508), χωρὶς ὅμως ἡ αἰτιώδης ἐσωτερικὴ συνάφεια μετὰ τοῦ προτέρου ἁμαρτήματος νὰ αἴρῃ ἢ μειοῖ τὴν εὐθύνην τοῦ ὕστερον ἁμαρτάνοντος, εἶναι δηλ. κληρονομικὴ ἠθικὴ νόσος, εἰς δὲ τὸν Σοφοκλέα εἶναι μᾶλλον κληρονομικὴ συμφορὰ (Οἰδ Κολ 788). Ἡ λέξις ἀλάστωρ ταυτόσημος μὲ τὴν ὁμηρικὴν λέξιν «ἀλείτης», διὰ τῆς ὁποίας ἐχαρακτηρίζοντο ὡς ἀνόσιοι ὁ Πάρις (Ἰλ. Γ. 28) καὶ οἱ μνηστῆρες τῆς Πηνελόπης (Ὀδ. ε'. 121) κατέστη ταυτόσημος εἰς τοὺς ἀττικοὺς ρήτορας καὶ μὲ τὴν λέξιν ἀλιτήριος. Οὕτως ἀλάστορα καλεῖ ὁ Δημοσθένης τὸν Φίλιππον. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλάστωρ *[Μυθολ.]*. 1) Εἷς τῶν ὑπαρχηγῶν τοῦ Νέστορος, ὅστις συμμετέσχε τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου (Ἰλ. Δ. 295).

2) Εἷς τῶν ὑπαρχηγῶν τοῦ ἡγεμόνος τῶν Λυκέων Σαρπηδόνος. Τὸν Ἀλάστορα μετά τινων ἄλλων ἐπιφανῶν Λυκίων ἐφόνευσεν ὁ Ὀδυσσεύς. (Ἰλ. Ε. 677).

3) Υἱὸς τοῦ Νηλέως καὶ τῆς Χλωρίδος, θυγατρὸς τοῦ Ἀμφίονος. Ἐφονεύθη μετὰ τῶν ἀδελφῶν του, πλὴν τοῦ Νέστορος, ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ὅτε οὗτος ἐξεπόρθησε τὴν Πύλον (Ἀπολλ. Ι. 9. 8.).

4) Ἀχαιός τις πολεμιστὴς ἀναφερόμενος δὶς ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Θ. 333 καὶ Ν. 422), ὡς διασώσας μετὰ τοῦ Μηκιστέως εἰς τὰ πλοῖα τῶν Ἀχαιῶν τὸν τραυματισθέντα ἐν τῇ μάχῃ Τεῦκρον διὰ λίθου ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος, καὶ τὸν Ὑψήνορα, τραυματισθέντα διὰ βέλους ὑπὸ τοῦ Δηϊφόβου. Ἐμφανίζεται δηλ. ὡς τραυματιοφορεύς τις τοῦ στρατοῦ τῶν Ἀχαιῶν.

5) Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ πατὴρ τοῦ Τρωός, ὅστις διὰ τοῦτο ἐκαλεῖτο καὶ Ἀλαστορίδης (Ὁμ. Ἰλ. Υ. 466).

6) Οὕτως ἐκαλεῖτο ὡσαύτως καὶ εἷς τῶν τεσσάρων ἵππων τοῦ Πλούτωνος. Γ. Δ. ΚΑΨ.

«Ἀλάστωρ» («Alastor») ἢ τὸ ***«Πνεῦμα τῆς μοναξιᾶς»*** («the Spirit of Solitude»). Ἓν ἀπὸ τὰ πρῶτα καὶ μακρότερα ποιήματα τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ Σέλλεϋ (Shelley) γραφὲν τῷ 1816, ὅτε ὁ ποιητής, ἐγκαταλείψας τὴν νεαράν του σύζυγον Harriet, ἔζη μὲ τὴν Μαρίαν Godwin. Εἰς τὸ ποίημα αὐτὸ διακρίνεται κάλλιστα ὁ Σέλλεϋ, ὁ ἰδεολόγος, ὁ λάτρης τοῦ ὡραίου, ὁ ζητῶν ἐπιμόνως καὶ μὴ εὑρίσκων τὴν αἰθερίαν κόρην, ἥτις θὰ ἀνταπεκρίνετο μὲ τὸ πλάσμα τῶν ὀνείρων του. καὶ ὁ Σέλλεϋ ὁ ἀνήσυχος μεταρρυθμιστής, ὁ ὀπαδὸς τῶν ἄκρων, ὁ ὀνειρευόμενος ἀνατροπὰς τῶν καθεστώτων καὶ ἐγκατάστασιν τῆς ἀπολύτου εὐτυχίας. Ὁ Σέλλεϋ ἐπέμενε ζητῶν τὴν ἐπαλήθευσιν τῶν ὀνείρων του, ἂν καὶ εἶχεν ἤδη κατανοήσει τὸ ἀκατόρθωτον αὐτῆς. Ὁ «*Ἀλάστωρ*» εἶναι σειρὰ εἰκόνων ὀνειρωδῶν πλήρων χάριτος, ὅπου ἡ ἐλπὶς ἐπιτυχίας καὶ καλυτέρου μέλλοντος δὲν ὑποχωροῦν πρὸ τῆς ὁμολογουμένης ἀδυναμίας τοῦ ποιητοῦ νὰ ὑπερβῇ τὰ παρουσιαζόμενα ἐμπόδια. Ε. ΣΙΔ.

Digitized by Google

ἀλάστωρ (Alastor Weithofer) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἁρπακτικῶν *χειροπτέρων*· Βλ. συνών. ψευδορινολοφος *Schlosser* θ. Σ.

Ἀλάτα (ἡ). Ἀρχαία πόλις τῆς Ἀραβίας, ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἀναφερομένη.

ἅλατα *[Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω ἑνώσεις προερχόμεναι δι' ἀντικαταστάσεως (μερικῆς ἢ ὁλικῆς) τοῦ ὑδρογόνου τῶν ὀξέων ὑπὸ μετάλλων, ἢ ἠλεκτροθετικῆς ρίζης, συγκείμεναι δὲ ἐξ ἠλεκτροθετικοῦ μετάλλου ἢ ρίζης καὶ ἠλεκτραρνητικῆς ὀξυρρίζης καὶ ἀποτελοῦσαι **ἠλεκτρολυτας** (βλ. λ.).

Τὰ ἅλατα ἀνήκουσιν εἰς μίαν ἐκ τῶν τριῶν ἐκείνων σπουδαίων τάξεων τῶν χημικῶν ἑνώσεων *(ὀξέα, βασεις, ἅλατα)*, αἵτινες λίαν ἐνωρίς, ὡς ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων, ἀνεγνωρίσθησαν καὶ διεκρίθησαν. Ὁ ὅρος *ἅλατα* προέκυψε διὰ τὰς χημικὰς ταύτας ἑνώσει: ἐκ τοῦ κοινοῦ μαγειρικοῦ ἅλατος· ὅτε δηλ. ἀργότερον ἐγνώσθησαν νέα σώματα ἐξωτερικῶς προσόμοια πρὸς ἐκεῖνο, ἐκάλεσαν καὶ τὰς ἑνώσεις ταύτας ἅλατα. Ἀκριβὴς ὅμως ἔννοια διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτῶν δὲν ὑπῆρχεν, ἐστηρίζοντο δὲ μόνον εἰς ἰδιαιτερά τινα χαρακτηριστικά, ὡς τὴν ἐν ὕδατι διαλυτότητα αὐτῶν, τὴν γεῦσίν των κλπ.

Αἱ περὶ τῶν ἁλάτων γνώσεις καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτῶν ἤρχισαν νὰ καθίστανται σαφεῖς ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ Boyle ὥρισε τὴν ἔννοιαν τοῦ στοιχείου, ὅτε διηυκολύνθη καὶ ἡ ἀνάλυσις τῶν διαφόρων χημικῶν ἑνώσεων εἰς τὰ συστατικὰ αὐτῶν. Ὅτε ἐπεκράτει ἡ θεωρία τοῦ δυαδικοῦ συστήματος, τὰ ἅλατα ἐχαρακτηρίζοντο ὡς *ἑνώσεις ὀξέος μετὰ βάσεως*. Μετὰ τὴν κατάρριψιν τῆς δυαδικῆς θεωρίας, τὰ ἅλατα ὡρίζοντο πλέον ὡς ἑνώσει. *μετάλλου μετ' ὀξυρρίζης*. Ἡ φύσις ὅμως τῶν ἁλάτων διεσαφηνίσθη τελείως διὰ τῆς συμβολῆς τῆς ἠλεκτροχημείας, δι' ἧς εἰσήχθησαν νέαι ἔννοιαι, τῶν ἠλεκτρολυτῶν, τῆς ἠλεκτρολύσεως, καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Arrhenius διατυπωθεῖσα θεωρία τῆς ἠλεκτρολυτικῆς διαστάσεως.

Παρασκευὴ τῶν ἁλάτων.—Εἰς τὸν ὁρισμὸν τῶν ἁλάτων εἴδομεν, ὅτι ταῦτα προέρχονται διὰ τῆς ἀντικαστάσεως τοῦ ὑδρογόνου ὀξέος τινὸς ὑπὸ μετάλλου. Ἡ ἀντικατάστασις αὕτη δύναται νὰ γίνῃ ὡς ἀκολούθως:

1ον) Διὰ τῆς ἐπιδράσεως ὀξέος τινος ἐπὶ μετάλλου, ὡς π.χ.

$$Zn + H_2SO_4 = ZnSO_4 + H_2$$

Ἡ θεωρητικὴ αὕτη μέθοδος εἶναι πρακτικῶς ἐφαρμόσιμος ὑπὸ τοὺς ἑξῆς τρεῖς ὅρους: α΄) τὸ μέταλλον ὅτερ θὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ ὑδρογόνον πρέπει νὰ εἶναι πλέον ἠλεκτροθετικὸν αὐτοῦ· β΄) πρέπει νὰ εἶναι εὐθηνὸν καὶ γ΄) ἡ ἀντίδρασις δὲν πρέπει νὰ εἶναι πολὺ βιαία. Μέταλλα ἐκπληροῦντα τοὺς ὅρους αὐτοὺς εἶναι ὁ ψευδάργυρος, ὁ σίδηρος καὶ ὁ κασσίτερος. Τούτων σχεδὸν ὅλα τὰ ἅλστα παρασκευάζονται διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς.

Ὅταν τὸ ἐπιδρῶν ὀξὺ εἶναι σῶμα ὀξειδωτικόν, ὡς πχ. τὸ νιτρικὸν ὀξύ, τότε δύναται νὰ μετατρέψῃ μέταλλον ἧττον ἠλεκτροθετικὸν τοῦ ὑδρογόνου εἰς ἅλας. Διότι τότε ὀξειδοῦται κατ' ἀρχὰς τὸ μέταλλον καὶ ἐπὶ τοῦ σχηματιζομένου ὀξειδίου ἐπιδρᾷ εἶτα τὸ ὀξὺ μετασχηματίζον αὐτὸ εἰς ἅλας.

2ον) Διὰ τῆς ἐπιδράσεως ὀξέος τινὸς ἐπὶ ὀξειδίου ἢ ὑδροξειδίου μετάλλου τινός, ὡς πχ.

$$MgO + 2HCl = MgCl_2 + H_2O$$
$$\text{ἢ } 2NaOH + H_2SO_4 = Na_2SO_4 + 2H_2O$$

Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν, ὅτε τὰ ὑδροξύλια τῆς βάσεως ἑνοῦνται μετὰ τῶν ὑδρογόνων τοῦ ὀξέος πρὸς τὸ ὕδωρ, λέγομεν ὅτι ἐπέρχεται *ἐξουδετέρωσις*, διότι ἐξαφανίζονται πλέον αἱ χαρακτηριστικαὶ ἰδιότητες τῆς βάσεως (βλ. λ.).

Κατὰ τὴν δευτέραν μέθοδον τῆς παρασκευῆς ἁλάτων παρασκευάζεται μέγας ἀριθμὸς τοιούτων. Οὕτω παρασκευάζονται ἅλατα τοῦ μολύβδου, τοῦ ἀργιλλίου, τοῦ μαγνησίου καὶ τοῦ χρωμίου κλπ.

3ον) Διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἀνυδρίτου ὀξέος ἐπὶ ἀνυδρίτου βάσεως, ὡς π. χ.

$$CaO + SO_2 = CaSO_3$$

Τὴν περίπτωσιν ταύτην χρησιμοποιοῦν κυρίως εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν θειωδῶν ἁλάτων.

4ον). Ἅλατα παρασκευάζονται καὶ διὰ διπλῆς ἀντικαταστάσεως μεταξὺ δύο ἁλάτων, ὅταν ὅμως δύναται νὰ σχηματισθῇ ἀδιάλυτον ἢ δυσδιάλυτον προϊόν, ὡς π.χ.

$$2KCl + Ca(ClO_3)_2 = CaCl_2 + 2KClO_3$$

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὑπάρχουν ἔτι καὶ ἄλλαι μέθοδοι παρασκευῆς ἁλάτων.

Εἴδη. – Ἁλάτων διακρίνομεν διάφορα εἴδη. Οὕτως ἔχομεν:

1ον) *Ἅλατα οὐδέτερα ἢ κανονικά.* Τοιαῦτα ἅλατα εἶναι τὸ χλωριοῦχον νάτριον, τὸ θειικὸν κάλιον, ὁ θειικὸς χαλκὸς κλπ. Τὰ ἅλατα ταῦτα λαμβάνονται ἐκ τῆς ἐπιδράσεως μονοβασικῶν ὀξέων, ἤτοι ὀξέων ἐχόντων ἓν ὑδρογόνον, ἐπὶ μετάλλου, βάσεως, ὀξειδίου κλπ. Ὁμοίως δὲ καὶ διὰ πολυβασικῶν ὀξέων (**μὲ** πλείονα ὑδρογόνα), παρασκευάζονται οὐδέτερα ἅλατα, ἀλλ' ὅταν ληφθῶσιν ἰσοδύναμα ποσὰ τῶν **ἀλληλοεπιδρώντων** σωμάτων, οὕτως ὥστε νὰ γίνῃ τελεία ἀντικατάστασις τῶν ὑδρογόνων τοῦ ὀξέος ὑπὸ μετάλλου ἢ ρίζης, ὡς πχ.

$$\begin{matrix}NaOH\\NaOH\end{matrix} + \begin{matrix}H\\H\end{matrix}\!>\!SO_4 = Na_2SO_4 + 2H_2O$$

Τὰ οὐδέτερα ἢ κανονικὰ ἅλατα ἔχουν γεῦσιν καθαρῶς ἁλατώδη, δηλαδὴ οὔτε ὄξινον, οὔτε βασικήν, δεικνύουν δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντίδρασιν οὐδετέραν, ἤτοι δὲν ἀλλοιοῦσι τὴν χροιὰν τῶν δεικτῶν (χάρτου, ἡλιοτροπίου, φαινολοφθαλεΐνης κλπ.). Πλὴν ὅμως τινὰ τῶν οὐδετέρων ἁλάτων παρουσιάζουν ἀνωμαλίαν, δεικνύοντα ἀντίδρασιν ὄξινον ἢ ἀλκαλικήν, τοῦτο ὅμως προέρχεται συνεπείᾳ τῆς **ὑδρολύσεως** (βλ. λ.).

2ον) *Ὄξινα ἅλατα.* Ἐὰν ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ὑδρογόνου τοῦ ἐπιδρῶντος ὀξέος γίνῃ μόνον μερικῶς, τοῦτο δὲ δύναται νὰ συμβῇ εἰς τὰ πολυβασικὰ ὀξέα, λαμβάνονται τὰ ὄξινα ἅλατα. Οὕτω τὰ πολυβασικὰ ὀξέα σχηματίζουν ἀναλόγως τοῦ ἂν συνενωθῶσι μετὰ μονοσθενῶν ἢ πολυσθενῶν μετάλλων διαφόρους σειρὰς ὀξίνων ἁλάτων ὡς π.χ:
NaH_2PO_4, Na_2HPO_4, $CaHPO_4$, $Ca(H_2PO_4)_2$

Τὰ ὄξινα ἅλατα ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μὴ ἀντικατασταθέντων ὑδρογόνων διακρίνονται εἰς μονόξινα, δισόξινα κτλ. ἅλατα. Τὰ ὄξινα ἅλατα ἔχουν συνήθως γεῦσιν ὄξινον καὶ ἐρυθραίνουν τὸν κυανοῦν χάρτην τοῦ ἡλιοτροπίου. Πλὴν ὅμως καὶ εἴς τινα τούτων παρουσιάζονται ἀνωμαλίαι, ἐξηγούμεναι ὁμοίως διὰ τῆς ὑδρολύσεως.

3ον) *Βασικὰ ἅλατα* Τὰ ἅλατα ταῦτα προκύπτουσιν ἐκ τῶν πλειόνων ὑδροξύλια ἐχουσῶν βάσεων, ὧν δεν ἀντικατέστη ὅλος ὁ ἀριθμος αὐτῶν ὑπὸ ὀξυρριζης. Τὰ ἅλατα ταῦτα λαμβάνονται διὰ συνενώσεως ὑδροξειδίου μετ' οὐδετέρου ἅλατος, ἢ καὶ διὰ τῆς ὑδρολυτικῆς διασπάσεως τοῦ ὕδατος ἐπὶ τῶν ἁλάτων. Οὕτω π. χ.

$$Pb\!<\!\begin{matrix}NO_3\\NO_3\end{matrix} + Pb\!<\!\begin{matrix}OH\\OH\end{matrix} = 2Pb\!<\!\begin{matrix}NO_3\\OH\end{matrix}$$

$$Bi\!\begin{matrix}NO_3\\NO_3\\NO_3\end{matrix} + 2\,\begin{matrix}H\\H\end{matrix}\!>\!O = Bi\!\begin{matrix}OH\\OH\\NO_3\end{matrix} + 2\,HNO_3$$

Ἐκ βασικῶν τινων ἁλάτων ἀποσπᾶται συνήθως ἓν μόριον ὕδατος, ὅτε τὰ σχηματιζόμενα ἅλατα καλοῦνται ὀξυάλατα. Οὕτω π.χ. ἐκ τοῦ

$Bi\!\begin{matrix}OH\\OH\\NO_3\end{matrix}$ λαμβάνεται δι' ἀποσπάσ. 1 μ. ὕδατος τὸ $Bi\!\begin{matrix}O\\ \\NO_3\end{matrix}$

4ον) *Διπλᾶ ἅλατα.* Οὕτω καλοῦνται τὰ ἅλατα ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα δύο μέταλλα ἔχουν κοινὴν ὀξύρριζαν, ἤτοι δύο κατιόντα ἔχουν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἀνιόν, ὡς πχ.:

$\begin{matrix}K\!>\!SO_4\\Al\!<\!SO_4\end{matrix}$	$\begin{matrix}Mg\\NH_4\end{matrix}\!\!>\!PO_4$
διπλοῦν ἅλας θειικοῦ ἀργιλλίου και καλιου (στυπτηρία)	διπλοῦν ἅλας φωσφορικοῦ ἀμμωνιομαγνησίου (ἐναμμώνιον φωσφορικον μαγνησιον)

Τὰ ἅλατα ταῦτα προκύπτουν συνήθως κατὰ τὴν ἀνάμιξιν διαλυμάτων διαφόρων οὐδετέρων ἁλάτων, ἀποτελοῦνται δὲ ἐξ ὡρισμένου ἀριθμοῦ μορίων, συνήθως δύο, καὶ κρυσταλλοῦνται πολλάκις μετὰ μορίων τινῶν κρυσταλλικοῦ ὕδατος. Τὰ διπλᾶ ἅλατα εἰς τὰ ὑδατικὰ αὐτῶν διαλύματα παρέχουσιν ὅλας τὰς ἀντιδράσεις, ἃς δίδουσι και τὰ συνιστῶντα ταῦτα ἅλατα.

5ον) *Σύμπλοκα ἅλατα.* Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ προηγούμενα ἅλατα, διὰ συνενώσεως πάλιν ἁπλῶν τινων ἁλάτων λαμβάνονται ἅλατα περιέχοντα εἰς τὸ μόριον αὐτῶν σύμπλοκον ἰὸν μὴ ἐνυπάρχον εἰς τὰ συνιστῶντα αὐτὰ ἅλατα. Τὰ σύμπλοκα καλούμενα ταῦτα ἅλατα δὲν δεικνύουν εἰς τὰ διαλύματα αὐτῶν τὰς ἀντιδράσεις τῶν καθ' ἕκαστα σχηματιζόντων ταῦτα ἰοντων, ἀλλὰ ἑνὸς ἁπλοῦ ἰόντος καὶ ἑνὸς νέου συμπλόκου τοιούτου. Οὕτω π. χ. κατὰ τὴν συνένωσιν $2KCl + PtCl_4$ σχηματίζεται τὸ σύμπλοκον ἅλας τοῦ χλωριολευκοχρυσικοῦ καλίου $[K_2(PtCl_6)]$, ὅπερ δὲν δίδει πλέον τὰς ἀντιδράσεις τῶν ἰόντων $Pt^{····}$ καὶ Cl', ἀλλὰ τοῦ συμπλόκου ἀνιόντος $PtCl_6''$ καὶ τοῦ K'. Πολλὰ δὲ ἀνάλογα ἅλατα, ἅτινα πρότερον κατελέγοντο εἰς τὰ διπλᾶ ἅλατα, κατεδείχθησαν ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν διαλυμάτων αὐτῶν ὡς σύμπλοκα τοιαῦτα. Τὰ σύμπλοκα ἅλατα κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν ἰόντων καθορίζονται ὡς ἅλατα, ἅτινα κατὰ τὴν ἠλεκτρολυτικὴν αὐτῶν διάστασιν δίδουν σύμπλοκα ἀνίοντα ἢ κατιόντα. Ἀντιστοίχως πρὸς τὴν σύνταξιν αὐτῶν, τὰ σύμπλοκα ἅλατα δὲν δεικνύουν ὡσμωτικὴν πίεσιν, οὔτε ἠλεκτρολυτικὴν ἀγωγιμότητα, ἣν θὰ ἔπρεπε νὰ δεικνύωσιν, ὡς ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν ἐνεχομένων ἁπλῶν ἰόντων. Οὕτω π.χ. τὸ K_2PtCl_6 δὲν δεικνύει ὡσμωτικὴν οὔτε ἠλεκτρολυτικὴν ἀγωγιμότητα, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς ἐννέα ἰόντα, ἀλλὰ μόνον πρὸς 3 τοιαῦτα, διότι τὸ ἅλας τοῦτο διασπᾶται εἰς ἰόντα $K^{·} + K^{·} + PtCl_6''$

Παραδείγματα συμπλόκων ἀνιόντων εὑρίσκομεν εἰς τὰ ἑξῆς σύμπλοκα ἅλατα:

$$K_3(Co(NO_2)_6),\ K_2[PtCl_6],\ K_2[SiF_6],\ Na_2[HgCl_4],$$

ἅτινα προκύπτουσι ἐκ τῶν ἑξῆς ἁπλῶν ἁλάτων:

$$3KNO_2 + Co(NO_2)_3,\ 2KCl + PtCl_4,\ 2KF + SiF_4\ \ 2NaCl + HgCl_2.$$

Συμπλόκων δὲ κατιόντων εὑρίσκομεν εἰς τὰ ἅλατα:

$$[Cu(NH_3)_4]SO_4,\ [Cr(NH_3)_6]Cl_3,\ [Co(NH_3)_6]Cl_3$$

ἅτινα προκύπτουσιν ἐκ τῶν ἁπλῶν ἑνώσεων:

$$CuSO_4 + 4NH_3,\ CrCl_3 + 6NH_3,\ CoCl_3 + 6NH_3.$$

Σαφῆ ἐπεξήγησιν περὶ τῆς συντάξεως τῶν συμπλόκων ἑνώσεων γενικῶς δίδει ἡ θεωρία τῶν συντεταγμένων τοῦ Werner.

Ἰδιότητες τῶν ἁλάτων. — Τὰ ἅλατα εἶναι ***ἠλεκτρολύται*** ἤτοι σώματα ἄγοντα ἐν διαλελυμένῃ ἢ τετηκυίᾳ καταστάσει τὸν ἠλεκτρισμόν, ἐνῷ συγχρόνως ἀποσυντίθενται εἰς τὰ συστατικὰ αὐτῶν, ἤτοι εἰς τὸ ἠλεκτροθετικὸν μέταλλον ἢ ρίζαν, ἥτις ἄγει πρὸς τὸν ἀρνητικὸν πόλον (κάθοδον) καὶ εἰς τὴν ἠλεκτροαρνητικὴν ὀξύρριζαν, ἥτις ἄγει πρὸς τὸν θετικὸν πόλον (ἄνοδον).

Τὴν ἰδιότητα ταύτην τῶν ἁλάτων χρησιμοποιοῦσι πολλαχῶς ἐν τῇ βιομηχανίᾳ εἰς τὴν παρασκευὴν διαφόρων μετάλλων, ἢ ἄλλων ἁλάτων, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ εἰς τὸν ποσοτικὸν προσδιορισμὸν πολλῶν μετάλλων ἐκ τῶν διαλυμάτων τῶν ἁλάτων αὐτῶν (ἠλεκτρολυτικὸς προσδιορισμὸς χαλκοῦ). Εἰς τὰ ὑδατικὰ αὐτῶν διαλύματα, τὰ ἅλατα εὑρίσκονται ἐν διαστάσει πρὸς τὰ ἰόντα αὐτῶν, ἡ δὲ διάστασις αὕτη γίνεται ἐπὶ τοσοῦτον μεγαλυτέρα, ὅσον τὰ διαλύματά των εἶναι ἀραιότερα. Οὕτω π.χ ἀραιὸν διάλυμα χλωριούχου νατρίου ἐν τῷ ὑδατικῷ αὐτοῦ διαλύματι εὑρίσκεται ἀφεταιριωμένον εἰς ἰόντα Na καὶ Cl'. Ἐὰν εἰς διάλυμα ἅλατός τινος ἐμβαπτίσωμεν ἕτερον μέταλλον ἧττον ἠλεκτροθετικόν, τότε παραλαμβάνει τὸ ἠλεκτρικὸν φορτίον αὐτοῦ καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ διάλυμα ὡς κατιόν, τὸ δὲ ἧττον ἠλεκτροθετικὸν μέταλλον στερούμενον τοῦ ἠλεκτρικοῦ φορτίου του καταπίπτει ὑπὸ τὴν συνήθη μεταλλικὴν οὐδετέραν μορφήν, ἐὰν δὲν προσβάλλεται ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Οὕτω

$$CuSO_4 + Fe = FeSO_4 + Cu.$$

Τὰ διαλύματα τῶν ἁλάτων δεικνύουν ὡσμωτικὴν πίεσιν καὶ μάλιστα μεγαλυτέραν ἐκείνης ἥτις ἀντιστοιχεῖ μὲ τὰ ἐν διαλύσει μόρια τοῦ ἅλατος. Τοῦτο δὲ προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι τὴν ὡσμωτικὴν πίεσιν ἐπαυξάνουν καὶ τὰ ἐν ἀφεταιριώσει ἰόντα τοῦ ἅλατος.

Τὰ πλεῖστα ἅλατα εἶναι διαλυτὰ εἰς συνήθη θερμοκρασίαν· δύνανται δὲ γενικῶς νὰ ληφθῶσι κρυσταλλικὰ εἴτε ἐκ τῶν διαλυμάτων αὐτῶν, εἴτε διὰ τῆς τήξεως, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται τήκονται ἄνευ διασπάσεως. Ἐκ τῶν ἁλάτων τὰ μᾶλλον εὐδιάλυτα εἶναι τὰ μετὰ τῶν ἀλκαλίων. Οὕτω τὰ φωσφορικά, πυριτικὰ βορικὰ ἀλκάλια εἶναι διαλυτά. Ἡ διαλυτότης ποικίλλει μετὰ τῆς θερμοκρασίας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ πολλῶν ἁλάτων ἡ διαλυτότης αὐξάνει αὐξανομένης τῆς θερμοκρασίας. Ὡς ἀδιάλυτον ἅλας οὐδὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὅταν δὲ χαρακτηρίζεται ἓν ἅλας ὡς τοιοῦτο, τοῦτο λέγεται σχετικῶς ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἐν ὕδατι διαλυτὸν ποσὸν αὐτοῦ. Οὕτω χαρακτηρίζομεν τὸ θειϊκὸν βάριον ὡς ἀδιάλυτον, διότι ἡ διαλυτότης αὐτοῦ εἶναι μόλις 1:400.000, ὁμοίως καὶ δι' ἄλλα τινὰ δυσδιάλυτα ἅλατα.

Πολλὰ τῶν ἁλάτων κρυσταλλοῦνται ἐκ τῶν ὑδατικῶν αὐτῶν διαλυμάτων μετὰ μορίων τινῶν ὕδατος, ὧν ὁ ἀριθμὸς μάλιστα ποικίλλει ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν. Οὕτω τὸ θειικὸν νάτριον κρυσταλλοῦται μετὰ 10 μορίων ὕδατος, ὑπὸ ἄλλους δὲ ὅρους μὲ 7 μόνον μόρια ὕδατος. Ἕτερα ἅλατα ἐγκλείουν ἐντὸς αὐτῶν ὕδωρ παρενθέσεως. Οὕτω κρύσταλλοι χλωριούχου νατρίου θερμαινόμενοι κρίζουν, ὡς ἐκ τοῦ ἐντὸς αὐτῶν ἐνεχομένου ὕδατος παρενθέσεως.

Πολλὰ ἅλατα κρυσταλλούμενα μετὰ μορίων ὕδατος ἐν τῷ ἀέρι ἐξανθοῦσι καὶ ἀποσαθροῦνται, ἀποβαλλομένου τοῦ κρυσταλλικοῦ αὐτῶν ὕδατος. Ἕτερα πάλιν ἅλατα ἀφιέμενα εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν διυγραίνονται ἀπορροφῶντα ὑγρασίαν. Τὰ ἅλατα ταῦτα καλοῦνται *ὑγροσκοπικά*, ὡς π. χ. τὸ χλωριοῦχον ἀσβέστιον κ.λ.π. Ἐκ τῶν κεκορεσμένων διαλυμάτων τῶν ἁλάτων ἀποβάλλονται διὰ τῆς ψύξεως ἢ τῆς θερμάνσεως κρύσταλλοι τοῦ ἐντὸς αὐτῶν διαλελυμένου ἅλατος.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἀνοργάνων ἁλάτων εἶναι ἄοσμα, ἐνῷ τὸ ἐναντίον συμβαίνει μὲ πολλὰ ὀργανικὰ ἅλατα.

Ἡ γεῦσις τῶν διαφόρων ἀνοργάνων ἁλάτων εἶναι χαρακτηριστικὴ τοῦ μετάλλου. Οὕτω τὰ μετὰ τοῦ νατρίου ἅλατα ἔχουν γεῦσιν ἁλατοῦχον, τὰ μετὰ τοῦ μαγνησίου πικράν, τὰ μετὰ τοῦ ἀργιλλίου στύφουσαν, τὰ τοῦ σιδήρου καὶ χαλκοῦ χαρακτηριστικὴν μεταλλικήν, τὰ τοῦ μολύβδου γλυκεῖαν καὶ στύφουσαν κ. κ. ἑ.

Τὸ χρῶμα τῶν ἐξ ἀχρόων ὀξέων ἁλάτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τοῦ μετάλλου καὶ τοῦ χρώματος τοῦ ὀξειδίου. Οὕτω τὰ μέταλλα τὰ ἔχοντα ἄχροα ὀξείδια δίδουν ἄχροα ἅλατα, ὡς π. χ. τὰ ἅλατα τοῦ καλίου, ἀργιλλίου, μαγνησίου κ.κ.ἑ.

Ἡ θερμότης ἀποσυνθέτει τὰ πλεῖστα τῶν ἁλάτων. Οὕτω π. χ. διὰ θερμάνσεως ἀνθρακικὰ ἅλατα μεταβάλλονται εἰς ὀξείδια· ὁμοίως τὰ νιτρικὰ ἅλατα, πλὴν τῶν τῶν ἀλκαλίων, μεταβάλλονται εἰς ὀξείδια. Δυσκόλως ἀποσυντίθενται τὰ ἅλατα ἐκεῖνα

Digitized by Google

τὰ συγκείμενα ἐκ λίαν μονίμου ὀξυρρίζης καὶ μετάλλου.

'Ονοματολογία.—Τὰ ἅλατα τῶν μὲν μὴ ὀξυγονούχων ὀξέων, ὡς πχ. ἁλογονικῶν ὀξέων, ὀνοματίζομεν προτάσσοντες τὴν ὀξύρριζαν μετὰ τῆς καταλήξεως—*οῦχος* καὶ ἐπιτάσσοντες τὸ ὄνομα τοῦ μετάλλου ἢ τῆς ρίζης ὡς πχ. χλωριοῦχον κάλιον (KC), βρωμιοῦχον μαγνήσιον ($MgBr_2$), κ. κ. ἑ. Ὁμοίως ὀνοματίζονται τὰ ἅλατα ταῦτα διὰ μιᾶς λέξεως, προτασσομένου τοῦ μετάλλου καὶ ἐπιτασσομένης τῆς ὀξυρρίζης μετὰ τῆς καταλήξεως—*ίδιον*, ὡς πχ. νατριοβρωμίδιον, νατριοχλωρίδιον, καλιοκυανίδιον κ. κ. ἑ. Τὰ μετ' ὀξυγόνου ὀξέα ὀνοματίζομεν προτάσσοντες τὴν ὀξυρρίζαν μετὰ τῆς καταλήξεως —*ικός*, ὡς πχ: χλωρικὸν κάλιον $KClO_3$, νιτρικὸν νάτριον $NaNO_3$, θειικὸς μόλυβδος $PbSO_4$ κ. κ. ἑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Κ. Ζέγγελη* 'Ανόργανος Χημεία 1920.—*N. Ostwald* Grundriss d. Allgemeinen Chemie 1920.—*K. Arnold* Abriss d. allgem. Chemie 1923.—*Alfred Benrath* Chemische Grundbegriffe 1920.—*Fr. Swarts* Cours de Chimie inorganique 1922.—*S. Jorgensen*. Θεμελιώδεις γνώσεις χημίας μετ. Ο. Ρουσσοπούλου 1904. Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

— ἅλατα ἀποσπασμάτων (Abraumsalae) *['Ορυκτ.]*. Οὕτω καλοῦνται τὰ ὀρυκτὰ ἅλατα (καλιοῦχα), τὰ ὁποῖα συνοδεύουν συνήθως τὰ κοιτάσματα τοῦ ὀρυκτοῦ ἅλατος καὶ τὰ ὁποῖα πρότερον ἐθεωροῦντο ὡς ἄνευ ἀξίας καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπερρίπτοντο κατὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ὀρυκτοῦ ἅλατος. Τὰ ἅλατα ταῦτα παρουσιάζονται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ἀπὸ πεντηκονταετίας ἀπέκτησαν μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν χημικὴν βιομηχανίαν, ἀποτελοῦντα σήμερον πολυτιμότατον ὀρυκτὸν θησαυρὸν τῆς Βορ. Γερμανίας. Εἰς τὰ ἅλατα ἀποσπασμάτων κατατάσσονται τὰ ὀρυκτὰ *κιζερίτης, συλβίτης, καρναλλίτης, καινίτης, πολυαλίτης*. Ὠνομάσθησαν οὕτω ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μεταλλευτικοῦ ὅρου *Abraum*, ὁ ὁποῖος σημαίνει μάζας πετρώδεις ἐπικειμένας ἐφ' ἑνὸς ἐκμεταλλευσίμου κοιτάσματος, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ἀποσπασθῶσι διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἐξόρυξις καὶ ἀπορρίπτονται ὡς ἄχρηστοι. Γ. Κ. Γ

— ἅλατα θρεπτικά. Καλοῦνται οὕτω αἱ ἀνόργανοι οὐσίαι, αἵτινες εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν εὐεξίαν τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Τοιαῦται οὐσίαι ἀνευρίσκονται εἴς τε τοὺς ἱστούς, ὡς καὶ εἰς τὰ ρευστὰ στοιχεῖα τοῦ σώματος, εἶναι δ' αὗται νάτριον, κάλιον, ἀσβέστιον, μαγνήσιον καὶ σίδηρος, ἡνωμένα μετὰ χλωρίου καὶ φωσφορικοῦ ὀξέος. Τὰ τοιαῦτα ἅλατα παρέχονται εἰς τὸ σῶμα μετὰ τῆς μικτῆς τροφῆς καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μετὰ τῶν πρασίνων λαχάνων καὶ τοῦ ὕδατος· τὸ μαγειρικὸν ἅλας ὅμως χορηγεῖται ἰδιαιτέρως. Ἀποβάλλονται δὲ διαρκῶς ἐκ του σώματος, τὸ μὲν μαγειρικὸν ἅλας καὶ τὰ φωσφορικὰ ἀλκάλεα καὶ αἱ γαῖαι διὰ τῶν οὔρων, μέρος δὲ τῶν φωσφορικῶν γαιῶν καὶ τοῦ σιδήρου διὰ τῶν κοπράνων. Ἐκ τῶν ἁλάτων τούτων ὁ σίδηρος ἐναποτίθεται εἰς πάντα τὰ ὄργανα τοῦ σώματος ἀποτελῶν τὸ σπουδαιότερον συστατικὸν τῆς αἱμοσφαιρίνης. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

— ἅλατα Στασφούρτης *[Γεωγρ.]*. Τὰ ὀρυχεῖα τῆς Στασφούρτης χορηγοῦσι τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν καλιούχων ἁλάτων, τῶν χρησίμων ἐν τῇ γεωργίᾳ διὰ τὴν λίπανσιν τῶν ἀγρῶν. Τὰ ἐκ τούτων ἐξαγομενα ἅλατα εἶναι κυρίως τὰ ἑξῆς μὲ τὴν ἑξῆς εἰς 100 μέρη περιεκτικότητα:

	Θειικὸν Κάλιον	Χλωριοῦχ. Κάλιον	Θειικὸν Μαγνήσιον	Χλωριοῦχ. Μαγνήσιον	Χλωριοῦχ. νάτριον	Θειικὸν ἀσβέστιον	Μέση περιεκτικ. εἰς κάλιον
Συλβινίτης	1,5	26,3	2,4	2,6	56,7	2,8	17,4
Καϊνίτης	21,3	2,0	14,5	12,4	34,6	1,7	12,8
Καρναλίτης	—	15,5	12,1	21,5	22,4	1,9	9,8

Ἐκ τούτων παράγονται βιομηχανικῶς τὰ ἑξῆς ἅλατα τοῦ ἐμπορίου: Θειικὸν κάλιον 96 %, θειικὸν κάλιον 90 %, χλωριοῦχον κάλιον 90/95, χλωριοῦχον κάλιον 80/85, χλωριοῦχον κάλιον 70/75. Ἐπίσης παράγονται καὶ ἄλλα καλλιοῦχα προϊόντα μικροτέρας περιεκτικότητος εἰς κάλιον. Σ. Π.

'Αλαταῖος (Helden). Βησιγότθος στρατηγός, ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ κατὰ τὴν *μάχην τῆς 'Αδριανουπόλεως* (378). Μετὰ ταῦτα ὑπηρέτησε τὸν Θεοδόσιον καὶ τὸν 'Αρκάδιον, ὡς ἀρχηγὸς *Φοιδεράτων* (συμμάχων). Γ. Δ. Κ.

'Αλὰ-τάου *(= Παρδαλὰ βουνά)*. Ὄνομα τῶν κάτωθι ἓξ ὀροσειρῶν τῆς 'Ασιατικῆς Ρωσίας, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ τρεῖς πρῶται εὑρίσκονται ἐν τῇ διοικήσει Σεμιριετσένσκ ἐν τῇ κεντρικῇ 'Ασίᾳ καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὸ σύστημα Τιάν-σάν, ἑνοῦσαι τοῦτο πρὸς τὴν ὀροσειρὰν τοῦ 'Αλεξάνδρου. 1) Ἡ *Τέρσκεϊ 'Αλαταου*, νοτίως καὶ παραλλήλως τῆς λίμνης 'Ισσὺκ-κούλ. 2) Ἡ *Κούγκεϊ 'Αλατάου* καὶ 3) Ἡ *Ζαϊλίισκι 'Αλατάου* ἀμφότεραι βορείως καὶ παραλλήλως τῆς ἄνω λίμνης καὶ 4) Ἡ *Τζουγγάρσκι 'Αλατάου* βορείως τοῦ 'Ιλί. Τὸ ὕψος τῶν ὀροσειρῶν αὐτῶν ποικίλλει ἀπὸ 6.000—7000 π. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφή των *Ταλγκάρ* μεταξὺ τοῦ 2ου καὶ 3ου εἶναι 15,000 ποδῶν. 5) 'Απὸ τὸ μέσον τῆς ὀροσειρᾶς 'Αλεξάνδρου διευθύνεται πρὸς νότον ἄλλη ὀροσειρά, *'Αλατάου* ἢ *Ταλάσταου*. 6) 'Αλάταου καλεῖται καὶ ἄλλη ὀροσειρὰ μεταξὺ τοῦ ἄνω Γενισεΐ καὶ τοῦ ἄνω Ὄμπ, ἐν τῷ κυβερνείῳ Τόμσκ, ἡ *Κουζνέτσκι-'Αλατάου*. Ἡ ὀροσειρὰ αὕτη ἔχει ὑψόμετρα ἀπὸ 3.500 ἕως 4.500 ποδῶν περίπου, αἱ δὲ κλιτύες της καλύπτονται ἀπὸ ἐκτεταμένα δάση, διακοπτόμενα ὑπὸ μικρῶν λιμνῶν. 'Αποτελοῦσα συνέχειαν ἀκρωτηρίων, προχωρεῖ εἰς τὰς στέππας τῆς Σιβηρίας. εἶναι δὲ συστάσεως γρανιτώδους κυρίως. —Ω

ἀλαταποθηκάριος (ὁ)· ὁ ἐπιμελητὴς τῆς ἀλαταποθήκης.

ἀλαταποθήκη (ἡ)· ἀποθήκη ἅλατος.

'Αλαταριὲς ἢ ***'Αλαταρὲς*** (οἱ)· τοπωνύμιον ἐν Αἰτωλίᾳ. Εἰς τοὺς τόπους τούτους τοποθετοῦνται σκορπιστὰ πλάκες, ἐπὶ τῶν ὁποίων τίθεται ἅλας διὰ νὰ τρώγουν τὰ ζῷα τοῦ ποιμνίου.

Εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ποιμενικὰ χωρία ἀκούεται τὸ τοπωνύμιον «*'Αλαταρές*». Δ. ΛΟΥΚ.

ἀλατᾶς (ὁ)· ὁ πωλητὴς ἅλατος· ‖ ὁ ἀγαπῶν τὸ ἅλας, τὰ ἁλμυρὰ φαγητά.

'Αλατᾶς *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Μικρὰ νῆσος (Πλάτος=39°10'½.—Μῆκ.=23°13'½.—Χάρτης 'Αγγλικὸς 1556=gulf of Volo with Oreos and Talanta channels καὶ 1871* Port Wathudi) ἐν τῷ Ν.ΝΑ μυχῷ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου. Ἔχει μῆκος $1\frac{3}{10}$ μιλ. καὶ εὖρος ¼ μιλ., ὕψος δὲ 200 ποδῶν (61 μέτρ). 'Αποφράσσουσα τὴν μασχάλην τῆς χερσονήσου τῶν Τρικέρων τῆς ἀποφυομένης ἀπὸ τῆς χερσονήσου τῆς Μαγνησίας, σχηματίζει ἡ νῆσος διὰ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς της καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς μασχάλης τὸ *Πόρτο Βαθοῦδι*, ἕνα τῶν ἀσφαλεστέρων λιμένων, ἅτε τοῦ σχήματός του ὄντος ἐλλειψοειδοῦς μὲ πλάτος ⅘ μιλ., εἴσδυσιν ¾ μιλ. καὶ βυθὸν ὁμαλὸν πηλώδη καὶ λίαν «*επίβολον*» μὲ μέγιστον βόλισμα 17 ὀργυιῶν. Τὸ βόρειον στόμιον τοῦ λιμένος, ⅙ μιλ. εὔρους, εἶναι «*καθαρόν*» μὲ βολίσματα 20 ὀργυιῶν κατὰ τὸν ἄξονα· τὸ δυτικὸν ὅμως εἶναι «ἀκάθαρτον», παρουσιάζον βόλισμα μέγιστον 2½ ὀργ., καὶ μόνον ὑπὸ λέμβων χρησιμοποιεῖται διὰ τοῦτο. Αἱ ἀκταὶ τῆς νήσου μετὰ τῶν ἀντικειμένων ἀκτῶν τῆς Θετταλομαγνησίας εἶναι γραφικώταται, δυστυχῶς ὅμως μόνον ὀλίγοι Βολιῶται ἀπολαμβάνουν τὸν ἐκεῖ παραθερισμόν, τοῦ μέρους τούτου ἀγνοουμένου, ὡς καὶ πλείστων γραφικωτάτων τῆς Ἑλλάδος μερῶν, ἀπὸ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας.

Ἡ νῆσος ἀνήκει εἰς τὴν κοινότητα Τρικερίου. Ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχει διαλελυμένη μόνη τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα. Σ. Ε. Λ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Κατὰ Μάϊον τοῦ 1823 κατέφυγον εἰς τὴν νησῖδα, προσβληθέντες ὑπὸ τοῦ Μεχμὲτ Ρεσσὴτ τοῦ Κιουταχῆ, οἱ Θεσσαλομάγνητες ἐπαναστάται, οἵτινες ἀπὸ ἔτους ἤδη ἐφησύχαζον εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ Πηλίου. ἐπειδὴ δὲν προσεβάλλοντο ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ὁ Κιουταχῆς προεχώρησε καταστρέφων τὰ χωρία τῆς περιοχῆς ἕως τὸ Τρίκερι. ὅπου συνήντησε τὴν γενναίαν ἀντίστασιν τῶν 'Ολυμπίων καὶ Κασσανδρέων, τοὺς ὁποίους διῴκουν οἱ Καρατάσσος, Γάτσος, Μπασδέκης, Λιακόπουλος καὶ Μπίνος. Σφοδραὶ διεξήχθησαν αὐτόθι μάχαι. κατὰ τὰς ὁποίας πολλὰ ὑπέστησαν οἱ Τοῦρκοι. Τὴν 15 Μαΐου οἱ καταφυγόντες εἰς τὸν 'Αλατᾶν Ἕλληνες διεπεραιώθησαν εἰς τὴν ξηράν, μὴ δυνάμενοι νὰ παραμείνουν ἐκεῖ λόγῳ τῆς ἀνυδρίας.

Θεωρήσας δὲ ἐπίκαιρον τὸ σημεῖον ὁ Κιουταχῆς, ὅστις δὲν εἶχε τολμήσει νὰ προσβάλῃ τὴν νησῖδα. ἐφ' ὅσον προεχώρει εἰς Τρίκερι, ἀπέστειλε διακοσίους πεντήκοντα 'Αλβανούς, οἱ ὁποῖοι ἐκυρίευσαν τὸν ἐγκαταλελειμμένον 'Αλατᾶν. 'Αλλὰ οἱ ὑπὸ τὸν Γάτσον, γνωρίζοντες εἰς πόσον μειονεκτικὴν θέσιν θὰ εὑρίσκοντο οἱ Τοῦρκοι διὰ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν ὕδατος εἰς τὰς κατεστραμμένας δεξαμενάς. ἐπολιόρκησαν τοὺς 'Αλβανοὺς εἰς τὸ παλαιομονάστηρον καὶ ἠνάγκασαν αὐτοὺς διὰ τῆς δίψης νὰ παραδοθοῦν, κατασφάξαντες πάντας πλὴν τριῶν ἐπισήμων 'Αλβανῶν, οὓς ἀπέστειλαν εἰς Σκίαθον ἐπ' ἐλπίδι ἐξαγορᾶς (βλ. καὶ **Τρικερι**). Γ. Δ. Κ.

ἀλατεμπόριον (τό)· ἐμπόριον τοῦ ἅλατος.

ἀλατέμπορος (ὁ)· ὁ ἔμπορος τοῦ ἅλατος.

ἀλάτερνος *[Bot.]*· βλ. ράμνος ὁ *ἀλάτερνος*. Σ. Μ.

ἀλατερὸ (τὸ) ἢ ***ἀλατερὴ*** (ἡ)· (Ἰδιωτ.)· τὸ δοχεῖον τοῦ ἅλατος, τὸ κυτίον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀποτίθεται τὸ ἅλας.

'Αλατζᾶ. Κωμόπολις τῆς ὑποδιοικήσεως Ὑοσκάτης. τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ 'Αγκύρας, 10 χλμ. Β τῆς πόλεως Ὑοσκάτης. Εἰς τὰ πέριχωρα σῴζονται ἀρχαῖα μνημεῖα. Ν. Μ.

'Αλατζάδες. Συνοικισμὸς παρὰ τὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον Σάμου, συγκείμενος ἐκ 15 περίπου οἰκιῶν, τῶν πλείστων ἠρειπωμένων. Ὠνομάσθη οὕτω ἀπό τινος *'Αλατζᾶ*, ὅστις εἶχεν. ἀρχικῶς ἐνταῦθα τὰ κτήματά του· εἶναι ᾠκοδομημένον ἐπὶ ὡραίας φάραγγος τοῦ ὄρους Ἄμπελος. Σ. Ι. Φ.

ἀλατζᾶς (ὁ)· λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα καθόλου μὲν τὸν ποικιλόχρουν καὶ παρδαλόν, εἰδικώτερον δὲ εὐτελὲς ὕφασμα βαμβακερὸν ποικιλόχρουν.

'Αλατζᾶ-χάν. Κωμόπολις τῆς τουρκικῆς ὑποδιοικήσεως Σεβαστείας (Σιβάς). 100 χλμ. περίπου ΝΑ τῆς ὁμωνύμου πόλεως. Ν. Μ.

'Αλατζᾶ-χισάρ. Ὄνομα τῆς ἐν Σερβίᾳ πόλεως Κραγούγιεβατς ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ν. Μ.

ἀλατιέρα (ἡ)· δῆθεν κομψότερος τύπος ἀντὶ τοῦ *ἀλατερό*, σχηματισθεὶς κατὰ τὸ *σαλιέρα* (salière)· τὸ ἐπιτραπέζιον δοχεῖον τοῦ ἅλατος. Β. Φ.

ἀλατίζω· ἐπιπάσσω δι' ἅλατος, ἀρτύω δι' ἅλατος.

ἀλατίνη *[Bot.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς ἁλμυρίδος (Salsola).

ἀλατίνιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ)· ὁ μὴ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς λατινικῆς γλώσσης γραφεὶς ἢ λεχθείς· ‖ ὁ μὴ γινώσκων λατινικὰ ἐπαρκῶς· πβλ. *ἀνελλήνιστος*.

ἀλάτινος καὶ **ἀλατένιος**· ὁ κατεσκευασμένος ἀπὸ ἁλάτι· παραμυθ. «ἕνα σπίτι ἀλατένιο καὶ ἕνα κερένιο».

ἀλάτισμα (τὸ)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἁλατίζω, ἡ δι' ἅλατος ἄρτυσις ἢ παρασκευή.

ἀλατιστὴς (ὁ)· ὁ ἁλατίζων, ὁ ἀσχολούμενος ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ἁλάτισμα.

ἀλατιστός, *—ή, —όν*· ἁλατισμένος, ὁ δι' ἅλατος παρεσκευασμένος, ἄλλως *παστός*.

ἄλατλι (τὸ) (Alatli) *[Ζωολ.]*. Εἶδος *ψαρὸς* (ψαροπούλι) εὑρισκόμενον εἰς τὰς 'Αντίλλας καὶ τὴν Σενεγάλην.

'Αλατόγιαννος (*Γιάννος ἀπὸ τὰ Ἔλατα*). 'Αγωνιστὴς ἐκ Σμοκόβου τῆς Φθιώτιδος. 'Ανῆκε πρὸ τοῦ 'Αγῶνος εἰς τὸν Μῆτσον Κοντογιάννην. τὸν ὁποῖον ἠκολούθησε μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆν 'Επαναστάσεως. Διεκρίθη εἰς τὴν Ὑπάτην, ἰδίως κατὰ τὴν δευτέραν μάχην. εἰς τὴν Ἄμπλιανην καὶ εἰς τὴν Καλιακούδαν, ὅπου καὶ ἐτραυματίσθη. Κατελθὼν εἰς Πελοπόννησον κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, παρέμεινε καὶ ἠγωνίσθη εἰς τὸ Νεόκαστρον καὶ ἐπληγώθη εἰς τὸ Κρεμ ὕδι. Κατόπιν ἔλαβε μέρος εἴς τινας ἀντεπιθέσεις εἰς τὴν τελευταίαν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Γ. Δ. Κ.

ἀλατογόνα ***στοιχεῖα***. Οὕτω καλοῦνται τὰ μονοσθενῆ στοιχεῖα *χλώριον, φθόριον, βρώμιον* καὶ *ἰώδιον*, διότι σχηματίζουν μετὰ τῶν μετάλλων καὶ δὴ τοῦ νατρίου τὰ γνωστότερα τῶν ἁλάτων: μαγειρικὸν ἅλας κλπ. Χαρακτηρίζεται διὰ τῆς κοινῆς ἰδιότητος τοῦ σχηματίζειν κατ' ἴσους ὄγκους μετὰ τοῦ ὑδρογόνου ἑνώσεις μὲ ὄξινον χαρακτῆρα. Εἶναι λίαν ἠλεκτραρνητικὰ στοιχεῖα καὶ ἑνοῦνται μετὰ ζωηρότητος μὲ τὰ μέταλλα καὶ δὴ τὰ τῶν ἀλκαλίων. Τὸ φθόριον καὶ χλώριον ἐν συνήθει θερμοκρασίᾳ εἶναι ἀέρια, τὸ βρώμιον ὑγρὸν καὶ τὸ ἰώδιον στερεόν. Α. Σ. Δ.

ἀλατοδοχεῖον (τὸ)· καθαρεύων τύπος τοῦ *ἀλατερὸ* ἢ *ἀλατιέρα*· τὸ ἐπιτραπέζιον δοχεῖον τοῦ ἅλατος.

ἀλατοειδῆ. Τὰ πρὸς τὰ ἅλατα προσομοιάζοντα σώματα, τὰ ἔχοντα προσομοίας ἰδιότητας.

ἀλατοειδής (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ἅλας.

ἀλατοζύγιον· ὄργανον δεικνῦον τὴν πυκνότητα τῶν ἁλατούχων διαλύσεων.

ἀλατολόγος (ὁ)· ἰδιωματ. ἡ ἐπιτραπέζιος ἀλατοθήκη, ἄλλως *ἀλατερό, ἀλατιέρα*· δοχεῖον ἐν γένει ἢ καὶ σάκκος πρὸς τοποθέτησιν ἅλατος.

ἀλατόμετρον· βλ. **ἁλμυρόμετρον**.

ἀλατόμητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μήπω λατομηθείς.

ἀλατομιγής (ὁ, ἡ), *— ές* (τό)· ὁ ἅλατι μεμιγμένος.

— ἀλατομιγὴς ἢ ***ἀλατοῦχος ἄργιλλος*** (Salzton) *[Πετρογρ.]*. Ἄργιλλος ἀναμεμιγμένη ἢ συμπεποτισμένη μὲ ὀρυκτὸν ἅλας, πολλάκις εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ καθίσταται ἐπωφελὴς ἡ ἐξ αὐτῆς ἐξαγωγὴ καὶ ἀπολαβὴ τοῦ ἅλατος. Τοιαῦται πλούσιαι ἁλατοῦχοι ἄργιλλοι παρουσιάζονται εἰς τὸ ὄρος Hasel τῶν Βαυαρικῶν Ἄλπεων ὡς σκοτεινόφαιοι ἢ ἐρυθρωπαὶ δολομιτικαὶ σχισταὶ ἄργιλλοι μὲ 63 % περιεκτικότητα εἰς ὀρυκτὸν ἅλας (βλ. πλείονα εἰς λ. ἅλας *['Ορυκτολ.]*). Γ. Κ. Γ.

ἀλατοπαραγωγὴ (ἡ)· ἡ παραγωγὴ τοῦ ἅλατος.

Digitized by Google

ἡ ποσότης τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ: «ἡ ἐτησία ἅλατο παραγωγή».

ἁλατόπαστος (ὁ)· ἀντὶ ἁλίπαστος (βλ. λ.).

ἁλατόπετρα (ἡ)· λίθος στρογγύλος, διὰ τοῦ ὁποίου τρίβουν προχείρως οἱ χωρικοὶ τὸ ἅλας, ἄλλως *ἁλακόπετρα*.

Ἁλατόπετρα. Χωρίον τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας (πρότερον Τοῦζι), ἀποτελοῦν ὁμώνυμον κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης καὶ ἀπέχει ἐκ τῶν Γρεβενῶν 3 ὥρ. 10' ΝΔ.Δ. Πλησίον αὐτοῦ ῥέει παραπόταμος τοῦ Ἀλιάκμονος (ἐξ ἀριστερῶν), τὸ δ' ἀπόλυτον ὕψος τοῦ χωρίου εἶναι περὶ τὰ 900 μέτρα. Κάτ. 210. Ὑπάγεται ἀστυνομικῶς εἰς τὸν σταθμὸν Καλῆς Ράχης τῆς ἀστυνομ. διοικήσεως Γρεβενῶν, δικαστικῶς δ' εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον Κρανιᾶς καὶ τὸ πρωτοδικεῖον Γρεβενῶν. Ὡσαύτως εἰς τὰ Γρεβενὰ ὑπάγεται ἐφορειακῶς, ταμειακῶς καὶ ταχυδρομικῶς. Ι.Σ.

ἁλατοπηγεῖον (τὸ) ἢ *ἁλατοπήγιον*· ὁ τόπος ὅπου πήγνυται τὸ ἅλας, ἡ ἁλυκὴ (βλ. λ.).

ἁλατοπηγία (ἡ), ἢ *ἁλατοποιΐα*· ἡ παρασκευὴ ἅλατος.

ἁλατοπηγὸς (ὁ) ἢ *ἁλατοποιός*· ὁ παρασκευάζων ἅλας.

ἁλατοπίπερο (τό)· ἁλάτι καὶ πιπέρι· πβλ. *μαχαιροπίρουνα, γιδοπρόβατα* κ.τ.τ.

Ἀλατόπουλος *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Πατρῶν. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπηρέτησεν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη. Τὸν ἠκολούθησε πανταχοῦ, μαχόμενον, ἐξόριστον, πρωθυπουργόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Προσκυνήματος, τῷ 1827, ζητήσας νὰ ἀγωνισθῇ ἐναντίον τοῦ Νενέκου Ζουμπατιώτου, ἐφονεύθη εἴς τινα συμπλοκὴν πρὸς αἰγυπτιακὸν ἀπόσπασμα. Εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ ἴδῃ τὴν οἰκογένειάν του ζωγρουμένην εἰς τὰ Τριπόταμα, ὅταν ἔγινεν ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Τουρκοαιγυπτίων κατὰ τῆς Μονῆς τοῦ *Ἁγιοπατέρα*. Κατόπιν ὅμως τὴν ἐξηγόρασεν ἀντὶ πέντε χιλιάδων γροσίων. Γ.Δ.Κ.

ἁλατοπύκνωσις. Καλεῖται οὕτω ἡ συμπύκνωσις ἁλατούχου τινὸς ὑγροῦ. Κατὰ ταύτην τὸ διάλυμα γίνεται πυκνότερον, καθόσον τὸ συμπυκνούμενον ὑγρὸν χάνει ποσότητα ὕδατος.

Ἀλατόπυργος. Παράκτιος ἑνετικὸς πύργος παρὰ τὸ Πτελεὸν τῆς Φθιώτιδος (Θεσσαλίας). Εἶναι ὅμοιος πρὸς τοὺς ἐν Καταλωνίᾳ τῆς Ἱσπανίας παρὰ τὰς ἀκτάς, τοὺς καλουμένους τῆς *ἐπισκοπήσεως* (torres de la Guarda), οἱ ὁποῖοι ἐχρησίμευον ὅπως ἐξ αὐτῶν ἐπαγρυπνῶσι διὰ τὰς ἀποβάσεις τῶν πειρατῶν. Τὸ ἥμισυ τοῦ πύργου τούτου εἶναι διαβεβρωμένον ὑπὸ τῶν κυμάτων (Δελτίον τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολογ. Ἑταιρείας, τόμ. 8ος, 1922). Ι.Σ.

ἁλατοπωλεῖον (τό)· ὁ τόπος ὅπου πωλεῖται ἅλας.

ἁλατοπώλης (ὁ)· ὁ πωλῶν ἅλας.

Ἄλατος *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Ἀμοργοῦ τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, εὑρισκόμενον εἰς τὸ μέσον τῆς βορείου πλευρᾶς αὐτῆς. Δ.Ε.Μ.

ἅλατος Μονοπώλιον. Τὸ ἐν Ἑλλάδι Μονοπώλιον τοῦ ἅλατος χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς συστάσεως σχεδὸν τοῦ βασιλείου, καθιερωθὲν διὰ τοῦ Διατάγματος τῆς 11 Ἀπριλίου 1833 *περὶ τῶν ἐθνικῶν ἅλυκῶν*. Διὰ τοῦ Διατάγματος τούτου ὡρίσθη, ὅτι αἱ ἁλυκαὶ τῆς Ἐπικρατείας δὲν θὰ ἐνοικιάζωνται εἰς τὸ μέλλον, ἀλλὰ θὰ καλλιεργῶνται διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως. Κατ' ἀρχὰς ὡρίσθη ὅπως καλλιεργῶνται μόνον αἱ ἁλυκαὶ τοῦ Μεσολογγίου, Δομβραίνης, Ἀττικῆς (Ἀναβύσσου) καὶ τοῦ Ζητουνίου (Γανίζοῦς) εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, αἱ τῆς Θερμισσίας καὶ τῶν Λεχαινῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἡ τῆς Μήλου, ἐγκαταλειπομένων τῶν λοιπῶν μέχρι νεωτέρας διαταγῆς.

Διὰ τὴν πώλησιν ὡρίσθη ὅτι θέλουσι συστηθῇ ἀποθῆκαι, ἐξ ὧν ἡ πώλησις τοῦ ἅλατος θὰ ἐνεργῆται εἰς ποσότητα οὐχὶ ὀλιγωτέραν τῶν 20 ὀκάδων. Τοιαῦται δὲ ἀποθῆκαι συνεστήθησαν εἰς ὅλα τὰ μέρη ἔνθα ὑπῆρχον ἁλυκαὶ καλλιεργούμεναι, ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ εἰς τοὺς Μύλους Ναυπλίας, Ἄστρος, Λεωνίδιον, Μονεμβασίαν, Μαραθονῆσι, Καλάμας, Μεθώνην, Φιλιατρά, Κατάκωλον, Π. Πάτρας, Ἀκράταν, Ἄμφισσαν, Ναύπακτον, Δραγαμέστον, Καλαμάκι, Ὠρωπόν, Ἀταλάντην καὶ Ξηροχώριον. Διὰ τοῦ ἰδίου Διατάγματος ὡρίσθη ἡ τιμὴ πωλήσεως τοῦ ἅλατος εἰς ὀκτὼ (8) λεπτὰ κατ' ὀκᾶν, βραδύτερον διὰ τοῦ νόμου ,ΑΤΜΕ' τοῦ 1886 εἰς λεπτὰ 15 κατ' ὀκᾶν.

Διὰ τοῦ νόμου ΧΟΘ' τοῦ 1861 κατηργήθησαν ἀπὸ 1 Ἀπριλίου 1862 αἱ εἰδικαὶ ἁλαταποθῆκαι, ἡ δὲ πώλησις τοῦ ἅλατος ἐξηκολούθησεν ἐκ τῶν γενικῶν ἀποθηκῶν ἐν ταῖς ἁλυκαῖς. Διὰ τοῦ Διατάγματος τῆς 19 Μαρτίου 1865 ὡρίσθη ἡ τιμὴ τοῦ ἅλατος τοῦ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐξαγομένου εἰς 3 λεπτὰ κατ' ὀκᾶν. Διὰ τοῦ νόμου ,ΑΤΜΕ' τοῦ 1886, ἱδρύθησαν πάλιν εἰδικαὶ ἁλαταποθῆκαι πρὸς πώλησιν τοῦ ἅλατος, ἀνὰ μία τοὐλάχιστον εἰς ἑκάστην ἐπαρχίαν τοῦ Κράτους, ὡρίσθη δὲ διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου ὅτι, ἡ μεταφορά, διαχείρισις καὶ πώλησις αὐτοῦ δύναται ν' ἀνατεθῇ εἰς ἐργολάβους ἐπὶ ἀμοιβῇ τεσσάρων τὸ πολὺ λεπτῶν κατ' ὀκᾶν πωλουμένου ἅλατος, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ καλλιέργεια τῶν ἁλυκῶν τοῦ Κράτους.

Διὰ τοῦ νόμου ,ΑΦΒ' τοῦ 1887, ὡρίσθη ὅτι, ἐπιτρέπεται εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ χορηγῇ ἅλας, εἰς ποσὰ οὐχὶ κάτω τῶν 5.000 ὀκάδων, ἐπὶ τιμῇ δύο (2) λεπτῶν κατ' ὀκᾶν, ἀποκλειστικῶς διὰ βιομηχανικὴν καὶ γεωπονικὴν χρῆσιν, ἀφ' οὗ τοῦτο καταστῇ ἄχρηστον πρὸς βρῶσιν, δι' ἀναμίξεως μετὰ ξένων οὐσιῶν.

Διὰ τοῦ νόμου ,ΧΚΘ' τοῦ 1877 αἱ ἐν Λευκάδι ἁλυκαὶ ὑπήχθησαν εἰς τὸ Μονοπώλιον τοῦ Κράτους, ἀναλαβόντος τούτου τὴν ὑποχρέωσιν νὰ χορηγῇ κατ' ἔτος, εἰς τὴν διαχειριζομένην τὰς ἁλυκὰς ταύτας κοινότητα, τὸ καθαρὸν ἔσοδον, ὅπερ αὕτη εἰσέπραττεν ἐτησίως ἐκ τῆς διαχειρίσεως ταύτης. Ὁμοίως καὶ αἱ ἁλυκαὶ Ζακύνθου ὑπήχθησαν εἰς τὸ Μονοπώλιον τοῦ Κράτους, δυνάμει τοῦ νόμου ,ΒΦΟΑ' τοῦ 1899, ὡς καὶ αἱ ἁλυκαὶ Κερκύρας διὰ τοῦ νόμου ,ΒΨΒ' τοῦ 1900. Διὰ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 6 Ὀκτωβρίου 1893 ἡ τιμὴ τοῦ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐξαγομένου ἅλατος, ἐκ τῶν ἁλυκῶν Ἀναβύσσου, ὡρίσθη εἰς δύο καὶ ἥμισυ λεπτὰ κατ' ὀκᾶν.

Εἰς τὰς νέας χώρας τὸ Μονοπώλιον τοῦ ἅλατος ἐπεξετάθη βαθμηδὸν κατὰ τμήματα αὐτῶν. Ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ ἐπεξετάθη ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1914, διὰ τοῦ Β.Δ. τῆς 18 Δεκεμβρίου 1913. Ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου τὸ Μονοπώλιον τοῦ ἅλατος εἰσήχθη ἀπὸ τῆς 24 Ἀπριλίου 1914 διὰ τοῦ Β.Δ. τῆς 20 Ἀπριλίου 1914. Ἐν Σάμῳ ἀπὸ 19 Μαρτίου 1915 διὰ Β.Δ. τῆς 7 Μαρτίου 1915. Ἐν Κρήτῃ ἐπεξετάθη ἀπὸ 26 Αὐγούστου 1920, διὰ Β.Δ. τῆς 10 Αὐγούστου, καθόσον μέχρι τῆς χρονολογίας ταύτης τὸ ἅλας ἐν Κρήτῃ διεχειρίζετο μονοπωλιακῶς, δυνάμει εἰδικῆς συμβάσεως, ἡ Κρητικὴ Συνενδιαφερομένη Διεύθυνσις τοῦ Μονοπωλίου τοῦ ἅλατος, διὰ λογαριασμὸν τοῦ Δημοσίου Ὀθωμανικοῦ χρέους. Τέλος ἐν Δυτικῇ Θράκῃ τὸ Μονοπώλιον τοῦ ἅλατος ἐφηρμόσθη ἀπὸ 1ης Ἀπριλίου 1925, ὅτε ἔληξεν ἡ ἰσχὺς τῆς μετὰ τῆς Γαλλικῆς Ἑταιρίας μονοπωλίου ἅλατος Δ. Θράκης συναφθείσης κατὰ τὸ 1920 ἐπὶ γαλλικῆς κατοχῆς συμβάσεως.

Ἡ ἐκ τοῦ Μονοπωλίου τοῦ ἅλατος πρόσοδος εἶναι ἐνέγγυος εἰς τὴν Δ.Ο. Ἐπιτροπήν, καὶ εἰδικώτερον τὸ ἅλας Παλαιᾶς Ἑλλάδος εἶναι ὑπέγγυον διὰ τὰ παλαιὰ δάνεια, τὸ δὲ ἅλας Νέων Χωρῶν καὶ Θράκης ὑπέγγυον ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1925, διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Προσφυγικοῦ δανείου.

Δυνάμει τοῦ περὶ διεθνοῦς Ἐλέγχου νόμου τοῦ 1898, ἡ διαχείρισις τῶν ὑπεγγύων προσόδων, ἐν οἷς καὶ τοῦ ἅλατος, εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς ἀνώνυμον Ἑλληνικὴν Ἑταιρίαν, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «*Ἑταιρία διαχειρίσεως τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου Χρέους ὑπεγγύων προσόδων*», ἀπὸ τοῦ 1898, δυνάμει συμβάσεως μετὰ τοῦ Δημοσίου, ἀνανεωθείσης κατὰ τὸ 1925 διὰ μίαν δεκαετίαν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς συνάψεως τοῦ Προσφυγικοῦ δανείου.

Ἡ ἀμοιβὴ τῆς Ἑταιρίας διὰ τὴν διαχείρισιν τοῦ ἅλατος ἀνερχομένη ἀρχικῶς εἰς 5 λεπτὰ κατ' ὀκᾶν, ηὐξήθη κατὰ τὸ 1920 εἰς λεπτὰ 10 κατ' ὀκᾶν. Διὰ τῆς συμβάσεως τοῦ 1925 ἡ ἀμοιβὴ ὡρίσθη εἰς 33% ἐπὶ τῆς ἑκάστοτε ὑπεγγύου τιμῆς τοῦ ἅλατος μὴ συνυπολογιζομένου τοῦ ὑπὲρ τοῦ ἀναγκαστικοῦ δανείου ποσοστοῦ τῆς τιμῆς, μὴ δυναμένη πάντως νὰ ὑπερβῇ τὰ 5 μεταλλικὰ λεπτὰ κατ' ὀκᾶν ἅλατος. Σήμερον ἡ ἀμοιβὴ ἀνέρχεται εἰς 50 λεπτὰ χάρτινα κατὰ χιλιόγραμμον ἤτοι λεπτὰ 64 κατ' ὀκᾶν.

Παραγωγή. — Τὸ ἅλας ἐν Ἑλλάδι παράγεται ἐν ταῖς ἁλυκαῖς τοῦ Κράτους (βλ. λ. **ἁλυκαί**). Ὀρυκτὸν ἅλας δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ χώρᾳ, ἐκτὸς μικροῦ κοιτάσματος παρὰ τὸ χωρίον Βοδόνι τῆς Ἠπείρου, οὗτινος ἡ ἐκμετάλλευσις θὰ ἦτο δυσχερὴς καὶ πολυδάπανος, λόγῳ τοῦ δυσβάτου τῆς τοποθεσίας.

Αἱ καλλιεργηθεῖσαι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1920 μέχρι σήμερον ἁλυκαὶ εἶναι αἱ ἑξῆς.

Α') Παλαιᾶς Ἑλλάδος: 1) Ἀναβύσσου, 2) Γαντζοῦς, 3) Βόλου, 4) Κοπανά, 5) Δομβραίνης, 6) Κοτσαΐνης, 7) Ζακύνθου 8) Λευκίμμης, 9) Θερμησίας, 10) Νάξου 11) Μήλου, 12) Ἀλεξάνδρου Λευκάδος, 13) Πόλεως Λευκάδος, 14) Λεχαινῶν, 15) Τουρλίδος καὶ 16) Ἄσπρης Μεσολογγίου.

Β') Νέων Χωρῶν: 1) Κίτρους, 2) Καραμπουρνοῦ, 3) Πολυγύρου, 4) Σάμου, 5) Ἐλούνδας, 6) Σαγιάδος, 7) Κουτινῆς.

Πρὸ τοῦ 1920 ἡ ἐγχωρία παραγωγὴ ἦτο ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν κατανάλωσιν, οὕτως ὥστε παρέστη κατ' ἐπανάληψιν ἀνάγκη εἰσαγωγῆς ἅλατος ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς. Ἀπὸ τοῦ 1920 ὅμως ἡ παραγωγὴ τῶν ἁλυκῶν ἐπαρκεῖ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας, σχηματισθέντος καὶ πλεονάσματος ἐξ ἱκανῶν χιλιάδων τόννων ἅλατος, δυναμένου νὰ ἐξαχθῇ εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Ἡ συνολικὴ παραγωγὴ τῶν ἁλυκῶν ἦτο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὰ ἑξῆς:

Ἔτος	Παλ. Ἑλλάδ	Νέων Χωρῶν	Σύνολον
	τόννοι	τόννοι	τόννοι
1915	10.775	5.487	16.262
1916	18.655	5.540	24.225
1917	24.163	7.045	31.208
1918	18.812	13.560	32.382
1919	21.240	[illegible].516	30.756
1920	32.2[illegible]6	23.720	56.006
1921	4[illegible].[illegible]57	24.589	66.646
1922	41.711	26.039	67.750
1923	39.481	29 728	69.249
1924	43.000	26.311	69.311
1925	46.200	32.972	79.172
1926	57.199	33.703	90.902

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1925 κατηργήθησαν αἱ ἁλυκαὶ Δομβραίνης, Θερμησίας καὶ αὐτοπήκτων Μεσολογγίου.

Πίναξ καταναλώσεως ἅλατος ἐν Ἑλλάδι.

Ἔτος	Παλ. Ἑλλάδος	Νέων Χωρῶν	Σύνολον
	τόννοι	τόννοι	τόννοι
1915	31.449	14.788	46.237
1916	33 239	13.413	46.652
1917	28.552	10 958	39.510
1918	28.285	7 965	36 260
1919	24 414	14.846	39.260
1920	30.630	17.844	48.474
1921	33 927	18.106	52.033
1922	36.186	17 979	54.165
1923	32.262	21.239	53.501
1924	35.898	20.520	56.328
1925	37.723	21.726	59 449
1926	30.233	25.301	55.534

Τιμὴ πωλήσεως. — Ἡ τιμὴ πωλήσεως τοῦ ἅλατος τοῦ Μονοπωλίου ὑπέστη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πολλὰς μεταβολὰς καὶ αὐξήσεις, κυρίως λόγῳ τῆς ὑποτιμήσεως τῆς δραχμῆς. Οὕτως ἡ τιμὴ κατ' ὀκᾶν ἅλατος ἦτο μέχρι τοῦ 1917 λεπτὰ 15, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς λεπτὰ 11,72 κατὰ χιλιόγραμμον. Κατ' Ἀπρίλιον 1917 ηὐξήθη εἰς 20 λεπτὰ κατ' ὀκᾶν, ἤτοι εἰς λεπτὰ 15,62 κατὰ χιλιόγραμ. Τὸν Σεπτέμβριον 1917 εἰς 25 λεπτὰ κατ' ὀκᾶν, ἤτοι εἰς λεπτὰ 19 ½ κατὰ χιλιόγρ. Τὸν Μάρτιον 1920 ηὐξήθη εἰς 32 λεπτὰ κατ' ὀκᾶν, ἤτοι εἰς λεπτὰ 25 κατὰ χιλιόγραμμον.

Αἱ ἐφεξῆς αὐξηθεῖσαι τιμαὶ δίδονται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα:

Μάρτιον	1922	30	λεπτὰ	κατὰ	χιλιόγραμμ.
Ἰούλιον	»	45	»	»	»
Νοέμβριον	»	50	»	»	»
Ἰανουάριον	1923	60	»	»	»
Δεκέμβριον	»	80	»	»	»
Μάρτιον	1925	1 00	δραχμ.	»	»
Ἀπρίλιον	»	1.10	»	»	»
Ἰούλιον	»	1.50	»	»	»
Ἀπρίλιον	1926	1 95	»	»	»
Ἰούνιον	1927	2.10	»	»	»

Εἰσπράξεις. — Αἱ ἐκ τοῦ Μονοπωλίου τοῦ ἅλατος εἰσπράξεις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Ἔτος	Παλ. Ἑλλάδ	Νέων Χωρῶν	Σύνολον
	Δραχ.	Δραχ.	Δραχ.
1917	4.354.744	2.533.678	6.888.422
1918	5.408 639	2.289.455	7. 98 094
1919	5.481.680	4.40 .652	9.889.332
1920	7.643.451	4.483.2 3	12 126.694
1921	8.357.595	4.479.840	12.83[illegible].435
1922	13.101.280	6.132.842	19.234.122
1923	19 209.329	12.701.549	31.910.878
1924	28.506.852	16.319.151	44.826.003
1925	41.178.238	26.540.795	70.719.033
1926	54.482.211	45.930.196	100.412.407

Α. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΙΣΤΟΡ.] Χαρακτηριστικὴν ἱστορίαν ἔχει ἡ πρώτη ἐν Ἑλλάδι εἰσαγωγὴ τοῦ Μονοπωλίου τοῦ ἅλατος, ἐπιβληθεῖσα τῷ 1823 ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Οἰκονομίας Χαραλάμπους Περρούκα, ἀλλ' ἄνευ ἰδικοῦ νόμου, δικαιώματος ἀποκλειστικοῦ τῶν ἀποτελούντων τὴν Διοίκησιν δύο Σωμάτων. Καὶ τὸ μὲν διάταγμα τοῦ Μονοπωλίου φέρει ἀριθμὸν 2041 καὶ χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1823. Δύο μῆνας δὲ βραδύτερον, ἤτοι τὴν 24 Νοεμβρίου 1823, ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐν ὀνόματι αὐτῆς ὁ προεδρεύων Ἀντιπρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ ἀρχιεπίσκοπος Βρεσθένης Θεοδώρητος, ἐξέδωκε τὴν ὑπ' ἀρ. 504 διακήρυξιν πρὸς τὸ Πανελλήνιον, διὰ τῆς ὁποίας «βιάζεται νὰ ἀπο ηρύξῃ ἔκπτωτον ἀπὸ τοῦ ὑπουργήματός του» τὸν Χ. Περρούκαν, ἐπειδὴ «τὸ ἀνομοθέτητον ὡς νομοθετημένον ἀπεφάσισε», καὶ ταυτοχρόνως διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 505 διακηρύξεως καθιέρωσε τὸ ἐν λόγῳ Μονοπώλιον, «τῶν Ἑλλήνων ὄντων ἐλευθέρων ν' ἀγοράζουν καὶ νὰ πωλοῦν τὸ τόσον ἀναγκαῖον ἅλας εἰς τὸν λαόν». Μετὰ τὴν καθαίρεσιν τοῦ Περρούκα, οὔσαν μᾶλλον τῆς ὅλης

Digitized by Google

καταστάσεως ἀπότοκον ἐνέργειαν, ἤρχισεν ἐκδηλούμενος ὁ ἐμφύλιος διχασμὸς εἰς βαθμόν, μὴ ἐπιδεχόμενον πλέον διόρθωσιν, τοιουτοτρόπως δὲ δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι πραγματικὴ ἀφορμὴ τοῦ διπλοῦ *ἐμφυλίου πολέμου* ὑπῆρξε τὸ Μονοπώλιον τοῦ ἅλατος. Γ. Δ. Κ.

ἁλατοστάθμιον. Καλεῖται οὕτω εἶδος *πυκνομέτρου* χρησιμεῦον πρὸς μέτρησιν τῆς πυκνότητος ἁλατούχου τινὸς διαλύματος.

ἁλατουργεῖον (τό)· ὁ τόπος ὅπου παρασκευάζεται ἅλας ἢ ὅπου γίνεται κατεργασία αὐτοῦ.

ἁλατουργία (ἡ)· ἡ παρασκευή, ἡ κατεργασία ἅλατος.

ἁλατοῦχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περιέχων ἅλας.

—**ἁλατοῦχος** *χάρτης [Φωτογ.]*. Τὸ ἁπλούστερον εἶδος τῶν φωτογραφικῶν χαρτῶν, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν χρησιμοποιεῖται σχεδὸν πλέον· Πρὸς κατασκευὴν τούτου χρησιμοποιεῖται ὁ εἰδικὸς χάρτης, ἐξ οὗ παρασκευάζονται καὶ οἱ λοιποὶ φωτογραφικοὶ χάρται, ὁ χάρτης ὑδατογραφίας. Ὁ χάρτης διαβρέχεται πρῶτον εἰς προετοιμασθὲν διάλυμα χλωριούχου νατρίου, ξηραίνεται καὶ εἶτα ἀφίεται νὰ ἐπιπλεύσῃ εἰς διάλυμα νιτρικοῦ ἀργύρου 10%, μεθ' ὃ στεγνοῦται καὶ φυλάσσεται μακρὰν τοῦ φωτός. Ἐπὶ τῆς φωτοπαθοῦς αὐτοῦ ἐπιφανείας ἀπομένει οὕτω χλωριοῦχος ἄργυρος καὶ μικρὰ περίσσεια νιτρικοῦ ἀργύρου, ἥτις ἐπαυξάνει τὴν φωτοπάθειαν.

Ὁ ἁλατοῦχος χάρτης ἔχει τὸ μειονέκτημα νὰ δίδῃ ἀσθενεῖς καὶ οὐχὶ λίαν σαφεῖς εἰκόνας, ὡς ἐκ τῆς τραχύτητος ἣν παρουσιάζει ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ. Κ. Γ. Μ.

ἁλατοφόρος (ὁ)· παράλιος χῶρος, ὅπου πήγνυται ἅλας, κοιν. *τηγάνι*.

ἁλατοφύλακες (οἱ)· οἱ φύλακες τοῦ ἅλατος.

ἁλατοχημεία· βλ. ἁλοχημεία.

ἀλάτρευτος (ὁ, ἡ) *—ον* (τό)· ὁ μὴ λατρευόμενος· ‖ ὁ μὴ τυχὼν περιποιήσεως, *«ἀλάτρευτο παιδί, — σπίτι»*· ‖ ἀμεταχείριστος, *«ἀλάτρευτο τσουκάλι»*.

Ἀλάτρι (Alatri). Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ περιφερείᾳ Φροζινιόνε τῆς ἐπαρχίας τῆς Ρώμης. Κάτοικοι 18.000. Ἔχει ἄριστα ἐργοστάσια μαλλίνων καὶ βαμβακίνων ὑφασμάτων, μακαρονίων, δερμάτων, βροχομετρικὸν σταθμόν. Εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου. Εἰς τὰ πέριξ σώζονται ἀξιόλογα ἐρείπια κυκλωπείων τειχῶν. Ε. Σ.

Ἄλατρον. Χωρίον ἀποτελοῦν κοινότητα τῆς ἐπαρχίας Λευκάδος τοῦ νομοῦ Κερκύρας. Κάτοικοι 148.

Ἀλατσάμ. Παράλιος κωμόπολις τοῦ Πόντου, ἐπὶ ἀνωφεροῦς ἐδάφους κτισμένη, εἰς ἀπόστασιν 2 χιλ. περίπου ἀπὸ τῆς θαλάσσης, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους προφήτου Ἠλία καὶ 15 χιλ. δυτικῶς τῆς Πάφρας, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ. Εἰς τὴν ἀποβάθραν, *Κούμενοζ* καλουμένην, ὑπάρχει τὸ τελωνεῖον καὶ αἱ μεγάλαι ἀποθῆκαι πετρελαίου καὶ τοῦ ἄλλοθεν κομιζομένου ἅλατος, ἀνήκουσαι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου ὀθωμανικοῦ χρέους. Ἡ περιφέρεια τοῦ Ἀλατσὰμ εἶναι εὐφορωτάτη, καλλιεργεῖται δὲ ἡ ἐλαία, ἡ ἄμπελος, ὁ σῖτος, ἡ κριθή, ἡ βρόμη ὁ ἀραβόσιτος, ὅστις ἐξάγεται συνήθως κατὰ μεγάλας ποσότητας εἰς Τραπεζοῦντα καὶ Ρωσίαν, καὶ πρὸ πάντων ὁ καπνὸς ὅστις ἐνταῦθα εἶναι ἀρίστης ποιότητος. Ἡ ἐτησία ὁλικὴ παραγωγὴ τοῦ καπνοῦ ἀνήρχετο κατὰ μέσον ὅρον ἀπὸ τοῦ 1910—1916 εἰς 600,000—700,000 κιλὰ ἀγοραζόμενος κατὰ 65% ὑπὸ Ἑλλήνων καπνεμπόρων, 15% ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ μονοπωλίου τῶν καπνῶν, 15% ὑπὸ ἀμερικανικῶν ἑταιρειῶν καὶ 5% ὑπὸ Τούρκων ἐμπόρων.

Ἡ κωμόπολις πολιτικῶς μὲν ὑπάγεται εἰς τὴν διοίκησιν Ἀμισοῦ, ἐκκλησιαστικῶς δὲ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀμασείας. Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς κωμοπόλεως κατὰ στατιστικὴν τῆς μητροπόλεως Ἀμασείας τοῦ 1914 ἀνήρχετο εἰς 1867 κατοίκους, τῶν δὲ ἐν τῇ περιφερείᾳ 15 ἑλληνικῶν χωρίων εἰς 4917, συμποσουμένου οὕτω τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ εἰς 6784 κατ. Αἱ δεκαὲξ αὗται κοινότητες εἶχον 17 ἐκκλησίας καὶ συνετήρουν 10 ἀρρεναγωγεῖα μὲ 518 μαθητάς, 3 παρθεναγωγεῖα μὲ 265 μαθητρίας καὶ ἓν νηπιαγωγεῖον μὲ 60 ἄρρενα καὶ θήλεα. Τὸ προσωπικὸν τῶν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν ἀνήρχετο κατὰ τὴν ἰδίαν στατιστικὴν εἰς 17, ἡ δὲ ἐτησία ὁλικὴ δαπάνη πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων εἰς 950 χρυσᾶς τουρκικὰς λίρας. Ἡ οἰκονομικὴ ἀνθηρότης τῶν κοινοτήτων μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὴν κοινοτικὴν περιουσίαν συνισταμένην εἰς ἀκίνητα ἀξίας 95.000 χρυσῶν τουρκικῶν λιρῶν.

Ὁ πληθυσμὸς τοῦ Ἀλατσὰμ ὑπέστη ἀληθῆ πανωλεθρίαν κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφήν. Ἐκ τοῦ εἰρημένου συνολικοῦ πληθυσμοῦ πρωτευούσης καὶ χωρίων ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ παγκοσμίου πολέμου μέχρι τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Μούδρου μεταξὺ συμμάχων καὶ Τουρκίας ἀπέθανον εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἢ εἰς τὴν ἐξορίαν καὶ ἀπηγχονίσθησαν ἐν ὅλῳ 1445. Τοιουτοτρόπως, ὅταν ἤρχισεν ἡ δρᾶσις τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ, ὁ πληθυσμὸς εἶχε περιορισθῆ εἰς 5339. Ἀπὸ 18 Ἰουνίου μέχρι 24 Σεπτεμβρίου 1921 ἡ κυβέρνησις τοῦ δικτάτορος ἐξορίζει τμηματικῶς εἰς ἓξ ἀποστολὰς καὶ καθ' ὁδὸν φονεύει, καίει καὶ ἀπαγχονίζει 268, στέλλει δὲ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀνατολῆς ἄλλους 3784 καὶ διατάσσει γενικὴν πυρπόλησιν ὅλων τῶν κοινοτήτων, ὥστε καὶ οἱ διαφυγόντες τὴν ἐξορίαν χωρικοὶ ὅλοι ἐξηφανίσθησαν ἐντελῶς. Ἐκ τῶν ἐξορισθέντων εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ἄδηλον πόσοι ἐσώθησαν, διότι σκοπὸς τῶν ἐξοριῶν τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἦτο ὁ διὰ σωματικῶν κακουχιῶν καὶ ἐξαντλήσεων ἐπερχόμενος θάνατος. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λεγόμενοι λευκοὶ φόνοι, διὰ τῶν ὁποίων ἐξοντώθη μέγα μέρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ Πόντου (πρβ. *Γαβριηλίδου Ἀντωνίου* Σελίδες ἐκ τῆς μαύρης ἐθνικῆς συμφορᾶς τοῦ Πόντου, ἐν Ἀθήναις 1924, σελ 163 καὶ 173—175). Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλάτσατα (τουρκ. *Ἀλατζαδέ*). Πόλις τῆς ὑποδιοικήσεως Κρήνης (Τσεσμὲ) τῆς διοικήσεως Σμύρνης, οὐχὶ μακρὰν τῆς νοτίας παραλίας τῆς Ἐρυθραίας χερσονήσου, πλησίον τῶν λιμένων Τσεσμὲ καὶ Ἀριλῃὰ (Ἀγριλῃά). Οἱ κάτοικοι ἦσαν ἅπαντες Ἕλληνες πλὴν 20 τουρκικῶν οἰκογενειῶν. Ἡ μικρὰ αὕτη πόλις ἐνήργει ἐμπόριον ξηρῶν καρπῶν, ἀμυγδάλων καὶ γλυκανίσου. Συνῳκίσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος ὑπό τινων ποιμένων καὶ γεωργῶν ἐγκαταστάντων ἐκεῖ ἕνεκα τοῦ προσφόρου ἐδάφους. Εἶχε πολλοὺς σχετικῶς ναούς, οἱ δὲ κάτοικοι εἶχον μεγάλην κλίσιν εἰς τὸ ἱερατικὸν στάδιον. Παρὰ τὰ Ἀλάτσατα ὑπῆρχε καὶ μονὴ γυναικῶν, ὅπου κατεσκευάζοντο τάπητες καὶ διάφορα χειροτεχνήματα ὡς καὶ ὑφάσματα (ἀλατζάδες). Ν. Μ.

ἁλατσάτικον. Ἐκαλεῖτο οὕτω, ἐπὶ τουρκοκρατίας, εὐτελὴς φόρος ἐπὶ τοῦ ἅλατος, εἰσπραττόμενος διὰ τῶν δημογερόντων. Γ. Δ. Κ.

Ἀλατύρ. Πόλις τῆς Ρωσίας, ἐν τῷ κυβερνείῳ Λενίνσκ, πρώην Σιμπὶ σκ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σούρα, 1406 χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ Λένινγκραντ. Κάτοικοι 15.700. Κατὰ τὰς ταταρικὰς παραδόσεις ἡ πόλις ὑπῆρχεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ ἰσλαμισμὸς διεδόθη εἰς τὰς χώρας τοῦ Βόλγα. Κατὰ τὰς ρωσικὰς παραδόσεις ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἰβὰν τοῦ Τρομεροῦ περὶ τὸ 1552, διαρκούσης μιᾶς ἐκστρατείας του ἐναντίον τῶν Ταταρων. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ἁλιείαν. Ε. Σ.

ἁλατώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ἔχων γεῦσιν ἅλατος· ‖ ὁ πλήρης ἅλατος.

ἁλατωνία (ἡ)· ἁλατεμπορία.

ἁλατωρυχεῖον (τό)· ὀρυχεῖον ἅλατος.

ἁλατωρυχία (ἡ)· ἡ ὄρυξις ἅλατος.

ἁλατωρύχος (ὁ)· ὁ ὀρύσσων ἅλας, ἐργάτης ἁλατωρυχείου.

Ἀλάϋμο, *Μάρκος Ἀντώνιος*· βλ. Ἀλάιμο.

Ἀλαύνα *[Ἀρχ.]*. Πόλις τῆς Βρεττανίας ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς αὐτῆς (Πτολ. II 3, 9).

—**Ἀλαύνα** *[Ἀρχ.]*. Πόλις κειμένη εἰς τὰ Β.Δ. τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, βραδύτερον δὲ τῆς Λουγδουνικῆς (Corp. Inscript. Latin.[1] XIII, I, σ. 495). Ἡ σήμερον Ἀλλὼμ (Alleaume) παρὰ τὴν Βαλωνίαν (Valognes), ὅπου καὶ ἐρείπια.

Ἀλαυνοὶ *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῶν Β Δ. τοῦ Νωρικοῦ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Αἴνου (*Πτολ.* II, 14, 2).

—**Ἀλαυνοί**· βλ. Ἀλανοί.

Ἀλαυνὸς *[Ἀρχ.]*. Ποταμὸς τῆς Βρεττανίας εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς νήσου, ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἀναφερόμενος (II 3. 6). Νῦν Tweed.

ἀλαφάνταλος, *—η, —ο*· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου αἱ σωματικαὶ κινήσεις στεροῦνται ρυθμοῦ καὶ ἕνεκα τούτου προξενεῖ ζημίας· *«ἀλαφάνταλη* γυναῖκα! σπάζει πιάτα, λάμπες!»· «εἶσαι *ἀλαφάνταλος* κ' ἔπεσες ἀπάνω μου σ'ν ὄρνιο» *(Αἰτωλ.* Δ. ΛΟΥΚ.

ἀλάφι, *ἀλαφάκι, ἀλαφίνα*· ἰδιωματ. ἀπόδοσις τῶν λέξεων *ἐλάφι, ἐλαφάκι, ἐλαφίνα*.

ἀλαφία (Alafia Dup-Th.) *[Βοτ.]*. Μικρὸν δένδρον τῆς Μαδαγασκάρης τῆς οἰκογενείας τῶν *Ἀποκυνιδῶν* (Apogynaceae), ἀναρριχώμενον, γαλακτοῦχον. Σ. Μ.

ἀλαφιάζω· συνήθως εἰς τὴν παθ. μετοχ. *ἀλαφιασμένος*· φοβισμένος, τεταραγμένος, ἐκπεπληγμένος, συγχυσμένος· ἀπὸ τὸ *ἀλάφι=ἐλάφι*.

Ἀλαφίων, *ὁ ἀπὸ Ἀσαλίας*. Διαπρεπὴς μοναχὸς καταγόμενος ἐκ τῆς παρὰ τὴν Γάζαν Ἀσαλίας καὶ ζήσας ἐν Παλαιστίνῃ κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα. Οὗτος, κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἱστορικὸν Σωζόμενον, κατεχόμενος ὑπὸ δαιμονίου, ὡς ἐλέγοντο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ πάσχοντες ἐκ βαρέων νοσημάτων τοῦ νευρικοῦ συστήματος, καὶ μὴ θεραπευθεὶς διὰ τῶν μαγικῶν τεχνῶν Ἐθνικῶν καὶ Ἑβραίων, ἰάθη ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Ἱλαρίωνος, ἐπικαλεσθέντος ἁπλῶς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ· διό, ἐξ εὐγνωμοσύνης, ἐπεστράφη εἰς τὸν Χριστιανισμὸν αὐτὸς καὶ ὁλόκληρος ἡ οἰκογένειά του, ἥτις διεκρίθη διὰ τὰ ἔργα εὐποιΐας καὶ τὴν ἵδρυσιν ναῶν καὶ μονῶν. Ὁ Ἀλαφίων, γενόμενος μοναχός, μετὰ ζήλου διέδιδε τὸν Χριστιανισμὸν «ἐν ἑλληνιζούσαις ἄγαν πόλεσι καὶ κώμαις». Διὰ τοῦτο ἐν Παλαιστίνῃ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, ὡς καὶ τοῦ Ἀλεξίωνος τοῦ ἀπὸ Βηθαγάθωνος καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν καθιερώθη «δημοτελὴς καὶ μάλα λαμπρὰ ἐτήσιος ἑορτή», ἥτις ἑωρτάζετο ἔτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σωζομένου. κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ πέμπτου αἰῶνος [Ἴδε *Σωζομένου* ἐκκλ. ἱστορ 3,14 ἐν Migne Ἑ Π 67,1077 καὶ 5,15 (67, 1260) —*Νικηφόρου Καλλίστου* ἐκκλ. ἱστορ. 9.15 (146,277)]. Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

Ἀλαφογιάννης. —1) ***Γιάννος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Βοστονίτζης τῆς Δωρίδος, γεννηθεὶς τῷ 1806. Νεώτατος ἀκόμη, ἠκολούθησε τὸν Δ. Σκαλτζᾶν καὶ ἠγωνίσθη εἰς Λιδωρίκι, Ναύπακτον, Ἀετόν, Ἄμπλιανην. Εἰς τὴν Ὑπάτην καὶ τὰ Βασιλικὰ ἐτραυματίσθη. Διεκρίθη ἐπίσης εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἀγάθωνος καὶ μετέσχε τῆς ἐν Καλιακούδᾳ μάχης. Ὑπὸ τὸν Τριαντάφυλλον Ἀποκορίτην ἔλαβε μέρος καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας μάχας, ἐξαίρετον δ' ἔδειξε διαγωγὴν εἰς τὰ Τριζώνια, ὅπου ἠδυνήθη νὰ σώσῃ συντρόφους τού τινας, κινδυνεύσαντας πρὸς στιγμήν. Τῷ 1844 ἔλαβε τὸ σιδηροῦν Νομισματόσημον.

— 2) ***Παναγιώτης.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Καστανιᾶς τῆς Λακεδαίμονος, ἀκολουθήσας μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὸν Παναγιώτην Γιατρᾶκον. Ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος κατὰ τὴν ἐν Βαλτετζίῳ μάχην τοῦ 1821.

—3) ***Παπᾶ Γεώργης.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Βοστονίτζας, γεννηθεὶς τῷ 1798. Ἦτο ἀδελφὸς τοῦ *Γιάννου*. ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Σκαλτζᾶν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος. Μετέσχε διαφόρων μαχῶν, κατὰ τὰ πολλὰ πιστοποιητικά του, ἰδίως δὲ διεκρίθη, ὑπὸ τὸν Κ. Τζαβέλλαν εἰς τὰ Τριζώνια· νυμφευθεὶς περὶ τὸ πέρας τοῦ ἀγῶνος, ἔγινεν ἱερεὺς περὶ τὸ 1830. Γ. Δ. Κ.

ἀλαφρὰ *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἰδίως τοῦ *τριφυλλιοῦ τοῦ ἀστερωτοῦ* (trifolium stellatum). Σ.Μ.

ἀλαφροήσκιωτος (ὁ) καὶ ***ἀλαφρόσκιωτος.*** Ὁ ἔχων ἐλαφρὰν τὴν σκιάν, ἐνῷ ὁ ἔχων βαρεῖαν καλεῖται *βαρύσκιωτος (Πολίτου*, Παραδ. σ 432 ἀρ 732 καὶ 1066). Διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ὀνομάζει ὁ λαὸς τοὺς ἔχοντας τὴν ἰδιότητα καὶ τὴν δύναμιν νὰ βλέπουν τὸν ἀόρατον κόσμον τῶν ἐξωτικῶν καὶ ἰδίως τὶς νεράϊδες. Ἔχουν δὲ τὴν ἰδιότητα ταύτην οἱ γεννηθέντες κατὰ τὸ Σάββατον, οἱ καλούμενοι *Σαββατογεννημένοι*. Κατὰ τὰς παραδόσεις «ὅποιος εἶναι *ἀλαφρόσκιωτος* τὶς βλέπει (τὶς νεράϊδες), ἀλλιῶς τὸν κρούνε, χωρὶς νὰ βλέπῃ τίποτα». (*Πολίτου*, Παραδ. σ. 388 ἀρ. 651). «Ἐγώ, λέγει ἄλλη παράδοσις (αὐτ. σ. 401 ἀρ. 693), τἄγλεπα οὖλα, γιατ' εἶμαι *ἀλαφροήσκιωτος* καὶ γλέπω τ' ἀερικὰ καὶ ἤθελα νὰ πῶ ἁγικὰ νὰ φύγουνε Μὰ ὁ Καρόζης καὶ ὁ Τρύφωνας οὖλο μ' ἐρωτάγανε τί γλέπω, γιατὶ ἐκεῖνοι δὲν ἐμπορεῖγανε νὰ ξεχωρίσουνε τίποτα ἀπ' οὖλο τὸ πανηγύρι ἐκεῖνο, μοναχὰ οὖλο βρόντους ἀκούγανε καὶ σιουριχτά, σὰν νὰ πέφτανε ντουφέκια καὶ νὰ βαρεῖγανε χίλιες ζυγιὲς νταούλια οὖλες μαζί».

Ὅτι ἡ σκιὰ ἐθεωρήθη στοιχεῖον τοῦ ἀνθρώπου σπουδαῖον καὶ ἀναπόσπαστον καὶ ἐταυτίσθη μὲ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, κατόπιν δὲ καὶ ἐπροσωποποιήθη εἰς ἴδιον δαίμονα τὸν *ἤσκιον* (βλ. ἤσκιος καὶ σκιά), εἶναι γνωστόν, ποία ὅμως ἀκριβῶς ἡ σχέσις τῆς ἐλαφρότητος αὐτῆς πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἰδιότητα καὶ δύναμιν τοῦ ἐλαφροήσκιωτου δὲν εἶναι σαφές.

Τὴν φύσιν ὅμως τῶν ἀλαφροήσκιωτων καὶ τὴν πηγὴν τῶν περὶ αὐτῶν μυθευμάτων μᾶς ἀφήνει νὰ ἐννοήσωμεν ἡ ἀκόλουθος περί τινος ἀλαφροήσκιωτου στρατιώτου λίαν χαρακτηριστικὴ παράδοσις (ἐνθ. ἀν σ 427 ἀρ. 724): «Δυὸ στρατιῶτες ἀπὸ τὸ ἴδιο χωριὸ ἐγύριζαν στὸν τόπο τους, ὅταν πῆραν τὴν ἄφεσί τους. Ὁ ἕνας ἦταν ἀλαφρόσκιωτος, τοῦ ἄλλου ὁ ἴσκιος ἦταν βαρύς. Ὅταν ἐκόντευαν νὰ φτάσουν 'ς τὸ χωριὸ μέσ' 'ς τὰ μεσάνυχτα, ὁ ἀλαφρόσκιωτος ἀκούει νὰ βελάζῃ μία γίδα, λέει τοῦ ἄλλου τί νἆναι αὐτό, ἐκεῖνος ὅμως δὲν εἶχε ἀκούσει τίποτα. Προχωροῦν λιγάκι καὶ ἀκούει χτύπους καὶ φωνές καὶ βλέπει νὰ πέφτουν πέτρες μπροστά του. Ἐφοβήθηκε καὶ ἄφησε τὸ σύντροφό του νὰ πάῃ ἐμπρὸς καὶ αὐτὸς ἀκολουθοῦσε ἀπὸ πίσω. Ἀλλὰ τότες οἱ πέτρες ἔπεφταν ἀπὸ πίσω του, καὶ μὴ ρωτᾶτε τί τράβηξε ὅσο νὰ φτάσουν 'ς τὸ χωριό. Αὐτὸς ὁ ἀλαφρόσκιωτος καὶ ἄλλες φορὲς ἔπαθε πολλὰ ὅμοια. Ἄλλοτε τὸν ἀκολουθοῦσαν ζαγαράκια ἄσπρα, ἀλ-

Digitized by Google

λοτε ἄλλα ζῶα. Καὶ μιὰ φορὰ εἶδε ς' τὸ δρόμο ἕνα κριὰ ι δεμένο, ἔπιασε τὸ σκοινὶ καὶ τὸ πήγαινε ς' τὸ σπίτι του· ἀλλὰ κεῖ ποὺ πήγαινε χάθηκε τὸ κριάρι, τοῦ 'φυγε καὶ τὸ σκοινὶ ἀπὸ τὸ χέρι του». Ἐκ τῆς περιγραφῆς τῶν παθημάτων τοῦ ἀλαφρόσκιωτου φαίνεται ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ὑγιῶν ψυχικῶς ἀνθρώπων. Οἱ κρότοι, τοὺς ὁποίους συνήθως ἀκούουν, αἱ φωναί, αἱ μουσικαὶ καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς παραδόσεις εἶναι συμπτώματα επιληπτικῶν καταστάσεων, καθὼς ἔδειξε πειστικῶς ὁ Ranke.

Ἀλαφροήσκιωτοι εἶναι καὶ οἱ *νεραϊδάρηδες* καὶ οἱ *ζουδιαρέοι*, οἱ λαϊκοὶ δηλονότι εἰδικοὶ ἰατροί, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν νὰ μάχωνται πρὸς τὰ ἔξωτικὰ καὶ νὰ τὰ ἀποδιώκουν ἢ τὰ *καρφώνουν* καὶ νὰ θεραπεύουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰς ἐξ αὐτῶν νόσους (*Πολίτης* ἔνθ. ἀν. σ. 1120). Εἶναι δὲ πολὺ πιθανὸν ὅτι καὶ οὗτοι, καθὼς καὶ οἱ συνάδελφοί των πρωτόγονοι ἰατροὶ τῶν κατὰ φύσιν λαῶν (Schamanters), ὅταν δὲν εἶναι ἀπατεῶνες, εἶναι πρόσωπα ὄχι ψυχικῶς ἰσόρροπα, ἀλλ' ὑποκείμενα εἰς διαφόρους νευρικὰς διεγέρσεις καὶ ὑπνωτικὰς ἐπιληπτικὰς καταστάσεις.

Τὴν μορφὴν τοῦ ἀλαφροήσκιωτου ἐχρησιμοποίησε καὶ ἐξιδανίκευσεν ἡ ποίησις τοῦ Σολωμοῦ εἰς τοὺς *Ἐλευθέρους Πολιορκημένους* (σχεδίασμα Γ'. ἀπόσπ 6 στ 15 κέ.). Αὐτὸς ἔχει τὴν δύναμιν νὰ βλέπῃ τὴ θεϊκιὰ καὶ φεγγαροντυμένη κόρη, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴ φωτόλουστη λίμνη.

> 'Αλαφροΐσκιωτε καλέ, γιὰ πὲς ἀπόψε τεῖδες'
> νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια!
> χωρὶς ποσῶ. γῆς, οὐρανὸς κι' θάλασσα νὰ πνένε,
> οὐδ' ὅσο κάν' ἡ μέλισσα κοντὰ 'στὸ λουλουδάκι
> γύρου σὲ κάτι ἀτάραχο, π' ἀσπρίζει μέσ' στη λιμνη
> μονάχο ἀνακατεύθηκε τὸ σιρογγυλὸ φεγγάρι,
> κι' ὄμορφη βγαίνει κορασιὰ ντυμενη με τὸ φῶς του.

Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν λέγεται **ἀλαφρόστοιχος** (*ἐλαφρόστοιχος* ἐν Σολωμον. Ἐθν. διβλ κ. 20 6) καὶ **ἀλαφροστοισειώτης** ἐν Κύπρῳ (*Πολίτου*, Παραδ σ. 1066), ὁ ἔχων ἐλαφρὸν στοιχεῖον, ἤτοι σκιὰν (βλ. στοιχεῖον). Ἐν Κρήτῃ δὲ **ἀλαφρόστρατος** (*Schmidt Volkeleben* σ. 167 σημ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω: *Πολίτου*, Μελέτη σ. 102, Ranke, Sage und Erlebniss ἐν Beuser. Hefte — *Σ. Κυριακίδου*, Αἱ ἀσθένειαι εἰς τὰς παραδόσεις, (Ἑλληνικὰ Α' σ. 140). ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ἀλαφρός, *ἀλαφρώνω* κ.τ.λ., βλ. **ἐλαφρός**. **ἐλαφρώνω** κ.τ.λ.

Ἀλαφρὸς *Ἀθανάσιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Γλυνίτσης τῆς Λοκρίδος, ψυχογιὸς τοῦ Δυοβουνιώτου, ἠγωνίσθη εἰς Μενδενίτζαν, Ὑπάτην, Βασιλικά, Στυλίδα, Ἁγίαν Μαρίναν, Νεβρόπολιν καὶ Ἀμπλιανην. Ἐπανειλημμένως ἐκτεθεὶς καὶ τραυματισθείς, διεκρίθη βραδύτερον καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Καραϊσκάκη. Τέλος εἰς τὴν Φοντάναν καὶ τὸν Ἀνηφορίτην ἔδειξεν ἐξαίρετον διαγωγήν. Γ. Δ Κ

ἀλαφρόστοιχος καὶ *ἀλαφρόστρατος* βλ. ἀλαφροησκιωτος.

ἀλάφρωμα (τό). Ἐγκατάλειψις βάρους τινὸς ἀπὸ φορτίον, τὸ ὁποῖον ἀδυνατεῖ τις ἢ τὸ ζῷον του νὰ μεταφέρῃ. Ὅταν οἱ ποιμένες κατέρχωνται εἰς τὰς πεδιάδας πρὸς παραχείμασιν ἢ ἀνέρχονται εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη πρὸς παραθερισμόν, ἐπειδὴ τὰ φορτηγά των εἶναι βαρέως φορτωμένα, μέρος τοῦ φορτίου τὸ ἀφήνουσι κάπου εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ (*ἀλάφρωμα*) καὶ ἀφοῦ ἐγκατασταθῶσιν ἐπανέρχονται καὶ τὸ παραλαμβάνουν· «ἄφησα κάμποσα ἀλαφρώματα στό...» (*Αἰτωλ.*) Δ. ΛΟΥΚ.

ἀλαφυραγώγητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ λαφυραγωγηθείς, ὁ τόπος (πόλις, χώρα, στρατόπεδον) ἀπὸ τοῦ ὁποίου δὲν ἀπήχθησαν λάφυρα, λεία.

Ἀλαχὰ (ἀραμαϊστὶ *Ἰλχατά*). Ἑβραϊκὴ λέξις δι' ἧς χαρακτηρίζεται τὸ νομικοθρησκευτικὸν μέρος τοῦ *Ταλμούδ*, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν *Ἀγαδα*, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ γνωμικὸν καὶ μυθολογικὸν μέρος αὐτοῦ. Ἤδη, πολὺ πρὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ δευτέρου Ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ δὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Μακκαβαίων, **οἱ** διάφοροι γραμματεῖς (*σοφερείμ*), οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν μελέτην τοῦ Μωσαϊκοῦ, καλουμένου, Νόμου, προσέθετον εἰς τὸ κείμενον διάφορα σχόλια καθιερώνοντες ταυτοχρόνως, ὡς ἀπόρροιαν τῶν τελευταίων, διάφορα νομοθετήματα πρὸς ἱκανοποίησιν νεωτέρων θρησκευτικοκοινωνικῶν ἀπαιτήσεων δίχως νὰ απομακρυνθῶσι, κατὰ τὸ λέγειν των, τοῦ πνεύματος τῆς «*Τορά*». Παρόμοιον τι ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἀπαγορευτικὴ διάταξις, θεσπισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Νεεμια, σχετικῶς μὲ τὴν εἰσαγωγὴν ἐμπορευμάτων εἰς παλαιστινιακοὺς λιμένας τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου.

Τὴν αὐτὴν τακτικὴν μετεχειρίσθησαν καὶ αἱ μέπειτα θεολογικαὶ σχολαὶ τοῦ Ἡλλὲλ καὶ Ἀκιμπᾶ, εἶτα δὲ αἱ Ἀκαδημίαι τῆς Ναρδέας (*Νεαρδὰ κατὰ Ἰώσηπ.*), Σώρας καὶ Πουμβεδιθὰς μέχρι τοῦ τέλους τῆς περιόδου τῶν *Tanaїm*. Αἱ ἀποφάσεις πρὸς καθιέρωσιν τῶν διαφόρων τούτων διατάξεων ἐλαμβάνοντο κατὰ πλειοψηφίαν συμφώνως πρὸς ταλμουδικὴν ἑρμηνείαν ἑνὸς ἐδαφίου τοῦ Δευτερονομίου (XXIII, 2). Τὰ πρακτικὰ τῶν διαφόρων αὐτῶν νομοθρησκευτικῶν συζητήσεων καὶ ἀποφάσεων κωδικοποιηθέντα ἀπετέλεσαν τὸ ἰδιάζον μέρος τοῦ *Ταλμοὺδ* ὅπερ καλεῖται *Ἀλαχά*.

Ἐν τῇ ἀπεράντῳ ταύτῃ θρησκευτικῇ ἐγκυκλοπαιδείᾳ, τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα, νομοθρησκευτικὸν ἀφ' ἑνὸς (Ἀλαχὰ) καὶ μυθοπλαστικὸν ἀφ' ἑτέρου (Ἀγαδὰ) δὲν συναντῶνται κεχωρισμένα, ἀλλ' ἀτάκτως πως συμμιγνύονται εἰς κάθε σελίδα τοῦ Ταλμούδ.

Ἐν τούτοις διάφοροι μεταγενέστεροι Ταλμουδισταὶ λόγιοι, ὡς ὁ Μαϊμονίδης, ὁ Καρὼ κ. ἄ., περισυνέλεξαν ἐπιμελῶς τὰς διαφόρους «*Ἀλαχ-ὼτ*», εἰς ἰδιαίτερα συστηματικὰ συγγράμματα (*Γιὰντ Χαζακά, Τουρείμ, Σιουλχὰν - Ἀρούχ*) ἅτινα καὶ μέχρι σήμερον προσφέρουσι πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὰς ἐλευθέρας κριτικὰς ἐρεύνας περὶ τὸ θρησκευτικὸν ἰουδαϊκὸν δίκαιον.

Ὁ συνήθης ὅρος: «*Ἀλαχὰ τοῦ Μωϋσέως ἐκ Σιναΐ*» (Ἀλαγὰ λὲ-Μωσσὲ μὶ-Σιναΐ) χαρακτηρίζει ὡρισμένας παροιμίας φύσεως διατάξεις ἐπὶ τῶν ὁποιων οὐδεὶς ὑπαινιγμὸς γίνεται ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου, ἀλλ' ἐγένετο προφορικῶς μόνος λόγος — κατὰ τὸν ἰσχυρισμὸν τῆς ἑβραϊκῆς θεολογίας— ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιναΐ. Τυγχάνει αὐτονόητον ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ἰσχυρισμὸς σκοπὸν εἶχε νὰ ἑδραιώσῃ τὸ κράτος τῶν ἐξωμωσαϊκῶν τούτων διατάξεων. ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ

Ἀλαχάνσε (Alahance) [*Ἀστρον.*]. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τουτο ἢ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Istusc* φέρεται εἰς τοὺς ἀλφονσείους πίνακας ὁ ἀστερισμὸς τοῦ *Βέλους* (Sagitta). Κατὰ τὸν Grotius ἡ τελευταία ἐπωνυμία προέρχεται ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ *Ὀϊστός*. Ὑπὸ τοῦ Οὐλοὺγ Βὲη καὶ τῶν Ἀράβων ἀστρονόμων ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Βέλους ἐκαλεῖτο *Ἐλ-Σάαμ* (El-Sahm), οὕτω δὲ φέρεται καὶ ἐπὶ τῆς ἐν Δρέσδῃ ἀραβικῆς σφαίρας τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ λέξις *Ἀλχάνσε* δὲν ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἀραβικὰ λεξικά, κατὰ τὸν Scaliger ὅμως (σελ. 478) φαίνεται μᾶλλον ἑβραϊκῆς προελεύσεως. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

Ἀλάχμαρ, *Μωχάμμετ-μπὲν* —. Ἱδρυτὴς τοῦ μουσουλμανικοῦ βασιλείου τῆς Γρενάδης, κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα. Κατελέγετο μεταξὺ τῶν Ἀράβων ἐκείνων στρατηγῶν καὶ ἡγεμονίσκων τῆς Ἱσπανίας, οἵτινες κατέτριβον τὰς ὑπολειπομενας εἰς αὐτοὺς ἐλαχίστας δυνάμεις διὰ νὰ παραβλάπτουν ἀλλήλους πρὸς ὄφελος τῶν Χριστιανῶν βασιλέων, τῶν ἀνακτώντων μικρὸν κατὰ μικρὸν τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον. Ὁ Ἀλάχμαρ συνέλαβε τὸ τολμηρὸν σχέδιον νὰ ἑνώσῃ ὑπὸ τὴν διοίκησίν του ὅλα τὰ μουσουλμανικὰ κρατίδια τὰ ὁποῖα δὲν εἶχαν εἰσέτι περιπέσει εἰς χεῖρας τῶν Χριστιανῶν. Ἀφοῦ κατέλαβε λοιπὸν τὴν Γρενάδαν, ἐπολιόρκει στενώτατα ἐν αὐτῇ τὴ Μουρκία τὸν υἱὸν τοῦ ἀντιπάλου του Βὲν-Χοὺδ, ὅταν οὗτος, διὰ νὰ μὴ περιπέσῃ εἰς χεῖρας τοῦ ἀμειλίκτου καὶ φανατικοῦ του ἀντιπάλου, διεμήνυσεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Καστίλλης, ὅτι καθίσταται ὑποτελὴς αὐτοῦ. Ὁ πρὸς προστασίαν τοῦ Βὲν - Χοὺδ ἰνφάντης δὸν Ἀλφόνσος ὄχι μόνον ἔσπευσε νὰ ἀποδεχθῇ τὴν προσφοράν, ἀλλὰ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυροῦ στρατεύματος μετέβη αὐτοπροσώπως ἵνα λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ πολιορκητοῦ ὁ Ἀλάχμαρ ἐγένετο πολιορκούμενος. Καὶ ἀφοῦ ἐπὶ ὁλόκληρον ἔτος καρτερικῶς ἠμύνθη, ἐν τέλει ἠναγκάσθη νὰ ὑποταχθῇ καὶ αὐτός. Μεταβὰς δὲ κατὰ τὸ ἔθος, ἄνευ συνοδείας, εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ δὸν Ἀλφόνσου, ἠσπάσθη τὰς χεῖρας του εἰς ἔνδειξιν ὑποτελείας. Τοῦτο ηὐχαρίστησε τὸν βασιλέα τῆς Καστίλλης Φερδινάνδον, ὅστις, εἰς ἀνταμοιβήν, παρεχώρησεν εἰς τὸν Ἀλάχμαρ τὴν Γρενάδαν, ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν του, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν πληρωμῆς φόρου τινὸς καὶ παροχὴν στρατιωτικοῦ σώματος ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης. Μολονότι ὑποτελὴς καὶ ὑπόφορος τοῦ βασιλέως τῆς Καστίλλης, ὁ Ἀλάχμαρ ἔθεσε τὰς βάσεις τοῦ βασιλείου τῆς Γρενάδης, ὅπερ κατέληξε νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην ἰσχὺν ὀλίγον κατόπιν. Τὸ βασίλειον τοῦτο κατέστη τὸ καταφύγιον τῶν ἐκ διωγμῷ Μουσουλμάνων τῶν ἄλλων περιφερειῶν τῆς Ἱσπανίας, τῷ δὲ 1266 ὅ,τι ἀπέμενεν εἰς Μουσουλμάνους ἐν Ἱσπανίᾳ ἔζη ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Ἀλάχμαρ. Οὗτος συμπεριεφέρθη μὲ τόσην σύνεσιν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς γείτονάς του, ὥστε μεγάλως ἐξετιμᾶτο παρ' αὐτῶν καὶ εἶχε προκαλέσει γενικὸν τὸν σεβασμόν. Χάρις εἰς τὴν ἐπιβολήν του, πολλὰς μουσουλμανικὰς ὑποθέσεις προήσπισε παρὰ τοῖς Ἱσπανοῖς. Ἡ ἀπόλυτος γαλήνη, ἧς ἔχαιρεν ἡ Γρενάδα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του καὶ μέχρι τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1273 ἐπελθόντος θανάτου του, ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐγκαθιδρύσῃ ἀσφαλῶς τὸ συσταθὲν βασίλειόν του. Ἐπροστάτευσε τὰς τέχνας, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν του ἔργων τὸ κράτιστον θεωρεῖται καὶ ἡ περίφημος *Ἀλάμπρα*. Γ. Δ. Κ.

Ἀλαχουέλα (Alajuela). Πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τῆς δημοκρατίας Κοσταρίκας ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἀμερικῇ, ἐκτισμένη ἐντὸς πεδιάδος ἐπὶ ἑνὸς βραχίονος τοῦ ποταμοῦ Ρίο - Γκράντε. Ἀπέχει 22 χιλιομ. δυτικῶς τοῦ Σὰν - Ζοζέ, διενεργεῖται δὲ ἐν ταύτῃ μέγα ἐμπόριον καφὲ καὶ σακχάρεως. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλαχουέλα εὑρίσκονται τὰ χρυσωρυχεῖα *Αγουακάτε* Πληθυσμὸς τῆς πόλεως 6.500. Τῆς ἐπαρχίας 106,760. Ε. Σ.

ἀλαχτάριστος, —*η*, —*ο*· (δημοτ.)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δὲν ἐπιθυμεῖ τις σφοδρῶς· «*τίποτε δὲν τρώει ἀλαχτάριστο*».

ἀλαψανίδα [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τῆς *κράμβης τῆς Τουρνεφορτείου* (Brassica Tournefortii). Σ. Μ.

Ἄλβα [*Ἀρχ.*]. Πόλις τῆς Κρήτης ὑπὸ Στεφάνου Βυζαντίου ἀναφερομένη.

Ἄλβα (Alba) [*Ἀρχ.*]. 1) Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας πρὸς ΝΑ τοῦ Σολορίου ὄρους (Σιέρα Νεβάδα). Ὁ Πτολεμαῖος τὴν ὠνόμαζεν *Ἄβουλα*. Νῦν *Ἄμπλα* (Abla).

2) Πόλις ἐπίσης τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Β'. 6,66). Νῦν *Σαλβατιέρρα*. Ε. Σ.

Ἄλβα (Alva). Πόλις τοῦ Clackmannshire τῆς Σουηδίας, ἑπτὰ μίλλια ΒΑ τοῦ Stirling. Ἔχει μεγάλα ἐργοστάσια μαλλίνων εἰδῶν καὶ νηματουργεῖα. Πλησίον τῆς Ἄλβας κεῖται τὸ «Ἄλβα Glen», ἀξιοσημείωτον διὰ τὸν καταρράκτην του. Κάτοικοι 4,332. Ε. Σ.

Ἄλβα Αὐγούστα (Alba Augusta). Ἀρχαία πόλις τῆς Ναρβωνικῆς Γαλατίας δεξιὰ τοῦ Ροδανοῦ (Πλίν. ΙΙΙ. 36 — XIV, 43). Νῦν *Ἄπς* (Aps).

Ἄλβα Βασιλικὴ (Alba Regia). Ἡ σημερινὴ πόλις τῆς Οὐγγαρίας *Székesfejervar*

Ἄλβα, *δοὺξ τῆς*—. Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Ἄλβα εἶναι γνωστὸς ὁ Ἱσπανὸς στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς Fernando Alvarez de Toledo. Γεννηθεὶς τῷ 1508 κατετάχθη νεώτατος εἰς τὸν στρατὸν καὶ διεκρίθη εἰς τοὺς πρώτους πολέμους τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε'. Ἀργότερον διωρίσθη ἀρχιστράτηγος ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλὰ μόλις εἰς ἡλικίαν ἑξήκοντα ἐτῶν ἀνέλαβε τὴν ὑπηρεσίαν ἥτις κατέστησεν αὐτὸν διάσημον. Τῷ 1567 Φίλιππος Β' ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας διώρισε τὸν Ἄλβα κυβερνήτην τῶν Κάτω Χωρῶν, αἵτινες ἤπειλουν ἐπανάστασιν πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐναντίον τῶν καταπιεστῶν τῶν συνταγματικῶν δικαιωμάτων των καὶ τῆς τυραννίας τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Ὁ τραχὺς στρατιωτικὸς Ἄλβα ἕνα τρόπον καταστολῆς τῆς ἐξεγέρσεως ἐγνώριζε· τὸν διὰ τῶν ὅπλων. Συνέστησεν ἀμέσως ἔκτακτον δικαστήριον καὶ τόσον σκληρῶς προσηνέχθη ὥστε ἡ στάσις ἐξερράγη. Τῷ 1568 ἀπόσπασμα Ἱσπανῶν τοῦ Ἄλβα ἡττήθη ὑπὸ δυνάμεως στασιαστῶν τοῦ Heiligeree. Ὁ Ἄλβα τότε συνέλαβε καὶ ἀπεκεφάλισε τὸν κόμητα Egmont καὶ τὸν ναύαρχον Horn οἵτινες ἐτόλμησαν νὰ ἀντιταχθοῦν κατὰ τῶν βιαίων μεθόδων του, ἀνέλαβε δὲ ὁ ἴδιος τὴν ἀρχηγίαν τῶν στρατευμάτων. Ἐπηκολούθησεν ἀγρία τρομοκρατία. Ὁ Ἄλβα ἐπέβαλε πρὸς τιμωρίαν τῆς ἐξεγέρσεως τεραστίους φόρους, οἵτινες ὀλίγον δεῖν κατέστρεφον τὸ ἐμπόριον τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ τὰς μεγάλας ἐκ τούτου προσόδους τοῦ κυρίου του, μόνον δὲ ὅτε ἡ καταστροφὴ ἐράνη ἄμεσος ἦρε τὴν φορολογίαν ταύτην. Ὁ Ἄλβα ἐπίστευεν ὅτι αἱ Κάτω Χῶραι εἶχον ἡσυχάσει καὶ ὅτι ἡ στάσις εἶχε συντριβῆ, ὅτε νέα ἐξερράγη τῷ 1572. Αἱ πόλεις τῶν βορείων ἐπαρχιῶν ἔκλεισαν τὰς πύλας των εἰς τοὺς Ἱσπανούς, εἰς δὲ τὰ νότια οἱ στασιασταὶ κατέλαβον τὴν Μόνς. Ἂν καὶ ἡ Μόνς μετ' ἄλλων πόλεων ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν, ἡ Ἀλκμααρ ἀνθίστατο ἐρρωμένως καὶ οἱ Ἱσπανοὶ ἠναγκάσθησαν ἐκεῖ νὰ ὑποχωρήσουν.

Φερνάνδος Ἀλβαρέζ, δοὺξ τῆς Ἄλβα.

Ὁ Φίλιππος Β' κατανοήσας τέλος ὅτι ἡ περαιτέρω ἐπιβολὴ τῶν μεθόδων τοῦ Ἄλβα θὰ ἦτο ἐπιζήμιος, ἀνεκάλεσεν αὐτὸν τῷ 1573 καὶ ἔστειλεν εἰς ἀντικατάστασίν του τὸν πολιτικώτερον Requesens. Ὁ Ἄλβα ἀπεσύρθη τότε τῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ τῷ 1580 ἀνεφάνη πάλιν, ἵνα ἐξαναγκάσῃ τὴν Πορτογαλίαν εἰς ὑποταγὴν εἰς τὸν Φίλιππον. Ἀπέθανεν ἐν Thomar τὴν 12ην Ἰανουαρίου 1583. Ε. Σ.

Ἄλβα Ἰουλία (Alba Julia). Ἀρχαία ὀνομασία τῆς ἐν Τρανσυλβανίᾳ πόλεως Κάρλσμπουργ. Πρότερον ἐν Οὐγγαρίᾳ ἦτο γνωστὴ ὡς *Gyula Fehérvar*, προσαρτηθεῖσα ὅμως τῷ 1918 εἰς τὴν Ρουμανίαν ἔλαβε τὸ ὄνομα ὅπερ εἶχεν ὡς ρωμαϊκὴ ἐπαρχία καλουμένη καὶ Ἄπουλον. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μάρου, 48 μίλλια πρὸς Ν. τοῦ Cluj. Ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως εὑρίσκεται ὁ καθεδρικὸς ναός, ἐν ᾧ εἶναι ὁ τάφος τοῦ θεμελιωτοῦ τῷ Ἰωάννου

Digitized by Google

Οὐνυάδου. Εἶναι ἕδρα ρωμαιοκαθολικοῦ ἐπισκόπου. Ἐν Ἄλβᾳ Ἰουλίᾳ ἐστέφθη τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1922 ὁ Φερδινάνδος ὡς βασιλεὺς ὅλων τῶν Ρουμάνων. Κάτοικοι 11.000. —ρ

Ἄλβα Λόγγα (Alba Longa). Ἀρχαία πόλις τοῦ Λατίου ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τῆς Ἀλβανίδος λίμνης, 25 περίπου χιλιόμετρα ΝΑ τῆς Ρώμης. Ἦτο ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν λατινικῶν πόλεων καὶ ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁμοσπονδίας αὐτῶν. Κατεστράφη ἐπὶ Τύλλου Ὀστιλίου ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. ἀπὸ τῆς καταστροφῆς της δὲ χρονολογεῖται ἡ ἐπὶ τοῦ Λατίου ἡγεμονία τῆς Ρώμης. Ὑπὸ πολλῶν τοπογράφων ἐτοποθετεῖτο μεταξὺ τοῦ Ἀλβανοῦ ὄρους καὶ τῆς Ἀλβανίδος λίμνης, κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Διονυσίου (I, 66), ὅπου σήμερον εὑρίσκεται τὸ μοναστήριον Palazzlo. Ἡ τοποθεσία ὅμως αὕτη εἶναι λίαν ἀκατάλληλος διʼ ἀρχαίαν πόλιν καὶ δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Λιβίου «ab situ porrectae in dorso urbis Alba Longa appelata». Ἡ θέσις τῆς Ἄλβα Λόγγα πρέπει μᾶλλον νὰ ζητηθῇ εἰς τὴν δυτικὴν ὄχθην τῆς λίμνης, ὅπου εἶναι τὸ νῦν Castel Gandolfo, πρὸς βορρᾶν τοῦ ὁποίου ἀνεσκάφη καὶ τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς νεκροπόλεως τῆς Ἄλβα Λόγγα. Τοῦτο ἄλλωστε δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ καὶ ἐκ τοῦ Pro Milone λόγου τοῦ Κικέρωνος, λέγοντος ὅτι πρὸς κατασκευὴν τῆς ἐπαύλεως τοῦ Κλωδίου κατεστράφησαν βωμοὶ καὶ ἱερὰ ἄλση τῆς Ἄλβας. Ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως οὐδὲν διεσώθη πλὴν τῆς νεκροπόλεώς της, οἱ τάφοι τῆς ὁποίας καλύπτονται ἀπὸ στρῶμα πεπερίτου λίθου πάχους 3 ποδῶν.

Μέγα μέρος τῆς θέσεως ταύτης ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας περιλαμβάνον, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, καὶ ὁλόκληρον τὴν λίμνην. ὁ δὲ Δομιτιανὸς ἠρέσκετο ἰδιαιτέρως νὰ διατρίβῃ ἐνταῦθα. Ἡ αὐτοκρατορικὴ ἔπαυλις ἔκειτο ἐκεῖ ὅπου σήμερον ἡ Villa Barberini εἰς Castel Gandolfo, ὅπου καὶ σῴζονται ἀρκετὰ ἐρείπια. Πρὸς βορρᾶν ἦτο τὸ στρατόπεδον τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς μὲ λουτρά, ἀμφιθέατρον καὶ μεγάλην δεξαμενήν. Ἐδῶ ἑδρεύεν ἡ Legio II Parthica, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου. Εἰς τοὺς τάφους στρατιωτῶν τῆς λεγεῶνος ταύτης εὑρέθησαν νομίσματα τοῦ Μαξεντίου, τὸ δὲ Liber Pontificalis ἀναφέρει ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἔδωκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀλμπάνο «Omnia scheneca deserta vel domos intra urbem Albanensem».

Ἡ Ἄλβα Λόγγα ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἀσκανίου, υἱοῦ τοῦ Αἰνείου, τῷ 1152 π. Χ. εἰς τὴν θέσιν ὅπου ὁ Αἰνείας εὗρεν, ὅπως προεῖπεν ὁ χρησμός, λευκὴν σῦν ἀκολουθουμένην ἀπὸ τριάκοντα δέλφακας. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀσκανίου τὸν διεδέχθησαν εἰς τὸν θρόνον ἐπὶ 250—400 ἔτη μέχρι τῆς καταστροφῆς της, κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειράν: Ἀσκάνιος, Σύλβιος Πόστουμος 29 ἔτη, Αἰνείας Σύλβιος 31, Λατῖνος 39, Ἄτυς 28, Κάπυς 28, Καλπητὸς 13, Φιβερῖνος 8, Ἀγρίππας 38, Ρωμύλος 19, Ἀβεντῖνος 13, Πρόκας 23, Νουμήτωρ 31, Ἀμούλιος 14.

Ὁ Ρωμύλος ἦτο ἀπόγονος τῆς ἐν Ἄλβα Λόγγᾳ βασιλευούσης δυναστείας, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ, ὅπως ὑποτεθῇ ὅτι ἡ Ρώμη ἦτο ἀποικία ἀλβανή. Ἡ Ἄλβα Λόγγα ὅμως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἵδρυσιν πολλῶν πόλεων τῶν περιχώρων, ὡς τοῦ Νομέντου, τῶν Γαβίων, τῆς Φιδήνης, τῆς Κολλατίας, τῆς Πομητίας κτλ. Μετὰ τὴν καταστροφήν της ὑπὸ τοῦ Τύλλου Ὀστιλίου, τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων της μετεφέρθησαν εἰς Ρώμην, ὅπου τινὲς ἐγένοντο ἀρχηγοὶ εὐγενῶν οἴκων, ὡς τῶν Φαβίων, τῶν Τυλίων, τῶν Σερβιλίων, τῶν Κοϊντίων κτλ. Ἡ πόλις κατεσκάφη ὁλόκληρος πλὴν τῶν ναῶν της διατηρηθέντων μέχρι τοῦ Αὐγούστου. Τὸ ὄνομά της Ἄλβα διέσωσαν τὸ παρʼ αὐτὴν ὄρος καὶ ἡ λίμνη. Ε. Σ.

Ἄλβα Πομπηΐα. Ἀρχαία ἰταλικὴ πόλις, ἡ σημερινὴ Ἄλμπα (βλ. λ.).

Ἄλβα Φουκεντία (Alba Fucentia ἢ Alba Fucens). Ἀρχαία ἰταλικὴ πόλις ἐκτισμένη ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως ὕψους 3347 ποδῶν μεταξὺ τοῦ ὄρους Βελίνο (monte Venno) καὶ τῆς λίμνης Fucin, 4 μίλλια Β τοῦ Ἀβεϊζάνο (Avezzano). Ἀρχικῶς ἀνῆκεν εἰς τοὺς Αἰκούους, ἀλλʼ ἕνεκα τῆς στρατηγικῆς σπουδαιότητος τῆς θέσεώς της κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, οἵτινες ἐγκατέστησαν ἐκεῖ τῷ 304 π. Χ. 6 000 ἀποίκους. Ἦτο ἐκτισμένη ἐπὶ τριῶν πλησίον ἀλλήλων λόφων καὶ ἀπετέλει διὰ τοὺς Ρωμαίους τὸ κέντρον ἀμύνης τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας. Διεσχίζετο ὑπὸ τῆς Βαλερίας ὁδοῦ (Via Valeria), ἥτις ἔφερεν ἀπὸ Τίβολι εἰς Κορφίνιον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σαμνιτῶν. Κατὰ τὸν δεύτερον Καρχηδονιακὸν πόλεμον ἡ Ἄλβα Φουκεντία παρέμεινε κατʼ ἀρχὰς πιστὴ εἰς τὴν Ρώμην, ἀλλʼ ὕστερον ἠρνήθη νὰ στείλῃ ἐπικουρίας, τιμωρηθεῖσα διὰ τὸν λόγον αὐτόν. Ἀργότερον ἡ Ἄλβα ἐχρησίμευσεν ὡς τόπος φυλακίσεως ἐπισήμων αἰχμαλώτων, ὡς τοῦ Σύφακος τῆς Νουμιδίας, τοῦ Περσέως τῆς Μακεδονίας, τοῦ Βιτουΐτου, βασιλέως τῶν Ἀρβέρνων. Ἡ πόλις ἤκμασεν ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἐν αὐτῇ εὑρεθεισῶν ἐπιγραφῶν. Τὰ ἀρχαῖα ὀχυρώματά της διατηροῦνται κάλλιστα. Τὰ ἐξωτερικὰ τείχη ἔχοντα περιφέρειαν δύο περίπου μιλλίων εἶναι ἐκτισμένα κατὰ τὸ πολυγωνικὸν σύστημα δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῶς τον χρόνον τῆς κτίσεώς των. Πρὸς βορρᾶν ὑπάρχει, εἰς μῆκος 150 ὑαρδῶν, τριπλῆ γραμμὴ ὀχυρωμάτων μεταγενεστέρας ἐποχῆς, πιθανῶς προστεθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀποίκων. Ἐντὸς τῶν τειχῶν οὐδὲν σχεδὸν κτίριον τῆς ἐποχῆς ταύτης σῴζεται. Ἀνασκαφαὶ συστηματικαὶ δὲν ἔχουν γίνει, ἀλλὰ ἴχνη κτιρίων καὶ ὁδῶν διακρίνονται, καθὼς καὶ ἐκτεταμένον σύστημα ὑπογείων διόδων, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα συγκοινωνούσων μετὰ τῶν ὀχυρωμάτων. Ἐπὶ τοῦ λόφου, εἰς τὴν δυτικὴν ἄκραν, ὑψοῦτο ἀρχαῖος ναός· ἐπὶ τοῦ ναοῦ τούτου μεταγενεστέρως ἐκτίσθη ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Πέτρου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ ἀρχαῖοι κίονες. Εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Ἄλβας ὑπάρχει νῦν ὁμώνυμος πολίχνη. Ἡ ἐκκλησία της τοῦ Ἁγίου Νικολάου κατέχει ἀξιοσημείωτον σταυροθήκην τῆς 11ης ἑκατονταετηρίδος καὶ ξύλινον τρίπτυχον κατʼ ἀπομίμησιν τοῦ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ μὲ σμάλτον, τοῦ 13ου αἰῶνος. Ε. Σ.

Ἀλβαϊαζέρε (Alvaïazere). Πόλις τῆς Πορτογαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λεϊρίᾳ. Κάτοικοι 10 250.

Ἄλβαινα. Χωρίον ἀποτελοῦν κοινότητα τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτοικοι 803. Κλίμα ἐξαίρετον· παραγωγὴ ὀπωρικῶν μεγάλη Α. Κ. Χ.

Ἄλβανα *[Ἀρχ.]*. Πρωτεύουσα τῆς ἐν Καυκάσῳ Ἀλβανίας ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Κασπίας θαλάσσης (Πτολ. Ε', 12, 2. Η, 19, 8).

Ἀλβάνα (Μαργαρίτα Ματθίλδη Ἀλβάνα Μηνιάτη). Διάσημος Ἑλληνὶς συγγραφεὺς τοῦ 19ου αἰῶνος, γράψασα τὰ ἔργα της εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ τὴν γαλλικήν. Ἐγεννήθη τῷ 1821 — ὁ Schuré ἐσφαλμένως σημειώνει τῷ 1831 — εἰς τὴν Κέρκυ-

Προσωπογραφία τῆς Ἀλβάνα Μηνιάτη.

ραν, κόρη τοῦ Δημητρίου Ἀλβάνα, τοῦ καταγομένου ἀπὸ τὴν εὐγενῆ ἠπειρωτικὴν οἰκογένειαν, τῆς ὁποίας μέλη κατέφυγαν κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ἄλλα εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἄλλα εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ τῆς Αἰκατερίνης Παλατιανοῦ, ἀνηκούσης ἐπίσης εἰς εὐγενῆ οἰκογένειαν.

Ἀνεψιὰ ἐκ μητρὸς τῆς Νίνας Παλατιανοῦ, τῆς ὡραίας Ἑλληνίδος συζύγου τοῦ σὲρ Ἄδαμ, τοῦ Ἄγγλου ἁρμοστοῦ τῆς Ἰονίου ἐπικρατείας ἀπὸ τοῦ 1824 μέχρι τοῦ 1832, υἱοθετήθη ὑπὸ τοῦ φιλέλληνος λόρδου. Ὅταν κατὰ τὸ 1832 ὁ Ἄδαμ ἐστάλη Κυβερνήτης τοῦ Μαδρὰς τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, παρέλαβε μετὰ τῆς συζύγου του καὶ τὴν θετήν του κόρην. Τὸ πρωϊμώτατα ἐκδηλωθὲν ζωηρὸν πνεῦμα τῆς Μαργαρίτας, ἡ ὀξεῖα ἀντίληψις, ἡ βαθεῖα παρατηρητικότης καὶ ἡ φυσικὴ εὐαισθησία της ἐκ τῶν ὡραίων φαινομένων, ἀποκαλύπτονται ἐκ τῶν γραφεισῶν εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά της ἐντυπώσεων τῆς παιδικῆς της ἡλικίας εἰς τὴν Κέρκυραν, τὴν ὁποίαν ἄφησεν εἰς ἡλικίαν μόλις δέκα ἐτῶν. Αἱ περιγραφαὶ τῆς οἰκογενειακῆς καὶ τῆς δημοσίας κερκυραϊκῆς ζωῆς, ἡ λαμπρὰ σελὶς ὅπου δίδει τὴν γραφικὴν εἰκόνα τοῦ ἑλληνικοῦ χοροῦ, τὸν ὁποῖον εἶδε μόνον εἰς ἐκείνην τὴν ἡλικίαν, χορευόμενον ἀπὸ τοὺς καταφεύγοντας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Κέρκυραν πολεμιστὰς καὶ ἀπὸ τοὺς πρόσφυγας τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας, εἶναι ἡ ὡραία πρώτη ἀπόδειξις τοῦ γνησίου ταλάντου της, τοῦ ἐκδηλωθέντος ἀργότερα τόσον θαυμαστῶς.

Τὸ λεπτὸν πνεῦμά της ηὐτύχησε νʼ ἀναπτυχθῇ ὑπὸ τὰς εὐμενεστέρας συνθήκας. Μετὰ τὴν κατὰ τὴν παιδικήν της ἡλικίαν ἐπίδρασιν τῶν παραδόσεων καὶ τῶν πατριαρχικῶν ἠθῶν τῆς οἰκογενείας της, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλει τὸ ὅτι δὲν ἐλησμόνησε ποτὲ ὅτι ἦτο Ἑλληνίς, ἀνετράφη, ἐμορφώθη, καὶ ἐμεγάλωσε, χάρις εἰς τὸ περιβάλλον καὶ τὴν στοργικὴν φροντίδα τοῦ θετοῦ πατρός της, ὅπως αἱ κόραι τῶν εὐγενῶν Ἄγγλων τῆς ἐποχῆς της. Ἡ διαμονή της μέχρι τῆς πρώτης της νεότητος εἰς τὸ ἰνδικὸν Μαδρὰς καὶ ἡ ἐπικοινωνία της μὲ τὸν κόσμον ἐκεῖνον τῆς Ἀνατολῆς, τὸν ἐξακολουθοῦντα νὰ ζῇ εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ θεοσοφισμοῦ τῶν παραδόσεων τοῦ Βούδδα, ἐκαλλιέργησαν τὴν ρωμαντικὴν καὶ μυστικοπαθῆ της διάθεσιν καὶ τὴν ἔκαμαν νὰ ζητῇ πᾶσαν ἐξήγησιν φαινομένου καὶ κάθε λύσιν προβλήματος ἠθικοῦ καὶ αἰσθητικοῦ διὰ τῆς κλειδὸς τῆς μεταφυσικῆς. Ἡ αἰσθηματική κλίσις της πρὸς τὸν Σικελὸν διδάσκαλόν της καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου ὑπὸ τῶν οἰκείων της εἶχε κακὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ὑγείας της, τῆς πάντοτε εὐαισθήτου λόγῳ τοῦ κλίματος τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ ὁ λόρδος Ἄδαμ ἠναγκάσθη νὰ τὴν ἀποστείλῃ μαζὺ μὲ τὴν θείαν της εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ λαίδη Ἄδαμ ἐπροτίμησεν ὡς τόπον διαμονῆς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου τὰς ἐπανεῦρεν ὁ παραιτηθεὶς μετʼ ὀλίγον τῆς θέσεώς του λόρδος.

Ἡ Ρώμη μὲ τὰ μνημεῖά της καὶ τὴν αἰωνίαν ζωήν της ὑπῆρξε διὰ τὴν νεαρὰν κόρην ἡ μεγάλη σχολὴ τῆς ἱστορίας. Γαλουχηθεῖσα μὲ τὴν λατρείαν τοῦ ὡραίου καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ εἰς τὰς δύο μεγάλας ἑστίας τοῦ καλοῦ, τῆς θρησκείας καὶ τῆς φιλοσοφίας, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἰνδίας, δὲν εὑρῆκεν ἐνδιαφέρον ἀμέσως εἰς τὸν κολοσσαῖον πίνακα τῶν ἀρχαίων ἐρειπίων καὶ τοῦ συνεχιζομένου πολιτισμοῦ τῆς αἰωνίας πόλεως. Ἡ ἱστορία σχεδὸν δὲν τὴν ἐνδιέφερε τότε. Ἀλλὰ τὸ μυστήριον τῆς γνώσεως τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ πολιτισμένου ἀνθρώπου εἰς ἓν ἀπὸ τὰ λαμπρότερα στάδιά του ὅπως ἡ Ρώμη, δὲν ἐβράδυνε νὰ τὴν γοητεύσῃ καὶ ἡ πνευματική της ἀνησυχία εὑρῆκε ταχύτατα νέας ἱκανοποιήσεις. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσι ἐτῶν πλέον αἱ γνώσεις της αἱ ἱστορικαὶ καὶ καλλιτεχνικαὶ ἦσαν ἐκπληκτικαί. Ἐπεσκέπτετο τοὺς περισσότερον διακεκριμένους τότε καλλιτέχνας εἰς τὰ ἐργαστήριά των καὶ ἐμελέτα εἰς τὰ μουσεῖα τʼ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας τέχνης, τὰ ἔργα τῶν διδασκάλων τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἔζησε τὴν ζωὴν τῆς Ρώμης ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν ἐκδοχὴν τοῦ ὅρου. Ἐν τούτοις δὲν ἔπαυσε τὰς μεταφυσικὰς μελέτας, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἐσπούδαζε τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, καὶ ἐπὶ πολὺ ἀπησχολήθη μὲ τὸν πολυθρύλητον ζωικὸν μαγνητισμόν, ἢ μεσμερισμόν, τοῦ ὁποίου τὰ φαινόμενα εἶχαν καταπλήξει τὴν φαντασίαν της. Τὰ ταξίδιά της ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὸ Λονδῖνον, τοὺς Παρισίους, τὴν Ἑλβετίαν καὶ τὴν Κέρκυραν, ὅπου ἔμεινε ἕνα μόνον μῆνα κατὰ τὸ 1841, ηὔρυναν τὰς ἐντυπώσεις της καὶ τὸν κόσμον τῶν γνωριμιῶν της. Ἐγνώρισε τὸν διάσημον Δανὸν γλύπτην Τυβάλσεν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του. Καὶ τόσην ἐντύπωσιν ἔκαμεν εἰς τὸν μέγαν γέροντα ἡ μόρφωσις καὶ ἡ αἰσθητική της, ὥστε εἰς μακρὰς συνομιλίας μαζύ της, ἀφοῦ τῆς ἔδειξεν ὅλα τὰ ἔργα του, τῆς ἀνέπτυξε τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης. Ἀργότερα ὁ γλύπτης Γύψον ἔκαμεν ἀπὸ μάρμαρον τῆς Καρράρας τὴν προτομήν της εὑρισκομένην εἰς τὸ βρεττανικὸν μουσεῖον τοῦ Λονδίνου.

Ἡ Μαργαρίτα Ἀλβάνα ἦτο εἰκοσιδύο ἐτῶν, ὅταν ὑπανδρεύθη μὲ τὸν νεαρὸν Κεφαλλῆνα Γεώργιον Μηνιάτην εὑρισκόμενον εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ σπουδάσῃ ζωγραφικήν. Ὁ γάμος αὐτὸς ὀφειλόμενος εἰς ἐκλογὴν αὐτῆς τῆς ἰδίας ἐξέπληξε τὴν ἀριστοκρατικὴν ρωμαϊκὴν κοινωνίαν, διότι ὁ Μηνιάτης ἦτο πτωχὸς καὶ μὲ ἀβέβαιον μέλλον, καὶ πολλοὶ νέοι ἐπιφανῶν οἰκογενειῶν εἶχον ζητήσει τὴν χεῖρα τῆς διακεκριμένης ἤδη εἰς τὸν διανοούμενον κόσμον καὶ πολυφέρνου θετῆς κόρης τοῦ σὲρ Ἄδαμ. Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς συζυγικῆς της ζωῆς τὰ ἀπερρόφησε τὸ αἴσθημα τῆς μητρότητος. Ὁ θάνατος τῆς κόρης της Ἑλένης, ἡ ὁποία ἦτο φαινόμενον παιδικῆς διανοητικότητος, τὴν κατέθλιψεν, ἀλλὰ ἡ δοκιμασία αὐτὴ ἐπενήργησε δραστικῶς, διότι ἐνίσχυσε τὴν ἀρχικὴν πίστιν της «εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν ψυχήν», καὶ τὸ ἐνδιαφέρον της διὰ τὴν τέχνην καὶ τὰ γράμματα ἐξεδηλώθη ζωηρότερον καὶ ἐνεργητικώτερον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, τῷ 1846, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ὅπου καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ τέλους τῆς ζωῆς της.

Ἀρχίζει ἀπὸ τότε ἡ σοβαρὰ φιλολογική της ἐργασία. Ἡ οἰκία Μηνιάτη ἔγινε τὸ ἐντευκτήριον τῶν ἐπιστημόνων, τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων καὶ τῶν καλλιτεχνῶν τοῦ ὑπερέχοντος τούτου ἰταλικοῦ κέντρου, τοῦ κρατοῦντος τὰ πρωτεῖα τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ζωῆς ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τῆς Ἀναγεννήσεως.

Συνεκεντροῦντο ἐκεῖ καλλιτέχναι, ὅπως ὁ γλύπτης Ντυπρέ, ποιηταὶ ὅπως ὁ Γκιοῦστι καὶ νταλλʼ Ον-

Digitized by Google

γκάρο, ἱστορικοὶ ὅπως ὁ Πασκάλε Βιλλάρι, κριτικοὶ ὅπως ὁ ντὲ Γκουβερνάτις καὶ ὁ Κομπαρέττι, ἐπιστήμονες ὅπως ὁ Μπουφφαλίνι, ὁ μαρκήσιος Στότζι καὶ ὁ φυσιολόγος Γκιανοῦτζι, πολιτικοὶ ὅπως ὁ Φερρέξι καὶ ὁ Αὐρήλιος Σάφφι, ὁ εὐγενὴς φίλος καὶ πιστὸς μαθητὴς τοῦ Ματζίνι, καὶ ἡ σύζυγός του Νίνα Κράουφορδ, καὶ ξένοι ἐπιφανεῖς, ὅπως ἡ μὶς Ἔβανς, ἡ Ἐλισάβετ Μπράουνιγκ, ὁ διπλωμάτης καὶ ποιητὴς λόρδος Λύττον, καὶ ἄλλαι διακεκριμέναι εἰς ὡραιότητα καὶ πνεῦμα γυναῖκες.

Ἡ Μαργαρίτα Ἀλβάνα Μηνιάτη εἶχε καταστῆ ἡ Ἠγερία ὅλου αὐτοῦ τοῦ ἐκλεκτοῦ πλήθους. Εἰς τὴν ἔμπνευσίν της καὶ τὴν σοφὴν μέχρι τῆς συνθέσεως ἀκόμη καθοδήγησίν της ὀφείλεται τὸ ἔργον τοῦ Βιλλάρι ὁ «*Σαβοναρόλα*», χάρις εἰς τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς του ἀνῆλθεν εἰς τὴν περιωπὴν τῶν πρώτης γραμμῆς ἱστορικῶν τῆς ἐποχῆς του. Ὁ Βιλλάρι ὡμολόγησεν αὐτὴν τὴν πνευματικὴν συνεργασίαν διὰ τῆς ἰδιογράφου ἀφιερώσεως ἐπὶ τοῦ ἀντιτύπου τὸ ὁποῖον τῆς ἔστειλεν: «Εἰς ἐκείνην ἄνευ τῆς ὁποίας αὐτὸ τὸ βιβλίον δὲν θὰ εἶχε γραφῆ».

Ἡ ἀντίθεσις τῶν φιλοσοφικῶν καὶ αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων ἐχώρισεν ἀργότερα τοὺς δύο φίλους. Ὁ Βιλλάρι ἠκολούθησε τὰς ἰδέας τῆς θετικιστικῆς θεωρίας τοῦ Αὐγούστου Κόντ, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ τοῦ φιλολογικοῦ ἐπιπέδου ἐθριάμβευαν εἰς τὴν Γαλλίαν μὲ τὸν Ταὶν καὶ τὸν Ρενάν, ἐνῷ ἐκείνη εὑρίσκουσα τὴν θεωρίαν αὐτὴν περιωρισμένην καὶ στεῖραν ἔμενε πιστὴ εἰς τὰς ἀρχικάς της δοξασίας, πλατωνική, ἰδεαλιστική, λάτρις τῆς θεοσοφίας καὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα κυριαρχοῦν ἐπὶ παντός. Ἤδη ἤρχιζε νὰ γράφῃ καὶ αὐτή. Ἀπὸ τοῦ 1860 συνειργάζετο εἰς πλείστας ἰταλικὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Τῷ 1866, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῶν τελεσθεισῶν εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἀναμνηστικῶν ἑορτῶν διὰ τὸν Δάντην, ἡ Μαργαρίτα ἐσκέφθη νὰ γράψῃ μελέτην διὰ τὸν μέγαν ποιητὴν καὶ τὴν ἐποχήν του.

Τὸ ἔργον παρὰ τὰς ἀντιδράσεις τοῦ Βιλλάρι ἐξεδόθη καὶ ἐπροκάλεσεν ἐντύπωσιν. Κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἰδίας ἦτο μικρὰ ἀπόδοσις τιμῆς εἰς τὸν γόητα τῆς παιδικῆς της ἡλικίας, τὸν ὁποῖον ἡ Ἰταλία ὕμνει ἤδη ὡς τὸν μεγαλύτερον ἐκπρόσωπον τῆς ἰδέας τῆς ἐθνικῆς της ἑνότητος, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ὁλόκληρος ὁ κόσμος ἐχαιρέτιζεν ἀπὸ ἑνὸς αἰῶνος τὸν ἀληθινὸν πρόδρομον τῆς συγχρόνου ψυχῆς. Δαντολόγοι ἐπιφανεῖς, ὅπως ὁ Καρουλλίνι ἐπήνεσαν τὸ ἔργον τοῦτο, ὁ σοφὸς καὶ ἐμπνευσμένος Edouard Schuré δὲν ἐδίστασε νὰ ὁμολογήσῃ εἰς τὸ ἔργον του, τὸ «*Μουσικὸν δρᾶμα*», ὅτι τὸ βιβλίον τῆς Ἀλβάνα Μηνιάτη τὸν καθωδήγησεν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Δάντου μελέτην του καὶ ὅτι ἦτο εὐτυχὴς καὶ ὑπερήφανος, διότι εἰς τὴν φίλην του Ἑλληνίδα, τὴν κατέχουσαν εἰς τὴν ἑστίαν τῆς ψυχῆς της τὰς δύο ἁγνὰς ἀκτῖνας τῆς πατρίδος της, τὸν ζῶντα ἐνθουσιασμὸν τοῦ ὡραίου καὶ τὴν πίστιν τοῦ ἰδεώδους, καὶ ἡ ὁποία τὸν ἔκαμε νὰ γνωρίσῃ καὶ ν' ἀγαπήσῃ τὸν Σέλλεϋ, ὤφειλε τὴν πνευματικὴν διαφώτισιν καὶ βοήθειαν διὰ τὸ ἔργον του. Ἡ μελέτη αὐτὴ περὶ τοῦ Δάντου ἐκρίθη ἐκτενῶς καὶ ὑπὸ τῆς «*Πανδώρας*» τῶν Ἀθηνῶν τοῦ 1869 καὶ μετεφράσθη μέρος της εἰς τὸ «*Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον*» τοῦ Ἀσωπίου τοῦ 1875.

Τρία ἔτη ἀργότερα ἡ Μαργαρίτα ἔγραψε καὶ ἐξέδωκε τὸ ἱστορικόν της ἔργον «*Ἱστορικαὶ σκιαγραφίαι τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν σχέσεων τῆς Ἰταλίας μὲ τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν*». Ὁ σκοπὸς τοῦ ἔργου τούτου ἦτο ἡ ἐπανασύνδεσις τῶν κρίκων τῶν συνδεόντων τὴν Ἀναγέννησιν μὲ τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Ὑπάρχουν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο κεφάλαια μεγάλου ἐνδιαφέροντος. Μία ἀπεικόνισις τῆς βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως, μία δραματικὴ ἀφήγησις τοῦ ἀγῶνος μεταξὺ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς παπωσύνης, μία σοφὴ μελέτη τῆς βυζαντινῆς τέχνης τοῦ ὄρους Ἄθω καὶ τῆς ἐπιδράσεως της ἐπὶ τῆς ἰταλικῆς τέχνης — ὁ Σιμαμπόνε καὶ ὁ Γκιόττο δὲν ἦσαν μαθηταὶ Ἑλλήνων; — καὶ λαμπρὸς πίναξ τοῦ αἰῶνος τοῦ Δάντη. Τὸ ἔργον γραφὲν ἀγγλιστὶ τῷ 1870 καὶ ἐκδοθὲν εἰς τὸ Λονδῖνον τῷ 1876 ἔκαμεν ἐντύπωσιν εἰς τὸν διεθνῆ κόσμον τῶν γραμμάτων καὶ ἐπροκάλεσεν εὐμενεῖς κρίσεις εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἡ Μαργαρίτα Ἀλβάνα ἦτο ἄλλως τε ἤδη γνωστὴ πέραν τῆς Ἰταλίας, διότι συνειργάζετο ἀπὸ τοῦ 1857 δι' ἀνταποκρίσεων πολιτικῆς καὶ κοινωνιολογικῆς φύσεως καὶ δι' ἄρθρων φιλολογικῶν εἰς τὰ «*Ἡμερήσια Νέα*» τοῦ Λονδίνου.

Τὸ 1871 εἶναι σταθμὸς τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Μαργαρίτας. Προβάλλει ἤδη ἠρεμωτέρα, περισσότερον μαχητικὴ εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν ἰδεῶν καὶ τὰ ζητήματα τῆς τέχνης, ἱκανὴ διὰ μεγαλύτερα ἔργα. Εἶναι ἡ περίοδος ἀκριβῶς τῶν σχέσεών της μὲ τὸν Edouard Schuré, τὸν σοφὸν καὶ ἐμπνευσμένον Γάλλον συγγραφέα τόσων μνημειωδῶν ἔργων. Τῆς παρουσιάσθη εἰς τὸ σαλόνι της ὑπὸ τῆς Μαλβίντα Μέζενμπουγκ, διακεκριμένης συγγραφέως καὶ φίλης τοῦ Ματζίνι καὶ τοῦ Ριχάρδου Βάγνερ. Ὁ νεαρὸς Γάλλος ὑπέστη τὴν γοητευτικὴν ἐπιβολὴν τῆς ἀνωτέρας ἐκείνης ψυχῆς καὶ ἐξαισίας εἰς ὡριμότητα κάλλους γυναικὸς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας. Ἀναπτύσσεται μεταξὺ τῶν σχέσις βαθεῖα, εὐεργετικὴ καὶ διὰ τοὺς δύο, γόνιμος εἰς ἔργα.

Ἡ Μαργαρίτα γίνεται διὰ τὸν Schuré ἡ «ἀφυπνίστρια τοῦ ἀγνώστου θεοῦ», ὅπως γράφει ὁ ἴδιος εἰς τὴν ἐκτενῆ περὶ αὐτῆς βιογραφικὴν μελέτην. Σπανίως σχέσις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἐξεδηλώθη διὰ τόσον βαθέων δεσμῶν, διὰ τόσης ἐναρμονίσεως γνωμῶν, διὰ τόσης ἀμοιβαιότητος ἐμπνεύσεων, διὰ τόσης ψυχικῆς ἐπικοινωνίας, διὰ τόσης ἐσωτερικῆς εὐτυχίας. Ἡ καλλιτεχνικὴ της συνείδησις εὑρίσκετο εἰς ὅλην τὴν βαθυτέραν της ὡριμότητα καὶ ἡ καλλονή της εἰς ὅλην της τὴν λαμπρότητα. Ὁ Schuré ἔχει δόσει τὴν εἰκόνα της. Εἶναι ἡ κομψοτέρα ἀπὸ ὅλας τὰς κυρίας τοῦ σαλονιοῦ της, ἀλλὰ δὲν λησμονεῖ τὸ σάλι τῶν γυναικῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ ἰνδικὰ κεντήματα. Τὰ μαλλιά της κατάμαυρα ὀλισθαίνουν εἰς βοστρύχους, ὅπως ὁ ἑλληνικὸς ὑάκινθος, ἐπὶ τοῦ ἀλαβαστρίνου τραχήλου. Τὰ ἀκτινοβολοῦντα μάτια της μὲ τὰς μαύρας κόρας εἶναι τὸ θαῦμα τῆς φυσιογνωμίας της, ἡ φωνή της εἶναι ἡγεμονικὴ καὶ γίνεται τὸ ἀκαταγώνιστον ὅπλον της ὅταν ὁμιλῇ. Καὶ ὡμίλει περὶ ὅλων. Περὶ τῆς Ἑλλάδος, τῆς πρώτης της πατρίδος, περὶ τῆς Ἰταλίας, τῆς πατρίδος τῆς ἐκλογῆς της, περὶ τῆς Γαλλίας, τῆς ὁποίας ἐπροτίμησε τὴν γλῶσσαν διὰ τὸ ὡριμώτερόν της ἔργον. Ὡμίλει ὑπερηφάνως διὰ τοὺς προγόνους της Ἠπειρώτας, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ ἐπολέμησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἐξωρίσθησαν ἀπὸ τὴν πατρίδα των διὰ ν' ἀποφύγουν τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Καὶ προσθέτει ὁ Schuré, ὁ ὁποῖος τὴν ἤκουε γοητευμένος: «Ὅταν ἐκσφενδονίζῃ τὰς προκλήσεις καὶ τὰς προρρήσεις της διὰ τὸν θρίαμβον τῆς δικαιοσύνης εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἡ κραυγή του Ρήγα ἢ τὸ κανόνι τοῦ Μπότσαρη ἀντηχοῦν εἰς τὴν ἀκοήν της».

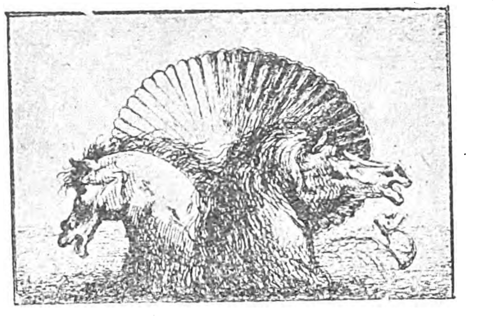

Ἐπισκεπτήριον τῆς Ἀλ. Μηνιάτη.

Ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα τοῦ Schuré τὰ ἔχει ἐμπνεύσει αὐτή. Τὸ «*Μουσικὸν Δρᾶμα*» του τῆς τὸ ἀφιέρωσε διὰ γραμμῶν συγκινητικοῦ θαυμασμοῦ καὶ πνευματικῆς εὐγνωμοσύνης. Τοῦ ἔργου τούτου ἄλλως τε, τοῦ ἀποτελοῦντος ἐξήγησιν καὶ ὕμνον τοῦ ἔργου τοῦ Βάγνερ, προηγήθη μονογραφία τῆς Μαργαρίτας τιτλοφορουμένη «*Τὸ θέατρον τοῦ Μπαϋρόϊτ καὶ ἡ μουσικὴ ἀναμόρφωσις τοῦ Ριχάρδου Βάγνερ*» δημοσιευθεῖσα τῷ 1875 εἰς τὴν γαλλιστὶ ἐκδιδομένην ἐν Ἀθήναις «*Ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν*». Οἱ «*Μεγάλοι μύσται*» του ἔχουν τὴν πηγὴν τῆς ἐμπνεύσεως κατὰ τὴν ἰδίαν ὁμολογίαν τοῦ συγγραφέως εἰς αὐτήν. Εἰς τὴν «*Μοῦσαν τῆς Ἐλευσῖνος*» δίδει τὰ χαρακτηριστικά της καὶ εἰς τοὺς «*Βωμοὺς τῆς Ἀνατολῆς*» γράφει ὅτι εἰς τὴν Μαργαρίταν Ἀλβάνα παρουσιάσθη πλήρης τῆξις τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς συγχρόνου ζωῆς. Καὶ τέλος τὴν ἡγεμονικὴν θέσιν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Schuré «*Γυναῖκες ἐμπνεύστριαι*» τὴν κατέχουν αἱ ὀγδοήντα ἐννέα σελίδες αἱ ἀφιερωμέναι εἰς τὴν βιογραφίαν τῆς Μαργαρίτας Ἀλβάνα Μηνιάτη. Εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν ἡ Ἀλβάνα ἀποθεοῦται ὡς νέα Σίβυλλα, ὡς ἐξαισία ἁμαξῶν τῶν ἀγώνων τῆς σκέψεως, ὡς Μοῦσα — ζῶσα, Μοῦσα — γυναῖκα.

Καὶ τέλος ἡ Ἀλβάνα γράφει καὶ ἐκδίδει τὸ μνημειῶδες, τὸ υποδειγματικὸν ἔργον της «*Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Κορρεγίου*». Εἶναι ὁ ἀπολογισμὸς καὶ ἡ ἀποθέωσις τοῦ ζωγράφου τῶν ματιῶν καὶ τῆς ψυχῆς, ὡς κατακλεὶς σοφῆς καὶ ἐμπνευσμένης μελέτης τῆς Ἀναγεννήσεως, ὅλου τοῦ κόσμου τῶν διδασκάλων ἀπὸ τοῦ Γκιόττο μέχρι τοῦ Ἀντόνιο Ἀλλέγκρι ἀπὸ τὸ μικρὸν Κορρέγιο, τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν ὑπερτάτην δόξαν νὰ μείνῃ ὡς ὄνομα τοῦ μεγάλου ζωγράφου. Ὁ ντὲ Γκουβερνάτις γράφων περὶ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἶπεν ὅτι «φαίνεται γραμμένον μὲ πτερὸν πύρινον, ἀποσπασθὲν ἀπὸ τὴν πτέρυγα ἑνὸς τῶν ἀγγέλων τῆς κουπόλας τῆς Πάρμης». Τῷ 1882 ἡ γενέτειρα τοῦ μεγάλου ζωγράφου δι' ἀποφάσεως τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου ἀνηγόρευσε τὴν Μαργαρίταν πολίτιδα τῆς πόλεως Κορρεγίου ἐξ εὐγνωμοσύνης, «διότι διὰ τοῦ ὡραίου αὐτῆς συγγράμματος κατώρθωσε ν' ἀποκαλύψῃ τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον τοῦ ἐξόχου ἡμῶν συμπολίτου».

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἔργου τούτου, γραφέντος γαλλιστί, ὑπῆρξε φιλολογικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν γεγονὸς διὰ τὸν διεθνῆ κόσμον τῶν γραμμάτων καὶ ἐστερέωσε τὴν θέσιν της ὡς συγγραφέως ἀξίας νὰ ζήσῃ πέραν τοῦ φυσικοῦ θανάτου της. Ὁ παγκόσμιος περιοδικὸς τύπος καὶ περισσότερον αἱ γαλλικαί, ἰταλικαὶ καὶ γερμανικαὶ ἐφημερίδες καὶ ἐπιθεωρήσεις ἀφιέρωσαν ἄρθρα ἐγκωμιαστικὰ διὰ τὴν Ἀλβάνα. Τὸ ἔργον ἐκεῖνο ἐπηκολούθησεν ἡ «Αἰκατερίνη τῆς Σιέννας», ἡ ζωή της καὶ ὁ ρόλος της εἰς τὴν Ἰταλίαν τοῦ 14ου αἰῶνος.

Ἡ Μαργαρίτα Ἀλβάνα ἐθεωρεῖτο πλέον ἡ μεγαλυτέρα μεταξὺ τῶν διανοουμένων γυναικῶν ὅλου τοῦ κόσμου τῆς ἐποχῆς της. Κατὰ τὸν Ροζίνι ὑπῆρξε μία δευτέρα Στάελ, ἀλλὰ μία Στάελ πλασμένη ἀπὸ γῆν τῆς Τανάγρας καὶ τῆς Λέσβου.

Ἀπέθανεν εἰς τὸ Λιβόρνον τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1887 ἐγκαταλείπουσα μίαν κόρην ζωγράφον, τὴν Ἀσπασίαν Μηνιάτη, καὶ ἐτάφη εἰς τὴν Φλωρεντίαν. Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

— **Ἀλβάνας** *Λεωνίδας*. Μουσικὸς Κερκυραῖος, ἀδελφὸς τῆς Μαργαρίτας καὶ τοῦ Φρειδερίκου Ἀλβάνα. Ἔγραψε χαριεστάτας μελῳδίας, αἵτινες ᾄδονται ἀκόμη ἐν Κερκύρᾳ. Ε. Σ.

— **Ἀλβάνας** *Φρειδερῖκος*. Ἕλλην νομομαθὴς γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1827 καὶ ἀποθανὼν ἐκεῖ εἰς προβεβηκυῖαν ἡλικίαν. Ἐσπούδασε τὰ νομικὰ ἐν Πίζῃ. Τῷ 1854 διωρίσθη εἰσαγγελεὺς ἐν Κερκύρᾳ, τῷ δὲ 1862 ἐν Ζακύνθῳ, ὁπόθεν μετὰ διετίαν ἐπέστρεψεν εἰς Κέρκυραν. Ἐκεῖ ἐξήσκησε τὴν δικηγορικήν, καταγίνας συγχρόνως καὶ εἰς φιλολογικάς, φιλοσοφικὰς καὶ νομικὰς μελέτας. Συνειργάσθη εἰς πολλὰ κερκυραϊκὰ φύλλα, «*Ἐρ.νιωτην*», «*Ἐφημερίδα τῶν εἰδήσεων*», «*Φοίνικα*», «*Ἑλλάδα*», «*Ἀστέρα*» «*Δικαστικὴν ἐφημερίδα*», «*Φωνὴν*» καὶ ἐξέδωκε τὰ *Κερκυραϊκὰ ἀπομνημονεύματα* (1893), τὴν «*Πολιορκίαν τῆς Κερκύρας* κατὰ τὸ 1537» κ. ἄ. Ὁ Ἀλβάνας ἦτο ἀδελφὸς τῆς Μαργαρίτας Ἀλβάνα-Μηνιάτη. Ε. Σ.

Ἀλβάνη (ἰτ. Albani). Μεγάλη οἰκογένεια καταγομένη ἐξ Ἠπείρου, ἡ ὁποία φεύγουσα τοὺς διωγμοὺς τῶν Τούρκων ἐγκατέλειψε τὴν πατρίδα κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ τὴν Ἰταλίαν, ὅπου οἱ ἀπόγονοί της, ἀποβαλόντες τὸ πάτριον θρησκευτικὸν δόγμα καὶ σὺν τῷ χρόνῳ τελείως ἐξιταλισθέντες, κατέλαβον ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὰ πράγματα τῆς χώρας, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά. Διακρίνονται εἰς τέσσαρας κλάδους: τὸν τῆς Βενετίας, τὸν τῆς Γενούης, τὸν τοῦ Οὐρβίνου καὶ τὸν τοῦ Μπεργκάμε. Τὸ ὅτι πάντες εἶναι κατ' εὐθεῖαν ἀπόγονοι τοῦ αὐτοῦ ἠπειρωτικοῦ οἴκου, εἶναι ἱστορικῶς ἀνεπίδεκτον ἀμφισβητήσεως.

Οἱ περισσότερον διακριθέντες κατὰ καιροὺς ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους αὐτοὺς τῶν Ἀλβάνη εἶναι οἱ ἑξῆς:

—1) ***Ἀλβάνης Ἀλέξανδρος***. Ἐγεννήθη τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1692. Ἐπὶ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου ΙΓ' ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ καρδιναλίου καὶ ἐστάλη ὑπ' αὐτοῦ ὡς πρεσβευτὴς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ μεγάλως ἐξετιμήθη διὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν εὐγενικὴν μόρφωσιν του. Εἰς τὴν σπανίαν πολυμάθειάν του ὀφείλεται καὶ ὁ διορισμός του ὑπὸ τοῦ Ἰννοκεντίου ὡς βιβλιοθηκαρίου τοῦ Βατικανοῦ. Φίλος θερμὸς τῶν λογίων καὶ καλλιτεχνῶν κατέστησε τὴν περιφανῆ καὶ πλουσίως κοσμημένην ἔπαυλίν του (βλ. κατωτέρω *ἔπαυλις Ἀλβάνη*) κέντρον φιλολογικὸν καὶ καλλιτεχνικόν, ἔγραψε δὲ πολλὰς ἱστορικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε τὴν 11 Δεκεμβρίου 1779.

— 2) ***Ἀλβάνης Ἀννίβας***. Ἀνεψιὸς τοῦ πάπα Κλήμεντος Ἀλβάνη καὶ καρδινάλιος τὸ ἀξίωμα. Ἤκμασε κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἐξέδωκε τὰ ἔργα τοῦ θείου του καὶ τῷ 1727 τὸ «*Μηνολόγιον τῶν Ὀρθοδόξων*» (Menologium Graecorum) εἰς τρεῖς τόμους μετὰ σημειώσεων καὶ λατινικῆς μεταφράσεως.

— 3) ***Ἀλβάνης Ἰωάννης Ἱερώνυμος***. Υἱὸς τοῦ κόμητος Φραγκίσκου Ἀλβάνη, γεννηθεὶς τῷ 1504. Ὁ πατήρ του τὸν εἶχε προορίσει εἰς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, ἀλλὰ φιλόμουσος λίαν ἐφρόντισε νὰ διδάξῃ εἰς αὐτὸν καὶ τὰς ὡραίας τέχνας, καθὼς καὶ τὸ ἀστικὸν καὶ κανονικὸν δίκαιον. Ὡς στρατιωτικὸς ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας, εἰς ἀνταμοιβὴν δὲ τῶν πρὸς αὐτὴν ὑπηρεσιῶν διωρίσθη εἰς ὑψηλὰ πολιτικὰ ἀξιώματα. Εἰς τὴν Βενετίαν ἐσχετίσθη πρὸς τὸν καρδινάλιον καὶ ἱεροεξεταστὴν Ἀλεξανδρίνην, ὅστις τὸν ἐξετίμησε πολὺ διὰ τὰς νομικὰς καὶ ἄλλας γνώσεις του, πρὸ πάντων δὲ διὰ τὸν θρησκευτικὸν ζῆλόν του ὑπὲρ τοῦ καθολικισμοῦ, ἰδίως δὲ ἀφ' ἧς δὲν ἐδίστασε νὰ ἐφαρμόσῃ ὁ ἴδιος ὅλην τὴν αὐστηρότητα τοῦ ἱεροῦ νόμου τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐναντίον στενοῦ συγγενοῦς του ὅστις κατηγορήθη ὡς αἱρετικός. Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρίνης ἐξελέγη πάπας, τῷ 1566, ὑπὸ τὸ ὄνομα Πίος Ε', προσεκάλεσεν εἰς Ῥώμην τὸν Ἀλβάνην, ἔκτοτε δὲ

Digitized by Google

οὗτος ἔμεινεν εἰς τὴν Ρώμην τιμώμενος ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Βατικανοῦ. Ὅταν, τῷ 1583, ἀπέθανεν ὁ πάπας Γρηγόριος ΙΓ', γενικὴ ἐπιθυμία ἐξεδηλώθη νὰ ἀνέλθῃ αὐτὸς εἰς τὸ ἀνώτατον ἀξίωμα τῆς παπικῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ τὰ πολλὰ τέκνα, τὰ ὁποῖα ἀπέκτησεν ἐν Βενετίᾳ, νυμφευθεὶς ἐκεῖ καὶ προώρως ἀπολέσας τὴν σύζυγον, ἔγιναν αἰτία νὰ ματαιωθῇ ἡ ἐκλογή. Ὁ Ἀλβάνης ἀπέθανεν εἰς βαθύτατον γῆρας ἐν Ρώμῃ τὴν 23ην Ἀπριλίου 1591. Ἐκ τῶν πολλῶν συγγραφικῶν μελετῶν του αἱ κυριώτεραι πραγματευόμεναι περὶ τοῦ κανονικοῦ δικαίου εἶναι αἱ ἑξῆς: *1) Περὶ ἀτελείας τῶν ἐκκλησιῶν* (De immunitate ecclesiarum) δημοσιευθεῖσα τῷ 1553. *2) Περὶ τῆς ἐξουσιας τοῦ πάπα καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνόδου* (De potestate papae et consilii) ἐν Λουγδούνῳ 1558 καὶ Βενετίᾳ 1561. *3) Περὶ καρδιναλίων* (De cardinalibus). *4) Περὶ τῆς δωρεᾶς τοῦ Κωνσταντίνου* (De donatione Constantini) 1584.

— 4) ***Ἀλβάνης Ἰωάννης Φραγκίσκος.*** Ἐγεννήθη τῷ 1648 ἐν Ρώμῃ καὶ εἰσήχθη πολὺ ἐνωρὶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας Ὑπῆρξε γραμματεὺς τοῦ Βατικανοῦ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, τῷ 1690 ἐπροχειρίσθη καρδινάλιος καὶ τὴν 24 Νοεμβρίου 1700 ἐξελέχθη πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα Κλήμης ΙΑ' διαδεχθεὶς τὸν Ἰννοκέντιον ΙΒ'. Λέγεται ὅτι ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐσκέπτετο ἂν ἔπρεπε νὰ δεχθῇ τὸ ὕψιστον τοῦτο ἀξίωμα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Παπεύσας δὲ εἴκοσι ἔτη ἀπέθανε τὴν 19 Μαρτίου 1721. Ὁ Κλήμης διεκρίνετο ὄχι μόνον διὰ τὰς ἠθικὰς ἀρετάς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εὐρεῖαν μόρφωσίν του. Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς διανοήσεώς του ἦτο ὅτι δὲν ἤθελε νὰ ἐμμείνῃ τυφλῶς εἰς καθεστῶτα μὴ συμφωνοῦντα πλέον πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος. Ἦτο θιασώτης τῶν μεταρρυθμίσεων σύμφωνα μὲ τὰ νέα διδάγματα τῆς ἐπιστήμης. Συγκαλέσας εἰς συνέδριον τοὺς περιφανεστάτους ἀστρονόμους ἐζήτησε τὴν γνώμην των διὰ νὰ ἐπιφέρῃ διόρθωσιν εἰς τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον, ἀλλ' οὗτοι ἐφάνησαν ὀπισθοδρομικώτεροι αὐτοῦ καὶ ἠρνήθησαν νὰ εἰσηγηθοῦν οἱανδήποτε καινοτομίαν. Ἀρίστη ἀπόδειξις τῆς ἀρετῆς καὶ παιδείας τοῦ Κλήμεντος Ἀλβάνη εἶναι γερμανικὸν νομισματόσημον εὐγλωττότερον ἀπὸ κάθε γραπτὸν ἐγκώμιον. Εἰς τὴν μίαν ὄψιν του ὑπάρχει ἡ προτομὴ τοῦ Κλήμεντος μὲ τὴν λατινικὴν ἐπιγραφὴν Albanum coluere patres, nunc maxima rerum Roma colit (τὸν Ἀλβάνην ἐλάτρευσαν οἱ πατέρες, τώρα λατρεύει ἡ μεγίστη πασῶν Ρώμη), εἰς δὲ τὴν ἄλλην στέφανος ἀπὸ ἄνθη μὲ τὰς χαρακτηριστικὰς καὶ ἐπιγραμματικὰς λέξεις Justitia. Pietas. Prudentia. Eruditio (Δικαιοσύνη Εὐσέβεια. Σοφία. — Πολυμάθεια). Τὰ ἐπὶ τῆς παπωσύνης του ἐκδοθέντα διατάγματα ἐξεδόθησαν ἐν Ρώμῃ τῷ 1718, τὰ δὲ συγγράμματά του τῷ 1729 εἰς δύο τόμους ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου καὶ ἀνεψιοῦ του Ἀννίβα Ἀλβάνη, ὅστις καὶ προέταξε λεπτομερῆ βιογραφίαν του.

— 5) Ὁμώνυμος τοῦ ἀνωτέρω εἶναι ὁ ἀνεψιός του ***Ἰωάννης Φραγκίσκος Ἀλβάνης*** καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀννίβα, γεννηθεὶς τὸ 1720. Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας προωρισμένος εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον ἐχειροτονήθη καρδινάλιος τὸ 1747, καταδιωχθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἐπελθόντων δημοκρατικῶν Γάλλων ἔχασεν ὅλην τὴν περιουσίαν του, ἡ ὁποία ἐδημεύθη. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Γάλλων ἐπανελθὼν εἰς Ρώμην συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ πάπα Πίου Ζ' καὶ ἀπέθανε τῷ 1809. Ὁ Ἰωάννης διεκρίνετο διὰ τὴν ὀξύνοιαν καὶ χάριν τοῦ πνεύματος.

Λ. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

—**Ἀλβάνη** ***ἔπαυλις*** (Villa Albani). Ἡ ἔπαυλις αὕτη εὑρίσκεται πρὸς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ρώμης καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πύλης Σαλάρα. Ἐκτίσθη περὶ τὸ 1758 ἐπὶ σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος Καρόλου Μαρκιόννι, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς κατοικία τοῦ καρδιναλίου Ἀλεξάνδρου Ἀλβάνη, ἐραστοῦ τῆς ἀρχαίας τέχνης. Τὸ ἵδρυμα τοῦτο, ὅπερ εἶναι ἐκ τῶν θαυμασιωτέρων τῆς Εὐρώπης, ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἀνεξαρτήτων διαμερισμάτων ὀνομαζομένων *Καζῖνο, Σφαιριστήριον* καὶ *Καφενεῖον*, συνδεομένων δὲ διὰ στοῶν. Περιβάλλεται διὰ θαυμασίων κήπων χαραχθέντων κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἰταλικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν κήπων, μὲ ἄνθηρα, μὲ κλίμακας, μὲ ἀναβρυτήρια, μὲ στοὰς καὶ ἀγάλματα.

Τὰ πάντα ἐνταῦθα κατακλύζονται ὑπὸ φωτὸς καὶ πλουσίων βλαστήσεων. Αἱ στοαὶ καὶ τὰ ἄνδηρα τοῦ ἀνακτόρου διακοσμοῦνται δι' ἀναρριχητικῶν φυτῶν, ταῦτα δὲ μετὰ πυκνῶν ὁμάδων δένδρων τῶν τροπικῶν ἀποτελοῦσι τὸ πρῶτον τμῆμα αὐτοῦ, ὅπερ ὑψοῦται βαθμηδὸν πρὸς τὸ κύριον ἵδρυμα, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐνώπιόν του ὁρίζοντα πλαισιούμενον εἰς τὰ βάθη ὑπὸ τῶν Σαβινίων ὀρέων. Ἡ ἔπαυλις αὕτη ἀπετέλει μέγα μουσεῖον σχηματισθὲν ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Ἀλβάνη, ἀνήκοντος εἰς ἠπειρωτικὴν οἰκογένειαν καταφυγοῦσαν εἰς Ἰταλίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκενδέρμπεη. Ὁ πρόδομος τῶν Καρυατίδων ὁ ὁδηγῶν εἰς τὸ Σφαιριστήριον εἶναι πλήρης ἀγαλμάτων, ἑρμῶν καὶ σκηνικῶν προσωπίδων, συμμετρικῶς τοποθετημένων. Τὸ διαμέρισμα τοῦτο εὑρισκόμενον ἐν μέσῳ θελκτικωτάτης βλαστήσεως, ἀποτελεῖ ἀκριβῆ εἰκόνα αἰθούσης τῶν προϋπάτων τῶν χρόνων τοῦ Φλαβιανοῦ, αἱ ὁποῖαι συνεκέντρουν τότε τὰ ἁρπαγέντα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἑλληνικὰ ἀριστουργήματα. Ἐντὸς τῶν πολυαρίθμων αἰθουσῶν καὶ στοῶν εὑρίσκοντο αἱ συλλογαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἤντλησεν ὁ διάσημος ἀρχαιολόγος Winckelwann τὴν ὕλην τῶν πλείστων περὶ τέχνης μελετῶν του. Εἰς τοὺς κήπους, εἰς τὰς στοάς, εἰς τοὺς διαδρόμους, εἰς τὰς κλίμακας, εἰς τὰ ἄνδηρα, εἰς τὰ θερμοκήπια ὑπάρχουν ἄπειρα ἀγάλματα ὅλων τῶν ἀρχαίων περιόδων, παρουσιάζοντα περίεργον ποικιλίαν μορφῶν καὶ ἀμφιέσεων.

Τῶν ἀγαλμάτων τούτων ὑπάρχουσι κατὰ τὸ πλεῖστον σήμερον ἀπεικάσματα. Διακόσια ἐνενήκοντα τέσσαρα τοιαῦτα, ἐκλεχθέντα μεταξὺ τῶν καλλίστων, ἀφηρπάγησαν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος Α' καὶ μετεφέρθησαν εἰς Παρισίους, ἔνθα παρέμειναν μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτε ἐνεκρίθη νὰ ἐπιστραφῶσιν εἰς τὴν οἰκογένειαν Ἀλβάνη, τῇ καταβολῇ τῆς δαπάνης τῆς μεταφορᾶς αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἀλβάνη μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποστοῦν τοιαύτας δαπάνας, ἐπώλησαν τὰ ἀντικείμενα ταῦτα. Τινὰ τούτων ἠγόρασε τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου, τὰ πλεῖστα ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβῖκος, εὑρισκόμενα ἐν τῇ γλυπτοθήκῃ τοῦ Μονάχου, ὅλων δὲ τούτων ἡ οἰκογένεια ἔλαβεν ἀντίτυπα ἐκ γύψου καὶ ἐτοποθέτησεν εἰς τὰς παλαιὰς αὐτῶν θέσεις. Τὴν ἔπαυλιν ταύτην ἠγόρασε κατὰ τὸ 1886 ὁ πρίγκιψ Τορλόνια, ἀντὶ 700.000 σκούδων, ὅτε πλεῖστα ἐκ τῶν ἀπομεινάντων πρωτοτύπων ἔργων μετεφέρθησαν εἰς τὸ παλάτιον Τορλόνια τῆς Λογκάρας, εὑρισκόμενον ἐν Ρώμῃ ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Βενετίας. Ἐκ τῶν διασωθέντων ἀκόμη τὰ ἄριστα εἶναι αἱ *Καρυάτιδες*, ἔργα Κρίτωνος καὶ Νικολάου τῶν Ἀθηναίων, ὁ *Ἀθλητὴς* τοῦ Στεφάνου, μαθητοῦ τοῦ Πραξιτέλους, ἡ *Ἀντιόπη*, θαυμάσιον ἀνάγλυφον, ὁ *Ἀντίνοος*, ἐπίσης ἀνάγλυφον, ὁ *Ἀπόλλων* καὶ ὁ *Ἡρακλῆς*, ἀγάλματα προερχόμενα ἐκ Δελφῶν, ὁ *Ζεὺς* καί τινα ἄλλα. Ἐκτὸς τῶν ἀγαλμάτων τὰ ὁποῖα ὑπερέβαινον τὰ 1500, ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἐπαύλει ταύτῃ καὶ θαυμασία πινακοθήκη ἐξ ἔργων τῶν διασημοτέρων ζωγράφων τῆς Ἀναγεννήσεως, ἀλλὰ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν πινάκων τούτων μετεφέρθησαν ἀλλαχοῦ.

Ἡ σωζομένη σήμερον συλλογὴ τῆς ἐπαύλεως Ἀλβάνη δὲν περικλείει πλέον ἔργα μεγάλης καλλιτεχνικῆς ἀξίας, ἀλλ' ὅπως δήποτε ἔχει τὴν ἀξίαν αὐτῆς καὶ εἶναι ἀξιοσημείωτος διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ρωμαϊκῆς γλυπτικῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ ἔπαυλις ἐν τούτοις, ὡς ἀρχιτεκτονικὸν καλλιτέχνημα, παρέμεινεν ἀμείωτον καὶ προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν Ρώμην, τὴν περικλείουσαν τόσα καλλιτεχνικὰ θαύματα.

Θ. Β

Ἀλβανία *['Αρχ.]*. Ὄνομα διδόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων εἰς χώραν τοῦ ἀνατολικοῦ Καυκάσου, ἐκεῖ ὅπου σήμερον εὑρίσκεται ἡ αὐτόνομος σοσιαλιστικὴ σοβιετικὴ δημοκρατία τοῦ Νταγεστάν. Τὴν χώραν ταύτην περιγράφει ὁ Στράβων (ΙΑ', 4-1-10) ὡς ἀποτελουμένην ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Κύρου ποταμοῦ, ἐξ ἀνατολῶν μὲν ἐγγίζουσαν τὴν Κασπίαν θάλασσαν, πρὸς δυσμὰς δὲ ὁμοροῦσαν μὲ τὴν Ἰβηρίαν. Πρὸς βορρᾶν αὐτῆς ὑψοῦντο τὰ Καυκάσια ὄρη, πρὸς νότον δὲ ἐξετείνετο ἡ Ἀρμενία. Ἀλβανοὶ ὅμως, κατὰ Πλίνιον, κατῴκουν καὶ τὰς ὀρεινὰς κοιλάδας καὶ τὴν πρὸς βορρᾶν χώραν πρὸς τὴν Σαρματίαν (VI 29 39).

Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς (Α' 45) καὶ ὁ Ἰουστῖνος (42, 3) μεταδίδουν παράδοσιν καθ' ἣν ἡ Ἀλβανία ἀπῳκίσθη ὑπὸ κατοίκων τῆς ἰταλικῆς πόλεως *Ἄλβας*, οἵτινες μετηνάστευσαν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἡρακλέους. Ἀλλὰ οἱ Ἀλβανοὶ φαίνονται μᾶλλον Λέσγιοι ἢ ἰταλικῆς καταγωγῆς. Ὁ Στράβων λέγει ὅτι διεκρίνοντο ἐπὶ κάλλει καὶ μεγέθει καὶ ὅτι ἦσαν «ἁπλοῖ καὶ οὐ καπηλικοί», διότι οὔτε νομίσματα μετεχειρίζοντο, οὔτε νὰ ἀριθμοῦν ἐγνώριζον ἄνω τῶν ἑκατόν, αἱ δὲ πληρωμαὶ ἐγίνοντο παρ' αὐτοῖς εἰς εἴδη. Ἐν γένει δὲ ἦσαν ράθυμοι, δὲν ἐγνώριζον ἀκριβῆ μέτρα καὶ σταθμὰ καὶ δὲν ἐφρόντιζον περὶ πολιτείας καὶ πολέμου καὶ γεωργίας. Ἐν τούτοις ἐγυμνάζοντο καὶ ὡς πεζοὶ καὶ ὡς ἔφιπποι, ἐλαφρῶς καὶ βαρέως ὡπλισμένοι, καὶ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ παρατάσσωσιν 60000 πεζικοῦ καὶ 12000 ἱππικοῦ, ὅπως κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Πομπηΐου τῷ 65 π. Χ. Ἦσαν διῃρημένοι εἰς 26 φυλὰς (Πτολεμ.) ὧν ἑκάστη ὡμίλει ἰδίαν διάλεκτον. Καὶ πρότερον μὲν ἑκάστη εἶχεν ἴδιον βασιλέα, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Στράβωνος εἷς ἐβασίλευεν ἐφ' ὅλων.

Ἐλάτρευον τὸν ἥλιον, ἀλλὰ κυρίως τὴν σελήνην, ταύτης δὲ ἱερὸν ὑπῆρχε πλησίον τῆς Ἰβηρίας. Ἡ ἀνθρωποθυσία ἐθεωρεῖτο ἀρεστὴ εἰς τὴν θεάν, ἐκ τοῦ πτώματος δὲ τοῦ θύματος ἐσημειοῦντο μαντεῖαί τινες καὶ προὐλέγετο τὸ μέλλον.

Εἶχον μέγαν σεβασμὸν διὰ τοὺς γέροντας, ὄχι μόνον τοὺς ἰδικούς των ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ξένων. Δὲν ἐνομίζετο δὲ ὅσιον νὰ φροντίζωσι διὰ τοὺς νεκροὺς οὔτε νὰ τοὺς ἐνθυμῶνται. Μετὰ τοῦ νεκροῦ συνέθαπτον καὶ ὅλην τὴν περιουσίαν του, οὕτως ὥστε ἦσαν πάντοτε πένητες μὴ ἔχοντες πατρῷόν τι.

Ἡ χώρα ἦτο εὐφορωτάτη, ἀλλὰ οἱ κάτοικοι δὲν ἐφρόντιζον νὰ ἐκμεταλλευθῶσι τοὺς φυσικούς της θησαυρούς. Ηὐδοκίμει ἐκεῖ πᾶν εἶδος καρποῦ καὶ φυτοῦ, ἀκόμη καὶ ἀειθαλῆ. Ἦτο δὲ τόσον γόνιμος, ὥστε σπαρεῖσα πολλαχοῦ ἅπαξ, ἀπέφερε δὶς καὶ τρὶς καρπόν. Ἠρδεύετο δὲ καλύτερον τῆς Βαβυλωνίας καὶ τῆς Αἰγύπτου διὰ δώδεκα ποταμῶν, ἐξ ὧν ὁ Κῦρος καὶ ὁ Ἀλαζόνιος διετήρησαν τὰ ὀνόματά των ὡς *Κοὺρ* καὶ *Ἀλαζανί*. Ἔτρεφεν ὅμως ἡ γῆ καὶ ἰοβόλα τινὰ ἑρπετὰ καὶ σκορπίους καὶ φαλάγγια· ἐκ τῶν φαλαγγίων δὲ τινὰ μὲν ἐποίουν τοὺς δηχθέντας νὰ ἀποθνήσκουν γελῶντες, ἄλλα δὲ κλαίοντες ἐκ πόθου τῶν οἰκείων.

Κατὰ παράδοσιν μεταδιδομένην ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, ὁ Ἰάσων πλέων κατὰ τῶν Κόλχων ἔφθασε μέχρι τῆς Ἀλβανίας.

Ἡ χώρα ἦτο μὲν γνωστὴ καὶ πρὸ τοῦ 65 π.Χ., ἀλλὰ ἐγνώσθη καλῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην χάρις εἰς τὸν παρακολουθήσαντα τὸν Πομπήϊον Θεοφάνην, ὅτε ὁ μέγας στρατηγὸς ἦλθεν εἰς τὴν Ἀλβανίαν καταδιώκων τὸν Μιθριδάτην. Οἱ Ἀλβανοὶ τότε ὑπετάγησαν κατ' ὄνομα εἰς τὴν Ρώμην, διετήρησαν ὅμως τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἀδριανοῦ οἱ Ἀλανοὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν των.

Κατά τινας Ἀρμενίους ἱστορικούς, οἵτινες καλοῦσι τὴν Ἀλβανίαν ***Ἀφγανιάν***, μέχρι τέλους τοῦ 10ου αἰῶνος ἡ χώρα ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ ἐγχώριον δυναστείαν. Ἀργότερον περιῆλθεν εἰς τοὺς Σασανίδας βασιλεῖς. Οἱ κάτοικοί της πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Χαζάρων καὶ ἄλλων νομάδων λαῶν μετηνάστευσαν εἰς Ἀρμενίαν, ὅπου συνεχωνεύθησαν μετὰ τοῦ ἰθαγενοῦς πληθυσμοῦ, ἔδωσαν δὲ τὸ ὄνομά των εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἀρτσάκ, Οὐτὶ καὶ Παϊτακαράν. Μετὰ τὴν μετανάστευσιν τῶν κατοίκων της εἰς τὴν Ἀλβανίαν εἰσέβαλον ἀλληλοδιαδόχως Οὖννοι, Βάραγγοι καὶ Μογγόλοι.

Ε. Ι.

Ἀλβανία. Ἀρτισύστατον Κράτος, οὗτινος ἡ χώρα βρεχομένη πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ, παρεμβάλλεται μεταξὺ Νοτιοσλαβίας καὶ Ἑλλάδος, καὶ δὴ μεταξὺ τῶν παραλλήλων 39° 40' Β καὶ 42° 40' Β καὶ τῶν πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Γρήνουιτς μεσημβρινῶν 19° 20' καὶ 21° 04'.

(ΓΕΩΛΟΓ.) Ἡ γεωλογικὴ κατασκευὴ τῆς Ἀλβανίας ἀκόμη δὲν εἶναι τελείως γνωστή. Ἡ δύσβατος ὀρεινὴ αὐτὴ χώρα, εἰς πολλὰ μέρη ὄντως ἀπρόσιτος, εἶχε πρὸ τοῦ μεγάλου πολέμου ἐρευνηθῆ εἰς μὲν τὸ βόρειον τμῆμά της κυρίως ὑπὸ τῶν γεωλόγων baron C. Fr. Nopcsa, H. Vetter. F. Frech, κατὰ δὲ τὸ νότιον ὑπὸ τοῦ C Renz. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ὁ Γάλλος γεωγράφος J. Bourcart καὶ ὁ Αὐστριακὸς γεωλόγος E. Nowack ἐξήτασαν γεωγραφικῶς καὶ γεωλογικῶς τμήματά τινα τῆς χώρας. Μετὰ τὸν πόλεμον προσεκλήθη ὑπὸ τῆς ἀλβανικῆς κυβερνήσεως ὁ γεωλόγος E. Nowack, ὅπως μελετήσῃ γεωλογικῶς τὴν χώραν καὶ συντάξῃ, εἰ δυνατόν, καὶ γεωλογικὸν χάρτην αὐτῆς. Ὄντως ὁ Nowack ἐμελέτησε μέγα τμῆμα τῆς Ἀλβανίας, εἰς πέντε δὲ μελέτας του (βλ. ἐν τέλει τὴν βιβλιογραφίαν), συνοδευομένας καὶ ἀπὸ χάρτας γεωλογικούς, ἐξέθηκε τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν του.

Χάρις εἰς τὰ ἐργασίας τῶν προαναφερθέντων γεωλόγων, καὶ ἰδίᾳ τῶν E. Nowack, F. Nopcsa καὶ J. Bourcart, δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ δώσωμεν —ἂν ὄχι πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς γεωλογικῆς κατασκευῆς ὅλης τῆς Ἀλβανίας—τοὐλάχιστον τῶν κυριωτέρων αὐτῆς περιοχῶν.

Ἔχει δ' ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ θεωρητικῆς καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ἡ γνῶσις τῆς γεωλογικῆς κατασκευῆς τῆς Ἀλβανίας, καθόσον, ὡς γνωστόν, τὰ ὄρη τῆς Δυτ. Πελοποννήσου, τῆς Δυτ. Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν Ἰονίων νήσων σχηματίζουν προέκτασιν τῶν δυτικῶν Ἀλβανικῶν Ἄλπεων. Ἡ σύστασις αὐτῶν, τόσον ὡς πρὸς τὰ στρωματογραφικά, ὅσον καὶ τὰ τεκτονικὰ χαρακτηριστικά, παρουσιάζει μεγάλας ἀναλογίας. Ἐπίσης πολλαὶ ἀναλογίαι ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ὡς πρὸς τὰ φυσικογεωγραφικά των καὶ γεωμορφολογικά των στοιχεῖα (τύποι ἀκτῶν, διάταξις ὀρέων καὶ κοιλάδων, κτλ. Ἀλβανίας καὶ Δυτ. Ἑλλάδος).

1. Περιοχὴ Νοτίου Ἀλβανίας.— Ἡ περιοχὴ τῆς Νοτίου Ἀλβανίας (ἐπαρχία Ἀργυροκάστρου καὶ αἱ ἀνατολικαὶ μεθόριοι περιοχαὶ ἀπὸ νότου μέχρι πρὸς βορρᾶν ὑπὲρ τὸν ποταμὸν Σκούμπι, δηλ. ἡ περιοχὴ Κορυτσᾶς καὶ τὰ ἀνατολικὰ τμήματα τῆς ἐπαρχίας Ἐλβασὰν) ἀνήκει κατὰ μέγιστον μέρος εἰς τὴν—κατὰ τὸν Renz—*ἀδριατικοϊόνιον ζώνην* (βλ. **Ἀκαρνανία**) Αἱ ὀρειναὶ ἁλύσεις τῆς ζώνης ταύτης, αἱ ὁποῖαι διευθύνονται ΒΒΔ-ΝΝΑ καταλήγουν εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ τὴν Αὐλῶνα. Πρὸς αὐτὰς προσαρθροῦνται πρὸς ἀνατολὰς ἄλλαι ὀρειναὶ ἁλύσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον ἐκφυτρώνουν ἀπὸ τὴν πτυχώδη χώραν τῆς

Digitized by Google

χθαμαλῆς Ἀλβανίας, καὶ ὀνομάζονται κατὰ τὸν Nowack *ζώνη τῆς χθαμαλῆς Ἀλβανίας - Ἠπείρου*.

Αἱ δύο αὗται ζῶναι στρωματογραφικῶς ταυτίζονται σχεδόν. Τεκτονικῶς ὅμως ἡ κάτω ζώνη τῆς χθαμαλῆς Ἀλβανίας - Ἠπείρου διακρίνεται διὰ τῆς πολὺ ἁπλουστέρας κατασκευῆς της, ὡς καὶ ἐκ τοῦ

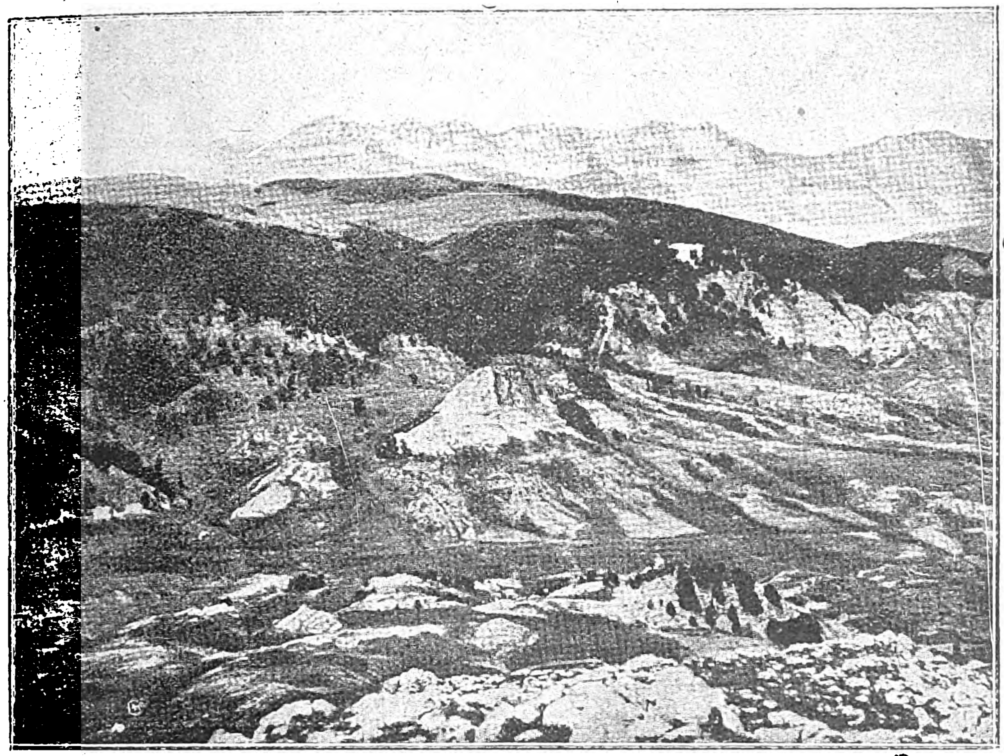

Ἄποψις τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Μασκουλὰρ καὶ ἡ ὀροσειρὰ τῆς Ὀστραβίρας.

ὅτι τεκτονικῶς διεπλάσθη εἰς σημαντικῶς νεωτέραν ἐποχήν· ἐλλείπουν ἐπίσης ἀπὸ αὐτὴν αἱ νεώτεραι διαρρήξεις καὶ ἐγκατακρημνίσεις, αἱ ὁποῖαι τόσῳ πολὺ ἐπικρατοῦν εἰς τὴν ἀδριατικοϊόνιον ζώνην.

Α΄) Ἡ ***ἀδριατικοϊόνιος*** ὀρεινὴ ***ζώνη*** τῆς νοτιοαλβανικῆς περιοχῆς, *στρωματογραφικῶς* ἐξεταζομένη, ἀποτελεῖται:

α΄) Ἀπὸ ἰσχυρῶς πισσασφαλτούχους δολομίτας καὶ δολομιτικοὺς ἀσβεστολίθους τῆς ἀνωτέρας τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. β΄) Ἀπὸ ἐρυθροὺς καὶ πρασίνους ἀμμωνιτοφόρους κονδυλώδεις ἀσβεστολίθους καὶ ἀπὸ φαιὰς μάργας, κερατολίθους καὶ κερατολιθικοὺς ἀσβεστολίθους φέροντας ἀπολιθωμένας ποσιδωνίας. Τὰ στρώματα ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὴν ἀνωτέραν λιάσιον ὑποπερίοδον. γ΄) Ἀπὸ φαιοὺς μέχρι μέλανας κονδυλώδεις ἀσβεστολίθους, φέροντας σποραδικῶς ἀμμωνίτας, ἀνήκοντας εἰς τὴν κατωτέραν δογγέριον ὑποπερίοδον. δ΄) Ἀπὸ κερατολίθους καὶ κερατολιθικοὺς σχιστολίθους, φέροντας ἀπολιθωμένας ποσιδωνίας καὶ ἀπτύχους, καὶ ἀνήκοντας εἰς τὴν ἀνωτέραν δογγέριον ὑποπερίοδον. ε΄) Ἀπὸ τὸ σύστημα τῶν κερατολίθων — πλακωδῶν ἀσβεστολίθων, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν εἰς τὸ σύστημα στρωμάτων ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου περιόδου μέχρι τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς. στ΄) Ἀπὸ ρουδιστοφόρους κρητιδικοὺς ἀσβεστολίθους. ζ΄) Ἀπὸ νουμμουλιτοφόρους ἠωκαινικοὺς ἀσβεστολίθους, καὶ η΄) Ἀπὸ τὰ ἠωκαινικὰ — ὀλιγοκαινικὰ στρώματα τοῦ φλύσχου.

Τεκτονικῶς ἡ ζώνη αὕτη ἀποτελεῖ αὐτόχθονον πτυχωμένην χώραν. Αἱ πτυχαὶ δεικνύουν τάσεις ἐπωθήσεως πρὸς δυσμάς. Ἐντὸς τῶν συγκλίνων τῶν πτυχῶν εὑρίσκονται τὰ στρώματα τοῦ φλύσχου, τὰ ὁποῖα πρὸς ἀνατολὰς καλύπτονται ἀπὸ τὰ ἐπωθημένα ἀρχαιότερα πετρώματα.

Ἡ μεγάλη ἐπιμήκης γραμμὴ διαταράξεως, κατὰ μῆκος τῆς ὁποίας ἔλαβε χώραν ἡ ἐπώθησις, χαρακτηρίζεται — κατὰ τρόπον ἐντονώτατον — δι' ἐμπλουτισμοῦ τοῦ ἐφιππευμένου φλύσχου μὲ μεταλλεύματα, γύψον, πισσάσφαλτον καὶ ὀρυκτὸν ἅλας. Ὁ φλύσχης εἰς μερικὰ μέρη (νοτίως τοῦ Δελβίνου) φαίνεται ὡς πολτὸς μὲ γύψον καὶ πισσάσφαλτον. Τὰ μεταλλεύματα (σίδηρος καὶ μαγγάνιον) ἐξαπλοῦνται εἰς εὐρεῖαν ἔκτασιν, ἀλλ' εἶναι πτωχὰ συντρίμματα.

Β΄) Ἡ ***ζώνη τῆς χθαμαλῆς Ἀλβανίας-Ἠπείρου*** ἀποτελεῖται ἀπὸ τρια ὄρη, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀντίκλινα (ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς τὰ ὄρη Λουντζέρι, Νεμέρτσκα). Ταῦτα ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰ αὐτὰ πετρώματα, τὰ ὁποῖα ἐδῶ ὅμως ἐμφανίζονται συνιστάμενα μόνον ἀπὸ τοὺς πισσασφαλτοφόρους καὶ ἀνθρακοφόρους κερατολίθους καὶ ἀσβεστολίθους τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς περιόδου καὶ ἄνω. Μεταξὺ τῶν ἀντικλίνων παρουσιάζονται τρεῖς ἐπιμήκεις κοιλάδες — τρία δηλ. σύγκλινα — τοῦ Δρίνου, Ζαγορίου καὶ Βογιούσα ποτ.

Αἱ τρεῖς αὗται κοιλάδες εἶναι πληρωμέναι ἀπὸ στρώματα φλύσχου. Τὸ δυτικώτερον ἀντίκλινον τοῦ Λουντζέρι εἶναι ἐπωθημένον ἐπὶ τὸν πρὸς δυσμὰς αὐτοῦ εὑρισκόμενον φλύσχην. Κατὰ μῆκος δὲ τῆς γραμμῆς ἐπωθήσεως παρουσιάζονται ἐμφανίσεις ὀρυκτῶν ὑδρογονανθράκων καὶ θειοπηγαί.

Εἰς τὰ ὄρη Λουντζέρι καὶ Νεμέρτσκα παρουσιάζονται καταφανῆ σημεῖα ἐξαπλώσεως καὶ παραμονῆς παγετώνων κατὰ τὴν πλειστόκαινον παγετώδη ἐποχὴν τῆς γῆς.

Γ΄) Ὁ ἀπὸ νότου ἐρχόμενος καὶ πρὸς βορρᾶν βαινων κατὰ μῆκος τῶν ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων, ἀφήνει εἰς τὴν περὶ τὸ Λεσκοβίκιον θέσιν τὴν ἠπειρωτικὴν πτυχώδη χώραν καὶ φθάνει εἰς τὴν ***ὑψηλὴν χώραν τῶν διαπλάσεων ὀφείτου-σχιστολιθου-κερατολίθου***. Ἡ ὀρεινὴ πόλις Λεσκοβίκιον κεῖται ἀκριβῶς εἰς τὰ δυτικὰ ὅρια τῆς ζώνης τοῦ ὀφείτου, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας εὑρίσκεται τὸ καταβύθισμα (λεκάνη) τῆς Κολωνίας.

Δ΄) Τὸ πεδίον τῆς ***περιοχῆς τῆς Κορυτσᾶς*** εἶ-

Καραβάνι ἰθαγενῶν Ἀλβανῶν πορευόμενον διὰ ὀρεινῶν ὁδῶν τῆς Πούντα.

ναι μία τυπικὴ ταφροειδὴς ἐγκατακρήμνισις, τῆς ὁποίας ἡ πρώτη ἀρχὴ σχηματισμοῦ χρονολογεῖται πάντως ἀπὸ τοῦ τριτογενοῦς, ἐν τούτοις ὅμως ἡ περαιτέρω ἐγκατακρήμνισίς της διαρκεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κορυτσᾶς ἐπικρατοῦν στρώματα ἀποθεμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὰ στρώματα ταῦτα ἀρχίζοντα μὲ σχηματισμοὺς τῆς κατωτέρας ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου, ἐπικάθηνται μὲ ὑπερβατικὴν ἐπίστρωσιν ἐπὶ τοῦ ἐξ ὀφείτου ὀρεινοῦ ὑποβάθρου. Ὑπὲρ τὰ ὀλιγοκαινικά, ἀκολουθοῦν φλυσχοειδῆ μειοκαινικὰ στρώματα, τὰ ὁποῖα συνιστῶσι καὶ τὰ ὑψώματα, τὰ χωρίζοντα τὴν ταφροειδῆ ἐγκατακρήμνισιν τῆς Κορυτσᾶς ἀπὸ τὴν λεκάνην τοῦ Μπιλίς. Εἰς τὴν λεκάνην ταύτην εὑρίσκονται μειοκαινοπλειοκαινικὰ ἀποθέματα μὲ λεπτὰ κοιτάσματα λιγνίτου. Τὸ μεταξὺ τῆς τάφρου Κορυτσᾶς — λεκάνης Μπιλὶς καὶ τῆς λεκάνης τῆς Πρέσπας ὄρος ἀποτελεῖται ἐξ ὀφείτου.

Ἡ βορείως τῆς Κορυτσᾶς λίμνη Μαλὶκ εἶναι ἓν τεκτονικὸν βύθισμα προσφάτων γεωλογικῶν χρόνων, λεκάνη δηλ. ἐν τῷ γίγνεσθαι.

Ε΄) Περαιτέρω πρὸς βορρᾶν ἀκολουθεῖ ἡ ***περιοχὴ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Σκοῦμπι*** ποταμοῦ, ἡ ὁποία εἶναι μία ζώνη ἐγκατακρημνισιγενής, εὔρους 8 χιλιομ. περίπου καὶ πλήρης τριτογενῶν ἀποθεμάτων, κατὰ μέγιστον μέρος θαλασσίας καταγωγῆς. Δι' αὐτῆς διήκει πρὸς τὴν μέσην Ἀλβανίαν ἡ ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας ἀρχίζουσα ἐκ τριτογενῶν στρωμάτων γνωστὴ ταινία.

Ὡς συνέχεια πρὸς βορρᾶν τῆς τάφρου τοῦ Σκοῦμπι θεωρεῖται ἡ ταφροειδὴς ἐγκατακρήμνισις τοῦ Μάτζα, χωριζομένη μόνον ἀπ' αὐτῆς διὰ τοῦ ὀρεινοῦ κυρτώματος τοῦ Μαρτανές.

ΙΙ. Ἡ μεσαία περιοχὴ τοῦ ποταμοῦ Σκοῦμπι. — Αὕτη — κατὰ τὸν Nowack — περιλαμβάνει τὴν ἑκατέρωθεν τοῦ ροῦ τοῦ ποταμοῦ Σκοῦμπι περιοχὴν — πλάτους 4 μέχρις 6 χιλιομέτρων —, ἡ ὁποία περιορίζεται μεταξὺ τοῦ Μπισκζέμι ἀπὸ δυσμῶν καὶ τῆς Μπαμπίας ἀπ' ἀνατολῶν.

Εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς περιοχῆς αὐτῆς συμμετέχουν τὰ ἑξῆς *πετρώματα:*

α΄) Τῆς περμο-τριασίου (;) ὑποπεριόδου: Ἐρυθρὰ σειρὰ κροκαλοπαγῶν - ψαμμιτῶν - σχιστολίθων.

β΄) Τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος: Ἀσβεστόλιθοι-σχιστόλιθοι κερατόλιθοι μετὰ βασικῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων (περιδοτιτῶν, χαρτζβουργιτῶν, γαββροειδῶν πετρωμάτων καὶ τῶν ὀφειτῶν των), διασχιζόντων αὐτούς.

Αἱ ἐκρήξεις τῶν πετρωμάτων αὐτῶν διήρκεσαν μέχρι τῆς παλαιογενοῦς ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος.

γ΄) Τῆς κρητιδικῆς περιόδου: Ἀσβεστόλιθοι.

δ΄) Τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου: Ἀσβεστόλιθοι νουμμουλιτοφόροι· φλύσχης.

ε΄) Τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου: Φλύσχης.

στ΄) Τῆς ἀνωτέρας μειοκαίνου ὑποπεριόδου: Ἀσβεστόλιθοι, ψαμμῖται, μάργαι, ἄργιλλοι.

ζ΄) Τῆς τεταρτογενοῦς περιόδου: Κορήματα ὀρέων καὶ προσχώσεις ποταμῶν.

Τεκτονικῶς ἓν μὲν τμῆμα τῆς περιοχῆς αὐτῆς ἀνήκει εἰς τὴν χθαμαλὴν Ἀλβανίαν καὶ ἐπικρατοῦν καὶ εἰς αὐτὸ αἱ κατὰ τὸ νεογενὲς καὶ τεταρτογενὲς σχηματισθεῖσαι πτυχαί. Τὸ ἄλλο τμῆμα ἀνήκει εἰς τὴν ἐνδοτέραν Ἀλβανίαν, ὅπου πάλιν ἐπικρατοῦν πτυχαὶ ἀρχαιοτέρας ἴσως ἡλικίας καὶ εἰς πλέον προκεχωρημένον στάδιον.

Digitized by Google

III. Ἡ περιοχὴ τῆς Μαλακάστρας. – Ἡ Μαλακάστρα εἶναι χώρα βουνώδης καὶ λοφώδης, ἀποτελοῦσα τὸ νότιον τμῆμα τῆς χθαμαλῆς Ἀλβανίας, ἢ κάλλιον εἰπεῖν εἶναι ἡ χώρα ἡ ὁδηγοῦσα ἀπὸ τὴν λοφώδη χαμηλὴν Ἀλβανίαν εἰς τὴν Ἤπειρον πρὸς νότον. Ἀρχομένη ἀπ' ἀνατολῶν, ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ὄσσου (Λζούμι Μπερατίτ), παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὑψηλοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου Τομάρου, ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν ποταμῶν Σεμένη (τοῦ κάτω ῥοῦ τοῦ Ὄσσου μετὰ τὴν συμβολήν του μὲ τὸν ποταμὸν Ντέβολι) ἀπὸ βορρᾶ καὶ τοῦ Βογιούσα ἀπὸ νότου πρὸς δυσμὰς μέχρι τῆς θαλάσσης.

Εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς Μαλακάστρας συμμετέχουν τὰ ἑξῆς πετρώματα:

α') Τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου: Νουμμουλιτοφόροι ἀσβεστόλιθοι μὲ κερατόλιθον· φλύσχης.

β') Τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου: Φλύσχης.

γ') Τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου: Φλύσχης, ἀσβεστόλιθοι, ψαμμῖται (μὲ ἐμποτίσματα ἀσφάλτου) καὶ δευτερεύοντας ἄργιλλοι.

δ') Τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου: Κυρίως ψαμμῖται, δευτερευόντως ἄργιλλοι καὶ κροκαλοπαγῆ.

ε) Τῆς ὁλοκαίνου περιόδου: Προσχώσεις.

Ἀπὸ *τεκτονικῆς* ἀπόψεως τὰ ὄρη τῆς Μαλακάστρας εἶναι πτυχαί, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς ἰονιο-ἠπειρωτικῆς ζώνης πτυχῶν. Καὶ αἱ πτυχαὶ τῆς Μαλακάστρας εἶναι αὐτόχθονοι, ἀκολουθοῦσαι διεύθυνσιν ΔΒΔ-ΑΝΑ μέχρι Β-Ν, συναρμολογοῦνται δὲ μὲ τὰς πτυχὰς τῶν Ἀκροκεραυνίων. Ἡ ὤθησις πρὸς πτύχωσιν καὶ εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην προήρχετο ἐξ ἀνατ. πρὸς δυσμάς. Καθαρὰ ἐκδηλοῦται ἡ διεύθυνσις αὐτὴ εἰς τὴν τάσιν τοῦ νὰ σχηματισθοῦν πτυχαὶ ὑπερκείμεναι πρὸς Δ (ἐν μέρει ἰσοκλινεῖς).

Ἡ διεύθυνσις τῆς ὠθήσεως ἐξ Ἀ. πρὸς Δ εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἐπικρατοῦσαν διεύθυνσιν ὠθήσεως πρὸς πτύχωσιν (βλ. **Αἰτωλία, Ἀκαρνανία**). Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι, ὅτι ἐνῷ αἱ ἰονιο-ἠπειρωτικαὶ ἅλύσεις εἶχον ἤδη πτυχωθῆ κατὰ τὰ τέλη τῆς παλαιογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, εἰς τὰ Μαλακάστραν αἱ τεκτονικαὶ αὐταὶ κινήσεις ἐγκατεστάθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ νεογενές. Ἡ πτύχωσις τῆς Μαλακάστρας ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὴν τεταρτογενῆ περίοδον, καθ' ἣν διαρκῶς νέα συμπλέγματα στρωμάτων ἀνεδύοντο ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ προσηρθροῦντο εἰς τὰ ὄρη. Παρουσιάζεται οὕτω πως ἡ πτύχωσις αὐτὴ τῆς Μαλακάστρας ὡς ὀψιγενὴς περαιτέρω ἀνάπτυξις τῶν ἠπειρωτικῶν ἁλύσεων κατὰ τὴν πρὸς βορρᾶν διεύθυνσίν των.

Τὴν γεωλογικὴν δομὴν τῆς Μαλακάστρας κανονίζουν ἐκτὸς τῶν πτυχώσεων καὶ μεγάλα ἐπιμήκη ἐγκατακρημνίσματα. Τρεῖς μεγάλαι τοιαῦται ἐπιμήκεις διαταράξεις ὑπάρχουν, διαιροῦσαι τὴν Μαλακάστραν εἰς 4 γεωτεκτονικῶς διακεκριμένα τμήματα.

IV. Ἡ μεταξὺ Δυρραχίου καὶ Τυράννων περιοχή.—Αὐτὴ ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς χθαμαλῆς Ἀλβανίας, τῆς ὁποίας παρουσιάζει τὴν τυπικὴν τοπιογνωστικὴν μορφήν. Χώρα λοφώδης μὲ ῥάχεις διευθυνομένας καθαρὰ ΒΒΔ—ΝΝΑ καὶ μὲ πεδιάδας παρεμβαλλομένας μεταξὺ τῶν ῥάχεων. Εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἀπαντῶμεν μόνον φλύσχην (ὀλιγοκαινικὸν πιθανῶς καὶ ἠωκαινικόν), μειοκαινικὰ (ψαμμῖται ἀσβεστόλιθοι) καὶ πλειοκαινικὰ (ψαμμῖται, ἄργιλλοι, καλοπαγῆ καὶ ὀλίγοι ἀσβεστόλιθοι) στρώματα.

Ὁ τύπος τῆς τεκτονικῆς διαμορφώσεως εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν διαφέρει ἀπὸ τὴν τῆς Μαλακάστρας καὶ τοῦ Σκόυμπι. Ἐδῶ τὰ στοιχεῖα τῶν πτυχῶν δὲν ἐμφανίζονται τόσῳ καθαρὰ καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ὁμιλῶμεν περὶ ἀντικλίνων καὶ συγκλίνων ἢ λεκανῶν, ἀλλὰ μόνον περὶ περιοχῶν ἀντικλινοειδῶς ἢ συγκλινοειδῶς κατεσκευασμένων.

V. Ἡ κεντρικὴ μέση Ἀλβανία.—Ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ μεγάλας συμπαγεῖς μάζας περιδοτίτου (ὄρη Μάλι-Λοπσίτ καὶ Μάλι-Ἀλλαμανίτ), αἱ ὁποῖαι μὲ εὐρεῖαν ἐξάπλωσιν προχωροῦν πρὸς τὴν κεντρικὴν βόρειον Ἀλβανίαν.

VI. Ἡ βόρειος Ἀλβανία.—Αὐτὴ κυρίως παριστᾷ τραπεζοειδῆ χώραν, παρατηροῦνται δ' ἐν αὐτῇ στρώματα μεσοζωϊκά. Εἰς τὴν Γκόρα καὶ Δίβρην κάτω ἀπὸ τὰ τριάσια στρώματα παρουσιάζεται σειρὰ ἀπὸ πραγματικὰ πετρώματα *βερουκάνου* (ἐρυθροὶ σχιστόλιθοι μὲ στικτοὺς ἀσβεστολίθους) καὶ κάτω ἀπ' αὐτὰ νεώτερα παλαιοζωϊκὰ στρώματα. Ἐπίσης τὰ στρωσιγενῆ πετρώματα διασχίζονται πολλαχοῦ ἀπὸ ὄγκους βασικῶν πλουτωνείων πετρωμάτων.

VII. Ἡ μεταξὺ Ἀλβανίας καὶ Μαυροβουνίου περιοχή.—Ἡ μεθόριος αὐτὴ ἔκτασις, παρὰ τὸ Πλάβι, ἀποτελεῖται:

α') Ἀπὸ παλαιοζωϊκοὺς ἀσβεστολίθους καὶ σχιστολίθους.

β') Ἀπὸ σχιστολίθους, ψαμμίτας, λατυποπαγῆ καὶ χαλαζίτας τῆς περμοτριασίου ὑποπεριόδου μετὰ πυριγενῶν πετρωμάτων (γρανιτῶν, διοριτῶν, γάββρων, πορφυριτοειδῶν).

γ') Ἀπὸ σχηματισμοὺς πρασινολιθικοὺς (διαβάσαι, διαβασικοὶ πορφυρῖται).

δ') Ἀπὸ δολομίτας καὶ ἀσβεστολίθους τῆς τριασίου ὑποπεριόδου.

ε') Ἀπὸ ἀσβεστολίθους τῆς ἰουρασίου ὑποπεριόδου.

στ') Ἀπὸ τεταρτογενῆ κορήματα καὶ σωροὺς παγετώνων καὶ

ζ') Ἀπὸ ὁλόκαινα κορήματα.

VIII. Οἱ ὀρυκτοὶ θησαυροὶ τῆς Ἀλβανίας.—Ἀρκετὰ στοιχεῖα κατέχομεν περὶ τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου τῆς Ἀλβανίας, τῆς ὁποίας οἱ ὀρυκτοὶ θησαυροὶ εἶναι:

Α) ***Ὀρυκτοὶ ὑδρογονάνθρακες.*** Τοιοῦτοι παρουσιάζονται ἐντὸς μιᾶς ζώνης πλάτους 60 χιλιομέτρων σχεδὸν πανταχοῦ κατὰ μῆκος τῶν ἀλβανικῶν ἀκτῶν, ὡς πετρέλαιον, πισσάσφαλτος, ἀέρια, ἢ ἄσφαλτος. Κυρίως παρουσιάζονται ἐντὸς τῶν ἀντικλίνων τῶν τριτογενῶν στρωμάτων.

Εἰς τὴν Πλάζαν (Δυτ. ἀπότομοι κλιτύες τοῦ ὄρους Κίκα) ἐμφανίσεις ὀρυκτῶν ὑδρογονανθράκων παρουσιάζονται ἐντὸς τῶν δολομιτῶν καὶ δολομιτικῶν ἀσβεστολίθων, δηλαδὴ πετρελαιοφόρα ὕδατα καὶ ἀναβλύσεις ἀσφάλτου κατὰ μῆκος ῥωγμῶν καὶ ἐντὸς κοιλοτήτων τῶν πετρωμάτων.

Εἰς Ντραχοβίτσα (περιοχὴ Αὐλῶνος, κοιλὰς Σουσίτσης), πετρέλαιον καὶ ἀέρια.

Εἰς Ρόμτζι καὶ Σελενίτσα (κοιλὰς Γιανίτσα, Μαλακάστρα), πετρέλαιον, ἄσφαλτος, ἀσφαλτοῦχα πετρώματα,

Εἰς Κόσεβα (κοιλὰς Ντεβόλη παρὰ τὸ Βεράτιον), πετρέλαιον καὶ ἄσφαλτος.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κορυτσᾶς ἐμφανίζονται καύσιμα ἀέρια παρὰ τὴν Μπελάντοβα καὶ πετρελαιοῦχον πηγαῖον ὕδωρ παρὰ τὴν Μπομπόστιτσα.

Στρώματα πισσασφάλτου καὶ ὀρυκτῶν ἀνθράκων (μέλανες, πισσασφαλτοῦχοι κερατόλιθοι, πολὺ πισσασφαλτοῦχος ἀσβεστολιθο-κερατολιθικὸς σχιστόλιθος καὶ ταινίαι ἀνθράκων 12 ἑκατοστομέτρων πάχους) παρουσιάζονται ἐναλλασσόμενα εἰς τὰ στρώματα τῆς παρακτίου νοτιοαλβανικῆς περιοχῆς, τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν ἀνωτέραν ἰουράσιον-κατωτέραν κρητιδικὴν περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Τὴν ἔρευναν τῶν πετρελαιοφόρων κοιτασμάτων τῆς Ἀλβανίας μεταπολεμικῶς ἀνέλαβον, κατόπιν μάλιστα ἐρίδων μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἰταλίας, ἡ Ἑταιρεία Anglo-Persian Oil Company καὶ ἰταλικαὶ ἑταιρεῖαι. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τοῦ πολέμου οἱ Ἰταλοὶ εἶχον κάμει δοκιμαστικὰς διατρήσεις, αἱ ὁποῖαι, ὡς ἐλέγετο, εἶχον ποιάν τινα ἐπιτυχίαν. Ἡ ἀγγλικὴ Ἑταιρεία ἐκτελοῦσα διάτρησιν παρὰ τὴν θέσιν Πάτος πλησίον τοῦ Φιερίου εὗρε κατὰ τὸν χειμῶνα 1926 πετρέλαιον εἰς βάθος 217 μέτρων καλῆς ποιότητος. Περὶ τῆς ποσότητός του δὲν εἶναι γνωσταὶ περισσότεραι καὶ νεώτεραι πληροφορίαι.

Β) ***Ὀρυκτοὶ ἄνθρακες.*** Κοιτάσματα καλοῦ ἄνθρακος, μικρᾶς ὅμως θερμαντικῆς δυνάμεως, εὑρίσκονται πολλαχοῦ ἐντὸς τῶν ἀλβανικῶν στρωμάτων τῆς νεογενοῦς ὑποπεριόδου. Οἰκονομικὴν σημασίαν δύνανται νὰ ἔχουν αἱ ἀκόλουθοι ἐμφανίσεις:

Λεκάνη τῆς Κορυτσᾶς καὶ τοῦ Μπιλίστι: Ἀκάθαρτος λιγνίτης, πάχους μέχρις 85 ἑκατοστομ., εὐρείας ἐξαπλώσεως. (Τῷ 1923 διεξήγετο ἐκμετάλλευσις αὐτοῦ παρὰ τὴν Μπόργιαν καὶ Ντρένοβαν.)

Λεκάνη τῶν Τιράνων: Πολλὰ κοιτάσματα ἐντὸς τῶν ἄνω-μειοκαινικῶν καὶ κάτω-πλειοκαινικῶν στρωμάτων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καλοὶ λιγνῖται 60—90 ἑκατοστομ. πάχους. Εἰς τὴν δίοδον Κράμπας, κοίτασμά τι ἔχει πάχος 2 μ. καὶ θερμαντικὴν ἱκανότητα 5—6 χιλ. θερμαντ. μονάδων.

Παρὰ τὸ Μεμαλιάγι (Τεπελένι): Κοίτασμα «λιθανθρακίτου» 2 μέτρων πάχους καὶ 7000 θερμαντικῶν μονάδων θερμαντικῆς ἱκανότητος, ἐξαπλούμενον εἰς ἀρκετὰ χιλιόμετρα.

Γ) ***Κοιτάσματα μεταλλευμάτων.*** Παρουσιάζονται πρὸ παντὸς εἰς τὴν ἐκ πυριγενῶν πετρωμάτων ζώνην τῆς βορείου Ἀλβανίας, ἡ ὁποία ἐκτείνεται παρὰ τὸν μέσον ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ Ντεβόλη (ἀνατολικῶς τοῦ Ἐλβασσὰν) μέχρι νοτίως τῆς Κορυτσᾶς.

Θειοῦχα μεταλλεύματα: Τέσσαρα μεγάλα κοιτάσματα πυριτῶν πάχους 10 μ. Τὸ μετάλλευμα εἶναι καθαρὸν ἄνευ ἀρσενικοῦ. Παραγωγὴ μέχρι 3 ἑκατομ. τόννων.

Χαλκοῦχα μεταλλεύματα: Παρὰ τὴν Ποῦκαν (νομὸς Σκούταρι). Παρὰ τὴν Ρεχόβαν-Πιθοῦγκ καὶ τὴν Καμένιτσαν (περιοχὴ Κορυτσᾶς) εὑρίσκονται ἐντὸς τοῦ ὀφείτου φλέβες μαγγανιούχου μαγνητίτου καὶ χαλκούχου σιδηροπυρίτου. Ἀρχαῖα ἴχνη ἐκμεταλλεύσεως ἀφίνουν τὴν πιθανότητα ὅτι ἐνυπάρχουν ἐντὸς τῶν μεταλλευμάτων αὐτῶν εὐγενῆ μέταλλα. Ὄντως αἱ τελευταῖαι ἀναλύσεις τῶν χαλκούχων σιδηροπυριτῶν τῆς Καμένιτσας ἔδειξαν παρουσίαν 3 γραμ. χρυσοῦ κατὰ τόννον μεταλλεύματος.

Χρωμίου, ἀρσενικοῦ καὶ σιδήρου μεταλλεύματα εἰς διαφόρους θέσεις.

Δ) ***Ἄλλα χρήσιμα ὀρυκτά.*** Ἀμίαντος ἐντὸς τῶν ὀφειτῶν παρὰ τὴν Ντίσνιτσαν (περιοχὴ Κορυτσᾶς) εἰς εὐρεῖαν ἐξάπλωσιν καὶ ὑπὸ εὐνοϊκοὺς ὅρους ἐκμεταλλεύσεως.

Τάλκης παρὰ τὴν Ντίσνιτσαν μαζὶ μὲ τὸν ἀμίαντον.

Γύψος εἰς ὅλην τὴν νότιον Ἀλβανίαν. Εἰς μεγάλα ποσὰ καὶ ὑπὸ εὐνοϊκοὺς ὅρους μεταφορᾶς παρουσιάζεται παρὰ τὴν Αὐλῶνα.

Σιμεντομάργαι εὑρίσκονται κατὰ μεγάλα ποσὰ παρὰ τὸν Αὐλῶνα καὶ τὸ Ἀλέσσιον.

Ἐκμετάλλευσις συστηματικὴ τῶν ἀλβανικῶν ὀρυκτῶν χρησίμων κοιτασμάτων δὲν ἤρχισεν ἀκόμη, λόγῳ τῶν πολιτικῶν συνθηκῶν τῆς χώρας. Κυρίως ἰταλικὰ καὶ γαλλικὰ συμφέροντα συναγωνίζονται σήμερον νὰ ἐπιτύχουν παραχωρήσεις ἐκμεταλλεύσεων ἐν Ἀλβανίᾳ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Nopcsa (Fr. baron).* Zur Geologie von Nordalbanien. (Jahrb. K. K. Reichsanstalt, LV, 1, 1905).— *Vetter H.* Beitraege zur geologischen Kenntniss des nördlichen Albanien. (Denks. K. K. Akad. d. Wiss. M. N. Kl. LXXIX, 1907. — *Nopcsa (Fr. baron).* Weitere beitraege zur Geologie Nord-Albaniens (Mitt. d. geol. Ges. in Wien I, 1908). — *Frech F.* Geologische Forschungen in Nord Albanien. (Mitt. K. K. geogr. Ges. Wien. LII, 1909). — *Renz C.* Stratigraphische Untersuchungen im griechischen Mesozoicum und Palaozoicum. Jahr. K. K Geol. R. Anst.—Wien 1910.)—*J. Bourcart.* Les confins albanais. (Revue de Geogr. Tom. X. 1922.) – *E. Nowack.* α) Bericht über geologische Forschungen in Albanien. (Zeit. d. deuts. geol. Gesel.—Monatsber. 75 Bd. 1923. Nr. 11—12.) — β Beiträge zur Geologie von Albanien, I-V Teile. (Neues Jahrb. f. Miner.-Geol. e.t.c. Sonderbände. 1922—1926.) —γ) Geologische Forschungen in Albanien II. (Centr. f. Min., e.t.c. 1924, No 17.)—δ) Geologische Forschungen in Albanien III. (Centr. f. Min., e.t.c. 1925. Abt. B/No 3)— ε) Die Erzvorkommen von Rehova und Kamenica (Präf. Korca). (Zeit. f. prakt. Geologie. 32 Jahroj. 1924. Heft. 9.) — στ) Das albanische Erdölgebilt (Zeit. «Petroleum» 1923. No 9).— Διάφοροι πληροφορίαι περὶ τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου τῆς Ἀλβανίας εἰς τὸ περιοδικὸν «Zeitschr. f. praktische Geologie» τῶν ἐτῶν 1922—1925. — *F. Goebel.* Eine geologische Kartierung im mazedonisch-albanischen Grenzgebiet beiderseits des Ochrida-Sees. (Ber. d. math.-phys. Klasse d. Sächs. Akad d. Wissensch. zu Leipzig. 71 Bd. 1919.)

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

— [ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Ἀλβανία βρέχεται πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ καὶ Ἰονίου πελάγους, τῶν ὁποίων ὅριον εἶναι τὰ **Ἀκροκεραύνια** (βλ.λ.), κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ μέρη ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ Μαυροβουνίου (πρὸς Β.), τῆς Μακεδονίας (πρὸς Α.) καὶ τῆς Ἠπείρου πρὸς Ν. Τὰ ὅρια τοῦ Ἀλβανικοῦ κράτους μετὰ τῆς Νοτιοσλαυΐας διαγράφονται ἀρκούντως φυσικῶς· ἀρχόμενα πρὸς Β. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βογιάνα εἰς τὴν Ἀδριατικὴν ἀκολουθοῦσι τὸν ῥοῦν αὐτοῦ μέχρι τινός, ὁπότε, ἀφίνοντα τὸν ποταμὸν κατά τινα καμπὴν αὐτοῦ, τέμνουσι τὴν Λαβεάτιδα λίμνην (τῆς Σκόδρας). Ἐκ ταύτης ἀκολουθοῦσι κορυφογραμμὰς τῶν Ἀλβανικῶν Ἄλπεων ἐν σχήματι τόξου, διερχόμενα εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Διάκοβας, ἡ ὁποία μένει εἰς τὴν Νοτιοσλαβίαν. Πρὸς Α. ἀκολουθοῦσι τὰ ὑψηλὰ ὄρη Κοριτνὶκ (συνέχεια τοῦ Σκάρδου) καὶ Κοράτ, διατέμνοντα δὲ τὸν ποταμὸν Δρίλωνα ἀκολουθοῦσι τὸ ὄρος Κανδαουΐαν καὶ ἐκεῖθεν τέμνουσι τὴν λίμνην Λυχνίτιδα (τῆς Ἀχρίδος) μέχρι τῆς λίμνης Πρέσπας, ἔνθα λήγουσι τὰ ἀλβανοσερβικὰ σύνορα καὶ ἄρχονται τὰ ἑλληνοαλβανικά. Ταῦτα, ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου, διέρχονται διὰ μέσου τῆς Ἠπείρου, οὕτως ὥστε ἡ Βόρειος Ἤπειρος μένει ἀλβανική. Τὰ ἑλληνοαλβανικὰ ὅρια διέρχονται διὰ τοῦ ὄρους Βοίου, καὶ διατέμνοντα τὸν ποταμὸν Ἆῶον καὶ τὸ Πωγώνιον τελειώνουν εἰς τὸ ἀκρωτήριον «Στῦλος» ἀπέναντι τῆς Κερκύρας. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς χώρας εἶναι περὶ τὰ 30.000 τετραγ. χιλιόμετρα καὶ ὁ πληθυσμός της ἀνέρχεται εἰς 900 χιλ. περίπου κατοίκων, (κατ' ἀναλογίαν 30 κατ. κατὰ τετραγ. χιλιόμ. ἔναντι 48 ἐν Ἑλλάδι).

Ἔδαφος. – Κατὰ τὸ ἔδαφος ἡ Ἀλβανία δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρία μέρη: τὴν παράλιον Ἀλβανίαν, τὴν ἐσωτερικὴν καὶ τὴν βόρειον Ἤπειρον.

1ον) Ἡ ***παράλιος Ἀλβανία*** ἀνοίγεται ἀρκούντως κατὰ θάλασσαν, ἀπὸ τοῦ λιμένος τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τῆς Μεδούης μέχρι τοῦ Αὐλῶνος, διὰ σειρᾶς παραλίων πεδιάδων, αἱ ὁποῖαι προεκτείνονται ἐσωτερικῶς ὡς κοιλάδες. Ἡ παραλία αὐτὴ δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὰς βορειοτέρας τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς Δαλματίας ἀκτάς, κατὰ τὰς ὁποίας ὑψηλαὶ ὀροσειραί, παράλληλοι πρὸς τὴν ἀκτήν, ἀποκλείουσι τὰς ἐνδοχώρας. Ἐνταῦθα οἱ ὀρεινοὶ ὄγκοι ὑψοῦνται εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ αἱ ὀρειναὶ προεκτάσεις διευθύνονται πρὸς Δ., δηλ. ἐγκαρσίως πρὸς τὴν παραλίαν. Τοιαῦται χαμηλαὶ ὀρειναὶ προεκτάσεις σχηματίζουν ἀκρωτήριά τινα, ὡς τὸ *Νυμφαῖον* (κ. Ροδόνι), τὸ *Πάλι*, τὸ *Λάχι* καὶ τὸ *Σάμανο*. Μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων τούτων, θαλάσσιοι ἄλλοτε κόλποι μετὰ ἐγκατεσπαρμένων νήσων φαίνονται μεταβεβλημένοι διὰ τῶν ποταμῶν εἰς προσχωσιγενεῖς πεδιάδας. Οὕτως ἐσχηματίσθη ἡ πρὸς Β. πεδιὰς τῆς *Ζαδρίνης*, τὴν ὁποίαν διατρέχει ὁ ποταμὸς Βογιάνας ἔκρους τῆς **Λαβεάτιδος** λίμνης (βλ. λ.), ἡ πεδιὰς τῆς *Βρεγουμάτιας*, δημιούργημα τῶν ποταμῶν Δρίλωνος (Δρίνου) καὶ Ἀρδαράνου (Μάτι), ἡ πεδιὰς τοῦ *Δυρραχίου* (ἢ Σκιὰκ) καὶ ἡ μεγίστη καὶ εὐφορωτάτη τῆς *Μουζακιᾶς*, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἄργιλλον καὶ τὴν ἄμμον, τὴν ὁποίαν ἐναποθέτουσιν αἱ ῥοαὶ τοῦ Γενούσου, τοῦ Ἄψου καὶ τοῦ Ἀώου.

Αἱ προσχωσιγενεῖς αὗται πεδιάδες εἶναι ὅμοιαι πρὸς ἀλλήλας. Καθ' ἕκαστον χειμῶνα κατακλύζονται ἐν μέρει ὑπὸ ὑδάτων, κατὰ τὰς λοιπὰς δ'

Digitized by Google

ὥρας τοῦ ἔτους ἐπακολουθοῦν ἕλματα ἢ λιμνοθάλασσαι διαφόρου πρὸς ἀλλήλας ἁλμυρότητος· ἀλλαχοῦ πυκνότατοι καλαμῶνες καὶ λοιπὰ ὑδροχαρῆ φυτὰ διακόπτονται ὑπὸ δάσους δρυῶν, ἑστίαι ἑλονοσίας. Καίτοι τὸ ἔδαφος εἶναι εὔφορον, μικρὸν μόνον μέρος αὐτοῦ καλλιεργεῖται ὑπὸ δημητριακῶν, λίνου καὶ καπνοῦ. Ἀλλ' αἱ καλλιέργειαι αὗται ἀναφαίνονται ἀρκούντως μακρὰν τῆς θαλάσσης, εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων, ὅπου τὸ κλῖμα εἶναι σχετικῶς ξηρότερον καὶ ὀλιγώτερον νοσηρόν, δηλ. εἰς τὰς περιφερείας τῆς Κρόϊας, τῶν Τυράννων, τῆς Καβάϊας, τοῦ Φίερι. Κατὰ τὸν χειμῶνα, φυλαί τινες ὀρειναὶ καὶ νομάδες Βλάχοι ἔρχονται εἰς τὰς χαμηλὰς περιοχὰς ἵνα βοσκήσουν τὰ ποίμνιά των ἐπανερχόμενοι τὴν ἄνοιξιν μετὰ τὴν τῆξιν τῶν χιόνων εἰς τὰ ὑψηλά των ἐνδιαιτήματα.

2ον) Ἡ ***ἐσωτερικὴ Ἀλβανία*** εἶναι ὀρεινή· πάντα τὰ ὄρη αὐτῆς λέγονται *Ἰλλυρικαὶ* ἢ *Ἀλβανικαὶ* Ἄλπεις καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὸ μέγα στολιδωσιγενὲς σύστημα, τὸ ὁποῖον, ἐκτεινόμενον καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καλεῖται ὑπὸ τῶν γεωλόγων «*Διναρίδες*». Αἱ Ἀλβανικαὶ Ἄλπεις, πλὴν τῆς Ἀλβανικῆς Ἠπείρου, διακρίνονται εἰς τὰς Βορείους Ἀλβανικὰς Ἄλπεις, εἰς τὰ Κεντρικὰ Ἀλβανικὰ ὄρη καὶ εἰς τὰ Ἀνατολικά.

α) Ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βόρειοι Ἀλβανικαὶ Ἄλπεις* (πιθανῶς ὁ ἀρχαῖος Βερτίσκος) ὑψοῦται εἰς τὴν βόρειον πλευρὰν ὡς φυσικὸν ὀχύρωμα τῆς χώρας ὀγκῶδες καὶ τραπεζοειδὲς σύστημα μὲ διεύθυνσιν ἐκ Δ. πρὸς Α., μεταξὺ τῆς Σκόδρας καὶ τοῦ Ἰπέκ. Ὑψούμεναι εἰς 2000 μέχρι 2600 μέτρων, συνάπτονται Β. Δ. μετὰ τῶν ὑψηλῶν καρστικῶν ὀρέων τοῦ Μαυροβουνίου. Παραπόταμοι τοῦ Δρίλωνος διασχίζουν τὸν ἀσβεστόλιθον καὶ τὸν δολομίτην τῶν ὀρέων τούτων διὰ βαθειῶν καὶ ἀποτόμων φαράγγων καὶ κοιλάδων. Χαμηλότερον τῶν 1700 μέτρων καλύπτονται ἐξ ἐλατῶν, φηγῶν καὶ σφενδάμων, μεταξὺ δὲ τῶν δασῶν τούτων ἀνοίγονται λιβάδια, ἔνθα κατὰ τὸ θέρος περιφέρονται νομάδες· ἄνωθεν λάμπουν αἱ χιόνες τοῦ χειμῶνος ἢ ἡ λευκότης τῶν ἀσβεστολίθων. Αἱ Ἄλπεις αὗται καταπίπτουν ἀποτόμως εἰς τὸν ποταμὸν Δρίλωνα, ὁ ὁποῖος ῥέει διὰ χαράδρας 1000 μέτρων βαθείας καὶ 50 χιλιομέτρων μακρᾶς. Ἡ ἀπότομος αὕτη διαφορὰ τῆς ὑψηλῆς χώρας ἀπὸ τῆς βαθείας διαβρώσεως τοῦ ποταμοῦ δίδει ἰδιάζοντα χαρακτῆρα μεταξὺ τῶν Ἀλβανικῶν τοπίων. Ἐνταῦθα ἐπῆλθε κλίσις τῆς διευθύνσεως τῶν στολιδώσεων τῶν Διναρίδων ἐκ τῆς ΒΔ.-ΝΑ. διευθύνσεως μᾶλλον ἐκ Β. πρὸς Ν. Ὁ Kossmat ὡς ἀρχὴν τῆς κάμψεως ταύτης θεωρεῖ τὸν προϋπάρχοντα ὀρεινὸν ὄγκον τῶν Μακεδονικῶν ὀρέων. Ὡς ἰδία δ' ἔτι μικρὰ ὀρεινὴ περιοχὴ εἶναι πρὸς τὸ μέρος τῆς Σκόδρας τὸ *Κουκάλι*.

β) Νοτίως τῶν Βορείων Ἀλβανικῶν ὀρέων καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Δρίλωνος ἐκτείνεται κεντρικὸν σύστημα, τὸ ***Μιρδιτικόν***, ἀποτελούμενον ἐξ ἀθροίσματος ὀροπεδίων καὶ ὀγκωδῶν κορυφῶν, τῶν ὁποίων τινὲς ὑπερβαίνουν τὸ ὕψος τῶν 2000 μ. Ἡ διεύθυνσις αὐτῶν εἶναι ἐκ Β. πρὸς Ν. μέχρι ΒΔ.—ΝΑ. Οἱ ἐνταῦθα ἀσβεστόλιθοι καλύπτονται ὑπὸ δασῶν σχεδὸν παρθένων καὶ μόνον μεταξὺ τούτων οἱ σερπαντῖναι (ὀφεῖται) καὶ οἱ διορῖται ἀνοίγουν εὐρείας γυμνὰς ἐκτάσεις. Ἡ στολιδωσιγενὴς μορφὴ αὐτῶν ἐξακολουθεῖ δυτικώτατα μέχρι τῆς πεδιάδος. Νοτίως τοῦ ποταμοῦ Μάτι ἄρχεται ἡ ὀροσειρὰ τῆς *Κρόϊας*, συνιστωμένη ἐκ νουμμουλιτοφόρου ἀσβεστολίθου καὶ ἐκτεινομένη εἰς μῆκος 60 χιλιομ., μέχρι τοῦ Γενούσου ποταμοῦ· τὸ μέγιστον αὐτῆς ὕψος, παρὰ τὰ Τύραννα, εἶναι 1612 μ. Ἀνατολικῶς τοῦ Γενούσου ὑψοῦται τὸ *Σερενικοὺτ* (μέχρι 2180 μ.), πρὸς δὲ τὴν Λυχνίτιδα λίμνην ἡ ἀσβεστολιθικὴ ὀροσειρὰ τῆς *Κανδαουίας* (Γιαμπλάνικα, 2312 μ.), κατὰ τὴν ὁποίαν πάλαι διήρχετο ἡ Ἐγνατία ὁδός.

γ) Ἀνατολικῶς τῆς βαθείας ἐντομῆς τοῦ Μέλανος Δρίλωνος ἐξακολουθεῖ πρὸς Β. τῆς Κανδαουίας ὁ ἀσβεστόλιθος, τὸν ὁποῖον ὁ ποταμὸς τέμνει διὰ βαθείας ἐντομῆς. Κατὰ τὴν ἐντομὴν ταύτην διέρχονται τὰ πολιτικὰ ὅρια τῆς χώρας μετὰ τῆς Νοτιοσλαβίας, ἀφινομένης εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην τῆς ἄνω κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ. Ἡ *ἀνατολικὴ* αὕτη *ὀροσειρά*, τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦν τὰ πολιτικὰ ὅρια τοῦ κράτους βορείως, φέρει τὴν κορυφὴν Κοράπ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ὑψίστη τῆς Ἀλβανίας (2764 μ.) καὶ ἀνήκει εἰς τὸν ὄγκον τῶν Πελαγονικῶν ὀρέων. Ἐκεῖθεν ἐξακολουθοῦν τὰ βορειοανατολικώτατα ὄρη τῆς Ἀλβανίας, ἡ *Διάλικα*, ἡ *Γκόρα*, ἡ *Κοριτνὶκ* καὶ ἡ *Μπιστρίκ*. Μεταξὺ τῶν δύο τελευταίων τούτων, ὁ ποταμὸς Λευκὸς Δρίλων, ὁ ὁποῖος κατέρχεται ἐκ τῆς λεκάνης τῆς Πρισρένης σχηματίζει τὴν ἐγκάρσιον χαράδραν τοῦ Λούμα, βάθους ὑπὲρ τὰ 1500 μ., κατάφυτον ὑψηλὰ μὲν ὑπὸ δρυῶν καὶ πευκῶν, χαμηλὰ δ' ὑπὸ δρυῶν. Βορειοδυτικῶς τῆς χαράδρας ἐκτείνονται παχεῖς λειμῶνες καὶ ὡραῖα χωρία. Ἐν γένει δέ, κατὰ τὸ πρὸς τὸν Δρίλωνα τοῦτο μέρος τῆς Ἀλβανίας ἀνοίγεται σειρὰ λεκανῶν, ὅπου καλλιεργεῖται ὁ ἀραβόσιτος καὶ ὁ σῖτος. Ὡσαύτως καλλιεργεῖται καὶ ἡ ἄμπελος, τῆς ὁποίας ὅμως αἱ σταφυλαί, μετὰ ψυχροὺς χειμῶνας, δὲν ὡριμάζουσι.

3ον) Εἰς τὴν ***Ἀλβανικὴν Ἤπειρον***, νοτίως τοῦ Γενούσου (Σκοῦμπι) ποταμοῦ, συνεχίζονται τό τε Μιρδιτικὸν καὶ Ἀνατολικὸν ὀρεινὸν σύστημα ὑπὸ διάφορον μορφήν. Τὸ πρὸς Δ. πλευρικὸν ὄρος κατέχει ἡ ὀροσειρὰ *Μάλι-Σπάτιτ*, ἐξ ὀφείτου συνιστάμενον. Τὸ ΝΑ. τούτου ὄρος *Γκοῦρι Τόπιτ* κορυφοῦται εἰς ὕψος 2319 μ. Περαιτέρω ἡ *Μόκρα* καὶ ἡ *Κάμνια* (2150 μ.) δεικνύουν πετρώματα τριτογενοῦς διαπλάσεως, τὰ ὁποῖα διαδέχονται πρὸς Α. τεταρτογενεῖς λόφοι μέχρι τῆς λεκάνης τῆς Κορυτσᾶς. Τὰ πρὸς τὰ ἑλληνικὰ ὅρια ὄρη ταῦτα κατὰ τὸν Renz εἶναι γεωλογικῶς, συνέχεια τῶν βορείων ὀρέων τῆς Ἀλβανίας Κουκάλι, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπικρατοῦν οἱ ἀσβεστόλιθοι· κατὰ τὴν διασταύρωσιν αὐτῶν μετὰ τῶν ἐκ γρανίτου καὶ μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων συγκειμένων Μακεδονικῶν ὀρέων, ἀνοίγονται τρεῖς κλεισταὶ λεκάναι, τῶν ὁποίων αἱ δύο βορειότεραι καλύπτονται ὑπὸ τῶν λιμνῶν *Βρυγηΐδος* (ἢ τῆς Πρέσπας) καὶ *Λυχνίτιδος* (ἢ τῆς Ἀχρίδος). Ἡ πρώτη εἶναι ὑψηλοτέρα (857 μ. ἀπολ. ὕψους) καὶ μεγαλυτέρα (290 τετρ. χιλιόμ.) ἔχουσα ὑπόγειον ἔκρουν εἰς τὴν Λυχνίτιδα (270 τετρ. χιλιόμ.), ἐκ τῆς ὁποίας πηγάζει ὁ Λευκὸς Δρίλων. Ἡ δὲ τρίτη λεκάνη, ἡ τῆς *Κορυτσᾶς*, ἔχει ἐν μέρει ἀποξηρανθῆ καὶ καλλιεργηθῆ καὶ μόνον μικρά τις ἑλώδης λίμνη ὑπάρχει, ἡ τῆς *Σοβιάνης* (ἢ Μαλὶκ κατὰ τοὺς χάρτας) εἰς ὕψος 836 μέτρων. Διὰ ταύτης ῥέει ὁ ποταμὸς Δεβόλης.

Τὰ νοτιοανατολικὰ ὅρια μετὰ τῆς Ἑλλάδος σχηματίζει ἡ ὀροσειρὰ τῆς *Πίνδου* (Γράμμος-Μοράβα). Εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἀνήκει ἔτι ἡ μικρὰ λεκάνη τῆς Μπιγλίστης, καίτοι αὕτη φυσικῶς εἶναι τμῆμα τῆς λεκάνης τῆς Καστορίας (ἴδ. H. Louis Albanien σελ. 20). Ἐκ τῆς λεκάνης ταύτης εὔκολος εἶναι ἡ μετάβασις εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις Καστορίαν καὶ Φλώριναν. Ὡσαύτως, νοτιοδυτικῶς, ὁδὸς ἄγει πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Ἤπειρον, διερχομένη κατὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἄψου (Ὀσούμ), ὅπου σχηματίζεται ἡ λεκάνη τῆς Κολώνιας, κειμένη εἰς μέσον ὕψος 1100 μ. Ἐνταῦθα ὁ ὀφείτης λάμπει εἰς βαθυκυάνους καὶ ἐρυθρὰς ἀποχρώσεις, λαμπραὶ δὲ φυσικαὶ εἰκόνες ἀναφαίνονται κατὰ τὰς δύσεις τοῦ ἡλίου. Γραμμὴ χωρίων ἐκτείνεται κατὰ τὴν πρὸς τὴν Πίνδον (Γράμμον) πλευράν, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἐρσέκαν.

Τὰ δυτικώτερα ὄρη τῆς Ἀλβανικῆς Ἠπείρου διακρίνονται τῆς Πίνδου κατὰ τὸν γενικὸν χαρακτῆρα. Ἡ διεύθυνσις αὐτῶν εἶναι ἐκ Β Δ. πρὸς τὰ Ν Α., ἡ δὲ κλίσις μεγαλυτέρα πρὸς Δ. ἢ πρὸς Α. Τὰ μακρὰ μεταξὺ τούτων κοιλώματα εἶναι περιοχαὶ μακρῶν λεκανῶν, πᾶσαι ὑπὸ φλύσχου πεπληρωμέναι. Οὕτως οἱ ποταμοὶ λαμβάνουσι παράλληλον πρὸς τὰ ὄρη διεύθυνσιν, ὁ Ἄψος, ὁ Ἀῷος μετὰ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Δρίνου κ. ἄ.

Ἡ πρὸς Ν. τοῦ Ἄψου καὶ τῆς Μουζακιᾶς περιφέρεια Μαλακάστρα ἔχει μέτρια ὄρη (περὶ τὰ 1000 μ.), ἀποτελοῦντα προεκτάσεις ὀρέων τῆς παραλίου Ἀλβανίας. Ὑπὸ τὸ στρῶμα τῆς νέας τριτογενοῦς περιόδου ὑψοῦται ὁ φλύσχης καὶ ὁ νουμμουλιτοφόρος καὶ ῥουδιστοφόρος ἀσβεστόλιθος, οἱ ὁποῖοι μορφοῦσι τὰς κορυφάς. Τὸ μεταξὺ τοῦ Ἄψου καὶ Δεβόλη ὄρος *Τόμορος* ἔχει χαρακτῆρα ὑψηλοῦ ὄρους (2480 μ.), φέρον διαβρώσεις τῆς παγετώδους ἐποχῆς. Τὸ δασικὸν ὅριον ἐνταῦθα φθάνει 1800—1900 μ. Νοτίως τοῦ γεωγρ. πλάτους τοῦ Αὐλῶνος αἱ κορυφογραμμαὶ ὑψοῦνται 1500—2000 μ. καὶ ἄνω· ἐνταῦθα ὁ ἀσβεστόλιθος εἶναι εἰς πλήρη ἀνάπτυξιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον γυμνὸς βλαστήσεως. Ἀξιοσημείωτα εἶναι τὰ ὄρη *Νεμέρτζικα* μετὰ τοῦ πρὸς Ν. συνεχομένου ὑψηλοῦ *Παπίγκου* (2495 μ.), πλήρη κογχῶν (Karen). λειψάνων τῆς παγετώδους ἐποχῆς. ΝΔ. τούτων εἶναι ἡ λεκάνη τοῦ ἑλληνικωτάτης περιοχῆς Πωγωνίου, καλυπτομένη τὸ πλεῖστον ὑπὸ φλύσχου. Οἱ χωρικοὶ τοῦ Πωγωνίου, διὰ νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον, εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ διέλθουν διόδους ὕψους 1400 μ. Δυτικῶς τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Δρίνου ὑψοῦται τὸ *Πλατυβοῦνι* (Μαλιγέρ), τοῦ ὁποίου συνέχεια πρὸς Β. εἶναι τὸ ὄρος *Κρίμπα* (2000 μ.). Βορείως τούτου καὶ παρὰ τὸν Ἀῷον εἶναι ἡ περιοχὴ τῆς *Σελενίτσης*, ὅπου ὑπάρχουν τὰ πλούσια κοιτάσματα ἀσφάλτου.

Αἱ παράλληλοι ὀροσειραὶ ὑφίστανται διατάραξιν εἰς τὴν *λεκάνην τοῦ Δελβίνου*, Ν Δ. κειμένην. Αὕτη καλύπτεται ὑπὸ φλύσχου καὶ διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Βιστρίτσης διὰ στενῶν καὶ ἀγρίων ὄχθων. Πέριξ ὑψοῦνται ἀσβεστολιθικὰ ὄρη, παράκτιοι δὲ ὀροσειραὶ χωρίζουν ταύτην τῆς θαλάσσης, προσεγγίζουσαι τὴν νῆσον Κέρκυραν. Τὸ χαμηλότερον μέρος τῆς Βιστρίτσης καλύπτεται ὑπὸ μεγαλοπρεπῶν πτελεῶν, λευκῶν καὶ πλατάνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πυκνὴ εἶναι ἡ βλάστησις ὑδροχαρῶν φυτῶν. Νοτιώτατα ἡ λεκάνη συνάπτεται μετὰ τῆς προσχωσιγενοῦς πεδιάδος τοῦ ποταμοῦ Παύλας. Κατὰ τὸ ΝΔ. πέρας τῆς λεκάνης σχηματίζεται ἡ γραφικὴ λίμνη τοῦ *Βουθρωτοῦ* (Βουτρίντου), ὑπὸ τῆς Βιστρίτσης διαρρεομένη. Ἡ πρὸς Ν. τῆς Παύλας κορυφογραμμὴ τοῦ *Σαρακίνου* εἶναι παράκτιος ὀροσειρά, φέρουσα ἀρχαιότατα πετρώματα καὶ τελευτῶσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος· ἐνταῦθα τελευτῶσι καὶ τὰ πολιτικὰ τῆς Ἀλβανίας σύνορα. Εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Δελβίνου ὑπάρχουσι πολλὰ σημεῖα ἀρχαίων ἑλληνικῶν οἰκήσεων, ὡς τὰ τῆς Φοινίκης, ἐπὶ τοῦ σήμερον καλουμένου ὄρους *Μάλι Φοινικοὺτ*, τοῦ Βουθρωτοῦ, ἡ ἀκρόπολις τῆς **Κονισπόλεως** (βλ. λ.) κ. ἄ. Τὸ κέντρον σήμερον εἶναι τὸ Δέλβινον (4000 κ.), ἐπίνειον δ' οἱ Ἅγ. Σαράντα (3000 κ.), σπουδαῖος λιμὴν τῆς Ἀλβανικῆς Ἠπείρου.

ΒΔ. τῆς λεκάνης τοῦ Δελβίνου τὰ ὄρη λαμβάνουν τὴν κανονικὴν αὐτῶν διεύθυνσιν ἐκ ΒΔ. πρὸς τὰ ΝΑ. Εἶναι ἡ *περιοχὴ τῆς Χιμάρρας*, τῆς ὁποίας κέντρον εἶναι τὸ ὄρος *Τσίκα* (2050 μ.)· τοῦτο ΝΑ. μὲν καταπίπτει ἀποτόμως, ἀφῖνον προσχωσιγενεῖς τινας στενὰς κοιλάδας αἱ ὁποῖαι ἀναστομοῦνται εἰς τοὺς κολπίσκους Παλέρμο καὶ Σπηλιά, πρὸς Β. δὲ προεκτείνεται διὰ τῆς ῥάχεως Λουγκάρα (κορυφὴ Στογοί, 1870 μ.), ἡ ὁποία χαμηλουμένη καθ' ὅσον χωρεῖ πρὸς Β. καταπίπτει παρὰ τὸν Αὐλῶνα. Ἀντίκλινος τῆς Τσίκας ζώνη εἶναι τὰ *Κεραύνια ὄρη* (Ρέζα-ἑ-Καναλίτ, 1600 μ.) τὰ ὁποῖα πρὸς μὲν τὴν θάλασσαν πίπτουν ἀποτόμως, ΒΔ. δὲ προεκτείνονται ὑπὸ τὸ ὄνομα **Ἀκροκεραύνια** (βλ. λ. κοινῶς *Καραμπουρούν*, 800 μ. ὕψ.), ὡς χερσονησίζον ἀκρωτήριον, ἔχοντα χαρακτῆρα κατακεκρημνισμένης ἀκτῆς μὲ παράδοξα σχήματα κορυφογραμμῶν.

Ἡ προέκτασις αὕτη μετὰ τῆς προεκτάσεως τῆς *Λουγκάρας* σχηματίζει τὸν κόλπον τοῦ Αὐλῶνος (τῶν Δουκάτων), ἔχοντα εἰς τὸν μυχὸν μόνον αὐτοῦ πεδινὰ μέρη νεωτέρας γεωλογικῆς διαπλάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει συντελέσει καὶ ὁ ποταμὸς τῶν Δουκάτων. Αἱ ἐνταῦθα ἀκταὶ φέρουσι τὸ ὄνομα Λιαπουριά, ἀπὸ τῶν Λιάπηδων Ἀλβανῶν. ΝΑ. τῶν Κεραυνίων, τὸ ἔδαφος λαμβάνει κατὰ τὰς κλιτῦς μορφὴν κλιμακοειδῆ, εἶναι δὲ κατάρρυτον καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ πυκνῆς λόχμης. Ἐνταῦθα παράγεται ἐξαίρετος οἶνος, ἐλαῖαι καὶ ἑσπεριδοειδῆ. Ἡ περιοχὴ αὕτη, τὴν ὁποίαν οἱ Εὐρωπαῖοι καλοῦσι *Ἀλβανικὴν Ῥιβιέραν*, εἶναι τὸ τεχνικώτερον καλλιεργούμενον διαμέρισμα τῆς χώρας. Οἱ κάτοικοί της εἶναι οἱ Ἑλληνικώτατοι Χιμαρριῶται, οἱ ὁποῖοι συνδέονται πρὸς ἀλλήλους στενῶς καίτοι κατοικοῦσι κατὰ χωρία, ὧν τινα ἔχουν ἄνω τῶν 1000 κατ. Τὸ κεντρικώτερον ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ **Χιμάρρα** (βλ. λ.) μὲ 1700 κατοίκους, μεγαλύτερα δ' αἱ Δρυμάδες καὶ τὸ Κοῦτσι.

(Περὶ τῶν ἀλβανικῶν ποταμῶν βλ. ἰδιαιτέρως τὰς οἰκείας λέξεις).

Κλῖμα.—Ἡ Ἀλβανία κεῖται εἰς τὸ ὅριον τῆς ζώνης τῶν δυτικῶν ἀνέμων καὶ τῶν *ἐτησίων* (μελτεμίων) τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Τὸ θέρος, ὁπότε ἡ περίοδος τῶν *ἐτησίων*, ἐπικρατοῦσιν οἱ βόρειοι ἄνεμοι. Τοὐναντίον, κατὰ τὸν χειμῶνα ἡ χώρα εὑρίσκεται εἰς τὴν ζώνην τῶν δυτικῶν ἀνέμων. Ἰδίᾳ εἰς τὴν Ἀλβανικὴν Ἤπειρον ἐνσκήπτουσιν οἱ τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον ἐπηρεάζοντες κυκλῶνες. Αἱ μετεωρολογικαὶ αὗται συνθῆκαι παράγουσι τὸν κλιματικὸν Μεσογειακὸν τύπον, τὸν ὁποῖον ἔχει καὶ ἡ Ἑλλάς: διαρκές, θερμὸν καὶ ξηρὸν θέρος μὲ ἀνέφελον οὐρανόν, καὶ χειμῶνα βροχερόν, τοῦ ὁποίου ἡ σχετικὴ γλυκύτης διακόπτεται ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ βορρᾶ, ὁ ὁποῖος κατέρχεται ἐκ τῶν χιονοσκεπῶν ὀρέων. Τὸ κλῖμα τοῦτο, ὑπὸ τὸν καθαρὸν αὐτοῦ τύπον, ὑπάρχει μόνον εἰς τὰς παραλίους πεδιάδας καὶ τὰς ἀνοικτὰς κοιλάδας. Ἐν τῇ Ἀλβανικῇ Ἠπείρῳ ὑφίσταται μεταβολὰς ἀναλόγως τῆς ἐπιδράσεως τῆς θαλάσσης πρὸς τὰ μεσόγεια· ἀλλ' ἐν τοῖς ἐσωτερικοῖς ὀροπεδίοις καὶ ἐν γένει ἐν τῇ ἐσωτερικῇ Ἀλβανίᾳ τὸ κλῖμα παύει νὰ εἶναι μεσογειακόν. Ἡ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῆς βροχερᾶς χειμερινῆς περιόδου καὶ τῆς θερινῆς ἐνταῦθα δὲν ὑφίσταται καὶ τὸ κλῖμα λαμβάνει χαρακτῆρα ἠπειρωτικόν. Τὰ πλευρικὰ ὄρη τοῦ ὀροπεδίου τῆς Κρόϊας καὶ τοῦ Μάλι Σπάτιτ ἐπηρεάζουσι σημαντικῶς εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ μεσογειακοῦ κλίματος. Βορείως τοῦ Μάτι, ὅπου τὰ πλευρικὰ ὄρη εἶναι χαμηλότερα καὶ πρὸς Ν., ὅπου μεταξὺ τῆς παραλίου Ἀλβανίας καὶ τῆς ἐσωτερικῆς χώρας δὲν ὑπάρχει ὀρογραφικὸς ὅρος, ἡ μετάβασις πρὸς τὸ ἠπειρωτικὸν κλῖμα εἶναι βαθμιαία. Οὕτως ἡ ἐσωτερικὴ Ἀλβανία ἔχει κλῖμα ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας.

Ἐν τῇ παραλίῳ Ἀλβανίᾳ καὶ τῇ παρακτίᾳ Ἠπείρῳ οἱ ἐτησίαι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄνεμοι βορειοδυτικοί. Σπάνιοι εἶναι οἱ κατ' ἀρχὰς τοῦ θέρους νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα *σιρόκκος*, οἱ ὁποῖοι φέρουν ὑγρασίαν, ἰσχυρὰν νέφωσιν καὶ καταιγίδας. Ἐν τῇ πεδινῇ Ἀλβανίᾳ σπανίως παρατηροῦνται βροχαὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Ὅπως ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι οὕτω καὶ ἐνταῦθα σημειοῦνται μακρὰ χρονικὰ διαστήματα ἄνευ βροχῶν. Οὕτω παρετηρήθη ξηρὰ περίοδος ἐν Σκόδρᾳ 81 ἡμερῶν, ἐν Δυρραχίῳ 54, ἐν Αὐλῶνι 65. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν χειμῶνα δὲν παρατηρεῖται σχετικῶς μεγάλη νέφωσις. Κατὰ τὸν Κονράδον ἡ νέφωσις τοῦ Νοεμβρίου ἐν Αὐλῶνι εἶναι 62%, τοῦ Δεκεμβρίου ἐν Σκόδρᾳ 52% καὶ ἐν Δυρραχίῳ 51%. Ἡ μεγίστη ποσότης τῆς βροχῆς πίπτει ἐν Ἀλβανίᾳ τὸν Νοέμβριον, δεύτερος

Digitized by Google

δὲ μὴν κατὰ τὴν ποσότητα εἶναι ὁ Μάρτιος. Ὁ Κονράδος δίδει τοὺς ἀκολούθους ἀριθμοὺς τῆς ἐτησίας πτώσεως τῆς βροχῆς κατὰ χιλιοστόμετρα:

	Ἐτησία	Νοεμβρ.	Μαρτίου
Σκόδρα	1456	209	162
Δυρράχιον	[illegible]	215	100
Τύραννα	1020	201	94
Ἐλβασσὰν	1120	221	103
Βεράτιον	1200	217	119
Αὐλὼν	1080	195	107
Ποῦκα	1820	260	202

Τὸ θέρος ἐν τῇ πεδιάδι εἶναι σχετικῶς θερμόν. Τὸ μέσον τῆς μεγίστης θερμοκρασίας τοῦ θερμοτέρου μηνὸς εἶναι ἐν Αὐλῶνι 35,5°, ἐν Δυρραχίῳ 33,2° καὶ ἐν Σκόδρᾳ 34,0°. Ἡ θερμοκρασία εἶναι ὑψηλὴ τὴν ἡμέραν καὶ εἰς τοὺς κλειστοὺς τόπους τῆς ἐσωτερικῆς Ἀλβανίας, ἀλλ' αἱ νύκτες εἶναι ψυχραί. Τὸν χειμῶνα ἡ θερμοκρασία τοῦ Ἰανουαρίου εἰς μὲν τὰ παράλια εἶναι 8—9°, ταπεινοῦται δὲ καθ' ὅσον τόπος τις ἀπέχει περισσότερον τῆς θαλάσσης ἢ κεῖται βορειότερον. Εἰς τὸ Βεράτιον ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ Ἰανουαρίου εἶναι 6,1°, εἰς τὸ Ἐλβασσὰν 4,9°, εἰς τὰ Τύραννα 5,3°, εἰς τὴν Σκόδραν 4,4°.

Συνετέθη ἐκ χαρτῶν τοῦ Αὐστριακοῦ ἐπιτελείου κλίμ. 1:200000, ὑπὸ Γ. Ζ.

Φυτά.— Μικρὸν μέρος τοῦ Ἀλβανικοῦ ἐδάφους μένει γυμνόν. Τὸ μέγιστον μέρος εἶναι κεκαλυμμένον ἐξ ἀραιᾶς ἢ πυκνῆς βλαστήσεως, τῆς ὁποίας τὸ εἶδος, ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας Μεσογειακὰς χώρας, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὕψους τῆς θέσεως. Οὕτω διακρίνομεν τέσσαρας κυρίας περιοχὰς τῆς χλωρίδος. Ἡ χαμηλοτάτη εἶναι ἡ περιοχὴ τῶν πλατυφύλλων θάμνων (Macchien). Παρὰ ταύτην ἐκτείνεται ἡ ξηρὰ ζώνη τῶν δρυῶν, ἀναμιγνυομένη μετὰ συστάδων ὀξυῶν. Ὑπὲρ ταύτην συνέχεται ἡ ὑγρὰ ζώνη τῶν δένδρων, τῶν ὁποίων χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ ὀξυά. Ἡ τετάρτη καὶ ὑψίστη περιοχὴ εἶναι ἡ τῶν Ἀλπείων λειμώνων.

1) Ἡ *χαμηλὴ ζώνη* περιορίζεται εἰς ὡρισμένας περιοχάς, ὅπου οἱ θάμνοι (ἐρείκη, πιστακία, πικροδάφνη) λαμβάνουσι μορφὴν δένδρων ὑψουμένων μέχρι 4 ἢ 5 μ. Τὸ ὅριον τῆς ζώνης ταύτης ὑψοῦται ἐκ Β. πρὸς Ν., παρὰ τὴν Σκόδραν φθάνει μέχρι 200 μ., παρὰ τὸν Αὐλῶνα 350, κατὰ δὲ τὴν Ἤπειρον ὑπὲρ τὰ 500 μ. Εἰς τὴν ἰδίαν ζώνην ἐκτείνεται καὶ ἡ ἀνθρωπίνη καλλιέργεια, ἡ ὁποία συνίσταται κυρίως ἐξ ἐλαιῶν, ἑσπεριδοειδῶν, συκῶν, ροιῶν, ἀμπέλων. Ὑπὸ τὰ δένδρα σπείρεται πολλάκις καὶ σῖτος. Καὶ εἰς τὰ ὄρη, ὅπου ὑπάρχει ὕδωρ πρὸς ἄρδευσιν, συναντῶνται ἐξαίρετοι καλλιέργειαι. Τοιαῦται εἶναι αἱ περιοχαὶ τῆς **παρακτίου Χειμάρρας**, τοῦ Δελβίνου, τοῦ Ἐλβασσάν. Εἴς τινας ὑδρηλὰς περιοχὰς γίνεται προσπάθεια καὶ πρὸς καλλιέργειαν ὀρύζης, ὡς π. χ. παρὰ τὸ Λαμπινότ. ἀνατ. τοῦ Ἐλβασσὰν καὶ παρὰ τὸ Λέλβινον.

2) Ἡ *ζώνη τῶν δρυῶν* καλύπτει τὰς κλιτῦς τῶν λόφων καὶ τοὺς πρόποδας τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, ἐκτείνεται δ' ἀπὸ τῆς παραλίου Ἀλβανίας ἀδιαλείπτως, ἀραιῶς μὲν εἰς τὰ παράλια καὶ τὸ μέσον τῶν θάμνων τῆς χαμηλῆς ζώνης, πυκνότερον δ' εἰς τὰ μεσόγεια. Ἐνταῦθα ἐπικρατεῖ ἡ Μακεδονικὴ δρῦς. Ἡ ἐλάττωσις τῶν δασῶν ὀφείλεται εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅστις ἐξηφάνισε ταῦτα χάριν τῆς ξυλείας πέριξ τῶν κατοικουμένων θέσεων. Ἀδιατάρακτα δάση εἶναι ὑψηλὰ εἰς ὀλίγα μέρη. Ἀντὶ τούτων ὑπάρχουσι σήμερον θαμνώδη δάση, καὶ δὴ πέριξ τῶν κατοικουμένων μερῶν. Τὰ ἐκ δρυὸς δάση ἔχουσι μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τοὺς κατοίκους, διότι ἐξ αὐτῶν ὄχι μόνον λαμβάνουν τὴν κυρίαν ποσότητα τῆς ξυλείας, ἀλλὰ καὶ χρησιμοποιοῦν φύλλα δρυὸς κατὰ τὸν χειμῶνα πρὸς τροφὴν τῶν ζῴων καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἵππων καὶ βοῶν· οὕτω διὰ τοῦ μέσου τούτου ἀναπληροῦται ἡ κατὰ τὸν χειμῶνα ἔλλειψις τοῦ χόρτου. Μεγαλυτέρα ἔτι εἶναι ἡ χρησιμότης αὐτῶν ἐκεῖ ὅπου πεδινὰ ὑψηλὰ μέρη ἀπειλοῦνται ὑπὸ διαβρωτικῆς καταστροφῆς, καὶ δὴ ὅπου ὑπάρχει εὔθριπτον πέτρωμα, ὡς λ.χ. ὁ κερατόλιθος. Ταῦτα διασῴζονται ὑπὸ τῶν δρυῶν τούτων καὶ συγκρατεῖται ἡ ὑπερκειμένη καλλιεργήσιμος γῆ.

Ἐκ τῆς ἐξολοθρεύσεως τῶν δασῶν προέκυψαν μεγάλαι ἐκτάσεις παρουσιάζουσαι μεταβολὴν τῆς χλωρίδος· ἐπὶ τοῦ φλύσχου ἀνεφάνησαν μονότονα φυτά, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς συνιστάμενα ἐκ πτερίδων. Ἀλλαχοῦ, ἀναλόγως τῶν φυσικῶν ὅρων, ἐμορφώθη ἄλλη χλωρίς· ἐπὶ ὁμαλῶν κοιλάδων καὶ ἐπὶ ξηρῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πεδιάδων φύονται ἰδιάζοντες θάμνοι. Πλὴν εἰδῶν τινων τῆς λόχμης (κουμαριά, πιστακία, πύξος), τὸ ἀκανθῶδες παλιοῦρι (Paliurus aculeatus) ἐπικρατεῖ ἐν μέσῳ τῶν πρίνων καὶ βάτων. Μεταξὺ τῶν θάμνων καὶ μεμονωμένων δένδρων ὑπάρχουν ἀνοικταὶ θέσεις, αἱ ὁποῖαι καλύπτονται ὑπὸ χλόης καὶ χαμοδένδρων. Ἐν ὑγροῖς τόποις μεταξὺ τῶν παλιουρίων εὑρίσκονται καὶ κάλαμοι, ὅπου οἱ λειμῶνες τῶν ποιμένων κατὰ τὸν χειμῶνα, κατὰ δὲ τὰς ὑγρὰς κοιλάδας πλάτανοι, μυρῖκαι, αἴγειροι καὶ ἰτέαι συνδέονται πρὸς ἀλλήλας.

3) Εἰς τὰ ἐσώτατα τῆς Ἀλβανίας, ἡ περιοχὴ τῆς δρυὸς εἰσδύει εἰς τὰ χαμηλότατα μέρη. Ἄνωθεν ταύτης ἄρχεται ἡ ὑδρόφιλος δασικὴ *ζώνη τῶν ὀξυῶν*. Τὸ μεταξὺ τῶν ζωνῶν τούτων ὅριον εἶναι κατὰ μὲν τὴν Σκόδραν εἰς ὕψος 900 μ., εἰς δὲ τὰ Τύραννα 1000 μ. Τὰ δάση ταῦτα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναμιγνύονται καὶ ἐλάται δὲν διακόπτονται, εἰμὴ ὑπὸ ὀρεινῶν λειμώνων, οἱ ὁποῖοι πολλαχοῦ ηὐρύνθησαν διὰ τεχνητῆς ἐκκαθαρίσεως. Ἡ περιοχὴ αὕτη διακρίνεται τῆς λοιπῆς μεσογειακῆς βλαστήσεως καὶ ὁμοιάζει μὲ τὴν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, ἀντιπροσωπεύει δὲ τὴν ὑψίστην δασικὴν περιοχὴν τῆς Ἀλβανίας. Ἐπικρατεῖ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τοῦ ἀσβεστώδους ἐδάφους. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ὀφείτου κατὰ τὸ πλεῖστον ἀντικαθίσταται ἡ ὀξυὰ καὶ ἡ ἐλάτη διὰ τῆς λαρικοειδοῦς πεύκης, ἡ ὁποία κατέρχεται καὶ εἰς χαμηλότερα ὅρια τῆς ὀξυᾶς. Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μέλανος Δρίνου ἡ λευκόδερμος πεύκη (Pinus leucodermis) σχηματίζει ἐκτεταμένα δάση, οὕτως ὥστε κατὰ τὸ ὑψηλὸν Κοράπ μεγάλοι ἐκ γύψου πρόβουνοι καλύπτονται ὑπὸ τῆς πεύκης ταύτης, ὡς καὶ κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ Κοριτνίκ, εἰς ὕψος ὑπὲρ τὰ 1000 μ.

Ὑψηλότερον τῆς δασικῆς ζώνης ἐκτείνεται ἡ Ἀλπεία περιοχή· τὰ ὅρια ταύτης πρὸς τὰς ἀκτὰς εἶναι χαμηλότερα ἢ ἐν τοῖς Μεσογείοις· πρὸς τὰς ἀκτὰς φθάνει μέχρι 1600 μ., ἐνῷ εἰς τὰ μεσόγεια μέχρι 2000 μ. καὶ πλέον.

Εἴδη τῆς χλωρίδος. Κατὰ φυτολογικὴν διαίρεσιν, ἡ χλωρὶς τῆς Ἀλβανίας διακρίνεται εἰς δύο διακεκριμένας ζώνας, τὴν *Ἀνατολικὴν* καὶ τὴν *Δυτικήν*. Ἡ χλωρὶς τῆς πρώτης εἶναι παραπλησία πρὸς τὴν χλωρίδα τῆς Μέσης Εὐρώπης καὶ ἡ χλωρὶς τῆς δευτέρας εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὴν τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὴν Δυτικὴν ζώνην ἀπαντᾷ ἡ *ἄμπελος ἡ οἰνοφόρος* (Vitis vinifera), ἡ *ἐλαία ἡ εὐρωπαϊκὴ* (Olea europaea), ἡ *ἐλαία ἡ ἀγρία* (Olea sylvestris), ἡ *συκῆ ἡ κοινὴ* ἢ *καρικὴ* (Ficus carica), κ. συκιά, ἡ *ἀμυγδαλῆ ἡ κοινὴ* (Amygdalus communis) κ. μυγδαλιά, τὰ *ἑσπεριδοειδῆ* (Hesperideae) ἀντιπροσωπεύονται ἐπαρκῶς. Ἡ *κυπάρισσος* (Cupressus) κ. κυπαρίσσι, ἡ *δάφνη ἡ εὐγενὴς* (Laurus nobilis), τὸ *νήριον ἢ ῥοδοδάφνη* (Nerium oleander) κ. πικροδάφνη.

Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν ζώνην ἀπαντᾷ ἡ *κερασέα ἡ γλυκόκαρπος* (Cerasus dulcis), ἡ *βερυκοκκέα* (Armenica vulgaris) κ. βερυκοκκιά, ἡ *μηλέα ἡ ἀγρία* (Malus sylvestris), ἡ *μηλέα ἡ ἠπειρωτικὴ* (Malus epirotica) καὶ ἡ *μηλέα ἡ γναφώδης* (Malus tomentosa), ἡ *ἀπιδέα ἡ ἀγρία* (Pyrus sylvestris)

Digitized by Google

κοινῶς ἀγριαπιδιά, ἡ *ἀπιδέα ἡ καρδιόφυλλος* (Pyrus cordata), ἡ *ἀπιδέα ἡ ἀμυγδαλοειδής* (Pyrus amygdaliformis) κοινῶς γκορτσιά, ἡ *λεύκη ἡ κοινὴ* (Populus sylvestris) κοινῶς λεύκα, ἡ *λεύκη ἡ τρεμόφυλλος* (Populus tremula) κοινῶς ἀγριόλευκα, ἡ *δρῦς ἡ δυτικὴ* (Quercus occidentalis) κοινῶς βαλανιδιά, ἡ *ἰτέα ἡ αἴγειος* (Salix capraea) κοινῶς ἰτιά, ἡ *ἰτέα ἡ ἀμυγδαλόφυλλος* (Salix amygdalina), ἡ *ἰτέα ἡ λευκὴ* (Salix alba), ἡ *πτελέα ἡ μισχωτὴ* (Ulmus pedunculata), ἡ *πτελέα ἡ ὀρεινὴ* (Ulmus montana), ἡ *πτελέα ἡ πεδινὴ* (Ulmus campestris) κτλ.

Πανίσκη.—Εἶναι περίεργον ὅτι εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἡ πανίσκη εἶναι πτωχή. Οὐδεμία δορκὰς ἢ ἔλαφος ζῇ ἐνταῦθα, σύνηθες δὲ ζῷον καὶ εἰς τὰς μᾶλλον μεμονωμένας περιοχὰς εἶναι ὀλίγοι σχετικῶς λαγωοί.

Ὁ *ὗς ὁ ἄγριος* (Sus scrofa), ἡ *ὀρεινὴ αἲξ* (Antilope rupicarpa), ὁ *ἀσπάλαξ ὁ κοινός*, (Talpa europaea, ὁ *κύων ὁ λύκος* (Canis lupus), ἡ *ἀλώπηξ ἡ κοινὴ* (Canis vulpes), ὁ *θὼς* (τσακάλι, Canis aureus), ἀποτελοῦν τὰ κυριώτερα θηλαστικά.

Ἐκ τῶν πτηνῶν ἀπαντῶσιν ὁ *ἀετὸς ὁ γνήσιος* ἢ *χρυσάετος* (Aquila imperialis), ὁ *ἀετὸς ὁ νάνος* (Aquila pennata) κοινῶς σταυραετός, ὁ *κίρκος ὁ ὀρνιθοφάγος* (Astur palumbarius), ὁ *γυπογέρανος* (Gypogeranus). Ἐκ τῶν ἀλεκτορoειδῶν ἀπαντᾷ ὁ *τετράων ὁ ἀγριόρνις* (Tetrao urgallus), ἡ *πέρδιξ ἡ ἑλληνικὴ* (Perdix graeca). Ἡ τάξις τῶν καλοβατικῶν ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τοῦ *πελαργοῦ τοῦ λευκοῦ* (Ciconia alba), κοινῶς λελέκι, τοῦ *ἐρωδιοῦ τοῦ τεφροῦ* (Ardea cinerea) κοινῶς τρυγονοκράχτης. Ἐκ τῶν λαριδῶν ἀναφέρομεν τὸν *λάρον τὸν γελῶντα* (Larus ridifundus) κοινῶς γλάρος, καὶ *λάρον τον τριδάκτυλον* (Larus tridactylus).

Ἐκ τῶν ἑρπετῶν ἀπαντᾷ ἡ *χελώνη ἡ ἑλληνικὴ* (Testudo graeca), *σαῦρος ὁ τοιχοδρόμος* (Lacerta muralis) κ.λ.π.

Κάτοικοι.—Ὅλοι οἱ Ἀλβανοὶ ἀνέρχονται εἰς 1.250.000. Πλὴν τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ οἰκούντων, οἱ ὁποῖοι ὑπολογίζονται περὶ τὰς 900 χιλιάδας, Ἀλβανοὶ εὑρίσκονται καὶ πέραν τῶν ὁρίων αὐτῆς, ἰδίᾳ ἐν τῇ Νοτιοσλαβίᾳ, κατὰ τὰς πεδιάδας τῆς Μετόγιας μετὰ τῶν πόλεων Πρισρένης καὶ Διάκοβας καὶ ἐν μέρει εἰς τὰ διαμερίσματα Κοσσόβου καὶ Τετόβου. Ὑπάρχουσιν ἔτι Ἀλβανοὶ ἐν τῇ Νοτίῳ Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ, τῶν ὁποίων οἱ πρόγονοι ἀπεδήμησαν ἐκεῖ κατὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα, φεύγοντες τοὺς Τούρκους. Κατὰ τὸν Philippson ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποίκων τούτων ἀνήρχετο εἰς 110 000. Ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ οἱ εἰς Ἀμερικὴν Ἀλβανοὶ μετατάσται περὶ τὰς 50.000. Ἐκ τούτων πολλοὶ ἐπανέρχονται μετά τινα ἔτη εἰς τὴν πατρίδα των, ἄλλοι δ' ἀντικαθιστῶσιν αὐτούς.

Ὁ ἀραιὸς πληθυσμὸς τῆς Ἀλβανίας (30 κάτ. εἰς 1 τετραγ. χιλ.) δεικνύει ὅτι ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ πλούτου τῆς χώρας ὑστερεῖ. Οἱ Ἀλβανοὶ εἶναι γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι. Τὸ κύριον ἐργαλεῖον εἶναι ἡ σκαπάνη, διὰ τῆς ὁποίας ἐνεργεῖται ἡ φυτεία τοῦ ἀραβοσίτου. Λιπάσματα, καὶ αὐτὴ ἡ κόπρος τῶν ζῴων, εἶναι ἄγνωστα. Ὡσαύτως εἰς τὴν αὐτὴν ταπεινὴν βαθμίδα εἶναι ἡ κηπουρικὴ καὶ ἡ δενδροκομία, καὶ μόνην ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν οἱ ἐν τῇ Βορείῳ Ἠπείρῳ Ἕλληνες.

Ὡσαύτως εἰς πρωτόγονον κατάστασιν εὑρίσκεται καὶ ἡ κτηνοτροφία. Κτηνιατρικὴ καὶ ὑγιεινὰ μέτρα εἶναι ἄγνωστα· οὐχ ἧττον ἡ ἐπέκτασις τῆς κτηνοτροφίας εἶναι σημαντικὴ (βλ. κατωτέρω [Οἰκονομ. Γεωγραφ.]).

Πολίτευμα. — Βλ. κατωτέρω [Διεθνὴς θέσις].

Σημαία. — Ἡ ἐθνικὴ σημαία τῆς Ἀλβανίας εἶναι ἐρυθρὰ μετὰ δικεφάλου μαύρου ἀετοῦ, ἔχοντος ἀναπεπταμένας τὰς πτέρυγας. Τοιαύτη ἦτο κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ σημαία τοῦ Σκενδέρμπεη.

Πολιτικὴ διαίρεσις καὶ πόλεις.— Ἡ Ἀλβανία διαιρεῖται εἰς 8 νομούς. Παράλιοι νομοὶ (ἐκ Β. πρὸς Ν.) εἶναι· ὁ τῆς *Σκόδρας*, ὁ τοῦ *Δυρραχίου*, ὁ τοῦ *Ἐλβασσάν*, ὁ τοῦ *Βερατίου*, ὁ τοῦ *Αὐλῶνος*, ὁ τοῦ *Ἀργυροκάστρου*· μεσόγειοι δ' ἐντελῶς ὁ τῆς *Κορυτσᾶς* καὶ ὁ τῆς *Δίβρης* (Πεσκεπῆς). Ὁ πληθυσμὸς τῶν πρωτευουσῶν τῶν νομῶν, κατὰ προσέγγισιν, εἶναι: Σκόδρα 32 χιλ., Δυρράχιον 11 χιλ., Ἐλβασσὰν 13 χιλ., Βεράτιον 12 χιλ., Αὐλὼν 7 χιλ., Ἀργυρόκαστρον 12 χιλ., Κορυτσὰ 28 χιλ. καὶ Δίβρη (ἀνήκουσα εἰς τὴν Νοτιοσλαβίαν) 10 χιλ. Πλὴν τούτων, δύο ἐπαρχίαι διοικοῦνται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, ἡ *Μάτ* καὶ ἡ τῶν *Τυράννων*· ἐν Τυράννοις (12 χιλ. κάτ.) εἶναι καὶ ἡ ἕδρα τῆς κυβερνήσεως.

Ἐκπαίδευσις.— Ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας δὲν ἐπετρέπετο ἡ λειτουργία ἀλβανικῶν σχολείων καὶ ἡ γλῶσσα τῆς χώρας δὲν ἐδιδάσκετο. Μόνον ἐλάχισται τουρκικαὶ σχολαὶ ἐλειτούργουν· εἰς τὴν Βόρειον ὅμως Ἤπειρον ὑπῆρχον λαμπρὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα κατωτάτης καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως. Ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἀλβανίας ἱδρύθησαν σχολεῖα ἐν τοῖς ὁποίοις διδάσκεται ἡ ἀλβανική· οὕτως ὑπάρχει νῦν γυμνάσιον ἐν Κορυτσᾷ, τὸ ὁποῖον πρότερον ἦτο ἑλληνικόν, γεωργικὴ σχολὴ ἐν Λουσίνιᾳ, τεχνικὴ σχολὴ ἐν Τυράννοις, 12 σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ 548 σχολεῖα τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως τῶν ὁποίων 474 εἶναι μονοτάξια. Λειτουργεῖ δὲ καὶ ἐθνικὴ βιβλιοθήκη ἐν Σκόδρᾳ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Boucart, J.* L'Albanie et les Albanais 1921. Les confins albanais administrés par la France (1916 - 1920) Contribution à la geograpnie et à la géologie de l' Albanie moyenne. Revue de géogr. annue'le τ. 10 1922.—*Conrad V.* Beitraege zur Klimatographie der Balkanländer. Sitzungsber. Akad. Wiss. Math. Nat. Kl. Abt. IIa. Bb. 130. Heft 9)10 1921. -*Oberhummer E.* Landeskundliche Arbeiten in Montenegro und Albanien wārend des Krieges Verh. XX. Deutsch Geogr. Tages in Leipzig 1922. *Patsch C.* Albanien S. 869 - 878 in Andree - Heiderich - Sieger, Geographie des Welthandels 1. Europa 1926.—*Louis H.* Albanien 1927 (παρ' ᾧ πλήρης βιβλιογραφία).

Ι. ΣΑΡΡΗΣ

— **[ΠΑΡΑΛ. ΓΕΩΓΡΑΦ.]** Βλ. Ἀδριατικόν.

— **[ΟΙΚΟΝΟΜ. ΓΕΩΓΡ.]**. Ἡ Ἀλβανία ἐξεταζομένη ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἔχει μὲν ὀλίγα νὰ παρουσιάσῃ, ἐνώπιόν της ὅμως ἐκτείνεται εὐρὺ μέλλον. Ὡς γνωστόν, τυγχάνουσα κράτος μόλις ὀλίγων ἐτῶν ἀριθμοῦν βίον, μὲ παρελθὸν κάθε ἄλλο ἢ συντελεστικὸν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν συνθηκῶν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας της, μόλις ἅμα τῇ μεταπολεμικῇ ἀνασυντάξει αὐτῆς ἤρξατο στρέφουσα τὴν προσοχήν της ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τούτου. Ὡς δὲ θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς κατωτέρω, διαρκὴς πρόοδος, ἄλλοῦ μικρὰ καὶ ἀλλοῦ μεγαλυτέρα, ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πόρων τῆς χώρας ταύτης ἐπιτελεῖται, χάρις ἰδίως εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν κρατῶν τῶν ἐπιθυμούντων τὴν οἰκονομικὴν ἐν αὐτῇ διείσδυσιν.

Ὀρυκτὸς πλοῦτος. — Ἀπὸ ἀπόψεως ὀρυκτοῦ πλούτου ἡ Ἀλβανία παρουσιάζει ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον. Ὑπάρχουν εἴς τινας περιοχὰς αὐτῆς σιδηροῦχα κοιτάσματα, ὡς καὶ κοιτάσματα μεταλλευμάτων χαλκοῦ καὶ χρωμίου. Ἐκ τῶν μὴ μεταλλοφόρων ὀρυκτῶν ὁ ἀμίαντος καὶ ὁ τάλκης ἀπαντῶσι πολλαχοῦ, οὐκ ὀλίγαι δὲ εἶναι αἱ ἐμφανίσεις λιγνιτῶν. Ἰδιαιτέρα σημασία ἀποδίδεται εἰς τὰς ὑδρογονανθρακούχους ἐμφανίσεις καὶ δὴ εἰς τὰ κοιτάσματα πισσασφάλτου, νάφθης καὶ πετρελαίου (περὶ ὧν, ὡς καὶ περὶ τοῦ λοιποῦ ὀρυκτοῦ πλούτου τῆς χώρας, βλέπε ἀνωτέρω [Γεωλογ.].

Εἴς τινα σημεῖα τῆς Ἀλβανίας ἀναβλύζουσι καὶ πηγαὶ μεταλλικῶν ὑδάτων, ὡς π. χ. ἡ παρὰ τὸ χωρίον Ταπὴ (περιφέρειας Βερατίου) πηγὴ θειούχων ὑδάτων, ἔχουσα ἰαματικὰς ἰδιότητας κλπ.

Γεωργία.—Ἡ Ἀλβανία εἶναι χώρα κατ' ἐξοχὴν γεωργική. Ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς συνδυαζομένη μὲ τὴν κτηνοτροφίαν παρέχει σχεδὸν τὸν μόνον πόρον ζωῆς εἰς τοὺς περισσοτέρους κατοίκους αὐτῆς. Ἐκ τῶν δημητριακῶν καρπῶν ἡ κυριωτέρα καλλιέργεια εἶναι ἡ τοῦ ἀραβοσίτου τοῦ ὁποίου ἡ παραγωγὴ προπολεμικῶς ἀνήρχετο τὰς 6.000 τόννων, ἤδη δ' ἔχει κατὰ πολὺ αὐξηθῆ. Μετ' αὐτὴν σημειοῦμεν τὰς τῆς βρόμης καὶ βρίζης, πρὸς παραγωγὴν σανοῦ χρησίμου διὰ τὴν κτηνοτροφίαν. Κριθῆς γίνεται χρῆσις μικρᾶς σχετικῶς ποσότητος, σίτου δ' ἐλαχίστης. Τὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρησιμοποιούμενα ἄροτρα εἶναι ξύλινα μὲ σιδηροῦν ὕννιον πρωτογόνου κατασκευῆς. Εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Ἐλβασσὰν καὶ Μουζακιᾶς καλλιεργεῖται καὶ ἡ ὄρυζα μὲ ἀπόδοσιν προϊόντος ἀρκετὰ καλῆς ποιότητος. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Κορυτσᾶς παράγεται σῖτος, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόδοσις προβλέπεται ὅτι θέλει αὐξηθῆ καταπληκτικῶς μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν τῆς παρὰ τὴν Κορυτσᾶν λίμνης Μαλίκ· εἰς τὴν αὐτὴν περιφέρειαν ἐπίσης ἔχει εἰσαχθῆ καὶ ἡ φυτεία τῶν γεωμήλων. Γεωργικὸν ὅμως προϊὸν οὗτινος τὴν παραγωγὴν δέον ἰδιαιτέρως ν' ἀναφέρωμεν εἶναι ὁ καπνός, ὅστις εἶναι πανταχοῦ διαδεδομένος· εἰς τὰς περιφερείας μάλιστα τοῦ Ἐλβασσὰν καὶ τῆς Σκόδρας ἔχει μεγάλως ἀναπτυχθῆ μὲ ἀπόδοσιν προϊόντος ἐκλεκτῆς ποιότητος.

Ἄλλα προϊόντα τῆς Ἀλβανίας δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν, ἐκ τῶν ὀσπρίων, τοὺς φασιόλους, εὐδοκιμοῦντας εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Στάροβας ὡς καὶ τὰ κρόμμυα καὶ τοὺς πέπονας. Ἐπίσης ἐκ τῶν βιομηχανικῶν φυτῶν ὁ βάμβαξ καὶ τὸ λίνον εἴς τινας περιοχὰς ἐπιτυχῶς καλλιεργοῦνται· τὰ οπωροφόρα δένδρα εἶναι πολὺ διαδεδομένα καθ' ὅλην τὴν χώραν. Δαμασκηνέαι, κερασέαι, μορέαι, ροδακινέαι, βερυκοκέαι, μηλέαι, ἀχλαδέαι ἀπαντῶνται ἰδίως εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀλβανίαν. Ἡ συκῆ καὶ ἡ ἄμπελος καλλιεργοῦνται εἰς τὴν μεσόγειον ζώνην, τὰ ἐσπεριδοειδῆ δὲ καὶ δὴ ἡ λεμονέα καὶ πορτοκαλλέα, εἰς τὰς περιοχὰς τοῦ Ἐλβασσάν, τοῦ Βερατίου καὶ κατὰ μείζονα λόγον τῆς Χιμάρρας. Ἐπίσης μεγάλην διάδοσιν ἔχει καὶ ἡ ἐλαία, ἥτις δύναται νὰ ἀποδώσῃ πλείονας τῶν 20.000 τόννων προϊόντος.

Πρὸς ὀργάνωσιν τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας ζητημάτων ἐργάζεται ἤδη εἰδικῶς μετακληθεὶς Οὗγγρος ὀργανωτής. Εἰς ἰταλικὴν δὲ ἑταιρίαν ἔχει ἀνατεθῆ ἡ ἐκτέλεσις μεγάλων ἀποξηραντικῶν ἔργων εἰς τὴν ἀξιόλογον ἐν εὐφορίᾳ κοιλάδα τῆς Μουζακιᾶς.

Κτηνοτροφία. — Ἡ κτηνοτροφία εἶναι καθ' ὅλην τὴν Ἀλβανίαν διαδεδομένη, ἰδίως ὅμως εἰς τὰς περιφερείας Κορυτσᾶς καὶ Ἐλβασσὰν εἰς ἃς ἐνδιαιτῶνται τὰ μεγαλύτερα ποίμνια αἰγῶν καὶ προβάτων. Τόσον τὸ γάλα ὅσον καὶ τὸ ἔριον ἀποτελοῦσιν ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως παρὰ τῶν κατοίκων, τὸ μὲν πρὸς παρασκευὴν τυροῦ καὶ ὀξυγάλακτος (γιαουρτίου), τὸ δὲ πρὸς ἐμπορίαν ἢ νηματοποιούμενον δι' ὑφάνσιν ἐγχωρίων ὑφασμάτων. Νωποῦ κρέατος δὲν γίνεται μεγάλη ἐπιτοπία κατανάλωσις, καθόσον οἱ Ἀλβανοὶ μόνον κατὰ τὰς ἑορτὰς τρώγουσι τοιοῦτον.

Οἱ βόες ἐν Ἀλβανίᾳ εἶναι μικροῦ ἀναστήματος, ἐκτὸς τῆς περιφερείας *Γκόρα* ἔνθα ἔχουσιν εἰσαχθῆ μεγαλύτεροι τοιοῦτοι ρωσικοῦ γένους, χρώματος λευκοῦ· αἱ ἀγελάδες δὲ δὲν παράγουσιν ἄφθονον γάλα. Εἰς πολλὰς περιφερείας τρέφονται καὶ βούβαλοι, οἱ μὲν ἄρρενες διὰ τὴν κίνησιν τῶν ἀρότρων κ.λ.π., οἱ δὲ θήλεις χάριν τοῦ γάλακτος τῶν ὁποίων φημίζεται. Οἱ ἵπποι, οἱ ὄνοι καὶ οἱ ἡμίονοι εἶναι ἀρκετὰ διαδεδομένοι, μικροῦ καὶ οὗτοι ἀναστήματος, χρησιμοποιούμενοι ἐν τῇ συγκοινωνίᾳ. Ἐπίσης εἰς οὐχὶ μικρὰν κλίμακα ἐνεργεῖται ἐκτροφὴ χοίρων εἰς τὴν Βόρειον μόνον Ἀλβανίαν, ὡς καὶ σημαίνουσα τοιαύτη, καθ' ὅλην τὴν χώραν, πουλερικῶν καὶ δὴ ἰνδιάνων. Ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἀντικειμένων τοῦ ἐξαγωγικοῦ τῆς Ἀλβανίας ἐμπορίου εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον τὰ διάφορα κτηνοτροφικὰ προϊόντα της.

Δάση.—Ἡ Ἀλβανία, παρ' ὅλας τὰς καταστροφὰς ἃς ἡ πλουσία ἐξ ἐλάτων, πεύκων καὶ φηγῶν βλάστησις της ὑπέστη ἐξ ἀποψιλώσεως, ἐκ πυρκαϊῶν κλπ., ἐξακολουθεῖ νὰ παρουσιάζῃ ἀρκετὸν ἀπὸ δασικῆς οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἐνδιαφέρον. Πλὴν τῆς ξυλείας, ἧς γίνεται εἴς τινας περιοχὰς ἐκμετάλλευσίς τις, ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχομεν

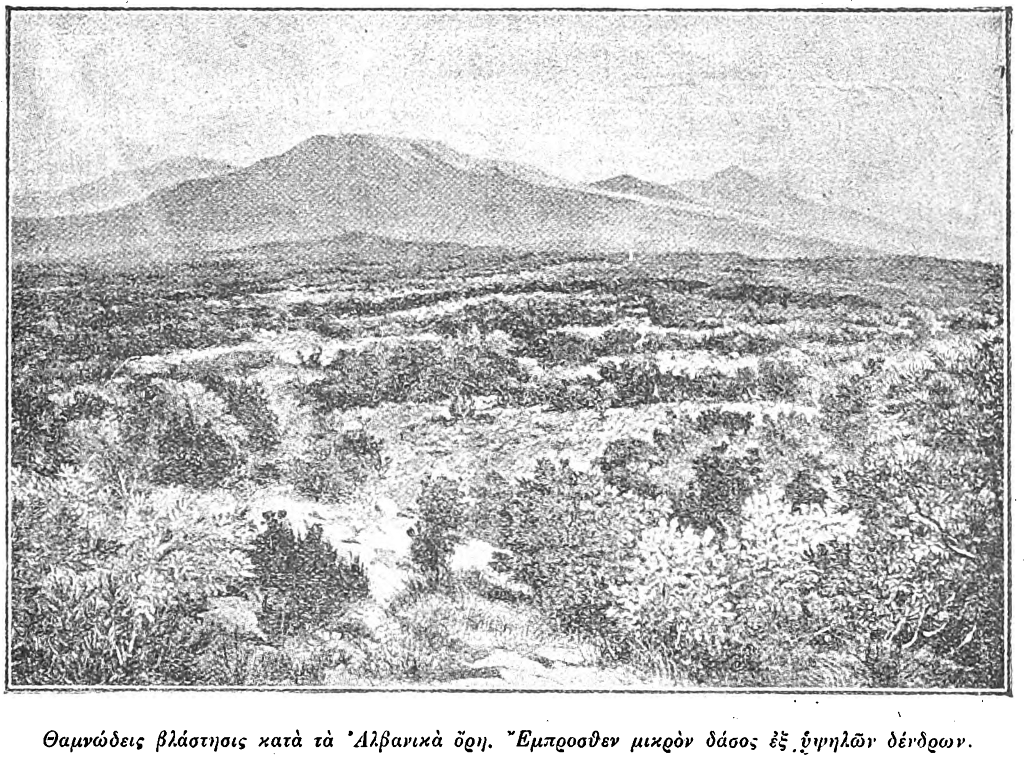

Θαμνώδεις βλάστησις κατὰ τὰ Ἀλβανικὰ ὄρη. Ἔμπροσθεν μικρὸν δάσος ἐξ ὑψηλῶν δένδρων.

Digitized by Google

προσδώσωμεν εἰς τὰς ἀφθόνους βυρσοδεψικὰς ὕλας ἅς τινας δύνανται αἱ ἐκτεταμέναι δασικαὶ ἐκτάσεις νὰ ἀποδώσουν, ἀποτελοῦσαι ἀντικείμενα ἀναπτύξεως ἀξιολόγων βιομηχανιῶν.

Ἁλιεία.—Ἡ ἁλιεία ἀποδίδει εἰς τὴν Ἀλβανίαν οὐκ ὀλίγα, καίτοι δὲν ἔχει συστηματοποιηθῆ ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς πλουτοφόρου ταύτης πηγῆς. Πολλὰ χωρία ζῶσι καὶ μόνον ἐκ τῆς ἁλιείας. Τὰ ἰχθυοτροφεῖα ἐγχέλεων τῆς λίμνης Σόβιανης *(Μαλὶκ)* καὶ πεστροφῶν καὶ κυπρίνων τῆς *Ἀχρίδος* ἔχουσιν ἐξαιρετικὴν ἀπόδοσιν μὲ προϊόντα ἀξιόλογα, ὧν ἡ φήμη χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βυζαντίου. Ἡ ἁλιεία εἰς μὲν τὴν λίμνην τῆς Σόβιανης ἐνεργεῖται διὰ πλοιαρίων κατεσκευασμένων ἐκ κορμῶν δένδρων ἐσκαμμένων, εἰς δὲ τὴν τῆς Ἀχρίδος διὰ μεγάλων κωπηλάτων λέμβων. Τὸ ἱστίον εἶναι ἄγνωστον εἰς τὰς λίμνας ταύτας. Πλὴν τῆς λιμναίας ἁλιείας ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν καὶ τὴν εἰς τὰ παράλια τοιαύτην καὶ δὴ τὴν ὁλοὲν ἀναπτυσσομένην εἰς διάφορα σημεῖα τῶν παρὰ τὸν Αὐλῶνα, Σκόδραν καὶ Ἅγιον Ἰωάννην τῆς Μεδούης ἀκτῶν.

Βιομηχανία.—Ἡ Ἀλβανία καίτοι ἔχει ἀφθονίαν βιομηχανησίμων πρώτων ὑλῶν, ἀπὸ βιομηχανικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένη, εὑρίσκεται εἰς σπαργανώδη κατάστασιν. Οὐδὲν σχεδὸν ἀξιόλογον ἐργοστάσιον ἐν αὐτῇ λειτουργεῖ, πλὴν εὐαρίθμων ἀτμοκινήτων ἀλευρομύλων, δύο ἢ τριῶν μακαρονοποιείων, τινῶν βυρσοδεψείων, ἐργαζομένων μάλιστα δι' ἐντελῶς παλαιῶν μεθόδων, ἑνὸς οἰνοπνευματοποιείου, εὑρισκομένων κυρίως εἰς Δυρράχιον, Σκόδραν, Ἐλβασσὰν καὶ Κορυτσάν. Μικρὰ ἐργαστήρια κατασκευῆς πλίνθων καὶ κεράμων, ἀσβεστοκάμινοι καὶ ξυλανθρακοποιεῖα ἀπαντῶσι πολλαχοῦ. Ἐσχάτως μόνον ἤρχισε νὰ γίνεται σοβαρωτέρα τις κίνησις πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἄλλων βιομηχανιῶν, ἱδρύθη μάλιστα καὶ κρατικὸν καπνοκοπτήριον, κατόπιν ψηφισθέντος τῷ 1926 Νόμου «περὶ φορολογίας τοῦ καπνοῦ» δι' οὗ ρυθμίζονται καὶ τὰ τῆς προνομιακῆς παρὰ τοῦ Κράτους κατεργασίας αὐτοῦ.

Ἡ ἄλεσις τῶν δημητριακῶν, συνήθως ἐπιτελεῖται εἴτε διὰ χειροκινήτων μύλων πρωτογόνου κατασκευῆς εἴτε δι' ὑδροκινήτων μικρῶν τοιούτων, ἀποζημιουμένου τοῦ μυλωθροῦ εἰς εἶδος. Ὁμοίως δι' ἁπλῶν παρομοίων μηχανημάτων ἐνεργεῖται καὶ ἡ ἔκθλιψις τοῦ ἐλαίου, ἂν καὶ ταύτην πολλαχοῦ οἱ Ἀλβανοὶ δὲν ἐπιτελοῦσιν ἐξάγοντες εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν αὐτούσιον τὸν ἐλαιόκαρπον. Ἡ οἰνοποιία δὲν ἔχει μεγάλην διάδοσιν, ἀλλ' ἀποδίδει προϊὸν ἐκλεκτῆς ποιότητος, καίτοι ἐνεργεῖται ἄνευ συστήματός τινος καὶ οἰκοτεχνικῶς, ἡ δὲ οἰκιακὴ πνευματοποιία εἶναι πολὺ διαδεδομένη ἀποσταζομένων πρὸς ἐπιτοπίαν κατανάλωσιν διαφόρων καρπῶν ὀπωροφόρων δένδρων ὡς καὶ τῶν ἐκ τῆς οἰνοποιίας στεμφύλων πρὸς παραγωγὴν *ρακίου*.

Ἡ ὕφανσις μαλλίνων ὑφασμάτων, ἡ ραφὴ ἐνδυμάτων καὶ ἡ κατασκευὴ ταπήτων (κιλιμίων) ἀπασχολεῖ οὐκ ὀλίγον ἀρκετὸν ἀλβανικὸν πληθυσμόν, χρησιμοποιοῦντα τὸ ἄφθονον ἔριον τῆς κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς του· εἰς μικροτέραν δὲ κλίμακα παρατηρεῖται ἡ χρησιμοποίησις διὰ παρομοίας ὑφαντικὰς ἐργασίας βάμβακος καὶ λίνου.

Ἐμπόριον.—Οἱ κυριώτεροι ἐμπορικοὶ λιμένες τῆς Ἀλβανίας εἶναι, ἐν τῷ βορείῳ μὲν τμήματι αὐτῆς, ὁ τοῦ *Δυρραχίου*, ὅστις διαρκῶς διαρρυθμίζεται μὲ τάσιν ριζικῆς μεταβολῆς τῆς πρωτογόνου προπολεμικῆς καταστάσεώς του, ἐν τῷ νοτίῳ δὲ τμήματι ὁ τοῦ *Αὐλῶνος*, τυγχάνων ἐπίνειον εὐφόρου ἐνδοχώρας. Μετ' αὐτὸν δ' ἔρχεται ὁ τῶν *Ἁγίων Σαράντα*, ἔχων καλυτέραν διάταξιν, λόγῳ τῆς φυσικῆς κατασκευῆς του. Πλὴν τούτων εἰς τὸ βόρειον μέρος μικροτέρους λιμένας ἔχομεν τὸν τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Μεδούης* καὶ τοὺς παρὰ τὸν Αὐλῶνα λιμενίσκους τῆς *Σπίλας* καὶ τῆς *Δάφνης*, ἔχοντας μικροτέραν ἐμπορικὴν σημασίαν. Ὁ λιμὴν τοῦ Δυρραχίου, ὅστις ἐπικοινωνεῖ ἀτμοπλοϊκῶς μὲ τὸ μόλις ἐπὶ δεκάωρον ἀπέχον Bari τῆς Ἰταλίας, ἔχει ἑβδομαδιαίαν κίνησιν ἐξ εἰσαγωγῆς μὲν 80—120 τόννων διαφόρων ἐμπορευμάτων καὶ ἐξαγωγῆς 80—100 τόννων ἐγχωρίων προϊόντων καὶ 40—50 κεφαλῶν διαφόρων ζῴων. Ὁ λιμὴν τοῦ Αὐλῶνος ὅστις συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ Brindisi τῆς Ἰταλίας ἔχει εἰσαγωγικὴν κίνησιν 150—250 τόννων καὶ ἐξαγωγικὴν 120—150 τοιούτων. Ὁ λιμὴν τῶν Ἁγίων Σαράντα ἐπικοινωνεῖ μετὰ τῆς Ἑλλάδος (Πειραιῶς, Πατρῶν, Κερκύρας) καὶ μετὰ τοῦ Brindisi, ἔχει δὲ τὴν αὐτὴν περίπου κίνησιν.

Οἱ ἐν τῷ κατωτέρῳ πίνακι ἀριθμοὶ τῆς ἀξίας τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς (εἰς φρ. χρ.) τινῶν ἐκ τῶν τελευταίων ἐτῶν, εἶναι ἐνδεικτικοὶ τῆς σημαινούσης ἐν τῇ ἐμπορικῇ κινήσει προόδου τῆς Ἀλβανίας, τεινούσης βαθμηδὸν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου αὐτῆς.

Ἔτη	Εἰσαγωγή	Ἐξαγωγή	Ἔλλειμμα ἐμπ. ἰσοζυγίου
1920	17.533.000	1.522.000	16.011.000
1921	18.236.000	2.190.000	16.046.000
1922	12.100.000	2.962.000	9.138.000
1924	20.490.000	12.379.000	8.111.000
1925	21.799.000	17.123.000	4.676.000

Διὰ τὸ 1926 ὁ ἀριθμὸς τῆς ἐξαγωγῆς εἶναι ἔτι εὐνοϊκώτερος, συνεπῶς καὶ τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου μικρότερον. Τὸ μεγαλύτερον ποσὸν τῆς εἰς Ἀλβανίαν εἰσαγωγῆς προέρχεται ἐξ Ἰταλίας, εἰς ἐλάσσονα δὲ κατόπιν μοῖραν ἔρχονται αἱ ἐξ Ἑλλάδος προελεύσεις, ὡς ἄλλωστε δεικνύουσιν οἱ κάτωθι ἀριθμοὶ τεσσάρων ἐτῶν (ἀξία εἰς φρ. χρ.

Ἔτη	Ἰταλία	Ἑλλάς	Λοιπαὶ Χῶραι
1921	13.175.000	2.250.000	2.431.000
1922	8.390.000	1 407.000	2.303.000
1924	15.463.000	3.899 000	1.128.000
1925	16.387.000	4 522.000	890.000

Ἡ ἐξ Ἰταλίας μεγάλη εἰσαγωγὴ ὡς καὶ ἡ διαρκὴς αὔξησίς της ὀφείλεται εἰς τὰς εὐκολίας ἃς παρέχει ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις εἰς τοὺς Ἀλβανοὺς ἐμπόρους, καταργήσασα τὰς θεωρήσεις τῶν διαβατηρίων, ἐλαττώσασα τὰ ταχυδρομικὰ τέλη, παρέχουσα μεγάλας ἐπιχορηγήσεις εἰς τὰς ἐνεργούσας τὴν ἀκτοπλοΐαν εἰς τὰ ἀλβανικὰ παράλια ἰταλικὰς ἀτμοπλοΐας, ἐγκαταστήσασα εἰς Bari εἰδικὰς ἀποθήκας διαμετακομίσεως χάριν τοῦ μετὰ τῆς Ἀλβανίας ἐμπορίου κ.ο.κ.. ἐπὶ πλέον δ' αἱ ἰταλικαὶ τράπεζαι χορηγοῦσιν ἀπείρους ἐμπορικὰς εὐκολίας, παρέχουσαι εἰς τοὺς ἐμπόρους μεγάλας πιστώσεις. Πλὴν τούτων ὑφίσταται καὶ ἰταλοαλβανικὴ ἐμπορικὴ συμφωνία περιλαμβάνουσα ρήτραν προτιμήσεως τῶν ἰταλικῶν προϊόντων ἐν περιπτώσει προσφορᾶς ὁμοίων παρ' ἄλλων κρατῶν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους. Ἐμπορικὴν σύμβασιν μετὰ τῆς Ἀλβανίας ἔχει ἐσχάτως ὑπογράψει καὶ ἡ Ἑλλάς, καθ' ἣν ἐπιτρέπεται ἡ εἰσαγωγὴ εἰς Ἀλβανίαν μὲ μειωμένους δασμοὺς διαφόρων προϊόντων τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας καὶ τἀνάπαλιν διὰ τὴν ἐξ αὐτῆς εἰς Ἑλλάδα ἐξαγωγήν. Διὰ τῆς συμβάσεως ταύτης, ὡς καὶ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐσχάτως ἱδρυθέντος ἑλληνοαλβανικοῦ ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου, θέλει ἐνισχυθῆ ἡ μέχρι τοῦδε ἀνεπαρκὴς ἐμπορικὴ διείσδυσις τῆς ἡμετέρας χώρας εἰς Ἀλβανίαν. Μικρὰν συναλλαγήν, ἀξίαν πως λόγου, ἐνεργεῖ ἡ Ἀλβανία καὶ μετὰ τῆς Γιουγκοσλαβίας διὰ τῆς ὁδοῦ Κορυτσᾶς-Μοναστηρίου, ἥτις κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας, καίτοι ἔχουσα μῆκος 100 χιλιομ., προτιμᾶται τῆς ὁδοῦ Κορυτσᾶς-Φλωρίνης, οὔσης μὲν συντομωτέρας (87 χιλιομ.) ἀλλὰ περισσότερον δυσβάτου, λόγῳ τῶν χιόνων.

Ἐκ τῶν εἰς μεγάλας ποσότητας εἰσαγομένων εἰς Ἀλβανίαν ἐμπορευμάτων τὴν πρώτην θέσιν ἔχουσι τὰ ὑφάσματα ἐκ βάμβακος, εἶτα δ' ἔρχονται τὰ ἀποικιακά, τὰ δημητριακὰ (σῖτος), τὰ ἔλαια καὶ λίπη, τὰ μέταλλα καὶ μετάλλινα εἴδη· οὐχ ἧττον ὅμως ἱκαναὶ ποσότητες εἰσάγονται κατειργασμένων δερμάτων, κατειργασμένων ἐκ ξύλου εἰδῶν (ἐπίπλων κλπ.), εἰδῶν ἐκ χάρτου, ὑφασμάτων ἐξ ἐρίου, λίνου καὶ καννάβεως, ἑτοίμων ἐνδυμάτων, εἰδῶν ἐκ κόμμεως καὶ καουτσούκ, μηχανῶν καὶ ἐργαλείων, χρωμάτων κλπ. Ἡ περισσοτέρα δ' ἀξία τῆς ἐξ Ἀλβανίας ἐξαγωγῆς εἶναι ἡ τῶν ζώντων ζῴων, κτηνοτροφικῶν προϊόντων καὶ δὴ ἀκατεργάστων δερμάτων καὶ ἐρίων, ἧς ἕπεται ἡ τῶν νωπῶν καὶ ξηρῶν καρπῶν. Ὡς ἀνεφέραμεν, αἱ κυριώτεραι χῶραι μεθ' ὧν συναλλάσσεται ἐμπορικῶς ἡ Ἀλβανία εἶναι ἡ Ἰταλία (τὰ 70 % τῆς τε εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς) καὶ ἡ Ἑλλὰς (12 % τῆς εἰσαγωγῆς καὶ 20 % τῆς ἐξαγωγῆς)· μετ' αὐτὰς ἔρχονται κατὰ σειρὰν ὡς πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν μὲν ἡ Ἀγγλία (6 %), ἡ Τουρκία (4 %), ἡ Αὐστρία (3 %), ἡ Σερβία (3 %) κ.ο.κ. καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐξαγωγὴν ἡ Σερβία (3 %), αἱ Ἡνωμ. Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς (3 %), ἡ Γαλλία (2 %), ἡ Ἀγγλία (2 %) κ.ο.κ.

Ἐν Ἀλβανίᾳ λειτουργοῦσιν ἀρκετὰ πιστωτικὰ ἱδρύματα, ἐν πρώτοις δ' ἡ Ἀλβανικὴ Ἐθνικὴ Τράπεζα μὲ ἕδραν τὸ Δυρράχιον καὶ ὑποκαταστήματα εἰς Τύραννα καὶ Αὐλῶνα. Μὲ ξένα κεφάλαια ἐργάζονται μία Σερβοαλβανικὴ Τράπεζα καὶ μία Ἀλβανοϊταλική, ἔχουσαι καὶ ὑποκαταστήματα. Ἑλληνικῆς Τραπέζης ὑπάρχουσι δύο ὑποκαταστήματα, τῆς Τραπέζης Ἀθηνῶν, εἰς Δυρράχιον καὶ εἰς Αὐλῶνα, τὰ ὁποῖα τυγχάνουσι παρὰ τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου οὐκ ὀλίγης προτιμήσεως.

Δημόσια οἰκονομικά.—Ὡς πρὸς τὰ δημόσια οἰκονομικὰ ἡ Ἀλβανία εἶναι χώρα μὴ ἐπαρκοῦσα εἰς τὴν κάλυψιν τῶν δαπανῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης. Τῷ 1926 τὰ ἔξοδα ἔφθασαν εἰς 23.223 000 χρυσᾶ φράγκα, τὰ δ' ἔσοδα ἀνῆλθον εἰς 15.781.000. Διὰ τὸ 1927 τὰ ἔσοδα προϋπελογίσθησαν εἰς 23.609.000 φράγκα, τὰ δ' ἔξοδα εἰς 23.103.000.

Ἀλβανικὴ νομισματικὴ μονὰς εἶναι τὸ λέκ, ἔχον ἀξίαν ἀργυρᾶς δραχμῆς, ἀλλὰ τὰ ξένα νομίσματα εἶναι συνήθη ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ· χρῆσις γίνεται ἰδίᾳ γαλλικῶν χρυσῶν νομισμάτων καὶ ἀργυρῶν πάντων τῶν κρατῶν τῆς λατινικῆς ἑνώσεως, ὡς καὶ παλαιῶν αὐστριακῶν τῶν 8 φιορινίων. Τὸ ἀλβανικὸν νόμισμα ἦτο μέχρι τοῦ 1926 μόνον συμβατικόν, μόλις δὲ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔτους τούτου ἐκόπησαν κέρματα ἀλβανικὰ ἀργυρᾶ καὶ νικέλινα, τεθέντα εἰς κυκλοφορίαν ὑπὸ τῆς Ἀλβανικῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης.

Ναυτιλία.—Ἡ ναυτιλία ἐν Ἀλβανίᾳ δὲν ἔχει τι ἀξιόλογον νὰ ἐπιδείξῃ σήμερον. Ὁλονὲν ὅμως καταβάλλουν προσπάθειαν πρὸς ἀνάπτυξίν της. Ὁ ἐμπορικὸς στόλος αὐτῆς ἀποτελεῖται μόνον ἐξ ἱστιοφόρων πλοίων ἀνερχομένων τὴν πεντηκοντάδα. Ἐκ τούτων τὰ 14 χωρητικότητος 100-120 τόννων εἶναι νηολογημένα εἰς τὸ λιμεναρχεῖον Σκόδρας, τὰ 5, ἐξ ὧν δύο τύπου τρεχαντηρίου καὶ 3 τύπου σκούνας, εἶναι νηολογημένα εἰς τὰ λιμεναρχεῖα Δυρραχίου καὶ Ἁγ. Ἰωάννου τῆς Μεδούης καὶ περὶ τὰ 30 μικρότερα, χωρητικότητος 15-40 τόννων, εἶναι νηολογημένα εἰς Σκόδραν, Δυρράχιον, Αὐλῶνα, Ἁγ. Ἰωάννην, Χιμάρραν καὶ Ἁγίους Σαράντα.

Συγκοινωνίαι.—Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀλβανίας διασχίζεται ὑπὸ πλήρους δικτύου ἁμαξιτῶν ὁδῶν, κατασκευασθεισῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παγκοσμίου πολέμου ὑπὸ τῶν καταλαβόντων τότε τὴν χώραν Αὐστριακῶν καὶ Ἰταλῶν. Πλὴν τούτων αὕτη διατέμνεται καὶ δι' οὐκ ὀλίγων ὁδῶν μικροτέρας σημασίας. Σιδηροδρόμων ἐν λειτουργίᾳ ἡ Ἀλβανία πρὸς τὸ παρὸν στερεῖται. Ἤδη κατασκευάζεται παρὰ τῆς Κυβερνήσεως γραμμὴ συνδέουσα τὸ Δυρράχιον μὲ τὰ Τύραννα, ἥτις μελλοντικῶς θέλει προεκταθῆ δι' Ἐλβασσὰν καὶ Κορυτσᾶς μέχρι τῶν μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ Σερβίας συνόρων διὰ νὰ ἑνωθῆ μὲ τὴν Φλώριναν καὶ τὸ Μοναστήριον. Πλὴν τῆς ὑπὸ κατασκευὴν σιδηρᾶς ταύτης ὁδοῦ, πολλὰ κέντρα τῆς Ἀλβανίας συνδέονται σήμερον διὰ γραμμῶν Decauville κατασκευασθεισῶν κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον, αὗται ὅμως δὲν εὑρίσκονται ἐν χρήσει, ἐκτὸς ἐλαχίστου τμήματος ἐξυπηρετοῦντος τὰς πετρελαιοφόρους πηγὰς τῆς Σελινίτσης.

Τὸ ὁλικὸν μῆκος τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ ἁμαξιτῶν ὁδῶν φθάνει τὰ 500 περίπου χιλιόμετρα. Σημειοῦμεν δὲ τὰς ἑξῆς ἀρτηρίας:

α) Τὰς δύο ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἐξικνουμένας διακλαδώσεις τῆς μὲ ἀφετηρίαν τὰ Ἰωάννινα ὁδοῦ, ἀποληγούσης ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ Πρεμετῆς καὶ Κλεισούρας εἰς Βεράτι (ἀπὸ συνοριακοῦ σημείου Μελισσόπετρα) καὶ Τεπελένι, καὶ ἀφ' ἑτέρου δι' Ἀργυροκάστρου—Τεπελενίου εἰς Αὐλῶνα ἢ διὰ Δελβίνου εἰς Ἁγίους Σαράντα. Ἡ πρὸς Αὐλῶνα ὁδὸς προεκτείνεται πρὸς Β. εἰς ἀπόστασιν 25 χμ. μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀώου (Βογιοῦζα), νοτίως δὲ κατευθύνεται μέχρι Χιμάρρας καὶ Μπόρσε βαίνουσα παραλλήλως τῇ ἀκτῇ. Παραλλήλως τῇ παραλιακῇ ταύτῃ ὁδῷ καὶ εἰς βάθος 10 περίπου χμ. βαίνει ἐκ τῆς ἰδίας ἀφετηρίας ἄλλη ὁδὸς μὲ κατεύθυνσιν τὴν Βράνισταν.

β') Τὴν ἐκ Δυρραχίου ἀρχομένην, διακλαδιζομένην δ' εἰς Βορρᾶ ἀφ' ἑνὸς διὰ Σκόδραν καὶ δι' αὐτῆς εἰς σερβικὰ σύνορα, καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ Τύραννα.

γ') Τὰς ἐκ Κορυτσᾶς ἀναχωρούσας τρεῖς ὁδούς, κατευθυνομένας δὲ μίαν εἰς Πογραδές, μίαν εἰς σερβικὰ σύνορα πρὸς Μοναστήριον καὶ εἰς ἑλληνικὰ σύνορα πρὸς Φλώριναν καὶ Καστορίαν καὶ μίαν διὰ Λιασκοβικίου πάλιν εἰς ἑλληνικὰ σύνορα (σημεῖον *Μελισσόπετρα*), συναντωμένην μετὰ τῆς ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Βεράτι καὶ Τεπελένι ἀγούσης ὁδοῦ.

Αἱ ὑπὸ σιδηροτροχιῶν Decauville γραμμαὶ τῆς Ἀλβανίας εἶναι δύο κυρίως: ἡ μία ἀναχωροῦσα ἐκ Σκόδρας παραλλήλως τῆς πρὸς Δυρράχιον ἁμαξιτῆς ὁδοῦ βαίνει εἰς λιμένα Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Μεδούης, ἡ ἄλλη δ' ἔχουσα ἀφετηρίαν τὸ Δυρράχιον λαμβάνει δύο κατευθύνσεις, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ Βορρᾶ εἰς Τύραννα, ἀφ' ἑτέρου δὲ δι' Ἐλβασσὰν καὶ πέραν αὐτοῦ 15 χλμ. Ἀπὸ τοῦ 35ου χλμ. ἐκ Δυρραχίου αὕτη διακλαδοῦται πρὸς Ν. φέρουσα εἰς Λιούσναν καὶ δι' αὐτῆς πάλιν, διχαζομένη, ἀφ' ἑνὸς εἰς Βεράτι καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς Καβαϊάν. Αἱ γραμμαὶ αὗται εἰς τὰ περισσότερα σημεῖα τῶν διαδρομῶν εἶναι κατεστραμμέναι· τὰ περισσότερα βαγονέττα εὑρίσκονται ἐγκαταλελειμμένα ἐν Δυρραχίῳ, ἡ εἰκοσὰς δὲ τῶν ἀτμαμαξῶν εἶναι ἐγκατεσπαρμένη τῇδε κἀκεῖσε, ἐντελῶς ἄχρηστος.

Διὰ τηλεγραφικῆς γραμμῆς συνδέονται τὰ κυριώτερα κέντρα τῆς χώρας ταύτης, τηλεφωνικῶς δ' ἐπικοινωνοῦσι μικρότερα χωρία οὐχὶ ὅμως εἰς μεγάλην κλίμακα. Πολλαὶ ἐπαρχίαι συνδέονται καὶ ἐναερίως μὲ τὴν πρωτεύουσαν Τύραννα, ἐξυπηρετούσης τοιαύτην γραμμὴν γερμανικῆς ἀεροπορικῆς ἑταιρίας ἥτις ἐπελήφθη καὶ τῆς κατασκευῆς ἀεροδρομίων.

Μετὰ τῆς ἀλλοδαπῆς ἡ Ἀλβανία συγκοινωνεῖ διὰ ξηρᾶς μὲν μέσῳ τῶν ὁδῶν ἃς ἀνεφέραμεν αἵτινες τὴν συνδέουν μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ Γιουγκοσλαβίαν, διὰ θαλάσσης δὲ μέσῳ τῶν λιμένων Αὐλῶνος, Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Μεδούης, Δυρραχίου καὶ Ἁγίων Σαράντα, προσεγγιζόντων ἰδίως εἰς τοὺς δύο τελευταίους τῶν ἐκτελούντων τὴν ἀκτοπλοΐαν ἰταλικῶν καὶ ἑλληνικῶν ἀτμοπλοίων.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ. *Barbarich*, Albania (Roma 1905). *Θ. Ἀποστολοπούλου - Δ. Μπαιστάτου*, Ἐκθέσεις περὶ γεωργίας, ἐμπορίας, βιομηχανίας καὶ ναυτιλίας ἐν Ἀλβανίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1910 (ἐν Δελτίῳ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Β. Ὑπουργείου, τεῦχος 5ον, Ἀθῆναι 1911).—*Α. Φορέστη*, Ἔκθεσις περὶ γεωργίας, ἐμπορίας καὶ βιομηχανίας ἐν Ἠπείρῳ 1910—1911 (ἐν ὡς ἄνω Δελτίῳ, τεῦχος 8ον, Ἀθῆναι 1912).—*J. Bourcart*, L' Albanie, son avenir économique (Paris 1920).—*J. Bourcart*, L' Albanie et les Albanais (Paris 1921).—*J. Bourcart*, Les confins Albanais administrés par la France 1916—1920 (ἐν Revue de Géographie, tome 10, Paris 1923).—

Digitized by Google

Societé de Nations, Memorandum sur les balances des paiements et sur les balances du commerce extérieur (Genève 19.4).—*Shteti Shqyptar,* Statistika Doganoiembi, Importation —Exportation (1925.- *Hoffer Reichenau.* Η οικονομική και εμπορικη καιάστασις τῆς 'Αλβανιας, (ἐν Βιομηχ. και Βιοτεχν. 'Επιθεωρήσει Μαρτιου- 'Απριλιου 1927).—*M. Farbmann, R. Muir and H. Spender,* The Europa Year—Book (London 1927). *Robert Hunt Lyman.* The World Almanac for 1927 (New York 1927). Almanach de Gotha (Gotha 1927). —'Εχρησιμοποιήθησαν δὲ και πληροφορίαι παρασχεθεῖσαι ἡμῖν παρ' ἁρμοδίων ὑπηρεσιῶν τῶν Υπουργείων Εξωτερικῶν, 'Εθνικῆς Οικονομιας, Στρατιωτικῶν και Ναυτικῶν.

ΔΙΟΝ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

(ΕΘΝΟΛΟΓ.) Ἡ σημερινὴ 'Αλβανία οὐδέποτε ἄλλοτε ἀπετέλεσε κράτος εἰς τὰ σημερινά της σύνορα, οὔτε εἶχεν ἑνότητα οἱανδήποτε, ἐθνολογικὴν ἢ ἄλλην, οὔτε εἶχεν ἓν ὄνομα. Μέχρι τοῦ Ὠρικοῦ, εἰς τὸν κόλπον τοῦ Αὐλῶνος, ἐξετείνετο ὁ ἑλληνισμός. Οἱ κάτοικοι τῆς Βορείου Ἠπείρου, οἱ Χάονες, οἱ 'Ατιντᾶνες, οἱ Παραυαῖοι, ἦσαν πιθανώτατα Ἕλληνες κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἱστορικοῦ Beloch. Εἰς τὴν σημερινὴν 'Αλβανίαν, πρὸς βορρᾶν τοῦ Ὠρικοῦ, κατῴκουν Ἰλλυριοί, πλὴν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων 'Απολλωνίας, 'Επιδαύρου καὶ τῶν ἐπινείων Λίσσου, 'Ακρολίσσου καὶ Αὐλῶνος.

Αἱ γενικαὶ αὐταὶ παρατηρήσεις περὶ τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς σημερινῆς Αλβανίας μᾶς βοηθοῦν εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς καταγωγῆς τῶν σημερινῶν 'Αλβανῶν. Εἶναι εὐνόητον ὅτι οἱ περισσότεροι τῶν ἐρευνητῶν ἀποκλίνουν ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι οἱ σημερινοὶ 'Αλβανοί, ὅσον καὶ ἂν ἀνεμίχθησαν μετ' ἄλλων λαῶν, πρέπει νὰ κατάγωνται, κατὰ μέγα μέρος τοὐλάχιστον, ἐκ τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς χώρας, τῶν 'Ιλλυριῶν. Τοὐλάχιστον εἰς τὸ ἐσωτερικόν, εἰς τὴν ὀρεινὴν 'Αλβανίαν, δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι 'Ιλλυριοὶ ἔφυγαν καὶ ὅτι ἄλλοι λαοὶ ἀντικατέστησαν αὐτούς. Τὰ παμπάλαια πατριαρχικὰ ἔθιμα, ὅλος ὁ βίος τῶν ὀρεινῶν 'Αλβανῶν συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων 'Ιλλυριῶν. Διαφέρει τὸ ζήτημα ὡς πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν παραλίων τῶν πεδιάδων καὶ τῆς 'Ηπείρου. 'Εκεῖ ἦτο πολὺς ἑλληνικὸς πληθυσμός, ἀργότερον δέ, κατὰ τὴν Ρωμαικὴν καὶ Βενετικὴν ἐποχήν, ἦλθον καὶ πολλοὶ Ρωμαῖοι ἢ 'Ιταλοί, καὶ ἐπομένως ὁ πληθυσμὸς δὲν παρέμεινεν ἰλλυρικός, ἀλλὰ συνεχῶς μετεβάλλετο, λαβὼν βαθμηδὸν ἀλβανικὸν χαρακτῆρα διὰ τῆς καθόδου ὀρεινῶν 'Αλβανῶν πρὸς τὰ παράλια καὶ τὰς πόλεις. Εἰδικώτερον περὶ τῶν κατοίκων τῆς Βορείου 'Ηπείρου πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπολύτως ἀκριβὲς ὅτι περιέχει γνησίους ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς (ὄχι δηλ. 'Αλβανοὺς ἐξελληνισθέντας δῆθεν διὰ τῶν σχολείων), καὶ μάλιστα διαφόρου ἀρχῆς. 1) 'Επὶ τῆς Χιμάρας διετηρήθη πάντοτε ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῶν σημερινῶν. Τοῦτο βεβαιώνει κατ' ἀναντίρρητον τρόπον ἡ ὕπαρξις παμπαλαίων, ἀρχαϊκῶν τοπωνυμίων ἐπ' αὐτῆς, οἷον *Βῆσσα, Παγά,* ἔπειτα βυζαντινῶν, οἷον *Περιθώρι*, *'Ανδρεχώρα* κλπ. Διὰ τῆς βεβαιώσεως ἀρχαίων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ἐπὶ τῆς Χιμάρας δὲν θέλομεν βέβαια νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι καὶ 'Αλβανοὶ γνήσιοι ἦλθαν ἐκεῖ καὶ διασταυρώσεις 'Ελλήνων καὶ 'Αλβανῶν ἔγιναν ἔπειτα. 2) Εἰς διάφορα χωρία τῆς Βορείου 'Ηπείρου, ὅπως εἰς τὴν Δρυϊανὴν π. χ., ὁμιλεῖται ἰδίωμα νεοελληνικὸν νότιον, ἄνευ δηλ. συγκοπῶν καὶ ἐξασθενώσεων φωνηέντων (λέγουν δηλ. *παιδί, λέγω* καὶ ὄχι *πιδί, π'δί, λέγου*) καὶ τοῦτο σημαίνει ἀναντιλέκτως ὅτι εἰς χρόνους νεωτέρους, τοὺς ὁποίους ὅμως ἀκριβῶς δὲν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν, ἐκ τῆς νοτίου 'Ελλάδος ἢ ἐκ τῶν νήσων μετέβησαν Ἕλληνες ἐκεῖ.

Μαλισσόρος τῆς φυλῆς Σάλα.

Μιρδίτης.

Ὅτι κατῆλθον καὶ σλαβικοὶ ἢ σερβικοὶ πληθυσμοὶ βαθμηδὸν κατὰ διαφόρους χρόνους εἶναι βέβαιον· μαρτυρεῖται πολλαχόθεν, πρὸ πάντων εἰς ἔγγραφα, φαίνεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν σλαβικῶν τοπωνυμίων τὰ ὁποῖα ἀπαντοῦν εἰς τὴν 'Αλβανίαν, πρὸ πάντων τὴν νότιον. Ὅταν γίνῃ ἡ ἔρευνα τῶν τοπωνυμίων αὐτῶν, θὰ σαφηνισθῇ κάλλιον ὁ χαρακτὴρ τῆς σλαβικῆς ἐγκαταστάσεως ἐν 'Αλβανίᾳ ἢ ἁπλῆς κινήσεως ἐν αὐτῇ.

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἀμφιβολία, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὅτι εἰς τοὺς σημερινοὺς 'Αλβανοὺς ὑπάρχει ἄφθονον ἑλληνικὸν αἷμα (νότια καὶ παράλια), σερβικὸν καὶ ἐν μέρει ἰταλικόν, ἀλλ' ὅτι τὸν κύριον πυρῆνα ἀποτελεῖ τὸ ἰλλυρικὸν στοιχεῖον, τὸ διασωθὲν εἰς τὴν ὀρεινὴν 'Αλβανίαν καὶ ἐκεῖθεν διαδοθὲν καὶ εἰς τὰ παράλια. 'Αλλὰ καὶ περὶ τοῦ ἰλλυρικοῦ στοιχείου ἐγεννήθησαν ἀπορίαι καὶ ἀμφισβητήσεις, τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὰς σπουδαιοτέρας. 1) 'Ενῷ ἀναμφισβητήτως οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς ὀρεινῆς 'Αλβανίας ἦσαν 'Ιλλυριοί, τὸ ὄνομα αὐτῶν οὐδαμοῦ διεσώθη. Τὸ ὄνομα 'Αλβανοὶ ἢ 'Αλβανῖται διεδόθη ὑπὸ τῶν 'Ελλήνων συγγραφέων τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος μ. Χ., οἱ κάτοικοι δὲ τῆς χώρας ὀνομάζουν ἑαυτοὺς *Σκιπετὰρ* (=*ὀρεινούς*, κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐτυμολογίαν). 2) 'Ανθρωπολογικαὶ παρατηρήσεις δεικνύουν ὅτι οἱ βόρειοι 'Αλβανοί, οἱ *Γκέγκηδες*, πρὸς βορρᾶν τοῦ ποταμοῦ Γενούσου (Σκώμβη), εἶναι ὑψηλοί, ὑπερβραχυκέφαλοι, μὲ σκοτεινὸν χρῶμα τριχῶν καὶ ὀφθαλμῶν, ἐνῷ οἱ νότιοι 'Αλβανοί, οἱ *Τόσκηδες* μὲ τὴν ὑποδιαίρεσιν τῶν *Λιάπηδων*, εἶναι πολὺ βραχύτεροι τὸ ἀνάστημα, ὀλιγώτερον βραχυκέφαλοι, μὲ ἀνοικτὸν χρῶμα τριχῶν καὶ ὀφθαλμῶν. Παραλείπομεν ἄλλας ἀνθρωπολογικὰς ὑποδιαιρέσεις καὶ ἀρκούμεθα εἰς τὰς μνημονευθείσας δύο κυριωτέρας. Αὗται δεικνύουν ὅτι οἱ Γκέγκηδες ἀνήκουν εἰς τὴν *Διναρικὴν* ὁμάδα λαῶν μὲ τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα, ἡ ὁποία περιλαμβάνει κατοίκους ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν Ἄλπεων μέχρι τῆς ἑλληνικῆς Πίνδου, ἐκτείνεται δηλ. ἐπὶ τῆς ἰδιοτρόπου γεωλογίας τῶν Διναρικῶν Ἄλπεων καὶ τῶν προεκτάσεων αὐτῶν. Τὰ μνημονευθέντα ἀνωτέρω ἀνθρωπολογικὰ γνωρίσματα τῶν Γκέγκηδων ἐχαρακτήρισεν ὁ Γάλλος ἀνθρωπολόγος Pittard ὡς *ἰλλυρικά,* ταῦτα δὲ διακρίνουσι κατὰ μέγα μέρος καὶ τοὺς Μαυροβουνιώτας καὶ τοὺς 'Ερζεγοβινίους, ὀλιγώτερον δὲ τοὺς Βοσνίους καὶ τοὺς Δαλμάτας καὶ τοὺς Κροάτας, οἱ ὁποῖοι ἀνεμίχθησαν μὲ περισσοτέρους Σλάβους. Ὅτι καὶ οἱ Τόσκηδες δὲν ἔχουν ἀκραιφνῆ τὰ *ἰλλυρικὰ* ἀνθρωπολογικὰ στοιχεῖα ὀφείλεται ἐπίσης εἰς τὴν ἀνάμιξιν αὐτῶν. Κατὰ ταῦτα οἱ Γκέγκηδες πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς οἱ γνησιώτεροι ἀπόγονοι τῶν 'Ιλλυριῶν. 3) Ἡ σημερινὴ γλῶσσα τῶν 'Αλβανῶν δὲν μᾶς βοηθεῖ πολὺ εἰς τὰ ἐθνολογικὰ ζητήματα, διότι δεικνύει τὴν ἀνάμιξιν καὶ τὴν ἐπίδρασιν, ἀλλ' ὄχι τὰ γνήσια ἰλλυρικὰ στοιχεῖα.

Χριστιανὴ ἀπὸ τὸ Σκούταρι.

'Αλβανὸς ἀπὸ τὸ Σκούταρι.

Κατά τινα στατιστικὴν τοῦ γλωσσολόγου Γουσταύου Mayer, ἥτις βέβαια ἔχει ἀνάγκην συμπληρώσεων, ἐπὶ 5140 ἁπλῶν λέξεων τῆς ἀλβανικῆς, 1420 εἶναι ρωμανικαὶ (βλαχικαί, ἰταλικαί, λατινικαί), 540 σλαβικαί, 1180 τουρκικαί, 840 νεοελληνικαί, 400 ἰνδογερμανικαὶ καὶ 730 ἀγνώστου ἀρχῆς. Ὁ λαμπρὸς αὐτὸς καθρέπτης ἐπιβεβαιώνει τὸ ἱστορικὸν γεγονός, ὅτι οἱ 'Αλβανοὶ δὲν ἦσαν ποτὲ αὐτοτελεῖς, ἐξηρτῶντο πάντοτε ἀπὸ τοὺς γείτονας καὶ τοὺς ξένους! Περιέργως δὲ ἡ ἀπέναντι 'Ιταλία, πρὸ πάντων κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχήν, ἐπέδρασε περισσότερον τῆς γειτονικῆς 'Ελλάδος. Πιθανῶς αἱ 400 ἰνδογερμανικαὶ καὶ 730 ἀγνώστου ἀρχῆς λέξεις σχετίζονται μὲ τὴν ἀρχαίαν ἰλλυρικήν, τὴν ὁποίαν ἐν τούτοις δὲν γνωρίζομεν. Τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα τῶν τόπων βοηθοῦν ὀλίγον εἰς τὴν εὕρεσιν ἀρχαίων γλωσσικῶν στοιχείων. Οὕτω π. χ. παρετηρήθη ὅτι τὸ γεωγραφικὸν ὄνομα *Δαρδανία* (θρακικόν;) ἔχει σχέσιν μὲ τὸ σημερινὸν ἀλβανικὸν dardhan (= *χωρικος*). Τὸ ἰλλυρικὸν ἐπίθημα *—st (Tergeste)* εἶναι σύνηθες καὶ εἰς τὴν νεωτέραν ἀλβανικήν. 'Εξ ἄλλου ἡ προσθήκη τοῦ ἄρθρου εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως, ἡ ὁποία παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν ρουμανικὴν καὶ εἰς τὴν βουλγαρικήν, θεωρεῖται θρακικῆς ἀρχῆς καὶ ἐνισχύει τὴν γνώμην τῶν γλωσσολόγων Airt καὶ Weigand, οἱ ὁποῖοι πιστεύουν ὅτι Θρακῶν καὶ ὄχι 'Ιλλυριῶν ἀπόγονοι εἶναι οἱ σημερινοὶ 'Αλβανοί. Εἰς

Digitized by Google

ἐνίσχυσιν τῆς γνώμης του ἀναφέρει ὁ Weigand ἀκόμη καὶ τὴν παρατήρησιν ὅτι ἡ ἀλβανικὴ δὲν ἔχει λέξεις διὰ τὴν ἁλιείαν, οὔτε τοὺς ὅρους *κόλπος, λιμὴν* κλπ., ἐνῷ οἱ ἀρχαῖοι Ἰλλυριοὶ ἦσαν περίφημοι ναυτικοί.

Παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις αὐτὰς δὲν πιστεύω ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν ἰλλυρικὴν ἀρχὴν τῶν Ἀλβανῶν. Ἴσως μόνον προσειέθησαν εἰς αὐτοὺς καὶ Θρᾶκες, ὁ εὐκινητότερος λαὸς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Ἡ Ἀλβανία εἶναι ἐκ τῶν ἀραιότερον κατῳκημένων χωρῶν καὶ θὰ βραδύνῃ βεβαίως ἡ πύκνωσις τοῦ πληθυσμοῦ διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους: Ἡ χώρα εἶναι ὀρεινὴ καὶ τὰ δύο τρίτα ταύτης ἔχουν ὕψος ὑπὲρ τὰ 1000 μέτρα. Ἡ ὀρεινότης δὲ θὰ καταστήσῃ βραδεῖαν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συγκοινωνίας καὶ πρὸς τὴν Σερβίαν καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας. Τὰ παράλια καὶ αἱ παρ' αὐτὰ πεδιάδες καταπλημμυροῦνται ὑπὸ τῶν χειμάρρων καὶ εἶναι πλήρη ἑλῶν καὶ ἀνθυγιεινά· βραδεῖα δ' ἐπίσης θὰ εἶναι ἐκ τούτου ἡ ἐξυγίανσις καὶ κατοίκησις αὐτῶν. Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἐλλείψεως συγκοινωνίας καὶ τῶν ἑλῶν καὶ ἡ πρωτογενὴς κατάστασις τῶν ἀγροτῶν, καθὼς καὶ ἡ ὕπαρξις μεγάλης ἰδιοκτησίας τῶν βέηδων, θὰ ἐπιβραδύνουν ἐπίσης τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ ἑπομένως τὴν πύκνωσιν τοῦ πληθυσμοῦ. Ὅταν αἱ ἀνωτέρω συνθῆκαι βελτιωθοῦν, ἡ χώρα δύναται νὰ πλουτήσῃ, διότι πλὴν τῶν γεωργικῶν ἔχει μεταλλεύματα, ὑδρογονάνθρακας, κτηνοτροφίαν, καὶ τεραστίαν ἠλεκτρικὴν δύναμιν διὰ βιομηχανίαν.

Ἡ Ἀλβανία εἶναι ἡ χώρα τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἡ ἐγγύτερον πρὸς τὴν εἴσοδον τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τὴν Νότιον Ἰταλίαν. Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους κατῴκουν οἱ Ἰλλυριοὶ ἑκατέρωθεν τῆς Ἀδριατικῆς καὶ ἦσαν πολυάριθμοι, ἐν τούτοις παρηγκωνίσθησαν καὶ ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὁποῖοι εὗρον ἀφορμὴν τὰς ἐπιδρομάς, τῆς βασιλίσσης Τεύτας διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν τῷ 229 π.Χ. εἰς τὴν σημερινὴν Ἀλβανίαν. Ἔκτοτε οἱ Ἰλλυριοι ἤρχισαν νὰ χάνουν τὴν γλῶσσάν των ἐκρωμανιζόμενοι βαθμηδὸν καὶ ἐχρησίμευαν εἰς τοὺς Ρωμαίους διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν πολέμων των. Καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸ δεύτερον κατέλαβον οἱ ἀπόγονοι τῶν Ρωμαίων Βενετοὶ κατὰ καιροὺς τὰς παραλίους πόλεις τῆς Ἀλβανίας, Δυρράχιον, Αὐλῶνα, Ἀλέσσιον, Ἅγιον Ἰωάννην, καὶ ἐξεμεταλλεύοντο τὴν χώραν οἰκονομικῶς. Τρίτην φορὰν ἔθεσαν πόδα ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας οἱ Ἰταλοὶ τῷ 1915—16, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παρατείνουν ἐπὶ μακρὸν τὴν ἐν αὐτῇ παραμονήν των.

Ἐκ τοῦ παρελθόντος λοιπὸν βλέπομεν σαφῶς εἰς ποίους κινδύνους ἀπὸ δυσμῶν ἐκθέτει τὴν Ἀλβανίαν ἡ γεωγραφική της θέσις, ἀφοῦ μάλιστα παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ νησὶς Σάσων πρὸ τοῦ Αὐλῶνος καὶ ὠχυρώθη ὑπ' αὐτῆς.

Ἡ δυσκολία τῆς συγκοινωνίας, ἡ γεωγραφικὴ διάσπασις τῆς χώρας, ἡ ἔλλειψις ἱστορικῶν παραδόσεων, ἔκαμαν πολλοὺς νὰ πιστεύουν ὅτι ἡ Ἀλβανία δὲν δύναται νὰ ζήσῃ, διότι δὲν ἔχει ἑνότητα, οὔτε ἐθνικὴν οὔτε γεωγραφικήν. Παρ' ὅλας ταύτας τὰς δυσκολίας ἡ ἐθνικὴ ἑνότης θὰ δημιουργηθῇ καὶ θὰ ἦτο ὀπισθοδρόμησις πρὸς τὸν μεσαίωνα, ἐὰν ἠθέλομεν νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν εἰς ἕνα λαόν, ὡς οἱ Ἀλβανοί. Σέρβοι ἱστορικοὶ πρὸ πάντων, ὅπως ὁ Gopcevic, ἐτόνισαν πολὺ τὰς ἀνωτέρω δυσκολίας καὶ ἰσχυρίσθησαν ἀκόμη ὑπερβολικῶς, ὅτι κατὰ τὸν μεσαίωνα οἱ βόρειοι Ἀλβανοὶ ἦσαν Σέρβοι. Ἀνεξαρτήτως τῆς μεσαιωνικῆς κυριαρχίας τῶν Σέρβων ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ διεισδύσεως σλαβικῆς ἐν αὐτῇ, σήμερον δὲν ὑπάρχουν Σέρβοι ἐν Ἀλβανίᾳ, ἀντιθέτως δὲ 150.000 περίπου Ἀλβανοὶ ἔμειναν ἀλύτρωτοι ἐν τῇ Παλαιᾷ Σερβίᾳ, αἱ δὲ ἐγγύτεραι πρὸς τὴν Ἀλβανίαν πόλεις Πρισρένη, Διάκοβα κλπ., εἶναι κυρίως εἰπεῖν ἀλβανικαί. Ἀντιθέτως εἰς τὴν Ἤπειρον, Ἀλβανοὶ εἶναι μόνον οἱ Τουρκαλβανοὶ τῆς Τσαμουριᾶς, ἐνῷ εἰς τὴν Ἀλβανικὴν Β. Ἤπειρον ὑπάρχουν γνήσιοι Ἕλληνες—ὄχι ἐξελληνισμένοι Ἀλβανοὶ—πολὺ περισσότεροι.

Αἱ δυσκολίαι τῆς ἐθνικῆς καὶ κρατικῆς ἑνότητος, αἱ τονιζόμεναι ὑπὸ τῶν Σέρβων, θὰ ὑπερνικηθοῦν εὐκόλως. Τοῦτο ὑποδεικνύει καὶ ἡ ἑξῆς παρατήρησις. Ἐκ τῶν σημερινῶν κατοίκων τῆς Ἀλβανίας 67°/₀ εἶναι Μωαμεθανοί, 21°/₀ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ καὶ 12°/₀ Καθολικοί. Ἐκ τῶν Μουσουλμάνων πάλιν οἱ περισσότεροι ἀνήκουν εἰς τὴν φιλελευθέραν αἵρεσιν τῶν *Βεκτασηδων*, οἱ δὲ λοιποὶ εἶναι *Σουνῖται*, ἤτοι Ὀρθόδοξοι Μωαμεθανοί. Παρὰ τὰς θρησκευτικὰς ταύτας διαφορὰς δὲν ὑπάρχει κανεὶς φανατισμὸς καὶ οἱ ὀπαδοὶ τῶν διαφόρων θρησκειῶν συνειργάσθησαν πάντοτε εἰς τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς χώρας, εἰς τοὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν Τούρκων, ἢ κατὰ τῶν Ἰταλῶν, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν μόνον τὸ συμφέρον τῆς Ἀλβανίας. Ὅπως αἱ θρησκευτικαὶ οὕτω καὶ αἱ κοινωνικαὶ διαφοραὶ ἢ τὰ κατὰ τόπους διάφορα ἔθιμα δὲν δύνανται νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας, ἡ ὁποία θα προέλθῃ κατὰ πρῶτον λόγον ἐκ τῆς προόδου τῆς συγκοινωνίας καὶ τῆς ἀποξηράνσεως τῶν ἑλῶν.

Ὡς πρὸς τὰ ὄρη τῆς Ἀλβανίας πρέπει νὰ λεχθῇ ὅτι ὄχι μόνον δίδουν τὸν χαρακτῆρα εἰς τὴν χώραν, δημιουργοῦν δηλ. τὴν γεωγραφικὴν διάσπασιν αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι καὶ διετήρησαν εἰς τοὺς κόλπους των τὰ παλαιότερα καὶ συντηρητικώτερα στοιχεῖα τοῦ Ἀλβανισμοῦ, ἐδημιούργησαν τὰ δυνατὰ σώματα, ἰσχυρὰς προσωπικότητας. Οἱ ὀρεινοὶ Ἀλβανοί, καίπερ ὑστεροῦντες πνευματικῶς τῶν πεδινῶν, ἐπέβαλον τὸν ἰδικόν των Ἀλβανισμὸν εἰς ὅλην τὴν χώραν.

Κοινωνικὴ κατάστασις.— Ἡ κοινωνικὴ κατάστασις ἔχει ἐπίσης πολλὰς διαφοράς, ὅπως ἡ γλῶσσα, ἡ ἐθνολογία, ἡ ἐνδυμασία κλπ. Συντηρητικώτεροι εἶναι καὶ ἐνταῦθα οἱ ὀρεινοὶ καὶ μάλιστα οἱ βόρειοι, οἱ *Μιρδῖται* καὶ οἱ *Μαλισσοροι*, οἵτινες διετήρησαν τὴν ἀρχαιοτάτην πατριαρχικὴν κατάστασιν. Ἡ δημιουργία ἰσχυρᾶς οἰκογενείας εἶναι τὸ κοινωνικὸν ἰδανικὸν ἐκεῖ. Οἱ στενώτεροι συγγενεῖς ζοῦν μαζὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πρεσβυτέρου, κατανέμουν μεταξὺ τὴν γεωργικὴν ἢ κτηνοτροφικὴν ἐργασίαν καὶ τὰ εἰσοδήματα. Αἱ οἰκογένειαι περιοχῆς τινος, συγγενεῖς κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀποτελοῦν πατριάν. Ξένος ἐξ ἄλλης πατριᾶς δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκογένειαν ὡς γαμβρός, ἀγοράζων τὴν νύμφην, τῆς ὁποίας ἡ ἀξία εἶναι ὅση περίπου καὶ τοῦ ἵππου. Τῶν μεγαλυτέρων καὶ ἰσχυροτέρων οἰκογενειῶν τὰ κορίτσια εἶναι αἱ ἀκριβώτεραι νύμφαι, διότι δημιουργοῦν καὶ διὰ τὸν γαμβρὸν τὴν πολυπόθητον ἰσχυρὰν οἰκο-

Ἀλβανὸς πολεμιστής.

γένειαν. Εἰς τὴν νότιον Ἀλβανίαν, μεταξὺ τῶν Τόσκηδων δὲν ὑπάρχει πλέον ἡ πατριαρχικὴ αὐτὴ κατάστασις. Εἰς τὴν βόρειον Ἀλβανίαν ὁμάδες πατριῶν ἀποτελοῦν εἶδος ὁμοσπονδιας ὅπως εἶναι ἡ *Μιρδιτία*, ἡ *Μαλισσία*, ἡ *Λιούμα* κλπ. Ἡ μᾶλλον ὠργανωμένη ὁμὰς πατριῶν εἶναι ἡ Μιρδιτία μὲ κληρονομικὸν μάλιστα ἀρχηγὸν *(Prenk)* ἐκ τῆς οἰκογενείας *Bid-doda*. Ἄλλως ὅμως εἰς τὰς πατριὰς οἱ ἀρχηγοὶ ἐπιβάλλονται διὰ τῆς ἱκανότητός των. Εἰς τὴν Μιρδιτίαν διετυπώθη ὑπὸ τοῦ Lek-Doucadjn, συνεργάτου τοῦ Γεωργίου Σκεντέρμπεη κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα, τὸ σύστημα ἐθίμων τὸ ἰσχῦον μέχρι σήμερον ἐκεῖ καὶ διέπον τὰς σχέσεις τῶν πατριῶν, τὴν ἐκδίκησιν τοῦ αἵματος, τὰ τῆς φιλοξενίας κλπ.

Εἰς χώραν ὀρεινήν, δυσπρόσιτον, ἡ ὀργάνωσις κατὰ πατριὰς ἐξασφαλίζει, ἀντικαθιστᾷ τὸ κράτος, δι' αὐτὸ δὲ καὶ διετηρήθη ἐκεῖ μέχρι σήμερον. Ἐπίσης ἐκεῖ διετηρήθη πανάρχαιον ἔθιμον, ἡ *vendetta*, ἡ ἐκδίκησις τοῦ αἵματος. Ὁ φονεύων τινὰ δι' οἱονδήποτε λόγον πρέπει νὰ φονευθῇ ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῦ φονευθέντος ἢ καθόλου ὑπ' ἀντιπροσώπων τῆς πατριᾶς. Διὰ ζητήματα τιμῆς δὲν γίνονται φόνοι, διότι ἡ γυνὴ κατὰ τὰ ἔθιμα εἶναι ἀπρόσβλητος καὶ δύναται μόνη νὰ ταξιδεύῃ εἰς τὰ βουνὰ ἀφόβως. Ζητήματα περιουσίας, ἁρπαγῆς εἰς τὴν πτωχὴν χώραν προκαλοῦν τὸν πρῶτον φόνον, ὅστις ἔπειτα ἔχει συνέχειαν. Μέχρι τινὸς ὑπελογίζοντο οἱ φόνοι εἰς τὴν βόρειον Ἀλβανίαν 20—50 °/₀ ἐπὶ τῶν θανάτων. Εἴς τινας πατριὰς ἐξαγνίζεται ὁ φόνος καὶ διὰ χρήματος, σπανίως ὅμως. Ἐνίοτε παρέχεται καὶ ἔλεος εἰς τὸν φονέα, ἐὰν οὗτος μετὰ τῶν συγγενῶν του ἔλθῃ εἰς τὸ σπίτι τοῦ φονευθέντος καὶ τὸν ζητήσῃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἢ τῶν πρεσβυτέρων συγγενῶν τοῦ φονευθέντος. Ἀναφέρονται παραδείγματα, καθ' ἃ ὁ φονεὺς κατέφυγεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ φονευθέντος καὶ ἐζήτησε διαβεβαίωσιν προστασίας *(μπέσα)* παρὰ τῆς μητρὸς ἢ πατρός. Ἡ *μπέσα* παρέχεται ἐν ὅσῳ ὁ φονεὺς εὑρίσκεται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ φονευθέντος. Ὅταν ἀπομακρυνθῇ εἰς ὡρισμένην ἔκτασιν, δύναται νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἐκδίκησις τοῦ αἵματος. Μπέσα παρέχεται δι' ὡρισμένον χρόνον καὶ εἰς τόπον τινά, ὅπου τότε δὲν δύναται νὰ συμβῇ φόνος.

Ἐπίσης διατηρεῖται εἰς τὴν βόρειον Ἀλβανίαν τὸ ἔθιμον τῆς *ἀδελφοποιΐας* καὶ μεταξὺ ὀπαδῶν διαφόρων θρησκευμάτων. Ἀμυχὴ ἐπὶ τοῦ τραχήλου καὶ ἀνάμιξις τοῦ αἵματος καθιστᾷ δύο νέους ὡς ἀδελφούς, ὡς συγγενεῖς, ἐπιβάλλει τὴν ἀλληλεγγύην καὶ ἀλληλοβοήθειαν, τὴν τόσον χρήσιμον εἰς τὴν ἀναρχουμένην χώραν. Ὅλα τὰ ἔθιμα ταῦτα, τῆς μπέσας, ἀδελφοποιΐας, ἐκδικήσεως, ὅπως καὶ ἡ πατριαρχικὴ ὀργάνωσις εἶναι ἀπότοκα τοῦ δυσπροσίτου καὶ ἀγρίου τῆς χώρας καὶ θὰ ἐκλείψουν καὶ ἐκεῖ ὅταν ἀναπτυχθῇ ἡ συγκοινωνία καὶ ἐπιβληθῇ ὁ νόμος.

Κ. Α.

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ σημερινὴ Ἀλβανία ἀπετέλει τὸ πάλαι μέρος τῆς *Ἰλλυρίας* ἢ *Ἰλλυρίδος* καὶ κατῳκεῖτο ἑπομένως ὑπὸ ἰλλυρικῶν φύλων, τὰ ὁποῖα ὑπὸ διάφορα ὀνόματα ἐξετείνοντο ἑκατέρωθεν τῆς Ἀδριατικῆς ἀπὸ τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας μέχρι τῆς νοτίου Ἰταλίας. Εἰς τὴν σημερινὴν Ἀλβανίαν κατῴκουν τὰ φῦλα τῶν *Τυλαντίων, Δασσαρητίων, Ἐγχελέων* κλπ. Τὰ παράλια τῆς Ἀλβανίας κατῳκοῦντο ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ὑπὸ *Ἑλλήνων*, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν τὰς ὀνομαστὰς πόλεις *Ἐπίδαμνον* καὶ *Ἀπολλωνίαν*. Ἂν καὶ οἱ Ἕλληνες εἶχον ἐκταθῆ καὶ βορειότερον εἰς τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους τῆς σημερινῆς Δαλματίας καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας (*Ἀτρία, Ἀγκών*), ἐν τούτοις οἱ Ἰλλυριοὶ δὲν ἠμποδίσθησαν ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν νὰ γίνουν περίφημοι ναυτικοὶ καὶ νὰ τρομοκρατήσουν τὸ Ἀδριατικὸν Πέλαγος μὲ τὴν πειρατείαν των (περίφημα ἰλλυρικὰ πλοῖα ἦσαν αἱ *λιβυρνίδες*). Ἀκριβῶς ὅμως αἱ πειρατικαὶ ἐπιδρομαὶ ἐπροκάλεσαν τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ρώμης τῷ 229 π.Χ. κατὰ τῆς βασιλίσσης Τεύτας, ἡ ὁποία εἶχε τὴν ἕδραν της εἰς τὴν σημερινὴν Σκόδραν. Ὁριστικὴ κατάληψις τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἔγινε τῷ 168 π. Χ., ὅτε οὗτοι ἐξεθρόνισαν τὸν βασιλέα Γένθιον ὡς σύμμαχον τῶν Μακεδόνων καὶ ἐχθρόν των. Τοὺς βορειοτέρους Ἰλλυριοὺς ὑπέταξαν ἀργότερον οἱ Ρωμαῖοι. Ἡ ὑποταγὴ τῶν Ἰλλυριῶν εἶχε μεγάλην σημασίαν διὰ τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος, τὸ ὁποῖον οὗτοι ὑπηρέτησαν στρατιωτικῶς, ὅπως οἱ νεώτεροι Ἀλβανοὶ τὸ Τουρκικὸν Κράτος. Διὰ τοῦ στρατοῦ ἔφθασαν οἱ Ἰλλυριοὶ εἰς τὰ ἀνώτατα στρατιωτικὰ ἀξιώματα καὶ εἰς αὐτὸν τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον. Διὰ τοῦ στρατοῦ πρὸ πάντων διεδόθη καὶ λατινικόν τι ἰδίωμα μεταξὺ τῶν Ἰλλυριῶν καὶ τοιουτοτρόπως οὗτοι ἤρχισαν νὰ χάνουν τὴν γλῶσσάν των καὶ γλωσσικῶς νὰ ἐκλατινίζωνται. Διὰ τοῦτο σήμερον εἰς τὴν ἀλβανικὴν σημαντικὸν στοιχεῖον ἀποτελοῦν αἱ λατινικῆς ἀρχῆς λέξεως (*μπρέτ*=imperator, κλπ) Ἀλλ' ἡ ἀπηνὴς ρωμαϊκὴ στρατολογία εἶχε καὶ ἄλλο ἐπακόλουθον, τὴν ἀραίωσιν τοῦ ἰλλυρικοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις ἀργότερα δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ ἀντιστῇ εἰς τοὺς ἀπὸ βορρᾶ ἐπήλυδας, πρὸ πάντων τοὺς Σλάβους. Οἱ γενναῖοι Ἰλλυριοὶ βαθμηδὸν ἐκσλαβίζονται γλωσσικῶς καὶ χάνονται καὶ μόνον τὰ ὑπερήφανα καὶ δυσπρόσιτα ὄρη τῆς Ἀλβανίας διετήρησαν ἓν μέρος τῶν ἀρχαίων Ἰλλυριῶν, ἀνάμεικτον πλέον μετ' ἄλλων ἐθνολογικῶν στοιχείων.

Μεσαιωνικοὶ χρόνοι.— Ἀπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ ἡ Ἀλβανία ὀνομάζεται καὶ *Νέα Ἤπειρος*, τοῦτο δὲ ἴσως ὑποδεικνύει καὶ τὴν ἐξακολουθοῦσαν ἐπικράτησιν τοῦ ἑλληνισμοῦ εἰς τὰ παράλια. Τὸν πέμπτον αἰῶνα τὸ Δυρράχιον δίδει ἕνα αὐτοκράτορα εἰς τὸ Βυζάντιον, τὸν Ἀναστάσιον τὸν Δίκορον, τὸν *Ἰλλυριὸν* ἐπικαλούμενον. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῶν θεμάτων εἰς τὸ Βυζάντιον ἡ σημερινὴ Ἀλβανία μετὰ μέρους τοῦ Μαυροβουνίου ἀπετέλεσε τὸ *θέμα Δυρραχίου* ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου ἢ ὀγδόου αἰῶνος. Οὕτω δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ Νέα Ἤπειρος καὶ τὸ θέμα Δυρραχιου ἀποτελοῦν τὴν πρώτην γεωγραφικὴν ἑνότητα, τὸν πρόδρομον τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας. Τὸ θέμα Δυρραχίου διηύθυνε κατὰ τοὺς τελευταίους του χρόνους *δούξ*, καὶ δι' αὐτὸ ὅταν οἱ Βενετοὶ κατέλαβον τὴν πόλιν τῷ 1205 ἵδρυσαν καὶ αὐτοὶ *δουκᾶτον Δυρραχίου* (Ducatus Dyrrachii).

Εἰς τὸ θέμα Δυρραχίου προσωρινῶς ἔφθασαν καὶ οἱ Βούλγαροι κατακτηταὶ Συμεὼν καὶ Σαμουήλ. ἀλλὰ ταχέως ἐπανῆλθε ἡ βυζαντινὴ κυριαρχία. Οἱ Σέρβοι τοὐναντίον, χωρὶς πολέμους, εἰσέδυσαν βαθμηδὸν διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Δρίλωνος εἰς τὴν βόρειον Ἀλβανίαν, ἀλλ' ὡς κυ-

Digitized by Google

ρίαρχοι μόλις ἐπὶ τοῦ Στεφάνου Νεμάνια περὶ τὸ τέλος τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος κατέλαβον τὴν περιφέρειαν Σκόδρας. Ἂν παραβλέψωμεν τὰς προσωρινὰς κτήσεις τῶν Σέρβων καὶ Βουλγάρων, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, συμφώνως πρὸς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Οὔγγρου ἱστορικοῦ Sufflay, ὅτι τὴν μεσαιωνικὴν Ἀλβανίαν ἀποτελεῖ τὸ τετράγωνον Ἀντίβαρι-Πρισρένη-Ἀχρὶς-Αὐλών. Ὁ Sufflay ἀφήνει ἔξω τοῦ τετραγώνου τούτου τὴν περιφέρειαν Βελεγράδων, ἤτοι τοῦ σημερινοῦ Βεράτ. Νοτίως τοῦ τετραγώνου τούτου κατέβαινον οἱ Ἀλβανοὶ ἀργότερα, πρὸ πάντων τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα.

Αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς μεσαιωνικῆς Ἀλβανίας εἶναι σπάνιαι καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ Ἀλβανία κεῖται μακρὰν τῶν ὁδῶν συγκοινωνίας. Ἀπὸ τοῦ ἑνδεκάτου ὅμως αἰῶνος, ἰδίᾳ ἀφ' ὅτου οἱ Νορμανδοὶ ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸ Δυρράχιον, ἔχομεν συχνοτέρας εἰδήσεις. Ἔκτοτε ἀρχίζει διὰ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ ὀνόματος *Ἀλβανοὶ* ἢ *Ἀλβανῖται*. Καὶ οἱ μὲν Νορμανδοὶ ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὸ Δυρράχιον, ἀλλ' οἱ βοηθήσαντες τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Νορμανδῶν ἔλαβον οἰκονομικὰ προνόμια παρ' αὐτοῦ καὶ διὰ τούτων ὑπενόμευσαν τὸ βυζαντιακὸν κράτος. Ὅταν οἱ Βενετοὶ τῷ 1204 κατέλυσαν μετὰ τῶν σταυροφόρων τὸ κράτος τοῦ Βυζαντίου, κατέλαβον καὶ τὸ Δυρράχιον ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παραμείνουν ἐπὶ πολύ, διότι ταχέως τοῦτο μετὰ τῆς μέσης Ἀλβανίας περιῆλθεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν Δεσποτᾶτον, τὸ ἱδρυθὲν εἰς τὴν Ἤπειρον. Ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Θεόδωρος Ἄγγελος καταλαβὼν τὸ Δυρράχιον ἐστερέωσε τὰ ὀχυρώματά του, ἐπί τινος δὲ πύργου ἔγραψεν ἀναμνηστικὴν ἐπιγραφήν, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσε τῷ 1854 ὁ Hahn. Ἐν αὐτῇ ἀναφέρεται:

Θεόδωρος μέγιστος ἐν στρατηγίαις,
Δούκας Κομνηνός, εὐσθενής, βριαρόχειρ
ἐχθρὸς ἀπροσπέλαστος, ἀκάμας πόνοις.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἠπειρῶται δὲν ἔμειναν ἐπὶ πολὺ εἰς τὸ Δυρράχιον. Ὁ γαλλικὸς οἶκος τῶν Anjou, ὁ κυβερνῶν τὴν κάτω Ἰταλίαν κατέλαβε τὸ Δυρράχιον (1272) λόγῳ συγγενειῶν μετὰ τῶν ἠπειρωτικῶν οἴκων καὶ ἔκτοτε ἀπαντᾷ καὶ ἡ ὀνομασία *regnum Albaniae* περὶ τῆς μέσης Ἀλβανίας. Ἡ βόρειος ὅμως Ἀλβανία ἐξηκολούθει νὰ εἶναι σερβική, ὡς τμῆμα τοῦ *regnum Diocliae*, ὅπως ἀναφέρεται εἰς ἰταλικὰς πηγάς, δηλ. τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς παλαιᾶς Σερβίας. Ἕνεκα τῆς μακροτέρας κυριαρχίας τῶν Σέρβων ἐκεῖ ἐξεσλαβίσθησαν εἰς τὴν παλαιὰν Σερβίαν καὶ τὸ Μαυροβούνιον πολλοὶ Ἀλβανοί, ὅπως π. χ. αἱ φυλαὶ *Piperi, Ozrinici* κλπ. αἱ ὁποῖαι διατηροῦν μέχρι σήμερον τὴν παράδοσιν ὅτι εἶναι συγγενεῖς μὲ τὰς ἀλβανικὰς *Hoti, Krasnici* κλπ.

Οἱ Παλαιολόγοι κατέλαβον πάλιν προσωρινῶς μέρος τῆς Ἀλβανίας, ἡ ὁποία ἔπειτα γίνεται ὁλόκληρος σερβικὴ ἐπὶ τοῦ Στεφάνου Δουσάν, πρὶν ἀκόμη οὗτος τῷ 1346 μ. Χ. ἀνακηρυχθῇ Τσάρος. Εἰς τοὺς πολέμους του ὁ Δουσὰν ἐχρησιμοποίησε πολὺ τοὺς Ἀλβανούς, ἀντήμειψε δὲ αὐτοὺς μὲ κτήματα ἑλληνικὰ εἰς τὴν Ἤπειρον, ὅταν κατέλαβεν αὐτήν. Τοιουτοτρόπως οἱ Ἀλβανοὶ ἐπὶ τοῦ Στεφάνου Δουσὰν ἐγκατεστάθησαν στερεῶς ἐν Ἠπείρῳ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δουσὰν ὁ δεσπότης τῶν Νέων Πατρῶν Νικηφόρος Ἄγγελος ἐδοκίμασε νὰ ἀνιδρύσῃ τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου ἀλλ' ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν φυλάρχων παρὰ τὸν Ἀχελῷον (1358). Ὁ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐδρεύων Σέρβος ἡγεμὼν Συμεὼν Οὔρεσης Παλαιολόγος παρεχώρησε τὴν διοίκησιν τῆς Ἠπείρου εἰς τὸν συγγενῆ του Θωμᾶν, τὸν υἱὸν τοῦ Σέρβου στρατηγοῦ Πρελούμπου, καὶ τὰ Ἰωάννινα ἐπί τινα καιρὸν ὑπῆρξαν πολιτικὸν κέντρον σερβικόν. Οἱ Ἀλβανοὶ ὅμως ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Σπάταν εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς Ἄρταν καὶ δὲν ἄφηναν ἡσύχους τοὺς Σέρβους οὔτε εἰς τὴν Θεσσαλίαν οὔτε εἰς τὴν Ἤπειρον. Μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν των ἐν Ἠπείρῳ ἤρχισαν νὰ καταβαίνουν πολυάριθμοι καὶ νοτιώτερον καὶ ἔχομεν τοιουτοτρόπως ἐγκατάστασιν τῶν Ἀλβανῶν καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον περὶ τὸ τέλος τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος. Ἡ ἐγκατάστασις αὕτη ὠφέλησε τὴν χώραν, διότι ἐνίσχυσε τὸ ἑλληνικὸν πληθυσμὸν καὶ ἐκαλλιέργησε τὴν παρημελημένην γῆν.

Μετὰ τὸν Στέφανον Δουσάν, σερβικὴ κυριαρχία κατέπεσε καὶ εἰς τὴν βόρειον Ἀλβανίαν, ὅπου εἶχε διατηρηθῆ περισσότερον. Περὶ τὸ 1360 οἱ ἀδελφοὶ Balsici ἱδρύουν ἀνεξάρτητον ἀρχὴν εἰς τὴν βόρειον Ἀλβανίαν, ὁ δὲ Κάρολος Θώπια (1359—1388) κατέλαβεν, ὡς ἀνεξάρτητος ἄρχων, τὴν μέσην Ἀλβανίαν μὲ τὸ Δυρράχιον. Οἱ Balsici λοιπὸν καὶ οἱ Θώπια εἶναι οἱ πρῶτοι Ἀλβανοὶ οἱ ἱδρύσαντες εἰς τὴν κυρίως Ἀλβανίαν ἀνεξάρτητα κρατίδια.

Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι πλησιάζουν καὶ οἱ Balsici

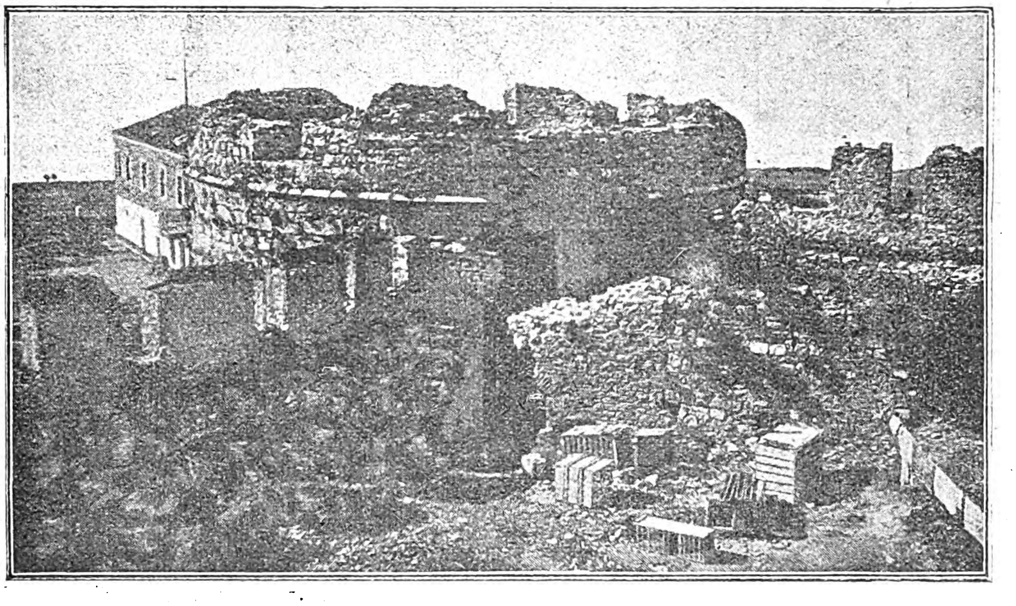

Ἐρείπια τοῦ φρουρίου τοῦ Δυρραχίου.

πρῶτοι πολεμοῦν γενναίως κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι τῷ 1389 ἦσαν νικηταὶ πλησίον τῆς Ἀλβανίας, εἰς τὸ Κοσσυφοπέδιον τῆς παλαιᾶς Σερβίας! Οἱ Ἀλβανοὶ συνεννοοῦνται ἤδη μὲ τοὺς Βενετούς, εἰς τοὺς ὁποίους παραδίδουν τῷ 1392 διὰ τοῦ Γεωργίου Θώπια τὸ Δυρράχιον, τῷ δὲ 1396 διὰ τῶν Balsici τὴν Σκόδραν. Οὕτω κατορθώνουν πάλιν οἱ Ἰταλοὶ νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὴν πολιτικὴν κατάστασιν καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Τὸ Δυρράχιον ὠχύρωσαν οὗτοι τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐκεῖ τεναγῶν κατὰ μοναδικὸν τρόπον, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸ κρατήσουν διὰ παντός, ἀναγκασθέντες νὰ τὸ παραδώσουν εἰς τοὺς Τούρκους τῷ 1501.

Ὁ τουρκικὸς κίνδυνος ὄχι μόνον τοὺς Ἰταλοὺς ἔφερεν εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς Ἀλβανοὺς μετεκίνησε νοτιώτερον, ἐφ' ὅσον μάλιστα οὗτοι ἦσαν εὐπρόσδεκτοι καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν παρὰ τοῖς Καταλωνίοις καὶ ἔπειτα παρὰ τοῖς Ἀργαγιώλαις καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον παρὰ τοῖς δεσπόταις τοῦ Μυστρᾶ.

Παρὰ τὴν μετακίνησιν ὅμως τῶν Ἀλβανῶν ὁ ἀγὼν κατὰ τῶν Τούρκων διεξήγετο ὁλονὲν πεισματωδέστερος καὶ ἐχρησίμευσε νὰ φέρῃ τοὺς Ἀλβανοὺς διὰ μιᾶς ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς καὶ νὰ δοξάσῃ αὐτούς. Ὀλίγοι λαοὶ ἐπολέμησαν ἐξ ἴσου γενναίως καὶ πεισματωδῶς κατὰ τῶν Τούρκων, ὅσον οἱ Ἀλβανοί. Ἰδίᾳ ὁ ἀγὼν τῶν *Καστριωτῶν* κατὰ τῶν Τούρκων ἔμελλε νὰ δημιουργήσῃ ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ νὰ καταστήσῃ ἔνδοξον τὸ ἀλβανικὸν ἔθνος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ.

Οἱ Καστριῶται εἶναι γνωστοὶ ἀπὸ τοῦ δεκάτου

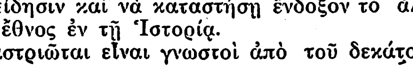

Ἀλβανικὸς κουλᾶς.

τετάρτου αἰῶνος καὶ βαθμηδὸν γίνονται συγγενεῖς μὲ Σέρβους δυνάστας καὶ μὲ τοὺς ἰσχυροτέρους Ἀλβανοὺς τῶν χρόνων τούτων, τοὺς Ἀριανίτας, τοὺς Θώπεια, τοὺς Μουζάκηδες. *Ὁ Ἰωάννης Καστριώτης* ὀνομάζεται εἰς ἰταλικὰς πηγὰς dominus Albaniae, τούτου δ' ὁ υἱὸς *Γεώργιος Καστριώτης* (Σκεντέρμπεης) συνελήφθη κατὰ τοὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐξισλαμίσθη βιαίως. Τῷ 1443 κατὰ τὴν προέλασιν τῶν Οὔγγρων καὶ ἄλλων Χριστιανῶν μέχρι Βάρνης εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ ἀποδράσῃ ὁ Καστριώτης καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Κρόγιαν, ὁπόθεν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐπὶ εἴκοσι καὶ τέσσαρα ἔτη διηύθυνε γενναιότατα τὴν ἄμυναν κατὰ τῶν σουλτάνων Μουρὰτ καὶ Μεχμέτ, ὧν ὁ δεύτερος δὶς ἐπῆλθε κατ' αὐτῆς τῆς Κρόγιας (1466 καὶ 1468) καὶ ἀπεκρούσθη περιφανῶς. Τὰ βουνὰ τῆς Ἀλβανίας ὑπηρέτησαν πάλιν μεγάλως τὴν χώραν των. Ὁ Μεχμὲτ ἵδρυσε καὶ τὴν πόλιν Νεόκαστρον ἢ Ἐλβασὰν διὰ νὰ διευθύνῃ ἀνετώτερα τὰς ἐπιχειρήσεις ἐν Ἀλβανίᾳ, ἀλλὰ τὴν Κρόγιαν ἐκυρίευσε δέκα ἔτη μόλις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου Καστριώτη ἤτοι τῷ 1478. Ὀλίγα ἔτη ἀργότερα ἐγκατέλειψαν οἱ Βενετοὶ τὰς ἐν Ἀλβανίᾳ κτήσεις των.

Τουρκοκρατία — Ἡ κατάκτησις τῆς Ἀλβανίας ἐπέφερεν ἀπίστευτον καταστροφὴν εἰς τὸ μόλις σχηματιζόμενον ἀλβανικὸν ἔθνος. Ἡ ἀρξαμένη ἀπὸ αἰῶνος περίπου αὐτοτελὴς ἱστορικὴ σταδιοδρομία ἀνεκόπη καὶ ἡ χώρα ὑπέστη ὅλα τὰ ἐπακόλουθα τῆς δουλείας, δύναται δὲ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τυπικὸν παράδειγμα τῆς βαρβαρότητος τῆς τουρκικῆς διοικήσεως.

Ἤδη κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἀγώνων κατὰ τῶν Τούρκων, πολὺ δὲ περισσότερον μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν πολλοὶ σημαίνοντες Ἀλβανοὶ ἔφυγαν εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, ὅπου ἐδόθησαν εἰς αὐτοὺς κτήματα καὶ προνόμιά τινα. Ἡ μετανάστευσις εἰς Ἰταλίαν ἤρχισε περὶ τὸ 1450 καὶ ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Τῷ 1886 ὑπελογίζοντο ἀκόμη οἱ ἐν Ἰταλίᾳ Ἀλβανοὶ εἰς 196000, ἔκτοτε δ' ὀλιγόστευσαν ἕνεκα τῆς ταχυτέρας πλέον ἀφομοιώσεώς των πρὸς τοὺς Ἰταλούς.

Ἀλλ' ἡ τουρκικὴ κατάκτησις δὲν εἶχεν ὡς ἐπακόλουθον μόνον τὴν φυγὴν μυριάδων Ἀλβανῶν ἐκ τῆς πατρίδος των. Ἄλλαι μυριάδες Ἀλβανῶν προσῆλθον εἰς τὸν Μωαμεθανισμὸν διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὰ κτήματά των ἢ τὴν ζωήν των ἢ νὰ λάβουν θέσεις μεγάλας εἰς τὸ τουρκικὸν Κράτος, τὸ ὁποῖον ἤμειβε γενναίως τοὺς ἀρνησιθρήσκους καὶ νεοφωτίστους ὀπαδοὺς τοῦ Μωαμεθανισμοῦ. Οὕτως ἀνῆλθον βαθμηδὸν εἰς τὰ ἀνώτατα τουρκικὰ ἀξιώματα ἄπειροι Ἀλβανοί, ὅπως ἄλλοτε οἱ πρόγονοί των Ἰλλυριοὶ κατελάμβανον τὰς ἀνωτάτας θέσεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Ἀλλ' οὔτε τότε, οὔτε τώρα αἱ ὑπηρεσίαι τῶν Ἀλβανῶν πρὸς τοὺς ξένους ὠφέλησαν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν ἢ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας. Οὐδὲν ἔργον συγκοινωνίας ἐπελέσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν Ἀλβανίᾳ, ἡ δὲ ἐθνικὴ ψυχὴ διεσπάσθη ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς ἀθρόας ἐξισλαμίσεως μυριάδων Ἀλβανῶν. Τὰ πεδινὰ κυρίως μέρη ὑπέστησαν κυρίως τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, διότι οἱ πλούσιοι κτηματίαι δὲν ἠδύναντο ἄλλως νὰ διατηρήσουν ταῦτα παρὰ μόνον ἐξισλαμιζόμενοι. Ὀλιγώτερον διεδόθη ὁ Μωαμεθανισμὸς εἰς τὰ ὄρη, ὅπου κατέφυγον καὶ οἱ καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ὅπου τώρα ἐπυκνώθη ὁ πληθυσμὸς περισσότερον καὶ ἡ τουρκικὴ ἐξουσία δὲν ἠδύνατο τόσον εὐκόλως νὰ ἐπιβληθῇ.

Ἀλλ' ἡ τουρκικὴ κατάκτησις ἔβλαψεν ἀκόμη καὶ διότι διὰ τοῦ ἐξισλαμισμοῦ πολλοῦ μέρους τῶν Ἀλβανῶν διέσπασεν ἔτι μᾶλλον τὴν ἀλβανικὴν ἑνότητα, ἥτις μόλις ἤρχισε νὰ σχηματίζεται, διὰ τῶν ἀγώνων τῶν Καστριωτῶν κατὰ τῶν Τούρκων. Οἱ Μουσουλμάνοι Ἀλβανοὶ ἢ Τουρκαλβανοὶ γίνονται εὔκολα Βεζύραι, ἀλλὰ δὲν δύνανται πλέον νὰ αἰσθάνωνται πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς Ἀλβανοὺς τὴν ἀλληλεγγύην, ἣν ᾐσθάνετο ὁ Γεώργιος Καστριώτης. Τὸ συμφέρον, ἡ προαγωγή των ἀπαιτεῖ νὰ ἔχουν αἰσθήματα ἀντιχριστιανικά.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς τουρκοκρατίας μόνον ἡ ἐξάπλωσις τῶν Ἀλβανῶν, κυρίως τῶν Τουρκαλβανῶν, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτέλεσμα εὐνοίας τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς. Οἱ ἰσχυροὶ καὶ συνήθως ἔνοπλοι Τουρκαλβανοὶ καὶ εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν παλαιὰν Σερβίαν ἐπεκτείνονται καὶ εἰρηνικῶς ἀλλὰ πολλάκις καὶ δι' αὐθαιρέτου καταλήψεως χριστιανικῆς περιουσίας. Ἰδίᾳ εἰς τὴν παλαιὰν Σερβίαν διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Δρίλωνος ἐξηπλώθησαν πολὺ οἱ Ἀλβανοὶ μετὰ τὸ 1690 καὶ 1740, ἀφοῦ δηλ. οἱ πιεζόμενοι Σέρβοι καθ' ὁμάδας ἔφυγαν εἰς τὰς σλαβικὰς ἐπαρχίας τῆς Αὐστρίας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, καθὼς παρετήρησεν ὁ Jirecek,

Digitized by Google

ὅτι παλαιοτέρα τοῦ 17ου αἰῶνος εἶναι ἡ ἐξάπλωσις τῶν 'Αλβανῶν εἰς τὴν παλαιὰν Σερβίαν, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία ὅτι μετὰ τὸ 1690 καὶ 1740 καὶ ἀργότερα τῷ 1804—1815 καὶ 1876—1878 κατὰ τὰς σερβικὰς ἐπαναστάσεις ἐνισχύθη ἀπείρως τὸ ἀλβανικὸν στοιχεῖον καὶ ὅτι ἔκτοτε ἐδημιουργήθη ἡ ἀλβανικὴ πλειονοψηφία ἐν τῇ παλαιᾷ Σερβίᾳ παρὰ τὰ σημερινὰ ἀλβανοσερβικὰ σύνορα.

Ὁ δέκατος ὄγδοος αἰὼν ἔδωκε τρεῖς ἰσχυρὰς ἀλβανικὰς προσωπικότητας, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως οὐδὲν ὠφελήθη ἡ 'Αλβανία. Ὁ *Μωχαμμὲτ 'Αλῆς*, γεννηθεὶς τῷ 1769 εἰς τὴν Καβάλλαν τῆς Μακεδονίας, ἦλθε μετὰ τῶν Γάλλων εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου κατώρθωσεν ἔπειτα νὰ ἱδρύσῃ δυναστείαν κυβερνῶσαν μέχρι σήμερον!

Διὰ τοῦ Μωχαμμὲτ 'Αλῆ μόνον ἄτομα, ὄχι οἱ 'Αλβανοὶ ὡς ἔθνος, ὠφελήθησαν. Περίφημος διὰ τὴν δεξιότητα καὶ τὴν δύναμιν ὑπῆρξεν ὁ *'Αλῆ πασᾶς* (1741—1822) ὅστις ἐγεννήθη εἰς τὸ Τεπελένι. Οὗτος ὑπηρέτησε τὸ τουρκικὸν Κράτος ὡς ὑπάλληλος, τῷ δὲ 1788 μὲ πλαστὸν φιρμάνιον ἔγινε πασᾶς 'Ιωαννίνων. Προσποιούμενος ὑποταγὴν εἰς τὸν σουλτάνον ἦτο κατ' οὐσίαν ἀνεξάρτητος καὶ ἤσκει τὴν ἐξουσίαν του εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα μετὰ τῆς Θεσσαλίας, εἰς τὴν Ἤπειρον, εἰς τὴν μέσην 'Αλβανίαν, εἰς μέρος τῆς Μακεδονίας. Τὸ ἀλβανικὸν στοιχεῖον ἐνισχύθη βεβαίως ἐπ' αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν Ἤπειρον ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι καθαρῶς ἀλβανικὴ ἦτο ἡ ἀρχὴ τοῦ 'Αλῆ πασᾶ. Ἡ 'Αλβανία δὲν ὠφελήθη οὔτε ἀπὸ τὸν 'Αλῆ πασᾶν.

Τρίτος ἰσχυρὸς 'Αλβανὸς τῶν χρόνων τούτων εἶναι ὁ *Μωχαμμὲτ Μποσατλῆς* ὅστις ἀνεγνωρίσθη ὡς ἄρχων τῆς Σκόδρας κατὰ τὸ 1760. Ὁ υἱός του *Καρὰ-Μαχμοὺτ Μποσατλῆς* ὑπηρέτησε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου τοῦ 1770 καὶ τοῦτο ἐνίσχυσε τὴν θέσιν του εἰς τὴν βόρειον 'Αλβανίαν. Τῷ 1796 ἐφονεύθη μετὰ μακρὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Μαυροβουνίων. Ὁ Καρὰ-Μαχμοὺτ Μποσατλῆς εἶναι ἀλρανικώτερος τοῦ 'Αλῆ πασᾶ καὶ θὰ κατώρθωνε νὰ ἱδρύσῃ ἀνεξάρτητον 'Αλβανίαν, ἐὰν ἡ Πύλη δὲν εἶχε τὴν πανουργίαν νὰ χρησιμοποιήσῃ ἐπανειλημμένως κατ' αὐτοῦ τὸν 'Αλῆ πασᾶν.

Ὁ υἱὸς τοῦ Καρὰ-Μαχμοὺτ *Μουσταφᾶς Μποσατλῆς* ἐβοήθησε τὴν Τουρκίαν εἰς τὸν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνα (πρὸς αὐτὸν πολεμῶν ἐφονεύθη ὁ Μ. Βότσαρης ἐν Καρπενησίῳ τῷ 1823), διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν θέσιν του ἐν 'Αλβανίᾳ. Ἡ πολιτικὴ ὅμως τοῦ Σουλτάνου Μαχμοὺτ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὐνοήσῃ τὰ τοπικὰ σχέδια τοῦ Μουσταφᾶ Μποσατλῆ ἐν 'Αλβανίᾳ. Ὁ Μαχμοὺτ ἐπεδίωξε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν κεντρικὴν ἀρχὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ νὰ πατάξῃ τὰς φεουδαρχικὰς καὶ τὰς ἄλλας φιλοδοξίας τῶν ἐπαρχιῶν· Δι' αὐτὸ ἐκήρυξε καὶ τὸν μέχρις ἐξοντώσεως πόλεμον κατὰ τοῦ 'Αλῆ πασᾶ, δι' αὐτὸ ἔσφαξε τοὺς ἀπειθεῖς Γενιτσάρους τῷ 1826 εἰς τὸ Ἄτ-Μεϊδὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὁ στρατηγὸς καὶ Βεζύρης Ρεσὶτ πασᾶς, ὁ γνωστὸς ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐκάλεσεν εἰς τὰ Βιτώλια τῆς Μακεδονίας πεντακοσίους περίπου Τουρκαλβανοὺς βέηδες, οἱ ὁποῖοι ὑπηρέτησαν εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ τοὺς ἀμείψῃ δῆθεν, καὶ ἐκεῖ εἴς τινα παράταξιν ἀπροσδοκήτως τοὺς ἐδολοφόνησε! Τὸ φοβερὸν αὐτὸ ἔγκλημα, τὸ ὁποῖον ἐστέρησε τὸν Μποσατλῆν σημαντικωτάτων φίλων του ἐκίνησε μέχρι τοιούτου βαθμοῦ τὴν ὀργήν του, ὥστε ἐπανεστάτησεν ἀναφανδὸν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Ρεσὶτ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου ὅμως ἐνικήθη καὶ μόλις ἐσώθη τῇ ἐπεμβάσει τῆς Αὐστρίας. Τοιουτοτρόπως δὲν κατώρθωσαν οὔτε οἱ Μποσατλῆδες νὰ γίνουν ἀνεξάρτητοι, ἀκριβῶς διότι ὡς Μουσουλμάνοι ἐνεπνέοντο καὶ ἀπὸ ἀντιχριστιανικὰ αἰσθήματα καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντιπροσωπεύσουν ὅλους τοὺς 'Αλβανούς, Χριστιανοὺς καὶ μή.

Ἡ Τουρκία ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Σουλτὰν Μαχμοὺτ καὶ ἑξῆς ἐπέβαλε βαθμηδὸν τὸ συγκεντρωτικὸν διοικητικὸν σύστημα, ἐπεδίωξε νὰ καταργήσῃ διάφορα κατὰ τόπους προνόμια καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὸν αὐτὸν τρόπον στρατολογίας καὶ φορολογίας. 'Αλλ' ἡ πολιτικὴ αὐτὴ προσέκρουεν εἰς τὰς συνηθείας τῶν φυλάρχων τῆς ὀρεινῆς 'Αλβανίας, οἱ ὁποῖοι εἶχον διατηρήσει τὴν ἡμιανεξαρτησίαν των μέχρι τοῦδε. Δι' αὐτὸ καὶ μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Μποσατλῆ, οἱ 'Αλβανοὶ ἀγωνίζονται κατὰ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς καὶ ἔχομεν ἀπὸ τοῦ 1833 καὶ ἑξῆς συχνότατα αἱματηροὺς ἀγῶνας ἐν 'Αλβανίᾳ. Γνωστοτέρα εἶναι ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1847, ἥτις ἀφοῦ ἤρχισεν εἰς τὸ Κουρβελέσι τῆς νοτίου 'Αλβανίας ἐξετάθη εἰς τὴν Λιαπουριὰν καὶ εἰς τὴν Τσαμουριάν. Καὶ ἐδῶ μὲν κατεπνίγη ὁπωσδήποτε εὐκόλως ἡ ἐπανάστασις καὶ ἐπεβλήθη ἡ πολιτικὴ τῆς Τουρκίας, ἀλλ' ὄχι καὶ εἰς τὴν ὀρεινὴν 'Αλβανίαν.

Σπουδαιοτάτη δι' ὅλην τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τῆς 'Αλβανίας εἶναι ἡ ἵδρυσις τῆς *'Αλβανικης Ligue*, ἥτις πρώτην φορὰν διετύπωσεν ἐθνικὸν ἀλβανικὸν πρόγραμμα, ἔστω καὶ καθ' ὑπαγόρευσιν τῶν Τούρκων. Ὅταν δηλ. τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου (1878) μετὰ τὸν Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον ἀπεφάσισε τὴν παραχώρησιν μέρους τῆς 'Ηπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μέρους τῆς βορείου 'Αλβανίας εἰς τὸ Μαυροβούνιον, ἡ Τουρκία ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν 'Αλβανῶν ἐπέτρεψε τὴν ἵδρυσιν τοῦ 'Αλβανικοῦ Συνδέσμου, ὅστις διετύπωσε τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα ὅτι ἡ χώρα μεταξὺ Πρεβέζης, Ἄρτης, Βιτωλίων, Σκοπίων, Πριστίνας, Μιτροβίτσας, Σκόδρας εἶναι ἀλβανική, καὶ ἐπομένως δὲν πρέπει ἐξ αὐτῆς νὰ παραχωρηθῇ τίποτε οὔτε εἰς τοὺς Ἕλληνας, οὔτε εἰς τοὺς Σλάβους, ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ δημιουργηθῇ 'Αλβανία αὐτόνομος περιλαμβάνουσα τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν 'Αλβανίαν κατὰ τὰ ἀνωτέρω σύνορα. Πρωτεύουσα τῆς αὐτονόμου 'Αλβανίας ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἡ 'Αχρίς. καθιερώθη δ' ἰσότης θρησκειῶν. Ἡ τοιαύτη ὀργάνωσις τῶν 'Αλβανῶν ἐπέφερεν ἄμεσα τὰ ἀποτελέσματά της, διότι οἱ 'Αλβανοὶ ὑπερήσπισαν τὸ πρόγραμμά των μὲ τὰ ὅπλα. Αἱματηραὶ συγκρούσεις ἔγιναν πρὸς τοὺς Μαυροβουνίους καὶ τέλος ἐτροποποιήθησαν αἱ πρὸς αὐτοὺς παραχωρήσεις καὶ προτάσει τῆς 'Αγγλίας ἐδόθη μόνον τὸ Dulcigno. 'Επίσης ἐτροποποιήθησαν αἱ πρὸς τὴν Ἑλλάδα παραχωρήσεις. 'Αντὶ τῆς προταθείσης ὑπὸ τῆς Γαλλίας παραχωρήσεως τῆς ἠπειρωτικῆς γραμμῆς 'Ιωαννίνων—'Αγίου Δονάτου-Πρεβέζης, ἡ πρεσβευτικὴ διάσκεψις τοῦ 1881 ἐν Κωνσταντινουπόλει περιώρισε τὴν ἑλληνικὴν Ἤπειρον εἰς μόνον τὸν νομὸν Ἄρτης, τὸν ὁποῖον κατέλαβεν ἡ Ἑλλὰς τὸν 'Ιούλιον τοῦ 1881.

Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀντιδράσεως τοῦ 'Αλβανικοῦ Συνδέσμου κατὰ τῶν παραχωρήσεων εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ Μαυροβούνιον, οἱ 'Αλβανοὶ ἐπέμειναν καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς αὐτονομίας τῆς 'Αλβανίας μετὰ τῆς 'Ηπείρου, ἀλλ' ἡ Πύλη δὲν εἶχε πλέον λόγον νὰ εὐνοῇ τὸν 'Αλβανικὸν Σύνδεσμον καὶ κατώρθωσε διὰ τοῦ Δερβὶς-πασᾶ νὰ συλλάβῃ τοὺς κυριωτάτους ἀρχηγοὺς τῶν 'Αλβανῶν καὶ νὰ καταπνίξῃ οὕτω τὴν αὐτονομιακὴν κίνησιν.

Ἡ ἀνακήρυξις τοῦ Συντάγματος ἐν Τουρκίᾳ, τῷ 1908, ἔδωκεν ἀφορμὴν πάλιν εἰς νέας ἐπαναστάσεις ἐν 'Αλβανίᾳ. Οἱ Νεότουρκοι, οἱ συνταγματικοὶ δηλ. Τοῦρκοι, ἐπεδίωξαν τὴν κατάργησιν τῶν ὑπολειμμάτων χριστιανικῶν προνομίων, ἡ ἡμιανεξαρτησίας τῶν 'Αλβανῶν, ἐζήτησαν νὰ ἐπιβάλουν πανταχοῦ τὴν αὐτὴν διοίκησιν, τὴν αὐτὴν στρατολογίαν, τὴν αὐτὴν φορολογίαν. Οἱ 'Αλβανοὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ ὑποταγοῦν τελείως εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι μετὰ μακρὸν ἀγῶνα ἠναγκάσθησαν νὰ παράσχουν πάλιν διαφόρους προνομιακὰς παραχωρήσεις εἰς τοὺς 'Αλβανούς, ἀπαλλαγὴν φόρων, στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν μόνον ἐν 'Αλβανίᾳ κ.λ.π. 'Αλλ' οἱ Νεότουρκοι ἐπεζήτησαν ἐκ νέου τῷ 1912 νὰ ὑποτάξουν τὴν 'Αλβανίαν, ματαίως πάλιν. Οἱ 'Αλβανοὶ ἐπαναστάται ἐπροχώρησαν νικηφόρως μέχρι Σκοπίων, ὁπόθεν ἐξεδίωξαν τὰς τουρκικὰς ἀρχάς.

'Ενῷ οἱ 'Αλβανοὶ ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι τοῦ 1912 διεξήγαγον τόσους ἀγῶνας κατὰ τῶν Τούρκων διὰ νὰ διατηρήσουν τὴν αὐτονομίαν των, ὅταν ἐξερράγη ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος τοῦ 1912, δὲν ἠθέλησαν νὰ συνεργασθοῦν μὲ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ νὰ ζητήσουν τὴν τελείαν ἀνεξαρτησίαν των. Τοὐναντίον μάλιστα εἰς τὴν Σκόδραν ὑπεστήριξαν τὴν τουρκικὴν φρουρὰν κατὰ τῶν πολιορκούντων Μαυροβουνιωτῶν. Τόσον ἦτο τὸ μῖσος κατὰ τῶν Σλάβων! Ἡ μὴ συμμετοχὴ τῶν 'Αλβανῶν εἰς τὸν ἀγῶνα ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς Σέρβους νὰ κατέλθουν νικηφόροι μέχρι Δυρραχίου καὶ τῶν παραλίων τῆς 'Αλβανίας, ὅπου ἤθελαν τότε νὰ ἔχουν διέξοδον πρὸς τὴν 'Αδριατικήν. 'Αλλ' ὅπως ἡ 'Ιταλία ἐκ νότου ἠμπόδισε τὴν προέλασιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ πρὸς τὸν Αὐλῶνα, οὕτω καὶ ἡ Αὐστρία ἠνάγκασε τοὺς Σέρβους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν βόρειον 'Αλβανίαν.

Ἡ 'Αλβανία αὐτόνομος.—Μετὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας, ἔπρεπε νὰ ληφθῇ φροντὶς καὶ περὶ 'Αλβανίας, ἡ ὁποία δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον νὰ μείνῃ τουρκική. Οἱ 'Αλβανοὶ ἐζήτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ αἱ Δυνάμεις ἀνεγνώρισαν τὴν 'Αλβανίαν αὐτόνομον ἡγεμονίαν καὶ ἠγγυήθησαν ὑπὲρ αὐτῆς τὸν 'Ιούλιον τοῦ 1913 ἐν Λονδίνῳ. 'Απεφασίσθη τότε νὰ σταλῇ εὐρωπαϊκὴ χωροφυλακὴ εἰς 'Αλβανίαν καὶ διεθνὴς ἐπιτροπὴ πρὸς ἐπίβλεψιν τῆς διοικήσεως καὶ ὀργάνωσιν τῶν οἰκονομικῶν. Συζήτησις μακρὰ ἐγένετο περὶ τῶν συνόρων καὶ μάλιστα τῶν νοτίων καὶ τέλος ὑπεγράφη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1913 τὸ λεγόμενον πρωτόκολλον τῆς Φλωρεντίας κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ κατεχομένη ἀκόμη ὑπὸ ἑλληνικῶν στρατευμάτων Βόρειος Ἤπειρος παρεχωρεῖτο ἐπιμονῇ τῆς 'Ιταλίας ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Στύλου ἀντικρὺ τῆς Κερκύρας μέχρι τῆς Κορυτσᾶς εἰς τὴν 'Αλβανίαν. Ἡ Ἑλλὰς ἠναγκάσθη νὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά της, ἀλλ' ἐξερράγη ἐπανάστασις τῶν 'Ηπειρωτῶν ὑπὸ τὸν Χρηστάκην Ζωγράφον, ἡ ὁποία δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς 'Αλβανοὺς νὰ καταλάβουν τὴν παραχωρηθεῖσαν Β. Ἤπειρον.

Αἱ δυνάμεις αἱ ἀναγνωρίσασαι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς 'Αλβανίας ἐξέλεξαν ὡς ἡγεμόνα αὐτῆς, ὡς *Μπρέτ*, τὸν πρίγκιπα *Γουλιέλμον τοῦ Wied*, ὅστις ἀπεδέχθη τὴν ἐντολὴν καὶ ἔφθασε τὴν ἑβδόμην Μαρτίου 1914 εἰς Δυρράχιον, ὅπου ἔγινε θερμῶς δεκτός. Ὁ Γουλιέλμος τοῦ Wied εἶχε γεννηθῆ τῷ 1876, ἦτο μᾶλλον ἀσθενοῦς χαρακτῆρος καὶ δι' αὐτὸ ὄχι πολὺ κατάλληλος νὰ διευθύνῃ χώραν ἀναρχουμένην ἐσωτερικῶς καὶ ἐπιβουλευομένην ἐξωτερικῶς. Καὶ ἐσχημάτισε μὲν τὴν πρώτην Κυβέρνησίν του ὁ ἡγεμὼν ἐκ τῶν ἱκανωτέρων 'Αλβανῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Τουρκαλβανοῦ διπλωμάτου Τουρχὰν πασᾶ, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ὑπουργοί του, πρὸ πάντων ὁ ἰσχυρὸς καὶ δεξιὸς 'Εσσὰτ-πασᾶς, δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπηρετήσουν ἀνιδιοτελῶς τὸν ἡγεμόνα καὶ τὴν 'Αλβανίαν. Ὑπῆρχεν ἀκόμη κόμμα τουρκικόν, τὸ ὁποῖον ἤθελε τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Τουρκίας καὶ τὸ κόμμα τοῦτο βοηθούμενον ὑπὸ τῆς Ιταλίας ἐπροκάλεσεν ἀνταρσίας τῶν Μουσουλμάνων 'Αλβανῶν καὶ παρεῖχεν οὕτω πράγματι εἰς τὸν ἡγεμόνα. Ὄχι ὀλιγώτερον ἠνώχλει τὸν ἡγεμόνα ἡ ἐπανάστασις τῆς Β 'Ηπείρου. Πρὸ τῆς δυνάμεως τῶν ἐπαναστατῶν ἠναγκάσθησαν οἱ 'Αλβανοὶ νὰ ἀποδεχθοῦν εἰς τὴν συμφωνίαν τῆς Κερκύρας (18 Μαΐου 1914) τὴν αὐτονομίαν τῆς Β. 'Ηπείρου ὑπὸ τὴν ἀλβανικὴν κυριαρχίαν καθὼς καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὡς ἐπισήμου. Καὶ τὸ μὲν ζήτημα τῆς Β. 'Ηπείρου ἐφάνη πρὸς στιγμὴν ὅτι ἐλύθη, ἀλλ' ἡ κίνησις τῶν Μουσουλμάνων 'Αλβανῶν ἐπέτεινε τὴν ἀναρχίαν καὶ ἠνάγκασε τὸν Wied νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν 'Αλβανίαν τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 1914 πρὸς μεγάλην χαρὰν τῶν 'Ιταλῶν.

Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου (1914) καὶ τὴν φυγὴν τοῦ Wied ἡ ἀναρχία ἐπετάθη εἰς τὴν Β. Ἤπειρον, καθὼς καὶ εἰς τὴν 'Αλβανίαν. Αἱ Δυνάμεις ἐζήτησαν τότε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ καταλάβῃ ἐκ νέου τὴν Β. Ἤπειρον χάριν τῆς τάξεως, μετὰ δὲ τὴν ἀνακατάληψιν προσέφεραν αὐτὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ Δυνάμεις τῆς τότε Entente ('Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία) ἐν ᾗ περιπτώσει ἐτάσσετο ὑπὲρ αὐτῶν εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον. Ἡ Ἑλλὰς ἤθελε τότε νὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα, δι' αὐτὸ μετὰ τὴν προσχώρησιν τῆς 'Ιταλίας ὑπὲρ τῆς Entente ἐπῆλθε συμφωνία ἐν Λονδίνῳ (24 'Απριλίου 1915) καθ' ἣν ὁ Αὐλὼν μετὰ τῆς νήσου Σάσωνος καὶ μὲ τὸ Hinterland ἀπὸ τοῦ 'Αφου μέχρι τῆς Χιμάρας περιήρχετο εἰς τὴν κυριότητα τῆς Ιταλίας, ἡ ὁποία ταχέως ἔστειλε στρατὸν πρὸς κατάληψιν τῶν ἐπιδικασθέντων τμημάτων. Τὸν 'Ιούνιον τοῦ 1916, ὁ ἐν Μακεδονίᾳ διοικῶν τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα Γάλλος στρατηγὸς Sarrail κατέλαβε τὴν περιφέρειαν τῆς Κορυτσᾶς, διὰ νὰ ἐπικοινωνῇ εὐκολώτερον καὶ ἀσφαλέστερον πρὸς τὸν λιμένα τῶν Ἁγ. Σαράντα. Μετὰ τὴν ἐπέμβασιν τῶν 'Ιταλῶν καὶ Γάλλων εἰς τὴν Β. Ἤπειρον, ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ κρατήσῃ οὔτε μέρος τῆς ἀνακαταληφθείσης ἐντολῇ τῶν Δυνάμεων Β. 'Ηπείρου. Καὶ ἔπρεπε μὲν κατὰ τὴν συμφωνίαν Ἑλλάδος καὶ 'Ιταλίας, τῆς 29 'Ιουλίου 1919 *(συμφωνία Τιττόνι-Βενιζέλου)*, νὰ κρατήσῃ τὴν Β. Ἤπειρον, ἂν ἀνεγνώριζεν εἰς τὴν 'Ιταλίαν τὸν Αὐλῶνα, ἀλλ' οἱ 'Ιταλοὶ ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν 'Αλβανῶν τῷ 1920 ἐξ Αὐλῶνος καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἐφάνησαν πλέον διατεθειμένοι νὰ σεβασθοῦν τὴν συμφωνίαν Τιττόνι-Βενιζέλου. Μόνον τὴν νησῖδα Σάσωνα ἐκράτησαν οἱ 'Ιταλοὶ καὶ ὠχύρωσαν διὰ νὰ εἶναι ἀπόλυτοι κύριοι τοῦ στομίου τῆς 'Αδριατικῆς θαλάσσης.

'Αφοῦ ἔφυγαν οἱ 'Ιταλοὶ ἐκ τοῦ ἀλβανικοῦ ἐδάφους, ἤρχισαν νὰ ὑπερασπίζουν τὴν ἀκεραιότητα τῆς 'Αλβανίας ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Στύλου μέχρι τοῦ Μαυροβουνίου, εἰργάσθησαν δὲ καὶ ὑπὲρ τῆς ἀλβανικότητος τῆς Β. Ηπείρου, ἡ ὁποία ἀνεγνωρίσθη ὡς ἀλβανικὴ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1921 ὑπὸ τῆς Γαλλίας, 'Αγγλίας, 'Ιταλίας καὶ 'Ιαπωνίας. Διὰ τῆς αὐτῆς ὅμως συμφωνίας ἀνεγνωρίσθη εἰς τὴν 'Ιταλίαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐνδιαφέρεται ὑπὲρ τῆς 'Αλβανίας καὶ νὰ ἐπεμβαίνῃ φυσικὰ ἐν περιπτώσει διακινδυνεύσεως τῆς ἀκεραιότητός της. Ἡ δήλωσις αὕτη κατετέθη τὸν 'Οκτώβριον τοῦ 1922 καὶ εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν 'Εθνῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγινεν ἔπειτα δεκτὴ ὡς μέλος καὶ ἡ 'Αλβανία.

Ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις τῆς 'Αλβανίας, μετὰ τὴν ἀνακήρυξίν της ὡς αὐτονόμου, ὑπῆρξε πάντοτε ἀνώμαλος καὶ παρέσχεν ἀφορμὰς ἐπεμβάσεων εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους. Τῷ 1920 ἐδολοφονήθη ὁ πανίσχυρος 'Αλβανὸς 'Εσσὰτ-πασᾶς. Εὐτυχῶς ἡ ἵδρυσις τῆς ἀντιβασιλείας ἐν 'Αλβανίᾳ ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων 'Αλβανῶν, ἀδιαφόρως θρησκευτικῶν ἀποχρώσεων, ἐπρόλαβεν ἄλλας ἀνωμαλίας. Τῷ 1924 ἀνέτρεψε τὴν ἀντιβασιλείαν καὶ κατέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ 'Αλβανὸς ἑλληνομαθὴς ἐπίσκοπος Φὰν Νόλη. Μετ' οὐ πολὺ νέα ἐπανάστασις ἔφερεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν νεαρὸν Τουρκαλβανὸν 'Αχμὲτ Ζώγου, ὅστις ἀνεκηρύχθη καὶ πρόεδρος τῆς 'Αλβανικῆς Δημοκρατίας. Αἱ μεταβολαὶ αὗται δὲν ἔγιναν χωρὶς συνεννοήσεις μὲ ξένους καὶ χωρὶς ὑποχρεώσεις. Δι' αὐτὸ εὐνόητος εἶναι ἡ συνθήκη τῶν Τιράνων τῆς 27 Νοεμβρίου 1926 μεταξὺ 'Ιταλίας καὶ 'Αλβανίας (βλ. κατωτ. [Διεθνὴ θέσις]). Κατὰ τὴν συνθήκην ταύτην, ἥτις ὡρίσθη πενταετοῦς ἰσχύος, ἡ 'Ιταλία ἀναλαμβάνει νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ ἀλβανικὸν

Digitized by Google

Οἰκία πόλεως (ἑλληνομεσογειακοῦ τύπου).

status quo ἐν περιπτώσει προσβολῆς, πρέπει δὲ κατὰ τὴν συνθήκην νὰ γίνῃ νέα συμφωνία περὶ τοῦ τρόπου τῆς λύσεως τῶν διαφορῶν μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Ἀλβανίας. Ὁ ἀόριστος τρόπος τῆς διατυπώσεως τῆς συμφωνίας ταύτης ἐγέννησεν εὐλόγως ὑπονοίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Manek-Pekmezi-Stotz*, Albanesische Bibliographie, Wien 1909.—*E. Legrand*, Bibliographie Albanaise (completée par Guys 1912).—*Hahn*, Albanesische Studien Jenn 1854.—*Hecguard*, Histoire et description de la Haute Albanie ou Guegarie.—*Σπύρου Λάμπρου*, Ἡ ὀνοματολογία τῆς Ἀττικῆς καὶ ἡ εἰς τὴν χώραν ἐποίκισις τῶν Ἀλβανῶν (ἐν Ἐπετηρίδι Συλλόγου Παρνασσοῦ τ. 1) 1896.—*Patsch*, Das Sandscak Berat in Albanien, Wien 1904.—*M. Λαμπρινίδου*, Οἱ Ἀλβανοὶ κατὰ τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον, Ἀθῆναι 1907.—*Chiara*, L'Epiro, gli Albanesi e la lega 1880.—*Thalloczy-Jirecek-Sufflay*, Acta et diplomata res Albaniae mediae aetatis illustrantia τ. 1-2 (1913-1918).—*Thalloczy*, Illyrisch-Albanische Forschungen τ. 1-2 (1916). *K. Ἀμάντου*, Οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1923.—*J. Ancel*, Peuples et Nations des Balkans, Paris 1926.—*Σ. Λάμπρου*, Ἡ νῆσος Σάσων (ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι 1914)—*Rey*, Fouilles de la mission française à Apollonia d'Illyrie et à Durazzo, Paris 1925.—*Bertotti*, La nostra spedizione in Albania, Milano 1926.—*Pittard*, Les peuples du Balkan 1920.—*L. Herbert*, Albanien 1927.

Κ. ΑΜΑΝΤΟΣ

—**[ΓΛΩΣΣΑ]** Ἡ ἀλβανικὴ γλῶσσα ἀνήκει εἰς τὰς *ἰαπετικὰς* ἢ *ἰνδοευρωπαϊκὰς* λεγομένας γλώσσας καὶ δὴ εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὁμάδα τῆς γλωσσικῆς ταύτης ὁμοφυλίας, ἤτοι εἰς τὰς λεγομένας *çatam—γλώσσας* (ἐκ τοῦ ἰνδικοῦ *çatam=ἑκατόν)*, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνουν τὰς σλαβικὰς γλώσσας, τὴν λιθουανικήν, τὴν λεττικήν, τὴν ἀρχαίαν πρωσσικήν, τὴν ἰλλυρικήν, τὴν θρᾳκικήν, τὴν φρυγικήν, τὴν ἀρμενικήν, τὴν περσικήν, τὴν βακτριανὴν καὶ τὴν ἰνδικήν. Πᾶσαι αἱ γλῶσσαι αὗται ἔχουν συριστικοὺς φθόγγους ç (ἢ s), j, jh εἰς πολλὰς λέξεις ἀντὶ τῶν παλαιῶν, τῶν ἰαπετικῶν ὑπερωϊκῶν, ἐνῷ ἡ ἑτέρα, ἡ δυτικὴ ὁμάς, ἡ τῶν *centum* λεγομένων γλωσσῶν (ἐκ τοῦ λατινικοῦ *centum=ἑκατόν)*—ἡ περιλαμβάνουσα τὴν ἑλληνικήν, τὴν λατινικήν, τὴν κελτικήν, τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ τοχαρικὴν—ἔχει ἀντ' αὐτῶν τοὺς οὐρανικοὺς φθόγγους k, g, gh.

Ἡ ἀλβανικὴ διακρίνεται εἰς δύο μεγάλας διαλέκτους: Εἰς τὴν *γκεγκικήν*, λαλουμένην ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Β. Ἀλβανίᾳ (βορείως τοῦ ποταμοῦ Γενούσου, νῦν Σκοῦμπι) κατοικούντων Γκέγκηδων, καὶ τὴν *τοσκικήν*, ὁμιλουμένην ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Ν. Ἀλβανίᾳ κατοικούντων Τόσκηδων. Οἱ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ καὶ τῇ Ἑλλάδι ἀλβανόφωνοι ὁμιλοῦν τὴν τοσκικήν, οἱ δὲ ἐν Δαλματίᾳ τὴν γκεγκικήν. Ἑκατέρα πάλιν ἐκ τῶν διαλέκτων τούτων ὑποδιαιρεῖται εἰς διάφορα κατὰ τόπους ἰδιώματα. Οὕτως ἡ γκεγκικὴ διακρίνεται εἰς δύο κυρίως διαλέκτους, εἰς τὴν *βορείαν γκεγκικήν*—τῆς ὁποίας ἓν ἐκ τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν εἶναι αἱ ἁδραὶ φθογγικαὶ ἀποβολαί, δι' ὃ καὶ εἶναι αὕτη δυσκατάληπτος εἰς τοὺς Τόσκηδες—καὶ εἰς τὴν *νοτίαν γκεγκικήν*, ὁμιλουμένην εἰς τὰς περιφερείας Δυρραχίου, Κρόγιας, Δίβρης, Ἐλβασὰν καὶ Τιράνων καὶ ἀποτελοῦσαν διάμεσον βαθμῖδα μεταξὺ τῆς διαλέκτου τῶν βορείων Γκέγκηδων καὶ τῆς τῶν Τόσκηδων.

Σπουδαία ἰδιορρυθμία τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης εἶναι ἡ *ἐπίταξις* ἢ μᾶλλον προσκόλλησις τοῦ ἄρθρου ἐν τέλει τῶν ὀνομάτων, ὅπως συμβαίνει καὶ εἰς τὴν βουλγαρικήν, τὴν ρουμανικὴν καὶ τὰς σκανδιναυϊκὰς γλώσσας. Οὕτω λέγεται ἐν τῇ ἀλβανικῇ: gur—i=ὁ λίθος, vên—a=ὁ οἶνος, mish—t=τὸ κρέας (διὰ τῶν—i,—a,—t δηλοῦνται οἱ τύποι τοῦ ἄρθρου: ὁ—ἡ—τό). Ὅπως ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ, τῇ ρουμανικῇ καὶ τῇ βουλγαρικῇ, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀλβανικῇ τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἀπαρεμφάτου ἀναπληρώνει περίφρασις δι' ἐγκλίσεως μετά τινος μορίου. Ἄλλη ὁμοιότης τῆς ἀλβανικῆς πρὸς τὴν νέαν ἑλληνικήν, τὴν βουλγαρικήν,

Οἰκία μετὰ βεράντας κατὰ τὴν εἴσοδον.

τὴν σερβικὴν κλπ. εἶναι ἡ χρῆσις περιφραστικοῦ μέλλοντος, διὰ τοῦ do (γ' ἑν. προσώπου τοῦ ρήματος *dova*) μένοντος ἀκλίτου (ὅπως τὸ ἑλληνικὸν *θά*)=*θέλει*: do të shkruhem—do të shkruhesh—do të shkruhet—do të shkruhemi—do të shkruheni—do të shkruhen=θὰ γράφω κλπ.

Ἡ ἀλβανικὴ ἐμελετήθη ἐπιστημονικῶς βραδύτερον ἢ αἱ ἄλλαι εὐρωπαϊκαὶ γλῶσσαι αἱ ἀνήκουσαι, ὡς καὶ ἡ ἀλβανική, εἰς τὴν ἰαπετικὴν γλωσσικὴν ὁμοφυλίαν. Πρῶτος ὁ Gustav Meyer ἐξήτασε συστηματικώτερον τὴν ἀλβανικὴν καὶ ἀπέδειξε δι' ἀκριβοῦς συγκριτικῆς ἐρεύνης τὴν συγγένειάν της πρὸς τὰς λοιπὰς ἰνδοευρωπαϊκὰς γλώσσας, ὡς καὶ τὴν καταγωγήν της ἐκ τῆς παλαιᾶς ἰλλυρικῆς, ἡ ὁποία μεταβληθεῖσα παρὰ πολὺ διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ ἀναμιχθεῖσα πρὸς πολλὰ καὶ ποικίλα ξένα γλωσσικὰ στοιχεῖα — λατινικά, ἑλληνικά, σλαβικά, ἰταλικά, τουρκικὰ κλπ.—κατέληξεν εἰς τὴν σημερινὴν ἀλβανικήν.

Πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀνάμειξις διαφόρων γλωσσικῶν στοιχείων εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος γλῶσσαν, καταδεικνύει ἡ ἀνάλυσις τοῦ λεξιλογικοῦ θησαυροῦ της, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησεν ὁ G. Meyer εἰς τὸ ἀλβανικὸν λεξικόν του (βλ. ἀνωτέρω [Ἐθνολογ.]).

Γραφή.—Οἱ Ἀλβανοὶ δὲν ἐχρησιμοποίησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἀλφάβητον. Τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν, καὶ δὴ οἱ βόρειοι Ἀλβανοί, μετεχειρίσθησαν τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον (τὸ τῆς ἑταιρίας Bashkimi), οἱ νοτιώτεροι, οἱ γειτνιάζοντες πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἐχρησιμοποίουν μέχρι πρὸ ὀλίγου καὶ τὸ ἑλληνικόν, ἄλλοι τὸ τουρκικὸν κ. οὕ. κ. Ἤδη καθιερώθη ἐπισήμως τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον, προστεθέντων εἰς αὐτὸ καὶ ἄλλων τινῶν γραμμάτων πρὸς δήλωσιν ἰδιαζόντων τινῶν φθόγγων τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης.

Ἀλβανικὴ φιλολογία.— Τὰ πρῶτα γλωσσικὰ μνημεῖα τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης δὲν εἶναι πα-

Οἰκία ἀλβανικὴ αἰτωλικοῦ τύπου.

λαιότερα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἀποτελοῦνται κυρίως ἐκ μεταφράσεων διαφόρων βιβλίων θρησκευτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου.

Πρῶτοι οἱ Ἀλβανοὶ τῆς Ν. Ἰταλίας ἐκαλλιέργησαν λογοτεχνικῶς τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν. Οἱ κυριώτατοι ἀντιπρόσωποι τῆς λογοτεχνικῆς αὐτῆς παραγωγῆς εἶναι ὁ Ἱερώνυμος de Rada καὶ ὁ Βικέντιος Stratigo (1822—1855). Ἐκ τῶν λογοτεχνῶν τῆς κυρίως Ἀλβανίας σπουδαιότερος εἶναι ὁ ἐκ Πρεμετῆς *Νέοϊμ βέης*, ὁ ὁποῖος ὑπέστη ἰσχυρὰν τὴν ἐπίδρασιν τῆς περσικῆς καὶ ἀραβικῆς λογοτεχνίας καὶ οὕτω τὸ φιλολογικὸν ἔργον του δὲν ἀντιπροσωπεύει τὸν γνήσιον ἀλβανικὸν χαρακτῆρα. Ἀπὸ τῆς προσφάτου ἱδρύσεως τοῦ ἀλβανικοῦ κράτους ἤρχισεν ἐν Ἀλβανίᾳ συστηματικώτερα τις λογοτεχνικὴ κίνησις, περιοριζομένη μὲν κυρίως ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς μεταφράσεις διαφόρων ξένων φιλολογικῶν ἔργων (τραγῳδιῶν τοῦ Σαίξπηρ κ.λ.), ἀλλὰ παρέχουσα τὴν ἐλπίδα ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ὁ εὐφυὴς καὶ φιλοπρόοδος ἀλβανικὸς λαὸς θὰ παραγάγῃ καὶ πρωτότυπα ἀλβανικὰ ἔργα, φέροντα τὴν σφραγῖδα τῆς ἀλβανικῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ἀλβανικοῦ χαρακτῆρος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Xylanter*, Die Sprache der Albanesen oder Schkipetaren. Frankfurt 1835 —*F. Bopp*, Ueber das Albanesische, Berlin 1854.—*J. G. von Hahn*, Albanesische Studien. Jena 1854 —*Reinhold*, Noctes pelasgicae Ἀθῆναι 1855 (περὶ τῆς γλώσσης τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀλβανοφώνων).—*N. Camarda*, Saggio di grammatologia comparata sulla lingua albanese, Livorno 1865. — *F. Miklosich*, Albanes. Forschungen, I-II Wien 1870—1871 —*G. de Rada*, Grammatica della lingua albanese. Firenze 1870.—*A. Dozon*, Manuel de la langue chkipe ou albanaise, Paris 1878.—*Χριστοφορίδου*, Γραμματικὴ τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης κατὰ τὴν τοσκικὴν διάλεκτον. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1882.—*G. Meyer*, Albanesische Studien I—III (=Sitzungsber. d. kaiserl. Akademie d. Wissenschaft. in Wien τοῦ 1883. 1884. 1892), ἰδίως τὸ τρίτον μέρος (Lautlehre der indogermanischen Bestandtheile des Albanesichen. Wien 1892)· τοῦ αὐτοῦ καὶ Kurzgefasste alban. Grammatik mit Lesestücken und Glossar. Wien 1898, ἔτι δὲ Die Stellung des Albanesischen im Kreise der indogermanischen Sprachen (=IB. VIII, 185 κ. ἑξ.) καὶ Ueber Sprache und Literatur der Albanesen (ἐν τῷ ἔργῳ του Essays und Studien zur Sprachgechichte und Volkskunde. Berlin 1885 σελ. 49 κ.ἑξ.).—*Pekmezi*, Grammatik der albanes. Sprache, Wien 1908.—*G. Weigand*, Albanesische Grammatik im südgegischen Dialekt (Durazzo, Elbassan, Tirana). Leipsig 1913.—Λεξικά: *G. Meyer*, Etymologisches Wörterbuch der alban. Sprache. Strassburg 1891 (μετ' ἐκτενοῦς βιβλιογραφίας).—*Χριστοφορίδου*, Λεξικὸν τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης (ἐκδοθὲν μετὰ θάνατον τοῦ συγγραφέως ὑπὸ τοῦ κ. Διογ. Χαριτω-

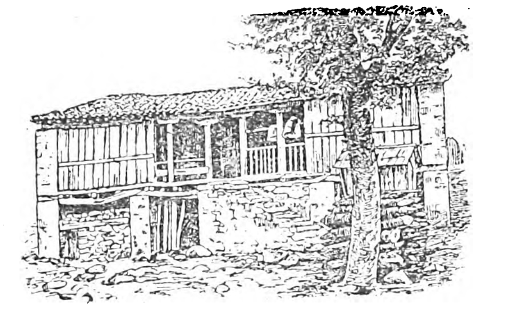

Οἰκία πόλεως (ἑλληνομεσογειακοῦ τύπου).

νος). Ἀθῆναι 1904.—Διὰ τὰ ποικίλα λεξιλογικὰ στοιχεῖα τῆς Ἀλβανικῆς πρβλ. *Vasmer*, Studien zur albanesischen Wortforschung (1921).—*A. Stratico*, Letteratura Albanese, Milano 1896.—*K. Ἀμάντου*, Οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1923, σελ. 129—189.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—**[ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ]** Ἡ Ἀλβανία παρὰ τὸ δυσπρόσιτον καὶ πρωτόγονον αὐτῆς, ἴσως δ' ἀκριβῶς δι' αὐτὸ καὶ διότι ἀπετέλει μοναδικὸν λαὸν ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ὅστις ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων διετήρησε τὴν ὀντότητά του καὶ τὴν ἰδιοφυΐαν του, ἐπροκάλεσεν ἀρκετὰ ἐνωρὶς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ξένων καὶ ἐμελετήθη καὶ γλωσσικῶς καὶ λαογραφικῶς, ἂν ὄχι ἐξαντλητικῶς, ἀλλ' ὅμως ἀρκετὰ καλά, ὥστε σήμερον νὰ ἔχωμεν τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα διὰ νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν τινὰ περὶ τῆς λαογραφίας τοῦ λαοῦ της. Ἂν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τοὺς διαφόρους παλαιοτέρους καὶ νεωτέρους περιηγητάς, οἱ ὁποῖοι διελθόντες διὰ τῆς Ἀλβανίας παρέχουν πολλάκις πολυτίμους περὶ αὐτῆς πληροφορίας, ὁ πρῶτος ἄξιος λόγου καὶ συστηματικὸς αὐτῆς ἐρευνητής, ὅπως καὶ ὅλων τῶν Βαλκανίων, ὑπῆρξεν ὁ γνωστότατος Ami Boué. Ἀλλ' ἡ ἔρευνα αὐτοῦ περιλαμβάνουσα καὶ τὴν ἐδαφικὴν διάπλασιν τῆς χώρας εἶναι πολὺ γενικωτέρας φύσεως. Διὰ τοῦτο ὡς πρώτη συστηματικὴ λαογραφικὴ ἔρευνα δέον νὰ χαρακτηρισθῇ ἡ ἐργασία τοῦ γνωστοῦ εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἑλληνικῶν καὶ ἀλβανικῶν παραμυθιῶν, προξένου τῆς αὐστρίας Georg von Hahn, ὅστις πλὴν τῶν παραμυθιῶν (Griechische und albanesische Märchen 1864) ἐξέδωκεν ἐνωρίτερον, κατὰ τὸ 1854, περισπούδαστον διὰ τὴν Ἀλβανίαν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἀλβανικαὶ μελέται*» (Albanesische Studien), ὅπου ὄχι μόνον τὴν γεωγραφικὴν καὶ ἐθνογραφικὴν εἰκόνα τῆς χώρας προσπαθεῖ νὰ δώσῃ, ἀλλὰ μελετᾷ καὶ τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ποίησιν, παρέχων πλούσιον καὶ ἀξιόλογον ὑλικὸν διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἀλβανικῆς λαογραφίας καὶ γλώσσης.

Μετὰ τὸν V. Hahn ἄξιαι λόγου εἶναι αἱ ἐργασίαι τοῦ Γάλλου Aug. Dozon, ὅστις τῷ 1878 ἐξέδωκεν *ἐγχειρίδιον τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης (Manuel de la langue chkipe)*, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδημοσίευσεν ὡς γλωσσικὰ δείγματα καὶ παραμύθια ἀλβανικά, τὰ ὁποῖα κατόπιν ἐξέδωκε καὶ ἐν μεταφράσει ὑπὸ τὸν τίτλον *Contes Albanais*, Paris 1881. Σύγχρονοι σχεδὸν πρὸς τὰς τοῦ Dozon ὑπῆρξαν αἱ μελέται τοῦ ἐν Πράγᾳ καθηγητοῦ J. Urban Jarnik «*Zur albanische Sprache*» (1881), ὅστις δύο ἔτη βραδύτερον ἐξέδωκε καὶ μεγάλην συλλογὴν παραμυθιῶν ἐκ Σκόδρας εἰς τὴν σειρὰν τῶν πραγματειῶν τῆς βοεμικῆς ἐπιστημονικῆς ἑταιρίας *Abhandlungen d. Böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften* VI. 2). Ἀξιολογώταται ἐπίσης ὑπῆρξαν, ἀπὸ γλωσσικῆς κυρίως ἀπόψεως, αἱ ἐργασίαι τοῦ γνωστοῦ διὰ τὰς εἰς τὰ νεοελληνικὰ ἐργασίας του Gustav Meyer «*Albanesische Grammatik*» (1888) καὶ «*Albanesische Studien*» (1896 καὶ 1897). Κατὰ τὸ 1895 ὁ Δανὸς ἐρευνητὴς Holgen Pedersen ἐξέδωκε παραμύθια ἐκ Χιμάρας (*Albanesische Texte*. Abhandl. d. Königl. Sächs. Gesellsch. d. Wissenschaften XV 3) καὶ κατὰ τὸ 1913 ὁ γνωστὸς Gustav Weigand παραμύθια καὶ ᾄσματα ἐξ Ἐλβασὰν ὡς παράρτημα τῆς ἀλβανικῆς αὐτοῦ γραμματικῆς (*Albanesische Grammatik im südgegischen Dialekt)*.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀφορῶσιν εἰς τὴν κυρίως Ἀλβανίαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ Ἀλβανοὶ δὲν ἔμειναν ἐντελῶς ἀμελέτητοι. Κατὰ τὸ 1855 ὁ ἐν τῷ ἑλληνικῷ ναυτικῷ ὑπηρετῶν ἰατρὸς K. H. Reinhold ἐξέδωκεν ᾄσματα ἀλβανικά, συλλέξας αὐτὰ ἐκ τοῦ στόματος Ἑλληνοαλβανῶν ναυτῶν (*Noctes pelasgicae* vel symbolæ ad cognoscendas dialectos Græciæ pelasgicæ colatæ. Athen)· κατὰ

Οἰκία χωρικὴ ὁμοίου τύπου πρὸς τὰς τῶν ἐν Ἀττικῇ Ἀλβανῶν.

Digitized by Google

δὲ τὸ 1910 ὁ Κ. Λ. Σωτηρίου ἀλβανικὰ παραμύθια καὶ ᾀσμάτια (*Λαογραφία* Α΄ σ. 82—106 καὶ Β΄ σ. 89—120) καὶ τελευταῖον ὁ Π. Φουρίκης ἔθιμα ἐκ τῆς Σαλαμῖνος ὑπὸ τὸν τίτλον «*Συνήθειες ποὺ σβύνουν*» (Ἡμερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος 1925). Τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἀλβανῶν ἐξεδόθησαν ᾄσματα μέν τινα ἐν τῇ συλλογῇ τῶν σικελικῶν ᾀσμάτων τοῦ Lionardo Vigo (*Raccolta amplissima di canti popolari Siciliani 1870*) καὶ παραμύθια ὑπὸ τοῦ Pitré ἐν τῷ 7ῳ καὶ 24ῳ τόμῳ τῆς «*Biblioteca delle tradizioni popolari siciliane*» (1875 και 1913). Καὶ ταῦτα μὲν οἱ ξένοι. Ἀλλὰ καὶ Ἀλβανοὶ λόγιοι, ἰδίως ἐξ Ἰταλιας καὶ τῆς Καθολικῆς Ἀλβανίας καταγόμενοι, παρέσχον οὐκ ὀλίγα δείγματα τῆς λαογραφίας τοῦ λαοῦ των. Τῷ 1866 ὁ Ἰταλοαλβανὸς Demetrio Camarda ἐξέδωκεν ᾄσματα ἀλβανικὰ τῆς Κάτω Ἰταλίας ἐν «*Appendice al saggio di grammatologia comparata sulla lingua albanese*», τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ὁ de Rada «*Rapsodie d'un poema albanese*», ὅστις τινὰ τῶν δημοσιευθέντων ᾀσμάτων ἐθεώρησεν ὡς μέρη μεγάλου ἐθνικοῦ ἔπους τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν φιννικῶν ᾀσμάτων, ἐξ ὧν ἀπήρτισεν ὁ Lönnrot τὸ ἐθνικὸν ἔπος τῶν Φίννων *Kalewala*.

Τὸ ᾆσμα πράγματι εἶναι ἑλληνικῆς προελεύσεως ἁπαντῶν ἀδιάφθορον καὶ ὁμοιότατον πρὸς τὸ ἀλβανικὸν εἰς τὰς παραλλαγὰς ἰδίᾳ τοῦ Πόντου (*ὁ Γιάννες ὁ μονόγιαννες*). Τῷ 1871 ὁ Giuseppe Jubany ἐξέδωκεν ἐν Τεργέστῃ «*Racolta di canti popolari e rapsodie di poemi albanesi, tradotti nell'idioma italiano*», τῷ 1878 ὁ E. Mitko ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὴν «*Ἀλβανικὴν μέλισσαν*», κατὰ τὸ 1908 ὁ Spiro Risto Dine ποιητικὴν συλλογὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «*Valet e dedit*», εἰς τὴν ὁποίαν περιέλαβε καὶ δημοτικά τινα ἀλβανικὰ ᾄσματα, τῷ δὲ 1911 ὁ Vinzenz Prennushi ἐδημοσίευσε τὴν πλουσιωτάτην τῶν τέως ἐκδοθεισῶν συλλογῶν ᾀσμάτων ὑπὸ τὸν τίτλον »*Kângê popullore gegnishte*». Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ βιβλιογραφία τῆς λαογραφίας τῆς Ἀλβανίας ἐπλουτίσθη διὰ τῶν ἀξιολογωτάτων ἔργων τοῦ Max. Lamberz. «*Die Volkspoesie der Albanen*» 10.7 «Zwischen Drin und Vojusa» 1922 καὶ ἰδίᾳ «*Albanische Märchen*» 1922. Δὲν πρέπει δὲ νὰ μείνῃ ἄνευ μνείας καὶ ἡ προσπάθεια πολλῶν λογίων Ἀλβανῶν, ὅπως τοῦ Georg Fishta, ὅπως δημιουργήσουν ἐθνικὴν ποίησιν ὁρμώμενοι ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τῆς πατρίδος των ᾄσματα καὶ τὰς παραδόσεις.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἔργα ἀφορῶσι κυρίως εἰς τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, ᾄσματα, παραδόσεις, παραμύθια κτλ. καὶ ὀλίγον εἰς τὰ ἔθιμα. Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν καὶ ὁ ὑλικὸς βίος τῶν Ἀλβανῶν ἔτυχε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀξιολόγων ἐρευνητῶν. Ἂν ἀφήσωμεν καὶ ἐδῶ κατὰ μέρος περιηγητάς, ὅπως ὁ Dodwell's Beresford, ὁ Jorer καθὼς καὶ ἄλλους ἐρευνητάς, οἱ ὁποῖοι ἠσχολήθησαν καὶ περὶ τὰς ἀλβανικὰς οἰκήσεις καὶ τοὺς ὁποίους εὑρίσκει κανεὶς παρὰ τῷ Nopcsa, ὄχι δυστυχῶς ὅλους, ἀξιολογώταται καὶ συστηματικώταται ὑπῆρξαν αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ τοῦ Nopcsa «*Haus und Hausrat im katholischen Nordalbanien*», 1912 καὶ ἰδίᾳ «*Albanien Bauten, Trachten und Gerate Nordalbaniens*» 1925 καὶ τοῦ Arthur Haberland, ὅστις διαρκοῦντος τοῦ πολέμου ἐξέδωκε τὸ ἀξιόλογον αὐτοῦ ἔργον «*Kulturwissenschaftliche Beitrage zur Volkskunde von Montenegro, Albanien und Serbien*» 1917 (Enganzungs-Band XII (zur Jahrgang XXIII) der Zeitschr. f. österreichische Volkskunde). Διὰ τὰς οἰκίας τῶν ἐν Ἀττικῇ ἀλβανοφώνων ἔγραψεν ὁ Στ. Κυριακίδης «*Σπίτια καὶ καλύβια τῆς Ἀττικῆς*» ἐν Ἡμερολογίῳ Ὁδοιπορικοῦ Συνδέσμου 1926. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐργασιῶν δύναται νὰ δοθῇ εἰκὼν τῆς λαογραφίας τῆς Ἀλβανίας, ὅσον καὶ ἂν αὕτη εἶναι ἀμυδρὰ καὶ ἐν πολλοῖς ἐλλιπής. Ὅ,τι ἐν πρώτοις κάμνει ἐντύπωσιν εἰς τὸν μελετῶντα τὴν λαογραφίαν τῆς Ἀλβανίας εἶναι ἡ ἐπίδρασις, τὴν ὁποίαν αὕτη ὑπέστη εἰς μὲν τὰ νότια ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων, εἰς δὲ τὰ βόρεια ἐκ μέρους τῶν Σέρβων. Ἐν τούτοις παρ' ὅλην τὴν ἐπίδρασιν αὐτὴν δὲν λείπουν καὶ τὰ καθαρῶς ἀλβανικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα καὶ τῆς δίδουν τὸν ἰδιάζοντα ἀλβανικὸν χαρακτῆρα.

Καὶ πρῶτον ὡς πρὸς τὴν ποίησιν. Παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς εὑρίσκει κανεὶς ὅλα τὰ γνωστὰ εἴδη τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων ἀπὸ τῶν διηγηματικῶν μέχρι τῶν μοιρολογίων, τῶν νανουρισμάτων καὶ τῶν παιδικῶν. Ἄξια δὲ ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι τὰ διηγηματικά, τῶν ὁποίων πολλὰ ἀναμφισβητήτως εἶναι ἑλληνικῆς ἀρχῆς, ὅπως τοῦ *Νεκροῦ ἀδελφοῦ*, τῆς *Ἁρπαγῆς τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀκρίτου* (Κωσταντῆ), τοῦ *γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας*, ἄλλα δὲ φαίνονται σλαβικῆς. Δὲν λείπουν ὅμως καὶ τὰ καθαρῶς ἀλβανικά, καὶ τοιαῦτα εἶναι τὰ ἡρωϊκά, ὅπως τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ ἄλλων. Τὰ ᾄσματα αὐτὰ ᾄδονται τῇ συνοδείᾳ ἐγχόρδου ὀργάνου, *λαούτου* (lahuta) ἢ *Karaduen*, εἰς ἦχον μονότονον καὶ μελαγχολικόν, πλησιάζοντα πρὸς ἀπαγγελίαν μᾶλλον ἢ τραγούδι, καὶ διαρκοῦν, χωρὶς νὰ στενοχωροῦν τοὺς ἀκροατάς, ὑπὲρ τὴν ὥραν. Ὁ ἦχος εἶναι ὁ ἴδιος σχεδὸν δι' ὅλα τὰ κείμενα. Τὸ μέτρον εἶναι ὀκτασύλλαβον ἢ ἑπτασύλλαβον, διῃρημένον εἰς δύο διποδίας, ἀπαραίτητος δ' εἶναι ἡ ὁμοιοκαταληξία ἡ ὁποία προχωρεῖ καὶ εἰς τρεῖς καὶ εἰς τέσσαρας μέχρι καὶ δέκα στίχων, ἐκτιμᾶται δὲ πάρα πολύ. Ἀντιθέτως πρὸς τὰ παλαιότερα ᾄσματα, τὰ νεώτερα ἀκολουθοῦν τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ τετραστίχου, τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ ἡμέτερον δίστιχον ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων μικρῶν τετρασυλλάβων στίχων. Εἰς τὰ νεώτερα ταῦτα ᾄσματα τραγουδοῦν οἱ Ἀλβανοὶ διάφορα γεγονότα πολεμικὰ ἢ λῃστρικά, σύγχρονα.

Τὰ παραμύθια ἐπίσης παρουσιάζουν ἀρκετὴν ὁμοιότητα ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὰ ἑλληνικά, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὰ νοτιοσλαβικά, εἰς αὐτὰ ὅμως καὶ ἰδίως εἰς τὰ εὐτράπελα εἶναι ἀρκετὰ αἰσθητὴ καὶ ἡ πολὺ φυσικὴ ἄλλως τουρκικὴ ἐπίδρασις. Ὅ,τι ἰδιαιτέρως χαρακτηρίζει τὰ παραμύθια καὶ τὰς παραδόσεις τῶν Ἀλβανῶν εἶναι αἱ μυθικαὶ

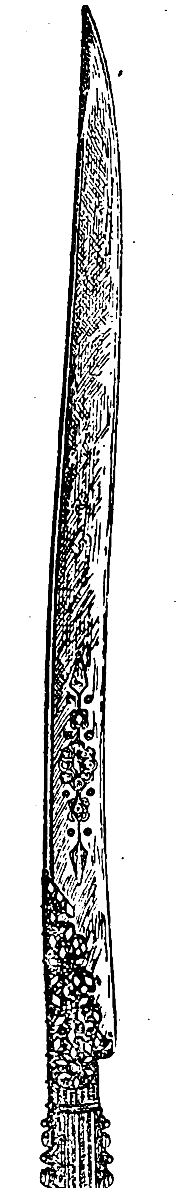

Χαντζάρι παλαιὸν ἀπὸ τὸ Σκούταρι.

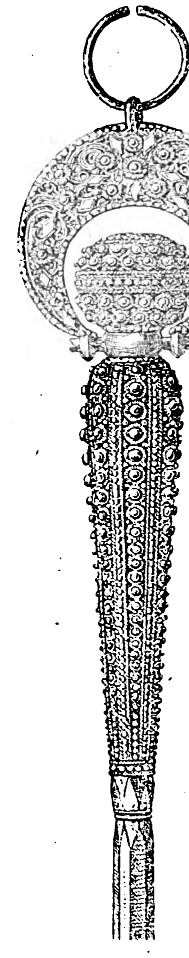

Ῥάβδος ξυλόγλυπτος Βορείου Ἀλβανίας.

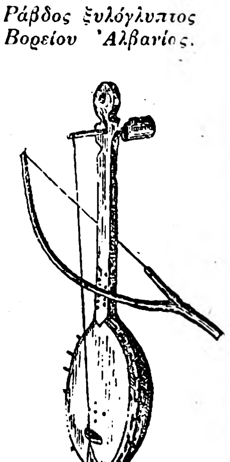

Λαοῦτο ἀλβανικόν.

μορφαὶ τῶν *δράκων* καὶ τῆς *Κουλτσέντρα*. Οἱ δράκοι, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται μὲ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα *drangua*, ἔχουν κάτι τὸ ἀνάμεικτον μυθικοῦ ὄντος καὶ ἀνθρώπου, πλησιάζοντες πολὺ πρὸς τοὺς ἀντρειωμένους τῶν ἑλληνικῶν παραδόσεων. Κύριον αὐτῶν χαρακτηριστικὸν εἶναι μικραὶ πτέρυγες, φυόμεναι ὑπὸ τὰς μασχάλας, οἱ δὲ ἀγῶνες αὐτῶν στρέφονται ἐναντίον τῆς Κουλτσέντρα, εἴδους δρακοντοειδοῦς λάμιας, εὐθὺς ἀπὸ τοῦ λίκνου των. Διότι μωρὰ ἀκόμη ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ πετοῦν τὴν νύκτα καὶ νὰ μάχωνται καὶ νὰ καταβάλλουν τὴν Κουλτσέντρα. Χαρακτηριστικαὶ ἐπίσης εἶναι καὶ αἱ *Ora*, αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν προσωποποίησιν τῆς συνοδευούσης τὸν ἄνθρωπον τύχης, εἶναι δὲ μελαναὶ ἢ λευκαὶ καὶ ἀναλόγως πρὸς τὸ χρῶμά των κακαὶ ἢ καλαί. Αἱ Ora αὗται ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰς *Vila* τῶν Σέρβων καὶ ἀπαντοῦν κυρίως εἰς τὰ βορειότερα διαμερίσματα, ἐνῷ εἰς τὰ νότια ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν *μοιρῶν*, αἱ ὁποῖαι φέρουν ἢ τὸ ἑλληνικόν των ὄνομα, ἢ τὸ λατινικὸν *Fati*, προφανῶς παρὰ τῶν Βλάχων παραληφθέν.

Ὡς πρὸς τὰ ἔθιμα τέλος ὁ ἀλβανικὸς βίος παρουσιάζει πολλὰ ἀρχαιότροπα στοιχεῖα. Εἰς τὸν γάμον κατάδηλοι εἶναι αἱ ἐπιβιώσεις τῆς ἁρπαγῆς, ἡ δὲ ἀδελφοποιία καὶ τὸ δίκαιον τῆς ἐκδικήσεως τοῦ αἵματος ἀποτελοῦν στοιχεῖα σπουδαιότατα τῆς ἀλβανικῆς ζωῆς.

Ὡς πρὸς τὸν ὑλικὸν βίον παρατηροῦμεν ὅτι καὶ αὐτὸς δὲν ἔμεινεν ἀνεπηρέαστος ἐκ μέρους τῶν περιοίκων. Τὸ ἔνδυμα ἐν Ἀλβανίᾳ εἶναι ποικίλον κατὰ διαμερίσματα. Εἰς τὰ νότια δὲν εἶναι ἄγνωστος ἡ φουστανέλλα, ἡ ὁποία θεωρεῖται ἀλβανικῆς ἀρχῆς, ἴσως ὄχι καλῶς, ἐνῷ εἰς τὰ βορειότερα εἶναι ἐν χρήσει χονδραί, ἐκ λευκοῦ συνήθως μαλλίνου ὑφάσματος ἀναξυρίδες διαφόρου μορφῆς καὶ σχήματος, γελέκια σταυρωτὰ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑφάσματος καὶ ἐπανωφόρια τοῦ χρώματος τοῦ καφέ, κοντὰ μὲ πλατὺν γιακᾶν ὡς ναυτικόν, χαρακτηριστικώτατον διὰ τοὺς Ἀλβανούς. Δὲν λείπει δὲ καὶ αὐτὴ ἡ βράκα. Τὴν ἰδίαν ποικιλίαν παρουσιάζουν καὶ τὰ ἐνδύματα τῶν γυναικῶν, τὰ ὁποῖα ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ φουστάνι διὰ νὰ καταλήξουν εἰς τὸ τουρκικὸν σαλβάρι. Αἱ οἰκήσεις ἐπίσης παρουσιάζουν ἀρκετὴν ποικιλίαν. Αἱ οἰκήσεις τῶν πόλεων δὲν διαφέρουν ἀπὸ τὸν συνήθη τύπον ἐν τῇ Βαλκανικῇ, τὸν ὁποῖον ὁ Cvijic, ὠνόμασε ἑλληνομεσογειακόν, τινὲς δὲ παρουσιάζουν καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰς αἰτωλικάς, ἐνῷ αἱ τῶν χωρίων παρουσιάζουν ἀρκετὴν ἰδιορρυθμίαν. Εἷς τῶν συνηθεστέρων τύπων, ἁπαντῶν καὶ εἰς τὰ ἀλβανόφωνα χωρία τῆς Ἀττικῆς, εἶναι ὁ τῆς ὀρθογωνίου οἰκοδομῆς, διῃρημένης δι' ἐσωτερικοῦ χωρίσματος εἰς δύο χώρους, ὧν ἕκαστος ἔχει ἰδίαν θύραν. Χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι καὶ ἡ λιθίνη κλῖμαξ, τὴν ὁποίαν εὑρίσκομεν καὶ ἐν Ἑλλάδι, προερχομένην πιθανῶς ἐκ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν πύργων. Ἰδιαιτέρας δὲ μνείας ἄξιοι εἶναι καὶ οἱ πύργοι, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὰς ὠχυρωμένας κατοικίας τῶν ἰσχυρῶν, ἀπαραιτήτους διὰ τοὺς διηνεκεῖς σχεδὸν πολέμους μεταξύ των. Κατὰ τὰ λοιπὰ ὁ βίος τῶν Ἀλβανῶν δὲν παρουσιάζει οὐσιώδεις διαφορὰς ἀπὸ τὸν βίον τῶν ἄλλων βαλκανικῶν λαῶν. Ἡ τέχνη τέλος ἐκδηλοῦται εἰς τὴν ξυλογλυφίαν καὶ τὰ κεντήματα, περιοριζομένη εἰς γεωμετρικὰ κοσμήματα, ὄχι ἀσυνήθη καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων ἔργων τὴν παλαιοτέραν βιβλιογραφίαν εὑρίσκει τις κυρίως εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ *Gustav Meyer* γραφὲν ἄρθρον *Ἀλβανοὶ* ἐν τῷ Ἐγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ (Μπάρτ-Πολίτου).

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

—[ΘΡΗΣΚΕΥΤ.] Πότε ἀκριβῶς εἰσήχθη ὁ Χριστιανισμὸς ἐν Ἀλβανίᾳ δὲν γνωρίζομεν· ἀρχαῖαι παραδόσεις ἀποδίδουν τὸ πρῶτον χριστιανικὸν κήρυγμα ἐνταῦθα εἰς τὸν ἀπόστολον *Βαρθολομαῖον* ἢ καὶ τὸν *Τίτον* τὸν μαθητὴν τοῦ Παύλου· πάντως κατὰ τὰ τέλη τοῦ τρίτου αἰῶνος μαρτυρεῖται ἐπίσκοπος ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α΄ τὸ Δυρράχιον ἦτο ἕδρα ἀρχιεπισκόπου. Ἅπαντες οἱ Ἀλβανοὶ ἦσαν *ὀρθόδοξοι* Χριστιανοὶ μέχρι τοῦ 1250 καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου ὑπήγοντο εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Μόνον δὲ μετὰ ταῦτα οἱ βόρειοι Ἀλβανοί, καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐπαρχιῶν Φιλιατῶν, Ἀλβανίας καὶ Οὐνεβίας ἐν τῇ περιφερείᾳ Σκόδρας, μετέστησαν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἐκ πολιτικῆς ἀντιθέσεως καὶ μίσους πρὸς τοὺς πολὺ καταδυναστεύσαντας αὐτοὺς Σέρβους. Ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ ἤρξατο ὁ ἐξισλαμισμὸς μέρους αὐτῶν καὶ ἐξηκολούθησεν εἰς τοὺς μετὰ τὸν Ἀλῆ πασᾶν χρόνους· ὁ ἐξισλαμισμὸς ἐπεξετάθη καὶ συνεπείᾳ τῶν πιέσεων ἀλλὰ καὶ τῶν συμφερόντων.

Καίτοι δὲν ὑπάρχει ἐπίσημος στατιστική, ἡ σημερινὴ θρησκευτικὴ ἀναλογία τῆς Ἀλβανίας εἶναι περίπου ἡ ἑξῆς: Μουσουλμάνοι 520 χιλ., Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ 200 χιλ., Καθολικοὶ Χριστιανοὶ 80 χιλ. δηλαδὴ ἀναλογία Μουσουλμάνων πρὸς Χριστιανοὺς 3:2. Οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ τῆς Ἀλβανίας ὑπέστησαν κατὰ καιροὺς πολλὰς περιπετείας καὶ διωγμούς, κλονιζομένους δὲ τούτους ἔσωζον διάφοροι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κληρικοί, οἵτινες ἔσπευδον εἰς βοήθειάν των. Παράδειγμα ὁ ἐξ Ἀκαρνανίας μεταβὰς εἰς Ἀλβανίαν *Ἅγιος Κοσμᾶς*, ὁ διὰ τῶν κηρυγμάτων του στηρίξας τὸν Χριστιανισμόν, διὸ καὶ τῇ διαταγῇ τοῦ πασᾶ τοῦ Βερατίου Κοὺρτ ἐμαρτύρησε· εἰς μνήμην του μετὰ τὴν ἀνακήρυξίν του ὡς ἁγίου ὁ ἀντίπαλος τοῦ Κοὺρτ πασᾶ ἔκτισε τὴν περίφημον παρὰ τὸ Βεράτιον *Μονὴν τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ*. Συνεπείᾳ τούτου ἀκριβῶς παρὰ τῷ Ὀρθοδόξῳ ἀλβανικῷ λαῷ διατηρεῖται ἀνεξάλειπτος μέχρι σήμερον ἡ ἀνάμνησις τῆς προστασίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο τῶν Ὀρθοδόξων Ἀλβανῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπειράθησαν νὰ μειώσωσι διάφοροι ἐθνικισταὶ Ἀλβανοί, Μουσουλμάνοι καὶ Χριστιανοί. Προσεπάθησαν οὗτοι μάλιστα νὰ διαταράξωσι καὶ κλονίσωσι

Digitized by Google

τὰς μετὰ τοῦ Πατριαρχείου σχέσεις· τοῦτο μόνον ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία ἐκ τοῦ Πατριαρχείου θὰ ἐμείου κατ' αὐτοὺς πᾶσαν ἑλληνικὴν εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀλβανίας ἐπίδρασιν. Τὴν ἐπίδρασιν ταύτην ἐφοβοῦντο μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ ἀλβανικοῦ Κράτους ὡς ἀνεξαρτήτου, ἐπειδὴ ὑφίσταται, ὡς γνωστόν, τὸ ζήτημα τῆς Β. Ἠπεί-

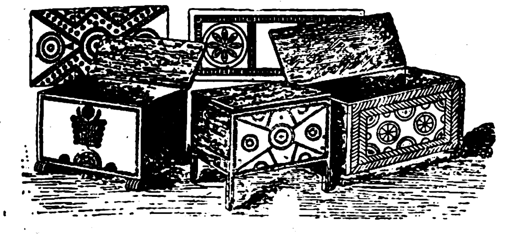

Κυτία ξυλόγλυπτα διαφόρων τόπων Β. Ἀλβανίας.

ρου ἐκκρεμὲς καὶ ἐπωφελοῦντο τούτου οἱ ἀντίθετα πρὸς τὴν ὕπαρξιν ἀγαθῶν σχέσεων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας συμφέροντα ἔχοντες, ὅπως προπαγανδίζωσιν εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὡς ὀργάνου δῆθεν αὐτῆς.

Αἱ προσπάθειαι αὗται ἐγέννησαν τὴν ἰδέαν τοῦ ἐξαλβανισμοῦ τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀποσπάσεως αὐτῆς ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου· ἡ πραγματοποίησις τῆς ἰδέας ταύτης μετὰ φανατισμοῦ ἐκαλλιεργήθη ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀμερικῇ ἀλβανικοῦ συνδέσμου «*Βάτρα*» καὶ ἐξεδηλώθη διὰ τῆς μεταφράσεως εἰς τὴν ἀλβανικὴν τοῦ κειμένου τῆς θείας λατρείας καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Ἐκπρόσωπος τῶν ἰδεῶν τούτων ὁ *Φὰν Νόλης*, αὐτοχειροτονηθεὶς εἰς Ἐπίσκοπον, κατῆλθεν εἰς Ἀλβανίαν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἐξαλβανισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ ζήλου οὐ τοῦ τυχόντος. Τῷ 1921 ἀνεκήρυξεν οὗτος ἐν Κορυτσᾷ τὸ *αὐτοκέφαλον τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησίας*, ἐπέβαλεν ὡς γλῶσσαν τῆς θείας λατρείας τὴν ἀλβανικὴν καὶ συνεκάλεσε τῷ 1922 τὸ *ἐκκλησιαστικὸν* λεγόμενον *συνέδριον τοῦ Βερατίου*, οὗ αὐθαιρέτως διώρισε μέλη οὓς αὐτὸς ἠθέλησε καὶ ἄνευ ἐκλογῆς, πρὸς κύρωσιν τῆς πράξεώς του ταύτης καὶ σύνταξιν τοῦ καταστατικοῦ τῆς νέας Ἐκκλησίας. Ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἀνεκηρύχθη ὁ *Ἂτ Βασίλης*, ἔγγαμος ἱερεὺς τῆς Κορυτσᾶς, οὐδεμίαν θρησκευτικὴν ἢ ἐθνικὴν συνείδησιν ἔχων. Ἕδρα τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας ὡρίσθη ἡ Κορυτσᾶ. Παρὰ τὸν Ἂτ Βασίλην καὶ ὑπὸ τὴν προεδρείαν αὐτοῦ συνεκροτήθη ὀκταμελὲς συμβούλιον ἐκ τεσσάρων κληρικῶν καὶ τεσσάρων λαϊκῶν, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας· τὸ καταστατικὸν αὐτῆς ἐδημοσιεύθη τὴν 26 8)βρίου 1922 εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, καὶ δι' ἰδιαιτέρου διατάγματος εἰς τὸ αὐτὸ συμβούλιον ἀνετέθη ἡ διαχείρισις τῶν ἱερῶν μονῶν. Κατὰ τῆς αὐθαιρέτου ταύτης ἐνεργείας ἐτάχθη τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ὀρθοδόξων καὶ ἰδίᾳ οἱ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι, τοιαῦτα ὅμως ἦσαν τὰ ληφθέντα κατ' αὐτῶν κυβερνητικὰ μέτρα, ὥστε καθίστατο ἀδύνατος ἡ ἐκφανὴς ἐκδήλωσις ἀντιδράσεως. Ἀντίστασιν κατὰ τῶν ἀντικανονικῶν καὶ αὐθαιρέτων τούτων ἐνεργειῶν ἀντέταξεν ἰδίᾳ ἡ ἐπαρχία Ἀργυροκάστρου, μόνον δ' ἡ Κορυτσὰ ὑπέκυψε, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ Δυρράχιον. Εὐνόητον ὅτι τῆς δημιουργηθείσης τοιαύτης καταστάσεως ἐπωφελήθησαν αἱ ξέναι προπαγάνδαι, πρῶτοι δὲ οἱ Σέρβοι, οἵτινες τῷ 1922 ἐχειροτόνησαν ἴδιον ἐπίσκοπον ἐν Σκόδρᾳ τὸν *Βίκτωρα*, ὅστις καὶ ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενος καὶ μνημονεύων τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατριάρχου τῆς Σερβίας, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι ἄλλοτε ἡ Σκόδρα ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς Μητροπόλεως Γασκοπρισρένης. Τὴν σερβικὴν προπαγάνδαν ἐμιμήθη καὶ ἡ ρουμανική, ἥτις ἐργάζεται πρὸς διάδοσιν τῆς ρουμανικῆς γλώσσης παρὰ τοῖς Κουτσοβλάχοις, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ τέταρτον τοῦ ὀρθοδόξου πληθυσμοῦ τῆς ἐπαρχίας Βερατίου. Τῆς σερβικῆς καὶ ρουμανικῆς προπαγάνδας δὲν ὑστέρησε καὶ ἡ οὐνιτική, ἥτις καὶ ἔστησε τὴν ἑστίαν της ἐν Ἐλβασάν.

Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα ἡ ψυχὴ τοῦ πλείστου μέρους καὶ δὴ τοῦ μεγαλυτέρου παρέμεινε πιστὴ εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. καίτοι ἐφαίνετο ὅτι καὶ ὁ ἐν Κορυτσᾷ εὑρισκόμενος ἔξαρχος αὐτοῦ, ὁ ἐπίσκοπος Μιλητουπόλεως Ἱερόθεος συμπαρεσύρετο εἰς τὸ ρεῦμα τῶν διαπραττομένων ἀντικανονικῶς καὶ αὐθαιρέτως. Καὶ ἡ ὑφισταμένη ἐσωτερικὴ τοιαύτη διάθεσις ἤρξατο ἐκδηλουμένη, ἐπειδὴ ἡ ἐπικρατήσασα ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκκλησιαστικὴ ἀναρχία ἀπειλεῖ ἤδη νὰ παραλύσῃ πᾶν θρησκευτικὸν καὶ ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ νὰ ἐπιφέρῃ ἀντίθετα τῶν ὅσων ὑπισχνοῦντο οἱ δημιουργοὶ αὐτῆς ἀποτελέσματα. Ἕνεκα τῶν λόγων τούτων καὶ δὲν ἔπαυσαν αὐτοὶ οὗτοι οἱ δημιουργοὶ τῆς καταστάσεως νὰ ἐπιζητῶσι τὴν σύμπραξιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Ἐπὶ Πατριάρχου Μελετίου ἀπεστάλη εἰς Κων)πολιν ἐπιτροπὴ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον· τὸ ἔργον αὐτῆς ἐναυάγησεν, ἐπειδὴ τὸ σχέδιον τοῦ Πατριαρχείου τότε δὲν προέβλεπεν αὐτοκέφαλον ἀλβανικὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἐκανόνιζεν ἐξάρτησίν τινα τῆς ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἡ ἀποτυχία ἐκείνη δὲν ἐπέφερε τὸ ναυάγιον τῶν ἐνεργειῶν τούτων.

Ἡ ἐπιθυμία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὅπως μὴ ἀφίσῃ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἀπροστάτευτον ἐπανέφερε τὴν ἐπαφὴν διὰ τῆς ἀποστολῆς εἰς Ἀλβανίαν τοῦ Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος *Χρυσάνθου* τῷ 1926.

Ἡ διὰ τοῦ Σεβ. Τραπεζοῦντος γενομένη συνεννόησις κατέληξεν εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησίας εἰς αὐτοκέφαλον καὶ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ὡς γλώσσης τῆς θείας λατρείας τῆς ἑλληνικῆς πλὴν ὡρισμένων περιπτώσεων χρησιμοποιήσεως καὶ τῆς ἀλβανικῆς. Ὁ δὲ ἐν σχεδίῳ καταρτισθεὶς καταστατικὸς προβλέπει σύστασιν πέντε Μητροπόλεων, ὧν ὁ Μητροπολίτης Τυράννων θὰ εἶναι ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς ὀρθοδόξου ἀλβανικῆς ἐκκλησίας, ὅστις θὰ εἶναι πρόεδρος τῆς Ἱ. Συνόδου, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν αὐτῶν Μητροπολιτῶν. Ὡσαύτως διὰ τοῦ καταστατικοῦ τούτου καθορίζεται ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς τῶν Μητροπολιτῶν, ὁ καταρτισμὸς τῆς Ἱ. Συνόδου, τὰ δικαιώματα αὐτῆς, αἱ σχέσεις της μετὰ τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου. Περὶ κυβερνητικοῦ ἐπιτρόπου οὐδεὶς ἐν τῷ καταστατικῷ γίνεται λόγος, ὡς Μητροπόλεις δὲ καθορίζονται αἱ Τυράννων, Κορυτσᾶς, Ἀργυροκάστρου, Βερατίου καὶ Δυρραχίου. Ὁ καταστατικὸς οὗτος δὲν ἐτέθη ἐν ἰσχύϊ, μὴ γενομένης εἰσέτι τῆς ἐκδόσεως τοῦ Τόμου ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου, ἕνεκα δὲ τούτου παραμένει τὸ ὡς ἄνω περιγραφόμενον καθεστώς. Καθολικοὶ ἐπίσκοποι ὑπάρχουν σήμερον ἐν Δυρραχίῳ, Σκόδρᾳ καὶ Ἀλεσίῳ, ἐν Orosh δὲ ἑδρεύει ὁ μιτροφόρος ἀββᾶς τῶν Μιρδιτῶν. Ὁ θρησκευτι-

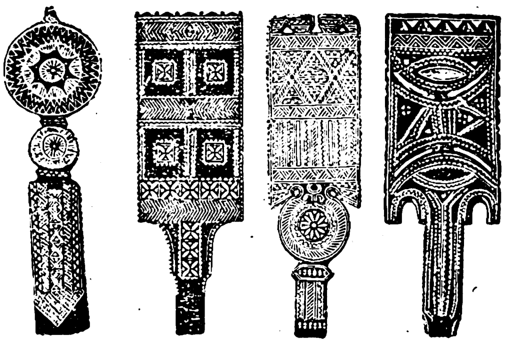

Ρόκαι ξυλόγλυπτοι Βορείου Ἀλβανίας.

κὸς ἀρχηγὸς τῶν Μουσουλμάνων *(ἀρχιμουφτῆς)* ἑδρεύει ἐν Πράνῃ.

ΑΛ. Π.

(ΣΤΡΑΤ.—ΝΑΥΤ.) Λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, λόγῳ τῆς ἰδιοσυγκρασίας καὶ τῶν συνθηκῶν τοῦ βίου του, ὁ ἀλβανικὸς λαὸς ὑπῆρξε φύσει πολεμικός, ἐξακολουθεῖ δὲ νὰ εἶναι καὶ σήμερον ὅπως καὶ κατὰ τὸ παρελθόν. Ἀλλ' ὁ Ἀλβανὸς εἶναι πολεμιστὴς ἄνευ εἰδικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ δὲν γνωρίζει ἄλλην ἀρχὴν καὶ νόμον ἀπὸ τὴν ἀτομικήν του ὑπερηφάνειαν καὶ φιλαυτίαν καὶ τὴν τυφλήν του ὑποταγὴν εἰς τὸν ἀρχηγὸν (φύλαρχον) τῆς περιοχῆς, ἧς εἶναι μέλος. Ἐὰν ὁ φύλαρχος ἐπαναστατήσῃ, ὅλοι οἱ πολεμισταὶ τῆς φυλῆς τὸν ἀκολουθοῦν· ἐὰν ὁ φύλαρχος εἶναι ἀφωσιωμένος εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἀφωσιωμένοι εἶναι καὶ οἱ ὀπαδοί του.

Οἱ κατὰ φατρίας πολεμισταὶ αὐτοὶ ἀπετέλεσαν μέχρι τοῦδε τὸν μόνον στρατὸν ὃν διέθετεν ἡ Ἀλβανία. Ἦσαν ἐνδεδυμένοι μὲ τὰς χωρικάς των στολάς, δὲν εἶχον δὲ ἄλλην ἐκπαίδευσιν ἢ προπόνησιν ἀπὸ τὴν τοῦ καθημερινοῦ βίου των εἰς τὰς πεδιάδας καὶ τὰ ὄρη. Ὁ ὁπλισμός των ἦτο ἀληθὲς μωσαϊκὸν παντοειδῶν ὅπλων, ἐκ τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ ἐγκαταλειφθέντων παρὰ τῶν διελθόντων ἐκεῖθεν διαφόρων στρατῶν κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους καὶ κατόπιν κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον.

Στρατιώτης σήμερον, γεωργὸς αὔριον καὶ πάλιν πολεμιστὴς μεθαύριον, αὐτὸ ἦτο τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀλβανικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἀπετέλει οὕτως ἓν εἶδος ἐθνοφρουρᾶς ὡπλισμένης μὲ ὅλων τῶν τύπων τὰ τυφέκια. Περὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἐθνοφυλακῆς αὐτῆς δὲν ὑπάρχουν ἀκριβῆ στοιχεῖα. Ὑπολογίζεται ἐν τούτοις ὅτι μία γενικὴ ἐπιστράτευσις θὰ ἀπέδιδε 70—80 χιλιάδας πολεμιστῶν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Μεγάλου πολέμου συνεκροτήθησαν τμήματα τακτικοῦ ἀλβανικοῦ στρατοῦ τόσον παρὰ τοῖς Συμμάχοις, ὅσον καὶ παρὰ τοῖς Αὐστριακοῖς, ἀλλὰ καὶ ταῦτα μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου διελύθησαν.

Ὁ Ἀχμὲτ Ζώγου ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1925 ἤρχισε συστηματικῶς ἐργαζόμενος διὰ τὴν συγκρότησιν τακτικοῦ στρατοῦ. Ἤδη ἡ Ἀλβανία διαιρεῖται εἰς 8 στρατολογικὰς περιφερείας, ἀνταποκρινομένας πρὸς τὰς ἐπὶ Τουρκίας διοικητικὰς διαιρέσεις. Πάντες οἱ ἄγοντες ἡλικίαν ἀπὸ 20—50 ἐτῶν ὑπόκεινται εἰς ὑποχρεωτικὴν στράτευσιν, ἡ δὲ θητεία εἶναι 18μηνος. Ἡ ἀπόδοσις ἑκάστης στρατολογικῆς κλάσεως φθάνει κατὰ μέσον ὅρον τὰς 5 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐπειδὴ δὲ ἡ κατ' ἔτος ἀπαιτουμένη δύναμις στρατευσίμων εἶναι μικροτέρα, ἡ κατάταξις γίνεται διὰ κληρώσεως. Οἱ μὴ κληρωθέντες καλοῦνται καθ' ὡρισμένας περιόδους διὰ βραχεῖαν ἐκπαίδευσιν.

Διὰ τὴν συγκρότησιν τοῦ σώματος τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἀλβανικοῦ στρατοῦ ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀξιωματικοὶ προϋπηρετήσαντες εἰς ξένους στρατοὺς καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸν τουρκικὸν τοιοῦτον. Ἀριθμός τις κατωτέρων ἀξιωματικῶν προέρχεται ἐκ τοῦ ἀλβανικοῦ στρατοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1925 ἡ ἀλβανικὴ Κυβέρνησις στέλλει τακτικῶς εἰς τὴν παρ' ἡμῖν Στρατιωτικὴν Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων ἀριθμόν τινα νέων διὰ τὴν στρατιωτικήν των ἐκπαίδευσιν.

Ὁ ἀλβανικὸς στρατὸς ἐν εἰρήνῃ θὰ εἶναι συγκεκροτημένος εἰς συντάγματα, τάγματα, λόχους καὶ πυροβολαρχίας, ὑπὸ μίαν Ἀνωτάτην Διοίκησιν Στρατοῦ, ἔχουσαν ὡς βοηθητικὸν αὐτῆς ὄργανον τὸ Τμῆμα Ἐπιτελείου. Τὸ πεζικὸν ἐν εἰρήνῃ θὰ περιλαμβάνῃ 3 συντάγματα πεζικοῦ, ἕκαστον σύνταγμα θὰ ἀποτελῆται ἐκ τριῶν ταγμάτων, ἕκαστον δὲ τάγμα ἀπὸ 3 λόχους καὶ μίαν πολυβολαρχίαν. Τὸ πυροβολικὸν θὰ ἀποτελῆται ἐκ τριῶν πυροβολαρχιῶν. Ὡσαύτως προβλέπεται ἡ ὀργάνωσις ἑνὸς συντάγματος ἱππικοῦ, ἑνὸς λόχου σκαπανέων, ἑνὸς λόχου τηλεγραφητῶν καὶ μοίρας ἀεροπλάνων.

Ἐν πολέμῳ προβλέπεται ἡ ἀνάπτυξις τῶν 3 συνταγμάτων πεζικοῦ εἰς 3 μεραρχίας, συγκροτούσας ἓν Σῶμα Στρατοῦ. Ἡ τοιαύτη ἀνάπτυξις, ἐννοεῖται, προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν παντοειδοῦς ὑλικοῦ πολέμου καὶ ἰδίᾳ πυροβολικοῦ ὡς καὶ ἐπαρκῶν στελεχῶν καὶ ἐπιτελείων.

Λόγῳ τῶν δαπανῶν πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ ὀργανισμοῦ, λόγῳ ἐλλείψεως καταλλήλων στελεχῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ἡ κυβέρνησις Ἀχμὲτ Ζώγου ἀπεφάσισε νὰ ὀργανώσῃ πρὸ παντὸς τὴν χωροφυλακὴν καὶ ἐμπεδώσῃ τὴν ἐν τῇ χώρᾳ ἀσφάλειαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν στρατόν, πρὸς τὸ παρὸν ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνησις ἠρκέσθη εἰς τὴν συγκρότησιν μόνον ταγμάτων τινῶν ἐθνοφυλακῆς (milices), κατόπιν δὲ τούτου συνεκροτήθησαν μόνον 5 τάγματα πεζικοῦ ἔχοντα τὰς ἕδρας των εἰς Τύραννα, Ἐλβασάν, Σκόδραν, Κορυτσὰν καὶ Αὐλῶνα, 1 τάγμα φρουρᾶς τῆς Κυβερνήσεως εἰς Τύραννα καὶ 2 πυροβολαρχίαι.

Τὴν ὀργάνωσιν τοῦ σώματος τῆς χωροφυλακῆς ἀνέθεσεν ἡ ἀλβανικὴ κυβέρνησις εἰς ἀγγλικὴν ἀποστολήν, ἥτις ἔχει ἤδη ἐπαρκῶς προχωρήσει εἰς τὸ ἔργον της. Ἡ χωροφυλακὴ ἔχει κατανεμηθῆ εἰς 10 διοικήσεις: Τυράννων, Ἐλβασάν, Κορυτσᾶς, Ἀργυροκάστρου, Πρεμετῆς, Βερατίου, Αὐλῶνος, Σκόδρας, Καβάγιας, Πεσκοπιᾶς. Ἑκάστη τῶν διοικήσεων τούτων ὑποδιαιρεῖται εἰς ὑποδιοικήσεις, ἑκάστη δὲ ὑποδιοίκησις εἰς ἀστυνομικοὺς σταθμούς. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σώματος ἑδρεύει εἰς Τύραννα.

Ἡ δύναμις τῆς χωροφυλακῆς ἀνέρχεται εἰς 250 περίπου ἀξιωματικοὺς καὶ 3 χιλιάδας χωροφύλακας, τῶν ὁποίων ἡ κατάταξις εἶναι ἐθελουσία. Εἶναι δὲ ἀνατεθειμένα εἰς τὴν χωροφυλακὴν καὶ τὰ καθήκοντα τῆς ἀστυνομίας Πόλεων καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς ὑπαίθρου χώρας, διὰ τὴν ὁποίαν εἰδικῶς ἔχουσι συγκροτηθῆ καί τινα καταδιωκτικὰ ἀποσπάσματα μὲ ἀξιωματικοὺς ἐπὶ κεφαλῆς.

Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Ἀλβανίας διὰ μὲν τὴν ἐθνοφυλακὴν (milice) προβλέπει κατ' ἔτος δαπάνην 3 ἑκατομμυρίων, διὰ δὲ τὴν χωροφυλακὴν 5 ἑκατομμυρίων χρυσῶν φράγκων.

Δ. ΒΑΚΑΣ

Ναυτικόν. — Ἐπ' ἐσχάτων ἤρχισε καὶ ἡ ἀλβανικὴ δημοκρατία νὰ μεριμνᾷ περὶ ἀποκτήσεως καὶ ὀργανώσεως πολεμικοῦ ναυτικοῦ. Πυρῆνα τούτου ἀποτελοῦν δύο μικρὰ τορπιλλοβόλα φέροντα πληρώματα ἀλβανικὰ μὲ Ἰταλοὺς ἀξιωματικούς, εὑρισκομένους ἐν Ἀλβανίᾳ ὑπὸ τὴν ἰδιό-

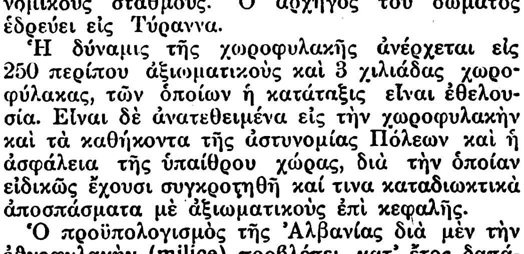

Ἔπιπλα ξυλόγλυπτα Βορείου Ἀλβανίας.

τητα ὀργανωτῶν τοῦ ναυτικοῦ. Ἐκτὸς τούτων τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἀλβανίας περιλαμβάνει καί τινας ἐντοπίους ἀξιωματικούς, πρώην ἐμποροπλοιάρχους.

Ἡ Ἀλβανία ἐν τῇ μερίμνῃ τῆς ὀργανώσεως τοῦ ναυτικοῦ της συνῆψε σύμβασιν μετὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, καθ' ἣν δύναται ν' ἀποστέλλῃ κατ' ἔτος πρὸς ἐκπαίδευσιν μέχρι πέντε ὑποτρό-

Digitized by Google

φους τῆς ἀλβανικῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν ἐν Πειραιεῖ Σχολὴν τῶν Δοκίμων. Οὕτω τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1926 εἰσήχθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ναυτικὴν Σχολὴν πέντε Ἀλβανοὶ δόκιμοι, ἐκ παραλλήλου πρὸς τοὺς εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων ἀποστελλομένους Ἀλβανοὺς ὑποτρόφους, προοριζομένους διὰ τὸν ἀλβανικὸν στρατόν.

Τὸ ναυτικὸν τῆς Ἀλβανίας καὶ ὁ στρατὸς αὐτῆς ὑπάγονται εἰς κοινὸν Ὑπουργεῖον Πολέμου. Κ Χ Κ.

Ἀεροπλοΐα.—Στρατιωτικὴ ἀεροπλοΐα δὲν ἔχει εἰσέτι ἀναπτυχθῆ ἐν Ἀλβανίᾳ, ἐνῷ τοὐναντίον ἔχουν γίνει ἀπόπειραι ἱδρύσεως ἀεροπορικῶν συγκοινωνιῶν. Ταύτας ἔχει ἀναλάβει ἡ ἑταιρία Adria Aero Lloyd ἥτις ἐνεκαινίασε γραμμὰς ἀεροπορικῆς συγκοινωνίας, οὐχὶ ὅμως καὶ τόσον τακτικῆς, ἀγούσας ἀπὸ τῆς πρωτευούσης Τύραννα εἰς Σκούταρι, Κορυτσὰν καὶ Αὐλῶνα. Οἱ χειρισταὶ καὶ μηχανικοὶ τῆς ἑταιρίας ταύτης εἶναι Γερμανοί. Ἀεροδρόμιον ἐν Ἀλβανίᾳ ὑπάρχει ἓν καὶ μόνον εἰς Τύραννα, ἐνῷ εἰς τὰς λοιπὰς πόλεις ὑπάρχουσι μόνον πεδία προσγειώσεως. Ἡ αὐτὴ ἑταιρία Adria Aero Lloyd σκοπὸν ἔχει τὴν ὀργάνωσιν ἀεροπορικῆς γραμμῆς μεταξὺ Ρώμης καὶ Θεσσαλονίκης, μέσῳ Ἀλβανίας, ἔτι δὲ καὶ γραμμῆς μεταξὺ Βρινδησίου καὶ Αὐλῶνος, ἥτις θὰ ἔθετε εἰς ἐπικοινωνίαν τὴν Ἰταλίαν μετὰ τῆς Ἀλβανίας ἐντὸς 40 ἕως 50 λεπτῶν τῆς ὥρας. Κ. Χ. Κ.

—**[ΔΙΕΘΝΗΣ ΘΕΣΙΣ]** Ἡ Ἀλβανία, ἀπὸ τοῦ 1478 ὅτε κατεκτήθη ὁλοσχερῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀπετέλεσεν ἁπλῆν ἐπαρχίαν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς λήξεως τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου, ὁπότε ἀνεκηρύχθη εἰς ἀνεξάρτητον κράτος. Ἡ αὐτονόμησις ὅμως τῆς Ἀλβανίας δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ μόνον εἰς τὸν ἐν ἔτει 1912 ἐπελθόντα διαμελισμὸν τοῦ τουρκικοῦ κράτους, καθόσον ἀποτελεῖ κυρίως λύσιν, ἥν, αἱ δύο ὡς πρὸς τὴν ἐπικράτησιν αὐτῶν ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ συνεπῶς ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, ἀνταγωνιζόμεναι ἀπὸ μακροῦ Δυνάμεις Αὐστρία καὶ Ἰταλία, ἐθεώρησαν ὡς μᾶλλον ἁρμόζουσαν καὶ ἱκανοποιοῦσαν τὰ ἑαυτῶν συμφέροντα, ὑφ' ἣν κατάστασιν ἐνεφανίζοντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ καθόλου μὲ τὴν Βαλκανικὴν συνεχόμενα ζητήματα.

Ἐκ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων πρώτη ἤρχισεν ἐνδιαφερομένη διὰ τὴν Ἀλβανίαν, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως, ἡ Αὐστρία, ἥτις διὰ τῶν μετὰ τῆς Τουρκίας συνθηκῶν τοῦ *Κάρλοβιτς* τοῦ 1689, τοῦ *Πασσάροβιτς* τοῦ 1718 καὶ τοῦ *Βελιγραδίου* τοῦ 1739 ἀπέκτησε δικαίωμα προστασίας τινὸς ἐπὶ τῶν καθολικῶν κατοίκων τῆς Βορείου Ἀλβανίας, τὸ ὁποῖον ἀνεγνώρισε βραδύτερον καὶ ὁ πάπας δυνάμει concordat συνομολογηθέντος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Αὐστρίας τῷ 1855. Τοῦ δικαιώματος τούτου ἐπωφελουμένη ἡ Αὐστρία ἐζήτησε νὰ προσπορισθῇ πολιτικὰ ὀφέλη ἀνεγείρουσα ἐκκλησίας, μισθοδοτοῦσα τὸν καθολικὸν κλῆρον—ὃν ἐχρησιμοποίει ταυτοχρόνως καὶ ὡς ὄργανον πολιτικῆς προπαγάνδας — συντηροῦσα ἰδίαις δαπάναις σχολεῖα, συνιστῶσα προξενεῖα καὶ ταχυδρομεῖα καὶ γενικῶς ἐνεργοῦσα πᾶν ὅ,τι ἦτο ἐξυπηρετικὸν ὅπως ἐπιτύχῃ μίαν ἀπόλυτον ἐπὶ τῆς Β. Ἀλβανίας ἐπιρροήν. Εἰς τὴν τοιαύτην προπαγανδιστικὴν πολιτικὴν τῆς Αὐστρίας συνέτρεξε καὶ τὸ γεγονὸς τῆς ταυτότητος τῆς θρησκείας τῶν ἐν τῇ Β. Ἀλβανίᾳ, ὅ,τι δὲν συνέβαινε καὶ ἐν τῇ Νοτίῳ ὅπου ἐπλεόναζαν οἱ Ὀρθόδοξοι.

Ἀπὸ ἐμπορικῆς δὲ ἀπόψεως ἡ αὐστριακὴ πολιτικὴ ἐπέτυχεν· ὥστε ἐκ τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τῶν 25.000.000 κορωνῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀνήρχετο κατὰ τὰ πρὸ τῆς αὐτονομήσεως τῆς Ἀλβανίας ἔτη ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ εἰς τοὺς λιμένας τῆς Σκόδρας, τοῦ Δυρραχίου καὶ τοῦ Αὐλῶνος, 50%, ἤτοι τὸ ἥμισυ ἀκριβῶς (12½ ἑκατομ.) ν' ἀναλογοῦν εἰς τὸ αὐστριακὸν ἐμπόριον καὶ δὴ 7 ἑκατ. διὰ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ 5½ διὰ τὴν ἐξαγωγήν.

Ἡ τοιαύτη πολιτικὴ τῆς Αὐστρίας ἐν Ἀλβανίᾳ εἶχε τοῦτο τὸ κύριον πλεονέκτημα διὰ τὴν Ἰταλίαν, ὅτι εἰς τὰ ὑπ' αὐτῆς ἱδρυθέντα σχολεῖα ἐδιδάσκετο ὑποχρεωτικῶς ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα. Ὅτε δέ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 8ης δεκαετηρίδος τοῦ λήξαντος αἰῶνος, ἡ ἰταλικὴ πολιτική, ἐμπνεομένη ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς ἐξαπλώσεως ἐπὶ τῶν χωρῶν ἐκείνων, ἐφ' ὧν ἄλλοτε ἐξετείνετο ἡ ἀρχαία Ρώμη, μὴ τολμῶσα νὰ προκαλέσῃ εἰσέτι ζήτημα Τριπολίτιδος, πληγεῖσα δ' ἐξ ἄλλου διὰ τῆς συνθήκης τοῦ *Cas rel Said Bardo* τῆς 12 Μαΐου 1881 δι' ἧς ἡ Τύνις, ἐφ' ἧς ἔστρεφε βλέμμα κατακτητικόν, μετεβλήθη εἰς γαλλικὸν προτεκτοράτον, πρόσφατα δ' ἔχουσα τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐν Ἀδούῃ ἐκστρατείας της, ἔστρεψε τὴν προσοχήν της εἰς τὴν ἀντιπέραν τοῦ Ἀδρία ἀκτήν, εὗρεν ἔδαφος κατάλληλον, προπαρεσκευασμένον ἀσυναισθήτως ὑπὸ τῆς ἀντιπάλου της Αὐστρίας. Οὕτως ἤρχισεν ἐπίμονον καὶ συστηματικὴν πολιτικὴν ἱδρύουσα σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδασκον λαϊκοὶ—ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ αὐστριακά—, κατορθώσασα καὶ ἐν τῇ Ν. Ἀλβανίᾳ ἀκόμη νὰ προσελκύσῃ τὰ τέκνα τῶν Ὀρθοδόξων, οἵτινες, φοβούμενοι τὴν αὐστριακὴν προπαγάνδαν, προθύμως ἀπέστελλον αὐτὰ εἰς τὰ ἰταλικὰ σχολεῖα. Παραλλήλως πρὸς τὴν τοιαύτην σχολικὴν πολιτικὴν συνεβάδιζε καὶ ἄλλη παντὸς εἴδους: ὁλονὲν τὰ ἰταλικὰ προξενεῖα ἐπληθύνοντο, ἱδρύετο ἐν Σκόδρᾳ ἐμπορικὸν Μουσεῖον, μετεωρολογικὸς σταθμός, θεραπευτήριον διὰ τοὺς ἀπόρους ἀσθενεῖς, εἰς δὲ τὰ Ἰωάννινα ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον. Ταυτοχρόνως δὲ ἐπεδίωξε παρὰ τῇ Ὑ. Πύλῃ νὰ ἐπιτύχῃ, ἂν μὴ τὴν ὁλοσχερῆ κατάργησιν, τοὐλάχιστον τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ αὐστριακοῦ προνομίου, τοῦ συνισταμένου εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ καθολικῶν προστασίαν.

Ἐκ παραλλήλου ἡ προσοχὴ τῆς ἰταλικῆς πολιτικῆς ἐστράφη καὶ εἰς τὴν σύναψιν ἐμπορικῶν σχέσεων καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μεταξὺ τῶν δύο ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς ναυτικῆς συγκοινωνίας. Καὶ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἐπέτυχε τὸ ἰταλικὸν ἐμπόριον νὰ ἐξουδετερώσῃ αἰσθητῶς τὸ αὐστριακὸν τοιοῦτον, ὅ,τι δέον ν' ἀποδοθῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῆς Ἰταλίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τοὺς λίαν εὐθηνοὺς ναύλους. Ὁποία δὲ ἀπεδίδετο σπουδαιότης εἰς τὴν δημιουργίαν στενῶν ἐμπορικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ἀλβανίας, ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς τὴν 19 Μαΐου 1906 ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου τῶν ἐν Μιλάνῳ συνελθόντων Ἰταλῶν ἐμπόρων καταρτισθείσης πράξεως διὰ τῆς ὁποίας «ἐν τῷ ζωτικωτάτῳ συμφέροντι τῆς Ἰταλίας» προετείνετο χάριν τῆς συσφίγξεως τῶν μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Ἀλβανίας οἰκονομικῶν δεσμῶν σειρὰ οἰκονομικῶν μέτρων.

Διὰ τῆς πολιτικῆς τὴν ὁποίαν ἠκολούθει γενικῶς ἡ Ἰταλία ἐν Ἀλβανίᾳ ἐσκόπει ἐν μὲν τῷ βορείῳ τμήματι αὐτῆς νὰ περιορίσῃ ἢ καὶ ἐξουδετερώσῃ τὴν αὐστριακὴν πολιτικήν, ἐν δὲ τῷ νοτίῳ τμήματι, δηλ. εἰς τὴν Βόρειον Ἤπειρον, νὰ ἐκτοπίσῃ τὴν ἑλληνικήν. Πρὸς τοῦτο ἐπενοήθη ἡ ἰδέα τῆς καλλιεργείας ἀλβανικοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος, ἐξ οὗ ἡ ἀρχὴ «ἡ Ἀλβανία εἰς τοὺς Ἀλβανούς», ἥτις ἔχει ἀναμφισβητήτως ἰταλικὴν τὴν καταγωγήν της. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἡ ἰταλικὴ πολιτικὴ ἐνεστερνίσθη τοὺς Κοτσοβλάχους, ἐπικαλουμένη τὴν ἰδέαν τῆς λατινικότητος. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου, διὰ τῆς δημιουργίας τουτέστιν ἰδίας κουτσοβλαχικῆς ἐθνικότητος, ὑπελόγιζεν ἡ ἰταλικὴ πολιτικὴ νὰ ἐπιτύχῃ εἶδός τι προστασίας ἐπ' αὐτῆς, ἀνάλογον πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναγνωρισθῆ εἰς τὴν Αὐστρίαν διὰ τοὺς καθολικοὺς καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν διὰ τοὺς Σλάβους. Ἀφορμὴν δὲ πρὸς ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τῶν Κουτσοβλάχων ὡς ἰδίας ἐθνικότητος ἔδωκεν ἡ σύλληψις κατὰ τὸ 1905 ὑπὸ τοῦ Βαλῆ Ὀσμὰν πασᾶ τῶν δύο Ρουμούνων ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν Balamasci καὶ Tacito, ἐκδοθέντος τότε τῇ ἐπεμβάσει τῆς Ἰταλίας τοῦ ἀπὸ 12|25 Μαΐου 1905 ἰραδὲ δι' οὗ ἀνεγνωρίζοντο οἱ Κουτσοβλάχοι ὡς ἰδία ἐθνικότης, δικαιούμενοι νὰ διατηρῶσιν ἴδια σχολεῖα καὶ ἰδίας ἐκκλησίας.

Ἡ τοιαύτη πολιτικὴ τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας ὠχυροῦτο ὄπισθεν τῆς ἀνάγκης τῆς διατηρήσεως τῆς ἰσορροπίας ἐν τῇ Ἀδριατικῇ θαλάσσῃ, τῆς ἀρχῆς l' equilibro adriatico, καὶ τοῦτο ὅπως παρασταθῇ ὅτι ἡ εἰς τὴν ἀντιπέραν τοῦ Ἀδρία ἀκτὴν ἰταλικὴ δρᾶσις ἀπετέλει ἀναγκαίαν ἄμυναν κατὰ τῆς ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν ἐνεργουμένης πολιτικῆς προπαγάνδας. Ἅμα δὲ ὡς ἐφάνη ὅτι ἡ τοιαύτη ἀρχὴ εὗρεν ἠχὼ εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἰταλίαν, παρέστη ἀνάγκη νὰ μεταστραφῇ αὕτη ἐπὶ τὸ ἰταλικώτερον, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς equilibro adriatico μετεφράσθη εἰς l' Adriatico mare nostro ἢ mare italiano Καὶ ὡς ἦτο ἑπόμενον ἡ ἀναγκαία ἄμυνα μετεβλήθη εἰς ἀναγκαίαν ἐπίθεσιν, τοῦ τύπου κυρίως πρωταγωνιστοῦντος καὶ ἀπειλοῦντος ὅτι ἡ Ἰταλία «οὐδέποτε θὰ ἠνείχετο νὰ ἐπικρατήσῃ ἐν Ἀλβανίᾳ ἄλλης τινὸς Δυνάμεως ἐπιρροὴ ἐκτὸς τῆς ἰδικῆς της» (Tribuna 8 Ἀπριλίου 1900). Ἡ Ἰταλία ζητοῦσα ὅπως ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καταστήσῃ ἑδραιοτέραν τὴν ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας θέσιν της, ἐπεδίωξε τὴν κατασκευὴν σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ τοῦ λιμένος τοῦ Αὐλῶνος διὰ τοῦ Ἐλβασὰν εἰς Μοναστήριον, ἥτις θὰ ἔβαινεν ἐπὶ τὰ ἴχνη τῆς καλουμένης *Ἐγνατίας ὁδοῦ*, δὲν ἐπραγματοποιήθη ὅμως αὕτη.

Ὁ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας ἀνταγωνισμός, καθιστάμενος ὁλονὲν ὀξύτερος, δὲν ἔφερεν οὐχ ἧττον αὐτὰς εἰς ῥῆξιν, λόγῳ τῆς τριπλῆς Συμμαχίας, τοὐναντίον δὲ διευκολύνθη μεταξὺ τῶν ἐν λόγῳ Δυνάμεων εἰδικὴ συνεννόησις, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐν Ἀλβανίᾳ συμφέροντα αὐτῶν. Ἡ πρώτη τοιαύτης φύσεως συνεννόησις χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1899 μεταξὺ τοῦ κόμματος Goluchowski καὶ τοῦ Visconta-Venosta, καθ' ἣν ἀπεφασίσθη καὶ ἀνεγνωρίσθη ἑκατέρωθεν ὡς ἀνάγκη ἡ διατήρησις τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ status quo, ἐπικληθεῖσα λόγῳ τοῦ τοιούτου «ἀρνητικοῦ» περιεχομένου της «protocolle de désintéressement», ὡς συνισταμένη εἰς «ὑποσχέσεις ἀπραξίας» (promessa di non fare).

Ὁ ἐπακολουθήσας ὅμως ἔκτοτε ἔκδηλος ἀνταγωνισμὸς τῶν δύο τούτων Δυνάμεων ἐν Ἀλβανίᾳ ἐπέβαλλε τὴν ἀνάγκην ἐξευρέσεως πληρεστέρας συνεννοήσεως· πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον συνηντήθησαν κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1901 ὁ Tittoni καὶ ὁ Goluchowski ἐν *Abbazia.* Κατὰ τὴν συνάντησιν ταύτην ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπὸ τῶν δύο ἀντιπροσώπων, ὅτι πρέπει νὰ παραμείνῃ ἐν ἰσχύϊ ἡ κατὰ τὸ 1899 τεθεῖσα βάσις ὡς πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας πολιτικὴν αὐτῶν, ἀναληφθείσης ταυτοχρόνως τῆς ἀμοιβαίας ὑποχρεώσεως ὅπως εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἤθελεν ἐπέλθει μεταβολή τις ὅσον ἀφορᾷ τὸ καθεστὼς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἐπιδιωχθῇ ἑκατέρωθεν ἡ αὐτονομία τῆς Ἀλβανίας. Αἱ ἐν Abbazia κατὰ τὸ 1904 ληφθεῖσαι ἀποφάσεις ἐδήλουν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς πολιτικῆς τοῦ non fare. Καὶ κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔτη τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον ἐπανειλημμένων ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα συνεννοήσεων. μεταξὺ τῶν δύο Δυνάμεων καὶ αὖθις ἐν *Abbazia* κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1905, ἐν *Desio, Racconigi* καὶ *Semmering* τὸν Αὔγουστον τοῦ 1907, ἐν *Salzburg* τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1908 ὡς καὶ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1910, ἐν *Τουρίνῳ* καὶ *Racconigi* κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐν *Πίζῃ* καὶ *San Rossore* κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1912 καὶ ἐν Abbazia πάλιν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1914.

Κατὰ τὸν Βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον αἱ ἐπὶ τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας βλέψεις τῆς Σερβίας, ζητούσης διέξοδον εἰς τὸ Ἀδριατικόν, καὶ τῆς Ἑλλάδος, ζητούσης νὰ καταλάβῃ τὴν *Β. Ἤπειρον* λόγῳ τῆς ἑλληνικότητος αὐτῆς, ἐματαιώθησαν λόγῳ ἀντιδράσεως τῶν δύο τούτων Δυνάμεων (λόγοι Ἰταλοῦ Πρωθυπουργοῦ 26 Μαΐου 1914: «ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐπιτρέπεται νὰ διαταραχθῇ ἡ ἀδριατικὴ ἰσορροπία εἰς βλάβην ἡμῶν καὶ πρὸς ὄφελος ἄλλης τινὸς Δυνάμεως εἴτε μικρὰ εἴτε μεγάλη εἶναι αὕτη»· διάβημα πρέσβεων Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας τὴν 5 Δεκεμβρίου 1912 εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν πρὸς ἀποτροπὴν καταλήψεως τοῦ Αὐλῶνος)· δὲν εἶχον ἄλλως οὐδὲ τὰς λοιπὰς Δυνάμεις ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ ἰδίᾳ τὴν Ρωσίαν (μυστικὴ ἔκθεσις Πάσιτς ἀπὸ 20 Ἰανουαρίου 1924, καθ' ἣν ὁ Τσάρος ἀποδέχεται τὴν ἰδέαν διεθνοῦς καταλήψεως τῆς Ἀλβανίας πρὸς ἀποφυγὴν μεμονωμένης αὐστροϊταλικῆς κατοχῆς).

Οὕτω πως ἐπεδιώχθη ἡ αὐτοτέλεια τῆς Ἀλβανίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Αὐστρία, ἔχουσαι ἐπίκουρον καὶ τὴν Γερμανίαν, ἐπεζήτουν νὰ προσδώσουν εὐρύτερα ὅρια, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ Ἑλλάς, ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιον ἐζήτουν ὅρια στενά, ὅπως ἐπεκτείνουν τὰ ἴδια αὐτῶν σύνορα. Ἡ *συνθήκη τοῦ Λονδίνου* (βλ. λ. Ἀθηνῶν συνθήκη) διὰ τοῦ ἄρθ. 3, περιωρίσθη ὅπως ἀναθέσῃ «τὴν φροντίδα τοῦ διακανονισμοῦ τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας καὶ πάντων τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν Ἀλβανίαν ζητημάτων» εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Κρατῶν τῶν ἓξ Μεγάλων Δυνάμεων, αἵτινες ἠσχολήθησαν μὲ τὰ διάφορα ζητήματα τῆς Ἀλβανίας διὰ τῆς ἐν Λονδίνῳ Πρεσβευτικῆς Συνδιασκέψεως.

Τὰ κύρια ζητήματα τῆς ἀπασχολήσεως τῆς Πρεσβευτικῆς Συνδιασκέψεως σχετικῶς μὲ τὴν Ἀλβανίαν ἦσαν: α) ἡ ὀργάνωσις τοῦ ἀρτιγεννήτου Κράτους, β) ἡ ὁροθεσία καὶ γ) ἡ ἐκλογὴ ἡγεμόνος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρῶτον ζήτημα, τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν διοίκησιν τουτέστι τῆς Ἀλβανίας, ἡ Πρεσβευτικὴ Συνδιάσκεψις προέβη εἰς τὴν σύστασιν «*Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς Ἐλέγχου*», ἀποτελεσθείσης ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ ἑνὸς τῆς Ἀλβανίας, μὲ ἐξουσίαν δεκαετοῦς διαρκείας, ἥτις εὐθὺς προέβη εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς χωροφυλακῆς ἐξ Ἀλβανῶν, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς ὡς ὀργανωτὰς ξένους ἀξιωματικούς.

Τὸ ζήτημα δὲ τῆς ὁροθεσίας τοῦ νέου Κράτους ἐπαρουσιάζετο τόσον ὅσον ἀφορᾷ τὴν βόρειον καὶ βορειοανατολικὴν πλευράν, ὅσον καὶ τὴν νότιον καὶ νοτιοανατολικὴν ὡς ἀδύνατον καθορισμοῦ, λόγῳ τῶν ἀξιώσεων τῶν δύο ὁμόρων Κρατῶν, Ἑλλάδος καὶ Σερβίας. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν καθορισμὸν τῶν νοτίων συνόρων, βλ. λ. Β. Ἤπειρος. Τὸ ζήτημα τοῦ καθορισμοῦ τῶν βορείων συνόρων τῆς Ἀλβανίας ἐνεφανίζετο ἔτι δυσχερέστερον, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ Σερβία δὲν παρεδέχετο νὰ παραιτηθῇ τῶν χωρῶν ἐκείνων, τὰς ὁποίας ἡ Αὐστρία ἦτο διατεθειμένη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ὡς ἔχουσα ἀπόλυτον ἀνάγκην ἐξόδου εἰς τὴν Ἀδριατικήν. Εἰς τοῦτο δὲ τὸ σημεῖον ἡ Αὐστρία ἐφάνη ὑποχωρητική, προθυμοποιηθεῖσα νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν Σερβίαν διὰ διεθνοῦς συμφωνίας ἐμπορικὴν διέξοδον εἰς τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν. Τὴν πρότασιν δὲ ταύτην ἐφαίνετο ἀποδεχομένη καὶ ἡ Ρωσία.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλα ζητήματα ὁροθεσίας ἔφερον εἰς ἀντίθεσιν τὴν Αὐστρίαν καὶ Σερβίαν, οὐδεμιᾶς τούτων ἐννοούσης νὰ ὑποχωρήσῃ. Μεταξὺ ἄλλων τὸ ζήτημα τοῦ χωρίου *Διάκοβα*, τὸ ὁποῖον ἠξίου δι' ἑαυτὴν ἡ Σερβία καὶ τὸ ὁποῖον ἡ Αὐστρία ὑπεστήριξεν ὅτι ἔπρεπε νὰ παραχωρηθῇ εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἀπησχόλησε περισσότερον παντὸς ἄλλου τὴν Συνδιάσκεψιν, ὀλίγου δεῖν δὲ ἔφερεν εἰς τὴν διάλυσιν τῆς Συνδιασκέψεως καὶ ἐγίνετο ἀφορμὴ διεθνῶν περιπλοκῶν. Οὐδεμία τῶν δύο Δυνάμεων ἐδέχετο νὰ ὑποχωρήσῃ, ἡ δὲ Ρωσία οὐδόλως ἐπροθυμοποιεῖτο νὰ ἐπέμβῃ ὑπὲρ τῆς Αὐστρίας, ἥτις μετὰ πολλὰς ἑβδομάδας ἠναγκάσθη νὰ δηλώσῃ ὅτι παραιτεῖται τῆς Διάκοβας, ὑπὸ τὸν ὅρον

Digitized by Google

ὅπως διακοποῦν αἱ ἐχθροπραξίαι,—αἵτινες ἐξηκολούθουν εἰσέτι — ἐκ μέρους τοῦ Μαυροβουνίου ἐναντίον τῆς Σκόδρας, τὴν ὁποίαν ἡ Αὐστρία εἶχεν ἀποφασίσει νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἐκ μέρους δὲ τῆς Ἀγγλίας ἐδηλώθη διὰ τοῦ ἐπι τῶν Ἐξωτερικῶν της ὑπουργοῦ Ἔδουαρδ Γκρέϋ, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς Σκόδρας θὰ ἐκανονίζετο κοινῇ ἀποφάσει τῶν Δυνάμεων καὶ συνεπῶς «ἡ συνέχισις τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων διὰ τὴν Σερβίαν καὶ τὸ Μαυροβούνιον ἀπέβαινε ματαία, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ καὶ ἐγκληματική».

Τοιαύτην ὅμως λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς Σκόδρας δὲν ἀπεδέχετο οὔτε ἡ Σερβία, οὔτε τὸ Μαυροβούνιον, ἐκ μέρους τῶν ὁποίων ὑπεστηρίζετο ὅτι ἂν ἐλύετο ἡ πολιορκία τῆς πόλεως ταύτης, οἱ Τοῦρκοι θὰ μετέφερον τὰς διαθεσίμους δυνάμεις των ἐκεῖθεν εἰς ἄλλο τμῆμα τοῦ μετώπου. Συνεχισθείσης τῆς πολιορκίας ἡ Σκόδρα περιήρχετο τέλος κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον εἰς τὸ Μαυροβούνιον. Τοῦτο κατετάραξε πάντας τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν Πρεσβευτικὴν Συνδιάσκεψιν, λόγῳ τῶν γεγονότων τὰ ὁποῖα ἦσαν δυνατὸν νὰ προκληθοῦν ἐκ μέρους τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἔσπευσε νὰ προτείνῃ ὅπως διὰ κοινοῦ διαβήματος τῶν Μ. Δυνάμεων ἀπαιτηθῇ ἀπὸ τὸ Μαυροβούνιον ἡ ἐκκένωσις τῆς Σκόδρας. Τὴν πρότασιν ταύτην τῆς Αὐστρίας ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποδεχθοῦν ὅλαι αἱ ἄλλαι Δυνάμεις, φοβούμεναι μονομερῆ ἐπέμβασιν ταύτης ὅπως καταλάβῃ στρατιωτικῶς τὴν Σκόδραν, ἀλλ' ὅλαι αἱ προσπάθειαι ὅπως πεισθῇ τὸ Μαυροβούνιον καὶ ἐκκενώσῃ αὐτὴν ἀπέβησαν εἰς μάτην κατ' ἀρχάς, βραδύτερον ὅμως πρὸ τῶν ἀπειλῶν ἀποβιβάσεως συμμαχικῶν στρατευμάτων καὶ ναυτικῆς ἐπιδείξεως, ἠναγκάσθη ὁ βασιλεὺς Νικόλαος νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἐν μέσῳ τοιούτων καὶ τοσούτων δυσχερειῶν ἐξηκολούθουν αἱ ἐργασίαι τῆς Συνδιασκέψεως, ἥτις τέλος τὴν 13 Αὐγούστου ἔπαυσε συνερχομένη, χωρὶς ν' ἀποπερατώσῃ οὐδ' αὐτὸν τὸν καθορισμὸν τῶν πρὸς βορρᾶν καὶ βορειοανατολικῶς κειμένων συνόρων τῆς Ἀλβανίας, τὸ ἀκαθόριστον τῶν ὁποίων ἐκράτησε μέχρι τῆς ἑπομένης τοῦ παγκοσμίου πολέμου.

Ἕτερον ζήτημα μὲ τὸ ὁποῖον ἠσχολήθη ἡ Πρεσβευτικὴ Συνδιάσκεψις ἀναφορικῶς πρὸς τὴν Ἀλβανίαν ἦτο ὁ καθορισμὸς τοῦ πολιτεύματος τοῦ νέου Κράτους καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἡγεμόνος. Πράγματι τὴν 29 Ἰουλίου 1913 αἱ Δυνάμεις ἀνακηρύσσουν τὴν Ἀλβανίαν εἰς «*Αὐτόνομον Ἡγεμονίαν*», ἐπιπροσθέτως δὲ ἐκηρύσσετο τὸ ἔδαφος αὐτῆς οὐδέτερον, καὶ ἡ τοιαύτη οὐδετερότης αὐτῆς ἐτίθετο ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν ἐξ Δυνάμεων. Ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως ἡ τοιαύτη διαρκὴς οὐδετερότης οὐδέποτε ἐγένετο σεβαστὴ — οὐδ' αὐτὴ ἡ Ἀλβανία ἐζήτησε νὰ ἐπωφεληθῇ αὐτῆς ἀναμιχθεῖσα εἰς τὸν παγκόσμιον πόλεμον — ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς ἀπὸ 26 Ἀπριλίου 1915 μυστικῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου, περὶ ἧς κατωτέρω, ὅ,τι ἠρνήθη ἐξ ἄλλου νὰ παραδεχθῇ καὶ αὐτὴ ἡ Ἀλβανία ὅτε ᾐτήσατο ὅπως καταστῇ μέλος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἀποκρούουσα οὕτω πως πᾶσαν τοιαύτης φύσεως διεθνῆ αὐτῆς ὑποχρέωσιν, καὶ θεωροῦσα ὡς «*ἀποσβεσθὲν*» πᾶν ἐκ τῆς διαρκοῦς οὐδετερότητος δυνάμενον νὰ προκύψῃ εἰς βάρος αὐτῆς καθῆκον.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ λοιπὰ πρὸς τὴν Ἀλβανίαν σχετιζόμενα ζητήματα ἡ Πρεσβευτικὴ Συνδιάσκεψις ἤρχισε σχετικὰς βολιδοσκοπήσεις πρὸς ἐξεύρεσιν τοῦ καταλλήλου ἡγεμόνος. Πλεῖστοι ὑπῆρξαν οἱ μνηστῆρες τοῦ Ἀλβανικοῦ Στέμματος. Ἐκ μέρους τῆς Αὐστρίας ἐπροτάθη ὁ Πρίγκιψ Moritz τοῦ Schaumburg-Lippe καὶ ὁ δοὺξ τοῦ Urach, ἐκ μέρους τῆς Ἰταλίας ὁ Πρίγκιψ Φουὰδ τῆς Αἰγύπτου, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἀπέκλινε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας. Ἐκ παραλλήλου ἀνεφάνησαν ὡς ὑποψήφιοι καὶ ὁ Πρίγκιψ Βίκτωρ Ναπολέων ὡς καὶ ὁ *Πρίγκιψ τοῦ Βὴδ*, ὅστις τότε ἦτο διοικητὴς τοῦ 3ου Συντάγματος τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, συγγενεύων μάλιστα πρὸς τὴν Βασιλικὴν Οἰκογένειαν τῆς Ρουμανίας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ ἐπῆλθεν ἐν τέλει συμφωνία, παρὰ τὴν ἀρνητικὴν ἀντίδρασιν τῆς Γερμανίας, ἥτις δὲν ἔσπευσε ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν τοιαύτην ἐκλογήν. Ἐκ μέρους τοῦ οὕτω πως ἐκλεγέντος Πρίγκιπος τοῦ Βὴδ ὡς ἡγεμόνος (ἀλβανιστὶ *Μπρὲντ*) τῆς Ἀλβανίας προεβλήθησαν δύο ἀξιώσεις διὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Ἀλβανικοῦ Στέμματος: α) νὰ προηγηθῇ ἡ διὰ δημοψηφίσματος ἐκλογὴ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀλβανικοῦ Λαοῦ καὶ β) νὰ τοῦ παρασχεθῇ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν οἰκονομικῶν ἀναγκῶν τοῦ νέου Κράτους.

Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἀξίωσις αὐτοῦ ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος, τῆς ἐνεργείας δημοψηφίσματος ἀναβληθείσης διὰ τὸ μέλλον. Ἀλλὰ καὶ ἡ δευτέρα αὐτοῦ ἐπιθυμία παρέμεινεν ἀνεκπλήρωτος. Ἡ Γερμανία ἠρνήθη πᾶσαν χρηματικὴν ἐπιχορήγησιν. Ἡ ἀπόπειρα, ἐξ ἄλλου, συνάψεως διεθνοῦς δανείου προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀντίδρασιν τῶν Δυνάμεων, τὴν προελθοῦσαν λόγῳ τοῦ μεταξύ των ὑφισταμένου ἀνταγωνισμοῦ καὶ μέχρι τέλους δὲν κατέστη δυνατὸν ν' ἀρθοῦν αἱ δυσχέρειαι ἱδρύσεως Ἀλβανικῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Οὕτω, αἱ συνθῆκαι ὑφ' ἅς, παρὰ τὴν μὴ ἐκπλήρωσιν τῶν αἰτημάτων του, ἀπεδέχετο ν' ἀναλάβῃ ὁ πρίγκιψ τοῦ Βὴδ τὸ στέμμα ἦσαν ὄντως τραγικαί. Πρὶν ὅμως κατέλθῃ εἰς Ἀλβανίαν ἐπεσκέφθη τὰς πρωτευούσας τῶν Μ. Δυνάμεων, ὅ,τι ὑπῆρξεν ἀφορμή, πράγματι, ὅπως διαλυθοῦν παρεξηγήσεις καὶ διαφωνίαι τινές, χωρὶς ὅμως ἐν Βιέννῃ καὶ Ρώμῃ ν' ἀρθοῦν καὶ αἱ ἀμφιβολίαι περὶ τοῦ ἂν ὄντως ὁ ἐκλεγεὶς ἡγεμὼν ἦτο τὸ ἐνδεδειγμένον πρόσωπον. Ἐξ Ἰταλίας, ἐπιβιβασθεὶς αὐστριακοῦ πολεμικοῦ, τῇ τιμητικῇ συνοδείᾳ ἰταλικοῦ τοιούτου, ἔφθασεν ὁ Μπρὲντ καὶ ἀπεβιβάσθη τὴν 22 Φεβρουαρίου 1913 εἰς Δυρράχιον.

Ἡ ἐν Ἀλβανίᾳ κατάστασις καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ πρίγκιψ τοῦ Βὴδ ἀπεβιβάζετο ἦτο ἀληθῶς ὑπέρ ποτε καὶ ἄλλοτε ἀνώμαλος. Ἡ ὕπαρξις τῆς «*Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς Ἐλέγχου*», ἡ ὁλονὲν ἐντεινομένη διάστασις μεταξὺ αὐστριακοῦ καὶ ἰταλικοῦ ἀντιπροσώπου, ἡ καθοδήγησις τοῦ ἡγεμόνος ὑπὸ Ἰταλοῦ συμβούλου, ἡ ῥῆξις μεταξὺ τῶν Ὁλλανδῶν καὶ Ἰταλῶν ἀξιωματικῶν, ἡ ἀποστασία τοῦ Ἐσσὰτ Πασᾶ (ὅστις συλλαμβάνεται καὶ ἐκδιώκεται εἰς Ἰταλίαν), πάντα ταῦτα δὲν ἀπετέλουν ἐνδείξεις σταθερότητος τοῦ θρόνου ἐφ' οὗ ἀνήρχετο ὁ νεοεκλεγεὶς ἡγεμών. Ταυτοχρόνως ἡ ἐπανάστασις τῶν Βορειοηπειρωτῶν καὶ ἡ ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Ἀλβανίᾳ ἐκραγεῖσα ἐπανάστασις τῶν χωρικῶν ἐδυσχέραναν ἔτι μᾶλλον τὴν θέσιν αὐτοῦ. Τὰ γεγονότα τῆς Νοτίου Ἀλβανίας βλ. ἐν λ. Β. Ἤπειρος. Ἡ τῶν χωρικῶν ὅμως ἐπανάστασις προσέλαβεν ἐντὸς ὀλίγου τοιαύτην ἔντασιν, ὥστε ὁ ἡγεμὼν Βὴδ ἠναγκάσθη νὰ ἀπευθύνῃ ἔκκλησιν προς τὰς Μ. Δυνάμεις καὶ τὴν Ρουμανίαν ἥτις ηὐνόει τὰ τοῦ νέου Κράτους, ζητῶν τὴν ὑλικὴν καὶ οἰκονομικὴν αὐτῶν ἀρωγὴν ὅπως ἐμπεδώσῃ τὴν τάξιν εἰς τὴν ἀναρχουμένην χώραν. Δυστυχῶς ἐλάχιστοι μόνον ἐθελονταὶ ἔσπευσαν ἐξ Αὐστρίας καὶ Γερμανίας. Τὴν 21 Ἰουλίου 1914 ὁ Κεμὰλ Βέης, «ὡς πρόεδρος τοῦ εἰσέτι πιστοῦ εἰς τὸν ἡγεμόνα παραμένοντος πληθυσμοῦ τῆς Αὐλῶνος», ἀπήτησεν ὅπως τὴν Κυβέρνησιν ἀναλάβῃ προσωρινῶς ἡ «Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἐλέγχου». Ἡ ἐξέλιξις ὅμως τῶν γεγονοτων ἐμφανίζει πλέον προβληματικὴν τὴν θέσιν τοῦ πρίγκιπος τοῦ Βὴδ καὶ πρὸ τοῦ ἐνδεχομένου τῆς διὰ κινδύνων δραπετεύσεως ἀναγκάζεται, μετ' ἀγῶνα κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ὃν διηύθυνεν αὐτὸς οὗτος, τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1914 νὰ ἐπιβιβασθῇ καὶ αὐτος ἐπὶ τοῦ ἰταλικοῦ πολεμικοῦ, ἔνθα εἶχε ἐπιβιβάσει πρὸ ἡμερῶν τὴν οἰκογένειάν του καὶ ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Βενετίαν.

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἀναρχίας διετέλει ἡ Ἀλβανία καθ' ἣν ἐποχὴν εἶχεν ἤδη ἀρχίσει ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. Σὺν τῇ ἀναχωρήσει τοῦ Βὴδ, διελύθη τὸ ἐν Δυρραχίῳ Διπλωματικὸν Σῶμα, τῶν διερμηνέων μόνον παραμεινάντων εἰς τὰς πρεσβείας, ἐκλογαὶ δὲ Γερουσίας προεκηρύχθησαν. ἥτις λόγῳ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐξελέγη οὐδεμίαν ἰσχὺν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ, ὁ δὲ Ἐσσὰτ πασᾶς ἐπανερχόμενος ἐξ Ἰταλίας ἐγκαθίσταται ὡς ὑπερτάτη ἀρχή, ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ Πρωθυπουργοῦ.

Ἐνῷ εἰσέτι ὁ Βὴδ εὑρίσκετο εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἡ Ἰταλία προέβη, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἰσήρχετο εἰς τὴν Β. Ἤπειρον, εἰς τὴν κατάληψιν τῆς νήσου Σάσωνος, ἐγκαταστήσασα ταυτοχρόνως ὑγειονομικὸν σταθμὸν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Αὐλῶνος, τὸν ὁποῖον καὶ κατέλαβε τὴν 12/25 Δεκεμβρίου 1914 στρατιωτικῶς τῇ ἐπινεύσει τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως. Ἡ Αὐστρία, ἂν καὶ οὐδόλως ἐθεώρει τὴν πρᾶξιν ταύτην τῆς Ἰταλίας ἱκανοποιητικὴν καὶ συμφέρουσαν δι' αὐτήν, ὡς περιπεπλεγμένη εἰς τὸν παγκόσμιον πόλεμον οὐδεμίαν ἀντίρρησιν προέβαλεν. Ἡ τοιαύτη κατοχὴ τοῦ Αὐλῶνος, ὡς ἐτονίζετο εἰς τηλεγράφημα τῆς 12 Φεβρουαρίου 1915 τοῦ Σονίνο πρὸς τὸν Δοῦκα Ἀβάρνα, ἐγένετο ὑπὸ τὸν τύπον τῆς προσωρινότητος χάριν «περιφρουρήσεως τῶν ἐν Λονδίνῳ ἀποφάσεων» αἵτινες «ἐξηκολούθουν οὖσαι ἔγκυροι καὶ ὑποχρεωτικὰ» καὶ πρὸς περιφρούρησιν τῶν ὁποίων «μόνη ἡ Ἰταλία, ἅτε δύναμις οὐδετέρα, διετέλει ἐν θέσει νὰ προνοήσῃ», ὅτι «ἐξηγεῖ καὶ δικαιολογεῖ διατὶ οὐδαμόθεν ἠγέρθησαν ἀντιρρήσεις, ὅτε κατελάβομεν προσωρινῶς τὴν Σάσωνα καὶ τὸν Αὐλῶνα, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ προφυλάξωμεν τὰ σπουδαῖα ταῦτα ἀλβανικὰ μέρη ἀπὸ γεγονότων, ἅτινα ἤθελον προκαλέσει σοβαρὸν διεθνῆ ἀντίκτυπον». Τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα ὑπαινίσσεται ἐν τῷ τηλεγραφήματι τούτῳ ὁ Σονίνο συνδέονται μὲ τὸ κίνημα τῆς Β. Ἠπείρου.

Ὀλίγον βραδύτερον ἡ Ἰταλία πρὶν εἰσέλθῃ εἰς τὸν πόλεμον, δυνάμει τῆς ἀπὸ 26 Ἀπριλίου 1915 *μυστικῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου*, ἐπέτυχε (ἀναδεχθεῖσα προηγουμένως διὰ τοῦ ἄρθρ. 7 τῆς αὐτῆς συνθήκης «τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἀντιταχθῇ, ἐν περιπτώσει σχηματισμοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ μικροῦ οὐδετέρου Κράτους, εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ἣν θὰ εἶχον ἡ Γαλλία, ἡ Μεγάλη Βρεττανία καὶ ἡ Ρωσία νὰ διανείμωσι μεταξὺ τοῦ Μαυροβουνίου, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ἑλλάδος τὰ βόρεια μεσημβρινὰ παραμεθόρια τῆς Ἀλβανίας») νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑπὲρ αὐτῆς τὸν Αὐλῶνα μετὰ τῆς ἐνδοχώρας του καὶ τὴν ἐπὶ τῆς λοιπῆς Ἀλβανίας ἐγκαθίδρυσιν ἰταλικοῦ προτεκτοράτου. Πράγματι δὲ τὴν 3 Ἰουνίου 1917, «ἔνδοξον ἐπέτειον τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ φιλελευθέρου Συντάγματος εἰς Ἰταλίαν», καθ' ἃ ἀναφέρει ἡ τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας προκήρυξις τοῦ ἀντιστρατήγου Ὑακίνθου Φερέρο πρὸς τοὺς «Ἀλβανικοὺς πληθυσμούς», προεκηρύσσετο «ἐντολῇ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ» ἡ ἵδρυσις ἰταλικοῦ προτεκτοράτου ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας, ἡ ἕνωσις «πασῶν τῶν ἀλβανικῶν χωρῶν» καὶ ἡ ἀνεξαρτησία αὐτῶν «ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας» Εἰς τὴν αὐτὴν προκήρυξιν ἐδίδοντο πρὸς τοὺς Ἀλβανοὺς ὑποσχέσεις βίου ἐλευθέρου, λειτουργίας φιλελευθέρων θεσμῶν, ἀνεξαρτησίας αὐτῶν, ὥστε νὰ παύσουν νὰ θεωροῦνται «ἐξόριστοι ἢ ὑπὸ κατοχὴν ξένων, γενναιοδώρων εἰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ τυραννικῶν καὶ ἀπίστων εἰς τὴν πραγματικότητα». Ἐν συνεχείᾳ ὑπενθυμίζοντο οἱ δεσμοὶ οἵτινες συνδέουν τοὺς Ἀλβανοὺς πρὸς τὸν «ρωμαϊκὸν πολιτισμὸν» καὶ «πόσον κοινὰ εἶναι τὰ συμφέροντά μας εἰς τὴν θάλασσαν ἐκείνην ἥτις μᾶς χωρίζει καὶ μᾶς συνδέει ταυτοχρόνως», προσκαλουμένων ὅλων νὰ ὁρκισθοῦν «πίστιν εἰς τὸ καθεστὼς ἐλευθέρας Ἀλβανίας ὑπὸ τὴν ἰταλικὴν προστασίαν καὶ φιλίαν».

Ἡ πρᾶξις αὕτη τῆς Ἰταλίας προεκάλεσε τὴν ἔντονον διαμαρτυρίαν τῆς Σερβίας, τῆς ὁποίας τὰ ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τῆς Ἀλβανίας συμφέροντα παρεβλάπτοντο αἰσθητῶς καὶ ἥτις ἀπήντησε διὰ τοῦ ἀπὸ 7 Ἰουλίου «*Προγράμματος τῆς Κερκύρας*», καθ' ὃ ἔδει «πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος τῶν δικαιωμάτων νὰ παραμείνῃ ἡ Ἀδριατικὴ θάλασσα ἐλευθέρα εἰς ὅλα τὰ Κράτη» (ἄρθρ. 10).

Τὸ «*Πρόγραμμα τῆς Κερκύρας*» ὑπῆρξε τὸ προμήνυμα τῆς Σερβίας διὰ τὴν στάσιν ἣν αὕτη θὰ ἠκολούθει τὴν ἑπομένην τοῦ πολέμου σὺν τῇ νίκῃ τῆς Ἀντάντ. Καὶ ὄντως, ἡ λῆξις τοῦ πολέμου διὰ τῆς ἥττης τῆς Δυαδικῆς Μοναρχίας μετέβαλεν αἰσθητῶς τὴν κατάστασιν καὶ ἀποτόμως ὁ πρὸ τοῦ πολέμου ἰταλοαυστριακὸς ἀνταγωνισμὸς μετεβλήθη εἰς ἰταλοσερβικὸν ὀξύτητος οὐχὶ τῆς συνήθους, ὁ ἀντίκτυπος τῆς ὁποίας ἐξεδηλώθη καὶ εἰς αὐτὸ τὸ *Συμβούλιον* (τῶν πρωθυπουργῶν) *τῶν Παρισίων*. Ἡ Ἰταλία ἀπήτησε τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου τῆς 26 Ἀπριλίου 1915 εἰς αὐτὴν ὑποσχεθέντων, εἰς ὅ,τι ἡ Γιουγκοσλαβία ἀντετάχθη, ἔχουσα ἐμμέσως συμφώνους καὶ τὰς ἄλλας Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐφαίνοντο διατεθειμέναι νὰ ἀναγνωρίσουν τὰς ἀξιώσεις τῆς Ἰταλίας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἠνάγκασε τὴν Ἰταλίαν νὰ προκαλέσῃ ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς Γιουγκοσλαβίας συνεννόησιν ἥτις καὶ ἐπετεύχθη διὰ τῆς *συνθήκης τοῦ Ραπάλλο* τῆς 12 Νοεμβρίου 1920, δι' ἧς ἡ Ἰταλία ἀνέλαβε μεταξὺ ἄλλων τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας προτεκτοράτου της, ὑποχρέωσιν ἣν ἀνέλαβε καὶ διὰ τοῦ προκαταρκτικοῦ πρωτοκόλλου τῶν Τυράννων, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνεγράφετο: «Ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις, ἵνα παράσχῃ δείγματα τοῦ πρὸς τὴν Ἀλβανικὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ Αὐλῶνος καὶ τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα τῆς Ἀλβανίας σεβασμοῦ της, θὰ διατάξῃ τὴν εἰς τὴν πατρίδα των ἐπάνοδον τῶν ἐν Αὐλῶνι, τῇ ἀκτῇ αὐτῆς καὶ τῇ λοιπῇ Ἀλβανίᾳ ἐγκατεστημένων σήμερον Ἰταλικῶν στρατευμάτων».

Ἡ τοιαύτη παραίτησις τῆς Ἰταλίας ὀφείλει ν' ἀποδοθῇ καὶ εἰς πίεσιν ἣν ἐξήσκησαν ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Τζιολίττι οἱ Ἰταλοὶ σοσιαλισταί, ἰδίως μετὰ τὴν κατὰ τῶν ἀποχωρούντων ἰταλικῶν στρατευμάτων ἐπίθεσιν ἐν Αὐλῶνι ἐκ μέρους ἀλβανικῶν φυλῶν. Ὑπεραμυνόμενος τότε τῆς πολιτικῆς τῆς Ἰταλίας, ὅπως μὴ ἐκκενώσῃ τὸν Αὐλῶνα, ὁ Τζιολίττι προέβαλεν ὡς ἐπιχείρημα ὅτι «ἐὰν ἡ Ἰταλία ἐκκενώσῃ τὸν Αὐλῶνα, θὰ προκύψῃ ὁ κίνδυνος ὅπως *ἄλλη τις Δύναμις* καταλάβῃ τὴν σπουδαίαν ταύτην θέσιν, διότι ἡ Ἀλβανία δὲν εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυρὰ ὅπως ὑπερασπίσῃ αὐτήν. Μόνον ὅταν βραδύτερον ἰσχυροποιηθῇ καὶ παγιωθῇ τὸ ἀλβανικὸν Κράτος, θὰ δύναται ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις, ἥτις θὰ διοικῇ τότε τὴν χώραν ταύτην, νὰ συζητήσῃ τὸ ζήτημα τοῦτο».

Διαρκοῦντος τοῦ παγκοσμίου πολέμου, τὸ ἔδαφος τῆς Ἀλβανίας, ἧς τὰ ὅρια παρέμενον εἰσέτι ἀκαθόριστα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς νότον, καὶ πρὸς βορρᾶν ὅσον ἀφορᾷ τὴν γραμμὴν ἀπὸ τῆς πόλεως Δίβρης μέχρι τοῦ Ντρὶν-ἰ-Ζί, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς πρὸς χάραξιν, ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν ἀποφάσεων τῆς Πρεσβευτικῆς Συνδιασκέψεως τοῦ Λονδίνου, τῶν πρὸς βορρᾶν καὶ βορειοανατολικῶς κειμένων συνόρων τῆς Ἀλβανίας διορισθείσης ὁροθετικῆς Ἐπιτροπῆς, παρεβιάσθη ὑφ' ὅλων σχεδὸν τῶν γειτόνων του. Τὸ πρῶτον μὲν ὑπὸ τῶν Σέρβων, διὰ λόγους ἀμύνης, ὅπως ὑπεστήριξεν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Γιουγκοσλαβίας Γιοβάνοβιτς κατὰ τὴν συνεδρίασιν αὐτοῦ τῆς 25 Ἰανουαρίου 1921, οἵτινες κατέλαβον κατὰ μῆνα Μάϊον τοῦ 1915 τὴν πρὸς δυσμὰς τοῦ ποταμοῦ Ντρὶν-ἰ-Ζὶ στρατηγικὴν γραμμήν, ἥτις διήκει μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, τὸ διαμέρισμα πρὸς βορρᾶν τοῦ Ντρὶν-ἰ-Μπραντὲ καὶ ὁλόκληρον τὸ λεκανοπέδιον τῆς λίμνης Ὀχρίδος, ἣν καὶ διετήρησαν μέχρι τῆς ἐπιθέσεως τῶν αὐ-

Digitized by Google

στρογερμανικῶν στρατευμάτων, ἅτινα ἐξετόπισαν ἐκεῖθεν τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις αὐτῶν. Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκεῖθεν τοῦ ἐχθροῦ καὶ τήν, διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἀλβανίας, εἰς τὴν ὡς ἄνω γραμμὴν ἐγκατάστασιν καὶ πάλιν τῶν σερβικῶν στρατευμάτων, ταῦτα, κατόπιν διαταγῆς τῶν ἐν Ἀνατολῇ συμμαχικῶν στρατευμάτων, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς θέσεις ταύτας, καθ' ὅσον ἡ ἐν λόγῳ γραμμὴ ἔδει κατ' ἀπόφασιν τοῦ Ἀνωτάτου Πολεμικοῦ Συμβουλίου νὰ παραχωρηθῇ εἰς τὴν ἰταλικὴν κατοχήν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου ἡ Γιουγκοσλαβία ἐξηκολούθει κατέχουσα σημαντικὸν τμῆμα τοῦ ἀλβανικοῦ ἐδάφους ἐκ τοῦ ὑπὸ τῆς ἐν Λονδίνῳ Συνδιασκέψεως τῶν Πρεσβευτῶν εἰς τὸ νεογέννητον Κράτος παραχωρηθέντος.

Ἐξ ἄλλου καὶ τὰ πρὸς νότον (ὑποθετικὰ) σύνορα τῆς Ἀλβανίας παρεβιάσθησαν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ 1915, λαβούσης ἐντολὴν νὰ καταλάβῃ τὴν Β. Ἤπειρον, ὁπόθεν μετὰ ἓν ἔτος ἰταλογαλλικὰ στρατεύματα ἐξεδίωξαν ἐκεῖθεν τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις. Κατὰ Μάϊον ὅμως τοῦ 1920 προκειμένου ὁ γαλλικὸς στρατὸς νὰ ἐκκενώσῃ τὸ διαμέρισμα τῆς Κορυτσᾶς, κατόπιν προηγουμένης συμφωνίας μετὰ τῶν ἁρμοδίων Κυβερνήσεων, ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῷ καὶ αὖθις ἑλληνικὴ στρατιωτικὴ δύναμις (εἰδικῶς περὶ αὐτῶν βλ. λ. **Β Ἤπειρος**). Πρὸ τῆς τοιαύτης ὅμως ἐκ νέου εἰσόδου τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων συνωμολογήθη μεταξὺ ἑλληνικῆς καὶ ἀλβανικῆς Κυβερνήσεως ἡ ἀπὸ 15 Μαΐου 1920 σύμβασις τῆς Καπετσίστης, δυνάμει τῆς ὁποίας ὡρίζετο ὅτι «τὰ δύο συμβαλλόμενα μέρη ὑπόσχονται ἐξ ἴσου ὅτι θὰ συμμορφωθῶσι μὲ τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνδιασκέψεως ἥτις θὰ καθορίσῃ ὁριστικῶς τὴν γραμμὴν τῶν ὁρίων». Οὕτως ἡ Ἀλβανία καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου παρέμεινε γεωγραφικῶς ἀκαθόριστος, οὐδεμιᾶς ὁριστικῆς διευθετήσεως γενομένης εἰσέτι τῶν ὁροθετικῶν αὐτῆς γραμμῶν.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον εἰργάζετο ἐν Παρισίοις ἡ Συνδιάσκεψις τῆς εἰρήνης, ἡ Ἀλβανία κατ' ἐπανάληψιν ἀπετάθη εἰς αὐτὴν καὶ δι' ὑπομνημάτων περὶ τῶν διεκδικήσεών της ἐζήτει τὸν καθορισμὸν τῶν ἐδαφικῶν συνόρων της. Ἡ δὲ Συνδιάσκεψις θεωροῦσα τὰ ὑπὸ τῆς Ἀλβανίας διεκδικούμενα ἐδάφη ὡς περιεχόμενα εἰς τὴν «κατηγορίαν τῶν διαμφισβητουμένων διαμερισμάτων» ἐπελήφθη τοῦ καθορισμοῦ αὐτῶν. Ἤδη ἡ «*Ἐπιτροπὴ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ἀλβανικῶν ὑποθέσεων*» ἐργασθεῖσα ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἰουλίου Καμπὼν συνέτασσεν ἔκθεσιν πρὸς τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον, ἐν ᾗ ἀπεφαίνετο περὶ τῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας μεθοριακῆς γραμμῆς, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἄμεσοι διαπραγματεύσεις εἶχον ἀρχίσει μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας, ὅσον ἀφορᾷ τὸν καθορισμὸν τῆς μεσημβρινῆς μεθορίου τῆς Ἀλβανίας, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις συνομολογηθεῖσαν συμφωνίαν μεταξὺ Βενιζέλου—Τιτόνι τὴν 29 Ἰουλίου 1919.

Καθ' ἣν δὲ ἐποχὴν τὸ ζήτημα τοῦ καθορισμοῦ τῶν ἀλβανικῶν συνόρων ἀπησχόλει εἰσέτι τὴν Συνδιάσκεψιν, ἡ Ἀλβανία ὑπέβαλεν αἴτησιν εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν ὅπως καταστῇ μέλος αὐτῆς. Τὸ ζήτημα παρεπέμφθη εἰς τὴν 5ην Ἐπιτροπήν, εἰς τὴν συνεδρίαν τῆς 4 Δεκεμβρίου 1920 τῆς ὁποίας ὁ Λόρδος Σέσιλ, ὡς εἰσηγητὴς τῆς ἁρμοδίας ὑποεπιτροπῆς, ἂν καὶ ἐδήλου ὅτι «τὸ καθεστὼς ταύτης δὲν ἔχει ἀκόμη καθορισθῇ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων» καὶ ὅτι τὰ ὅρια τῆς Ἀλβανίας «δὲν καθωρίσθησαν ἀκόμη διὰ διεθνῶν συνθηκῶν καὶ συμφωνιῶν», προέτεινε τὴν ἀποδοχὴν αὐτῆς. Συνεπείᾳ ὅμως ἀντιρρήσεως τοῦ Γάλλου ἀντιπροσώπου Βιβιανί, τόσον ἡ ὑποεπιτροπή, ὅσον καὶ ἡ ἐπιτροπὴ προέτειναν ν' ἀναβληθῇ ἡ παραδοχὴ αὐτῆς μέχρις οὗ καθορισθῇ σαφῶς ἡ διεθνὴς θέσις της.

Ἡ Συνέλευσις ἐν τούτοις τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἐπιληφθεῖσα τὴν 17 Δεκεμβρίου 1920 τῆς αἰτήσεως τῆς Ἀλβανίας, μετὰ εὔγλωττον ἀγόρευσιν τοῦ λόρδου Σέσιλ, ἐψήφισεν ὁμοφώνως ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς αὐτῆς. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς Ἀλβανίας ὡς μέλους τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν οὐδόλως προεδίκαζε τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης ἐν σχέσει πρὸς τὸν καθορισμὸν τῶν ὁρίων τῆς Ἀλβανίας.

Μετὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἀλβανίας εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, ὑποβάλλεται αἴτησις ἐκ μέρους αὐτῆς ὅπως ἐπιληφθῇ τὸ Συμβούλιον τῆς Κ.Τ.Ε. τοῦ ζητήματος τοῦ καθορισμοῦ τῶν ἀλβανικῶν συνόρων, ἐνῷ τὸ ζήτημα τοῦτο παρέμενεν εἰσέτι ἐκκρεμὲς παρὰ τῇ Συνδιασκέψει τῆς εἰρήνης. Τὸ Συμβούλιον ἐπελήφθη τῆς ἐξετάσεως τῆς αἰτήσεως τῆς Ἀλβανίας, τῆς ὑποβληθείσης ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Φὰν Νόλι, κατὰ τὴν 15 καὶ 16 συνεδρίασιν τῆς 25 Ἰουνίου 1921. Ἡ αἴτησις τῆς Ἀλβανίας ὑπεστηρίχθη προσωπικῶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Φὰν Νόλι, ὅστις ἀναπτύσσων τοὺς λόγους οἵτινες ὤθησαν αὐτὴν νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ Συμβούλιον ἀναφέρει ὅτι ἡ Ἀλβανία «ἔχει διαφορὰς περὶ ὁρίων μετὰ τῶν γειτόνων της», μὴ δυναμένη δὲ νὰ συνεννοηθῇ φιλικῶς μετ' αὐτῶν ἐπικαλεῖται τὴν παρέμβασιν τῆς Κ.Τ.Ε. πρὸς διαιτησίαν.

Ἀλλὰ συνεπείᾳ ἀντιρρήσεων τῆς Ἑλλάδος (*Φραγκούλης*) καὶ τῆς Γιουγκοσλαβίας (*Γιοβάνοβιτς*), βασιζομένας εἰς τὸ ὅτι τὸ ζήτημα ἐκκρεμεῖ ἐνώπιον τῆς Συνδιασκέψεως, τὸ Συμβούλιον τῆς Κ. Τ. Ε. ἀπεφάσισεν ὅτι, ἀφοῦ ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος ἡ Συνδιάσκεψις τῶν πρεσβευτῶν, «δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἐπιληφθῇ τούτου συγχρόνως», συνέστησε δὲ εἰς τὰ ἐνδιαφερόμενα Κράτη μὲν «ν' ἀπόσχωσιν αὐστηρῶς πάσης πράξεως δυναμένης νὰ διαταράξῃ τὴν πορείαν τῆς διαδικασίας», εἰς δὲ τὴν Συνδιάσκεψιν «ὅπως ἐν τῷ συμφέροντι τῆς γενικῆς εἰρηνεύσεως καὶ τῆς ὁμαλῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἀλβανίας λάβῃ ἀπόφασίν τινα ἐντὸς ὅσον τὸ δυνατὸν βραχυτέρας προθεσμίας».

Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ὡς ἄνω ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Κ. Τ. Ε., ἡ Συνδιάσκεψις τῆς εἰρήνης κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 9 Νοεμβρίου 1921 ἐξέδωκεν ἀπόφασιν δι' ἧς ἀνεγνώρισε de jure τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἀλβανίας καὶ καθώριζεν ὁριστικῶς τὰ ἀλβανικὰ σύνορα, ὑποχρεωθεισῶν τῶν ἑλληνικῶν καὶ σερβικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ διὰ τῆς ὡς ἄνω ἀποφάσεως παραχωρούμενα εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἐδάφη.

Ἡ ὡς ἄνω ἀπόφασις τῆς Συνδιασκέψεως συνδέεται στενῶς μετὰ δηλώσεως τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας, καταρτισθείσης ἐν Παρισίοις μεταξὺ Ἀγγλίας, Γαλίας, Ἰαπωνίας καὶ Ἰταλίας, διὰ τῆς ὁποίας ἡ τελευταία ἀπέσπα τὴν ὁμολογίαν τῶν Δυνάμεων τούτων ὅτι «ἡ ἀνεξαρτησία καθὼς καὶ ἡ ἀκεραιότης καὶ τὸ ἀπαραβίαστον τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας εἶναι ζήτημα διεθνοῦς σημασίας» καὶ ὅτι πᾶσα παράβασις ἢ τῶν συνόρων της ἢ τῆς ἀνεξαρτησίας της ἀποτελεῖ «στρατηγικὴν ἀπειλὴν ἐναντίον τῆς στρατιωτικῆς ἀσφαλείας τῆς Ἰταλίας». Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς δηλώσεως ταύτης δικαιοῦται ἡ Ἀλβανία, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν θὰ εὑρίσκετο ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἐδαφικήν της ἀκεραιότητα, ν' ἀπευθύνῃ αἴτησιν εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Κ. Τ. Ε., δυναμένων τῶν ἐν λόγῳ Δυνάμεων, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἤθελεν ἀπειληθῆ ἡ ἀκεραιότης ἢ ἡ ἐδαφικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀνεξαρτησία τῆς Ἀλβανίας «ἕνεκα ξένης ἐπιθέσεως ἢ ἄλλου τινὸς γεγονότος καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει αὕτη δὲν ἐπωφελεῖτο ἐντὸς λογικῆς προθεσμίας» τοῦ ὡς ἄνω δικαιώματος, νὰ καταφύγῃ τουτέστη μόνη εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Κ.Τ.Ε., «νὰ φέρουν εἰς γνῶσιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Κ.Τ.Ε. τὴν οὕτω δημιουργουμένην κατάστασιν». Καὶ κατὰ τὰς δύο ὡς ἄνω περιπτώσεις αἱ Δυνάμεις ἀναλαμβάνουν τὴν ὑποχρέωσιν «νὰ δώσουν ὁδηγίας εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους των παρὰ τῷ Συμβουλίῳ τῆς Κ.Τ.Ε. νὰ συστήσουν, ὅπως ἡ ἐντολὴ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἐδαφικῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας δοθῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν». Τὸ σπουδαιότερον ὅμως τμῆμα τῆς παρούσης δηλώσεως εἶναι τὸ ὑπὸ στοιχεῖον Δ', καθ' ὃ «ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τὸ Συμβούλιον τῆς Κ.Τ.Ε. θ' ἀπεφάσιζε διὰ πλειοψηφίας ὅτι ἡ ἐκ μέρους του ἐπέμβασις δὲν εἶναι χρήσιμος, αἱ ὡς ἄνω Δυνάμεις θὰ ἐξετάσουν ἐκ νέου τὸ ζήτημα ἐμπνεόμεναι ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐπιθυμίας τῆς περιεχομένης εἰς τὸν πρόλογον τῆς παρούσης δηλώσεως, δηλονότι πᾶσα μεταβολὴ εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀλβανίας ἀποτελεῖ κίνδυνον εἰς τὴν στρατηγικὴν ἀσφάλειαν τῆς Ἰταλίας». Ἡ δήλωσις αὕτη ὑπῆρξεν ὁ πρόλογος τῆς μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Ἀλβανίας συνθήκης τῶν Τυράννων.

Μετὰ τὴν ἐπανεγκατάστασιν τοῦ Ἀχμὲτ Ζώγου ἐπηκολούθησεν ἡ συνάντησις τοῦ Μουσολίνι μετὰ τοῦ τότε ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Γιουγκοσλαβίας Νίντσιτς, καθ' ἣν ἐκ μέρους τοῦ πρώτου ἐπροτάθη ἡ διαίρεσις τῆς Ἀλβανίας εἰς δύο ζώνας ἐπιρροῆς: τὴν βόρειον=σερβικὴν καὶ τὴν νότιον (μετὰ τοῦ Αὐλῶνος)=ἰταλικήν. Ἡ πρότασις αὕτη τοῦ Μουσολίνι ἀπερρίφθη, προεκάλεσεν ὅμως τὰς ὑπονοίας τοῦ Βελιγραδίου, εἰς ἐπίρρωσιν τῶν ὁποίων ἤρχοντο τ' ἀκόλουθα γεγονότα: ἡ ὑπογραφὴ ἰταλοαλβανικῆς ἐμπορικῆς συνθήκης, ἡ ὑλικὴ ἐνίσχυσις τῆς Ἰταλίας πρὸς τὴν δημιουργουμένην Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἀλβανίας καὶ τέλος ἡ ὁλονὲν ἐντεινομένη δρᾶσις τῆς «*Ἑταιρείας διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν τῆς Ἀλβανίας*», ἥτις εἶχεν ἱδρυθῆ ὑπὸ Ἰταλῶν καὶ εἰργάζετο δι' ἰταλικῶν κεφαλαίων.

Ἡ Ἰταλία, τὴν διπλωματικὴν αὐτῆς ἧτταν, τὴν ὁποίαν—ὡς ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν διπλωματικῶν κύκλων—ὑπέστη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ εὐνοουμένου της ἐπισκόπου Φὰν Νόλι, ἐζήτησε νὰ ἐπανορθώσῃ δι' αὐτοῦ τοῦ Ἀχμὲτ Ζώγου προστατευομένου τῆς Σερβίας. Καὶ πρὶν ἢ ἀκόμη ἀποκαλυφθοῦν αἱ ἐνέργειαι τῆς ἰταλικῆς πολιτικῆς σχετικῶς μὲ τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα, λαμβάνει χώραν ἡ ἐν Λιβόρνο συνάντησις τοῦ Μουσολίνι μετὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Μ. Βρεττανίας Τσάμπερλαιν, καθ' ἣν ἐξησφαλίσθη ἡ ἀνοχὴ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς (τῆς ὁποίας τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν Ἀλβανίαν ἐξηγεῖται ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ πετρελαιοφόρων πηγῶν, δι' ἃς ἐγένοντο παραχωρήσεις ἐν Ἀλβανίᾳ ὑπὲρ τῆς Ἀγγλοπέρσιαν καὶ ὑπὲρ τῆς Ἀμερικανικῆς Στάνταρντ Ὄϊλ Κόμπανυ) ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἰταλικὰ σχέδια.

Μετὰ τὴν διπλωματικὴν ταύτην προπαρασκευὴν ἀγγέλλεται ἡ ὑπογραφὴ τῆς συνθήκης τῶν Τυράννων τῆς 27 Νοεμβρίου 1926 μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Ἀλβανίας, ὀλίγας μόνον ἡμέρας μετὰ ἐπανάστασιν τὴν ὁποίαν ὁ Ἀχμὲτ Ζώγου ἐπιτυγχάνει νὰ καταπνίξῃ καὶ ἥτις ἀπεδόθη εἰς τὴν Σερβίαν, ἥτις ἤρχισε νὰ ἐννοῇ ὅτι ἀπέτυχεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ καταλλήλου προσώπου πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν σχεδίων της.

Τὸ κείμενον τῆς συνθήκης ταύτης, παραθέτομεν, λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτῆς σπουδαιότητος, ὁλόκληρον ὡς ἔχει:

«Ἡ Ἰταλία καὶ Ἀλβανία πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συσφίγξεως τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων φιλίας καὶ ἀσφαλείας, λαβοῦσαι ὑπ' ὄψει καὶ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν των καὶ ὅπως συντελέσουν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης.

»Παρακινούμεναι ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς διατηρήσεως τοῦ πολιτικοῦ, νομικοῦ καὶ ἐδαφικοῦ καθεστῶτος τῆς Ἀλβανίας, ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν συνθηκῶν τὰς ὁποίας ἀμφότεραι ὑπέγραψαν καὶ τοῦ συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

»Συνεφώνησαν νὰ ὑπογράψωσι τὸ σύμφωνον τοῦτο φιλίας καὶ ἀσφαλείας καὶ διώρισαν πρὸς τοῦτο τοὺς πληρεξουσίους των.

»Τὸν βαρῶνον Ἀλοΐζι, ἐπιτετραμμένον τῆς Ἰταλίας ἐν Ἀλβανίᾳ, καὶ τὸν Ἀλβανὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Χουσεῒν βέη Βρυώνην, οἵτινες μετὰ ἐξέλεγξιν τῆς ἀποδειχθείσης αὐτοῖς πλήρους ἐξουσιοδοτήσεως, συνεφώνησαν τὰ ἑξῆς:

Ἄρθρον 1.— Ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἀλβανία ἀναγνωρίζουσιν, ὅτι πᾶσα διατάραξις τοῦ πολιτικοῦ, νομικοῦ καὶ ἐδαφικοῦ καθεστῶτος τῆς Ἀλβανίας ἀντιβαίνει εἰς τὸ ἀμοιβαῖον πολιτικὸν αὐτῶν συμφέρον.

Ἄρθρον 2.— Πρὸς περιφρούρησιν τοῦ ὡς ἄνω συμφέροντος αὐτῶν τὰ ὑψηλὰ συμβαλλόμενα μέρη ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παρέχουν τὴν ἀμοιβαίαν συνδρομὴν καὶ ἐγκάρδιον συνεργασίαν των (ἡ φράσις αὕτη κατὰ τὴν συνοδεύουσαν τὸ σύμφωνον ἐπιστολὴν τοῦ Ἰταλοῦ πληρεξουσίου νοεῖται τελοῦσα ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ συνδρομὴ καὶ ἡ συνεργασία δὲν δύνανται νὰ ἐκδηλωθοῦν εἰμὴ ὅταν τὰς ζητήσῃ τὸ ἓν τῶν δύο μερῶν). Ἀναλαμβάνουν ὡσαύτως τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ συνάψωσι μετ' ἄλλων Κρατῶν συμφωνίας πολιτικὰς ἢ στρατιωτικάς, αἵτινες θὰ παρέβλαπτον τὰ συμφέροντα ἑνὸς τῶν συμβαλλομένων, ὡς καθορίζονται ταῦτα διὰ τοῦ παρόντος συμφώνου.

Ἄρθρον 3. — Τὰ ὑψηλὰ συμβαλλόμενα μέρη ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑποβάλουν εἰς εἰδικὴν διαδικασίαν συμβιβασμοῦ καὶ διαιτησίας τὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα πιθανὸν νὰ προκύψουν μεταξύ των καὶ τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ λυθοῦν διὰ τῆς συνήθους διπλωματικῆς διαδικασίας. Ὁ τρόπος τῆς διαδικασίας αὐτῆς τοῦ εἰρηνικοῦ διακανονισμοῦ θὰ καθορισθῇ δι' εἰδικῆς συνθήκης, ἥτις θὰ συνομολογηθῇ ὡς οἷόν τε τάχιον.

Ἄρθρον 4ον— Τὸ παρὸν σύμφωνον θὰ εἶναι διαρκείας πέντε ἐτῶν καὶ θὰ δύναται νὰ καταγγελθῇ ἢ ν' ἀνανεωθῇ ἓν ἔτος μετὰ τὴν λῆξιν αὐτοῦ.

Ἄρθρον 5. — Τὸ παρὸν σύμφωνον θὰ ἐπικυρωθῇ καὶ εἶτα θὰ καταχωρηθῇ εἰς τὸ Γραφεῖον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Αἱ ἐπικυρώσεις θ' ἀνταλλαγοῦν εἰς Ρώμην.

Ἐγένετο ἐν Τυράννοις τῇ 27ῃ Νοεμβρίου 1926»

(Ἕπονται ὑπογραφαί)

Διὰ τοῦ συμφώνου τῶν Τυράννων, ὅπερ κατ' οὐσίαν εἶναι μονόπλευρον, ἡ μὲν Ἰταλία ἐπέτυχε τοὐλάχιστον κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἰσχύος αὐτοῦ νὰ ἀπομακρύνῃ πᾶσαν ἐνδεχομένην ἐπέμβασιν τῆς Γιουγκοσλαβίας—ὅπου ὁ ἀντίκτυπος τοῦ συμφώνου τῶν Τυράννων ἐξεδηλώθη διὰ τῆς παραιτήσεως τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ Νίντσιτς, συμπαρασύραντος καὶ ὁλόκληρον τὴν Κυβέρνησιν—ἐν Ἀλβανίᾳ, ὁ δὲ Ἀχμὲτ Ζώγου νὰ ἀσφαλίσῃ ἐκεῖθεν τὴν ἐν τῇ Ἀρχῇ διατήρησίν του καὶ νὰ ματαιώσῃ πᾶσαν κατ' αὐτοῦ τῶν ἀντιπάλων του ἀνταρσίαν, τιθέμενος ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς φιλίας καὶ τῆς ἐγγυήσεως Μεγάλης Δυνάμεως. Ἀλλὰ διὰ τοῦ συμφώνου τούτου ἡ Ἀλβανία, ἂν δὲν μεταβάλλεται εἰς προτεκτοράτον τῆς Ἰταλίας, ἐδέχθη νὰ ὑποστῇ σημαντικὴν μείωσιν τῆς «*ἐξωτερικῆς της κυριαρχίας*». Πάντως ὅμως τὸ σύμφωνον τῶν Τυράννων ἐνέχει καὶ μεγαλυτέραν σημασίαν δι' ὅλην τὴν Βαλκανικήν.

Κατόπιν ἀνταλλαγῆς διακοινώσεων, γενομένης τὴν 26 Ἀπριλίου 1927, μεταξὺ τοῦ Ἰταλοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ ἐν Ρώμῃ ἐπιτετραμμένου τῆς Ἀλβανίας Δζέμελ Ντῖνο, ἀνεκοινώθη ἡ ἀκόλουθος δήλωσις, ἣν ὑπέγραψαν καὶ τὰ δύο Κράτη, ἤτοι ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἀλβανία. «Αἱ κυβερνήσεις τῆς Ἰταλίας καὶ Ἀλβανίας δηλοῦν ὅτι εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν προσκληθῶσιν εἴτε ὁμοῦ εἴτε μεμονωμένως ὑπὸ μιᾶς ἢ πλειοτέρων Δυνάμεων νὰ προβοῦν εἰς διαπραγματεύσεις διὰ τὴν ἑρμηνείαν ἢ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς συνθήκης τῶν Τυράννων ἢ τὴν συμμετοχὴν τρίτου εἰς αὐτὴν ἢ ἐν πάσῃ περιπτώσει διὰ τὰς σχέσεις μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Ἀλβανίας, οὐδεμία ἐκ τῶν δύο κυβερνήσεων θέλει προβῆ εἰς τοιαύτας διαπραγματεύσεις ἐὰν δὲν γίνῃ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Ἀλβανίας προηγουμένη συνεννόησις, πλήρης συμφωνία καὶ ταυτόχρονος συμμετοχὴ τῶν δύο μερῶν εἰς τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας».

Λήγοντος τοῦ 1926 ἡ Ἀλβανία προέβη εἰς τὴν συνομολόγησιν πλείστων συμβάσεων μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Οὕτω τὴν 13 Ὀκτωβρίου 1926 συνωμολογήθη καὶ ὑπεγράφη ἐν Ἀθήναις κατόπιν μακρῶν διαπραγματεύσεων σύμβασις *προξενικὴ καὶ ἐγκαταστάσεως*, δεκαετοῦς ἰσχύος, ῥυθμίζουσα ζητήματα ἐγκαταστάσεως Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων ὑπηκόων εἰς τὰ ἐδάφη τοῦ ἑτέρου τῶν συμβαλλομένων, ὡς καὶ τὰ ἀφορῶντα τὴν προξενικὴν ἐν γένει ἀντιπροσώπευσιν ἑκατέρου αὐτῶν παρὰ τῷ ἑτέρῳ Κράτει, βασίζεται δὲ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους καὶ τῆς ἀμοιβαιότητος. Ἐπίσης μεταξὺ Ἀλβανίας καὶ Ἑλλάδος συνωμολογήθη καὶ ὑπεγράφη ἐν Ἀθήναις τὴν 13 Ὀκτωβρίου 1926 σύμβασις *περὶ ἰθαγενείας*, ῥυθμίζουσα τὰ μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν

Digitized by Google

ὑπάρχοντα ἐκκρεμῆ ζητήματα ἀμφισβητουμένης ἰθαγενείας. Ὁμοίως συνωμολογήθη καὶ ἑτέρα, ὑπογραφεῖσα ἐν Τυράννοις τὴν 25 Ἰουλίου 1926, *περὶ ἐκδόσεως ἐγκληματιῶν*, τῆς ὁποίας ἡ ἰσχὺς ἀφέθη ἀκαθόριστος, δυναμένη ν' ἀρθῇ ὅμως εἰς οἱανδήποτε στιγμὴν ἂν καταγγελθῇ πρὸ ἑξαμήνου. Τέλος συνωμολογήθη καὶ ἑτέρα *περὶ ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας*, ἥτις ὑπεγράφη ἐν Ἀθήναις τῇ 13 Ὀκτωβρίου 1926, ἰσχύος τριετοῦς, δυναμένης νὰ παρατείνεται ἐπ' ἀόριστον διὰ σιωπηρᾶς ἀνανεώσεως, ἐκτὸς ἂν καταγγελθῇ ἓξ μῆνας πρὸ τῆς λήξεως τῆς ἰσχύος αὐτῆς. Ὅλαι αἱ ὡς ἄνω συμβάσεις κατετέθησαν πρὸς ἐπικύρωσιν εἰς τὴν Βουλήν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bourcart* L'Albanie et les Albanais 1921, *Otto von Gerstner*, Albanien 1913, *Sp. Gopcević*. Das Fürstentum Albanien 1914. τοῦ αὐτοῦ Geschichte von Montenegro und Albanien 1914, *Α. Καρτάλη*, Ἡ Ἰταλικὴ πολιτικὴ ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ τοῖς Βαλκανίοις 1914, *San Giuliano*, Briefe über Albanien 1913, *Elias Kyriacopoulos*, Ueber die Balkanpolitik Italiens und den Italienischen - Albanesichen Tirana Vertrag 1927· περίληψιν τῆς μελέτης ταύτης βλέπε ἐν «Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος» ἀριθ. 55, 58, 59. (Ἡ Βαλκανικὴ πολιτικὴ τῆς Ἰταλίας καὶ ἡ συνθήκη τῶν Τυράννων), *P. Siebert*, Albanien und die Albanesen 1911, *L. Odescalchi*, Albanien 1913, *Wirth*, Der Balkan 1914. *Grothe*, Durch Albanien und Montenegro 1913.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλβανοελληνικαὶ σχέσεις καὶ προστριβαί.— Τὸ ὄνομα «*Ἀρβανῖται*» ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς Ἄννας τῆς Κομνηνῆς εἰς τὴν «Ἀλεξιάδα» αὐτῆς. Κατὰ τὴν μακρὰν σταδιοδρομίαν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἡ Ἀλβανία ἀπήρτιζεν ἓν τῶν θεμάτων τούτου, ἄνευ ὅμως σαφῶν ὁρίων καὶ ἄνευ καθαρῶς ἐθνογραφικοῦ χαρακτῆρος. Ἦσαν καὶ οἱ Ἀλβανοὶ λαὸς ὀρθόδοξος, ἐπεκτεινόμενος εἰρηνικῶς χάριν τῆς ζωαρκείας πρὸς τὴν Ἤπειρον καὶ πρὸς τὴν Θεσσαλίαν. Νοτιωτέρα ἐπέκτασις, πάλιν εἰρηνική, πρὸς τὴν κυρίως Ἑλλάδα σημειοῦται κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ (1341—1355) ἐστάλη δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ ὁ Μανουὴλ Καντακουζηνός, ὅστις, ἵνα ἀναπληρώσῃ τὴν ἐρημίαν εἰς ἣν εἶχε καταντήσει ἡ Πελοπόννησος ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τούρκων καὶ τῶν Φράγγων, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, ἐσυνθηκολόγησε πρὸς τοὺς Καταλανοὺς καὶ ἤρχισε πάλιν συνοικίζων καὶ γεωργῶν αὐτήν. Πρὸς αὔξησιν τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ ἐκάλεσε τότε ὁ Μανουὴλ δέκα χιλιάδας ἀλβανικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες διεσπάρησαν εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν, ἀποτελέσασαι ἰδίους ἀλβανοφώνους συνοικισμούς. Καὶ βραδύτερον ἐπὶ δεσπότου Θεοδώρου τοῦ Α', υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου, ἐκλήθησαν τὸ δεύτερον ἕτεραι δέκα χιλιάδες ἀλβανικαὶ οἰκογένειαι, αἵτινες εἰρηνικῶς καὶ πάλιν συνεπλήρωσαν τὰ κενὰ τῶν πληθυσμοῦ τῆς Πελοποννήσου. Συγχρόνως σχεδὸν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀραγωνίας Πέτρος Δ', εἰς ὃν περιῆλθον τὰ φραγκικὰ δουκᾶτα τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, διὰ τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου αὐτοῦ Φιλίππου Νταλμῶ, ἐκάλεσε πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἐρημωθέντος πληθυσμοῦ αὐτῆς πάντα Ἕλληνα καὶ Ἀλβανὸν μὲ προνόμιον ἀσυδοσίας δύο ἐτῶν καὶ ἐλευθέρας ἐγκαταστάσεως. Αὐτὴ δὲ ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀφετηρία τοῦ ἀλβανικοῦ ἐν Ἀττικῇ ἐποικισμοῦ, ἥτις ἀρξαμένη τῷ 1382 ἐγένετο κατὰ τὸν Σπυρίδωνα Λάμπρον ἀθροωτέρα περὶ τὸ 1402 μ. Χ.

Κατὰ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν τουρκικῶν ἐπιδρομῶν κατὰ τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου πρὸ τῆς Ἁλώσεως οἱ ἀλβανικοὶ πληθυσμοὶ ὑπὸ ἰδίους ἀρχηγούς, καὶ δὴ ἐκ τῆς οἰκογενείας *Μπούα*, ἀντέστησαν κατὰ τὸ δυνατόν, ὑποστηρίζοντες τὴν διατήρησιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, εἰς ἣν ἀπὸ αἰώνων ἀνῆκον. Ἰδιαιτέραν προσέλαβε σημασίαν ἡ ἀποστασία αὐτῶν κατὰ τοῦ Τουραχάν, ὅστις τῷ 1423 ἐπέδραμεν εἰς Πελοπόννησον καὶ καθυπέταξε τὸ πλεῖστον αὐτῆς. Ἐξερχομένου τούτου τοῦ Ἰσθμοῦ, οἱ Ἀλβανοὶ συνήχθησαν εἰς τὸν κάμπον τῆς Δαβιᾶς παρὰ τὴν Τρίπολιν, ἀλλ' ὁ Τουραχὰν ἐπιστρέψας τοὺς κατετρόπωσε στήσας πυραμίδα ἐξ 800 ἀλβανικῶν κεφαλῶν, ἀπῆλθε δὲ εἰς Θεσσαλίαν ἀπάγων 6 χιλ. αἰχμαλώτους, τὸ πλεῖστον Ἐνετούς. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ Δεσπόται τοῦ Μορέως ἐσκέπτοντο ν' ἀπέλθωσιν ἐκ Πελοποννήσου, ὅτε οἱ Ἀλβανοὶ ἀνακηρύξαντες δεσπότην Μανουήλ τινα Καντακουζηνὸν ἐτάχθησαν ὑπὸ τὸν Πέτρον Μπούαν· ὁ Δεσπότης ὅμως Δημήτριος Παλαιολόγος ἐκάλεσε βοηθὸν τὸν υἱὸν τοῦ Τουραχὰν ὅστις εἰσβαλὼν ὑπέταξε τὴν χώραν καὶ ἐπέβαλεν εἰς Ἕλληνας τε καὶ Ἀλβανοὺς βαρύτατον φόρον 12 χιλ. στατήρων χρυσοῦ.

Μὴ καταβαλλομένου ὅμως ἐπὶ τριετίαν τοῦ φόρου τούτου, ὁ Πορθητὴς Μωάμεθ ἐξεστράτευσε τῷ 1458 αὐτοπροσώπως πρὸς ὑποταγὴν τῆς χώρας, ἥτις ἀντέστη ἐρρωμένως, τότε δὲ κατὰ τὸν χρονογράφον Φραντζῆν οἱ Ἀλβανοὶ τῆς Ἀρκαδίας, οἱ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸν ἄλλον Δεσπότην ἀφιστάμενοι, διήρπαζον καὶ ἠφάνιζον τὰ πάντα. Τρία ἔτη μετὰ τὴν ὁριστικὴν κατάκτησίν της ἡ Πελοπόννησος, ὠθουμένη ἀπὸ τοὺς Ἐνετούς, ἐπανεστάτησεν. Οἱ Ἀρκάδες ταχθέντες ὑπὸ ἴδιον ἀρχηγόν, τὸν Ἀλβανὸν Πέτρον Μπούαν, ἐπολέμησαν γενναιότατα μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ταχθέντων ὑπὸ τὸν Λακεδαιμόνιον Μ. Ράλλην, συλληφθέντος ὅμως τούτου καὶ ἀνασκολοπισθέντος ἡ ἀντίστασις κατεστάλη. Ὁ Μπούας ἔπεσε μαχόμενος, ἄγνωστον ὅμως ποίαν ἐποχήν. Διαρκούντων τῶν τουρκοενετικῶν πολέμων, οἱ Ἀλβανοὶ ἐτήρουν ἁπανταχοῦ τῆς χερσονήσου γενναῖον τὸ φρόνημα καὶ συνειργάζοντο μετὰ τῶν Ἑλλήνων μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1468, ὅτε ἀπέθανεν ὁ ἥρως *Σκεντέρμπεης*, ὅστις ἀντέταξε πολυετῆ κατὰ τῆς Τουρκίας ἀντίδρασιν. Ἐκλιπόντος καὶ τούτου κατέπεσε ραγδαίως τὸ ἀλβανικὸν φρόνημα, οἱ διάφοροι ὁπλαρχηγοὶ ὑπετάγησαν, ἔκτοτε δὲ ἤρξατο καὶ τὸ μίασμα τῆς ἀλλαξοπιστίας ἐπεκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ βορρᾶ μέχρι τοῦ νότου. Οἱ ἑκάστοτε σουλτάνοι, ἀπησχολημένοι εἰς πολέμους ἐξωτερικούς, ἔκρινον συμφέρον νὰ κατατάσσουν εἰς ἐπιχώρια σώματα πρὸς τήρησιν τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως καὶ ὑποταγῆς τῶν λαῶν τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ὑπηρετήσωσι τὴν Πύλην.

Μιμηθέντες οἱ Τοῦρκοι τοὺς Ἐνετοὺς παρεδέχθησαν τὰ ἁρματωλίκια, περιοχὰς δηλ. καθωρισμένων ὁρίων, εἰς ἃς τὴν ἀστυνομίαν καὶ τὴν φρουρὰν τῶν δερβενίων (κλεισωρειῶν) ἤσκουν Χριστιανοὶ ὁπλοφόροι. Ὅσοι τῶν Ἀλβανῶν ἐνόμισαν σκοπιμώτερον νὰ ἀλλαξοπιστήσουν ἔσχον πληρεστέραν τὴν ἐπικράτησιν. Ἔκτοτε μέτρον τῆς ἀξίας ἑκάστου μπουλούμπαση ἦτο ὁ βαθμὸς τῆς ἀγριότητος, ἣν ἐπεδείκνυε κατὰ τῶν Χριστιανῶν ὑπηκόων τοῦ σουλτάνου. Βαθμηδὸν οἱ Μουσουλμάνοι Ἀλβανοὶ ἐγένοντο τύραννοι ὁλοκλήρου τῆς χερσονήσου, ἀθρόως στρατολογούμενοι. Ἡ βουλιμία των ηὔξανεν ἀναλόγως τῆς ὑψώσεώς των εἰς ἀνώτερα ἀξιώματα. Δὲν ἤλλαξαν ὅμως πίστιν ὅλοι οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀλβανόφωνοι. Οἱ τῆς Ἀττικῆς και Κορινθίας παρέμειναν ὀρθόδοξοι, ἐπεξέτειναν δὲ βαθμηδὸν τὸ γλωσσικόν των ἰδίωμα καὶ εἰς τὰ ὅμορα ἑλληνικὰ χωρία, μεταπηδήσαντες χάριν ἀσφαλείας καὶ εἰς τὰς ἐγγὺς νήσους τοῦ Σαρωνικοῦ, ὡς καὶ εἴς τινα μέρη τῆς Εὐβοίας. Ἐν Πελοποννήσῳ ἡ μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ Μουσουλμάνων Ἀλβανῶν ἀντίθεσις ἀνεπτύχθη τόσον ζωηρά, ὥστε ὁ συνοικισμὸς καθίστατο μισητὸς καὶ δύσκολος. Τότε λοιπὸν ἐδημιουργήθη ὁ παρὰ τὴν Μπαρδούνιαν, εἰς τὸ μεταίχμιον Λακεδαίμονος καὶ ἀνατολικῆς Μάνης, συνοικισμὸς τῶν Μουσουλμάνων Ἀλβανῶν, τὰ περίφημα *Μπαρδουνοχώρια*, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπὸ ἑνὸς ὀχυροῦ φρουρίου καὶ 48 πύργων ἐξώρμων ἄγριαι ὀρδαὶ καταδυναστεύουσαι πάντας τοὺς συνοικισμοὺς τῆς νοτίας Πελοποννήσου. Ἐκ περιτροπῆς δὲ κατὰ τὰς ταραχὰς ἢ τὰς ἐπαναστάσεις ὁ πασᾶς τῆς Πελοποννήσου ἐνισχύετο δι' ἀποστολῆς ἐκ βορρᾶ ὀρδῶν Μουσουλμάνων Ἀλβανῶν, οἵτινες ἀπετέλουν ἐν Ναυπλίῳ καὶ τὴν ἰδιαιτέραν φρουράν του. Παρ' ὅλα ταῦτα εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ὀρθοδόξου ἑλλ. λαοῦ, οὐδέποτε οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐθεωρήθησαν ὅμοιοι πρὸς τοὺς Ἀνατολίτας Τούρκους, οἵτινες καὶ ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν ἐμισοῦντο. Τοὺς Χριστιανοὺς ἀλβανοφώνους, εἴτε κατῴκουν εἰς Ἤπειρον, εἴτε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τοὺς ἐθεώρησεν ἀείποτε, ἀπὸ τῆς Ἁλώσεως μέχρι τῆς σήμερον, ἀδελφούς, ποιούμενος τοπικιστικὴν μόνον διάκρισιν, ὡς ἀντιλαμβάνεται ταύτην προκειμένου καὶ περὶ Μωραϊτῶν, περὶ Κρητῶν ἢ περὶ Κυπρίων Ἑλλήνων.

Ἡ ἀπὸ τοῦ 1530, ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Δόρια, ἀρξαμένη νὰ δρᾷ γενεὰ τῶν *Κολοκοτρωναίων*, εἶχεν ἀείποτε συνείδησιν τῆς φυλετικῆς συγγενείας ἥτις συνέδεε τοὺς ἐξισλαμισθέντας ἀπογόνους τοῦ Σκεντέρμπεη πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φυλήν. Ἡ αὐτὴ συνείδησις ἐκαλλιεργεῖτο καὶ εἰς τοὺς ἁρματωλοὺς τῆς Στερεᾶς. Ἔχομεν δὲ ἀρκετὰ παραδείγματα ἀδελφοποιίας συναπτομένης μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τουρκαλβανῶν κατὰ τοὺς πρώτους ζοφεροὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας.

Τὸν υἱὸν τοῦ γενάρχου τῶν Κολοκοτρωναίων Δημητράκην θαυμάσας ὁ Τουρκαλβανὸς μπουλούμπασης διὰ τὴν πηδητικήν του τέχνην, τὸν ἠλευθέρωσε καὶ τὸν ἄφησε νὰ ζῇ ἥσυχος εἰς τὰ ἐλατοβριθῆ τοῦ Μαινάλου κρησφύγετα. Ἔκτοτε σημειοῦνται καὶ τὰ πρῶτα φαινόμενα Ὀρθοδόξων ἁρματωλῶν ἐν Πελοποννήσῳ. Οἱ παρὰ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου κατοικοῦντες Χριστιανοὶ ἀλβανόφωνοι Δερβενοχωρῖται εἶχον ἐκ προνομίου τὸ δικαίωμα τῆς ἀσφαλείας τῆς διαβάσεως τῶν στενῶν τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἐπῆλθεν ὅμως ὁ τριακονταετὴς τουρκοενετικὸς πόλεμος περὶ τῆς κατοχῆς τῆς Κρήτης, ὅπως ἔθεσεν εἰς κίνησιν ὅλους τοὺς πληθυσμοὺς τῆς Ἑλλ. χερσονήσου. Κατὰ τὸν Κούμαν, περὶ τὸ 1600. οἱ Ἐνετοὶ διὰ τολμηροῦ τινος μητροπολίτου Λαρίσης Διονυσίου ἐκίνησαν τοὺς Ἀλβανοὺς εἰς ἐπανάστασιν. Ἡ Πύλη ὅμως κατέπνιξε ταύτην καὶ ἐτιμώρησε τοὺς Θεσσαλοὺς θανατώσασα πολλοὺς ἀρχιερεῖς, ἐν οἷς καὶ τὸν *Σεραφείμ*, οὗ ὡς μάρτυρος τιμᾶται ἡ μνήμη τῇ 4ῃ Δεκεμβρίου. Ἔκτοτε ἡ πλειοψηφία τῶν Ἀλβανῶν ἐξισλαμίσθη, οἱ δὲ βόρειοι ἔγιναν Καθολικοί. Κατὰ τὸ 1647 περιερχομένου τοῦ ἐνετικοῦ στόλου τὰς ἑλληνικὰς ἀκτάς, οἱ ἐν Πελοποννήσῳ Ἀλβανοί, ὑποκινηθέντες ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐπυρπόλησαν χωρία τουρκικά. Βλέπομεν δηλ. πάλιν Ἕλληνας καὶ Ἀλβανοὺς συμπράττοντας κατὰ τῶν Τούρκων. Ὅτε ὅμως οἱ Ἐνετοὶ κατὰ τὸ 1718 ἐξεβλήθησαν ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἡ Πύλη ἤσκησεν ἀληθῆ τρομοκρατίαν πρὸς παγίωσιν τῆς κυριαρχίας της εἰς ὅλην τὴν ἐπικράτειαν. Τότε κατηρτίσθη καὶ ὁ δεύτερος τουρκαλβανικὸς συνοικισμὸς ἐν Πελοποννήσῳ, συγκεντρωθέντων εἰς τὸ χωρίον *Λάλα* τῆς Ἠλείας τῶν ἀλβανοφώνων Μουσουλμάνων, οἵτινες μέχρι τοῦ 1821 διετήρησαν αὐτοτέλειαν καὶ ἀνεξαρτησίαν, μισοῦντες τοὺς Τούρκους ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἕλληνας. Πρὸς μίαν ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων οἰκογενειῶν τοῦ Λάλα, τὴν τῶν *Ισμαηλαίων*, ἡ γενεὰ τῶν Κολοκοτρωναίων συνῆψεν ἀδελφοποιίαν ἥτις διετηρήθη ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας, καταλήξασα εἰς τὴν ἀδελφικὴν φιλίαν καὶ σύμπραξιν τοῦ *Θ. Κολοκοτρώνη* πρὸς τὸν *Ἀλῆ Φαρμάκην*. Τοιοῦται ὅμως σχέσεις ἀπετέλουν μεμονωμένα γεγονότα. διότι κατὰ κανόνα οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐτίθεντο πάντοτε εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Πύλης πρὸς κατάπνιξιν πάσης ἀνταρσίας. Τρεῖς χιλιάδες Τουρκαλβανοί, συμπράττοντες μετὰ 5 χιλ. Τούρκων, κατέστρεψαν τῷ 1740 τὸν ἁρματωλισμὸν τῆς Πελοποννήσου φονευθέντος τοῦ Μπότσικα Κολοκοτρώνη, τοῦ Μαντᾶ καὶ τοῦ Περίβολου, κατόπιν δὲ ὁ Τουρκαλβανὸς Γιόγγας ἐδολοφόνησε καὶ τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν Ντάραν. Συγχρόνως οἱ Τουρκαλβανοὶ διεξῆγον δεινοὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς συνοικισθέντας εἰς τὸ Σοῦλι Ἕλληνας, οἵτινες ἦσαν δίγλωσσοι καὶ ἐκράτησαν ὡς οὐδεὶς ἄλλος ὑψηλὰ τὴν ἐθνικὴν σημαίαν, ἔχοντες ζηλωτὰς τοὺς Χιμαριώτας καὶ τοὺς ἀτιθάσους ἁρματωλοὺς τῶν Ἀγράφων καὶ τοῦ Ὀλύμπου. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὀρλώφ, ὁ σουλτάνος θέλων νὰ καταρρίψῃ τὸν ὀφρὺν τοῦ ἑλληνικοῦ ἁρματωλισμοῦ ἀνέθεσεν εἰς τοὺς Τουρκαλβανοὺς τὴν ἐξόντωσιν τῶν ἀνταρτῶν. Ἐκεῖνοι ὅμως ἐπὶ δεκαετίαν ἐπερχόμενοι, δεκακισχίλιοι περίπου, ἐτυράννησαν δι' ἀνηκούστων δηώσεων καὶ φόνων, ὄχι μόνον τοὺς Ἕλληνας ἀλλ' ἐν τέλει καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐντοπίους Τούρκους, οὕτως ὥστε τῷ 1779 ὁ Χασὰν Τζεφαερλῆς, μετὰ κοινὴν ἱκεσίαν ἐλθὼν εἰς Ναύπλιον μετὰ πολλοῦ στρατοῦ, ἐζήτησε τὴν βοήθειαν καὶ τῶν Ἑλλήνων ἁρματωλῶν καὶ μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας τοὺς ἐξώντωσε. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ πάππος τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη διετήρει ἐπιμαχίαν τινὰ μετὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη, ἥτις ὅμως δὲν ἴσχυσε νὰ τὸν διασώσῃ ἐκ τοῦ διαμελισμοῦ ἐν Μεσσηνίᾳ. Ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ 1779 ἐκταθείσης καὶ ἐν τῇ Στερεᾷ, οἱ Ἀλβανοὶ ἐταπεινώθησαν. Οὕτω δὲ παρεσχέθη εἰς τὸν ἐξελισσόμενον *Ἀλῆ πασᾶν* ἡ εὐκαιρία νὰ συλλάβῃ τὸ παράτολμον σχέδιον τῆς ἱδρύσεως ἀτομικοῦ κράτους καὶ πρὶν ἢ ἀκόμη κερδίσῃ πασαλίκιόν τι. Θανόντος τῷ 1784 τοῦ Κοὺρτ πασᾶ, ὁ Ἀλῆς ἐσκέφθη νὰ ἐκθέσῃ τοὺς Τουρκαλβανοὺς εἰς τὴν ὀργὴν τῆς Πύλης, ἀναγκάζων οὕτω αὐτὴν νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειάν του. Ὤθησε λοιπὸν τοὺς ὑπὸ τὰς διαταγάς του ὡς δερβέναγα Ἀλβανοὺς εἰς ἀνταρσίαν καὶ τοὺς ἐξαπέλυσεν εἰς ὅλην τὴν Στερεὰν καὶ Θεσσαλίαν ὡς λῃστάς. Ὁ σουλτάνος τότε ἐξέδωκε τὸ περίφημον «*Κὶρ φερμάνι*», τόσον δὲ ἄγριος ἦτο ὁ διωγμός, ὥστε οἱ Τουρκαλβανοί, ὅσοι ἐσώθησαν, μετημφιέσθησαν εἰς τσοπανόπουλα καὶ ἐκρύπτοντο εἰς τὰ ὄρη πλησίον τῶν Ἑλλήνων ποιμένων. Ὁ Ζαχαριᾶς, ἀρχηγὸς τῆς ὁμοσπονδίας τῶν Πελοποννησίων ἁρματωλῶν, διέταξε τοὺς ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας συντρόφους του νὰ τοὺς κατατάσσουν εἰς τὰ σώματά των καὶ νὰ τοὺς περιποιοῦνται, διὰ τοῦ πιστοῦ ὑπασπιστοῦ του δὲ Μάνη, Μπουλούμπαση, Τουρκαλβανοῦ, ἐστρατολόγησε 1300 τοιούτους καὶ μετὰ τῶν ἰδικῶν του 700 ἐνήργησεν ἐπίθεσιν κατ' αὐτοῦ τοῦ Μώρα Βαλεσῆ, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ Δερβέναγαν. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἀρχηγίας τοῦ Ζαχαριᾶ (1785—1805) οἱ Τουρκαλβανοὶ διετέλουν εἰς καλὰς μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἁρματωλισμοῦ σχέσεις, διότι ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐπροστάτευε μόνον τοὺς Ἀλβανούς, οἵτινες ἦσαν ἀφωσιωμένοι πρὸς αὐτὸν καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν Πύλην, μὴ ποιούμενος διάκρισιν μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων ὡς πρὸς τὸν καταρτισμὸν τοῦ ἐπιτελείου τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν δι' ὧν ἐσκόπει ν' ἀνατρέψῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου, ὅταν θὰ εὕρισκε τὴν κατάλληλον περίστασιν.

Τὸν μύχιον τοῦτον πόθον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ δὲν ἐνέκρινε ποτὲ ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις, διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἐπρόκειτο οὐχὶ περὶ ἀπελευθερώσεως ἀλλὰ περὶ ἀλλαγῆς δυνάστου, περὶ διαδόχου δηλαδὴ τοῦ σουλτάνου. Διὰ τοῦτο καθ' ὅλην τὴν δυναστείαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἔχομεν παραδείγματα παρατόλμων ἑλληνοαλβανικῶν συνασπισμῶν πρὸς ματαίωσιν τῶν ἐγωϊστικῶν σχεδίων του. Ὅτε τῷ 1799 ἐγκατέλειψαν οἱ Γάλλοι τὴν Ἑπτάνησον, ἐγκαθιδρυθέντων ἐκεῖ τῶν Τούρκων καὶ Ρώσων, ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἀπηύθυνεν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς ἀγάδες τῆς Ἀλβανίας περὶ ἐξοντώσεως τῶν Σουλιωτῶν, οὓς ἐπολιόρκησε διὰ 12 χιλιάδων στρατοῦ. Οἱ Σουλιῶται ὅμως ἀντέσχον ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐφορμήσαντες νικηφόρως μέχρι Πάργας ἔλαβον τροφὰς ἀπὸ τοὺς Τουρκαλβανοὺς βέηδες. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐξεμάνη διὰ τοῦτο, οἱ βέηδες συνῆψαν, κατὰ τὸν Πουκεβίλ, μυστικὴν μετὰ τῶν Σουλιωτῶν συμμαχίαν, εἰς ἣν οἱ Σουλιῶται ἐκάλεσαν βοηθὸν τὸν ἀρχηγὸν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος

Digitized by Google

Παλαιόπουλον καὶ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην ἐκ Πελοποννήσου. Ἀργότερον ὅμως ὁ Ναπολέων, βαρέως φέρων τὴν ρωσικὴν ἐν Ἑπτανήσῳ ἐπικράτησιν, ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τοῦ σουλτάνου Σελὶμ εἰς τὸν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀρματωλισμοῦ κίνδυνον, οὕτω δὲ ἀπὸ τοῦ 1803 ἤρξατο νέος δεινὸς διωγμός. Τὸ Σοῦλι ἔπεσε καὶ οἱ Σουλιῶται ἐξεπατρίσθησαν εἰς Κέρκυραν, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἀρματωλοὶ καὶ οἱ Μανιᾶται κατεδιώκοντο ἀπηνῶς, ἐκπατρισθέντων τῶν Γρηγοράκηδων καὶ τοῦ Μουρτζίνου. Αἱ αὐταρχικαὶ τάσεις τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐξώθησαν κατὰ τὸ 1804 τοὺς Τουρκαλβανοὺς βέηδες εἰς σύστασιν κατ' αὐτοῦ. Πρώτη δὲ σκέψις των ὑπῆρξε νὰ ζητήσωσι τὴν συμμαχίαν τῶν ἐξορίστων Σουλιωτῶν. Ὀργανωτὴς τῆς συνωμοσίας καὶ τῆς συμμαχίας ἦτο ὁ ἐκ Φαναρίου Χασὰν Τσαπάρης, ὅστις ἔστειλε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1804 τὸν υἱόν του Μουσᾶν καλῶν τοὺς Σουλιώτας εἰς σύμπραξιν. Οὗτοι δὲ ἔστειλαν εἰς Πάργαν τοὺς Φώτην Τζαβέλαν, Δῆμον Δράκον, Τούσαν Ζέρβαν, Κίτσον Μπότσαρην καὶ Γκόγγαν Δαγκλῆν, ἐκεῖ δὲ μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ τοῦ Δελβίνου, τοῦ Ἰσλιὰμ Μπέη Κόκκα, Μωχαμὲτ Νταλιάνη ἐκ Κονισπόλεως, Ἰσλιὰμ Προύιου ἐκ Παραμυθιᾶς, Μπάλιυ Χούσου ἐκ Μαργαριτίου καὶ τοῦ Χασὰν Τσαπάρη συνήφθη τῇ 2 Ἰουλίου 1801 ἡ *Ἀλβανο-Σουλιωτικὴ* συνθήκη συμμαχίας κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ παντὸς ἐχθροῦ. Ὅταν ὅμως οἱ Σουλιῶται ἐξῆλθον ἐκ Κερκύρας εἰς Ἤπειρον, ἐγένοντο μὲν νικηφόροι μάχαι εἰς Φανάρι καὶ Λάμαρην, ἀλλ' ἡ συμμαχία διελύθη διότι οἱ βέηδες δὲν ἔστερξαν νὰ ἐπιτρέψουν εἰς τοὺς Σουλιώτας νὰ καταλάβωσι τὸ Σοῦλι.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ διωγμὸς τῶν Ἑλλήνων ἀρματωλῶν καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς τὴν Στερεὰν ἐπετάθη, ὁ Πετιμεζᾶς, ὁ Γιαννιᾶς καὶ ὁ Ζαχαριᾶς ἐφονεύθησαν, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μ' ἐλάχιστα λείψανα διεσώθη ἀρχομένου τοῦ 1806 εἰς τὴν Ἑπτάνησον. Ἐκεῖθεν διετήρησε φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη, ὃν ὑπέβλεπεν ἀγρίως ὁ Βελῆ πασᾶς, υἱὸς τοῦ Ἀλῆ, ὅστις τῷ 1807 ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ὡς *Μώρα Βαλεσῆς* ἐν Πελοποννήσῳ, ὑποστηριχθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ Σεβαστιάνη. Σκοπὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἦτο ἡ ὑποταγὴ τοῦ Μορέως, σὺν τῇ Μάνῃ, καὶ τῶν ναυτικῶν νήσων εἰς τὴν κυριαρχίαν του καὶ πρὸς τοῦτο διέταξε τὸν υἱόν του Βελῆν νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν ἰσχὺν τῶν Τουρκαλβανῶν τῆς Μπαρδούνιας καὶ τοῦ Λάλα, ὅπερ οὗτος ἐπέτυχε τῷ 1808 μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας. Τὸν Ἀλῆ Φαρμάκην ἀντιστάντα ἐνόπλως εἰς τὸ Μοναστηράκι τῆς Γορτυνίας ὑπερήσπισεν ἐλθὼν ἐκ Ζακύνθου τῷ 1808 ὁ Θεόδ. Κολοκοτρώνης, ἔκτοτε δὲ συνεφώνησαν ἀμφότεροι ἑλληνοαλβανικὴν σύμπραξιν πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Τὴν ἵδρυσιν «*Ἑλληνοαλβανικοῦ βασιλείου*» ἐπεδίωξαν τῷ 1809 ἐπὶ διοικητοῦ τῆς Ἑπτανήσου *Δονζελώτ*, ἡ προσπάθεια δὲ αὕτη, ἥτις θὰ ἐπετύγχανεν ἂν δὲν παρενέπιπτεν ὁ ἐκτοπισμὸς τῶν Γάλλων ἐξ Ἑπτανήσου, ἐξειλίχθη ὡς ἑξῆς:

Τὸ σχέδιον ἐστηρίζετο εἰς τὴν συμμετοχὴν τῶν Μπαρδουνιωτῶν καὶ Λαλαίων Ἀλβανῶν τῆς Πελοποννήσου ὡς καὶ τῶν βέηδων τῆς Ἠπείρου, οἵτινες ἐμίσουν τὴν δεσποτείαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐν συμπράξει μετὰ τῶν ἐπιφανεστέρων ἀντιπροσώπων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀρματωλισμοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων. Προσελθόντος τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη εἰς Ζάκυνθον, ἤρξατο ὁ προσηλυτισμὸς εἰς τὸ σχέδιον. Ἐκ τῶν πρώτων ἐμυήθη ὁ Διονύσιος Ρώμας ὡς καὶ ὁ Κούφης, ὁ Ν. Φεσκάρδος καὶ ἐκ τῶν προσφύγων Μανιατῶν ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Παν. Τρουπάκης ἢ Μούρτζινος. Οἱ ὑπὸ διωγμὸν ὁπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου ἀπεδέχθησαν ἐκθύμως τὸ σχέδιον, ἕτοιμοι νὰ σπαράξωσι τὸ μέγα θηρίον τῆς Ἀρβανιτιᾶς. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως, προκειμένου περὶ τόσον σημαντικῆς ἐπιχειρήσεως, δὲν ἠρκεῖτο εἰς προχείρους ἐνθουσιασμούς. Ἔβλεπεν ὅτι παρίστατο ἀνάγκη πόρων ὑλικῶν καὶ πολεμεφοδίων ὡς καὶ ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς ἐνισχύσεως καὶ ἐπρότεινε νὰ θέσουν τὸ σχέδιον ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἀντίληψιν τῆς κυριάρχου τῆς Ἑπτανήσου Γαλλίας. Καὶ παραλαβὼν τὸν Ἀλῆ Φαρμάκην μετέβη εἰς Κέρκυραν ἔνθα ὑπέβαλε εἰς τὸν ἁρμοστὴν Δονζελὼτ τὸ σχέδιον, αὐτὸς μὲν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὁ δὲ Ἀλῆ Φαρμάκης ἐκ μέρους τῶν Ἀλβανῶν, καὶ ἠξίωσε νὰ μεταβῶσιν ἀμφότεροι εἰς Παρισίοις ἵνα τὸ ἀναπτύξωσι προσωπικῶς πρὸς τὸν Ναπολέοντα. Ὁ Δονζελὼτ ἀπεδέχθη ὡς ὀρθὴν τὴν βάσιν τοῦ σχεδίου, ἀπέρριψεν ὅμως τοὺς προτείνοντας νὰ ταξιδεύσωσιν εἰς Γαλλίαν, ἴσως διότι ἐγνώριζε τὴν διστακτικὴν ἔναντι τῆς Τουρκίας πολιτικὴν τοῦ Ναπολέοντος ὅστις ποτὲ δὲν ἠγάπησε τὸν Ἑλληνισμόν, οὐδ' ἐσκέφθη περὶ ἀπελευθερώσεώς του. Πάντως τὸ σχέδιον ἐξουδετέρωνε τὰς πολλάκις ἐκδηλωθείσας ἁρπακτικὰς διαθέσεις τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κατὰ τῆς Ἑπτανήσου καὶ ἀπέτρεπε τὸν κίνδυνον τῆς ἀγγλικῆς ἐπιδρομῆς κατ' αὐτῆς, ἣν ὁ Ἀλῆς ἔστεργε καὶ ὑπέθαλπεν ἀναφανδόν, καὶ μάλιστα ἀφοῦ κατὰ τὸ 1809 ἡ Ἀγγλία εἶχε συνάψει εἰρήνην μετὰ τῆς Τουρκίας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Δονζελὼτ εἶχε σταλῆ εἰς Ἑπτάνησον ἀκριβῶς ὅπως παγιώσῃ τὴν ἐκεῖ γαλλικὴν κατοχήν, διὰ τοῦτο ἐνεθάρρυνεν ἐκθύμως τὰς προσπαθείας τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ Ἀλῆ Φαρμάκη καὶ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ γράψῃ αὐτὸς ἐκτενῶς πρὸς τὸν Ναπολέοντα καὶ θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν βοήθειάν του. Ἐπεδόθη δὲ ἐπὶ τρία ἡμερονύκτια νὰ καταρτίσῃ μετὰ τῶν συνωμοτῶν τὸ σχέδιον τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἑλληνοαλβανικοῦ κράτους. Κατὰ ταῦτα ὁ Δονζελὼτ θὰ παρεχώρει εἰς τοὺς ἐπαναστάτας 500 Γάλλους τοῦ πυροβολικοῦ μὲ κανόνια, ἐνδεδυμένους φουστανέλλας, καὶ τοὺς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Γαλλίας πέντε χιλιάδας Ἕλληνας τῶν ἑπτανησιακῶν σωμάτων, θὰ ἐπετρέπετο δὲ εἰς αὐτοὺς νὰ στρατολογήσουν ἐπὶ πλέον μέχρι 15 χιλ. ἀνδρῶν Ἑπανησιων. Θὰ ἐδίδοντο προσέτι εἰς αὐτοὺς τὰ ὑλικὰ μέσα νὰ στρατολογήσουν ἐν Ἀλβανίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ Στερεᾷ ὅσους ἤθελον, διὰ τῶν οὕτω δὲ συγκροτουμένων σωμάτων θὰ ἐγίνετο αἰφνιδία ἐπίθεσις κατὰ τῆς Πελοποννήσου διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ. Εὐθὺς ἀμέσως τότε οἱ Μουσουλμάνοι τῆς δυτικῆς καὶ νοτίου Πελοποννήσου θὰ παρέδιδον τὰ φρούρια Μεσσηνίας, Ἀχαΐας καὶ Μονεμβασίας, θὰ συνετάσσοντο δὲ ἀναφοραὶ πρὸς τὸν σουλτάνον, βεβαιοῦσαι ὅτι ἡ ἐπανάστασις δὲν γίνεται ἐναντίον του, ἀλλὰ κατὰ τοῦ Βελῆ πασᾶ. Συγχρόνως ὁ Σεβαστιάνι, πρέσβυς τῆς Γαλλίας παρὰ τῷ σουλτάνῳ, θὰ τὸν ἔπειθε νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ κίνημα, χωρὶς νὰ σταλῶσι στρατοὶ κατὰ τῶν στασιαστῶν, οἵτινες προχωροῦντες θὰ κατέλυον ὁλόκληρον τὸ κράτος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἱδρύοντες ἑλληνοαλβανικὸν τοιοῦτον, μὲ δημοκρατικὴν μορφήν. Θὰ ἐσχηματίζετο δηλ. Κυβέρνησις ἐξ ἴσου ἀριθμοῦ 12 Μουσουλμάνων καὶ 12 Χριστιανῶν, ἥτις θὰ ἐφήρμοζε νόμους καταρτισθέντας ἐν Κερκύρᾳ, δι' ὧν καθιεροῦτο ἰσοπολιτεία ἄνευ διακρίσεως φυλῆς καὶ θρησκεύματος. Ἡ σημαία θὰ εἶχεν ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος φεγγάρι καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο σταυρόν. Ὡς πρὸς τοὺς Τούρκους τῆς Πελοποννήσου, ὁ Κολοκοτρώνης σημειοῖ (Τόμ. Α' σελ. 38) ὅτι κυριευομένων τῶν φρουρίων, βαθμηδὸν θὰ τοὺς κατέστρεφον, παραμενόντων ἐν τῇ ἐξουσίᾳ μόνον Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν.

Καταρτισθέντος οὕτω τοῦ σχεδίου, ὁ μὲν Δονζελὼτ ἀνεκοίνωσε τοῦτο πρὸς τὸν Ναπολέοντα ζητῶν τὴν τελικὴν ἔγκρισίν του, ἣν ἐθεώρει ἄφευκτον, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Φαρμάκης, παραλαβόντες ἀρκετὰ γαλλικὰ χρήματα, ἀπεβιβάσθησαν κρύφα εἰς τὰς ἔναντι τῆς Κερκύρας ἠπειρωτικὰς ἀκτὰς καὶ ἤρχισαν τὴν στρατολογίαν τῶν Ἀλβανῶν. Συγχρόνως ὁ Μαυρομιχάλης διὰ τοῦ Ζακυνθίου πλοιάρχου Ἀνέτου ἔστειλε χρήματα εἰς Μάνην ὡς καὶ ὁ Κουμουνδοῦρος καὶ ὁ Τρουπάκης πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν Μανιατῶν.

Οἱ ἐν Ζακύνθῳ ἑτέρωθεν ἐπίσημοι, καταρτίσαντες ἑταιρίαν μυστικήν, ἐπὶ προσχήματι λέσχης, διενήργουν ἀλληλογραφίαν σχετικὴν μετὰ τῶν ἐπιφανεστέρων ἀντιπροσώπων τῆς ἑλληνικῆς δράσεως ἔν τε τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ, ὡς σύνδεσμος δὲ Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων ἐχρησίμευεν ὁ παραμείνας ἐν Ζακύνθῳ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη.

Παραδόξως, ἐνῷ ἐστρατολογήθησαν τρισχίλιοι Ἀλβανοὶ εἰς τὴν Τσαμουριάν, συγκεντρωθέντες εἰς Πάργαν καὶ μέρος αὐτῶν, περὶ τοὺς ἑξακοσίους, ἀπεβιβάσθησαν εἰς Λευκάδα, ἐγνώσθη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1809 ἡ ἀπόβασις τῶν Ἄγγλων εἰς Ζάκυνθον, ἡ ἄμεσος κατάληψις αὐτῆς καὶ κατόπιν τῆς Κεφαλληνίας, Ἰθάκης καὶ Κυθήρων, τῶν γαλλικῶν φρουρῶν ἐκτοπισθεισῶν εἰς Κέρκυραν. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη συνελήφθη, οἱ συνωμόται διεσκορπίσθησαν καὶ τὸ σχέδιον παρέλυσεν. Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης παρέμειναν μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1810 εἰς Λευκάδα καιροσκοποῦντες, μέχρις οὗ, ἀδυνατοῦντος τοῦ Δονζελὼτ νὰ τοὺς βοηθήσῃ, ἀπέλυσαν τοὺς στρατολογηθέντας.

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς κατεδίωξεν ἀγρίως πάντας τοὺς συμμετασχόντας εἰς τὴν συνωμοσίαν, ὧν οἱ ἐπιφανέστεροι κατέφυγον πρὸς σωτηρίαν εἰς Αἴγυπτον παρὰ τῷ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ. Ἐν τούτοις ἐπέπρωτο καὶ αὐτὸς νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὰς ἑλληνοαλβανικὰς συνεννοήσεις, γενόμενος βραδύτερον ἀκούσιον ὄργανον τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία διὰ τοῦ ἀποστόλου Ἰ. Παπαρρηγοπούλου, διερμηνέως τοῦ ἐν Πάτραις ρωσικοῦ προξενείου, διέθρυψε τὰς φιλοδοξίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὀνειρευομένου τὴν κατάλυσιν τοῦ σουλτάνου, ὑπεσχέθη δὲ εἰς αὐτὸν ψευδῶς ρωσικὴν βοήθειαν. Οἱ Ἕλληνες ἀρματωλοὶ τῆς Στερεᾶς, τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Ὀλύμπου ἐτέθησαν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλῆ, ὅστις προβλέπων τὴν σύρραξιν μετὰ τοῦ σουλτάνου ἐσκέφθη δολίως νὰ καταδώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν. Ἡ προδοσία ὅμως δὲν ἐλήφθη εὐτυχῶς ὑπ' ὄψιν, ὅτε δὲ ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη, ὁ Ἀλῆς ἔταξε παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Ἀλβανῶν στρατιωτῶν του καὶ τοὺς ἰσχυροτέρους τῶν Ἑλλήνων ὁπλαρχηγῶν εἰς οὓς κατόπιν, φθίνοντος τοῦ 1820, προσετέθησαν καὶ οἱ Σουλιῶται.

Ἔχομεν λοιπὸν καὶ κατὰ τὸ 1821 φαινόμενον ἀναγκαστικῆς συμπράξεως Τουρκαλβανῶν καὶ Ἑλλήνων. Μόλις ὅμως φθίνοντος τοῦ 1821 ἀντελήφθησαν οἱ Τουρκαλβανοὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐκήρυξαν πόλεμον ἐθνικὸν κατὰ τοῦ σουλτάνου καὶ ὅτι δὲν συνέπραττον ἁπλῶς πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐκηρύχθησαν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὅλοι σουλτανικοί, μετ' ἀνηκούστου δὲ ἀγριότητος ἐπολέμησαν τοὺς Ἕλληνας καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα, διαρκῶς ἐκστρατεύοντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν στρατάρχων τοῦ σουλτάνου. Ἐν τούτοις ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἔπαυσε νὰ κάμνῃ διάκρισιν μεταξὺ Τούρκων καὶ Τουρκαλβανῶν, πλειστάκις δὲ συνεννοήθη μετὰ τῶν δευτέρων πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἐπιτυχιῶν του. Οὕτω κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἁλώσεως τῆς Τριπόλεως, τὸν 7)βριον 1821, ἐσυνθηκολόγησεν ἰδιαιτέρως μετὰ τῶν τρισχιλίων ἐγκλείστων Ἀλβανῶν, οἵτινες ἐξελθόντες μὲ τιμὰς καὶ σωθέντες διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἐπετάχυναν τὴν ἅλωσιν. Ὡσαύτως οἱ Ἀλβανοί, οἱ ἐν Ἀκροκορίνθῳ, διηυκόλυναν τὴν παράδοσιν καὶ τοῦ φρουρίου τούτου, θὰ ἐπηκολούθει δὲ καὶ ἡ παράδοσις τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν ἂν ἀφίνετο ὁ Κολοκοτρώνης ἐλεύθερος νὰ συνεχίσῃ σοβαρὰν κατὰ τὸ 1822 τὴν πολιορκίαν, διότι ἤρχισε διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ἐκεῖ ἐγκλεισθέντων Λαλαίων. Καὶ οἱ Ἀλβανοὶ τοῦ φρουρίου τῆς Ναυπάκτου διεπραγματεύθησαν χωριστὰ κατὰ τὸ 1824 νὰ παραδώσωσι τοῦτο εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ θὰ τὸ παρέδιδον, ἂν μὴ ἀνεκάλυπτε τὰς συνεννοήσεις ὁ Ἰσοὺφ πασᾶς τῶν Πατρῶν καὶ μετέφερε τοὺς κυριωτέρους ἐνόχους εἰς τὸ Ρίον. Καὶ ἐπὶ Ἰμβραὴμ ὁ Κολοκοτρώνης ἐξησθένησε τὴν δύναμίν του κατὰ τὸ 1828, συνάψας ἰδιαιτέρας συνθήκας μετὰ τῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες ἀφήσαντες τοὺς αἰχμαλώτους ἀπῆλθον διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τῆς Στερεᾶς εἰς Ἀλβανίαν κρατήσαντες παρασπόνδως τοὺς ὁμήρους.

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, οἱ Τουρκαλβανοὶ ἔδειξαν πάντοτε ἐχθρικὴν πρὸς αὐτὸ στάσιν, ἀποτελοῦντες τὸ ἐκλεκτότερον ὄργανον τῶν σουλτανικῶν καταπιέσεων. Ἀνασκοποῦντες τὰς ἑλληνοαλβανικὰς σχέσεις δυνάμεθα νὰ τονίσωμεν ὅτι κατὰ κανόνα οἱ Τουρκαλβανοὶ ὑπῆρξαν ἄσπονδοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐχθροί, προθύμως κατ' αὐτοῦ στρατευόμενοι, ὅταν οἱ σουλτάνοι ἐπέτρεπον αὐτοῖς τοῦτο, ἡ δὲ στάσις αὕτη δὲν ἤλλαξε ποσῶς κατὰ τὸν διαρρεύσαντα αἰῶνα, οὐδὲ κατὰ τὸν τρέχοντα. Ἡ ματαίωσις τῆς προσαρτήσεως τῆς Ἠπείρου, ἣν ἐπεδίκασεν ἡμῖν ἡ Βερολίνειος Συνθήκη, ἐπῆλθεν ἐξ ἀλβανικῶν ἐνεργειῶν, ἃς ὑπέθαλπεν ἡ πολιτικὴ τῆς Ἰταλίας, ἥτις, μόλις συγκροτηθεῖσα εἰς Κράτος ἑνιαῖον, ἐπεδίωξε διὰ παντοίων τρόπων τὴν ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας κηδεμονίαν. Κατὰ τὸν τελευταῖον Βαλκανικὸν πόλεμον τοῦ 1912—13 οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐπολέμησαν μετὰ φανατισμοῦ τὴν Ἑλλάδα, ἐκμεταλλευθέντες δὲ τὰς δυσχερείας αἵτινες προέκυψαν ἐκ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ ἐσχάτως ἐκ τῆς Μικρασιατικῆς συμφορᾶς ἐπέτυχον διὰ τῆς προστασίας τοῦ Οὐΐλσων καὶ τῆς Ἰταλίας τὴν προσάρτησιν εἰς τὴν Ἀλβανίαν τῆς Βορείας Ἠπείρου καὶ τῆς περιοχῆς τῆς Κορυτσᾶς.

ΤΑΚΗΣ Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— [ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΑ]. Ὀλίγαι χῶραι ἀριθμοῦσι τόσον πολλὰς ἐκδόσεις γραμματοσήμων ὅσον ἡ Ἀλβανία καὶ δὴ ἐντὸς τόσον βραχέος χρονικοῦ διαστήματος, ὅσον τὸ ἀπὸ τῆς αὐτονομήσεώς της μέχρι σήμερον διαρρεῦσαν. Ἀλλὰ καὶ ὀλίγων κρατῶν ἡ ἱστορία κατοπτρίζεται τόσον ζωηρῶς διὰ τῶν γραμματοσήμων των, ὅσον ἡ τῆς Ἀλβανίας ἀφ' ἧς ἀπέκτησε τοιαῦτα. Τὰ δύο φαινόμενα ταῦτα, ὀφειλόμενα βεβαίως ἀμφότερα εἰς τὰς συνεχεῖς πολιτικὰς καὶ πολιτειακὰς μεταβολὰς τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ χώρα αὕτη ἀπὸ τῆς αὐτονομήσεώς της, καθιστῶσι τὰ ἀλβανικὰ γραμματόσημα ἐκτάκτως ἐνδιαφέροντα ἀπὸ φιλοτελικῆς (βλ. λ.) ἀπόψεως.

Τὰ γραμματόσημα, ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦντο ἐν Ἀλβανίᾳ ἐφ' ὅσον αὕτη ἀπετέλει μέρος τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἦσαν ἀφ' ἑνὸς τὰ τουρκικὰ καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ὅσα, δυνάμει τῶν διομολογήσεων, διετήρουν εἴς τινας πόλεις αὐτῆς ἴδια ταχυδρομικὰ γραφεῖα.

Καθαυτὸ ἰδικά της ταχυδρομικὰ ἔνσημα ἡ Ἀλβανία ἔθεσε τὸ πρῶτον ἐν χρήσει μόλις τὴν 5ην Μαΐου 1913, ἤτοι πέντε καὶ πλέον μῆνας μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς αὐτονομίας της. Ταῦτα ἦσαν κοινοὶ φάκελοι ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπεῖχον θέσιν ἐντύπου γραμματοσήμου (τοῦ 1 γροσίου) κυκλικαὶ σφραγῖδες φέρουσαι ἐν τῷ μέσῳ, ἐντὸς θυρεοῦ, τὸν δικέφαλον ἀετὸν καὶ περιφερικῶς, μεταξὺ δύο ὁμοκέντρων κύκλων, τὴν ἐπιγραφὴν «MINISTERIA E POST TELEG E TELEFONEVET». Τὴν πρώτην ταύτην προσωρινὴν ἔκδοσιν ἠκολούθησεν ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος ἑτέρα καὶ ταύτην πάλιν ἕτεραι ἀλλεπάλληλοι τοιαῦται, εἰς τρόπον ὥστε τὰ ἀλβανικὰ γραμματόσημα τὰ ἐκδοθέντα ἐντὸς μιᾶς μόλις δεκατετραετίας, ὅσῃ διέρρευσεν ἔκτοτε, ν' ἀποτελῶσι σειρὰν ἐξ ὑπερδιακοσίων διαφόρων τύπων, χωρὶς νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν αἱ ἐκ τυχαίων ἢ ἄλλων αἰτίων ἀσυνήθεις παραλλαγαὶ ἐκτυπώσεως, χρωματισμῶν, κλπ.

Ἡ κατάταξις καὶ ἀπαρίθμησις ἁπάντων τῶν γραμματοσήμων τούτων, παραλειπομένων τῶν κα-

Digitized by Google

θαρῶς τοπικοῦ χαρακτῆρος (Κορυτσᾶς, Σκόδρας, Αὐλῶνος, Τεπελενίου) καὶ ἄλλων τινῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνεπισήμως κυκλοφορησάντων, δύναται νὰ συνοψισθῇ κατὰ ἐκδόσεις ὡς ἑξῆς:

Τέσσαρες ἀκόμη προσωριναί, ὡς ἡ πρώτη, ἐκδόσεις (β', γ', δ' καὶ ε'), γενόμεναι πᾶσαι ἐντὸς τοῦ ἔτους 1913 καὶ ἐξ ὧν αἱ μὲν β', δ' καὶ ε' ἐγένοντο διὰ κοινῶν σφραγίδων διαφόρων τύπων ἐφ' ἁπλοῦ χάρτου, ἡ δὲ γ' διὰ τῆς **ἐπισημάνσεως** (βλ. λ.) τουρκικῶν γραμματοσήμων δι' ἑνὸς δικεφάλου ἀετοῦ μέ, κάτωθεν αὐτοῦ, τὴν λέξιν SHQIP_NIA (=Ἀλβανία). Ἡ ἔκδοσις αὕτη περιελάμβανε καὶ μίαν κλάσιν **εἰσπρακτέων** (βλ. λ.).

Ἑτέρα ἔκδοσις, στ' (τῆς 1ης Δεκεμβρίου), ἡ καὶ πρώτη τακτικὴ τοιαύτη ἀλβανικῶν γραμματοσήμων, ἀπαρτιζομένη ἀπὸ ἓξ κλάσεις ὁμοιομόρφου τύπου μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Σκεντέρμπεη. Δι' ἐπισημάνσεως ποσότητός τινος γραμματοσήμων τῆς σειρᾶς ταύτης ἀπηρτίσθη καὶ ἀντίστοιχος σειρὰ *εἰσπρακτέων*

Ἐπίσης δι' ἐπισημάνσεως ἑτέρας ποσότητος γραμματοσήμων τῆς ἰδίας αὐτῆς σειρᾶς ἐγένοντο ἕτεραι δύο ἐκδόσεις, ζ' καὶ η', ἤτοι, μία ἀναμνηστικὴ τῆς ἡμέρα. καθ' ἣν ὁ ἄρτι ἐκλεγεὶς ἡγεμὼν πρίγκιψ τοῦ Βὴδ ἀπεβιβάσθη τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ ἀλβανικοῦ ἐδάφους ἐν Δυρραχίῳ (7 Μαρτίου 1914) καὶ μία προσωρινή, ἐπὶ τῶν γραμματοσήμων τῆς ὁποίας ἡ ἀξία ἀνεγράφη πάλιν εἰς παλαιὰς (τουρκικὰς) νομισματικὰς μονάδας, *para* καὶ *grosh* ἀντὶ τῶν νέων δεκαδικῶν τοιούτων *qintar* καὶ *franc*. Τῆς σειρᾶς ταύτης ἐξεδόθη καὶ ἀντίστοιχος σειρὰ *εἰσπρακτέων* διὰ προσθέτου ἐπισημάνσεως ποσότητός τινος γραμματοσήμων αὐτῆς καὶ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν TAKSE.

Ἔκδοσις θ' τῆς ὁποίας τὰ γραμματόσημα, φέροντα τὴν εἰκόνα τοῦ πρίγκηπος τοῦ Βήδ, ἐξετυπώθησαν τῷ 1914, ἀλλὰ δὲν ἐτέθησαν ἐν κυκλοφορίᾳ, λόγῳ τῆς μεσολαβησάσης ἀναχωρήσεως τοῦ ἡγεμόνος. συνεπείᾳ τῆς ἐκραγείσης ἐναντίον του ἐπαναστάσεως (μέρος τῶν γραμματοσήμων τῆς ἐκδόσεως ταύτης, ἐπισημανθέντα τῷ 1920 ἐν Σκόδρᾳ μὲ δικέφαλον ἀετὸν καί, κάτωθεν αὐτοῦ τὴν λέξιν SHKODRA, ἀπετέλεσαν τοπικὴν προσωρινὴν ἔκδοσιν χρησιμοποιηθεῖσαν οὕτως ἐν τῇ πόλει ταύτῃ).

Ἐκδόσεις ι' καὶ ια', ἀμφότεραι προσωριναί, γενόμεναι τῷ 1919 διὰ τῆς ἐπισημάνσεως πλεοναζόντων χαρτοσήμων μὲ δύο κατά τι διαφορετικοὺς ἀπ' ἀλλήλων τύπους ἐπιγραφῶν, πρὸς μετατροπὴν των εἰς γραμματόσημα, τῶν ὁποίων ὑπῆρχεν ἀπόλυτος ἔλλειψις.

Ἔκδοσις ιβ' γενομένη τῷ 1920 τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Γάλλου ἀρχηγοῦ τῶν ἐν Σκόδρᾳ συμμαχικῶν στρατευμάτων τῆς κατοχῆς καὶ προοριζομένη μόνον διὰ τὴν πόλιν ταύτην. ἀλλὰ χρησιμοποιηθεῖσα ὡς τακτικὴ καθ' ἅπασαν τὴν Ἀλβανίαν, κατόπιν τῆς μεσολαβησάσης ἐκκενώσεως της ὑπὸ τῶν συμμάχων. Τὰ γραμματόσημα τῆς σειρᾶς ταύτης φέρουν ἐν τῷ μέσῳ μικρὸν θυρεὸν μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ δικέφαλον ἀετόν. Συγχρόνως μὲ τὴν σειρὰν ταύτην ἐξεδόθη καὶ σειρὰ *εἰσπρακτέων* ἐφ' ὧν εἰκονίζεται τὸ φρούριον τῆς Σκόδρας. Τά τε κοινὰ καὶ τὰ εἰσπρακτέα γραμματόσημα τῆς ἐκδόσεως ταύτης φέρουσιν ἐν ἐπισημάνσει μικρὸν ταχυδρομικὸν κέρας μετ' ἀορτῆρος.

Δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ κέρατος τούτου δι' ἑτέρου ἐπισημάσματος παριστῶντος ψαλιδωτὴν ταινίαν μὲ τὴν ἐπιγραφὴν BESA ἀπηρτίσθη ἑτέρα ἔκδοσις, ιγ' ἀναμνηστική, κυκλοφορήσασα τῷ 1921

Ἑτέρα ἀναμνηστικὴ ἔκδοσις, ιδ', ἐγένετο τῷ 1922, δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ τελευταίου τούτου ἐπισημάσματος δι' ἑτέρου, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ λέξις BESA ἐπλαισιοῦτο ἐντὸς ἁπλοῦ ὀρθογωνίου.

Ἔκδοσις ιε', τακτική, γενομένη τῷ 1922 καὶ τῆς ὁποίας τὰ γραμματόσημα εἰκονίζουσι διαφόρους τοποθεσίας τῆς Ἀλβανίας. (Τινὰ τῶν γραμματοσήμων τῶν 2 qintar τῆς σειρᾶς ταύτης ἐπισημανθέντα τῷ 1922, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν 1 q ἐντὸς ὀρθογωνίου καί, τῷ 1924, μὲ τὸ ψηφίον 1 μεταξὺ δύο ἀστερίσκων, ἀπετέλεσαν δύο διαφόρους τύπους νέας κλάσεως τοῦ 1 qintar, ἥτις ἔλειπεν ἐκ τῆς σειρᾶς) Συγχρόνως μὲ τὴν ἔκδοσιν ταύτην ἐγένετο καὶ τοιαύτη εἰσπρακτέων, φερόντων τὸν δικέφαλον ἀετὸν μέλανα ἐπὶ βαθέως βυσσινοχρόου χάρτου.

Δι' ἐπισημάνσεως γραμματοσήμων τῆς ιε' ταύτης ἐκδόσεως μὲ διαφόρους ἑκάστοτε ἐπιγραφάς, ἐγένοντο αἱ ἑπόμεναι ἐκδόσεις:

Μία τῷ 1924, ις' κατὰ σειράν, ἀναμνηστικὴ τῆς 21ης Ἰανουαρίου 1924, καθ' ἣν συνῆλθεν εἰς Τύρανα ἡ Συντακτικὴ Ἐθνοσυνέλευσις.

Δύο ἕτεραι ἐπίσης τῷ 1924, ιζ' καὶ ιη', εἰδικαὶ ὑπὲρ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ.

Ἑτέρα ιθ', τῇ 24ῃ Δεκεμβρίου 1924, ἀναμνηστικὴ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νομίμου τάξεως μετὰ τοὺς περισπασμοὺς τοῦ 1924, καθ' οὓς ἡ Κυβέρνησις εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πρωτεύουσαν.

Μία προσωρινὴ ἔκδοσις, κ', τῷ 1925 γενομένη δι' ἐπισημάνσεως, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν *Republika Shqiptare*, τῶν τε κοινῶν καὶ τῶν εἰσπρακτέων γραμματοσήμων τῆς τακτικῆς ἐκδόσεως τοῦ 1922.

Ἑτέρα ἔκδοσις κα', τῷ 1925, ἀναμνηστικὴ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Δημοκρατίας, δι' ἐπισημάνσεως πάλιν γραμματοσήμων τῆς ιε' ἐκδόσεως μὲ τὴν ἐπιγραφήν.

Republika Shqiptare — *Ἀλβανικὴ Δημοκρατία*
ἥτις σημαίνει
21 Kallnduer 1925 — *21 Ἰανουαρίου 1925*

Ἔκδοσις κβ', γενομένη τῷ 1925 εἰδικῶς διὰ τὸ ἀεροπορικὸν ταχυδρομεῖον. Τὰ γραμματόσημα τῆς σειρᾶς ταύτης εἶναι ἅπαντα ὁμοιομόρφου τύπου παριστῶντα ἀεροπλάνον ἱπτάμενον ἄνωθεν κοιλάδος.

Τὰ γραμματόσημα τῆς κβ' ἐκδόσεως ἐπισημανθέντα τῷ 1927 διὰ τῆς ἐπιγραφῆς *Rep. Shqiptar* κεκλιμένης, ἀπετέλεσαν νέαν ἔκδοσιν κδ'.

Τελευταία τακτικὴ ἔκδοσις, κγ', ἡ καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν χρήσει, εἶναι ἡ τεθεῖσα ἐν κυκλοφορίᾳ τὴν 24ην Δεκεμβρίου 1925. Ταύτης τὰ γραμματόσημα φέρουν ἅπαντα τὴν εἰκόνα τοῦ Προέδρου τῆς Ἀλβανικῆς Δημοκρατίας Ἀχμὲτ Ζώγου, ἐν πολιτικῇ μὲν περιβολῇ τὰ κάτω τῆς ἀξίας τοῦ 1 franc, ἐν στολῇ δὲ τὰ ἀπὸ τῆς ἀξίας ταύτης καὶ ἄνω.

Τὴν ἔκδοσιν ταύτην συνώδευσε καὶ σειρὰ *εἰσπρακτέων* μὲ τὸν δικέφαλον ἀετὸν καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἐπ' αὐτοῦ μεγάλα ἀριθμητικὰ ψηφία παριστῶντα τὴν ἀξίαν τοῦ γραμματοσήμου. Τὰ εἰσπρακτέα ταῦτα γραμματόσημα φέρουσιν ἐν ἐπισημάσματι μικρὰν ἐπιγραφὴν QINT. AR.

Κατὰ Μάρτιον 1927 ἐκυκλοφόρησε μία ἀναμνηστικὴ ἔκδοσις κε', γενομένη δι' ἐπισημάνσεως γραμματοσήμων τῆς ἐν χρήσει τακτικῆς σειρᾶς τοῦ 1925 μὲ κλάδους ἐλαίας καὶ τὰ ψηφία A. Z., ἀρχικὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀντιτύπων τῶν ἐκδοθέντων ἐξ ἑκάστου τῶν ἀνωτέρω περιληπτικῶς ἀπαριθμηθέντων γραμματοσήμων ποικίλλει σημαντικῶς ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐκδόσεων ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν διαφόρων κλάσεων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως. Πάντως λόγῳ τῆς ἐσωτερικῆς τε καὶ ἐξωτερικῆς λίαν περιωρισμένης ταχυδρομικῆς συγκοινωνίας τῆς Ἀλβανίας, τὰ ἀλβανικὰ γραμματόσημα εἶναι κατὰ γενικὸν κανόνα ὀλιγάριθμα, ἔτι δὲ μᾶλλον τὰ τῶν πρώτων προσωρινῶν ἐκδόσεων. Ἐν τούτοις, μολονότι τόσον δυσεύρετα καὶ τόσον ἐνδιαφέροντα ἐν ταὐτῷ, δὲν εἶναι ἀναλόγως περιζήτητα. Εἰς τοῦτο συντελεῖ ἴσως κατὰ πολὺ ὁ ὅλως πρωτόγονος τρόπος καθ' ὃν ἐξετυπώθησαν τὰ πλεῖστα τῶν ἀλβανικῶν γραμματοσήμων καὶ συγκεκριμένως ἅπαντα τὰ τῶν προσωρινῶν ἐκδόσεων τὰ ὁποῖα εἶναι ὄχι μόνον τὰ σπανιώτερα ἀλλὰ φυσικῷ τῷ λόγῳ καὶ τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα ἀπὸ φιλοτελικῆς ἀπόψεως. Ἡ χονδροειδὴς καὶ δι' ἀτελεστάτων μέσων ἐκτύπωσις, ἐπιτρέπουσα εὐχερῶς τὴν ἀπομίμησιν, καθιστᾷ τοὺς συλλέκτας καχυπόπτους καὶ διστακτικοὺς ἐνώπιον τῶν προσφερομένων εἰς τὴν παγκόσμιον ἀγορὰν ἀντιτύπων, ἡ ἐξέλεγξις τῆς γνησιότητος τῶν ὁποίων εἶναι δυσχερεστάτη ἢ μᾶλλον ἀδύνατος διὰ τοὺς πολλούς.

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τῶν μὴ πλέον ἐν χρήσει γραμματοσήμων τῆς Ἀλβανίας εἶναι πολὺ μικρά, σχετικῶς μὲ τὴν σπάνιν των. Οὕτως ἡ σημερινὴ ἀγοραία τιμὴ τοῦ ἀκριβωτέρου ἐκ τῶν κανονικῶν ἀλβανικῶν γραμματοσήμων, τῶν 10 γροσίων τῆς γ' ἐκδόσεως, δὲν ὑπερβαίνει τὰς 7½ χιλιάδας δραχμῶν. Ε. Φ. Ε.

ἀλβανία (Alvania Risso) *[Παλαιοζ.]*. Γένος γαστεροπόδων, συνων. τοῦ **Ρισσόα** (βλ. λ.) Θ. Σ

Τὸ γένος τοῦτο εὑρέθη ἀπολιθωμένον εἰς τὰς πλειοκαινικὰς θαλασσογενεῖς ἄμμους καὶ τὰ κροκαλοπαγῆ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ὑπὸ τοῦ Hörnes κατ' ἀρχὰς καὶ τοῦ Fuchs κατόπιν. Οἱ αὐτοὶ προσδιώρισαν τὰ ἀκόλουθα εἴδη: *Ἀλβανία ἡ cimex L. (calathisca Mont.), Ἀλβανία ἡ cimicoides Forbes, ἡ crenulata Mich., ἡ costata Adams, ἡ aspera Phil., ἡ lactea Mich, καὶ ἡ abyssicola Forbes.* Γ. Κ. Γ.

ἀλβανίζω· φίλα φρονῶ πρὸς τοὺς Ἀλβανούς· εἶμαι *ἀλβανιστής*· ἰδίᾳ εἰς τὴν μετοχήν: οἱ **ἀλβανίζοντες**.

Ἀλβανικαὶ *Πύλαι* *[Ἀρχ.]*. Τρεῖς δίοδοι εἰς τὸν Ἀνατολικὸν Καύκασον διὰ τῶν ὁποίων εἰσήρχοντο εἰς Σαρματίας εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἀλβανίαν τοῦ Καυκάσου (Πτολ. Ε' 9, 15· 12, 6). Ε.Σ.

Ἀλβανίς—*ίδος* (ἡ)· τὸ θηλ. τοῦ Ἀλβανός· πβ. *Γαλλίς, Γερμανίς, Ἰταλίς κ.τ.λ.*

Ἀλβανὶς *λίμνη* (λατιν. Albanus lacus, ἰταλ. Lago di Albano). Μικρὰ λίμνη περὶ τὰ 25 χμ ΝΑ τῆς Ῥώμης. Ἡ λίμνη σχηματισθεῖσα ἐξ ἡφαιστειώδους ἐκρήξεως εἰς τὸν μεγάλον κρατῆρα τοῦ Ἀλυανοῦ ὄρους, ἔχει τὸ σχῆμα κρατῆρος, αἱ ὄχθαι τοῦ ὁποίου ἔχουν ὕψος 1,200 μέτρων ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος, ἐνῷ τὸ ὕδωρ ἔχει ἄνω τῶν 1650 μ. βάθος εἰς τὸ νότιον μέρος. Ἔχει ἐπιφάνειαν 600υ τ μ περίπου καὶ τροφοδοτεῖται δι' ὑπογείων πηγῶν. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ ὑπόνομος, δι' ἧς ἐκρέουν τὰ ὕδατα τῆς Ἀλβανίδος, ὠρύχθη τῷ 398—391 π.Χ. κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Βηίων, διότι τὸ Δελφικὸν μαντεῖον ἐχρησμοδότησεν ὅτι τότε μόνον θὰ κατελαμβάνετο ἡ πόλις, ὅτε τὰ ὕδατα τῆς λίμνης θὰ ἔφθανον τὴν θάλασσαν. Ἡ ὑπόνομος αὕτη ἔχει μῆκος δύο περίπου χιλιομέτρων, ὕψος 1.80 μ. καὶ εὖρος 1.20 μ. Κατὰ διαστήματα ἔχει φρέατα καὶ εἰς τὴν ἐκ τῆς λίμνης ἔξοδον ὑδατοφράκτην. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων, ἐπὶ τῶν ὄχθων τῆς λίμνης ἦσαν ἐκτισμέναι ἐπαύλεις (Πλουτ. Κάμιλ. 3 — Βαλέρ. Μαξ. I,6,3 — Λίβ. V. 15—19, Κικ. ὑπὲρ Μίλ. 10,19). Ε. Σ.

ἀλβανισμός (ὁ)· οἱ Ἀλβανοὶ καθόλου, πβλ. *ἑλληνισμός* || τὸ νὰ φρονῇ τις τὰ τῶν Ἀλβανῶν, τὸ νὰ συνηγορῇ ὑπὲρ τῶν Ἀλβανῶν, ὑπὲρ ἀλβανικῶν ἀπόψεων.

ἀλβανιστής (ὁ)· ὁ ἐρευνῶν τὰ τῶν Ἀλβανῶν, ὁ μελετητὴς τῆς γλώσσης, τῆς ἱστορίας, τοῦ βίου, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν Ἀλβανῶν || ὁ φρονῶν τὰ τῶν Ἀλβανῶν, ὁ εὐνοῶν καὶ συνηγορῶν ὑπὲρ αὐτῶν, ὁ *ἀλβανίζων*.

ἀλβανιστί· ἐπιρρ., κατὰ τὴν γλῶσσαν ἢ τοὺς τρόπους τῶν Ἀλβανῶν· πβ. *ἑλληνιστί, γαλλιστί κ.τ.τ.*

Ἀλβανῖται, **Ἀλέξιος** καὶ **Ἰωάννης**. Ἀναφέρονται εἰς διάφορα χρυσόβουλλα καὶ ἔγγραφα τῆς σερβοκρατίας ἐν Θεσσαλίᾳ τὸν 14ον αἰῶνα, ὡς *«ἄρχοντες»* καὶ μάλιστα ὡς *«ἰδιοκτῆται τῆς Κλινυβίτσας»*. Πρόκειται περὶ τῶν ἀρχηγῶν ἀλβανικῆς τινος *φαρας* (φυλῆς), ἐξ ἐκείνων αἵτινες πλημμυρίσασαι τότε τὴν Θεσσαλίαν, κατῆλθον δι' αὐτῆς εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν μέρει εἰς Βοιωτίαν, μεσημβρινὴν Εὔβοιαν καὶ Ἀττικήν. Γ. Δ. Κ.

Ἀλβανιτάκης *Διονύσιος*. Ἀναφέρεται ὡς διοικητὴς τῶν Κυθήρων τῷ 1808, ἐπὶ τῆς γαλλικῆς κατοχῆς τῶν Ἰονίων νήσων.

Ἀλβανιτόπουλος *Δημήτριος*. Ἀναφέρεται ὡς *πυραστάτης* κατὰ τὴν πρώτην ἐν Ἐπιδαύρῳ Συνέλευσιν. Ἐχρησιμοποιήθη εἰς διαφόρους πολιτικὰς καὶ μάλιστα οἰκονομικὰς ὑπηρεσίας κατὰ τὸν Ἀγῶνα καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, διετέλεσε δὲ καὶ ἔπαρχος. Γ. Δ. Κ.

Ἀλβανιτοχωρῖται (οἱ)· κοιν. *Ἀρβανιτοχωρῖτες*· οἱ κάτοικοι τῶν Ἀλβανιτοχωρίων.

Ἀλβανίτσα. Χωρίον ἀποτελοῦν κοινότητα τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας· κάτοικοι 306.

ἀλβανόγλωσσος (ὁ, ἡ) ἢ *ἀλβανόφωνος*· ὁ λαλῶν γλῶσσαν ἀλβανικὴν μὴ Ἀλβανὸς τὴν καταγωγήν.

Ἀλβανοέλληνες (οἱ)· οἱ ἀλβανόφωνοι Ἕλληνες· πβ. *Τουρκαλβανοί*.

ἀλβανοελληνικός, — *ή*, — *όν*· ἀλβανικὸς ἅμα καὶ ἑλληνικός, ἄλλως *ἑλληναλβανικός*.

ἀλβανολογία (ἡ)· ἡ ἔρευνα, ἡ μελέτη τῶν ἀλβανικῶν πραγμάτων, τῆς γλώσσης, τῆς ἱστορίας, τοῦ βίου κ. λ. τῶν Ἀλβανῶν || λόγοι περὶ Ἀλβανῶν.

ἀλβανολόγος (ὁ)· ὁ μελετῶν, ὁ ἐρευνῶν τὰ τῆς γλώσσης, τῆς ἱστορίας, τοῦ βίου τῶν Ἀλβανῶν, ἄλλως *ἀλβανιστής*.

—**Ἀλβανολόγος** *Κουλουριώτης*· ἀθηναϊκὸς τύπος (βλ. Ἀθῆναι-*φυσιογνωμίαι καὶ τύποι*, τ. Β', σελ. 275).

ἀλβανομάθεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις *ἀλβανομαθής*.

ἀλβανομαθὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ γινώσκων τὴν γλῶσσαν, τὴν ἱστορίαν, τὸν βίον τῶν Ἀλβανῶν.

«Ἀλβανο-Μακεδονία». Ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Βουκουρεστίῳ τῇ 25 Δεκεμβρίου/6 Ἰαν. 1893. Ἰδιοκτῆται Steflu al Damciu Makedonsi Co. Τυπογραφεῖα E. Wiegand καὶ C Savoiu. Ἡ ἐφημερὶς αὕτη ἐξεδίδετο εἰς δύο ἐκδόσεις, μίαν εἰς ἑλληνικὴν καὶ ἑτέραν εἰς ρουμανικὴν γλῶσσαν. Ἐκυκλοφόρησεν ὀλίγους ἀριθμοὺς ταύτης, ὅστις καὶ κατεσχέθη, οἱ δὲ συντάκται της ἀπηλάθησαν. Δ. Μ.

ἀλβανόπαις (ὁ)· παῖς Ἀλβανός, ἀλβανιτόπουλο, ἀλβανομεῖραξ.

Ἀλβανὸν *ὄρος* (λατ. Albanus mons, νῦν Monte Cavo. πιθανῶς ἐξ ἀρχαίας πόλεως Cabum). Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς ἡφαιστειογενοῦς ὀροσειρᾶς τοῦ Λατίου περὶ τὰ 13 μίλια ΝΑ τῆς Ῥώμης. Ἔχει ὕψος 3115 ποδῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Τὸ ὄνομα Ἀλβανὸν ὄρος φαίνεται ὅτι ἦτο ἐν χρήσει διὰ τὴν ὅλην ὀροσειράν, ὅπου φαίνεται ὅτι ἐξεδηλοῦτο μικρὰ ἡφαιστειώδης ἐνέργεια εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἥτις ἐκάλυψε τὴν νεκρόπολιν

Digitized by Google

τῆς Ἄλβας Λόγγας καὶ κἄποτε ἐξέπεμπε βροχὴν λίθων, ὅπως ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Τύλλου Ὁστιλίου (Λιβ I, 31) καὶ ἴσως καὶ ἀργότερον. Παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφεῖ ἀναφέρεται (XXXV, 9) ὅτι τῷ 103 π. Χ. τοιαύτη βροχὴ ἔπεσεν εἰς τὴν Ἀρικίαν, τὸ Λανούβιον, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου.

Ἐπὶ τοῦ Ἀλβανοῦ ὄρους, τὸ ὁποῖον οἱ Λατῖνοι ἐθεώρουν ἱερόν, ἵστατο ὁ ναὸς τοῦ Λατίου Διὸς καὶ ὁ τῆς Μονήτης Ἥρας. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐτελοῦντο αἱ ὑπὸ Ταρκυνίου τοῦ Ὑπερηφάνου συσταθεῖσαι ἑορταὶ διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν διαφόρων λαῶν τοῦ Λατίου. Τὰ θεμέλια καί τινα μέρη τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς ὑφίσταντο μέχρι τοῦ 1777, ὅτε ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ μοναστηρίου τῶν Passionist ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου York. Ἡ ὁδὸς ἡ φέρουσα ἀπὸ τῆς λίμνης εἰς τὸν ναὸν διατηρεῖται καλῶς. Ε. Σ

—*[Γεωλογ.]*. Τὸ Ἀλβανὸν ὄρος γεωλογικῶς ἐξεταζόμενον εἶναι ἡφαίστειον ἀνῆκον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *συνθέτων* λεγομένων ἡφαιστείων, ἐκείνων δηλαδὴ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς κεντρικοῦ κωνοειδοῦς ὄρους καὶ ἑνὸς δακτυλιοειδοῦς περιτειχίσματος περιβάλλοντος τὸ κεντρικὸν ὄρος (ὡς καὶ ὁ Βεζούβιος).

Τὸ ἡφαίστειον τοῦτο ὄρος ἔχει ὑποστῆ πολλὴν ἀλλοίωσιν λόγῳ τῆς ἀποκομίσεως τῶν ὑλικῶν του ὑπὸ τῶν ἐπ' αὐτοῦ καταπιπτόντων κα καταρρεόντων ἀτμοσφαιρικῶν ὑδάτων. Οὕτω δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἔχει ἀπομείνει ἐξ αὐτοῦ εἷς παλαιὸς ἡφαίστειος σκελετός. Ἀναγνωρίζει τις ἀκόμη εἰς αὐτὸ καθαρώτατα α) τὸν χθαμαλώτερον, 700-800 μ. ὑψηλὸν ἐξωτερικὸν τοῖχον, ὁ ὁποῖος πρὸς μὲν τὰ ἔξω κατέρχεται ὁμαλῶς, ἐνῷ πρὸς τὰ μέσα κατέρχεται ἀποκρήμνως, ἔχει δὲ διάμετρον 10 χιλιομέτρων περίπου· καὶ β) τὸ ὑψηλότερον (957 μ. ὕψους) κεντρικὸν ὄρος, τοῦ ὁποίου τὸ παλαιὸν κοίλωμα του κρατῆρος ὀνομάζεται «*πεδίον τοῦ Ἀννίβα*» (Campo d'Annivale). Πρὸς Δ τὸ δακτυλιοειδὲς περιτείχισμα εἶναι εὐρέως ἀνοιγμένον, συνεπείᾳ τῶν 4 ἐκεῖ ὑπαρχόντων νεωτέρων ἐκρηξιγενῶν κρατήρων. Οὗτοι εἶναι αἱ δύο ὀνομασται λίμναι *Albano* καὶ *Nemi* καὶ τὰ δύο ἐπιχωσθέντα κρατηροειδῆ κοιλώματα (Maare=ἐμβρυώδη ἡφαίστεια) *Ariccia* καὶ *Laghetto*.

Τόσον τὸ δακτυλιοειδὲς περιτείχισμα, ὅσον καὶ τὸ κεντρικὸν ὄρος συνίστανται κυρίως ἀπὸ μαλακοὺς κιτρινωποὺς μέχρις ἀνοικτοφαίους λευκιτούχους τόφφους, ἔναντι τῶν ὁποίων τὰ ῥεύματα λάβας εἶναι ὀλιγώτερα. Παρ' ὅλην τὴν μεγάλην ἀποσάθρωσιν καὶ καταστροφὴν τῶν ῥευμάτων τούτων, ἡ ἀκτινωτή των διάταξις διακρίνεται ἀκόμη καθαρά. Πολλὰ ἐκ τῶν ῥευμάτων ἔχουν φθάσει μέχρι τῆς πεδιάδος, ὅπως π. χ. τὸ στρῶμα τῆς Ἀππίας ὁδοῦ μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Ρώμης. Ἀκριβῶς δὲ αὐτὰ τὰ ἄκρα τῶν ῥευμάτων ἔχουν διατηρηθῆ καλά. Γ. Κ. Γ.

Ἀλβανὸς ποταμὸς *[Αρχ.]*. Ὁ σημαντικώτερος τῶν ποταμῶν τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ἀλβανίας (Δαγεστάν), ἐκβάλλων εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν, παρὰ τὰ Ἄλβανα. Νῦν *Σαμοὺρ* ἢ *Βίλβαρα*.

Ἀλβανὸς (ὁ), —*ίς* (ἡ)· ὁ ἀνήκων εἰς ἀλβανικὸν φῦλον· ‖ ὁ ὑπήκοος, ὁ κάτοικος τῆς Ἀλβανίας.

Ἀλβανὸς *ἅγιος*. —1) Ὁ πρῶτος ἐν Ἀγγλίᾳ μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ («Protomarty Britannicus»). Κατήγετο ἐξ εὐγενοῦς ῥωμαϊκῆς οἰκογενείας καὶ ἔζη ἐν Verulam τῆς Βρεττανίας· εἰς τὴν οἰκίαν του κατέφυγε κατὰ τὸν διοκλητιάνειον διωγμὸν καταδιωκόμενος ὁ εὐσεβὴς κληρικὸς *Ἀμφίβαλος*, ὅστις καὶ τὸν ἐκέρδισεν ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὅταν ἐγνώσθη ὅτι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀλβανοῦ ἐκρύπτετο ὁ Ἀμφίβαλος, ὁ Ἀλβανὸς διὰ νὰ τὸν σώσῃ τοῦ διηυκόλυνε τὴν φυγήν, ἐνδύσας αὐτὸν μὲ τὰ ἐνδύματά του· τότε συνελήφθη καὶ ἀρνηθεὶς νὰ θυσιάσῃ εἰς τὰ εἴδωλα, μετὰ μαστίγωσιν ἀπεκεφαλίσθη τῷ 303. Ἤδη τῷ 313 ἱδρύθη εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου ναΐσκος, ὅστις ἐνωρὶς ἔγινε τόπος προσκυνήματος. Ἡ μνήμη τοῦ Ἀλβανοῦ ἑορτάζεται ἐν τῇ Δύσει τὴν 22αν Ἰουνίου.

—2) Ἕτερος μάρτυς, μαρτυρήσας ἐν Μαγεντίᾳ (Mainz), ὅστις θεωρεῖται ὁ προστάτης κατὰ τῆς πανώλους. Τὰ κατ' αὐτὸν ἐν γένει εἶναι τόσον ἀκαθόριστα καὶ τόσον ποικίλλουν εἰς τὰς διαφόρους πηγάς, ὥστε ὑπὸ πολλῶν ἐτέθη ἐν ἀμφιβόλῳ αὐτὴ ἡ ὕπαρξίς του. Κατὰ Ραβανὸν τὸν μαῦρον ἐμαρτύρησε τὸν 4ον αἰῶνα καὶ κατήγετο ἐκ τῆς νήσου Ναμσίας, ὅθεν ἦλθεν εἰς τὴν Δύσιν· κατά τινας ἡ νῆσος Ναμσία εἶναι ἡ ἡμετέρα Νάξος. Πρὸς τιμήν του ὑπῆρχεν ἤδη πρὸ τοῦ ὀγδόου αἰῶνος ἐν Μαγεντίᾳ ναΐσκος καὶ κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα ἱδρύθη ἐκεῖ μεγαλοπρεπὴς ναὸς καὶ μονή, ἥτις κατέστη ἑστία γραμμάτων κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐν τῇ Δύσει. Δ. Σ. Μ.

Ἀλβανὸς ***Γ. Ράλλης***. Πλούσιος καὶ φιλόμουσος ἐκ Καστορίας τῆς Μακεδονίας Ἕλλην. Ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ ἐν Ἀθήναις Ἑταιρία (Ἀρσάκειον) ἀνεκήρυξεν αὐτὸν κατὰ τὸ 1856 εὐεργέτην της διὰ τὴν πρὸς αὐτὴν δωρεάν του.

Ἀλβανός, ***Μπαϊρὰμ-βέης*** καὶ ἄλλως ***Μπαϊράμης Ἀρβανίτης***. Ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος, μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀγωνιζόμενος, θανὼν δ' ἐν τέλει ὡς ἀξιωματικὸς ἕκτης τάξεως, ἤτοι ὑπολοχαγὸς τῆς Φάλαγγος. Ἀδελφοποιητὸς Σουλιωτῶν, τοὺς ἠκολούθησε πανταχοῦ, ἀγωνισθεὶς πρῶτον ὑπὸ τὸν Μάρκον Μπότσαρην, καὶ κατόπιν ὑπὸ τὸν Κίτζον Τζαβέλλαν. Διεκρίθη εἰς τὰς τελευταίας ἐν Βοιωτίᾳ μάχας καὶ μάλιστα εἰς τὸν Ἀνηφορίτην. Γ. Δ. Κ.

Ἀλβανοῦ (Alvaneu). Χωρίον τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ Grisons. Κάτοικοι 400. Ἔχει θειοῦχα λουτρά.

Ἀλβὰρ (Alwar). Ἀνεξάρτητον κρατίδιον ἐν *Ραπουτανα* τῶν Ἰνδιῶν. Ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ *Πραϊὰπ Σὶγγ* (1740-91) ἀπὸ χώρας τῆς περιφερείας Τζαϊποὺρ καὶ ἔλαβε τὴν σημερινήν του ἔκτασιν ἐπὶ τοῦ διαδόχου του, ὅστις ὑπεστήριξε τοὺς Ἄγγλους ἐν τῷ πολέμῳ τοῦ Μαχράττε τῷ 1803. Ἔκτασις 3141 τετρ. μίλλια. Κάτοικοι 791,688. Προϊόντα: κριθή, βάμβαξ, σῖτος· βιομηχανία χαλκοῦ, σιδήρου, μολύβδου καὶ μαρμάρων.

Ἡ ὁμώνυμος πρωτεύουσα κεῖται 98 μίλλια ΝΔ τοῦ Ντελχί. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ ὑψώματος, τὰ τείχη της ἔχουν ἑπτὰ πύλας, ἐπὶ κωνικοῦ δὲ βράχου 900 ποδῶν ὕψους ἐγείρεται φρούριον. Ἐκ τῶν κτιρίων της κυριώτερα εἶναι τὸ ἀνάκτορον, τὸ μαυσωλεῖον τοῦ Μπαχταβὰρ Σίγγ, ὁ τάφος τοῦ Φατὶχ Γιάγγ, σχολεῖον διὰ γόνους εὐγενῶν καὶ ἀρκετὰ τζαμία. Κάτοικοι 41,305. Ε. Σ.

Ἀλβαράντο (Alvarado) ***Πέτρος***. Εἷς τῶν Ἰσπανῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀποστολῆς, ἥτις ἐξηρεύνησε καὶ κατέλαβε τὴν Ἀμερικήν. Ἀναχωρήσας ἐκ Κούβας, ἐπὶ κεφαλῆς εἰδικῆς ἀποστολῆς, ἐξηρεύνησε τὸ Γιουκατὰν τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1518 καὶ συνέταξε μετά τινας μῆνας ἔκθεσιν περὶ τοῦ πλούτου καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ κράτους τοῦ Μοντεζούμα. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1519 συνώδευσε τὸν Ἑρνάνδον Κορτὲς εἰς τὴν ἐκστρατείαν πρὸς κατάληψιν τοῦ Μεξικοῦ διοικῶν ἓν τῶν 11 πλοίων τοῦ στόλου. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως Μεξικοῦ ὡρίσθη διοικητής. Ὅτε δὲ οἱ Ἰσπανοὶ ἠναγκάσθησαν τὴν 1ην Ἰουλίου 1520 νὰ ὑποχωρήσουν προσωρινῶς ἕνεκα στάσεως τῶν Μεξικανῶν, ὁ Ἀλβαράντο διῴκει τὴν ὀπισθοφυλακήν. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ταύτην ἐγένετο καὶ τὸ περίφημον *Salto de Alvarado*—μακρὸν πήδημα τῇ βοηθείᾳ τοῦ δόρατός του—χάρις εἰς τὸ ὁποῖον ἔσωσε τὴν ζωήν του.

Τῷ 1523—24 κατέλαβε τὴν Γουατεμάλαν εἰς ἣν καὶ διωρίσθη κυβερνήτης ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ε'. Δεκατρία ἔτη ἀργότερον ἀνέλαβε καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Χονδούρας. Ἀπέθανεν ἐν Γουατεμάλᾳ τῷ 1541.

Ὁ ἀδελφὸς τούτου ***Ἀλφόνσος Ἀλβαράντο***, συνέπραξε μετὰ τοῦ Πιζάρρι, τοῦ κατακτήσαντος τὸ Περοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ Ἀλφόνσος ὠνομάσθη καὶ γενικὸς διοικητής. Ὑπῆρξεν ὅμως σκληρότατος καί, διὰ τὴν ὠμότητά του, ἐξερράγη στάσις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ποτόζι. Ὁ Ἀλφόνσος μὴ δυνηθεὶς νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν ἀπέθανεν ἐκ λύπης τῷ 1553.

Ἀλβαράντο (Alvarado). Πόλις καὶ μικρὸς λιμὴν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Βέρα Κρούζ, ἀπέχουσα 70 χιλιόμετρα τῆς Βέρα Κρούζ. Κάτοικοι 4.500. Ἐργοστάσια καπνοῦ.

ἀλβαργίνη (Albarginum) *[Φαρμ.]*. Προϊὸν λαμβανόμενον τῇ προσθήκῃ διαλύματος νιτρικοῦ ἀργύρου ὡς πήκτωμα (gelatose). Πλὴν τοῦ νιτρικοῦ ἀργύρου δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ ἄλλα ἅλατα τοῦ ἀργύρου διαλυτὰ ἢ μή, τὰ τελευταῖα ὅμως ταῦτα λεπτῶς ἀτμορημένα. Ἡ ἀλβαργίνη εἶναι κόνις ὠχροκιτρίνη, λίαν εὐδιάλυτος ἐν ὕδατι θερμῷ καὶ ψυχρῷ. Ἐνέχει 15 % ἀργύρου, τὰ δὲ διαλύματα αὐτῆς ἀντιδρῶσιν οὐδετέρως καὶ δὲν καθιζάνουσιν οὔτε δι' ὑδροθείου, οὔτε δι' ὑδροχλωρίου. Εἰσήχθη εἰς τὴν θεραπευτικὴν τῷ 1901, ἀναγραφεῖσα ὡς ἐγχύσεις ἐκ διαλυμάτων 0.1—0,15—0,2 %. Τὰ διαλύματα αὐτῆς δέον νὰ φυλάσσωνται εἰς σκοτεινὰς φιάλας. Κ. Γ. Μ.

Ἀλβαρὲζ (Alvarez) ***Διέγκο***. Ἰσπανὸς καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Ρώμῃ, ἀπέθανεν ὡς ἀρχιεπίσκοπος Trani τῷ 1635. Ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα, ἰδίως περὶ τῆς σχέσεως τῆς θείας χάριτος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας, ἐν οἷς πολεμεῖ τὸν *Μολινισμόν*. Δ. Σ. Μ.

—**Ἀλβαρὲζ** (Alvarez) ***Ἰωάννης***. Μεξικανὸς στρατηγός, γεννηθεὶς τῷ 1780 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1863. Ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς πρώτους ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας πολέμους ἐναντίον τῆς Ἰσπανίας δράσας ἰδίως εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν Μεξικόν. Ὅταν ἱδρύθη τὸ κράτος τοῦ Γκουερρέρο, τῷ 1857, ὁ Ἀλβαρὲζ ἐγένετο διοικητὴς τούτου, ὑποστηρίξας τὸ δημοκρατικὸν κόμμα. Ὅταν ὁ Σάντα-Ἄννα προσεταιρίσθη τοὺς συντηρητικοὺς καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ ἰσοβίου προέδρου μὲ ἀπόλυτον δικαιοδοσίαν, ὁ Ἀλβαρὲζ ἐκινήθη εἰς ἀποστασίαν εἰς Ἀγιοῦτλα τοῦ Γκουερρέρο, ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ κόμης Raousset—Boulbon μετὰ πολλῶν τυχοδιωκτῶν προσεπάθει νὰ καταλάβῃ τὴν Σονόραν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς Δημοκρατίας. Τὴν 13 Ἰουλίου 1854, ὁ Ἰωσὴφ ντὲ λὰ Γκάρζα ἐκίνησεν εἰς ἀποστασίαν ὑπὲρ τοῦ Ἀλβαρὲζ τοὺς Ταμωλίπας καὶ ὁ στρατηγὸς Οὐράγκα ἡνώθη μὲ τοὺς ἐπαναστάτας. Ὁ Σάντα-Ἄννα ὑπεχρεώθη νὰ παραιτηθῇ καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν Ἀβάναν. Ὁ Ἀλβαρὲζ ἐγένετο τότε πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας (τὸν Αὔγουστον τοῦ 1855) καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Μεξικοῦ, διὰ πρώτην φορὰν τότε, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἰνδῶν του. Ἀφοῦ δι' ἑνὸς διατάγματος ἐδήμευσε τὰς περιουσίας τοῦ κλήρου, παρῃτήθη ὑπὲρ τοῦ Κομονφὸρτ καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν Μεξικόν.

Ὁ Ἀλβαρὲζ ὑπῆρξεν ὁ τύπος τοῦ γενναίου καὶ ἐνεργητικοῦ, ἀλλὰ καὶ τελείως ἀμορφώτου ἀνθρώπου. Τὸν ὠνόμαζαν «*ὁ Πάνθηρ τοῦ Νότου*». Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Κομονφὸρτ ἡνώθη μὲ τὸν Ζουαρὲζ καὶ προσεπάθησε νὰ γίνῃ πρόεδρος τῆς Μεξικανικῆς Δημοκρατίας. Τὸ διάταγμά του περὶ τῶν περιουσιῶν τοῦ κλήρου εἶναι ἓν ἐκ τῶν κυριωτέρων λόγων τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως τοῦ 1861. Δ.

—**Ἀλβαρὲζ** ***Κατάλα*** (Alvarez Catala) ***Λουδοβῖκος***. Ἰσπανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Μαδρίτῃ τῷ 1836. Διέμεινε κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν Ρώμῃ, ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του μόνον περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι «*Ἰσαβέλλα ἡ Καθολική*» ἐν Burgos, «*Γάμος Ρωμαίας ἡγεμονίδος*» καὶ «*Ἀπόκρεω ἐν Βενετίᾳ*». Ὁ Ἀλβαρὲζ ἀπέθανεν ἐν Μαδρίτῃ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1901.

—**Ἀλβαρὲζ** ***ντὲ Κάστρο*** (Alvarez de Castro) ***Μαριάνο***. Ἰσπανὸς ἀξιωματικὸς γεννηθεὶς ἐν Ὄσμα τῷ 1770 καὶ ἀποθανὼν ἐν Φιγκιὲρ τῷ 1809. Κατὰ τὴν γαλλικὴν εἰσβολὴν ὑπερησπίσθη τὴν θέσιν Girone ἐπὶ 70 ἡμέρας μὲ ὀλιγάριθμον φρουράν. Ὅταν ἡ Girone παρεδόθη, ἠρνήθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθηκολόγησιν. Μετεφέρθη αἰχμάλωτος εἰς Φιγκιὲρ ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

—**Ἀλβαρὲζ** ***Κουμπέρο*** (Alvarez de Pereira y Cubero) ***Ἰωσήφ***. Ἰσπανὸς γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Πριέγῳ τῆς ἐπαρχίας τῆς Κορδούης τῷ 1768 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μαδρίτῃ τὴν 26 Νοεμβρίου 1827. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς του, ἐβοήθει τὸν πατέρα του εἰς τὰ ἔργα ἁπλοῦ λιθοξόου. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν μετέβη εἰς τὴν Γρενάδαν, ὅπως τελειοποιηθῇ εἰς τὴν τέχνην τοῦ σχεδίου καὶ ἀκολουθήσῃ μαθήματα πλαστικῆς καὶ γλυπτικῆς. Μαθητεύσας πλησίον τοῦ Γάλλου γλύπτου Βερντιγκυέ, ἐπέδειξε τάχιστα ἐξαιρετικὸν τάλαντον, τῇ συμβουλῇ δὲ αὐτοῦ μετέβη εἰς Μαδρίτην, ὅπως ἀκροασθῇ ἀνωτέρων μαθημάτων ἐν τῇ Ακαδημίᾳ τοῦ ἁγίου Φερδινάνδου· διαγωνισθεὶς τῷ 1799 ἀνεδείχθη ὁ κάλλιστος τῶν διαγωνιζομένων καὶ λαβὼν ὑποτροφίαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Καρόλου Δ' μετέβη εἰς Παρισίους πρὸς συνέχισιν τῶν σπουδῶν του. Ἐκεῖ εἰσήχθη εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ περιφήμου τότε γλύπτου Δεζοῦ (Dejoux). Εἰς Παρισίους παρέμεινεν ἐπὶ τρία ἔτη, διηγωνίσθη δὲ διὰ τὸ βραβεῖον τῆς Ρώμης τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἔλαβε τὸ δεύτερον τοιοῦτο, καθ' ὅσον ἡ ἰδιότης του ὡς ξένου δὲν ἐπέτρεπε νὰ λάβῃ τὸ πρῶτον. Εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῶν Παρισίων ἐξέθεσεν ἓν ἄγαλμα αὐτοῦ, τὸν *Γανυμήδην*, ὅπερ ἐθεωρήθη ὡς ἀριστούργημα.

Τῷ 1804 ἐνυμφεύθη ἐν Παρισίοις τὴν Ἐλισάβετ Μπουζέλ, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἔφερον τὰ τέκνα αὐτοῦ μεταγενεστέρως. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ ἁγίου Φερδινάνδου τῆς Μαδρίτης ἐθεώρει ἑαυτὴν ὑπερήφανον διὰ τὸν μαθητήν της, καὶ ὁ ἐκτεθεὶς ἐκ νέου εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ταύτην Γανυμήδης του ἐθεωρήθη ὡς ἔργον τάσσον αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν σειρὰν μετὰ τοῦ Κανόβα καὶ ὡς ἀντίζηλον αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν χάριν καὶ τὴν ἐλαφρότητα τῆς τεχνοτροπίας ἥτις διακρίνει τὸν μεγάλον Βενετὸν καλλιτέχνην. Ὁ Ἀλβαρὲζ ἠθέλησεν ἐπίσης νὰ δοκιμάσῃ τὸ τάλαντόν του εἰς τὸ αὐστηρὸν καὶ τολμηρὸν εἶδος τῆς τέχνης, ἔλαβε δὲ ὡς θέμα τὸν θάνατον τοῦ Ἀχιλλέως· ἀλλ' ἐνῷ τὸ ὑπόδειγμα εὑρίσκετο ἤδη εἰς τὸ τέρμα τῆς συνθέσεως αὐτοῦ, ὁ δὲ Δαβὶδ ἔκρινεν ὅτι ὁ καλλιτέχνης εἶχεν ὑπερβῆ καὶ τὰς ἀνυπερβλήτους ἀκόμη τεχνικὰς δυσχερείας, αἴφνης ἐκ τυχαίου γεγονότος κατασυνετρίβη τοῦτο, ὁ δὲ Ἀλβαρὲζ δὲν ἠθέλησε πλέον νὰ ἐπαναρχίσῃ ἐξ ἀρχῆς τὸ ἔργον. Τῷ 1805 μετέβη εἰς τὴν Ρώμην, ἐκεῖ δὲ ἐξετέλεσε διάφορα ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἄριστα ἦσαν ἡ «Ἄρτεμις» καὶ ὁ «Ἄδωνις», τὰ ὁποῖα τόσον ἐξετίμησεν ὁ Κανόβας, ὥστε συνεδέθη ἔκτοτε μετὰ τοῦ Ἰσπανοῦ καλλιτέχνου διὰ στενῆς φιλίας. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἔπλασε τὴν «*Ἀφροδίτην*», εἰς τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἐμιμεῖτο τὸν Κανόβαν, ὥστε πολλοὶ ἐξελάμβανον αὐτὴν ὡς ἔργον τούτου. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐνεκλείσθη εἰς τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Ἀγγέλου, τὰς φυλακὰς τοῦ παπικοῦ κράτους, ἔνθα εἶχον καθειρχθῆ ἐπίσης πολυάριθμοι συμπατριῶταί του, καταφυγόντες εἰς Ρώμην, ὡς μὴ θέλοντες νὰ ὁρκισθῶσι πίστιν εἰς τὸν νέον βασιλέα τῆς Ἰσπανίας.

Τῇ μεσολαβήσει τοῦ Κανόβα *ἀπεφυλακίσθη* ὁ

Digitized by Google

Ἀλβαρέζ, ὅτε δὲ ἐγκατεστάθη ἐν Ρώμῃ ἡ γαλλικὴ ἀντιβασιλεία, ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος ἀνέθεσεν εἰς αὐτον νὰ φιλοτεχνήσῃ τὰ ἀνάγλυφα τοῦ ἐπι λόφου Καβάλλο ἀνακτορου τοῦ Κυριναλίου. Τῷ ὄντι ἐξετέλεσε τέσσαρα τοιαῦτα, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ *«Μάχη των Θερμοπυλῶν»* κρίνεται ὡς ἓν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς νεωτέρας γλυπτικῆς. Τὸ ἔργον τοῦτο προεκάλεσε τὸν θαυμασμὸν τοῦ τε Κανόβα καὶ τοῦ παρεπιδημοῦντος τότε ἐν Ρώμῃ μεγάλου Δανοῦ γλύπτου Τορβάλδσεν, ἡ δὲ Ἀκαδημία τοῦ ἁγίου Λουκᾶ ἐξέλεξεν αὐτὸν διὰ παμψηφίας μέλος της. Ἡ φήμη τοῦ Ἀλβαρὲζ καθίστατο ἤδη πανευρωπαϊκή, μετ' ὀλίγον δὲ ἕτεραι ἀκαδημίαι, ὡς ἡ τῆς Νεαπόλεως, τῆς Καρράρας, τῆς Ἀμβέρσης καὶ τῶν Παρισίων, ἐξέλεγον ἐπίσης αὐτὸν μέλος των. Κατὰ τὴν ἐν Ρώμῃ διατριβήν του ἀνετέθη εἰς αὐτὸν παρὰ τῆς Ἱσπανικῆς Κυβερνήσεως ἡ ἐκτέλεσις μαρμαρίνου συμπλέγματος παριστῶντος τὴν ἡρωϊκὴν ἄμυναν τῆς Σαραγώσσης, ἥτις εἶχε προκαλέσει τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου, ὅπως βραδύτερον ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτελεῖ σήμερον ἓν τῶν λαμπροτέρων συμπλεγμάτων τοῦ Μουσείου τῆς Μαδρίτης. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ ἁγίου Φερδινάνδου ἐξέλεξεν αὐτὸν μέλος της, ὁ δὲ νέος βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας Φερδινάνδος ὁ Ζ' ὠνόμασεν αὐτὸν γλύπτην τῆς αὐλῆς καὶ ἐνεπιστεύθη εἰς τοῦτον τὴν ἐργασίαν τοῦ μουσείου τοῦ Πράδο. Εἰς τὸ μουσεῖον τοῦτο ὑπάρχουσι πλεῖστα ἔργα τοῦ Ἀλβαρέζ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ περίφημος *«Γανυμήδης»*, ὁ *«Ἀπόλλων*, ὁ *«Κοιμώμενος Ἔρως»*, τὰ ἀγάλματα τοῦ βασιλέως Καρόλου Δ' καὶ τῆς βασιλίσσης Λουΐζης καὶ αἱ προτομαὶ διασήμων ἀνδρῶν τῆς Ἱσπανίας. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ ἁγίου Φερδινάνδου κατέχει ἐπίσης ἔργα τινὰ τοῦ διασήμου τούτου γλύπτου. Θ. Β.

—**Ἀλβαρὲς** (Alvarez) ***Μανουήλ.*** Ἱσπανὸς γλύπτης γεννηθεὶς ἐν Σαλαμάγκᾳ τῷ 1727. Ἠκολούθησε τόσον πιστῶς τὰ κλασσικὰ πρότυπα, ὥστε ἐκλήθη ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του *«el Griego»* (ὁ *Ἕλλην*). Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων του τὰ περισσότερα εὑρίσκονται ἐν Μαδρίτῃ. Ἀπέθανε τὸ 1797.

Ἀλβαρὲς *Μπουζὲλ* (Alvarez y Bouzel) ***Ἀννίβας.*** Ἱσπανὸς ἀρχιτέκτων γεννηθεὶς ἐν Ρώμῃ τῷ 1810 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μαδρίτῃ τῷ 1870. Υἱὸς τοῦ διασήμου γλύπτου Ἰωσὴφ Ἀλβαρέζ, διῆλθε τὴν παιδικήν του ἡλικίαν εἰς Ρώμην καὶ μετέβη κατὰ τὸ 1828 εἰς Μαδρίτην, ἔνθα ἐσπούδασε τὴν ἀρχιτεκτονικὴν παρὰ τῷ Ἰσιδώρῳ Βελασκέζ, ὅστις διετέλει τότε ἀρχιτέκτων τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Ἱσπανίας. Τῷ 1832 τυχὼν τοῦ πρώτου βραβείου κατὰ τὸν διαγωνισμὸν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ ἁγίου Φερδινάνδου, ἀπεστάλη ὡς ὑπότροφος εἰς Ρώμην, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τριετίαν, εἶτα δὲ περιηγήθη διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης μελετῶν τὰ ἀρχιτεκτονικὰ αὐτῶν μνημεῖα καὶ ἐπανέκαμψεν εἰς Μαδρίτην, ἔνθα τῷ 1839 ἐξελέγη μέλος τῆς τάξεως τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ. Ἐγένετο ἐν τῷ μεταξὺ διευθυντὴς τῆς ἀκαδημαϊκῆς σχολῆς καὶ ἀρχιτέκτων τοῦ βασιλέως, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς πλείστας κρατικὰς ἐπιτροπὰς καὶ παρεσκεύασε τὰ σχέδια πλείστων ἱδρυμάτων, τῶν ὁποίων ἡ ἐκτέλεσις δὲν ἐγένετο, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν οἰκονομικῶν μέσων. Τὰ ἄριστα τῶν ἐκτελεσθέντων οἰκοδομημάτων παρ' αὐτοῦ εἶναι τὸ ἐν Μαδρίτῃ Νοσοκομεῖον τῆς Πριγκιπίσσης, τὸ κατάστημα τῆς τραπέζης Φομέντο, τὸ μνημεῖον τοῦ μαρκησίου Ἐπέγια ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου καὶ τὰ μέγαρα τοῦ μαρκησίου Γκαριβα καὶ τοῦ δουκὸς Σαβιλλάνο, ἐκ τῶν ὡραιοτέρων οἰκοδομῶν τῆς ἱσπανικῆς πρωτευούσης. Κατὰ τὸ 1841 διαμένων εἰς Παρισίους ἐξελέγη ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἱστορικῶν ἱδρυμάτων τοῦ ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τῆς Γαλλιας, ἀνετέθη δὲ εἰς αὐτὸν ἀνάλογος ὑπηρεσια εἰς τὴν ἐν Μαδρίτῃ ἀρχαιολογικὴν ἐπιτροπήν, δημιουργηθεῖσαν κατ' ἀπομίμησιν τῆς γαλλικῆς τοιαύτης, ἥτις ἐμελέτησε καὶ διέσωσε πλεῖστα ἐν Ἱσπανίᾳ ἐρείπια. Θ. Β.

—**Ἀλβαρὲς *Μπουζὲλ*** (Alvarez y Bouzel) ***Ἰωσήφ.*** Ἱσπανος γλύπτης γεννηθεὶς τῷ 1805. Ἐσπούδασεν ἐν Ρώμῃ καὶ εἰσαχθεὶς εἰς τὴν γαλλικὴν ἀκαδημίαν τῆς πόλεως ταύτης ἐδιδάχθη τὴν τέχνην τοῦ σχεδίου ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου Γάλλου ζωγράφου Ἐνγκρ Ὅτε κατὰ τὸ 1826 ὁ πατὴρ αὐτοῦ μετέβη εἰς Μαδρίτην πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ μουσείου τῆς πόλεως ταύτης, ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἱσπανιαν. Εἶχεν ἐμποτισθῆ ἐν Ἰταλίᾳ μὲ τὰς ἀρχὰς τῆς τότε ἀναφαινομένης ρωμαντικῆς σχολῆς, ἡ δὲ τέχνη αὐτοῦ φέρει ὅλα τὰ γνωρίσματα τῆς τεχνοτροπίας ταύτης. Ἔπλασεν ἔργα τινά, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἄριστα εἶναι ὁ *«Σιγῶν Ἔρως»*, ὁ *«Ἰησοῦς εἰς τὸ δάσος τῶν ἐλαιῶν»*, εὑρισκόμενα εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Πράδο. Ὑπάρχουν ἐπίσης εἰς τὸ κοιμητήριον τῆς Μαδρίτης μνημεῖά τινα ἀξιοσημείωτα, ἔργα τοῦ τελευταίου ἔτους τῆς ζωῆς του. Ὁ Ἰωσὴφ Ἀλβαρὲζ διεκρίνετο ἐπίσης καὶ ὡς ζωγραφος, ἓν ἔργον δὲ αὐτοῦ *«Οἱ Ζητιάνοι»* προεκάλεσε τὴν γενικὴν προσοχὴν ἐκτεθὲν ἐν Μαδρίτῃ. Ἀτυχῶς διὰ τὴν τέχνην ὁ Ἀλβαρὲζ ἀπέθανε τῷ 1830 νεώτατος, εἰς ἡλικίαν μόλις 25 ἐτῶν. Θ. Β.

—**Ἀλβαρὲς *Ὀριέντε*** (Alvarez do Oriente) ***Φερνάνδος*** Πορτογάλος ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Γκόα, πορτογαλικῇ ἀποικίᾳ περὶ τὸ 1540 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1599. Ὑπηρετήσας εἰς τὰς Ἰνδίας ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, συνέθεσε περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του τὸ ποιμενικὸν ποίημα *«Lusitania transformada»*, τὸ ὁποῖον παρέμεινεν ἀτελές, συνεπληρώθη δὲ παρ' ἄλλων ποιητῶν βραδύτερον καὶ ἐδημοσιεύθη κατὰ πρῶτον τῷ 1607. Τὸ ποίημα τοῦτο ἀναμεμιγμένον μετὰ πεζῶν μερῶν, εἶναι ἀπομίμησις τῆς περιφήμου *«Ἀρκαδίας»* τοῦ Σαννατζάρι, καὶ προσομοιάζει πολὺ τὸ ποίημα τοῦ Καμοενς «Lusiadas». Ὁ Αλβαρὲζ ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε ὡς ὁ μᾶλλον ἐμπνευσμένος ποιητὴς τῆς Πορτογαλίας μετὰ τὸν Καμόενς, ὁ πλειότερον καλαίσθητος καὶ ὁ ἔχων ζωηροτέραν τὴν φαντασίαν. Καὶ σήμερον δ' ἔτι τάσσεται μεταξὺ τῶν ἀρίστων ποιητῶν, διὰ τὸν ἐπικὸν χαρακτῆρα τοῦ μόνου διασωθέντος ἔργου του καὶ διὰ τὰ λαϊκὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα περιέχονται εἰς αὐτό. Θ. Β

—**Ἀλβαρὲς *ντὲ Πὰζ*** (Jacobus Alvarez de Paz) ***Ἰάκωβος*** 1560—1620). Ἱσπανὸς ἰησουΐτης, καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας ἐν Λίμᾳ τῆς Περοῦ, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Εἷς τῶν δοκιμωτέρων ἀσκητικῶν καὶ μυστικῶν συγγραφέων της ἐποχῆς του. Τὸ σπουδαιότερον σύγγραμμά του εἶναι τό: *«de vita spirituali ejus que perfectione libri quinque* (1608 ἐν Λυών). Δ.Σ.Μ.

—**Ἀλβαρὲς** (Alvarez) ***Ραϋμόνδος***, ἐπιλεγόμενος ***Γκουρόν.*** Γαλλος δραματικὸς ὑψίφωνος, γεννηθεὶς εἰς Βορδὼ τῷ 1861 Ἀνῆκε κατ' ἀρχὰς εἰς την στρατιωτικὴν μουσικὴν καὶ ἔπαιζε κορνέττο εἰς τὸ παρισινὸν θέατρον τῆς Πεπινιέρ. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο κάτοχος θαυμασίας φωνῆς τενόρου, ἐκαλλιέργησε τὴν φωνήν του, καὶ κατόπιν ἐπιμελῶν σπουδῶν, ἐνεφανίσθη ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου τῆς Λυὼν καὶ κατόπιν εἰς τὴν ὄπεραν τῆς Μασσαλίας, ὅπου ἐσημείωσε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἐκ Μασσαλίας μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς «Ὀπερὰ» ἔπαιξε εἰς τὸν «Φαουστ» τοῦ Γκουνώ.

Ὁ Ἀλβαρὲζ εἶχε φωνὴν διαυγῆ, μεγάλης ἐντάσεως, εὐχάριστον, καὶ ἦτο συνάμα καὶ καλὸς ἠθοποιός, ὡς ἐκ τούτου δὲ ταχέως κατέκτησε τὴν εὔνοιαν τοῦ κοινοῦ καὶ ἡ θέσις, τὴν ὁποίαν κατέλαβε εἰς τὴν ὄπεραν, ὑπῆρξε, πράγματι, προνομιοῦχος. Ἔπαιξε συνεχῶς ἐπὶ ἔτη ὅλους τοὺς ρόλους τοῦ ρεπερτουὰρ τῆς ὄπερας. Τὸν «Ρωμαῖον καὶ Ἰουλιέτταν» τοῦ Γκουνώ, τὸν «Λόεγκριν» «Ταννχώϋζερ» καὶ «Βαλκυρίας» τοῦ Βάγκνερ, «Ἀΐντα» καὶ «Ριγκολεττο» τοῦ Βέρντι, «Φαβορίταν» τοῦ Ντονιζέττι «Σιγκούρντ» τοῦ Ρεγὲρ «Οὐγκενόττους» καὶ «Προφήτην» τοῦ Μέγερμπερ, «Πατρίδα» τοῦ Παλαντίε, τὸν «Σὶντ» τοῦ Μασσενέ» ἐδημιούργησε δὲ ρόλους εἰς τὰ ἔργα: «Μαῦρο βουνὸ» τῆς Χολμές, «Φρεδεγόνδην» τοῦ Βιντάλ, «Ἑλλην-α» τοῦ Ντυθερνουά, «Μεσσιντὸρ» τοῦ Μπρυνώ, «Ἀρχιτραγουδισταὶ Νυρεμβέργης» τοῦ Βάγκνερ, «Ἀστάρτην» τοῦ Ξαβιὲ Λερού καὶ «Βαρβάρου» τοῦ Σαὶν-Σαέν. Εἰς τὴν ὄπεραν τοῦ Λονδίνου «Κοβεντ Γκάρντεν» ἐτραγούδησεν ἐπανειλημμένως τὸ ἰταλικὸν ρεπερτουὰρ Κατόπιν δυσαρεσκείας ἀναφυείσης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν διευθυνόντων τὴν «Ὀπερὰ» Παρισίων, ἀνεχώρησεν εἰς Ἀμερικὴν ὅπου ἐγένετο ἐνθουσιωδῶς δεκτός. Ἐπιστρέψας ἀργότερον εἰς Παρισίους ἐτραγούδησε εἰς τὸ «Ὀπερὰ κομὶκ» μερικοὺς ρόλους τοῦ ρεπερτουὰρ λ. χ. Ντὸν Ζοζὲ της «Καρμεν» καὶ Ντὲ Γκριὲ τῆς «Μανὸν» τοῦ Μασσενέ, ἡ κριτικὴ ὅμως καίτοι τὸν ἐπῄνεσε, εὗρεν ὅτι ἡ φωνή του ἥρμοζε μᾶλλον διὰ τὰ ἔργα τοῦ ρεπερτουὰρ τῆς ὄπερας, ὅπου καὶ πράγματι ἐπανῆλθε μετ' ὀλίγον ὁ Ἀλβαρὲζ καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ μέχρις οὗ ἀπεσύρθη τῆς σκηνῆς, ἰδιωτεύσας. Ι. ΨΑΡΟΥΔΑΣ

—**Ἀλβαρὲς *Φερνάνδος, δοὺξ τῆς Ἄλβα*** βλ. Ἄλβα.

—**Ἀλβαρὲς** (Alvarez) ***Φραγκίσκος.*** Πορτογάλος ἱεραπόστολος καὶ περιηγητής, γεννηθεὶς ἐν Coimbra. Τῷ 1515 ἐστάλη ὡς γραμματεὺς πρεσβείας εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν ἐπιστρέψας εἰς Λισσαβῶνα τῷ 1527. Τῷ 1533 ἐστάλη εἰς Ρώμην ὡς πρεσβευτὴς παρὰ τῷ Πάπᾳ Κλήμεντι Ζ'. Τῷ 1540 ἐξέδωκεν ἐν Λισσαβῶνι ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως Δὸν Μανουὴλ ἀφήγησιν τῶν περιηγήσεών του εἰς τόμον ἐπιγραφόμενον *«Verdadera Informaçam das terras do Preste Joam»*. Τὸ περίεργον τοῦτο βιβλίον μετεφράσθη εἰς τὴν ἰταλικὴν (Βενετία 1550), ἱσπανικὴν (Ἀμβέρση 1557), γαλλικὴν (Ἀμβέρση 1558), γερμανικὴν (1566) καὶ ἀγγλικὴν (Λονδῖνον 1625). Ἀπεθανε περὶ τὸ 1541.

Ἀλβαρένγκα (Alvarenga), ***Μανουὴλ-Ἰγνάτιος ντὰ Σιλβα.*** Ποιητὴς Βραζιλιανος γεννηθεὶς τῷ 1740 εἰς Sao-Joào d'El Rei καὶ ἀποθανὼν τὴν 1 Νοεμβρίου 1814. Ἦτο ἐκ καταγωγῆς Κρεολὸς καὶ ἀνῆκεν εἰς πλουσιωτάτην οἰκογένειαν. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λισσαβῶνος τὰ νομικὰ καὶ μετελθὼν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπί τινα χρόνον τὸν δικηγόρον, ἐπέστρεψεν εἰς Βραζιλίαν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Ρίον-Ἰανέϊρον τῷ 1776. Προικισμένος διὰ ζωηρᾶς φαντασίας καὶ σπανίας εὐγλωττίας διεκρίθη ταχέως ὡς ρήτωρ καὶ κατέλαβε τὴν ἕδραν τῆς ρητορικῆς καὶ τῆς ποιητικῆς ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῆς πόλεως ταύτης, ἐσχημάτισε δὲ περὶ αὐτὸν εὐρύτατον κύκλον διανοουμένων ἀνδρῶν καὶ ἵδρυσε τὴν *«Arcadia Ultramare»*, ἥτις βραδύτερον ἔλαβε τὸ ὄνομα *Φιλολογικὴ Ἑταιρία τοῦ Ριου - Ιανεϊ ου»*, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἐπληθύνθησαν καὶ ἐγένετο οὕτως αὕτη τὸ κυριώτερον πνευματικὸν κέντρον τῆς Βραζιλίας. Ἐκεῖ ὁ Ἀλβαρένγκα ἀνέγνωσε τὸ πρῶτον τὰ πλειότερα τῶν ποιημάτων του. Διδάσκων εἰς τὴν ἀκαδημίαν τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Λατίνους ρήτορας καὶ ποιητάς, ἐθέρμαινε τὸ φιλελεύθερον φρόνημα τῶν ἀκροατῶν του καὶ ἀφύπνιζε τὸ πνεῦμα τῆς ἀνεξαρτησίας, καθ' ἣν στιγμὴν ἐξεδηλοῦντο ροπαὶ ἀποσπάσεως τῆς χώρας ἀπὸ τῆς Πορτογαλίας καὶ ἱδρύσεως δημοκρατικῆς πολιτείας εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Καταγγελθεὶς ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τοῦ καθεστῶτος ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακάς, χαρακτηρισθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἀντιβασιλέως ὡς ἀναμιγνύων τὰ γράμματα εἰς τὴν πολιτικήν, ἀπώλεσε τὴν ἀκαδημαϊκὴν ἕδραν, τὴν ὁποιαν ἀνέκτησε μετὰ διετιαν, ὅτε ἐχορηγήθη ἀμνηστεία εἰς τοὺς συνωμότας. Ἡ διδασκαλία του ὑπῆρξε λαμπρὰ καὶ γονιμωτάτη.

Ἐκτὸς τῶν δημοσίων μαθημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνεπτύσσοντο αἱ φιλελεύθεραι αὐτοῦ ἰδέαι, ὁ Ἀλβαρένγκα κατέθελγεν ἐπίσης τὸ δημόσιον διὰ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευε μὲ τὸ ψευδώνυμον *Alcindo Palmireno.* Διακρίνει ταῦτα μεγάλη στιχουργικὴ εὐχερεια, κομψότης μορφῆς καὶ χάρις περὶ τὴν ἔκφρασιν τῶν ἰδεῶν. Τὸ χαρακτηριστικώτερον τῆς ποιήσεως ταύτης εἶναι ἡ ποικιλια τῶν ρυθμῶν καὶ ἡ κλασσικότης τῆς μορφῆς της, ἡ ὑπενθυμίζουσα τὸν Ὀβίδιον. Τὰ πλεῖστα τῶν ποιημάτων του εἶναι ἐπικαιρα, μερικὰ δὲ ἐξ αὐτῶν σατυρικά. Τὰ σημαντικώτερα τούτων εἶναι: ὁ *«Ἀποσιάτης τῶν γραμμάτων»*, ἡρωϊκο-κωμικὸν ἔπος, εἰς πέντε ᾄσματα, εἰς τὰ ὁποῖα σατυρίζονται αἱ πεπαλαιωμέναι γνῶμαι περὶ λογοτεχνίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐν Πορτογαλίᾳ, ἡ *«Ὠδὴ πρὸς τὸν βασιλέα Ιωσήφ»*, ὁ *«Ναὸς του Ποσειδῶνος»*, ὁ *«Θησεὺς καὶ ἡ Ἀριάδνη»*, τὰ ***«Εἰδύλλια»*** καὶ μία συλλογὴ ἐρωτικῶν στίχων, δημοσιευθέντων ἐν Λισσαβῶνι. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του μετεφράσθησαν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Ὑπάρχουν ὅμως πλεῖστα ποιήματα, μελέται καὶ λόγοι του ἀνέκδοτοι, εὑρισκόμενοι εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς ἀκαδημίας τοῦ Ρίου Ἰανεΐρου. Ὅταν ἀνεκηρύχθη εἰς ἀνεξάρτητον βασίλειον ἡ Βραζιλία, ὁ Ἀλβερένγκα δὲν ἔζη ἀλλ' οἱ συμπολῖται του ἐτίμησαν δι' ἐθνικῶν ἑορτῶν καὶ μνημοσύνων τὴν μνήμην του καὶ ἀπεκάλεσαν αὐτὸν «Τυρταῖον τῆς βραζιλιανῆς ἐλευθερίας». Θ. Β

—**Ἀλβαρένγκα** (Alvarenga) ***Πειξότο Ἰγνάτιος Ἰωσὴφ ντά.***—Ποιητὴς Βραζιλιανός, γεννηθεὶς ἐν Ρίῳ-Ἰανεΐρῳ τῷ 1748 καὶ ἀποθανὼν εἰς τὴν Ἀνγκολαν τῆς Ἀφρικῆς τῷ 1793. Ἐσπούδασε τὰ νομικὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λισσαβῶνος. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς Βραζιλίαν ἐγένετο δικαστής. Νυμφευθεὶς ὅμως πλουσιωτάτην κόρην, παρῃτήθη τοῦ δικαστικοῦ ἀξιώματος καὶ ἐγκατασταθεὶς εἰς ἰδιοκτησίαν τινὰ τῆς συζύγου του, ὅπως ἐκμεταλλευθῇ ταύτην, μετεβλήθη εἰς γεωλόγον καὶ ὀρυκτολόγον, καταρτίσας ἐκεῖ πλουσιωτάτας ὀρυκτολογικὰς συλλογάς, τὰς ὁποίας προσέφερεν εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ρίου-Ἰανεΐρου. Ἀλλὰ πλειότερον καὶ τῶν νομικῶν καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἐκείνη ἥτις εἵλκυεν αὐτὸν ἦτο ἡ ποίησις. Ευρισκόμενος μακρὰν τῆς κοινωνικῆς τύρβης, ἐν μέσῳ τῶν παρθένων δασῶν, συνέθετε ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐκυκλοφόρουν ἐν χειρογράφοις. Ἡ ἀντιβασιλεία παρέσχεν εἰς αὐτὸν τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Ρίο-Βέρντε, ὑπηρετῶν δὲ ἐκεῖ συνεδέθη μετὰ τοῦ νεαροῦ ὑπολοχαγοῦ Σίλβα Ξαβερίου, γνωστοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Βραζιλίας ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ὀδοντοθραύστης», ὅστις ἐπρωτοστάτει εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν τοῦ διαμερίσματος ἐκείνου καὶ εἶχε τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς συνωμοσίας. Ὁ νεαρὸς οὗτος ἀξιωματικὸς περιφρονῶν τὴν πορτογαλικὴν ἀντιβασιλείαν, οὐδὲν προφυλακτικὸν μέτρον ἐλάμβανεν. Ἐνήργει ἀπροκαλύπτως καὶ ἐξετίθετο, ἐκθέτων ταυτοχρόνως καὶ τοὺς ὁμοϊδεάτας του. Ἡ συνωμοσία, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἀπεκαλύφθη καὶ πάντες οἱ μετασχόντες αὐτῆς συνελήφθησαν καὶ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὰς εἱρκτάς, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ὁ Ἀλβαρένγκα, ὅστις καὶ παρέμεινεν ὑπόδικος ἐπὶ δύο ἔτη. Ἐπηκολούθησεν ἡ δίκη τὴν 18 Ἀπριλίου 1792, καθ' ἣν ὁ Ἀλβαρένγκα καὶ ὁ Ξαβέριος μετ' ἄλλων δεκα κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον. Ἡ ποινὴ ὅμως δὲν ἐξετελέσθη, ἀλλὰ παρεσχέθη εἰς πάντας, πλὴν τοῦ νεαροῦ ὑπολοχαγοῦ, χάρις μετά τινα χρόνον. Ὁ Ἀλβαρένγκα ἀπεστάλη εἰς τὴν πορτογαλικὴν ἀποικίαν Ἀνγκόλα, ὅπου ἀπέθανε προσβληθεὶς ἐκ πυρετῶν ὀλίγους μῆνας

Digitized by Google

μετὰ τὴν ἄφιξίν του. Πιστεύεται ὅτι ἡ θυγάτηρ του εἶναι ἐκείνη, ἣν ψάλλει ὑπὸ τὸ ὄνομα Μαριάλα ντὲ Ντίρτσεου ἐπίσης μεγάλος ποιητὴς τῆς Βραζιλίας ὁ Θωμᾶς Γκουτζάκα. Τὰ ποιήματα τοῦ Ἀλβαρένγκα δὲν ἐδημοσιεύθησαν ζῶντος αὐτοῦ, μόλις δὲ μετὰ ἑβδομήκοντα ἔτη περισυνέλεξεν αὐτὰ ὁ Ροβέρτος Σούζα καὶ τὰ ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις, τῷ 1866 ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Obras poeticas, collegidas, precedidas de juizos criticos*». Θ. Β.

Ἀλβαρὲς (Alvares), ***Ἀλφόνσος*** καὶ ***Βαλτάσαρ.*** Πορτογάλοι ἀδελφοί, ἀμφότεροι ἀρχιτέκτονες, γεννηθέντες ἐν Λισσαβῶνι περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος. Ὁ πρεσβύτερος, Ἀλφόνσος, ἔλαβε τῷ 1571 παρὰ τοῦ βασιλέως Σεβαστιανοῦ τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιτέκτονος τῶν βασιλικῶν ἱδρυμάτων· ἀλλὰ καὶ ὁ νεώτερος Βαλτάσαρ συμμετέχει τῆς τιμῆς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του διὰ τὴν ἵδρυσιν τῶν δύο πρωτευουσῶν μονῶν τῆς Πορτογαλίας, τῆς *Κοΐμβρας* καὶ τῆς *Λισσαβῶνος.* Ὁ τελευταῖος οὗτος ἤρξατο τῆς οἰκοδομῆς τῆς μεγαλοπρεποῦς μονῆς τοῦ *ἁγίου Μπενουά*, καταστραφείσης κατὰ τὸν μεγάλον σεισμὸν τοῦ 1755, ὑπὸ τοῦ ὁποίου, ἄλλωστε, κατεστράφησαν καὶ ἄλλαι οἰκοδομαὶ τοῦ Ἀλβαρὲς ἐν τῇ Λισσαβῶνι.

Ἡ μονὴ αὕτη ἦτο παμμεγίστη. Κατελάμβανε γήπεδον 13.000 τετραγωνικῶν μέτρων καὶ εἶχε πρόσοψιν 134 τοιούτων. Μέρος τῆς μονῆς ταύτης ἀνήγειρε τῷ 1835 ὁ ἀρχιτέκτων Σίλβα, εἰς τὰς δύο δὲ ἀνεγερθείσας αἰθούσας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν μία ἐχρησίμευεν ἄλλοτε ὡς Βιβλιοθήκη τῆς μονῆς καὶ ἡ ἄλλη ὡς κοινόβιον, ἐγκατεστάθησαν καὶ συνεδριάζουν ἡ Γερουσία καὶ ἡ Βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Πορτογαλίας. Εἰς τοὺς δύο ἀδελφοὺς Ἀλβαρὲς ἡ Λισσαβὼν ὀφείλει πλεῖστα τῶν ὡραιοτέρων οἰκοδομημάτων της. Θ. Β.

Ἄλβαρος (Alvarus). — ***1) Παῦλος·*** φανατικὸς Χριστιανός, καταγόμενος ἐξ ἰουδαϊκῆς οἰκογενείας ἐκχριστιανισθείσης, ζῶν τὸν ἔνατον αἰῶνα ἐν Κορδούῃ τῆς Ἱσπανίας· μετὰ τοῦ φίλου τοῦ Εὐλογίου ὅστις τὸ 859 ὡς ἀρχιεπίσκοπος Τολέδου ἐμαρτύρησε, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀραβοκρατίας ἐν Ἱσπανίᾳ, ἡγεῖτο τῆς αὐστηρᾶς μερίδος, ἣν διέκρινε σφοδροτάτη ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ. Ἀπέθανε περὶ τὸ 860. Ἔγραψεν ἐπιστολὰς ἐπὶ βιβλικῶν ἰδίως καὶ χριστολογικῶν ζητημάτων, ποιήματα, καὶ τὴν πραγματείαν «*Indiculus luminosus*», ἐν τῇ ὁποίᾳ δίδει τὴν αὐτοβιογραφίαν του καὶ ἐπιδοκιμάζει τὴν ὑπὸ πολλῶν ἀποδοκιμαζομένην συνήθειαν τῶν τότε Χριστιανῶν νὰ προσέρχωνται ἑκουσίως εἰς τὸ μαρτύριον. Ἔγραψεν ἐπίσης *vita vel passio divi Eulogii* καὶ ἄλλα, ἅτινα εὑρίσκονται ἐν Migne Patr. lat. τόμ. 115 καὶ 121.

2) Πελάγιος. Ἱσπανὸς φραγκισκανὸς μοναχός, ἀκμάσας τὸν 14ον αἰῶνα, καταλαβὼν ἀνώτατα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα καὶ μεταξὺ ἄλλων τῷ 1332 ὀνομασθεὶς τιτουλάριος ἐπίσκοπος Κορώνης ἐν Ἀχαΐᾳ. Ἀπέθανε τῷ 1352. Οὗτος συνέγραψε περὶ τὸ 1330 σύγγραμμα, τυπωθὲν τὸ α' τῷ 1474 ἐν Ulm καὶ ἔκτοτε πολλάκις ἀνατυπωθέν, ὑπὸ τὸν τίτλον *de planctu Ecclesiae* (*=περὶ τοῦ θρήνου τῆς Ἐκκλησίας*)· ἐν τῷ συγγράμματι του τούτῳ ὁ Πελάγιος Ἄλβαρος, καίτοι θρηνῶν διὰ τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κρατοῦσαν διαφθοράν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ σύγγραμμα τοῦ Marsiglio «*Defensor pacis*», ἐν τῷ ὁποίῳ κατεδεικνύετο ἡ ἐξάρτησις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας ἐκ τῆς πολιτικῆς, θεωρεῖ τὸν πάπαν ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὡς τὸν νόμιμον κάτοχον τοῦ imperium romanum, μὲ ἀπεριόριστον δύναμιν καὶ ὡς πηγὴν πάσης ἐπιγείου ἀρχῆς καὶ τάξεως, ἐν μιᾷ λέξει ὡς ἐπίγειον Θεὸν (dominus Deus noster papa)! Ἔγραψε καὶ ἄλλα ἀνέκδοτα μέχρις ὥρας ἔργα. Δ. Σ. Μ.

Ἄλβαρτ (Ahlwardt) ***Ἔρμανν.*** Πρώσος πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Πομερανίᾳ τῷ 1846, διάσημος γενόμενος διὰ τὸν ἀντισημιτισμόν του. Ἦτο διευθυντὴς σχολῆς ἐν Βερολίνῳ, ἀναγκασθεὶς δὲ νὰ καταφύγῃ εἰς Ἰουδαίους τοκογλύφους ἀφαιμάχθη ὑπ' αὐτῶν καὶ ὠργίσθη αἰώνιον μῖσος κατὰ τοῦ ἔθνους των. Τὰ φυλλάδιά του «*Τὸ Βερολῖνον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἰουδαίων τοκογλύφων*», τὸ «*Κήρυγμα Ἰουδαίου*», καὶ τὰ «*Ἰουδαϊκὰ ὅπλα*» εἶχον μεγάλην ἀπήχησιν. Μετὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ τελευταίου τούτου (1892) ἐφυλακίσθη καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῆς φυλακῆς ἔξοδόν του ἐγένετο εἷς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἀντισημιτικοῦ κόμματος καὶ ἐξελέγη βουλευτὴς τοῦ Arnswald-Friedberg τῷ 1892. Ἐν τῷ Ράϊχσταγ ἀνενέωσε τὰς ἀντισημιτικὰς συζητήσεις του. Ἐπανεξελέγη βουλευτὴς τῷ 1893. Τότε ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφημερίδος *Βεστφαλιανὴ μεταρρύθμισις*» καὶ ἐταξίδευσεν εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ὅπως διαδώσῃ διὰ διαλέξεων τὰς ἀντισημιτικάς του θεωρίας. Ἀπέθανε τῷ 1914. Ε. Σ.

— **Ἄλβαρτ** (Ahlwardt) ***—1) Πέτρος.*** Γερμανὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Γκράϊφσβαλντ τὴν 14ην Φεβρουαρίου 1710, ἀποθανὼν τὴν 1ην Μαρτίου 1791. Ἐσπούδασε τὴν θεολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐν Ἰένῃ, διορισθεὶς κατόπιν καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν μαθηματικῶν ἐν Γκράϊφσβαλντ. Ὑπῆρξεν ἱδρυτὴς τῆς τάξεως τῶν *Ἀβελιτῶν*. Ὡς φιλόσοφος ἀνῆκεν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Βόλφ. Ὡς καθηγητὴς ἦτο πλήρης πρωτοτυπίας καὶ χιοῦμορ. Κατέλιπε πολλὰ συγγράμματα.

—2) Χριστιανὸς Γουλιέλμος. Καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας. Υἱὸς τοῦ Πέτρου Ἄλβαρτ γεννηθεὶς ἐν Γκράϊφσβαλντ τὴν 23ην Νοεμβρίου 1760, ἀποθανὼν τὴν 12ην Ἀπριλίου 1830. Τῷ 1797 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν Demmin καὶ μετὰ πολλὰς ἄλλας μεταθέσεις διωρίσθη εἰς τὸ γυμνάσιον τοῦ Γκράϊφσβαλντ. Ἐκτὸς πολυαρίθμων πραγματειῶν καὶ μελετῶν ἐξέδωκε καὶ ἀρκετὰς μεταφράσεις, ἐξ ὧν ἀξιόλογοι ἡ τοῦ Καλλιμάχου (1794) καὶ ἡ τοῦ Ὀσσιανοῦ (1811). Καλὴ εἶναι καὶ ἡ ἔκδοσίς του τοῦ Πινδάρου (1820).

—3) Θεόδωρος-Γουλιέλμος. Ἀνατολιστής, υἱὸς τοῦ Χριστιανοῦ Ἄλβαρτ, γεννηθεὶς τὴν 4ην Ἰουλίου 1828 ἐν Γκράϊφσβαλντ. Ἐξέδωκεν ἀξιολόγους μελέτας περὶ τῆς ἀραβικῆς ποιήσεως ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ueber poesie und poetik der Araber*» (Gotha 1856). Ἐπίσης μετέφρασε διαφόρους Ἄραβας ποιητάς: «*Chalef-el-Ahmar's Zasside*» (1859) «*Diwan des Abu Nowas*», (1861). Ἐξέδωκε καὶ ἱστορικὰ ἔργα «*Elfachri Geschuchte der islameschen Reiche vom Anfang bis zum Ende des Chalifates von Ibn—Athiqthaga*» (Gotha 1860). — «*Anonyme arabishe Chronik*» *Band XI Vermutlich das Buch der Verwand schaft* 1883. Ὁ Ἄλβαρτ ἀπέθανε τῷ 1909. Ε. Σ.

Ἄλβαρυ (Alvary) ***Μάξ.*** Γερμανὸς ἀοιδὸς γεννηθεὶς τῷ 1858 ἐν Δυσσελδόρφῃ. Προικισμένος μὲ θαυμασίαν φωνὴν τενόρου καὶ ὡραῖον ἐξωτερικόν, ἐγένετο ταχέως διάσημος εἰς τοὺς κυρίους ῥόλους τῶν βαγνερείων μελοδραμάτων. Ἐταξίδευσεν εἰς Ἀμερικὴν καὶ Ἀγγλίαν ὅπου καὶ κατήγαγε θριάμβους εἰς τοὺς ῥόλους τοῦ Τριστάνου καὶ τοῦ Σίγκφριντ. Ἀπέθανε τῷ 1898.

Ἄλβας. Ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ Τιβέρεως (Διόδ. Σ κ.)

Ἄλβας. Βασιλεὺς τῶν Λατίνων (Διον. Ἁλικ.).

ἀλβασίδαι (Albacide Halogen albacide) /*Φαρμ. Χημ.*/. Σκευάσματα τοῦ χημικοῦ ἰνστιτούτου Gaus ἐν Φρανκφούρτῃ, συγκείμενα ἐκ λευκωματοσωμάτων ἐχόντων ἐνδομοριακῶς ἡνωμένον χλώριον, βρώμιον ἢ ἰώδιον.

Χλωραλβασίδη: κιτρινωπὴ κόνις ἐνέχουσα 3 % χλώριον, διαλυτὴ ἐν ὕδατι, ἄοσμος καὶ ἄγευστος. Ἀνεγράφη ἀντὶ τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος εἰς δόσιν 0,5 — 1,5 πολλάκις τῆς ἡμέρας, ὑπὸ τὴν μορφὴν κόνεως ἢ δισκίων (0.5), ἐπὶ παθήσεων τοῦ στομάχου, χρονίας γαστρίτιδος, δυσπεψίας, ἐπὶ αναιμίας καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν διαταραχῶν τῆς πέψεως.

Βρωμαλβασίδη: Ἐνέχει 6 % βρωμίου, εἶναι ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι. Ἀνεγράφη εἰς δόσεις 0,5 γρ. δὶς ἕως τετράκις τῆς ἡμέρας, εἰς ἀντικατάστασιν τῶν βρωμιούχων ἀλκαλίων.

Ἰωδαλβασίδη: Ἐνέχει 10 % ἰωδίου καὶ εἶναι εὐδιάλυτος ἐν ὕδατι. Ἀνεγράφη εἰς δόσεις 1 γρ. τρὶς ἕως ἑξάκις τῆς ἡμέρας, εἰς ἀντικατάστασιν τῶν ἰωδιούχων ἀλκαλίων. Σήμερον αἱ ἀλβασίδαι οὐδεμίαν θεραπευτικὴν σημασίαν ἔχουν. Κ. Γ. Μ.

ἀλβασπιδίνη (Albaspidin) /*Φαρμακ.*/. Συστατικὸν ἐνεχόμενον κατὰ μικρὰ ποσὰ ἐν τῷ ῥιζώματι τοῦ φυτοῦ *Aspidium Felix*, εἰς μεγαλύτερα δὲ ποσὰ εἰς τὸ φυτὸν *Aspidium Spinulosum.* Μεταξόστιλπνοι βελόναι τοῦ τύπου $C_{25}—H_{32}O_8$, τηκόμεναι εἰς 148, εὐδιάλυτοι εἰς χλωροφόρμιον, αἰθέρα καὶ βενζόλιον, ὀλιγώτερον δὲ εἰς ἀλκοόλην. Κ. Γ. Μ.

Ἀλβατέγνιος (Albategnius) ἢ ***Ἀλβατένιος.*** Εἷς ἐκ τῶν διασημοτέρων Ἀράβων ἀστρονόμων, ἀκμάσας περὶ τὰ 880 μ. Χ. Τὸ πραγματικὸν ὄνομα αὐτοῦ ἦτο *Μωχάμετ-μπὲν-Δζεφάρ*, ἐγεννήθη δὲ ἐν Βατέν, πλησίον τοῦ Χαρρὰν τῆς Μεσοποταμίας, ὅθεν ἐκλήθη *Ἀλ-βατενὶ* ἢ *Ἀλ-μπατενί.* Ὁ πρίγκιψ οὗτος καὶ ἀστρονόμος—διότι κατὰ τὴν ἐποχήν του οἱ δύο τίτλοι παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς ἀπαντῶσιν οὐχὶ σπανίως συγκεντρωμένοι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου—ἤρχισε τὰς παρατηρήσεις του κατὰ τὸ 877 μ. Χ. (261ον ἔτος τῆς Ἐγείρας) καὶ ἐξηκολούθησεν αὐτὰς μέχρι τοῦ 918, παρατηρῶν ἄλλοτε μὲν ἐκ Ῥακκάτ, ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου, ἄλλοτε δὲ ἐξ Ἀντιοχείας τῆς Συρίας. Τὸ κυριώτερον ἐκ τῶν συγγραμμάτων του (Zydge—Seby) ἐξεδόθη ὑπὸ τὸν τίτλον «*De scientia stellarum*» ἐν Νυρεμβέργῃ τῷ 1537 εἰς 8ον καὶ βραδύτερον ἐν Βονωνίᾳ τῷ 1645 εἰς 4ον ἐν παρεφθαρμένῃ λατινικῇ μεταφράσει, γενομένῃ ὑπὸ τοῦ Plato Tiburtinus. Κατὰ τὸν Arago ὁ μεταφράσας δὲν ἐγνώριζεν οὔτε τὴν λατινικήν, οὔτε τὴν ἀστρονομίαν. Τοῦ ἔργου τούτου ὑπάρχουσι καὶ σχόλια ὀφειλόμενα εἰς τὸν Ρεγιομοντάνον. Τὸ πρωτότυπον ἀραβικὸν κείμενον τοῦ συγγράμματος τοῦ Ἀλβατεγνίου ἐθεωρεῖτο ἐπὶ μακρὸν ὡς ἀπολεσθέν, ἤδη ὅμως εὑρίσκεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ.

Ὁ Ἀλβατέγνιος ἀπέθανε τῷ 929 μ. Χ. εἰς ἡλικίαν 52 ἐτῶν. Ἂν καὶ θεωρεῖται ἀντιγράφων καὶ ἐνιαχοῦ συντομεύων τὸν Πτολεμαῖον, ἐν τούτοις εἰσήγαγε σημαντικὴν καινοτομίαν, ἀντικαταστήσας τὴν χρῆσιν τῶν χορδῶν διὰ τῆς χρήσεως τῶν ἡμιτόνων.

Μεταξὺ τῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ ἀναφέρονται τέσσαρες παρατηρήσεις ἐκλείψεων τοῦ Ἡλίου. Ἐκ τῶν παρατηρήσεων, ἃς ἐξετέλεσεν ἐν Ρακκὰτ ἢ Ἀρὰκτ (εἰς βόρειον γεωγρ. πλάτος 36°) κατὰ τὸ 879 μ. Χ. συνήγαγεν ὡς τιμὴν τῆς λοξώσεως τῆς ἐκλειπτικῆς 23°. 35'. Εἰς τὴν τιμὴν ταύτην προσθέτων ὁ Lalande 44" ὡς διόρθωσιν τῆς παραθλάσεως καὶ ἀφαιρῶν 3" διὰ τὴν παράλλαξιν ἀνήγαγεν αὐτὴν εἰς 23ο. 35'. 41". Ἐν τούτοις δὲν εἶναι τελείως γνωστὸς ὁ βαθμὸς ἀκριβείας τῶν παρατηρήσεων τοῦ Ἄραβος ἀστρονόμου.

Ὁ Ἀλβατέγνιος προσδιώρισεν ἐκ νέου τὴν τιμὴν τῆς μεταπτώσεως τῶν ἰσημερινῶν σημείων. Ἡ τιμὴ ὅμως τῶν 54", ἣν εὗρεν, ὑπῆρξε κάπως ἀνωτέρα τοῦ δέοντος. Τέλος παρετήρησεν ὅτι τὸ περίγειον τοῦ Ἡλίου μεταβάλλεται καὶ ὑπελόγισε τὴν ἐκκεντρότητα τῆς ἐκλειπτικῆς. Ἡ τελευταία αὕτη παρατήρησις τῆς μεταθέσεως τοῦ περιγείου τοῦ Ἡλίου, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς τῶν προγενεστέρων αὐτοῦ ἀστρονόμων εἶχεν ἀντιληφθῆ, κατέστησε τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλβατεγνίου ἀθάνατον.

Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ὁ Χάλλεϋ, συγκρίνων τὰς παρατηρήσεις τῶν Βαβυλωνίων καὶ ἰδίως τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Ἀλβατεγνίου πρὸς τὰς μεταγενεστέρας, κατώρθωσε νὰ ἀνακαλύψῃ εἰς τὰς κινήσεις τῆς Σελήνης μίαν ἐκ τῶν ἀνωμαλιῶν τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς, τὴν λεγομένην *αἰωνίαν ἐπιτάχυνσιν.* Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

— **Ἀλβατένιος** (Alba'egnius) /*Ἀστρον.*/. Περίφρακτος πεδιὰς τῆς Σελήνης, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ ὁμωνύμου Ἄραβος ἡγεμόνος - ἀστρονόμου καὶ κειμένη ἐν τῷ ΝΔ τεταρτῳ τοῦ σεληνιακοῦ δίσκου εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ κέντρου αὐτοῦ, εἰς σεληνογραφικὸν μῆκος 4° Α καὶ πλάτος—4, 5 περίπου. Ὁ μέγας οὗτος κρατὴρ ἔχει διάμετρον 103 περίπου χιλιομέτρων, τὸ δὲ περίφραγμα αὐτοῦ παρουσιάζει διαφόρους ἀνωμαλίας, συνεπείᾳ πιθανῶς ζωηρῶν ἄλλοτε ἡφαιστειακῶν ἐκδηλώσεων ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ. Μία τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τοῦ περιφράγματος ἀνέρχεται εἰς ὕψος περίπου 5000 μέτρων, ὁ δὲ παρὰ τὸ κέντρον τοῦ κρατῆρος ὀρθούμενος κῶνος ἄρχεται ἐμφανιζόμενος ὡς φωτεινὸν στίγμα ἐν μέσῳ τῆς περιβαλλούσης αὐτὸν σκιᾶς δέκα περίπου ὥρας πρὶν ἢ ἡ Σελήνη φθάσῃ εἰς τὸ πρῶτον τέταρτον. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

Ἀλβᾶτοι (οἱ). Ὁμὰς λευκοενδεδυμένων ἀγωνιστῶν εἰς τοὺς ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀγῶνας τοῦ Ἱπποδρόμου. (Πρβλ. Δίωνα Κάσσιον 61, 6, 3).

Ἀλ-Βάτριχ ἢ ***Ἀλμπαταρίχ.*** Ἄραψ ἰατρὸς ἐκ τῶν μεταφραστῶν ζήσας ἐπὶ χαλίφου Ἀλ-Μαμμούν. ΑΡ. Π. Κ.

Ἄλβατρος· βλ. Ἄλμπατρος.

Ἀλβεὰρ (Marcelo Torcuato de Alvear). Ἀργεντινὸς πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Μπουένος Ἄϋρες τῷ 1868. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς πατρίδος του καὶ ἐταξίδευσε χάριν μελετῶν εἰς Εὐρώπην. Τῷ 1912 ἐξελέγη μέλος τῆς Κάτω Βουλῆς τῆς Ἀργεντινῆς Δημοκρατίας. Τῷ 1916 διωρίσθη πρεσβευτὴς εἰς Γαλλίαν, ὅπου ἔμεινε μέχρι τῆς ἐκλογῆς του ὡς προέδρου τῆς Ἀργεντινῆς τῷ 1922, νικήσας μὲ μεγάλην πλειοψηφίαν τὸν ἀντίπαλόν του Lisandro de la Torre. Ὁπαδὸς τοῦ ῥιζοσπαστικοῦ κόμματος, ἠκολούθησεν ἐν τούτοις τὴν πολιτικὴν τοῦ προκατόχου του.

Ἀλβεγάλα (Albegala) /*Ἀστρον.*/. Κατὰ τὸν Bayer μια ἐκ τῶν ὀνομασιῶν τοῦ ἀστέρος α Λύρας (*Βέγα*). (Βλ. **Βεγας καὶ Λύρα).** Σ. Π.

Ἄλβεδον /*Ἀστρον*/ βλ. Ἀλμπέντο.

Ἀλβέζε (Albeze) /*Ἀστρον*/. Κατὰ τὸν Bayer μία τῶν ὀνομασιῶν τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Κενταύρου κατὰ παραφθορὰν τοῦ ἀραβικοῦ ὀνόματος *El-wezn*, ὑφ' ὃ φέρεται ὁ Κάνωβος (Canopus) ἢ α Ἀργοῦς. (Βλ. **Ἀργὼ καὶ Κάνωβος**) Σ. Π.

Ἀλβελδά, Μωϋσῆς μπὲν Γιακὸμπ. Ραββῖνος τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ 16ου αἰῶνος, συγγράψας ἑρμηνείαν τῆς Πεντατεύχου, γραμματικὴν καὶ μυστικὴν ἐνδιαφέρουσαν. Π. Ι. Μ.

Ἀλβὲν (Alvin) ***Λουδοβῖκος - Ἰωσήφ.*** Βέλγος φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Καμπραὶ τῷ 1806, ἀποθανὼν ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1887. Τῷ 1850 διωρίσθη βιβλιοφύλαξ τῆς βιβλιοθήκης τῶν Βρυξελλῶν. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι «*ὁ Σαρδανάπαλος*» τραγῳδία εἰς πέντε πράξεις (Βρυξέλλαι 1834). «*Ὁ ἀνώνυμος ἐφημεριδογράφος*» ἔμμετρος κωμῳδία εἰς τρεῖς πράξεις (1835), «*Ἀναμνήσεις τῆς φιλολογικῆς μου ζωῆς*» (1834), «*Αἱ Ἀκαδημίαι καὶ αἱ ἄλλαι σχολαὶ Καλῶν Τεχνῶν ἐν Βελγίῳ*» (1861). «*Λουδοβῖκος Γκρύγερ, ἡ ζωὴ καὶ τὰ συγγράμματά του*» (1867) κ.τ.λ.

Digitized by Google

Ἀλβενσλέμπεν (Alvensleben) ***Ἀλβέρτος, κόμης τοῦ***—. Πρῶσος πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Halberstadt τῷ 1794 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βερολίνῳ τῷ 1858. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς τελευταίας ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος ἐκστρατείας. Τῷ 1832 ἐγένετο σύμβουλος τοῦ Κράτους καὶ τῷ 1834 ἀπεστάλη εἰς τὸ ὑπουργικὸν συνέδριον τῆς Βιέννης. Τῷ 1836 ἐγένετο ὑπουργός, τῷ δὲ 1837 διωρίσθη γενικὸς διευθυντὴς τῆς βιομηχανίας. Ἐκλεγεὶς τῷ 1849 μέλος τῆς πρώτης Βουλῆς τῆς Πρωσίας ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς ἰσχυροτέρας ἀντιπολιτευομένης ὁμάδος.

— **Ἀλβενσλέμπεν** (Alvensleben) ***Γουσταῦος.*** Πρῶσος στρατηγὸς γεννηθεὶς ἐν Eichenbasleben τῷ 1803, ἀποθανὼν ἐ Gernrode τῷ 1881. Κατὰ τὸν Αὐστροπρωσικὸν πόλεμον τοῦ 1866 ἦτο διοικητὴς τοῦ 4ου σώματος στρατοῦ Τὸ 1868 ἐγένετο στρατηγὸς τοῦ ἱππικοῦ. Τῷ 1870 ὡς διοικητὴς τοῦ 4ου σώματος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Σεδὰν καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Παρισίων.

—**Ἀλβενσλέμπεν** (Alvensleben) ***Κάρολος Γκέμπχαρτ.*** Πρῶσος στρατηγὸς γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Schochwitz (1778—1831). Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Ἰένας, καὶ διετέλεσεν ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσίας. Διεκρίθη εἰς Lutzen, Bautzen καὶ Δρέσδην, καὶ τῷ 1829 προήχθη εἰς ὑποστράτηγον.

—**Ἀλβενσλέμπεν** (Alvensleben) ***Κωνσταντῖνος.*** Πρῶσος στρατιωτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1809. Καταχθεὶς εἰς τὸν πρωσικὸν στρατὸν προήχθη εἰς στρατηγὸν τῷ 1866, ὅτε ἤρχισεν ὁ Αὐστροπρωσικὸς πόλεμος. Διεκρίθη εἰς τὴν μάχην τῆς Σαδόβας, καθὼς καὶ εἰς τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον. Τὴν 6 Αὐγούστου 1870 συνετέλεσεν εἰς τὴν νίκην τοῦ Spicneren καὶ μετὰ δέκα ἡμέρας διέταξε τὴν κατὰ τῶν Γάλλων ἐπίθεσιν ἐν Vionville. Ἀπέθανεν ἐν Βερολίνῳ τὴν 28ην Μαρτίου 1892.

Ἀλβενσλέμπεν (Alvensleben) ***Φίλιππος-Κάρολος κόμης τοῦ***—. Πρῶσος πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης γεννηθεὶς ἐν Ἀννοβέρῳ τῷ 1745, ἀποθανὼν ἐν Βερολίνῳ τῷ 1802. Διεξήγαγε πολλὰς διπλωματικὰς ἀποστολὰς καὶ διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Συνέγραψε χρονολογικὸν πίνακα τῶν πολεμικῶν γεγονότων ἀπὸ τῆς εἰρήνης τοῦ Munster μέχρι τῆς τοῦ Hubertsbourg» (Βερολῖνον 1792).
—Ω.

Ἀλβέντρ, *Σαὶντ Ὕβ* (St Yves d'Alveydre). Ἀποκρυφιστὴς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Συγγραφεὺς τῶν περιφήμων «*ἀποστολῶν*» καὶ δημιουργὸς τοῦ ἀρχαιομέτρου, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ὑποδείξας ὡς ἰδανικὸν πολίτευμα τὸ τῆς «*Συναρχίας*». Εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς περὶ αὐτοῦ γνώμης ἤχθη μελετήσας ἐπὶ εἰκοσαετίαν τὴν ἱστορίαν τόσον τῶν ἐκλιπόντων ὅσον καὶ τῶν εἰσέτι ὑφισταμένων λαῶν. Σημεῖον ἀφετηρίας αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ διαπίστωσις ὅτι ἡ κοσμογονία τοῦ Μωϋσέως δὲν εἶναι κοινή τις περιγραφή, ἀλλ' ἀποκάλυψις αὐτῶν τούτων τῶν νόμων τῆς δημιουργίας. Περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ πολιτεύματος αὐτοῦ, τῶν ἀρχῶν ὑφ' ὧν διέπεται καὶ τοῦ δυνατοῦ ἐφαρμογῆς του εἰς τὰ σημερινὰ κράτη, ὁ ντ' Ἀλβέντρ ἀφιε-

Σαὶντ Ὕβ ντ' Ἀλβέντρ.

ρώνει σειρὰν ὁλόκληρον ὀγκωδῶν συγγραμμάτων, τὰ ὁποῖα τιτλοφορεῖ γενικῶς «Ἀποστολάς». Εἰς τὴν «*Ἀποστολὴν τῶν Ἰουδαίων*» (1882) ἐκτίθεται ἡ παγκόσμιος ἱστορία ἀπὸ τῆς προμνησθείσης συνθετικῆς ἀπόψεως. Εἰς τὴν «*Ἀποστολὴν τῶν Μοναρχῶν*» καὶ τὴν «*Ἀληθῆ Γαλλίαν*» σκοπεῖ ν' ἀποδείξῃ τὰς ἀμέσους προόδους, αἵτινες ἤθελον προκύψει διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ «Συναρχικοῦ» πολιτεύματος εἰς πάσας τὰς χώρας.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀμέσως προσελκύει τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου τῶν ἔργων τοῦ δ' Ἀλβέντρ εἶναι ἡ γενικότης τῶν ἐκτιθεμένων ἀρχῶν του. Τὰ πάντα εἶναι ἀνάλογα εἰς τὸ Σύμπαν. Ὁ νόμος ὅστις διέπει ἓν ἔθνος, μίαν φυλήν, πρέπει νὰ διέπῃ ἀναγκαίως ἓν ἄτομον. Καὶ ἐκεῖνος ὁ νόμος ὁ διέπων τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν καθ' ἑαυτόν, πρέπει ὡρισμένως νὰ διέπῃ καὶ ἓν κύτταρον αὐτοῦ. Ἄλλως ὁ ἐν λόγῳ νόμος δὲν εἶναι γενικός, δὲν εἶναι συνθετικός, καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι ἀληθής, διότι ἡ Φύσις εἶναι συνθετική.

Περὶ τοῦ «*ἀρχαιομέτρου*» τοῦ Ἀλβέντρ βλ. ἀρχαιόμετρον.

Ἐπίσης ὁ ντ' Ἀλβέντρ ἐγένετο μαθητὴς βραχμάνων τινῶν, καὶ συνέγραψεν ἔργον ἐμπνευσμένον ἐκ τῶν δογμάτων ἐκείνων—τὴν «Ἀποστολὴν τῶν Ἰνδιῶν».

Κοινωνιολόγος, ἱστορικός, ἀνατολιστής, κάτοχος τῆς ἑβραϊκῆς καὶ σανσκριτικῆς, μουσικός, ὁ ντ' Ἀλβέντρ ἀνεδείχθη ἐν παντὶ κλάδῳ τῆς ἐσωτερικῆς φιλοσοφίας. Ἐκ τῶν ποιήσεών του ἀξίζει ἰδιαιτέρως νὰ μνημονευθῇ τὸ «*Testament lyrique*» καὶ ἡ «*Jeanne d' Arc victorieuse*». Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς: «Mission des Juifs» (C. Lévy 1882), «Mission des Souverains» (Dentu 1884), «Mission de l' Inde», «La France vraie» (C. Lévy 1887), «Théogonie des Patriarches» καὶ «L' Archéomètre».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Stanislas de Guaita*, An seuil du mystère. —*Papus*, Ἀπόκρυφος ἐπιστήμη καὶ ψυχισμός, Φέξη.—*Papus*, Traité élémentaire d. Sc. Occulte, Ollendorf.—*Papus* Ce que deviennent nos morts, Paris 1918.
Π. ΓΚΡΑΒΙΓΓΕΡ

ἀλβεολίνα (Alveolina Bosci, συνών. Borelis Montf.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος *τρηματοκόγχων* τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀδιατρήτων μιλιολιδῶν πρωτοζώων*. Ἔχει ὄστρακον ἀτρακτοειδές, ἐπίμηκες, ροπαλοειδές, ᾠοειδὲς ἢ καὶ σφαιρικὸν καὶ ἐπιμηκυνόμενον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τῶν περιελίξεων ὧν οἱ γῦροι εἶναι σπειροειδεῖς καὶ ἄρχονται ἔκ τινος στρογγύλου ἢ ἐλαστικοῦ θαλάμου. Ἕκαστος γῦρος διαιρεῖ-

Ἀλβεολίνα Bosci d' Orb. τοῦ χονδροασβεστολίθου τῶν Παρισίων.

[Α=κέλυφος ἐκ τῶν ἔμπροσθεν. Β=τὸ ἴδιον τετμημένον πρὸς κατάδειξιν τῆς ἐσωτερικῆς κατασκευῆς ἰσχυρῶς μεγ. (κατὰ Zittel)].

ται, διὰ καθέτου χωριστικοῦ διαφράγματος πρὸς τὸν ἄξονα, εἰς χθαμαλοὺς ἅμα καὶ μακροὺς θαλάμους καὶ οὗτοι πάλιν ὑποδιαιροῦνται δι' ἄλλων ἐγκαρσίων διαφραγμάτων εἰς μικρὰς κυψέλας, τοὺς *παραθαλάμους*, ἐξ ὧν ἕκαστος συγκοινωνεῖ διὰ στρογγύλης ὀπῆς μετὰ τῶν κυψελῶν τοῦ ἐπομένου κυρίου θαλάμου. Εἴς τὰ ἀρτίγονα εἴδη οἱ παραθάλαμοι ὑποδιαιροῦνται καὶ πάλιν εἰς ἑτέρας μικροτέρας κυψέλας. Τὰ τοιχώματα τῶν θαλάμων ἀποτελοῦνται ἐκ λεπτοῦ στεγαστικοῦ καὶ δαπεδικοῦ φύλλου καὶ κατὰ τὸν Alpeier ἐπὶ τοῦ στεγαστικοῦ φύλλου ἐμφανίζονται ἀκανόνιστοι πόροι. Εἴς τινα εἴδη τοῦ γένους τούτου παρετηρήθη διμορφισμός. Ἐνεφανίσθησαν τὰ ζῷα ταῦτα τὸ πρῶτον εἰς τὸ ἄνω κρητιδικόν, ἀλλ' ἡ μεγάλη αὐτῶν ἐξάπλωσις καὶ ἐξέλιξις παρουσιάζεται κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον καὶ ἰδίως εἰς τὸ ἠωκαινον αὐτῆς, ὁπότε τὰ κελύφη αὐτῶν ἐσχημάτισαν τὰ σημαντικοῦ πάχους στρώματα τοῦ ἀδρομεροῦς ἢ χονδροασβεστολίθου τοῦ παρισινοῦ χερσώματος καὶ τοῦ ἀλβιονικοῦ ἀσβεστολίθου τῆς μεσογειακῆς περιοχῆς. Θ. Σ.

Τὸ γένος τοῦτο εὑρέθη ἀπολιθωμένον εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ὁμοῦ μὲ νουμμουλίτας ὀρβιτοειδεῖς καὶ ἄλλα τρηματόκογχα τῆς ἠωκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐντὸς νουμμουλιτοφόρων ἀσβεστολίθων τῆς δυτικῆς ἰδίᾳ Ἑλλάδος.

Οὕτως ὁ Renz ἀναφέρει τὸ εἶδος *Ἀλβεολίνα ἡ ἐλλειψοειδὴς* (Alv. ellipsoidalis Schwager) ἐντὸς νουμμουλιτοφόρου ἀσβεστολίθου τῆς νήσου Ὀθωνοὶ (Κερκύρας), καὶ ὁ Martelli ἐντὸς ὀπερκουλινοφόρων ἀσβεστολίθων τῆς νήσου Παξῶν.

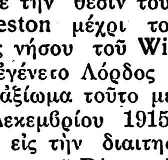

Τομὴ ἀλβεολίνας τῆς ἐλλειψοειδοῦς.

[Συνελέγη ὑπὸ τοῦ Martelli ἐντὸς ἠωκαινικῶν ἀσβεστολίθων τῆς νήσου Παξῶν].

Ἀπολιθωμένας ἀλβεολίνας ἀναφέρει ἐπίσης ὁ Philippson, ὅτι ἀνεῦρε παρὰ τὸ Βουργαρέλι τῶν Τσουμέρκων, εἰς τὸ ὄρος Κλόκοβα τῆς Αἰτωλίας, (*ἀλβεολίνα ἡ ὑποπυρηναϊκὴ*) κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ Douvillé), εἰς τὸ ὄρος Ἐρύμανθος (παρὰ τὴν κώμην Ἀλποχώρι), εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, εἰς τὸ ὄρος Ἅγ. Νικόλαος τῆς Μεθώνης (τὸ εἶδος *Ἀλβεολίνα ἡ ἐλλειψοειδής*), εἰς τὸν ἀσβεστόλιθον τῆς Πύλου. Ἐπίσης ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀναφέρονται ἀπολιθωμέναι ἀλβεολίναι ἐντὸς τοῦ ἠωκαινικοῦ τμήματος τῆς ὄψεως, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος χαρακτηρίζει μὲ τὸ ὄνομα «*ἀσβεστόλιθος τῆς Τριπόλεως*» εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Τριπόλεως (*Ἀλβεολίνα ἡ ᾠοειδής, Alv. ovoïdea d'Orb.*) καὶ ἐπὶ τοῦ Πάρνωνος (παρὰ τὸν Ἱέρακα καὶ τὴν Βασκίναν).

Ἐκ τῆς Θρᾴκης ἐπίσης ἀναφέρονται Ἀλβεολίναι (*Ἀλβεολίνα aff. oblonga d'Orb.*) ἐντὸς ἠωκαινικοῦ ἀσβεστολίθου τοῦ ὄρους Ἅγ. Ἠλίας.

Εἰς τὴν Ἴμβρον ἐπίσης ἀνευρέθησαν ἐντὸς ὑπερκουλινοφόρων ἠωκαινικῶν ἀσβεστολίθων εἰς τὴν θέσιν «*ρεῦμα Μεσοάδι*», καὶ δὴ τὸ εἶδος *Ἀλβεολίνα ἡ ὑποπυρηναϊκὴ (Alveolina Subpyrenaica Ley.)*. Γ. Κ.

ἀλβεολίτης (Alveolites Lam.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκ τῶν *τραπεζοειδῶν* (Tabulata) *κοραλλίων* τῆς ὁμοιογενείας τῶν *φαβοσιτιδῶν*, χαρακτηριστικὸν ἀπολίθωμα τοῦ σιλουριακοῦ καὶ δεβονιακοῦ συστήματος τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Βιωτεύει δὲ τὸ ζῷον εἰς κοινωνίας συμπαγεῖς ἢ κλαδώδεις ἐκ στενῶν καὶ πυκνῶς πρὸς ἄλληλα κειμένων καὶ συμπεπιεσμένων πρισματικῶν κυττάρων μετὰ καλύκων λοξῶς τριπλεύρων ἢ ἡμισεληνοειδῶν. Χωριστικὰ διαφράγματα ἀσθενέστατα καὶ καταδηλούμενα μόνον δι' ἐλασμάτων ἢ ἀκανθωδῶν σειρῶν. Ἐνίοτε ὑφίσταται ἓν μόνον τοιοῦτον μοναδικὸν διάφραγμα. Τέλος τὰ τοιχώματα αὐτῶν φέρουσι πόρους μεγάλους καὶ διεσκορπισμένους ἀκανονίστως. Θ.Σ.

ἀλβεοπόρα (Alveopora Quoy καὶ Gaimard). *[Παλαιοζ.]*. Γένος *ἑξακοραλλίων* ἢ καὶ *τετρακοραλλίων* τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀλβεοπορινῶν*, ἐμφανισθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς ἄνω σενονίου περιόδου τοῦ κρητιδικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἐξακολουθεῖ ἔτι καὶ νῦν νὰ ζῇ εἰς κοινωνίας συμπαγεῖς. Οἱ κάλυκες αὐτῆς εἶναι μικροί, πολυγωνικοὶ καὶ βαθεῖς, τὰ τοιχώματα ἐφωδιασμένα ὑπὸ μεγάλων ὀπῶν, τὰ χωριστικὰ διαφράγματα ἀντικαθιστάμενα ὑπὸ ἀραιῶς διατεταγμένων ἀκανθῶν, αἵτινες διασταυροῦνται ἐνίοτε ἐν τῷ κέντρῳ σχηματίζουσι ψευδὲς στυλίδιον. Τὰ ὁριζόντια δάπεδα εἶναι σποραδικῶς καὶ εἰς μεγάλας ἀποστάσεις διατεταγμένα. Ἐνταῦθα ὑπάγεται ἡ *Alveopora rudis Reuss*, τοῦ νουμμουλιτικοῦ ἀσβεστολίθου τῆς ἠωκαίνου περιόδου τοῦ Ὀμπερμπουργ τῆς Σταϊερμάρκης καὶ *Alveopora spongiosa Daha* ἀρτίγονος τῶν νήσων τοῦ Φίδσχε. Θ.Σ.

Ἀλβεοπόρα rudis.

ἀλβεοπορῖναι (Alveoporinae Verill.) *[Παλαιοζ.]*. Ὑπομοιογένεια τῶν *μαδρεποριδῶν* ἥτις ἐνεφανίσθη ἀπὸ τοῦ κρητιδικοῦ συστήματος καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς κοινωνίας συμπαγεῖς. Ἔχει κάλυκας ἐμβεθυθισμένους ἐντὸς τοῦ κοινεγχύματος, διαφράγματα χωριστικά, ἅτινα ἀντικαθίστανται ὑπὸ κατακορύφων σειρῶν ἐξ ἀκανθῶν, τοιχώματα ἰσχυρῶς διάτρητα καὶ δάπεδα πορώδη ἐπὶ τοῦ κοιλιακοῦ χώρου. Θ.Σ.

Ἀλβεργᾶτος· βλ. Ἀλμπεργκάτι.

Ἀλβέριχος· βλ. Ἄλμπεριχ.

Ἄλβερς *Ἰωάννης* (Albers Joh. Abraham) Ἐγεννήθη ἐν Βρέμῃ τῷ 1772, ὅπου καὶ ἐξήσκησε τὴν ἰατρικήν. Ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα.
ΑΡ. Π. Κ.

Ἄλβερστοκ (Alverstoke). Πόλις ἐν Hants τῆς Ἀγγλίας, ἀπέχουσα 125 χιλιόμετρα τοῦ Λονδίνου. Κάτοικοι 25,452.

Ἄλβερστον (Alverstone), ***Ριχάρδος Ἐβεράρδος Οὐέμπστερ, ὑποκόμης τοῦ***—. Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ νομικὸς γεννηθεὶς τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1842. Ἐσπούδασεν ἐν Καΐμπριτζ καὶ τῷ 1868 ἐγένετο δικηγόρος. Τῷ 1885 εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων καὶ διετήρησε τὴν θέσιν του ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Launceston μέχρι τοῦ 1892 καὶ ὡς ἀντιπροσώπου τῆς νήσου τοῦ Wight ἀπὸ τὸ 1895-1900. Τῷ 1900 ἐγένετο Λόρδος Ἀρχιδικαστής, διετήρησε δὲ τὸ ἀξίωμα τοῦτο μέχρι τοῦ 1913. Ἀπέθανε τὴν 15 Δεκεμβρίου 1915. Ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὴν διαιτησίαν Βενεζουέλας καὶ τῆς θαλάσσης τοῦ Βέριγγ. Τῷ 1903 ἐχρημάτισε πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς καθορισμὸν τῶν συνόρων τῆς Ἀλάσκας.

ἀλβέρτειος *ἀρχιτεκτονική* *[Ἀποκρυφ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ μυστικὴ τέχνη, ἣς ἐποιεῖτο ἐν τῇ οἰκοδομικῇ χρῆσιν, κατὰ τὴν τεκτονικὴν παράδοσιν Ἀλβέρτος ὁ Μέγας. Οὗτος ἐφευρὼν τὴν τέχνην αὐτήν, ἐνεπιστεύθη τὸ μυστικόν της εἰς τὴν ἑταιρείαν τῶν τεκτόνων, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς ἀνῆκεν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως τὸ μυστικόν της μὴ

Digitized by Google

ἀνακοινῶται εἰς τοὺς βεβήλους. Κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς αὐτῆς ἀνῳκοδομήθη ἡ Μητρόπολις τῆς Κολωνίας, ἧς ὁ ρυθμὸς ἐχαράχθη τὸ πρῶτον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀλβέρτου τῷ 1249.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Heideloff*, Les loges du moyen âge (Nurnberg 1844) σ. 16. Δ. Π. Κ.

ἀλβέρτειος *βάσιμος* (Basso Albertino) [*Μουσ.*]. Τρόπος ἐκτελέσεως τοῦ ἐνοργάνου βασίμου διὰ λυτῶν ἢ ἀρπιστῶν συγχορδιῶν, ἀποκληθεὶς οὕτω ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ μουσικοῦ **Ἀλμπέρτι** (βλ. λέξιν), ὅστις πρῶτος ἔθεσεν αὐτὸν εἰς χρῆσιν. Ὁ ἀλβέρτειος βάσιμος ἔσχε καταπληκτικὴν διάδοσιν καὶ ἔγινε τοῦ συρμοῦ παρὰ τοῖς ἐρασιτέχναις κατὰ τὸν προπαρελθόντα αἰῶνα διὰ τὸ εὔ-

κολον τῆς ἐκτελέσεως καὶ τὴν μελῳδικὴν ἀπόδοσιν. Ἀναφαίνεται συχνότατα εἰς τὰς διὰ κλειδοκύμβαλον συνθέσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ Μόζαρ μάλιστα ἔκαμε κατάχρησιν αὐτοῦ. Σήμερον ὁ τρόπος οὗτος χρησιμεύει εἰς τοὺς κιθαρῳδούς, οἵτινες προτιμοῦν δι' αὐτοῦ νὰ συνοδεύουν τὰ ᾄσματά των. Δ. Λ.

ἀλβερτέλλα (Albertella Walcott.) [*Παλαιοζ.*]. Γένος *καρκινοειδὲς τριλοβίτου* τῆς ὁμοιογενείας τῶν *κερατοπυγιδῶν*, ὅπερ ἔζησεν εἰς τὸ κάμβριον τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ Ἀσίας μετὰ φαλάκρας φερούσης τρία ζεύγη αὐλάκων, θώρακος ἐξ ἑπτὰ ἄρθρων καὶ πλευρῶν τοῦ τρίτου ραχιαίου ἄρθρου εἰς ἀκάνθας ἐπεκτεινομένων. Ἐνταῦθα ὑπάγεται ἡ *Albertella Helenae Walcott* τοῦ μεσαίου καμβρίου συστήματος τοῦ Powell Co τῆς Μοντάνης. Θ. Σ.

Ἀλβέρτι βλ. Ἀλμπέρτι.

ἀλβέρτια (τὰ) (Alvertia) [*Ζωολ.*]. Μικρότατοι ζωϊκοὶ ὀργανισμοὶ ζῶντες παρασιτικῶς. Διακρίνονται ἐκ τοῦ σκωληκοειδοῦς σώματός των, ὅπερ εἶναι συσταλτὸν καὶ φέρει κατὰ τὸ ἄκρον αὐτοῦ πλάτυνσιν ἐν εἴδει μάστιγος. Τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ σώματος εἶναι κολοβωμένον· τὸ μετωπικὸν τμῆμα, ὀλίγον προέχον, μεταμορφοῦται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς ὑποτυπώδη βλεφαρίδα. Τὸ κυριώτερον εἶδος τοῦ ἀθροίσματος τῶν ζῴων τούτων εἶναι ἡ *ἀλβερτία ἡ θρὶψ* (Alvertia vermiculus). Ζῇ παρασιτικῶς ἐντὸς τοῦ ἐντέρου τοῦ *λειμακος* (γυμνοσαλιάγκου). Τὸ μῆκός της εἶναι 0,33 χλμ.—0,55 χλμ. Αἱ προνύμφαι τοῦ ζῴου τούτου ἀναπτύσσονται ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ σώματός του, οὕτως ὥστε ὅταν ἐξέρχωνται τούτου τὸ μῆκός των ἰσοδυναμεῖ μὲ τὰ $^2/_3$ τοῦ μήκους τοῦ τελείου ζῴου. Δ. Ν. Π.

ἀλβερτία (Albertia Shimp. καὶ Mougeot., συνών. **Haidingera Endlich.**) [*Παλαιοφυτ.*]. Γένος ἐκ τῶν *κωνοφόρων ἀραυκαριοειδῶν*. Εἶναι δένδρα, οἱ κλάδοι τῶν ὁποίων φέρονται ἀμφιπλεύρως ἐπὶ τοῦ κορμοῦ καὶ ἔχουσι φύλλα σπειροειδῶς διατεταγμένα, συμπεπιεσμένα, ἐπιμήκη σπαθοειδῆ ἢ ἐλλειψοειδῆ, δερματώδη, ἀμβλέα καὶ πρὸς τὴν βάσιν των συστενούμενα. Ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ ἐλάσματος τοῦ φύλλου καὶ τῶν πολυαρίθμων νεύρων αὐτοῦ παρουσιάζεται ἡ ἀλβερτία ὡς στενὴ συγγενὴς τοῦ γένους *δαμαρία* τοῦ ψαμμίτου τῆς Ἀλσατίας. Εἰς τὴν ἔκδοχὴν ταύτην προσέρχονται βοηθοῦντα καὶ τὰ ἀνευρεθέντα πτεροφόρα σπέρματα, ἐφ' ὅσον ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὰ λείψανα τῶν διακλαδώσεων. Κατὰ τῆς τοιαύτης ἀπόψεως ἀντιτίθενται τὰ ἄρρενα ἄνθη ὡς καὶ οἱ κῶνοι, ἐφ' ὅσον ἡ ὑπὸ τοῦ Schimper ἀναπαράστασις αὐτῶν εἶναι ὀρθή, ὁπότε αὕτη πρέπει νὰ συγκαταλεχθῇ μεταξὺ τῶν κωνοφόρων, διότι τὰ καρπικὰ πέταλα εὑρίσκονται εἰς τὰς μασχάλας τῶν καρπικῶν φύλλων καὶ παρουσιάζουσι τὰς αὐτὰς σχέσεις τῆς Pinus Douglasii.

Τὰ ἄρρενα ἄνθη παρουσιάζουσι τὴν ἄποψιν, ὅτι αὕτη εἶναι συγγενὴς τῶν κωνοφόρων καὶ μάλιστα ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ὅτι τὰ εἰς τὰς μασχάλας της εὑρισκόμενα ὄργανα ὑπῆρξαν πραγματικῶς βράκτια ἢ φύλλα. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Schenk ἡ ἀναπαρασταθεῖσα εἰκὼν δὲν ἀνήκει οὔτε εἰς τὴν ἀλβερτίαν οὔτε εἶναι ἀνθοθεσία ἀρσενική, ἀλλὰ κῶνος τῆς *βολτζίας*, ὅπως καταδεικνύει τὸ εἰς τὴν βάσιν τοῦ κώνου ὑπάρχον τεμάχιον τοῦ κλάδου ὡς καὶ ὅλη ἡ σύστασις τῶν λειψάνων τῶν κλάδων παρέχουσα μᾶλλον τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ ἀλβερτία εἶναι μορφὴ ἱσταμένη πλησίον τῶν ἀραυκαριοειδῶν καὶ ἰδίως τῆς δαμαρίας.

Ἐκ τῆς μορφῆς τῶν φύλλων διακρίνονται τέσσαρα εἴδη ἀλβερτίας, ἤτοι *Αλβερτία latifolia* μετὰ πτυοειδῶν καὶ πρὸς τὴν βάσιν λεπτυνομένων φύλλων, *Ἀλβερτία elliptica* μετὰ ἐπιμήκως ἐλλειψοειδῶν φύλλων, *Ἀλβερτία Brauni* μεθ' ἁπλῶς ἐπιμήκων φύλλων καὶ *Ἀλβερτία speciosa* μετ' ἐλλειπτικῶν φύλλων ἐπιμήκων. Καὶ τὰ τέσσαρα εἴδη ἀπαντῶσιν εἰς τὸν ψαμμίτην τῆς Σουλτζβάδης τῆς Ἀλσατίας. Θ. Σ.

ἀλβερτίδαι (οἱ) (Albertidæ) [*Ζωολ.*]. Γένος μικροτάτων ζῴων παρασιτικῶς βιούντων. Παρουσιάζουσι σκωληκοειδὲς σῶμα, ἄπουν, ὅπερ κατὰ τὴν κεφαλὴν μὲν καταλήγει εἰς σιαγονικὰ τμήματα ἐν εἴδει σχενδύλης τανάλλιας), κατὰ τὸ ὀπίσθιον δὲ μέρος εἰς ἀτροφικὴν ῥοπαλοειδῆ βλεφαρίδα· τὸ γνωστότερον εἶδος τῆς οἰκογενείας εἶναι ἡ *λυδία* (Lydia), ἥτις φέρει ὑποτυπώδη ποδίσκον, δι' οὗ προσκολλᾶται ἐπὶ τῆς πεπτικῆς συσκευῆς τῶν *ὑλιδῶν*. Δ. Ν. Π.

Ἀλβερτῖνος βλ. Ἀλμπερτῖνος.

ἀλβερτίτης (Albertit) καὶ *μελανάσφαλτος* (Melanasphalt) [*Ὀρυκτ.*]. Εἶναι ἀσφαλτοειδὲς πέτρωμα, παρουσιαζόμενον φλεβοειδῶς ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας ἀνθρακικῆς περιόδου παρὰ τὸ Hilsborough τῆς Albert-County (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του) τῆς Νέας Βρουνσβίκης (Β. Ἀμερική). Ἡ σύνθεσις τοῦ ὀρυκτοῦ τούτου εἶναι ἡ ἀκόλουθος: ἄνθραξ 86,04 %, ὑδρογόνον 8,96 %, ὀξυγόνον 1,977 %, ἄζωτον 2,93 %, τέφρα 0,10 %. Τὸ εἰδ. βάρος του εἶναι = 1,097. Ἐκμεταλλεύονται τὰς φλέβας τοῦ ὀρυκτοῦ τούτου μέχρι μεγάλου βάθους. Γ. Κ. Γ.

ἀλβερτογκωδρύα (Albertogaudrya Ameghino) [*Παλαιοζ.*]. Γένος θηλαστικῶν ἐκ τῆς ὑποτάξεως τῶν *ἀστραποθηριοειδῶν* εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἀπολελιθωμένων ζῴων τῶν νοτοστυλοψιδῶν στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου περιόδου τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, μετ' ἀπεστρογγυλωμένων τραπεζιτῶν τῆς ἄνω σιαγόνος. Τόσον τὸ ἐκλεῖψαν γένος τῆς *ἀλβερτογκωδρύας* ὡς καὶ ἡ ὁμοιογένεια τῶν *ἀλβερτογκωδρυϊδῶν* ὠνομάσθησαν οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ Γάλλου παλαιοζῳολόγου καὶ διερευνητοῦ τῶν πικερμικῶν στρωμάτων τῆς Ἀττικῆς *Ἀλβέρτου Gaudry*. Θ. Σ.

ἀλβερτογκωδρυΐδαι (Albertogaudryidae Ameghino) [*Παλαιοζ.*]. Ὁμοιογένεια τῶν *ἀστραποθηριοειδῶν* τῆς τάξεως τῶν *νοτοπληρόφων* (notoungulata) ὧν τὰ γένη εἶχον μέγεθος ὅμοιον ταπίρου καὶ ἦσαν ἐξηπλωμένα κατὰ τὴν ἠώκαινον περίοδον ἐπὶ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, ἐξ οὗ καὶ ἐκλήθησαν *ὁπληφόρα τοῦ νότου*. Οἱ τραπεζῖται τῆς ἄνω σιαγόνος ἦσαν μᾶλλον πλατεῖς ἢ ἐπιμήκεις, ἦσαν δηλαδὴ σφαιρικῶς τετράγωνοι μετὰ βραχέος πρωτολόφου καὶ μεμονωμένης ἐσωτερικῆς ἀκωκῆς. Οἱ προτραπεζῖται καὶ οἱ ἴδιος τραπεζῖται τῆς κάτω σιαγόνος συνίσταντο ἐκ δύο ἡμισεληνοειδῶν σχηματισμῶν καὶ μιᾶς μεμονωμένης ἐσωτερικῆς ἀκωκῆς. Κοπῆρες ἀσθενεῖς καὶ τῆς ἄνω σιαγόνος κυνόδοντες τριγωνικοὶ καὶ οἱ προτραπεζῖται ἁπλούστεροι τῶν τραπεζιτῶν μὲ τύπον ὀδοντοστοιχίας $\frac{3}{3}$ Κ, $\frac{1}{1}$ ΚΝ, $\frac{4}{4}$ Π, $\frac{3}{3}$ Τ. Ὁ δὲ ἀστράγαλος τῶν ὀπισθίων ἄκρων ἦτο ἐφωδιασμένος διὰ λαιμοῦ. Θ. Σ.

ἀλβερτόλαι [*Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω πλαστικαὶ μᾶζαι λαμβανόμεναι διὰ συμπυκνώσεως μυρμηκικῆς ἀλδεΰδης καὶ φαινόλης μετὰ διαφόρων ῥητινῶν καὶ λιπαρῶν ὑλῶν. Χρησιμοποιοῦνται ὡς μονωτικαὶ ὗλαι καὶ πρὸς παρασκευὴν διαφόρων βερνικίων καὶ ἄλλων πλαστικῶν ὑλῶν. Σ. Γ.

Ἀλβερτόνι (Alvertoni) *Ἰωάννης*. Ἰταλὸς ἀγαλματοποιὸς γεννηθεὶς ἐν Τουρίνῳ τῷ 1806 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1887. Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἔδειξεν ἰδιαιτέραν κλίσιν εἰς τὴν πλαστικήν, διηγοῦνται δὲ ὅτι ἐν τῷ πατρικῷ του οἴκῳ ἔπλαττε μικρὰς προτομὰς ἐξ ἄρτου. Λαβὼν τὰ πρῶτα μαθήματα ἐν Τουρίνῳ, μετέβη νεανίας εἰς Ῥώμην καὶ ἐμαθήτευσεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ διασήμου Δανοῦ γλύπτου Ἀλβέρτου Θορβάλδσεν, ἐκτελοῦντος τότε τὸ ἀνάγλυφον τῆς *Πομπῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου* διὰ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Κυϊριναλίου. Ὁ Δανὸς καλλιτέχνης διέκρινε τὸν Ἀλβερτόνι πάντων τῶν μαθητῶν του, διότι οὗτος, ὑπὲρ πάντα ἄλλον, εἶχεν ἐνστερισθῇ τὰς θεωρίας τοῦ διδασκάλου του, ὅστις ἐπεδίωκε νὰ εἰσαγάγῃ ἐν τῇ νέᾳ τέχνῃ τὸ πνεῦμα τῶν γλυπτῶν τῆς ἀρχαιότητος. Τὰς θεωρίας δὲ ταύτας ἐφήρμοσεν εἰς τὴν τέχνην του ὁ Ἀλβερτόνι, πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐπλάσθησαν ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλυπτικῆς, τῆς ὁποίας τὰ ὑποδείγματα εὕρισκεν εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ. Ἐγένετο γνωστὸς κυρίως ἐκ τοῦ περιφήμου ἀγάλματος αὐτοῦ τῆς *Νύμφης*, ὅπερ ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς πόλεως τοῦ Τουρίνου ἐστήθη εἰς μίαν τῶν πλατειῶν αὐτῆς. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ὑπενθυμίζει ζωηρῶς τὴν τέχνην τοῦ Θορβάλδσεν εἰς τὸν *Μικρὸν Ποιμένα*, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι δουλικὴ ἀπομίμησις αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ ἀγάλματος τούτου ἐπαγωθὴ ἡ φήμη τοῦ καλλιτέχνου, ὅστις ἐγένετο καθηγητὴς τῆς πλαστικῆς ἐν τῇ Καλλιτεχνικῇ Σχολῇ τοῦ Τουρίνου (1841) καὶ ἐσχημάτισε ἰδίαν σχολήν, ἐξ ἧς προῆλθον πολυάριθμοι καλλιτέχναι. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔγλυψε πολυάριθμα ἀγάλματα, ἐν οἷς τῷ 1859 τὸν κολοσσιαῖον ἀνδριάντα τοῦ μεγάλου Ἰταλοῦ φιλοσόφου *Βικεντίου Γκιομπάρτη*, στηθέντα πρὸ τοῦ ἀνακτόρου Μαριγνιὰν ἐν Τουρίνῳ, ὅπου συνεδρίαζεν ἡ Βουλή. Πρὸς τούτοις ἐξετέλεσε τὸν ἀνδριάντα τοῦ μεγάλου μαθηματικοῦ *Ἰωσὴφ-Λουδοβίκου Λαγκράν*. Ἐπίσης ὁ τάφος τῆς βασιλίσσης *Μαρίας Χριστίνης* ἐν Haute Combe τῆς Σαβοΐας θεωρεῖται ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων αὐτοῦ, πολυάριθμοι δὲ ἐκ τῶν ὡραίων τάφων τοῦ νεκροταφείου τοῦ Τουρίνου εἶναι ἔργα αὐτοῦ. Θ. Ι.

Ἀλβέρτος (*Ἡγεμόνες καὶ πρίγκιπες*). Ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλβέρτος (Albert, γερμ. Albrecht) ἱστοροῦνται πολλοὶ αὐτοκράτορες, βασιλεῖς, πρίγκιπες καὶ δοῦκες ἐν Εὐρώπῃ, ὧν σημαντικώτεροι οἱ ἑξῆς, τασσόμενοι κατὰ χώρας καὶ χρονολογικὴν σειράν:

— **Ἀλβέρτος** τῆς *Ἀγγλίας*, πρίγκιψ σύζυγος τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας (βλ. κατωτέρω *Ἀλβέρτος Σαξωνίας, πρίγκιψ τοῦ Κοβούργου-Γόθα*).

— **Ἀλβέρτος**, πρίγκιψ τῆς Ἀγγλίας, **δοὺξ τῆς** *Ὑόρκης*. Δευτερότοκος υἱὸς τῶν βασιλέων τῆς Ἀγγλίας γεννηθεὶς ἐν York Cottage Sandringham τὴν 14ην Δεκεμβρίου 1895. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1909 εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βασιλικὴν Ναυτικὴν Σχολὴν ἐν Osborne. Διὰ λόγους ὑγείας δὲν ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν Μέγαν πόλεμον, ὑπηρετήσας μόνον ἐπὶ βραχέα διαστήματα εἰς τὸ ναυτικὸν τῷ 1916 καὶ 1917, ὅτε καὶ κατετάχθη

εἰς τὴν ἀεροπορικὴν ὑπηρεσίαν. Μετὰ τὸν πόλεμον ἐξηκολούθησε τὰς σπουδάς του ἐν Καΐμπριτζ. Τῷ 1920 ὁ Ἀλβέρτος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Ὑόρκης (Duke of York). Τὴν 26ην Ἀπριλίου 1923 ἐνυμφεύθη τὴν λαίδην Ἐλισάβετ Bowes-Lyon, τετάρτην θυγατέρα τοῦ κόμητος Strathmore καὶ Kinghorne. Τὴν 21 Ἀπριλίου 1926 τὸ δουκικὸν ζεῦγος ἀπέκτησε θυγατέρα ὀνομασθεῖσαν Ἐλισάβετ Ἀλεξάνδραν Μαρίαν.

— **Ἀλβέρτος** *ὁ α'* τῆς *Αὐστρίας* (1248—1308). Υἱὸς τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς ἀψβουργικῆς δυναστείας (1273—1291), διεδέχθη τὸν πατέρα του, ἐκλεγέντα αὐτοκράτορα, εἰς τὰ δουκᾶτα τῆς Αὐστρίας καὶ Στυρίας (1278). Ἠγωνίσθη κατὰ τῶν ἀξιώσεων τῶν εὐγενῶν ὅπως εὐρύνουν τὰ προνόμιά των, καὶ κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Οὔγγρων, ὅτε δέ, ἀποθανόντος τοῦ Ῥοδόλφου, οἱ ἐκλέκτορες ἀντ' αὐτοῦ προύτίμησαν ὡς αὐτοκράτορα τὸν *Ἀδόλφον τοῦ Nassau* (1292—1298), ὁ Ἀλβέρτος παρεσκεύασε κατ' αὐτοῦ ἰσχυρὰν ἀντίδρασιν, ἐνισχυθεῖσαν καὶ ἐκ τῆς κακίστης πολιτικῆς τοῦ αὐτοκράτορος. Ὅτε δὲ ἡ δυσφορία κατὰ τούτου ἐξερράγη εἰς φανερὰν στάσιν, ὁ Ἀλβέρτος ἐστράτευσεν ἐναντίον του καὶ ἐνίκησεν αὐτόν, φονευθέντα κατὰ τὴν μάχην τῆς Goelheim (1298).

Ἐκλεγεὶς ἀμέσως μετὰ τοῦτο αὐτοκράτωρ, πρὸ παντὸς ἐπεζήτησε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ στέμμα εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, περιορίζων τὰ προνόμια τῶν ἑπτὰ ἐκλεκτόρων. Ὑποστηριζόμενος δὲ ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Δ' τῆς Γαλλίας ἐξουδετέρωσε τὴν ἐνεργὸν ὑπὲρ τῶν ἐκλεκτόρων ἐπέμβασιν τοῦ πάπα Βονιφατίου τοῦ Η', ὅστις εἶχε λύσει τοὺς ὑπηκόους τοῦ Ἀλβέρτου ἐκ τοῦ πρὸς αὐτὸν ὅρκου ὑποταγῆς. Τῷ 1307 ἐπέτυχεν ὅπως ὁ υἱός αὐτοῦ Ῥοδόλφος ἐκλεγῇ βασιλεὺς τῆς Βοημίας. Ἀλλ' ὁ μὲν νέος βασιλεὺς μετ' ὀλίγον ἀπέθανε (1307), ὁ δὲ Ἀλβέρτος ἐπιχειρήσας νὰ συγκρατήσῃ εἰς τὸν οἶκόν του τὴν Βοημίαν ἡττήθη ἐν Λούχᾳ, ἐνῷ συγχρόνως οἱ Ἑλβετοὶ ἐπανέστησαν κατ' αὐτοῦ. Στρατεύσας κατὰ τούτων ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἰωάννου κατὰ τὴν δίοδον τοῦ Reuss (1308). Εἰς τοὺς κατ' αὐτοῦ ἀγῶνας τῶν Ἑλβετῶν ἀνάγονται αἱ ἑλβετικαὶ παραδόσεις περὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου (βλ. λ.).

— **Ἀλβέρτος** *ὁ β'*, δοὺξ τῆς *Αὐστρίας* (1298—1358), **ἐπιλεγόμενος «*χωλὸς*» καὶ «*σοφός*». Υἱὸς Ἀλβέρτου α' διῴκησε τὰς αὐστριακὰς κτήσεις**

Digitized by Google

τῶν Ἀψβούργων, τὰς ὁποίας καὶ ηὔξησε διὰ τῆς ἐπ' αὐτοῦ παρασκευασθείσης προσαρτήσεως τοῦ Τυρόλου, διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Καρινθίας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἐπολέμησε πρὸς τὴν Βοημίαν καὶ περιέστειλε νέαν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλβετῶν. Κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τῆς πανώλους (1356) ἐπροστάτευσε τοὺς Ἑβραίους, καθ' ὧν εἶχεν ἐκραγῆ ἡ ὀργὴ τοῦ λαοῦ, ἐκαλλώπισε τὴν Βιέννην διὰ τοῦ ὡραίου ναοῦ τοῦ ἁγ. Στεφάνου καὶ ἐπροικοδότησε τὴν Στυρίαν διὰ ἰδίου κώδικος νόμων.

—**Ἀλβέρτος ὁ γ'** (1348—1395). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, διανειμας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Λεοπόλδου τὰς πατρικὰς κτήσεις καὶ ἱδρύσας οὕτω διὰ τὴν Αὐστρίαν τὸν «Ἀλβερτῖνον κλάδον», ὅστις ἐξέλιπε κατὰ τὸ 1457. Εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἑλβετῶν ἀγῶνα δὲν ἀπεδείχθη εὐτυχέστερος τῶν προκατόχων του.

—**Ἀλβέρτος ὁ δ'** (1377—1404). Διάδοχος τοῦ προηγουμένου εἰς τὰς κτήσεις τοῦ «Ἀλβερτίνου κλάδου» τῆς Αὐστρίας, περισώσας αὐτὰς κατὰ τῶν ἀξιώσεων τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ, ἀρχηγοῦ τοῦ «Λεοπολδίνου κλάδου» Γουλιέλμου. Διὰ τὴν μεγάλην εὐσέβειάν του κατεδίωξε αὐστηρῶς τὴν αἵρεσιν τῶν Βαλδείων (βλ. λ.), ἥτις ἐπ' αὐτοῦ διεδόθη εἰς τὰς κτήσεις του.

—**Ἀλβέρτος ὁ ε'** (1398—1439). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου καὶ ὕστατος ἡγεμὼν τοῦ «Ἀλβερτίνου κλάδου». Γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ αὐτοκράτορος Σιγισμόνδου (†1437) διεδέχθη αὐτὸν ὡς βασιλεὺς τῆς Βοημίας καὶ ὡς αὐτοκράτωρ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλβέρτου β'. Ἀνεμίχθη ζωηρῶς εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Σιγισμόνδου κατὰ τῶν Οὑσιτῶν καὶ κατεδίωξε τοὺς Ἑβραίους τῆς Βιέννης. Καίπερ δ' ἐκλεγεὶς αὐτοκράτωρ τῷ 1438 ἐν τῇ Διαίτῃ τῆς Φραγκφούρτης, ἕνεκα τῶν ἐν Βοημίᾳ ταραχῶν, ἔνθα ἐξελέγη ἄλλος βασιλεύς, καὶ τῆς ὁρμητικῆς εἰσβολῆς τῶν Τούρκων εἰς Οὑγγαρίαν, δὲν ἠδυνήθη νὰ κατέλθῃ εἰς Ἰταλίαν καὶ στεφθῇ ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ πάπα. Ἀπέθανε δ' οὕτω ἐκ δυσεντερίας τῷ 1439, ἐπαινούμενος ὡς καλὸς κἀγαθὸς καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν πολεμίων του.

[ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Krones: Handbuch d. Geschichte Oesterreichs, Berlin 1879 t. II]. ΑΔ. Δ.

—**Ἀλβέρτος,** ἀρχιδοὺξ τῆς Αὐστρίας (1559—1621). Υἱὸς Μαξιμιλιανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας. Ἀνετράφη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Φιλίππου β' τῆς Ἱσπανίας, προωρισμένος δὲ διὰ τὸ κληρικὸν στάδιον προήχθη εἰς καρδινάλιον καὶ ἀρχιεπίσκοπον Τολέδου εἰς ἡλικίαν νεωτέραν τῶν 20 ἐτῶν, ὁ δὲ πάπας Γρηγόριος ὁ ιγ' προήγαγεν αὐτὸν οὕτω νεαρὸν καὶ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ γενικοῦ ἱεροεξεταστοῦ τῆς Ἱσπανίας. Φίλιππος ὁ β', θεῖος αὐτοῦ, ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν ἐκ περιτροπῆς τὴν διοίκησιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ κατακτηθείσης Πορτογαλίας καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν, αἵτινες συνεταράσσοντο ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν πολέμων (1595). Πρὸς τοῦτο δ' ὁ καρδινάλιος καὶ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλβέρτος ἐνυμφεύθη τὴν ἐξαδέλφην του Ἰσαβέλλαν, θυγατέρα τοῦ Φιλίππου, τοῦ πάπα Κλήμεντος τοῦ η' ἀπαλλάξαντος αὐτὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων, καὶ ἐλθὼν εἰς Βέλγιον ἀποκατέστησε τὴν τάξιν εἰς τὸν ἱσπανικὸν στρατὸν καὶ ἐπολέμησε μετά τινος ἐπιτυχίας πρὸς τὴν Γαλλίαν. Δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς αὐτῶν ἀνεξαρτησίας ἀγωνιζομένους ὑπὸ τὸν Μαυρίκιον τοῦ Nassau Ὁλλανδοὺς καὶ ἠναγκάσθη, ἕνεκα ἀμοιβαίας ἐξαντλήσεως, νὰ καταλύσῃ τὸν πρὸς αὐτοὺς ἀγῶνα (1609). Περιορισθεὶς εἰς τὴν διοίκησιν τῶν Κάτω Χωρῶν, τὴν μὲν οἰκονομικὴν κατάστασιν αὐτῶν δὲν προήγαγεν, ἔκτισε ὅμως πολυπληθεῖς ναοὺς καὶ μοναστήρια καὶ ἀμειλίκτως κατεδίωξε τοὺς Διαμαρτυρομένους, ἀκολουθῶν τὰς ἐκ Μαδρίτης διαταγὰς Φιλίππου τοῦ γ' τῆς Ἱσπανίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Abrégé historique du régne d'Albert et d'Isabelle μετ' εἰσαγωγῆς καὶ σημειώσεων τοῦ *A. Compan*, Βρυξέλλαι 1867. *Lavisse et Rambaud:* Histoire générale t. V. ΑΔ. Δ.

—**Ἀλβέρτος, *Φρειδερῖκος-Ρουδόλφος***, ἀρχιδοὺξ τῆς Αὐστρίας (1817—1895). Πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου, τοῦ διακριθέντος κατὰ τοὺς πρὸς τὸν Ναπολέοντα πολέμους. Ἀκολουθήσας τὸ στρατιωτικὸν στάδιον ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν τοῦ πατρός του καὶ ἔπειτα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολλοῦ Ραδέτσκη, ἐνεργῶς καὶ ἐπιτυχῶς μετέσχε τῶν πολέμων τῆς Αὐστρίας πρὸς τοὺς ἐπαναστατήσαντας Ἰταλοὺς (1848—1849). διακριθεὶς εἰς τὰς μάχας παρὰ τὴν Santa-Luccia καὶ τὴν Νοβάρα καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Λιβόρνου (1849) Τῷ 1866 ὁ Ἀλβέρτος διοικῶν τὴν νότιον αὐστριακὴν στρατιὰν ἐνίκησε περιφανῶς τοὺς Ἰταλοὺς παρὰ τὴν Κουστότσαν. Προαχθεὶς δὲ εἰς τὰ ὕπατα στρατιωτικὰ ἀξιώματα ἀνέλαβε πολλάκις καὶ διπλωματικὰς ἀποστολὰς εἰς τὴν Πρωσίαν καὶ Ρωσίαν, μέχρι δὲ τοῦ 1860 διετέλεσε καὶ γενικὸς διοικητὴς τῆς Οὑγγαρίας. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ διοργάνωσις τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ, ὑπὲρ τῆς ὁποίας συνέγραψε καὶ ἐξέδωκεν εἰδικὰς μελέτας. Εἷς τῶν πλουσιωτάτων γαιοκτημόνων τῆς Αὐστροουγγαρίας ὁ Ἀλβέρτος ἦτο καὶ φίλος τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, εἰς δὲ τὸ ἐν Βιέννῃ ἀνάκτορόν του ἐφυλάσσετο ἡ πλουσιωτάτη καὶ πολύτιμος συλλογὴ εἰκόνων καὶ ἀναγλύφων, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Ἀλβερτίνη*». ΑΔ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

—**Ἀλβέρτος δ' *ὁ σοφός***, δοὺξ τῆς ***Βαυαρίας*** (1447—1508). Υἱὸς Ἀλβέρτου τοῦ γ' τοῦ ἐπιλεγομένου «εὐσεβοῦς». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἐπικρατήσας τῶν δύο πρεσβυτέρων καὶ τῶν δύο νεωτέρων ἀδελφῶν του συνεκέντρωσε τὴν ἀρχὴν ὅλων τῶν οἰκογενειακῶν του κτήσεων, τὰς ὁποίας, ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ α', ηὔξησε διὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς χώρας τοῦ Landshut. Μὴ κατορθώσας δὲ νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν Ρατισβόννην μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ἕνεκα τῆς ἀντιδράσεως τῶν εὐγενῶν τῆς Βαυαρίας, ὁ Ἀλβέρτος ἐξασφαλίζων τὴν ἑνότητα τῶν κτήσεων τοῦ οἴκου του, δι' εἰδικοῦ νόμου διερρύθμισε τὰ τῆς διαδοχῆς τοῦ δουκάτου τῆς Βαυαρίας, ὁρίσας ὡς μόνον διάδοχον τὸν πρεσβύτερον υἱὸν ἐκ τοῦ ἡγεμονεύοντος οἴκου. ΑΔ. Δ.

—**Ἀλβέρτος** πρίγκιψ τοῦ ***Βαϋρόϊτ*** (1522—1557), ἐπονομαζόμενος «***πολεμικός***» καὶ «***Ἀλκιβιάδης***». Ἦτο υἱὸς τοῦ Καζιμίρ, πρίγκιπος τοῦ Bayreuth, ἀνήκοντος εἰς κλάδον τῆς οἰκογενείας Χοεντζόλ-

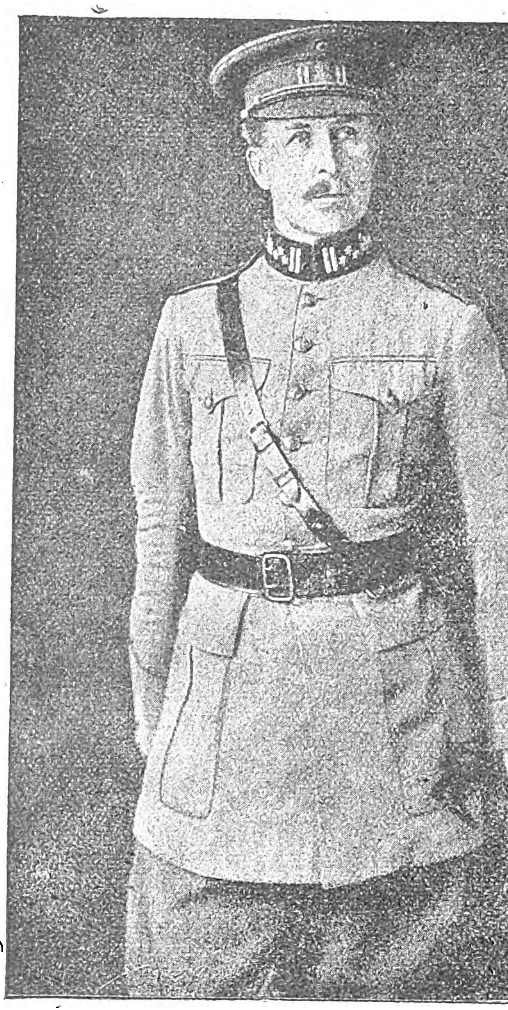

Ἀλβέρτος ὁ Α' βασιλεὺς τοῦ Βελγίου.

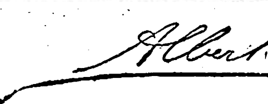

λερν. Ἐγεννήθη ἐν Ἄνσμπαχ τῷ 1522. Τῷ 1541, ἀποθανόντος τοῦ πατρός του πρὸ πολλοῦ, ἔλαβεν ὡς μερίδιον ἐκ τῶν πατρικῶν χωρῶν τὸ Bayreuth καὶ ἐπειδὴ πρωτεύουσα τοῦ πριγκιπάτου του ἦτο τὸ Kulmbach ὀνομάζεται κάποτε καὶ μαργράβος τοῦ Brandenburg—Kulmbach. Ἐπωνομάσθη *Ἀλκιβιάδης* διὰ τὰς τυχοδιωκτικάς του ἕξεις καὶ τὰς πολεμικάς του περιπετείας, αἱ ὁποῖαι ὡμοίαζον μὲ τὰς τοῦ ἀρχαίου Ἀθηναίου.

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε' κατὰ τοῦ Ἐρρίκου Β' τῆς Γαλλίας τῷ 1543, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐτάχθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ αὐτοκράτορος, κατόπιν ὅμως συνεμάχησε κατὰ τῶν Γάλλων ὅπως ἐκδιώξῃ τοῦ θρόνου τὸν Κάρολον. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπομένην ἐκστρατείαν, ἀλλὰ ὅτε ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Πάσσαου τῷ 1552 ἀπεχωρίσθη τῶν συμμάχων του καὶ ἤρχισε νὰ λεηλατῇ τὴν Φραγκονίαν.

Τότε ἐφιλονίκησε μετὰ τοῦ Ἐρρίκου Β' καὶ προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Οὗτος εὐχαρίστως ἐδέχθη τὸν φημιζόμενον διὰ τὴν ἀνδρείαν του πρίγκιπα καὶ ὁμοῦ ἐπολιόρκησαν τὸ Μέτζ τῷ 1553 Ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ μετά τινας ἑβδομάδας ἐγκατέλιπε τὴν Γερμανίαν, ὁ Ἀλβέρτος ἤρχισε νὰ λεηλατῇ πάλιν τὴν Φραγκονίαν. Οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες τότε ἐξηγέρθησαν καὶ ὁ Μαυρίκιος τῆς Σαξωνίας ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ ἐβάδισε κατὰ τοῦ πρώην ἑταίρου του. Ἡ μάχη συνήφθη εἰς τὸ Sievershausen τὸν Ἰούλιον τοῦ 1553, ὅπου ὁ Ἀλβέρτος ἐνικήθη καὶ ἐτράπη εἰς φυγήν, τὸν δὲ Δεκέμβριον τοῦ 1553 νικηθεὶς πάλιν ἔφυγεν εἰς Γαλλίαν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1556 ἐπέστρεψεν εἰς Γερμανίαν ἔκπτωτος πάσης ἀρχῆς καὶ κατέλυσεν εἰς τὸ Pforzheim παρὰ τῷ γαμβρῷ του Καρόλῳ τῆς Βάδης, ὅπου ἀπέθανε τῷ 1557 εἰς ἡλικίαν 35 ἐτῶν λόγῳ τοῦ ἀκολάστου βίου ὃν διῆγε. Ε. Σ.

—**Ἀλβέρτος ὁ *Α'***, βασιλεὺς τοῦ ***Βελγίου***. Νεώτερος υἱὸς τοῦ Φιλίππου, κόμητος τῆς Φλάνδρας, ἀδελφοῦ τοῦ Λεοπόλδου Β', καὶ τῆς πριγκιπίσσης Μαρίας Χοεντζόλλερν. Ἐγεννήθη ἐν Βρυξέλλαις τὴν 8ην Ἀπριλίου 1875. Ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ πρίγκιπος Λεοπόλδου, μόνου υἱοῦ τοῦ Λεοπόλδου Β', τὸν Ἰούνιον τοῦ 1869, ἔφερε τὸν πρεσβύτερον ἀδελφὸν τοῦ Ἀλβέρτου, πρίγκιπα Βαλδουῖνον, διάδοχον τοῦ θρόνου, ἀποθανόντος ὅμως καὶ τούτου τὴν 23ην Ἰανουαρίου 1891 διάδοχος ἐγένετο ὁ πρίγκιψ Ἀλβέρτος. Ὁ νέος διάδοχος τοῦ βελγικοῦ θρόνου ἔτυχεν ἐπιμεμελημένης ἀνατροφῆς καὶ ἐνωρὶς ἔδειξε κλίσιν εἰς τὴν μηχανικὴν καὶ τὰ ναυτικά. Ἐσπούδασε τὰ στρατιωτικὰ ἐν τῇ Στρατιωτικῇ Σχολῇ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Jungblut καὶ ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸ σύνταγμα τῶν Γρεναδιέρων. Τὴν 2αν Ὀκτωβρίου 1900 ἐνυμφεύθη ἐν Μονάχῳ τὴν Ἐλισάβετ (25 Ἰουλίου 1876) δευτερότοκον θυγατέρα τοῦ δουκὸς τῆς Βαυαρίας Καρόλου Θεοδώρου. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθησαν τρία τέκνα: Ὁ Λεοπόλδος, δοὺξ τῆς Βραβάντης (3 Νοεμβρίου 1901), ὁ Κάρολος, κόμης τῆς Φλάνδρας (10 Ὀκτωβρίου 1903) καὶ ἡ Μαρία-Ζοζὲ (4 Αὐγούστου 1906).

Τῷ 1898 ὁ Ἀλβέρτος ἐταξίδευσεν εἰς Ἀμερικήν, τῷ δὲ 1908 μετέβη εἰς Ἀγγλίαν, ὅπως σπουδάσῃ ναυπηγικήν. Ἀποθανόντος τοῦ βασιλέως Λεοπόλδου Β', ὁ πρίγκιψ Ἀλβέρτος ἀνεκηρύχθη τὴν 1ην Δεκεμβρίου 1909 βασιλεὺς τοῦ Βελγίου ὡς Ἀλβέρτος Α' καὶ ὡρκίσθη πίστιν εἰς τὸ βελγικὸν σύνταγμα.

Καὶ πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρησιν, ὁ Ἀλβέρτος ἔδειξε μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὸν λαόν του, αἱ ἴδιαι δὲ ἀρχαὶ αὐτοῦ διατυποῦνται εἰς τὰ ἐν τῷ λόγῳ τοῦ θρόνου ὑπ' αὐτοῦ λεχθέντα: «ἡ ἐπιτυχία ἡμῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν λαϊκῶν μαζῶν». Ὁ Ἀλβέρτος εἰργάσθη ἰδίως διὰ τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τῆς χώρας του. Τὸν Μάϊον τοῦ 1913 ἐκύρωσε τὸν νόμον, ὅστις ἐξησφάλιζεν εἰς τὴν χώραν του στρατὸν 350.000 ἀνδρῶν. Ἐπεδίωξεν ἐν τούτοις νὰ διατηρήσῃ φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς γείτονάς του, καὶ μετὰ τὸ 1910 ἐπεσκέφθη ἐπισήμως τὰς πρωτευούσας τῆς Γαλλίας καὶ Γερμανίας. Τὴν 5 Νοεμβρίου 1913 ὁ Ἀλβέρτος, ὅστις εἶχε διορισθῇ ἐπίτιμος συνταγματάρχης τοῦ συντάγματος τῶν Δραγώνων τοῦ Ἀννοβέρου, ἐπεσκέφθη διὰ δευτέραν φορὰν τὴν Γερμανίαν. Κατά τινα ὑποδοχὴν ἐν Πότσδαμ ὁ Κάϊζερ καὶ ὁ στρατηγὸς φὸν Μόλτκε τοῦ ἀνεκοίνωσαν ὅτι ἐπέκειτο ἄμεσος πόλεμος πρὸς τὴν Γαλλίαν. Ὁ βασιλεὺς εἰδοποίησε περὶ τούτου διὰ τοῦ Βέλγου Πρεσβευτοῦ Βαρώνου Beyens τὸν ἐν Βερολίνῳ Γάλλον πρεσβευτήν. Τὴν 31 Ἰουλίου 1914 ὁ Ἀλβέρτος ἀπηύθυνε προσωπικὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Κάϊζερ, ὑπενθυμίζων αὐτῷ τὸν ὀφειλόμενον εἰς τὴν βελγικὴν οὐδετερότητα σεβασμόν. Ἡ Γερμανία ἀπήντησε μὲ τὸ τελεσίγραφον τῆς 2ας Αὐγούστου, διὰ τοῦ ὁποίου ἠξίου νὰ ἐπιτραπῇ ἡ διὰ τοῦ Βελγίου δίοδος τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ. Τὸ Βέλγιον ἐπέμεινεν εἰς τὴν τήρησιν τῆς οὐδετερότητός του καὶ αἱ ἐχθροπραξίαι μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ἤρχισαν διὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν Γερμανῶν εἰς τὸ Βέλγιον.

Ὁ Ἀλβέρτος ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τῶν στρατευμάτων του οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐγκατέλιπεν αὐτά. Ἔδειξε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ψυχραιμίαν καὶ θάρρος ἀδιάπτωτον καὶ ὑπέμεινε τὰς δυστυχίας τῆς χώρας του μὲ ἀξιοπρέπειαν κινήσασαν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸ σέβας τοῦ κόσμου. Ὅτε οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον τὴν Ἀμβέρσαν, οἱ βασιλόπαιδες ἐστάλησαν εἰς Ἀγγλίαν, ὁ δὲ Ἀλβέρτος καὶ ἡ ἡρωϊκή του σύζυγος συνώδευσαν τὸν ὑποχωροῦντα στρατόν. Ἐγκατέστησε τὸ ἀρχηγεῖόν του ἐν La Panne ἐκτεθειμένος εἰς τὸν ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ βομβαρδισμοῦ κίνδυνον, καὶ ἐπετίθεν

Digitized by Google

συχνὰ ἐπεσκέπτετο τὰ χαρακώματα κατοπτεύων ὁ ἴδιος καὶ τὰς ἐχθρικὰς γραμμὰς ἀπὸ ἀεροπλάνου. Ὁ πρεσβύτερος υἱός του Λεοπόλδος ἐπέστρεψεν ἐξ Ἀγγλίας ὅπου ἐσπούδαζε, καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ πατρός του κατετάχθη ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης εἰς τὸ 12ον Σύνταγμα. Ἡ δὲ βασίλισσα Ἐλισάβετ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἔργου περιθάλψεως τῶν στρατιωτῶν, συνέδραμεν εἰς τὴν ἵδρυσιν σταθμῶν βοηθειῶν, ἀνεκούφιζε παντοιοτρόπως τοὺς εἰς τὰ χαρακώματα στρατιώτας καὶ εἰργάσθη ὡς ἁπλῆ νοσοκόμος ἐν τῷ Hôp tal de l' Océan ἐν La Panne. Ὁ βασιλεὺς ἐκέρδισεν οὕτω ἀμέριστον τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν συνεργατῶν του.

Κατὰ τὴν γενικὴν ἐπίθεσιν τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1918 ὁ Ἀλβέρτος ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς συμμαχικοῦ στρατοῦ — Ἄγγλων, Γάλλων καὶ Βέλγων — καὶ κατέλαβε τὸ δάσος τοῦ Houthulst, τὸ Thouront, τὴν Ostend καὶ τὴν Bruges. Τὴν 22 Νοεμβρίου τὸ βασιλικὸν ζεῦγος εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Βρυξέλλας, γενόμενον δεκτὸν μετὰ φρενιτιώδους ἐνθουσιασμοῦ ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

Πριν ἀκόμη ὑπογραφῇ ἡ ἀνακωχή, ὁ βασιλεὺς συνεκάλεσεν ἐν Lophem πολιτικούς τινας καὶ ἐσχημάτισε Κυβέρνησιν ἀντιπροσωπεύουσαν τὰ τρία σπουδαιότερα πολιτικὰ κόμματα τοῦ Βελγίου. Ἔκτοτε εἰργάσθη δραστηρίως διὰ τὴν ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν τοῦ πολέμου καὶ προσέφερεν ἐξ ἰδίων μεγάλα ποσὰ διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν τραυματιῶν. Ἐμελέτησεν ἰδιαιτέρως καὶ ἐπὶ τόπου τὴν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν τῆς Βραζιλίας, Ἱσπανίας Γαλλίας, Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ Ἀγγλίας, ἐξευρίσκων νέας ὁδοὺς διὰ τὸ βελγικὸν ἐμπόριον. Τῷ 1925 ἐπεσκέφθη τὰς Ἰνδίας. Ἔδειξε μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ἀποικίας, προεδρεύσας αὐτοπροσώπως τοῦ Συνεδρίου τῶν Ἀποικιῶν τῷ 1920 καὶ 1926. Ἐπίσης ὑπεστήριξε πάντοτε τὴν παιδείαν καὶ τὰς καλὰς τέχνας, ὁ δὲ ποιητὴς Βεράρρεν (Verharren) καὶ ὁ ζωγράφος Λαίρμανς (Laermans),ἐγένοντο φιλικῶς δεκτοὶ πάντοτε μεταξὺ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Ἡ δημοτικότης ἧς ἀπολαύει ὁ Ἀλβέρτος μεταξὺ τῶν ὑπηκόων του εἶναι παμμεγίστη, ἀρκεῖ δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ σοσιαλιστικὸν κόμμα πολλάκις ἐξέφρασεν αἰσθήματα σεβασμοῦ πρὸς τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν. Ε. Σ.

— **Ἀλβέρτος ὁ α'** μαρκίων τοῦ ***Βρανδεβούργου*** (1106-1170), ἐπικαλούμενος διὰ τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ ***ἄρκτος***. Υἱὸς Ὄθωνος κόμητος τοῦ Βάλλενστατ, ἀνεμίχθη νεαρώτατος εἰς τοὺς δεινοὺς ἀγῶνας περὶ ἐπικρατήσεως μεταξὺ τῶν οἴκων Σαξωνίας, Βαυαρίας καὶ Σουηβίας, διαγωνιζομένων περὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στέμματος, βοηθῶν δὲ καιροσκόπως τὸν ἑκάστοτε ἰσχυρὸν ηὔξησε τὰς μικρὰς αὐτοῦ κληρονομικὰς κτήσεις διὰ τῆς ἐκχωρήσεως εἰς αὐτὸν τῆς κομητείας τῆς Λουζάκης (1125) καὶ τῆς μαρκιονίας τοῦ Βορρᾶ (τῆς σήμερον πρωσικῆς Σαξωνίας), ἀνεγνωρίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος τοῦ Βρανδεβούργου Πριβισλάβου διάδοχος αὐτοῦ εἰς χώραν κατοικουμένην ὑπὸ εἰδωλολατρῶν Σλάβων καὶ συχνὰ λεηλατουμένην ὑπὸ τῶν ἐπίσης Σλάβων Βένδων. Ὅτε δ' ἀποθανόντος τοῦ αὐτοκράτορος Λοθαίρου τοῦ β' τοῦ Σαξωνικοῦ ἐξελέγη διάδοχος αὐτοῦ Κονράδος γ' ὁ Χοχενστάουφεν (1138-1152), ὁ Ἀλβέρτος βοηθήσας αὐτὸν ἐνόπλως κατὰ τῶν Σαξώνων ἔλαβεν ὡς ἀμοιβὴν τὸ δουκᾶτον τῆς Σαξωνίας, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ αὐτὸ καὶ πραγματικῶς ἕως οὗ ἡ ἐν Φραγκφούρτῃ δίαιτα τοῦ 1142 ἐπεδίκασεν αὐτὸ εἰς Ἐρρῖκον τὸν Λέοντα τῆς Βαυαρίας. Τῷ 1147 μετέσχε σταυροφορίας γερμανικῆς κατὰ τῶν Σλάβων Βένδων, ἀλλ' ἄνευ σπουδαίου ἀποτελέσματος. Ἀποθανόντος τῷ 1150 τοῦ Πριβισλάβου, ὁ Ἀλβέρτος κατέλαβε τὸ Βρανδεβοῦργον μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Ρήνου καὶ ἠσχολήθη εἰς τὸν ἐποικισμὸν τῆς ἀραιότατα κατῳκημένης χώρας ἐκείνης δι' ἀνδρῶν ἐξ Ὁλλανδίας καὶ τῶν παραρρηνείων μερῶν καὶ ἵδρυσε πολλὰς νέας πόλεις, πλὴν ἄλλων τὸ Βερολῖνον, τὸ Κίελον κτλ. Κατὰ τὴν εἰς Ἰταλίαν περιβόητον στρατείαν Φρειδερίκου α' τοῦ Βαρβαρόσσα (1162-1169) ὁ Ἀλβέρτος ἠκολούθησε τὸν αὐτοκράτορα καὶ μετέσχε τῆς πολιορκίας καὶ καταστροφῆς τοῦ **Μεδιολάνου** (βλ. λ.), ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐγκατέλιπεν αὐτὸν προστεθεὶς εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ ἐν Γερμανίᾳ ἰσχυρὰν ἀντιπολίτευσιν, ἥτις ἠνάγκασε τὸν Βαρβαρόσσαν νὰ εἰρηνεύσῃ πρὸς τὸν πάπαν Ἀλέξανδρον γ' καὶ νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Ἰταλίαν (1169). Τῷ 1170 ἀπέθανεν ὁ Ἀλβέρτος θεωρούμενος ὡς ὁ ἱδρυτὴς τῆς πολιτικῆς δυνάμεως τοῦ Βρανδεβούργου, τοῦ πυρῆνος τούτου τῆς μεταγενεστέρας Πρωσίας. ΑΔ. Δ.

—**Ἀλβέρτος ὁ β'** ***τοῦ Βρανδεβούργου***, ἄρξας ἐπὶ 15 ἔτη (1206-1221).

—**Ἀλβέρτος ὁ γ'** τοῦ ***Βρανδεβούργου***, ὁ ἐπικαλούμενος ***«Ἀχιλλεὺς»*** διὰ τὰς ἐπιτυχίας του κατὰ τὰς ἱπποτικὰς ἐπιδείξεις καὶ μονομαχίας (1414—1486). Τρίτος υἱὸς τοῦ ἐκλέκτορος τοῦ Βρανδεβούργου Φρειδερίκου Α' ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Χοεντζόλλερν, ἀνετράφη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ αὐτοκράτορος Σιγισμόνδου, ἐπεσκέφθη τὴν Παλαιστίνην (1435) καὶ μετέσχε τοῦ κατὰ τῆς Πολωνίας πολέμου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλβέρτου Β' (1439). Διαδεχθεὶς τὸν πατέρα τῷ 1440 εἰς τὸ δουκᾶτον τοῦ Ansbach ἐπολέμησε κατὰ τῆς Νυρεμβέργης, ἥτις ἠρνεῖτο ν' ἀναγνωρίσῃ τὰ προνόμια τοῦ πατρός του. Κληρονομήσας δὲ τοὺς δύο πρεσβυτέρους ἀδελφούς του Ἰωάννην δοῦκα τοῦ Βαϋρόϊτ καὶ Φρειδερῖκον τὸν Β' μαρκίονα τοῦ Βρανδεβούργου καὶ ἐκλέκτορα τῆς αὐτοκρατορίας, συνήνωσε τὰς κτήσεις ὅλας τοῦ οἴκου του καὶ τὸν τίτλον, ὅστις καθίστα αὐ ὸν ἰσχυρότατον παράγοντα τοῦ «ἁγίου ρωμαϊκοῦ κράτους». Εἷς τῶν μᾶλλον εὐπαιδεύτων ἡγεμόνων τῶν χρόνων ἐκείνων κατέστησε τὴν ἐν Ansbach αὐλὴν αὐτοῦ ὑπόδειγμα ἱπποτικοῦ μεσαιωνικοῦ βίου, αὐστηρῶς δὲ ἐπιβάλλων τὴν θέλησίν του εἰς τοὺς εὐγενεῖς τῶν χωρῶν του περιώρισε καὶ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου τὰς ἀξιώσεις καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἑνότητος τῶν κτήσεων αὐτοῦ συνέταξε διαθήκην «*Ἀχίλλειον*» ἐπονομασθεῖσαν, δι' ἧς ἐκανόνιζε τὰ τῆς διαδοχῆς ἐν περιπτώσει πλειόνων τοῦ ἑνὸς κληρονόμων. ΑΔ. Δ.

— **Ἀλβέρτος**, δοὺξ τῆς ***Βρουνσβίκης*** (1236—1279)· ἐπονομαζόμενος «***μέγας***» διὰ τὸ ὑψηλόν του ἀνάστημα. Υἱὸς τοῦ Ὄθωνος, δουκὸς τῆς Βρουνσβίκης καὶ Λύνεμπουργκ, ἐγεννήθη τῷ 1236, καὶ δεκαεξαετὴς ἀνέλαβε, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του, τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας του τὴν ὁποίαν ἀργότερον συνεμερίσθη καὶ ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης. Ὁ Ἀλβέρτος διεκρίνετο διὰ τὴν γενναιότητά του. Ἐπολέμησεν ἐναντίον τοῦ Ἔριχ δουκὸς τοῦ Σλέσβιγ, ὅστις εἶχε συλλάβει αἰχμάλωτον τὴν βασίλισσαν Μαργαρίταν τῆς Δανίας καὶ τὸν υἱόν της Ἐρρῖκον, καὶ ἀπηλευθέρωσεν αὐτούς. Ἀργότερον ὅμως ᾐχμαλωτίσθη καὶ ὁ ἴδιος τῷ 1263 παρὰ τὸ Βέζενστεντ ὑπὸ τοῦ Ροδόλφου φὸν Βαργκούλα καὶ ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ μαργράβου Ἐρρίκου τοῦ Μάϊσσεν, ἐξηγόρασε δὲ τὴν ἐλευθερίαν του διὰ καταβολῆς 8000 ἀργυρῶν μάρκων καὶ παραχωρήσεως ἓξ πόλεων. Ε. Σ.

—**Ἀλβέρτος**, δοὺξ τῆς ***Βυρτεμβέργης*** Υἱὸς τοῦ Φιλίππου δουκὸς τῆς Βυρτεμβέργης καὶ τῆς ἀρχιδουκίσσης Θηρεσίας τῆς Αὐστρίας. Ἐγεννήθη ἐν Βιέννῃ τὴν 23ην Ἰουλίου 1865 καὶ κατετάχθη εἰς τὸν γερμανικὸν στρατὸν ὡς ὑπολοχαγὸς τῶν Οὐλάνων τῷ 1883. Ἐγένετο στρατηγὸς τῷ 1908 καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ 13ου σώματος στρατοῦ ἐν Βυρτεμβέργῃ Κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον ἦτο ἀρχιστράτηγος τῆς τρίτης γερμανικῆς στρατιᾶς, ἥτις ἔδρασεν εἰς τὰ βελγικὰ Ardennes καὶ τὸ Λουξεμβοῦργον καὶ ἀπώθησε τὴν γαλλικὴν ἐπίθεσιν πρὸς τὸ Neufchateau τὴν δευτέραν ἑβδομάδα τοῦ Αὐγούστου 1914, προχωρήσας ἀργότερον πρὸς τὸν Μόζαν, καὶ μετὰ ἀναχαίτισιν εἰς Dinant, ἐκτοπίσας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τὴν τετάρτην γαλλικὴν στρατιάν. Ἐπροχώρησε τότε εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Châlons, ἀλλὰ τὸν Σεπτέμβριον παρηκολούθησε τὴν πρώτην ὑποχώρησιν τῶν Γερμανῶν μετὰ τὴν ἧττάν των εἰς τὸν Μάρνην. Τὸν Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον ἐπολέμει εἰς τὸ Βέλγιον πρὸ τοῦ Ὕζερ καὶ τῆς Διξμούδης, καταλαβὼν τὴν πόλιν ταύτην τὴν 20 Νοεμβρίου περὶ τὰ τέλη τῆς πρώτης μάχης τοῦ Ὕπρ. Τῷ 1917 μετετέθη εἰς τὰ Βόσγια. Πρὸ τῆς γερμανικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1918 ὁ Ἀλβέρτος ἦτο διάδοχος τοῦ θρόνου τῆς Βυρτεμβέργης. Ε Σ.

—**Ἀλβέρτος Α'**, αὐτοκράτωρ τῆς ***Γερμανίας***· βλ. ἀνωτέρω *Ἀλβέρτος α' τῆς Αὐστρίας*.

—**Ἀλβέρτος ὁ Β'**, αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας· βλ. ἀνωτέρω *Ἀλβέρτος ε' τῆς Αὐστρίας*.

—**Ἀλβέρτος**, χωροδεσπότης τῆς ***Θουριγγίας*** καὶ μαρκίων τοῦ *Meissen* (1240—1314)· ὁ ἐπικαλούμενος ***«ἀγενής»***. Γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Β' τοῦ Χοχενστάουφεν. Διὰ τὴν ἀπληστίαν αὐτοῦ καὶ τὸν ἄτακτον βίον περιῆλθεν εἰς πόλεμον καὶ ἔριδας πρὸς τὸν πατέρα Ἐρρῖκον καὶ τὸν ἀδελφὸν Ντίτριχ, τέλος δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους υἱούς, τοὺς ὁποίους ἠδίκησε προτιμήσας τὸν ἐκ δευτέρου γάμου υἱὸν Ἄπιτς ὡς διάδοχον ἐν Θουριγγίᾳ. Ἐκ τούτου ἐξερράγη μακρὸς καὶ αἱματηρὸς ἐμφύλιος ἀγών, καθ' ὃν ὁ Ἀλβέρτος συνελήφθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Φρειδερίκου καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἐρφούρτῃ τῷ 1314. ΑΔ. Δ.

—**Ἀλβέρτος**, μαργράβος τοῦ ***Μάϊσσεν*** (Meissen), ὁ ἐπονομασθεὶς ***ὑπερήφανος*** (1158—1195). Ἐκ τοῦ οἴκου Βεττίν, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ μαργράβου *Ὄθωνος τοῦ πλουσίου*. Ἐπολέμησε κατὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του Ντίτριχ, διότι ὁ πατήρ του ὑπείκων εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς συζύγου του ὥρισε διάδοχον τοῦ θρόνου τὸν δευτερότοκον υἱόν του ἀντὶ τοῦ πρώτου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ὁ Ἀλβέρτος ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον ἠθέλησε νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ντίτριχ. Ἡ ἔρις αὐτὴ τῶν δύο ἀδελφῶν ἐπέσυρε τὴν ἐχθρότητα τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου ΣΤ' ἐναντίον τοῦ Ἀλβέρτου. Πριν ὅμως ἐκραγῇ πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο, ὁ Ἀλβέρτος ἐδηλητηριάσθη τῷ 1195 ὑπὸ τῶν μοναχῶν τοῦ Ἀλτεντσέλλι ἢ πιθανὸν ὑπὸ τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ὠρέγετο τὰ ἀργυρωρυχεῖα τοῦ μαργράβου. Μετὰ 4 μῆνας ἐδηλητηριάσθη καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Ἀλβέρτου Σοφία, κληρονόμος δὲ τοῦ θρόνου ἐγένετο ὁ Ντίτριχ.

—**Ἀλβέρτος Α'**, δοὺξ τοῦ ***Μεκλεμβούργου*** (1317—1379). Ἀρχηγὸς τῆς μέχρι τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἀρχούσης ἐν Μεκλεμβούργῳ δυναστείας. Ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ του αὐτοκράτορος Καρόλου δ' τῷ 1348 ἀνεξάρτητος ἡγεμών, ἐπεδίωξεν εἴτε διὰ τῆς προσωπικῆς ἀναμίξεώς του εἰς τὰς καθόλου ὑποθέσεις τῆς αὐτοκρατορίας εἴτε καὶ ἄλλως νὰ αὐξήσῃ τὰς κτήσεις αὐτοῦ, ἐπιτυχὼν νὰ καταλάβῃ ἐξ ἀδιαθέτου τὴν γείτονα κομητείαν τοῦ Σβερίνου.

— **Ἀλβέρτος Β'**, δοὺξ τοῦ Μεκλεμβούργου. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου καὶ μητρὸς Σουηδῆς πριγκιπίσσης, ἐξελέγη βασιλεὺς Σουηδίας καὶ ἐπέτυχε μέν, μετὰ μακροὺς καὶ αἱματηροὺς ἀγῶνας πρὸς τὸν τέως βασιλέα Μάγνον 6' καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Χάκωνα, νὰ στερεωθῇ εἰς τὸν σουηδικὸν θρόνον· ἀλλ' ἡ ἀπληστία αὐτοῦ καὶ φιλοχρηματία καὶ ἡ ἐξαιρετικὴ ἐκ μέρους του προστασια τῶν ξένων, ἐπὶ βλάβῃ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ, τοσοῦτο ἐξηρέθισαν τούτους, ὥστε εἰς νέον ἀγῶνα πρὸς Μαργαρίταν τὴν χήραν τοῦ Χάκωνος ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν Σουηδῶν ἡττήθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος, ἠναγκάσθη δὲ νὰ παραιτηθῇ τῶν ἐπὶ τῆς Σουηδίας δικαιωμάτων του καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Μεκλεμβοῦργον, διαδεχθεὶς τὸν ἀποθανόντα ἀδελφόν του Ἐρρῖκον (1384) καὶ ἀποθανὼν ἐκεῖ τῷ 1412.

[ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Lisch*: Albrecht II, Herzog von Mecklemburg. Schwerin 1835,. ΑΔ. Δ.

— **Ἀλβέρτος Α'**, ἡγεμὼν τοῦ ***Μονακό***. Ἐγεννήθη εἰς Παρισίους τὴν 13 Ν)βρίου 1848 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν τὴν 26 Ἰουνίου 1922. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γεννήσεώς του λόγῳ τῆς ἀποσπάσεως ἐκ τῆς ἡγεμονίας δύο πόλεων, τῆς Meuton καὶ τῆς Roquebrune, τὸ Μονακὸ ὑφίστατο σοβαρὰν κρίσιν. Ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας ὅμως τῶν δύο πριγκίπων, Καρόλου τοῦ Γ' καὶ Ἀλβέρτου τοῦ Α', τὸ πριγκιπᾶτον, παρὰ τὴν ἀπόσπασιν τῶν ἀναφερομένων πόλεων καὶ τὸν περιορισμὸν αὐτοῦ εἰς τὴν περιοχὴν μόνην τοῦ Μονακό, εἶδεν εὐδαιμονίαν, τὴν ὁποίαν πρότερον δὲν εἶχε γνωρίσει.

Ὁ Ἀλβέρτος μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του εἰς Παρισίους τῷ 1866, εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν κατειχθη με τὸν βαθμὸν τοῦ σημαιοφόρου εἰς τὸ ἱσπανικὸν ναυτικὸν ταξιδεύσας ἐπὶ τῆς φρεγάδος Tetuan εἰς Ἀντίλλας καὶ Β. Ἀμερικήν. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τῆς βασιλίσσης Ἰσαβέλλας, παρῃτήθη τῶν τάξεων. Βραδύτερον ὁ βασιλεὺς Ἀλφόνσος ΙΒ' ἀναγνωρίζων τὴν μεγάλην του ἀξίαν καὶ τὰς ὑπηρεσίας ἀπένειμεν αὐτῷ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποναυάρχου. Τῷ 1870 κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον, ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Γαλλίας, ὑπηρετήσας εἰς τὸ γαλλικὸν ναυτικόν, λόγῳ δὲ τῶν ὑπηρεσιῶν ἃς προσέφερε τῷ ἀπενεμήθη ὁ Σταυρὸς τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Τῷ 1881 παρηκολούθησε τὴν ἐκστρατείαν τῆς Τύνιδος. Εἰς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Μονακὸ διεδέχθη τὸν πατέρα του Κάρολον Γ' τὸ ἔτος 1889

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν 32 ἐτῶν τῆς ἡγεμονίας του ἔκαμε πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο διὰ νὰ αὐξήσῃ τὴν εὐημερίαν τοῦ τόπου του. Προσεπάθησε νὰ ἀναπτύξῃ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, ἵδρυσε δὲ καὶ νέα τοιαῦτα, εἰργάσθη διὰ τὴν κατασκευὴν λιμένος καὶ κατήρτισε Συμβούλιον τοῦ Κράτους καὶ Κυβερνητικὸν Συμβούλιον. Ἐν γένει ἐφρόντισεν ὅπως τὸ Μονακὸ γίνῃ τὸ κέντρον συγκεντρώσεων καὶ διεθνῶν ὑδρογραφικῶν, ζωολογικῶν κ.λ.π. συνεδρίων.

Διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἰδίᾳ διὰ τὴν *Ὠκεανογραφίαν*, ὁ Ἀλβέρτος εἰργάσθη τόσον, ὥστε δικαίως θεωρεῖται ὡς ὁ πατὴρ τοῦ ἐπιστημονικοῦ τούτου κλάδου. Κατεχόμενος ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ὑπὸ τοῦ πάθους ὅπως ἐξερευνήσῃ τὴν θάλασσαν καὶ λύσῃ μερικὰ ἀπὸ τὰ μεγαλειώδη προβλήματα αὐτῆς, ἐχρησιμοποίησε τῷ 1885 τὴν θαλαμηγόν του «Hirondelle», (μικρὸν ἱστιοφόρον πλοῖον ἐκτοπίσματος 200 τόννων) ἐκτελέσας τὰς πρώτας του μελέτας ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ρευμάτων. Ἀπὸ τοῦ 1892—1897 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργασιῶν ηὐξήθη, ναυπηγηθέντος νέου πλοίου, τῆς «Princesse Alice I», 600 τόννων, ὅπερ ἦτο ἐφωδιασμένον καὶ δι' ἀτμοκινητῆρος. Δι' αὐτοῦ ἐγένοντο ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐρευνῶν καὶ βολίσματα ὡς καὶ ἁλιεία διὰ συρομένων δικτύων μέχρι βάθους 6000 μέτρων. Αὐξανομένων ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τῶν ἀναγκῶν πρὸς πληρεστέραν μελέτην τῶν Ὠκεανῶν, προέβη τῷ 1897 εἰς τὴν ναυπήγησιν τῆς «Princesse Alice II» τόννων 1420 καὶ τέλος τῷ 1911 τῆς «Hirondelle II» ἐκτοπίσματος 1650 τόννων, ἐφωδιασμένης μὲ διπλᾶς μηχανὰς 2000 ἵππων δυνάμεως καὶ μὲ ἐπιστημονικὰ ἐργαστήρια διὰ τὴν ἐπιτόπιον μελέτην τοῦ συλλεγομένου ὑλικοῦ. Τὸ πολύτιμον ἐκ χλωρίδος καὶ πανίσκης ὑλικόν, ὅπερ ἔφερεν εἰς φῶς ὁλόκληρον κόσμον, ἄγνωστον μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, διενέμετο κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν πρὸς προσδιορισμὸν καὶ κατόπιν ἐτοποθε-

Digitized by Google

τεῖτο πρὸς διαφύλαξιν εἰς τὸ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον οἰκοδομηθὲν εἰς Μονακὸ τῷ 1910 περίφημον «Ὠκεανογραφικὸν Μουσεῖον. Ὁ Ἀλβέρτος, ἵνα καταστήσῃ γνωστὰς εἰς τὸ κοινὸν τὰς ἀνακαλύψεις του ὡς καὶ τὰς μεθόδους καὶ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν του, προέβη τῷ 1911 εἰς τὴν ἵδρυσιν

Ἀλβέρτος Α' Πρίγκιψ τοῦ Μονακό.

ἐν Παρισίοις τοῦ Ὠκεανογραφικοῦ Ἰνστιτούτου, μὲ τὸν σκοπὸν ὅπως διὰ διαλέξεων προσελκύωνται οἱ διανοούμενοι εἰς τὴν ἔρευναν ἑνὸς ὁρίζοντος ἀνεξερευνήτου.

Ἐν συνόψει αἱ ἐκτελεσθεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ ἐργασίαι εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἁλιεία διαφόρων ζῴων ὡς καὶ πλαγκτοῦ ἀπὸ διάφορα βάθη διὰ μέσων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἰδικῆς του ἐπινοήσεως· παρατηρήσεις βυθολογικαί, δειγματοληψίαι καὶ ἀναλύσεις θαλασσίων ὑδάτων διαφόρου βάθους· παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς διεισδυτικότητος τοῦ φωτός· παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ρευμάτων (ἰδίᾳ μελέτη ἐπὶ τοῦ Gulf Stream ὡς καὶ ἡ σύνταξις τοῦ περιφήμου βαθυμετρικοῦ χάρτου τῶν Ὠκεανῶν εἰς 24 φύλλα. Ἐπίσης κατὰ τὰ τελευταῖα ταξίδια ἐπεδόθη καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς ὑψηλῆς ἀτμοσφαίρας, ἐκτελέσας παρατηρήσεις δι' ἀεροβολίδων (ballons-sondes) εἰς ὕψος μεγαλύτερον τῶν 16000 μέτρων. Τὰ ἐπιστημονικὰ πορίσματα τῶν πολυετῶν ἐρευνῶν του ἀναγράφονται εἰς 60 εἰδικοὺς τόμους («Campagnes Scientifiques de S. A. S. le Prince de Monaco») τὰ δὲ πορίσματα τῶν συνεργατῶν του εἰς τὸ Bulletin de l'Institut Océanographique.

Ἐκτὸς τῆς Ὠκεανογραφίας ὁ πρίγκιψ Ἀλβέρτος ἠσχολήθη ἀκόμη καὶ μὲ τὴν καταγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου. Διηρεύνησε μεθοδικώτατα τὰ διάσημα καταστάντα σήμερον σπήλαια τοῦ Grimaldi (εἰς Menton). Αἱ γενόμεναι ἀνασκαφαὶ ἔφεραν εἰς φῶς, ὁμοῦ μὲ τὰ λείψανα ὀστῶν ζῴων ἀπολιθωμένων, διάφορα κατασκευάσματα (ἐργαλεῖα κ.λ.π.) ὡς καὶ σκελετοὺς ἀνθρώπων. Τὰ εὑρήματα ταῦτα φυλάσσονται εἰς τὸ Ἀνθρωπολογικὸν Μουσεῖον τοῦ Monaco.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ ἐπιστημονικὴ ἰδίᾳ ζωὴ τοῦ πρίγκιπος Ἀλβέρτου Α'.

Ν. Ι. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

— **Ἀλβέρτος**, δοὺξ τῆς ***Πρωσίας*** (1490—1568). Ὁ τελευταῖος μάγιστρος τοῦ ἱπποτικοῦ τάγματος τῶν Τευτόνων καὶ πρῶτος δοὺξ τοῦ δουκάτου τῆς Πρωσίας, υἱὸς τοῦ μαρκίονος Φρειδερίκου τῆς Ansbach, ἔγγονος *Ἀλβέρτου τοῦ Ἀχιλλέως* (βλ. ἀν.). Προωρισμένος διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, ταχέως προήχθη εἰς αὐτὸ καὶ τῷ 1510 διεδέχθη εἰκοσαετὴς εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μαγίστρου τοῦ τάγματος τῶν Τευτόνων ἱπποτῶν τὸν ἀποθανόντα δοῦκα τῆς Σαξονίας Φρειδερῖκον. Περιεπλάκη ὅμως εἰς καταστρεπτικὸν διὰ τὴν Πρωσίαν πόλεμον πρὸς τοὺς Πολωνούς, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε' καὶ τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Ι' ἠναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπὶ τῆς Πρωσίας ἐπικυριαρχίαν τῆς Πολωνίας, εἰσήγαγε δὲ πρῶτος αὐτός, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Ὀσσιάνδρου (βλ. λ.), τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν εἰς τὸ δουκᾶτον αὐτοῦ. Ἡ ἐσωτερικὴ ὅμως διοίκησις τῆς Πρωσίας ὑπὸ τοῦ Ἀλβέρτου ἀπέβη ἀξιοθρήνητος διὰ τὴν μισητὴν εἰς τὸν λαὸν ἐξάρτησιν ἀπὸ τῆς Πολωνίας, διὰ τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων, τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν κτηματιῶν τῆς ὑπαίθρου χώρας καὶ τὰς ἀνοήτους καὶ ἀκάρπους συζητήσεις τῶν θεολόγων περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διαφορῶν.

[ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Voigt*: Briefwechsel der berühmtesten Gelehrten des Zeitalters der Reformation mit Herzog Albrecht von Preussen. Königsberg 1841.] ΑΔ. Δ.

— **Ἀλβέρτος ὁ Α'**, δοὺξ ἐκλέκτωρ τῆς ***Σαξονίας*** ἀπὸ τοῦ 1212. Ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Βάλντεμαρ βασιλέως τῆς Δανίας καὶ συνώδευσεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερῖκον Β'.

— **Ἀλβέρτος ὁ Β'**, δοὺξ ἐκλέκτωρ τῆς ***Σαξονίας***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἔλαβεν ὡς μερίδιόν του τὴν Ἄνω Σαξονίαν. Τῷ 1288 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Ἐπιφανοῦς, ὁ αὐτοκράτωρ Ροδόλφος τῷ παρεχώρησε τὸ Παλατινᾶτον.

— **Ἀλβέρτος «ὁ τολμηρὸς»** δοὺξ τῆς ***Σαξονίας*** (1443—1506). Ἀρχηγὸς τοῦ «*Ἀλβερτινοῦ κλάδου*» τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῆς Σαξονίας, δεύτερος υἱὸς τοῦ ἐκλέκτορος Φρειδερίκου τοῦ «*πράου*». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς διῴκησεν ἐπί τινα χρόνον τὸ δουκᾶτον ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἐρνέστου. Ὅτε ὅμως αἱ κτήσεις αὐτῶν σημαντικῶς ηὐξήθησαν εἴτε διὰ κατακτήσεων εἴτε διὰ κληρονομίας, διενεμήθησαν αὐτὰς καὶ οὕτως ἀπετελέσθησαν οἱ δύο κλάδοι, *Ἐρνεστινὸς* καὶ *Ἀλβερτινὸς* τοῦ Σαξονικοῦ οἴκου. Λαβὼν εἰς τὸν κλῆρον αὐτοῦ τὸ τμῆμα τοῦ Meissen ὑπεστήριξε τὸν μὲν αὐτοκράτορα Φρειδερῖκον Γ' (1440—1493) κατὰ Καρόλου τοῦ τολμηροῦ καὶ Ματθαίου Κορβίνου τῆς Οὐγγαρίας (1487), τὸν δὲ αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανὸν τὸν Α' αἰχμαλωτισθέντα ἐν Ὁλλανδίᾳ ἀπηλευθέρωσεν, ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ. Τῷ 1876 οἱ Γερμανοὶ ἀνήγειραν εἰς αὐτὸν ἀνδριάντα ἐν Meissen.

[ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Langen*: Herzog Albrecht der Beherzte. Leipzig 1838]. ΑΔ. Δ.

— **Ἀλβέρτος (Καζημὴρ)**, δοὺξ τοῦ ***σαξονικοῦ Teschen***. Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Αὐγούστου τοῦ Γ' († 1763) καὶ γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Α' τῆς Αὐστρίας, ἔλαβεν ἐκ κληρονομίας τὴν διοίκησιν τῆς αὐστριακῆς Σιλεσίας καὶ ἔπειτα τῶν Κάτω Χωρῶν διαμένων ἐν Βρυξέλλαις, τὰς ὁποίας ἐγκατέλιπε μόνον ἐπ' ὀλίγον χρόνον κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769. Κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν καὶ τοὺς κατὰ τῆς Γαλλίας πολέμους τῆς Αὐστρίας, ὁ Ἀλβέρτος διῴκει τὸν αὐστριακὸν στρατόν, τὸν πολιορκήσαντα τὴν Λίλλην (1792)· ἀλλ' ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Dumouriez κατὰ τὴν μάχην τῆς Jemmapes ἀπεσύρθη εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, προαχθεὶς εἰς στρατάρχην, καὶ ἰδιώτευσεν ἐν Βιέννῃ μέχρι τοῦ 1822 ὅτε καὶ ἀπέθανε. Φιλόμουσος ὢν καὶ φιλότεχνος ἐδαπάνα ἐκ τῶν μεγάλων αὐτοῦ προσόδων πρὸς σχηματισμὸν τῆς πλουσιωτάτης συλλογῆς εἰκόνων καὶ ἐκμαγείων, τῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Ἀλβερτίνη*» περιελθούσης εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ αὐστριακοῦ ἀρχιδουκὸς Ἀλβέρτου (βλ. ἀνωτέρω) καὶ τῆς ὁποίας συχνὰ ἐξεδόθησαν λιθογραφικαὶ καὶ φωτογραφικαὶ σειραί, ἐκ τῆς ὑπὸ Ἐγερμέϊερ εἰς δύο τόμους δημοσιευθείσης «Albrecht-Galerie» ἐν Βιέννῃ 1863—1866.

[ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Viveno*, Herzog Albrecht von Sachsen-Teschen als Reichsfeldmarschall. Wien 1861—1866.] ΑΔ. Δ.

— **Ἀλβέρτος**, δοὺξ τῆς ***Σαξονίας***, πρίγκιψ τοῦ σαξονικοῦ Κοβούργου τῆς Γόθας (1819—1861). Ἐκλεγεὶς ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας τῆς Ἀγγλίας (1840), συναινέσει τῶν Βουλῶν, πρίγκιψ—σύζυγος, μετεῖχεν ἀνεπισήμως μέχρι τοῦ θανάτου του (1861) τῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους, ἀπολαύων τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν πολιτικῶν καὶ τῆς ἀμερίστου καὶ μεγάλης ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως τῆς βασιλίσσης, ἥτις βαρέως ἔφερε τὸν θάνατόν του καὶ διετήρησε ζωηροτάτην μέχρι τέλους τῆς ζωῆς της τὴν μνήμην αὐτοῦ. ΑΔ. Δ.

— **Ἀλβέρτος, Φρειδερῖκος Αὔγουστος**. Βασιλεὺς τῆς *Σαξονίας* γεννηθεὶς τὴν 23ην Ἀπριλίου 1828 ἐν Δρέσδῃ, πρωτότοκος υἱὸς τοῦ τότε πρίγκιπος καὶ μετέπειτα βασιλέως Ἰωάννου. Ἐσπούδασε τὰ στρατιωτικὰ καὶ ἠκροάσθη διαλέξεις εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βόννης. Εἰς ἡλικίαν δεκαπέντε ἐτῶν κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν μὲ τὸν βαθμὸν ἀνθυπολοχαγοῦ. Ἐπολέμησε τὸ πρῶτον τῷ 1849 εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Schleswig—Holstein ἐναντίον τῶν Δανῶν. Ὅτε ἐξερράγη ὁ πόλεμος τῷ 1866 ὁ πρίγκιψ ἦτο ἀρχηγὸς τῶν σαξονικῶν δυνάμεων αἵτινες ἀντιμετώπισαν τὰ πρωσικὰ στρατεύματα τοῦ πρίγκιπος Φρειδερίκου Καρόλου. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ Σαξονία ἦτο σύμμαχος τῆς Αὐστρίας, ὁ Ἀλβέρτος ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος διακριθεὶς ἰδίως εἰς τὴν μάχην τῆς Σαδόβας. Κατὰ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 τῷ διοικητὴς τῶν σαξονικῶν στρατευμάτων. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Γραβελότης καὶ εἰς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ St. Privat. Ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὰς ἐνεργείας τὰς προηγηθείσας τῆς μάχης τοῦ Σεδὰν καθ' ἣν περιεκύκλωσε τοὺς Γάλλους ἐκ βορρᾶ καὶ ἀνατολῶν. Διὰ τῆς φρονήσεώς του ἀπέκτησε τὴν πλήρη ἐμπιστοσύνην τοῦ στρατοῦ καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Παρισίων τὰ στρατεύματά του ἀπετέλουν τὸ βορειοανατολικὸν τμῆμα τῆς πολιορκούσης δυνάμεως. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου προήχθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατάρχου καὶ ἔλαβε τὴν στραταρχικὴν ῥάβδον παρ' αὐτοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου Β'. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Σαξονίας τὴν 29ην Ὀκτωβρίου 1873. Κατὰ τὴν βασιλείαν του δὲν συνέβη ἀξιοσημείωτόν τι. Δὲν ἠσχολήθη μὲ τὴν πολιτικὴν ἀφιερωθεὶς ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ στρατιωτικά, ἡ δὲ γνώμη του ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων ἦτο πολύτιμος, ὄχι μόνον εἰς τὴν Σαξονίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν Γερμανίαν. Τῷ 1897 διωρίσθη διαιτητὴς μεταξὺ τῶν ἀξιούντων τὸ πριγκιπᾶτον τοῦ Lippe. Ὁ Ἀλβέρτος ἐνυμφεύθη τῷ 1853 τὴν Καρόλαν, θυγατέρα τοῦ πρίγκιπος Γουσταύου Βάζα καὶ ἐγγονὴν τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Σουηδίας ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Holstein. Δὲν ἀπέκτησε τέκνα. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἑωρτάσθη ἡ χιλιετηρὶς τῆς δυναστείας του. Ἀπέθανε τὴν 19ην Ἰουνίου 1902, τὸν διεδέχθη δὲ εἰς τὸν θρόνον ὁ ἀδελφός του Γεώργιος. Ε. Σ.

— **Ἀλβέρτος ὁ Α'**, βασιλεὺς τῆς ***Σουηδίας***· βλ. ἀνωτέρω *Ἀλβέρτος Β' τοῦ Μεκλεμβούργου*.

Ἀλβέρτος (Κληρικοί):

— **Ἀλβέρτος** ὁ ἐκ τοῦ ***Ἀκυϊσγράνου*** (Albertus canonicus Aquensis). Ἤκμασε τὸν 12ον αἰῶνα. Συνέγραψε τὸ «Chronicon hierosolymitanum de bello sacro», ἤτοι ἱστορίαν τῆς πρώτης σταυροφορίας καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τοῦ 1095 μέχρι τοῦ 1121, μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ ζωηρότητα ἐκφράσεως ἀλλὰ καὶ μὲ πολλὰς ἀνακριβείας καὶ ἀκρισίας, ἐξηγουμένας ἐκ τοῦ ὅτι ἀνέγραψεν ὅσα ἤκουε παρὰ τῶν μετασχόντων τῆς σταυροφορίας. Τὸ ἀρχαιότερον σωζόμενον χειρόγραφον εἶναι τοῦ 1158· ἐξεδόθη ἐν τῇ Recueil des historiens des Croisades: Hist. occidentales τόμ. 4 (Paris, 1879) σ. 265—713 καὶ ἐν Migne Patr. lat. 166, 387 κ. ἑ. Δ. Σ. Μ.

— **Ἀλβέρτος *Ἱεροσολύμων***, λατῖνος Πατριάρχης. Ἰταλὸς τὴν καταγωγήν, γεννηθεὶς κατὰ τὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνος, ἐγένετο ἐπίσκοπος ἐν Bobbio καὶ ἐν Vercelli (1185—1205), τῷ δὲ 1205 ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ πάπα λατῖνος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων· ἐπειδὴ ὅμως τὰ Ἱεροσόλυμα κατείχοντο ὑπὸ τῶν Ἀ ἀβων, ἥδρευεν εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τῆς Ἄκρης· ἐκεῖ, τελουμένης λιτανείας, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Σταυροπροσκυνήσεως τοῦ 1214, ἐδολοφονήθη ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ σταυροῦ δι' ἐγχειριδίου ὑπό τινος Ἰταλοῦ μοναχοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε κάμει παρατηρήσεις διὰ τὸν ἔκλυτον βίον του. Συνέταξε κανόνα διὰ τοὺς Καρμηλίτας (βλ. λ.) μοναχούς, οἵτινες ἑορτάζουν τὴν μνήμην του τὴν 8ην Ἀπριλίου. [Ἴδε *Rapebroch* de beato Alberto εἰς Acta Sanctorum α' τόμος Ἀπριλίου σ. 764—799. *Baudrillart-Vogt* Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique. τόμ. α', 1909, σ. 1564—1567, ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ φιλολογία]. Δ. Σ. Μ.

— **Ἀλβέρτος *ὁ μέγας*** (Albertus Magnus). Ἐξ οἴκου ἐπιφανοῦς καταγόμενος ἐγεννήθη τῷ 1193 ἐν Λασίγγῃ τῆς Σουηβίας. Ἐν Παδούῃ ἐσπούδασε φιλοσοφίαν, μαθηματικὴν καὶ ἰατρικήν, εἰσήχθη δ' ἔπειτα εἰς τὸ τάγμα τῶν Δομινικανῶν. Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν θεολογικῶν σπουδῶν ἐπέμφθη

Ἀλβέρτος ὁ Μέγας.

εἰς Βολωνίαν καὶ ὕστερον ἐστάλη εἰς Κολωνίαν, ἵνα «διδάξῃ τὰς φυσικὰς καὶ τὰς ἱερὰς ἐπιστήμας». Ἐντεῦθεν ἐκλήθη εἰς Παρισίους, ἵνα διδάξῃ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου καὶ ὕστερον ἐπανῆλθεν εἰς Κολωνίαν. Ἡ φήμη αὐτοῦ ὡς διδασκάλου ὁσημέραι ηὐξάνετο καὶ ἄθρόοι πανταχόθεν

Digitized by Google

πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας προσέτρεχον αὐτῷ μαθηταί. Τῷ 1260 ἐκλήθη εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον Ρεγενσβούργου, ὅπερ ἀξίωμα μετὰ τρία ἔτη ἀποθέμενος ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἐν Κολωνίᾳ προσφιλὲς αὐτῷ μοναστήριον, ἔνθα τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ διδακτικὴν δρᾶσιν ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ θανάτου του (1280). Ὁ Ἀλβέρτος ἐπεκλήθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων *μέγας* καὶ ἔλαβε τὴν τιμητικὴν προσωνυμίαν «*Doctor universalis*». Ὄντως δὲ κατὰ τὴν εὐρύτητα τῶν γνώσεων καὶ τὴν ἐμβρίθειαν τῆς διανοίας ἐδικαιοῦτο νὰ ὀνομάζηται τῶν συγχρόνων του ὁ πρῶτος. Τὴν μεγάλην καὶ πολυμερῆ τοῦ ἀνδρὸς διανοητικὴν ἐνέργειαν μαρτυρεῖ τῶν συγγραμμάτων τὸ πλῆθος. Ταῦτα ἐξεδόθησαν κατὰ πρῶτον τῷ 1651 ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Πέτρου Tanmy ἐν 21 τόμ.· τελειότερον ἐξεδόθησαν βραδύτερον τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Αὐγούστου Borgnet ἐν Παρισίοις 1890—1899, ἐν 38 τόμοις.

Ὁ Ἀλβέρτος διττὸν προέθετο σκοπόν, πρῶτον μὲν νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν εἰς τὸν κύκλον τῆς διανοήσεως τῶν χριστιανικῶν λαῶν, δεύτερον δὲ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν φιλοσοφίαν ταύτην εἰς τὴν συστηματικὴν τῆς θεολογίας συγκρότησιν. Διὸ καὶ ἡ διανοητικὴ αὐτοῦ ἐνέργεια εἶναι διττή, φιλοσοφικὴ καὶ θεολογική. Παρέρχεται λοιπὸν εἰς τὸ μέσον ἔνθεν μὲν ὡς ἑρμηνευτὴς τῆς περιπατητικῆς φιλοσοφίας, ἔνθεν δὲ ὡς ἐξηγητὴς τοῦ θείου λόγου, νομίζων ὅτι ταῦτα εἶναι ἀλλήλων διάφορα. Προτιθέμενος δὲ νὰ διδάξῃ τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τὸν Ἀριστοτέλη ἔπρεπε νὰ συναγάγῃ πάντα τὰ συγγράμματα αὐτοῦ καὶ νὰ εὕρῃ τὴν ὀρθὴν τοῦ κειμένου ἔννοιαν. Ἀλλ' ἡ ὀρθὴ τοῦ Ἀριστοτέλους ἑρμηνεία ἦτο δυσχερής, διότι αἱ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἀραβικῆς γλώσσης λατινικαὶ μεταφράσεις ἦσαν ἐλλιπεῖς ἐν πολλοῖς καὶ σφαλεραί. Διὸ τὰς διαφόρους μεταφράσεις παρέβαλλεν ἐπιμελῶς πρὸς ἀλλήλας καὶ ἐχρησιμοποίει πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ὡς βοηθήματα τὰ ὑπάρχοντα ὑπομνήματα. Καὶ πρὸς μὲν τὰς ἀριστοτελικὰς θεωρίας εἶχεν οἰκείως, ἀλλὰ τὴν ἱστορικὴν τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἀνάπτυξιν ἠγνόει δι' ἔλλειψιν βοηθημάτων καὶ κατ' ἐξοχὴν διὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Δέον δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰς ἰδίας τοῦ Ἀλβέρτου φιλοσοφικὰς γνώμας δυνάμεθα νὰ μάθωμεν μάλιστα ἐξ ἐκείνων αὐτοῦ τῶν συγγραμμάτων, ἐν οἷς ἐμφανίζεται οὐχὶ ὡς ἑρμηνευτὴς τῆς περιπατητικῆς φιλοσοφίας ἀλλ' ὡς θεολόγος.

Ἡ θεολογία κατὰ τὸν Ἀλβέρτον διακρίνεται ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας. Ἐκείνη μὲν θεωρεῖ τὸν Θεὸν κατὰ τὰ κατηγορήματα, ἅτινα ἡ πίστις αὐτῷ ἀπονέμει, αὕτη δὲ ἐξετάζει τὸ θεῖον ὂν κατὰ τὰς ἰδιότητας τὰς ἀνηκούσας αὐτῷ ὡς τῷ πρώτῳ ὄντι. Πρὸς δέ, ἡ μὲν θεολογία ἐπιδιώκει τὴν εὐσέβειαν καὶ διὰ ταύτης τὴν σωτηρίαν, ἡ δὲ φιλοσοφία σκοπεῖ αὐτὴν τὴν γνῶσιν καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἶναι οὐχὶ πρακτικὴ ἀλλὰ θεωρητικὴ ἐπιστήμη. Ἡ θεολογία διὰ τοῦ φωτὸς τῆς πίστεως ἀνάγει τὸν ἀνθρώπινον νοῦν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ἀληθειῶν, εἰς ἃς αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι δυσκόλως δύνανται νὰ ἀνυψώσωσιν. Ἡ ἄμεσος τοῦ Θεοῦ γνῶσις ἀπόκειται τοῖς μακαρίοις μετὰ θάνατον ἢ καὶ ἐν τῷδε τῷ βίῳ εἶναι δυνατὴ παροδικῶς δι' ἐκστάσεως γινομένη. Ἡ φυσικὴ ὅμως τοῦ Θεοῦ γνῶσις εἶναι ἡ ἔμμεσος, διὰ τῶν δημιουργημάτων συντελουμένη, καθ' ὅσον ταῦτα ὡς ἀποτέλεσμα τῆς δημιουργικῆς αἰτίας ἀνάγουσιν εἰς αὐτὴν καὶ ποιοῦσι ταύτην γνώριμον. Ἀπὸ τῶν δημιουργημάτων δυνάμεθα νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ μόνον καθ' ὅσον ἐπιτρέπουσιν αἱ ἔμφυτοι τῷ νῷ ὑψηλαὶ ἀρχαί, ἀφ' ὧν οὗτος ὁρμᾶται ἐν τοῖς λογικοῖς συμπεράσμασιν. Ἀλλ' αἱ ἀρχαὶ αὗται δὲν ἐπιτρέπουσιν, ἵνα ὁ νοῦς καθ' ἑαυτὸν ἔλθῃ εἰς τὴν γνῶσιν τῶν τριῶν τοῦ Θεοῦ προσώπων· πρὸς τοιαύτην γνῶσιν ἀπαιτεῖται ὁ φωτισμὸς τῆς πίστεως. Διὰ μὲν τοῦ νοῦ λοιπὸν γινώσκομεν τὸν Θεὸν κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ τὰς κυρίας αὐτοῦ ἰδιότητας, διὰ δὲ τῆς πίστεως μανθάνομεν αὐτὴν τὴν θείαν τριάδα. Τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ προσάγει ὁ Ἀλβέρτος ἀποδείξεις, ὧν ἄλλας μὲν λαμβάνει παρὰ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ἄλλας δὲ προσέθεσεν αὐτὸς νέας.

Θεωρεῖ δὲ τὸν Θεὸν ὡς ἀνεξάρτητον ὄν, ἀπολύτως ἁπλοῦν κατά τε φυσικὴν καὶ μεταφυσικὴν ἔννοιαν, κεχωρισμένον ἀπὸ τῆς ὕλης καὶ κατ' ἀκολουθίαν νοῦν. Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ καθολικὸς ποιητικὸς νοῦς καὶ τοιοῦτος ὢν γινώσκει ἑαυτὸν τελείως· εἶναι ἀπόλυτος νόησις καὶ ἀπόλυτος βούλησις, εἷς καὶ ἀναλλοίωτος, ἀΐδιος καὶ ἄμετρος, ἄπειρος καὶ παντοδύναμος. Πρὸς δὲ τὸν κόσμον εἶναι ὁ Θεὸς τὸ κατ' εἶδος καὶ τὸ ποιητικὸν καὶ τὸ τελικὸν αἴτιον. Ὁ Θεὸς δηλαδὴ φέρει τοὺς ἰδεατοὺς πάντων τῶν δημιουργημάτων λόγους, οἵτινες ὑπάρχουσιν ἐν τῷ θείῳ νῷ ὡς μία ἑνότης· ἐδη-

Ἀλβέρτος ὁ Μέγας ἐν τῇ Μητροπόλει τῆς Ρατισβόνης.

μιούργησε πάντα ἐκ τοῦ μηδενὸς διὰ τῆς θείας βουλήσεως κατ' ἀπόλυτον ἐλευθερίαν καὶ ἀποτελεῖ τὸ τέλος καὶ τὸν σκοπόν, εἰς ὃν πάντα κατατείνουσιν ὡς τὸ ἀκρότατον ἀγαθόν. Ἐν δὲ τῇ θεωρίᾳ τῶν δημιουργημάτων ἐξαίρονται ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου τούτου κατ' ἐξοχὴν αἱ ἀριστοτελικαὶ ἔννοιαι ὕλης καὶ εἴδους. Ἡ μὲν ὕλη εἶναι τὸ καθ' ἑαυτὸ ἀδιόριστον ὑποκείμενον, τὸ δὲ εἶδος εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεως τῶν ὄντων· ἡ μὲν ὕλη εἶναι ἡ δύναμις, τὸ δὲ εἶδος ἡ ἐνέργεια.

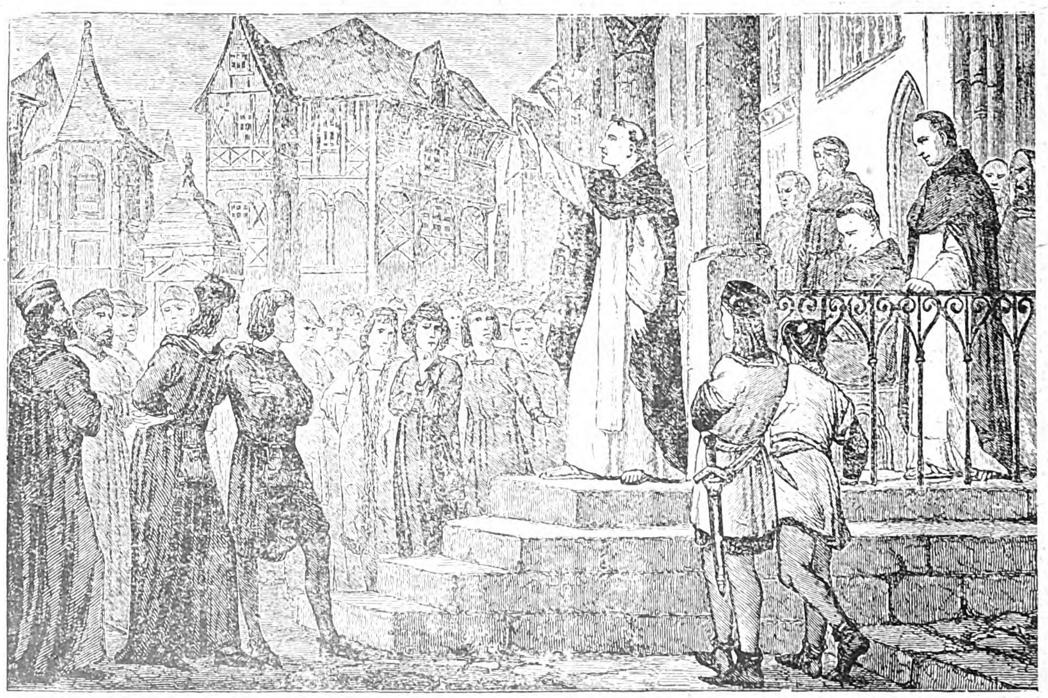

Ἀλβέρτος ὁ Μέγας διδάσκων ἐν Παρισίοις

Ἡ ὕλη δὲν δύναται καθ' ἑαυτὴν θετικῶς νὰ νοηθῇ· νοεῖται μόνον διὰ τοῦ εἴδους καὶ μετ' αὐτοῦ ἐμφανίζεται, καθ' ἑαυτὴν δὲ εἶναι νοητὴ μόνον ὡς στέρησις τοῦ εἴδους. Ὕλη καὶ εἶδος συναπτόμενα πρὸς ἄλληλα ποιοῦσι τὸ σύνθετον, τὴν ὡρισμένην καὶ πραγματικὴν οὐσίαν. Καὶ πάντα μὲν ἀνεξαιρέτως τὰ σωματικὰ ὄντα σύγκεινται ἐξ ὕλης καὶ εἴδους, ἀλλὰ τὰ νοερὰ ὄντα ἔχουσιν ἀντὶ τῆς συνθέσεως εἴδους καὶ ὕλης τὴν σύνθεσιν τοῦ «*quo est*» καὶ «*quod est*», τουτέστι τὴν σύνθεσιν τῆς φύσεως καὶ τοῦ ὑποκειμένου αὐτῆς. Τὰ εἴδη τῶν ἐπὶ μέρους ὄντων εἶναι ἡ ἀποκάλυψις τῶν θείων ἰδεῶν, καθ' ἃς τὰ ὄντα ἐδημιουργήθησαν. Τὸ εἶδος ἄρα εἶναι πανταχοῦ τὸ ἔργον καὶ ἡ ἀποκάλυψις τοῦ νοῦ. Ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων ἀρχῶν θεωρεῖται τὸ καθόλου ὡς ὑπάρχον *ante rem* καὶ *in re* καὶ *post rem*. Τὰ εἴδη δηλαδὴ τῶν ὄντων (αἱ ἰδέαι, τὰ καθόλου) ὑπάρχουσι α) ἐν τῷ θείῳ νῷ, προτετυπωμένα ὡς ἰδεατὰ αἴτια τῶν πραγμάτων (*ante rem*)· β) ἐν τοῖς πράγμασι καθ' ὅσον πραγματοῦται ἐν αὐτοῖς ἡ καθόλου ἔννοια (*in re*)· καὶ γ) μετὰ τὰ πράγματα, καθ' ὅσον ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ποιεῖται ἀφαίρεσιν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν καὶ νοεῖ τὰ εἴδη καθ' ἑαυτὰ (*post rem*).

Ἐν τῷ ζητήματι, πόθεν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ πλῆθος καὶ ἡ διαφορὰ τῶν ὄντων, ὁ Ἀλβέρτος διαφωνεῖ πρὸς τοὺς φιλοσόφους καὶ τοὺς ἀποδεχομένους τὴν θείαν ἀπορροὴν καὶ προσφεύγει εἰς τὴν θείαν σοφίαν. Ὅπως ὁ καλλιτέχνης ἀπεργάζεται τὸ τεχνούργημα ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων μερῶν συνάπτων αὐτὰ εἰς ἑνότητα, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ ἐμόρφωσε τὸ μέγα τοῦ παντὸς σύνολον ἐκ διαφόρων μερῶν, ἵνα ἐν τούτῳ τὴν ἑαυτοῦ σοφίαν καὶ ἀγαθότητα καὶ δύναμιν ἀποκαλύψῃ. Τὰ ὄντα, εἰ καὶ ὑπάρχουσι πολλὰ καὶ διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὴν ὕλην, ὅμως ἔχουσιν ἄρρηκτον πρὸς ἄλληλα συνάφειαν καὶ ἀποτελοῦσιν ἓν ἀπηρτισμένον ὅλον. Τρεῖς δὲ μεγάλαι ὄντων τάξεις συγκροτοῦσι ὅλον τὸ σύμπαν. Τὴν κατωτάτην βαθμῖδα κατέχει ὁ τῶν σωμάτων καὶ τὴν ἀνωτάτην ὁ τῶν πνευμάτων κόσμος, μεταξὺ δὲ ἀμφοτέρων ἵσταται ὁ ἄνθρωπος ἐν ᾧ τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα συνάπτονται εἰς ἑνότητα. Ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ εἶναι οὐσία ἀσώματος καὶ νοερὰ καὶ ἁπλῆ, ἔχουσα πρὸς τὸ σῶμα ὡς τὸ εἶδος πρὸς τὴν ὕλην· ἡ ψυχὴ ὡς τὸ εἶδος τοῦ σώματος εἶναι ἡ ἐνέργεια, ἡ ἰδέα αὐτοῦ. Καὶ εἶναι μὲν ἡ ψυχὴ μία, ἀλλ' ἔχει διαφόρους λειτουργίας, τὴν φυτικὴν καὶ αἰσθητικὴν καὶ νοητικήν. Ἐκ τούτων ἡ μὲν φυτικὴ καὶ αἰσθητικὴ συνάπτονται πρὸς τὰ ὄργανα τοῦ σώματος, ἡ δὲ νοητικὴ ἐνέργεια συντελεῖται ἄνευ σωματικοῦ ὀργάνου· ἡ ψυχὴ συνάπτεται μὲν πρὸς τὴν ὕλην καὶ ποιεῖ ἐκείνας τὰς λειτουργίας, ἀνυψοῦται δὲ πάλιν ὑπὲρ τὴν ὕλην καὶ ἀσκεῖ τὴν νοητικὴν ἐνέργειαν ἄνευ τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος. Ἐκ τῆς πρὸς τὸ σῶμα σχέσεως τῆς ψυχῆς συνάγεται ἡ ἀτομικότης αὐτῆς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ψυχὴ ὑπάρχει τὸ οὐσιῶδες εἶδος τοῦ σώματος αὐτῆς, εἶναι μερικὴ οὐσία ὡς καὶ τὰ ἄλλα νοερὰ ὄντα. Αἱ ψυχαὶ ἕκασται δημιουργοῦνται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἅμα δημιουργούμεναι ἑνοῦνται πρὸς τὰ οἰκεῖα σώματα, ὥστε ἡ δημιουργία τῆς ψυχῆς καὶ ἡ πρὸς τὸ σῶμα σύνδεσις αὐτῆς συμπίπτουσι κατὰ χρόνον εἰς τὸ αὐτό. Περὶ προϋπάρξεως ἄρα τῶν ψυχῶν οὐδεὶς δύναται νὰ γένηται λόγος. Ἡ πρὸς τὸ σῶμα ὅμως σύνδεσις τῆς ψυχῆς δὲν πρέπει νὰ ὑποτεθῇ τοιαύτη ὥστε νὰ μὴ δύνηται αὕτη νὰ ὑπάρχῃ ἄνευ ἐκείνου. Ἐκ τοῦ ἐναντίου ἡ ψυχὴ ὑπάρχει ἀθάνατος οὐδ' ἅπτεται αὐτῆς ὁ τοῦ σώματος θάνατος. Διότι ἡ ψυχὴ ἔχει ἐν διακρίσει ἀπὸ τοῦ σώματος ἰδίαν ὑπόστασιν καὶ ταύτην ἁπλῆν καὶ ἄϋλον· τοιαύτη οὖσα ἀδύνατον νὰ φθείρηται μετὰ τοῦ σώματος ἀλλ' ἀνάγκη καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ νὰ διατηρῇ τὴν ἰδίαν αὐτῆς οὐσίαν τ. ἔ. νὰ ᾖ ἀθάνατος. Ἔπειτα δέ, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ ἀσκεῖ τὴν νοητικὴν αὐτῆς ἐνέργειαν ἄνευ τοῦ σώματος, φανερὸν ὅτι ποιεῖ τὸ αὐτὸ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματος, τουτέστιν εἶναι ἀθάνατος. Πρὸς δὲ εἶναι ἀδιανόητον ὅτι ἡ τὴν εἰκόνα τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ φέρουσα ἐν ἑαυτῇ ψυχὴ καταδύεται τοσοῦτον εἰς τὴν ὕλην, ὥστε νὰ ἀδυνατῇ νὰ ὑπάρχῃ ἄνευ τοῦ σώματος. Λοιπὸν ἡ τῆς ψυχῆς ἀθανασία δὲν εἶναι μόνον ἄρθρον πίστεως ἀλλὰ καὶ φιλοσοφικῶς ἐμπεδωμένη ἀλήθεια.

Ἐκ τῶν εἰρημένων προκύπτει ὅτι ἡ ψυχὴ ἔχει διαφόρους δυνάμεις· αὗται δὲν ταυτίζονται τῇ ψυχῇ ἀλλ' ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς ὑποστάσεως αὐτῆς ἥτις εἶναι φορεὺς τῶν δυνάμεων. Αἱ νοητικαὶ τῆς ψυχῆς δυνάμεις διακρίνονται εἰς γνωστικὴν καὶ ὀρεκτικὴν δύναμιν. Ἡ γνωστικὴ πάλιν δύναμις διακρίνεται εἰς τὴν αἴσθησιν καὶ τὸν νοῦν, ὧν ἐκείνη μὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ αἰσθητὸν καὶ καθ'

Digitized by Google

ἕκαστον, οὗτος δὲ εἰς τὸ ὑπὲρ αἴσθησιν καὶ τὸ καθόλου. Διακρίνεται δὲ ὁ νοῦς εἰς νοῦν ἐν στενοτέρᾳ ἐννοίᾳ *(intellectus)* καὶ εἰς λόγον *(ratio)*, ὧν ἡ διαφορὰ εἶναι μόνον σχετική. Καὶ ὁ μὲν νοῦς διακρίνεται πάλιν εἰς ποιητικὸν νοῦν καὶ εἰς δυνάμει νοῦν, εἰς θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν· ὁ δὲ λόγος διακρίνεται ὡσαύτως εἰς θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν, καθ' ὅσον ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ἀγαθόν· ὁ μὲν θεωρητικὸς λόγος εἶναι τὸ ὄργανον τῆς ἐπιστήμης, ὁ δὲ πρακτικὸς θεμελιοῖ τὴν ἠθικὴν συνείδησιν.

Ἡ συνείδησις εἶναι ἐνέργειά τις τοῦ πρακτικοῦ λόγου, ἥτις τὴν μερικὴν περίπτωσιν ὑποβάλλει ὑπὸ τὸν γενικὸν νόμον καὶ οὕτως ὁρίζει τί ποιητέον ἐν ἑκάστῃ περιστάσει καὶ τί οὐ ποιητέον. Ὥσπερ δὲ πρὸς παραδοχὴν τῶν θεωρητικῶν ἀληθειῶν ἀπαιτεῖται πρότερον δύναμις τοῦ νοῦ, οὕτω καὶ πρὸς παραδοχὴν τῶν πρακτικῶν ἀρχῶν ἀπαιτεῖται σύμφυτος δύναμις καὶ τάσις, ἥτις καλεῖται *συντήρησις*. Αὕτη δὲ εἶναι ἔμφυτος τάσις πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀποστροφὴ πρὸς τὸ κακόν· εἶναι ἄφυκτος ὅρος καὶ οἱονεὶ «*σπινθὴρ τῆς συνειδήσεως*», οὐχὶ αὐτὴ ἡ συνείδησις. Ἡ βούλησις εἶναι ἐλευθέρα, ἡ δὲ ἐλευθερία *(liberum arbitrium)* ἔγκειται ἐν τῷ ὅτι ἡ βούλησις ἐνεργοῦσα δὲν ὑπόκειται εἰς ἐσωτερικὴν ἢ ἐξωτερικὴν ἀνάγκην, ἀλλ' εἶναι ἡ κρατοῦσα καὶ πάντα κινοῦσα ἀρχὴ ἐν τῇ ὅλῃ οἰκονομίᾳ τοῦ ὑψηλοτέρου βίου τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐλευθερία φύσει τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχουσα καὶ ἀεὶ αὐτῷ παραμένουσα εἶναι βάσις τοῦ ἠθικοῦ βίου. Ἀγαθὸν μὲν εἶναι ἡ τῆς βουλήσεως ἐλευθέρα ὑπακοὴ εἰς τὸν θεῖον νόμον, κακὸν δὲ ἡ τῆς βουλήσεως ἐλευθέρα παράβασις τοῦ νόμου τούτου. Ὁ ὑποκειμενικὸς ἄρα λόγος τοῦ τε ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ εἶναι ἡ ἐλευθέρα βούλησις. Τελικὸς τοῦ ἀνθρώπου σκοπός, ἐφ' ᾧ ἐδημιουργήθη, εἶναι ἡ εὐδαιμονία καὶ αὕτη ἔγκειται μόνον ἐν τῇ ἀϊδίῳ ἐποπτείᾳ καὶ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ. Ἡ τοῦ σκοποῦ ἐκείνου ἐπίτευξις γίνεται διὰ τῆς ἀρετῆς, ἥτις εἶναι καρπὸς τῆς χάριτος. Διακρίνονται δ' αἱ ἀρεταὶ εἰς θεολογικὰς καὶ ἠθικάς. Θεολογικαὶ μὲν ἀρεταὶ εἶναι ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπὶς καὶ ἡ ἀγάπη, καλούμεναι οὕτω διότι τὸν Θεὸν ἀμέσως τίθενται σκοπὸν καὶ συνδέουσι τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεόν· αἱ δὲ ἠθικαὶ ἀρεταὶ ἀποκορυφοῦνται εἰς τὰς λεγομένας κυρίας ἀρετάς, σοφίαν καὶ ἀνδρείαν καὶ σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην. Αἱ μὲν θεολογικαὶ ἀρεταὶ εἶναι ἔμφυτοι, αἱ δὲ ἠθικαὶ δύνανται μὲν μέχρι τινὸς δι' ἰδίας ἐνεργείας νὰ κτηθῶσιν, ἀλλ' ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν ἀΐδιον βίον πρέπει νὰ ἐμποιηθῶσιν ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἠθικὸν τοῦ ἀνθρώπου ἔργον εἶναι νὰ ἀσκῇ ἀδιαλείπτως τὴν ἀρετήν. Ὁ δὲ βαθμὸς τῆς τελειότητος, εἰς ἣν τοιούτῳ τρόπῳ ἀνυψοῦται, εἶναι καὶ ὁ βαθμὸς τῆς ἐν τῷ μετὰ θάνατον βίῳ εὐδαιμονίας αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων φαίνεται ὅτι ὁ Ἀλβέρτος τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν ἐξειργάσατο καὶ ἐχρησιμοποίησε πρὸς συστηματικὴν ἐμπέδωσιν τῆς θεολογίας. Βεβαίως ἐπεσκίασαν οἱ μεταγενέστεροι τὸ θεολογικὸν τοῦτο οἰκοδόμημα, ἀλλ' εὗρον παρεσκευασμένην ὑπὸ τοῦ Ἀλβέρτου πλουσίαν τὴν ὕλην. Τῇ μεθόδῳ καὶ ταῖς ἀρχαῖς αὐτοῦ ἠκολούθησαν οἱ μετέπειτα σχολαστικοὶ καὶ δὴ καὶ ὁ μείζων τοῦ μεγάλου διδασκάλου ἀναδειχθεὶς **Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης** (βλ. λ.). Κ. Ι. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

Λεπτομερῆ κατάλογον τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλβέρτου γραφέντων εὑρίσκει τις ἐν: *Brunet,* Manuel du Libraire et l'amateur des livres (Paris 1860 τόμ. Α' σ. 135β-140). *Denifle,* Quellen zur Gelehrtengeschichte d. Predigerordens (ἐν Archiv. f. litt. u Kirchengesch. d. Mitt. II 165). *Graesse,* Trésor de livres rares et précieux (τόμ. Α' [1859] σ. 54β-57 καὶ τόμ. Ζ [1869] σ. 19β-20). Τὰ συγγράμματα ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὴν φιλοσοφίαν, θεολογίαν, φυσικὰς καὶ ἀποκρύφους ἐπιστήμας, δεικνύουσι δὲ τὴν ἀπέραντον πολυϊδμοσύνην τοῦ ἀνδρός.

Τινές, ἐν οἷς καὶ ὁ Wulff, εἶπον ὅτι ἡ ἀξία τοῦ Ἀλβέρτου δὲν ἔγκειται κυρίως εἰς τὸ σύστημα, ὃ διέγραψεν, ἀλλὰ εἰς τὸ ὅτι προσεπάθησε νὰ καταστήσῃ γνωστὰς εἰς τοὺς λογίους τοῦ μεσαίωνος τὰς μέχρι τῆς ἐποχῆς του κεκτημένας γνώσεις. Ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Τέννεμανν, κατηγόρησαν τὸ ἔργον τοῦ Ἀλβέρτου ὡς στερούμενον πρωτοτυπίας καὶ ὡς ἀποτελοῦν ἁπλὴν συρραφὴν προγενεστέρων θεωριῶν. Ἐν τοσούτῳ ὁ Ρογῆρος Βάκων ἔτασσεν αὐτὸν ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν Ἀβικένναν καὶ τὸν Ἀβερρόην («Nam sicut Aristoteles, Avicenna et Averroës allegantur in scholis sic et ipse»), ὁ δὲ de Loë διεκήρυσσεν ὅτι οὐδεὶς σύγχρονός του τὸν ὑπερέβαλε («Nullus eo tempore in tam diversis negotiis simus tantus exstitit»). Πλείονα περὶ τοῦ συστήματος καὶ τῶν φιλοσοφικῶν συγγραφῶν τοῦ Ἀλβέρτου βλ. ἐν *Zodl,* Gesch. der neueren Philosophie, 1924 σ. 27, 28, 104. *Schneider,* Die Psychologie Alb d. Grossen (Beitr. z. G. Ph. Mitt. IV 5). *Wulf,* Hist de la Philos. medievale Louvain 1905. *Macdonnet,* Dict. Théol. Cath. (τόμ. Acol. 672).

Τὰς φυσικὰς καὶ ἀποκρύφους ἐπιστήμας, ὁ Ἀλβέρτος προήγαγε διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ παρατηρήσεως. Ἔν τινι ἔργῳ του ἀναφέρει ὅτι πρὸς μελέτην τῆς φύσεως τῶν μετάλλων ἐπεχείρησε μακρὸν ταξίδιον, καθόσον ἐκ πείρας ἐγνώριζεν ὅτι τὰς ζῳολογικάς, βοτανικάς, γεωγραφικάς, ἀστρονομικάς, ὀρυκτολογικάς, ἀλχυμιστικάς, ἰατρικὰς κλπ. γνώσεις του ὀφείλει εἰς τὰ πολυάριθμα ταξίδια, ἐξ ὧν ἐδιδάχθη ὅτι ὁ ἐπιστήμων πρέπει διαρκῶς νὰ πειραματίζηται. Πλείονα περὶ τούτων βλ. εἰς τὸ ἔργον τοῦ *Pouchet* «Histoire des sciences naturelles au moyen âge ou Albert le grand et son époque considéré comme point de départ de l'école expérimentale» (Paris 1853).

Ὡς πρὸς τὰς ἀποκρύφους ἐπιστήμας, ὁ Ἀλβέρτος προσεπάθησεν ὅπως φέρῃ αὐτὰς εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας τοῦ μεσαίωνος. Διὰ τὴν προσπάθειάν του ταύτην τὸ μέγα βελγικὸν χρονικὸν τοῦ 1480 ἀποκαλεῖ αὐτὸν **μέγαν ἐν τῇ** Ἀλχυμείᾳ (ἐν ᾗ περιλαμβάνονται αἱ φυσικαὶ καὶ ἀπόκρυφοι ἐπιστῆμαι), **μεγαλύτερον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ μέγιστον ἐν τῇ θεολογίᾳ**. Τῶν κυριωτέρων συγγραφῶν αὐτοῦ, τῶν εἰς τὰς ἐπιστήμας ταύτας ἀναγομένων ἀναφέρομεν: 1) Τὴν «*Libellus de Alchimia*» ἥτις εἶναι πρακτικὸν ἐγχειρίδιον περὶ μετουσιώσεως τῶν μετάλλων («omnia metalla transubstantiantur in Solem et Lunam»), περὶ τῶν μεθόδων τῆς ἀληθοῦς αὐτῆς τέχνης («probat artem Alchimiaa esse veram») καὶ τέλος περὶ *ἐλιξιρίου* («de his quatuor spiritibus fit tinctura quae dicitur *elixir* arabice, fermentum latine»). 2) Τὴν «*De creaturis*» ἐν ᾗ ὁ Ἀλβέρτος ὁμιλεῖ περὶ «ἀληθῶν» ὀνείρων, προαγγελλόντων τὸ μέλλον καὶ ἀνασκοπούντων τὸ παρελθόν, ἐπιφαινομένων δὲ συνήθως ὀλίγον πρὸ τῆς ἀφυπνίσεως, κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας, ὅταν καὶ σῶμα καὶ ψυχὴ ἔχουν ἠρεμήσει· ποιεῖται διάκρισιν ὀνείρου καὶ προφητείας καὶ ὁμιλεῖ περὶ καλῶν ἢ κακῶν πνευμάτων, ἐπηρεαζόντων τοὺς ὀνειρευομένους. 3) Τὰ τέσσαρα βιβλία αὐτοῦ τὰ συνεκδοθέντα κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τὸν τίτλον «*Grand Albert ou les admirables secrets d' Albert le Grand*» (ἡ καλυτέρα ἔκδοσις εἶναι ἡ τῆς Lyon τοῦ 1715, εἰκονογραφημένη)· τὸ πρῶτον ἐκ τῶν βιβλίων τούτων πραγματεύεται περὶ τῶν μυστηρίων τῆς γεννήσεως, τῆς συλλήψεως καὶ τοῦ ζωϊκοῦ σπόρου, τὸ δεύτερον ἀναπτύσσει τὰ περὶ τῆς ἀποδιδομένης εἰς τὰ φυτά, εἰς τοὺς λίθους καὶ εἰς τὰ ζῷα ἰδιότητος, περὶ τῆς ἀστρολογίας καὶ τῶν θαυμασίων τοῦ κόσμου, τὸ τρίτον ἀποτελεῖ διατριβήν, περὶ τῶν «φυσικῶν μυστικῶν», τὸ δὲ τέταρτον εἶναι ἐγχειρίδιον φυσιογνωμικῆς. 4) Τὸ βιβλίον τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «*Petit Albert*» (ἡ καλυτέρα ἔκδοσις εἶναι ἡ εἰκονογραφημένη τῆς Lyon: «Albertus Paroi Lucii libellus de mirabilibus naturae arcanis ou les secrets merveilleux de la magie naturelle du petit Albert ἡ περιέχουσα καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως τῶν μυστηριωδῶν σχημάτων)· τὸ βιβλίον τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὠμέγα τῆς καβαλιστικῆς τέχνης καθόσον περιλαμβάνει συνταγὰς μαύρης μαγείας· εὑρηνται ἐν αὐτῇ μακραὶ περικοπαὶ ἐκ τῆς «*Ἀποκρύφου Φιλοσοφίας*» τοῦ Ἀγρίππα, ὑποδείξεις τινὲς ἐπὶ τῶν φυλακτηρίων καὶ μαγικῶν ἀρωμάτων, καὶ πίναξ τῶν φυλακτηρίων τῶν ἀντιστοιχούντων πρὸς ἕνα ἕκαστον τῶν πλανητῶν. 5) Τὸ «**Albert Moderne**» ἐν ᾧ ἐκτίθενται γνώσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὰς θετικὰς ἐπιστήμας.

[Ἐκτενὴς σχετικὴ βιβλιογραφία εὕρηται ἐν ἐξαιρέτῳ ἄρθρῳ τῆς Encyclopaedia of Religion and Ethics ed. by *James Hastings* vol I (1908) σ. 293 b). Ἐπίσης βλ. *Guaita* Le temple de Satan (1916 σ. 340).—*Kiesewetter* Gesch. der neueren Okkultismus von der Antike bis zur Gegenwart (1922).—*Ludwig* Geschichte der okkultistischen Forschung von der Antike bis zur Mitte des 19 jahrhunderts (1922 σ. 29).—*Maury* La magie et l'astrologie 1864 σ. 215 καὶ 254).—*Wittemans (F)* Histoire des Rose-croix 1925 σ. 9, 10 καὶ 18.—Secrets merveilleux de la Magie naturelle et cabalistique du *Petit Albert* (Lyon, Beringos Fr. 1758 in 12) —*Papus,* Traité de Magie pratique, σελ. 606, 284 κ. ἑπ.]

Γενικὴ διὰ τὸν Ἀλβέρτον βιβλιογραφία: Chamberlain, La genèse du XIXème siècle (Paris 1913 σ. 15,705).—*De Loé* De vita et scriptis Alberti Magni (Anal. Boll. τόμ. 19 σ. 257 καὶ τόμ. 20 σ. 273).—*Diderot* Oeuvres comp ètes τόμ. XVII σ.87—97. -*Figuier* Vies des savants illustres (Paris 1877 τόμ. B 112—142).—*Hertling* Albertus Magnus Festschrift Bonn, 1880).—*Michael* Geschichte d. deutschen vo kes während d. XIII jahrh. (II 1903). -*Naudé* Apologie pour tous les grands hommes qui ont été accusés de magie(Paris 1625). -*Weddingen* Albert le Grand maitre de Thomas d'Aquin (Bruxelles 1881). Δ. Π. Κ.

— **Ἀλβέρτος** θεολόγος καὶ ἱστορικὸς τοῦ 13ου αἰῶνος, ἀββᾶς τῆς Stade τῷ 1232. Μὴ δυνάμενος νὰ ἐπιβάλῃ πειθαρχίαν εἰς τὸ μοναστήριόν του, κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τῶν φραγκισκανῶν, οὗ ἐγένετο ἀρχηγός. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται «Χρονικὸν» φθάνον μέχρι τοῦ 1256.

— **Ἀλβέρτος *ὁ Σάξων*** (Albertus de Saxonia). Ἐγεννήθη ἐν Halberstadt τῆς Γερμανίας, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος. Αὐγουστῖνος πιθανώτατα μοναχός, μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐν Παρισίοις, ἐδίδαξεν αὐτόθι ὡς διδάσκαλος (1350—1360), γενόμενος καὶ πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου (1353). Τῷ δὲ 1364 ἐλθὼν εἰς Βιέννην, ἔγινε πρύτανις τοῦ αὐτόθι νεοσυστάτου Πανεπιστημίου. Τῷ 1566 ἔγινεν ἐπίσκοπος τῆς πατρίδος του Halberstadt καὶ διετέλεσε τοιοῦτος ἐπὶ 23 ἔτη μέχρι τοῦ θανάτου του, τῷ 1389. Ὁ Ἀλβέρτος ἐφημίσθη διὰ τὴν μεγάλην του μόρφωσιν καὶ διεκρίθη ὡς διδάσκαλος καὶ συγγραφεὺς φιλοσοφικῶν ἔργων καὶ ἑρμηνευτικῶν ἐγχειριδίων εἰς τὸν Ἀριστοτέλη. Τῶν συγγραμμάτων του σπουδαιότερα εἶναι: Super libros de coelo et mundi (Βενετία 1492). Quaestions super octo libros physicorum (Παδούη 1493)· Super libros analyticorum et posteriorum (Βενετία 1497). Logica (Βενετία 1522). Sophismata (Βενετία 1522) καὶ ἄλλα διάφορα. Κατέλιπε δὲ καὶ ἱκανὰ ἀνέκδοτα μέχρι σήμερον. Ὁ Ἀλβέρτος ὡρμᾶτο ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ γίνονται κατ' ἀνάγκην («Omnia in hoc mundo ex necessitate eveniunt»).

[Ἴδε *M. Jullien*: Un scolastique de la décadence. Albert de Saxe. Ἐν Revue Angustinienne 16,26 - 40.— *G. Heidingsfelder*: Albert von Sachsen. Sein Lebensgang und sein Kommentar... 1921.— *A. Palmieri* ἄρθρον ἐν Dict. d'hist. et de géogr. ecclésiastiques 1,1557—8 κ. π. ἀ.] Δ. Σ. Μ.

—**Ἀλβέρτος.** Πολωνὸς ἱερωμένος καὶ πολιτικός, ζήσας τὸν 15ον αἰῶνα. Ὑπῆρξεν ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Guiezno, καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βλαδισλάου Ζαγκελλὸν ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς πολέμους τῆς Πολωνίας ἐναντίον τῶν Τευτόνων Ἱπποτῶν. Ἀπέθανε τῷ 1436.

—**Ἀλβέρτος *τῆς Μαγεντίας*** (Albrecht von Mainz) ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἐκλέκτωρ. Ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ ἐκλέκτορος τοῦ Βρανδεμβούργου Ἰωάννου δ' (γεννηθεὶς τῷ 1490) καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἐπίσης ἐκλέκτορος Ἰωακεὶμ α'. Παραιτηθεὶς χάριν τοῦ ἀδελφοῦ τῶν δικαιωμάτων του τῆς συγκυβερνήσεως μετ' αὐτοῦ, ἔλαβεν εἰς ἀντάλλαγμα, 18ετὴς μόλις νεανίας ὤν, ἀνώτατον ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα, τὸ τοῦ προϊσταμένου τῆς μητροπόλεως (Domherr) ἐν Μαγεντίᾳ, καίτοι μὴ ἔχων τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα προσόντα καὶ μὲ κοσμικὰ μᾶλλον ἢ μὲ ἐκκλησιαστικὰ ἰδεώδη· αἱ συναναστροφαὶ καὶ αἱ κλίσεις του ὡς καὶ ὁ τρόπος τοῦ ζῆν ὃν διῆγεν, ἥρμοζον εἰς ἄνθρωπον τοῦ κόσμου μᾶλλον ἢ εἰς ἐκκλησιαστικὸν ἄρχοντα. Εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν, τῷ 1513, ἔγινεν ἀρχιεπίσκοπος Μαγδεβούργου καὶ τῷ 1514 ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἐκλέκτωρ τῆς Μαγεντίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνηθίζετο εἰς τὸν χειροτονούμενον ἀρχιερέα ὁ πάπας νὰ στέλλῃ τὸ ἀρχιερατικὸν ὠμοφόριον (pallium), ἀνθ' οὗ ὁ χειροτονηθεὶς ἔστελλε σημαντικὸν χρηματικὸν ποσὸν πρὸς τὸν πάπαν. Ὁ Ἀλβέρτος ἐδανείσθη πρὸς τοῦτο 30,000 φιορίνια (Gulden) ἐκ τοῦ τραπεζιτικοῦ οἴκου Fugger ἐν Αὐγούστῃ· διὰ τοῦτο ὅταν ὁ «λιθομανὴς καὶ χρυσολάτρης» πάπας Λέων Ι', τῷ 1514, ἀπεφάσισε, διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς σπατάλας του καὶ διὰ νὰ ἀποπερατώσῃ τὸν ἐν Ρώμῃ ναὸν τοῦ ἁγίου Πέτρου, νὰ προβῇ εἰς πώλησιν συγχωροχαρτίων, ὁ Ἀλβέρτος ἐνόμισε τὴν εὐκαιρίαν καταλληλον πρὸς τακτοποίησιν τῶν οἰκονομικῶν του· παρεκάλεσε λοιπὸν τὸν πάπαν ν' ἀναθέσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἐν Γερμανίᾳ πώλησιν τούτων ἐπὶ μίαν ὀκταετίαν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ προπληρώσῃ 10.000 φιορίνια καὶ νὰ στέλλῃ κατ' ἔτος εἰς Ρώμην τὸ $^1/_2$ τῶν εἰσπραττομένων. Ὁ πάπας ἐδέχθη καὶ ἤρξατο ἐν Γερμανίᾳ μετ' ἀσυστόλου ἀναιδείας ἡ πώλησις τῶν συγχωροχαρτίων ὑπὸ διαφόρων πρακτόρων καὶ μάλιστα τοῦ δομινικανοῦ μοναχοῦ Ἰωάννου Τετζέλου, εἰς ὅν, καταδικασθέντα ἄλλοτε ἐπὶ μοιχείᾳ, εἶχε χαρίσει τὴν ποινὴν ὁ Ἀλβέρτος. Μετὰ πόσης κυνικότητος ἐγένετο ἡ πώλησις αὕτη τῶν συγχωροχαρτίων δεικνύει καὶ τὸ ὅτι ἀντιπρόσωποι τοῦ οἴκου Fugger συνώδευαν τοὺς πωλοῦντας τὰς ἀφέσεις, πρὸς εἴσπραξιν τοῦ ἀναλογοῦντος ποσοστοῦ. Τότε ὡς γνωστὸν διεμαρτυρήθη ὁ Λούθηρος κατὰ τῆς ἀνηκούστου ταύτης καπηλείας τῶν θείων καὶ ἐτοιχοκόλλησε ἔξωθι τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Βιττεμβέργης, τὴν 31ην Ὀκτωβρίου 1517, τὰς πολυκρότους 95 θέσεις, δι' ὧν κατέκρινε τὴν οἰκτρὰν ταύτην παρεκτροπήν· ἔστειλε δὲ συγχρόνως ὁ Λούθηρος ἀντίγραφον τούτων, συνοδευόμενον ὑπὸ ἐπιστολῆς ἐν ᾗ σφοδρῶς κατηγόρει τοὺς πωλητὰς τῶν συγχωροχαρτίων, πρὸς τὸν Ἀλβέρτον, ὅστις δὲν ἀπήντησεν.

Ὁ Ἀλβέρτος ὅστις τῷ 1518 ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ καρδιναλίου, ἦλθε τῷ 1521 εἰς νέαν σύγκρουσιν πρὸς τὸν Λούθηρον· ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐδόθη ἀφορμὴ ἐναντίον ἱερέως ἐλθόντος εἰς γάμου κοινωνίαν, ὁ Λούθηρος, μαθὼν τοῦτο εἰς τὸ φρούριον τῆς Βαρτβούργης, ὅπου ἦτο ἐγκεκλεισμένος, ἔστειλε πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν εἰς ὕφος ἔντονον, ἀποκαλῶν τοῦτον περιφρονητικῶς παπιστὴν καὶ ἀπειλῶν αὐτόν, ἐὰν δὲν ἀπήντα, διὰ δημοσιεύσεως λιβέλλου ἐναντίον του. Μετ' ὀλίγον πάλιν ὁ Ἀλβέρτος, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν οἰκονομικῶν του στενοχωριῶν, προεκήρυξε διὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1521 ἱερὰν ἀποδημίαν εἰς Ἄλλην (Halle) συνδεδεμένην μὲ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· σημειωτέον ὅτι ἐν τῷ ἐν Ἄλλῃ ναῷ τοῦ ἁγίου Μαυρικίου καὶ τῆς Μαρίας Μαγδαληνῆς συνήθροιζεν ὁ Ἀλβέρτος πανταχόθεν διάφορα ἐκκλησιαστικὰ κειμήλια, γνήσια καὶ μή. Τότε ὁ Λούθηρος εἰς ἀπάντησιν

Digitized by Google

τῆς προκηρύξεως τοῦ Ἀλβέρτου διὰ τὴν εἰς Ἄλλην ἱεράν ἀποδημίαν («Verzeichnis und Zeichnung des hochlobwuerdigen Heiligthums der Stiffiskirchen S. Moritz und Marien Magdelenen zu Halle»), συνέταξε πραγματείαν κατὰ τῆς νέας ταύτης παρεκτροπῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Vieder den neuen Abgott zu Halle», τῆς ὁποίας ἠμποδίσθη ἡ δημοσίευσις καὶ ἥτις ἔκτοτε ἐξηφανίσθη· ἔγραψεν ὅμως ὁ Λούθηρος καὶ ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ἀλβέρτον ἀπὸ 1ης Δεκεμβρίου 1521 ἐπιστολήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξεφράζετο μετὰ δριμύτητος διὰ τὴν «ἀπάτην» τῶν ἀφέσεων καὶ τὴν «φαραώνειον πώρωσιν ἐκκλησιαστικῶν τυράννων». Ὁ Ἀλβέρτος ἔστειλεν ἠπιωτάτην ἀπάντησιν, ἡ ἱερὰ ἀποδημία ὅμως εἰς Ἄλλην ἐματαιώθη.

Παρ' ὅλα ταῦτα εἶναι περίεργος ἡ ἐπαμφοτερίζουσα στάσις τοῦ Ἀλβέρτου, ὅστις ἐπέτρεπεν εἰς τὸν παρ' αὐτῷ διατρίβοντα φίλον του Ulrich von Hutten νὰ κηρύττῃ ἐναντίον τοῦ πάπα, μέχρις ὅτου, τέλος, τῇ παραινέσει τοῦ Καρόλου Ε' τὸν ἀπεμάκρυνε τῆς αὐλῆς του, ὅτε καὶ διέταξε νὰ καοῦν τὰ συγγράμματα τοῦ Λουθήρου. Ἄλλοτε πάλιν ἐφαίνετο ἐπιθυμῶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνακαίνισιν καὶ ὑπό τινων ἐπιστεύετο ὅτι δεν βλέπει δυσαρέστως τὸ κίνημα τοῦ Λουθήρου· ὅταν μάλιστα ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τῶν χωρικῶν (1525) καὶ ἡ Μαγεντία ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ μετ' αὐτῶν, φαίνεται ὅτι σοβαρῶς ἐσκέπτετο νὰ εἰσαγάγῃ ἀνακαινίσεις τινὰς ἐν τῇ ἐπισκοπῇ του καὶ νὰ ὑπανδρευθῇ τὴν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν παλλακήν του Οὔρσουλαν κόρην τοῦ μυλωθροῦ Ρίδιγγερ, εἰς ὃ τὸν προέτρεπε καὶ ὁ Λούθηρος διὰ νέας ἐπιστολῆς του ἀπὸ 2 Ἰουνίου 1527. Μόλις ὅμως μετ' ὀλίγας ἡμέρας οἱ χωρικοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν, συνῆψε μετὰ τῶν σφοδροτέρων ἐχθρῶν τοῦ Λουθήρου, τοῦ ἐκλέκτορος Ἰωακεὶμ τοῦ Βρανδεμβούργου, τοῦ δουκὸς Γεωργίου τῆς Σαξονίας καὶ δύο ἔτι δουκῶν, τὸν καλούμενον σύνδεσμον τοῦ Dessau (Dessauer Bündnis), οὗτινος εἷς ἐκ τῶν ὅρων ἦτο ἡ ἀδυσώπητος καταπολέμησις «τῆς κατηραμένης λουθηρανικῆς αἱρέσεως». Τότε ἤρχισε ζωηρότερον δρῶν κατὰ τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ἂν καὶ λόγῳ τοῦ χαρακτῆρός του, ὅστις ὑπεράνω παντὸς ἔθετε τὴν εὐμάρειαν καὶ τὴν ἡσυχίαν, δὲν ἦτο ἄνθρωπος τῶν ἄκρων. Ὁ Ἀλβέρτος ἐπέζησε νὰ ἴδῃ τὴν πρόοδον τῆς Μεταρρυθμίσεως εἰς τὰς ἰδικάς του ἐπαρχίας· τῷ 1540 ἤδη εἰσήχθη τὸ νέον δόγμα ἐν Μαγδεβούργῳ καὶ Halberstadt καὶ τῷ 1541 ἐν αὐτῇ τῇ Ἄλλῃ καὶ ἔκτοτε, ἐστερημένος τῆς προτέρας του αἴγλης καὶ δυνάμεως, ἠναγκάσθη νὰ ἑδρεύῃ ἐν Μαγεντίᾳ, μέχρι τοῦ θανάτου του (1545).

Ὁ Ἀλβέρτος δὲν ἦτο βεβαίως ἐκ φύσεως προωρισμένος δι' ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, ὁ ἐλαστικὸς δὲ χαρακτήρ του δὲν ἦτο ἁρμόδιος νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ μεγάλα ζητήματα ἅτινα τοῦ ἔλαχον. Ἦτο ὅμως φίλος τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων, θαυμαστὴς τοῦ Ἐράσμου καὶ τοῦ Οὐμανισμοῦ. Ἐφιλοδόξει νὰ συναθροίζῃ περὶ ἑαυτὸν σοφοὺς ἄνδρας καὶ ἐπεθύμει νὰ ἱδρύσῃ πανεπιστήμιον ἐν Ἄλλῃ, ὅπερ δὲν κατώρθωσε, λόγῳ τῶν προκυψασῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων.

Μονογραφίαι περὶ Ἀλβέρτου: J. H. Hennes Albrecht von Brandenburg (Mainz 1858).—*I. May* Der Kurfuerst Kardinal u. Erzbischof Albrecht II (εἰς δύο τόμους, Muenchen 1865—1875)-*Al. Wolters* Der Abgott zu Halle (Bonn 1877). *H. Credy* Kardinal und Erzbischof Albrecht II (Mainz 1891).

[Ἴδε καὶ ἄρθρα εἰς Dictionnaire de théologie catholique 1, 663 κ. ἑ. Kirchenlexicon 1, 448 κ. ἑ.—RE³ 1, 306 κ. ἑ]. Δ. Σ. Μ.

— **Ἀλβέρτος** τοῦ ***Ἁγίου Ἰακώβου.*** Μοναχὸς ζήσας τὸν 16ον αἰῶνα ἐν Γαλλίᾳ. Συγγραφεὺς παραδόξου συλλογῆς ψυχικῶν φαινομένων τοῦ Καθαρτηρίου ἐκδοθείσης ὑπὸ τὸν τίτλον «Φῶς εἰς τοὺς ζῶντας διὰ τῆς πείρας τῶν νεκρῶν». Δ. Π. Κ.

— **Ἀλβέρτος** ***Ἄππελδερν*** βλ. **Ἄππελδερν Ἀλβέρτος.**

Ἀλβέρτος ***Ἀργεντῖνος*** (Albertus Argentinus, Albert de Strasbourg). Βενεδικτῖνος μοναχὸς τοῦ 13ου αἰῶνος, ἐπιδείξας μεγάλην ἀρχιτεκτονικὴν ἰδιοφυΐαν. Ἡ παράδοσις λέγει ὅτι ἔζησε τὸν 11ον αἰῶνα, ὅτι οὗτος ἐφεῦρε τὸν γοτθικὸν ρυθμόν, ὅτι ὁ πάπας Λέων Θ' ταξιδεύων εἰς Ἀλσατίᾳ τῷ 1050 τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἐπαναρχίσῃ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Στρασβούργου, ἡ ὁποία εἶχε διακοπῇ τῷ 1028 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου Werinhaire, καὶ ὅτι ὁ Erwin de Steinbach ἦτο μαθητής του. Ὁ μῦθος δεικνύει τὴν μεγάλην ἐκτίμησιν τῶν μεταγενεστέρων πρὸς τὸ τάλαντον τοῦ Ἀλβέρτου, ὅστις ὅμως, καθὼς βεβαιοῦται ἄλλοθεν, ἔζησε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος, ἂν ὄχι ἀργότερον. Ἦτο εἷς τῶν πρώτων οἵτινες συνήθροισαν εἰς σύστημα τὰς ἀρχὰς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τὰς ὁποίας μόνον οἱ μεμυημένοι ἐγνώριζον.

Ὁ Ἀλβέρτος, ἐφαρμόζων εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τὰς ἰδέας τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Πυθαγόρου καὶ τοῦ Ἑρμοῦ Τρισμεγίστου, θεωρεῖ τὸ ὀκτάγωνον μὲ ἐγγεγραμμένον κύκλον ὡς τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τῆς τέχνης τοῦ οἰκοδομεῖν καὶ τοῦ ρυθμοῦ. Δι' αὐτὸν ὁ ἀριθμὸς *ὀκτὼ* εἶναι σπουδαιοτάτης σημασίας, εἶναι ἡ ὑπογραφὴ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ὁρατῷ κόσμῳ. Ἡ διδασκαλία του, συνοψισθεῖσα ὑπὸ τοῦ *Gerard* (Le Artistes de l'Alsace au moyen âge), ἂν καὶ στηριζομένη κυρίως ἐπὶ τῶν ἀποδιδομένων εἰς τὸν ἀριθμὸν ὀκτὼ ἀρετῶν, βασίζεται ὅμως ἐπὶ ἐπιστημονικῶν ἀρχῶν τὰς ὁποίας ἡ σύγχρονος τέχνη σέβεται ἀκόμη. Ἀλλ' ἀποδίδει μεγάλην σημασίαν εἰς τὰ μυστηριώδη καὶ καβαλιστικὰ σχήματα, ἅτινα ἦσαν ἀγαπητὰ εἰς τοὺ μύστας τῶν παλαιῶν σωματείων, οἵτινες ἐπίστευον εἰς τὴν μυστηριώδη δύναμιν τῶν θεωρουμένων ἱερῶν ἀριθμῶν, καὶ ἐθεώρουν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ὡς τέχνην ἱερὰν καὶ ἀπόκρυφον, εἰς ἣν ὁ βέβηλος δὲν ἔπρεπε νὰ μυηθῇ.

Οὐδὲν θετικὸν γνωρίζομεν περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Ἀλβέρτου τοῦ Ἀργεντίνου. Τινὲς προσεπάθησαν νὰ τὸν ταυτίσουν μὲ τὸν Ἀλβέρτον τὸν Μέγαν, ὅστις περὶ τὸ 1250 διέμεινεν ἐν Στρασβούργῳ, ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ φαίνεται ἀπίθανος. Ε. Σ.

ἀλβερτόσαυρος (Albertosaurus Osborn.) *[Παλαιοζ.].* Ἑρπετὸν τῆς ὁμοιογενείας τῶν *μεγαλοσαυριδῶν* βλ. συνών. **δεινοδους.** Θ. Σ.

Ἄλβης ***Ἰωάννης.*** Καθολικὸς Θηραῖος, προσενεγκὼν κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821, χάρις εἰς τὴν σώφρονα καὶ διαλλακτικὴν πολιτικήν του, πολλὰς ὑπηρεσίας, ἰδίως εἰς ὅσα ζητήματα ἀνεφύοντο μεταξὺ τῶν Καθολικῶν καὶ τῶν Ὀρθοδόξων τῆς νήσου, ταῖς ἐνεργείαις τῶν Αὐστριακῶν πρακτόρων καὶ κυβερνητῶν τῶν πολεμικῶν σκαφῶν. Οὗτος προσεπάθησε νὰ διευθετήσῃ καὶ τὸ ἀκανθῶδες ζήτημα τῆς αἰγαιοπελαγιτικῆς εἰσφορᾶς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δάνειον, διὰ τὴν εἴσπραξιν τῆς ὁποίας πολλὰ τὰ ἄτοπα ἐσημειώθησαν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων μερίδων. Ὁ Ἰωάννης Ἄλβης ἐπρωτοστάτησε ἐπίσης εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ὁμαλῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν κατοικων τῆς Σαντορίνης, δεινῶς διαιρεθέντων κυρίως ἀπὸ τοῦ 1825. Γ. Δ. Κ.

Ἀλβία *[Ἀρχ.].* Χώρα τῶν Ἄλπεων (Στέφ. Βυζ.).

Ἀλβιάνα *[Ἀρχ.].* Πόλις τῆς Κορσικῆς ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου.

Ἀλβιανός. Καταγόμενος ἐξ Ἀγκύρας τῆς Γαλατίας, ἐμόναζε τὸ πρῶτον περὶ τὴν Ἄγκυραν καὶ ὕστερον ἀφοῦ ἦλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ νὰ προσκυνήσῃ τοὺς ἁγίους τόπους καὶ νὰ ἴδῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν βίον τῶν ἐκεῖ ἀσκητῶν, κατέφυγεν εἰς τὴν ἔρημον τῆς Νιτρίας, ὅπου ἔγινεν εἷς τῶν περιφημοτέρων ἀσκητῶν τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ἐφρόντιζεν ἐλάχιστα περὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ σώματος, τόσον «ὅσον ἡ πρὸς τὸ ζῆν μόνον ἐβιάζετο χρεία»· τροφὴν μοναδικὴν εἶχε μικρὰν ποσότητα ἄρτου· ἔνδυμα ἐφόρει ἐκ παλαιῶν ρακῶν κατεσκευασμένον *(κεντώνιον)*, «ἐν ὅλῳ τῷ χρόνῳ οὐποτε ἀλλαγέν», διῆγε δ' ἀνυπόδητος· ἀντὶ στρωμνῆς μετεχειρίζετο φύλλα φοίνικος καὶ δορὰν δορκάδος· προσηύχετο τὸ πλεῖστον μέρος οὐ μόνον τῆς ἡμέρας ἀλλὰ καὶ τῆς νυκτὸς καὶ μόνη ψυχαγωγία του ἦτο ἡ ἀνάγνωσις τῆς Βίβλου, μοναδικὴ δ' ἀσχολία του ἦτο «πῶς ἀεὶ ἀρέσκει Θεῷ». Λόγον εἰς αὐτὸν ἐγκωμιαστικὸν ἔγραψεν ὁ πρεσβύτερος Νεῖλος († 430), ὅστις παρέχει τὸν βίον του ὡς πρότυπον ἀσκητοῦ (ἐν Migne Ἑλ. Πατρ. 79, 696-712). Δ. Σ. Μ.

Ἀλβιανὸς (Alviano) ***Βαρθολομαῖος.*** Ἦτο στρατηγὸς τῶν Ἐνετῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος κατὰ τὸν πόλεμον ὃν ἐπροκάλεσεν ὁ λεγόμενος *Σύνδεσμος τοῦ Καμπραί*, διώκει δὲ τὰ ἐνετικὰ στρατεύματα, ὅταν τῷ 1508 εἰς τὰς Ἰουλιανὰς Ἄλπεις, ἐπετέλεσε τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην χειμερινὴν ἐκστρατείαν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ στρατεύματα τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ, τὰ διοικούμενα ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Βρουνσβίκης, κατεσυντρίβησαν μέχρι τοῦ τελευταίου μαχητοῦ, ἐὰν πιστεύσωμεν τοὺς πεζοὺς καὶ τοὺς ἐμμέτρως ἱστορήσαντας τὰ τῆς ἐποχῆς χρονογράφους. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐζήτησεν ὁ Ἀλβιανὸς νὰ ἐπιτεθῇ χωριστὰ καὶ νὰ καταβάλῃ ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς Συμμάχους, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατελέγοντο καὶ τὰ Ἠπειρωτικὰ Τάγματα, οἱ Μακεδόνες ἢ «*Ἀλμπανέζοι*», ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ ἐτέλουν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ *Μερκουρίου Μπούα.*

Ἡ μεγάλη καὶ ἄτολμος χαρακτηρισθεῖσα σύνεσις τῆς ἐνετικῆς Γερουσίας, ἡ ἀπαγορεύσασα εἰς τὸν Ἀλβιανὸν τὴν ἐπιθετικὴν ἐνέργειαν, ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς πανωλεθρίας κατὰ τὴν μάχην τὴν δοθεῖσαν εἰς τὸ Ghiora d'Adda τὴν 14 Μαΐου 1509 (β. Ἀγναδέλλου μάχη), καθ' ἣν ὁ Μερκούριος Μπούας ἠνδραγάθησε. Περὶ τὰς δέκα χιλιάδας ἠριθμήθησαν οἱ νεκροὶ τῶν Ἐνετῶν. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλβιανὸς ἐτραυματίσθη εἰς τὸ πρόσωπον. Αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ 12ου, ἀπηλευθερώθη μόλις τῷ 1513, ὁπότε οἱ Ἐνετοὶ συνεμάχησαν μὲ τοὺς Γάλλους. Βραδύτερον κατέκτησε πολεμῶν ἐναντίον τοῦ δουκὸς τοῦ Μιλάνου, τὴν Βρεσκίαν καὶ τὴν Πέργαμον (Bergamo). Ἠδύνατο ἀποφεύγων τὴν μάχην, νὰ αἰχμαλωτίσῃ ὅλον τὸ ἱσπανικὸν στράτευμα τοῦ Καρδόννα, ἐγκλεισθὲν εἰς τὴν στενωπὸν τοῦ Κρεάτζο παρὰ τὴν Βικεντίαν. Παρασυρθεὶς ὅμως ἀπὸ ἡρωϊσμόν, συνῆψε τὴν μάχην καὶ τὴν ἀπώλεσε. Παρὰ τὴν ἧτταν ταύτην ὁ Ἀλβιανὸς δὲν ἐκάμφθη, ἀλλ' ἀντλῶν εἰς τὰς ἀτυχίας του νέαν δύναμιν, κατώρθωσε νὰ κατακτήσῃ τὴν Κρεμόναν καὶ τὸ Λόδι, μὲ μόνον τριακοσίους ἐπιλέκτους ἱππεῖς, διότι ἐπέπεσεν αἰφνιδίως ἐναντίον τῶν Ἑλβετῶν προεξοφλούντων τὸν θρίαμβον, καὶ οἵτινες φοβηθέντες ὅτι ἐπέπεσεν ὅλος ὁ ἐνετικὸς στρατός, ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ἀφήσαντες τὸν Ἀλβιανὸν κύριον τοῦ πεδίου. Βραδύτερον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐν *Μαρινιὰν* νίκην τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου τοῦ Α', τὴν 14 Σεπτεμβρίου 1515. Ἀλλὰ δὲν ἐπέζησε τῆς περιδόξου μάχης, διότι νοσήσας ἀπέθανε μετά τινας ἡμέρας, ἤτοι τὴν 7 Ὀκτωβρίου. Εὐγνώμονες πρὸς τὸ ἔργον του οἱ Ἐνετοὶ ἔδωσαν εἰς τὸν υἱόν του σύνταξιν, ἡγεμονικῶς δὲ κατὰ τὸ ἔθος ὑπάνδρευσαν τὰς θυγατέρας του. Ὅπως ὅλοι οἱ μεγάλοι ἡγεμόνες στρατηγοὶ καὶ ἐν γένει ἐξέχοντες ἄνδρες τῆς ἐποχῆς ταύτης, καθ' ἣν ἡ Ἀναγέννησις ἐπετελεῖτο, ὁ Ἀλβιανὸς ἐκαλλιέργει τὰ γράμματα. Ἵδρυσε δὲ καὶ «*ἀκαδημίαν*» ἔν τινι κώμῃ τοῦ Φριούλ, τὸ Pordenone ὅπερ τοῦ ἀνῆκε. Γ. Δ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

Ἀλβίγγαυνον *[Ἀρχ.].* Ἐξελληνισμένη ὀνομασία τοῦ Albignaunum ὅπερ «ἐστὶ πόλισμα, οἱ δὲ ἐνοικοῦντες Λίγυες Ἴγγαυνοι καλοῦνται· ἐντεῦθεν δὲ εἰς Μονοίκου λιμένα (τὸ σημερινὸν Μονακὸ=Monaco) στάδιοι τετρακόσιοι καὶ ὀγδοήκοντα» (Στράβ. ἔκδοσις Didot σελ. 168 στίχ. 13). Ἐπέχει δὲ τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου Ἀλβιγγαύνου ἡ σύγχρονος *Ἀλμπέγκα* (Albenga) [Πλάτ.=44°03'.—Μῆκ.=8°13' Α, κατὰ τὸν Ἀγγλικὸν χάρτην 157=San Remo (to) cape Cavallo] τῆς *Κυανῆς* ἀκτῆς (βλ. καὶ **Ἄλβιον Ἰντεμέλιον**). Σ. Ε. Λ.

Ἀλβίγγιοι· βλ. **Καθαροί.**

Ἀλβιεῖς *[Ἀρχ.].* Ἔθνος ἐπὶ τῶν Ἄλπεων *(Στρ.).*

Ἀλβιελλὰ (Goblet d'Alviella) ***Εὐγένιος.*** Ἐγεννήθη ἐν Βρυξέλλαις τὴν 10 Αὐγούστου 1846 καὶ ἀπέθανεν ἐν Saint Gilles τὴν 9 Σεπτεμβρίου 1925. Ἐγένετο διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας, τῆς νομικῆς καὶ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, εἶτα δικηγόρος

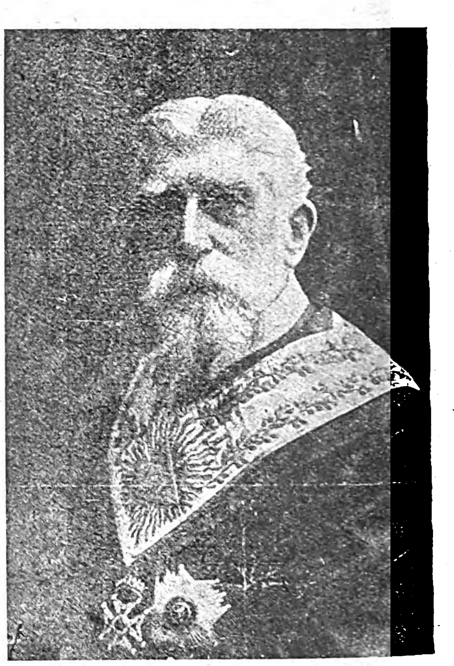

Ὁ κόμης Εὐγ. Γκομπλὲ ντ' Ἀλβιελλά.

παρὰ τῷ Ἐφετείῳ τῶν Βρυξελλῶν, μετέπειτα ὑπουργός, πρόεδρος τῆς Βελγικῆς Γερουσίας καὶ τέλος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. Καθ' ὅλην τὴν ἐπιστημονικὴν σταδιοδρομίαν του ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλοσοφίαν πλεῖον τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, συνέγραψε δὲ πλεῖστα ἔργα, ὧν σπουδαιότερον εἶναι τὸ «Croyances, Rites et Constitutions» (1911). Συνειργάσθη μετὰ πολλῶν τεκτονικῶν ἑταιρειῶν καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν πολλοῖς περιοδικοῖς μέγαν ἀριθμὸν ἄρθρων καὶ βιβλιοκρισιῶν.

Ἡ ἐν ταῖς ἑταιρείαις δρᾶσίς του ὑπῆρξε θαυμαστή, ἰδιαιτέρας δὲ μνείας ἀξία εἶναι ἡ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ τεκτονικῇ εἰς ἣν εἰσήχθη τῇ προτάσει τοῦ πατρικοῦ του φίλου Gislain Funk. Εὐθὺς ὡς ἐγένετο τέκτων ἐπεδόθη μετ' ἀφοσιώσεως εἰς τὴν μελέτην τῆς τεκτονικῆς ἰδεολογίας, καθόσον ἐθεώρει τὴν ἐλευθέραν τεκτονικὴν ὡς νέον σχολεῖον, ἔχον ἴδιον ἠθικοπλαστικὸν καὶ κοινωνικοφιλοσοφικὸν σύστημα. Ὁ ζῆλός του ὑπὲρ τοῦ δόγματος καταφαίνεται ἐκ τῶν προτάσεων καὶ διαλέξεων, ἃς ἐν τῇ Στοᾷ του Amis Philanthropes ἐποιήσατο.

Digitized by Google

Τούτων σημαντικώτεραι ἦσαν ἡ περὶ τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς ἰδέας τῆς παγκοσμίου εἰρήνης (Μάϊος 1872), ἡ περὶ τῶν μέσων πρὸς ἐκλαΐκευσιν τῆς ἰδέας τοῦ χωρισμοῦ τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς πολιτείας (Δεκέμβριος 1874), ἡ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1873 γενομένη πρότασις ὅπως πᾶς ἐλεύθερος τέκτων ἀναλαμβάνῃ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἐμπιστεύηται τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων του εἰς τὸν καθολικὸν κλῆρον, κλπ.

Ἡ ἀφοσίωσίς του αὕτη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐξετιμήθη καὶ ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι ἐξελέγη *ἀξιωματικὸς* τῆς Στοᾶς του, ἀντιπρόσωπος αὐτῆς εἰς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῶν Βέλγων τεκτόνων καὶ μέλος τῆς *Μεγάλης Ἀνατολῆς*. Πρὸς τούτοις ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Διδασκάλου οἱονεὶ πρέσβυς εἰς Ἀγγλίαν πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν διακοπεισῶν σχέσεων τῆς βελγικῆς ἐλευθέρας τεκτονικῆς μετὰ τῆς σκωτικῆς καὶ εὐδοκίμως ἐπετέλεσε τὴν ἀνατεθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἐντολήν. Κατὰ τὴν διαμονήν του ἐν Λονδίνῳ παρέστη εἰς τὴν γενομένην τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1875 ἐν Albert Hall ἐπίσημον ἐγκατάστασιν τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας καὶ βραδύτερον Ἐδουάρδου τοῦ Ζ΄ ὡς *Μεγάλου Διδασκάλου*. Τῆς μεγαλοπρεποῦς αὐτῆς τελετῆς μετέσχον περὶ τὰς 10.000 τεκτόνων καὶ ὁ κόμης Ἀλβιελλὰ ἐποιήσατο περὶ ταύτης ἔκθεσιν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ Revue de Belgique (τόμ. XX σ. 84).

Ἐπανελθὼν εἰς Βέλγιον ἔτυχε μετά τινας μῆνας τῆς ἀδείας τῆς βρεττανικῆς ἀρχῆς, ὅπως ἀκολουθήσῃ τὴν Α. Υ. κατὰ τὸ ταξίδιόν του εἰς τὰς Ἰνδίας, ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς «Indépendance Belge» καὶ τῆς «Revue des deux mondes».

Ἐπιστρέψας ὁ Ἀλβιελλὰ εἰς Βέλγιον εὗρε τὴν Μεγάλην Ἀνατολὴν ἀσχολουμένην εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τῶν τυπικῶν. Μέγας δὲ ἀγὼν διεξήγετο περὶ διάφορα ζητήματα, κυρίως ὅμως ἡ συζήτησις περιεστρέφετο εἰς τὸ ἐὰν ὁ *θρῦλος τοῦ Χιράμ* καὶ ἡ συμβολικὴ αὐτοῦ ἀναπαράστασις ἔπρεπε νὰ περισταλῇ ἢ οὔ. Ἐν ταῖς συζητήσεσι ταύταις ἀναμιχθεὶς ἐνεργῶς ὁ Ἀλβιελλὰ κατήγαγε θρίαμβον, κατορθώσας νὰ διατηρηθῇ καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ τὸ μέγα αὐτὸ δρᾶμα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀνῆλθεν ἱεραρχικῶς εἰς τὰ ἀξιώματα τῆς Στοᾶς του καὶ τέλος τῷ 1879 ἐξελέγη *Σεβάσμιος*. Ἀναλαβὼν τὴν πρώτην *σφῦραν* ἐφρόντισεν ὅπως παντὶ σθένει προαχθῇ τὸ ἐργαστήριον, οὗ προΐστατο. Ἐγκαταστήσας αὐτὸ εἰς νέον μέγαρον, ἐκτισμένον εἰδικῶς κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς βασιλικῆς τέχνης, διωργάνωσε λευκὰς ἑορτὰς καὶ συναυλίας, αἵτινες παρεῖχον ἀφορμὴν εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν μελῶν τῆς Στοᾶς ὡς καὶ εἰς ἄλλους βεβήλους νὰ γνωρίσωσι τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ χρησιμότητα τῆς ἐλευθέρας τεκτονικῆς, ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν τοῦ ἐργαστηρίου του, ὠργάνωσε φροντιστήριον πρώτου καὶ δευτέρου βαθμοῦ, οὐδέποτε δὲ συγκατετίθετο εἰς προαγωγήν τινος, ἐὰν οὗτος δὲν εἶχεν ἀποστείλει ἔγγραφόν τινα ἐργασίαν ἢ τοὐλάχιστον ἐὰν δὲν ἀπήντα εἴς τι ζήτημα τῶν ὑπ' αὐτοῦ τιθεμένων εἰς τὰς ἐπὶ τεκτονικῶν θεμάτων διαλέξεις του. Τῷ 1876 ἔλαβε τὸν βαθμὸν τοῦ *Ροδοσταύρου*, τῷ 1877 τὸν τοῦ *Μεγάλου Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ*. Τῷ 1878 ἐξελέγη βουλευτὴς τοῦ διαμερίσματος τῶν Βρυξελλῶν. Τῷ 1883 ἐγένετο ἐνεργὸν μέλος τοῦ Ὑπάτου Συμβουλίου τῆς Ἀμερικῆς. Τῷ 1884 ἐξελέγη *Μέγας Διδάσκαλος*. Τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 300 φοιτηταὶ ἐπισκεφθέντες αὐτὸν εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Μεγάλης Ἀνατολῆς τοῦ προσέφερον τὸ ἀναμνηστικὸν μετάλλιον τῆς πεντηκονταετίας ἀπὸ τῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον εἰσαγωγῆς τῆς ἐλευθέρας σκέψεως. Τῷ 1888 μετασχὼν τῆς ἐν Βρυξέλλαις ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Tempels διεθνοῦς συνδιασκέψεως τῶν Ροδοσταύρων ἐπραγματεύθη περὶ τοῦ τυπικοῦ τῶν *Ἱπποτῶν τοῦ Λευκοῦ καὶ Μέλανος Ἀετοῦ* καὶ τῆς συμβολικῆς αὐτῶν σημασίας. Τῷ 1889 βραβεύεται ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἀνατολῆς τὸ ἔργον του «L'évolution religieuse contemporaine chez les Anglais, les Americains et les Hindous» (1884), δέκα ἔτη βραδύτερον ἡ «Migration du Symboilsme» (1891), ἡ «Idée de Dieu» (1892), καὶ «La loi du progrès dans les religions» (1894), τῷ 1905 «Les origines du grade de maitre», ὁ δὲ ἀδελφὸς Magnette διακηρύσσει ὅτι ὁ Ἀλβιελλὰ ἀποτελεῖ ἐπιστημονικὴν τοῦ Βελγίου δόξαν. Ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τοῦ *σκωτικοῦ δόγματος* μετὰ ἑξαετεῖς διαπραγματεύσεις ὁ κόμης ἐπέτυχεν ὅπως συνέλθῃ ἐν Βρυξέλλαις ἡ Α΄ διεθνὴς τῶν Ὑπάτων Συμβουλίων συνδιάσκεψις, ἥτις εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν συνένωσιν τῶν Συμβουλίων αὐτῶν εἰς μίαν ὁμοσπονδίαν. Τῷ 1914 κηρυχθέντος τοῦ πολέμου ὁ Ἀλβιελλὰ ἀπέστειλεν εἰς ὅλα τὰ Ὕπατα Συμβούλια τῆς Ὑφηλίου διαμαρτυρίαν κατὰ τῶν ὠμοτήτων τῶν ἐμπολέμων καὶ τέλος τῷ 1920 ἐπανηγύρισε τὴν ἐν τῇ Ἐλευθέρα Τεκτονικῇ πεντηκονταετηρίδα του ἀνακηρυχθεὶς *ἰσόβιος Ὕπατος Μέγας Ταξιάρχης*.

Ὁ Ἀλβιελλὰ ἐπρέσβευεν ὅτι τὰ νεώτερα μυστήρια πηγάζουν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων, τὸν συνειρμὸν δὲ τῶν μὲν πρὸς τὰ δὲ δὲν δύναται ὁ τυχὼν νὰ συλλαβῃ.

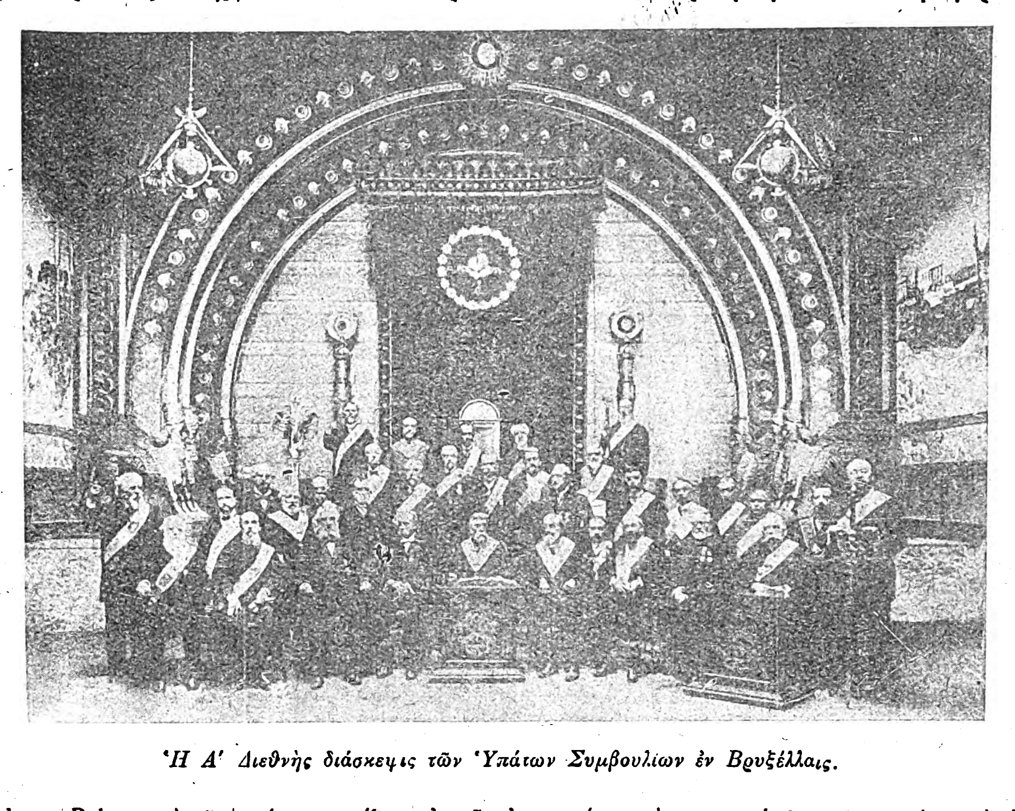

Ἡ Α΄ Διεθνὴς διάσκεψις τῶν Ὑπάτων Συμβουλίων ἐν Βρυξέλλαις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Alviella (Goblet d')* Cinquante années de Franc—Maçonnerie en Belgique (souvenirs personnels 1870—1920) 1923.—«Bulletin du suprême Conseil de Belgique» 1921 Nο 59.—«Πυθαγόρας ἔτος Γ΄ (1925) σ 1092».—«Truelle» ἔτος Α΄ (1926) σ. 3. ΔΙΟΝ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ἀλβιζία (albizzia) *[Βοτ.]*. Φυτὰ δενδρώδη τῆς τάξεως τῶν *ἐλλοβοκάρπων* (Leguminosae), καλλιεργούμενα διὰ τὸ ὡραῖόν των φύλλωμα καὶ τὰ θεαματικὰ ἄνθη. Μερικὰ ἔχουσιν ἀξίαν ὡς δασικά. Ἀναπτύσσονται εἰς δένδρα ἢ θάμνους. Εἶναι φυλλοβόλα ἄνευ ἀκανθῶν, πολλαπλασιαζόμενα ὡς ἡ **ἀκακία** (ἰδ.λ.). Τὰ ἄνθη των ἐμφανίζονται κατὰ τὸ θέρος, εἶναι δὲ σφαιρικὰ ἢ φερόμενα ὡς στάχεις. Εἶναι χρώματος λευκοῦ ἢ ροδίνου. Εὐδοκιμοῦσιν εἰς

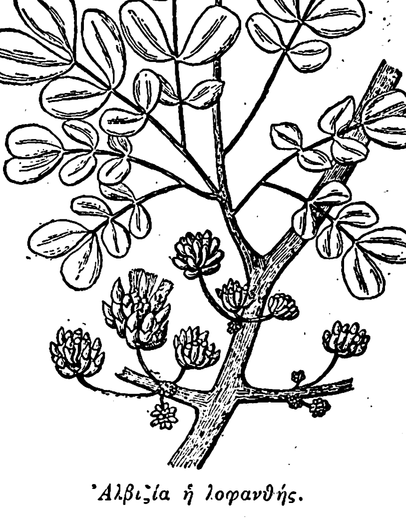

Ἀλβιζία ἡ λοφανθής.

ὁπωσδήποτε γλυκὺ κλῖμα, ἐκτὸς τῆς Albiggia Jullibrissin, ἡ ὁποία ἀντέχει καὶ εἰς ψυχρὰ κλίματα. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἔδαφος δὲν ἔχουσι τὰς αὐτὰς ἀπαιτήσεις μὲ τὰς ἀκακίας, ἀλλὰ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι καὶ εἰς ἐδάφη περιέχοντα ἀρκετὴν ἄσβεστον. Τὰ κυρίως καλλιεργούμενα εἴδη εἶναι:

1) *Ἀλβιζία ἡ λοφανθὴς* (Albizzia ἢ Acacia lophantha). Αὕτη εἶναι θάμνος ἢ μικρὸν δένδρον ὕψους 2—6 μέτρων. Εὐδοκιμεῖ εἰς οἱονδήποτε ἔδαφος καὶ αὐξάνει ταχέως. Ἀνθεῖ τὴν ἄνοιξιν. Ἄνθη ἔμμισχοι στάχυες, μασχάλιοι, φερόμενοι ἀνὰ δύο μήκους 5 περίπου ἑκατοστῶν, κιτρινωποῦ χρώματος. Κατάγεται ἐκ τῆς Αὐστραλίας. 2) *Albizzia montana*. Ὁμοιάζει κατὰ πολὺ τὸ προηγούμενον εἶδος, διαφέρον ἐκείνου κατὰ τὸ χρῶμα τῶν κιτρίνων, χνουδωτῶν καὶ βραχυμίσχων ἀνθέων. 3) *Albizzia Lebbek* (Acacia Lebbek ἢ A. speciosa). Ὑψηλὸν δένδρον. Ἄνθη πρασινοκίτρινα φερόμενα ἐπὶ βραχέων ποδίσκων ἀνὰ 3—4 εἰς τὰς μασχάλας τῶν φύλλων. Ἀπαντᾶται εἰς τὴν τροπικὴν Ἀσίαν καὶ τὴν βόρειον Αὐστραλίαν. 4) *Albizzia odoratissima* (Acacia odoratissima). Ὑψηλὸν δένδρον. Ἀνατολικαὶ Ἰνδίαι. 5) *Albizzia Procera*. Ἐπίσης ὑψηλὸν δένδρον τῆς τροπικῆς Ἀσίας καὶ Αὐστραλίας, παράγον ξύλον καλῆς ποιότητος. 6) *Albizzia Julibrissin* (Acacia Julibrissin ἢ A. ἡ Mimosa de Constantinople). Δένδρον ὕψους 9—12 μέτρων, ἀντέχον εἰς τὸ ψῦχος. Ἄνθη ρόδινα ὡραῖα, παρουσιαζόμενα ἀφθόνως κατὰ τὸ θέρος. Συναντᾶται ἀπὸ τῆς Περσίας μέχρι τῆς Ἰαπωνίας. Καλλιεργεῖται ἀπὸ πολλοῦ ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα ἀπαντᾶται ὡς δένδρον δενδροστοιχιῶν καὶ πάρκων ἐν Κηφισιᾷ.

Π. Θ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Φυτοπαθολ.]*. Τὰ εἰς τὸ γένος τῆς ἀλβιζίας ἀνήκοντα φυτὰ πάσχουν πολλάκις ἀπὸ σῆψιν τῶν ριζῶν, προερχομένην ἀπὸ τὸν μύκητα Fomes lamasensis (Hymenochaete noxia). Π.Κ.

—**ἀλβιζία** (Albizzia Schimp.) *[Παλαιοφ.]*. Γένος φυτῶν *χωριστοπετάλων ὀσπριοειδῶν*, οὗτινος τὰ πεπλατυσμένα καὶ ἐπιμήκως ὀξύληκτα φύλλα ἔχουσι κεντρικὴν ράχιν ἀρχικῶς ἰσχυρὰν ἥτις, κατὰ τὴν ἐπέκτασίν της πρὸς τὸ ὀξύληκτον τοῦ ἐλάσματος ἄκρον, βαίνει κατὰ ἀριθμητικὴν πρόοδον φθίνουσαν. Τὰ δευτερεύοντα νεῦρα εἶναι πτεροειδῶς διατεταγμένα καὶ ἐλαφρῶς περὶ τὸ μέσον κεκαμμένα, ἤτοι εἶναι περιδρομικῶς καμπτόνευρα, τὰ τριτογενῆ νεῦρα εἶναι διατεταγμένα δικτυοειδῶς μεταξὺ τῆς ράχεως καὶ τῶν δευτερευόντων νεύρων. Ἡ τοιαύτη διάταξις ἐμφανίζεται ἄριστα εἰς τὴν *ἀλβιζίαν σαπονάρια* τῆς τριτογενοῦς περιόδου. Θ. Σ.

Ἀλβίνα. 1) Μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Λουγδούνῳ (Lyon) τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ 177, μαρτυρήσασα μετὰ τοῦ *ἁγίου Φωτεινοῦ* καὶ τῆς *Βλανδίνης*.

2) Μάρτυς ἀποκεφαλισθεῖσα κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Δεκίου κατὰ τὸ 250, ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης, ὅθεν κατήγετο. Τὸ ρωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον τὴν ἀναφέρει μεταξὺ τῶν ἁγίων τῆς 16ης Δεκεμβρίου.

3) Εὐγενὴς καὶ εὐσεβὴς Ρωμαία δέσποινα, νύμφη τῆς Μελάνης τῆς πρεσβυτέρας καὶ μήτηρ τῆς περιφήμου διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ ἀρετήν της Ρωμαίας δεσποίνης *Μελάνης τῆς νεωτέρας*. Ἀνήκουσα εἰς τὰς εὐγενεστέρας καὶ πλουσιωτέρας οἰκογενείας τῆς Ρώμης, ἀπὸ τοῦ 404, ἰδίως, ὅτε ἀπέθανεν ὁ σύζυγός της Πουπλικόλας, κατεγίνετο εἰς ἔργα εὐποιΐας, διασκορπίζουσα τὰ πλούτη της εἰς ἀγαθοεργίας. Διατρίβουσα συνήθως εἰς ἀγροκήπια ἐν Σικελίᾳ καὶ ἐν Καμπανίᾳ, ἔζη βίον αὐστηρᾶς χριστιανικῆς ἀσκήσεως μετὰ τῆς θυγατρός της Μελανίας καὶ μετὰ 15 εὐνούχων, παρθένων καὶ δουλίδων. Τῷ 410 ἦλθεν οἰκογενειακῶς εἰς Ἀφρικὴν καὶ τῷ 417 εἰς Ἱεροσόλυμα, ἔνθα ἵδρυσεν ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν μικρὸν ἐρημητήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐγκατέστη καὶ ἡ θυγάτηρ της. Ἐκεῖ ἔζησεν αὐστηρὸν βίον χριστιανικῆς ἀσκήσεως καὶ ἐσχετίσθη μὲ σπουδαῖα πρόσωπα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ὡς τὸν Ἱερώνυμον, τὸν Παυλῖνον καὶ ἰδίως τὸν Ρουφῖνον. Ἐγνωρίσθη καὶ μετὰ τοῦ Αὐγουστίνου ἐν Ἀφρικῇ. Ἀπέθανε τῷ 431 εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἐτάφη, μερίμνῃ τῆς θυγατρός της, εἰς τὸ προσφιλές της ὄρος τῶν Ἐλαιῶν. [Περὶ αὐτῆς ἴδε *Παλλαδίου* Λαυσ. ἱστορία ρκ΄, ἐν Migne Ἑ. Π. 34, 1233.—*Ἱερωνύμου* Ἐπιστ. 143, ἐν Migne P. L. 22, 1182. — *Αὐγουστίνου* ἰδίως ἐπιστολαὶ 124, 125 καὶ 126 ἐν Migne P. L. 23, 471-483 κ. ἄ.]

Δ. Σ. Μ.

ἀλβίνη (Albin) *[Φαρμ.]*. Ὀδοντόπαστα ἐνέχουσα ὑπεροξείδιον ὑδρογόνου (2 %) γῦψον καὶ ὀλίγην τραγακάνθαν, ἀρωματισμένη δὲ δι' ἀνισελαίου.

Κ. Γ. Μ.

ἀλβίνης (Albin) *[Ὀρυκτ.]*. Καλεῖται οὕτω ὁ

Digitized by Google

εἰς λευκούς, διαφωτίστους ἀκόμη (κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς ἀσβεστίτην μεταβεβλημένους) κρυστάλλους παρουσιαζόμενος *ἀποφυλλίτης* εἰδικῶς τοῦ Aussig καὶ Schreckenstein τῆς Βοημίας. Εὑρέθη ὅμως καὶ εἰς τὰς νήσους Färöer ὡς καὶ εἰς τὴν Oravicza τῆς Οὐγγαρίας. Ν. Β. Λ.

ἀλβινισμὸς *[Ἰατρ.]*. Πάθησις τῆς χρωστικῆς τοῦ δέρματος (albinisme). Ἀνώμαλος κατάστασις γενικῆς καὶ συγγενοῦς ἀχρωμίας, προκύπτουσα ἐκ τῆς ἐντελοῦς ἢ μερικῆς ἐλλείψεως τῆς δερμικῆς μελαγχρωμίας, ἐκδηλουμένη δὲ εἰς τὸ δέρμα ἐν γένει, ὅπερ λαμβάνει χροιὰν ἀηδῶς λευκὴν καὶ καλύπτεται ὑπὸ τριχῶν λευκῶν καὶ κυανολεύκων (βλ. **ἀλφός, δυσχρωμία, λεύκη**). Ἐκδηλοῦται δ' ὡσαύτως εἰς τὸν ὀφθαλμόν, ἐν τῇ ἴριδι, ἥτις ἀποβαίνει ὠχρά, καὶ εἰς τὸν χοριοειδῆ (βλ. **λευκαιθιοπία**). Ὁ ἀλβινισμὸς ὑφίσταται εἰς πάσας τὰς φυλάς, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον συχνότερον παρατηρεῖται ἐκεῖ ἔνθα τὸ δέρμα εἶναι βαθυχρούστερον καὶ δὴ εἰς τοὺς μελανολεύκους αἰθίοπας. Ἡ προσαρμογὴ τῆς ὁράσεως δυσχεραίνεται ἕνεκα τῆς παθήσεως ταύτης, αἱ δὲ φωτειναὶ ἀκτῖνες δὲν εἶναι εὐχερῶς ἀνεκταί· ἐξ οὗ προκύπτει ἡ ἀνάγκη νὰ κλείωσιν οἱ πάσχοντες τὰ βλέφαρα, κατὰ μέγα μέρος ἢ ἐν μέρει, καὶ νὰ φέρωσι κυανᾶς διόπτρας. Μ. Ν. Κ.

—*[Ζωολ.]*. Εἰς τὰ ζῷα ὁ *ἀλβινισμὸς* παρατηρεῖται συχνότερον ἢ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, σχεδὸν δὲ δὲν ὑπάρχει κατοικίδιον ζῷον ἢ διαδοχικὰ γένη τοιούτων ζῴων, εἰς τὰ ὁποῖα νὰ μὴ παρετηρήθη ὁ ἀλβινισμός. Συνηθέστατα ὁ ἀλβινισμὸς ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν *τεχνητὴν ἐπιλογήν*, τὴν περίπτωσιν δὲ ταύτην πλεῖστοι φυσιοδίφαι ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ παρακολουθήσωσι καὶ μελετήσωσι, ἠδυνήθησαν δὲ διὰ τοῦ *τεχνητοῦ*, οὕτως εἰπεῖν, *ἀλβινισμοῦ* νὰ καθορίσωσιν ἐπακριβῶς καὶ τὴν εὐπάθειαν τῶν ὑποστάντων τὸν ἀλβινισμὸν ζῴων. Εἰς μέγαν ἀριθμὸν ζῴων, καὶ εἰδικῶς εἰς τὰ κατοικοῦντα τὰς θερμὰς ἢ εὐκράτους ζώνας τῆς γῆς, ὁ ἀλβινισμὸς εἶναι καθ' αὑτὸ συμπτωματικὸς καὶ παρατηρεῖται πάντοτε σχεδὸν μεμονωμένως. Εἰς ἄλλας ζώνας τῆς γῆς καὶ κυρίως εἰς μέρη ὅπου ἡ χιὼν διατηρεῖται ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὸν χειμῶνα, ὁ ἀλβινισμὸς παρατηρεῖται κατὰ περιόδους ὁμαδικῶς εἰς διάφορα εἴδη ζῴων. Τὰ τελευταῖα ταῦτα παρουσιάζουσι τότε ὁλικὴν *πολίωσιν* (λεύκανσιν), ἥτις ἀναπτύσσεται διὰ τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς καὶ μεταδίδεται πλέον κληρονομικῶς εἰς τοὺς ἀπογόνους των. Τὰ τοιαῦτα ζῷα παρουσιάζουσι, κατὰ τὸ θέρος, δέρμα ἢ πτέρωμα σκοτεινότερον, ἐνῷ κατὰ τὸν χειμῶνα ὁ χρωματισμὸς τούτων γίνεται τελείως λευκός, ἐναρμονιζόμενος πλήρως πρὸς τὸ λευκὸν περιβάλλον.

Ὁ ἀλβινισμὸς τῶν ζῴων ἐμελετήθη κυρίως ὑπὸ τοῦ Frauenfeld, ὁ ὁποῖος διέκρινε τὴν πάθησιν ταύτην εἰς πέντε κατηγορίας:

1) Λευκοχρωϊσμός. Οὗτος εἶναι ὁ κυρίως ἀλβινισμός. Ὁλόκληρον τὸ δέρμα ἢ τὸ πτέρωμα εἶναι λευκὸν καὶ ἡ ἶρις τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐρυθρὰ μὲ ὁμοιοχρόους ἀποχρώσεις.

2) Χλωροχρωϊσμός. Κατ' αὐτὸν τὸ δέρμα εἶναι ὠχρόν, οὐδεμία δ' ἄλλη μεταλλαγὴ παρατηρεῖται.

3) Γεροντοχρωϊσμός. Κατ' αὐτὸν παρατηρεῖται ἀλλοίωσις κυρίως τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ δέρματος καὶ σπανιώτερον τοῦ τριχώματος ἢ τῶν πτερῶν, ὀφείλεται δὲ εἰς τὸ ὅτι σὺν τῇ προόδῳ τῆς ἡλικίας τὰ ὑπάρχοντα λευκὰ σωματικὰ τμήματα τοῦ δέρματος τοῦ ζῴου ἢ τοῦ πτερώματος τοῦ πτηνοῦ μεγεθύνονται.

4) Ἀλλοχρωϊσμός. Κατ' αὐτὸν ἀλλάσσει ὁ χρωματισμὸς τοῦ δέρματος ἢ τοῦ πτερώματος ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων συνθηκῶν.

5) Κλιματοχρωϊσμός. Ἡ ἀλλοίωσις τοῦ χρωματισμοῦ ὀφείλεται κατ' αὐτὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κλίματος ἐπὶ τῶν ζῴων.

Ὁ ὁλοσχερὴς ἀλβινισμὸς παρετηρήθη εἰς μέγαν ἀριθμὸν θηλαστικῶν ζῴων, ἀνηκόντων εἰς διαφόρους ὁμοταξίας, πλήρης κατάλογος τῶν ὁποίων εὑρίσκεται εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ *Godron* «Τὰ εἴδη καὶ τὰ γένη τῶν ὀργανικῶν ἐντων». Ὁ Gadeau de Kerville, διεπίστωσεν, ὅτι ἐπὶ 79 θηλαστικῶν ζῴων, ἐπὶ τῶν ὁποίων παρετηρήθη τὸ φαινόμενον τοῦτο, 42 εἴδη παρουσίασαν ὁλοκληρωτικὸν ἀλβινισμὸν καὶ 37 μερικόν.

Εἰς τὰ ἑρπετὰ ὁ ἀλβινισμὸς ἀπαντᾷ σπανιώτερον. Ὁ Pirotta παρετήρησε τοῦτον εἴς τινα ὀφιοειδῆ, ὁ Erber ἐπὶ ἀνιοβόλου ὄφεως. Ὁ ἀλβινισμὸς φαίνεται, ὅτι εἶναι πλέον διαδεδομένος εἰς τὰ βατράχια ἢ εἰς τοὺς ὄφεις. Πρῶτος ὁ Fatio κατὰ τὸ 1872 παρετήρησε τὸν ἀλβινισμὸν εἰς ζῷόν τι τῆς τάξεως τῶν ἀνούρων, τὸν *ἀλύτην*. Τὸ δέρμα τοῦ ζῴου τούτου εἶχε λευκοϋπέρυθρον χρῶμα πρὸς τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος, καὶ λευκοϋποκίτρινον μὲ ἀποτυπώματα κιτρίνων κηλίδων εἰς τὴν κοιλίαν· ἡ ἶρις τοῦ ὀφθαλμοῦ ἦτο ὠχρὰ καὶ ἡ κόρη ὑπέρυθρος. Ὁ Lataste παρετήρησεν ἀτελῆ ἀλβινισμὸν ἐπὶ νεαροῦ βατράχου, ὑποπύρρου χρώματος, καὶ τέλειον ἀλβινισμὸν ἐπὶ ἑπτὰ νεογνῶν τοῦ *πελοδύτου*. Τὰ νεογνὰ ταῦτα εἶχον τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐρυθράν, ἐνῷ εἰς τὴν ἴριδα διετήρησε τὸν χρυσοῦν χρωματισμόν της. Ἡ ἐπιδερμὶς τοῦ σώματός των δεν ἦτο ἄχρους, ἀλλ' εἶχεν ἀνοικτὸν χρωματισμὸν παραπλήσιον πρὸς τὸ κίτρινον τοῦ ᾠοῦ καὶ τὸ ὑπέρυθρον καὶ εἴς τινα σημεῖα ἔφερον λευκὰς κηλῖδας. Κατὰ τὸν συγγραφέα ἡ ἐμφάνισις τῶν κηλίδων ὠφείλετο εἰς τὸν ἀλβινισμόν, ἐνῷ κατ' ἄλλους ἦτο ἁπλῆ διακόσμησις τοῦ δέρματος.

Ἀλβινισμὸν πάσχουν καὶ πλεῖστοι ἰχθῦς, ἰδίως δὲ οἱ *κυπρῖνοι*.

Ὁ ἀλβινισμὸς ἐπίσης παρετηρήθη καὶ ἐπὶ τῶν ἀσπονδύλων ζῴων. Ὁ Peracca διεπίστωσεν ἀλβινισμὸν ἐπὶ εἴδους τινὸς ψυχῆς (πεταλούδας) τῆς *Μελιταίας τῆς διδύμου* (Melitaea didyma).

Τέλος φυσιοδίφαι τινὲς διατείνονται ὅτι ὁ ἀλβινισμὸς ἀναφαίνεται καὶ ἐπὶ τῶν μαλακίων· τοῦτο δὲν εἶναι εἰσέτι τελείως ἐξηκριβωμένον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Elvezio Cantoni*, Liste générale des mammifères sujets à l' albinisme. — *Heron-Royer*, Cas d' albinisme partiel chez la musaraigne commune. — *Mina Palumbo*, Storia naturale delle Madonie, Osservazioni sopra l' albinismo degli uccelli. — *Krauss*, Beiträge zur Fauna Württembergs. — *J. Erber*, Ueber einen Albino der Aesculapnatter.—*F. Lataste*, Sur un cas d' albinisme chez les têtards de batraciens anoures. — *P. Pavesi*, Terafolgia comparata, sull' albinismo nei batraci. — *M. Lessona*, Dello albinismo nei girini della rana temporaria. — *M. Peracca*, Sur un cas d'albinisme observé dans une femelle de melitaea didyma.
Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Φυτολ.]*. Ὁ ἀλβινισμὸς τῶν φυτῶν ὀφείλεται, ὅπως καὶ εἰς τὰ ζῷα, εἰς αὐτόματον ἢ κληρονομικὴν ἀπουσίαν τῆς χρωστικῆς οὐσίας. Ὁ ἀλβινισμὸς παρατηρεῖται εἰς τὰ φύλλα ἢ εἰς τὸν κάλυκα.

Κανονικῶς τὰ φύλλα τῶν φυτῶν εἶναι πράσινα. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τοὺς κόκκους τῆς χλωροφύλλης, οἵτινες πληροῦσι κελλία τινὰ τοῦ παρεγχύματος. Ὁ ἀλβινισμὸς εἰς τὰ φυτὰ εἶναι ἢ *πλήρης*, ὅταν ἐλλείπῃ τελείως ἡ χλωροφύλλη, ἢ *μερικός*, ὅταν τὰ φύλλα παρουσιάζωσι καὶ σημεῖα τῆς ἐπιφανείας των μὴ προσβληθέντα, ὁπότε καὶ καλοῦνται *διαποίκιλτα*. Ὡς ἡ ἐξημέρωσις τῶν ζῴων παρακολουθεῖται πολλάκις ὑπὸ τοῦ φαινομένου τοῦ ἀλβινισμοῦ, οὕτω καὶ εἰς τὰ φυτὰ ἡ καλλιέργεια παρουσιάζει συχνότατα ἀνάλογα φαινόμενα. Ὁ ἀλβινισμὸς τῶν φυτῶν δὲν πρέπει νὰ συγχέηται μὲ τὸν μαρασμὸν ἢ τὴν χλώρωσιν. Τὸ ἐκ μαρασμοῦ πάσχον φυτὸν πρασινίζει ὅταν ἐκτεθῇ εἰς τὸν ἥλιον, τὸ δὲ χλωρωτικὸν ὅταν τὸ ποτίσωμεν μὲ σιδηροῦχα ἅλατα ἐν διαλύσει, ἐνῷ τὸ ὑπ' ἀλβινισμοῦ προσβληθὲν φυτὸν δὲν ἐπανακτᾷ τὸ πράσινον χρῶμά του.

Ὁ ἀλβινισμὸς τοῦ κάλυκος ἐνέχει μεγαλυτέραν σημασίαν ἀπὸ τὸν ἀλβινισμὸν τῶν φύλλων, διότι ὁ πρῶτος παίζει σπουδαιότατον ῥόλον ἐπὶ τῶν φαινομένων τῆς *σπερματικῆς* γονιμοποιήσεως. Ὁ ἀποχρωματισμὸς τοῦ κάλυκος δὲν ἐπέρχεται συνεπείᾳ ἀπουσίας κόκκων χλωροφύλλης, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀπουσίας μικροσκοπικῶν χρωστικῶν κόκκων εὑρισκομένων εἰς τὰ κύτταρα ἢ χρωστικοῦ ρευστοῦ. Ἡ μὴ ἀνάπτυξις τῶν χρωστικῶν κόκκων καὶ ἡ ἀτελὴς κυκλοφορία τοῦ χρωστικοῦ ὑγροῦ εἶναι τὰ κυριώτερα αἴτια τοῦ ἀλβινισμοῦ τῶν φυτῶν, ὅστις ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει δὲν εἶναι ἁπλῆ τερατουργικὴ μορφή, ἀλλὰ καθολικὴ τοῦ φυτοῦ ἀλλοίωσις κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε πολλάκις νὰ ἐκλαμβάνηται τὸ φυτὸν ὡς τελείως διάφορον εἶδος.

Τὰ κίτρινα ἄνθη δυσκόλως προσβάλλονται ὑπὸ τοῦ ἀλβινισμοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐρυθρὰ καὶ τὰ κυανᾶ, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπαντᾷ συχνάκις. Πολλάκις ὁ ἀλβινισμὸς ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τῶν καρπῶν (φραγκοστάφυλλον, φράουλα, κεράσια). Δ.Ν.Π.

Ἀλβινοβανὸς ***Κέλσος***. Ποιητὴς τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου, γραφεὺς τοῦ Τιβερίου καὶ ἀκόλουθος. Πρὸς αὐτὸν ἀπευθύνει ὁ Ὁράτιος μίαν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν του (I, 8), καὶ μνημονεύει αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ I, 3, ὅπου τὸν ἀποτρέπει ἀπὸ τῆς μιμήσεως τῶν προγενεστέρων ποιητῶν. Εἰς τὸν Ἀλβινοβανὸν τοῦτον ἀπεδόθη ὑπό τινων τὸ μικρὸν ἐκεῖνο ποίημα *Ciris*, τὸ ὁποῖον συνήθως ἀποδίδεται εἰς τὸν Βιργίλιον. Θ. Α. Κ.

—**Ἀλβινοβανὸς** ***Πέδων*** ἢ καὶ μόνον ***Πέδων*** ἢ καὶ ***Ἀλβινοβανός***. Ἡ ὀρθὴ σειρὰ τῶν ὀνομάτων φαίνεται ὅτι εἶναι Albinovanus Pedo, καὶ ἐλλείπει τὸ πρῶτον ὄνομα (praenomen). Οὗτος ἦτο Ῥωμαῖος ἄξιος λόγου ποιητὴς τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου καὶ ὕστερον. Ἐποίησεν ἔπη καὶ ἐπιγράμματα. Ἓν ἔπος αὐτοῦ ἐπεγράφετο *Θησηΐς* (Theseis), μυθικῆς ὑποθέσεως, μὲ ἥρωα, ὡς καὶ ὁ τίτλος δεικνύει, τὸν Θησέα, τοῦ ὁποίου τὰς πράξεις ὑμνεῖ (βλ. Ὀβιδίου ex Ponto 4,10,71—72). Εἰς ἄλλο ἔπος ἐπραγματεύετο πιθανῶς τὰς πολεμικὰς πράξεις τοῦ Γερμανικοῦ, τοῦ ὁποίου ἦτο διοικητὴς τοῦ ἱππικοῦ κατὰ τὴν ἐν ἔτει 16 μ. Χ. ἐκστρατείαν του εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν διὰ τοῦ ποταμοῦ Ἔμς καὶ τοῦ Βέζερ. Εἰς τὸ ἔπος του αὐτὸ εἶχε μίαν ζωηρὰν περιγραφὴν κινδύνου, εἰς τὸν ὁποῖον εὑρέθη ὁ στόλος τοῦ Γερμανικοῦ, πλέων εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν, τὴν ὁποίαν περιγραφὴν διέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Σενέκας (Suasor. 1,15). [Βλέπε καὶ Τακιτ. Χρον. 2,23. M. Schanz, Gesch. Röm. Litter. 1, 1, § 315]. Θ. Α. Κ.

Ἀλβῖνος. Ὁ πρὸ τῆς ἰουδαϊκῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 66 προτελευταῖος Ῥωμαῖος ἐπίτροπος τῆς Ἰουδαίας (62—64 μ. Χ.), οὗ ὁ Ἰουδαῖος ἱστοριογράφος Ἰώσηπος περιγράφει καὶ στιγματίζει τὴν παντοίαν φαυλότητα καὶ μάλιστα τὴν αἰσχροκέρδειαν (Ἰουδ. πόλεμος Β' ιδ' 1 κ ἑξ., Ἰουδ Ἀρχαιολ. Κ' θ' 2 ἑξ.). Ἐπὶ τοῦ Νέρωνος διετέλεσεν ὁ Ἀλβῖνος ἐπίτροπος ἐν Μαυριτανίᾳ καὶ ἐφονεύθη κατὰ τοὺς μεταξὺ Ὄθωνος καὶ Οὐϊτελλίου ἀγῶνας ὑπὸ τῆς μερίδος τοῦ τελευταίου περὶ τὸ 69 μ. Χ. (Τακίτου Ἱστορ. II 58—59). Π. Ι. Μ.

—**Ἀλβῖνος** ***Ποστούμιος*** (A. Postumius Albinus). Πραίτωρ τῷ 155 π. Χ., ὕπατος τῷ 151 π. Χ., ἕνεκα αὐστηρότητος ἐν τῇ στρατολογίᾳ ἐφυλακίσθη ὑπὸ τῶν δημάρχων. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν 10 ἐπιτρόπων τῆς Συγκλήτου (146 π. Χ.), οἱ ὁποῖοι ἦλθον εἰς τὴν Πελοπόννησον ἵνα διατάξωσι τὰ δέοντα ὡς πρὸς τὴν μέλλουσαν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος (ἰδ. καὶ *Hertzberg—Καρολίδου* Ἱστορ. Ἑλλάδ. ἐπὶ τῆς Ρωμ. κυριαρχίας Α'. σ. 368). Ἔγραψεν ἑλληνιστὶ ἱστορίας ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς Ρώμης μέχρι τῶν χρόνων αὐτοῦ (ἀποσπάσμ. παρὰ Peter. hist. Rom. frg. edit. m. σελ. 39 τοῦ 1883) ἐφ' ᾧ καὶ ἐξήγειρε τὴν ὀργὴν καὶ τὴν χλεύην τοῦ παλαιοῦ Κάτωνος (Πολύβ. 39, 12, 1· πρβλ. Πλουτ. Ἀποφθ. Ρωμ. Κάτ. πρεσβ. 23 καὶ *Ribbeck—Σακελλ.* Ἱστορ. Ρωμ. Ποιήσ. Α'. σελ. 76 ἑξ.), ὡσαύτως ἐποίησε καὶ ποίημα εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὡς παιδευθεὶς κατὰ τὴν νεότητα αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις (ἰδ. *Ribb.* - *Σακ.* ἔ. ἀ.). Ὁ Κικέρων ἀπονέμει αὐτῷ τὰ ἐπίθετα literatus καὶ disertus. ΕΡΡ. Α. ΣΚΑΣΣΗΣ

Ἀλβῖνος. Ἐκλεκτικὸς πλατωνικὸς φιλόσοφος, ὑπομνηματιστὴς τῶν συγγραμμάτων τοῦ Πλάτωνος, ἀκμάσας κατὰ τὸν Β' αἰῶνα μ. Χ. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Γαΐου καὶ διδάσκαλος τοῦ Γαληνοῦ, ὅστις χάριν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀλβίνου, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, μετέβη περὶ τὸ 152 ἐκ Περγάμου εἰς Σμύρνην. Τοῦ Ἀλβίνου διεσώθη ἐν ἐπιτομῇ ἡ «Εἰσαγωγὴ εἰς τοὺς Πλάτωνος διαλόγους». Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ταύτῃ ὁ Ἀλβῖνος δύο ζητήματα ἐξετάζει: α') τί εἶναι διάλογος, καὶ β') ἀπὸ ποίων διαλόγων πρέπει νὰ ἀρχίζῃ τις τὴν μελέτην τοῦ Πλάτωνος. Καὶ ὁ μὲν διάλογος, κατὰ τὸν Ἀλβῖνον, εἶναι λόγος *προφορικός*, ἴδιον γνώρισμα ἔχων ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις καὶ τὴν οἰκείαν λέξιν καὶ σύνθεσιν, ἔχουσαν τὸ ἀττικόν, τὸ εὔχαρι, τὸ ἀπέριττον, τὸ ἀνενδεές. Ὡς πρὸς δὲ τὸ δεύτερον ζήτημα, τὴν σειρὰν τῆς μελέτης τῶν πλατωνικῶν διαλόγων, ἀποδοκιμάζων ὁ Ἀλβῖνος τὴν γνώμην τοῦ Δερκυλλίδου καὶ τοῦ Θρασύλλου, λέγει ὅτι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ σειρὰ ἐν τῇ μελέτῃ τῶν πλατωνικῶν διαλόγων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς προαιρέσεως ἑνὸς ἑκάστου μελετητοῦ τοῦ Πλάτωνος. Ἐκεῖνος ὅστις καὶ εὐφυὴς εἶναι, καὶ νέος τὴν ἡλικίαν, καὶ πρὸς μάθησιν ὥριμος, καὶ εἰς μελέτας ἀσχολεῖται, καὶ τῆς πολιτικῆς ἀπέχει, πρέπει, κατὰ τὸν Ἀλβῖνον, νὰ διεξέρχεται τοὺς πλατωνικοὺς διαλόγους κατὰ τὴν ἑξῆς σειράν: Πρῶτον νὰ μελετᾷ τὸν *Ἀλκιβιάδην*, ἵνα μάθῃ ἐξ αὐτοῦ εἰς τί πρέπει νὰ ἀσχολῆται καὶ περὶ τίνος νὰ φροντίζῃ ἐν τῷ βίῳ του· ἔπειτα τὸν *Φαίδωνα*, ἵνα μάθῃ ἐξ αὐτοῦ τίς εἶναι ὁ ἀληθὴς φιλόσοφος· μετὰ ταῦτα τὴν *Πολιτείαν*, ἵνα καλῶς γνωρίσῃ τὴν παιδείαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀπὸ τῆς πρώτης του ἡλικίας παιδευόμενός τις δύναται νὰ γίνῃ χρηστὸς πολίτης· ἔπειτα τὸν *Τίμαιον*, ἵνα γνωρίσῃ τὰ θεῖα καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ σύμπαντος καὶ οὕτως, ἐνάρετος γενόμενος, ὁμοιωθῇ πρὸς τὸν θεόν.

Ἕτερον ἔργον τοῦ Ἀλβίνου, σωθὲν καὶ τοῦτο ἐν ἐπιτομῇ, εἶναι ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ *Ἀλκινόου* παραδιδόμενος «*Λόγος διδασκαλικὸς τῶν Πλάτωνος δογμάτων*». Ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι πράγματι τοῦ Ἀλβίνου, ἀπέδειξεν ὁ Freudenthal (Hellenisticche Studien). Ὁ *λόγος* εἶναι συστηματικὴ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πλάτωνος, περιέχουσα πλεῖστα στοιχεῖα πυθαγορικά, περιπατητικὰ καὶ στωϊκά. Εἰς τὴν ἐκλεκτικότητα ταύτην, ὁ Ἀλβῖνος ἠκολούθησε, φαίνεται, τῷ διδασκάλῳ αὐτοῦ Γαΐῳ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἀμφότερα τὰ ἔργα τοῦ Ἀλβίνου ὑπάρχουσιν ἐκδεδομένα ἐν τῷ 6ῳ τόμῳ τῆς ὑπὸ τοῦ Hermann ἐκδόσεως τοῦ Πλάτωνος. - *A. Sponier* der λόγος διδασκαλικὸς des Platonikers Albinus, Freiburg 1921.
— Ε.

— **Ἀλβῖνος** ***ὁ νεώτερος***. Νεοπλατωνικὸς φιλόσοφος ἀκμάσας ἐν τῇ Δύσει τὸν Δ' ἢ Ε' μ. Χ. αἰῶνα.

— **Ἀλβῖνος**. Ἀγγλοσάξων φιλόσοφος τοῦ Ζ' μ. Χ. αἰῶνος· βλ. **Ἀλκουίνος**.

Ἀλβίντσι (Alvinczy ἢ Alvinzi) ***Ἰωσήφ, βαρῶνος φὸν***—. Αὐστριακὸς στρατιωτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1735. Μετέσχε τὸ πρῶτον εἰς τὸν *Ἑπταετῆ πόλεμον*. Ἀπὸ τὸ 1790—3 ὑπηρέτησεν εἰς τὰς Κάτω Χώρας καὶ τοῦ 1796 ὡδήγησε τὸν αὐστριακὸν στρατὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ὁ Ναπολέων τὸν

Digitized by Google

ἐνίκησε εἰς τὴν Ἀρκόλαν τῷ 1796 καὶ εἰς τὸ Ρίβολι τῷ 1797. Ἀπέθανε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1810.

Ἀλβίοικοι *[Ἀρχ.]*. Ἔθνος ἐπὶ τῶν Ἄλπεων (Στραβ.).

Ἄλβιον ἢ **Ἄλβια** *[Ἀρχ.]*. Ἡ συνέχεια τῶν Ἄλπεων ἐν Δαλματίᾳ, κατὰ Στράβωνα.

Ἄλβιον Ἰντεμέλιον *[Ἀρχ.]*. Ἐξελληνισμένη ὀνομασία τοῦ Albium Intelmelium, πόλεως εὐμεγέθους κειμένης μεταξὺ πολίσματος *Ἀλβιγγαύνου* (Albingaunum, σημερ. Albenga τῆς «Κυανῆς ἀκτῆς» καὶ *Μονοίκου* λιμένος (σήμερον Monaco).

Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ὠνομάζοντο *Ἰντεμέλιοι*, ὄντες Λίγυες καὶ τρεφόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ εἶδος τραχανᾶ «ἀπὸ γάλακτος καὶ κριθίνου πόματος» (Στράβ. Didot Δ, στ, 2) καὶ ἐμπορευόμενοι τὴν ναυπηγήσιμον ξυλείαν «οὖσαν παμπόλλην καὶ μεγαλόδενδρον, ὥστ' ἐνίων τοῦ πάχους τὴν διάμετρον, ὀκτὼ ποδῶν εὑρίσκεσθαι» πρὸς τὴν Γένουαν, ὁπόθεν «ἀντιφορτίζονται ἔλαιον καὶ οἶνον τὸν ἐκ τῆς Ἰταλίας· ὁ δὲ παρ' αὐτοῖς ὀλίγος ἐστὶ πιττίτης καὶ αὐστηρός». Προσθέτει δὲ ὁ Στράβων ὅτι τὸ προτασσόμενον «*Ἄλβιον*» εἴτε κεχωρισμένως εἴτε συγχωνευμένως πρὸς τὸ ἐπακολουθοῦν ὄνομα (π.χ. *Ἀλβίγγαυνον*) χαρακτηρίζει τὸ ἐγγὺς τῶν πόλεων πρὸς τὰς ὑπωρείας τῶν Ἄλπεων: «τὰ γὰρ Ἄλπια καλεῖσθαι πρότερον *Ἄλβια* καθάπερ καὶ *Ἀλπιόνια*». Τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου Ἀλβίου Ἰντεμελίου ἐπέχει ἡ σύγχρονος πολίχνη *Ventimiglia* (Πλάτος=43°47'.—Μῆκος=7°36',5''— Χάρτης Ἀγγλικὸς=2609: Rade d' Agay to San Remo).

ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀλβιονίδαι (αἱ) (Albionidae) *[Ζῳολ.]* Σκώληκες τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ζωνοσκωλήκων* τοῦ γένους τῶν *βδελλῶν* καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυγχοβδελλῶν*. Τὸ σῶμά των εἶναι πλατὺ καὶ πεπιεσμένον, βραχύτατον, ἄνευ διακεκριμένων κρίκων (ὅπως ἔχουσι συνήθως αἱ βδέλλαι) καὶ φέρει δύο σικύας (βεντούζας), ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν. Τὸ ρύγχος των εἶναι προβοσκιδοειδὲς καὶ λίαν ἐκτατόν. Συνήθως ἔχουσι δύο ζεύγη ὀφθαλμῶν. Εἶναι ἑρμαφρόδιτοι. Οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι οἱ:

1) ***Ἀλβιόνη ἡ γεωμετρική*** (Albiona geometra). Ἔχει κυλινδρικὸν σῶμα, λίαν λεπτὸν πρὸς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος, ὅπερ καταλήγει εἰς σικύαν, ἥτις χωρίζεται εὐκρινῶς τοῦ σώματος δι' εὐδιακρίτου συμπιέσεως. Ἡ πυλωρικὴ σικύα εἶναι κοίλη. Ζῇ ἐπὶ τῶν βραγχίων τῶν ἰχθύων καὶ ἰδίως τῶν κυπρίνων καὶ τῶν σιλούρων.

2) ***Ἀλβιόνη ἡ ἀναπνέουσα*** (Albiona respirata). Διακρίνεται ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν ἀεροφόρων κύστεών της, αἵτινες εὑρίσκονται πλαγίως τοῦ σώματος καὶ πληροῦνται αἵματος.

3) ***Ἀλβιόνη ἡ γραμμώδης*** (Albiona fasciata). Ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ δέρματος τῶν σιλούρων.

4) ***Ἀλβιόνη ἡ θαλασσία*** (Albiona marina). Ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ ἀναρίχα.

5) ***Ἀλβιόνη ἡ ἀστάκειος*** (Albiona astaca). Εἶναι ζῷον παράσιτον τῶν ἀστακῶν, τῶν καρκίνων καὶ τινων ἄλλων μαλακοστράκων. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔχουσι μῆκος 8—10 χιλ. τοῦ μέτρου, τὸ σῶμά των ἀποτελεῖται ἀπὸ 20 κρίκους καὶ φέρουσι διακεκριμένας σιαγόνας. Τὰ παράσιτα ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, ἰδίως παρὰ τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Γαλλίας.

Δ. Ν. Π.

ἄλβιος βαθμὶς (Albien) *[Γεωλογ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ νεωτέρα ἐκ τῶν πέντε γεωλογικῶν βαθμίδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ παλαιοκρητιδικὴ (ἢ κατωτέρα κρητιδικὴ) ὑποδιάπλασις τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων.

Ἡ ἄλβιος βαθμὶς στρωμάτων ἐσχηματίσθη κατὰ τὴν ἄλβιον ἐποχὴν τῆς παλαιοκρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Μόλις ἤρχισεν ἡ ἐποχὴ αὐτή, ἤρχισε ταυτοχρόνως εἰς τὴν μέσην Εὐρώπην καὶ μία προέλασις τῆς θαλάσσης σχεδὸν πανταχοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καθαρώτατα ἐκπεφρασμένη. Οὕτω π. χ. πρὸς νότον καὶ δυσμὰς τῶν Ἀρδεννῶν παρατηροῦνται στρώματα θαλάσσια τῆς ἀλβίου ἐποχῆς ἀμέσως ἀποτεθειμένα ἐπὶ ἰουρασίων στρωμάτων. Ἐπίσης εἰς τὰ ἑλβετικὰ ὄρη τοῦ Ἰούρα παρατηρεῖται ὅτι στρώματα θαλάσσια τῆς ἀλβίου ἐποχῆς πληροῦν κοιλώματα θυλακοειδῆ τῶν ἰουρασίων ἀσβεστολίθων.

Ἐν τῇ μέσῃ Εὐρώπῃ τὰ στρώματα τῆς ἀλβίου βαθμῖδος εἶναι κυρίως ἐν μέρει ἄμμοι καὶ ἐν μέρει ἄργιλοι καὶ περικλείουν πλῆθος ἀπολιθωμένων ἀμμωνιτοειδῶν, ἐνῷ ἐκ τῶν ἄλλων θαλασσίων ζῴων ἀφθονώτερον παρουσιάζονται ἀπολιθωμένα μόνον τὰ δίθυρα καὶ τὰ γαστερόποδα. Ἡ πανίσκη τῆς βαθμῖδος ταύτης παρουσιάζει ἐξαιρετικὴν ἐξάπλωσιν καὶ ὁμοιομορφίαν εἰδῶν, καὶ ἀναλογίαν μὲ τὴν πανίσκην τῆς ἀπτίου βαθμῖδος, ἥτις προηγεῖται αὐτῆς, καὶ τῆς ἑπομένης της κενομανίου. Ἰδιαιτέρως ἡ πανίσκη τῆς ἀλβίου βαθμῖδος χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς ἐμφανίσεως πολυαρίθμων εἰδῶν τοῦ ἀπολιθωμένου γένους ἀμμωνιτῶν *ὁπλίτου* (hoplites), τῆς ἐμφανίσεως διὰ πρώτην φορὰν τοῦ ἀπολιθωμένου γένους ἀμμωνιτῶν *Σλεμπάχια* (Schloenbachia) καὶ ἄλλων.

Ὁ Kilian ὑποδιαιρεῖ τὴν ἄλβιον βαθμῖδα εἰς τρεῖς ζώνας.

Στρώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης ἀπαντῶσιν ἐν τῇ βορείῳ καὶ βορειοδυτικῇ Γερμανίᾳ, Ρωσίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Γαλλίᾳ, Βελγίῳ. Εἰς τὴν νότιον Εὐρώπην παρουσιάζουν μεγάλην ἐξάπλωσιν. Ἀπὸ τῆς νοτίου Γαλλίας, ἀφ' ἑνὸς ὑπὲρ τὴν Ἱσπανίαν καὶ Πορτογαλίαν μέχρις Ἀλγερίας καὶ Τύνιδος καὶ ἀφ' ἑτέρου κατὰ μῆκος τοῦ βορείου κρασπέδου τῶν Ἄλπεων μέχρις Οὑγγαρίας καὶ Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων καὶ εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον καὶ τὴν Κριμαίαν, εἶναι πετρώματα εν μέρει ἀργιλώδη, ἐν μέρει πρασινοψαμμιτικὰ μὲ ἀπολιθωμένα χαρακτηριστικὰ εἴδη ἀμμωνιτῶν. Ἐπίσης στρώματα ἄλβια παρουσιάνονται εἰς τὴν νότιον Ἀφρικήν, Μικρὰν Ἀσίαν, Καυκασίαν, Παλαιστίνην, Συρίαν, βόρειον καὶ νότιον Ἀμερικήν, Αὐστραλίαν.

Ἐν Ἑλλάδι στρώματα τῆς ἀλβίου βαθμῖδος θὰ ὑπάρχουν ἀσφαλῶς εἴς τινας σειρὰς στρωμάτων τῆς παλαιοκρητιδικῆς διαπλάσεως. Δὲν ἔχουν ὅμως ταῦτα πανταχοῦ διακριθῆ ἀπὸ τῶν ἄλλων παλαιοκρητιδικῶν στρωμάτων. Μέχρι τοῦδε ἔχομεν τοὺς ἀκολούθους μόνον δύο καθορισμούς:

α') Ὁ Bittner εἰς ἕνα ἀπολελυμένον ὄγκον ἀσβεστολίθου παρὰ τὴν Ἄνω Ἀγόριανην ἀναφέρει ὅτι εὗρεν ἀπολιθώματα καὶ δὴ ἀμμωνίτας τῆς ἀλβίου ἡλικίας. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἀσβεστολιθικὸς αὐτὸς ὄγκος ἦτο ἀπολελυμένος καὶ οὐδαμοῦ εὑρέθη εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἀσβεστόλιθος παρόμοιος εἰς τὴν θέσιν του, ὁ Rena λέγει, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἀσφαλῶς ἂν ὄντως παρουσιάζεται εἰς τὸν Παρνασσὸν ἡ ἄλβιος βαθμὶς μὲ αὐτὴν τὴν ἀσβεστολιθικὴν ὄψιν ἢ ἂν δὲν πρόκειται περὶ τεμαχίου ἀσβεστολίθου, τὸ ὁποῖον ἐκύλισεν ἀπὸ τὸν τόπον τῆς γενέσεώς του, εὑρισκόμενον μακρὰν τῆς περιοχῆς τῆς Ἄνω Ἀγόριανης.

β') Ὁ Deprat εἰς τὴν ἄλβιον βαθμῖδα κατατάσσει τὰ ἑξῆς στρώματα τῆς Εὐβοίας:

Ἀσβεστολιθικὸν τεμάχιον εἰς τὴν Μισσόπετραν παρὰ τὴν Λίμνην μὲ τὰ ἀπολιθώματα Horiopleura καὶ ραδιορίτας. Τοὺς μέλανας ἀσβεστολίθους τοῦ ὄρους Κανδῆλι τοὺς φέροντας τὰ ἀπολιθώματα Polyconites (ἐλασματοβράγχιον), σπόγγους καὶ πολυποδώδη.

Τοὺς μέλανας ὄζοντας ἀσβεστολίθους τοῦ Λιμνιόνα, Καρακινίκου, Μαυροβουνίου καὶ Πυξαριᾶς φέροντας τὰ ἀπολιθώματα Requienia, ραδιολίτας, καὶ τὴν Terebratula agorianitica (βραγχιόποδον).

Γ.Κ.Γ.

— **ἄλβιος** ***ἐποχὴ*** (Alb.) *[Γεωλογ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ νεωτέρα τῶν ἐποχῶν τῆς παλαιοκρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος (βλ. **ἄλβιος βαθμίς**).

Γ. Κ. Γ.

ἀλβίτης (Albit) ἢ ***λευκήρης*** *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀνῆκον εἰς τὴν κλάσιν τῶν πλαγιοκλάστων *ἀστρίων*. Παρουσιάζεται συνήθως εἰς ἐπιπεφυκότας κρυστάλλους τοῦ τρικλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Συχνότατα ἐπίσης ἀπαντᾷ καὶ εἰς διδύμους καὶ πολυδύμους κρυστάλλους κατὰ τὸν νόμον τοῦ ἀλβίτου. Ἔχει σκληρότητα 6-7 βαθμοῦ, μέσον εἰδικὸν βάρος 2,62 καὶ λάμψιν ὑελώδη. Εἶναι ἄχρους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διαφανής. Ὁ χημικός του τύπος εἶναι $Na\,Al\,Si_3\,O_8$, εἶναι δηλ. *νατριοῦχος ἄστριος*. Παρουσιάζεται ἐπιπεφυκὼς: ὡς ἐπιφλοίωσις κρυστάλλων ὀρθοσχίστου καὶ μικροκλινοῦς, εἰς ρωγμὰς κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων, εἰς κοιλότητας πετρωμάτων ἐπαφῆς καὶ ἡφαιστείων ἀναβλημάτων. Ἐπίσης παρουσιάζεται ὡς συστατικὸν τῶν γρανιτῶν καὶ συηνιτῶν τῆς ἀλκαλικῆς σειρᾶς, ὡς καὶ τῶν ἀντιστοίχων των ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων, συχνότερον ἐντὸς γνευσίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐν μέρει μὲν ἐσχηματίσθη συνεπείᾳ μεταμορφώσεως, ἐν μέρει δὲ παρελήφθη ἀπὸ τὰ ἀρχικὰ ἐκρηξιγενῆ πετρώματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσχηματίσθη ὁ γνεύσιος. Ὡραῖοι κρύσταλλοι αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς τὸ Schmirn (Τυρόλον), Zöptau (Μοραυΐα) κλπ., ἐκ δολομιτῶν (Ἄλπεις). Ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾷ ὡς σύνηθες συστατικὸν πολλῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων (μοσχοβιτικοῦ σχιστολίθου, φυλλιτικοῦ γνευσίου). Εἰς φλέβας (Σῦρος), μὲ χλωρίτην εἰς μεγάλους ἰδιομόρφους κρυστάλλους (Λάκκοι Κρήτης), ἐν Φολεγάνδρῳ. Ὡς κύριον συστατικὸν τοῦ χαλαζιακοῦ κερατοφύρου καὶ τῶν τόφφων του (Πάρνης, Χίος). Ἐπιγενὲς ὀρυκτὸν εἰς τὸν γάββρον καὶ διαβάσην (Ἀττική, Σῦρος, Κρήτη κ. ἄλ.).

Ν. Β. Λ.

ἀλβιτικὸς ***ἀπλίτης*** (Albitaplit) *(Πετρογρ.)* βλ. ἀπλίτης.

— **ἀλβιτικὸς** ***γνεύσιος*** (Albitgneiss)· βλ. γνεύσιος.

— **ἀλβιτικὸς** ***γρανίτης*** (Albitgranit)· βλ. γρανίτης.

— **ἀλβιτικὸς** ***διορίτης*** (Albitdiorit)· βλ. διορίτης.

— **ἀλβιτικὸς** ***νόμος διδυμίας***· βλ. λ. δίδυμοι κρύσταλλοι καὶ ἄστριοι.

— **ἀλβιτικὸς** ***πηγματίτης*** (Albitpegmatit)· βλ. πηγματίτης.

— **ἀλβιτικὸς** ***συηνίτης*** (Albitsyenit)· βλ. συηνίτης.

— **ἀλβιτικὸς** ***φογαΐτης*** (Albitfoyaït)· βλ. φογαΐτης.

— **ἀλβιτικὸς** ***φυλλίτης*** (Albitphyllit)· βλ. φυλλίτης.

ἀλβιτίτης (Albitit) *[Πετρογρ.]*. Ἀλβιτίτας ὠνόμασεν ὁ Turner ἀπλιτικὰ φλεβοπετρώματα, τὰ ὁποῖα συνίστανται κυρίως ἐκ κοκκώδους μίγματος ἀλβίτου μὲ ποικίλα ποσὰ χαλαζίου καὶ μοσχοβίτου ἢ καὶ ἄνευ τῶν ὀρυκτῶν τούτων. Ἐξ αὐτῶν προέχουν ἐνίοτε, ὡς πορφυριτικοὶ κρύσταλλοι, τραπεζοειδεῖς ἀλβῖται. Σιδηρομεταλλεύματα καὶ ἀπατίτης ἀπαντῶσι σποραδικῶς μόνον (ὅπως εἰς ὅλους τοὺς ἀπλίτας)· ἀνθράκιον παρουσιάζεται ὡς τυχαῖον συστατικόν. Οἱ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Β. Ἀμερικῆς χρυσοφόροι ἀλβιτῖται διασχίζουν τὰ διοριτικὰ πετρώματα τῆς Σιέρρας Νεβάδας, εἰς τὴν περιοχὴν Tuolumne καὶ Sonora. Ἐπίσης στιφροὶ τεφροὶ ἀλβιτῖται εὑρέθησαν καὶ εἰς τοὺς ἐκ γάββρου ὄγκους τῶν βορείων Οὐραλίων.

Ὁ Niggli κατατάσσει τοὺς ἀλβιτίτας εἰς τὰ ἀνδεσινικὰ-λαβραδοριοφελσιτικὰ μάγματα τῆς ἀνορθοσιτικῆς διακλαδώσεως τῶν μαγμάτων τῆς καλιο-ἀλκαλικῆς σειρᾶς.

Γ.Κ.Γ.

ἀλβιτίωσις (Albitisierung) *[Πετρογρ.]*. Καλεῖται τὸ φαινόμενον ἐκεῖνο κατὰ τὸ ὁποῖον ἄστριοι πλαγιόκλαστα πλούσια εἰς ἄσβεστον ἀλλοιοῦνται σχηματιζομένων ἄλλων πυριτικῶν ὀρυκτῶν ἀλάτων ἀσβεστοφόρων (π. χ. ζωϊσίτου καὶ ἐπιδότου). Τὸ φαινόμενον ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀπομαγματικῶν μετυμορφώσεων (Rinne).

Γ.Κ.Γ.

—**ἀλβιτίωσις** ***ἀστρίων*** (albitisation des felaspaths) *[Πετρογρ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ φαινόμενον τοῦ μετασχηματισμοῦ ἀστρίων καλιούχων (μικροκλινοῦς, ὀρθοσχίστου) εἰς ἀλβίτην. Παρατηρεῖται ἐντὸς πετρωμάτων τῆς οἰκογενείας τοῦ γρανίτου καὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ νεφελιωτικοῦ συηνίτου.

Γ.Κ.Γ.

ἀλβιτο-κροσσιτικὸν ***πέτρωμα*** (Albit-crossitgestein) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα συνιστάμενον ἐξ ἀλβίτου καὶ κροσσίτου, παρουσιαζόμενον μαζὶ μὲ τὸν γλαυκοφανιτικὸν σχιστόλιθον εἰς τὸ Berkeley μέχρις Ἁγ. Φραγκίσκου (Καλιφορνία). Ἡ ἀνάλυσίς του δεικνύει τελείως τὸν χαρακτῆρα τοῦ πετρώματος ἀδινόλου, δηλ. τοῦ προϊόντος μεταμορφώσεως ἀργιλλικῶν σχιστολίθων πλησίον ἐπαφῆς μὲ διαβάσην.

Γ.Κ.Γ.

ἀλβιτοφύρης (Albitophyr) *[Πετρογρ.]*. Οὕτω ἐκάλεσε γενικῶς ὁ Coquand τῷ 1857 πορφυρικὰ πετρώματα φέροντα ἀλβιτικὸν ἄστριον. Γ.Κ.Γ.

Ἀλβίων ἢ ***Ἀλεβίων*** *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ἀδελφὸς τοῦ Δερκύνου. Ἐφημίζετο διὰ τὴν ἀκατάβλητον δύναμίν του. Τολμήσας νὰ ἐμποδίσῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του τὴν διάβασιν τοῦ Ἡρακλέους, ὅτε οὗτος ἀπαγαγὼν τὰς δαμάλεις τοῦ **Γηριόνου** (βλ. λ.) ἐπέστρεφεν εἰς Ἑλλάδα διὰ τῆς Ἰβηρίας, Νοτίου Γαλατίας καὶ Ἰταλίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λιγύρων (Ἀπολ. II 5.10) ἢ τῇ Ναρβωνίτιδι τῆς Γαλατίας, ἐφονεύθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ὑπ' αὐτοῦ τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ Διός, ὅστις, ἀφοῦ ὁ Ἡρακλῆς ἐξήντλησε τὰ βέλη του, ἔβρεξε βροχὴν λίθων κατὰ τῶν Γιγάντων. Κατὰ τὸν μῦθον ἡ πεδιὰς εἰς τὴν ὁποίαν ἔγινεν ἡ μάχη ἔμεινεν ἐστρωμένη ἔκτοτε ἀπὸ λίθους εἰς μεγάλην ἔκτασιν, ἐκαλεῖτο δὲ ὑπὸ μὲν τῶν Ρωμαίων «lapideus campus», ὑπὸ δὲ τῶν Γαλατῶν «lacran» (βλ. καὶ Διοδ. IV. 17 καὶ ἑξῆς).

Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλβίων (γεν. *Ἀλβίωνος*). Εἶναι τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα τῶν Βρεττανικῶν νήσων, ὅπερ ὅμως ἀργότερον διετηρήθη μόνον διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ Πτολεμαῖος τὸ ἀναφέρει ὡς «*Ἀλουίων*», ὁ δὲ Πλίνιος «*Albion*» ἐξ οὗ καὶ τὸ παρέλαβον οἱ συγγραφεῖς τοῦ μεσαίωνος. Εἰς τὸν «*Περίπλουν*» τοῦ Μαρκιανοῦ (410 π. Χ.) ἀναφέρονται δύο «*Βρεττανικαὶ*» νῆσοι, *Ἀλβίων* καὶ *Ἰουερνία*. «...ἀλλ' ἡ μὲν *Ἀλβίων*, μείζων κατὰ πολὺ τυγχάνει, κεῖται δὲ κατ' ἀντικρὺ τῆς Κελτογαλατίας, παρά τε τὴν Λουγδουνησίαν καὶ τὴν Βελγικήν, μέχρι τῆς μεγάλης Γερμανίας ἐκτεινομένη... ...Ἡ Ἀλβίων νῆσος ἡ Βρεττανικὴ περιορίζεται ἀπὸ μὲν ἄρκτων τῷ ὠκεανῷ τῷ καλουμένῳ Δουκαληδονίῳ, ἀπὸ δὲ ἀνατολῶν τῷ Γερμανικῷ ὠκεανῷ, ἀπὸ δὲ δύσεως τῷ τε Ἰουερνικῷ ὠκεανῷ, μεθ' ὃν ἡ Ἰουερνία νῆσος...» Ὁ δὲ συγγραφεὺς ὁ γράψας τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀβιηνοῦ μεταφρασθέντα περίπλουν ὁμιλεῖ περὶ τῆς *Βρεττανίας* ὡς νήσου «Ἰέρνων καὶ Ἀλβιόνων».

Ὁ Πυθέας ἐκ Μασσαλίας ζήσας ἐπὶ τῆς

Digitized by Google

ἐποχῆς τοῦ Ἀριστοτέλους ἀναφέρει *Ἄλβιον* καὶ *Ἰέρνη*. Ἡ λέξις εἶναι πιθανῶς κελτικῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ οἱ Ρωμαῖοι τὴν ἐθεώρουν παράγωγον τοῦ *albus=λευκός*, ἀποδίδοντες τὴν ὀνομασίαν εἰς τὴν ἕνεκα τῆς κρητιδικῆς των συστάσεως λευκότητα τῶν ἀκτῶν τοῦ Ντόβερ. Τινὲς τοποθετοῦν τὴν Ἀλβίωνα περὶ τὴν Ἱσπανίαν, ὁρμώμενοι ἀπὸ τὴν ὕπαρξιν εἰς τὴν βόρειον ἀκτὴν τῆς Ἱσπανίας φυλῆς Ἀλβιόνων. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐπεκράτησεν ὁ τύπος *Ἀλβιών*. Ε. ΣΙΔ.

ἀλβιωνικός, *ή—, —όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Ἀλβιῶνα, ὁ ἰδιάζων εἰς τὴν Ἀλβιῶνα, ἀγγλικός. —Ἐπιρ. **ἀλβιωνικῶς**.

Ἀλβιωνίς, *—ίδος* (ἡ)· λέγεται που ἀντὶ τοῦ κοινοῦ Ἀγγλίς.

Ἀλβοΐνος. Βασιλεὺς τῶν Λομβαρδῶν καὶ ἱδρυτὴς τοῦ βασιλείου τούτων ἐν Ἰταλίᾳ. Διεδέχθη τὸν πατέρα του Αὐδοΐνον τῷ 561 καὶ ἀπέθανε, δολοφονηθείς, τῷ 573. Ἦτο ἐκ μητρὸς συγγενὴς τῶν Ἀμίλα, βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν Ὀστρογότθων. Οἱ Λομβαρδοὶ εὑρίσκοντο τότε ἐν Νωρικῷ καὶ ἐν Παννονίᾳ (Αὐστρίᾳ καὶ Δυτικῇ Οὐγγαρίᾳ), πρὸς ἀνατολὰς δ' αὐτῶν ἦσαν οἱ Γεπίδαι ἐν Δακίᾳ (Οὐγγαρίᾳ καὶ Τρανσυλβανίᾳ) καὶ οἱ Ἄβαροι μεταξὺ τῶν Βαλκανίων καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ὁ Ἀλβοΐνος ἐνυμφεύθη κατ' ἀρχὰς μίαν τῶν ἀδελφῶν τοῦ Χλοταρίου καὶ ἔστειλεν ἐπικουρίας εἰς τὸν Ναρσῆν κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ὀστρογότθων Τωτίλα. Συνεμάχησε μετὰ τῶν Ἀβάρων κατὰ τῶν Γεπιδῶν, τοὺς ἐνίκησεν, ἐφόνευσε διὰ τῆς χειρός του τὸν βασιλέα των Κουνιμόνδην καὶ ἐξεβίασε τὴν θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τούτου, τὴν ὡραίαν Ροζαμόνδην, νὰ τὸν ὑπανδρευθῇ, μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης του συζύγου. Οὕτως ὁ Ἀλβοΐνος ἥνωσεν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του τοὺς ἡττημένους Γεπίδας. Ὅταν ὁ Ναρσῆς ἔπεσεν ὑπὸ τὴν δυσμένειαν τῆς αὐτοκρατείρας τοῦ Βυζαντίου Σοφίας, ὁ Ἀλβοΐνος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Κατά τινα γνώμην, ἡ ὁποία δὲν θεωρεῖται ἀληθής, ἡ εἰσβολὴ τῶν Λομβαρδῶν εἰς Ἰταλίαν ὀφείλεται εἰς πρόσκλησιν τοῦ Ναρσῆ, ἐπιζητοῦντος νὰ ἐκδικηθῇ τὴν αὐτοκράτειραν. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Λομβαρδῶν, γνωρίζων ὅτι τὸ Βυζάντιον δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀντιστῇ, ὡς ἐξηντλημένον ἐκ τῶν σκληρῶν πρὸς τοὺς Ὀστρογότθους ἀγώνων, ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τούτου. Τῷ 568 ὁ Ἀλβοΐνος, ἑνώσας μετὰ τῶν Λομβαρδῶν καὶ Γεπιδῶν του τυχοδιώκτας ἐξ ὅλων τῶν γερμανικῶν φυλῶν, ἐβάδισε πρὸς τὰς Ἄλπεις, ἐγκαταλείπων εἰς τοὺς Ἀβάρους τὰς χώρας ἃς προηγουμένως κατεῖχεν. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη τῶν Λομβαρδῶν εἶχε χαρακτῆρα ἐθνικῆς μεταναστεύσεως, καθ' ὅσον τὸν στρατὸν ἠκολούθει ὅλος ὁ πληθυσμός, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία. Τῷ 568 οἱ Λομβαρδοὶ κατέλαβον τὴν Βενετίαν, ἥτις ἐγένετο τὸ δουκᾶτον τοῦ Φριούλ, τῷ 569 τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς λεκάνης τοῦ Πῶ, τῷ 570 τὴν Αἰμιλίαν καὶ τὴν Τοσκάνην, καὶ τῷ 571 τὸ δουκᾶτον τοῦ Μπενεβέντου. Μόλις τῷ 572 κατέλαβον τὴν Παβίαν, κατόπιν ἐπιμόνου πολιορκίας, καὶ κατέστησαν αὐτὴν πρωτεύουσάν των. Ἡ καταληφθεῖσα χώρα διῃρέθη εἰς 36 δουκᾶτα. Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἥτις δὲν εἶχε προβάλει σοβαρὰν ἀντίστασιν εἰς τοὺς ἐπερχομένους, διετήρησεν εἰς τὰ βόρεια τὸ ἐξαρχᾶτον τῆς Ραβέννης καὶ ὅλην τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν ἐκτὸς τοῦ δουκάτου τοῦ Μπενεβέντου. Ἡ Ρώμη καὶ ἡ περιφέρειά της ἔμεινεν ἀνεξάρτητος ὑπὸ τοὺς πάπας. Ὁ Ἀλβοΐνος ἀπέθανεν ἐν Βερώνῃ, δολοφονηθεὶς τῇ ὑποδείξει τῆς συζύγου του Ροζαμόνδης διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν. Διαρκοῦντος ἑνὸς συμποσίου ὁ Ἀλβοΐνος, διατελῶν ἐν μέθῃ, προσεκάλεσε τὴν σύζυγόν του νὰ πίῃ οἶνον ἐκ ποτηρίου ὅπερ εἶχε κατασκευασθῇ ἀπὸ τὸ κρανίον τοῦ πατρός της Κουνιμόνδου. Ἡ Ροζαμόνδη διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν προσβολὴν ταύτην, ἐξήτησε κατ' ἀρχὰς νὰ προσεταιρισθῇ ἐναντίον τοῦ Ἀλβοΐνου εὐγενῆ τινα Λομβαρδὸν Ἑλμιχίλδην ὅστις τὴν ἠγάπα. Ὁ Ἑλμιχίλδης, φοβούμενος τὴν δύναμιν τοῦ Ἀλβοΐνου, δὲν ἐδέχθη. Ἡ Ροζαμόνδη κατέπεισε τότε ἕνα φύλακα καλούμενον Περιδαῖον, νὰ σφάξῃ τὸν σύζυγόν της. Ὁ Ἀλβοΐνος ἐφονεύθη ἐν τῷ κοιτῶνι του. Ὁ Ἑλμιχίλδης ἐδηλητηριάσθη ἐν Ραβέννῃ ὑπὸ τῆς Ροζαμόνδης. Τὸ τραγικὸν τοῦτο γεγονὸς διηγήθησαν ὁ Ἀλφιέρης ἐν τῇ «*Rosamunda*» του καὶ ὁ ποιητὴς Fouqué ἐν τῷ «*Alboin*» του. Ε. Σ.

ἀλβόλιθος (Albolith). Τεχνικὸν ὑλικὸν δομῆς, κατασκευαζόμενον διὰ τελείας ἀναμίξεως ὀξειδίου τοῦ μαγνησίου καὶ πυριτικοῦ ὀξέος (ὑπὸ μορφὴν γῆς ἐγχυματογενῶν). Χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν ἀντικειμένων τέχνης. Γ. Κ. Γ.

ἀλβορανίτης (Alboranit) *[Πετρογρ.]*. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐχαρακτήρισεν ὁ πετρογράφος Fr. Becke ἕνα τύπον τῶν ὑπερσθενικῶν ἀνδεσίτων (ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων), ὁ ὁποῖος εἶναι πλούσιος εἰς ἀσβέστιον (νάτριον: ἀσβέστιον Na: Ca $<0{,}5$, πυρίτιον Si <52) καὶ τοῦ ὁποίου οἱ μὲν πορφυριτικοὶ κρύσταλλοι ἀστρίου εἶναι ἀνορθῖται μὲ μικρὸν ζωνοειδῆ ἱστὸν ἢ καὶ ἄνευ τοιούτου, οἱ δ' ἄστριοι τῆς θεμελειώδους μάζης εἶναι λαβραδορῖται. Οἱ ἀλβορανῖται εἶναι πλούσιοι εἰς πορφυριτικοὺς κρυστάλλους πυροξένων. Εἰς τὸν τύπον τῶν ἀλβορανιτῶν κατατάσσει ὁ Fouqué μερικὰς λάβας ἐκ τῆς νήσου Θήρας, ἐγκλείσματά τινα τῶν λαβῶν τῆς ἐκρήξεως τοῦ 1866 τῆς Θήρας, καὶ ἡφαιστειογενεῖς ἀνδεσίτας τινὰς τῶν Μεθάνων. Γ. Κ. Γ.

Ἀλβούκκασις βλ. **Ἀβουλκασῆς**.

Ἀλβουκέρκη (Albuquerque). Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μπανταχός, παρὰ τὰ πορτογαλικὰ σύνορα, κτισθεῖσα τὸν 12ον αἰῶνα ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς προπύργιον εἰς τὴν πόλιν Μπανταχός, ἀπέχουσαν 46 χιλιόμετρα. Ἐξ αὐτῆς κατάγεται ἡ φέρουσα τὸ ὄνομά της οἰκογένεια. Κάτοικοι 11,141.

—**Ἀλβουκέρκη** (Albuqerque). Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ Νέῳ Μεξικῷ, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Μπερναλίντο. Κάτοικοι 10,020. Ἔχει ἐργοστάσια πετρελαίου, ἐλαίου καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων.

Ἀλβουκέρκης ***Ἀλφόνσος***, ἐπονομασθεὶς *Μέγας*. Πορτογάλος θαλασσοπόρος, γεννηθεὶς τῷ 1453 ἐν Λισαβῶνι καὶ ἀποθανὼν ὡς ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν ἐν Γόᾳ κατὰ τὸ 1516. Κατήγετο ἐκ τοῦ πατρός του, Γκοντλάλο ντὲ Ἀλβουκέρκη, ἐκ βασιλικῆς οἰκογενείας. ἐμαθήτευσε δὲ παρὰ τῷ ἐξαδέλφῳ του Φραγκίσκῳ Ἀλβουκέρκη, τῷ Βαρθολομαίῳ Διὰζ καὶ τῷ Βάσκῳ δὲ Γάμα, εἰς τὴν σειρὰν τῶν ὁποίων τίθεται διὰ τὰ μεγάλα καὶ ἀποτελεσματικώτατα ἐν Ἀνατολῇ ἔργα. Κατὰ τοὺς πυρετώδεις ἐκείνους χρόνους, καθ' οὓς ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνεκαλύπτετο ἡ Ἀμερική, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρεκάμπτετο τὸ Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, ἀντικειμενικὸς πάντων τῶν θαλασσοπόρων σκοπὸς ἦτο ἡ ἀνεύρεσις εὐκόλου πρὸς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας ὁδοῦ, ὥστε, χωρὶς τὴν μεσολάβησιν τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἑνετῶν, καὶ τὴν ἐκ τούτου προκαλουμένην ἀκρίβειαν, νὰ προμηθεύωνται εἰς εὐθηνὴν τιμὴν τὰ περιζήτητα καὶ ἀπαραίτητα πλέον καταστάντα «*ἀποικιακά*», ὡς λέγομεν σήμερον. Τῷ 1496 ὁ Ἀλφόνσος Ἀλβουκέρκης ἦτο πλοίαρχος εἰς τὴν μοῖραν τοῦ Βαρθολομαίου Διὰζ κατὰ τὴν θαλασσοπορίαν τὴν χαράξασαν τὴν πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδόν. Ἂν δὲ δὲν ἠκολούθησε τὸν Βάσκο δὲ Γάμα εἰς τὴν δευτέραν θαλασσοπορίαν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπεδίωκε μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Φραγκίσκου τὸν καταρτισμὸν μεγάλου στόλου *καρακῶν*, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιον, ὅπερ ἀπόετῶν ἐμελέτα. Πράγματι τῷ 1503, οἱ δύο Ἀλβουκέρκαι ἐξέπλευσαν μὲ ἐννέα *καράκας*, ἤτοι πλοῖα φορτηγοπολεμικὰ ἰδίας κατασκευῆς, δυνάμεια ν' ἀντεπεξέλθουν ὡς φρούρια μὲν εἰς ἐχθρικὰς ἐπιθέσεις, ὡς κρηπιδώματα δὲ κατὰ τῶν κυμάτων. Μετὰ ἑξάμηνον πλοῦν ἔφθασαν εἰς τὴν Μαλαβάρην (τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἰνδικῆς χερσονήσου). Ἐκεῖ εὗρον δύο γειτονικὰς χώρας διατελούσας εἰς πόλεμον, διαρκοῦντος τοῦ ὁποίου ὁ ζαμορίνος τῆς Χαλικούτης εἶχεν ἐκθρονίσει τὸν σουλτάνον τοῦ Κοχίνου. Ἐπωφεληθέντες τῆς εὐκαιρίας ταύτης οἱ Ἀλβουκέρκαι ἐβοήθησαν τὸν ἔκπτωτον καὶ ἀποκατέστησαν αὐτόν, ἀφοῦ δ' ἐπλήσθησαν λαφύρων ἀπὸ τὴν λείαν, τὴν ὁποίαν ἀπεκόμισαν ἐκ τῆς ἐκστρατείας τῆς Χαλικούτης, ἀπέκτησαν πλὴν τῶν ἄλλων καὶ τὸ δικαίωμα ν' ἀνεγείρουν τὸ φρούριον τοῦ Σαντιάγο καὶ τὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, μὲ τακτὰ προνόμια. Ἐνθρονίσαντες οὕτω τὴν πορτογαλικὴν κατοχὴν καὶ καταλιπόντες φρουρὰν εἰς τὸ Σαντιάγο, ἐπλήρωσαν τὰς καράκας ἐδωδίμων καὶ μετὰ ἑξάμηνον πάλιν πλοῦν ἐπέστρεψαν εἰς Λισαβῶνα. Ὁ θρίαμβος ὑπῆρξε σημαντικός, καθ' ὅσον κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἔφθασαν, ὡς συνήθως, καὶ Ἑνετοὶ ἔμποροι προσφέροντες ἐδώδιμα ἀποικιακά, ἔμειναν δ' ἐμβρόντητοι διὰ τὴν ἀντιπροσφορὰν εἰς πολὺ εὐθηνοτέραν τιμήν.

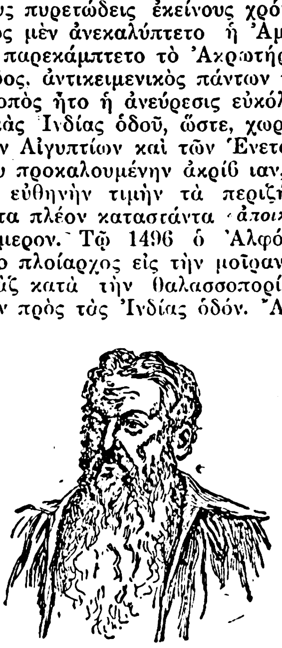

Ἀλβουκέρκης Ἀλφόνσος.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ Ἑνετία διεῖδε τὴν καταστροφὴν τοῦ διαμετακομιστικοῦ της ἐμπορίου καὶ ἀπεφάσισε νὰ καταβάλῃ κάθε προσπάθειαν διὰ νὰ ματαιώσῃ τὰς πορτογαλικὰς ἐπιχειρήσεις. Αὗται ὅμως ἐπολλαπλασιάσθησαν ἀμέσως καὶ κατὰ τρόπον πολυσχιδῆ. Ἔμποροι, ναυτίλοι, πολεμισταί, κληρικοί, ὅλοι ὠργανοῦντο εἰς ἑταιρίας, ὑπὸ τὴν κρατικὴν διεύθυνσιν, καὶ παρεσκευάζοντο εἰς προσοδοφόρους θαλασσοπορίας. Διὰ νὰ προσδώσῃ εἰς ταύτας κῦρος, ὁ βασιλεὺς τῆς Πορτογαλίας, ἀπέστειλε μετὰ πολλῶν τιμῶν ἀντιβασιλέα εἰς τὰς Ἰνδίας τὸν *Φραγκίσκον* Ἀλμέϊδαν.

Τὴν 6ην Ἀπριλίου 1506, ὁ Τριστὰν ντὰ Κοῦνα ἀπεστάλη ἐπὶ κεφαλῆς δυνάμεως ἐκ 16 πλοίων καὶ 1300 ἀνδρῶν πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως στερεώσῃ τὴν πορτογαλικὴν ἰσχὺν ἐν Ἀφρικῇ καὶ Ἀσίᾳ. Τῆς ἀποστολῆς ταύτης μετέσχε καὶ ὁ Ἀλβουκέρκης. Ὁ Τριστὰν ντὰ Κοῦνα, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν νῆσον Σοκοτόρα (ἐγγὺς τῆς Μαδαγασκάρης), ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς προστασίας τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν, ἐτράπη εἰς Ἰνδίας καί, ἐκεῖθεν, ἐπέστρεψεν εἰς Λισαβῶνα, ἀφήσας εἰς τὸν Ἀλβουκέρκην τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου καὶ τὰς ἀποστολάς. Ὁ Ἀλβουκέρκης μετά τινας ἐπιχειρήσεις ἐν τῷ Περσικῷ κόλπῳ ἔφθασεν εἰς τὰς Ἰνδίας τὴν 3 Νοεμβρίου 1508.

Τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀκριβῶς ὁ ἀντιβασιλεὺς τῶν ἰνδιῶν Φραγκίσκος Ἀλμέϊδας εἶχεν ἀνακληθῆ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλίας, ὅστις τὸν διέτασσε νὰ παραδώσῃ τὴν διοίκησιν τῶν Ἰνδιῶν εἰς τὸν Ἀλβουκέρκην. Ὁ Ἀλμέϊδας ὅμως ἠρνήθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τοῦτον ὡς διοικητὴν τῶν Ἰνδιῶν, ἐπὶ πλέον δὲ τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἐνέκλεισεν εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Κανανόρ. Κατόπιν ὅμως, ἐγκαταλείψας τὸν ἀγῶνα, ὁ Ἀλμέϊδα ἀνεχώρησεν ἐξ Ἰνδιῶν ἐπιστρέφων εἰς Λισαβῶνα, τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν ἐπέπρωτο νὰ ἐπανίδῃ, καθ' ὅσον ἐφονεύθη κατὰ τὸν πλοῦν ἔν τινι μάχῃ πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ἐλευθερωθεὶς ἀπὸ τοῦ ἀντιπάλου του ὁ Ἀλβουκέρκης ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῶν Ἰνδιῶν (1509), ἔχων κατὰ νοῦν πλεῖστα μεγαλεπήβολα σχέδια πρὸς ἑδραίωσιν τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ δυνάμεως τῆς Πορτογαλίας Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τέσσαρα κυρίως ἦσαν ἐν τῷ Ἰνδικῷ ὠκεανῷ τὰ μεγάλα κέντρα τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου: τὸ Ἄντεν, ἡ Ὁρμούζ, ἡ Καλικούτη καὶ ἡ Μαλάκκα. Τῷ 1509, πορτογαλλικὸς στόλος ἐκ 17 πλοίων καὶ 3,000 ἀνδρῶν, τελῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Κουτίνχο, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλίας Ἐμμανουήλ, ὅπως τεθῇ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀντιβασιλέως τῶν Ἰνδιῶν. Ὁ στόλος οὗτος, ἑνωθεὶς μεθ' ἑτέρου τοιούτου ἐκ 13 πλοίων καὶ διοικουμένου ὑπὸ τοῦ Ἀγκιάρ, ἔπλευσε κατὰ τῆς Καλικούτης. Παρὰ τὰς προσπαθείας των ὅμως οἱ Πορτογάλοι ὑπέστησαν ἀληθῆ πανωλεθρίαν, φονευθέντος καὶ αὐτοῦ τοῦ Κουτίνχο. Μολονότι σοβαρῶς τραυματισμένος ὁ Ἀλβουκέρκης ἀνέλαβε τότε αὐτοπροσώπως τὴν ἀρχηγίαν τῶν πορτογαλικῶν δυνάμεων καὶ διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὸ γόητρον τῆς χώρας του, ἐστράφη κατὰ τῆς Γόας, τῆς ὁποίας ἡ ἐπίκαιρος θέσις ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Μαλαμπὰρ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ ἐπιτηρῇ τὰς κινήσεις τῶν Ἰνδῶν ἡγεμόνων. Μετὰ πολλὰς περιπετείας ἡ ἅλωσις τῆς Γόας ἐπετεύχθη τὴν 17ην Φεβρουαρίου 1510. Ὀλίγον καιρὸν ὅμως κατόπιν ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων διὰ νὰ καταληφθῇ ἐκ νέου τὴν 22αν Νοεμβρίου, ὁπότε καὶ κατέστη πρωτεύουσα τῆς πορτογαλικῆς Ἀσίας.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Γόας ὁ Ἀλβουκέρκης ἐζήτησε νὰ γίνῃ κύριος καὶ τῶν ἄλλων ἐν τῇ Ἰνδικῇ ἐμπορικῶν κέντρων. Λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῆς σφαγῆς Πορτογάλων τινῶν ἐν Μαλάκκᾳ, κατέλαβε (24 Ἰουλίου 1511) τὸ περίφημον αὐτὸ ἐμπορεῖον τῆς Ἰνδοσινικῆς χερσονήσου καὶ κατέσφαξε τὸν πληθυσμόν της. Μετὰ ταῦτα ἐστράφη πρὸς τὴν νῆσον Ὁρμοὺζ ἥτις, κειμένη εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Περσικοῦ κόλπου, ἀπετέλει τὸ ἐμπορεῖον τῶν μαργαριτῶν. Τὴν ἐκυρίευσε μὲ εἴκοσι ἑπτὰ πλοῖα πολεμήσας χιλιάδας ἐχθρῶν ἐχόντων μέγιστα συμφέροντα. Ὅταν δὲ ὁ ἐπικυρίαρχος τῆς νήσου Σάχης τῆς Περσίας ἔστειλε νὰ τοῦ ζητήσῃ τὸν φόρον τῆς ὑποτελείας, ὁ Ἀλβουκέρκης παρουσίασεν εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους μίαν σπάθην καὶ μίαν σφαῖραν λέγων πρὸς αὐτούς, ὅτι μὲ τοιαῦτα νομίσματα ἡ Πορτογαλία πληρώνει τοὺς φόρους τῆς ὑποτελείας. Ἡ κατάκτησις τῆς νήσου ταύτης καὶ ἡ τρομερὰ ἄμυνα τὴν ὁποίαν ἀντέταξεν εἰς τὰς ἡνωμένας προσπαθείας τῶν Μουσουλμάνων ἡγεμόνων τῆς Ἰνδικῆς, οἵτινες ὑπὸ τὸν Ἰδὰλ χὰν ἐπεζήτησαν νὰ καταλάβουν τὴν Γόαν, (1512), τὸν περιέβαλαν μὲ νέαν αἴγλην. Δι' αὐτό, ἐστάλησαν πρεσβεῖαι ἀπὸ τὰ βασίλεια τοῦ Σιὰμ καὶ τοῦ Πεγκοῦ καὶ ἐζήτησαν τὴν φιλίαν καὶ τὴν συμμαχίαν του. Ἀλλ' ὁ Ἀλβουκέρκης ἀντελαμβάνετο ὅτι ταῦτα πάντα θὰ ἦσαν πρόσκαιρα, ἐὰν δὲν κατώρθωνε νὰ κατανικήσῃ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ νὰ καταλάβῃ τὰς ὁδοὺς τῆς Ἐρυθρᾶς καὶ ἰδίως τὸ Ἄδεν. Διὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ μονοπωλιακῶς ἡ ὁδὸς τὴν ὁποίαν ἤνοιξαν διὰ τῆς Καλῆς Ἐλπίδος οἱ Πορτογάλλοι, ἔπρεπε νὰ φραχθῇ ὁλοτελῶς ἡ παλαιὰ ὁδὸς διὰ τῆς ἐρήμου ἢ τῆς Ἐρυθρᾶς. Οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ μέρους των κατέβαλλον πάντα λίθον διὰ νὰ τὸν πολεμήσουν. Βοηθούμενοι εἰς τοῦτο ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἄμεσον συμφέρον Ἑνετούς, καὶ πλοῖα ἔλαβαν ἀπ' αὐτοὺς καὶ πολεμεφόδια. Διαρκῶς ὅμως ἀπετύγχανον εἰς τὰς συναντήσεις των. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλβουκέρκης, εἰς τὰς κατὰ τῆς Ὑεμένης καὶ μάλιστα τὰς ἐναντίον τοῦ Ἄδεν ἐπιθέσεις του, δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχής, τῷ δὲ 1513 ὀλίγου δεῖν κατεστρέφετο τελείως. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι τὰ σχέδιά του ἦσαν ὑπερμέτρως μεγαλεπήβολα. Ἐν πολλοῖς ἀκατανόητα διὰ τὴν ἐπο-

Digitized by Google

χήν. Μεταξὺ ἄλλων, ἤθελε νὰ μετατρέψῃ τὸ ρεῦμα τοῦ Νείλου, εἰς τὸ Σουδάν, καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ ξηράνῃ τὴν Αἴγυπτον. Τὸ ἐγχείρημα, μόλις τώρα καθιστάμενον ἐν μέρει δυνατόν, χάρις εἰς τὰ τεράστια ἀγγλικὰ ἐν Σουδὰν ὑδραυλικὰ ἔργα, τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἐθεωρεῖτο οὐτοπία. Δι' ὅσους μάλιστα ἤθελαν νὰ τὸν καταστρέψουν, διετυμπανίζετο ὡς παραφροσύνη. Ἦσαν δὲ πολλοὶ οἱ τελευταῖοι, καὶ εἶχον ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυρούς, ὅπως ὁ Λοπὲξ Σοάρετζ δ' Ἀλβαράγχα, ὅστις καὶ τὸν διεδέχθη εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν. Τοῦτον, ὀργιάσαντα καὶ θησαυρίσαντα, σιδηροδέσμιον εἶχε στείλει εἰς Πορτογαλίαν ὁ Ἀλβουκέρκης. Ἡ σουφαντία ὅμως εἰς μικρὸν διάστημα κατώρθωσε νὰ θαυματουργήσῃ. Ὅλοι ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὰς Ἰνδίας πλούσιοι ἀπὸ τὰς λαφυραγωγίας καὶ δυσηρεστημένοι ἀπὸ τὴν αὐστηρότητα τοῦ ἀντιβασιλέως, τάξαντος ὡς πρόγραμμά του τὴν ἀπονομὴν τοῦ δικαίου. Καλούμενος εἰς ἀπολογίας, ἀπεκρίνετο: «Ἐτυράννησα ὅσον ἦτο ἀνάγκη νὰ καταστῶ φοβερὸς διὰ ν' ἀνοίξω τὰς κλειστὰς πύλας. Ἐὰν σφάξω τοὺς ἀροτριῶντας, πῶς θὰ θερίσω; Ἐὰν ἐμπρήσω τὸν ἴδιόν μου οἶκον, ποῦ θὰ καταλύσω; Μὴ πιστεύετε τοὺς κακούς, οὐδὲ τὰ «ἠχηρὰ» τῶν ἐπιχειρήματα (τὴν δωροδοκίαν)». Δὲν εἰσηκούσθη ὅμως καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ 1516 ἔφθασεν ἡ πληροφορία εἰς τὴν Γόαν ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἐμμανουὴλ ἔστελλε τὸν Σοάρετζ νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ.

Τοῦτο ὑπῆρξε θανατηφόρον κτύπημα διὰ τὸν Ἀλβουκέρκην, ὅστις ὀλίγον κατόπιν ἀπέθανε, κατ' ἄλλους μὲν ἐξ ἀποπληξίας ἀπὸ τὴν ὀργήν, κατ' ἄλλους δὲ αὐτοχειριασθεὶς ἀπὸ πεῖσμα. Τελευταίως, εἴς τινα βιβλιοθήκην τῆς Λισαβῶνος, ἀνεκαλύφθη αὐτόγραφος ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Ἐμμανουήλ, χρονολογουμένη ἀπὸ τὸν Μάρτιον 1516, καὶ συνεπῶς μὴ ληφθεῖσα ἐγκαίρως ὑπὸ τοῦ Ἀλβουκέρκη, δι' ἧς μὲ τιμητικωτάτους λόγους τὸν ἀνεκάλει διὰ νὰ παράσχῃ εἰς τὴν μητρόπολιν τὰς ὑπηρεσίας του, μετὰ τόσους ἐν τῇ μακρινῇ ἀποικίᾳ θριάμβους. Ὅλαι αἱ πηγαί, μετὰ τὸν θάνατόν του, συμφωνοῦν διὰ νὰ τὸν παραστήσουν ὡς ἄριστον διοικητὴν καὶ στρατηγόν, δυνηθέντα νὰ διατηρήσῃ τ' ἀχαλίνωτα ἐκεῖνα στρατεύματα τῶν μισθωτῶν τυχοδιωκτῶν εἰς ἀπαραμίλλον πειθαρχίαν, ὡς δραστήριον ἄνδρα, προνοητικόν, φρόνιμον, φιλάνθρωπον, δίκαιον τόσον, ὥστε νὰ τὸν ἀγαποῦν οἱ ὑπήκοοί του καὶ νὰ τὸν ἐκτιμοῦν οἱ γείτονες βασιλεῖς. Αἱ ἀρεταί του ἐπροξένησαν τόσην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Ἰνδούς, ὥστε καὶ πολλὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του μετέβαινον οὗτοι εἰς τὸν τάφον του ὡς εἰς προσκύνημα μουσουλμανικοῦ Τεκκέ, διὰ νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν σκιάν του ἐναντίον τῆς τυραννίας τῶν διαδόχων του. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Πορτογαλίαν ἡ ἀγγελία τοῦ θανάτου του προεκάλεσε μεγάλην λύπην καὶ μεταμέλειαν εἰς τοὺς ἐργασθέντας τὴν ἀπώλειάν του. Γ. Δ. Κ.

—**Ἀλβουκέρκης** *Ἀλφόνσος-Βλάσιος*. Υἱὸς τοῦ μεγάλου θαλασσοπόρου Ἀλβουκέρκη, γεννηθεὶς ἐν Βίλλα ντ' Ἀλάντρα καὶ ἀποθανὼν ἐν Λισαβῶνι τῷ 1580 εἰς ἡλικίαν 80 ἐτῶν. Κατ' ἀρχὰς ἐκαλεῖτο *Βλάσιος Ἀλβουκέρκης* (Blaz d' Albuquerque), ἀλλὰ τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ βασιλέως Μανουὴλ ἔλαβε τὸ ὄνομα *Ἀλφόνσος*. Ἐνυμφεύθη τὴν πολύφερνον Μαρίαν de Noronha, θυγατέρα τοῦ κόμητος Linhares, καὶ ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ναυτικόν, ὕστερον δὲ διωρίσθη ἐπιθεωρητὴς τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Ἰωάννου Γ'. Ἐξέδωκε τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ ἐνδόξου πατρός του ὑπὸ τὸν τίτλον: Commentarios de Alfonso Dalboquerque capitão geral e governador da India, colligidos....das proprias cartas que elle escreuia ao muyto poderoso Rey do Manuel, o primeyro deste nome (1557).

— **Ἀλβουκέρκης** *Ἰωάννης-Ἀλφόνσος*. Παιδαγωγὸς καὶ σύμβουλος τοῦ Πέτρου, υἱοῦ τοῦ Ἀλφόνσου ΙΑ' βασιλέως τῆς Καστίλλης. Ὑπὸ τὴν ἐπιρροήν του ἀνεπτύχθησαν εἰς τὸν πρίγκιπα ὅλα τὰ ἐλαττώματα, οὕτως ὥστε νὰ γίνῃ οὗτος ἄξιος τοῦ ἐπωνύμου «*Σκληρός*» ὅπερ τῷ ἐδόθη. Μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ Πέτρου, τῷ 1350, γενόμενος πρωθυπουργός του τὸν ὑπεστήριξεν εἰς ὅλα τὰ ἐγκλήματά του καὶ εἰς τὸ πάθος του πρὸς τὴν Μαρίαν ντὲ Παντίλλα (de Padilla). Φοβούμενος ὅμως διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ βασιλέως ἐπιρροὴν ταύτης ἐδοκίμασε νὰ τοὺς χωρίσῃ ἀλλὰ ἔπεσεν ὑπὸ δυσμένειαν καὶ ἀπεσύρθη εἰς Πορτογαλίαν, ὅπου ἀπέθανεν αἰφνιδίως τῷ 1354, δηλητηριασθείς, ὡς λέγεται, ἐνῷ διεξῆγε πεισματώδη πόλεμον κατὰ τοῦ βασιλέως του.

—**Ἀλβουκέρκης**. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουν ἐπίσης καὶ πολλοὶ ἄλλοι διάσημοι Πορτογάλοι, ὧν σπουδαιότεροι εἶναι οἱ:

***Γεώργιος** Ἀλβουκέρκης*. Οὗτος διεδέχθη ὡς κυβερνήτης τῆς Μαλάκκας τὸν Roderic Brito κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Διὰ τῶν πολέμων του πρὸς τοὺς ἐγχωρίους βασιλεῖς συνετέλεσεν εἰς τὴν ἑδραίωσιν τῆς πορτογαλικῆς δυνάμεως εἰς τὴν χώραν ἐκείνην.

***Ματθίας** Ἀλβουκέρκης*. Στρατηγὸς ἀπωθήσας τῷ 1628 τὰς ἐναντίον τοῦ ἐν Βραζιλίᾳ Περναμπούκο ἐπιθέσεις τῶν Ὁλλανδῶν. Ἐπιστρέψας εἰς Εὐρώπην τῷ 1635 διεκρίθη εἰς τὸν μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Πορτογαλίας πόλεμον, ὅστις κατέληξεν εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς Πορτογαλίας καὶ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ οἴκου τῆς Βραγαντίας. Ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Δ' τὸν ἀντήμειψε, τιμήσας αὐτὸν διὰ τοῦ τίτλου τοῦ κόμητος τοῦ Ἀλεγκρέτε. Ἀπέθανεν ἐν Λισαβῶνι τῷ 1646.

***Ντουάρτε Κοέλχο Ἀλβουκέρκης**, μαρκήσιος τοῦ Μπάστο καὶ κόμης τοῦ Περναμπούκο* ἐν Βραζιλίᾳ, ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου. Μετὰ τὸν χωρισμὸν Ἱσπανίας καὶ Πορτογαλίας ἀπεχώρησεν εἰς Μαδρίτην, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1558. Ἐξέδωκεν ἐν Μαδρίτῃ τὸ ἡμερολόγιον τοῦ πολέμου τῆς Βραζιλίας (1654).

— **Ἀλβουκέρκης** *(Δοὺξ τῆς —)*. Ἱσπανὸς στρατιωτικὸς καὶ πολιτικός. Ὅτε τῷ 1808 οἱ Γάλλοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἱσπανίαν, οὗτος ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ ἀντέταξε κρατερὰν ἄμυναν. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Μεντελλὶν καὶ τῆς Ocana, ὅπου διεκρίθη καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ Κάντιξ τῷ 1810. Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐξ Ἱσπανίας τῶν Γάλλων ὁ Ἀλβουκέρκης διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Λονδίνῳ, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1811. Ε. Ϛ.

Ἀλβούκιος (καὶ *Ἀλβούτιος*) ***Σίλιος*** (C. Albucius [Albutius] Silus) Ὀνομαστὸς ῥητοροδιδάσκαλος (rhetor) τῶν Αὐγουστείων χρόνων ἐκ Νοβάρεως (Novaria, πλησίον τοῦ Μιλάνου), ὅθεν καὶ Novariensis καλεῖται. Διεξοδικὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ εὑρίσκομεν παρὰ τῷ Σενέκᾳ (contr. 7, praef. 1—9) καὶ πολυάριθμα δείγματα τῶν ῥητορικῶν γυμνασμάτων αὐτοῦ (declamationes) παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφεῖ (contr. 7, 16, 1—3, 9, 25, 6—8). ΕΡΡ. Α. ΣΚΑΣΣΗΣ

—**Ἀλβούκιος** (T. Albucius). Σκώπτεται ἐν ταῖς σατίραις τοῦ Λουκιλίου (στ. 88 ἑξ.) ὡς ἑλληνομανής (Cic. de fin. 1, 8, de orat. 3, 171· πρβλ. *Ribb.—Σακελλ. Ἱστορ. Ρωμ. ποιήσ.* Α' σ. 353 καὶ σ. 405), ἦτο ἔνθερμος ὀπαδὸς τῶν δογμάτων τοῦ Ἐπικούρου (perfectus Epicureus, Cic. Brut. 131). Κατηγορηθεὶς ἐπὶ παρανόμῳ ἀργυρολογίᾳ ὡς ἀντιπραίτωρ (τῷ 133 π. Χ.) ἐν Σαρδηνίᾳ, κατεδικάσθη εἰς ἐξορίαν καὶ διῆγεν ἐν Ἀθήναις σπουδάζων περὶ τὴν φιλοσοφίαν (Cic. Tusc. 5, 108). Περὶ τῆς συγγραφικῆς καὶ ποιητικῆς αὐτοῦ τέχνης ἴδ. Cic Brut. ἔ. ἀν. nat. d. 1, 193 καὶ τοῦ Φρόντωνος τοὺς λόγους (σελ. 111 ἑκδ. Naber 1867), ὅστις ἀποκαλεῖ τοῦτον ξηρὸν (aridum) ποιητήν. ΕΡΡ. Α. ΣΚΑΣΣΗΣ

ἀλβούκολα (Albukola) *[Φαρμ.]*. Θρεπτικὸν σκεύασμα συγκείμενον ἐκ καζεΐνης καὶ ὀλίγου ἀνθρακικοῦ νατρίου, ἀρωματισμένον δὲ διὰ βανιλίνης. Κ. Γ. Μ.

ἀλβοῦλα (Albula Bloch καὶ Schneider) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀλβουλιφῶν*. Φέρει παρασφηνοειδές, ἐνδοπτερυγοειδές, ὀστοῦν καὶ γλῶσσαν μὲ ὀδόντας κυκλικούς, καὶ ἐπὶ τοῦ μεταξὺ σιαγονίου, ὑπερῴου, ὕννέως καὶ ὀδοντοφόρου φέρει ὀδόντας μικροὺς ἀγκιστροειδεῖς. Αἱ σιαγόνες τῶν ζῴων τούτων, ἅτινα ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸ ἠώκαινον τῆς τριτογενοῦς περιόδου καὶ ἐξακολουθοῦσιν ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ζῶσιν, ἦσαν ἀνώπαρκτοι, ὡς εἰς τὴν *Albula Oweni Ag.* Θ. Σ.

ἀλβουλακτίνη (Albulactin) *[Φαρμ.]*. Προϊὸν λαμβανόμενον ἐκ τοῦ λευκώματος τοῦ γάλακτος διὰ διαλύσεως τοῦ ἀπολιπανθέντος καὶ ξηρανθέντος λευκώματος ἐν περισσείᾳ ἀλκάλεως, καθιζήσεως εἶτα δι' ὀξέος τινὸς καὶ ἐπαναδιαλύσεως αὐτοῦ εἰς ὡρισμένον ποσὸν καυστικοῦ νάτρου. Τὸ οὕτω λαμβανόμενον οὐδέτερον διάλυμα ξηραίνεται ἐν ἠπίᾳ θερμότητι. Ἡ ἀλβουλακτίνη χρησιμεύει, ἵνα προστιθεμένη εἰς τὸ γάλα καταστήσῃ τοῦτο ὅμοιον πρὸς τὸ μητρικόν. Κ.Γ.Μ.

ἀλβουλίδαι (Albulidae Zittel) *[Παλαιοζ.]*. Ὁμοιογένεια τῆς ὑποτάξεως τῶν *κλουπεΐδῶν*, ὧν τὰ γένη περιλαμβάνουσιν ἰχθῦς ἐπιμήκεις αἰγιγοειδεῖς μετὰ ἀπεστρογγυλωμένης γαστέρος καὶ ἄνευ τροπιδοφόρων λεπίων. Ἡ ἄνω σιαγὼν αὐτῶν προέχει, στεροῦνται γκουλαρίων πλακῶν, ἔχουσι πλήρεις ἐπίβλημα καὶ ἀσθενῆ ὀδοντοποίησιν ἢ καὶ τελείως ἐλλείπουσαν, καὶ ὀλίγα στεγαστήρια τῶν βραγχίων. Ἐνεφανίσθησαν ἀπὸ τοῦ κάτω κρητιδικοῦ, ἔσχον τὴν μεγίστην ἐξέλιξιν τον κατὰ τὴν τριτογενῆ καὶ τὴν παροῦσαν ἐποχήν, καθ' ἣν ἐξακολουθοῦσι νὰ ζῶσι. Θ. Σ.

ἄλβουμ· βλ. ἄλμπουμ.

ἀλβουμῖναι *[Ὀργαν. Χημ.]* ἢ ***λευκωματῖναι***. Εἶναι αὗται σώματα σπουδαιοτάτης βιολογικῆς σημασίας, ἀνήκοντα εἰς τὴν γενικὴν τάξιν τῶν *πρωτεϊνῶν*. Εἶναι οὐδέτερα ἐπαμφοτεριζούσης ἀντιδράσεως σώματα, διαλυτὰ εἰς τὸ καθαρὸν ὕδωρ καὶ πηγνύμεναι κατὰ τὴν θέρμανσιν. Εἶναι ἐπίσης διαλυτὰ εἰς ἀραιὰ ὀξέα, ἀλκάλια καὶ διαλύματα ἀλάτων. Ἐκ τῶν διαλυμάτων αὐτῶν καθιζάνονται διὰ διαλυμάτων ἀλάτων μόνον μετὰ τὴν ὀξίνισιν. Διηθοῦνται δι' ἀργίλλου καὶ γενικῶς δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι καθιζάνονται δυσκολώτερον τῶν ἄλλων πρωτεϊνῶν. Διὰ θειικοῦ ἀμμωνίου καθιζάνονται μόνον ὅταν τὸ διάλυμα αὐτῶν κορεσθῇ κατὰ τὰ $^2/_3$ διὰ τοῦ ἅλατος τούτου. Αἱ ἀλβουμῖναι περιέχουσι σχετικῶς μεγάλην ποσότητα θείου, μεταξὺ δὲ τῶν συστατικῶν τοῦ μορίου αὐτῶν δὲν ἀνευρέθη ἡ γλυκόκολλα.

Διακρίνονται εἰς *ζωϊκὰς* καὶ *φυτικὰς* ἀλβουμίνας. Ἐκ τῶν ζωϊκῶν σπουδαιότεραι εἶναι ἡ *ὀροαλβουμίνη*, ἡ *ᾠοαλβουμίνη* καὶ ἡ *γαλακτοαλβουμίνη* αἵτινες ἔχουσι ληφθῆ καὶ εἰς καθαρὰν κρυσταλλικὴν μορφήν. Ἡ ὕπαρξις τῶν φυτικῶν ἀλβουμινῶν δὲν εἶναι μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος ἐξηκριβωμένη.

Ἡ *ὀροαλβουμίνη* ἢ *ὀρολεύκωμα* εὑρίσκεται εἰς τὸν ὀρὸν τοῦ αἵματος καὶ εἰς τὴν λέμφον. Ἐρευνηταί τινες θεωροῦσι ταύτην ὡς μὴ ἑνιαῖον σῶμα. Πήγνυνται ἀναλόγως τῆς περιεκτικότητος τοῦ διαλύματος αὐτῆς εἰς ἅλατα μεταξὺ 50° καὶ 85°.

Ἡ *ᾠοαλβουμίνη* ἢ *ᾠολεύκωμα* ἀπαντᾷ εἰς τὸ λευκὸν τῶν ᾠῶν τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἑρπετῶν, συνοδευομένη ὑπὸ μικρῶν ποσοτήτων γλοβουλίνης καὶ μυκοειδοῦς. Τινὲς ἐπίσης θεωροῦσι καὶ ταύτην ὡς μὴ ἑνιαῖον σῶμα. Πήγνυται εἰς 60°—64°.

Ἡ *γαλακτοαλβουμίνη* ἢ *γαλακτολεύκωμα* εὑρίσκεται εἰς μικρὰν ποσότητα εἰς τὸ γάλα ὁμοῦ μετὰ τῆς καζεΐνης καὶ τῆς γαλακτογλοβουλίνης. Πηγνύνται εἰς 72°.

Ὡς φυτικὴ ἀλβουμίνη θεωρεῖται ἡ *ῥηκίνη* λαμβανομένη ἐκ τῶν σπερμάτων τοῦ κίκεως. Κέκτηται δηλητηριώδεις ἰδιότητας. Σ. Γ.

— [ΒΟΤΑΝ.] Θρεπτικαὶ οὐσίαι εὑρισκόμεναι ὑπὸ τὸν ὑμενώδη χιτῶνα τοῦ φυτικοῦ σπέρματος καὶ περιβάλλουσαι τὸ ἔμβρυον, πρὸς θρέψιν τοῦ ὁποίου χρησιμεύουσι κατὰ τὴν πρώτην φάσιν τῆς ἀναπτύξεώς του.

Ἡ ἀλβουμίνη παρατηρεῖται ἐν ἐλαχίστῃ ποσότητι εἰς τοὺς σαρκώδεις καὶ πλήρεις θρεπτικῶν οὐσιῶν κοτυληδόνας, ἐνῷ ἀντιθέτως εὑρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τοὺς λεπτοὺς φυλλώδεις κοτυληδόνας. Τὸ φυσιολογικὸν τοῦτο φαινόμενον ἔχει μεγίστην σημασίαν καὶ παρετηρήθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Mirbel. Τὸ ἔμβρυον δὲν δύναται νὰ ἀναπτυχθῇ εἰμὴ μόνον διὰ τῆς ἀφθόνου παροχῆς θρεπτικῶν οὐσιῶν, αἵτινες ἢ συσσωρεύονται ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ ἐμβρύῳ καὶ εἰδικώτερον εἰς τοὺς κοτυληδόνας του, ὁπότε τὸ σπέρμα στερεῖται ἀλβουμίνης (ἄνευ περισπερμίου) ἢ συσσωρεύονται πέριξ τούτου ὑπὸ μορφὴν ἀλβουμίνης. Κατὰ τὴν ἐκβλάστησιν σπέρματος περιέχοντος ἀλβουμίνην, ἡ τελευταία αὕτη εἶναι ἡ μοναδικὴ τροφὴ τοῦ νεαροῦ φυτοῦ, μέχρις ὅτου τοῦτο ἀφ' ἑνὸς ἐξαπλώσῃ ῥιζίδια ἱκανὰ ὅπως ἀπορροφῶσιν ἀπὸ τῆς γῆς θρεπτικοὺς χυμούς, καὶ ἀφ' ἑτέρου σχηματίσῃ φύλλα, ἅτινα θέλουσι χρησιμεύσει πρὸς ἀποσύνθεσιν τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Αἱ ἀλβουμῖναι τῶν φυτῶν παίζουσιν οἷον ῥόλον καὶ τὸ λεύκωμα τοῦ ᾠοῦ τῆς ὄρνιθος, ὅπερ ἀποτελεῖ θρεπτικὴν παρακαταθήκην, εὑρισκομένην ἐξωτερικῶς τοῦ κυρίως ᾠοῦ (κίτρινον), καὶ ἀπορροφωμένην ὑπὸ τοῦ ἐμβρύου κατὰ τὴν ἀνάπτυξίν του. Ἡ παρομοίωσις αὕτη εἶναι τοσοῦτον ἀκριβής, ἐφ' ὅσον εἰς πλείστας περιπτώσεις ἡ ἀλβουμίνη ἀναπτύσσεται ἐξωτερικῶς τοῦ ἐμβρυακοῦ σάκκου. Ὑπάρχουσι περιστάσεις καθ' ἃς ἡ ἀλβουμίνη σχηματίζεται ἐντὸς αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐμβρυακοῦ σάκκου. Εἰς τὰ περισσότερα τῶν *φανεροφύτων φυτῶν*, ἡ ἀλβουμίνη, ὅσον καὶ ἂν εὑρίσκεται εἰς ἐλαχίστην ποσότητα, σχηματίζεται πάντοτε ἐντὸς τοῦ ἐμβρυακοῦ σάκκου καὶ κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμβρύου.

Ἡ ἀλβουμίνη δύναται νὰ ἀναπτύσσεται ὁλονὲν ἢ νὰ μείνῃ στάσιμος ἢ καὶ ἀκόμη νὰ ἐλαττωθῇ ἐπαισθητῶς. Ἕνεκα τούτου παρατηροῦμεν μέγαν ἀριθμὸν φυτῶν, τῶν ὁποίων τὸ σπέρμα ὡριμάζει χωρὶς νὰ παρατηρηθῇ ἴχνος ἀλβουμίνης.

Ἡ ἀλβουμίνη ἀναπτύσσεται κατὰ δύο τρόπους: ἢ εἰς ἐλαχίστας ποσότητας, μετὰ τὴν γονιμοποίησιν, ὁπότε καὶ δὲν ἀργεῖ νὰ ἐξαφανισθῇ, ἤ, ὅπερ καὶ συνηθέστερον, εὑρίσκεται ἀρχικῶς ἐν ἀφθονίᾳ, καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀπορροφᾶται ὑπὸ τοῦ ἀναπτυσσομένου ἐμβρύου.

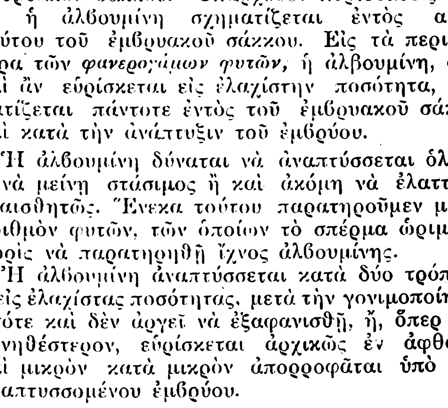

1. 2. 3.

Ἀλβουμῖναι τῶν φυτῶν.

1) Ἀλβουμίνη φοίνικος (Phoenix dactylifera) κερατώδους συστάσεως μετὰ ἐμβρύου (κατὰ τὴν πλαγίαν αὐτοῦ ὄψιν) 2) Διπλῆ ἀλβουμίνη ἀπίου (Pyrus communis). 3) Ἀλβουμίνη ἀνώνιδος (Anona).

Digitized by Google

Ἡ ἀλβουμίνη οὐδόλως παρατηρεῖται εἰς τὰ κατωτέρω εἴδη φυτῶν: *ἀκανθώδη* (Acantaceæ), *ἰουλοφόρα* (Amentaceæ), *σταυρανθῆ* (Crucciferæ), *ροδίδαι* (Rosaceæ), *βοραγινιδαι* (Boraginaceæ), *χειλανθῆ* (Labiatifloræ), *βαλεριανίδαι* (Valerianaceæ), *τερνστρεμιίδαι* (Ternstremiaceæ) κ.τ.λ.

Πολλάκις παρατηρεῖται εἰς εἴδη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας παρουσία ἢ ἀπουσία ἀλβουμίνης. Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκακιῶν* (Acacia) *ἡ ἀκακία ἡ λάθυρος* (Acacia lathyrus) καὶ ἡ *ἀκακία ἡ αἰσχυνομένη* (Acacia æschynomene) εἶναι εἴδη φέροντα ἀλβουμίνην, ἐνῷ τὰ ὑπόλοιπα εἴδη τῶν ἀκακιῶν στεροῦνται παντελῶς τοιαύτης.

Ὁ Baillon κατέδειξεν, ὅτι εἴς τινας *ζυγοφυλλίδας* (Zygophyllaceæ), ἡ ἀλβουμίνη παρουσιάζεται ὑπὸ λίαν χαρακτηριστικὴν μορφήν. Σχηματίζεται ἐκ μακρῶν ἰνῶν, αἵτινες διεισδύουσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοίχωμα τοῦ ὑμενώδους χιτῶνος τοῦ σπέρματος καὶ συγκλίνει πρὸς τὸ ἔμβρυον, μετὰ τοῦ ὁποίου ὅμως οὐδέποτε συγχέεται. Ἡ ἀλβουμίνη εἶναι κροσσωτὴ κατὰ τὰ δύο αὐτῆς ἄκρα καὶ ἐν τῇ κεντρικῇ της ἐξογκώσει περικλείει ἀμυλώδη οὐσίαν.

Ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, ἡ ἀλβουμίνη καὶ τὸ ἔμβρυον παρουσιάζουσι μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν ἀνάπτυξιν· πάντως ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἑνὸς συνεπάγεται τὴν ἀτροφίαν τοῦ ἑτέρου. Οὕτω τὰ σπέρματα τοῦ φοίνικος, τοῦ σίτου, τοῦ κισσοῦ κτλ. ἔχουσιν ἀτροφικὸν ἔμβρυον. ἀπ' ἐναντίας τὰ σπέρματα τοῦ βάμβακος καὶ τῶν μαλαχοειδῶν (κακαόδενδρον) ἔχουσιν ἀτροφικὴν ἀλβουμίνην, ἥτις παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν ἰχνῶν μυκώδους οὐσίας. Εἴς τινα φυτὰ τὰ σπέρματα ἔχουσι διπλῆν ἀλβουμίνην, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὡριμάνσεως, ὅπως εἴς τινα εἴδη *νυμφαιωδῶν, πεπεροειδῶν* καὶ τῶν *ζυγοφυλλιδῶν*. Ἡ μία τῶν δύο τούτων ἀλβουμινῶν *(ἐμβρυακὴ ἀλβουμίνη)* ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἀνωτέρω περιγραφεῖσαν, ἀναπτύσσεται κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ σπέρματος καὶ ἐντὸς τοῦ ἐμβρυακοῦ σάκκου καὶ συνήθως εἶναι μικρῶν διαστάσεων. Ἡ ἑτέρα (*πυρηνώδης ἀλβουμίνη*) γεννᾶται ἐντὸς τοῦ πυρῆνος καὶ κατέχει σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν κοιλότητα τοῦ σπέρματος. Δ. Ν. Π.

— **ἀλβουμίνη *ταννικὴ*** (Albuminum tannicum) *[Φαρμ.]*· βλ. **ταναλβίνη**.

— **ἀλβουμίνη *φῶν ξηρὰ*** *[Φαρμ.]*· βλ. **λεύκωμα φῶν**.

ἀλβουμινοῖδαι (Albuminoide) ἢ ***πρωτεΐδαι*** *[Φαρμ.]*. Διὰ τῆς ὀνομασίας ταύτης ἐννοοῦσιν οἱ Γάλλοι καὶ Ἄγγλοι συγγραφεῖς τὰ *ἀλβουμινοσώματα* (matières albuminoides) (βλ. **λευκώματα**) Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν οἱ Γερμανοὶ συγγραφεῖς ἐννοοῦσι σειρὰν σωμάτων εἰς στενὴν σχέσιν πρὸς τὰ λευκωματοσώματα εὑρισκομένων, κατὰ τοῦτο δὲ μόνον διαφερόντων ἐκείνων, ὅτι δὲν εὑρίσκονται διαλελυμένα, ἀλλὰ ὠργανωμένα, ἀποτελοῦντα τὰ συστατικὰ πολλῶν ἱστῶν, ὡς τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ, τῶν χονδροκυττάρων, τοῦ κερατοειδοῦς ἱστοῦ, τῶν τενόντων κ. ο. κ. Τὰ σώματα ταῦτα εἶναι ἡ γλουτίνη, ἐκ τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ καὶ τῶν ὀστῶν, ἡ χονδρίνη, ἡ κερατίνη, ἡ μουκίνη καὶ ἡ ἐλαστίνη. Ὅλα τὰ σώματα ταῦτα δεικνύουν τὴν γενικὴν ἀντίδρασιν τῶν πρωτεϊνοσωμάτων, μετὰ νιτρικοῦ ὀξέος δίδουσι κιτρίνην χροιάν, μετὰ τοῦ ἀντιδραστηρίου τοῦ Millon ἐρυθρὰν χροιάν. Τινὲς τῶν ἰξωδῶν τούτων οὐσιῶν καταλέγονται μεταξὺ τῶν γλυκοζινῶν, λόγῳ τοῦ ὅτι τῇ ἐπιδράσει ὀξέων σχάζονται εἰς ὑδατάνθρακα καὶ λευκωματοσώματα. Ἄλλαι ἀλβουμινοῖδαι, ὡς ἡ κόλλα, ἡ κερατίνη, διακρίνονται τῶν λευκωματοσωμάτων ἐκ τῆς μεγάλης αὐτῶν περιεκτικότητος εἰς θεῖον.

Ἀλβουμινοΐδαι τινές, ὡς κερατίνη κλπ., ἔχουσι φαρμακευτικὴν σημασίαν. Κ. Γ. Μ.

ἀλβουμινοῦχος *χάρτης* *[Φωτογ.]*. Εἶδος *ἐμφανοτυπικοῦ* χάρτου. Πρὸς παρασκευὴν τούτου ἐπικαλύπτεται ἡ ἐπιφάνεια εἰδικοῦ φωτογραφικοῦ χάρτου διὰ μίγματος λευκώματος φῶν μετὰ χλωριούχου ἑνώσεως. Οὕτως ὁ Liesegang χρησιμοποιεῖ 800 μ. λευκώματος, 200 μ. ὕδατος καὶ 15—20 μ. χλωριούχου ἀμμωνίου. Μετὰ τὴν ξήρανσιν φέρεται εἰς λουτρὸν 10 % νιτρικοῦ ἀργύρου, εἰς ὃ ἀφίεται νὰ ἐπιπλεύσῃ, εἰς τρόπον ὥστε ἡ διὰ τοῦ λευκωματούχου μίγματος καλυφθεῖσα ἐπιφάνεια τοῦ χάρτου νὰ ἐφάπτεται τοῦ ἀργυρούχου διαλύματος, καὶ εἶτα ξηραίνεται.

Διὰ τῆς ἐν τῷ λουτρῷ τοῦ νιτρικοῦ ἀργύρου ἐμβαπτίσεως σχηματίζεται ἐπὶ τῆς διὰ τοῦ ἀνωτέρω μίγματος καλυφθείσης ἐπιφανείας τοῦ χάρτου χλωριοῦχος ἄργυρος καὶ ἀλβουμινικὸς ἄργυρος, καθισταμένης οὕτω τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ φωτοπαθοῦς. Ὁ οὕτω παρασκευαζόμενος χάρτης δὲν εἶναι διατηρήσιμος.

Πρὸς παρασκευὴν διατηρησίμου ἀλβουμινούχου χάρτου κατὰ τὸν Abney δέον οὗτος μετὰ τὴν εὐαισθητοποίησιν νὰ πλυθῇ διὰ καθαροῦ ὕδατος πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῆς περισσείας τοῦ νιτρικοῦ ἀργύρου, εἶτα δὲ νὰ ἀφεθῇ νὰ ἐπιπλεύσῃ διὰ τῆς ὀπισθίας αὐτοῦ πλευρᾶς εἰς διάλυμα νιτρικοῦ καλίου 5 % καὶ τέλος νὰ ξηρανθῇ. Διατηρήσιμος ἀλβουμινοῦχος χάρτης λαμβάνεται διὰ χρησιμοποιήσεως ἀργυρούχων λουτρῶν ὀξινισθέντων διὰ κιτρικοῦ ὀξέος. Ἡ εὐπάθεια τοῦ ἀλβουμινούχου χάρτου αὐξάνεται, ὅταν ἐκτεθῇ οὗτος ἐπὶ 10′ εἰς ἀμμωνιακοὺς ἀτμούς. Εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἀλβουμινούχου χάρτου ἀνήκει καὶ ὁ χάρτης ἀλβοϊδίνης. Κ. Γ. Μ

ἀλβουμοζοσάπων *[Φαρμ.]* Εἶδος ὑπερλιπανθέντος δι' ἐλαίου ἐλαιῶν σάπωνος, εἰς ὃν προστίθεται οὐδέτερόν τι σκεύασμα ἐκ καζεϊνο-ἀλβουμόζης, ἔχον τὴν ἱκανότητα νὰ δεσμεύῃ τὸ ἄλκαλι.

Ὁ σάπων οὗτος, προϊὸν τῆς γερμανικῆς βιομηχανίας, ἀνεγράφη πρὸς πλύσεις ἐπὶ εὐαισθήτου δέρματος, ὡς μὴ ἐρεθίζων, φέρεται δ' ἐν τῷ ἐμπορίῳ μεμιγμένος καὶ μετὰ διαφόρων φαρμακευτικῶν οὐσιῶν. Κ. Γ. Μ.

ἀλβουμόσαι· βλ. **πρωτεόσαι**.

Ἀλβουναία (Albunaea) *[Μυθολ.]*. Νύμφη μάντις παρὰ Ρωμαίοις, θεωρουμένη ὡς ἡ *Σίβυλλα* παρὰ τοῖς Ἕλλησι, πρὶν ἡ *Κυμαία Σίβυλλα* γίνῃ δημοτικὴ ἐν Ἰταλίᾳ. Ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Φαύνου, εἶχε δὲ τὸ μαντεῖόν της ἐντὸς ἄλσους παρὰ τὰ Τίβουρα, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀνίητος, ὅπου κατὰ τὴν παράδοσιν εὑρέθη ὁμοίωμά της φέρον εἰς χεῖρας συλλογὴν χρησμῶν. Οἱ χρησμοὶ οὗτοι ἀφοῦ διεφυλάχθησαν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἡρακλέους, ἐν Τιβούροις, μετεφέρθησαν ἀργότερον διὰ διαταγῆς τῆς Συγκλήτου εἰς τὸ Καπιτώλιον καὶ ἐτέθησαν μεταξὺ τῶν σιβυλλικῶν βιβλίων. Μὲ τὴν Ἀλβουναίαν ἐσχέτιζον τὸν θεὸν Μέφιτιν. Καὶ οἱ δύο ἀντεπροσώπευον τὰς θειούχους πηγάς, λευκαζούσης χροιᾶς καὶ ἀποπνικτικῆς ὀσμῆς, αἵτινες ἀνέβλυζον εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Τιβούρων. Ε. Σ.

ἀλβοφερρίνη (Alboferrinum) *[Φαρμ.]*. Σκεύασμα τῶν Dr Fritz καὶ Dr Sachsse ἐν Βιέννῃ, συγκείμενον ἐκ 0,68 % σιδήρου, 0,32 φωσφόρου καὶ 90,14 % λευκώματος. Φέρεται ὡς κόνις ἀνοικτῶς φαιοῦ χρώματος, ἄοσμος καὶ ἄγευστος. Εἶναι εὐδιάλυτος καὶ ἐν ὕδατι καὶ εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ὡς διεγερτικὸν τῆς ὀρέξεως καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ὀργανισμοῦ. Χορηγεῖται εἰς δισκία μετὰ ἢ ἄνευ κακάου, εἰς τραγήματα καὶ εἰς κόνιν κατὰ μικρὰ κοχλιάρια δὶς ἢ τρὶς τῆς ἡμέρας. Κ.Γ.Μ.

Ἀλγαζέλης (Al-Gazzâlî). Ἄραψ φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1058 ἐν τῇ ἐμπορικῇ πόλει Τούσῃ τῆς Χορασάνης. Πρωΐμως περὶ τὰς ἐπιστήμας ἀσχοληθεὶς καὶ διὰ τὴν πολυμάθειαν περιώνυμος καταστὰς προσεκλήθη εἰς Βαγδάτην ἵνα διδάξῃ τὴν φιλοσοφίαν. Πρὸς εὕρεσιν τῆς ἀληθείας διηρεύνα τὰ παντοῖα φιλοσοφήματα, τοῦτο δὲ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν σκέψιν καὶ ἀμφιβολίαν. Ἀποβαλὼν δὲ τὴν ἐλπίδα τῆς εὑρέσεως τῆς ἀληθείας διὰ τῆς φιλοσοφίας ἀπέστη αὐτῆς καὶ καταλιπὼν τὸ διδασκαλικὸν ἀξίωμα ἦλθεν εἰς Συρίαν, ἵνα ὡς *σουφὶ* διαγάγῃ βίον μυστικόν. Ἕνδεκα ἔτη ἔζησε τὸν ἀσκητικὸν τῶν σουφὶ βίον καὶ ἔλαβεν, ὡς ἔλεγε, σπουδαιοτάτας ἀποκαλύψεις. Νομίσας δ' ὅτι ὤφειλε τὰς ἐντεῦθεν κτηθείσας γνώσεις καὶ πεποιθήσεις νὰ ἀνακοινώσῃ καὶ εἰς ἄλλους ἀπεφάσισε νὰ καταλίπῃ τὴν μόνωσιν καὶ ἐρημίαν. Παρῆλθε λοιπὸν καὶ πάλιν ὡς διδάσκαλος καὶ ἐδίδαξεν ἐν πολλοῖς τόποις. Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ βίου ἀπεχώρησε καὶ αὖθις εἰς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἐτελεύτησεν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ τῷ 1111. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ πρέπει νὰ μνημονευθῶσι τὰ ἑξῆς: «*Ἀναίρεσις τῶν φιλοσόφων*», «*Ἀνακαίνισις τῶν θρησκευτικῶν ἐπιστημῶν*», ἐν ᾧ ὁ συγγραφεὺς ἐξέθηκε κατὰ τρόπον θετικὸν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διδασκαλίαν. Ὁπόσον ἐτιμᾶτο τὸ ἔργον αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἀράβων, μαρτυρεῖ ἡ τότε κοινὴ ὁμολογία ὅτι, ἂν τὸ Ἰσλὰμ ὅλον ἀπώλλυτο, ἦτο δυνατὸν ἐκ τοῦ εἰρημένου ἔργου νὰ ἀποκατασταθῇ.

Ὁ Ἀλγαζέλης ὁρμᾶται ἀπὸ τῆς ἀμφιβολίας, γνωματεύων ὅτι ὁ μὴ ἀμφιβάλλων δὲν διανοεῖται καὶ ὁ μὴ διανοούμενος δὲν ἔχει γνῶσιν ἀλλὰ μένει ἐν τῇ σκοτίᾳ. Ἡ δ' ἀμφιβολία δικαιολογεῖται ἄλλως τε καὶ διότι αἱ μὲν αἰσθήσεις δὲν εἶναι κατὰ πάντα ἀξιόπιστοι, ὁ δὲ νοῦς δὲν εἶναι ἀσφαλής. Διὸ δὲν πρέπει νὰ προσδοκῶμεν τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας παρὰ τῆς φιλοσοφικῆς ἀποδείξεως ἀλλὰ νὰ προσφεύγωμεν εἰς ἀνωτέραν πηγήν, τὴν ὑψηλοτέραν καὶ ἄμεσον ἐμπειρίαν. Ἡ φιλοσοφία, λέγει, θέλει νὰ ἀποδείξῃ πάντα, ἂν καὶ πολλὰ δὲν δύνανται νὰ ἀποδειχθῶσιν. Ἀνάγκη δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι εἰς τὴν ψυχὴν ὑπάρχει καὶ ἄλλη πηγὴ γνώσεως, ἥτις τὰ ὄντα ἀσφαλῶς ἀποκαλύπτει· τοιαύτη εἶναι ὁ ἄμεσος τοῦ πνεύματος φωτισμός, οὗ ἄνευ πᾶσα ἐπιστήμη θὰ ἦτο ἀδύνατος. Διότι αἱ πρῶται ἀρχαί, ἀφ' ὧν πᾶσα ἐπιστήμη ὁρμᾶται, κατάγονται ἐκ τῆς ἀμέσου ἐμπειρίας, ἐκ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ πνεύματος. Αἱ ἐπιστῆμαι εἶναι μόνον σταγόνες τοῦ ὠκεανοῦ τῆς ἀληθείας, ἣν ἀποκαλύπτει ὁ φωτισμὸς εἰς τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς. Ἐὰν λοιπὸν θέλωμεν νὰ λάβωμεν πλήρη καὶ τελείαν τῆς ἀληθείας γνῶσιν, πρέπει νὰ μὴ ἀρκώμεθα εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἧς αἱ ἀποδείξεις εἶναι περιωρισμέναι καὶ ἀβέβαιαι, ἀλλὰ νὰ τείνωμεν εἰς τὸ θεῖον φῶς, τουτέστι νὰ προτιμῶμεν ἀντὶ τῆς φιλοσοφικῆς τὴν μυστικὴν μέθοδον. Ἀντιμαχόμενος ὁ Ἀλγαζέλης πρὸς τοὺς φιλοσόφους πειρᾶται νὰ ἀποδείξῃ αὐτοὺς ἐν πολλοῖς σφαλλομένους. Μάλιστα δὲ σπουδάζει νὰ ἐλέγξῃ τὴν περὶ ἀϊδιότητος θεωρίαν καὶ τὴν περὶ ἀπορροῆς διδασκαλίαν τῶν ἀριστοτελικῶν Ἀράβων. Ἀπορρίπτει λοιπὸν ὡς αἱρετικὰς πολλὰς φιλοσοφικὰς τάσεις ὑπερασπίζων μὲν ἰδίᾳ τὴν ἐν χρόνῳ δημιουργίαν τοῦ κόσμου ἐκ τοῦ μηδενός, τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος καὶ τὴν θαυματουργὸν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἀποκρούων δὲ τὸν λεγόμενον νόμον τῆς αἰτίας. Ὡς ὕστερον οἱ Καρτεσιανοί, ἐφρόνει καὶ ὁ Ἀλγαζέλης ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἡ μόνη αἰτία καὶ ἠνεῖτο τὴν ἐνέργειαν τῶν σωμάτων. Καὶ πάλιν ὡς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὁ Μαλεβράγχιος καὶ ὁ Χιοῦμε, οὕτω διετείνετο ὁ Ἄραψ οὗτος φιλόσοφος, ὅτι ἡ συνάφεια αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ δὲν εἶναι ἀναγκαία καὶ ὅτι τοιαύτη συνάφεια προέρχεται οὐχὶ ἐξ ἀδηρίτου ἀνάγκης τῆς φύσεως, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Αἰτία φέρ' εἰπεῖν τοῦ ἐμπρησμοῦ δὲν εἶναι τὸ πῦρ ἀλλ' ὁ Θεὸς εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως διὰ τῶν ἀγγέλων. Ὁ Θεὸς ἄρα ὢν πάντων αἴτιος δὲν ὀφείλει νὰ πορεύηται τὴν συνήθη τῶν ὄντων πορείαν ἀλλὰ δύναται νὰ ἀποκλίνῃ αὐτῆς· δύναται, ἂν θέλῃ, νὰ ποιῇ πράγματα μὴ συνᾴδοντα πρὸς τοὺς λεγομένους φυσικοὺς νόμους, τουτέστι νὰ ποιῇ θαύματα.

Ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ τοῦ φιλοσόφου τούτου μυστικὴ θεωρία. Ἡ τοῦ ἀνθρώπου, λέγει, ψυχὴ εἶναι ἁπλῆ καὶ ὡς τοιαύτη ἄφθαρτος καὶ ἀνώλεθρος· εἶναι μία, καίπερ ἔχουσα πολλὰς δυνάμεις καὶ χρησιμοποιεῖ ἁπλῶς τὰ τοῦ σώματος ὄργανα πρὸς ἰδίαν αὐτῆς ἀνάπτυξιν. Τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς εἶναι ἡ ψυχὴ ὡς πινακὶς ἄγραφος ἀλλ' ὕστερον ἀναπτύσσεται κατὰ μικρὸν ἐν αὐτῇ ἡ νόησις. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν δ' ὅμως τοῦ διανοητικοῦ βίου ἀποβαίνουσιν αἱ αἰσθήσεις ἐμπόδιον εἰς τὴν ψυχήν, ἥτις ἐπὶ τέλους κατὰ τὸν θάνατον ἀπολύεται τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος. Ἡ ἀκροτάτη τοῦ διανοητικοῦ βίου βαθμὶς εἶναι ἡ ἄμεσος ἐποπτεία τῆς ἀληθείας, εἰς ἣν ἄγουσιν αἱ τοῦ σουφισμοῦ ἀσκήσεις. Ἡ ἐπιστήμη ἄνευ πράξεως εἶναι μωρὰ καὶ ἡ πρᾶξις ἄνευ ἐπιστήμης δὲν εἶναι πρᾶξις. Παρὰ τοῦ ζητοῦντος τὴν ἀλήθειαν ἀπαιτοῦνται πρῶτον τέσσαρά τινα, βεβαία πίστις, εἰλικρινὴς μετάνοια, εὔνοια καὶ θεραπεία τῶν ἐχθρῶν, γνῶσις τοῦ νόμου πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν θείων ἐντολῶν. Ἔπειτα δ' ἐπιβάλλεται καταστολὴ τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ νέκρωσις τῶν ἡδονῶν, σέβας καὶ ὑπακοὴ καὶ ἀφοσίωσις εἰς τὸν Θεόν. Οὕτω διὰ τῆς γνώσεως καὶ τῆς πράξεως ἀνυψοῦται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν μυστικὸν φωτισμόν, εἰς τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἀϊδίου, ὅπερ γίνεται ἐν ὀνείρῳ καὶ ἐν ἐγρηγόρσει. Ἐν τῷ ὕπνῳ ἡ ψυχὴ ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων μὴ ταραττομένη ἐπικοινωνεῖ πρὸς ὑπερτέραν νοερὰν οὐσίαν καὶ τυγχάνει ἀνωτέρων ὁραμάτων. Καὶ οὗτος μὲν εἶναι ὁ φωτισμός, ἡ δὲ κυρίως ἔκστασις ἐπιτυγχάνεται μόνον ἐν ἐγρηγόρσει καὶ ἔχει διαφόρους βαθμούς. Εἰς τὴν ψυχὴν κατ' ἀρχὰς μὲν σπανίως, ὕστερον δὲ συχνότερον διανοίγεται ὁ ἀληθὴς τῶν ὄντων κόσμος, τοῦ Θεοῦ τὸ ἄδυτον. Ἐν ἀρχῇ ἰνδάλλονται εἰς αὐτὴν αἱ εἰκόνες καὶ λαμπραὶ μορφαὶ προφητῶν καὶ ἁγίων, πνευμάτων καὶ ἀγγέλων, ἔπειτα δὲ ἀντὶ τῶν εἰκόνων παρίσταται ἡ ἀπόλυτος ἀλήθεια, ὥστε ἡ ψυχὴ εἰς τὸν παρόντα κόσμον τῶν σκιῶν ἐπανερχομένη οἰκτίρει καὶ θαυμάζει ὅτι οἱ ἄνθρωποι στέργουσι τὰς σκιὰς καὶ πλανῶνται ὑπὸ τῶν εἰδώλων τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου. Τί ἡ ψυχὴ παρατηρεῖ ἐν τῇ ἐκστάσει, δὲν εἶναι νοητὸν δι' οὐδεμιᾶς ἐννοίας καὶ δι' οὐδενὸς λόγου· θὰ ἦτο βλασφημία τὸ νὰ θέλῃ τις νὰ ἐκφράσῃ τὸ ἀνέκφραστον.

Ἐν τῷ ἀκροτάτῳ βαθμῷ τῆς μυστικῆς τελειώσεως ἡ ψυχὴ ἀπορροφᾶται καὶ ἀφανίζεται ἐν τῷ Θεῷ, εἰ καὶ τὸ ἀνθρώπινον πρόσωπον καὶ τὸ ἀτομικὸν σῶμα διατελεῖ ὑφιστάμενον. Οὐδ' εἶναι τὸ τοιοῦτον ἀντιφατικὸν καὶ παράδοξον, ὁπότε τὴν ἀληθῆ ὕπαρξιν ἀποτελεῖ οὐχὶ τὸ ἀτομικὸν καὶ σωματικὸν ἀλλὰ τὸ πνευματικὸν καὶ ἰδεατόν. Δύναται λοιπὸν ἡ ψυχὴ νὰ ἀφανίζηται ἐν τῷ Θεῷ, ἐνῷ τὸ σῶμα ἐξακολουθεῖ ὑπάρχον. Βεβαίως καὶ ἐνταῦθα λανθάνουσι, λέγει, ἀπόρρητα, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ἀποκαλυφθῶσιν εἰς τοὺς ἀμυήτους.

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται φανερὸν ὅτι ὁ Ἀλγαζέλης ἔθετο τὴν γνῶσιν ὡς σκοπόν, ἀλλ' εὑρίσκων ἀνεπαρκῆ τήν τε ἐπιστήμην καὶ τὴν θρησκείαν κατέφυγεν εἰς τὴν μυστικὴν θεωρίαν, ἥτις ἀνυψοῖ εἰς τὴν καθαρὰν ἀλήθειαν τὴν ὑπὸ τῆς θρησκείας συγκαλυπτομένην δι' εἰκόνων καὶ συμβόλων. Εἰ καὶ εἶναι προσηλωμένος ὁ φιλόσοφος εἰς τὴν μυστικὴν μέθοδον, ὅμως δὲν παρο[illegible] ὅλως τὴν ἐπιστήμην καὶ καταπολεμῶν τοὺς φιλοσόφους ὅμως ἅπτεται τῆς πανθεΐας ἐν πολλοῖς καὶ μάλιστα ἐν τῇ περὶ ἀπορροφήσεως τῆς ψυχῆς ἐν τῷ Θεῷ διδασκαλίᾳ. Τέλος ῥητέον ὅτι ἡ σκεπτικὴ ῥοπὴ τοῦ Ἀλγαζέλου ηὐνόησε πολὺ τὸν ἀφιλόσοφον δογματισμόν· διὸ καὶ μετ' αὐτὸν δὲν ἀνεφάνησαν ἐν Ἀνατολῇ ἀξιόλογοι Ἄραβες φιλόσοφοι. Κ. Ι. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

Digitized by Google

ἀλγακίτης (Algacites Sternb.) *[Παλαιοζ.]*. Εὔρημα ἀπολελιθωμένον τῶν σχηματισμῶν τῶν γλυκέων ὑδάτων τοῦ Walsch τῆς τριτογενοῦς περιόδου. Ἀκριβῶς δὲ λόγῳ τῆς εἰς τοιαῦτα στρώματα ἐμφανίσεως αὐτῶν ἀποκλείεται ἡ κατάταξίς των εἰς τὰ φυτὰ τῆς τάξεως τῶν θαλασσοβίων φυκοχρωμοφυκῶν. Ὁ ἐνταῦθα ὑπαγόμενος *Algacites caulenceus* εἶναι συνών. τοῦ *Sargassites Sternbergii*, συνεπῶς καὶ οὗτος θεωρεῖται ὡς ἀνοργανογενὴς σχηματισμός. Θ. Σ.

ἀλγαόσαυρος (Algaosaurus Broom) *[Παλαιοζ.]*. Σαυροειδὲς ἑρπετὸν τῆς ὁμοιογενείας τῶν *διπλοδοκιδῶν*, ὅπερ ἔζησεν εἰς τὸ κρητιδικὸν τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς νοτίου Ἀφρικῆς μετὰ ὀδόντων μακρῶν καὶ κυλινδρικῶν περιωρισμένων ἐπὶ τῶν ἐμπροσθίων τμημάτων τῆς σιαγόνος καὶ ῥινικῶν ὀπῶν τοποθετημένων πολὺ πρὸς τὰ ὀπίσθεν τοῦ κρανίου. Θ. Σ.

Ἀλγαρότο (Algarotto) ***Βίκτωρ***. Γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα Algaroth. Ἐξήσκησε τὴν ἰατρικὴν ἐν Βερώνᾳ ὅπου τῷ 1593 ἦτο πρόεδρος τοῦ κολλεγίου τῶν ἰατρῶν. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται τὸ γνωστὸν ὡς *κόνις τοῦ Ἀλγαρότου* παρασκεύασμα (βλ. κατωτ.). Κατά τινας βιογράφους ὁ Ἀλγαρότο ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς τῷ 1603 ἢ 1604 θῦμα τοῦ ἕνεκα τῆς ἐπιτυχίας του ἐξεγερθέντος φθόνου. Ἕν ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου του ἐδημοσίευσεν ἐν Ἀμβέρσῃ (1603) πραγματείαν περὶ τῆς κόνεώς του. Ἑξήκοντα ἔτη ἀργότερον ὁ ἀνεψιός του Βίκτωρ Ἀλγαρότο, ἐξέδωκε σύγγραμμα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος: «Compendio della natura, virtu e modo d'usare una polve quint'essenja d'oro medicinale dell'Ill. ed Excell. Sig. Vitt. Algarotto», (Βερώνα 1667—Βενετία 1671).

— Ἀλγαρότου κόνις (Pulvis Algaroti, Pulvis angelicus, Mercure de vie) *[Φαρμ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐννοεῖται συνήθως λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις λαμβανομένη κατὰ τὴν μῖξιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πυκνοῦ διαλύματος τριχλωριούχου ἀντιμονίου μετὰ 15πλασίας ἕως 20πλασίας ποσότητος ὕδατος. Ἡ κόνις αὕτη παρεσκευάσθη ἤδη ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Βαλεντίνου καὶ τοῦ Παρακέλσου, ἐχρησιμοποιήθη δὲ ὡς ἰατρικὸν σκεύασμα ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Βίκτωρος Ἀλγαρότου, οὗτινος ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Ἡ σύνθεσις τῆς κόνεως ταύτης δὲν εἶναι τελείως σταθερά, ἐξαρτᾶται δὲ ἐκ τῶν συνθηκῶν καὶ τῆς ποσότητος τοῦ χρησιμοποιουμένου ὕδατος. Οὕτω ἐὰν ἡ παρασκευὴ αὐτῆς γίνῃ ἐν ἀναλογίᾳ 1 μέρους τριχλωριούχου ἀντιμονίου πρὸς 5—50 μέρη ὕδατος, τότε τὸ λαμβανόμενον σκεύασμα ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν τύπον $2SbOCl + Sb_2O_3$.

Ἡ κόνις τοῦ Ἀλγαρότου ἀποχωρίζεται συνήθως κατ' ἀρχὰς ὡς ἄμορφον ἴζημα, μετατρεπόμενον εἶτα εἰς σωρὸν στιλπνῶν βελονῶν.

Τελείως καθαρὰ καὶ δὴ εἰς ῥομβικοὺς κρυστάλλους λαμβάνεται ἡ κόνις τοῦ Ἀλγαρότου διὰ μίξεως 1 μορίου τριχλωριούχου ἀντιμονίου μετὰ 3 μορίων ἀλκοόλης εἰς θερμοκρασίαν 140°—150°. Διὰ κατεργασίας μετὰ διαλύματος ἀνθρακικοῦ νατρίου ἀφαιρεῖται τὸ χλώριον ἐκ τῆς κόνεως τοῦ Ἀλγαρότου. Κ. Γ. Μ.

Ἀλγγέρο (Alghero) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Κολπίζων ὅρμος, λιμὴν καὶ πόλις, ἐν τῇ πρὸς νότον μασχάλῃ τῆς χερσονησιζούσης ἀποφύσεως ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ΒΔ ἐσχατιὰν τῆς μεγαλονήσου Σαρδηνίας.

Καὶ ὁ μὲν **ὅρμος** διανοίγεται μεταξὺ τῆς ἄκρας Galera *(Γκαλέρα)* καὶ τῆς πρὸ τῆς πόλεως *Ἀλγγέρο* δολερᾶς ὑφάλου Traditore *(Τραντιτόρε=Προδότης)*, εἰς 5 μίλλια δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Caccia *(Κάτσια)*, ΝΔ ἐσχατιᾶς τῆς ὡς ἄνω ῥηθείσης ἀποφύσεως· ἔχει δὲ «ἀμφίδυμον» αὐτῷ τὸν ἐπίσης κολπίζοντα ὅρμον Conte *(Κόντε)*, ἀμέσως πρὸς δυσμὰς του, ἅτε εὑρισκόμενον τούτου ἀμέσως πρὸς Ἀν. τοῦ ἀκρωτ. *Κάτσια*. Ἔχων εὖρος 3 μιλ. καὶ εἴσδυσιν 2 μιλ. σχηματίζει ἐν ἑαυτῷ ἐλάσσονας ὅρμους καὶ ἀγκυροβόλια συνάμα, τούς: *Γκαλέρα* ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς, Donatti *(Ντονάττι)* ἐν τῷ βορ. μυχῷ καὶ *Ἀλγγέρο* πρὸ τῆς ΒΔ ὄψεως τῆς φερωνύμου πόλεως. Αἱ δὲ ἀκταί του εἶναι ἡ μὲν ἀνατολικὴ «πλαταμών» μετὰ ψαμμάθωνος, τῆς ὑφαλοχηπίδος των 3 ὀργυιῶν προεχούσης μᾶλλον καὶ ποικιλλομένης ἀπὸ μύρμηκας, ὧν ὁ μεγαλύτερος Maddalena *(Μανταλένα)*· ἡ δὲ δυτική, βραχώδης καὶ κατατετμημένη, ἀποτελεῖ τὸν πρὸς τὴν θάλασσαν, κατάπτωμα τοῦ ὄρους Daglia *(Ντάλια*, ὕψους 1450 ποδ.). Εἰς τὸν ΒΑ μυχόν του ἡ ἰχθυοβριθὴς λιμνοθάλασσα Stagno di Callich *(Στάνιο ντὶ Καλλίτς)* ἐν ᾗ ἐκβάλλουν τὰ ποτάμια Cantarella *(Κανταρέλλα)* ἐκ Β. καὶ Serra *(Σέρρα)* ἐξ Ἀν. καὶ ἥτις ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὴν θάλασσαν διὰ στόματος, ὑπὲρ τὸ ὁποῖον κακότεχνος γέφυρα.

Ὁ **λιμὴν τοῦ Ἀλγγέρο** ἐν τῷ κατασκευάζεσθαι εἰσέτι (1927) θ' ἀποτελῆται ἐκ κυματοθραύστου 250 μέτρων μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Ζ, ἀρχομένου ἀπὸ τῆς ὑπὸ τὸν φανὸν βορείως τῆς πόλεως ἀκτῆς· ἐπίσης ἀπὸ δύο προβλῆτας ἀποφυομένους ἀπὸ τῆς Ν Α προκυμαίας τῆς πόλεως. Τό γε νῦν ἔχον λειτουργεῖ, ἐπὶ τῆς Β Δ ἐπάλξεως τοῦ τείχους τῆς πόλεως, φανὸς ναυτικὸς ἐκπέμπων φῶς λευκὸν σταθερὸν 6 μιλλίων (Πλατ. = 40 33'38"—Μῆκ. 8° 18'32" Αν. Χάρται Ἀγγλικοί: 161 b = Sardinia: northern portion καὶ 1128 * = Ports Conte and Alghero).

Ἡ **πόλις Ἀλγγέρο** ὑπαγομένη εἰς τὴν ἐπαρχίαν *Σάσσαρι* (Sassari) πρὸς ἣς τὴν πρωτεύουσαν συνδέεται σιδηροδρομικῶς, ἐγείρεται ἐπὶ βραχώδους ἀκρωτηρίου, προβάλλοντος ἀπὸ τοῦ ἀμμώδους αἰγιαλοῦ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς καὶ ἀποτελοῦντος τὸ ἀνατολ. κέρας τοῦ κολπίζοντος ὅρμου. Περιβάλλεται δὲ τοῦτο ὑπὸ τείχους μεσαιωνικοῦ, πρὸς τὰς τρεῖς ἐπιθαλασσίους πλευράς του, ἔχοντος δύο πύλας, ὧν ἡ μία πρὸς Β, εἰς τὸν τόπον τῶν ἀποβιβάσεων. Ὀφείλει δὲ ἡ πόλις τὴν σύμπηξίν της εἰς Καταλανοὺς ἁλιεῖς, τῶν ὁποίων τὰ ἔθιμα, τὰ ἤθη καὶ τὴν γλῶσσαν, σχεδόν, διατηροῦν ἀκόμη οἱ κάτοικοι. Ὑπῆρξε δὲ προσφιλὴς τῶν Ἱσπανῶν κατάκτησις, λόγῳ τῆς ἐπισήμου τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς της συσχετικῶς πρὸς τὰς πρὸς τὴν Γένουαν ἐμπορικὰς γραμμάς, ἀλλὰ καί, λόγῳ τούτου ἀκριβῶς, τὸ μῆλον τῆς ἔριδος τῶν Πιζάνων, τῶν Γενουησίων καὶ τῶν Ἀραγωνίων, οἵτινες ἐξ ὑπαμοιβῆς τὴν κατέλαβον, περιελθοῦσαν τελικῶς εἰς τοὺς Γενουησίους. Ὁ πληθυσμός της (1915) 10141 κάτοικοι. Ἀπὸ ἐμπορικῆς ἀπόψεως εἶναι ἐκ τῶν κυριωτέρων «λιμένων ἐκκινήσεως» πλοιαρίων ἁλιείας τοῦ κοραλλίου· ἐξάγει δὲ ἐκτὸς τοῦ εἴδους τούτου, οἶνον, ἔρια, καπνόν, παστὸν ἀθερινὸν *(ἀντζούγιες)* καὶ μεταξοκλωστήν, δι' ἧς ἀποστελλομένης εἰς Κάλιαρι καὶ Νεάπολιν ὑφαίνονται χειρόκτια.

Ἐκτὸς τῶν ἐπιβλητικῶν τειχῶν της, τῆς παλαιοτάτης μητροπόλεώς της, τῆς οἰκίας Casa d'Arbia ἐν ᾗ διέμεινε Κάρολος ὁ Κουίντος (Ε') καὶ τῶν μεγάλου ἐνδιαφέροντος παρὰ τὴν πόλιν σπηλαίων Nettuno καὶ Altare, οὐδὲν ἄλλο ἀξιοθέατον ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ πόλις. ΣΤΥΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἄλγεα *[Μυθολ.]*. Τὰ *δακρυόεντα Ἄλγεα*, προσωποποίησις τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν πόνων, ἦσαν τέκνα τῆς Ἔριδος, τῆς ὁποίας τέκνα ἦσαν ἐπίσης, κατὰ τὴν βαθεῖαν παρατήρησιν τοῦ θεοπλάστου ποιητοῦ (Ἡσιόδ. Θεογ. 226—232), ὁ Πόνος, ἡ Λήθη, ὁ Λιμός, αἱ Ὑσμῖναι, οἱ Φόνοι, αἱ Μάχαι, αἱ Ἀνδροκτασίαι, τὰ Νείκη, οἱ ψευδεῖς Λόγοι, αἱ Ἀμφιλογίαι, αἱ φίλταται μεταξύ των Δυσνομία καὶ Ἄτη καὶ ὁ Ὅρκος «ὃς πλεῖστον σημαίνει ὅτε κέν τις ἐπίορκον ὀμόσσῃ». Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἄλγεβρα (ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ al-jebr w'al-muqâbalah)· κλάδος τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης· ‖ τὸ πραγματευόμενον περὶ τοῦ κλάδου τούτου βιβλίον: «χρειάζομαι ἢ ἀγοράζω μίαν *Ἄλγεβραν*» ‖ συμβολικῶς, κάτι τὸ δύσκολον, τὸ δυσνόητον: «αὐτὸ εἶναι *Ἄλγεβρα* δι' ἐμέ».

— **[ΜΑΘΗΜΑΤ.]** Ἡ Ἄλγεβρα εἶναι κλάδος τῆς καθαρᾶς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, δυνάμενος νὰ ὁρισθῇ ὡς γενικώτερος τῆς Ἀριθμητικῆς, σκοπὸν δ' ἔχει νὰ λύῃ διάφορα προβλήματα ἀναφερόμενα εἰς ποσότητας, διὰ μεθόδων καὶ συλλογισμῶν γενικωτέρων, μὲ τὴν βοήθειαν τῆς χρήσεως τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἀλγεβρικῶν τύπων. Ἡ Ἄλγεβρα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς στηριζομένη ἐπὶ τῆς Ἀριθμητικῆς, διὰ τοῦτο δ' ὁ Isaac Newton εἰς ἓν ἔργον αὐτοῦ τῆς Ἀλγέβρας ἔδωκε τὸν τίτλον Universal Arithmetic.

Ὁ πρῶτος σκοπὸς τῆς Ἀλγέβρας ἦτο ἡ λύσις τῶν ἐξισώσεων, ἡ δὲ διάκρισις μεταξὺ ἀλγεβρικοῦ καὶ ἀριθμητικοῦ συλλογισμοῦ ἔγκειται κυρίως εἰς τὸ ὅτι ὁ πρῶτος εἶναι μᾶλλον γενικὸς καὶ περιεκτικὸς ἢ ὁ δεύτερος. Ἐν τῷ πρώτῳ ἡ ἄγνωστος ποσότης παρίσταται συνήθως ὑπὸ συμβόλου τινός, ἀλλὰ δὲ πάλιν σύμβολα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν εὔκολον συντόμευσιν τῆς προφορικῆς καὶ γραπτῆς ἐκφράσεως. Ἡ μορφὴ αὕτη τῆς Ἀλγέβρας ἐχρησιμοποιεῖτο κυρίως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Αἰγύπτῳ, ἀλλ' ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν πρακτικὴν τάσιν τοῦ αἰγυπτιακοῦ πνεύματος ἡ σπουδὴ αὐτῆς συνίστατο εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ πολλῶν μερικῶν περιπτώσεων, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται εἰς τὰ διάφορα σχετικὰ μαθηματικὰ θέματα.

Εἰς πλείστας τῶν χωρῶν ἐπεδιώκετο κατ' ἀρχὰς διὰ τῆς Ἀλγέβρας μόνον, ἢ κυρίως, ἡ λύσις τῶν ἐξισώσεων, ἐν δὲ σπουδαιότατον βῆμα προόδου ὑπῆρξε διὰ τὴν Ἄλγεβραν ἡ εἰσαγωγὴ ἐν αὐτῇ τοῦ κανόνος, καθ' ὃν χρησιμοποιεῖται τὸ σημεῖον *πλὴν* (—). Τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ σημείου πλὴν ὀφείλομεν εἰς τὸν Ἕλληνα μαθηματικὸν Διόφαντον τῆς Ἀλεξανδρείας, ἂν καὶ ἡ χρῆσις τούτου δὲν συνεπάγεται βεβαίως τὴν ὕπαρξιν παρ' Ἕλλησι τῆς ἐννοίας τῶν ἀρνητικῶν ποσοτήτων. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς καλουμένης *συμβολικῆς* Ἀλγέβρας, διὰ τῆς χρήσεως γενικῶν συμβόλων πρὸς παράστασιν ἀριθμῶν, ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸν Franciscus Vieta (1540—1603), αὐτὸς δὲ ἔσχε καὶ σαφεστέραν τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ Ἄλγεβρα εἶναι μία γενικωτέρα Ἀριθμητική.

Ἡ Ἄλγεβρα ἔλαβε τὴν νεωτέραν αὐτῆς μορφὴν καὶ εὐρεῖαν ἀνάπτυξιν ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν αὐτῇ τῶν ἀρνητικῶν ποσοτήτων, ἥτις φαίνεται ὅτι ἐγένετο τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Albert Girard (1595—1632), ὅστις ἐπεξέτεινε τὰ πορίσματα τοῦ Vieta εἰς διαφόρους κλάδους τῶν Μαθηματικῶν. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ Girard ἦτο ὀλίγον γνωστὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐπεσκιάσθη δὲ περισσότερον ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ Descartes (1596—1650). Τὸ σπουδαῖον ἔργον τοῦ Descartes ἔγκειται εἰς τὸν δεσμόν, τὸν ὁποῖον εὗρεν οὗτος διὰ νὰ συνδέσῃ τὴν Γεωμετρίαν μὲ τὴν Ἀριθμητικὴν ἢ τὴν Ἄλγεβραν: τὴν *ἀριθμητικὴν* καὶ τὴν *γεωμετρικὴν μέτρησιν*. Ἡ ἐπινόησις αὕτη ἐγκλείει ὄχι μόνον τὴν γεωμετρικὴν παράστασιν τῶν ἀριθμῶν ἢ τῶν μεγεθῶν, καὶ ἂν εἶναι ταῦτα ἀρνητικά, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς συνεχείας, ἥτις εἶναι ἡ βάσις τῆς νεωτέρας μαθηματικῆς Ἀναλύσεως.

Ἐπὶ δύο αἰῶνας περίπου ἀπὸ τοῦ Descartes καὶ ἐντεῦθεν ἡ μεγαλυτέρα ἀνάπτυξις πάντων τῶν μαθηματικῶν κλάδων ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν εὐρυτάτην ἀνάπτυξιν τῆς Ἀλγέβρας, ἐν ᾗ περιελαμβάνοντο καὶ πλεῖστα θέματα ἀποτελοῦντα σήμερον ἰδιαίτερον κλάδον, ὡς ἡ θεωρία τῶν ἀριθμῶν, ἡ γενικὴ θεωρία τῶν σειρῶν (βλ. λ. **σειραί**) κτλ., ὑπῆρξαν δὲ καὶ ἀρκετοί, ὡς ὁ Comte, οἵτινες ὥριζον τὴν Ἄλγεβραν ὡς «*λογισμὸν τῶν συναρτήσεων*», τὴν δὲ Ἀριθμητικὴν ἐθεώρουν ὡς «*λογισμὸν τῶν τιμῶν*». Ἡ ἀπόπειρα αὕτη τῆς συγκεντρώσεως ἐν τῇ Ἀλγέβρᾳ τόσων μαθηματικῶν κλάδων πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἀφαιρετικὴν δύναμιν καὶ εἰς τὴν γενικὴν ἰσχὺν πλείστων νόμων καὶ κανόνων τῆς ἀλγεβρικῆς ἐπιστήμης ἀφ' ἑνός, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν γενικὴν παρατήρησιν ἀφ' ἑτέρου, ὅτι οὐδεὶς μαθηματικὸς κλάδος δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐντελῶς μονήρης καὶ χωρισμένος τῶν ἄλλων τοιούτων τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, ἔτι δ' ὀλιγώτερον τῆς Ἀλγέβρας.

Ἡ Ἄλγεβρα εὑρίσκετο ἐν ἁρμονίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν πλήρει ἐπαφῇ μόνον μετὰ τῆς Ἀριθμητικῆς ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐτῆς καὶ ἐξηκολούθει πάντοτε νὰ εὑρίσκεται, ἀλλὰ συνεδέθη καὶ μετὰ τῆς Γεωμετρίας διὰ τῆς ἐπινοήσεως τοῦ Descartes, ἐφ' ἧς ἑδράζεται ἡ Ἀναλυτικὴ Γεωμετρία καὶ ἰδίως ἡ νεωτέρα τοιαύτη (βλ. λ. **Ἀναλυτικὴ Γεωμετρία**).

Ἐτυμολογία τῆς λέξεως.— Διὰ τὴν ἀπαρίθμησιν καὶ τὴν καταγραφὴν τῶν διαφόρων προσπαθειῶν, τῶν γενομένων πρὸς ἐξήγησιν τῆς λέξεως *Ἄλγεβρα*, δύναται νὰ ἀποτελεσθῇ ὁλόκληρος τόμος, παραδείγματα δέ τινα εἰλημμένα ἐκ σχετικῶν καὶ συγχρόνων τινῶν ἔργων δεικνύουν τὴν ἀβεβαιότητα καὶ τὴν ἔλλειψιν πλήρους σαφηνείας περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ μαθηματικοῦ τούτου ὅρου κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς.

Ἡ λέξις εὑρίσκεται τὸ πρῶτον εἰς τὸν τίτλον «*al-jebr w'al muqâbalah*», ἑνὸς ἀρχαιοτάτου μαθηματικοῦ βιβλίου ὀφειλομένου εἰς τὸν Mohammed ibn Mûsâ al-Khowârizmi (περὶ τὰ 825). Ἕνεκα τοῦ διπλοῦ τίτλου τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου πάντα τὰ σχόλια ἀναφέρονται καὶ εἰς τὰς δύο ἀνωτέρω λέξεις, δηλαδὴ εἰς τὴν al-muqâbalah καὶ al-jebr. Παραθέτομεν ἑρμηνείας τινὰς τοῦ ὅρου, εἰλημμένας ἐκ τῶν ἀναφερομένων κατωτέρω ἔργων.

1) *Murray's English Dictionary* (ἀγγλ. λεξικὸν τοῦ Murray). «Ἄλγεβρα = Ἡ ἐπανολοκλήρωσις ἢ ἡ ἐκ νέου ἕνωσις τῶν διακεκομμένων μερῶν (the redintegration or reunion of broken parts), ἑπομένως ἡ χειρουργικὴ χρησιμοποίησις τῶν τεμαχίων θραυσμένων ὀστῶν (heme the surgical treatment of fractures, bone-setting). *Ilm al-jebr wa'l muqâbalah*: ἐπιστήμη τῆς ἐπανολοκληρώσεως καὶ ἐξισώσεως (ἀντίθεσις, σύγκρισις, ἀντιπαραβολή)».

2) *Encyclopaedia Britannica*: «Μεταφορὰ καὶ μετακίνησις».

3) *Lane, Arabic English Dictionary* (I, 374): «Τελειοποιημένη πρόσθεσις καὶ περιεκτικὴ ἀφαίρεσις, ἢ ἀποκατάστασις καὶ περιεκτικότης».

4) Ὁ *Rosen* εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ τῆς Ἀλγέβρας τοῦ Mohammed al-Khowârizmi (ἀγγλ. κείμενον σελ. 3) μεταφράζει: «συμπλήρωσις καὶ ἀναγωγή». Εἰς τὰς σημειώσεις αὐτοῦ (σελ. 177—186) ὑπάρχει ἐκτεταμένη διερεύνησις τοῦ θέματος τούτου, βασιζομένη ἐπί τινων παλαιῶν ἀραβικῶν δοκουμέντων, ἐκφράζεται δ' οὗτος ὡς ἑξῆς περίπου: *Al-jabr* = ἀποκατάστασις θραυσμένου ὀστοῦ· εἰς μαθηματικὴν γλῶσσαν: ἀπαλλαγὴ ἐκ τῆς ἀρνητικῆς ποσότητος. *Al muqâbalah* = νὰ θέτῃ τις δύο πράγματα τὸ ἓν ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, νὰ τὰ φέρῃ εἰς ἀντίθεσιν, ἢ νὰ τὰ συγκρίνῃ· εἰς μαθηματικὴν γλῶσσαν, νὰ ἁπλοποιήσῃ τις τὴν ἐξίσωσιν διὰ τῆς ἀφαιρέσεως δύο ἴσων θετικῶν ποσοτήτων καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέλη. Αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος καθ' ὃν ὁ Khowârizmi μεταχειρίζεται τὰς δύο ἐν λόγῳ ἐκφράσεις. Διὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἑνὸς κλάσματος διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ (= ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῶν παρονομαστῶν ἐν τῇ ἐξισώσει) ὁ al-Khowârizmi μεταχειρίζεται τὸ ῥῆμα ikmâl καὶ διὰ τὴν ἀναγωγὴν διὰ τῆς διαιρέσεως τὸ ῥῆμα radd».

5) Ὁ *Cantor* (Vorlesungen zur Geschichte der Mathematik I (1), 619, 620), ἀναφέρει τὴν συνήθη λατινικὴν μετάφρασιν «restauratio et oppositio» καὶ ἀποδίδει γερμανιστὶ διὰ τῶν «Herstellung und Gegenüberstellung». Ἐκ τοῦ ὅτι ὁ al-Khowârizmi μεταχειρίζεται τὰς λέξεις ταύτας ἄνευ ἑρμηνείας τινός, συνάγει ὁ Cantor ὅτι αὗται εἶναι ὅροι ἐκ

Digitized by Google

παραδόσεως πολὺ γνωστοὶ καὶ πολὺν χρόνον πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ μαθηματικοῦ τούτου βιβλίου.

6) Ἡ ἑρμηνεία ἡ διδομένη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ *Smith* ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «History of Mathematics» (II p. 386—392) εἶναι ἐπίσης διδακτική. Ἀναφέρει τὴν δοθεῖσαν ἑρμηνείαν ὑπὸ τοῦ Behâ Eddin ἐν τῷ ἔργῳ τούτου «Kholâsat al-Hisâb» (ἀραβικὸν κείμενον, ἔκδοσις Nusselman, σελ. 41) καὶ μεταφράζει ταῦτα ἀρκούντως σαφῶς ὡς ἑξῆς: Al-jabr = ἔχει ὡς θεμελιώδη ἰδέαν τὴν μεταφορὰν τῆς ἀρνητικῆς ποσότητος καὶ *muqâbalah* τὴν μετάθεσιν τῆς θετικῆς ποσότητος καὶ τὴν ἁπλοποίησιν ἑκάστου ἀριθμοῦ». Ὁ Smith δίδει ὡσαύτως ἕνα ἐνδιαφέροντα κατάλογον τῶν διαφορῶν τῶν ὅρων *al-jabr* καὶ *w'al muqâbalah*, τῶν εὑρισκομένων εἰς τοὺς Λατίνους μεταφραστὰς (σελ. 390), εἶναι δ' ὁ πρῶτος ὅστις ὑποδεικνύει τὴν συγκριτικὴν χρῆσιν τῶν σημιτικῶν γλωσσῶν διὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ al-jabr (σελ. 388, σημ. 2).

7) Μεταξὺ τῶν Ἀράβων τῶν μᾶλλον αὐθεντικῶν, ὁ *al-Karkhi* (περὶ τὰ 1020) δίδει μίαν ἑρμηνείαν, διαφέρουσαν τῆς ἐκ παραδόσεως τοιαύτης, ἀλλ' ἡ ἰδέα αὐτοῦ ἔχει δύο σημεῖα εὑρισκόμενα εἰς οὐσιώδη ἀντίθεσιν πρὸς ἄλληλα. Ὁ *Woepcke* εἰς τὸ «Fakhri» αὐτοῦ ἀναφέρει ὅτι, *al-jabr* εἶνε «ἀπαλοιφὴ τῶν θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν ἀριθμῶν ἐκ τῆς ἐξισώσεως», ἐνῷ *al-muqâbalah* σημαίνει ἁπλῶς τὴν «κατάστρωσιν τῆς ἐξισώσεως». Ὁ *Ruska* (Zur ältesten arabischen Algebra, Heidelberg 1917, σελ. 13-14, παράβ. καὶ Hochheim, Al-Kâft fil Hisab, III σελ. 10) ἀναφερόμενος ἐν τούτοις εἰς τὸν ὁρισμόν, τὸν διδόμενον εἰς τὸ βιβλίον «Al Kâfi», λέγει ὅτι αἱ πράξεις διὰ τὴν μετάθεσιν τῶν ἀρνητικῶν ποσοτήτων καὶ τῶν κλασμάτων ἐννοοῦνται διὰ τοῦ al-jabr, ἐνῷ ἡ ἀπαλοιφὴ τῶν ἴσων θετικῶν ποσοτήτων ὑποδεικνύεται διὰ τοῦ *al-muqâbalah.* Οὕτω ἡ μετάβασις ἐκ τῆς $x^2+a=x^2+bx+a$ εἰς τὴν $x^2=x^2+bx$ εἶναι al-muqâbalah, ἐνῷ ἡ μετάβασις ἐκ τῆς $ax-b=x^2$ εἰς τὴν $ax=x^2+b$ εἶναι al-jabr.

8) Ἄραβες συγγραφεῖς τοῦ 14ου καὶ 15ου αἰῶνος εἰσάγουν τοὺς ὅρους *al-jabr w'alhatt* ἀντὶ τῶν *al-jabr w'al muqâbalah.* Al-jabr σημαίνει ἀποπεράτωσιν, δηλαδὴ μεταφορὰν τῶν ἀρνητικῶν ποσοτήτων καὶ τῶν κλασμάτων διὰ τῶν δύο πράξεων $a+x=b$, $a.x=b$, ἐνῷ al-hatt σημαίνει ἀναγωγήν, δηλαδὴ τὴν μετάθεσιν τῶν ἴσων θετικῶν μερῶν καὶ τῶν πολλαπλασιαζόντων παραγόντων διὰ τῶν δύο πράξεων $a-x=b$ καὶ $\frac{a}{x}=b$ (βλ. Carra de Vaux in Bibliotheca Mathematica, 1897, σελ. 1-2, Ruska, ὡς ἀνωτέρω σελ. 11-12, καὶ Ibn Khaldûn (1332—1406) Muqaddamah, ἔκδ. Beirut 1886).

9) Τέλος ὁ *Ruska* εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ «Zur ältesten arabischen Algebra» (σελ. 5—11) ἀφιερώνει ὁλόκληρον κεφάλαιον διὰ τὸ θέμα τοῦτο καὶ ἀναγνωρίζει πολλὰς καὶ μεγάλας δυσκολίας διὰ τὴν ἀκριβῆ ἑρμηνείαν τῶν ὅρων, δίδει δὲ πλήρη φιλολογικὴν ἐξήγησιν αὐτῶν, χρησιμοποιῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοὺς ὅρους τῶν ἀρχαίων Ἀράβων μαθηματικῶν, ἐνῷ ἡ ἰδική του ἀπόδοσις διὰ τῶν λέξεων *Ergänzung und Ausgleichung* (συμπλήρωσις καὶ ἐξίσωσις) δὲν ὁδηγεῖ βεβαίως εἰς τὴν ἱκανοποιητικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος.

Ἐξετάζομεν τὰς ὡς ἄνω δυσκολίας διὰ τὴν ἑρμηνείαν τῶν ὅρων, ἵνα δυνηθῶμεν νὰ καταλήξωμεν εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν θετικὰ συμπεράσματα. Ἡ λέξις ***yabara*** δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ ἐτυμολογίαν ἐν τῇ ἀραβικῇ γλώσσῃ. Ἡ σημασία αὐτῆς «νὰ ἐπανορθώσῃ κανεὶς θραυσμένον ὀστοῦν» εἶναι μία παραγωγικὴ ἔννοια, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει καμμία δικαιολογία νὰ μεταχειριζώμεθα ἕνα τεχνικὸν ὅρον διὰ μίαν μαθηματικὴν πρᾶξιν, ὅταν ὑπάρχουν τόσαι ἄλλαι κατάλληλοι λέξεις, καθὼς αἱ *Zâda* καὶ ***tamma***, διὰ τὴν πρόσθεσιν καὶ ἀναγωγήν.

Ἡ λέξις ***muqâbalah*** σημαίνει νὰ θέσωμεν ἀντικρὺ πρόσωπον μὲ πρόσωπον, ἀντιμετώπισιν, ἐξίσωσιν, καὶ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα διὰ τίνα λόγον δίδεται εἰς αὐτὴν ἡ ἔννοια μιᾶς εἰδικῆς πράξεως, τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ ἴσων θετικῶν ἀριθμῶν. Δὲν ἐξηγεῖται ἐπὶ πλέον διατί τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα τῶν δύο πράξεων νὰ δίδουν τὸ ὄνομα ὁλοκλήρου τῆς *ἐπιστήμης τῶν ἐξισώσεων*.

Ὑπάρχουν ἀκόμη λείψανα ἐν τῇ μαθηματικῇ φιλολογίᾳ, ὑποδεικνύοντα ὅτι εἰς ἀρχαίους χρόνους ὁ ὅρος *al-jabr* ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν ἐπιστήμην τῶν ἐξισώσεων, ὁ δὲ ὅρος *al-jabriyyum* ἐδίδετο εἰς τοὺς διδασκάλους τῆς Ἀλγέβρας (παράβ. Omar al-Khayyâm, ed. Woepcke, ἀραβ. κείμενον, σελ. 2, 4, 14 II. 6, 17, καὶ Ruska σελ. 13). Ὁ ὅρος ***al-muqâbalah*** φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ μόνος ἰδιάζων διὰ τὰς ἐξισώσεις γενικῶς. Ἡ ἀσσυριακὴ λέξις ***gabrû-mahâru*** σημαίνει ἰσότητα, ἀντιστοιχίαν, ἀντιμετώπισιν, τὸ θέτειν δύο πράγματα ἀπέναντι ἀλλήλων. Ἐκ τοῦ πρώτου μέρους τῆς λέξεως ταύτης ἔχομεν τὸ ἐτυμολογικὸν τῆς ἑβραϊκῆς λέξεως ***geber*** καὶ ***gibber*** (βλ. *Delitzch*, Assyrisches Handwörterbuch: gabru, mahâru, σελ. 193, 401, καὶ *Muss Arnolt*, Assyrian Dictionary, σελ. 210, 525), αἱ ὁποῖαι σημαίνουν ὥριμος ἀνήρ, ὅστις ἀφήνει τὴν ἥβην καὶ γίνεται ἴσος εἰς τάξιν καὶ ἀξίαν μὲ τοὺς ἄλλους ἄνδρας τῆς κοινότητος ἢ τοῦ στρατεύματος. Gabara = jabara εἰς τὴν ἀσσυριακὴν ἔννοιαν εἶναι τὸ ἀντιστοιχοῦν ὄνομα διὰ τὴν ἀραβικὴν λέξιν gâbala (ἐπιρρηματικῶς muqâbalah) καὶ εἶναι ἰδιάζον ὄνομα γενικῶς δι' ἐξισώσεις.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐγνώριζον καὶ ἔγραφον ἀλγεβρικὰ βιβλία πρὸ τοῦ 1600 π. Χ. καὶ θὰ ἦτο παράδοξον νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ Ἀσσύριοι, οἵτινες διετέλουν εἰς στενὰς σχέσεις πολιτικάς, οἰκονομικὰς καὶ οἰκογενειακάς, ἦσαν ξένοι πρὸς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐπιστήμης. ***Gabr*** πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀρχικὴ ἀσσυριακὴ λέξις. Οἱ Ἄραβες θὰ παρέλαβον τὴν ἀρχαίαν αὐτὴν ἐπιστήμην τῆς Ἀλγέβρας μὲ τὸ ἀρχαῖον ἀσσυριακὸν ὄνομα καὶ μὲ τὴν ἀραβικὴν προφορὰν *al-jabr*, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς Συρίους, οἵτινες ἔζων εἰς τὴν ἀσσυριακὴν χώραν, προσέθεσαν δὲ καὶ τὸ ἀραβικὸν ὄνομα ***al-muqâbalah***, τὸ ὁποῖον εἶνε φιλολογικὴ μετάφρασις ἀραβικὴ τοῦ al-jabr. Τοῦτο φαίνεται ὅτι ἔγινε πολλὰς ἑκατονταετηρίδας πρὸ τοῦ Mohammed ibn Mûsâ al-Khowârizni Βραδύτερον ἐλησμονήθη ἡ πραγματικὴ ἔννοια τῆς λέξεως. Ἡ σχολαστικὴ μέθοδος φαίνεται ὅτι ἦτο κοινὴ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν καὶ θεολογικὴν σχολήν, τὰ δὲ φιλοσοφικὰ κείμενα δὲν ἦσαν ἁπλᾶ καὶ εὐνόητα. Ἡ αὐτὴ μέθοδος ἠκολουθεῖτο καὶ ἐν τῇ χρήσει τῶν δύο ἐν λόγῳ μαθηματικῶν ὅρων· οἱ διδάσκαλοι τοῦ μαθήματος τῆς Ἀλγέβρας δὲν ἐδείκνυον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν φιλοσοφικὴν αὐτῶν ἔννοιαν, ἀποδίδοντες κυρίως σημασίαν εἰς τὰς πράξεις τῆς Ἀλγέβρας καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν μετάθεσιν τῶν θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν ποσοτήτων. Καὶ ὁ Mohammed ibn Mûsâ al-Khowârizni ἐπίσης μετεχειρίζετο φαίνεται τὰς περὶ ὧν πρόκειται λέξεις κατὰ παράδοσιν, ἄνευ ἑρμηνείας τινός, ὡς ἐδείχθη ὑπὸ τῶν Rosen καὶ Roska. Ἡ σχολαστικὴ αὕτη ἀπόδοσις ἐπεκράτησεν οὕτω εἰς τὸν ἀραβικὸν καὶ εὐρωπαϊκὸν κόσμον βαθμηδόν. Ἐν τούτοις, ἐν τῇ πραγματικότητι προσαρμόζεται εἰς τὴν ἔκφρασιν *Ilm al-jabr w'al-muqâbalah* ἡ σημασία «*ἐπιστήμη τῶν ἐξισώσεων*», ἐνῷ *al-jabr* εἶνε ἡ ἀσσυριακὴ καὶ *al-muqâbalah* ἡ ἀραβικὴ λέξις διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς «*ἐξισώσεως*». Ὅτι δὲ τοιαύτη ἦτο ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου μέχρι τοῦ al-Khowârizni φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ βιβλίου αὐτοῦ· οὕτω π. χ. διὰ τὸ παράδειγμα $13x-5=7x+4$ λέγει ὅτι τὸ πρῶτον μέλος εἶναι ἀτελές, ἐπειδὴ ὑπάρχει εἷς ἐλλείπων ὅρος· πρέπει λοιπὸν νὰ συμπληρωθῇ ἡ ἐξίσωσις μὲ τὸ 5, τὸ ὁποῖον κατ' ἀνάγκην θὰ προστεθῇ καὶ εἰς τὸ δεύτερον μέλος. Εἰς τὴν $13x=7x+9$ παρουσιάζεται περίσσευμά τι δεξιὰ καὶ διὰ τοῦτο ἔχομεν, λέγει, $6x=9$. Τοῦτο γράφεται καὶ οὕτω, $1.x=1\frac{1}{2}$. Ἐπίσης εἰς ἄλλο παράδειγμα καταλήγει εἰς $3\ 4x=6$ καὶ εἶναι $1.x=8$.

Διὰ τῆς εὐρείας διαδόσεως τοῦ βιβλίου τοῦ Khowârizni ἐπεκράτησεν ὁ τίτλος *Aljabr walmuqâbalah* πρὸς παράστασιν τῆς διδασκαλίας τῶν ἐξισώσεων ἐν γένει. Τὸ διπλοῦν τοῦτο ἀραβικὸν ὄνομα ἔφθασε κατὰ τὸν δωδέκατον καὶ δέκατον τρίτον αἰῶνα εἰς τὴν Δύσιν ὑπὸ τὴν λατινικὴν μορφὴν *Algebra et Almucabala.* Οὕτω ὁ Leonardo τῆς Pisa εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ «Liber abaci» (1228) ἐν τῷ 15 κεφαλαίῳ ἀφιερώνει ἓν μέρος μὲ τὸν τίτλον «Incipit pars tertia de solutione quarundam questionum secundum Modum algebra et almucabala». Βαθμηδὸν ἐχάνετο ἔκτοτε τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ὅρου καὶ κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα ὁ Rafaelo Canacci ἐκ Φλωρεντίας ἔγραψε βιβλίον, φέρον τὸν τίτλον «Regionamenti di algebra». Ἡ λέξις *Algebra*, μόνη, ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Regiomontan (Joh. Müller, 1436—1476), μαθηματικοῦ καὶ φιλοσόφου, ἐνῷ ὁ Luca Pacioli (1494) χρησιμοποιεῖ τὸν τίτλον «*algebraticus*». Τέλος κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἡ δευτέρα λέξις *Almuqabala* παρουσιάζεται πολὺ σπανίως, ἐνῷ οἱ Rudolf, Stifel, Cardano καὶ ἄλλοι ἔχουν μόνον τὴν λέξιν *Ἄλγεβρα*.

Διαίρεσις τῆς Ἀλγέβρας.— Ἡ Ἄλγεβρα διακρίνεται εἰς *κατωτέραν* ἢ *σχολικὴν* ἢ *στοιχειώδη* Ἄλγεβραν καὶ εἰς *ἀνωτέραν*. Ἡ μὲν πρώτη διδάσκεται εἰς τὰ σχολεῖα Μ. Ἐκπαιδεύσεως καὶ εἰς ἄλλα ἰσοδύναμα πρὸς αὐτὰ ἐκπαιδευτήρια, ἡ δὲ δευτέρα εἰς εἰδικὰς σχολὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς καὶ τὰ Πανεπιστήμια. Κατωτέρω πραγματευόμεθα τὰ θέματα τὰ περιεχόμενα εἰς τὴν κατωτέραν Ἄλγεβραν, καθὼς καὶ ἐν συντόμῳ κύριά τινα ἢ θεμελιώδη θέματα ἐκ τῆς ἀνωτέρας Ἀλγέβρας.

ΤΑ ΑΛΓΕΒΡΙΚΑ ΣΥΜΒΟΛΑ. Τὰ στοιχεῖα τῶν ὁποίων γίνεται χρῆσις ἐν τῇ Ἀλγέβρᾳ εἶναι τὰ ἑξῆς:

1ον) Τὰ *γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου*, τὰ ὁποῖα μεταχειριζόμεθα πρὸς παράστασιν ποσοτήτων ἢ ἀριθμῶν, χρησιμοποιουμένων κατὰ τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων. Συνήθως παριστάνομεν τὰς μὲν γνωστὰς ποσότητας, αἱ ὁποῖαι εἰσέρχονται εἰς ἕκαστον ζήτημα, διὰ τῶν πρώτων γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου α, β, γ, . . . ἢ τῶν Α, Β, Γ, . . . , τὰς δὲ ἀγνώστους, καὶ τῶν ὁποίων ἡ τιμὴ ζητεῖται εἰς ἕκαστον ζήτημα, διὰ τῶν τελευταίων γραμμάτων x, y, z, ω, ... Ἐνίοτε ἀνάλογοι ποσότητες παριστάνονται διὰ τῶν αὐτῶν γραμμάτων ἀντιστοίχως, ἀλλὰ φερόντων καὶ ἕνα ἢ καὶ περισσοτέρους τόνους. Οὕτω τὰ μὲν α', α'', α''', ... (α τονούμενον, α δὶς τονούμενον, α τρὶς τονούμενον, . . .) παριστάνουν ποσότητας ἀναλόγους πρὸς τὴν παριστανομένην ὑπὸ τοῦ α· τὰ δὲ x', x'', x''', . . . παριστάνουν ποσότητας ἀναλόγους πρὸς τὴν παριστανομένην ὑπὸ τοῦ x. Μεταχειρίζονται ἐπίσης ἐνίοτε πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τοὺς δείκτας 1, 2, 3, . . . , ὡς x_1, x_2, x_3, . . . Τὰ σύμβολα ταῦτα ἀπαγγέλλονται οὕτω: x μὲ δείκτην ἕν, x μὲ δείκτην δύο, x μὲ δείκτην τρία, ...

2ον) Τὰ *σύμβολα τῶν τεσσάρων πράξεων* τῆς Ἀριθμητικῆς. Ἤτοι:

Τὸ + διὰ τὴν πρόσθεσιν, τὸ ὁποῖον ἀναγινώσκεται σύν· π. χ. $α + β$ ἀναγινώσκεται: ἄλφα σὺν βῆτα.

Τὸ — διὰ τὴν ἀφαίρεσιν, τὸ ὁποῖον ἀναγινώσκεται πλὴν ἢ μεῖον· π. χ. $α - β$ ἀναγινώσκεται ἄλφα πλὴν βῆτα ἢ ἄλφα μεῖον βῆτα.

Τὸ × διὰ τὸν πολλαπλασιασμόν, τὸ ὁποῖον ἀναγινώσκεται ἐπί· π. χ. $α \times β$ ἀναγινώσκεται α ἐπὶ β. Δυνάμεθα ἐπίσης νὰ γράφωμεν α.β ἢ ἁπλούστερον αβ, χωρὶς νὰ γράφωμεν μεταξὺ τῶν γραμμάτων τὸ σύμβολον τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, θὰ ἐννοοῦμεν ὅμως ὅτι αβ σημαίνει πολλαπλασιασμὸν τῶν α καὶ β. Ἐν τούτοις, ἡ παρεμβολὴ τοῦ συμβόλου × εἶναι ἐνίοτε ἀπαραίτητος καὶ ἰδίως ὅταν πρόκειται περὶ πολλαπλασιασμοῦ ὡρισμένων ἀριθμῶν, π. χ. τοῦ 2×4, καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ τυχὸν γίνεται σύγχυσις μεταξὺ γινομένου καὶ τοῦ ἀριθμοῦ, τὸν ὁποῖον σχηματίζουν τὰ ψηφία, ἂν τεθοῦν κατὰ σειρὰν τὸ ἓν παρὰ τὸ ἄλλο, ὡς π. χ. ἂν ἐγράφομεν διὰ τὸ 2×4 τὸ 24.

Τὸ : διὰ τὴν διαίρεσιν, τὸ ὁποῖον ἀναγινώσκεται διὰ ἢ πρός· οὕτω τὸ $α : β$ ἀναγινώσκεται α διὰ β ἢ α πρὸς β. Συνήθως γράφομεν $\frac{α}{β}$ καὶ ἐννοοῦμεν δι' αὐτοῦ ὅτι τὸ α διαιρεῖται διὰ τοῦ β, εἶναι δ' ἡ παράστασις αὕτη τῆς διαιρέσεως μᾶλλον ἐν χρήσει ἐν τῇ Ἀλγέβρᾳ ἢ ἡ πρώτη.

3ον) Οἱ *συντελεσταί*, οἱ ἀριθμοὶ δηλ. τοὺς ὁποίους μεταχειριζόμεθα διὰ νὰ ἐκφράσωμεν ὅτι μία ποσότης, ἥτις παριστάνεται ὑπὸ γράμματός τινος, πρέπει νὰ προστεθῇ πολλὰς φορὰς εἰς ἑαυτήν, ἢ ὁ ἀριθμητικὸς παράγων μιᾶς τοιαύτης ποσότητος. Οὕτω γράφομεν 5α ἀντὶ νὰ γράψωμεν

$$α + α + α + α + α,$$

ἐννοοῦμεν δὲ διὰ τοῦ 5α ἀκριβῶς τὸ $α+α+α+α+α$.

4ον) Ὁ *ἐκθέτης* ἢ *βαθμὸς* τῆς δυνάμεως, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ὑψωμένη μία ποσότης. Οὕτω ἔχομεν διὰ τὴν δύναμιν $α^5$ ἐκθέτην τὸν 5 καὶ εἶναι τὸ $α^5 = α\,α\,α\,α\,α$.

5ον) Τὸ σύμβολον $\sqrt{\ }$, τὸ ὁποῖον λέγεται *ριζικὸν* καὶ χρησιμεύει διὰ νὰ παριστάνωμεν ρίζαν μιᾶς ποσότητος· ὁ ἀριθμός, ὅστις φανερώνει ποίας τάξεως ρίζα ἐξάγεται, τίθεται ἄνω καὶ εἰς τὸ κοῖλον μέρος τοῦ συμβόλου. Οὕτω $\sqrt[7]{α^3β^2γ}$ φανερώνει τὴν ἑβδόμην ρίζαν τοῦ $α^3β^2γ$.

6ον) Τὸ σύμβολον = *(τῆς ἰσότητος)* ἐκφράζον τὴν ἰσότητα μεταξὺ δύο ποσοτήτων καὶ τὸ ὁποῖον ἀπαγγέλλεται ἴσον· π. χ. $α = β$ ἀπαγγέλλεται α ἴσον β.

7ον) Τὸ σύμβολον > *(τῆς ἀνισότητος)* διὰ τὴν ἀνισότητα μεταξὺ δύο ποσοτήτων, τὸ ὁποῖον τίθεται μεταξὺ αὐτῶν καὶ οὕτως ὥστε ἡ μεγαλυτέρα ποσότης νὰ εὑρίσκεται πρὸς τὸ κοῖλον μέρος τοῦ συμβόλου· π. χ. $5 > 2$ σημαίνει καὶ ἀπαγγέλλεται 5 μεγαλύτερον τοῦ 2 ἢ 2 μικρότερον τοῦ 5, γράφεται δὲ καὶ οὕτω: $2 < 5$.

Ἡ σημασία τῶν συμβόλων τῆς Ἀλγέβρας.— Διὰ νὰ αἰσθητοποιήσωμεν τὴν σημασίαν τῶν συμβόλων τῆς Ἀλγέβρας, ἀρκεῖ νὰ ἐφαρμόσωμεν αὐτὰ εἰς τὴν λύσιν ἁπλοῦ τινος προβλήματος. Δι' αὐτοῦ θὰ ἴδωμεν, πῶς γίνεται ἡ γενίκευσις τῶν συλλογισμῶν, ὥστε νὰ ἐφαρμόζωνται καὶ εἰς ἄλλα ὁμοίας φύσεως προβλήματα, πρὸς δὲ τὸ πῶς συντομεύεται ἡ ἐργασία διὰ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, ἕνεκα τῆς χρήσεως τῶν συμβόλων.

Πρόβλημα: «Νὰ μοιρασθῇ δοθεὶς ἀριθμὸς δραχμῶν εἰς τρεῖς ἀδελφοὺς οὕτως, ὥστε ὁ δεύτερος νὰ λάβῃ ὡρισμένον ἀριθμὸν δραχμῶν περισσότερον τοῦ τρίτου, καὶ ὁ πρῶτος ἄλλον ὡρισμένον ἀριθμὸν δραχμῶν περισσότερον τοῦ δευτέρου. Πόσας δραχμὰς θὰ λάβῃ ἕκαστος;»

α') Λύσις ἄνευ τῆς χρήσεως ἀλγεβρικῶν συμβόλων: Τὸ μερίδιον τοῦ δευτέρου θὰ εἶναι ὅσον θὰ λάβῃ ὁ τρίτος ηὐξημένον κατὰ τὸν δοθέντα πρῶτον ἀριθμόν. Τὸ μερίδιον τοῦ πρώτου θὰ εἶναι ἴσον μὲ τὸ μερίδιον τοῦ δευτέρου ηὐξημένον κατὰ τὸν ἄλλον (δεύτερον) δοθέντα ἀριθμόν. Τὰ τρία μερίδια προστιθέμενα ἀποτελοῦν τὸν δοθέντα πρὸς μερισμὸν ἀριθμόν.

Ἑπομένως, τὸ μερίδιον τοῦ τρίτου, καὶ τὸ μερίδιον τοῦ τρίτου ηὐξημένον κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ δευτέρου ἀπὸ τοῦ τρίτου, καὶ τὸ μερίδιον τοῦ τρίτου ηὐξημένον κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ δευτέρου ἀπὸ τοῦ τρίτου καὶ ἀκόμη κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πρώτου ἀπὸ τοῦ δευτέρου, θὰ ἰσοῦται μὲ τὸν δοθέντα ἀριθμόν.

Ἄρα τρεῖς φορὰς τὸ μερίδιον τοῦ τρίτου ηὐξημένον κατὰ δύο φορὰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ δευτέρου

Digitized by Google

ἀπὸ τοῦ τρίτου καὶ κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πρώτου ἀπὸ τοῦ δευτέρου, θὰ ἰσοῦται μὲ τὸν πρὸς μερισμὸν ἀριθμόν.

Διὰ τοῦτο, τὸ τριπλάσιον τοῦ μεριδίου τοῦ τρίτου θὰ ἰσοῦται μὲ τὸν μεριστέον ἀριθμόν, ἠλαττωμένον κατὰ τὸ διπλάσιον τῆς ὑπεροχῆς τοῦ δευτέρου ἀπὸ τοῦ τρίτου καὶ ἀκόμη κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πρώτου ἀπὸ τοῦ δευτέρου.

Τέλος τὸ μερίδιον τοῦ τρίτου θὰ εἶναι τὸ τρίτον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον μένει, ἂν ἀπὸ τὸν μεριστέον ἀριθμὸν ἀφαιρέσωμεν τὸ διπλάσιον τῆς ὑπεροχῆς τοῦ δευτέρου ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πρώτου ἀπὸ τοῦ δευτέρου.

Ἀφοῦ εὕρωμεν τὸ μερίδιον τοῦ τρίτου προσθέτομεν εἰς αὐτὸ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ δευτέρου μεριδίου ἀπὸ του τρίτου, καὶ ἔχομεν μερίδιον τοῦ δευτέρου. Ἀφοῦ εὕρωμεν τὸ μερίδιον τοῦ δευτέρου, προσθέτομεν εἰς αὐτὸ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πρώτου καὶ ἔχομεν τὸ μερίδιον τοῦ πρώτου.

β') *Λύσις διὰ τῆς χρήσεως ἀλγεβρικῶν συμβόλων:* Ἔστω ὅτι ὁ δεδομένος μεριστέος ἀριθμὸς παριστάνεται διὰ τοῦ α.

Ἔστω ὅτι ἡ δεδομένη ὑπεροχὴ τοῦ μεριδίου τοῦ δευτέρου ἀπὸ τοῦ τρίτου παριστάνεται διὰ τοῦ β, ἡ δὲ ὑπεροχὴ τοῦ μεριδίου τοῦ τρίτου ἀπὸ τοῦ δευτέρου διὰ τοῦ γ.

Ἔστω τέλος ὅτι τὸ μερίδιον τοῦ τρίτου παριστάνεται διὰ τοῦ x.

Τὸ μερίδιον τοῦ δευτέρου θὰ εἶναι $x+\beta$.

Τὸ μερίδιον τοῦ πρώτου θὰ εἶναι $x+\beta+\gamma$.

Τὸ ἄθροισμα καὶ τῶν τριῶν μεριδίων θὰ ἰσοῦται μὲ α, δηλ. θὰ εἶναι $x+x+\beta+x+\beta+\gamma=\alpha$.

Ἤτοι θὰ ἔχωμεν $3x+2\beta+\gamma=\alpha$,

ἢ $3x=\alpha-2\beta-\gamma$.

Ἐπομένως εἶναι $x=\dfrac{\alpha-2\beta-\gamma}{3}$. Τοῦτο εἶναι τὸ μερίδιον τοῦ τρίτου.

Τὸ μερίδιον τοῦ δευτέρου εἶναι

$$\frac{\alpha-2\beta-\gamma}{3}+\beta=\frac{\alpha+\beta-\gamma}{3}.$$

Τὸ μερίδιον τοῦ πρώτου εἶναι

$$\frac{\alpha+\beta-\gamma}{3}+\gamma=\frac{\alpha+\beta+2\gamma}{3}.$$

Διὰ τὴν λύσιν τοῦ ἀνωτέρω προβλήματος ἐκάμαμεν χρῆσιν ἴσων ποσοτήτων, αἱ ὁποῖαι χωρίζονται διὰ τοῦ σημείου τῆς ἰσότητος, προσέτι δὲ ἐχρησιμοποιήσαμεν τὰς θεμελιώδεις πράξεις, τῆς προσθέσεως, ἀφαιρέσεως κ.λ.π., διὰ νὰ προσδιορίσωμεν τὸν ἄγνωστον.

Ἡ Ἄλγεβρα ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὰς θεμελιώδεις πράξεις αἵτινες ἰσχύουν διὰ τοὺς ἀριθμοὺς τῆς Ἀλγέβρας, οἵτινες λέγονται *ἀλγεβρικοὶ ἀριθμοί*. Αἱ ἀλγεβρικαὶ ποσότητες ἢ οἱ ἀλγεβρικοὶ ἀριθμοὶ εἶνε *θετικοὶ* καὶ *ἀρνητικοί*, ἔχουν δὲ οὗτοι τὴν ἰδιότητα, ὅταν ἔχουν τὸ αὐτὸ πλῆθος μονάδων ἢ καὶ μέρη τῆς μονάδος τὰ αὐτὰ (θεωρούμενοι ὡς συνήθεις ἀριθμοὶ τῆς Ἀριθμητικῆς), νὰ δίδουν ἄθροισμα μηδέν.

ΑΙ ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΕΠΙ ΑΛΓΕΒΡΙΚΩΝ ΠΟΣΟΤΗΤΩΝ. Ἡ ***ἀλγεβρικὴ πρόσθεσις*** γίνεται, ἂν τὰς πρὸς πρόσθεσιν ποσότητας θέσωμεν τὰς μὲν παρὰ τὰς δὲ κατὰ σειράν, καὶ ἑκάστην μετὰ τοῦ σημείου αὐτῆς.

Καλοῦμεν *ὁμοίους ὅρους* ἐκείνους οἵτινες ἔχουν τὰ αὐτὰ γράμματα μὲ τοὺς αὐτοὺς ἐκθέτας ἕκαστον καὶ δὲν διαφέρουν εἰμὴ τὸ πολὺ κατὰ τοὺς συντελεστὰς αὐτῶν. Ὅταν ἔχωμεν τοιούτους ὁμοίους ὅρους, συμπτύσσομεν αὐτοὺς εἰς ἕνα ὅμοιον πρὸς τούτους ὅρον, προσθέτοντες (ἀλγεβρικῶς) τοὺς συντελεστὰς τούτων.

Καλεῖται *μονώνυμον* μὲν ποσότης τις ἀποτελουμένη ἀπὸ ἕνα μόνον ὅρον, *πολυώνυμον* δέ, ἂν ἀποτελῆται ἐκ περισσοτέρων ὅρων. Ὅρος καλεῖται πᾶσα παράστασις μὴ περιέχουσα πρόσθεσιν ἢ ἀφαίρεσιν. Πολυώνυμόν τι λέγεται *διώνυμον*, *τριώνυμον* κ.λ.π., ἂν ἔχῃ δύο, τρεῖς κ.λ.π. ὅρους.

Ἡ ***ἀλγεβρικὴ ἀφαίρεσις*** γίνεται, ἂν γράψωμεν δεξιὰ τῆς ποσότητος ἀπὸ τῆς ὁποίας θὰ ἀφαιρέσωμεν ἄλλην πάντας τοὺς ὅρους τῆς ἄλλης καὶ ἕκαστον μὲ τὸ ἀντίθετον αὐτοῦ σημεῖον. Οὕτω ἡ ἀφαίρεσις δύο ἀλγεβρικῶν ποσοτήτων τρέπεται εἰς τὴν πρόσθεσιν τῆς πρώτης καὶ τῆς ἀντιθέτου τῆς δευτέρας.

Παράδειγμα 1). Ἡ πρόσθεσις τῶν μονωνύμων $3\alpha, 5\gamma$ καὶ -2β δίδει ἐξαγόμενον τὸ $3\alpha+5\gamma-2\beta$.

Παράδειγμα 2). Τὸ ἄθροισμα τῶν μονωνύμων $4\alpha^3, \beta^2, 3\alpha^2, \beta^2, 7\alpha^3\beta^2$ εἶναι $4\alpha^3+7\alpha^3\beta^2+3\alpha^2+2\beta^2$, τῶν δὲ $6\alpha^2\beta^3, 2\alpha^2\beta^3, -7\alpha^2\beta^3$ εἶναι

$6\alpha^2\beta^3+2\alpha^2\beta^3-7\alpha^2\beta^3=\alpha^2\beta^3$.

Παράδειγμα 3). Τὸ ἄθροισμα τῶν πολυωνύμων $3\alpha^2-4\alpha\beta$, $2\alpha^2-3\alpha\beta+\beta^2$, $2\alpha\beta-5\beta^2$ εἶναι ἴσον, μετὰ τὴν ἀναγωγὴν τῶν ὁμοίων ὅρων, μὲ

$$5\alpha^2-5\alpha\beta-4\beta^2.$$

Παράδειγμα 4). Τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ 4β ἀπὸ τοῦ 5α εἶνε $5\alpha-4\beta$.

Παράδειγμα 5). Τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ $2\beta-3\gamma$ ἀπὸ τοῦ 4α εἶναι $4\alpha-2\beta+3\gamma$ καὶ σημειώνεται ὡς ἑξῆς: $4\alpha-(2\beta-3\gamma)=4\alpha-2\beta+3\gamma$. Ἡ παρένθεσις ἐντὸς τῆς ὁποίας κλείεται τὸ $2\beta-3\gamma$ δεικνύει ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ ποσότης θὰ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τὴν 4α, ἀφοῦ πρὸ τῆς παρενθέσεως εἶναι τὸ σημεῖον τῆς ἀφαιρέσεως.

Παράδειγμα 6. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ $5\alpha^2-4\alpha\beta+3\beta\gamma-\beta^2$ ἀπὸ τοῦ $8\alpha^2-2\alpha\beta$ εἶναι $8\alpha^2-2\alpha\beta-5\alpha^2+4\alpha\beta-3\beta\gamma+\beta^2$, ἤ, μετὰ τὴν ἀναγωγὴν τῶν ὁμοίων ὅρων $3\alpha^2+2\alpha\beta-3\beta\gamma+\beta^2$.

Ἀλγεβρικὸς πολλαπλασιασμός. Ὁ ἁπλούστερος ἀλγεβρικὸς πολλαπλασιασμὸς εἶναι ὁ τῶν μονωνύμων, στηρίζεται δὲ ἐπὶ τῶν ἑξῆς τεσσάρων μερικῶν κανόνων·

α') *Κανὼν τῶν σημείων:* Τὸ γινόμενον δύο μονωνύμων ἐχόντων τὰ αὐτὰ μὲν σημεῖα (ὁμοσήμων) εἶναι θετικὸν (+), ἐχόντων δὲ ἀντίθετα σημεῖα, εἶναι ἀρνητικὸν (—).

β') *Κανὼν τῶν συντελεστῶν:* Ὁ συντελεστὴς τοῦ γινομένου μονωνύμου ἰσοῦται μὲ τὸ γινόμενον τῶν συντελεστῶν.

γ') *Κανὼν τῶν ἐκθετῶν:* Ὁ ἐκθέτης ἑνὸς γράμματος τοῦ γινομένου μονωνύμων εἶνε τὸ ἄθροισμα τῶν ἐκθετῶν, τοὺς ὁποίους ἔχει τὸ γράμμα τοῦτο εἰς τοὺς παράγοντας, ἐνῷ ὅταν γράμμα τι δὲν ἔχῃ ἐκθέτην ὑποτίθεται ὅτι ἔχει τοιοῦτον τὴν μονάδα.

δ') *Κανὼν τῶν γραμμάτων:* Πᾶν γράμμα ὑπάρχον καὶ εἰς ἕνα τῶν παραγόντων ὑπάρχει καὶ εἰς τὸ γινόμενον μὲ τὸν ἐκθέτην αὐτοῦ, γράφονται δὲ τὰ γράμματα εἰς τὸ γινόμενον κατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν σειρὰν αὐτῶν συνήθως.

Οὕτω ἔχομεν

$$8\alpha^2\beta\gamma^2\times7\alpha\beta\delta^2=56\alpha^3\beta^2\gamma^2\delta^2.$$
$$-21\alpha^3\beta^2\delta\gamma\times8\alpha\beta\gamma^3=-168\alpha^4\beta^3\gamma^4\delta.$$
$$-4\alpha\beta\gamma\times-7\delta\varepsilon=28\alpha\beta\gamma\delta\varepsilon.$$

Διὰ νὰ πολλαπλασιάσωμεν ἓν πολυώνυμον ἐπὶ ἄλλο πολυώνυμον, πολλαπλασιάζομεν ἕκαστον ὅρον τοῦ πολλαπλασιαστέου ἐπὶ ἕκαστον τῶν ὅρων τοῦ πολλαπλασιαστοῦ, ἐφαρμόζοντες πρὸς εὕρεσιν τῶν μερικῶν γινομένων τοὺς τέσσαρας ἀνωτέρω κανόνας τοῦ πολλαπλασιασμοῦ δύο μονωνύμων. Ἀκολούθως προσθέτομεν τὰ μερικὰ γινόμενα καὶ κάμνομεν ἀναγωγὴν τῶν ὁμοίων ὅρων, ἐὰν ὑπάρχουν τοιοῦτοι.

Εἶνε σκοπιμώτερον πρὸ τῆς πράξεως τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν πολυωνύμων νὰ διατάξωμεν τοὺς ὅρους αὐτῶν, ὥστε οἱ ἐκθέται ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γράμματος νὰ προχωροῦν ἐλαττούμενοι ἢ αὐξανόμενοι· ἐὰν γίνῃ τοῦτο πρὸ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, οἱ δύο ἄκροι ὅροι τοῦ γινομένου δὲν ἀνάγονται. Οὕτω εἰς τὸ κατωτέρω παράδειγμα πολλαπλασιασμοῦ δύο πολυωνύμων οἱ δύο παράγοντες ἔχουν οὕτω διαταχθῆ, ὥστε οἱ μὲν ἐκθέται τοῦ γράμματος α προχωροῦν ἐλαττούμενοι, οἱ δὲ τοῦ β αὐξανόμενοι.

Παράδειγμα:

	Πολλαπλασιαστέος	$4\alpha^3-5\alpha^2\beta-8\alpha\beta^2+2\beta^3$.
	Πολλαπλασιαστής	$2\alpha^2-3\alpha\beta-4\beta^2$.
1ον	μερικὸν γινόμενον:	$8\alpha^5-10\alpha^4\beta-16\alpha^3\beta^2+4\alpha^2\beta^3$.
2ον	μερικὸν γινόμενον:	$-12\alpha^4\beta+15\alpha^3\beta^2+24\alpha^2\beta^3-6\alpha\beta^4$.
3ον	μερικὸν γινόμενον:	$-16\alpha^3\beta^2+20\alpha^2\beta^3+32\alpha\beta^4-8\beta^5$
	Ὁλικὸν γινόμενον:	$8\alpha^5-22\alpha^4\beta-17\alpha^3\beta^2+48\alpha^2\beta^3+26\alpha\beta^4-8\beta^5$.

Ἀλγεβρικὴ διαίρεσις. Ἡ διαίρεσις δύο μονωνύμων στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἑξῆς τεσσάρων κανόνων, ἀναλόγων πρὸς τοὺς κανόνας τοῦ πολλαπλασιασμοῦ δύο μονωνύμων.

Τὸ σημεῖον τοῦ πηλίκου δύο μονωνύμων εἶναι + μέν, ἂν τὰ μονώνυμα εἶναι ὁμόσημα, — δέ, ἂν τὰ μονώνυμα εἶναι ἑτερόσημα.

Ὁ συντελεστὴς τοῦ πηλίκου δύο μονωνύμων ἰσοῦται μὲ τὸ πηλίκον τοῦ συντελεστοῦ τοῦ διαιρετέου διὰ τοῦ συντελεστοῦ τοῦ διαιρέτου.

Ὁ ἐκθέτης ἑνὸς γράμματος τοῦ πηλίκου εὑρίσκεται ἂν ἀπὸ τὸν ἐκθέτην τοῦ γράμματος αὐτοῦ εἰς τὸν διαιρετέον ἀφαιρεθῇ ὁ ἐκθέτης τοῦ αὐτοῦ γράμματος εἰς τὸν διαιρέτην. Ὅλα μὲν τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὸν διαιρετέον μόνον, ὑπάρχουν εἰς τὸν ἀριθμητὴν τοῦ κλάσματος, τὸ ὁποῖον παριστάνει τὸ πηλίκον, καὶ ἕκαστον μὲ τὸν ἐκθέτην αὐτοῦ, ὅλα δὲ ὅσα ὑπάρχουν μόνον εἰς τὸν διαιρέτην, ὑπάρχουν εἰς τὸν παρονομαστὴν τοῦ πηλίκου καὶ ἕκαστον μὲ τὸν ἐκθέτην αὐτοῦ.

Κατὰ ταῦτα ἔχομεν:

$$\frac{48\alpha^3\beta^3\gamma^2\delta}{12\alpha\beta^2\gamma}=4\alpha^2\beta\gamma\delta.$$

$$\frac{-150\alpha^5\beta^8\gamma\delta}{30\alpha^3\beta^5\delta^2}=-\frac{5\alpha^2\beta^3\gamma}{\delta}.$$

$$\frac{-12\alpha^4\beta^2\gamma\delta}{-8\alpha^2\beta\gamma^2}=\frac{3\alpha^2\beta\delta}{2\gamma}.$$

Εἰς τὸ προτελευταῖον παράδειγμα ὁ ἐκθέτης 2 **τοῦ γράμματος γ εἰς τὸν διαιρέτην ὑπερβαίνει** κατὰ μονάδα τὸν ἐκθέτην 1 τοῦ αὐτοῦ γράμματος εἰς τὸν διαιρετέον· ἐὰν ἐφαρμόσωμεν τὸν ἀνωτέρω κανόνα περὶ τῶν ἐκθετῶν, δυνάμεθα νὰ γράφωμεν τὸ γράμμα γ εἰς τὸν ἀριθμητὴν τοῦ πηλίκου μὲ ἐκθέτην $1-2=-1$, ὅτε θὰ ἔχωμεν πηλίκον

$$\frac{3}{2}\alpha^2\beta\delta\gamma^{-1}$$

Ἐν γένει ἔχομεν $\alpha^{-\mu}=\dfrac{1}{\alpha^{\mu}}$.

Ἡ τοιαύτη ἰδιότης τῶν ἐκθετῶν δίδει ἐπίσης:

$$\frac{\alpha^{\mu}}{\alpha^{\mu}}=\alpha^{0}=1.$$

Ἡ διαίρεσις πολυωνύμου διὰ μονωνύμου γίνεται, ἂν διαιρέσωμεν ἕκαστον ὅρον τοῦ διαιρετέου διὰ τοῦ μονωνύμου, κατὰ τοὺς ἀνωτέρω κανόνας, καὶ προσθέσωμεν τὰ πηλίκα.

Διὰ νὰ εὑρεθῇ τὸ πηλίκον τῆς διαιρέσεως ἑνὸς πολυωνύμου δι' ἄλλου, κάμνομεν πρῶτον διάταξιν τῶν ὅρων αὐτοῦ, ὥστε οἱ ἐκθέται ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γράμματος καὶ εἰς τὰ δύο νὰ προχωροῦν ἐλαττούμενοι ἢ αὐξανόμενοι καὶ ἀκολούθως διαιροῦμεν τὸν πρῶτον ὅρον τοῦ διαιρετέου διὰ τοῦ πρώτου ὅρου τοῦ διαιρέτου. Οὕτω εὑρίσκομεν τὸν πρῶτον ὅρον τοῦ πηλίκου. Ἀφαιροῦντες τὸ γινόμενον τοῦ διαιρέτου ἐπὶ τὸν εὑρεθέντα πρῶτον ὅρον τοῦ πηλίκου ἀπὸ τὸν διαιρετέον, εὑρίσκομεν τὸν δεύτερον ὅρον τοῦ πηλίκου, ἂν διαιρέσωμεν τὸν πρῶτον ὅρον τοῦ ὑπολοίπου τῆς ἀφαιρέσεως διὰ τοῦ πρώτου ὅρου τοῦ διαιρέτου. Προχωροῦμεν καθ' ὅμοιον τρόπον μέχρις ὅτου εὕρωμεν ὑπόλοιπον ἐξ ἀφαιρέσεως, τοῦ ὁποίου ὁ πρῶτος ὅρος δὲν θὰ εἶνε διαιρετὸς διὰ τοῦ πρώτου ὅρου τοῦ διαιρέτου.

Παράδειγμα:

$$\begin{array}{rl} 10\alpha^4-48\alpha^3\beta+51\alpha^2\beta^2+4\alpha\beta^3-15\beta^4 & \mid -5\alpha^2+4\alpha\beta+3\beta^2 \\ -10\alpha^4+8\alpha^3\beta+6\alpha^2\beta^2 \qquad\qquad\qquad & \mid -2\alpha^2+8\alpha\beta-5\beta^2 \\ \hline -40\alpha^3\beta+57\alpha^2\beta^2+4\alpha\beta^3-15\beta^4 & \\ +40\alpha^3\beta-32\alpha^2\beta^2-24\alpha\beta^3 \qquad & \\ \hline 25\alpha^2\beta^2-20\alpha\beta^3-15\beta^4 & \\ -25\alpha^2\beta^2+20\alpha\beta^3+15\beta^4 & \\ \hline 0. & \end{array}$$

Ἐνίοτε ἀναπτύσσομεν τὸ πηλίκον εἰς σειρὰν ἐξ ἀπείρων ὅρων, ὅταν δὲν περατοῦται ἡ πρᾶξις τῆς διαιρέσεως μὲ ὑπόλοιπον μηδέν. Οὕτω ἔχομεν

$$\frac{x}{x-\alpha}=1+\frac{\alpha}{x}+\frac{\alpha^2}{x^2}+\frac{\alpha^3}{x^3}+\ldots$$

ἢ χρησιμοποιοῦντες τοὺς ἀρνητικοὺς ἐκθέτας

$$\frac{x}{x-\alpha}=1+\alpha x^{-1}+\alpha^2x^{-2}+\alpha^3x^{-3}+\alpha^4x^{-4}\ldots$$

ΕΞΙΣΩΣΕΙΣ. *Ἐξίσωσις* λέγεται μία ἰσότης, τῆς ὁποίας τὰ μέλη εἶναι ἴσα ὅταν ὡρισμένα γράμματα, τὰ ὁποῖα λέγονται *ἄγνωστοι τῆς ἐξισώσεως*, λάβουν καταλλήλους τιμάς.

Λύσις μιᾶς ἐξισώσεως λέγεται ἡ εὕρεσις τῶν τιμῶν τῶν ἀγνώστων, οἵτινες ὑπάρχουν εἰς τὴν ἐξίσωσιν, δι' ἃς ἐπαληθεύεται αὐτή, εἶναι δ' ἡ λύσις τῶν ἐξισώσεων ἓν τῶν σπουδαιοτέρων προβλημάτων τῆς Ἀλγέβρας.

Μία ἰσότης λέγεται *ταυτότης*, ἂν αἱ δύο ποσότητες, αἵτινες χωρίζονται διὰ τοῦ σημείου τῆς ἰσότητος, εἶναι ἴσαι διὰ πάσας τὰς τιμὰς τῶν γραμμάτων αὐτῶν. Οὕτω αἱ ἰσότητες

$$\alpha^2-\beta^2=(\alpha+\beta)(\alpha-\beta)$$
$$\alpha^2+2\alpha\beta+\beta^2=(\alpha+\beta)^2$$

εἶναι ταυτότητες.

Διὰ τὴν λύσιν μιᾶς ἐξισώσεως γίνονται συνήθως οἱ ἑξῆς μετασχηματισμοί:

1) Δυνάμεθα νὰ μεταφέρωμεν ἕνα ὅρον ἀπὸ τὸ ἕν μέλος εἰς τὸ ἄλλο μὲ ἠλλαγμένον τὸ σημεῖον αὐτοῦ.

2) Δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τὰ δύο μέλη μιᾶς ἐξισώσεως διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ (διαφόρου τοῦ μηδενός). Ἐπομένως δυνάμεθα νὰ ἀπαλλάξωμεν μίαν ἐξίσωσιν ἀπὸ τῶν παρονομαστῶν αὐτῆς, ἀφοῦ πρῶτον τρέψωμεν ὅλους τοὺς ὅρους εἰς ἄλλους μὲ παρονομαστὴν τὸ ἐλάχιστον κοινὸν πολλαπλάσιον τῶν παρονομαστῶν αὐτῶν καὶ ἀκολούθως πολλαπλασιάσωμεν πάντας τοὺς ὅρους ἐπὶ τὸν παρονομαστὴν τοῦτον.

Μετὰ τὴν ἁπλοποίησιν ταύτην μιᾶς ἐξισώσεως καὶ τὴν ἀναγωγὴν ὁμοίων ὅρων, ἂν ὑπάρχουν, τὸ μεγαλύτερον ἄθροισμα τῶν ἐκθετῶν τῶν ἀγνώστων εἰς τὸν αὐτὸν ὅρον τῆς ἐξισώσεως καλεῖται *βαθμὸς* τῆς ἐξισώσεως.

Οὕτω ἡ ἐξίσωσις $5x-3y=42+1$ εἶναι τοῦ *πρώτου βαθμοῦ*, ἐνῷ ἡ $\alpha x^3-21x^2yz+\alpha\beta z^2=\beta y^4$ εἶναι *τετάρτου βαθμοῦ*.

Ἡ ἐξίσωσις αὐτὴ λέγεται καὶ *ὁμογενὴς* ὡς πρὸς τὰ γράμματα α,β,x,y,z, ἐπειδὴ τὸ ἄθροισμα **τῶν ἐκθετῶν τῶν α,β,x,y,z εἰς ἕκαστον ὅρον εἶναι τὸ αὐτό.**

Digitized by Google

Ὅταν μία ἐξίσωσις ἔχῃ περισσοτέρας τοῦ ἑνὸς ἀγνώστους, ἐπαληθεύεται δι' ἀπείρους τιμὰς τῶν ἀγνώστων, ἤτοι ἔχει ἀπείρους λύσεις. Πράγματι, δίδοντες αὐθαιρέτους τιμὰς εἰς πάντας τοὺς ἀγνώστους ἐκτὸς ἑνός, θὰ ἔχωμεν νὰ λύσωμεν ἐξίσωσιν μὲ ἕνα ἄγνωστον, ἐκ τῆς λύσεως δὲ ταύτης εὑρίσκομεν καὶ τὴν τιμὴν τούτου.

Ἐν γένει πρέπει νὰ δίδωνται τόσαι ἐξισώσεις ὅσοι εἶναι καὶ οἱ ἄγνωστοι αὐτῶν, διὰ νὰ εἶναι τὸ *σύστημα τῶν ἐξισώσεων* αὐτῶν ὡρισμένον.

Ἐξισώσεις τοῦ πρώτου βαθμοῦ. — Μετὰ τοὺς μετασχηματισμούς, τοὺς ὁποίους ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, μία ἐξίσωσις τοῦ πρώτου βαθμοῦ μὲ ἕνα ἄγνωστον λαμβάνει τὴν μορφὴν

$$\alpha x = \beta.$$

ὅπου α καὶ β εἶνε ποσότητες σταθεραί. Ἐκ ταύτης εὑρίσκομεν, ἐὰν $\alpha \neq 0$, $x = \frac{\beta}{\alpha}$.

Ἐὰν ἔχωμεν πρὸς λύσιν ἓν σύστημα δύο ἐξισώσεων μὲ δύο ἀγνώστους

$$\alpha x + \beta y = \gamma \qquad (1)$$
$$\alpha' x + \beta' y = \gamma' \qquad (2)$$

μεταχειριζόμεθα συνήθως τὰς ἑξῆς μεθόδους πρὸς λύσιν αὐτοῦ.

1) *Μέθοδος τῆς συγκρίσεως.* Λύομεν ἑκάστην τῶν ἐξισώσεων (1) καὶ (2) ὡς πρὸς τὸν αὐτὸν ἄγνωστον, τὸν x π. χ., θεωροῦντες τὸν ἄλλον y ὡς γνωστόν, καὶ ἐξισώνομεν τὰς δύο τιμὰς τοῦ ἀγνώστου x ὡς πρὸς τὸν ὁποῖον ἐλύσαμεν τὰς ἐξισώσεις. Οὕτω εὑρίσκομεν τὴν τιμὴν τοῦ ἑνὸς ἀγνώστου y ἐκ τῆς λύσεως τῆς ἐξισώσεως, τὴν ὁποίαν οὕτω θὰ εὕρωμεν. Ἀκολούθως εὑρίσκομεν τὴν τιμὴν καὶ τοῦ ἄλλου ἀγνώστου x.

2) *Μέθοδος τῆς ἀντικαταστάσεως.* Ἀντικαθιστῶμεν εἰς τὴν ἐξίσωσιν (2) π. χ. τὴν τιμὴν ἔστω τοῦ x, ἀφοῦ ληφθῇ αὕτη ἐκ τῆς (1), ὅταν θεωρηθῇ τὸ y σταθερὸν ἐν τῇ (1). Οὕτω ἐκ τῆς (2) θὰ εὕρωμεν μίαν ἐξίσωσιν μὲ ἕνα ἄγνωστον τὸν y, ἐκ τῆς λύσεως δὲ ταύτης εὑρίσκομεν τὴν τιμὴν τοῦ y. Ἀκολούθως εὑρίσκομεν τὴν τιμὴν τοῦ x.

3) *Μέθοδος τῶν ἀντιθέτων συντελεστῶν.* Πολλαπλασιάζομεν τὰ μέλη τῆς πρώτης ἐξισώσεως (1) ἐπὶ β' καὶ τὰ τῆς (2) ἐπὶ —β, ὥστε οἱ συντελεσταὶ τοῦ y εἰς τὰς ἐξισώσεις τὰς ὁποίας θὰ εὕρωμεν νὰ εἶναι ἀντίθετοι. Ἀκολούθως προσθέτομεν τὰς ἐξισώσεις ταύτας καὶ ἔχομεν μίαν ἐξίσωσιν μὲ ἄγνωστον μόνον τὸν x, τοῦ ὁποίου τὴν τιμὴν εὑρίσκομεν. Οὕτω εὑρίσκομεν,

$$x = \frac{\gamma\beta' - \gamma'\beta}{\alpha\beta' - \alpha'\beta}.$$

Ὁμοίως ἐργαζόμενοι εὑρίσκομεν τὴν τιμὴν τοῦ y (πολλαπλασιάζομεν τὴν πρώτην ἐξίσωσιν ἐπὶ —α' καὶ τὴν δευτέραν ἐπὶ α καὶ προσθέτομεν τὰ ἐξαγόμενα, ὅτε προκύπτει μία ἐξίσωσις μὲ ἄγνωστον μόνον τὸν y),

$$y = \frac{\gamma\alpha' - \alpha\gamma'}{\alpha\beta' - \alpha'\beta}.$$

Ἡ μέθοδος αὐτὴ τῆς λύσεως συστήματος ἐξισώσεων λέγεται καὶ *μέθοδος τῆς ἀπαλοιφῆς*, ἐπειδὴ κατορθώνομεν νὰ ἀπαλείφωμεν ἕνα ἄγνωστον.

Διὰ νὰ λύσωμεν σύστημα τριῶν ἐξισώσεων μὲ τρεῖς ἀγνώστους

$$\alpha x + \beta y + \gamma\omega = \delta \qquad (1')$$
$$\alpha' x + \beta' y + \gamma'\omega = \delta' \qquad (2')$$
$$\alpha'' x + \beta'' y + \gamma''\omega = \delta'' \qquad (3')$$

ἀπαλείφομεν τὸν ἕνα τῶν ἀγνώστων, μεταξὺ τῶν δύο πρώτων ἐξισώσεων π. χ., ἀκολούθως ἀπαλείφομεν τὸν αὐτὸν ἄγνωστον μεταξὺ τῆς (1') καὶ τῆς (3'). Οὕτω θὰ εὕρωμεν δύο ἐξισώσεις μὲ δύο ἀγνώστους, καὶ δυνάμεθα νὰ λύσωμεν τὸ σύστημα τοῦτο, ἤτοι θὰ εὕρωμεν τὰς τιμὰς τῶν δύο ἀγνώστων· ἀντικαθιστῶντες δὲ τὰς τιμὰς ταύτας εἰς μίαν τῶν δοθεισῶν ἐξισώσεων, εὑρίσκομεν καὶ τὴν τιμὴν τοῦ τρίτου ἀγνώστου. Ἐπίσης δυνάμεθα πρὸς λύσιν τοῦ συστήματος τῶν δοθεισῶν ἐξισώσεων νὰ μεταχειρισθῶμεν μίαν ἐκ τῶν ἄλλων μεθόδων, τὰς ὁποίας ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, προτιμῶμεν δὲ συνήθως τὴν εὐκολώτερον ἐφαρμοζομένην καὶ ὁδηγοῦσαν ταχύτερον εἰς τὴν λύσιν. Οἱανδήποτε μέθοδον καὶ ἂν ἀκολουθήσωμεν διὰ τὴν λύσιν τοῦ ἀνωτέρω συστήματος θὰ εὕρωμεν διὰ τὰς ἀγνώστους τιμὰς τῆς μορφῆς:

$$x = \frac{N}{\Delta}, \quad y = \frac{N'}{\Delta}, \quad \omega = \frac{N''}{\Delta},$$

ὅπου εἶναι:

$$\Delta = \alpha\beta'\gamma'' - \alpha\gamma'\beta'' + \gamma\alpha'\beta'' - \beta\alpha'\gamma'' + \beta\gamma'\alpha'' - \gamma\beta'\alpha'',$$
$$N = \delta\beta'\gamma'' - \delta\gamma'\beta'' + \gamma\delta'\beta'' - \beta\delta'\gamma'' + \beta\gamma'\delta'' - \gamma\beta'\delta''$$
$$N' = \alpha\delta'\gamma'' - \alpha\gamma'\delta'' + \gamma\alpha'\delta'' - \delta\alpha'\gamma'' + \delta\gamma'\alpha'' - \gamma\delta'\alpha'',$$
$$N'' = \alpha\beta'\delta'' - \alpha\delta'\beta'' + \delta\alpha'\beta'' - \beta\alpha'\delta'' + \beta\delta'\alpha'' - \delta\beta'\alpha''.$$

Παρατηροῦμεν ὅτι οἱ ὅροι τοῦ κλάσματος τῆς τιμῆς τοῦ ἀγνώστου μιᾶς γενικῆς ἐξισώσεως μὲ ἕνα ἄγνωστον *ἔχουν ἕκαστος ἕνα ὅρον*. Ὁ ἀριθμητὴς καὶ παρονομαστὴς τῶν τιμῶν τῶν ἀγνώστων ἔχουν δύο ὅρους ἢ 1.2, ὅταν ἔχωμεν σύστημα δύο γενικῶν ἐξισώσεων μὲ δύο ἀγνώστους. Ὅταν αἱ γενικαὶ ἐξισώσεις τοῦ συστήματος εἶναι τρεῖς μὲ τρεῖς ἀγνώστους, οἱ ὅροι τῶν ἀριθμητῶν καὶ παρονομαστῶν τῶν τιμῶν τῶν ἀγνώστων εἶναι 1.2.3=6, ἂν δ' αἱ γενικαὶ ἐξισώσεις εἶναι 4 μὲ 4 ἀγνώστους οἱ ὅροι οὗτοι θὰ εἶναι 1.2.3.4, κ.ο.κ.

Ὁ τρόπος τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν τῶν ἀγνώστων εἶναι ἁπλοῦς καὶ συμμετρικός. Προκειμένου περὶ τῆς λύσεως τοῦ συστήματος τῶν ἐξισώσεων (1) καὶ (2) λαμβάνομεν τοὺς συντελεστὰς α, β τῶν ἀγνώστων x καὶ y καὶ σχηματίζομεν τὰς μεταθέσεις τούτων αβ καὶ βα, θέτομεν ἕνα τόνον εἰς τὸ δεύτερον γράμμα ἑκάστης τῶν μεταθέσεων τούτων καὶ ἀφαιροῦμεν τὰ ἐξαγόμενα (τὸ δεύτερον ἀπὸ τοῦ πρώτου), ὅτε ἔχομεν αβ'—α'β. Αὐτὸ θὰ εἶνε παρονομαστὴς τῶν τιμῶν τῶν ἀγνώστων. Οἱ ἀριθμηταὶ τῶν τιμῶν τῶν x καὶ y εὑρίσκονται, ἂν ἀντικαταστήσωμεν ἐν τῇ ἐξισώσει (1) καὶ (2) τὸν συντελεστὴν τοῦ ἀγνώστου, περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται, διὰ τοῦ γ καὶ τοῦ γ' καὶ ἀκολουθοῦμεν ἔπειτα τὸν προηγούμενον κανόνα. Οὕτω εὑρίσκομεν διὰ τὸν ἀριθμητὴν τῆς τιμῆς τοῦ x τὸ γβ'—γ'β, διὰ δὲ τὸν τοῦ y τὸ αγ'—α'γ. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν τριῶν ἐξισώσεων μὲ τρεῖς ἀγνώστους, εἰσάγομεν διαδοχικῶς τὸ γράμμα γ δεξιά, εἰς τὸ μέσον καὶ ἀριστερὰ ἑκάστης τῶν μεταθέσεων αβ καὶ βα καὶ εὑρίσκομεν οὕτω ἓξ μεταθέσεις· γράφομεν τὰς τρεῖς τελευταίας μετὰ τὰς τρεῖς πρώτας χωρίζοντες αὐτὰς ἐναλλὰξ διὰ τῶν σημείων — καὶ +· θέτομεν τέλος ἕνα τόνον εἰς τὸ ἑκάστοτε δεύτερον γράμμα καὶ τρεῖς εἰς τὸ τρίτον γράμμα ἑκάστης μεταθέσεως. Οὕτω εὑρίσκεται ὁ κοινὸς παρονομαστὴς Δ τῶν τιμῶν τῶν τριῶν ἀγνώστων. Ὁ ἀριθμητὴς ἑκάστης τῶν τιμῶν τῶν ἀγνώστων εὑρίσκεται ἂν ἀντικαταστήσωμεν εἰς τὴν τιμὴν τοῦ κοινοῦ παρονομαστοῦ τοὺς συντελεστὰς τοῦ ἀγνώστου, περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται διὰ τῶν δ, δ', δ''. Ἂν πρόκειται π. χ. περὶ τῆς τιμῆς τοῦ x, ἀντικαθιστῶμεν τὰ α, α' καὶ α'' τοῦ κοινοῦ παρονομαστοῦ διὰ τῶν δ, δ', δ'' ἀντιστοίχως.

Λύσις ἐξισώσεων δευτέρου βαθμοῦ. — Ἡ ἁπλουστέρα ἐξίσωσις τοῦ β' βαθμοῦ μὲ ἕνα ἄγνωστον εἶναι ἡ μὴ ἔχουσα ὅρον μὲ τὴν πρώτην δύναμιν τοῦ ἀγνώστου. Αὕτη δύναται νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν μορφὴν $\alpha x^2 = \beta$, ἐκ τῆς ὁποίας ἔχομεν $x^2 = \beta/\alpha$

καὶ $$x = \pm\sqrt{\beta/\alpha}. \qquad (1)$$

Θέτομεν πρὸ τοῦ ῥιζικοῦ τὸ σημεῖον + καὶ —, διότι τὸ β/α θεωρεῖται ὡς τετράγωνον μιᾶς ποσότητος, ἡ δὲ ποσότης αὕτη δύναται νὰ ἔχῃ τὸ σημεῖον + ἢ —, δηλαδὴ τὸ β/α εἶναι τετράγωνον τοῦ

$$+\sqrt{\frac{\beta}{\alpha}} \text{ καὶ τοῦ } -\sqrt{\frac{\beta}{\alpha}}.$$

Μία ἐξίσωσις πλήρης τοῦ δευτέρου βαθμοῦ εἶναι τῆς μορφῆς $x^2 + \pi x + k = 0$,
ὅπου π καὶ k παριστάνουν ποσότητας γνωστάς, ἀκεραίας ἢ κλασματικάς, θετικὰς ἢ ἀρνητικάς. Αἱ δύο ῥίζαι, δηλαδὴ αἱ τιμαὶ τοῦ ἀγνώστου τῆς ἐξισώσεως ταύτης, τίθενται ὑπὸ τὴν μορφὴν

$$x = \frac{1}{2}\left(-\pi \pm \sqrt{\pi^2 - 4k}\right)$$

ἢ καὶ $$x = -\frac{\pi}{2} \pm \sqrt{\frac{\pi^2}{4} - k} \qquad (2)$$

Ἐὰν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν ἀκεραίους συντελεστὰς τῶν ὅρων τῆς ἐξισώσεως τοῦ β' βαθμοῦ, θὰ ἔχῃ αὕτη τὴν μορφὴν

$$\alpha x^2 + \beta x + \gamma = 0,$$

καὶ αἱ ῥίζαι ταύτης θὰ εἶναι τῆς μορφῆς

$$x = \frac{-\beta \pm \sqrt{\beta^2 - 4\alpha\gamma}}{2\alpha} \qquad (3).$$

Ἡ λύσις τῶν ἐξισώσεων τοῦ δευτέρου βαθμοῦ ὡδήγησεν εἰς τὴν εὕρεσιν τῶν *φανταστικῶν* ἀριθμῶν, οἵτινες ἔχουν μόνον συμβολικὴν ὕπαρξιν καὶ διαφέρουν οὐσιωδῶς ἀπὸ τῶν πραγματικῶν ἀριθμῶν. Ἐὰν εἰς τὰς τιμὰς τῶν ἀγνώστων x εἰς τὰς (1), (2) καὶ (3) αἱ ποσότητες $\frac{\beta}{\alpha}$, $\frac{\pi^2}{4} - k$, $\beta^2 - 4\alpha\gamma$ εἶναι ἀρνητικαί, δὲν ὑπάρχει τιμή τις πραγματική, ἥτις ἀντικαθιστῶσα τὸν x ἐν τῇ ἐξισώσει, ἐπαληθεύει τὴν ἐξίσωσιν. Διὰ νὰ ἔχωμεν λύσιν τῆς ἐξισώσεως τοῦ β' βαθμοῦ καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην, δεχόμεθα ὅτι ἡ τετραγωνικὴ ῥίζα τῆς ἀρνητικῆς μονάδος εἶναι ἴση μὲ τὴν θετικὴν ἢ τὴν ἀρνητικὴν *φανταστικὴν μονάδα* τὴν ὁποίαν παριστάνομεν διὰ τοῦ ± i.

Θέτομεν δηλαδὴ $\sqrt{-1} = \sqrt{i^2} = \pm i$.

Ἂν λοιπὸν τὸ $\frac{\beta}{\alpha}$ εἶνε ἀρνητικόν, τὸ $-\frac{\beta}{\alpha}$ θὰ εἶναι θετικὸν καὶ γράφομεν $\frac{\beta}{\alpha} = -\frac{\beta}{\alpha}(-1)$

$$= i^2 . \left(-\frac{\beta}{\alpha}\right) \text{ καὶ } \quad x = \pm i\sqrt{-\frac{\beta}{\alpha}}.$$

Ἐν γένει, ἂν αἱ ῥίζαι τῆς ἐξισώσεως τοῦ β βαθμοῦ εἶναι φανταστικαί, θὰ εἶναι αὗται τῆς μορφῆς

$$p \pm qi,$$

ὅπου τὰ p καὶ q παριστάνουν πραγματικοὺς ἀριθμούς.

Τετραγωνικὴ ῥίζα ἐγγραμμάτων ποσοτήτων. — Ἡ λύσις δευτεροβαθμίου ἐξισώσεως ὑποθέτει ὅτι γνωρίζομεν τὴν ἐξαγωγὴν τῆς τετραγωνικῆς ῥίζης ἀλγεβρικῶν ποσοτήτων.

Διὰ νὰ ἐξαγάγωμεν τὴν τετραγωνικὴν ῥίζαν ἑνὸς μονωνύμου, πρέπει νὰ ἐξαγάγωμεν τὴν ῥίζαν τοῦ ἀριθμητικοῦ συντελεστοῦ καὶ νὰ διαιρέσωμεν διὰ 2 τὸν ἐκθέτην ἑκάστου γράμματος αὐτοῦ. Ὅταν αἱ πράξεις αὗται δὲν δύνανται νὰ γίνουν τελείως θὰ ἔχωμεν ἓν *ῥιζικὸν τοῦ δευτέρου βαθμοῦ* εἰς τὸ ἐξαγόμενον.

Δύο ῥιζικὰ λέγονται ὅμοια, ἂν δὲν διαφέρουν εἰμὴ κατὰ τὰς ποσότητας, αἵτινες πολλαπλασιάζουν τὰ ῥιζικὰ αὐτῶν, καθὼς τὰ

$$5\sqrt{2\alpha\beta} \quad \text{καὶ} \quad 3\left(\alpha+\beta\right)\sqrt{2\alpha\beta}.$$

Διὰ νὰ προσθέσωμεν ἢ ἀφαιρέσωμεν ῥιζικὰ ὅμοια, ἀρκεῖ νὰ ἐκτελέσωμεν τὰς πράξεις αὐτὰς ἐπὶ τῶν παραγόντων τῶν ῥιζικῶν καὶ εἰς τὸ ἐξαγόμενον νὰ θέσωμεν ἓν ῥιζικὸν ὅμοιον.

Διὰ νὰ εὕρωμεν τὸ γινόμενον ἢ τὸ πηλίκον δύο ῥιζικῶν δευτέρου βαθμοῦ ἐχόντων συντελεστὴν τὴν μονάδα, σχηματίζομεν τὸ γινόμενον ἢ τὸ πηλίκον τῶν ποσοτήτων, αἵτινες εὑρίσκονται ὑπὸ τὸ σύμβολον $\sqrt{}$ καὶ τὸ ἐξαγόμενον θέτομεν ὑπὸ τὸ σύμβολον τοῦτο.

Διὰ νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τοῦ ῥιζικοῦ τοὺς παράγοντας, οἵτινες εἶναι τέλεια τετράγωνα, ἀρκεῖ νὰ θέσωμεν τὰς ῥίζας τῶν τετραγώνων τούτων ὡς παράγοντας πρὸ τοῦ ῥιζικοῦ.

Διὰ νὰ εἰσαγάγωμεν παράγοντά τινα ἐντὸς τοῦ ῥιζικοῦ, ἀρκεῖ νὰ ὑψώσωμεν τοῦτον εἰς τὸ τετράγωνον.

Ἡ ἐξαγωγὴ τῆς τετραγωνικῆς ῥίζης πολυωνύμου τινὸς προκύπτει εὐκόλως ἐκ τοῦ κανόνος συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον εὑρίσκεται τὸ τετράγωνον πολυωνύμου, κατὰ τὸν ὁποῖον τὸ τετράγωνον ἑνὸς πολυωνύμου ἔχοντος ἀριθμόν τινα ὅρων ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ τετραγώνου τοῦ πρώτου ὅρου καὶ ἐκ τοῦ διπλασίου γινομένου τοῦ πρώτου ὅρου ἐπὶ τὸν δεύτερον, ἐκ τοῦ τετραγώνου τοῦ δευτέρου ὅρου καὶ ἐκ τῶν διπλασίων γινομένων ἑκάστου τῶν δύο πρώτων ὅρων ἐπὶ τὸν τρίτον, ἐκ τοῦ τετραγώνου τοῦ τρίτου καὶ ἐκ τῶν διπλασίων γινομένων ἑκάστου τῶν τριῶν πρώτων ὅρων ἐπὶ τὸν τέταρτον, ἐκ τοῦ τετραγώνου τοῦ τετάρτου κ. ο. κ. μέχρι τοῦ τελευταίου ὅρου.

Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι, διὰ νὰ ἐξαγάγωμεν τὴν τετραγωνικὴν ῥίζαν ἑνὸς πολυωνύμου, πρέπει νὰ διατάξωμεν αὐτὸ κατὰ τὰς αὐξανομένας ἢ ἐλαττουμένας δυνάμεις ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γράμματος, ἀκολούθως νὰ ἐξαγάγωμεν τὴν τετραγωνικὴν ῥίζαν τοῦ πρώτου ὅρου, ὅτε εὑρίσκομεν τὸν πρῶτον ὅρον τῆς ῥίζης· διαγράφομεν τὸν πρῶτον ὅρον τοῦ πολυωνύμου καὶ τὸν πρῶτον ὅρον τοῦ ὑπολοίπου διαιροῦμεν διὰ τοῦ διπλασίου τοῦ πρώτου ὅρου τῆς ῥίζης, ὅτε εὑρίσκομεν τὸν δεύτερον ὅρον τῆς ῥίζης· ἀκολούθως ἀφαιροῦμεν ἐκ τοῦ ὑπολοίπου τὸ διπλάσιον γινόμενον τοῦ πρώτου ὅρου τῆς ῥίζης ἐπὶ τὸν δεύτερον καὶ τὸ τετράγωνον τοῦ δευτέρου ὅρου αὐτῆς· διαιροῦμεν τὸν πρῶτον ὅρον τοῦ δευτέρου ὑπολοίπου διὰ τοῦ διπλασίου τοῦ πρώτου ὅρου τῆς ῥίζης καὶ εὑρίσκομεν οὕτω τὸν τρίτον ὅρον τῆς ῥίζης· ἀφαιροῦμεν ἀκολούθως ἐκ τοῦ δευτέρου ὑπολοίπου τὰ διπλάσια γινόμενα τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου ὅρου τῆς ῥίζης ἐπὶ τὸν τρίτον ὅρον αὐτῆς καὶ τὸ τετράγωνον τοῦ τρίτου ὅρου ταύτης· διαιροῦμεν τὸν πρῶτον ὅρον τοῦ τρίτου ὑπολοίπου διὰ τοῦ διπλασίου γινομένου τοῦ πρώτου ὅρου τῆς ῥίζης, ὅτε εὑρίσκομεν τὸν τέταρτον ὅρον τῆς ῥίζης κ. ο. κ.

Ἡ ἐξαγωγὴ τῆς τετραγωνικῆς ῥίζης πολυωνύμου τινός, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι τέλειον τετράγωνον ὁδηγεῖ εἰς τὴν εὕρεσιν σειρᾶς (ἀθροίσματος ἕκαστος τῶν ὅρων τοῦ ὁποίου προκύπτει ἐκ τοῦ προηγουμένου καθ' ὡρισμένον τινὰ νόμον), μὲ ἀπείρους ὅρους. Οὕτω μεταχειριζόμενοι ἀρνητικοὺς ἐκθέτας, ἔχομεν διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῆς τετραγωνικῆς ῥίζης τοῦ $\beta^2 - 4\alpha\gamma$, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι τέλειον τετράγωνον,

$$\beta - 2\alpha\gamma\beta^{-1} - 2\,\alpha^2\gamma^2\beta^{-3} - 4\,\alpha^3\gamma^3\beta^{-5} - \ldots\ldots$$

Ὅταν ἔχωμεν νὰ ἐξαγάγωμεν τὴν ῥίζαν μιᾶς ποσότητος τῆς μορφῆς $\alpha + \sqrt{\beta}$, εὑρίσκομεν τὸ ἐξαγόμενον διὰ τοῦ τύπου:

$$\sqrt{\alpha \pm \sqrt{\beta}} = \sqrt{\frac{\alpha + \sqrt{\alpha^2 - \beta}}{2}} \pm \sqrt{\frac{\alpha - \sqrt{\alpha^2 - \beta}}{2}}$$

ὅστις ἁπλοποιεῖται ὅταν τὸ $\alpha^2 - \beta$ εἶναι τέλειον τετράγωνον.

Λύσις ἐξισώσεων β' βαθμοῦ μὲ πολλοὺς ἀγνώστους. — Ἐξετάζομεν μόνον τὴν περίπτωσιν τοῦ συστήματος δύο ἐξισώσεων μὲ δύο ἀγνώστους.

Ἐὰν ἡ μία τῶν ἐξισώσεων τούτων εἶναι πρώτου βαθμοῦ, εὑρίσκομεν τὴν τιμὴν τοῦ ἑνὸς τῶν ἀγνώστων διὰ τοῦ ἄλλου καὶ ἀντικαθιστῶμεν ταύτην εἰς τὴν ἄλλην ἐξίσωσιν, ὅτε εὑρίσκομεν ἐξίσωσιν β' βαθμοῦ ὡς πρὸς τὸν ἄλλον ἄγνωστον καὶ ταύτην λύομεν τότε εὐκόλως.

Ἐὰν ἡ μία τῶν ἐξισώσεων εἶναι α' βαθμοῦ ὡς πρὸς τὸν ἕνα μόνον ἄγνωστον, εὑρίσκομεν τὴν τιμὴν τούτου καὶ τὴν εἰσάγομεν εἰς τὴν ἄλλην ἐξίσωσιν, ὅτε προκύπτει ἐξίσωσις τοῦ τρίτου βαθμοῦ.

Ἐὰν αἱ δύο ἐξισώσεις εἶναι πλήρεις τοῦ β' βα-

Digitized by Google

θμοῦ ὡς πρὸς τοὺς δύο ἀγνώστους, ἡ ἀπαλοιφὴ τοῦ ἑνὸς τῶν ἀγνώστων μεταξὺ αὐτῶν ἄγει εἰς ἐξίσωσιν τετάρτου βαθμοῦ.

ΣΥΝΕΧΗ ΚΛΑΣΜΑΤΑ. Καλοῦμεν συνεχῆ κλάσματα ἐκφράσεις τῆς μορφῆς

$$\alpha+\cfrac{B}{\beta+\cfrac{\Gamma}{\gamma+\cfrac{\Delta}{\delta+\cdots}}}\quad \kappa\lambda\pi.$$

Συνήθως θεωροῦμεν συνεχῆ κλάσματα, τῶν ὁποίων οἱ ἀριθμηταὶ Β, Γ, Δ, ... εἶναι ἴσοι μὲ τὴν μονάδα δηλαδὴ κλάσματα (συνεχῆ) τῆς μορφῆς

$$\alpha+\cfrac{1}{\beta+\cfrac{1}{\gamma+\cfrac{1}{\delta+\cdots}}}$$

ἐνῷ τὰ α, β, γ, δ, ... εἶναι ἀτελῆ πηλίκα διαιρέσεων. Ὁ μιλόρδος Brouncker πρῶτος ἐφαντάσθη τὰ τοιαῦτα κλάσματα, ἀλλ' αἱ πρῶται ἰδιότητες αὐτῶν εὑρέθησαν κυρίως ὑπὸ τοῦ Huygens.

Διὰ νὰ τρέψωμεν σύνηθες ἢ κοινὸν κλάσμα π. χ. $\frac{1603}{887}$ εἰς συνεχές, ἀκολουθοῦμεν τὴν πορείαν πρὸς εὕρεσιν τοῦ μεγίστου κοινοῦ διαιρέτου μεταξὺ τῶν δύο ὅρων αὐτοῦ. Τὰ διαδοχικὰ πηλίκα τῶν διαιρέσεων εἶναι 1, 4, 9, 2, 1, 1, 4, καὶ τὸ συνεχὲς κλάσμα, τὸ ὁποῖον ζητοῦμεν θὰ εἶναι:

$$\frac{1603}{887}=1+\cfrac{1}{4+\cfrac{1}{9+\cfrac{1}{2+\cfrac{1}{1+\cfrac{1}{1+\cfrac{1}{4}}}}}}$$

Ἐὰν τοὐναντίον θέλωμεν νὰ εὕρωμεν τὸ κοινὸν κλάσμα ἐκ τοῦ ὁποίου προέκυψε τὸ συνεχὲς τοῦτο, λαμβάνομεν τὰς ποσότητας:

$$1,\ 1+\frac{1}{4},\ 1+\cfrac{1}{4+\cfrac{1}{9}}\ \kappa\lambda\pi.\quad \text{ἢ}\quad 1,\ \frac{5}{4},\ \frac{46}{37}\ \kappa\lambda\pi.$$

καλοῦνται δὲ συνήθως τὰ κλάσματα ταῦτα *ἀνηγμένα*.

Ἐὰν ἔχωμεν δύο διαδοχικὰ ἀνηγμένα κλάσματα $\frac{M}{N}$ καὶ $\frac{P}{K}$, τὸ ἑπόμενον ἀνηγμένον, ἔστω τὸ $\frac{I}{\Sigma}$, ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ ἀτελὲς πηλίκον π, εὑρίσκεται διὰ τοῦ τύπου $\frac{I}{\Sigma}=\frac{P\pi+M}{K\pi+N}$.

Ἡ ἀληθὴς τιμὴ ἑνὸς συνεχοῦς κλάσματος περιλαμβάνεται πάντοτε μεταξὺ δύο διαδοχικῶν ἀνηγμένων κλασμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν εἶναι μικρότερον καὶ τὸ ἄλλο μεγαλύτερον αὐτοῦ, εἶναι δὲ τὰ ἀνηγμένα κλάσματα ἀνάγωγα.

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ δύο διαδοχικῶν ἀνηγμένων ἔχει ἀριθμητὴν τὴν μονάδα καὶ παρονομαστὴν τὸ γινόμενον τῶν παρονομαστῶν τῶν δύο ἀνηγμένων. Ἑπομένως τὸ σφάλμα, τὸ ὁποῖον γίνεται, ὅταν λαμβάνομεν οἱονδήποτε ἀνηγμένον ὡς τιμὴν τοῦ συνεχοῦς κλάσματος, εἶναι μικρότερον τῆς διαφορᾶς δύο δισδοχικῶν ἀνηγμένων.

Ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν συστατικῶν κλασμάτων συνεχοῦς τοιούτου εἶναι ἄπειρος, τινὰ δὲ τούτων ἐπαναλαμβάνονται κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ἐπ' ἄπειρον, τὸ συνεχὲς κλάσμα καλεῖται *περιοδικὸν συνεχὲς κλάσμα*.

Ἓν ἀνηγμένον κλάσμα διαφέρει τῆς τιμῆς τοῦ συνεχοῦς κλάσματος ὀλιγώτερον παντὸς κλάσματος, τὸ ὁποῖον ἔχει παρονομαστὴν μικρότερον τοῦ ἀνηγμένου τούτου.

Πᾶν συνεχὲς περιοδικὸν κλάσμα ἁπλοῦν ἢ σύνθετον ἐκφράζει μίαν τῶν ριζῶν ἐξισώσεως δευτέρου βαθμοῦ. Ὁ Évariste Galois, νεαρὸς Γάλλος μαθηματικὸς (ὅστις προώρως ἀπέθανε πεσὼν εἰς μονομαχίαν εἰς ἡλικίαν 21 ἐτῶν περίπου) εὗρε κατὰ τὸ 1829 (ἐνῷ ἀκόμη ἦτο σπουδαστὴς τῶν Μαθηματικῶν) σπουδαίας ἰδιότητας ἀφορώσας εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Οὕτω ἔδειξεν ὅτι, ἐὰν μία τῶν ριζῶν δευτεροβαθμίου ἐξισώσεως εἶναι κλάσμα συνεχὲς ἀμέσως περιοδικὸν (ἡ περιοδικότης τοῦ ὁποίου ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ πρώτου κλάσματος), εὑρίσκομεν τὴν ἄλλην ρίζαν αὐτῆς, ἂν διαιρέσωμεν τὴν ἀρνητικὴν μονάδα διὰ τοῦ συνεχοῦς περιοδικοῦ κλάσματος, λαμβανομένου ἀντιστρόφως. Οὕτω αἱ τιμαὶ

$$x=3+\cfrac{1}{2+\cfrac{1}{1+\cfrac{1}{3+\cfrac{1}{2+\cfrac{1}{1+\cdots}}}}}\quad \text{καὶ}\quad x'=\cfrac{-1}{1+\cfrac{1}{2+\cfrac{1}{3+\cfrac{1}{1+\cfrac{1}{2+\cfrac{1}{3+\cdots}}}}}}$$

εἶναι κατ' ἀνάγκην ρίζαι μιᾶς ἐξισώσεως τοῦ β' βαθμοῦ, τῆς $3x^2-8x-7=0$.

Ὁ Galois ἀπέδειξεν ἐπὶ πλέον ὅτι, ἵνα συμβαίνῃ τοῦτο, πρέπει ἡ μία τῶν ριζῶν νὰ εἶναι μεγαλυτέρα τῆς μονάδος καὶ ἡ ἄλλη νὰ περιλαμβάνεται μεταξὺ τοῦ 0 καὶ −1: καὶ ἀντιστρόφως· ἀρκεῖ τοῦτο. δηλ. αἱ δύο ρίζαι νὰ περιέχωνται μεταξὺ τῶν τοιούτων ὁρίων. Τέλος ὁ Galois ἔδειξεν ὅτι, πᾶσα ἐξίσωσις τῆς μορφῆς $\alpha x^2-\beta x=\alpha$ ἔχει τὰς ρίζας αὐτῆς ὄχι μόνον ἐξ ἴσου περιοδικάς, ἀλλὰ καὶ συμμετρικάς, ὥστε οἱ παρονομασταὶ αὐτῶν οἱ ἰσάκις ἀπέχοντες τῶν ἄκρων εἶναι ἴσοι μεταξύ των.

Οἱ μαθηματικοὶ Euler (1707—1783), Lagrange (1736—1813), ὁ Bernouille (1654—1705) καὶ M. Wronski προήγαγον σπουδαίως τὴν θεωρίαν περὶ τῶν συνεχῶν κλασμάτων, ἥτις ἔχει σπουδαίας ἐφαρμογὰς ἐν τῇ μαθηματικῇ ἐπιστήμῃ.

Συνεχῆ κλάσματα μὲ ἄπειρον πλῆθος συστατικῶν κλασμάτων εὑρίσκομεν ὅταν θέλωμεν νὰ παραστήσωμεν διὰ συνεχοῦς κλάσματος ἀσύμμετρόν τινα ἀριθμόν. Οὕτω π. χ. ἂν Α εἶναι ὁ ἐν λόγῳ ἀσύμμετρος καὶ α ὁ μέγιστος ἀκέραιος αὐτοῦ, θέτομεν $A=\alpha+y$ (y = ἀσύμμετρος μικρότερος τῆς 1). Θέτομεν $y=\frac{1}{x}$, καὶ $x=\frac{1}{y}$, $A=\alpha+\frac{1}{x}$ ἐνῷ x εἶναι ἀσύμμετρος μεγαλύτερος τῆς 1. Θέτομεν πάλιν $x=\beta+\frac{1}{x'}$, ἐνῷ τὸ β εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀκέραιος τοῦ ἀσυμμέτρου x, καὶ x' εἶναι ἀσύμμετρος μεγαλύτερος τῆς μονάδος. Ἔχομεν πάλιν $x'=\gamma+\frac{1}{x''}$, ἐνῷ γ εἶναι ὁ ἀκέραιος τοῦ ἀσυμμέτρου x'. Οὕτω ἔχομεν $A=\alpha+\cfrac{1}{\beta+\cfrac{1}{\gamma+\cfrac{1}{x''}}}$ κ.ο.κ.

Προχωροῦντες ὁμοίως εὑρίσκομεν ὁσαδήποτε συστατικὰ τοῦ συνεχοῦς κλάσματος, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν τέλος, διότι ἄλλως τὸ συνεχὲς θὰ ἦτο ἴσον μὲ σύμμετρον ἀριθμόν.

Εἴς τινας περιπτώσεις ἡ εὕρεσις τοῦ συνεχοῦς κλάσματος, τοῦ παριστάνοντος ἀσύμμετρόν τινα, δὲν παρουσιάζει δυσκολίας, καθὼς π. χ. ὅταν ὁ ἀσύμμετρος εἶναι τετραγωνικὴ ρίζα ἀκεραίου (μὴ ὄντος τελείου τετραγώνου. Οὕτω διὰ τὴν $\sqrt{7}$ ἔχομεν

$$\sqrt{7}=2+\cfrac{1}{1+\cfrac{1}{1+\cfrac{1}{1+\cfrac{1}{4+\cfrac{1}{1+\cfrac{1}{1+\cfrac{1}{4+\cdots}}}}}}}$$

Διότι εἶναι

$$\sqrt{7}=2+\frac{1}{x}\qquad x=\frac{1}{\sqrt{7}-2}=\frac{\sqrt{7}+2}{3}=1+\frac{1}{x'},$$

$$x'=\frac{3}{\sqrt{7}-1}=\frac{3(\sqrt{7}+1)}{6}=\frac{\sqrt{7}+1}{2}=1+\frac{1}{x''}$$

$$x''=\frac{2}{\sqrt{7}-1}=\frac{2(\sqrt{7}+1)}{7}=\frac{\sqrt{7}+1}{3}=1+\frac{1}{x'''}$$

$$x'''=\frac{3}{\sqrt{7}-2}=\frac{3(\sqrt{7}+2)}{3}=\sqrt{7}+2=4+\frac{1}{x''''}\ \kappa\lambda\pi.$$

Ὅταν ἀσύμμετρός τις ἀριθμὸς περιέχεται μεταξὺ δύο συμμέτρων, τῶν ὁποίων τὰ συνεχῆ κλάσματα ἔχουν τὸν αὐτὸν ἀκέραιον καὶ τὰ αὐτὰ πρῶτα συστατικὰ κλάσματα, τότε τὸ συνεχὲς κλάσμα τοῦ ἀσυμμέτρου ἔχει τὸν αὐτὸν ἀκέραιον καὶ τὰ πρῶτα συστατικά. Οὕτω διὰ τὸν ἀριθμὸν π (λόγον τῆς περιφερείας πρὸς τὴν διάμετρον αὐτῆς), ὅστις περιέχεται μεταξὺ τῶν 3, 1415 926 καὶ 3, 1415 927 ἔχομεν

$$3{,}1415\,926=3+\cfrac{1}{7+\cfrac{1}{15+\cfrac{1}{1+\cfrac{1}{243+\cdots}}}}\qquad 3{,}1415\,927=3+\cfrac{1}{7+\cfrac{1}{15+\cfrac{1}{1+\cfrac{1}{351+\cdots}}}}\qquad \text{καὶ}\quad \pi=3+\cfrac{1}{7+\cfrac{1}{15+\cfrac{1}{1+\cdots}}}$$

ἐνῷ διὰ τῶν ἀνηγμένων $\frac{3}{1}$, $\frac{22}{7}$, $\frac{333}{106}$, $\frac{355}{113}$ εὑρίσκομεν διαφόρους προσεγγίσεις διὰ τὸν π. Οὕτω ἡ τιμὴ $\frac{355}{113}$ διαφέρει τοῦ π ὀλιγώτερον τοῦ $\frac{1}{113219}=\frac{1}{24747}$, καὶ τοῦτο διότι, ἡ διαφορὰ ἀνηγμένου τινὸς κλάσματος ἀπὸ τοῦ συνεχοῦς εἶναι μικροτέρα τῆς μονάδος, διῃρημένης διὰ τοῦ γινομένου τοῦ παρονομαστοῦ τοῦ ἀνηγμένου ἐπὶ τὸ ἄθροισμα τῶν παρονομαστῶν αὐτοῦ καὶ τοῦ προηγουμένου τούτου (ἴδε ἀνωτ.).

ΚΛΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥ LAMBERT. Ὁ Lambert, εἷς τῶν διακεκριμένων γεωμετρῶν τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος (1728—1777), εὗρεν ἓν εἶδος κλασμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὸ προτέρημα ὅτι σχηματίζουν σειρὰς μᾶλλον συγκλινούσας ἢ πᾶσα ἄλλη γεωμετρικὴ τοιαύτη· δηλαδὴ εὗρεν ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει ἀκολουθία ἐλαττουμένων ὅρων, ἀντιστοιχοῦσα εἰς γεωμετρικὴν πρόοδον, ἥτις νὰ πλησιάζῃ περισσότερον μίαν ὡρισμένην τιμήν, διὰ τὸ αὐτὸ πλῆθος ὅρων, ὅσον τὰ κλάσματα ταῦτα.

Ὁ Lagrange ἠσχολήθη μὲ τὰ κλάσματα ταῦτα ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ συνεχῆ κλάσματα (βλ. Journal de l'École polytechnique. Cahier 5). Διὰ νὰ δώσωμεν μίαν ἰδέαν τῶν κλασμάτων τούτων, λαμβάνομεν τὸ $\frac{887}{1103}$. Διαιροῦμεν τὸ 1103 διὰ 887 καὶ ἔχομεν πηλίκον 1 καὶ ὑπόλοιπον 216· ἀκολούθως διαιροῦμεν τὸ 1103 διὰ τοῦ 216 καὶ ἔχομεν πηλίκον 5 καὶ ὑπόλοιπον 23. Προχωροῦμεν ὁμοίως λαμβάνοντες διαιρετέον τὸ 1103 καὶ ὡς διαιρέτας τὰ ἑκάστοτε ὑπόλοιπα· τὰ διαδοχικὰ πηλίκα εἶναι 1, 5, 47, 50, 367, 551, 1603, καὶ τὰ ὑπόλοιπα 216, 23, 22, 3, 2, 1. Θέτομεν λοιπόν:

$$\frac{887}{1103}=1-\frac{1}{5}+\frac{1}{5.47}-\frac{1}{5.47.50}+$$
$$+\frac{1}{5.47.50.367}-\frac{1}{5.47.50.367.551}+$$
$$+\frac{1}{5.47.50.367.551.1103}.$$

Ἐργαζόμενοι ὁμοίως διὰ τὸ κλάσμα

$$\frac{141\,592\,653\,589\,793\,238\,462\,643}{1\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000\,000},$$

τὸ ὁποῖον προστιθέμενον εἰς τὸν ἀκέραιον 3 ἐκφράζει τὸν ἀριθμὸν π,

θὰ ἔχωμεν $\pi=3+\frac{1}{7}-\frac{1}{7.113}-\frac{1}{7.113.4739}+\kappa\lambda\pi.$

Αἱ διαιρέσεις γίνονται εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καταλλήλως, ὥστε τὸ ἑκάστοτε ὑπόλοιπον νὰ εἶναι μικρότερον τοῦ ἡμίσεος τοῦ προηγουμένου αὐτοῦ. Οἱ μὲν δύο πρῶτοι ὅροι δίδουν τὸν λόγον $\frac{22}{7}$ τοῦ *Ἀρχιμήδους*, οἱ δὲ τρεῖς πρῶτοι $\frac{355}{113}$ τὸν τοῦ Μετίου.

ΠΡΟΟΔΟΙ. ***Ἀριθμητικὴ πρόοδος*** καλεῖται σειρὰ ἀριθμῶν, τῶν ὁποίων ἕκαστος γίνεται ἐκ τοῦ προηγουμένου αὐτοῦ διὰ προσθέσεως τοῦ ἰδίου ἀριθμοῦ. Οἱ ἀποτελοῦντες τὴν πρόοδον ἀριθμοὶ λέγονται *ὅροι* αὐτῆς, ὁ δὲ ἀριθμὸς ὅστις προστιθέμενος εἰς ἕκαστον ὅρον δίδει τὸν ἑπόμενον αὐτοῦ λέγεται *λόγος τῆς προόδου*.

Ἀριθμητική τις πρόοδος λέγεται *αὔξουσα* ἢ *φθίνουσα,* ἐὰν ὁ λόγος αὐτῆς εἶναι θετικὸς ἢ ἀρνητικὸς ἀριθμός.

Γεωμετρικὴ πρόοδος λέγεται σειρὰ ἀριθμῶν, ἕκαστος τῶν ὁποίων γίνεται ἐκ τοῦ προηγουμένου αὐτοῦ διὰ πολλαπλασιασμοῦ ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀριθμόν, ὅστις λέγεται *λόγος* τῆς προόδου ταύτης. Μία γεωμετρικὴ πρόοδος λέγεται *αὔξουσα* ἢ *φθίνουσα,* ἂν ὁ λόγος αὐτῆς εἶναι μεγαλύτερος ἢ μικρότερος τῆς μονάδος. Ὅροι γεωμετρικῆς προόδου λέγονται οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν ἀριθμοί.

Καλοῦμεν *ἄθροισμα μιᾶς προόδου* τὸ ἄθροισμα τῶν ὅρων αὐτῆς.

Ἐὰν α καὶ Α εἶνε οἱ πρῶτοι ὅροι μιᾶς ἀριθμητικῆς καὶ γεωμετρικῆς προόδου μὲ μ ὅρους ἑκάστη καὶ τ, Τ εἶνε οἱ τελευταῖοι ὅροι τούτων, ω καὶ Ω δ' οἱ λόγοι καὶ σ, Σ τὰ ἀθροίσματα αὐτῶν, θὰ ἔχωμεν

$$\omega=\frac{\tau-\alpha}{\mu-1},\qquad \Omega=\sqrt[\mu-1]{\frac{T}{A}},\qquad \sigma=\frac{1}{2}(\alpha+\tau).\ \mu,$$

$$\Sigma=\frac{T\Omega-A}{\Omega-1}=\frac{A(\Omega^{\mu}-1)}{\Omega-1},\qquad P=\sqrt{A^{\mu}T^{\mu}}$$

καὶ $\Sigma=\frac{A}{1-\Omega}$, ἂν ἡ γεωμετρικὴ πρόοδος εἶναι φθίνουσα καὶ ἔχῃ ἄπειρον πλῆθος ὅρων, τὸ δὲ Ρ παριστάνει τὸ γινόμενον πάντων τῶν ὅρων τῆς γεωμετρικῆς προόδου.

Αἱ δύο ἀνωτέρω ἐξισώσεις, αἱ ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰς ἀριθμητικὰς προόδους χρησιμεύουν πρὸς προσδιορισμὸν δύο ἐκ τῶν πέντε ποσοτήτων α, τ, μ, ω, σ, ὅταν γνωρίζωμεν τὰς τρεῖς ἐξ αὐτῶν καὶ οὕτω ἔχομεν πρὸς λύσιν δέκα προβλήματα.

Αἱ τρεῖς ἐξισώσεις αἱ ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰς γεωμετρικὰς προόδους χρησιμεύουν διὰ τὴν λύσιν 20 διαφόρων προβλημάτων, ὅταν θέλωμεν νὰ προσδιορίσωμεν τρεῖς ἐκ τῶν 6 ποσοτήτων Α, Τ, μ, Ω, Ρ, Σ, ἂν γνωρίζωμεν τρεῖς ἐξ αὐτῶν.

ΕΚΘΕΤΙΚΑΙ ΕΞΙΣΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΛΟΓΑΡΙΘΜΟΙ. Αἱ ἐξισώσεις τῆς μορφῆς $\alpha^x=\beta$, ὅπου α καὶ β εἶνε γνωσταὶ ποσότητες, καλοῦνται ***ἐκθετικαὶ ἐξισώσεις***. Πρὸς εὕρεσιν τῆς τιμῆς τοῦ x σχηματίζομεν τὰς διαδοχικὰς δυνάμεις τοῦ α καὶ εὑρίσκομεν ὅτι τὸ β περιέχεται μεταξὺ δύο διαδοχικῶν δυνάμεων, ἔστω τῶν α^{μ} καὶ $\alpha^{\mu+1}$. Θέτομεν $\alpha^{\mu}.\gamma=\beta$ καὶ ἐργαζόμεθα ὁμοίως μὲ τὴν ἐξίσωσιν $\gamma^{x'}=\alpha$, εὑρίσκομεν δ' ὅτι τὸ α περιέχεται μεταξὺ τῶν $\gamma^{\mu'}$ καὶ $\gamma^{\mu'+1}$. Προχωροῦντες οὕτως εὑρίσκομεν ὡς τιμὴν τοῦ x ἓν συνεχὲς κλάσμα, ἤτοι τῆς μορφῆς:

$$x=\mu+\cfrac{1}{\mu'+\cfrac{1}{\mu''+\cfrac{1}{\mu'''+\cdots}}}$$

Digitized by Google

Ἐὰν εἰς τὴν ἐξίσωσιν $\alpha^x = y$ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ α διατηρεῖ σταθερὰν τιμὴν καὶ ζητοῦμεν τὰς τιμὰς τοῦ x, αἵτινες ἀντιστοιχοῦν εἰς πάσας τὰς δυνατὰς τιμὰς τοῦ y, αἱ τιμαὶ τοῦ x λέγονται ***λογάριθμοι*** τῶν ἀντιστοιχουσῶν εἰς ταύτας τιμῶν τοῦ y.

Τὸ α καλεῖται βάσις τοῦ συστήματος τῶν λογαρίθμων καὶ ὅταν εἶναι τὸ $\alpha = 10$ ἢ $\alpha = e$ (ὅστις εἶνε ἀσύμμετρος ἀριθμὸς) οἱ λογάριθμοι λέγονται ***κοινοὶ*** ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει καὶ ***φυσικοὶ*** ἢ ***νεπέρειοι*** ἐν τῇ δευτέρᾳ.

Διὰ νὰ μεταβῶμεν ἀπὸ ἑνὸς συστήματος λογαρίθμων, ἔχον βάσιν α, εἰς ἄλλο ἔχον βάσιν β, ἀρκεῖ νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὸν πρῶτον ἐπὶ σταθερόν τινα ἀριθμὸν k, ὅστις καλεῖται *μέτρον* τῶν δύο συστημάτων, καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι πηλίκον τῆς μονάδος διὰ τοῦ λογαρίθμου τῆς νέας βάσεως β ὡς πρὸς τὴν παλαιάν.

ΠΟΛΥΓΩΝΙΚΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ. Ἐὰν ἐκ τῆς σειρᾶς 1, λ, λ, λ, λ, ... σχηματίσωμεν τὰς σειρὰς ἐξ ἀθροισμάτων

(I) 1, 1+λ, 1+2λ, 1+ 3λ, 1+ 4λ 1+ 5λ,..
(II) 1, 2+λ, 3+3λ, 4+ 6λ, 5+10λ, 6+15λ,..
(III) 1, 3+λ, 6+4λ, 10+10λ, 15+20λ, 21+35λ,..
(IV) 1, 4+λ, 10+5λ, 20+15λ, 35+35λ, 56+70λ,..

κ. λ. π.

καὶ θέσωμεν ἀκολούθως εἰς τὴν (II) ἀντὶ τοῦ λ τὰς τιμὰς 0, 1, 2, 3,... κατὰ σειράν, εὑρίσκομεν

1, 2, 3, 4, 5, 6,... (τὴν φυσικὴν σειρὰν τῶν ἀριθμῶν),
1, 3, 6, 10, 15, 21,... (τριγωνικοὺς ἀριθμοὺς καλουμένους),
1, 4, 9, 16, 25, 36,... (τετραγωνικοὺς ἀριθμοὺς καλουμένους),
1, 5, 12, 22, 35, 51,... (πενταγωνικοὺς ἀριθμοὺς καλουμένους),
1, 6, 15, 28, 45, 66,... (ἑξαγωνικοὺς ἀριθμοὺς καλουμένους),

κ. λ. π.

Ἐν γένει οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι καλοῦνται ***πολυγωνικοὶ*** ἀριθμοί.

Ἐὰν εἰς τὴν (III) θέσωμεν κατὰ σειρὰν λ = 1, 2, 3,... εὑρίσκομεν τοὺς ἑξῆς ἀριθμούς, καλουμένους ***πυραμιδικούς:***

1, 4, 10, 20, 35,.. (*τριγωνικοὶ πυραμιδικοὶ* ἀριθμοί),
1, 5, 14, 30, 55,.. (*τετραγωνικοὶ* » »),
1, 6, 18, 40, 75,.. (*πενταγωνικοὶ* » »).

κ. λ. π.

Ἐὰν εἰς τὰς σειρὰς (I), (II), (III),.... θέσωμεν λ=0, προκύπτουν ἀριθμοί, οἵτινες λέγονται ***ἀριθμοὶ σχημάτων διαφόρων τάξεων***

1, 1, 1, 1, 1, 1,... (τῆς *πρώτης τάξεως*)
1, 2, 3, 4, 5, 6,... (» *δευτέρας* »)
1, 3, 6, 10, 15, 21,... (» *τρίτης* »)
1, 4, 10, 20, 35, 56,... (» *τετάρτης* »)
1, 5, 15, 35, 70, 126,... (» *πέμπτης* »)

κ. λ. π.

Εἰς τὴν ἀνωτέρω σειρὰν (II) ὁ νυοστὸς ὅρος εἶναι $y_\nu = \nu + \frac{(\nu-1).\nu}{2}\lambda$. Ἐὰν παραστήσωμεν διὰ τοῦ F_p^ν τὸν πολυγωνικὸν ἀριθμόν, ἐνῷ τὸ p παριστάνει τὸ πλῆθος τῶν πλευρῶν τοῦ ἀντιστοιχοῦντος εἰς αὐτὸν πολυγώνου, θὰ εἶναι:

$$F_3^\nu = \nu + \frac{(\nu-1).\nu}{2}\cdot 1 = \binom{\nu+1}{2} \quad \text{(συμβολικῶς)}$$

$$F_4^\nu = \nu + \frac{(\nu-1).\nu}{1.2}\cdot 2 = \nu^2$$

$$F_5^\nu = \nu + \frac{\nu(\nu-1)}{1.2}\cdot 3 = \frac{\nu(3\nu-1)}{2}$$

$$F_6^\nu = \nu + \frac{\nu(\nu-1)}{1.2}\cdot 4 = \nu(2\nu-1) \quad \text{κλπ.}$$

Ἐὰν παραστήσωμεν τοὺς τριγωνικοὺς ἀριθμοὺς διὰ τοῦ T_ν θὰ ἔχωμεν:

$$(T_\nu)^2 + (T_{\nu+1})^2 = T_{(\nu+1)^2}$$

ἤτοι:

$$\frac{\nu^2(\nu+1)^2}{4} + \frac{(\nu+1)^2(\nu+2)^2}{4} = $$

$$= \frac{(\nu^2+2\nu+1)(\nu^2+2\nu+2)}{1.2}.$$

Τὸ ἄθροισμα τῶν τετραγώνων 2K διαδοχικῶν τριγωνικῶν ἀριθμῶν παριστάνεται ὡς ἄθροισμα K ἄλλων τριγωνικῶν ἀριθμῶν, δηλαδὴ εἶναι:

$$(T_\nu)^2 + (T_{\nu+1})^2 + \ldots + (T_{(\nu+2K+1)})^2 =$$
$$= T_{(\nu+1)^2} + T_{(\nu+2)^2} + \ldots + T_{(\nu+2K-1)^2}.$$

Ἡ διαφορὰ τῶν τετραγώνων δύο διαδοχικῶν τριγωνικῶν ἀριθμῶν εἶναι ἴση μὲ τὸν κύβον ἑνὸς ἀριθμοῦ. Δηλαδὴ εἶναι: $(T_{\nu+1})^2 - (T_\nu)^2 = (\nu+1)^3$.

Τὸ ἄθροισμα τῶν κύβων τῆς φυσικῆς σειρᾶς τῶν ἀριθμῶν ἰσοῦται μὲ τὸ τετράγωνον ἑνὸς τριγωνικοῦ ἀριθμοῦ, δηλαδὴ εἶναι:

$$1^3 + 2^3 + 3^3 + \ldots + k^3 = \frac{k^2(k+1)^2}{4} = (T_k)^3.$$

Ἐὰν διά τινος ἀριθμοῦ σημείων ἢ σφαιρῶν κατασκευάσωμεν τρίγωνα, τετράγωνα κλπ., ἔχομεν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν σφαιρῶν ἢ τῶν σημείων τούτων, ὡς εἰς τὰ κάτωθι σχήματα φαίνεται, τοὺς τριγωνικούς, τετραγωνικοὺς ἀριθμοὺς κλπ.

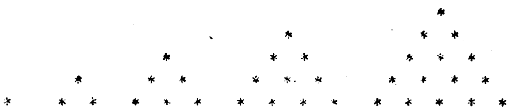

Τριγωνικοὶ ἀριθμοί

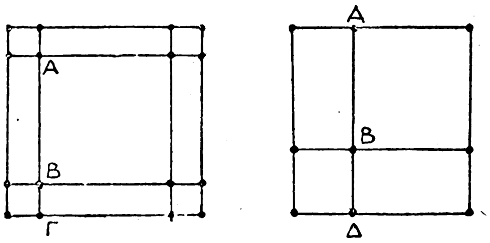

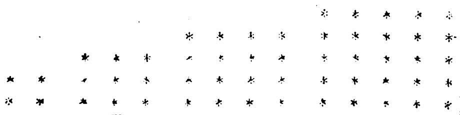

Τετραγωνικοὶ ἀριθμοί

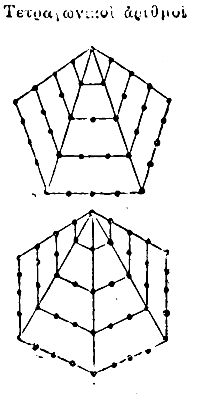

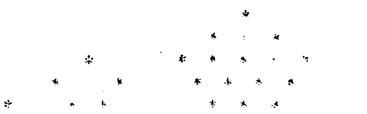

Πενταγωνικοὶ ἀριθμοί

Ἐὰν σχηματίσωμεν κανονικὰς πυραμίδας ἐκ σφαιρῶν, λαμβάνομεν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν σφαιρῶν τούτων τοὺς ***πυραμιδικοὺς*** ἀριθμούς. Ἐὰν παραστήσωμεν τὴν πυραμίδα, τὴν ἔχουσαν βάσιν πολύγωνον μὲ ν πλευρὰς διὰ τοῦ Π_ν, θὰ ἔχωμεν ἐκ τῆς (III), ἂν x παριστάνῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν σφαιρῶν τῶν κειμένων ἐπὶ μιᾶς πλευρᾶς τῆς βάσεως τῆς πυραμίδος,

$$\Pi_\nu = \binom{x+1}{2} + \binom{x+1}{3}.(\nu-2)$$

Ἐκ τούτου ἔχομεν διὰ τριγωνικὴν πυραμίδα:

$$\Pi_3 = \binom{x+1}{2} + \binom{x+1}{3} = \binom{x+2}{3}$$

Διὰ τετραγωνικήν:

$$\Pi_4 = \binom{x+1}{2} + 2\binom{x+1}{3} = \frac{x(x+1)(2x+1)}{1.2.3 = \lfloor 3}$$

Διὰ πενταγωνικήν:

$$\Pi_5 = \binom{x+1}{2} + 3\binom{x+1}{3} = \frac{x^2(x+1)}{2}$$

Διὰ ἑξαγωνικήν:

$$\Pi_6 = \binom{x+1}{2} + 4\binom{x+1}{3} = \frac{x(x+1)(4x-1)}{\lfloor 3}$$

κ. λ. π.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἄλλους ἀριθμοὺς σχημάτων τῶν διαφόρων τάξεων ἔχομεν ὡς ἀθροίσματα αὐτῶν.

$$\Sigma_1 = \binom{1}{0} + \binom{2}{0} + \binom{3}{0} + \binom{4}{0} + \ldots + \binom{\nu}{0} = \binom{\nu}{1} \quad \text{(διὰ τὴν α' τάξιν)}$$

$$\Sigma_2 = \binom{1}{1} + \binom{2}{1} + \binom{3}{1} + \binom{4}{1} + \ldots + \binom{\nu}{1} = \binom{\nu+1}{2} \quad \text{(διὰ τὴν β' τάξιν)}$$

$$\Sigma_3 = \binom{2}{2} + \binom{3}{2} + \binom{4}{2} + \binom{5}{2} + \ldots + \binom{\nu}{2} = \binom{\nu+1}{3} \quad \text{(διὰ τὴν γ' τάξιν)}$$

. . . .

$$\Sigma_{k+1} = \binom{k}{k} + \binom{k+1}{k} + \binom{k+2}{k} + \ldots + \binom{\nu}{k} = \binom{\nu+1}{k+1} \ldots$$

ΕΞΙΣΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΟΦΑΝΤΟΥ. *Μία ἐξίσωσις μὲ δύο ἀγνώστους.* — Ἐὰν μία ἐξίσωσις, π. χ. ἡ $3x+2y=7$, ἔχῃ δύο ἀγνώστους, δὲν εἶναι αὕτη ἀρκετὴ πρὸς ὁρισμὸν τῶν ἀγνώστων x καὶ y. Ἂν δώσωμεν αὐθαιρέτους τιμὰς εἰς τὸν ἕνα τῶν ἀγνώστων, εὑρίσκομεν τιμὰς καὶ τοῦ ἄλλου. Οὕτω διὰ $x = 0, \frac{1}{2}, 1, 2, 3$ εὑρίσκομεν $y = 3\frac{1}{2}, 2\frac{3}{4}, 2, \frac{1}{2}, -1$, κλπ. Μεταξὺ τῶν ἀπείρων ζευγῶν τιμῶν τῶν x, y ἐπιζητοῦμεν νὰ εὕρωμεν τὰς ἀκεραίας καὶ θετικὰς τοιαύτας, ὡς εἶνε αἱ x=1, y=2 π. χ. Ἀνάλογον πρόβλημα παρουσιάζεται καὶ ἂν ἔχωμεν περισσοτέρους τῶν δύο ἀγνώστων καὶ πλῆθος ἐξισώσεων ὄχι ἐπαρκὲς διὰ τὴν εὕρεσιν τῶν ἀγνώστων.

Ἐὰν ἡ δοθεῖσα ἐξίσωσις εἶναι τῆς μορφῆς $\alpha x + \beta y = \gamma$, ὑποθέτομεν ὅτι τὰ α, β, γ εἶναι ἀκέραιοι καὶ πρῶτοι πρὸς ἀλλήλους ἀριθμοὶ καὶ ἐπὶ πλέον ὅτι, οἱ α καὶ β εἶναι πρῶτοι πρὸς ἀλλήλους. Ἡ λύσις τῆς ἐξισώσεως ταύτης, διὰ τῆς ὁποίας ἔχομεν ἀπείρους τιμὰς διὰ τὰ x καὶ y, ὀφείλεται εἰς τὸν *Euler*, καὶ εἶναι

$$x = \lambda + \beta k, \quad y = \mu - \alpha k$$

ἂν λ καὶ μ εἶναι ἀντιστοίχως τυχοῦσαι ἀκέραιαι τιμαὶ τῶν x, y διὰ τὰς ὁποίας ἐπαληθεύεται ἡ δοθεῖσα ἐξίσωσις, τὸ δὲ k εἶναι τυχὼν ἀκέραιος ἀριθμός. Ἐὰν τὸ k λάβῃ πάσας τὰς δυνατὰς τιμὰς ἀπὸ τοῦ $-\infty$ μέχρι τοῦ $+\infty$, λαμβάνομεν πάντα τὰ ζεύγη τῶν τιμῶν, τῶν ἐπαληθευουσῶν τὴν ἐξίσωσιν. Οὕτω διὰ τὴν ἐξίσωσιν $7x + 11y = 47$ εὑρίσκομεν

$$x = 2 + 11k, \quad y = 3 - 7k.$$

Ἐὰν θέλωμεν νὰ εἶναι τὰ x καὶ y θετικά, πρέπει νὰ εἶναι k=o, ὅτε ἔχομεν x=2, y=3. Ἄλλαι ἀκέραιαι ρίζαι εἶναι αἱ ἑξῆς, ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰς σημειουμένας τιμὰς τοῦ k,

k=	−4,	−3,	−2,	−1,	0,	1,	2,	3,	4,	5,	6
x=	−42,	−31,	−20,	−9,	+2,	+13,	+24,	35,	46,	57,	68
y=	+31,	24,	17,	10,	3,	−4,	−11,	−18,	−25,	−32,	−39.

Δύο ἐξισώσεις μὲ τρεῖς ἀγνώστους. — Ἔστωσαν δύο ἐξισώσεις μὲ τρεῖς ἀγνώστους

$$\alpha x + \beta y + \gamma\omega = \delta \qquad \alpha_1 x + \beta_1 y + \gamma_1\omega = \delta_1.$$

Δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἐκ τούτων μίαν ἐξίσωσιν μὲ δύο ἀγνώστους, ἂν ἀπαλείψωμεν τὸν ἕνα ἄγνωστον. Ὅταν λυθῇ ἡ οὕτω εὑρισκομένη ἐξίσωσις, εὑρίσκομεν τὰς τιμὰς καὶ τοῦ ἄλλου ἀγνώστου εἰσάγοντες τὰς τιμὰς τῶν δύο ἄλλων εἰς τὴν μίαν τῶν δοθεισῶν. Οὕτω ἂν δοθοῦν αἱ ἐξισώσεις

$$4x + 3y + 2\omega = 16, \quad 5x + 6y + 7\omega = 38$$

εὑρίσκομεν $x - \omega = -2$

καὶ ἀκολούθως $x = k$, $\omega = 2 + k$. Εἰσάγοντες τὰς τιμὰς ταύτας εἰς τὴν πρώτην ἐξίσωσιν, εὑρίσκομεν $6k + 3y = 12$ ἢ $2k + y = 4$, $k = 1 + u$, $y = 2 - 2u$ καὶ ἑπομένως $x = 1 + u$, $\omega = 3 + u$.

Δίδοντες εἰς τὸ ω πάσας τὰς ἀκεραίας τιμὰς ἔχομεν π. χ.

u=	−3,	−2,	−1,	0,	1,	2,	3,	4,	5,	6
x=	−2,	−1,	0,	1,	2,	3,	4,	5,	6,	7
y=	8,	6,	4,	2,	0,	−2,	−4,	−6,	−8,	−10
ω=	0,	1,	2,	3,	4,	5,	6,	7,	8,	9.

Μία ἐξίσωσις μὲ τρεῖς ἀγνώστους,

$$\alpha x + \beta y + \gamma\omega = \delta.$$

Τὰ α, β, γ δύνανται νὰ μὴ ἔχουν κοινόν τινα διαιρέτην, ὅστις δὲν περιέχεται καὶ εἰς τὸ δ. Αἱ λύσεις διὰ τοὺς x, y, ω θὰ περιέχουν δύο αὐθαιρέτους ποσότητας. Τὴν πορείαν τῆς λύσεως δίδομεν δι' ἑνὸς παραδείγματος, τοῦ

$$5x + 9y - 2\omega = 17.$$

Ἔχομεν

$$x = \frac{17 + 2\omega - 9y}{5} = 3 - y + \frac{2 + 2\omega - 4y}{5} = 3 - y + \mu,$$

$$5\mu = 2 + 2\omega - 4y,$$

$$y = \frac{2\omega + 2 - 5\mu}{4} = -\mu + \frac{2 + 2\omega - \mu}{4} = -\mu + \nu,$$

$$4\nu = 2 + 2\omega - \mu, \quad \omega = 2\nu - 1 + \frac{\mu}{2}, \quad \mu = 2\varrho,$$

$$\omega = 2\nu + \varrho - 1, \quad y = \nu - 2\varrho, \quad x = 4\varrho - \nu + 3$$

Τὰ ν καὶ ρ εἶναι οἱοιδήποτε ἀκέραιοι ἀριθμοί.

Ἐὰν θέλωμεν μόνον θετικὰς τιμὰς διὰ τοὺς ἀγνώστους, ἐργαζόμεθα ὡς ἑξῆς.

Ἐκλέγομεν πρῶτον τὸ ν ἀρνητικόν· ἵνα εἶναι τὸ y θετικόν, πρέπει νὰ εἶναι καὶ τὸ ρ ἀρνητικόν. Διὰ $\nu = 0$ θὰ εἶναι $x = 4\varrho + 3$, $y = -2\varrho$, $\omega = \varrho - 1$, δηλαδὴ πρέπει πάλιν νὰ εἶναι τὸ ρ ἀρνητικόν, διότι ἄλλως θὰ ἦτο τὸ y ἀρνητικόν, τὸ ν δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀρνητικὸν ἢ μηδέν, ἐπειδὴ καὶ κατὰ τὰς δύο περιπτώσεις θὰ ἦτο τὸ ω ἀρνητικόν. Τοὐναντίον, ἂν εἶναι $\nu > 0$, θὰ ἔχωμεν διὰ πᾶσαν ἀκεραίαν τιμὴν τοῦ ν ἀκεραίας θετικὰς τιμὰς τοῦ x, y καὶ ω, ἐπαληθευούσας τὴν ἐξίσωσιν. Οὕτω διὰ $\nu = 2$, ἔχομεν $x = 4\varrho + 1$, $y = 2 - 2\varrho$, $\omega = 3 + \varrho$ καὶ πρέπει νὰ εἶναι $\varrho = 0$ ἢ $+1$.

Digitized by Google

Οὕτω ἔχομεν τὰς ἑξῆς τιμάς:

ν=	1,	2,	2,	3,	3,	4,	4,	5,	5,	6,	6,	6,	7,	7
ρ=	0,	0,	1,	0,	1,	1,	2,	1,	2,	1,	2,	3,	1,	2
x=	2,	1,	5,	0,	4,	3,	7,	2,	6,	1,	5,	3,	0,	4
y=	1,	2,	0,	3,	1,	2,	0,	3,	1,	4,	2,	0,	5,	3
ω=	1,	3,	4,	5,	6,	8,	9,	10,	11,	12,	13,	14,	13,	11.

Ἡ ἐξίσωσις $x^2+y^2=\omega^2$. Ἐκ ταύτης εὑρίσκομεν

$$x^2=\omega^2-y^2=(\omega+y)(\omega-y).$$

Θέτοντες $\omega+y=\frac{\mu}{\nu}x$, $\omega-y=\frac{\nu}{\mu}x$, εὑρίσκομεν

$$\omega=\frac{\mu^2+\nu^2}{2\mu.\nu}x,\quad y=\frac{\mu^2-\nu^2}{2\mu.\nu}x.$$

Ἐκ τούτων ἔχομεν τὰς ἀκεραίας λύσεις

$$x=2\mu.\nu,\quad y=\mu^2-\nu^2,\quad \omega=\mu^2+\nu^2.$$

Τοιαῦται ἀκέραιαι ῥίζαι τῆς ἐξισώσεως

$x^2+y^2=\omega^2$ εἶναι π. χ. αἱ ἑξῆς:

μ =	1,	1,	1,	1,	1,	2,	2,	2,	3
ν =	2,	4,	6,	8,	10,	3,	5,	7,	4,
x =	4,	8,	12,	16,	20,	12,	20,	28,	24
y =	3,	15,	35,	63,	99,	5,	19,	45,	7
ω =	5,	17,	37,	65,	101,	13,	29,	53,	25.

Ὑποτίθεται ἀνωτέρω ὅτι τὰ μ καὶ ν δὲν εἶναι καὶ τὰ δύο περιττοὶ ἀριθμοὶ ἢ ἄρτιοι καὶ πρῶτοι πρὸς ἀλλήλους. Ἐξ ἑκάστης λύσεως ἔχομεν ἄπειρον πλῆθος λύσεων (διὰ πολλαπλασιασμοῦ ἐπὶ τυχόντα ἀκέραιον ἀριθμόν). Τρεῖς ῥίζαι τῶν x, y, z τῆς ἀνωτέρω ἐξισώσεως δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς τὰ μήκη τῶν πλευρῶν ἑνὸς ὀρθογωνίου τριγώνου.

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ.— Διὰ τῶν ***συνδυασμῶν*** εὑρίσκομεν τοὺς νόμους, καθ' οὓς ὡρισμένα τὸ πλῆθος πράγματα ἢ ἀντικείμενα καλούμενα στοιχεῖα, δύνανται νὰ διαταχθοῦν μεταξύ των. Συνήθως παριστάνομεν τὰ στοιχεῖα τῶν συνδυασμῶν διὰ γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου ἢ διὰ ψηφίων.

Οἱ συνδυασμοὶ διακρίνονται εἰς ***μεταθέσεις, συνδυασμοὺς*** (ἐν στενωτέρᾳ σημασίᾳ) καὶ ***διατάξεις***.

Μεταθέσεις μὲ διάφορα στοιχεῖα.—Μεταθέσεις ἀριθμοῦ τινος στοιχείων ἐννοοῦμεν τὰ ἐξαγόμενα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκομεν, ἂν θέτωμεν ὅλα τὰ στοιχεῖα ἐπί τινος γραμμῆς π.χ. καθ' ὅλους τοὺς δυνατοὺς τρόπους, ὥστε νὰ διαφέρουν τοὐλάχιστον κατὰ τὴν θέσιν ἑνός.

Οὕτω ἂν τὰ στοιχεῖα εἶναι τὰ α, β, γ θὰ ἔχωμεν ἓξ μεταθέσεις, τὰς

αβγ, αγβ, βαγ, γαβ, γβα.

Ἂν ἔχωμεν τὰ στοιχεῖα 1, 2, 3, 4 αἱ μεταθέσεις αὐτῶν εἶναι αἱ ἑξῆς 24:

1 2 3 4	2 1 3 4	3 1 2 4	4 1 2 3
1 2 4 3	2 1 4 3	3 1 4 2	4 1 3 2
1 3 2 4	2 3 1 4	3 2 4 1	4 2 3 1
1 3 4 2	2 3 4 1	3 2 1 4	4 2 1 3
1 4 3 2	2 4 1 2	3 4 1 2	4 3 1 2
1 4 2 3	2 4 3 1	3 4 2 1	4 3 2 1

Διὰ νὰ σχηματίσωμεν τὰς μεταθέσεις ν στοιχείων, ὅταν γνωρίζωμεν τὰς τῶν (ν—1) στοιχείων θέτομεν τὸ νστὸν στοιχεῖον εἰς ὅλας τὰς δυνατὰς θέσεις μεταξὺ τῶν (ν—1) στοιχείων ἑκάστης μεταθέσεως τῶν (ν—1). Οὕτω προκύπτουν ἐξ ἑκάστης τοιαύτης μεταθέσεως ν μεταθέσεις τῶν ν στοιχείων. Ἐπειδὴ ἂν παραστήσωμεν τὰς μεταθέσεις ν στοιχείων διὰ M(ν) ἔχομεν

$$\text{ἢ}\quad M_{(1)}=1.\ M_{(2)}=1.\,2=2!\ \underline{|2},$$

$$M_{(3)}=M_{(2)}.\,3=1.2.3=\underline{|3},\ \ldots$$

$$\text{ἄρα}\quad M_{(\nu)}=\nu!=\underline{|\nu}=1.\,2.\,3\ldots\nu$$

Μεταθέσεις μὲ ἐπαναλαμβανόμενα στοιχεῖα.— Διὰ νὰ εὕρωμεν τὰς μεταθέσεις μεταξὺ στοιχείων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι πάντα διάφορα, θεωροῦμεν ἐν ἀρχῇ πάντα ταῦτα διάφορα, π.χ. ἂν ἔχωμεν τὰ 1, 1, 1, 2, 3, 4 σημειώνομεν 1_1, 1_2, 1_3, 2, 3, 4 καὶ σχηματίζομεν τὰς (M_6) μεταθέσεις αὐτῶν.

Ἐὰν λάβωμεν μίαν τῶν μεταθέσεων τούτων ἔστω τὴν $1_2\ 4\ 3\ 1_1\ 5\ 1_3$, θὰ ὑπάρχουν πέντε ἀκόμη μεταξὺ τῶν ἄλλων μεταθέσεων, αἱ $1_1\ 4\ 3\ 1_2\ 5\ 1_3$, $1_1\ 4\ 3\ 1_3\ 5\ 1_2$, $1_2\ 4\ 3\ 1_3\ 5\ 1_1$, $1_3\ 4\ 3\ 1_2\ 5\ 1_1$, $1_3\ 4\ 3\ 1_1\ 5\ 1_2$, αἵτινες διαφέρουν τῆς πρώτης μόνον κατὰ τὴν θέσιν τῶν δεικτῶν. Ἐὰν παραλείψωμεν τοὺς δείκτας τούτους μεταξὺ τῶν μεταθέσεων $\underline{|6}$ θὰ ἔχωμεν $\underline{|3}$ ἐν ὅλῳ ἴσας μεταξύ των.

Διὰ τοῦτο ὁ ἀριθμὸς $\underline{|6}$ θὰ διαιρεθῇ διὰ τοῦ $\underline{|3}$ ἢ ἂν $M'_{(6)}$ παριστάνῃ τὸ πλῆθος τῶν μεταθέσεων μὲ τὰ ἐπαναλαμβανόμενα στοιχεῖα, θὰ εἶναι $M'_{(6)}=\frac{6!}{3!}$.

Ἐν γένει, ἂν α στοιχεῖα μεταξύ των εἶναι ἴσα, θὰ ἔχωμεν

$$M'_{(\nu)}=\frac{M_{(\nu)}}{M_{(\alpha)}}=\frac{\underline{|\nu}}{\underline{|\alpha}}.$$

Ἂν δὲ μεταξὺ τῶν στοιχείων α εἶναι ἴσα, ἄλλα β πάλιν ἴσα καὶ ἄλλα γ ἐν ὅλῳ ἴσα, θὰ ἔχωμεν

$$M'_{(\nu)}=\frac{\underline{|\nu}}{\underline{|\alpha}\ \underline{|\beta}\ \underline{|\gamma}}.$$

Ἐὰν τὰ στοιχεῖα εἶναι γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, αἱ δὲ μεταθέσεις λέξεις τοῦ λεξικοῦ π.χ., λέγονται αἱ μεταθέσεις αὐταὶ λεξικογραφικαί.

Συνδυασμοὶ μ στοιχείων ἀνὰ ν. — Καλοῦμεν οὕτω τὰ ἐξαγόμενα τὰ ὁποῖα εὑρίσκομεν λαμβάνοντες ν στοιχεῖα ἐκ τῶν μ καθ' ὅλους τοὺς δυνατοὺς τρόπους, ὥστε νὰ διαφέρουν κατὰ τὴν φύσιν τοὐλάχιστον ἑνὸς στοιχείου. σημειώνομεν δὲ συμβολικῶς αὐτοὺς διὰ τοῦ $\Sigma^{\nu}_{(\mu)}$ καὶ εἶναι

$$\Sigma^{\nu}_{(\mu)}=\frac{\mu(\mu-1)(\mu-2)\ldots(\mu-\nu+1)}{1.\,2.\,3.\ldots\nu}=\binom{\mu}{\nu}$$

Ἐὰν τὰ στοιχεῖα εἶναι τὰ α, β, γ, δ θὰ ἔχωμεν

$\Sigma^{1}_{(4)}=4$, θὰ εἶναι δηλαδὴ οἱ α, β, γ, δ,

$\Sigma^{2}_{(4)}=6$ ἤτοι, αβ, αγ, αδ, βγ, βδ, γδ.

$\Sigma^{3}_{(4)}=4$ δηλαδὴ αβγ, αβδ, αγδ, βγδ,

$\Sigma^{4}_{(4)}=1$ ἤτοι αβγδ.

Διὰ νὰ εὕρωμεν τοὺς συνδυασμοὺς ἓξ στοιχείων π. χ., ἀναχωροῦμεν ἀπὸ τοὺς $\Sigma^{1}_{(6)}=6$ καὶ συνδέομεν ἕκαστον τούτων μὲ τὰ πέντε λοιπὰ στοιχεῖα, εὑρίσκομεν δὲ 6.5=30 ἐξαγόμενα μὲ ἀνὰ δύο στοιχεῖα ἕκαστον. Συνδέομεν πάλιν ἕκαστον τοιοῦτον ἐξαγόμενον μὲ ἕκαστον τῶν λοιπῶν 4 στοιχείων καὶ ἔχομεν 6.5.4 ἐξαγόμενα μὲ τρία στοιχεῖα ἕκαστον. Ὁμοίως εὑρίσκομεν 6. 5. 4. 3 ἐξαγόμενα μὲ 4 στοιχεῖα ἕκαστον κλπ. Ἀλλ' ὅλα αὐτὰ τὰ ἐξαγόμενα εἰσέρχονται μὲ ὅλας τὰς μεταθέσεις αὐτῶν καὶ διὰ νὰ ἔχωμεν τοὺς συνδυασμοὺς πρέπει νὰ διαιροῦμεν τὰ ἑκάστοτε ἐξαγόμενα διὰ τοῦ ἀντιστοίχου πλήθους τῶν μεταθέσεων. Δηλαδὴ εἶναι

$$\Sigma^{1}_{(6)}=\frac{6}{1}=\binom{6}{1}=6$$

$$\Sigma^{2}_{(6)}=\frac{6.5}{1.2}=\binom{6}{2}=15$$

$$\Sigma^{3}_{(6)}=\frac{6.5.4}{1.2.3}=\binom{6}{3}=20,\ldots.$$

$$\Sigma^{6}_{(6)}=\frac{6.5.4.3\,2.1}{1.2.3.4.5.6}=1$$

Καὶ γενικῶς εὑρίσκομεν ὁμοίως

$$\Sigma^{\nu}_{(\mu)}=\frac{\mu(\mu-1)\ldots(\mu-\nu+1)}{1.2.3\ldots.\nu}=\binom{\mu}{\nu}$$

Ἐὰν κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν συνδυασμῶν μιᾶς τάξεως ἐπαναλαμβάνεται στοιχεῖόν τι, θὰ ἔχωμεν τοὺς ***συνδυασμοὺς μετ' ἐπαναλήψεως***. Οὕτω οἱ συνδυασμοὶ τῆς τρίτης τάξεως ἐκ τῶν στοιχείων 1 2 3 4 μὲ ἐπαναλαμβανόμενα στοιχεῖα εἶναι οἱ:

111, 112, 113, 114, 122, 123, 124, 133, 134, 144, 222, 234, 224, 233, 234, 244, 333, 334, 344, 444.

Ἐὰν προσθέσωμεν εἰς τὰ ψηφία τῶν συνδυασμῶν τούτων τὰ 0, 1, 2 θὰ ἔχωμεν τοὺς συνδυασμοὺς τρίτης τάξεως 6 στοιχείων, ἤτοι τοὺς

123, 124, 125, 126, 134, 135, 136, 145, 156, 234, 235, 236, 245, 246, 256, 345, 346, 356, 456.

Ἑπομένως ὁ ἀριθμὸς τῶν συνδυασμῶν τρίτης τάξεως τεσσάρων στοιχείων μετ' ἐπαναλήψεως εἶναι

$$\binom{4+2}{3}=\binom{6}{3}=20.$$

Ὁμοίως εὑρίσκομεν ${}^{\varepsilon}\Sigma^{\nu}_{(\mu)}=\binom{\mu+\nu-1}{\nu}$ ἂν ${}^{\varepsilon}\Sigma^{\nu}_{(\mu)}$ παριστάνῃ τὸ πλῆθος τῶν ἐν λόγῳ συνδυασμῶν.

Διατάξεις μ στοιχείων ἀνὰ ν. — Ἐὰν ἐκ τῶν συνδυασμῶν σχηματίσωμεν πάσας τὰς μεταθέσεις τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἔχει ἕκαστος, ἔχομεν ἐξαγόμενα τὰ ὁποῖα λέγονται *διατάξεις τῶν μ στοιχείων ἀνὰ ν*, ἂν μ εἶναι τὰ στοιχεῖα καὶ οἱ συνδυασμοὶ εἶναι τῆς ν τάξεως. Αἱ διατάξεις μ στοιχείων ἀνὰ ν σημειώνονται διὰ τοῦ $\Delta^{\nu}_{(\mu)}$ καὶ δίδονται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$\Delta^{\nu}_{(\mu)}=\mu(\mu-1)\ldots(\mu-\nu+1)=$$

$$=\frac{\underline{|\mu}}{\underline{|\nu}\ \underline{|\mu-\nu}}=\frac{\mu!}{\nu!\,(\mu-)!}$$

ΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΔΙΩΝΥΜΟΥ Ὁ τύπος τοῦ διωνύμου δίδει τὸ ἀνάπτυγμα τοῦ $(\alpha+\beta)^{\mu}$ ἂν τὸ μ εἶναι ἀκέραιος καὶ θετικὸς ἀριθμός. εἶναι δ' ὁ ἑξῆς:

$$(\alpha+\beta)^{\mu}=\alpha^{\mu}+\frac{\mu}{1}\alpha^{\mu-1}\beta+\frac{\mu(\mu-1)}{1.2}\alpha^{\mu-2}\beta^2+\ldots$$

$$+\frac{\mu(\mu-1)(\mu-2)\ldots(\mu-\nu+1)}{1.\,2.\,\ldots\ldots\,\nu}\alpha^{\mu-\nu}\beta^{\nu}+\ldots\beta^{\mu}$$

Μερικὴ περίπτωσις τούτου εἶναι τὸ $(\alpha\pm\beta)^2=\alpha^2\pm2\alpha\beta+\beta^2$, $(\alpha\pm\beta)^3=\alpha^3\pm3\alpha^2\beta+3\alpha\beta^2\pm\beta^3$ κλ.

Ἐὰν φαντασθῶμεν τὸ $(\alpha+\beta)^{\mu}$ ὡς γινόμενον μ παραγόντων ἴσων μὲ (α+β), παρατηροῦμεν ὅτι τὸ γινόμενον αὐτῶν θὰ εἶναι ἄθροισμα γινομένων, ἕκαστον τῶν ὁποίων θὰ ἔχῃ μ παράγοντας καὶ οἵτινες θὰ εἶναι α ἢ καὶ β. Δηλαδὴ ἕκαστος τῶν παραγόντων (α+β) δίδει ἓν α ἢ ἓν β ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν προσθετέων τοῦ ἐν λόγῳ ἀθροίσματος. Ὁ πρῶτος ὅρος εἶναι α^{μ}. Ἀκολούθως ἔρχονται προσθετέοι οἵτινες εἶναι $\alpha^{\mu-1}\beta$, ἐπειδὴ (μ—1) παράγοντες τῶν (α+β) δίδουν τὸ α αὐτῶν καὶ ὁ ἀπομένων παράγων (α+β) δίδει τὸ β αὐτοῦ. Τοιοῦτοι ὅροι θὰ εἶναι προφανῶς μ, ἐπειδὴ ἀνὰ εἷς ἐκ τῶν μ θὰ δίδῃ τὸ β αὐτοῦ. Ὥστε ὁ δεύτερος ὅρος τοῦ ἀναπτύγματος τοῦ διωνύμου εἶναι ὁ $\mu\alpha^{\mu-1}\beta$. Ὁμοίως προχωροῦντες εὑρίσκομεν ὡς τρίτον ὅρον τὸν $\Sigma^{2}_{(\mu)}\,\alpha^{\mu-2}\beta^2$ ἐπειδὴ οἱ ὅροι οἵτινες δίδουν τὸ α αὐτῶν θὰ εἶναι (μ—2), οἱ δὲ δύο ἄλλοι ἐκ τῶν μ θὰ δίδουν τὸ β αὐτῶν ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν γινομένων τοῦ ἀθροίσματος. Ἀλλὰ τοῦτο δύναται νὰ γίνῃ κατὰ $\Sigma^{2}_{(\mu)}$ τρόπους μεταξὺ τῶν μ παραγόντων (α+β). Ὁμοίως προχωροῦντες εὑρίσκομεν

$$(\alpha+\beta)^{\mu}=\alpha^{\mu}+\mu\alpha^{\mu-1}\beta+\Sigma^{2}_{(\mu)}\alpha^{\mu-3}\beta+\ldots$$

$$+\Sigma^{\nu}_{(\mu)}\alpha^{\mu-\nu}\beta^{\nu}+\ldots+\beta^{\mu}$$

καὶ ἀντικαθιστῶντες τὰς τιμὰς τῶν $\Sigma^{2}_{(\mu)}$, ... ἔχομεν τὸν ἀνωτέρω τύπον ἢ

$$(\alpha+\beta)^{\mu}=\alpha^{\mu}+\binom{\mu}{1}\alpha^{\mu-1}\beta+\binom{\mu}{2}\alpha^{\mu-2}\beta^2+\ldots$$

$$+\binom{\mu}{\nu}\alpha^{\mu-\nu}\beta^{\nu}+\ldots+\beta^{\mu},$$

Κατὰ ταῦτα ἔχομεν

$$(\alpha-\beta)^{\mu}=\alpha^{\mu}-\binom{\mu}{1}\alpha^{\mu-1}\beta+\binom{\mu}{2}\alpha^{\mu-2}\beta^2\ldots\pm$$

$$\pm\binom{\mu}{\nu}\alpha^{\mu-\nu}\beta^{\nu}+\ldots\pm\beta^{\mu},$$

ἐπειδὴ αἱ μὲν ἄρτιοι δυνάμει τοῦ (—α) εἶναι θετικαί, αἱ δὲ περιτταὶ ἀρνητικαὶ ποσότητες.

Διὰ τοῦ τύπου τοῦ διωνύμου εὑρισκομεν και τὸ ἀνάπτυγμα ἀθροίσματος ἐκ περισσοτέρων τῶν δύο ὅρων. Οὕτω ἔχομεν

$$(\alpha+2\beta-\gamma)^4=(\alpha+2\beta)^4-4(\alpha+2\beta)^3\gamma+$$

$$+(\alpha+2\beta)^2\gamma^2-4(\alpha+2\beta)\gamma^3+\gamma^4$$

$$=\alpha^4+8\alpha^3\beta+24\alpha^2\beta^2+32\alpha\beta^3+$$

$$+16\beta^4-4\alpha^3\gamma-24\alpha^2\beta\gamma-48\alpha\beta^2\gamma-32\beta^3\gamma$$

$$+6\alpha^2\gamma^2+24\alpha\beta\gamma^2+24\beta^2\gamma^2-4\alpha\gamma^3-8 6\gamma^3+\gamma^4$$

Ἰδιότητες τῶν συντελεστῶν τοῦ διωνύμου.— Ἐὰν θέσωμεν $\binom{\mu}{o}=\binom{\mu}{\mu}=1$, ὁ τύπος τοῦ διωνύμου γράφεται συμβολικῶς ὡς ἑξῆς:

$$(\alpha+\beta)^{\mu}=\Sigma^{\mu}_{(k)}\,\alpha^{\mu-k}\beta^{k},\ \text{διὰ}\ k=0,1,2,\ldots\ldots\mu$$

καὶ ἐν ᾧ εἶναι $\binom{\mu}{\lambda}=\binom{\mu-\lambda}{\mu}$.

Ἐὰν τεθῇ α=β=1 εὑρίσκομεν

$$2^{\mu}=\binom{\mu}{0}+\binom{\mu}{1}+\binom{\mu}{2}+\ldots+\binom{\mu}{\mu-1}+\binom{\mu}{\mu}$$

Ἐὰν τεθῇ α=1 καὶ β=—1 θὰ ἔχωμεν

$$0=\binom{\mu}{0}-\binom{\mu}{1}+\binom{\mu}{2}\ldots\pm\binom{\mu}{\mu-1}\mp\binom{\mu}{\mu}.$$

Παρατηροῦμεν ὅτι εἶναι

$$\binom{\mu+1}{k}=\frac{(\mu+1)\,\mu.(\mu-1)\ldots(\mu-k+2)}{1.\,2.\,3\ldots k}=$$

$$=\frac{\mu(\mu-1)\ldots(\mu-k+1)}{1.\,2.\ldots k=\underline{|k}}+\frac{\mu(\mu-1)\ldots(\mu-k+2)}{\underline{|k-1}}$$

$$\text{ἢ}\ \binom{\mu+1}{k}=\binom{\mu}{k}+\binom{\mu-1}{k},$$

$$\binom{\mu}{k}=\binom{\mu-1}{k}+\binom{\mu-1}{k-1},$$

$$\binom{\mu-1}{k}=\binom{\mu-2}{k}+\binom{\mu-2}{k-1}\ \text{κ.λ.π.}$$

Digitized by Google

Ἐκ τούτων εὑρίσκομεν διὰ προσθέσεω;

$$\binom{\mu+1}{k}=\binom{\mu}{k-1}+\binom{\mu-1}{k-1}+\binom{\mu-2}{k-2}+\dots+\binom{k-1}{k-1}.$$

Ἐκ τῆς ἰσότητος

$$(1+x)^{\alpha}=1+\binom{\alpha}{1}x+\binom{\alpha}{2}x^2+\dots+\binom{\alpha}{\alpha}x^{\alpha}$$

καὶ τῆς

$$(x+1)^{\beta}=x^{\beta}+\binom{\beta}{1}x^{\beta-1}+\binom{\beta}{2}x^{\beta-2}+\dots+\binom{\beta}{\beta}$$

προκύπτει διὰ πολλαπλασιασμοῦ

$$(1+x)^{\alpha+\beta}=1+\binom{\alpha+\beta}{1}x+\binom{\alpha+\beta}{2}x^2+\dots+\binom{\alpha+\beta}{\alpha+\beta}=$$

$$=\left[1+\binom{\alpha}{1}x+\binom{\alpha}{2}x^2+\dots\right]$$

$$\left[x^{\beta}+\binom{\beta}{1}x^{\beta-1}+\binom{\beta}{2}x^{\beta-2}+\dots\right]$$

Ἐὰν ἐξισώσωμεν τοὺς συντελεστὰς τῶν ἴσων δυνάμεων τοῦ x τῆς ἰσότητος ταύτης εὑρίσκομεν

$$\binom{\alpha+\beta}{\beta}=1+\binom{\alpha}{1}\binom{\beta}{1}+\binom{\alpha}{2}\binom{\beta}{2}+\binom{\alpha}{3}\binom{\beta}{3}+\dots$$

$$\dots+\binom{\alpha}{\alpha}\binom{\beta}{\beta}\qquad(\alpha<\beta)$$

Καὶ ἐκ τούτου

$$\binom{2\alpha}{\alpha}=1+\binom{\alpha}{1}^2+\binom{\alpha}{2}^2+\binom{\alpha}{3}^2+\dots+\binom{\alpha}{\alpha}^2$$

$$\binom{\alpha+\beta}{\beta+k}=\binom{\alpha}{k}\binom{\beta}{0}+\binom{\alpha}{k+1}\binom{\beta}{1}+$$

$$+\binom{\alpha}{k+2}\binom{\beta}{2}+\binom{\alpha}{k+3}\binom{\beta}{3}+\dots$$

καὶ $\binom{\alpha+\beta}{k}=\binom{\alpha}{0}\binom{\beta}{k}+\binom{\alpha}{1}\binom{\beta}{k-1}+$

$$+\binom{\alpha}{2}\binom{\beta}{k-2}+\dots+\binom{\alpha}{k}\binom{\beta}{0}$$

Ἡ σειρὰ τοῦ διωνύμου.—Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν τύπον τοῦ ἀναπτύγματος διωνύμου ὅταν ὁ ἐκθέτης εἶναι ἀκέραιος καὶ θετικὸς ἔχομεν δι' ἀρνητικὸν καὶ ἀκέραιον ἐκθέτην τὸ ἑξῆς ἀνάπτυγμα, τὸ ὁποῖον καλεῖται σειρὰ τοῦ διωνύμου :

$$(1+x)^{-\nu}=1+\binom{-\nu}{1}x+\binom{-\nu}{2}x^2+$$

$$+\binom{-\nu}{3}x^3+\dots\quad(\text{διὰ } x^2<1)$$

Παρατηροῦμεν ὅτι ἂν μία ἐξίσωσις

$$Ax^3+Bx^2+\Gamma x+\Delta=0$$

ἔχῃ ῥίζας τὰς x_1, x_2, x_3, τίθεται ὑπὸ τὴν μορφὴν

$$A(x-x_1)(x-x_2)(x-x_3)=0$$

καὶ ἡ ἰδιότης αὐτὴ ἰσχύει διὰ πᾶσαν ἐξίσωσιν βαθμοῦ μ, ἔχουσαν ἕνα ἄγνωστον. Ἀλλ' ἐὰν τὰ ρ καὶ k εἶναι ἀκέραια θὰ ἔχωμεν

$$(1+x)^{\varrho}=\binom{\varrho}{0}+\binom{\varrho}{1}x+\binom{\varrho}{2}x^2+\binom{\varrho}{3}x^3+\dots$$

$$(1+x)^{k}=\binom{k}{0}+\binom{k}{1}x+\binom{k}{2}x^2+\binom{k}{3}x^3+\dots$$

Ἑπομένως καὶ

$$(1+x)^{\varrho}(1+x)^{k}=(1+x)^{\varrho+k}=$$

$$=\binom{\varrho}{0}\binom{k}{0}+\left[\binom{\varrho}{0}\binom{k}{1}+\binom{\varrho}{1}\binom{k}{0}\right]x+$$

$$+\left[\binom{\varrho}{0}\binom{k}{2}+\binom{\varrho}{2}\binom{k}{0}+\binom{\varrho}{1}\binom{k}{1}\right]x^2+$$

$$+\left[\binom{\varrho}{0}\binom{k}{3}+\binom{\varrho}{1}\binom{k}{2}+\binom{\varrho}{2}\binom{k}{1}+\binom{\varrho}{3}\binom{k}{0}\right]x^3+\dots$$

$$=\binom{\varrho+k}{0}+\binom{\varrho+k}{1}x+\binom{\varrho+k}{2}x^2+\binom{\varrho+k}{3}x^3+\dots$$

Ἐκ τούτων ἕπονται αἱ ἑξῆς ἰσότητες:

$$\binom{\varrho}{0}\binom{k}{0}=\binom{\varrho+k}{0}$$

$$\binom{\varrho}{0}\binom{k}{1}+\binom{\varrho}{1}\binom{k}{0}=\binom{\varrho+k}{1}$$

$$\binom{\varrho}{0}\binom{k}{2}+\binom{\varrho}{1}\binom{k}{1}+\binom{\varrho}{2}\binom{k}{0}=\binom{\varrho+k}{2}$$

. . . .

$$\text{(I)}\quad\binom{\varrho}{0}\binom{k}{\alpha}+\binom{\varrho}{1}\binom{k}{\alpha-1}+$$

$$+\binom{\varrho}{2}\binom{k}{\alpha-2}+\dots+\binom{\varrho}{\alpha}\binom{k}{0}=\binom{\varrho+k}{\alpha}$$

Ἐὰν ἀναπτύξωμεν τὴν τελευταίαν ἐξίσωσιν καὶ διατάξωμεν κατὰ τὰς δυνάμεις τοῦ k, εὑρίσκομεν μίαν ἐξίσωσιν τῆς μορφῆς

$$Ak^{\alpha}+Bk^{\alpha-1}+\Gamma k^{\alpha-2}+\dots=0$$

Ἐπειδὴ ἡ ἐξίσωσις αὕτη ἰσχύει διὰ πᾶσαν ἀκεραίαν τιμὴν τοῦ ρ καὶ k, δι' μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τιμὴν τοῦ ρ θὰ ἐπαληθεύεται διὰ τιμὰς τοῦ k περισσοτέρας τῶν α, ἤτοι ἡ (I) θὰ ἐπαληθεύεται διὰ πᾶσαν καὶ οἱανδήποτε τιμὴν τοῦ k, ἄρα ὄχι μόνον δι' ἀκεραίας τιμὰς τοῦ ρ καὶ k, ἀλλὰ καὶ δι' οἱονδήποτε ρ καὶ k. Ἔστω τώρα:

$$y=\binom{-\nu}{0}+\binom{-\nu}{1}x+\binom{-\nu}{2}x^2+\binom{-\nu}{3}x^3+\dots$$

πολλαπλασιάζομεν ταύτην ἐπὶ

$$(1+x)^{\nu}=\binom{\nu}{0}+\binom{\nu}{1}x+\binom{\nu}{2}x^2+\binom{\nu}{3}x^3+\dots$$

καὶ εὑρίσκομεν

$$y(1+x)^{\nu}=1+\left[\binom{-\nu}{1}+\binom{\nu}{1}\right]x+\left[\binom{\nu}{2}+\binom{\nu}{1}\binom{-\nu}{1}+\right.$$

$$\left.+\binom{\nu}{0}\binom{-\nu}{2}\right]x^2+$$

$$+\left[\binom{\nu}{0}\binom{-\nu}{3}+\binom{\nu}{1}\binom{-\nu}{2}+\binom{\nu}{2}\binom{-\nu}{1}+\binom{\nu}{3}\binom{-\nu}{0}\right]x^3+$$

$$+\dots=1+\binom{0}{1}x+\binom{0}{2}x^2+\binom{0}{3}x^3+\dots=1$$

Ἑπομένως ἔχομεν

$$y(1+x)^{\nu}=1 \text{ ἢ } y=\frac{1}{(1+x)^{\nu}}=(1+x)^{-\nu}$$

ἢ τὸ ἀνωτέρω ἀνάπτυγμα τοῦ $(1+x)^{-\nu}$

Ὁ τύπος τοῦ διωνύμου διὰ κλασματικοὺς θετικοὺς καὶ ἀρνητικοὺς ἐκθέτας. — Καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ κλασματικοῦ θετικοῦ ἐκθέτου ἔχομεν τὸν τύπον

$$(1+x)^{\frac{\varrho}{k}}=1+\binom{\frac{\varrho}{k}}{1}x+\binom{\frac{\varrho}{k}}{2}x^2+\binom{\frac{\varrho}{k}}{3}x^3+\binom{\frac{\varrho}{k}}{4}x^4+\dots$$

Ἔστω $y=\binom{\frac{1}{k}}{0}+\binom{\frac{1}{k}}{1}x+\binom{\frac{1}{k}}{2}x^2+\dots$

θὰ εἶναι καὶ $y^2=y.\,y=\binom{\frac{2}{k}}{0}+\binom{\frac{2}{k}}{1}x+\binom{\frac{2}{k}}{2}x^2+\dots$

$$y^3=y^2y=\binom{\frac{3}{k}}{0}+\binom{\frac{3}{k}}{1}x+\binom{\frac{3}{k}}{2}x^2+\dots$$

καὶ γενικῶς $y^{\alpha}=\binom{\frac{\alpha}{k}}{0}+\binom{\frac{\alpha}{k}}{1}x+\binom{\frac{\alpha}{k}}{2}x^2+\dots$

ἐὰν τεθῇ α=k θὰ εὕρωμεν:

$$y^{k}=1+x,\ \text{δηλ.}\ y=(1+x)^{\frac{1}{k}}\ \text{ἢ}\ (1+x)^{\frac{1}{k}}=1+$$

$$+\binom{\frac{1}{k}}{1}x+\binom{\frac{1}{k}}{2}x^2+\dots$$

καὶ $y^{\varrho}=(1+x)^{\frac{\varrho}{k}}=1+\binom{\frac{\varrho}{k}}{1}x+\binom{\frac{\varrho}{k}}{2}x^2+\dots$

Δι' ἀρνητικοὺς κλασματικοὺς ἐκθέτας ἔχομεν:

$$(1+x)^{\frac{-\varrho}{k}}=1+\binom{\frac{-\varrho}{k}}{1}x+\binom{\frac{-\varrho}{k}}{2}x^2+\binom{\frac{-\varrho}{k}}{3}x^3+\dots$$

Ἂν λάβωμεν $y=\binom{\frac{-\varrho}{k}}{0}+\binom{\frac{-\varrho}{k}}{1}x+\binom{\frac{-\varrho}{k}}{2}x^2+\dots$

καὶ πολλαπλασιάσωμεν ἐπὶ

$$(1+x)^{\frac{\varrho}{k}}=\binom{\frac{\varrho}{k}}{0}+\binom{\frac{\varrho}{k}}{1}x+\binom{\frac{\varrho}{k}}{2}x^2+\dots$$

εὑρίσκομεν $y(1+x)^{\frac{\varrho}{k}}=1$ ἢ $y=(1+x)^{\frac{-\varrho}{k}}$,

ἄρα τὸν ἀνωτέρω τύπον

Ἐκ τοῦ τύπου $\binom{k}{\nu+1}=\binom{k}{\nu}\cdot\frac{k-\nu}{\nu+1}$ ἔχομεν ἐκ τοῦ ἀναπτύγματος τοῦ $(1+x)^k$ ὅτι

$$\text{ὅριον}\ \frac{u_{\nu+1}}{u_{\nu}}=\frac{k-\nu}{\nu+1}x=-\frac{1-\frac{k}{\nu}}{1+\frac{1}{\nu}}x=-x\ \text{ὅταν}\ x\to\infty$$

δηλαδὴ προκύπτει ἡ σειρὰ τοῦ διωνύμου διὰ τιμὰς τοῦ x ἀπολύτως μικροτέρας τῆς μονάδος.

Ὅταν εἶναι x=1, ἔχομεν ὅριον $\frac{u_{\nu+1}}{u_{\nu}}=-\frac{\nu-k}{\nu+1}$, εὑρίσκομεν δὲ ὅτι δι' οἱονδήποτε k καὶ ἀρκούντως μέγα ν τὸ ὅριον $\frac{u_{\nu+1}}{u_{\nu}}$ θὰ γίνῃ ἀρνητικόν, ἢ οἱ ὅροι τοῦ διωνύμου ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ θὰ εἶναι ἐναλλὰξ θετικοὶ καὶ ἀρνητικοί. Ἀρκεῖ λοιπὸν νὰ εἶναι ὅριον $\frac{u_{\nu+1}}{u_{\nu}}<1$. Διὰ x=1 ἔχομεν

$$(1+1)^k=2^k=1+\binom{k}{1}+\binom{k}{2}+\binom{k}{3}+\dots$$

καὶ συγκλίνει διὰ πάντας τοὺς ἐκθέτας οἵτινες εἶναι > 1.

Διὰ x = −1 συγκλίνει ἡ σειρὰ μόνον διὰ θετικοὺς ἐκθέτας k.

Τροπὴ ῥιζικῶν εἰς σειράς.—Ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν τὴν $\sqrt{50}$ π. χ. διὰ σειρᾶς, γράφομεν

$$\sqrt{50}=\sqrt{49+1}=\sqrt{49\left(1+\frac{1}{49}\right)}=7\left(1+\frac{1}{49}\right)^{\frac{1}{2}}$$

Ἄρα $\sqrt{50}=7\left(1+\frac{1}{2}\cdot\frac{1}{49}-\frac{1}{8}\,\frac{1}{49^2}+\frac{5}{8}\,\frac{1}{49^3}+\dots\right)=$

$$=7\left(1+\frac{1}{2}\cdot\frac{1}{49}-\frac{1}{4}\cdot\frac{1}{49}A_1+\frac{1}{2}\,\frac{1}{49}A_2-\frac{5}{8}\,\frac{1}{49}A_3+\right.$$

$$\left.+\frac{7}{10}\,\frac{1}{49}A_4-\dots\right)$$

$\sqrt{50}=7{,}07106781187\dots$

Τὸ A_k παριστάνει πάντοτε τὴν τιμὴν τοῦ προηγουμένου ὅρου τῆς σειρᾶς.

Ἀριθμητικὸν τρίγωνον τοῦ Pascal.—Τὸ ἀριθμητικὸν τοῦτο σχῆμα, ἔχον μορφὴν ὀρθογωνίου τριγώνου, ὀφείλεται εἰς τὸν διάσημον Γάλλον μαθηματικὸν *Pascal* καὶ ἔχει σπουδαίας ἰδιότητας. Ὁ σχηματισμὸς αὐτοῦ γίνεται ὡς ἑξῆς: Ἡ πρώτη ὁριζοντία σειρὰ ἀποτελεῖται ἐκ μικρῶν ἴσων ὀρθογωνίων, ἕκαστον τῶν ὁποίων φέρει τὴν 1, ἀκολουθοῦν ἄλλαι ὁριζόντιαι ταινίαι ἐκ μικρῶν ὀρθογωνίων ἴσων πρὸς τὰ προηγούμενα καὶ ἕκαστον τούτων φέρει ἀριθμόν, ὅστις ἰσοῦται μὲ τὸ ἄθροισμα δύο ἀριθμῶν, κειμένων εἰς τὸ γειτονικὸν τετράγωνον τούτου καὶ ἀριστερὰ ἀφ' ἑνὸς καὶ ὑπεράνω τοῦ τελευταίου τούτου ἀφ' ἑτέρου. Οὕτως ὁ πρῶτος ἀριθμὸς ἑκάστης ταινίας εἶναι ἡ μονάς, ἑκάστη δὲ ταινία ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω ἔχει ἓν ὀρθογώνιον ὀλιγώτερον τῆς προηγουμένης αὐτῶν.

1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
		1	3	6	10	15	21	28	36
			1	4	10	20	35	56	84
				1	5	15	35	70	126
					1	6	21	56	126
						1	7	28	84
							1	8	36
								1	9
									1

Μία ἰδιότης τοῦ ἀριθμητικοῦ τούτου τριγώνου εἶναι ὅτι δίδει διὰ τῶν ὁριζοντίων αὐτοῦ ταινιῶν τοὺς ἀριθμοὺς τῶν σχημάτων τῆς πρώτης τάξεως. Ἡ δευτέρα ταινία περιέχει τοὺς ἀριθμοὺς τῆς φυσικῆς σειρᾶς· ἡ τρίτη ταινία ἔχει τοὺς τριγωνικοὺς ἀριθμούς· ἡ τετάρτη τοὺς *πυραμιδικοὺς* ἀριθμοὺς κ. ο. κ. Τοὺς αὐτοὺς ἀριθμοὺς εὑρίσκομεν κατὰ τὴν ἐν λόγῳ σειρὰν εἰς τὰς ταινίας τὰς παραλλήλους πρὸς τὴν διαγώνιον ἢ τὴν ὑποτείνουσαν τοῦ τριγώνου. Ἀλλ' ἡ σπουδαιοτέρα ἰδιότης τοῦ τριγώνου εἶναι ὅτι δίδει τοὺς συντελεστὰς τῶν ὅρων τοῦ ἀναπτύγματος τοῦ $(x+\alpha)^{\mu}$ κατὰ τὰς δυνάμεις τοῦ x καὶ τοῦ α. Τοὺς συντελεστὰς τούτους δίδουν αἱ ταινίαι τῶν στηλῶν τοῦ τριγώνου. Οὕτω ἡ δευτέρα ταινία ἡ ἔχουσα τοὺς ἀριθμοὺς 1, 1 δίδει τοὺς συντελεστὰς τῆς $(x+\alpha)^1$· ἡ δευτέρα ταινία, ἔχουσα τοὺς ἀριθμοὺς 1, 2, 1, δίδει τοὺς συντελεστὰς τοῦ $(x+\alpha)^2=x^2+2x\alpha+\alpha^2$, ἡ τετάρτη ταινία δίδει τοὺς συντελεστὰς τοῦ $(x+\alpha)^3$. δηλαδὴ τοὺς 1, 3, 3, 1 κ. ο. κ. Ἐὰν παραστήσωμεν διὰ τοῦ F^{ϱ}_{ν} τὸν νυοστὸν ἀριθμὸν τῆς ρ στήλης μετὰ τὴν πρώτην τοῦ ἀριθμητικοῦ τριγώνου γραφομένου ὡς κατωτέρω

1	1						
1	2	1					
1	3	3	1				
1	4	6	4	1			
1	5	10	10	5	1		
1	6	15	20	15	6	1	
1	7	21	35	35	21	7	1
⋮							

αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ νυοστὸς ἀριθμὸς σχήματος τῆς ρ τάξεως, θὰ ἔχωμεν δὲ τὸν ἑξῆς τύπον ἀναγωγῆς διὰ τοὺς ἀριθμοὺς τούτους:

$$F^{\varrho}_{\nu}=F^{\varrho}_{\nu-1}+F^{\varrho-1}_{\nu}$$

ἐκ τούτου δ' εὑρίσκομεν εὐκόλως

$$F^{\varrho}_{\nu}=F^{\varrho-1}_{\nu}+F^{\varrho-1}_{\nu-1}+\dots+F^{\varrho-1}_{2}+F^{\varrho-1}_{1}$$

Οὕτω ἔχομεν π. χ.

$$F^{3}_{5}=35=20+15=10+10+15=15+10+6+3+1$$

Παρατηροῦμεν ἐπὶ πλέον ὅτι οἱ ἀριθμοὶ τῆς πρώτης γραμμῆς εἶναι οἱ ἀριθμοὶ τῶν συνδυασμῶν ν γραμμάτων ἀνὰ 1, ἀνὰ 2, . . . ἀνὰ ν. Ὁ νυοστὸς πολυγωνικὸς ἀριθμὸς τῆς ρ τάξεως ἰσοῦται μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν συνδυασμῶν ν γραμμάτων ἀνὰ ρ μετ' ἐπαναλήψεως, ἤτοι

$$F^{\varrho}_{\nu}={}^{\varepsilon}\Sigma^{\varrho}_{(\nu)},\ \text{ἐνῷ εἶναι}\ {}^{\varepsilon}\Sigma^{\varrho}_{(\nu)}=\Sigma^{\varrho}_{(\nu+\varrho-1)}$$

Digitized by Google

Οὕτω ἡ ἀνωτέρω σχέσις γράφεται ὡς ἑξῆς:

$$^{\varepsilon}\Sigma^{\varrho}_{(\nu)} = {}^{\varepsilon}\Sigma^{\varrho}_{(1)} + {}^{\varepsilon}\Sigma^{\varrho}_{(2)} + \dots + {}^{\varepsilon}\Sigma^{\varrho-1}_{(\nu)}$$

Ἐκ τοῦ τύπου

$$F^{\varrho}_{(\nu)} = \frac{\nu(\nu+1)\dots(\nu+\varrho-1)}{1.2.3\dots\varrho} \text{ καὶ τοῦ}$$

$$F^{\varrho}_{(1)} + F^{\varrho}_{(2)} + \dots + F^{\varrho}_{(\nu)} = F^{\varrho+1}_{(\nu)} \text{ εὑρίσκομεν}$$

$$\sum_{\nu=1}^{\mu} \nu(\nu+1)(\nu+2)\dots(\nu+\varrho-1) = \frac{\mu(\mu+1)\dots(\mu+\varrho)}{\varrho+1}.$$

Οὕτω π. χ. ἔχομεν $1.2+2.3+3.4+\dots+\nu(\nu+1) = \frac{\nu(\nu+1)(\nu+2)}{3}$

$$1.2.3+2.3.4+3.4.5+\dots+\nu(\nu+1)(\nu+2) = \frac{\nu(\nu+1)(\nu+2)(\nu+3)}{4}$$

Τοὺς τύπους τούτους δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὸ τρίγωνον τοῦ Pascal ἢ ἀπὸ τοὺς τύπους τῶν συνδυασμῶν.

Ἂν εἰς τὴν ταυτότητα

$$(x+\varrho)^{\mu+1} = x^{\mu+1} + \binom{\mu+1}{1} x^{\mu}\varrho + \dots + \varrho^{\mu+1}$$

θέσωμεν κατὰ σειρὰν

$x = \alpha, \beta, \gamma, \dots, \lambda$ εὑρίσκομεν

$$(\alpha+\varrho)^{\mu+1} = \alpha^{\mu+1} + \binom{\mu+1}{1} \alpha^{\mu}\varrho + \dots + \varrho^{\mu+1}$$

$$(\beta+\varrho)^{\mu+1} = \beta^{\mu+1} + \binom{\mu+1}{1} \beta^{\mu}\varrho + \dots + \varrho^{\mu+1}$$

. . . .

$$(\lambda+\varrho)^{\mu+1} = \lambda^{\mu+1} + \binom{\mu+1}{1} \lambda^{\mu}\varrho + \dots + \varrho^{\mu+1}$$

Ἂν $\alpha, \beta, \gamma, \dots \varkappa, \lambda$, εἶναι ὅροι διαδοχικοὶ ἀριθμητικῆς προόδου μὲ λόγον τὸν ϱ, θὰ εἶναι $\alpha+\varrho=\beta$, $\beta+\varrho=\gamma, \dots, \varkappa+\varrho=\lambda$ καὶ διὰ προσθέσεως τῶν ἀνωτέρω ἰσοτήτων ἔχομεν

$$(\lambda+\varrho)^{\mu+1} = \alpha^{\mu+1} + \Sigma^{1}_{(\mu+1)} S_{\mu}\varrho + \Sigma^{2}_{(\mu+1)} S_{\mu-1}\varrho^{2} + \dots + \Sigma^{1}_{(\mu+1)} S_{1}\varrho^{\mu} + S_{0}\varrho^{\mu+1}$$

ὅπου S παριστάνει τὸ ἄθροισμα τῶν δυνάμεων τῶν $\alpha, \beta, \gamma, \dots \lambda$ ἢ $S_0 = \alpha^0 + \beta^0 + \dots + \lambda^0$. Ὁ ἄνω τύπος δίδει τὸ S_{μ} ἐὰν γνωρίζωμεν τὰ $S_1, \dots S_{\mu-1}$ καὶ παριστάνομεν συμβολικῶς τὸν τύπον τοῦτον ὡς ἑξῆς:

$$(S+\varrho)^{(\mu+1)} - S_{\mu+1} = (\lambda+\varrho)^{\mu+1} - \alpha^{\mu+1}$$

ὅπου παριστάνομεν διὰ τοῦ $(S+\varrho)^{(\mu+1)}$ τὸ ἀνάπτυγμα τοῦ $(S+\varrho)^{\mu+1}$ ἀφοῦ ἀντικαθιστῶμεν ἑκάστην δύναμιν τοῦ S, ὡς τὴν S^{ν}, διὰ τοῦ S_{ν} καὶ προσέχομεν ὥστε νὰ γράφωμεν $\varrho^{\mu+1}S_0$ τὸν τελευταῖον ὅρον. Οὕτω π.χ. θὰ εἶναι

$$(S+\varrho)^{(3)} = S_3 + 3S_2\varrho + 3S_1\varrho^2 + S_0\varrho^3$$

Ἀριθμητικαὶ σειραὶ ἀνωτέρας τάξεως.—Ἐὰν εἰς τὸ $y_x = \alpha_0 x^{\nu} + \alpha_1 x^{\nu-1} + \alpha_2 x^{\nu-2} + \dots + \alpha_{\nu-1}x + \alpha_{\nu}$ θέσωμεν ἀντὶ τοῦ x τὰς τιμὰς 0, 1, 2, 3, . . . ἤτοι τὰς τιμὰς τῶν ὅρων τῆς ἀριθμητικῆς ταύτης προόδου, ἥτις καλεῖται καὶ πρώτης τάξεως, λαμβάνομεν $y_0, y_1, y_2, y_3, y_4, \dots$, αἵτινες ἀποτελοῦν μίαν *ἀριθμητικὴν σειρὰν νυοστῆς τάξεως* καλουμένην. Ἐὰν Δy_{ϱ} παριστάνῃ τὴν διαφορὰν $y_{\varrho+1} - y_{\varrho}$, θὰ ἔχωμεν

$$\Delta y_{\varrho} = \alpha_0\left((\varrho+1)^{\nu} - \varrho^{\nu}\right) + \alpha_1\left((\varrho+1)^{\nu-1} - \varrho^{\nu-1}\right) + \dots = \alpha'_0\varrho^{\nu-1} + \alpha'_1\varrho^{\nu-2} + \alpha'_2\varrho^{\nu-3} + \dots + \alpha'_{\nu-1}$$

Ἐὰν ἀναπτύξωμεν τὰς δυνάμεις τοῦ $(\varrho+1)$, ἐξαλείφεται ὁ ὅρος ϱ^{ν}, ἐὰν δὲ θέσωμεν ἀντὶ ϱ τὸ x, προκύπτει ὅτι ἡ *σειρὰ τῶν διαφορῶν* $\Delta y_0, \Delta y_1, \Delta y_2, \Delta y_3, \dots$ εἶναι μία ἀριθμητικὴ σειρὰ τῆς $(\nu-1)$ τάξεως. Κατ' ἀνάλογον τρόπον ἡ $\Delta^2 y_0, \Delta^2 y_1, \Delta^2 y_2, \Delta^2 y_3 \dots$ εἶναι ἀριθμητικὴ σειρὰ $(\nu-2)$ τάξεως, ἐνῷ τὸ $\Delta^2 y_0 = \Delta y_1 - \Delta y_0$ κλπ. Οὕτως ἂν ἔχωμεν $y = 2x^3 + x^2 + x + 1$, εὑρίσκομεν τὴν σειρὰν τρίτης τάξεως

1, 3, 19, 61, 141, 271, . . .

καὶ τὰς σειρὰς τῶν διαφορῶν

2, 16, 42, 80, 130, . . .
14, 26, 38, 50, 62, . . .
12, 12, 12, 12, ...

Γενικῶς ἂν ἡ ἀριθμητικὴ σειρὰ εἶναι $y, y_1, y_2, y_3, \dots$ αἱ σειραὶ τῶν διαφορῶν θὰ εἶναι αἱ:

$\Delta y_0, \Delta y_1, \Delta y_2, \dots$ (1η σειρὰ διαφορῶν)
$\Delta^2 y_0, \Delta^2 y_1, \Delta^2 y_2, \dots$ (2α » »)
$\Delta^3 y_0, \Delta^3 y_1, \Delta^3 y_2, \dots$ (3η » »)
. . . .

Ἐὰν θέλωμεν νὰ ὁρίσωμεν τὸν γενικὸν ὅρον μιᾶς σειρᾶς, πρέπει πρῶτον νὰ ὁρίσωμεν τὴν τάξιν τῆς σειρᾶς διὰ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν σειρῶν ἐκ τῶν διαφορῶν καὶ εὑρίσκομεν τὸν ὅρον τοῦτον, τὸν ὁποῖον παριστάνομεν διὰ τοῦ y_x, ὅστις εἶναι

$$y_x = \alpha_0 x^{\nu} + \alpha_1 x^{\nu-1} + \dots + \alpha_{\nu}$$

Θέτομεν $x = 0, 1, 2, 3, \dots$ καὶ εὑρίσκομεν $(\nu+1)$ ἐξισώσεις πρὸς προσδιορισμὸν τῶν $\alpha_0, \alpha_1, \dots \alpha_{\nu}$, ἐξισοῦντες τὰ ἐξαγόμενα τοῦ y_x μὲ τὰς τιμὰς τῶν ὅρων τῆς δοθείσης σειρᾶς. Ἂν π. χ. δοθῇ ἡ σειρὰ

1, 3, 11, 31, 69, 121, 223, . . .

σχηματίζομεν τὰς σειρὰς

2, 8, 20, 38, 62, 92, . . .
6, 12, 18, 24, 30, . . .
6, 6, 6, . . .

Ἐπειδὴ ἡ σειρὰ τῶν διαφορῶν 6, 12, 18, 24,... εἶναι τῆς πρώτης τάξεως, ἡ δοθεῖσα εἶναι τῆς τρίτης τάξεως καὶ ὁ νυοστὸς ὅρος αὐτῆς εἶναι $y_x = \alpha x^3 + \alpha_1 x^2 + \alpha_2 x + \alpha_3$. Θέτοντες $x = 0, 1, 2, 3$, εὑρίσκομεν $y_0 = 1 = \alpha_3$, $y_1 = 3 = \alpha_0 + \alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3$,

$$y_2 = 11 = 8\alpha_0 + 4\alpha_1 + 2\alpha_2 + \alpha_3,$$

$y_3 = 31 = 2 + \alpha_0 + 9\alpha_1 + 3\alpha_2 + \alpha_3$. Καὶ δι' ἀφαιρέσεως ἔχομεν $2 = \alpha_0 + \alpha_1 + \alpha_2$, $8 = 7\alpha_0 + 3\alpha_1 + \alpha_2$, $20 = 19\alpha_0 + 5\alpha_1 + \alpha_2$ καὶ $6 = 600 + 2\alpha_1$, $12 = 12\alpha_0 + 2\alpha_1$. $6 = 6\alpha_0$, ἑπομένως $\alpha_0 = 1$, $\alpha_1 = 0$, $\alpha_2 = 1$, και $y = x^3 + x + 1$.

Ὁ γενικὸς ὅρος y_x μιᾶς σειρᾶς δίδεται διὰ τοῦ ἑξῆς τύπου ἐκ τῶν σειρῶν τῶν διαφορῶν:

$$y_x = y_0 + \binom{x}{1}\Delta y_0 + \binom{x}{2}\Delta^2 y_0 + \binom{x}{3}\Delta^3 y_0 + \dots$$

Οὕτω π. χ. εἶναι

$y_1 = y_0 + \Delta y_0$, $\Delta y_1 = \Delta y_0 + \Delta^2 y_0$, $\Delta^2 y_1 = \Delta^2 y_0 + \Delta^3 y_0, \dots$,
$y_2 = y_1 + \Delta y_1$. $\Delta y_2 = \Delta y_1 + \Delta y_1$, $\Delta^2 y_2 = \Delta^2 y_1 + \Delta^3 y_1, \dots$,
$y_3 = y_2 + \Delta y_2$, $\Delta y_3 = \Delta y_2 + \Delta^3 y_2$, $\Delta^3 y_3 = \Delta^2 y_2 + \Delta^3 y_2, \dots$,

καὶ ἑπομένως εὑρίσκομεν $y = y_0$, $y_1 = y_0 + \Delta y_0$, $y_2 = y_1 + \Delta y_1 = y_0 + 2\Delta y_0 + \Delta^2 y_0$, $y_3 = y_0 + \Delta y_2 = y_0 + 3\Delta y_0 + 3\Delta^2 y_0 + \Delta^3 y_0, \dots$

Διὰ τὸ προηγούμενον παράδειγμα ἔχομεν

$$y_x = 1 + \binom{x}{1}2 + \binom{x}{2}6 + \binom{x}{3}6 = x^3 + x^2 + 1$$

Ἄθροισμα ἀριθμητικῆς σειρᾶς—Ἂν $\Sigma(x)$ παριστάνῃ τὸ ἄθροισμα τῶν ὅρων ἀπὸ τοῦ y_0 μέχρι τοῦ y_x τῆς ἀριθμητικῆς σειρᾶς $y_0, y_1, \dots y_{\nu+1}, \dots$ θὰ ἔχωμεν

$$\Sigma(x) = \binom{x+1}{1}y + \binom{x+1}{2}\Delta y_0 + \binom{x+1}{3}\Delta^2 y_0 + \dots$$

καὶ $\Sigma(x) = A_0 x^{\nu+1} + A_1 x^{\nu} + A_2 x^{\nu-1} + \dots$

Οὕτω π. χ. ἂν ἔχωμεν τὴν σειρὰν τρίτης τάξεως 0, 1, 8, 27, 64, 125, ... θὰ εἶναι

$$\Sigma(x) = A_0 x^4 + A_1 x^3 + A_2 x^2 + A_3 x + A_4$$

καὶ διὰ $x = 0, 1, 2, 3, 4$ εὑρίσκομεν

$\Sigma_0 = 0 = A_4$, $A_4 = 0$
$\Sigma_1 = 1 = A_0 + A_1 + A_2 + A_3 + A_4$
$\Sigma_2 = 9 = 16A_0 + 8A_1 + 4A_2 + 2A_3 + A_4$
$\Sigma_3 = 36 = 81A_0 + 27A_1 + 9A_2 + 3A_3 + A_4$
$\Sigma_4 = 100 = 256A_0 + 64A_1 + 16A_2 + 4A_3 + A_4$

$1 = A_0 + A_1 + A_2 + A_3$
$8 = 15A_0 + 7A_1 + 3A_2 + A_3$
$27 = 65A_0 + 19A_1 + 5A_2 + A_3$
$64 = 175A_0 + 37A_1 + 7A_2 + A_3$

$7 = 14A_0 + 6A_1 + 2A_2$
$19 = 50A_0 + 12A_1 + 2A_2$
$39 = 110A_0 + 18A_1 + 2A_2$

$12 = 36A_0 + 6A_1$. $18 = 60A_0 + 6A_1$ καὶ $6 = 24A_0$

$$A_0 = \frac{1}{4},\quad A_1 = \frac{1}{2},\quad A_2 = \frac{1}{4},\quad A_3 = 0,\quad A_4 = 0$$

καὶ $\Sigma(x) = 1^3 + 2^3 + 3^3 + \dots + x^3 = \frac{1}{4}x^4 + \frac{1}{2}x^3 + \frac{1}{4}x^2 = x\left(\frac{x+1}{2}\right)^2$.

Ἀθροίσματα δυνάμεων τῆς φυσικῆς σειρᾶς τῶν ἀριθμῶν — Οἱ ἀριθμοὶ τοῦ Bernouilli. Τὰ τετράγωνα τῆς σειρᾶς τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν εἶναι

0, 1, 4, 9, 16, . . .

ἡ δὲ σειρὰ τῶν διαφορῶν ἐκ τούτων εἶναι

1, 3, 5, 7, . . .
2, 2, 2.

Ἔχομεν λοιπόν:

$$\Sigma(x^2) = \binom{x+1}{1}0 + 1\binom{x+1}{2} + 2\binom{x+1}{3} = \frac{x(x+1)(2x+1)}{|3}$$

Οἱ κύβοι τῆς φυσικῆς σειρᾶς τῶν ἀριθμῶν εἶναι 0, 1, 8, 27, 64, 125, . . .

καὶ αἱ σειραὶ τῶν διαφορῶν ἐκ τούτων εἶναι

1, 7, 19, 37, 61, . . .
6, 12, 18, 24, . . .

Ἑπομένως ἔχομεν

$$\Sigma(x^3) = 0.\binom{x+1}{1} + 1\binom{x+1}{2} + 6\binom{x+1}{3} + 6\binom{x+1}{4} = \frac{x^2(x+1)^2}{4}$$

Ἐν γένει λαμβάνομεν καθ' ὅμοιον τρόπον:

$$\Sigma(x) = \frac{1}{2}x(x+1) = \frac{x^2}{2} + \frac{x}{2}$$

$$\Sigma(x^2) = \frac{x}{|3}(x+1)(2x+1) = \frac{x^3}{3} + \frac{x^2}{2} + \frac{x}{6} = \frac{x^3}{3} + \frac{x^2}{2} + \binom{2}{1}.\frac{1}{2}.\frac{1}{6}x.$$

$$\Sigma(x^3) = \frac{x^2(x+1)^2}{4} = \frac{x^4}{4} + \frac{x^3}{2} + \frac{x^2}{4} = \frac{x^2}{4} + \frac{x^3}{2} + \binom{3}{1}.\frac{1}{2}.\frac{1}{6}x^2.$$

$$\Sigma(x^4) = \frac{x^5}{5} + \frac{x^4}{2} + \binom{4}{1}.\frac{1}{2}.\frac{1}{6}x^3 - \binom{4}{3}.\frac{1}{4}.\frac{1}{30}x$$

$$\Sigma(x^5) = \frac{x^6}{6} + \frac{x^5}{2} + \binom{5}{1}.\frac{1}{2}.\frac{1}{6}x^4 - \binom{5}{3}.\frac{1}{4}.\frac{1}{30}x^2$$

$$\Sigma(x^6) = \frac{x^7}{7} + \frac{x^6}{2} + \binom{6}{1}\frac{1}{6}x^5 - \binom{6}{3}.\frac{1}{4}.\frac{1}{30}x^3 + \binom{6}{5}.\frac{1}{6}.\frac{1}{42}x$$

. . . .

Ἐὰν τεθῇ $\frac{1}{6} = B_1$, $\frac{1}{30} = B_2$, $\frac{1}{42} = B_3$, $\frac{1}{30} = B_4$ κλπ., εὑρίσκομεν

$$\Sigma(x^{\nu}) = \frac{x^{\nu+1}}{\nu+1} + \frac{x^{\nu}}{2} + \binom{\nu}{1}.B_1x^{\nu-1} - \binom{\nu}{3}\frac{1}{4}.B_2x^{\nu-3} + \binom{\nu}{5}.\frac{1}{6}.B_3x^{\nu-5}\dots$$

Οἱ ἀριθμοὶ $B_1, B_2, B_3, B_4 \dots$ καλοῦνται ἀριθμοὶ τοῦ *Barnouilli* καὶ εὑρίσκομεν αὐτοὺς θέτοντες εἰς τὸν τελευταῖον τύπον $x = 1$, ὅτε ἔχομεν $\Sigma(x^{\nu}) = 1$ καὶ

$$1 = \frac{\nu+1}{1} + \frac{1}{2} + \binom{\nu}{1}B_1 - \binom{\nu}{3}B_2 + \binom{\nu}{5}B_3 - \binom{\nu}{7}B_4\dots$$

Ἂν τεθῇ τώρα διαδοχικῶς τὸ ν ἴσον μὲ 2, 4, 6, 8,... εὑρίσκομεν ἐκ τῆς τελευταίας ἐξισώσεως τὰ B_1, B_2, B_3, $B_4 \dots$ Οὕτω ἔχομεν

$$B_5 = \frac{5}{66},\ B_6 = \frac{691}{2730},\ B_7 = \frac{7}{6},\ B_8 = \frac{3617}{510},\ B_9 = \frac{43867}{798}.$$

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τύπων ἔχομεν πάλιν τὸ ἄθροισμα $\Sigma(x)$. Οὕτω π. χ. διὰ τὴν ἀριθμητικὴν σειρὰν τῆς ὁποίας τὸ $y_x = 3x^2 + 2x^2 + x - 1$ ἔχομεν

$$\Sigma(x) = 3.\Sigma(x^3) + 2\Sigma(x^2) + \Sigma(x^1) - \Sigma(x^0) = \frac{3}{4}x^2(x+1)^2 + \frac{2}{6}x(x+1)(2x+1) + \frac{x(x+1)}{2} - x + 1 = \frac{3}{4}x^4 + \frac{13}{6}x^3 + \frac{9}{4}x^2 - \frac{1}{6}x - x.$$

Οἱ τύποι οὗτοι ἐδόθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ *Faulhaber* (βλ. τὸ ἔργον αὐτοῦ «Academica Algebra», 1631).

Παρατηρητέον ὅτι ἂν ζητῆται τὸ ὅριον τοῦ $\Sigma(x^{\nu}) : x^{\nu+1}$ διὰ $\nu \to \infty$ ἔχομεν:

$$\text{ὅριον } \Sigma(x^{\nu}) : x^{\nu+1} = \frac{1}{1+\nu}.$$

Πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ εὑρεθῇ ποῦ τείνει τὸ

$$\frac{1^{\nu} + 2^{\nu} + 3^{\nu} + \dots + x^{\nu}}{x^{\nu+1}} \text{ ὅταν } x \to \infty.$$

Ἀλλ' εἶνε $\Sigma(x^{\nu}) = \frac{x^{\nu+1}}{\nu+1} + Ax^{\nu} + Bx^{\nu-1} + \dots$

$$\text{καὶ } \frac{\Sigma(x^{\nu})}{x^{\nu+1}} = \frac{1}{\nu+1} + \frac{A}{x} + \frac{B}{x^2} + \dots$$

ἄρα ὅριον $\Sigma\binom{\nu}{x} : x^{\nu+1} = \frac{1}{\nu+1}$.

Γινόμενον ὅρων ἀριθμητικῆς σειρᾶς καὶ συντελεστῶν του διωνύμου.—Διὰ σειρὰς πρώτης τάξεως εἶναι πάντοτε $y_{\varrho} - 2y_{\varrho+1} + y_{\varrho+2} = 0$ καὶ ἂν τεθῇ Δy_{ϱ} ἀντὶ τοῦ y_{ϱ}, θὰ εἶνε

$$\Delta y_{\varrho} - 2\Delta y_{\varrho+1} + \Delta y_{\varrho+2} = 0.$$

Ἂν ἡ σειρὰ τῶν Δy_{ϱ} εἶναι τοῦ πρώτου βαθμοῦ, θὰ ἔχωμεν διὰ τὴν σειρὰν τῆς δευτέρας τάξεως, ἂν θέσωμεν ἀντὶ τοῦ Δy τὴν $y_{\varrho+1} - y_{\varrho}$,

$$y_{\varrho} - 3y_{\varrho+1} + 3y_{\varrho+2} - y_{\varrho+3} = 0.$$

Ἂν γράψωμεν πάλιν Δy εἰς τὴν θέσιν τοῦ y καὶ ἀντὶ τοῦ Δy εἰσαγάγωμεν τοὺς ὅρους μιᾶς σειρᾶς τρίτης τάξεως, θὰ ἔχωμεν

$$y_{\varrho} - 4y_{\varrho+1} + 6y_{\varrho+2} - 4y_{\varrho+3} + y_{\varrho+4} = 0.$$

Προχωροῦντες τοιουτοτρόπως εὑρίσκομεν

$$y_{\varrho} - \binom{k}{1}y_{\varrho+1} + \binom{k}{2}y_{\varrho+2} - \binom{k}{3}y_{\varrho+3} + \dots \pm \binom{k}{k}y_{\varrho+k} = 0.$$

Ἀλλ' εἶναι διὰ τὴν σειρὰν τῆς τρίτης τάξεως

$$y_{\varrho} - 4y_{\varrho+1} + 6y_{\varrho+2} - 4y_{\varrho+3} + y_{\varrho+4} = 0.$$

καὶ ὁμοίως:

$$-y_{\varrho+1} + 4y_{\varrho+2} - 6y_{\varrho+3} + 4y_{\varrho+4} - y_{\varrho+5} = 0,$$

ἐκ τούτων δ' ἕπεται διὰ προσθέσεως κατὰ μέλη:

$$y_{\varrho} - 5y_{\varrho+1} + 10y_{\varrho+2} - 10y_{\varrho+3} + 5y_{\varrho+4} - y_{\varrho+5} = 0.$$

Digitized by Google

'Εκ ταύτης ἕπεται πάλιν:

$$y_\varrho - 6y_{\varrho+1} + 15y_{\varrho+2} - 20y_{\varrho+3} + $$
$$+ 15y_{\varrho+4} - 6y_{\varrho+5} + y_{\varrho+6} = 0$$

καὶ ἐν γένει διὰ σειρὰν τῆς νυοστῆς τάξεως καὶ $k > \nu$ ἔχομεν:

$$\binom{k}{0} y_\varrho - \binom{k}{1} y_{\varrho+1} + \binom{k}{2} y_{\varrho+2} - \binom{k}{3} y_{\varrho+3} +$$
$$+ \ldots \pm \binom{k}{k} y_{\varrho+k} = 0$$

'Εὰν οἱ ὅροι τῆς ἀριθμητικῆς σειρᾶς εἶναι δυνάμεις τῆς φυσικῆς σειρᾶς τῶν ἀριθμῶν θὰ ἔχωμεν:

$$\binom{k}{0} 1^\nu - \binom{k}{1} 2^\nu + \binom{k}{2} 3^\nu - \binom{k}{3} 4^\nu +$$
$$+ \ldots \pm \binom{k}{k} (1+k)^\nu = 0$$

καὶ γενικῶς:

$$\binom{k}{0} \alpha^\nu - \binom{k}{1} (\alpha+1)^\nu + \binom{k}{2} (\alpha+2)^\nu -$$
$$- \binom{k}{3} (\alpha+3)^\nu + \ldots \pm \binom{k}{k} (\alpha+k)^\nu = 0.$$

ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΕΙΣ ΣΕΙΡΑΙ. *Σειρὰ* καλεῖται ἄπειρος ἀκολουθία ἀριθμῶν, ἕκαστος τῶν ὁποίων γίνεται ἐκ τοῦ προηγουμένου αὐτοῦ κατά τινα ὡρισμένον νόμον, καθὼς π. χ. ἡ 1,2,3,..., ἡ 1,2,4,8, 16,..., ἡ $\frac{1}{1.2}, \frac{1}{2.3}, \frac{1}{3.4}, \ldots$

'Εὰν θεωρήσωμεν τὴν γεωμετρικὴν πρόοδον

$$1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{4} + \frac{1}{8} + \ldots + \frac{1}{2^\nu}$$

θὰ ἔχωμεν ἄθροισμα αὐτῆς τὸ $\frac{2^{\nu+1}-1}{2^\nu}$. 'Εκ ταύτης καὶ τῆς ἀριθμητικῆς προόδου δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν πλῆθος ἄλλο σειρῶν. Οὕτω ἐὰν δοθῇ ἡ α, β, γ, ..., ρ δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὴν

$$(\alpha-\beta),\ (\beta-\gamma), \ldots\ (\lambda-\varrho)$$

τῆς ὁποίας τὸ ἄθροισμα εἶναι α—ρ.

π.χ. ἐκ τῆς $\frac{1}{1}, \frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \ldots, \frac{1}{\nu}$ σχηματίζομεν τὴν

$$1-\frac{1}{2},\ \frac{1}{2}-\frac{1}{3},\ \frac{1}{3}-\frac{1}{4}, \ldots, \frac{1}{\nu-1}-\frac{1}{\nu}$$

ἔχουσαν ἄθροισμα $1-\frac{1}{\nu}$, ἢ τὴν

$$\frac{1}{1.2}, \frac{1}{2.3}, \frac{1}{3.4}, \ldots, \frac{1}{(\nu-1)\nu} \text{ ἔχουσαν ἄθροισμα } \frac{\nu-1}{\nu}.$$

"Αν πολλαπλασιασθῇ αὕτη ἐπὶ 2 δίδει

$$\frac{1}{\binom{2}{2}}, \frac{1}{\binom{3}{2}}, \frac{1}{\binom{4}{2}}, \ldots, \frac{1}{\binom{\nu}{2}} \text{ ἔχουσαν ἄθροισμα } \frac{2(\nu-1)}{\nu}$$

ἢ $1, \frac{1}{3}, \frac{1}{6}, \frac{1}{10}, \ldots, \frac{2}{(\nu-1)\nu}$ μὲ ἄθροισμα $\frac{2(\nu-1)}{\nu}$

ἥτις καλεῖται *σειρὰ τῶν ἀντιστρόφων τριγωνικῶν ἀριθμῶν.*

"Αν τοὺς ὅρους τῆς πρώτης διαιρέσωμεν διὰ 4 εὑρίσκομεν

$$\frac{1}{2.4}, \frac{1}{4.6}, \frac{1}{6.8}, \ldots, \frac{1}{2\nu(2\nu-2)} \text{ ἔχουσαν ἄθροισμα } \frac{\nu-1}{4\nu}$$

ἢ $\frac{1}{3^2-1}, \frac{1}{5^2-1}, \frac{1}{7^2-1}, \ldots, \frac{1}{(2\nu-1)^2-1}$ ἔχουσαν ἄθροισμα $\frac{\nu-1}{4\nu}$.

'Εκ τῆς

$$\frac{1}{1.2}-\frac{1}{2.3}, \frac{1}{2.3}-\frac{1}{3.4}, \ldots, \frac{1}{\nu(\nu+1)}-\frac{1}{(\nu+1)(\nu+2)}$$

ἐχούσης ἄθροισμα $\frac{1}{(\nu+1)(\nu+2)}$ εὑρίσκομεν διαιροῦντες διὰ τοῦ 2:

$$\frac{1}{1.2.3}, \frac{1}{2.3.4}, \frac{1}{3.4.5}, \ldots, \frac{1}{\nu(\nu+1)(\nu+2)}$$

ἔχουσαν ἄθροισμα $\frac{\nu(\nu+3)}{4(\nu+1)(\nu+2)}$.

'Εκ ταύτης εὑρίσκομεν τὴν σειρὰν τῶν ἀντιστρόφων πυραμιδικῶν ἀριθμῶν διὰ διαιρέσεως διὰ 6, ἤτοι τὴν

$$\frac{1}{1}, \frac{1}{4}, \frac{1}{10}, \frac{1}{20}, \ldots, \frac{1}{\binom{\nu+2}{3}} \text{ μὲ ἄθροισμα } \frac{3\nu(\nu+3)}{(\nu+1)(\nu+2)}$$

'Ομοίως εὑρίσκομεν

$$\frac{1}{1.2.3.4}, \frac{1}{2.3.4.5}, \frac{1}{3.4.5.6}, \ldots, \frac{1}{\nu(\nu+1)(\nu+2)(\nu+3)}$$

ἔχουσαν ἄθροισμα $\frac{\nu(\nu^2+6\nu+11)}{18(\nu+1)(\nu+2)(\nu+3)}$.

'Εκ τῆς σειρᾶς α, β, γ, ... τ, δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν καὶ τὴν α—γ, β—δ, γ—ε, ρ—τ, ἥτις ἔχει ἄθροισμα α+β—σ—τ

Οὕτω ἐκ τῆς $1, \frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \cdots$ σχηματίζομεν τὴν

$$1-\frac{1}{3}, \frac{1}{2}-\frac{1}{4}, \frac{1}{3}-\frac{1}{5}, \ldots, \frac{1}{\nu}-\frac{1}{\nu+2}$$

ἔχουσαν ἄθροισμα $1+\frac{1}{2}-\frac{1}{\nu+1}-\frac{1}{\nu+2}$,

ἢ μετὰ διαίρεσιν διὰ τοῦ 2,

$$\frac{1}{1.3}, \frac{1}{2.4}, \frac{1}{3.5}, \frac{1}{4.6}, \ldots, \frac{1}{\nu(\nu+2)},$$

ἔχουσαν ἄθροισμα $\frac{\nu(3\nu+5)}{4(\nu+1)(\nu+2)}$,

ἢ $\frac{1}{2^2-1}, \frac{1}{3^2-1}, \frac{1}{4^2-1}, \frac{1}{5^2-1}, \ldots, \frac{1}{(\nu+1)^2-1}$

ἔχουσαν ἄθροισμα $\frac{\nu(3\nu+5)}{4(\nu+1)(\nu+2)}$.

'Αθροίσιμοι σειραί.—Καλοῦνται οὕτως αἱ σειραί, τῶν ὁποίων τὸ ἄθροισμα (ὅταν τὸ πλῆθος τῶν ὅρων εἶνε ἄπειρον) εἶναι ἀριθμὸς ἐντελῶς ὡρισμένος. 'Εὰν εἰς τὰς ἀνωτέρω σειρὰς ὑποτεθῇ ὅτι τὸ ν αὐξάνεται ὡς ἄπειρον θὰ ἔχωμεν

$$\frac{1}{1.2}+\frac{1}{2.3}+\frac{1}{3.4}+\ldots=1$$

$$\left(\frac{\nu-1}{\nu}=1-\frac{1}{\nu},\ \text{διὰ } \nu\to\infty=1.\right)$$

$$\frac{1}{1}+\frac{1}{3}+\frac{1}{6}+\frac{1}{10}+\ldots=2$$

$$\frac{1}{3^2-1}+\frac{1}{5^2-1}+\frac{1}{7^2-1}+\ldots=\frac{1}{4}$$

$$\frac{1}{1.2.3}+\frac{1}{2.3.4}+\frac{1}{3.4.5}+\ldots=\frac{1}{4}$$

ἐπειδὴ

$$\frac{\nu(\nu+3)}{4(\nu+1)(\nu+2)}=\frac{1+\frac{3}{\nu}}{4\left(1+\frac{1}{\nu}\right)\left(1+\frac{2}{\nu}\right)}=\frac{1}{4} \text{ διὰ } \nu\to\infty.$$

$$\frac{1}{1.3}+\frac{1}{2.4}+\frac{1}{3.5}+\ldots=\frac{3}{4}$$

$$\frac{1}{2^2-1}+\frac{1}{3^2-1}+\frac{1}{4^2-1}+\ldots=\frac{3}{4}$$

$$\frac{1}{1.3}-\frac{1}{2.4}+\frac{1}{3.5}-\frac{1}{4.6}+\ldots=\frac{1}{4}$$

$$\frac{3}{1.2}\cdot\frac{1}{2}+\frac{4}{2.3}\cdot\frac{1}{4}+\frac{5}{3.4}\cdot\frac{1}{8}+\ldots=1.$$

'Εὰν παραστήσωμεν διὰ τοῦ σ_ν^k τὸν νυοστὸν πολυγωνικὸν ἀριθμὸν τῆς k τάξεως καὶ πολλαπλασιάσωμεν τοὺς ὅρους τῆς σειρᾶς τῶν πολυγωνικῶν ἀριθμῶν τῆς k τάξεως ἐπὶ τοὺς ὅρους τῆς σειρᾶς $1+x+x^2+x^3+\cdots+x^{\nu-1}$, εὑρίσκομεν

$$1+\sigma_2^k x+\sigma_3^k x^2+\sigma_4^k x^3+\cdots+\sigma_\nu^k x^{\nu-1}=\Sigma_\nu^k$$

ὅπου τὸ Σ_ν^k παριστάνει τὸ ἄθροισμα τῆς σειρᾶς.

Διὰ πολλαπλασιασμοῦ ἐπὶ (1—x) ἔχομεν

$$\Sigma_\nu^k(1-x)=1+\left(\sigma_2^k-1\right)x+\left(\sigma_3^k-\sigma_2^k\right)x^2+\cdots-\sigma_\nu^k.x^\nu$$
$$=1+\sigma_2^{k-1}x+\sigma_3^{k-1}.x^2+\sigma_4^{k-1}x^3+\cdots$$
$$+\sigma_\nu^{k-1}.x^{\nu-1}-\sigma_\nu^k x^\nu=\Sigma_\nu^{k-1}-\sigma_\nu^k x^\nu.$$

"Ητοι εἶνε:

$$\sigma_\varrho^k-\sigma_{\varrho-1}^k=\binom{k+\varrho-1}{k-1}-\binom{k+\varrho-2}{k-1}=$$
$$=\binom{k+\varrho-2}{k-2}=\sigma_\nu^{k-1}.$$

Οὕτω, ὅταν γνωρίζωμεν τὸ Σ_ν^{k-1} εὑρίσκομεν τὸ Σ_ν^k. 'Αλλ' εἶναι $1+x+x^2+\ldots+x^{\nu-1}=\frac{x^\nu-1}{x-1}$

καὶ εὑρίσκομεν

$$\Sigma_\nu^2=1+2x+3x^2+\ldots+\nu x^{\nu-1}=\frac{1-x^\nu}{(1-x)^2}-\frac{\nu.x^\nu}{1-x}$$

$$\Sigma_\nu^3=1+3x+6x^2+\ldots+\binom{\nu+1}{2}x^{\nu-1}=$$
$$=\frac{1-x^\nu}{(1-x)^3}-\frac{\nu x^\nu}{(1-x)^2}-\binom{\nu+1}{2}\frac{x^\nu}{1-x}$$

$$\Sigma_\nu^4=1+4x+10x^2+\ldots+\binom{\nu+2}{3}x^{\nu-1}=$$
$$=\frac{1-x^\nu}{(1-x)^4}-\binom{\nu}{1}\frac{x^\nu}{(1-x)^3}-\binom{\nu+2}{2}\frac{x^\nu}{(1-x)^2}-\binom{\nu+2}{3}\frac{x^\nu}{1-x}$$

Ὁ ἀριθμὸς e.—Ὁ νεπέρειος ἀριθμὸς e ὁρίζεται ὑπὸ τῆς κάτωθι σειρᾶς, ἤτοι εἶναι

$$e=1+\frac{1}{\underline{|1}}+\frac{1}{\underline{|2}}+\frac{1}{\underline{|3}}+\frac{1}{\underline{|4}}+\ldots$$

Κατὰ τὸν τύπον τοῦ διωνύμου εἶναι

$$\left(1+\frac{1}{\mu}\right)^\mu=1+\binom{\mu}{1}\cdot\frac{1}{\mu}+\binom{\mu}{2}\frac{1}{\mu^2}+\binom{\mu}{3}\frac{1}{\mu^3}+\ldots$$
$$=1+\frac{\mu}{1}\cdot\frac{1}{\mu}+\frac{\mu(\mu-1)}{1.2}\cdot\frac{1}{\mu^2}+\frac{\mu(\mu-1)(\mu-2)}{1.2.3}\cdot\frac{1}{\mu^3}+\ldots$$
$$=1+1+1\left(1-\frac{1}{\mu}\right)\frac{1}{\underline{|2}}+1\left(1-\frac{1}{\mu}\right)\left(1-\frac{2}{\mu}\right)\frac{1}{\underline{|3}}+\ldots$$

'Εκ τούτων ἔχομεν διὰ $k\to\infty$

$$\left(1+\frac{1}{\mu}\right)^\mu_{\to}=e=1+\frac{1}{\underline{|1}}+\frac{1}{\underline{|2}}+\frac{1}{\underline{|3}}+\frac{1}{\underline{|4}}+\ldots.$$

$$e=2,718281828459\ldots$$

Ὁ ἀριθμὸς e εἶναι ἡ βάσις τῶν καλουμένων φυσικῶν λογαρίθμων καὶ ἔχει σπουδαίαν σημασίαν ἐν τῇ μαθηματικῇ 'Αναλύσει, ὡς ὁ ἀριθμὸς π. Ὁ ἀριθμὸς e, ὡς καὶ ὁ π, εἶνε ἀσύμμετρος, τίθεται δὲ καὶ ὑπὸ τὴν ἑξῆς μορφὴν συνεχοῦς κλάσματος:

$$e=2+\frac{2}{2+\frac{3}{3+\frac{4}{4+\ldots}}}$$

'Εὰν ὑποτεθῇ ὅτι εἶνε $e=\frac{\varrho}{\sigma}$, δηλαδὴ ἂν ἦτο ἴσος μὲ κλασματικόν τινα ἀριθμὸν (μὴ ἀσύμμετρος), καὶ πολλαπλασιάσωμεν τὴν σειρὰν αὐτοῦ ἐπὶ $\underline{|\sigma}=1.2.3\ldots\sigma$, θὰ προκύψῃ ἀκέραιός τις ἀριθμὸς καὶ ἡ σειρὰ $\frac{1}{\sigma+1}+\frac{1}{(\sigma+1)(\sigma+2)}+\ldots$ 'Αλλ' αὕτη ἔχει τιμὴν μικροτέραν τῆς σειρᾶς $\frac{1}{\sigma+1}+\frac{1}{(\sigma+1)^2}+\ldots$, ἤτοι μικροτέραν τοῦ $\frac{1}{\sigma}$, ἑπομένως ἡ ὑπόθεσις ὅτι ὁ ρ εἶναι σύμμετρος δὲν δύναται νὰ ἀληθεύῃ. 'Εκ τούτου ἕπεται ἀκόμη ὅτι τὸ σφάλμα τὸ προκύπτον ἂν διακοπῇ ἡ σειρὰ τοῦ ρ εἰς τὸν ὅρον $\frac{1}{\underline{|\sigma}}$ εἶνε μικρότερον τοῦ $\frac{1}{\sigma}\cdot\frac{1}{\underline{|\sigma}}$.

Οὕτω εὑρίσκομεν

$$1+1+\frac{1}{\underline{|2}}+\frac{1}{\underline{|3}}+\frac{1}{\underline{|4}}+\frac{1}{\underline{|5}}+\frac{1}{\underline{|6}}=2,71805\ldots$$

τὸ δὲ γινόμενον σφάλμα εἶναι μικρότερον τοῦ

$$\frac{1}{6\underline{|6}}=\frac{1}{4320}=0,00023.$$

Ἡ ἐκθετικὴ σειρὰ τοῦ e.— Αὕτη ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ e^x καὶ εἶναι

$$e^x=1+\frac{x}{1}+\frac{x^2}{\underline{|2}}+\frac{x^3}{\underline{|3}}+\frac{x^4}{\underline{|4}}+\ldots$$

Διότι εἶναι

$$\left(1+\frac{x}{\mu}\right)^\mu_{\mu\to\infty}=1+\frac{1}{\underline{|1}}x+\frac{1}{\underline{|2}}x^2+\frac{3}{\underline{|2}}x^3+\ldots$$

καὶ ἂν θέσωμεν ἀντὶ τοῦ μ τὸ k.x, εὑρίσκομεν

$$\left(1+\frac{x}{k.x}\right)^{kx}=\left(1+\frac{1}{k}\right)^{kx}=e^x \text{ ἄρα}$$

$$e^x=1+\frac{x}{\underline{|1}}+\frac{x^2}{\underline{|2}}+\ldots$$

καὶ συγκλίνει διὰ πᾶσαν τιμὴν τῶν x ἐπειδὴ εἶναι $\frac{u_{\nu+1}}{u_\nu}\to\frac{x}{\nu}$, ὅπου τὰ $u_{\nu+1}$, u_ν παριστάνουν ὅρους τῆς σειρᾶς, καὶ δύναται τὸ πηλίκον τοῦτο νὰ γίνῃ ὁσονδήποτε μικρὸν θέλωμεν.

Ἡ σειρὰ τοῦ a^x.—Αὕτη δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$\alpha^x=1+\frac{l\alpha.x}{1}+\frac{(l\alpha)^2.x^2}{\underline{|2}}+\frac{(l\alpha)^3.x^3}{\underline{|3}}+\ldots$$

ἐν ᾧ τὸ l παριστάνει τὸν λογάριθμον ὡς πρὸς βάσιν τὸν e.

ΦΥΣΙΚΟΙ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΙ ΛΟΓΑΡΙΘΜΟΙ. Μεταξὺ τῶν λογαριθμικῶν συστημάτων διακρίνομεν δύο κυρίως, τὸ κοινόν, ἔχον τὴν ἰδιότητα νὰ προσαρμόζηται εἰς τὸ δεκαδικὸν σύστημα τῆς ἀριθμήσεως ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ λαμβάνεται ὡς βάσις τὸ 10, καὶ τὸ φυσικὸν ἔχον τὴν ἰδιότητα ὅτι πάντες οἱ σχετικοὶ τύποι καὶ αἱ σειραὶ αἵτινες παρουσιάζονται ἐν αὐτῷ λαμβάνουν ἁπλουστάτην καὶ συμμετρικὴν μορφήν, ἔχει δὲ τοῦτο βάσιν τὸν e.

'Εὰν τεθῇ $10=e^x$, θὰ ἔχωμεν

1= λογ. (e^x)= x. λογ. e (τοῦ λογ. παριστάνοντος λογάριθμον ὡς πρὸς βάσιν τὸν 10).

'Εὰν ἀφ' ἑτέρου εἶναι $\alpha=10^y$, ἔχομεν $\alpha=10^y=e^{xy}$, καὶ λογα=y, lα=xy, ἄρα λογα=lα.λογe=lα. 0,434294481908...

Digitized by Google

Ἐπειδὴ πάλιν ἐκ τῆς $10=e^x$ προκύπτει $l\,10=x$, ἔχομεν

$la=\lambda o\gamma a.\ l\,10=\lambda o\gamma a.\ 2{,}302585092994\ldots$

Ὅθεν οἱ κοινοὶ λογάριθμοι εὑρίσκονται ἐκ τῶν φυσικῶν διὰ πολλαπλασιασμοῦ ἐπὶ 0,43429448.. καὶ οἱ φυσικοὶ ἐκ τῶν κοινῶν διὰ πολλαπλασιασμοῦ ἐπὶ 2,30258509...

Ὁ ἀριθμὸς $0{,}43429448\ldots=\lambda o\gamma e=\frac{1}{l\,10}$ καλεῖται μέτρον τοῦ κοινοῦ συστήματος τῶν λογαρίθμων.

Ἡ λογαριθμικὴ σειρά.—Αὕτη εἶναι ἡ ἑξῆς:

$$l(1+x)=x-\frac{x^2}{2}+\frac{x^3}{3}-\frac{x^4}{4}+\frac{x^5}{5}-\ldots.$$

Ἔχομεν $(1+x)=e^{l(1+x)}=$

$$=\left[1+\frac{l(1+x)}{\mu}\right]^{\mu} \text{ ὅταν } \mu\to\infty.$$

Ἀλλ' εἶναι $\sqrt[\mu]{1+x}=1+\frac{l(1+x)}{\mu}$

Καὶ ἂν θέσωμεν $\mu=\frac{1}{y}$ εὑρίσκομεν

$$l(1+x)=\frac{(1+x)^y-1}{y}=\binom{y}{1}\frac{x}{y}+\binom{y}{2}\frac{x^2}{y}+$$

$$+\binom{y}{3}\frac{x^3}{y}+\ldots=x+\frac{1.(y-1)}{1.2}x^2+$$

$$+\frac{1.(y-1)(y-2)}{1.2.3}x^3+\frac{1.(y-1)(y-2)(y-3)}{1.2.3.4}x^4+\ldots$$

καὶ διὰ $\mu\to\infty$, $y\to 0$ καὶ ἔχομεν τὴν ἀνωτέρω τεθεῖσαν σειρὰν διὰ τὸ $l(1+x)$. Ἡ σειρὰ αὕτη συγκλίνει διὰ τιμὰς τοῦ x ἀπολύτως μικροτέρας τῆς μονάδος. Διὰ $x=+1$ συγκλίνει πάλιν ἡ σειρά, ἐπειδὴ οἱ ὅροι αὐτῆς εἶναι ἐναλλὰξ θετικοὶ καὶ ἀρνητικοὶ καὶ βαίνουν ἐλαττούμενοι, ἐνῷ διὰ $x=-1$ ἀποκλίνει, ἄλλως τε διὰ $x=-1$ ἔχομεν $l\,0$ τὸ ὁποῖον ἰσοῦται μὲ $-\infty$.

Ἐὰν ἐν τῇ ἀνωτέρω σειρᾷ τεθῇ $x=1$, εὑρίσκομεν:

$$l2=1-\frac{1}{2}+\frac{1}{3}-\frac{1}{4}+\frac{1}{5}-\frac{1}{6}+\ldots=$$

$$=\frac{1}{1.2}+\frac{1}{3.4}+\frac{1}{5.6}+\frac{1}{7.8}+\ldots$$

Σειραὶ πρὸς ὑπολογισμὸν τῶν λογαρίθμων.—

1) $\frac{1}{2}l\left(\frac{1+x}{1-x}\right)=x+\frac{x^3}{3}+\frac{x^5}{5}+\ldots$

2) $\frac{1}{2}l(\omega)=\frac{\omega-1}{\omega+1}+\frac{1}{3}\left(\frac{\omega-1}{\omega+1}\right)^3+\frac{1}{5}\left(\frac{\omega-1}{\omega+1}\right)^5+\ldots$

3) $\frac{1}{2}l\left(\frac{k+1}{k}\right)=\frac{1}{2k+1}+\frac{1}{3(2k+1)^3}+\frac{1}{5(2k+1)^5}+\ldots$

4) $lx=\frac{l(x+1)+l(x-1)}{2}+\frac{1}{2x^2}+\frac{1}{4x^4}+\frac{1}{6x^6}+\ldots$

Ἡ πρώτη σειρὰ προκύπτει ἐκ τῆς ἀνωτέρω λογαριθμικῆς, ἂν τεθῇ $-x$ ὅπου x καὶ ἀφαιρέσωμεν τὸ ἐξαγόμενον $l(1-x)=-\left(x+\frac{x^2}{2}+\frac{x^3}{3}+\cdots\right)$ ἀπὸ ἐκείνης.

Ἡ δευτέρα σειρὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρω εὑρίσκεται, ἂν τεθῇ $\frac{1+x}{1-x}=\omega$ ὅτε εὑρίσκομεν $x=\frac{\omega-1}{\omega+1}$.

Τὰς τιμὰς ταύτας εἰσάγομεν εἰς τὴν πρώτην τῶν ἀνωτέρω σειρῶν καὶ εὑρίσκομεν τὴν τιμὴν τοῦ $\frac{1}{2}l(\omega)$.

Διὰ τὴν τρίτην σειρὰν θέτομεν $\frac{1+x}{1-x}=\frac{k+1}{k}$ καὶ εὑρίσκομεν $x=\frac{1}{2k+1}$ καὶ ἀκολούθως τὴν 3).

Διὰ τὴν εὕρεσιν τῆς σειρᾶς 4) ἔχομεν

$$l\left(1+\frac{1}{x}\right)=l\left(\frac{x+1}{x}\right)=l(1+x)-lx=\frac{1}{x}-\frac{1}{2x^2}+\frac{1}{3x^3}\cdots$$

$$l\left(1-\frac{1}{x}\right)=l(x-1)-lx=-\frac{1}{x}-\frac{1}{2x^2}-\frac{1}{3x^3}-\frac{1}{4x^4}\cdots$$

Καὶ διὰ προσθέσεως τούτων κατὰ μέλη:

$$l\left(1+\frac{1}{x}\right)\left(1-\frac{1}{x}\right)=l(x+1)+l(x-1)-2lx$$

$$=-2\left(\frac{1}{2x^2}+\frac{1}{4x^4}+\frac{1}{6x^6}+\ldots\right)$$

ἢ $$lx=\frac{l(x+1)+l(x-1)}{2}+\frac{1}{2x^2}+\frac{1}{4x^4}+\frac{1}{6x^6}+\ldots$$

Οὕτως εὑρίσκομεν π. χ.

$$l3=\frac{l4+l2}{2}+\frac{1}{2.3^2}+\frac{1}{4.3^4}+\frac{1}{6.3^6}+\ldots$$

$$l_5=\frac{l4+l_6}{2}+\frac{1}{2.5^2}+\frac{1}{4.5^4}+\frac{1}{6.5^6}+\cdots$$

Τριγωνομετρικαὶ σειραί.— Αἱ σειραὶ τοῦ ἡμ x καὶ συν x εἶναι αἱ ἑξῆς:

$$\eta\mu x=x-\frac{x^3}{\underline{\lfloor 3}}+\frac{x^5}{\underline{\lfloor 5}}-\cdots$$

$$\sigma\upsilon\nu x=1-\frac{x^2}{\underline{\lfloor 2}}+\frac{x^4}{\underline{\lfloor 4}}-\frac{x^6}{\underline{\lfloor 6}}+\cdots$$

Ἐὰν τεθῇ ἐν τῇ ἐκθετικῇ σειρᾷ τὸ xi ἀντὶ τοῦ x εὑρίσκομεν

$$e^{xi}\ \left(1-\frac{x^2}{\underline{\lfloor 2}}+\frac{x^4}{\underline{\lfloor 4}}-\frac{x^6}{\underline{\lfloor 6}}+\cdots\right)$$

$$+i\left(x-\frac{x^3}{\underline{\lfloor 3}}+\frac{x^5}{\underline{\lfloor 5}}-\cdots\right)$$

ἢ $e^{xi}=\sigma\upsilon\nu\, x+i\,\eta\mu\, x$

Ἐὰν τεθῇ ἐν αὐτῷ $-x$ ἀντὶ τοῦ x εὑρίσκομεν

$$e^{-xi}=\sigma\upsilon\nu\, x-i\,\eta\mu\, x$$

καὶ διὰ προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως τούτων κατὰ μέλη εὑρίσκομεν

$$\sigma\upsilon\nu\, x=\frac{e^{xi}+e^{-xi}}{2},\quad \eta\mu\, x=\frac{e^{xi}-e^{-xi}}{2i}$$

Τύπος τοῦ Moivre.—Ἐκ τοῦ $e^{xi}.e^{yi}=e^{(x+y)i}$ ἕπεται:

$$(\sigma\upsilon\nu\, x+i\,\eta\mu\, x)(\sigma\upsilon\nu\, y+i\,\eta\mu\, y)=$$
$$=\sigma\upsilon\nu\,(x+y)+i\,\eta\mu\,(x+y).$$

Ὁμοίως εὑρίσκομεν:

$$(\sigma\upsilon\nu\, x+i\,\eta\mu\, x)\ (\sigma\upsilon\nu\, y+i\,\eta\mu\, y)\ (\sigma\upsilon\nu\,\omega+i\,\eta\mu\,\omega)=$$
$$=\sigma\upsilon\nu\,(x+y+\omega)+i\,\eta\mu\,(x+y+\omega).$$

Ἄρα ἔχομεν, ἂν τεθῇ $x=y=\omega=\ldots$

$$(\sigma\upsilon\nu\, x+i\,\eta\mu\, x)^{\mu}=\sigma\upsilon\nu\,(\mu x)+i\,\eta\mu\,(\mu x).$$

ὁ τύπος δὲ αὐτὸς ὀφείλεται εἰς τὸν Moivre.

Σειραὶ τῆς ἐφαπτομένης καὶ συνεφαπτομένης τοῦ x.—Αὗται εἶνε αἱ ἑξῆς:

$$\varepsilon\varphi\, x=x+\frac{x^3}{3}+\frac{2x^5}{15}+\frac{17x^7}{315}+\cdots$$

$$\sigma\varphi\, x=\frac{1}{x}\left(1-\frac{x^2}{2}-\frac{x^4}{45}-\frac{2x^6}{945}-\frac{x^8}{4725}\cdots\right)$$

καὶ προκύπτουν ἐκ τῶν

$$\varepsilon\varphi\, x=\frac{\eta\mu\, x}{\sigma\upsilon\nu\, x}=\frac{x-\frac{x^3}{3!}+\frac{x^5}{5!}\cdots}{1-\frac{x^2}{2!}+\frac{x^4}{4!}\cdots}$$

καὶ $$\sigma\varphi\, x=\frac{\sigma\upsilon\nu x}{\eta\mu x}=\frac{1-\frac{x^2}{\underline{\lfloor 2}}+\frac{x^4}{\underline{\lfloor 4}}\cdots}{x-\frac{x^3}{\underline{\lfloor 3}}+\frac{x^5}{\underline{\lfloor 5}}\cdots}$$

Σειραὶ τῶν ημ (μx), συν(μx).—Αὗται εἶναι αἱ ἑξῆς:

$$\eta\mu(\mu x)=\binom{\mu}{1}\sigma\upsilon\nu^{\mu-1}x\,\eta\mu x-\binom{\mu}{3}\sigma\upsilon\nu^{\mu-3}x.\eta\mu^3x+$$
$$+\binom{\mu}{5}\sigma\upsilon\nu^{\mu-5}x.\eta\mu^5x\ldots$$

$$\sigma\upsilon\nu(\mu x)=\sigma\upsilon\nu^{\mu}x-\binom{\mu}{2}\sigma\upsilon\nu^{\mu-2}x.\eta\mu^2x+$$
$$+\binom{\mu}{4}\sigma\upsilon\nu^{\mu-4}x.\eta\mu^4x.-\binom{\mu}{6}\sigma\upsilon\nu^{\mu-6}x.\eta\mu^6x+\ldots$$

Προκύπτουν δ' ὡς ἑξῆς: Ἔχομεν

$$\sigma\upsilon\nu(\mu x)+i\eta\mu(\mu x)=(\sigma\upsilon\nu x+i\eta\mu x)^{\mu}=\sigma\upsilon\nu^{\mu}x+$$
$$+i\binom{\mu}{1}\sigma\upsilon\nu^{\mu-1}x.\eta\mu x+i^2\binom{\mu}{2}\sigma\upsilon\nu^{\mu-2}x.\eta\mu^2x+\ldots$$

καὶ διὰ χωρισμοῦ τῶν πραγματικῶν ἀπὸ τῶν φανταστικῶν μερῶν ἔχομεν τὰς ἀνωτέρω σειράς.

Οὕτω π.χ. ἔχομεν:

$\sigma\upsilon\nu(2x)=\sigma\upsilon\nu^2x-\eta\mu^2x=1-2\eta\mu^2x=-1+2\sigma\upsilon\nu^2x.$

$\sigma\upsilon\nu(3x)=\sigma\upsilon\nu^3x-3\sigma\upsilon\nu x\,\eta\mu^2x=4\sigma\upsilon\nu^3x-3\sigma\upsilon\nu x.$

$\sigma\upsilon\nu(4x)=\sigma\upsilon\nu^4x-6\sigma\upsilon\nu^2x.\eta\mu^2x+\eta\mu^4x=1-8\sigma\upsilon\nu^2x+$
$+8\sigma\upsilon\nu^4x.$

$\eta\mu(3x)=3\sigma\upsilon\nu^2x.\eta\mu x-\eta\mu^3x.$

$\eta\mu(4x)=4\sigma\upsilon\nu^3x.\eta\mu x-\sigma\upsilon\nu x.\eta\mu^3x.$

Σειραὶ διὰ τὰ τοξ ημ x καὶ τοξ συν x.—Αὗται εἶναι αἱ ἑξῆς:

$$x=\eta\mu x+\frac{1}{2}\cdot\frac{\eta\mu^3x}{3}+\frac{1.3}{2.4}\cdot\frac{\eta\mu^5x}{5}+\frac{1.3.5}{2.4.6}\cdot\frac{\eta\mu^7x}{7}+\ldots$$

$$x=\frac{\pi}{2}-\sigma\upsilon\nu x-\frac{1}{2}\frac{\sigma\upsilon\nu^3x}{3}-\frac{1.3}{2.4}\cdot\frac{\sigma\upsilon\nu^5x}{5}-\frac{1.3.5}{2.4.6}\cdot\frac{\sigma\upsilon\nu^7x}{7}\ldots$$

προκύπτουσα ἐκ τῆς προηγουμένης ἂν τεθῇ ἀντὶ x τὸ $\left(\frac{\pi}{2}-x\right)$.

Σειραὶ διὰ τὸ τοξ εφ x καὶ τοξ σφ x.

$$x=\varepsilon\varphi x-\frac{1}{3}\varepsilon\varphi^3x+\frac{1}{5}\varepsilon\varphi^5x-\frac{1}{7}\varepsilon\varphi^7x+\ldots$$

$$x=\frac{\pi}{2}-\sigma\varphi x+\frac{1}{3}\sigma\varphi^3x-\frac{1}{5}\sigma\varphi^5x$$

προκύπτουσα ἐκ τῆς προηγουμένης ἂν τεθῇ $\frac{\pi}{2}-x$ ἀντὶ τοῦ x.

Προσδιορισμὸς τοῦ ἀσυμμέτρου ἀριθμοῦ π.—Ἐὰν εἰς τὴν σειρὰν τοῦ τοξ ημx τεθῇ $\frac{\pi}{6}$ ἀντὶ τοῦ x, εὑρίσκομεν:

$$\frac{\pi}{6}=\frac{1}{2}+\frac{1}{48}+\frac{3}{1280}+\frac{5}{14336}+\ldots\left(\eta\mu x=\eta\mu\frac{\pi}{6}=\frac{1}{2}\right)$$

Διὰ $x=\frac{\pi}{4}$ ἔχομεν $\eta\mu x=\frac{1}{2}\sqrt{2}$

$$\frac{\pi}{4}=\frac{1}{2}\sqrt{2}+$$
$$+\frac{1}{2}\cdot\frac{1}{4}\sqrt{2}\cdot\frac{1}{3}+\frac{1}{2}\cdot\frac{3}{4}\cdot\frac{1}{8}\sqrt{2}\cdot\frac{1}{5}+\ldots$$

ἢ $$\frac{\pi}{4}=\left[\left(\frac{1}{2}+\frac{1}{2}\left(\frac{1}{2}\right)^2\cdot\frac{1}{3}+\frac{1.3.1}{2.4.5}\cdot\left(\frac{1}{2}\right)^3+\right.\right.$$
$$\left.+\frac{1.3.5}{2.4.6}\cdot\frac{1}{7}\left(\frac{1}{2}\right)^4+\ldots\right]\sqrt{2}$$

Ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ τοξ εφx εὑρίσκομεν:

$\frac{\pi}{4}=1-\frac{1}{3}+\frac{1}{5}-\frac{1}{7}+\frac{1}{9}+\ldots$ ἐὰν τεθῇ ἐν αὐτῇ $\frac{\pi}{2}$ ἀντὶ τοῦ x.

Διὰ $x=\frac{\pi}{6}$ ἔχομεν $\varepsilon\varphi x=\frac{1}{\sqrt{3}}$ καὶ

$$\frac{\pi}{6}=\frac{1}{\sqrt{3}}-\frac{1}{3}\cdot\frac{1}{3}\cdot\frac{1}{\sqrt{3}}+\frac{1}{5}\cdot\frac{1}{3^2}\cdot\frac{1}{\sqrt{3}}+$$
$$+\frac{1}{7}\cdot\frac{1}{3^3\sqrt{3}}+\ldots$$

ἢ $$\frac{\pi}{2}=\sqrt{3}\left(1-\frac{1}{3}\cdot\frac{1}{3}+\frac{1}{5}\cdot\left(\frac{1}{3}\right)^2-\right.$$
$$\left.-\frac{1}{7}\left(\frac{1}{3}\right)^3+\ldots\right)$$

Ὅτι ὁ ἀριθμὸς π δὲν εἶναι σύμμετρος, φαίνεται ἐκ τοῦ ἑπομένου συνεχοῦς κλάσματος, τὸ ὁποῖον εὗρεν ὁ λόρδος Brounker:

$$\frac{\pi}{4}=\cfrac{1}{1+\cfrac{1}{2+\cfrac{9}{2+\cfrac{25}{2+\cfrac{49}{2+\ldots}}}}}$$

Ἐπίσης ὅτι ὁ π δὲν εἶναι τετραγωνικὴ ῥίζα ἀριθμοῦ τινος διότι δύναται νὰ δειχθῇ ὅτι εἶναι:

$$2=\cfrac{\pi^2}{6-\cfrac{\pi^2}{10-\cfrac{\pi^2}{14-\ldots}}}$$

Ἐὰν λοιπὸν ἦτο ὁ π^2 σύμμετρος ἀριθμός, ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ κλάσμα τοῦτο ἀσύμμετρος ἀριθμὸς καὶ δὲν θὰ ἦτο ἴσον μὲ τὸν 2.

Ὁ ἀριθμὸς π προσδιορίζεται καὶ ἐκ τῆς ἑπομένης ἰσότητος ἐχούσης εἰς τὸ β' μέλος αὐτῆς ἀπείρους τὸ πλῆθος παράγοντας, ἂν εἰς τὸν τύπον

$$\eta\mu x=x\left(1-\frac{x^2}{\pi^2}\right)\left(1-\frac{x^2}{4\pi^2}\right)\left(1-\frac{x^2}{9\pi^2}\right)\left(1-\frac{x^2}{16\pi^2}\right)\ldots$$

θέσωμεν $x=\frac{\pi}{2}$

$$1=\frac{\pi}{2}\left(1-\frac{1}{2^2}\right)\left(1-\frac{1}{4^2}\right)\left(1-\frac{1}{6^2}\right)\ldots$$
$$=\frac{\pi}{2}\left(1-\frac{1}{2}\right)\left(1+\frac{1}{2}\right)\left(1-\frac{1}{4}\right)\left(1+\frac{1}{4}\right)\ldots$$
$$=\frac{\pi}{2}\cdot\frac{1}{2}\cdot\frac{3}{2}\cdot\frac{3}{4}\cdot\frac{5}{4}\cdot\frac{5}{6}\cdot\frac{6}{7}\cdots$$

ἢ $\frac{\pi}{2}=\frac{2.2.4.4.6.6\ldots}{1.3.3.5.5.8\ldots}$ (τὸ ὁποῖον καλεῖται γινόμενον τοῦ Wallis).

Ἔκφρασις τῆς $\sqrt{2}$ καὶ $\sqrt{3}$ διὰ γινομένων μὲ ἀπείρους παράγοντας.—Ἂν εἰς τὸν ἀνωτέρω τύπον τοῦ ημx θέσωμεν $x=\frac{\pi}{4}$ εὑρίσκομεν:

$$\frac{1}{\sqrt{2}}=\frac{\pi}{4}\left(1-\frac{1}{2^2.4}\right)\left(1-\frac{1}{4^2.4}\right)\left(1-\frac{1}{6^2.4}\right)\ldots$$

καὶ ἐκ τούτου ἔχομεν:

$$\frac{\pi}{4}=\frac{1}{\sqrt{2}}\,\frac{4.4.8.8.12.12\ldots}{3.5.7.9.11.13\ldots}$$

Digitized by Google

Ὁμοίως ἂν θέσωμεν $x=\frac{\pi}{6}$, ἐπειδὴ ημ $\frac{\pi}{6}=\frac{1}{2}$ εὑρίσκομεν:

$$\frac{1}{2}=\frac{\pi}{6}\left(1-\frac{1}{2^2.3^2}\right)\left(1-\frac{1}{4^2.3^2}\right)\left(1-\frac{1}{6^2.3^2}\right)\ldots$$

$$\text{ἢ}: \frac{\pi}{2}=\frac{3}{2}\,\frac{6.6.12.12.18.18\ldots}{5.7.11.13.17.19\ldots}$$

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τύπων εὑρίσκομεν:

$$\sqrt{2}=\frac{2.2.6.6.10.10\ldots}{1.3.5.7.9.11\ldots}$$

Ὁμοίως ἐκ τοῦ ἑπομένου τύπου τοῦ συνημιτόνου:

$$\text{συν}\,x=\left(1-\frac{4x^2}{\pi^2}\right)\left(1-\frac{4x^2}{9\pi^2}\right)\left(1-\frac{4x^2}{25\pi^2}\right)\ldots$$

εὑρίσκομεν, ἂν τεθῇ $x=\frac{\pi}{6}$:

$$\text{συν}\frac{\pi}{6}=\frac{1}{2}\sqrt{3}=\left(1-\frac{1}{3^2}\right)\left(1-\frac{1}{3^2.3^2}\right)\left(1-\frac{1}{3^2.5^2}\right)\ldots$$

$$\text{ἢ}: \sqrt{3}=\frac{2.2.4.8.10.14.16\ldots}{1.3.3.9.9.15.15\ldots}$$

ΠΑΡΑΓΩΓΑ ΠΟΛΥΩΝΥΜΑ. ***Μεγίστη καὶ ἐλαχίστη τιμὴ συναρτήσεως.*** — Ἐὰν ἐν τῷ πολυωνύμῳ

$$x^\mu+\alpha_1x^{\mu-1}+\alpha_2x^{\mu-2}+\ldots+\alpha_\mu$$

θέσωμεν $x+\varepsilon$ ἀντὶ τοῦ x, καὶ παραστήσωμεν τὸ δοθὲν πολυώνυμον διὰ τοῦ f(x) (συνάρτησις τοῦ x, **βλ. λ. συνάρτησις**), πρὸς συντομίαν, διατάξωμεν δὲ τὸ ἐξαγόμενον μετὰ τὴν ἀντικατάστασιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πράξεων κατὰ τὰς ἀνιούσας δυνάμεις τοῦ ε, εὑρίσκομεν:

$$f(x+\varepsilon)=f(x)+\varepsilon f'(x)+\frac{\varepsilon^2}{\lfloor 2}f''(x)+\frac{\varepsilon^3}{\lfloor 3}f'''(x)+\ldots+\ldots\varepsilon^\mu,$$

ὅπου f(x) εἶναι τὸ δοθὲν πολυώνυμον, τὰ δὲ f′(x), f″(x), f‴(x) . . . καλοῦνται *παράγωγα πολυώνυμα* τοῦ δοθέντος (1ης τάξεως, 2ας τάξεως, 3ης τάξεως, . . .), εἶναι δέ:

$$f'(x)=\mu x^{\mu-1}+\alpha_1(\mu-1)x^{\mu-2}+$$
$$+\alpha_2(\mu-2)x^{\mu-3}+\ldots+\ldots\alpha_{\mu-1},$$
$$f''(x)=\mu(\mu-1)x^{\mu-2}+\alpha_1(\mu-1)(\mu-2)x^{\mu-3}+$$
$$+\alpha_2(\mu-2)(\mu-3)x^{\mu-4}+\ldots+\alpha_{\mu-2}$$
$$f'''(x)=\mu(\mu-1)(\mu-2)x^{\mu-3}+\ldots+\ldots$$

. . . .

$$f^{(\mu)}(x)=\mu(\mu-1)(\mu-2)\ldots\quad 1.3.2.1.=\mu!=\lfloor\mu$$

Ἕκαστον τῶν ἀνωτέρω παραγώγων πολυωνύμων προκύπτει ἐκ τοῦ προηγουμένου αὐτοῦ δι' ἐφαρμογῆς ὡρισμένου κανόνος, στηριζομένου κυρίως εἰς τὸ ὅτι, ἡ παράγωγος τῆς συναρτήσεως x^ν, ἥτις σημειώνεται οὕτω: $(x^\nu)'$, ἰσοῦται μὲ $\nu x^{\nu-1}$. Ἡ δὲ παράγωγος τοῦ αx^ν ἰσοῦται μὲ $\nu\alpha x^{\nu-1}$.

Ἡ πρώτη παράγωγος f′(x) μιᾶς ἀκεραίας συναρτήσεως ἐξαρτωμένης ἐκ μιᾶς μεταβλητῆς εἶναι τὸ ὅριον τοῦ λόγου τῆς μεταβολῆς τῆς συναρτήσεως πρὸς τὴν μεταβολὴν τῆς μεταβλητῆς ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται αὕτη, ὅταν ἡ μεταβολὴ αὕτη εἶναι μικρὰ καὶ τείνῃ εἰς τὸ μηδέν, ἡ δὲ συνάρτησις εἶναι συνεχής. Λέγομεν δὲ ὅτι συνάρτησίς τις εἶναι *συνεχὴς* διά τινα τιμὴν τῆς μεταβλητῆς x, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται, ἂν διὰ μεταβολὴν ταύτης τείνουσαν εἰς τὸ μηδέν, καὶ ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς αὐτὴν μεταβολὴ τῆς συναρτήσεως τείνῃ εἰς τὸ μηδέν.

Π. χ. λέγεται ἡ f(x) συνεχὴς διὰ $x=x_0$ ἂν εἶναι $[f(x_0+\varepsilon)-f(x)]\rightarrow 0$ ὅταν $\varepsilon\rightarrow 0$ (τοῦ βέλους παριστάνοντος τὸ ὅτι ἡ πρὸ αὐτοῦ ποσότης τείνει). Ἂν τὸ x αὐξάνεται συνεχῶς ἀπὸ τῆς τιμῆς α μέχρι τῆς β, ἡ συνάρτησις f(x) αὐξάνεται ὁμοίως διὰ τὰς τιμὰς ταύτας, ἂν ἡ παράγωγος f′(x) διατηρῇ τὸ θετικὸν σημεῖον ἐν τῷ διαστήματι α ἕως β· ἂν δ' ἡ παράγωγος εἶναι ἀρνητικὴ ἐν αὐτῷ, ἡ συνάρτησις ἐλαττοῦται.

Ἡ παράγωγος f′(x) μηδενίζεται διὰ πᾶσαν τιμὴν α τοῦ x, εἰς τὴν ὁποίαν ἀντιστοιχεῖ ἓν *μέγιστον* ἢ ἓν ***ἐλάχιστον*** τῆς f(x). Ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ μεγίστου ἡ f″(x) θὰ εἶναι ἀρνητικὴ διὰ τὴν τιμὴν ταύτην τοῦ x, διὰ δὲ τὴν τοῦ ἐλαχίστου θὰ εἶναι ἡ $f''(x)>0$. Ἐν γένει, ἂν ἡ πρώτη κατὰ σειρὰν παράγωγος, ἥτις εἶναι διάφορος τοῦ μηδενός, εἶναι τάξεως ἀρτίας καὶ θετικὴ διὰ $x=\alpha$, τότε εἰς τὴν τιμὴν ταύτην τοῦ x ἀντιστοιχεῖ ἐλάχιστον τῆς f(x)· ἂν δ' ἡ παράγωγος τῆς τάξεως ταύτης εἶναι ἀρνητικὴ διὰ $x=\alpha$, εἰς τὴν τιμὴν ταύτην ἀντιστοιχεῖ ἓν μέγιστον. Ἐὰν ὅμως ἡ πρώτη παράγωγος, ἥτις εἶναι διάφορος τοῦ μηδενός, διὰ $x=\alpha$ εἶναι τάξεως περιττῆς τότε εἰς τὴν τιμὴν ταύτην δὲν ἀντιστοιχεῖ οὔτε μέγιστον οὔτε ἐλάχιστον τῆς f(x).

ΓΕΝΙΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΑΛΓΕΒΡ. ΕΞΙΣΩΣΕΩΝ. *Ῥίζαι τῶν ἐξισώσεων.*—Πᾶσα ἐξίσωσις ἀλγεβρικὴ (δηλαδὴ τῆς ὁποίας τὸ μὲν πρῶτον μέλος εἶναι ἀκέραιον πολυώνυμον ὡς πρὸς τὸν ἄγνωστον x, τὸ δὲ δεύτερον μηδὲν μὲ ἕνα ἄγνωστον δύναται νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν μορφήν:

$$x^\mu+\alpha_1x^{\mu-1}+\alpha_2x^{\mu-2}+\ldots+\alpha_\mu=0 \quad (1)$$

ὅπου τὰ α_1, καὶ α_2, . . . α_μ παριστάνουν ἀριθμοὺς πραγματικούς, θετικοὺς ἢ ἀρνητικούς.

Ἐὰν ἐν τῇ (1) ἀντικαταστήσωμεν τὸ x διὰ τιμῶν πραγματικῶν καὶ εὕρωμεν ὅτι διὰ δύο τιμάς, π. χ. τὰς $x=\alpha$ καὶ $x=\beta$, προκύπτουν ἐξαγόμενα ἑτερόσημα, μεταξὺ τῶν α καὶ β θὰ ὑπάρχῃ μία τοὐλάχιστον ῥίζα τῆς ἐξισώσεως (δηλαδὴ τιμὴ τῆς x ἥτις τιθεμένη ἀντὶ τοῦ x ἐν τῇ (1), ἐπαληθεύει αὐτήν).

Πᾶσα ἐξίσωσις βαθμοῦ περιττοῦ ἔχει τοὐλάχιστον μίαν ῥίζαν πραγματικήν, καὶ ἔχουσαν σημεῖον ἀντίθετον τοῦ σημείου τοῦ σταθεροῦ ὅρου α_μ. Πᾶσα ἐξίσωσις βαθμοῦ ἀρτίου ἔχει τοὐλάχιστον δύο ῥίζας πραγματικάς, ἂν ὁ σταθερὸς ὅρος αὐτῆς α_μ ἔχῃ ἀρνητικὸν σημεῖον καὶ ἡ μία τῶν ῥιζῶν τούτων εἶναι θετικὴ καὶ ἡ ἄλλη ἀρνητική.

Ἐὰν πάντες οἱ ὅροι τῆς (1) εἶνε ὁμόσημοι, ἡ ἐξίσωσις δὲν ἔχει ῥίζαν θετικήν.

Ὅταν ἐξίσωσίς τις εἶναι πλήρης (δηλαδὴ δὲν ὑπάρχουν ἐνδιάμεσοι ὅροι αὐτῆς μὲ συντελεστὴν μηδὲν) καὶ οἱ ὅροι αὐτῆς εἶνε ἐναλλὰξ θετικοὶ καὶ ἀρνητικοί, δὲν ἔχει ῥίζας ἀρνητικάς.

Ὅταν μία ἐξίσωσις δὲν ἔχῃ εἰμὴ ὅρους μὲ ἐκθέτας τοῦ ἀγνώστου ἀρτίους, πᾶσαι αἱ ῥίζαι αὐτῆς ἀνὰ δύο ἔχουν τὴν αὐτὴν τιμὴν καὶ διαφέρουν μόνον κατὰ τὸ σημεῖον αὐτῶν (εἶνε ἀνὰ δύο ἀντίθετοι)· καὶ ἀντιστρόφως.

Ἀνάλυσις πολυωνύμων εἰς γινόμενα παραγόντων.—Ἐὰν α παριστάνῃ μίαν ῥίζαν τῆς ἐξισώσεως $x^\mu+\alpha_1x^{\mu-1}+\ldots+\alpha_\mu=0$ (1)

Τὸ πρῶτον μέλος ταύτης διαιρεῖται διὰ $x-\alpha$, καὶ ἀντιτρόφως.

Γενικώτερον, τὸ ὑπόλοιπον τῆς διαιρέσεως τοῦ πρώτου μέλους τῆς (1) διὰ $x-\alpha$ ἰσοῦται μὲ τὴν τιμὴν τοῦ πολυωνύμου τούτου διὰ $x=\alpha$.

Πᾶσα ἐξίσωσις βαθμοῦ μ ἔχει μ ῥίζας πραγματικὰς ἢ φανταστικάς, τινὲς τῶν ὁποίων δύνανται νὰ εἶναι καὶ ἴσαι μεταξύ των.

Ἑπομένως, τὸ πρῶτον μέλος τῆς ἐξισώσεως (1) δύναται νὰ ἀναλυθῇ κατὰ ἕνα μόνον τρόπον εἰς γινόμενον μ διωνύμων παραγόντων τοῦ πρώτου βαθμοῦ ὡς πρὸς x τῆς μορφῆς $x-\alpha$, $x-\beta$,...

Πᾶσα ἐξίσωσις βαθμοῦ ἀρτίου, ἔχουσα συντελεστὰς πραγματικούς, δύναται νὰ ἀναλυθῇ εἰς μ παράγοντας πραγματικοὺς τοῦ δευτέρου βαθμοῦ καὶ τοῦτο δύναται νὰ γίνῃ κατὰ $\frac{\mu.(\mu-1)}{1.2}$ διαφόρους τρόπους.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν διαιρετῶν τοῦ τρίτου βαθμοῦ εἶναι $\frac{\mu(\mu-1)(\mu-2)}{1.2.3.}$, ὁ ἀριθμὸς τῶν διαιρετῶν τοῦ ν βαθμοῦ εἶναι $\frac{\mu(\mu-1)\ldots(\mu-\nu+1)}{\lfloor\nu}$, καὶ ὁ ἀριθμὸς πάντων τῶν διαιρετῶν εἶναι $2^\mu-1$.

Εἰς πᾶσαν ἐξίσωσιν τῆς μορφῆς (1) ὁ συντελεστὴς τοῦ δευτέρου ὅρου λαμβανόμενος μὲ τὸ ἀντίθετον σημεῖον αὐτοῦ ἰσοῦται μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν ῥιζῶν τῆς ἐξισώσεως.

Ὁ συντελεστὴς τοῦ τρίτου ὅρου ἰσοῦται μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν γινομένων τῶν ῥιζῶν ἀνὰ δύο λαμβανομένων.

Ὁ συντελεστὴς τοῦ τετάρτου ὅρου μὲ τὸ ἀντίθετον σημεῖον αὐτοῦ ἰσοῦται μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν γινομένων τῶν ῥιζῶν ὅταν λαμβάνωνται αὗται ἀνὰ τρεῖς κ.ο.κ. Τέλος ὁ σταθερὸς ὅρος α_μ, λαμβανόμενος μὲ τὸ σημεῖον αὐτοῦ ἢ μὲ τὸ ἀντίθετον, καθ' ὅσον ὁ βαθμὸς τῆς ἐξισώσεως εἶναι ἄρτιος ἢ περιττός, ἰσοῦται μὲ τὸ γινόμενον τῶν ῥιζῶν τῆς ἐξισώσεως.

Μετασχηματισμὸς τῶν ῥιζῶν ἐξισώσεως.—Χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν τὰς ῥίζας ἐξισώσεώς τινος δυνάμεθα νὰ μετασχηματίσωμεν αὐτήν, ὥστε ἐνίοτε εὐκολώτερον νὰ προσδιορίζωμεν τὰς ῥίζας αὐτῆς.

Διὰ νὰ αὐξήσωμεν πάσας τὰς ῥίζας ἐξισώσεώς τινος (1) κατὰ ποσότητά τινα η, π.χ., ἀντικαθιστῶμεν ἐν αὐτῇ τὸ x διὰ τοῦ $y-\eta$ καὶ πᾶσαι αἱ ῥίζαι τῆς προκυπτούσης ἐξισώσεως ὡς πρὸς y, ἥτις καλεῖται καὶ *μετεσχηματισμένη ἐξίσωσις*, θὰ ἔχῃ τὰς ῥίζας τῆς πρώτης, ηὐξημένας κατὰ η.

Διὰ τοῦ μετασχηματισμοῦ τούτου δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἀπάλειψιν τοῦ β′ ὅρου μιᾶς ἐξισώσεως (πλήρους ὡς πρὸς τοὺς δύο πρώτους ὅρους τοὐλάχιστον). Πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ τεθῇ ἀντὶ τοῦ x τὸ $y-\frac{\alpha_1}{\mu}$.

Διὰ νὰ μετασχηματισθῇ ἡ (1) εἰς ἄλλην, ἔχουσαν ῥίζας ἀντιθέτους τῆς (1), θέτομεν ἀντὶ τοῦ x τὸ $-y$.

Ὁ μετασχηματισμὸς ὥστε αἱ ῥίζαι τῆς ἐξισώσεως νὰ πολλαπλασιασθοῦν ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν η ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ x διὰ τοῦ $\frac{y}{\eta}$.

Ἡ μετεσχηματισμένη ἐξίσωσις μετὰ τὸν πολλαπλασιασμὸν αὐτῆς ἐπὶ η^μ θὰ εἶναι ἡ:

$$y^\mu+\alpha_1\eta y^{\mu-1}+\alpha_2 y^{\mu-2}+\ldots+\ldots\alpha_\mu\eta^\mu=0$$

Ἂν λάβωμεν ὡς η τὸν μικρότερον δυνατὸν ἀριθμόν, ὅστις καθιστᾷ ἀκεραίους πάντας τοὺς συντελεστὰς τῆς μετεσχηματισμένης ἐξισώσεως, ἡ ἐξίσωσις αὕτη θὰ ἔχῃ ἀκεραίας πάσας τὰς συμμέτρους αὐτῆς ῥίζας.

Θεώρημα τοῦ Descartes.—Λέγομεν ὅτι ὑπάρχει *ἀλλαγὴ τοῦ σημείου* μεταξὺ δύο διαδοχικῶν ὅρων τῆς ἐξισώσεως (1), ἐὰν οἱ δύο οὗτοι ὅροι εἶναι ἑτερόσημοι, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει τοιαύτη ἐναλλαγὴ τοῦ σημείου, ὅταν οὗτοι εἶνε ὁμόσημοι. Εἰς πᾶσαν ἐξίσωσιν ἀλγεβρικήν, ἔχουσαν συντελεστὰς πραγματικούς, ὁ ἀριθμὸς τῶν θετικῶν ῥιζῶν δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀλλαγῶν τῶν σημείων τῆς ἐξισώσεως καὶ δύναται νὰ διαφέρῃ τούτου κατ' ἄρτιον ἀριθμόν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρνητικῶν ῥιζῶν τῆς ἐξισώσεως δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐναλλαγῶν τῶν σημείων μετεσχηματισμένης ἐξισώσεως, τῆς προκυπτούσης ἐκ τῆς δοθείσης, ἂν τεθῇ $-x$ ἀντὶ x, καὶ δύναται νὰ διαφέρῃ τούτου κατ' ἄρτιον ἀριθμόν.

Εἰς ἐξίσωσιν πλήρη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρνητικῶν ῥιζῶν ἰσοῦται τὸ πολὺ μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν μὴ ἀλλαγῶν τῶν σημείων τῆς ἐξισώσεως.

Εἰς ἐξίσωσιν πλήρη, ἔχουσαν πάσας τὰς ῥίζας αὐτῆς πραγματικάς, ὁ ἀριθμὸς τῶν θετικῶν ῥιζῶν ἰσοῦται μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀλλαγῶν τῶν σημείων καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρνητικῶν ῥιζῶν ἰσοῦται μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν μὴ ἀλλαγῶν τῶν σημείων τῆς ἐξισώσεως

Ὅταν λείπῃ ὅρος τις μεταξὺ δύο ὁμοσήμων ὅρων, ἡ ἐξίσωσις ἔχει τουλάχιστον δύο ῥίζας φανταστικάς. Ἂν ῥίζα τις μιᾶς ἐξισώσεως εἶναι φανταστικὴ τῆς μορφῆς $\alpha+\beta i$, θὰ ἔχῃ ἡ ἐξίσωσις καὶ τὴν συζυγῆ αὐτῆς $\alpha-\beta i$. Γενικῶς, ἂν μία ἐξίσωσις ἔχῃ ῥίζαν τινὰ τῆς μορφῆς $\alpha+\beta i$ καὶ μάλιστα λ φορὰς (λέγομεν τότε ὅτι ἡ ῥίζα $\alpha+\beta i$ περιέχεται εἰς βαθμὸν πολλαπλότητος λ) θὰ ἔχῃ καὶ τὴν συζυγῆ αὐτῆς $\alpha-\beta i$ ἐπίσης λ φοράς. Κατὰ ταῦτα ἐξίσωσις τρίτου βαθμοῦ δύναται νὰ ἔχει τὸ πολὺ δύο ῥίζας φανταστικάς, ἢ καὶ καμμίαν. Ἐξίσωσις 4ου βαθμοῦ δύναται νὰ ἔχῃ ἢ δύο ῥιζας ἢ τέσσαρας ῥίζας φανταστικάς, κ.λ.π.

Ὅρια τῶν ῥιζῶν μιᾶς ἐξισώσεως.—Λέγομεν, ὅτι ἀριθμός τις θετικὸς Λ εἶνε *ἀνώτερον ὅριον* τῶν ῥιζῶν τῆς ἀλγεβρικῆς ἐξισώσεως $\sigma(x)=0$, ἐὰν τὸ Λ εἶνε μεγαλύτερον τῆς μεγαλυτέρας θετικῆς ῥίζης τῆς ἐξισώσεως.

Λέγομεν, ὅτι ἀριθμός τις λ εἶναι τὸ *κατώτερον ὅριον* τῶν θετικῶν ῥιζῶν ἀλγεβρικῆς τινος ἐξισώσεως, ἂν εἶναι μικρότερος τῆς μικροτέρας θετικῆς ῥίζης τῆς ἐξισώσεως ταύτης.

Ἐὰν Κ παριστάνῃ τὸν ἀπολύτως μέγιστον τῶν συντελεστῶν τῆς ἐξισώσεως (1), τὸ $K+1$ καὶ $-(K+1)$ παριστάνουν τὰ ὅρια τῶν θετικῶν καὶ τῶν ἀρνητικῶν ῥιζῶν τῆς ἐξισώσεως.

Ἐν τούτοις δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ἀριθμοὺς παριστάνοντας ὅρια περισσότερον προσεγγίζοντα. Ἐὰν Ν εἶναι ἡ ἀπολύτως μεγαλυτέρα τιμὴ τῶν ἀρνητικῶν συντελεστῶν, τὸ $N+1$ θὰ εἶναι τὸ ἀνώτερον ὅριον τῶν θετικῶν ῥιζῶν. Ἐὰν ὁ πρῶτος ἀρνητικὸς ὅρος τῆς ἐξισώσεως εἶναι $-Kx^{\mu-\nu}$ καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὸν ὅρον x^μ διὰ $(\nu-1)$ ὅρων θετικῶν, τὸ $1+\sqrt[\nu]{N}$ θὰ εἶναι τὸ ἀνώτερον ὅριον τῶν θετικῶν ῥιζῶν, ὅπου τὸ Ν παριστάνει τὸν ἀπολύτως μέγιστον ἀρνητικὸν συντελεστήν.

Τὸ ἀνώτερον ὅριον τῶν ἀπολύτων τιμῶν τῶν ἀρνητικῶν ῥιζῶν εὑρίσκεται ἂν ἀλλάξωμεν τὸ x εἰς $-x$ ἐν τῇ δοθείσῃ ἐξισώσει καὶ ἐν τῇ μετεσχηματισμένῃ λάβωμεν τὸ ἀνώτερον ὅριον τῶν θετικῶν ῥιζῶν.

Διὰ νὰ εὕρωμεν τὸ κατώτερον ὅριον τῶν θετικῶν ῥιζῶν τῆς ἐξισώσεως θέτομεν $\frac{1}{x}$ ἀντὶ τοῦ x εἰς τὴν δοθεῖσαν ἐξίσωσιν καὶ εὑρίσκομεν τὸ ἀνώτερον ὅριον τῶν θετικῶν ῥιζῶν τῆς μετεσχηματισμένης ἐξισώσεως

Τὸ κατώτερον ὅριον τῶν ἀρνητικῶν ῥιζῶν ἐξισώσεως εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ κατώτερον ὅριον τῶν θετικῶν ῥιζῶν τῆς μετεσχηματισμένης ἐξισώσεως, ἥτις προκύπτει, ἂν τεθῇ ἐν τῇ δοθείσῃ τὸ $-x$ ἀντὶ τοῦ x. Ἐὰν μὲν δύο ἀριθμοὶ τιθέμενοι ἀντὶ τοῦ x εἰς τὸ πρῶτον μέλος μιᾶς ἐξισώσεως δίδουν ἐξαγόμενα ἑτερόσημα, μεταξὺ αὐτῶν περιέχεται περιττὸν πλῆθος ῥιζῶν τῆς ἐξισώσεως, ἂν δὲ δίδουν ὁμόσημα ἐξαγόμενα, περιέχεται ἄρτιον πλῆθος ῥιζῶν μεταξὺ αὐτῶν ἢ καὶ οὐδεμία ῥίζα.

Θεώρημα τοῦ Sturm. — Ἔστω $\Phi=0$ ἐξίσωσίς τις ἀλγεβρικὴ ὡς πρὸς x οἱουδήποτε βαθμοῦ, ἔχουσα πάσας τὰς ῥίζας αὐτῆς διαφόρους, καὶ ἔστω Φ′ τὸ πρῶτον παράγωγον πολυώνυμον τοῦ Φ. Ζητοῦμεν τὸν μέγιστον κοινὸν διαιρέτην μεταξὺ τῶν Φ καὶ Φ′, θεωροῦντες τὰ ἑκάστοτε εὑρισκόμενα

Digitized by Google

ὑπόλοιπα μὲ ἠλλαγμένα τὰ σημεῖα τῶν ὅρων ἑκάστου. Ἔστωσαν Φ'', Φ''' ... τὰ ὑπόλοιπα ταῦτα μὲ ἠλλαγμένα τὰ σημεῖα αὐτῶν καὶ τὸ τελευταῖον τοιοῦτον σταθερὸν $\Phi^{(\varrho)}$. Ἐὰν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν $\Phi, \Phi', \Phi''\dots\Phi^{(\varrho)}$ ἀντικαταστήσωμεν τὸ x διὰ δύο ἀριθμῶν α καὶ β θετικῶν ἢ ἀρνητικῶν, εἶναι δὲ $\alpha<\beta$, ὁ ἀριθμὸς τῶν πραγματικῶν ριζῶν τῆς ἐξισώσεως $\Phi=0$, τῶν περιεχομένων μεταξὺ τοῦ α καὶ β, ἰσοῦται μὲ τὴν διαφορὰν τῶν ἀλλαγῶν σημείων μεταξὺ τῶν δύο ἐξαγομένων:

$$\Phi(\alpha),\ \Phi'(\alpha),\ \Phi''(\alpha)\dots\Phi^{(\varrho)}(\alpha)$$
$$\Phi(\beta),\ \Phi'(\beta),\ \Phi''(\beta)\dots\Phi^{(\varrho)}(\beta)$$

Λύσις ἀριθμητικῆς ἐξισώσεως οἱουδήποτε βαθμοῦ μὲ ἕνα ἄγνωστον. — Ἀκέραιαι ρίζαι. Ἔστω ἡ ἐξίσωσις:

$$x^\mu + \alpha_1 x^{\mu-1} + \dots + \alpha_\mu = 0 \qquad (1)$$

βαθμοῦ μ ὡς πρὸς x, τῆς ὁποίας πάντες οἱ συντελεσταὶ εἶναι ἀκέραιοι, καὶ αἱ σύμμετροι ρίζαι αὐτῆς εἶναι ἐπίσης ἀκέραιοι ἀριθμοί. Εὑρίσκομεν τὰ ἀνώτερα ὅρια τῶν θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν ριζῶν τῆς ἐξισώσεως.

Γράφομεν κατὰ σειρὰν πάντας τοὺς διαιρέτας τοῦ σταθεροῦ ὅρου τῆς ἐξισώσεως, τῶν περιεχομένων ἐντὸς τῶν ὁρίων τούτων κατὰ σειρὰν μεγέθους καὶ λαμβανομένου ἑκάστου μὲ τὸ σημεῖον + καὶ —. Γράφομεν ὑποκάτω τῆς ἐν λόγῳ σειρᾶς τὰ πηλίκα τοῦ τελευταίου ὅρου δι' ἑκάστου τῶν διαιρετῶν αὐτοῦ, ἀφοῦ προσθέσωμεν εἰς τὸ πηλίκον τὸν συντελεστὴν (μετὰ τοῦ σημείου αὐτοῦ) τοῦ ὅρου, ὅστις ἔχει τὸν x εἰς τὸν πρῶτον βαθμόν.

Ἕκαστον τῶν ἀθροισμάτων τῆς σειρᾶς ταύτης διαιροῦμεν διὰ τοῦ ἀντιστοίχου διαιρέτου καὶ εἰς τὰ πηλίκα προσθέτομεν (μετὰ τοῦ σημείου αὐτοῦ) τὸν συντελεστὴν τοῦ x^2 τῆς ἐξισώσεως, παραλείπομεν δὲ πάντοτε τὰ κλασματικὰ ἐξαγόμενα. Οὕτω σχηματίζομεν τρίτην σειρὰν ἀριθμῶν. Προχωροῦμεν ὁμοίως μέχρις ὅτου προστεθῇ εἰς τὰ πηλίκα τῶν διαιρέσεων καὶ ὁ συντελεστὴς 1 τοῦ x^μ, καὶ δι' ὅσους διαιρέτας εὑρίσκομεν ἐξαγόμενον μηδέν, μετὰ τὴν πρόσθεσιν ταύτην, αὐτοὶ θὰ εἶναι ρίζαι τῆς δοθείσης ἐξισώσεως.

Προκειμένου περὶ τῶν διαιρετῶν + 1 καὶ — 1 δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ταχύτερον ἂν εἶναι ρίζαι τῆς ἐξισώσεως, ἐὰν ἀντικαταστήσωμεν ἐν τῇ δοθείσῃ ἐξισώσει τὸ x διὰ τοῦ + 1 ἢ — 1, ὅτε πρέπει τὸ ἐξαγόμενον μετὰ τὴν ἀντικατάστασιν νὰ ἰσοῦται μὲ μηδέν, ἂν ταῦτα εἶναι ρίζαι τῆς ἐξισώσεως.

Πρὸς περιορισμὸν τῶν πολλῶν πράξεων κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τῶν ἀκεραίων ριζῶν, ἀναζητοῦμεν ταύτας μόνον μεταξὺ τῶν διαιρετῶν τοῦ σταθεροῦ ὅρου τῆς ἐξισώσεως, οἵτινες αὐξανόμενοι μὲν κατὰ 1 διαιροῦν τὸ ἐξαγόμενον τὸ εὑρισκόμενον ἂν ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ —1 τὸ x ἐν τῷ πρώτῳ μέλει τῆς δοθείσης ἐξισώσεως, καὶ οἵτινες ἐλαττούμενοι κατὰ 1, διαιροῦν τὸ ἐξαγόμενον τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ x διὰ τοῦ +1 ἐν τῷ πρώτῳ μέλει τῆς δοθείσης ἐξισώσεως.

Ἐὰν εὕρωμεν ρίζας τινὰς συμμέτρους τῆς ἐν λόγῳ ἐξισώσεως π. χ τὰς $\varrho_1, \varrho_2, \dots \varrho_\nu$, διαιροῦμεν τὸ πολυώνυμον διὰ τοῦ $(x-\varrho_1)(x-\varrho_2)\dots(x-\varrho_\nu)$ καὶ τὸ πηλίκον τῆς διαιρέσεως ταύτης τιθέμενον ἴσον μὲ μηδέν, δίδει ἐξίσωσιν, ἔχουσαν ὡς ρίζας τὰς λοιπὰς ρίζας τῆς δοθείσης. Ἐὰν ἡ δοθεῖσα ἐξίσωσις ἔχῃ συμμέτρους ρίζας ἴσας, π. χ. τὰς ϱ_1, ϱ_2.. καὶ ἡ νέα ἐξίσωσις, ἥτις προκύπτει ὡς ἤδη ἀνεφέραμεν, θὰ ἔχῃ τὰς ρίζας ταύτας, καὶ ἵνα πεισθῶμεν περὶ τούτου, ἂν δὲν εἶναι γνωστὸν ἐκ τῶν προτέρων, θέτομεν εἰς τὸ πρῶτον μέλος ταύτης ἀντὶ τοῦ x τὰς τιμὰς ϱ_1, ϱ_2...καὶ ἂν τὰ ἐξαγόμενα εἶναι ἴσα μὲ μηδέν, ἡ ἀντίστοιχος τιμὴ εἶναι ρίζα τῆς ἐξισώσεως. Τοῦτο διακρίνομεν καὶ ἂν ἀντικαταστήσωμεν τὸ x διὰ τοῦ ϱ_1, ϱ_2...εἰς τὸ παράγωγον πολυώνυμον τῆς ἐξισώσεως, διότι ἂν τὸ πολυώνυμον f (x) π.χ. ἔχῃ τὴν ρίζαν ρ διπλῆν, τότε θὰ εἶναι ὄχι μόνον $f(\varrho)=0$ ἀλλὰ καὶ $f'(\varrho)=0$. Ἂν ρίζα τις ρ εἶναι τριπλῆ τῆς ἐξισώσεως $f(x)=0$, θὰ εἶναι $f(\varrho)=0$, $f'(\varrho)=0$, $f''(\varrho)=0$ κ.ο.κ.

Παράδειγμα. Ἔστω ἡ ἐξίσωσις

$$2x^3-12x^2+13x-15=0$$

Τὸ πρῶτον μέλος παρουσιάζει τρεῖς ἀλλαγὰς σημείου· ἄρα ἔχει 1 ἢ 3 ρίζας θετικάς. Τὸ ἀνώτερον ὅριον τῶν θετικῶν ριζῶν εἶναι 6 καὶ ἐκ τῶν διαιρετῶν τοῦ 15 δοκιμάζομεν μόνον τοὺς ±1, ±3, ±5 καὶ μόνον τοὺς 1, 3, 5 ὅταν ζητοῦμεν τὰς θετικὰς ρίζας. Ἔχομεν ἂν θέσωμεν

$$f(x)=2x^3-12x^2+13x-15$$
$$f(1)=-12,\ f(-1)=-42$$

3+1=4 καὶ τοῦτο δὲν διαιρεῖ τὸ 42, ἄρα τὸ 3 δὲν εἶναι ρίζα. Δοκιμάζομεν τὸν 5. Ἔχομεν —15 διὰ 5=—3, 13—3=10, 10:5=2, 2—12=—10 καὶ διαιροῦντες τοῦτο διὰ 5 ἔχομεν —2, —2+2=0. Ἄρα τὸ 5 εἶναι ρίζα τῆς δοθείσης ἐξισώσεως. Διαιροῦμεν τὸ δοθὲν πολυώνυμον διὰ τοῦ x—5 καὶ εὑρίσκομεν πηλίκον

$$2x^2-2x+3.$$

Θέτομεν $2x^2-2x+3=0$ καὶ λύοντες αὐτὴν εὑρίσκομεν τὰς δύο ἄλλας ρίζας τῆς δοθείσης ἐξισώσεως $\frac{1\pm2\sqrt{5}}{2}$

Ἂν ἡ δοθεῖσα ἐξίσωσις εἶναι ὡς ἡ ἀνωτέρω τῆς μορφῆς

$$\alpha_0 x^\mu+\alpha_1 x^{\mu-1}+\alpha_2 x^{\mu-2}+\dots+\alpha_\mu=0,$$

ἐργαζόμεθα κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν.

Ἤτοι, ἂν α εἶναι διαιρέτης τις τοῦ σταθεροῦ $|\alpha_\mu|$ (ἀπολύτως θεωρουμένου): Διαιροῦμεν τὸ α_μ διὰ τοῦ α καὶ ἔστω π τὸ πηλίκον. Σχηματίζομεν τὸ ἄθροισμα $\pi+\alpha_\mu-1$ καὶ διαιροῦμεν τοῦτο διὰ τοῦ α, ἔστω δὲ π' τὸ πηλίκον. Ἂν τὸ πηλίκον τοῦτο δὲν εἶναι ἀκέραιον, τὸ α δὲν εἶναι ρίζα. Ἄλλως, προσθέτομεν εἰς τὸ π' τὸ $\alpha_{\mu-2}$ καὶ τὸ ἄθροισμα $\pi'+\alpha_{\mu-2}$ διαιροῦμεν διὰ τοῦ α καὶ ἔστω ὅτι τὸ πηλίκον εἶναι ἀκέραιον, ὅτε προχωροῦμεν ὁμοίως μέχρι τοῦ $\pi^{(\mu-1)}-\alpha_0$, τοῦτο δὲ πρέπει νὰ ἰσοῦται μὲ μηδέν, ἂν τὸ α εἶναι ρίζα τῆς ἐξισώσεως.

Ρίζαι κλασματικαί. Εἰς τὴν $\alpha_0 x^\mu+\alpha_1 x^{\mu-1}+\dots\alpha_\mu=0$ ἡ δοθεῖσα ἐξίσωσις. Πολλαπλασιάζομεν τὰς ρίζας τῆς ἐξισώσεως ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀριθμόν, ἔστω τὸν η, ὥστε οἱ συντελεσταὶ τῆς μετεσχηματισμένης νὰ εἶναι ἀκέραιοι, ὁ δὲ τοῦ x^μ ἡ μονάς, ὅτε ἡ νέα αὕτη ἐξίσωσις θὰ ἔχῃ ρίζας ἀκεραίας (τοῦ η ὑποτιθεμένου ἀκεραίου). Οὕτω, ἂν ἡ δοθεῖσα ἔχῃ ρίζας κλασματικὰς ὁ πολλαπλασιασμὸς αὐτῶν ἐπὶ η, τρέπει αὐτὰς εἰς ἀκεραίους ἀριθμούς, καὶ διὰ τοῦτο κάμνομεν τὸν ἐν λόγῳ μετασχηματισμόν, ἀφοῦ εὕρωμεν τὰς ἀκεραίας ρίζας τῆς δοθείσης καὶ περιορισθῶμεν εἰς ἐξίσωσιν ἔχουσαν ρίζας κλασματικὰς (πραγματικάς). Ἔστω π.χ. ἡ ἐξίσωσις:

$$4x^3-8x^2+5x-3=0.$$

Θέτομεν x/2 ὅπου x καὶ εὑρίσκομεν τὴν ἐξίσωσιν

$$x^3-4x^2+5x-6=0,$$

ἥτις δὲν ἔχει κλασματικὰς (πραγματικὰς) ρίζας. Εὑρίσκομεν ὡς ἀκεραίαν ρίζαν τὴν 3, διαιροῦντες δὲ διὰ x—3, εὑρίσκομεν τὴν ἐξίσωσιν:

$$x^2-x+2=0,$$

ἐκ τῆς λύσεως τῆς ὁποίας προκύπτουν αἱ ρίζαι $\frac{1\pm i\sqrt{7}}{4}$. Ἑπομένως αἱ ρίζαι τῆς δοθείσης ἐξισώσεως εἶναι αἱ 3/2, $\frac{1\pm i\sqrt{7}}{4}$.

Ρίζαι ἀσύμμετροι ἴσαι. Ἂν τὸ πρῶτον μέλος ἐξισώσεώς τινος ἐχούσης ρίζας πραγματικὰς διαιρεθῇ διὰ τοῦ γινομένου τῶν δυωνύμων παραγόντων, τῶν ἀντιστοιχούντων εἰς ρίζας ἴσας ἢ καὶ ἀνίσους μεταξύ των, τὸ πηλίκον τῆς διαιρέσεως τιθέμενον ἴσον μὲ μηδὲν δίδει μίαν νέαν ἐξίσωσιν, ἔστω τὴν $f(x)=0$, τῆς ὁποίας πᾶσαι αἱ ρίζαι εἶναι ἀσύμμετροι, ἂν εὑρέθησαν προηγουμένως πᾶσαι αἱ σύμμετροι τῆς δοθείσης. Ἀλλ' ἡ νέα αὐτὴ ἐξίσωσις δύναται νὰ ἔχῃ ἴσας ἀσυμμέτρους ρίζας καὶ διὰ νὰ εὕρωμεν αὐτὰς εὑρίσκομεν τὸν μέγιστον κοινὸν διαιρέτην μεταξὺ τοῦ f (x) καὶ τοῦ πρώτου παραγώγου πολυωνύμου τούτου f'(x), ἔστω δὲ $\Delta_1(x)$ ὁ μ.κ.δ. Εὑρίσκομεν τὸν μ.κ.δ. μεταξὺ τοῦ Δ_1 καὶ τοῦ παραγώγου αὐτοῦ Δ'_1 καὶ ἔστω οὗτος $\Delta_2(x)$. Ἐπίσης τὸν μ.κ.δ. $\Delta_3(x)$ μεταξὺ τοῦ Δ_2 καὶ τοῦ παραγώγου αὐτοῦ Δ'_2 κ. ο. κ. μέχρις ὅτου εὕρωμεν πολυώνυμον πρῶτον πρὸς τὴν παράγωγον αὐτοῦ. Οὕτω ἔχομεν κατὰ σειράν: $f(x)$, $\Delta_1(x)$, $\Delta_2(x)$, $\Delta_3(x)\dots\Delta_{\nu-1}(x)$.

Διαιροῦμεν ἕκαστον τῶν πολυωνύμων τούτων διὰ τοῦ ἀμέσως ἑπομένου αὐτοῦ καὶ εὑρίσκομεν ἔστω τὰ $\Pi_1, \Pi_2, \Pi_3\dots\Pi_{\nu-1}$, $\Delta_{\nu-1}$. Ὁμοίως διαιροῦμεν ἕκαστον τούτων διὰ τοῦ ἑπομένου αὐτοῦ καὶ εὑρίσκομεν ἔστω τὰ $P_1, P_2, P_3\dots P_{\nu-1}$, $\Delta_{\nu-1}$. Σχηματίζομεν τὰς ἐξισώσεις:

$$P_1=0,\ P_2=0,\ P_3=0\dots P_{\nu-1}=0,\ \Delta_{\nu-1}=0$$

ἑκάστη τῶν ὁποίων ἔχει ρίζας ἁπλᾶς. Ἡ πρώτη τούτων ἔχει τὰς ἁπλᾶς ρίζας τῆς δοθείσης ἐξισώσεως $f(x)=0$, ἡ δευτέρα ἔχει τὰς διπλᾶς τῆς δοθείσης, ἡ τρίτη τὰς τριπλᾶς κ.ο.κ.

Ἐξίσωσίς τις τρίτου βαθμοῦ, τῆς ὁποίας οἱ συντελεσταὶ εἶναι σύμμετροι ἀριθμοὶ καὶ ἥτις δὲν ἔχει ρίζας συμμέτρους, ἔχει πάσας τὰς ρίζας αὐτῆς ἀνίσους. Ἐξίσωσίς τις τοῦ τετάρτου βαθμοῦ, ἥτις ἔχει συντελεστὰς συμμέτρους ἀριθμούς, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἴσας ἀσυμμέτρους ρίζας εἰμὴ μόνον διπλᾶς. Ἐν τῇ περιπτώσει αὐτῇ ἐξάγομεν τὴν τετραγωνικὴν ρίζαν τοῦ πρώτου μέλους τῆς δοθείσης ἐξισώσεως καὶ ἔχομεν οὕτω νὰ λύσωμεν ἐξίσωσιν β' βαθμοῦ.

Μέθοδος τοῦ Sturm. Ἔστω $\Phi(x)=0$ ἐξίσωσις ἀλγεβρική, ἔχουσα ρίζας μόνον ἀσυμμέτρους καὶ ἀνίσους. Ἔστω Φ' τὸ παράγωγον πολυώνυμον τοῦ Φ (x) καὶ $-\Phi''$, $-\Phi'''\dots-\Phi^{(\nu)}$ τὰ διαδοχικὰ ὑπόλοιπα τὰ ὁποῖα εὑρίσκομεν κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τοῦ μεγίστου κοινοῦ διαιρέτου μεταξὺ τῶν Φ καὶ Φ', μεταξὺ Φ' καὶ Φ'', καὶ οὕτω καθεξῆς, ἐνῷ $\Phi^{(\nu)}$ παριστάνει σταθερὰν ποσότητα. Παριστάνομεν διὰ τοῦ [x] τὸ σύνολον τῶν συναρτήσεων $\Phi, \Phi'\dots\Phi^{(\nu)}$ καὶ διὰ τοῦ [α] τὸ σύνολον τῶν ἐξαγομένων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκομεν ἐκ τούτων, ἂν τεθῇ εἰς αὐτὰ τὸ α ἀντὶ τοῦ x. Δίδομεν ἀκολούθως εἰς τὸν x τὰς τιμὰς 0, 1, 10, 100, 1000... καὶ εὑρίσκομεν τὰς διαφορὰς τοῦ πλήθους τῶν ἐναλλαγῶν σημείων τῶν περιεχομένων μεταξὺ τῶν ἐξαγομένων [0], [1], [10]... [100], [1000]... Ἤτοι εὑρίσκομεν πόσας ἐναλλαγὰς χάνει ἡ σειρὰ ὅταν τὸ x αὐξάνεται ἀπὸ 0 ἕως 1, ἀπὸ 1 ἕως 10, ἀπὸ 10 ἕως 100 κλπ. καὶ οὕτω θὰ ἔχωμεν πόσας ρίζας ἔχει ἡ δοθεῖσα ἐξίσωσις ἐντὸς ἑκάστου τῶν διαστημάτων τούτων. Ἐὰν εὕρωμεν ὅτι ὑπάρχουν ρίζαι, περιεχόμεναι μεταξὺ 1 καὶ 10, θέτομεν ἀντὶ τοῦ x τοὺς 1, 2, 3,... μέχρι τοῦ 10. Ἐὰν ὑπάρχουν ρίζαι μεταξὺ 10 καὶ 100, τὸ ψηφίον τῶν δεκάδων αὐτῶν θὰ εὑρεθῇ, ἂν τεθῇ ἀντὶ τοῦ x τὸ 10, 20, 30... μέχρι τοῦ 100 κ.ο.κ. Ὁμοίως διὰ τὰς ρίζας τὰς περιεχομένας μεταξὺ 0 καὶ 1, θέτομεν 0,1 ἔπειτα 0,2, ἔπειτα 0,3 κ.ο.κ. μέχρι τοῦ 1, ἢ καὶ 0,3 κ.ο.κ. μέχρι τοῦ 1, ἢ καὶ 0,01, 0,02... μέχρι τοῦ 0,1 καὶ ταῦτα διὰ νὰ εὕρωμεν τὰ δέκατα τῆς ρίζης. Προχωροῦντες ὁμοίως δυνάμεθα νὰ προσεγγίσωμεν ὅσον θέλομεν εἰς τὴν ρίζαν, εὑρίσκοντες ὁσαδήποτε δεκαδικὰ ψηφία αὐτῆς ἀπὸ τῶν δεκάτων καὶ ἑξῆς.

Διὰ νὰ εὕρωμεν τὸ ψηφίον τῆς ἀμέσως κατωτέρας τάξεως τοῦ εὑρεθέντος, πχ. ἂν θέλωμεν νὰ εὕρωμεν τὸ ψηφίον τῶν δεκάδων, ὑποτιθεμένου ὅτι εὑρήκαμεν ὅτι μία ρίζα περιέχεται μεταξὺ τοῦ 300 καὶ 400, θέτομεν ἀντὶ τοῦ x τὸ 300+x καὶ εὑρίσκομεν μίαν νέαν σειρὰν [x'] διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου, ἐν τῇ ὁποίᾳ θὰ ἀντικαταστήσωμεν τὸ x διὰ τῶν ἀριθμῶν 0,10,20,.... Ἐὰν εὕρωμεν τὸ 5 π. χ. ὡς ψηφίον τῶν δεκάδων, ἀντικαθιστῶμεν τὸ x' διὰ τοῦ 50+x'' ἐν τῇ σειρᾷ [x'] καὶ θὰ εὕρωμεν μίαν σειρὰν [x''], ἐν τῇ ὁποίᾳ θὰ ἀντικαταστήσωμεν ἀντὶ τοῦ x'' τοὺς ἀριθμοὺς 0,1,2,... διὰ νὰ εὕρωμεν τὸ ψηφίον τῶν μονάδων τῆς ρίζης. Δυνάμεθα νὰ ἐξακολουθήσωμεν ὁμοίως πρὸς εὕρεσιν τῶν δεκάτων, ἑκατοστῶν,... τῆς ρίζης καὶ νὰ ὑπολογίσωμεν μὲ ὅσην θέλομεν προσέγγισιν τὰς ρίζας

Ἡ μέθοδος τοῦ Sturm δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ νὰ εὕρωμεν τὰς ρίζας καὶ ὑπὸ μορφὴν συνεχῶν κλασμάτων. Ἀφοῦ εὕρωμεν ὅτι μεταξὺ δύο ἀριθμῶν α καὶ α+1 ὑπάρχει ρίζα τις, θέτομεν $x=\alpha+{}^1/x$, ἐν τῇ σειρᾷ [x], ὅτε εὑρίσκομεν μίαν νέαν σειρὰν [x'], καὶ εὑρίσκομεν διὰ ταύτης τὰ ἀκέραια μέρη τῶν τιμῶν τοῦ x', τὰ μεγαλύτερα τῆς μονάδος. Ἔστω β ἓν τῶν ἀκεραίων τούτων μερῶν. Θέτομεν $x=\beta+{}^1/x''$ ἐν τῇ σειρᾷ [x'] καὶ εὑρίσκομεν νέαν σειρὰν [x''], ἥτις θὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν εὕρεσιν τῶν ἀκεραίων μερῶν τῶν τιμῶν τοῦ x''. Ἐξακολουθοῦμεν καθ' ὅμοιον τρόπον ὅσον θέλομεν. Πρὸς εὐκολίαν δυνάμεθα ἐν ἑκάστῃ συναρτήσει τῶν σειρῶν [x'], [x''],... νὰ φέρωμεν πάντας τοὺς ὅρους εἰς τὸν αὐτὸν παρονομαστὴν καὶ νὰ παραλείπωμεν τοῦτον, ὄντα θετικόν. Παρατηρητέον, ὅτι ἐν τοῖς προηγουμένοις κάμνομεν λόγον μόνον περὶ θετικῶν ριζῶν, διότι τὰς ἀρνητικὰς θὰ εὕρωμεν, ἂν θέσωμεν —x ἀντὶ τοῦ x.

Μέθοδος τοῦ Νεύτωνος. Ἀφοῦ εὕρωμεν πρώτην τινὰ προσέγγισιν κατὰ τὴν ἀναζήτησιν ρίζης τινὸς μιᾶς ἐξισώσεως δυνάμεθα νὰ προσεγγίσωμεν περισσότερον εἰς αὐτὴν διὰ τῆς χρήσεως μιᾶς μεθόδου ὀφειλομένης εἰς τὸν Νεύτωνα. Ἐὰν π. χ. εὕρωμεν μὲ πρώτην προσέγγισιν 0,1 τὴν α ὡς ρίζαν τῆς $f(x)=0$, ὑπολογίζομεν τὸ $-\frac{f(\alpha')}{f'(\alpha')}$ κατὰ προσέγγισιν 0,01 καὶ τὸ ἐξαγόμενον τοῦτο προσθέτομεν εἰς τὸ α ὅτε ἔχομεν μίαν νέαν τιμὴν α', περισσότερον προσεγγίζουσαν πρὸς τὴν ζητουμένην ρίζαν. Ὑπολογίζομεν ἀκολούθως τὸ $-\frac{f(\alpha')}{f'(a)}$ κατὰ προσέγγισιν 0.001 καὶ προσθέτομεν τὸ ἐξαγόμενον εἰς τὸ α', ὅτε εὑρίσκομεν ἔστω τὸ α'', προσεγγίζουσαν ἀκόμη περισσότερον τὴν ρίζαν κ.ο.κ. Ἐν τούτοις ἡ μέθοδος αὕτη δὲν εἶναι πάντοτε ἀσφαλής, διότι ἐνίοτε ἀντὶ δι' αὐτῆς νὰ προσεγγίζωμεν πρὸς τὴν ρίζαν ἀπομακρυνόμεθα αὐτῆς.

Μέθοδος τοῦ Lagrange. Ζητοῦμεν πρῶτον τὸ κατώτερον ὅριον τῶν θετικῶν ριζῶν τῆς ἐξισώσεως τῶν τετραγώνων τῶν διαφορῶν τῶν ριζῶν τῆς δοθείσης ἐξισώσεως, καὶ ἔστω τοῦτο λ. Λαμβάνομεν ἕνα σύμμετρον ἀριθμὸν δ, προσεγγίζοντα κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ μικρότερον τοῦ $\sqrt{\lambda}$. Ἐὰν τὸ δ εἶναι μικρότερον τῆς μονάδος, θέτομεν καὶ εἰς τὴν δοθεῖσαν ἐξίσωσιν $x=\delta x'$ καὶ ἀντικαθιστῶμεν ἐν τῇ μετεσχηματισμένῃ ἐξισώσει ἀντὶ τοῦ x' τοὺς 0,1,2,3... Ἂν τὰ ἐξαγόμενα τὰ προκύπτοντα δι' ἀντικαταστάσεως διὰ δύο διαδοχικῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν α καὶ α+1 εἶναι ἑτερόσημα, θὰ περιέχεται μία ρίζα τῆς ἐξισώσεως ὡς πρὸς x' μεταξὺ τῶν α καὶ α + 1. Θέτομεν $x'=\alpha+\frac{1}{y}$ καὶ θὰ ἔχωμεν μίαν ἐξίσωσιν ὡς πρὸς y, ἥτις θὰ ἔχῃ μίαν μόνην ρίζαν μεγαλυτέραν τῆς μονάδος. Θέτομεν y = 2, 3,... ἐν τῇ ἐξισώσει ταύτῃ μέχρις ὅτου εὕρωμεν ἐξαγόμενον θετικὸν καὶ ὁ κατὰ μονάδα μικρότερος ἀριθμὸς εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ὁποίου ἀντιστοιχεῖ τὸ ἐξαγόμενον τοῦτο, θὰ εἶναι τὸ ἀκέραιον μέρος τοῦ y. Ἔστω τοῦτο β. Θέτομεν $y=6+\frac{1}{\omega}$, ὅτε λαμβάνομεν μίαν ἐξίσωσιν ὡς πρὸς

Digitized by Google

ω, μὲ τὴν ὁποίαν ἐργαζόμεθα ὁμοίως. Οὕτω προχωροῦντες εὑρίσκομεν ὡς τιμὴν τοῦ x τό:

$$\alpha + \cfrac{1}{\beta + \cfrac{1}{\gamma + \cdots}}$$

Λύσις ἀλγεβρικῶν ἐξισώσεων ἀνωτέρου τοῦ βου βαθμοῦ. — Οἱ μαθηματικοὶ εὗρον τύπους ἐκφράζοντας διὰ πεπερασμένου ἀριθμοῦ πράξεων τὰς ἀλγεβρικὰς τιμὰς τῶν ριζῶν ἐξισώσεων τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου βαθμοῦ μὲ ἕνα ἄγνωστον. Ἀλλὰ δι' ἐξισώσεως ἀνωτέρου τοῦ τετάρτου βαθμοῦ πᾶσαι αἱ προσπάθειαι, διὰ τὴν εὕρεσιν τύπων διδόντων τὰς ρίζας αὐτῶν, ἀπέβησαν ἄνευ ὁριστικοῦ καὶ θετικοῦ ἀποτελέσματος, καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ ἀπόψεως πρακτικῆς καὶ ἀμέσου ἐφαρμογῆς. Εἶναι ἀποδεδειγμένον πλέον (ἔδειξε δὲ τοῦτο τὸ πρῶτον ὁ Heinrik Abel (1802-1829) τῷ 1824 εἰς ἐργασίαν αὐτοῦ δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ περιοδικὸν Journal de Crelle τόμ. 1), ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκφράσωμεν ἀλγεβρικῶς τὰς ρίζας τοιούτων ἐξισώσεων δι' ὡρισμένου ἀριθμοῦ πράξεων μεταξὺ τῶν συντελεστῶν αὐτῶν, μὴ θεωροῦντες ὡς λύσεις τοιούτων ἐξισώσεων τὰς σειρὰς τὰς δοθείσας ὑπὸ τοῦ Lagrange ὡς ρίζας αὐτῶν, διότι αἱ σειραὶ αὗται εἶναι ἐν γένει ἀποκλίνουσαι καὶ ἔχουν ἄπειρον πλῆθος ὅρων.

Ὑποβιβασμὸς τοῦ βαθμοῦ τῶν ἐξισώσεων. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν ἀλγεβρικαὶ ἐξισώσεις κατηγοριῶν τινων, τῶν ὁποίων δύναται νὰ ὑποβιβασθῇ ὁ βαθμὸς ἀναλόγως τῶν εὐνοϊκῶν πρὸς τοῦτο συνθηκῶν καὶ τῶν ὁποίων ἡ λύσις ἀνάγεται ἐνίοτε εἰς τὴν λύσιν ἐξισώσεων κατωτέρου βαθμοῦ. Οὕτω ἡ περίπτωσις καθ' ἣν μία ἐξίσωσις ἔχει ἴσας ρίζας δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μία περίπτωσις καθ' ἣν ἡ λύσις τῆς ἐξισώσεως ἀνάγεται εἰς τὴν λύσιν ἄλλης κατωτέρου βαθμοῦ.

Ἐξισώσεις ἀντίστροφοι.—Καλοῦμεν *ἀντιστρόφους ἐξισώσεις*, ἐκείνας αἵτινες δὲν μεταβάλλονται, ἂν ἀντικαταστήσωμεν εἰς αὐτὰς τὸ x διὰ τοῦ $\frac{1}{x}$.

Ἵνα ἐξίσωσίς τις βαθμοῦ ἀρτίου εἶναι ἀντίστροφος, πρέπει καὶ ἀρκεῖ, ἐὰν μὲν ἐλλείπῃ ὁ μεσαῖος ὅρος αὐτῆς, οἱ συντελεσταὶ τῶν ὅρων τῶν ἰσάκις ἀπεχόντων ἀπὸ τῶν ἄκρων νὰ εἶναι ἴσοι, ἐὰν δὲν ἐλλείπῃ ὁ μεσαῖος ὅρος, οἱ ἰσάκις ἀπέχοντες ἀπὸ τῶν ἄκρων ὅροι νὰ εἶναι ἀντίθετοι.

Τὸ δεύτερον εἶδος τῶν τοιούτων ἐξισώσεων ἔχει τὰς ρίζας +1 καὶ —1, ἐὰν δ' ἀπαλλάξωμεν τὰς ἐξισώσεις τῶν ριζῶν τούτων (διὰ διαιρέσεως τοῦ πρώτου μέλους αὐτῶν διὰ x^2-1) εὑρίσκομεν ἐξίσωσιν τῆς προηγουμένης μορφῆς καὶ κατωτέρου βαθμοῦ.

Ἵνα ἐξίσωσίς τις βαθμοῦ περιττοῦ εἶναι ἀντίστροφος, πρέπει καὶ ἀρκεῖ οἱ ἰσάκις ὑπὸ τῶν ἄκρων ἀπέχοντες συντελεσταὶ αὐτῆς νὰ εἶναι ἴσοι, ἢ νὰ εἶναι ἀνὰ δύο ἀντίθετοι.

Τὸ πρῶτον εἶδος τῶν ἐξισώσεων· τούτων ἔχει τὴν ρίζαν—1, ὁ δὲ ὑποβιβασμὸς τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐξισώσεως, δι' ἀπαλλαγῆς αὐτῆς ἀπὸ τῆς ρίζης —1, ὁδηγεῖ εἰς ἐξίσωσιν ἀντίστροφον καὶ βαθμοῦ ἀρτίου, τῆς ὁποίας δὲν λείπει ὁ μεσαῖος ὅρος. Τὸ δεύτερον εἶδος τῶν ἐξισώσεων τούτων ἔχει τὴν ρίζαν+1 καὶ διὰ διαιρέσεως τοῦ πολυωνύμου αὐτῆς διὰ τοῦ $x-1$ εὑρίσκομεν ἀντίστροφον ἐξίσωσιν βαθμοῦ ἀρτίου, ἔχουσαν τὸν μεσαῖον ὅρον αὐτῆς.

Διὰ τοῦτο ἀρκεῖ νὰ θεωρήσωμεν τὰς ἀντιστρόφους ἐξισώσεις βαθμοῦ ἀρτίου, ἐχούσας τὸν μεσαῖον αὐτῶν ὅρον καὶ στερουμένας τῶν ριζῶν±1.

Ἐὰν 2ν εἶναι ὁ βαθμὸς τῶν ἐξισώσεων τούτων, τίθεται αὐτὴ ὑπὸ τὴν μορφήν:

$$\left(\nu + \frac{1}{x^\nu}\right) + \alpha\left(x^{\nu-1} + \frac{1}{x^{\nu-1}}\right) + \ldots +$$
$$\varrho\left(x^2 + \frac{1}{x^2}\right) + \theta\left(x + \frac{1}{x}\right) + \eta = 0.$$

Ἐὰν θέσωμεν $x + \frac{1}{x} = y$,

εὑρίσκομεν $x^2+1/x^2=y^2-2$, $x^3+1/x^3=y^3-3y$, κλπ. Ἂν ἀντικαταστήσωμεν τὰ πρῶτα μέλη τῶν ἰσοτήτων τούτων διὰ τῶν ἴσων αὐτῶν εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐξίσωσιν, εὑρίσκομεν μίαν τοιαύτην βαθμοῦ ν καὶ οὕτω ὑποβιβάζεται ἡ δοθεῖσα ἐξίσωσις.

Ἐξισώσεις δυώνυμοι.—Καλοῦμεν *δυωνύμους ἐξισώσεις* τὰς ἐξισώσεις τῆς μορφῆς:

$$x^\mu \pm A = 0$$

Θέτοντες $x = \sqrt[\mu]{A}\, y$ μετασχηματίζομεν αὐτὴν εἰς τήν: $y^\mu + 1 = 0$

Ἐὰν τὸ μ εἶναι περιττὸς ἀριθμὸς τῆς μορφῆς 2ν+1 καὶ ἔχωμεν τὸ σημεῖον—πρὸ τῆς μονάδος, θὰ ἔχωμεν πρὸς λύσιν τὴν ἐξίσωσιν $y^{2\nu+1}-1=0$, ἥτις ἔχει τὴν ριζαν 1 καὶ διαιροῦντες τὸ πρῶτον μέλος ταύτης διὰ τοῦ $y-1$, εὑρίσκομεν τὴν ἀντίστροφον ἐξίσωσιν ἀρτίου βαθμοῦ

$$y^{2\nu} + y^{2\nu-1} + y^{2\nu-2} + \ldots + y^2 + y + 1 = 0,$$

καὶ ἔχει ρίζας φανταστικάς, ἀλλ' ἥτις δύναται νὰ ὑποβιβασθῇ εἰς ἐξίσωσιν βαθμοῦ ν, ἂν θέσωμεν $y + 1/y + \omega$.

Ἐὰν ἐν τῇ δοθείσῃ ἐξισώσει ἡ μονὰς ἔχει πρὸ αὐτῆς τὸ σημεῖον +1, θὰ ἔχωμεν τὴν ἐξίσωσιν $y^{2\nu+1}+1=0$, τῆς ὁποίας αἱ ρίζαι δὲν διαφέρουν τῶν τῆς πρώτης ἐξισώσεως εἰμὴ μόνον κατὰ τὸ σημεῖον.

Ὑποθέτομεν τώρα τὸ μ ἄρτιον καὶ ἔστω ἴσον μὲ 2ν. Ἡ ἀρχικὴ ἐξίσωσις θὰ δώσῃ ἄλλην τῆς μορφῆς $y^{2\nu}-1=0$, ἂν ἔχωμεν τὸ σημεῖον—πρὸ τῆς μονάδος καὶ ἔχει αὕτη τὰς ρίζας ±1, διαιροῦντες δὲ τὸ πρῶτον μέλος ταύτης διὰ τοῦ y^2-1, εὑρίσκομεν τὴν ἀντίστροφον ἐξίσωσιν ἀρτίου βαθμοῦ

$$y^{2\nu-2} + y^{2\nu-4} + y^{2\nu-6} + \ldots + y^4 + y^2 + 1 = 0$$

τῆς ὁποίας πᾶσαι αἱ ρίζαι εἶναι φανταστικαί, καὶ δύναται αὕτη νὰ ἀναχθῇ εἰς ἐξίσωσιν ἔχουσαν βαθμὸν τὸν ἥμισυ τοῦ βαθμοῦ ταύτης.

Ἡ ἐξίσωσις $y^{2\nu}+1=0$ ἔχει τὰς ρίζας αὐτῆς φανταστικὰς καὶ δύναται νὰ ἀναχθῇ ἡ λύσις αὐτῆς εἰς τὴν λύσιν τῶν ἐξισώσεων $y^\mu-1=0$ καὶ $y^\nu+1=0$.

Ἐξισώσεις τριώνυμοι.— Καλοῦμεν *τριωνύμους* ἐξισώσεις τὰς ἐξισώσεις τῆς μορφῆς:

$$x^{2\mu} + \pi x^\mu + \varkappa = 0$$

θέτοντες δ' εἰς αὐτὴν $x^\mu = y$ τρέπομεν ταύτην εἰς τὴν

$$y^2 + \pi y + \varkappa = 0$$

Ἐὰν α καὶ β εἶναι αἱ δύο ρίζαι ταύτης, θὰ εὑρεθοῦν αἱ τιμαὶ τοῦ x ἐκ τῆς λύσεως τῶν ἐξισώσεων $x^\mu = \alpha$ καὶ $x^\mu = \beta$.

ΛΥΣΙΣ ΕΞΙΣΩΣΕΩΝ ΤΡΙΤΟΥ ΒΑΘΜΟΥ. Ἔστω ἐξίσωσίς τις τρίτου βαθμοῦ: $x^3+px+q=0$ (1)
εἰς τὴν ὁποίαν καταντᾷ πᾶσα ἐξίσωσις πλήρης τῆς μορφῆς: $\alpha_0 y^3+\alpha_1 y^2+\alpha_2 y+\alpha_3=0$,

ἂν θέσωμε: $y = x - \frac{\alpha_1}{3\alpha_0}$.

Πρὸς εὕρεσιν τῶν ριζῶν τῆς (1) ἀναχωροῦμεν ἐκ τῆς ταυτότητος:

$$x^3-y^3-\omega^3-3xy\omega \equiv (x-y-\omega)(x-\alpha y-\alpha^2\omega)(x-\alpha^2 y-\alpha\omega) \quad (2)$$

ἐν ᾗ τὰ α καὶ α^2 παριστάνουν τὰς δύο φανταστικὰς ρίζας τῆς μονάδος.

Ἡ ἀνωτέρω ταυτότης δεικνύει ὅτι ἡ ἐξίσωσις ὡς πρὸς x.:

$$x^3-3xy\omega-(y^3+\omega^3)=0$$

ἔχει ὡς ρίζας τάς:

$$x_1=y+\omega,\ x_2=\alpha y+\alpha^2\omega,\ x_3=\alpha^2 y+\alpha\omega,$$

ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι ἡ (1) θὰ θεωρῆται λυμένη, ἂν δυνηθῶμεν νὰ εὕρωμεν μίαν λύσιν τοῦ συστήματος:

$$y\omega = -\frac{p}{3},\quad y^3+\omega^3=-q. \quad (3)$$

Ἡ πρώτη τούτων δίδει $\omega = -\frac{p}{3y}$, καὶ ἔχομεν πρὸς λύσιν τὴν ἐξίσωσιν:

$$y^3-\left(\frac{p}{3y}\right)^3+q=0$$

ἢ τὴν $$y^6+qy^3-\left(\frac{p}{3}\right)^3=0. \quad (4)$$

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη εἶναι β' βαθμοῦ ὡς πρὸς y^3 καὶ δίδει:

$$y^3 = -\frac{q}{2} \mp \sqrt{\left(\frac{q}{2}\right)^2+\left(\frac{p}{3}\right)^3} \quad (5)$$

Οὕτω δυνάμεθα νὰ γράφωμεν ὡς ἑξῆς τὸν τύπον τῆς λύσεως:

$$x=\sqrt[3]{-\frac{q}{2}+\sqrt{\frac{q^2}{4}+\frac{p^3}{q}}} -$$
$$- \frac{p}{3\sqrt[3]{-\frac{q}{2}+\sqrt{\frac{q^2}{4}+\frac{\mu^3}{q}}}}$$ ***(τύπος τοῦ Cardano)***

ἐνῷ ἡ κυβικὴ ρίζα ἐπιδέχεται τριπλοῦν προσδιορισμόν, καὶ ὅταν τὰ $\frac{q^2}{4}+\frac{p^3}{q}$ εἶναι ἀρνητικόν, ὁ τύπος περιέχει φανταστικὰς ποσότητας, ἂν καὶ αἱ ἀντιστοιχοῦσαι τιμαὶ τοῦ x εἶναι πραγματικαί, καλεῖται δ' ὁ τύπος ἐν τῇ περιπτώσει αὐτῇ *ἀνάγωγος*, διότι ἡ Ἄλγεβρα δὲν κατώρθωσε μόνη νὰ παρακάμψῃ τὴν δυσκολίαν ταύτην.

Ἂν ὅμως θέσωμεν: $-\frac{q}{2}+\sqrt{\frac{q^2}{4}+\frac{p^3}{q}}=\varrho$ (συνω+iημω) εὑρίσκομεν ὡς ρίζας τάς:

$$x_1=2\sqrt{-\frac{p}{3}}\ \text{συν}\left(\frac{\omega}{3}\right),\ x_2=2\sqrt{-\frac{p}{3}}\ \text{συν}\left(\frac{\omega+2\pi}{3}\right),\ x_3=2\sqrt{-\frac{p}{3}}\ \text{συν}\left(\frac{\omega+4\pi}{3}\right)$$

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΤΥΠΩΝ ΤΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ ΑΛΓΕΒΡΑΣ

1) $(\alpha+\beta)^2=\alpha^2+2\alpha\beta+\beta^2$
2) $(\alpha-\beta)^2=\alpha^2-2\alpha\beta+\beta^2$
3) $(\alpha+\beta)(\alpha-\beta)=\alpha^2-\beta^2$
4) $(\alpha^2+\beta^2)(x^2+y^2)-(\alpha x+\beta y)^2=(\alpha y-\beta x)^2$
5) $(\alpha^2+\beta^2+\gamma^2)(x^2+y^2+\omega^2)-(\alpha x+\beta y+\gamma\omega)^2=(\alpha y-\beta x)^2+(\alpha\omega-\gamma x)^2+(\beta\omega-\gamma y)^2$ } *(Ταυτότητες τοῦ Lagrange)*
6) $(\alpha\pm\beta)^\mu = \alpha^\mu \pm \frac{\mu}{1}\alpha^{\mu-1}\beta + \frac{\mu(\mu-1)}{1.2}\alpha^{\mu-2}\beta^2 \pm \ldots \pm \frac{\mu(\mu-1)\ldots(\mu-\nu+1)}{1.2.3\ldots\nu}\alpha^{\mu-1}\alpha^\nu + \ldots \pm \beta^\mu$

(Τύπος τοῦ δυωνύμου)

7) Λύσις τῆς ἐξισώσεως πρώτου βαθμοῦ $\alpha x+\beta=0$, $x=-\frac{\beta}{\alpha}$.
8) Λύσις συστήματος δύο ἐξισώσεων μὲ δύο ἀγνώστους: $\alpha x+\beta y=\gamma$, $\alpha' x+\beta' y=\gamma'$

$$x=\frac{\gamma\beta'-\beta\gamma'}{\alpha\beta'-\alpha'\beta},\qquad y=\frac{\alpha\gamma'-\alpha'\gamma}{\alpha\beta'-\alpha'\beta}.$$

9) Λύσις ἐξισώσεως δευτέρου βαθμοῦ $\alpha x^2+\beta x+\gamma=0$

$$x=\frac{-\beta\pm\sqrt{\beta^2-4\alpha\gamma}}{2\alpha}$$

10) Ἀνάλυσις τριωνύμου $\alpha x^2+\beta x+\gamma$ εἰς γινόμενον παραγόντων πρωτοβαθμίων:
$\alpha x^2+\beta x+\gamma=(\alpha x-\varrho_1)(x-\varrho_2)$ ϱ_1, ϱ_2 εἶναι αἱ ρίζαι τοῦ τριωνύμου.
11) Ἄθροισμα τῶν ν ὅρων ἀριθμητικῆς προόδου $\alpha,\ \alpha+\omega,\ \alpha+2\omega,\ \ldots,\ \alpha+(\nu-1)\omega$:

$$\Sigma=\frac{(\alpha+\tau).\nu}{2}=\frac{2\alpha+(\nu-1).\omega}{2}.\nu$$ τ παριστάνει τὸν τελευταῖον ὅρον $\alpha+(\nu-1)\omega$.

12) Ἄθροισμα τῶν ν ὅρων γεωμετρικῆς προόδου $\alpha,\ \alpha\omega,\ \alpha\omega^2,\ \ldots\ \alpha\omega^{\nu-1}$:

$$\Sigma=\frac{\tau\omega-\alpha}{\omega-1}$$ τ παριστάνει τὸν τελευταῖον ὅρον $\alpha\omega^{\nu-1}$.

13) Ἄθροισμα τῶν ἀπείρων ὅρων φθινούσης γεωμετρικῆς προόδου $\alpha,\ \alpha\omega,\ \alpha\omega^2,\ \cdots$

$$\Sigma=\frac{\alpha}{1-\omega}$$

14) Ἰδιότητες τῶν λογαρίθμων: α') λογ. (α.β)=λογ. α+λογ. β
β') λογ. $\left(\frac{\alpha}{\beta}\right)$= λογ. α− λογ. β
γ') λογ. (α^μ)= μ. λογ. α
δ') λογ. $(\sqrt[\mu]{\alpha}) = \frac{1}{\mu}$. λογ. α, λογ. $(\sqrt{\alpha}) = \frac{1}{2}$ λογ. α.
15) Τύπος τοῦ ἀνατοκισμοῦ: $\Sigma=\alpha(1+\tau)^\nu$.
16) Τύπος τῶν ἴσων καταθέσεων: $\Sigma=\alpha(1+\tau)\frac{(1+\tau)^\nu-1}{\tau}$, ἂν ἡ κατάθεσις γίνεται εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστης χρονικῆς μονάδος.
$\Sigma=\alpha.\frac{(1+\tau)^\nu-1}{\tau}$, ἂν ἡ κατάθεσις γίνεται εἰς τὸ τέλος ἑκάστης χρονικῆς μονάδος.
17) Τύπος τῆς χρεωλυσίας: $x\frac{(1+\tau)^\nu-1}{\tau}=\alpha(1+\tau)^\nu$.
18) Τύπος μεταθέσεων ν στοιχείων: $M_{(\nu)}=1.2.3\ldots\nu$
19) Τύπος διατάξεων μ στοιχείων ἀνὰ ν: $\Lambda^\nu_{(\mu)}=\mu(\mu-1)(\mu-2)\ldots(\mu-\nu+1)$.
20) Τύπος συνδυασμῶν μ στοιχείων ἀνὰ ν: $\Sigma^\nu_{(\mu)}=\frac{\mu(\mu-1)\ldots(\mu-\nu+1)}{1.2.3\ldots\nu}$.

Digitized by Google

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΑΛΓΕΒΡΑΣ. Ἐν τῇ ἀνα-πτύξει τῆς Ἀλγέβρας δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ρεῖς βαθμῖδας ἢ περιόδους, αἱ ὁποῖαι καλοῦνται *ητορική, συγκεκομμένη* καὶ *συμβολικὴ περίοδος*.

Ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ ἐπικρατεῖ ἡ λέξις, δηλαδὴ άντες οἱ ὑπολογισμοὶ γίνονται διὰ λέξεων γρα-τῶν ἢ προφορικῶν ἄνευ χρήσεως συμβόλων, αὶ μόνον διὰ τὴν ἐπανάληψιν ἐκφράσεων ἐσχη-άτιζον ἐνίοτε συνοπτικὰς ἐκφράσεις πρὸς συντο-ίαν. Εἰς τὴν κατωτάτην αὐτὴν βαθμῖδα ἔμειναν ἱ Ἕλληνες μέχρι τῆς πρώτης ἑκατονταετηρίδος . Χ., οἱ Ἄραβες καὶ Πέρσαι μέχρι τῆς 13ης κατονταετηρίδος, οἱ δὲ ἀρχαῖοι Ἰταλοὶ μέχρι ῆς ἐποχῆς τοῦ Regiomontan (1436—1476). Ἄρα-ές τινες ἀπέφευγον τόσον τὸν συμβολισμόν, ὥστε αὶ αὐτὰ τὰ ψηφία ἀντικαθίστων διὰ λέξεων.

Ἡ μετάβασις εἰς τὴν δευτέραν βαθμῖδα ὑ-ῆρξε φυσική. Συχνὰ ἐπαναλαμβανόμεναι ἐκ-ράσεις δίδονται συγκεκομμέναι εἰς τὰ ἐγχειρίδια. ημαίνων ἀντιπρόσωπος τῆς βαθμῖδος ταύτης αὶ μάλιστα ὁ μόνος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μαθηματικῇ ιλολογίᾳ εἶναι ὁ Διόφαντος τῆς Ἀλεξανδρείας περὶ τὰ 350 μ. Χ.) τοῦ ὁποίου τὸ κύριον ἔργον έρει τὸν τιτλον «Ἀριθμητική», εἶναι δὲ τοῦτο ὸ μόνον σωζόμενον ἀρχαιότατον ἔργον Ἀλγέ-ρας. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ 13 βιβλίων, κ τῶν ὁποίων διεσώθησαν μόνον ἕξ. Ἐν αὐτῷ ὲν εὑρίσκει τις ἔκθεσίν τινα τῶν στοιχειωδῶν ρχῶν τῆς ἐπιστήμης ταύτης, ἀλλὰ μίαν συλλο-ὴν ζητημάτων καὶ προβλημάτων, ὄχι ἁπλῶν, καὶ ᾶλλον δυσκόλων, ἀναφερομένων εἰς τὰ τετράγωνα αὶ τοὺς κύβους, καθὼς καὶ πλείστας ἰδιότητας ῶν ἀριθμῶν. Ὁ Διόφαντος χρησιμοποιεῖ συντο-ίας ἢ συγκεκομμένας ἐκφράσεις, ἀλλὰ προσπα-εῖ νὰ μὴ ἀποφεύγῃ τὰς καταλήξεις ἰδίᾳ τῶν λινομένων λέξεων, ἐνῷ ὁ καθ' αὐτὸ ἀλγεβρικὸς υμβολισμὸς δύναται νὰ θεωρῆται ὡς ἄγνωστος ι' αὐτόν. Οὕτω μετεχειρίζετο οὗτος συντομίας ιὰ τὰς δυνάμεις τῶν ἀγνώστων μέχρι τῆς ἕκτης, ιὰ τὴν ἀφαίρεσιν (τὸ γράμμα ψ), τὴν ἰσότητα κλπ., νῷ αἱ πράξεις καὶ ἡ καθόλου πορεία τῶν λύ-εων τῶν προβλημάτων αὐτοῦ ἐκτίθενται ἐν τῷ ργῳ τούτου διὰ λέξεων. Τὰ ὑπὸ τοῦ Διοφάντου ραγματευόμενα προβλήματα εἶναι ἐν μέρει ὡρι-μένα καὶ ἐν μέρει ἀόριστα· τὰ μὲν πρῶτα ἀνα-έρονται εἰς ἐξισώσεις τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου αθμοῦ καὶ εἰς μίαν μερικὴν περίπτωσιν εἰς ἐξισώσεις οῦ τρίτου βαθμοῦ, τὰ δὲ δεύτερα εἰς τὴν ἀπροσδιό-ιστον ἀνάλυσιν. Παρατηρητέον ὅτι ὁ Διόφαντος ιαιρεῖ τὰς ἐξισώσεις εἰς κατηγορίας ὄχι ἐπὶ τῇ άσει τοῦ βαθμοῦ αὐτῶν, ἀλλὰ τοῦ πλήθους τῶν ρων τούτων. Διὰ νὰ δώσωμεν ἰδέαν τοῦ εἴδους ῶν μᾶλλον ἁπλῶν προβλημάτων μὲ τὰ ὁποῖα σχολήθη ὁ Διόφαντος, ἀναφερομεν τὸν ἐπιτάφιον ὐτοῦ, εὑρισκόμενον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνθολογίᾳ.

«Ὁ Διόφαντος ἔζησε τὸ ἕκτον τῆς ζωῆς αὐτοῦ ς παῖς, τὸ δωδέκατον αὐτῆς ὡς νεανίας· ἀκολούθως υμφεύθη καὶ ἔζησεν οὕτω τὸ ἕβδομον τῆς ζωῆς ὐτοῦ καὶ 5 ἔτη ἀκόμη μέχρις ἀποκτήσῃ υἱόν, στις ἀπέθανε 4 ἔτη πρὸ τοῦ πατρός, ζήσας τὸ μισυ τῆς ζωῆς του.»

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπροσδιόριστον ἀνάλυσιν, ὑρίσκει τις πλεῖστα προβλήματα ἀναφερόμενα ς ταύτην παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις, τῷ Ἀρχιμήδῃ 87—212 π. Χ.), Ἱέρωνι (120 π.Χ.) καὶ Θέωνι τῷ : Σμύρνης (περὶ τὸ 100 π. Χ.), ἀλλὰ ὁ Διόφαν-ος πραγματεύεται τὸ θέμα τοῦτο πληρέστερον, υμμετρικώτερον καὶ κατὰ μέθοδον ἀλγεβρικήν, ὐδεμία ὅμως γενικὴ μέθοδος ὑπάρχει παρ' αὐτῷ, ιλὰ ἀνὰ μία τοιαύτη δι' ἕκαστον πρόβλημα, ῷ ἐξ ἄλλου δὲν ζητοῦνται μόνον ἀκέραιαι λύσεις, τοκλειομένων τῶν ἀρνητικῶν. καὶ ἀσυμμέτρων ζῶν, διότι αὗται δὲν ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν λλήνων ὡς ἀριθμοί.

Οἱ Ἄραβες εἰς τοὺς ὁποίους ἐπίσης πολλὰ ρείλει ἡ μαθηματικὴ ἐπιστήμη, ἔμειναν σχεδὸν ροσκεκολλημένοι εἰς τὴν ρητορικὴν μορφὴν τῆς λγέβρας καὶ μάλιστα καὶ ἀφοῦ ἐγνώρισαν οὗτοι ἔργον τοῦ Διοφάντου.

Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι φαίνεται ὅτι μετεχειρί-ντο ἐν μέρ ι τὰ μαθηματικὰ σύμβολα, οἱ δὲ νδοὶ ἐπεξέτειναν τὴν χρῆσιν τούτων. Ἡ μετά-ισις ἀπὸ τῆς συγκεκομμένης εἰς τὴν συμβολικὴν ρφὴν ἐγένετο κυρίως ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν, ἀλλ' ἡ μβολικὴ αὕτη Ἄλγεβρα ἔσχε μικρὰν ἐπίδρασιν τῇ Δύσει. Ἡ κατάστασις αὕτη διετηρήθη μέχρι ῦ 15ου αἰῶνος, αὐξανομένης πάντοτε καὶ βα-θηδὸν τῆς χρήσεως τῶν συμβόλων καὶ ἀκριβῶς τὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἴσχυσε μία νέα ἀρχή, ς καλουμένης συμβολικῆς παραστάσεως.

Διὰ τὸ *σὺν* καὶ *πλὴν* ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ τοῦ ιca Paciolo (1494) τὰ ἀρχικὰ γράμματα τοῦ φαβήτου, ἐνῷ παρὰ τῷ Joh Widman (1489) φανίζονται τὰ σύμβολα $+$ καὶ $-$. Ὁμοίως ὀλίγον αδύτερον εὑρίσκει τις ἐν Γερμανίᾳ συμβολικὰς ραστάσεις διὰ τὰς δυνάμεις, ἡ δὲ χρῆσις τοῦ μβόλου τῆς ἰσότητος καὶ τῶν γραμμάτων πρὸς ράστασιν μεγεθῶν ὀφείλεται εἰς τὸν Vieta 91). Ἡ τρίτη περίοδος τῆς Ἀλγέβρας διακρί-ται κυρίως κατὰ τὴν ἐποχὴν δύο ἐκ τῶν δια-μων μαθηματικῶν, τοῦ Leibnitz (γεν. τὸ 1646 Λειψίᾳ καὶ ἀποθανόντος τὸ 1716 ἐν Ἀννοβέρῳ τῆς Γερμανίας) εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται κυρίως καὶ ἡ ἵδρυσις τῆς ἐν Βερολίνῳ Ἀκαδημίας, καὶ τοῦ Leonard Euler (γεν. τὸ 1707 ἐν Βασιλείᾳ τῆς Ἑλβετίας καὶ ἀποθανόντος τὸ 1783 ἐν Πετρου-πόλει), οἵτινες εἰσήγαγον τὰ σύμβολα τῶν πρά-ξεων, τὴν γενικὴν χρῆσιν τῶν γραμμάτων καὶ τὴν διάκρισιν μεταξὺ αὐτῶν τῶν γνωστῶν καὶ ἀγνώστων.

Ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν παραπομπῶν, τὰς ὁποίας εὑρίσκει τις εἰς διάφορα συγγράμματα, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς βέβαιον ἢ μᾶλλον λίαν πιθανόν, ὅτι πρὸ τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος π. Χ. ἦτο γνωστὴ ἡ χρῆσις ἐξισώσεων πρώτου βαθμοῦ μὲ ἕνα ἄγνωστον εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Κατὰ πόσον οἱ πρὸ Χριστοῦ Ἕλληνες ἠσχολοῦντο μὲ ἐξισώ-σεις δὲν δυνάμεθα σαφῶς νὰ καθορίσωμεν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι βέβαιον, ὅτι ἔθετον πλεῖστα γεωμε-τρικὰ προβλήματα δευτέρου βαθμοῦ καὶ ἔλυον ταῦτα γεωμετρικῶς καὶ λογιστικῶς. Κατὰ τὴν τετάρτην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα παρουσιάζονται παρὰ τῷ Διοφάντῳ αἱ μαθηματικαὶ ἔννοιαι τοῦ γνωστοῦ καὶ ἀγνώστου ἐν πλήρει βαθύτητι, καὶ τοῦτο δύναται νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὸ νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ δὲν ἔμειναν οἱ Ἕλληνες ἄνευ προόδου τινὸς ὅσον ἀφορᾷ τὴν καθόλου διδασκαλίαν τῶν ἐξισώσεων. Οἱ Ἰνδοί, οἵτινες θεωροῦνται ὑπό τινων ὡς οἱ πρῶτοι διδά-σκαλοι τῆς Ἀλγέβρας, εἰσήγαγον μίαν μεθοδικὴν πραγματείαν τῶν ἀορίστων ἐξισώσεων, οἱ δὲ Ἄραβες εἰσήγαγον τὰς ἐξισώσεις τρίτου βαθμοῦ διὰ γεωμετρικῶν προβλημάτων, ἐνῷ ἡ λύσις διὰ λογισμοῦ τῶν ἐξισώσεων τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου βαθμοῦ ἐνεφανίσθη κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐξισώσεις πρώτου βαθμοῦ μὲ ἕνα ἄγνω-στον εὑρίσκει τις τὸ πρῶτον εἰς τοὺς ἀρχαίους Αἰγυπτίους καὶ μετὰ μακρὸν διάλειμμα εἰς τὸ ἔργον τοῦ Διοφάντου, παρὰ τῷ ὁποίῳ εὑρίσκομεν καὶ ἀληθῆ καὶ ἀκριβῆ μέθοδον τῆς λύσεως τοιούτων ἐξισώσεων. Οἱ Ἰνδοί, οἵτινες ἐγνώριζον ἤδη νὰ ὑπολογίζουν μὲ ἀρνητικοὺς ἀριθμούς, ἁπλοποίησαν τὴν πορείαν τῆς λύσεως τοῦ Διο-φάντου καὶ ἔδωκαν τὴν κανονικὴν μορφὴν εἰς τὴν ἐξίσωσιν, ὡς αὕτη διδάσκεται σήμερον εἰς τὰ σχολεῖα, οἱ δὲ Ἄραβες ἐκάλουν τὴν διάταξιν τῆς ἐξισώσεως al—jebr w'al—muqâbalah, ὁπόθεν προέκυψε καὶ ὁ ὅρος Ἄλγεβρα.

Τὰ ἀρχαιότατα ἴχνη ἐξισώσεων πρώτου βαθμοῦ μὲ περισσοτέρους ἀγνώστους τῶν ἐξισώσεων εὑρί-σκει τις εἰς τὸν 4ον αἰῶνα π. Χ. καὶ μάλιστα εἰς ἓν πρόβλημα ὀφειλόμενον εἴς τινα Ἕλληνα λεγόμενον Θυμαρίδαν (390 π. Χ.). Ὁ Διόφαντος μετεχειρίζετο ἓν σύμβολον διὰ τοὺς ἀγνώστους, ὅταν δὲ ἐπρόκειτο περὶ περισσοτέρων τοιούτων ἔκαμε διαφόρους ἀντικαταστάσεις, χωρὶς νὰ ἀκο-λουθῇ καὶ ἑνιαίαν μέθοδον. Οἱ Ἰνδοὶ μετεχειρί-ζοντο πρὸς διάκρισιν τῶν διαφόρων ἀγνώστων διάφορα χρώματα καὶ οὕτω διηυκόλυναν τὸν λογισμὸν μὲ περισσοτέρους τοῦ ἑνὸς ἀγνώστους. Οἱ Ἄραβες σπανίως ἐλάμβανον ὑπ' ὄψιν αὐτῶν ἐξισώσεις μὲ περισσοτέρους ἀγνώστους, ἐπειδὴ δὲ τὰ μαθηματικὰ τοῦ μεσαίωνος εἶχον ὡς πηγὰς ἀραβικὰς μᾶλλον, διὰ τοῦτο μέχρι τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος καὶ πέραν ἀκόμη δὲν ἐξητά-ζοντο· οὐδ' ἠρευνῶντο προβλήματα μὲ ἐξισώσεις ἐχούσας περισσοτέρους αὐτῶν ἀγνώστους.

Ἡ μέθοδος τῆς προσθέσεως ἐν τῇ λύσει τῶν ἐξισώσεων ὀφείλεται εἰς τὸν μοναχὸν Buteo (1559), ἡ δὲ τῆς ἀντικαταστάσεως καὶ τῆς συγκρί-σεως εὑρίσκεται τὸ πρῶτον ὡς γενικὴ πορεία τῆς λύσεως ἐξισώσεων εἰς τὸ ἔργον «Arithmetica universalis» τοῦ Neuton (1643—1727).

Δὲν δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν θετικῶς ἀπὸ ποίας ἀκριβῶς ἐποχῆς ἠσχολήθη ἡ ἀνθρωπότης μὲ προβλήματα ἐξισώσεων β' βαθμοῦ καὶ μὲ τὴν λύσιν τοιούτων ἐξισώσεων. Ὁ Διόφαντος δίδει ἀρκετὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ὁδηγοῦν εἰς ἐξι-σώσεις β' βαθμοῦ καὶ τὰς λύσεις ἐκείνων ἄνευ αἰτιολογίας τινός, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ ἐξηγηθῇ ἔστω καὶ δι' ὀλίγων ἡ γενικὴ πορεία, ἥτις ἀκο-λουθεῖται ἐν τῇ λύσει.

Μία παρατήρησις τοῦ Διοφάντου εἰς τὴν εἰσα-γωγὴν τοῦ ἔργου αὐτοῦ *(Ἀριθμητικῶν βιβλία)*, ἔχουσα οὕτω: «...Ὕστερον δέ σοι δείξωμεν καὶ πῶς, δύο εἰδῶν ἴσων ἑνὶ καταλειφθέντων τὸ τοιοῦ-τον λύεται», δύναται νὰ σχετισθῇ μόνον μὲ τὰς μορφὰς τῆς δευτεροβαθμίου ἐξισώσεως:

$$\alpha x^2+\beta x\pm\gamma=0,\quad \alpha x^2=\beta x+\gamma,\quad \alpha x^2+\gamma=\beta x.$$

Παρὰ τῷ Διοφάντῳ εὑρίσκομεν διάταξιν τῶν ἐξισώσεων ἐν γένει ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὅρων αὐτῶν καὶ ὄχι ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ βαθμοῦ τὸν ὁποῖον ἔχουν (§ 165), ἐνῷ εἰς τὸ βιβλίον τῆς Ἀλγέβρας (Al-gebr w' al-muqâbalah) τοῦ Mohammed ibn Musa Alhwârizmî (820) εὑρίσκει τις πλήρη διά-ταξιν τῶν ἐξισώσεων, ἀκολουθεῖ δ' ὁ συγγραφεύς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰ πρότυπα τῶν Ἑλλήνων καὶ ὀλιγώτερον τῶν Ἰνδῶν. Ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ ὁ συγγραφεὺς οὗτος παρουσιάζει τὰς ἑξῆς ἓξ μορφὰς διὰ τὰς ἐξισώσεις πρώτου καὶ δευτέρου βαθμοῦ· $x^2=\alpha x$ (ἓν τετράγωνον εἶναι ἴσον μὲ ρίζαν αὐτοῦ ἐπὶ ἀριθμόν τινα)· $x^2=\alpha$ (ἓν τετρά-γωνον ἰσοῦται μὲ ἕνα ἀριθμόν)· $\alpha x=\beta$· $x^2+\alpha x=\beta$· $x^2+\alpha=\beta x$· $\alpha x+\beta=x^2$.

Πάντως δύναται μετὰ θετικότητος νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ εὕρεσις μιᾶς λύσεως ἐξισώσεων δευτέρου βαθμοῦ ὀφείλεται εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ *Εὐκλεί-δης* (300 μ. Χ. II, 11) διατυπώνει καθαρῶς γεω-μετρικῶς τὸ γνωστὸν σήμερον ὡς πρόβλημα τῆς χρυσῆς τομῆς «δοθεῖσαν εὐθεῖαν ΑΒ(=α) νὰ τμή-σωμεν εἰς δύο μέρη τοιαῦτα, ὥστε τὸ ὀρθογώνιον το κατασκευαζόμενον ἐξ ἑνὸς τῶν δύο τούτων με-ρῶν καὶ τῆς ὅλης εὐθείας, δηλαδὴ τὸ $\alpha(\alpha-x)$, νὰ εἶναι ἰσοδύναμον μὲ τὸ τετράγωνον, τὸ κατασκευα-ζόμενον ἐπὶ τοῦ ἄλλου μέρους, δηλαδὴ μὲ x^2», καὶ ἄγει τοῦτο εἰς τὴν λύσιν τῆς ἐξισώσεως $\alpha(\alpha-x)=x^2$ ἢ $x^2+\alpha x=\alpha^2$, ἥτις εἶναι μία περίπτωσις τῆς γε-νικῆς μορφῆς τῶν δευτεροβαθμίων ἐξισώσεων. Ἐπίσης τὸ 28ον πρόβλημα τοῦ ἕκτου βιβλίου τοῦ Εὐκλείδου ἄγει εἰς τὴν ἐξίσωσιν $x^2+kx=\pi x$, τὸ δὲ 29ον πρόβλημα εἰς τὴν $x^2+\pi x=k^2$ ἢ ἀκριβέ-στερον εἰς τὴν $k^2=\lambda x-x.\frac{x.\lambda}{\tau}$ καὶ τὴν $k^2=\lambda x+x.\frac{x.\lambda}{\tau}$, ἐν οἷς τὰ k^2, λ, τ παριστάνουν μεγέθη δοθέντα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξίσωσις $x^2=\pi x+k^2$ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Εὐκλείδου ὡς ἀκολουθία τῶν προτάσεων αὐτοῦ 84 καὶ 85 (Euclidis opera omnia, ed. J. L. Heiberg und H. Menge, VI, Data cum commentariis Marini et soliis antiquis, ed. Menge, Leipzig 1896). Οὕτω δύναταί τις νὰ θεωρήσῃ ὡς ἀσφαλές, ὅτι ἡ λύσις τῶν ἐξισώσεων τοῦ β' βαθμοῦ ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς, ἐξαιρέσει τῆς περιπτώ-σεως

$$x^2+\pi x+k^2=0,$$

ἥτις δίδει φανταστικὰς λύσεις, καὶ αἱ ὁποῖαι μό-λις κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἐγένοντο δεκταὶ μετὰ τὴν παραδοχὴν τῶν φανταστικῶν ἀριθμῶν, οἵτι-νες τὸ πρῶτον ἐν τῇ Δύσει ἐπενοήθησαν.

Ἡ λύσις τῶν δευτεροβαθμίων ἐξισώσεων ἐπε-τυγχάνετο διὰ γεωμετρικῆς ὁδοῦ καὶ ἐν μέρει διὰ σχημάτων διαφόρων ἐκείνων τὰ ὁποῖα μετεχειρί-ζετο ὁ Εὐκλείδης. Οὕτω ἡ λύσις τῆς ἐξισώσεως

$$x^2+2x=15$$

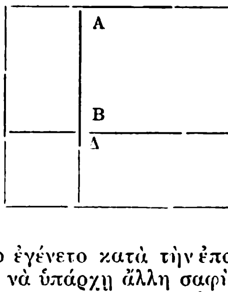

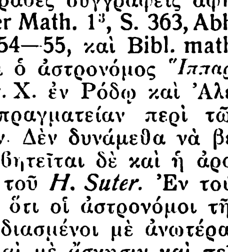

γίνεται εἴτε δι' ἑνὸς τε-λείως συμμετρικοῦ σχή-ματος (σχ. 1), ἢ καθὼς καὶ παρ' Εὐκλείδῃ τῇ βοηθείᾳ τοῦ γνώμονος (σχ. 2). Διὰ (ΑΒ) = x, (ΒΓ) = $\frac{1}{2}$, (ΒΔ)=1 ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει εἶναι $x^2+4.\frac{1}{2}x+4.\left(\frac{1}{2}\right)^2 = 15+1$, $(x+1)^2=16$· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ περι-πτώσει

$$x^2+2x+1^2=15+1.$$

Ἀλλὰ πότε διεμορ-φώθη ἡ ἀλγεβρικὴ λύσις τῆς δευτεροβαθμίου ἐξι-σώσεως; Τὸ περιεχό-μενον τοῦ δεκάτου βι-βλίου τῶν στοιχείων τοῦ Εὐκλείδου πείθει ὅτι τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὴν ἐπο-χὴν αὐτοῦ, χωρὶς βεβαίως νὰ ὑπάρχῃ ἄλλη σαφὴς περὶ τούτου ἀπόδειξις. Ἄραβες συγγραφεῖς ἀφη-γοῦνται (Cantor Gesch. der Math. 1[3], S. 363, Abh. Gesch. Math. 6, 1892, S. 54—55, καὶ Bibl. math. 4[3], 1908, S. 299, Z. 1) ὅτι ὁ ἀστρονόμος *Ἵππαρ-χος* (μεταξὺ 161 καὶ 126 π. Χ. ἐν Ρόδῳ καὶ Ἀλε-ξανδρείᾳ) ἔγραψε μίαν πραγματείαν περὶ τῶν δευτεροβαθμίων ἐξισώσεων. Δὲν δυνάμεθα νὰ βε-βαιώσωμεν τοῦτο, ἀμφισβητεῖται δὲ καὶ ἡ ἀρα-βικὴ αὕτη ἀφήγησις ὑπὸ τοῦ *H. Suter*. Ἐν τού-τοις ἂν ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν, ὅτι οἱ ἀστρονόμοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν ἐφωδιασμένοι μὲ ἀνωτέραν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν καὶ μὲ ἄσκησιν καὶ πεῖ-ραν μεγάλην, δύναταί τις νὰ δεχθῇ ὡς πιθανωτά-την τὴν πραγματείαν τοῦ Ἱππάρχου. Ἄλλως τε ὁ Ἵππαρχος ἐν τῷ ὑπολογισμῷ πρὸς καταρτισμὸν πίνακος τῶν χορδῶν, οἵτινες παρεσκεύασαν τοὺς πίνακας τῶν ἡμιτόνων, κατ' ἀνάγκην θὰ ἔκαμε χρῆσιν δευτεροβαθμίων ἐξισώσεων. Μία πιθανω-τάτη ἀπόδειξις περὶ τοῦ ὅτι ἡ ἀριθμητικὴ λύσις τῆς ἐξισώσεως τοῦ δευτέρου βαθμοῦ ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας μαθηματικοὺς δίδεται ἐξ ἑνὸς προβλήματος τοῦ *Ἥρωνος* (100 π. Χ.), εὑρισκομέ-νου εἰς τὸ βιβλίον τῆς Γεωμετρίας αὐτοῦ καὶ ἔχον οὕτω:

«Δοθέντων δὲ συναμφοτέρων τῶν ἀριθμῶν, ἤγουν τῆς διαμέτρου, τῆς περιμέτρου καὶ τοῦ ἐμβαδοῦ τοῦ κύκλου ἐν ἀριθμῷ ἑνὶ διαστεῖλαι καὶ εὑρεῖν ἕκαστον ἀριθμόν» (βλέπε καὶ Heron, Geometria, Opera IV, ed. Heiberg, σ. 380).

Ἓν τοιοῦτον πρόβλημα θὰ ἐφαίνετο ἄνευ ἐν-νοίας εἰς ἕνα Ἕλληνα γεωμέτρην, διότι ἀντιλέγει τοῦτο πρὸς πάσας τὰς θεμελιώδεις γεωμετρικὰς προτάσεις, ἐπειδὴ δι' αὐτοῦ ζητεῖται νὰ σχετι-σθοῦν μεγέθη διαφόρων διαστάσεων, καθὼς ἐπι-φάνεια καὶ γραμμή, ἀναγκάζεται δέ τις νὰ πι-στεύσῃ ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐσκέπτετο καθαρῶς ἀλ-γεβρικῶς, ἐφαντάζετο δὲ τὰ γεωμετρικὰ μεγέθη

Digitized by Google

παριστώμενα δι' ἀριθμῶν. Ἡ λύσις τοῦ ἀνωτέρω προβλήματος δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$\delta = \frac{\sqrt{154\alpha + 841} - 29}{11},$$

καὶ εἶναι ἀκριβὴς ἡ τιμὴ αὕτη, ἐὰν εἶναι τὸ $\pi = \frac{22}{7}$, ἡ δὲ ἐκ τοῦ προβλήματος προκύπτουσα ἐξίσωσις εἶναι τῆς μορφῆς:

$$\frac{11}{14}\delta^2 + \frac{29}{7}\delta = \alpha, \text{ ἢ } 11\delta^2 + 58\delta = 14\alpha$$

ἢ ἐν γένει: $\alpha x^2 + \beta x = \gamma$,

φαίνεται δὲ ὅτι τὸ πρῶτον ἐλύθη ἡ ἐξίσωσις αὕτη διὰ τῆς γνωστῆς σήμερον μεθόδου, καθ' ἣν ἔχομεν:

$$\left(\alpha x + \frac{\beta}{2}\right)^2 = \alpha\gamma + \left(\frac{\beta}{2}\right)^2,$$

ἐξ ἧς εὑρίσκομεν: $x = \frac{1}{\alpha}\left(\sqrt{\alpha\gamma + \left(\frac{\beta}{2}\right)^2} - \frac{\beta}{2}\right)$.

Ἐὰν θέσωμεν ἐνταῦθα $\alpha=11$, $\beta=58$, $\gamma=14\alpha$, εὑρίσκομεν τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ Ἱέρωνος.

Ἓν ἄλλο παράδειγμα ἐξισώσεως δευτεροβαθμίου εὑρίσκομεν πάλιν παρὰ τῷ *Ἱέρωνι* (Opera III, ed. Schöne, σ. 150—151 καὶ Eneström, Bibl. math. 8_4 1907—1908, σ. 67) τὸ ὁποῖον ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐξίσωσιν:

$$x(14-x) = \frac{6720}{144},$$

ἡ δὲ κατὰ προσέγγισιν λύσις αὐτοῦ εἶναι $8\,{}^1/_2$.

Ὁ *Διόφαντος* διακρίνει καθὼς καὶ ὁ *Εὐκλείδης* τρεῖς κυρίως μορφὰς ἐξισώσεων β' βαθμοῦ, τὰς ἑξῆς:

1) $\alpha + x^2\ \beta x = \gamma$, 2) $\alpha x^2 = \beta x + \gamma$, 3) $\alpha x^2 + \gamma = \beta x$

διὰ τὰς ὁποίας δίδει τὰς λύσεις:

$$1)\ x = \frac{\sqrt{\left(\frac{1}{2}\beta\right)^2 + \alpha\gamma} - \frac{1}{2}\beta}{\alpha}$$

(κατὰ τὸ βιβλ. VI, 6).

$$2)\ x = \frac{\sqrt{\left(\frac{1}{2}\beta\right)^2 + \alpha\gamma} + \frac{1}{2}\beta}{\alpha}$$

(κατὰ τὸ βιβλ. IV, 33, 45).

$$3)\ x = \frac{\sqrt{\left(\frac{1}{2}\beta\right)^2 - \alpha\gamma} + \frac{1}{2}\beta}{\alpha}$$

(κατὰ τὸ βιβλ. V, 13, VI, 24).

(παράβ. Nesselmann G. H. F., Versuch einer kritischen Geschichte der Algebra der Griechen, Berlin, 1842).

Οἱ Ἄραβες, οἵτινες δὲν παρέλαβον τοὺς ἀρνητικοὺς ἀριθμοὺς ἐκ τῶν Ἰνδῶν, ἐξήταζον τὰς ἑξῆς τρεῖς μορφάς:

1) $\alpha x^2 = \beta x$, 2) $\alpha x^2 = \gamma$, 3) $\beta x = \gamma$,

βεβαίως μόνον διὰ λέξεων καὶ ὄχι δι' ἀλγεβρικῶν συμβόλων. Ταῦτα εὑρίσκει τις π. χ. εἰς τὴν Ἄλγεβραν τοῦ Mohammed ibn Musa Alhwârizmî ἡ ὁποία ἦτο τὸ κύριον ἔργον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο μέχρι τοῦ μεσαίωνος ὡς διδακτικὸν βιβλίον, διὰ μεταφράσεων καὶ ἐπεξεργασιῶν αὐτῶν. Ὁ ἀνωτέρω συγγραφεὺς ὑποθέτει καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρω κυρίας περιπτώσεις τὸ $\alpha=1$, λέγει δὲ ἐκφραστικῶς ὅτι, ὅπου ὁ συντελεστὴς τοῦ x^2 δὲν εἶναι 1, πρέπει νὰ διαιροῦμεν δι' αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τὸ διπλοῦν τῶν ῥιζῶν ἐξετάζεται μόνον ἡ περίπτωσις τῶν θετικῶν καὶ ἀνίσων ῥιζῶν διὰ τοῦ παραδείγματος: $x^2+21=10x$ (Libri I, σ. 257, Histoire des sciences mathém. en Italie, 2 ἔκδ. Halle 1865, τόμ. I, σημ. XII), τῆς ὁποίας αἱ ῥίζαι δίδονται διὰ τοῦ τύπου:

$$x = +\frac{10}{2} \pm \sqrt{\left(\frac{10}{2}\right)^2 - 21}.$$

Μίαν συνέχειαν τρόπον τινὰ τούτου περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν δευτεροβαθμίων ἐξισώσεων ὀφείλομεν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸν Ἄραβα Alkarhî (περὶ τὰ 1010, Βαγδάτη). Ἐν τῇ διατυπώσει τῶν ἓξ μορφῶν τῆς ἐξισώσεως τοῦ β' βαθμοῦ ἀκολουθεῖ οὗτος τὸ βιβλίον τοῦ Alhwârizmî, αἱ δὲ λύσεις αὐτοῦ ἐπιτυγχάνονται διὰ γεωμετρικῆς καὶ ἀλγεβρικῆς ὁδοῦ, ἐνῷ ἐκ τῶν δύο λύσεων προτιμᾷ πάντοτε μόνον τὴν θετικήν. Ἐν τούτοις προχωρεῖ καὶ περαιτέρω ὁ Ἄραψ μαθηματικός, ζητῶν τὰς λύσεις τῶν ἐξισώσεων:

$$\alpha x^{2\nu} + \beta x^\nu = \gamma, \quad \alpha x^{2\nu} = \beta x^\nu + \gamma, \quad \alpha x^{2\nu} + \gamma = \beta x^\nu,$$

τὰς ὁποίας φέρει εἰς τὰς τρεῖς κυρίας μορφάς.

Ἡ πρακτικὴ γεωμετρία τοῦ σοφοῦ Ἰουδαίου *Savasorda* (Abraham bar Chijja, περὶ τὸ 1100, Barcelona), βιβλίον φέρον τὸν τίτλον «Liber embadorum», ἐν ᾗ ἐγίνετο χρῆσις τῶν δευτεροβαθμίων ἐξισώσεων καὶ εἰς τὰς τρεῖς μορφὰς αὐτῶν, εἶναι κατὰ τοῦτο κυρίως σπουδαία, ὅτι ἡ λατινικὴ μετάφρασις τοῦ ἔργου ὑπὸ τοῦ *Plato von Tivoli* (1145) ἔδωκε σαφῆ γνῶσιν εἰς τὴν Δύσιν περὶ τῶν γνώσεων τῶν Ἀράβων, ὅσον ἀφορᾷ τὰς δευτεροβαθμίους ἐξισώσεις. Παρατηρητέον ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Savasorda ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τοῦ ἔργου τῆς «Practica geometriae» (Rom. 1862) τοῦ *Leonardo Pisano*, (Fibonacci ὀνομαζομένου, 1180 — 1250). Τὴν πρώτην δύναμιν τῶν ἀγνώστων καλεῖ ὁ Leonardo radix, ἐνίοτε δὲ καὶ res, καὶ ἰδίᾳ ὅταν γίνεται ἐναλλαγὴ μὲ τετραγωνικὰς ῥίζας, αἱ ὁποῖαι καλοῦνται πάλιν radix. Τὸ τετράγωνον τῶν ἀγνώστων καλεῖ quadratus, qui census dicitur, τὴν σταθερὰν numerus καὶ συνήθως demarius καὶ διακρίνει τρεῖς ἁπλᾶς περιπτώσεις (tres simplices modi), τὰς ἑξῆς:

$$\alpha x^2 = \beta x, \quad \alpha x^2 = \gamma, \quad \beta x^2 = \gamma$$

καὶ τρεῖς συνθέτους (tres compositi modi):

$$\alpha x^2 + \beta x = \gamma, \quad \beta x + \gamma = \alpha x^2, \quad \alpha x^2 + \gamma = \beta x^2.$$

Ὁ Leonardo, ἀπαιτῶν ἵνα ὁ συντελεστὴς τοῦ x^2 εἶναι πάντοτε ἡ μονάς, ἐξετάζει τὴν λύσιν τῶν ἐξισώσεων γεωμετρικῶς πρῶτον καὶ ταύτας ἐφαρμόζει εἰς παραδείγματα ἀριθμητικά, δίδει δὲ πλεῖστα ἀλγεβρικὰ προβλήματα διὰ τῆς γεωμετρικῆς ἐποπτείας διασαφηνιζόμενα, καὶ ἀκολούθως δίδει τοὺς ἀριθμητικοὺς ὑπολογισμούς. Αἱ λύσεις αἱ διδόμεναι ὑπ' αὐτοῦ εἶναι αἱ ἑξῆς:

διὰ τὴν $x^2 + \pi x = k$, $\quad x = \sqrt{\left(\frac{\pi}{2}\right)^2 + k} - \frac{\pi}{2}$,

$$x^2 + k = \pi x, \quad x = \frac{\pi}{2} \mp \sqrt{\left(\frac{\pi}{2}\right)^2 - k}.$$

$$x^2 = \pi x + k, \quad x = \frac{\pi}{2} + \sqrt{\left(\frac{\pi}{2}\right)^2 + k}.$$

Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει φαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἔχει σαφῆ γνῶσιν τῆς διπλῆς σημασίας καὶ τῆς τιμῆς τοῦ ἀγνώστου καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς: «Καὶ ἐὰν τὸ πρόβλημα δὲν λυθῇ οὕτω δι' ἀφαιρέσεως, θὰ λυθῇ ἀναμφιβόλως διὰ προσθέσεως (Et sic cum non soluetur questio cum diminutione, soluetur sine dubio cum additione). Ἀκόμη δὲ σαφέστερον ἐκφράζεται περὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης ὁ Savasorda, λέγων ὅτι, «πάντα τὰ τοιαῦτα προβλήματα καταλήγουν εἰς δύο λύσεις» (Liber embadorum). Ὁ Leonardo τονίζει ἐπίσης, καθὼς καὶ ὁ Savasorda, ὅτι μία λύσις εἶναι τότε μόνον δυνατή, ἐὰν εἶναι $\left(\frac{\pi}{2}\right)^2 > k$. Ἰδοὺ παραδείγματά τινα ἐξισώσεων συνθέτων, τὰ ὁποῖα δίδει ὁ Leonardo:

$$\left(1 + \frac{2}{3}x\right)\left(1 + \frac{3}{4}x\right) = 73 \qquad \text{σελ. 411)}$$

$$\frac{x}{3}\cdot\frac{x}{4} = x + 24 \qquad \text{(σελ 412)}$$

$$3x + 4\sqrt{x^2 - 3x} = 20 \qquad \text{(σελ. 421)}$$

ἀπαλλάσσεται δὲ τῆς ῥίζης ἐργαζόμενος ὅπως γίνεται καὶ σήμερον δι' ἀπομονώσεως πρῶτον αὐτῆς. Ὅταν πρόκειται περὶ τῶν δυσκολιῶν τὰς ὁποίας συναντᾷ ὁ Leonando εἰς τὰς διτετραγώνους ἐξισώσεις ὡς ἡ

$$3x + 4\sqrt{x^2 - 3x} = x^2 + 4 \qquad \text{(σελ. 421)}$$

μεταχειρίζεται τὰς γεωμετρικὰς εἰκόνας καὶ θεωρεῖ τὴν ἐπιφάνειαν $x^2 - 3x$ ὡς τετράγωνον μιᾶς νέας ἀγνώστου ($y = \sqrt{x^2 - 3x}$), εὑρίσκει δὲ $4y = y^2 + 4$ καὶ ἐξ αὐτοῦ $y = 2 \pm \sqrt{4-4} = 2 \pm 0$. Ἐκ τῆς $x^2 - 3x = 4$ εὑρίσκει τέλος $x = 4$.

Μετ' ἄλλα τινὰ ἁπλᾶ παραδείγματα καθὼς τό:

$$x^2 . x = (3x)^2 \qquad \text{(σελ. 422)}$$

δίδει προβλήματα μὲ ῥίζας μεγεθῶν, ὡς τά:

$$x - \left(\frac{7}{12}x + 4\right) = \sqrt{x} \qquad \text{(σελ. 422)}$$

$$4.4\sqrt{x} = 7x \qquad \text{(σελ. 423)}$$

$$x(x + \sqrt{10}) = 9x,\ x(x + \sqrt{10}) = 9x^2,\ x(x + \sqrt{10} = 20$$

$$8\sqrt{x}\ .\ 3\sqrt{x} + 20 = x^2 \qquad \text{(σελ. 426)}$$

τὴν δὲ ἐξίσωσιν $\sqrt{6x}.\ \sqrt{5x} + 10x = x^2$ (σελ 427) λύει μὲ τὴν προσεγγίζουσαν τιμὴν $x = 16\frac{2}{3}$ (secundum propinquitatem circa $16\frac{2}{3}$). Αἱ ἑπόμεναι ἐξισώσεις δεικνύουν ὅτι ὁ συγγραφεὺς ὑπῆρξεν εἰς ἄκρον λεπτὸς εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς μὲ ῥίζας. Ἡ ἐξίσωσις:

$$x\sqrt{8} + (10 - x^2) = 40 \qquad \text{(σελ. 429)}$$

ὁδηγεῖ εἰς τὴν κανονικὴν μορφήν:

$$x^2 - (20 + \sqrt{10})x + 100 = 0$$

ἥτις ἐκτιμᾶται ὑπ' αὐτοῦ πραγματικῶς μὲ τήν:

$$x = 10 + \sqrt{2\frac{1}{2}} - \sqrt{2\frac{1}{2} + \sqrt{1000}}$$

Εἰς δυσκολώτερα παραδείγματα, καθὼς εἰς τό:

$$x + \sqrt{x} + \sqrt{2x} + \sqrt{5x^2} = 10$$

καί: $\quad (3 + \sqrt{5})x^2 + 100 = 30 + \sqrt{500}$

πρέπει διὰ πολλαπλασιασμοῦ μὲ τὸν συζυγῆ ἀσύμμετρον συντελεστὴν τοῦ x^2 νὰ φέρωμεν τὸν ὅρον μὲ τὸ x^2 εἰς ἄλλον ἔχοντα συντελεστὴν τὴν 1.

Σύγχρονος τοῦ Leonardo ὑπῆρξεν ὁ *Jordanus Nemorarius* (ἀπέθανε περὶ τὸ 1237) καὶ ὑπελόγιζεν οὗτος ὄχι μὲ ὡρισμένους ἀριθμούς, τείνων πάντοτε πρὸς γενίκευσιν καὶ χρῆσιν γραμμάτων ἀντὶ μερικῶν ἀριθμῶν.

Ἐξ ἐπιστολῶν τοῦ ἔτους 1463 καὶ 1464 πρὸς τὸν ἀστρονόμον *Bianchini Giovanini* τοῦ *Regiomontanus* (1436—1476, Βιέννη, Νυρεμβέργη, Ρώμη) φαίνεται σαφῶς ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος ἠσχολήθη σοβαρῶς μὲ τὴν λύσιν ἐξισώσεων δευτεροβαθμίων (βλ. Jacob von Speier und Cristian Roeder, ed. M. Curtze, Abh. Gesch. Math. 12, 1902, σελ. 254 Z. 6). Τὸ παράδειγμα: $\frac{x}{10-x} + \frac{10-x}{x} = 25$

πραγματεύεται ὁ Regiomontanus κατὰ δύο τρόπους· πρῶτον ἐπιλύει ὡς πρὸς x, ὅτι

$$10x = x^2 + \frac{100}{27}, \qquad x = 5 - \sqrt{21\frac{8}{7}},$$

καὶ ἔπειτα εἰσάγει ἀντὶ τοῦ $\frac{x}{10-x}$ μίαν νέαν μεταβλητὴν καὶ ἔχει:

$$y + \frac{1}{y} = 25, \qquad y = \frac{25}{2} - \sqrt{\frac{621}{4}},$$

λαμβάνει δὲ καὶ κατὰ τὰς δύο περιπτώσεις τὸ σημεῖον πλὴν πρὸ τοῦ ῥιζικοῦ, παραλείπων τὴν ἄλλην ῥίζαν. Ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ πεπαιδευμένου Γάλλου *Chauquet* (Le triparty 1484, χειρόγραφον) διακρίνει τις ὅτι οὗτος πραγματεύεται σειρὰν ὁλόκληρον ἐξισώσεων καθὼς αἱ

$$6x^4 + 24 = 2x^2, \qquad 12 + 6x^4 = 144x^4,$$

$$32x^5 + 8x = 192x^3, \qquad 243 + 2x^{10} = 487x^5,$$

$$1728x^3 = 512 + 64x^6.$$

Κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ἐπέδρασεν ἡ ἰταλικὴ λεγομένη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Ἄλγεβρα σπουδαίως ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐδημιούργησεν ἐκεῖ μίαν γερμανικὴν τοιαύτην καὶ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα εὑρίσκομεν ὀκτὼ μορφὰς ἐξισώσεων, τὰς ἑξῆς:

1) $\alpha x = \beta$· 2) $\alpha x^2 = \beta$· 3) $\alpha x^3 = \beta$· 4) $\alpha x^4 = \beta$·
5) $x^2 + \alpha x = \beta$· 6) $x^2 + \beta = \alpha x$ 7) $x^2 = \alpha x + \beta$
8) $x^{2p} + \alpha x^p = \beta \qquad (p = 2, 3, 4)$.

ἐκ τῶν ὁποίων ἀνεπτύχθησαν ταχέως 24 κανόνες οἱ ἑξῆς:

1) $\alpha x = \beta$ 2) $\alpha x^2 = \beta$ 3) $\alpha x^2 = \beta x$ 4) $\alpha x^2 + \beta x = \gamma$
5) $\alpha x^2 + \gamma = \beta x$ 6) $\alpha x^2 = \beta x + \gamma$ 7) $\alpha x^3 = \beta x^2$
8) $\alpha x^3 = \beta x$ 9) $\alpha x^3 = \beta$ 10) $\alpha x^3 + \beta x^2 = \gamma x$
11) $\alpha x^3 + \gamma x = \beta x^2$ 12) $\alpha x^3 = \beta x^2 + \gamma x$ 13) $\alpha x^4 = \beta x^3$
14) $\alpha x^4 = \beta x^3$ 15) $\alpha x^4 = \beta x$ 16) $\alpha x^4 + \beta x^3 = \gamma x^2$
17) $\alpha x^4 + \gamma x^2 = \beta x^3$ 18) $\alpha x^4 + \beta x^3 = \gamma x^2$
19) $\alpha x^2 = \sqrt{\beta x}$ 20) $\alpha x^2 = \sqrt{\beta x^2}$ 21) $\alpha x^4 = \beta$
22) $\alpha x^4 + \beta x^2 = \gamma$ 23) $\alpha x^4 + \gamma = \beta x^2$ 24) $\alpha x^4 = \beta x^2 + \gamma$

Οἱ 24 οὗτοι τύποι ἐδιδάσκοντο καὶ ἐμανθάνοντο μηχανικῶς ἄνευ γενικωτέρας τινὸς συστηματοποιήσεως. Ὁ *Simon Stevin* (1548—1620, ἐν Leiden ἔμπορος κατ' ἀρχάς, καὶ ἔπειτα κρατικὸς μηχανικός, ὁ ὁποῖος συνέγραψε L'Arithmétique, βλ. J. Lh. Grüson, Grundriss d. reinen und angew. Math. I. Halle, 1799, § 24) ἐπραγματεύθη καὶ ἐξισώσεις τρίτου καὶ τετάρτου βαθμοῦ, ἤτοι κατὰ τὴν ἑξῆς σειράν:

$x = \alpha \quad x^2 = \beta x + \alpha \quad x^3 = \beta x + \alpha$
$x^3 = \gamma x^2 + \alpha \quad x^3 = \gamma x^2 + \beta x + \alpha$
$x^4 = \beta x + \alpha \quad x^4 = \gamma x^2 + \beta x + \alpha \quad x^4 = \delta x^3 + \alpha \quad x^4 = \delta x^3 + \beta x + \alpha$
$x^4 = \delta x^3 + \gamma x^2 + \alpha \quad x^4 = \delta x^3 + \gamma x^2 + \beta x + \alpha$.

Μὲ τὴν βοήθειαν 10 κανόνων ἀναγωγῆς φέρει οὗτος πᾶσαν ἐξίσωσιν εἰς μίαν τῶν ἀνωτέρω μορφῶν.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἑλλήνων μαθηματικῶν πρῶτος ὁ *Vieta* (1540—1603, κρατικὸς ὑπάλληλος ἐν Παρισίοις) εἰσήγαγε νέαν μέθοδον λύσεως τῶν δευτεροβαθμίων ἐξισώσεων (1591, De aequationum recognitionae: capitulum de expurgatione per uncias, et Schooten, Paris, 1615). Κατὰ τὴν μέθοδον τούτου θέτομεν εἰς τὴν ἐξίσωσιν:

$$x^2 + \pi x + k = 0, \quad x = y + \omega$$

καὶ ὁρίζεται τὸ ω οὕτως, ὥστε μετὰ τὴν ἀντικατάστασιν ἡ ἐξίσωσις νὰ στερῆται τοῦ πρωτοβαθμίου ὅρου ὡς πρὸς τὸν ἄγνωστον.

Ὁ *Cardano* (1539) ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ ἐξαιρετικῶς ἐπὶ τῆς σημασίας τῶν ἀρνητικῶν μεγεθῶν, ὁ δὲ *Alb. Girard* (1629) διετύπωσε τὴν λεπτὴν πρότασιν, «ὅτι πᾶσα ἐξίσωσις ἔχει τόσας ῥίζας ὅσος εἶναι ὁ βαθμὸς τῆς ἐξισώσεως» ἀφοῦ πλέον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε γεννηθῆ ἡ ἰδέα τῶν φανταστικῶν ἀριθμῶν, ἡ δὲ ἐν λόγῳ πρότασις εἶναι μία τῶν θεμελιωδῶν προτάσεων τῆς Ἀλγέβρας ἀκόμη καὶ σήμερον, ἔχουν δὲ πλεῖστοι μαθηματικοὶ ἀσχοληθῆ μὲ αὐτήν.

Αἱ πρῶται ἀπόπειραι πρὸς λύσιν δευτεροβαθμίων

Digitized by Google

θμίου ἐξισώσεως διὰ τριγωνομετρικῆς ὁδοῦ ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ *B. Cavalieri* (1591—1647 κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, Bologna), ὅστις εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ «Compendio delle regole Trigonometrie» Bologna, 1639) μετεχειρίζετο γεωμετρικὰς παραγώγους. Ὁ *Th. Simpson* εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ «Trigonometry» (1748) εὑρίσκει τὴν τιμὴν τοῦ x ἐκ τῆς ἐξισώσεως $x^2+\pi x+k=0$ διὰ τοῦ:

$$\eta\mu\varphi = \frac{2\sqrt{k}}{\pi},\quad x = \sqrt{k}\ \varepsilon\varphi\left(\frac{\varphi}{2}\right)$$

(Trigonometry plane and spherical, 1 ἔκδ. London 1748).

Τῷ 1786 ὁ *A. P. Dionis du Séjour* ἐπραγματεύθη τὰς δύο περιπτώσεις:

1) $x^2-\pi x+k=0$, 2) $x^2+\pi x-k=0$.

Ἐν τῇ πρώτῃ θέτει ὡς ὁ Simpson $\eta\mu\varphi = \frac{2\sqrt{k}}{\pi}$ καὶ προσδιορίζει ἐκ ταύτης τὰς δύο γωνίας φ_1 καὶ $\varphi_2=180-\varphi_1$, ἐκ τῶν ὁποίων πάλιν εὑρίσκει τὰ $x_1=\sqrt{k}\ \varepsilon\varphi\left(\frac{\varphi_1}{2}\right)$, $x_2=\sqrt{k}\ \varepsilon\varphi\left(\frac{\varphi_2}{2}\right)$.

Οἱ αὐτοὶ τύποι διὰ τὰ x_1 καὶ x_2 ἰσχύουν ἐπίσης διὰ τὴν 2) περίπτωσιν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι, αἱ δύο γωνίαι φ_1 καὶ $\varphi_2=180°+\varphi_1$ ὑπολογίζονται διὰ τοῦ τύπου $\varepsilon\varphi\,\varphi = \frac{6}{\alpha}$.

Ὁ *A. Cagnol* τῷ 1786 («Traité de la Trigonométrie» § 348—355) πρῶτος ἐξήτασε τέσσαρας ἐν ὅλῳ περιπτώσεις. Διὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$x^2\pm\pi x-k=0$$

θέτει: $\varepsilon\varphi\varphi = \frac{2\sqrt{k}}{\pi}$ καὶ εὑρίσκει:

$$x=\mp\sqrt{k}\ \sigma\varphi\left(\frac{\varphi}{2}\right),$$

διὰ δὲ τὴν $x^2\pm\pi x+k=0$ εὑρίσκει:

$$x=\mp\sqrt{k}\ \sigma\varphi\left(\frac{\varphi}{2}\right)\ \text{θέτων}\ \eta\mu\varphi=\frac{2\sqrt{k}}{\pi}.$$

Ὁ *A. G. Kästner* (1719, Leipzig—1800 Göttingen) πραγματεύεται περὶ τῶν ἐξισώσεων τούτων εἰς τὸν τρίτον τόμον τοῦ ἔργου αὐτοῦ «Anfangsgründe der Analysis der endlichen Grössen» (1 ἔκδ. Göttingen, 1760, 2α ἔκδ. Göttingen 1794, τόμ. I σελ. 558) καὶ θέτει διὰ τὴν ἐξίσωσιν: $x^2-\pi x+k$, ὅταν μὲν εἶναι $k>0$, $\varepsilon\varphi\varphi=\frac{2\sqrt{k}}{\pi}$ καὶ εὑρίσκει

$$x_1=\pm\frac{1}{2}\pi\ \sigma\varphi\left(\frac{\varphi}{2}\right)\ \varepsilon\varphi\varphi.$$

ἐὰν δ' εἶναι $k<0$, $\eta\mu\psi=\frac{2\sqrt{k}}{\pi}$.

Μίαν πολυπλοκωτέραν πορείαν ἀναπτύσσει ὁ *K. B. Mollweidas* (1810). Κατ' αὐτὸν (Zach, Monatliche Correspondenz XXXI, 1810, σελ. 43—45, Allgemeine Auflösung der unreinen quadratischen Gleichungen durch die Goniometrie) θὰ ὑπολογισθῇ πρῶτον μία γωνία ψ ἐκ τῆς ἐξισώσεως:

$$\sigma\varphi\psi=1+\frac{k}{\pi^2},$$

ἔπειτα μία ἄλλη γωνία φ ἐκ τῆς:

$$\varepsilon\varphi\varphi+\frac{1}{2}\psi=\pm\sqrt{\sigma\varphi\frac{1}{2}\psi\ \sigma\varphi\left(\alpha+\frac{1}{2}\psi\right)}.$$

διὰ $\varepsilon\varphi\alpha=2$. Τέλος ἡ $x=\pi\,\varepsilon\varphi\varphi$ δίδει τὰς ζητουμένας τιμάς.

Ὁμοίως ἰσχύει γενικῶς μια μέθοδος τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησεν ὁ *J. A. Grunert* (1841, Arch. für Math. und Physik, σελ. 12—16), ὅστις ὑποθέτει τὰς ζητουμένας τιμὰς τοῦ ἀγνώστου τῆς ἐξισώσεως: $x^2-\pi x+k=0$ ἐχούσας τὴν μορφήν: $x_1=\varepsilon\varphi\varphi_1$, $x_2=\varepsilon\varphi\varphi_2$ καὶ ἐκ τῶν ἐξισώσεων $\varepsilon\varphi\varphi_1+\varepsilon\varphi\varphi_2=\pi$, $\varepsilon\varphi\varphi_1\cdot\varepsilon\varphi\varphi_2=k$ λαμβάνει

$$\sigma\varphi(\varphi_1+\varphi_2)=\frac{1-k}{\pi}\ \text{καὶ}\ \sigma\upsilon\nu(\varphi_1-\varphi_2)=\frac{1+k}{\pi}\eta\mu(\varphi_1+\varphi_2).$$

Ἡ ἔννοια τῶν ἀντιστρόφων ἐξισώσεων εὑρίσκεται τὸ πρῶτον παρὰ τῷ *Moivre* (ἀποθ. τῷ 1754) ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Miscellanea analytica» ὅστις ὥριζεν αὐτάς, ὡς ἐχούσας ὅρους, τῶν ὁποίων οἱ ἰσάκις ἀπέχοντες τῶν ἄκρων ὅρων ἔχουν ἴσους συντελεστάς. Οὗτος ἐγνώριζεν ὅτι, ὅταν ὁ βαθμὸς τοιαύτης τινὸς ἐξισώσεως εἶναι περιττός, ἡ ἐξίσωσις ἔχει ὡς ρίζας τὰς ±1 καὶ ὅτι διὰ διαιρέσεως μειοῦται ὁ βαθμὸς τῆς ἐξισώσεως, χωρὶς νὰ χάνῃ αὐτὴ τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα, τοῦ νὰ εἶναι ἀντίστροφος. Ἡ ἀντικατάστασις τοῦ $x+\frac{1}{x}$ διὰ τοῦ y ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ ἀρτίου βαθμοῦ ὀφείλεται εἰς τὸν Lagrange (1736—1813), ἐνῷ τὸ ὄνομα ἀντίστροφος ἐξίσωσις ὀφείλεται εἰς τὸν Euler.

Μεταξὺ τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα πάντοτε ἀπησχόλουν τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας μαθηματικοὺς εἶναι καὶ τὰ ἑξῆς δύο: 1) *νὰ διπλασιασθῇ δοθεὶς κύβος*· 2) *νὰ τριχοτομηθῇ δοθεῖσα γωνία*. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ προβλήματα ταῦτα λύονται διὰ τῆς χρήσεως τῶν κωνικῶν τομῶν. Ἡ τοιαύτη πορεία τῶν λύσεων ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς διαφόρους μορφάς, εἰς τὰς ὁποίας ἐνεφανίζοντο ἐξισώσεις τοῦ γ' βαθμοῦ μὲ μίαν ἄγνωστον. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἄραβες δὲν εἶχον φθάσει εἰς λύσιν ἀλγεβρικὴν καὶ μάλιστα εἶχον διακρίνει ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ μία τοιαύτη λύσις. Ἡ λύσις τῆς ἐξισώσεως $x^3+\alpha x=6$ ὀφείλεται εἰς τὸν Scipio del Ferro (1496—1526), ὅστις ἀνεκοίνωσε τὴν μέθοδον αὐτοῦ εἰς τὸν Fior καὶ ἄλλους μαθητὰς αὐτοῦ.

Ὁ Fior ἐστοιχημάτισε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὡς ἐσυνηθίζετο, μὲ τὸν Tartaglia διὰ 30 προβλήματα, τὰ ὁποῖα ὡδήγουν εἰς ἐξισώσεις τῆς μορφῆς $x^3+\alpha x=6$. Οὗτος δὲ ἐπέτυχε τὴν λύσιν αὐτῶν, καθὼς καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τῆς ἐξισώσεως $x^3=\alpha x+\beta$. Βραδύτερον ὁ Cardano (1501—1576) ἐτροποποίησε τὰς λύσεις τῶν ἐν λόγῳ ἐξισώσεων, ὡς ἐδόθησαν αὗται ὑπὸ τοῦ Ferro καὶ τοῦ Tartaglia, ἂν καὶ φαίνεται πιθανώτερον, ὅτι ὁ Tartaglia δὲν εὗρεν ὁ ἴδιος τύπον τινὰ λύσεως τῶν ἐν λόγῳ ἐξισώσεων, ἀλλ' ἔλαβεν αὐτὰς ἀπὸ τὸν Ferro. Ὁ τύπος τῆς λύσεως πρωτοβαθμίου ἐξισώσεως φέρει τὸν τίτλον «*τύπος τοῦ Cardano*» καὶ τοῦτο διότι πρῶτος ὁ Cardano ἐδημοσίευσε τὴν πορείαν τῆς λύσεως (1545) εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ «Ars magna», εἰς τὸ αὐτὸ δ' ἔργον τούτου εὑρίσκει τις καὶ τὴν πρώτην λύσιν τῆς τεταρτοβαθμίου ἐξισώσεως.

Ἀφοῦ ἐπετεύχθη ἡ λύσις ἐξισώσεων τρίτου καὶ τετάρτου βαθμοῦ, ζωηρὸν ἐκινήθη πλέον τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθηματικῶν διὰ τὴν λύσιν ἐξισώσεων ἀνωτέρου βαθμοῦ. Οἱ διασημότεροι μαθηματικοὶ τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος προσεπάθησαν δι' ὅλων τῶν δυνάμεων αὐτῶν πρὸς τοῦτο, ὅτε τῷ 1824 ὁ νεαρὸς Νορβηγὸς *Heinric Abel* ἔδειξεν ὅτι ἡ λύσις ἐξισώσεων ἀνωτέρου τοῦ τετάρτου βαθμοῦ εἶναι ἀδύνατος δι' ἀλγεβρικῆς ὁδοῦ. Ἐν τούτοις αἱ προσπάθειαι καὶ τῶν πρὸ τοῦ Abel μαθηματικῶν, καίτοι δὲν ἔδωσαν τὸ ἀποτέλεσμα ἐκεινου, ἔδωσαν σπουδαῖον ὑλικὸν διὰ τὴν διάπλασιν τῆς διδασκαλίας περὶ τῶν ἐξισώσεων. Οὕτω ὁ Girard (ἀπέθανε τῷ 1623) ἐδημοσίευσε τῷ 1629 τὸ πρῶτον τὴν γενικὴν πρότασιν ὅτι «πᾶσα ἐξίσωσις ἀλγεβρικὴ μ βαθμοῦ ἔχει μ ρίζας πραγματικὰς ἢ φανταστικάς». Τὴν ἀπαραίτητον συμπλήρωσιν τῆς προτάσεως ταύτης, ὅτι «μία ἀλγεβρικὴ ἐξίσωσις μ βαθμοῦ δύναται νὰ ἔχῃ μ μόνον ρίζας» δίδει ὁ Newton καὶ Euler ἐν τῇ γνωστῇ μορφῇ, ὅτι «πᾶσα ἀλγεβρικὴ παράστασις δύναται ν' ἀναλυθῇ εἰς γινόμενον πρωτοβαθμίων καὶ δευτεροβαθμίων παραγόντων». Μίαν πλήρη ἀπόδειξιν τῆς προτάσεως τοῦ Euler ἔδωκε τὸ πρῶτον ὁ Gauss (1777—1855). Τὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν ριζῶν καὶ τῶν συντελεστῶν μιᾶς ἐξισώσεως μ βαθμοῦ ἐγνώριζεν ὁ Cardano διὰ τὰς ἐξισώσεις τρίτου βαθμοῦ καὶ ὁ Vieta καὶ δι' ἀνωτέρου βαθμοῦ, ἀλλὰ μὲ μόνον θετικὰς ρίζας, ἡ δὲ γενικὴ πρότασις ὀφείλεται εἰς τὸν Girard.

Ἡ διδασκαλία περὶ τῶν ἀπροσδιορίστων ἐξισώσεων ἀνεπτύχθη ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν καὶ μᾶλλον χωρὶς νὰ ἐπιδράσουν ἐπ' αὐτῶν οἱ Ἕλληνες, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιρροὴ ὑπῆρξε σοβαρωτάτη ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἄλλα κεφάλαια τῆς Ἀλγέβρας. Παρ' αὐτοῖς εὑρίσκει τις ἀπροσδιορίστους ἐξισώσεις πρώτου βαθμοῦ, ἀλλὰ περιοριζομένας τὰς λύσεις μόνον εἰς ἀκεραίας τοιούτας, δηλ. τοιαύτας, ὁποῖαι καὶ σήμερον διδάσκονται εἴς τινα σχολεῖα ὡς ἐξισώσεις τοῦ Διοφάντου. Ἐν τούτοις ὁ Διόφαντος δίδει προβλήματά τινα ἀπροσδιορίστου ἀναλύσεως ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ, χωρὶς νὰ δίδῃ ἑνιαίαν μέθοδον τῆς πορείας τῆς λύσεως αὐτῶν, ἐνῷ φαίνεται ὅτι δὲν ἐγνώριζε τὴν συνθήκην τῶν ἀκεραίων τιμῶν, ἀλλὰ μόνον ἀπέκλειε τὰς ἀσυμμέτρους λύσεις, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου δὲν πραγματεύεται περὶ ἐξισώσεων ἀπροσδιορίστων πρώτου βαθμοῦ, διὰ τοῦτο δὲν μένει ἀνεξήγητον διατὶ φέρουν πᾶσαι αἱ τοιαῦται ἐξισώσεις τὸ ὄνομα τοῦ Διοφάντου.

Πρακτικὴ καὶ ὡραία πορεία τῆς λύσεως ἀπροσδιορίστων ἐξισώσεων ἐδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Euler. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξίσωσιν $x^2+y^2=\omega^2$, ζητεῖται νὰ εὑρεθοῦν ὀρθογώνια τρίγωνα, ἔχοντα μήκη τῶν πλευρῶν αὐτῶν, παριστώμενα ὑπὸ ἀκεραίων ἀριθμῶν. Ὁ Πυθαγόρας (ἐκ Σάμου, 550 π.Χ.) εὗρε τὴν ὁμάδα τῶν λύσεων:

$$x=2k+1,\ y=2k+2k^2,\ \omega=2k^2+2k+1,$$

ἡ δὲ Πλατωνικὴ σχολὴ ἐθεώρησεν ὡς λύσιν τὴν ὁμάδα:

$$x=\mu^2-1,\ y=2\mu,\ \omega=\mu^2+1.$$

Ὡς γενικὴν λύσιν δίδει ὁ Euler τήν:

$2x=\alpha\beta\gamma$, $y=\frac{1}{2}(\alpha\beta^2-\alpha\gamma^2)$, $\omega=\frac{1}{2}(\alpha\beta^2+\alpha\gamma^2)$ ὅταν τὸ $\alpha\beta^2$ καὶ $\alpha\gamma^2$ εἶναι καὶ τὰ δύο ἄρτιοι ἢ περιττοὶ ἀριθμοί, βραδύτερον δ' ἐδόθη ὡς γενικὴ λύσις ἡ ὁμὰς τῶν τιμῶν:

$x=\varrho(2k+\varrho)$, $y=2k(k+\varrho)$, $\omega=y+\varrho^2=x^2+2k^2$, ὅπου τὸ ρ ὑπόκειται εἰς τὴν συνθήκην νὰ εἶναι ἄρτιος ἀριθμός. Διὰ $\varrho=1$ ἔχομεν τὴν λύσιν τοῦ Πυθαγόρα, διὰ $k=1$, καὶ $\varrho+1=\mu$, προκύπτει ἡ λύσις τοῦ Πλάτωνος (429—348 π.Χ.), καὶ διὰ $\beta=2k+\varrho$, $\gamma=\varrho$, ἄρα $k=\frac{1}{2}(\beta-\gamma)$, ἔχομεν τὴν λύσιν τοῦ Euler, ἐὰν παραβλέψωμεν τὸν παράγοντα α.

Ἀριθμητικαὶ σειραί.—Ἡ Πυθαγόρειος σχολή, ἥτις ἠσχολήθη πολὺ μὲ ἐρεύνας ἀναφερομένας εἰς τοὺς ἀριθμούς, ἐγνώριζε νὰ ἀθροίζῃ τὰς σειρὰς τῶν φυσικῶν ἀριθμῶν, τῶν ἀρτίων καὶ περιττῶν ἀριθμῶν, ἐθεμελίωσε δὲ καὶ τὴν θεωρίαν τῶν πολυγωνικῶν ἀριθμῶν, ἐνῷ ἡ σχολὴ τοῦ Πλάτωνος ἀνέπτυξεν ἔτι μᾶλλον τὰς θεωρίας ταύτας. Βραδύτερον εὑρίσκομεν παρὰ τῷ Ἱέρωνι προβλήματα ἀναφερόμενα εἰς σειρὰς ἀριθμητικάς, ὁ δὲ Διόφαντος ἠσχολήθη ἐπίσης μὲ τοὺς πολυγωνικοὺς ἀριθμούς.

Ἐν τῇ λύσει εὑρίσκει τις τὸ πρῶτον εἰς τὸ Liber abacci τοῦ Leonardo von Pisa (1202) τύπους τῶν ἀθροισμάτων, ἀλλὰ ἐκφραζομένους διὰ λέξεων καὶ συγχρόνως εἰς δύο χωριστὰς μορφὰς διὰ ν ἄρτιον καὶ ν περιττόν. Κατὰ τὰς ἀκολούθους ἑκατονταετηρίδας δὲν φαίνεται νὰ ἔγινε σπουδαία κίνησις, ἀφορῶσα εἰς τὰς ἀριθμητικὰς σειράς, ἐκτὸς μόνον τῆς ἀπαραιτήτου διὰ τὴν θεωρίαν τῶν λογαρίθμων, μόνον δὲ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα διεμορφώθη ἡ σχετικὴ ὕλη μεθοδικῶς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀριθμητικὰς σειρὰς ἀνωτέρας τάξεως παρατηροῦμεν ὅτι αὗται ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Simon Jacob (1565) διὰ τοῦ προβλήματος «νὰ εὑρεθῇ τὸ ἄθροισμα τῶν ἀριθμ. 1+2+4+7+11+16+22+...». Ἀμέσως ἔπειτα ὁ Faulhaber (ἀπέθ. 1635) ὑπελόγισε τὸ ἄθροισμα $1^\mu+2^\mu+3^\mu+4^\mu+\ldots$ διὰ $\mu=1$ μέχρι $\mu=11$. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εὑρίσκει τις παρ' αὐτῷ ἀποδείξεις τῶν ἐν λόγῳ τύπων, φαίνεται ὅτι, ὅταν ὁ ἐκθέτης ὑπερβαίνῃ τὸ 4, εὑρίσκει οὗτος τὸ ἐξαγόμενον διὰ τύπου ἀναγωγῆς. Ὁ Fermat ἠσχολήθη ἐπίσης μὲ τοιαῦτα ἀθροίσματα καὶ δι' οἱουσδήποτε ἐκθέτας ἀκεραίους καὶ διὰ μιᾶς ἐπιστολῆς αὐτοῦ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι εὗρε μέθοδον ὑπολογισμοῦ τοῦ ἀθροίσματος μὲ οἱουσδήποτε ἀκεραίους ἐκθέτας, ἐν τούτοις τοιαύτη τις μέθοδος δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ ἔργα τούτου.

Ὁ Leibnitz ἐρευνῶν τὰ τοιαῦτα ἀθροίσματα, διέκρινε τὴν σημασίαν τῶν σειρῶν τῆς μῆς τάξεως τῶν διαφορῶν, ὁ δὲ Γάλλος Lagny (ἀπέθ. 1734) ἔδειξεν ὅτι, ὄχι μόνον αἱ μαι δυνάμεις ἀλλὰ καὶ ἡ συνάρτησις μοῦ βαθμοῦ

$$\alpha x^\mu+\alpha_{\mu-1}x^{\mu-1}+\alpha_{\mu-2}x^{\mu-2}+\ldots+\alpha_1 x,$$

δίδουν τοιαύτας σειράς, ἐὰν ἀντικατασταθῇ τὸ x διὰ τῆς σειρᾶς τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν 1,2,3,4,..., ἔδωκε δ' ὁ Lagny καὶ τὴν μέθοδον διὰ τῆς ὁποίας δύναταί τις νὰ εὕρῃ τὸν γενικὸν ὅρον.

Ἐν τούτοις ὁ γενικὸς τύπος διὰ τὸν νὸν ὅρον ἀνεπτύχθη κυρίως ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος, τὴν δὲ ἄθροισιν τῆς γενικῆς σειρᾶς ἔκαμεν ὁ F. Maier τῷ 1728.

Γεωμετρικαὶ σειραί.—Ἔτι τὸ ἀξιόλογον ἀρχαιότατον ἐγχειρίδιον Ἀριθμητικῆς τοῦ Ahmes (ἐκ παπύρου εὑρισκομένου ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ) περιέχεται τὸ πρῶτον παράδειγμα γεωμετρικῆς σειρᾶς ἐν τῷ προβλήματι, «νὰ ὑπολογισθῇ τὸ ἄθροισμα τῶν 5 πρώτων δυνάμεων τοῦ 7». Ἡ διδομένη λύσις εἶναι

$$7.2801\left(2801=\frac{16806}{6}=\frac{16807-1}{6}=\frac{7^5-1}{7-1}\right),$$

καὶ ἐξ αὐτῆς φαίνεται ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἦσαν γνωστοὶ οἱ τύποι τῶν ἀθροισμάτων. Ἐπίσης ἐκ τοῦ ἀνωτέρω προβλήματος προκύπτει ὅτι, οἱ Βαβυλώνιοι δὲν ἦσαν ἐντελῶς ξένοι πρὸς τὰς γεωμετρικὰς σειράς.

Ὡς πρὸς τοὺς Ἕλληνας εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Εὐκλείδης εὗρε ἕνα γενικὸν τύπον ἀθροίσεως, τὸν ὁποῖον ἐφήρμοσε πρὸς εὕρεσιν τοῦ ἀθροίσματος δυνάμεων τοῦ 2.

Τὸ γνωστὸν πρόβλημα περὶ τοῦ Ζατρικίου προῆλθεν ἐκ τῶν Ἀράβων περὶ τὸ 1000 μ. Χ., ἐν δὲ τῇ Δύσει εὑρίσκεται τὸ πρῶτον ἐν τῷ Liber abacci τοῦ Leonardo κατὰ τὸ ἔτος 1202. Οἱ διάφοροι τύποι, τοὺς ὁποίους χρησιμοποιοῦν σήμερον, εὑρέθησαν κατὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα, συστηματικὴν δ' ἐπεξεργασίαν αὐτῶν ὀφείλομεν εἰς τὸν Ἄγγλον μαθηματικὸν Wallis.

Παρατηρητέον ὅτι τὴν πρώτην σειρὰν μὲ ἀπείρους ὅρους $1, \left(\frac{1}{4}\right), \left(\frac{1}{4}\right)^2, \left(\frac{1}{4}\right)^3, \left(\frac{1}{4}\right)^4, \ldots$ ἐθεώρησεν ὁ Ἀρχιμήδης καὶ εὗρε τὸ ἄθροισμα αὐτῶν, ἐξετάζων ἰδιότητας τῆς παραβολῆς. Ἐν τούτοις γενικώτερον τύπον διὰ $k<1$ ἔδωκεν ὁ Vieta.

ΛΟΓΑΡΙΘΜΟΙ. Ἡ πρώτη ἔννοια περὶ λογαρίθμων προέκυψεν ἐκ τῆς συγκρίσεως μιᾶς γεωμετρικῆς καὶ μιᾶς ἀριθμητικῆς σειρᾶς, τῶν ὁποίων οἱ ὅροι ἦσαν διατεταγμένοι κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν ἀκολουθίαν. Ἡ ἀριθμητικὴ σειρὰ παριστάνει τοὺς λογαρίθμους, ἡ δὲ γεωμετρικὴ τοὺς ἀριθμοὺς εἰς τοὺς ὁποίους ἀντιστοιχοῦν οἱ λογάριθμοι οὗτοι. Κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ὡρίζοντο οἱ λογάριθμοι ἐκ τῶν δύο σειρῶν:

$$0,\ 1,\ 2,\ 3,\ 4,\ 5,\ 6,\ 7,\ \ldots$$
$$1,\ \alpha,\ \alpha^2,\ \alpha^3,\ \alpha^4,\ \alpha^5,\ \alpha^6,\ \alpha^7,\ \ldots$$

κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ 16ου αἰῶνος ἐπεξετάθησαν αἱ σειραὶ αὗται ὑπὸ τοῦ Stifel (1486-1567) ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ Arithmetica integra πρὸς τὰ ἀριστερά. Ἐκ τοῦ κατωτέρω ἀποσπάσματος ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Stifel φαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς

Digitized by Google

εἶχε κατανοήσει πλήρως τὴν ἀλληλοεξάρτησιν τῶν δύο σειρῶν καὶ ἐγνώριζε καλῶς τοὺς κανόνας πρὸς ὑπολογισμὸν τῶν λογαρίθμων, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὰς καταλλήλους σειράς, διὰ νὰ γίνηται χρῆσις πρακτικὴ τῶν λογαρίθμων.

Κατὰ τὸ 1611 ὁ Bürgi (μηχανικὸς καὶ ἀστρονόμος, 1552—1633) εἶχεν ἑτοιμάσει πίνακας λογαρίθμων, ἀλλ' ἡ ἔκδοσις αὐτῶν ἐγένετο μόλις τῷ 1620, οὕτω δὲ ἡ τιμὴ διὰ τοὺς πρώτους τοιούτους πίνακας ἐδόθη εἰς τὸν John Napier (1550—1617), ὅστις τῷ 1614 ἐξέδωκεν ἐν Ἐδιμβούργῳ τὸ ἔργον αὐτοῦ *Mitr fici logarithmorum canonici descriptio*.

Ἐνῷ ὁ Bürgi ὡς γενικὸν ὅρον τῆς ἀριθμητικῆς σειρᾶς ἐλάμβανε τὸ $x_\nu=10.\nu$ καὶ ἐν τῇ γεωμετρικῇ τὸν $y_\nu=10^8\left(1+\frac{1}{10^8}\right)^\nu$, ὁ Napier ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔλαβεν τὸ $x_\nu=\nu$ καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ $y=10^7\left(1-\frac{1}{10^7}\right)^\nu$. Ὁ Bürgi ἔλαβε διὰ τὴν ἀριθμητικὴν σειρὰν τὰ γινόμενα ἐπὶ τὸν 10 τῆς φυσικῆς σειρᾶς· τῶν ἀριθμῶν, ἐνῷ ὁ Napier ἔλαβε τὰς τιμὰς τῶν συνημιτόνων, τῶν γωνιῶν, τῶν περιεχομένων μεταξὺ 0^0 γ 90^0 καὶ διαφερουσῶν κατὰ 1′, οὕτω δὲ οἱ πίνακες τούτου ἦσαν τριγωνομετρικοὶ καὶ λογαριθμικοί, οἵτινες διὰ τὸν ἀριθμητικὸν λογαριθμικὸν ὑπολογισμὸν ἀπήτουν πίνακας καθαρῶς γωνιομετρικούς. Τοῦ ἐλαττώματος τούτου ἀπηλλάγησαν οἱ πίνακες ὑπὸ τοῦ J. Kepler (διασήμου ἀστρονόμου, 1571—1630), ὅστις ὑπελόγισεν ἐκ νέου τοὺς πίνακας καὶ κατ' αὐτὸν ἐχωρίσθησαν οἱ πίνακες εἰς δύο μέρη, τὸ ἓν τῶν ὁποίων ἦτο τὸ ἀριθμητικὸν λογαριθμικὸν καὶ τὸ ἄλλο τὸ τριγωνομετρικὸν λογαριθμικόν. Τόσον ὁ Napier ὅσον καὶ ὁ Bürgi καὶ οἱ προγενέστεροι αὐτῶν ἐθεώρουν τοὺς λογαρίθμους ὡς ἐκθέτας δυνάμεων ἑνὸς ὡρισμένου ἀριθμοῦ, ὅστις ἐκαλεῖτο βάσις αὐτῶν. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος ἐγένετο χρῆσις τῶν καλουμένων φυσικῶν λογαρίθμων, λαμβανομένης ὡς βάσεως αὐτῶν τοῦ ἀριθμοῦ 2,7181459, ὅστις μέχρι τῶν τεσσάρων πρώτων αὐτοῦ ψηφίων ἔχει ἀκριβῶς τὰ ψηφία τοῦ e. Παρὰ τῷ Napier εὑρίσκει τις ἕνα ἀριθμὸν ὅστις διαφέρει ἐλάχιστα ἀπὸ τὸ $\frac{1}{e}$ ἢ τὸν e^{-1}, ἑπομένως ἡ βάσις τούτου εἶναι συγγενὴς μὲ τὸν ἀριθμὸν e, ἀλλ' ὄχι ἴση μὲ τὴν βάσιν τῶν φυσικῶν λογαρίθμων. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ἐπολεμήθη ἐπὶ μακρὸν ἡ ἰδέα ὅτι οἱ φυσικοὶ λογάριθμοι εἶναι οἱ νεπέρειοι λογάριθμοι. Ὁ λογάριθμος τοῦ Napier ὁρίζεται ἐκ τῆς ἐξισώσεως

$$\frac{x}{p}=-\log\frac{y}{p}$$

Βεβαίως ὁ Napier δὲν ἐγνώριζε τὴν σήμερον χρησιμοποιουμένην μαθηματικὴν γλῶσσαν, ἀλλ' ἐξέφραζε γεωμετρικῶς ἢ κινητικῶς τὰς αὐτὰς σκέψεις καὶ μὲ τὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν διὰ τῆς γλώσσης. Τὸ p αὐτοῦ εἶναι ἴσον μὲ 10^7, ἐξέλεγε δ' οὗτος μίαν ἀνωτέραν μονάδα διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν χρῆσιν τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν. Παραλειπομένων λοιπὸν μικρῶν τινων διαφορῶν, ὁ Napier ἠκολούθησε τὴν πορείαν, ἥτις ὁδηγεῖ εἰς τὴν βάσιν e. Καὶ εἶναι μὲν οἱ φυσικοὶ λογάριθμοι ὄχι ἀκριβῶς οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς νεπερείους, ἀλλ' ἔχουν σχηματισθῇ μὲ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἄποψιν καὶ διὰ τοῦτο λέγονται οἱ φυσικοὶ τοιοῦτοι *νεπέρειοι* λογάριθμοι.

Οἱ λογάριθμοι ὡς πρὸς βάσιν 10 ὀφείλονται εἰς τὸν Briggs (1556-1630) ἐν Ὀξφόρδῃ, ὅστις συνειργάσθη μετὰ τοῦ Napier πρὸς βελτίωσιν τῶν πινάκων αὐτοῦ. Οἱ λογαριθμικοὶ πίνακες τοῦ Briggs περιέχουν ὡς λογαρίθμους ἀπὸ 1 μέχρι 10000 καὶ ἀπὸ 90000 μέχρι 100000, τὸ δὲ κενὸν συνεπλήρωσε βραδύτερον ὁ Vlacq ὅστις ἦτο βιβλιοπώλης (1600—1667). Οὗτος ὑπελόγισεν ἐπίσης τοὺς λογαρίθμους γωνιακῶν συναρτήσεων καὶ ἐξέδωκεν ἔργον, τὸ ὁποῖον σχεδὸν πάντοτε λαμβάνεται ὡς βάσις διὰ πάντα τὰ μετ' αὐτὸ τοιαύτης φύσεως. Ὁ Bürgi ὑπελόγισεν 9 ψηφία διὰ τοὺς λογαρίθμους αὐτοῦ (8 δεκαδικὰ καὶ τὸν ἀκέραιον), ὁ δὲ Napier ἐχρησιμοποίησε 7. Ὁ Briggs ἐξέδωκε τὴν πρώτην χιλιάδα τῶν λογαρίθμων αὐτοῦ μὲ 9 ψηφία καὶ ἀκολούθως ὑπελόγισε 14 ψηφία αὐτῶν.

Ὁ Vlacq περιώρισε τοὺς λογαρίθμους τοῦ Briggs εἰς τὰ 10 πρῶτα δεκαδικὰ ψηφία.

Εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ χρῆσις τόσον ἐκτεταμένων πινάκων ἦτο δυσχερὴς καὶ διέκριναν ὅτι ἔπρεπε νὰ περιορισθοῦν. Κατὰ τὸ 1631 ἐξεδόθησαν πίνακες μὲ 7 δεκαδικὰ ψηφία, κατὰ δὲ τὸ 1705 παρελείφθησαν τὸ ἀκέραιον μέρος καὶ τὸ κόμμα ἐκ τῶν πινάκων. Κατὰ τὸ 1781 ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ πίνακες μὲ 5 δεκαδικὰ ψηφία, κατὰ δὲ τὸ 1828 ὁ ἀστρονόμος En ἐδημοσίευσε τοὺς πρώτους τετραψηφίους πίνακας.

Ἡ λέξις *λογάριθμος* (logarithmus=λόγος ἀριθμοῦ) διεμορφώθη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Napier, ὁ δὲ ὅρος *φυσικὸς λογάριθμος* (logarithmus naturalis) ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Mercator (1512-1594) γεωγράφου καὶ χαρτογράφου πρὸς ὁρισμὸν τῶν λογαρίθμων, τῶν ὁριζομένων ὑπὸ τῆς σειρᾶς:

$$\log(1+\alpha)=\alpha-\frac{\alpha^2}{2}+\frac{\alpha^3}{3}-\frac{\alpha^4}{4}+\frac{\alpha^5}{5}\ldots\ldots,$$

εἰς τὸν αὐτὸν δ' ὀφείλεται καὶ ὁ ὅρος «*μέτρον*» διὰ τὸ σταθερὸν πηλίκον τῶν λογαρίθμων δύο διαφόρων συστημάτων. Ὁ ὅρος *χαρακτηριστικὸν ἑνὸς λογαρίθμου* (ἤτοι τὸ ἀκέραιον μέρος τοῦ λογαρίθμου ἑνὸς ἀριθμοῦ) ὀφείλεται εἰς τὸν Briggs.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ι. Ν. Χατζιδάκη*, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἀνωτέραν Ἄλγεβραν, 1884.—Τοῦ *αὐτοῦ*, Στοιχειώδης Ἄλγεβρα.—*Ν. Λεκοῦ*, Στοιχειώδης Ἄλγεβρα, 1910.—*Στ. Ρηγοπούλου*, Στοιχειώδης Ἄλγεβρα, 1912.—*Ν. Νυστεράκη*, Στοιχειώδης Ἄλγεβρα, 1920 —*Ν. Σακελλαρίου*, Στοιχειώδης Ἄλγεβρα, ἐκδ. 1—5, 1919—1926.—*Γ. Ρεμούνδου*, Ἀνωτέρα Ἄλγεβρα.—*Ch. Briot*, Leçons d'Algèbre t. I, II.—*B. Niewenglowski*, Cours d'Algèbre t. I, II, 1902.—*J. Tanuery*, Leçons d'Algèbre et d'Analyse, Paris, 1906, 2 vol. — *C. Bourlet*, Leçons d'Algèbre élémentaire, 5ème édition, 1907.—J. A. Serret, Algèbre Supérieure.—*H. Weber*, Lehrbuch der Algebra, Bd. I, II, III, Braunschweig.—*E. Netto*, Vorlesungen über Algebra, Bd. I, II, Leipzig 1896, 1900.—*G. Bauer*, Vorlesungen über Algebra, Leipzig, 1903.—*J. Petersen*, Theorie der algebraischen gleichungen, Kopenhagen, 1878.—*Runge*, Praxis der Gleichungen, Sammlung Schubert, 14, Leipzig, 1900.—*H. Burkhardt*, Algebraische Analysis, Leipzig, 1908.—*Cesàro*, γεομ. μετάφρ. ὑπὸ Kowalewski, Elementares Lehrbuch der algebraischen analysis und der Infinitesimalrechnung, Leipzig, 1904 —*Bianchi*, Lezioni sulla teoria dei gruppi di costitutioni e delle equazioni algebriche secondo Galois, Pisa, 1900. *Capelli*, Instituzioni di analisi algebrica. Napoli, 1902.—Encyclopädie der Math-Wiss. Bd. I, Netto, Rationale Funktionen einer Veränderlichen, σελ. 227, καὶ σελ. 225.—*Runge*. Separation und Approximation der Wurzeln σελ. 404. *M. Bocher*, Introduction to the higher Algebra, N. Y. 1908.

Ν ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

—**Ἄλγεβρα τῆς Λογικῆς.** Ὅπως εἰς τὴν συνήθη Ἄλγεβραν κατὰ τρόπον σχεδὸν μηχανικὸν μετασχηματίζομεν ἀλγεβρικὸν τύπον καὶ ἐξάγομεν συμπεράσματα ἀναλόγως τῆς ἑρμηνείας, τὴν ὁποίαν δίδομεν εἰς τὰ γράμματα καὶ ἐν γένει εἰς τὰ σύμβολα, οὕτω ἐζητήθη ἵνα καὶ εἰς τὴν καθαρὰν λογικὴν ἐξάγωνται συμπεράσματα κατὰ τρόπον μηχανικὸν οὕτως, ὥστε νὰ ἐπέρχεται οἰκονομία σκέψεως. Διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἀπαραίτητον ἵνα σειρὰ συλλογισμῶν, ἥτις ἔχει ἤδη γίνει καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἐπανάληψις ἀπαιτεῖ ἁπλῶς μνήμην, δύναται ν' ἀναπαραχθῇ χωρὶς τὸ πνεῦμα νὰ καταβάλῃ κόπον, ὁπότε τοῦτο διατηρεῖ ὅλην του τὴν δύναμιν διὰ τὴν λύσιν νέων δυσκόλων προβλημάτων. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου μετεχειρίσθησαν εἰς τὴν Λογικὴν (ὅπως καὶ εἰς τὰ Μαθηματικὰ) τὸν συμβολισμόν, τοῦ ὁποίου σκοπὸς εἶναι νὰ βοηθήσῃ διὰ τὴν ἐξαγωγὴν λογικῶν συμπερασμάτων. Ὁ Leibnitz (*Couturat*, La logique de Leibnitz) ἤνοιξεν ὁδοὺς διὰ νὰ ἀναχθῇ εἰς μαθηματικοὺς τύπους ἡ λογική· φαίνεται ὅτι ἐθεώρει ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐπιστήμη λογικῶν ἐξισώσεων ὅπως ὑπάρχει ἐπιστήμη ἀλγεβρικῶν ἐξισώσεων· καὶ ὅπως μὲ καμπύλας παριστῶμεν ἀναλυτικὰς σχέσεις, θὰ δυνάμεθα μὲ ἀναλόγους γεωμετρικὰς παραστάσεις νὰ ἀπεικονίσωμεν λογικοὺς συνδυασμούς.

Παρατηρητέον ἐνταῦθα ὅτι ἡ λογικὴ ὅπως καὶ ἡ μαθηματικὴ εἶναι ἐπιδεκτικαὶ τυπικῆς ἐκθέσεως· ἀλλὰ εἰς τὴν συνήθη λογικὴν ὁ τύπος ἀναφέρεται εἰς ὕλην, ἡ ὁποία εἶναι ἐξωτερικὴ ὡς πρὸς αὐτόν· π. χ. ὁ Σωκράτης εἶναι ἄνθρωπος· δὲν διατηρεῖται ἡ ἀλήθεια τῆς προτάσεως εἰς τὸ X=Y.

Ὁ Ἄγγλος μαθηματικὸς Boole κατώρθωσε μὲ μεγάλην ἐπιτυχίαν νὰ συμβολίσῃ τοὺς κανόνας καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παλαιᾶς λογικῆς κατὰ τρόπον λίαν ἀνάλογον πρὸς τὸν τῆς συνήθους Ἀλγέβρας· ἔκαμε χρῆσιν τῶν συμβόλων αὐτῆς, δηλ. τῶν γραμμάτων καὶ τῶν σημείων, ἵνα μεταφράσῃ τὰς θεωρίας τῆς κλασσικῆς τυπικῆς λογικῆς. Ἐτελειοποίησεν οὕτω τὴν τυπικὴν Λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους μεταβιβάσας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Λογικῆς τὴν μαθηματικὴν ἀντίληψιν.

Ἡ συμβολικὴ αὕτη Λογικὴ ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Boole «*Ἄλγεβρα τῆς Λογικῆς*». [*George Boole* «The mathematical analysis of Logic, being an essay towards a calculus of deductive reasoning (1847)», «An investigation of the Laws of the thought, on which are founded the mathematical theories of logic and probabilities (1854)»]. Ὅπως εἰς τὴν γεωμετρίαν θεωροῦμεν ἄξονας συντεταγμένων καὶ ἐκφράζομεν τῇ βοηθείᾳ αὐτῶν γεωμετρικὰς σχέσεις, οὕτως εἰς τὴν λογικὴν ὁ Boole θεωρεῖ δύο σταθερὰς 0 καὶ 1 καὶ ὀργανώνει ὡς πρὸς αὐτὰς σύστημα λογικῶν σχέσεων· συμφωνεῖ δὲ δι' αὐτὰς νὰ ἔχουν τὰς ἰδιότητας τὰς ὁποίας ἔχουν καὶ εἰς τὴν Ἄλγεβραν, π. χ. ἐὰν y ἐκφράζῃ μίαν τάξιν ἀντικειμένων, θὰ ἔχωμεν $0\times y$ ἢ $0.y=0$ καὶ $1\times y$ ἢ $1.y=y$. Ἡ τάξις μηδὲν ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ λογικὸν τίποτε· ἡ δὲ τάξις 1 εἰς τὸ λογικὸν ὅλον (σύμπαν)· κατὰ ταῦτα ἐὰν x εἶναι ἡ τάξις τῶν ἀνθρώπων, $1-x$ εἶναι οἱ μὴ ἄνθρωποι· οὕτω καὶ ἡ τάξις 0 παριστᾷ πάσας τὰς ἀδυνάτους ἢ ψευδεῖς προτάσεις, τὸ δὲ 1 τὰς ἀληθεῖς. Ἁπλούστατον παράδειγμα συμβολισμοῦ χρησιμεύοντος εἰς τὴν Ἄλγεβραν τῆς Λογικῆς δίδει εἰς ἡμᾶς ἡ ἐξίσωσις ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ζῴου λογικοῦ. Ἐὰν παραστήσωμεν τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ x, τὸ ζῷον διὰ τοῦ ψ καὶ τὸ λογικὸν διὰ τοῦ ω, γράφομεν x=ψω· δηλ. ἡ φράσις ζῷον λογικὸν εἰς τὴν Ἄλγεβραν τῆς Λογικῆς παρίσταται ὡς γινόμενον. Ἐπειδὴ ἡ ἐξίσωσις x=ψω γράφεται ἀκόμη x−ψω=0, λέγομεν ὅτι, ἐὰν ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ἀνθρώπων τὴν τάξιν τῶν λογικῶν ζῴων, ἔχομεν τὴν τάξιν μηδέν. Δυνάμεθα κατόπιν μὲ καταλλήλους ἀλγεβρικοὺς συμβολισμοὺς τεθέντας ὑπὸ τοῦ Boole νὰ συμπεράνωμεν τὴν ἀνυπαρξίαν διαφόρων τάξεων, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὴν ἀνυπαρξίαν τῆς ἑξῆς τάξεως «ἄνθρωποι ζῷα μὴ λογικά». Ὁ Boole εἰσάγει εἰς τὴν ἄλγεβράν του τὰς μεθόδους τοῦ ἀναπτύγματος τῆς ἀπαλοιφῆς καὶ τῆς ἀναγωγῆς· διαβαίνει κατόπιν ἀπὸ τὴν λογικὴν εἰς τὴν θεωρίαν τῶν πιθανοτήτων. Ἡ ἀλήθεια μιᾶς προτάσεως εἶναι 0 ἢ 1, ἡ πιθανότης μιᾶς προτάσεως εἶναι μεταξὺ τῶν τιμῶν 0 καὶ 1.

Ἡ ἰδιότης τῆς ἀντιμεταθέσεως (καθ' ἣν εἰς τὴν ἄλγεβραν δὲν ἀλλάσσει τὸ γινόμενον, ἐὰν ἀλλάξωμεν τὴν τάξιν τῶν παραγόντων) δὲν ἰσχύει πάντοτε εἰς τὴν Ἄλγεβρον τῆς Λογικῆς· π.χ. Ἔστω χ ὁ ἀδελφὸς καὶ ψ ὁ πατήρ· τὸ γινόμενον χψ δηλοῖ τὸν ἀδελφὸν τοῦ πατρός, ἐνῷ τὸ γινόμενον ψχ δηλοῖ τὸν πατέρα τοῦ ἀδελφοῦ. Εἰς τὴν λογικὴν τῆς Ἀλγέβρας εἰργάσθη καὶ ὁ De Morgan («On the symbols of logic, etc.». Transaction of the Cambridge 1856)· κατόπιν ἐσυνεχίσθη ἡ ἐργασία τοῦ Boole καὶ τοῦ De Morgan ὑπὸ πολλῶν ἀσχοληθέντων εἰς τὰ Μαθηματικὰ καὶ τὴν Λογικήν, τῶν ὁποίων ὅμως τινὲς ἠκολούθησαν ὁδοὺς διαφόρους τῶν τοῦ Boole. Οἱ μᾶλλον διακεκριμένοι τούτων εἶναι οἱ Jevons, Grassmann, Peirce, Mac Coll, Dedekind, Venn, Schröder, Couturat, Russel, Whitehead.

Τὸ ἔργον τοῦ Schröder φέρει τὸν τίτλον «Vorlesungen über die Algebra der Logik» (1890—96), τὸ δὲ τοῦ Couturat «L'Algèbre de la Logique» (Collection Scientia 1905), συνοψίζει τὰ συστήματα τῶν Boole καὶ Schröder. Τὴν Ἄλγεβραν τῆς Λογικῆς ὁ Whitehead («Treatise of universal Algebra» [1898]) ὁρίζει ὡς Ἄλγεβραν *μὴ ἀριθμητικήν*. Ἐὰν ἐπὶ παραδείγματι εἴπω ὅτι ἡ τάξις τῶν Πελοποννησίων περιλαμβάνεται εἰς τὴν τάξιν τῶν Ἑλλήνων καὶ γράψω ἀνισότητα, δὲν λαμβάνω ἀκριβῶς ὑπ' ὄψει πόσοι εἶναι οἱ Πελοποννήσιοι, πόσοι οἱ Ἕλληνες· ἀλλὰ γράφω ἁπλῶς ἀνισότητα, τῆς ὁποίας τὰ μέλη δὲν εἶναι ἀριθμοί. Ὁ Whitehead διακρίνει τὰς μαθηματικὰς ἐν γένει ἀλγέβρας ὅπου $\alpha+\alpha=2\alpha$ ἀπὸ τὴν Ἄλγεβραν τῆς συμβολικῆς Λογικῆς, ὅπου $\alpha+\alpha=\alpha$.

Ὅπως εἰς τὴν πρόοδον τῆς τυπικῆς Λογικῆς συνέτεινεν ἡ εἰσαγωγὴ τύπων καὶ ἐν γένει μαθηματικῶν ἀλγορίθμων, (ἴδ. καὶ λ. ἀλγόριθμος), οὕτω καὶ ἀντιστρόφως ἐζήτησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τῶν προόδων τῆς τυπικῆς Λογικῆς διὰ τὴν Μαθηματικὴν Ἐπιστήμην οὕτως, ὥστε ν' ἀπαριθμηθῶσιν ἀκριβῶς τὰ στοιχεῖα καὶ οἱ ὅροι τῆς ἀποδείξεως. Ἐζητήθη νὰ ἐκτεθῇ ὅλον τὸ περιεχόμενον διαφόρων μαθηματικῶν διδασκαλιῶν εἰς τὴν συμβολικὴν γλῶσσαν τὴν παραδεδεγμένην ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Boole. Τοῦτο τὸ ἔργον προσεπάθησε νὰ συμπληρώσῃ ἡ ἰταλικὴ σχολή, ἡ ἀκολουθοῦσα τὸν Ἰταλὸν Μαθηματικὸν Peano.

Ἡ ἰδέα αὕτη τοῦ νὰ βασισθῶσι τὰ Μαθηματικὰ ἐπὶ τῆς Λογικῆς εἶναι πρόσφατος. Ἡ μαθηματικὴ Λογικὴ κατὰ τὸν Peano παριστᾷ μὲ τὸν μικρότερον ἀριθμὸν συμφωνιῶν ὅλας τὰς προτάσεις τῆς μαθηματικῆς Ἐπιστήμης, ἀκόμη καὶ τὰς πλέον πεπλεγμένας, τῶν ὁποίων ἡ μετάφρασις εἰς τὴν συνήθη γλῶσσαν θὰ ἦτο κουραστική.

Ἡ Ἄλγεβρα τῆς λογικῆς εἶναι μία τῶν μορφῶν τῆς «**Λογιστικῆς**» (βλ. λ.) ἡ ὁποία προέκυψε κατὰ τοὺς Russel καὶ Couturat ἀπὸ τὴν προσπάθειαν: 1ον) νὰ ἐφαρμοσθῶσιν αἱ μέθοδοι τῆς ἀλγέβρας εἰς τὰς λογικὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν μελετηθῇ εἰς τὴν παλαιὰν τυπικὴν λογικὴν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν ἀνάγκῃ νέων σημείων διὰ τὰς πράξεις καὶ 2ον) ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ ἀλγοριθμολογική, οὕτως ἐπεκταθεῖσα καὶ γενικοποιηθεῖσα περικλείει πάσας τὰς ἀρχὰς τῶν Μαθηματικῶν ἐπιστημῶν (Lalande. Voc. de phil. p. 29).

Πολλαὶ ἠγέρθησαν ἀντιρρήσεις ὡς πρὸς τὴν γονιμότητα καὶ τὸ ἀλάθητον τῶν κανόνων τῆς Λογιστικῆς· ἐτέθη δὲ τὸ ἐρώτημα ἐὰν οἱ κανόνες οὗτοι ἐπιτρέπουν ν' ἀποδειχθῇ ἡ ἀρχὴ τῆς τελείας ἐπαγωγῆς χωρὶς ἐπέμβασιν τῆς διαισθήσεως (ἴδε κυρίως ἄρθρον *Henri Poincaré* «Les derniers efforts des Logisticiens» Science et méthode p. 192—211). Ὁ Poincaré ἰσχυρίζεται ἀπαντῶν εἰς τὸν *Russel* «L'importance philosophique de la logique» Revue de Metaphysique 1921 p. 203. Congrès international de philosophie Paris 1900. Bulletin de la société francaise de philosophie 1902—1911. Ἰδὲ καὶ *Couturat* «Les principes des mathématiques (1905) De l'infini mathématique») ὅτι ἡ Λογικὴ μένει στεῖρα, ἐὰν δὲν ἐπέμβῃ ἡ διαίσθησις καὶ ἀποβαίνει ἄνευ αὐτῆς ἀπέραντος ταυτολογία μὴ δίδουσα τουτέστι νέας ἀληθείας. Τὰ ζητήματα ταῦτα σχετίζονται μὲ τὴν παραδοχὴν ἢ ὄχι τῆς ὑπάρξεως ἐνεστωτικοῦ ἀπείρου (βλ. λ.) μὲ τὴν θεωρίαν τῶν συνόλων (βλ. λ.) εἰς ἣν ἀνάγεται ἡ νέα Λογικὴ τῶν τάξεων.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΞΕΡΒΟΣ

Digitized by Google

— **'Αλγέβρας τέστ.** Πρὸς ταχὺν καὶ ἐπιστημονικὸν ἔλεγχον τῆς ἐπιδόσεως τῶν μαθητῶν εἰς τὰς σπουδάς των, ἐν 'Αμερικῇ κυρίως, ἀπὸ τοῦ 1910 γίνεται χρῆσις μέτρων ἐπιστημονικῶς κατηρτισμένων, τὰ ὁποῖα καλοῦνται *παιδευτικὰ τέστ*. Τοιαῦτα μέτρα εἶναι καὶ τὰ *τέστ τῆς 'Αλγέβρας*, τὰ ὁποῖα καταρτίζονται ὑπὸ εἰδικῶν ἐπιστημόνων, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν περισσοτέρων καὶ κυριωτέρων δυσκολιῶν, τὰς ὁποίας τὸ μάθημα τοῦτο παρουσιάζει εἰς τὸν σπουδάζοντα αὐτό.

Συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐκτυποῦνται ἐπὶ φύλλου χάρτου παραδείγματα ἢ προβλήματα περιέχοντα τὰς ἐν λόγῳ δυσκολίας.

Διὰ νὰ κριθῇ ὁ βαθμὸς τῆς ἐπιδόσεως ἢ αἱ ἀδυναμίαι καὶ ἐλλείψεις τῶν ἐξεταζομένων, παραδίδεται εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἓν τοιοῦτο ἔντυπον καὶ ζητεῖται ἡ εἰς ὡρισμένον χρόνον (30' λ. χ.) λύσις ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρων ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων προβλημάτων. Ἡ τοιαύτη δ' ἐξέτασις γίνεται εἴτε ἀτομικῶς, εἴτε, συνηθέστατα, ὁμαδικῶς, λαμβανούσης μέρος ὅλης τῆς τάξεως.

'Εν 'Αμερικῇ ὑπάρχουσιν ἐν χρήσει πλεῖστα τέστ 'Αλγέβρας (στοιχειώδους ἢ μή), καταρτισθέντα ὑπὸ τῶν Monroe Rugg, Childs, Thorndike κ. ἄ. Ὁ τελευταῖος οὗτος συνέθεσε τὸ κατωτέρω τέστ συγκείμενον ἐκ σειρᾶς ἀσκήσεων τοποθετημένων εἰς κλίμακα κατὰ βαθμῖδας δυσκολίας:

1) Ἂν $\alpha = 4$ καὶ $\beta = 2$, πρὸς τί ἰσοῦται $\alpha + \beta$;
2) Ἂν $\alpha = 4$ καὶ $\beta = 0$ » » $\alpha + \beta$;
3) Ἂν $x + 3 = ..,$ » » » τὸ x;
4) Νὰ εὑρεθῇ ὁ μ. ὅρος τῆς θερμοκρασίας τοῦ μεσονυκτίου τῆς ἑβδομάδος, δεδομένου ὅτι ἡ δι' ἑκάστην ἡμέραν μεσονύκτιος θερμοκρασία ἦτο 15, 3, 0, — 7, — 9, 6 καὶ 17 βαθμοί.

5) Ἂν $\frac{1}{\alpha} - \frac{1}{x} = \frac{1}{x} - \frac{1}{6}$, πρὸς τί ἰσοῦται τὸ x;

6) Ἂν $2 + \dfrac{\frac{x}{\alpha} - 1}{\frac{2}{\alpha}} = 0$, πρὸς τί ἰσοῦται τὸ x;

7) Ἄνθρωπός τις ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του πρὸς ἐκδρομὴν ἐπ' αὐτοκινήτου μετὰ φίλου του χρόνον α. Πόσον χρόνον δύναται νὰ διαρκέσῃ ἡ ἐκδρομή, δεδομένου ὅτι κατὰ τὴν μετάβασιν τρέχουσι β μίλλια τὴν ὥραν, μόλις δὲ δύνανται νὰ ἐπανέλθωσι ἐγκαίρως, ἂν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των τρέχωσι γ μίλλια κ. θ' ὥραν;

8) Πόσον ὕδωρ πρέπει νὰ προστεθῇ εἰς [illegible] «δκᾶν» οἰνοπνεύματος κατὰ 95 % καθαροῦ, πρὸς παρασκευὴν διαλύσεως οἰνοπνεύματος 40 % καθαροῦ;

9) Δεδομένου ὅτι 2 x 3 εἶναι ὀλιγώτερον τοῦ x + 5, καὶ ὅτι 11 + 2 x εἶναι ὀλιγώτερον τοῦ x + 5, ποῖα τὰ ὅρια αἱ τιμαὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκεται τὸ x;

Τῶν τοιούτων τέστ ὑπάρχουσι πλεῖσται ἰσοδύναμοι ἐκδόσεις ἢ τύποι, ἵνα μὴ τῶν αὐτῶν πάντοτε γίνεται χρῆσις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Monroe, W. S.* «A test of the attainment of First year high Schol students in Algebra School Review V. 23 *Childs, H. G.* The measurement of Achievement in Algebra (Bulletin Extension Division, Indiana University V. 2. N' 6. — *Monroe, Devoss and Kelly,* Educational tests and Measurements P 24 κ. ἑ — *Γ. Θ Σακελλαρίου,* Τέστ ἀριθμητικῆς, Δελτίον Ὑπουργείου Παιδείας ἀριθ. 13. Γ. Θ. Σ.

ἀλγεβρίζω· καταγίνομαι εἰς τὴν Ἄλγεβραν, διδάσκω Ἄλγεβραν· || μετφ. ἀκριβολογῶ, οἱονεὶ λύων ἀλγεβρικὰ προβλήματα.

ἀλγεβρικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀνήκων εἰς τὴν Ἄλγεβραν, ὁ χρησιμοποιούμενος ἐν τῇ 'Αλγέβρᾳ, ὁ κατὰ τὴν Ἄλγεβραν.

—ἀλγεβρικὴ ***γραμμὴ*** ἢ ***καμπύλη*** *[Μαθημ.]*. Καλεῖται οὕτω πᾶσα γραμμὴ παρισταμένη ὑπὸ ἀλγεβρικῆς ἐξισώσεως, ὡς πρὸς τὰς ἀγνώστους x,y, ἥτις καὶ καλεῖται ἐξίσωσις τῆς γραμμῆς ταύτης βαθμὸς δὲ τῆς ἀλγεβρικῆς καμπύλης λέγεται ὁ βαθμὸς τῆς ἐξισώσεως αὐτῆς ὡς πρὸς x καὶ y. 'Αλγεβρικὴ ἐξίσωσις τιθεμένη ὑπὸ τὴν ἀκεραίαν μορφὴν (ὅτε τὸ πρῶτον μέλος αὐτῆς, τοῦ δευτέρου ὄντος 0, εἶναι ἀκέραιον πολυώνυμον ὡς πρὸς x,y καὶ οἱ ὅροι αὐτῆς εἶναι τῆς μορφῆς $Ax^{\mu}y^{\nu}$, ὅπου τὰ μ καὶ ν εἶναι ἀριθμοὶ ἀκέραιοι καὶ θετικοὶ ἢ μηδέν, τὰ δὲ A ἀνεξάρτητα τῶν x y) λέγεται ἀνάγωγος, ἐὰν τὸ πολυώνυμον ἐκ τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖται τὸ πρῶτον μέλος αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ἀναλυθῇ εἰς γινόμενον δύο ἢ περισσοτέρων πολυωνύμων.

Πᾶσα ἐξίσωσις ἀλγεβρικὴ μὴ ἀνάγωγος παριστάνει δύο ἢ περισσοτέρας γραμμὰς κατωτέρου βαθμοῦ. Οὕτω ἐξίσωσις

$$(y - 2x)(x^2 + y^2 - 4) = 0$$

εἶναι τρίτου βαθμοῦ καὶ ἐπαληθεύεται ἂν εἶναι

$$y = 2x \text{ ἢ } x^2 + y^2 = 4,$$

ἑπομένως παριστάνει εὐθεῖαν γραμμὴν καὶ περιφέρειαν κύκλου, ἔχουσαν κέντρον τὴν ἀρχὴν τῶν συντεταγμένων καὶ ἀκτῖνα ἴσην μὲ 2 (εἰς ἄξονας ὀρθογωνίους).

Αἱ γενικαὶ ἰδιότητες τῶν ἀλγεβρικῶν γραμμῶν εἶναι αἱ ἑξῆς:

I) Ὁ βαθμὸς ἀλγεβρικῆς γραμμῆς διατηρεῖται ἀμετάβλητος πρὸς οἱουσδήποτε ἄξονας καὶ ἂν ἀναφέρωμεν αὐτήν. Ἕνεκα τῆς ἀνωτέρω ἰδιότητος κατατάσσονται συνήθως αἱ γραμμαὶ κατὰ τὸν βαθμὸν αὐτῶν καὶ ἔχομεν οὕτω τὰς γραμμὰς 1ου βαθμοῦ, αἵτινες εἶναι εὐθεῖαι γραμμαί· τὰς τοῦ 2ου βαθμοῦ, αἵτινες εἶναι περιφέρεια κύκλου ἢ ἔλλειψις, ἢ ὑπερβολή, ἢ παραβολὴ ἢ καὶ δύο εὐθεῖαι διακεκριμέναι ἢ συμπίπτουσαι· τὰς τοῦ 3ου βαθμοῦ καὶ ἐν γένει τὰς ἀνωτέρω βαθμοῦ τοῦ 3ου.

II) «'Αλγεβρικὴ γραμμὴ βαθμοῦ μ καὶ εὐθεῖα γραμμὴ ἔχουν τὸ πολὺ μ κοινὰ σημεῖα, ἐκτὸς ἂν ἡ εὐθεῖα παριστάνεται ὑπὸ ἐξισώσεως τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον μέλος εἶναι παράγων ἐξ ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους ἀναλύεται τὸ πρῶτον μέλος τῆς ἐξισώσεως τῆς γραμμῆς».

Τὰ κοινὰ σημεῖα εὐθείας καὶ ἀλγεβρικῆς γραμμῆς εἶναι ἢ διακεκριμένα, ἢ δυνατὸν τινὰ ἢ καὶ πάντα νὰ συμπίπτουν εἰς ἕν, ἢ καὶ νὰ εἶναι φανταστικά. Οὕτω π. χ. περιφέρεια κύκλου καὶ εὐθεῖα ἔχουν δύο κοινὰ σημεῖα, ἂν ἡ εὐθεῖα τέμνῃ τὴν περιφέρειαν, ἢ ἓν μόνον κοινὸν (ἢ δύο συμπίπτοντα) ἂν ἡ εὐθεῖα ἐφάπτεται τῆς περιφερείας, ἢ οὐδὲν (δύο φανταστικά), ἂν ἡ εὐθεῖα κεῖται ἐκτὸς τῆς περιφερείας. Ν ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

—ἀλγεβρικὴ ***ἐπιφάνεια*** *[Μαθημ.]*. Οὕτω καλεῖται πᾶσα ἐπιφάνεια παριστανομένη ὑπὸ ἀλγεβρικῆς ἐξισώσεως ὡς πρὸς τοὺς ἀγνώστους x,y,z, βαθμὸς δὲ τῆς ἀλγεβρικῆς ἐπιφανείας λέγεται ὁ βαθμὸς τῆς ἐξισώσεως αὐτῆς ὡς πρὸς x,y καὶ z. Ἡ ἀλγεβρικὴ ἐξίσωσις ἐπιφανείας λέγεται ἀνάγωγος, ἂν τὸ πολυώνυμον τοῦ πρώτου μέλους αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ἀναλυθῇ εἰς γινόμενον παραγόντων. Αἱ μὴ ἀνάγωγοι ἀλγεβρικαὶ ἐξισώσεις ὡς πρὸς x.y z παριστάνουν τόσας ἐπιφανείας ἐν γένει ὅσοι εἶναι οἱ παράγοντες εἰς τοὺς ὁποίους ἀναλύεται τὸ πρῶτον μέλος τῶν ἐξισώσεων αὐτῶν. Αἱ ἀλγεβρικαὶ ἐπιφάνειαι ἔχουν τὰς ἑξῆς γενικὰς ἰδιότητας.

I) «Ὁ βαθμὸς ἀλγεβρικῆς ἐπιφανείας διατηρεῖται ἀμετάβλητος πρὸς οἱουσδήποτε ἄξονας καὶ ἂν ἀναφέρεται ἡ ἐπιφάνεια».

Ἕνεκα τῆς ἰδιότητος ταύτης τῶν ἀλγεβρικῶν ἐπιφανειῶν διατάσσονται αὗται κατὰ τὸν βαθμὸν αὐτῶν. Οὕτω ἔχομεν ἐπιφανείας 1ου βαθμοῦ, εἶναι δὲ αὗται ἐπίπεδα· 2ου βαθμοῦ καὶ εἶναι τοιαῦται ἡ σφαῖρα, τὸ ἐλλειψοειδές, τὰ ὑπερβολοειδῆ (μονόχωνον καὶ δίχωνον), τὰ παραβολοειδῆ (ἐλλειπτικὸν καὶ ὑπερβολικὸν) καὶ διάφοροι μερικαὶ περιπτώσεις τούτων. Κατ' ἀναλογίαν ἔχομεν ἀλγεβρικὰς ἐπιφανείας 3ου, 4ου... βαθμοῦ.

II) «'Αλγεβρικὴ ἐπιφάνεια βαθμοῦ μ τέμνεται ὑπὸ εὐθείας γραμμῆς εἰς μ τὸ πολὺ σημεῖα, ἐκτὸς ἂν ἡ εὐθεῖα κεῖται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας».

Οὕτω εὐθεῖά τις τέμνει σφαῖραν εἰς δύο σημεῖα, ἢ ἐφάπτεται αὐτῆς (ὅτε λέγομεν ὅτι τὰ δύο σημεῖα τομῆς αὐτῶν συμπίπτουν εἰς ἕν), ἢ κεῖται ἐκτὸς αὐτῆς (ὅτε τὰ κοινὰ σημεῖά των εἶναι δύο φανταστικά).

III) «'Αλγεβρικὴ ἐπιφάνεια βαθμοῦ μ τέμνεται ὑπὸ ἐπιπέδου κατὰ γραμμήν, τῆς ὁποίας ὁ βαθμὸς εἶναι τὸ πολὺ μ, ἐκτὸς ἂν τὸ ἐπίπεδον εἶναι μέρος τῆς ἐπιφανείας». Ν. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

— ἀλγεβρικὴ ***διαφορικὴ ἐξίσωσις*** *[Μαθημ.]*. Δοθείσης μιᾶς διαφορικῆς ἐξισώσεως τῆς μορφῆς

$$(1)\ \left(\frac{d^{\mu}y}{dx^{\mu}}\right)^{\nu} + P_1\left(\frac{d^{\mu}y}{dx^{\mu}}\right)^{\nu-1} + \cdots + P_{\nu-1}\frac{d^{\mu}y}{dx^{\mu}} + P_{\nu} = 0$$

ἐνῷ τὰ P_i ($i=1,2,3,\ldots\nu$) εἶναι συναρτήσεις ῥηταὶ τῶν y, $\frac{dy}{dx}, \ldots \frac{d^{\mu-1}y}{dx^{\mu-1}}$ μὲ συντελεστὰς ἐξαρτωμένους ὁπωσδήποτε ἀπὸ τοῦ x, τὸ ν καλεῖται βαθμὸς τῆς ἐν λόγῳ διαφορικῆς ἐξισώσεως, καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ παράγωγος τῆς ἀνωτέρας τάξεως ἐν τῇ διαφορικῇ ἐξισώσει εἶναι ῥίζα μιᾶς ἐξισώσεως $\nu^{\text{στοῦ}}$ βαθμοῦ μὲ συντελεστὰς τὰ P_i. Ἐὰν τὰ P_i εἶναι ῥητὰ ὡς πρὸς x καὶ y, ἡ διαφορικὴ ἐξίσωσις (1) καλεῖται *ἀλγεβρικὴ διαφορικὴ ἐξίσωσις*. Ἰδιαιτέρως μία διαφορικὴ ἐξίσωσις πρώτης τάξεως $\nu^{\text{οῦ}}$ βαθμοῦ ἔχει τὴν μορφὴν

$$F\left(x,y,\frac{dy}{dx}\right) = \left(\frac{dy}{dx}\right)^{\nu} + \psi_1\left(\frac{dy}{dx}\right)^{\nu-1} + \cdots + \psi_{\nu-1}\frac{dy}{dx} + \psi_{\nu} = 0,$$

ἐνῷ τὰ ψ_i εἶναι ῥηταὶ συναρτήσεις τοῦ y μὲ συντελεστὰς ὁπωσδήποτε ἐξαρτωμένους ἀπὸ τοῦ x, καὶ καλεῖται *ἀνάγωγος*, ἐὰν τὸ πρῶτον μέλος αὐτῆς δὲν χωρίζεται εἰς παράγοντας, οἵτινες εἶναι ῥηταὶ συναρτήσεις τοῦ $\frac{dy}{dx}$ καὶ y μὲ συντελεστὰς ἐξαρτωμένους ὁπωσδήποτε ἀπὸ τοῦ x.

Ἐὰν ἡ διαφορικὴ ἐξίσωσις πρώτης τάξεως καὶ $\nu^{\text{οῦ}}$ βαθμοῦ εἶναι ἀλγεβρική, τὸ γενικὸν ὁλοκλήρωμα αὐτῆς τίθεται ὑπὸ τὴν μορφὴν (ὡς ἔδειξεν ὁ Hamburger, J. d. Crelle t. 112)

$$\Phi(x, y, C) = A_0C^{\nu} + A_1C^{\nu-1} + \ldots + A_{\nu-1}C + A_{\nu},$$

ἐνῷ τὰ A_i εἶναι συναρτήσεις τῶν x καὶ y. Ν. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

—ἀλγεβρικὴ ***ἐξίσωσις*** *[Μαθημ.]*. Ἐὰν διὰ τῶν γραμμάτων $\alpha_0, \alpha_1, \ldots \alpha_{\nu}$ δηλώσωμεν ὁποιουσδήποτε πραγματικοὺς ἢ φανταστικοὺς ἀριθμούς, διὰ τοῦ γράμματος δὲ x μεταβλητήν τινα ποσότητα, τότε ἡ παράστασις $\alpha_0 x^{\nu} + \alpha_1 x^{\nu-1} + \ldots + \alpha_{\nu}$ ($\alpha_0 \neq 0$) καλεῖται ἀκεραία ῥητὴ συνάρτησις ν τοῦ βαθμοῦ ἢ ἁπλῶς πολυώνυμον $\nu^{\text{στοῦ}}$ βαθμοῦ· ἐὰν θέσωμεν $\alpha_0 x^{\nu} + \alpha_1 x^{\nu-1} + \ldots + \alpha_{\nu} = 0$ καὶ ζητήσωμεν τὰς τιμὰς τοῦ γράμματος x, διὰ τὰς ὁποίας τὸ δοθὲν πολυώνυμον μηδενίζεται, τότε ἡ ἰσότης αὕτη καλεῖται ἀλγεβρικὴ ἐξίσωσις ($\nu^{\text{στοῦ}}$ βαθμοῦ), ἡ δὲ εὕρεσις τῶν τιμῶν τῶν μηδενιζουσῶν τὸ πολυώνυμον (ῥίζαι τῆς ἐξισώσεως) ἐπίλυσις τῆς ἐξισώσεως. Ἡ ἐπίλυσις τῶν ἀλγεβρικῶν ἐξισώσεων ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον θέμα τῆς 'Αλγέβρας.

Μὲ τὴν ἐπίλυσιν τῶν ἐξισώσεων τοῦ πρώτου βαθμοῦ ἠσχολήθη ὁ Ahmes (περὶ τὰ 1700 π.Χ.) εἰς τὸν σωζόμενον πάπυρον αὐτοῦ. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μαθηματικοὶ ἐγνώριζον τὰς ἐξισώσεις τοῦ δευτέρου βαθμοῦ. Οὕτω ὁ μὲν Εὐκλείδης (300 περ. π. Χ.) εἰς τὰ *Στοιχεῖα* (Βιβλ. II Πρότ. 11, Βιβλ. VI Πρότ. 28 καὶ 29) ἐξετάζει τὰς ἐξισώσεις αὐτὰς μεταχειριζόμενος διὰ τὴν λύσιν των γεωμετρικὰς κατασκευάς, ὁ δὲ Διόφαντος (3—4 ἑκατ. μ.Χ.) εἰς τὰ «*'Αριθμητικά*» αὐτοῦ ἐξετάζει πλῆθος τετραγωνικῶν ἐξισώσεων, καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Διοφάντου ἀποτελεῖ τὸ ἀρχαιότερον μνημεῖον τῆς ἑλληνικῆς ἀλγεβρικῆς ἐπιστήμης. Τὴν ἐπίλυσιν τῶν ἐξισώσεων τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου βαθμοῦ ὀφείλομεν, κατόπιν, εἰς τοὺς Ἰταλοὺς μαθηματικοὺς τοῦ 16ου αἰῶνος, τὸν Scipio del Ferro, Tartaglia, Cardano καὶ Ferrari.

Ἡ πρώτη ὤθησις διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς 'Αλγέβρας καὶ ἡ διαμόρφωσις αὐτῆς εἰς ἐπιστήμην ἐπετεύχθη τὸ πρῶτον διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν αὐτῇ τῶν ἀλγεβρικῶν συμβόλων, δηλ. τῶν ἀλγεβρικῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἀλγεβρικῶν σημείων πρὸς παράστασιν τῶν ἀλγεβρικῶν πράξεων. Ὁ Vieta (in artem analyticam isagoge, 1591) πρῶτος μετεχειρίσθη τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου πρὸς παράστασιν ὄχι μόνον τῶν ἀγνώστων ποσῶν, ὅπως μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συνέβαινεν, ἀλλὰ καὶ τῶν γνωστῶν, ἐκείνων δηλ., τὰ ὁποῖα ἔχουν ὡρισμένας ἀριθμητικὰς τιμάς ἐπίσης εὗρε (De aequationum recognitione et emendatione) τὰς σχέσεις, αἵτινες ὑφίστανται μεταξὺ τῶν συντελεστῶν καὶ τῶν ῥιζῶν μιᾶς ἐξισώσεως. Ὁ Girard (Invention nouvelle en l'algèbre 1629) ἐξέφρασε βραδύτερον τὸ *θεμελιῶδες θεώρημα τῆς 'Αλγέβρας*, καθ' ὃ πᾶσα ἀλγεβρικὴ ἐξίσωσις ἔχει τόσας ῥίζας ὅσος εἶναι ὁ βαθμὸς αὐτῆς (τὰς δὲ μεταξὺ τῶν ῥιζῶν καὶ τῶν συντελεστῶν σχέσεις ἐθεώρησεν ὄχι ὡς ὁ Vieta μόνον διὰ τὰς θετικὰς ῥίζας, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὰς ἀκόμη τὰς φανταστικάς). Ἐξ ἄλλου οὗτος ὑπελόγισεν ἀκόμη καὶ τὸ ἄθροισμα τῶν τεσσάρων πρώτων δυνάμεων τῶν ῥιζῶν μιᾶς ἐξισώσεως διὰ τῶν συντελεστῶν αὐτῆς. Ὁ Descartes εἰς τὸ τρίτον βιβλίον τῆς «*Γεωμετρίας*» του (1637), τὸ ὁποῖον περιέχει πλῆθος ἀλγεβρικῶν θεωρημάτων, ἐκφέρει, μεταξὺ ἄλλων, καὶ τὴν πρότασιν, καθ' ἥν, ἐὰν ἐξίσωσίς τις μὲ ἄγνωστον τὸν x ἔχῃ ὡς ῥίζαν τὸν ἀριθμὸν α, τότε τὸ πολυώνυμον τοῦ πρώτου μέλους αὐτῆς διαιρεῖται διὰ τῆς διαφορᾶς x—α. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προτάσεως αὐτῆς ἀρκεῖ, διὰ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ θεμελιώδους θεωρήματος, νὰ δειχθῇ μόνον, ὅτι πᾶσα ἀλγεβρικὴ ἐξίσωσις ἔχει μίαν, τοὐλάχιστον, ῥίζαν· τότε ἕπεται ἀμέσως ὅτι τὸ πρῶτον μέλος αὐτῆς ἀναλύεται εἰς γινόμενον πρωτοβαθμίων παραγόντων ἰσαρίθμων πρὸς τὸν βαθμόν της. Κανόνα, ὅστις νὰ μᾶς ἐπιτρέπῃ νὰ εὕρωμεν ἂν δοθεῖσα ἐξίσωσις ἔχει πολλαπλᾶς ῥίζας, ὀφείλομεν εἰς τὸν Hudde (Huddenii epistolae εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Schooten τῆς Γεωμετρίας τοῦ Descartes).

Ὁ D' Alembert (Recherches sur le calcul intégral, Histoire de l' acad. de Berlin, ἔτος 1746) ἐπεχείρησε τὸ πρῶτον ν' ἀποδείξῃ τὸ θεμελιῶδες θεώρημα τῆς 'Αλγέβρας· ἐντεῦθεν καὶ τὸ θεώρημα τοῦτο φέρεται ὑπὸ πολλῶν ἐν τῇ 'Αλγέβρᾳ ὡς θεώρημα τοῦ D' Alembert. Ἐπίσης διὰ τὸ αὐτὸ θεώρημα ἀποδείξεις ἐπεχείρησαν ὁ Euler, ὁ de Foncenex, ὁ Lagrange. Τὸ ἐσφαλμένον ὅλων τῶν ἀποδείξεων τούτων καταδεικνύει ὁ Karl Friedrich Gauss (Ges. Werke 3, 1) εἰς τὴν ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβήν του (1799), καὶ δίδει τὴν πρώτην ἐπ' αὐστηρῶν βάσεων στηριζομένην ἀπόδειξιν τοῦ θεμελιώδους τούτου θεωρήματος. Κατὰ τὰ ἔτη 1815, 1816 καὶ 1849 ἐδημοσίευσεν ὁ Gauss καὶ ἑτέρας τρεῖς ἀποδείξεις τοῦ αὐτοῦ θεωρήματος. (Πρβλ. «Αἱ τέσσαρες ἀποδείξεις τοῦ Gauss διὰ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἀκεραίων ἀλγεβρικῶν συναρτήσεων εἰς παράγοντας τοῦ πρώτου ἢ δευτέρου βαθμοῦ μὲ πραγματικοὺς συντελεστάς». E. Netto, Ostwalds Klassiker der exakt. Wiss., Nr 14). Τοῦ θεωρήματος τούτου ὑπάρχουν σήμερον πολλαὶ ἀποδείξεις. Κατὰ τὸ 1917 ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ν. Σακελλαρίου εἰς τὸ περιοδικὸν Tôhoku Math J. 11, 88—91 μία ἰδιότης τῶν ἀκεραίων ἀλγεβρ. συναρτήσεων, καθ' ἣν ἐὰν τὸ z_0 δὲν εἶναι ῥίζα τοῦ πολυωνύμου f(z), τότε ὑπάρχουν ἀριθμοὶ h δι' οὓς $|f(z_0+h)| < |f(z_0)|$. Ἡ ἀπόδειξις δίδεται διὰ τῆς χρήσεως τῶν μερικῶν παραγώγων.

Τὸ γεγονός, ὅτι αἱ ῥίζαι τῶν ἐξισ. τοῦ πρώτου, δευτέρου, τρίτου καὶ τετάρτου βαθμοῦ ἐκφράζονται *ἀλγεβρικῶς* διὰ τῶν συντελεστῶν, δηλ. λαμβάνονται διὰ πεπερασμένων τὸ πλῆθος ἀλγεβρικῶν πράξεων (προσθ., πολλαπλ., διαιρ., ὑψώσεως εἰς δύναμιν, ἐξαγ. ῥίζης) ἐκτελουμένων ἐπὶ τῶν συντελεστῶν, ἤγαγε τοὺς μαθηματικοὺς τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀλγεβρ. ἐπι-

Digitized by Google

λύσεως καὶ τῶν ἐξισώσεων, βαθμοῦ ἀνωτέρου τοῦ τετάρτου. Τὸ αὐτὸ ἐκφράζομεν λέγοντες, ὅτι ἐζήτησαν τὴν ἀναγωγὴν τῆς δοθείσης ἐξισώσεως, εἰς ἐξισώσεις (πεπ. τὸ πλῆθος) τῆς μορφῆς $x^n = a$. Ὁ Tschirhaus ἐν τῇ προσπαθείᾳ του ταύτῃ, (Methodus auferendi omnes terminos intermedios ex data aequatione, Acta eruditorum, 1683) ἤχθη εἰς τοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φερομένους σήμερον ἐν τῇ Ἀλγέβρᾳ μετασχηματισμοὺς αὐτοῦ. Ὁ Lagrange (Réflexions sur la résolution algébrique des équations, 1770, Oeuvres 3) ἐπεδίωξε νὰ εὕρῃ τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον αἱ, διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν ἐξισώσεων τῶν τεσσάρων πρώτων βαθμῶν, ἐφαρμοζόμεναι μέθοδοι εἶναι ἀνίκανοι νὰ ἐπιλύσουν καὶ τὰς ἐξισώσεις ἀνωτέρου βαθμοῦ· πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐσπούδασε ἰδίως τὰς ἰδιότητας, τὰς ὁποίας ἔχουν αἱ ῥηταὶ συναρτήσεις τῶν ῥιζῶν ἐξισώσεως καὶ τὰς μεταλλαγὰς ἃς αὗται ὑφίστανται ἐν τῇ ἀντιμεταθέσει τῶν ῥιζῶν πρὸς ἀλλήλας. Συγχρόνως, ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῶν ἐργασιῶν τοῦ Lagrange, ὁ Waring (Miscellana analytica, 1762· Meditationes algebraicae, 1770), καὶ ὁ Vandermonde ἠσχολήθησαν ὡσαύτως μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Lagrange ἐστηρίχθησαν ἀργότερον ὁ Ruffini (Teoria generale delle equazioni in cui si dimostra impossibile la soluzione algebraica delle equazioni generali di grado superiore al quarto, Bologna. 1799) καὶ ὁ Abel. Ὁ Abel προσήγαγε καὶ τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι αἱ ἀλγεβρ. ἐξισώσεις, βαθμοῦ ἀνωτέρου τοῦ τετάρτου, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιλυθοῦν ἀλγεβρικῶς (Beweis der Unmöglichkeit, algebraische Gleichungen von höheren Graden als dem vierten allgemein aufzulösen, Journ, f. Math 1. 65 (1826).

Καίτοι ὅμως αἱ γενικαὶ ἐξισώσεις, βαθμοῦ ἀνωτέρου τοῦ τετάρτου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιλυθοῦν ἀλγεβρικῶς, ὑπάρχουν εἰδικαὶ περιπτώσεις ἐξισώσεων, τῶν ὁποίων αἱ ῥίζαι εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῶσιν ἀλγεβρικῶς διὰ τῶν συντελεστῶν. Ὁ Vandermonde π.χ. (Mémoire sur la révolution des équations, Histoire de l' acad. des sciences 1771) εὗρεν, ὅτι ἡ ἐξίσωσις $x^n = 1$ ἐπιδέχεται ἀλγεβρικὴν λύσιν. Ἐπίσης ὁ Gauss εἰς τὸ 7ον μέρος τοῦ κλασσικοῦ αὐτοῦ ἔργου Disquitiones arithmeticae (1801) κατέδειξε τὸ δυνατὸν τῆς ἀλγεβρ. ἐπιλύσεως τῶν *ἐξισώσεων τῆς διαιρέσεως τοῦ κύκλου*, τῶν ἐξισώσεων δηλ. τῆς μορφῆς $x^n = 1$. Ὁ Abel ἐξήτασε τὴν ἁπλουστάτην καὶ θεμελιώδη τάξιν τῶν ἀλγεβρικῶς λυομένων ἐξισώσεων (Journ. f. Math· 4, 131 [1829]) αἵτινες ὑπὸ τοῦ Kronecker ὠνομάσθησαν *ἀβελιαναὶ ἐξισώσεις*. Τὴν μεγίστην ὅμως πρόοδον αὐτῶν ὀφείλουν αἱ ἀλγεβρ. ἐξισώσεις εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Galois· σήμερον αἱ ἔρευναι ἐπὶ τῶν ἀλγεβρ. ἐξισώσεων τοῦ Galois ἀποτελοῦν ἰδιαίτερον, οὕτως εἰπεῖν, κλάδον τῆς ἀνωτέρας Ἀλγέβρας. Οὗτος εὗρε πρὸς τούτοις καὶ κριτήριον, δι' οὗ δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν ἂν δοθεῖσα ἐξίσωσις εἶναι ἀλγεβρ. ἐπιλύσιμος ἢ μή. Τόση εἶναι ἡ σημασία τῶν ἐργασιῶν τούτων, ὥστε ὁ C. Jordan τὸ θεμελιῶδες καὶ κλασσικὸν αὐτοῦ σύγγραμμα Traité des substitutions et des équations algébriques, Paris 1870, ἀποκαλεῖ ἁπλῶς *σχόλια τῶν ἔργων τοῦ Galois*.

Τὸ ἀδύνατον τῆς ἀλγεβρ. ἐπιλύσεως τῶν γενικῶν ἐξισώσεων βαθμοῦ ἀνωτέρου τοῦ τετάρτου δὲν σημαίνει βεβαίως τὴν *ἀνυπαρξίαν* ῥιζῶν δι' αὐτάς: κατὰ τὸ θεμελιῶδες θεώρημα ἔχουν καὶ αὗται λύσεις. Τὸ ἔτος 1858 συγχρόνως μετὰ τοῦ Hermite, ἐδημοσίευσεν ὁ Kronecker (Crelles Journ. 46, 1150) τὴν λύσιν τῶν ἐξισώσεων τοῦ πέμπτου βαθμοῦ Οὗτος ἀναχωρεῖ ἀμέσως ἐκ τῆς γενικῆς μορφῆς τῆς ἐξισώσεως τοῦ πέμπτου βαθμοῦ, ἐξαρτᾷ δὲ τὴν λύσιν αὐτῆς ἐκ μιᾶς ἐξισώσεως τοῦ δωδεκάτου βαθμοῦ, τῆς ὁποίας οἱ συντελεσταὶ εἶναι ῥηταὶ συναρτήσεις τῶν συντελεστῶν τῆς ἐξισώσεως τοῦ πέμπτου βαθμοῦ καὶ τῆς τετραγωνικῆς ῥίζης τῆς *διακρινούσης* αὐτῆς. *Ἡ ἐπιλύουσα* ἐξίσωσις εἶναι μὲν μεγαλυτέρου βαθμοῦ ἢ ἡ ἀρχικὴ ἀλλὰ ἁπλουστέρα ἐκείνης, καθότι μεταξὺ τῶν ῥιζῶν αὐτῆς ὑφίστανται γραμμικαί τινες σχέσεις, αἵτινες εἶναι δι' αὐτὴν χαρακτηριστικαί. Ἐκ τῶν γραμμικῶν τούτων σχέσεων ἕπεται, ὅτι αἱ ῥίζαι τῆς ἐξισώσεως τοῦ δωδεκάτου βαθμοῦ ἐκφράζονται γραμμικῶς καὶ ὁμογενῶς διὰ τριῶν παραμέτρων (Kiepert, Journ f. Math. 87, 115 (1879), Cayley, Math. Ann. 30, 78 (1887), Journ. f. Math. 113, 42 (1894). Coll. math. papers 12, 493, 13, 473). Ἐὰν εἰς τὴν ἐξίσωσιν τοῦ δωδεκάτου βαθμοῦ, ἥτις περιέχει τὴν ἄγνωστον εἰς ἀρτίας δυνάμεις, ἀντικαταστήσωμεν τὸ τετράγωνον τοῦ ἀγνώστου δι' ἑτέρου, τότε ἡ λαμβανομένη ἐξίσωσις θὰ εἶναι τοῦ ἕκτου βαθμοῦ. Εἰς τοιαύτας ἐξισώσεις ἔφθασε τὸ πρῶτον ὁ Jacobi (Journ. f. Math. 3, 308 (1828), Ges. Werke 1, 261) εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἐλλειπτικῶν συναρτήσεων· ἀπέδειξε δηλ. οὗτος, ὅτι ὅταν ὁ p παριστᾷ πρῶτόν τινα ἀριθμὸν περιττὸν καὶ M τὸν *πολλαπλασιαστὴν* ἑνὸς μετασχηματισμοῦ pτῆς τάξεως τῶν ἐλλειπτικῶν συναρτήσεων, τότε ὁ M εἶναι ῥίζα μιᾶς ἐξισώσεως (p+1) βαθμοῦ, τῆς ὁποίας οἱ συντελεσταὶ εἶναι ῥηταὶ συναρτήσεις τοῦ *μέτρου* K (μέτρον τοῦ Legendre). Αἱ τετραγωνικαὶ ῥίζαι τῶν λύσεων μιᾶς τοιαύτης ἐξισώσεως (p+1) βαθμοῦ ἐκφράζονται γραμμικῶς καὶ ὁμογενῶς διὰ $\frac{p+1}{2}$ παραμέτρων. Ἡ διεξοδικὴ ἔρευνα καὶ ὁ ὑπολογισμός, τῶν διὰ p=5 ἀντιστοίχων γενικῶν ἐξισώσεων τοῦ Jacobi τοῦ ἕκτου βαθμοῦ διὰ τὴν λύσιν τῆς ἐξισώσεως τοῦ πέμπτου βαθμοῦ, ὀφείλεται εἰς τὸν Brioschi, τοῦ ὁποίου αἱ ἐργασίαι ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἄρχονται ἐπίσης τῷ 1858. [Πρβλ. Math. Ann 50, 483 (1898) Brioschis Würdigung durch Noether, καθώς, Math. Ann. 13, 109 (1878). Διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐξισώσεως τοῦ πέμπτου βαθμοῦ μέχρι τοῦ 1858 πρβλ. Pierpont, Monatsh. f. Math. 6, 15, (1895)].

Νέαν ὅλως κατεύθυνσιν προσήνεγκεν ὁ F. Klein [*F. Klein*, Vorlesungen über das Ikosaeder (Leipzig 1884] εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἐξισώσεων τοῦ πέμπτου βαθμοῦ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν καλουμένων *ἀσυμμέτρων ἀριθμῶν τοῦ εἰκοσαέδρου*· οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἶναι ῥίζαι μιᾶς ἐξισώσεως τοῦ ἑξηκοστοῦ) βαθμοῦ μετὰ μιᾶς μόνον παραμέτρου, τῆς *ἐξισώσεως τοῦ εἰκοσαέδρου*. Ἡ λύσις τῶν ἐξισώσεων πέμπτου βαθμοῦ συνίσταται εἰς δύο τινά: πρῶτον εἰς τὴν μετάβασιν ἐκ τῆς δοθείσης ἐξισώσεως εἰς τὴν ἀντίστοιχον ἐξίσωσιν τοῦ εἰκοσαέδρου καὶ εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν πρὸς τοῦτο πράξεων, δεύτερον δὲ εἰς τὴν εὕρεσιν τῶν ῥιζῶν τῆς τελευταίας. Ὁ ὑπολογισμὸς τῶν ῥιζῶν ταύτης κατορθοῦται τῇ βοηθείᾳ *ὑπεργεωμετρικῶν* σειρῶν ὅλως ἀπαραλλάκτως ὅπως ὁ ὑπολογισμὸς τῶν ῥιζῶν τῶν ἐξισώσεων τῆς μορφῆς $x^n = a$ γίνεται διὰ τῶν *διωνυμικῶν* σειρῶν.

Διὰ πρακτικοὺς σκοποὺς ἀρκεῖ ὁ κατὰ προσέγγισιν λογισμὸς τῶν ῥιζῶν τῶν εἰς τὰ προβλήματα ἡμῶν παρουσιαζομένων ἀριθμητικῶν ἐξισώσεων· δι' αὐτὸ καὶ ἐπενοήθησαν διάφοροι *μέθοδοι προσεγγίσεως* ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς προηγουμένας μεθόδους τῆς ἀκριβοῦς λύσεως τῶν ἐξισώσεων. Τοιαύτη μέθοδος προσεγγίσεως εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος δοθεῖσα (Analysis per aequationes, 1669) ὡς καὶ ἡ προηγηθεῖσα αὐτῆς, μέθοδος τοῦ Vieta (1600) (Cantor—2, 640). Ὁ Rolle (Traité d'algèbre 1690) καὶ ὁ Newton (Arithmetica universalis. 1707) ἔδωσαν ἀφ' ἑτέρου ἀνώτερα καὶ κατώτερα ὅρια τῶν ῥιζῶν μιᾶς ἀλγεβρικῆς ἐξισώσεως. Ἀλλὰ τὴν μεγίστην των πρόοδον ὀφείλουν αἱ ἀριθμητικαὶ ἐξισώσεις εἰς τὰς κλασσικὰς ἐργασίας τοῦ Lagrange Fourier καὶ Sturm. (Lagrange, Traité de la résolution des équations numériques. 1798, nouv. éd. 1808, Oeuvres de Lagrange 8. Fourier Analyse des équations déterminées 1831, Sturm Mémoire sur la résolution des équations numériques Mém. prés. par div. sav. à l'acad. des sc. de France. 1835). Τὸ κριτήριον τοῦ Sturm καθώρισεν *ἀκριβῶς* τὸ πλῆθος τῶν πραγματικῶν ῥιζῶν μιᾶς ἀριθμητικῆς ἐξισώσεως μὲ πραγματικοὺς συντελεστάς, τὸ περιεχόμενον μεταξὺ δύο δοθέντων πραγματικῶν ἀριθμῶν, ἐνῷ αἱ προηγούμεναι μέθοδοι ἔδιδον μόνον ἀνώτερον καὶ κατώτερον ὅριον τοῦ πλήθους τῶν ῥιζῶν [Βλ. καὶ λέξ. Ἄλγεβρα].

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. (Βλ. βιβλιογραφίαν τοῦ ἄρθρου *Ἄλγεβρα*)—*G. Bauer*, Vorlesungen über Algebra, Leipzig 1903.— *I. Petersen*, Theorie der algebraischen Gleichungen, Kopenhagen 1878. γερμ. ὑπὸ Kowalewski, Elementares Lehrbuch der algebraischen Analysis und der Infinitesimalrechnung Leipzig 1904. — *A. Loewy*. Kurzgefasstes Lehrbuch der Algebra, Leipzig 1910. — *W. S Burnside* καὶ *A Panton*, Theory of equations, 4 ἐκδ. London 1900 — *F. Cajori* Indroduction to the modern theory of equations, New York 1904.— *L. E. Dickson*, Indroduction to the theory of algebraic equations, New York 1903 — *Borel et Drach*, Introduction à l'étude de la théorie des nombres et de l'algèbre supérieure, Paris 1895. — *Bianchi*, Lezioni sulla teoria dei gruppi di sostituzioni e delle equazioni algebriche secondo Galois. Pisa 1900. — *Capelli*, Instituzioni di analisi algebrica, 3 ἐκδ. Napoli 1902. — Ἐκ τῆς γερμ. Encyclopädie der math. Wiss. τὰ ἄρθρα: Bd I. «Rationale Funktionen einer Veränderlichen; ihre Nullstellen», Netto σελ. 227, «Rationale Funktionen mehrerer Veränderlichen», Netto σελ. 225, «Separation und Approximation der Wurzeln», Runge σελ 404, «Rationale Funktionen der Wurseln; symmetrische und Affekt funktionen», Vahlen σελ. 449, «Galoische Theorie mit Anwendungen», Hölder σελ. 480.—Καὶ ἐκ τῆ, Encyclopédie des sciences math. «Les fonctions rationelles» Le Vavasseur. Φ. Β.

— ἀλγεβρικὴ *Λογική*· βλ. **Ἄλγεβρα τῆς Λογικῆς καὶ Λογική.**

— ἀλγεβρικὴ *μορφή* *[Μαθημ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ διὰ τῆς Ἀλγέβρας ἔκφρασις ἰδιότητός τινος ἐν γένει ἑνὸς γεωμετρικοῦ σχήματος ἢ σχέσεώς τινος μεταξὺ ποσοτήτων. Οὕτω ἡ ἔκφρασις τοῦ θεωρήματος τοῦ Πυθαγόρα (τὸ τετράγωνον τῆς ὑποτεινούσης ὀρθογωνίου τριγώνου εἶναι ἰσοδύναμον μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν τετραγώνων τῶν δύο ἄλλων αὐτοῦ πλευρῶν) διὰ τῆς Ἀλγέβρας εἶναι $α^2 = β^2 + γ^2$, ἂν α παριστάνῃ τὸ μῆκος τῆς ὑποτεινούσης τοῦ ὀρθογωνίου τριγώνου καὶ β γ τὰ μήκη τῶν δύο ἄλλων πλευρῶν τοῦ αὐτοῦ τριγώνου, ἡ σχέσις αὕτη $α^2 = β^2 + γ^2$ καλεῖται συνήθως καὶ ἀλγεβρικὴ μορφὴ τῆς ἐν λόγῳ γεωμετρικῆς ἰδιότητος. Ν. Σ.

— ἀλγεβρικὴ *παράστασις* *[Μαθημ.]*. Τὸ σύνολον ἀλγεβρικῶν ἀριθμῶν ἢ καὶ γραμμάτων συνδεομένων δι' ἀλγεβρικῶν συμβόλων. Οὕτω ἀλγεβρικαὶ παραστάσεις εἶναι αἱ $α+β$, $α+β-γ-δ$, $α$, $\frac{3}{4}α$, $βγ^2$, $6α+β-8γ$. Ἐκ τούτων ἡ πρώτη φανερώνει τὸν ἀριθμόν, ὅστις προκύπτει ἐὰν εἰς τὸν ἀριθμὸν τὸν παριστανόμενον ὑπὸ τοῦ γράμματος α προστεθῇ ὁ ὑπὸ τοῦ β παριστανόμενος. Ἡ παράστασις α παριστάνει τὸν ἀριθμὸν τὸν ὁποῖον φανερώνει τὸ α κλπ. Ἀλγεβρική τις παράστασις λέγεται *ῥητή*, ἐὰν τὰ μόνα σημεῖα τῶν πράξεων τὰ ὁποῖα εἶναι σημειωμένα ἐπὶ τῶν γραμμάτων αὐτῆς εἶναι τῆς προσθέσεως, τῆς ἀφαιρέσεως, τοῦ πολλαπλασιασμοῦ (ἢ ὑψώσεως εἰς δύναμιν ἀκεραίαν) ἢ διαιρέσεως, ὄχι δὲ ἐξαγωγῆς ῥίζης. Οὕτω αἱ παραστάσεις

$$\frac{α}{β},\ 3α\sqrt{3},\ \frac{α}{γ} + α^2β,\ \frac{x}{3\sqrt{13}} + y$$

εἶναι ῥηταί.

Παράστασις ἀλγεβρικὴ λέγεται *ἄρρητος*, ἐὰν τοὐλάχιστον ἐπὶ ἑνὸς τῶν γραμμάτων αὐτῆς εἶναι σημειωμένη ῥίζα τις, π.χ. αἱ παραστάσεις

$$α+\sqrt{б},\ α-\sqrt{α^2}\,β,\ 6\sqrt{x}+y$$

εἶναι ἄρρητοι.

Ἀλγεβρικὴ παράστασις λέγεται *ἀκεραία*, ἐὰν δὲν περιέχῃ διαίρεσιν δι' ἑνὸς ἢ καὶ περισσοτέρων τῶν γραμμάτων αὐτῆς. Οὕτω αἱ παραστάσεις:

$$α+6,\ 8α^8 - \frac{3}{4}α^2β+γ,\ \frac{4}{5}α^2$$

εἶναι ἀκέραιαι ἐνῷ τοὐναντίον αἱ

$$\frac{α}{β},\ \frac{12α^2-β}{α+β},\ \frac{3}{5}α^2 + \frac{β^3}{α^2},\ \frac{α+β}{α-β}$$

εἶναι κλασματικαί, ἐπειδὴ ἡ πρώτη περιέχει διαίρεσιν διὰ τοῦ β, ἡ δευτέρα διὰ τοῦ α+β κ.λ.π. Ν. Σ.

— ἀλγεβρικὴ *ποσότης* *[Μαθημ.]*. Καλεῖται οὕτω πᾶσα ῥίζα ἀλγεβρικῆς ἐξισώσεως, τῆς ὁποίας οἱ συντελεσταὶ ἀνήκουν εἰς ἀλγεβρικὰ σώματα σχηματιζόμενα ἐξ ἀλγεβρικῶν ἀριθμῶν καὶ ὁσωνδήποτε μεταβλητῶν x_1, x_2, x_3 ..

Οἱ ἀλγεβρικοὶ ἀριθμοὶ εἶναι π. χ. ἀλγεβρικαὶ ποσότητες, ἀποτελοῦν ὅμως μερικὴν περίπτωσιν ἐκείνων. Φ. Β.

— ἀλγεβρικὴ *συνάρτησις* *[Μαθημ.]*. Λέγεται οὕτω μία συνάρτησις, ἐὰν ἡ ἐξίσωσις διὰ τῆς ὁποίας συνδέεται πρὸς τὰς ἀνεξαρτήτους μεταβλητὰς εἶναι ἀλγεβρικὴ πρὸς αὐτὴν καὶ τὰς ἀνεξαρτήτους μεταβλητάς· δηλαδή, ἂν τὸ πρῶτον μέλος τῆς ἐν λόγῳ ἐξισώσεως (ὅταν τὸ β' μέλος εἶναι μηδέν) εἶναι ἢ δύναται νὰ γίνῃ ἀκέραιον πολυώνυμον ὡς πρὸς τὰς μεταβλητὰς ταύτας. Οὕτω π.χ. ἀλγεβρικαὶ εἶναι αἱ συναρτήσεις y, αἱ ὁριζόμεναι ἐκ τῶν ἐξισώσεων

$$y^3 - 5y^2x + 4yx^2 - 7x^3 + 6 = 0$$
$$y^2 - 5xy + 2x^2 = 0,$$

καθὼς καὶ αἱ y καὶ z ὁριζόμεναι ἐκ τῶν ἐξισώσεων

$$y^3 - y^2z + (y+z)x - 5x^2 + 13x - 2 = 0$$
$$z^2 - 2yzx + x^2 - 19x + 1 = 0$$

Πᾶσα μὴ ἀλγεβρικὴ συνάρτησις λέγεται *ὑπερβατική*, ἐὰν δὲ ἐξίσωσις, ἥτις συνδέει τὴν συνάρτησιν μὲ τὰς ἀνεξαρτήτους μεταβλητάς, εἶναι πρώτου βαθμοῦ ὡς πρὸς αὐτήν, ἡ συνάρτησις λέγεται *ῥητή*, δηλαδὴ αἱ ῥηταὶ συναρτήσεις εἶναι ἀλγεβρικαί, καθὼς π.χ. ἡ y τὴν ὁποίαν ὁρίζει ἡ ἐξίσωσις

$$y(x^2+1) - (x^3+x+x^2+12) = 0$$

$$\text{ἢ ἡ}\quad y = \frac{3x+7x-2}{x+1}.$$

Κατ' ἀνάλογον τρόπον ὁρίζονται καὶ αἱ ἀλγεβρικαὶ συναρτήσεις μιγαδικῶν μεταβλητῶν, αἵτινες εἶναι καὶ αἱ γενικώτεραι, ἰσχύουν δ' αἱ ἑξῆς σπουδαῖαι προτάσεις διὰ τὰς ἀλγεβρικὰς τοιαύτας συναρτήσεις:

I) «Μία πεπερασμένη πλειονότιμος συνάρτησις w=f(z), ἥτις δὲν ἔχει ἄλλας ἀνωμαλίας ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ ἐπιπέδου εἰ μὴ πόλους καὶ σημεῖα διακλαδώσεως, ἐπαληθεύει μίαν ἀλγεβρικὴν ἐξίσωσιν G(w, z)=0 ἐνῷ τὸ G παριστάνει πολυώνυμόν τι ὡς πρὸς w καὶ z (τὸ δὲ z παριστάνει μιγαδικὴν μεταβλητήν).»

Ἡ πρότασις αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸν Γερμανὸν μαθηματικὸν Riemann (Inauguraldissertation).

II) «Ἐὰν ἡ w=f(z) ὁρίζεται ὑπὸ μιᾶς ἀλγεβρικῆς ἐξισώσεως G(w, z)=0, ὑπάρχει μία ἀναγκαία καὶ ἱκανὴ συνθήκη διὰ νὰ εἶναι ἀνάγωγος ἡ συνάρτησις G, εἶναι δὲ αὕτη τὸ ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Riemann διὰ τὴν f(z) δὲν χωρίζεται, ἀποκλειομένης τῆς ἁπλῆς περιπτώσεως καθ' ἣν τὸ G εἶναι δύναμις ἑνὸς ἀναγώγου πολυωνύμου».

III. «Ἔστω ὅτι G (w,z)=0 εἶναι ἀλγεβρικὴ τις ἀνάγωγος ἐξίσωσις βαθμοῦ θετικοῦ ὡς πρὸς w καὶ w=f(z) ἡ δι' αὐτῆς ὁριζομένη συνάρτησις, Σ δὲ ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς αὐτὴν ἐπιφάνεια τοῦ Riemann. Ἔστω ἀκόμη W = φ(z) συνάρτησίς τις τοῦ z, ἥτις εἶναι μονότιμος ἐπὶ τῆς Σ καὶ δὲν ἔχει ἄλλας ἀνωμαλίας ἐκτὸς πόλων. Τότε τὸ W δύναται νὰ παρασταθῇ ὡς ῥητὴ συνάρτησις τοῦ w καὶ z,

$$W = R(w, z)».$$

Digitized by Google

IV) «Ἐὰν ἡ ἀνωτέρω θεωρουμένη συνάρτησις $W = \varphi(z)$ ἔχῃ ἐν γένει διαφόρους τιμὰς ἐπὶ τῶν ν φύλλων (καὶ πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ τὸ ὅτι τὸ $\varphi(z)$ καὶ εἰς μόνον ἓν καὶ μόνον σημεῖον $z=z_0$ ἔχει μεμονωμένας τιμάς), δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν τὸ w ὡς ρητὴν συνάρτησιν τοῦ W καὶ z, ἤτοι

$$w = R(W, z)».$$

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Riemann*, Theorie der Abelschen Funktionen. Journal f. Math., Bd. 54 (1857), § 5, σελ. 122 καὶ Werke Riemann's, VI Abhandlung, καὶ § § 15, 20 σελ. 29. W. F. Osgood, Lehrbuch der Funktionentheorie I, Κεφ. 8, § 15, σελ 411, 414, 416. Ν. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

—ἀλγεβρικὴ τάξις γραμμῆς *[Μαθημ.]*. Ἡ ἐξίσωσις εὐθείας τινὸς εἶναι τῆς μορφῆς $ux+vy+1=0$ ὅπου τὰ u καὶ v θεωροῦνται σταθερὰ καὶ καλοῦνται *συντεταγμέναι τῆς εὐθείας* (μετεχειρίσθη δὲ ταύτας πρῶτος ὁ Plücker, βλ. Journal de Crelle, t. V, 1829, καὶ Analytisch-geometrische Entwicklungen, t. II, 1831, ἐνῷ ἐν Γαλλίᾳ αἱ αὐταὶ ἰδέαι ἀνεπτύχθησαν σχεδὸν συγχρόνως ὑπὸ τοῦ Chasles, βλ. Aperçu historique sur l' origine et le developpement des méthodes en Géometrie, 1837) Ἂν ἐν τῇ ἐξισώσει ταύτῃ θεωρήσωμεν ὡς μεταβλητὰς τὰς u, v καὶ σταθερὰς τὰς x, y, ἔχομεν τὴν ἐξίσωσιν ἑνὸς σημείου, τοῦ x, y, ἥτις ἐπαληθεύεται ὑπὸ τῶν συντεταγμένων u, v πασῶν τῶν εὐθειῶν τῶν διερχομένων διὰ τοῦ σημείου τούτου. Κατὰ ταῦτα εὐθεῖά τις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς γεωμετρικὸς τόπος ἑνὸς σημείου, διαγράφοντος αὐτήν, τὸ δὲ σημεῖον ὡς περιβάλλουσα εὐθειῶν, αἵτινες προκύπτουν διὰ τῆς στροφῆς μιᾶς εὐθείας περὶ τὸ σημεῖον τοῦτο (ἐν τῷ ἐπιπέδῳ x, y).

Ἐν γένει καμπύλη τις ἐν τῷ ἐπιπέδῳ xy δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τόπος ἑνὸς σημείου (x, y) διαγράφοντος αὐτὴν καὶ παριστάνεται τότε ὑπὸ μιᾶς ἐξισώσεως $f(x, y) = 0$, ἢ ὡς περιβάλλουσα τῶν ἐφαπτομένων αὐτῆς, ὅτε παριστάνεται ὑπὸ μιᾶς ἐξισώσεως ὡς πρὸς τὰς μεταβλητὰς u, v τῆς μορφῆς $\varphi(u, v) = 0$.

Ἡ μὲν πρώτη τῶν ἀνωτέρω ἐξισώσεων λέγεται ἐξίσωσις τῆς γραμμῆς εἰς *σημειακὰς συντεταγμένας*, ἡ δὲ δευτέρα εἰς *γραμμικὰς συντεταγμένας*. Ἐὰν ἡ ἐξίσωσις $\varphi(u, v) = 0$ εἶναι ἀλγεβρικὴ ὡς πρὸς τὰ u, v, ὁ βαθμὸς τῆς ἐξισώσεως ταύτης καλεῖται *τάξις τῆς ἀλγεβρικῆς γραμμῆς*. Παρατηρητέον ὅτι δύναταί τις νὰ κάμῃ διπλῆν διάταξιν τῶν ἀλγεβρικῶν καμπύλων· τὴν μὲν ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τῶν ἀλγεβρικῶν ἐξισώσεων αὐτῶν εἰς σημειακὰς συντεταγμένας, τὴν δὲ ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τῶν ἐξισώσεων τούτων εἰς γραμμικὰς συντεταγμένας. Ἀλγεβρικὴ γραμμὴ βαθμοῦ τινος δὲν ἔχει καὶ τὴν αὐτὴν τάξιν ἐν γένει, παρατηροῦμεν δ' ὅτι ἔχομεν τὰς ἑξῆς ἐναλλακτὰς ἢ διδύμους καλουμένας προτάσεις:

«Αἱ γραμμαὶ πρώτου βαθμοῦ εἶναι εὐθεῖαι».	«Αἱ γραμμαὶ πρώτης τάξεως εἶναι σημεῖα».
«Γραμμή τις πρώτου βαθμοῦ δὲν δύναται νὰ παρασταθῇ ὡς γραμμὴ τάξεως».	«Γραμμή τις πρώτης τάξεως δὲν δύναται νὰ παρασταθῇ ὡς γραμμὴ βαθμοῦ».

Ν. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

— ἀλγεβρικὴ τάξις ἐπιφανείας *[Μαθημ.]*. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἐν τῇ ἐξισώσει

$$\frac{x}{\alpha} + \frac{y}{\beta} + \frac{z}{\gamma} = 1$$

θέτομεν $u = -\frac{1}{\alpha}, v = -\frac{1}{\beta}, w = -\frac{1}{\gamma}$

ἡ ἐξίσωσις γίνεται $ux+vy+wz+1=0$. (1)

Τὰ u,v,w, τὰ ὁποῖα μεταβάλλονται μετὰ τῶν συντεταγμένων τοῦ ἐπιπέδου ἐπὶ τὴν ἀρχὴν καλοῦνται *συντεταγμέναι τοῦ ἐπιπέδου, ἢ ἐπιπεδικαὶ συντεταγμέναι*, ἐνῷ τὰ x,y,z, λέγονται *συντεταγμέναι τοῦ σημείου ἢ σημειακαὶ συντεταγμέναι*. Ἐκ τῆς ἐξισώσεως (1) παρατηροῦμεν ὅτι, τὸ σημεῖον x,y,z κεῖται ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου (u,v,w) καὶ ὅτι τὸ ἐπίπεδον τοῦτο διέρχεται διὰ τοῦ σημείου (x,y,z). Ἂν δοθοῦν τὰ x,y,z καὶ ὑποθέσωμεν μεταβλητὰ τὰ u,v,w ἡ (1) ἐπαληθεύεται ὑπὸ τῶν συντεταγμένων (u,v,w) πάντων τῶν ἐπιπέδων τῶν διερχομένων διὰ τοῦ σημείου (x,y,z). Οὕτω ἡ ἐξίσωσις (1) εἶναι ἡ ἐξίσωσις τοῦ σημείου (x,y,z) *εἰς ἐπιπεδικὰς συντεταγμένας*, ἡ αὐτὴ δ' εἶναι ἡ ἐξίσωσις τοῦ ἐπιπέδου (u,v,w) εἰς *σημειακὰς συντεταγμένας*. Ἐπὶ τῆς ἰδιότητος τοῦ ὅτι ἡ ἐν λόγῳ ἐξίσωσις εἶναι συμμετρικὴ ὡς πρὸς τὰς σημειακὰς καὶ ἐπιπεδικὰς συντεταγμένας (δηλαδὴ δὲν μεταβάλλεται ἂν ἀπὸ τῶν x,y,z θέσωμεν τὰ u,v,w καὶ ἀντιστρόφως) στηρίζεται ἡ ἀρχὴ τῆς ἐναλλαγῆς ἢ τοῦ δυασμοῦ προκειμένου περὶ τοῦ χώρου τῶν τριῶν διαστάσεων (ἥτις ἐθεμελιώθη ὑπὸ τοῦ Plücker, βλ. Journal de Crelle, Bd. 5.1830), ἐνῷ ὡς ἐναλλακτὰ στοιχεῖα θεωροῦμεν τὸ σημεῖον καὶ τὸ ἐπίπεδον. Οὕτω εἰς σημεῖον ἀντιστοιχεῖ ἐπίπεδον καὶ εἰς ἐπίπεδον σημεῖον. Εἰς τὴν εὐθεῖαν τὴν συνδέουσαν δύο σημεῖα ἀντιστοιχεῖ ἡ τομὴ δύο ἐπιπέδων. Εἰς τὰς εὐθείας τὰς κειμένας ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου *(πεδίον εὐθειῶν)* ἀντιστοιχοῦν αἱ δι' ἑνὸς σημείου διερχόμεναι εὐθεῖαι *(κεντρικὴ δέσμη ἀκτινων)*. Κατὰ ταῦτα, ἐπειδὴ εἰς τὰ σημεῖα ἑνὸς ἐπιπέδου ἀντιστοιχοῦν τὰ δι' ἑνὸς σημείου διερχόμενα ἐπίπεδα, δυνάμεθα διὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ δυασμοῦ ἐξ ἑκάστης προτάσεως ἀφορώσης εἰς σημεῖα καὶ εὐθείας γραμμάς, κειμένας ἐπὶ ἐπιπέδου, νὰ εὕρωμεν μίαν ἄλλην πρότασιν ἀφορῶσαν εἰς ἐπίπεδα καὶ εὐθείας, διερχομένας δι' ἑνὸς σημείου. Οὕτω εἰς τὰς ἐφαπτομένας ἐπιπέδου τινὸς καμπύλας ἀντιστοιχοῦν αἱ γενέτειραι μιᾶς κωνικῆς ἐπιφανείας. Εἰς τὰ σημεῖα τῆς καμπύλης ἀντιστοιχοῦν τὰ ἐφαπτόμενα ἐπίπεδα τῆς κωνικῆς ἐπιφανείας. Διότι σημεῖόν τι τῆς καμπύλης ὁρίζεται ὡς τομὴ δύο ἀπείρως γειτονικῶν ἐφαπτομένων αὐτῆς. Ἑπομένως εἰς τοῦτο ἀντιστοιχεῖ τὸ ἐπίπεδον, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἀχθῇ διὰ δύο ἀπείρως γειτονικῶν γενετειρῶν τῆς κωνικῆς ἐπιφανείας, δηλαδὴ ἓν ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον τῆς ἐπιφανείας ταύτης.

Μία ἐπιφάνεια δύναται νὰ παριστάνεται ἐν γένει εἴτε ὑπὸ μιᾶς ἐξισώσεως εἰς σημειακὰς συντεταγμένας, εἴτε ὑπὸ μιᾶς ἐξισώσεως εἰς ἐπιπεδικὰς συντεταγμένας. Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει παρουσιάζεται ἡ ἐπιφάνεια ὡς τόπος τῶν σημείων αὐτῆς, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ὡς περιβάλλουσα τῶν ἐφαπτομένων ἐπιπέδων αὐτῆς. Παρατηρητέον ὅτι εἰς μίαν ἐπιφάνειαν ἔχουσαν ἐξίσωσιν $\varphi(x,y,z)=0$ ἀντιστοιχεῖ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐναλλαγῆς ἄλλη ἐπιφάνεια ἐν γένει ἔχουσα ἐξίσωσιν εἰς ἐπιπεδικὰς συντεταγμένας $\Phi(u,v,w)=0$ (ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀντιστοιχίας δύο ἐπιφανειῶν παρετηρήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ G. Monge, 1808).

Ἐὰν ἡ ἐξίσωσις ἐπιφανείας τινὸς εἰς ἐπιπεδικὰς συντεταγμένας εἶναι ἀλγεβρική, ὁ βαθμὸς τῆς ἐξισώσεως ταύτης ὡς πρὸς τὰ u καὶ v καλεῖται *ἀλγεβρικὴ τάξις* τῆς ἐπιφανείας ταύτης καὶ διατάσσονται αἱ ἀλγεβρικαὶ ἐπιφάνειαι εἰς ἐπιπεδικὰς συντεταγμένας κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν ὡς καὶ αἱ ἀλγεβρικαὶ ἐπιφάνειαι εἰς σημειακὰς συντεταγμένας κατὰ τὸν βαθμὸν αὐτῶν. Οὕτω ἡ ἐπιφάνεια τῆς σφαίρας παριστανομένη ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως

$$(x-\alpha)^2+(y-\beta)^2+(z-\gamma)^2=\varrho^2$$

εἰς σημειακὰς συντεταγμένας εἶναι δευτέρου βαθμοῦ, εἰς ἐπιπεδικὰς δὲ συντεταγμένας εἶναι δευτέρας τάξεως, διότι παριστάνεται ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως

$$\varrho^2(u^2+v^2+w^2)=1$$

ὅπου ϱ παριστάνει τὴν ἀκτῖνα τῆς σφαίρας ταύτης καὶ τὸ κέντρον αὐτῆς εἶναι ἀρχὴ τῶν συντεταγμένων. Πρὸς εὕρεσιν τῆς ἐξισώσεως ταύτης τῆς ἐπιφανείας τῆς σφαίρας παρατηροῦμεν ὅτι, ἂν u, v, w εἶναι οἱ συντεταγμέναι ἑνὸς ἐπιπέδου ἡ ἠετικὴ ἀπόστασις αὐτοῦ R ἀπὸ τοῦ κέντρου (α, β, γ) τῆς σφαίρας δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$R = \frac{\alpha u + \beta v + \gamma w + 1}{\sqrt{u^2+v^2+w^2}}.$$

Ἑπομένως ἂν τὸ ἐπίπεδον τοῦτο ἐφάπτεται τῆς σφαίρας θὰ εἶναι $R = \varrho$ καὶ ἡ ἐξίσωσις τῆς σφαίρας εἰς ἐπιπεδικὰς συντεταγμένας εἶναι:

$$\varrho^2(u^2+v^2+w^2) = (\alpha u+\beta v+\gamma w+1)^2.$$

[Πρβ. *Ν Σακελλαρίου*: Στοιχ. Ἀναλυτ. Γεωμετρ. Α' σ 81 1924), Στοιχ. Προβ. Γεωμετρ. κεφ. II, σ 17-53 1927), Στοιχ. Ἀναλ. Γεωμετρ., μέρ. Β, σ. 57 1925)]. Ν. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

— ἀλγεβρικὴ φιλοσοφία· ἡ κατ' ἀλγεβρικὸν τρόπον φιλοσοφία (βλ. **ἄλγεβρα τῆς λογικῆς, γεωμετρικὴ φιλοσοφία, μαθηματικὴ φιλοσοφία καὶ φιλοσοφία**). Π. Ζ.

— ἀλγεβρικὸν ἀνώμαλον σημεῖον *[Μαθημ.]*. Καλεῖται οὕτω πᾶν ἀνώμαλον σημεῖον ἀλγεβρικῆς γραμμῆς. Ἂν (x_0, y_0) εἶναι αἱ συντεταγμέναι ἀνωμάλου τινὸς σημείου ἀλγεβρικῆς καμπύλης, ἐν τῇ περιοχῇ τούτου αἱ συντεταγμέναι x καὶ y δὲν ἐκφράζονται ὡς ἀκέραιαι συναρτήσεις ἡ μία τῆς ἄλλης· δηλαδὴ οὔτε ἡ διαφορὰ $y - y_0$ ἀναπτύσσεται κατὰ τὰς θετικὰς καὶ ἀκεραίας δυνάμεις τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς ταύτην μεταβολῆς $x-x_0$ τῆς τετμημένης, οὔτε ἡ $x-x_0$ κατὰ τὰς ἀκεραίας καὶ θετικὰς δυνάμεις τῆς $y-y_0$ (βλ. λ. **ἀνώμαλον σημεῖον**). Ν. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

—ἀλγεβρικὸν θεώρημα τῆς προσθέσεως *[Μαθ.]*. Ἐὰν $f(x)$ εἶναι συναρτησίς τις τοῦ x, ὁ τύπος $f(x+y) = F[f(x), f(y)]$ καλεῖται *ἀλγεβρικὸν θεώρημα τῆς προσθέσεως*, ἐὰν τὸ F εἶναι ἀλγεβρικὴ συνάρτησις. Ὁ τύπος $\varrho^{x+y} = \varrho^x \cdot \varrho^y$ ἐκφράζει τὸ ἀλγεβρικὸν θεώρημα τῆς προσθέσεως τῆς ἐκθετικῆς συναρτήσεως.

Διὰ τὸ τόξον ἐφαπτομένης καὶ τὴν ἐφαπτομένην ἔχομεν τοὺς ἑξῆς τύπους, ἐκφράζοντας τὸ ἐν λόγῳ θεώρημα

I. $\text{τοξ εφ } x + \text{τοξ εφ } y = \text{τοξ εφ } \frac{x+y}{1-xy}$

II. $\text{εφ}(x+y) = \frac{\text{εφ } x + \text{εφ } y}{1 - \text{εφ } x . \text{εφ } y}$

Ἐὰν θεωρήσωμεν τὰ ἐλλειπτικὰ ὁλοκληρώματα

$$\int_0^x \frac{dx}{\sqrt{1-x^2}\sqrt{1-k^2x^2}} = u,$$

$$\int_0^y \frac{dy}{\sqrt{1-y^2}\sqrt{1-k^2y^2}} = v,$$

$$\int_0^z \frac{dz}{\sqrt{1-z^2}\sqrt{1-k^2z^2}} = w,$$

καὶ ὁρίσωμεν τὰς καλουμένας *ἐλλειπτικὰς συναρτήσεις τοῦ Jacobi* διὰ τῶν ἐξισώσεων

$$x=sn(u),\ \sqrt{1-x^2}=cn(u),\ \sqrt{1-k^2x^2}=dnu,$$

Ἐπειδὴ ἡ διαφορικὴ ἐξίσωσις

$$\frac{dx}{\sqrt{1-x^2}\sqrt{1-k^2x^2}} + \frac{dy}{\sqrt{1-y^2}\sqrt{1-k^2y^2}} = 0,$$

$0<k^2<1$, ἔχει τὴν λύσιν

$$\int_0^x \frac{dx}{\sqrt{1-x^2}\sqrt{1-k^2x^2}} + \int_0^y \frac{dy}{\sqrt{1-y^2}\sqrt{1-k^2y^2}} = \int_0^z \frac{dz}{\sqrt{1-z^2}\sqrt{1-k^2z^2}}$$

Ἐὰν τεθῇ ὅτι εἶναι $y=z$ διὰ $x=0$, θὰ ἔχωμεν

$$u+v=w$$

καὶ ἐκ τοῦ ἀλγεβρικοῦ ὁλοκληρώματος τῆς ἀνωτέρω διαφορικῆς ἐξισώσεως ἔχομεν:

$$\frac{\sqrt{1-x^2}\sqrt{1-y^2}-xy\sqrt{1-k^2x^2}\sqrt{1-k^2y^2}}{1-k^2x^2y^2} = \sqrt{1-z^2}$$

$$\frac{\sqrt{1-k^2x^2}\sqrt{1-k^2y^2}-k^2xy\sqrt{1-x^2}\sqrt{1-y^2}}{1-k^2x^2y^2} = \sqrt{1-k^2z^2}$$

καὶ ἑπομένως τοὺς ἑξῆς τύπους, ἐκφράζοντας τὸ θεώρημα τῆς προσθέσεως τῶν ἐλλειπτικῶν συναρτήσεων:

$$\begin{cases} sn(u+v) = \dfrac{snu\, cnv\, dnv + snv\, cnu\, dnu}{1 - k^2 sn^2u\, sn^2v}, \\ cn(u+v) = \dfrac{cnu\, cnv - snu\, snv\, dnu\, dnv}{1 - k^2 sn^2u\, sn^2v}, \\ dn(u+v) = \dfrac{dnu\, dnv - k^2 snu\, snv\, cnu\, cnv}{1 - k^2 sn^2u\, sn^2v}. \end{cases}$$

Διὰ $k=0$ ὁρίζομεν τὰς συναρτήσεις

$$sn(u, o) = \text{ημ } u,\ cn(u, o) = \text{συν } u,$$

ὅτε οἱ ἀνωτέρω τύποι δίδουν, ἐπειδὴ εἶναι $dn(u, o) = 1$, τοὺς γνωστοὺς τύπους τῆς Τριγωνομετρίας

$$\text{ημ}(u+v) = \text{ημ } u \text{ συν } v + \text{συν } u \text{ ημ } v$$
$$\text{συν}(u+v) = \text{συν } u \text{ συν } v - \text{ημ } u \text{ ημ } v$$

ἤτοι ἔχομεν τὸ θεώρημα τῆς προσθέσεως διὰ τὰς τριγωνομετρικὰς συναρτήσεις. Ν. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

—ἀλγεβρικὸν ὁλοκλήρωμα *[Μαθημ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ ὁλοκλήρωμα μιᾶς διαφορικῆς ἐξισώσεως τὸ ὁποῖον εἶναι ἀλγεβρικὴ συνάρτησις (πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ὑπερβατικῶν λύσεων τῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων). Οὕτως ἂν θεωρήσωμεν τὴν διαφορικὴν ἐξίσωσιν $\frac{dx}{x} + \frac{dy}{y} = 0$,

ἔχει αὕτη ὡς λύσιν τὴν $\int_1^x \frac{dx}{x} + \int_1^y \frac{dy}{y} = C$

Δυνάμεθα νὰ θέσωμεν τὴν συνάρτησιν y εἰς τὴν συνθήκην $y=z$ διὰ $x=1$, ὅτε ἔχομεν

$$\int_1^x \frac{dx}{x} + \int_1^y \frac{dy}{y} = \int_1^z \frac{dy}{y}$$

ὅπου τὸ ὁλοκλήρωμα τοῦ δευτέρου μέλους παριστάνει τὴν σταθερὰν τῆς ὁλοκληρώσεως. Ἡ ἐξίσωσις αὕτη γράφεται καὶ ὡς ἑξῆς:

$$\int_1^x \frac{dx}{x} + \int_1^y \frac{dy}{y} = \int_1^z \frac{dz}{z}.$$

Ἡ αὐτὴ διαφορικὴ ἐξίσωσις ἔχει καὶ ἓν *ἀλγεβρικὸν ὁλοκλήρωμα*, διότι διὰ πολλαπλασιασμοῦ ἐπὶ xy τίθεται ὑπὸ τὴν μορφὴν

$$d(xy)=0, \quad \text{ὅτε εἶναι } xy=C.$$

Προσδιορίζομεν τὸ C διὰ τῆς συνθήκης $y=z$ ὅταν $x=1$, ἤτοι θέτομεν $xy=z$.

Ὁμοίως ἂν ἔχωμεν τὴν διαφορικὴν ἐξίσωσιν

$$\frac{dx}{1+x^2} + \frac{dy}{1+y^2} = 0,$$

εὑρίσκομεν τὸ ἀλγεβρικὸν ὁλοκλήρωμα αὐτῆς

$$\frac{x+y}{1-xy} = C, \text{ ἢ } \frac{x+y}{1-xy} = z.$$

Digitized by Google

τὸ ὁποῖον εἶναι ἰσοδύναμον μὲ τὸ ὁλοκλήρωμα αὐτῆς

$$\int_0^x \frac{dx}{1+x^2} + \int_0^y \frac{dy}{1+y^2} = \int^z \frac{dz}{1+z^2}$$

ἐὰν τεθῇ y=z διὰ x=0.

(Παράβ. A. R. Forsyth, Lehrbuch der Differential—Gleichungen, 192, σελ. 545—547).

Ν. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

—**ἀλγεβρικὸν** *πρόβλημα [Μαθημ.]* Καλεῖται οὕτω πᾶν πρόβλημα λυόμενον διὰ τῆς Ἀλγέβρας καὶ τοῦ ἀλγεβρικοῦ ὑπολογισμοῦ, δηλαδὴ διὰ τῆς χρήσεως τῶν ἀλγεβρικῶν συμβόλων καὶ τῶν κανόνων περὶ τῶν ὁποίων πραγματεύεται ἡ Ἄλγεβρα (βλ. λ. **Ἄλγεβρα**).

Ν. Σ.

—**ἀλγεβρικὸν** *σῶμα [Μαθημ.]* Οὕτω καλεῖται σύνολόν τι *ἀλγεβρικῶν ἀριθμῶν* (βλ. κατωτέρω) ἔχον τὴν ἰδιότητα, ὥστε αἱ τέσσαρες πράξεις τῆς προσθέσεως, ἀφαιρέσεως, τοῦ πολλαπλασιασμοῦ καὶ τῆς διαιρέσεως (ἀποκλειομένου ὡς διαιρέτου τοῦ μηδενός), ἐκτελούμεναι ἐπὶ τῶν ἀριθμῶν τοῦ συνόλου τούτου, νὰ ἄγουν πάλιν εἰς ἀριθμοὺς τοῦ αὐτοῦ συνόλου. Ὁ ὅρος οὗτος ὀφείλεται εἰς τὸν R. Dedekind (L. Dirichlet-Dedekind, Vorlesungen über Zahlentheorie, Braunschweig 4 ἔκδ. 1894).

Συμφώνως πρὸς τὸν ὁρισμὸν τοῦτον πᾶσα ρητὴ παράστασις μὲ ἀκεραίους συντελεστὰς ἑνὸς ἢ περισσοτέρων ἀλγεβρικῶν ἀριθμῶν ἑνὸς σώματος ἀνήκει πάλιν εἰς αὐτό. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ Γερμανὸς L. Kronecker ἀντὶ τῆς λέξεως σῶμα μετεχειρίσθη τὸν ὅρον «Rationalitätsbereich». Παράδειγμα ἀλγεβρικοῦ σώματος ἔχομεν τὸ σύνολον ὅλων τῶν ἀλγεβρικῶν ἀριθμῶν· ἐπίσης τὸ σύνολον τῶν ρητῶν ἀριθμῶν.

Ἐὰν τὰ στοιχεῖα ἑνὸς G. g εἶναι ἐπίσης στοιχεῖα ἄλλου συνόλου K τότε τὸ πρῶτον καλεῖται *διαιρέτης* τοῦ δευτέρου Τὸ σ. τῶν ρητῶν ἀριθμῶν εἶναι διαιρέτης παντὸς ἄλλου, διὸ λέγεται *στοιχειῶδες ἀλγεβρικὸν σῶμα*. Ἐὰν ὁ θ παριστᾷ ἀλγεβρικόν τινα ἀριθμόν, εἰς τὸ σῶμα k (βλ. *ἀλγεβρικὸς ἀριθμός*), τότε τὸ σύνολον ὅλων τῶν ρητῶν συναρτήσεων τοῦ θ μὲ συντελεστὰς τοῦ k, σχηματίζει ἓν ἀλγεβρικὸν σῶμα. Τοῦτο παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου R (θ;k), λέγομεν δὲ ὅτι προέκυψεν ἐκ τοῦ k τῇ *προσθήκῃ* τοῦ ἀριθμοῦ θ. Ὡσαύτως διὰ τῆς προσθήκης πολλῶν ἀλγεβρικῶν ἀριθμῶν (πεπερασμένων τὸ πλῆθος) ὡς πρὸς τὸ k εἰς τὸ σῶμα τοῦτο, προκύπτει ἕτερον σῶμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς ρητὰς συναρτήσεις τῶν ἀριθμῶν τούτων μὲ συντελεστὰς εἰλημμένους ἐκ τοῦ k Ὅλα τὰ ἀλγεβρικὰ ταῦτα σωμ. δύνανται νὰ προκύψουν ἐπίσης διὰ τῆς προσθήκης ἑνὸς μόνου ἀλγεβρικοῦ ἀριθμοῦ ὡς πρὸς τὸ k.

Ὁ βαθμὸς m τῆς ἐξισώσεως τοῦ μικροτέρου δυνατοῦ βαθμοῦ, μὲ συντελεστὰς τοῦ σ. k, (τῆς εἰς τὸ σῶμα k δηλ. ἀναγώγου ἐξισώσεως), τὴν ὁποίαν πληροῖ ὁ ἀριθμὸς θ, καλεῖται ὁ *σχετικὸς βαθμὸς* τοῦ σ. R (θ; k) ὡς πρὸς τὸ k. Ἐὰν θ', θ'',... θ m-1) εἶναι αἱ m-1) ἐπίλοιποι ρίζαι τῆς ἐξισώσεως ταύτης, τότε τὰ ἐξ αὐτῶν γεννώμενα σώματα, διὰ τῆς προσθήκης των εἰς τὸ k, καλοῦνται τὰ πρὸς τὸ R (θ; k) *συζυγῆ* σώματα *Σῶμα τοῦ Galois* καλεῖται πᾶν τὸ συμπῖπτον μὲ τὰ συζυγῆ αὐτοῦ, ὅλα δὲ τὰ σ. εἶναι διαιρέται ἑνὸς τοιούτου. Ἡ πρώτη ἰδέα τοῦ ἀλγεβρικοῦ σώματος ὀφείλεται εἰς τὸν N. H. Abel, εἰς τὰς ἐπὶ τῶν ἀλγεβρικῶν ἐξισώσεων ἐρεύνας αὐτοῦ (Oeuvres ἔκ. Sylow-Lie, 1, σελ. 479=J. f. Math. 2. σελ. 220 (1828 ; 4, σελ. 132 (1829)). Ἡ ἔννοια αὕτη ἐγενικεύθη τελευταίως ὑπὸ τοῦ H. Weber (+ 1913), εἰς αὐτὴν δὲ ὑπήχθη ἡ ἔννοια τῶν ὁμάδων (H. Weber, Math. Ann. 43, σελ. 521 (1893) Algebra 2 § 64 (βλ. **ὁμάς**).

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ σώματα τῶν ἀλγεβρικῶν ἀριθμῶν ἔχομεν καὶ τὰ *σώματα τῶν ἀλγεβρικῶν συναρτήσεων*, τὰ ὁποῖα σχηματίζονται ἐκ μιᾶς ἢ πολλῶν ἀλγεβρικῶν συναρτησεων [δηλ. ριζῶν ἐξισώσεως, τῆς ὁποίας οἱ συντελεσταὶ εἶναι ρηταὶ συναρτήσεις τῶν n μεταβλητῶν $x_1, x_2, \ldots, x_n$, μὲ συντελεστὰς τοὺς ἀριθμοὺς ἑνὸς τυχόντος ἀλγεβρικοῦ σώματος ἀριθμῶν] καὶ τῶν ρητῶν συνδυασμῶν τῶν συναρτησεων τούτων. Κάθε ἀλγεβρικὸν σῶμα συναρτήσεων δύναται νὰ παραχθῇ ἐκ μιᾶς μόνης ἀλγεβρικῆς συναρτήσεως (Kronecker).

Φ. Β.

— **ἀλγεβρικὸς** *ἀριθμὸς [Μαθημ.]*. Οὕτω καλεῖται πᾶσα ρίζα πολυωνύμου μὲ ρητοὺς συντελεστάς. Ἐὰν οἱ συντελεσταὶ ἀνήκουν εἰς *ἀλγεβρικόν τι σῶμα* k (βλ. ἀνωτ.), τότε αἱ ρίζαι τοῦ πολυωνύμου καλοῦνται *ἀλγεβρικοὶ ἀριθμοὶ* ὡς πρὸς τὸ σῶμα τοῦτο. Οἱ ἁπλῶς λεγόμενοι ἀλγεβρικοὶ ἀριθμοὶ ἀναφέρονται πρὸς τὸ στοιχειῶδες ἀλγεβρικὸν σῶμα τῶν ρητῶν (βλ. **ἀλγεβρικὸν σῶμα**). Ἐὰν ἀριθμός τις θ εἶναι ἀλγεβρικὸς ὡς πρὸς τὸ σῶμα k, ὑποθέσωμεν δέ, ὅτι ἡ ἐξίσωσις τοῦ μικροτέρου δυνατοῦ βαθμοῦ (ἡ εἰς τὸ k ἀνάγωγος) ἣν πληροῖ οὗτος εἶναι μ^οῦ βαθμοῦ, τότε ὁ μ λέγεται *βαθμὸς* τοῦ θ ὡς πρὸς τὸ k, ἢ ὁ *σχετικὸς αὐτοῦ βαθμός*. Αἱ ἄλλαι ρίζαι τῆς ἀναγώγου αὐτῆς ἐξισώσεως καλοῦνται οἱ πρὸς τὸ θ *συζυγεῖς* ἀλγεβρικοὶ ἀριθμοί.

Ἐὰν δύο ἀριθμοὶ εἶναι ἀλγεβρικοὶ ἀριθμοί, τότε τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸ ἄθροισμά των, τὴν διαφοράν, τὸ γινόμενον καὶ τὸ πηλίκον των, ἐφ' ὅσον ὁ διαιρέτης εἶναι διάφορος τοῦ μηδενός.

Ἀλγεβρικός τις ἀριθμὸς καλεῖται *ἀκέραιος* ἐὰν πληροῖ μίαν ἐξίσωσιν μὲ ἀκεραίους συντελεστὰς καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ὁ συντελεστὴς τῆς ἀνωτάτης δυνάμεως τοῦ x εἶναι ἡ μονάς. Οἱ οὕτω ὁρισθέντες ἀκέραιοι ἀλγεβρικοὶ ἀριθμοὶ ἀναφέρονται πρὸς τὸ σῶμα τῶν ρητῶν ἀριθμῶν. Ἑκάστη ἀκεραία συνάρτησις, μὲ ἀκεραίους ἀριθμοὺς ὡς συντελεστάς, ὁσωνδήποτε ἀκεραίων ἀλγεβρικῶν ἀριθμῶν, εἶναι πάλιν ἀκέραιος ἀλγεβρικὸς ἀριθμός, ἰδιαιτέρως δὲ τὸ ἄθροισμα, ἡ διαφορὰ καὶ τὸ γινόμενον δύο τοιούτων ἀριθμῶν. Ἐὰν ἀκέραιος ἀλγεβρικὸς ἀριθμὸς εἶναι συγχρόνως ρητός, τότε εἶναι ἀκέραιος ἀριθμός, καὶ ἀντιστρόφως.

Ἀκέραιός τις ἀλγεβρικὸς ἀριθμὸς γ λέγομεν ὅτι *διαιρεῖται* διὰ τοῦ ἀκεραίου ἀλγεβρικοῦ ἀριθμοῦ α, ἐὰν ὑπάρχῃ ἀκέραιός τις ἀλγεβρικὸς ἀριθμὸς β, ὥστε γ = αβ. Αἱ ἰδιότητες, αἱ διέπουσαι τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἀκεραίων ἀλγεβρικῶν ἀριθμῶν ἑνὸς ἀλγεβρικοῦ σώματος εἰς πρώτους παράγοντας, εἶναι καθ' ὅλα ἀνάλογοι πρὸς τὰς τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν. Τὸ τοιοῦτον κατεδείχθη, προκειμένου μὲν περὶ τῆς εἰδικῆς περιπτώσεως τῶν **κυκλικῶν σωμάτων** (βλ. λ.) τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ E. Kummer (J. F. Math. 35 (1847) σελ. 319, 327 καὶ 40 (1850) σελ. 93, 117) διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὀνομασθέντων *ἰδεωδῶν ἀριθμῶν*, περὶ τῶν γενικῶν δὲ ἀλγεβρικῶν σωμάτων ὑπὸ τοῦ R Dedekind (Dirichlet-Dedekind Vorlesungen über Zahlentheorie) καὶ Kronecker.

[Συγγράμματα εἰς τὰ ὁποῖα ἐκτίθεται ἡ θεωρία αὕτη εἶναι τὰ ἑξῆς: *P. G. Lejeune* Dirichlet. Vorlesungen über Zahlentheorie, ἔκδ. μετὰ συμπληρωμάτων ὑπὸ R. Dedekind, 4en Braunschweig 18'4 *P Bachmann*, Allgemeine Arithmetik der Zahlkörper (=Zahlentheorie, Bd v. Leipzig 1905 Die Lehre von der Kreisteilung und ihre Beziehungen zur Zahlentheorie Leipzig 1872 Grundlehren der neueren Zahlentheorie, 2 ἔκ. Berlin-Leipzig 1921. -*R Fueter*, Synthetische Zahlentheorie, Leipzig 1917. — *K. Hensel*, Zahlentheorie, Leipzig 1913 —*D. Hilbert*, Bericht über die Theorie der algebraischen Zahlkörper. Jahresbericht der Deutschen Mathematiker-Vereinigung, Bd 4 (1897) -*L. Kronecker*, Vorlesungen über Zahlentheorie, ἐκδοθὲν ὑπὸ K. Hensel Bd 1 Leipzig 1913 —*L. Landau*, Einführung in die elementare und analytische Theorie der algebraischen Zahlen und der Ideale Leipzig 1918. -*H. Weber*, Lehrbuch der Algebra, Bd 1 3 ἔκδ. Braunschweig 1899 - 1908 (τόμος 3 ὑπὸ τὸν τίτλον «ἐλλειπτικαὶ συναρτήσεις καὶ ἀλγεβρικοὶ ἀριθμοί»). —*E. Hecke* Vorlesungen über die Theorie der Algebraischen Zahlen, Leipzig 1923.

Φ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

— **ἀλγεβρικὸς τύπος** *[Μαθημ.]*. Καλεῖται οὕτω πᾶς τύπος, τὸν ὁποῖον μεταχειριζόμεθα ἐν τῇ Ἀλγέβρᾳ κατὰ τὴν λύσιν διαφόρων προβλημάτων, χρησιμοποιοῦντες γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου ἀντὶ τῶν ἀριθμῶν. Οὕτω ὁ τύπος

$$T=\frac{K.E.X}{100}$$

ὅστις δίδει τὸν τόκον κεφαλαίου K εἰς χρόνον X πρὸς ἐπιτόκιον E, λέγεται ἀλγεβρικὸς τύπος.

Ν Σ.

ἀλγεβρισμὸς *[Μαθημ.]*. Ἀλγεβρισμὸν λέγοντες ἐννοοῦμεν τὸν τρόπον τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι τὴν ποσότητα ἀριθμητικῶς καὶ συνδυαστικῶς.

Εἰς τὴν ἐπιστήμην οἱ πρῶτοι ὁρισμοὶ τῶν κλασματικῶν ἀριθμῶν, τῶν ἀρνητικῶν, τῶν ἀσυμμέτρων, προέκυψαν ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν τοῦ γεωμετρικοῦ μεγέθους ὡς ποσοῦ, τῇ βοηθείᾳ, οὕτως εἰπεῖν, τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς φαντασίας· ἐὰν ἡ ἀριθμητικὴ δὲν ἀνεμιγνύετο μὲ τὴν γεωμετρίαν, θὰ ἐγνωρίζομεν, λέγει ὁ Poincaré, μόνον τοὺς ἀκεραίους. Ἡ Γεωμετρία ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἀσυμμέτρων ἀριθμῶν· ἡ ἔννοια τοῦ ἀσυμμέτρου συνεδέθη μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ συνεχοῦς καὶ αὕτη πάλιν μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὁρίου· εἰς τὴν ἔννοιαν δὲ τοῦ ὁρίου ἐστηρίχθη ὁ ἀπειροστικὸς λογισμός. Οὕτω ἡ ἀνάλυσις ἐχρησιμοποίησε τὸ συνεχὲς καὶ τὴν διάβασιν εἰς τὸ ὅριον (ἴδε *Π. Ζερβοῦ* «**Ἀπειροστικὸς λογισμός**» σ 5). Μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς διαβάσεως εἰς τὸ ὅριον ὁρίζομεν εἰς τὸν ἀπειροστικὸν λογισμὸν τὴν παράγωγον, τὸ ὁλοκλήρωμα, καὶ ἐξάγομεν κανόνας διὰ τὴν παραγώγισιν καὶ ὁλοκλήρωσιν συναρτήσεως· θεωροῦμεν δὲ ἀπείρους σειρὰς συγκλινούσας καὶ γενικὰς σειρὰς ἀπείρων πράξεων ἐξετάζοντες πάντοτε τὸ ζήτημα τῆς συγκλίσεως.

Ὡς ἀρχικῶς εἴπομεν, ἀνεχώρησεν ἡ ἐπιστήμη ἐκ τῆς γεωμετρικῆς ἀντιλήψεως τῆς ποσότητος· σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἐπετεύχθη νὰ δοθῶσιν ὁρισμοὶ βασιζόμενοι ἐπὶ τῆς καθαρᾶς ἀριθμητικῆς ἀντιλήψεως τῆς ποσότητος μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ μέρους τῆς ἀλγέβρας, ὅπου θεωρεῖται αὕτη ὡς συνδυαστικὴ ἐπιστήμη (δηλ. θεωρία συνδυασμῶν, μορφῶν κλπ.). Παρουσιάζεται οὕτω ἡ μαθηματικὴ ἐπιστήμη ἀπὸ φιλοσοφικῆς ἀπόψεως ὑπὸ νέαν ὄψιν· ἔχει *ἀριθμητικοποιηθῇ*.

Οὕτω τοὺς ἀρνητικοὺς καὶ κλασματικοὺς ἀριθμοὺς ὁρίζομεν, ὡς γνωστόν, ἐπεκτείνοντες τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀθροίσματος καὶ τοῦ γινομένου. Τοὺς ἀσυμμέτρους ἀριθμοὺς ὁρίζομεν χωρὶς νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἐκ τοῦ μεγέθους διαίσθησιν· θεωροῦμεν τουτέστιν ἕκαστον ἀσύμμετρον ὡς σύμβολον ἀντιστοιχοῦν εἰς ἕνα τρόπον καταμερισμοῦ τοῦ συνόλου τῶν ρητῶν ἀριθμῶν μὲ ὡρισμένας συνθήκας (ἔνθ' ἀνωτ. Τ. I. σελ. 3 κλπ.)· ἐκφράζομεν δὲ τὸν καταμερισμὸν αὐτὸν μὲ σύστημα ἀνισοτήτων ρητῶν ἀριθμῶν. Ὥστε εἰς τὴν μαθηματικὴν ἀνάλυσιν τὰ μόνα ἀπομένοντα στοιχεῖα δι' ὧν ὁρίζονται πάντα τὰ ἄλλα εἶναι οἱ φυσικοὶ ἀκέραιοι ἀριθμοί· πεπερασμένα ἢ ἄπειρα συστήματα ἀκεραίων συνδεόμενα μὲ ἰσότητας καὶ ἀνισότητας εἶναι τὰ μόνα παρουσιαζόμενα εἰς τὴν ἀνάλυσιν.

Ὁ ἀλγεβρισμὸς ζητεῖ νὰ προχωρῶμεν μὲ τὴν καθαρῶς συνδυαστικὴν ἐπιστήμην· στηριζόμενοι ἐπὶ ταύτης νὰ δίδωμεν ὁρισμοὺς καὶ νὰ θεμελιῶμεν προτάσεις τοῦ ἀπειροστικοῦ λογισμοῦ χωρὶς τὴν ἐπέμβασιν τῶν ὁρίων· νὰ σπουδάζωμεν ἄπειρα σύνολα πράξεων χωρὶς νὰ ἐξετάζωμεν τὸ ζήτημα τῆς συγκλίσεως· οὕτως, ἐπὶ παραδείγματι, ὁ Hensel στηρίζει τὴν ἀριθμητικήν του θεωρίαν τῶν ἀλγεβρικῶν σωμάτων ἐπὶ τῆς παραστάσεως τῶν φυσικῶν ἀριθμῶν εἰς σύστημα ἀριθμήσεως, τοῦ ὁποίου ἡ βάσι εἶναι πρῶτος ἀριθμὸς καὶ ὁρίζει τὴν ἀφαίρεσιν οὕτως ὥστε ὁ ἀκέραιος ἀρνητικὸς ἀριθμὸς νὰ παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀπείρου ἀναπτύγματος. Παραδείγματα ἀλγεβρισμοῦ εἶναι καὶ 1) ἡ εὕρεσις τῆς παραγώγου χωρὶς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὁρίου, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας τῶν συνδυασμῶν· 2) οἱ κανόνες τῆς παραγωγίσεως ἀθροίσματος, γινομένου, συναρτήσεως ἑτέρας συναρτήσεως καὶ ὁρισμοὶ τῶν παραγώγων διά τινας ὑπερβατικὰς συναρτήσεις ἀνεξαρτήτως τῆς ἐννοίας τῶν ὁρίων· 3) ἡ θεωρία τῶν διαφορικῶν ἀναλλοιώτων, ἥτις δὲν χρησιμοποιεῖ καθόλου τὸν λογισμὸν τῶν ὁρίων.

Π. ΖΕΡΒΟΣ

ἀλγεβριστὴς (ὁ)· ὁ καταγινόμενος μὲ τὴν Ἄλγεβραν, ὁ ἐξειδικευμένος μὲ τὰ ἀλγεβρικὰ προβλήματα.

Ἀλγεθίρας *[Γεωγρ.]*. Ὅρμος καὶ πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου τοῦ Γιβραλτάρ. Ἡ ὀνομασία της ἔχει τὴν προέλευσιν ἐκ τοῦ μαυριτανικοῦ Al-Jejirah γράφεται δὲ ἱσπανιστὶ Algeciras, τοῦ *c* προφερομένου ὡς θ, γαλλιστὶ Algesiras='Αλζεζιρὰς καὶ ἀγγλιστὶ Algeziras.

Νησὶς ὀνομαζομένη *Ἴζλα Βέρδε* (Isla Verde) καὶ ἀπέχουσα 2 ²/₃ μιλ. ἀπὸ τῆς ἄκρας *Καρνέρο* (Carnero point: πλάτ. 36° 04' 28" B., μῆκ. 5° 25' 30" Δυτ.) σχηματίζει διὰ τῶν ἀβαθῶν της τὰ ὁποῖα συνδέουν τὴν δυτικὴν ἄκραν της πρὸς τὴν ἀκτήν, δύο ἀμφιδύμους ὅρμους, τὸν *Σαλαδίλλιο* (Saladillo πρὸς νότον καὶ τὸν *Ἀλγεθίρας* πρὸς βορρᾶν· ὅρα χάρτην Algeciras roads* ἀριθμ. 1448=Acebuche point to Chullera point, including Gibraltar bay). Ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ δευτέρου τούτων, ἀκριβῶς πρὸς δυσμὰς καὶ εἰς ἀπόστασιν 4 ¹/₃ μ. ἀπὸ τοῦ ὀρθοπάγου τοῦ *Γιβραλτὰρ* (ἀρχ. *Κάλπη*), εἶναι ἐκτισμένη ἡ πόλις *Ἀλγεθίρας*, βαθμηδὸν ὑψουμένη λόγω τῆς κλίσεως τοῦ λόφου εἰς οὗ τὰς κλιτῦς ἐγείρεται, ἕως ὕψους 80 μέτρων.

Ἡ σύγχρονος πόλις (20,000 κάτοικοι τῷ 1910), διαχωρίζεται ὑπὸ ποταμίου, ὀνομαζομένου Rio Miel, εἰς δύο μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μικρότερον, ἡ *Βίλλια Βιέχα* (Villa Vieja=παλαιὰ πόλις) ἀποτελεῖ σήμερον προάστειον, ἐπικοινωνοῦν πρὸς τὴν *Νέαν πόλιν* (Villa Nueva) διὰ δύο γεφυρῶν. Ἡ νέα πόλις δὲ εἶναι ἀραιὰ ἐκτισμένη μὲ κομψὰς ἐπαύλεις μαυριτανικοῦ ρυθμοῦ ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον τροποποιημένας καὶ περιβαλλομένας ὑπὸ κήπων, εἰς τοὺς ὁποίους πρωτοστατεῖ ἡ ροιά. Παρὰ τὸν σιδηρ. σταθμὸν μέγιστον ξενοδοχεῖον δυσανάλογον πρὸς τὴν μικρὰν τῆς πόλεως κίνησιν. Ἡ βορεία ὄχθη τοῦ Ρίο Μιέλ ἐπεκτείνεται ὑπὸ προβλῆτος (ἄλλοτε νησῖδος) φέροντος τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλφόνσου ΙΓ'. Εἰς αὐτὸν πλευρίζουσι τὰ ἀτμόπλοια ἅτινα τρὶς τῆς ἡμέρας καταπλέουσιν ἐκ Γιβραλτὰρ καὶ τῶν ὁποίων ὁ κατάπλους συμπίπτει μὲ τὰς ὥρας τῆς ἀφίξεως τοῦ σιδηροδρομικοῦ συρμοῦ Bobadilla-Algeciras, δι' οὗ ἡ πόλις ἐπικοινωνεῖ τρὶς τῆς ἡμέρας τόσον μετὰ τῆς Μαδρίτης ὅσον καὶ μετὰ τῆς Σεβίλλης καὶ τοῦ Κάδιξ, τὰς αὐτὰς δὲ ὥρας καταπλέουν καὶ τὰ ἀτμόπλοια, δι' ὧν ἐπικοινωνεῖ ἡ Χέουτα (Ceuta) τοῦ Μαρόκκου. Ἐκτὸς ὅμως τῆς σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας, ὑπάρχει καὶ ἀτμοπλοϊκὴ πρὸς Κάδιξ καὶ Ταγγέρην τρὶς τῆς ἑβδομάδος.

Παρὰ τὸ ὅτι ἡ πρόοδος τοῦ Γιβραλτὰρ ἐπεσκίασε τὴν Ἀλγεθίρας δὲν παύει αὕτη, οὐχ ἧττον, παρουσιάζουσα ἐμπορικὴν κίνησιν ἱκανὴν καὶ προϊοῦσαν, ἀφορῶσαν δὲ ἰδίως εἰς ἐξαγωγὴν ὀπωρῶν, φελλοῦ καὶ ξυλανθράκων, καὶ εἰς εἰσαγωγὴν γαιανθράκων, χημικῶν ὑλῶν, δημητριακῶν καρπῶν καὶ ξυλείας, σημειουμένων 40 περίπου καταπλῶν ἐτησίως φορτηγῶν ἀτμοπλοίων χωρητικότητος 40 χιλιάδων τόννων περίπου.

Ἡ πόλις ἄλλοτε ἦτο πολὺ ὠχυρωμένη διὰ τῶν φρουρίων San-Iago, Almirante Polvora, Santa Garcia, Castel viejo καὶ τοῦ τῆς νήσου Isla Verde. ἰδίως κατὰ τοὺς Ναπολεοντείους πολέμους· ἤδη

Digitized by Google

ὅμως τὰ πυροβόλα των, κατακείμενα ἐν τῇ χλόῃ, διαβιβρώσκονται ὑπὸ τῆς ὀξειδώσεως.

Θεωροῦμεν πλάνην τὸ ὑπὸ πολλῶν (ἀκόμη καὶ ὑπὸ τῆς «La Grande Encycloped e» ἐν λ.) ἀναφερόμενον ὅτι ἡ Αλγεθίρας ἐπέχει τὴν θέσιν εἰς ἣν ἠγείρετο ἡ ἀρχαία *Ἰουλία Ἰόζα* (Julia Transducta) ἢ τελευταίως τὴν θέσιν ἐπέχει ἡ σύγχρονος *Ταρίφα* (Tarifa, — πλάτος 35 00', μῆκος 5° 31' Δ, — τὸ νοτιώτερον σημεῖον τῆς Εὐρώπης) ὡς ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Στράβωνος (Didot Γ, α, 8) προκύπτει. Καθ' ἡμᾶς, ἡ Ἀλγεθίρας ἐπέχει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Καρτηΐας*· διότι αὕτη ἀπεῖχε τῆς *Κάλπης* (Γιβραλτὰρ) 40 στάδια, ὅσον δηλαδὴ (4¹/₄ μιλ. περίπου) ἀπέχει τὸ Γιβραλτὰρ τῆς Ἀλγεθίρας· τοῦτο δὲ σαφῶς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Στράβωνος:

«Ἡ Κάλπη τῇ περιοχῇ μὲν οὐ μέγα, τῷ δὲ ὕψει » μέγα καὶ ὄρθιον, ὥστε πόρρωθεν νησοειδὲς φαί» νεσθαι. Ἐκπλέουσιν οὖν ἐκ τῆς ἡμετέρας θα» λάσσης (δηλ. τῆς Μεσογείου) εἰς τὴν ἔξω (δηλ. » πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν) δεξιόν ἐστι τοῦτο (δηλα» δὴ ἡ Κάλπη) καὶ πρὸς αὐτὸ Καρτηΐα ἡ πόλις » ἐν τεσσαράκοντα σταδίοις (δηλαδὴ 4 μίλλια καὶ » τι πλέον) ἀξιόλογος καὶ παλαιά, ναύσταθμόν ποτε » γενομένη τῶν Ἰβήρων. Ἔνιοι δὲ καὶ Ἡρακλέους » κτίσμα λέγουσιν αὐτήν, ὧν ἐστι καὶ Τιμοσθένης » ὅς φησι καὶ Ἡράκλειαν ὀνομάζεσθαι τὸ παλαιὸν » δείκνυσθαί τε μέγαν περίβολον καὶ νεωσοίκους» (Στράβ. Didot 115 44 καὶ ἑφεξ.).

Καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Μαυριτανῶν, ἀνεκτήθη τῷ 1344 ὑπὸ Ἀλφόνσου τοῦ ἑνδεκάτου τῆς Καστίλλης μετὰ ἑνδεκάμηνον πολιορκίαν, μίαν ἐκ τῶν πρώτων καθ' ἃς ἐχρησιμοποιήθησαν πυροβόλα, διότι εἶχον τοιαῦτα εἰς τὰ φρούριά των οἱ Μαυριτανοὶ πρὸς ἄμυναν τῆς πόλεώς των. Σ. Ε. Λ.

— **Ἀλγεθίρας ναυμαχία** *[Ναυτ. Ἱστορ.]* Ναυμαχία λαβοῦσα χώραν τὴν 6 Ἰουλίου 1801 πρὸ τῆς πόλεως *Ἀλγεθίρας,* μεταξὺ γαλλικῆς μοίρας ὑπὸ τὸν ὑποναύαρχον Durand-Linois καὶ ἀγγλικῆς ὑπὸ τὸν ναύαρχον sir James de Saumarez καὶ ἐπαναληφθεῖσα τὴν 9 Ἰουλίου πρὸ τοῦ *Γιβραλτὰρ* μεταξὺ τῶν ἰδίων καὶ τῆς, πρὸς βοήθειαν τῶν Γάλλων προσελθούσης, ἱσπανικῆς μοίρας ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον Don Juan Joaquin de Moreno.

Εὐθὺς μετὰ τὴν συνθήκην τῆς *Λουνεβὶλλ* (Luneville, Φεβρ. 1801), ὁ πρωθύπατος τότε Ναπολέων ὁ Βοναπάρτης ἐχρησιμοποίησε πᾶν μέσον, ἀπὸ τῆς ἰσχύος του ἀπορρέον, ὅπως ἀποσπάσῃ τῆς Ἀγγλίας τὰς ὀλίγας Δυνάμεις, αἵτινες ἐξηκολούθουν φιλικῶς διακείμεναι πρὸ αὐτήν. Καὶ ἐπέτυχε μὲν τοῦτο ὡς πρὸς τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, ἀλλ' ἡ Πορτογαλλία, παρὰ τὴν πίεσιν ἣν ὑφίστατο ἀπὸ τὸν ἐν Βιδασόᾳ ἀποβιβασθέντα γαλλικὸν στρατόν, ἔμεινε πιστὴ πρὸς τὴν φιλίαν τῆς Ἀγγλίας, ἡ δὲ Λισαβὼν πολύτιμον στήριγμα τῶν ἀγγλικῶν συμφερόντων, καὶ διὰ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τοῦ στόλου καὶ διὰ τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Λισαβῶνος ὑπῆρξεν ὁ σκοπός, ἢ τοὐλάχιστον πρόσχημα πρὸς ἐπικράτησιν ἄλλων σχεδίων, δι' ὃν ὁ Βοναπάρτης ἐπέτυχεν ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας τὴν ὑπὸ ταύτης παραχώρησιν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὑπὸ τύπον πωλήσεως ἢ ἐνοικιάσεως, ἓξ πλοίων ἱσπανικῶν τῆς γραμμῆς ἐκ τῶν εὑρισκομένων ἐν τῷ ναυστάθμῳ τοῦ Κάδιξ, τὰ ὁποῖα ἐπανδρούμενα διὰ γαλλικῶν πληρωμάτων καὶ ἐνισχυόμενα ὑπὸ μοίρας ἐκ καθαρῶς ἱσπανικῶν πλοίων, θὰ ἐτίθεντο ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Γάλλου ὑποναυάρχου Dumanoir-le-Pelley. Ἐν τῷ μεταξὺ τέσσαρα γαλλικὰ πλοῖα τοῦ στόλου τοῦ ὑποναυάρχου Ganteaume, τὸ «Indomptable» καὶ τὸ «Formidable» τῶν 80 πυροβ., τὸ «Dessaix» τῶν 74 καὶ ἡ κατασχεθεῖσα ἑνετικὴ φρεγάτα «Muiron» τῶν 36, καταπλεύσαντα ἐκ Λιβόρνου εἰς Τουλών, ἐτέθησαν ὑπὸ τὸν ὑποναύαρχον Durand-Linois, διαταχθέντα νὰ ἀποπλεύσῃ εἰς Κάδιξ καὶ ἑνωθῇ ἐκεῖ πρὸς τὸν ὑπὸ τὸν Ντυμανουὰρ καταρτιζόμενον μικτὸν στόλον. Οὕτω τὴν 1 Ἰουλίου 1801, ἐνῷ ἡ μοῖρα αὕτη ἠγωνίζετο, διαδρομοῦσα ὑπὸ ἐναντίους δυτικοὺς ἀνέμους, ὅπως ἐξέλθῃ τοῦ στενοῦ, ὤφθη ἀπὸ τοὺς σκοπεωροὺς τοῦ Γιβραλτὰρ καὶ παρηκολουθεῖτο ἔκτοτε διαρκῶς. Ἐν δὲ τῷ λιμένι τοῦ Γιβραλτὰρ ὥρμει τότε μόνον ἓν ἀγγλικὸν πολεμικόν, μία κανονιοφόρος 17 πυροβόλων, ἡ «Κάλπη» «Calpè».

Κατὰ τὰς διαδρομάς του ταύτας ὁ Λινουὰ ᾐχμαλώτισε τὸν ἀγγλικὸν πάρωνα «Speedy» παρὰ τοῦ κυβερνήτου τοῦ ὁποίου, τότε ἀνθυποπλοιάρχου Lord Kohran, ἐπληροφορήθη, ὅτι ἔξωθεν τοῦ Κάδιξ περιεπόλει στόλος ἀγγλικός, καταπλεύσας ἐκεῖ ἀπό τινων ἡμερῶν ὑπὸ τὸν ὑποναύαρχον Σὶρ Τζαίημς-ντὲ-Σωμαρὲζ καὶ ἀποτελούμενος ἀπὸ τὴν ναυαρχίδα «Caesar» τῶν 80 πυροβ., τὰ «Pompée», «Spencer», «Venerable», «Superb», «Audacious» καὶ «Hannibal» τῶν 74, τὴν φρεγάταν «Thames» καὶ τὸν πάρωνα «Pasley». Ἡ εἴδησις αὕτη ἠνάγκασε τὸν Λινουὰ νὰ ἀλλάξῃ κατεύθυνσιν καὶ νὰ καταπλεύσῃ εἰς τὸν ὅρμον τῆς *Ἀλγεθίρας,* ὅπου ἀγκυροβόλησε (3 Ἰουλ.) τὰ πλοῖά του κατὰ τρόπον ἀσφαλέστατον, ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πυροβολείων τῆς Ἴζλα Βέρδε καὶ τῆς ξηρᾶς, ἐνῷ διὰ δεκατεσσάρων ἱσπανικῶν κανονιοφόρων, ἃς εὗρε σταθμευούσας ἐκεῖ, συνεπλήρωσε τοῦ ἀμυντικοῦ δικτύου του τὰ κενά. Τοσαύτην δὲ στρατηγικὴν περίνοιαν ἐπέδειξε κατὰ τὴν τοιαύτην τῆς μοίρας του ἀγκυροβολίαν, ὥστε ὁ Ἀμερικανὸς πλοίαρχος Mahan, κριτικὴ αὐθεντία τῶν τελευταίων ἐτῶν, δὲν διστάζει νὰ ἀποφανθῇ, ὅτι ἐὰν ὁ Brueys (ὁ Γάλλος ναύαρχος ἐν Ἀμπουκὶρ) ἐλάμβανε διὰ τὸν στόλον του μέτρα ἀσφαλείας ἀνάλογα πρὸς ἐκεῖνα τοῦ Λινουὰ ἐν Ἀλγεθίρας, ὁ ἀγὼν τοῦ Νέλσωνος θὰ ἀπέβαινε πολὺ τραχύτερος, ἡ δὲ νίκη του ὀλιγώτερον πλήρης. Ἀπὸ τὸ Γιβραλτὰρ ὅμως παρηκολούθουν τὰς κινήσεις ταύτας τῶν Γάλλων διὰ τῶν τηλεσκοπίων, καὶ ὁ κυβερνήτης τῆς «Κάλπης» Dundas δὲν ἐδίστασε νὰ διατάξῃ τὸν ὑποπλοίαρχόν του Janvarin, ὅπως πλεύσῃ εἰς Κάδιξ μὲ τὴν μικρὰν λέμβον τῆς κανονιοφόρου καὶ ἀναγγείλῃ εἰς τὸν Saumarez τὰ συμβαίνοντα· ἡ μικρὰ δὲ αὕτη λέμβος, ἀψηφήσασα τὰ ὀγδοήκοντα μίλλια καὶ τὸν ζέφυρον τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἠδυνήθη νὰ παραβάλῃ εἰς τὸν «Caesar» τὴν 2αν πρωϊνὴν τῆς 5 Ἰουλίου καὶ νὰ παράσχῃ τῷ ναυάρχῳ τὴν εἴδησιν. Ὁ Ἄγγλος ναύαρχος, ἀφοῦ ἀπέστειλε διὰ λέμβου διαταγὴν εἰς τὸ πρὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Γουαδαλκιβὶρ περιπολοῦν «Superb» ὅπως καταπλεύσῃ εἰς Ἀλγεθίρας, ἀπῆρεν αὐθωρεὶ μετὰ τῶν λοιπῶν πλοίων του. Τὴν 7ω.50' πρ. τῆς 6 Ἰουλίου, ὁ πρωτόπλους του «Πομπήϊος» παρήλλασσε τὸ πρὸς νότον τῆς Ἀλγεθίρας ἀκρωτήριον Καρνέρο· τὰ πυροβολεῖα τῆς Ἴζλα Βέρδε καὶ ἡ φρεγάτα «Μουϊρὼν» ἀναγνωρίσαντα τὴν σημαίαν του ἤρχισαν βάλλοντα κατ' αὐτοῦ, πλὴν ὁ «Πομπήϊος» ἐξηκολούθησεν ἀτάραχος τὴν πλεῦσίν του, ἀντιπαρελθὼν ἐγγύτατα τοῦ «Ντεσσαὶ» καὶ τοῦ «Ἐντομτάμπλ», ἐκ μέρους τῶν ὁποίων ἐδέχθη σφοδρότατον πῦρ, παρ' ὅλας δὲ τὰς ζημίας του ἐπροχώρησεν ὑπερήφανος καὶ ἐπόντισε τὴν ἄγκυράν του ὑπὸ τὴν δεξιὰν ἐπωτίδα τοῦ «Φορμιντάμπλ», κατὰ τοῦ ὁποίου ἤνοιξε πυκνὸν πῦρ. Ἐκόπασεν ὅμως ὁ ἄνεμος, τὸ δὲ ρεῦμα καὶ αἱ ἀκατάστατοι αὖραι αἱ ὁποῖαι ἤρξαντο κατὰ βραχύτατα διαλείμματα πνέουσαι, ἠνάγκασαν τὰ λοιπὰ πλοῖα νὰ ἀγκυροβολήσωσι, οὐχὶ εἰς ἃς θέσεις θὰ ἐπεθύμουν οἱ κυβερνῆταί των.

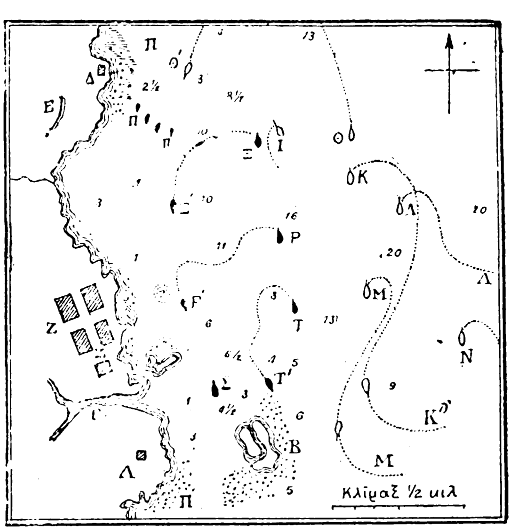

Σκαρίφημα ἐπεξηγηματικὸν τῆς ναυμαχίας τῆς Ἀλγεθίρας.

[Βολίσματα εἰς ὀργυιάς. Α=Φρούριον Torre della Villa Vieja. Β=Ἴζλα Βέρδε Isla Verde. Γ=Ποτάμιον Rio Miel. Δ=Πύργος Almirante. Ε=Πυροβολεῖον San Iago. Ζ=Πόλις τῆς Ἀλγεθίρας. Θ=ἡ θέσις τῆς ἀγκυροβολίας τοῦ «Ἀννίβα». Θ'=ἐκεῖ ὅπου προσήραξεν ὁ «Ἀννίβας» κατόπιν τοῦ χειρισμοῦ του. Ι=ἡ θέσις τῆς ἀγκυροβολίας τοῦ «Πομπηΐου». Κ=ὁμοίως τοῦ «Καίσαρος». Λ=ὁμοίως τοῦ «Βένεραμπλ». Μ=ὁμοίως τοῦ «Audacious. Ν=ὁμοίως τοῦ «Spencer». Ξ=ὁμοίως τοῦ «Φορμιντάμπλ». Ξ'=ὅπου ἐξώκειλε τὸ «Φορμιντάμπλ». ΠΠΠ=Ἱσπανικαὶ κανονιοφόροι. Ρ=ἡ θέσις ἀγκυροβολίας τοῦ Dessaix». Ρ'=ὅπου τοῦτο ἐξώκειλε. Σ=ἡ θέσις ἀγκυροβολίας τοῦ «Μουϊρών». Τ=ἡ θέσις ἀγκυροβολίας τοῦ «Ἐντομιτάμπλ». Τ'=ὅπου τοῦτο ἐξώκειλε. Υ=νησὶς ἀποτελ. σήμερον τὸν προβλῆτα Ἀλφόνσου ΙΙ".]

[Κατὰ τὸν Wm James: The Naval history of the British Navy].

Τὸ πῦρ τῶν Ἄγγλων ἦτο δραστικώτατον καὶ ὁ Λινουά, θέλων νὰ ματαιώσῃ τὰ ἀποτελέσματά του, ἐσήμανε πρὸς τὰ πλοῖά του νὰ στραφῶσι πρὸς τὴν ξηρὰν καὶ νὰ ἐξοκείλωσι· εἶχε δὲ προΐδει τὴν περίπτωσιν ταύτην οὗτος καὶ εἶχε διατάξει τὴν πόντισιν *ἰσχάδων* εἰς τὰ ἀβαθῆ, ὥστε ὁ χειρισμὸς νὰ γίνῃ ἑλκομένου τοῦ κάλω τῆς ἰσχάδος καὶ παρειμένου τοῦ τῆς ποντισμένης ἐπωτιδίου ἀγκύρας· πάντως, τὰ γαλλικὰ πλοῖα ἤρχισαν ἐκτελοῦντα τὸν χειρισμὸν ἀμέσως. Ἀλλὰ τοῦ «Πομπηΐου» ἡ θέσις ἦτο κρισιμωτάτη καὶ ὁ Σωμαρὲζ διέταξε διὰ τοῦτο τὸν κυβερνήτην τοῦ «Ἀννίβα», νὰ τάξῃ τὸ πλοῖόν του πλευρὰν πρὸς πλευρὰν καὶ ἐγγύτατα τοῦ «Φορμιντάμπλ», ὁ ὁποῖος ἐπίεζε πολὺ τὸν «Πομπήϊον». Ὁ ἀνδρεῖος κυβερνήτης τοῦ «Ἀννίβα» Salomon Ferris ἔκοψεν ἀμέσως τὸν κάλω καὶ βοηθούμενος ἀπὸ τὸ ρεῦμα καὶ αὖραν πνεύσασαν ἀπὸ Λ.Ζ, ἔπλευσε πρὸς τὸν ΒΔ μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Γιβραλτάρ, βορείως τῆς Ἀλγεθίρας, στραφεὶς κατόπιν πρὸς τὴν ἀκτὴν ἵνα καταστήσῃ τὸ «Φορμιντὰπλ» *ἀμφίπυρον,* θέτων δηλ. αὐτὸν μεταξὺ δύο πυρῶν, τῶν ἰδικῶν του καὶ τῶν τοῦ «Πομπηΐου». Ἀλλά, τότε ἀκριβῶς, καὶ τὰ γαλλικὰ πλοῖα ἐξετέλουν τὴν διαταγὴν τοῦ Λινουὰ καὶ οὕτω ὁ «Ἀννίβας» μὴ ἀντιληφθεὶς ὅτι τὸ «Φορμιντὰπλ» ἐκινεῖτο ὅπως ἐξοκείλῃ, καὶ θελήσας νὰ ταχθῇ μεταξὺ ἀκτῆς καὶ ἐκείνου, ἐξώκειλε καὶ αὐτός, καὶ δὴ εἰς τὴν τραγικωτέραν τῶν θέσεων, εἰς τὸ κέντρον τῆς βολῆς τῶν πυροβολείων τοῦ *Σαν-Ἴαγο,* τοῦ *Τόρρε Ἀλμιράντε,* τῆς *Ἴσλα Βέρδε,* τῶν κανονιοφόρων καὶ τῶν ἐγγὺς πρὸς αὐτὸν γαλλικῶν τῆς γραμμῆς· ἐπὶ πλέον, ἡ ἀπὸ ΛΖ πνεύσασα αὖρα ὑπῆρξε δολερά, διότι ἀμέσως ἐκόπασε, μὴ καταστάσης διὰ τοῦτο δυνατῆς τῆς παροχῆς βοηθείας εἰς τὸν θερίζόμενον ὑπὸ τῶν πυρῶν «Ἀννίβαν».

Τὴν 1ω.35' μ.μ. τῆς ἰδίας ἡμέρας, παραλαβὼν ὁ «Καῖσαρ» εἰς ρυμούλκησιν τὸν ἀφισιωμένον «Πομπήϊον», ἦρε τὸ σῆμα τῆς παύσεως τῆς μάχης καὶ ἀπέπλευσε μετὰ τοῦ «Ὠντέϊσιας» καὶ τοῦ «Σάπερμπ» πρὸς τὸ Γιβραλτάρ, καταλιπὼν ἀγωνιζόμενον εἰσέτι τὸν «Ἀννίβαν». Τὸ ἡρωϊκὸν τοῦτο πλοῖον ἐδέησε νὰ ὑποστείλῃ τὴν σημαίαν του καὶ κατόπιν νὰ τὴν ἐπάρῃ ἐκ νέου ἀνεστραμμένην, εἰς ἔνδειξιν ἐσχάτου κινδύνου· καὶ ἀπέστειλε μὲν ἡ ἐν τῷ μεταξὺ καταπλεύσασα «Κάλπη», ρυμουλκουμένη ἀπὸ τὰς λέμβους της διὰ τὴν ἄπνοιαν, πρὸς διάσωσιν τῶν ἐπιζώντων τοῦ «Ἀννίβα» τὰς λέμβους της, ἀλλ' αὗται κατεκρατήθησαν ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἀποστειλάντων ἐν τῷ μεταξὺ τὰς ἰδικάς των πρὸς παραλαβὴν τοῦ πληρώματος τοῦ «Ἀννίβα» ὅστις ἐγένετο λάφυρόν των.

Ὁ σὲρ Τζαίημς ντὲ Σωμαρέζ, εὐπατρίδης καὶ ναύαρχος ἱκανώτατος ὅσον καὶ γενναῖος, ἀπέστειλεν ἀμέσως εἰς τὸ ἐν Λονδίνῳ Ναυαρχεῖον ταχυδρόμον, βεβαιῶν αὐτὸ ὅτι βλέπει ἐγγὺς τὴν στιγμήν, καθ' ἣν θὰ κατέστρεφε τὴν γαλλικὴν μοῖραν. Πράγματι δὲ παρεσχέθη αὐτῷ ἡ εὐκαιρία μετὰ τρεῖς ἡμέρας (βλ. λ. **Γιβραλτάρ**: *Ναυμαχία τῆς 9 Ἰουλίου*).

Ὁ κυβερνήτης τοῦ «Ἀννίβα» Σολομὼν Φέρρις, εἰς ὃν ὁ Λινουὰ ἀπέδωκε, ὡς καὶ εἰς τὸν λόρδον Κόχραν τοῦ «Speedy», τὴν ἐλευθερίαν ἀντὶ λόγου τιμῆς, ἐδικάσθη τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1801 ὑπὸ ἐπινηΐου δικαστηρίου συνελθόντος εἰς Πόρτσμουθ καὶ ἐπὶ τοῦ τρικρότου «Γκλαντιάτορ» ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀντιναυάρχου Holloway, ὁ ὁποῖος, ἀποδιδὼν τὴν σπάθην εἰς τὸν παμψηφεὶ ἀθωωθέντα πλοίαρχον, τὸν προσηγόρευσε, λέγων ὅτι αἰσθάνεται μεγίστην χαρὰν ἀποδίδων τὸ ξίφος του, διότι διεπνέετο ὑπὸ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι παρουσιαζομένης εὐκαιρίας θὰ τὸ μετεχειρίζετο μὲ τὴν αὐτὴν ἱπποτικὴν ἀνδρείαν, ὅπως ὅταν ὑπερήσπιζε τὸ πλοῖον τῆς Α. Μ. «Ἀννίβας».

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ναυμαχίας τῆς Ἀλγεθίρας διεκδικοῦν ὑπὲρ αὐτῶν οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι ἀλλὰ καὶ οἱ Ἱσπανοί, καὶ ὅλοι δικαίως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Οἱ μὲν Γάλλοι διότι ἔσχον 306 νεκρούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοὺς κυβερνήτας Moncousu τοῦ «Ἰντομπτάμπλ» καὶ Lalonde τοῦ «Φορμιντάπλ», διότι ᾐχμαλώτισαν ἓν δίκροτον τῶν 74, τὸν «Ἀννίβαν», καὶ διότι ἐὰν δὲν ἐπηκολούθει ἡ ναυμαχία τοῦ Γιβραλτὰρ μετὰ τρεῖς ἡμέρας οὗτοι θὰ ἐθεωροῦντο ὁριστικῶς νικηταί. Οἱ Ἄγγλοι πάλιν, διότι ἐπέφεραν μεγάλας βλάβας εἰς τοὺς Γάλλους, καίτοι εἶχον τὸ μειονέκτημα νὰ βάλλωνται ἀπὸ στερεοῦ ἐδάφους, τοῦ τῶν ἐπακτίων πυροβολείων, καὶ διότι ἡ αἰχμαλώτισις τοῦ «Ἀννίβα» ὠφείλετο ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν προσάραξίν του, πρὸ πάντων δὲ διότι μετὰ τρεῖς ἡμέρας κατέστεψαν καὶ τὴν γαλλικὴν μοῖραν καὶ τὴν μοῖραν τοῦ Ἱσπανοῦ ἀντιναυάρχου Μορίνο. Οἱ Ἱσπανοὶ τέλος, διότι κατ' αὐτοὺς τὰ ὑπὲρ τῶν Γάλλων ἀποτελέσματα ἔδωσεν οὐχὶ ἡ βολὴ τῶν πλοίων ἀλλ' ἡ ἀπὸ τῶν πυροβολείων. Πάντως ὅμως οἱ Ἱσπανοὶ εὕρηνται ἐν ὀλιγωτέρῳ δικαίῳ, διότι παρέσχον μὲν τὰ πυροβολεῖά των, ἀλλὰ μὲ ἐλαχίστους πυροβολητάς, τῶν γαλλικῶν πλοίων ἀποβιβασάντων πυροβολητὰς διὰ τὰς ὁμοχειρίας τῶν πυροβόλων τῶν ἐπακτίων πυροβολείων καὶ διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ὁμοχειριῶν τῶν πυροβόλων τῶν κανονιοφόρων, ὡς τοὐλάχιστον ὁ Ἄγγλος ἱστορικὸς βεβαιοῖ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. T. Mahan* «Types of Naval Officers: Saumarez» 415.—*Edm. Jurien de la Gravière.* Les Guerres Maritimes sous la République et l'Empire. — *Comtesse* La Marine d'Autrefois.— *William James* The Naval History of Great Britain τόμος III σελ. 95—118 πλουσιωτάτη εἰς λεπτομερείας. Σ. Ε. Λ.

— **«Ἀλγεθίρας» *(πλοῖα).*** Τὸ ὄνομα τῆς Ἀλγεθίρας (γαλλ. «Algesiras») ἐδόθη κατὰ καιροὺς εἰς διάφορα γαλλικὰ πολεμικὰ σκάφη, εἰς ἀνάμνησιν τῆς εἰς τὰ ὕδατα αὐτῆς συγκροτηθείσης ναυμαχίας. Ἐκ τῶν πλοίων τούτων, δύο εἶναι ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας:

— *1)* Δίκροτον τῶν 80 πυροβόλων, ναυαρχὶς τῆς τρίτης μοίρας τοῦ Γαλλοϊσπανικοῦ στόλου κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τράφαλγκαρ (βλ. λ.) φέρον τὸ σῆμα τοῦ ὑποναυάρχου Καρόλου Μαγκὼν (Charles Magon). Ἔχον, κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς

Digitized by Google

ναυμαχίας, *πρωτόπλουν* τὸ γαλλικὸν δίκροτον «Πλούτων» (Pluton) καὶ *ἐπιπλέον* τὸ ἱσπανικὸν «Μπαχάμα» (Bahama), ἀφοῦ ἐμάχετο ἐπὶ δίωρον πρὸς τὰ ἀγγλικὰ δίκροτα «Ἄρης» (Mars) καὶ «Βροντῶν» (Tonnant), κατέληξε κατὰ τὴν τρίτην φάσιν τῆς ναυμαχίας, εἰς μονομαχίαν μετὰ τοῦ δευτέρου τούτων, καθ' ἣν ἐδείχθη ἄξιον τῆς φήμης του. Ἀλλ' ἡ συσχετικὴ πρὸς αὐτὸ θέσις τοῦ «Tonnant» ἦτο ἀσυγκρίτως πλεονεκτικωτέρα. Ἔχον, τὸ «Ἀλγεθίρας», τὸν πρόβολον ἐμπεπλεγμένον εἰς τοὺς ἐπιτόνους τοῦ «Tonnant», δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ πυροβολικόν του, ἀντιθέτως δὲ ἐδέχετο τὰς ἐπαλλήλους ὁμοβροντίας τοῦ ἀντιπάλου του, σαρωνούσας ἀπὸ παρειᾶς πρὸς ἰσχίον τὰ πυροβολεῖά του. Ὁ ὑποναύαρχος Magon συνήγαγε τότε τοὺς ἄνδρας τοῦ ἀγήματος τῆς ἐμβολῆς, παρὰ τὸ φονικώτατον τοῦ πυρὸς καὶ ἐτέθη ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς των. Οἱ Ἄγγλοι ὅμως τοῦ Tonnant, ναῦται καὶ πεζοναῦται, ἐκράτησαν μετὰ τοσαύτης εὐσταθείας τὰς θέσεις των καὶ ἔβαλλον μετὰ τοσαύτης εὐστοχίας, ὥστε, ἡ προσπάθεια τῆς ἐμβολῆς ἐματαιώθη· εἷς μόνον Γάλλος ναύτης ἠδυνήθη νὰ εἰσέλθῃ, διά τινος κανονοθυρίδος, εἰς τὸ πυροβολεῖον τοῦ «Tonnant», αἰχμαλωτισθείς. Κατὰ τὴν ἀπόπειραν αὐτὴν τῶν Γάλλων, ἐτραυματίσθη θανασίμως ὁ κυβερνήτης τοῦ ἀγγλικοῦ «Tonnant» πλοίαρχος Charles Tyler, ἀναλαβόντος τὴν κυβέρνησιν τοῦ ὑποπλοιάρχου John Betford. Αἱ ἁλυσόδετοι ὅμως σφαῖραι καὶ οἱ μύδροι τῶν Ἄγγλων ἐθέριζον τὸ «Ἀλγεθίρας». Ὁ ναύαρχος Μαγκὸν «ὁ ἀνδρεῖος καὶ τοῦ ὑψίστου σεβασμοῦ ἄξιος» κατὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦ βρεττανικοῦ ναυτικοῦ, μὲ τεθραυσμένον τὸν βραχίονα καὶ τραῦμα εἰς τὸν μηρόν, δὲν ἠννόει νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ ἐπίστεγον· ἐνῷ δὲ δύο ναῦται τὸν ἀνέλαβον διὰ τῆς βίας, ὅπως τὸν μεταφέρουν εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν πληγωμένων, βισκαϊανὴ τὸν ἐκτύπησε κατάστηθα καὶ τὸν ἔρριψεν εἰς τὸ κατάστρωμα, καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν κατέπιπτεν ὅλος ὁ ἀκάτιος ἱστὸς τῆς ναυαρχίδος του, σύρριζα κοπεὶς ἀπὸ σφαίρας τῶν καρονάδων τοῦ Tonnant.

Σχεδὸν συγχρόνως πυρκαϊὰ ἐκδηλοῦται εἰς τὴν πρωραίαν ἀποθήκην τοῦ «Ἀλγεθίρας», ἐνῷ τὸ κατάστρωμά του καλύπτεται ἀπὸ τὰ λείψανα τοῦ μεγάλου ἱστοῦ καὶ τοῦ ἱστοῦ τοῦ ἐπιδρόμου. Ὁ κυβερνήτης του, Laurent Letourneur, ἀντιπλοίαρχος, κατάκειται βαρέως πληγωμένος, ὁ ὕπαρχός του Guillaume Verdreau φονευμένος, ὡς καὶ ὁ ἀνθυποπλοίαρχος Kerbusso, βαρέως δὲ πληγωμένοι οἱ ὑποπλοίαρχοι Leblond Plassan, Morel, Langlade. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, μὲ ὑπερδιακοσίους τοῦ πληρώματος νεκροὺς ἢ βαρέως τραυματισμένους, ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τοῦ δικρότου νεαρὸς ἀνθυποπλοίαρχος, ὃν ὁ θάνατος ἐσεβάσθη καὶ εἰς ὃν τὸ μέλλον ἐπεφύλασσεν εὐτυχεστέρας μάχας, ὁ *Μποτρὲλ ντὲ λὰ Μπρετονιὲρ*. (Charles Botherel de la Bretonnière, ὁ κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου κυβερνήτης τοῦ δικρότου «Berslaw»), παρατείνας ἐπὶ ἡμίσειαν ἀκόμη ὥραν περίπου τὴν ἡρωϊκὴν ἄμυναν τοῦ δικρότου, τὸ ὁποῖον ὑπέστειλε περὶ τὴν 2ω 15 λ, παραδοθὲν εἰς ἄγημα 48 ἀνδρῶν τοῦ «Tonnant», ὑπὸ τὸν ὑποπλ. Charl. Bennet καὶ τὸν λοχαγὸν τῶν πεζοναυτῶν Arth. Ball.

[ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *William James*, The Naval history of Great Britain τομ. III σελ. 410.—*Jurien de La Gravière*, Guerres Maritimes sous la Republique et l' Empire τομ. II σελ. 213].

—**2)** Μνημειῶδες ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς Ναυπηγίας, ἀτμοδίκροτον γαλλικὸν τῶν 90 πυροβόλων, μελετηθὲν τῷ 1848 καὶ ναυπηγηθὲν τῷ 1849, ὑπὸ τοῦ περιωνύμου Γάλλου ναυπηγοῦ Ντουπουΐ ντὲ Λὼμ (Dupui de Lôme).

Τὸ πλοῖον τοῦτο, ὡς καὶ τὰ ἕτερα τρία συγχρόνως ναυπηγηθέντα ἀδελφά του ἀτμοδίκροτα, τὰ «*Le Napoléon*», «*L'Arcole*», «*Le Rédoutable*», ἀφῆκαν ἐποχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ναυτικῆς τέχνης, ἅτε σημειώσαντα ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἀμετακλήτου χρησιμοποιήσεως τῆς ἕλικος ὡς προωστῆρος τῶν πολεμικῶν ἀτμηλάτων, τὰ ὁποῖα ἕως τότε ἦσαν σχεδὸν κατὰ κανόνα τροχήλατα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἀπόγειον τῆς τελειοποιήσεως τοῦ ἱστιοφόρου καὶ εἰς κομψότητα καὶ εἰς ναυτικὰς ἀρετάς.

Τὰ ναυπηγικὰ δεδομένα τοῦ πλοίου τούτου διεσώθησαν διὰ τοῦ πολυτίμου συγγράμματος τοῦ ναυάρχου Παρὶ (Paris) ἐξαιρετικῶς δυσευρέτου· εἶχον δὲ ταῦτα ἐν περιλήψει ὡς ἀκολούθως.

Σκάφος: Ἐκτόπισμα, τοῦ πλοίου ἑτοίμου διὰ πλοῦν 90 ἡμερῶν, 5286 τόννοι. Μῆκος, ἀπὸ κανθοῦ στείρας ἕως κανθοῦ ποδοστήματος, 71 μετ., 46. Μῆκος μεταξὺ τῶν ὀρθίων 71 μ., 23. Μέγιστον πλάτος κατὰ τὴν τομὴν τοῦ μεγίστου νομέως 16 μ. 16. Μέγιστον βύθισμα 7 μετ., 95. Κοῖλον εἰς κανθὸν στείρας 8 μετ. 57. εἰς μέσον νομέα 8, μετ. 16· εἰς κανθὸν ποδοστήματος 9, μετ. 24. Ὕψος ἀσοῦ τρόπιδος 0,35. Ὕψος τρόπιδος ὑπὸ τὸν κανθὸν 0, μετ. 48. Πάχος ἐπηγκενίδων περιβλήματος 0, μετ. 11. Πλάτος ἐπηγκενίδων, 0, μετ. 69. Μέσον βύθισμα 7, μέτ. 72. — *Μηχανή:* Λέβητες παραλληλεπίπεδοι μετ' ἐπιστρεφομένης φλογός, 8. Μέσου βωμοῦ, 8 μετ., 44. Ἀτμοκύλινδροι 2, διαμέτρου 2 μετ., 49. Διαδρομὴ ἐμβόλου 1 μετ., 63. Στροφαὶ μηχανῆς 27½ κατὰ λεπτόν. Στροφαὶ τῆς ἕλικος κατὰ λεπτόν, κατόπιν μετα όσεως δι' ὀδοντωτῶν τροχῶν, 55· βραδύτερον ὅμως ὁ Dupuy de Lôme μετέτρεψε τὴν μηχανήν, καταργήσας τοὺς ὀδοντωτοὺς τροχούς, ὧν ἡ λειτουργία παρουσίασεν ἄτοπα, καὶ ἐπιτυχὼν 49 στροφὰς τῆς ἕλικος ἀπ' εὐθείας. Ἀριθμὸς πτερυγίων ἕλικος, 6. Διάμετρος πτερυγίων ἕλικος 5 μετ., 80. Βάρος μηχανῆς καὶ λεβήτων 994 τόννοι.— *Ἱστοὶ καὶ κεραῖαι:* Ἀπόστασις ἄξονος ἀκατίου ἱστοῦ ἀπὸ ὀρθίας τῆς πρώρας, 10 μετ., 60· ὁμοίως μεγάλου ἱστοῦ ἀπὸ ἀκατίου ἱστοῦ 30 μετ., 64· ὁμοίως ἄξονος ἱστοῦ ἐπιδρόμου ἀπὸ μεγάλου ἱστοῦ 21 μετ., 55· ἄξονος ἱστοῦ ἐπιδρόμου ἀπὸ ὀρθίας πρύμνης 8 μετ, 44. Κλίσις ἱστῶν πρὸς πρύμναν 2%. Γωνία προβόλου πρὸς ὁρίζοντα 25°. Στήλη μεγάλου ἱστοῦ: μῆκος 38 μετ., 36· διάμετρος 1 μ., 05· βάρος 6 τον., 43. Στήλη ἀκατίου: μ. 36 μ., 21· δ. 1 μετ., 01· 6 5 τον., 69. Στήλη ἐπιδρόμου: μ 26 μετ., 54. δ 0 μετ., 67. β 4, τόν. 57. Πρόβολος: μ 21 μετ., 37· δ 0 μετ., 96. Ἐπιστήλιον δόλωνος: μ 22, 10. δ 0,56· ὁμοίως δολωνίου: μ 20, 33. δ 0, 53· ὁμοίως δολωνίδος: μ 15,50. δ 0,40. Δοράτιον ἀρτέμονος: μ 17, 30. δ 0, 41. Ἐπιστήλιον φώσωνος μέχρις ἐπιμήλου: μ 16, 98. δ 0, 32· ὁμοίως φωσωνίου: μ 15, 78. δ 0, 29· ὁμοίως φωσωνίδος: μ 12, 49. Δοράτιον ἀρτεμονίδος καὶ πρωθόου: μ 11, 92. δ 0, 27. Κεραία μεγίστης, ἀπὸ ἀκροκεραίου εἰς ἀκροκέραιον: μ 34, 40. δ 0,69· ὁμοίως ἀκατίου: μ 29, 40. δ 0, 62· ὁμοίως ἐπικρίου: μ 21, 40. δ 0, 44· ὁμοίως δόλωνος: μ 22,6· ὁμοίως δολωνίου 20,87· δολωνίδος 15,40· φώσωνος 14,20· φωσωνίου 13,24· φωσωνίδος 10,10. Κέρας ἐπιδρόμου: μ 16 μετ., 72. δ 0,29. Κέρας ἡμιολίων: μ 15,0. δ 0,29. Κέρκος: μ 20 δ 0, 42. Λεμβοῦχοι: μ 18,0. δ 0,31. — *Πυροβολικόν:* Α' πυροβολεῖον, 16 πυροβόλα τῶν 0,22 Νο 1 καὶ 18 τῶν 0,36. Β'. πυροβολεῖον, 34 πυροβόλα τῶν 0,30 Νο 2. Κατάστρωμα, 2 ῥαβδωτὰ τῶν 0,16 καὶ 20 λεῖα τῶν 0,16. Σύνολον πυροβόλων 90.—*Βάρη σκευῶν, ἐφοδίων κτλ:* Βάρος πυροβόλων μετὰ τῶν ἁρμάτων-κιλλιβάντων των 287 τόννοι. Παρελκόμενα καὶ ἀνταλλακτικὰ 29 τόννοι. Σφαῖραι καὶ βλήματα πυροβόλων 181 τόννοι. Πυρῖτις 43 τόννοι. Ὀρειχάλκινα μικρὰ πυροβόλα, ὅπλα, ξίφη, πιστόλια 10 τόννοι (βάρος πυροβολικοῦ συνολικὸν 550 τόννοι περίπου). Ἐξαρτία ἐν γένει 324 τόννοι. Ἱστία, 15 τόννοι. Τρόφιμα διὰ 930 ἄνδρας πληρώματος καὶ διὰ 90 ἡμέρας πλοῦ, 150 τόννοι. Πόσιμον ὕδωρ 81 τόννοι. Ἕρμα εἰς σόλους χυτοσιδηροῦς 58 τόννοι. Πλήρωμα, 930 ἄνδρες, 76 τόννοι περίπου.

—*Δεδομένα εὐσταθείας:* Μῆκος γάστρας κατὰ τὴν ἴσαλον, ἔξωθεν τοῦ περιβλήματος 71 μ., 37. Πλάτος κατὰ τὴν ἴσαλον ἔξωθεν περιβλήματος 16 μ., 80. Βύθισμα γάστρας ἕως κανθοῦ 7 μ., 24. Περιγεγραμμένον παραλληλεπίπεδον 8465 κυβ. μέτρα. Περιγεγραμμένον τῇ ἰσάλῳ παραλληλόγραμμον 1199 τετραγ. μέτρα. Περιγεγραμμένον ὀρθογώνιον τῷ μεγίστῳ νομεῖ 121,6 τετραγ. μέτρα Λόγος τοῦ μήκους πρὸς τὸ πλάτος 4,244. Λόγος τοῦ πλάτους πρὸς τὸ βύθισμα 2,320. Ἐκτόπισμα βρεχομένης γάστρας ἀπὸ ἰσάλου ἕως κανθοῦ 5030,8 κυβ. μέτρα. Ἐκτόπισμα στείρας, τρόπιδος καὶ ποδοστήματος 16 κυβ. μέτρα. Ἐπιφάνεια ἰσάλου ἕως ἔξωθι περιβλήματος 995. Λόγος ὄγκων γάστρας καὶ παραλληλεπιπέδου 0,579. Λόγος ἐπιφανείας ἰσάλου πρὸς παραλληλόγραμμον 0,838· ὁμοίως μεγίστου νομέως πρὸς ὀρθογώνιον 0,818. Ἐκτόπισμα κατὰ ἑκατοστὸν βυθίσματος 10,317 κυβικὰ μέτρα. Βάθος κέντρου ἀντώσεως ἀπὸ ἰσάλου 2 μιλ. 80. Ὕψος ἐγκαρσίου μετακέντρου ἀπὸ ἰσάλου 1,293 μέτρα. Βάθος κέντρου βάρους ὑπὸ τὴν ἴσαλον 0,49 μέτρ. Ὕψος μετακέντρου ἀπὸ κέντρου ἀντώσεως 3,91 μετρ. Ῥοπὴ στατικῆς εὐσταθείας 7876,4 τοννόμετρα. Ὕψος κέντρου ἱστιοφορίας ὑπὲρ τὸ κέντρον τοῦ βάρους 26,57. Ἐγκλιτικὴ ῥοπὴ ἱστιοφορίας 752,67. Συντελεστὴς εὐσταθείας ἱστιοφορίας 0,105. Σχέσις ῥοπῆς ἱστιοφορίας πρὸς τὸ γινόμενον τοῦ μήκους ἐπὶ τὸ τετράγωνον τοῦ πλάτους 0,391.

Κατὰ τὴν παραβίασιν τῶν Δαρδανελλίων ὑπὸ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τὸ «Ἀλγεθίρας» καὶ τὸ «Ναπολέων» κατέπληξαν τοὺς Ἄγγλους, ἰδόντας τὴν εὐχέρειαν μεθ' ἧς ταῦτα ἐρρυμούλκησαν ἐναντίον τοῦ ῥεύματος τὰ μεγάλα ἱστιοφόρα τοῦ συμμαχικοῦ στόλου πλοῖα.

ΣΤ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

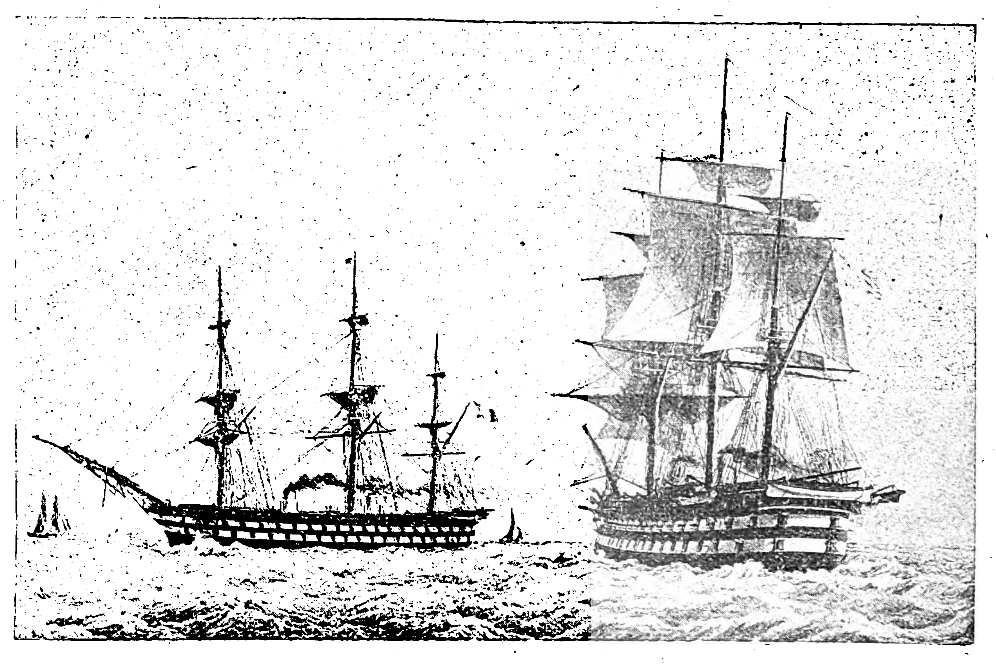

Ἀριστερᾷ τὸ ἀτμοδίκροτον «Ἀλγεθίρας» ἀτμοπλοοῦν ἀνάπρωρα τῷ ἀνέμῳ καὶ ἐκτελοῦν πτύξιν ἱστίων. Δεξιᾷ τὸ «ἀδελφὸν» ἀτμοδίκροτον «Ναπολέων» ἀτμοπλοοῦν μὲ τοὺς δόλωνας ἀναπεπταμένους.

—**Ἀλγεθίρας συνδιάσκεψις** /*Διεθν. Δικ*/ Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὴ ἡ ἐν ἔτει 1906 συνελθοῦσα εἰς τὴν ἱσπανικὴν πόλιν Ἀλγεθίρας συνδιάσκεψις εἰς τὴν ὁποίαν ἀντεπροσωπεύθησαν ἡ Ἀγγλία, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, ἡ Ἱσπανία, ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστρουγγαρία, τὸ Βέλγιον, ἡ Ρωσία, ἡ Σουηδία, ἡ Πορτογαλία, τὸ Μαρόκκον, ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλλία καὶ αἱ Κάτω χῶραι, πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ Μαροκκινοῦ ζητήματος (βλ. λ. **Μαρόκκον**. Τὰ προηγηθέντα τῆς ἐν λόγῳ Συνδιασκέψεως ἔχουν ἐν συντομίᾳ ὡς ἑξῆς:

Δυνάμει τῆς ἀπὸ 3 Ἰουλίου 1880 συνθήκης τῆς Μαδρίτης περὶ προστασίας ἐπὶ τοῦ Μαρόκκου, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος πάντα τὰ ὡς ἄνω Κράτη (ἐκτὸς τῆς Ρωσίας), τὰ ὁποῖα ἀντεπροσωπεύθησαν εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν τῆς Ἀλγεθίρας καὶ ἐπὶ πλέον ἡ Δανία, καθιεροῦτο ἡ ἀρχὴ τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου ἔθνους δι' ὅλας τὰς συμβληθείσας Πολιτείας. Ἐν τούτοις ὅμως, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ Γαλλία ἤρχισε νὰ μὴ ἐνδιαφέρεται τόσον διὰ τὴν Αἴγυπτον, ἡ προσοχὴ αὐτῆς ἐστράφη πρὸς τὸ Μαρόκκον, ὅπου ἐζήτει, ἐκμεταλλευομένη τὰς οἰκονομικὰς δυσχερείας εἰς τὰς ὁποίας διετέλει ὁ σουλτᾶνος τοῦ Μαρόκκου, νὰ ἐπιτύχῃ τρόπον τινά, θέσιν οἰκονομικοῦ κηδεμόνος, προλειαίνουσα τὸ ἔδαφος ὅπως καταστήσῃ τὸ Μαρόκκον βραδύτερον γαλλικὴν ἀποικίαν. Οὕτω, τῷ 1903, χορηγεῖται εἰς τὸν σουλτᾶνον δάνειον 7½ ἑκατομ. γαλλικῶν φράγκων, ἓν ἔτος δὲ βραδύτερον νέον ἐξ 62½ ἑκατομ. φράγκων, δυνάμει τῆς ἀπὸ 12 Νοεμβρίου 1904 συμβάσεως μεταξὺ Μαρόκκου καὶ ἑνὸς Κονσόρτσιουμ γαλλικῶν Τραπεζῶν.

Τὸ γεγονὸς προκαλεῖ εὐθύς, ὡς ἦτο ἑπόμενον, τὸν ἀνταγωνισμὸν τῆς Γερμανικῆς Ἐπικρατείας, ἥτις τὸ αὐτὸ ἔτος σπεύδει διὰ τῆς Γερμανικῆς Τραπέζης νὰ παράσχῃ εἰς τὸν σουλτᾶνον δάνειον 12 ἑκατομμυρίων γαλλικῶν φράγκων. Ἀλλ' ἡ τῆς Γαλλίας πολιτική, μὴ ἀρκουμένη εἰς τὸν ἁπλοῦν ῥόλον τοῦ οἰκονομικοῦ τροφοδότου, ἐπιτυγχάνει τὴν ἵδρυσιν ἐν Μαρόκκῳ Κρατικῆς Τραπέζης ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Γάλλων, τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἀστυνομίας μὲ ἐπὶ κεφαλῆς Γάλλους καὶ τὸ δικαίωμα τῆς κατασκευῆς δημοσίων ἔργων ἐκ μέρους γαλλικῶν ἑταιριῶν. Ταῦτα πάντα κεκαλυμμένως πως, ἀλλὰ πραγματικῶς, προσέδιδον τὴν ἐντύπωσιν ὅτι οὐδόλως διαφέρει τὸ Μαρόκκον γαλλικοῦ προτεκτοράτου.

Ἀπέναντι τῆς τοιαύτης πολιτικῆς τῆς Γαλλίας ἐν Μαρόκκῳ, ἡ Ἰταλία ἐτήρει στάσιν εὐμενῆ, μόνον δὲ ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἱσπανία δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπικροτήσουν τὰ γενόμενα, φοβούμεναι ἀντίκτυπον

ἐπὶ τῶν ἰδίων των συμφερόντων. Ἡ Γαλλία, ὅπως προλάβῃ πᾶσαν ἐχθρικὴν ἐκδήλωσιν ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας, προέβη ἐν Λονδίνῳ εἰς σύναψιν συμφωνίας (τριακονταετοῦς ἰσχύος) μετ' αὐτῆς τὴν 8 Ἀπριλίου 1904, τῆς ὁποίας προσηρτήθη καὶ ἄρθρον μυστικόν, διὰ τῆς ὁποίας παρῃτεῖτο μὲν αὐτὴ πάσης ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου ἀξιώσεώς της, ἐξησφάλιζεν ὅμως τὴν συνδρομὴν τῆς Ἀγγλίας διὰ τὴν ἐν Μαρόκκῳ πολιτικήν της. Δι' ἑτέρας δὲ συμφωνίας μετὰ τῆς Ἱσπανίας (τῆς 3 Ὀκτωβρίου 1904) ἡ Γαλλία ἔκρινε σκόπιμον ν' ἀναγνωρίσῃ εἰς αὐτὴν ὡρισμένην σφαῖραν ἐπιρροῆς ἐν Μαρόκκῳ, ὅπως ἐξουδετερώσῃ, ταυτοχρόνως, πᾶσαν τυχὸν ἐκεῖθεν ἀντίδρασιν.

Αἱ τοιαῦται ἐνέργειαι τῆς Γαλλίας ἐχόλωσαν τὴν Γερμανικὴν Κυβέρνησιν, πρὸς τὴν ὁποίαν, μάλιστα, δὲν ἀνεκοινώθησαν ἐπισήμως τὰ κείμενα τῶν μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἱσπανίας συμφωνιῶν, προεκάλεσαν δὲ τὸ ταξίδιον τοῦ Κάιζερ Γουλιέλμου Β' εἰς Ταγγέρην (31 Μαρτίου 1905), ὅπερ σαφῶς ἐδήλου ὅτι ἡ Γερμανία δὲν ἦτο διατεθειμένη νὰ ἐγκαταλείψῃ ἀπροστάτευτα τὰ διὰ τῆς συνθήκης τῆς Μαδρίτης ἀναγνωριζόμενα εἰς αὐτὴν δικαιώματα ἐπὶ τοῦ Μαρόκκου καὶ τὰ ἐκ τῆς μετ' αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὡς ἄνω συμφωνίας, συνομολογηθείσης ἐμπορικῆς συμβάσεως τῆς 1 Ἰουνίου 1890 ἐκπηγάζοντα· οὐδέ, κατὰ μείζονα λόγον, νὰ παραιτηθῇ αὐτῶν. Τρανὴ δὲ ἐκδήλωσις τῶν τοιούτων προθέσεων τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο καὶ ἡ ἰδιόχειρος ἐπιστολὴ τοῦ Κάιζερ ἣν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν σουλτάνον τοῦ Μαρόκκου Ἀβδοὺλ Ἀσίζ, ὃν ἀπεκάλει «ἡγεμόνα κυρίαρχον», ὑποσχόμενος νὰ προστατεύσῃ τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ Κράτους του.

Ἡ ὅλη κατάστασις εἶχεν, οὕτω πως, περιπλεχθῆ, ὥστε δὲν ἤρκει πλέον ἰδιαιτέρα συμφωνία ὅπως διευθετηθοῦν τὰ προκύψαντα ζητήματα, ἀλλ' ἐπεβάλλετο ἡ κατοχύρωσις, τρόπον τινά, τοῦ περιεχομένου τῆς συνθήκης τῆς Μαδρίτης καὶ ἡ προσαρμογὴ τῶν διατάξεων αὐτῆς, ὅπου τοῦτο ἦτο ἀναγκαῖον, πρὸς τὴν μεταβληθεῖσαν ἔκτοτε διεθνῆ κατάστασιν, ὑπὸ μιᾶς Συνδιασκέψεως εἰς τὴν ὁποίαν ἔδει ν' ἀντιπροσωπευθοῦν ὅλα τὰ ἐνδιαφερόμενα Κράτη. Τῇ προτροπῇ καὶ ἐπιμονῇ τῆς Γερμανίας, ὁ σουλτάνος τοῦ Μαρόκκου προεκάλεσε τὴν σύγκλησιν Συνδιασκέψεως, εἰς ὅ,τι κατ' ἀρχὰς ἀντετάχθησαν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, ὑποχωρήσασαι ὅμως ἐν τέλει ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πραγμάτων.

Τὸ πρόγραμμα τῆς Συνδιασκέψεως καθωρίσθη τὴν 28 Σεπτεμβρίου 1905, περιελάμβανε δὲ τὰ ἑξῆς θέματα: α) τροποποίησιν τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς ἀστυνομίας, β) ἀπαγόρευσιν τοῦ λαθρεμπορίου τῶν ὅπλων, γ) ἀναθεώρησιν τῶν οἰκονομικῶν (φόρων κλπ., τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Τραπέζης τοῦ Κράτους) καὶ δ) διευθέτησιν τοῦ τρόπου τῆς παραχωρήσεως τῶν δημοσίων ἔργων. Ἡ Συνδιάσκεψις συνελθοῦσα τὴν 16 Ἰανουαρίου 1906 ἐν Ἀλγεθίρᾳ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἱσπανίας, κατήρτισε μετὰ 18 συνεδριάσεις τὴν ἀπὸ 7 Ἀπριλίου 1906 εἰς 6 κεφάλαια διῃρημένην καὶ ἐξ 123 ἄρθρων ἀποτελουμένην «γενικὴν πρᾶξιν», ἥτις μέχρι τέλους τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἶχεν ἐπικυρωθῆ ὑφ' ὅλων τῶν συμμετασχόντων Κρατῶν. Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ σουλτάνου τοῦ Μαρόκκου ἐπεφυλάχθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν πρᾶξιν ταύτην, συμφώνως μὲ τὸ προσηρτημένον εἰς αὐτὴν πρωτόκολλον, μέχρις οὗ ἐγκριθῇ αὕτη «ὑπὸ τοῦ Κυρίου του» ὅστις καὶ ἔδωκε τὴν ἐπ' αὐτῆς συγκατάθεσίν του τὴν 18 Ἰουνίου 1906.

Τὸ περιεχόμενον τῆς γενικῆς αὐτῆς πράξεως εἶναι εἰς μεγάλας γραμμὰς τὸ ἑξῆς:

Ὡς πρὸς τὴν *Κρατικὴν Τράπεζαν τοῦ Μαρόκκου* ὁρίζεται ὡς πρότυπον αὐτῆς ἡ Τράπεζα τῆς Τουρκίας, μὲ διάρκειαν τεσσαρακονταετῆ, ἐχούσης ἕδραν τὴν Ταγγέρην, λειτουργούσης ὡς Μετοχικῆς Ἑταιρίας συμφώνως μὲ τοὺς γαλλικοὺς νόμους, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τετραμελοῦς ἐπιτροπῆς συγκειμένης ἐξ ἑνὸς ἀντιπροσώπου τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Γερμανίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ἱσπανίας, διοριζομένων διὰ 4 ἔτη τῇ συγκαταθέσει τῶν Κυβερνήσεων αὐτῶν. Τὸ κατατεθὲν κεφάλαιον (15.400.000 γαλ. φράγκα) κατανέμεται εἰς 14 ἴσα μέρη (ἄρθρ. 57), τῆς Γαλλίας διατηρησάσης τὸ δικαίωμα τῆς εἰσπράξεως τῶν τελωνειακῶν δασμῶν, ὡς ἐγγύησιν διὰ τὰ ὑπ' αὐτῆς εἰς τὸ Μαρόκκον χορηγηθέντα δάνεια (ἄρθρ. 56), ὡς ὥριζεν ἡ ἀνωτέρω μνησθεῖσα συνθήκη τῆς 12 Ἰουνίου 1904. Εἰς τὴν Τράπεζαν ἀνεγνωρίσθη τὸ δικαίωμα νὰ κόπτῃ νομίσματα (ἄρθρ. 37), διὰ πᾶσαν δὲ κατ' αὐτῆς ἀγωγὴν ἁρμόδιον εἶναι εἰδικὸν δικαστήριον συγκείμενον ἐκ τριῶν προξενικῶν ὑπαλλήλων καὶ 2 προσέδρων μελῶν καὶ ὄχι, ὡς προὐτάθη ὑπὸ τῆς Γερμανίας, μικτὸν δικαστήριον ἀνάλογον πρὸς τὰ ἐν Αἰγύπτῳ λειτουργοῦντα, πάντως δὲ μὲ δικαίωμα προσφυγῆς εἰς τὸ ἐν Λωζάννῃ Δικαστήριον τῆς Ὁμοσπονδίας, συμφώνως μὲ τὴν πρότασιν τοῦ ἀντιπροσώπου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Πᾶσα δὲ διαφορὰ μεταξὺ τῆς Τραπέζης καὶ τῆς Κυβερνήσεως ἢ ἐκείνης καὶ τῶν μετόχων της ἐκδικάζεται, ἄνευ δικαιώματος προσφυγῆς εἰς ἄλλο δικαστήριον, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν Λωζάννῃ δικαστηρίου τῆς Ὁμοσπονδίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν *Ἀστυνομίαν*, αὕτη δὲν διεθνοποιήθη, ὅπως εἶχε προτείνει ἡ Γερμανία. Ὡρίσθη ὅμως ὅπως διὰ τὴν ἐκ δύο ἕως 2 ½ χιλιάδων ἀνδρῶν συγκειμένην μωαμεθανικὴν ἀστυνομίαν διὰ τοὺς ὀκτὼ λιμένας, οἵτινες καθιερώθησαν ἐλεύθεροι εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀποσταλοῦν πρὸς ἐκπαίδευσιν αὐτῶν Γάλλοι καὶ Ἱσπανοὶ ἀξιωματικοὶ (16 - 20) καὶ ὑπαξιωματικοὶ (30 - 40) ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἀνωτέρου Ἑλβετοῦ ἀξιωματικοῦ μὲ πενταετῆ θητείαν, ἡ ἁρμοδιότης τοῦ ὁποίου ἦτο λίαν περιωρισμένη, ὡς ἐκτελοῦντος ἁπλῶς χρέη ἐπιθεωρητοῦ, ὑποχρεωμένου νὰ ὑποβάλλῃ κατ' ἔτος ἔκθεσιν εἰς τὸ ἐν Ταγγέρῃ Διπλωματικὸν Σῶμα.

Διὰ τῆς αὐτῆς «γενικῆς πράξεως», συμφώνως ἄλλως τε πρὸς τὸ πρόγραμμα τῆς Συνδιασκέψεως, ἀπηγορεύθη ἡ κατασκευή, πώλησις κλπ. ἐν Μαρόκκῳ *ὅπλων καὶ ἄλλων πολεμικῶν εἰδῶν*, ἐκτὸς ἐκείνων τὰ ὁποῖα θὰ εἰσήγοντο ἢ θὰ κατεσκευάζοντο χάριν τῶν στρατιωτῶν. Τὴν τήρησιν τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης ἀνέλαβε διὰ τὸ Ἀλγέριον ἡ Γαλλία, εἰς τὰς χώρας δὲ ἐκείνας ὅπου ἐξετείνετο ἡ «ἐπιρροὴ» τῆς Ἱσπανίας κατέστη αὕτη ὑπεύθυνος διὰ πᾶσαν πρᾶξιν ἀντιτιθεμένην εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἀπαγόρευσιν.

Ἐν σχέσει μὲ τὸ *τελωνειακὸν καθεστὼς* ὡρίσθη ὅτι διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν εἰσαγωγικῶν δασμῶν δέον εἰδικὴ ἐπιτροπή, συγκειμένη ἐκ μελῶν ὑποδειχθησομένων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Μαρόκκου, τοῦ ἐν Ταγγέρῃ διπλωματικοῦ Σώματος, τῆς Τραπέζης τοῦ Κράτους καὶ τοῦ Γαλλικοῦ Κονσόρτσιουμ τῶν Τραπεζῶν, νὰ καθορίζῃ κατ' ἔτος τὴν ἀξίαν τῶν εἰσαγομένων εἰδῶν.

Διὰ τὰ *δημόσια ἔργα* (ὁδούς, λιμένας, σιδηροδρόμους, τηλεγραφεῖα κλπ.) ὡρίσθη ὅτι μόνον κατόπιν δημοσίων προσφορῶν καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς προτιμήσεως θὰ ἀναλαμβάνωνται ὑπὸ ξένων ἑταιριῶν. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μεταλλείων κλπ. τὸ ἄρθ. 112 τῆς «γενικῆς πράξεως» ὥρισεν, ὅτι τοῦτο θέλει καθορισθῆ διὰ φιρμανίου, συμφώνως πρὸς τ' ἀλλαχοῦ κρατοῦντα. Ἐπὶ πλέον καθιερώθη ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν, ὁρισθέντος ὅτι ἡ ἀπαλλοτρίωσις ἀπαγορεύεται ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως «δημοσίας ὠφελείας» μετὰ προηγουμένην ἀποζημίωσιν καθ' ὡρισμένην διαδικασίαν καθοριζομένης.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς Συνδιασκέψεως δὲν ἦσαν οὐδὲ ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι οἷα ἀνεμένοντο. Ἡ πολιτικὴ τῆς Γαλλίας, ὁποία ἦτο καὶ πρὸ τῆς «γενικῆς πράξεως», ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ ταῦτα, ὑποστηριζομένη καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς Ρωσίας ἤδη, ἐνῷ μὲ τὸ μέρος τῆς Γερμανίας ἵστατο «τυπικῶς» μόνον ἡ Αὐστρία. Ἡ Γαλλία ἤθελε «νὰ εἰσδύσῃ εἰρηνικῶς» ἐν Μαρόκκῳ, ὅ,τι βεβαίως δὲν διέφερε τόσον τὰς ἄλλας Δυνάμεις ὅσον τὴν Γερμανικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἡ ὅλη κατάστασις μετεβάλλετο καὶ αὖθις ἐπὶ τὰ χείρω, ἐδυσχέραναν δὲ αὐτὴν ἔτι μᾶλλον τυχαῖοι ἐντελῶς λόγοι, μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ φόνος Γάλλων τινῶν ἐργατῶν εἰς Casablanca (30—VII·1907), ἐξ ὧν ἐπωφελουμένη ἡ Γαλλία ἐπενέβη καὶ στρατιωτικῶς, βομβαρδίσασα τὴν Casablanca καὶ καταλαβοῦσα τὴν Maschda.

Τὰ γεγονότα ταῦτα τὰ ὁποῖα, ὡς ἦτο εὔλογον, ἀπετέλουν ἂν μὴ καταστρατήγησιν τῆς «γενικῆς πράξεως», πάντως ἰσχυρὸν κλονισμὸν τοῦ κύρους αὐτῆς, ὑπῆρξαν τὸ προοίμιον τοῦ ἀπὸ 9 Φεβρουαρίου 1909 ἐν Βερολίνῳ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Γερμανίας ὑπογραφέντος πρωτοκόλλου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἑρμηνευτικήν, τρόπον τινά, δήλωσιν τῆς «γενικῆς πράξεως». Διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τούτου ἐζητήθη νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς τὸ περιεχόμενον τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνδιασκέψεως τῆς Ἀλγεθίρας, πρὸς ἀποφυγὴν ἐν τῷ μέλλοντι διαφωνιῶν ὡς πρὸς τὴν ἐν αὐταῖς ἐγκλειομένην ἔννοιαν. Δι' αὐτοῦ ἡ Γαλλία προέβαινεν εἰς τὴν ρητὴν δήλωσιν, ὅτι ἀναγνωρίζει τὸ ἀπαραβίαστον καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Μαρόκκου, ὑποσχομένη νὰ σεβασθῇ αὐτὸ καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἰσότητα τῶν ἐπὶ τοῦ Μαρόκκου ἐνδιαφερομένων Κρατῶν. Ἡ Γερμανία ἐξ ἄλλου ἐβεβαίου ὅτι ἐκτὸς οἰκονομικῶν συμφερόντων ἐπὶ τοῦ Μαρόκκου, ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου σκοποῦ κατέχεται, οὐδὲ προτίθεται νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τὰ ἐκεῖ πολιτικὰ τῆς Γαλλίας συμφέροντα.

Ἀλλὰ καὶ τὸ πρωτόκολλον τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μεταβάλῃ τὴν μοιραίαν καὶ ἴσως ἐν πολλοῖς ποθητὴν καὶ συνεπῶς σκόπιμον φορὰν τῶν πραγμάτων. Ἀκριβῶς ἓν ἔτος μετὰ τὴν συνομολόγησιν τοῦ ὡς ἄνω πρωτοκόλλου ὁ σουλτάνος τοῦ Μαρόκκου «ὑπεθήκευσεν» εἰς τὴν Γαλλίαν ὅλας τὰς προσόδους τοῦ Μαρόκκου, ἔναντι 80 ἑκατομμυρίων γαλλικῶν φράγκων, τὰ ὁποῖα παρέσχεν αὕτη εἰς αὐτὸν ὡς δάνειον. Ἐπειδή, ὀλίγον βραδύτερον, τὸ κατὰ τοῦ σουλτάνου ρεῦμα ἀντιπαθείας ἐξωγκοῦτο, οὗτος δέ, φοβούμενος μὴ χάσῃ τὸν θρόνον του, ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τῆς Γαλλίας, αὕτη σπεύδει εἰς βοήθειάν του καταλαμβάνουσα τὸ Φὲζ τὴν 25 Μαρτίου 1911. Ἡ Γερμανία θεωροῦσα τοῦτο ὡς παράβασιν τῆς «γενικῆς πράξεως» καὶ ἐπωφελουμένη τῆς ἐπικλήσεως γερμανικῶν τινων ἑταιριῶν ἀποστέλλει τὸν Ἰούλιον τοῦ 1911 τὸ πολεμικὸν αὐτῆς «Πάνθηρ» εἰς Ἀγαδίρ, «ὅπως προστατεύσῃ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ἐν τῷ Νοτίῳ Μαρόκκῳ γερμανικῶν ἑταιριῶν». Πρὶν δὲ καταπλεύσῃ ὁ «Πάνθηρ» εἰς Ἀγαδὶρ οἱ Ἱσπανοὶ εἶχον προβῆ τὴν 8 Ἰουλίου εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ λιμένος τῆς Laracha ἕνεκα τοῦ αὐτοῦ λόγου, δι' ὃν ἤρχισε κινουμένη στρατιωτικῶς καὶ ἡ Γερμανία.

Ἡ διεθνὴς κατάστασις εὑρίσκετο ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς, τοῦτο δὲ αἰσθανομένη ἡ γαλλικὴ διπλωματία καὶ φοβουμένη διάρρηξιν τῶν γερμανογαλλικῶν σχέσεων, προεκάλεσε τὴν κατάρτισιν εἰδικῆς μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν συμφωνίας, γνωστῆς ὡς συμφωνίας μεταξὺ Γερμανίας καὶ Γαλλίας περὶ Μαρόκκου καὶ Κογκὸ τῆς 4 Νοεμβρίου 1911. Ὡς βάσις τῆς συμφωνίας ταύτης δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ληφθῇ πλέον ἡ γενικὴ πρᾶξις, παραβιασθέντος κατ' ἐπανάληψιν τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, διὰ τοῦτο δὲ ἐζητήθη ὅπως ἡ νέα συμφωνία προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν δεδομένην πραγματικὴν κατάστασιν, πρὸς ἣν ἔδει νὰ προσμετρηθοῦν τὰ συμφέροντα τῶν δύο Δυνάμεων.

Οὕτω πως, διὰ τῆς ἐν λόγῳ συμφωνίας, ἡ Γαλλία ἐπέτυχε νἀναγνωρισθῇ αὐτῇ ἀπόλυτος ἐλευθερία κινήσεως ἐν Μαρόκκῳ, συνισταμένη εἴτε εἰς τὴν λῆψιν οἱωνδήποτε στρατιωτικῶν μέτρων, εἴτε ἀστυνομικῶν τοιούτων, οὐδόλως καταργουμένης οὐδὲ κἂν θιγομένης τῆς ἐπὶ οἰκονομικῶν ζητημάτων ἰσότητος τῶν ἐνδιαφερομένων Κρατῶν, μηδὲ παραβλαπτομένων τῶν δικαιωμάτων τῆς Τραπέζης τοῦ Κράτους. Ταυτοχρόνως ἡ Γαλλία ἀνελάμβανε τὴν ἐκπροσώπευσιν ὡς καὶ τὴν προστασίαν τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ Μαροκκινῶν καὶ τῶν συμφερόντων αὐτῶν ὡς καὶ τοῦ Κράτους των. Ἐπὶ πλέον ὡρίζετο ὅτι θέλει καθιερωθῇ ἀπόλυτος δασμολογικὴ καὶ φορολογικὴ ἰσότης, ὅτι οὐδεὶς δασμὸς θέλει τεθῇ διὰ τὴν ἐξαγωγὴν σιδήρου, ἀναγνωριζομένου τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐνεργεῖν ἁλιείαν ἐντὸς τῶν μαροκκινῶν ὑδάτων, τοῦ κατασκευάζειν σιδηροδρομικὰς γραμμὰς πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν οἰκονομικῶν, βιομηχανικῶν κλπ. ἐπιχειρήσεων. Διὰ τῆς αὐτῆς συμφωνίας, ἐξ ἄλλου, ἡ Γαλλία παρεχώρει εἰς τὴν Γερμανίαν τμήματά τινα τοῦ γαλλικοῦ Κογκό, ἐπιφυλάξασα τὸ δικαίωμα ἐπίσης κατασκευῆς σιδηροδρομικῶν γραμμῶν κλπ., τῆς Γερμανίας ὑποχρεωθείσης νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν μικρά τινα ἐδαφικὰ τμήματα ἐλαχίστης σπουδαιότητος.

Τὴν συμφωνίαν ταύτην, ἥτις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς προοίμιον τῆς ἐπὶ τοῦ Μαρόκκου ἱδρύσεως γαλλικοῦ προτεκτοράτου, ἐπηκολούθησαν δύο ἕτεραι συμφωνίαι, ἡ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Μαρόκκου τῆς 4 Μαρτίου 1912 καὶ ἡ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἱσπανίας τῆς 30 Μαρτίου 1912, αἵτινες οὐδέν τι ἄλλο ἐσκόπουν ἢ τὴν ἑδραίωσιν τῆς ἐπὶ τοῦ Μαρόκκου ὑπερισχύσεως καὶ ἀπολύτου ἐπικρατήσεως τῆς Γαλλίας.

Τὸ οὕτω δημιουργηθὲν ἐν Μαρόκκῳ καθεστὼς ἴσχυσε πραγματικῶς μέχρι τῆς λήξεως τοῦ παγκοσμίου πολέμου. Διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ὑπεχρεώθη ἡ Γερμανία, παραιτουμένη παντὸς δικαιώματός της ἐκπηγάζοντος ἐκ τῆς «γενικῆς πράξεως» καὶ τῶν γαλλογερμανικῶν συμφωνιῶν τῆς 9 Φεβρουαρίου 1909 καὶ 4 Νοεμβρίου 1911, ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἵδρυσιν γαλλικοῦ προτεκτοράτου ἐπὶ τοῦ Μαρόκκου καὶ τὴν κατάργησιν τῶν διομολογήσεων ἀναδρομικῶς ἀπὸ τῆς 3 Αὐγούστου 1914 (Ἄρθρ. 141 καὶ 142). Ἐπίσης ὑποχρεοῦται ἡ Γερμανία νὰ παραδώσῃ εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Γαλλίας ὑποδειχθησόμενον πρόσωπον τὰς μετοχάς, αἵτινες ἀντιπροσωπεύουν τὸ ποσὸν τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς εἰς τὴν Τράπεζαν τοῦ Κράτους, πιστουμένης τῆς Γερμανίας διὰ τῆς ἀξίας τῶν μετοχῶν τούτων εἰς τὸ περὶ ἐπανορθώσεων κεφάλαιον, ὑποχρεουμένης δ' ἐξ ἄλλου νὰ καταβάλῃ τὴν ἀποζημίωσιν εἰς τοὺς κατόχους τῶν ἐν λόγῳ μετοχῶν (ἄρθρ. 145). Τὰ ἐπὶ τῶν μεταλλείων δικαιώματα Γερμανῶν ὑπηκόων καταργοῦνται, τῆς Γερμανίας καὶ αὖθις ὑποχρεουμένης ν' ἀποζημιώσῃ τοὺς οὕτω πως ζημιουμένους ὑπηκόους της (ἄρθρ. 144).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Dierks*, Die Marokkofrage und die Konferenz von Algeciras 1906.—*Bretschger*, Die Marokkokonferenz Algeciras 1913.—*Tardieu*, La conférence d'Algésiras 1907.—*v. Rüdiger*, Die Redentung der Algeciras Konferenz 1920.—*Chastaud*, Les conditions d'établissement du protectorat français au Maroc 1913.—*Fleischmann*, Völkerrechtsquellen σ. 165 ἑπ., 313 ἑπ.—*Strops*, Urkunde zur Geschichte des Völkerrechts τ. II σ. 40 ἑ ε.—*Vidal*, La politique de l'Espagne au Maroc 1913. Πρβλ. καὶ *v. Bülow*, Deutsche Politik 1916.—*Rouard de Card*, Traités et accords concernant le protectorat de la France au Maroc 1914.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἀλγεΐνη (Algein) *[Φωτογρ.]*. Οὐσία λαμβανομένη ἐξ εἰδῶν τινων φυκῶν διὰ ζέοντος ὕδατος. Ἡ οὐσία αὕτη δεικνύει ἔναντι τῆς ἀλκοόλης καὶ τῶν μεταλλικῶν ἁλάτων τὴν αὐτὴν ὡς ἡ ἀλβουμίνη συμπεριφοράν. Τὰ διαλύματα αὐτῆς δὲν κυανοῦνται δι' ἰωδίου. Ἐφαρμογὴν εὗρεν εἰς τὴν παρασκευὴν φωτογραφικῶν χαρτῶν. Κ. Γ. Μ.

ἀλγεινοευφρόσυνος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀλγεινὸς ἅμα καὶ εὐφρόσυνος· πβλ. *γλυκύπικρος*.

Digitized by Google

ἀλγεινός,—*ή;*—*όν* ὁ προξενῶν ἄλγος, πόνον, ὀδυνηρός· ‖ ὁ λυπηρός· «ἀλγεινὴ ἐντύπωσις».— Ἐπιρρ. *ἀλγεινῶς.*

ἀλγεινότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἀλγεινόν.

Ἀλγὲν (Algen) *[Ἀστρον.]*. Ἀστὴρ τρίτου μεγέθους ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ **Πηγάσου** (βλ. λ.).

Ἀλγερία. Χώρα τῆς ΒΔ. Ἀφρικῆς, ὁριζομένη πρὸς Β ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, πρὸς Α ὑπὸ τῆς Τύνιδος, πρὸς Ν ὑπὸ τῆς ἐρήμου Σαχάρας καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τοῦ Μαρόκκου, οὖσα ἀπὸ τοῦ 1830 γαλλικὴ ἀποικία. Ἔχει ἐν συνόλῳ ἐπιφάνειαν 575.432 τετραγ. χιλιομέτρων.

[ΠΑΡΑΛ. ΓΕΩΓΡΑΦ] Τῶν συνόρων τῆς Ἀλγερίας ὄντων πρὸς μὲν τὴν Τύνιδα τοῦ ἀκρωτηρίου *Κὰπ Ροὺ* (Cap Roux), πρὸς δὲ τὸ Μαρόκκον τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμίου *Οὐαδὶ Κiss* (Wady Kiss) ἡ χώρα αὕτη ἀποτέμνει, ἀπὸ τὴν βορειοαφρικανικὴν ἀκτήν, τὸ τμῆμα τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν ἀπὸ Γρήνουϊτς μεσημβρινῶν 8°37'30" Ἀν. καὶ 2°10'30" Δυτ. ἔχον ἀνάπτυγμα 650 περίπου μιλλίων. Ἐγγύτερον σημεῖον τῆς ἀλγερινῆς

Ἀκρωτήρια καὶ νησῖδες—Τούτων τὰ κυριώτερα θέλομεν ἀναφέρει, ἀρχόμενοι ἐξ ἀνατολῶν καὶ δίδοντες δι' αὐτὰ τὰς γεωγραφικὰς συντεταγμένας δι' ἃς παραπέμπομεν εἰς τοὺς ἐν τέλει ἀναφερομένους χάρτας. Μετὰ τῶν ἀκρωτηρίων δὲ θὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὰς ἐνδιαφερούσας τὴν ναυτιλίαν νησῖδας, αἵτινες διὰ ταύτην λογίζονται οὐσιαστικῶς ὡς προκεχωρημένα σημεῖα, ἐπικίνδυνα, τῆς ἀκτῆς: 1) Νησὶς *Λὰ Γκαλὶτ* (La Galite) ἢ *Γκαλιτὸν* (Galiton) (ὑψόμ. 158 μ., πλάτ. 37°30', μῆκ. 8°63' Α) πλησιεστέρα πρὸς τὴν Τυνησίαν ἀκτὴν μᾶλλον, ἅτε ἀπέχουσα τοῦ ἀκρωτηρίου Σερρὰτ (Cap Serrat) 23 μίλ. Ἐπ' αὐτῆς φάρος τριάδος λευκῶν ἐκλάμψεων 25 μιλ. 2) Ἀκρωτήριον *Ρόζα* (Cap Rosa πλάτ. 36°57', μῆκ. 8°14' Α)· φάρος ζεύγους ἐκλάμψεων λευκῶν 27 μιλ. 3) Ἀκρ. *Κὰπ ντὲ Γκάρντ* (Cap de Garde, πλάτ. 36°58', μῆκ. 7°47' Α)· φάρος ἐκλάμψεων ἁπλῶν 29 μιλ. καὶ σηματοτηλέγραφος. 4) Ἀκρ. *Τουκοὺς* ἢ *Ἑρμπιγιὸν* (Tukush ἢ Herbillon πλάτ. 37°04', μῆκ. 7°23' Α)· φάρος σταθεροῦ λευκοῦ φωτὸς 10 μιλ. 5) Ἀκρ. *Κὰπ ντὲ Φὲρ*, ἀραβιστὶ *Ρὰς-ἐλ-Χαδὶδ* (Cap de Fer, πλάτ. 37°05', μῆκ. 7°10')· φάρος τριάδος ἐκλάμψεων λευκῶν 23 μιλ. 6) Ἀκρ. *Μπουγκαρόνι*, ἀραβ.

φάρος ἐκλάμψεων ἁπλῶν λευκῶν 27 μιλλίων. 19) Νησὶς *Ἀρζὲφ* (îlot Arzew, πλάτ. 35°52', μῆκ. 0°17' Δυτικόν)· φάρος ἐκλάμψεων ἁπλῶν ἐρυθρ. 15 μ. 20) Ἀκρωτ. *Αἰγκυΐγ*, ἀραβ. *Σεμπὰ Φαραὸν* (Cap de l'Aguille, πλάτ. 35°52', μῆκ. 0°28' Δυτ.)· φάρος ζεύγους ἐκλάμψεων λευκῶν 22 μιλ. 21) Ἀκρωτ. *Φαλεὼν* (Cap. Faléon, πλάτ. 35°47', μῆκ. 0°48' Δυτ.)· φάρος τετράδος ἐκλάμψεων λευκῶν 26 μιλ. καὶ σηματοτηλέγραφος. 22) Νησῖδες *Χαμπίμπας* (Ilots Habibas, πλάτ. 35°43', μῆκος 1°08' Δυτ.)· φάρος ἐκλάμψεων ἁπλῶν λευκῶν 26 μιλ. 23) Ἀκρωτ. *Λίντλες* (Lindless, πλάτ. 35°44'00", μῆκ. 0°56'00" Δυτ.). 24) Ἀκρωτ. *Φίγγαλο* (Figalo, πλάτ. 35°35', μῆκ. 1°12' Δυτ.) σηματοτηλέγραφος. 25) Νησὶς *Ρασγκοὺν* (Ilot Rashgoun, πλάτ. 35°19', μῆκος 1°29' Δυτ.)· φάρος ἀναλαμπῆς ἐρυθρᾶς ἐναλλασσούσης πρὸς ἀναλαμπὴν λευκὴν ἀνὰ 20 δλ., 23 μιλ. 26) Ἀκρωτ. *Νεμούρ*, ἢ ἀρχ. *Σίγα* (Cap. Nemours, πλάτ. 35°06', μῆκ. 1°52' Δυτ.)· φάρος τριάδος ἐκλάμψεων λευκῶν 24 μιλ.

Κόλποι καὶ λιμένες.— Τοὺς κόλπους θέλομεν καθορίσει διὰ τῶν προκεχωρημένων σημείων μεταξὺ τῶν ὁποίων διανοίγονται οὗτοι καὶ ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς· ὅσον ἀφορᾷ καὶ τοὺς ἐν τοῖς

ὑπὸ Γ. Ζαγυάκα

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΛΓΕΡΙΑΣ

ἀκτῆς πρὸς τὴν τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης εἶναι τὸ ἀκρωτήριον *Φέγγαλο* (Cap Fegalo), ἀπέχον τοῦ ἱσπανικοῦ ἀκτωτηρίου *Κάβο Γάτος* (Capo de Gata) 83 μίλλια.

Γενικῶς ἀκρωτηριάζουσα ἡ ἀκτὴ τῆς Ἀλγερίας παρουσιάζει ἐλάχιστον γεωγραφικὸν πλάτος 35°05' κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Οὐαδὶ Κίςς, μέγιστον δὲ κατὰ τὴν μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Μπουγκαρόνι* (Cap Bougaroni) καὶ *Κὰπ ντὲ Φὲρ* (Cap de Fer) ἀκτήν, ἀκολουθοῦσαν αἰσθητῶς τὸν παράλληλον τῶν 37°05'30". Ἀνατείνεται κατὰ συνέπειαν αὕτη ἀπὸ Ἀπηλιώτου πρὸς Ζέφυρον καὶ ἑπομένως παραλλήλως πρὸς τὴν γραμμὴν ἣν ἀκολουθοῦσι τὰ ἀτμόπλοια δι' ὧν ἐπικοινωνεῖ ὁ Ἀτλαντικὸς πρὸς τὴν ἀνατολικὴν τῆς Μεσογείου λεκάνην, ἢ ἔτι πέραν πρὸς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν. Δεδομένου δὲ ὅτι, ὡς ἀσφαλὲς κριτήριον τοῦ πολιτισμοῦ ἔθνους τινὸς δύναται ἀναντιρρήτως νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ἡ μέριμνα, ὅπως καταστήσῃ τὰ μέσα τῆς δι' αὐτοῦ ἐπικοινωνίας τοῦ κόσμου ἀσφαλέστερα καὶ ὅτι ἡ ἐναργεστέρα τῆς μερίμνης ταύτης ἐκδήλωσις εἶναι ὁ φωτισμὸς τῶν παραλίων αὐτοῦ, τὸ ἀρτιώτατον, εἰς φάρους μεγάλων πορειῶν, φωτιστικὸν δίκτυον τῆς Ἀλγερίας καταπλήσσει καὶ προσμαρτυρεῖ τὰς δαπάνας καὶ τὴν μέριμναν ἃς διὰ τὸν καταρτισμὸν αὐτοῦ κατέβαλεν ἡ Γαλλία, καταστήσασα τὰς ἄλλοτε ἀξένους ἀλγερινὰς ἀκτὰς μίαν καλῶς φωτισμένην λεωφόρον, ἣν μετὰ περισσῆς εὐκολίας περιπλέουν ἀπειράριθμα πλοῖα.

Σίδι-μποὺ-Μπουρνούς, ἀρχ. Τρητὸν (Cap Bougaroni, πλάτ. 37°05'24", μῆκ. 6°29'00" Α)· φάρος ζεύγους ἐκλάμψεων 24 μιλ. καὶ σηματοτηλέγραφος. 7) Ἀκρ. *Ρὰς Ἄτια* (Cap Ras Atia, πλάτ. 37°02', μῆκ. 6°17')· φάρος ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτὸς 10 μιλ. 8) Ἀκρ. *Ρὰς Ἄφια* (Cap Ras Afia, πλάτ. 36°49', μῆκ. 5°42 Α)· φάρος ἐκλάμψεων ἐρυθρῶν 19 μιλ. 9) Ἀκρ. *Καρμπὸν* (Cap Carbon, πλατ. 36°47', μῆκ. 5°06' Α)· φάρος τριάδος ἐκλάμψεων 31 μιλ. καὶ σηματοτηλέγραφος. 10) Ἀκρ. *Σιλὶ* (Cap Sigli, πλάτ. 36°51', μῆκ. 4°45' Α). φάρος ἐκλάμψεων λευκῶν 19 μιλ. 11) Ἀκρ. *Κορμπελὲν* (Cap Corbelin πλάτ. 36°55', μῆκ. 4°26' Α)· φάρος μετὰ ζεύγους ἐκλάμψεων καὶ τομέως ἐρυθροῦ φωτὸς σταθεροῦ· σηματοτηλέγραφος. 12) Ἀκρ. *Μπεγκοὺτ* (Cap Bengout, πλάτ. 36°55' 29", μῆκ. 3°53'43")· φάρος τετράδος ἐκλάμψεων 24 μιλ. 13) Ἀκρ. *Ματιφοὺ* (Cap Matifou, πλάτ. 36°48'49", μῆκ. 3°14'54" Α)· φάρος τριάδος ἐκλάμψεων λευκῶν 22 μιλλίων καὶ σηματοτηλέγραφος. 14) Ἀκρ. *Καξὶν* (Cap Caxine, πλάτ. 36°49', μῆκ. 2°58')· φάρος ἐκλάμψεων λευκῶν 24 μιλλίων. 15) Ἀκρ. *Ρὰς Ἐλ Ἀμοὺτς* (Ras El Amoutch, πλάτ. 36°37', μῆκ. 2°24' Α)· σηματοτηλέγραφος. 16) Νησὶς *Ζοανβὶλλ* ἐν λιμένι *Σερσὲλ* (ilot Joinville, πλάτ. 36°37', μῆκ. 2°11' Α)· φάρος τριάδος ἐκλάμψεων 19 μιλ. 17) Ἀκρ. *Τενὲς* (Cap Tenez, πλάτ. 36°33', μῆκ. 1°21' Ἀν)· φάρος ζεύγους ἐκλάμψεων λευκῶν 24 μιλ. καὶ σηματοτηλέγραφος. 18) Ἀκρ. *Ἴβι* (Cap Ivi, πλάτ. 36°07', μῆκ. 0°14' Ἀν)·

κόλποις λιμένας, ἡ μνεία τούτων ἔσται ἀπολύτως συνοπτική, παραπεμπομένου τοῦ ἀναγνώστου διὰ λεπτομερεστέρας εἰδήσεις εἰς τὰς οἰκείας λέξεις: 1) Λιμὴν *Λὰ Κὰλλ* (La Calle) ἢ *Ἀλκαλὰμπ Καλὰ* (Alcalab Calla), καταμεσῆς σχεδὸν μεταξὺ Κὰπ Ροὺ καὶ Κὰπ Ρόζα. Φάρος σταθεροῦ ἐρυθροῦ 9 μιλ. ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι. 2) Κόλπος τῆς *Μπὼν* μεταξὺ τῶν ἀκρωτ. Κὰπ Ρόζα καὶ Κὰπ ντὲ Γκὰρντ διανοιγόμενος. Ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς ἄκρα ἐφ' ἧς πόλις *Μπὼν* ἢ *Μπόνα*, ἡ ἀρχ. *Ἱππὼν* (Bône ἢ Bona· πλάτ. 36° 54, μῆκ. 7° 48'), ἔχουσα ἐξ φάρους καὶ φανοὺς (1927). 3) Κόλπος τῆς *Στόρα* (Stora) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κὰπ ντὲ Φὲρ καὶ Κὰπ Μπουγκαρόνι ἀνατεινόμενος. Ἐν τῷ ΒΑ αὐτοῦ μυχῷ τὸ ἀγκυροβόλιον *Ἐλ Μάρσα* (πλάτος 37° 01' 50" μῆκος 7° 15' 09") φωτιζόμενον διὰ λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς 5 μιλ· ἐν τῷ νοτίῳ αὐτοῦ μυχῷ ὁ ἐλάσσων κόλπος *Φιλιππβὶλ* (Philippeville), εἰς ὃν ἡ φερώνυμος πόλις (πλάτ. 36° 53' 27", μῆκος 6° 54' 40") ἔχουσα τέσσαρας ναυτικοὺς πυρσοὺς καὶ *Στόρα* (πλάτ. 36° 54' 29", μῆκ. 6° 53' 10") ἔχουσα δύο ναυτικοὺς πυρσούς, καὶ ἐν τῷ ΝΔ αὐτοῦ μυχῷ εἰς τὴν νοτίαν μασχάλην τῆς χερσονήσου *Δζέρντα* (Djerda, πλάτ. 37° 00' 58", μῆκος 6° 35' 07"), φωτιζομένης διὰ φάρου λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς ποικιλλομένου ὑπὸ μιᾶς πρασίνης παρατεινομένης ἀναλαμπῆς ἀνὰ δύο λεπτὰ ἡ πόλις *Κόλλο* (Collo) φωτιζομένη ἀπὸ ἐρυθρὸν φανὸν 5 μιλλίων. 4) Ὁ ἀνατεταμένος κόλπος τοῦ *Ζιζελῆ* (Jijelli) μικρᾶς εἰσδύσεως καὶ μεγάλου

Digitized by Google

ἀναπτύγματος, ἀνατεινόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτ. Ρὰς Ἄτια καὶ Ρὰς Ἄφια, σχηματίζων δύο καμπυλώσεις, τὴν μὲν πρὸς ἀνατολὰς τὸν ἐλάσσονα κόλπον *Καζαμπλάνκα* (Casablanca) ἐν ᾧ ἀγκυροβόλιον *Μέρσα Ζεϊτοὺν* (Mersa Zeitoun, πλάτ. 36° 58′ 12″, μῆκ.=6 18′ 26″) φωτιζόμενον διὰ λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς 7 μιλλ. εἰς δὲ τὸν Ν Δ μυχὸν τὸν κυρίως τοῦ *Ζιζελῆ*, ἐφ' ᾧ ἡ φερώνυμος πόλις (πλάτ. 36° 49′ 42″, μῆκος 3° 47′ 00″ Α) ἔχουσα τρεῖς ναυτικοὺς πυρσούς. 5) Κόλπος τῆς *Μπουζὶ* (Bougie) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ρὰς Ἄφια καὶ Κὰπ Καρμπὸν ἐν ᾧ πόλις *Μανσουριὰ* (Mansouriah) (πλάτος 36° 40′ 55″, μῆκος 5° 30′ 15″ Α) μετὰ πρασίνου ναυτικοῦ φανοῦ εἰς τὸν Ν Α μυχόν, καὶ *Μπουζὶ* (Bougie) ἡ ἀρχ. *Σάλδας* (πλάτος 36° 45′ 13″, μῆκος 5° 05′ 42″) μετὰ φρουρίου «Ἀβδ-ἐλ Καδὲρ» ἐφ' οὗ φάρος πρασίνου σταθεροῦ φωτὸς 9 μιλλίων. 6) Λιμὴν *Γκεϋντὸν* ἢ *Ἀζεφοὺν* (Geydon ἢ Azefoun) μετὰ φανοῦ λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς 7 μιλλ. 7) Λιμὴν *Ντελὺς* (Dellys· πλάτος 36° 55′ 29″, μῆκος 3° 55′ 24″) μετὰ ἐρυθροῦ φανοῦ 6 μιλλίων. 8) Κόλπος *Ἀλγερίου* κολπούμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κὰπ Ματιφοὺ καὶ ἐλάσσονος ἀκρωτηρίου τοῦ Ποὺντ Πεσκάδε (Pointe Pescade· πλάτ. 36° 49′ 30″, μῆκ. 3° 01′ 10″ Α) ὧν τὰς ὀνομασίας κατέστησεν εἰς πολλοὺς γνωστὰς ὁ Ἰούλιος Βὲρν διὰ τοῦ μυθιστορήματός του «Matthias Sandorff»· εἰς τὸν Ν Δ τοῦ κόλπου μυχὸν ἡ ὡραία πόλις **Ἀλγέριον** (βλ. λ.). 9) Λιμὴν *Τιπάζα* (Tipaza· πλάτ. 36° 35′ 58″, μῆκ. 2° 26′ 58″) μετὰ τριῶν ναυτικῶν φανῶν. 10) Λιμὴν *Σερσέλλ*, ἡ ἀρχ. *Καισάρεια*, (Cerchell, πλάτ. 36° 36′ 49″, μῆκ. 2° 11′ 30″) μετὰ τριῶν ναυτικῶν φανῶν. 11) Λιμὴν *Τενὲς* (Tenez, πλάτ. 36° 31′ 45″. μῆκ. 1° 19′ 15″ Α) μετὰ τεσσάρων ναυτικῶν φανῶν ἐκτὸς τοῦ φάρου προσγειώσεως. 12) Κόλπος *Ἀρζὲφ* (Arvew) μεταξὺ τοῦ ἀκρωτ. Ἴβι καὶ νησῖδος Ἀρζέφ, εἰς τὸν δυτικὸν μυχὸν τοῦ ὁποίου ὁ λιμὴν *Ἀρζὲφ* (πλάτ. 35° 51′ 36″, μῆκος. 0° 17′ 29″ Δυτ.), εἰς δὲ τὸν ἀνατολικὸν ὁ *Μοσταγκανέμ*, (τὸ ἀρχ. *Μεταγώνιον* (Mostaganem. πλάτ. 35° 16′ 55″, μῆκος 0° 04′ 30″ μετὰ τριῶν ναυτικῶν φανῶν. 13) Κόλπος τῆς *Ὀρὰν* (Oran) κολπούμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Αἰγκυΐγ καὶ Κὰπ Φαλκόν, εἰς τὸν νότ. μυχὸν τοῦ ὁποίου ἡ πόλις *Ὀρὰν* (πλάτ. 35° 43′, μῆκ. 0° 36′ Δυτ), ἧς ὁ λιμὴν εἶναι ἐφωδιασμένος δι' ὀκτὼ ναυτικῶν πυρσῶν, εἰς δὲ τὸν ΝΔ ὁ λιμὴν *Μὰρς-ἐλ-Κεβίρ*, ὁ *Θεῶν λιμὴν* τῶν ἀρχαίων (Mars'el Kebir· πλάτ. 35° 44′ 15″, μῆκ. 0° 41′ 42″ Δυτ.) μετὰ τριῶν ναυτικῶν πυρσῶν. 14) Κόλπος *Ἀνδαλοὺζ* (Andaluses), μεταξὺ ἀκρωτ. Κὰπ Φαλκὸν καὶ Κὰπ Λίνδλεσς, μὲ ἀσήμαντα χωρία εἰς τὰς ἀκτάς του· πρὸ αὐτοῦ ὕφαλος, «Ἑστία» (Vesta rock), εἰς 4 μιλ. βορείως τοῦ νοτίου μυχοῦ της καὶ νησὶς *Πλὰν* (Plane, πλάτ. 35° 46′ 23″, μῆκ. 0° 52′ 42″ Δυτ.) δυσθέατος, καθιστῶσαι τὸν πρόσπλουν ἐπικίνδυνον. Ἤδη ὅμως ἡ νησὶς Πλὰν φωτίζεται νυχθημερὸν δι' ἐρυθροῦ φωτὸς σταθεροῦ φωτοβολίας 5 μιλ. 15) Λιμὴν *Μπενισάφ* (Benisaf, πλάτ. 35° 18′ 40″, μῆκ. 1° 23′ 24″ Δυτ.), ἔχων ναυτ. φανὸν πρασίνου σταθεροῦ φωτὸς 4 μιλ. 16) Κολπίσκος *Χοναΐν* (Honain, πλάτ. 35° 11′, μῆκ. 1° 40′ Δυτ.) εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ Οὐαδὶ Ἐμχαμὶδ ἐλ Οὐϊδὰμ καὶ ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἐλάσσονος ἀκρωτηρίου Νοὲ (Cap Noé). 17) Κολπίσκος *Ἐρκενὲ* (Erkeneh, πλάτ. 35° 07′, μῆκ. 1° 47′ Δυτ.) ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἀκρωτ. Ταρκὰ (Cap Tarka).

Χάρται καὶ ναυτιλ. ὁδηγίαι.— Ἀγγλικοὶ χάρται ἀφορῶντες τὴν Ἀλγερίαν: 2437=Cape Tres Forcas to cape Ivi. 812=Oran harbour and Mars'el Kebir bay. 1766=Cape Ferrat to Bougaroni: Mostaghanem*, Port Shershel*, Arzew*, Port Tipaza*, Dellys*, The Pisan rocks*. 1909=Cape Ivi to Algiers. 3301=Tenez harbour and road. 2555=Port of Algiers. 1910=Algiers to cape Bougaroni. 1710=Bugie. 178=Plans of anchorages on the coast of Algeria: Stora and Philippeville anchorages, Collo anchorages, Jijelli, Rashgun island and entrance to Tafna river, Habibas islands, Nemours, Tukush Herbillon bay Beni Saf harbour. 252=Cape Bugaroni to Fratelli rocks, including the Galita channel: Porte de la Calle*, Tabarca*. 1567=Approaches to Bona. 1200=Galita island. Mediterranean Pilot (1913) vol. I σελ. 316—416.—Instructions Nautiques 941 (1917) Côte nord du Maroc, Algerie, Tunisie. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—[**ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙ.**]. Κατὰ μῆκος τῆς χώρας διήκει τὸ ὀρεινὸν σύστημα τοῦ *Ἄτλαντος*, οὗτινος τὰς βάσεις ἀποτελοῦσι δύο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον παράλληλα ἐξ ὀρέων συγκροτήματα, τὰ τοῦ *Τελλείου Ἄτλαντος* (Atlas Tellien) καὶ τοῦ *Σαχαρείου Ἄτλαντος* (Atlas Saharien), ὧν τὸ ὕψος φθάνει καὶ μέχρι 2400 μ., σπανίως δὲ κατέρχεται εἰς τὰ 1200. Κυριωτέρους ὄγκους τοῦ πρώτου συγκροτήματος δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν τὰ ὄρη τοῦ *Τλέμκεν* (Tlemcen), τοῦ *Οὐαρσενὶ* (Ouarsenis) ὕψους 1985 μ., τὰ *Δγιούρδγιουρα* (Djurdjura) ὧν ἡ κορυφὴ Lalla-Khedidja ἔχει ὕψος 2308 μ., καὶ τὰς νοτίας τούτων ὀροσειρὰς *Babor* καὶ *Biban*. Τοῦ δευτέρου συγκροτήματος ἀναφέρομεν τὰ ὄρη τοῦ *Ξοὺρ* (Ksour), τὸ *Τζέμπελ-Ἀμοὺρ* (Djebel-Amour), τὸν ὄγκον τῶν *Οὐλὲδ-Ναΐλ* (Ouled-Naïl) καὶ τὸν μεγαλύτερον τοιοῦτον τοῦ *Ὀρὲς* (Aurès), οὗτινος ἡ κορυφὴ Chelia ἔχει ὕψος 2331 μ.

Ἡ μεταξὺ τῆς παραλίας καὶ τοῦ παραλλήλως αὐτῇ ἐκτεινομένου συγκροτήματος τοῦ Τελλείου Ἄτλαντος περιοχή, ἥτις καλεῖται *Τὲλ* (Tell), ἀποτελεῖται ἀπὸ λόφους καὶ χθαμαλὰ ὄρη, δασόφυτα μάλιστα, δεσπόζοντα μέσῳ εὐρειῶν πεδιάδων, πλουσίων εἰς ὀπωροφόρα δένδρα (ἐλαῖαι, ἑσπεριδοειδῆ) καὶ εἰς φυτείας ἀμπέλων καὶ δημητριακῶν καρπῶν. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο ὀρεινῶν συγκροτημάτων τμῆμα τῆς χώρας ἀπαρτίζεταί ἐκ σειρᾶς ὀροπεδίων ὧν τὸ ὕψος ποικίλλει ἀπὸ 700—1100 μέτρων, καλεῖται δὲ διὰ τοῦτο *περιοχὴ τῶν ὀροπεδίων* (hautes-plateaux)· εἶναι καθαρῶς κτηνοτροφικὴ περιφέρεια λόγῳ τῶν ἀφθόνων βοσκῶν, οὐχ ἧττον ὅμως εὐδοκιμοῦσιν ἐν αὐτῇ καὶ δένδρα χρησιμώτατα, ὡς τὸ βιομηχανικῆς σημασίας τοιοῦτον *ἄλφα*. Αἱ κάτωθι τοῦ Σαχαρείου Ἄτλαντος ἐκτάσεις εἶναι εἴς τινα σημεῖα πλήρεις κροκαλῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δ' ἀμμώδεις, ἐστερημέναι ὑδάτων καὶ συνεπῶς βλαστήσεως· ἐνιαχοῦ μόνον ἀπαντῶνται ὀάσεις, ἔνθα καλλιεργοῦνται φοίνικες.

Κλῖμα.—Ἡ Ἀλγερία εὑρίσκεται εἰς τὴν ζώνην τοῦ μεσογείου κλίματος, χαρακτηριζομένου ἐκ τῆς διαιρέσεως τοῦ ἔτους εἰς δύο ἐποχὰς (εἰς τὰς τῶν βροχῶν καὶ τῆς ξηρασίας), λόγῳ ὅμως διαφόρων ἐπιδράσεων, εἴτε ἐκ τῆς θαλάσσης, εἴτε ἐκ τῆς ἠπείρου, καὶ δὴ τῆς Σαχάρας, δὲν ἔχει εἰς ὅλα τὰ σημεῖα αὐτῆς τὴν ἰδίαν σταθερότητα. Οἱ ἐπικρατοῦντες ἄνεμοι τὸν μὲν χειμῶνα εἶναι οἱ δυτικοί, τὸ δὲ θέρος οἱ βόρειοι καὶ οἱ βορειοανατολικοί. Νότιοι ἄνεμοι (*σιρόκος*) εἶναι συχνότεροι τὸν χειμῶνα ἢ τὸ θέρος, ἀλλὰ ὀλιγώτερον ἰσχυροί, κατ' Αὔγουστον δὲ καὶ Σεπτέμβριον πνέουσι μετὰ μείζονος ἐντάσεως κατὰ διαστήματα καὶ εἰς διάρκειαν τριῶν ἢ ἓξ ἡμερῶν. Αἱ βροχαὶ πίπτουσιν, ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Ἀπριλίου, ἡ χιὼν δὲ τὰς ἰδίας ἐποχάς, ἀλλ' εἰς ὑψόμετρα μείζονα τῶν 700 μέτρων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν θερμοκρασίαν, αὕτη εἰς τὴν παράλιον ζώνην εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὅλας τὰς ἐποχὰς σχεδὸν σταθερὰ (μέση ἐτησία θερμοκρασία Ἀλγερίου ἀνωτάτη 22° καὶ κατωτάτη 15°)· τοὐναντίον ὅμως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας ἡ θερμοκρασία εἶναι ἀσταθεστάτη, ὑψουμένη πολὺ κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας καὶ κατερχομένη εἰς βαθμοὺς καὶ ὑπὸ τὸ μηδὲν κατὰ τοὺς χειμερινούς. Αἱ νύκτες ὅμως εἶναι πάντοτε δροσεραὶ ἐκτὸς τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν πνέει σιρόκος.

Ὕδατα.—Ἡ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους καὶ τὸ κλῖμα τῆς Ἀλγερίας ἐξηγοῦσι τὴν ἔλλειψιν ἀφθονίας ρεόντων ὑδάτων. Μεγάλους ποταμοὺς ἡ χώρα αὕτη δὲν ἔχει, εἰμὴ χειμάρρους, ὧν διὰ τεχνικῶν μέσων οἱ κάτοικοι αὐξάνουσι τὴν ἀπόδοσιν ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν των. Οἱ κυριώτεροι τούτων, ἐκχυνόμενοι εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, εἶναι ὁ *Σελὶφ* (Chélif), ὁ μεγαλύτερος τῆς Ἀλγερίας ποταμός, πηγάζων ἐκ τοῦ Σαχαρείου Ἄτλαντος, ὁ *Μάκτα* (Macta), ὁ *Ἴσσερ* (Isser), ὁ *Σεμπάου* (Sebaou), ὁ *Σαχέλ* (Sahel), ὁ *Σεϊβοὺζ* (Seybouse) καὶ ὁ *Κεβὶρ* (Kébir). Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω πληθὺς τοιούτων μὴ κατευθυνομένων πρὸς τὴν θάλασσαν, εἴτε ἐκχύνεται εἰς φυσικοὺς ὀμβροδέκτας (chotts), εἴτε ἀπορροφᾶται ὑπὸ τῆς ἄμμου. Δ. Ε. Μ.

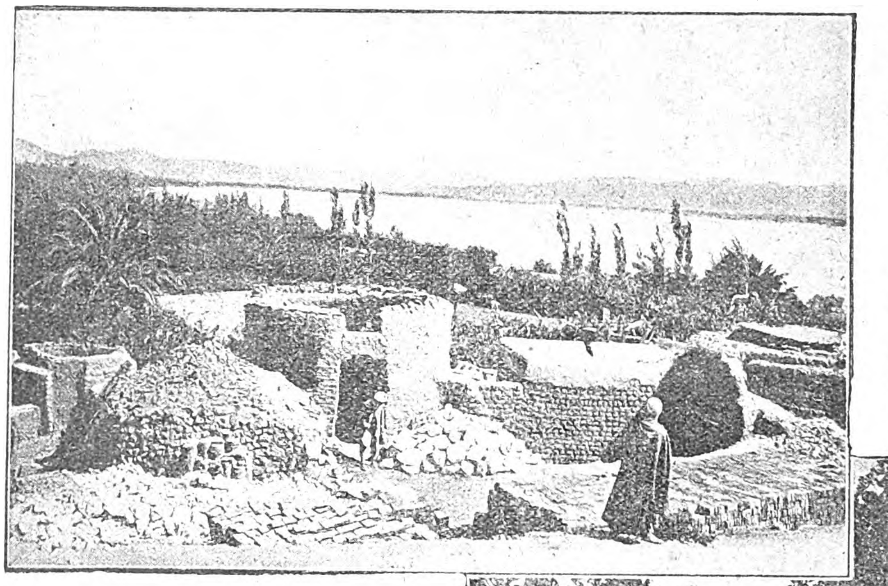

Γραφικὴ γωνία τῆς ὀάσεως Laghouat τῆς Ἀλγερίας. Ἰθαγενεῖς ἀσχολούμενοι εἰς τὴν πλινθοποιίαν.

Τοπίον ἐν τῇ ὀάσει Biskra, εἰς ὃ κυριαρχεῖ ὁ μέγας τροφοδότης τῆς ἐρήμου, ὁ πολύτιμος φοίνιξ.

Χλωρίς.—Ἡ βλάστησις ἐν Ἀλγερίᾳ ἐν τῷ συνόλῳ της παρουσιάζει πλείστας ὅσας ὁμοιότητας μὲ τὴν βλάστησιν τῆς Μεσημβρινῆς Εὐρώπης. Ὁ βοτανικός, ὅστις διὰ πρώτην φορὰν θὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ἀλγερίαν, ἀμέσως θὰ ἀνσγνωρίσῃ τὰ διάφορα εἴδη τῶν δένδρων, τῶν θάμνων καὶ τῶν ἄλλων φυτῶν τὰ ὁποῖα συνήντησεν ἤδη εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ *πρῖνος* (Quercus coccifera), ἡ *φελλόδρυς* (Quercus suber), ἡ *κελτίς*, (κοιν. κουτσομηλιά, Celtis australis), ἡ *συκῆ*, ἡ *ἀμυγδαλῆ*, ἡ *δάφνη τοῦ Ἀπόλλωνος* (Laurus nobilis), ἡ *ἐλαία*, ἡ *ζίζυφος*, ἡ *ξυλοκερατέα*, ἡ *κόμαρος*, ἡ *κέδρος*, ὁ *μύρτος*, ἡ *ροιά*, ἡ *πιστακία*, ὁ *ροῦς ὁ βυρσοδεψικός*, (Rhus coriaria, κοιν. σουμάκι) ὁ *κύτισος* (Cytisus, κοιν. σύννεφο), ὁ *κίστος* (Cistus, κοιν. κουνουκλιὰ) εἶναι τὰ κοινότερα καὶ κυριώτερα φυτὰ τῆς Ἀλγερινῆς χλωρίδος.

Ἡ χλωρὶς τῆς Ἀλγερίας διαιρεῖται εἰς τρεῖς διακεκριμένας ζώνας: τὴν ***παραθαλασσίαν***, τὴν *τῶν ὀροπεδίων*, καὶ τὴν τῆς *Σαχάρας* ἢ *ἐρημικήν*.

1ον) ***Χλωρὶς παραθαλασσία.*** Αὕτη καταλαμβάνει 14 ἑκατομμύρια ἑκτάρια. Τὸ κλῖμα εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὸ Μεσογειακόν, καὶ κατάλληλον πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐλαίας, τῆς κερατέας, τῆς συκῆς κ.τ.λ. Δύο φυτὰ τῆς Ἀμερικῆς, ἡ *ἀλόη ἡ ἀμερικανικὴ* καὶ ἡ *συκῆ ἡ ἰνδικὴ* ἐνεκλιματίσθησαν θαυμασίως καθ' ὅλην τὴν πρὸς τὴν Μεσόγειον ἔκτασιν τῆς Ἀλγερίας.

2ον) ***Χλωρὶς τῶν ὀροπεδίων.*** Τὰ ὑψίπεδα τὰ διαχωρίζοντα τὴν παραθαλασσίαν ζώνην ἀπὸ τῆς ἐρήμου Σαχάρας ἔχουσιν ὕψος 650 μέχρι 900 μέτρων πρὸς ἀνατολὰς καὶ 1.000 μέχρι 1.300 πρὸς δυσμάς. Τὸ πλέον χαρακτηριστικὸν δένδρον τῶν περιοχῶν τούτων εἶναι ἡ *πιστακία ἡ ἀτλαντικὴ* ἢ *βετούμ*, ἀειθαλές, χονδρόκορμον δένδρον, φυόμενον εἰς κοιλότητας ἐδάφους, ὅπου συναθροίζεται τὸ ἐκ τῶν βροχῶν ὕδωρ. Ἡ *μελία ἡ δίμορφος*, ἡ *ἄρκευθος ἡ ὀξύκεδρος* καὶ ἡ *ἄρκευθος ἡ φοινικικὴ* εὑρίσκονται ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ παρὰ τὰ κράσπεδα τῶν ὑφαλμύρων λιμνῶν. Ἐπί τινων ὀρέων τῆς ἐν λόγῳ περιοχῆς ἀπαντῶσι καὶ δάση

Digitized by Google

κέδρων, τὰ ὁποῖα δὲν κατέστρεψαν οἱ ἰθαγενεῖς. Πρὸς νότον τῆς Μιλιάνας καὶ εἰς τὰ πέριξ τοῦ Τενιὲτ-ἐλ-Χὰντ (Teniet-el-Had) καλύπτουσι μεγάλας ἐκτάσεις, ὡς μεταξοῦφαντος πολυποίκιλτος τάπης, δύο θαυμάσιαι χλόαι, ἡ *ἀρτεμισία ἡ λευκὴ* (Artemisia herba alba) καὶ ἡ *ἄλφη* (Macrochloa tenacissima). Ἡ ζώνη αὕτη εἶναι κατάλληλος πρὸς διατροφὴν προβάτων, ἐξ ὧν τὸ ἀφθόνως ἐξαγόμενον ἐξ Ἀλγερίας ἔριον.

3ον) ***Χλωρὶς τῆς Σαχάρας*** ἢ ***ἐρημική***. Ἡ ἔρημος παρουσιάζει τρεῖς τελείως καθωρισμένας μορφάς: τὴν *ἔρημον τῶν ὀροπεδίων*, τὴν *ἔρημον τὴν ἐκ διαβρώσεως προελθοῦσαν* καὶ τὴν *ἔρημον τῆς ἄμμου*. Ἐκ τῶν πρώτων συναντῶνται στρώματα ὁριζοντίας κλίσεως ἐξ ἰλύος καὶ γύψου, ἅτινα καλύπτουσιν ἐκτεταμένα ὀροπέδια. Ἐκεῖ ἡ βλάστησις εἶναι ἡλιοκαὴς κατὰ τὸ θέρος, ἀλλὰ μετὰ τὰς πρώτας βροχὰς τοῦ φθινοπώρου ἀναθάλλει καὶ κυριαρχεῖ ἐφ' ὁλοκλήρων τῶν ἐρημικῶν ἐκτάσεων. Μεγάλη ποικιλία θάμνων καὶ θαμνιδίων ὑπάρχει, χρησίμων ὡς βοσκῆς εἰς τὰς καμήλους καὶ τὰ ποίμνια. Πάντα εἶναι φυτὰ εὐδοκιμοῦντα εἰς ἔδαφος περιέχον ἱκανὴν ποσότητα χλωριούχου ποτάσσης.

Εἰς τὴν δευτέραν σχεδὸν ἀπαντῶμεν τὰ αὐτὰ φυτὰ τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται καὶ εἰς τὰ ὀροπέδια. Ἡ χλωρὶς τῆς τρίτης κατηγορίας τῶν ἐρήμων φαίνεται μᾶλλον περιωρισμένη καὶ ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ μικροτάτων θάμνων καὶ ποωδῶν φυτῶν.

Εἰς τὰς τρεῖς ταύτας ἐρημικὰς μορφὰς ἀνταποκρίνονται αἱ τρεῖς διάφοροι διαπλάσεις τῶν ὀάσεων, ἀλλ' εἰς πάσας τὰς ὀάσεις σχεδὸν χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ παρουσία τοῦ *φοίνικος* (Phoenyx dactylifera), ὅστις ἐνιαχοῦ σχηματίζει ἀπέραντα δάση. Ὁ φοίνιξ εἶναι ὁ τροφοδότης τῆς ἐρήμου· χωρὶς τὸ πολύτιμον τοῦτο δένδρον ἡ ἀχανὴς ἔρημος τῆς Σαχάρας θὰ ἦτο ἀκατοίκητος.

Ἡ χλωρὶς τοῦ διαμερίσματος τῆς Σαχάρας περιλαμβάνει 73 εἰδικὰ γένη φυτῶν, ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς ἑκατὸν περίπου οἰκογενείας. Μεταξὺ τῶν οἰκογενειῶν τούτων αἱ πλουσιώτεραι εἰς εἴδη εἶναι τὰ *σταυρανθῆ* (Crucciferae) (38), τὰ *σκιαλιανθῆ* (Umbelliflorae) (14), οἱ *βοραγινίδαι* (Boraginaceae) (18), τὰ *προσωπανθῆ* (Personatae) (15), τὰ *χειλανθῆ* (Labiatiflorae) (12), τὰ *συνάνθηρα* ἢ *σύνθετα* (Compositae) (88), τὰ *ἀγρωστώδη* (Agrostis) (38), τὰ *ζυγόφυλλα* (Zygophylles) (11) κτλ. Δ. Ν. Π.

Πανίσκη.—Ἡ πανίσκη τῆς Ἀλγερίας διαιρεῖται εἰς τρία διακεκριμένα συγκροτήματα: 1ον) Τὸ *Εὐρωπαϊκὸν* ἢ *Παλαιαρκτικόν*, 2ον) τὸ *Μεσογειακὸν* καὶ εἰδικώτερον τὸ παραπλήσιον πρὸς τὴν Ἱσπανίαν, Ἰταλίαν, Ἑλλάδα καὶ Μικρὰν Ἀσίαν (τὸ συγκρότημα τοῦτο εἶναι καὶ τὸ σπουδαιότερον) καὶ 3ον) τὸ *Ἀφρικανικὸν* ἢ *Αἰθιοπικόν*, ὅπερ εἶναι καὶ λίαν περιωρισμένον.

Τὰ δύο πρῶτα συγκροτήματα παρουσιάζουσι σχεδὸν τὰς αὐτὰς οὐσιώδεις διαφορὰς καὶ ὁμοιότητας καὶ ἐν πολλοῖς τὰ ὅριά των εἶναι λίαν συγκεχυμένα.

Εἰς τὸ Μεσογειακὸν συγκρότημα ὑπάγονται: ἡ *ζενέττα ἡ κοινὴ* (Genetta vulgaris), ἥτις ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν Εὐρώπην καὶ ἐξαπλοῦται μέχρι τῶν ἀριστερῶν ὀχθῶν τοῦ Λείγηρος ποταμοῦ, ὁ *ἑρπιστὴς ὁ Νουμιδικὸς* (Herpestes numidicus), ὅστις ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὰ νότια τῆς Ἱσπανίας, ὁ *ὕστριξ ὁ λοφιοφόρος* (Hystrix cristata), ἀπαντῶν εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν, ὁ *θὼς ὁ ἑλληνικὸς* (Canis vulgaris) κοιν. *τσακάλι*, ὁ *μακάκος ὁ Ἰούνιος* (Macacus Iunnus), ὅστις ζῇ ἀκόμη ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ Γιβραλτὰρ καὶ εἶναι ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος τῶν εἰς τὴν Ἀλγερίαν ἀπαντώντων πιθήκων. Τὰ περισσότερα τῶν ζῴων τούτων τῆς Ἀλγερίας ἔχουσι γενικῶς μικρότερον μέγεθος τῶν Εὐρωπαίων συγγενῶν των.

Εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Ἀλγερίας ἀπαντᾷ ἡ Παλαιαρκτικὴ καὶ Μεσογειακὴ πανίσκη εἰς τὰ ὑψηλότερα ἐπίπεδα, καὶ εἰδικῶς εἰς τὰς παρὰ τὸ ὄρος Ἄτλας ὀρεινὰς ἐκτάσεις ἀνευρίσκομεν τὴν *ἄρκτον* (Ursus), τὸν *κριὸν τὸν ἄγριον* (Ovis tragelaphus) καὶ περίεργά τινα τρωκτικά, ὅπως τὸν *κτενοδάκτυλον* (Ctenodactylus) κτλ., τὰ ὁποῖα εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἡ παρουσία τῆς ἄρκτου ἐν Ἀλγερίᾳ ἐπὶ πολὺ ἀπησχόλησε τοὺς φυσιοδίφας, διότι οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀφρικῆς συναντᾶται. Εἶδός τι νυκτερίδος *ἡ νυκτερὶς ἡ ὠτόεσσα* (otonycteris) ἀπαντᾷ συχνὰ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀλγερίαν καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπὶ τῶν Ἱμαλαΐων ὀρέων.

Νοτίως τοῦ Ἄτλαντος ἄρχεται ἡ Ἀλγερινὴ Σαχάρα. Ἐνταῦθα ἡ πανίσκη εἶναι πᾶσα αἰθιοπική· ἡ ἔλαφος ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς *ἀντιλόπης* (Antilope dorcas), ὁ *ἄδδαξ* (Addax) καὶ ὁ *βούβαλος* (Bos bubalus) ἀφθονοῦσι. Τὰ τρωκτικὰ καὶ τὰ ἐντομοφάγα θηλαστικὰ ἐμφανίζονται ἐπίσης ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ, ὅπως αἱ *μακροσκελίδαι* (Macroscelidae), τὰ *ἀλακτάγα* (Alactaga) κ.τ.λ. Πλεῖστα εἴδη ὑστριχιδῶν ἀπαντῶσι, διαφέροντα οὐσιωδῶς τῶν εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν, ὅπως ὁ *ὕστριξ ὁ πλάνος* (Erinaceus fallax), ὁ *ὕστριξ ὁ παγετώδης* (Erinaceus algidus), ὁ *ὕστριξ ὁ ἐρημικὸς* (Erinaceus deserti) κτλ. Τὰ μεγάλα σαρκοφάγα, ὅπως ὁ λέων, ὁ πάνθηρ, ἡ ὕαινα, ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ νότια μέρη τῆς Ἀφρικῆς, ἀφ' ἧς καὶ ἐφ' ὅσον ὁ πολιτισμὸς ἐξαπλοῦται εἰς τὴν χώραν.

Τὰ πτηνὰ ἀντιπροσωπεύονται κυρίως ὑπὸ τῶν *γυπαέτων* (Gypaetidae) καὶ τῶν *γυπῶν* (Vulturidae), ὁμοίων πρὸς τοὺς ἐν τῇ Νοτίῳ Εὐρώπῃ. Ὀλίγιστα εἴδη πτηνῶν εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Ἀλγερίας, ἅτινα καὶ δὲν παρουσιάζουσι κανὲν ἐνδιαφέρον σχεδόν.

Τὰ ἑρπετὰ ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ τῶν μεγάλου μεγέθους *σαυροειδῶν* (ἄγαμι, ψαμμόσαυρος κτλ.).

Οἱ ἰχθύες τῶν γλυκέων ὑδάτων ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ τῆς *τελλίας* (Tellia), ἥτις κατοικεῖ ἀποκλειστικῶς τὰς μικρὰς λίμνας τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ἄτλαντος.

Τὰ ἔντομα ἀφθονοῦσιν, ἰδίως τὰ μεγάλου μεγέθους *κολεόπτερα*.

Γενικῶς ἡ πανίσκη τῆς Ἀλγερίας ἔχει ὁμοιότητας μὲ τὴν πανίσκην τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης· ὡς ἐκ τούτου δὲ συμπεραίνομεν ὅτι κατὰ τὴν τριτογενῆ ἐποχὴν τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ἀφρικῆς ἦτο ἀκόμη συνηνωμένον μετὰ τῆς Εὐρώπης δι' εὐρείας λωρίδος γῆς. Ἡ ἔρημος Σαχάρα φαίνεται ὅτι ἐσχηματίσθη μετὰ τὴν κρητιδικὴν περίοδον καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐσχημάτισε μεταξὺ τῆς Ἀλγερίας καὶ τῆς μεσημβρινῆς Ἀφρικῆς φράγμα ἀδιάβατον διὰ τὴν μετακίνησιν τῶν ζῴων μεταξὺ τῶν δύο τούτων περιοχῶν. Εἰς διάφορα στρώ-

Δάσος ἐκ φελλοδρυός.

ματα τῆς τεταρτογενοῦς περιόδου εὑρέθησαν συντρίμματα ἀπολιθωμένων ἐλεφάντων, ἱπποποτάμων καὶ βουβάλων, δηλ. τριῶν ζωϊκῶν εἰδῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ἀπαντῶσι σήμερον ζῶντα φυσικῶς ἐν Ἀλγερίᾳ. Ἐλέφαντες ὑπῆρχον ἐν Καρχηδόνι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς αὐτῆς, ἀλλ' ἦσαν ἐξημερωμένοι, μεταφερθέντες ἐξ ἄλλων τόπων. Καὶ ἡ κάμηλος, ἡ δρομάς, ὁ ἵππος καὶ ὁ ὄνος, οἵτινες ζῶσι σήμερον ἐν ἐξημερώσει εἰς τὴν Ἀλγερίαν, φαίνεται ὅτι εἰσήχθησαν ἐκ τῆς Ἀσίας.

Ἀγριοχοίρων ἀφθονοῦσιν ἐν Ἀλγερίᾳ δύο ποικιλίαι: *ὁ ἀγριόχοιρος τῶν δασῶν* καὶ *ὁ ἀγριόχοιρος τῶν τελμάτων*. Ὁ πρῶτος εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερος, πλέον ὕπουλος καὶ ἀγριώτερος τοῦ δευτέρου. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς γαλλικῆς κατοχῆς συνήντα τις κατὰ ἑκατοντάδας τὰ ζῷα ταῦτα πέριξ τῶν πόλεων καὶ τῶν ἀγρῶν. Ἐπέδραμον κατὰ τὴν νύκτα καὶ κατέστρεφον τοὺς κήπους ὑπὸ τὰ ὄμματα καὶ τὰ ὅπλα τῶν φυλάκων. Ὁ Jules Gérard ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸ 1842 κατὰ ἑκατοντάδας ἐκόμιζον τοὺς ἀγριοχοίρους εἰς τὴν ἀγορὰν οἱ Ἄραβες, καὶ ἐπώλουν αὐτοὺς πρὸς 5 φράγκα ἕκαστον. Ὁ ἴδιος γράφει ὅτι κατὰ τὴν ἑξάμηνον ἐκεῖ διαμονήν του ἐφόνευσε πλέον τῶν ἑξήκοντα. «Ἔβλεπον, λέγει ὁ Ζιράρ, σχεδὸν καθ' ἑκάστην, ὅταν περιώδευα εἰς τὰ δάση ἢ μόνους μεγάλης ἡλικίας ἀγριοχοίρους ἢ κατ' ἀγέλας νὰ ἐξέρχωνται τῆς κρύπτης των, εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καὶ νὰ βυθίζωνται εἰς τὰ ὕδατα τῶν τελμάτων. Κατὰ τὸν χειμῶνα ἀποφεύγουν τὸ λουτρὸν αὐτό, ἀλλὰ τοὺς συναντᾷ κανεὶς τότε εἰς τοὺς ἐσπαρμένους ἀγρούς, ὅπου εἰσβάλλουν ἀναζητοῦντες τροφήν. Οὕτω τὸ κυνήγιον τῶν ἀγριοχοίρων εἰς τὴν Ἀλγερίαν δὲν εἶναι δύσκολον, διότι ἀρκεῖ νὰ παρακολουθήσῃ τις γυμνόπους τὸ ζῷον, προφυλαττόμενος ἑκάστοτε καὶ κρυπτόμενος ὄπισθεν δένδρων ἢ ἐντὸς θάμνων, οἵτινες ἀφθονοῦσιν εἰς τὴν χώραν ἐκείνην, καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ὁ ἀγριόχοιρος ἀπασχολεῖται εἰς τὸ νὰ σκάπτῃ διὰ τοῦ ῥύγχους του τὴν γῆν εἶναι εὔκολος ὁ φόνος του. Ὅταν οἱ ἀγριόχοιροι εἶναι πολλοί, τότε τὸ κυνήγιον ἀποβαίνει δυσκολώτερον, διότι εἰδοποιοῦνται μεταξύ των περὶ τοῦ ἐπερχομένου κινδύνου.

»Εἰς τὴν Ἀλγερίαν ὑπάρχουσι πολλαὶ λίμναι καὶ τέλματα κεκαλυμμένα ὑπὸ πυκνῶν καὶ ὑψηλῶν καλαμώνων. Ἐντὸς αὐτῶν ζῶσιν οἱ ἀγριόχοιροι τῆς *«μαύρης»* καλουμένης *«ράτσας»* ἐν θαυμαστῇ ἁρμονίᾳ μὲ τὰς ἀγρίας νήσσας καὶ τοὺς σκολόπακας (μπεκάτσας). Ὅταν τὰ ὕδατα τῶν λιμνῶν ἢ τῶν τελμάτων χαμηλοῦνται, καὶ τὸ τοιοῦτον συμβαίνει κατὰ Ἰούνιον καὶ Σεπτέμβριον, τότε οἱ ἀγριόχοιροι καταφεύγουσιν εἰς μικρὰς ἐντὸς τῶν λιμνῶν ἢ τῶν τελμάτων εὑρισκομένας καταφύτους νησῖδας. Οἱ κυνηγοὶ θέτουσι πῦρ εἰς τὰ ξηρὰ φύλλα καὶ χόρτα τῆς νησῖδος, ὁπότε ἀποκαλύπτονται οἱ ἀγριόχοιροι καὶ φονεύονται εὐκολώτερον, διωκόμενοι, ὅταν κατορθώσουν νὰ διαφύγουν, ὑπὸ ἀναμενόντων πέριξ ἐφίππων κυνηγῶν. Τὸ κυνήγιον τοῦτο εἶναι διασκεδαστικὸν ἐν ταὐτῷ καὶ κινδυνῶδες». Δ. Ν. Π.

—[ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀλγερίας ἀνέρχονται κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1926 εἰς 6.064.865, τῶν ὁποίων οἱ 5.192.426 εἶναι ἰθαγενεῖς, ἰδίως Ἄραβες καὶ Βέρβεροι, ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων κατοίκων, διαμένουσι δὲ κυρίως οἱ μὲν πρῶτοι εἰς τὰς πεδιάδας καὶ τὰς στέππας, οἱ δ' ἄλλοι εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰς ὀάσεις. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἀνέρχονται εἰς 872.437. Ἐκ τούτων πλείονες τοῦ ἡμίσεος εἶναι γαλλικῆς καταγωγῆς, οἱ δὲ λοιποὶ κατάγονται ἐξ Ἱσπανίας, Ἰταλίας καὶ Μάλτας.

Διοικητικὴ διαίρεσις.—Ἡ Ἀλγερία ἀποτελοῦσα ἀποικίαν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας (βλ. κατωτέρω *Διεθνὴς θέσις: Πολίτευμα*) διοικεῖται παρὰ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ, ὅστις ἑδρεύει ἐν Ἀλγερίῳ, διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς νομοὺς τούς, *Ἀλγερίου* (κάτ. 1.866.714), *Ὀρὰν* (κάτ. 1.360.801) καὶ *Κωνσταντίνης* (κάτ. 2.275.125). Τὰ νότια δ' ἐδάφη αὐτῆς δὲν ὑπόκεινται εἰς πολιτικὴν διοίκησιν, ἀλλ' εἰς εἰδικὴν στρατιωτικὴν τοιαύτην ὑπὸ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ, χωριζόμενα εἰς τέσσαρας περιοχὰς τάς, *Ἀῒν Σεφρὰ* (Aïn-Sefra, κάτ. 173.832), *Γαρνταΐα* (Ghardaïa, κατ. 119.940), *Τουγγοὺρτ* (Touggourt, 212.783) καὶ τῶν *Ὀάσεων τῆς Σαχάρας* (35.670). Ἕκαστος νομός, οὗτινος προΐσταται νομάρχης, διαιρεῖται εἰς ἐπαρχίας καὶ αἱ ἐπαρχίαι εἰς κοινότητας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τὴν πολιτικὴν διοίκησιν ἐπαρχιῶν ἀνέρχεται εἰς 17 καὶ τῶν κοινοτήτων εἰς 374, ἐχουσῶν σύνολον πληθυσμοῦ 5.446.699 κατοίκων, ὧν οἱ 831.405 Εὐρωπαῖοι καὶ οἱ 4.615.294 ἰθαγενεῖς.

Πόλεις.— Λεπτομερῶς εἰς οἰκείας λέξεις γίνεται λόγος περὶ τῶν εἰς ἕκαστον νομὸν ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων, ἐνταῦθα δ' ἀρκούμεθα ν' ἀναφέρωμεν τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς χώρας, αἵτινες κατὰ πληθυσμὸν ἀκολουθοῦσι τὴν ἑξῆς σειράν: *Ἀλγέριον* (Alger), ἡ πρωτεύουσα (κάτ. 226.218), *Ὀρὰν* (Oran), (κάτ. 150.301), *Κωνσταντίνη* (Constantine), (κάτ. 93.733), *Βόνη* (Bône), (κάτ. 51.895), *Σιδὶ-Βὲλ-Ἀμπὲ* (Sidi-Bel-Abbés), (κάτ. 43.138), *Τιζὶ-Οὐζοὺ* (Tizi-Ouzou), (κάτ. 35.171), *Φιλιππεβίλλη* (Philippeville), (κάτ. 29.242), *Μασκάρα* (Mascara), (κάτ. 28.033), *Τλέμκεν* (Tlemcen, (κάτ. 26.758), *Σέτιφ* (Sétif), (κάτ. 26.677), *Μοσταγανὲμ* (Mostaganem), (κάτ. 26.355), *Βλίδα* (Blida), (κάτ. 24.758), *Ὀρλεανβίλλη* (Orléansville), (κάτ. 17.176), *Μήδεια* (Médéa), (κάτ. 16.868), *Μπουζὶ* (Bougie), (κάτ. 15.941) καὶ *Τιαρὲτ* (Tiaret), (κάτ. 15.862). Σημαντικώτεροι ἐκ τῶν ἐν ταῖς ὀάσεσι τοῦ ἐσωτερικοῦ συνοικισμῶν εἶναι οἱ: *Βίσκρα* (Biscra), (κάτ. 8500) καὶ *Λαγουὰτ* (Laghouat), (κάτ. 5200).

Θρησκεύματα.—Ἐπίσημα θρησκεύματα ἐν τῇ Ἀλγερίᾳ ἔχουσιν ἀναγνωρισθῆ, πλὴν τοῦ τῶν Καθολικῶν, καὶ τὰ τῶν Διαμαρτυρομένων, Ἰσραηλιτῶν καὶ Μωαμεθανῶν. Εἰς ἑκάστην σχεδὸν ἐπαρχίαν ἑδρεύουσι λειτουργοὶ ἑκάστου δόγματος.

Ἐκπαίδευσις.—Ἀνώτατον ἐκπαιδευτικὸν ἵδρυμα λειτουργεῖ ἐν Ἀλγερίῳ, τὸ Πανεπιστήμιον. Πλὴν τούτου ὅμως εἰς μεγάλας πόλεις ἔχουσιν ἱδρυθῆ πολυτεχνικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ σχολαὶ ὡς καὶ διδασκαλεῖα, σχολεῖα δὲ μέσης ἐκπαιδεύσεως τυγχάνουσι περισσότερον διαδεδομένα. Ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις ἐπιτελεῖται εἰς σχολεῖα ὅπου πλὴν τῆς γαλλικῆς διδάσκεται καὶ ἡ ἀραβικὴ γλῶσσα.

Δικαιοσύνη.—Διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἰσχύει ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ἐν Γαλλίᾳ νομολογίαν. Εἰδικῶς ὅμως αἱ μεταξὺ τῶν μωαμεθανῶν ὑποθέσεις εἰσάγονται εἰς εἰδικὰ σύμφωνα μὲ τὰ ἔθιμά των δικαστήρια.

Μέτρα—Σταθμά—Νομίσματα.—Ἔχουσι καθιερωθῆ τὰ τοῦ ἐπισήμου Γαλλικοῦ Κράτους.

Δημόσια Οἰκονομικά.—Κατὰ τὸν ψηφισθέντα προϋπολογισμὸν τῆς χρήσεως 1926 τὰ ἔσοδα τῆς Ἀλγερίας ὑπελογίσθησαν εἰς 673.759.600 φρ. καὶ τὰ ἔξοδα εἰς 402.418.700 φρ., μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν τοιούτων τῶν ὑπὸ στρατιωτικὴν διοίκησιν νοτίων περιοχῶν, αἵτινες ἔχουν ἴδιον προϋπολογισμὸν μὲ ἔσοδα 16.323.400 φρ. καὶ ἔξοδα 18.323.800. Λ. Ε. Μ.

Digitized by Google

—**ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡ.** Μεταξὺ τῶν διαφόρων φυλῶν, αἵτινες κατοικοῦσι σήμερον τὴν Ἀλγερίαν, ἀρχαιοτέρα εἶναι ἡ *βερβερικὴ* φυλή, τῆς ὁποίας οἱ σύγχρονοι ἀντιπρόσωποι, παρ' ὅλας τὰς ἐπιμιξίας των μετ' ἄλλων φυλῶν, διασώζουσι τὰ κύρια χαρακτηριστικά. Τὰ αἰγυπτιακὰ χρονικὰ σημειοῦν κατὰ τὴν τετάρτην π. Χ. χιλιετηρίδα τὴν ὕπαρξιν δυτικῶς τῆς Αἰγύπτου ἀφρικανικοῦ λαοῦ, τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *Λίβυες*. Τὰ μόνα μνημεῖα τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν ἀπομεμακρυσμένην ταύτην ἐποχὴν εἶναι πολυάριθμα λείψανα ἐκ πυριτικοῦ λίθου, τὰ ὁποῖα κατὰ χιλιάδας εὑρέθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἀλγερίας, μέχρι τῶν ὀάσεων καὶ πλησίον τῶν ἐρήμων (Bourjat, Reboud, Feraud, Weisgerber, Rabourdin). Μεταξὺ τούτων συγκαταλέγονται πλεῖσται αἰχμαὶ τόξων μετὰ μεγάλης λεπτότητος καὶ τέχνης κατειργασμέναι. Τὰ λείψανα ζῴων καὶ τὰ ἀνθρώπινα ὀστᾶ εἶναι σπανιώτατα καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν εἶναι καθωρισμένη ἡ ἀκριβὴς ἐποχή, καθ' ἣν ἐνεφανίσθησαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι ἐν Ἀλγερίᾳ, συνάγεται ὅμως ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ἀντικειμένων, ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ *λελειασμένου λίθου*.

Εἰς αἰγυπτιακὸν πάπυρον, ἀναγόμενον εἰς τὴν XII αἰγυπτιακὴν δυναστείαν (3000 π. Χ.), ἀναφέρονται οἱ Λίβυες ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Tamahou*. Τὴν λέξιν ταύτην διέσωσαν οἱ σύγχρονοι κάτοικοι τῆς Σαχάρας, οἱ *Τουαρέγκ*, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζουσι τὴν γλῶσσάν των (βερβερικὴ γλῶσσα) μὲ τὰς ὀνομασίας *tamahoug*, *tamahag*, *tamachek*, κατὰ τὰς διαφόρους παραλλαγάς της. Ἀργότερον, ὑπὸ τὴν XVIII καὶ XIX δυναστείαν (1000-2000 π. Χ.) τὰ αἰγυπτιακὰ χρονικὰ ἀναφέρουν διαφόρους ἐπιδρομὰς τῶν Ταμαχοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο καὶ *«λευκοί»* ἄνθρωποι. Οἱ λευκοὶ οὗτοι προφανῶς δὲν ἦσαν αὐτόχθονες, ἀλλὰ διεπεραιώθησαν εἰς Ἀφρικὴν ἐξ Εὐρώπης, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὡς ἀποδεικνύουσι δύο σειραὶ τῶν ἐν τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ διασωζομένων λειψάνων: ἀφ' ἑνὸς τὰ μεγαλιθικὰ μνημεῖα, ἰδίως dolmen, ἔργα τῆς δολιχοκεφάλου φυλῆς τῆς Β. Εὐρώπης, ὅμοια τῶν ὁποίων ἀπαντῶνται πολυάριθμα εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἀνευρεθέντα ἐν Ἀλγερίᾳ ὀστᾶ καί, ἰδίως, τὰ κρανία, τῶν ὁποίων ὁ σχηματισμὸς προδίδει εὐρωπαϊκὴν καταγωγήν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν αὐτόχθονα μελαψὴν φυλήν, αὕτη παρουσιάζει ἀκόμη καὶ σήμερον τὰ αὐτὰ κρανιακὰ χαρακτηριστικὰ πρὸς τὴν ἐπίσης μελαψὴν φυλήν, ἥτις ἔζησεν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην. Ἐκ τούτου συμπεραίνεται ὅτι πρόκειται περὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μελαψῆς φυλῆς, ἡ ὁποία εἶχεν ἐγκατασταθῇ εἰς τὰς δύο ἀκτὰς τῆς δυτικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου ἤ, ἴσως, εἰς τὴν ἐξαφανισθεῖσαν ἤπειρον, τῆς ὁποίας αἱ δύο αὗται ἀκταὶ δὲν ἦσαν παρὰ τμήματα. Ὁπωσδήποτε οἱ λευκοὶ τοῦ βορρᾶ εἶχον ἔλθει ἤδη εἰς ἐπιμιξίας πρὸς τοὺς μελαψοὺς αὐτόχθονας Λίβυας κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ ἐμφάνισις τῶν Ταμαχοῦ σημειώνεται ὑπὸ τῶν αἰγυπτιακῶν χρονικῶν. Ἡ ἐκ τῆς ἐπιμιξίας ταύτης προκύψασα φυλὴ εἶναι ἡ σήμερον γνωστὴ ὡς *βερβερικὴ* φυλή, ἥτις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπετέλει τὸ ἔθνος τῶν *Νουμιδῶν*. Οἱ σημερινοὶ *Καβύλοι*,—δηλ. αἱ βερβερικαὶ φυλαὶ αἱ γειτονεύουσαι πρὸς τοὺς ὁμοφύλους των Βερβέρους τοὺς ἀναμιχθέντας πρὸς τοὺς Ἄραβας, τῶν ὁποίων καὶ ἔλαβον τὰ ἤθη καί, ἰδίως, τὴν γλῶσσαν—οἱ Καβύλοι οὗτοι εἶναι ἀπ' εὐθείας ἀπόγονοι τῶν ὑπηκόων τοῦ Μασσανάσση καὶ τοῦ Ἰουγούρθα.

Πολὺ πρὸ τῆς ρωμαϊκῆς διεισδύσεως εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικήν, οἱ *Φοίνικες* πρῶτοι εἶχον ἱδρύσει ἀποικίας εἰς τὸν Λιβύην. Οἱ Φοίνικες οὗτοι ὡμίλουν γλῶσσαν σημιτικὴν καὶ δὲν διέφερον, ἴσως, πολὺ τῶν Ἀράβων. Ἡ *ρωμαϊκὴ* κατάκτησις, παραταθεῖσα ὑπὲρ τοὺς πέντε αἰῶνας, μεγάλως ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν βερβερικῶν φυλῶν. Κατὰ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα οἱ *Βανδῆλοι* κατέλαβον μέρος τῆς Β. Ἀφρικῆς, ἀλλὰ ταχέως κατεβλήθησαν, τὰ δὲ διασωθέντα λείψανα τούτων κατέφυγον εἰς τινα σημεῖα τῶν ὀρέων Ἀουρές. Ἀρχομένου τοῦ Η', καί, κατόπιν, τὸν Ι' αἰῶνα, ἔλαβε χώραν ἡ κατάληψις τῆς Ἀφρικῆς ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων *Ἀράβων*, οἵτινες ἐπέβαλον τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν των καὶ ἀνεμίχθησαν μετὰ τῶν αὐτοχθόνων εἰς βαθμόν, ὥστε καθίσταται δυσχερὲς σήμερον νὰ τοὺς διακρίνωμεν τούτων. Μετὰ τοὺς Ἄραβας οἱ περισσότερον ἀναμιχθέντες μετὰ τῶν αὐτοχθόνων τῆς Λιβύης εἶναι οἱ *Νέγροι* καὶ οἱ *Σουδανοί*. Καθαρόαιμοι Νέγροι σπανιώτατα ἀπαντῶνται εἰς τὴν Β. Ἀφρικήν, πλεῖσται ὅμως βερβερικαὶ φυλαὶ ἔχουσιν ἀποκτήσει τὸ μελανὸν χρῶμα. Τοῦτο προδίδει τὴν εἰς μεγάλην κλίμακα μετὰ τῶν Νέγρων ἐπιμιξίαν, ἥτις μεγάλως ἀνεπτύχθη μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῶν Ἀράβων, λόγῳ κυρίως τοῦ ὑπ' αὐτῶν ἐνεργουμένου ἐμπορίου τῶν μαύρων δούλων. Διαρκούσης τῆς περιόδου ταύτης οἱ *Ἰσραηλῖται*, οἱ *Γετουλήνιοι* καὶ οἱ *Ἰσπανοὶ* μετηνάστευσαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εἰς τὴν Β. Ἀφρικήν, ἀλλὰ δὲν ἐπέδρασαν σπουδαίως ἐπὶ τῶν ἰθαγενῶν.

Ἡ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα κατάκτησις τῆς Τριπολίτιδος, τῆς Τύνιδος καὶ τῆς Ἀλγερίας ὑπὸ τῶν *Τούρκων* ἀποτελεῖ σπουδαιότατον σταθμὸν διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἀνθρωπολογικὴν ἐξέλιξιν τῶν ἰθαγενῶν τῶν χωρῶν αὐτῶν. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Ἀλγερίας προήρχοντο ἐκ διαφόρων κέντρων: τῆς Σμύρνης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως κλπ. Μετὰ τῶν Τούρκων ἄρχεται ἡ πειρατικὴ περίοδος. Οἱ σύγχρονοι *Kourouglis* τῆς Ἀλγερίας εἶναι τὰ τέκνα τῶν Τούρκων κατακτητῶν καὶ τῶν ἰθαγενῶν γυναικῶν. Συγχρόνως πρὸς τοὺς Τούρκους ἐπέδρασαν ἐπὶ τῶν ἰθαγενῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, εἰς μικρὸν ὅμως βαθμόν, καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι, οἵτινες αἰχμαλωτιζόμενοι ὑπὸ τῶν πειρατῶν μετεφέροντο εἰς Ἀλγερίαν, ὅπου, κατὰ κανόνα, ἐξισλαμίζοντο. Σήμερον μὲ τὸ ὄνομα *Μαυριτανοὶ* (Maures, Mauresques) διακρίνονται οἱ μουσουλμάνοι τῶν πόλεων, τῶν ἐγγύς, ἰδίως, τῆς παραλίας κειμένων. Ἡ ὀνομασία αὕτη, τὴν ὁποίαν ἀγνοοῦν οἱ ἰθαγενεῖς, ὑφίστατο ἐν τούτοις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἱδρύσεως τῆς Καρχηδόνος. Ὁ Σαλούστιος τοποθετεῖ τὴν Μαυριτανίαν πρὸς δυσμὰς τῆς Νουμιδίας. Κατὰ τὸν Κάμιλλον Σαμπατιὲ οἱ Μαυριτανοὶ ἦσαν οἱ μόνιμον κατοικίαν ἔχοντες Βέρβεροι, ἐνῷ οἱ Νουμίδοι ἦσαν οἱ μιγάδες Βέρβεροι.

Οἱ Μαυριτανοὶ διακρίνονται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: 1) τοὺς *Μάζυας* ἤ, κατὰ Ἡρόδοτον, *Μάξυας* («Τὸ δὲ πρὸς ἑσπέρας τοῦ Τρίτωνος ποταμοῦ Αὐσέων ἔχονται ἀροτῆρες ἤδη Λίβυες καὶ οἰκίας νομίζον-

Καβύλος πολεμιστής.

τες ἐκτῆσθαι, τοῖσι οὔνομα κέεται Μάξυες, οἳ τὰ ἐπὶ δεξιὰ τῶν κεφαλέων κομῶσι, τὰ δ' ἐπ' ἀριστερὰ κείρουσι.....» Ἡροδ. IV, 191), οἱ ὁποῖοι σήμερον εἶναι οἱ *Imaziren* καὶ 2) τοὺς *Γετούλους*, οἵτινες εἶναι οἱ σημερινοὶ *Guechtoula* τοῦ Νεγρὰ-ἐλ Μιζὰν καὶ οἱ *Djetoula* τοῦ Μαρόκκου.

Ἐκ τούτων ὅλων καταφαίνεται, ὅτι ἡ ἀρχαία βερβερικὴ φυλή, παρ' ὅλας τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐπιδρομὰς καὶ μεταναστεύσεις τῶν ξένων φυλῶν, διετηρήθη διὰ μέσου τῶν αἰώνων, διασώσασα ἐν πολλοῖς καὶ τὰ ἀρχικὰ χαρακτηριστικά της. Περισσότερον δὲ τῶν ἀνατολικῶν χαρακτήρων, ἡ γλῶσσα, ἡ γραφὴ καὶ τὰ ἤθη τῶν Βερβέρων διαπιστοῦσι τὴν ἰσχυρὰν ἀτομικότητά των.

Ἡ γλῶσσα.—Ἡ βερβερικὴ γλῶσσα ὁμιλεῖται καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ ἀπὸ τῶν πρὸς τὴν Μεσόγειον παραλίων μέχρι τοῦ Σουδάν. Ἔξω τῆς περιοχῆς ταύτης ἴχνη τῆς βερβερικῆς γλώσσης ἀπαντῶνται εἰς τὰς Καναρίους νήσους, ὅπου αἱ ἀρχαῖαι ὀνομασίαι τῶν τόπων καὶ τῶν πληθυσμῶν εἶναι βερβερικαί, ὅπως, ἐκ παραλλήλου, καὶ τὰ διασωζόμενα μεγαλιθικὰ μνημεῖα ἔχουσι μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς τὰ ἐν τῇ Β. Ἀφρικῇ τοιαῦτα. Ἡ βερβερικὴ γλῶσσα παρέλαβε πολλὰ ἐκ τῶν σημιτικῶν γλωσσῶν ἀλλὰ διακρίνεται μεγάλως τούτων. Ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ἀπαντῶμεν εἰς τὰ ἀρχαιότατα βερβερικὰ μνημεῖα, εἶναι αὐτὴ αὕτη, ἣν ὁμιλοῦσιν σήμερον ἐν Ἀλγερίᾳ οἱ Τουαρέγκ, ἔχει δὲ ἀμεσωτάτην συγγένειαν πρὸς ὅλα τὰ ἰδιώματα τὰ ὁμιλούμενα ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Σαχάρας ἀπὸ τῆς Σενεγάλης μέχρι τῆς Νουβίας, ἐξαιρέσει τῶν Νέγρων καὶ τῶν Σουδανῶν. Οἱ Τουαρέγκ κέκτηνται καὶ ἰδίαν γραφήν, παράδοξον καὶ ἰδιόρρυθμον, ἐλάχιστα χρησιμοποιουμένην καὶ τὴν ὁποίαν γνωρίζουσιν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν αἱ γυναῖκες. Ἡ γραφὴ αὕτη δὲν ἀνευρέθη οὐδαμοῦ ἄλλου ἐκτὸς τῶν βερβερικῶν ἀκτῶν καὶ τῆς Σαχάρας. Ἡ βερβερικὴ γλῶσσα τείνει σήμερον νὰ ἐξαφανισθῇ ἐντελῶς, ἐγκαταλείπουσα τὴν θέσιν της εἰς τὴν ἀραβικήν, ἥτις εἰσέδυσε μέχρι καὶ τῶν ἀγνοτέρων βερβερικῶν φυλῶν.

Θρησκεία καὶ ἔθιμα.—Ὅτι καθορίζει κυρίως τὸν ἀνθρωπολογικὸν χαρακτῆρα τῶν βερβερικῶν φυλῶν εἶναι ἡ ἐπιμονὴ αὐτῶν εἰς τὰ πανάρχαια *ἔθιμα*, τὰ ἔχοντα παρ' αὐτοῖς ἰσχὺν νόμου. Ἂν ἡ ἀρχαία θρησκεία τῶν Βερβέρων ἐγκατελείφθη ὑπ' αὐτῶν, ἐπικρατήσαντος πανταχοῦ τοῦ *ἰσλαμισμοῦ*, τὰ ἔθιμα ὅμως διετηρήθησαν ἐν μέσῳ τῆς μουσουλμανικῆς ἐπικρατήσεως, κατὰ τρόπον δεικνύοντα ὅτι τὸ Κοράνιον δὲν εἶναι θρησκεία κατάλληλος διὰ τὰς βερβερικὰς φυλάς. Ὁ ἰσλαμισμός, ὡς θρησκεία καὶ ὡς κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν συγκρότημα, εἶναι ἐντελῶς ἀντίθετος πρὸς οἱανδήποτε δημοκρατικὴν ὀργάνωσιν καὶ εὐνοεῖ τὴν ἀπολυταρχίαν, τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ τὴν θεοκρατίαν. Ἐν τούτοις αἱ βερβερικαὶ φυλαί, αἱ πεῖσμα τοῦ Κορανίου, ἔχουσι καθαρῶς δημοκρατικὴν ὀργάνωσιν. Τὴν πολιτικὴν ἑνότητα, τῶν Καβύλων τῆς Djurdjura ἐπὶ παραδείγματι ἀποτελεῖ τὸ *χωρίον* (taddert, touffik) ἢ ἡ *κοινότης* (dechera). Τὸ χωρίον εἶναι εἶδος ὁμοσπονδίας εὐαρίθμων *καρούμπα* (kharouba), αἱ ὁποῖαι πάλιν εἶναι ὁμάδες ἰθαγενῶν συνδεομένων εἴτε διὰ συγγενείας εἴτε διὰ λόγους ταυτότητος συμφερόντων. Ἑκάστη τοιαύτη καρούμπα κατέχει ἰδίαν συνοικίαν ἐν τῷ χωρίῳ, προέχουν δὲ μεταξὺ τῶν μελῶν της οἱ λεγόμενοι *ἀκκὰλ* (akkals) ἢ σοφοί. Οἱ ἀκκὰλ οὗτοι εἶναι οἱ γέροντες, οἱ ἐξασφαλίσαντες χάρις εἰς τὴν ἐργασίαν των ἄνετον ζωὴν καὶ ἔχοντες τὸν καιρὸν νὰ ἀφιερωθοῦν εἰς τὰς δημοσίας ὑποθέσεις. Οὗτοι χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν πολιτῶν τῆς *ντζέμαα* (djémâa). Ἕκαστος κάτοικος, ὁ ὁποῖος ἔφθασε τὴν ἡλικίαν, καθ' ἣν δύναται νὰ τηρήσῃ τὴν νηστείαν τοῦ *ραμαντὰν* (ραμαζάνι), δικαιοῦται νὰ ἔχῃ ψῆφον εἰς τὴν ντζέμαα, ἀδιαφόρως ἂν εἶναι πτωχὸς ἢ πλούσιος. Προκειμένου ὅμως περὶ ἐκτάκτως σοβαρῶν γεγονότων τὴν συνέλευσιν ἀποτελοῦσι μόνον οἱ *ἀκκάλ*, οἱ *τάμεν* (tamens) καὶ αἱ *ἀρχαί*. Οἱ τάμεν ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς καρούμπα καὶ εἶναι οἱ ὑποχρεωτικῶς καὶ ὑπευθύνως μεσάζοντες μεταξὺ τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ *ἀμὶν* (amin), τοῦ ἀρχηγοῦ δηλαδὴ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, τοῦ προέδρου τῆς συνελεύσεως, τοῦ δημάρχου τοῦ χωρίου. Οὗτος ἐκλέγεται κατὰ πλειοψηφίαν ὑπὸ τῶν πολιτῶν.

Ἡ μειονότης ἀντιπροσωπεύεται καὶ αὕτη ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου της, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἔχει καμμίαν ἐξουσίαν, ἀλλ' εἶναι ἁπλῶς ἐπιφορτισμένος ὅπως ἐπαγρυπνῇ ἐπὶ τῶν πράξεων τοῦ ἀμὶν, καὶ νὰ σημειοῖ τὰ σφάλματά του, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως μετριάζῃ, διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον, τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἐπιρροὴν τῆς πλειοψηφούσης μερίδος. Ὑπάρχουν πάντοτε δύο μερίδες ὑπὲρ τὴν ὀργάνωσιν τῶν χωρίων τῶν Καβύλων καλούμεναι *σὸφ* (sofs). Αἱ μερίδες αὗται δὲν εἶναι πολιτικὰ κόμματα, ἀλλ' ἑνώσεις πολιτῶν ἐχόντων τὰς αὐτὰς ἰδέας καὶ τὰ αὐτὰ συμφέροντα καὶ τῶν ὁποίων σκοπὸς εἶναι νὰ παρέχουν τὴν προστασίαν των, ἠθικὴν καὶ ὑλικήν, εἰς πάντα πολίτην ἀδικούμενον. Ἡ ἠθικὴ τῶν μερίδων αὐτῶν συνοψίζεται εἰς τὴν ἑξῆς παροιμίαν τῶν Καβύλων «Βοήθει τὴν μερίδα σου, εἴτε δίκαιον εἴτε ἄδικον ἔχει». Δύναταί τις νὰ μεταστῇ ἐλευθέρως ἐκ τῆς μιᾶς μερίδος εἰς τὴν ἄλλην, ὀφείλει ὅμως νὰ πράξῃ καὶ νὰ δηλώσῃ τοῦτο δημοσίᾳ.

Ἓν τῶν περιεργοτέρων ἐθίμων τῶν Καβύλων εἶναι τὸ *anaya*, ἡ ἀνάληψις, δηλαδή, ἐκ μέρους ἑνὸς πολίτου ἀπέναντι ἄλλου μιᾶς οἱασδήποτε ὑποχρεώσεως, ἡ παράβασις τῆς ὁποίας ἀτιμάζει τὸν παραβάτην ἢ καί, ἐὰν πρόκειται περὶ σοβαρᾶς ὑποθέσεως, θέτει αὐτὸν ἐκτὸς νόμου. Ἐὰν εἷς Καβύλος εὑρεθῇ εἰς ἀδυναμίαν νὰ τηρήσῃ τὸν λόγον του, ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀναληφθεῖσα ὑποχρέωσις βαρύνει ἀλληλοδιαδόχως τὴν οἰκογένειαν, τὸ χωρίον, τὴν φυλήν, τὸ σόφ, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει. Αἱ παραβιάσεις τοιούτων anaya εἶναι αἴτια συχνοτάτων πολέμων μεταξὺ τῶν Καβύλων, πολέμων ὅμως ὄχι αἱματηρῶν, ἀλλὰ μᾶλλον συγκεκρατημένων καὶ οἱ ὁποῖοι καταπαύουσιν εὐθύς, ὅταν ἢ ἐκτελεσθῇ ἡ ἀναληφθεῖσα ὑποχρέωσις ἢ δοθῇ ἄλλη ἱκανοποίησις ὑπὸ τῆς φυλῆς.

Ἡ *φυλὴ* (arch) εἶναι ἕνωσις χωρίων, γειτονικῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἀνταλλάξει μεταξύ των τὸ anaya. Αἱ ἀγοραὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν φυλὴν καὶ εὑρίσκονται ἐκτὸς τῶν χωρίων. Ἡ φυλὴ δὲν ἀναμιγνύεται εἰς τὰς τοπικὰς ὑποθέσεις τῶν χωρίων, ἀλλ' ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ ἕνωσιν ἀμύνης καὶ ἐπιθέσεως κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν. Πολλαὶ φυλαὶ σχηματίζουσι πολλάκις συνομοσπονδίαν, καλουμένην *Kéliba* ἢ *Kabala*. Οὔτε αἱ φυλαὶ ὅμως, οὔτε αἱ συνομοσπονδίαι ἔχουσιν ἀνώτατόν τινα ἀρχηγόν, εἰ μὴ μόνον ἐν

Digitized by Google

περιπτώσει πολέμου, ὁπότε αὐτοὶ οὗτοι οἱ στρατιῶται ἐκλέγουν τὸν στρατηγόν των.

Ἡ καβυλικὴ ὀργάνωσις, σεβομένη πάντοτε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πολίτου, οὐδόλως ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἀπαλλοτρίωσιν μιᾶς περιουσίας, ἔστω καὶ ἀκινήτου, ὑπὸ τῶν Καβύλων. Ἀλλὰ κατὰ τὸ δί-

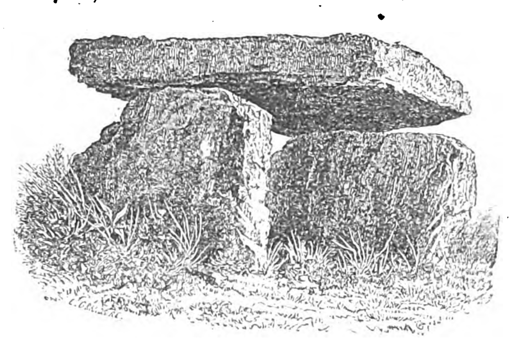

Μεγαλιθικὸν μνημεῖον ἐν Καβυλίᾳ.

καιον τοῦ *chefâa*, ἡ κοινότης ἢ ἡ φυλὴ ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐξαγοράσωσι τὴν ἰδιοκτησίαν τὴν πωληθεῖσαν ὑπὸ ἑνὸς Καβύλου εἰς ξένον, καταβάλλουσαι τὴν ἀξίαν καὶ τὰ ἔξοδα τῆς πωλήσεως. Διὰ τὴν ἀποφυγὴν τῆς πωλήσεως ἀκινήτων εἰς τοὺς ξένους, ἡ καβυλικὴ νομοθεσία δὲν ἀναγνωρίζει δικαίωμα τῆς κληρονομίας εἰς τὰς γυναῖκας, ἐκτὸς ἐὰν ὑπάρχῃ σχετικὴ διαθήκη.

Τὸ ἀστικὸν δίκαιον τῶν Καβύλων ἀποτελοῦσι τὰ λεγόμενα *κανοὺν* (canouns). Ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἐντελλόμενα ὑπὸ τοῦ Κορανίου, τὸ ὁποῖον δυσπιστεῖ πρὸς τὸν πολίτην καὶ πολλαπλασιάζει περὶ αὐτὸν τὰ ἐμπόδια, τὰ κανοὺν δὲν ἀπαγορεύουσιν οὐδὲν εἶδος συμφωνίας, οὐδεμίαν πρᾶξιν τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως, ὑπὸ μόνον τὸν ὅρον ὅπως ἡ πρᾶξις αὕτη μὴ προσβάλλῃ τὰ δικαιώματα τοῦ ἄλλου. Εἰς τὴν καβυλικὴν νομοθεσίαν δὲν ὑφίσταται πολιτικὸν δίκαιον δεσμεῦον τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου, καὶ μόνον, εἴς τινας περιπτώσεις, τὸ ἔθιμον εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ ὑπενθυμίζει εἰς τὸν πολίτην τὸ αἴσθημα τοῦ συμφέροντος τῆς ὁλότητος. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν παροχὴν ἀμοιβαίων ὑποστηρίξεων καὶ δανείων μεταξὺ τῶν πολιτῶν, τοῦτο εἶναι κάλλιστα ὠργανωμένον εἰς τὰς καβυλικὰς πολιτείας. Ὁ πτωχὸς εὑρίσκει ἀρωγήν, ὁ δὲ ταξιδιώτης φιλοξενεῖται δημοσίᾳ δαπάνῃ. Διὰ τοὺς παραβάτας τῶν κανοὺν ἔχουσι θεσπισθῆ διάφορα πρόστιμα. Ἐκτὸς τούτου ἑκάστη καρούμπα προσφέρει διὰ τὴν ὁλότητα ὡρισμένον φόρον, τὴν δεκάτην. Ἄλλοι φόροι εἶναι οἱ ὑπὸ τοῦ Κορανίου προβλεπόμενοι, τὸ *zekat* καὶ τὸ *achour*, δηλαδὴ τὸ πέμπτον ἐπὶ τῶν ποιμνίων καὶ ἡ δεκάτη ἐπὶ τῶν σιτηρῶν, διὰ τῶν ὁποίων οἱ Καβύλοι ἐπαρκοῦσιν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς καλλιεργείας, ὑποστηρίζουσι τοὺς πτωχοὺς καὶ παρέχουσι φιλοξενίαν εἰς τοὺς ταξιδιώτας. Τὸ ποινικὸν δίκαιον τῶν Καβύλων καθορίζει ποινὰς καθαρῶς ἀτιμωτικάς: δήμευσιν, θραῦσιν τῶν κεράμων ἢ καύσιμον τῆς στέγης τῶν οἰκιῶν των, καύσιμον τῶν ἐνδυμάτων των, ἐξορίαν. Εἰς σοβαρωτέρας περιπτώσεις ὁ παραβάτης τίθεται ἐκτὸς νόμου, εἰς οὐδεμίαν ὅμως περίπτωσιν βιάζεται ἡ προσωπικὴ αὐτοῦ ἐλευθερία.

Ἐκ τούτων πάντων καταφαίνεται ὅτι τὸ δίκαιον τῶν Καβύλων εἶναι ἐξαιρετικῶς θετικόν, διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτὸν ἀκριβῶς ἀνεπτύχθη μακρὰν τῶν μεταφυσικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἐπιδράσεων. Ἐξ ἄλλου, οἱ Καβύλοι, καίτοι εἶναι Μουσουλμάνοι, πολὺ ὀλίγον ἐνδιαφέρονται διὰ τὸ Κοράνιον καὶ τὰς προσευχάς. Εἶναι λαὸς θετικός, σκεπτικιστὴς καὶ ἀντικληρικῶν φρονημάτων, ἕνεκα τούτου δὲ αἱ θρησκεῖαι τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Μωάμεθ δὲν εἶναι κατάλληλοι διὰ τὴν διανοητικότητα καὶ τὰς ἀντιλήψεις του περὶ τῆς ζωῆς. Καὶ ὅμως, ὅπως ἄλλωστε καὶ τόσαι ἄλλαι κοινωνικαὶ ὀργανώσεις, ἡ καβυλικὴ κοινωνία δὲν προέβλεψε νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὰς γυναῖκας καὶ τὰ στοιχειωδέστερα ὑπὲρ αὐτῶν δικαιώματα. Διὰ νὰ προφυλάξῃ τὰς ἰδιοκτησίας τῶν καρούμπα ἀπὸ τῆς πωλήσεως εἰς ξένους, ἡ καβυλικὴ νομοθεσία ἐδέησεν, ὡς προελέχθη, νὰ στερήσῃ τὰς γυναῖκας τοῦ δικαιώματος τοῦ κληρονομεῖν. Ἐκτὸς τούτου ἡ γυνὴ εἰς τοὺς Καβύλους δὲν εἶναι παρὰ ἁπλῆ ὑπηρέτρια τοῦ συζύγου τῆς. Εἶναι φιλόπονος, ἐργατική, ἀκούραστος καὶ προθυμοτάτη. Καὶ ὅμως ὅταν γηράσῃ καὶ καταστῇ ἀκατάλληλος πρὸς ἐργασίαν ἐγκαταλείπεται ὑπὸ τοῦ συζύγου της — ἰδίως ὅταν δὲν τοῦ ἔχει δώσει ἄρρεν τέκνον ἢ τοῦτο ἔχει ἀποθάνει — ἡ, συχνότατα, καταδικάζεται νὰ ζῇ ἀπὸ τὰ βαλανίδια καὶ τὰ ἄγρια χόρτα. Ἡ τύχη, οὕτω, τῶν γυναικῶν τῶν Καβύλων εἶναι χειροτέρα τῆς τῶν γυναικῶν τῶν Ἀράβων.

Τὸ ἀδίκημα τῆς προσβολῆς τῶν δημοσίων ἠθῶν τιμωρεῖται ὑπὸ τῶν Καβύλων μετ' ἐξαιρετικῆς αὐστηρότητος. Ἡ μοιχὸς σύζυγος θανατοῦται. Ἐπίσης ἡ κόρη, ἡ παρανόμως ἀποκτήσασα τέκνον, θανατοῦται μετὰ τοῦ τέκνου της. Ἡ κλοπὴ τιμωρεῖται ὁμοίως δι' αὐστηροτάτων ποινῶν, τὸ ἀδίκημα ὅμως τοῦτο σπανιώτατα διαπράττουσιν οἱ Καβύλοι.

Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς Καβύλους οἱ Ἄραβες τῆς Ἀλγερίας κλίνουν πρὸς τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ τὴν θεοκρατίαν. Ἡ ἀπόλυτος ἐξουσία παρ' αὐτοῖς εὑρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ *σεΐχ* (cheikh)), ἀρχηγοῦ τοῦ *ντουὰρ* (douar) καὶ ὑπεράνω αὐτοῦ. Παρ' αὐτῷ ὑπάρχει ἱεραρχία ὁλόκληρος ἀξιωματούχων καί, μάλιστα, τάξις εὐγενείας κληρονομικῆς, οἱ *σερίφ* (chérifs), οἱ *ντζουὰντ* (djouads) καὶ οἱ *μαραμποῦ* (marabouts). Μεταξὺ τῶν σερὶφ καὶ τῶν ντζουὰντ εἶναι ἡ τάξις τῶν *Kaïds*, τῶν πολιτικῶν δηλαδὴ ἀρχῶν τῆς φυλῆς. Ἡ τάξις τῶν μαραμποῦ εἶναι ἡ μόνη, ἣν ἀπεδέχθησαν οἱ Καβύλοι, ὑπὸ τοὺς περιορισμοὺς ὅμως, τοὺς ὁποίους ὁ σκεπτικισμὸς καὶ ἡ πολιτικὴ των ὀργάνωσις ἀπῄτει. Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς Καβύλους, οἱ ὁποῖοι, ἐφ' ὅσον δύνανται, ἔχουσι μόνιμον κατοικίαν, οἱ Ἄραβες εἶναι νομάδες καὶ ἀλλάσσουν διαρκῶς θέσιν, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῶν ποιμνίων των. Ἐν τούτοις πολλαὶ φυλαὶ ἀραβικαὶ καλλιεργοῦσι τὰ δημητριακά.

Ἀνατομικοὶ χαρακτῆρες. — Οἱ ἀνατομικοὶ χαρακτῆρες τῶν Βερβέρων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῶσι μετ' ἀκριβείας, ἕνεκα τῆς ἐπιμιξίας τῶν Καβύλων πρὸς τοὺς Ἄραβας καὶ τῶν Βερβέρων τῆς νοτίου Ἀλγερίας πρὸς τοὺς Νέγρους. Γενικῶς ἡ κεφαλὴ τοῦ Καβύλου εἶναι ὀλιγώτερον λεπτὴ ἢ τοῦ Ἄραβος, ἡ φυσιογνωμία του ὅμως εἶναι εἰλικρινὴς καὶ τὸ βλέμμα του ζωηρόν. Ἔχει τὸ σῶμα ὀλιγώτερον ἰσχνὸν ἢ ὁ Ἄραψ, μῦς περισσότερον ἀνεπτυγμένους, τὸ στῆθος περισσότερον ἀποκεκαλυμμένον, τοὺς πόδας ῥαιβούς. Τὸ ἀνάστημά του εἶναι ὑψηλότερον ὀλίγον τοῦ Ἄραβος, τοῦ ὁποίου τὸ μέσον ὕψος εἶναι 1μ.,656 περίπου. Τὸ χρῶμα τῆς ἐπιδερμίδος εἶναι σιτόχρουν καὶ εἰς τὰς δύο φυλάς, ἀλλὰ βαθύτερον εἰς τοὺς νομάδας Ἄραβας. Ἐνίοτε μεταξὺ τῶν Καβύλων ἀπαντῶνται τινες μὲ πυρρὸν καὶ ἀκόμη ξανθὸν τὸν χρωματισμὸν τῆς κόμης. Τὸ φοειδὲς τοῦ προσώπου εἶναι βραχύτερον καὶ ὀλιγώτερον κανονικὸν εἰς τοὺς Καβύλους ἢ εἰς τοὺς Ἄραβας, τὰ μῆλα τῶν παρειῶν προέχουν περισσότερον καὶ ἡ κάτω σιαγὼν ἰσχυροτέρα καὶ μᾶλλον τετραγωνική. Ὁ κεφαλικὸς δείκτης εἰς ἀμφοτέρας τὰς φυλὰς εἶναι 74—75, ποικίλλει ὅμως περισσότερον εἰς τοὺς Καβύλους. Ὁ ῥινικὸς δείκτης δὲν διαφέρει πολὺ ἡ ἐντομὴ τῆς ῥινὸς εἶναι ἐν τούτοις πλατυτέρα κατά τι εἰς τοὺς Καβύλους, ἀμφότεραι ὅμως αἱ φυλαὶ εἶναι λεπτόρρινοι.

— **[ΙΣΤΟΡΙΑ]** Ἱστορικῶς, ὅπως καὶ γεωγραφικῶς, ἡ Ἀλγερία ὑπάγεται μᾶλλον εἰς τὴν Μεσόγειον παρὰ εἰς τὴν Ἀφρικήν. Διότι ἡ ἱστορία της εἶναι ἡ ἱστορία τῶν διαφόρων ἐπιδρομέων καὶ κατακτητῶν οἵτινες κατὰ καιροὺς ἵδρυσαν ἐκεῖ τὸ κράτος των — Φοίνικες, Ῥωμαῖοι, Βανδῆλοι, Βυζαντινοί, Ἄραβες, Τοῦρκοι, Γάλλοι —, ὅλοι δὲ οὗτοι ἦλθον ἐκ βορρᾶ διὰ θαλάσσης ἢ ἐξ ἀνατολῶν ἀκολουθοῦντες τὰς παραλίας τῆς Μεσογείου. Ἡ Ἀλγερία μετὰ τοῦ Μαρόκκου καὶ τῆς Τύνιδος ἀπε-

Ἡ γυνὴ εἰς τοὺς Καβύλους

τέλουν γεωγραφικῶς μίαν χώραν ἡ παροῦσα διαίρεσις ὑφίσταται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, ἔκτοτε δὲ εἶναι ἐν χρήσει καὶ ἡ ὀνομασία Ἀλγερία.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος αἱ ἐγχώριοι δυναστεῖαι, αἵτινες διῴκουν τὰς χώρας ταύτας, οἱ Μαρινίδαι ἐν Φέζ, οἱ Ἀβδὲλ-Βαχὶντ ἐν Τλέμκεν καὶ οἱ Χαφσίδαι ἐν Τύνιδι, ἐξαντλούμενοι εἰς τὰς μεταξύ των ἔριδας δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντιτάξουν ἀξίαν λόγου ἀντίστασιν εἰς τὰς δύο δυνάμεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, αἵτινες ἐποφθαλμιῶν τὴν κυριαρχίαν τῆς Μεσογείου—τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν. Οἱ Ἱσπανοὶ κατέλαβον τὸ Μὲρς-ἐλ-Κεμπὶρ τῷ 1505, τὸ Ὀρὰν τῷ 1509 καὶ τὴν Τρίπολιν τῷ 1510. Δύο Τοῦρκοι πειραταί, ὁ Ἀρούτζ καὶ ὁ Χαϊρεντὶν Μπαρμπαρόσσα καταλαβόντες κατόπιν τὴν νῆσον Ζέρμπα καὶ κατόπιν τὸ Ζιζελλῆ διεφιλονίκησαν μετὰ τῶν Ἱσπανῶν τὴν κυριαρχίαν τῆς χώρας. Τῷ 1516 ὁ Ἀρούτζ κατέλαβε τὸ Ἀλγέριον. Ὁ Χαϊρεντὶν διαδεχθεὶς αὐτὸν τῷ 1518 ὑπήγαγε τὴν κατάκτησίν του εἰς τὸν σουλτάνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὗτος δὲ τὸν ὠνόμασε *μπεηλέρμπεην* καὶ τῷ ἔστειλε στρατιωτικὴν δύναμιν (1519). Οἱ Ἱσπανοὶ ὅμως δὲν ἐφ' πον εὐχαρίστως τὴν ἐπέκτασιν αὐτὴν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας.

Τῷ 1541 ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος Ε' ἐξεστράτευσε μετὰ στόλου καὶ στρατοῦ κατὰ τοῦ Ἀλγερίου. Ἀπεβίβασε τὸν στρατὸν καὶ ἤρξατο πολιορκῶν τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τὴν νύκτα τῆς 26ης Ὀκτωβρίου τρικυμία κατέστρεψε τὸν στόλον, ἡ πόλις δὲν παρεδίδετο, τὰ πολεμεφόδια καὶ αἱ τροφαὶ ἐξηντλήθησαν. Οἱ Ἱσπανοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἐπιβιβασθοῦν εἰς τὰ ὑπολειφθέντα πλοῖά των. Οὔτε ἠδυνήθησαν ἐπὶ πολὺν ἀκόμη χρόνον νὰ διατηρήσουν τὰς ἄλλας πόλεις εἰς τὴν παραλίαν. Αἱ ἐν αὐταῖς φρουραί, μὴ λαμβάνουσαι ἀρκούσας ἐκ τῆς μητροπόλεως ἐνισχύσεις εἰς χρῆμα καὶ πολεμεφόδια, ἠναγκάσθησαν ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης νὰ ὑποχωρήσουν καὶ τέλος μόνον τὸ Μὲρς-ἐλ-Κεμπὶρ καὶ τὸ Ὀρὰν ἔμειναν εἰς τοὺς Ἱσπανούς. Τῷ 1708 καὶ αἱ πόλεις αὗται ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Οἱ Ἱσπανοὶ τὰς ἀνακατέλαβον τῷ 1732 διὰ νὰ τὰς ἐκκενώσουν πάλιν ὁριστικῶς τῷ 1791.

Ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Τουρκίας ἡ Ἀλγερία διῳκεῖτο ὑπὸ *μπεηλέρμπεη*, ὅστις τῷ 1587 ἀντικατεστάθη ὑπὸ *πασᾶ* διοριζομένου κατὰ τριετίαν. Οὗτος εἶχε ὑπὸ τὴν διοίκησίν του τρεῖς μπέηδες ἑδρεύοντας ἐν Τιτερὶ τῆς νοτίου Ἀλγερίας, ἐν Κωνσταντίνῃ τῆς ἀνατολικῆς καὶ ἐν Ὀρὰν τῆς δυτικῆς. Οἱ μπέηδες οὗτοι ὑπῆρχον μέχρι τοῦ 1830, ὅτε ἡ Γαλλία κατέλαβε τὴν Ἀλγερίαν. Οἱ πασάδες ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν ἐπὶ πολὺ νὰ ἀνθέξουν εἰς τοὺς ἐχθρικῶς πρὸς αὐτοὺς διακειμένους κουρσάρους, οἵτινες τῷ 1669 ἐξεδίωξαν τὸν τελευταῖον καὶ ἀντικατέστησαν αὐτὸν διὰ νταῆ ἐκλεγομένου ὑπ' αὐτῶν. Μάτην ἡ Τουρκία προσεπάθησε νὰ ἐπιβληθῇ στέλλουσα νέους πασάδες. Οἱ κουρσάροι οὐδὲ ν' ἀποβιβασθῶσιν ἐπέτρεπον εἰς αὐτούς. Οὕτως ἠναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς περιέργου αὐτῆς δημοκρατίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον τῶν κρατῶν τῆς Μεσογείου μεγάλως ἐδυσχεραίνετο ὑπὸ τῶν λυμαινομένων τὰς θαλάσσας Ἀλγερίνων κουρσάρων (βλ. καὶ λ. Ἀλγερῖνοι). Αἱ διαμαρτυρίαι τῶν διαφόρων κυβερνήσεων ἔμεναν ἄνευ τινὸς ἀποτελέσματος. Ἡ Γαλλία ἥτις περισσότερον τῶν ἄλλων ὑπέφερεν ἀπὸ τὰς λεηλασίας τῶν πειρατῶν, ἐνεργητικώτερον τῶν ἄλλων διεμαρτυρήθη. Οἱ Μασσαλιωτικοὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς ἁλιευτικοὶ καὶ ἐμπορικοὶ σταθμοὶ κατεστρέφοντο καὶ οἱ ταξιδεύοντες διέτρεχον κίνδυνον νὰ φονευθοῦν ἢ ν' ἀπαχθοῦν αἰχμάλωτοι εἰς Ἀλγέριον. Αἱ διαμαρτυρίαι ἀπηυθύνοντο εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν τοῦ Ἀλγερίου. Καὶ ὅταν ἅπασαι αἱ διὰ λόγων διαμαρτυρίαι ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος, ἐστάλησαν πλοῖα νὰ βομβαρδίσουν τὴν φωλεὰν ταύτην τῶν πειρατῶν. Πρῶτον ὁ Ἀβραὰμ Duquesne ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' τῷ 1682, καὶ ἔπειτα ὁ Maréchal Jean d'Estrées τῷ 1688 ἐβομβάρδισαν τὸ Ἀλγέριον, ἀλλὰ καὶ τὰ μέτρα ταῦτα δὲν ἐπέφερον σταθερὰν βελτίωσιν. Τῷ 1816, μετὰ τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης τοῦ 1815, ἐγένετο ναυτικὴ ἐπίδειξις ὑπὸ τοῦ Λόρδου Exmouth, καὶ ἑτέρα τῷ 1819, μετὰ τὸ συνέδριον τοῦ Ἀκυϊσγράνου (Aix-la-Chapelle) τοῦ 1818, ὑπὸ ἡνωμένης ἀγγλογαλλικῆς μοίρας.

Ἐνῷ ὅμως οὔτε τὰ συνέδρια οὔτε οἱ στόλοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχουν καταστολὴν τῆς πειρατείας, ἀσήμαντον γεγονὸς ἐπέφερε τὴν ὁριστικὴν καταρρευσίν της. Ἐπὶ τοῦ Διευθυντηρίου δύο Ἀλγερῖνοι Ἰουδαῖοι ἐπρομήθευσαν σῖτον εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν. Μεταξὺ δὲ ταύτης καὶ τοῦ νταῆ τοῦ Ἀλγερίου ἠγέρθησαν δυσχέρειαι ἐν σχέσει πρὸς τὴν πληρωμὴν τοῦ χρέους πρὸς τούτους. Ἡ προστριβὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν ἦτο ἀρκετὴ νὰ ἐπιφέρῃ διακοπὴν τῶν σχέσεων, ἀλλὰ τὰ πράγματα ὠξύνθησαν ὅτε ὁ νταῆς Χουσεῒν ἐκτύπησεν εἰς τὸ πρόσωπον τὸν Γάλλον πρόξενον Deval (30 Ἀπριλίου 1827). Ἀμέσως ὁ λιμὴν τοῦ Ἀλγερίου ἀπεκλείσθη, καὶ ὁ πόλεμος θὰ ἐκηρύσσετο ἄν, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν δουκὸς de Clermont-Tonnerre, δὲν ἀνθίστατο εἰς τὴν ἀποστολὴν στρατοῦ ὁ πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου κόμης de Villèle. Τοὺς δισταγμοὺς ὅμως διέλυσεν ἄλλη πρόκλησις τῶν Ἀλγερίνων, οἱ ὁποῖοι ἐπυροβόλησαν τὴν

Digitized by Google

«La Provence», πλοῖον φέρον σημαίαν οὐδετέραν (3 Αὐγούστου 1829). Ὁ Γάλλος ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Maréchal de Bourmont ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων αἵτινες ἀπεβιβάσθησαν τὴν 14ην Ἰουνίου 1830 εἰς Σίντι-Φερρούχ. Τὴν 19ην Ἰουνίου ἐνίκησαν τὸν ἐχθρὸν ἐν Σταουελί. Τὴν 4ην Ἰουλίου ἀνετινάχθη τὸ fort de l'Empereur. Τὴν 5ην Ἰουλίου οἱ Ἀλγερῖνοι ἐσυνθηκολόγησαν, ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἀργότερον ὁ νταῆς ἀπηλάθη καθὼς καὶ οἱ περισσότεροι τῶν ἰσχυόντων. Οἱ ἄγαμοι ἐστάλησαν ἀμέσως εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, εἰς δὲ τοὺς ἐγγάμους ἐπετράπη νὰ μείνουν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ὀλίγον βραδύτερον ἀπεδιώχθησαν.

Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1830 ἀνεχαίτισε τὴν πλήρη κατάληψιν τῆς Ἀλγερίας. Ἡ νέα βουλὴ ἦτο διστακτικὴ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἀλλὰ ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Γαλλίᾳ δὲν ἠρέσκετο εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐκκενώσεως. Ἄλλως τε ὁ μόνος τρόπος καταστολῆς τῆς πειρατείας ἦτο ἡ ἐξακολούθησις τῆς κατοχῆς τῶν κυριωτέρων λιμένων τῆς Ἀλγερίας, τοὐλάχιστον προσωρινῶς. Οἱ Ἀλγερῖνοι ἔσπευσαν νὰ ἐξαγάγουν τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν τῆς ἀμφιταλαντεύσεως, ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἅτινα ἠναγκάσθησαν νὰ ἀμυνθῶσιν. Οἱ ἐγχώριοι ἔσχον τινὰς ἐπιτυχίας καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ κράτους ἀπῄτει ἐκδίκησιν. Τὸν Maréchal de Bourmont διεδέχθη ὁ στρατηγὸς Bertrand Clausel, ἔνθερμος θιασώτης τῆς ἰδέας τῆς ἐν Ἀλγερίᾳ γαλλικῆς ἐπεκτάσεως. Ἀλλὰ ἀντίξοοι περιστάσεις ἀνέτρεψαν τὰ σχέδιά του καὶ τὸ συντελεσθὲν ἔργον του. Οἱ διάδοχοί του δὲν κατώρθωσάν τι περισσότερον, διότι ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις δὲν ἐγνώριζε κατὰ πόσον θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ ὁριστικῶς κυρία τῆς Ἀλγερίας. Κατὰ τὸ 1834 κατεῖχε μόνον τρεῖς πόλεις: τὸ Ἀλγέριον, τὴν Μπόνα καὶ τὸ Ὀρὰν μὲ τὰ προάστειά των, παρ' ὅλας δὲ τὰς ἐνοχλήσεις τῶν Ἀράβων κατώρθωνε νὰ κρατῇ τὰς θέσεις ταύτας. Καὶ ἐν μὲν Ἀλγερίῳ καὶ Μπόνα ἡ κατάστασις δὲν ἐνέπνεε πολλὰς ἀνησυχίας, εἰς τὸ Ὀρὰν ὅμως ὁ στρατηγὸς Desmichels εἶχεν ἐπίφοβον ἐχθρόν, τὸν νέον ἐμίρην Ἀβδὲλ-Καδέρ. Οὗτος κατώρθωσε, χάρις εἰς τὰ μεγάλα του χαρίσματα, νὰ συγκεντρώσῃ περὶ αὐτὸν ὅλας τὰς φυλὰς καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὰς μέγα θάρρος. Ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη κατώρθωσε νὰ ἀναστείλῃ τὴν πρόοδον τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων. Τὴν 24ην Φεβρουαρίου 1834 ὁ στρατηγὸς Desmichels συνάψας μετ' αὐτοῦ συνθήκην μεγάλως ἐνίσχυσε τὴν θέσιν του. Ὅλη ἡ δυτικὴ Ἀλγερία ἀνῆκεν εἰς τὸν Ἀβδὲλ-Καδέρ. Ὁ στρατηγὸς Trézel, θελήσας νὰ τὸν καταβάλῃ, ἐνικήθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1835 παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Μάκτα. Ἡ ἧττα αὕτη ἐνεποίησε βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὴν δημοσίαν γαλλικὴν γνώμην. Ἐστάλη πάλιν εἰς Ἀλγερίαν ὁ Clausel, ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐμφορούμενος πάντοτε αἰσθημάτων. Οὗτος ἐνίκησε τὸν Ἀβδὲλ-Καδὲρ καὶ κατέλαβε τὴν δυτικὴν Ἀλγερίαν. Ἀποτυχὼν ὅμως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀλγερίαν ἀνεκλήθη, ἀντικατασταθεὶς τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1837 ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Damrémont. Τὴν πρώτην Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Thomas Bugeaud ἐνεργῶν εἰς τὴν δυτικὴν Ἀλγερίαν συνῆψε τὴν περίφημον συνθήκην τῆς Τάφνας τὴν 1ην Ἰουνίου 1837 μετὰ τοῦ Ἀβδὲλ-Καδέρ, δι' ἧς παρεχωρεῖτο εἰς τοῦτον ὁλόκληρος ἡ δυτικὴ Ἀλγερία. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν οἱ Γάλλοι στρατηγοὶ ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα. Ὁ Ἀβδὲλ-Καδὲρ ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι παρεβίασαν τὴν συνθήκην τῆς Τάφνας ἤρχισε πάλιν τὸν πόλεμον ὑπέρ ποτε ἰσχυρός. Ἐναντίον του ἐβάδισεν ὁ Maréchal Valée καὶ κατέλαβε τρεῖς πόλεις, ἀλλὰ τῷ 1840 ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Bugeaud ὅστις ἐπέτυχε πλείονα τοῦ προκατόχου του, ἐγκαταλείψας τὸ ἀμυντικὸν σύστημά του καὶ ἐφαρμόσας τὸ ἐπιθετικόν. Τῷ 1843, ὀλίγου δεῖν συνελαμβάνετο αἰχμάλωτος παρὰ τὸ Ταγκὲν ὁ Ἀβδὲλ-Καδέρ. Καταφυγὼν εἰς Μαρόκκον ἐξήγειρε τὴν χώραν ταύτην εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Γάλλων, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι οὗτοι ἠρνοῦντο νὰ ἐκκενώσουν τὸν ἐπὶ τῶν συνόρων σταθμὸν Λάλλα-Μάγνια. Ἀλλὰ τὸ Μαρόκκον ἐνικήθη καὶ ὑπέγραψε τὴν 10ην Σεπτεμβρίου 1844 τὴν εἰρήνην τῆς Ταγγέρης.

Ὁ Ἀβδὲλ-Καδὲρ ἐνεφανίσθη πάλιν ἐν Ἀλγερίᾳ καὶ ἐντὸς ὀλιγίστου χρόνου διέτρεξεν αὐτήν. Εὑρὼν ἀπροθύμους τοὺς Καβύλους καὶ τὴν μεγάλην ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν τοῦ ἐσωτερικοῦ Οὐαλὶντ-Σιντι-Σεΐχ, κατέφυγε πάλιν εἰς τὸν βασιλέα τοῦ Μαρόκκου, ἀλλ' οὗτος φοβούμενος νέας προστριβὰς μὲ τὴν Γαλλίαν τὸν ἐξεδίωξε. Τὴν 23ην Δεκεμβρίου 1847 ὁ ἥρως παρεδόθη τὸν στρατηγὸν Lamoricière εἰς τὴν πεδιάδα Σίντι-Μπραχίμ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐστερέωσε τὴν γαλλικὴν κατοχήν.

Ἐπὶ τῆς δευτέρας δημοκρατίας οἱ διάφοροι κυβερνήσαντες τὴν Ἀλγερίαν κατέβαλον μεγάλας προσπαθείας διὰ τὸν ἐκγαλλισμὸν τῆς χώρας. Μεγάλα ποσὰ ἐδαπανήθησαν διὰ τὴν ἐγκατάστασιν ἐκεῖ Παρισινῶν ἀέργων ἄνευ ἐπιτυχίας. Οἱ ἐγχώριοι ἐξηκολούθουν δημιουργοῦντες ταραχάς. Τὸν Μάϊον καὶ Ἰούνιον τοῦ 1857 ὁ Maréchal Randon ἐγένετο κύριος τῆς Καβυλίας, ἣν οὔτε οἱ Ρωμαῖοι οὔτε οἱ Τοῦρκοι ἠδυνήθησαν νὰ καθυποτάξωσι τελείως, καὶ ἔκτισεν εἰς τὸ κέντρον της τὸ fort Napoléon (νῦν fort National). Τῷ 1858 ἱδρύθη «ὑπουργεῖον Ἀλγερίας καὶ ἀποικιῶν», καταργηθὲν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1860, ἐστάλησαν εἰς Ἀλγέριον γενικοὶ διοικηταί, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ναπολέων Γ' ἐν ἐπιστολῇ του ἔλεγε ἑαυτὸν «αὐτοκράτορα τῶν Ἀράβων».

Τῷ 1864 ἐπανεστάτησεν εἰς τὴν νότιον Ἀλγερίαν ἡ ἰσχυρὰ οἰκογένεια τῶν Οὐαλίντ-Σίντι-Σεΐχ, κατασφάξασα τὸ γαλλικὸν ἀπόσπασμα. Ἡ ἐπανάστασις διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Καβυλίαν τῷ 1871. Ἡ πτῶσις τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἡ παραχώρησις εἰς τοὺς Ἀλγερίνους Ἰουδαίους πολιτικῶν δικαιωμάτων ἦσαν αἱ κυριώτεραι ἀφορμαὶ τῆς ἐξεγέρσεως τῶν Ἀλγερίνων ἀρχηγῶν. Μόλις δὲ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1871 κατεστάλη ἡ ἐπανάστασις.

Ἐπὶ τῆς τρίτης δημοκρατίας οἱ διάφοροι διοικηταὶ ἠσχολήθησαν πάλιν μὲ τὸν ἀποικισμὸν τῆς Ἀλγερίας μετὰ περισσοτέρων ἐπιτυχιῶν τώρα. Ἡ παραχώρησις γαιῶν προσείλκυσε πρόσφυγας ἐξ Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης, ἡ δὲ φυλλοξήρα καταστρέψασα εἰς τὴν νότιον Γαλλίαν τὰς ἀμπέλους ἔστειλεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἀρίστους ἀμπελουργούς. Ἡ μέθοδος αὕτη τοῦ ἐκγαλλισμοῦ ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον κατὰ τὸ 1880, μετὰ τὸ 1890 ὅμως ἐγκατελείφθη κατὰ μέγα μέρος. Ἡ ἰσχὺς τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ ηὐξήθη, ἡ Ἀλγερία ἀπέκτησε νομικὴν ὑπόστασιν καὶ ἴδιον οἰκονομικὸν προϋπολογισμόν. Ἡ καθυπόταξις τῶν φυλῶν ἐξηκολούθησεν. Οἱ Οὐαλὶντ-Σίντι-Σεΐχ ὑπετάγησαν τῷ 1883. Τῷ 1890 ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἀνεγνώρισε τὴν δυτικὴν Σαχάραν ὡς γαλλικήν. Τῷ 1900 καὶ 1901 ἡνώθη μὲ τὴν Ἀλγερίαν τὸ πέραν τῆς δυτικῆς Σαχάρας Σουδάν.

Κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἐγχωρίου πληθυσμοῦ ἔμεινε πιστὸν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐσημειώθησαν διεσκορπισμένα τινὰ κινήματα καὶ στάσεις, ἐν μέρει ὑποκινούμεναι ὑπὸ τῆς πρὸ τοῦ πολέμου ἐργαζομένης ἐν τῇ χώρᾳ γερμανικῆς προπαγάνδας, ἐν μέρει δὲ ὑπό τινων ἐθνικιστῶν. Τριακόσιαι χιλιάδες Ἀλγερίνων, ἤτοι τὰ 6 ἑκατοστὰ περίπου τοῦ ἐγχωρίου πληθυσμοῦ, ὑπηρέτησαν εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν, ἐξ ὧν 19.000 ἐφονεύθησαν. Ὁ γαλλικὸς ἐν Ἀλγερίᾳ πληθυσμός, συμποσούμενος εἰς 570.000 ψυχὰς τῷ 1914, ἔδωσε 155.000 στρατιώτας, ἐξ ὧν 18,500 ἐφονεύθησαν. Ἐκτὸς τοῦ στρατοῦ ἡ ἀποικία ἐπρομήθευσεν εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὸν πόλεμον καὶ σημαντικὰς ποσότητας τροφίμων, ἰδίως σῖτον, πρόβατα καὶ οἶνον.

—[ΤΕΧΝΗ] Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης, ἡ Ἀλγερία εἶναι σκόπιμον νὰ συνταυτισθῇ πρὸς τὴν λοιπὴν παραλίαν τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Αἱ παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι τὴν συνδέουν πρὸς τὰς ὁμόρους της περιοχὰς εἶναι πυκνόταται, ἐνῷ, ἀντιθέτως, αἱ ἐξαιρετικαὶ περιπτώσεις, τὰς ὁποίας θὰ ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ κανεὶς εἰς αὐτήν, πολὺ ὀλίγαι. Ἤδη ἀπὸ τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν μεμαρτυρημένως ἡ αὐχμηρὰ Σαχάρα ἀπετέλει κατοικίσιμον ἔκτασιν, γεμάτην ἀπὸ τεράστια μαστοφόρα, ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας εὑρήματα ἀνάλογα πρὸς τ' ἀνευρεθέντα καθ' ὅλην τὴν δυτικὴν καὶ τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην, ἰδίως δὲ εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν βόρειον Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν. Ἀνάμεσα εἰς τὰ εὑρήματα αὐτὰ πρωτεύουσαν θέσιν κατέχουν οἱ λελεασμένοι καὶ οἱ ἀκατέργαστοι πυριτόλιθοι, οἱ χρησιμεύοντες ὡς ἐργαλεῖα συγχρόνως καὶ ὡς ὅπλα εἰς τοὺς προϊστορικοὺς κατοίκους τῆς Ἀλγερίας, ὅπως καὶ εἰς τοὺς ἄλλους συγχρόνους των τρωγλοδύτας. Ὑποτίθεται, ὅτι οἱ προϊστορικοὶ Ἀλγερῖνοι κατῴκουν εἰς τὸ ὕπαιθρον ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων· βραδύτερον ὅμως τοὺς συναντῶμεν εἰς φυσικὰ σπήλαια καὶ μετὰ ταῦτα εἰς ἄντρα τεχνητά, ὀρυσσόμενα εἰς βραχώδη ὑψώματα ἀκανονίστως· μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ἔχουν σχῆμα τραπεζίου μὲ διάφορον τὸ μέγεθος ἑκάστης πλευρᾶς (π.χ. 1,65-1,70-2,90-3,50). Εἰς τὴν Γκυγιοτβὶλ (Guyotville) καὶ τὴν Τζέλφαν (Djelfa) ἀνεκαλύφθησαν μεγαλιθικὰ μνημεῖα (dolmens) κατὰ πάνταὅμοια πρὸς τ' ἀνακαλυφθέντα ἐν Εὐρώπῃ (εἰς Morbihan, π. χ., ἢ Stonehenge κλπ.). Ἀπὸ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν περιεσώθη πλουσία σειρὰ ἐργαλείων καὶ ὅπλων ἐκ λίθου, ἔργων χαρακτικῆς ἐπὶ νωπῆς ἀργίλλου, ἐλεφαντοστοῦ καὶ κελύφους ᾠῶν στρουθοκαμήλου. Προσέτι δὲ λίαν ἐνδιαφέρουσαι ζωγραφικαὶ ἐκδηλώσεις ἐπὶ βράχων, εἰς τοὺς ὁποίους διακρίνεται εὐκόλως προσπάθεια μιμήσεως τῶν φυσικῶν προτύπων (ζῴων ἀφθονούντων καθ' ὅλην τὴν Ἀλγερίαν, κατὰ τὸ πλεῖστον)· τὸ σχέδιον ὅμως δὲν εἶναι ἀκριβές, ἡ χρῆσις τοῦ χρώματος σφαλερά, ἡ παρουσίασις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ πρόσωπον πολλάκις ἀνεπιτυχής. Τέλος, δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ μνημονευθοῦν πρωτόγονά τινα ἀγάλματα (ἀποκείμενα εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Ἀλγερίου) σχήματος ᾠοειδοῦς, μὲ ἀσαφῶς διαγεγραμμένα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου· κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος των, καί τινες τυμβοειδεῖς τάφοι, πιθανῶς ἀνήκοντες εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχήν, ἀλλὰ πάντως μὴ δυνάμενοι νὰ χρονολογηθοῦν ἀσφαλῶς.

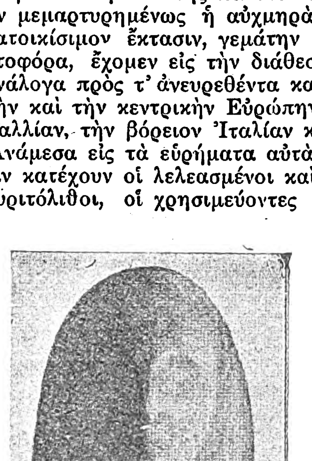

Εἴδωλον τοῦ Tabelbala.
[Μουσεῖον Ἀλγερίου]

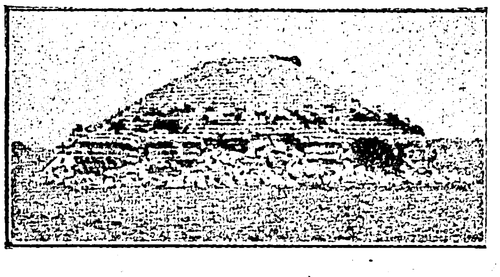

Ὁ παρὰ τὴν Tipaza «τάφος τῆς Χριστιανῆς».

Μετὰ τὴν κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα π. Χ. ἵδρυσιν ὑπὸ τῶν Φοινίκων τῆς Καρχηδόνος, ἡ Ἀλγερία ὑπέστη τὴν ἐπιβολὴν τῶν φοινικικῶν καλλιτεχνικῶν παραδόσεων καὶ ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας ἑστίας τῆς λιβυκοφοινικικῆς τέχνης, εἰς τὴν ὁποίαν πιθανῶς ἀνήκει ὁ «αἰνιγματικὸς» ἐκεῖνος, κατὰ τὸν Ricard, «τάφος τῆς Χριστιανῆς» (παρὰ τὴν Tipaza) καί τινα λείψανα λατρευτικῶν κτισμάτων, διασημαίνοντα τὴν μεταφορὰν εἰς τὴν βόρειον παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς παρὰ τῶν Φοινίκων παντὸς εἴδους ἀνατολικῶν στοιχείων.

Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑφίστανται καὶ νὰ ἐπιδρῶσι καὶ κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχήν, ὁπότε ἀναμιγνύονται πρὸς τὰς ἑλληνικὰς παραδόσεις καὶ κατασκευάζονται μνημεῖα ἀνωμάλου ὕφους, ἀπὸ τὰ ὁποῖα λείπει ἡ δημιουργικὴ πνοὴ καὶ εἰς τὰ ὁποῖα συναναφύρονται οἱ ρυθμοὶ καὶ συμπλέκονται πρὸς ἄλληλα τὰ ποικίλα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη (ἡ ἀψὶς π.χ. πρὸς τὸν κίονα) κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκαλαισθήτως. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν ἔχομεν εἰς τὴν Ἀλγερίαν ἄλλο τίποτε ἀξιολογώτερον, πλὴν τοῦ ὑδραγωγείου τῆς Καισαρείας (Cherchel), μήκους 28 χιλιομέτρων, τῶν 6 δεξαμενῶν τῆς ἰδίας πόλεως (20 μέτρων μήκους, 6 πλάτους καὶ 8 ὕψους), τῆς εἰς ὑπολείμματα σῳζομένης ἐν Tipaza ἡμικυκλικῆς καὶ δι' ἐλαφρῶν κιόνων κεκοσμημένης κρήνης καὶ τῶν ἐνδιαφερόντων ἐκείνων ἀγαλμάτων, τὰ ὁποῖα ἀνευρέθησαν εἰς Καισάρειαν καὶ κοσμοῦν σήμερον τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἀλγερίου. Ἐκ τούτων σημειώνομεν ἐδῶ τὴν ἀκέφαλον Ἀφροδίτην (κατ' ἀπομίμησιν τῆς τεχνοτροπίας τοῦ Πραξιτέλους) καὶ τὸν Ἀπόλλωνα (κατ' ἀπομίμησιν τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ ἠρέμου ὕφους τοῦ Φειδίου).

Ἡ παλαιὰ χριστιανικὴ τέχνη δὲν κατέλιπεν εἰς τὴν Ἀλγερίαν ἄξια ἰδιάζοντος λόγου μνημεῖα. Συνεπῶς εἶναι ἀρκετὸν νὰ σημειωθῇ τοῦτο μόνον, ὅτι οἱ συναντώμενοι εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς παλαιοὶ ναοὶ ἀνήκουν εἰς τὴν τάξιν τῶν ὀρθογωνίων *βασιλικῶν* καὶ διαιροῦνται συνήθως διὰ πολλαπλῶν στοίχων κιόνων εἰς πολλὰ κλίτη ἐσωτερικῶς. Ἀξιομνημόνευτον εἶναι τὸ ἐν Tipaza παρεκκλήσιον τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ναὸς τῆς Ἁγίας Σάλσας.

Ποικιλώτερα καὶ σπουδαιότερα εἶναι τὰ μουσουλμουνικὰ μνημεῖα τοῦ Ἀλγερίου, εἰς τὰ ὁποῖα δύναταί τις νὰ διακρίνῃ εὐχερῶς τοὺς δεσπόζοντας τόνους τῆς *ἀραβικῆς* τέχνης: Τὸ *Μέγα Τζαμί*, ὀφειλόμενον εἰς τοὺς Ἀλμοραβίδας χαλίφας, περίφημον διὰ τὴν θαυμαστὴν συμμετρίαν του, τὸ ἐπιβλητικόν του μεγαλεῖον καὶ τὴν ἐπιμελῆ ἐξεργασίαν πάσης λεπτομερείας του, τὸ τζαμὶ τοῦ Σίντι-Ἀβδ-ἐρ-Ραχμὰν μὲ τὸν θαυμάσιον τετραγωνικὸν μιναρέν του, ἔργον τοῦ 17ου αἰῶνος, τὰ χανεφιτικὰ τζαμία, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ μελετητὴς τῆς τέχνης δύναται νὰ παρατηρήσῃ τὴν προϊοῦσαν εὐρεῖαν χρῆσιν τοῦ θόλου, ἡ ἀρχιεπισκοπή, ἐγκαθιδρυμένη εἰς τὸ παλαιὸν Dar Es Soltane καὶ ἡ ἐθνικὴ βιβλιοθήκη, ἡ ὁποία στεγάζεται εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ. Ἐπιπροσθέτως δὲ χαριέσταται κρῆναι, κομψὰ εὐκτήρια περιωρισμένης σημασίας διὰ τὴν μουσουλμανικὴν λατρείαν καὶ μερικὰ δημόσια ἔργα ὀφειλόμενα εἰς τὴν μουσουλμανικὴν ἀρχιτεκτονικήν.

Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Γάλλων εἰς τὸ Ἀλγέριον, ἐπεδιώχθη ἡ ἀνάμιξις τῶν αὐτοχθόνων παραδόσεων (τέχνη Βερβέρων), τῶν ἀραβικῶν στοιχείων καὶ τῶν νεωτέρων εὐρωπαϊκῶν τάσεων. Ἀπὸ τὴν ἀνάμιξιν αὐτὴν προῆλθον οἰκοδομήματα

Digitized by Google

ὅπως τὸ Τηλεγραφεῖον, τὸ Ταχυδρομεῖον καὶ τὸ Διοικητήριον, τὰ ὁποῖα δὲν στεροῦνται χάριτος καὶ τὰ ὁποῖα συνδιαλλάσσουν τρόπον τινὰ τὰς ἐθνικὰς φιλοδοξίας τῶν Ἀλγερίνων πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς συγχρόνου εὐρωπαϊκῆς πειθαρχίας καὶ τάξεως.

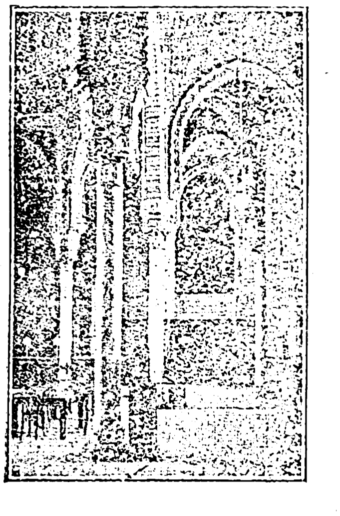

Ἀλγέριον: Τὸ μέγαρον τοῦ ταχυδρομείου (ἡ αἴθουσα διὰ τὸ κοινόν)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *P. Ricard*: Pour comprendre l'art musulman dans l'Afrique du Nord et en Espagne, Paris, 1924.—*Guiauchain*: Alger, Alger, 1909.—*G. Le Bon*: La civilisation des Arabes, Paris, 1884.—*H. Saladin*: Manuel d'art musulman, Paris, 1907.—*P. Eudel*: L'orfevrerie algérienne et tunisienne, Alger, 1902. —*G Marçais*: L'exposition d'art Musulman d'Alger de 1905, Paris, 1906. — *G. Migeon*: Manuel d'art musulman: Les arts plastiques et industriels, Paris, 1906.—*M. Vachon*: Les industries d'art indigène en Algérie Alger, 1902.—*M. Th. Houtsma*: Encyclopédie de l'Islam, Leyde-Paris, 1908.—*Cabrol* Dictionnaire d'archéologie chretiénne et de liturgie, Paris, 1907 κ. ἑφ.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΘΝ. ΘΕΣΙΣ – ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ. Ἡ σπουδαιότης τῆς Ἀλγερίας ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1827 καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς 14 Ἰουνίου 1830, ὁπότε καὶ ἔλαβε χώραν ἡ ἀποβίβασις γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ Sidi-Ferruch μετὰ τὸν προηγηθέντα πολυχρόνιον ἀποκλεισμὸν τοῦ Ἀλγερίου ὑπὸ τοῦ στόλου τῆς Γαλλίας. Δύο ἔτη μετὰ ταῦτα ὁ Abd-el-Kader, ἀνεγνωρίσθη κυρίαρχος ὑπὸ τῆς Γαλλίας, δυνάμει εἰδικῆς συνθήκης συνομολογηθείσης τῷ 1834. Ἐπηκολούθησαν οἱ μεταξὺ τούτου καὶ τῶν Γάλλων νέοι πόλεμοι μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1847 ὁλοσχεροῦς ἥττης τοῦ Abd-el-Kader, εἶτα δὲ αἱ συχναὶ ταραχαὶ καὶ ἐπαναστάσεις τῶν ἰθαγενῶν, κατασταλεῖσαι τελειωτικῶς κατ' Αὔγουστον τοῦ 1871 (βλ. ἀνωτέρω: *Ἱστορία*).

Ἀπὸ διοικητικῆς ἀπόψεως ἡ Ἀλγερία ἀπὸ τοῦ 1830 παρουσίασε πλείστας ὅσας μεταβολάς. Κατὰ τὴν πρώτην τετραετίαν (1830-1834) ἡ διοίκησις ἠσκεῖτο ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν γαλλικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξουσίαν τοῦ ὁποίου διετέλει συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο κατ' ἀρχὰς «κυβερνητικὴ ἐπιτροπή», εἶτα «ἐπιτροπή», βραδύτερον «διοικητικὴ ἐπιτροπὴ» καὶ τέλος «διοικητικὸν συμβούλιον τῆς ἀντιβασιλείας». Μετὰ ταῦτα, διὰ τοῦ ἀπὸ 22 Ἰουλίου 1834 διατάγματος ἱδρύετο «Γενικὸς Κυβερνήτης τῶν πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀφρικῆς γαλλικῶν θέσεων». Δι' ἑτέρου δὲ διατάγματος τῆς 15 Ἀπριλίου 1845 ὁ τίτλος οὗτος μετήλλαξεν εἰς «Γενικὸς Κυβερνήτης τῆς Ἀλγερίας», διαιρεθείσης τῆς Ἀφρικῆς εἰς τρεῖς ἐπαρχίας, ἑκάστη δὲ τούτων εἰς ἀστικόν, ἀραβικὸν καὶ μικτὸν τμῆμα. Διὰ τοῦ αὐτοῦ διατάγματος ἱδρύετο γενικὴ διεύθυνσις τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων, ἀνώτερον συμβούλιον τῆς διοικήσεως ὡς καὶ ἕτερον συμβούλιον τῶν ἀμφισβητουμένων ὑποθέσεων. Βραδύτερον ὅμως, διὰ τοῦ ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου 1847 διατάγματος, δι' ἑκάστην ἐπαρχίαν ὡρίζετο εἷς διευθυντὴς τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων καὶ ἓν συμβούλιον τῆς διευθύνσεως. Ἡ πρὸς τὴν Γαλλίαν ἀφομοίωσις τῆς Ἀλγερίας ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1848, ὁπότε εἰς ἑκάστην ἐπαρχίαν ἱδρύθη ἀνὰ εἷς νομός, οὗτινος προΐστατο ὁ νομάρ-

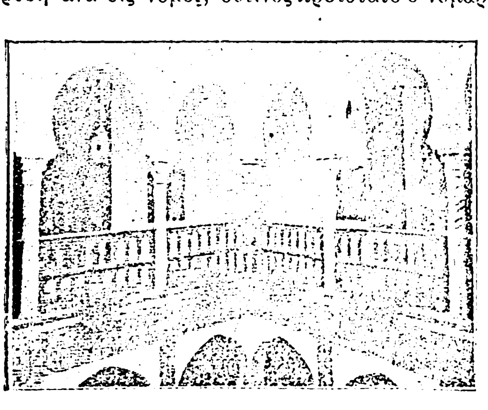

Τὸ ἐν Ἀλγερίῳ μέγαρον τῆς ἀρχιεπισκοπῆς.
[XVIII αἰῶνος]

χης καὶ παραπλεύρως τοῦ ὁποίου εἰργάζετο τὸ νομαρχιακὸν συμβούλιον. Διοικητικῶς ὁλόκληρος ἡ Ἀλγερία ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, ἱδρυθείσης εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις ἐπεφορτίσθη μὲ τὰς πολιτικῆς καὶ ἀστικῆς φύσεως ὑποθέσεις, ἱδρυθέντος ἐπὶ πλέον συμβουλευτικοῦ συμβουλίου, ἔργον τοῦ ὁποίου ὡρίσθη ὅτι εἶναι ἡ ἐξέτασις παντὸς νομοσχεδίου, διατάγματος ὡς καὶ πάσης ἄλλης φύσεως ὑποθέσεως ἀνατιθεμένης αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ.

Μετὰ δέκα ἔτη, διὰ τοῦ ἀπὸ 24 Ἰουνίου 1858 διατάγματος, ὁ γενικὸς κυβερνήτης ἀντικατεστάθη ὑπὸ ὑπουργοῦ ἑδρεύοντος ἐν Παρισίοις ὡς ἀνωτάτου δημοσίου λειτουργοῦ τοῦ «ὑπουργείου τῆς Ἀλγερίας καὶ τῶν ἀποικιῶν». Ταυτοχρόνως δὲ ηὐξάνετο ἡ δικαιοδοσία τῶν νομαρχῶν ἐπὶ τῶν ἀστικῆς φύσεως ζητημάτων ὡς καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν συνταγμάτων ἐπὶ στρατιωτικῶν ὑποθέσεων. Δύο δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα καὶ αὖθις νέα τροποποίησις, διὰ τῶν ἀπὸ 24 Νοεμβρίου καὶ 10 Δεκεμβρίου 1860 διαταγμάτων, τοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῆς Ἀλγερίας ἔλαβε χώραν. Ὁ γενικὸς διοικητὴς ἀνέλαβεν εἰς χεῖράς του τὴν ἀρχηγίαν τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν δυνάμεων, συγκεντρώσας ἐν τῷ προσώπῳ του τὴν κυβέρνησιν καὶ διοίκησιν τῆς Ἀλγερίας, καταργηθέντος τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἀλγερίας καὶ τῶν ἀποικιῶν. Ὁ γενικὸς διοικητὴς ἀλληλογραφεῖ ἀπ' εὐθείας μὲ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Κράτους, καταρτίζει τὸν προϋπολογισμόν, τὸν ὁποῖον ὑποβάλλει εἰς τὰς Βουλὰς ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργός, ὡς παράρτημα τοῦ στρατιωτικοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐπίσης δὲ τὰ διατάγματα τὰ ὁποῖα προσυπογράφει καὶ ὑποβάλλει πρὸς ὑπογραφὴν ἐκ μέρους τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργός. Ἡ δικαιοσύνη, ἡ παιδεία, τὰ τελωνεῖα κλπ., ὑπάγονται ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν τῶν οἰκείων ὑπουργείων τῆς Γαλλίας.

Τὸ ἰσχῦσαν ἔκτοτε μέχρι τοῦ 1911 διοικητικὸν καθεστὼς ἐν Ἀλγερίᾳ, ὅπερ μὲ ἐλαχίστας τροποποιήσεις ἰσχύει καὶ σήμερον, ἔχει εἰς γενικὰς γραμ-

Ἐσωτερικὸν τοῦ Μεγάλου Τζαμίου τοῦ Ἀλγερίου.
[XI αἰῶνος]

μὰς ὡς ἑξῆς: Ἡ Ἀλγερία δυνάμει τοῦ ἄρθρ. 109 τοῦ Συντάγματος τῆς 4 Νοεμβρίου 1848, ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον τμῆμα τοῦ Γαλλικοῦ Κράτους. Διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς ἐπαρχίας (Ἀλγέριον, Ὀρὰν καὶ Κωνσταντίνην), ἑκάστη τῶν ὁποίων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀπὸ 13 Φεβρουαρίου 1889 νόμου (ἄρθρ. 3) ἐκλέγει δύο βουλευτὰς καὶ ἕνα γερουσιαστὴν (ἄρθρ. 2 τοῦ ἀπὸ 9 Δεκεμβρίου 1884 νόμου). Ἑκάστης ἐπαρχίας προΐσταται ἓν γενικὸν συμβούλιον, κατ' ἀνάλογον περίπου τρόπον ὅπως καὶ ἐν Γαλλίᾳ.

Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀνατίθεται κατὰ κανόνα διὰ διαταγμάτων τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, χωρὶς τούτου ἕνεκα ν' ἀποκλείεται ἡ ἄμεσος ἐφαρμογὴ πλείστων νόμων γαλλικῶν καὶ ἐν Ἀλγερίᾳ, οὐδ' ἡ ἄμεσος ἄσκησις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας διὰ νόμων εἰδικῶν. Ἡ Κεντρικὴ Διοίκησις ἐνεπιστεύθη εἰς Γενικὸν Διοικητὴν ἑδρεύοντα εἰς Ἀλγέριον, ἡ ἁρμοδιότης τοῦ ὁποίου καθωρίσθη διὰ τῶν ἀπὸ 23 Αὐγούστου 1898 καὶ 27 Ἰουνίου 1901 διαταγμάτων. Δυνάμει τοῦ ἀπὸ 4 Αὐγούστου 1875 διατάγματος ὁ Γενικὸς Διοικητὴς περιστοιχίζεται ὑπὸ ἀνωτέρου κυβερνητικοῦ Συμβουλίου, ἀποτελουμένου ἀπὸ μέλη ἐκλεγόμενα ὑπὸ τῶν οἰκονομικῶν ἐπιτροπῶν καὶ τῶν conseils généraux κλπ. καὶ τοῦ Συμβουλίου τῆς Κυβερνήσεως· διὰ τοῦ αὐτοῦ διατάγματος ἱδρύθη ἀντιπροσωπευτικὸν σῶμα, ἀποτελούμενον ἐξ ἑβδομήκοντα μελῶν, ὑπὸ τὸ ὄνομα «οἰκονομικαὶ ἐπιτροπαί», τὸ ἔργον τοῦ ὁποίου κατ' ἀρχὰς ἦτο καθαρῶς ἀντιπροσωπευτικόν· βραδύτερον ὅμως διὰ τοῦ ἀπὸ 19 Δεκεμβρίου 1900 νόμου ὡρίσθη ὅτι αἱ «οἰκονομικαὶ ἐπιτροπαὶ» ψηφίζουν εἰς γενικὴν συνέλευσιν τὸν προϋπολογισμὸν τῆς Ἀλγερίας, οὕτω δέ πως ηὐρύνθη ἡ ἁρμοδιότης τοῦ σώματος.

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἀλγερίας διαιρεῖται εἰς πολιτικὸν ἔδαφος καὶ στρατιωτικὸν τοιοῦτον. Τὸ μὲν πολιτικὸν διοικεῖται παρὰ τῶν νομαρχῶν, τῶν ὑπονομαρχῶν, τῶν διοικητῶν καὶ τῶν δημάρχων, τὸ δὲ στρατιωτικὸν ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ.

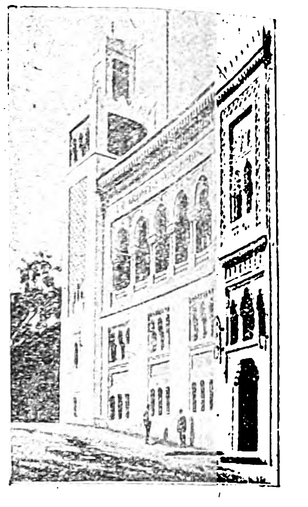

Μέγαρον τοῦ τηλεγραφείου ἐν Ἀλγερίῳ (κυρία πρόσοψις).

Ἡ μόνη σχετικῶς σπουδαία μεταβολὴ εἰς τὸν διοικητικὸν μηχανισμὸν τῆς Ἀλγερίας, ἥτις ἐπῆλθεν ἀπὸ τοῦ 1911, ἦτο ἡ ἀνασύστασις τῶν νοτίων στρατιωτικῶν ἐδαφῶν ἅτινα σήμερον ἀνέρχονται εἰς 4 (Ἀϊν-Σερρά, Οὐαργάλα, Γαρνταΐα, Τουγαούρτ), ἕκαστον τῶν ὁποίων διοικεῖται ὑπὸ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁποίου τελοῦν πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαί.

Διὰ τοῦ ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Βουλῆς ψηφισθέντος θεμελιώδους νόμου τῆς 4ης Φεβρουαρίου 1919 ἐρρυθμίσθη τὸ ζήτημα τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τῶν ἐν Ἀλγερίᾳ ἰθαγενῶν. Διὰ τοῦ ἐν λόγῳ νόμου, ἰθαγενὴς ὅπως ἀποκτήσῃ τὴν γαλλικὴν ὑπηκοότητα δέον νὰ ἔχῃ ὑπερβῆ τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, νὰ ἀκολουθῇ τὰς ἀρχὰς τῆς μονογαμίας ἢ νὰ εἶναι ἄγαμος, νὰ μὴ κατεδικάσθη, νὰ ἔχῃ κατοικήσει ἐπὶ δύο συναπτὰ ἔτη ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ νὰ ἔχῃ προσέτι ὑπηρετήσει εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἢ στόλον, νὰ γνωρίζῃ εἰς τὴν γαλλικὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, νὰ εἶναι κτηματίας ἢ ἀγρότης ἢ κύριος οἰκήματος, νὰ ἔχῃ δημοσίαν τινὰ ὑπηρεσίαν ἢ νὰ λαμβάνῃ δημοσίαν σύνταξιν καὶ τέλος νὰ εἶναι κάτοχος γαλλικοῦ παρασήμου. Αἴτησιν περὶ ἀποκτήσεως τῆς γαλλικῆς ἰθαγενείας δύναται νὰ ὑποβάλῃ καὶ ἡ σύζυγος. Ὁ καταβαλλόμενος πρὸς τούτοις φόρος δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς βαρύς, πλὴν ὅμως ἡ καθιερωμένη διαδικασία εἶναι λίαν πολύπλοκος· εἰς τοῦτον τὸν τελευταῖον ἴσως λόγον πρέπει ν' ἀποδοθῇ καὶ τὸ ὅτι ἐντὸς πενταετίας ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ ἐν λόγῳ νόμου ὑπεβλήθησαν μόνον 419 αἰτήσεις πρὸς ἀπόκτησιν τῆς γαλλικῆς ἰθαγενείας, ἐξ ὧν μόνον τὰ $^{3}/_{4}$ ἐγένοντο δεκταί. Ἐν τούτοις εἰς τὸ γεγονὸς τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑποβληθεισῶν αἰτήσεων δὲν πρέπει νὰ παραβλέψῃ τις καὶ τὸ ὅτι ὁ Ἀλγερῖνος ἰθαγενὴς καὶ πρὸ τοῦ νόμου 1919 ἐκέκτητο ὡς Γάλλος ὑπήκοος ἄνευ πολιτογραφήσεως τὸ πολιτικὸν status.

Ἡ ἀντιπροσωπεία τῶν ἰθαγενῶν συντελεῖται κατόπιν ψηφοφορίας κανονιζομένης ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἑκάστοτε ἐκδιδομένων διαταγμάτων εἰς ὅλα τὰ δημόσια σώματα: εἰς τὰς «οἰκονομικὰς ἐπιτροπάς», ἔνθα ἀποτελοῦν ἰδιαιτέραν ἐπιτροπήν, ἥτις ψηφίζει τὸν ἐτήσιον προϋπολογισμόν, εἰς τὸ «Ἀνώτατον Κυβερνητικὸν Συμβούλιον», εἰς τὰ «conseils generaux», εἰς τὰ δημοτικὰ συμβούλια κλπ., εἰς τὰ ὁποῖα ἔχουν τὰ αὐτὰ δικαιώματα μὲ τοὺς Γάλλους. Ἐπίσης συμμετέχουν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν δημάρχων καὶ τῶν δημοτικῶν συμβούλων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Piquet*, La Colonisation française dans l'Afrique du Nord 1914.—*Béquet et Marcel Simon*, L'Algerie gouvernement, administration, legislation 1888 τόμοι 3.—*Larcher*, Traité é émnentaire de législation algerienne 1899

Ὁ «μενδρεσὲς» τοῦ Ἀλγερίου.

τόμος 2.—*Carles du Bonjez*, Algerie ἐν τῷ Dictionnaire général de la Politique τόμ. 1 (1873) σ. 42 ἑπ.—*Dareste*, Les constitutions modernes τ. 1 (1910) σ. 38 ἑπ.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

–[ΟΙΚΟΝΟΜ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Ἀλγερία εἶναι χώρα παρουσιάζουσα ἀρκετὸν οἰκονομικὸν ἐνδιαφέρον λόγῳ τῆς ἐν αὐτῇ φυσικῆς καὶ τεχνικῆς παραγωγῆς, τὰ δὲ προϊόντα αὐτῆς ἀποτελοῦσιν ἐξαιρετικὸν παράγοντα ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ γαλλικοῦ ἐμπορίου.

Ὀρυκτὸς πλοῦτος. – Ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς Ἀλγερίας εἶναι μέγας, ἰδίως εἰς μεταλλοφόρον ὑλικόν, εἰς φωσφορίτας καὶ εἰς μάρμαρα· μόνον εἰς κοιτάσματα καυσίμων τὸ ἔδαφός της εἶναι πενιχρόν. Διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μεταλλείων, ἥτις ἤρξατο προοδευόσα ἀπὸ τοῦ 1900, ἔχουσι χορηγηθῇ 128 ἄδειαι, ἐκ τῶν λαβόντων ὅμως ταύτας μόνον 54 ἔχουσι προβῇ εἰς ἐργασίας ἰδίως εἰς πλούσια σιδηροῦχα κοιτάσματα. Κατωτέρω δίδομεν ἀριθμοὺς ἐμφαίνοντας τὰς ποσότητας τῶν κατ' ἔτος (στατιστικὴ 1924) ἐξορυσσομένων διαφόρων μεταλλευμάτων:

Μεταλλεύματα	σιδήρου	Τόνοι	1.657.081
»	μολύβ ου	»	15.554
»	ψε δαργύρου	»	42.572
»	χαλκοῦ	»	2.066
»	ἀντιμονίου	»	1.989
Σιδηροπυρίτης		»	17.591

Ἀνθρακωρυχεῖον μόνον ἕν, ἐν τῇ νοτίῳ Ἀλγερίᾳ, λειτουργεῖ, ὅπερ ἐνισχυθεισῶν τῶν ἐγκαταστάσεών του δύναται νὰ ἀποδώσῃ περὶ τοὺς 15.000 τόννους λιθάνθρακος ἐτησίως. Οὐκ ὀλίγον ἐνδιαφέρον παρουσιάζουσι τὰ κοιτάσματα φωσφοριτῶν, ἀνερχομένης τῆς ἀποδόσεως τεσσάρων, ὧν ἐνεργεῖται συστηματικώτερα ἐκμετάλλευσις, εἰς 671.321 τόννους (στατιστ. 1924) μὲ τάσιν διαρκοῦς αὐξήσεως. Ἐπίσης καὶ τὰ εἰς διάφορα σημεῖα τῆς χώρας διαδεδομένα λατομεῖα μαρμάρου ἔχουσιν ἀρκετὴν σημασίαν. Πλὴν τούτων ἔχει καὶ εὐαρίθμους πηγὰς μεταλλικῶν ὑδάτων.

Γεωργία.— Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων ἐν Ἀλγερίᾳ καλλιεργειῶν ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν τὴν τῶν δημητριακῶν, τῆς ἀμπέλου, διαφόρων βιομηχανικῶν φυτῶν, φυτῶν λαχανοκήπων καὶ διαφόρων ὀπωροφόρων δένδρων.

Ἡ σπορὰ τῶν δημητριακῶν καταλαμβάνει τὰ ὀκτὼ δέκατα τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων, περὶ τὰ 3.000.000 δηλονότι ἐκτάρια ὧν τὰ 2.200.000 καλλιεργοῦνται παρ' ἰθαγενῶν καὶ τὰ λοιπὰ παρ' Εὐρωπαίων. Κατωτέρω δίδομεν ἀριθμοὺς τῆς δι' ἕκαστον, ἐκ τῶν κυριωτέρων, εἶδος σπειρομένης ἐκτάσεως μετὰ τῆς εἰς χγρ. παραγωγῆς κατὰ στατιστικὴν τοῦ ἔτους 1926:

Καρποὶ	*Ἐκτάσεις*	*Παραγωγὴ*
Σῖτος	1.509.247	612.454.700
Κριθὴ	1.393.375	476.904.200
Βρόμη	252.947	127.814.900
Σίκαλις	1.524	454.200
Ἀραβόσιτος	10.036	5.592.700
Σύνολον	3.167.229	1.1232.20.700

Ἡ ἀμπελοφυτεία ἔχει ἀναπτυχθῇ κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν μὲ ἱκανὴν ἀπόδοσιν ἐν τῇ οἰνοποιίᾳ περὶ ἧς κατωτέρω. Ἡ ἄμπελος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φύεται εἰς τὰς παραλίους περιοχὰς μέχρι βάθους 90 χ. μτρ. ἐπὶ ἐκτάσεως 172.223 ἐκταρίων. Ἐκ τῶν βιομηχανικῶν φυτῶν ἅτινα εὐδοκιμοῦν εἰς τὴν Ἀλγερίαν σπουδαῖον ῥόλον παίζει ὁ καπνός,—25020 ἐκτάρια μὲ ἀπόδοσιν 25.000.000 περίπου χγρ.—ὃν ἐκμεταλλεύονται κατὰ μέγα μέρος μεγάλοι συνεταιριστικοὶ ἐκ καλλιεργητῶν ὀργανισμοί, γενομένης εἰς σημαίνοντα βαθμὸν ἐξαγωγῆς εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν εἴτε εἰς φύλλα (ἐτησίως ἑκατομ. χγρ.) εἴτε ὑπὸ μορφὴν πούρων ἢ σιγαρέττων (ἐτησίως 700.000 χγρ.). Ἐπίσης καὶ ὁ βάμβαξ καλλιεργεῖται ἀρκούντως εἰς ἔκτασιν 6.200 ἐκταρίων μὲ ἀπόδοσιν (στατιστ. 1926) 1.500.000 περίπου χγρ. ἐτησίως. Πλὴν τούτων σημειοῦται μικρὰ καλλιέργεια λίνου καὶ προϊόντων λαχανοκήπων (600.000 ἐκτάρια).

Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὰ ὀπωροφόρα δένδρα, ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν α') τὰ ἑσπεριδοειδῆ καὶ δὴ τὰς πορτοκαλλέας καὶ μανδαρινέας ὧν ἡ φυτεία καταλαμβάνει πλείονα τῶν 6.000 ἐκταρίων, β') τὴν ἐλαίαν, ἥτις, καίτοι δὲν εἶναι διαδεδομένη καθ' ὅλην τὴν χώραν, ἔχει ἱκανὴν ἀπόδοσιν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ Ἀλγερίᾳ ἐλαιοδένδρων ὑπολογίζεται ὅτι ὑπερβαίνει τὰ 13 ἑκατομμύρια, γ') τὴν συκῆν ἥτις καλλιεργεῖται ἀποκλειστικῶς σχεδὸν παρὰ τῶν ἰθαγενῶν μὲ ἀπόδοσιν ἀξιόλογον· ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ἐτησίως ἐξάγονται πλείονα τῶν 100 ἑκατομμυρίων χγρ. ξηρῶν συσκευασμένων σύκων· καὶ δ') τοὺς φοίνικας (κοκοφοίνικας, βαλανοφοίνικας), δένδρα λίαν εὐδοκιμοῦντα εἰς τὸ κλίμα τῆς Ἀλγερίας μὲ ἐτησίαν παραγωγὴν ἑνὸς δισεκατομμυρίου χγρ. καρπῶν (χουρμάδων).

Κτηνοτροφία.—Ὁ μεγαλύτερος πλοῦτος τῆς ἀλγεριακῆς κτηνοτροφίας προέρχεται ἐκ τῆς ἐκτροφῆς τῶν προβάτων. Πλείονες τῶν 10 ἑκατομμυρ. κεφαλῶν εἶναι ὁ ἐτήσιος πληθυσμὸς τοῦ ζῴου τούτου, ὅπερ ἀποτελεῖ ἀξιόλογον ἀντικείμενον ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου. Ἐπίσης ἱκανὴ εἶναι καὶ ἡ εἰς ἔριον ἀπόδοσις αὐτῶν. Ἐτησίως ἐξάγονται ἄνω τοῦ ἑκατομμυρίου προβάτων καὶ τῶν 30 ἑκατομ. χγρ. ἐρίων. Πλὴν τούτων ἐνεργεῖται εἰς ἀρκετὴν κλίμακα ἐκτροφὴ καὶ μεγαλυτέρων ζῴων, ὡς βοῶν, ἵππων καὶ χοίρων ὡς καὶ πουλερικῶν εἰς σημεῖον ὥστε νὰ γίνεται καὶ ἐξαγωγή. Ἐτησίως ἐξάγονται περὶ τὰς 10,000 κεφαλὰς βοῶν, 16,000 χοίρων καὶ 5,000 ἵππων. Ἐπίσης γίνεται ἐξαγωγὴ καὶ ᾠῶν.

Σηροτροφία.— Ἡ καλλιέργεια τοῦ μεταξοσκώληκος εἰσήχθη τελευταίως ἐν Ἀλγερίᾳ διατελοῦσα ὑπὸ τὴν ἀντίληψιν τῆς Γεν. Διοικήσεως ἥτις διὰ τὴν διάδοσίν της διανέμει σπόρους δωρεὰν καὶ ἀπονέμει βραβεῖα εἰς τοὺς ἐπιτυγχάνοντας σηροτρόφους, ὧν ὁ ἀριθμὸς σὺν τῷ χρόνῳ αὐξάνει. Τῷ 1926 οὗτος ἀνῆλθε τοὺς 325 οἵτινες ἀπέδωκαν 8.000 χγρ. κουκουλίων.

Δάση.—Ἐκ τῶν κυριωτέρων δασικῶν προϊόντων τῆς Ἀλγερίας ἰδίαν μνείαν δέον νὰ κάμωμεν τῆς φελλόδρυος, ἥτις ἐξ ἴσου μετὰ τοῦ φυτοῦ ἄλφα ἔχει μεγάλην βιομηχανικὴν σημασίαν, γινομένης ἐξαγωγῆς τοῦ μὲν εἰς ποσότητα 8—10 τόννων ἐτησίως, τοῦ δὲ ἐν ἐκλεκτῇ ποιότητι εἰς 150 ἑκατομ. χγρ. Ἡ φυτεία τοῦ πρώτου καταλαμβάνει περὶ τὰ 480,000 ἐκτάρια μὲ ἐτησίαν παραγωγὴν (στατιστικὴ 1926) 13,900,000 χγρ., τοῦ δὲ δευτέρου τὰ 3.197,538 ἐκτάρια.

Βιομηχανία. — Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Γαλλικὴ Διοίκησις κατώρθωσε νὰ δώσῃ εἰς πλεῖστα κέντρα τῆς χώρας σοβαρὰν βιομηχανικὴν ὄψιν, διὰ τῆς κατεργασίας τῶν ἀφθόνων ἐν αὐτῇ βιομηχανισίμων πρώτων ὑλῶν. Ἐν Ἀλγερίᾳ λειτουργοῦσιν ἤδη ἀξιόλογα ἐργοστάσια κατεργασίας τοῦ καπνοῦ, τοῦ φελλοῦ, τοῦ ἄλφα, τῶν σύκων κ.λ.π.

Ἰθαγενεῖς ταπητουργοὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Ἀλγερίας.

Ἐπίσης τοιαῦτα παρασκευῆς ὀξέων καὶ λιπασμάτων, κονσερβῶν, οἰνοπνευμάτος, ζύθου, ζυμαρικῶν, αἰθερίων ἐλαίων κ.λ.π. ὡς καὶ μεγάλοι ἀλευρόμυλοι, χαρτοποιεῖα, βυρσοδεψεῖα, πυρειοποιεῖα, ταπητουργεῖα, νηματουργεῖα κ.λ.π. Ὑπολογίζεται ὅτι κατ' ἀριθμὸν ὅλα τὰ ἐργοστάσια ταῦτα ὑπερβαίνουσι τὰ 800 μὲ σύνολον ἐργατῶν πλειόνων τῶν 30.000. Μόνον εἰς τὴν ταπητουργίαν, ἥτις ἀσκεῖται κυρίως παρὰ τῶν ἰθαγενῶν καὶ τῆς ὁποίας τὰ προϊόντα συναγωνίζονται ἐν ταῖς ξέναις ἀγοραῖς καὶ τὰ ἑλληνικὰ τοιαῦτα, ἀσχολοῦνται περὶ τοὺς 4.000 ἐργάται μὲ ἀπόδοσιν 45.000 τετρ. μέτρ. ἐκλεκτοῦ προϊόντος, οὗτινος ἐνεργεῖται εἰς μεγάλην κλίμακα ἐξαγωγή.

Οἱ οἶνοι τῆς Ἀλγερίας, ἐρυθροὶ καὶ λευκοί, λόγῳ τῆς καλῆς ποιότητός των, ἔχουσιν εἰσαχθῇ εἰς ὅλας τὰς ἀγορὰς τοῦ κόσμου, τῆς παραγωγῆς των ἀνερχομένης τὰ 12 ἑκατομμύρια περίπου ἑκατόλιτρα ἐτησίως· εἶναι δὲ ὁ οἶνος τὸ κυριώτερον ἐκ τῶν ἐξ Ἀλγερίας ἐξαγομένων εἰδῶν (ἄνω τῶν 7 ἑκατομ. ἑκατολίτρων ἐτησίως). Ἐπίσης καὶ τὸ ἐλαιόλαδον αὐτῆς εἶναι καλῆς ποιότητος λόγῳ τῆς εἰς τὴν βιομηχανίαν ταύτην χρησιμοποιήσεως Εὐρωπαίων ἐργατῶν. Καὶ τούτου γίνεται ἀρκετὴ ἐξαγωγή, ὑπερβαίνουσα τὰ 100 ἑκατομμύρια χγρ. ἐτησίως.

Ἐμπόριον. — Τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῆς Ἀλγερίας ἐνεργεῖται ἰδίως μέσῳ τῆς Γαλλίας (κατὰ 75%), ἀλλὰ καὶ ἀπ' εὐθείας μετ' ἄλλων ἐπικρατειῶν. Ἡ ἀξία τῆς κατὰ τὸ 1926 εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ὁμοῦ ἀνῆλθε τὰ 6.662.000 000 φράγ., ἀντιπροσωπευούσης τῆς μὲν πρώτης 3.533.019.000 φρ., τῆς δὲ δευτέρας 3.129.222.000 φρ. Κατωτέρω δίδομεν ἀριθμοὺς δηλωτικοὺς τῆς διαθέσεως τῶν δι' εἰσαγωγὴν καὶ ἐξαγωγὴν ποσῶν κατὰ κατηγορίας ἐμπορευμάτων, σημειοῦντες ἰδιαιτέρως ὅτι τὰ βιομηχανικῆς προελεύσεως εἰσαχθέντα ἐμπορεύματα εἶναι ὅλα σχεδὸν μηχανήματα διάφορα χρήσιμα διὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν τῆς χώρας.

Ἐμπορεύματα	Εἰσαγωγὴ		Ἐξαγωγὴ	
Ζωϊκῆς Προελεύσεως	Φρ.179.996.000	5, %	Φρ.474.770.000	15,1%
Φυτικῆς »	663 479.000	18,7%	2.119.204.000	67,7%
Ὀρυκτῆς »	280.022.000	7,9%	227.158.00	7,2%
Βιομηχαν. »	2.409.522.000	68,4%	308.090.000	10 %
Σύνολον	3.533.019.000		3.129.222.000	

Ἐνδεικτικὸς τῆς προόδου τοῦ ἐμπορίου ἐν τῇ Ἀλγερίᾳ εἶναι ὁ κατωτέρω πίναξ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἐτῶν τινων ἀπὸ τοῦ 1831 καὶ ἐντεῦθεν:

Ἔτη	*Εἰσαγωγή, φρ.*	*Ἐξαγωγή, φρ.*
1831	6.504 000	1.479.600
1840	57.334 737	3.788.834
1850	72.692.782	10.268.383
1860	109 457.456	47.785.9 2
1870	172 690.7 3	121.156.249
1880	3 3.434 611	168 835.136
1890	272.947.618	273.029.623
1900	323.8 8.325	212.317.000
1910	543.197.000	544 949.000
1920	3.361.851.000	1.503.995.000
1924	3.504 484 000	2.480 263.000
1925	3.798.135.000	2.802 838.000

Συγκοινωνίαι.— Ἡ Ἀλγερία διὰ θαλάσσης συγκοινωνεῖ μετὰ τῶν λοιπῶν χωρῶν τοῦ κόσμου μέσῳ Γαλλίας, οὐχ ἧττον ὅμως προσεγγίζουν εἰς τοὺς λιμένας αὐτῆς καὶ ἀτμόπλοια ἐκτελοῦντα δρομολόγια μετ' ἄλλων ἐπικρατειῶν, ἰδίως φορτηγά. Οἱ κυριώτεροι λιμένες της εἶναι ὁ τοῦ Ἀλγερίου καὶ ὁ τοῦ Ὀρὰν (βλ. λ.).

Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Ἀλγερίας ὑπάρχουν σιδηροδρομικὰ (χμτρ. 3986) καὶ ὁδικὰ (10000) δίκτυα ἀρκετὰ πυκνά, μόνον ὅμως εἰς τὴν παράλιον ζώνην. Τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῆς ἐπικοινωνοῦσιν εὐαρίθμὰ ἀπομεμακρυσμένα κέντρα μετὰ τῶν παραλίων. Δέον δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὑπάρχουσι πλεῖστα μέρη ἀξιοθέατα, τόσον ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως, ὅσον καὶ γενικῶς ἀπὸ φυσικῆς τοιαύτης, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἡ Διοίκησις αὐτῆς καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν μείζονα ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ καὶ τῆς ἐπικερδοῦς βιομηχανίας τῶν ξένων. Εἰς τὸν δημοσιευόμενον (σελ. 468) χάρτην ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ κατασταθῇ ἐνήμερος τῶν ἐσωτερικῶν συγκοινωνιῶν τῆς Ἀλγερίας.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ. *O Depont*, L'Algerie et ses richesses, *F. Falck* Les richesses agricoles de l'Algerie, *O. Depont*, L'Algerie minière, *F. Falck*, L'Algerie indusirielle. *O. Depont*, Les phosphates algeriens, *L Billiard*, Les échanges commerciaux de l'Algerie, *A. Hannedouche*, L'Algerie Touristique (ἄπαντα ἐν Le Sud–Ouest Economique, Bordeaux 1926), *P. Jousset*, La France, geographie Illustrée, tome II (Paris). Αἱ στατιστικαὶ ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ *Bulletin de l'office du gouvernement géréral de l'Algerie* (Paris 1926 - 1927) καὶ παρὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις Γαλλικοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου.

ΔΙΟΝ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

ἀλγεριακός, ἢ *ἀλγερικός,* ἀλλὰ καὶ συνηθέστερον ***ἀλγερινός,*** εἰς δημ. δὲ τύπον ***ἀλγερίνικος*** καὶ ***ἀλτζερίνικος***· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν Ἀλγερίαν ἢ εἰς τὸ Ἀλγέριον, ὁ ἐξ αὐτῶν προερχόμενος: «ἀλγεριακαὶ ἀκταί», «ἀλγερινὴ τέχνη», «κρασιὰ ἀλγερίνικα».

— **ἀλγερικὸν *μέταλλον*.** Οὕτως ὀνομάζεται μεταλλικὸν μῖγμα χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν κατασκευὴν μικρῶν οἰκιακῶν ἀντικειμένων καὶ ἰδίως κωδωνίσκων. Ἀποτελεῖται ἐκ κράματος κασσιτέρου (94,5%) καὶ χαλκοῦ (5 0%), μετ' ἐλαχίστης ποσότητος ἀντιμονίου καὶ βισμουθίου.

Ἀλγερῖνοι (δημοτ. τύπος *Ἀλτζερῖνοι*)· οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Ἀλγερίας (βλ. Ἀλγερία: *Ἀνθρωπογεωγραφ.*). Λόγῳ τοῦ πειρατικοῦ ἐπαγγέλματος, ὅπερ πλεῖστοι ἐκ τῶν Ἀλγερίνων μετήρχοντο κατὰ τοὺς πέντε τελευταίους αἰῶνας, ἡ λέξις μετέπεσε καὶ εἰς τὴν σημασίαν τοῦ *κουρσάρου,* τοῦ *πειρατοῦ*.

Κυρίως ἡ ἱστορία τῶν Ἀλγερίνων ἀρχίζει ἀφ' ἧς, μετὰ τὰς συνεπείας ἃς ἔσχεν ἡ ἀπὸ τῆς Ἱσπανίας ἀπόδιωξις τῶν Ἀράβων, οἱ πλεῖστοι τούτων κατέφυγον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς «Μπαρμπαριᾶς», ἤτοι τῆς βορείου Ἀφρικῆς, τῆς κατοικουμένης κυρίως ὑπὸ τῶν *Βερβέρων*, ὁπλίσαντες δὲ πολυάριθμα πειρατικὰ πλοῖα καὶ κυρίως τὰς λεγομένας «*φούστας*», ἐπεδόθησαν εἰς τὴν λεηλασίαν τῶν ἱσπανικῶν παραλίων καὶ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων ὅσα διέπλεον τὴν Μεσόγειον καὶ μάλιστα τὴν δυτικὴν αὐτῆς λεκάνην, πέραν τῆς Σικελίας καὶ Μελίτης. Ὁ Φερδινάνδος ὁ Καθολικός, (1452—1516) προσεπάθησε, καὶ ἐν τινι μέτρῳ ἐπέτυχε, νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν πρώτην ἐκείνην φωλεὰν τῶν Ἀλγερίνων κουρσάρων. Τὴν προσπάθειαν ὅμως ταύτην ἀνέτρεψεν ἡ συνεργασία ἑνὸς μεγάλου Ἄραβος φυλάρχου, τοῦ Σαλὲμ-Ἴμπν-Τεμί, μετὰ τοῦ τρομεροῦ λῃστοπειρατοῦ *Βαρβαρόσσα,* πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ περιβοήτου *Χαϊρουδδίν.* Ὁ πρωτότοκος Βαρβαρόσσας κατέκτησε τότε τὸ Ἀλγέριον, ἀλλ' ἐγκατασταθεὶς εἰς αὐτό, ἀπηλλάγη τοῦ Ἄραβος συνεργάτου του, καὶ βοηθούμενος ἀπὸ τὰ ὀτζάκια τῶν Τούρκων γενιτσάρων, οὓς εἶχε προσλάβει συμβοηθούς, ἐνεθρονίσθη εἰς τὴν χώραν καὶ κατετυράννει τοὺς κατοίκους. Ὁ Χαϊρουδδὶν διεδέχθη κατόπιν τὸν Βαρβαρόσσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν πειρατικῶν ἐπιχειρήσεων αἵτινες, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος, ἀρκετὰ τρομερούς τοὺς Ἀλγερίνους, ἔκτοτε ἀπὸ τῶν γενιτσαρικῶν ὀτζακίων ἀποκληθέντας καὶ *Ὀτζακλῆδες,* ἢ κατὰ παραφθορὰν *Οὐσσακλῆδες*.

Digitized by Google

Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Σουλεϋμὰν ἀνάκλησιν τοῦ Χαϊρουδδὶν Βαρβαρόσσα, ἵνα ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, οἱ Ἀλγερῖνοι περιῆλθον εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Χασσὰν ἀγᾶ, ἑνὸς εὐνούχου, ὅστις εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ καταστῇ περιβόητος διὰ τὰς τολμηροτάτας του πειρατείας. Μετ' ὀλίγον ὁ Πάπας Παῦλος ὁ Γ', περιδεὴς διὰ τὴν πειρατικὴν δρᾶσιν τῶν Ἀλγερίνων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας, ὅπου πόλεις ὁλόκληροι ἐλεηλατοῦντο καὶ σωρεῖαι σκλάβων ἡρπάζοντο καὶ μετεφέροντο πρὸς πώλησιν εἰς τὴν Ἀφρικήν, ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ Καρόλου τοῦ Ε', βασιλέως τῆς Ἱσπανίας καὶ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, ζητῶν παρ' αὐτοῦ νὰ στείλῃ στόλον διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν πειρατικὴν ἐκείνην φωλεάν. Ἦτο δὲ τόσον τρομερὰ ἡ φωλεὰ αὕτη, ὥστε ὁ μέγας ναύαρχος Δώριας ἀπέτρεπε τὸν βασιλέα τῆς ἐπιχειρήσεως, ὡς μελλούσης ν' ἀποτύχῃ. Ὁ ναύαρχος δὲν εἰσηκούσθη, καὶ στόλος φέρων πολεμικὴν δύναμιν 27,000 ἀνδρῶν, ἐπιβαίνων δ' ἑκατὸν μεγάλων «βατσέλλων» (vaisseaux), ἑβδομήκοντα γαλερῶν καὶ ἑκατὸν εἴκοσι μικροτέρας χωρητικότητος πολεμικῶν πλοίων, καὶ συνοδευόμενος ἀπὸ περιφήμους πολεμιστάς, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον του Ἀλγερίου καὶ ἤρχισε τὴν πολιορκίαν, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1541. Ἐπηκολούθησεν ὅμως ἡ λόγῳ σφοδρᾶς τρικυμίας καταστροφὴ τοῦ στόλου ἐκείνου (βλ. **Ἀλγερία**: *Ἱστορ.*) καὶ ἡ ἐκ τούτου οἰκτρὰ ἀποτυχία τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ βασιλέως Καρόλου, ἀποθρασύνασα τοὺς Ἀλγερίνους, οἵτινες ἐπὶ ἕνα αἰῶνα καὶ πλέον ἀνενόχλητοι, εἶχον καταντήσει ἡ μάστιξ τῆς Μεσογείου.

Κατὰ τὸ 1663 ὁ Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ὁ 14ος, διαπνεόμενος ἀπὸ τὸ ἱπποτικὸν πνεῦμα, ὅπερ ἤρχισε τότε νὰ ἐπανακυριαρχῇ ἐν Γαλλίᾳ, ἀπεφάσισε ν' ἀναλάβῃ ἓν εἶδος σταυροφορικοῦ ἀγῶνος πρὸς ἐξόντωσιν τῶν Ἀλγερίνων πειρατῶν. Ὑπὸ τοιούτους οἰωνοὺς διὰ πρώτην φορὰν οἱ Γάλλοι, τῷ 1663, ἐπάτησαν τὴν Ἀλγερίαν. Ἓξ μεγάλα πλοῖα ἀπεβίβασαν ἑξακισχιλίους ἄνδρας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Πώλ, εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ Ζιζελλῆ, ὅπου ἐκτίσθη ἐν σπουδῇ τὸ πρῶτον ἀμυντικὸν φρούριον, ὅπερ ἐγένετο ἡ ἀφετηρία ἀποικισμοῦ. Ἐπὶ δεκαπενταετίαν διεξήγετο μεταξὺ τῶν Γάλλων ἐποίκων καὶ τῶν ἰθαγενῶν ἀμείλικτος πόλεμος, ὅστις ἐπανέφερεν εἰς τὴν σκέψιν τοῦ βασιλέως τὴν ἐπὶ τόσα ἔτη ληθαργοῦσαν ἀρχικήν του ἀπόφασιν περὶ πλήρους καταστροφῆς τῶν Ἀλγερίνων. Ὑπὸ τὸν τεθέντα ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1682 ναύαρχον Ντυκὲν ὑπηρέτει ὁ Τουρβίλ, ὅστις κατεδίωξε σμῆνος πειρατῶν μέχρι τοῦ λιμένος τῆς Χίου. Ἐπειδὴ δὲ δὲν κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Τοῦρκον διοικητὴν τῆς νήσου ν' ἀποδιώξῃ τοὺς πειρατάς, ἐβομβάρδισε τὴν πόλιν καὶ ἐπήνεγκεν εἰς αὐτὴν μεγάλην καταστροφήν. Κατὰ τὴν ἔκθεσιν, τὴν εὑρισκομένην εἰς τὰ γαλλικὰ ἀρχεῖα, ὁ Τουρβὶλ κατέστρεψε κεραυνοβολήσας τὸ φρούριον, τοὺς προμαχῶνας, τὸ διοικητήριον καὶ πάντα τὰ θαλάσσια τείχη. Ἐπίσης δὲ κατεβύθισε δέκα τέσσαρα πειρατικά. Ὁ βομβαρδισμὸς οὗτος ἐχρησίμευσεν ἔκτοτε ὡς ὑπόδειγμα *καταστρεπτικῶν* βομβαρδισμῶν, εἰς τὸ εἶδος τῶν ὁποίων ὀφείλεται καὶ ἡ μετὰ δεκαετίαν ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς του καταστροφὴ τοῦ Παρθενῶνος ἀπὸ τοὺς ὅλμους τοῦ Μοροζίνη. Ὁ *Βερνάρδος Ρενῶ δ' Ἐλισαγαράη*, νεανίας ἐκ Βεάρνης, τοῦ ὁποίου τὴν μεγαλοφυΐαν εἶχε διαγνώσει ὁ βαθύνους Κολβέρτος, εἶχεν ἐφεύρει τὸν τρόπον τῆς ἁρμογῆς τῶν ὁλμοβόλων *(μουρταρίων)* ἐπὶ τῶν πλοίων. Προετάθη λοιπὸν ὁ διὰ τῶν μουρταρίων βομβαρδισμὸς τοῦ Ἀλγερίου. Μετὰ πολλὰς δὲ ἀντιρρήσεις, ἐπετράπη εἰς τὸν Ρενῶ δ' Ἐλισαγαράη νὰ ὁπλίσῃ πέντε μόνον «γαλιότα», καὶ ν' ἀκολουθήσῃ τὸν στόλον τοῦ Ντυκέν. Τριακόσια κανόνια, κατὰ τὴν γενομένην ἐπίθεσιν, συνεκέντρωσαν ἀπὸ τὸ φρούριον τοῦ Ἀλγερίου τὰ πυρά των ἐναντίον τῶν πέντε γαλιοτῶν τοῦ Ρενῶ, ἀλλὰ δὲν κατώρθουν νὰ σιγήσουν τὰ ὁλμοβόλα, τὰ ὁποῖα μεγάλην φθορὰν ἐπροξένησαν εἰς τὴν πόλιν. Πυρίνη βροχὴ ἔπιπτεν ἐπ' αὐτῆς, ὡς ἀπὸ ἡφαιστείου, τὰ καλύτερα κτίρια ἀπετεφρώθησαν, τὰ δὲ πλήθη μετ' ὀλίγον ἠναγκάσθησαν νὰ ἱκετεύσουν ἀνακωχήν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὅμως ὁ ἀποκλεισμὸς ἐπανελήφθη μετὰ σφοδροτέρου βομβαρδισμοῦ ἀπὸ πολυαριθμότερα μουρτάρια, ἅτινα ὁ Ρενῶ εἶχεν ἤδη τελειοποιήσει. Ὁ τρομερώτερος τῶν βομβαρδισμῶν ἐγένετο τῷ 1684, ὁπότε τὴν ἄμυναν τοῦ Ἀλγερίου διηύθυνεν ὁ περιβόητος ἀρνησίθρησκος Χατζῆ-Χουσσεΐν, ὁ γνωστὸς κατόπιν Καπουδὰν πασᾶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μετζομόρτο*. Τότε οἱ Ἀλγερῖνοι ἐσυνθηκολόγησαν πρὸς τοὺς Γάλλους. Τὴν ὑπογραφεῖσαν ὅμως εἰρήνην παρεβίασαν πάλιν τῷ 1687 καὶ τῷ 1689, ἀλλ' ὑποστάντες νέας καταστροφάς, ἐσεβάσθησαν ἔκτοτε τοὺς Γάλλους, χωρὶς ὅμως νὰ παύσουν ἐνασκοῦντες τὴν πειρατείαν εἰς βάρος ἄλλων λαῶν.

Διὰ νὰ ἐννοηθῇ καλῶς ὁ πειρατικὸς ὀργανισμὸς τῶν Ἀλγερίνων, πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι, ἀπὸ προσαρτήσεως τῶν «ὀτζακίων» τουτέστι τῶν ἀφρικανικῶν χωρῶν τῶν διοικουμένων διὰ τῶν γενιτσάρων, ἡ Πύλη ἀπέστελλε, κατὰ τὸ ἔθος, καὶ κατ' ἔτος, διοικητὴν ἕνα πασᾶν τριῶν συνήθως ἱππουρίδων. Τοῦτο ἐγίνετο μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος. Τότε ὅμως ὁ στρατιωτικὸς ὄχλος ὅστις εἶχε λάβει κατ' οὐσίαν τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖράς του καὶ ὠργάνιζε τὰς πειρατικὰς ἐκστρατείας, ἀπῄτησε νὰ παραδεθῇ εἰς τὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πασᾶν καὶ ἕνα *«νταῆν»*, τουτέστι πάτρωνα, ἀρχηγόν, «καπετάνον» ὡς θὰ ἐλέγαμεν, καὶ δὴ ἀπὸ τὴν ἐπιδεικτικὴν τῆς ἐπιβλητικῆς ἰσχύος ἔννοιαν ὑπὸ τὴν ὁποίαν κοινῶς καὶ εἰς τὴν καθομιλουμένην ἑλληνικὴν λογίζεται ὁ «νταῆς». Τοιοῦτοι *νταῆδες* ὑποκατέστησαν μετ' ὀλίγον τοὺς στελλομένους πασάδες, τόσην δ' ἀπέκτησαν ἰσχύν, ὥστε δὲν ἐβράδυναν ν' ἀναγνωρίζωνται διαδοχικῶς ὡς πασάδες, τριῶν καὶ οὗτοι ἱππουρίδων. Τρομεραὶ ἐν τούτοις εἰς τὸ Ἀλγέριον ἐγίνοντο ἐπαναστάσεις διὰ τὴν ἐπικράτησιν αὐτῶν. Κατὰ τὴν ἱσπανικὴν ἐπιδρομὴν τοῦ 1732, πέντε νταῆδες ἐνεθρονίσθησαν καὶ τέσσαρες ἐξ αὐτῶν ἐσφάγησαν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Τόσην δ' ἐπιρροὴν ἀπέκτησαν πλέον κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, ὥστε ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ὁλλανδία ἐφήρμοσαν τὴν τακτικὴν τῆς πληρωμῆς διαδόσεων εἰς τοὺς Ἀλγερινοὺς πειρατάς, ἔναντι τῶν ὁποίων ἀπέκτησαν ἐλευθεροπλοΐαν ἀνενόχλητον. Οἱ Δανοὶ μόνον τῷ 1770 καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Ἱσπανοί, οἵτινες κατεῖχον ἕως τότε φρούριά τινα ἐπὶ τῆς Ἀλγερίας, ἐπεχείρησαν ἐκστρατείας καὶ βομβαρδισμούς, ἀλλ' ἐπὶ ματαίῳ. Οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπετεύχθη. Καὶ ἡ πειρατεία ἠκολούθει τὴν φυσικήν παλίρροιάν της, ὀγκουμένη εἰς τὰς ἀνάγκας, περιωρισμένη, ὁσάκις οἱ Ἀλγερῖνοι κατεγίνοντο εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν διαρπαγέντων. Νέαν ἀναλαμπὴν ἔλαβε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, λόγῳ τῶν ἀνωμαλιῶν τὰς ὁποίας προεκάλεσεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἡ γαλλικὴ ἐκστρατεία τοῦ 1798, καὶ κατόπιν ὁ ἠπειρωτικὸς ἀποκλεισμὸς ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος. Τῷ 1815, ἐξ ἀφορμῆς τῆς πειρατικῆς ἐπιδρομῆς ἐναντίον ἀμερικανικοῦ πλοίου, μοῖρα στόλου τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν ἐνεφανίσθη ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Ἀλγερίου. Ὁ νταῆς, τοῦ ὁποίου ὅλα τὰ πλοῖα εἶχον ἐκπλεύσει *«εἰς κοῦρσας»*, ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ πάντας τοὺς ὅρους. Τῷ 1817 πάλιν οἱ Ἄγγλοι ἀπέστειλαν τὸν ναύαρχον Ἔξμουθ καὶ ἐβομβάρδισε τὸ Ἀλγέριον.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως οἱ Ἀλγερῖνοι ἀνέκοψαν τὰς καθ' αὑτὸ πειρατικὰς ἐπιχειρήσεις των, ἐπειδή, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, κληθέντες ἀπὸ τὴν Πύλην, προσέφεραν τὸ ναυτικόν των εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου. Τῷ 1824 ὅμως, ὁ τότε νταῆς τοῦ Ἀλγερίου Χουσσεΐν-πασᾶς ἐνεπλάκη εἰς ἀγγλικὴν πολεμικήν, ἐπειδὴ πειραταί τινες Ἀλγερῖνοι ἐκακοποίησαν Βρεττανοὺς ὑπηκόους. Ἀγγλικὸς στόλος ἐνεφανίσθη εἰς τὸ Ἀλγέριον καὶ τὸ ἐπεισόδιον ἐκανονίσθη, φαίνεται ὅμως ὅτι πολὺ ἐβάρυνε καὶ τοῦτο εἰς τὴν μεταστροφὴν τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων.

Μόνον ἀπὸ τῆς συμπληρώσεως τῆς κατακτήσεως τῆς Ἀλγερίας ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἐπὶ Λουδοβίκου Φιλίππου, οἱ Ἀλγερῖνοι ἔπαυσαν τελειωτικῶς νὰ ἐνοχλοῦν τὴν ἐν τῇ Μεσογείῳ ἐμπορικὴν κίνησιν.

Γ. Δ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

Ἀλγερῖνος. Οὕτως ἐπωνομάζετο Τουρκοκρήτης ὁπλαρχηγός, κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, συνεργάτης τοῦ *Καούρη*, ὅστις ἐφονεύθη τῷ 1823 κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Κανδάνου. Γ. Δ. Κ.

Ἀλγέριον. Παράλιος πόλις ἐν τῇ ΒΔ. Ἀφρικῇ, ἕδρα ὁμωνύμου νομοῦ καὶ πρωτεύουσα τῆς Ἀλγερίας. Ἔχει πληθυσμὸν 226,218 κατοίκων, ἐξ ὧν 166.604 Εὐρωπαῖοι (ἀπογραφὴ 1926).

Τὸ Ἀλγέριον εἶναι ἐκτισμένον ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τῶν πλευρῶν λόφου, ἐφ' οὗ δεσπόζει ἡ ἱστορική, βερβερικῆς κτίσεως, ἀκρόπολις αὐτοῦ *Κασμπᾶ* (Casbah). Ἡ πόλις διακρίνεται εἰς δύο μέρη, εἰς τὸ ἄνω, ὅπερ ἐν συνόλῳ σχεδὸν διατηρεῖ τὴν παλαιὰν ὄψιν τουρκικῆς πόλεως μὲ στενάς, σκολιὰς καὶ βορβορώδεις ὁδοὺς καὶ σκοτεινὰς ἄνευ παραθύρων οἰκίας, καὶ εἰς τὸ κάτω τμῆμα ὅπερ ἔχει κτισθῇ κατ' ἐντελῶς εὐρωπαϊκὴν διάταξιν, μὲ ὡραίαν ρυμοτομίαν. Ἐκ τῶν προαστείων τῆς πόλεως ἀναφέρομεν ἰδιαιτέρως τὸ πρὸς Β τοιοῦτον *Βὰβ-ἐλ-Οὐὲδ* (Bab-el-Oued) καὶ τὸν *Ἅγιον Εὐγένιον* (St Eugène). Ἡ κάτω πόλις ἐκτεινομένη πρὸς Ν πέραν τῆς ἀκτῆς *Μουσταφᾶ* (Moustapha) κοσμεῖται διὰ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων, ἐν οἷς διακρίνονται τὸ δικαστικὸν μέγαρον, ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Αὐγούστου, ἡ Νομαρχία, τὸ μέγαρον τῶν Τ.Τ.Τ., τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ θερινὸν ἀνάκτορον τοῦ Διοικητοῦ, τὸ Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον κλπ., ἐκτισμένα πάντα εἴτε κατὰ μῆκος εὐρειῶν λεωφόρων, εἴτε πέριξ ἐκτεταμένων πλατειῶν, εἴτε ἐντὸς καταπρασίνων κήπων. Οὐχ ἧττον ὅμως καὶ εἰς τὴν ἄνω πόλιν ὑπάρχουσιν ἀρκετὰ ἀξιόλογα κτίρια, ὡς π.χ. τὸ διοικητήριον, ἡ ἀρχιεπισκοπή, ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Ἁγ. Φιλίππου, ὁ ναὸς τῶν διαμαρτυρομένων, τρία θέατρα κλπ., ἔτι δὲ οὐκ ὀλίγα μνημεῖα ἀραβικῆς τέχνης (βλ. λ. Ἀλγερία *[Τέχνη]*).

Ἡ κτίσις τοῦ Ἀλγερίου κατὰ τὰς παραδόσεις χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων, συνδυαζομένη μὲ τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους, δοθέντος τότε αὐτῷ τοῦ ὀνόματος *Εἰκοσίου*, ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ εἴκοσι, καθόσον τόσοι ἦσαν οἱ πρῶτοι οἰκισταὶ αὐτοῦ. Καταστραφὲν ποτε τοῦτο συνεπείᾳ ἐπιδρομῶν Βανδήλων, ἀνῳκοδομήθη κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα ὑπὸ ἐποίκων τῆς βερβερικῆς φυλῆς τῶν Βενὶ-Μεζραννά, καταστὰν μέγα ἐμπορικὸν κέντρον τῆς Καισαρικῆς Μαυριτανίας λόγῳ τῆς εὐφορείας τῆς ἐνδοχώρας, ὠνομάσθη δὲ Ἐλ-Τζεζαΐρ τῶν Βενὶ-Μεζραννὰ (El-Djezaïr de Beni-Mezranna=αἱ νῆσοι τῶν Β.Μ.). Ἡ νέα ὀνομασία ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ νησίδων, ἐπὶ τῆς μιᾶς μάλιστα τῶν ὁποίων μετὰ ταῦτα Ἱσπανοὶ πειραταὶ ὑπὸ τὸν Pedro Navarra ἀνήγειραν φρούριον κληθὲν *Πενιὸν* (Penon). Τοῦ φρουρίου ὅμως τούτου συντόμως ἀπηλλάγησαν οἱ Ἀλγερῖνοι, χάρις εἰς τὸν Τοῦρκον τυχοδιώκτην *Μπαμπὰ-Ἀρούτζ* (Baba-Aroudj) καὶ τὸν διαδεχθέντα αὐτὸν ἀδελφόν του *Χαΐρ-ἐδ-Δὶν* (Kaïr-el-Dinn), χρησιμοποιηθέντων τῶν συνεπείᾳ τῆς κατεδαφίσεώς του ὑλικῶν διὰ τὴν κατασκευὴν μώλου συνδέοντος τὰς νησῖδας μὲ τὴν ξηράν.

Ἡ πόλις ἦτο περιτετειχισμένη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν «νταήδων» μέχρι τοῦ τέλους τῆς 19ης ἑκατονταετηρίδος. Οἱ Γάλλοι μετὰ τὴν κατάληψίν της τῷ 1830 ἔκτισαν προμαχῶνα, χαρακώματα καὶ τάφρον, καταλήγουσαν ἀμφοτέρωθεν εἰς δύο φρούρια, τὸ Βὰβ-Ἀζοὺν πρὸς νότον καὶ τὸ Βὰβ-ἐλ-Οὐὲδ πρὸς βορρᾶν. Τὰ φρούρια καὶ μέρος τῶν χαρακωμάτων κατεστράφησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 20ῆς ἑκατονταετηρίδος, ἀντικατασταθέντα ὑπὸ σειρᾶς φρουρίων ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων Μπου-Ζάρλα (περὶ τὰ 400 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Σήμερον εἶναι ἕδρα τοῦ XIX Σώματος γαλλικοῦ στρατοῦ.

Ὁ νομὸς Ἀλγερίου ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν ἑτέρων δύο τῆς Ἀλγερίας νομῶν, τοῦ Ὀρὰν καὶ τῆς Κωνσταντίνης, καὶ διαιρεῖται εἰς πέντε ἐπαρχίας, τὰς τοῦ *Ἀλγερίου*, τῆς *Μηδείας* (Médéa), τῆς *Μιλιάνας* (Miliana), τῆς *Ὀρλεανβίλλης* (Orléanville) καὶ τοῦ *Τιζὶ-Οὐζοὺ* (Tizi-Ouzou), τῶν ὁποίων —πλὴν τῆς πρώτης οὔσης ἕδρας τοῦ νομάρχου—, προΐσταται ὑποδιοικητὴς (sous-préfet). Αἱ κοινότητες τοῦ νομοῦ τούτου ἀνέρχονται εἰς 129, εἰς ἃς περιλαμβάνονται καί τινες ὀάσεις, ὧν ἡ κυριωτέρα εἶναι ἡ τοῦ Λαγουὰτ (Laghouat). Ὁ πληθυσμὸς τοῦ νομοῦ, καταλαμβάνοντος ἔκτασιν 54.081 τετραγ. χμτρ., σύγκειται ἐξ 1.866,714 κατοίκων (ἀπογραφὴ 1926). Ἐκ τούτων οἱ 307.195 εἶναι Εὐρωπαῖοι, οἱ ἡμίσεις σχεδὸν τῶν ὁποίων πρωτοστατοῦν εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἐκ 500.000 ἑκταρίων εὐφορωτάτου ἐδάφους τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ νομοῦ.

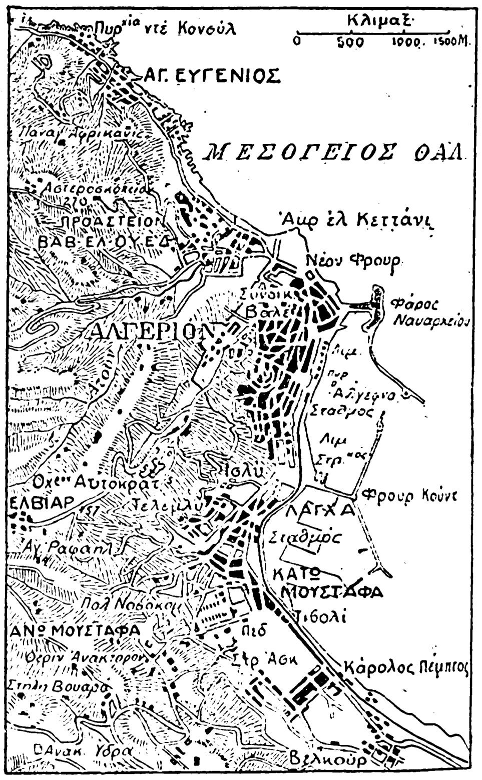

Χάρτης τῆς πόλεως καὶ τῶν λιμένων τοῦ Ἀλγερίου.

Ἡ πόλις τοῦ Ἀλγερίου ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον τῶν ἐμπορικῶν τῆς Ἀφρικῆς κέντρων. Κατωτέρω δίδομεν ἀριθμοὺς ἐξ ὧν ἐμφαίνεται κατὰ γενικὰς κατηγορίας ἐμπορευμάτων ἡ ἀξία (εἰς φρ.) τῆς διὰ τοῦ λιμένος τούτου εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς κατὰ στατιστικὴν τοῦ ἔτους 1925.

Ἐμπορεύματα	*Εἰσαγωγὴ*	*Ἐξαγωγὴ*
Ζωϊκῆς προελεύσεως	72.234.000	141.968.000
Φυτικῆς »	288.396.000	585.763.000
Ὀρυκτῆς »	123.814.000	43.781.000
Βιομηχανικῆς »	1.155.397.000	44.018.000
Σύνολον	1.639.841.000	815.530.000

Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν συμμετέχει ἡ Ἑλλὰς διὰ φρ. 25.000 περίπου καὶ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν διὰ

Digitized by Google

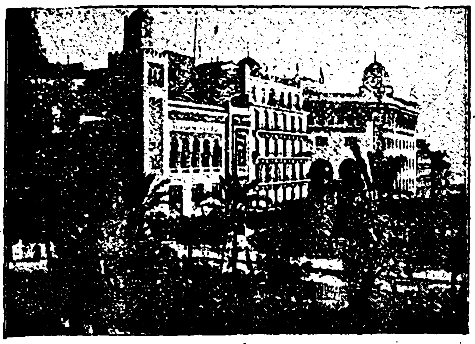

'Αλγέριον: Ἡ λεωφόρος Lafferière.

φρ.850.000. Ἡ μεγαλυτέρα κίνησις ἐνεργεῖται μετὰ τῆς Γαλλίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν βιομηχανίαν, σημειοῦμεν, ὅτι ἐν τῇ περιφερείᾳ 'Αλγερίου λειτουργεῖ μέγας ἀριθμὸς ἐργοστασίων καὶ ἰδίως κατεργασίας καπνοῦ, οἰνοποιίας, οἰνοπνευματοποιίας, κλωστοϋφαντουργίας καὶ χημικῶν προϊόντων, εἰς ἃ ἀσχολοῦνται πολλαὶ χιλιάδες ἐργατῶν. Ἐν τῇ ἰδίᾳ περιφερείᾳ εὑρίσκονται ἐν ἐκμεταλλεύσει 14 μεταλλεῖα, τὰ πλεῖστα σιδηρούχου μεταλλεύματος. Εἰς τὸν λιμένα τοῦ 'Αλγερίου εἶχον ναυλογηθῇ μέχρι 1 Ἰανουαρίου 1926, 445 πλοῖα ἐξ ὧν 351 ἱστιοφόρα, ἐν συνόλῳ ὁλ. χωρητικ. 11,651 τόννων, καὶ 94 ἀτμόπλοια, ὁλ. χωρητικ. 15631 τόννων, ἤτοι πλοῖα συνολικῆς χωρητικότητος 27.282 τόννων.

Κατὰ τὸ 1925 κατέπλευσαν καὶ ἀπέπλευσαν εἰς τὸν λιμένα τοῦτον ἐν συνόλῳ 8358 πλοῖα ὁλ. χωρητικ. 13.246.767 τόννων, ἐκφορτώσαντα καὶ φορτώσαντα 3.063.274 τόννους ἐμπορευμάτων. Ἐκ τῶν καταπλευσάντων πλοίων 18 (ὁλ. χωρητ. 26.092 τόν.) προῆλθον ἐξ ἑλληνικῶν λιμένων, δι' Ἑλλάδα δ' ἀπέπλευσαν 29 (ὁλ. χωρητ. 77.600 τόν.).

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ. *A. Gillet*, Le port d'Alger (ἐν Le Sud-Ouest Economique Bordeaux Mars 1926). *Chambre de Commerce d'Alger*, Documents Statistiques, Port d'Alger (Alger 1926).

ΔΙΟΝ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

— **[ΝΑΥΤ. ΓΕΩΓΡΑΦ.]** Τὸ 'Αλγέριον (εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ναυτικῶν μας *'Αλτζέρι*, γαλλ. Port d'Alger, ἀγγλ. Port of Algiers) εἶναι εἷς τῶν μεγαλυτέρων ἐν τῇ Μεσογείῳ λιμένων, ἐν τῷ δυτικῷ μυχῷ τοῦ *κόλπου τοῦ 'Αλγερίου* (βλ. κατωτέρω). Ἀποτελεῖται δὲ ἐκ τριῶν κυριωδῶν τμημάτων: τοῦ *κυρίως λιμένος* (Port d'Alger) πρὸς Β, τοῦ *ὀπισθίου λιμένος* ἢ *λιμένος τοῦ 'Αγᾶ* (Arrière-Port ἢ Port de l'Agha) εἰς τὸ μέσον καὶ τοῦ λιμένος τοῦ *Κάτω-Μουσταφᾶ* (Moustafa inférieure) πρὸς νότον, ὅστις εἶναι ὑπὸ κατασκευὴν εἰσέτι.

Ὁ ***κυρίως λιμὴν*** περιλαμβανόμενος μεταξὺ τῶν προκυμαιῶν τῆς πόλεως πρὸς δυσμὰς καὶ τῆς *«χερσονήσου τοῦ Ναυαρχείου»* (Presqu'île de l'Amirauté) πρὸς βορρᾶν, κλείεται ἀπὸ νότου ὑπὸ μεγάλου προβλῆτος καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν ὑπὸ δύο κυματοθραυστῶν. Καὶ ὁ μὲν φυσικὸς ἰσθμὸς τῆς χερσονήσου μετεποιήθη ἤδη εἰς εὐρύτατον κυματοθραύστην ἅμα καὶ προβλῆτα, τοῦ *Χαϊρεδὶν* (Jetée Kairedin) ὀνομαζόμενον, ἐφ' οὗ ἀνηγέρθη στρατὼν μέγιστος καὶ εἰς οὗ τὸ βόρειον ἄκρον λειτουργεῖ φάρος σκαρδαμύσσων τριάδος ἐκλείψεων. Ὁ πρῶτος κυματοθραύστης, ὁ *Βόρειος* (Jetée du Nord) ἔχων τὴν ῥίζαν του εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς «Χερσονήσου τοῦ Ναυαρχείου», ὅπου πυροβολεῖον φερώνυμον (Batterie de l'Amirauté), χωρεῖ ἐν ἀρχῇ πρὸς νότον καὶ κατόπιν νοτιανατολικῶς ἐπὶ 700 μέτρα, ἀπολήγων εἰς τὸ *ἀκροχήλιον τοῦ Βορρᾶ* (Musoir du Nord), ἐφ' οὗ φάρος φωτὸς σκαρδαμύσσοντος μετὰ ζεύγους ἐκλείψεων, λευκοῦ μὲν πρὸς τὸ πέλαγος, πρασίνου δὲ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι· ὁ κυματοθραύστης οὗτος ἔχει προεκταθῆ ὑφάλως περὶ τὰ 200 μέτρα πέραν τοῦ ἀκροχηλίου του καὶ θέλει ἀκόμη προεκταθῆ, δι' ὃ σημαντὴρ φωτοβόλος πρασίνου σταθεροῦ φωτός, ὃν ὁ εἰσπλέων δέον νὰ ἀφίνῃ δεξιᾷ, καταδηλοῖ τὸ τέρμα τῆς ὑφάλου ταύτης παρεκτάσεως μετατοπιζόμενος σὺν τῇ προόδῳ αὐτῆς. Ὁ δεύτερος *ἀνατολικὸς κυματοθραύστης* (Jétée de l'Est) ἔχει τὴν ῥίζαν του ἐπὶ τῆς Β. πλευρᾶς μεμονωμένου ἐν τῇ θαλάσσῃ *«φρουρίου τοῦ 'Αγκῶνος»* (Fort du Coude) καὶ χωρεῖ ἐπὶ 900 μέτρα βορειοβορειανατολικῶς, ἀπολήγων εἰς ἀκροχήλιον, ἐφ' οὗ φανὸς ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτὸς 6 μιλ., ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀκροχηλίου τοῦ Βορρᾶ ἄνοιγμα πλάτους 175 μέτρων, τὸ ἀποτελοῦν τὸ βόρειον τοῦ λιμένος στόμιον. Ὁ τέταρτος κυματοθραύστης, ὁ νότιος, ὁ καὶ *«τοῦ Ναυάρχου Μουσὲ»* ὀνομαζόμενος (Môle de l'Amiral Mouchez ἢ Jetée du Sud) ἔχει τὴν ῥίζαν του εἰς τὴν νοτίαν γωνίαν τῶν ὀχυρώσεων τῆς πόλεως, καὶ ἐπὶ 300 μέτρα ἀνατολικονοτιανατολικῶς χωρεῖ πρὸς τὸ φρούριον τοῦ «'Αγκῶνος», μέχρις 100 μέτρων ἀπ' αὐτοῦ· τοῦτο δὲ εἶναι τὸ πλάτος τοῦ στομίου δι' οὗ ἐπικοινωνεῖ ἀπὸ νότου ὁ κυρίως λιμὴν καὶ τοῦ ὁποίου ἡ μὲν ἀνατολικὴ χηλὴ φωτίζεται διὰ σταθεροῦ πρασίνου φωτός, ἡ δὲ δυτικὴ δι' ἐρυθροῦ.

'Αλγέριον: Μία ὁδὸς τῆς παλαιᾶς πόλεως.

Ἡ ὑδατίνη ἐπιφάνεια τοῦ κυρίως λιμένος εἶναι 70 τετραγωνικῶν ἑκατομέτρων, τὰ βάθη του 4—9 ὀργυιῶν, ὁ δὲ βόρειος μυχός του, διαμορφούμενος καὶ διὰ δύο ἀντικειμένων μικρῶν μώλων, ἀποτελεῖ τὸν *«Vieux Port»*, τὸν παλαιότατον τοῦ 'Αλγερίου λιμένα, ἐν ᾧ τὸ ὑγειονομεῖον. Εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ κυρίως λιμένος ἀνέδυε ποτε παλαιὸν πυροβολεῖον *Ἀλ-Ἰζέφνα* (Al-Gefna), ὅπερ συνδεθὲν ἤδη πρὸς τὴν προκυμαίαν τῆς πόλεως μετεβλήθη εἰς μέγαν προβλῆτα, ἔχοντα τὸ τελωνεῖον εἰς τὴν Β. μασχάλην του καὶ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν εἰς τὴν νοτίαν, καὶ οὗ τὰ ἄκρα τῆς κεφαλῆς φωτίζονται διὰ δύο φανῶν ἐρυθροῦ σταθεροῦ.

'Αλγέριον: Τὸ θέατρον καὶ ἡ ὁδὸς Dumont d'Urville.

Ὁ ***λιμὴν 'Αγᾶ*** σχηματίζεται ὑπὸ τῆς νοτίας κρηπῖδος τοῦ προβλῆτος «Ναυάρχου Μουσσέ», ὑπὸ τοῦ νοτίου ἐξωτερικοῦ κυματοθραύστου («Jetée du large») ἔχοντος τὴν ῥίζαν ἐπίσης ἐπὶ τοῦ «φρουρίου τοῦ 'Αγκῶνος», ἀλλ' ἐπὶ τῆς νοτίας αὐτοῦ πλευρᾶς καὶ χωροῦντος ἐπὶ ὀκτακόσια μέτρα νοτιονοτιοανατολικῶς, καὶ ὑπὸ τοῦ πρὸς νότον τοῦ λιμένος *Μεγάλου Λιμενοβραχίονος* (Grand Môle) ἔχοντος 600 μέτρων μῆκος, 120 μέτρων πλάτος καὶ τρεῖς σειρὰς σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἐπ' αὐτοῦ. Δύο μικροὶ ἀγκῶνες, ὁ εἷς ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Λιμενοβραχίονος καὶ ὁ ἕτερος ἀπὸ τοῦ νοτίου ἐξωτερικοῦ κυματοθραύστου, ἀφίνουσι μεταξὺ τῶν ἀκροχηλίων των (φωτιζομένων διὰ φωτὸς σταθεροῦ, ἐρυθροῦ τοῦ πρώτου, πρασίνου τοῦ δευτέρου) ἄνοιγμα 100 μέτρων, ἀποτελοῦν τὸ νότιον στόμιον τοῦ λιμένος 'Αγᾶ, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ πρὸς τὸ μέσον του ὑπάρχει καὶ ἐνδιάμεσος προβλής, ὀνομαζόμενος *τῶν Μεταλλευμάτων* (Môle à minerai).

Ὁ νέος λιμήν, ὀνομαζόμενος τοῦ ***«Κάτω Μουσταφᾶ»***, εἶναι ἐν τῷ σταδίῳ τῆς κατασκευῆς του, νοτιοανατολικῶς τοῦ στομίου τοῦ λιμένος τοῦ 'Αγᾶ. Θὰ ἀποτελῆται δὲ ἀπὸ μέγαν πελάγιον κυματοθραύστην, ἀρχόμενον καὶ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ «φρουρίου τοῦ 'Αγκῶνος», ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοῦ πλευρᾶς, ὁπόθεν θὰ χωρῇ εὐθέως πρὸς ἀνατολὰς ἐπὶ 600 μέτρα, ὅπου θὰ θλᾶται, ἀκολουθῶν ἐκεῖθεν νέαν κατεύθυνσιν νοτιοανατολικὴν ἐπὶ 900 προσέτι μέτρα. Ἀλλὰ καὶ νέος κυματοθραύστης ἐξώτατος, ἀπὸ τῆς στερεᾶς ὅμως αὐτός, θὰ ἔχῃ τὴν ῥίζαν του εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς *Γκρενουϊγαὶρ* (Plage de la Grenouillère) καὶ θὰ χωρῇ εὐθέως καὶ πρὸς βορρᾶν ἐπὶ 850 μέτρα. Τέσσαρες δὲ νέοι μεγάλοι προβλῆτες σχηματίζοντες ἐνδιαμέσως αὐτῶν τρεῖς μεγάλας νηοδόχας, καὶ προσανατολισμένοι ἀπὸ Β εἰς Ν, θὰ κατασκευασθοῦν μὲ τὴν ῥίζαν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς μεταξὺ τοῦ «Μεγά-

Πανοραματικὴ ἄποψις τοῦ λιμένος καὶ τῆς πόλεως τοῦ 'Αλγερίου.

Digitized by Google

λου Λιμενοβραχίονος καὶ τοῦ κυματοθραύστου τῆς «Γκρενουϊγαίρ». Φωτοβόλοι σημαντῆρες προσκαίρου ἐπισημάνσεως, οὕς ὁ εἰσπλέων δέον νὰ καταλίπῃ δεξιᾷ μὲν ἐφ' ὅσον δεικνύουν πράσινον φῶς, ἀριστερᾷ δὲ ὅταν δεικνύουν ἐρυθρὸν φῶς, ἐπισημαίνουν, μετατοπιζόμενοι σὺν τῇ προόδῳ τῶν ἔργων, τὰ ὅρια πέραν τῶν ὁποίων αἱ ἀπὸ τῶν ὑφάλων λιμενικῶν ἔργων ἐξάρσεις καθίστανται ἐπικίνδυνοι εἰς τὰ πλοῖα.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκτὸς τοῦ λιμένος ***ἀγκυροβόλιον,*** πρὸς Νοτον ἕως Εὐρονότου ἀπὸ τοῦ βορειου στομιου, εἶναι ἄριστον ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας. Τοῦτο δὲ χρησιμοποιοῦσι τὰ πλοῖα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ παραμείνωσιν ἐπὶ βραχύ, εἴτε τὰ καταπλέοντα πρὸς ἀναζήτησιν προσκαίρου καταφυγῆς ἀπὸ σφοδρῶν δυτικῶν ἀνέμων, εἴτε τὰ ἀναμένοντα εὐνοϊκὴν στιγμὴν πρὸς εἴσπλουν ἐν τῷ λιμένι. Ἐν χειμῶνι ὅμως τὰ τοιαῦτα πλοῖα δέον νὰ ὦσιν ἕτοιμα πρὸς εἴσπλουν ἐν τῷ λιμένι ἅμα τῷ πρώτῳ προγνωστικῷ σημείῳ κακοκαιρίας ἀπὸ τοῦ Βορειοανατολικοῦ ἡμικυκλίου, εἰς τὰς ὁποίας τὸ ἐξωτερικὸν ἀγκυροβόλιον εἶναι ἐντελῶς ἀνατεπταμένον. Πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ὑποβρυχίων τηλεγραφικῶν καλωδίων τῶν συνδεόντων τὸ Ἀλγέριον πρὸς τὴν Μασσαλίαν, δὲν ἐπιτρέπεται, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀγκυροβολίῳ, ἡ ἀγκυροβολία βορείως τοῦ παραλλήλου τοῦ φάρου τοῦ βορείου ἀκροχηλίου, οὔτε νοτίως τοῦ παραλλήλου τοῦ φωτοβόλου σημαντῆρος τοῦ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν λιμένα Ἀγᾶ διὰ τοῦ νοτίου στομίου, οὔτε ἐντὸς δεκτικοῦ τμήματος γωνίας 62° ἔχοντος βάσιν του δύο προμνησθέντας πυρσούς.

Αἱ ἐνοχλητικαὶ διὰ τὸν λιμένα τοῦ Ἀλγερίου κακοκαιρίαι εἶναι αἱ ἀπὸ Βορρᾶ καὶ Σκίρωνος. Κατὰ τοὺς πλοηγοὺς τοῦ Ἀλγερίου, τρεῖς τοιαῦται σφοδρόταται καταιγίδες ἐκσπῶσιν ἀπὸ Δεκεμβρίου ἕως Μαρτίου ἀνὰ πᾶν ἔτος· διαρκοῦσι τριήμερον ἢ τετραήμερον χωρὶς συνήθως νὰ προξενῶσιν ἄλλο τι ἐν τῷ λιμένι πλὴν σφοδρᾶς «κυματωγῆς» (ρεστίας) καὶ αἰσθητῆς ἀναβάσεως τῆς στάθμης τῆς θαλάσσης. Ἐνίοτε ὅμως ἡ θάλασσα καθισταται παράφορος μὲ καταιγίδας ἀπὸ Βορρᾶ καὶ θραύεται μετὰ μανίας ἐπὶ τοῦ κυματοθραύστου τοῦ Βορρᾶ, χωρὶς ἐν τούτοις ὁ ἄνεμος νὰ ἐμφανίζεται σφοδρός, καὶ τοῦτο διότι ἡ ἔντασίς του ἀνακόπτεται ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ἀκτῶν.

Εὑρίσκει τις ἐν Ἀλγερίῳ πᾶν εἶδος ἐφοδιασμοῦ τῶν πλοίων, ἐπισκευῶν αὐτῶν ἢ ψυχαγωγίας τῶν πληρωμάτων, τὰ ὁποῖα μία μεγάλη πόλις καὶ εἷς μέγας λιμὴν δύνανται νὰ παράσχωσιν. Ὑπάρχουσι δύο μόνιμοι δεξαμεναι (Ν° 1: μῆκος: ἐπὶ τῶν ἐσχαρίων 110,4 καὶ ὁλικὸν 138, 8· πλάτος εἰσόδου κατὰ τὴν ἀνωτάτην σταθμην 26.40· βύθισμα ἕως ἐσχαρίων, ἀπὸ 8,28—7,14 κατὰ τὸ ὕψος τῆς στάθμης τῆς θαλάσσης.— N° 2: ἀντίστοιχοι διαστάσεις: 57,30 —81, 50—22,40 — 6,39 — 5 25, τρία νεωλκεῖα, ἓν *«τροπισ·ικον κάτεργον»* δι' ἐπισκευὰς καὶ παλάμισμα μικρῶν πλοίων, πολυάριθμα καὶ ἰσχυρὰ ρυμουλκά, φορτηγίδες μετὰ ἢ ἄνευ καταστρώματος καὶ ἱκανώτατοι δύται διὰ σκαφάνδρου καταδυόμενοι. Τὸ εἰς γαιάνθρακας, πρὸς χρῆσιν ἀποκλειστικὴν τῶν ἐμπορικῶν πλοίων, ἀπόθεμα διατηρεῖται πάντοτε μεταξὺ 40 ἕως 50 χιλιάδων τόννων, ἡ δὲ ταχύτης ἀνθρακεύσεως διὰ τῶν μέσων τοῦ λιμένος εἶναι 1200—1400 τόννων κατὰ εἰκοσιτετράωρον. Τὸ πόσιμον ὕδωρ ἀφθονεῖ, ὑπαρχόντων ὑδροληπτικῶν κρουνῶν καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν προκυμαιῶν, ἀλλὰ καὶ ὑδροφόροι μεγάλης χωρητικότητος πλευρίζουσιν εἰς τὰ ἔχοντα ἀνάγκην ὑδρεύσεως πλοῖα. Διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν χρονομέτρων ὑπάρχει ἐν τῷ προθαλάμῳ τοῦ Δημαρχείου ἀστρικὸν ἐκκρεμὲς ρυθμισμένον ἐπὶ μέσου χρόνου Παρισιων καὶ λαμβάνον «σύγκρισιν» δὶς τῆς ἑβδομάδος ἀπὸ τὸ ἀστεροσκοπεῖον τῆς Μπουζαρεὰ τηλεγραφικῶς· πινακίς, παρὰ τὸ ἐκκρεμές, σημειοῖ τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ κατάστασιν καὶ τὴν πορείαν. Ἐν τῷ ἰδίῳ προθαλάμῳ τοιχοκολλεῖται τὴν 5 μ. μ. καθ' ἑκάστην χάρτης τῆς καταστάσεως τοῦ καιροῦ διὰ τὴν 7 π. μ. τῆς ἰδίας ἡμέρας· δύνανται ὅμως τὰ ἐπειγόμενα πρὸς ἀπόπλουν πλοῖα νὰ λάβωσι τὸν χάρτην καὶ ἀπὸ τῆς 3 μ. μ. κατόπιν αἰτήσεώς των πρὸς τὸ μετεωρολογικὸν τμῆμα, ἑδρεῦον ἐν τῷ δημαρχείῳ. Ἡ πλοηγία εἶναι ὑποχρεωτική· αἱ πλοηγίδες δὲ ρυμουλκοῦνται ὑπὸ ἀτμακάτου ἕως 500 μέτρων ἀπὸ τοῦ στομίου· ὁ τόπος δὲ τόσον τῆς ἀγκυροβολιας ὅσον καὶ τῆς ὁρμίσεως (ρεμιντζαρίσματος) ὁρίζεται ὑπὸ τῶν πλοηγῶν. [Χάρτης Γαλλικός: 3465= Port d'Alger—Ἀγγλικός: 2555=Port of Algier].

ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Ἀλγερίου κόλπος** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὁ μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Πουὰντ Πεσκὰντ* (Pointe Pescade: πλάτ. 36° 49′ 15″, μῆκ. 3° 01′ 00″) καὶ *Κὰπ Ματιφοὺ* (Cap Matifou: πλάτ. 36° 48′55″, μῆκ. 3°13′35″) διανοιγόμενος κόλπος τοῦ Ἀλγερίου *(Baie d' Alger)* εἶναι εἷς τῶν ὡραιοτέρων τῆς Μεσογείου. Παρουσιάζει ἄνοιγμα, μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω ἀκρωτηρίων λογιζόμενον, 10 μιλλίων, εἴσδυσιν 4 μιλλίων καὶ βυθὸν 35—50 ὀργυιῶν μεταξὺ τῶν κεράτων του, ὁμαλῶς δὲ ὑψούμενον πρὸς τὴν ἀκτήν. Ἀπολύτως *«καθαραὶ»* αἱ ἀκταί του μέχρις ἀποστάσεως ἡμίσεος μιλλίου ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ των οὐδεμίαν ἀφορμὴν ἀνησυχίας παρέχουσιν εἰς τὰ πλοῖα, εὑρίσκοντα ἐν τῷ κόλπῳ τούτῳ θάλασσαν ἐξόχως ἀνεμοσκεπῆ, ἐξαιρέσει τῆς περιπτώσεως ἐπιφορᾶς ἀπὸ βορείων ἀνέμων, ὁπότε ὅμως καὶ πάλιν εὑρίσκουσι καταφυγὴν ὄπισθεν τῶν κυματοθραυστῶν τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλγερίου.

Ἡ ὑπὸ τῶν προσγειουμένων ἀπὸ τοῦ πελάγους ἀναγνώρισις τοῦ δυτικοῦ τμήματος τοῦ κόλπου, ὅπερ παρουσιάζει μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον, εἶναι εὐκολωτάτη, λόγῳ τῶν πέριξ τῆς πολεως τοῦ Ἀλγερίου χαρακτηριστικῶν ὑψωμάτων. Οὕτως ὁ ἐκ Βορρᾶ προσγειούμενος ἀναβλέπει πρῶτον τὸν ὄγκον τοῦ ἀκρωτηρίου *Κὰπ Καξὶν* (Çap Caxine) ὅστις φαίνεται μέχρις ἀποστάσεως 15 μιλλιων, ὡς μεμονωμένη ξηρά· ἐπίσης, τὰ πρὸς νότον τῆς πεδιάδος τῆς *Μετιντζὰ* (Metidza) ὑψηλὰ ὄρη ἀποτελοῦντα ἀκρωρείας του *Τελλίου Ἄτλαντος*.

Ἐὰν ὁ προσγειῶν εὑρίσκεται ὀλίγον δυτικῶς τοῦ μεσημβρινοῦ τῆς πόλεως τοῦ Ἀλγερίου θὰ ἀναγνωρίσῃ πρώτην τὴν χαρακτηριστικὴν κατατομὴν τῆς *Μουζάγια* (Mouzaïa) ἀποτελοῦσαν τὸ δυτικὸν μέρος ὀροπεδίου ὕψους 1500 μέτρων. Ἐὰν πάλιν εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ μεσημβρινοῦ τῆς πόλεως ἢ ὀλίγον ἀνατολικώτερον, θὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ μεμονωμένον ὄρος *Μπου-Ζεγζὰκ* (Bou-Zegzaq), ὄγκον ἐλαφρῶς πεπλατυσμένον, τερματίζοντα πρὸς ἀνατολὰς ἅλυσιν χθαμαλοτέρων γαιῶν, καὶ παρουσιάζοντα εἰς την πεπλατυσμένην κορυφήν του κῶνον, ὑπερέχοντα αὐτῆς ὡς στόχαστρον ὅπλου, ὀρθούμενον εἰς 1035 μέτρα ὑπὲρ τὴν θάλασσαν καὶ πανταχόθεν εὐδιάκριτον. Ἀριστερώτερον, τέλος, θὰ ἀναγνωρίσῃ τὰ ὄρη τοῦ ἀκρωτηρίου *Κὰπ Μπεγκοὺ* (Cap Bengout) προσομοιάζοντα ἐφίππιον καὶ λόγῳ τούτου ἀποκλείοντα πᾶσαν, ὡς πρὸς τὴν ταυτότητά των, σύγχυσιν. Ὁ ὄγκος τῆς *Μπουζαρεὰ* (Bouzaréah) εἰς οὗ τὰς κλιτῦς ἑδράζει τὰ νῶτά της του Ἀλγερίου ἡ πόλις, καθίσταται «ἀκροφανὴς» ἐξ ἀποστάσεως 48 μιλλίων καὶ ὡσανεὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀναδύων, ἐνῷ τὸ ἀκρωτήριον *Κὰπ Ματιφού*, ἐὰν αἱ συνθῆκαι τῆς ἀτμοσφαιρικῆς διαφανείας εἶναι εὐνοϊκαί, ἀναφαίνεται κάποτε ἐξ ἀποστάσεως 20 μιλλίων, ἐμποιοῦν ἐντύπωσιν νησῖδος ἐπὶ πρώτου ἐπιπέδου. Ἐφόσον δὲ προσγειοῦταί τις, ἀναγνωρίζει, διαδοχικῶς διάφορα φρούρια ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, αὐτὴν τὴν πόλιν κατόπιν ὡς πελώριον τρίγωνον πάλλευκον μὲ τὴν κορυφὴν—τὴν παλαιοτάτην συνοικίαν *Κασμπὰ* πρὸ τὰ ἄνω—, εὐαναγνώριστον λόγῳ ἀντιθέσεως χρωματισμοῦ πρὸς τὸ βαθυγεῶδες τῶν κλιτύων, ἐφ' ὧν ἡ πόλις ἐπακουμβᾷ, κατόπιν τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τῆς Ἀλγερίου, τὸν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Μπουζαρεὰ σηματοφόρον, τὴν ἐκκλησίαν τῆς *Παναγίας τῆς Ἀφρικῆς* (Notre-Dame d'Afrique ὑψόμ. 124 μέτ.), τὸ ἱεροδιδασκαλεῖον *Κουμπὰ* (Séminaire de Coubà) εἰς τὸν Ν.ΝΔ μυχὸν τοῦ κόλπου, τὸν *Φάρον τοῦ Ναυαρχείου* (phare de l'Amirauté), τὸ ἐξοχικὸν προάστειον *Ἅγιος Εὐγένιος* (Saint Eugène) καὶ διαφόρους ἐπαύλεις καὶ ἐξοχικὰς οἰκίας ἐπι τῆς ὡραίας ἐκείνης ἀκτῆς.

Ἅμα τῷ εἴσπλῳ ἐν τῷ κόλπῳ φαίνονται αἱ ἄκραι Pointe de Consuls (εἰς 1 μίλ. ΝΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Πεσκὰντ) καὶ Pointe des Anglais (3/4 μιλ. ΝΑ τοῦ προηγουμένου), ἀκριβῶς δὲ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀκρῶν καὶ τῶν ΒΑ προπόδων τοῦ λόφου τῆς *Παναγίας τῆς Ἀφρικῆς* τὸ ἐξοχικὸν προάστειον *Ἅγιος Εὐγένιος* (Saint Eugène). Μεταξὺ τῆς Pointe des Anglais καὶ ἑτέρας ἄκρας, τῆς El Ketani, ἐκτείνεται ὡραῖος ψαμμαθὼν ἁπλούμενος πρὸ τοῦ γραφικοῦ προαστείου *Μπὰμπ-ἐλ Οὐὲδ* (Bab-el-Oued) εἰς τὴν ΒΑ ἄκραν τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκτισμένον μέγιστον στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον· εἶναι δὲ ἡ ἄκρα αὕτη καὶ τὸ μᾶλλον προέχον σημεῖον τῶν ὀχυρώσεων τοῦ Ἀλγερίου. Παρὰ τὴν πόλιν, τὸ ἱεροδιδασκαλεῖον τοῦ *Κουμπὰ* μὲ τὸν μέγαν τροῦλλον τῆς ἐκκλησίας του, εὑρισκόμενον εἰς ὕψος 129 μέτρων, εἶναι πανταχόθεν ὁρατὸν καὶ εὐαναγνώριστον. Ἐπίσης τὸ χωρίον *Χουσεῒν—Ντέϋ* ἑνούμενον πρὸς τὰ προάστεια τοῦ Ἀλγερίου διὰ συνεχοῦς σειρᾶς οἰκιῶν καὶ ἐργοστασίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοῦ αἰγιαλοῦ διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ἀλγερίου—Ὀράν. Διακρίνονται ἐπίσης αἱ ἐκβολαὶ τοῦ *Οὐὲδ-Χαρατς* (Oued Harrach), ὁ ὁποῖος διαθέων τὴν πεδιάδα *Μετιντζὰ* ἐκβάλλει εἰς τὸ μέσον τοῦ κόλπου πλησίον τῆς πολίχνης «Maison Carrée» καὶ τῆς μονῆς τῶν «Pères Blancs» τὸ χωρίον Fort de l'Eau εἰς 3 μίλ. Ἀν. τῶν ἐκβολῶν τοῦ Οὐὲδ-Χαράτς· αἱ ἐκβολαὶ τοῦ *Οὐαδὶ—Χαμίζ*, 2 1/5 μίλ. Ν. τοῦ ἀκρωτηριου *Ματιφού*, καὶ ὁ ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον φερώνυμος ὅρμος, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ λοιμοκαθαρτήριον καὶ τὸ χωρίον *Λαπερούζ*, κατοικούμενον ὑπὸ ἁλιέων τῆς Βρεττάνης, ὅπου θυννεῖα καὶ θυννοσκοπεῖα πρὸς ἄγραν τῶν τόννων.

Τὰ ρεύματα ἐν τῷ κόλπῳ εἶναι νότια ἀσθενῆ. Ἡ στάθμη τῆς θαλάσσης ἀνέρχεται παρὰ τὸν λιμένα μὲ δυτικοὺς ἀνέμους καὶ κατέρχεται μὲ ἀνατολικούς, τῆς διαφορᾶς ταύτης οὐδέποτε ἐξικνουμένης πέραν τοῦ 1 μέτρου. Σηματοτηλέγραφος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Μπουζαρεά, ἀνοικτὸς εἰς τὴν διεθνῆ χρῆσιν καὶ συνδεόμενος τηλεγραφικῶς πρὸς τὸ Ναυαρχεῖον. Ναυαγοσωστικοὶ σταθμοὶ ὑπάρχουσιν εἰς *Πουὰντ Πεσκὰντ* καὶ *Φὸρ-ντὲ-λ'Ω*.

ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Ἀλγερίου φωσφορικὰ ἄλατα** *[Ὀρυκτολ.]* βλ. **Αλγερια καὶ φωσφορικὰ ἄλατα.**

ἀλγερίτης (Algerit) *[Ὀρυκτολ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ σκαπολίθου, εὑρεθεῖσα εἰς τὸ Franklin τῆς Νέας Ἰερσέης (Β Ἀμερικὴ) ὑπὸ τοῦ Alger (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του)· παρουσιάζεται εἰς λεπτὰ (5—8 ἑκατοστομέτρων μήκους) πρίσματα ἐντὸς ἀσβεστολίθου μὲ χρῶμα κιτρινωπόφαιον ἢ κίτρινον, συνήθως ἀλαμπής. Ὁ Groth τὸν θεωρεῖ ὡς προϊὸν ἀποσυνθέσεως σκαπολίθου (βλ. **σκαπόλιθος**).

Γ. Κ. Γ.

Ἀλγεσίρας· βλ. **Ἀλγεθίρας.**

ἄλγη (τά), ἢ *ἄλγαι* (αἱ) (Algaria) *[Βοτ.]*. Φυτὰ *κρυπτογαμα* τῆς τάξεως τῶν *θαλλοφύτων*, ἁπλουστάτης συστάσεως, μονοκύτταρα. Ζῶσιν εἰς γλυκέα ἢ ἁλμυρὰ ὕδατα, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς ὑγροὺς ἁπλῶς τόπους, ἢ μεμονωμένα ἢ σχηματίζοντα πυκνότατα κοινόβια. Φέρουσι συνήθως χλωροφύλλην, αὕτη δὲ εἶναι καὶ τὸ μόνον χαρακτηριστικόν, τὸ διακρῖνον ταῦτα ἀπὸ τῶν *μυκήτων*. Ἀλλ' ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος, προσδιορίζων τὸν κανονικὸν τύπον τῶν ἀλγῶν, ἔχει ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὰ *φανερόγαμα*, σχετικὴν μόνον σημασίαν. Εἰς τὰ ἄλγη δέον νὰ ὑπαχθῶσι καὶ τύποι τινὲς ἐκτρεπόμενοι τῶν συνήθων χαρακτηριστικῶν, ἢ παράσιτά τινα φυτά, ἅτινα ἀπώλεσαν τὸ πράσινον χρῶμά των, ἀλλ' ὑπήχθησαν εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν ἐγχρώμων ἀλγῶν, διότι πλησιάζουσι περισσότερον πρὸς ταῦτα παρὰ πρὸς τοὺς μύκητας οἱ ἀνατομικοί των χαρακτῆρες. Ἡ κατάταξις εἰς τὰ ἄλγη φυτικῶν τινων γενῶν, ὅπως π. χ. τῶν *βακτηριωδῶν*, ἐπέφερε σύγχυσιν εἰς τὰ ὅρια τῶν δύο ἀθροισμάτων. Κυρίως εἰς τὰς τελευταίας ὑποδιαιρέσεις τῶν ἀλγῶν καὶ τῶν μυκήτων παρατηροῦνται ἐλάχισται διαφοραὶ χαρακτήρων, ὥστε οἱ ἀτελέστατοι τύποι τῶν δύο τούτων ἀθροισμάτων σχεδὸν συγχέονται. Μεταξὺ τῶν κατωτέρων τούτων τύπων, τινές, λόγῳ τῆς ἀπουσίας τῆς χλωροφύλλης, τοῦ τρόπου τῆς θρέψεως καὶ τῶν σπασμωδικῶν κινήσεών των, σχηματίζουσι φυσικὴν μεταβατικὴν κατάστασιν μεταξὺ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου καὶ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πρωτίστων* (ἀτελεῖς ζωϊκοὶ ὀργανισμοί).

Ἡ κανονική, ἂν μὴ σταθερά, παρουσία τῆς χλωροφύλλης εἰς τὰ ἄλγη φανεροῖ εἰδικήν τινα διεύθυνσιν τοῦ θρεπτικοῦ των κύκλου καὶ πάντων τῶν φυσιολογικῶν λειτουργιῶν των. Δι' αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς λόγους δέον κατὰ πρῶτον νὰ ἐξετάσωμεν τὴν παρουσίαν τῶν χρωστικῶν οὐσιῶν εἰς τοὺς κυτταρικοὺς ἱστούς των. Ἡ οὐσία αὕτη συχνάκις παρουσιάζεται ὑπὸ τελείως καθαρὰν

Ἄλγη φαιά: Α, μακρόκυστις ἡ ἕρπουσα. Β, ζαναρδινία. Γ, στυπόκαυλον. Δ, πανδινία. Ε, δικτυωτόν. Ζ, φῦκος. Η, ἄγαρον.

Digitized by Google

μορφήν, καθ' ὅμοιον τρόπον, ὅπως εἰς τὰ φανερόγαμα (*χλωροφυκη*)· ἐνίοτε ἡ οὐσία αὕτη μίγνυται μεθ' ἑτέρων χρωστικῶν οὐσιῶν, τῆς *φυκοκυανίνης*, τῆς *φυκοφαιίνης* καὶ τῆς *φυκοερυθρί-*

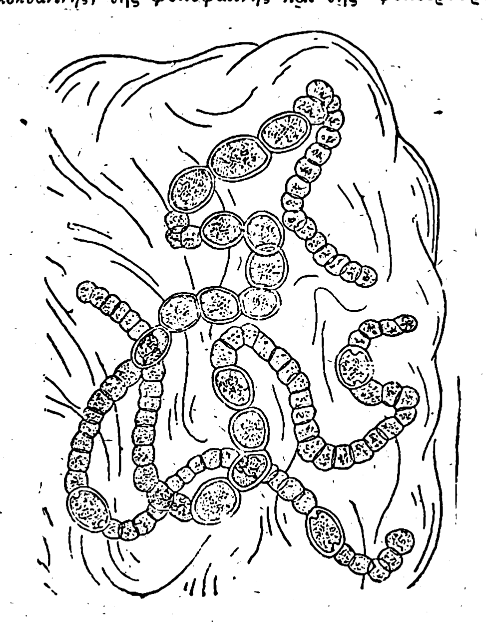

Κυανᾶ ἄλγη: Νοστόκιον.

νης. Ὅταν ἡ χλωροφύλλη εὑρίσκεται ἀναμεμιγμένη μετὰ τῆς φυκοκυανίνης, διαχέεται ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς μάζης τοῦ κυψελώδους πρωτοπλάσματος, ἐνῷ ὅταν εἶναι καθαρὰ ἢ ἀναμεμιγμένη μετὰ τῆς φυκοφαιίνης ἢ τῆς φυκοερυθρίνης, εὑρίσκεται μόνον ἐπὶ τμημάτων τούτου. Τὰ περιέχοντα τὴν χλωροφύλλην καθαρὰν ἢ ἀναμεμιγμένην τμήματα τοῦ πρωτοπλάσματος εἶναι ἀπεστρογγυλωμένα ἢ πολυγωνιώδη. Αἱ ἔρευναι τοῦ Engelmann (Farbe und Assimilation, Botanische Zeitung 1883), ἀπέδειξαν ὅτι αἱ τρεῖς συμπληρωματικαὶ χρωστικαὶ οὐσίαι, αἵτινες εὑρίσκονται εἰς τὰ κελλία τῶν ἀλγῶν, παίζουσι τὸν αὐτὸν σπουδαῖον ῥόλον εἰς τὰ φαινόμενα τῆς ἀφομοιώσεως τοῦ ἄνθρακος, ὅπως καὶ ἡ χλωροφύλλη, καὶ ὅτι ἡ ἐνέργειά των, ὅπως καὶ ἡ τῆς χλωροφύλλης, καθορίζεται κυρίως ἐκ τῆς ποσότητος τῶν ὑπ' αὐτῶν ἀπορροφωμένων ἀκτίνων τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος. Τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶναι σπουδαιότατον διὰ τὴν ἐν γένει φυσιολογίαν τῶν ἀλγῶν, καὶ αἱ ποικιλίαι τῶν χρωμάτων τούτων ὀφείλονται εἰς τὴν φύσιν τοῦ χρώματος, ὅπερ προσλαμβάνει ἔξωθεν, δηλ. εἶναι ἀνάλογον τοῦ βάθους εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται καὶ ζῇ. Τοῦτο γίνεται δῆλον, ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸ φάσμα φωτεινῆς τινος ἀκτῖνος, ἥτις διέρχεται διὰ παχέων ὑδατίνων στρωμάτων, ὁπότε παρατηροῦμεν, ὅτι αἱ ἐρυθραὶ ἀκτῖνες ἔχουσι τελείως ἀπορροφηθῆ. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν αἱ ἐρυθραὶ ἀκτῖνες ἀπορροφῶνται ὑπὸ τῆς χλωροφύλλης, τὰ πράσινα φυτὰ ἀπὸ ὡρισμένου βάθους δὲν ἀναπτύσσονται, διότι ἀπαντῶσι δυσμενεῖς συνθήκας.

Ἡ παρουσία τῆς χλωροφύλλης εἰς τὰ ἄλγη ἐπιτρέπει εἰς ταῦτα νὰ ζῶσι συνηθέστερον, ἐξ ἀνοργάνων οὐσιῶν, τὰς ὁποίας προμηθεύει τὸ περιβάλλον ταύτας ὕδωρ, χωρὶς οὐδὲν νὰ λαμβάνουσιν ἐκ τοῦ ἐδάφους εἰς ὃ φύονται. Ἄλγη τινὰ στερούμενα χλωροφύλλης ζῶσιν ὡς καὶ οἱ μύκητες καὶ τὰ ζῷα ἐξ ὀργανικῶν κατειργασμένων οὐσιῶν, τὰς ὁποίας εὑρίσκουσιν εἰς τὸ περιβάλλον ταῦτα ὕδωρ, ἢ προμηθεύονται ταύτας τὰς οὐσίας προσκολλώμενα ὡς παράσιτα ἐπὶ ἄλλων φυτῶν ἢ ζῴων (κυ-

Φῦκος θυλακοειδές.

ρίως παρασιτισμός). Ὁ παρασιτισμὸς παρατηρεῖται καὶ εἴς τινα πράσινα ἄλγη (μετὰ χλωροφύλλης). Ἐνίοτε ἄλγη τινὰ προσκολλῶνται ἐπὶ ἄλλων φυτῶν, οὐχὶ ὅπως προμηθεύωνται τὴν τροφήν των, ἀλλ' ὅπως χρησιμοποιῶσι ταῦτα ὡς ἄσυλον (*ψευδοπαρασιτισμός*). Τὰ μὴ παράσιτα ἄλγη ζῶσιν εἰς πάντα τὰ γλυκέα καὶ ἁλμυρὰ ὕδατα. Τὰ ἀνώτερα ἄλγη ἔχουσι περιωρισμένην γεωγραφικὴν ἐξάπλωσιν, ἥτις φαίνεται ὅτι ἐξαρτᾶται, μεταξὺ ἄλλων αἰτιῶν, καὶ ἐκ τῆς διανομῆς τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως.

Σχῆμα καὶ ὑφὴ τοῦ θαλλοῦ. — Τὰ βλαστικὰ ὄργανα τῶν ἀλγῶν παρουσιάζουσι μεγίστας διαφορὰς σχήματος καὶ ὑφῆς. Εἰς τὰ κατώτερα εἴδη τὰ ὄργανα εἶναι ἁπλούστατα, ἀλλ' ἐφ' ὅσον προχωροῦμεν εἰς τὰς ἀνωτέρας βαθμίδας εὑρίσκομεν τοσαύτην διαφοράν, ὥστε πολλάκις φαίνεται ὅτι τὰ φυτὰ ταῦτα δὲν ὑπάγονται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ

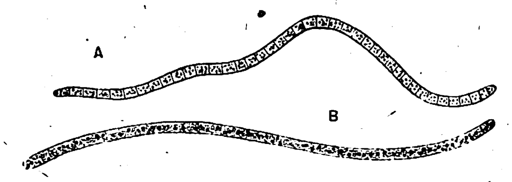

Βεγγιατόη (ἄλγη θειούχων ὑδάτων).
A, Νημάτια ἀπηλλαγμένα θειοκόκκων.
B, Νημάτια μετὰ θειοκόκκων.

ἄθροισμα. Τοῦτο καταφαίνεται εὐκρινῶς εἰς τὰ *βακτηριώδη*, ὅπου ὁ θαλλὸς ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς μόνον κυττάρου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου διακρίνεται λεπτοτάτη μεμβράνη καὶ πρωτοπλασματικόν, ὁμογενὲς καὶ ἄχρουν περιεχόμενον, ὅπερ δὲν φέρει πυρῆνα. Ὁ πυρὴν ἐλλείπει ἐπίσης καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα εἴδη. Πλὴν τῆς ἁπλουστάτης ταύτης μορφῆς ὑπάρχουσι καὶ ἕτεραι πολυπλοκώτεραι διαφοραί, αἱ ἑξῆς: α) συνένωσις εἰς ἀποικίας ὡρισμένου ἀριθμοῦ μονοκυττάρων ὀργανισμῶν, β) ἐπαύξησις τοῦ ὄγκου τοῦ μοναδικοῦ κυττάρου καὶ τελεία διάκρισις τῶν καθ' ἕκαστα μερῶν του, γ) καταμερισμὸς τοῦ κυρίως κυττάρου, ὅπερ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ σχηματίζει νημάτια ἢ λεπίδας. Ἡ τελευταία αὕτη περίπτωσις ἀπαντᾷ συνηθέστερον τῶν ἄλλων. Ἡ πρώτη περίπτωσις παρουσιάζεται εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κοινοβίων*, ὅπου οἱ μονοκύτταροι θαλλοὶ συνενοῦνται πρωΐμως κατὰ μεγάλας ἢ μικρὰς ποσότητας καὶ ἀποτελοῦσιν *ἀποικίας* ἢ *κοινόβια* τελείως καθωρισμένης μορφῆς καὶ ἐνεργοῦσιν ὅπως ὁ ἁπλοῦς θαλλός. Τοιαῦται ἀποικίαι ἀπαντῶσι καὶ εἰς τοὺς *νοστοκίδας*, τῶν ὁποίων ὁ θαλλὸς σχηματίζεται ἐκ κυττάρων ἐχόντων παγετώδη τοιχώματα καὶ διατεθειμένων κατὰ τριχοειδεῖς ἶνας. Ταῦτα εἶναι πολυαριθμότατα, ὡς οἱ *μερισμοποδίδαι* (Merismopedidiae) κτλ. Εἰς κατωτέρους τύπους πάντα τὰ κύτταρα εἶναι ὅμοια, ὡς π. χ. εἰς τὰ *γλοιό-*

Ἄλγη ἐρυθρά: Πολυσιφωνία.

καψα (Gloeocapsa), τοὺς *ὀσιλαρίδας* (Oscillariae) κτλ. Εἰς ἕτερα ἀναφαίνεται ποικιλία τις τῶν κυττάρων, *ἑτεροκύστης* (Heterocysta). Ἄλλα τέλος δὲν παρουσιάζουσι διεσταυρωμένα νημάτια, ὅπως ἡ *ῥιβουλαρία* (Rivularia) κτλ.

Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ μεγαλυτέρα διαφορὰ τῶν ἀρχεγόνων κυττάρων ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰ σιφωνοειδῆ (siphonoidea). Πλὴν τῶν φυτῶν, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς σφαιρικοῦ κυττάρου, εὑρίσκομεν καὶ ἕτερα ἀποτελούμενα ἐξ ἐπιμήκων κυλίνδρων εὐθέων, ὅπως εἰς τὸ *σκιάδιον* (Sciadium), ἢ κυρτῶν, ὅπως εἰς τὸ *ὀφιοκύτιον* (Ophiocytium), ἢ κατὰ πολλαπλᾶς διακλαδώσεις ὁμοιομόρφους, ὅπως εἰς τὸ *φυλλόβιον* (Phyllobium) καὶ τὸν *φυλλοσίφωνα* (Phyllosiphon).

Εἰς ἕτερα παρουσιάζονται μεγαλύτεραι διαφοραὶ καὶ τὸ μοναδικὸν κύτταρον διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα· τὸ ἀνώτερον χρησιμεύει διὰ τὴν ἐκβλάστησιν καὶ τὸ κατώτερον διὰ τὴν προσκόλλησιν, τοῦτο δὲ καὶ μόνον ἐνέχει χλωροφύλλην καὶ ἔχει σχῆμα ἀπεστρογγυλωμένης κάψης, ὅπως τὸ *βοτρύδιον* (Botrydion), ἢ ἐπιμήκη διακεκλαδισμένον σωλῆνα, ὅπως ἡ *βωχερία* (Vaucheria). Εἴς τινα εἴδη τὸ ἐκτεθειμένον εἰς τὸν ἀέρα μέρος εἶναι πυκνῶς διακεκλαδισμένον καὶ διαιρεῖται εἰς διάφορα ποικιλόσχημα τμήματα, ὡς ἡ *ἀκεταβουλαρία* (Acetabularia). Ἡ διαφορὰ εἶναι καταφανεστέρα εἰς τοὺς *κωδιίδας* (Codiidae), ὅπου αἱ διάφοροι διακλαδώσεις τοῦ θαλλοῦ συνενοῦνται εἰς ἕνα ὀγκώδη θαλλόν. Ὁ ἰνώδης θαλλὸς εἶναι ὁ ἁπλούστερος καὶ ὁ ἱκανώτερος εἰς τὸν καταμερισμόν. Θαλλὸν ἐν σχήματι ἁπλοῦ νηματίου ἔχουσιν αἱ *οὐλοτριχίδαι* (Ulotricha), καὶ τὰ *αἰδογόνια* (Aedogonia), κλαδωτὸν δὲ τοιοῦτον τὰ *κλαδοφόρα* (Cladophora), τὰ

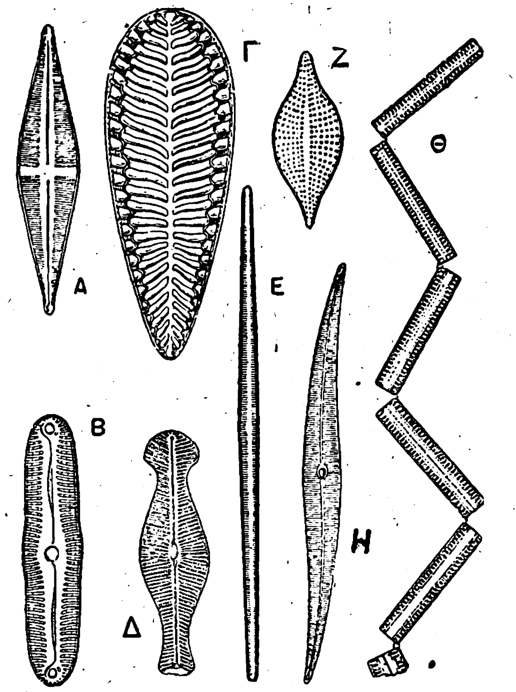

Διάτομα.
[Α, Ναβίκουλα ἡ αἰχμηρά· Β, Πιννουλαρία ἡ πεπλατυσμένη· Γ, Σουριρέλλα ἡ θαυμασία· Δ, Γομφόνημον τὸ διπλοῦν· Ε, Σύνεδρον τὸ ἀκτινωτόν· Ζ, Φραγιλαρία ἡ ἀμφίκερως· Η, Πλευρόσιγμον τὸ λεπτόν· Θ, Διάτομα κοινά.]

χαιτοφόρα (Choetophora), τὸ *καλλιθάμνιον* (Callithamnium) καὶ ἄλλα. Ἄλλοτε ὁ θαλλὸς εἶναι μεμβρανώδης καὶ σχηματίζει λεπίδα κατὰ τὸ παχὺ μέρος τῶν κυττάρων ὡς εἰς τὴν *οὔλβα* (Ulva), τὰ *λαμινάρια* (Laminaria), τὴν *πορφύραν* (Porphyra) κτλ. Τέλος ὑπάρχει καὶ πλέον πολυσύνθετος ὑφή, ἥτις παράγεται κατὰ δύο τρόπους καὶ σχηματίζει ἀρκετὰ ὀγκώδη θαλλόν. Ἐνίοτε οἱ κλάδοι τοῦ νηματώδους θαλλοῦ παράγουσι κλαδίσκους, οἵτινες ἐπαναταύονται ἐπ' ἀλλήλων καὶ σχηματίζουσιν εἶδος ψευδοπαρεγχύματος. Τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὴν *χάρα* (Chara), τὸν *κλαδόστεφον* (Cladostephus), τὸ *βατραχόσπερμον* (Batrachospermum), τὴν *καλωσιφωνίαν* (Calosiphonia), τὴν *ναχαρίαν* (Naccaria), τὴν *καυλάκανθον* (Caulacanthus) καὶ τὴν *γλοιοσιφωνίαν* (Gloeosiphonia). Ἄλλοτε ὁ σχηματισμὸς τοῦ ὀγκώδους θαλλοῦ ὀφείλεται εἰς τὸν καταμερισμὸν τῶν κυττάρων κατὰ τρεῖς διευθύνσεις καὶ τῇ παρουσίᾳ ἀληθοῦς παρεγχύματος, ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν *σφακελαρίαν* (Sphacelaria) καὶ τὰ *φυκώδη* (Fucaceae). Εἰς τὰς *φλωρίδας* ὁ ὀγκώδης θαλλὸς ἐκβλαστάνει ἀκτινοειδεῖς κλαδίσκους. Ἀσχέτως τῆς πολυπλόκου ἢ μὴ ὑφῆς, ὁ θαλλὸς ὑφίσταται βαθείας μορφολογικὰς παραλλαγάς. Ἄλλοτε πάλιν εἶναι τελείως ὁμοιόμορφος καθ' ὅλα αὐτοῦ τὰ τμήματα. Ἡ τοιαύτη διάταξις παρατηρεῖται εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἁπλῶν θαλλῶν νηματωδῶν ἢ μεμβρανωδῶν, ὡς εἰς τὰ *πράσινα ἄλγη* ἢ *κυανοφύκη* (Cyanophyceae), τὰ *συζυγῆ* (Conjugatae) κτλ.

Πολλαπλασιασμός. — Τὰ ἄλγη τῆς κατωτέρας βαθμίδος δὲν ἔχουσι διακεκριμένα γεννητικὰ ὄργανα, πᾶν δὲ κύτταρον δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν διαιώνισιν τοῦ εἴδους. Τοῦτο παρατηρεῖται ἰδίως εἰς τοὺς μονοκυττάρους ὀργανισμούς, εἰς τοὺς

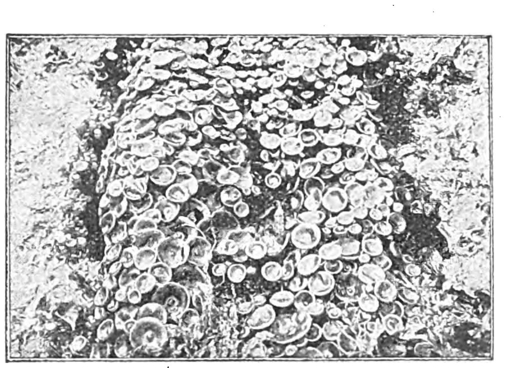

Σωρὸς ἐξ ἱμανθαλίων.

ὁποίους τὸ φαινόμενον τῆς ἀναπαραγωγῆς συνίσταται εἰς καταμερισμὸν τοῦ πρωτοπλάσματος, σχηματίζοντος ὡρισμένων ἀριθμὸν νέων κυττάρων τῇ ἀναλώσει τοῦ μοναδικοῦ ἀρχεγόνου κυττάρου (*βακτήρια, μικρόκοκκα κτλ.*). Ὁ διάφορος τρόπος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ δὲν παρατηρεῖται μόνον

Digitized by Google

εἰς τὰ διάφορα εἴδη τῶν φυτῶν τούτων. Πολλάκις ἓν καὶ τὸ αὐτὸ εἶδος πολλαπλασιάζεται διαφόρως, ἀναλόγως τῶν διαφόρων ἐπιδράσεων τοῦ τοῦ περιβάλλοντος, ὅπως εἰς τὸν *Πρωτόκοκκον* (Protococcus), ὅστις ὑπὸ εὐνοϊκὰς συνθήκας πολλαπλασιάζεται δι' ἁπλῆς διχοτομήσεως· ὑπὸ δυσχερεῖς συνθήκας τὸ πρωτόπλασμα διαιρεῖται εἰς πλῆθος μικρῶν σποριῶν, ἅτινα συναθροίζονται εἰς ὡρισμένον τρῆμα τῆς μεμβράνης.

Γενικῶς παρατηροῦμεν δύο εἴδη *ἀγενοῦς* πολλαπλασιασμοῦ· 1) πολλαπλασιασμὸν δι' ἀποχωρισμοῦ τμήματος ἐκ τοῦ κυρίου σώματος καὶ 2) τὸν *κυρίως ἀγενῆ* πολλαπλασιασμόν, ὅστις συντελεῖται δι' εἰδικῶν ὀργάνων διαφορωτάτων τὴν ὑφήν, ἅτινα παράγουσι σπόρια. Οἱ δύο οὗτοι τρόποι τοῦ πολλαπλασιασμοῦ παρατηροῦνται εἰς τοὺς κατωτέρους τύπους τῶν ἀλγῶν. Εἰς τοὺς ἀνωτέρους τύπους παρατηρεῖται ὁ *ἐγγενὴς* πολλαπλασιασμός.

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΙΣ. Ἡ κατάταξις τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν ἀλγῶν εἰς ὡρισμένας ὑποδιαιρέσεις καὶ εἴδη εἶναι δυσχερεστάτη, λόγῳ τῆς φυσικῆς καταστάσεως τῶν φυτῶν τούτων, τῶν ὁποίων τὰ ἀτελέστερα συγχέονται μὲ τοὺς κατωτάτους ζῳϊκοὺς ὀργανισμούς, καὶ δή: 1) ὡς ἐκ τοῦ ἁπλουστάτου ὀργανισμοῦ των, ὅστις ὅσον καὶ ἂν ἔχῃ περιωρισμένον ἀριθμὸν διαφορικῶν χαρακτήρων, ἐν τούτοις παρουσιάζει εὐρέα ὅρια ὅσον ἀφορᾷ τὴν ποικιλίαν τῶν χαρακτήρων τούτων, 2) ἐκ τῶν ἀτελῶν γνώσεων τὰς ὁποίας ἔχομεν διὰ τὰ περισσότερα εἴδη, ἀναφορικῶς πρὸς τὸν πολλαπλασιασμόν των καὶ 3) ἐκ τοῦ πολυμορφισμοῦ καὶ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς προελεύσεώς των, περὶ τῆς ὁποίας ὀλίγιστα εἶναι γνωστά. Πλὴν τῆς ταξινομήσεως τοῦ Λινναίου, τοῦ Tournefort, τοῦ Jussien καὶ τοῦ Adanson, καθώρισαν, τελειότερον ὁπωσδήποτε, τὰ διάφορα εἴδη, ὁ Lyngbye (Tentamen hydrophytologie Danicoe, 1819), ὁ Fries (Florascanica), ὁ Agardh, ὅστις ὑποδιῄρεσε τὰς ἄλγας εἰς *ἐρυθράς, ποασίνους* καὶ *ἐλαιώδεις ὑαλίνας* (Systerna algarum, 1824), ὁ Decaisne (Essai sur une classification des algues et des polypiers calcifères. Annales des sciences naturelles, Botanique, 2e serie, vol. XVII, 1842). Οὗτος λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν διάταξιν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων κατέταξε ταῦτα εἰς τέσσαρας τάξεις: *ζωοσπόρια, συσπόρια, ἁπλοσπόρια* καὶ *χωριστοσπόρια.* Ἄλλοι πάλιν φυσιοδίφαι κατέταξαν ταῦτα λαβόντες ὡς βάσιν τὴν διαφορὰν τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ θαλλοῦ, ὅπως ὁ J. Agardh (pecies genera et ardina Algarum, 1848-1876) ὁ Harvey (Index generum Algarum, 1860), ὁ Rabenforst (Flora Europea Algarum), καὶ ὁ Thiegem (Traité de botanique, 1885). Οὗτο συμφωνεῖ πρὸς τοὺς προηγουμένους κατὰ τὰς ἁδροτέρας γραμμάς, ἀλλὰ διαφωνεῖ εἰς τὰς λεπτομερείας, καὶ διῄρεσε τὰ ἄλγη εἰς τὰς κατωτέρω τέσσαρας διακεκριμένας τάξεις, ἀναλόγως τῆς φύσεως τῆς χρωστικῆς οὐσίας, ἥτις χρωματίζει τὸν θαλλόν, 1) *Πράσινα ἄλγη,* 2) *Κυανᾶ ἄλγη,* 3) *Φαιὰ ἄλγη* καὶ 4) *Ἐρυθρὰ ἄλγη.*

Αἱ τέσσαρες αὗται τάξεις ὑποδιαιροῦνται εἰς πλείστας οἰκογενείας καὶ εἴδη, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν παρατιθέμενον πίνακα:

Ἀθροίσματα	Οἰκογένειαι	Εἴδη
Α'. ΠΡΑΣΙΝΑ ΑΛΓΗ	*Χαρίδαι* (Characeae)	*Χάρα* (Chara)
	Νιτελίδαι (Nitellaceae).	*Νιτέλλα* (Nitella)
	Πλευροκοκκίδαι (Pleurococcaceae).	*Σκηνόδεσμος* (Scenodesmus) — *Σκηνόδεσμος ὁ ἔνουρος* (Scenodesmus caudatus). — *Σκηνοδεσμος ὁ ὀξὺς* (Scenodesmus acutus). — *Σχιζοχλαμὺς ἡ πηκτώδης* (Schisochlamys gelatinosa). — *Πεδίαστρον τὸ κοκκῶδες* (Pediastrum granulatum).
	Βολβοκίδαι (Volvocaceae).	*Σφαιρέλλη ἡ χιόνειος* (Sphaerella nivalis). — *Σφαιρέλλη ἡ ὄμβριος* (Sphaerella pluvialis). — *Στεφανόσφαιρα ἡ ὄμβριος* (Stephanosphaera pluvialis). — *Πανδορίνα τὸ μόριον* (Pandorina morum). — *Βόλβωξ ὁ κοινὸς* (Volvox vaureus).
	Οὐλβίδαι (Ulvaceae).	*Οὔλβη ἡ θριδακοειδὴς* (Ulva lactuca). — *Μονόστρομος* (Monostrama). — *Εντερόμορφος* (Enteromorpha).
	Οὐλοτριχίδαι (Ulotrichaceae).	*Οὐλόθριξ* (Ulothrix). — *Ὁρμίδιον* (Hormidion). — *Κομφέρβα* (Conferva).
	Χαιτοφορίδαι (Chaetophoraceae).	*Στιγεοκλώνειον* Stigeoclonium). — *Δραπαναλδια* (Drapanaldia). — *Χαιτοφόρα* Chaetophora). — *Ἐνδοκλάδιον τὸ κοινὸν* (Endocladia vulgarum).
	Οἰδογονιίδαι (Oedogoniaceae).	*Οἰδογόνιον τὸ κοινὸν* (Oedogonium vulgarum
	Κολεοχαιτίδαι (Coleochaetaceae).	*Καλεοχαίτη* (Calaeochaeta).
	Κλαδοφορίδαι (Cladophoraceae).	*Κλαδοφόρον* (Cladophora). — *Σφαιροπλεα ἡ δακτυλιωτὴ* (Sphaeroplaea annulina).
	Βοτρυδιίδαι (Botrydiaceae).	*Βοτρύδιον τὸ κοκκῶδες* (Botrydium granulatum).
	Βρυοψιίδαι (Bryopsidaceae).	*Βρύοψις ἡ πτερόμορφος* (Bryopsis plumosa).
	Δερβεσιίδαι (Derbesiaceae).	*Δερβεσία ἡ Λαμουρόνξιος* (Dervesia Lamouronxii).
	Βωχερίδαι (Vaucheriaceae).	*Βωχερία ἡ κοινὴ* (Baucheria vulgaris).
	Καυλερπίδαι (Caulerpaceae).	*Καυλέρπη ἡ παραβλαστικὴ* (Caulerpa prolifera).
	Κωδιίδαι (Codiaceae).	*Οὐδοτία ἡ Δεσφονταίνιος* (Udotea Desfontainii). — *Ἁλιμήδη ἡ ᾠοειδὴς* Halimeda tuna). — *Κώδιον τὸ ἐριῶδες* (Codium tomentosum). — *Κώδιον τὸ θηλακοειδὲς* (Codium bursa).
	Βαλονιίδαι (Valoniaceae).	*Βαλονία ἡ κοινὴ* (Valonia vulgara) — *Μικροδίκτυον* (Microdyction). = *Ἀναδυομένη* (Anadyomene).
Β'. ΚΥΑΝΑ ΑΛΓΗ	*Χροοκοκκίδαι* (Chroococcaceae).	*Χροόκοκκον* (Croococcus). — *Γλοιόκαψα* (Gloeocapsa). — *Μερισμοπήδιον* (Merismopedia).
	Λυγκβυίδαι (Lyngbyaceae).	*Ὀσκιλλαρία* (Oscillaria). — *Λυγκοβυα* (Lyngobya). — *Σπειρουλῖνα* (Spirulina).
	Νοστοκιίδαι (Nostocaceae).	*Κυλινδοσπέρμιον* (Cylindospermium). — *Νοστόκιον* (Nostoc). — *Ἀναβαίνη* (Anabaena). — *Τριχοδέσμιον* (Trichodesmium).
	Ριβουλαριίδαι (Rivulariaceae).	*Ριβουλαρία* Rivularia).
	Βακτηριοειδῆ (Bacteria).	*Κλαδόθριξ ἡ διχοτόμος* (Cladothrix dichotoma). — *Βεγγιατία ἡ λευκὴ* (Beggiatia alba). — *Κρινόθριξ ἡ Κύνιος* (Crenothrix Kühniana) — *Λευκονοστόκιον τὸ μεσεντεριοειδὲς* (Leuconostoc mesenterioide). — *Βάκιλλος τοῦ ὄξους* (Bacilus aceti). — *Βάκιλλος ὁ κοινὸς* (Bacilus vulgaris). — *Βάκιλλος ὁ γαλακτικὸς* (Bacilus lactarius). — *Βακιλλος τὸ ἀμυλοβάκτριον* (Bacilus amilobacter). — *Μικρόκοκκος τῆς οὐρίας* (Micrococcus ureae). — *Μικρόκοκκος ὁ δυσοιώνιστος* (Micrococcus prodigiosus). — *Βάκιλλος τοῦ ἄνθρακος* (Bacilus anthracis). — *Βάκιλλος τῆς φυματιώσεως* (Bacilus tuberculosus). — *Βάκιλλος τοῦ τύφου* (Bacilus typhi). — *Βάκιλλος τοῦ τετάνου* (Bacilus tetani). — *Στρεπτόκοκκος ὁ πυογόνος* (Streptococcus pvogones). — *Βιβριόνιον τὸ χολερικὸν* (Vibrio cholerae). — *Σταφυλόκοκκος ὁ πυογόνος* (Staphilococcus pyogones). — *Σπειροχαίτης ὁ ὀβερμαϊέριος* (Sprirochaete obermaieri). — *Σαρκίνη τοῦ στομάχου* (Sarcina ventricule). — *Λεπτόθριξ τοῦ στόματος* (Leptothrix buccalis). — *Βάκιλλος ὁ ριζόβιος* (Bacilus radicicola).
	Διατομῶδη (Diatomeae).	*Σύνεδρον τὸ ἡμισεληνοειδὲς* (Synedra ulna). — *Διάτομον τὸ κοινὸν* (Diatoma vulgarum). — *Ναυΐδιον τὸ ὑποπράσινον* (Navicula viridala). — *Κοκκονηῒς ὁ φθεὶρ* (Cocconeis pediculus).
	Περιδίνητα (Peridineta).	
	Δεσμιίδαι (Desmidiaceae).	*Μεσοταίνιον* (Mesotaeniuum) — *Εὔαστρον* (Euastrum). - *Μικροαστερίας* (Microasterias). — *Κλωσνήριον* (Closterium).
	Ζυγονηματίδαι (Zygnemaceae).	*Ζυγόνημα* (Zygonema). — *Σπειρόγυρον* (Spirogyrum).
	Μεσοκαρπίδαι (Mesocarpeae).	*Μουγεοτία* (Mugeotia). — *Μεσόκαρπος* (Mesocarpus).
Γ'. ΦΑΙΑ ΑΛΓΗ	*Ἐκτοκαρπίδαι* (Ectocarpaceae).	*Ἐκτόκαρπος* (Ectocarpus).
	Σφακελαριίδαι (Sphacelariaceae).	*Σφακελαρία ἡ θυσανώδης* (Sphacelaria cirrhosa). — *Σφακελαρία ἡ τριβουλοειδὴς* (Sphacelaria tribuloïda).
	Κουτλεριίδαι (Coutleriaceae).	*Ζαναρδινία* (Zanardinia). — *Κωτλερια* (Cutleria).
	Δικτυοτίδαι (Dictyotaceae).	*Παδίνα ἡ ταώνειος* (Padina pavonia). — *Δικτυόπτερις ἡ πολυποδιοειδὴς* (Dictyopteris polypodioïdea). — *Δικτυωτὴ ἡ διχοτόμος* (Dictyota dichotoma).
	Λαμιναριίδαι (Laminariaceae).	*Λαμιναρία ἡ δακτυλοειδὴς* (Laminaria digitata). — *Λαμιναρία ἡ Κλωστώνειος* (Laminaria Clustoni). — *Ἀλαρία* (Alaria).—*Χορδὴ τὸ νῆμα* Chorda filum). — *Μακρόκυστις ἡ ἀπιοφόρος* (Macrocystis pyrifera).
	Φυκίδαι (Fucaceae).	*Φῦκος* (Fucus). — *Κυστόσειρα* (Cystoseira).— *Σάργασσον* (Sargassum). -- *Σάργασσον τὸ λινόφυλλον* (Sargassum linofolium). — *Σάργασσον τὸ ραγοφόρον* (Sargassum facciferum).
Δ'. ΕΡΥΘΡΑ ΑΛΓΗ	*Βαγκίδαι* (Bangiaceae).	*Πορφύρα* (Porphyra). — *Βαγκία* (Bangia). = *Βαγκία ἡ μελανέρυθρος* (Bangia artropurpurea). — *Λεμανία ἡ ποταμία* (Lemania fluviatilis). — *Βατραχόσπερμα το περιδεραιοειδὲς* (Batrachosperma moniliforme). — *Χαντρασία* Chantrasia). — *Βραγγελία* (Wrangelia). — *Γελίδιον* (Gelidium). — *Χόνδρος ὁ οὖλος* (Chondrus crispus). *Γιγαρτίνα ἡ θηλώδης* (Gigartina mamiphora).—*Εὔχευμα τὸ ἀκανθῶδες* (Eucheuma spinosum).— *Γραπιλαρία* (Gracilaria). — *Ροδυμενία* (Rhodhymenia). — *Χρυσυμενία* (Chryshymenia). — *Χρυσυμενία ἡ ραγοφόρος* (Chryshymenia uvaria). — *Λομενταρία* (Lomentaria) — *Λομενταρία ἡ ἔναρθρος* (Lomentaria articulata). — *Πλοκάμιον* (Plocamium). — *Ὑδρολάπαθον τὸ αἱματῶδες* (Hydrolapathum sanguineum). — *Νιτρόφυλλον* (Nitrophyllum). — *Νιτρόφυλλον τὸ στικτὸν* (Nitrophyllum punctatum). — *Δελεσσαρία ἡ ὑπόγλωσσος* (Delessaria hypoglossus). — *Λαυρεντία* (Laurentia). — *Πολυσιφωνία* (Polysiphonia). — *Δασεῖα* (Dasya). — *Κηράμιον* (Ceramium). — *Λεγιολισία* (Lejolisia). — *Γριφφιθσία* (Griffithsia). — *Καλλιθάμνιον* (Callithamnium). — *Ἁλιμενία* (Halimenia). — *Γρατελουπία* (Gratelupia). — *Δουμοντία* (Dumontia). — *Δουδρεσναιία* (Dudresnaya). — *Σχιζυμενία* (Shizymenia). — *Νηματόστομα* (Nematostoma). — *Χονδρόκοκκος* (Chondrococcus). — *Ριζοφυλλὶς* (Rizophyllis). — *Μηλοβασία* (Melobesia). — *Λιθοθάμνιον* (Lithothamnium). — *Λιθόφυλλον* (Lithophyllum). — *Κοραλλῖνα* (Corallina). — *Ἀμφίρρους* (Amphirroa).

Digitized by Google

Α') Ἄλγη πράσινα ἢ χαρώδη.— Ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸ ἀνώτερον ἄθροισμα τῶν ἀλγῶν. Πάντα τὰ εἰς ταῦτα ὑπαγόμενα εἴδη ζῶσιν εἰς γλυκέα καὶ ὑφάλμυρα ὕδατα καὶ εὑρίσκονται εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Παρ' ἡμῖν εἶναι κοινότατα καὶ φύονται εἰς δεξαμενὰς καὶ στάσιμα ὕδατα. Τὸ ὕψος των πολλάκις ὑπερβαίνει τὸ 1 μέτρον. Διακρίνονται ἐκ τοῦ νηματοειδοῦς βλαστοῦ, ὅστις ἀποτελεῖται ἐξ ἐπιμήκων κυλινδρικῶν κυττάρων (ἀρθρώσεων). Τὰ φύλλα ἀποτελοῦνται ἐξ ἀλλεπαλλήλων σειρῶν ὁμοειδῶν κυττάρων καὶ φέρουσιν ἄπειρα κοκκία χλωροφύλλης. Κατὰ τὴν νεαρὰν αὐτῶν ἡλικίαν ἔχουσιν ἕνα μόνον πυρῆνα, κατὰ δὲ τὴν ὥριμον δύο ἢ καὶ περισσοτέρους. Τὰ φυτὰ ταῦτα στερεοῦνται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διὰ ριζιδίων. Ὁ πολλαπλασιασμός των εἶναι ἢ *ἀγενὴς* ἢ *ἐγγενής*. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν συντελεῖται διὰ τῶν ριζιδίων ἢ διὰ θραύσεως τοῦ θαλλοῦ· εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν συμμετέχουσι τὰ ἄρρενα ὄργανά των, τὰ *ἀνθηρίδια*, τὰ ὁποῖα ἐκφύονται ὑπὸ τὰς μασχάλας τῶν κλάδων διὰ βραχέος μίσχου καὶ εἶναι σφαιρικά, ἐρυθροῦ χρώματος καὶ κοῖλα ἐσωτερικῶς. Τὰ ἀνθηρίδια ἀποτελοῦνται ἐξ ὀκτὼ πλατέων κυττάρων ἀσπιδοειδοῦς σχήματος καὶ κατὰ τὰ ἄκρα αὐτῶν φέρουσιν ὀδοντωτὰ χείλη συναπτόμενα πρὸς ἄλληλα. Ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν 8 πρώτων ἀσπιδοειδῶν κυττάρων ἐκφύονται ἕτερα 8 ἐπιμήκη κύτταρα, *λαβαὶ καλούμενα*. Ἑκάστη λαβὴ φέρει ἐπὶ τοῦ ἄκρου αὐτῆς μικρὸν κύτταρον ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκφύονται, κατὰ κυκλικὴν διάταξιν, 6 περίπου κύτταρα. Ἕκαστον τῶν κυττάρων τούτων ἐκφύει ἀνὰ δύο νημάτια, τὰ ὁποῖα διευθύνονται πρὸς τὰ ἀνθηρίδια. Τὰ λεπτεπίλεπτα ταῦτα νημάτια διὰ καθέτων μεμβρανῶν διαιροῦνται εἰς πλῆθος κυττάρων (100-200), ἕκαστον τῶν ὁποίων παράγει ἀνὰ ἓν σπερματοζωΐδιον, ὅπερ ἔχει σχῆμα σπειροειδὲς καὶ κατὰ τὸ πρόσθιον αἰχμηρὸν ἄκρον του φέρει δύο *κινητικὰς βλεφαρίδας*. Ἐξ ἑκάστου ἀνθηριδίου γεννῶνται 10-20 χιλιάδες σπέρματα. Τὰ *φογόνα* εἶναι τὰ θήλεα ὄργανα, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται ὑπὸ τὰς μασχάλας τῶν κλάδων· ἔχουσιν ᾠοειδὲς σχῆμα καὶ εἶναι κυτταρώδους συστάσεως. Ταῦτα περιβάλλονται ὑπὸ πέντε κυλινδρικῶν ἢ ἑλικοειδῶν κυττάρων, ἅτινα ἐκφύονται ἀπὸ τοῦ ἀρχικοῦ ἢ κομβικοῦ καλουμένου κυττάρου.

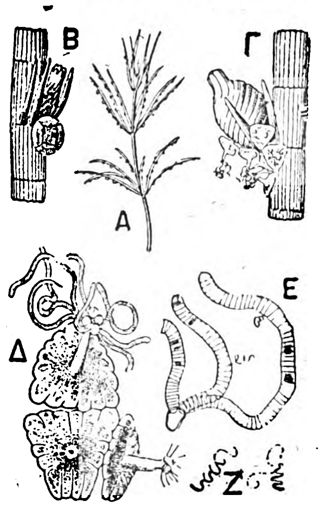

Ἀναπαραγωγὴ χάρας εὐθραύστου.

Α, Τὸ φυτόν. Β, Τμῆμα φύλλου μετὰ φογόνου καὶ ἀνθηριδίου. Γ, Τὸ αὐτὸ μετὰ γονιμοποιηθέντος φογόνου. Δ, Ὑφὴ ἀνθηριδίου. Ε, Τρία νημάτια μητρικῶν κυττάρων. Ζ. Ἀνθηροζωΐδια μεμονωμένα.

Κατὰ τὴν γονιμοποίησιν τοῦ φοκυττάρου διαχωρίζονται εἰς πλεῖστα τεμάχια τὰ κύτταρα τοῦ στέμματος (συστὰς βραχέων κυττάρων πλήρων ἀποταμιευτικῶν οὐσιῶν) καὶ οὕτω ἀφίνουσιν ἀρκετὸν χῶρον διὰ τὴν εἴσοδον τῶν σπερματοζωΐδίων. Τὸ παραχθὲν *σπόριον* περιβάλλεται ὑπὸ παχείας μεμβράνης, ἥτις σχηματίζεται ἐκ τῶν λειψάνων τῶν κυκλικῶν κυττάρων, καὶ ἥτις μεμβράνη ἐντὸς ὀλίγου ὀρφνοῦται. Κατὰ τὸ ἔαρ ἀναφαίνεται τὸ *προέμβρυον*, ὅπερ ἔχει πράσινον χρῶμα. Τὸ προέμβρυον εἶναι νηματοειδὲς πλάσμα, ὅπερ φέρει κατὰ τὸ κατώτερον αὐτοῦ ἄκρον τὸ ριζοειδὲς ὄργανον (ἕνα κατ' ἀρχάς). Ἐκ τοῦ ἀνωτέρου αὐτοῦ μέρους μετά τινα χρόνον ἀναφαίνεται τὸ κύριον φυτόν, ὅπερ φέρει ἤδη φύλλα.

Εἰς τὸ ἄθροισμα τοῦτο ὑπάγονται αἱ ἑξῆς οἰκογένειαι:

1) ***Χαρίδαι*** (Characeae). Τὰ ἄλγη ταῦτα ζῶσιν ἐντὸς γλυκέων ἢ ὑφαλμύρων ὑδάτων καὶ εἶναι διαδεδομένα ἁπανταχοῦ τῆς γῆς. Ὁ πολλαπλασιασμός των γίνεται διʼ ἀνθηριδίων καὶ φογόνων. Παρ' ἡμῖν εἶναι κοινότατα καὶ ἀπαντῶσι κυρίως εἰς στάσιμα ὕδατα.

2) ***Νιτελλίδαι*** (Nitellaceae). Ἄλγη γλυκέων ἢ ὑφαλμύρων ὑδάτων. Διακρίνονται τῆς προηγουμένης οἰκογενείας, διότι ἐπὶ τοῦ βλαστοῦ φέρουσι φλοιώδη κύτταρα.

3) ***Πλευροκοκκίδαι*** (Pleurococcaceae). Πολλαπλασιάζονται διὰ μερισμοῦ. Κυριώτερα εἴδη τῆς οἰκογενείας εἶναι:

Πλευρόκοκκος ὁ κοινὸς (Pleurococcos vulgaris). Κοινὸν φυτόν, μονοκύτταρον, μονῆρες ἢ κοινοβιακόν. Πολλαπλασιάζεται ἀγενῶς. Ἀνευρίσκεται ἐπὶ ὑγρῶν τοίχων, φλοιῶν δένδρων κ.τ.λ., καὶ σχηματίζει πρασίνην ἐπίστρωσιν.

Σκηνόδεσμος (Scenodesmus). Ἀποτελεῖται ἀπὸ κοινόβια ἐκ 4 ἀτόμων, ἅτινα συγκρατοῦνται διὰ βλέννης. Εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἢ ἐντὸς τῶν ὑδάτων. Πολλαπλασιάζεται διὰ μερισμοῦ, ὁπότε ἕκαστον μητρικὸν κύτταρον διαχωρίζεται εἰς τέσσαρα θυγατρικά, ἅτινα ἐγκαταλείπουσι τὸ παλαιὸν φυτὸν καὶ σχηματίζουσι νέον κοινόβιον.

Σκηνόδεσμος ὁ ἐνουρος (Scenodesmus caudatus), *σκηνόδεσμος ὁ ὀξὺς* (Scenodesmus acutus), *σχιζοχλαμὺς ἡ πηκτώδης* (Schizochlamys gelatinosa) καὶ *πεδίαστρον τὸ κοκκῶδες* (Pediastrum granulatum).

4) ***Βολβοκίδαι*** (Volvocaceæ). Ἄλγη ζῶντα εἰς γλυκέα ὕδατα καὶ πολλαπλασιαζόμενα ἀγενῶς ἢ ἐγγενῶς διὰ συζεύξεως γαμετῶν ἢ γονιμοποιήσεως τῶν φοκυττάρων. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει μονοκύτταρα καὶ πολυκύτταρα εἴδη.

α') Μονοκύτταρα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Σφαιρέλλη ἡ χιόνεος* (Sphaerella nivalis). Πλὴν τῆς χλωροφύλλης φέρει καὶ ἑτέραν χρωστικὴν οὐσίαν, ἥτις εἶναι διάχυτος εἰς τὸ πρωτόπλασμα. Διὰ τῆς ἐξαπολύσεως τῆς οὐσίας ταύτης χρώννυνται ἐρυθροὶ οἱ παγετῶνες. *Σφαιρέλλη ἡ ὄμβριος* (Sphaerella pluvialis). Εἰς ταύτην ὀφείλεται ἡ ἐρυθρὰ χρῶσις γλυκέων τινῶν ὑδάτων.

β') Πολυκύτταρα εἶναι τὰ κάτωθι: *Στεφανοσφαῖρα ἡ ὄμβριος* (Stephanosphaera pluvialis).

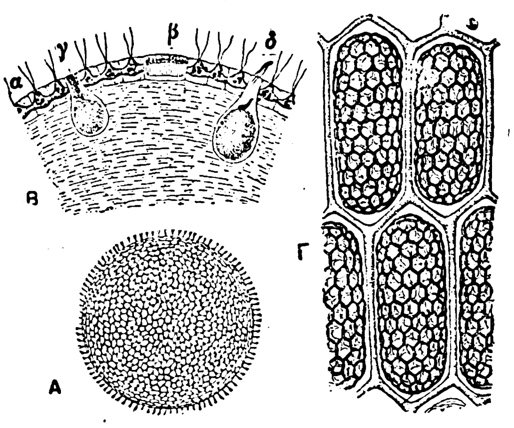

Ἄλγη πράσινα.

Α καὶ Β, Βόλβωξ ὁ κοινός. α, Βλαστικὰ κύτταρα. β, Ἀνθηρίδιον. γ, Ὠογόνιον. δ, Ἀνθηροζωΐδιον διεισδῦον εἰς τὸ ᾠοσφαίριον. Γ, Ὑδροδίκτυον.

Ἀποτελεῖται ἐκ κοινοβίων ἐξ ὀκτὼ κυττάρων, ἅτινα ἔχουσι σχῆμα σφαιροειδές. *Πανδορῖνα τὸ μόριον* (Pandorina morium), *Βόλβωξ ὁ κοινὸς* (Volvox vaureus). Ἀπαντᾷ εἰς γλυκέα ὕδατα καὶ συγκροτεῖται ἐκ μικρῶν κοινοβίων, ἅτινα ἐνίοτε εἶναι ὁρατὰ καὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ. Τὰ κύτταρα συνδέονται πρὸς ἄλληλα διὰ πρωτοπλασματικῶν νημάτων καὶ σχηματίζουσι σφαῖραν, ἥτις φέρει κυκλικῶς βλεφαρίδας (δύο ἐξ ἑκάστου κυττάρου). Πολλαπλασιάζεται ἢ ἀγενῶς ἢ ἐγγενῶς.

5) ***Οὐλβίδαι*** (Ulvaceae). Ὁ θαλλὸς ἀποτελεῖται ἐκ στρωμάτων καὶ ἔχει φυλλοειδῆ ἢ σωληνοειδῆ διάταξιν. Ὁ πολλαπλασιασμός των συντελεῖται διὰ ζῳοσπορίων ἢ διὰ γαμετῶν. Τὰ κυριώτερα εἴδη

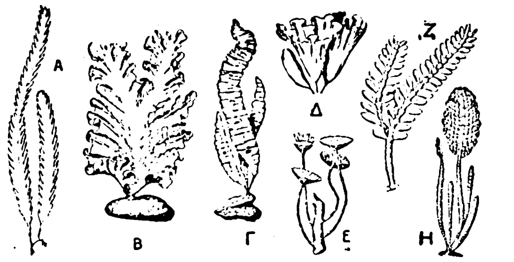

Ἄλγη πράσινα.

Α, Καυλέρπη ἡ παραβλαστική. Β, Οὔλβη ἡ θριδακοειδής. Γ, Οὔλβη ἡ Λίνζειος. Δ. Οὔλβη ἡ πολύπτυχος. Ε, Ἀκεταβουλαρία ἡ Μεσόγειος. Ζ Καυλέρπη ἡ κακτοειδής. Η, Στρούβη ἡ πτεροφόρος.

εἶναι: *Οὔλβη ἡ θριδακοειδὴς* (Ulva lactuca), ὁ *μονόστρομος* (Monostroma) καὶ ὁ *ἐντερόμορφος* (Enteromorpha). Πάντα εἶναι τῶν ὑφαλμύρων ὑδάτων.

6) ***Οὐλοτριχίδαι*** (Ulotrichaceae). Ἄλγη ἔχοντα νηματώδη, ἄνευ κλώνων θαλλόν. Ὁ πολλαπλασιασμὸς συντελεῖται διὰ βλεφάρων ἢ τετραβλεφάρων ζῳοσπορίων ἢ διὰ συζεύξεως τῶν γαμετῶν. Περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς εἴδη: *Οὐλόθριξ* (Ulothrix), *ὁρμίδιον* (Hormidium). Φύεται ἐπὶ τῶν ὑφύγρων τοίχων κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ σχηματίζει λεπτὰ πράσινα ἐπιχρίσματα. Ἡ *κομφέρβα* (Conferva) ζῇ εἰς γλυκέα ὕδατα.

7) ***Χαιτοφορίδαι*** (Chaetophoraceae). Ἔχουσι νηματοειδῆ διακλαδιζόμενον θαλλόν. Ὁ πολλαπλασιασμὸς συντελεῖται διὰ ζῳοσπορίων ἢ γαμετῶν. Εὑρίσκονται εἰς γλυκέα καὶ ἁλμυρὰ ὕδατα.

Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει τὰ εἴδη: *Στιγεοκλώνιον* (Stigeoclonium), *δραπαναλδία* (Drapanaldia), *χαιτοφόρα* (Chaetophora), *ἐνδοκλώνιον τὸ πολύμορφον* (Endoclonium polymorphum) καὶ τὸ *ἐνδοκλάδιον τὸ κοινὸν* (Endocladium vulgarum).

8) ***Οἰδογονιίδαι*** (Oedogoniaceae). Φέρουσιν ἄκλωνον ἢ διακεκλαδισμένον θαλλόν. Ἐγγενὴς πολλαπλασιασμὸς διὰ ᾠοκυττάρων καὶ ἀνθηριδίων φερόντων 2 σπερματοζωΐδια. Τὸ γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *οἰδογόνιον τὸ κοινὸν* (Oedogonium vulgarum), ὅπερ ἀνευρίσκεται εἰς στάσιμα ὕδατα, ἐντὸς ὑδροδεξαμενῶν κ.τ.λ.

9) ***Κολεοχαιτίδαι*** (Coleochaetaceae). Δισκοειδὴς ἢ τυλώδης θαλλὸς ἐρειδόμενος ἐπὶ ὑποθεμάτων καὶ φέρων ἀκτινοειδεῖς κλαδίσκους, εἰς τοὺς ὁποίους φύονται τὰ φογόνα. Ταῦτα διανοίγονται πρὸς τὰ ἄνω καὶ συναντῶσι τὰ ἀνθηρίδια. Ἕκαστον ᾠοσπόριον κατατέμνεται εἰς ἓν ἢ πλείονα κύτταρα, ἅτινα ἐξαπολύουσιν ἀνὰ ἓν ζῳοσπόριον. Μόνος ἀντιπρόσωπος τῆς οἰκογενείας εἶναι τὸ εἶδος *καλεοχαίτη* (Calaeohaeta), ἀπαντῶσα εἰς γλυκέα ὕδατα.

10) ***Κλαδοφορίδαι*** (Cladophoraceae). Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει ἄκλωνα ἢ διακεκλαδισμένα νηματώδη φυτὰ μετὰ πολυπυρήνων κυττάρων, ἅτινα προσκολλῶνται ἐν ἀρχῇ ἐπὶ διαφόρων ὑποθεμάτων διὰ ριζιδίων καὶ εἶτα ἐξαπολύονται καὶ ἐπιπλέουσιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Περιλαμβάνει τὸν *κλαδοφόρον* (Cladophora) ὅστις ζῇ εἰς γλυκέα ἢ ἁλμυρὰ ὕδατα, καὶ τὴν *σφαιροπλέαν τὴν δακτυλιωτὴν* (Sphaeroplaea annulina), φυτὸν κοινότατον ἐν Κωπαΐδι τῆς Βοιωτίας.

11) ***Βοτρυδιίδαι*** (Botrydiaceae). Διακρίνονται ἐκ τοῦ ἀπιοειδοῦς, μονοκυττάρου θαλλοῦ των, ὅστις φέρει ριζίδια, διʼ ὧν ἐρείδεται ἐπὶ τῶν ὑποθεμάτων. Τὸ εἶδος *βοτρύδιον τὸ κοκκῶδες* (Botrydium granulatum) εἶναι κοινότατον ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς γῆς τῆς πεδιάδος τῶν Ἀθηνῶν.

12) ***Βρυοψεΐδαι*** (Bryopsidaceae). Εἶναι μονοκύτταρα φυτὰ κατ' ἀρχὰς καὶ εἶτα διακλαδίζονται κανονικῶς. Φέρουσι ριζίδια. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ὑπάγεται ἡ *βρύοψις ἡ πτερόμορφος* (Bryopsis plumosa), ἥτις ἀπαντᾷ συχνὰ εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

13) ***Δερβεσιίδαι*** (Derbesiaceae). Ἄλγη μονοκύτταρα, διακλαδιζόμενα. Πολλαπλασιάζονται διὰ ζωοσποριῶν. Τὸ εἶδος *δερβεσία ἡ λαμουρούξιος* (Derbesia Lamourouxii) ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τῷ Αἰγαίῳ.

14) ***Βωχεριίδαι*** (Vaucheriaceae). Ἄλγη σωληνοειδῆ, μονοκύτταρα ἁπλᾶ ἢ διακεκλαδισμένα. διαχωρίζονται διὰ μεμβράνης ἀπὸ τῶν φογόνων ἢ τῶν ζῳοσποριογόνων κλάδων. Ἔχουσι ριζίδια. Τὸ μοναδικὸν εἶδος εἶναι ἡ *βωχερία ἡ κοινὴ* (Vaucheria vulgara), ἥτις εἶναι διαδεδομένη ἁπανταχοῦ τῆς γῆς καὶ ζῇ ἐντὸς γλυκέων ἢ ὑφαλμύρων ὑδάτων.

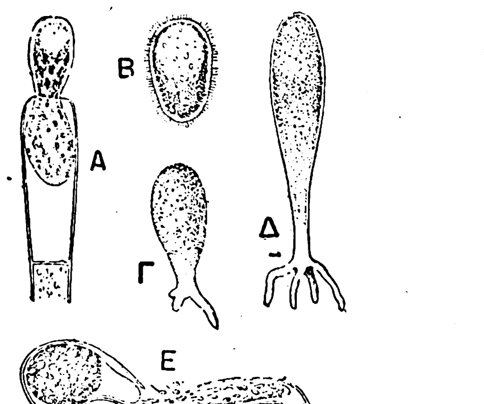

Ἀναπαραγωγὴ Βωχεριδῶν.

Α, Ζῳοσπόρια ἐξαπολυόμενα. Β Ζῳοσπόριον ἐλεύθερον. Γ, Ζῳοσπόριον προσκεκολλημένον. Δ, Ζῳοσπόριον βλαστάνον. Ε, Ὠογόνον καὶ ἀνθηρ. βωχερίας.

15) ***Καυλερπίδαι*** (Caulerpaceae). Θαλλὸς μονοκύτταρος σχηματιζόμενος ἐκ διαπλατύνσεως τοῦ μεγάλου αὐτῶν ἢ κυριώδους κυττάρου. Πολλαπλασιάζονται δι' ἀποφυάδων. Τὸ γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *καυλέρπη ἡ παραβλαστικὴ* (Caulerpa prolifera) κοινοτάτη ἐν τῷ Αἰγαίῳ.

16) ***Κωδιίδαι*** (Codiaceae). Θαλλὸς μονοκύτταρος διακλαδιζόμενος. Πολλαπλασιάζονται διὰ γαμετῶν. Τὰ κυριώτερα εἴδη εἶναι ἡ *οὐδοτία ἡ δεσφονταίνειος* (Udotea Desfontainii), *ἁλιμήδη ἡ φοειδὴς* (Halimeda tuna), *κώδιον τὸ ἐριῶδες* (Codium tomentosum) καὶ *κώδιον τὸ θυλακοειδὲς* (Codium bursa). Ἅπαντα κοινὰ εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

17) ***Βαλονιίδαι*** (Valoniaceae). Φυτὰ μονοκύτταρα διακεκλαδισμένα. Φέρουσι ριζίδια. Πολλαπλασιάζονται διὰ ζῳοσποριῶν. Τὰ γνωστότερα εἴδη εἶναι ἡ *βαλονία ἡ κοινὴ* (Valonia vulgara), τὸ *μικροδίκτυον* (Mycrodictyon) καὶ *ἡ ἀναδυομένη* (Anadyomene).

Βον Ἄλγη κυανᾶ.—Τὰ εἴδη τοῦ ἀθροίσματος τούτου ἔχουσι πλὴν τῆς πρασίνης χρωστικῆς οὐσίας

Digitized by Google

καὶ κυανῆν τοιαύτην, τὴν *φυκοκυανίνην*. Τὰ κύτταρα τούτων ἀποτελοῦνται ἐκ πρωτοπλάσματος, τοῦ ὁποίου τὸ κεντρικὸν στρῶμα μετεβλήθη εἰς κοῖλον χρωματοφόρον, τὸ δὲ κεντρικὸν τοιοῦτον παρέμεινεν ἄχρουν καὶ περικλείει πλῆθος κοκκίων, ἅτινα περιέχουσιν ἀποταμιευτικὰς οὐσίας.

Ἡ μεμβράνη συνίσταται ἐκ κυτταρίνης καὶ ἰχνῶν τινων χιτίνης, καὶ φέρει ἀλλεπάλληλα στρώματα. Τὰ ἐξωτερικὰ στρώματα σχηματίζουσι πηκτωματώδη μᾶζαν. Ἡ αὔξησις γίνεται διὰ κυτταροτομίας. Ἡ διακλάδωσις αὐτῶν εἶναι *ψευδής*, διότι τὸ διχαζόμενον κύτταρον παραλλήλως τοῦ σώματος ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ἐπιπέδου τῶν ὑπολοίπων κυττάρων, ὁπότε ἄρχεται ἐκ νέου νὰ διχάζεται καθέτως, οὕτως ὥστε ἀποτελεῖ κλάδον νηματοειδῆ. Ὁ πολλαπλασιασμός των εἶναι ἁπλοῦς καὶ συντελεῖται διὰ τῶν *ἐμμόνων σπορίων* ἢ *ἀθροσπορίων*. Ταῦτα εἶναι μικρότατα νημάτια, ἅτινα ἐξαπολύονται τοῦ μητρικοῦ φυτοῦ καὶ αὐξάνονται. Ἐνίοτε ὁλόκληρον τὸ νημάτιον διαμερίζεται, αὐξάνεται καὶ ἀποτελεῖ ὅμοιον πρὸς τὸ μητρικὸν φυτόν. Τὰ ἔμμονα κύτταρα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται ἐνίοτε καὶ ὑπὸ ἄλλο χρῶμα, ἀντέχουσιν εἰς τὸ ψῦχος, τὴν θερμότητα, τὴν ξηρασίαν καὶ τὴν ὑγρασίαν καὶ ἐν καταλλήλῳ καιρῷ ἀποβάλλουσι τὴν ἐξωτερικὴν μεμβράνην, καταμερίζονται καὶ βλαστάνουσι.

Πλεῖστα νηματοειδῆ κυανᾶ ἄλγη φέρουσιν ἐν τῷ συνόλῳ τῶν κυττάρων των καί τινα κύτταρα, ἅτινα εἶναι μεγάλου μεγέθους καὶ δὲν μερίζονται περαιτέρω· ταῦτα καλοῦνται *ἀφοριστικὰ κύτταρα* ἢ *ἑτεροκύστεις*. Τὰ ἄλγη τοῦ ἀθροίσματος τούτου εὑρίσκονται εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου καὶ ζῶσιν ἐντὸς τῶν γλυκέων καὶ ἁλμυρῶν ὑδάτων. Ταῦτα ἄλλοτε μὲν ἐπιπλέουσι τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων καὶ ἄλλοτε εἶναι προσκεκολλημένα ἐπὶ λίθων καὶ ἄλλων στερεῶν σωμάτων καὶ σχηματίζουσιν ὀλισθηρὰ ἐπιχρίσματα ἢ βώλους ποικίλου σχήματος. Εἰς τὰ κυανᾶ ἄλγη περιλαμβάνονται αἱ ἑξῆς οἰκογένειαι:

1) ***Χροοκοκκίδαι*** (Chroococcaceae). Τὰ σφαιροειδῆ κύτταρα ἅτινα τὸ ἀποτελοῦσιν ἔχουσι χρῶμα κυανοπράσινον καὶ ζῶσι μονήρη ἢ κατὰ συστάδας. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς εἴδη: Τὸν *χροόκοκκον* (Chroococcus), τὴν *γλοιόκαψαν* (Gloeocapsa) καὶ τὸ *μερισμοπήδιον* (Merismopedia).

2) ***Λυγκβυΐδαι*** (Lyngbyaceae). Ἀποτελοῦνται ἐξ εὐθέων ἢ ἑλικοειδῶν νημάτων καὶ ἐκ δισκοειδῶν κυττάρων, ἅτινα ἐπιμερίζονται. Ταῦτα πολλαπλασιάζονται δι' ὁρμογονίων. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς εἴδη: *Ὀσκιλλαρία* (Oscillaria). Εἶναι φυτὸν νηματῶδες καὶ στρέφεται περὶ τὸν ἄξονά του. Φύεται εἰς ὕφυγρα μέρη καὶ σχηματίζει ἐπ' αὐτῶν μεμβράνην, ἥτις εἶναι πρασίνη καὶ ὀλισθηρά. Ἐπίσης ἀπαντᾷ εἰς στάσιμα ὕδατα.

Λυγκβύα (Lyngbya). Εἶναι φυτὰ θαλάσσια ἢ χερσαῖα. Παρ' ἡμῖν εὑρίσκεται ἐν Κεφαλληνίᾳ.

Σπειρουλῖνα (Spirulina). Ζῇ ἐντὸς τῶν ὑδάτων καὶ τῶν θερμῶν πηγῶν.

3) ***Νοστοκίδαι*** (Nostocaceae). Τὸ ἄλγη ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῶν ἀπεστρογγυλωμένων κυττάρων των, ἅτινα ἑνοῦνται κατὰ συστάδας καὶ φέρουσιν ἄκλωνα νήματα, ἅτινα εἶναι ἢ γυμνὰ ἢ φέρουσι βλέναν, ἢ ἑτεροκύστεις ἢ σπόρια. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ὑπάγονται τὰ ἑξῆς εἴδη:

Κυλινδροσπέρμιον (Cilindrospermium).

Νοστόκιον (Nostoc). Τοῦτο φέρει περιειλιγμένους ὁρμαθούς, οἱ ὁποῖοι ἐμβαπτίζονται εἰς περίσσειαν βλένης. Ἐκβλαστάνουν εἰς ὕφυγρα μέρη, ἐπὶ λίθων, ξύλων κτλ. Τὸ φυτὸν τοῦτο ἔχει τὸ ἑξῆς χαρακτηριστικὸν γνώρισμα: ξηραίνεται καὶ ὅταν διαβραχῇ ἀναθάλλει.

Ἀναβαίνη (Anabaena).

Τριχοδέσμιον (Trichodesmium). Τοῦτο σχηματίζει χρωματιστὸν ἐπίπαγον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν λιμνῶν καὶ τῶν τελμάτων.

4) ***Ριβουλαριάδαι*** (Rivulariaceae). Ἀποτελοῦνται ἀπὸ διακλαδιζόμενα νημάτια, τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἄκρον ἀπολήγει εἰς αἰχμὴν καὶ τὸ ἕτερον εἰς ἑτεροκύστεις. Μοναδικὸν εἶδος εἶναι ἡ *ριβουλαρία* (Rivularia). Φύεται ἐπὶ τῶν παρακτίων μερῶν καὶ σχηματίζει ἀκανονίστους πηκτωματώδεις σωρούς. Εὑρίσκεται εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ἑλληνικὰ παράλια.

5) ***Βακτηριώδη*** (Bacteria). Εἰς τὸ ἀνωτέρω ἄθροισμα ὑπάγονται καὶ τὰ βακτηριώδη τὰ ὁποῖα διακρίνονται τῶν κυανῶν ἀλγῶν ἐκ τοῦ ὅτι στεροῦνται παντελῶς χλωροφύλλης, καὶ κατὰ συνέπειαν, εἶναι σαπρόφυτα ἢ παράσιτα. Ἀποτελοῦνται ταῦτα ἐξ ἑνὸς μόνον κυττάρου. Τὸ κύριον φυτὸν ἀποτελεῖται ἐκ κεντρικοῦ πρωτοπλάσματος, ὅπερ εἶναι περιφερικὸν καὶ περιβάλλεται ὑπὸ λεπτῆς μεμβράνης, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἐξ ἠλλοιωμένης πρωτοπλασματικῆς οὐσίας. Χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ μικροτάτου μεγέθους των· τινὰ ἔχουσι διάμετρον 0,0005 χλστμ. (τὸ βακτήριον τῆς φυματιώσεως ἔχει 0,0002—0,004 χλστμ. μῆκος καὶ 0,0001 χιλστμ. πλάτος).

Βακτηρίων ὑπάρχουσι πλεῖσται ὅσαι μορφαὶ ἐξ ὧν αἱ γνωστότεραι εἶναι: τὰ *σφαιροειδῆ βακτήρια* ἢ *μικρόκοκκοι*, τὰ *ραβδοειδῆ βακτήρια*, οἱ *βάκιλλοι* ἢ *κυρίως βακτήρια*, τὰ *λεπτότριχα*, τὰ *κλαδότριχα*, αἱ *σπειρίλλαι*, οἱ *σπειροχαῖται* κτλ.

Τὰ βακτήρια ζῶσιν εἰς ὑγρὰ καὶ ἐντὸς ὑποπήκτων ὑγρῶν οὐσιῶν καὶ κινοῦνται διὰ βλεφαρίδων, ὧν ἡ σύστασις εἶναι πρωτοπλασματική, ἀναπτύσσονται δέ, ὅταν οἱ ὅροι εἶναι εὐνοϊκοί, καὶ πολλαπλασιάζονται ταχέως. Ὁ πολλαπλασιασμὸς

Στρεπτόκοκκοι. Πυογόνος καὶ τοῦ ἐρυσιπέλατος. (μετὰ σηπτικῶν δονακίων).

εἶναι διττός, ἢ ὁλόκληρον τὸ κύτταρον χωρίζεται εἰς δύο ὅμοια ἡμίση, ἅτινα ἐξακολουθοῦσιν αὐξανόμενα, ἢ καὶ δι' ἐμμόνων σπορίων, ἅτινα σχηματίζονται ἐντὸς τοῦ κυττάρου των ἐκ τῆς συρροῆς πρωτοπλάσματος, ὅπερ μικρὸν κατὰ μικρὸν περιβάλλεται ὑπὸ μεμβράνης ἱκανοῦ πάχους. Ὅπως τὰ σπόρια ταῦτα ἐκβλαστήσωσι, διαρρήγνυται ἡ ἀποβλενοῦται ἡ μεμβράνη. Τὰ βακτήρια εἶναι διαδεδομένα ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς γῆς καὶ κυρίως ἀπαντῶσιν εἰς τὸ ὕδωρ, τὸν ἀέρα, τὸ ἔδαφος, ἐπὶ τεθνηκότων ζῴων καὶ φυτῶν, καὶ τέλος ἐπὶ διαφόρων ὀργανικῶν οὐσιῶν. Ἐντὸς τῶν προαναφερθεισῶν οὐσιῶν ἀναπτύσσονται καὶ προκαλοῦσι γενικὰς ἢ μερικὰς ἀλλοιώσεις (ζυμώσεις, σήψεις, νόσους κ. τ. λ.).

Εἰς τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο ἄθροισμα ὑπάγονται τὰ ἑξῆς εἴδη:

Καλδόθριξ ἡ διχοτόμος (Caldothrix dichotoma). Ἀπαντᾷ ἐντὸς τῶν ἀκαθάρτων ὑδάτων.

Βεγγιατόα ἡ λευκή (Beggiatoa alba). Ζῇ ἐπὶ σεσηπότων ζῴων καὶ περικλείει εἰς τὸ πρωτόπλασμά της θειώδεις κόκκους.

Κρινόθριξ ἡ κύνειος (Crenothrix Kühniana). Ἀπαντᾷ ἐντὸς τῶν ὑδροδεξαμενῶν κατὰ παχέα στρώματα καὶ μολύνει τὸ ὕδωρ. Φέρει ἄκλωνα νημάτια.

Λευκονοστόκιον τὸ μεσεντεριοειδὲς (Leuconostoc mesenterioide). Εἰς τοῦτο ὀφείλεται ἡ βλενώδης ζύμωσις τοῦ σακχάρου.

Βάκιλλος τοῦ ὄξους (Bacillus aceti). Ἀλλοιώνει τὸ ὄξος, τῇ ἐπιδράσει διαφόρων ζυμώσεων, καὶ μεταβάλλει τοῦτο εἰς ὀξικὸν ὀξύ.

Βάκιλλος ὁ κοινὸς (Bacillus vulgaris). Εἰς τοῦτον ὀφείλεται ἡ σῆψις τῶν λευκωμάτων, τοῦ κρέατος κτλ.

Βάκιλλος ὁ γαλακτικὸς (Bacillus lactaria). Μετατρέπει τὸ σάκχαρον τοῦ γάλακτος καὶ τῶν ἐβρασμένων καρπῶν εἰς γαλακτικὸν ὀξύ.

Βάκιλλος τὸ ἀμυλοβάκτριον (Bacillus amilobacter). Προκαλεῖ τὰς ζυμώσεις τοῦ βουτυρικοῦ ὀξέος.

Μικρόκοκκος τῆς οὐρίας (Micrococcus ureae). Μετατρέπει, διὰ ζυμώσεως, τὴν οὐρίαν εἰς ἀνθρακικὴν ἀμμωνίαν.

Μικρόκοκκος ὁ δυσοιώνιστος (Micrococcus prodigiosus). Προκαλεῖ τὴν σῆψιν τοῦ ἄρτου, τῶν κεκομμένων γεωμήλων κτλ. Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἴδη ἀνήκουσιν εἰς τὰ *σαπρόφυτα*.

Βακτηρίδια παθογόνα εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάγονται αἱ ἑξῆς παραλλαγαί:

α') *Βάκιλλος τοῦ ἄνθρακος* (Bacillus anthracis). β') *Βάκιλλος τῆς φυματιώσεως* (Bacillus tuberculosis). γ') *Βάκιλλος τοῦ τύφου* (Bacillus typhi). δ') *Βάκιλλος τοῦ τετάνου* (Bacillus tetani). ε') *Στρεπτό-*

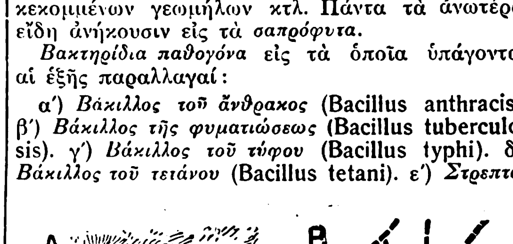

Βάκιλλος τοῦ ἄνθρακος.
Α, Ἐν τῷ αἵματι. Β, Στάδιον καλλιεργείας του.

κοκκος ὁ πυογόνος (Streptococcus pyogones). στ') *Βιβριόνιον τὸ χολερικὸν* (Vibriocholerae). ζ') *Σταφυλόκοκκος ὁ πυογόνος* (Staphylococcus pyogenes). η') *Σπειροχαίτης ἡ ὀβερμαϊέριος* (Sprirochaete obermaieri).

Παράσιτα βακτηρίδια (ἀβλαβῆ), εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάγονται αἱ παραλλαγαί:

α) *Σαρκίνη τοῦ στομάχου* (Sarcina ventriculi). β) Λεπτόθριξ τοῦ στόματος (Leptothrix buccalis).

Παράσιτα βακτηρίδια (ἐπιβλαβῆ εἰς τὰ φυτὰ) εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάγονται:

α) *Βάκιλλος ὁ ριζόβιος* (Bacillus radicicola). Παράσιτον τῶν ριζῶν τῶν ψυχανθῶν, ὅπου καὶ ἀναπτύσσει φυμάτια. Τὸ μῆκος εἶναι 0,003—0,005 χλστμ. καὶ διεγείρει τὰ κύτταρα τῶν ριζιδίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἰσχωρεῖ, εἰς νεοπλασίαν, οὕτω δὲ προκαλεῖται καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν φυματίων. Εἰς παραπλησίους βακίλλους ὀφείλεται ἡ φυματίωσις τῆς ἐλαίας, τῶν ἀμπελῶν, ἡ κομμίωσις τῶν λυκοπερσικῶν κ.λ.π.

6) ***Διατομώδη*** (Diatomeae). Φυτὰ ποικιλώτατα τὴν μορφήν, μονοκύτταρα, μονήρη ἢ κατὰ συστάδας ζῶντα. Ἐντὸς τῶν κυττάρων των φέρουσιν *ἐνδοχρωμικὰς πλάκας*, αἵτινες περικλείουσιν ὀρφνὴν χρωστικὴν οὐσίαν (διατομίνη). Τὰ κύτταρα φέρουσι κεντρικὸν πυρῆνα καὶ ἄφθονον κυτταρικὸν χυμὸν καὶ χωρίζονται διὰ παχείας μάζης ἀπὸ τοῦ πρωτοπλάσματος. Τὸ σχῆμα τῶν διατόμων εἶναι διαφορώτατον, ᾠοειδές, σωληνοειδές, ἐπίμηκες, στρογγύλον, τριγωνικόν, δισκοειδές, λογχοειδὲς κ.τ.λ. Ὁ πολλαπλασιασμός των συντελεῖται διὰ τῆς πλάσεως *αὐξοσπορίων*. Προσκολλῶνται ἐπὶ στερεῶν ἀντικειμένων δι' ἰσχυροῦ πηκτωματώδους μίσχου. Πλὴν τούτου ὑπάρχουσι καὶ κεχωρισμένα διάτομα, ἅτινα πλέουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων ἢ ἕρπουσιν ἐπὶ τοῦ πυθμένος. Εὑρίσκονται εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου καὶ ζῶσιν εἰς ἁλμυρά, ὑφάλμυρα καὶ γλυκέα ὕδατα. Τινὰ τούτων εὑρίσκονται καὶ εἰς ὑγροὺς τόπους. Εἴς τινα μέρη ἐπικάθηται ἐπὶ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ τόσον μέγας ἀριθμὸς διατόμων, ὥστε ἐσχηματίσθησαν χαρακτηριστικὰ γεωλογικὰ στρώματα (Βερολῖνον, Τοσκάνη κ.τ.λ). Διάτομά τινα ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ ἄλλων ὑδροβίων φυτῶν· ταῦτα στεροῦνται χρωστικῆς τινος οὐσίας. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ὑπάγονται τὸ *σύνεδρον τὸ ἡμισεληνοειδὲς* (Synedra ulna), *διάτομον τὸ κοινὸν* (Diatoma vulgarum), *ναυΐδιον τὸ ὑποπράσινον* (Navicula viridula), *κοκκονηὶς ὁ φθεὶρ* (Cocconeis pediculus) κ.τ.λ.

7) ***Περιδίνητα*** (Peridineae). Ἄλγη μικροσκοπικά, μονοκύτταρα, μὲ γυμνὸν σῶμα, πυρῆνα καὶ ὀρφνοπράσινα χρωστικὰ κοκκίδια. Φέρουσι δύο χαρακτηριστικὰ *μαστίγια*, ἅτινα ἐκφύονται ἐκ τῆς γαστρικῆς χώρας των καὶ χρησιμεύουσι πρὸς περιδίνησιν τοῦ ὕδατος. Πολλαπλασιάζονται ἀγενῶς. Εἶναι φυτὰ θαλάσσια. Τὰ ἀμοιροῦντα χρωστικῆς οὐσίας περιδίνητα ζῶσι παρασιτικῶς.

8) ***Δεσμιδίδαι*** (Desmidiaceae). Ἀποτελοῦνται ἐκ μονήρων κυττάρων ποικιλωτάτης μορφῆς. Πολλαπλασιάζονται διὰ μερισμοῦ ἢ συζεύξεως. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει τὰ εἴδη: *Μεσοταίνιον* (Mesotaenium), *ἔναστρον* (Enastrum), *μικροαστερίαν* (Microasterias), *σταύραστρον* (Staurastrum), *κοσμάριον* (Kosmarium), *κλωστήριον* (Closterium) κτλ.

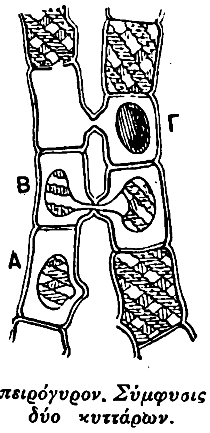

Σπειρόγυρον. Σύμφυσις δύο κυττάρων.
Α, Ἀνθηρίδιον μεμονωμένον. Β, Ἀνθηρίδια συνηνωμένα. Γ, Ὠογόνον.

9) ***Ζυγονηματίδαι*** (Zygnemaceae). Φέρουσι προμήκη κυλινδρικὰ ἄκλωνα νήματα, ἅτινα ἔχουσι λείαν καὶ ἀπερίσφιγκτον μεμβράναν εἰς τὸ μέσον. Τὰ γνωστότερα εἴδη εἶναι τὸ *ζυγόνημα* (Zygnema) καὶ τὸ *σπειρόγυρον* (Spirogyrum). Εὑρίσκονται πανταχοῦ τῶν γλυκέων καὶ τῶν ἁλμυρῶν ὑδάτων. Παρ' ἡμῖν ἀπαντῶνται εἰς τὸν Ἰλισὸν καὶ τὸν Φαληρικὸν ὅρμον.

10) ***Μεσοκαρπίδαι*** (Mesocarpeae). Ἡ οἰκογένεια αὕτη εἶναι σχεδὸν ὁμοία πρὸς τὴν προηγουμένην, διαφέρουσα μόνον κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ νήματος τῆς μεμβράνης καὶ τὸν τρόπον τῆς συζεύξεως. Εἶναι πάντα ὑδρόβια. Τὰ γνωστότερα εἴδη εἶναι ἡ *μουγεοτία* (Mugeotia) καὶ ὁ *μεσόκαρπος* (Mesocarpus). Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κωπαΐδα.

Γ') Ἄλγη φαιά. — Τὰ ἄλγη ταῦτα εἶναι φυτὰ θαλάσσια καὶ διακρίνονται ἐκ τοῦ ὀρφνοῦ ἢ ὀρφνοπρασίνου χρωματισμοῦ των. Ἔχουσι ποικιλωτάτας μορφὰς καὶ εἶναι ἁπλῶς νηματοειδῆ, ἄνευ διακλαδώσεων ἢ πολύκλαδα. Τὰ κύτταρα ἐνέχουσι ὀρφνήν τινα οὐσίαν παραπλήσιον πρὸς τὴν χλωροφύλλην, τὴν *φυκορρφνίνην* ἢ *φυκοφαιΐνην*. Ὁ θαλλός της εἶναι ἢ νηματοειδὴς ἢ φυλλοειδὴς καὶ στηρίζεται ἐπὶ τῶν διαφόρων ὑποθεμάτων διὰ ριζιδίων. Ὁ πολλαπλασιασμός των γίνεται διὰ ἀλληλοδιαδόχου τμήσεως κατὰ λοξὴν διάταξιν τοῦ κυρίως ἐπακρίου κυττάρου ἢ πλειόνων κυττάρων.

Ἡ μεγαλυτέρα ἀνάπτυξις τοῦ θαλλοῦ παρατηρεῖται εἰς τὴν *λαμιναρίαν τὴν δακτυλοειδῆ* (Laminaria dactylifera), τῆς ὁποίας τὰ φύλλα τοῦ θαλ-

Digitized by Google

λοῦ ἐπιμηκύνονται μέχρι τριῶν περίπου μέτρων. Ἕτερον εἶδος εἶναι ἡ *μακρόκυστις ἡ ἀπιοφόρος* (Macrocystis pyrus), ἥτις εὑρίσκεται εἰς τὸν Νότιον Παγωμένον ὠκεανόν, φέρει θαλλώδεις κλάδους μέχρι 70 μέτρων μήκους καὶ ὁ θαλλός της εἰσχωρεῖ εἰς τὸ ἔδαφος εἰς βάθος 20 περίπου μέτρων.

Ὁ τρόπος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν φαιῶν ἀλγῶν δὲν εἶναι τελείως ἐξηκριβωμένος. Γίνεται διὰ ζῳοσπορίων, δι' ἐκβλαστήσεως τῶν παραφυάδων ἢ τῇ συμμετοχῇ τῶν ἀνθηριδίων καὶ τῶν ᾠογόνων. Οἱ γαμετοί, τὰ ζῳοσπόρια καὶ τὰ σπερμάτια φέρουσι δύο βλεφαρίδας, αἵτινες ἐκφύονται ἐκ τῶν πλαγίων τοῦ στόματος αὐτῶν.

Τὸ ἄθροισμα τοῦτο περιλαμβάνει τὰς ἑξῆς οἰκογενείας:

1) **Ἐκτοκαρπίδαι** (Ectocarpaceæ). Ὁ θαλλὸς των εἶναι νηματοειδὴς καὶ διακεκλαδισμένος ἀραιῶς. Πολλαπλασιάζονται διὰ γαμετῶν καὶ ζῳοσπορίων, ἅτινα παράγονται ἐντὸς τῶν κυττάρων. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος, τὸν *ἐκτόκαρπον* (Ectocarpus), ὅστις εἶναι γνωστότατος εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

2) **Σφακελαριίδαι** (Sphacelariaceæ). Ἡ οἰκογένεια αὕτη διακρίνεται τῆς προηγουμένης ἐκ τῆς ἐξαλλοιώσεως τοῦ ἐπιδερμικοῦ ἱστοῦ καὶ τοῦ παρεγχυματώδους ἱστοῦ, τῆς ὑπερβολικῆς αὐξήσεως τοῦ ἐπακρίου κυττάρου καὶ τῆς συνθετωτέρας διακλαδώσεως. Ὁ πολλαπλασιασμός των εἶναι ἄγνωστος. Τὰ κυριώτερα εἴδη τῆς οἰκογενείας εἶναι *σφακελαρία ἡ θυσανώδης* (Sphacelaria cirrhosa) καὶ *σφακελαρία ἡ τριβουλοειδὴς* (Sphacelaria tribuloiua). Ἀμφότεραι εἶναι κοιναὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας.

3) **Κουτλεριίδαι** (Cutleriaceæ). Ἔχει πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὴν προηγουμένην οἰκογένειαν. Ὁ θαλλὸς εἶναι νηματοειδὴς καὶ ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν στρωμάτων. Ὁ πολλαπλασιασμός των γίνεται ἢ διὰ σπορίων ἢ διὰ γαμετῶν. Τὰ κυριώτερα εἴδη εἶναι ἡ *ζαναρδινία* (Zanardinia) καὶ ἡ *κουτλερία* (Cutleria).

4) **Δικτυοτίδαι** (Dictyotaceae). Ἔχει ταινιοειδῆ ἢ ῥιπιδιοειδῆ θαλλόν, ὅστις διακλαδίζεται. Ὁ πολλαπλασιασμὸς εἶναι ἀγενής, τὰ δὲ παραγόμενα σπόρια ἀμοιροῦσι βλεφαρίδων. Ὕπαρξις ἀνθηριδίων καὶ ᾠογόνων. Τὰ πρῶτα παράγουσι μονοφλέβαρα σπερματοζωίδια καὶ τὰ δεύτερα ἀνὰ ἓν ᾠοκύτταρον. Ἡ οἰκογένεια ἔχει πλεῖστα εἴδη ὧν τὰ γνωστότερα καὶ κοινότερα, ἀπαντῶντα εἰς πάντα τὰ ἀβαθῆ παράλια, εἶναι: *παδίνα ἡ ταωνειος* (Padina pavonia), *δικτυόπτερις ἡ πολυποδοειδὴς* (Dictyopteris polypodioidea), *δικτυωτὴ ἡ διχοτόμος* (Dictyota dichotoma) κλπ.

5) **Λαμιναριίδαι** (Laminariaceae). Ὁ θαλλός των ἔχει δερματοειδῆ σύστασιν καὶ ἐπικολλῶνται ἐπὶ τῶν βράχων ἢ ἄλλων ὑποθεμάτων δι' ἀνθεκτικῶν ῥιζιδίων. Ὁ θαλλὸς εἶναι μέγας καὶ παλαμοειδῶς ἐσχισμένος. Εὑρίσκονται εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν καὶ πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Τὰ κυριώτερα εἴδη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι *λαμιναρία ἡ σακχαροῦχος* (Laminaria saccharina), *λαμιναρία ἡ δακτυλοειδὴς* (Laminaria digitata), *λαμιναρία ἡ κλουστώνειος* (L. clustoni). Οἱ μίσχοι ταύτης εἶναι γνωστοὶ εἰς τὴν ἰατρικὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα ***stipites Laminaria*** (ῥαβδία λαμιναρίας ἢ ἁπλῶς λαμινάρια) καὶ χρησιμεύουσι διὰ τὴν ἀνεύρεσιν στενωμάτων παθολογικῶν τοῦ σώματος, συριγγίων κλπ. Ἡ *ἀλαρία* (Alaria), ἡ *χορδὴ τὸ νῆμα* (Chorda filum), ἡ *μακρόκυστις ἡ ἀπιοφόρος* (Macrocystis pyrifera)· τὸ φυτὸν τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικόν, διότι ὁ θαλλός του ἔχει μῆκος 300 περ. μέτρων. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς βορείους θαλάσσας.

6) **Φυκίδαι** (Fucaceae). Εἶναι ἡ τελειοτέρα οἰκογένεια πασῶν τῶν προηγουμένων. Ὁ θαλλός των εἶναι φυλλοειδὴς ἢ βλαστοειδὴς καὶ ποικίλως διακλαδίζεται. Στερεοῦνται ἐπὶ τῶν διαφόρων ὑποθεμάτων διὰ ῥιζιδίων. Τινὰ τούτων φέρουσι νηκτικὰς κύστεις, ἵνα ἐπιπλέῃ ὁ θαλλὸς ἐπὶ τοῦ ὕδατος. Ὁ πολλαπλασιασμός των εἶναι ἀγενὴς ἢ ἐγγενής· ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει γίνεται διὰ τῶν παραφυάδων τοῦ θαλλοῦ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῇ συμμετοχῇ τῶν ἀνθηριδίων καὶ τῶν ᾠογόνων, ἐντὸς ἰδίων ὀργάνων, *δοχείων* καλουμένων. Τὰ ᾠοκύτταρα ἐξαπολυόμενα τοῦ δοχείου πλέουσιν ἐν τῷ ὕδατι, ὁπότε πολυάριθμα σπερματοζωΐδια, ἅτινα νήχονται διὰ τῶν βλεφαρίδων των, προσκολλῶνται ἐπ' αὐτῶν καὶ μεταδίδουσι τὴν κίνησιν καὶ εἰς τὸ ᾠοκύτταρον. Τὰ ᾠοκύτταρα ταῦτα δύνανται ἀμέσως προσφυόμενα ἐπί τινος ὑποθέματος νὰ παράγωσι νέον φυτόν. Εὑρίσκονται εἰς πάσας τὰς θαλάσσας καὶ ἰδίως εἰς τὰς παρὰ τὴν Ὠκεανίαν. Τὰ εἴδη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι: τὸ *φῦκος* (Fucus), *κυστόσειρα* (Cystoseira), ἥτις εὑρίσκεται εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας. *Σάργασσον* (Sargassum), *σάργασσον τὸ λινόφυλλον* (Sargassum linifolium), ὅπερ εἶναι γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σταφυλάκι, σάργασσον τὸ ῥαγοφόρον* (Sargassum bacciferum), ἀπαντῶνται ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ εἰς τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Πολλὰ τοιαῦτα φυτὰ ἐξαπολυόμενα τοῦ βυθοῦ, μεταφέρονται ὑπὸ τῶν θαλασσίων ῥευμάτων καὶ ἀποτελοῦσι μεγάλας πλεούσας μάζας, αἵτινες καλοῦνται *σαργασσοθάλασσα*.

Δ) ***Ἄλγη ἐρυθρά.*** — Ἀπαντῶσιν εἰς ἁλμυρὰ ὕδατα καὶ ὀλίγιστα εἰς γλυκέα. Προσφύονται ἐπὶ τοῦ βυθοῦ δι' ἀνθεκτικῶν ῥιζιδίων. Ὁ θαλλὸς τῶν φυτῶν τούτων ἔχει ποικίλον σχῆμα. Εἰς τὰ ἀτελῆ εἶναι νηματώδης ἢ δισκοειδής, τὰ τελειότερα ἔχουσι πολυσύνθετον διακεκλαδισμένον θαλλόν. Εἴς τινα εἴδη ὁ νηματοειδὴς ἢ κυλινδρικὸς θαλλὸς περιβάλλεται ὑπὸ ἐπιδερμικῶν κυττάρων. Τὰ κύτταρα ταῦτα πλὴν τῆς χλωροφύλλης φέρουσι καὶ ἑτέραν χρωστικὴν οὐσίαν, τὴν *φυκοερυθρίνην*. Τὰ κύτταρα τῶν ἐρυθρῶν ἀλγῶν περιέχουσιν ἕνα μόνον πυρῆνα, ὅστις φέρει ἐξωγκωμένην μεμβράνην, ἡ ὁποία εἴς τινα εἴδη τοσοῦτον διαποτίζεται ὑπὸ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου, ὥστε ἐπικαλύπτει ταῦτα διὰ λιθώδους ἐπιστρώματος, ὅπως τὸ *λιθοθάμνιον* (Lithothamnium) καὶ ἡ *κοραλλῖνα* (Corallina).

Ὁ πολλαπλασιασμός του εἶναι ἀγενὴς καὶ τελεῖται διὰ τῶν *τετρασποριῶν* καλουμένων, δηλ. γυμνῶν κυττάρων διατεθειμένων κατὰ τετράδας ἐντὸς τοῦ μητρικοῦ κυττάρου καὶ ἐχόντων σταυροειδῆ ἢ τετραεδρικὴν διάταξιν. Τὰ φυτὰ ταῦτα δὲν παράγουσι ζῳοσπόρια. Πλὴν τῆς ἀγενοῦς γενέσεως εἴς τινα εἴδη παρατηρεῖται καὶ ἐγγενὴς τοιαύτη, ὁπότε τὰ θήλεα ὄργανα τοῦ φυτοῦ *σφαιριογόνια* ἢ *καρπογόνια*, ἅτινα εἶναι ᾠοκύτταρα μετὰ μεμβράνης, φέρουσι κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῶν ἄκρον τὸ *σπερμολαβίον*, ὅπερ εἶναι τριχοειδὴς ἀπόφυσις, ἥτις ἐκφύεται ἐκ τῶν ἄκρων τοῦ βλαστοῦ ἢ τῶν κλάδων. Ἐκ τούτων (κλάδων ἢ βλαστῶν) ἐκβλαστάνουσι καὶ τὰ ἀνθηρίδια ἢ *σπερματάγγεια*, ἀπολυόμενα ἀνὰ ἓν καὶ προσκολλώμενα ἐπὶ τῶν σπερμολαβίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐναποθέτουσι τὸ περιεχόμενον αὐτῶν μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἰδίας των μεμβράνης. Τότε, ἀφοῦ γονιμοποιηθῇ τὸ καρπογόνιον, τὸ σπερμολάβιον διαχωρίζεται τοῦ ᾠοκυττάρου διὰ μεμβράνης. Πρῶτον ἐκβλαστάνει θύσανος κυττάρων ἐκ τῆς περιφερείας τοῦ καρπογόνου, καὶ εἶτα διογκοῦται τὸ ἄκρον αὐτῶν καὶ παράγει σπόρια, *σφαιριοσπόρια* ἢ *καρποσπόρια*, τὰ ὁποῖα διαρρηγνύουσι τὰς μεμβράνας των καὶ ἐξαπολύονται εἰς τὸ ὕδωρ. Εἴς τινα εἴδη ὁ πολλαπλασιασμὸς γίνεται ὡς ἑξῆς: Μετὰ τὴν γονιμοποίησιν τοῦ καρπογονίου ἑνοῦται τοῦτο διὰ συρρεύσεως ἢ συντήξεως μετ' ἄλλων παρακειμένων καρπογονίων, ὁπότε σχηματίζονται τὰ *καρποσπόρια*, ἢ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ καρπογονίου ἐκβλαστάνουσιν ἐπιμήκεις σωλῆνες πρὸς διαφόρους διευθυνόμενοι διευθύνσεις καὶ πρὸς τοὺς κλάδους τοῦ φυτοῦ καὶ δι' ἐναποθέσεως τοῦ περιεχομένου των γονιμοποιοῦσι καὶ ἄλλα καρπογόνια κείμενα μακρὰν τούτων.

Εἰς τὸ ἄθροισμα τοῦτο ὑπάγονται αἱ ἑξῆς οἰκογένειαι:

1) **Βαγκιίδαι** (Bangiaceae). Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει φυτὰ νηματοειδῆ, ταινιοειδῆ ἢ δισκοειδῆ ἀτάκτως διακεκλαδισμένα. Ὁ πολλαπλασιασμὸς συντελεῖται διὰ τῆς γονιμοποιήσεως αὐτῶν τούτων τῶν κυττάρων τοῦ θαλλοῦ διὰ σπερματίων. Τὰ κυριώτερα εἴδη τῆς οἰκογενείας εἶναι: ἡ *πορφύρα* porphyra). Διακρίνεται ἐκ τῶν ἀκανονίστων φύλλων της, ἡ *βαγκία* (bangia), *βαγκία ἡ μελανέρυθρος* (bangia artropurpurea). Ζῇ εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα. Παρ' ἡμῖν εὕρηται εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Πηλίου, εὑρισκομένη ἐπίσης καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ. *Λεμανία ἡ ποταμία* (Lemania fluviatilis). Ζῇ εἰς γλυκέα ὕδατα καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὸ Πήλιον καὶ τὴν Πάρνηθα. *Βατραχόσπερμον τὸ περιδεραιοειδὲς* (Batrachospermum moniliforme). Ἀπαντᾷ εἰς τὰ ψυχρὰ ὕδατα τοῦ Πεντελικοῦ. Ἡ *χαντρασία* (Chantransia) *βραγγελία* (Wrangelia), *γελίδιον* (Gelidium), *χόνδρος ὁ οὖλος* (Chondrus crispus), ἀπαντᾷ εἰς τὰς βορείους θαλάσσας. *Γιγαρτίνα ἡ θηλώδης* (Gigartina mamiphora), *εὔχευμα τὸ ἀκανθῶδες* (Eucheuma spinosum), ἰθαγενὲς τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ. *Γρακιλαρία* (Gracilaria), *ῥοδυμενία* (Rhodhymenia), *χρυσυμενία* (Chryshymenia), *χρυσυμενία ἡ ῥαγοφόρος* (Chryshymenia uvaria), *λομενταρία* (Lomentaria), *λομενταρία ἡ ἔναρθρος* (Lomentaria articulata), *πλοκάμιον* (Plocamium), *ὑδρολάπαθον τὸ αἱματῶδες* (Hydrolapathum sanquineum), *νιτόφυλλον* (Nitophyllum), *νιτόφυλλον τὸ στικτὸν* (Nitophyllum punctatum), *δελεσσερία ἡ ὑπόγλωσσος* (Delesseria hypoglossum), *λαυρεντία* (Laurentia), *πολυσιφωνία* (Polysiphonia), *δασεῖα* (Dasya), *κεράμιον* (Ceramium), *λεγιολυσία* (Lejolisia), *γριφφιθσία* (Griffithsia), *καλλιθάμνιον* (Callithamnium), *ἁλιμενία* (Halimenia), *γρατελουπία* (Gratelupia), *δουμοντία* (Dumontia), *δουδρεσναΐα* (Dudresnaya) *σχιζυμενία* (shizymenia), *νηματόστομα* (Nematostoma), *χονδρόκοκκος* (Chondrococcus), *ῥιζοφυλλὶς* (Rizophyllis), *μηλοβασία* (Melobesia), *λιθοθάμνιον* (Lithothamnium), *λιθόφυλλον* (Lithophyllum), *κοραλλῖνα* (Corallina), *ἀμφίῤῥους* (Amphirroa) κτλ.

ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΣ. Τὰ ἄλγη χρησιμοποιοῦνται ποικιλοτρόπως. Ἐν τῇ φαρμακευτικῇ χρησιμοποιοῦσι κυρίως ἐρυθρὰ ἄλγη καὶ ἐκ τούτων τὰ εἴδη: *γιγαρτίναν τὴν θηλώδη καὶ χόνδρον τὸν οὖλον*. Τὰ ἄλγη ταῦτα ἀποξηραίνουσιν, ὁπότε γίνονται ὑπόχρα. Εἰς τὸ ἐμπόριον εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἰρλανδικὰ βρύα* καὶ χρησιμεύουσι πρὸς κατασκευὴν πηκτῆς. Τὸ *ἄγαρ*, ὅπερ εἶναι χρησιμώτατον εἰς τὴν φαρμακολογίαν, παράγεται ἐκ τῶν ἐρυθρῶν ἀλγῶν τῶν περὶ τὰς νήσους Ἰάβαν, Μαδαγασκάρην καὶ Κεϋλάνην θαλασσῶν.

Εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Βρεττάνης καὶ τὴν Νορμανδίαν χρησιμοποιοῦσι διάφορα ἄλγη πρὸς λίπανσιν τῶν καλλιεργησίμων ἐκτάσεων. Ταῦτα, τὰ χρησιμοποιοῦσιν ἢ χλωρὰ ἢ καίοντες αὐτὰ εἰς εἰδικοὺς κλιβάνους, ὁπότε χρησιμοποιοῦσι τὴν τέφραν αὐτῶν. Ἄλλοτε ἐξήγετο ἐκ τῶν φαιῶν ἀλγῶν *ἰώδιον* (ἀπὸ τῆς τέφρας αὐτῶν), προσέτι καὶ *σόδα* (ἰδίως ἀπὸ τὰ λαμινάρια). Ἐκ τῶν φαιῶν ἀλγῶν καὶ ἰδίως τῆς *ἀλαρίας* καὶ τῆς *λαμιναρίας τῆς σακχαρούχου*, οἱ περὶ τοὺς πόλους οἰκοῦντες καὶ οἱ Σῖναι κατεσκεύαζον ἐδέσματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *C. de Saporta et Marion*: L'évolution du regne végétal. Les cryptogames.—*J. C. Agardh*: Species, genera et ordines Algarum.—*W. G. Farlow*: Marine algae of New England.—*F. Otmanns*: Morphologie und Biologie der Algen.—*M. Gomont*: Monographie des oscillariées.—*A. G. Tansley*: A Revision of the Classification of the Green Algae.—*E. Janczewski*: Observations sur l'accroissement du thalle des Phacosporées.—*R. Valiante*: Le cystoseira del golfo di Napoli.—*G. Berthold*: Die Bangiaceen des golfes von Napel.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΛΙΜΕΝ.]. Εἶναι γνωστὸν ὅτι, ἐν καιρῷ θαλασσοταραχῆς, ὅπου ὑπάρχουν ἐν τῷ πυθμένι πυκνὰ θαλάσσια φυτά, τὸ ἀντίστοιχον τμῆμα τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης εἶναι ἠρεμώτερον, διότι τὸ κῦμα χάνει μέγα μέρος τῆς ὁρμῆς του λόγῳ τῆς ἀντιστάσεως τῶν φυτῶν. Γνωστὸν εἶναι ἐπίσης ὅτι οἱ κάλαμοι, οἱ φυόμενοι εἰς τὰς ὄχθας διώρυγος ἢ ποταμοῦ, χαλαροῦσι μέχρις ἀποσβέσεως τὰς σπιλάδας τὰς ὁποίας προκαλεῖ κατὰ τὰς ὄχθας πλοῖον διερχόμενον μετὰ μεγάλης ταχύτητος. Σχετικαὶ παρατηρήσεις ἤγαγον εἰς τὴν πρότασιν σχηματισμοῦ ὅρμων, διὰ πυκνῆς καὶ εὐρείας ζώνης ἀλγῶν ἐπὶ τούτῳ καλλιεργουμένων, προστατευομένων δὲ καὶ ἐνισχυομένων δι' ἰσχυρῶν χάλικων.—Ω.

ἀλγηδών, —*όνος* (ἡ)· ἄλγος, πόνος, εἴτε σωματικὸς εἴτε ψυχικός· ἀντίθ. *ἡδονή*.

— *[Πειραμ. Ψυχολ.]*. Ἀλγηδὼν εἶναι τὸ αἴσθημα τὸ προερχόμενον ἐξ ἐρεθισμοῦ ἰδίων σημείων ἢ ἀπολήξεων νευρικῶν, εὑρισκομένων ἐπὶ τοῦ δέρματος. Τὸ προκαλοῦν ἀλγηδόνα ἐρέθισμα, εἶναι δυνατὸν νὰ προέρχεται ἢ ἐκ νύξεως μιᾶς βελόνης *(μηχανικὸν ἐρέθισμα)* ἢ ἐξ ἐπαφῆς ψυχροῦ ἢ θερμοῦ σώματος *(θερμαντικόν)*, ἢ ἐξ ἐπιδράσεως ὀξέος τινὸς *(χημικόν)*, ἢ ἐξ ἠλεκτρικῆς ἐπιδράσεως *(ἠλεκτρικόν)*. Τὰ «*σημεῖα*» ἀλγηδόνος ἀνερχόμενα κατὰ τὸν von Freg, εἰς 100—200 καθ' ἕκαστον τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον, εἶναι 10πλάσια περίπου τῶν σημείων πιέσεως, ἀνώτερα δὲ κατ' ἀριθμὸν τῶν σημείων τῶν δύο ἑτέρων αἰσθητηρίων τῆς γενικῆς αἰσθήσεως, τ. ε. τῶν σημείων τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ θερμοῦ.

Τὰ σημεῖα ἀλγηδόνος, συνήθως μὴ συνυπάρχοντα μετὰ τῶν σημείων τοῦ ψυχροῦ, τοῦ θερμοῦ ἢ τῆς πιέσεως, εἶναι ἀπολήξεις περιφερικῶν νευρικῶν ἀξόνων, οἵτινες συνδέονται δι' ἀνιουσῶν ἰνῶν μεθ' ὡρισμένων κέντρων εὑρισκομένων ἐν τῷ θαλάμῳ καὶ ὄχι ἐν τῷ φλοιῷ τοῦ ἐγκεφάλου. Τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν ἐρεθίσματος πρὸς παραγωγὴν τῆς «*βαλβῖδος*» τοῦ αἰσθήματος ἀλγηδόνος εἶναι πολὺ μεγαλύτερον ἢ τὸ ἀπαιτούμενον πρὸς παραγωγὴν π. χ. τοῦ αἰσθήματος πιέσεως, διὰ τοῦτο δὲ τὰ σημεῖα πιέσεως εἶναι χιλιάκις εὐαισθητότερα τῶν σημείων ἀλγηδόνος.

Ἡ ἀλγηδὼν ἔχει στενωτάτην συνάφειαν νευρολογικῶς μετὰ καταστάσεων δυσαρέστων (feelings), αὕται δ' ἀφ' ἑτέρου συσχετίζονται μετὰ τῶν ἀνωτέρων συγκινήσεων καὶ γενικῶς μετὰ τοῦ ὅλου συναισθηματικοῦ βίου.

Πρὸς καθορισμὸν τῶν σημείων ἀλγηδόνος ἐπὶ τοῦ δέρματος, μεταχειριζόμεθα ὄργανον τὸ **ἀλγησίμετρον** (βλ. λ.) καλούμενον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Herrick*, Introduction to Newrology.—*Watson J.*, Psychology.—*Woodworth R.*, Psychology.

Γ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ἄλγημα (τό)· πόνος, ἀλγηδών.

ἀλγηρός, —*ά*, —*όν*· ἀλγεινός, λυπηρός.

Ἀλγησιθέα (ἡ)· λέξις πεπαισμένη σχηματισθεῖσα κατὰ τὸ *Τερψιθέα*.

ἀλγησίμετρον *[Πειραμ. Ψυχολογ.]*. Ὄργανον πρὸς καθορισμὸν τῶν σημείων ἀλγηδόνος ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ μέτρησιν τῆς ἐντάσεως τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς παραγωγὴν ἀλγηδόνος ἐρεθίσματος. Ὁ ἁπλούστατος τύπος τοῦ ὀργάνου τούτου εἶναι θρὶξ χοίρου προσαρμοζομένη ἐπὶ μεταλλικῆς ἢ ξυλίνης βάσεως (ἐν ἀνάγκῃ ἐπὶ πυρείου). Διὰ τοῦ ὀργάνου τούτου ἀνιχνεύομεν νύσσοντες εἰς μέτριον βαθμὸν ὡρισμένα μέρη τοῦ δέρματος καὶ σημειοῦμεν ἐκάστοτε διὰ χρωστικῆς οὐσίας τὰ σημεῖα ἔνθα ᾐσθάνθημεν ἀλγηδόνα. Οὕτως εἶναι δυνατὸν *χάρτην* ὁλόκληρον νὰ κατασκευάσωμεν τοῦ ἀνιχνευθέντος μέρους τοῦ δέρματος, εἰς ὃν νὰ ἐμφαίνωνται τὰ σημεῖα ἀλγηδόνος. Τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι ὀλιγάριθμα ἢ καὶ παντελῶς ἐλλείπουσιν ἐκ τοῦ ὀπισθίου μέρους τῆς κοιλότητος τοῦ στόμα-

Digitized by Google

τος, τοῦ ὀπισθίου τμήματος τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν παρειῶν.

Ἀλγησίμετρον πρὸς μέτρησιν τῆς ἐντάσεως τοῦ ἐρεθισμοῦ, ὅστις ἀπαιτεῖται πρὸς παραγωγὴν ἀλγεινῆς αἰσθήσεως, εἶναι τὸ τοῦ *Μπγέρνστρεμ* (Björnström) τῆς Οὐψάλης. Ἀποτελεῖται ἐξ εἴδους λαβίδος, ἐντὸς τῶν σκελῶν τῆς ὁποίας συλλαμβάνεται πτυχὴ τοῦ δέρματος, συσφιγγομένη μέχρι τῆς προκλήσεως ἀλγηδόνος· τὴν ἔντασιν τῆς συσφίγξεως σημειοῖ τὸ ἐπὶ τοῦ ὀργάνου μοιρογνωμόνιον. Ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς στηρίζεται καὶ τὸ ἀλγησίμετρον τοῦ Γάλλου *Ρισὲ* (Ch. Richet). —Ω.

ἄλγησις (ἡ)· ἄλγος, ἀλγηδών.

Ἄλγιδον (Algidum). Ὑψηλὸν ὄρος ἐν Λατίῳ τῆς Ἰταλίας ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ Τουσκούλου καὶ Βελίτρων μέχρι τῆς Πραινεστοῦ. Εἶναι λίαν ἀπόκρημνον καὶ παρέχει ἀφθόνους τροφὰς διὰ βοσκήν, τὸ δὲ ἐπ' αὐτοῦ εὑρισκόμενον πυκνὸν δάσος καλεῖται Selva dell' Agio. Τὸ ὄρος τοῦτο εἶναι ὀνομαστὸν διὰ τὸν ἐπ' αὐτοῦ εὑρισκόμενον ἄλλοτε ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος. Κ. Μ. ΚΑΡ.

Ἄλγιδος (ἡ) (Algidus). Ἀρχαιοτάτη πόλις τῶν Αἰκούων ἢ Ἀκανῶν, ἐν Λατίῳ, κειμένη τριάκοντα περίπου χιλιόμετρα νοτιοανατολικῶς τῆς Ῥώμης. Σήμερον μόνον ἐρείπια τῆς πόλεως σῴζονται. Ἡ Ἄλγιδος ἐξυμνεῖται ὑπὸ τοῦ Ὁρατίου (βλ. Ὠδαὶ Ι. 21). Κ. Μ. ΚΑΡ.

ἀλγίνη (Algin) *[Φαρμ. Χημ.]* Γλοιῶδες ὑδατόλυμα, λαμβανόμενον δι' 24ώρου ἐμβροχῆς τῆς λαμιναρίας ἐν διαλύματι σόδας. Καθιζάνεται διὰ ἀλκοόλης, μεθυλικῆς ἀλκοόλης, ἀνοργάνων ὀξέων καὶ ἁλάτων τινῶν, οὐχὶ ὅμως δι' ἁλάτων ἀλκαλίων, διχρωμικοῦ καλίου καὶ ταννίνης. Τὸ ὑδατόλυμα τοῦτο διακρίνεται ἀπὸ τῶν τοῦ λευκώματος, γελόζης (πηκτώματος) ζελατίνης, διγυρίνης, καὶ τραγακάνθης, καθ' ὅτι διὰ ψύξεως ἢ θερμάνσεως δὲν πήγνυται. Ἀπὸ διαλυμάτων ἀμύλου διακρίνεται διὰ τῆς δι' ἰωδίου ἀντιδράσεως. Ἡ ἀλγίνη εὗρεν ἐφαρμογὴν ἐν μίγματι μετ' ἄνθρακος λαμιναρίας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Carbon-Cement*, ὡς δυσθερμαγωγὸς μᾶζα. Κ. Γ. Μ.

ἀλγινικὸν *ὀξύ*· βλ. ἀλγινοειδῆ.

ἀλγινοειδῆ ἢ *ἀλγινοΐδια* (Alginoide) */Φαρμ./.* Οὕτω καλοῦνται αἱ μετὰ τοῦ ἀλγινικοῦ ὀξέος ἑνώσεις τῶν μετάλλων, ἢ τὰ μετ' ἀλκαλοειδῶν ἅλατα αὐτοῦ. Τὸ ἀλγινικὸν ὀξὺ λαμβάνεται ἐκ τῆς λαμιναρίας διὰ μακρᾶς ζέσεως μετὰ διαλύματος ἀνθρακικοῦ νατρίου καὶ ὀξινίσεως δι' ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος. Τὰ ἀλκαλικὰ καὶ ἀλκαλογεώδη αὐτοῦ ἅλατα εἶναι διαλυτά, τὰ δὲ λοιπὰ ἀδιάλυτα. Δὲν ἀποσυντίθενται ἐν τῷ στομάχῳ, καὶ μόνον ἐν τῷ ἐντέρῳ ἀπορροφοῦνται· δι' ὃ καὶ χρησιμοποιοῦνται ταῦτα ἐναντίον παθήσεων ἐντερικῶν καὶ δὴ χρονίων τοιούτων. —Ω.

Ἀλγκά· βλ. Ἀβησσυνία.

Ἀλ-Γκαζάλι· βλ. Ἀλγαζέλης.

Ἀλγκὰν (Halgan), ***Ναύαρχος***—. Γάλλος ἀξιωματικὸς ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, ὅστις ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1817 μέχρι τῶν ἀρχῶν Ἀπριλίου 1822 διώκει τὴν γαλλικὴν μοῖραν ἐν τῇ ἀνατολικῇ λεκάνῃ τῆς Μεσογείου. Ἦτο μεγάλης ἀξίας ναυτικός, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιναυάρχου καὶ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ὑπηρεσίας τῶν χαρτῶν καὶ σχεδίων. Ἐξελέγη πολλάκις βουλευτὴς καὶ ἀπέθανε βαθύγηρως. Τοὺς Ἕλληνας ἐνδιαφέρει κυρίως ἡ πενταετὴς ἐν Ἀνατολῇ διαμονή του, ἥτις ὑπῆρξεν ὑπόδειγμα ἀκεραίας συμπεριφορᾶς, εὐγενείας ἤθους καὶ ἐπιβολῆς. Ἔχων τὴν ἕδραν του ἐν Σμύρνῃ κυρίως, συχνότατα ἔπλεε διὰ τῆς «Κλεοπάτρας» ἣν ἀρχικῶς εἶχε μοιραρχίδα του, ἐφ' ὅσον ἀκόμη εἶχε τὸν βαθμὸν πλοιάρχου, πότε εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ πότε εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἐπειδὴ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰς Ἀθήνας ἠρέσκετο νὰ μένῃ. Ἐπροστάτευσε πᾶσαν ἐργασίαν γενομένην ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν του, χάρις δ' εἰς αὐτὸν ὀφείλονται πλεῖστα ὅσα ἔργα, ἅτινα ὑπὸ τὰς ὁδηγίας του συνετελέσθησαν ὑπὸ τῶν ἀκολουθούντων αὐτὸν σοφῶν ἐρευνητῶν. Εἶχε προαχθῆ εἰς ὑποναύαρχον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1821 καὶ ἀνύψωσε τὸ σῆμά του ἐπὶ τῆς φρεγάτας «Αἰχμητής», ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις, καὶ μεταξὺ ἄλλων ἤρχισαν αἱ σφαγαὶ τῆς Σμύρνης. Διὰ νὰ προλάβῃ ὅ,τι ἠδύνατο, ἀπεφάσισε νὰ ριψοκινδυνεύσῃ καὶ τὴν 16,28 Ἰουλίου, ὅταν ὁ πασᾶς τῆς Σμύρνης διέταξε τὴν σφαγὴν τῶν Χριστιανῶν, ὁ ναύαρχος Ἀλγκὰν εἰσέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σμύρνης καὶ ἐπέβαλλετο ἤδη, πολλὰ κατορθώσας μεταγενεστέρως νὰ προλάβῃ δεινά. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν ἀγῶνά των δὲν ἀνεμίχθη, τηρῶν τὴν οὐδετερότητα τῆς πατρίδος του ὑπὲρ πᾶν ἄλλο· πάντοτε ὅμως διεκρίθη διὰ τὰ φιλάνθρωπά του αἰσθήματα καὶ ἰδίως διὰ τὴν διορατικότητα μεθ' ἧς ἔβλεπεν ἔκτοτε τὸ ἀδύνατον τῆς ἐπαναφορᾶς τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ τῆς εἰρηνικῆς συμβιώσεως μεταξὺ τῶν δύο λαῶν. Αἱ ἐκθέσεις του, μετὰ πολλὰ ἔτη ἐκταφεῖσαι ἐκ τῶν γαλλικῶν ἀρχείων, ἐμφανίζουν ὅλην τὴν διαύγειαν τοῦ πνεύματος μὲ τὴν ὁποίαν ἐξήταζε τὰ διάφορα ζητήματα. Μεταξὺ ἄλλων, φοβούμενος ὅτι ἐν τέλει οἱ Ἄγγλοι θὰ ἐπεδίωκον νὰ ὠφεληθῶσι καὶ νὰ προσαρτήσουν τὴν Πελοπόννησον, ὁ Ἀλγκὰν συνίστα εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν νὰ μὴ ὀκνήσῃ προσαρτῶσα τὴν Κρήτην. Τὴν 10 Αὐγούστου 18 1 ἔγραφεν: «Ἴσως οἱ Κρῆτες θὰ ηὐχαριστοῦντο ἀνήκοντες εἰς εὐρωπαϊκὴν Δύναμιν, δυναμένην νὰ παράσχῃ αὐτοῖς ἐγγυήσεις περὶ τῆς περιουσίας καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι (Τουρκοκρῆτες) ἤθελον θεωρήσει ἑαυτοὺς εὐτυχεῖς ἐξαγόμενοι τῆς δυσχεροῦς θέσεως εἰς ἣν περιέστησαν καὶ μεταγόμενοι εἰς ἑτέραν τινὰ χώραν τοῦ τουρκικοῦ Κράτους». Χαρακτηριστικὴ λογίζεται ἡ ἔκθεσις τὴν ὁποίαν ἀπέστειλεν ἡμέρας τινὰς βραδύτερον, ἤτοι τὴν 6 18 Σεπτεμβρίου 1821: «Ἡ εὐρωπαϊκὴ Ἑλλάς, ἔγραφε, δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς κατάστασιν. Πᾶσα εἰρηνοποίησις, πᾶς ἐπὶ τοιαύτῃ βάσει συμβιβασμὸς δὲν ἤθελεν ἀποβῆ διαρκής. Ἐπὶ ματαίῳ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἤθελεν ἐπιδαψιλεύσει τὰς ἐπιεικεῖς αὐτῆς ἐπαγγελίας. Καὶ ἂν ὑποτεθῶσιν εἰλικρινεῖς, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκτελεσθῶσι. Θρησκομανία, δίψα αἵματος καὶ λεηλασία, ἀνία ἐκ τῆς ἀργίας καὶ μάλιστα ἡ ἔντρομος κραυγὴ τοῦ ἡγεμόνος, ἐξήγειραν τὸ τρίτον τῆς Ἀσίας. Οἱ Μουσουλμάνοι ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ πρὶν νὰ τ' ἀποθέσουν, τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος, ἐὰν ἐπέπρωτο νὰ καθυποβληθῇ εἰς ὑπακοήν, ἤθελεν ἐξαλειφθῆ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Τίνα ἐγγύησιν δύναται νὰ παράσχῃ αὐτῷ κυβέρνησις μὴ ἡ ἄρχουσα, παρεκτὸς ἐὰν δώσωμεν τὸ ὄνομα κυβερνήσεως εἰς τὴν αὐτογνώμονα θέλησιν τοῦ παραμικροτέρου ἀγᾶ ἢ μᾶλλον, ὅπως νῦν ἔχουσι τὰ πράγματα οἱουδήποτε ἀνθρώπου φέροντος καβοῦκι; Μετὰ τὴν διαφωτίσασαν αὐτοὺς αὐγὴν τοῦ πολιτισμοῦ, δὲν ἀπομένει εἰς τοὺς Ἕλληνας εἰμὴ καταστροφὴ ἢ ἐλευθερία. Δὲν διαβουκολοῦμαι ὑπὸ τῶν ἀναμνήσεων τοῦ παρελθόντος. Κρίνω τοὺς Ἕλληνας ἄνευ προκαταλήψεως. Γνωρίζω τὸν βαθμὸν τῆς ἠθικῆς ἐκπτώσεως εἰς ἣν περιέστησαν, οὐδ' ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ ἐχρειάζετο ἐνταῦθα μακρὸς χρόνος ἐννόμου τάξεως ἵνα ἀσφαλίσῃ τὴν δικαιοσύνην. Ἀλλ' ὁσονδήποτε σπουδαῖαι καὶ ἂν εἶναι αἱ σκέψεις αὗται, δύνανται ἆράγε νὰ παρακωλύσουν τὴν πορείαν καὶ τ' ἀκατάσχετα ἀποτελέσματα τοῦ χρόνου; Θᾶττον ἢ βράδιον, ἀνάγκη νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλάς. Τοῦτο ἔχουσα ὑπ' ὄψιν ἡ Εὐρώπη ἂς πράξῃ τὰ δέοντα»

Κρίνων τὸ ἐν Ἀνατολῇ ἔργον τοῦ ναυάρχου Ἀλγκὰν ὁ ἱστορικὸς Γερβῖνος ἐπαναλαμβάνει ἐν σχέσει πρὸς τοὺς διαδεχθέντας αὐτόν: «Οἱ ναύαρχοι δὲ-Βιελλὰ καὶ δὲ-Ριγνῦ ἐξήλειψαν διὰ τοῦ τρόπου, δι' ὃν μετεχειρίσθησαν ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων, τὴν ἀνάμνησιν τῆς καλοκαγαθίας τὴν ὁποίαν ὁ Ἀλγκὰν εἶχε προηγουμένως διατρανώσει πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον».

Ὁ ναύαρχος Ἀλγκὰν ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀνατολῆς τὴν 5 Ἀπριλίου 1822, διότι ἐκλεγεὶς βουλευτὴς ἐζήτησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Τὴν διοίκησιν τῆς μοίρας κατέλιπεν εἰς τὸν δὲ Βιελλά. Γ. Δ. Κ.

Ἄλγκαου (Algäu ἢ Allgäu). Περιφέρεια εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν τῆς Βαυαρίας, ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σουαβίαν καὶ Νόϋμπουργκ. Ἀρχικῶς ἀπετέλει μέρος μεγαλυτέρας χώρας ἐκτεινομένης μέχρι τοῦ Δουνάβεως πρὸς Β., τοῦ Ἴνν πρὸς Ν. καὶ τοῦ Λὲχ πρὸς Δ. Αἱ Ἄλπεις τοῦ Ἄλγκαου ἔχουν ἀρκετὰς ὑψηλὰς κορυφάς, ὧν ἡ ὑψηλοτέρα, ἡ Μαντελεγκάμπελ, εἶναι 8681 ποδῶν. Ἡ περιφέρεια φημίζεται διὰ τὰ κτηνοτροφικὰ της προϊόντα.

Ἀλγκάρβε (Algarve· ἐκ τοῦ ἀραβ. Elgharb=ἡ χώρα τῆς δύσεως). Ἀρχαῖον βασίλειον καὶ ἐπαρχία εἰς τὰ νότια τῆς Πορτογαλίας, ἀντιστοιχοῦσα μὲ τὴν σημερινὴν διοικητικὴν περιφέρειαν τοῦ Φάρο (βλ. λ.). Ὁρίζεται πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεμτέχο, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς ἱσπανικῆς ἐπαρχίας Χουέλβας καὶ πρὸς Δ καὶ Ν ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰσχωροῦν. Οἱ κάτοικοι τῆς ἐπιδίδονται πολὺ εἰς τὴν ναυτιλίαν, οἱ δὲ λιμένες αὐτῆς ἔχουν σπουδαῖον μέρος εἰς τὴν ναυτικὴν ἱστορίαν τοῦ 15ου αἰῶνος. Εἰς Sagres ὁ ἰνφάντης Ἐρρῖκος τοῦ Βιζὲ διωργάνωσε τὴν ἐξερευνητικὴν ἀποστολὴν πρὸς ἀνακάλυψιν νέας ὁδοῦ διὰ τὰς Ἰνδίας. Παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἁγίου Βικεντίου ἐγένοντο πολλαὶ ναυμαχίαι, ἐν αἷς καὶ ἡ μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Ἱσπανῶν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1797, ὅτε ὁ ἱσπανικὸς στόλος ἡττήθη ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Jervis τοῦ κατόπιν κόμητος St. Vincent.

Πρωτεύουσα τῆς Ἀλγκάρβε ἦτο ἡ Σίλβες κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κυριαρχίας τῶν Μαύρων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀφήρεσε τὴν χώραν ὁ Ἀλφόνσος Γ' τῷ 1253· βραδύτερον ἡ πρωτεύουσα μετεφέρθη εἰς τὴν Φάρο, ἐξ ἧς καὶ ἔλαβε τὸ σημερινόν της ὄνομα ἡ ὅλη περιφέρεια.

Ἡ ὀνομασία *Ἀλγκάρβε* ἐδίδετο καὶ εἰς τὰς πορτογαλικὰς κτήσεις ἐπὶ τῆς μαροκινῆς ἀκτῆς εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν· ἔφερον δὲ οἱ βασιλεῖς τῆς Πορτογαλίας τὸν τίτλον «βασιλεὺς τῶν δύο Ἀλγκάρβε».

Μεταξὺ τῆς ὀρεινῆς χώρας πρὸς βορρᾶν καὶ τῆς νοτίου ἀκτῆς ἁπλοῦται στενὴ πεδιὰς διασχιζομένη ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, οἵτινες πηγάζοντες ἐκ τῶν ὀρέων ῥέουν πρὸς νότον. Ἡ παραλία ἀπὸ τῆς Κουαρτεῖρα μέχρι τῆς Ταβίρα, εἰς ἔκτασιν 30 μιλίων στολίζεται μὲ μακρὰς ἀμμώδεις νησῖδας μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν ἐξ διώρυγες ἐξ ὧν σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ Μπάρρα Νόβα μεταξὺ Φάρο καὶ Ὀλχάο. Ε. Ι.

Ἀλγκάρντι (Algardi) ***Ἀλέξανδρος***. Ἰταλὸς γλύπτης γεννηθεὶς ἐν Βολωνίᾳ τῷ 1602. Κατ' ἀρχὰς προωρίζετο διὰ τὴν ζωγραφικὴν καὶ εἰργάσθη ὑπὸ τὸν Carrache, ἀλλὰ ταχέως ἐνόησεν ὅτι ἡ κλίσις του ἐστρέφετο πρὸς τὴν γλυπτικὴν καὶ ἐγένετο μαθητὴς τοῦ γλύπτου Κονβέντι. Χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ δουκὸς Φερδινάνδου τῆς Μάντουας ἠδυνήθη νὰ ἀναπτύξῃ τὸ τάλαντόν του. Ὁ δοὺξ τῷ ἀνέθεσε τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων ἐξ ὀρειχάλκου καὶ ἐλεφαντοστοῦ, καὶ κατόπιν τὸν ἔστειλεν εἰς Βενετίαν καὶ εἰς Ῥώμην τῷ 1625 πρὸς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ πάπα, καρδινάλιον Λουντοβίζι, ὅστις τοῦ ἀνέθεσε τὴν λεπτοτάτην ἐργασίαν τῆς ἀνακαινίσεως τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων τῶν κήπων τοῦ Σαλλουστίου. Ὁ θάνατος τοῦ δουκὸς τῆς Μάντουας ἠνάγκασε τὸν Ἀλγκάρντι ἐπί τινα ἔτη νὰ κερδίζῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκτελῶν παραγγελίας χρυσοχόων καὶ κοσμηματοπωλῶν. Τῷ 1640 κατεσκεύασε διὰ τὸν Πέτρον Μπουονκομπάνι τὸ πρῶτον μαρμάρινον ἔργον του, κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ ἁγίου Φιλίππου Νέρι μὲ ἄγγελον γονατιστόν, διὰ τὴν Βίλλα Μπογκέζε «Τὸ πνεῦμα τοῦ ὕπνου» ἐκ μέλανος μαρμάρου, καὶ διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῶν Βαρναβιτῶν Πατέρων ἐν Βολωνίᾳ τὴν «Ἀποκεφάλισιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου». Τὰ ἔργα ταῦτα καταδεικνύοντα μεγάλην τεχνικὴν ἱκανότητα, ἂν καὶ ἀρκετὰ ὑπερβολικὰ εἰς ἔκφρασιν καὶ στάσιν, ἐστερέωσαν τὴν φήμην τοῦ Ἀλγκράντι. Ὁ Κάμιλλο Παμφίλι τῷ ἀνέθεσε τότε τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν διακοσμήσεων τῆς ὡραίας του ἐπαύλεως τοῦ Βελρεσπίρο. Ἡ τύχη τῷ προσεμειδίασεν ὅτε ἀνῆλθε τῷ 1644 εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ὁ Ἰννοκέντιος Ι' ἐκ τῆς βολωνικῆς οἰκογενείας τῶν Παμφίλι. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἄλλων ἔργων τοῦ Ἀλγκάρντι ἦσαν τὸ μνημεῖον τοῦ Λέοντος ΙΑ', χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ Ἰννοκεντίου Ι' διὰ τὸ Καπιτώλιον, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ὁ «Ἅγιος Λέων σταματῶν τὸν Ἀττίλαν πρὸ τῆς Ῥώμης», παμμέγιστον ἀνάγλυφον ἐν ᾧ αἱ δύο κυριώτεραι μορφαὶ ἔχουν ὕψος 10 περίπου ποδῶν. Τῷ 1650 ὁ Ἀλγκάρντι συνεδέθη μὲ τὸν Βελάσκουεθ, ὅστις συνετέλεσε νὰ ἀνατεθῶσιν εἰς τὸν Ἰταλὸν φίλον του σπουδαῖαι παραγγελίαι ἔργων ἐξ Ἱσπανίας. Εἰς ἀνάκτορον τοῦ Ἀράνχουεθ τέσσαρες ἑστίαι καὶ αἱ μορφαὶ τῆς πηγῆς τοῦ Ποσειδῶνος, καθὼς καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ κόμητος καὶ τῆς κομήσσης de Monterey εἰς τὴν μονὴν τῶν Αὐγουστίνων ἐν Σαλαμάγκᾳ.

Μνημεῖον τοῦ πάπα Λέοντος ΙΑ ἐν τῷ Ἁγίῳ Πέτρῳ τῆς Ῥώμης.
[Ἔργον τοῦ Ἀλγκάρντι]

Ἔργα τινὰ ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Ἀλγκάρντι ἐγένοντο ὑπὸ τῶν μαθητῶν του, ἰδίως ὑπὸ τοῦ Ἰωσὴφ Περόνι καὶ τοῦ Ἐρκόλε Φερράτα.

Ὁ Ἀλγκάρντι διεκρίθη εἰς τὴν διακόσμησιν κτιρίων. Ἐπετύγχανεν ἰδίως εἰς τὰς παραστάσεις παιδίων, ὅπου ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἀπομιμῆται καλύτερον τὴν φύσιν. Τὴν τέχνην του χαρακτηρίζει παράφορος φαντασία, ἣν πολλάκις δὲν ἠδύνατο νὰ διευθύνῃ.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐγένετο φιλάργυρος καὶ συνήθροισε μεγάλην περιουσίαν. Ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ τὴν 10ην Ἰουνίου 1654. Ε. Ι.

Ἀλγκαρόττι ***Φραγκῖσκος*** (Francesco Algarotti). Ἰταλὸς ἐπιστήμων, λογοτέχνης καὶ κριτικός, γεννηθεὶς τῇ 11 Δεκεμβρίου 1712 ἐν Ῥώμῃ καὶ ἀποθανὼν ἐν Πίσῃ τῇ 3 Μαΐου 1764. Σπουδάσας ἀρχικῶς εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του, ἐτερμάτισε τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν Βολωνίᾳ, ὅπου συνεδέθη μετὰ τοῦ Μανφρέντι καὶ τοῦ Ζανόττι. Ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν με-

Digitized by Google

λέτην τῶν φυσικῶν καὶ τῶν βιολογικῶν ἐπιστημῶν, ἀσχοληθεὶς ἰδιαιτέρως μὲ τὴν ἀνατομίαν, ἣν ἐθεώρει ἀπαραίτητον διὰ τὴν ὀρθὴν κριτικὴν τῶν ἔργων τῆς τέχνης. Μεταβὰς τῷ 1732 εἰς Παρισίους, κατώρθωσε ν' ἀποφύγῃ τοὺς παντοειδεῖς πειρασμοὺς τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης καί, ἀφοσιούμενος εἰς βαθείας μελέτας, νὰ συγγράψῃ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «*ὁ Νευτωνισμὸς διὰ τὰς γυναῖκας*» (Neutonianismo per le donne) πρῶτον ἔργον του, ὅπερ κατέστησεν αὐτὸν γνωστὸν εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον. Ὁ Μοπερτουῒ καὶ ὁ Κλαιρώ, θαυμασταὶ τοῦ Ἀλγκαρόττι, προέτρεψαν αὐτὸν νὰ τοὺς συνοδεύσῃ εἰς Σουηδίαν, ἀλλ' ὁ Ἰταλὸς ἐπιστήμων προέκρινε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν ἀγγλικὴν πρωτεύουσαν, ὅπου συνεδέθη μετὰ τοῦ Πὸπ καὶ ἐδιδάχθη τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν καὶ λογοτεχνίαν παρὰ τῆς λαίδης Μονταιγκύ. Ἐκ Λονδίνου μετέβη εἰς τὴν Πετρούπολιν, ὁπόθεν ἔγραψε τὰς γνωστὰς «*ἐκ Ρωσίας ἐπιστολάς*». Κατὰ τὴν ἐκ Βερολίνου διέλευσίν του ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ Φρειδερίκου τῆς Πρωσίας (τοῦ Μεγάλου), τότε διαδόχου τοῦ θρόνου. Ὁ νεαρὸς πρίγκιψ παρεκάλεσε τὸν Ἀλγκαρόττι νὰ ἐπιστατήσῃ εἰς θαυμασίαν ἔκδοσιν τῆς «Ἑνριάδος» μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ τὸν ἀντήμειβεν ἡμέραν τινὰ διὰ τοὺς κόπους του. Πράγματι, μετὰ πάροδον ὀλίγων ἐτῶν, ὁ Φρειδερῖκος ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Ἰταλὸν λογοτέχνην ἰδιόχειρον ἐπιστολήν, δι' ἧς ἀνήγγελλε τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησίν του καὶ ἐκάλει αὐτὸν εἰς Βερολῖνον. Ὁ Ἀλγκαρόττι ἐδέχθη ἀσμένως τὴν βασιλικὴν πρόσκλησιν καὶ ἔσπευσε νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν τῇ πρωσικῇ πρωτευούσῃ, ἔνθα διέμεινεν εἴκοσιν πέντε ὁλόκληρα ἔτη. Ὁ Φρειδερῖκος ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ κόμητος. Ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Ἀλγκαρόττι, εἰς ἡλικίαν μόλις τριάκοντα ἐτῶν, ἀπελάμβανε διεθνῆ φήμην τόσον ὡς ἐπιστήμων, ὅσον καὶ ὡς ποιητὴς καὶ κριτικός. Ὁ δοὺξ τῆς Πάρμας, ὁ πάπας Βενέδικτος ὁ ιδ', ὁ δοὺξ τῆς Σαβοΐας καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξωνίας Αὔγουστος ὁ γ' περιέβαλλον τὸν Ἀλγκαρόττι διὰ μεγάλων τιμῶν.

Τὰ ἔργα τοῦ Ἀλγκαρόττι, ἐκδοθέντα ἐν Λιβόρνῳ τῷ 1765, ἀνεδημοσιεύθησαν ἐν Ἑνετίᾳ ἐν ἔτει 1794, συνίστανται δὲ ἐκ ποιημάτων, μεγάλου ἀριθμοῦ σημαντικωτάτων ἐπιστολῶν, πραγματειῶν συνδεομένων πρὸς τὴν τέχνην κ.τ.λ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Michelessi*, Memorie intorno alla vita ed agli scritti di Francesco Algarotti (Venezia 1770). *Ugoni*, Continuazione ai secoli della letteratura Italiana (Brescia 1820) κ.τ.λ. Α. Δ.

Ἀλγκεμπὰρ (Algebar) [*Ἀστρονομ.*]· βλ. **Ἀλτζεμπάρ**.

Ἀλγκενὶμπ (Algenib) [*Ἀστρον.*] Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται ὁ ἀστὴρ α Περσέως. Εἰς τοὺς ἀλφονσίους πίνακας ἀναγράφεται ὡς *Ἀλχέμπ* (Alchemb). Ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὁ ἀστὴρ οὗτος ἐκαλεῖτο ὡσαύτως καὶ *Μιρφάκ*, ὑπὸ δὲ τοῦ Οὐλοὺγ βέη καὶ τοῦ Τιζινί, ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἀραβικῶν σφαιρῶν τοῦ οὐρανοῦ, ἀναφέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τζὲνβ Μπερσάους*, ὅπερ σημαίνει ὅ,τι καὶ ἡ παρὰ Χρυσοκόκκῃ «*Πλευρὰ Περσάους*». Παρὰ τῷ τελευταίῳ ὁ α Περσέως καλεῖται καὶ *Πήγασος*.

Ὁ ἀστὴρ οὗτος κεῖται ἐντὸς τοῦ Γαλαξίου ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ἥρωος καὶ ἀποτελεῖ τὸ κέντρον πλουσίας εἰς ἀστέρας περιοχῆς.

Ὁ α Περσέως εἶναι μεγέθους 1,9 καὶ φασματικοῦ τύπου F5 (βλ. **Περσεύς**). Σ. Π.

Ἀλγκεντὶ (Algédi) [*Ἀστρον.*]· βλ. **Ἀλτζεντί**.

Ἀλγκὲρ ***Γουλιέλμος***. Ἀμερικανὸς θεολόγος γεννηθεὶς τῷ 1822, συγγραφεὺς περιφήμου ἐσχατολογικοῦ ἔργου, ὑπὸ τὸν τίτλον «A critical histo y of the doctrine of a future life» (ιβ' ἔκδ. ἐν Βοστώνῃ 1885), ἐν ᾧ ἀποκρούει τὴν αἰωνιότητα τῶν ποινῶν. Δ. Σ. Μ.

—**Ἀλγκὲρ** ***ἐκ Κλαιρβῶ***. Μοναχὸς τοῦ 12ου αἰῶνος, συγγραφεὺς πραγματείας φερούσης τὸν τίτλον «De spiritu et anima», ἥτις κακῶς ἀπεδίδετο τῷ Αὐγουστίνῳ (Ἐν Migne P. L. 40,194). Δ. Σ. Μ.

—**Ἀλγκὲρ** ***ἐκ Λιέγης*** (Alger von Luettich). Εἷς τῶν διαπρεπεστέρων Γερμανῶν θεολόγων τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος. Προστὰς ἐπὶ εἰκοσαετίαν τῆς ἐν Λιέγῃ μητροπολιτικῆς σχολῆς, ἀπεσύρθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Cluny, ὅπου ἔμεινεν ἐπὶ μίαν δεκαετίαν, μέχρι τοῦ θανάτου του (περὶ τὸ 1132). Τὸ σπουδαιότερον σύγγραμμά του εἶναι «De sacramento corporis et sanguinis Domini libri III» διακρινόμενον ἐπὶ σαφηνείᾳ καὶ ὀξυνοίᾳ· ἐν τούτῳ διαμορφῶν τὴν περὶ εὐχαριστίας διδασκαλίαν τοῦ Ραδβέρτου, καταπολεμεῖ τὴν τοῦ Βερεγγαρίου (βλ. λ.). Ἀξιόλογοι εἶναι καὶ αἱ πραγματεῖαί του «Tractatus de misericordia et justitia» καὶ «Tractatus de gratia et libero arbitrio». Τὰ ἔργα του εὑρίσκονται ἐν Migne Patr. lat. 180,739—972. Δ. Σ. Μ.

Ἀλγκιέμπα (Algebha) [*Ἀστρονομ.*]· βλ. **Ἀλτζεμπχά**.

Ἀλγκίζι ***Θωμᾶς***. Διάσημος ἐκ Φλωρεντίας ἰατρός, γνωστὸς διὰ τὰς λιθοτομίας, ἃς μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας ἐξετέλει. Ὁ πατήρ του ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς. Ἀπέθανε τῷ 1713. Κύριον σύγγραμμα αὐτοῦ «Περὶ λιθοτομίας» (Φλωρεντία 1708). ΑΡ. Π. Κ.

Ἀλγκλὰβ (Alglave) ***Αἰμίλιος***. Γάλλος νομομαθὴς καὶ δημοσιολόγος γεννηθεὶς ἐν Valenciennes τῷ 1812. Τῷ 1864 ἀνέλαβε μετὰ τοῦ Yung τὴν διεύθυνσιν τῆς «Revue des cours scientifiques» καὶ τῆς «Revue des cours littéraires». Τῷ 1874 ἐγένετο διευθυντὴς διεθνοῦς ἐπιστημονικῆς βιβλιοθήκης. Ἐδίδαξεν ἐν Παρισίοις τὰς οἰκονομικὰς ἐπιστήμας. Ἐκτὸς τῆς συνεργασίας του εἰς τὸν «Χρόνον» τῶν Παρισίων, ἐξέδωκε πλείστας μελέτας ἐπὶ διαφόρων θεμάτων: «Principes des constitutions politiques», «La Lumière électrique» (1882), «Le monopole de l'alcool» (1886) καὶ ἄλλα.

Ἀλγκόα (Algoa) ***κόλπος***. Εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικήν, 436 μίλλια ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ἐν τῷ κόλπῳ εὑρίσκεται ἡ νῆσος τοῦ Ἁγίου Σταυροῦ εἰς 33° 47' Ν, 25° 46' Α. Εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἀπεβιβάσθη ὁ Βαρθολομαῖος Ντιάζ, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1488, ὅτε διὰ δευτέραν φορὰν ἐπάτησε τὴν Ἀφρικήν, καὶ ἀπὸ τὸν σταυρὸν τὸν ὁποῖον λέγεται ὅτι ἔστησεν ἐκεῖ ἔλαβεν ἡ νῆσος τὸ ὄνομα. Εἰς τὸν κόλπον Ἀλγκόα ἀπεβιβάσθησαν τῷ 1820 οἱ πρῶτοι Ἄγγλοι ἄποικοι τῆς ἀνατολικῆς ἐπαρχίας τῆς ἀποικίας τοῦ Ἀκρωτηρίου (Cape colony). Εἰς τὸν κόλπον τοῦτον, 6 μίλλια ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Ρέσιφ, τοῦ ὁρίζοντος αὐτὸν πρὸς Δ, οἱ ἄποικοι οὗτοι ἵδρυσαν τὴν πόλιν Port Elisabeth (Λιμὴν τῆς Ἐλισάβετ), ἔχουσαν λιμένα προφυλασσόμενον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνέμους ἐκτὸς τοῦ νοτιοανατολικοῦ. Διὰ τοὺς θαλασσοπόρους ὁ κόλπος Ἀλγκόα εἶναι συνώνυμος μὲ τὴν Port Elisabeth.

Ἀλγκὸλ (Algol) [*Ἀστρονομ.*]· βλ **Ἀλγόλ**.

Ἀλγκόμα (Algoma). Περιφέρεια εἰς τὰ νότια τοῦ Ὀντάριο, Καναδᾶ. Ἔχει ἔκτασιν 71,378 τετρ. μιλλίων καὶ ὁρίζεται ἀπὸ Α ὑπὸ τῆς λίμνης Νίπισσιγγ καὶ ἀπὸ Δ ὑπὸ τῆς λίμνης τῶν Δασῶν. Εἶναι πλουσία εἰς ὀρυχεῖα σιδήρου, χαλκοῦ, ἀργύρου, νικελίου, λευκοχρύσου. Κάτοικοι τῆς περιφερείας 73.322.

Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα *Ἀλγκόμα* καὶ πόλις ἐκτισμένη παρὰ τὴν Β διώρυγα τῆς λίμνης Χιούρου.

ἀλγκομάνειος ***ὑποδιαίρεσις*** [*Γεωλογ.*]· βλ. **ἀζωϊκὸς αἰών**.

Ἀλγκομέϊζα (Algomeïza) [*Ἀστρον.*]. Ἀραβικὴ ὀνομασία (El-gomaïsâ) τοῦ **Προκυνὸς** (βλ. λ.).

Ἀλγκονκῖνοι (Algonquin). Μεγάλη ὁμὰς ἰνδιανικῶν φυλῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἀνηκουσῶν εἰς τὴν αὐτὴν γλωσσικὴν οἰκογένειαν. Οἱ Ἀλγκονκῖνοι ἦσαν ἐξηπλωμένοι εἰς μεγάλας ἐκτάσεις τοῦ Καναδᾶ καὶ τῶν σημερινῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν βορείως μέχρι τοῦ ποταμοῦ Τσέρτσιλλ, τοῦ Χούντσονμπαϊ καὶ τοῦ Λαμπράντορ, ἀνατολικῶς ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἀπὸ τῆς Νέας Φουντλανδίας μέχρι καὶ τῆς Βορείου Καρολίνας, νοτίως μέχρι τοῦ ποταμοῦ Κούμπερλανδ καὶ δυτικῶς εἰς τὴν Πραιρὶ μέχρι τῶν Βραχωδῶν ὀρέων. Ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω ἐκτάσεων περιεκλείοντο ὡς ξενόγλωσσοι περιοχαί, ἡ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου μέχρι τῆς λίμνης Ἐρίη, κατοικουμένη ὑπὸ τῶν Ἰροκέζων καὶ ἡ τοῦ Μισσουρί, κατοικουμένη ἰδίως ὑπὸ τῶν Σιού. Εἰς τοὺς Ἀλγκονκίνους ἀνήκουσιν αἱ φυλαί: *Ὀδζίμπβοι* (Odschibwe) βορείως τῆς Ἄνω Λίμνης, *Κρὴ* (Cree) ἐπὶ τῆς νοτίου πλευρᾶς καὶ τῶν δυτικῶν ποταμῶν τοῦ Χούντσονμπαϊ, *Μπεοτοῦκοι* (Beothuk), *Μίκμακ* (Micmac), *Ἀβενάκοι* (Abenaki) μὲ τοὺς *Πενόβσκοτ* (Penobscot) καὶ *Μαρεσὶτ* (Mareschit), *Βαμπανοάγκ* (Wampanoag), *Πεκὼ* (Pequot), *Ναρραγκάνσετ* (Narraganset), *Μασσαχουσέτται* (Massachussetts), *Μοχικανοὶ* (Mohican), *Λενὶ Λενάπ* (Leni Lenâpe) ἢ *Ντελαβάροι* (Delaware), *Σουσκουεχάννοκ* (Susquehannok), *Ναντικόκοι* (Nanticoke) ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἀτλαντικοῦ, *Παουχάταν* (Powhatan), *Σῶνοι* (Shawnee) ἐπὶ τῶν Ἀλλεγανίων, *Ὀττάβα* (Ottawa), *Ἰλλινόϊς* (Illinois), *Ποτταβοτόμοι* (Pottawotomie), *Κικαποὺ* (Kikapoo), *Πιανκίσω* (Piankishaw), *Πασκατάβοι* (Pascataway) *Μαϊάμοι* (Miami), *Μενομῖνοι* (Menomini), νοτίως τῶν μεγάλων λιμνῶν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ὀχάϊο, *Σὰκ* (Sac), *Φὸξ* (Fox), δυτικῶς τοῦ Μισσισιπῆ, *Σεϋέννοι* (Cheyenne), *Ἀραπάχοι* (Arapaho) εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ποταμοῦ Πλάττη, *Μπλάκφητ* (Blackfeet) εἰς τὴν Μοντάναν.

Ἡ ἀρχικὴ κοιτὶς τῶν Ἀλγκονκίνων ὑπῆρξεν ὁ νότιος Καναδᾶς, ὁπόθεν οὗτοι διὰ μὲν τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου ἐπεξετάθησαν εἰς τὴν Μαίνην, διὰ δὲ τῶν μεγάλων λιμνῶν ἐξεχύθησαν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ὄχιο καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Βραδύτερον διὰ τῆς μετακινήσεως τῶν Ὀδζίμπβων πρὸς νότον τῆς Ἄνω Λίμνης, ἐξετοπίσθησαν ἐκεῖθεν οἱ εἰς τοὺς Σιοὺ ἀνήκοντες *Ντακότα*, εἰς τὴν Πραιρί, ὁπόθεν πάλιν οὗτοι ἀπώθησαν τὰς ἐκεῖ ἐγκατεστημένας ἀλγκονκινικὰς φυλὰς τῶν *Σεϋένων* καὶ *Ἀραπάχων* εἰς τὴν Νότιον καὶ Νοτιοδυτικὴν Πραιρί. Ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης ἐξαπλώσεως τῶν Ἀλγκονκίνων μὲ τὰς 250,000 ψυχῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀναβιβάζεται ὁ ἀριθμός των κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος, διεσώθησαν μόνον αἱ βόρειαι καὶ αἱ δυτικαὶ φυλαὶ (*Κρή, Μικμακ, Μπλάκφητ κτλ.*), αἱ δὲ λοιπαὶ ἐξέλιπον σήμερον, ἢ περιωρίσθησαν εἰς ἐλαχίστας τινὰς οἰκογενείας.

Ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀλγκονκίνων δὲν ὑπερέβη τὴν νεολιθικὴν βαθμῖδα. Ἦτο μὲν γνωστὸς ὁ χαλκός, ἐσφυρηλατεῖτο ὅμως εἰς ψυχρὰν κατάστασιν καὶ ἡ διὰ τήξεως ἐπεξεργασία ἦτο ἄγνωστος. Γνώρισμα τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἀλγκονκίνων εἶναι γενικῶς καὶ τὸ χαρακτηρίζον τὴν ἐθνογραφικὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἀτλαντικοῦ, δηλονότι ἡ διὰ σκαπάνης καλλιέργεια, ἡ μόνιμος ἐγκατάστασις, ὁ συνοικισμὸς εἰς χωρία, σαφεῖς ὀργανώσεις τῶν γενῶν, αἱ ἰσχυραὶ πολιτικαὶ ἑνώσεις, αἱ ἀνώτεραι μορφαὶ τῆς θρησκείας. Οἱ Ἀλγκονκῖνοι, κατ' ἀρχὰς κυνηγοί, ἐξειλίχθησαν εἰς ἀνώτερον τύπον οἰκονομικοῦ βίου διὰ τῆς μεταβάσεως εἰς τὴν διὰ σκαπάνης καλλιέργειαν, ἥτις ἀπετέλει τὴν κυριωτέραν βάσιν τῆς συντηρήσεώς των καὶ ἤγαγεν εἰς μόνιμον ἐγκατάστασιν, ἰδίᾳ τῶν κεντρικῶν καὶ ἀνατολικῶν Ἀλγκονκίνων. Τὸ κυνήγιον, ἡ ἁλιεία καὶ οἱ ὑπὸ τῆς φύσεως παρεχόμενοι ἕτοιμοι καρποὶ παρέμειναν ἐπίσης παρ' αὐτοῖς ὡς πηγὴ συντηρήσεως. Ἡ οἰκονομικὴ ὅμως βάσις τῶν δυτικῶν καὶ βορείων Ἀλγκονκίνων ἦτο τὸ κυνήγιον κατὰ κανόνα, ἐν πολλοῖς δὲ οὗτοι δὲν ὑπερέβησαν καὶ τὰ ὅρια τῆς συλλεκτικῆς οἰκονομίας. Οἱ Ἀλγκονκῖνοι ἐκαλλιέργουν ἀραβόσιτον, φασίολον, ἡλιοτρόπιον, καπνόν, ὑδροπέπονα κ. ἄ., πολλάκις δὲ μάλιστα καὶ ἐντατικῶς διὰ τῆς λιπάνσεως τοῦ ἐδάφους μὲ τέφραν, ὄστρεα κτλ.

Ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ὅπου ἰδίᾳ ἐπεκράτει ὁ εἰς χωρία συνοικισμός, περιεβάλλοντο ταῦτα διὰ προτειχωμάτων. Αἱ οἰκίαι φυλῶν τινων (Μενομίνοι, Μίκμακ κ.τ.λ.) ἦσαν ἁπλᾶ σκηνώματα θολοειδῆ, ἐκ ράβδων κεκαλυμμένων διὰ φλοιῶν δένδρων («Wigwam»). Φυλῶν τινων πάλιν, ἰδίᾳ κεντρικῶν καὶ ἀνατολικῶν, αἱ οἰκίαι ἦσαν ἀνωτέρου τύπου.

Ἡ ἀμφίεσις τῶν βορείων Ἀλγκονκίνων συνίστατο ἐκ δέρματος, τῶν νοτίων συνήθως ἐξ ὑφασμάτων. Ἐφόρουν ἐπίσης καὶ πολυτίμους μανδύας μὲ γοῦναν καὶ πτερά. Χαρακτηριστικὸν ἦτο τὸ κέντημα διὰ «βαμποὺμ» (wampum), δηλονότι ἰοχρόων καὶ λευκῶν μαργαριτῶν ἐξ ὀστρέων, οἵτινες ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ὡς ἀνταλλακτικὸν μέσον εἰς τὰς συναλλαγάς. Συνήθης ἦτο καὶ ἡ διάστιξις τοῦ σώματος.

Ἐπὶ τῶν λιμνῶν ἡ συγκοινωνία ἐνηργεῖτο διὰ κομψῶν λέμβων ἐκ φλοιοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς κοινωνικὰς σχέσεις, ἐκυριάρχει σαφῶς ἐξειλιγμένη ὀργάνωσις τῶν γενῶν ἐπὶ βάσεως μητριαρχικῆς. Ἕκαστον γένος εἶχεν ἰδικόν του «*τότεμ*», (totem), δηλονότι ὄνομα καὶ σύμβολον, λαμβανόμενον συνήθως ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου καὶ θεωρούμενον ὡς μυθικὸς ἐκπρόσωπος τοῦ γένους. Ἐκ τῆς ἀλγκονκινικῆς λέξεως «*τότεμ*» προῆλθεν ἡ λέξις «*τοτεμισμὸς*» ὡς μορφὴ θρησκείας. Ἐκτὸς τοῦ ἐν εἰρήνῃ ἀρχηγοῦ, ὃν ἐξέλεγον οἱ προϊστάμενοι τῶν γενῶν, ὑπῆρχε καὶ ἀρχηγὸς ἐν πολέμῳ. Φαίνεται ὅμως ὅτι σπανιώτατα ἡ ἐξουσία τῶν ἀρχηγῶν κατέληξεν εἰς βασιλείαν. Τοὐναντίον τὸ πολιτικὸν πνεῦμα τῶν Ἀλγκονκίνων, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων φυλῶν τῆς περιοχῆς τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἐξεδηλώθη εἰς τὴν ἵδρυσιν μεγάλης ἐκτάσεως ὁμοσπονδιῶν.

Ἡ θρησκεία τῶν Ἀλγκονκίνων ἦτο ὁ ἀνιμισμὸς μὲ τάσιν εἰς ἀνωτέρας μορφῆς θρησκευτικὰς ἰδέας. Οὕτως ἐπίστευον καὶ εἰς μαγικήν τινα δύναμιν, ἐνυπάρχουσαν ἐν τῇ φύσει καὶ δυναμένην νὰ ἐκπηγάζῃ ἐξ ὅλων τῶν ὄντων καὶ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δύναμις αὕτη ἐκαλεῖτο «*μανίτου*» (manitu), τὸ σύνολον δὲ τῶν μαγικῶν τούτων δυνάμεων ὠνομάζετο «*κίτσι μανίτου*» (kitschi manitu), δηλονότι ὁ μέγας μάγος, ὅστις διὰ τῆς μαγικῆς του δυνάμεως ἔπλασε τὸν κόσμον. Ἐπίσης ἐπίστευον καὶ εἰς μεσάζουσαν θεότητα ἢ ἥρωα, τὸ *Μισιαμπάζο* (Mischabazo). Ἡ ἄσκησις τῆς θρησκείας ἐγίνετο διὰ τῶν σιαμάνων καὶ τῶν μυστικῶν ἑνώσεων, τῶν καλουμένων «mide». Ἡ ἄσκησις ὅμως πολυπλόκων ἑορτῶν καὶ ἱεροτελεστιῶν, συνεπείᾳ τῆς ἐξελίξεως πολιτικῶν ὀργανώσεων καὶ ἀγροτικοῦ βίου, ἤγαγεν εἰς τὸν σχηματισμὸν καὶ χωριστῆς τάξεως ἱερέων.

Ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀλγκονκίνων ἐκδηλοῦται καὶ διὰ τῆς ἐξελίξεως τῶν ἱερογλυφικῶν, ἥτις ἔφθασεν εἰς περιωπήν, ἰδίᾳ παρὰ ταῖς φυλαῖς τῶν Ὀδζίμπβων καὶ Ντελαβάρων. Αἱ εἰκόνες ἐχαράσσοντο ἐπὶ τεμαχίων λείων φλοιῶν. Οἱ Ντελαβάροι ἀνέγραφον οὕτως ἅπασαν τὴν φυλετικήν των παράδοσιν, οἱ δὲ Ὀδζίμπβοι τὰ μυστήρια τῆς «mide» των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Μεταξὺ ἄλλων: *Vetromile*, The Abenakis and their history (1866). — *Müller*, Der grammatische Bau

Digitized by Google

der Algonkinsprachen (1867). — *Leland*, Algonquin Legends of New England (1884). — *Brinton*, The Lenâpe and their Legends (1885). — *Haebler*, ἐν «Helmolts Weltgeschichte» Bd. 9 (2 Aufl. 1922).

Θ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

ἀλγκόνκιον *[Γεωλογ.]*· 6λ. **ἀζωϊκὸς αἰών**.

Ἀλγκοντονάλες (Algodonales). Πόλις τῆς Ἰσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κάντιξ, ἀπέχουσα 13 χιλιόμετρα τῆς Ὀλβερά. Κάτοικοι 6,021. Ἔχει ἐργοστάσια οἰνοπνευμάτων, ἀλεύρων καὶ σάπωνος.

Ἀλγκοράμπ (Algorab) *[Ἀστρονομ.]*. Ἡ λέξις εἶναι ἀραβική, El-gorâb, σημαίνουσα τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Κόρακος. Εἰς τοὺς ἀλφονσίους πίνακας φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ ἀστὴρ γ Κόρακος, εἰς δὲ τοὺς μεταγενεστέρους χάρτας τοῦ οὐρανοῦ ὁ δ Κόρακος (6λ. **Κόραξ**).

Ὁ τελευταῖος οὗτος εἶναι δίχρωμος διπλοῦς ἀστήρ. Ἐκ τῶν συνιστώντων τὸ σύστημα, ὁ μὲν κύριος ἀστὴρ μεγέθους 3,1 εἶναι κίτρινος, ὁ δὲ συνοδὸς μεγέθους 8,4 εἶναι πορφυροῦς.

Ι. Π.

Ἀλγκουάζας (Alguazas) Πολίχνη τῆς Ἰσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μουρκίας, ἀπέχουσα 20 χιλιόμετρα τῆς πόλεως Μουρκίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σεγούρα. Κάτοικοι 2.559. Προϊόντα: δημητριακά, ἔλαια ἐλαιῶν, ὀπωρικά, θεῖον.

Ἀλγκουτσμπόντα (Algutsboda). Πόλις τῆς Σουηδίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Kronoberg, περιφερείᾳ Uppvidinge. Κάτοικοι 4.667.

ἀλγοδονίτης (Algodonit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς κοκκώδεις μάζας καὶ κρυσταλλικὰ ἐπιφλοιώματα. Ἔχει ἀτελῆ ὀστρεοειδῆ θραῦσιν, ζωηρὰν μεταλλικὴν λάμψιν (εἰς τὸν ἀέρα ὅμως καθίσταται ἀλαμπής), χρῶμα ἀργυρόλευκον ἕως χαλυβδόφαιον, σκληρότητα 4ου βαθ. καὶ εἰδικὸν βάρος 6, 9 — 7, 6. Ὁ χημικός του τύπος εἶναι Cu_6As (τὸ μόριόν του δηλ. περιέχει χαλκὸν καὶ ἀρσενικόν). Ἀπαντᾷ εἰς τὰ μεταλλεῖα ἀργύρου Algodones (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του) ἐν Χιλῇ ὡς καὶ εἰς τὸ Michigan (περιοχὴ Hougton παρὰ τὴν Lake Superior).

Γ. Κ. Γ.

ἀλγοκρατίνη (Algocratin) *[Χημ.]*. Χημικὴ ἕνωσις τῆς ὁμάδος τῆς φαινυλοδιαμινοξανθίνης. Ἡ ἕνωσις αὕτη περιεγράφη καὶ ὡς ὑλκαλοειδὲς παρασκευασθὲν διὰ χημικῆς ὁδοῦ.

Κ. Γ. Μ.

Ἀλγόλ (Algol) *[Ἀστρον.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὸς ὁ μεταβλητὸς ἀστὴρ β Περσέως. Ὡς μαρτυρεῖ ἡ προέλευσις τοῦ ὀνόματος τούτου ἐκ τῆς ἀραβικῆς λέξεως Alghul, ἡ ὁποία σημαίνει «τὸ τέρας» ἢ «ὁ δαίμων», αἱ ἀξιοσημείωτοι μεταβολαὶ τῆς λάμψεως τοῦ ἐν λόγῳ ἀπλανοῦς ἦσαν ἤδη γνωσταὶ εἰς τοὺς Ἄραβας ἀστρονόμους πολὺ πρὸ τοῦ Maraldi καὶ τοῦ G. Montanari, ὅστις φέρεται ἑνιαχοῦ ὡς πρῶτος παρατηρήσας αὐτὰς τῷ 1669. Ἡ ἀνακάλυψις ὅμως τῆς κανονικότητος, μεθ' ἧς ἐπαναλαμβάνονται αἱ διακυμάνσεις τῆς λάμψεως τοῦ Ἀλγόλ, ὁ προσδιορισμὸς τῆς περιόδου τῶν μεταβολῶν τοῦ μεγέθους αὐτοῦ καὶ ἡ ἐξήγησις τῶν αἰτίων τοῦ φαινομένου ὀφείλονται εἰς τὸν John Goodrick (1764–1786).

Εἰς τοὺς χάρτας τοῦ οὐρανοῦ ὁ Ἀλγὸλ τοποθετεῖται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς Μεδούσης, ἣν κρατεῖ διὰ τῆς χειρὸς ὁ Περσεύς.

Ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου χαρακτηρίζεται ὡς «τῶν ἐν τῷ γοργονίῳ ὁ λαμπρός», τὴν αὐτὴν δὲ σημασίαν ἔχει ἡ παρὰ τῷ Τιζινὶ ἐπωνυμία *Ναΐρ Ρὰς-ἐλ-γκούλ*. Παρὰ τῷ Οὐλοὺγ βὲη καὶ εἰς τὰς δύο ἀραβικὰς σφαίρας τοῦ οὐρανοῦ φέρεται ἁπλῶς ὡς *Ρὰς-ἐλ-γκούλ* (Ras el-gûl), ὅπερ σημαίνει «κεφαλὴν δαίμονος».

Πρὸς εὐχερῆ ἀνεύρεσιν τοῦ Ἀλγὸλ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν ὡς ὁδηγὸν τὸν λαμπρὸν ἀστέρα α Ἡνιόχου (τὴν Αἶγα). Νοτιοδυτικώτερον τοῦ ἀστέρος τούτου διακρίνεται ὀρθογώνιον τρίγωνον, ἐν τῷ ὁποίῳ τὴν κορυφὴν τῆς ὀρθῆς γωνίας κατέχει ὁ Ἀλγόλ, τὰς δὲ ἄλλας δύο κορυφὰς ἀποτελοῦσιν ὁ α Περσέως καὶ ὁ γ Ἀνδρομέδας.

Ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε παρατηρήσεων, αἱ μεταβολαὶ τοῦ μεγέθους τοῦ Ἀλγὸλ βαίνουσιν ὡς ἑξῆς: Κατὰ τὸ μέγιστον τῆς λάμψεώς του ὁ Ἀλγὸλ εἶναι μεγέθους 2,3. Τὸ μέγεθος τοῦτο διατηρεῖται ὡς ἔγγιστα σταθερὸν ἐπὶ 25 ὥρας περίπου, ἀκολούθως, ἐλαττούμενον ταχέως κατὰ 1,2 μεγέθους, κατέρχεται ἐντὸς $4\frac{1}{2}$ ὡρῶν περίπου εἰς 3,5 μεγέθους, μόλις δὲ φθάσῃ εἰς τὴν ἐλαχίστην ταύτην τιμήν του, ἄρχεται καὶ πάλιν ταχέως αὐξανόμενον, ἕως ὅτου ἐντὸς σχεδὸν πενταώρου ἀνακτήσῃ τὴν προτέραν κανονικὴν τιμήν. Μετὰ παραμονὴν ἐπὶ 25 περίπου ὥρας εἰς τὴν τιμὴν ταύτην, παρατηρεῖται μία νέα ἐλάττωσις τοῦ κανονικοῦ μεγέθους κατὰ 0,05. Ὁλόκληρος ἡ τοιαύτη κύμανσις συμπληροῦται ἐντὸς 2,867301 ἡμερῶν, ἤτοι 69 ὡρῶν περίπου.

Αἱ ἀνωτέρω διακυμάνσεις τῆς λάμψεως τοῦ Ἀλγὸλ εἰκονίζονται σαφέστερον ἐν τῇ παρατιθεμένῃ φωτομετρικῇ καμπύλῃ (**Σχ. 1**), ἐκ τῆς ὁποίας φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μεγίστου (3—5 καὶ 7—9), πλὴν μικρᾶς τινος μεταβολῆς κατὰ

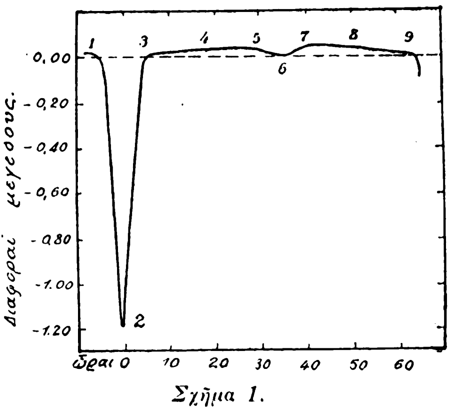

Σχῆμα 1.

0,1, τὸ μέγεθος τοῦ ἀστέρος παραμένει τὸ αὐτό, ὅτι οἱ δύο κλάδοι τῆς φάσεως τοῦ φαινομένου ἀπὸ τῆς ἀρχῆς 1 μέχρι τοῦ τέλους αὐτῆς 3 εἶναι συμμετρικοὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ ὅτι ἡ διάρκεια τόσον τοῦ πρωτεύοντος ἐλαχίστου 2, ὅσον καὶ τοῦ δευτερεύοντος 6 εἶναι βραχυτάτη.

Ἡ κανονικότης τῆς ἐπαναλήψεως τῶν τοιούτων διακυμάνσεων ἤγαγε τὸν Goodrick εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου διὰ τῆς παραδοχῆς ἑνὸς κεντρικοῦ λαμπροῦ ἀστέρος, περιοδικῶς ἐπισκοτιζομένου διὰ τῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἡμῶν παρεμβάσεως σκοτεινοῦ τινος δορυφόρου του.

Κατὰ τὸν κανόνα τοῦ Pogson ἡ κατὰ 1,1 ἐλάττωσις τοῦ μεγέθους κατὰ τὸ πρωτεῦον ἐλάχιστον ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἀπώλειαν λάμψεως κατὰ 64%, ἤτοι ἐπισκότισιν τῶν $^2/_3$ τοῦ κεντρικοῦ φωτεινοῦ σώματος ὑπὸ τοῦ σκοτεινοῦ δορυφόρου του. Λαμβανομένης δὲ ὑπ' ὄψιν τῆς διαρκείας τῆς φάσεως ἐν συγκρίσει πρὸς ὁλόκληρον τὴν περίοδον τοῦ φαινομένου, ἡ ὑπὸ τοῦ δορυφόρου διαγραφομένη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φάσεως γωνία ἰσοῦται πρὸς 50° περίπου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς διαστάσεις τῶν δύο σωμάτων θὰ ἀπῄτει ὅπως ἡ ἀκτὶς τῆς τροχιᾶς, ἣν διαγράφει ὁ δορυφόρος, εἶναι ἐλαχίστη ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ κεντρικοῦ ἀστέρος. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐξήγησις τοῦ Goodrick ἐγένετο δεκτὴ μετ' ἐπιφυλάξεως, μέχρις ὅτου ἀπεδείχθη διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ὑπὸ τοῦ E.C.Pickering ὅτι αἱ μεταβολαὶ τῆς λάμψεως δύνανται νὰ προκύψωσι συνεπείᾳ ἐκλείψεως, ἀρκεῖ ὁ παρεμβαλλόμενος δορυφόρος νὰ ἀποτελῇ σῶμα τελείως σκοτεινόν.

Ὅταν σὺν τῷ χρόνῳ ἐτελειοποιήθη τὸ φασματοσκόπιον καὶ κατέστη δυνατὴ ἡ μέτρησις τῆς μεταθέσεως τῶν γραμμῶν τοῦ φάσματος, ὁ Vogel ἀπέδειξεν ὅτι ὁ Ἀλγὸλ εἶναι πράγματι διπλοῦς ἀστὴρ καὶ προσδιώρισε τὰ ἀκόλουθα στοιχεῖα τοῦ συστήματος:

Διάμετρος τοῦ κυρίου ἀστέρος	χμ.	1,700 000
» » **δορυφόρου**	»	1,330,000
Ἀπόστασις τῶν κέντρων αὐτῶν	»	5.180.000
Ταχύτης τοῦ κυρίου ἀστέρος	»	42
» » **δορυφόρου**	»	89

Πυκνότης ἀστέρος καὶ δορυφόρου $^1/_4$ **τῆς πυκνότητος τοῦ Ἡλίου.**

Μᾶζα τῶν δύο σωμάτων $^4/_9$ *(κ. ἀστήρ)* **καὶ** $^2/_9$ *(δορυφόρος)* **τῆς μάζης τοῦ Ἡλίου**, ἤτοι 2 : 1.

Βραδύτερον, ὅταν ὁ Stebbins ἀνεκάλυψε τὴν ὕπαρξιν καὶ δευτερεύοντος ἐλαχίστου, ἔπαυσε πλέον ὁ δορυφόρος νὰ θεωρῆται τελείως σκοτεινὸν σῶμα καὶ ἐγένετο νέος προσδιορισμὸς τῶν στοιχείων τοῦ συστήματος, ὅστις παρέσχε τὰς ἑξῆς τιμὰς αὐτῶν:

Ἀκτὶς τοῦ κυρίου ἀστέρος	1,00
» » **συνοδοῦ**	1,14
Ἀπόστασις τῶν κέντρων αὐτῶν	4,77
Κλίσις τῆς τροχιᾶς	82°,3

Ἐκ τῶν κατωτέρω διαγραμμάτων δείκνυται σαφῶς ἡ σχέσις μεταξὺ τῆς φωτομετρικῆς καμπύλης καὶ τῆς περιφορᾶς τοῦ συνοδοῦ περὶ τὸν κύριον ἀστέρα.

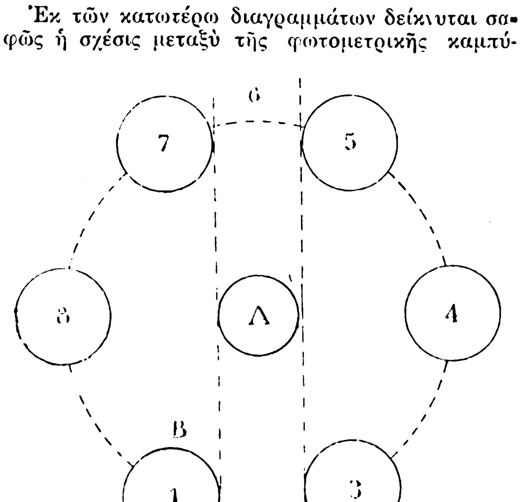

Σχῆμα 2.

Ἐν τῷ διαγράμματι 2 ὁ κύριος ἀστὴρ κατέχει τὸ κέντρον Α, ὁ δὲ συνοδὸς Β φέρεται κύκλῳ περὶ αὐτόν. Αἱ παράλληλοι γραμμαί, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιλαμβάνεται ὁ ἀστὴρ Α, παριστῶσι δύο ἐφαπτομένας τῆς ἐπιφανείας του ὀπτικὰς ἀκτῖνας. Ἐν τῷ τροχιᾷ τοῦ Β ἡ θέσις 1 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ὁ συνοδὸς ἄρχεται καλύπτων τὸν δίσκον τοῦ Α, ἤτοι πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκλείψεως. Ἡ θέσις 2 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν στιγμὴν τοῦ μέσου τῆς ἐκλείψεως, ὅτε ὁ ἀμυδρότερος συνοδὸς προβάλλεται ἐπὶ τοῦ λαμπροτέρου κεντρικοῦ ἀστέρος καὶ ἡ θέσις 3 πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐκλείψεως. Προχωρῶν ὁ συνοδὸς ἐπὶ τῆς τροχιᾶς του θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν θέσιν 4, ἥτις ἀπέχει κατὰ 90° ἀπὸ τῆς 2, ἤτοι κεῖται εἰς τὸ μέσον μεταξὺ τῶν δύο ἐλαχίστων. Εἰς τὴν θέσιν 5 ὁ Β ἄρχεται ἐξαφανιζόμενος ὄπισθεν τοῦ Α, ἤτοι ἄρχεται τὸ δευτερεῦον ἐλάχιστον, ὅπερ σημειοῦται ὅταν ὁ Β, λάβῃ τὴν θέσιν 6. Ἡ θέσις 7 ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἐκ νέου ἐμφάνισιν τοῦ Β καὶ τέλος ἡ θέσις 8 εἰς τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ὁ συνοδὸς εὑρίσκεται πάλιν εἰς τετραγωνισμὸν μετὰ τοῦ Α.

Προφανῶς τὰ ἴδια φαινόμενα παρατηροῦνται ἐάν, ἀντὶ νὰ ὑποθέσωμεν τὸν κύριον ἀστέρα Α ἀκίνητον εἰς τὸ κέντρον, φαντασθῶμεν αὐτὸν στρεφόμενον μετὰ τοῦ συνοδοῦ του Β περὶ τὸ κοινὸν κέντρον βάρους Κ τοῦ συστήματος. Ἡ περίπτωσις αὕτη εἰκονίζεται ἐν τῷ διαγράμματι 3.

Τὴν τοιαύτην περιφορὰν τοῦ κυρίου ἀστέρος περὶ τὸ κέντρον Κ ἐπεβεβαίωσεν ὁ H. C. Vogel φασματοσκοπικῶς τῷ 1889, ὡς ἑξῆς:

Ἐπειδὴ καθ' οἱανδήποτε στιγμὴν ὁ ἀστὴρ Α (σχ. 3) ἐν τῇ κινήσει του περὶ τὸ Κ τείνει νὰ

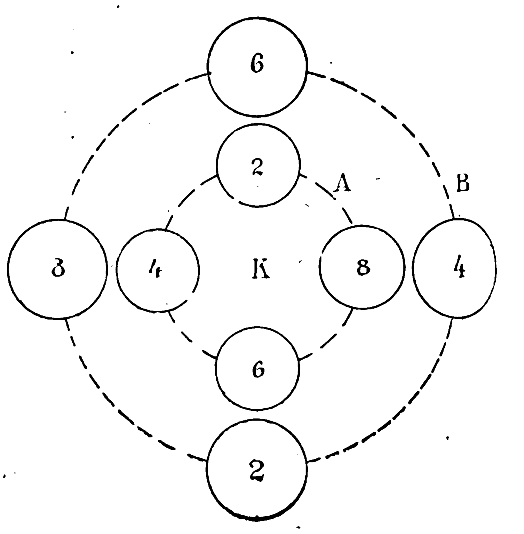

Σχῆμα 3

ἀκολουθήσῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφαπτομένης εἰς δοθὲν σημεῖον τῆς τροχιᾶς του, ὅταν ὁ Α εὑρίσκεται εἰς τὴν θέσιν 2 φέρεται κατὰ διεύθυνσιν κάθετον ἐπὶ τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος, καὶ συνεπῶς αἱ γραμμαὶ τοῦ φάσματος παραμένουσιν εἰς τὴν κανονικήν των θέσιν. Εἰς τὴν θέσιν 4, ἥτις διαφέρει τῆς 2 κατὰ 90°, ὁ ἀστὴρ Α φέρεται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος, πλησιάζων πρὸς τὸν παρατηρητήν· ἑπομένως ἡ θέσις αὕτη 4 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν μεγίστην μετατόπισιν τῶν γραμμῶν τοῦ φάσματος πρὸς τὸ ἰῶδες. Ἐν τῇ θέσει 9 αἱ γραμμαὶ τοῦ φάσματος θὰ εὑρίσκωνται πάλιν εἰς τὴν κανονικήν των θέσιν, διότι ὁ Α θὰ φέρεται καθέτως πρὸς τὴν ὀπτικὴν ἀκτῖνα. Τοὐναντίον ἐν τῇ θέσει 8, ἐπειδὴ ὁ Α θὰ ἀπομακρύνεται τοῦ παρατηρητοῦ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος, αἱ γραμμαὶ τοῦ φάσματος θὰ ἔχωσιν ὑποστῇ τὴν μεγίστην μετατόπισιν αὐτῶν πρὸς τὸ ἐρυθρόν.

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων παρατηρήσεων ἐξήχθησαν τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα: Ἐν ἑκάστῃ περιόδῳ συμβαίνουσι δύο ἐλάχιστα, τὰ ὁποῖα ἀπέχουσιν ἰσάκις ἀπ' ἀλλήλων καὶ συνεπῶς τὰ δύο σώματα κινοῦνται ἐπὶ κυκλικῆς ἢ ἐλλειπτικῆς τροχιᾶς, ἧς ὁ ἄξων ταυτίζεται μετὰ τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος. Τὸ μέγεθος κατὰ τὰ δύο ἐλάχιστα δὲν παραμένει σταθερὸν ἐπὶ μακρόν, καὶ ἑπομένως αἱ ἐπισυμβαίνουσαι ἐκλείψεις εἶναι μερικαί, διότι, ἂν ἦσαν δακτυλιοειδεῖς ἢ ὁλικαί, ἡ λάμψις τοῦ Ἀλγὸλ θὰ παρέμενεν αἰσθητῶς σταθερὰ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς διαβάσεως τοῦ ἑνὸς ἀστέρος πρὸ τοῦ ἄλλου. Ἐπειδὴ τὸ ἓν ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἶναι βαθύτερον τοῦ ἑτέρου, ὁ εἷς ἐκ τῶν ἀστέρων τοῦ συστήματος εἶναι λαμπρότερος καὶ ὁ ἕτερος ἀμυδρότερος. Μεταξὺ τῶν δύο ἐλαχίστων ἡ λαμπρότης τοῦ Ἀλγὸλ μεταβάλλεται ἐλάχιστα, ἀπὸ 3 μέχρι 5 καὶ ἀπὸ 7 μέχρις 9 (σχ. 1). Τοῦτο ὑποδηλοῖ ὅτι ἢ τὰ δύο σώματα εἶναι ἐλλειπτικὰ ἢ ὅτι ἡ λαμπρότης τῆς ἐπιφανείας των δὲν εἶναι πανταχοῦ ἡ αὐτή. Ἐὰν συνέβαινε

Digitized by Google

τὸ πρῶτον, τότε ὁ Ἀλγὸλ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὸ μέγιστον μέγεθος αὐτοῦ, ὅταν τὰ δύο σώματα εὑρίσκωνται εἰς τετραγωνισμόν, ἤτοι εἰς στιγμὴν ἰσαπεχῆ ἀπὸ τῶν δύο ἐλαχίστων. Τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει, διότι ἡ φωτομετρικὴ καμπύλη δὲν παρουσιάζει συμμετρικὸν σχῆμα ἑκατέρωθεν τῶν σημείων 4 ἢ 8 (σχ. 1) ἰσάκις ἀπεχόντων τῶν ἐλαχίστων. Συνεπῶς τὸ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι ἰσχύουσιν ἀμφότεροι οἱ ἀνωτέρω λόγοι, χωρὶς νὰ ἀποκλείεται μεταξὺ τῶν προαναφερθέντων αἰτίων καὶ ἡ ἐμφάνισις φάσεων ἐπὶ τοῦ συνοδοῦ, ἀναλόγων πρὸς τὰς τῆς Σελήνης ἢ τῶν κατωτέρων πλανητῶν.

Ὡς συνάγεται ἐκ τῆς μαθηματικῆς διερευνήσεως τοῦ φαινομένου, αἱ ἀκτῖνες τοῦ λαμπροῦ καὶ τοῦ ἀμυδροῦ σώματος ἐν τῷ συστήματι τοῦ Ἀλγόλ, λαμβανομένης ὡς μονάδος τῆς ἀκτῖνος τῆς τροχιᾶς τοῦ συνοδοῦ, εἶναι ἀντιστοίχως 0,207 καὶ 0,244, ἤτοι τὸ ἀμυδρότερον σῶμα εἶναι ὀγκωδέστερον τοῦ λαμπροῦ. Προσέτι, ἂν λάβωμεν ὡς μονάδα τὸ μέγιστον τῆς λάμψεως τοῦ συστήματος, ἡ λάμψις τοῦ λαμπροῦ σώματος ἰσοῦται πρὸς 0,925, ἡ δὲ λάμψις τοῦ ἀμυδροῦ, ἥτις εἶναι μεταβλητή, κυμαίνεται μεταξὺ 0,045 καὶ 0,075.

Ἡ περίοδος τοῦ Ἀλγὸλ μετρουμένη ἀπὸ ἐκλείψεως εἰς ἔκλειψιν παρουσιάζει πολυπλόκους ἀνωμαλίας. Οὕτως ὑπὸ τοῦ Goodrick τῷ 1782 εὑρέθη ἴση πρός: 2 ἡμ. 20 ὥρ. 48 λ. 565 καὶ ὑπὸ τοῦ Argelander τῷ 1854 κατὰ 4 δευτερόλεπτα βραχυτέρα. Βραδύτερον ὅμως περὶ τὰ 1875, ὁ τότε διευθυντὴς τοῦ Ἐ. Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν J Schmidt προσδιώρισεν αὐτὴν εἰς 2 ἡμ. 20 ὥρ. 48 λ. 535. Τῷ 1903 εὑρέθη κατὰ 3 δευτερόλεπτα μεγαλυτέρα τῆς τελευταίας ταύτης τιμῆς κ. ο. κ. Ἡ ἀνεύρεσις τῶν αἰτίων τῶν ἀνωμαλιῶν τούτων ἀπησχόλησεν ἐνωρίτατα διαφόρους ἀστρονόμους, εἰδικῶς ἀσχοληθέντας εἰς τὰ προβλήματα τῶν μεταβλητῶν ἀστέρων.

Ἐπιληφθεὶς τῆς μελέτης τοῦ ζητήματος τούτου ὁ S. Chandler συνεπέρανε τῷ 1888 (Astr. Journ. Ἀρ. 165) ὅτι αἱ ἀνωμαλίαι αὗται εἶναι περιοδικοῦ χαρακτῆρος καὶ εὗρε μεταξὺ ἄλλων τὰ κυριώτερα τῶν αἰτίων, εἰς ἃ ὀφείλονται αὗται μετὰ τῆς περιόδου των ἀνερχομένης εἰς 15 000 κύκλων φωτός, ἤτοι 118 ἔτη (Astr. Journ. Ἀρ. 509).

Τῷ 1892 ὁ Chandler ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν Astr. Journal (Ἀρ. 255-256) νέαν ὑπόθεσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν παραδέχεται ὅτι ὁ Ἀλγὸλ ἀποτελεῖ τριπλοῦν σύστημα, ἀποτελούμενον ἐκ κεντρικοῦ σκοτεινοῦ σώματος, πέριξ τοῦ ὁποίου περιστρέφεται τὸ ὑφιστάμενον περιοδικὰς ἐκλείψεις ζεῦγος δύο ἀστέρων, διαγράφον ἐντὸς 118 ἐτῶν τροχιὰν κατά τι μικροτέραν τῆς τοῦ Οὐρανοῦ, ἐλαφρῶς ἐλλειπτικὴν καὶ κεκλιμένην πρὸς τὴν ὀπτικὴν ἀκτῖνα κατὰ γωνίαν 20. Κατὰ τὴν ὑπόθεσίν του ταύτην αἱ διαδοχικαὶ ἐπιβραδύνσεις καὶ ἐπιταχύνσεις τῶν ἐκλείψεων εἶναι φαινομενικαί, προερχόμεναι ἐκ τῶν αὐξομειώσεων τοῦ διαστήματος, ὅπερ διατρέχει τὸ φῶς ἀναλόγως τῆς ἀφ' ἡμῶν ἀποστάσεως τοῦ φωτοβόλου ζεύγους ἐν τῇ διαγραφῇ τῆς εὐρείας τροχιᾶς του. Ἐὰν ἡ ὑπόθεσις τοῦ Chandler εἶναι βάσιμος, τότε δέον ἡ ἰδία κίνησις τοῦ Ἀλγὸλ νὰ παρουσιάζῃ μικρὰν μέν, ἀλλὰ δυναμένην νὰ μετρηθῇ κύμανσιν ἀναλόγως τῆς θέσεως τοῦ φωτοβόλου ζεύγους ἐν τῇ προβολῇ τῆς τροχιᾶς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ. Ἂν καὶ μέχρι τοῦ 1895 ὁ ἀριθμὸς τῶν διαρρευσάντων ἔκτοτε ἐτῶν δὲν ἦτο ἐπαρκής, ὁ Lewis Boss ἦτο τῆς γνώμης ὅτι τὰ εἰς χεῖράς του στοιχεῖα ἔτεινον νὰ ἐνισχύσωσι τὴν θεωρίαν τοῦ Chandler (Astr. J. Ἀρ. 343).

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος ἠσχολήθη καὶ ὁ Tisserand (C. R. τόμος CXX σελ. 125). Κατ' αὐτὸν δὲν ὑπάρχει τρίτον σῶμα, ἀλλ' ἡ ἀνωμαλία προέρχεται ἐκ τῆς μεταθέσεως τῆς γραμμῆς τῶν ἀψίδων ἐπὶ ἐλαφρῶς ἐλλειπτικῆς τροχιᾶς, συνεπείᾳ τοῦ σφαιροειδοῦς σχήματος τῶν ἀποτελούντων τὸ σύστημα τοῦ Ἀλγὸλ δύο σωμάτων. Ἐντεῦθεν προέρχονται ἀνωμαλίαι εἰς τὸν χρόνον τῆς ἐπισυμβάσεως τῶν ἐκλείψεων, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἡ διάρκεια αὐτῶν δέον νὰ εἶναι μεταβλητὴ μετὰ τῆς ἀποστάσεως ἐκ τοῦ περιάστρου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκλείψεως. Ἐν τούτοις εἶναι ζήτημα ἂν πράγματι συμβαίνωσι τοιαῦται μεταβολαί· ἐὰν ἀποδειχθῶσιν ὡς ὄντως ὑφιστάμεναι, τότε ἡ θεωρία τοῦ Tisserand θὰ εἶναι ἡ μόνη ἀληθής.

Φασματοσκοπικῶς ἐξεταζόμενος ὁ Ἀλγὸλ παρέχει φάσμα τοῦ ἡλίου (B 8), τὸ ὁποῖον εἰς οὐδεμίαν ὑπόκειται μεταβολὴν κατὰ τὴν στιγμὴν τῶν ἐλαχίστων. Ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι τὸ φῶς, ὅπερ προέρχεται τόσον ἐκ τῆς κεντρικῆς περιοχῆς, ὅσον καὶ ἐκ τοῦ γύρου τοῦ δίσκου εἶναι τὸ αὐτὸ ἀπὸ ποιοτικῆς ἀπόψεως.

Ἡ παράλλαξις τοῦ Ἀλγὸλ ὑπολογίζεται εἰς 0",032, συνεπῶς τὸ σύνολον τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀστέρος τούτου ἐκπεμπομένου φωτὸς ἰσοῦται πρὸς τὸ 200πλάσιον τοῦ τοῦ Ἡλίου, ἡ δὲ ἀπὸ τῆς Γῆς ἀπόστασίς του ἀνέρχεται περίπου εἰς 100 ἔτη φωτός.

Ὁ Ἀλγὸλ θεωρεῖται ὡς τύπος ἰδιαιτέρας τάξεως μεταβλητῶν ἀστέρων, τῶν λεγομένων *μεταβλητῶν βραχείας ἐκλείψεως*. Οἱ ἀστέρες οὗτοι, ὑπερβαίνοντες ἤδη κατ' ἀριθμὸν τοὺς 100, εἶναι πάντες *βραχείας περιόδου*, διαφέρουσι δὲ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν τύπον «**Ἀνταλγόλ**», οἵτινες εἶναι ἐπίσης μεταβλητοὶ βραχείας περιόδου, καθ' ὅτι οἱ μὲν πρῶτοι παρουσιάζουσι χαρακτηριστικώτατα ἐλάχιστα ἄνευ μεγίστων, ἐνῷ τοὐναντίον οἱ τελευταῖοι παρουσιάζουσι μόνον μέγιστα ἄνευ ἐλαχίστων. Οἱ ἀστέρες τῆς κατηγορίας ταύτης, ἀφοῦ παραμείνωσιν ἐπί τι διάστημα εἰς ὡρισμένον μέγεθος, αἴφνης ἀποτόμως παρουσιάζουσι παροδικήν τινα αὔξησιν τῆς λάμψεώς των, ἥτις ὅμως εἶναι κανονικὴ καὶ περιοδική. Οἱ ἀστέρες τοῦ τύπου Ἀνταλγὸλ εἶναι σχετικῶς ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν καὶ πάντες μικροῦ μεγέθους, ἀκόμη καὶ ὅταν εὑρίσκωνται εἰς τὸ μέγιστον τῆς λάμψεώς των. Οἱ αἰνιγματώδεις οὗτοι ἀστέρες, τῶν ὁποίων αἱ περιοδικαὶ μεταβολαὶ δὲν ἔχουσιν ἐπαρκῶς ἐξηγηθῆ μέχρι σήμερον, ἂν καὶ πρόκειται πιθανῶς περὶ φαινομένου ἀναλόγου πρὸς τὰς περιοδικὰς ἐκλείψεις τῶν ἀστέρων τοῦ τύπου Ἀλγόλ, εὑρίσκονται συνήθως εἰς τὰ ἀστρικὰ σμήνη, ἀποτελοῦντες ἓν εἶδος οἰκογενείας, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ὁμοιότης τῶν περιόδων αὐτῶν.

Εἰς τοὺς ἀστέρας τοῦ τύπου Ἀλγὸλ κατατάσσεται ἤδη καὶ ἡ κατηγορία τῶν μεταβλητῶν ἀστέρων τοῦ τύπου β Λύρας, ὅστις ἐν τῇ περιόδῳ τῶν μεταβολῶν του παρουσιάζει δύο μέγιστα ἴσα καὶ συμμετρικά, χωριζόμενα ὑπὸ δύο ἐλαχίστων, ὧν τὸ ἓν τυγχάνει μᾶλλον δεδηλωμένον ἢ τὸ ἕτερον. (Βλ. **Λύρα**).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Caroline E. Furness* : An introduction to the study of variable stars. - *H. Spencer Jones*, Astronomy.— *M. Moye*, L'Astronomie, κ.τ.λ.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

ἀλγολαγνεία. Ὅρος ὃν ἔπλασεν ὁ Schrenk-Notzing **ἐκ τοῦ** *ἄλγος* **κα** *λαγνεία*), ὅπως ἐκφράσῃ τὴν συνεπείᾳ εἰδικῆς διαστροφῆς τοῦ γενετησίου ἐνστίκτου ἐπὶ διανοητικῶς ἐστρεβλωμένων ἀτόμων ἀπαντωμένην ἀνάγκην, ὅπως κατὰ τὴν γενετήσιον ὁμιλίαν συνδυάζωσι ποικιλοτρόπως τὴν βίαν, τὴν σκληρότητα ἢ τὴν ταπείνωσιν πρὸς μείζονα ἡδονῆς ἀπόλαυσιν. Καὶ τὴν μὲν διαστροφήν, καθ' ἣν ἡ τυραννία αὕτη ἐπιχειρεῖται ἐπὶ τοῦ ἀγαπωμένου προσώπου ἢ θύματος, καλεῖ οὗτος *ἐνεργητικὴν ἀλγολαγνείαν*, τὴν δὲ προξενουμένην ἀντιθέτως ὑπὸ τοῦ ἀγαπωμένου προσώπου *παθητικήν*. Διὰ τὰς διαστροφὰς ὅμως ταύτας ἐπεκράτησαν οἱ ὅροι ἀφ' ἑνὸς μὲν **σαδισμὸς** (βλ. λ. καὶ **Σάδ**), ἀφ' ἑτέρου δὲ **μαζοχισμὸς** (βλ.λ. καὶ **Σάχερ-Μαζώχ**). ΑΡ.Π Κ.

ἀλγόλης χρώματα *[Βιομηχ. Χημ.]*. Τὰ τεχνητὰ ταῦτα χρώματα λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτῶν ἀνθεκτικότητος εἰς τὰ ἀλκάλια, τὰ ὀξέα, τὴν πλύσιν, τὸ χλώριον καὶ τὸ φῶς ἔχουσι μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν βαφὴν τῶν βαμβακερῶν, τῶν λινῶν καὶ τῶν ἐκ τεχνητῆς μετάξης ὑφασμάτων.

Διακρίνονται εἰς δύο τάξεις, ἤτοι εἰς τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ *ἀριστερὸν* ἥμισυ τοῦ φάσματος καὶ ἅτινα πάντα βάπτουσι ἐκ λουτροῦ ὑδροθειώδους νατρίου *ἐν ψυχρῷ* μετὰ τὴν προσθήκην ἅλατος καὶ ἐλαχίστης ποσότητος νατρορρύμματος καὶ εἰς τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ *δεξιὸν* ἥμισυ τοῦ φάσματος, ἅτινα βάπτουσιν *ἐν θερμῷ* (40—60°), ἄνευ προσθήκης ἅλατος εἰμὴ μόνον μικρᾶς ποσότητας νατρορρύμματος.

Τὰ σπουδαιότερα τῶν χρωμάτων τούτων εἶναι:

Ἀλγόλης κυανοῦν C, Cf, ὅπερ εἶναι διβρωμιοϊνδανθρένιον.

Ἀλγόλης κυανοῦν 3 G. Τοῦτο εἶναι 4,4'—διοξοϊνδανθρένιον.

Παρασκευάζεται ἐξ 1-ἀμινο-2-βρωμιο-4-ὀξυανθρακινόνης, θειικοῦ χαλκοῦ, καυστικοῦ νατρίου

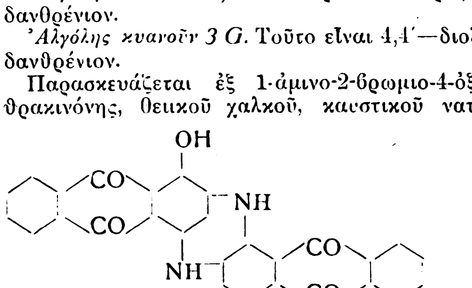

καὶ ναφθαλίνης. Ἔχει τὸν ἄνω τύπον καὶ ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς σκοτεινοκύανος πόλτος.

Ἀλγόλης κυανοῦν K. Τοῦτο εἶναι N-διμεθυλινδανθρένιον ἔρχεται δὲ εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς κυανῆ κόνις.

Ἀλγόλης κυανοῦν 3R. Εἶναι διβενζοϋλοδιαμινοανθραρουφίνη· καὶ παρασκευάζεται διὰ βενζοϋλιώσεως τῆς διαμινοανθραρουφίνης.

Ἀλγόλης μπορντὼ B. Εἶναι 4,4'—διμεθοξυ-δι-α-ἀνθρακινονυλο-2,6-διαμινοανθρακινόνη παρασκευάζεται δὲ ἐξ 1,4-ἀμινο-μεθοξυ-ἀνθρακινόνης, 2,6-διχλωριανθρακινόνης, χαλκοχλωριδίου, ἀφυδατωθέντος ὀξικοῦ νατρίου καὶ ναφθαλίνης. Εἰς τὸ ἐμπόριον ἔρχεται ὡς φαιὰ κόνις ἢ πόλτος.

Ἀλγόλης φαιὸν B. Πόλτος λαμβανόμενος ἐκ δισουλφιδίων τῆς ἀνθρακινόνης.

Ἀλγόλης πορτοκαλλόχρουν λάμπον. Πιθανῶς βενζοϋλο-1,2,4—τριαμινοανθρακινόνη, ἔρχεται δὲ εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς πορτοκαλλέρυθρος πόλτος.

Ἀλγόλης ἐρυθρὸν λάμπον. Εἶναι διβενζοϋλο-1,5-διαμινο-8-ὀξυανθρακινόνη ὑπὸ μορφὴν σκοτεινερύθρου πόλτου. Χρησιμοποιεῖται ὡς ἀναπλήρωμα τοῦ τουρκικοῦ ἐρυθροῦ.

Ἀλγόλης ἰῶδες λάμπον. Ἰώδης κρυσταλλικὸς πόλτος.

Ἀλγόλης κίτρινον 3 G. Εἶναι πόλτος ἐκ σουκκινυλο-α-ἀμινοανθρακινόνης.

Ἀλγόλης κίτρινον 3 G L. Πόλτος ἐκ διβενζοϋλο-1,5-διαμινοανθρακινόνης.

Ἀλγόλης κίτρινον W G. Πόλτος ἐκ βενζοϋλο-1-ἀμινοανθρακινόνης.

Ἀλγόλης τεφρόν. Λαμβάνεται δι' ἀναγωγῆς νιτρωθέντος α,α-ἀνθριμιδίου.

Ἀλγόλης πράσινον B. Πόλτος ἐκ χρωστικῆς τοῦ ἰνδανθρενίου.

Ἀλγόλης ἐλαιόχρουν. Πόλτος λαμβανόμενος δι' ἐπιδράσεως χλωριοσουλφονικοῦ ὀξέος ἐπὶ διβενζοϋλο-π,π-διαμινο-2-α'-διανθρακινονοϊμιδίου.

Ἀλγόλης πορτοκαλλόχρουν R. Εἶναι α,β-διανθρα-

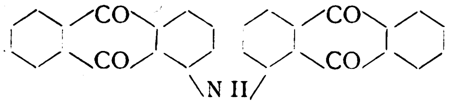

κινονυλαμίνη, ἔχει τὸν ἄνω τύπον καὶ λαμβάνεται διὰ συμπυκνώσεως 2-χλωριανθρακινόνης μετὰ 1-ἀμινοανθρακινόνης.

Ἀλγόλης ροδόχρουν R. Ὡς πόλτος ἢ κόνις ἐκ

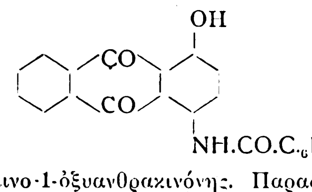

βενζοϋλο-1-αμινο-1-ὀξυανθρακινόνης. Παρασκευάζεται διὰ βενζοϋλιώσεως τῆς 4-αμινο-1-ὀξυανθρακινόνης.

Ἀλγόλης ἐρυθρὸν B Εἶναι β-ἀνθρακινονο-2-ανθρα-N-μεθυλοπυριδοναμίνη.

Ἀλγόλης ἐρυθρὸν 5G. Εἶναι πόλτος ἐκ διβενζοϋλο 1,4-διαμινοανθρακινόνης.

Ἀλγόλης ὕσγινον G. Εἶναι κόνις ἐκ βενζοϋλο-1-αμινο-4 μεθοξυ-ἀνθρακινόνης.

Ἀλγόλης ἰῶδες B. Πόλτος ἐκ βενζοϋλο-1-αμινο-4,5,8-τριοξυανθρακινόνης. Σ. Γ.

ἀλγομανία. Ψυχοπαθολογικὴ κατάστασις ἐκφύλων τινῶν ἀτόμων, ἅτινα θηρεύουσι τὸν πόνον εἰς τὸν ὁποῖον καθηδύνονται (βλ. **καὶ ἀλγολαγνεία**).

ἀλγομιανὴ ἢ *ἀλγομικὴ γεωεπανάστασις* (Algomian revolution) *[Γεωλογ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ γεωλόγου Lawson τὸ γεωλογικὸν φαινόμενον, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν κατὰ τὸν προτεροζωϊκὸν αἰῶνα, κατὰ τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον ἐσχηματίσθησαν μεγάλα ὄρη εἰς τὴν τότε ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ παμμέγισται μᾶζαι γρανίτου ἀνεξῆλθον ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς καὶ διέσχισαν τὰ πετρώματα. Τούτου ἕνεκα καλεῖται τὸ φαινόμενον τοῦτο καὶ *δευτέρα μεγάλη (ἀλγομικὴ) ἐνείσδυσις γρανίτου* τῶν Ἀμερικανῶν γεωλόγων. Ἡ πρώτη τοιαύτη εἶναι ἡ **λαυρέντιος γεωεπανάστασις** (βλ. λ.) Γ. Κ. Γ.

Ἀλγοριθμικοί. Οὕτως ὠνομάσθησαν (βλ. λ. **ἀλγόριθμο**) οἱ μαθηταὶ τῶν Ἀράβων, οἱ παραδεχθέντες τὸ δεκαδικὸν σύστημα, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς *ἀβακιστὰς* (ἐκ τοῦ **ἄβαξ**, βλ. λ.), οἵτινες δὲν ἐχρησιμοποίουν τὸ σύμβολον 0, ἀλλ' ἔγραφον ἐκ τῶν προτέρων στήλας φερούσας ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς τίτλους μονάς, δεκάς, ἑκατοντὰς κλπ.

«*Ἀλγοριθμικὴ λογική*» εἶναι σύνολον συμβόλων καὶ κανόνων λογισμοῦ ἀναλόγων πρὸς τοὺς τῆς Ἀλγέβρας· δίδει εἰς τὰς πράξεις τῆς κλασσικῆς λογικῆς μορφὴν ἀκριβεστέραν καὶ μᾶλλον συμπεπυκνωμένην· ἐπεκτείνει δὲ προσέτι καὶ ὁρίζει νέας πράξεις, ὅπως, ἐπὶ παραδείγματι, τὰς πράξεις τὰς ἀφορώσας εἰς τὰς *λογικὰς συναρτήσεις* καὶ εἰς τὴν *λογικὴν τῶν σχέσεων*. Π. ΖΕΡΒΟΣ

ἀλγόριθμος. Ἡ λέξις προέκυψεν ἀπὸ τὸ ἀραβικὸν ὄνομα Alkhovaresmi (Ἀλκοβαρέσμι), ὡς ὁ Reinaud πρῶτος ὑπέδειξε (Memoires de l'Académie des inscriptions 1849), ἐπιβεβαιωθείσης τῆς γνώμης του τῷ 1857 μὲ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ κώδικος τοῦ Καῖμπριτζ. Ὠνομάζετο δὲ Alkovaresmi (ἢ πληρέστερον Mohammed ben Mousa Alkhovaresmi) ὁ συγγραφεὺς Ἀριθμητικῆς, ἀραβιστὶ γεγραμμένης καὶ δημοσιευθείσης τὰς ἀρχὰς τοῦ 9ου αἰῶνος μ. Χ. Αὕτη συνέτεινεν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς δεκαδικῆς ἀριθμήσεως, γενομένης οὕτω γνωστῆς εἰς τοὺς Ἄραβας τῆς Ἀνατολῆς καὶ κατόπιν εἰς τοὺς Ἄραβας τῆς Δύσεως. Τὸν 10ον αἰῶνα μ. Χ. ἐγένετο χρῆσις τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος μεταξὺ τῶν ἐμπορευομένων Ἀράβων, φαίνεται δὲ ὅτι τὸν 12ον αἰῶνα μετεφράσθησαν εἰς τὴν λατινικὴν ἀραβικαὶ ἀριθμητικαὶ καὶ δὴ ἡ «Τέχνη τοῦ ὑπολογίζειν» (Algoritmi de numero Indorum) τοῦ Alkhovaresmi. Ὠνομάσθη δηλ. κατ' ἀρχὰς *ἀλγόριθμος* τὸ δεκαδικὸν σύστημα τῆς ἀριθμήσεως, κατ' ἐπέκτασιν δὲ

Digitized by Google

κατόπιν ἠννόουν διὰ τῆς λέξεως ταύτης τὸ σύνολον τῶν κανόνων τοῦ λογισμοῦ μὲ ἀριθμοὺς γεγραμμένους εἰς τὸ δεκαδικὸν σύστημα (τὰς τέσσαρας πράξεις) καὶ ἔπειτα τὸν ἀριθμητικὸν ἐν γένει λογισμόν, τοὺς κανόνας ἁπλῶν πράξεων παντὸς εἴδους.

Ἤδη *ἀλγόριθμος* καλεῖται πᾶν σύνολον συμβόλων καὶ μεθόδων λογισμοῦ. Λέγομεν π.χ. ὅτι σχηματίζει «*ἀλγόριθμον τοῦ Εὐκλείδου*» τὸ σύνολον τῶν πράξεων πρὸς εὕρεσιν τοῦ μεγίστου κοινοῦ διαιρέτου δύο ἀριθμῶν ἢ καὶ δύο πολυωνύμων (βλ. καὶ *Encyclopédie des Sciences mathématiques: Algèbre*, p. 12-13). Ἐπίσης «*ἀλγόριθμος τοῦ Leibnitz*» λέγεται ἀλγόριθμος ἀφορῶν εἰς τὸν ἀπειροστικὸν λογισμόν· καὶ ἐν γένει «*ἀπειροστικὸς ἀλγόριθμος*» εἶναι ἀλγόριθμος τοῦ ἀπειροστικοῦ λογισμοῦ (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀπειροστικὴν μέθοδον ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται ὡς τρόπος σκέψεως εἴτε εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἀδιαιρέτων τοῦ Cavalieri, εἴτε εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ῥοῆς τοῦ Νεύτωνος, εἴτε εἰς τὴν θεωρίαν τῶν διαφορικῶν τοῦ Leibnitz). Ὁμοίως ὑπάρχει ἔκφρασις «*ἀλγόριθμος τῶν δυνάμεων*», δι' οὗ ὡρίζετο τὸ a^x. Γενικώτερον ὁ Wronski καὶ οἱ μαθηταί του ὥριζον ὡς ἀλγόριθμον πάντα μερικὸν τύπον γενέσεως ἀριθμῶν, ἐδόθη δὲ ὑπὸ τοῦ Wronski τὸ ὄνομα ἀλγόριθμος καὶ εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἀριθμῶν.

Ἡ λέξις «*ἀλγόριθμος*» εἶναι καὶ ὅρος τῆς λογιστικῆς φιλοσοφίας. Οὕτως ἔχομεν τὸν «*ἀλγόριθμον τοῦ Gerconne*» ὅστις ἔχει ὡς βάσιν τὴν γεωμετρικὴν διαίσθησιν (*Brunswig*· Les étapes de la Philosophie mathématique, p. 372). Π. ΖΕΡΒΟΣ

ἀλγορόλη (Algorol). Ψυκτικὸν μέσον συγκείμενον ἐξ ἀλκολικοῦ διαλύματος 2 % καφουρᾶς, 3,24 % ἰωδιούχου καλίου καὶ 0,47 % διχλωριούχου ὑδραργύρου. Κ. Γ. Μ.

ἄλγος, —ους (τό)· τὸ ἀφηρ. τοῦ ἀλγῶ, πόνος εἴτε σωματικὸς εἴτε ψυχικός, λύπη, ὀδύνη.

— [ΦΥΣΙΟΛΟΓ.] Ἡ αἴσθησις τοῦ ἄλγους εἶναι αὐτοτελὴς αἴσθησις, ὡς καὶ αἱ αἰσθήσεις τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ψύχους, αἵτινες μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων συνεχέοντο μετὰ τῆς αἰσθήσεως τῆς ἁφῆς. Ἡ αἴσθησις τοῦ ἄλγους ὑπάγεται καὶ αὐτὴ εἰς τὸν νόμον τῆς *εἰδικῆς ἐνεργείας τῶν αἰσθήσεων*, καθ' ὃν ἡ *αὐτὴ* αἰτία, τῆς αὐτῆς φύσεως ἐρέθισμα, ἐπιδρῶν ἐπὶ *διάφορα* αἰσθητήρια νεῦρα, παράγει *διάφορα* αἰσθήματα. Καὶ τἀνάπαλιν *διάφοροι* αἰτίαι, ἤτοι διαφόρου φύσεως ἐρεθίσματα (ἠλεκτρισμοί, θερμότης, χημικὴ ἐνέργεια, μηχανικὴ πίεσις) ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τὸ *αὐτὸ* αἰσθητικὸν νεῦρον, παράγουσι τὸ *αὐτὸ* αἴσθημα. Τὸ ἰδιάζον ἑκάστῃ αἰσθήσει αἴσθημα, τὸ ποιὸν τοῦ αἰσθήματος, ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν ἰδιάζουσαν ἱστολογικὴν κατασκευὴν (ὑφὴν) καὶ φυσικοχημικὴν σύστασιν τῶν ἀκροτελευτίων συσκευῶν τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἐν αἷς καταλήγουσιν αἱ νευρικαὶ ἶνες καὶ εἰς ἃς διαπέμπονται διὰ τῶν νευρικῶν ἰνῶν τὰ ἐρεθίσματα, ἅτινα δέχονται αἱ περιφερειακαὶ καταληκτικαὶ συσκευαὶ αὐτῶν, ἤτοι τὰ αἰσθητήρια ὄργανα.

Ὡς αἱ αἰσθήσεις τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ψύχους εἰσὶ δύο διακεκριμέναι καὶ ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως τῆς πιέσεως (ὡς ἀπέδειξεν ὁ Blix καὶ ὁ Goldscheider, εἰς τὸν νόμον τῆς εἰδικῆς ἐνεργείας τῶν αἰσθήσεων), οὕτω καὶ τὸ ἄλγος εἶναι αἴσθημα παραγόμενον διὰ τῆς λειτουργίας ἰδίας περιφερειακῆς καὶ κεντρικῆς καταληκτικῆς συσκευῆς καὶ δι' ἰδίων νευρικῶν ἰνῶν. Περὶ τούτου πείθουσι πολλαὶ παρατηρήσεις. Δι' ἀκριβεστάτων πειραμάτων ἀπεδείχθη ὅτι τὰ σημεῖα τοῦ δέρματος, ὧν ἐρεθιζομένων παράγεται τὸ αἴσθημα τοῦ ἄλγους, εἶναι διάφορα, κεχωρισμένα ἀπὸ τῶν σημείων ἐκείνων, ὧν ἐρεθιζομένων παράγονται τὰ αἰσθήματα τῆς πιέσεως, τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ψύχους. Δεύτερον παρετηρήθη ὅτι πολλὰ γενικὰ ναρκωτικά, οἷς χρῶνται οἱ χειρουργοὶ κατὰ τὰς ἐγχειρήσεις (ὡς ὁ αἰθὴρ καὶ τὸ χλωροφόρμιον) παύουσι πρωϊαίτερον τὸ αἴσθημα τοῦ ἄλγους, ἐνῷ τὸ αἴσθημα τῆς ἁφῆς παραμένει. Πολλάκις δὲ οἱ ἐγχειριζόμενοι ἀντιλαμβάνονται, διαρκούσης τῆς ναρκώσεως, σαφῶς τῆς ἐπαφῆς, ἐνῷ τὸ αἴσθημα τοῦ ἄλγους ἐπαύσατο τελείως, καίτοι ἡ ἐγχείρησις ἦτο σοβαρωτάτη.

Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ ναρκώσει διὰ τοπικῶν ἀναισθητικῶν, ὡς π. χ. διὰ κοκαΐνης. Ἀλλὰ καὶ πολλαὶ παθολογικαὶ παρατηρήσεις ἄγουσιν εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα. Κατά τινας νόσους τοῦ νωτιαίου μυελοῦ ὁ πάσχων ἀπόλλυσι τελείως τὴν αἴσθησιν τοῦ ἄλγους, ἐνῷ ἡ αἴσθησις τῆς ἁφῆς διατηρεῖται ἀμείωτος καὶ τἀνάπαλιν κατ' ἄλλας παθήσεις τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἡ μὲν αἴσθησις τοῦ ἄλγους διατηρεῖται ἀκεραία, ἐνῷ ἀμβλύνεται ἢ ἀπόλλυται ἡ αἴσθησις τῆς ἁφῆς, ὡς τὰ αὐτὰ παρατηροῦνται καὶ ἀναφορικῶς πρὸς τὴν αἴσθησιν τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ψύχους. Ταῦτα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ νωτιαίῳ μυελῷ ἰδιαίτεροι νευρικοὶ ἀγωγοί, δι' ὧν διαπορεύονται εἰς τὸν ἐγκέφαλον τὰ ἐρεθίσματα τὰ προκαλοῦντα τὸ αἴσθημα τοῦ ἄλγους.

Κατὰ τὴν νόσον τοῦ νωτιαίου μυελοῦ τὴν καλουμένην συριγγομυελίτιδα, καθ' ἣν ἡ φαιὰ οὐσία αὐτοῦ διαφθείρεται, ὁτὲ μᾶλλον, ὁτὲ δ' ἧττον, διατηρουμένων ἀλυμάντων τῶν λευκῶν δεσμίδων αὐτοῦ, ὁ πάσχων ἀπόλλυσι τὴν αἴσθησιν τοῦ ἄλγους καὶ τῆς θερμότητος, διατηρεῖ ὅμως ἀκεραίαν τὴν αἴσθησιν τῆς ἁφῆς. Τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα ἐπιφέρουσι καὶ ἐγχειρήσεις ἐπὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ τῶν ζῴων. Διατεμνομένων δηλαδὴ πασῶν τῶν λευκῶν δεσμίδων τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἡ αἴσθησις τοῦ ἄλγους διατηρεῖται ἀκεραία, ἂν ἡ φαιὰ οὐσία αὐτοῦ ἀφεθῇ ἀλύμαντος. Διαφθειρομένης ὅμως τῆς φαιᾶς οὐσίας, ἡ αἴσθησις τοῦ ἄλγους ἀπόλλυται, ἔστω καὶ ἂν αἱ λευκαὶ δεσμίδες τηρηθῶσιν ἀλύμαντοι. Ταῦτα ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὸ αἴσθημα τοῦ ἄλγους, ὡς καὶ τὸ τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ψύχους, κατὰ τὴν κεντρομόλον αὐτοῦ πορείαν, διαπέμπεται διὰ νευρικῶν ἰνῶν διαπορευομένων ἐν τῇ φαιᾷ οὐσίᾳ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ κατὰ μῆκος αὐτῆς, ἤτοι διὰ τῶν καλουμένων *ἐνδογενῶν ἢ μυελογενῶν* ἰνῶν (Autochtone myelogene ή intramedullare faser).

Ἐνῷ πᾶσαι αἱ μνημονευθεῖσαι παρατηρήσεις πείθουσιν ἀδιστάκτως ὅτι ἡ αἴσθησις τοῦ ἄλγους εἶναι ἰδιαιτέρα αὐτοτελὴς αἴσθησις, ἧς ἡ λειτουργία τελεῖται δι' ἰδίων νευρικῶν ἰνῶν καὶ δι' ἰδίων καταληκτικῶν συσκευῶν, περιφερειακῶν τε καὶ κεντρικῶν, φυσιολόγοι τινὲς ἐνιστάμενοι κατὰ τῆς θεωρίας ταύτης ἀντιτάσσουσιν, ὅτι πάντα τὰ αἰσθητήρια ὄργανα, ἂν ἐρεθισθῶσιν ἰσχυρῶς προκαλοῦσιν αἴσθημα ἄλγους. Ἀλλὰ κατὰ τῆς ἐνστάσεως ταύτης ἀντιτάσσονται αἱ ἑξῆς παρατηρήσεις:

Πρῶτον δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι πάντα τὰ αἰσθητήρια, ἂν ἐρεθισθῶσιν ἰσχυρῶς, προκαλοῦσιν αἴσθημα ἄλγους. Ὁ Max Frey καὶ ὁ Goldscheider ἀναφέρουσιν ὅτι τὰ σημεῖα τοῦ δέρματος, ἅτινα ἐρεθιζόμενα παράγουσι τὸ αἴσθημα τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ψύχους, καὶ ἂν ἐρεθισθῶσιν ὑπερμέτρως, οὐδέποτε παράγουσιν αἴσθημα ἄλγους. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ διὰ τὸ ὀπτικὸν νεῦρον. Τοῦτο ὅσον ἰσχυρῶς καὶ ἂν ἐρεθισθῇ δὲν προκαλεῖ αἴσθημα ἄλγους. Τὸ ἄλγος, ὅπερ αἰσθανόμεθα ἐν τῷ ὀφθαλμῷ, ὅταν θαμβώμεθα ὑπὸ ὑπερβολικοῦ φωτός, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ὑπερερεθισμοῦ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ἀλλὰ τῆς ἰσχυρᾶς συστολῆς τῆς ἴριδος. Ἡ ἶρις ἀφθονεῖ ἀλγεινῶν νεύρων, συστελλομένης λοιπὸν ἰσχυρῶς ταύτης ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ φωτός, ἐρεθίζονται ἰσχυρῶς καὶ τὰ ἀλγεινὰ νεῦρα αὐτῆς, κατ' ἀκολουθίαν παράγεται τὸ συνοδεῦον τῷ αἰσθήματι τοῦ θάμβους αἴσθημα τοῦ ἄλγους. Τὸ ὅτι δὲ αἱ ἶνες τῶν ἄλλων αἰσθητηρίων νεύρων, ὅταν ἐρεθισθῶσιν ἰσχυρῶς, προκαλοῦσιν αἴσθημα ἄλγους, τοῦτο δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον μὴ συγκρουόμενον πρὸς τὴν διὰ τῶν πολλῶν ἄλλων σπουδαίων παρατηρήσεων ὑποστηριζομένην γνώμην περὶ τῆς αὐτοτελείας τῆς αἰσθήσεως τοῦ ἄλγους. Ἐρεθιζομένων δηλαδὴ τῶν νευρικῶν ἰνῶν ἄλλων αἰσθήσεων, μεταδίδεται ὁ ἐρεθισμὸς καὶ εἰς ἄλλα παρακείμενα γαγγλιοκύτταρα, ἐν οἷς παράγεται τὸ αἴσθημα τοῦ ἄλγους, ὡς τοῦτο παρατηροῦμεν, ἂν ἐρεθίσωμεν τὰς ὀπισθίας δεσμίδας τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Εἶναι δηλαδὴ γνωστὸν ὅτι αἱ ὀπίσθιαι δεσμίδες τοῦ νωτιαίου μυελοῦ εἶναι οἱ ἀγωγοὶ τῶν αἰσθημάτων τῆς κυρίως ἁφῆς, πιθανῶς δὲ καὶ τῆς μυϊκῆς αἰσθήσεως, οὐχὶ ὅμως, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, καὶ τοῦ ἄλγους. Ἐρεθιζομένων ὅμως τῶν ὀπισθίων δεματίων, παράγεται αἴσθημα ἄλγους, διότι ὁ ἐρεθισμὸς αὐτῶν μεταβιβάζεται συγχρόνως καὶ εἰς τὰς ἶνας τῶν ὀπισθίων ῥιζῶν.

Τίνες λοιπὸν εἶναι αἱ περιφερειακαὶ καταληκτικαὶ συσκευαὶ αἱ δεχόμεναι τὰ ἐρεθίσματα, ἅτινα προκαλοῦσι τὸ αἴσθημα τοῦ ἄλγους; Εἰς τὸ δέρμα καὶ εἰς τοὺς βλεννογόνους ὑμένας εἶναι διεσπαρμέναι διάφοροι τὴν ὑφὴν καταληκτικαὶ τῶν ἀκροτελευτίων νευρικῶν ἰνῶν συσκευαί, ἤτοι τὰ σωμάτια τοῦ Pacini καὶ τοῦ Phater, οἱ ἐλεύθεροι νευρικοὶ ἀκρέμονες μεταξὺ τῶν ἐπιθηλιακῶν κυττάρων, τὰ ἁπτικὰ σωμάτια τοῦ Meissner, αἱ κορύναι τοῦ Krause κ.λ.π. Τίνες λοιπὸν ἐκ τῶν διαφόρων τούτων καταληκτικῶν συσκευῶν ἀποτελοῦσι τὸ αἰσθητήριον, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ ἄλγους; Περὶ τούτου διατελοῦμεν ἐν ἀγνοίᾳ. Τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ ἐλύετο, ἂν καθωρίζετο μετ' ἀκριβείας ἡ διάπτιξις καὶ ἔντασις τῶν διαφόρων αἰσθήσεων εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος καὶ εἶτα παρεβάλλοντο αὗται πρὸς τὴν διανομὴν ἑκάστης καταληκτικῆς συσκευῆς τῶν ἀκροτελευτίων νευρικῶν ἰνῶν.

Αἱ τοιαῦται ὅμως ἔρευναι μόλις νῦν ἤρξαντο γινόμεναι. Κατὰ τὸν Max Frey οἱ ἐλεύθεροι νευρικοὶ ἀκρέμονες εἶναι συσκευαὶ παραληπτικαὶ τῶν ἀλγεινῶν αἰσθημάτων, τοῦτο δὲ τεκμαίρεται οὗτος ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῷ κερατίνῳ χιτῶνι, ὅστις οὐδὲν ἄλλο αἴσθημα αἰσθάνεται ἢ τὸ τοῦ ἄλγους, μόνον ἐλεύθεροι ἀκρέμονες ὑπάρχουσι. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τεκμαίρεται ὁ Frey ὅτι αἱ κορύναι τοῦ Krause εἶναι τὰ αἰσθητήρια τοῦ ψύχους καὶ τῆς θερμότητος, ἐπειδὴ αὗται ἀπαντῶσι κυρίως ἐν τῷ ἐπιπεφυκότι τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ἐν τῇ βαλάνῳ τῆς πόσθης, ἐν οἷς δὲν ὑπάρχει αἴσθησις πιέσεως. Τὰ σωμάτια τοῦ Meissner εἶναι κατὰ τὸν Max Frey αἰσθητήρια τῆς ἁφῆς, ἐπειδὴ ταῦτα εἶναι πολυάριθμα ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις, ἐν αἷς ἡ αἴσθησις τῆς ἁφῆς εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη.

Ὡς πᾶσαι αἱ αἰσθήσεις οὕτω καὶ ἡ αἴσθησις τοῦ ἄλγους ἐμφανίζει διαφόρους βαθμοὺς ἀναπτύξεως κατὰ τὰς διαφόρους βαθμίδας τῆς ζωϊκῆς κλίμακος, εἰς τὰς διαφόρους ἀνθρωπίνας φυλὰς καὶ τὰ διάφορα ἄτομα τῆς αὐτῆς φυλῆς. Ἀλλὰ τὸ περιεργότατον εἶναι ὅτι ἡ αἴσθησις τοῦ ἄλγους εἶναι λίαν ἀμβλεῖα παρὰ τοῖς φύσει κακούργοις. Περὶ τούτου πείθουσι πλεῖστα τεκμήρια. Καὶ πρῶτον οἱ φύσει κακοῦργοι ὑποβάλλονται μετὰ καταπληκτικῆς ἀπαθείας καὶ ἀναλγησίας καὶ ἄνευ κακῶν ἀποτελεσμάτων εἰς τὴν ἐγχείρησιν, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ στιγματισμοῦ, ὅστις εἰς πάντα ἄλλον συνήθη ἄνθρωπον εἶναι ὀδυνηρότατος, ἐπιφέρων ὀλεθρίας συνεπείας, γάγγραιναν, κακοήθεις φλεγμονάς, ἀδενίτιδα, ἐρυσίπελας κλπ. Τὸ φρικτότατον δὲ εἶναι, ὅτι πολλοὶ τῶν φύσει κακούργων στίζουσι καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ γεννητικὰ αὐτῶν ὄργανα, ἅτινα εἰσὶ τὰ εὐαισθητότερα πρὸς τὸ ἄλγος μέρη τοῦ σώματος. Ἡ ἐπὶ τῆς πόσθης, ἐπὶ παραδείγματι, στίξις θὰ ἦτο εἰς πάντα συνήθη ἄνθρωπον ἡ φρικτοτάτη τῶν βασάνων, θὰ ἐπέφερεν εἰς αὐτὸν σπαρακτικώτατον ἄλγος καὶ ἄλλας συνεπείας. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγριοι, παρ' οἷς ἡ αἴσθησις τοῦ ἄλγους εἶναι ἀμβλεῖα καὶ οἵτινες καλύπτουσιν ὁλόκληρον τὸ σῶμα αὐτῶν διὰ στιγμάτων, μόνον τὰ γεννητικὰ αὐτῶν μόρια ἀφήνουσιν ἄστικτα, ἐξαιρουμένων τῶν κατοίκων τῆς Ταΐτης καὶ τῶν Ἰθαγενῶν τοῦ Βιτῆ, οἱ δὲ Βιρμανοὶ οὐδὲ τοὺς εἰς θάνατον καταδεδικασμένους ἀποφασίζουσι νὰ ὑποβάλωσιν εἰς τοιαύτην βάσανον.

Πλὴν τοῦ στιγματισμοῦ καὶ ἄλλα φαινόμενα μαρτυροῦσι περὶ τῆς σωματικῆς ἀναλγησίας τῶν φύσει κακούργων, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων ὑφίστανται δεινοὺς τραυματισμούς, μωλωπισμούς, κακώσεις καὶ σοβαρωτάτας ἐγχειρήσεις, χωρὶς νὰ ἐκδηλώσωσιν οὐδὲν σημεῖον ἄλγους.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀγρίας φυλάς, πλὴν τοῦ στιγματισμοῦ καὶ πολλὰ ἄλλα τεκμήρια ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ αἴσθησις τοῦ ἄλγους εἶναι παρ' αὐταῖς ἀμβλυτάτη. Οἱ μαῦροι τῆς Ἀμερικῆς, ὅπως ἀποφύγωσι τὴν ἐργασίαν, αὐτοακρωτηριάζονται γελῶντες, οἱ δὲ ἄγριοι ᾄδουσι μετ' εὐθυμίας τοὺς ἐγχωρίους αὐτῶν ὕμνους, κατὰ τὴν ὥραν, καθ' ἣν ὀπτῶνται ἐπὶ τῆς πυρᾶς δεδεμένοι ἐπὶ πασσάλων. Οἱ ἔφηβοι ἐρυθρόδερμοι ὑποβάλλονται κατὰ τὴν ἱεροτελεστίαν τῆς μυήσεως αὐτῶν εἰς φρικτὰς βασάνους, αἵτινες θὰ ἐπέφερον ἀφεύκτως τὸν θάνατον εἰς πάντα Εὐρωπαῖον.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀμβλύτης τῆς αἰσθήσεως τοῦ ἄλγους ἐμφανίζεται ὡς εἷς τῶν οὐσιωδῶν φυσιολογικῶν καὶ ψυχολογικῶν χαρακτήρων τῶν βαρβάρων φυλῶν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ γενικῶς σχεδὸν παρὰ τοῖς φύσει κακούργοις παρατηρουμένη σημαντικὴ ἐξασθένησις τῆς αἰσθήσεως ταύτης δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς παθολογικὸν ἀποτέλεσμα, ὡς συνέπεια ἐκφυλίσεως, ἀλλ' ὡς ἀποτέλεσμα αἱματικῆς κληρονομίας, *προγονισμοῦ* (atavismus), ὅπερ οὗτοι ἐκληρονόμησαν παρὰ τῶν ἀγρίων καὶ βαρβάρων προϊστορικῶν προγόνων ἡμῶν. Τοιαῦται δὲ ἀπωτάτης κληρονομίας ἐκφάνσεις εἰσὶ καὶ πολλαὶ ἄλλαι διαμαρτίαι καὶ ἀνωμαλίαι τῶν φύσει κακούργων σωματικαί τε καὶ ψυχικαί, ὁ προγναθισμὸς π. χ., ἡ ἀριστεροχειρία, ἡ τάσις πρὸς τὸ στιγματίζεσθαι κλπ. Δ. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ἄλγος (τό). Οὕτως ὀνομάζει ὁ Προκόπιος ἓν ἐκ τῶν δώδεκα φρουρίων τῆς παλαιᾶς Ἠπείρου τὰ ὁποῖα ἔκτισεν ὁ Ἰουστινιανός. «..Ἐν δὲ τῇ Ἠπείρῳ παλαιᾷ, νέα μὲν φρούρια ἐγένοντο τάδε... Ἄλγος...» (*Προκόπιος ἐν τῷ περὶ τῶν τοῦ Δεσπότου Ἰουστινιανοῦ Κτισμάτων* P. 75 C. Τόμ. III ἔκδ. Βόννης). Κ. Μ. ΚΑΡ.

Ἀλγουαζίλ (Alguazil). Τίτλος διδόμενός ποτε ἐν Ἱσπανίᾳ εἰς τοὺς δικαστὰς καὶ ἐνίοτε εἰς τὸν διοικητὴν πόλεως ἢ φρουρίου. Ἡ προέλευσις τῆς λέξεως εἶναι ἀραβικὴ (al-vazir). Σήμερον ὁ τίτλος οὗτος δίδεται εἰς δικαστικοὺς ὑπαλλήλους καὶ εἰς ἐπιθεωρητὰς μέτρων καὶ σταθμῶν εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἱσπανίας.

Ἀλγραφία [*Γραφ. Τέχν.*]. Μέθοδος ἐπιπεδοτύπου ἀναπαραγωγῆς, εἰς ἣν χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ λιθογραφικῶν πλακῶν πλάκες ἀργιλλίου. Ἡ μέθοδος αὕτη ἀνεφάνη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1890. Ἵνα ἐκτελεσθῇ ἐπὶ τῆς πλακὸς τοῦ ἀργιλλίου σχέδιον ἱκανὸν πρὸς ἐκτύπωσιν, χρησιμοποιεῖται ὡς διαβρωτικὸν μέσον διάλυμα κόμμεως μετὰ φωσφορικοῦ ὀξέος (100:2). Διὰ τοῦ διαλύματος τούτου δὲν λαμβάνει χώραν κυρίως διάβρωσις, ἀλλὰ σχηματίζεται θαμβὸν στρῶμα ἐκ φωσφορικοῦ ἀργιλλίου, ὅπερ κατὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ σχεδίου δύναται νὰ ἀπομακρυνθῇ διὰ διαλύματος ὀξαλικοῦ ὀξέος. Ἐπὶ τοῦ στρώματος τούτου ἐγχαράσσεται μετὰ τὴν ξήρανσιν τὸ σχέδιον διὰ σκληρᾶς μολυβδίδος ἰσχυρῶς πιεζομένης, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐγχάραξις νὰ γίνεται μέχρι τοῦ καθαροῦ μετάλλου. Τὰ ἑτοιμασθέντα μολυβδοσχεδιάσματα λιπαίνονται εἶτα δι' ἐλαίου, ἢ διαποτίζονται δι' εἰδικοῦ βάμματος ἀσφάλτου καὶ δύνανται ἀφοῦ διυγρανθῶσι δι' ὕδατος, νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς ἐκτύπωσιν. Ἡ μέθοδος αὕτη δίδει ἀρκετὰ καλὰ ἀποτελέσματα. Κ. Γ. Μ.

Digitized by Google

ἀλγύνω (τὸ μεταβ. τοῦ *ἀλγῶ*)· κάμνω τινὰ νὰ ἀλγήσῃ, λυπῶ τινα.

ἀλγῶ (—έω)· αἰσθάνομαι ἄλγος, πόνον ἰδίᾳ σωματικῶς, πονῶ «ἀλγῶ τὸν πόδα, τοὺς ὀφθαλμούς» κ.τ.τ. || πονῶ ψυχικῶς, θλίβομαι, λυποῦμαι· ἀντίθ. *χαίρω*.

ἀλγωγκιανὴ *ὀρογένεσις* καὶ *—περίοδος παγετώνων* [*Γεωλογ.*]· βλ. **προτεροζωϊκὸς αἰών**.

ἀλγώγκιον *ἄθροισμα στρωμάτων* (Algonkium) [*Γεωλογ.*]. Οὕτως ὠνομάσθη τῷ 1889 ὑπὸ τῆς Γεωλογικῆς Ὑπηρεσίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τὸ ἄθροισμα τῶν στρωμάτων, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνεται μεταξὺ τοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τοῦ ἀρχαϊκοῦ ἢ ἀζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ τοῦ τοιούτου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἡ ὀνομασία αὐτὴ ὡς καὶ ἄλλαι προταθεῖσαι (ἀρχαιοζωϊκόν, ἠωζωϊκὸν κ.τ.λ.) δὲν ἐπεκράτησαν, σήμερον δὲ τὸ ἄθροισμα τοῦτο ὀνομάζεται **προτεροζωϊκὸν** (βλ. λ.). Γ.Κ.Γ.

ἀλδαζῖναι [*Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω σώματα προερχόμενα ἐκ τῆς ἐπιδράσεως ἀλδεϋδῶν ἐπὶ ὑδραζίνης καὶ δὴ ὅταν ἔχωσι συμμετάσχει καὶ αἱ δύο ἀμινικαὶ ῥίζαι τῆς ὑδραζίνης. Χαρακτηρίζονται διὰ τοῦ ἀκολούθου γενικοῦ τύπου R CH: N. N : CH. R. Ἐκ τῶν ἀλειφατικῶν ἀλδαζινῶν πολὺ ὀλίγαι ἔχουσι μέχρι τοῦδε ἀπομονωθῆ. Σ.Γ.

Ἄλδανες (τό). Οὕτω καλεῖται ἓν ἐκ τῶν πολλῶν φρουρίων, τὰ ὁποῖα ἔκτισεν ὁ Ἰουστινιανὸς κατὰ τὴν Ἰλλυρίαν, εἰδικῶς δὲ ἀναφερόμενον ὡς κτισθὲν «ἐν χώ ᾳ Σκασσετ ναᾳ» (βλ. *Προκόπ.* ἐν τῷ περὶ τῶν τοῦ Δεσπότου Ἰουστινιανοῦ Κτισμάτων, Λόγος Γ' σελ. 28, 35, τόμ. III, ἔκδοσις Βόννης). Κ. Μ. ΚΑΡ.

Ἀλδεβαρὰν (Aldebaran) [*Ἀστρονομ.*]. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται ὁ ἀστὴρ α Ταύρου. Ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐν τῷ ἀστερισμῷ τούτῳ ὁ Ἀλδεβαρὰν ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ διὰ διαφόρων ἄλλων ὀνομάτων ἤτοι: *Αἴν ἐλ-θὼρ* (ὀφθαλμὸς τοῦ Ταύρου). *Τάλι-ἐλ-ντέζυ* ἢ *Χαντὶ-ἐλ-νέιζμ* (ἀκόλουθος ἢ διώκτης τῶν Πλειάδων) καὶ *Ἐλ-Φενὶκ* (μεγάλη κάμηλος) κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς παρακειμένους μικροὺς ἀστέρας τῶν Ὑάδων, οἵτινες ἐκαλοῦντο *Ἐλ Κιλὰς* (μικρὰ κάμηλος).

Παρὰ τῷ Οὐλοὺγ Βέῃ, τῷ Τιζινί, ἐν τῇ ἀραβολατινικῇ μεταφράσει τῆς Ἀλμαγέστης καὶ εἰς τὰς τρεῖς πρώτας ἐκδόσεις τῶν ἀλφονσίων πινάκων ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἐλ-ντεμπαρὰν* φέρονται αἱ *Ὑάδες*. Ὁ Τιζινὶ μάλιστα καλεῖ τὸν α Ταύρου «*Ναῒρ ἐλ-ντεμπαρὰν*», ἤτοι «λαμπρὸν τῶν Ὑάδων». Ὁ Χρυσοκόκκης ὀνομάζει αὐτὸν «*Ὄμμα Βοός*», ὁ δὲ Πτολεμαῖος «*λαμπρὸν τῶν Ὑάδων*» ἢ *Λαμπαδίαν*, χαρακτηρίζων αὐτὸν διὰ τοῦ ἐπιθέτου «*ὑπόκιρρος*» πρὸς ἔνδειξιν τοῦ ἐρυθρίζοντος χρώματος αὐτοῦ.

Ὁ Ἀλδεβαρὰν εἰκονίζεται εἰς τοὺς χάρτας τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ Ταύρου εἰς τὸ ἄκρον τοῦ νοτίου σκέλους τοῦ V, ὅπερ σχηματίζουσιν οἱ ἀστέρες τῶν Ὑάδων. Ἂν καὶ οἱ ἀστέρες οὗτοι εἶναι ἀρκετὰ χαρακτηριστικοί, ἐν τούτοις πρὸς εὐχερεστέραν ἀνεύρεσιν τοῦ Ἀλδεβαρὰν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὁδηγοὶ αἱ Πλειάδες, αἵτινες μετὰ τῶν Ὑάδων καὶ τῆς Αἰγὸς (α Ἡνιόχου) σχηματίζουσι τρίγωνον περίπου ἰσοσκελές, στρέφον τὴν βάσιν πρὸς νότον.

Ὁ Ἀλδεβαρὰν εἶναι ἀστὴρ πρώτου μεγέθους (1,06) καὶ φασματικοῦ τύπου K5. Δι' ἀρκούντως ἰσχυροῦ τηλεσκοπίου ἀναλύεται εἰς διπλοῦν σύστημα, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ μὲν κύριος ἀστὴρ φαίνεται ὑπέρυθρος, ὁ δὲ συνοδός, μεγέθους 10ου περίπου, καὶ εἰς ἀπόστασιν 118",9, εἶναι κυανοῦς.

Ἡ ἐτησία ἰδία κίνησις αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς 0",20, ἡ δὲ παράλλαξίς του εὑρέθη ἴση πρὸς 0",15. Συνεπῶς ἡ ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασίς του ἀνέρχεται εἰς 21,73 ἔτη φωτός, ὡς δὲ ἀπεδείχθη ἐκ τῶν φασματοσκοπικῶν παρατηρήσεων, ἡ ἀκτινικὴ ταχύτης του εἶναι +45 χμ., ἤτοι ἀπομακρύνεται ἀφ' ἡμῶν μετὰ ταχύτητος 45 χιλιομέτρων κατὰ δευτερόλεπτον (βλ. **Ταῦρος**). Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

Ἀλδεβέρτος. Γάλλος ἐπίσκοπος ἐν Νευστρίᾳ, κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ὀγδόου αἰῶνος. Παρίστα ἑαυτὸν ἅγιον ἐκ κοιλίας μητρός, θεόπνευστον, θαυματουργὸν καὶ ἰσαπόστολον. Διετείνετο ὅτι εἶχε λάβει παρ' ἀγγέλων ἐν ἀνθρωπίνῃ μορφῇ ἅγια λείψανα ἔχοντα θαυματουργὸν δύναμιν καὶ ὅτι ἦτο κάτοχος ἐπιστολῆς τοῦ Ἰησοῦ πεσούσης ἐξ οὐρανοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἥτις ἐμαρτύρει τὴν θείαν ἀποστολήν του· ἔλεγεν ὅτι ἦτο περιττὸν νὰ ἐξομολογῇ, καθόσον ἐγνώριζε τὰς ἁμαρτίας πάντων καὶ ἄνευ ἐξομολογήσεως· ἐκήρυττεν ἐναντίον τῶν ἐξωτερικῶν ἔργων καὶ δὴ τῶν ἱερῶν ἀποδημιῶν εἰς Ῥώμην, ὡς καὶ τῶν πολυτελῶν ναῶν, συνιστῶν τὰς ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις τῶν πιστῶν. Οἱ ὄνυχές του καὶ αἱ τρίχες του ἐτιμῶντο ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του ὡς ἱερὰ κειμήλια. Ἡ ἐν Soissons σύνοδος τοῦ 744 καὶ διάφοροι ἄλλαι σύνοδοι τὸν κατεδίκασαν, κατά τινα δὲ μὴ ἐξηκριβωμένην πληροφορίαν φυλακισθεὶς ἐν Φούλδᾳ καὶ δραπετεύσας ἐκ τῆς φυλακῆς, ἐφονεύθη ἐν τῷ ποταμῷ ὑπὸ τῶν ἐντεταλμένων τὴν σύλληψίν του. Δ. Σ. Μ.

ἄλδειαι *ἐκδόσεις*· βλ. **ἀλδῖναι**

«**Ἀλδέλαγα καὶ Ὀλόπης**». Βυζαντινὸν μυθιστόρημα, τοῦ ὁποίου ἀτυχῶς δὲν περιεσώθη μέχρις ἡμῶν, παρὰ μόνον ὁ τίτλος εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Λεγκρὰν καὶ Σάθα τοῦ ἔπους τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Κ. Ν. Κ.

Ἄλδελμος, *ἅγιος* (Aldhelm ἢ καὶ Adelelmus). Ἄγγλος μοναχός, γόνος διακεκριμένης οἰκογενείας, καταλεγούσης μεταξὺ τῶν προγόνων της καὶ βασιλεῖς, ζῶν κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα (640—709). Μορφωθεὶς ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ σχολῇ τῇ ἱδρυθείσῃ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Αὐγουστίνου ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος Ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας Θεοδώρου († 690), τῇ διευθυνομένῃ τότε ὑπὸ τοῦ κλασσικῶς μεμορφωμένου Ἀφρικανοῦ μοναχοῦ Ἀδριανοῦ, ἀπέκτησε μεγάλην παιδείαν καὶ πολυμερῆ μόρφωσιν, οὐ μόνον περὶ τὴν κλασσικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ μαθηματικά, τὴν ἀστρονομίαν, τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον καὶ τὴν μουσικήν. Διὰ τοῦτο, ὅταν βραδύτερον ἔγινε μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Malmesbury, ἀθρόοι προσήρχοντο πρὸς αὐτὸν οἱ μαθηταί. Τῷ 705 ἔγινεν ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος ἐν Sherborne τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐφημίσθη οὐ μόνον διὰ τὴν παιδείαν του ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρετήν του· ἦτο φιλανθρωπότατος καὶ ἵδρυσε πολλοὺς ναοὺς καὶ μοναστήρια, εἰργάσθη δὲ μετ' ἐξαιρέτου ζήλου πρὸς διάδοσιν τῆς πίστεως. Ἀπέθανε τῷ 709 καὶ τῷ 1080 ἐκηρύχθη ἅγιος. Σώζονται διάφοροι πραγματεῖαί του (περὶ αἰνιγμάτων, περὶ τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτά, περὶ στιχουργίας, περὶ παρθενίας, περὶ ὑπολογισμοῦ τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, ζήτημα περὶ ὃ ὑπῆρχε μεγάλη τότε διχογνωμία ἐν Ἀγγλίᾳ, κ.τ.λ.), θρησκευτικά του ποιήματα (ἐν οἷς «de octo principalibus vitiis») καὶ ἐπιστολαί του. Τὰ ἔργα τοῦ Ἀλδέλμου ἐξεδόθησαν ὑπὸ J. A. Giles (Oxford 1844) καὶ ἀνετυπώθησαν ἐν τῷ 89ῳ τόμῳ τῆς λατινικῆς Πατρολογίας τοῦ Migne, προτασσομένων καὶ βιογραφικῶν σημειώσεων περὶ αὐτοῦ. Δ. Σ. Μ.

Ἀλδεραμὶν (Alderamin) [*Ἀστρονομ.*]. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται εἰς τοὺς χάρτας τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἀστὴρ α Κηφέως. Εἰς τοὺς ἀλφονσίους πίνακας ἀπαντᾷ ἡ γραφὴ Alderaimin. Κατὰ τὸν Scaliger ἀμφότεροι οἱ τύποι προέρχονται ἐκ τοῦ *El-dsirâ el-jemin*, ὅπερ σημαίνει «ὁ δεξιὸς βραχίων». Ὁ α Κηφέως εἶναι μεγέθους 2,6 καὶ φασματικοῦ τύπου A5 (βλ. **Κηφεύς**). Σ. Π.

ἀλδεϋδάζαι [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. **ἀλδεϋδάσαι**.

ἀλδεῦδαι [*Ὀργαν. Χημ.*]. Ὑπὸ τὸ γενικὸν τοῦτο ὄνομα ἐννοεῖται σειρὰ ὅλη ὀργανικῶν ἑνώσεων λίαν ἐνεργῶν, ὧν πολλαὶ σπουδαιοτάτην κέκτηνται σημασίαν διὰ τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸν καθ' ἡμέραν βίον. Αἱ ἀλδεῦδαι χαρακτηρίζονται διὰ τῆς ὑπάρξεως τῆς ῥίζης τοῦ καρβονυλίου ἡνωμένης ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς ὑδρογόνον, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς ῥίζαν λιπαροῦ ἢ ἀρωματικοῦ ὑδρογονάνθρακος, ἤτοι ἡ χαρακτηριστικὴ ῥίζα τῶν ἀλδεϋδῶν εἶναι ἡ $-C\begin{smallmatrix}O\\H\end{smallmatrix}$ ἢ $-CH:O$, ἥτις καὶ *ἀλδεϋδικὴ ὁμὰς* καλεῖται. Ἡ ῥίζα αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς ῥίζης τῶν πρωτοταγῶν ἀλκοολῶν $-CH_2OH$ τῇ ἀποσπάσει δύο ἀτόμων ὑδρογόνου ὑπὸ ὀξειδωτικῶν μέσων, τοῦτο δὲ παρέσχε καὶ τὸ ὄνομα aldehyd ἐκ τοῦ al*kohol* dehyd*rogenatus*. Διὰ περαιτέρω ὀξειδώσεως αἱ ἀλδεῦδαι μετατρέπονται εἰς ὀξέα, ἤτοι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐνδιάμεσα προϊόντα τῆς ὀξειδώσεως τῶν πρωτοταγῶν ἀλκοολῶν εἰς ὀξέα

$$R.CH_2OH \rightarrow R.CHO \rightarrow R.COOH$$

Ἀναλόγως τῆς ῥίζης τοῦ ὑδρογονάνθρακος, ἥτις εἶναι ἡνωμένη πρὸς τὴν ἀλδεϋδικὴν ὁμάδα, διακρίνονται εἰς *κεκορεσμένας* καὶ *ἀκορέστους* ἀλδεΰδας, ὡς ἐπίσης ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν ἑνὶ μορίῳ ἐνυπαρχουσῶν ἀλδεϋδικῶν ὁμάδων διακρίνονται εἰς *μονοσθενεῖς, δισθενεῖς* κλπ.

Αἱ ἀλδεῦδαι ὀνοματίζονται ἐκ τοῦ ὀξέος, ὅπερ παρέχουσι δι' ὀξειδώσεως, ὡς λ.χ. προπιονικὴ ἀλδεΰδη ἐκ τοῦ προπιονικοῦ ὀξέος κλπ. Κατὰ τὴν διεθνῆ ὀνοματολογίαν τῆς Γενεύης ὀνομάζονται ἐκ τοῦ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ ἀτόμων ἄνθρακος ὑδρογονάνθρακος τῇ προσθήκῃ τῆς καταλήξεως *—αλη*, ὡς λ.χ. *αἰθανάλη, προπανάλη* κ.λ.π. Ἐκ τῶν ἀλδεϋδῶν τινὲς ἀπαντῶσιν ἐν τῇ φύσει, ὡς λ.χ. ἡ *καπρυλικὴ ἀλδεΰδη* (ὀκτανάλη), ἡ *πελαργονικὴ ἀλδεΰδη* (ἐννεανάλη) κλπ., ἄλλαι δὲ δύνανται εὐκόλως νὰ ληφθῶσιν ἐκ φυσικῶν προϊόντων. Ἐπίσης ἐκ τῶν ἀλδεϋδῶν τῆς ἀρωματικῆς σειρᾶς εἶναι τινὲς φυσικὰ προϊόντα, ὡς λ.χ. ἡ κινναμωμικὴ ἀλδεΰδη.

Τεχνικῶς παρασκευάζονται αἱ ἀλδεῦδαι κατὰ διαφόρους τρόπους. Οὕτω διὰ μετρίας ὀξειδώσεως τῶν πρωτοταγῶν ἀλκοολῶν λαμβάνονται ἀλδεῦδαι (ὡς λ.χ. ἡ φορμαλδεΰδη) ἢ διὰ ξηρᾶς ἀποστάξεως ἰσομοριακοῦ μίγματος ἐκ μυρμηκικοῦ ἀσβεστίου καὶ ἅλατος τοῦ ἀσβεστίου ἑτέρου τινὸς ὀξέος τῆς λιπαρᾶς σειρᾶς, ὡς λ.χ.

$$(CH_3.COO)_2Ca + (H.COO)_2Ca = 2CH_3.CHO + 2CaCO_3$$

Ἡ δευτέρα ὅμως αὕτη μέθοδος δὲν χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, ἀλλ' ἔχει μόνον ἐργαστηριακὴν σημασίαν.

Περαιτέρω παρασκευάζονται διὰ προσθήκης ὕδατος παρουσίᾳ ἁλάτων τοῦ ὑδραργύρου εἰς τοὺς ἀκορέστους ὑδρογονάνθρακας τῆς σειρᾶς τοῦ ἀκετυλενίου, ὡς λ.χ. $CH \equiv CH + H_2O = CH_3.CHO$, ἢ τέλος ἐκ τῶν διαλογονοπαραγώγων τῶν ὑδρογονανθράκων τῇ ἐπιδράσει θερμοῦ ὕδατος, ὁπότε ὡς ἐνδιάμεσον ἀσταθὲς προϊὸν λαμβάνεται διϋδροξυλιωμένον τι παράγωγον, ὡς

$$R.CHCl_2 \rightarrow R.CH(OH)_2 \rightarrow R.CHO.$$

Εἰς τὴν ἀρωματικὴν σειρὰν ἀρκεῖ κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ εἴσοδος ἑνὸς ἀτόμου ἀλογονικοῦ στοιχείου εἰς τὴν μεθυλικὴν ὁμάδα· οὕτω λ. χ. παρασκευάζεται ἡ βενζαλδεΰδη ἐκ τοῦ βενζυλοχλωριδίου διὰ θερμάνσεως μεθ' ὑδατικοῦ διαλύματος νιτρικοῦ μολύβδου ἢ νιτρικοῦ χαλκοῦ.

Διὰ τὰς διαφόρους τέλος ἀλδεΰδας ὑπάρχουσι καὶ εἰδικαὶ μέθοδοι παρασκευῆς.

Αἱ ἀλδεῦδαι εἶναι λίαν ἐνεργὰ χημικῶς σώματα, οὕτω λ. χ. λόγῳ τοῦ εὐοξειδώτου αὐτῶν ἐνεργοῦν ὡς ἀναγωγικὰ σώματα, σχηματίζουν περαιτέρω εὐκολώτατα προϊόντα διὰ προσθήκης διασπωμένου τοῦ μεταξὺ ἄνθρακος καὶ ὀξυγόνου διπλοῦ δεσμοῦ. Ἐκ τῶν μιγμάτων αὐτῶν ἀποχωρίζονται διὰ σχηματισμοῦ ἁλάτων μετ' ὀξίνου θειώδους νατρίου. Πρὸς ἀνίχνευσιν τῶν ἀλδεϋδῶν χρησιμεύουσι τὰ προϊόντα ἑνώσεως αὐτῶν μετ' ἀζωτούχων ἑνώσεων, ὡς λ. χ. τῆς *φαινυλυδραζίνης*, ὡς

$$R.CHO + NH_2.NH.C_6H_5 = \\ = R.CH:N.NH.C_6H_5 + H_2O.$$

Κατ' ἀνάλογον τρόπον δρῶσιν ἡ *ὑδροξυλαμίνη*, ἡ *ὑδραζίνη*, τὸ *σεμικαρβαζίδιον* κλπ. Σ. Γ.

ἀλδεϋδαλκιλιμίδια [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. **ἀλδεϋδαμμωνίαι**.

ἀλδεϋδαλκοόλαι ἢ ***ὀξυαλδεῦδαι*** [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτως αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν συγχρόνως ἀλδεϋδικὴν καὶ ἀλκοολικὴν ὁμάδα, ἀναλόγως δὲ τῆς πρὸς ἀλλήλας θέσεως αὐτῶν διακρίνονται εἰς α-ὀξυαλδεΰδας, β-ὀξυαλδεΰδας κλπ., ὡς λ. χ.

$CH_2OH.CHO$	α-ὀξυαλδεΰδη (γλυκολικὴ ἀλδεΰδη)
$CH_2OH.CH_2.CHO$	β-ὀξυαλδεΰδη) (ὑδρακρυλικὴ ἀλδεΰδη).

Σ. Γ.

ἀλδεϋδαμῖναι [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. **ἀλδεϋδαμμωνίαι**.

ἀλδεϋδαμμωνία [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. **ἀλδεϋδαμμωνίαι**.

ἀλδεϋδαμμωνίαι ἢ ***ἀλδεϋδαμῖναι*** [*Ὀργαν. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ προϊόντα τὰ λαμβανόμενα δι' ἐπιδράσεως ἀμμωνίας ἢ πρωτογενῶν καὶ δευτερογενῶν ἀμινῶν ἐπὶ τῶν ἀλδεϋδῶν. Εἶναι προϊόντα διὰ προσθήκης σχηματιζόμενα διὰ διασπάσεως τοῦ διπλοῦ δεσμοῦ τοῦ καρβονυλίου ὡς

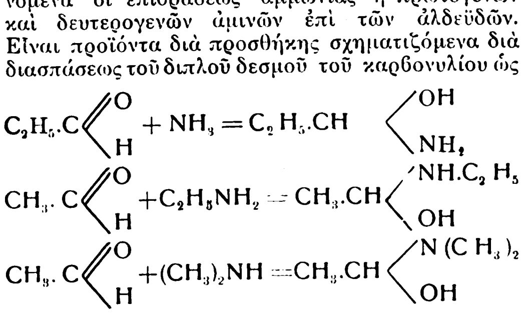

Ὡς ἐκ τῆς συντάξεως αὐτῶν κατατάσσονται εἰς τὰς *α-ὀξυαμίνας* ἢ *α-ἀμιναλκοόλας*· εἶναι δὲ σώματα ἀσταθῆ διασπώμενα εἴτε εἰς τὰ συστατικὰ αὐτῶν, εἴτε δι' ἀποσπάσεως ὕδατος (τὰ ἐξ ἀμμωνίας καὶ πρωτογενῶν μόνον ἀμινῶν προϊόντα). Ἐπίσης ὑφίστανται πολυμερισμόν. Σπουδαιότερον μέλος τῶν ἀλδεϋδαμμωνιῶν εἶναι ἡ ἐκ τῆς ἀκεταλδεΰδης ἕνωσις, ἥτις καλεῖται καὶ ἁπλῶς **ἀλδεϋδαμμωνία**. Αὕτη ὑπὸ τριμοριακὴν μορφὴν δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς *ὑδρίτης τῆς τριμεθυλοτριμεθυλενοτριαμίνης*, εἶναι δὲ σῶμα στερεὸν κρυσταλλικόν, εὐδιάλυτον εἰς ὕδωρ καὶ δυσδιάλυτον εἰς αἰθέρα. Εἰς τὸν ἀέρα παραμένον ῥητινοποιεῖται βραδέως.

Δι' ἀποσπάσεως ὕδατος ἐκ τῶν ἀλδεϋδαμμωνιῶν λαμβάνονται τὰ *ἀλδιμίδια* ἢ *ἀλδῖμαι*, ἑνώσεις τοῦ τύπου R.CH:NH, ἐκ δὲ τῶν πρωτογενῶν ἀλδεϋδαμινῶν τὰ *ἀλδεϋδαλκιλιμίδια* ἢ *ἀλκυλιδεναλκυλαμῖναι* ἢ *ἀλκυλαλκυλιδενιμῖναι* τοῦ τύπου R.CH:N.R' ὧν πολλαὶ εἶναι γνωσταὶ εἰς τὴν ἀρωματικὴν σειράν. Σ. Γ.

ἀλδεϋδάσαι ἢ ***ἀλδεϋδάζαι*** [*Ὀργ. Χημ.*]. Φυράματα ὀξειδοῦντα τὰς ἀλδεΰδας εἰς ὀξέα (βλ. **φυράματα**). Σ. Γ.

Digitized by Google

ἀλδεΰδη *κοινὴ* [*Ὀργ. Χημ.*]· 6λ. ἀκεταλδεΰδη.

ἀλδεΰδια [*Ὀργ. Χημ.*]. Οὕτως ἐκλήθησαν ὑπό τινων αἱ ἀλδεΰδαι (6λ. λ.).

ἀλδεϋδικὴ *ὁμὰς* [*Ὀργ. Χημ.*]· 6λ. ἀλδεΰδαι

ἀλδεϋδῖναι [*Ὀργ. Χημ.*]. Εἶναι ὀργανικαὶ ἑνώσεις λαμβανόμεναι δι' ἐπιδράσεως ἀλδεϋδῶν ἐπὶ ο—διαμινῶν. Σ. Γ.

ἀλδεΰδιον [*Ὀργ. Χημ.*]. Οὕτως ἐκλήθη ὑπό τινων ἡ *κοινὴ ἀλδεΰδη*, ἤτοι ἡ **ἀκεταλδεΰδη** (6λ.λ). Σ. Γ.

ἀλδεϋδοδικαρβονικὰ *ὀξέα* [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν μίαν ἀλδεϋδικὴν ὁμάδα καὶ δύο καρβοξύλια. Σ. Γ.

ἀλδεϋδομονοκαρβονικὰ *ὀξέα* [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν μίαν ἀλδεϋδικὴν ὁμάδα καὶ ἓν καρβοξύλιον. Σ. Γ.

ἀλδεϋδοξέα [*Ὀργαν. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω γενικῶς αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι συγχρόνως ἀλδεϋδικὰς καὶ καρβοξυλικὰς ὁμάδας (μίαν ἢ πλείονας). Σ. Γ.

ἀλδεϋδοξυοξέα [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω γενικῶς αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν ἀλδεϋδικὴν ὁμάδα, ὑδροξύλιον καὶ καρβοξύλιον. Ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τούτων ὁμάδων δύνανται νὰ περιέχωσιν ἐξ ἑκάστης μίαν ἢ πλείονας, ἀναλόγως δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τούτων διακρίνονται εἰς διαφόρους τάξεις. Σ. Γ.

ἀλδεϋδορρητῖναι [*Ὀργαν. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω αἱ κιτρινόφαιοι ρητινοειδεῖς μᾶζαι, αἱ λαμβανόμεναι ἐκ τῶν ἀλδεϋδῶν τῇ ἐπιδράσει καυστικῶν ἀλκαλίων. Ἡ σύστασις τῶν σωμάτων τούτων δὲν εἶναι μετὰ βεβαιότητος ἐξηκριβωμένη. Σ. Γ.

ἀλδίμαι [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. ἀλδεϋδαμμωνίαι.

ἀλδιμίδια [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. ἀλδεϋδαμμωνίαι.

ἀλδίνα [*Βοτ.*]. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδρωπῶν—ψυχανθῶν*· περιλαμβάνει μεγάλα δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας καὶ Γουϊνέας. Εἴδη γνωστὰ εἶναι 4 ἢ 5, ὧν τὸ κυριώτερον ἡ *ἀλδίνα ἡ μακρόφυλλος* (Aldina longifolia). Σ. Μ.

ἀλδῖναι ἢ ***ἀλδιναὶ ἐκδόσεις*** (Aldinae). Καλοῦνται οὕτω αἱ ἐκδόσεις αἱ προερχόμεναι ἐκ τῶν τυπογραφείων τῆς περιφήμου οἰκογενείας τῶν Ἄλδων Μανουτίων (6λ. **Ἄλδοι**), ἥτις εἰργάζετο ἀπὸ τοῦ ἔτους 1494 μέχρι τοῦ 1592 ἐν Βενετίᾳ, καὶ ἀπὸ τοῦ 1562 μέχρι τοῦ 1570 ἐν Ρώμῃ, ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ Βατικανοῦ, καὶ ἐν Βολωνίᾳ. Τὰ βιβλία ταῦτα διακρίνονται γενικῶς διὰ τὴν τελειότητά των τόσον ἀπὸ ἀπόψεως τυπογραφικῆς καὶ ἐκδοτικῆς ἐμφανίσεως, ὅσον καὶ διὰ τὴν φιλολογικήν των ἀξίαν. Τυπωμένα ἐπὶ ὡραίου χάρτου, μὲ πολὺ μαύρην μελάνην καὶ κανονικοὺς χαρακτῆρας, ἐξετιμήθησαν καὶ ἐκτιμῶνται πάντοτε ὑπὸ τῶν βιβλιοφίλων. Ἐν τούτοις αἱ ἐκδόσεις αἱ προελθοῦσαι ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ *Ἄλδου Μανουτίου τοῦ Παλαιοῦ* (Ancien) ἐκτιμῶνται περισσότερον ἀπὸ τὰς τῶν διαδόχων του. Διακρίνονται ἀμέσως ἐκ τῆς χρονολογίας, διότι ὁ Ἄλδος ὁ Παλαιὸς ἀπέθανε πρὶν ἢ οἱ υἱοί του ἔλθουν εἰς ἡλικίαν νὰ ἐκτυπώσουν δι' ἴδιον λογαριασμόν· αἱ ἐκδόσεις αὗται ἐκτείνονται ἀπὸ τοῦ 1494 μέχρι τῆς 6 Φεβρουαρίου 1515, περιλαμβάνουν δὲ Ἕλληνας, Λατίνους καὶ Ἰταλοὺς συγγραφεῖς. Μεταξὺ αὐτῶν διακρίνονται πρὸ πάντων ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς 5 τόμους εἰς σχῆμα φύλλου (2ον), τὰ ἔργα τοῦ Βιργιλίου, τοῦ Ὁρατίου καὶ τοῦ Πετράρχου εἰς σχῆμα 8ον. Αἱ τελευταῖαι αὗται κατέστησαν σπανιώταται καὶ ζητοῦνται πολὺ ὑπὸ τῶν βιβλιοφίλων.

Ὁ Ἄλδος ὡς τυπογραφικόν του σῆμα ἐχρησιμοποίει ἀπεικόνισιν δελφῖνος ἑλισσομένου περὶ μίαν ναυτικὴν ἄγκυραν, δανεισθεὶς τοῦτο ἐκ νομίσματος τοῦ Βεσπασιανοῦ ἢ τοῦ Δομιτιανοῦ εἰς τὸ ὁποῖον τὴν παράστασιν προσέθεσε τὸ λατινικὸν ρητὸν festina lente (*σπεῦδε βραδέως*). Ὁ δελφὶν ἐσήμαινε τὴν *γοργότητα* καὶ ἡ ἄγκυρα ἦτο σῆμα τῆς *στερεότητος* καὶ *εὐσταθείας*, ὅπερ ἐδήλου ὅτι διὰ νὰ ἐργασθῇ τις καλῶς χρειάζεται σταθερὸν ἀγῶνα. Ὁ Ἄλδος ἐσκέφθη ὅτι ἥρμοζε νὰ προσθέσῃ εἰς αὐτὸ τὴν μελετημένην σκέψιν. Τὸ σῆμα τοῦτο εἰκονίζεται διὰ πρώτην φορὰν ἐπί τινος χαλκογραφίας τῆς «Ὑπνερωτομαχίας», ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ Ἄλδου τῷ 1494, ἐχρησιμοποιήθη δὲ ὡς τυπογραφικὸν σῆμα ὑπ' αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1502.

Ὁ υἱός τοῦ Ἄλδου, Παῦλος Μανούτιος, ἔλαβε τὸ ἔμβλημα τοῦτο ὡς οἰκόσημον, τῷ ἐχορηγήθη δὲ δίπλωμα εὐγενείας ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ Β', τῷ 1571, μὲ τὴν ἄδειαν νὰ προσθέσῃ τὸν αὐτοκρατορικὸν ἀετόν. Τὸ οὕτω τροποποιηθὲν οἰκόσημον ἐνεφανίσθη μόνον ἐπὶ τῶν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Ἄλδου τοῦ Νέου ἐκτυπωθέντων βιβλίων.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1529 μέχρι τῶν 1533 ἡ ἀλδινὴ τυπογραφία ἐκλείσθη, ὁπότε τῷ 1533 ὁ Παῦλος Μανούτιος ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν ἐπ' ὀνόματι τῶν ἡνωμένων κληρονόμων ἐν συνεταιρισμῷ μετὰ τοῦ Ἀνδρ. Ἀσολάνου. Τὰ ἔργα τοῦ λοιποῦ φέρουν τὴν ἑξῆς ὑποσημείωσιν: Venetiis, in aedibus hœredum Aldi Manutii (Romani) et Andreae Asolani soceri», μέχρι τοῦ 1540, ὁπότε ἡ ἑταιρεία διελύθη καὶ ἡ τυπογραφία ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας της ἐπ' ὀνόματι μόνον τῶν ἀδελφῶν Ἄλδου, ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Παῦλον Μανούτιον. Τὰ νέα βιβλία ἔκτοτε ἔφερον τὴν ὑποσημείωσιν: «Apud Aldi Filios» καὶ ἐνίοτε «apud Paulum Manutium Aldi filium».

Μέγας ἀριθμὸς βιβλίων ἐκδοθέντων ἐπιμελείᾳ τῆς βενετικῆς «*Ἀκαδημίας τῆς Φήμης*» (Accademia della Fama) ἐξετυπώθησαν ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ Παύλου Μανουτίου καὶ φέρουν πρὸς ἔνδειξιν τὴν σημείωσιν «In Academia Veneta». Ὅσα ἀφ' ἑτέρου βιβλία ἐξῆλθον ἀπὸ τὸ ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Παύλου Μανουτίου ἐν Ρώμῃ τῷ 1562 τυπογραφεῖον, τὸ ὁποῖον διετέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πάπα Παύλου Δ', φέρουν τὴν ἑξῆς ἔνδειξιν: «Romae, apud Paulum Manutium Aldi filium» μὲ τὴν συνήθη προσθήκην τῶν λέξεων «In aedibus populi Romani», ἐπειδὴ ὁ δῆμος τῆς Ρώμης κατέβαλλε τὸ ἥμισυ τῶν ἐξόδων. Τὰ ἔργα τὰ δημοσιευθέντα τῷ 1569 μέχρι τοῦ 1574 μὲ τὴν ἔνδειξιν: «Ex Bibliotheca Aldina» ἐξῆλθον ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ ἱδρυθέντος ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Torresani d'Asola, ἀνεψιῶν τοῦ Ἄλδου τοῦ Παλαιοῦ. Μερικὰ βιβλία, ἅτινα ἐτυπώθησαν ἐν Βονωνίᾳ τῷ 1556—1557 καὶ φέρουν μετά τινος μικρᾶς ἀγκύρας τὰς λέξεις «Alde filii» καὶ τὴν ἔνδειξιν: Bononiae, apud Antonium Manutium Aldi filium» εἶναι ἔργον ἐφημέρου τυπογραφείου ἱδρυθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Β', υἱοῦ τοῦ Ἄλδου τοῦ Παλαιοῦ. Τὰ βιβλία τὰ τυπωθέντα ὑπὸ τοῦ Ἄλδου τοῦ Νέου (1574—1597) ἔχουν τὴν ἔνδειξιν: «Apud Aldum» ἢ συνηθέστερον «In aedibus Manutius».

Ζῶντος ἔτι τοῦ Ἄλδου τοῦ Νέου καὶ ἐργαζομένου (1574—1597) οἱ τυπογράφοι τῆς Λυῶνος παρεποίουν τὰ ἔργα του τόσον ἀκριβῶς, ὥστε πολλαὶ τῶν ἀπομιμήσεων ἐξελήφθησαν ὡς γνήσιαι ἀλδιναὶ ἐκδόσεις. Μερικαὶ ὅμως τυπογραφικαὶ ἀτέλειαι τούτων, τὰς ὁποίας ἐπέδειξεν ὁ Ἄλδος διὰ δημοσιευθέντος ὑπομνήματός του, ἔφερον εἰς φῶς τὴν πλαστογραφίαν· ἀλλὰ καὶ πάλιν οἱ παραποιηταὶ διορθώσαντες τὰς ὑποδειχθείσας ἀτελείας κατώρθωνον νὰ κυκλοφοροῦν ψευδεῖς ἀλδινὰς ἐκδόσεις.

Ὄχι μόνον αἱ *ἐκδόσεις*, ἀλλὰ καὶ τὰ *τυπογραφικὰ στοιχεῖα* ἔλαβον τὸ ὄνομά των ἀπὸ τὸν ἐπιφανῆ τυπογράφον. Οὕτω ***ἀλδινοὶ*** καλοῦν αἱ οἱ νέοι τυπογραφικοὶ χαρακτῆρες, τοὺς ὁποίους ὁ Ἄλδος Μανούτιος κατεσκεύασε μὲ τὴν συνεργασίαν τῶν ἱκανωτέρων χαρακτῶν. Καὶ κατ' ἀρχὰς ὁ ρωμαϊκὸς χαρακτὴρ ἔδωκε τὰς ὡραίας μορφὰς τῶν τύπων τοῦ Νικολάου Jenson, οἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν «Aetna» τοῦ P. Bembo (1495), εἰς τὸ «Diaria de belle Carolino» τοῦ A. Benedetti (1469), εἰς τὴν «Ὑπνερωτομαχίαν» (1499) κτλ. Κατόπιν ἔχομεν τοὺς παχεῖς καὶ μικροὺς ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας, μετὰ πολυτελῶν συμπλεγμάτων (ligatures), χαραγμένους ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προτύπου τῆς γραφῆς τοῦ συνεργάτου τοῦ Ἄλδου Μάρκου Μουσούρου. Οἱ ὡραῖοι αὐτοὶ ἑλληνικοὶ τύποι ἐμφανίζονται ἀπὸ τοῦ 1496 καὶ ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν 2ον τόμον τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἀλλὰ ἡ μεγαλυτέρα τιμή, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὸν Ἄλδον εἶναι ἡ διάπλασις τῶν *κεκλιμένων χαρακτήρων*, τῶν *κυρτῶν* (italiques) ὅπως σήμερον ὀνομάζονται. Ὁ θαυμάσιος αὐτὸς τύπος τῶν στοιχείων ἀφορμὴν ἔσχε τὴν χαριτωμένην γραφὴν τοῦ Πετράρχου, ἥτις ἔδωκε τὴν ἰδέαν εἰς τὸν Ἄλδον νὰ τὴν ἀναπαραγάγῃ τυπογραφικῶς «μιμούμενος ἐπακριβῶς τὸ περίγραμμα ἑκάστου γράμματος», ὅπως ὁ ἴδιος λέγει.

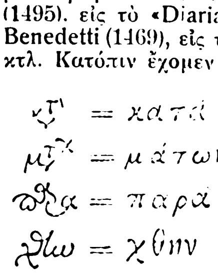

Ἑλληνικὰ σύστοιχα τυπογραφικὰ συμπλέγματα (ligatures).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Renouard*, Annales de l'imprimerie des Aldes τόμ. 1—3, Paris 1834 in 8.—Index librorum qui in Aldina officina Venetiis impressi sunt. 1563 in 4[o] — Summa librorum quos in lucem emittet Academia Veneta 1559 in 4[o].

Δ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

Μεταξὺ τῶν ἔργων τὰ ὁποῖα ἐξῆλθον ἐκ τῶν τυπογραφείων τῶν Ἄλδων σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ λεγομένη *Ἄλδειος* ἢ *Ἀλδινὴ ἔκδοσις τῆς Ἁγίας Γραφῆς*, γενομένη ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου τοῦ Ἀσολάνου, πενθεροῦ τοῦ Ἄλδου τοῦ Παλαιοῦ. Ἡ ἔκδοσις αὕτη περιλαμβάνει πλῆρες κείμενον τῆς ἑλληνικῆς βίβλου, καταρτισθὲν ἐπὶ τῇ βάσει ἀρίστων χειρογράφων ἐν ἔτει 1518, φέρει δὲ τὸν ἑξῆς τίτλον: «*Πάντα τὰ κατ' ἐξοχὴν καλούμενα βιβλία, θείας δηλαδὴ γραφῆς παλαιᾶς τε καὶ νέας:* sacrae scripturae veteris novaeque omnia. Venetiis in aedib(us) Aldi et Andreae soceri. mdxviii, mense Februario». Οὕτως ἡ ἔκδοσις αὕτη, καίπερ ἐκτυπωθεῖσα μετὰ τὴν ὡς πρώτην θεωρουμένην ἔκδοσιν τῆς Ἁγ. Γραφῆς τὴν ἐν Ἀλκάλῃ γενομένην, ἐκυκλοφόρησεν ὅμως πρὸ αὐτῆς [βλ. λ. Ἀλκαλὰ]. Π.Ι.Μ.

ἀλδῖται [*Χημ.*]. Αἱ πολυσθενεῖς ἀλκοόλαι, ἤτοι αἱ ἑνώσεις ἐκεῖναι αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν πλείονα ἀλκοολικὰ ὑδροξύλια. Σ. Γ.

ἀλδογόνον (Aldogenum) [*Φαρμ.*]. Μῖγμα συνιστώμενον πρὸς ἀπολυμάνσεις, ἀποτελούμενον δὲ ἐξ 20 μ. ὑποχλωριώδους ἀσβεστίου, 10 μ. φορμαλδεΰδης καὶ 30 μ. ὕδατος. Κ. Γ. Μ.

ἀλδοεξόζαι [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω αἱ ἀλδόζαι αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν πέντε ἀλκοολικὰ ὑδροξύλια καὶ μίαν ἀλδεϋδικὴν ὁμάδα.
Αἱ σπουδαιότεραι τῶν ἀλδοεξοζῶν εἶναι αἱ *κανονικαὶ ἀλδοεξόζαι* αἵτινες ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον

$$CH_2(OH).CH(OH).CH(OH).$$
$$CH(OH).CH(OH).CHO$$

ἤτοι ἔχουσι τύπον
-ἑξανοπεντανόλης-(2, 3, 4, 5, 6)-όλης-(1).

Λόγῳ τῆς παρουσίας τεσσάρων ἀνομοιοειδῶς ἀσυμμέτρων ἀτόμων ἄνθρακος δύνανται νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς 16 διαφόρους στερεοϊσομερεῖς μορφάς, ὧν πολλαὶ εἶναι σπουδαιότατα σώματα, ὡς λ. χ. ἡ *γλυκόζη, μαννόζη, γαλακτόζη* κλπ. Σ. Γ.

ἀλδόζαι [*Ὀργ. Χημ.*]. Οὕτω καλοῦνται αἱ *ἀλδεϋδαλκοόλαι* ἐκεῖναι, αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν πλείονα ἀλκοολικὰ ὑδροξύλια καὶ μίαν ἀλδεϋδικὴν ὁμάδα. Σ. Γ.

Ἄλδοι. Οἱ δύο μεγάλοι κινητῆρες τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως ἐν τῇ Δύσει, κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὑπῆρξαν, ὡς γνωστόν, ἡ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, καὶ ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας, τῆς ὁποίας ἡ ἀνέλπιστος συνδρομὴ ἦλθε νὰ σώσῃ καὶ νὰ διαδόσῃ τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαιότητος. Εἰς τὴν λαμπρὰν αὐτὴν ἀναγέννησιν τὸ καλύτερον μέρος δύναται ἴσως ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸν ἐνθουσιώδη ἐκεῖνον ἄνδρα ὅστις εἰργάσθη διὰ τὴν διάδοσιν αὐτῶν, τὸν ***Ἄλδον Μανούτιον***.

Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ γενάρχης τῆς ἐνδόξου τυπογραφικῆς οἰκογενείας καὶ ὁ ἱδρυτὴς τῆς περιφήμου ἐν Ἰταλίᾳ τυπογραφίας τοῦ 15ου αἰῶνος, γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα ***Ἄλδος ὁ Παλαιός*** πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τὸν ἔγγονόν του καὶ συνεχιστὴν τοῦ ἔργου ***Ἄλδον τὸν Νέον***.

Ὁ Ἄλδος Μανούτιος (ὁ Παλαιὸς) ἐγεννήθη τῷ 1449 ἢ 1450 εἰς Bassiano τῆς Ἰταλίας, πλησίον τοῦ Βελλέτρι, ἐπαρχίας Ρώμης, καὶ ἀπέθανεν ἐν Βενετίᾳ τὴν 3ῃ Φεβρουαρίου 1515. Ἐπειδὴ ἐν Ἰταλίᾳ ἐπεκράτει τότε ἡ συνήθεια νὰ μεταχειρίζωνται τὸ βαπτιστικὸν ὄνομα μᾶλλον ἢ τὸ οἰκογενειακόν, ἐγένετο γνωστὸς γενικώτερον ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἄλδος*, συγκεκομμένον τοῦ βαπτιστικοῦ Θεοβάλδος (ἂν καὶ ὁ Renouard ἰσχυρίζεται εἰς τὸ τρίτομον ἔργον του «Χρονικὰ τῆς τυπογραφίας τῶν Ἄλδων», ὅτι δὲν πρόκειται περὶ συγκεκομμένου ὀνόματος, διότι εἰς τὸ καθολικὸν ἑορτολόγιον εὑρίσκεται ἅγιος Ἄλδος), ἔλαβε δὲ τὸν τίτλον *Ρωμαῖος* (Romanus) ἕνεκα τῆς γειτνιάσεως τῆς γενεθλίου του πόλεως μὲ τὴν Ρώμην, τὴν πνευματικὴν τότε πρωτεύουσαν τοῦ κόσμου. Ἐπίσης προσέθεσε καὶ τὸν τίτλον *Βασσιανὰς* ἐκ τοῦ ὀνόματος Bassiano τῆς γενετείρας του. Τὰ δύο ὀνόματα Μανούτιος καὶ Ρωμαῖος εὑρίσκονται ἐπιγεγραμμένα ὑπὸ τοῦ Ἄλδου εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον, ὅπερ αὐτὸς ἐξέδωκε χρονολογημένον (1494), τὴν Γραμματικὴν τοῦ *Κωνσταντίνου Λασκάρεως*, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ὑποσημείωσις: «impressum Venetiis summo studio literis ac impensis ALDI MANUTII ROMANI». (Ὡς γνωστὸν ἡ «Γραμματικὴ» τοῦ Λασκάρεως εἶναι τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν ἔντυπον βιβλίον ἐκδοθὲν διὰ πρώτην φορὰν ἐν Μιλάνῳ τῷ 1476). Εἰς τὸ προοίμιον δὲ τοῦ «Ψαλτηρίου» ἑλληνιστὶ ἐκδοθέντος, ὅπερ ἔγραψεν ὁ ἐκ τῶν ἐξόχων τῆς νέας ἐποχῆς ἐκκλησιαστικῶν ᾀσματογράφων Κερκυραῖος *Ἰουστῖνος Δεκαδύος*, ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς τὸν Ἄλδον ὡς ἑξῆς: «*Ἄλδος τοὐπίκλην Μανούτιος* ἐκ τῆς παλαιᾶς Ρώμης ἕλκων τὸ γένος».

Ὁ Ἄλδος, ἐπιμεληθεὶς τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ Ἀλβέρτου Πίου, πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ πρίγκιπος Κάρπι, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Λιονέλλου, ἐπέτυχε παρὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης τὴν ἄδειαν νὰ προσθέσῃ τὸ ὄνομα Πῖος εἰς τὸ ἰδικόν του καὶ οὕτω ἀπὸ τοῦ 1503 ὑπογράφεται σχεδὸν πάντοτε: *Ἄλδος Πῖος Μανούτιος Ρωμαῖος*.

Ὅταν ἤρχισε τὰς σπουδάς του, ὁ Ἄλδος ἐξηναγκάσθη ἀπὸ τὸν παιδαγωγόν του, ἄνθρωπον ὡς φαίνεται ἀνόητον, νὰ μάθῃ ἐκ στήθους τὴν λατινικὴν Γραμματικὴν τοῦ Alex. de Ville-Dieu, τὴν μόνην τότε ἐν χρήσει, καὶ τόσον ἀπεγοητεύθη ἐκ ταύτης, ὥστε ἀργότερον ἐνόμισε καθῆκόν του νὰ

Digitized by Google

τὴν ἀντικαταστήση δι' ἄλλης μεθοδικωτέρας, τὴν ὁποίαν συνέθεσεν ὁ ἴδιος καὶ ἥτις ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐκτὸς ταύτης.

Ἀφοῦ ἐπεράτωσεν ἐν Ρώμῃ τὰς λατινικὰς σπουδάς του, μετέβη εἰς Φερράραν, ὅπως ἀκολουθήσῃ τὰ μαθήματα τοῦ ἐκ Βερώνης διασήμου καθηγητοῦ τῆς ἑλληνικῆς Βαπτιστοῦ Γουαρίνι, εἰς τὸν ὁποῖον ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην του ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ εἰς τὸν «*Θεόκριτον*», τὸν ὁποῖον τοῦ ἀφιέρωσε τῷ 1495. Ἐν Φερράρᾳ ὁ Ἄλδος θέλων νὰ ὑποκαύσῃ τὸ αἴσθημα τῆς ἀγάπης τῶν γραμμάτων ἤρχισε μαθήματα δημόσια, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡρμήνευε τοὺς καλυτέρους Ἕλληνας καὶ Λατίνους συγγραφεῖς εἰς εὐρύτατον κύκλον νέων Ἰταλῶν. Ἐκραγέντος ὅμως πολέμου μεταξὺ τοῦ Λουκὸς τῆς Φερράρας Ἡρακλέους d' Este καὶ τῆς Ἑνετίας, ὁ Ἄλδος ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῶν ἐνετικῶν στρατευμάτων, τῷ 148., ἀπῆλθεν εἰς Μιράνδολαν, παρὰ τῷ ἐπιφανεῖ Ἰωάννῃ Πίκᾳ, συμμαθητῇ του ἐν Φερράρᾳ, ὅπου ἐπὶ δύο ἔτη ἔτυχε τῆς γενναιόφρονος ἐκείνης φιλοξενίας, τὴν ὁποίαν παρεῖχον τότε αἱ μεγάλαι ἰταλικαὶ οἰκογένειαι εἰς τοὺς διαπρέποντας εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἄνδρας. Ἐκεῖ ὁ Ἄλδος συνεδέθη δι' εἰλικρινοῦς φιλίας μετὰ τοῦ Κρητὸς *Ἐμμανουὴλ Ἀδραμυττηνοῦ* καὶ ἡ οἰκειότης του πρὸς τὸν σοφὸν τοῦτον ἐνισχύθη ἐν τῇ σπουδῇ καὶ τῇ βαθείᾳ γνώσει τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν ἀρχαίων φιλολογικῶν μνημείων. Συμμετέχων τῆς ὀδύνης ὑφ' ἧς κατείχετο ὁ φίλος του διὰ τὰς ἀτυχίας τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑποδουλωθείσης πατρίδος του, ὁ Ἄλδος τόσον ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα, ὥστε ἐθεώρησε καθῆκόν του νὰ τιμηθῇ διὰ τοῦ τίτλου τοῦ *φιλέλληνος* τὸν ὁποῖον βλέπομεν τυπωμένον εἰς τὰ πρῶτα βιβλία του, ὡς π. χ. εἰς τὸν 2ον τόμον τοῦ Ἀριστοτέλους (ἐκδοθέντα τῷ 1497) ὅπου ἀναγινώσκομεν: «**Ἐγράφη ἐν Ἑνετίᾳ, ἐν οἰκίᾳ Ἄλδου τοῦ Μανουτίου, Ρωμαίου καὶ φιλέλληνος**» ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸ ποίημα τοῦ Μουσαίου, ὅπερ ἐτυπώθη πρωιμώτερον, ἢ προγενεστέρως καὶ ὑπῆρξεν, οὕτως εἰπεῖν, ὁ πρόδρομος τῆς τυπογραφίας τοῦ Ἄλδου.

Εἰς ἐπιστολήν του πρὸς τὴν πριγκίπισσαν Αἰκατερίνην Πίαν, τὴν μητέρα τῶν πριγκίπων, τῶν ὁποίων τοῦ ἀνετέθη ἡ διαπαιδαγώγησις — ἥτις ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιστολῆς, ἐγνώριζε καὶ τὴν ἑλληνικήν—, δίδει εἰς αὐτὴν σοφώτατα παραγγέλματα ἀναφορικῶς μὲ τὴν μόρφωσιν τῶν υἱῶν της. Εἰς τὰς συμβουλάς του δ' ἐπιμένει ἰδίως ἐπὶ τῆς ἀνάγκης νὰ μάθουν οἱ νέοι πρίγκιπες ὁμοίως τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λατινικὴν καὶ ἵνα καταδείξῃ τὴν ὑπεροχὴν τῆς σπουδῆς τῶν ἑλληνικῶν, στηρίζεται ἐπὶ τοῦ κύρους τῆς γνώμης τοῦ Κουιντιλιανοῦ, ὅστις λέγει ὅτι ἡ παιδεία ἀρχίζει διὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ἐν Φερράρᾳ διαμένων ὁ Ἄλδος, μακρὰν τοῦ θορύβου καὶ τῶν θεολογικῶν διενέξεων, ὅλος ἀφωσιωμένος εἰς τὰς φροντίδας τῆς ἀνατροφῆς τῶν πριγκίπων τοῦ Κάρπι, ἠδυνήθη νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὰς προσφιλεῖς του μελέτας. Ἀλλ' οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος δὲν τῷ ἤρκουν πλέον. Ἦτο ἀκριβῶς ἡ ἐποχὴ ὅπου εἶχον ἀνακύψει τὰ δόγματα τοῦ Πλάτωνος καὶ ἤρχισεν ἡ ζωηρὰ διαπάλη μεταξὺ τῶν ἀκολουθούντων ταῦτα πρὸς τοὺς Ἀριστοτελικούς—τῶν ἀκαδημεικῶν πρὸς τοὺς περιπατητικούς. Ἡ ἔρευνα τῶν μεγαλυτέρων προβλημάτων, ἅτινα δύνανται νὰ ἐνδιαφέρουν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἦτο φυσικὸν νὰ ἑλκύσῃ μίαν διάνοιαν εὐγενῆ καὶ ὑψηλὴν ὡς τὴν τοῦ Ἄλδου. Ἀφωσιώθη τότε εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας, τῆς ὁποίας ἡ σπουδὴ ἦτο τὸ μέγα πάθος τῶν διαπρεπεστέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τότε δὲ ἔλαβε καὶ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἱδρύσῃ τὴν τυπογραφίαν καὶ νὰ γίνῃ ὁ διαπρύσιος προπαγανδιστὴς τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ πολιτισμένῃ Εὐρώπῃ.

Διὰ νὰ ἐκτιμηθῇ ὅμως ἀφ' ἑνὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀποφάσεώς του καὶ ἡ αἴγλη τῆς ἐπιτυχίας του, ν' ἀποκαλυφθῇ δὲ ἀφ' ἑτέρου ἐν τῇ φιλολογικῇ κινήσει τοῦ 16ου αἰῶνος ὁλόκληρος ἡ συμπαθητικὴ καὶ ὑπέροχος αὐτὴ προσωπικότης, εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ περιληπτικὴ ὑπόμνησις τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὑρίσκετο ἡ γνῶσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἡ κίνησις περὶ τὰς ἑλληνικὰς σπουδὰς ἐν Ἰταλίᾳ πρὸ τοῦ Ἄλδου. Οἱ ἱστορικοὶ διατείνονται ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι γνωστὴ ἐν Ἰταλίᾳ καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα, χάρις εἰς τὰς ἐμπορικάς, πολιτικὰς καὶ θρησκευτικὰς σχέσεις ταύτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται μᾶλλον περὶ τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης, τῆς κοινῆς τοῦ Βυζαντίου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης καὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ὀλίγα παραδείγματα δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν κατὰ τὸ διάστημα τοῦ μεσαίωνος, τόσον ἐν Ἰταλίᾳ, ὅσον καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ.

Ὑπῆρχον ἐν Ἰταλίᾳ ἀκόμη πολλὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα, διαφυγόντα τὴν καταστροφὴν τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, ἀλλὰ πολὺ ὀλίγοι ἦσαν εἰς θέσιν νὰ τὰ μεταφράσουν καὶ τὰ ἐννοήσουν. Κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα ὁ Πάπας Παῦλος Α' ἔστειλεν εἰς τὸν Πιπῖνον τὸν Βραχὺν πολλὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ μέρος τοῦ Ἀριστοτέλους. Τὸν 10ον αἰῶνα ὁ πάπας Σίλβεστρος Β' ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀφθονίας τῶν ἀρχαίων χειρογράφων ἐν Ἰταλίᾳ. Ὁ Didier, ἀββᾶς τοῦ Μόντε Κασσῖνο (βραδύτερον πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα Βίκτωρ Γ') ἐπλούτισε, κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα, τὴν βιβλιοθήκην τῆς μονῆς ταύτης διὰ χειρογράφων, τὰ ὁποῖα ἐκομίσθησαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ πόσοι Ἰταλοὶ ὑπῆρχον πράγματι γνῶσται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας; Μετὰ τὸν Βοέτιον καὶ τὸν Κασσιόδωρον (6ος αἰών) δὲν ἀπαντῶμεν ἄλλους εἰμὴ τὸν Πέτρον τὸν ἐκ Πίσης καὶ τὸν Παῦλον Διάκονον. Μετ' αὐτῶν παύει σχεδὸν ἡ γνῶσις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ Δύσει. Οἱ ἑλληνισταὶ τοὺς ὁποίους συναντῶμεν ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος εἶναι οἱ ἀπερχόμενοι εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς, διὰ τὸν μόνον, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, σκοπόν, ὅπως χρησιμεύσωσιν εἰς τοὺς πάπας ὡς ἀπεσταλμένοι, ἵνα ἐπαναφέρουν τοὺς σχισματικοὺς εἰς τοὺς κόλπους τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἢ ἵνα μεταφράσουν λατινιστὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα. Τοιοῦτοι δ' εἶναι οἱ Ἀναστάσιος ὁ Βιβλιοφύλαξ (9ος αἰών), Ἰωάννης ὁ ἐκ Νεαπόλεως (10ος αἰών), Δομίνικος Μαρέγκο (11ος), Πέτρος Γκροσολάνο, Μωϋσῆς ντὶ Μπέργκαμο, Λέων Ἑτεριάνος καὶ Βουργούνδιος ὁ ἐκ Πίσης (12ος αἰών), Μποντικόρσο ἐκ Βονωνίας (13ος) κλπ.

Ἡ πραγματικὴ ἀναγέννησις τοῦ ἑλληνισμοῦ ἄρχεται ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ τοῦ 14ου αἰῶνος. Τὸ πρόβλημα τῆς συμφιλιώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν ἀνακινεῖται ἤδη περισσότερον. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπειλούμενοι σοβαρώτερον ὁσημέραι ὑπὸ τῶν Τούρκων, στρέφουν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν Δύσιν μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ εὕρουν ἐκεῖ βοήθειαν. Ἡ δυτικὴ ἐκκλησία δὲν δείκνυται τόσον εὐαίσθητος εἰς τὸ διαβήματα ταῦτα, αἰσθανομένη ὅμως τὴν ἀνάγκην ὅπως ἔχῃ ἄνδρας διὰ τὰς διαπραγματεύσεις ἐγκρατεῖς τῆς ἑλληνικῆς, διατάσσει ὅπως ἡ γλῶσσα αὕτη διδάσκεται εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας. Καὶ φυσικὰ ἐπρόκειτο περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης, ἀλλ' αὐτὴ προπαρεσκεύαζε τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅμως ὅτι οἱ μοναχοὶ τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, πολυάριθμοι ἐν Ἰταλίᾳ, πρὸ πάντων ἐν Καλαβρίᾳ, εἶχον τὴν ἑλληνικὴν ὡς γλῶσσαν λειτουργικὴν ἀπὸ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος, ἐκ τῶν τάξεων δὲ αὐτῶν ἐξῆλθον οἱ ἐνθερμότεροι κήρυκες τῆς συμφιλιώσεως τῆς ἑλληνικῆς μετὰ τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἡ προσπάθεια αὐτὴ συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Ἰταλίᾳ.

Ἡ πρὸς τὴν φιλολογίαν κλίσις τῆς αὐλῆς τῆς Προβηγκίας εἰσέδυσεν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν μετὰ τοῦ οἴκου τῶν Ἀνζού. Ὁ βασιλεὺς Ροβέρτος οὐδὲν παρέλειψεν ὅπως διαδώσῃ εἰς τὸ κράτος του τὴν γνῶσιν τῶν ἑλληνικῶν ἔργων. Ἠγόρασε χειρόγραφα πάσης φύσεως καὶ ἐνεπιστεύθη τὴν μετάφρασιν αὐτῶν εἰς σοφούς, εἰς οὓς ὀφείλομεν μεταφράσεις εἰς τὴν λατινικὴν Ἑλλήνων συγγραφέων γραψάντων περὶ νόμων καὶ πολιτείας καὶ ἰατρικῆς. Τῇ διαταγῇ του ὁ Niccolo Ruberto, ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Ρηγίου, μετέφρασε τὰ φιλοσοφικὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους, ὧν τὸ χειρόγραφον εὑρίσκεται ἤδη ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων. Βιβλιοθηκάριος τοῦ πεφωτισμένου τούτου μονάρχου ὑπῆρξεν ὁ Βερνάρδος Βαρλαάμ. Ὁ μοναχὸς οὗτος τῆς Καλαβρίας εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἐξεχούσας φυσιογνωμίας τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 14ου αἰῶνος. Ἀρκετὰ πεπαιδευμένος, μετέβη πρὸς σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἵλκυσε τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Νέου, ὅστις τῷ ἀνέθεσε τὴν ὑψηλὴν ἐντολὴν νὰ ἐργασθῇ πρὸς ἕνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἀπέτυχεν εἰς τὰς προσπαθείας του. Ὁ Βαρλαὰμ εἶναι ὁ πρόδρομος της ἀναστηλώσεως τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλὰ ἡ μεγαλυτέρα του δόξα εἶναι ὅτι ἐγένετο διδάσκαλος τοῦ συμπατριώτου του καὶ συναδέλφου του Λεοντίου Πιλάτου, ὅστις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ πρῶτος μυσταγωγὸς τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν ἐν τῇ Δύσει. Οὗτος ἔζησεν ἐπὶ πολὺ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἔμαθε τελείως τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Ὁ Πετράρχης γνωρίσας αὐτὸν ἐν Παδούῃ τῷ ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ προβῇ εἰς μετάφρασιν τοῦ Ὁμήρου, ὁ δὲ Βοκάκιος πληροφορηθεὶς τοῦτο ἐνεθουσιάσθη καὶ τῇ προτροπῇ του ἡ γερουσία τῆς Φλωρεντίας ἵδρυσε διὰ τὸν προστατευόμενόν του ἕδραν τῆς ἑλληνικῆς (1360), ἥτις ὑπῆρξεν ἡ πρώτη οὐ μόνον ἐν Ἰταλίᾳ ἀλλὰ ἐν ὅλῃ τῇ Δύσει. Ὁ Βοκάκιος, ἐν τῷ ἀκροτάτῳ σημείῳ τοῦ ζήλου του, ἐγκατέστησε τὸν νέον καθηγητὴν εἰς τὸν ἴδιον οἶκόν του καὶ ἐκόμισε, δαπανήσας πολλά, ἓν χειρόγραφον τῶν ἔργων τοῦ Ὁμήρου καὶ ἀρκετὰ ἄλλα ἑλληνικὰ χειρόγραφα. Διὰ τῆς μεταφράσεως εἰς τὴν λατινικὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας καὶ δεκαέξ διαλόγων τοῦ Πλάτωνος ὁ Λεόντιος Πιλάτος ἀπεκάλυψε τὰς διαυγεῖς πηγὰς τοῦ ὡραίου εἰς δύο ἄνδρας, ὡς ὁ Πετράρχης καὶ ὁ Βοκάκιος, τῶν ὁποίων ἡ μεγαλοφυΐα προπαρεσκεύασε τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων. Ὁ Πετράρχης ἠδυνήθη νὰ ἐξοικειωθῇ περισσότερον μὲ τὴν ἑλληνικήν, ὁ δὲ Βοκάκιος κατώρθωσε νὰ ἀναγινώσκῃ τὸν Ὅμηρον ἐν πρωτοτύπῳ βοηθούμενος ὑπὸ τῆς λατινικῆς μεταφράσεως.

Μετὰ τὸν θάνατον τῶν δύο τούτων θερμουργῶν προστατῶν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν, ἡ διάδοσίς των ἐσταμάτησε, ἐλλείψει καθηγητῶν, ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν, μέχρι τῆς ἀφίξεως ἐν Ἰταλίᾳ τοῦ περιφήμου Ἕλληνος σοφοῦ *Ἐμμανουὴλ Χρυσολωρᾶ*, μαθητοῦ τοῦ μεγάλου πλατωνιστοῦ *Γ. Πλήθωνος (Γεμιστοῦ)*. Ἐλθὼν τῷ 1393 ὡς πρέσβυς, ἵνα ζητήσῃ βοηθείας ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἐναντίον τοῦ ἐπερχομένου κύματος τῶν Τούρκων, ὁ Χρυσολωρᾶς ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ συνάψῃ σχέσεις μετὰ τῶν δύο διαπρεπεστέρων ἀνδρῶν τῆς Ἰταλίας, καί, κατόπιν τῆς ἐπιμόνου παρακλήσεως τούτων, ὑπεσχέθη αὐτοῖς νὰ ἐπανέλθῃ ὅπως διδάξῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν ἀφοῦ λογοδοτήσῃ ἐν Κων/πόλει περὶ τῆς ἀποστολῆς του. Πράγματι ἐπανῆλθε τῷ 1396 καὶ κατέλαβε τὴν διὰ τὸν Λεόντιον Πιλάτον ἱδρυθεῖσαν ἕδραν, ἥτις εἶχε κενωθῆ ἀπὸ τοῦ 1363. Εἰς τὸ νέον τοῦτο στάδιον ὁ Χρυσολωρᾶς ἀνέπτυξε θαυμαστὴν δρᾶσιν. Μετετοπίζετο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἵνα διδάξῃ τὴν ἑλληνικήν, διαμένων ἄλλοτε ἐν Μιλάνῳ, ἄλλοτε ἐν Βενετίᾳ, ἐν Παβίᾳ, ἢ ἐν Ρώμῃ. Οἱ σοφοὶ καὶ οἱ διαπρεπέστεροι φιλόλογοι συνωθοῦντο περὶ τὴν ἕδραν του, διότι εἰς τὰ θέλγητρα τῆς μόλις γνωστῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας συνήνου τὸ τῆς συναρπαζούσης εὐγλωττίας. Συνέγραψε τὰ «*ἐρωτήματα*» (ἑλληνικὴν γραμματικὴν) τὴν πρώτην ἥτις ἐγράφη ἐν τῇ Δύσει καὶ ἥτις ἐτυπώθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1484 καὶ ἔκτοτε ἐπανειλημμένως.

Ὁ Χρυσολωρᾶς, ἀποσταλεὶς ὡς ἀντιπρόσωπος ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπέθανεν ἐκεῖ τῷ 1415, ἀφοῦ ἔτυχε τῆς δόξης νὰ γίνῃ, οὕτως εἰπεῖν, ὁ ἀληθὴς ἱδρυτὴς τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ ὡς καὶ ἐν ἁπάσῃ τῇ Δύσει.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι κατὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ διαμονήν του ὁ Χρυσολωρᾶς ἔτυχε τῆς ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς ὑποστηρίξεως τοῦ μεγάλου ἐν Ἰταλίᾳ Μαικήνα τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Palla Strozzi. Ἐκεῖ εἰς τὴν Φλωρεντίαν, τὸ πρωτεῦον τοῦτο κέντρον τῆς φιλολογικῆς κινήσεως πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 14ου αἰῶνος ἡ ψυχὴ τῆς ἀναγεννήσεως ταύτης ἦτο ὁ *Πάλλας Στρόγιος*, ὡς τὸν ὀνομάζει ὁ μετὰ ταῦτα συνεργάτης του Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος.

Μὴ ἔχων ἄλλην φιλοδοξίαν ἢ νὰ κοσμήσῃ τὴν γενέθλιόν του μὲ τὴν αἴγλην τῶν φώτων, ὁ Strozzi ἐχρησιμοποίησε τὰ μεγάλα πλούτη του διὰ τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων καὶ ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων, ἂν μὴ ὁ μόνος, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον ἦλθεν ὁ Ἐμμ. Χρυσολωρᾶς εἰς Φλωρεντίαν. Ἡ ζέσις του διὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα δὲν περιωρίσθη μόνον ἐδῶ. Ἔφερεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μέγαν ἀριθμὸν ἑλληνικῶν χειρογράφων: τὸν Πλάτωνα, τὸν Πλούταρχον, τὰ Πολιτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, τῇ Γεωγραφικὰ τοῦ Πτολεμαίου κλπ. ὡς καὶ ἀντίγραφα ἄλλων. Ἐπίσης τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Φλωρεντίας, τὴν δόξαν ἣν ἔχαιρε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς τὸν Strozzi τὴν ὀφείλει. Οἱ μετριόφρονες αὐτοὶ θρίαμβοι οὐκ εἴων καθεύδειν τὸν *Κόσιμον Μέδικον*, ὅστις διεξεδικεῖ ἐπίσης τὸν τίτλον τοῦ Μαικήνα τῶν γραμμάτων καὶ ἅμα ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν ἔσπευσε νὰ ἐξορίσῃ τὸν ἀντίπαλόν του. Ὁ Στρότζι μετέβη τότε εἰς Πάδουαν, ὅπου τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ἰ. Ἀργυροπούλου μετέφρασε πολλὰ ἑλληνικὰ ἔργα.

Ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Χρυσολωρᾶ ἐξῆλθεν ὁλόκληρος ἑσμὸς νέων ἑλληνιστῶν, οἵτινες περιεποίησαν τιμὴν εἰς τὸν διδάσκαλόν των καὶ εἰς τὴν πατρίδα των. Ἐνόησαν ὅτι διὰ νὰ διαδώσουν μετ' ἐπιτυχίας τὴν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς ἔπρεπε κατὰ πρῶτον νὰ διεγείρουν τὴν περιέργειαν καὶ νὰ τρέψουν τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, ὅτι δὲ ἡ καταλληλοτέρα πρὸς τοῦτο ὁδὸς ἦτο ἡ τῆς μεταφράσεως· ἤρχισαν λοιπὸν μετὰ θέρμης νὰ μεταφράζουν λατινιστὶ τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς. Εἰς τὴν κίνησιν ἐν γένει ταύτην διεκρίθησαν ὁ Γκουαρίνι, ὁ Λεονάρδος Μπροῦνι, ὁ Niccolo Niccoli, ὁ Ἀμβρόσιος Τραβερσάρι, ὁ Ognibuono da Zonigo, ὁ Ἰάκωβος D'Angelo, ὁ Γκιανότζο Μανέττι, ὁ Πέτρος Παῦλος Βεργέριος, ὁ Κάρολος Μαρσονίνι, ὁ Ἰωάννης Aurispa, καὶ τέλος ὁ περίφημος Φραγκῖσκος Φίλελφος, ὅστις καταλαμβάνει μεγάλην θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ. Διαμείνας οὗτος ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπὸ τοῦ 1420 μέχρι τοῦ 1427, ἐδιδάχθη καὶ ἔμαθε τὴν ἑλληνικὴν παρὰ τοῦ Ἰωάννου Χρυσολωρᾶ, ἀδελφοῦ τοῦ Ἐμμανουήλ. Νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ διδασκάλου του, ὁ Φίλελφος ἐπέστρεψεν εἰς Ἰταλίαν ὅπως διδάξῃ τὴν ἑλληνικὴν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1428, καὶ τῷ 1429 κατέλαβε τὴν ἕδραν τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας ἐν Φλωρεντίᾳ. Προικισμένος διὰ σπινθηροβόλου πνεύματος καὶ ἀκαταπονήτου ζέσεως πρὸς σπουδήν, ταχέως κατέκτησε τὴν φήμην τοῦ μεγαλυτέρου ἑλληνιστοῦ τῆς Δύσεως, ὁ δὲ σεβασμὸς καὶ αἱ τιμαί, ὧν ἐτύγχανε γενικῶς, ἦσαν

Digitized by Google

παροιμιώδεις. Ἀναγκασθεὶς νὰ φύγῃ ἐκ Φλωρεντίας τῷ 1434, ἐπανῆλθεν ὅπως διδάξῃ τὴν ἑλληνικὴν τῷ 1481, ἀλλὰ δεκαπέντε ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξίν του ἀπέθανεν. Μετέφρασε διάφορα ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Ἱπποκράτους, τοῦ Πλουτάρχου κλπ.

Ἡ ἀνάρρησις τῶν *Μεδίκων* εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς φλωρεντινῆς δημοκρατίας ἔδωκεν εἰς τὰ γράμματα νέαν αἴγλην. Ὁ Κόσιμος Μέδικος (1434-1464), ἀνταγωνιστής, ὡς εἴπομεν, τοῦ Πάλλα Στρότζι, ἠκολούθησε τὸ γενναῖον παράδειγμά του, ἐπονομασθεὶς ὁ Περικλῆς τῆς Φλωρεντίας. Οὗτος ἐδέχθη μετὰ μεγάλης εὐμενείας τὸν *Ἰωάννην Ἀργυρόπουλον* ἐλθόντα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1434 καὶ τὸν προσέλαβεν ὡς διδάσκαλον τῆς ἑλληνικῆς τοῦ υἱοῦ του καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ του. Ὁ Ἀργυρόπουλος μετέφρασε πιστῶς τὰ *Ἠθικὰ* καὶ τὰ *Πολιτικὰ* τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλ᾿ ἡ μετάφρασις αὕτη ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατόν του (1473) ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1487 μετὰ σχολίων τοῦ ἐκ τῶν μαθητῶν του Δονάτου Ἀτσαγιώλη, μεταφραστοῦ καὶ τούτου πολλῶν βίων τοῦ Πλουτάρχου δημοσιευθέντων ἐν Φλωρεντίᾳ, τῷ 1478. Ὁ Ἀργυρόπουλος ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴν ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ τῷ 1470 ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην ὅπου ἔδωκε σειρὰν διαλέξεων περὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀρχῆς τοῦ Κοσίμου τῶν Μεδίκων, ὁ περίφημος νεοπλατωνικὸς *Γεώργιος Γεμιστὸς (Πλήθων)* ἦλθεν, ἐπ᾿ εὐκαιρίᾳ τῆς προσεχοῦς συνόδου, νὰ διαμείνῃ ἐν Φλωρεντίᾳ ὅπου ἀνέπτυξε τὰς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος τῷ 1438· τοῦτον ὁ μέγας Ἰταλὸς ποιητὴς Λεοπάρδι, ὅστις συγχρόνως ἦτο καὶ ἀξιόλογος ἑλληνιστής, ἀποκαλεῖ «τὸ εὐρύτερον καὶ διαπρεπέστερον πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του». Διὰ τῶν ἐργασιῶν του καὶ διὰ τῶν μαθητῶν του, οἵτινες ἠκολούθησαν τὰς δοξασίας του, ἐπέδρασε πράγματι ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆς προόδου τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ, ἥτις ἤδη ἤρχισε νὰ γνωρίζῃ καλύτερον τὰ ἔργα τῶν δύο φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος: τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ Κόσιμος, ἐνθουσιασθεὶς ἐκ τῶν πλατωνικῶν θεωριῶν, ἀπεφάσισε νὰ ἱδρύσῃ εἰδικὴν Ἀκαδημίαν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς διαδόσεως τῶν δογμάτων αὐτῶν.

Ταυτοχρόνως πρὸς τὴν Φλωρεντίαν ἄλλη ἑστία φιλολογικῆς δράσεως ἀναφαίνεται ἐν Ἰταλίᾳ, ἡ *Νεάπολις*. Ὁ μεγάθυμος καὶ εὐεργετικὸς ἡγεμὼν αὐτῆς Ἀλφόνσος 5ος τῆς Ἀραγῶνος, ὅστις συνεκέντρωσεν εἰς τὴν αὐλήν του πλείστους σοφούς, κατέβαλε μεγάλας θυσίας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων.

Ἡ *Βενετία* δὲν ὑστέρησεν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν παρ᾿ αὐτῇ τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 14ου αἰῶνος ἐκάλεσε τὸν Χρυσολωρᾶν, ὅστις ἐδίδαξεν ἐκεῖ ἐπὶ 4 ἔτη, καὶ τὸν Γεώργιον τὸν ἐκ Τραπεζοῦντος. Ἐφ᾿ ὅσον δὲ αἱ τουρκικαὶ ὀρδαὶ ὑπέτασσον τὴν Ἑλλάδα, οὐκ ὀλίγοι Ἕλληνες ἤρχοντο νὰ ζητήσουν ἄσυλον ἐκεῖ, ὅπου καὶ κατὰ προτίμησιν παρέμενον.

Ἓν μικρὸν κράτος ἠκολούθησεν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν γενικὴν αὐτὴν κίνησιν πρὸς τὰς σπουδὰς τῆς ἀρχαιότητος, καὶ τοῦτο ἦτο τὸ δουκᾶτον τῆς *Φερράρας*, ὅπου ἡ οἰκογένεια τῶν μαρκησίων καὶ δουκῶν d' Este ἐβοήθησε καὶ ἐπροστάτευσε τὴν διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Τὴν Φερράραν ἀκολουθεῖ ἡ *Μάντουα*, ὅπου ὁ Βικτωρῖνος ντὲ Φέλτρο, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ μαρκησίου Ἰωάννου Φραγκίσκου 1ου τῆς Γονζάγης ὡς διδάσκαλος τῶν τέκνων του, ἵδρυσε σχολὴν εἰς ἣν προσέτρεχον, λόγῳ τῆς φήμης αὐτῆς, ἐκ τῶν πλέον ἀπομεμακρυσμένων μερῶν Γαλλίας, Γερμανίας καὶ Ἑλλάδος ἀκόμη, καὶ ἡ σχολὴ τῆς Μαντούης ἡμιλλᾶτο εἰς φήμην μὲ τὰ περιφανέστερα Πανεπιστήμια τότε.

Εἰς τὴν *Ρώμην* ἡ ἀνάστασις τῶν γραμμάτων χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ἀνόδου τοῦ *Πάπα Νικολάου τοῦ Ε'* (1447), μεγάλης προσωπικότητος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Οὐδέποτε οἱ σοφοὶ καὶ οἱ καλλιτέχναι συνήντησαν θερμουργότερον, δραστηριώτερον καὶ νουνεχέστερον προστάτην. Ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεώς του εἰς τὴν ποντιφικὴν ἕδραν, ἔζη ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν γραμμάτων μᾶλλον ἢ τῆς πολιτικῆς, καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ᾿ ἣν ἡ Ἰταλία ἐταράσσετο ὑπὸ ἐμφυλίων διχοστασιῶν, κατώρθωσε νὰ παγιώσῃ εἰς τὸ κράτος του οὐδετέραν καὶ εἰρηνικὴν κατάστασιν, ἵνα δυνηθῇ ν᾿ ἀφιερώσῃ ὅλους τοὺς οἰκονομικοὺς πόρους αὐτοῦ πρὸς καλλωπισμὸν τῆς Ρώμης, πρὸς ἀγορὰν χειρογράφων καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν διανοουμένων καὶ φιλολόγων. Γοητευμένος ἀπὸ τὰς καλλονὰς τῶν ἑλληνικῶν ἀριστουργημάτων, Νικόλαος ὁ Ε' προτρέπει καὶ βοηθεῖ ἑλληνιστὰς διαπρεπεῖς, ὡς ὁ Aurispa, ὁ Manetti, ὁ Tiphernas καὶ ἰδίως ὁ Γεώργιος ὁ ἐκ Τραπεζοῦντος καὶ ὁ Θεόδωρος Γαζῆς, νὰ μεταφράσουν λατινιστὶ τὸν Θουκυδίδην, Διόδωρον τὸν Σικελιώτην, τὸν Ἀππιανόν, τὸν Πολύβιον, τὸν Στράβωνα, τὸν Πλούταρχον καὶ μέρη τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Πλάτωνος. Εἰς τοιαύτην ὅμως γενναίαν προσπάθειαν ὅπως διανοίξῃ νέας ὁδοὺς εἰς τὸν διανοούμενον κόσμον, ὁ ἀνώτερος αὐτὸς ἀνὴρ ἔσβησε προώρως, μετὰ ὀκταετῆ ἄσκησιν τῆς παπωσύνης του. Καὶ εἰς τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην του ἐξέφραζεν ἔτι τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ μεταφρασθῇ ὁ Ὅμηρος εἰς στίχους ἑξαμέτρους, ἡ δὲ πολύτιμος συλλογή του τῶν χειρογράφων, δεδεμένων πολυτελέστατα καὶ ἀνερχομένων εἰς πέντε χιλιάδας, ἐγένετο ὁ πυρὴν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ.

Ἄλλος ἐνθουσιώδης λάτρις τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὑπῆρξεν ὁ Ἕλλην τὴν καταγωγὴν *καρδινάλιος Βησσαρίων*, ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1439. Μανιώδης συλλέκτης τῶν περιφήμων χειρογράφων, προσεπάθει νὰ ἐπισκιάσῃ τὸν πάπαν Νικόλαον Ε', ὅστις συμπεριεφέρετο πρὸς αὐτὸν μετὰ ψυχρότητος καὶ κακῶς ἀποκρυπτομένου φθόνου. Ὁ Βησσαρίων δὲν διέθετε πόρους τοσούτους, ὅσους ὁ ἀντίπαλός του, ἀλλ᾿ ἐν τούτοις δὲν ἐνεπνέετο ὑπὸ μικροτέρου ζήλου διὰ τὴν μεγαλυτέραν διάδοσιν τῶν

Ὁ Ἄλδος Π. Μανούτιος κατὰ χαλκογραφίαν τῆς ἐποχῆς.

ἑλληνικῶν σπουδῶν καὶ εἰργάσθη ὁ ἴδιος διὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Θεοφράστου καὶ ἄλλων. Ἔζησε μέχρι τοῦ 1472. Εἷς σύνδεσμος, ἂν ὄχι προσωπικός, τοὐλάχιστον ὅμως διὰ μέσου τῶν χειρογράφων, ὑπῆρξε μεταξὺ τοῦ Ἄλδου καὶ τοῦ καρδιναλίου τούτου, διότι τὰ ὑπὸ τοῦ Βησσαρίωνος συλλεγέντα καὶ κληροδοτηθέντα εἰς τὴν ἑνετικὴν γερουσίαν χειρόγραφα (καὶ εὑρισκόμενα σήμερον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἁγίου Μάρκου) ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν Ἄλδον εἰς πολλὰς ἐκδόσεις του.

Μεταξὺ τῶν προστατῶν καὶ ἀγαπώντων τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ὀφείλομεν νὰ περιλάβωμεν καὶ τὸν *Φρειδερῖκον ντὲ Μοντεφέλτρο*, δοῦκα τοῦ Οὐρμπῖνο (1410—1482), μαθητὴν τοῦ περιφήμου Βικτωρίνου ντὲ Φέλτρο. Χάρις εἰς τοῦτον οὐκ ὀλίγαι μεταφράσεις Ἑλλήνων συγγραφέων ἐγένοντο. Ὁ Φρειδερῖκος ντὲ Μοντεφέλτρο ὑπῆρξεν εἷς τῶν μεγαλυτέρων πολεμικῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐποχῆς του, ἀνεμίγνυεν ὅμως τὰς φιλολογικὰς ἐνασχολήσεις του μὲ τὴν πολεμικήν του δρᾶσιν. Οὕτω, κατὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Βολτέρρας καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν γενικὴν δῄωσιν τῆς πόλεως ταύτης ὁ Μοντεφέλτρο οὐδὲν ἄλλο ἀπεκόμισεν ὡς μερίδα τῆς πολεμικῆς του λείας εἰμὴ μόνον μίαν θαυμασίαν Ἁγίαν Γραφήν, ἑβραϊκοῦ κειμένου. Ἀκόμη καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ πάθος τῆς βιβλιοφιλίας του ἀπέδωκεν ἀξιοσημείωτον ὑπηρεσίαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, διότι ἐν τῇ λαμπρᾷ βιβλιοθήκῃ του ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1515 δύο νέαι κωμῳδίαι τοῦ Ἀριστοφάνους, ἡ «Λυσιστράτη» καὶ αἱ «Θεσμοφοριάζουσαι».

Ἡ ὁριστικὴ ἀπώλεια τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος τῷ 1453 ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ καταστῇ ἡ Ἰταλία ἡ ἕδρα τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἔκτοτε αἱ ἑλληνικαὶ σπουδαὶ ἔκαμαν ταχείας προόδους. Οἱ φυγάδες τοῦ Βυζαντίου μεταφέροντες εἰς τὴν Δύσιν, ὁμοῦ μὲ τοὺς ἐφεστίους θεούς των, τοὺς θησαυροὺς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας, κεκλεισμένους ἐντὸς τῶν χειρογράφων, ἐγένοντο ἐν ἀγνοίᾳ των τὰ ὄργανα τῆς μεγάλης ἐκείνης κινήσεως, ἥτις ἔμελλε νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν πνευμάτων καὶ νὰ σημειώσῃ τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων. Ἐκόμισαν οὗτοι τὸ αἴσθημα τῆς κλασσικῆς ὡραιότητος, τῆς ὁποίας ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε διατηρήσει τὰς τελευταίας ἀναλαμπὰς ἐν Ἀνατολῇ, καὶ ἡ παρουσία των ἦτο ἀρκετὴ διὰ νὰ βλαστήσουν τὰ φύτρα τῆς ἀγάπης τῶν γραμμάτων. Ἡ κίνησις αὕτη προῆλθεν ἐξ Ἰταλίας καὶ ἰδιαιτέρως ἐκ τῆς Βενετίας, τῆς μᾶλλον φωτισμένης καὶ ἐλευθεριωτέρας τῶν ἰταλικῶν πόλεων, εἰς ἣν συνέρρεον οἱ μᾶλλον πεπαιδευμένοι τῶν Ἑλλήνων. Ἀφοῦ δὲ τοσοῦτον ὁ ἐνθουσιασμὸς κατέλαβε τὴν φωτισμένην μερίδα τῆς ἰταλικῆς κοινωνίας, ἡ θέρμη διὰ τὸν ἑλληνισμὸν κατέστη πάθος.

Οἱ ἱκανοὶ διδάσκαλοι ἦσαν πολυάριθμοι καὶ ἡ ἐκμάθησις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καταπληκτικῶς διεδόθη. «Ἔβλεπέ τις — μᾶς λέγει ὁ Ἄλδος — καὶ τοὺς γέροντας ἀκόμη νὰ καλλιεργοῦν τὴν γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς, τὴν ὁποίαν οἱ νέοι καὶ οἱ παῖδες ἐδιδάσκοντο ἐξ ἴσου μὲ τὴν λατινικήν». Εἰς τὴν κλίσιν ταύτην καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν ταχεῖαν ἐξάπλωσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων πρέπει νὰ προσθέσωμεν τὴν ἐγκαρδιότητα καὶ τὴν προστασίαν ἣν εὗρον οἱ σοφοὶ πρόσφυγες τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν μεγάλων ἰταλικῶν οἰκογενειῶν.

Τοιαύτη λοιπὸν ἦτο ἡ κατάστασις τῆς διαδόσεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Ἰταλίᾳ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ Ἄλδου Μανουτίου. Τὸ μόνον ἐμπόδιον εἰς τὴν πρόοδον ταύτην, ὡς βεβαιοῖ αὐτὸς ὁ Ἄλδος, ἦτο ἡ ἔλλειψις τότε ἑλληνικῶν βιβλίων τυπωμένων, διότι τὰ χειρόγραφα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι προσιτὰ εἰς ὅλους. Τέσσαρες μόνον Ἕλληνες συγγραφεῖς εἶχον τυπωθῇ ἐν πρωτοτύπῳ, ὁ Αἴσωπος, ὁ Θεόκριτος, ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἰσοκράτης· ἐπίσης δύο ἑλληνικαὶ γραμματικαί, ἡ τοῦ Λασκάρεως καὶ τὰ «Ἐρωτήματα» τοῦ Χρυσολωρᾶ, καὶ δύο Ψαλτήρια. Οἱ πλεῖστοι ὅμως καὶ οἱ περιφανέστεροι τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων εἶχον ἀποδοθῆ εἰς τοὺς Ἰταλοὺς ἐν μεταφράσει, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καθίστα πρόσφορον τὸ ἔδαφος διὰ τὴν εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν. Μεμυημένον διὰ τῶν μεταφράσεων εἰς τοὺς θησαυροὺς τῶν Ἑλλήνων κλασσικῶν, οἵτινες ἦσαν δι᾿ αὐτὸ ἀληθὴς ἀποκάλυψις, τὸ ἰταλικὸν κοινὸν κατελήφθη ὑπὸ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὸν ἑλληνισμόν. Δὲν τῷ ἦτο πλέον ἀρκετὸν ὅτι εἶχε γνωρίσει διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν μεταφραστῶν τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς· ἐπεθύμει, ἐκτὸς τῆς γνώσεως τοῦ θέματος ὑπὸ ἐξησθενημένην — ἂν ὄχι παραμεμορφωμένην — πάντοτε ὄψιν, νὰ ἐγείρῃ τὸν πέπλον ὅστις ἔκρυπτε τὰς ὡραιότητας τῆς πρωτοτύπου μορφῆς· ἤθελε ν᾿ ἀπολαύσῃ τὴν χαρὰν τὴν ὁποίαν παρέχει ἡ ἀπ᾿ εὐθείας παρατήρησις ἑνὸς ἀριστουργήματος. *Δόσατέ μας ἑλληνικὰ κείμενα!* ἦτο ἡ γενικὴ φωνή. Τὰ κείμενα ταῦτα ἔλειπαν. Ἄλλως τε καὶ αὗται αἱ λατινικαὶ μεταφράσεις, αἵτινες περιελάμβανον κυρίως ἔργα φιλοσοφικά, ἠθικὰ καὶ ἱστορικά, εἶχον προσφέρει περιωρισμένον ποσὸν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας. Οἱ μεγάλοι δραματικοὶ Αἰσχύλος, Σοφοκλῆς, Εὐριπίδης, Ἀριστοφάνης ἀπέμενον ἄγνωστοι, καὶ αὐτοὶ κυρίως εἶναι τὰ δείγματα τῆς ἀνυπερβλήτου λαμπρότητος τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως.

Ἐχρειάζετο τότε εἷς ἄνθρωπος ἔμπλεως ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν εὐχὴν αὐτὴν τοῦ κοινοῦ. Καὶ αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ *Ἄλδος Μανούτιος*. Εἰς τὸ ἀνάκτορον τῶν πριγκίπων τοῦ Κάρπι καὶ τοῦ Πίκα δελὰ Μιράντολα, ἀληθὲς πνευματικὸν κέντρον τῆς ἐποχῆς, ἀπεφασίσθη ἡ ἵδρυσις τῆς περιφήμου τυπογραφίας, προωρισμένης εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν ἀριστουργημάτων.

Ὡς τόπον τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ τυπογραφείου ὁ Μανούτιος Ἄλδος ἐξέλεξε τὴν Βενετίαν, διὰ διαφόρους λόγους. Πρῶτον μὲν ἕνεκα τῆς τοπογραφικῆς θέσεώς της παρεῖχεν αὕτη ἀσφάλειαν ἀπὸ τὰς συγκρούσεις καὶ τοὺς πολέμους τῶν διαφόρων ἰταλικῶν κρατιδίων· δεύτερον διότι ἐν αὐτῇ

Digitized by Google

συνεκεντροῦντο ὡς πρόσφυγες οἱ σοφώτεροι Ἕλληνες λόγιοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐγνώριζεν ὅτι θὰ εὕρισκε καλοὺς συνεργάτας, χειρόγραφα καὶ διορθωτάς· τρίτον διότι ἡ αὐτόθι Μητρόπολις τοῦ Ἁγ. Μάρκου περιεῖχε τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Βησσαρίωνος καὶ τέλος ἡ Δημοκρατία ἐπροστάτευε τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ μακροῦ ἐγνώριζε καὶ ᾐσθάνετο ὅτι εἶναι τὰ πρώτιστα στοιχεῖα τῆς εὐνομίας ἑνὸς μεγάλου κράτους. Ἀλλὰ ὑπῆρχεν ἤδη ἐν Ἰταλίᾳ φιλολογικὸν κέντρον τοῦ ἑλληνισμοῦ λαμπρότατον. Πιστὸς ὀπαδὸς τῆς διανοητικότητος τοῦ Κοσίμου, ὁ Λαυρέντιος τῶν Μεδίκων, μετὰ τὸν Niccolo Niccoli καὶ τὸν Πάλλα Στρότζι εἶχεν ἱδρύσει ἐν Φλωρεντίᾳ διδασκαλεῖον τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ συνεκέντρωνε πόρους διὰ τὴν σπουδήν της καὶ ὁ Ἀργυρόπουλος εἶχε τὴν τιμὴν νὰ διαδεῖξῃ εἰς τὸ σπουδαστήριον τοῦτο τῆς σοφῆς πόλεως ἕνα πρώτης τάξεως μαθητήν, τὸν Ἄγγελον Πολιτιανόν, ὅστις ἤντλει ἀφειδῶς εἰς τοὺς θησαυροὺς τῆς βιβλιοθήκης τῶν Μεδίκων. Εἷς ἔτι λόγος δι' ὃν ὁ Ἄλδος δὲν ἐγκατέστη ἐν Φλωρεντίᾳ ἦτο καὶ ἡ πρόθεσίς του ν' ἀνταγωνισθῇ τὴν ἐκεῖ τυπογραφίαν, ὅπως καὶ τὴν τοῦ Μιλάνου, τὴν ἱδρυθεῖσαν παρὰ τοῦ Χαλκοκονδύλη, ἀποβλέπων συγχρόνως καὶ εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἄποψιν τοῦ πράγματος.

Ἐν τῇ Βενετίᾳ λοιπόν, τῷ 1489 ἢ 1490, παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου, ὁ Ἄλδος ἵδρυσε τὴν τυπογραφίαν του, ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν βοήθειαν τοῦ πρίγκιπος τοῦ Κάρπι καὶ τὴν ἐνθάρρυνσιν τῶν πατρικίων φίλων τῶν γραμμάτων. Ἡ προσπάθεια ἦτο μεγάλη καὶ δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὑπεράνθρωπος, ἀλλ' ὁ Ἄλδος δὲν ὑπεχώρησε πρὸ τοιούτου καθήκοντος. Συνεκέντρου ἐν ἑαυτῷ πάσας τὰς ἀναγκαίας ἰδιότητας ὅπως φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον του, τὴν βαθεῖαν μόρφωσιν, τὰς ὑψηλὰς ἰδέας, τὴν εὐρύτητα τῶν ἀπόψεων, τὴν σιδηρᾶν θέλησιν καὶ τὴν ἐξαίρετον χρηστότητα. Ἐμψυχούμενος ὑπὸ ἐκτάκτου ζήλου ὅπως διευκολύνῃ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, δίδει, ἐνώπιον τοῦ αἰῶνος, τὴν πανηγυρικὴν ὑπόσχεσιν *ν' ἀφιερώσῃ τὴν ζωήν του εἰς κοινὴν ὠφέλειαν*. Διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις τὸ μέγεθος τῶν δυσχερειῶν, ἃς εἶχε νὰ ὑπερπηδήσῃ, ἀρκεῖ ν' ἀναμνησθῇ ὁποία ἦτο ἡ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ κατάστασις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 15ου αἰῶνος, ὁλόκληρος ἡ Εὐρώπη ἐκόχλαζεν ἦτο—ὡς ἐλέχθη—ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἐγεννᾶτο ἡ νέα κοινωνία, ἐποχὴ πολιτικῶν διαμαχῶν, θρησκευτικῶν ἐρίδων, διαλεκτικῆς, ἡ ὁποία συνεπίεζε τὴν ἐλευθέραν ἐξόρμησιν τῆς σκέψεως, ἣν ἡ ἀρχαιότης, ἀνακύπτουσα ἐκ τοῦ τάφου της, ἤρχετο ν' ἀπελευθερώσῃ. Ὁ ἴδιος ὁ Ἄλδος λέγει ὅτι ἡ ἐπιχείρησίς του ἀρχίζει εἰς καιρὸν καθ' ὃν «τὰ ὅπλα ἦσαν μᾶλλον ἐν χρήσει ἢ τὰ βιβλία», ἀλλὰ δὲν ἀπεθαρρύνθη. Ἔσχε τὴν σπανίαν εὐτυχίαν νὰ εὕρῃ ἀφωσιωμένους προστάτας καὶ ἀφιλοκερδεῖς συνεργάτας, πλήρεις ζήλου καὶ ἐμπλέους ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ἀποστολήν των, οἵτινες διαφεύγοντες τὰς συμφορὰς τῆς Ἑλλάδος εὕρισκον ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ Ἄλδου δευτέραν πατρίδα. Ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν προοιμίων ἅτινα ἐγράφησαν ἑλληνιστί, εἴτε παρ' αὐτῶν, εἴτε παρὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Ἄλδου, μᾶς δίδουν τὸ ἐνδόσιμον νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἐν τῷ τυπογραφείῳ ἐκείνου ὡμιλεῖτο συχνότερον ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐργάται ἦσαν Ἕλληνες καὶ οἱ τυπογράφοι ἐξελέγησαν ἰδιαιτέρως μεταξὺ τῶν καλλιγράφων Κρητῶν, οἵτινες προσέφυγον ἐν Βενετίᾳ, ἐν οἷς διακεκριμένην θέσιν ἔχει ὁ Ἰωάννης Γρηγορόπουλος.

Οὕτω, παρὰ τὸν ἐπίμονον ἀγῶνα τοῦ Ἄλδου, ἐχρειάζετο ὁμαδικὴ ἐργασία διὰ νὰ τεθοῦν εἰς κίνησιν ὅλοι οἱ ἀναγκαῖοι τροχοὶ διὰ τὴν δημοσίευσιν ἑλληνικῶν βιβλίων. Τὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα ἦσαν τότε σπανιώτατα καὶ πολλάκις πολὺ διαφόρου ἀξίας· ἐν μόνον δηλαδὴ δὲν ἤρκει πάντοτε διὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐν κείμενον ὁπωσδήποτε ἀκριβές. Καὶ ἀρχίζει ἡ ἐργασία πρὸς συλλογὴν τούτων. Ἤδη ὁ Ἰωάννης Λάσκαρις, ἀποσταλεὶς δὶς ὑπὸ τοῦ Λαυρεντίου τῶν Μεδίκων παρὰ τῷ Βαγιαζὴτ τῷ Β', εἶχε κομίσει ἐν Φλωρεντίᾳ διακόσια χειρόγραφα διασωθέντα ἐκ τῆς καταστροφῆς κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθὼς καὶ ἄλλα τὰ ὁποῖα συνέλεξε διατρέχων τὴν Ἑλλάδα. Ἐπίσης καὶ ὁ Ἄλδος ἐπρομηθεύετο ἑλληνικὰ χειρόγραφα, διατηρῶν συνεχεῖς σχέσεις μετὰ πολλῶν λογίων καὶ συλλεκτῶν εἰς ὅλας τὰς χώρας ἢ ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν πολυαρίθμων καὶ σοφῶν φίλων του.

Ἑκάστη ἀνακάλυψις νέου χειρογράφου διατηρηθέντος ἔν τινι μοναστηρίῳ χαιρετίζεται ἐνθουσιωδῶς, καὶ πρὸς στιγμὴν πιστεύεται ὅτι διαδοχικῶς θὰ ἐσώζοντο ἐκ τοῦ ἀφανισμοῦ ὅλα τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ ἐνθουσιασμὸς οὗτος ἐδιπλασιάζετο ἐφ' ὅσον ἔβλεπον ἐξερχόμενα ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἄλδου ἐν τῇ ἀρχικῇ των ὡραιότητι, καὶ πολλαπλασιασμένα διὰ τῆς τυπογραφικῆς τέχνης, τόσα ποιητικά, φιλοσοφικά, ἐπιστημονικὰ συγγράμματα τῶν ὁποίων οἱ συγγραφεῖς μόνον κατ' ὄνομα ἦσαν γνωστοί.

Ἵνα ἡ ἐργασία τῶν ἐκδόσεων εἶναι πλήρης καὶ αἱ συγκεντρωμέναι παρὰ τῷ Ἄλδῳ φιλολογικαὶ δυνάμεις συντονίζωνται εἰς μίαν κοινὴν κατεύθυνσιν καὶ προσπάθειαν, ὁ Μανούτιος Ἄλδος ἱδρύει τὴν περίφημον «*Ἀλδινὴν Ἀκαδημίαν*» ἢ «*Νεακαδημίαν*». Οἱ ἀποτελοῦντες ταύτην διαπρεπεῖς λόγιοι συνήρχοντο καθ' ὡρισμένην ἡμέραν, συνεζήτουν φιλολογικὰ ζητήματα καὶ ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ἐκλογὴν τῶν ὠφελιμωτέρων πρὸς ἐκτύπωσιν ἔργων καὶ μὲ ἄλλα σχετικὰ πρὸς τὰς ἐργασίας των ζητήματα.

Τὸ καταστατικὸν ἢ ὁ «*Νόμος*», ὅπως ἀναφέρεται, τῆς Νεακαδημίας συνετάχθη ἑλληνιστὶ καὶ ἐπέβαλλεν εἰς τὰ μέλη νὰ μὴ κάμνουν χρῆσιν ἄλλης γλώσσης ἢ μόνον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, τόσον ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος εἶχε κατακτήσει τότε τοὺς περὶ τὸν Ἄλδον λογίους. Ἄλλο ζήτημα εἶναι ἂν δὲν ἐτηρήθη ἡ διάταξις καθ' ὅλην την γραμμήν· ὁ νόμος, ὁ ἐπιβάλλων τὴν χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς μόνον, εἶναι ἀρκετὴ ἀπόδειξις ὅτι Ἀκαδημία καὶ Τυπογραφεῖον εἶχον χαρακτῆρα καθαρῶς ἑλληνικόν.

Ὁ Ἄλδος ἀπαρτίζων τὴν ἀκαδημίαν του ἀπὸ τοὺς διαπρεπεστέρους λογίους τῆς Εὐρώπης, μεθ' ὧν συνεδέετο καὶ ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν μέλη τῆς ἐνετικῆς γερουσίας, διήρεσε ταύτην εἰς *τμήματα* ἢ *φυλάς*, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶχε καὶ ἕνα πρόεδρον. Τοῦτο βλέπομεν ἐκ τῆς τελευταίας παραγράφου τοῦ *Νόμου*, ὅπου αἱ ὑπογραφαὶ τῶν πρώτων ἱδρυτῶν, ἐχούσης οὕτω:

«Εἰσηγήσατο τὸν νόμον Σκηπίων Καρτερόμαχος, φυλῆς Ἀναγνωστίδος. Ἐπεψήφισαν Ἄλδος Ρωμαῖος ὁ τῆς Νεακαδημίας ἀρχηγέτης, καὶ Ἰωάννης Κρής, φυλῆς Διορθωτίδος, πρυτανεύοντες· ἐπεχειροτόνησαν δὲ οἱ Νεακαδημιακοὶ πάντες, ὧν Βαπτιστὴς πρεσβύτερος, φυλῆς Ἱεροπρεπίδος (Ἐκκλησιαστικῶν), καὶ Παῦλος Ἑνετος, φυλῆς Εὐγενετίδος (τῶν Εὐγενῶν) καὶ Ἱερώνυμος Δουχαῖος ἰατρὸς φυλῆς Θεραπευτίδος, καὶ Φραγκίσκος Ρώσητος Βηρωναῖος (ἐκ Βερώνης) φυλῆς Διδασκαλίδος, καὶ ἄλ οι συχνοὶ μαθητιῶντες, καὶ τῇ Νεακαδημίας ἐπιθυμοῦντες, ὀνόματι μόνον προσαγόμενοι».

Εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Ἄλδος ἱδρύων τὴν Ἀκαδημίαν ταύτην, ἥτις ἄλλως τε δὲν ἔζησε πολύ, ἐπεδίωκε νὰ συγκεντρώσῃ περὶ αὐτόν, μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῶν ἑλληνικῶν κέντρων τῆς Φλωρεντίας καὶ τοῦ Μιλάνου, ὅλους τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι θὰ ἠδύναντο νὰ δώσουν εἰς τὰς ἐκδόσεις των τὸ κῦρος τοῦ ὀνόματός των καὶ τῆς ἐπιστημοσύνης των. Οὕτω πλὴν τῶν ξένων, συνειργάσθησαν καὶ συνέδραμον τὸν Ἄλδον ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ καὶ τῷ Τυπογραφείῳ οἱ ἑξῆς Ἕλληνες λόγιοι:

Ἀριστόβουλος Ἀποστόλιος, γεννηθεὶς ἐν Κρήτῃ καὶ ἀποθανὼν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1535, υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ Ἀποστολίου, πλατωνικὸς φιλόσοφος, καταφυγὼν ἐν Ἰταλίᾳ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οὗτος μεταξὺ τοῦ 1506 καὶ 1511 ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος Μονεμβασίας, λαβὼν τὸ ὄνομα Ἀρσένιος. — *Δημήτριος Χαλκοκονδύλης*, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1424 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1511 ἐν Μιλάνῳ. Μαθητὴς τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ καὶ συμμαθητὴς τοῦ Ἀγγέλου Πολιτιανοῦ ἐδίδαξεν ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐπεθεώρησε τὰ κείμενα τῶν πρώτων ἐν Ἰταλίᾳ τυπωθέντων ἑλληνικῶν βιβλίων, ὅπως τὸν Ὅμηρον ἐν Φλωρεντίᾳ (1488), Ἰσοκράτην (1493) καὶ Σουίδαν (1499) ἐν Μιλάνῳ. — Ὁ *Ἰουστῖνος Δεκαδύος*, Κερκυραῖος, ὅστις συνειργάσθη μετὰ τοῦ Ἄλδου ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ τυπογραφείου του. Μία τῶν πρώτων εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐκδόσεών του, τὸ «Ψαλτήριον», ἐδημοσιεύθη μετὰ προοιμίου τοῦ Δεκαδύου.— *Δημήτριος Δούκας*, ἐκ Κρήτης. Οὗτος ἐπεμελήθη τοῦ κειμένου τῆς πρωτοτύπου ἐκδόσεως τῶν Ἑλλήνων ῥητόρων, ἥτις ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Ἄλδου τῷ 1508.—*Ἰωάννης Γρηγορόπουλος* ἢ *Ἰωάννης ὁ Κρής*. Διορθωτὴς ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ Ἄλδου καὶ γαμβρὸς τοῦ Μουσούρου.—*Ἰωάννης Λάσκαρις ὁ Ρυνδακηνὸς* (1445-1535). Καταφυγὼν ἐν Ἰταλίᾳ νέος ἔτι προσελήφθη παρὰ τῷ καρδιναλίῳ Βησσαρίωνι, ὅστις τὸν ἐξεπαίδευσεν ἰδίαις δαπάναις. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προστάτου του, τῷ 1472, εὗρεν ἄσυλον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Λαυρεντίου τῶν Μεδίκων ἐν Φλωρεντίᾳ, ὅστις τὸν ἔστειλε δὶς ἐν Ἀνατολῇ πρὸς ἀναζήτησιν ἑλληνικῶν χειρογράφων, ἐξ ὧν ἐκόμισεν ἀρκετά, πρὸ πάντων ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Συνετέλεσε καὶ εἰργάσθη πολὺ διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ Δύσει. Ἐδημοσίευσε τῷ 1494 ἐν Φλωρεντίᾳ παρὰ τῷ τυπογραφείῳ τοῦ Ἀλόπα τὴν πρώτην ἔκδοσιν τῆς ἑλληνικῆς «Ἀνθολογίας» τοῦ Πλανούδη, μὲ ἑλληνικὰ κεφαλαῖα στοιχεῖα. Ἔπειτα δὲ διαδοχικῶς τοὺς «Ὕμνους» τοῦ Καλλιμάχου μὲ σχόλια ἑλληνικὰ ἴδικά του, «Γνώμας μονοστίχους» ἀκολουθουμένας ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ «Μουσαίου», τέσσαρας τραγῳδίας τοῦ Εὐριπίδου καὶ τὰ «Ἀργοναυτικὰ» τοῦ Ἀπολλωνίου Ροδίου. — *Μᾶρκος Μουσοῦρος* γεννηθεὶς ἐν Ρεθύμνῳ τῆς Κρήτης περὶ τὸ 1470 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τῷ 1517. Ἐλθὼν μόνος ἐν Ἰταλίᾳ ἔμαθε τὴν λατινικὴν γλῶσσαν παρὰ τοῦ Ἰωάννου Λασκάρεως, αἱ πρόοδοί του δὲ εἰς τὴν φιλολογίαν ὑπῆρξαν γοργόταται καὶ ἡ φήμη του ταχέως διεδόθη. Ὁ πρίγκιψ Ἀλβέρτος, υἱὸς τοῦ Κάρπι, τὸν ἐκάλεσε παρ' αὐτῷ καὶ ἐκεῖ ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Ἄλδον, τοῦ ὁποίου κατόπιν ἐγένετο εἷς τῶν σπουδαιοτέρων συνεργατῶν, ἡ συνεργασία δὲ αὕτη χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀλδινῆς τυπογραφίας. Ἐπεμελήθη καὶ ἐπεστάτησεν εἰς τὴν δημοσίευσιν πλείστων Ἑλλήνων συγγραφέων, καὶ ἰδίως τῶν ἔργων τοῦ Πλάτωνος (1513), τῶν ὁποίων ἀνεθεώρησε καὶ ἀποκατέστησε τὸ κείμενον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαιοτέρων χειρογράφων. Ἐπίσης ἐπεμελήθη τῆς ἐκδόσεως τοῦ Πινδάρου (1513), τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισιέως (1513), τοῦ Ἡσυχίου (1514), τοῦ Ἀθηναίου (1514), τῶν λόγων τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, ἑλληνιστί, μετὰ προοιμίου ἰδικοῦ του, ἐξ οὗ πληροφορούμεθα ὅτι ἐπὶ δεκατρία ἔτη ἐξήσκει διαταγῇ τῆς ἐνετικῆς γερουσίας τὰ καθήκοντα λογοκριτοῦ τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων, ἐπιφορτισμένος νὰ ἐξετάζῃ μή τι ὑπάρχει εἰς ταῦτα εὑρίσκετό τι ἀντικείμενον πρὸς τὴν θρησκείαν. Ὁ θάνατός του ὑπῆρξεν ἀφορμὴ νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ μεγάλη καὶ κοινὴ ἐκτίμησις διὰ γενι-

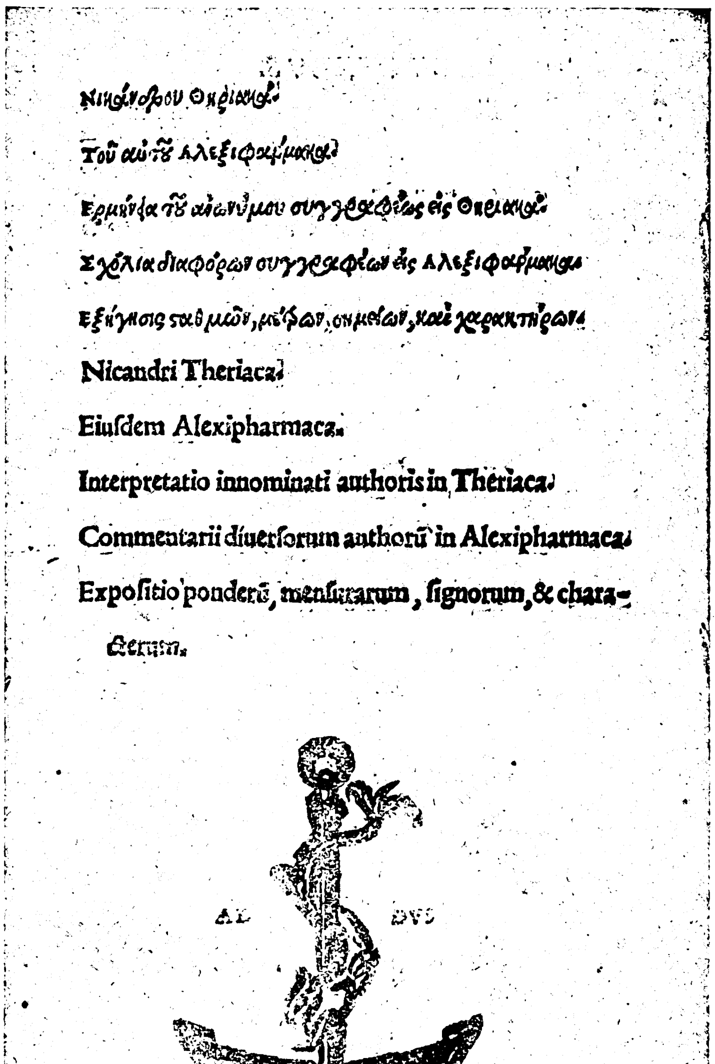
Νικάνδρου Θηριακά.
Τοῦ αὐτοῦ Ἀλεξιφάρμακα.
Ἑρμηνεία τοῦ ἀνωνύμου συγγραφέως εἰς Θηριακά.
Σχόλια διαφόρων συγγραφέων εἰς Ἀλεξιφάρμακα.
Ἐξήγησις σταθμῶν, μέτρων, σημείων, καὶ χαρακτήρων.
Nicandri Theriaca.
Eiusdem Alexipharmaca.
Interpretatio innominati authoris in Theriaca.
Commentarii diuersorum authorũ in Alexipharmaca.
Expositio ponderũ, mensurarum, signorum, & characterum.

Πανομοιότυπον τῆς προμετωπίδος τοῦ βιβλίου «*Νικάνδρου Θηριακά. Τοῦ αὐτοῦ Ἀλεξιφάρμακα κλ.*» *μετὰ τοῦ τυπογραφικοῦ σήματος τῶν Ἄλδων.* [Μάρτιος 1523].

Digitized by Google

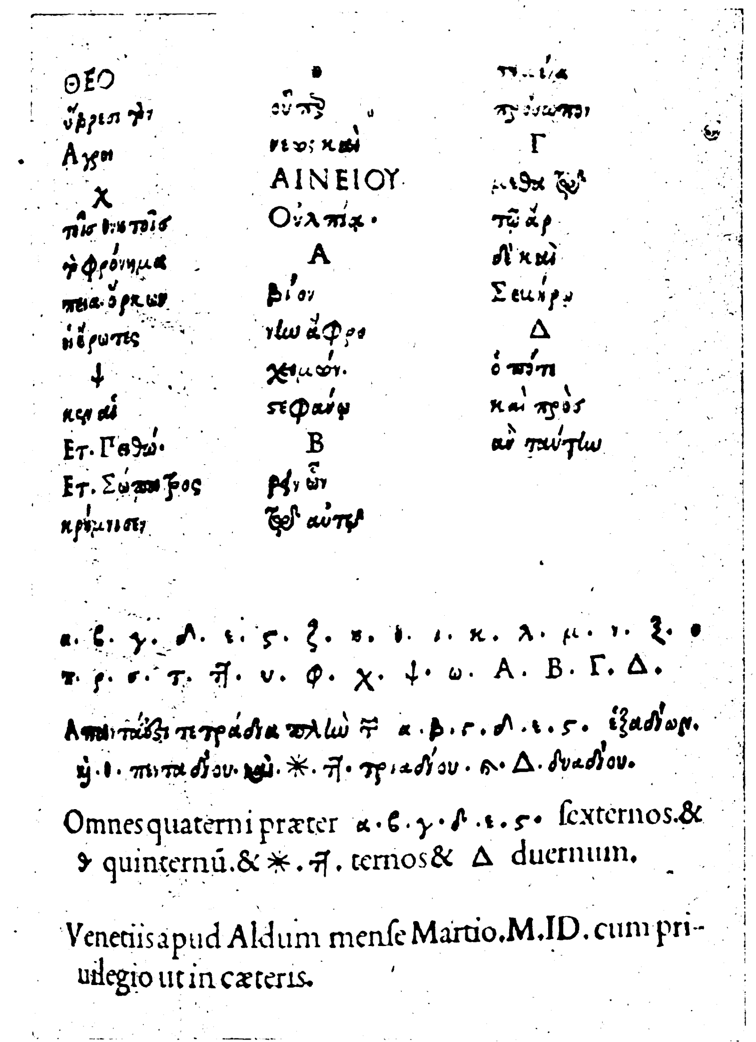
ΑΙΝΕΙΟΥ

Omnes quaterni præter ... sexternos & ... quinternu. & *. ... ternos & Δ duernum.

Venetiis apud Aldum mense Martio. M.ID. cum privilegio ut in cæteris.

Πανομοιότυπον τῆς τελευταίας σελίδος τῶν «Ἐπιστολῶν Βασιλείου τοῦ μεγάλου Λιβανίου τοῦ σοφιστοῦ, Χίωνος τοῦ πλατωνικοῦ, Αἰσχίνου καὶ Ἰσοκράτους τῶν ῥητόρων, Φαλάριδος τοῦ τυράννου, Βρούτου Ῥωμαίου, Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως, Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου» ἐκδοθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἄλδου τῷ 1499

κῶν ἐγκωμίων. Τέλος ὁ *Ἰωάννης Ῥόσος*, Κρὴς καὶ αὐτός, ἱκανώτατος καλλιγράφος, ἐχρησίμευσε παρὰ τῷ Ἄλδῳ ὡς ἀντιγραφεύς.

Ὑπὸ τοιούτων λοιπὸν ὡς καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν Ἰταλῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας βοηθούμενος ὁ Ἄλδος ἐνεφάνιζε καθ' ἕκαστον μῆνα ἕνα τόμον ἐκτυπωμένον εἰς χίλια ἀντίτυπα. Τὴν ἀξίαν ὅμως τῆς τοιαύτης συνεργασίας ὁ Μανούτιος Ἄλδος ἀπὸ χαρακτῆρος δὲν ἠδύνατο νὰ παραγνωρίσῃ. Ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐφρόντιζε νὰ μὴ λησμονῇ ποτὲ τὸ ῥητὸν «τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι». «Δὲν συνηθίζομεν, ἔλεγε, νὰ στεροῦμεν ἐπαίνων τοὺς ἀξίους αὐτῶν. Πολλῷ μᾶλλον, ἀπεφασίσαμεν νὰ καταστήσωμεν γνωστοὺς εἰς τοὺς ἐπιστήμονας πάντας ὅσους ἐβοήθησαν ἡμᾶς, εἴτε διὰ τῶν ἰδίων ἔργων των, εἴτε ἀνακαλύπτοντες νέα χειρόγραφα, εἴτε προμηθεύοντες ἡμῖν σπανιώτατα, εἴτε διορθοῦντες αὐτά, ἵνα οἱ ἐπαΐοντες, ἂν εὐγνωμονῶσιν εἰς ἐμέ, πράττουν τοῦτο καὶ δι' ἐκείνους». Ἠγάλλετο διὰ τὴν δόξαν τῶν ἄλλων καὶ αἱ ἀφιερώσεις δι' ὧν συνώδευε τὰ δημοσιεύματά του εἶναι ἀτελεύτητον ἐγκώμιον εἰς πάντας τοὺς εὐτόλμους πρωταθλητὰς τῆς φιλολογικῆς σταυροφορίας.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ὑλικὸν μέρος τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἑλληνικῶν ἐκτυπώσεων τῷ παρεῖχε μεγίστας δυσκολίας, αἱ δὲ πρὸ τοῦ Ἄλδου ἀπόπειραι δὲν εἶχον πραγματοποιήσει καμμίαν σχετικὴν τελειοποίησιν. Ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐφεύρῃ τύπους, νὰ χαράξῃ χαρακτῆρας ὅλων τῶν εἰδῶν, συνδυάζων καὶ ἐπαυξάνων αὐτοὺς διὰ τῶν συμπλεγμάτων (ligatures) εἰς τρόπον ὥστε νὰ μιμηθῇ πλήρως τὰ ὡραιότερα χειρόγραφα τῶν Ἑλλήνων καλλιγράφων. Ἔπρεπε δὲ ἀκόμη νὰ ἐπιβλέπῃ μετὰ ζηλοτύπου φροντίδος τὴν τυπογραφικὴν σύνθεσιν, νὰ φροντίζῃ διὰ τὰς διορθώσεις, ν' ἀγωνίζεται κατὰ τῶν ὀχληρῶν καὶ τῶν περιέργων, νὰ στερῆται πάσης ἀναπαύσεως καὶ πολλάκις νὰ ὑφίσταται τὰς δυστροπίας τῶν ἐργατῶν του. Ἀλλ' οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ κάμψῃ τὸ θάρρος του, οὕτως ὥστε μετὰ ἑπτὰ ἐτῶν τοιούτων ἀγῶνα ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα νὰ εἴπῃ εἰς τοὺς συγχρόνους του μετ' ἀγερωχίας: «Ἀφ' ὅτου ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκτυπώσω μετ' ἀκριβείας τὰ λατινικὰ καὶ ἑλληνικὰ βιβλία (διατρέχω δὲ τὸ ἕβδομον ἤδη ἔτος), δύναμαι νὰ διαβεβαιώσω μεθ' ὅρκου ὅτι δὲν ἀπήλαυσα ἐπὶ τόσα ἔτη οὐδὲ μιᾶς ὥρας ἡσύχου ἀναπαύσεως».

Ἀλλ' ὁ Ἄλδος δὲν ὑπῆρξε μόνον ἐκδότης. Ἐνδιεφέρετο δι' ὅλα τὰ ζητήματα, ἅτινα εἶχον ἀνακύψει κατὰ τὸν αἰῶνά του, καὶ ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς παρώρμα τοὺς πάπας νὰ ὁπλίσουν τὴν Εὐρώπην κατὰ τῶν Τούρκων καὶ σώσουν τὴν Ἑλλάδα, ἐθλίβετο ἀφ' ἑτέρου καὶ διὰ τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν τῆς πατρίδος του καὶ ἐπελαμβάνετο πάσης εὐκαιρίας διὰ νὰ δείξῃ τὰς πυορροούσας πληγὰς καὶ σημάνῃ τὸν κίνδυνον. Ὡς παιδαγωγὸς ἐπίσης ὑπῆρξε τέλειος, αἱ ἑλληνικαὶ δὲ καὶ λατινικαὶ γραμματικαί του εἶναι αἱ καλύτεραι τῶν χρόνων του. Ἔγραψε πολλά, ἀλλὰ συνέβη καὶ εἰς αὐτὸν ὅ,τι καὶ εἰς τοὺς μεγαλυτέρους φιλολόγους, οἵτινες ἔγραψαν εἰς τὴν λατινικήν· τοὺς ἐκάλυψεν ἡ λήθη καὶ ἡ δόξα των ὑπῆρξε περιωρισμένη. Τὰ νέα ἔθνη ἀφοῦ λάβουν τὰς δυνάμεις των ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα στοιχεῖα θέλουν νὰ ζοῦν ὄχι μόνον ἀνεξάρτητον τοῦ παρελθόντος πολιτικὴν ζωήν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐθνικήν των γλῶσσαν.

Ὁ Ἄλδος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν γενικὸν κανόνα, ἐξετιμήθη καλύτερον ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἢ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων. Ἡ περιωρισμένη φήμη ἧς ἀπολαύει σήμερον δὲν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν μεγάλην ἀξίαν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἔργου του. Ἕνας καταστροφεὺς Ἡρόστρατος — λέγει ὁ βιογράφος Διδότος — εἶναι περισσότερον γνωστὸς εἰς τὰς ἡμέρας μας ἀπὸ ἐκεῖνον ὅστις ἀνεγέννησεν ὁλόκληρον κόσμον μεγαλοφυΐας. Οἱ σύγχρονοι τοῦ Ἄλδου εἶχον δι' αὐτὸν ἀληθῆ λατρείαν καὶ ὁ N. Zuoniceno ἐν τῷ ἀποθαυμασμῷ του διὰ τὰς ὑπερόχους ἐργασίας τοῦ μεγάλου τυπογράφου, τῷ προεῖπε τὴν ἀθανασίαν: «Δὲν εἶναι ἄξιος τῆς ἀθανασίας—ἀναφωνεῖ—ἐκεῖνος ὅστις διαιωνίζει μεγάλα πνεύματα;» Ὁ Ἄλδος ἐν τούτοις δὲν διέφυγε τὸν κοινὸν κλῆρον· εἵλκυσε τὸν φθόνον καὶ τὰς ἐπικρίσεις, ἀλλὰ τὰς ὑπέμεινε μετ' ἀξιοπρεπείας, λέγων ὅτι ἡ φιλοσοφία πρέπει νὰ μᾶς ὁπλίζῃ μὲ ἀδάμαστον θάρρος εἰς τὴν ζωήν.

Ἀλλ' ἂν ἦτο ὑπόδειγμα σοφοῦ ὁ Ἄλδος, ὡς ἄνθρωπος εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας καὶ εὐγενεστέρας προσωπικότητας τοῦ 16ου αἰῶνος. Ὡς τυπογράφος καὶ ὡς ἐκδότης δὲν εἶχε τὸν ὅμοιόν του πρὸ αὐτοῦ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὁ τίτλος δὲ τοῦ μεγαλυτέρου τυπογράφου τῆς Ἰταλίας τῷ ἀνήκει ἐξ ὁλοκλήρου. Ἐὰν παραβάλῃ τις τὰς πρὸ τοῦ 1494 ἐκτελεσθείσας ἐκτυπώσεις πρὸς τὰς ἰδικάς του τυπογραφικὰς ἐργασίας, θὰ διακρίνῃ ἀμέσως τὴν κολοσσιαίαν διαφορὰν ἥτις τὰς χωρίζει. Ὁ Ἄλδος ἀφίνει τὰς τετριμμένας τρίβους τῶν προκατόχων καὶ τῶν συγχρόνων του, ἵνα ἀναδειχθῇ ὁ μυσταγωγὸς τῆς προόδου, καὶ ζητεῖ τὴν συνδρομὴν τῶν ἱκανωτέρων χαρακτῶν εἰς τὸ ἔργον του. Εἰσάγει τοὺς *κυρτοὺς* λεγομένους χαρακτῆρας (italiques ἢ aldino), οἱ ὁποῖοι ἔκτοτε οὐδέποτε ἔπαυσαν νὰ χρησιμοποιῶνται, καὶ οἱ θελκτικοὶ ἑλληνικοὶ χαρακτῆρες οὓς παρήγγειλε νὰ χαραχθοῦν ὑπερβάλλουν κατὰ πολὺ πᾶσαν προγενεστέραν ἀπόπειραν. Ὁ τύπος ἤδη φέρει πάντοτε τὴν μεγάλην σφραγῖδα τῆς καθαρότητος καὶ δεικνύει τὴν ζηλότυπον φροντίδα τῆς τελειότητος. Ὁ Ἄλδος ἐπραγματοποίησε προσέτι ἑτέραν πρόοδον μεγάλης σημασίας· τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ μικροῦ σχήματος, πρᾶγμα ὅπερ ἐπέφερε τὴν μείωσιν τῶν ἐξόδων καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν ἐλάττωσιν τῶν τιμῶν τῶν βιβλίων. Πρὸ αὐτοῦ τὰ μεγάλα σχήματα εἰς ἃ ἐξεδίδοντο τὰ βιβλία, ὡς ἀπαιτοῦντα μεγαλύτερα ἔξοδα, καθίστων αὐτὰ δυσπροσιτώτερα παρὰ τῷ κοινῷ καὶ ἡ καινοτομία ἣν ἐσκέφθη καὶ ἐπραγματοποίησε πρῶτος ὁ Ἄλδος ἀνταπεκρίνετο πλήρως εἰς τὴν μεγάλην ἀνάγκην τῆς μαθήσεως, ἥτις ἀνησύχει τότε τὰ πνεύματα. Διὰ τοῦ νεωτερισμοῦ τούτου ὁ Ἄλδος συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων περισσότερον ἀπὸ τοὺς σοφοὺς διδασκάλους.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ὁ Ἄλδος ἦτο ὁ πρῶτος, ὅστις ἐπεχείρησε τὴν δημοσίευσιν μεγίστου ἀριθμοῦ ἑλληνικῶν συγγραμμάτων καὶ ὅτι ἐξέθαψε διὰ πρώτην φορὰν σειρὰν φιλολογικῶν θησαυρῶν, ὅτι ὑπῆρξε κριτικός, φιλόλογος, γραμματικός, ἱστορικὸς τῆς φιλολογίας, ἠθικολόγος καὶ συνετέλεσε κατὰ μέγιστον μέρος, διὰ τῆς πρωτοβουλίας του καὶ τῶν πολλαπλῶν ἐργασιῶν του, εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων.

Ὁ βίος τοῦ Ἄλδου Μανουτίου εἶναι τόσον συνδεδεμένος μὲ τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα ἐτύπωσεν, ὥστε εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναφέρωμεν ἐδῶ χρονολογικῶς τὰς κυριωτέρας τῶν ἑλληνικῶν ἐκδόσεών του.

Τρία μικρὰ συγγράμματα εἰς τὴν ἑλληνικήν, ἐξελθόντα ἐκ τῆς τυπογραφίας τοῦ Ἄλδου ἄνευ χρονολογίας καὶ ἄνευ τοῦ ὀνόματος τοῦ τυπογράφου, ἀνηγγέλθησαν ὑπ' αὐτοῦ ὡς πρόδρομοι ἢ δείγματα τῶν μεγάλων ἔργων, ἅτινα ἔμελλον νὰ ἔλθουν εἰς φῶς ἐκ τῶν πιεστηρίων του. Εἶναι δὲ ταῦτα α') τὸ ποίημα τοῦ *Μουσαίου* (τὰ καθ' Ἡρὼ καὶ Λέανδρον), β') ἡ *Γαλεομυομαχία* καὶ γ') ἐν μικρὸν *Ψαλτήριον*. Καὶ τὰ τρία εἶναι σχήματος μικροῦ 4ου.

Τὸ πρῶτον συνοδεύεται ὑπὸ λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ Μουσούρου, σύγκειται ἐξ 22 φύλλων, ἐξ ὧν δέκα καταλαμβάνει τὸ ἑλληνικὸν κείμενον, καὶ θεωρεῖται κατὰ τὸν Didot ὡς τὸ πρῶτον ἐκτυπωθὲν βιβλίον ὑπὸ τοῦ Ἄλδου. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἐν αὐτῷ χρησιμοποιηθέντας ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας, ἐκτὸς τῆς ἐλλείψεως τῶν ὡραίων συμπλεγμάτων (ligatures), ἀποτελοῦν οὗτοι τὴν κυρίαν βάσιν τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα ὁ Ἄλδος ἔκτοτε μετεχειρίσθη. Τὰ ἀρχικὰ γράμματα εἶνε πεποικιλμένα κατὰ τὸν βυζαντινὸν ῥυθμόν. Δύο δὲ μικραὶ ξυλογραφίαι εἰκονίζουν τὴν κινδυνώδη διάβασιν τοῦ στενοῦ τῆς Σηστοῦ ὑπὸ τοῦ Λεάνδρου.

Ἡ *Γαλεομυομαχία* εἰς μικρὸν 4ον ἐκ δέκα φύλλων εἶναι μεγάλης σπανιότητος. Μόνον περὶ τὰ δέκα ἀντίτυπα ταύτης εἶναι γνωστὸν ὅτι σώζονται. Εἰς τὸ προοίμιον ὅπερ προτάσσει ὁ Ἀριστόβουλος Ἀποστόλιος (κατόπιν Ἀρσένιος ἐπίσκοπος Μονεμβασίας 1465—1535), ἀπευθυνόμενος «Τοῖς ἐντευξομένοις», προαναγγέλλει τὴν ἐκτύπωσιν τῆς *Ἰωνιᾶς*, ἔργου τοῦ πατρός του Μιχαὴλ Ἀποστολίου. Τὴν καταλειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πατρός του ὕλην πράγματι ἐπεξειργάσθη καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἰωνιὰ* ἔπεμψε πρὸς τὸν πάπαν Λέοντα Ι'. Τὸ περιέχον τὰ ἀποφθέγματα μέρος ἐξέδωκεν ὁ ἴδιος διὰ τοῦ τύπου ὑπὸ τὸν τίτλον «Praeclara dicta philosophorum etc» ἄνευ χρονολογίας, ἀλλὰ πιθανῶς, ὡς λέγει ὁ Κρουμβάχερ, ἐν Ῥώμῃ τῷ 1519. Ἡ πλήρης συλλογὴ παρέμεινεν ἀτύπωτος μέχρι τοῦ 1832, ὅτε ὁ Ch. Walz τὴν ἐδημοσίευσεν ἐν Στουτγάρδῃ.

Τὸ *Ψαλτήριον*, ἐπίσης εἰς σχῆμα μικρὸν 4ον, δημοσιευθὲν καὶ τοῦτο ἄνευ χρονολογίας καὶ ὀνόματος τοῦ τυπογράφου, ἀνηγγέλθη ὅπως καὶ τὰ

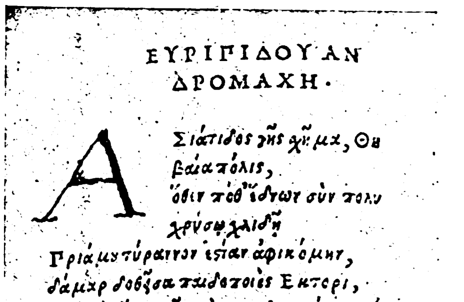
ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΑΝ ΔΡΟΜΑΧΗ.

Πανομοιότυπον τῆς πρώτης σελίδος τῆς «Ἀνδρομάχης» ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἄλδου: «Εὐριπίδου τραγῳδίαι ἑπτακαίδεκα· ὧν ἔνιαι μετ' ἐξηγήσεων ....» (Φεβρουάριος 1503).

[Εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην τὸ κεφαλαῖον πρωτόγραμμα τῆς ἀρχῆς τοῦ κειμένου ἑκάστης τραγῳδίας (ὅπως τὸ παρὸν Α, τῆς «Ἀνδρομάχης») εἶναι σχεδιασμένον διὰ χειρὸς καὶ μὲ ἐρυθρὰν μελάνην.]

Digitized by Google

δύο ἄλλα ὡς εἰς τῶν προδρόμων. Εἰς τὸ προοίμιον τούτου, ὅπερ ἔγραψεν ὁ διάκονος Ἰουστῖνος Δεκαδύος καὶ ἀπεύθυνε «τοῖς ἐν Ἑλλάδι Γραικοῖς», πλέκει μέγα ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἄλδον Μανούτιον. Τὸ *Ψαλτήριον* τοῦτο εἶναι τυπωμένον διὰ μαύρης καὶ ἐρυθρᾶς μελάνης, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον ἐχρειάσθη φυσικὰ διπλῆ ἐκτύπωσις. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κειμένου, ὅπως καὶ εἰς τὸ τέλος, ὑπάρχουν ἑλληνικοὶ στίχοι ἐγκωμιαστικοὶ τοῦ Δαυὶδ καὶ εἰς τὸ περιθώριον τοῦ τίτλου εὑρίσκεται ὡραιοτάτη ξυλογραφικὴ εἰκὼν τοῦ προφητάνακτος. Κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ Ψαλτηρίου τούτου ὁ πρῶτος στίχος τοῦ φύλλου ι φαίνεται ὅτι ἐξέπεσεν ἢ κατὰ λάθος δὲν ἐτέθη εἰς τὴν σελιδοποίησιν καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν παρετήρησαν τὴν ἔλλειψιν αὐτὴν εἰς τὸ τυπογραφεῖον Ἄλδου μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν, ἔγραψαν διὰ τῆς χειρὸς τὸν στίχον τοῦτον εἰς μερικὰ ἀντίτυπα. Ἓν τῶν ἀντιτύπων αὐτῶν μὲ τὸν χειρόγραφον καλλιγεγραμμένον στίχον εὑρίσκεται καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ.

Τὰ βιβλία ταῦτα εἶναι τὰ τρία ἀχρονολόγητα καὶ θεωρούμενα ὡς πρόδρομος τῶν μελλουσῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἄλδου. Τὴν τελευταίαν δὲ ἡμέραν τοῦ Φεβρουαρίου 1494 ἄρχονται ἐμφανιζόμεναι αἱ μὲ χρονολογίαν ἐκδόσεις, πρώτη δὲ τούτων, εἰς σχῆμα 4ον, ἡ *Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ τοῦ Λασκάρεως*. Εἰς τὰ δύο προοίμια ὁ Ἄλδος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι προβαίνει εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ὅπως βοηθήσῃ τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν καὶ ὅτι, παρὰ τοὺς χαλεποὺς καιροὺς οὓς διέτρεχεν ἡ Ἰταλία καὶ καθ' οὓς ὁ λυμαινόμενος ταύτην πόλεμος ἀπειλεῖ τὸν κόσμον, αὐτὸς «**ὡρκίσθη νὰ καταναλώσῃ τὴν ζωήν του πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν**».

Τῷ 1495 ἐδημοσιεύθη ὁ πρῶτος τόμος τῆς πρώτης ἑλληνικῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀριστοτέλους, τὸ «**Ὄργανον**». Εἰς τὴν ἀφιέρωσιν ἣν ἐν αὐτῷ ἀπευθύνει πρὸς τὸν γενναιόφρονα προστάτην του Ἀλβέρτον Πῖον, ὁ Ἄλδος δηλοῖ ὅτι ἐβοηθήθη εἰς τὰς δυσχερεῖς ἐργασίας του διὰ τὸν Ἀριστοτέλην ὑπὸ πολλῶν σοφῶν καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μποντίνι (*Ἀγαθημέρου*, ὅπως ὁ ἴδιος ἐξελλήνισε τὸ ὄνομά του).

Τὴν 8 Ἰανουαρίου 1495, κατὰ τὸ ἐνετικὸν ἡμερολόγιον (8 Ἰανουαρίου 1496), ὁ Ἄλδος ἐδημοσίευσε τὴν *Ἑλληνικὴν Γραμματικὴν τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ*, ἀκολουθουμένην ἐκ διαφόρων πραγματειῶν Ἑλλήνων γραμματικῶν, τοῦ *Ἀπολλωνίου Δυσκόλου* καὶ τοῦ *Ἡρωδιανοῦ περὶ τῶν Ἀριθμῶν*. Ἀντίτυπον ταύτης ὡραιότατα διατηρούμενον εὑρίσκεται ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ. Ἡ γραμματικὴ αὕτη τοῦ Γαζῆ, ἥτις πολλάκις ἀνετυπώθη, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔχαιρε μεγάλην φήμην. Ὁ Θεόδωρος Γαζῆς, γεννηθεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐδίδαξε μετ' ἐπιτυχίας καὶ λαμπρότητος ἐν Ἰταλίᾳ ὅπου ἀπέθανεν, ἐν Φερράρᾳ δὲ ἀναμφιβόλως ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Ἄλδου.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1495 ἔδωκεν ὁ Ἄλδος εἰς πρώτην ἔκδοσιν τὸν *Θεόκριτον*, τὸν *Βίωνα καὶ Μόσχον*, τὸν *Ἡσίοδον*, τὸν *Θέογνιν* καὶ διαφόρους γνωμικοὺς ποιητὰς εἰς ἕνα τόμον σχήματος φύλλου. Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα ἐμφανίζονται τέλος ἐντελῶς κανονικοὶ οἱ ἑλληνικοὶ τυπογραφικοὶ χαρακτῆρες. Εἰς τὸ προοίμιον τῆς ἐκδόσεως ταύτης ὁ Ἄλδος ἐξομολογεῖται τὰς δυσκολίας ἃς συνήντα διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν συγγραφέων τούτων ἐκ τῶν χειρογράφων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐφθαρμένα καὶ λανθασμένα τελείως. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι αἱ ἐκδόσεις τοῦ Ἄλδου ἔχουν τὸ μέγα προτέρημα νὰ μᾶς παρέχουν πολλάκις τὸ κείμενον χειρογράφων μὴ ὑπαρχόντων σήμερον· οὕτω αἱ ἐκδόσεις αὗται χρησιμεύουν σπουδαίως εἰς τοὺς σημερινοὺς ἐκδότας ἀρχαίων κειμένων, οἱ ὁποῖοι διορθώνουν ταῦτα ἐκ τῶν πρωτοτύπων πηγῶν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα καὶ ἔτος ὁ Ἄλδος ἐδημοσίευσε καὶ τὸ πρῶτον λατινικὸν βιβλίον, τὴν *Αἴτναν* τοῦ Πέτρου Μπέμπο, τὸ ὁποῖον εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας τυπογραφικὰς ἐργασίας του.

Τῷ 1496 ἐνεφανίσθη ὁ θησαυρὸς *Κέρας Ἀμαλθείας καὶ κῆποι Ἀδώνιδος* (Thesaurus cornucopiae et horti Adonidis) εἰς φύλλον, συλλογὴ Ἑλλήνων γραμματικῶν, ἀνέκδοτος, ἔνθα οἱ γραμματικοὶ κανόνες εἶναι κατατεταγμένοι κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν ὑπὸ τοῦ Βαρίνου Φαβωρίνου, τοῦ σοφοῦ μαθητοῦ Πολιτιανοῦ καὶ τοῦ Ἰωάννου Λασκάρεως.

Τῷ 1497 ἐξετυπώθησαν οἱ τόμοι τοῦ *Ἀριστοτέλους* κατὰ τὴν ἑξῆς σειράν, 4ος, 3ος, 2ος καὶ μετὰ δέκα μῆνας ἐνεφανίσθη διὰ δευτέραν φορὰν ὁ 4ος τόμος. Ἀκολουθοῦν μερικὰ λατινικὰ ἔργα καὶ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐκτυποῦται εἰς ἕνα τόμον σχήματος φύλλου ὁ *Ἰάμβλιχος*, ὁ *Πρόκλος*, ὁ *Πορφύριος*, ὁ *Συνέσιος* καὶ ἄλλοι φιλόσοφοι νεοπλατωνικοί. Τὸν Δεκέμβριον ὁ Ἄλδος ἐμφανίζει ἓν μικρὸν *Βιβλίον τῶν Ὡρῶν* τῆς Θεοτόκου, ἑλληνιστὶ εἰς 16ον, λαμπρότατα ἐκτετυπωμένον δι' ἐρυθρᾶς καὶ μαύρης μελάνης. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι σπανιώτατον. Ἐπίσης τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐτύπωσε τὸ «Dictionarium graecum copiosissimum secundum ordinem alphabeti cum interpretatione latina», τοῦ ὁποίου τὸ πρῶτον μέρος εἶναι ἀνατύπωσις τοῦ Ἑλληνολατινικοῦ Λεξικοῦ τοῦ Craston, εἰς ὃ προσέθηκεν ἀλφαβητικὸν πίνακα τῶν λατινικῶν λέξεων, αἵτινες ἀντιστοιχοῦν πρὸς ἑλληνικάς. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἀποτελεῖ πρώτην δοκιμὴν ἑνὸς Ἑλληνολατινικοῦ καὶ Λατινοελληνικοῦ Λεξικοῦ, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶναι λίαν δύσχρηστον. Ὁ τόμος οὗτος περιέχει ἐπίσης συλλογὴν λέξεων ἀπαντωμένων ὑπὸ διάφορον σημασίαν, συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ *Κυρίλλου*, καὶ τὴν πραγματείαν τοῦ *Ἀμμωνίου* «De differentia dictionum per literarum ordinem».

Τῷ 1498 ἦλθεν εἰς φῶς ὁ τελευταῖος τόμος τοῦ *Ἀριστοτέλους* καὶ μία ἔκδοσις τοῦ *Ἀριστοφάνους* μετὰ σχολίων κτλ. Ἡ princeps αὕτη ἔκδοσις τοῦ Ἀριστοφάνους εἰς σχῆμα 2ον εἶναι φιλολογικὸν καὶ τυπογραφικὸν μνημεῖον ἀξιοσημείωτον, δὲν κατώρθωσεν ὅμως ὁ Ἄλδος, παρὰ τὰς προσπαθείας του, νὰ συγκεντρώσῃ εἰς τὸν τόμον τοῦτον πλείονας τῶν ἐννέα κωμῳδιῶν. Ὁ ἐνθουσιασμὸς ὅστις ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐκτυπωθέντος συγχρόνως μετὰ τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους, σημειοῦται ὑπὸ τοῦ Μουσούρου εἰς τὸ προοίμιόν του, ὅπερ ἔγραψεν οὗτος ἑλληνιστὶ μὲ τὴν ἰδιάζουσαν εἰς αὐτὸν ἀρχαιοπρεπῆ χάριν καὶ κομψότητα ὕφους.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ Ἄλδος πιεζόμενος ἀπὸ τοὺς φιλομαθεῖς ἀναγκάζεται νὰ δημοσιεύσῃ τὸν «*Κατάλογον τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἄλδου*», εἰς τὸν ὁποῖον παρατίθεται καὶ ἡ ἀξία εἰς ἣν ἐπώλει ἕκαστον τόμον τῶν μέχρι τότε ἐκδοθέντων συγγραμμάτων.

Τῷ 1499 δημοσιεύει τὸν *Διοσκορίδην*, τοὺς *Ἕλληνας Ἐπιστολογράφους* καὶ τὴν συλλογὴν τῶν *Ἀστρονομικῶν* εἰς σχ. 2ον, ἀξιόλογον ἔκδοσιν συγγραφῶν ἀγνώστων μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, περιέχουσαν τοὺς *Ἰούλιον Φίρμικον Ματέρνον*, *Μανίλιον*, *Ἄρατον*, *Θέωνα* καὶ *Πρόκλον*. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐτελέσθησαν καὶ οἱ γάμοι τοῦ Ἄλδου Μανουτίου μετὰ τῆς Μαρίας θυγατρὸς τοῦ Ἀνδρέου Ἄτζολα Τορρεζάνο.

Τὸ 1500 ὁ Ἄλδος ἀφιέρωσεν εἰς τὴν προετοιμασίαν ἀξιοσημειωτου σειρᾶς ἔργων, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν τὸ ἑπόμενον ἔτος καὶ εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἀκαδημίας του. Τῷ δὲ 1501 ἄρχεται τῆς ἐκδόσεως εἰς σχῆμα 8ον τῶν ἀριστουργημάτων τῆς λατινικῆς καὶ ἑλληνικῆς φιλολογίας διὰ τοῦ *Βιργιλίου*. Τὸ κοινὸν ὑπεδέχθη τὴν ἐκδοτικὴν ταύτην καινοτομίαν τοῦ Ἄλδου μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης, διότι τὸ μικρὸν αὐτὸ σχῆμα, καὶ εὐμεταχόμιστον καὶ εὐθηνὸν ἦτο, περιελάμβανε δὲ τὴν αὐτὴν ὕλην ὅπως τὰ εἰς 4ον καὶ 2ον μεγάλα σχήματα. Οἱ κομψοὶ αὐτοὶ τόμοι τοὺς ὁποίους ἠδύνατό τις νὰ φέρῃ ἐν τῷ θυλακίῳ του, εἰς τὸν περίπατον καὶ εἰς τὸ ταξίδιον, ἐστοίχιζον μόνον δύο καὶ ἥμισυ φράγκα κατὰ τὴν σημερινὴν νομισματικὴν ἀξίαν καὶ ἀντικαθίστων ἐπωφελέστατα τοὺς εἰς μεγάλα σχήματα, οἵτινες ἐστοίχιζον πλέον ἢ δεκάκις ἀκριβώτερον καὶ μόνον ἐπὶ ἀναλογίου τοποθετούμενοι ἠδύναντο νὰ ἀναγνωσθοῦν.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος, 1502, ὁ Ἄλδος ἐξέδωκεν εἰς σχῆμα φύλλου τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς *Ἰούλιον Πολυδεύκην*, *Θουκυδίδην*, *Ἡρόδοτον* καὶ *Στέφανον, περὶ Πολιτειῶν* καὶ εἰς σχῆμα μικρὸν 8ον, ὡς συνέχεια τῶν ἤδη δημοσιευθέντων ἔργων, μερικοὺς Λατίνους καὶ τὸν *Σοφοκλῆ*, ἐκδοθέντα μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας ἀπὸ ἀρίστων χειρογράφων. Τὸ ἔτος τοῦτο ἐξέδωκε τὸν *Δάντην*, εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὁποίου ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν τὸ σῆμα τοῦ τυπογραφείου τοῦ Ἄλδου, ἡ ἄγκυρα καὶ ὁ δελφίν. Τῷ 1503 ἐξετύπωσεν, εἰς σχῆμα 2ον, ἑλληνιστὶ τὸν *Λουκιανόν*, τὸν *Φιλόστρατον κλπ.*, εἰς ἕνα τόμον, τὸν *Ξενοφῶντα*, τὸν *Ἀριστοτέλην περὶ Ζῴων* καὶ εἰς 8ον σχῆμα τὴν *Ἀνθολογίαν διαφόρων ἐπιγραμμάτων* καὶ τὸν *Εὐριπίδην* εἰς δύο τόμους. Τῷ 1504 τὰ ἑλληνικὰ βιβλία σχήματος φύλλου τὰ ὁποῖα ἐξέδωκεν ὁ Ἄλδος εἶναι: ὑπομνήματα εἰς Ἀριστοτέλην τοῦ *Ἰωάννου τοῦ Γραμματικοῦ*, λατινικαὶ μεταφράσεις διαφόρων μερῶν τοῦ *Ἀριστοτέλους*, τοῦ *Θεοφράστου* καὶ τοῦ *Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισιέως*. Τότε ἐξέδιδε καὶ τὸν *Βίον τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως* ὑπὸ τοῦ *Φιλοστράτου*, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκτύπωσις εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ 1501. Πράγματι τὸ ἑλληνικὸν κείμενον φέρει εἰς τὸ τέλος (Souscription) τὴν ἡμερομηνίαν «Μάρτιος 1501», ἡ λατινικὴ μετάφρασις τὴν τοῦ Φεβρουαρίου 1502 καὶ τὸ προοίμιον ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μεταφράσεως, ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν Ζηνόβιον Ἀκκιόλον τὸν Φλωρεντινόν, τὴν τοῦ Μαΐου 1504. Τὸν Μάϊον τοῦ ἔτους αὐτοῦ ὁ Ἄλδος ἔδωκε τὴν πρώτην ἔκδοσιν τῶν ἑλληνικῶν ποιήσεων τοῦ *Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ* μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἀποτελεῖ τὸν τρίτον τόμον τῶν «Poetae christiani veteres», τῶν ὁποίων οἱ δύο πρῶτοι ἐξεδόθησαν τῷ 1502. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1504 ὁ Ἄλδος ἐδημοσίευσεν ἐπίσης, εἰς σχῆμα μικρὸν 8ον, τὸν *Ὅμηρον*, ἀπὸ τοῦ κειμένου τῆς πρωταρχικῆς ἐκδόσεως (princeps), τὴν ὁποίαν εἶχε δημοσιεύσει ὁ Χαλκοκονδύλης ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1488, ἐπίσης δὲ καὶ τὸν *Δημοσθένη* εἰς μικρὸν ἀριθμὸν ἀντιτύπων. Τῷ 1505 ἐδημοσίευσεν εἰς τόμος ἑλληνικὸς εἰς φύλλον: ὁ *Αἴσωπος* συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν *Γαβρίαν* καὶ μερικὰ ἄλλα συγγράμματα· μερικὰ ἀντίτυπα τούτου ἔχουν παρεμβεβλημένην ἐν τῷ κειμένῳ τὴν λατινικὴν μετάφρασιν, εἰς ἄλλα δὲ λείπει, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὑποτίθεται ὅτι θὰ πρόκειται περὶ δύο ἐκδόσεων.

Τῷ 1506 αἱ ἐργασίαι τοῦ τυπογραφείου τοῦ Ἄλδου διεκόπησαν ὁλοτελῶς καὶ οὐδὲν σύγγραμμα ἐξεδόθη ἐξ αὐτοῦ, ἕνεκα τοῦ πολέμου ὅστις ἐλυμαίνετο μέρος τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸ πάντων τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Ἄλδος ἀπολέσας τὴν περιουσίαν του ἠναγκάσθη νὰ ταξιδεύσῃ διὰ νὰ δυνηθῇ ν' ἀναπληρώσῃ τ' ἀπολεσθέντα. Πράγματι ἐνισχύθη εἰς τὰς προσπαθείας του ταύτας ὑπὸ ἐπιφανῶν φίλων του, ἐπανερχόμενος ὅμως ἐκ Λομβαρδίας, ὅπου εἶχε μεταβῆ διὰ τὴν ἀνακάλυψιν χειρογράφων, συνελήφθη ἐκ παρεξηγήσεως ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ δουκὸς τῆς Μαντούης καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ὁπόθεν, κατόπιν πολλῶν κόπων, ἀφέθη ἐλεύθερος. Τῷ 1507 ἐνεφανίσθη μικρὸς τόμος εἰς 8ον ὅστις καὶ ἐστὶ σπανιώτατος ἡ *Ἑκάβη* καὶ ἡ *Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι* τοῦ Εὐριπίδου, ἐν λατινικῇ μεταφράσει τοῦ Ἐράσμου. Τῷ 1508 ἐνεφανίσθη ἡ δευτέρα ἔκδοσις τῆς Λατινικῆς Γραμματικῆς τοῦ Ἄλδου σχήματος 4ου, ἀνατύπωσις τῆς ἐκδοθείσης κατὰ τὸ ἔτος 1501, *ὁ Πλίνιος ὁ δευτέρος* εἰς σχῆμα 8ον καὶ οἱ *Ἕλληνες Ῥήτορες*, 2 τόμοι εἰς φύλλον, ἄριστα ἐκτυπωμένοι. Τῷ 1509 ἐδημοσίευσε εἰς φύλλον τὰ *Ἠθικὰ* τοῦ *Πλουτάρχου* εἰς πρώτην ἔκδοσιν, ἀποτελοῦσαν μεγάλον τόμον ἐκ χιλίων ἑκατὸν περίπου σελίδων διὰ μικρῶν χαρακτήρων. Ὡς ἐκδότης ἀναφέρεται ἐν τῷ προοιμίῳ, ἑλληνιστὶ γεγραμμένῳ, ὁ Δημήτριος Δούκας ἐκ Κρήτης, μέλος τῆς Ἀλδινῆς Ἀκαδημίας, ὅστις καὶ λέγει ὅτι ὁ Ἄλδος εἶχεν ὑπ' ὄψει του εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην τὰ θαυμάσια χειρόγραφα τοῦ ἐν Βενετίᾳ τότε εὑρισκομένου καρδιναλίου Βησσαρίωνος, ἐβοηθήθη δὲ εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην ὑπὸ τοῦ Ἐράσμου καὶ τοῦ Ἱερωνύμου Ἀλεάνδερ ὅστις εἰς στίχους ἑλληνικοὺς ἐξαίρει τὸ ἔργον «**Ἄλδου χορηγοῦντος, ἡμῶν τε διορθούντων**» ὡς γράφει. Ἡ δημοσίευσις τῶν *Ἠθικῶν* τοῦ Πλουτάρχου ἐθεωρήθη ὡς μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ὑπηρεσίας ἃς ὁ Ἄλδος παρέσχεν εἰς τὰ γράμματα.

Κατὰ τὰ ἔτη 1510 καὶ 1511, λόγῳ πολεμικῶν συμφορῶν αἵτινες ἐνέσκηψαν ἐν Βενετίᾳ, ἠναγκάσθη ὁ Ἄλδος μίαν ἔτι φορὰν νὰ διακόψῃ τὰς ἐργασίας τοῦ τυπογραφείου του, τὸ ὁποῖον τέλος ἐπανήρχισε ταύτας τῷ 1512, ἔτος καθ' ὃ ἐγεννήθη καὶ ὁ πρῶτος υἱὸς τοῦ Ἄλδου Παῦλος Μανούτιος. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐνεφανίσθη ἡ τρίτη ἔκδοσις τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς τοῦ Λασκάρεως εἰς σχῆμα 4ον καὶ εἰς 8ον τὰ *Ἐρωτήματα τοῦ Χρυσολωρᾶ*. Τὸ ἔτος 1513 ὑπῆρξε γονιμώτατον εἰς ἐκδόσεις καὶ οὕτω βλέπει τὸ φῶς, πλὴν ἄλλων λατινικῶν, ὁ *Πίνδαρος*, ἔκδοσις ὡραία καὶ σπανία, ἥτις ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις εἰς ὅλας τὰς ἐκδόσεις, μέχρι τῆς νέας παραβολῆς ἐκ χειρογράφων, ἥτις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Boeckh.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκδίδονται εἰς σχῆμα φύλλου: α') *Λόγοι Ἑλλήνων Ῥητοροδιδασκάλων* εἰς τρία μέρη. Εἰς τούτους περιλαμβάνονται πλεῖστοι λόγοι ἀνακαλυφθέντες εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὑπὸ τοῦ Λασκάρεως, κατὰ τὴν ἀποστολήν του ὑπὸ τοῦ Λαυρεντίου τῶν Μεδίκων πρὸς συλλογὴν χειρογράφων ἐξ Ἑλλάδος.— β') *Πλάτων*. Ἡ ὡραία αὕτη ἔκδοσις, σπανία ὅσον καὶ πολύτιμος, δημοσιευθεῖσα τῇ συνδεδυασμένῃ ἐπιμελείᾳ τοῦ Ἄλδου καὶ τοῦ Μουσούρου εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὸν Πάπαν Λέοντα 10ον. Ὁ Ἄλδος εἰς τὸ προοίμιον ἀνέγραψεν ὅτι θὰ ἐπλήρωνεν ἓν χρυσοῦν σκοῦδον πᾶν ἀνακαλυφθησόμενον λάθος. — γ') *Ἀλέξανδρος Ἀφροδισιεύς*. — δ') *Θησαυρὸς—Κέρας Ἀμαλθείας*. — ε') *Συλλογὴ ἔργων* τοῦ Ἀριστοτέλους, Θεοφράστου κλπ.

Τῷ 1514 ὁ Ἄλδος ἐδημοσίευσεν εἰς σχῆμα φύλλου τὸ *λεξικὸν* τοῦ *Ἡσυχίου*, (πρώτη ἔκδοσις), τὸν *Ἀθήναιον* καὶ τὸν *Σουίδαν*, εἰς 4ον καὶ ἄλλους Λατίνους. Τὸ χειρόγραφον τοῦ *Ἡσυχίου* τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησεν ὁ Ἄλδος, δυσκολώτατον νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ εἰς χειρίστην κατάστασιν, εἶναι τὸ μόνον εὑρισκόμενον· ὡς ἐκ τούτου ὀφείλεται μεγάλη εὐγνωμοσύνη εἰς τὸν Ἄλδον καὶ τὸν Μουσοῦρον σπεύσαντας νὰ τὸ ἐκτυπώσουν. Ἡ ἀπώλεια θὰ ἦτο ὀδυνηρά, διότι μέγας ἀριθμὸς λέξεων καὶ φράσεων θὰ παρέμενεν, ἐλλείψει αὐτοῦ, ἄγνωστος καὶ ὁ Ἀμβρόσιος Διδότος εἰς τὸ περὶ Ἄλδου σύγγραμμά του ἀναφέρει μὲ πόσην χαρὰν ὁ διδάσκαλός του, ὁ σοφὸς Ἀδ. Κοραῆς, ἀνεζήτει ἐκεῖ καὶ ἀνεύρισκε λέξεις καὶ φράσεις, αἵτινες διετηροῦντο εἰσέτι εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν.

Τὴν 6 Φεβρουαρίου 1515 ὁ Ἄλδος εἰς ἡλικίαν 67 ἐτῶν ἀπέθανεν ἐν Βενετίᾳ, καταβληθεὶς ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπον πνευματικὴν καὶ σωματικὴν ἐργασίαν, ὁ δὲ νεκρός του, ἐν τῷ ναῷ ὅπου ἐψάλη ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, ἐτοποθετήθη ἐπὶ κενοταφίου, τὸ ὁποῖον ἐστολίσθη μὲ βιβλία, ἐκ τῶν ἰδικῶν του ἐκδόσεων, ἀντάξιον νεκρώσιμον κόσμημα τοῦ μεγάλου τυπογράφου καὶ προστάτου τῶν γραμμάτων.

Διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἄλδου διελύθη καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσα Ἀκαδημία, ἡ ὁποία βραδύτερον ἀνασυνέστη ὑπὸ τὸ ὄνομα «Accademia della Fama».

Ἡ *Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ* τοῦ Ἄλδου ἥτις ἐπρό-

Digitized by Google

κειτο νὰ δημοσιευθῇ πρὸ τῆς λατινικῆς ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατόν του φροντίδι τοῦ Μάρκου Μουσούρου τοῦ φίλου του, προτάξαντος ἐν αὐτῇ προοίμιον, εἰς τὸ ὁποῖον θρηνεῖ τὴν ἀπώλειαν τοῦ εὐεργέτου του καὶ ἐξαίρει τὰς μεγάλας ἀρετάς του, τὴν γενναιοφροσύνην του καὶ τοὺς ἀγῶνάς του ὅπως μεταφέρῃ και ἀναγεννήσῃ ἐν Ἰταλίᾳ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων καταστραφέντων Ἑλλήνων. Ἡ γραμματικὴ αὕτη οὐδέποτε ἀνετυπώθη, κατέστη δὲ σπανιωτάτη.

Ὅταν ἀναλογισθῇ τις τὴν ποιότητα καὶ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν ἑλληνικῶν συγγραφῶν, τῶν ὁποίων ὁ Ἄλδος ἐδημοσίευσε τὰς πρώτας ἐκδόσεις: Ἀριστοτέλη, Ἀριστοφάνη, Θουκυδίδη, Σοφοκλῆ, Ἡρόδοτον, Ξενοφῶντα (Ἑλληνικά), Ἡρωδιανόν, Δημοσθένη, τοὺς Ἕλληνας ῥήτορας καὶ ῥητοροδιδασκάλους, Πλούταρχον, Αἰσχίνην, Λυσίαν, Πλάτωνα, Πίνδαρον, Ἀθήναιον, Διοσκορίδην, λεξικογράφους, ὡς ὁ Ἰούλιος Πολυδεύκης, Στέφανος Βυζάντιος, Ἡσύχιος, πλῆθος φιλοσόφων καὶ ὑπομνηματιστῶν, ἀστρονόμους, ἐπιστολογράφους, χριστιανοὺς ποιητὰς — διὰ ν' ἀναφέρωμεν μόνον τοὺς κυριωτέρους —, ἐκπλήσσεται ὅτι εἷς ἄνθρωπος ἠδυνήθη νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τοιαύτην ἐργασίαν εἰς διάστημα εἴκοσιν ἐτῶν (ἀπὸ τοῦ 1495 μέχρι τοῦ 1515). Ὁ θάνατός του ἐπῆλθεν ὅταν ὁ Ἄλδος ἐτύπωνεν ἀκόμη ἄλλα ἀξιόλογα συγγράμματα, ὡς τὸν *Παυσανίαν* κλπ. καὶ ἄφηνεν ἄλλα, ὡς τὸν *Γαληνόν*, ἐν ἐπεξεργασίᾳ.

Πλὴν ὅμως τῶν Ἑλλήνων κλασσικῶν ὁ Ἄλδος ἐδημοσίευσε καὶ Λατίνους καὶ Ἰταλοὺς πλείστους. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἐκδόσεων αὐτῶν αἵτινες ἐδημοσιεύοντο ἀπὸ χειρογράφων, δυσκόλως συγκεντρουμένων, δυσκόλως ἀναγινωσκομένων καὶ τὰ ὁποῖα ἐφρόντιζε νὰ παραβάλλῃ καὶ συνοδεύῃ διὰ προοιμίων ἢ σχολίων, γεγραμμένων εἰς ἀρίστην λατινικὴν γλῶσσαν καὶ ἐνίοτε ἑλληνικήν, ἀφῆκε καὶ πολλὰ ἔργα ἰδικά του, τὰ ὁποῖα καὶ μόνα ἦσαν ἱκανὰ νὰ τῷ προσδώσουν τὴν φιλολογικὴν φήμην ἧς ἀπέλαυε· τοιαῦτα εἶναι αἱ ὡς ἄνω *Ἑλληνικαὶ Γραμματικαί*, ἡ *Λατινικὴ Γραμματικὴ* (1502), ἓν *Λεξικὸν ἑλληνο-λατινικόν*, πλεῖσται μεταφράσεις ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν λατινικήν, ὡς αἱ προσθῆκαι εἰς τὴν Γραμματικὴν τοῦ Λασκάρεως, ἡ *Βατραχομυομαχία*, τὰ *Χρυσᾶ Ἔπη τοῦ Πυθαγόρα*, οἱ *Μῦθοι τοῦ Αἰσώπου* κλπ.

Ὁ Ἄλδος ἀπέθανε πτωχὸς καὶ ἀφῆκε τὰ τέκνα του χωρὶς σχεδὸν περιουσίαν. Εἰς τὴν ζωήν του ὑπῆρξεν οἰκονόμος καὶ σχεδὸν φιλάργυρος, ἀλλ' ἡ φιλαργυρία του αὕτη εἶναι εἷς τίτλος ἀκόμη διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην τὴν ὁποίαν τὰ γράμματα τῷ ὀφείλουν, ἀφοῦ οὐδεμιᾶς δαπάνης ἐφείδετο διὰ τὴν ἀπόκτησιν καλῶν χειρογράφων καί, μακρὰν τοῦ νὰ ἐπιδιώξῃ πλοῦτον διὰ τῆς ὑψώσεως τῆς τιμῆς τῶν βιβλίων του, πρώτην φορὰν δημοσιευομένων καὶ περιζητήτων, ἐπώλει ταῦτα εἰς προσιτὰς τιμάς, κινούμενος ἀπὸ τὸν ἔρωτα πρὸς τὰ γράμματα, τὴν διάδοσιν καὶ σπουδὴν τῶν ὁποίων εἶχε θέσει κύριον σκοπὸν τῆς ζωῆς του.

Ὁ Ἄλδος ἦτο προικισμένος ὑπὸ τῶν σπανιωτέρων ἠθικῶν ἰδιοτήτων· ἦτο μετριόφρων, δίκαιος πρὸς τοὺς συνεργάτας του, τῶν ὁποίων εἵλκυεν ἀπεριόριστον τὴν ἀγάπην, καὶ ἀπέλαυε τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν διαπρεπεστέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του. Τὴν φιλίαν του καὶ τὴν συναναστροφήν του ἐπεζήτουν οἱ πρίγκιπες καὶ οἱ ἐξοχώτεροι εὐγενεῖς τῆς Ἰταλίας, αἱ δὲ πλουσιώταται εἰς χειρόγραφα βιβλιοθῆκαί των, ὡς ἡ τοῦ Ἀντωνίου Μοροζίνι, τοῦ Δανιὴλ Ρινιέρι, Ἀλοϊσίου Μοτσενίγου καὶ αὐτὴ ἀκόμη τοῦ Ἁγίου Μάρκου, κληροδοτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Βησσαρίωνος, εἶχον τεθῇ εἰς τὴν διάθεσίν του, ἵνα βελτιώσῃ τὰ κείμενα τῶν σοφῶν ἐκδόσεών του. Ὅταν ἀπέθανεν, οἱ περιφημότεροι σοφοὶ καὶ φίλοι τῶν γραμμάτων τοῦ τότε πολιτισμένου κόσμου ἔπλεξαν τὸ ἐγκώμιόν του. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Ἔρασμος, ὅστις ἐξαίρων τὰς μεγίστας ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας προσήνεγκεν εἰς τὰ γράμματα ὁ σοφὸς αὐτὸς τυπογράφος, συγκρίνει τὴν δόξαν ἣν ἐκτήσατο ὁ Πτολεμαῖος ἱδρύων ἀχανῆ βιβλιοθήκην, ἀλλὰ περιωρισμένην ἐντὸς τῶν τοίχων της, πρὸς τὴν τοῦ Ἄλδου Μανουτίου ὅστις ἵδρυσε βιβλιοθήκην ἔχουσαν ὅρια τὰ ὅρια τοῦ σύμπαντος.

— ***Παῦλος Μανούτιος***. Ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Ἄλδου Μανουτίου ὁ Παῦλος, γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1511, ἦτο ὁ ἀξιώτερος ὅπως συνεχίσῃ τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου πατρός του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἄλδου, τὴν διεύθυνσιν τοῦ τυπογραφείου, λόγῳ τῆς μικρᾶς ἡλικίας τῶν τέκνων του, ἀνέλαβεν ὁ πενθερός του Ἀνδρέας d'Asola, ἐξηκολούθησε δὲ διευθύνων τοῦτο μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπισυμβάντος τῷ 1529. Ὅσα βιβλία ἐξῆλθον κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα τῶν τυπογραφείων τοῦ Ἄλδου φέρουν τὴν ἑξῆς δήλωσιν: «In aedibus Aldi et Andreae Asulani».

Ἀπὸ τοῦ 1529 διεκόπησαν αἱ ἐργασίαι τοῦ τυπογραφείου τούτου ἐπὶ τετραετίαν, μέχρις ὅτου τῷ 1533 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν ἐν ἡλικίᾳ εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἔτους ὁ Παῦλος Μανούτιος, ἐνθαρρυνόμενος ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ φίλου τοῦ πατρός του Ἰ. Βαπτιστοῦ Ἐγνάτσιο. Ὁ Παῦλος προέβη ἀμέσως εἰς ἀνακαίνισιν τῶν στοιχείων καὶ μετὰ θέρμης ἐπεδόθη εἰς τὴν συνέχειαν τῶν ἐργασιῶν, ἐξακολουθήσας κατὰ προτίμησιν τὰς ἐκδόσεις τῶν Λατίνων καὶ Ἰταλῶν συγγραφέων καὶ δὴ τοῦ *Κικέρωνος*. Τὰ ὑπομνήματα τὰ ὁποῖα ἀφῆκεν ἐπὶ ὅλων σχεδὸν τῶν μερῶν τοῦ Κικέρωνος, ἡ ἀναθεώρησις τὴν ὁποίαν ἔκαμε τοῦ κειμένου, ἡ μετάφρασίς του τῶν *Φιλιππικῶν τοῦ Δημοσθένους* εἰς λαμπρὰν λατινικὴν γλῶσσαν, αἱ τέσσαρες μελέται του ἐπὶ τῶν ῥωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων, τὰ πολυάριθμα προοίμια καὶ σημειώσεις προστεθειμένα εἰς τὰς ἐκδόσεις του ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ Παῦλος Μανούτιος Ἄλδος, τοῦ ὁποίου ἡ φήμη ὡς ἐξόχου λατινιστοῦ εἶναι παγκοσμίως ἀνεγνωρισμένη, ἦτο ἐπίσης ἱκανώτατος ἀρχαιολόγος.

Ὁ Ἐρρῖκος Στέφανος, κατὰ τὴν ἐν Βενετίᾳ διαμονήν του, συνεδέθη διὰ φιλίας μετ' αὐτοῦ καὶ ἐτύπωσεν ἐν τῷ τυπογραφείῳ του τὴν μετάφρασίν του εἰς τὴν λατινικὴν πολλῶν εἰδυλλίων τοῦ Μόσχου, τοῦ Βίωνος καὶ τοῦ Θεοκρίτου, ὁμοῦ μετὰ τριῶν ποιημάτων τοῦ ἰδίου Ἐρρίκου Στεφάνου ἐγκωμιαστικῶν τοῦ ἀγροτικοῦ βίου καὶ μιᾶς μεταφράσεως εἰς ἑλληνικοὺς στίχους μιᾶς ἐλεγείας τοῦ Προπερτίου (Venetiis, Aldus, 1555).

Ὁ σεβασμὸς τὸν ὁποῖον ἔχαιρεν ὁ Παῦλος Μανούτιος ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἀκόμη ἦτο τόσον μεγάλος, ὥστε ἦτο περιζήτητος ἡ γνωριμία του καὶ ἡ συναναστροφή του. Οἱ πρίγκιπες τῆς Φερράρας ἀνενέωσαν τὰς πρὸ δεκαεξαετίας γενομένας προτάσεις των πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἐπίεζον νὰ μεταφέρῃ τὸ τυπογραφεῖόν του εἰς τὴν πόλιν των ὑπὸ ἐπωφελεῖς ὅρους. Ἡ Βονωνία ἐπίσης τῷ ἐπρότεινε νὰ ἐγκατασταθῇ ἐκεῖ μετὰ τῆς οἰκογενείας του. Τῷ 1556 ὁ Παῦλος ἐκυμαίνετο ἀκόμη μεταξὺ Ρώμης, ὅπου εἶχεν ἐπανειλημμένως ταξιδεύσει, καὶ Φερράρας καὶ Βονωνίας, ὅταν ὁ Βαδοάρος, εἷς ἐκ τῶν μᾶλλον διαπρεπῶν γερουσιαστῶν τῆς Βενετίας, συνέλαβε καὶ ἐξετέλεσε τὸ σχέδιον τῆς ἱδρύσεως ἐν τῷ ἰδίῳ του ἀνακτόρῳ ἀκαδημίας συγκειμένης ἐξ ἑκατὸν προσώπων, τῶν ἐπιφανεστέρων ἐν τῇ φιλολογίᾳ καὶ τοῖς γράμμασιν. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη, ἥτις ὠνομάσθη *Ἑνετικὴ Ἀκαδημία* ἢ *τῆς Φήμης* (della Fama) θὰ ἠσχολεῖτο μὲ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως. Ἡ εὐκαιρία αὕτη, ἥτις ἐπέτρεπεν εἰς τὸν Παῦλον Μανούτιον νὰ δημοσιεύῃ ὡραίας καὶ σοφὰς ἐκδόσεις καὶ νέα ἔργα τὰ ὁποῖα, κατὰ τὸ καταστατικὸν τῆς Ἀκαδημίας, ἕκαστος ἀκαδημαϊκὸς ὤφειλε νὰ συγγράφῃ ἐπὶ θεμάτων ἐνδιαφερόντων τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας, τὸν ἠνάγκασε νὰ παραμείνῃ ἐν Βενετίᾳ καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ τυπογραφείου. Τότε δὲ παρήγγειλεν ἐν Γαλλίᾳ καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν στοιχείων μέσου μεγέθους τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησε διὰ τὰς ἐκδόσεις τῆς Ἀκαδημίας καὶ τὰς ἰδικάς του.

Κατὰ τὰ ἔτη 1558 καὶ 1559 ὁ Παῦλος Μανούτιος ἐδημοσίευσε, συγχρόνως μὲ τὰς ἐκδόσεις αἵτινες φέρουν τὸ ὄνομά του, 57 ἔργα φέροντα τὴν ὑποσημείωσιν «in Academia Veneta». Ἀτυχῶς ὁ ἱδρυτὴς Βαδοάρος ἔχασε τὴν περιουσίαν του καὶ μετ' αὐτῆς διελύθη καὶ ἡ ἀκαδημία τῷ 1561.

Προσκληθεὶς τότε ὁ Παῦλος Μανούτιος ὑπὸ ἐπωφελεστάτους ὅρους ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου Δ' ἵνα ἐγκαταστήσῃ ἐν Ρώμῃ τὸ τυπογραφεῖόν του πρὸς ἔκδοσιν τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν χειρογράφων τῆς Παλατινῆς Βιβλιοθήκης, μετέβη ἐκεῖ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1561. Ἐγένετο δεκτὸς μετὰ πολλῆς ἐγκαρδιότητος καὶ ὁ πάπας διέταξε νὰ τὸν ἐγκαταστήσουν καλῶς καὶ νὰ μὴ τῷ λείψῃ τίποτε ἐξ ὅσων τῷ ἐχρειάζοντο. Ὡς φαίνεται δέ, τὰ ἔξοδα τοῦ ἱδρυθέντος ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τοῦ πάπα τυπογραφείου διὰ τὸν Ἄλδον κατεβάλλοντο κατὰ τὸ ἥμισυ ὑπὸ τῆς κοινότητος τῆς Ρώμης, δι' ὃ καὶ αἱ ἐκδόσεις τοῦ Ἄλδου αἵτινες ἐγένοντο ἐκεῖ φέρουν τὴν δήλωσιν: «In aedibus populi Romani». Τὸ πρῶτον βιβλίον τὸ ὁποῖον ἐξετύπωσεν ἦτο ὁ «Ἅγιος Κυπριανὸς» καὶ ἐπηκολούθησαν ἀρκετὰ ἄλλα συγγράμματα τῶν πατέρων τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας, αἱ ἐκδόσεις τῶν ἰδικῶν του ἐργασιῶν ἐπὶ τοῦ Κικέρωνος καὶ ἄλλαι.

Ὁ Παῦλος Μανούτιος ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας ἣν εἶχε μετὰ τῶν ὑψηλοτέρων προσώπων τῆς ἐποχῆς του, καὶ τὴν ὁποίαν ἀλληλογραφίαν ἐξετύπωσεν ὁ ἴδιος εἰς ἑπτὰ ἐκδόσεις καὶ εἰς ἄλλας τρεῖς ὁ υἱός του, φαίνεται ἄνθρωπος ἀγαθωτάτων αἰσθημάτων, ἀπέριττος καὶ γενναιόφρων διὰ τοὺς συγγενεῖς του. Παρὰ τὸν ἀσθενικὸν δὲ χαρακτῆρά του, τὰ ἀτυχήματά του καὶ τὴν βλάβην τῶν ὀφθαλμῶν του, ἠδυνήθη ν' ἀναπτύξῃ ἀξιοσημείωτον ἐνεργὸν τυπογραφικὴν καὶ φιλολογικὴν δρᾶσιν. Τὰ ἀνεπαρκῆ του οἰκονομικὰ μέσα κατέστησαν τὴν ζωήν του πολὺ σκληράν, ἀλλ' εἰς τὸν ἄξιον κληρονόμον τοῦ μεγάλου Ἄλδου ὁ ἔρως πρὸς τὰς σπουδὰς ἀνερρίπιζε τὸ θάρρος καὶ εἰς τὴν διαρκῆ πάλην κατὰ τῆς οἰκονομικῆς στενοχωρίας ἥτις τὸν ἐπίεζεν ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ ἐν τούτοις ὑψηλὰ τὴν θέσιν του, ἡ τόσον δὲ καλῶς ἀνταμειφθεῖσα δρᾶσις καὶ ἀφοσίωσίς του πρὸς τὰ γράμματα ἐπαυξάνει τὴν δόξαν του. Ὁ Παῦλος Μανούτιος ἀπέθανεν ἐν Βενετίᾳ τὴν 6 Ἀπριλίου 1574.

— ***Ἄλδος Μανούτιος***. Νεώτερος υἱὸς τοῦ Παύλου Μανουτίου Ἄλδου, γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ τὴν 13 Φεβρουαρίου 1547 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τῇ 28 Ὀκτωβρίου 1597. Νεότης πολυτάραχος καὶ χαρακτὴρ ἄστατος ἠμπόδισαν *Ἄλδον τὸν νεώτερον*, ὡς ἐκαλεῖτο πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ μεγάλου του πάππου, νὰ συμπληρώσῃ τὸ τυπογραφικὸν στάδιόν του, τὸ ὁποῖον τῷ εἶχον χαράξει τόσον τιμητικῶς ὁ πατὴρ καὶ ὁ πάππος του. Ἀλλά, κατὰ τὸ παράδειγμά των, διεκρίθη διὰ τὴν πρὸς τὰς σπουδὰς κλίσιν του καὶ ἐπλούτισε τὰς ἐκδόσεις, αἵτινες ἐτυπώθησαν εἴτε εἰς τὸ πατρικὸν τυπογραφεῖον, κατὰ τὴν ἐν Ρώμῃ παραμονὴν τοῦ πατρός του, εἴτε ὅταν ὁ πατήρ του ἐνοικίασεν εἰς τὸν Δομίνικον Βάζαν τὸ ἐν Βενετίᾳ τυπογραφεῖόν του.

Εἰς μικρὰν ἡλικίαν ἀκόμη ἤρχισε νὰ προβαίνῃ εἰς ἐκδόσεις συγγραμμάτων ἐπὶ τῆς λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς γλώσσης καὶ ἀργότερον ἠσχολήθη κατὰ τὴν ἐν Ρώμῃ διαμονήν του ἐπιτυχῶς εἰς ἀρχαιολογικὰς καὶ δὴ ἐπιγραφικὰς ἐργασίας. Ἐπανελθὼν εἰς Βενετίαν ἐπανῆλθεν εἰς τὰς ἐκδοτικὰς καὶ διορθωτικὰς ἐργασίας τοῦ πατρικοῦ τυπογραφείου. Τῷ 1572 ἐνυμφεύθη τὴν Φραγκίσκαν Λουκρητίαν, θυγατέρα τοῦ Βερνάρδου Γιούντα, περιφήμου τυπογράφου τῆς Φλωρεντίας καὶ πλουσιωτάτης οἰκογενείας. Κατὰ τὸ 1576 ὠνομάσθη καθηγητὴς τῆς φιλολογίας καὶ ὑφηγητὴς εἰς τὰς σχολὰς ὅπου ἐσπούδαζον οἱ νέοι οἱ προοριζόμενοι διὰ τὰς διπλωματικὰς ὑπηρεσίας τῆς ἑνετικῆς δημοκρατίας. Τῷ 1582 μετέβη εἰς Μιλᾶνον, διερχόμενος δὲ διὰ Φερράρας εἶδεν ἐκεῖ τὸν Τάσσον φυλακισμένον καὶ περιέγραψε τὴν ἀθλίαν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὗρε τὸν μέγαν Ἰταλὸν ποιητήν, γυμνητεύοντα, πεινῶντα καὶ ἐστερημένον τῆς ἐλευθερίας του. Ὁ Ἄλδος τῷ 1581, 1582 καὶ 1583 ἐτύπωσεν εἰς θαυμασίας ἐκδόσεις μετὰ ξυλογραφιῶν τὰ διάφορα ποιήματα τοῦ «εὐγενεστάτου αὐτοῦ πνεύματος», ὅπως ὀνομάζει τὸν Τάσσον, ὅστις τῷ ἐνεπιστεύθη τὰς ποιήσεις του πρὸς ἐκτύπωσιν. Τῷ 1583 ἔδωκε πλήρη ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Κικέρωνος εἰς 10 τόμους εἰς φύλλον· ἡ ἔκδοσις αὕτη εἶναι τὸ σπουδαιότερον ἔργον ὅπερ ὁ Ἄλδος ὁ νεώτερος ἐδημοσίευσε. Εἰς τὸ πατρικὸν τυπογραφικὸν σῆμα, τὴν ἄγκυραν καὶ τὸν δελφῖνα, ὁ Ἄλδος ὁ νεώτερος προσέθεσε τὰ οἰκόσημα τὰ ὁποῖα ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς ἀπένειμεν εἰς τὸν Παῦλον Μανούτιον τῷ 1571.

Ἡ φιλολογική του φήμη ἦτο μεγάλη ἐν Ἰταλίᾳ καὶ πρὸ πάντων ἐν Βονωνίᾳ, ὅπου καὶ τῷ ἀνετέθη ἡ ἕδρα τῆς ῥητορικῆς. Ἐκεῖ ἐτύπωσε δύο ἔργα, ἕνα ἰδικόν του λόγον πρὸς τὸν πάπαν Σίξτον Ε' καὶ ἕτερον, τὴν πραγματείαν «De comitiis», τοῦ πατρός του, εἰς ἕνα τόμον εἰς φύλλον. Προσεκλήθη ἐπίσης διὰ τὴν ἕδραν τῆς φιλολογίας ἐν Πίσῃ, τὴν ὁποίαν καὶ ἐδέχθη, ἀρνηθεὶς ὁμοίαν πρότασιν ἥτις τῷ ἐγένετο ἐκ Ρώμης. Τῷ 1590 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σίξτου Ε', ὁ πάπας Κλήμης Η', ὁ διάδοχός του, ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν Ἄλδον τὴν διεύθυνσιν τοῦ τυπογραφείου τοῦ Βατικανοῦ. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ Ἄλδος δὲν ἐπανῆλθε πλέον ἐν Βενετίᾳ, ὁπόθεν μετέφερε τὴν πλουσίαν καὶ ὡραίαν βιβλιοθήκην τὴν ὁποίαν εἶχον καταρτίσει ὁ πάππος του καὶ ὁ πατήρ του. Τὸ τυπογραφεῖον τῆς Βενετίας ἐτέθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Νικολάου Μανασσῆ, ὅστις πιθανῶς ἐγένετο καὶ ἰδιοκτήτης αὐτοῦ. Ἀπησχολημένος μὲ δύο τιμητικὰς ὑπηρεσίας, τοῦ καθηγητοῦ καὶ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Βατικανοῦ, ὁ Ἄλδος ὁ νέος ἀπέθανεν ἐν Ρώμῃ, ἐν ἡλικίᾳ πεντήκοντα καὶ ἑνὸς ἐτῶν, χωρὶς ν' ἀφήσῃ ἀπογόνους, διότι οἱ υἱοί του ἀπέθανον ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ.

Μετὰ τοῦ Ἄλδου τοῦ νέου ἐκλείπει ἡ ἐπιφανὴς αὕτη οἰκογένεια τῶν τυπογράφων εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν τὴν περίσωσιν καὶ διατήρησιν τόσων πολυτίμων φιλολογικῶν μνημείων τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς ἀρχαιότητος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Maittaire*, Annales Typogr.— *Unger*, De Aldi Pii Manutii Romani Vita meritisque κτλ. 2e éd. augm. par Geret, 4⁰ Wittemberg, 1752. — *D. M. Manni*, Vita de Aldo Pio Manuzio Venise, 1759, 8⁰. *Bachet*, Arn. Aldo Manuzio Lettres et documents 1495–1515.—*Ant Renouard* Annales de l'imprimerie des Aldes, τόμ. 1—3. Paris 1825. — *Z. Dorez*, Études aldines (Revue des bibliothèques τόμ. 6. 1896). Alde Manuce et Ange Politien (Revue des bibliothèques τόμ. 4: 1894) – *Ambroise Firmin-Didot*, Alde Manuce et l'Hellenisme à Venise, Paris. 1875.

ΔΗΜ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

ἀλδοκετέναι *[Χημ.]*· βλ. κετέναι.

ἀλδόλαι *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ σπουδαιότεραι ἑνώσεις αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν τάξιν τῶν *β-ὀξυαλδεϋδῶν*, ἤτοι τῶν ἑνώσεων αἵτινες περιέχουσιν ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν συγχρόνως ἀλδεϋδικὴν ὁμάδα καὶ ἀλκοολικὸν ὑδροξύλιον, μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων χαρακτηριστικῶν ὁμάδων μεσολαβεῖ ἓν ἀκόμη ἄτομον ἄνθρακος. Σχηματίζονται διὰ συμπυκνώσεως δύο μορίων ἀλδεΰδης (τῆς αὐτῆς ἢ διαφόρων), ὡς

$$CH_3.CHO + CH_3.CHO = CH_3.CH(OH).CH_2.CHO$$

ἢ

$$CH_3.CHO + \underset{\displaystyle CH_3}{\underset{|}{CH_2}}.CHO = CH_3.CH(OH).\underset{\displaystyle CH_3}{\underset{|}{CH}}\,CHO$$

Κατὰ τὴν τοιαύτην συμπύκνωσιν, ἥτις καὶ **ἀλδο-**

Digitized by Google

λικὴ συμπύκνωσις καλεῖται, ἡ ἀλδεϋδικὴ ὁμὰς τοῦ ἑνὸς μορίου ἀντιδρᾷ πρὸς ἄτομον ὑδρογόνου ἠνωμένον πρὸς ἄτομον ἄνθρακος γειτονικὸν πρὸς τὴν ἀλδεϋδικὴν ὁμάδα τοῦ ἑτέρου μορίου, δι' ὃ καὶ ἡ συμπύκνωσις αὕτη εἶναι δυνατὴ μόνον εἰς ἐκείνας τὰς ἀλδεΰδας εἰς τὰς ὁποίας τὸ παρὰ τὸ καρβονύλιον ἄτομον ἄνθρακος περιέχει ἀκόμη ἓν τοὐλάχιστον ἄτομον ὑδρογόνου.

Αἱ ἀλδόλαι εἶναι ἄχροα, μᾶλλον εὐκίνητα ὑγρὰ κατὰ τὴν μονομοριακὴν αὐτῶν μορφήν, διότι κατὰ τὴν παραμονὴν πολυμερίζονται εἰς ἰξώδη ἢ καὶ κρυσταλλικὰ σώματα. Κατὰ τὴν ἀπόσταξιν ἐνίοτε καὶ κατὰ τὴν ἐν κενῷ τοιαύτην, ἀποσυντίθενται ἐν μέρει μὲν εἰς τὰς ἀλδεΰδας, ἐξ ὧν παρήχθησαν, ἐν μέρει δὲ εἰς ἀκορέστους ἀλδεΰδας. Σ. Γ.

—**ἀλδόλη** (Aldol, ταυτόσημον τῷ Butanol) *[Φαρμ.]*. Ὑγρὸν ἄχρουν χαρακτηριστικῆς ἰδιαζούσης ὀσμῆς καὶ εὔγευστον. Ἐνεργεῖ ὡς ἤπιον ὑπνωτικόν (**βλ. ἀκεταλδόλη**). Μ. Ν. Κ.

ἀλδολικὴ *συμπύκνωσις*· βλ. ἀλδόλαι.

ἀλδονικὰ *ὀξέα [Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ὀξυοξέα ἐκεῖνα, τὰ λαμβανόμενα ἐκ τῆς ὀξειδώσεως τῶν πολυσθενῶν ἀλκοολῶν διὰ τοῦ ἐνδιαμέσου σχηματισμοῦ *ἀλδοζῶν*. Οὕτω:

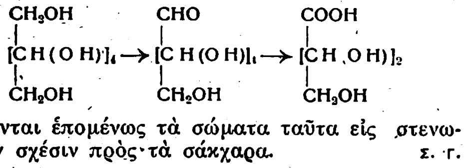

Εὕρηνται ἑπομένως τὰ σώματα ταῦτα εἰς στενωτάτην σχέσιν πρὸς τὰ σάκχαρα. Σ. Γ.

ἀλδοξίμαι *[Χημ.]*. Καλοῦνται αἱ ἐνώσεις αἱ λαμβανόμεναι δι' ἐπιδράσεως ὑδροξυλαμίνης ἐπὶ ἀλδεϋδῶν.

Ἔχουσι δὲ τὸν γενικὸν τύπον

$$\begin{matrix} R \\ H \end{matrix} \!\!> C:N\,OH.$$

(βλ. καὶ λ. ὀξίμαι). Σ. Γ.

ἀλδοπεντόζαι. Καλοῦνται οὕτω αἱ ὀργανικαὶ ἐνώσεις αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν τέσσαρα ἀλκοολικὰ ὑδροξύλια καὶ μίαν ἀλδεϋδικὴν ὁμάδα. Ἡ ἁπλουστέρα τούτων εἶναι ἡ *κανονικὴ ἀλδοπεντόζη* ἢ *πενταντοτετρόλη-(2,3,4,5)-άλη-(1)* ἥτις ἔχει τὸν τύπον

$$CH_2(OH).CH(OH).CH(OH).CH(OH).CHO.$$

Λόγῳ τῆς παρουσίας τριῶν ἀσυμμέτρων ἀτόμων ἄνθρακος δύναται νὰ παρουσιασθῇ εἰς ὀκτὼ στερεοϊσομερεῖς μορφάς, τὰς ἑξῆς:

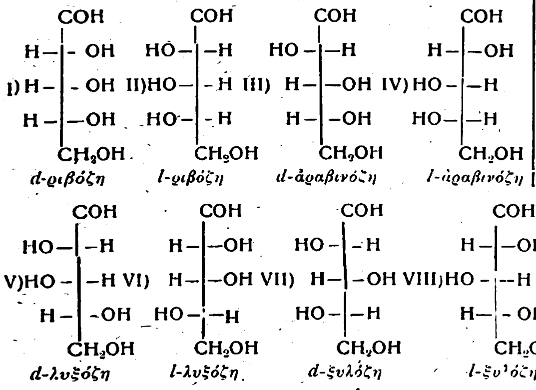

Ἐκ τούτων ὅλαι πλὴν τῆς l-λυξόζης εἶναι γνωσταί.

Ἐκ τῶν ἀλδοπεντοζῶν μετὰ διακλαδουμένης ἁλύσεως γνωστὴ εἶναι ἡ ἀπιόζη (βλ. λ.). Σ. Γ.

ἀλδοτετρόζαι *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω αἱ ἐνώσεις αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν τρία ἀλκοολικὰ ὑδροξύλια καὶ μίαν ἀλδεϋδικὴν ὁμάδα. Ὁ σπουδαιότερος ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἁπλούστερος ἀντιπρόσωπος τῆς ὁμάδος αὐτῆς εἶναι ἡ ἁπλῆ *ἀλδοτετρόζη* ἢ *βουτανοτριόλη-(2, 3, 4) ἀλη-(1)*, ἔχουσα τὸν τύπον

$$CH_2(OH).CH(OH).CH(OH).CHO.$$

Ἡ ἕνωσις αὕτη ὡς περιέχουσα δύο ἀνομοιοειδῶς ἀσύμμετρα ἄτομα ἄνθρακος ἐμφανίζεται εἰς τέσσαρας στερεοϊσομερεῖς μορφάς:

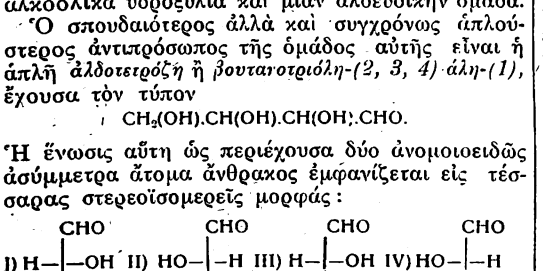

Σ. Γ.

Ἀλδουῖνος, *κόμης*. Οὗτος διώκει μετὰ τοῦ **Ριχάρδου** Ἀκέρρα τὸ ἐξ 80,000 πεζικὸν τοῦ **Γουλιέλμου Β'** τῆς Σικελίας, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν **τούτου** ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου τῷ 1185, ἐπὶ τῆς **αὐτοκρατορίας** Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ. Οἱ **Νορμανοὶ** κατέλαβον ἐν ἀρχῇ τὸ Δυρράχιον καὶ τὴν Θεσσαλονίκην, περὶ δὲ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου καταλιπόντες φρουρὰν εἰς Θεσσαλονίκην ἐβάδισαν διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τοῦ νορμαννικοῦ πεζικοῦ ἐπετέθη ὁ Ἀλέξανδρος Βρανᾶς καὶ κατενίκησε κατ' ἀρχὰς μὲν μεμονωμένα τινὰ ἀποσπάσματα αὐτοῦ, τέλος δέ, τὴν 7ην Νοεμβρίου, τὸ κύριον σῶμα ἐν μάχῃ ἐκ παρατάξεως εἰς θέσιν τινὰ καλουμένην Δημητρίτζη πλησίον τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ. Ὁ Ἀλδουῖνος καὶ ὁ Ριχάρδος μετὰ τεσσάρων χιλιάδων στρατιωτῶν συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι αἰχμάλωτοι ἢ ἀπέθανον ἐκ τῆς κακουχίας ἢ ὑπηρέτησαν τὸ βυζαντιακὸν κράτος ὡς μισθοφόροι· ὁ Ἀλδουῖνος δὲ καὶ ὁ Ριχάρδος ἠναγκάσθησαν νὰ προσκυνήσουν ὡς δοῦλοι τὸν βασιλέα Ἰσαάκιον ἐπὶ θρόνου καθήμενον.

ἀλδοφόρμιον (Aldoform). Διάλυμα φορμαλδεϋδούχου σάπωνος, ἐνέχον 10% φορμαλδεΰδης. Κ. Γ. Μ.

ἀλδροβάνδα (Aldrovanda Monti, in Act. bonon. II, p. III, 404, t. 12—L., Gen. n. 390.,—Lam, Dict. I, t. 220) *[Βοτ.]*. Γένος φυτικὸν τῆς οἰκογενείας τῶν *δροσεριδῶν*. Εἶδος μοναδικὸν τοῦ γένους τούτου εἶναι:

Ἀλδροβάνδα ἡ φυσαλιδώδης (A. vesiculosa L.), ἥτις εἶναι φυτὸν ὑδροχαρές, νηχόμενον ἐπὶ τῆς

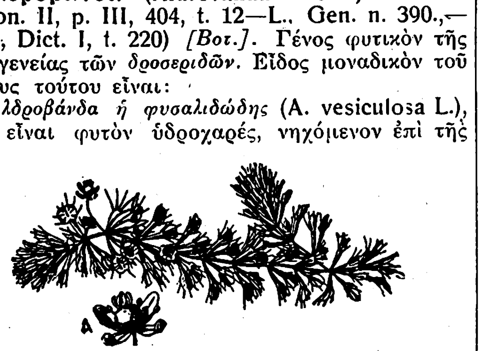

Ἀλδροβάνδα. (Α=καρπός).

ἐπιφανείας τῶν ἑλῶν καὶ τῶν στασίμων ὑδάτων τῶν τάφρων τῆς Κεντρικῆς καὶ Μεσημβρινῆς Εὐρώπης ὡς καὶ τῶν περιχώρων τῆς Καλκούτας, καὶ ἐντομοφάγον. Σ. Μ.

Ἀλδροβάνδι (Aldrovandi) *Ὀδυσσεὺς* (1522—1605). Ἰταλὸς καθηγητὴς τῆς Βοτανικῆς καὶ διευθυντὴς τοῦ Βοτανικοῦ κήπου ἐν Βολωνίᾳ. Τὰ συγγράμματά του, μεταξὺ τῶν ὁποίων Dendrologia naturalis καὶ Pomarium curiosum, ἐδημοσιεύθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του. Ν. Μ.

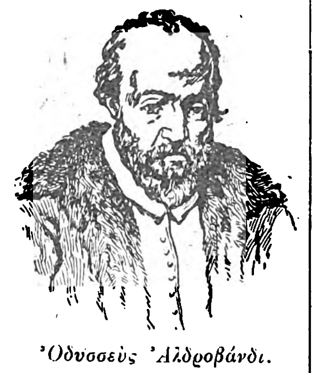

Ὀδυσσεὺς Ἀλδροβάνδι.

Ἀλὲ (Alet, Alecta, Electa, Aletum) Χωρίον τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Ὤντ, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ὤντ. Ἔχει μεταλλικὰ ὕδατα (βλ κατωτέρω), γνωστὰ εἰς τοὺς Ρωμαίους. Τῷ 813 ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας λουτροπόλεως ὁ κόμης τῆς Βαρκελώνης Μπέρα ἵδρυσε μονὴν βενεδικτίνων, ἥτις ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τῆς νέας πόλεως. Τῷ 1318 ὁ πάπας Ἰωάννης ΚΒ' μετέφερεν εἰς τὴν Παναγίαν τοῦ Ἀλὲ τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Λιμού. Κατὰ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους κατελήφθη πολλάκις ὑπὸ τῶν προτεσταντῶν, τῷ δὲ 1585 ἦτο εἰς χεῖρας τῶν καθολικῶν, ὅτε ὁ δοὺξ τοῦ Μονμορανσὺ τὴν ὑπεχρέωσε νὰ δεχθῇ τοὺς προτεστάντας. Ἐξαναγκασθέντες εἰς ὑπακοὴν οἱ κάτοικοι ἐδέχθησαν τοὺς προτεστάντας, ἀλλὰ τὴν νύκτα ἐπέπεσαν κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς κατέσφαξαν μέχρις ἑνός. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πολέμων τούτων ἡ πόλις κατεστράφη, ἔκτοτε δὲ δὲν ἀνέλαβε. Σήμερον τὸ Ἀλὲ εἶναι μικρὸν χωρίον, ἔχον σημαντικὴν κίνησιν κατὰ τὴν περίοδον τῶν λουτρῶν, χάρις εἰς τὰ μεταλλικὰ του ὕδατα. Ε. Σ.

—**Ἀλὲ** *μεταλλικὰ ὕδατα*. Τὸ Ἀλὲ ἔχει τέσσαρας μεταλλικὰς πηγάς, ὧν ἡ ἀνωτέρα θερμοκρασία εἶναι 32°, ἡ δὲ ἐν συνόλῳ παροχὴ αὐτῶν 600.000 λίτρα κατὰ 24ωρον. Ἡ μεταλλικότης τῶν ὑδάτων αὐτῶν εἶναι μικρά, καταλέγονται δηλαδὴ κυρίως αὗται μεταξὺ τῶν ἀκρατοθερμῶν. Μεταξὺ τῶν πηγῶν τοῦ Ἀλέ, ἡ καλουμένη *σιδηροῦχος πηγὴ* ἐνέχει 0,024 γρμ. Fe_2O_3 κατὰ λίτρον ὕδατος εἶναι δὲ ψυχρά. Τὰ ὕδατα τοῦ Ἀλὲ χρησιμοποιοῦνται πρὸς ποσιθεραπείαν καὶ λουτροθεραπείαν, ἐνδείκνυνται δὲ κατὰ τῆς γαστραλγίας, ὑπερσθενικῆς δυσπεψίας, ὀξείας ἐντερίτιδος καὶ γαστροεντερίτιδος τῶν παίδων. Κ. Γ. Μ.

Ἀλὲ (Alès) ***Πέτρος - Ἀλέξανδρος***, *ὑποκόμης τοῦ Κορμπέ*. Γάλλος οἰκονομολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1715 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1770. Ὑπηρέτησεν εἰς τὸν στρατὸν μέχρι τοῦ 1741, ὅτε ἀποστρατευθεὶς ἕνεκα ἀσθενείας καὶ λαβὼν ὡς ἀμοιβὴν διὰ τὰς ὑπηρεσίας του τὰς κομητείας **Blaisois, Sologne** καὶ Dunois, ἀπεσύρθη εἰς ἰδιωτικὴν ζωὴν ὅπου ἐπεδόθη εἰς οἰκονομολογικὰς μελέτας. Σπουδαιότερα τῶν συγγραμμάτων του εἶναι: «Origine du mal, ou Examen des principales difficultés de Bayle sur cette matière» (Παρίσιοι 1758), «Recherches sur l'ancienne gendarmerie française» (1759), «Observations sur les deux systèmes de la noblesse commerçante et de la noblesse militaire» (1758), L'origine de la noblesse française (1766).

ἀλέα (ἡ)· τόπος θερμός, ἡλιαζόμενος.

Ἀλέα *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαία ἀρκαδικὴ πόλις, πρὸς Δ. τῆς ἀρχαίας πόλεως Στυμφάλου καὶ ἐντὸς βαθείας κοιλάδος κτισθεῖσα, κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ Ἀλέου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀφείδαντος καὶ ἐγγόνου τοῦ Ἀρκάδος. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπῆρχον ἄξια λόγου ἱερὰ ὡς τὸ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος, τὸ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς καὶ τὸ τοῦ Διονύσου, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἐτελεῖτο ἡ ἑορτὴ Σκιέρεια, κατὰ τὴν ὁποίαν, κατὰ μάντευμα τῶν Δελφῶν, ἐμαστιγοῦντο γυναῖκες, ὅπως καὶ ἐν τῷ ἐν Σπάρτῃ ναῷ τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος οἱ ἔφηβοι. Πιθανώτατα τὸ θρησκευτικὸν αὐτὸ ἔθιμον ἦτο λείψανον τῆς ἀρχαιοτέρας ἀνθρωποθυσίας πρὸς τοὺς θεοὺς (βλ. Γ. Δ. Καφάλη «**Αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν Ἀγγλων ἐν Σπάρτῃ» ἐν Σπαρτιατικῷ ἡμερολ. 1908**). Οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων τῆς πόλεως μετῴκησαν εἰς τὴν *Μεγάλην πόλιν* (Παυσ. Η' 27.3), ὅτε ἱδρύθη αὕτη ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδου. Ἀπὸ τοῦ 235 π.Χ. ἡ μικρὰ πλέον γενομένη πολίχνη μετεῖχε τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας. Κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τοῦ Παυσανίου ἡ Ἀλέα μετεῖχε τοῦ ἀργολικοῦ συνεδρίου. Ἱκανὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως φαίνονται παρὰ τὸ νῦν χωρίον *Μπουγιάτι*.

Τῆς πόλεως ταύτης διεσώθησαν νομίσματα καὶ παλαιότερα (430—370 π.Χ.), δηλ. πρὸ τῆς μετοικήσεως τῶν πλείστων πολιτῶν της εἰς τὴν Μεγάλην πόλιν, καὶ νεώτερα (τῶν χρόνων τῆς Ἀχ. Συμπολιτείας). Τὰ παλαιότερα φέρουσι συνήθως ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως τὴν εἰκόνα τῆς κεφαλῆς Ἀρτέμιδος ἢ Ἀθηνᾶς, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τόξον μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΛ ἢ ΑΛΕΑ ἐν στεφάνῳ. Τὰ νεώτερα τὴν αὐτὴν συνήθως παράστασιν καὶ ἐπιγραφὴν ΑΧΑΙΩΝ ΑΛΕΑΤΑΝ. Γ. Δ. ΚΑΦ.

— **Ἀλέα**. Πόλις ἀρχαία θεσσαλική, ὑπὸ Στ. Βυζαντίου μνημονευομένη.

Ἀλέα. Ἐπώνυμον ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐλατρεύετο ἡ Ἀθηνᾶ ἐν Ἀλέᾳ, Τεγέᾳ καὶ Μαντινείᾳ τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἐν Λακωνικῇ, ἔνθα ὑπῆρχε ξόανον τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἀμυκλῶν εἰς Θεράπνην ὁδοῦ (Παυσ. ΙΙΙ. 19.7.), καὶ ἡ Ἥρα ἐν Σικυῶνι. Ἡ Ἀλέα ἦτο λοιπὸν Πελοποννησιακὴ θεότης, ἐντοπισθεῖσα δι' ἀγνώστους λόγους ἐν Τεγέᾳ, καὶ ἦτο θεότης τῆς ἰατρικῆς, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ ναῷ αὐτῆς συλλατρευομένων θεῶν Ἀσκληπιοῦ καὶ Ὑγιείας, βραδύτερον δέ, ὡς θεὰ ἀλεξίκακος καὶ αὐτή, ἐταυτίσθη πρὸς τὴν πανελλήνιον πολεμικὴν καὶ ἀλεξίκακον θεὰν Ἀθηνᾶν, γενομένη ἐπώνυμον αὐτῆς, ὡς συνέβη εἰς πάσας τὰς τοπικὰς θεότητας, ὁσάκις ἐταυτίσθησαν μὲ πανελληνίους θεότητας, μεταβληθεῖσαι εἰς ἀκολούθους τῶν θεοτήτων ὑπὸ τῶν ὁποίων ἀφωμοιώθησαν ἢ χαρακτηριστικὰ αὐτῶν ἐπίθετα. Ἴσως μάλιστα ἀρχαιότατα ἡ Ἀλέα ἦτο ἡ προσωποποίησις τῆς *ἀλέας* (θερμότητος), ἥτις ἦτο εὐεργετικωτάτη εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Τεγέας, διότι μόνον εἰς αὐτὴν ἐξ ὅλου τοῦ ψυχροῦ ἀρκαδικοῦ ὀροπεδίου, διὰ τῆς ἠπιωτέρας θερμοκρασίας, ηὐδοκίμει ἡ φυτεία καὶ δένδρων θερμοτέρων κλιμάτων, ἥτις μετέβαλλε τὴν περιοχὴν ἐκείνην εἰς ἀληθῆ ὄασιν. Ἦτο λοιπὸν ἡ Ἀλέα ὡς τοπικὴ θεότης, πρὸ τοῦ ταυτισμοῦ της μὲ τὴν Ἀθηνᾶν, θεὰ τῆς γεωργίας καὶ τῆς δενδροφυτείας καὶ θεὰ τῆς ἰατρικῆς. Δὲν ἦτο ὅμως ἡ Ἀλέα Ἀθηνᾶ ἡ πολιοῦχος θεὰ τῆς Τεγέας, ἀλλ' ἡ Ἀθηνᾶ Πολιᾶτις, ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τῆς ὁποίας ἐφυλάσσοντο αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς τῆς Μεδούσης καὶ τῆς ὁποίας ὁ ἱερεὺς ἦτο ὁ ἐπώνυμος τῆς πόλεως (βλ. *Κ. Ρωμαίου*

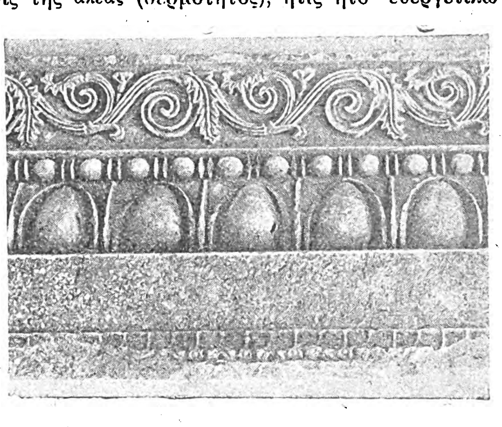

Γλυπτὸς διάκοσμος τοῦ σηκοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς.
[Μουσεῖον Τεγέας]

Digitized by Google

«Ἡ Ἀθηνᾶ ἡ Πολιᾶτις ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1906, καὶ *Ν. Ἀλεξοπούλου* «Ἱστ. τῆς ἀρχ. Τεγέας»). Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ὁ ναὸς τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς.—Ὁ περίφημος οὗτος ἐν Τεγέᾳ ναός, ὅστις κατὰ τὸν Παυσανίαν (VIII. 45,5) ὑπερεῖχεν εἰς κάλλος καὶ μέγεθος πάντων τῶν ἐν Πελοποννήσῳ (πλὴν τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἱεροῦ τοῦ Διὸς) ναῶν, ἦτο ἔργον τοῦ Παρίου Σκόπα, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον ἀνήγειρε τὸν ναὸν (περὶ τὸ 380 π. Χ.) ἀλλὰ καὶ διεκόσμησεν αὐτὸν διὰ τῶν ὑπερόχων γλυπτῶν ἔργων του, ἀναδειχθεὶς μεγαλοφυὴς ἀρχιτέκτων καὶ γλύπτης ἅμα διὰ τῶν μεγαλουργημάτων του ἐκείνων. Ὁ ναὸς ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαιοτέρου ναοῦ, ὅστις εἶχεν ἱδρυθῆ, κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ Ἀλέου (βλ. λ.) καὶ εἶχε καῇ κατὰ τὸ 395 π. Χ. Ὁ ναὸς ἦτο ὁλομάρμαρος, περίπτερος μὲ 6 κίονας εἰς ἑκατέραν τῶν μικρῶν καὶ 14 εἰς ἑκατέραν τῶν μεγάλων πλευρῶν. Κατὰ τὸν Παυσανίαν εἰς τὸν ναὸν αὐτὸν συνηνοῦντο καὶ οἱ τρεῖς ρυθμοὶ (δωρικός, ἰωνικὸς καὶ κορινθιακός), ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ὅμως προέκυψεν ὅτι καὶ ἡ περίστασις (πτερὸν) καὶ ὁ πρόναος καὶ ὁ ὀπισθόδομος ἦσαν δωρικοῦ ρυθμοῦ. Ἴσως ἰωνικοὶ ἦσαν οἱ κίονες ἄλλων περὶ τὸν ναὸν κτισμάτων, καὶ οἱ κίονες οἱ φέροντες ἀναθήματα (βλ. *Π. Καββαδία* «Ἱστ. τῆς ἑλλην. τέχνης» σ. 406 κ. ἑξ.). Οἱ ἡμικίονες τοῦ ἐσωτερικοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ ἦσαν κορινθιακοί. Αἱ μετόπαι ἐκοσμοῦντο δι᾽ ἀγαλματίων, δηλ. ὁλογλύφου διακόσμου, ὅπως ἡ ζῳοφόρος τοῦ Ἐρεχθείου. Ὁ τοῖχος τοῦ ναοῦ εἶχεν ἐσωτερικῶς ὡραίαν ἀνάγλυφον διακόσμησιν καὶ κάτω καὶ ἄνω, εἶχε δηλ. καὶ βάσιν καὶ ἐπικρανίτιδα κεκοσμημένην κατὰ

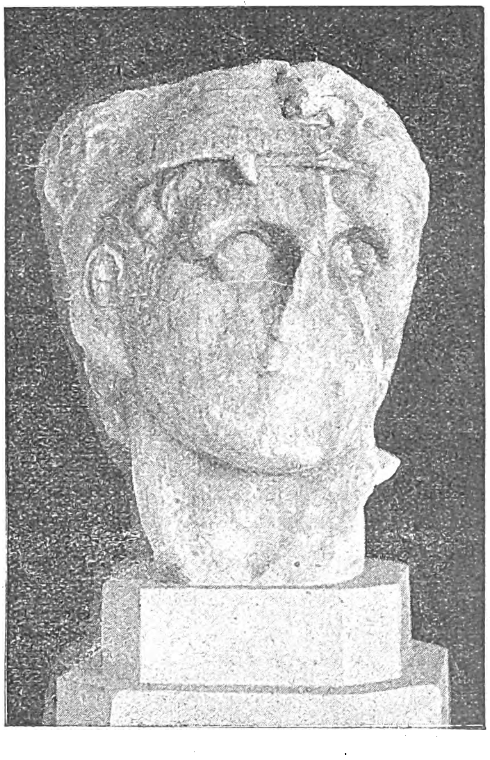

Κεφαλὴ Ἡρακλέους.
[Μουσεῖον Τεγέας]

τὸν ἰωνικὸν ρυθμόν. Ἡ μαρμαρίνη ὀροφὴ τῆς περιστάσεως εἶχεν ἐπίσης ἀνάγλυφον διακόσμησιν (κυμάτια, ἀστράγαλον, μαίανδρον). Αἱ κεραμίδες καὶ ἡ σιμὴ τοῦ ναοῦ ἦσαν ἐπίσης ἐκ μαρμάρου. Πάντων τῶν ἀγαλμάτων, ἅτινα διεκόσμουν τὸν ναόν, ὑπερεῖχον τὰ τῶν ἀετωμάτων. Ἐν αὐτοῖς ἀπεικονίζοντο εἰς μὲν τὸ ἀνατολικὸν ἡ θήρα τοῦ Καλυδωνίου κάπρου, εἰς δὲ τὸ δυτικὸν ἡ μάχη τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους καὶ Τεγεάτου ἥρωος Τηλέφου εἰς τὸ πεδίον τοῦ Καΐκου πρὸς τὸν Ἀχιλλέα.

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἦσαν τὸ ἀρχαῖον ἐξ ἐλεφαντοστοῦ ἄγαλμα τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς, ἔργον τοῦ Ἐνδοίου, τὸ ὁποῖον, μετὰ τῶν ἐν τῷ ναῷ δύο ὀδόντων τοῦ Καλυδωνίου, κατὰ τὴν παράδοσιν, κάπρου, διήρπασεν ὁ Αὔγουστος καὶ δι᾽ αὐτοῦ διεκόσμησε τὴν ὑπ᾽ αὐτοῦ ἱδρυθεῖσαν ἐν Ρώμῃ ἀγοράν, τὸ μετὰ τὴν ἁρπαγὴν τοῦ εἰρημένου νεώτερον ἄγαλμα τῆς θεᾶς καὶ τὰ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἀγάλματα τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ὑγιείας, ἔργα τοῦ Σκόπα, ἡ ἱερὰ κλίνη τῆς Ἀθηνᾶς, ἡ εἰκὼν τῆς Αὔγης (βλ. λ.) καὶ τὸ ὅπλον τῆς Τεγεάτιδος

Ἡ κλαπεῖσα καὶ ἀνευρεθεῖσα ἐκτάκτου καλλονῆς καὶ χάριτος κεφαλὴ Ὑγιείας.
[Ἐθνικὸν Μουσεῖον]

Μαρπήσσης (βλ. λ.). Ἐπίσης ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἐφύλασσον μετὰ τοπικιστικῆς ἐθνικῆς ὑπερηφανίας οἱ Τεγεᾶται τὰς πέδας, κρεμαμένας ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ, διὰ τῶν ὁποίων δεδεμένοι ἐκαλλιέργουν τὰς γαίας τῶν Τεγεατῶν οἱ αἰχμαλωτισθέντες ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων μετ᾽ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως των Χαρίλλου, κατὰ τὸν πρῶτον μεταξὺ αὐτῶν καὶ Τεγεατῶν πόλεμον (Ἡροδ. Α΄ 66) καὶ ἡ «θέης ἀξίη» (Ἡροδ. Θ΄ 70) χαλκῆ φάτνη τῶν ἵππων τοῦ Μαρδονίου, τὴν ὁποίαν διήρπασαν οἱ Τεγεᾶται, πρῶτοι μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην εἰσελθόντες μετὰ κρατερὰν τειχομαχίαν εἰς τὸ πρὸ τῶν Θηβῶν ξύλινον στρατόπεδον τῶν Περσῶν. Εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀλέας εἶχον καταφύγει ὡς ἱκέται οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης Λεωτυχίδας, ὁ νικητὴς τῶν Περσῶν ἐν Μυκάλῃ, ἐπὶ δωροδοκίᾳ κατηγορηθεὶς (Ἡροδ. ΣΤ΄ 72) καὶ ὁ Παυσανίας, ὡς μὴ βοηθήσας ἐν καιρῷ τὸν πεσόντα ἐν Ἁλιάρτῳ Λύσανδρον (Πλουτ. Λυσ. 30 κ. ἀ.).

Διὰ τῶν γενομένων ἀνασκαφῶν (ὑπὸ *Milchhöfer* καὶ *Π. Καββαδίου* κατὰ τὸ 1879, *G. Fougères* καὶ *V. Bérard* κατὰ τὸ 1888 ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἀπὸ τοῦ 1899 καὶ ἑξῆς διὰ τοῦ *G. Mendel* ἰδίᾳ, καὶ *Κ. Ρωμαίου* 1909 κ. ἑ.) ἀπεκαλύφθη ὅλος σχεδὸν ὁ χῶρος τοῦ ναοῦ καὶ ἦλθον εἰς φῶς πολλὰ καὶ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τοῦ ναοῦ, ἀναθήματα, ἅτινα ἀπόκεινται ἐν τῷ μουσείῳ Τεγέας (νῦν *Πιαλῆ*), ἀνάγλυφα καὶ μέλη ἀγαλμάτων, ἅτινα ἢ διεκόσμουν μέρη τινὰ τοῦ ναοῦ ἢ ἦσαν ἐντὸς αὐτοῦ. Οὕτως ἐν μὲν τῷ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῷ (κεντρικῷ ἀρχαιολογ.) μουσείῳ (αἴθουσα ΙΙ ὑπ᾽ ἀρ. 178—180) ἀπόκεινται μία κεφαλὴ κάπρου, δύο κεφαλαὶ ἀγαλμάτων, ἐξ ἐκείνων ἅτινα ἐκόσμουν τὸ ἀνατολικὸν ἀέτωμα, καὶ ἡ παρ᾽ αὐτὰς τοποθετηθεῖσα ἐκτάκτου κάλλους καὶ θαυμασίας χάριτος γυναικεία κεφαλή, ἥτις κλαπεῖσα ἐκ τοῦ μουσείου Τεγέας ἀνεκαλύφθη, εὐτυχῶς, καὶ ἐτοποθετήθη, ὡς ἐλέχθη, πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν, μετὰ τὴν ἀνεύρεσίν της εἰς τὴν εἰρημένην αἴθουσαν τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου. Ἡ κεφαλὴ ἀνῆκεν εἰς ἄγαλμα Ἀφροδίτης ἢ Ἀταλάντης (A. Furtwängler) ἢ Ὑγιείας (*Κ. Ρωμαῖος* ἐν Ἡμερ. Μ. Ἑλλάδος Ι. Σιδέρη 1927 σ. 257). Ἐν δὲ τῷ ἐν Τεγέᾳ μουσείῳ ἀπόκειται μεταξὺ πολλῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν καὶ γλυπτῶν ἔργων εἷς θαυμάσιος ἀκέφαλος κορμὸς γυναικός, τῆς Ἀταλάντης πιθανώτατα, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς κινήσεως τὴν ὁποίαν δίδει εἰς τὸν κορμὸν ὁ καλλιτέχνης, (*Κ. Ρωμαίου* «Διεθν. ἐφημ. νομισμ. ἀρχ.» 1912 σ. 49), ἡ Νίκης, μία κεφαλὴ Ἡρακλέους ἐκ τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος, εἷς ὡραῖος ἀνάγλυπτος λέων, εἷς ἀνάγλυπτος Πὰν κ. ἄ.

Εἰς τὰς ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσείῳ ἀποκειμένας κεφαλὰς—ἰδίᾳ τὴν τοῦ ἀγωνιῶντος μαχητοῦ—ἀνευρίσκει ὁ θεατὴς τοὺς χαρακτῆρας τοῦ μεγαλοφυοῦς καλλιτέχνου (τοῦ Σκόπα), τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐντατικῆς ἐνεργείας καὶ τὴν ἔκφρασιν τοῦ πάθους, ἥτις ἐπετυγχάνετο διὰ τῆς ἰσχυρᾶς κυρτώσεως τοῦ μετώπου, τῶν κειμένων βαθέως εἰς τὰς κόγχας των ὀφθαλμῶν, σκιαζομένων ὑπὸ τοῦ προέχοντος μετωπικοῦ ὀστοῦ, τοῦ περιλύπου καὶ πρὸς τὰ ἄνω ἀποβλέποντος βλέμματος καὶ τοῦ ἡμιανοίκτου στόματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Bull. corr. hellénique 1901 σ. 57 Πιν. 4—8, Πρακτ. ἀρχ. ἑταιρ. 1909, 1910, 1911 (διατριβαὶ *Κ. Ρωμαίου*).—*Π. Καββαδία*, «Ἱστορ. τῆς Ἑλλ. τέχνης», σ. 466 καὶ ἑξῆς καὶ 680 καὶ ἑξῆς (βλ. καὶ τὴν ἐν αὐτῷ βιβλιογρ.).—*K. Neugebauer*, «Studien über Scopas».—*Ch. Dugas* Le Sanctuaire d'Aléa Athéna» κ.λ.π. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Ἀλέα (Aléa Léonard). Γάλλος συγγραφεὺς τοῦ 18ου αἰῶνος († 1812). Τῷ 1801 ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις ἀνωνύμως (L'antidote de l'athéïsme», εἰς ἀντίκρουσιν τοῦ «Dictionnaire des athées» τοῦ Sylvain Maréchal (1800)· τὸ ἔργον ἐκρίθη εὐμενέστατα καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος τὸ ἐξέδωκεν εἰς β΄ ἔκδοσιν ἐπηυξημένην καὶ βελτιωμένην, ὑπὸ τὸν τίτλον «La réligion triomphante des attentats de l'impiété» (Paris 1802, 2 τόμοι εἰς 8ον). Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξέδωκε καὶ «Reflexions contre le divorce» (Paris 1802). Δ. Σ. Μ.

Ἀλεαῖα ἢ **Ἀλαῖα.** Ἑορτὴ καὶ ἀγῶνες πρὸς τιμὴν τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἐν Τεγέᾳ τῆς Ἀρκαδίας.

Κορμὸς τῆς Ἀταλάντης.
[Μουσεῖον Τεγέας]

Οἱ ἀγῶνες ἦσαν ἀγῶνες ἀνδρῶν καὶ παίδων, διήρκουν τρεῖς ἡμέρας καὶ ἐτελοῦντο ἐν τῷ σταδίῳ τῆς πόλεως. Εἶναι ἄγνωστον ὅμως πότε ἐτελοῦντο. Κατὰ τὰ Ἀλεαῖα καὶ νικηταὶ ἀνεκηρύσσοντο καὶ ἆθλα ἀπενέμοντο καὶ στέφανοι, ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐπιγραφῶν, εἰς αὐτοὺς (Σχ. Πινδ. Ὀλυμπ. VII. 153. C. I. G. 1515). Εἰς τοὺς ἀγῶνας συνέρρεον ἐκ πάσης τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἐξ ἄλλων ἀκόμη ἑλληνίδων πόλεων, ἀφοῦ καὶ τὴν προεδρίαν αὐτῶν ἀνέθεσάν ποτε οἱ κάτοικοι τῆς Τεγέας εἰς τοὺς Περγαμηνοὺς τῆς Μ. Ἀσίας, οἵτινες ἤθελον νὰ λέγωνται Ἀρκάδες, ὡς ἀπόγονοι τῶν μετὰ Τηλέφου εἰς Ἀσίαν διαβάντων (Παυσ. Ι. 4. 6 καὶ VIII. 47. 3). Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀλεαίνω (ἐκ τοῦ *ἀλέα*) θερμαίνω.

Ἀλέανδρος ***Ἱερώνυμος*** (Girolamo Aleandro) ***ὁ πρεσβύτερος.*** Ἰταλὸς οὑμανιστής, γεννηθεὶς ἐν Μόττα τῆς Ἰταλίας τῷ 1480. Κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, ἑβραϊκῆς, συριακῆς καὶ χαλδαϊκῆς καὶ πάσης συγχρόνου ἐπιστήμης, ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν πολυμαθεστέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του. Ὡς μέλος τῆς ἐν Βενετίᾳ ἀκαδημίας, τῆς ἱδρυ-

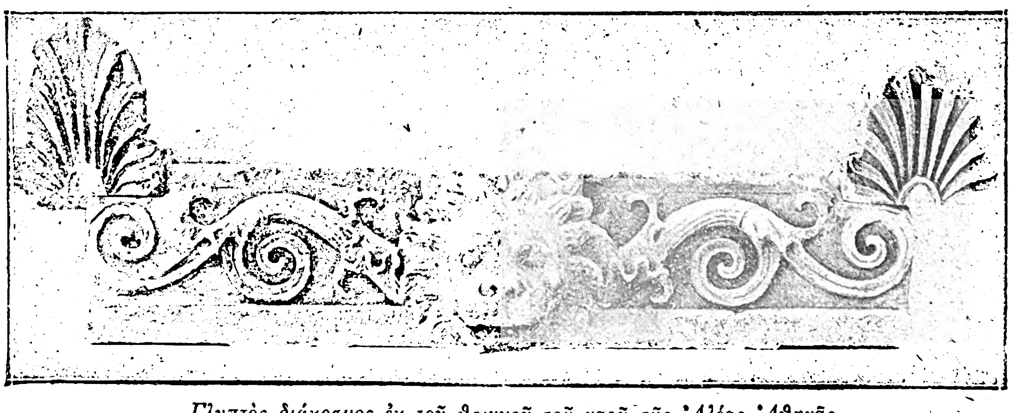

Γλυπτὸς διάκοσμος ἐκ τοῦ θριγκοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς
[Μουσεῖον Τεγέας]

Digitized by Google

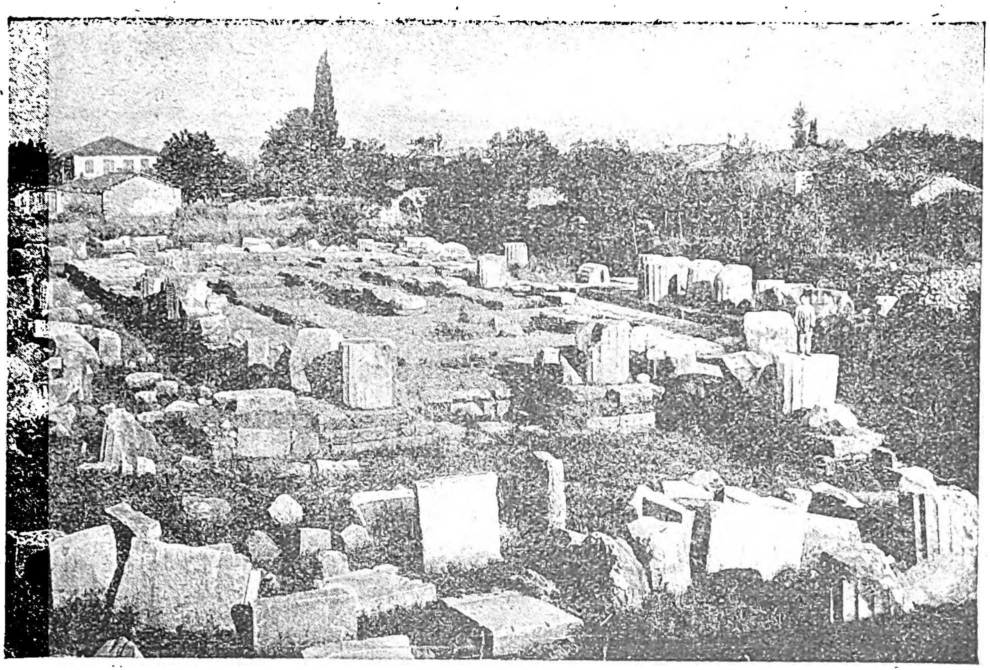

Ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς.

θείσης ὑπὸ τοῦ Ἄλδου, συνειργάσθη εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου (1509). Ἐπὶ πενταετίαν ἐδίδαξεν ἰδίως τὴν ἑλληνικὴν ἐν Γαλλίᾳ (1508—1513) καὶ μάλιστα ἐν Παρισίοις, ὅπου ἐξελέγη καὶ πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου, τῷ 1513. Ἀφοῦ ἔλαβε διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, τῷ 1519 ὁ πάπας Λέων Ι' τὸν ὠνόμασε βιβλιοθηκάριον τοῦ Βατικανοῦ καὶ τῷ 1520 νούντσιον παρὰ τῷ αὐτοκράτορι τῆς Γερμανίας Καρόλῳ Ε', ὅτε, μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις, κατώρθωσε νὰ ἐκδοθῇ κατὰ τοῦ Λουθήρου τὸ περίφημον διάταγμα τοῦ Βόρμς (1521), ὅπερ ὁ ἴδιος συνέταξεν. Ἔκτοτε ὁ Ἀλέανδρος σκοπὸν τοῦ βίου του ἔθεσε τὴν καταπολέμησιν τοῦ προτεσταντισμοῦ καὶ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ καθολικισμοῦ διὰ συγκλήσεως συνόδου μεταρρυθμιστικῆς. Τῷ 1524 ὁ πάπας Κλήμης Ζ' τὸν ὠνόμασε ἀρχιεπίσκοπον Βρινδισίου καὶ νούντσιον παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι τῆς Γαλλίας Φραγκίσκῳ Α', τῷ 1531 ἀπεστάλη πάλιν εἰς Γερμανίαν διὰ νὰ παρασκευάσῃ μεταρρυθμιστικὴν σύνοδον καὶ ἐκστρατείαν τῆς χριστιανοσύνης κατὰ τῶν Τούρκων· τῷ 1533 ἐστάλη νούντσιος εἰς Βενετίαν, ἔνθα ἔμεινε μέχρι τοῦ 1535, ὅτε ἐλθὼν εἰς Ρώμην, ἐγένετο ὁ κυριώτερος σύμβουλος τοῦ πάπα Παύλου Γ'. Τῷ 1538 ὠνομάσθη καρδινάλιος καὶ ἀπέθανε τῷ 1542 ἐν Ρώμῃ, ἀπογοητευμένος μὲ τὰς προόδους τοῦ προτεσταντισμοῦ. Δύο ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του εἶχε συνθέσει ἑλληνιστὶ τὸ ἐπιτύμβιόν του ἐπίγραμμα:

Κάτθανον οὐκ ἀέκων, ὅτι παύσομαι ὧν ἐπιμάρτυς
πολλῶν, ὧνπερ ἰδεῖν ἄλγιον ἦν θανάτου.

Μεταξὺ ἄλλων ὁ Ἀλέανδρος συνέταξεν Ἑλληνολατινικὸν λεξικὸν (α' ἔκδ. Παρίσιοι 1512). Ἐν τοῖς χειρογράφοις του δ' εὑρέθησαν ἱκανὰ ἀφορῶντα εἰς τὰ σχέδιά του καὶ τὰς ἐνεργείας του πρὸς ἀνακαίνισιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ σύγχρονα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα.

[Ἐν Herzog's Realencycl. f. prot. Th. u. Kirche 1,328—332 ὁ Th. Brieger ἔχει ἄρθρον περὶ τοῦ πρεσβυτέρου Ἀλεάνδρου, ἔνθα παρατίθεται καὶ κατάλογος τῶν καταλοίπων του. Ἴδε ἐκ τῶν σχετικῶν μονογραφιῶν ἰδίως *Hausrath Aleander und Luther auf dem Reichstage zur Worms*, ἐν Βερολίνῳ 1897]. Δ. Σ. Μ

—**Ἀλέανδρος** ***Ἱερώνυμος ὁ νεώτερος***. Ἔγγονος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ προηγουμένου· γεννηθεὶς ἐν Μόττῃ τῷ 1574 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τῷ 1629. Ἠσχολήθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὰ νομικὰ καὶ ἰδίως τὴν ρωμαϊκὴν ἀρχαιολογίαν· τὸ γνωστότερόν του ἔργον ἐπιγράφεται «Explicatio veteris tabulae marmoreae solis effigie symbolisque exculptae» (Ρώμη 1616). Δ. Σ. Μ.

Ἀλεάρντι (Aleardi) ***Γαετάνος-Ἀλεάρντο***. Ἰταλὸς ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Βερώνῃ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1814 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὸν Ἰούλιον τοῦ 1878. Ὁ Ἀλεάρντι καταστὰς ὕποπτος εἰς τὴν αὐστριακὴν διοίκησιν ἀπεκλείσθη πάσης δημοσίας ὑπηρεσίας· ἀπηγορεύθη δὲ εἰς αὐτὸν καὶ ἡ ἐξάσκησις τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος. Ἀφοσιώθη οὕτως εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὴν κατὰ τῆς Αὐστρίας πολιτικήν, συμμετέχων εἰς μυστικὰς ἑταιρίας, αἵτινες παρεσκεύαζον τὴν ἰταλικὴν ἑνότητα. Ἐκυκλοφόρει ἐν χειρογράφοις πολιτικὰς σατύρας, καὶ κατὰ τὸ 1859 ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς ἐπαρχίας Βρέσκιας. Τῷ 1841 ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον ποιητικόν του ἔργον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Cantiche» τὸ ὁποῖον διακρίνει μελαγχολικός τις ρωμαντισμός, ἀλλ' εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάρχουσιν ὑπέροχοι περιγραφαὶ καὶ μεγάλη ποιητικὴ ἔξαρσις. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξέδωκεν ἕτερον ἔργον «Il Matrimonio», τῷ 1842 τὴν «Arnalda di Roca» καὶ κατὰ τὸ 1844 τὸ ἄριστον πάντων τῶν ποιημάτων: «Il monte Circello». Τὴν ποίησιν αὐτοῦ διακρίνει τὸ λεπτὸν αἴσθημα, αἱ χαρίεσσαι περιγραφαί, ἀλλὰ λείπει ἐξ αὐτῆς τὸ πάθος καὶ ἡ δύναμις ἐσωτερικῆς ἀναλύσεως. Ἐκ τῶν βραδύτερον ἐκδοθέντων ποιημάτων του τὰ κάλλιστα εἶναι «Una ora della mia giovinezza», ἡ «Poesia volante», «I Sette Soldati», «Canti della Patria», καὶ τὸ «Ἐλεγεῖον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς κομήσσης Γκιόστη». Ἔκτοτε ἔπαυσε γράφων στίχους, ἀπὸ τοῦ 1862 δὲ οὐδὲν ποιητικὸν ἔργον ἐδημοσίευσεν. Ἐπιδοθεὶς εἰς αἰσθητικὰς μελέτας κατέλαβε τὴν ἕδραν τοῦ μαθήματος τούτου εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν τεχνῶν καὶ ἐγένετο γερουσιαστής. Αἱ νέαι ποιητικαὶ ροπαὶ ἐν Ἰταλίᾳ ἐδημιούργησαν ἄλλας προτιμήσεις, καὶ ὁ Ἀλεάρντι εἶχε λησμονηθῇ. Τελευταίως ἤρξατο ἀναβίωσις οὕτως εἰπεῖν τοῦ ποιητοῦ, ἐν Φλωρεντίᾳ δὲ καὶ Τορίνῳ ἐγένοντο διαλέξεις ἀναλύουσαι τὸ ἔργον αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον κρίνεται ὡς συντελέσαν εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ κομψοῦ ὕφους ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἰταλικῇ λογοτεχνίᾳ.

Τὰ ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν πλήρη ἐν συλλογῇ ὑπὸ τὸν τίτλον «Canti», ἡ δὲ ἀλληλογραφία του, συγκεντρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Irezza, ἐδημοσιεύθη ἐν Βερώνῃ τῷ 1879. Θ. Β.

Ἀλέας ***τέως δῆμος***. Ὁ δῆμος οὗτος ὑπήγετο εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Ἄργους. Ὡς ὅρια εἶχε πρὸς Β. τὸν δῆμον Στυμφαλίας, Δ. τὸν δῆμον Ὀρχομενοῦ καὶ Μαντινείας, πρὸς Α. τὸν δῆμον Μυκηνῶν, πρὸς Ν. τὸν δῆμον Λυρκείας. Ἦτο δῆμος β' τάξεως, περιελάμβανε δὲ τὰ χωρία Τάτσι, ὅπερ ἦτο καὶ ἡ ἕδρα τοῦ δήμου, Μπογιάτι, Γυμνό, Φρουσοῦνα, Ἅγιον Νικόλαον, Δοῦκα καὶ Σκοτεινήν, ἅτινα μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν δήμων ἀπετέλεσαν ἰδίας κοινότητας. Ὁ τέως δῆμος Ἀλέας ἦτο ἐκ τῶν ὀρεινοτέρων δήμων τῆς Ἀργολίδος, σήμερον δὲ ἀκόμη ἡ ἐν αὐτῷ συγκοινωνία γίνεται δι' ἀτραπῶν δυσβάτων καὶ πετρωδῶν μέσῳ κρημνῶν καὶ χαραδρῶν. Προϊόντα: σῖτος, κριθή, ἀραβόσιτος, οἶνος, μαλλί, βούτυρον καὶ τυρός, οὗτινος γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή. Β. Ε. Π.

Ἀλεάτικον (Aleatico). Οὕτω καλεῖται κοινῶς ὁ Τοσκάνικος οἶνος, ἰδίως δὲ ὁ βαθυέρυθρος καὶ ἀρωματικός, ὁ κατασκευαζόμενος ἐκ μοσχάτων σταφυλῶν τῇ προσθήκῃ βρασθέντος γλεύκους καὶ ρωμίου.

Ἁλεβῆ (Halevi), ***Ἰούδας***. Γνωστὸς ὡσαύτως ὑπὸ τὸ ἀραβικὸν ***Ἀμποῦ-ἐλ-Χασσὰν ἐλ-Λεβῆ***. Ἰουδαῖος φιλόσοφος καὶ ὁ μέγιστος τῶν ἐθνικῶν Ἑβραίων ποιητῶν ἀπὸ τῆς Διασπορᾶς καὶ ἐντεῦθεν. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1085 ἐν Τολέδῳ, καθ' ὃν χρόνον ἡ πόλις αὕτη κατελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ Ἀλφόνσου ΣΤ', ἀνακηρυσσομένη πρωτεύουσα τῆς Καστιλίας.

Μονογενὴς υἱὸς τοῦ Ραββὶ *Σαμουὴλ τοῦ Καστιλιανοῦ* ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του νὰ σπουδάσῃ παρὰ τῷ Ραββὶ *Ἰσαὰκ Ἀλφασσῇ* ἐν τῇ ἀραβικῇ Λουκένᾳ, ἀπὸ τῆς ἐφηβικῆς δ' αὐτοῦ ἡλικίας ἤρχισε νὰ ἐκδηλώνῃ τὴν ποιητικήν του διάθεσιν εἰς ὡραῖα στιχουργήματα διαπνεόμενα ἀπὸ διάθερμον νεανικὴν αἰσιοδοξίαν. Ψάλλει τὴν χαράν, τὸν ἔρωτα, τὴν φιλίαν, ἐξυμνεῖ τὸν οἶνον, γράφει ὡραῖον ἐπιθαλάμιον πρὸς τιμὴν τοῦ φίλου του Ραββὶ *Ἰωσὴφ Ἀμπὲν-Μιγκὰς* καὶ ἀτενίζει τὴν ζωὴν καὶ τὰς ἀπολαύσεις της μὲ αἴθριον μειδίαμα εἰς τὰ χείλη. Παρηγορεῖ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Μουσῶν τὸν φίλον του *Μωϋσῆν Ἄμπεν Ἔζρα*, ὅστις, καταβεβλημένος καὶ ἄπελπις, περιεφέρετο εἰς τὴν ξένην. Τόσον ἐνεθουσιάσθη οὗτος ἐκ τοῦ δροσεροῦ ταλάντου τοῦ Ἁλεβῆ, ὥστε τοῦ ἀπήντησεν εἰς ὡραίους στίχους:

Δροσιὰ τὸ γράμμα ἐστάλαξε μεσ' στὴν καρδιά μου, ὦ φίλε!
Σὰν τὸ χρυσάφι οἱ στίχοι σου καὶ λάμπουν σὰν ἡ αὐγούλα.

Ὡς φαίνεται, ὁ Ἁλεβῆ εὑρίσκετο ἐν Λουκένᾳ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου του Ραββὶ Ἀλφασσῆ, ἐπισυμβάντα τῷ 1103, καὶ τὸν ὁποῖον ἐθρήνησεν εἰς τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ γλῶσσαν (Ντιβὰν -Χαΐμ Μπρώδη τ. ΙΙ, σ. 100).

Νέος ὢν ᾐσθάνθη τὴν μέθην τοῦ ἔρωτος, ἐγεύθη δὲ καὶ τὰς πικρίας του. Ἡ δροσερά του ἔμπνευσις ἐξεχύθη εἰς διθυράμβους πρὸς τὴν «γλυκύτητα τῶν ματιῶν τῆς περιστερᾶς» ἐρωμένης του, «τ' ἀφρᾶτα μὲ τοῦ ρωδιοῦ τὴν κοκκινάδα μάγουλά της», τὰ ρόδινα χείλη της, τὸ τορνευτόν της σῶμα.

Πλάϊ στὸ ρέμα ἡ περιστέρα
χάρμα εἶναι τῶν ματιῶν!
Δυσκολόβρετο τ' ἀσῆμι
Μὰ ποιὸς θἄβρῃ σὰν κι' αὐτήν;
Ὄμορφη σὰν τὴν Τιρσά,
Ποθητὴ σὰν τὴ Σιών.
. . . .

Ὁ ποιητὴς ἐκφράζει εἶτα πικρὸν παράπονον, διότι ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῆς «νεαρᾶς δορκάδος» ἐξ ἧς ἐξηρτᾶτο ἡ ζωὴ καὶ ἡ εὐδαιμονία του. Γενικῶς εἰς τὴν ποίησίν του διακρίνει τις ὅλην τὴν θελκτικὴν ἀπεικόνισιν τῆς ἀνατολικῆς φύσεως: χλοερὰ λιβάδια, καταγάλανα ἀκρογιάλια, κελαρύζοντα ρυάκια. Ἀλλ' ἐξαίφνης ἡ σκηνοθεσία ἀλλάσσει. Βλέπομεν τὴν θάλασσαν νὰ μεταβάλλῃ τὰ κύματά της εἰς ἅρματα πολέμου, τὰ βάθη τοῦ Σιεὼλ νὰ κοχλάζουν, ὁ Λεβιάθαν νὰ ἐμφανίζεται πλήρης ὀργῆς καὶ τὸ ὀγκῶδες ἱστιοφόρον νὰ ταλαντεύεται ὡς κέλυφος καρύου ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων:

Μὴν ἔρχεται ξανὰ ὁ Κατακλυσμὸς
Τὸν Κόσμο νά ρημάξῃ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη;
Πούπετα δὲ θωρεῖς θεριό, πουλάκι,
Μηδ' ἄνθρωπο τὰ πάντα ἔχουν τελέψει!

Ὁλόγυρα τηράω κι' ἄλλο δὲ βλέπω
Πάρεξ νερά, οὐρανοὺς κ' ἕνα καράβι.
Γροικῶ καὶ τὸ Λεβιάθαν ποὺ βρυχιέται
Καὶ λέω: Ἦρθε τὸ τέλος τῆς Ἀβύσσου . . .

Καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ πρωτόλεια στιχουργήματα τοῦ Ἁλεβῆ διακρίνεται ἡ σφραγὶς τῆς ὑψηλῆς τεχνουργίας: σκέψις ἀρρενωπή, στίχος αὐστηρῶς ὑποτεταγμένος εἰς τοὺς σκληροὺς κανόνας τῆς ἀραβικῆς προσῳδίας, ἰσορροπία εἰς τὴν ἐξωτερίκευσιν τοῦ αἰσθήματος, φραστικὴ μελῳδία εἰς τὴν τοποθέτησιν τῶν λέξεων.

Τὴν ἱστορικὴν ὅμως διὰ τὰ ἑβραϊκὰ γράμματα φυσιογνωμίαν τοῦ Ἁλεβῆ θὰ ἀνεύρωμεν εὐκρινέστερον εἰς τὰς πολυπληθεῖς αὐτοῦ θρησκευτικὰς ὑμνῳδίας καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ ἐλεγεῖα ἐπὶ τῆς Σιών, τὰς «Σιωνιάδας». Ἐκεῖ ἐμφανίζεται ὁ ἐθνικὸς *ποιητάναξ* μὲ ὅλην τὴν τυρταίαν δύναμιν καὶ τὴν δαβιδικὴν χάριν. Ἐκεῖ βλέπομεν νὰ βαδίζῃ ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς πρὸς τὴν κατάκτησιν τοῦ ἀνωτάτου ποιητικοῦ κάλλους. Ἐκεῖ ἀντικρύζομεν τὸν ἄφθαστον ἀοιδόν, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ ἐφλέγετο ἀπὸ ἄσβεστον λατρείαν πρὸς τὸν Ἰσραήλ, τὴν Σιὼν καὶ τὸν Θεόν των, ἐκεῖ τὸν περίλυπον θρηνῳδὸν τῆς ἐθνικῆς παρακμῆς καὶ τὸν προφητικὸν ὁραματιστὴν τῆς μελλούσης ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως. Τὸ «θεῖον φίλημα», τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Χάϊνε ὁμιλῶν περὶ τοῦ Ἁλεβῆ, ἀντηχεῖ πράγματι εἰς κάθε στίχον του. Ὅταν ἐνθυμῆται τὴν Σιὼν ἢ ὅταν ὀνειρεύεται τὴν ἀναγέννησίν της, καθίσταται, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, «τῶν τραγουδιῶν της ἡ ἅρπα». Ἀλλ' ὅταν ἡ πραγματικότης παρουσιάζεται γυμνὴ πρὸ αὐτοῦ καὶ ἀντικρύζῃ τὴν λατρευτήν του ὡς δούλην εἰς χεῖρας ἀλλοτρίων, ἔκπτωτον καὶ ἐξηυτελισμένην,

« . . . σὰν τὸ σκουλῆκι σέρνεται
καὶ κλαίει τὸν ξεπεσμό της».

Ἰδοὺ μερικοὶ στίχοι τc.ɔ ἀπὸ μετάφρασιν τοῦ Ν. Καρβούνη:

Πνίγει ὁ καημός σου τὴ φωνή μου,
μὰ τῶν ὕμνων γίνομαι ἡ ἅρπα
ὅταν σ' ὀνειρευτῶ καὶ πάλι
στὴν πρώτη δόξα.
. . . .
Ὦ! νὰ μποροῦσα νὰ πετάξω,
πρὸς τοὺς τόπους ποὺ ὁ Κύριος ἐφάνη
στὰ ἐκστατικά, καθάρια μάτια
τῶν προφητῶν σου.

Καὶ στῶν πατέρων μου τοὺς τάφους
νὰ ματώσω τὰ γόνατα ἂς ἦταν
μέσ' στὴ Χεβρὼν ποὺ οἱ ἐκλεκτοί σου
κοιμοῦνται αἰώνια.
. . . .
Στάσου, ὦ πικρότατο ποτῆρι!
λίγη ἀνάσα ζητῶ! Λίγη ἀνάσα!
Πλημμύρισε τὰ σωθικά μου
ἡ ἀλόη σου...

Οταν θυμᾶμαι τὴ Σαμάρεια
τὸ φαρμάκι σου πίνει ἡ ψυχή μου
καὶ τὴ Σιὼν σὰν βάλῃ ὁ νοῦς μου
ὅλο σ' ἀδειάζω.

Digitized by Google

Καλότυχος όπού προσμένει
καί πού ίδη ν' άναβρύση τό φῶς σου
κι άπάνω του ίδη ν' άνοιχτοῦνε
ξανά οί πρώΐες σου,
Καί νά εύφρανθοῦν οί διαλεκτοί σου
καί πού θἄχη χαρά στή χαρά σου
ὅταν γιά ἐσὲ ξαναχαράξουν
οί άρχαῖες αὐγές!

Διὰ τὴν πλήρη ὅμως κατανόησιν καὶ ἐκτίμησιν τῆς ἀλεβικῆς ποιήσεως, δέον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει καὶ τὰς ἐν γένει περὶ Ἰουδαϊσμοῦ δοξασίας του, ἃς συνεκέντρωσεν εἰς ἴδιον φιλοσοφικὸν σύγγραμμα. Τὸ ἔργον τοῦτο συνεγράφη ἀραβιστὶ ὑπὸ μορφὴν διαλόγου καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «**Χουτζιὰ bὲ ἀνταλὶλ φὶ νούσρα ἐλ-ντὶν ἀντεσαλῆ**» (**Βίβλος τεκμηρίων καὶ ἐπιχειρημάτων** ὑπὲρ μιᾶς τεταπεινωμένης πίστεως), μετεφράσθη δὲ κατόπιν ἑβραϊστὶ ὑπὸ τοῦ Ἴμπν Τιμπὼν μὲ τὸν τίτλον «**Σέφερ Ἀκωζαρῆ**».

Ὁ ποιητὴς φιλόσοφος ἐκθέτει ἀπολογητικὴν πλήρη ἀνθρωπίνης γλυκύτητος καὶ ἀντιασκητικῆς ἐμπνεύσεως, θίγει δὲ ὅλα τὰ ἐγκόσμια καὶ ὑπερκόσμια προβλήματα, ἅτινα ἐνδιέφερον τὸν ἰουδαϊσμὸν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ Ἀλεβῆ θέλει ν' ἀντιδράσῃ κατὰ τοῦ ἀκράτου ὀρθολογισμοῦ, τοῦ ὁποίου τόση κατάχρησις ἐγένετο ἀπὸ τοῦ *Σααδία* μέχρι τῆς ἐποχῆς του (*Ἀβικίβρων, Μαϊμονίδης* κ.λ.π.). Κατὰ τὴν ἀντίληψίν του, ὁ ψυχρὸς λογισμὸς ἄνευ πλουσίου συναισθηματικοῦ, οὐδόλως ἱκανοποιεῖ τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν. Ἡ παράδοσις, κατ' αὐτόν, εἶναι κάλλιον παντὸς ἄλλου εἰς θέσιν νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ τὴν θρησκευτικὴν καὶ μεταφυσικὴν ἀλήθειαν. Ἡ ἀποκαλυπτικὴ ὑπερέχει τῆς φυσικῆς θρησκείας. Δὲν εἶναι ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις ἐκείνη ἥτις θὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς τὸ νὰ γνωρίσωμεν τί ἐστι καλὸν καὶ τί κακόν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῶν πατρίων παραδόσεων. Κυρίως ὁ Ἀλεβῆ δεικνύει προτίμησιν εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ καθήκοντος· ἡ ἀνθρωπίνη μόρφωσις βαθμολογεῖται οὐχὶ ἀπὸ τὸ καλῶς διανοεῖσθαι, ἀλλ' ἀπὸ τὸ καλῶς πράττειν.

Ἡ θεολογικὴ ἄρα διδασκαλία τοῦ Ἀλεβῆ ἔχει καθαρῶς ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Ἀποκλείει τὴν διεθνιστικὴν μορφὴν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, δεχόμενος ἰδιαιτέραν θρησκείαν ἁρμόζουσαν εἰς ἕνα ἕκαστον λαόν. Ἄλλως τε αὐτὴ αὕτη ἡ ὕπαρξις τῆς κοινωνίας ἔχει ἀνάγκην τῆς ποικιλίας τῶν ἀνθρωπίνων γνωμῶν καὶ πεποιθήσεων· εἶναι φύσει ἀδύνατον νὰ πιστεύῃ ὅλος ὁ κόσμος εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν.

Εἰς τὸ ζήτημα τῆς αἰωνιότητος τῆς Ὕλης καὶ τῆς πρώτης Αἰτίας ὁ Ἀλεβῆ δὲν διαβλέπει σοβαρὸν λόγον διαστάσεως μεταξὺ φιλοσοφίας καὶ πίστεως. Ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος δὲν ὁμιλεῖ εἰμὴ περὶ ἀνανεώσεως τῆς ὕλης, περὶ δημιουργίας τοῦ σύμπαντος καὶ περὶ ἀρχῆς τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας. Συμφώνως ἄλλως τε πρὸς τὴν ἑβραϊκὴν παράδοσιν, ὁ κόσμος ἀνανεώνεται· πᾶν τὸ ἀμετάβλητον εἶναι αἰώνιον, ἐνῷ ὁ ὑλικὸς κόσμος εἶναι πρόσκαιρος. Τὸ μεταβλητὸν τοῦ Σύμπαντος μᾶς ὑποχρεοῖ νὰ δεχθῶμεν τὴν ὕπαρξιν μιᾶς δρώσης Αἰτίας, ἑνὸς Δημιουργοῦ καὶ Ἀνακαινιστοῦ. Ἡ Αἰτία αὕτη, πρωταρχικὴ οὖσα, ἀπολαύει τῆς αἰωνιότητος· εἶναι ὁ Θεός, παντογνώστης καὶ τῶν πάντων ρυθμιστής· τὸ τετράγραμμον αὐτοῦ ὄνομα (ἐλ. λ **Ἀδωναΐ**) διασαλπίζει τὴν σοφίαν καὶ δύναμίν του· ἡ δὲ δύναμις ὡς κατηγόρημα ἀντανακλᾷ τὴν θείαν βούλησιν. Ἀλλ' ἡ βούλησις αὕτη δὲν εἶναι ἔξω τῆς θείας φύσεως καὶ οὐδεμίαν ἔχει συγγένειαν μὲ τὸν λόγον τοῦ Ἀβικέβρων καὶ τῶν Νεοπλατωνικῶν· πρόκειται περὶ ἐλευθέρας θείας βουλήσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ δημιουργὸς ἠδύνατο νὰ πλάσῃ ἢ μὴ τὸν κόσμον.

Ἡ προφητεία, ὡς θεία πνευματικὴ ἐκδήλωσις, εἶναι ἐκείνη δι' ἧς ἐγνωρίσθησαν μὲ τὴν θείαν βούλησιν οἱ Ἑβραῖοι εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Σινᾶ· ταύτην διεδέχθη ἡ Παράδοσις, ἐπαληθευθεῖσα καὶ πλουτισθεῖσα βραδύτερον διὰ τῶν ἀδιασαλεύτων κηρυγμάτων τῶν διδασκάλων τοῦ Ἔθνους.

Αὐταὶ ἐν περιλήψει αἱ θεολογικαὶ καὶ φιλοσοφικαὶ πεποιθήσεις τοῦ συγγραφέως τοῦ «Σεφὲρ **Ἀκωζαρῆ**», τῶν ὁποίων τὰ ἴχνη διαβλέπει τις καὶ ἐν αὐτῇ τῇ θρησκευτικῇ αὐτοῦ ποιήσει. Διότι πρωτίστως δέον νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἡ ποίησίς του εἶναι τὸ λυρικὸν ἀπαύγασμα μιᾶς σκεπτομένης ἅμα καὶ εὐαισθήτου ψυχῆς, δυνάμεθα δὲ νὰ ἀνεύρωμεν, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, καὶ εἰς αὐτὰς τὰς «**Σιωνιάδας**» τὸ ἐθνικοθρησκευτικὸν αὐτοῦ «πιστεύω».

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ θεολόγου, πρὸ παντὸς δὲ τοῦ ποιητοῦ Ἀλεβῆ ἐπὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν ὅλων τῶν ἐποχῶν ὑπῆρξε κολοσσιαία. Δὲν θὰ ἦτο τολμηρὸν νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ σύγχρονος σιωνιστικὴ ἰδέα ἕλκει τὴν προέλευσιν ἐκ ἰδανικοῦ τῆς ἀλεβικῆς ποιήσεως. Διότι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προσδίδει ἰδιαιτέραν αἴγλην καὶ δόξαν εἰς τὴν μεγάλην ταύτην ἐθνικὴν φυσιογνωμίαν εἶναι ὅτι ὁ Ἀλεβῆ δὲν ἠρκέσθη μόνον νὰ θρηνήσῃ ἀπὸ μακρὰν τὸν ἐκπεσμὸν τῆς πατρῴας γῆς καὶ νὰ προφητεύσῃ εἰς λαμπρὰς ἐνοράσεις τὸν μελλοντικὸν θρίαμβον τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ μεταβῇ ὁ ἴδιος, ὑπὸ τὰς δυσμενεστέρας ἱστορικὰς συνθήκας, εἰς τὴν Ἁγίαν Χώραν, ὅπου «**ψυχῆς ξανάσασμα εἶναι τὸ ἀεράκι της**», καὶ νὰ διέλθῃ ἐκεῖ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του.

Ὁ ποιητὴς ἀντελαμβάνετο βεβαίως τὸν κίνδυνον ὃν διέτρεχεν ἐπιχειρῶν τὸ προσκύνημά του εἰς κρισιμωτάτην στιγμὴν λόγῳ τῶν σταυροφοριῶν, ἀλλ' ἔτρεφε κρυφίαν τινὰ ἐλπίδα, ἣν μᾶς ἐμπιστεύεται εἰς ἕνα του ποίημα· ἡ ἰσλαμικὴ ἧττα καὶ ἡ χριστιανικὴ κατάληψις τῆς Ἁγίας Πόλεως θὰ ἐπετάχυνε τὴν ἔλευσιν τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας· διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἦτο γέννημα καὶ θρέμμα τῆς χριστιανικῆς Καστιλίας, ἔνθα ἀπὸ τῆς νεαρᾶς του ἡλικίας ἤκουε διαρκῶς νὰ γίνεται λόγος περὶ πτώσεως τῆς μωαμεθανικῆς ἐξουσίας.

Ἐν τέλει τὸ προσκύνημα καθίσταται διὰ τὸν ποιητὴν ζήτημα ὑψίστης ἀνάγκης· ἡ Σιὼν τοῦ ἐμφανίζεται κατ' ὄναρ· ὁραματίζεται τὸν Ναὸν εἰς τὴν παλαιάν του δόξαν, τὴν θείαν λειτουργίαν εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς λαμπρότητα. Ἡ νοσταλγικὴ μέθη τοῦ πνίγει τὴν εὐαίσθητον ψυχὴν καὶ ἀναφωνεῖ:

Τῆς Οἰκουμένης ὀμορφιά, πανώρια Πολιτεία
Τοῦ ξακουσμένου βασιλιᾶ,
Μέσ' ἀπ' τὰ βάθη τ' ἄχαρα τῆς Δύσης ἡ ψυχή μου
Ἐσένα λαχταρᾷ!
Λυώνει ἡ ψυχή μου σὰν κερί, ὅταν στὸ νοῦ μου φέρνω
Τὴ δόξα πού σὲ στόλιζε, τὸ Ναὸ πού ἔχει ρημάξει.
Πά' στὰ φτερὰ τοῦ σταυραϊτοῦ σὰν ποιὸς θὰ μ' ἀνεβάσῃ
Καὶ κατὰ σὲ ν' ἀράξω,
Νὰ βρέξω μὲ τὸ δάκρυ μου τὸ ποθητό σου χῶμα.
Σὲ πόθησα, κι' ὁ βασιλιᾶς ἂς μὴν εἶναι μαζί σου,
Κι' ἂς σέρπουνε στοῦ Γκιλεὰδ τὰ μυρωμένα μέρη
Σκορπιοί, σαῦρες κι' ἀστρίτες.
Τῶν ἐρειπίων σου θ' ἀσπαστῶ τὶς πέτρες μὲ λαχτάρα
Κ' ἡ ἀπόπνοια τοῦ πτώματος σου θἆναι γιὰ μένα πάλι
Γλυκύτερη ἀπ' τὸ μέλι.

Μόλις ἀποπερατώσας, τῷ 1140, τὴν συγγραφὴν τοῦ ἔργου του «**Ἀκωζαρῆ**», ὁ ποιητὴς ἤρχισε νὰ ἑτοιμάζηται διὰ τὸ εὐλαβὲς προσκύνημα. Ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν μονογενῆ θυγατέρα του, «**τὴν ἀδερφὴν τῆς ψυχούλας του**», τὸν λατρευτὸν ἔγγονόν του Ἰούδαν, τὴν ἐν Τολέδῳ ἀνωτάτην σχολήν του καὶ τοὺς πολυαρίθμους μαθητὰς οὓς περιέβαλλε διὰ τῆς στοργικῆς ἀγάπης του. Τοῦτο βεβαίως ἐστοίχιζεν ἀρκετὰ εἰς τὸν εὐαίσθητον ποιητήν, τὴν δὲ συγκίνησίν του μᾶς μετέδωκεν εἰς ὡραίας στροφάς. Μερικοὶ ἐκ τῶν φίλων του ἀποπειρῶνται νὰ τὸν μεταπείσουν ἀλλ' εἰς μάτην.

Κατὰ τὴν διέλευσίν του ἐκ διαφόρων πόλεων τῆς Ἱσπανίας προκαλοῦνται ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις ὑπὲρ τοῦ σοφοῦ ποιητοῦ. Κατελθὼν εἰς Γρενάδαν, ἐπεβιβάσθη πλοίου μετά τινων φίλων, μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὸν Αἴγυπτον. Ἐντὸς τοῦ πλοίου ἐκείνου, ὑπὸ τὴν ἀγωνιώδη ἀνυπομονησίαν καὶ προσμονήν, ὁ ποιητὴς ἔκρουσε τὴν τρυφερωτέραν χορδὴν τῆς λύρας του:

Κατσουφιασμένος ὁ οὐρανός, κ' ἐμὲ ἡ ψυχὴ πῶς σπαρταρᾷ!
Τί φτάνει κατὰ τὰ σκηνώματά σου Θεέ μου, τὰ ἱερά...
Σ' ἕνα καραβοσάνιδο στενὸ
Ἀνάμεσα ἀπὸ γῆς κι' ἀπὸ οὐρανὸ
Τρικλίζω καὶ χορεύω· τί μὲ νοιάζει
Ἀφοῦ σὲ λίγο θἄδω νὰ χαράζῃ
Ἡ Ἱερουσαλὴμ· κεῖ μέσα θὰ χορέψω
τὸν ἱερὸ χορό σου, ὦ Ἅγια Πόλη!

Ὁ ποιητὴς φθάνει εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, μεταβαίνει εἰς Κάϊρον, κατευθύνεται, ὑπὸ τὴν συνοδείαν φίλων του, εἰς Δαμιέττην, ὅπου διὰ τελευταίαν φορὰν οὗτοι ἐπιχειροῦν νὰ τὸν μεταπείσουν ἐκ τοῦ σχεδίου του. Τῷ συνιστοῦν ὅπως ἐγκατασταθῇ εἰς Αἴγυπτον, ἀφοῦ καὶ ἐκεῖ εἶχεν ἐπιφοιτήσει ἡ θεία χάρις, ἀφοῦ ἐκεῖ ἐγεννήθη καὶ ὁ μέγιστος τῶν Προφητῶν. Ἀλλ' εἰς μάτην! Ὁ Ποιητὴς ἀναφωνεῖ:

Ἐκεῖ εἶν' ὁ τόπος τῆς Δικαιοσύνης, τοῦ Οἴκτου!
Ἐκεῖ προσμένει ὁ ἄνθρωπος τὴν πλερωμή του!

τουτέστι εἰς τὴν Σιών.

Δυστυχῶς οὐδὲν τὸ θετικὸν γνωρίζομεν ἐν σχέσει μὲ τὴν πορείαν τοῦ ποιητοῦ ἀπὸ τῆς ἀποβιβάσεώς του ἐκ Δαμιέττης καὶ ἀκολούθως. Φαίνεται λίαν πιθανὸν νὰ ἔφθασε σῶος εἰς τὴν Ἁγίαν Πόλιν, ἀλλ' ἡ ἐκεῖ διαμονή του δὲν παρετάθη ἐπὶ πολύ. Ἀβεβαιότης καλύπτει τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του. Τὸν ποιητὴν ἐπανευρίσκουν τινὲς εἰς Τύρον καὶ Δαμασκόν, ὅπου αἱ ἰσραηλιτικαὶ κοινότητες τὸν ὑποδέχονται ἐνθουσιωδῶς. Εἰς τὴν πρώτην ταύτην πόλιν ὁ Ἀλεβῆ γράφει, ἀπευθυνόμενος πρὸς φίλον του, συγκινητικώτατον ποίημα, ἐν τῷ ὁποίῳ διαφαίνεται ἡ πικρία καὶ ἡ ἀπογοήτευσις διὰ τὰ διαψευσθέντα ὄνειρά του. (**Ἀρχεῖα Ὀξφόρδης, σελ. 19 στ. 2**). Βαθεῖα συγκίνησις καταλαμβάνει τὸν ἀναγνώστην πρὸ τῆς ἀπαισιοδόξου κραυγῆς ἥτις ἐξέρχεται ἐκ τοῦ στήθους ἐκείνου ὁ ὁποῖος μόνον νὰ ἐλπίζῃ καὶ νὰ μειδιᾷ ἐγνώριζεν ἄλλοτε. Ἐν Δαμασκῷ κρούει δι' ὑστάτην φορὰν τὴν λύραν του (**Ἀρχ. Ὀξφόρδης ἐν προλόγῳ στηλ. IX σημ. 1**), διὰ νὰ θρηνήσῃ τὴν ἔκλειψιν τοῦ ἀρχαίου τῆς Σιὼν κάλλους καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ θεία αὐγὴ θέλει ἀνατείλει ἐπ' αὐτῆς εἰς προσεχεστάτας ἡμέρας. Αἴφνης τὸ ἔνθεον ᾆσμα διακόπτεται, τοῦ ποιητοῦ τὰ ἴχνη ἐξαφανίζονται. Ἡ λαϊκὴ φαντασία ἔπλασεν ἐν τούτοις τὸν μῦθόν της: ὅτι δηλαδὴ ὁ ποιητὴς φθάσας πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Ἁγίας Πόλεως, καὶ καθ' ἣν στιγμὴν γονυκλινὴς ἀπήγγελλε κάποιον θρῆνον πρὸς τὴν Σιών, συνετρίβη ὑπὸ τὰς ὁπλὰς τοῦ ἵππου ἑνὸς διερχομένου ἐκεῖθεν Ἄραβος· (**Σιαλσέλετ Ἀκαμπάλα**). Ὡσαύτως δεικνύουσι τὸ μέρος τοῦ τάφου του εἰς τὸ χωρίον Καμπούλ. (**Σεφὲρ Γιωχασεῖν τοῦ** *Ρ. Ἀβραὰμ Ζαχοὺτ*) ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνώνυμός τις ἐχάραξε τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφήν:

Ἀναρωτάει ὁ ἄνθρωπος καὶ λέει: ποῦ πᾶν ν' ἀράξουν
Ἡ Χάρη κ' ἡ Σοφία, μαζὶ κ' ἡ Ταπεινοφροσύνη;
Κ' οἱ τρεῖς τους σμίγουνε καὶ λέν: Νὰ ἐδῶ θενὰ μᾶς εὕρῃ;
Ἀγκαλιασμένες καὶ τὶς τρεῖς, μαζὶ μὲ τὸν Ἰούδα.

Τὸ βιβλίον «**Ἀκωζαρῆ**» μετεφράσθη λατινιστὶ ὑπὸ τοῦ *Buxtorf*, γερμανιστὶ δὲ ὑπὸ τοῦ *D. Cassel*. Τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ ἔργον ἀριθμεῖ πολλὰς κλασσικὰς ἐκδόσεις ἐξ ὧν αἱ κυριώτεραι: 1) *S. D. Luzzato* (**Μπετουλὰτ μπὰτ-ΓΕΟΥΝΤΑ**. Virgo Filia Jehudae sive Excerpta ex inedito celeberrimi Jehuda Levitae Diwane. Prague 1840). 2) *Dr H. Brody*, Diwân des Abû-l-Hassan Jehuda Halévi unter Mitwirkung namhafter Gelehrter bearbeiter und mit einer ausführlichen ein leintung versehen. Berlin 1896—97. 3) *Ἀρκαβῆ*. **Ἔκδοσις Ἀγιασσάφ. Βαρσοβία.**

Ἐκ τῶν εἰς τὴν γερμανικὴν μεταφράσεων ἀναφέρομεν: *Geiger*: Diwan des Castiliers Abul-Hassan Juda Halévi, Breslaü 1851. *S. Haller*, Die echten hebr. Melodien, Trèves 1893. *M. Sachs*, Die religiose Poesie der Juden in Spanien, Berlin 1855.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. **Γερμανιστί**: *H. Graëtz*, Geschichte der Juden VI. 140. — *Steinschneider*. Catalog. libr. hebr. in Biblioth. Bodleiana 1338. — *D. Kaufmaun*, Jehuda Halévi. Versuch einer charakteristik, Breslaü 1877. **Ἑβραϊστί**: *Φὶν*, **Κενέσετ Γισραὲλ** 400. — *Μπέρνφελδ*. **Ντάατ Ἐλωχεΐμ, σελ.** 182. — *Ἰσ' Χωρώβιτς*, **Ἐαϊλντ Α. σ. 47. Γαλλιστί**: *Salomon Munk*, Palestine σ. 342. — *Julien Weill*, Un Poète juif, Juda Halévi (Paris). — *Edmond Fleg*, Anthologie juive II Pages 46—50. 101—106. 112. 377. 390. **Ἑλληνιστί**: *Ἰσραηλιτικὴ Ἐπιθεώρησις* **1914, ἀρ. 10 καὶ 11, ὅπου καὶ ἐπιτυχὴς ἀπόδοσις εἰς τὴν ἑλληνικὴν μιᾶς τῶν Σιωνιάδων, ὑπὸ τοῦ Ν Καρβούνη.** — Ἡ *Βίγλα τοῦ Μεσολογγίου* **φύλλον 1ον: Ἑβραῖοι Ποιηταὶ ὑπὸ** *Ι. Συγγουλιέρου* **(Γ. Ἐλιγιά). Ἐφημερὶς «***Πρόοδος***», 23 Μαΐου 1926: Ὁ** *Ποιητὴς Ἰούδας Ἀλεβῆ*, **ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ.**

ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ

Ἀλεβιζᾶκος ***Σταυριανός***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μάνης, μετασχὼν εἰς διαφόρους μάχας, ὡς στρατιώτης μὲν μέχρι τοῦ 1824, ἔκτοτε δὲ ὡς ἑκατόνταρχος, λαβὼν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τὸ σχετικὸν δίπλωμα. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἰδιώτευσεν ἀποσυρθεὶς εἰς Καλάμας, ὅπου ἀπέθανε τῷ 1865.

Γ. Δ. Κ.

Ἀλεβιζόπουλος ***Ἀλεβῖζος (Λουΐζος)***. Ἀγωνιστὴς καταγόμενος ἐκ Τριπόλεως. Ἠκολούθησεν ἐξ ἀρχῆς τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε *τσαούσης*. Μετ' αὐτοῦ μετέσχεν εἰς πλείστας μάχας καὶ διεκρίθη πολλάκις διὰ τὴν γοργότητά του καὶ τὴν ἐπιβολήν, ἣν εἶχεν ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν του. Τῷ 1837 ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐχαρακτηρίσθη ὑπαξιωματικὸς καὶ ἔλαβε σύνταξιν. Διωρίσθη εἰς διαφόρους δημοσίας θέσεις. Ἀπέθανε μετὰ τὸ 1870.

— **Ἀλεβιζόπουλος** ***Κυριάκος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Σμύρνης, ἐλθὼν εἰς Πελοπόννησον ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Ἀγῶνος, μετὰ ὀγδοήκοντα ἀνδρῶν, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἐπολέμησε καὶ διεκρίθη ἐπανειλημμένως. Συνειργάζετο μὲ τὸν Τζανέττον Χριστόπουλον ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν καὶ μετέσχεν εἰς τὰς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως καὶ Πατρῶν, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Ναυπλίου, ὅπου μεγάλας παρέσχεν ἐκδουλεύσεις εἰς τὸν Σταϊκόπουλον καί, μετὰ τὴν ἅλωσιν, εἰς τὸν Κολοκοτρώνην. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμπραὴμ διεκρίθη εἰς πλείστας περιστάσεις, εἰς δὲ τὴν Πολιανὴν ἐτραυματίσθη. Ἐπί τι διάστημα συνειργάσθη μετὰ τοῦ συνταγματάρχου Βούρβαχη καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Καματεροῦ, ἐξεστράτευσε δὲ μετὰ τοῦ Φαβιέρου εἰς Χίον. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, ἡ Ἐπιτροπὴ κατέταξεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἕκτην τάξιν τῶν Ἀγωνιστῶν καὶ τὸν κατέστησε Λοχαγὸν τῆς ἐνεργοῦ Φάλαγγος, κατὰ τὸ Μητρῷον.

— **Ἀλεβιζόπουλος** ***Δημήτριος***. Ἠλεῖος Ἀγωνιστής, γεννηθεὶς ἐν Καβασίλᾳ τῷ 1801. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Γεώργιον Σισίνην, βραδύτερον δὲ ὑπὸ τοὺς υἱούς του καὶ μάλιστα τὸν Χρύσανθον. Μετέσχε τῆς ἐν Πούσι παρὰ τὸ Λάλα μάχης, καὶ κατόπιν ἐστάλη εἰς τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Μετέσχεν ἐπίσης καὶ τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν, καθ' ἣν ἐτραυματίσθη εἰς τὴν κεφαλήν. Ἐτραυματίσθη ἐπίσης εἰς τὰς Ἀθήνας τῷ 1826, ὁπότε ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Χρύσανθον Σισίνην. Οὐδεμιᾶς ἐν τέλει ἔτυχεν ἀμοιβῆς, παρὰ τὰ πιστοποιητικά του. Ἔζη εἰς τὰ Λεχαινὰ μέχρι τοῦ 1865.

— **Ἀλεβιζόπουλος** ***Νικόλαος***. Μεσσήνιος Ἀγωνιστής. Ἐμυήθη ὡς ἀδελφοποιητὸς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καί, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως, ἠκολούθησε τὸν Καπετὰν Κώστα Μπούραν, μετὰ τοῦ ὁποίου προσεκολλήθη ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς εἰς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, παρὰ τὴν Καρύταιναν, ἐναντίον τῶν Φαναριτῶν Τούρκων, μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως εἰς ἣν ἐτραυματίσθη, διεκρίθη διὰ τὴν ζωηρότητά του εἰς τὴν

Digitized by Google

καταδίωξιν τῶν Τούρκων ἐν Ἁγίῳ Σώστῃ τῶν Δερβενακίων. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμπραήμ, ἀκολουθῶν πάντοτε τὸν Μπούραν μετέσχε διαφόρων μαχῶν καὶ ἔδειξεν ἐξαιρετικῶς γενναίαν διαγωγὴν εἰς τὰ Τρίκορφα, ὅπου φονευθέντος τοῦ Μπούρα ἐπὶ πολὺ ἠγωνίζετο καὶ τέλος κατώρθωσε ν' ἀποκομίσῃ τὸ λείψανόν του. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἀπεσύρθη εἰς τὰς Καλάμας, ὅπου ἔμεινεν ἀχρησιμοποίητος μέχρι τοῦ 1840, ὁπότε προσελήφθη ὑπάλληλος εἰς τὴν τελωνειακὴν ὑπηρεσίαν.

—**Ἀλεβιζόπουλος** *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Βυτίνης τῆς Γορτυνίας, ἀνήκων εἰς οἰκογένειαν προκρίτων. Ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα ποικιλοτρόπως· διότι καὶ χρήματα παρέσχε καὶ τρόφιμα καὶ πολεμεφόδια. Ἀγωνισθεὶς ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τὸν Δ. Πλαπούταν, τὸν Νικηταρᾶν Σταματελόπουλον καὶ ἄλλους, κατόπιν ἠκολούθησε τὸ πολιτικὸν στάδιον καὶ διεκρίθη ὡς Ἔφορος καὶ Ἔπαρχος. Ἐπὶ τῆς βασιλείας κατέλαβε διαφόρους διοικητικὰς καὶ οἰκονομικὰς θέσεις, ἀπέθανε δὲ τιμηθεὶς διὰ τοῦ Ἀργυροῦ Νομισματοσήμου.

—**Ἀλεβιζόπουλος** *Σωτήριος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Πύργου τῆς Ἠλείας. Ἐγεννήθη τῷ 1805 καὶ προσελήφθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Γεωργίου Σισίνη, ἐπολέμησε δὲ ὑπ' αὐτὸν καὶ τὸν υἱόν του Χρύσανθον Σισίνην μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος. Τῷ 1844 ἀνεγνωρίσθησαν αἱ ἐκδουλεύσεις του καὶ κατετάχθη εἰς τὸ Μητρῷον ὡς ὑπαξιωματικὸς δευτέρας τάξεως.

—**Ἀλεβιζόπουλος** *Χαράλαμπος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κυπαρισσίας, μετασχὼν ὑπὸ τὸν Γκρίτζαλην εἰς διαφόρους μάχας, ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Διεκρίθη ἰδίως εἰς τοὺς ἐναντίον τοῦ Ἰμπραὴμ ἀκροβολισμούς, καθ' οὓς ὑπηρέτει εἰς διάφορα μέρη τῆς Πελοποννήσου ὡς εἰκοσιπένταρχος (1795—1850). Γ.Δ.Κ.

Ἀλεβῖζος *Θεόδωρος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μελιγαλᾶ. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Παπατζώνην καὶ τὸν Π. Κεφάλαν εἰς Καρύταιναν καὶ εἰς τὰς περὶ τὴν Τρίπολιν μάχας. Διεκρίθη εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Κορίνθου. Ἐπίσης εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀκράτας καὶ εἰς τὴν κάθοδον τοῦ Δράμαλη, κατὰ τὴν εἰς τοὺς Ἀφεντικοὺς Μύλους μάχην. Τραυματισθεὶς εἴς τινα συμπλοκήν, κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ιμπραήμ, ἔμεινεν ἀνάπηρος καὶ ἔζη ἐν Καλάμαις μέχρι τοῦ 1865.

—**Ἀλεβῖζος** *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Καλαβρύτων. Μετέσχεν ὑπὸ τὸν Γ. Λεχουρίτην πολλῶν μαχῶν. Ἠγωνίσθη ἐπίσης εἰς Λάλα, Πυργακόκαστρον καὶ ἐτραυματίσθη εἰς τὴν παρὰ τὸ Γηροκομεῖον τῶν Πατρῶν μάχην. Ἐφονεύθη τῷ 1825 κατά τινα συμπλοκὴν πρὸς τὰ αἰγυπτιακὰ στρατεύματα.

—**Ἀλεβῖζος** *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Καλαμῶν, γεννηθεὶς τῷ 1795. Κατ' ἀρχὰς ἡγεῖτο 30 ἀνδρῶν, μικρὸν δὲ κατὰ μικρὸν ἔφθασε νὰ διοικῇ καὶ μέχρις ἑκατόν, τοὺς ὁποίους διετήρει δι' ἰδίων δαπανῶν. Μεγάλας ὑπηρεσίας προσέφερεν εἰς τὰ Δερβενάκια καί, κατὰ τὸ 1823, εἰς τὸ Μεσολόγγι. Τῷ 1825, ἀγωνισθεὶς ὑπὸ τὸν Κατζάκον Μαυρομιχάλην εἰς τὸ Κρεμμύδι, ἐπέδειξεν ἀξίαν μνείας διαγωγήν, πολλὰς ζημίας ἐπενεγκὼν εἰς τὸν ἐχθρόν. Ἐπίσης διεκρίθη, τῷ 1827, κατὰ τὴν μάχην τοῦ Δυροῦ. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐκρίθη ὑπαξιωματικὸς δευτέρας τάξεως, ἔλαβε δὲ καὶ τὸ Σιδηροῦν Νομισματόσημον τῷ 1844.

—**Ἀλεβῖζος** *(Καλόγερος)*. Ἀδελφὸς τοῦ *Θεοδώρου*, ἱερομόναχος κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως. Χωρὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ράσον, ἐξ οὗ διετήρησε καὶ τὸ παρωνύμιον, ἠκολούθησε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του τὸν Παπατζώνην καὶ τὸν Π. Κεφάλαν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν καὶ προσεκολλήθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη, ὑπὸ τὸν ὁποῖον μεγάλως διεκρίθη εἰς Τρίπολιν, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἰμπραὴμ καί, κατόπιν, εἰς τὴν καταστολὴν τῆς ἀναρχίας τῷ 1832. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, ἐζήτησε ν' ἀσπασθῇ ἐκ νέου τὸν μοναχικὸν βίον, καὶ φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἐπί τινα χρόνον τὸ ἐπέτυχε. Τῷ 1845 ὅμως ἐνεπλάκη εἰς ληστρικὴν ὑπόθεσιν, ἕνεκα τῆς ὁποίας, συλληφθεὶς καὶ καταδικασθείς, ἐξετέλεσε δέκα ἐτῶν εἱρκτήν. Ἔκ τινων ἐγγράφων ἐξάγεται ὅτι ἔζη ἀκόμη περὶ τὸ 1870.

—**Ἀλεβῖζος** *Πανταζῆς*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀνδριτσαίνης. Ἔλαβε τὰ ὅπλα ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ Ἀγῶνος, καί, ὑπὸ τὸν Τζανέτον Χρηστόπουλον, ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ μετάσχῃ τῶν μαχῶν, ὅσαι διεξήγοντο ἐν Πελοποννήσῳ. Μεταξὺ ἄλλων ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Φαναριτῶν Τούρκων, κατόπιν δὲ τῶν τοῦ Λάλα. Εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως ἐτραυματίσθη. Εἰς τὰ Δερβενάκια διεκρίθη εἰς τὴν καταδίωξιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν λαφυραγωγίαν. Ἠγωνίσθη ἐν τούτοις μὲ πολλὴν αὐταπάρνησιν κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμπραήμ, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Δραμπάλλαν καὶ εἰς τὰ Τρίκορφα.

—**Ἀλεβῖζος** *Μάρκος*. Ἐξ Ἀνδρούσης. Ἀναφέρεται ὅτι μεγάλας προσέφερεν ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἀγῶνα, διακριθεὶς ἰδίως τῷ 1832 εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας ἐν Πελοποννήσῳ. Γ.Δ.Κ.

Ἀλέβκα (ἡ). Μικρὸν χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, κείμενον κατὰ τὴν δυτικωτέραν πλευρὰν τοῦ ὑποδιαμερίσματος τῆς Τυλλιρκᾶς, τοῦ ὑπαγομένου εἰς τὸ διαμέρισμα Λεύκας καὶ τὴν ἐπαρχίαν Λευκωσίας. Ἡ Ἀλέβκα μετὰ τῶν ἄλλων πέριξ μικρῶν χωρίων παράγουν τὰ ἐκλεκτότερα σῦκα καὶ ἔλαια τῆς νήσου. Κάτοικοι 60, ὧν οἱ περισσότεροι Μωαμεθανοί. Κ. Μ. ΚΑΡ.

Ἀλεβὺ (Halévy) ***Ἰάκωβος, Φραγκῖσκος, Φρομαντάλ, Ἠλίας***. Γάλλος μουσουργὸς γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῇ 27 Μαΐου 1799, ἀποθανὼν ἐν Νικαίᾳ τῇ 17 Μαρτίου 1862. Ὁ διάσημος οὗτος μουσικοσυνθέτης ὑπῆρξεν ὁ ἐνδοξότερος μαθητὴς τοῦ Χερουβίνη. Πρῶτος μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν του καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν σπουδῶν του ἔλαβε τὸ πρῶτον βραβεῖον τῆς Ρώμης ((Prix de Rome) μόλις δεκαοκταετὴς (1819). Μετὰ βραχεῖαν διαμονὴν εἰς τὴν πόλιν ταύτην διωρίσθη ἀμέσως πρόσθετος καὶ ὀλίγον μετὰ τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἁρμονίας εἰς τὸ Κονσερβατόριον τῶν Παρισίων. Προήχθη κατόπιν (1833) εἰς καθηγητὴν τῆς συνθέσεως καὶ ἀντιστίξεως διαδεχθεὶς τὸν Φετίς, καὶ μετὰ τρία ἔτη εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν εἰς τὴν κενωθεῖσαν τοῦ Ρέϊχα θέσιν, ἐκλεγεὶς μετὰ ταῦτα, κατὰ τὸ 1854, καὶ ἰσόβιος γραμματεὺς αὐτῆς. Οἱ ἑταῖροι τῆς Ἀκαδημίας μετὰ τὸν θάνατόν του, τιμῶντες τὴν μνήμην του, ἐζήτησαν ὁμοφώνως δι' αἰτήσεώς των πρὸς τὸ Νομοθετικὸν Σῶμα τὴν ἀπονομὴν συντάξεως εἰς τὴν χήραν τοῦ μουσουργοῦ. Κατόπιν δὲ εἰσηγητικῆς ἐκθέσεως τοῦ ὑποκόμητος δὲ Ρουζὲ ἡ Βουλὴ ἐχορήγησεν εἰς αὐτὴν ἐτησίαν παροχὴν 5 000 φρ. ὡς ἐθνικὴν ἀμοιβήν.

Φραγκῖσκος Ἀλεβύ.

Ἡ ἐν τῷ Κονσερβατορίῳ διδασκαλία του ἀπέβη λίαν καρποφόρος καὶ ἐποικοδομητικὴ διὰ τὴν γαλλικὴν τέχνην, μεταξὺ δὲ τῶν μαθητῶν του συγκαταλέγονται οἱ ἐπιφανεῖς μουσουργοὶ Γκουνώ, Βίκτωρ Μασσέ, Μπαζέν, Μπιζέ, ὁ συνθέτης τῆς Κάρμεν, καὶ ἄλλοι ὀλιγώτερον ὀνομαστοί.

Αἱ κυριώτεραι συνθέσεις του εἶναι τὰ μεγάλα Μελοδράματα *Ἑβραία* (Juive 1835), *Γουΐδος καὶ Γινέβρα* (1838), *Ἡ Βασίλισσα τῆς Κύπρου* (Reine de Chypre 1841), *Κάρολος ϛ'* (Charles VI 1843), τὰ κωμικὰ Μελοδράματα: Ἡ *Ἀστραπὴ* (L'Eclair 1845), Οἱ *Σωματοφύλακες τῆς Βασιλίσσης* (Les mousquetaires de la Reine 1846) *Βὰλ δ' Ἀνδόρρα* (Val d'Andorre 1848) καὶ τὸ ἡμιτελὲς πεντάπρακτον *Νῶε*, ὅπερ ἐτελείωσε καὶ ἐνωρχήστρωσεν ὁ μαθητής του καὶ κατόπιν γαμβρός του Γεώργ. Μπιζέ. Πλὴν τούτων ἀφῆκε πολλὰ τεμάχια διὰ τραγοῦδι, καντάτας, τὴν γνωστὴν «Πραγματείαν ἀντιστίξεως καὶ φυγῆς» (Traité de contrepoint et fugue), ἥτις φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Χερουβίνη καί, μολονότι Ἰσραηλίτης τὸ θρήσκευμα, λειτουργίας καὶ ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους, ἐν οἷς τὸ θαυμάσιον διὰ τὴν θρησκευτικήν του κατάνυξιν De profundis, ἐκτελεσθὲν εἰς τὴν ἐπικήδειον τελετὴν τοῦ Δουκὸς ντὲ Μπερύ. Φέρεται πρὸς τούτοις συνθέτης τοῦ *Χαλὴλ*, τοῦ κυριωτέρου λειτουργικοῦ ᾄσματος τῆς συναγωγικῆς ὑμνῳδίας.

Ὁ Ἀλεβὺ εἶνε μουσικὸς εἰλικρινής, μὲ εὐρείας ἀντιλήψεις καὶ ἀφομοιωτικὸν ταλέντον. Ἐν τούτοις τὸ ὕφος του φαίνεταί πως βαρὺ καὶ ξηρὸν καὶ οὐχὶ ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὴν προσήλωσιν πρὸς τὰς αὐστηρὰς συνηθείας τῆς σχολῆς τοῦ Χερουβίνη. Ἀναμιμνήσκει πολλάκις Σποντίνην, Ροσσίνην, Μαγιερβέρ, ὑπολείπεται ὅμως ἐν πολλοῖς τοῦ ὕφους ἐκείνων κατὰ τὰς λεπτομερείας. Ἡ μελῳδία του εἶναι εὔκολος, ἀβίαστος, ἀλλ' ὄχι πάντοτε πρωτότυπος, περιπίπτουσα ἐνίοτε εἰς κοινοτύπους ἰταλιανισμούς, μὴ ἀναλόγους πρὸς τὴν εὐγένειαν τῆς ὅλης μελῳδικῆς γραμμῆς. Τὸ τοιοῦτον γίνεται αἰσθητότερον εἰς τὰ κωμικὰ μελοδράματά του καὶ τὰ μπαλέττα, ὅπου καὶ τὸ ὕφος κατέρχεται εἰς χθαμαλότερα ἐπίπεδα καὶ ἡ ἔμπνευσις φαίνεται ὑστεροῦσα εἰς αὐθόρμησιν.

Ὁ Ἀλεβῆ ὑπῆρξε καὶ συγγραφεὺς λεπτὸς καὶ καλλίλογος. Εἰς τὰ «Souvenirs et portraits» (1861) καὶ τὰ «Derniers Souvenirs» ἀποδεικνύεται κάτοχος ἀληθοῦς λογοτεχνικοῦ ταλάντου. Αἱ ἰδέαι ἃς ἀναπτύσσει εἰς τὰς «περὶ μουσικῆς ἐπιστολὰς» του (Lettres sur la musique) μαρτυροῦσι μᾶλλον τὸν ἔρωτα καὶ τὴν πίστιν του πρὸς τὴν τέχνην ἢ πνεῦμα λεπτῆς παρατηρητικότητος καὶ ψυχολογικῆς ἀναλύσεως. Ἀγαπᾷ τὸ τραγοῦδι του ὑπὲρ πᾶν ἄλλο καὶ ἐν τῷ ἐκχειλίζοντι ἐνθουσιασμῷ του ἐπικαλεῖται τὰς μούσας νὰ προστατεύσουν τὴν ἀνθρωπίνην φωνήν. «O Muses, chastes sœurs d'Apollon, protegez les voix humaines». Ἀλλαχοῦ πάλιν φαντάζεται λίαν προσφυῶς τὴν μουσικὴν μίαν συνένωσιν θαυμασίαν καὶ ὑπέροχον τῆς τέχνης, ἥτις δημιουργεῖ, συγκινεῖ καὶ γοητεύει, καὶ τῆς ἐπιστήμης ἥτις ὁδηγεῖ, κυβερνᾷ καὶ διευθύνει.

Ἡ ἀπεριόριστος πρὸς τὸν Θεὸν πίστις του τὸν ἔκαμε νὰ ὁραματίζεται χιμαιρικὰς θεωρίας, οἷα π. χ. ἡ ἀκόλουθος. Ἐπίστευεν ὅτι ὑπάρχει εἰς τὸ Σύμπαν ἀντικειμενική τις πηγὴ τοῦ Ἤχου, ὅπως ὑπάρχει τοιαύτη τις τοῦ Φωτὸς καὶ ὅτι ἡ φύσις προικίζει μὲ τὴν ἀνάλογον ἐξ αὐτῆς δόσιν κάθε ἀνθρώπινον πλάσμα κατὰ θείαν παραχώρησιν. «Δὲν εἶναι ἀληθές, Θεέ μου, ἀνακράζει, ὅτι, ἐν τῇ θείᾳ σου προνοίᾳ, διέχυσες εἰς τὸν ἀέρα τὸν ὁποῖον ἀναπνέομεν ἐνεργετικόν τι ρευστόν, ὅπερ μᾶς περιβάλλει, μᾶς ἐμπνέει, μᾶς ὠθεῖ, καὶ τοῦ ὁποίου ἐν παντὶ αἰσθανόμεθα τὴν ἐπίδρασιν;»

Ἐκ τῶν μελοδραμάτων του μόνη ἡ *Ἑβραία* ἀπέμεινεν εἰς τὸ σημερινὸν ρεπερτόριον τῶν μεγάλων θεάτρων, δίδεται δὲ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἡ *Ἀστραπὴ* καὶ ἡ *Βὰλ δ' Ἀνδόρρα* εἰς τὰ μικρότερα. Ἡ **Ἑβραία** (βλ. λ.) ἐδόθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1918 ὑπὸ τοῦ Ἑλλ. Μελοδράματος τῇ συμπράξει Ἰταλῶν καλλιτεχνῶν τοῦ ᾄσματος. Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

—**Ἀλεβὺ** (Halévy) ***Ἰωσήφ***. Ἀσιανολόγος, γεννηθεὶς ἐν Ἀδριανουπόλει τὴν 15 Δεκεμβρίου 1827 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1902. Διδαχθεὶς τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὸ ἰσραηλιτικὸν σχολεῖον τῆς Ἀδριανουπόλεως, μετέβη εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του, διεκρίθη δὲ διὰ τὰ εἰς ἑβραϊκὴν γλῶσσαν γραφέντα ποιήματά του, μεθ' ὃ ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους καὶ ἐπολιτογραφήθη Γάλλος ὑπήκοος. Ἀφωσιώθη ἔκτοτε εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀσιατικῶν γλωσσῶν καὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νέων ἀσσυριακῶν λαῶν. Ὁ παγκόσμιος Ἰσραηλιτικὸς Σύνδεσμος ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν μελέτην τῶν συνθηκῶν τοῦ βίου καὶ τῶν ἠθῶν τῶν Ἰσραηλιτῶν τῆς Φαλάχας ἐν Ἀβησσυνίᾳ. Τὸ δημοσιευθὲν ὑπόμνημα ἐπὶ τῶν ἐρευνῶν του τούτων προεκάλεσε τὴν προσοχὴν τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων. Τῷ 1869 ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν εἰς Ὑεμένην, πρὸς ἀρχαιολογικὰς μελέτας, ὁπόθεν ἐπιστρέψας ἐκόμισεν ἀντίγραφα ἑξακοσίων ὀγδοήκοντα ἓξ ἐπιγραφῶν, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσε τῷ 1872 εἰς σχετικὸν πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν ὑπόμνημα. Ἐγένετο κατόπιν διευθυντὴς τοῦ αἰθιοπικοῦ τμήματος τῆς Ἀσιατικῆς ἑταιρίας τῶν Παρισίων. Ἐπεχείρησεν ἐν τῷ μεταξὺ διαφόρους ἀποδημίας εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸς ἀρχαιολογικὰς ἐρεύνας, μετὰ πᾶσαν δὲ τοιαύτην ἐδημοσίευε τὰ ἀποτελέσματα τῶν μελετῶν του, αἱ ὁποῖαι παρέσχον εἰς αὐτὸν διακεκριμένην θέσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς ἀρχαιολογίας. Οὕτως ἐξέδωκε τὰ Σύμμικτα τῆς σημιτικῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς σφηνοειδοῦς ἐπιγραφικῆς. Ἔπειτα ἐδημοσίευσε μελέτας περὶ τῆς λιβυκῆς ἐπιγραφικῆς καὶ τὰς κριτικὰς ἐρεύνας περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ βαβυλωνιακοῦ πολιτισμοῦ, τὰς προσευχὰς τῶν φαλάχων ἐν αἰθιοπικῷ κειμένῳ καὶ ἐν ἑβραϊκῇ μεταφράσει, τὰ ἀσσυριακὰ καὶ βαβυλωνιακὰ θρησκευτικὰ ἔγγραφα, τὴν μακρὰν μελέτην αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Σαφᾶ, τὰς ὁποίας ἡρμήνευσεν, ἔπειτα τὰ Σύμμικτα κριτικῆς καὶ ἱστορίας τῶν διαφόρων σημιτικῶν γλωσσῶν, ἤτοι τῆς ἀνατολικῆς σημιτικῆς, τῆς ἀραμαϊκῆς, τῆς χαναανικῆς, τῆς φοινικικῆς, τῆς ἀραβικῆς καὶ τῆς αἰθιοπικῆς.

Βραδύτερον ἐξέδωκεν ἄλλην μελέτην περὶ τῆς ἰνδικῆς γραφῆς καὶ τὰς «Βιβλικὰς ἐρεύνας». Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξέδιδε τακτικῶς τὴν «Σημιτικὴν ἐπιθεώρησιν τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῆς ἱστορίας». Ἐν γένει ὁ Ἰωσὴφ Ἀλεβὺ θεωρεῖται εἷς τῶν σοφοτέρων ἐρευνητῶν τῶν σημιτικῶν γλωσσῶν, τῶν ἀποτελουσῶν ἰδίαν γενεαλογικὴν τάξιν, καὶ αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τῆς Ἀσίας ἐξετάθησαν καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν (βλ. λ. **σημιτικαὶ γλῶσσαι**). Ὁ Ἀλεβὺ γνωρίζων κατὰ βάθος τὰς γλώσσας ταύτας, συνεπλήρωσεν ἐν πολλοῖς τὸν Nöldeke, καὶ παρουσίασε νέας ἀγνώστους ἐπιγραφὰς καὶ κείμενα, δώσαντα τὴν λύσιν πλείστων ἀποριῶν, αἵτινες ἐπεκράτουν πρὸ αὐτοῦ. ΘΕΟΔ ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Ἀλεβὺ** (Halévy) ***Λέων***. Γάλλος λογογράφος, ἀδελφὸς τοῦ διασήμου μουσουργοῦ, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1802 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἁγίῳ Γερμανῷ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1883. Ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῷ Λυκείῳ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ὅπου ἔλαβε τὸ πρῶτον βραβεῖον τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἐγένετο εἶτα μαθητὴς καὶ συνεργάτης τοῦ Σαὶν-Σιμών, καὶ διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ Πολυτεχνικῇ Σχολῇ. Παραιτηθεὶς τῆς θέσεως ταύτης εἰσήχθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ὡς τμηματάρχης τοῦ γραφείου τῶν ἱστορικῶν μνημείων. Ἔκτοτε ἀφωσιώθη καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν φιλολογίαν, ἔγραψε δὲ πολυάριθμα ποιήματα καὶ μεταφράσεις ἐμμέτρους ἀλλοδαπῶν ποιητῶν. Ἐκ τούτων ἄριστα θεωροῦνται ἡ «Νὺξ τῶν γάμων», ἡ «Πανώλης τῆς Βαρκελώνης», αἱ «Κυπάρισσοι», ἐλεγεῖα, ὁ «Παλαιὸς πολεμιστὴς τοῦ Ναπολέοντος», «Εὐρωπαϊκαὶ ποιήσεις», «Λυρικὰ ἔργα τοῦ Ὁρατίου», ὁ «Λουθῆρος», δραματικὸν ποίημα, «Συλλογὴ μύθων», στε-

Digitized by Google

φθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας, ἡ «Τραγικὴ Ἑλλάς», ἐκλογὴ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαίας δραματικῆς ποιήσεως, μεταφρασθέντων εἰς στίχους, στεφθέντων δ' ἐπίσης ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας. Ἔγραψεν ἐπίσης συντόμους ἱστορίας τῶν ἀρχαίων καὶ νέων Ἰουδαίων, μετέφρασε τὸν «Μάκβεθ» τοῦ Σαίξπηρ καὶ τὴν βιογραφίαν τοῦ ἀδελφοῦ του Φραγκίσκου Ἀλεβύ, τοῦ διασήμου μουσουργοῦ. Συνέταξεν ἐπίσης πλεῖστα δράματα, ὡς τὴν «Μονομαχίαν» κωμῳδίαν ἀναβιβασθεῖσαν εἰς τὴν Γαλλικὴν Κωμῳδίαν», τὸν «Τσάρον Δημήτριον» τραγῳδίαν παιχθεῖσαν ἐπίσης εἰς τὴν Γαλλικὴν Κωμῳδίαν, τὸν «Μπωμαρσὲ εἰς Μ δρίτην» δρᾶμα, «Leone Leoni» καὶ πλεῖστα ἄλλα θεατρικὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλὰ εἶναι κωμειδύλλια καὶ λιμπρέτα κωμικῶν μελοδραμάτων. Κομψὸς καὶ εὐάρεστος συγγραφεὺς ὁ Ἀλεβὺ ἔσχε πολλάκις μεγάλην ἐπιτυχίαν ἐν τῷ θεάτρῳ. Θ. Β.

— **Ἀλεβὺ** (Halévy) ***Λουδοβῖκος.*** Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς καὶ μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1834, ἀποθανὼν τὴν 8ην Μαΐου 1908. Ἦτο υἱὸς τοῦ ποιητοῦ Λέοντος Ἀλεβύ, ἀνεψιὸς τοῦ μουσικοσυνθέτου Ἀλεβὺ καὶ ἔγγονος τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἱππολύτου Λεμπά. Ἔγινε πασίγνωστος διὰ τοῦ μυθιστορήματός του «*Ὁ ἀββᾶς Κωνσταντῖνος*». Συνειργάσθη μετὰ τοῦ Meilhac εἰς τὰς ὀπερέττας «*Ἡ ὡραία Ἑλένη*», «*Παρισινὴ ζωή*», «*Ὁ μικρὸς Δούξ*», «*Ἡ Μεγάλη Δούκισσα τοῦ Γκερολστάϊν*» κτλ., εἰς κωμῳδίας ὡς ἡ «*Φρουφροῦ*» καὶ εἰς δραματικὰ λιμπρέττα ὡς ἡ «*Κάρμεν*». Ὁ Ἀλεβὺ ἐγένετο μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τὸ 1884.

Ἀλεβὺν (Halewyn) ***Γεώργιος ντὲ —.*** Βέλγος οὑμανιστής, γεννηθεὶς τῷ 1413 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1536. Μετέφρασεν εἰς τὴν γαλλικὴν τὸ «*Ἐγκώμιον μωρίας*» τοῦ Ἐράσμου καὶ κατόπιν ἐξέδωκε μελέτας ἐπὶ τῆς λατινικῆς γλώσσης ὑπὸ τὸν τίτλον «Restauratio linguae latinae» (Ἀμβέρση 1533). Συνέγραψεν ἐπίσης σχόλια εἰς τὸν Βιργίλιον, οὐδέποτε ἐκδοθέντα καὶ τῶν ὁποίων τὰ χειρόγραφα εὑρίσκονται εἰς τὸ μουσεῖον τῶν Βρυξελλῶν.

Ἀλεγήνωρ *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἰτώνου καὶ ἔγγονος τοῦ Βοιωτοῦ (Διοδ. Σικ. IV. 67). Εἶχεν υἱὸν τὸν Πρόμαχον, ὅστις, μετασχὼν ὑπὸ τὸν Βοιωτὸν Πηνέλεων τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀκάμαντος (Ἰλ. Ξ. 476). Τὸν θάνατον τοῦ Προμάχου ἐξεδικήθη ὁ Πηνέλεως φονεύσας τὸν Ἰλιονέα, τὸν υἱὸν τοῦ πολυμήλου Φόρβαντος, ἀφοῦ δὲν ἐπρόφθασε νὰ φονεύσῃ αὐτὸν τὸν Ἀκάμαντα, τραπέντα εἰς φυγήν. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλεγκάϊ (Alegai) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Πύργος ἐκτισμένος ἐπὶ φερωνύμου ἄκρας τῆς «*Κυανῆς Ἀκτῆς*» μεταξὺ Σὰν Ρέμο καὶ Πόρτο Μαουρίτζιο (San Remo καὶ Porto Maurizio) διὰ τὴν μακρόθεν ἀναγνώρισιν τῆς ἄκρας, ἥτις κεῖται ἥμισυ μιλ. ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Σὰν Στέφανο (San Stephano. Χάρτης Ἀγγλικὸς 3219: Bordighera to Oneglia). Σ.Ε.Λ.

Ἀλεγκάμπ (Alegambe) ***Φίλιππος.*** Βέλγος Ἰησουΐτης (1592 - 1652), ἱστοριογράφος καὶ βιβλιογράφος τοῦ τάγματός του (bibliotheca scriptorum societatis Jesu Ἀμβέρση 1643.—Mortes illustres et gesta eorum de societate Jesu... Ρώμη 1657.—Heroes et victimae charitatis societatis Jesu Ρώμη 1658 κτλ.). Δ. Σ. Μ.

Ἀλέγκρ (d'Alègre). Εὐγενὴς οἰκογένεια τῆς Ὠβέρνης, ἀνερχομένη εἰς τὸν 13ον αἰῶνα. Γνωστότερα μέλη της εἶναι:

Ὕβ, βαρῶνος ντ' Ἀλέγκρ, φονευθεὶς τῷ 1512 ἐν τῇ μάχῃ τῆς Ραβέννας. Ἠκολούθησε τὸν Κάρολον Η' εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως καὶ ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΒ' κυβερνήτης τοῦ δουκάτου τοῦ Μιλάνου.

Ὕβ, μαρκήσιος ντ' Ἀλέγκρ, ὅστις ἐδολοφόνησε τῷ 1592 τὸν Φραγκίσκον ντὲ Μονμορανσὺ ντὲ Ἀλὸ καὶ ἐδολοφονήθη ὁ ἴδιος τῷ 1597.

Ὕβ, μαρκήσιος τοῦ Ἀλέγκρ, γεννηθεὶς τῷ 1693 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1733, ἔγγονος τοῦ προηγουμένου, στρατάρχης τῆς Γαλλίας τῷ 1724. Ἐπολέμησε καὶ ἐπληγώθη ἐν Φλερὺ διεξήγαγε τοὺς πολέμους τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Φλάνδρας, παρέδωσε τῷ 1703 τὴν Bonn, κατέλαβε τῷ 1712 τὴν Bouchain, καὶ ἀνεμίχθη εἰς τὴν συνωμοσίαν τοῦ Cellamare. Ε. Σ.

—**Ἀλέγκρ** (d'Alègre). Γάλλος φιλόλογος γεννηθεὶς κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 1740. Μεγάλη ἀβεβαιότης ἐπικρατεῖ διὰ τὴν καταγωγήν καὶ τὰ ἔργα του. Κατά τινας ἀνῆκεν εἰς τὴν εὐγενῆ οἰκογένειαν Alègre τῆς Ὠβέρνης. Ἐκ τῶν ἀποδιδομένων εἰς αὐτὸν ἔργων ἀνήκουσιν ἀναντιρρήτως εἰς αὐτὸν τὰ ἑξῆς: «Gulistav ou l'Empire des Roses». «Trai é des mœurs des rois» (Παρίσιοι 1704). «Histoire de Moncade, dont les principales aventures se sont passées au Mexique» (Παρίσιοι 1736) καὶ «L'art d'aimer» ποίημα (Παρίσιοι 1737).

Ἀλέγκρε (Alegre). Πόλις τῆς Βραζιλίας ἐν τῇ πολιτείᾳ Ἐσπιρίτο Σάντο, ἐπὶ παραποτάμου τοῦ Ρίο Ἰταπεμιρίμ. Κάτοικοι 8.000. Κέντρον γεωργίας καὶ δασοκομίας.

Ἀλεγκρέτη (Alegrete). Πόλις τῆς Βραζιλίας εἰς τὰ Δ τῆς πολιτείας Ρίο Γκράντε ντὸ Σοὺλ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἰμπυρατουϊνάν. Κάτ. 12.000. Κέντρον γεωργίας καὶ κτηνοτροφία.

Ἀλέγκρια (Alegria). Πόλις τῆς νήσου Cebu τῶν Φιλιππίνων. Κάτοικοι 8,860.

ἀλεγράρω (ἰταλ. allegrare)· εὐθυμῶ, ἀμεριμνῶ, ἀποβάλλω τὰς φροντίδας.

ἀλεγρία (ἡ)· (ἰταλ. allegria)· εὐθυμία, διάχυσις, ἀμεριμνησία.

ἀλέγρος, —α, —ο,· (ἰταλ. allegro)· εὔθυμος, τερπνός, χαρίεις· «ἀλέγρος ἄνθρωπος», «ἀλέγρα καρδιά».

Ἀλεξάνδρο (Alejandro M., ἄλλως Micer Alejandro). Ψευδώνυμον τοῦ διασήμου Ἰταλοῦ γλύπτου Domenico Alessandri Fancelli, ὅστις μεταβὰς ἐκ τῆς Φλωρεντίας εἰς τὴν Ἱσπανίαν κατέστη εἷς ἀπὸ τοὺς μᾶλλον σημαίνοντας φορεῖς τοῦ πνεύματος τῆς Ἀναγεννήσεως εἰς τὴν πέραν τῶν Πυρηναίων χώραν. Τὸ ἔργον του ἤσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἱσπανικῆς γλυπτικῆς, ἡ ὁποία μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατετρίβετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἀπεικονίσεις στηριζομένας ἐπὶ τῶν παραδόσεων τῆς ἐπὶ μακρὸν καὶ γονιμώτατα ἄλλως τε καλλιεργηθείσης ἐν Ἱσπανίᾳ γοτθικῆς τέχνης. Μεταξὺ τῶν ἐξοχωτέρων ἔργων τοῦ Ἀλεξάνδρο τάσσονται τὸ ἐπιτάφιον μνημεῖον τοῦ ἰνφάντου δὸν Ζουὰν τοῦ ΙΙ καὶ τὸ ἐπιτάφιον μνημεῖον τῶν καθολικῶν βασιλέων Φερδινάνδου καὶ Ἰσαβέλλας. Ὁ ἴδιος καλλιτέχνης εἶχεν ἀναλάβει καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἐπιταφίου μνημείου τοῦ καρδιναλίου Cisneros κατὰ τὸ 1518, ἀλλ' ὁ ἐπελθὼν θάνατος τον τὸν ἠμπόδισε νὰ φέρῃ εἰς πέρας, τοῦτο, ἐκτελεσθὲν ὑπὸ τοῦ ἐπίσης διασήμου συγχρόνου του Ἱσπανοῦ γλύπτου Βαρθολομαίου Ὀρντονιέθ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεδίδετο ἐσφαλμένως ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ τὸ προμνημονευθὲν ἐπιτάφιον μνημεῖον τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῆς Ἰσαβέλλας.

Τὸ ἐπιτάφιον μνημεῖον τοῦ ἰνφάντου δὸν Ζουάν, θανόντος εἰς ἡλικίαν 19 ἐτῶν, ἱδρύθη εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ τῆς Ἀβίλας. Ὁ νεαρὸς πρίγκιψ ἀπεικονίζεται κεκλιμένος μέσα εἰς τὴν βασιλικήν του στολήν, ἔχων τὰς χεῖρας πρὸ τοῦ στήθους συνηνωμένας. Ἡ μορφή του ἀποπνέει εὐγένειαν, βασιλικὸν μεγαλεῖον καὶ ὑπερκόσμιον ἠρεμίαν. Κάτωθεν αὐτοῦ καὶ καθ' ὅλας τὰς πλευρὰς τοῦ Μαυσωλείου του ἐκδιπλοῦται σειρὰ ὅλη θρησκευτικῶν ἀπεικονίσεων καὶ ἀνθεμιοειδῶν ἢ ζωομόρφων διακοσμήσεων, μαρτυρουσῶν ἐξαίρετον περὶ τὴν ἐξεργασίαν ἐντέλειαν.

Τὸ ἐπιτάφιον μνημεῖον τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῆς Ἰσαβέλλας, ἱδρυμένον ἐντὸς τοῦ βασιλικοῦ παρεκκλησίου τοῦ περιφήμου καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Γρενάδας, θεωρεῖται ἀντάξιον τῶν ὀνομαστοτέρων ἀνὰ τοὺς αἰῶνας μαυσωλείων καὶ τίθεται ἀπὸ τοὺς πλείστους ἱστορικοὺς τῆς ἱσπανικῆς τέχνης παρὰ τὰ κενοτάφια Καοόλου τοῦ Ριψοκινδύνου καὶ τῆς Μαρίας τῆς Βουργουνδίας (ἐν Bruges τῆς Φλάνδρας), Φιλίππου τοῦ Τολμηροῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ Ἀτρομήτου (ἐν Dijon τῆς Γαλλίας) Μαργαρίτας τῶν Βουρβώνων καὶ Φιλιμπὲρ τῆς Σαβοΐας (ἐν Brou), τῶν ὁποίων εἶναι περίπου σύγχρονον. Τὸ μνημεῖον τῶν θεμελιωτῶν τῆς ἱσπανικῆς ἑνότητος βασιλέων εἶναι κατεσκευασμένον ἐκ μαρμάρου τῆς Καρράρας καὶ παρουσιάζει τοὺς δύο ἡγεμόνας ἐξηπλωμένους ἐπὶ τῆς νεκρικῆς κλίνης: τὸν Φερδινάνδον καλυπτόμενον ἀπὸ τὴν πανοπλίαν του, φέροντα τὸ στέμμα εἰς τὴν κεφαλήν, ἀναπαυόμενον ἐπὶ πολυτελῶν προσκεφαλαίων μὲ ὡραῖον μεγάλον κρεμάμενον ἀπὸ τοῦ τραχήλου του, τὸν βασιλικὸν μανδύαν περιβάλλοντα τοὺς ὤμους καὶ κατερχόμενον μέχρι τῶν κνημῶν, ἔνθα σχηματίζει θαυμασίας πτυχάς, καὶ τὸ ξίφος γυμνὸν εἰς τὰς χεῖρας· τὴν Ἰσαβέλλαν ἐν μεγάλῃ ἡγεμονικῇ στολῇ μὲ τὸ στέμμα ἐπίσης εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ κρατοῦσαν τὸ σκῆπτρον εἰς τὴν χεῖρα· δύο λέοντες ἀναπαύονται παρὰ τοὺς πόδας της. (*P. Lafon*: La sculpture espagnole, σελ 99-100). Κατὰ τὰς πλευρὰς τοῦ μνημείου τούτου, ὅπως ἐσημειώθη προγενεστέρως καὶ διὰ τὸ μαυσωλεῖον τοῦ ἰνφάντου δὸν Ζουάν, ὑπάρχουν ἐξαίρετοι ἀνθεμιοειδεῖς ἀπεικονίσεις, ἔτι δὲ τὰ ὁμοιώματα τεσσάρων σφιγγῶν μὲ κεφαλὰς ἀετοῦ καὶ πόδας λέοντος, διαχωρίζοντα θαυμασίως ἐξειργασμένας καὶ λίαν ἐκτύπους παραστάσεις τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ι. Μ. Π.

Ἀλέξιο (Alesio), ***Ματθαῖος Περὲζ ντὲ—.*** Ἰταλὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης γεννηθεὶς ἐν Ρώμῃ περὶ τὸ 1547. Ἦτο μαθητὴς τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ ἐνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκτόνησιν κολοσσιαίων ἀπεικονίσεων, ὅπως αἱ κατασιραφεῖσαι τοιχογραφίαι του εἰς τὸ ὁρατόριον ντὲλ Γκονφαλόνε ἐν Ρώμῃ, καὶ ἡ «Ἱστορία τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ ἐρημίτου» ἐν τῇ καπέλλᾳ Σιξτίνᾳ ἐν τῷ Βατικανῷ. Ἐκ Ρώμης μετέβη εἰς Μάλταν ὅπου ἐζωγράφησεν ἐντὸς τῆς μεγάλης αἰθούσης τοῦ παλατίου τὴν πολιορκίαν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1565, καὶ τὴν ἱστορίαν του Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ διὰ τὴν φερώνυμον τοῦ ἁγίου ἐκκλησίαν. Τῷ 1583 μετέβη εἰς Ἱσπανίαν, ὅπου ἐζωγράφησεν ἐν Σεβίλλῃ τὸν κολοσσιαῖόν του «Ἅγιον Χριστόφορον» τὸν ὁποῖον ἐτελείωσε τῷ 1584, λέγεται δὲ ὅτι ἐταξίδευσε καὶ εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν, ὅπου ἐζωγράφησε πελώριον πίνακα παριστῶντα τὸν ἅγιον Αὐγουστῖνον περιστοιχιζόμενον ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας εἰς τὸ ἐν Λίμᾳ (Περοῦ) μοναστήριον τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου. Ἀπέθανεν ἐν Ρώμῃ τῷ 1612.

Ἀλέζιος ***Ἀλέξανδρος*** (Alesius· ἀρχικῶς Alane, Ales, Alesse). Σκῶτος θεολόγος (1500—1565), εἷς ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἐνθουσιωδεστέρων ὑποστηρικτῶν τοῦ Προτεσταντισμοῦ ἐν Σκωτίᾳ, ἰδίως δὲ θαυμαστὴς τοῦ *Μελάγχθονος*, διὸ ὑπέστη πολλὰς καταδιώξεις. Ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Καντερβουρίας, ὅπου ἐδίδασκε Θεολογίαν, ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ· ἐν Φραγκφούρτῃ δέ, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἧς διωρίσθη κατόπιν, ἦλθεν εἰς ἔριν μὲ τὸ δημοτικὸν συμβούλιον, ἐπιδιώκων τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς λειτουργίας τῶν δυσωνύμων οἴκων. Τέλος (1543) ἔγινε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας καὶ πρύτανις αὐτοῦ. Ἀπέθανε τῷ 1565. Ἔγραψεν ἰδίως ἑρμηνευτικὰ ἔργα εἰς βιβλία τῆς Ἁγ. Γραφῆς (εἰς Ψαλμούς, Ἰωάννην, ἐπιστολὰς Παύλου), κατὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἀναγνώσεως τῆς Ἁγ. Γραφῆς ὑπὸ τῶν λαϊκῶν (De scripturis legendis in lingua materna, Λειψία 1553· Ad Scotorum regem contra episcopos, Στρασβοῦργον 1542), πολεμικὰ συγγράμματα κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας, ὡς καὶ πραγματείας περὶ διαφόρων ἐνδοπροτεσταντικῶν ζητημάτων Δ. Σ. Μ.

ἄλεθ *[Ἀλχυμ.]*. Μέταλλον παρεμφερὲς πρὸς τὸν κασσίτερον, ἐνίοτε δὲ καὶ ταυτιζόμενον πρὸς αὐτόν. Οἱ ἀλχυμισταὶ ἀπεκάλουν αὐτὸ λευκὸν μόλυβδον καὶ τὸ ἀπέδιδον εἰς τὸν Δία, καθόσον ἐπί-

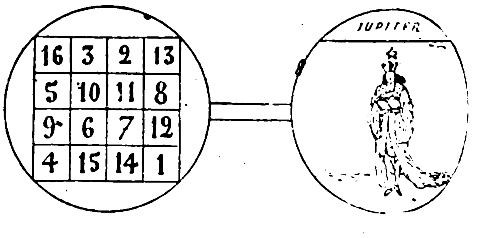

στευον ὅτι ὡς ὁ Ζεὺς ἦτο υἱὸς τοῦ Κρόνου, οὕτω καὶ ὁ Ζεὺς τῶν φιλοσόφων (τὸ *Ἄλεθ*) προῆλθεν ἐκ τοῦ Κρόνου τῶν φιλοσόφων (τοῦ *Ἀλαμπαρ*...). Ὁ Παράκελσος μάλιστα περιγράφει τὸν τρόπον, δι' οὗ ἐκ τοῦ ἄλεθ κατασκευάζεται τὸ τέλεσμα τοῦ Διός, προσθέτων ὅτι ὁ φέρων τὸ φυλακτήριον τοῦτο ἀποκτᾷ τὴν εὔνοιαν, τὸν ἔρωτα, τὰς χάριτας καὶ τὴν ἀγάπην ὅλων τῶν ἀνθρώπων, αὐξάνει καὶ πολλαπλασιάζει τὰς ἡμέρας τοῦ βίου του, ἀπομακρύνει πάντα φόβον καὶ πᾶσαν φροντίδα καὶ τέλος καθίσταται εὐτυχὴς καθ' ὅσον πᾶσαι αἱ ὑποθέσεις του εὐοδοῦνται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Alberti Parvi Lucii*, Libellus de mirabilibus naturae arcanis 1768.—*Pitoff*. La Magie 1892 —*Paracelse*. Les sept livres de l'Archidoxe magique 1909.—*Ely Star*, Les mystères de l'horoscope 1887. Δ. Π. Κ.

Ἀλεθρικὸν (τὸ) (*Ἄνω— καὶ Κάτω—*). Μικρὸν χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ τὸ διαμέρισμα τῆς Λάρνακος (Σκάλας). Κεῖται πρὸς Δυσμὰς τῆς πόλεως Λάρνακος ἐπὶ τῶν ὄχθῶν τοῦ ποταμοῦ *Πούζη* καὶ ἀριθμεῖ περὶ τοὺς 400 κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 40 εἶναι Μωαμεθανοί, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Κ. Μ. Κ.

ἀλέθω (ἀόρ. *ἤλεσα*, παθ. μετοχ. *ἀλεσμένος*· ἀρχ. ἀλέω —ῶ καὶ μτγν. *ἀλήθω*)· συντρίβω, μεταβάλλω εἰς κόνιν, ἰδίᾳ ἐπὶ δημητριακῶν: «ἀλέθω σιτάρι, κριθάρι, ἀραποσίτι, καφέ, πιπέρι κ.τ.τ.» ἐπὶ τε τοῦ ἐργάτου καὶ τοῦ ὀργάνου: «ἔχω σειρὰ ν' ἀλέσω καὶ «ἀλέθει ὁ μύλος» || ἐπὶ πάσης ὕλης συνθλιβομένης ἢ λειοτριβουμένης: «ἀλέθω ἐλιές, —γύψο κ.τ.τ.» —Παροιμ. «ἀλέθει ὁ μύλος; Δῶσ' του ν' ἀλέσῃ» (ὡς διαιτητικὸν παράγγελμα), ἐφ' ὅσον ἔχεις ὀδόντας ἢ δύνασαι νὰ χωνεύσῃς, τρῶγε· «μπάτει, σκύλοι, ἅ ἔσ' τε κι' ἀλεστικὰ μὴ δῶσ' τε», ἐπὶ οἴκου ἢ καταστήματος κακῶς κυβερνωμένου. Β. Φ.

ἀλειά (ἡ)· ἰδιωματ. ἡ ἁλιεία || καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἁλιείας, οἱ ἁλιευθέντες ἰχθύες.

ἀλειάνιστος, —η, —ο· ἰδιωματ. αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι λειανισμένος, δὲν εἶναι κομμένος εἰς λειανά, εἰς μικρὰ τεμάχια· «ἀλειάνιστα ξύλα».

ἀλείαντος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ λειανθείς· ἀστίλβωτος.

Digitized by Google

ἀλείβαδο· ζῷον ὀρεινόν, τὸ ὁποῖον δὲν ἐβόσκησεν εἰς χειμερινὸν λειβάδιον κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ ἕνεκα τούτου ἰσχνὸν καὶ ἀδύνατον. Ἐν Αἰτωλίᾳ ἐπὶ παραδείγματι λέγουν: «Ἄφηκα ἀλείβαδο τ' ἄλογό μου φέτο καὶ θὰ ψοφήσῃ». «Τάχω ἀλείβαδα τὰ πράματά μ' φέτο καὶ εἶναι ἀχαμνά» (δηλ. τὰ ἐκράτησα εἰς τὸ ὀρεινὸν χωρίον μου, δὲν τὰ ὡδήγησα εἰς χειμερινὰ λειβάδια νὰ φάγουν ἄφθονον χόρτον). Δ. ΛΟΥΚ.

ἀλείβω καὶ *ἀλείβγω* ἢ *ἀλείφτω*· ἰδιωματ. τύποι τοῦ ἀλείφω (βλ. λ.).

ἀλεικυκλικαὶ ἐνώσεις [Ὀργ. Χημ.]. Αἱ κυκλικαὶ κεκορεσμέναι ἐνώσεις, ἤτοι ἐκεῖναι ἐκ τῶν κυκλικῶν ἐνώσεων εἰς τὰς ὁποίας τὰ ἄτομα τοῦ ἄνθρακος συνδέονται μεταξὺ τῶν δι' ἁπλῶν μονάδων συγγενειας, ὡς λ. χ.

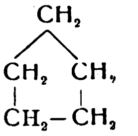

Σ. Γ.

—**ἀλεικυκλικῶς** ἢ **πυρηνικῶς ὁμόλογοι** [Ὀργ. Χημ.] καλοῦνται αἱ ἐνώσεις, αἱ λαμβανόμεναι ἐξ ἄλλων, οὐχὶ δι' ἀντικαταστάσεως ἑνὸς ὑδρογόνου ὑπὸ μεθυλίου, ἀλλὰ διὰ παρεμβολῆς τοῦ CH_2, ὡς λ. χ. ἡ

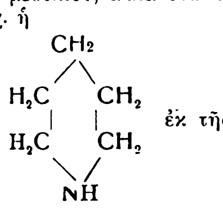

ἐκ τῆς

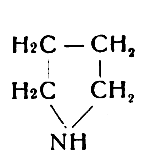

Αἱ ἐνώσεις αὗται ὡς πρὸς τὴν χημικὴν συμπεριφορὰν δὲν διαφερουσιν αἰσθητῶς ἀλλήλων. Σ. Γ.

ἀλεματσά (ἡ)· ἰδιωματ. ὀνομασία εἰδῶν τινῶν θυμελαίας, Thymus Hirsuta και Thymus ta turaira ἄλλως *φιλοκαλιὰ* καὶ *φινοκαλιά* (Δεξ. Ἀρχ. 6. 219).

ἄλειμμα (τό)· πᾶσα ἐν γένει ὕλη χρησιμεύουσα πρὸς ἄλειψιν, λίπος, στέαρ, ἔλαιον κ.τ.τ. || αὐτὴ ἡ πρᾶξις τοῦ *ἀλείφειν* ἢ *ἀλείφεσθαι* «τὸ μετὰ τὸ λουτρὸν ἄλειμμα».

—[ΒΙΟΜΗΧ.] Ἄλειμμα καλεῖται κοινῶς πᾶσα λιπαρὰ ὕλη δυναμένη νὰ χρησιμοποιηθῇ δι' ἐπάλειψιν τροχῶν ἢ ἀξόνων ἢ ὑποστηριγμάτων πάσης φύσεως μηχανῶν, πρὸς μείωσιν τῆς τριβῆς καὶ ἑπομένως ἀπωλείας μηχανικῆς ἐνεργείας καὶ πρὸς ἀποφυγὴν βλαβῶν δυναμένων νὰ προκύψωσιν ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς θερμάνσεως.

Δι' ἕκαστον εἶδος μηχανῶν χρησιμοποιεῖται καὶ ἴδιον ἄλειμμα. Αἱ ὡς ἄλειμμα χρησιμοποιούμεναι λιπαραὶ ὗλαι εἶναι: τὸ πυρηνέλαιον (ἤτοι ἐλαιόλαδον ληφθὲν δι' ἐκχυλίσεως τῶν ἐλαιοπυρήνων διὰ διθειάνθρακος), τὰ ζῳϊκὰ λίπη ἢ ἔλαια, καὶ διάφορα φυτικῆς προελεύσεως τοιαῦτα, ἡ λανολίνη ἡ βαζελίνη καὶ τὰ διαφόρου λεπτότητος ὀρυκτέλαια [βλ. καὶ λιπαντικαὶ οὐσίαι].

—[ΧΗΜ. ΤΡΟΦ.] Εἰς τὴν μαγειρικὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα ἄλειμμα ἐννοεῖται πάσης φύσεως ἀναπλήρωμα τοῦ βουτύρου, ἤτοι πᾶν ζωϊκὸν ἢ φυτικὸν λίπος καταλλήλως ἐπεξειργασμένον, ὥστε νὰ εἶναι ἐδώδιμον· συνηθέστερον ὅμως καλεῖται ἄλειμμα τὸ ἁπλοῦν στέαρ [βλ. καὶ λίπος μαγειρικὸν, μαργαρίνη]. Ε.Γ.

—[ΣΤΡΑΤ.] Γενικῶς ἄλειμμα καλεῖται λιπαρὰ οὐσία ἢ μῖγμα λιπαρῶν οὐσιῶν χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν ἐπάλειψιν, πρὸς τὸν σκοπὸν συντηρήσεως τῶν μεταλλικῶν μερῶν τῶν ὅπλων, πυροβόλων κτλ., ἢ τῶν σκυτίνων μερῶν τῆς σαγῆς ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ, καθὼς καὶ διὰ τὴν ὑπόδησιν τῶν ὁπλιτῶν (βλ. λιπος). Κ. Δ.

— [ΝΑΥΤ.] Ἄλειμμα (γαλλ. le suif galipot, ἀγγλ. tallow) λέγεται ἐν τῷ Ναυτικῷ μῖγμα λιπαντικὸν βάσιν ἔχον τὸ στέαρ, ἢ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ στέαρ ἄμικτον ἄλλης ὕλης.

Τὸ πρόβειον στέαρ παλαιότερον, τὸ βόειον κατόπιν, τηκόμενον ἐντίθεται εἰς στομάχους βοῶν, οἱ ὁποῖοι, μετὰ τὴν ἀπόψυξιν τοῦ περιεχομένου, μορφοῦνται διὰ πιεστηρίου, ἵνα ἦ εὐχερὴς ἡ τοποθέτησις καὶ ἡ στοιβασία αὐτῶν εἰς τὰ ἐνθέματα τῶν πλοίων ἢ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ ναυστάθμου. Διὰ τεμαχίου τοιούτου πεπιεσμένου στέατος προστρίβονται αἱ ἐπιφάνειαι αἱ ἵνες δέον νὰ καταστῶσιν ὀλισθηραί, ὡς λ. χ. τὰ ἀκροκέραια τῶν φωσώνων διὰ τὴν εὐχερῆ ἀποτραχήλωσιν τοῦ ὁλκοῦ καὶ τοῦ κεροίακος, ἡ ἔσω ἐπιφάνεια τῆς ἀγκοίνης καὶ ἡ ἐφ' ἧς αὐτὴ προστρίβεται ἐπιφάνεια τοῦ ἐπιστηλίου, κττ. Διὰ τούτου ἀλείφονται ἐπίσης καὶ τὰ ἐσχάρια καὶ τὰ φαλάγγια καὶ ἡ κοιτὶς τῆς «ναυπηγικῆς κλίνης» κατὰ τὴν καθέλκυσιν πλοίου· λόγῳ δὲ τῆς ἀναπτυσσομένης θερμότητος ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς τριβῆς ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ καθελκυομένου σκάφους τὸ ἄλειμμα οὐ μόνον τήκεται, ἀλλὰ καὶ καπνίζει, ἀπολύον δυσοσμίαν δυσφόρητον, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀναφλέγεται. Διὰ τοιούτου ἀλείμματος ἀποφράσσονται καὶ μικραὶ διαρροαί, προχείρως βυθεῖσαι διὰ στυπείου.

Ἄλειμμα (κοιν. *τὸ παλαμι* ἢ καὶ *ἡ παλάμη*) ὀνομάζεται ἐπίσης καὶ τὸ τετηκὸς μῖγμα ἐξ ἑνὸς μέρους στέατος, δύο μερῶν θείου καὶ τριῶν μερῶν ῥητινοπισσης, δι' οὗ ἐπαλείφεται ἡ γάστρα νεωληκμένου ἢ τροπισμένου πλοίου, μετὰ τὴν καῦσιν τῆς καὶ τὴν διάναξίν της, καὶ πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν θαλασσίων ζωαρίων τῶν διαβιβρωσκόντων τὰς ἐπηγκενίδας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀπόδοσιν μεγαλυτέρας ταχύτητος, διὰ τὸ ὁμαλὸν τῆς γάστρας ἐφ' ἧς εὐκολώτερον ὀλισθαίνει ἡ ὑγρὰ μᾶζα ἣν διασχίζει τὸ κινούμενον πλοῖον.

Ἄλειμμα ἐπίσης καλεῖται καὶ μῖγμα ἐκ τετηκότος στέατος καὶ κόνεως ἀνθρακικοῦ μολύβδου, (κοιν. *στουπέτσι*), δι' οὗ μίγματος, θερμοῦ ὄντος, ἀλείφονται διὰ χρωστῆρος, ὡσεὶ βαφόμενα, τὰ λεῖα μέρη μηχανῆς ἥτις πρόκειται ἐπὶ μακρὸν νὰ ἀδρανήσῃ καὶ ἥτις προφυλάσσεται οὕτω τελείως ἀπὸ ὀξειδώσεω . Ἡ κάθαρσις δὲ τῆς τοιαύτης ἐπιχρίσεως τῆς μηχανῆς εἶναι εὐχερεστάτη, δι' ἀποξέσεως καὶ πλύσεως μετὰ ταύτην διὰ τίλματος ἐμπεποτισμένου διὰ πετρελαίου. Ὁμοίου ἀλείμματ ς γίνεται χρῆσις καὶ εἰς πυροβόλα, τὰ ὁποῖα ἐπὶ μακρὸν δὲν πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῶσι.

Διὰ τὴν λίπανσιν τῶν εἰδῶν πυροβολικοῦ ὑπάρχουν εἰδικὰ ἀλείμματα. Σ. Ε. Λ.

Ἀλειμματά. Χωρίον τῆς κοινότητος Σκάλας τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτοικοι 48.

Ἀλειμματάδες. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀρκαδάδων τῆς νήσου Κερκύρας. Κάτοικοι 206.

ἀλειμματένιος, —α, —ο· δημοτ. ὁ κατεσκευασμένος ἀπὸ ἄλειμμα, στεάτινος.

ἀλειμματιάρης (ὁ)· ἰδιωματ. λιπαρός, λιπώδης, παχύς.

ἀλειμματοδοχεῖον (τό)· δοχεῖον προωρισμένον νὰ ἀποτίθεται ἐντὸς αὐτοῦ ἄλειμμα.

—[ΣΤΡΑ.] Πυξὶς ἐκ λευκοσιδήρου ἢ ἐκ πεταλείου σιδήρου πρὸς ἀποταμίευσιν ἀλείμματος, προχείρου διὰ τὴν λίπανσιν, κυρίως τῶν τροχῶν τῶν ὀχημάτων τοῦ πυροβολικοῦ.

Τὸ ἀλειμματοδοχεῖον, εἰς τὴν παλαιοτέραν σκευὴν Κρούπ, ἐτοποθετεῖτο ἐντὸς θήκης, τῆς «ἀλειμματοδοχης», εὑρισκομένης ἐξωτερικῶς ἐπὶ τῆς κατωτέρας ἐπιφανείας τῆς κίστης τοῦ προελκαίου Εἰς τὴν σκευὴν τοῦ πεδινοῦ πυροβόλου Σναϊδερ, τὸ ἀλειμματοδοχεῖον εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀριστερὸν κιβώτιον τοῦ ἐφολκαίου βλατυφόρου 1ης σειρᾶς.

Ἐκτὸς τούτου ὅμως ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ ὑπάρχουσι διάφοροι τύποι ἀλειμματοδοχείων, περιλαμβανομένων εἰς τὰς συλλογὰς ἐργαλείων τῶν διαφόρων εἰδικοτήτων τεχνιτῶν ἢ τῶν φορητῶν συνεργείων. Κ. Δ.

ἀλειμματοδόχη (ἡ)· δοχεῖον περιέχον ἄλειμμα. ἡ θήκη ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐναποτίθενται δοχεῖα πλήρη ἀλείμματος.

—[Στρατιωτ.] Βλ. ἀλειμματοδοχεῖον.

ἀλειμματοθέτης (ὁ)· ὁ εἰδικὸς ἐργάτης διὰ τὴν λίπανσιν τῶν μηχανῶν.

ἀλειμματοκήριον καὶ *ἀλειμματοκέρι* (τό)· κηρίον, λαμπὰς κατεσκευασμένη ἀπὸ ἄλειμμα, κηρίον στεάτινον· ἄλλως *ξυγγοκέρι* (βλ. σ εατοκήρια)

ἀλειμματώδης (ὁ, ἡ),—ες (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ἄλειμμα, μὲ ἀλοιφήν.

Ἀλεῖον (Ἠλεῖον). Ἱερὸν τοῦ θεοῦ Ἡλίου ἐν Ῥόδῳ (βλ. Εὐσταθ. Ὁμηρ. 1562, 17).

Ἀλεῖος (Ἠλεῖος). Ἐπίκλησις τοῦ Διὸς ἐν Ἤλιδι.

ἀλειοτρίβητος (ὁ, ἡ).—ον (τό)· ὁ μὴ λειοτριβηθείς, ὁ μὴ τριβεὶς εἰς λεπτότατα μόρια, εἰς κόνιν.

ἀλειπτά (τά)· ἡ λέξις παρὰ Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ (Ἐκθ. Βασιλ. Τάξ. 468, 15, Βόννης)· σημαίνει τὸ αὐτὸ ὅ,τι καὶ τὸ *μύρα* (ἴσως ἦσαν ἔλαια ἢ ἀλοιφαὶ ἀρωματικαί)· λέγεται καὶ ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰ *καπνίσματα*, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀρωματικὰ ξύλα, ἴσως δὲ καὶ πρὸς τὰ *θυμιάματα*, τὰ ὁποῖα ἐπέθετον ἐπὶ ἀνημμένων ἀνθράκων. Β.Φ.

ἀλεῖπται (οἱ) [Ἀρχ.]. Ἐκαλοῦντο οὕτω ἐν τῇ ἀρχαιότητι οἱ ἐπιφορτισμένοι ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ ταῖς παλαίστραις νὰ ἀλείφωσι καὶ νὰ τρίβωσι τὰ σώματα τῶν ἀθλητῶν δι' ἐλαίου, διὰ νὰ καθίστανται ταῦτα μᾶλλον εὐλύγιστα καὶ εὐκίνητα. Μετὰ τὴν δι' ἐλαίου ἄλειψιν, οἱ ἀλεῖπται ἔρριπτον ἐπ' αὐτῶν λεπτὴν κόνιν ἢ ἄμμον. Ἡ χρίσις καὶ αἱ ἐντριβαί, αἱ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος, ἐκαλοῦντο *προπαρασκευαστικὴ τρῖψις*. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἀγωνίσματος οἱ ἀλεῖπται ἔχριον καὶ πάλιν τοὺς ἀθλητὰς καὶ διὰ καταλλήλων ἐντριβῶν ὑπεβοήθουν αὐτοὺς νὰ ἀνακτήσουν τὰς δυνάμεις των. Ἡ δευτέρα αὕτη χρίσις καὶ ἐντριβὴ ἐκαλεῖτο *ἀποθεραπεία*, μετὰ τὸ πέρας δὲ αὐτῆς οἱ ἀλεῖπται ἔλουον τοὺς ἀθλητὰς καὶ ἀπέπλυνον ἐκ τοῦ σώματός των τὴν κόνιν, τὸν ἱδρῶτα καὶ τὸ ἔλαιον διὰ τῆς καλουμένης *στλεγγίδος* (ξύστρας). Διὰ τὰς διαφόρους ταύτας ἐντριβὰς καὶ ἐπαλείψεις ἀπῃτεῖτο ἰδιαιτέρα τέχνη, διὰ τῆς ὁποίας οἱ ἀλεῖπται κατώρθωνον νὰ διανοίγωσι τοὺς πόρους τοῦ δέρματος, ἐπιβάλλοντες εἰς τοὺς ἀθλητὰς καταλλήλους ἀναπνευστικὰς κινήσεις (βλ. Πλουτ. Ὑγ. Παραγ. 16 σελ. 430, καὶ Celsus I. 1, καὶ Plin. H. N. 29. 1. 2). Οἱ ἀλεῖπται, ὡς ἐκ τούτου, εἶχον καὶ γνώσεις ὑγιεινῆς, ἐπειδὴ δὲ παρηκολούθουν ἑκάστοτε τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ὑγείας τῶν ἀθλητῶν, καθίσταντο οἱ καλύτεροι ἰατρικοὶ σύμβουλοι τούτων, καθορίζοντες τὰ τῆς διαίτης καὶ τῆς τροφῆς αὐτῶν (Ἀριστ. Ἠθ. Νικ II, 6, 7). Οὕτως οἱ ἀλεῖπται σὺν τῷ χρόνῳ ἐξωμοιοῦντο σχεδὸν πρὸς τοὺς ἰατρούς, ἐκαλοῦντο δέ, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἰδίως τοῦ ἐκ Συληβρίας ἀλείπτου Ἡροδίκου, *ἰατραλεῖπται* (Πλίν.). Τὴν μεταξὺ ἰατραλείπτου καὶ ἰατροῦ διαφορὰν καθορίζουν Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ ὁ Κικέρων. Κατ' αὐτοὺς ἡ μὲν ἰατρικὴ ἐπιστήμη ἔχει ὡς κύριον αὐτῆς σκοπὸν τὸ *βάθος* τῆς ὑγείας, ἡ δὲ ἰατραλειπτικὴ σκοπὸν ἔχει μόνον τὴν καλὴν διατήρησιν τῆς ὄψεως, τοῦ χρώματος καὶ τῆς ῥώμης τοῦ σώματος.

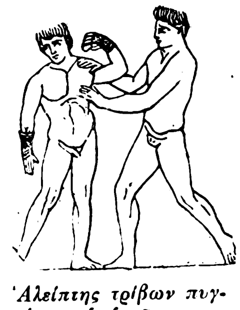

Ἀλείπτης τρίβων πυγμάχον, ὁ ὁποῖος κρατεῖ φιαλίδιον ἐξ οὗ χύνεται ἐπὶ τοῦ σώματός του τὸ ἔλαιον.
[Γρηγοριανὸν Μουσεῖον]

Εἰς τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους φαίνονται ὡς ἀλεῖπται καὶ δοῦλοι, οἱ ὁποῖοι ἐκαθάριζον καὶ ἤλειφον διὰ μύρων τοὺς κυρίους αὐτῶν εἰς τὰ λουτρά (Ἀρριαν. Ἐπικτ. Γ' 2). Οἱ ἀλεῖπται ὅμως τῆς τάξεως αὐτῆς δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται μὲ τοὺς *aliptae* ἢ *unctores*, τοὺς γυμναστὰς δηλαδὴ τῶν ἀθλητῶν τοῦ στίβου καὶ τῆς κονίστρας τῆς πάλης. Μετὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους ἡ ὀνομασία τοῦ ἀλείπτου ἔλαβε πλέον τὴν ἔννοιαν τοῦ *alipilus*, τοῦ κοινοῦ δηλαδὴ ὑπαλλήλου τῶν λουτρῶν, ὁ ὁποῖος ἀφαιρεῖ ἐκ τοῦ σώματος τῶν λουομένων τὰς περιττὰς τρίχας. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀλείπτου μετήρχοντο πολλάκις καὶ γυναῖκες (βλ. Πολλ. VII, 17). Ἐκ διαφόρων ἐπιγραφῶν μανθάνομεν ὅτι, κατὰ τὴν ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν κυρίως, ὑπῆρχον εἰδικοὶ ὑπηρέται ἐκτελοῦντες τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν ἐντὸς τῶν αὐτοκρατορικῶν οἴκων (βλ. Böckh. Corp. insc gr. n. 418 καὶ Gruter p. 581, n, 11 καὶ p. 785, n. 5. Reines class. 9, n. 80 κ. ἄ.).

Ἀλείπτρια ἀφαιροῦσα τὸν ἱδρῶτα ἐκ τοῦ σώματος διὰ στλεγγίδος.
[Παράστασις ἐπὶ τάφου εἰς τὴν Ἀππίαν ὁδόν, ἀνακαλυφθεῖσα τὸν 18 αἰῶνα]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Krause*, Gymnastik und Agonistik, I, p. 225.—*Peterson*, Das Gymnas. der Griechen, Hamb. 1858, not. 11 καὶ 15.—*Grasberger*, Erziehung und Unterricht im klassischen Alterthum, Würzburg, 866, I, p. 341 καὶ 375.—*Daremberg et Saglio*. Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines τ. I ἐν λέξει Aliptes ou Alipta (Ἀλείπτης).

Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

ἀλειπτήρ,—ῆρος (ὁ)· ὁ ἀλείφων, ἀλείπτης || τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἀλείφουσι.

ἀλειπτήριον (τό). Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ ἐν ταῖς παλαίστραις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τόπος, ὅπου ἠλείφοντο οἱ ἀθληταὶ καὶ ὑφίσταντο τὴν παρασκευαστικὴν τρῖψιν καὶ τὴν ἀποθεραπείαν (βλ. ἀλεῖπται). Ἀλειπτήριον δὲ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐκαλεῖτο ὁ τόπος τῶν λουτρῶν, τὸ unctuarium, εἰς τὸν ὁποῖον «ἀλείφοντο πυρὶ προσιδροῦντες» (*Schneid*. Vitruv. 5, 10, 5). Κ. Μ. ΚΑΡ.

ἀλείπτης (ὁ), θηλ. *ἀλείπτρια*· ὁ λιπαντής, ὁ ἀλειπτήρ, ὁ ἐν τοῖς γυμνασίοις ἀλείφων τὰ σώματα τῶν ἀθλητῶν (βλ. ἀλεῖπται).

ἀλειπτικός,—ή,—όν· ὁ εἰς τὸ ἀλείφειν ἁρμό-

Digitized by Google

διος· || *ἀλειπτική* (κατὰ παράλειψιν τοῦ *τέχνη*)· ἡ τέχνη τοῦ *ἀλείπτου*.

ἄλειπτρον (τό)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἀλείφουσι, ψήκτρα διὰ τὴν ἐπάλειψιν σκευῶν ἢ μηχανῶν μὲ ἀλειφάς· || εἰδικὸν μηχάνημα τῶν σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων, διὰ τοῦ ὁποίου αὐτομάτως λιπαίνονται οἱ τροχοί.

Ἄλεις, —*εντος* (Hales) *[Ἀρχ.]*. Ποταμὸς τῆς χώρας τῶν Λευκανῶν ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ, ῥέων παρὰ τὴν πόλιν Βελιάν. Νῦν *Halente* (Θεοκρ. εἰδ. Ε΄ 123). Συγχέεται πολλάκις μετὰ τοῦ ποταμοῦ Ἄληκος.

—**Ἄλεις** *[Ἀρχ.]*. Ποταμὸς ἐπὶ τῆς νήσου Κῶ, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Θεοκρίτου (εἰδ. Ζ΄ 1) καὶ τοῦ Μόσχου (εἰδ α΄) ἔνθα, κατὰ τὸν Σχολιαστήν, ἀναφέρεται ὡς χωρίον ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης.

—**Ἄλεις** *[Ἀρχ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἰωνίας, ῥέων πλησίον τῆς πόλεως Κολοφῶνος (Παυσ.). Πιθανῶς ὁ παρὰ Πλινίῳ *Halesus*.

Ἀλείσιον. Μία τῶν ἐν Πισάτιδι τῆς Ἠλείας ἀρχαίων πόλεων, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ὀλυμπίαν κειμένη καὶ ἐνωρὶς ἐκλιποῦσα. Ἡ πόλις μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Β, 616 καὶ Λ, 757) καὶ τοῦ Στράβωνος, μὲ τὸ ὄνομα ὅμως Ἀλεσιαῖον ὑπὸ τοῦ δευτέρου. Κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν τὸ Ἀλείσιον εἶχε κτισθῆ ὑπὸ τοῦ ἥρωος Ἀλεισίου, ἑνὸς τῶν μνηστήρων τῆς Ἱπποδαμείας, τῶν ἡττηθέντων ὑπὸ τοῦ πατρός της Οἰνομάου. Τοῦ Ἀλεισίου τούτου ὁ τάφος, «Ἀλεισίου κολώνη» καλούμενος, ἔκειτο ἐν τῇ πόλει· τοῦτο ὅμως ἀμφισβητεῖται ὑπό τινων (Στράβωνος), οἵτινες νομίζουσιν ὅτι «Ἀλεισίου κολώνη» ἐκάλει ὁ ποιητὴς (Ὅμηρος) αὐτὴν τὴν πόλιν Ἀλείσιον. Τὸ Ἀλείσιον (Ἀλεσιαῖον) ἐπὶ Στράβωνος ἦτο πόλις τῆς Ἀμφιδολίδος τῆς Ἠλείας, εἰς τὴν ὁποίαν συνήγοντο εἰς ἀγορὰν κατὰ μῆνα οἱ περὶ αὐτὴν κατοικοῦντες Ἠλεῖοι (Στρ. C. 341). Γ. Δ. ΚΑΨ

Ἀλείσιος *[Ἀρχ.]* Υἱὸς τοῦ Σκίλλου καὶ μνηστὴρ τῆς Ἱπποδαμείας.

ἄλεισον. Εἶδος ποτηρίου, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ εἰς τὰ συμπόσια, διὰ νὰ πίνωσι δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰς σπονδάς. Μνημονεύεται πολλάκις ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Δ 774, Ω 429, Ὀδ. γ 50 κ.ο.κ.) καὶ περιγράφεται ὡς ἔχον δύο λαβὰς *(ἀμφωτον)*. Ἐνίοτε κατεσκευάζετο ἐκ πολυτίμου (χρυσοῦ) μετάλλου, ἦτο τορευτικῶς ἐξειργασμένον καὶ δι' ἀναγλύπτων παραστάσεων κεκοσμημένον. Εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν Μυκηνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου (κεντρ. ἀρχαιολικοῦ) ὑπάρχουσι ποτήρια τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς τοῦ τύπου τοῦ ἀλείσου, ὅπερ κατὰ τὸν Ἀθήναιον (XI. 479 καὶ 783) ὡμοίαζε πρὸς κύλικα καὶ δέπας. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἄλεισον (Aliso, Ἐλισών). Ἀρχαία ὀχυρὰ πόλις τῆς Γερμανίας, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δρούσου τὸ 11 π. Χ. ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Ἐλισῶνος καὶ Λούπια, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς κέντρον κατὰ τοὺς ἐναντίον τῶν Σιγάμβρων καὶ Χερούσκων πολέμους. Συνεδέετο μετὰ τοῦ Ῥήνου διὰ σταθμῶν στρατιωτικῶν, οἵτινες ἐξησφάλιζον τὴν συγκοινωνίαν μετὰ τοῦ ποταμοῦ. Τὸ Ἄλεισον πιθανῶς κατεῖχε τὴν θέσιν ὅπου σήμερον κεῖται ἡ Elsen ὄχι μακρὰν τοῦ Paterborn, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ Alme (Ἐλισών) καὶ τοῦ Lippe (Λούπια). (*Tac.* Ann. II. 7—Πτ. Β΄, 11,29—*Δίων Κ.* LV, 33).

ἀλειτουργησία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀλειτούργητος, τὸ νὰ μὴ λειτουργηθῇ ἐν τῷ ναῷ. || Παρ' ἀρχαίοις, ἀτέλεια ἀπὸ τῶν λειτουργιῶν, ἤτοι τῶν χρηματικῶν ὑποχρεώσεων τῶν ἐπιβαλλομένων εἰς εὐπόρους πολίτας.

ἀλειτούργητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ἐκεῖνος (ὁ ναὸς) εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἔγινε λειτουργία· || ἐπὶ ἀνθρώπου, ὁ μὴ λειτουργηθείς, ὁ μὴ παρακολουθήσας λειτουργίαν κατὰ ἑορτήν τινα, ὁ μὴ ἐκκλησιαζόμενος, ὁ μὴ φιλακόλουθος· ἐκ τούτου δὲ ὡς ὑβριστικὴ προσηγορία ἀναλόγου ἐννοίας πρὸς τὸ *ἄθεόφοβος*: «βρὲ ἀλειτούργητε, τί 'ν' αὐτὰ ποὺ κάνεις!»

Ἀλειτοῦργι ἢ *Ἀλητούργι*. Κοινότης τοῦ τέως δήμου Οἰχαλίας, Β.Δ. τῆς κωμοπόλεως Μελιγαλᾶ, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου ὥρας. Ἔχει περὶ τοὺς 400 κατοίκους καὶ εἶναι ἕδρα δημοτικοῦ σχολείου. Παρὰ τὸ χωρίον διασῴζονται τὰ ἐρείπια μεγάλου βυζαντινοῦ ναοῦ, πλησίον τοῦ ναΐσκου τῆς Θεοτόκου, ὅστις χρησιμεύει ὡς νεκροταφεῖον τοῦ χωρίου. Ἀπίθανος φαίνεται ἡ γνώμη ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου προῆλθεν ἐκ τῶν τουρκικῶν λέξεων Ἀλῆ—Τούργ. Ἐσχάτως ἡ κοινότης μετωνομάσθη «Στενύκλαρος» διότι ἔχει κτισθῆ ἐπὶ τοῦ χώρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ μεσσηνιακὴ πόλις Στενύκλαρος (βλ. λ.). Γ. Δ ΚΑΨ.

ἄλειφαρ (τό). Οὕτως ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις τὸ ἄλειμμα ἢ τὸ χρῖσμα ἐλαίου, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίουν εἰς τὰς παλαίστρας. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Βιβ. II, κεφ. 87, 94), τὸ ἄλειφαρ παρήγετο ἐκ τῶν καρπῶν τῶν *συλλικυπρίων* φυτῶν τὰ ὁποῖα συνέλεγον οἱ περὶ τὰ ἕλη κατοικοῦντες Αἰγύπτιοι, τοὺς ὁποίους καρποὺς ἔψηνον ἐπὶ τῆς πυρᾶς καὶ «τὸ ἀπορρέον ἀπ' αὐτοῦ συνεκομίζοντο». Ἦτο δὲ τὸ ἄλειφαρ «πῖον καὶ οὐδὲν ἧσσον τοῦ ἐλαίου τῷ λύχνῳ προσηνές, ὀσμὴν δὲ βαρέαν παρέχεται». (Ἡρόδ. ἔνθ. ἀνωτ.). Κ. Μ. Κ

ἀλειφατικαὶ *ἑνώσεις*· βλ. ἄκυκλοι ἑνώσεις. Σ. Γ.

ἀλειφατίτης (ὁ)· ἄρτος μετὰ ἐλαίου ἢ λίπους ζυμωθείς.

ἀλειφέας (ὁ)· ἰδιωμ. ὁ κόλαξ, ὁ περισαίνων τινά.

Ἀλειφτήρας. — 1) *Γεώργιος*. Ἀγωνιστής, ἐξ Ἀγράφων, ἀκολουθήσας τὸν Μ. Κοντογιάννην, πρῶτον μὲν ὡς *μαγκατζῆς*, μέχρι τοῦ 1823, εἶτα δὲ ὡς *μπουλουκτζῆς*. Ἐπολέμησεν ἐπίσης ἐπανειλημμένως εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη, ὅστις ἠγάπα αὐτὸν διὰ τὴν ἀδιάπτωτον εὐθυμίαν του. Εἰς τὴν Ὑπάτην, εἰς τὸν Ἀετὸν καὶ εἰς τὴν Καρυούπολιν διεκρίθη διὰ τὴν γενναιότητά του. Ἐπίσης ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Δραγαμέστου, εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἀγάθωνος. Εἰς τὴν Γοριὰν ἐτραυματίσθη. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐπαναστάσεως ἐχαρακτηρίσθη ὡς ὑπαξιωματικὸς τῆς ἐνεργοῦ φάλαγγος.

— 2) *Παναγιώτης*. Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Γεωργίου, ἀκολουθήσας κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν αὐτόν, ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, καθ' ἣν ἐπολέμει ὑπὸ τὸν Μ. Κοντογιάννην. Γ. Δ. Κ.

ἀλείφω (ἀόρ. *ἤλειψα* καὶ δημοτ. *ἄλειψα*, παθ. μετοχ. *ἠλειμμένος* καὶ δημοτ. *ἀλειμμένος*)· ἐπαλείφω, χρίω διὰ λιπαρᾶς τινος οὐσίας, ἐλαίου, ἀλοιφῆς κττ. ἢ καὶ διὰ οἱασδήποτε ὕλης: «*ἀλείφτηκε* μέλια, μουτζοῦρα, ἀλεύρια, λάσπες κτλ.» || ἀλείφω διὰ γυαλακτώματος ἀσβέστου, ἄλλως *χρίω*, *ἀσπρίζω*, *ἀπαντανώνω*: «θ' *ἀλείψωμε* τὸ σπί ι» || ἐμπαικτικῶς, ψιμυθιοῦμαι: «ἀλειμμένη βγῆκε ἔξω», «ἀλειμμένη καὶ πασαλειμμένη». Β. Φ.

ἀλειχῆνα ἢ *ἀλειχῆνες* *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῶν *λειχήνων*.

ἀλειχηνόχορτο καὶ *λειχηνόχορτο*. Δημῶδες ὄνομα διὰ τοῦ ὁποίου κατὰ τόπους ὀνομάζουν διάφορα φυτά. Ἐν Κύθνῳ καλεῖται οὕτω τὸ φυτὸν Euphorbia peplis L. *(Χελδράϊχ - Μηλιαράκη*, Τὰ δημώδη ὀνόματα τῶν φυτῶν ² 1926 σ. 105), ἐν Κερκύρᾳ τὸ φυτὸν Plumbago europaea L. (ἔνθ' ἀν. σ. 95), ἐν Ζακύνθῳ τὸ φυτὸν Hypericum perfoliatum L., καὶ Hypericum perforatum L. (ἔνθ. ἀν. σ. 17, 18 καὶ *Γενναδίου*, Φυτολογικὸν λεξικὸν ἐν λ. Ὑπέριον. Τὸ τελευταῖον τοῦτο, τὸ ὁποῖον κατὰ τόπους φέρει καὶ ἄλλα ὀνόματα ὡς *βάλσαμο*, *βαλσαμάκι*, *χελωνοχόρταρο*, *σπαθόχορτο*, *καλογεράκι μικρό*, εἶναι καὶ τὸ σπουδαιότερον διὰ τὰς ἀποδιδομένας εἰς αὐτὸ θεραπευτικὰς καὶ μαγικὰς ἰδιότητας. Τὸ φυτὸν τοῦτο εἶναι τὸ *ἀνδρόσαιμον* τοῦ Διοσκουρίδου (III 161), κληθὲν οὕτω ἕνεκα τῆς ἰδιότητος τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ χυμὸς τῶν ἀνθέων νὰ γίνεται κόκκινος ὡς τὸ αἷμα, ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ ἤδη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς διουρητικὸν καὶ ἐμμηναγωγόν. Μειγνυόμενον μετὰ οἴνου ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τοῦ τριταίου καὶ τεταρταίου πυρετοῦ, ὁ δὲ σπόρος αὐτοῦ, λαμβανόμενος ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας, ἐδίδετο κατὰ τῆς ἰσχυαλγίας καὶ τὰ φύλλα μετὰ τῶν σπόρων ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς κατάπλασμα ἐπὶ τῶν τραυμάτων. Σήμερον ἐπίσης χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἐπούλωσιν τραυμάτων καὶ δερματικῶν τινων νόσων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καρποφόροι κορυφαὶ ἐμβαπτίζονται ἐντὸς ἐλαίου εἰς φιάλην καὶ ἐκτίθενται εἰς τὸν ἥλιον. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας τὸ ἔλαιον θεωρεῖται παρασκευασθὲν καὶ χρησιμοποιεῖται ὅπου εἶναι ἀνάγκη, εἶναι δὲ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σπαθόλαδο*.

Ἀνάλογος χρῆσις τοῦ φυτοῦ γίνεται καὶ παρὰ τοῖς Σλυβένοις. Παρὰ τοῖς Γερμανοῖς αἱ ἀποδιδόμεναι εἰς αὐτὸ δυνάμεις καὶ αἱ χρήσεις εἶναι περισσότεραι καὶ ποικιλώτεραι. Τὸ συνηθέστερον δημῶδες ὄνομα τοῦ φυτοῦ εἶναι Johanniskraut (χόρτον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου), πιστεύεται δ' ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν ἅγιον, διότι τότε περίπου ἀνθεῖ (24 Ἰουνίου), τὰ δὲ φύλλα αὐτοῦ ἐρυθηθῆσαν ἀπὸ τοῦ διαβόλου, διὰ τοῦτο καὶ ἀποδίδεται εἰς αὐτὸ ἀποτρόπαιος κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ πάσης μαγείας καὶ μαγγανείας δύναμις. Ὅθεν καὶ ἀναρτᾶται κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου δέσμη ἐξ αὐτοῦ εἰς τὴν οἰκίαν, ἄλλο δὲ θάπτεται ὑπὸ τὸ κατώφλιον. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης καὶ πρὸς ἀποτροπὴν θυελλῶν. Βραζόμενον δίδεται πρὸς πόσιν εἰς τὰς μαγίσσας διὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὰς μαγγανείας αὐτῶν καὶ τὰς ἀναγκάσῃ νὰ ὁμολογήσουν τὰ ἔργα των, δίδεται ὅμως καὶ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς. Ἐπίσης δι' αὐτοῦ καπνίζουν τὰ ζῷα διὰ νὰ τὰ προφυλάξουν ἀπὸ κακὰς ἐπηρείας. Ἐπίσης εἰς τοὺς Γερμανοὺς δὲν εἶναι ἄγνωστον καὶ τὸ σπαθόλαδο, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ χρῆσις, φαίνεται, εἰσήχθη ἔξωθεν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων ἑλληνικῶν ἔργων βλ. *Hovoka — Kronfeld*, Vergleichende Volksmedizin. I σ. 229 κέ. ΣΤΙΛΠΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ἄλειψις (ἡ)· ἐπάλειψις, χρίσις.

ἄλειωτος, —*η*, —*ο* (κατὰ συναλοιφήν)· δημοτ. αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι λειωμένος, ὁ μὴ λελυμένος τὴν συνεκτικότητα τῶν μορίων (διὰ τῆς πιέσεως, θλίψεως, θερμάνσεως κ.τ.τ.): «*ἄλειωτα* σταφύλια, — κεράσια κ.τ.τ.» || «*ἄλειωτο* βούτυρο» τὸ μήπω ἀπαλλαχθὲν τῶν ξένων οὐσιῶν, οἷον ὕδατος, ὀροῦ κ.τ.τ. || «*ἄλειωτος*» ἐπὶ ἀποθανόντος, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὰ ὀστᾶ δὲν ἀπεγυμνώθησαν τῶν σαρκῶν ἐντελῶς κατὰ τὴν ἀνακομιδήν.

— [ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ]. Τὸ νὰ μείνῃ κανεὶς ἄλειωτος θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ δεινόν. Ὁ ἄνθρωπος ἀποθνήσκων δέον, ὡς λέγει καὶ ἡ Ἐκκλησία, κατὰ μὲν τὸ σῶμα νὰ διαλυθῇ εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, ἡ δὲ ψυχὴ αὐτοῦ νὰ καταταχθῇ εἰς τὰς σκηνὰς τῶν δικαίων. Ἀποδίδεται δὲ τὸ πρᾶγμα ἢ εἰς δεινὰ ἁμαρτήματα τοῦ ἰδίου ἢ συνηθέστερον εἰς κατάραν ἱερέως, ἀφορισμὸν ἢ ἀνάθεμα, διότι συνήθως μία ἐκ τῶν καταρῶν, αἱ ὁποῖαι συνόδευον τὸν ἀφορισμόν, ἢ καὶ φοβερωτέρα, ἦτο νὰ μὴ λειώσῃ. Οἱ τοιοῦτοι νεκροὶ μὴ δυνάμενοι νὰ εὕρουν ἀνάπαυσιν εἰς τὸν ᾅδην παραμένουν εἰς τὸ ἄλειωτον σῶμά των καὶ μεταβάλλονται εἰς δαίμονας ἀλάστορας, οἱ ὁποῖοι μυρία δεινὰ προξενοῦν εἰς τοὺς ἐπιζῶντας. Οὗτοι εἶναι οἱ καλούμενοι βρουκόλακες (βλ. λ.). Ὁ μόνος τρόπος ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τούτων ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε ἢ ἐκταφή, ἢ διάτρησις τῆς κοιλίας, ἡ ἀπόσπασις τῆς καρδίας καὶ ἡ καῦσις δι' ἀσβέστου ἢ ζέοντος ἐλαίου. Ἐντελῶς ἀντιθέτως πρὸς τὰς ἀνωτέρω δοξασίας ἄλειωτα πίσης πιστεύεται ὅτι παραμένουν καὶ τὰ σώματα τῶν ἁγίων, τὰ ὁποῖα ὅμως διακρίνονται ἐκ τῆς εὐωδίας, ἣν ἀναπέμπουν, ἐνῷ τὰ τῶν ἀλαστόρων εἶναι ἄγρια, δυσώδη καὶ τυμπανιαῖα. Σ. Π Κ.

ἄλεκ (Halec Ag.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς κρητιδικῆς περιόδου ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἐγχοδοντιδῶν* τῆς τε Εὐρώπης καὶ τοῦ Λιβάνου τῆς Ἀσίας μετὰ κυκλοειδῶν λεπίων, μικρῶν καὶ ἰσχυρῶν ὀδόντων ἐφ' ὅλων τῶν ὀστῶν τῆς ἄνω στοματικῆς χώρας ἐπὶ προεχουσῶν θέσεων καὶ ἀκτινίων τῶν πτερυγίων ἀρθρωτῶν. Ἐνταῦθα ὁ *Halec eupterigius Dixon.* καὶ *H. sternbergi Ag.* Θ. Σ.

ἀλεκάτη (ἡ) καὶ *ἀλεκατέα* (ἰδιωμ.)· ἡ ἠλακάτη.

ἀλεκατίδα (ἡ)· εἶδος πικραλίδος, ὡς τὸ *ἀγριοβύζι* καὶ *πικροβύζι* (Λεξ. Ἀρχ. 6, 223).

ἀλεκατίζω· ἰδιωματ. περιτυλίσσω τὸ ἔριον εἰς τὴν ἠλακάτην.

ἀλεκατισιά (ἡ)· ἰδιωματ. τὸ περιτυλιγμένον ἔριον εἰς τὴν ἠλακάτην.

ἀλεκθηλία (ἡ) *[Ζωολ.]*. Γένος *ἀλεκτοροειδῶν* πτηνῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν *μεγαποδιδῶν*. Ζῶσιν εἰς τὰς χώρας τοῦ Ἰσημερινοῦ. Ἀντιπροσωπευτικὸς αὐτῶν τύπος εἶναι ἡ *ἀλεκθηλία τοῦ Οὐρβίλ* (Alecthelia Urvillei), ζῶσα εἰς τὴν νῆσον τοῦ Γκεμπέ, παρὰ τὴν Νέαν Γουϊνέαν.

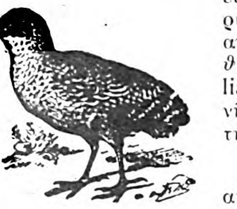

Ἀλεκθηλία.

ἀλέκιαστος, —*η*, —*ο*· αὐτὸς ποὺ δὲν ἐλεκιάστηκε, δὲν ἐκηλιδώθη.

Ἀλεκκοζὶς (ἡ). Καλεῖται οὕτω ἡ φυλὴ ἡ κατοικοῦσα τὸ Γκερμσίρ, διαμέρισμα τοῦ χανάτου Κανδαχὰρ (Ἀφγανιστάν). Ἀποτελεῖται ἐκ δεκακισχιλίων περίπου οἰκογενειῶν καὶ εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὸν ληστρικὸν βίον τῶν ἀνδρῶν της. Κ. Μ. Κ.

Ἀλέκο-*βόδας*. Ὄνομα ἀπαντώμενον εἰς ἔγγραφα σχετικὰ μὲ τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν καὶ τὰ πρῶτα τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 περιστατικὰ καὶ ἐμφαῖνον τὸν *Ἀλέξανδρον Σοῦτζον*, Ὁσποδάρον τῆς Βλαχίας, θανόντα εἰς Βουκουρέστιον ὀλίγον πρὸ τῆς ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην εἰσβολῆς εἰς τὰς παραδουναβίους ἐπαρχίας. Γ.Δ.Κ.

Ἀλέκο-*πασᾶς*· βλ. Βογορίδης *Ἀλέξανδρος*.

ἀλεκόμορφοι (Halecomorphi Cope) *[Παλαιοζ.]*. Ὁμοιογένεια ἰχθύων *γανοειδῶν* (βλ. συνών. μεγαλουρίδαι).

Ἀλέκος (ὁ)· ὑποκοριστικὸν τοῦ *Ἀλέξανδρος*· μὲ τὴν κατάληξιν —*κος* σχηματίζονται ὑποκοριστικὰ κυρίων ὀνομάτων πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὡς Γιαννάκος καὶ Γιαννᾶκος, Μιμῆκος κλπ.

ἀλέκοψις (Halecopsis At Smith Woodward) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς ὁμοιογενείας τῶν *κλουπεϊδῶν* τῆς ἠωκαίνου περιόδου μετὰ κυκλοειδῶν λεπίων, βραχέων ραχιαίων πτερυγίων, μικρῶν ὀξυληκτων ὀδόντων καὶ πλήρους βραγχιακοῦ καλύμματος. Ἐνταῦθα ὑπάγεται *Halecopsis insignis* Delvaux καὶ Ortlieb. εἰς τὸ Chièvres τοῦ Βελγίου καὶ εἰς τὸ χέρσωμα τοῦ Λονδίνου. Θ. Σ.

Digitized by Google

'Αλέκτορα (ἡ). Μικρὸν χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας Λεμησοῦ (διαμέρισμα Αὐδήμου). Κεῖται βορειοδυτικῶς τοῦ χωρίου Αὐδήμου καὶ ἀριθμεῖ περὶ τοὺς 400 κατοίκους ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 20 εἶναι Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι. Ἡ 'Αλέκτορα, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα περὶ τὴν 'Αλέκτορα χωρία, εἶναι κατάφυτος ἐκ κερατεῶν. Κ. Μ Κ.

ἀλεκτόρειος (ὁ, ἡ), *—ειον· «ἀλεκτόρειον κρέας», «ἀλεκτόρεια φά»·* κρέας, ᾠὰ ἀλεκτορίδων, *κοττ'σια.*

— ἀλεκτόρειος ἢ ***ἀλέκτορος) λόφος*** ἢ ***κάλλαιον*** *[Ανατομ.].* Ἔπαρμα γραμμοειδὲς μὴ ἀρθρικόν, τελευτῶν εἰς πέρας ἀνωμάλως ὑποστρόγγυλον δίκην λόφου κεφαλῆς ἀλεκτρυόνος, οἷον ὁ ἀλεκτόρειος λόφος ἢ τὸ κάλλαιον τοῦ ἠθμοειδοῦς ὀστοῦ κλπ. (βλ. ἠθμοειδὲς ὀστοῦν). Ι. Π.

ἀλεκτορία (Alectoria Ach.) *[Βοτ.].* Γένος λειχήνων τῆς οἰκογενείας τῶν *οὐσνεϊδῶν* (Usneaceæ). Ὁ θαλλὸς τῶν λειχήνων τούτων εἶναι νηματοειδὴς διακλαδιζόμενος ὄρθιος ἢ κρεμάμενος. Ἡ ἐντεριώνη αὐτοῦ ἰνώδης καὶ ἀραιά. Ἀποθήκια πινακιοειδῆ μετὰ καστανοχρόου δίσκου. Σπόρια μεγάλα ἔγχροα ἀνὰ 2—4 ἐντὸς τῶν ἀσκῶν. Λειχῆνες θαμνοειδεῖς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνοικτοῦ κιτρίνου χρώματος, φυόμενοι κατὰ προτίμησιν ἐπὶ βράχων ὑψηλῶν ὀρέων. *'Αλεκτορία ἡ ὠχρόλευκος* (A. ochroleuca Nyl, Bryopogon ochroleucum Kbr, Usnea ochroleuca Hoffm.). Θαλλὸς ὄρθιος θαμνοειδής, ὀλίγον πεπιεσμένος, χρώματος κιτρίνου. Τὰ ἀποθήκια πολὺ σπάνια μετὰ δίσκου ἐρυθρίζοντος ἢ μελανοκαστανίνου. Ν ΜΟΝΤΕΣΑΝΤΟΣ

ἀλεκτοριαλικὸν ***ὀξὺ*** *[Χημ.]·* βλ. λειχηνικὰ *ὀξέα.*

ἀλεκτοριδεὺς (ὁ)· (γονεωνυμικόν)· ὁ μικρὸς τὴν ἡλικίαν ἀλέκτωρ, κοιν. *πετεινάρι, κοκορόπουλο.*

'Αλεκτορίδης *['Αρχ.].* Ἐκαλεῖτο οὕτω πατρωνυμικῶς ὁ υἱὸς τοῦ 'Αλέκτορος *Κόρωνος* ('Ορφ. 'Αργ.)

ἀλεκτορίς, *—ίδος* (ἡ)· τὸ θῆλυ τοῦ ἀλέκτορος, ὄρνις, κόττα.

ἀλεκτορίσκος (ὁ), (ὑποκοριστικόν)· ὁ μικρὸς τὸ ἀνάστημα ἀλέκτωρ.

ἀλεκτοροειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἀλέκτορα ἢ πρὸς ἀλεκτορίδα.

— ἀλεκτοροειδῆ (Gallinacea) *[Ζωολ.].* Τάξις πτηνῶν περιλαμβάνουσα εὐμεγέθη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πτηνά. Τὰ *ἀλεκτοροειδῆ* ἢ *σκαλευτικὰ* ἔχουσι κεφαλὴν μετρίου μεγέθους, πεπιεσμένην μᾶλλον ἐκ τῶν πλαγίων καὶ περιβαλλομένην κανονικῶς ἢ ἀτάκτως ὑπὸ μικρῶν πτερῶν. Εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς φέρουσιν ἢ πτερὰ διευθυνόμενα πρὸς τὰ ἄνω ἢ σαρκώδη λόφον (λειρίον). Τὸ ράμφος εἶναι εὐρύ, βραχύ, κερατώδους συστάσεως. κατὰ τὸ ἄκρον κυρτὸν καὶ λίαν ἰσχυρόν, καλύπτεται δὲ κατὰ τὴν βάσιν του ὑπὸ στεατώδους μεμβράνης ἥτις κατέχει τὸ τρίτον περίπου τοῦ μήκους του. Ἐπὶ τῆς στεατώδους μεμβράνης διανοίγονται αἱ ὀπαὶ τῶν ρωθώνων. Τὰ χείλη τῆς ἄνω σιαγόνος κάμπτονται καὶ σχηματίζουσιν εἶδος ἀψῖδος. Τὸ σῶμα εἶναι εὔρωστον καὶ μᾶλλον βραχύ. Τὸ πτέρωμα πυκνὸν καὶ σκληρόν, κάτωθεν δὲ τῶν μεγάλων πτερῶν ὑπάρχει παχὺ στρῶμα ἐκ λεπτοτάτων μεταξοειδῶν πτερῶν *(πτίλα).* Ἡ οὐρὰ συνήθως φέρει 10—20 κωπαῖα πτερύγια, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουσι τὴν μεγίστην αὐτῶν ἀνάπτυξιν εἰς τὰ ἄρρενα· τὰ μεσαῖα πτερὰ τῆς οὐρᾶς προεκτείνονται περισσότερον τῶν ἄλλων καὶ ἢ διευθύνονται πρὸς τὰ ἄνω ἤ, ἀφοῦ ἀνορθωθῶσιν ἐπ' ἀρκετὸν ὕψος. εἶτα κάμπτονται ἀποτόμως καὶ πίπτουσι πρὸς τὰ κάτω ἢ σχηματίζουσιν εὐθεῖαν γραμμὴν ἤ, τέλος, διευθύνονται ἁπλῶς πρὸς τὰ κάτω Οἱ πόδες εἶναι βραχεῖς καὶ ἰσχυροί, φέρουσι δὲ συνήθως πτερὰ μέχρι τῆς ἀρθρώσεως τοῦ κυρίου ποδὸς καὶ σπανίως μέχρι τῶν δακτύλων. Ἔχουσι τέσσαρας δακτύλους, τρεῖς ἔμπροσθεν καὶ ἕνα ὄπισθεν. Οἱ τρεῖς ἐμπρόσθιοι ἑνοῦνται διὰ μεμβράνης ἀνθεκτικῆς, ὁ ὀπίσθιος δάκτυλος (πλῆκτρον) κεῖται εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον ἢ οἱ ἐμπρόσθιοι καὶ κατὰ κανόνα εἶναι ἀτροφικός. Οἱ ὄνυχες τῶν δακτύλων εἶναι βραχεῖς, ἐλαφρῶς κυρτοὶ καὶ ἐπιτήδειοι πρὸς σκάλευσιν. Ἡ πτῆσίς των εἶναι μικρά, βαρεῖα καὶ θορυβώδης, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον τὰ ἀλεκτοροειδῆ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπιδημικὰ πτηνὰ καὶ ἐλάχιστα μόνον ἀποδημικά, ὡς ὁ ὄρτυξ. Πάντα τὰ πτηνὰ τῆς τάξεως ταύτης βαδίζουσιν εὐκόλως καὶ τρέχουσι ταχύτατα.

Τὰ ἀλεκτοροειδῆ κατασκευάζουσι τὴν φωλεάν των λίαν ἀτέχνως ἐπὶ τῆς γῆς ἢ ἐπὶ τῶν θάμνων καὶ σπανίως ἐπὶ δένδρων. Ἡ θήλεια γεννᾷ ἀριθμόν τινα ᾠῶν, ὅστις ποικίλλει ἀναλόγως τῶν εἰδῶν τῶν πτηνῶν καὶ τὰ ὁποῖα ἐπῳάζει κατὰ τὰ διάφορα εἴδη ἐπὶ 18—30 ἡμέρας, ἢ ἀλληλοδιαδόχως τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ ἢ μόνον τὸ θῆλυ, ἐνῷ ἀμφότεροι οἱ γεννήτορες προασπίζουσι γενναίως τοὺς νεοσσοὺς κατὰ παντὸς κινδύνου. Οἱ νεοσσοὶ ἅμα ὡς ἐξέλθωσι τοῦ ᾠοῦ ἐγκαταλείπουσι τὴν φωλεάν των καὶ εὐθὺς ἀναζητοῦσι τὴν τροφήν των ἥτις συνίσταται κατὰ πρῶτον ἐκ μικρῶν σκωλήκων καὶ ἐντόμων καὶ εἶτα ἐκ διαφόρων κόκκων.

Τὰ ἀλεκτοροειδῆ τρέφονται ἐκ κόκκων, φυτῶν καὶ ἐξ ἐντόμων ἢ σκωλήκων, τοὺς ὁποίους ἀνευρίσκουσι σκάπτοντα τὴν γῆν διὰ τοῦ ὀξέος ὄνυχός των (πλήκτρου), ζῶσι δὲ κατὰ μικρὰς ὁμάδας καὶ τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι ἐριστικὰ καὶ ἄγρια πτηνά. Ἡ πολυγαμία παρατηρεῖται κατὰ κανόνα εἰς τὴν τάξιν ταύτην τῶν πτηνῶν. Εἷς ἄρρην ἔχει ὑπὸ τὴν προστασίαν του πολλὰς (10-20) θηλείας, ἡγεῖται τούτων καὶ διαδηλεῖ τοὺς ἔρωτάς του ἀνεξαιρέτως πρὸς πάσας τὰς θηλείας.

Τὰ ἄρρενα διακρίνονται εὐθὺς ἐκ πρώτης ὄψεως τῶν θηλέων ἐκ τοῦ λαμπροτέρου πτερώματός των, τῆς μακροτέρας οὐρᾶς των — ἥτις, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, διαμορφοῦται ποικιλοτρόπως εἰς τὰ διάφορα εἴδη —, τοῦ ἰσχυροτέρου τῶν ποδῶν πλήκτρου τῶν ἀπογυμνωμένων τμημάτων τοῦ σώματος — καίτοι ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος δὲν εἶναι ἰσχυρός, διότι δὲν παρατηρεῖται ἀνεξαιρέτως εἰς πάντας τοὺς ἄρρενας —, ἐκ τῆς κυοβασίας (λειρίου) καὶ ἐκ τῶν σαρκωδῶν προσαρτημάτων, ἅτινα συνήθως εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ λαιμοῦ.

Τὰ ἀλεκτοροειδῆ εὑρίσκονται ἐξηπλωμένα ἐφ' ὅλης τῆς γῆς καὶ ζῶσιν ἢ ἐντὸς δασῶν ἢ εἰς καλλιεργησίμους ἐκτάσεις.

Ἡ τάξις τῶν ἀλεκτοροειδῶν περιλαμβάνει πλείστας οἰκογενείας τελείως διακεκριμένας ἀλλήλων, ἐξ ὧν γνωστότεραι καὶ κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς:

Α'. Τετραονίδαι (Tetraonidae).— Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει πτηνὰ μὲ σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν τελείως κεκαλυμμένην ὑπὸ πτερῶν, οὐρὰν βραχεῖαν, πόδας παχεῖς καὶ ἰσχυροὺς καὶ μὲ τὸν ὀπίσθιον δάκτυλον κείμενον ὑψηλότερον τῶν ἐμπροσθίων· ἡ κορυφὴ τοῦ δακτύλου τούτου μόλις ἅπτεται τοῦ ἐδάφους. Βαδίζουσι ταχέως καὶ πετῶσι βαρέως καὶ μετὰ πατάγου. Τὰ ἄρρενα διακρίνονται τῶν θηλέων κατὰ τὸ μέγεθος (ὅπερ εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερον) καὶ τὸν χρωματισμὸν (ὅστις εἶναι λαμπρότερος). Ζῶσιν εἰς τὰ μεγάλα δάση τοῦ Βορείου ἡμισφαιρίου πλὴν τῆς 'Αφρικῆς. Τὰ πτηνὰ ταῦτα σὺν τῷ χρόνῳ γίνονται σπανιώτερα καὶ τοῦτο λόγῳ τοῦ συστηματικοῦ κυνηγίου των. Ἄλλοτε κατῴκουν πάντα τὰ δάση τῆς Εὐρώπης, νῦν εὑρίσκονται μόνον εἴς τινα ὄρη τῆς Αὐστρίας, τὰς Ἄλπεις καὶ τὰ Πυρηναῖα, ἰδίως δὲ εἰς τὰ δάση τῆς Σκανδιναυϊκῆς Χερσονήσου. Εἰς τὸ γένος τοῦτο ὑπάγονται τὰ γένη:

1) ***Τέτραξ*** (Tetrax), τοῦ ὁποίου κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι εἶναι:

α') *Τέτραξ ὁ ἀγριόρνις* (tetrax urogallus) κοινῶς *ἀγριόγαλλος,* ὅστις ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὰ

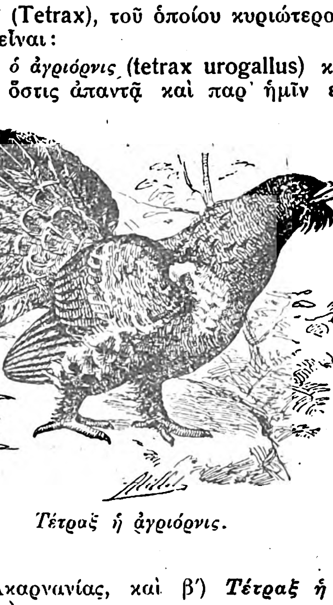

Τέτραξ ἡ ἀγριόρνις.

δάση τῆς 'Ακαρνανίας, καὶ β') ***Τέτραξ ἡ λύρα*** (Tetrax tetrix).

2) ***'Ατταγὼν*** (Bonasa). Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι κατά τι μικρότερα τοῦ προηγουμένου· τὸ μῆκός των δὲν ὑπερβαίνει τὰ 37 ἑκ. τοῦ μέτρου. Τὸ ράμφος των εἶναι μετρίου μεγέθους, σχεδὸν εὐθύ· ἡ ἄνω σιαγὼν εἶναι ἐλαφρῶς κυρτωμένη κατὰ τὸ ἄκρον της καὶ περιβάλλεται ὑπὸ μικρῶν πτερῶν κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ μήκους της. Οἱ πόδες φέρουσι πτερὰ κατὰ τὸ ἥμισυ ἢ κατὰ τὰ δύο τρίτα τοῦ μήκους των· οἱ δάκτυλοι τῶν ποδῶν εἶναι γυμνοὶ καὶ οἱ ὄνυχες ἐπιμήκεις. Αἱ πτέρυγες καὶ ἡ οὐρὰ εἶναι βραχεῖαι καὶ ἀπεστρογγυλωμέναι. Τὸ κάτωθι τῶν ὀφθαλμῶν τμῆμα τῆς κεφαλῆς γυμνὸν πτερῶν. Τὰ πτηνὰ ταῦτα κατοικοῦσι τὰς Ἄλπεις, τὰ Πυρηναῖα, τὸν 'Ιούραν, τὰ Βόσγια καὶ τὰς 'Αρδέννας. Ἐνδιαιτῶνται εἰς βαθύσκια δάση καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων κόκκων, νεαρῶν βλαστῶν δένδρων καὶ μυρμήκων. Συνήθως ἀπαντῶσιν εἰς ὕψος κυμαινόμενον μεταξὺ 1000—1400 μέτρων. Ἡ πτῆσίς των εἶναι βραχείας διαρκείας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τόσον βαρεῖα ὅσον ἡ τοῦ προηγουμένου γένους. Τὸ βάδισμά των εἶναι ταχύτατον. Πάντα εἶναι μονόγαμα πτηνά. Ἡ ἐποχὴ τῶν ἐρώτων των λαμβάνει χώραν κατὰ τὸν Νοέμβριον. Ἡ θήλεια κατασκευάζει τὴν φωλεάν της κατὰ γῆς ἢ ἐντὸς πυκνῶν θάμνων καὶ κατὰ 'Ιανουάριον γεννᾷ 10—15 ᾠὰ χρώματος ἀνοικτῶς πυρροϋποκιτρίνου μὲ στίγματα φαιὰ καὶ διαστάσεων 3,7 ἑκ. τοῦ μ. ἐπὶ 2,75 ἑκ. τοῦ μ.

Κατὰ τὸ φθινόπωρον τὰ πτηνὰ ταῦτα ἔχουσιν ἄφθονον καὶ νόστιμον κρέας, δι' ὃ καὶ θηρεύονται ἀπλήστως ἢ διὰ πυροβόλων ὅπλων ἢ διὰ παγίδων, εἰς τὰς ὁποίας, παρ' ὅλην τὴν ἀγρίαν καὶ ὕποπτον φύσιν των, πίπτουσιν εὐκόλως. Λόγῳ τοῦ ἀπηνοῦς κυνηγίου τὰ ὡραῖα ταῦτα πτηνὰ τείνουσι νὰ ἐκλείψωσιν εἰς τὰ μετρίως ὑψηλὰ μέρη καὶ ἀραιῶς ἐμφανίζονται καὶ εἰς ὑψηλότερα.

Τὰ κυριώτερα εἴδη τοῦ γένους τούτου, εἶναι: *'Ατταγὼν τῶν δασῶν* (Bonasa sylvestris) καὶ *ἀτταγὼν ἢ τυμπάνηχον τὸ ἀμερικανικὸν* Tympanuchus americanus), ὅπερ κατοικεῖ τὰς ἀνατολικὰς ἐκτάσεις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

Β'. Λαγόποδες (Lagopoda).—'Αλεκτοροειδῆ ἰθαγενῆ τῶν ψυχρῶν κλιμάτων. Ἡ σωματική των διάπλασις ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ προηγούμενα γένη τῆς οἰκογενείας τῶν τετραονιδῶν καὶ πλησιάζει ταῦτα πρὸς τὴν οἰκογένειαν τῶν περδικιδῶν τόσον, ὥστε εἴς τινα μέρη εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα ***πέρδικες τῶν χιόνων.*** Τὰ πτηνὰ ταῦτα διακρίνονται εὐκόλως ἐκ τῆς πεπλατυσμένης ἐκ τῶν πλαγίων κεφαλῆς των, τοῦ βραχυτάτου ράμφους των, κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτοῦ τμῆμα κεκαλυμμένου ὑπὸ πτερῶν, τῶν ἐγγύτατα πρὸς τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς τοποθετημένων ὀφθαλμῶν των, οἵτινες πέριξ τῆς ὀφθαλμικῆς κόγχης εἶναι γυμνοὶ τριχῶν καὶ ἐρυθροὶ τὸν χρωματισμόν.

Οἱ πόδες τῶν λαγοπόδων εἶναι κεκαλυμμένοι ὑπὸ πτερῶν, οἱ δάκτυλοι μᾶλλον βραχεῖς καὶ οἱ ὄνυ-

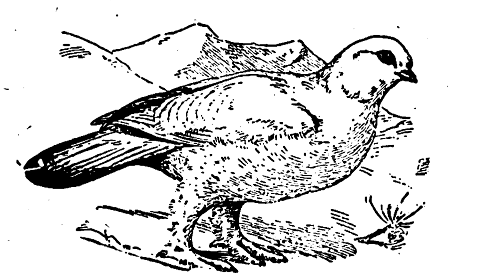

Λαγόπους ὁ Ἄλπειος

χες ἀμβλεῖς. Τὸ πτέρωμά των εἶναι πυκνότατον καὶ ὁ χρωματισμός των ἀλλάσσει ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους· οὕτω τὸ πτέρωμά των, ὅπερ εἶναι ἀνοικτῶς ἢ σκοτεινῶς φαιὸν πρὸς τὸ πυρρὸν καστανόχρουν κατὰ τὸ ἔαρ, ἀποχρωματίζεται, οὕτως εἰπεῖν, κατα τὸν χειμῶνα καὶ ἐνίοτε γίνεται τελείως λευκὸν ἢ φέρει μελανά τινα ἀραιὰ στίγματα. Πλὴν τούτου τὰ πτερὰ τῶν ποδῶν των κατὰ τὸν χειμῶνα πληθύνονται καὶ καλύπτουσι τὸν ἄκρον πόδα μέχρι τῶν ὀνύχων σχεδόν, διδοντα τὴν ἐνιύπωσιν ποδὸς *λαγωοῦ,* ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα τὰ πτηνὰ ταῦτα.

Παχὺ στρῶμα πτίλων προφυλάσσει τὰ πτηνὰ ταῦτα ἐκ τῶν καιρικῶν μεταβολῶν. Οὕτως οἱ λαγόποδες δύνανται νὰ διαμείνωσι καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, ὅσον ψῦχος καὶ ἂν ὑπάρχῃ, ἐνῷ τὰ περισσότερα τῶν ἄλλων πτηνῶν κατὰ τὸν χειμῶνα μεταναστεύουσιν ὁμαδικῶς. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουσιν εἰς μικρὰν κοιλότητα γῆς καὶ ἡ θήλεια γεννᾷ 7—12 ᾠὰ ἑκάστοτε, ἅτινα ἔχουσι βαθὺ κίτρινον χρῶμα μὲ πλῆθος σκοτεινῶν φαιῶν κηλίδων. Τὰ νεογνὰ ἅμα τῇ ἐκκολάψει των φέρουσιν ἀραιὸν πτίλωμα φαιόν, μελανὸν ἢ ἐπίξανθον. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ζῶσι κατὰ μικρὰς ὁμάδας ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου μέχρι τοῦ ἔαρος ὁπότε λαμβάνουσι χώραν οἱ ἔρωτές των. Εἶναι μονόγαμα, ὅπως αἱ περιστεραί, καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρουσι τῶν ἄλλων ἀλεκτοροειδῶν Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν τὰ γνωστότερα εἶναι:

Λαγόπους τῆς Σκωτίας (Lagopus scoticus). *Λαγόπους ὁ λευκὸς* (Lagopus albus). *Λαγόπους ὁ Ἄλπειος* (Lagopus alpinus). *Λαγόπους ὁ τῶν βράχων* (Lagopus rupertris). *Λαγόπους ὁ ὑπερβόρειος* (Lagopus hyperboreus).

Γ'. Περδικίδαι (Perdicidœ).— Τὰ πτηνὰ ταῦτα εἶναι παραπλήσια πρὸς τοὺς τετραονίδας, τῶν ὁποίων διαφέρουσι κατὰ τὸ σῶμα, ὅπερ εἶναι πλέον ἐπίμηκες καὶ λεπτόν, τὴν μικροτέραν κεφαλήν των καὶ τοὺς πόδας των, οἱ ὁποῖοι εἶναι γυμνοὶ πτερῶν. Ἐκτὸς τούτου οἱ τετραονίδαι κατοικοῦσι τὰ ὄρη, ἐνῷ οἱ περδικίδαι ἀρέσκονται εἰς γυμνὰς πεδιάδας καὶ εὑρίσκονται ἀπὸ τῶν παραθαλασσίων μερῶν μέχρι καὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει πλεῖστα ὅσα γένη: τὸν ***τετραόγαλλον,*** τὴν ***στάρναν,*** τὴν ***πέρδικαν,*** τὸν ***πτερνιστήν,*** πάντα πτηνὰ τοῦ παλαιοῦ κόσμου.

1) Οἱ ***τετραόγαλλοι*** (tetraogallidae) εἶναι πτηνὰ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰς πέρδικας καὶ εἶναι ὁ ἐνδιάμεσος τύπος μεταξὺ τετραονιδῶν καὶ περδικιδῶν,

Digitized by Google

ἀλλὰ κατὰ τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα καὶ τὸν χρωματισμὸν πλησιάζουσι περισσότερον πρὸς τὰς τελευταίας.

Τὰ κυριώτερα εἴδη τῆς ὑποοικογενείας ταύτης εἶναι: *Τετραόγαλλος ὁ τῆς Κασπίας* (Tetraogallus caspius) ἢ *βασιλικὴ πέρδιξ τῆς Περσίας*, καὶ *τετραό-*

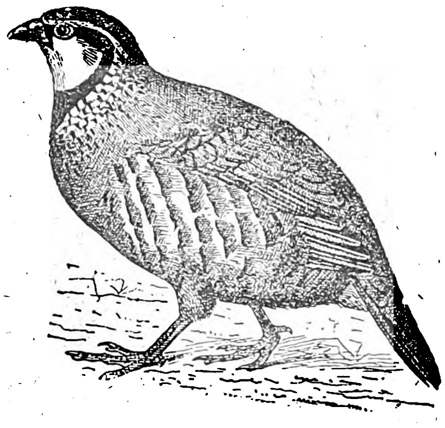

Πέρδιξ ἡ ἐρυθρά.

γαλλος ὁ τῶν Ἰμαλαΐων (Tetraogallus hymalayensis), ἢ *φασιανὸς τῶν χιόνων* (ὅπως εἶναι γνωστὸς εἰς τοὺς Ἄγγλους κυνηγοὺς τῶν Ἰνδιῶν).

2) Αἱ *στάρναι* (Starnidae) ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ τῆς *φαιᾶς πέρδικος*, ἥτις διαφέρει τῶν ἄλλων πτηνῶν τῆς οἰκογενείας ἐκ τοῦ χρωματισμοῦ της, ὅστις εἶναι φαιὸς καὶ φέρει πυρρὰς ραβδώσεις.

3) Εἰς τὰς *γνησίας πέρδικας* ὑπάγονται: *Πέρδιξ ἡ ἐρυθρὰ* (Perdix rufa), *πέρδιξ ἡ ὀρεινὴ*

Πέρδιξ ἡ ἑλληνική.

(Perdix petrosa) κ. πετροπέρδικα, *πέρδιξ ἡ ἑλληνικὴ* (Perdix graeca).

4) **Πτερνισταί.** Εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν περδικίδων ὑπάγονται καὶ οἱ πτερνισταί, λόγῳ τῆς μεγάλης ὁμοιότητός των πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν τοῦ σώματος καὶ τοὺς ἀνατομικοὺς χαρακτῆράς των, ἰδίως τὴν ὠμοπλάτην, τὸ στέρνον καὶ τὴν κοιλιακὴν χώραν, ἀλλ' ὁμοιάζουσι καταπληκτικῶς κατὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα μὲ τοὺς φασιανούς. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἔχουσιν ἀντιπροσώπους εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἀφρικῆς, τὴν Νότιον καὶ Ἀνατολικὴν Ἀσίαν, τὰς παρὰ τὰ ἀσιατικὰ παράλια νήσους καὶ ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Εὐρώπην, ὅπως ὁ *πτερνιστὴς ὁ κοινὸς* (Pternistis vulgaris).

Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου λόγῳ τῆς μεγάλης ποικιλίας τὴν ὁποίαν παρουσιάζουσι κατὰ τὸ ἀνάστημα καὶ τὸ χρῶμα τοῦ πτερώματός των κατέχουσιν ἰδιαιτέραν θέσιν εἰς τὴν ζῳολογικὴν κλίμακα. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ των εἶναι ράμφος ἰσχυρὸν καὶ ἀρκετὰ κυρτόν, ἄνω σιαγὼν ἐπιμηκεστέρα τῆς κάτω, πόδες ἀρκετὰ ὑψηλοὶ καὶ γυμνοὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος των. Οἱ ἄρρενες φέρουσι συνήθως ἰσχυρὸν πλῆκτρον. Οἱ ἐμπρόσθιοι δάκτυλοι εἶναι ἐπιμήκεις, φέρουσιν ἀγκιστρωτοὺς ὄνυχας καὶ ἑνοῦνται κατὰ τὴν βάσιν των μὲ λεπτὴν μεμβράνην. Τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τοῦ λαιμοῦ εἶναι λεπτότερον τοῦ ἀντιστοίχου τῆς πέρδικος, καὶ συχνάκις παρουσιάζει γυμνὸν διάστημα ὅπερ φέρει ἀναλόγως τῶν εἰδῶν καὶ τοῦ τύπου τῆς διαμονῆς των, ὑποπράσινον, ἀσθενὲς ἢ ζωηρὸν κίτρινον χρῶμα. Ἄλλοτε ὁ λαιμὸς καλύπτεται ὑπὸ πτερῶν. Ἐπὶ τῆς ράχεως συνήθως ὑπάρχουσιν ἐπιμήκεις ραβδώσεις ἢ ἑλικοειδεῖς γραμμαὶ καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους λευκὰ στίγματα περιβαλλόμενα ὑπὸ σκοτεινοῦ κύκλου. Ἐνίοτε τὰ στίγματα ταῦτα προεκτείνονται καὶ ἐπὶ τῶν πτερῶν τῶν πλευρῶν. Τὰ πτερὰ των εἶναι βραχέα, ἡ δὲ οὐρὰ των ἀποτελεῖται ἀπὸ 14 κωπαῖα πτερύγια καὶ διευθύνεται πρὸς τὰ κάτω.

Πτερνιστὴς ὁ κοινός.

Οἱ πτερνισταὶ σπανιώτατα πετοῦν, τότε δὲ ἡ πτῆσίς των εἶναι βραχυτάτης διαρκείας. Ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν εἰς πετρώδη μέρη καὶ πολλάκις ἀπαντῶσι καὶ εἰς μεγάλα ὕψη. Τοιαῦτα πτηνὰ εὑρέθησαν καὶ εἰς τὰ Ἱμαλάϊα ὄρη καὶ εἰς ὕψος 3.000 περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς ζῶσι κατὰ ζεύγη ἢ κατὰ μικρὰς ὁμάδας ἐκ 15—20 πτηνῶν. Τρέφονται ἐκ διαφόρων κόκκων, ριζῶν, σκωλήκων καὶ παντοειδῶν ἐντόμων. Τὸ κρέας των εἶναι νοστιμώτατον καὶ παραπλήσιον πρὸς τὸ τῆς πέρδικος. Αἱ προσπάθειαι πρὸς ἐγκλιματισμὸν τῶν πτηνῶν τούτων ἐπέτυχον ἐν μέρει.

Τὰ θήλεα κατασκευάζουσι τὴν φωλεάν των εἰς ἀβαθεῖς ὀπὰς τῆς γῆς, τὰς ὁποίας ἐπιστρώνουσιν ἀραιῶς καὶ ἀτέχνως διὰ χόρτων. Τὰ ᾠά των 4—8 ἔχουσιν ὑπόφαιον χρῶμα καὶ φέρουσι μικρὰς κηλῖδας ἀνοικτοτέρου χρώματος. Τὰ νεογνὰ μόλις ἐξέλθωσι τοῦ ᾠοῦ τρέχουσι πρὸς ἀναζήτησιν τροφῆς χωρὶς νὰ συνοδεύωνται ὑπὸ τῶν γονέων των. Τοῦ γένους τούτου ὑπάρχουσι περὶ τὰ 50 εἴδη ἐξ ὧν τὰ συνηθέστερον ἀπαντῶντα, εἶναι: *Πτερνιστὴς ὁ κοινὸς* (Pternistis vulgaris), *πτερνιστὴς ὁ σινικὸς* (Pternistis chinensis), *πτερνιστὴς ἡ μελεαγρὶς* (Pternistis numida), καὶ *πτερνιστὴς ὁ ποντιχεριανὸς* (Pternistis pondicherianus).

Δ'. Ὀρτυγίδαι (Coturnicidae) κοινῶς *ὀρτύκια*.— Ἀλεκτοροειδῆ παραπλήσια πρὸς τοὺς περδικίδας κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ σώματος, ἀλλὰ κατὰ πολὺ μικρότερα τούτων. Τὸ μῆκός των δὲν ὑπερβαίνει τὰ 20 ἑκ. τοῦ μέτρου. Αἱ πτέρυγες καὶ ἡ οὐρά των εἶναι μικρά, οἱ πόδες των λεπτοί, ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματος κατὰ τὰ ἄνω μέρη φαιός, ἐπιξανθὴς καὶ κίτρινος μὲ μελανὰς κηλῖδας καὶ λοξὰς κιτρίνας ραβδώσεις εἰς τὰ πλάγια τῶν πτερύγων. Τὰ ὑποκάτω μέρη τοῦ σώματος καὶ ἡ κοιλία εἶναι ὑπόλευκα. Εἶναι πτηνὰ μὲ ὀξυτάτην ὅρασιν καὶ ἀκοήν, ζηλότυπα, βίαια καὶ φιλόνικα μαχόμενα μέχρι θανάτου κατὰ τοῦ ἀντιπάλου των. Καταδιωκόμενα κρύπτουσι τὴν κεφαλήν των ὅπως ἀπαλλαγῶσιν ἐκ τοῦ κινδύνου. Ἔχουσι διαφόρους φωνὰς πρὸς ἐκδήλωσιν τοῦ φόβου, τῆς εὐχαριστήσεως ἢ τοῦ ἔρωτός των πρὸς τὰ θήλεα. Τρέχουσι ταχύτατα, ἀλλὰ πετῶσι βαρέως καὶ μόνον ὅταν κατὰ τὸ ἔαρ ἔρχονται ἐκ τῆς Ἀφρικῆς εἰς τὴν Εὐρώπην διατρέχουσι διὰ μιᾶς 50 λεύγας περίπου. Οἱ ὀρτυγίδαι ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν. Ζῶσιν εἰς τοὺς ἀγροὺς κατὰ ζεύγη καὶ τρέφονται ἐκ φύλλων, ἐντόμων καὶ κοχλιῶν. Ἡ θήλεια ἀνορύσσει ἀβαθεῖς ὀπὰς ἐντὸς τῶν ἀγρῶν τοῦ σίτου καὶ ἐπιστρώνει ταύτας διὰ ξηρῶν χόρτων, γεννᾷ δὲ 8—14 ἀπιο-

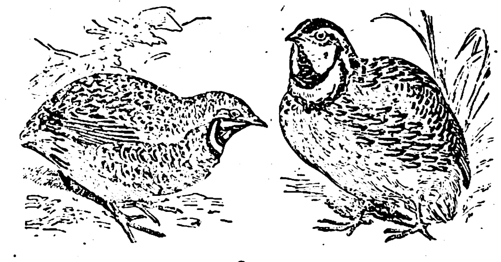

Ὄρτυγες
Νάνος Κοινός

ειδῆ ᾠὰ βαθέως κιτρίνου χρώματος μὲ μελανὰς στιλβούσας κηλῖδας. Τὰ πτηνὰ ταῦτα θηρεύονται διὰ τὸ κρέας των, ὅπερ εἶναι νοστιμώτατον. Εἶναι ὠφέλιμα εἰς τὴν γεωργίαν, διότι καταστρέφουσι τὰ ἐπιβλαβῆ ἔντομα.

Τῆς οἰκογενείας ταύτης δύο εἶναι τὰ γνωστότερα εἴδη: *Ὄρτυξ ὁ κοινὸς* (Coturnix vulgaris) καὶ *ὄρτυξ ὁ νάνος* (Coturnix pavo).

Ε'. Μελεαγρίδαι (Meleagridae).—Ἀλεκτοροειδῆ χαρακτηριζόμενα ὑπὸ εὐρώστου σώματος, ὅπερ φέρει φαιὸν ἢ τεφρὸν χρωματισμόν, κεφαλὴν μακρὰν καὶ ποικίλως διακεκοσμημένην, λαιμὸν λεπτὸν καὶ γυμνὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, πτερὰ βραχέα, οὐρὰν μετρίου μεγέθους, πόδας ἱκανοὺς πρὸς ταχὺ βάδισμα καὶ ἀμοιροῦντας πλήκτρου, δακτύλους βραχεῖς καὶ χρῶμα πτερύγων διακοπτόμενον ἐκ κηλίδων ἢ λωρίδων ἀνοικτοῦ φαιοῦ χρώματος.

Τὸ γένος τῶν *νουμιδῶν* (Numida) εἶναι ὁ τύπος τῆς οἰκογενείας τῶν μελεαγριδῶν. Τὰ πτηνὰ ταῦτα εὑρίσκονται εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἰδικῶς περὶ τὴν Σιέραν-Λεόνην καὶ τὰς νήσους τοῦ Πρασίνου ἀκρωτηρίου. Ζῶσι καθ' ὁμάδας ἀποτελουμένας ἐκ 15—20 πτηνῶν καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς συνορευούσας πρὸς πυκνὰς λόγχμας πεδιάδας, στέππας καὶ ὀρεινὰ μέρη. Εἶναι πτηνὰ δειλὰ καὶ εἰς τὸν παραμικρὸν θόρυβον κρύπτονται ἐντὸς θάμνων ἢ ὄπισθεν σωρῶν πετρῶν. Ἐνίοτε, διὰ νὰ ἀποφύγωσι τὴν καταδίωξιν τῶν θηρευτικῶν κυνῶν ἀναρριχῶνται μετ' ἀρκετῆς εὐχερείας ἐπὶ τῶν δένδρων. Τρέφονται ἐκ κόκκων, φύλλων διαφόρων φυτῶν, ἀκρίδων καὶ ἄλλων ἐντόμων. Αἱ μελεαγρίδες φαίνονται μονόγαμα πτηνά. Ἡ θήλεια

Μελεαγρὶς ἡ κρανοφόρος.

γεννᾷ 10—12 ᾠὰ εἰς μικρὰν ἐνσκαφὴν τοῦ ἐδάφους τὴν ὁποίαν ἐπιστρώνει διὰ ξηρῶν χόρτων. Τὰ νεογνὰ εὐθὺς ἅμα τῇ ἐκκολάψει των τρέχουσι κατόπιν τῆς μητρός των. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀποτελοῦν ἐξαίρετον κυνήγιον καὶ ἐξημεροῦνται εὐκόλως. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Μελεαγρὶς ἡ κατοικίδιος (Numida meleagris) κοινῶς *φραγκόκοττα*, *μελεαγρὶς ἡ κρανοφόρος* (Numida mitrata) καὶ *μελεαγρὶς ἡ λοφιοφόρος* (Numida pucherani).

ΣΤ'. Ταωνίδαι (κοιν. *παγώνια*) Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει τὰ ὡραιότερα τῶν ἀλεκτοροειδῶν. Τὰ πτηνὰ ταῦτα χαρακτηρίζονται ἐκ κεφαλῆς μικρᾶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, λαιμοῦ ἐπιμήκους, σώματος μακροῦ καὶ εὐρώστου, πτερῶν βραχέων, ποδῶν μακρῶν καὶ θαυμασίας μικροτάτης οὐρᾶς, τῆς ὁποίας τὸ μῆκος ὑπερβαίνει τὸ μέτρον (τὸ μῆκος τοῦ σώματος εἶναι περίπου 120 ἑκ. τοῦ μέτρου ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ ράμφους μέχρι τῆς βάσεως τῆς οὐρᾶς). Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρουσι λοφίον ἐκ κινητῶν πολυχρώμων πτερῶν. Τὸ χρῶμα τοῦ σώματός των εἶναι διάφορον κατὰ τὰ διάφορα εἴδη, τὰς θαυμασιωτέρας ὅμως παραλλαγὰς χρωμάτων φέρει ἡ οὐρά των, ἥτις πίπτει κατ' ἔτος τὸν

Ταὼς ὁ κοινός.

Αὔγουστον καὶ ἀνανεοῦται τὸν Μάϊον. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο τὰ πτηνὰ εὑρίσκονται κεκρυμμένα ὡσεὶ νὰ ἐντρέπωνται διὰ τὴν ἀσχημίαν των. Οἱ ταῲ εἶναι φιλέριδες καὶ ἐπιπίπτουσι κατ' ἄλλων μικροτέρων πτηνῶν, ἰδίως κατὰ τῶν ἰνδικῶν

Digitized by Google

ἀλεκτόρων (κούρκων), οἱ ὁποῖοι ὅμως καταβάλλουσι τούτους εὐκόλως. Τρέφονται ἐκ παντοειδῶν κόκκων, σαυρῶν, ὄφεων, καρπῶν καὶ διαφόρων ριζῶν. Τὰ πτηνὰ ταῦτα κατάγονται ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ ζῶ-

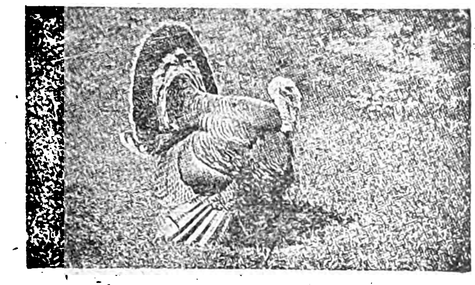

Ἰνδόρνις ἡ κοινή.

σιν εἰς τὰ μεγάλα δάση. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουσιν ἀτέχνως ὑπὸ τοὺς θάμνους ἀπὸ λεπτοὺς κλάδους καὶ ξηρὰ χόρτα. Ἡ θήλεια γεννᾷ 8—12 ᾠά, τὰ ὁποῖα ἐκκολάπτει μετὰ πολλῆς στοργῆς.

Οἱ ταῷ ἐξημεροῦνται εὐκόλως καὶ χρησιμεύουσιν ὡς καλλωπιστικὰ πτηνὰ τῶν κήπων καὶ τῶν οἰκιῶν.

Τὰ γνωστότερα τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι: *Ταὼς ὁ κοινὸς* (Pavo cristatus) καὶ *ταὼς ὁ λευκὸς* (Pavo albus).

Ζ'. *Φασιανίδαι* (Phasianidae).—Μεγαλοπρεπέστατα ἀλεκτοροειδῆ πτηνά. Τα κυριώτερα χαρακτηριστικά των γνωρίσματα εἶναι: Κεφαλὴ μικρά, πτέρυγες βραχεῖαι, σῶμα κομψὸν καὶ λεπτόν, πόδες λεπτοί, οὐρὰ μακροτάτη. Τὰ ἄρρενα φέρουσι πλῆκτρον καὶ ἔχουσι μεγαλύτερον σῶμα καὶ λαμ-

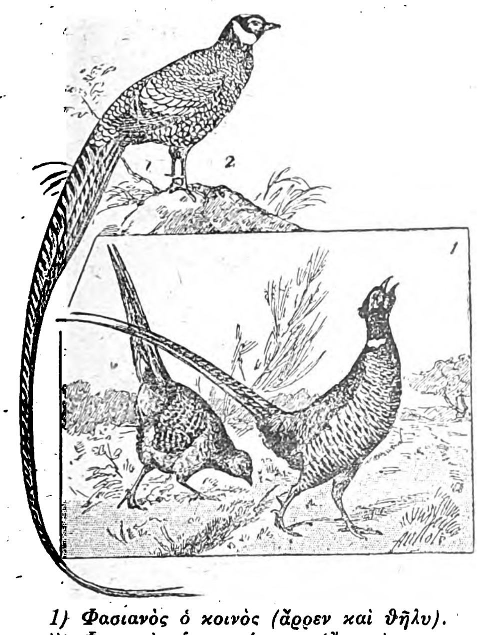

1) Φασιανὸς ὁ κοινὸς (ἄρρεν καὶ θῆλυ).
2) Φασιανὸς ὁ χρυσόχρους (ἄρρεν).

πρότερον πτέρωμα ἢ τὰ θήλεα. Πάντα εἶναι πτηνὰ τῆς Ἀσίας. Οἱ φασιανοὶ βαδίζουσι μεγαλοπρεπῶς, ἀλλ' ἵπτανται βραδέως. Ἡ φωνή των εἶναι βραχνή, ἀποκρουστικὴ καὶ προσομοιάζει μὲ τὴν τοῦ ἀλέκτορος. Ἐνδιαιτῶνται εἰς ἑλώδη μέρη καὶ πυκνὰ δάση καὶ ἀναπαύονται ἐπὶ τῶν δένδρων. Τρέφονται ἐκ κόκκων καὶ παντὸς εἴδους λαχανικῶν. Τὴν φωλεάν των κτίζουσιν ἀτέχνως ἐξ ἀχύρων καὶ φύλλων ἐντὸς θάμνων ἢ ὑψηλῶν καὶ πυκνῶν χορτων. Ἡ θήλεια γεννᾷ συνήθως κατ' Ἀπρίλιον 10—12 κιτρινοπράσινα ᾠά, μικρότερα τῆς ὄρνιθος καὶ μὲ λεπτότερον κέλυφος ἀπὸ τὰ τῆς περιστερᾶς. Οἱ νεοσσοὶ ἐκκολάπτονται μετὰ 25—26 ἡμέρας. Εἶναι πτηνὰ πολύγαμα.

Οἱ φασιανοὶ διακρίνονται γενικῶς τῶν ἀλεκτό-

Φασιανὸς ὁ ἀργυρόχρους.

ρων ἐκ τοῦ ἰσχυροτέρου ράμφους των, τῆς αἰσθητῶς κυρτῆς ἄνω σιαγόνος, τῆς πάντοτε καὶ ἀφθόνως κεκαλυμμένης ὑπὸ πτερῶν κεφαλῆς των, ἐπὶ τῆς ὁποίας φέρουσι χαρακτηριστικὸν λοφίον, τῶν χονδρῶν μεμβρανῶν αἵτινες περικυκλοῦσι τὰς ὀφθαλμικὰς κόγχας των, τῶν βραχυτέρων πτερύγων των καὶ τῆς πλατυτέρας οὐρᾶς των.

Αἱ κατάφυτοι ἐκ θάμνων καὶ διαφόρων ἄλλων δενδρυλλίων ἐκτάσεις εἶναι ὁ προσφιλέστερος τόπος τῆς διαμονῆς τῶν πτηνῶν τούτων, τὰ ὁποῖα εἶναι γενικῶς ἐνδημικὰ καὶ οὐδέποτε μετακινοῦνται εἰς μεγαλυτέραν ἀπόστασιν τῶν 2—3 χιλιομέτρων ἐκ τοῦ συνήθους τόπου τῆς διαμονῆς των. Ἡ πτῆσίς των εἶναι ἰδιάζουσα. Κατὰ πρῶτον κτυπῶσιν ἐπὶ τῶν πλευρῶν παταγωδῶς τὰς πτέρυγάς των καὶ μετὰ πάροδον ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος ὑψοῦνται εἰς τὸν ἀέρα μὲ τεταμένας τὰς πτέρυγας καὶ τὴν οὐράν. Ἐπὶ τῆς γῆς βαδίζουσι μὲ τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην καὶ ἠνωρθωμένην τὴν οὐράν. Τὸ βάδισμά των εἶναι ἀργόν. Τρέφονται ἐκ κόκκων, ἐκ τρυφερῶν βλαστῶν, ριζῶν, σκωλήκων, καμπῶν, ἐντόμων, μικρῶν βατράχων καὶ ὄφεων. Εἶναι πτηνὰ εὐήθη καὶ ἐκτίθενται εἰς παντὸς εἴδους κινδύνους. Τὰ νεογνὰ ἐντὸς τριῶν μηνῶν λαμβάνουσι τὴν τελείαν των ἀνάπτυξιν, ἀλλὰ παραμένουσιν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον πλησίον τῆς μητρός των.

Εἶναι πτηνὰ πολύγαμα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων των, ἤτοι κατὰ τὴν ἄνοιξιν, οἱ ἄρρενες συνάπτουσιν ἀληθεῖς μάχας διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ θήλεως. Μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἄρρενες καὶ θήλεις ζῶσιν ἐν θαυμαστῇ ἁρμονίᾳ.

Τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ τεσσαράκοντα εἴδη, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ γνωστότερα εἶναι: *Φασιανὸς ὁ κοινὸς ἢ κολχικὸς* (Phasianus colchicus). *Φασιανὸς ὁ περιλαιμοφόρος* (Phasianus torquatus). *Φασιανὸς ὁ πρασινόχρους* (Phasianus versicolor), ἰθαγενὴς τῆς Ἰαπωνίας. *Φασιανὸς ὁ Μογγολικὸς* (Phasianus Mongolicus), ἀπαντῶν ἐν Σιβηρίᾳ καὶ Μογγολίᾳ. *Φασιανὸς ὁ βαλλίχειος* (Phasianus Vallichii), τῶν Ἰμαλαΐων ὀρέων. *Φασιανὸς ὁ ρεεβέσιος* (Phasianus Reevesii), ἐν τῇ Κεντρικῇ Κίνᾳ. *Φασιανὸς ὁ ἀργυρόχρους* (Phasianus argentatus), ἰθαγενὴς τῆς Μεσημβρινῆς Κίνας. *Φασιανὸς ὁ χρυσόχρους* (Phasianus pictus), ἀπαντῶν ἐν τῇ Μεσημβρινῇ καὶ Κεντρικῇ Κίνᾳ. καὶ *Φασιανὸς ὁ ἀμέρστειος* (Phasianus Amherstiae), εἰς τὰ ὑψηλὰ διαμερίσματα τοῦ Θιβέτ. Εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν φασιανιδῶν ὑπάγονται καὶ τὰ ἑξῆς γένη:

1) ***Τραγόπαν.*** Χαρακτηρίζεται ὑπὸ κεφαλῆς μετρίου μεγέθους, ἥτις φέρει πάντοτε λοφίον καὶ δύο βραχέα σαρκώματα ἑκατέρωθεν καὶ κατὰ τὴν προέκτασιν τῶν ὀφθαλμῶν ἐν εἴδει κεράτων. Αἱ παρειαὶ καὶ ὁ λαιμὸς εἶναι γυμνὰ πτερῶν καὶ φέρουσι χαρακτηριστικὰ σαρκώματα. Τὸ σῶμά του εἶναι παρόμοιον πρὸς τὸ τοῦ κατοικιδίου ἀλέκτορος, ἀλλὰ φέρει οὐρὰν κατὰ πολὺ βραχυτέραν τούτου. Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ 6 εἴδη, ἰθαγενῆ πάντα τῶν ὀρεινῶν μερῶν τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, ὧν γνωστότερον εἶναι *τραγόπαν ὁ σάτυρος* (tragopan satyra).

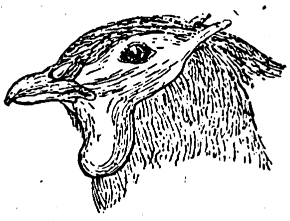

Τραγόπαν.

2) ***Κρὲξ ἀλέκτωρ.*** Τὸ γένος τοῦτο τῶν πτηνῶν ἀποτελεῖ **μία** ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων οἰκογενειῶν τῶν ἀλεκτοροειδῶν καὶ κατέχει εἰς τὰς θερμὰς ζώνας τοῦ Νέου Κόσμου τὴν αὐτὴν θέσιν τὴν ὁποίαν κατέχει ἡ *μελεαγρὶς* εἰς τὴν Ἀφρικήν, *ὁ φασιανὸς* εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ *ὁ μεγάπους* εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Τὸ μῆκός του εἶναι ὅμοιον σχεδὸν πρὸς τὸ τοῦ *ἰνδικοῦ ἀλέκτορος*. Ἔχει συνήθως δύο διακεκριμένους χρωματισμούς, μελανὸν ἀνάμικτον μετὰ πρασίνου ἢ φαιοῦ καὶ μετὰ λευκῶν ραβδώσεων κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ κάτω μέρη, ἅτινα φέρουσι λευκὸν χιονῶδες χρῶμα καὶ ἀνοικτῶς ἢ σκοτεινῶς πυρρὸν ἐπὶ τῆς κοιλίας. Τὸ ράμφος του λίαν πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλανίων καὶ κεκαμμένον κατὰ τὰ ἄκρα του. Κατὰ τὴν βάσιν του καλύπτεται ὑπὸ λεπτῆς ὑποφαίου μεμβράνης, ἥτις πάλιν καλύπτεται ὑπὸ ὀστεώδους οὐσίας παραπλησίας πρὸς τὴν ρινικὴν μεμβράνην τῶν ἁρπακτικῶν πτηνῶν. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει περὶ τὰ 12 εἴδη τὰ ὁποῖα ἀπαντῶσιν εἰς τὸ Μεξικόν, τὴν Γουατεμάλαν, τὴν Κόστα Ρίκαν, τὴν Γουϊάναν, Κολομβίαν, Βραζιλίαν, τὸν Ἐκουαδόρ, τὴν Παραγουάην, ὧν κυριώτερα εἶναι *ὁ κρὲξ ἀλέκτωρ* (Crax alector), καὶ *ὁ κρὲξ τοῦ Δωβεντονίου* (Crax Daubentoni) κτλ.

Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἐνδιαιτῶνται εἰς τὰ δάση καὶ συνήθως ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ μόνον μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου κατέρχονται καὶ περιέρχονται ταχέως τὰς ἐκτάσεις πρὸς εὕρεσιν τῆς τροφῆς των. Τρέφονται ἐκ σκωλήκων, ἐντόμων, κόκκων καὶ ἰδίως ἐξ ὀπωρῶν. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουσιν ἐπὶ κλάδων καὶ εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασιν καὶ ἡ θήλεια γεννᾷ 2 ᾠὰ μὲ λευκὸν κέλυφος καὶ κατά τι μεγαλύτερα τῶν ᾠῶν τῆς ὄρνιθος. Τὰ νεογνὰ ἐγκαταλείπουσι τὴν φωλεάν των, ἀφοῦ ἀναπτυχθῶσιν ἀρκετὰ αἱ πτέρυγές των καὶ δύνανται νὰ ἵπτανται εὐχερῶς. Θηρεύονται συστηματικῶς διὰ τὸ τρυφερὸν καὶ νόστιμον κρέας των. Ἐξημεροῦνται εὐκόλως, ἀλλὰ δυσκόλως ἀναπαράγουσιν ἐν αἰχμαλωσίᾳ.

3) ***Κροσσόπτιλον.*** Ἀλεκτοροειδὲς χαρακτηριζό-

Κρὲξ ἀλέκτωρ.

μενον κυρίως ἐκ τοῦ πολυτίμου καὶ λαμπροῦ πτερώματός του. Τὸ πτηνὸν τοῦτο πλησιάζει πολὺ πρὸς τὸν *λοφοφόρον* κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ σώματος. Ἡ κεφαλή του εἶναι μᾶλλον μικρά, τὸ ράμφος του χονδρόν, κυρτὸν κατὰ τὴν βάσιν καὶ κολοβωμένον κατὰ τὸ ἄκρον του· τὸ σῶμά του εἶναι εὔρωστον, οἱ πόδες του ἰσχυροὶ καὶ ἐφωδιασμένοι, εἰς τὰ ἄρρενα, δι' ἰσχυρῶν πλήκτρων. Τὸ πτέρωμα τοῦ ἄνω μέρους τοῦ σώματος εἶναι πυκνὸν καὶ μαλακόν, τὰ πτερὰ τῆς οὐρᾶς διευθύνονται πρὸς τὰ ἄνω καὶ σχηματίζουσι λεπτόν, μεταξοειδὲς ριπίδιον (βεντάλλια), τὰ δὲ πτερὰ τὰ καλύπτοντα τὰ ὦτά του ἐπιμηκύνονται πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ σχηματίζουσιν ἀραιὸν θύσανον. Τοῦ γένους τούτου τρία εἴδη εἶναι γνωστά, πάντα ἰθαγενῆ τῆς Κίνας: *Κροσσόπτιλον τὸ χρυσόχρουν* (Crossoptilon auritum), *κροσσόπτιλον τὸ τοῦ Θιβὲτ* (Crossoptilon thibetanum) καὶ *κροσσόπτιλον τὸ κοινὸν* (Crossoptilon vulgarum).

4) ***Μεγαποδίδαι.*** Τὸ γένος τοῦτο ἂν καὶ ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν φασιανιδῶν κατέχει ὅλως ἰδιαιτέραν θέσιν ἐν τῇ τάξει τῶν ἀλεκτοροειδῶν ὡς ἐκ τῆς μεγάλης διαφορᾶς, ἣν παρουσιάζει ὁ σκελετός, οἱ ἀνατομικοὶ των καθ' ἕκαστα χαρακτῆρες καὶ τὰ ἤθη των. Ἐνῷ πάντα τὰ ἀλεκτοροειδῆ ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των εἰς βαθείας ἢ ἀβαθεῖς ἐνσκαφὰς τοῦ ἐδάφους ἢ ἐπὶ ὑψηλῶν ἢ χαμηλῶν δένδρων καὶ στρώνουσι τὴν φωλεάν των διὰ διαφόρων χόρτων καὶ κλάδων, τὰ πτηνὰ ταῦτα ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των εἰς μεγάλα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑψώματα γῆς ἢ ἄμμου καὶ ἀφήνουσιν εἰς τὰς θερμογόνους ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου τὴν φροντίδα τῆς ἐπωάσεώς των. Οὕτως ἡ ἐπώασις τῶν ᾠῶν τῶν μεγαποδιδῶν γίνεται τεχνητῶς καὶ οὐχὶ φυσικῶς, ὅπως εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ἀλεκτοροειδῆ. Παρὰ πάντα ταῦτα τὰ νεογνὰ ἐκκολάπτονται κανονικῶς καὶ μάλιστα εἶναι κατὰ πολὺ εὐρωστότερα ἢ εἰς τὰ ἄλλα ἀλεκτοροειδῆ. Τὰ νεογνὰ ἐξέρχονται ἐκ τοῦ ᾠοῦ κεκαλυμμένα τελείως ὑπὸ πτερῶν καὶ τρέχουσιν ἀμέσως πρὸς εὕρεσιν τῆς τροφῆς των. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ σκελετοῦ των οἱ μεγαποδίδαι παρουσιάζουσιν εἰς τὰς λεπτομερείας των πλείστας ὅσας ὁμοιότητας μὲ τὸν σκελετὸν τῶν μελεαγρίδων. Ἀνασκαλίζουσι τὸ ἔδαφος διὰ τῶν ποδῶν πρὸς εὕρεσιν τῆς τροφῆς των, ἥτις συνίσταται ἐκ διαφόρων κόκκων, ὀπωρῶν, σκωλήκων καὶ ἐντόμων· καταπίνουσι τὴν τροφήν των ἀκριβῶς ὅπως αἱ ὄρνιθες καὶ κυλίονται εἰς τὸ χῶμα ἢ τὴν ἄμμον ὅπως ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τὰ διάφορα παράσιτα, ἅτινα τὰ ἐνοχλοῦσι. Κατὰ τὸ βάδισμά των κυρτοῦσι τὸ σῶμά των, ἀκριβῶς ὅπως αἱ μελεαγρίδες, ἀλλ' ὅταν εὑρεθῶσι πρὸ κινδύνου τρέχουσιν ὅπως

Κροσσόπτιλον.

κρυβῶσιν ἐντὸς τῶν θάμνων ἢ ὄπισθεν λίθων καὶ πετῶσιν ἐπὶ τῶν δένδρων. Ἡ πτῆσίς των εἶναι βαρεῖα καὶ μικρᾶς διαρκείας.

Ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει εἶναι ἀγριώτατα καὶ

Digitized by Google

εἰς τὸν παραμικρὸν θόρυβον τρέχουσιν ὅπως κρυβῶσιν, ἐξημεροῦνται ὅμως εὐκόλως.

Τὰ πτηνὰ ταῦτα εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων γνωστῶν εἰδῶν τῶν ἀλεκτοροειδῶν καὶ εἶναι μεγάλως διαδεδομένα. Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη, ἅτινα ἔχουσι σχεδὸν ὅμοιον τὸν χρωματισμόν. Κυριώτερα τούτων εἶναι: *Μεγάπους ὁ Φρεϋσυνέτειος* (Megapodius Freycineti). *Μεγάπους ὁ Περούσειος* (Megapodius Perousei). *Μεγάπους ὁ Δυυπερρέγειος* Megapodius Duperreyi). *Μεγάπους ὁ Κουμίγγειος* (Megapodius Cumingii).

5) ***Ἄργοι.*** Πτηνὰ ἀλεκτοροειδῆ τῆς οἰκογενείας τῶν φασιανιδῶν, ὀνομασθέντα οὕτω ἐκ τῆς παρουσίας ἐπὶ τοῦ πτερώματός των ἀπεστρογγυλωμένων κηλίδων, τὰς ὁποίας παραβάλλουσι πρὸς τοὺς ἑκατὸν ὀφθαλμοὺς τοῦ μυθικοῦ ἥρωος, ὅστις ἐφύλαττε τὴν Ἰώ. Τὰ πτηνὰ ταῦτα χαρακτηρίζονται ἐκ τῶν πολὺ ἐπιμήκων πτερῶν τῆς οὐρᾶς. εἰς τὰ ἄρρενα. Τὰ πτερὰ ταῦτα διευθύνονται πρὸς

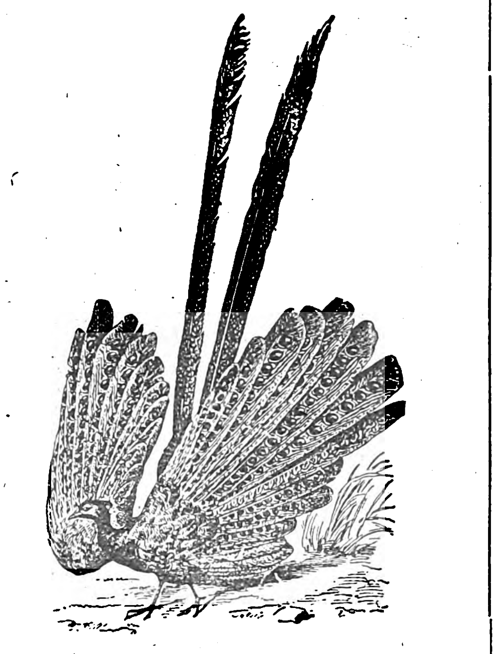

Ἄργος ὁ γιγάντειος.

τὰ ἄνω καὶ εἶναι θαυμασίως διάστικτα. Τὰ κύρια πτερὰ τῶν πτερύγων των κατὰ τὰ ἄκρα των εὐρύνονται ἀκανονίστως. Ὁ ὑπόλοιπος χρωματισμὸς τοῦ σώματός των παρουσιάζει ποικιλίαν εἰς συνδυασμοὺς χρωμάτων. Τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς των ἀμοιροῦσι πτερῶν καὶ φέρουσι κυανότεφρον χρωματισμόν. Ἡ κορυφὴ τῆς κεφαλῆς φέρει λεπτὰ μεταξοειδῆ ὑπομέλανα πτερά. Τὸ ράμφος εἶναι μακρὸν καὶ ἀρκετὰ λεπτόν, ὁμοιάζον καταπληκτικῶς πρὸς τὸ τῶν φασιανιδῶν. Οἱ πόδες δὲν φέρουσι πλῆκτρον καὶ καλύπτονται ὑπὸ σκληρῶν λεπίων κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ ταρσοῦ.

Τὰ πτηνὰ ταῦτα μετεφέρθησαν πολλάκις ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλ' ἀπέθνησκον μετά τι χρονικὸν διάστημα, διότι ὁ ἐγκλιματισμός των εἶναι δυσκολώτατος. Πρὸ ἐτῶν ὁ Ζωολογικὸς Κῆπος τοῦ Λονδίνου κατώρθωσε, κατόπιν ἰδιαιτέρων ὅλως φροντίδων, ὄχι μόνον νὰ διατηρήσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναπαραγάγῃ τὸ εἶδος τοῦτο. Ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει ζῶσιν εἰς τὰ σκιερώτερα δάση καὶ ἀποφεύγουσι πάντα ἀκάλυπτον ἐκ φυτειῶν τόπον. Τρέφονται ἐκ κόκκων, ἐντόμων, σκωλήκων κ.τ.λ. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι μονόγαμα πτηνά, καίτοι, συνηθέστατα, εἰς ἄρρην συνοδεύει πλείονας θηλείας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων οἱ ἄρρενες διανοίγουσι τὰ πλούσια πτερά των, ἀνορθοῦσι τὴν οὐράν των, ἐκβάλλουσι χαρακτηριστικὰς φωνὰς καὶ ἐπιδεικνύουσι τὸ κάλλος των πρὸ τῆς θηλείας διὰ νὰ κατακτήσωσιν εὐκολώτερον ταύτην. Ἡ θήλεια ἐναποθέτει τὰ ᾠά της 8—10 τὸν ἀριθμόν, λευκοῦ χρώματος, εἰς ἀτέχνως κατεσκευασμένην ὑπὸ τοὺς θάμνους φωλεάν.

Τὰ γνωστότερα εἴδη, εἶναι:

Ἄργος ὁ γιγάντειος (Argus giganteus) καὶ *ἄργος ὁ κοινὸς* (Argus vulgaris).

6) ***Πηνελοπίδαι.*** Πτηνὰ ἰθαγενῆ τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν κατέχουσιν οἵαν θέσιν οἱ φασιανίδαι ἐν Ἀσίᾳ. Τὸ πρόσωπον καὶ ὁ λαιμός των εἶναι συνήθως γυμνά. Αἱ πτέρυγες εἶναι εὐρεῖαι, ἡ δὲ οὐρὰ ἀρκετὰ μακρὰ καὶ ἀπεστρογγυλωμένη. Οἱ πόδες ἰσχυροὶ μὲ ἀνθεκτικοὺς δακτύλους. Ὁ μέγας δάκτυλος εὑρίσκεται εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον καὶ οὐχὶ ὑψηλότερον τῶν ἄλλων, ὅπως εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ἀλεκτοροειδῆ. Τὸ πτέρωμά των συνήθως εἶναι μελανὸν μὲ μεταλλικὰς ἀνταυγείας. Ζῶσι κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας εἰς μεγάλα δάση καὶ συνήθως ἐνδιατρίβουσιν ἐπὶ τῶν δένδρων, κατερχόμενα εἰς τὴν γῆν μόνον ὅταν πρόκειται νὰ ἀναζητήσωσι τὴν τροφήν των, ἥτις συνίσταται ἐκ καρπῶν διαφόρων, κόκκων καὶ ἐντόμων. Συνέρχονται κατὰ ζεύγη μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων των. Εἶναι πτηνὰ μονόγαμα. Ἡ φωνή των εἶναι μονότονος καὶ ἀντηχεῖ εἰς τὰ δάση τὴν πρωΐαν πρὸ τῆς ἀνατολῆς καὶ τὴν ἑσπέραν κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Τὴν φω-

Πηνελόπη.

λεάν των κατασκευάζουσιν ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων ἐκ διαφόρων λειχήνων καὶ ξηρῶν φύλλων. Ἡ θήλεια γεννᾷ 3 ᾠὰ ἐλλειψοειδῆ μὲ ἀνθεκτικὸν περίβλημα καὶ λευκά. Τὸ κρέας των εἶναι νοστιμώτατον. Ἐξημεροῦνται εὐκόλως καὶ διατηροῦνται πολλὰ ἔτη ἐν αἰχμαλωσίᾳ. Τὰ γνωστότερα εἴδη: *Πηνελόπη ἡ Γουϊάνειος* (Penelope marail) καὶ *Ὀρταλὶς* (Ortala).

7) ***Λοφοφορίδαι.*** Ταῦτα κατοικοῦσι τὰ Ἰμαλάϊα καὶ τὰς ὀροσειρὰς τοῦ Θιβέτ. Τὸ ἀνάστημά των εἶναι μεγαλύτερον καὶ τὸ σῶμά των εὐρωστότερον τῶν φασιανῶν. Ἡ οὐρά των φέρει 18 κωπαῖα πτερύγια μετρίου μεγέθους καὶ εἶναι ἀπεστρογγυλωμένη κατὰ τὸ ἄκρον. Τὸ ράμφος εἶναι ἰσχυρὸν καὶ οἱ πόδες των φέρουσιν ἰσχυρὰ πλῆκτρα. Τὸ ἄνω μέρος τῆς κεφαλῆς των κοσμεῖται ὑπὸ λεπτῶν πτερῶν ἐν εἴδει λοφίου. Ὁ βασικὸς χρωματισμὸς τοῦ σώματός των εἶναι ἐρυθρός, χρυ-

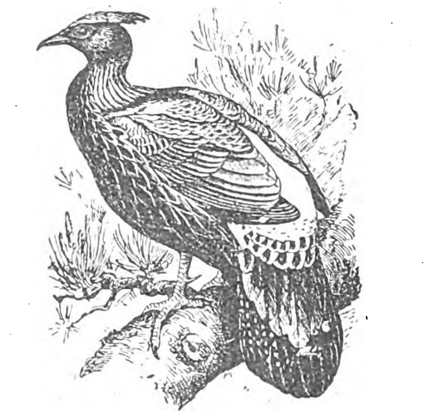

Λοφοφόρος.

σοῦς, κυανοῦς μὲ μεταλλικὰς ἀνταυγείας. Κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τοῦ γένους εἶναι ὁ *Λοφοφόρος ὁ θαυμάσιος* (Lophophorus resplendens).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *D. C. Elliot*: Monography of Phasianidae. — *A. Dabidet—E. Oustalet*: Les oiseaux de la Chine.— *J. Goud* Birds of Asia.— *Jerdon*: Birds of India.— *Heuglin*: Ornithologie de N. O. Afrique.— *Vieillot et Oudart*: Galerie des oiseaux. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἀλεκτορόλοφος (Alectorolophus Haller) *Βοτ.]* βλ. ρινανθος.

ἀλεκτορομαντεία (ἡ *ἀλεκτρυονομαντεία*). Εἶδος μαντικῆς τῶν τελευταίων ρωμαϊκῶν χρόνων μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν χρονογράφων Κεδρηνοῦ Ι 548 Βόνν.) καὶ Ζωναρᾶ (ΙΙΙ 81 Βόνν.) Κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τούτους, ἐπαναλαμβάνοντας τὰ αὐτὰ σχεδὸν ἐπὶ λέξει, ἐγράφοντο ἐπὶ τῆς κόνεως τοῦ ἐδάφους τὰ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, ἐπὶ ἑκάστου τῶν ὁποίων ἐτίθετο κόκκος σίτου ἢ κριθῆς. Κατόπιν ἀφήνετο εἰς τὸν τόπον ἀλέκτωρ μετὰ καταλλήλους ἐπῳδάς, ὁ ὁποῖος ἐρράμφιζε καὶ ἔτρωγε τοὺς κόκκους. Παρετηρεῖτο τότε ποῖα ἦσαν τὰ ἀντίστοιχα γράμματα εἰς τοὺς φαγωθέντας κόκκους καὶ κατὰ ποίαν σειρὰν οἱ κόκκοι ἐφαγώθησαν, ἐκ τῶν γραμμάτων δὲ τούτων κατόπιν ἐσχημάτιζον λέξιν, ἥτις καὶ ἀπετέλει τὴν μαντείαν. Κατὰ τοὺς χρονογράφους τὴν ἀλεκτορομαντείαν ἐχρησιμοποίησαν ὁ Λιβάνιος καὶ Ἰάμβλιχος διὰ νὰ μαντεύσουν τίς θὰ ἦτο ὁ διάδοχος τοῦ Οὐάλεντος. Ὁ ἀλέκτωρ ὅμως δὲν προυχώρησε πέραν τῶν τεσσάρων στοιχείων *Θεοδ.* τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ σημαίνουν καὶ τὸν Θεόδοτον, καὶ τὸν Θεόδωρον καὶ τὸν Θεοδόσιον καὶ τὸν Θεοδέκτην. Τούτου ἕνεκα ὁ αὐτοκράτωρ μὴ γνωρίζων ποῦ ἀκριβῶς νὰ στραφῇ κατεδίωξε πολλούς, ὧν τὰ ὀνόματα ἤρχιζον ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα. Ἐν τέλει δ' ἐστράφη καὶ κατὰ τῶν μάντεων, ὁπότε ὁ Ἰάμβλιχος φοβηθεὶς ηὐτοκτόνησε λαβὼν δηλητήριον. Τὰ τῆς ἀλεκτορομαντείας μόνον ἐκ τῶν ἀνωτέρω χωρίων εἶναι γνωστά.

Σημερινὴ ἑλληνικὴ ἀνάλογος συνήθεια δὲν ὑφίσταται. Εὑρίσκομεν ὅμως περίπου τὸν αὐτὸν τρόπον μαντικῆς παρὰ τοῖς Γερμανοῖς. Κατὰ τὰ Χριστούγεννα τοποθετεῖται ἀλέκτωρ ἐπὶ τῆς τραπέζης μεταξὺ διαφόρων μικρῶν σωρῶν δημητριακῶν, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀποδίδεται ἰδιαιτέρα ἔννοια· καθ' ὅσον ὁ πετεινὸς τρώγει ἀπὸ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον σωρόν, ἐξάγονται μαντικὰ συμπεράσματα. Ὁ Mannhardt σχετίζει, ὄχι ὅμως σαφῶς, τὴν μαντικὴν ταύτην πρὸς τὰς δοξασίας περὶ τοῦ ἀλέκτορος καὶ ἀγροτικοῦ δαίμονος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Potter*, Die griech. Archäologie I. σ. 767, *Fabricii*, Bibliographia antiquaria κεφ XII σ. 410, ὅπου καὶ ἡ παλαιοτέρα βιβλιογραφία, *Riess* ἀλεκτορομαντεία ἐν Pauly—Wissowa, Real-Encycl., *Mannhardt*, Die korndämonen. σελ. 18. ΣΤΙΛΠΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ἀλεκτρομαχία καὶ *ἀλεκτρυονομαχία* (ἡ)· μάχη ἀλεκτόρων, πάλη μεταξὺ δύο ἀλεκτόρων (βλ. ἀλέκτωρ *[Λαογρ.]*).

Ἀλεκτορόπολις. Μεσαιωνικὴ πόλις τῆς Μακεδονίας καὶ ἐπισκοπή, τελευταία κατὰ τὴν τάξιν μεταξὺ τῶν ὑπαγομένων εἰς τὸν μητροπολίτην Φιλίππων. Ὑπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ἀναφέρεται ὑπὸ τὸν τύπον *Ἀλεκτρυόπολις*. Ἐτυμολογεῖται ἐξ ὀνόματος ἀνδρὸς καλουμένου *Ἀλέκτωρ*, ἐκ δημώδους δὲ παρετυμολογίας μετεπλάσθη εἰς *Ἀλεκτρυόπολιν*. Συμφώνως πρὸς τὸν Tafel (De via Romanorum Egnatia) τὰ ὀνόματα Ἀλεκτορόπολις, Ἀλεκτρυόπολις, Ἀνακτορόπολις καὶ Ἀνακταρόπολις ἀναφέρονται εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πόλιν. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς θέσεως ταύτης ἀμφισβητεῖται. Ὁ Α. Κεραμεὺς ταυτίζει ταύτην μετὰ τῆς πολίχνης Ἀλιστράτης· πιθανωτέρα ὅμως εἶναι ἡ γνώμη ὅτι πρέπει νὰ ταυτισθῇ ἢ μετὰ τῆς ἀρχαίας Ἠιόνος, τοῦ ἐπινείου τῆς ἀρχαίας Ἀμφιπόλεως (κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος) ἢ μετὰ τῆς Ἐλευθεροπόλεως (τῶν νῦν Ἐλευθερῶν) Ὁ Καντακουζηνὸς (4,17) ταυτίζει τὴν Ἀνακτορόπολιν μετὰ τῆς Ἠιόνος (ἴδ. καὶ *Δήμητσαν* ἐν Ἀρχαίᾳ Γεωγραφίᾳ τῆς Μακεδονίας σελ. 542). Σημειωτέον δ' ἔτι ὅτι ὁ Σ. Μετζίδης (Οἱ Φίλιπποι, 1897 σελ. 61) τὴν Ἐλευθερόπολιν διαστέλλει ὄχι μόνον τῆς Ἀνακτοροπόλεως ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀλεκτοροπόλεως (βλ. καὶ λ. Ἐλευθερόπολις). Ι. Σ.

Ἀλέκτορος *φρούριον [Ἀρχ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ Βορυσθένους καὶ τοῦ Ὑπάνιος, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Δίωνος Χρυσοστόμου.

ἀλεκτορουρίδαι (Alectoruridae Schimper) *[Παλαιοφ.]* Πολὺ μεγάλα φυτὰ ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυκῶν*, ὧν τὸ ἔλασμα τῶν φύλλων προῆλθεν ἔκ τινος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακροῦ κυλινδρικοῦ μίσχου, μετὰ εὐκρινῶν καὶ εἰς μεγάλα τόξα ἀνυψουμένων, ἐνίοτε καὶ δικτυοειδῶς συναναστομουμένων πτυχώσεων ἢ πλευριώσεων. Ὑπῆρξε φῦκος προσομοιάζον πρὸς οὐρὰν ἀλέκτορος ἢ πρὸς κεκλεισμένον σάκκον ἢ καὶ πρὸς ἔλασμα σπειροειδῶς περιβάλλον τὸν μίσχον. Οἱ τοιοῦτοι σχηματισμοὶ ἤρχισαν ἐμφανιζόμενοι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ σιλουριακοῦ συστήματος καὶ διὰ μέσου ὅλων τῶν ἔκτοτε γεωλογικῶν ἐποχῶν μέχρι τῶν μέσων τῆς τριτογενοῦς περιόδου, ὁπότε καὶ ἐξηφανίσθησαν τελείως. Ὡς ἐκ τῆς τελείας δὲ αὐτῶν διαφορᾶς πρὸς τὰ ἀρτίγονα φύκη, παραμένει εἰσέτι ἡ εἰς τὸ φυτολογικὸν σύστημα κατάταξις αὐτῶν ἀμφίβολος. Ἀφ' ἑτέρου νεώτεραι ἔρευναι κατέδειξαν ὅτι οἱ σχηματισμοὶ οὗτοι εἶναι ἴχνη τῶν κινήσεων τῶν καρκινοειδῶν, τῶν μαλακοζῴων ἢ τῶν σκωληκοζῴων κ.κ.ἑ. ἢ ἐκφάνσεις κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν πετρωμάτων ἢ καὶ λείψανα ἱστῶν τελειοτέρων φυτῶν. Θ. Σ.

ἀλεκτόρουρος (Alectorurus Sch.) *[Παλαιοφ.]*. Πτυοειδῶς κεκαμμένον ἔλασμα φύλλου, ὅπερ προῆλθεν ὡσαύτως ἐκ πτυοειδῶς κεκαμμένης πλευρικῆς κυριώδους πτυχῆς καὶ τὸ ὁποῖον ἔλασμα διχοτόμως διαιρούμενον καὶ οὐχὶ δι' ἀναστομώσεως δευτερογενῶν πλευρῶν ἐμφανίζεται. Οἱ Alectorurus cincinnatus Sch. ἀπὸ τοῦ κάτω σιλουρίου συστήματος τοῦ κινκιννάτου ἐμφανισθέντες ἤδη θεωροῦνται ὡς ἀνοργανογενὴς σχηματισμὸς ἐξ ἐρπισμοῦ διαφόρων ζῴων, οἷον καρκινοειδῶν, μαλακοζῴων, σκωληκοζῴων κλπ., ἢ ὡς ἐξωτερικεύσεις κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν πετρωμάτων σχεδὸν ὅλων τῶν γεωλογικῶν ἐποχῶν. Θ. Σ.

ἀλεκτοροφωνία. Ἡ ὥρα, καθ' ἣν φωνοῦσιν οἱ ἀλέκτορες, ἡ τρίτη δηλονότι τῆς νυκτὸς φυλακή, περιλαμβάνουσα τὸν ἀπὸ μεσονυκτίου μέχρι λυκαυγοῦς χρόνον. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος (ιγ' 35—36) λέγει: «Γρηγορεῖτε οὖν· οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται, ὀψὲ ἢ μεσονυκτίου ἢ ἀλεκτοροφωνίας ἢ πρωΐ· μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης εὕρῃ ὑμᾶς καθεύδοντας». (Βλέπ. καὶ Στράβ. Ζ' 35_1 Αἰσώπ. καὶ Βυζ. συγγραφεῖς). Ἡ πρώτη

Digitized by Google

ἀλεκτοροφωνία, ἤτοι ἡ πρώτη περίοδος τῶν προμηνυμάτων τῶν ἀλεκτόρων, ἡ λίαν πρώϊμος, καὶ οὕτως εἰπεῖν βεβιασμένη, τελεῖται περὶ τὸ μεσονύκτιον. Μεθ' ἱκανὸν διάλειμμα σιγῆς ἐπακολουθεῖ ἡ δευτέρα περίοδος, ἥτις ἀκολουθεῖται πάλιν ὑπὸ τῆς τρίτης, τῆς διατορωτέρας καὶ διαρκεστέρας, μεθ' ἣν ἄρχεται ὑποφώσκουσα ἡ αὐγή. Ἐν Παλαιστίνῃ, ἔνθα ὁ καιρὸς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σταθερός, σπανίως οἱ ἀλέκτορες ἐξαπατῶνται περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀφίξεως τῆς πρωΐας. Ἀλλ' εἶναι τόσον βραχέα πολλάκις τὰ μεταξὺ τῶν ἀλεκτοροφωνιῶν διαλείμματα, ὥστε ἀκούονται ἐκεῖ πλείονες τῶν εἰθισμένων ἀλεκτοροφωνίαι (βλ. καὶ Ἀλεκτρυὼν [Μυθολ.]). ΣΤ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἄλεκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ δυνάμενος νὰ λεχθῇ, ἄρρητος.

Ἀλεκτροπόδιον ἢ ***Ἀλετροπόδι*** ἢ ***Ἀλετροπόδα*** *[Ἀστρονομ.]*. Κοιναὶ ἐπωνυμίαι τῶν ἀστερισμῶν τῆς Μεγάλης Ἄρκτου ἢ τοῦ Ὠρίωνος. Σ.Π. — *[Λαογρ.]*· βλ. **ἀλετροπόδα.**

ἄλεκτρος (ὁ, ἡ)· ὁ μὴ τυχὼν λέκτρου, γαμηλίου κλίνης, ἄγαμος.

ἀλεκτρύαινα· βλ. **ἀλεκτρύων.**

ἀλεκτρυόνειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τοῦ ἀλεκτρυόνος: «ἀλεκρυόνειον κρέας».

ἀλεκτρυόνια (Alectryonia Fischer· συνών. *δενδρόστρεα Swainson, ἀκινόστρεον Bayle*) *[Παλαιοζ.]* Γένος *διθύρων* τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ὀστρεοειδῶν*, ὅπερ ἀπὸ τοῦ τριασικοῦ συστήματος τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ζῇ· ἡ κυρία ὅμως αὐτοῦ ἐξάπλωσις καὶ ἐξέλιξις ἐσημειώθη κατὰ τὴν ἰουράσιον καὶ κρητιδικὴν περίοδον. Συνήθως τὸ ζῷον τοῦτο εἶναι προσπεφυκὸς διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ὀστράκου αὐτοῦ καὶ φέρει ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀστράκων ἰσχυρὰς πτυχὰς ἢ πλευράς, αἵτινες ἐκφεύγουσιν ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ πεπλατυσμένου σπονδύλου μέχρι τοῦ ἀκροτελευταίου ἄκρου τῆς ράχεως, ἤτοι καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν τῆς καλουμένης *κορυφογραμμῆς*· κατ' ἀκολουθίαν τῆς τοιαύτης τοῦ ὀστράκου πτυχώσεως τὰ ἄκρα αὐτοῦ εἶναι κυματοειδῶς ἢ ζικ-ζακοειδῶς πτυχωμένα.

Ἐνταῦθα ὑπάγεται *Alectryonia gregaria Sow. Sp.* ἐκ τοῦ πηλοῦ τῆς Ὀξφόρδης τοῦ ἰουρασίου τοῦ Dives, Calvados, *Alectryonia montis–caprilis Klipst.* τοῦ τριασίου, *Al. Haidingeriana Emmr.* τοῦ ραιτικοῦ, *Al. Marshi Sow* καὶ *Al Flabelloides Schloth.* τοῦ βογγαρίου, *Al. rastellata Schoth.* τοῦ μαλμίου, *Al. macroptera d'Orb.* τοῦ νεοκωμίου, *Al. frons Lam.*, *Al. larva Lam.* καὶ *Al. carinata Schloth.* τοῦ κρητιδικοῦ κ. κ. ἑ. καὶ τέλος ἡ ἀρτίγονος *Alectryonia crista-galli Lin.* Θ. Σ.

Τὸ γένος τοῦτο εὑρέθη ἀπολελιθωμένον ὑπὸ τοῦ Déprat ἐντὸς ἀσβεστολίθων δολομιτικῶν ἀνοικτοφαίων τοῦ ὄρους Κανδῆλι τῆς Εὐβοίας (εἰς ἀπόστασιν 800 μέτρων ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως Ντράζι πρὸς τοὺς πόδας τοῦ ὄρους). Ἐπίσης εὑρέθη εἰς τὴν Θράκην παρὰ τὸ Ἐρεγκλὶ ἐγγὺς τοῦ κόλπου Ξηροῦ καὶ παρὰ τὴν Φακίρμα ἐντὸς ἄμμων καὶ ἀμμωδῶν ἀσβεστολίθων τῆς μέσης μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Th. English τὸ εἶδος *Ἀλεκτρυόνια τοῦ Virlet* (Alectrionia Virleti Desh). Γ. Κ. Γ.

ἀλεκτρυονικός, *—ή, —όν*· ὁ κατὰ τοὺς ἀλεκτρυόνας γινόμενος.—Ἐπίρρ. ***ἀλεκτρυονικῶς.***

ἀλεκτρυόνιον (τό) ὑποκορ. τοῦ **ἀλέκτωρ**· ὁ μικρὸς τὸ σῶμα ἀλέκτωρ, **ἀλεκτορίσκος.**

ἀλεκτρυονομαχία· βλ. **ἀλέκτωρ** *[Λαογρ.]*.

ἀλεκτρυονοπώλης (ὁ)· ὀρνιθοπώλης.

ἀλεκτρυονοτρόφος (ὁ)·. ὁ τρέφων ἀλεκτρυόνας, ὀρνιθοτρόφος.

ἀλεκτρυών, *—όνος* (ὁ)· ἀλέκτωρ, πετεινός. Τὸ θηλ. ***ἀλεκτρύαινα,*** ἡ κόττα, ἀλεκτορίς.

Ἀλεκτρυὼν *[Μυθολ.]*. Νεανίσκος, φίλος τοῦ θεοῦ τοῦ πολέμου Ἄρεως. Τοῦτον, ὅταν ὁ Ἄρης συνευρίσκετο μετὰ τῆς Ἀφροδίτης, ἄφηνε φρουρὸν εἰς τὴν θύραν τοῦ δωματίου, ἵνα τὸν προειδοποιῇ περὶ τῆς ἀνόδου τοῦ Ἡλίου. Μίαν νύκτα ὅμως ὁ Ἀλεκτρυὼν ἀπεκοιμήθη, ὁ δὲ Ἥλιος εἰσελθὼν διὰ τῶν ἀκτίνων του εἰς τὸ δωμάτιον εἶδε τοὺς ἐραστὰς συγκοιμωμένους καὶ ἔσπευσε νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Ἥφαιστον, ὅστις μετὰ ταῦτα συνέλαβε τοὺς μοιχοὺς ἐντὸς ἀοράτων σιδηρῶν δεσμῶν, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐπίτηδες πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν προπαρασκευάσει. Ὁ Ἄρης τιμωρῶν μετὰ τοῦτο τὸν Ἀλεκτρυόνα διὰ τὸ σφάλμα του τὸν μετεμόρφωσεν εἰς τὸ ὁμώνυμον πτηνόν, ἔκτοτε δὲ οἱ ἀλεκτρυόνες, ὅταν αἰσθάνωνται προσεγγίζουσαν τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, σπεύδουν νὰ τὴν ἀναγγείλουν δι' ὅλης τῆς δυνάμεως τῆς φωνῆς των (Λουκιανοῦ. Ὄνειρος 3). Εἶναι εὐνόητον ὅτι ὁ μῦθος ἀνάγεται εἰς τοὺς δημώδεις αἰτιολογικοὺς περὶ ζῴων μύθους καὶ ἐπλάσθη, ἵνα δικαιολογήσῃ τὸ ἑωθινὸν ᾆσμα τοῦ ἀλέκτορος. Σ. Δ. Β

—**Ἀλεκτρυών.** Παρώνυμον τοῦ Ἀδαίου, στρατηγοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Β', διὰ τὰς ἐπὶ μικρῷ κατορθώματι καυχησιολογίας του. Ἀπὸ τούτου ἐλέγετο καὶ ἡ ἀρχαία παροιμία «Φιλίππου ἀλεκτρυὼν» ἐπὶ τῶν καυχησιολογούντων. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀλεκτρυὼν (Alectryon Gaertn.) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *Σαπινδιδῶν*. Τὸ εἶδος *Alectryon exelsum Gaertn.* εἶναι δένδρον ὑψηλὸν τῆς Νέας Ζηλανδίας, τοῦ ὁποίου οἱ καρποὶ εἶναι ἐδώδιμοι. Τὰ σπέρματα αὐτῶν φέρουν λίαν σαρκῶδες ἐπιχιτώνιον, ἔμβρυον κυρτὸν μετὰ περιεστραμμένων κοτυλῶν. Ἐξ αὐτῶν ἐξάγεται ἔλαιον. Ν. Μ.

Ἀλεκτυρών.
[Α=ἄνθος. Β=καρπός]

ἀλέκτωρ, *—ορος* (ὁ)· τὸ ἄρρεν τῆς ὄρνιθος, κοιν. *πετεινός, κόκκορας*· ἰδιωμ. *ἀλόχτερας.*

ἀλέκτωρ (ὁ) (Gallus) *[Ζωολ.]*. Πτηνὸν τῆς τάξεως τῶν *ἀλεκτοροειδῶν* καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν *φασιανιδῶν.* Κοινῶς καλεῖται *πετεινὸς* ἢ *κόκκορας* ἢ *κόκκορης*. Εἶναι εὔσωμον πτηνόν. Ἡ κεφαλή του εἶναι μικρὰ καὶ κοσμεῖται μὲ κίτρινον ἢ ἐρυθρὸν λοφίον (λειρί). Αἱ παρειαί του φέρουσι κάλλαια (κοιν. *χαρχάλια*) ἢ πτερωτὰς παραγναθίδας (μπαρμπέτες). Οἱ πόδες του ἔχουσι διάφορον μέγεθος καὶ πάχος ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Οἱ δάκτυλοί του εἶναι ἐφωδιασμένοι δι' ἰσχυρῶν ὀνύχων. Ὑπεράνω τῶν δακτύλων καὶ εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῶν ταρσῶν φέρει ἕτερον εἶδος δακτύλου, τὸ πλῆκτρον, ὅπερ χρησιμεύει ὅπως ἀμύνεται καὶ κτυπᾷ τὸν ἀντίπαλόν του. Αἱ πτέρυγές του εἶναι βραχεῖαι καὶ δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον δὲν πετᾷ ὑψηλά, ἡ δὲ πτῆσίς του εἶναι μικρᾶς διαρκείας καὶ βαρεῖα. Τὸ βάδισμά του εἶναι μεγαλοπρεπὲς καὶ σταθερόν. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός του εἶναι ποικίλος, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν καὶ παραλλαγῶν.

Ὁ ἀλέκτωρ ταράσσεται καὶ εἰς τὸν ἐλάχιστον θόρυβον. Εἶναι ζηλότυπος πρὸς τοὺς ὁμοφύλους του καὶ πολλάκις συνάπτει αἱματηρὰς μάχας μετ' αὐτῶν. Πρὸς τὰς ὄρνιθας φέρεται μετ' ἐξαιρετικῆς λεπτότητος, περιποιεῖται ταύτας, διαμοιράζει μετ' αὐτῶν τὴν τροφήν του καὶ τὰς ὑπερασπίζεται κατὰ παντὸς κινδύνου. Εἶναι τρυφερὸς εἰς τὰς ἐρωτικάς του ἐκδηλώσεις καὶ εἶναι πολύγαμος. Ἡ φωνή του εἶναι καθαρὰ καὶ διαπεραστική.

Ἀνατομικοὶ χαρακτῆρες. — Ἡ πεπτικὴ συσκευὴ τοῦ ἀλέκτορος περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς ὄργανα: ράμφος, στόμα, πρόλοβον (γοῦσα), στόμαχον, ἧπαρ, πάγκρεας, σπλῆνα, ἔντερα, τυφλὸν ἔντερον καὶ *ἀμάραν* (εἶδος οὐροδόχου κύστεως ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ ἀφόδευμα συμμίγνυται μετὰ τοῦ οὔρου). Ἡ κάτω σιαγὼν συναρθροῦται μετὰ τοῦ κρανίου διὰ τετραγώνου συνδετικοῦ ὀστοῦ. Ἑκάστη σιαγὼν καλύπτεται ὑπὸ κερατώδους τινὸς οὐσίας, ἥτις ἀποτελεῖ οὕτως εἰπεῖν ἀναπόσπαστον τμῆμα τοῦ ράμφους. Τὸ σχῆμα τῶν σιαγόνων εἶναι διάφορον εἰς τὰ διάφορα εἴδη. Τὸ ράμφος καλύπτεται ἐσωτερικῶς ὑπὸ πτυχωτῆς μεμβράνης. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ράμφους εὑρίσκεται ἡ γλῶσσα, ἥτις εἶναι σκληρὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ὁ οἰσοφάγος, ὅστις φέρει πλαγίως σαρκώδη ἀνεύρυνσιν, τὸν πρόλοβον (κοινῶς *σγάρα* ἢ *γοῦσα*), συγκοινωνεῖ μὲ τὸν στόμαχον. Εἰς τὸν πρόλοβον ἡ τροφὴ ὑγραίνεται καὶ μαλάσσεται πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὸν στόμαχον, ὅπου καὶ διαλύεται ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ. Ὁ στόμαχος σχηματίζεται ἐκ δύο ἰσχυρῶν μυῶν, οἵτινες καλύπτονται ὑπὸ σκληροῦ ὑμένος, δι' ὧν αἱ τροφαὶ καταμερίζονται καὶ λεπτύνονται, ἀναπληρουμένης οὕτω τῆς ἐλλείψεως τῆς μασήσεως. Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐν τῷ στομάχῳ λειάνσεως τῶν τροφῶν, τὰ ζῷα μετὰ τῆς τροφῆς καταπίνουσι καὶ μικρότατα λιθάρια. Ὁ ἐντερικὸς σωλὴν εἶναι λεπτὸς καὶ σχετικῶς λίαν βραχὺς καὶ τελευτᾷ εἰς τὸ λεγόμενον τυφλὸν ἔντερον, τοῦ ὁποίου ἡ χρησιμότης εἶναι σχεδὸν ἄγνωστος μέχρι σήμερον. Τὸ παχὺ ἔντερον ἐκβάλλει εἰς ἓν εἶδος σάκκου, ὅστις καλεῖται *ἀμάρα* καὶ ὅπου ἀπολήγουσι τὰ οὐρογεννητικὰ ὄργανα τοῦ πτηνοῦ. Ὡς προσαρτήματα τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος θεωροῦνται τὸ ἧπαρ, τὸ πάγκρεας καὶ ὁ σπλήν, τὰ ὁποῖα παίζουσιν ἀνάλογον ρόλον τῶν ἀντιστοίχων ὀργάνων τῶν θηλαστικῶν.

Ἡ ἀναπνευστικὴ συσκευὴ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ κυρίως λάρυγγος, τοῦ δευτερεύοντος λάρυγγος, τῶν πνευμόνων καὶ τῶν ἀεροφόρων σάκκων, οἱ ὁποῖοι χρησιμεύουσιν ὅπως διὰ τῆς ἐπαφῆς τοῦ ἀέρος μετὰ τοῦ αἵματος ἐκτελῆται ἀκωλύτως ἡ ἀναπνοή. Ἂν καὶ οἱ πνεύμονες φαίνονται ὅτι εἶναι ἁπλούστεροι κατὰ τὴν σύστασιν τῶν πνευμόνων τῶν θηλαστικῶν, ἐν τούτοις ἡ ἀναπνευστικὴ συσκευὴ τοῦ ἀλέκτορος δὲν εἶναι ὀλιγώτερον τούτων περίπλοκος. Οἱ βρόγχοι ἢ δευτερεύοντες ἀγωγοί, ὅπου κυκλοφορεῖ τὸ αἷμα, δὲν διακλαδίζονται ὅπως εἰς τὰ ἄλλα ζῷα, ἀλλὰ κατὰ τὴν διαδρομήν των διεισδύουσιν εἰς τοὺς πνεύμονας, τοὺς διαπερῶσι καὶ εἶτα διακλαδίζονται καὶ καταλήγουσιν εἰς τοὺς ἀεροφόρους σάκκους, οἵτινες εἶναι 9 τὸν ἀριθμόν. Οἱ σάκκοι οὗτοι χρησιμεύουσι διὰ τὴν ὁμαλὴν ἀναπνοήν, ἐμποδίζουσι δὲ τὸ κύτος τοῦ θώρακος νὰ ἐκτελῇ ἀποτόμους κινήσεις· τοῦτο δίδει εἰς τὰ πτερὰ ἠρέμους καὶ ὁμαλὰς κινήσεις κατὰ τὴν πτῆσιν. Τὸ κύτος τοῦ θώρακος δὲν χωρίζεται διὰ διαφράγματος ἀπὸ τοῦ κύτους τῆς κοιλίας. Ὁ λάρυγξ εἶναι ἀτελοῦς διαπλάσεως. Ἡ ἐπιγλωττὶς καὶ αἱ φωνητικαὶ χορδαὶ συνήθως ἐλλείπουσιν, ἐκεῖ δὲ ὅπου ἡ τραχεῖα ἀρτηρία διχάζεται, ὑπάρχει δεύτερος λάρυγξ, οὕτως εἰπεῖν, ὅστις ἔχει σχῆμα τυμπάνου καὶ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσι σχισμαὶ καὶ φωνητικαὶ χορδαί, ὅταν δὲ ὁ ἐν τῇ τραχείᾳ ἀρτηρίᾳ ἀὴρ δονηθῇ ἡ φωνή, αὐξάνει κατ' ἔντασιν.

Ἡ κυκλοφορικὴ συσκευὴ περιλαμβάνει τὴν καρδίαν, τὰς ἀρτηρίας καὶ τὰς φλέβας. Ἡ καρδία τοῦ ἀλέκτορος εἶναι παραπλησία πρὸς τὴν τῶν θηλαστικῶν, ἀλλ' ἁπλουστέρας συστάσεως καὶ φέρει τέσσαρας κοιλίας. Αἱ ἀρτηρίαι εἶναι παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τῶν θηλαστικῶν πλὴν τῶν μαστοειδῶν ἀρτηριῶν, αἱ ὁποῖαι σκοπὸν ἔχουσι νὰ ἐνδυναμώνωσι τοὺς μῦς τῶν πτερύγων. Τὸ αἷμά του ἔχει θερμοκρασίαν 40—43° C.

Τὸ νευρικὸν σύστημα περιλαμβάνει τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὰ νεῦρα ὡς καὶ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα, ὀφθαλμούς, ὦτα, στόμα, ρῖνα καὶ τέλος τὸ δέρμα, ὅπερ χρησιμεύει ὡς κύριον ὄργανον τῆς ἁφῆς, ἥτις ὅμως εἰς τὸν ἀλέκτορα καθὼς καὶ εἰς τὰ ἄλλα πτηνὰ δὲν παίζει σπουδαῖον ρόλον. Ὁ ἐγκέφαλος τοῦ ἀλέκτορος δὲν φέρει γύρους. Ἡ παρεγκεφαλὶς εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μεγάλοι καὶ ἐλάχιστα κινητοί, διὰ τοῦτο δὲ τὸ ἀκίνητον αὐτῶν ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ εὐστρόφου τῆς κεφαλῆς. Ἐξωτερικῶς προστατεύονται πλὴν τῶν βλεφάρων καὶ ὑπὸ ἀμαυροῦ τινος ὑμένος, τῆς *μηνοειδοῦς πτυχῆς*, τὴν ὁποίαν ὁ ἀλέκτωρ δύναται κατὰ βούλησιν νὰ φέρῃ ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς γωνίας τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐφ' ἅπασαν αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν. Ἐσωτερικῶς φέρει συσκευήν τινα ἐν εἴδει *κτενίου,* ὅπερ χρησιμεύει ὅπως προφυλάσσῃ τὸν ἀμφιβληστροειδῆ χιτῶνα ἀπὸ τὰς ἰσχυρὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτός. Τὰ ὦτα δὲν φέρουσιν ὠτικὸν χόνδρον. Ἔχει ἀκοὴν καὶ ὅρασιν ὀξυτάτην, ἀλλ' ὑπολείπεται κατὰ τὴν ὄσφρησιν καὶ γεῦσιν.

Τὰ ὀστᾶ τοῦ κρανίου σύμφύονται πρὸς ἄλληλα καὶ δὲν παρουσιάζουσιν ἴχνη ραφῶν. Τὰ ὀστᾶ τῶν σιαγόνων εἶναι λίαν ἐπιμήκη καὶ καταλήγουσιν εἰς τὸ ράμφος, τοῦ ὁποίου τὸ ἄνω τμῆμα (σιαγὼν) εἶναι ἐλάχιστα κινητόν, τὸ δὲ κάτω συνδέεται μετὰ τοῦ κρανίου δι' ἰδίου τετραγώνου ὀστοῦ. Ἐπὶ τοῦ ράμφους εἶναι τοποθετημένοι οἱ ρώθωνες καὶ τὸ *κήρωμα*, ἤτοι τὸ δέρμα, ὅπερ περιβάλλει τὴν βάσιν αὐτοῦ. Ὁ σύνδεσμος τοῦ κρανίου μετὰ τῆς σπονδυλικῆς στήλης γίνεται διὰ κονδυλοειδοῦς ἀποφύσεως. Οἱ τραχηλικοὶ σπόνδυλοι εἶναι 9, οἱ νωτιαῖοι (θωρακικοὶ καὶ ὀσφυακοὶ) 10 καὶ οἱ τῆς οὐρᾶς 7. Ἕκαστος ἐκ τῶν νωτιαίων σπονδύλων φέρει ζεῦγος πλευρῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων προσαρμόζονται δευτερεύοντά τινα ὀστᾶ, μεσοπλεύρια καλούμενα, τὰ ὁποῖα καὶ ἑνοῦνται μετὰ τοῦ ὀστοῦ τοῦ στέρνου. Αἱ ὠμοπλάται συνδέονται μετὰ τοῦ στέρνου διὰ τοῦ κορακοειδοῦς καλουμένου ὀστοῦ· τὰ πρόσθια ἄκρα του (ὡς εἰς πάντα τὰ πτηνὰ) εἶναι μεταβεβλημένα εἰς πτέρυγας. Ἡ χεὶρ φέρει δύο καρπικὰ καὶ δύο μετακαρπικὰ ὀστᾶ, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν βάσιν των φέρουσι κυλινδρικὴν φάλαγγα, τὸν *ἀντίχειρα*. Ἡ λεκάνη πρὸς τὸ κάτω αὐτῆς μέρος εἶναι ἀνοικτή. Ὁ ποὺς τοῦ ἀλέκτορος διαιρεῖται εἰς μηρόν, κνήμην καὶ κυρίως πόδα. Ὁ μηρὸς εἶναι βραχὺς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ εὑρίσκεται τόσῳ πλησίον τοῦ σώματος, ὥστε τὸ γόνυ οὐδέποτε σχεδὸν ἐξέρχεται τῶν πτερῶν. Τὸ μεταταρσικὸν ὀστοῦν εὑρίσκεται ἀκριβῶς κάτωθεν τῆς κνήμης καὶ φέρει 4 δακτύλους. Οἱ μῦς τοῦ πτηνοῦ εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένοι καὶ ἰδίως οἱ κινητῆρες μῦς τῶν πτερῶν.

Γεννητικὰ ὄργανα εἶναι οἱ ὄρχεις, οἵτινες εἶναι ἐσωτερικοὶ καὶ εὑρίσκονται ἑκατέρωθεν τῆς σπονδυλικῆς στήλης μεταξὺ τῶν νεφρῶν καὶ τῶν πνευμόνων. Ἔχουσι τελείαν ἀνάπτυξιν καὶ εἶναι ὀγκώδεις.

Ζωοτεχνικοὶ χαρακτῆρες. — Τὸ ἀξίωμα «Πᾶσαι αἱ φυλαὶ προέρχονται ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀρχικοῦ τύπου», ἀληθεύει καὶ διὰ τὰς φυλὰς τοῦ ἀλέκτορος. Ὁ ἀρχικὸς τύπος τοῦ ἀλέκτορος δέον νὰ θεωρηθῇ ὁ ἄγριος ἀλέκτωρ, ὅστις καὶ σήμερον ἀπαντᾷ εἰς τὰ παρθένα δάση τῆς Ἀσίας καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα δὲν ἔχουσιν εἰσέτι μελε-

Digitized by Google

τηθῇ εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας των. Ἐκ τοῦ ἀγρίου λοιπὸν ἀλέκτορος, ὅστις, ὡς λέγεται, κατάγεται ἀπὸ τὰς Ἰνδίας ἢ τὴν Μαλαισίαν καὶ ἐξημερώθη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, προῆλθον πᾶσαι αἱ σημεριναὶ παραλλαγαὶ αὐτοῦ, λόγῳ τῆς μακροχρονίου βελτιώσεως τοῦ εἴδους, τῶν κλιματολογικῶν ὅρων καὶ τῆς καθ' ὅλου διαίτης. Ἡ διαρκὴς βελτίωσις τοῦ εἴδους καὶ ἡ διασταύρωσις, ἥτις ἐπηκολούθησε, μετὰ διαφόρων φυλῶν, παρήγαγε σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου καὶ ἱκανὸν ἀριθμὸν ποικιλιῶν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἢ φυλῆς. Ἡ ἀπαρίθμησις τῶν διαφόρων φυλῶν ὡς καὶ τῶν διαφόρων χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων, ἅτινα διακρίνουσι τὴν μίαν τῆς ἄλλης, εἶναι δύσκολος, ἂν μὴ ἀδύνατος, πολλῷ δὲ περισσότερον ὁ καθορισμὸς τῶν διαφόρων παραλλαγῶν, διότι μεταξὺ φυσικῆς καὶ τεχνητῆς ἐπιλογῆς τόσον ἀσημάντους παραλλαγὰς παρουσιάζουσι τὰ εἴδη, ὥστε οὐδὲν διακριτικὸν σημεῖον δύναται νὰ διαχωρίσῃ ταῦτα.

Διὰ πάντας τοὺς προαναφερθέντας λόγους, οἱ περισσότεροι ὀρνιθολόγοι ἔλαβον ὡρισμένα σημεῖα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον παραμένουσι σταθερά, ὅπως καθορίσωσιν ὅσον ἔνεστι τελειότερον τὰς διαφόρους φυλάς. Τὸ ἀνάστημα τοῦ πτηνοῦ, ἡ διάπλασις ὡρισμένων σκελετικῶν ὀστῶν, ἡ ῥοπὴ ἢ ἀνθεκτικότης εἰς διαφόρους ἐπιδημικὰς νόσους καί τινα ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῆς ἐξωτερικῆς σωματικῆς διαπλάσεως, εἶναι τὰ κυριώτερα δεδομένα πρὸς κατάταξιν τοῦ ἀλέκτορος εἰς τὰς διαφόρους φυλὰς ἢ παραλλαγάς. Τὰ δεδομένα ταῦτα δύνανται νὰ θεωρηθῶσι περισσότερον θεμελιώδη ἀπὸ τὴν διαφορὰν τοῦ χρωματισμοῦ, τὴν διαμόρφωσιν τοῦ πτερώματος, τῆς κυρβασίας (λειρίου) καὶ τῆς παρουσίας ἢ ἀπουσίας πλήκτρου, διότι ταῦτα δι' ἀλλεπαλλήλων καὶ μεθοδικῶν ζῳοτεχνικῶν ἐπεμβάσεων εὐκολώτερον παραλλάσσουσιν ἢ τὰ πρῶτα, ἅτινα ἐπὶ σειρὰν ὁλοκλήρων αἰώνων ἔμειναν ἀναλλοίωτα. Εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν διαφόρων φυλῶν παραλλήλως πρὸς τὸν ἄνθρωπον συνετέλεσε καὶ ἡ φύσις. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἔπαιξαν σημαίνοντα ῥόλον οἱ ὅροι τῆς διαβιώσεως, ἡ δίαιτα καὶ γενικῶς ἡ καθ' ὅλου ἀνατροφὴ τοῦ πτηνοῦ, εἰς τὴν δευτέραν οἱ κλιματολογικοὶ ὅροι.

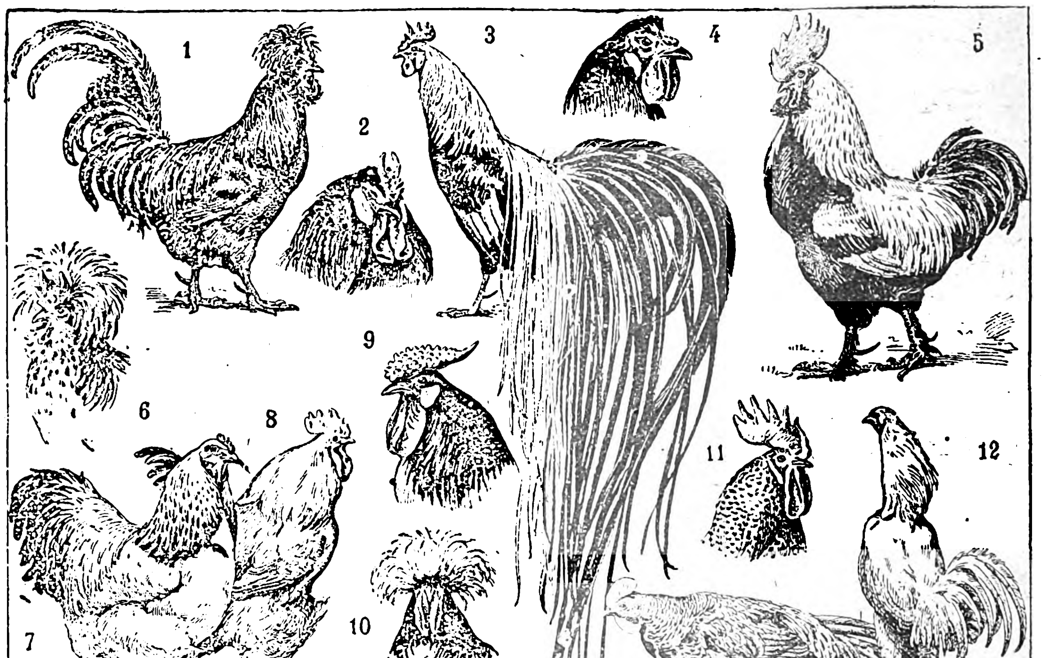

Διάφοραι φυλαὶ ἀλεκτόρων.

1=Κρεβκέρ. 2=Λὰ·Φλέξ. 3=Φοῖνιξ. 4=Μπρέντα. 5=Φαβερώλλης. 6=Οὐδάν. 7=Βράμι-Πούτρα. 8=Κοχινκίνης. 9=Μάνς. 10=Παδούης. 11=Φλάνδρος. 12=Μαχητής. 13=Ἄνοιος. 14=Ἱσπανικός. 15=Νέγρος. 16=Δόρκιγγ. 17=Ἰάβας. 18=Ναγασάκι. 19=Μαχητὴς νᾶνος 20=Λέγκορν.

Ἐκ τῆς διασταυρώσεως διαφόρων φυλῶν ἢ ποικιλιῶν (ἄρρενος καὶ θήλεος) προῆλθον σταθεραὶ ποικιλίαι ἢ νοθογενεῖς φυλαὶ (μπαστάρδικες), αἵτινες ἐθεωρεῖτο ὅτι μένουσι σταθεραὶ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι εἶναι τελείως ἀποδεδειγμένον, ὅτι *μετὰ τρεῖς γενεάς*, τὰ ἐκ διαφόρων διασταυρώσεων προελθόντα πτηνὰ ἐπιστρέφουσιν εἰς τὸν ἀρχικὸν τύπον τῶν γεννητόρων, συνηθέστερον τοῦ ἄρρενος καὶ σπανιώτερον τοῦ θήλεος, ὁπότε θὰ συμβῇ ὥστε τὸ νέον πτηνὸν νὰ διατηρήσῃ σπανίως μὲν τὰ προτερήματα, κατὰ κανόνα δὲ πάντοτε τὰ ἐλαττώματα τῶν προγεννητόρων του. Τὰ ἐκ τῆς τοιαύτης διασταυρώσεως προελθόντα πτηνὰ διαφέρουσι τόσῳ ὀλιγώτερον τῶν γεννητόρων των, ὅσῳ ἡ διασταύρωσις ἐγένετο μεταξὺ παραπλησίων φυλῶν· ἡ διαφορὰ αὕτη εἶναι μηδαμινὴ ὅταν τὰ διασταυρωθέντα εἴδη ἦσαν διαφόρου μὲν παραλλαγῆς, τοῦ αὐτοῦ ὅμως εἴδους.

Τὸν πρώτιστον ῥόλον εἰς τὴν διασταύρωσιν κατέχει ὁ ἀλέκτωρ καὶ οὐχὶ ἡ ὄρνις, ὡς λίαν ἐσφαλμένως τινὲς νομίζουσι, διότι ἐπανειλημμέναι καὶ πολυετεῖς παρατηρήσεις κατέδειξαν, ὅτι, ὁ νεοσσός, ὁ ἐκ μίξεως διαφόρων φυλῶν ἢ ποικιλιῶν παραχθείς, κέκτηται πάντα τὰ προτερήματα τοῦ ἄρρενος. Οὕτω ἐὰν διασταυρώσωμεν κοινὸν ἀλέκτορα μὲ ὄρνιθα τῆς Φαβερώλλης, ἢ ἱσπανικὴν ἢ τοῦ Λάγξαν κτλ., θὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ νεογέννητον θὰ κληρονομήσῃ τοὺς ζῳοτεχνικοὺς χαρακτῆρας τοῦ πατρός, δηλ. θὰ εἶναι κοινὸς ἀλέκτωρ ἢ ὄρνις καὶ οὐχὶ ὁμοίας πρὸς τὴν μητέρα του φυλῆς καὶ παραλλαγῆς. Τὸ ἀντίθετον συμβαίνει ἐὰν διασταυρώσωμεν κοινὴν ὄρνιθα μὲ ἑτέρας φυλῆς ἀλέκτορας· τὸ νεογνὸν θὰ παρουσιάσῃ πάντας τοὺς ζῳοτεχνικοὺς χαρακτῆρας τοῦ πατρὸς καὶ εἴς τινας σπανίας περιπτώσεις καὶ ὑποτυπώδεις χαρακτῆρας τῆς μητρός, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως χαρακτήρων δὲν θὰ δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τοῦτο εἰς τὴν φυλὴν ἢ τὴν παραλλαγὴν τῶν κοινῶν ἀλεκτόρων ἢ ὀρνίθων.

Κεφαλὴ ἀλέκτορος.

Πούς ἀλέκτορος.

Ὁ ἀλέκτωρ εἶναι γονιμώτερος πάντων τῶν γνωστῶν πτηνῶν, διότι δύναται κατά τινας ὀρνιθολόγους νὰ ἐπιβῇ τῶν ὀρνίθων περὶ τὰς πεντήκοντα φορὰς καθ' ἑκάστην. Ἡ ὥριμος ἡλικία πρὸς συνουσίαν εἶναι διάφορος κατὰ τὰς διαφόρους φυλὰς καὶ ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην ἡ ὁρμητικότης του ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τοῦ ὀργασμοῦ, ὁπότε οἱ σχετικῶς ὀγκώδεις ὄρχεις του ἐκκρίνουσιν ἐν ἀφθονίᾳ τὸ γονιμοποιὸν ὑγρόν. Ἡ συνουσία τοῦ ἀλέκτορος διαρκεῖ ὀλίγα δευτερόλεπτα. Εὐθὺς ὡς τὸ σπερμογόνον ὑγρὸν ἐκχυθῇ ἀπὸ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τοῦ ἄρρενος εἰς τὰ τοῦ θήλεως, ἤτοι εἰς τὴν ᾠοθήκην, ἐπέρχεται ἡ γονιμοποίησις. Ἡ γονιμοποίησις τῶν ᾠαρίων τῆς ὄρνιθος δύναται νὰ συντελεσθῇ διὰ μιᾶς ἐπεμβάσεως τοῦ ἀλέκτορος καὶ διαρκεῖ κατά τινας ὀρνιθολόγους ἓξ μῆνας καὶ κατ' ἄλλους ἕνα μῆνα, ἤτοι πάντα τὰ ᾠὰ τὰ γεννηθησόμενα κατὰ τὰ ἀνωτέρω χρονικὰ διαστήματα, ἐὰν βεβαίως ἀπομονωθῇ ἀπὸ τῆς ὄρνιθος ὁ ἀλέκτωρ, θὰ εἶναι γονιμοποιημένα. Ἡ πρὸς γονιμοποίησιν ἱκανότης τοῦ ἀλέκτορος ἐξαρτᾶται ἐκ διαφόρων αἰτίων, ἐκ τῆς φυλῆς, τῆς καλῆς διαίτης, τῆς εὐρωστίας του κ.τ.λ. Ὁ κοινὸς π.χ. ἀλέκτωρ δύναται νὰ γονιμοποιήσῃ τρεῖς μῆνας ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του. Ἰδίως ὅμως μεταξὺ τῆς ἡλικίας τῶν 6 μηνῶν μέχρι τεσσάρων κατ' ἀνώτατον ὅριον ἐτῶν παρατηρεῖται ἡ μεγαλυτέρα ἱκανότης πρὸς γονιμοποίησιν· ἀπὸ τῆς ἡλικίας ταύτης καὶ ἐκεῖθεν παρατηρεῖται ἀπότομος κατάπτωσις τῆς γενετησίου ὁρμῆς του, ὁπότε καὶ ἀποχωρίζεται τῶν ὀρνίθων.

Ἐκ τοῦ ἀρτίου καὶ ὑγιοῦς ἀλέκτορος προέρχονται ᾠὰ γόνιμα καὶ νεογνὰ εὔρωστα καὶ ἐπιδεκτικὰ ταχείας ἀναπτύξεως. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ γονίμου ἀλέκτορος εἶναι: παχὺ πτέρωμα, πόδες ἰσχυροί, κυρβασία (λειρὶ) ζωηρῶς ἐρυθροῦ χρώματος, χρωματισμὸς τοῦ πτερώματος στιλπνός, ῥάμφος βραχὺ καὶ ὀγκῶδες, πλῆκτρα ἀνθεκτικὰ καὶ οὐρὰ ζωηρῶς ἀνωρθωμένη. Δευτερεύοντα διακριτικὰ θεωρητέα ἡ εὐκινησία τοῦ ζῴου, ἡ ζωηρότης καὶ ἡ διαύγεια τῆς φωνῆς καὶ τὸ συχνὸν λάλημα. Ὅταν παρατηρήσωμεν ἀλέκτορα ἔχοντα τὰ ἀνωτέρω προτερήματα ἀποτόμως νὰ πτερορροῇ καὶ νὰ μὴ παρουσιάζῃ ἐπιθυμίαν πρὸς συνουσίαν, δέον νὰ ἀπομακρύνωμεν αὐτὸν ἀμέσως ἀπὸ τῶν ὀρνίθων, διότι τοῦτο εἶναι ἔνδειξις ἀσθενείας.

Ὁ νεαρός, εὔρωστος καὶ ζωηρὸς ἀλέκτωρ δύναται νὰ ἔχῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν του 25 περίπου ὄρνιθας, καλὸν ὅμως εἶναι τὸ ποσοστὸν τῶν ὀρνίθων νὰ εἶναι μικρότερον. διότι τότε καὶ πάσας γονιμοποιεῖ καταλλήλως καὶ ἐκ τῶν ᾠῶν οὐδὲν ἢ ἐλάχιστα μόνον ἀποτυγχάνουσι. Διὰ τὸν ὀρνιθοτρόφον, τοῦτο ἔχει μεγίστην σημασίαν, διότι ἐξ ὀλίγων κλωσσῶν ἔχει πάντοτε περισσοτέρους νεοσσούς, οὕτω δὲ ἐξοικονομεῖ χρόνον, τόπον, τροφὴν καὶ ᾠά. Σκόπιμον εἶναι οἱ ἀλέκτορες νὰ ἀνανεοῦνται κατὰ τριετίαν, διότι, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, ἡ εὐρωστία καὶ ἡ γονιμότης τοῦ ἀλέκτορος δὲν διαρκεῖ περισσότερον τῶν τεσσάρων ἐτῶν, ὅπως δὲ μὴ ἀπογυμνοῦται ὁ ὀρνιθὼν ἀποτόμως ἡ ἀνανέωσις αὕτη δέον νὰ γίνηται τμηματικῶς κατ' ἔτος. Τὴν τακτικὴν ταύτην ἀκολουθοῦσι τὰ περισσότερα συστηματικὰ ὀρνιθοτροφεῖα τῶν ξένων χωρῶν.

Δύο εἶναι οἱ λόγοι οἱ ὁποῖοι ἐπιβάλλουσι τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀλέκτορος ἐκ τῶν ὀρνίθων: Πρῶτον, ἡ ἐπί τι χρονικὸν διάστημα ἀνάπαυσις τοῦ πτηνοῦ πρὸς ἀνάκτησιν νέων δυνάμεων καὶ κατὰ συνέπειαν ἐπιτυχεστέραν γονιμοποίησιν τῶν ᾠῶν καὶ δεύτερον, ἡ παραγωγὴ ἀγονιμοποιήτων ᾠῶν πρὸς φύλαξιν. Διὰ τὸν πρῶτον λόγον διατηρεῖται πάντοτε διπλάσιος ἀριθμὸς ἀλεκτόρων τῶν ἀπαιτουμένων, οὕτως ὥστε οἱ ἡμίσεις νὰ ἀφίενται ἐλεύθεροι ἀνὰ πᾶσαν δευτέραν ἡμέραν, οἱ δὲ ἕτεροι ἡμίσεις νὰ ἀπομακρύνωνται τῶν ὀρνίθων, ὅπως διαδεχθῶσι τοὺς προηγουμένους κεκμηκότας. Διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως δὲ τοῦ ἀλέκτορος σκοπεῖται, ὅπως, κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ ὄρνις δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν συνουσίαν τοῦ ἄρρενος, ἀφίεται ἐλευθέρα χωρὶς νὰ παρενοχλῆται ὑπὸ τοῦ φορτικοῦ συντρόφου της.

Διὰ νὰ ἀναπαραγάγωμεν ἐκλεκτὰς φυλὰς ἀλεκτόρων, τὸ καλύτερον μέσον εἶναι ἡ ἀμιγὴς ἀναπαραγωγή, ἥτις πάντοτε ἔφερεν ἄριστα ἀποτελέσματα καὶ συνίσταται εἰς τὴν διασταύρωσιν (μῖξιν) ὁμοφύλων ἢ ἀνηκόντων εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ποικιλίαν πτηνῶν. Πρὸς τοῦτο ὁ ὀρνιθοκόμος ἐκλέγει ἄτομα ἐκ τῆς φυλῆς ἢ ποικιλίας ἥτις παρουσιάζει τὰ περισσότερα προτερήματα καὶ διὰ καταλλήλων ζῳοτεχνικῶν ἐπεμβάσεων κατορθώνει ὅπως διατηρήσῃ καὶ βελτιώσῃ τὰς ἰδιό-

Digitized by Google

τητας τῆς μελλούσης γενεᾶς. Πλὴν τοῦ τρόπου τούτου τῆς ἀναπαραγωγῆς, αὕτη συντελεῖται καὶ διὰ τῆς διασταυρώσεως (μίξεως) ἄρρενος καὶ θήλεος δύο διαφόρων παραλλαγῶν τῆς αὐτῆς φυλῆς. Τρίτος τρόπος εἶναι ἡ μακροχρόνιος καὶ κατ' ἐπανάληψιν μῖξις ξένων ἀλεκτόρων προνομιούχου φυλῆς ἢ παραλλαγῆς μετὰ ὀρνίθων ἐγχωρίων μὲν ἀλλ' ἐκλεκτῆς ποιότητος, οὐχὶ δὲ καὶ ἀντιθέτως, δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω ἐξ-θέσαμεν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας γενεὰς ἀσφαλῶς θὰ ἐπικρατήσῃ ἡ φυλὴ τοῦ πατρὸς μὲ πάντα τὰ προτερήματα τῆς φυλῆς καὶ πάντας τοὺς ζωοτεχνικοὺς αὐτῆς χαρακτῆρας. Ἡ μόνη διαφορά, ἥτις τυχὸν θέλει παρατηρηθῆ, εἶναι παραλλαγή τις τῆς μορφῆς καὶ τοῦ χρωματισμοῦ ἕνεκα φυσικῶν αἰτίων.

Πλὴν τῶν τριῶν ὡς ἀνωτέρω μίξεων, πᾶσα ἄλλη εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε διασταύρωσις διαφόρων φυλῶν ἀποβαίνει ἄσκοπος καὶ μὴ λυσιτελής.

Ταξινόμησις.—Τὰς διαφόρους φυλὰς τῶν ἀλεκτόρων διακρίνομεν εἰς δύο τελείως παραλλάσσοντα ἀθροίσματα, τοὺς ἀγρίους καὶ τοὺς κατοικιδίους.

I. Ἄγριοι ἀλέκτορες. Γνωστότεροι ἄγριοι ἀλέκτορες, εἶναι:

1) Ἀλέκτωρ ὁ Βαγκίβιος. Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Ἰάβας καὶ ἐκεῖθεν ἐξηπλώθη εἰς τὰς Ἰνδίας, τὴν Μαλαισίαν, τὴν Ἰνδοκίναν καὶ τὰς Φιλιππίνας νήσους. Ἡ κεφαλή του εἶναι ἰσχυρὰ καὶ ὁ λαιμὸς του ρωμαλέος. Τὸ ὕψος τοῦ σώματός του φθάνει τὰ 35 ἑκ. τοῦ μέτρου ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῶν δακτύλων μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ λειρίου καὶ τὸ μῆκός του τὰ 60 ἑκ. ὧν τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἀνήκει εἰς τὴν οὐράν. Ὁ χρωματισμὸς τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ λαιμοῦ εἶναι χρυσοκίτρινος, ἡ ράχις του πορφυρᾶ, ἡ οὐρά του μελανή, ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ του πορτοκαλλιοερυθρωπή. Φέρει ἀνεπτυγμένον ὀδοντωτὸν λειρίον.

2) Ἀλέκτωρ τῆς Κεϋλάνης. Παρουσιάζει τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα πρὸς τὸν προηγούμενον καὶ διαφέρει τούτου κατὰ τὸν χρωματισμόν, ὅστις δὲν παρουσιάζει τόσας ποικιλίας καὶ ἔχει ἀμαυρότερα χρώματα, καὶ κατὰ τὴν φωνὴν ἥτις εἶναι ἠπιωτέρα.

3) Ἀλέκτωρ Ἀϋὰμ-Ἀλλάς. Ἰθαγενὲς πτηνὸν τῆς Ἰάβας. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός του γενικῶς εἶναι σκοτεινῶς πράσινος μὲ μεταλλικὰς ἀνταυγείας. Οἱ ὀφθαλμοί του ἀκανονίστως ἠνεωγμένοι μὲ κιτρίνην κόρην. Αἱ παρειαί του εἶναι ἐρυθραὶ καὶ πλαισιοῦνται διὰ κιτρίνης λωρίδος. Ὁ λόφος του εἶναι κυανοῦς κατὰ τὴν βάσιν καὶ ἰώδης κατὰ τὸ ἄκρον του. Οἱ πόδες του ἔχουσιν ἀνοικτῶς φαιοϋποκύανον χρῶμα.

4) Ἀλέκτωρ τῆς Σονεράιτης. Ἰθαγενὴς τῶν νοτίων Ἰνδιῶν. Διακρίνεται ἐκ τῆς λευκοφαίου κοιλίας του καὶ τοῦ σκοτεινῶς τεφροῦ ἢ καστανοῦ πτερώματός του, ὅπερ πλαισιοῦται ὑπὸ μελανῶν ραβδώσεων. Τὸ λοφίον του εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένον καὶ ὀδοντωτόν.

5) Ἀλέκτωρ τῆς Σουμάτρας. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος καὶ εὐρωστότερος πάντων τῶν προηγουμένων. Φαίνεται ὅτι εἰς ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν θὰ συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν κατοικιδίων πτηνῶν, ἀλλὰ σὺν τῇ παρόδῳ τῶν ἐτῶν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προτέραν του ἀγρίαν κατάστασιν, ὁπότε καὶ εἰσέδυσεν εἰς τὰ παρθένα δάση τῆς Σουμάτρας. Διακρίνεται ἐκ τοῦ εὐθέος καὶ ἄνευ ὀδοντώσεων λόφου του καὶ τοῦ χαλκοῦ χρώματος τῶν πτερύγων του, ἐκτὸς τῆς οὐρᾶς, ἥτις κατὰ τὸ ἄνω αὐτῆς μέρος εἶναι πορφυρᾶ μὲ μελανὰ στίγματα.

II. Κατοικίδιοι ἀλέκτορες. Αἱ γνῶμαι ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν τοῦ κατοικιδίου ἀλέκτορος διίστανται. Κατὰ τὸν Βαλανσιὲν τὸ εἶδος τοῦ κατοικιδίου ἀλέκτορος οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει. Κατὰ τὸν Σαιντιλλαὶρ ὁ ἄγριος ἀλέκτωρ καὶ δὴ τὸ εἶδος Βαγκίβιος θεωρεῖται ὡς ὁ πρόγονος τοῦ κοινοῦ κατοικιδίου ἀλέκτορος. Τέλος ἕτεροι θεωροῦσι μόνον τὸν *ἀλέκτορα τὸν μαχητὴν* ὡς ἀπ' εὐθείας καταγόμενον ἐκ τοῦ ἀγρίου ἀλέκτορος, τὰς δὲ ἐπιλοίπους φυλὰς ἢ παραλλαγὰς προελθούσας ἐκ διαφόρων ἀγρίων εἰδῶν διὰ τεχνικῆς ἐπιλογῆς ἢ ἐξ ἀγρίων φυλῶν τελείως ἐξαφανισθεισῶν. Ὁ ἀλέκτωρ ἐξημερώθη πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Περσίαν. Εἰς τὴν Περσίαν εἰσήγοντο ἀλέκτορες ἐξ Ἰνδιῶν ἢ ἐκ διαφόρων ἄλλων μερῶν τῆς Ἀσίας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο ἀκόμη γνωστὸς κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὁμήρου, διότι οὐδαμοῦ οὔτε οὗτος οὔτε ὁ Ἡσίοδος ποιοῦσι μνείαν τούτου, μετεφέρθη δὲ ἐκ τῆς Ἀσίας· κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην δέ, κατὰ τὰ μέσα τοῦ Δ' αἰῶνος ἦσαν γνωσταὶ τρεῖς ποικιλίαι ἀλεκτόρων. Ἐκ τῆς Ἑλλάδος ὁ ἀλέκτωρ διεδόθη εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τοῦ Κολουμέλλα εἰς τὴν Ρώμην ἦσαν γνωστὰ περὶ τὰ 7 εἴδη. Εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ὁ ἀλέκτωρ ἦτο σύμβολον τῆς ἀγρυπνίας· ἐπίσης οἱ ἀσθενεῖς μετὰ τὴν ἴασίν των ἐθυσίαζον ἀλέκτορα εἰς τὸν Ἀσκληπιόν.

Ἐκ τῶν πολυαρίθμων φυλῶν τῶν κατοικιδίων ἀλεκτόρων ἀναφέρομεν τὰς κυριωτέρας καὶ γνωστοτέρας, αἵτινες εἶναι αἱ ἑξῆς:

1) Ἀλέκτωρ ὁ κοινός. Εἶναι ὁ περισσότερον διαδεδομένος καὶ ἔχει τὴν μεγαλυτέραν σημασίαν, διότι ἐκ τοῦ ἀλέκτορος τούτου, διὰ τῆς καταλλήλου ἐπιλογῆς, τῆς ἐπισταμένης καὶ ἐπιστημονικῆς διασταυρώσεως καὶ τῆς διηνεκοῦς βελτιώσεως τοῦ εἴδους παράγονται νέα εἴδη διακρινόμενα διὰ τὴν ρωμαλεότητα τοῦ σώματος, τὴν πολυτοκίαν, τὴν ἀντοχὴν εἰς πάντας τοὺς κλιματολογικοὺς ὅρους καὶ τὰς ἀσθενείας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀνωτέρω ποικιλία τοῦ ἀλέκτορος ἴσως εἶναι ἡ μόνη εὐδοκιμοῦσα καὶ διότι οὗτος ἀντέχει εἰς παντὸς εἴδους στερήσεις καὶ διότι ἐλαχίστην φροντίδα ἀπαιτεῖ διὰ τὴν καθόλου βίωσίν του.

Ὁ κοινὸς ἀλέκτωρ χαρακτηρίζεται ὑπὸ μικρᾶς κεφαλῆς, λεπτοῦ καὶ ὀξέος ράμφους, ὅπερ φέρει ρόδινον ἢ μολυβδῶδες χρῶμα. Εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς φέρει κυρβασίαν (λειρί), ὅπερ ἔχει διάφορον σχῆμα κατὰ τὰ διάφορα πτηνὰ καὶ τὸ ὁποῖον κατέρχεται πρὸς τὸ ράμφος καὶ συνήθως καλύπτει ἀτελῶς καὶ τὰ ρινικὰ τρήματα. Τὸ λειρίον ἢ εἶναι ἁπλοῦν, ὄρθιον καὶ ὀδοντωτόν, ἢ διπλοῦν καὶ ἀνεστραμμένον πρὸς τὴν ἑτέραν πλευρὰν τῆς κεφαλῆς. Τὸ μῆκός του εἶναι περὶ τὰ 35 ἑκατ. τοῦ μέτρου, δυνάμενον νὰ αὐξηθῇ ἢ ἐλαττωθῇ ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς διατροφῆς του. Καλῶς τρεφόμενος γίνεται πλέον ὑψηλόσωμος καὶ εὔρωστος, ἐνῷ κακῶς διαβιῶν φθίνει καὶ ὁ ὄγκος του συστέλλεται. Ἡ ἐνίοτε παρατηρουμένη δυσμορφία καὶ στενοθωρακία τοῦ κοινοῦ ἀλέκτορος δὲν ὀφείλεται εἰς ἐλάττωμα φυσιολογικόν, ἀλλ' εἰς κακὴν περιποίησιν καὶ ἰδίως εἰς τὰ ἀκατάλληλα κοττάναθρα (στηρίγματα), ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑποχρεοῦται τὸ πτηνὸν νὰ κοιτάζεται (κουρνιάζῃ) καὶ τὰ ὁποῖα δὲν παρουσιάζουσι τετράγωνον καὶ λείαν ἐπιφάνειαν (ὡς ἡ ὑγιεινὴ τοῦ ὀρνιθοκομείου ἀπαιτεῖ), ἀλλ' εἶναι κοιναὶ ράβδοι, λεπταὶ καὶ στρογγύλαι, ἐπὶ τῶν ὁποίων καταβάλλουσιν ἱκανὰς προσπαθείας, ὅπως τηρήσωσι τὴν ἰσορροπίαν, καθιστῶντα τὰ πτηνὰ δύσμορφα καὶ ραχιτικά. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός του εἶναι ἀκαθόριστος καὶ δύσκολος εἰς τὴν περιγραφήν, διότι φέρει πάσας τὰς ἀποχρώσεις. Ὁ κοινὸς ἀλέκτωρ διακρίνεται πάντων τῶν λοιπῶν διὰ τὴν φιλαρέσκειάν του, καλλωπίζεται καὶ ἐπιμελεῖται τοῦ πτερώματός του ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, λειαίνει μὲ τὸ ράμφος τὰ πτερά του, τὰ καθαρίζει ἀπὸ τὸν κονιορτὸν ἢ τὰ διάφορα παράσιτα ζωάρια καὶ παντοειδῶς τὰ εὐτρεπίζει. Ὅσον καὶ ἂν κυλίεται εἰς τὸ χῶμα ἢ τὴν κόπρον, ὅσον καὶ ἂν σκαλίζει τὴν γῆν, προσπαθεῖ πάντοτε, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ὄρνιθα, νὰ μὴ ρυπάνῃ τὸ πτέρωμά του.

2) Ἀλέκτωρ Δόρκιγγ. Εἶναι ὁ ὡραιότερος ἀλέκτωρ τῆς ἀγγλικῆς φυλῆς. Τὸ ἀνάστημά του εἶναι μᾶλλον ὑψηλὸν καὶ τὸ σῶμά του εὔρωστον ἀλλ' ἐκτάκτου εὐκινησίας. Ἡ κεφαλή του εἶναι μᾶλλον μετρίου μεγέθους, ἰσχυρὰ καὶ φέρει ἁπλοῦν, ὑψηλόν, πλατὺ μὲ πολλαπλᾶς ὀδοντώσεις λειρίον. Τὰ κάλλαιά του εἶναι στρογγύλα καὶ λίαν ἀνεπτυγμένα. Οἱ πόδες του εἶναι ἰσχυροί, ὑψηλοὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ροδόχροοι καὶ φέρουσι πέντε δακτύλους. Ἐκ τῶν τριῶν γνωστοτέρων ποικιλιῶν ἡ καλυτέρα θεωρεῖται ἡ λευκοαργυρόχρους.

3) Ἀλέκτωρ Ὅρπιγκτον. Χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ ἀναστήματός του, τῆς ταχείας του ἀναπτύξεως καὶ τοῦ βάρους του, ὅπερ φθάνει τὰς 3—3½ ὀκάδας. Τὸ χρῶμά του ἀλλάσσει κατὰ τὰς διαφόρους παραλλαγάς. Τὸν ἀλέκτορα τοῦτον ἀνατρέφουσιν ἰδιαιτέρως ἐν Ἀγγλίᾳ, λόγῳ τῶν προτερημάτων τὰ ὁποῖα παρουσιάζει σχετικῶς πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ κρέατος καὶ τὴν γονιμότητά του.

4) Ἀλέκτωρ Λέγκορν. Τὸ ἀνάστημά του εἶναι μᾶλλον μέτριον καὶ τὸ σῶμά του κομψόν. Τὸ στέρνον του εἶναι εὐρὺ καὶ τὸ πτέρωμά του λεπτόν, μεταξῶδες καὶ ποικιλόχρουν, ἀναλόγως τῶν διαφόρων παραλλαγῶν· τὸ λοφίον του εἶναι ἁπλοῦν καὶ ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον. Τὸ βάρος του κυμαίνεται μεταξὺ 2—2½ ὀκάδων. Ἀνατρέφεται ἐν Ἀγγλίᾳ.

5) Ἀλέκτωρ Βυανιότ. Ὁ ἀλέκτωρ οὗτος κατάγεται ἐξ Ἀμερικῆς, ἐνεκλιματίσθη δὲ μὲ ἄριστα ἀποτελέσματα ἐν Ἀγγλίᾳ. Εἶναι ὡραῖον πτηνὸν μὲ ὑψηλὸν ἀνάστημα καὶ σῶμα εὔρωστον. Ὁ σκελετός του εἶναι ἰσχυρὸς καὶ τὸ κρέας του ἄφθονον. Ἡ κεφαλή του εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη καὶ ἰσχυρά, φέρει πλατέα, οὖλα (κατσαρὰ) καὶ λίαν ἀνεπτυγμένα κάλλαια. Οἱ πόδες του εἶναι κίτρινοι· τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο, ὅπερ παρ' ἄλλων θεωρεῖται ὡς ἐλαττωματικὸν τοῦ πτηνοῦ, οἱ Ἀμερικανοὶ θεωροῦσιν ὡς προτέρημα, διότι ἔχει καλυτέραν ποιότητα κρέατος. Το βάρος του φθάνει τὰς 6—8 ὀκάδας. Ὁ κυριαρχῶν χρωματισμός του εἶναι ὁ ἀργυροῦς μὲ μελανὰς παρυφὰς καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ πτερώματός του.

6) Ἀλέκτωρ Πλύμουθ-Ρὸκ (Plymouth-Rock). Καὶ οὗτος εἶναι ἀμερικανικῆς καταγωγῆς, εἶναι δὲ παραπλήσιος πρὸς τὸν ἀγγλικὸν Ὅρπιγκτον. Διακρίνεται ἐκ τοῦ κιτρίνου χρωματισμοῦ τῶν ποδῶν του. Τὸ σῶμά του εἶναι κατά τι χαμηλότερον τοῦ Ὅρπιγκτον καὶ τὸ βάρος του ἐλαφρότερον. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ποικίλος ἀναλόγως τῶν διαφόρων παραλλαγῶν.

7) Ἀλέκτωρ Φαβερώλλης. Διακρίνεται ἐκ τῶν κεκαλυμμένων ὑπὸ πλουσίου πτερώματος ποδῶν του καὶ τῶν χαρακτηριστικῶν παραγναθίδων (φαβορίτες), αἵτινες καλύπτουν τὰς παρειάς του. Τὸ εἶδος τοῦτο παρήχθη ἐκ τῆς διασταυρώσεως ὄρνιθος Οὐδὰν μετὰ μεγαλοσώμων ἀλεκτόρων Δόρκιγγ, Βράμα-Πούτρα καὶ Κοχιγκίνας. Διασταύρωσις ὄρνιθος Οὐδὰν μετὰ ἀλέκτορος Δόρκιγγ παρήγαγεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν ποικιλίαν τοῦ Ὅρπιγκτον καὶ ἐν Ἀμερικῇ τὴν Plymouth—Rock. Τοῦ εἴδους τούτου ὑπάρχουσι πλεῖσται ὅσαι παραλλαγαί, ἐξ ὧν κυριώτεραι εἶναι ἡ *ὑπέρυθρος* καὶ ἡ *μελανόστικτος*. Ἡ τελευταία παραλλαγὴ θεωρεῖται καλυτέρα πασῶν καὶ λόγῳ ἀναστήματος καὶ λόγῳ εὐκινησίας, εὐρωστίας καὶ ἐλαφρότητος σώματος (ζυγίζει 2½—3 ὀκάδας). Τὸ τοιοῦτον ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι εἶναι ἀποδεδειγμένον, ὅτι οἱ ἐλαφροὶ ἀλέκτορες παρουσιάζουσι μεγαλυτέραν γονιμότητα καὶ τὰ ἐκ τῆς διασταυρώσεως ἀποτελέσματα ἐκδηλοῦνται ταχύτερον.

Ὁ ἀλέκτωρ τῆς Φαβερώλλης παρουσιάζει πάντας σχεδὸν τοὺς ζωοτεχνικοὺς χαρακτῆρας τοῦ προπάτορός του Δόρκιγγ, διατηρήσας ἐκ τούτου τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα καὶ τὸ εὔρωστον σῶμα, καὶ τῆς μητρός του Οὐδὰν τὰς πτερωτὰς παραγναθίδας τῶν παρειῶν καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν πτερωτὸν ἐξέχον περιλαίμιον. Τὸ λειρίον του εἶναι ἁπλοῦν καὶ μᾶλλον βραχύ, αἱ δὲ παραγναθίδες του πυκναὶ καὶ καλύπτουσι πᾶσαν σχεδὸν τὴν στρογγύλην καὶ μικρὰν σχετικῶς κεφαλήν του. Εἶναι ἱκανώτατος παραγωγὸς καὶ ἀντέχει εἰς τὰς καιρικὰς μεταβολάς. Εὐδοκιμεῖ εἰς πολλὰ μέρη, ἐφ' ὅσον ἔχει καλὴν καὶ ὑγιεινὴν διατήρησιν.

8) Ἀλέκτωρ Κρεβκέρ. Τὰ πτηνὰ τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιότερον γνωστῶν καὶ θεωροῦνται ὡς ἡ τελειοτέρα παραλλαγὴ τῆς κοινῆς ὄρνιθος. Οὗτος διατρέφεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Νορμανδίαν καὶ Πικαρδίαν (Γαλλίας). Διακρίνεται ἐκ τοῦ ἀνεπτυγμένου σώματός του καὶ τῶν ἰσχυρῶν ποδῶν. Ὁ σκελετός του εἶναι ἐλαφρότατος καὶ δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον θεωρεῖται ὁ ἰδανικώτερος παραγωγός. Ὡς πρὸς τὴν ποικιλίαν τοῦ χρωματισμοῦ, ὁ ἀλέκτωρ παρουσιάζει τρεῖς παραλλαγάς, τὴν *μελανήν*, τὴν *λευκὴν* καὶ τὴν *τεφράν*. Καλυτέρα πασῶν θεωρεῖται ἡ μελανή. Ὁ ἀλέκτωρ τῆς παραλλαγῆς ταύτης ἔχει πτέρωμα λευκόν, ἀνάμικτον μὲ λευκά τινα πτερά, ἅτινα παρουσιάζονται ἰδίως ἐπὶ τοῦ λοφίου. Τὰ ἐπὶ τοῦ λοφίου λευκὰ πτερὰ συνήθως ἐξαφανίζονται μετὰ πάροδον χρονικοῦ τινος διαστήματος, ἵνα φανῶσιν ἐκ νέου κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος. Ὑπὸ τῶν ὀρνιθοτρόφων ἡ παρουσία λευκοῦ χρωματισμοῦ, ἔστω καὶ κηλίδων, ἐπὶ τοῦ ὁλομέλανος πτερώματος τοῦ σώματός του, θεωρεῖται ὡς ἀπαρχὴ ἐκφυλισμοῦ τῆς παραλλαγῆς. Τὸ μεταλλικὸν μελανὸν χρῶμα τοῦ πτερώματός του διακόπτεται ὑπὸ ἰωδῶν καὶ ὑποπρασίνων ἀνταυγειῶν. Τὰ πτερὰ τοῦ ὤμου, τῆς ράχεως καὶ τοῦ λόφου τῆς κεφαλῆς ἔχουσι λογχοειδὲς σχῆμα. Κάτωθεν τοῦ ράμφους φέρει παχὺ πτέρωμα ἐν εἴδει περιλαιμίου καὶ χαρακτηριστικὰς παραγναθίδας. Αἱ ὀπαὶ τῶν ρωθώνων του εἶναι εὐρεῖαι καὶ ἐξωγκωμέναι. Οἱ πόδες του εἶναι κυανόφαιοι καὶ φέρουσιν ἰσχυρὸν πλῆκτρον μελανοῦ χρώματος. Ἐγκλιματίζεται δυσκόλως.

9) Ἀλέκτωρ Μπερρύ. Τὸ ἀνάστημά του εἶναι μέτριον καὶ ὁ σκελετός του λεπτόστεος. Διακρίνεται διὰ τὸ εὐρύστερνον καὶ τὴν ταχεῖάν του ἀνάπτυξιν. Ὁ λόφος τῆς κεφαλῆς του εἶναι εὐθὺς καὶ τὸ χρῶμα τοῦ πτερώματός του μελανόν. Οἱ πόδες του εἶναι κυανόχροοι, γυμνοὶ πτερῶν καὶ φέρουσι 4 δακτύλους.

10) Ἀλέκτωρ Οὐδάν. Διακρίνεται εὐκόλως ἐκ τοῦ λευκοῦ καὶ μελανοῦ, ἐν εἴδει ψηφιδωτοῦ, πτερώματός του, τοῦ λίαν πρὸς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος πεπλατυσμένου λειρίου του, τοῦ χαρακτηριστικοῦ λοφίου τῆς κεφαλῆς του, ὅπερ ἔχει στρογγύλον σχῆμα καὶ σχηματίζει πτερωτήν, οὕτως εἰπεῖν, σφαῖραν, τοῦ πράου ἤθους του, τῶν ἰσχυρῶν ποδῶν του καὶ τῶν πέντε δακτύλων τῶν ποδῶν του. Τὸ σῶμά του εἶναι κομψόν, τὸ ἀνάστημά του καὶ τὸ βάρος του μέτριον. Ἐγκλιματίζεται εὐκόλως, ἀλλὰ χρειάζεται ἰδιαιτέρα προσοχὴ εἰς τὴν ἀνατροφήν του, διότι συνήθως προσβάλλεται ὑπὸ ἐπιδημικῶν ἀσθενειῶν.

11) Ἀλέκτωρ Λὰ-Φλές. Κατάγεται ἐκ τῆς ὁμωνύμου γαλλικῆς ἐπαρχίας καὶ διακρίνεται κυρίως ἐκ τοῦ ἰδιορρύθμου λειρίου του, ὅπερ σχηματίζει δύο τμήματα αἰχμηρά, ἑκατέρωθεν τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς ὁμοιάζοντα πρὸς δύο κέρατα, ἅτινα δίδουσιν εἰς αὐτὸν περίεργον καὶ μᾶλλον ἀντιπαθητικὴν ὄψιν· τὴν κεφαλήν του κρατεῖ πάντοτε ὑψηλὰ καὶ τὸ σῶμά του εὐθυτενές. Τὸ χρῶμα τοῦ πτερώματός του εἶναι μελανὸν μὲ μεταλλικὰς ὑποπρασίνους ἀνταυγείας. Ἡ οὐρά του ἀποτελεῖται ἀπὸ πυκνὸν θύσανον πτερῶν μαλακῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Τοὺς ἀλέκτορας τοῦ εἴδους τούτου διατρέφουσι συνήθως διὰ τὸν εὐνουχισμὸν *(καπόνια)*.

Digitized by Google

12) Ἀλέκτωρ Ἀλσατίας. Διακρίνεται ἐκ τοῦ λίαν χαμηλοῦ ἀναστήματός του, τῶν βραχυτάτων ποδῶν του καὶ τοῦ μετρίου μήκους τοῦ σώματός του. Τὸ βάρος του φθάνει 1½—2 ὀκάδας. Τὸ εἶδος τοῦτο παρουσιάζει πλείστας παραλλαγάς, ἐκ τῶν ὁποίων γνωστότεραι εἶναι ἡ *λευκή*, ἡ *μελανή*, καὶ ἡ *περδικοειδής*. Πᾶσαι χαρακτηρίζονται ὑπὸ χαμηλοῦ, στενοῦ καὶ οὔλου (κατσαροῦ) λειρίου.

13) Ἀλέκτωρ τῆς Μάντης. Τὸ βάρος του φθάνει τὰς 2½ ὀκάδας καὶ ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός του εἶναι ἀναμὶξ λευκὸς καὶ μελανός. Αἱ παρειαί του κοσμοῦνται ὑπὸ λεπτῶν καὶ ἐπιμήκων παραγναθίδων. Ἀναπτύσσονται ταχύτατα καὶ θεωροῦνται ὡς ἄριστοι παραγωγοί.

14) Ἀλέκτωρ Βρέσσης. Διακρίνονται δύο ποικιλίαι τοῦ εἴδους τούτου, ἡ μελανόχρους, ἥτις εἶναι μεγαλόσωμος καὶ βαρεῖα, καὶ ἡ λευκόχρους, ἥτις εἶναι κατά τι μικροτέρου ἀναστήματος τῆς προηγουμένης, πλέον ἐλαφρὰ καὶ καλὴ γονιμοποιός. Ὁ ἀλέκτωρ τῆς δευτέρας ταύτης ποικιλίας διακρίνεται ἐκ τῆς λεπτῆς κεφαλῆς του, τῶν ζωηρῶν ὀφθαλμῶν του, τοῦ ἁπλοῦ καὶ ὀδοντωτοῦ λόφου του, τῶν μακρῶν παραγναθίδων του, τῶν λευκῶν ὤτων του, τῶν λεπτῶν καὶ φαιοχρόων ποδῶν του καὶ γενικῶς τοῦ κομψοῦ καὶ εὐκινήτου σώματός του. Τὸ πτέρωμα τῆς ῥάχεως καὶ τῆς κοιλίας εἶναι λευκόν, τὰ πλῆκτρα τῶν ποδῶν του εἶναι μελανὰ μὲ ὑπερύθρους αὐλακώσεις. Ἀρέσκεται νὰ ζῇ ἐν σχετικῇ ἐλευθερίᾳ, δι' ὃ καὶ περιοριζόμενος εἰς κλειστὸν χῶρον χάνει τινὸς τῶν ζωοτεχνικῶν χαρακτήρων του.

15) Ἀλέκτωρ Ἀρδεννῶν. Διακρίνεται ἐκ τοῦ μετρίου ἀναστήματός του καὶ τοῦ λεπτοῦ σκελετοῦ του. Εἶναι ἀγρίας φύσεως καὶ ἀρέσκεται εἰς τὸν πλάνητα βίον. Τὸ χρῶμα τοῦ πτερώματός του εἶναι χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος, ἡ κοιλία του εἶναι μελανή, οἱ ὦμοι του πορφυρώδεις καὶ ἡ οὐρά του μελανή. Τὸ βάρος του φθάνει τὰς 2 περίπου ὀκάδας.

16) Ἀλέκτωρ τῆς Μάνς. Εἶναι παρόμοιος πρὸς τὸν ἀλέκτορα τῆς Βρέσσης, ἀλλὰ βαρύτερος τούτου. Οἱ πόδες του εἶναι βραχύτατοι. Τὸ κρέας του εἶναι ἀφθονώτατον. Φέρει χαρακτηριστικὸν οὖλον λόφον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς του

17) Ἀλέκτωρ τῆς Φλάνδρας. Τὸ ὀγκῶδες σῶμά του τὸν διακρίνει ἀμέσως τῶν ἄλλων γαλλικῶν ἀλεκτόρων. Τὸ βάρος του φθάνει 1½—2 ὀκάδας. Ἔχει ἄγρια ἤθη, ἀλλὰ διακρίνεται διὰ τὴν κομψότητα τοῦ σώματός του, παρ' ὅλον τὸν ὄγκον του. Τὸ πτέρωμά του εἶναι ἀναμὶξ λευκὸν καὶ μέλαν.

18) Ἀλέκτωρ τῆς Βουρβώνης. Εἶναι μεγάλου ἀναστήματος Φέρει γυμνοὺς πόδας μὲ 4 δακτύλους. Τὸ βάρος του φθάνει τὰς 2 ὀκάδας περίπου. Τὸ κρέας του εἶναι ἄφθονον καὶ νοστιμώτατον. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός του εἶναι λευκός.

19) Ἀλέκτωρ τοῦ Ἀμβούργου. Εἶναι γερμανικῆς καταγωγῆς. Τοῦ εἴδους τούτου εἶναι γνωσταὶ δύο ποικιλίαι, ἡ ἀργυρόχρους καὶ ἡ χρυσόχρους. Διακρίνεται διὰ τὸ κομψὸν σῶμά του καὶ τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημά του. Οἱ ὀφθαλμοί του εἶναι ζωηροὶ καὶ ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός του λαμπρότατος. Τὸ λευκὸν ἀργυρῶδες χρῶμά του, ἢ τὸ ἐπίξανθον χρυσίζον, διακόπτεται ὑπὸ κυανῶν καὶ ἰωδῶν ἀνταυγειῶν.

20) Ἀλέκτωρ ἑλληνικός. Ὁ ἑλληνικὸς ἀλέκτωρ δὲν εἶναι τελείως ἀμιγὲς εἶδος, ἀλλὰ φαίνεται προελθὼν ἐκ διαφόρων διασταυρώσεων τῆς κοινῆς ὄρνιθος μετ' ἄλλων εἰδῶν· δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον δὲν παρουσιάζει συγκεκριμένα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα σχετικῶς πρὸς τὸ μέγεθος, τὸν χρωματισμόν, τὴν γονιμότητα καὶ τὰ ἤθη. Ὁ ἑλληνικὸς ἀλέκτωρ δύναται δι' ἐπισταμένης ἐπιλογῆς καὶ διαρκοῦς βελτιώσεώς του νὰ ἀποβῇ καλὸν εἶδος, ὅπερ νὰ εὐδοκιμήσῃ τελείως καὶ νὰ ἀναπαράγῃ ἄριστα εἰς κρέας ὀρνίθια καὶ πολυτόκους ὄρνιθας. Πρὸς τοῦτο χρειάζεται ἰδιαιτέρα ὅλως προσοχή, ὅπως μὴ διασταυρωθῇ μὲ ἐλαττωματικὰ εἴδη, ὁπότε οἱ ἐκ τῆς τοιαύτης μίξεως γεννηθησόμενοι νεοσσοὶ παρουσιάζουσι πάντα τὰ ἐλαττώματα ἀμφοτέρων τῶν γεννητόρων καὶ οὐδὲν προτέρημα.

21) Ἀλέκτωρ Βράμα-Πούτρα. Φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἐκ διασταυρώσεως τοῦ εἴδους τῆς Κοχιγκίνας, τῆς ὁποίας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι καὶ ποικιλία. Τὸ ἀνάστημά του εἶναι κατά τι ὑψηλότερον τοῦ ἀλέκτορος τῆς Κοχιγκίνας καὶ τὸ σῶμά του κατὰ πολὺ εὐρωστότερον. Τὸ πτέρωμά του εἶναι κατὰ μέγα μέρος λευκὸν εἰς τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος, τὰ πτερὰ τοῦ ἐπωμίου, ἔχοντος λογχοειδὲς σχῆμα, καὶ τῆς οὐρᾶς, εἶναι μελανά, πλὴν τοῦ ἀνωτέρου μέρους τοῦ ἐπωμίου, ὅπερ εἶναι λευκόν. Ἡ κεφαλὴ εἶναι λεπτή, τὸ ῥάμφος κίτρινον κατὰ τὴν βάσιν του καὶ μελανὸν κατὰ τὸ ἄκρον του. Τὰ κάλλαια εἶναι οὖλα (σγουρά). Οἱ πόδες του καλύπτονται ὁλόκληροι ὑπὸ πτερῶν καὶ εἶναι κατὰ τὸ ἥμισυ λευκοὶ καὶ τὸ ἥμισυ μελανοί. Πατρὶς τοῦ πολυτίμου τούτου ἀλέκτορος εἶναι αἱ παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν ἰνδικαὶ πεδιάδες καὶ κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα εἰσήχθη εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐγκλιματίζεται εὐκόλως, ἀλλὰ χρειάζεται μεγίστη προσοχὴ διὰ τὴν ἀνατροφήν του.

22) Ἀλέκτωρ ἱσπανικός. Ὁ χρωματισμός του εἶναι λευκὸς ἢ μελανότεφρος. Διακρίνεται ἐκ τῆς μακρᾶς κυρβασίας *(λειρί)* καὶ τῶν καλλαίων, ἅτινα περικυκλοῦσι τὰς ὀφθαλμικὰς κόγχας, περιβάλλουσι τὰς παρειὰς καὶ κατέρχονται μέχρι τοῦ προθώρακος σχεδόν. Εὐδοκιμεῖ εἰς θερμὰ καὶ ξηρὰ κλίματα καὶ θεωρεῖται ὡς καλὸς παραγωγός.

23) Ἀλέκτωρ τῆς Ἀνδαλουσίας. Κατάγεται ἐκ τῆς ὁμωνύμου ἱσπανικῆς ἐπαρχίας. Διακρίνεται διὰ τὸ μέτριον ἀνάστημά του καὶ τὴν κομψότητα τοῦ σώματός του. Τὸ πτέρωμά του εἶναι μελανὸν μὲ βαθείας ἰσχρόους καὶ χαλκοχρόους ἀναλαμπάς. Ἐγκλιματίζεται εὐκόλως καὶ εἶναι καλὸς παραγωγός.

24) Ἀλέκτωρ τοῦ Λιβόρνου. Ἰταλικῆς καταγωγῆς, παραχθεὶς ἐκ διασταυρώσεως ἰταλικῶν ὀρνίθων μετὰ ἀμερικανικῶν ἀλεκτόρων. Τὸ ἀνάστημά του εἶναι μᾶλλον βραχύ. οἱ πόδες του βραχεῖς καὶ χονδροὶ καὶ οἱ δάκτυλοί του μακροί. Τὸ λειρίον του εἶναι ζωηρῶς ἐρυθρὸν καὶ φέρει βαθείας ὀδοντώσεις. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ὑπομέλας, σκοτεινός, φαιὸς ἢ καστανός, ἀναλόγως τῶν διαφόρων παραλλαγῶν.

25) Ἀλέκτωρ τῆς Παδούης. Διακρίνεται ἐκ τοῦ πλουσίου πτερώματος, ὅπερ φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, κατερχόμενον δὲ καλύπτει τοὺς ὀφθαλμούς, τόσον ὥστε ἡ ὅρασίς του παρακωλύεται. Τὸ εἶδος τοῦτο περιλαμβάνει τρεῖς ποικιλίας, τὴν λευκὴν μὲ μελανὸν λοφίον, τὴν μελανὴν μὲ λευκὸν λοφίον καὶ τὴν περδικοειδῆ. Εἶναι εἷς τῶν ὡραιοτέρων ἀλεκτόρων καὶ ἐγκλιματίζεται εὐκόλως.

26) Ἀλέκτωρ Λάγξαν. Διακρίνεται ἐκ τοῦ εὐρώστου καὶ δυσκινήτου σώματός του. Ἀνατρέφεται ἐν Κίνᾳ καὶ θεωρεῖται παραλλαγὴ τῆς ὄρνιθος τῆς Κοχιγκίνας, ἐκ τῆς ὁποίας διακρίνεται κατὰ τοὺς πόδας, οἵτινες εἰς τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι κυανόχροοι, ἐνῷ οἱ τῆς Κοχιγκίνας εἶναι κιτρινόχροοι. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός του εἶναι μέλας. Τὴν πλήρη ἀνάπτυξίν του λαμβάνει κατὰ τὸν ἕβδομον μῆνα τῆς γεννήσεώς του.

27) Ἀλέκτωρ Κοχιγκίνας. Διακρίνεται ἀμέσως τῶν λοιπῶν ἐκ τοῦ πρᾴου χαρακτῆρός του, τοῦ ὀγκώδους σώματός του καὶ τοῦ θαυμασίου εἰς ποιότητα καὶ χρωματισμὸν πτερώματός του. Οἱ πόδες του εἶναι ὑψηλοὶ καὶ τὸ πλούσιον εἰς ποσότητα πτερῶν σῶμά του φαίνεται ὡς ἐκ τούτου ὅτι εἶναι μᾶλλον καμπύλον ἢ ὁριζόντιον. Ἡ κεφαλή του εἶναι μικρὰ καὶ φέρει μετρίου μεγέθους λόφον, ὅστις εἶναι ὄρθιος μὲ ὀδοντώσεις πυκνοτάτας. Τὰ κάλλαιά του εἶναι διπλᾶ, οἱ πόδες του μέτριοι καὶ κεκαλυμμένοι μέχρι τῶν δακτύλων. Οἱ μηροί του φέρουσι τόσον πλούσιον καὶ τόσον πυκνὸν πτέρωμα, ὅπερ καλύπτει τελείως τὰς πτέρυγας, ὥστε νομίζει τις ὅτι αὗται εὑρίσκονται εἰς τοὺς μηροὺς μᾶλλον ἢ εἰς τὸν κορμόν. Τὸ βάρος του δύναται νὰ φθάσῃ τὰς 15 περίπου ὀκάδας (ὁ βαρύτερος πάντων). Ἐγκλιματίζεται εὐκόλως, ἀλλὰ χρειάζεται μεγίστη προσοχὴ εἰς τὴν δίαιτάν του καὶ τοὺς ὑγιεινοὺς ὅρους τῆς διαβιώσεώς του, διότι προσβάλλεται εὐκόλως ὑπὸ *ἀχῶρος* (κασίδας).

28) Ἀλέκτωρ Μπρέντα. Ὀλλανδικῆς καταγωγῆς, ἐγκλιματιζόμενος εὐκόλως εἰς πάσας τὰς χώρας. Πλησιάζει ὡς πρὸς τοὺς ζωοτεχνικοὺς χαρακτῆρας μὲ τὸν ἀλέκτορα Λὰ-Φλές. Τὸ λειρίον του διαφέρει κατὰ τὸν χρωματισμὸν πάντων τῶν ἄλλων ἀλεκτόρων· ἀντὶ ἐρυθροῦ εἶναι μέλαν, δὲν αὐλακώνει, ὅπως εἰς τὰ ἄλλα εἴδη, τὸ μέσον τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς, ἀλλὰ φαίνεται ὡσεὶ προσθετὸν καὶ μόλις διακρίνεται. Ὁ κυριαρχῶν χρωματισμός του εἶναι μέλας.

29) Ἀλέκτωρ Ναγασάκι. Μικρόσωμος· τὸ ἀνάστημά του εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς κοινῆς ὄρνιθος ἢ καὶ μικρότερον. Εἶναι ἐκτάκτου ὡραιότητος πτηνὸν καὶ διατηρεῖται εἰς τοὺς διαφόρους ζωολογικοὺς κήπους ὡς περίεργον πτηνόν. Ὁλόκληρον τὸ σῶμά του εἶναι χιονῶδες λευκὸν καὶ μόνον αἱ παρειαί του εἶναι στιλπνῶς μελαναί.

30) Ἀλέκτωρ Ἰάβας. Διακρίνεται ἐκ τοῦ μετρίου μεγέθους του, τοῦ εὐρώστου σώματός του, τῶν βραχέων ποδῶν του καὶ τοῦ ποικίλου εἰς χρωματισμοὺς πτερώματός του.

31) Ἀλέκτωρ τῆς Ὑοκοχάμας. Μεγαλοπρεπὲς πτηνόν, συνήθως χιονώδους λευκοῦ χρώματος μὲ ζωηρῶς ἐρυθροὺς ὀφθαλμούς. σταθερὸν βάδισμα καὶ μακρότατα τὰ πτερὰ τῆς οὐρᾶς του.

32) Ἀλέκτωρ Φοῖνιξ. Θεωρεῖται βελτιωμένον εἶδος τοῦ προηγουμένου καὶ κατάγεται ἐξ Ἰαπωνίας. Ἡ οὐρά του λαμβάνει τοιαύτην ἀνάπτυξιν, ὥστε οἱ ὀρνιθοτρόφοι τὴν προσδένουσι κατὰ τὸ κοίτασμά του, ἵνα μὴ καταστραφῇ, διὰ μεταξίνων νημάτων ἐκ τῆς ὀροφῆς τοῦ ὀρνιθῶνος. Εἶναι πτηνὸν λεπτότατον καὶ παρ' ὅλας τὰς περιποιήσεις καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν δίαιταν δὲν ζῇ ἢ ὀλίγιστα μόνον ἔτη. Κατὰ τὴν τελευταίαν πτηνοτροφικὴν ἔκθεσιν τοῦ Τόκιο ἐβραβεύθη ἓν τοιοῦτον πολύτιμον πτηνὸν κατάλευκον μὲ ζωηρῶς ἐρυθροὺς ὀφθαλμούς, αἱματῶδες λειρίον, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ οὐρὰ ὑπερέβαινεν εἰς μῆκος τὰ 4½ μέτρα.

33) Ἀλέκτωρ νᾶνος. Μικροσκοπικὸν χαρίεν πτηνόν, διακρινόμενον ἐκ τοῦ στρογγύλου σώματός του, τῶν βραχέων ποδῶν του, τῆς ἀνωρθωμένης οὐρᾶς του καὶ τοῦ ἐπιξάνθου χρωματισμοῦ τοῦ πτερώματός του.

III. Ἀλέκτορες μαχηταί. Ἡ φυλὴ αὕτη τῶν ἀλεκτόρων φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀγρίου ἀλέκτορος καὶ δὴ τοῦ Βαγκιβίου. Διὰ τοὺς ἀλέκτορας τῆς ἐν λόγῳ φυλῆς ἔδωσαν ἀνέκαθεν μεγάλην προσοχὴν οἱ ὀρνιθοτρόφοι καὶ διὰ τῆς καταλλήλου ἐπιλογῆς καὶ τῆς βελτιώσεως τῶν ζωοτεχνικῶν των χαρακτήρων ἐδημιούργησαν τὴν φυλὴν ταύτην, τὴν ὁποίαν εἰδικῶς χρησιμοποιοῦσι διὰ τὰς ἀλεκτορομαχίας. Οἱ μαχηταὶ ἀλέκτορες διακρίνονται ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ καὶ μακροῦ ῥάμφους των, τοῦ ἁπλοῦ, εὐθέος καὶ οὐχὶ λίαν ἀνεπτυγμένου λόφου των καὶ τῶν ἰσχυρῶν, ἐπιμήκων καὶ ὀξέων πλήκτρων των. Ἡ φυλὴ αὕτη περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι:

1) Μαχητὴς τῆς Μαλαισίας. Κατάγεται ἐκ Μαλαισίας. Τὸ σῶμά του εἶναι κατά τι βραχύτερον τοῦ ἀλέκτορος τῆς Κοχιγκίνας, ἀλλὰ τὸ ἀνάστημά του εἶναι ὑψηλότερον. Τὸ κρέας του εἶναι βαρύ, πυκνὸν καὶ γλυκύ, οὐχὶ ὅμως καὶ νόστιμον. Οἱ ὦμοί του ἐξέχουσιν, ἡ οὐρά του φέρει ἀραιὸν πτέρωμα καὶ εἶναι βραχεῖα. Τὸ λοφίον τῆς κεφαλῆς του εἶναι τριπλοῦν καὶ πυκνόν, τὸ δέρμα του ἐρυθρόν, τὸ ῥάμφος καὶ οἱ πόδες κίτρινοι. Τὸ σῶμά του καλύπτεται ὑπὸ ἀραιοῦ πτερώματος καὶ τὸ βάρος του δὲν ὑπερβαίνει τὰς 2½—3 ὀκάδας. Τὸ βάδισμά του εἶναι ἐλαφρόν, ἡ φυσιογνωμία του ἀνήσυχος καὶ ἀγρία καὶ τὸ βλέμμα του ἄγριον καὶ ἀπειλητικόν.

2) Μαχητὴς τοῦ Βορρᾶ. Εἶναι ὁ μέγιστος καὶ ἰσχυρότατος τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν εἰδῶν. Τὸ ἐπίμηκες καὶ εὔρωστον σῶμά του στηρίζεται ἐπὶ ἰσχυροτάτων καὶ πλήρων νεύρων ποδῶν. Τὸ πτέρωμά του εἶναι ἀραιόν. Ἔχει κεφαλὴν ἰσχυροτάτην. Τὸ κοσμοῦν τὴν κεφαλήν του λοφίον εἶναι ἁπλοῦν ἢ διπλοῦν καὶ κλίνει πρὸς τὸ ἕτερον μέρος τῆς κεφαλῆς. Ὁ λαιμός του εἶναι μακρὸς καὶ λεπτός. Οἱ ὀφθαλμοί του ἄγριοι. Ἡ δύναμίς του μεγίστη καὶ τὸ βάρος του φθάνει τὰς 3 περίπου ὀκάδας.

3) Μαχητὴς ἀγγλικός. Τὸ εἶδος τοῦτο παρουσιάζει πλείστας ποικιλίας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ γνωστότεροι καὶ οἱ μᾶλλον χρησιμοποιούμενοι εἰς τὰς ἀλεκτορομαχίας εἶναι ὁ *χρυσόχρους μελανόστηθος* καὶ ὁ *ἀργυρόχρους ὁ νησσοπτέρυξ*. Ὁ χρυσόχρους ἔχει βάρος 1½ — 2 ὀκάδων περίπου, ἡ κεφαλή του εἶναι μικρά, ἐπιμήκης καὶ πλατεῖα. Ὁ λαιμός του εἶναι εὐθὺς καὶ ὑψηλὸς καὶ τὸ σῶμά του ὀλίγον κεκλιμένον. Ὁ ἀργυρόχρους διακρίνεται διὰ τὸ λαμπρότερον πτέρωμά του.

Τὰ κύρια πτερὰ τῶν πτερύγων του ἔχουσι λευκὸν χρῶμα, τὰ πτερὰ τοῦ λαιμοῦ του εἶναι κίτρινα πρὸς τὸ χρυσοῦν, οἱ πόδες του εἶναι φαιῶς ἀνοικτοῦ χρώματος. Ἀμφότεροι οἱ ἀλέκτορες οὗτοι ἔχουσιν ἄγριον καὶ ἀνήσυχον βλέμμα, βάδισμα σταθερὸν ἀλλ' ἐλαφρόν, καὶ ἀνοιγοκλείουσι συνεχῶς τὰς πτέρυγάς των, ὡσὰν νὰ ἐπιζητῶσιν ἔριδας. Εἶναι φιλόνικα πτηνὰ καὶ διὰ τοῦτο οὐδέποτε πρέπει νὰ συζῶσι μετ' ἄλλων πτηνῶν ἐντὸς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κλωβοῦ.

4) Μαχητὴς νᾶνος. Πατρίς του εἶναι ἡ Κίνα. Διακρίνεται ἐκ τοῦ μικροτάτου ἀναστήματός του, τοῦ λεπτοῦ καὶ κομψοῦ σώματός του καὶ τὴν πρὸς τὰ ἄνω διευθυνομένην οὐράν του. Τὸ πτέρωμά του εἶναι λευκὸν μὲ πλῆθος μελανῶν στιγμάτων ἢ τἀνάπαλιν. Τὰ πτερά του εἶναι λεπτότατα καὶ μεταξοειδῆ. Οἱ ὀφθαλμοί του, σχετικῶς πρὸς τὸ μέγεθός του, εἶναι μεγάλοι καὶ διακρίνονται διὰ τὴν ἐξαιρετικήν των ζωηρότητα. Οἱ πόδες του εἶναι φαιοκίτρινοι καὶ φέρουσι λεπτὰ ἀλλ' ἰσχυρότατα πλῆκτρα. Τὸ πτηνὸν τοῦτο εἶναι πολυτιμότατον καὶ διατρέφεται μετ' ἐξαιρετικῶν περιποιήσεων, διότι ἀποτελεῖ εἶδος καταλληλότατον διὰ τὰς ἀλεκτορομαχίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *G. Gray et Mitchel* Genealogy of Birds.—*G. Gray et Hardwike*, Indian Zoology.—*D. Elliot*, Monography of the Phasianidae.—*Ed. Pecriier*, Anatomie et Physiologie animales.—*G. Buffon*. Histoire naturelle: Les oiseaux.—*G. Buffon*; Histoire naturelle des animaux domestiques.—*R. Arnoud*, Les coqs.—*Ocienu et O. Des Murs*, Histoire naturelle des oiseaux.—*Dresser*. History of the Birds of Europe —*Schlegel*, Muséum d'histoire naturelle des Pays-Bas.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

—**[ΑΡΧΑΙΟΛ. - ΘΡΗΣΚ. - ΛΑΟΓΡΑΦ.]** Ὁ ἀλέκτωρ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ἦτο γνωστὸς εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς Σίνας ἀπὸ τοῦ 1400 π.Χ., τοὺς Ἰνδούς, τοὺς Βαβυλωνίους καὶ Ἀσσυρίους καὶ τοὺς προκατόχους αὐτῶν Σουμμερίους, καθὼς καὶ εἰς τοὺς διαδόχους των, τοὺς Μήδους καὶ τοὺς Πέρσας, πατρὶς δ' αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ Ἰνδική. Εἰς τοὺς Αἰγυπτίους δὲν φαίνεται νὰ ἦτο

Digitized by Google

γνωστός. Εἰς τὰ παλαιὰ τοὐλάχιστον μνημεῖα δὲν παρουσιάζεται πουθενά, τὸ δὲ μόνον στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ κινήσῃ τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι ἦτο γνωστός, εἶναι ἡ ἱερογλυφικὴ παράστασις τοῦ φθόγγου u διὰ νεοσσοῦ, ὅστις ὁμοιάζει μὲν πολὺ πρὸς τὰ νεόσσια τῆς ἀλεκτορίδος, δὲν δύναται ὅμως καὶ μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος νὰ ταυτισθῇ. Ἄγνωστος ἐπίσης ἦτο καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας πρὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Ἡ πρώτη μνεία αὐτοῦ γίνεται εἰς τὸν Θεόγνιν (στ 863-864):

ἑσπερίη τ' ἔξειμι καὶ ὀρθρίη αὖτις ἔσειμι,
ἦμος ἀλεκρυόνων φθόγγος ἐγειρομένων·

ἀλλὰ καὶ τοῦ χωρίου τούτου ἡ γνησιότης, ἐπομένως καὶ ἡ χρονολογία, ἀμφισβητεῖται. Ἐπίσης μνημονεύεται καὶ ἐν τῇ Βατραχομυομαχίᾳ, ἀλλὰ καὶ ταύτης ἡ χρονολογία δὲν δύναται νὰ τεθῇ πέραν τοῦ Ε' αἰῶνος. Εἰς τοὺς κατόπιν ποιητάς, τὸν Ἐπίχαρμον, τὸν Σιμωνίδην, τὸν Αἰσχύλον, τὸν Πίνδαρον, τὸν Βακχυλίδην γίνεται πλέον μνεία αὐτοῦ ὡς ζῴου πολὺ γνωστοῦ καὶ συνήθους. Ὁ Αἰσχύλος μάλιστα καὶ ὁ Πίνδαρος φαίνεται ὅτι ἔχουν ὑπ' ὄψιν καὶ ἀλεκτορομαχίας, διότι χρησιμοποιοῦν τὸ πτηνὸν ὡς σύμβολον τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων. Ὁ Πίνδαρος καλεῖ αὐτὸν *ἐνδομάχαν* (Ὀλ XII, 20), ὁ δ' Αἰσχύλος εἰσάγει τὴν Ἀθηνᾶν παρακαλοῦσαν τὰς Εὐμενίδας, αἱ ὁποῖαι ἔμελλον νὰ ἐγκατασταθοῦν καὶ νὰ λατρευθοῦν ἐν Ἀθήναις, ὅπως μὴ εἰσαγάγουν εἰς τὴν πόλιν *καρδίαν ἀλεκτόρων, ἐμφύλιον Ἄρην* (Εὐμενίδες 850):

Σὺ δ' ἐν τόποισι τοῖς ἐμοῖσι μὴ βάλῃς
μήθ' αἱματηρὰς θηγάνας σπλάγχνων βλάβας
νέων ἀοίνοις ἐμμανεῖς θυμώμασι,
μήτ' ἐξελοῦσ' ὡς καρδίαν ἀλεκτόρων
ἐν τοῖς ἐμοῖς ἀστοῖσιν ἱδρύσῃς Ἄρη
ἐμφύλιόν τε καὶ πρὸς ἀλλήλοις θρασύν.
Θυραῖος ἔστω πόλεμος, οὐ μόλις παρών,
ἐν ᾧ τις ἔσται δεινὸς εὐκλείας ἔρως·
ἐνοικίου δ' ὄρνιθος οὐ λέγω μάχην.

Ἐπίσης εἰς τὰ μνημεῖα δὲν ἀπαντᾷ πρὸ τοῦ στ' αἰῶνος. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι εὑρίσκομεν αὐτὸν εἰκονιζόμενον ἤδη ἐπὶ παλαιοτάτου κρητικοῦ σφραγιδολίθου (*Evans* Cretan pictography εἰκ 651), ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τεκμήριον τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἐν Κρήτῃ κατὰ τὴν μινωικὴν ἐποχήν, καθὼς αἱ παραστάσεις λεόντων καὶ ἄλλων ζῴων τῆς Ἀσίας εἰς μνημεῖα τῶν ἱστορικῶν χρόνων δὲν ἀποτελοῦν ἀπόδειξιν ὅτι τὰ ζῷα ταῦτα ἔζων τότε ἐν Ἑλλάδι. Τὸ πρῶτον μνημεῖον, ὅπου ἀπεικονίζεται ἀλέκτωρ εἶναι τὸ ἐν Ξάνθῳ τῆς Λυκίας καλούμενον μνημεῖον τῶν Ἁρπυιῶν. Εὑρίσκεται ἐπίσης καὶ εἰς ἀρχαϊκὰ τινα ἀγγεῖα. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ ταχθοῦν πέραν τοῦ στ' αἰῶνος, τοῦθ' ὅπερ πείθει ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἐγνώρισαν τὸν ἀλέκτορα πρὸ τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν Περσῶν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἡ ὁποία ἀκριβῶς κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἔγινε. Τούτου εἶχον συνείδησιν καὶ οἱ ἀρχαῖοι, διότι ἐκτὸς τῆς παρ' Ἀθηναίῳ (ΙΔ' 655) μαρτυρίας τοῦ Σαμίου Μηνοδότου, ὅτι ὁ ἀλέκτωρ ἐκ τῆς Περσίδος διεδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τοὺς κωμικοὺς καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸν Ἀριστοφάνη ἐπανειλημμένως ἀποκαλεῖται *περσικὸς ὄρνις* (Ὄρνιθ. 483):

Αὐτίκα δ' ὑμῖν πρῶτ' ἐπιδείξω τὸν ἀλεκτρυόν', ὡς ἐτυράννει ἦρχέ τε Περσῶν πρῶτον πάντων, Δαρείου καὶ Μεγαβάζου, ὥστε καλεῖται περσικὸς ὄρνις ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἔτ' ἐκείνης.

Ὠνομάσθη δ' ὁ περσικὸς οὗτος ὄρνις *ἀλέκτωρ*, δι' ὀνόματος ὁμηρικοῦ ἤδη ἥρωος, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Kretschner, ἥτις εἶναι ἡ πιθανωτέρα πασῶν τῶν μέχρι τοῦδε ἐξενεχθεισῶν διὰ τὰς μαχητικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας, ὡς πολεμιστής, ἐκ τοῦ ῥήματος *ἀλέξω*, ἀποκρούω διὰ τῶν ὅπλων (πρβλ. τὸ ὄνομα *Ἀλέξανδρος* κττ.). Ὁ ἀλέκτωρ ὑπῆρξεν ἀγαπητὸν πτηνὸν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐκαλλιεργήθη μετ' ἀγάπης, ἀναφέρονται δὲ εἴδη αὐτοῦ ὀνομαστὰ καὶ τόποι, ὅπου ἰδιαιτέρως ταῦτα ἐκαλλιεργοῦντο ὅπως ἡ Δῆλος, ἡ Τάναγρα κατόπιν καὶ ἡ Χαλκὶς καὶ ἡ Ῥόδος.

Μαγικοὶ σφραγιδόλιθοι τῆς συλλογῆς Οὐστινωφ.
[Ἄνω ἀριστερά: ὁ Θεὸς Ἰαὼ]

Ὅπως εἰς τοὺς Ἕλληνας, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ εἰς τοὺς Ἑβραίους δὲν φαίνεται νὰ ἦτο πολὺ γνωστὸς ὁ ἀλέκτωρ εἰς χρόνους πολὺ παλαιούς. Τὸ λεγόμενον ὅμως ὅτι οὐδαμῶς ἀπαντᾷ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ δὲν εἶναι ἀκριβές, διότι καὶ εἰς τὰς Παροιμίας μνημονεύεται καὶ ἀλλαχοῦ. Πάντως οἱ Ἑβραῖοι ἐγνώρισαν αὐτὸν ἐνωρίτερον τῶν Ἑλλήνων, ὅπως πιθανῶς καὶ οἱ Φοίνικες. Ὑπὸ τῶν Φοινίκων δὲ τῆς Καρχηδόνος ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀφ' ἑτέρου μετεφέρθη τὸ πτηνὸν καὶ εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Κάτω Ἰταλίαν, ὅπόθεν ἐγένετο γνωστὸν καὶ εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Καὶ εἰς μὲν τοὺς χρόνους τοῦ Κάτωνος δὲν φαίνεται νὰ εἶχε σπουδαιότητά τινα ὡς πρὸς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, ὀλίγον ὅμως ὑστερώτερον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Οὐάρωνος καὶ τοῦ Κολουμέλλα—καθόσον δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν διὰ τῶν λεπτομερῶν ὁδηγιῶν, τὰς ὁποίας οἱ δύο συγγραφεῖς διδουν διὰ τὴν περιποίησιν καὶ καλλιέργειαν αὐτοῦ, καὶ τῶν ἄλλων εἰδήσεων—ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ καὶ διαδεδομένη πολὺ ἦτο καὶ ἀνεπτυγμένη. Τὸν ἀλέκτορα εὗρεν ὁ Καῖσαρ κατὰ τὸν πρῶτον π Χ. αἰῶνα εἰς τὴν Βρεττανίαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον βεβαιοῖ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τούτους. Πῶς ὅμως ὑπῆρξεν ἡ ὁδὸς τῆς διαδόσεως δὲν εἶναι διόλου σαφής. Ἠδύνατο αὕτη νὰ γίνῃ καὶ διὰ τῆς Ἰταλίας, ἠδύνατο ὅμως νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ βορειοτέραν ὁδόν, κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τῆς Ἀσίας διὰ τῶν φυλῶν τῶν στεππῶν τῆς Ν. Ῥωσίας, αἱ ὁποῖαι πολλαχοῦ εἶχον ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Περσῶν καὶ τῆς θρησκείας αὐτῶν.

Ἐπιτυμβιον ἀναγλυφον ἐξ Ἀφρικης.

Ἡ συγκριτικὴ ἐξέτασις τῶν ὀνομάτων, διὰ τῶν ὁποίων οἱ διάφοροι λαοὶ ὀνομάζουν τὸν ἀλέκτορα, ἀόριστα, ἀχρονολόγητα, πενιχρὰ καὶ ὄχι πολὺ ἀσφαλῆ συμπεράσματα δύναται νὰ παράσχῃ (βλ. *V. Hehn*, Kultuerpflauze und Hausthiere. 8+e Aufl. σ. 334 καὶ 340 καὶ 610). Ἐκ τῆς Εὐρώπης διεδόθη ὁ ἀλέκτωρ εἰς τὸν νέον κόσμον, ἐκ δὲ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀραβίας εἰς τὴν Ἀφρικήν, ὥστε σήμερον κατήντησε ζῷον παγκόσμιον.

Ἐκτὸς τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ὁ ἀλέκτωρ ἔχει διὰ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, ἐνωρὶς προσείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ αἱ διάφοροι ἰδιόρρυθμοι αὐτοῦ ἰδιότητες, αἱ ὁποῖαι καὶ συνετέλεσαν ὥστε ν' ἀποδοθοῦν κατὰ τόπους πολλαὶ καὶ ποικίλαι σημασίαι. Ἐν πρώτοις ἡ ἰδιότης αὐτοῦ νὰ προαναγγέλλῃ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου καὶ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ φωτὸς ἐπὶ τοῦ σκότους, προσέδωκεν εἰς αὐτὸν σημασίαν μαγικήν, σημασίαν θρησκευτικήν. Ἐθεωρήθη πτηνὸν ἱερόν, τοῦ ὁποίου ἡ φωνὴ ἔχει τὴν δύναμιν ν' ἀποδιώκῃ τοὺς δαίμονας τοῦ σκότους. Εἰς τοὺς Ἰνδοὺς εὑρίσκομεν αὐτὸν προσφερόμενον εἰς θυσίαν, οἱ Βέδαι τῶν Ἰνδῶν ἀπαγορεύουν τὴν βρῶσιν τοῦ κρέατος του ὡς ἱεροῦ πτηνοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον αἰῶνας ὕστερον μαρτυρεῖ ὁ Καῖσαρ διὰ τοὺς Βρεττανούς, εἰς δὲ τὰ ἀσσυροβαβυλωνιακὰ μνημεῖα ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ ἴδιος συχνὰ εἰκονίζεται προσφερόμενος ὡς θῦμα, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ θεοὶ εἰκονίζονται μὲ κεφαλὴν ἀλέκτορος. Πολὺ σπουδαιοτέρα ὅμως ὑπῆρξεν ἡ σημασία αὐτοῦ εἰς τὴν θρησκείαν τῶν Περσῶν, τὴν κατ' ἐξοχὴν θρησκείαν τῆς πάλης τοῦ φωτὸς πρὸς τὸ σκότος, τῶν ἀγαθῶν πνευμάτων πρὸς τὰ πονηρά. Αὐτὸς ὁ Ὡρομάσδης συνιστᾷ τὸν ἀλέκτορα εἰς τὸν Ζαρατούστραν ὡς ἄγγελον τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἡμέρας. Ὁ ἀλέκτωρ κατὰ τὴν Ἀβέσταν ὡς πτηνὸν τοῦ φωτὸς εἶναι ἐχθρὸς τῶν Daevas τοῦ σκότους καὶ τῶν σκοτίων μάγων, φύλαξ τοῦ κόσμου ἀπὸ τῶν πληγῶν τῶν Darudsch, συνοδεύει δὲ μετὰ τοῦ κυνὸς καὶ τὰς ψυχὰς εἰς τὸν Ἅδην. Διὰ τοὺς λόγους τούτους καὶ οἱ Πέρσαι ἐφρόντιζον πάντοτε νὰ ἔχουν πλησίον αὐτῶν ἀλέκτορα, ὅπου επρόκειτο νὰ διανυκτερεύσουν. Συχνὰ δ' εἰς τὰ μνημεῖα αὐτῶν ἀπαντοῦν παραστάσεις προσκυνήσεως τοῦ ἀλέκτορος.

Παρὰ τῶν Περσῶν μετὰ τοῦ πτηνοῦ παρέλαβον τὰς δοξασίας ταύτας καὶ οἱ Ἕλληνες. Καὶ ἐν Ἑλλάδι ὁ ἀλέκτωρ ἐθεωρήθη ὡς ἀποτρόπαιον τῶν δαιμόνων πτηνόν, ὅθεν καὶ ἀπεικονίζεται ὡς τοιοῦτον εἰς νεκρικὰς λυχνίας, ἀσπίδας, περίαπτα, δακτυλιολίθους, ἐνίοτε μὲ τὸ γοργόνειον ἐπὶ τοῦ στήθους, ἄλλοτε ὡς ἀντιβασκάνιον μαζὶ μὲ ὀφθαλμούς, σκορπίους, ἄστρα καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον προσήγετο καὶ εἰς τοὺς τοκετούς. Ὅτι δὲ καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, τοὐλάχιστον τὴν μεταγενεστέραν, δὲν ἦτο ἄγνωστος ἡ δοξασία ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ ἀλέκτορος ἀποδιώκει τὰ νυκτερινὰ φάσματα, φαίνεται ἐκ τῆς ἐν τῷ Φιλοψευδεῖ τοῦ Λουκιανοῦ διηγήσεως, καθ' ἣν τὰ ἐκ τοῦ Ἅδου ὑπὸ τοῦ μάγου ἀναχθέντα φάσματα παραμένουν μόνον μέχρι τῆς φωνῆς τοῦ ἀλέκτορος («ἄχρι δὴ ἀλεκτρυόνων ἠκούσαμεν ᾀδόντων»).

Ἐκτὸς τούτων ὁ ἀλέκτωρ ἐν Ἑλλάδι δὲν ἔμεινεν ἄσχετος καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ πρὸς τὴν λατρείαν. Ἤδη ὁ Πυθαγόρας ἐθεώρει τὸν λευκὸν ἀλέκτορα ἱερὸν τοῦ Μηνὸς καὶ ἀπηγόρευε τὴν βρῶσιν αὐτοῦ (ἀλεκτρυόνος μὴ ἅπτεσθαι λευκοῦ, ὅτι ἱερὸς τοῦ Μηνὸς καὶ ἱκέτης· τὸ δ' ἦν τῶν ἀγαθῶν· τῷ τε Μηνὶ ἱερόν· σημαίνει γὰρ τὰς ὥρας καὶ τὸ μὲν λευκὸν τῆς τἀγαθοῦ φύσεως, τὸ δὲ μέλαν τοῦ κακοῦ. Diels, Vorsokratiker C. 3[279,39], C. 4 [280,42]), λευκὴ ὄρνις ἐθυσιάζετο εἰς τὰς νύμφας, εἶναι δὲ γνωστὴ ἐκ τοῦ Φαίδωνος τοῦ Πλάτωνος ἡ θυσία αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀσκληπιόν. Ὁ Πλούταρχος ὁμιλεῖ (περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς χρηστηρίου κεφ. 12) περὶ ἀγάλματος τοῦ Ἀπόλλωνος, φέροντος εἰς χεῖρας ἀλέκτορα, ὡς σύμβολον πιθανῶς τῆς ἡλιακῆς αὐτοῦ ἰδιότητος, συχνὰ δ' εἰκονίζεται εἰς νομίσματα ἑλληνικῶν πολιτειῶν, ὄχι ἀσχέτως πρὸς τὴν ἐπιτόπιον λατρείαν ἢ τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας. Τὴν πρὸς τὰ Ἐλευσίνια σχέσιν αὐτοῦ δεικνύει ἡ ἀπαγόρευσις τῆς βρώσεως τοῦ κρέατός του εἰς τοὺς μύστας, διότι ἐθεωρεῖτο ἱερὸν τῆς Κόρης, ἧς καὶ ἀπεικονίσεις ἐσώθησαν, φερούσης εἰς τὰς χεῖρας τὸ πτηνόν.

Ὁ σύνδεσμος αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν εἰς τὰς παραστάσεις τῆς θεᾶς ἐπὶ τῶν παναθηναϊκῶν ἀμφορέων, αἱ ὁποῖαι εἰκονίζουν αὐτὴν μεταξὺ δύο κιόνων, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὁποίων ἵστανται ἀλέκτορες, καθὼς καὶ πρὸς Ἑρμῆν τὸν *ἐναγώνιον* καὶ Ἡρακλέα τὸν *καλλίνικον* καὶ τὸν Ἄρη, φαίνεται ὅτι ἔχει σχέσιν μᾶλλον μὲ τὰς μαχητικὰς ἰδιότητας τοῦ πτηνοῦ καὶ τὰς προσφιλεῖς εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀλεκτορομαχίας, περὶ ὧν εὐθὺς κατωτέρω. Ὁ σύνδεσμος αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν ἐν Ἤλιδι, πρὸς τὴν Ἥβην καὶ τὴν Λητὼ δὲν εἶναι σαφής.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, ὁπότε τὰ ἀνατολικὰ θρησκεύματα εἶχον πλημμυρίσει τὸν ἑλληνορρωμαϊκὸν κόσμον, εὑρίσκομεν τὸν ἀλέκτορα εἰς τὴν λατρείαν τῆς Κυβέλης

Χρυσοῦν περίαπτον ἐκ Σικελίας.

καὶ τοῦ Ἄττιος, ὅστις καὶ εἰκονίζεται ἐποχούμενος ἐπ' αὐτοῦ, εἰς ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα στρατιωτῶν, εἴτε ὡς ἀποτρόπαιον ἐπὶ σφραγιδολίθων καὶ φυλακτηρίων μετ' ἄλλων ὁμοίας φύσεως πραγμάτων, ὀφθαλμῶν, σκορπίων κτλ., εἴτε ὡς εἰκόνα τῆς προσδοκωμένης ἀναστάσεως εἰς κρείττονα

Digitized by Google

ζωήν, τοῦθ' ὅπερ ἀμφισβητεῖται ὑπό τινων, εἴτε τέλος ὡς φύλακα και συνοδὸν τῆς ψυχῆς εἰς τὸ ταξίδιον τοῦ Ἅδου κατὰ τὰς περσικὰς ἀντιλήψεις. Εἰς τὸν Ἄνουβιν ἐπίσης καὶ τὸν Ἑρμάνουβιν ἐθυσιάζοντο ἀλέκτορες, εἰς μὲν τὸν πρῶτον ὡς ἀντιπροσωπεύοντα τὰ ἄνω λευκός, εἰς τὸν δεύτερον ὡς ἀντιπροσωπεύοντα τὰ κάτω κιτρινωπὸς ἢ ἄλλου χρώματος (Πλούτ. Ἴσ. καὶ Ὄσ. 61), εἰς δὲ τοὺς μαγικοὺς τέλος παπύρους συχνὴ εἶναι ἡ μνεία αὐτοῦ εἴτε ὡς θύματος (*Dieterich*, Abraxas 170, 1. 14. 176, 13. 180, 16. 181, 16) εἴτε ὡς συμβόλου τοῦ Αἰῶνος, τοῦ Ἀβραξᾶ ἢ ἄλλων θεῶν, τινὲς τῶν ὁποίων εἰκονίζονται μὲ κεφαλὴν ἀλέκτορος, εἴτε εἰς τοὺς παπύρους, εἴτε ἐπὶ σφραγιδολίθων.

Ἐκ τῶν ἀνατολικῶν τούτων θρησκευμάτων ἐκληρονόμησαν τὸν ἀλέκτορα καὶ οἱ Χριστιανοί, εἰς τοὺς τάφους τῶν ὁποίων συχνὰ ἐχρησιμοποιήθη. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ὁ Παυσανίας ἀναφέρει καὶ ἄλλην χρῆσιν τοῦ ἀλέκτορος εἰς μαγγανείας πρὸς ἀποτροπὴν τῆς καταστρεπτικῆς λιβὸς ἐν Τροιζηνίᾳ. Ἐλάμβανον δύο ἀλέκτορα, τὸν ὁποῖον ἔσχιζον εἰς τὰ δύο, κατόπιν δὲ φέροντες ἕκαστος τὸ εἰς χεῖράς του ἥμισυ, περιέτρεχον ὅλην τὴν περιοχὴν τῶν ἀμπέλων κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν μέχρι συναντήσεως εἰς τὸν τόπον, ὁπόθεν ἐξώρμησαν. Ἐν γένει δ' εἰς τὰς μαγγανείας ἡ χρῆσις τοῦ ἀλέκτορος φαίνεται ὅτι ἦτο συνήθης.

Παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἀλέκτωρ ἐθυσιάζετο εἰς τὴν θεὰν Νύκτα (On. Fast 1,455), ἐγίνετο δὲ χρῆσις αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν μαντικήν. Οἱ Ρωμαῖοι στρατηγοί, ὁσάκις ἐξήρχοντο εἰς ἐκστρατείαν, ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ἀλέκτορας, προκειμένης δὲ μάχης παρέθετον εἰς αὐτοὺς τροφήν. Καὶ ἐὰν μὲν ἔτρωγον ἀπλήστως μέχρι τοῦ σημείου νὰ διαφεύγουν ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν κόκκοι, ἐθεωρεῖτο οἰωνὸς ἄριστος, ἐὰν δ' ἀπεῖχον τροφῆς προοιωνίζοντο κακά. Ταῦτα εἶναι τὰ καλούμενα auspicia ex tripudiis. Διάφορος ἦτο ἡ συνήθης **ἀλεκτορομαντεια** (βλ.λ.). Ἄλλον τρόπον μαντικῆς ἐχρησιμοποίησεν ἡ μήτηρ τοῦ Τιβερίου Λυδία. Ἔθεσεν εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς ᾠὸν ὄρνιθος καὶ τὸ ἐθέρμαινεν, ὅταν δ' ἐξεκολάφθη ἀλέκτωρ συνεπέρανεν ὅτι τὸ γεννηθησόμενον θὰ εἶναι ἄρρεν, ὅπως καὶ ἔγινε.

Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Περὶ δὲ τῶν λαῶν τῆς Δύσεως καὶ τοῦ Βορρᾶ κατὰ τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους ὀλίγα πράγματα γνωρίζομεν. Οὕτω περὶ τῶν Σλάβων Πομμερανῶν εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐλάτρευον καὶ προσεκύνουν τὸν ἀλέκτορα, περὶ τῶν Λιθουανῶν ὅτι ἐθυσίαζον ἀλέκτορα καὶ ἀλεκτορίδα εἰς τὴν Γῆν, ὅταν δὲ ἐγκαινίαζον οἰκίαν πρῶτον ἀλέκτορα καὶ ἀλεκτορίδα εἰσῆγον, περὶ δὲ τῶν Δανῶν ὅτι καθ' ἕκαστον ἔνατον ἔτος ἐθυσίαζον ἀνθρώπους, ἵππους, κύνας καὶ ἀλέκτορας. Διὰ τοὺς Ρώσους τοῦ Σβιατοσλάβου, τοὺς ἐπελθόντας κατὰ τοῦ Βυζαντίου εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Νικηφόρου καὶ τοῦ Τσιμισκῆ, διηγεῖται Λέων ὁ Διάκονος (9,6) ὅτι ἐν Δορυστόλῳ προσέφερον νυκτερινὰς θυσίας εἰς τοὺς νεκροὺς στραγγαλίσαντες βρέφη καὶ ἀλέκτορας, τῶν ὁποίων τὰ πτώματα ἔρριψαν κατόπιν εἰς τὸν ποταμόν, ὁ δὲ Ἄραψ Ibn-Fozlan, ἀφηγούμενος τὰ τῆς κηδείας Ρώσου ἡγεμόνος, ἀναφέρει ὅτι ἐσφάγησαν καὶ ἀλέκτορες καὶ ὄρνιθες, οἱ ὁποῖοι κατόπιν κατετέθησαν παρὰ τὸν νεκρὸν εἰς τὸ πλοῖον.

Μετὰ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀγγέλου τῆς ἀνατολῆς, αἱ μαχητικαὶ τοῦ ἀλέκτορος ἰδιότητες κατέστησαν αὐτὸν ἐξαιρετικῶς ἀγαπητὸν εἰς τοὺς λαοὺς καὶ σύμβολον ἐν πολλοῖς τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς, αἱ δ' ἀλεκτορομαχίαι ἀπετέλεσαν προσφιλὲς θέαμα καὶ ἀγώνισμα καὶ εἰς τοὺς λαοὺς τῆς ἀρχαιότητος καὶ εἰς τοὺς σημερινούς. Δὲν ἔχομεν πληροφορίας τί ἐγίνετο εἰς τοὺς ἀρχαίους ἀνατολικοὺς λαούς, ἀλλ' ἐκ τῶν γινομένων εἰς τοὺς Ἕλληνας, καθὼς καὶ ἐκ τῶν γινομένων σήμερον ἀκόμη ἐν τῇ Ἀνατολῇ, δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ συμπεράνωμεν ὅτι καὶ εἰς αὐτοὺς αἱ ἀλεκτορομαχίαι δὲν ἦσαν ἄγνωστοι. Σήμερον τοὐλάχιστον εἰς τὴν Ἰνδικήν, καθὼς καὶ τὴν Ἰνδοκίναν, εἶναι προσφιλέσταται.

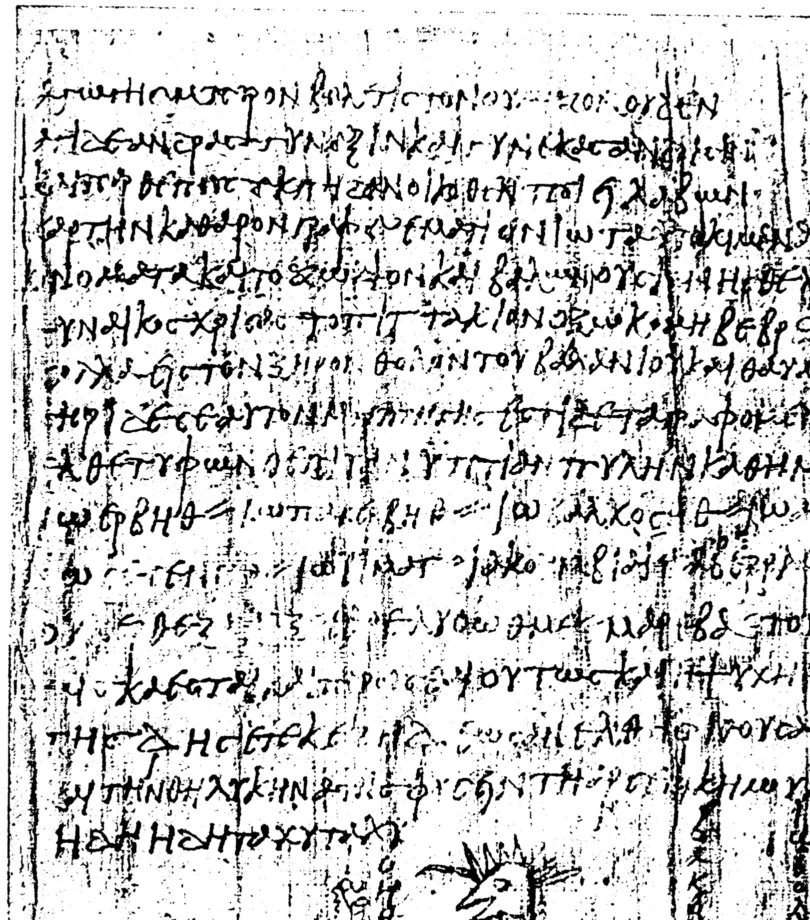

Ὁ Θεὸς Ἀβεραμενθὸ ἀλεκτορόμορφος ἐπὶ παπύρου.

[Εὕρηται ἐν Ὄσλο].

Ὁ περιηγητὴς Fr. Ferdinand εἰς τὸ ἡμερολόγιον αὐτοῦ περιγράφει διεξοδικοὺς δημοσίους ἀγῶνας ἀλεκτόρων ἐν Δελχί. Ἐν Ἑλλάδι οἱ ἀγῶνες τῶν ἀλεκτόρων ἐνωρίς, φαίνεται, ἔγιναν προσφιλεῖς. Ἀπεικονίσεις ἀλεκτόρων μαχομένων εὑρίσκομεν ἤδη εἰς ἀρχαϊκὰ ἀγγεῖα καὶ μάλιστα εἰς ἓν ἀρκετὰ παλαιὸν ἐκ Σπάρτης κάτωθεν παραστάσεως μεταφορᾶς σώματος φονευθέντος πολεμιστοῦ (*Pfuhl* Malerei u. Zeichung der gr echen III ἀριθ. εἰκ. 199), εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας ἐνωρίτατα καθιερώθησαν δημόσιοι ἀγῶνες ἐν τῷ Διονυσιακῷ θεάτρῳ ἅπαξ τοῦ ἔτους, τοὺς ὁποίους εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παρακολουθοῦν οἱ στρατευόμενοι πολῖται. Ἀναφέρεται δὲ ὑπὸ τοῦ Αἰλιανοῦ (Ποικ. Ἱστορ. Β' 28) καὶ ὁ λόγος τῆς ἱδρύσεως τῶν ἀγώνων. «Μετὰ τὴν κατὰ τῶν Περσῶν νίκην, λέγει ὁ συγγραφεύς, Ἀθηναῖοι νόμον ἔθεντο ἀλεκτρυόνας ἀγωνίζεσθαι δημοσίᾳ ἐν τῷ θεάτρῳ μιᾶς ἡμέρας τοῦ ἔτους Πόθεν δὲ τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν ὅδε ὁ νόμος ἐρῶ. Ὅτε Θεμιστοκλῆς ἐπὶ τους βαρβάρους ἐξῆγε τὴν πολιτικὴν δύναμιν ἀλεκτρυόνας ἐθεάσατο μαχομένους· οὐδὲ ἀργῶς αὐτοὺς εἶδεν, ἐπέστησε δὲ τὴν σρτατιὰν καὶ ἔφη πρὸς αὐτούς· «Ἀλλ' οὗτοι μὲν οὔτε ὑπὲρ πατρίδος οὔτε ὑπὲρ πατρῴων θεῶν οὔτε μὴν ὑπὲρ προγονικῶν ἡρίων κακοπαθοῦσιν οὐδὲ ὑπὲρ δόξης οὐδὲ ὑπὲρ ἐλευθερίας οὐδὲ ὑπὲρ παίδων, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μὴ ἡττηθῆναι ἑκάτερος, μηδὲ εἶξαι θατέρῳ τὸν ἕτερον.» Ἅπερ εἰπὼν ἐπέρρωσε τοὺς Ἀθηναίους. Τὸ τοίνυν γενόμενον αὐτοῖς σύνθημα τότε εἰς ἀρετὴν ἐβουλήθη διαφυλάττειν καὶ εἰς τὰ ὅμοια ἔργα ὑπομιμνήσκειν.»

Ἡ διήγησις φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ μᾶλλον μῦθον αἰτιολογικὸν τῆς ἱδρύσεως τῶν ἀγώνων ἢ ἔκθεσιν πραγματικοῦ γεγονότος, ἐν τούτοις πιστοποιεῖ τὴν εὐθὺς μετὰ τὰ περσικὰ ὕπαρξιν τῶν ἀγώνων τούτων ἐν Ἀθήναις, τοῦθ' ὅπερ ἄλλως τε βεβαιοῦται ὄχι μόνον ἐκ μαρτυριῶν συγγραφέων καὶ δὴ τοῦ Ἀριστοφάνους, ἀλλὰ καὶ ἐκ δύο ἐν Ἀθήναις μνημείων. Εἰς τὴν ἕδραν πρῶτον ἑνὸς τῶν ἱερέων τοῦ Διονύσου, ἐν τῷ Διονυσιακῷ θεάτρῳ, ὑπάρχει ἀνάγλυφος παράστασις ἀλεκτορομαχίας, ἄλλη δὲ τοιαύτη εὑρίσκεται εἰς τὸ γνωστὸν ἀνάγλυφον, τὸ παριστῶν τοὺς ἀττικοὺς μῆνας, τὸ ἐντετειχισμένον εἰς τὸν βυζαντινὸν ναΐσκον τῆς Παλαιᾶς λεγομένης Μητροπόλεως, ἀκριβῶς εἰς τὸν μῆνα Ποσειδεῶνα (Δεκέμβριον-Ἰανουάριον), ὁπότε φαίνεται ὅτι ἐγίνοντο οἱ ἀγῶνες οὗτοι. Λεπτομερείας περὶ τούτων δὲν γνωρίζομεν. Ἀλεκτορομαχίαι, ἴσως ὄχι δημόσιαι, θὰ ἐγίνοντο καὶ κατὰ τὰ Παναθήναια, καθὼς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῆς ἀπεικονίσεως τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῶν Παναθηναϊκῶν ἀμφορέων μεταξὺ δύο ἀλεκτόρων (*Pfuhl* ἔνθ. ἀν. ἀρ. 304—306). Δὲν εἶναι ὅμως ἀπίθανον εἰς τὰς παραστάσεις ταύτας οἱ ἀλέκτορες νὰ εἶναι ἁπλᾶ σύμβολα διαλαλοῦντα τὴν νίκην.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν δημοσίων τούτων ἀγώνων αἱ ἀλεκτορομαχίαι μεταξὺ ἰδιωτῶν εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς τὰς παλαίστρας καὶ εἰς τὰ γυμνάσια ἦσαν συνηθέσταται, ἰδίως μεταξὺ τῶν νεωτέρων, χωρὶς νὰ λειπουν καὶ οἱ γεροντότεροι. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλάτωνος (Νόμ. VII σ. 789) εἰς τὰς Ἀθήνας «οὐ μόνον παῖδες, ἀλλὰ καὶ πρεσβύτεροί τινες [ἐτρέφον] ὀρνίθων θρέμματα, ἐπὶ τὰς μάχας τὰς πρὸς ἄλληλα ἀσκοῦντες τὰ τοιαῦτα τῶν θηρίων». Περίφημος δὲ διὰ τὴν προσήλωσίν του εἰς τοιούτους ἀγῶνας ἦτο ὁ Μειδίας, ἄλλος δ' Ἀθηναῖος ὁ Πολίαρχος ἀναφέρεται (*Αἰλιαν.* Ποικ. Ἱστ. 8, 4) ὡς μετὰ πομπῆς θάψας εὐνοούμενον αὐτοῦ ἀλέκτορα ἀποθανόντα καὶ τοποθετήσας καὶ στήλην ἐπιτύμβιον μετ' ἐπιγραφῆς ἐπὶ τοῦ τάφου του.

Παραστάσεις τοιούτων ἀγώνων εἶναι συνήθεις. Καὶ πρῶτον εὑρίσκομεν παραστάσεις ἠλικιωμένων ἀνθρώπων, ἔν τινι δὲ ἀγγείῳ καὶ σατύρου, οἱ ὁποῖοι προσφέρουν εἰς νεανίας ἢ παιδία, πιθανῶς εὐνοουμένους των, ἀλέκτορας προφανῶς πολεμικούς. Ἔπειτα ἔχομεν καὶ παραστάσεις αὐτῶν τῶν ἀγώνων, καὶ πρῶτον τῆς ἐνάρξεως αὐτῶν. Οἱ ἀγῶνες διεξάγονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ὄχι ἐπὶ τῆς *τηλίας*, τραπέζης, ἡ ὁποία ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὰς ὀρτυγομαχίας. Οἱ ἰδιοκτῆται κρατοῦν τοὺς ἀλέκτορας εἰς χεῖρας ἀντιμετώπους καὶ τοὺς ἐρεθίζουν. Συνηθέστεραι εἶναι αἱ παραστάσεις τοῦ πέρατος τῶν ἀγώνων. Ὁ νικητὴς ἀλέκτωρ εἰκονίζεται ὑψαύχην, ὁ δὲ ἰδιοκτήτης αὐτοῦ σπεύδει πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης ἀποκείμενον στέφανον καθὼς καὶ τὸ ἀκόλουθον αὐτοῦ παιδάριον, ἐνῷ ὁ ἡττημένος ἔχει καταβιβασμένην καὶ αἱμάσσουσαν τὴν κεφαλήν, ὁ δὲ ἰδιοκτήτης καὶ ὁ ἀκόλουθος αὐτοῦ κλαίουν. Τὰ χρηματικὰ στοιχήματα εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους δὲν ἦσαν ἄγνωστα, συνήθως δὲ ὁ ἡττώμενος ἔχανε καὶ τὸν ἀλέκτορά του, ὅστις παρηκολούθει τὸν νικητήν. Ἐν τούτοις, τοῦτο ἴσως δὲν ἦτο γενικόν, διότι ἔχομεν παραστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἡττηθεὶς ἀποχωρεῖ κλαίων καὶ ἔχων εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ πτηνόν του. Τοὺς μαχητὰς τούτους ἀλέκτορας, κατὰ τὴν ἀνωτέρω μαρτυρίαν τοῦ Πλάτωνος, ἐξήσκουν ἰδιαιτέρως, σύνηθες δ'

Digitized by Google

ἦτο νὰ τρέφουν διὰ σκορόδου διὰ ν' αὐξάνουν τὸ πολεμικὸν αὐτῶν μένος, ὅθεν καὶ συχνὰ γίνεται μνεία παρ' Ἀριστοφάνει τῶν *ἐσκοροδισμένων*. Κατὰ τὰς μάχας ὥπλιζον αὐτοὺς πολλάκις μὲ πρόσθετα σιδηρᾶ πλῆκτρα.

Αἱ ἀλεκτορομαχίαι αὗται μετεδόθησαν καὶ εἰς τοὺς Ρωμαίους, καὶ σήμερον δ' ἐξακολουθοῦν εἰς πολλοὺς λαοὺς ἀσιατικοὺς καὶ εὐρωπαϊκοὺς νὰ εἶναι προσφιλεῖς. Ἰδιαιτέρως δὲ ἀγαπηταὶ εἶναι

Ἔναρξις ἀλεκτορομαχίας.
[Γρηγοριανὸν Μουσεῖον—Ρώμη].

εἰς τοὺς Ἄγγλους, ὅπου διεξάγονται καὶ ἐπίσημοι ἀγῶνες μετὰ στοιχημάτων ἐν ἰδιαιτέρῳ θεάτρῳ (Royal cockpit), παρακολουθούμενοι ὑπὸ πολλοῦ πλήθους μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος καὶ συγκινήσεως. Οἱ ἀγῶνες ἀγγέλλονται ἐπισήμως διὰ τῶν ἐφημερίδων, πολλὰ δὲ καὶ σχετικὰ βιβλία συνεγράφησαν περὶ ἰδιαιτέρας ἐκγυμνάσεως τῶν ἀλεκτόρων καὶ ὑπολογισμοῦ τῶν στοιχημάτων. Ἐν τούτοις ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐκ φιλοζωϊκῶν διαθέσεων ἀπηγόρευσε τὰς ἀλεκτορομαχίας ταύτας, ὁρίσασα διὰ τοὺς παραβάτας πρόστιμον μὲν μέχρι πέντε λιρῶν, φυλάκισιν δ' ἐν σωφρονιστηρίῳ μέχρι τριῶν μηνῶν. Ἐπίσης ἀγαπηταὶ εἶναι αἱ ἀλεκτορομαχίαι εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὸ Βέλγιον. Ἀπόπειρα εἰσαγωγῆς αὐτῶν καὶ εἰς τοὺς Παρισίους κατὰ τὸ 1828 καὶ 1829 ἀπέτυχεν.

Αἱ μαχητικαὶ αὗται ἰδιότητες τοῦ ἀλέκτορος καὶ αἱ ἀλεκτορομαχίαι ἐσχέτισαν τὸ πτηνὸν καὶ πρὸς τοὺς πολεμικοὺς θεούς, τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τὸν Ἄρη. Οὕτως εἰκονίσθη ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τῆς Ἀθηνᾶς καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν ἀθηναικῶν τετραδράχμων, τοῦ δὲ Ἄρεως ἐπλάσθη ἀκόλουθος Ἀλεκτρυών, τὸν ὁποῖον ὁ θεὸς μετεμόρφωσεν εἰς ἀλέκτορα, διότι ἐνῷ εἶχε προσταχθῇ νὰ παραφυλάττῃ καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἄρης εὑρίσκετο παρὰ τῇ Ἀφροδίτῃ, οὗτος ἀπεκοιμήθη, κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ὁ σύζυγος τῆς θεᾶς Ἥφαιστος ἠδυνήθη νὰ πληροφορηθῇ τὰ συμβαίνοντα καὶ ἐξεδικήθη κατὰ τὸν γνωστὸν τρόπον. Ὁ μῦθος βεβαίως εἶναι αἰτιολογικός, πλασθεὶς ὅπως αἰτιολογήσῃ τὴν σχέσιν τοῦ πτηνοῦ ὡς συμβόλου πρὸς τὸν θεὸν τοῦ πολέμου. Καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους δὲ (Ὀρνιθ. 885) καλεῖται *δεινότατο Ἄρεως νεοττός*. Εἰς τὸν αὐτὸν θεὸν οἱ Σπαρτιᾶται ἔθυον ἀλέκτορα, ὅταν ἐπέστρεφον ἐκ νικηφόρου πολέμου, τὸν ὁποῖον εἶχον κερδίσει διὰ μάχης καὶ ὄχι διὰ δόλου. Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἀλέκτορος πρὸς Ἑρμῆν τὸν ἐναγώνιον καὶ Ἡρακλῆν τὸν καλλίνικον ἐλέχθη ἤδη.

Μία εἰσέτι ἰδιότης τοῦ ἀλέκτορος ὑπολείπεται, ἡ ἀφροδισιακή· καὶ αὐτὴ δὲν ἔμεινεν ἀπαρατήρητος. Παρὰ τοῖς Ἑβραίοις κατὰ τοὺς γάμους προσεφέρετο ὡς σύμβολον τῆς γονιμότητος, ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους εἰκονίζεται εἰς τοιχογραφίας τῆς Πομπηΐας μετὰ φαλλοῦ ὡς σύμβολον τῶν ἀφροδισίων.

Παρόμοιαι πρὸς τὰς ἀρχαίας καὶ ἐν πολλοῖς ἀπότοκοι αὐτῶν εἶναι αἱ κρατοῦσαι σήμερον εἰς τοὺς λαοὺς περὶ τοῦ ἀλέκτορος δοξασίαι. Γενικὴ πρῶτον εἶναι ἡ πίστις ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ ἀλέκτορος ἀποδιώκει τοὺς δαίμονας καὶ τὰ νυκτερινὰ φάσματα. Ἤδη ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἔχομεν τὸ αἴνιγμα Βασιλείου τοῦ Μεγαλομύτου διὰ τὸν

Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον.
[Λατερανὸν Μουσεῖον—Ρώμη]

ἀλέκτορα, ὅπου μεταξὺ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἰδιοτήτων λέγεται

αὐτοῦ δὲ φωνήσαντος πᾶς δαίμων φεύγει,

εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην ἐπιστεύετο γενικῶς κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὅτι τὸ πρωϊνὸν ᾆσμα τοῦ ἀλέκτορος διώκει τοὺς δαίμονας καὶ διαλύει τὰς νυκτερινὰς συναθροίσεις τῶν μαγισσῶν, τὰ καλούμενα Σάββατα (*C. Meyer*, Der Aberglaube des Mottelalbers, 1884, σ. 284). Τὴν πίστιν αὐτὴν μαρτυροῦν καὶ οἱ στίχοι τοῦ Σαίξπηρ ἐν τῷ Ἀμλέτῳ (Πρᾶξις Α' στ. 1, μετ. *Βλάχου*).

Ἤκουσα ὅτι ὁ ἀλέκτωρ, τῆς αὐγῆς
ἡ σάλπιγξ, ἀφυπνίζει μὲ τὴν ἠχηρὰν
διάτορον φωνήν του τῆς ἡμέρας τὸν
θεόν, καὶ ὅτι εἰς τὸ λάλημα αὐτοῦ
πᾶν πνεῦμα ἀλητεῦον καὶ πλανώμενον
ἐπὶ θαλάσσης, γῆς, ἀέρος ἢ πυρὸς
σπεύδει νὰ ἐπιστρέψ' εἰς τὰ τεμένη του.

Ὅπως δ' εἰς τοὺς δαίμονας, οὕτω καὶ εἰς τὰ δαιμονικὰ ἔργα τῶν μάγων ἡ φωνὴ τοῦ ἀλέκτορος εἶναι ὀλεθρία, καὶ διὰ τοῦτο πιστεύεται ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ *πιάσουν τὰ μάγια*, ὅπου ἀκούεται φωνὴ ἀλέκτορος, ἡ δὲ Σολωμονικὴ συμβουλεύει τὸν μάγον, ὅταν πρόκειται νὰ καλέσῃ τοὺς δαίμονας, νὰ χαράξῃ τὸν μαγικόν του κύκλον «ὅπου νὰ μὴν ἀκούεται φωνὴ πετεινοῦ». Διακρίνεται δὲ ἡ φωνὴ αὕτη συνήθως εἰς τρία, εἰς τὴν φωνὴν τοῦ λευκοῦ ἀλέκτορος, εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἐρυθροῦ καὶ τὴν φωνὴν τοῦ μαύρου. Ἐκ τούτων ἡ φωνὴ τοῦ μαύρου, ἡ καὶ τελευταία, εἶναι ἐκείνη, τὴν ὁποίαν κατ' ἐξοχὴν φοβοῦνται οἱ δαίμονες. Τὴν διάκρισιν ταύτην ἐπεχείρησαν πολλοὶ διαφορoτρόπως νὰ ἑρμηνεύσουν, ὁ μὲν Laistner διὰ τοῦ χρωματισμοῦ, τὸν ὁποῖον λαμβάνει διαδοχικῶς ὁ οὐρανὸς μετὰ τὴν δύσιν καὶ κατόπιν ἀντιστρόφως πρὸ τῆς ἀνατολῆς, ἀλλὰ εἰς τὴν γνώμην ταύτην παρετήρησαν ὅτι ἀντιτίθεται ἡ τάξις, μὲ τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται οἱ ἀλέκτορες· ἄλλοι θεωροῦν τὴν φωνὴν τοῦ μαύρου ὡς ἀποτελεσματικήν, διότι αὐτὸς εἶναι ὁ ἀνήκων εἰς τοὺς καταχθονίους λόγῳ τοῦ χρώματός του καὶ αὐτὸς ἑπομένως ἀνακαλεῖ τὰ ἐκ τοῦ Ἅδου ἐξερχόμενα φάσματα· ἄλλοι διότι αὐτὸς κυρίως εἶναι ὁ ἀποτρόπαιος καὶ αὐτὸν φο-

Ἀλεκτρυόνων ἀγῶνες.
[Μωσαϊκὸν τῆς Πομπηΐας]

βοῦνται τὰ δαιμόνια καὶ ἄλλοι ἄλλα (*R. Köhler*, Der weisse, der rothe u. der schwarze Hahn ἐν Pfeifer, Germania τ. XI σ. 85 κ. ἑ.).

Παρ' ὅλας ὅμως τὰς ἑρμηνείας, τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀσαφές, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἡ παλαιοτέρα παράδοσις εἶναι ἐλλιπής, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι καὶ ἡ τάξις: *ἄσπρος, μαῦρος, κόκκινος* δὲν εἶναι πάντοτε ἡ αὐτή. Οὕτως ἐν ἀθηναϊκῇ παραδόσει (*Πολίτου*, Παραδόσεις σ. 350 ἀρ. 617. Πρβλ. καὶ παράδοσιν ἐκ Σύμης αὐτ. 429 ἀρ. 728) ἡ τάξις εἶναι *μαῦρος, κόκκινος, ἄσπρος*, ἡ ὁποία καὶ φυσικὴ εἶναι καὶ σύμφωνος πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Laistner: μαῦρος διότι εἶναι νὺξ ἀκόμη, κόκκινος διότι ὑποφώσκει ἡ ἠώς, ἄσπρος διότι ἔχει προχωρήσει πλέον τὸ φῶς, διότι ἔφεξε. Εἰς ἄλλας ὅμως παραδόσεις ἡ τάξις εἶναι: *ἄσπρος, κόκκινος, μαῦρος*· καὶ εἰς ἄλλας: *πράσινος, παρδαλός, μαῦρος*. Ὁ μαῦρος ὅπου τίθεται τελευταῖος, τίθεται ἴσως, διότι κυρίως αὐτὸς θεωρεῖται ὁ ἀποτρόπαιος. Ὅθεν καὶ πολλαχοῦ πιστεύεται ὅτι οἱ καλλικάντζαροι δὲν δύνανται νὰ βλάψουν τὸν φέροντα εἰς χεῖρας μαῦρον ἀλέκτορα.

Ἡ φωνὴ τοῦ ἀλέκτορος, ζῴου κατ' ἐξοχὴν οἰκιακοῦ, εἶναι οὐ μόνον πρoάγγελος τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας, τοῦ διώκοντος τὰ νυκτερινὰ φάσματα, ἀλλὰ καὶ τεκμήριον τῆς ἡμερότητος τοῦ τόπου καὶ τῆς κατοικίας αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ τόπος ὁ ἔρημος καὶ ἀκατοίκητος, ὁ ἐκτὸς τῆς οἰκουμένης, εἶναι ὁ τόπος, ὅπου *δὲν κράζει πετεινὸς* καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ἀποπέμπονται ἐν ταῖς ἐπῳδαῖς καὶ οἱ δαίμονες καὶ αἱ ἀσθένειαι καὶ τὰ κακά: *ἐκεῖ ποὺ δὲν λαλεῖ πετεινός, δὲν νιαουρίζει γάτα, δὲν γαυγίζει σκύλλος*. Ἐνῷ δὲ ἡ εἰς κανονικὰς ὥρας φωνὴ τοῦ ἀλέκτορος εἶναι ἀγαθή, ἡ πάρωρος θεωρεῖται συνήθως κακή. Κατ' ἐξοχὴν δ' ὀλέθριον θεωρεῖται νὰ κράζῃ ὄρνις μὲ φωνὴν ἀλέκτορος. Ἡ τοιαύτη ὄρνις πρέπει ἀμέσως νὰ φονεύεται. Ἡ δοξασία εἶναι παλαιὰ καὶ εὐρέως διαδεδομένη. Οἱ Ἰουδαῖοι λόγιοι τοῦ μεσαίωνος ἐθεώρουν ἐθνικὸν τὸν λέγοντα: σφάξτε τὸν πετεινὸ ποὺ ἔκραξε τὸ βράδυ, σφάξτε τὴν κόττα ποὺ ἔκραξε τὸ βράδυ, σφάξτε τὸν πετεινὸ ποὺ φωνάζει σὰν κόρακας, δῶστε εἰς τὴν κόττα ποὺ ἔκραξε σὰν πετεινὸς νὰ φάῃ λειρὶ πετεινοῦ.

Συναφὴς πρὸς τὰς δοξασίας ταύτας εἶναι καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ἀλέκτορος καὶ τῆς ἀλεκτορίδος ἢ μελῶν αὐτῶν ὡς ἀποτροπαίων τῆς βασκανίας καὶ πάσης ἄλλης μαγγανείας καὶ δαίμονος πονηροῦ. Ἐν Βοημίᾳ καὶ ἐν Περσίᾳ πιστεύεται ὅτι λευκὸς ἀλέκτωρ προφυλάσσει τὴν οἰκίαν ἀπὸ πάσης μαγγανείας.

Ἀγωνοθέται ἀλεκτορομαχίας.

Ἐπίσης ἐν Βοημίᾳ πιστεύεται ὅτι ἡ μαύρη κόττα συνευρίσκεται μετὰ τοῦ οἰκουροῦ ὄφεος καὶ γεννᾷ ᾠὸν ἄνευ κρόκου, τὸ ὁποῖον τιθέμενον ἐπὶ τῆς στέγης προφυλάττει τὴν οἰκίαν ἀπὸ πάσης μαγικῆς ἐπηρείας. Ἐν Νοτίῳ Γερμανίᾳ πιστεύεται ὅτι ὁ μέλας ἀλέκτωρ ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἑλκύῃ εἰς ἑαυτὸν πᾶσαν μαγγανείαν καὶ πᾶν βάσκανον βλέμμα, ἀλλαχοῦ δὲ ἐπιβάλλεται εἰς τὸν νεόγαμβρον ἡ βρῶσις τῶν ποδῶν τῆς ἀλεκτορίδος ὡς ἀποτρόπαιος πάσης μαγικῆς ἐπηρείας καὶ ἰδίως τοῦ λεγομένου παρ' ἡμῖν *ἀμποδέματος*. Ἐν Ρωσίᾳ τὰ παιδία φέρουν ὡς φυλαχτὰ ὀστᾶ μαύρου ἀλέκτορος ἐναντίον τῆς βασκανίας, κεφαλὰς δ' ἀλεκτόρων εὑρίσκομεν καὶ εἰς ἀρχαῖα περίαπτα. Αἱ αὐταὶ δὲ σχεδὸν ἰδιότητες ἀποδίδονται καὶ εἰς τὰ ᾠά. Ὡς ἀλεξιτήριον τέλος τῶν κεραυνῶν τοποθετεῖται ἐν Εὐρώπῃ ὁ ἀλέκτωρ εἰς τὰς στέγας καὶ τὰ κωδωνοστάσια τῶν ἐκκλησιῶν.

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω γενικῆς δοξασίας περὶ τῆς ἀποτροπαίου δυνάμεως τῆς φωνῆς τοῦ πετεινοῦ ἔχομεν κατὰ τόπους καὶ λαοὺς ποικίλας ἄλλας σχετικὰς δοξασίας καὶ παραδόσεις. Οὕτω κατὰ τοὺς μουσουλμανικοὺς μύθους, οἱ ὁποῖοι διεδόθησαν καὶ εἰς χριστιανικοὺς λαούς, εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀπέναντι ἀκριβῶς τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει χρυσοῦς ἀλέκτωρ, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ ᾄσματός του ἐξεγείρει τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἀλέκτορας διὰ νὰ ἐξυπνήσουν τοὺς ἀνθρώπους πρὸς προσευχήν. Λέγει δὲ τὸ ᾆσμά του: «Ὦ ἀνόητοι, συλλογισθῆτε τὸν Θεόν!» (*Dahnhardt* Natursagen κυρίως III 372, 10). Ὁ μῦθος εἶναι αἰτιολογικός, πλασθεὶς ὅπως αἰτιολογήσῃ τὸ ἑωθινὸν ᾆσμα τοῦ ἀλέκτορος, παρόμοιοι δὲ πρὸς αὐτὸν ἐπλάσθησαν καὶ ἄλλοι ὑπὸ ἄλλων λαῶν, τοὺς ὁποίους συνεκέντρωσεν ὁ Dahnhardt ἐν τῷ μνημονευθέντι ἔργῳ (βλ. τὰ εὑρετήρια ἐν λ. *Hahn* καὶ *Huhn*).

Ἐν Ἑλλάδι συνήθης εἶναι ἡ θυσία ἀλέκτορος μαύρου ἢ κόττας εἰς τοὺς καταχθονίους δαίμονας, τὰ στοιχειά, πρὸς ἀποκάλυψιν θησαυροῦ. Κατὰ δὲ τὴν Σολωμονικὴν (Χειρ. Ἐθν Βιβλ. 1265 φ. 23α) δύναται κανεὶς νὰ ἀνεύρῃ θησαυρὸν χρησιμοποιῶν ὡς ὁδηγὸν λευκὸν ἀλέκτορα κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. «Εἰς τὰς ὀκτὼ τῆς σελήνης ἔπαρε πετεινὸν ἄσπρον, νὰ μὴν ἔχῃ μελανάδαν δίκαστρος (;) καὶ ἔπαρε καὶ ἕναν κουκκὶν τῆς πιουνίας (=παιωνίας) καὶ μαντραγκοῦραν (=μανδραγό-

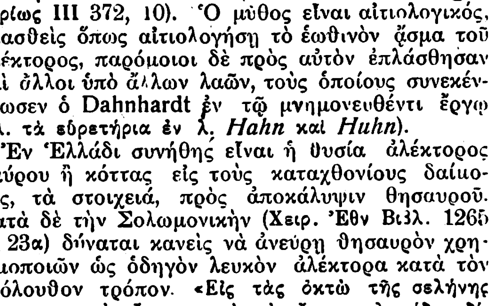

Ἀλεκτορομαχία εἰς τὸ Βέλγιον.
[Ἐκ τοῦ φυσικοῦ]

ραν), καὶ δῆσον εἰς παννὶν μεταξωτὸν ἄσπρον ἢ εἰς δέρμαν αἰγοκέρου ἢ ἀλόγου καὶ κρέμασον εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ πετεινοῦ καὶ σύρε ἐκεῖ ὅπου λέγεις (= ὑποθέτεις) ὅτι εἶναι θησαυρός. Καὶ γράψον καὶ τοὺς χαρακτῆρας τούτους (ἀκολουθοῦν οἱ χαρακτῆρες) καὶ δέσε τους εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ πετεινοῦ καὶ ἄφησέ τον καὶ ἂς περιπατήσῃ μοναχός του. Καὶ ὅταν ὑπάγῃ ἐκεῖ ὅπου εἶναι ὁ θησαυρός, στέκει καὶ λαλεῖ, καὶ τινάζει τὰ πτερὰ του καὶ σκαφίζει

Digitized by Google

καὶ τὰ ὀνύχια του. Καὶ εὐθὺς σημάδεψε τὸν τόπον». Ἀνάλογα συμβουλεύει τηνία παράδοσις (*Πολίτου*, Παραδόσεις Β' 1006). Παρόμοια εἶναι καὶ τὰ τῶν Γερμανῶν. Διὰ τὴν ἀνακάλυψιν θησαυροῦ παρ' αὐτοῖς πρέπει νὰ θυσιάσῃ κανεὶς μαύρη κόττα ἢ πετεινὸ κάτασπρο ἢ νὰ ὀργώσῃ τὸν τόπο με δυὸ μαύρους πετεινούς (*Πολίτου*, παραδόσεις σ. 1007 κ.ἑ. σημ. Βλ. καὶ *W. Mannhardt*, Die korndämonen 1868 σ. 18).

Σχετικὴ πρὸς τὴν δοξασίαν καὶ τὴν συνήθειαν ταύτην ἢ μᾶλλον πρόδρομος καὶ γενέτειρα αὐτῆς εἶναι ἡ συνήθεια νὰ σφάζουν ἀλέκτορα, συνήθως μαῦρον, κατὰ τὰς στοιχειώσεις, εἶναι δὲ στοιχείωσις (βλ. λ.) ἡ εἰς τὰ θεμέλια οἰκοδομῆς τινος ἢ εἰς τὸν λάκκον, ὅπου πρόκειται νὰ ἀποκρυβῇ θησαυρός, θυσία κυρίως ἀνθρώπου καὶ πρὸς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ ζῴου, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ πιστεύεται ὅτι θέλει ἀποβῆ φύλαξ τοῦ οἰκοδομήματος ἢ τοῦ θησαυροῦ. Εἰς τὰς στοιχειώσεις λοιπὸν ταύτας συνηθέστατα πιθανῶς διὰ τὸ προχειρότερον καὶ εὐωνότερον θυσιάζεται ἀλέκτωρ (*Πολίτου* Παραδόσεις Β' σ. 1006, καὶ 1086 κ.ἑ. καὶ Μελέτη Α' σ. 138 σημ.), τοῦ ὁποίου τὸ φάσμα καὶ ἐμφανίζεται πολλάκις κατόπιν ὡς μαύρου ἢ ὡς χρυσοῦ ἀλέκτορος (*Πολίτου*, Παραδόσεις σ. 251 ἀρ. 448 καὶ σ. 1068, σ. 288 ἀρ. 511). Πρὸς τὴν στοιχείωσιν πιθανῶς ἔχει σχέσιν καὶ ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα ἀρχαία συνήθεια ἐν Τροιζηνίᾳ νὰ περιτρέχουν μὲ τεμάχια σφαγέντος ἀλέκτορος τὰ ὅρια τῆς περιοχῆς τῶν ἀμπέλων.

Παρὰ τοῖς Νοτιοσλάβοις ὁ ἀλέκτωρ χρησιμοποιεῖται καὶ ἀντὶ ἀποδιοπομπαίου τράγου (βλ. ἀποδιοπόμπησις). Ὁσάκις δηλονότι ἐπιδημικὴ ἀσθένεια μαστίζει τὸ χωρίον, αἱ γυναῖκες εἰς τὰ δύο ἀντίθετα ἄκρα τοῦ χωρίου σχηματίζουν κατὰ τὴν μεσημβρίαν δύο σωροὺς ἀπὸ τὰ ἀπορρίμματα, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ βάζουν φωτιὰ κατὰ τὸ μεσονύκτιον. Καὶ πρὸς μὲν τὸν ἕνα σωρὸν αἱ κόραι μὲ λευκοὺς χιτῶνας καὶ λελυμένην τὴν κόμην σύρουν ἄροτρον, ὄπισθεν δ' αὐτοῦ φέρει μία κόρη εἰκόνα ἁγίου, πρὸς δὲ τὸν ἄλλον σωρὸν εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον αἱ γραῖαι, μαῦρα ἐνδεδυμέναι, φέρουν μαῦρον ἀλέκτορα, τὸν ὁποῖον περιάγουν τρὶς περὶ τὸν καιόμενον σωρόν. Κατόπιν μία τῶν γραιῶν ἁρπάζει τὸν ἀλέκτορα καὶ τρέχει πρὸς τὰς πυρὰς τῶν κορῶν, ἐνῷ ὅλοι οἱ παριστάμενοι κραυγάζουν: «Χάσου, πέθανε μαῦρο θανατικό». Ὅταν δὲ φθάσῃ εἰς τὴν πυράν, ρίπτει τὸ πτηνὸν εἰς τὰς φλόγας. Κατόπιν τούτου αἱ γυναῖκες σύρουν τὸ ἄροτρον περὶ τὰ ὅρια τοῦ χωρίου καὶ οὕτως ἐξασφαλίζεται τοῦτο ἀπὸ πάσης νέας εἰσβολῆς τῆς νόσου (*Fr. Krauss*, Slavische Volkforschungen σ. 101 σημ.).

Ἀνεξάρτητος πάσης μαγικῆς καὶ μυστικῆς δοξασίας καὶ κωμικὴν μᾶλλον ἀρχὴν φαίνεται νὰ ἔχῃ ἡ παράδοσις περὶ τῶν καλλικαντζάρων, οἱ ὁποῖοι πορεύονται ἔφιπποι ἐπὶ ἀλεκτόρων. Ἀνάλογοι ἀρχαῖαι παραστάσεις δαιμόνων ἱππευόντων ἐπὶ ἀλεκτόρων δὲν λείπουν (*Πολίτου*, Παραδόσεις 1292).

Ἀξία σημειώσεως ἐπίσης εἶναι ἡ ἐν ταῖς γερμανικαῖς καὶ ταῖς ὁμόροις σλαβικαῖς χώραις κρατοῦσα δοξασία περὶ τῆς παρουσίας τοῦ πνεύματος ἢ τοῦ δαίμονος τοῦ σίτου (βλ. **σῖτος**) ἐν τῷ ἀγρῷ ὑπὸ μορφὴν ἀλέκτορος, ὅστις κατὰ τόπους φέρει διάφορα ὀνόματα (Troadhahn [=Getreidehahn], Herbsthahn, Saathahn κτλ.). Συμφώνως δηλαδὴ πρὸς τὸν συνήθη τρόπον τῆς λειτουργίας τῆς πρωτογόνου τοῦ ἀνθρώπου σκέψεως, ἡ ὁποία συνηθίζει νὰ προσωποποιῇ τὴν περιβάλλουσαν φύσιν εἰς διαφόρους φανταστικὰς μορφάς, τοὺς δαίμονας, καὶ ὁ ἐσπαρμένος σῖτος θεωρεῖται ὡς δαίμων, ὅστις σπειρόμενος εἰς τὴν γῆν ριζοβολεῖ καὶ αὐξάνεται καὶ πολλαπλασιάζεται διὰ νὰ θανατωθῇ μετ' ὀλίγον κατὰ τὸν θερισμόν. Τὸν δαίμονα τοῦτον κατὰ τόπους φαντάζονται ὑπὸ τὴν μορφὴν διαφόρων ζῴων, ἐλάφου, λαγωοῦ (ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν· βλ. *Λαογραφία* Γ' σ. 681), κυνὸς κλπ., συνηθέστατα δὲ καὶ ὑπὸ μορφὴν ἀλέκτορος. Ὁ ἀλέκτωρ οὗτος, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται οὕτως εἰπεῖν διάχυτος εἰς ὅλον τὸν ἀγρόν, ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ὁ θερισμὸς φεύγει ἀπὸ στάχυος εἰς στάχυν καὶ εἰς τὸ τέλος καταφεύγει εἰς τὸ τελευταῖον δεμάτι, ὅστις δὲ κόψῃ τοῦτο λέγεται ὅτι σκότωσε ἢ ἔπιασε τὸν πετεινό. Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου δέματος εἰς πολλὰ μέρη κατασκευάζεται ὁμοίωμα πετεινοῦ, τὸ ὁποῖον κατόπιν ἀναρτᾶται εἰς τὴν οἰκίαν καὶ μένει ἀνηρτημένον μέχρι τοῦ χρόνου τῆς σπορᾶς, ὁπότε διαλύεται, οἱ δὲ σπόροι αὐτοῦ ἀναμιγνύονται μετὰ τῶν ἄλλων σπόρων καὶ σπείρονται εἰς τὸν ἀγρόν. Εἰς μερικὰ μέρη πρὸς ζωηροτέραν τοῦ πράγματος παράστασιν συνηθίζουν νὰ δένουν εἰς τὸ τελευταῖον δεμάτι καὶ ζωντανὸν ἀλέκτορα, τὸν ὁποῖον καὶ φονεύει εἷς νέος ἐπὶ τούτῳ ἐκλεγείς. Ὁ ἀλέκτωρ κατόπιν ἐκδέρεται καὶ τὸ μὲν κρέας ἀπορρίπτεται, ἐνῷ τὸ δέρμα καὶ τὰ πτερὰ φυλάσσονται μέχρι τῆς προσεχοῦς σπορᾶς, ὁπότε ὁμοῦ μετὰ τῶν σπόρων τοῦ τελευταίου δεματιοῦ διασκορπίζονται εἰς ὅλον τὸν σπαρέντα ἀγρόν. Ἀλλοῦ, ὅταν ὁ θερισμὸς φθάσῃ εἰς τὸ τέλος, ὁ ἰδιοκτήτης ἀφήνει ἕνα ζωντανὸν ἀλέκτορα εἰς τὸν ἀγρόν, κατόπιν τοῦ ὁποίου τρέχουν οἱ θερισταὶ ἁμιλλώμενοι τίς θὰ τὸν συλλάβῃ. Οὕτω τὸ ἔθιμον ἀρχίζει νὰ λαμβάνῃ μορφὴν παιδιᾶς, τὴν ὁποίαν καὶ πράγματι ἔλαβεν ἐνιαχοῦ. Ἐν Σιλεσίᾳ, π.χ., ἡμέρας τινὰς πρὸ τοῦ θερισμοῦ διακοσμοῦν ἕνα ἀλέκτορα μὲ ταινίας, τὸν τοποθετοῦν ἐπὶ μεγάλης ἁμάξης, ἐξ ἐκείνων μὲ τὰς ὁποίας μεταφέρουν τοὺς θερισθέντας στάχυς, κενῆς, καὶ τὸν μεταφέρουν ἐν πομπῇ εἰς τὴν ἐξοχήν. Ἐκεῖ τὸν σηκώνουν ἀπὸ τὴν ἅμαξαν μὲ διαφόρους κινήσεις, μορφασμοὺς καὶ χειρονομίας, ὡσὰν νὰ σηκώνουν πρᾶγμα βαρύτατον καὶ τὸν παραχώνουν κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς τὴν γῆν καὶ τὸν καλύπτουν μὲ τρυπημένην πηλίνην χύτραν οὕτως ὥστε ἡ κεφαλή του νὰ διέρχεται διὰ τῆς ὀπῆς τῆς χύτρας καὶ νὰ ἐξέχῃ. Τότε ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ νέοι μὲ δεμένα τὰ μάτια προσπαθοῦν νὰ πλησιάσουν τὸν πετεινὸν καὶ νὰ τὸν ἀποκεφαλίσουν. Ὁ ἐπιτυχὼν ὀνομάζεται Hahnkönig (*πετεινοβασιλιᾶς*).

Τελευταῖον σημειοῦμεν μερικὰς ἑλληνικὰς παροιμίας, αἱ ὁποῖαι ἀποδίδουν ἰδιότητας τοῦ ἀλέκτορος. Οὕτω τὸ καυχηματικὸν τοῦ ἀλέκτορος ἐκφράζει ἡ παροιμία: *κράζει σὰν τὸν πετεινὸ πάνω 'ς τὸ δῶμα* (Κύπρος)· τὸ ἀφροδισιακὸν ἡ παροιμία· *γειτόνισσες, τὶς κόττες σας κι ὁ πετεινός μου ἐλύθη* (Χίος)· τὴν ἀδιαφορίαν του πρὸς τὰ τέκνα του ἡ παροιμία: *ὁ πετεινὸς πουλιὰ δὲν τρέφει* (Χίος)· τὸ προγνωστικὸν τέλος τοῦ καιροῦ ἡ παροιμία: *ἔσι ὁ κόκκορας πολυλαλεῖ | ἔχουμε καιροῦ ἀλλαγὴ* (Κεφαλληνία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κύρια ἔργα: *V. Hehn*, Kulturpflanzen und Haustiere 8te Auf. von O. Schrader 1911. – *O Keller*, Antike Tierwelt 1913. II σ. 131 κἑ. – *O. Jahn*, Archäol. Beiträge σ. 437 κἑ. – *Hahn*, Die Haustiere σ. 291 κἑ. – *Brehms*, Tierleben: Vögel τ. III. – *Gruppe*, Griechische Mythologie σ. 794 κἑ. – *Baethgen* De vi ac significatione galli Diss. Gott 1887. – *Dähnhardt*, Natursagen. – *W. Geiger*, Ostiranische kultur σ. 365 κἑ. – *O. Schrader*, Reallexikon der indogerm. Altertumskunde ἐν λ. Hahn – *R Schneider*, Hahnenkämpfe ἐν *Pauly-Wissowa*, Real-Encyclop. καὶ *Daremberg-Saglio*, Dictionnaire I σ 1802. Alektryonon agones. – *Hermann-Blümner*, Griech Privataltertümer σ. 115. – *Franz Tetzner*, Die Slawen in Deutschland 1902 σ. 312, 335, 383. – *W Mannahard*. Die Karndämonen 1868 σ 13 κἑ. *Τοῦ αὐτοῦ*, Wald-und Feldkulte II σ. 318 κἑ. – *Fräzer*, Golden Bough τ. VII 276 κἑ. καὶ ἀλλαχοῦ σποράδην, 3η ἔκδ. – *Ν. Πολίτου*, Παραδόσεις Β σ. 1310 κἑ. – *Seligmann*, Der böse Blick und Verwandtes II σ. 120 καὶ πολλαχοῦ – *S. Eitrem*, Papyri Osloenses 1925. *S Eitrem und A. Fridrichsen*, Ein christliches Amulett Pauf apyrus. Kristiania 1921. *Hovorka-Kronfeld*. Vergleichende Volksmedizin. I ἐν λ. Hahn καὶ τὰ ἀνωτέρω ἐν τῇ σειρᾷ τῆς ἐκθέσεως μνημονευθέντα.

ΣΤΙΛΠΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

— [ΤΕΧΝΗ] Ὁ ἀλέκτωρ εἰς τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα ἀναπαρίσταται μετὰ τῶν θεοτήτων, τῶν ὁποίων ἦτο σύμβολον. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τοῦ κράνους τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Ἤλιδι παριστάνετο ἀλέκτωρ. Ἀνάγλυφόν τι τῆς Βίλλα-Ἀλμπάνι, δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Winckelmann, παριστᾷ θυσίαν ἀλέκτορος. Εἰς ἄλλα πάλιν ἀνάγλυφα εὑρίσκεται μετὰ τοῦ Ἄρεως, τοῦ Ἀσκληπιοῦ κ.ἄ. Ἐπίσης ἀπαντᾶται εἰς ἀρχαῖα νομίσματα τῆς Ἰθάκης, τῆς Ἱμέρας, τῆς Δαρδάνου κλπ. Μωσαϊκὸν ἀνακαλυφθὲν ἐν Πομπηΐᾳ καὶ εὑρισκόμενον εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως ἔχει ὡς θέμα τὴν ἀλεκτορομαχίαν. Μάχη ἀλεκτόρων εἰκονίζεται ἐπίσης εἰς μεγάλον ἀριθμὸν γλυπτῶν λίθων εὑρισκομένων εἰς τὰ διάφορα μουσεῖα τῆς Εὐρώπης. Εἰς ἕνα τοιοῦτον λίθον τῆς συλλογῆς Stosch παρίσταται ὁ Ἔρως θεώμενος ἀλεκτορομαχίαν. Κυρίως ὅμως τοιαῦται μάχαι ἀπεικονίζοντο εἰς τὰ διάφορα ἀγγεῖα, τοῦτο δέ, κατὰ τὸν Gerhardt, ἀπετέλει ἀλληγορίαν τῶν ἀθλητικῶν καὶ γυμναστικῶν ἀγώνων.

Μεταξὺ τῶν νεωτέρων ζωγράφων ὁ Φλαμανδὸς Frans Snyders ἠρέσκετο νὰ χρησιμοποιῇ ὡς θέμα ἀλεκτορομαχίας, ἐκ τῶν πολλῶν δὲ πινάκων του δύο εὑρίσκονται εἰς τὸ Βασιλικὸν μουσεῖον τῆς Μαδρίτης, τρίτος εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βερολίνου καὶ ἕτερος εἰς τὴν «Galerie Balbi» ἐν Γενούῃ. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Μαδρίτης ὑπάρχει καὶ ἕτερος πίναξ μὲ θέμα ἀλεκτορομαχίαν, τοῦ Jan Fyt, εἰς δὲ τὸ Λοῦβρον ἐν Παρισίοις εἷς τοῦ Oudry, χρονολογούμενος ἀπὸ τοῦ 1749. Τὸ μουσεῖον τοῦ Τουρίνου καὶ ἡ Ἀκαδημία τῶν καλῶν τεχνῶν ἐν Βενετίᾳ ἔχουσιν ἀπὸ ἕνα πίνακα τοῦ Hondekoeter, ἔργον τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ ὁ περίφημος διπλοῦς πίναξ, ὁ φυλασσόμενος εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Μονάχου, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεικονίζεται μάχη ἀλέκτορος πρὸς ἰνδιάνον (γάλλον).

Ἀλλὰ περιφημότερος ὅλων εἶναι ἡ «ἀλεκτορομαχία» τοῦ Hogarth, εἰς τὴν ὁποίαν σατυρίζεται ἐκτάκτως ἐπιτυχῶς ἡ μανία τῶν Ἄγγλων διὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν ἀλεκτόρων, ὁ πίναξ τοῦ M. Gérome, ὁ ὁποῖος ἐξετέθη τῷ 1847 ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸν τίτλον «Νεαροὶ Ἕλληνες ἐξωθοῦντες εἰς μάχην ἀλέκτορας» καὶ ὁ πίναξ τοῦ Falguière «Νικητὴς ἐν τῇ ἀλεκτορομαχίᾳ», ἐκτεθεὶς τῷ 1864 καὶ εὑρισκόμενος ἤδη εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λουξεμβούργου.

Εἰς τὴν Χριστιανικὴν τέχνην.—Ὁ ἀλέκτωρ ἐχρησιμοποιήθη ἰδίᾳ εἰς τὴν πρωτοχριστιανικὴν τέχνην, ὅπου παρίσταται ὡς σύμβολον τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ὅστις ἀνακαλεῖται δι' αὐτοῦ εἰς τὸ καθῆκόν του. Γενικῶς εἰς τὰς σχετικὰς πρὸς τοῦτο χριστιανικὰς ἀπεικονίσεις, ὁ ἀλέκτωρ παρίσταται μεταξὺ τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐκτὸς μιᾶς εἰκονογραφίας, ὅπου ὁ ἀλέκτωρ, ἀντὶ νὰ εἰκονίζεται εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, εἶναι τοποθετημένος ἐπί τινος στήλης. Ἄλλη εἰκονογραφία παριστᾷ τὸν Ἰησοῦν δεικνύοντα διὰ τοῦ δακτύλου του εἰς τὸν Πέτρον τὸν ἀλέκτορα, ὅπως τοῦ ὑπενθυμίσῃ τὴν ὀλιγοψυχίαν του.

Ἐκτὸς τούτου ὁ ἀλέκτωρ ἐχρησιμοποιήθη ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ καὶ ὡς σύμβολον τῆς Ἀναστάσεως, ἀναπαρίστατο δέ, διὰ τὸν λόγον τοῦτον, καὶ ἐπὶ τῶν τάφων τῶν πρώτων Χριστιανῶν. Ὁ λόγος ἐξηγεῖται ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Κλήμεντος διὰ τῆς φράσεώς του «Dies et nox resurrectionem nobis declarant: cubat nox, exsurgit dies». Εἶναι φυσικώτατον δέ, ἐφ' ὅσον ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νὺξ δίδουν τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς σύμβολον τῆς ἀλληγορίας ταύτης ὁ ἀλέκτωρ, ὁ κῆρυξ οὗτος τῆς ἡμέρας, «Proeco diei», ὅπως τὸν ὀνομάζει ὁ *Ἅγιος Ἀμβρόσιος*. Ἐκτὸς τούτου κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπιστεύετο, φαίνεται, ὅτι ὁ ἀλέκτωρ εἶχεν ἀναγγείλει τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ.

Βραδύτερον ὁ ἀλέκτωρ ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν τῆς Δύσεως. Ὁμοίωμα ἀλέκτορος ἐτοποθετεῖτο ἐπὶ τῆς στέγης ἐκκλησιῶν καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς κωδωνοστασίων. Ἦτο «ἡ εἰκὼν τοῦ κήρυκος, ὁ ὁποῖος ἐν μέσῳ τοῦ σκότους τῆς παρούσης ζωῆς ἀναγγέλλει τὸ φῶς τῆς μελλούσης». Ὁ Γουλιέλμος Ντωρὰν ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του (ΙΓ' αἰὼν) ἐστερεοῦτο εἰς τὴν κορυφὴν τῶν κωδωνοστασίων ἐπὶ σιδηρᾶς ράβδου τοποθετημένης ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κινητὸς ἀλέκτωρ ὅστις ἐχρησίμευεν ὡς ἀνεμοδείκτης. Ὁ Ρασπότι ἀναφέρει ὅτι ἄλλοτε πρὸ τῆς βασιλικῆς τοῦ Saint-Jean-de Latran ὠρθοῦτο ἐπί τινος στήλης εἷς ἀλέκτωρ ἐξ

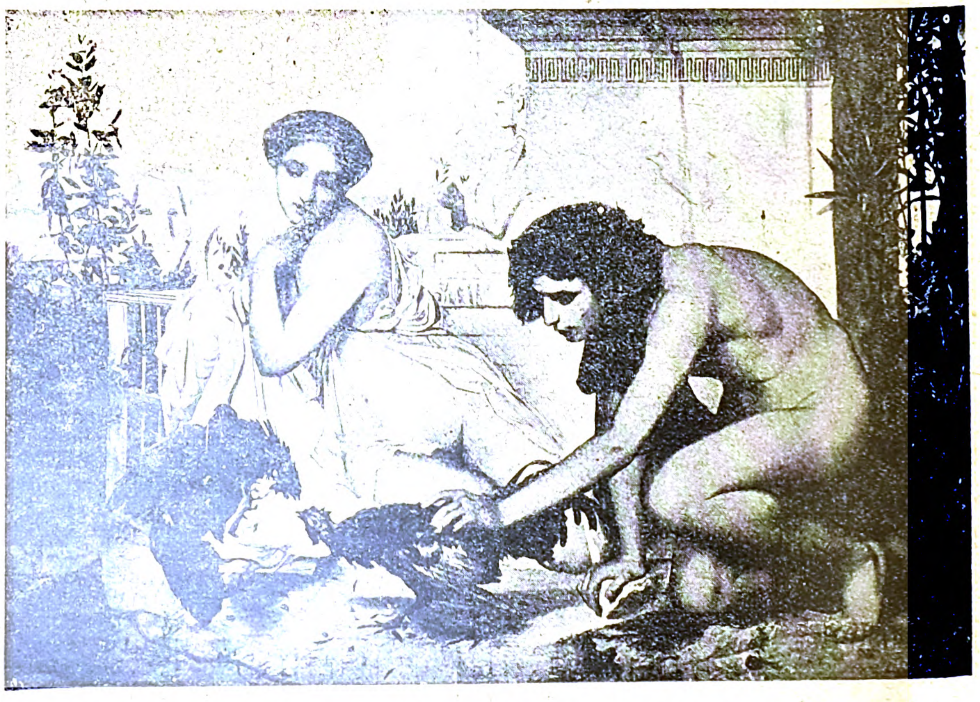

«*Ἀλεκτορομαχία*», *ὁ περίφημος πίναξ τοῦ Ζερόμ.*
Ἀπόκειται εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λουξεμβούργου—Παρίσια.

Digitized by Google

ὀρειχάλκου, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ὑπενθυμίζῃ εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ Ἁγίου Πέτρου ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιδείξωσιν ὅπως αὐτὸς ἀδυναμίαν.

Falguière: «Νικητὴς ἐν τῇ ἀλεκτορομαχίᾳ».

—[ΕΡΑΛΔ.] Ὁ ἀλέκτωρ ὡς ἔμβλημα συμβολίζει «τὸν ἄγρυπνον φρουρόν», τὸν «πολεμιστὴν ἕτοιμον πρὸς μάχην». Ἐν τοῖς θυρεοῖς εἰκονίζεται συνήθως πρὸς τὰ δεξιὰ ἐστραμμένος (de profil) καὶ τὴν κεφαλὴν ἔχων ἀνυψωμένην. Ὅταν φέρῃ ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς στέμμα λέγεται «*ἐστεμμένος*» (couronné), «*γενειοφόους*» δὲ (barbé), ὅταν τὰ λειρία του ἔχουν διάφορον χρῶμα ἀπὸ τὸ τοῦ ὅλου σώματος. Ἐπίσης πρέπει νὰ γίνεται μνεία τοῦ χρώματος τοῦ ῥάμφους του καὶ τῶν ποδῶν του (becqué de.. membré de...), ὁσάκις ταῦτα διαφέρουσι τοῦ ὅλου χρωματισμοῦ του. Ἐὰν μόνον τοὺς ὄνυχας ἔχει διαφεροντας κατὰ τὸ χρῶμα, τότε λέγεται «*ὡπλισμένος*» (armé de...). Μὲ τὸ στόμα ἀνοικτὸν ἀναγράφεται «*ᾄδων*» (chantant) καὶ ὅταν ἔχῃ τὸν δεξιὸν πόδα ἀνυψωμένον «*τολμηρὸς*« (hardi). Γ. Ε. Τ.

—[ΑΠΟΚΡΥΦΟΛ.] Ὁ ἀλέκτωρ ἀποκρυφολογικῶς εἶναι πτηνὸν ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἀφύπνισιν τῶν ἐσωτερικῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν σκέψεών του καὶ εἰς τὴν συγκέντρωσιν τοῦ νοῦ του εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐγώ. Εἶναι τὸ σύμβολον τῆς ἐγρηγόρσεως, καθόσον τὸ φώνημά του ἀναγγέλλει τὸ τέλος τῆς νυκτός, προλέγει τὸν προσεχῆ θρίαμβον τοῦ φωτὸς κατὰ τοῦ σκότους, τῆς ἀληθείας κατὰ τοῦ ψεύδους, καὶ γνωρίζει ἡμῖν ὅτι ἡ φύσις περικλείει μυστικὰ τῶν ὁποίων ἡ κατανόησις προαπαιτεῖ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ πνεύματος ἐκ τῶν δεισιδαιμονιῶν καὶ τῶν προλήψεων, ἐξ οὗ καταδεικνύεται ὅτι προορισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸ ἐνδότερον πνεῦμα. Διὸ τὸ πτηνὸν τοῦτο ἀπαντᾷ ὡς ἔμβλημα: α') τοῦ θεοῦ τῶν ὁρίων τοῦ χρόνου Ἑωσφόρου, τοῦ καὶ κυνοκεφάλου Ἑρμοῦ, ἐφ' οὗ ὡς βράχου (Πέτρας) στερεοῦ ἐρείδεται ἡ διαίσθησις· β') τοῦ πρὸς τὸν Ἑρμῆν ταυτιζομένου Ἀποστόλου Πέτρου (Βράχου) τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως· γ') τοῦ συμβολίζοντος τὴν Ἀλήθειαν καὶ ἔχοντος κυνοειδῆ κεφαλήν, ἀντιστοίχου τῷ Ἑρμῇ Ἀνούβιδος τῶν Αἰγυπτίων· δ') τοῦ παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις ἰατροῦ τῶν ψυχῶν Ἀγγέλου Ραφαήλ· ε') τοῦ σιωπῶντος καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ φανοῦ καὶ τῆς βακτηρίας περιπατοῦντος ὁδοιπόρου, ὅστις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν Ἐρημίτην τοῦ Ταρώ· στ') τοῦ ἀγγέλου τοῦ ὁδηγοῦντος τοὺς ἱππότας τοῦ μεσαίωνος διὰ τῶν σκολιῶν ὁδῶν τῆς ἐπιστήμης· ζ') τῆς προσωποποιήσεως τοῦ ἐνστίκτου, ὅπερ ἀπομένει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν στερούμενον τοῦ φωτὸς καὶ διαρκῶς ἐπιθυμοῦντα νὰ φωτισθῇ· η') τῆς Φρονήσεως, ἥτις ἄγει εἰς τὴν ἑπτάστολον θεότητα, τὴν Φύσιν· θ') τῆς Ἀθὼρ καὶ τῶν ἀντιστοιχουσῶν αὐτῇ θεοτήτων, Ἴσιδος Ἀθηνᾶς, Νηΐθειλπ, αἵτινες ἄρχονται ἐκεῖθεν ὅπου λήγουσι καὶ μόναι γνωρίζουσι τὰς κλεῖδας τοῦ δώματος, ἐν ᾧ ὁ Κεραυνὸς (ὁ Λόγος) ἐστὶν ἐσφραγισμένος· ι') τοῦ Φοίβου Ἀπόλλωνος, ὅστις φέρει αὐτὸν ἐν τῇ χειρί του· ια') τοῦ ἐμφυλίου Ἄρεως ὅστις ἔχει αὐτὸν δορυφόρον· ιβ') τοῦ κυνανθρώπου Ἀσκληπιοῦ, ὅστις χρησιμεύει ὡς ἰατρὸς καὶ ἀναγεννήτωρ καὶ εἰς ὃν ὁ ἀλέκτωρ θυσιάζεται· ιγ') τοῦ Ὀσίριδος, τοῦ Ζωροάστρου, τοῦ Μίθρα καὶ πάντων τῶν ἀναπτυξάντων τὴν ἐν ἑαυτοῖς ζωοδόχον καὶ ζωοδότειραν ἑστίαν εἰς βαθμὸν καθιστῶντα αὐτοὺς φωτοβόλους ἡλίους, σώζοντας ἀπὸ τοῦ σκότους τὸ ὅλον σύστημα τοῦ Κόσμου.

Ὁ ἀλέκτωρ συνήθως ἐθυσιάζετο εἰς τοὺς ἐφεστίους θεοὺς καὶ δὴ εἰς τὸν Πρίαπον καθόσον ἐθεωρεῖτο καὶ θεωρεῖται τὸ ἐκφράζον συμβολικῶς τὸν νόμον τῆς γονιμότητος ζῷον. Ὁ Σωκράτης εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ βίου του προσέταξε θυσίαν ἀλέκτορος εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν καθόσον ἐθεώρει τὰς στιγμὰς ταύτας ὡς ἀπαρχὴν μεγαλυτέρας εὐτυχίας.

Ἐν τῇ Μαγείᾳ ἡ θυσία τοῦ μέλανος ἀλέκτορος εἶναι ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς τελετῆς τῆς ἐπικλήσεως κατὰ τὴν Σολωμονικὴν τοῦ Ὁνωρίου. Ὁ θεόσοφος μάλιστα Amaravella διδάσκει ὅτι ἡ θυσία τοῦ μέλανος ἀλέκτορος ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον μέρος τοῦ συστήματος τῶν δοκιμασιῶν τῆς κινεζικῆς μυσταγωγικῆς ἑταιρείας Sanhohwny.

Ἐν τῇ Θεοσοφίᾳ ὁ ἀλέκτωρ συμβολίζει τὰς ἑπτὰ συγκεντρωτικὰς καταστάσεις τῆς ὕλης, αἵτινες ἀπαρτίζουσι τὸ ἀστρικὸν σῶμα καὶ τὰς ὑποδιαιρέσεις αὐτοῦ. Ἐν τῇ Ἑρμητικῇ Φιλοσοφίᾳ ὁ ἀλέκτωρ, λόγῳ τῆς ῥώμης του καὶ τῆς ἐνεργητικότητός του, παρεβάλλετο πρὸς τὸ πῦρ, ἐπίσης δὲ εἶχεν ἐκληφθῇ ὡς σύμβολον τῆς ἀρχικῆς αἰτίας τοῦ παντὸς καὶ ἐταυτίζετο πρὸς τὴν «πρωταρχικὴν ὕλην» τῶν Γνωστικῶν, τὸ «κηρύκειον» τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τὸν διπλῆν οὐρὰν ἔχοντα ὄφιν. Τὴν σχέσιν αὐτὴν τοῦ ἀλέκτορος πρὸς τὸν ὄφιν δεικνύει τὸ εἰς τὰ μυστήρια τῆς Κυθήρης σύμβολον τοῦ πυρὸς *Nergal*, ὅπερ *ἀλέκτωρ τῶν Sabbat*, ἢ *ὀρνιθόμορφος Abraxas*, ἢ *ὄφις τοῦ Ἄρεως καὶ φιλοσοφικὸς δράκων* ἀποκαλεῖται. Φαίνεται δὲ ὅτι, ὅπως ὁ ἄγγελος τοῦ φωτὸς Ἑβλῆς (βλ. λ.) ἐγένετο ὄφις, διότι ἐδίδαξεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν σοφίαν, ἤτοι τὴν ἐπιστήμην τῆς ζωῆς, ὅπως ὁ Προμηθεὺς προσεδέθη εἰς τὸν Καύκασον διὰ τὴν ἐκ τοῦ Ὀλύμπου κλοπὴν τοῦ πυρός, οὕτω καὶ ὁ Ἀλέκτωρ ἔλαβε ζωώδη μορφὴν ὡς κατειπὼν τοῖς θνητοῖς τὰ τοῦ Ἡλίου μυστήρια. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ὀλυμπιόδωρος διὰ τῶν ἑξῆς: «Ἄνθρωπον γὰρ εἶναι, φησὶν ὁ Ἑρμῆς, τὸν ἀλεκτρυόνα, καταρασθέντα ὑπὸ τοῦ Ἡλίου κλπ. (*Berthelot* Les Arch. Gr. σ. 101).

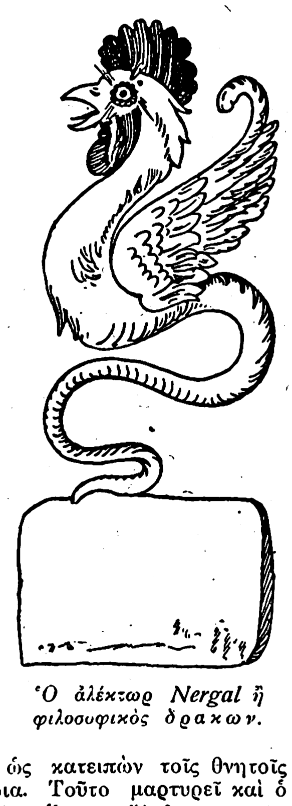

Ὁ ἀλέκτωρ Nergal ἢ φιλοσοφικὸς δράκων.

Ἐν τῇ Ἐλευθέρᾳ Τεκτονικῇ ὁ ἀλέκτωρ εἶναι τὸ σπουδαιότατον σύμβολον τοῦ διασκεπτηρίου, καθόσον ὑπομιμνήσκει εἰς τὸν διὰ πρώτην φορὰν εἰσερχόμενον εἰς τὸν θάλαμον τῶν σκέψεων, ὅτι δέον νὰ συγκεντρώσῃ τὰς σκέψεις καὶ καταστήσῃ αὐτὰς ὅσον ὁ ἀλέκτωρ γονίμους. Ἐν ἑνὶ λόγῳ ὁ ἀλέκτωρ εἶναι τὸ σύμβολον τῆς γονιμότητος καὶ ὑποδεικνύει τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας, δι' οὗ θὰ δημιουργήσωμεν ἐκ τοῦ χάους, τοῦ διὰ τοῦ σκοτεινοῦ θαλάμου συμβολιζομένου, τὴν τάξιν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πηγαὶ ἄμεσοι: Αἰσχ. Εὐμ. 861, Αὐσώνιος XXVI 2. 27, Cic. de div. II, Εὐστ. Σχ. εἰς: Ὀδ. IV 10 καὶ VIII 302 Σχ. εἰς Ἰλ. II 615 καὶ IX 271 Λιβάνιος IV 1106, Λουκιανοῦ περὶ τῆς αἱρέσεως τῶν Συρ. 48, Μωϋσέως Ὀγδοὰς 170. 1. 14, 171. 1. 13. Παυσ. VI 26.2. Πλινίου Φυσ. (στ. X 21), Prudentii Καθημερινὸν (Patr. Lat. LIX col. 725). —*Creuzer* Symbolik und Mythologie der alten Völker besonders der Griechen Leipz. 1821 τόμ. Β' σ. 90 καὶ 746.—*Diderot* Oeuvr. compl. XIX 229.—*Guaita* Arsenal du sorcier 1916 σ. 315. *Gubernatis* Die Thiere in der ind. Mythologie Leipzig 1874.—*Λυκιαρδοπούλου* Ἐλευθ. Ἐγκ. 1902.- *Ραυτοπούλου* Ἐγχ. Ἐλευθ. 1869 σ. 24.—*Mirth* Livre de l' apprenti 1923 σ. 112.

Δ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἀλέκτωρ γαλατικὸς** (coq gaulois). Ὁ ἀλέκτωρ ἐπὶ μακρότατον χρόνον ὑπῆρξε τὸ ἐθνικὸν σύμβολον τῶν Γάλλων, ἄγνωστον ἐκ ποίας ἀκριβῶς ἀφορμῆς, δεδομένου ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ ἀλέκτορος δὲν εἰκονίζεται εἰς οὐδὲν τῶν ἀρχαίων νομισμάτων των. Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν ὑπόθεσιν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν σύμπτωσιν τοῦ ὀνόματος gallus, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν λατινικὴν σημαίνει ἀλέκτωρ καὶ κάτοικος ἅμα τῆς Γαλατίας (Γαλλίας). Τὸ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Γαλάται εἶχον ὡς ἔμβλημα τὸν ἀλέκτορα, ὡς πολλοὶ ἱστορικοὶ κατὰ καιροὺς ὑπεστήριξαν, ἀπεδείχθη ἀνακριβές. Ὁ ἀλέκτωρ ὡς ἔμβλημα τῶν Γάλλων ἀνεφάνη, ὅταν καθιερώθησαν ἐν Γαλλίᾳ τὰ διάφορα οἰκόσημα. Τότε, ἐξ ἀφορμῆς ἀκριβῶς τῆς διπλῆς ἐννοίας τῆς λέξεως gallus, ἐχρησιμοποιήθη εἰς διαφόρους ἀλληγορικὰς παραστάσεις, ὅπου, ἐπὶ παραδείγματι, παρίσταται ὁ «λέων τῆς Καστιλίας» καὶ ὁ «αὐστριακὸς ἀετὸς» τρεπόμενοι εἰς φυγὴν πρὸ τοῦ «γαλατικοῦ ἀλέκτορος». Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν ὁ ἀλέκτωρ ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἐθνικὸν ἔμβλημα καὶ ἀπεικονίζετο εἰς τὰς γαλλικὰς σημαίας, κατὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 ἀντικατέστησεν ὡς ἐθνικὸν ἔμβλημα τὸ «ἄνθος τοῦ κρίνου» (fleur de lis) Βουρβώνων. Τὸ 1852 ὅμως ἀντικατεστάθη πάλιν ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀετοῦ, ἐμβλήματος τοῦ Ναπολέοντος.

Ἀλέκτωρ *[Μυθ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Πέλοπος καὶ τῆς Ἡγησάνδρας καὶ πατὴρ τῆς Ἰφιλόχης (Ὁμ. Ὀδ. δ 10).

2) Υἱὸς τοῦ Ἐπειοῦ καὶ βασιλεὺς τῆς Ἤλιδος (Διοδ. IV 69).

3) Πατὴρ τοῦ Ἀργοναύτου Ληΐτου (Ἀπολ. I. 9.16). Παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. Π. 602) ὁ αὐτὸς καλεῖται Ἀλεκτρυὼν καὶ εἶναι καὶ πατὴρ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Βοιωτῶν Κλονίου, τοῦ φονευθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀγήνορος (Ἰλ. Ο 340).

4) Βασιλεὺς τοῦ Ἄργους, υἱὸς τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ πατὴρ τοῦ Ἴφιδος (Ἀπολλ. III. 6,2) τὸν ὁποῖον συνεβουλεύθη ὁ Πολυνείκης περὶ τοῦ τρόπου διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐξηναγκάζετο ὁ Ἀμφιάραος νὰ μετάσχῃ τῆς ἐναντίον τῶν Θηβῶν ἐκστρατείας (βλ. λ. **Πολυνείκης**, **Ἀμφιάραος**, καὶ **Ἐριφύλη**). Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλέκτωρ (ἡ). Ἐπίθετον τῆς Ἀθηνᾶς, ὡς μὴ ἐλθούσης εἰς γάμου κοινωνίαν (ἀ στερητ. καὶ *λέκτρον*). Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀλέκω· ῥῆμα ἀνύπαρκτον παρὰ τοῖς δοκίμοις· ἐπλάσθη ὑπὸ τῶν μεταγ. ἀντὶ τοῦ ἀλέξω (βλ. λ.), τὸ ὁποῖον κακῶς ἐνομίσθη ὡς μέλλοντος χρόνου.

ἀλέλαιον (τό)· ἔλαιον μὲ ἅλας.

Ἄλεμα (τά). Κατ' ἄλλην γραφὴν (Ἀλεξανδρινοῦ κώδικος) ***Ἄλαμα*** καὶ κατὰ τὴν Βουλγάταν *Alima*. Ἦτο πόλις ὀχυρὰ ἐν Γαλααδίτι τῆς Παλαιστίνῃ., μνημονευομένη ἐν Α' Μακκαβαίων ε' 26. Ἡ ἔρευνα δὲν ἔχει εἰσέτι ἐπιτύχει τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς τοποθεσιας αὐτῆς. Π. Ι. Μ.

Ἀλεμὰν (Alemand) ***Λουδοβῖκος Αὐγουστῖνος***. Γάλλος συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Γρενόβλῃ τῷ 1653, ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1720. Ἐσπούδασε τὰ νομικὰ καὶ ἐπί τι διάστημα ἐξήσκησε τὴν δικηγορικήν, τῷ δὲ 1693 ἐγένετο διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς. Μὴ εὐδοκιμήσας εἰς τὸ νέον του ἐπάγγελμα ἦλθεν εἰς Παρισίους ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλολογίαν. Ἔργα του εἶναι: «Histoire monastique de l'Irlande» (1690), «Nouvelles obligations ou guerre civile des Français sur la langue» (1688) κ.ἄ.

Ἀλεμὰν (Alemàn) ***Ματθαῖος***. Ἱσπανὸς φιλόλογος καὶ μυθιστοριογράφος γεννηθεὶς ἐν Σεβίλλῃ τῷ 1547. Ἐσπούδασεν ἐν Σεβίλλῃ, Σαλαμάγκᾳ καὶ Ἀλκάλᾳ. Τῷ 1599 ἐξέδωκε τὸ πρῶτον μέρος τοῦ «Guzman de Alfarache», περιφήμου μυθιστορήματος τὸ ὁποῖον ἔσχε 16 ἐκδόσεις ἐντὸς πενταετίας. Τὸ 1608 ὁ Ἀλεμὰν μετηνάστευσεν εἰς Ἀμερικὴν καὶ λέγεται ὅτι εἰργάσθη ἐν Μεξικῷ ὡς τυπογράφος. Ἐκεῖ ἐξέδωκε τὴν «Orthographia castellana», μελέτην περὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς ἱσπανικῆς ὀρθογραφίας. Οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τοῦ Ἀλεμὰν μετὰ τὸ 1609, ἂν καὶ λέγεται ὅτι ἔζη τῷ 1617. Ἐνυμφεύθη τὴν Καταλίναν ντὲ Ἐσπινόζα, ἀλλ' ὁ γάμος οὗτος δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχής. Εὑρίσκετο διαρκῶς εἰς χρηματικὰς δυσχερείας καὶ τῷ 1602 ἐφυλακίσθη ἐν Σεβίλλῃ ἕνεκα χρέους. Συνέγραψεν ἀκόμη «Βίον τοῦ Ἁγίου

Digitized by Google

Αντωνίου τῆς Παδούης» καὶ μετέφρασε δυὸ ᾠδὰς τοῦ Ὁρατίου.

Ἄλεμαν (d'Aleman ἢ καὶ Alleman) ***Λουδοβῖκος***. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀρελάτης ἐν Γαλλίᾳ καὶ καρδινάλιος, κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 15ου αἰῶνος ἀκμάσας (1390—1450). Ἐπὶ πάπα Μαρτίνου Ε' τοῦ ἀνετέθη ἡ διαπραγμάτευσις σπουδαίων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων. Ὑπόδειγμα ἐναρέτου καὶ εὐθαρσοῦς ἀνδρός, ἤδη εἰς τὴν ἐν Κωνσταντίᾳ σύνοδον ἐτόνιζε τὴν ὑπεροχὴν τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου ὑπὲρ τὸν πάπαν, ἐν δὲ τῇ μεταρρυθμιστικῇ συνόδῳ τῆς Βασιλείας, ἐν ᾗ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Καισαρίνη ἀνέλαβε τὴν προεδρίαν αὐτῆς, ἀνεδείχθη ὁ σπουδαιότερος καὶ εὐγλωττότερος πολέμιος τοῦ αὐταρχικοῦ παπισμοῦ, διὸ ὁ πάπας Εὐγένιος Δ' τὸν ἀφώρισε (1439). Βραδύτερον ἀποκατέστη ὑπὸ τοῦ πάπα Νικολάου Ε', ὑπὸ τοῦ πάπα δὲ Κλήμεντος Ζ', τῷ 1527, ἐκηρύχθη μακάριος, λόγῳ τῶν θρυλλουμένων ἐπὶ τοῦ ἐν Ἀρελάτῃ τάφου του θαυμάτων. [**Ἴδε** *Acta Bollandiana* 5 Σεπτ. *Manni* Vita e culto del beato L. Alemani Φλωρεντία (1771).] Δ. Σ. Μ.

Ἀλεμανικόν· ὅλ. Ἀλαμανικόν.

Ἀλεμάννια (Alemannia) [*Ἀστρονομ.*]. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 418 ἢ ὑπὸ τὸ διακριτικὸν 1896 CV. Ἀνεκαλύφθη τῇ 3ῃ Σεπτεμβρίου 1896, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι: α=2.593 Τ=1524 ἡμ. e=0.119 i=6°49'. L=59°47'. Ω=249° 11'. π=12° 13'. Σ. Π.

Ἀλεμαννικὴ *νῆσος* (Alemannische Insel) [*Γεωλογ.*]. Οὕτως ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ γεωλόγου Schindewolf μία νῆσος, ἡ ὁποία—κατ' αὐτὸν—ἔπρεπε κατὰ τὴν ἀνωτέραν δεδόνιον ὑποπερίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος νὰ εἶναι ἀρκετὰ ἐκτεταμένη, περιλαμβάνουσα μεγάλα τμήματα τοῦ σημερινοῦ γαλλικοῦ κεντρικοῦ πεδίου, τῆς νοτίου Γερμανίας καὶ τῆς περιοχῆς τῶν Ἄλπεων, καὶ νὰ ἐκτείνεται πρὸς Ν ἑνὸς ἀνάλογος στενοῦ βραχίονος θαλάσσης, διήκοντος—κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν—ἀπὸ τὴν νότιον Ἀγγλίαν ὑπὲρ τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Μέσην Γερμανίαν πρὸς τὴν Ρωσίαν. Γ. Κ. Γ.

Ἀλεμαννοί· ὅλ. Ἀλαμαννοί.

Ἀλεμάνος *Ζαχαρίας καὶ—Νικόλαος* ὅλ. Ἀλαμάνος *Ζαχαρίας καὶ—Νικόλαος*.

Ἀλὲμ-δάγ. Μικρὸν ὄρος εἰς ἀπόστασιν 20 περίπου χμ. ΒΑ τοῦ Σκουτάρεως (Χρυσουπόλεως) ἐν τῷ ἀσιατικῷ τμήματι τοῦ νομοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ ὕψος αὐτοῦ ποικίλλει μεταξὺ 200—250 μέτρων, μία δὲ αὐτοῦ διακλάδωσις ἐκτείνεται πρὸς τὸν Εὔξεινον μέχρι τῆς ἐκβολῆς τοῦ ποταμίου τῆς Ρίβας. Τὸ βουνὸν καλύπτεται ὑπὸ δασῶν ἐκ δρυῶν, φηγῶν καὶ πεύκων.

Εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ κεῖται τὸ χωρίον *Ἀλὲμ-δάγ*, ἐπὶ μικροῦ παραποτάμου τῆς Ρίβας, κατοικούμενον κυρίως ὑπὸ ἀνθρακέων. Ν. Μ.

Ἀλεμδάρ (*ἀλέμ*=σημαία καὶ *ντάρ*, ὁ κρατῶν, ἤτοι σημαιοφόρος) ἢ ***Βαϊρακτάρ*** (ὅπερ ἐπίσης σημαίνει σημαιοφόρος). Ὁ παρ' ἡμῖν μὲν ὑπὸ τὸ τελευταῖον ἐπώνυμον, παρὰ τοῖς Τούρκοις δὲ ὑπὸ τὸ τοῦ Ἀλεμδὰρ γνωστὸς πατριώτης τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὀνόματι Μουσταφᾶ, ὁπαδὸς τῶν φιλελευθέρων μεταρρυθμίσεων, διακριθεὶς ὡς τοιοῦτος ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Σελὶμ Γ', ὡς στρατηγὸς δὲ κυρίως τῷ 1795, ὁπότε ἦτο διοικητὴς (πασᾶς) τοῦ Ρουστσουκίου κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Ρώσων πόλεμον. Τῷ 1808 ἡγήθη τῆς ἐναντίον τῶν γενιτσάρων ἀντεπαναστάσεως, ὅπως ἀποκαταστήσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν Σελίμ, ἀνατραπέντα χάριν τοῦ Μουσταφᾶ Δ', ἀλλ' οἱ ὀπαδοὶ τούτου ἐφόνευσαν τὸν Σελίμ. Οἱ ὀπαδοὶ ὅμως τοῦ Ἀλεμδὰρ Μουσταφᾶ ἐπικρατήσαντες ἐξεθρόνισαν τὸν σουλτάνον Μουσταφᾶ καὶ ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Μαχμοὺτ Β' (28 Ἰουλίου), ὅστις διώρισε τὸν Ἀλεμδὰρ Βεζύρην. Τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους (1808) οἱ γενίτσαροι ἀντεπαναστάτησαν, ὅπως παλινορθώσωσι τὸν Μουσταφᾶ, ὁπότε ὁ Ἀλεμδάρ, βλέπων ὅτι οἱ ἀντιδραστικοὶ ἐπικρατοῦσι, διέταξε νὰ στραγγαλισθῇ ὁ Μουσταφᾶ, αὐτὸς δὲ ὀχυρώθη ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης (καὶ οὐχὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ὡς ἀναφέρεται ἐν τοῖς λεξικοῖς καὶ ταῖς ἱστορίαις), κειμένης τότε παρὰ τὴν σημερινήν. Πολιορκηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του ἀντέστη ἐπί τινας ἡμέρας, τέλος δὲ ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετίναξε τὸ κτίριον εἰς τὸν ἀέρα, συνταφεὶς μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ τῶν πολιορκητῶν.

Ὁ Ἀλεμδὰρ Μουσταφᾶ θεωρεῖται ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς εἷς τῶν πρώτων ἀγωνιστῶν τῶν νεωτεριστικῶν ἰδεῶν ἐν Τουρκίᾳ, εἷς τῶν ἡρώων τῶν ἰδεῶν τοῦ λεγομένου νεοτουρκισμοῦ. Ἐπὶ ἀπολυταρχίας τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶχε σχεδὸν λησμονηθῇ. Οἱ Νεότουρκοι ὅμως, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν ἐν Τουρκίᾳ (1908) ἐτίμησαν πολὺ τὴν μνήμην του, θέσαντες εἰς κυκλοφορίαν φυλλάδια μὲ τὴν βιογραφίαν του, ἀναβιβάσαντες ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὡραῖον θεατρικὸν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀλεμδάρ», μὲ περιεχόμενον τὴν ὑπὲρ τοῦ Σελὶμ ἐπανάστασιν καὶ τέλος ἔδωκαν τὸ ὄνομά του (*Ἀλεμδὰρ Τζαδεσί*) εἰς τὴν πλατεῖαν τὴν κειμένην πρὸ τῆς μεγάλης εἰσόδου τῆς Ὑψ. Πύλης, τῆς πρὸ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Τὸπ-καποῦ (ὅλ. καὶ λ. Βαϊρακτάρη.). Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλεμῆ. Ὄνομα δύο Τούρκων ποιητῶν τοῦ 17ου αἰῶνος, ἀμφοτέρων γεννηθέντων ἐν Ἀδριανουπόλει.

Ἀλεμήνα (ἡ)· βαπτιστικὸν ὄνομα, ὑποκοριστικῶς *Ἀλεμηνάκι* καὶ *Ἀλεμηνιό*, ἐν Σύμῃ· ἴσως ἐκ παραφθορᾶς τοῦ *Ἀλκμήνη* (ὅλ. *Μπούτουρα*, Νεοελληνικὰ κύρια ὀνόματα σελ. 34.).

Ἀλεμκουὲρ (Alemquer). Πόλις τῆς Πορτογαλίας, 45 χιλιόμ. Β τῆς Λισαβῶνος. Κάτοικοι 26.000. Ἔχει μεγάλα ἐργοστάσια ὑφασμάτων.

Ἀλεμόνα (Alemona ἢ Alimona). Ρωμαϊκὴ θεότης, ἥτις ἐπέβλεπε τὴν διατροφὴν τοῦ ἐμβρύου κατὰ τὴν κυοφορίαν.

Ἀλὲμ-οὺλ-μεδεννιέ. Διακεκριμένη ἐξ Ἀραβίας ποιήτρια καὶ μουσουργός. Ἦτο κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτρια (δούλη) τῆς θυγατρὸς τοῦ χαλίφου Ἀρούν-ἀλ-Ρασὶτ ἐν Βαγδάτῃ. Κατόπιν μετέβη εἰς Μεδίναν, τὴν ἱερὰν πόλιν τῶν Μουσουλμάνων, ὅπου ἐξεπαιδεύθη καὶ ἐτελειοποιήθη, μεθ' ὃ ἠγοράσθη ὑπὸ Ἀβδουρραχμὰν Γ' ἡγεμόνος τῆς Ἀνδαλουσίας, παρὰ τῷ ὁποίῳ καὶ διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου της. Ν. Μ.

Ἀλεμπὶ (Alebbi) [*Ἀστρονομ.*]. Διάσημος Ἄραψ ἀστρονόμος. Τὸ πραγματικὸν ὄνομα αὐτοῦ ἦτο Ἀλκασὶμ-βὲν-Μωχάμετ. Ἐγεννήθη ἐν Μοδαΐμ καὶ ἀνετράφη ὑπὸ τοῦ Ἀδεμῆ. Ἐγκύψας εἰς ἀστρονομικὰς μελέτας, ἐξηκολούθησε τὴν σύνταξιν τῶν ἀστρονομικῶν πινάκων, ἣν εἶχεν ἀρχίσει ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ. Οἱ πίνακες οὗτοι εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸν τίτλον *Νὰζ-ἀλ-Ἴδχ* καὶ θεωροῦνται ὡς τὸ τελειότερον καὶ ἀκριβέστερον ἀστρονομικὸν ἔργον ἐπὶ τοῦ ἰνδικοῦ ἀστρονομικοῦ συστήματος τοῦ εἰσαχθέντος παρὰ τοῖς Ἄραψι τῷ 632 μ. Χ. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ παρατίθεται καὶ ὁ τρόπος ὑπολογισμοῦ τῆς μεταπτώσεως ὡς καὶ διάφοροι ἄλλοι ἀστρονομικοὶ λογισμοί. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

Ἀλεμπρὸτ (ἢ ***Ἀλεμπρῶθ***) *ἅλας*, ἢ *ἅλας σοφίας*. (Sal Alembroth, sal sapientiae) *Φαρμ.*]. Οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ ἐξ ὑδατικοῦ διαλύματος 1 μ. χλωριούχου ἀμμωνίου καὶ 2 μ. διχλωριούχου ὑδραργύρου διὰ κρυσταλλώσεως λαμβανόμενον προϊόν, εἰς ὃ ἀπεδόθη ὁ τύπος $HgCl_2$ $2\,NH_4Cl+2H_2O$. Τὸ ἅλας τοῦτο ἀνεγράφη ὑπὸ τοῦ Lister ὡς ἀντισηπτικὸν ἀντὶ τοῦ διχλωριούχου ὑδραργύρου, ὡς ἧττον δηλητηριῶδες αὐτοῦ. Σήμερον ἔχει τεχνικὴν μόνον ἐφαρμογήν. Κ. Γ. Μ.

— [*Ἀποκρυφ.*]. Παρὰ τοῖς Σπαργυρίταις τὸ *Ἀλεμπρὸτ* εἶναι ἡ κλεὶς τῆς Βασιλικῆς τέχνης. Κατὰ τοὺς ἀλχημιστὰς τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ μέγιστον τῶν ἔργων. Δ. Π. Κ.

Ἀλεμσὰχ-Βεγοὺμ. Μήτηρ τοῦ διασήμου Σάχη τῆς Περσίας Ἰσμαὴλ Σαφαβῆ, θυγάτηρ τοῦ Οὐζοὺν Χασάν. Ἡ λέξις *Βεγοὺμ* εἶναι τὸ θηλυκὸν τοῦ *Βέης*. Ν. Μ.

Ἀλεμτέζο (Alemtejo=πέραν τοῦ Τάγου). Ἐπαρχία τῆς κεντρικῆς καὶ νοτίου Πορτογαλίας, ὁριζομένη πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τῆς Μπέϊρα, πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τῆς ἱσπανικῆς Ἐστρεμαντούρα καὶ Ἀνδαλουσίας, πρὸς νότον ὑπὸ τῆς Ἀλγκάρβε καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ τῆς πορτογαλικῆς Ἐστρεμαντούρα. Ἔχει ἔκτασιν 23.886 τετρ. χιλιομέτρων καὶ πληθυσμὸν ἀραιότατον 501.252. Ἡ ἐπαρχία διασχίζεται ὑπό τινων ὀροσειρῶν, ὧν αἱ κορυφαὶ γενικῶς δὲν ὑπερβαίνουν τὰ 670 μέτρα. Ἡ παραλία εἶναι πεδινὴ ἄνευ λιμένος, ἐκτὸς τῆς ἀσημάντου πολίχνης Βιλλανόβα ντὲ Μιλφοντές. Ποταμοὶ κυριώτεροι εἶναι ὁ Τάγος χωρίζων τὴν ἐπαρχίαν ἀπὸ τὴν Μπέϊραν, ὁ παραπόταμος του Ζάτας ἢ Σορράϊα, ὁ Γουαντιάνα, ὁ Σάντο, καὶ ὁ Μίρα. Ἔχει ἐκτεταμένας πεδιάδας, ἐξ ὧν τινες καλλιεργημέναι, ἄλλαι πλήρεις ἑλῶν καὶ αἱ πλεῖσται ἀκαλλιέργητοι ἐκτάσεις.

Τὸ κλίμα εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη εἶναι λίαν θερμὸν καὶ τὸ θέρος ἀνθυγιεινότατον ἕνεκα τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν. Πρὸς τὰ ἱσπανικὰ σύνορα ἡ χώρα καλύπτεται ὑπὸ δασῶν δρυῶν, ἐλατῶν καὶ καστανεῶν. Προϊόντα: σταφυλαί, σῦκα, λεμόνια, ῥόδια καὶ ἄλλα ὀπωρικά, σῖτος, ἀραβόσιτος, ὄρυζα, ἐλαιόλαδον ἐξαιρετικῶς ποιότητος. Τὸ ἔδαφος εἶναι πλούσιον εἰς μέταλλα, ἀλλὰ ὀλίγα μεταλλεῖα χαλκοῦ καὶ σιδήρου ὑπάρχουν. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι ὁπωσοῦν ἀνεπτυγμένη, ἰδίως ἡ τῶν χοίρων, ἡμιόνων, ὄνων, αἰγῶν, βοῶν καὶ προβάτων. Οἱ ἵπποι *Ἄλτερ*, ὀνομασθέντες οὕτω ἐκ δύο χωρίων τῆς ἐπαρχίας, Ἄλτερ Πεντρόζο καὶ Ἄλτερ ντὲ Χάο, θεωροῦνται οἱ καλύτεροι τῆς Πορτογαλίας. Τρεῖς σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ ἐκτελοῦσαι τὴν συγκοινωνίαν Μαδρίτης—Λισαβῶνος διέρχονται διὰ τῆς Ἀλεμτέζο. Διοικητικῶς ἡ ἐπαρχία διαιρεῖται εἰς τρεῖς περιφερείας: *Πορταλέγκρε, Ἐβόρα* καὶ *Μπέζα*.

Ἀλένι (Aleni) ***Ἰούλιος***. Ἱεραπόστολος Ἰταλὸς ἐν Κίνᾳ, γεννηθεὶς ἐν Brescia τῷ 1582, ἀποθανὼν ἐν Φοὺ-Τσέου τὸν Αὔγουστον τοῦ 1649. Ἐξέμαθε τὴν κινεζικὴν ὅσον ὀλίγοι ἱεραπόστολοι καὶ συνέγραψεν εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην τὰ ἔργα του. Οἱ Κινέζοι ἐθαύμαζον τὴν σοφίαν του καὶ τὰς ἀρετάς του, τοιαύτην δὲ περὶ αὐτοῦ εἶχον ἰδέαν, ὥστε τὸν ὠνόμασαν Κομφούκιον τῆς Εὐρώπης. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Βίος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», «Ἡ ἀληθὴς ἀρχὴ ὅλων τῶν πραγμάτων (1628), «Διάλογοι ἐπὶ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας», «Περὶ συντριβῆς», «Θεμελιώδεις ἀρχαὶ τῆς γεωμετρίας» κ. ἄ.

Ἀλενκὰρ (Alencar), ***Ἰωσὴφ Μαρτινιάνο ντὲ***. Διάσημος Βραζιλιανὸς ποιητὴς καὶ μυθιστοριογράφος γεννηθεὶς ἐν Φορταλέζα τῆς ἐπαρχίας Σεαρᾶ τῷ 1829, ἀποθανὼν τῷ 1877 ἐν Ρίῳ Ἰανεΐρῳ, ὅπου εἶχεν ἐγκατασταθῇ ὡς δικηγόρος τῷ 1851. Ὁ πατήρ του ἦτο πολιτικὸς ἀνήκων εἰς τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων, αὐτὸς ὅμως ἐγένετο συντηρητικός, διακριθεὶς ὡς νομομαθὴς καὶ δημοσιολόγος. Ἐγένετο ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης τῷ 1868, ἀλλὰ παρῃτήθη τὸ ἑπόμενον ἔτος. Ἤρχισε συγγράφων ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας. Τὰ πρῶτά του ἄρθρα ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ μηνιαίᾳ ἐπιθεωρήσει «Ensaios» ἐκδιδομένῃ παρ' αὐτοῦ καὶ ἄλλων σπουδαστῶν ἐν Σὰν-Πάουλο ὅπου ἐσπούδαζε τῷ 1846—1848. Ἐν Ρίῳ Ἰανεΐρῳ ἔγραψεν εἰς πολλὰ φύλλα ἐκ τῶν ὁποίων ἕν, τὸ Diario, ἐξέδιδεν ὁ ἴδιος, καὶ ἠσχολήθη μὲ τὴν κριτικὴν καὶ τὸ θέατρον. Ἔγραψε κωμῳδίας καὶ δράματα τινῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἀπηγορεύθη ἡ παράστασις ὑπὸ τῆς Ἀστυνομίας. Ὁ Ἀλενκὰρ εἶναι ἐξ ἄλλου ὁ πραγματικὸς δημιουργὸς τοῦ ἐθνικοῦ μυθιστορήματος ἐν Βραζιλίᾳ, λαμβάνων ἰδίως τὰ θέματά του ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν Ἐρυθροδέρμων καὶ τοὺς ἐγχωρίους θρύλους.

«**Ἀλένου λεσαμπέαχ** κ.λ.π.». Εἶναι αἱ χρησιμεύουσαι ὡς τίτλος πρῶται λέξεις μιᾶς τῶν προσευχῶν τοῦ ἰουδαϊκοῦ τυπικοῦ ἥτις ἀπαγγέλλεται ἐν ταῖς συναγωγαῖς εἰς τὸ τέλος ἑκάστης λειτουργίας καὶ δι' ἧς διακηρύττεται ὁ Μονοθεϊσμὸς ὡς καὶ ἡ ἐπιβληθεῖσα τῷ Ἰσραὴλ ὑψηλὴ ἀποστολὴ ὅπως ἐργασθῇ διὰ τὴν διάδοσιν τῆς ἰδέας ταύτης ἀνὰ τὴν ὑφήλιον. Ἡ ἐν λόγῳ προσευχὴ ἀ[illegible] καὶ ἐμφορεῖται εἰς πολλὰ σημεῖα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ὑφ' οὗ καὶ τὸ χριστιανικὸν «Πάτερ ἡμῶν», προὐκάλεσε, κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, πολλὰς ἐπιθέσεις καὶ καταδιώξεις ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν. Προφανῶς ἐθεωρήθη ἐπιλήψιμον ὑπό τινων χριστιανικῶν κύκλων τὸ χωρίον: «**Τῷ ὄντι, αὐτοὶ προσέρχονται πρὸς εἴδωλα μάταια καὶ προσφέρουσι τὰς προσευχὰς αὐτῶν εἰς θεοὺς ἀνικάνους νὰ σώσωσιν αὐτούς**», νομισθέντος ὅτι γίνεται ὑπαινιγμὸς ἐν αὐτῷ κατὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Οὕτω τῷ 13[illegible] προὐκλήθησαν ἀνθεβραϊκαὶ ταραχαὶ καταλήξασαι εἰς σφαγὰς ἐν Πράγᾳ τῆς Γερμανίας, διότι εἷς Ἰουδαῖος ἀποστάτης διεκήρυξεν ὅτι ἡ λέξις *βαρὶκ* ἥτις εὑρίσκεται ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ τῆς ἐν λόγῳ προσευχῆς ἀνταποκρίνεται ἀριθμητικῶς (*γκεματρία*) πρὸς τὴν λέξιν *Ἰησοῦς*.

Δι' αὐτούς, ὡς καὶ δι' ἄλλους ἀσημάντους λόγους, ἀπηγορεύθη πολλάκις εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας νὰ ἀπαγγέλλωσι τὴν ἐν λόγῳ προσευχὴν εἰς τὰς συναγωγικὰς αὐτῶν λειτουργίας. Παρόμοιόν τι ἐπεδίωξε τῷ 1777 διὰ τοὺς Ἰσραηλίτας τῆς Καινιξβέργης ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς Κουΐφκε, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπήντησεν εὐφραδῶς ὁ Μωϋσῆς Μενδελσών. Ἡ ἐποχὴ ἄλλως τε καθ' ἣν ἐγράφη ἡ προσευχὴ αὕτη πείθει ὅτι αἱ περὶ ὧν πρόκειται φράσεις ἀφορῶσι τοὺς εἰδωλολάτρας. Ἡ μὲν ἑβραϊκὴ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ τὴν συνέθεσεν ἅμα τῇ εἰσόδῳ του εἰς τὴν Γῆν τῆς Ἐπαγγελίας, ἡ δὲ περὶ τὰ θρησκειολογικὰ ἀσχολουμένη ἱστορικὴ κριτικὴ εἶναι πεπεισμένη ὅτι ἡ σύνθεσίς της ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ δευτέρου Ναοῦ. Τὴν αὐτὴν γνώμην ἐκφέρει καὶ ὁ Μωϋσῆς Μενδελσών, στηριζόμενος εἰς τὸ ὅτι ἐν τῇ προσευχῇ ταύτῃ οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἰσραήλ, καθὼς συμβαίνει εἰς ἁπάσας τὰς μεταχριστιανικῶς συνταχθείσας ἑβραϊκὰς προσευχάς.

Ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις τῆς «*Ἀλένου λεσαμπέαχ*» εὑρίσκεται «ἐν Καθημεριναῖς Προσευχαῖς» μετάφρασις *Ι. Ναχαμούλη* (ἔκδοσις Κερκύρας 1885 σελ. 21[illegible]). ΓΙΩΣΕΦ ΕΛ[illegible]

Ἀλεντέγιεφ (Aledéiev) ***Θεόδωρος Ἰακώβλεβιτς***. Ρῶσος ζωγράφος γεννηθεὶς τῷ 1755, ἀποθανὼν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1821. Ὁ πίναξ του «Λιθίνη γέφυρα ἐν Μόσχᾳ» εὑρισκόμενος ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λένινγκραντ εἶναι ἐργασία εἰσηγ[illegible]

Digitized by Google

δητος καὶ ἀκριβὴς καὶ δεικνύει τὴν ἐπίδρασιν ἣν εἶχεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ ζωγράφος Βερνάρδος Μπελλότο.

Ἀλέντζα ὑ Νιάτο, *Λεονάρδος*. Ἱσπανὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Μαδρίτῃ τὴν 6 Νοεμβρίου 1807 καὶ ἀποθανὼν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν τὴν 30 Ἰουνίου 1845. Μαθητὴς τοῦ Ἰωάννου Ριβέρα, ἐσπούδασε κατόπιν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου. Τὰ ἔργα του παριστῶσι κυρίως σκηνὰς τοῦ λαϊκοῦ βίου, εἰκόνισε δὲ εἰς τοὺς πίνακας αὐτοῦ χαρακτηριστικοὺς τύπους, οἵτινες ὅμως ἔχουν σχεδιασθῆ μετά τινος σπουδῆς. Ἐν γένει ὁ ζωγράφος ἀποφεύγει τὰς λεπτομερείας καὶ ὁ χρωματισμός του δὲν ἔχει λεπτότητα, ὑπενθυμίζει δὲ μεγάλως τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Γκόγια. Τὸ κάλλιστον ἔργον οἱ «Μανόλιες καὶ τὸ μπαλκόνι» εὑρίσκεται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Σαλαμάγκας, εἰς ἑτέρας δὲ συλλογὰς «Ἡ μονομαχία μὲ τὰ μαχαίρια», «Τὰ καρναβάλια», ὁ «Δικαστής», κτλ., ὅλα ταῦτα ἀπεικονίζουν τὰ λαϊκὰ ἤθη τῆς Μαδρίτης. Ἐκτὸς τούτων ἔγραψε προσωπογραφίας ἐπισήμων ἀνδρῶν, ἡ ὡραιοτέρα δὲ τούτων θεωρεῖται ἡ τοῦ διασήμου ταυρομάχου Φραγκίσκου Μόντες. Ὁ Ἀλέντζα ἐπὶ μακρὸν παρεῖχε σχέδια εἰς τὰ κάλλιστα τῶν περιοδικῶν συγγραμμάτων τῆς Ἱσπανίας καὶ εἰκονογράφησε τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ζίλ-Βλὰς δημοσιευθεῖσαν τῷ 1810 ἐν Μαδρίτῃ. Παρ' ὅλον τὸ βραχὺ τοῦ βίου του, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἔργων του εἶναι μέγας, ἐκ τῆς μεγάλης δὲ παραγωγικότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνάγκης, ὅπως παρέχῃ σχεδιαγραφήματα εἰς τὰ περιοδικά, παρημέλησε τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν πινάκων του· οὐχ ἧττον ὅμως θεωρεῖται ὡς εἷς τῶν καλλίστων ζωγράφων τῆς Ἱσπανίας τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Θ. Β.

Ἀλέντο (Alento) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀγκυροβόλιον εἰς τὰς ἐκβολὰς φερωνύμου ποταμοῦ, ἐκβάλλοντος εἰς 10 μίλλια βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου *Παλινοῦρο* (Palinuro) τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς μέσης Ἰταλίας. Ἐν τῷ ἀγκυροβολίῳ δέ. καλῷ δι' ὅλας τὰς τρικυμίας πλὴν τῶν νοτιοδυτικῶν ἀπὸ Ζεφύρου ἕως ΕΝ, ὑπάρχουν Πίοππι, Μαρίνα ντὶ Καζαλίκιο, Ἄσσεα καὶ Καστελλαμάρε ντὶ Μπρούκα (Pioppi, Marina di Casalicchio, Ascea, Castellamare di Bru ca), πύργοι δὲ ἀναγνωρίσεως εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ἀκτῆς εὐκολύνουν τὴν προσγείωσιν (πλάτος 40 09', μῆκος 15"09'. Χάρτης ἀγγλικὸς 1812=Naples to Cape Bonifati). Σ. Ε. Λ.

Ἀλεξάκης *Ἀλέξιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Καλαμῶν. Πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἐμπορεύετο ἐν Μόσχᾳ. Ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν καὶ ἐγένετο ἔνθερμος ὀπαδὸς τῆς Παλιγγενεσίας. Πωλήσας τὰ ὑπάρχοντά του, κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, προσέφερε μεγάλα ποσὰ κατὰ καιρούς, ἀνελθόντα σὺν τῷ χρόνῳ εἰς πενταποσίας χιλιάδας γροσίων. Κατόπιν, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς σώματος, ὅπερ συνετήρει ἰδίαις δαπάναις, ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα ποικιλοτρόπως. Μετεχειρίσθη τὰς πολλάς του γνώσεις καὶ τὴν εὐρυμάθειαν εἰς τὰς σχέσεις τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ξένων Ναυάρχων. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, ἡ μὲν ἀπαίτησίς του ἀπερρίφθη, ἀναγνωρισθεισῶν ὅμως ὅλων τῶν ἄλλων ὑπηρεσιῶν του, ὠνομάσθη ἀξιωματικὸς τῆς τετάρτης τάξεως τῆς Φάλαγγος, διορισθεὶς οὕτω ταγματάρχης.

— **Ἀλεξάκης** *Ἀνδρέας*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Σελινίτσης τῆς Μάνης. Ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους συμπλοκὰς καὶ μάχας. Ἔζη μέχρι τοῦ 1865.

— **Ἀλεξάκης** *Ἀπόστολος*. Διαπρεπὴς ἰατροχειροῦργος ἐκ Λεβετζόβας τῆς Λακεδαίμονος, ἀκμάσας πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, παρασχὼν δὲ μεγάλας κατ' αὐτὴν ἐκδουλεύσεις, ἀπεβίωσε πρὶν ἴδῃ τὸ πέρας αὐτῆς. Καταλεγόμενος μεταξὺ τῶν ἱκανοτάτων, ἦτο περιζήτητος, καὶ περιοδεύσας ἀπὸ ὅλην σχεδὸν τὴν ἀνατολικὴν Πελοπόννησον, καὶ μάλιστα τὰς νήσους Ὕδραν, Πόρον καὶ Σπέτζας, εἰς τὰς ὁποίας παρέμενε μέχρι τῆς εἰς Μονεμβασίαν ἐγκαταστάσεως του. Πλουσιώτατος καταστὰς χάρις εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος ὅπερ ἐξήσκει εἰς τόσον μεγάλην ἀκτῖνα, ἐν τέλει ἐφήρμοσε τὴν δωρεὰν νοσηλείαν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν ἐγχειρήσεων χωρὶς καμμίαν ἀμοιβήν. Πλὴν αὐτοῦ, γενόμενος ἰατρὸς τῶν πληρωμάτων εἰς τὰ διάφορα ἰδιόκτητα πλοῖα, ἀπῄτει μὲν νὰ ἔχῃ ἐκ κάθε ταξιδίου τὸ μερίδιόν του, ἐν ἀναλογίᾳ, τὸ διέθετεν ὅμως ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ταμείου, διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῶν ἀπορούντων ναυτικῶν. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα, σταλεὶς μετὰ τῶν σπετσιωτικῶν πλοίων εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Μονεμβασίας, προσέφερε μεγίστας ὑπηρεσίας διὰ τῆς ἰατρικῆς περιθάλψεως ἣν παρεῖχεν εἰς τοὺς τραυματίας καὶ τοὺς ἀσθενεῖς. Κατόπιν, ἁλωθείσης τῆς πόλεως, ἐγκατεστάθη εἰς αὐτήν, κατήρτισεν εἶδος Νοσοκομείου, ἐγένετο ἔφορος τῆς πόλεως, καὶ τέλος, κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμπραὴμ ἀπέθανε, θρηνούμενος παρὰ πάντων. Τὰ τέκνα του, Ἰωάννης καὶ Χαράλαμπος, ἔλαβον βραδύτερον τὸ ὄνομα *Ἀποστολίδης*, ἐκ τοῦ κυρίου ὀνόματος τοῦ πατρός των. Ὁ Ἀλεξάκης, ὅστις ἐκαλεῖτο ἐνίοτε καὶ *Γιατράκος*, ἀπὸ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ, κατέλιπε περίεργον Ἡμερολόγιον τῆς ἰατρικῆς στατιστικῆς καὶ κινήσεως τῶν ἀρρώστων καὶ τραυματιῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀγῶνος, παραμεῖναν ἀνέκδοτον.

— **Ἀλεξάκης** *Δημήτριος*. Ἐκ τῶν Κερκυραίων προὐχόντων, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος. Κατὰ τὴν μεγάλην διαμάχην μεταξὺ τοῦ Ἀρχοντολογίου καὶ τῶν χωρικῶν ἐν Ἑπτανήσῳ κατέβαλε κάθε προσπάθειαν ὥστε νὰ κατευνάσῃ τὰ πάθη. Ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν εὐγενῶν, ὑπέγραψε τὸ λεγόμενον «*Βυζαντινὸν Σύνταγμα*», διὰ τοῦ ὁποίου, κυρίως, μετεβιβάζετο πᾶσα προνομία ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν ἀριστοκρατῶν, εἰς τὰ ἄριστα τῶν προσώπων. Μετὰ τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴν ὁ Δημήτριος Ἀλεξάκης ἐγκατέστη εἰς Ἀγκῶνα τῆς Ἰταλίας, ὁπόθεν πολυτίμους προσέφερεν ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Ἀγῶνα.

— **Ἀλεξάκης** *Δημήτριος*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀγγελοκάστρου τῆς Ἀκαρνανίας, ἀνῆκε, πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, εἰς τὸ σῶμα τοῦ Δημητρίου Μακρῆ, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἐπολέμησεν εἰς Ἀγρίνιον, Ζαπάντι, Καρβασαρᾶν, Μαχρινόρος, Κομπότι, Πέτα, Πλάκαν, Κεφαλόβρυσον, Κρυονέρι καὶ Μεσολόγγιον, ὅπου δὶς ἐτραυματίσθη. Κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, ἀπώλεσε τὴν οἰκογένειάν του ὁλόκληρον, αὐτὸς δ' ἐσώθη. Προαχθεὶς εἰς *μαγκατζῆν* διὰ τὴν γενναιότητα καὶ τὴν πολεμικὴν πεῖραν τὴν ὁποίαν ἔδειξεν, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας τῆς Δομπραίνης, τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Ἀραχώβης. Εἰς τὴν Φοντάναν ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἀποθάνῃ ἐκ τινος πληγῆς. Καταταχθεὶς μετὰ ταῦτα εἰς τὴν χιλιαρχίαν τοῦ Δ. Μακρῆ, ὡς πεντηκόνταρχος, ἐχαρακτηρίσθη βραδύτερον ὡς ὑπαξιωματικὸς τῆς φάλαγγος.

— **Ἀλεξάκης** *Δημήτριος*. Μεσολογγίτης ἀγωνιστής, γεννηθεὶς τῷ 1795, ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Δ. Μακρῆν καὶ μετέσχε τῆς ἡρωϊκῆς ἐξόδου.

— **Ἀλεξάκης** *Δημήτριος Γ.* Κατήγετο ἐκ Κῶ, ἐμπορεύετο ἐν Βλαχίᾳ τῷ 1820 καὶ μυηθεὶς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, προσέφερεν εἰς ἐνίσχυσίν της διάφορα κατὰ καιροὺς ποσά.

— **Ἀλεξάκης** *Ἰωάννης Γ.* Ἀγωνιστὴς ἐκ Στεμνίτσης. Ἠκολούθησε τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην, ἐτραυματίσθη εἰς τὸ Βαλτέτζι καὶ διεκρίθη κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως. Ἐπίσης ἀναφέρεται ὡς ἀνδραγαθήσας εἰς τὰ Δερβενάκια. Τὰ πιστοποιητικά του λήγουν εἰς τὸ σημεῖον αὐτό. Ἔζη ἐν τούτοις μέχρι τοῦ 1865.

—**Ἀλεξάκης** *Ἰωάννης Π.* Ἀγωνιστὴς ἐπίσης ἐκ Στεμνίτσης. Ἡγήθη τῶν συγχωρίων του κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἀγῶνος, τεθεὶς δὲ ὑπὸ τὸν Δ. Πλαπούταν ὡς *μπουλουκτζῆς*, ἐπολέμησεν εἰς ὅλας τὰς μάχας εἰς τὰς ὁποίας μετέσχεν ὁ ἀρχηγός του. Ἐπὶ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἰμπραήμ, διεκρίθη εἰς τὴν Δαβιὰν καὶ μάλιστα εἰς τὰ Τρίκορφα ὅπου ἐπέφερε μεγάλην φθορὰν εἰς τοὺς πολεμίους. Γ. Δ. Κ.

—**Ἀλεξάκης** *Περικλῆς*. Ἐκ Στεμνίτσης τῆς Γορτυνίας. Διετέλεσε δήμαρχος Τρικολώνων ἀπὸ τοῦ 1887—1891, καταδιώξας ἀπηνῶς τὴν λῃστείαν καὶ τὴν ζωοκλοπήν. Ἀπὸ τοῦ 1891 μέχρι τοῦ θανάτου του, συμβάντος τῷ 1916, διετέλεσε συνεχῶς βουλευτὴς Γορτυνίας. Ὑπῆρξε μαχητικώτατος ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, βοηθὸν ἀγαθός, τὸν διέκρινε δὲ ἰδιαιτέρα *δεξιότης* περὶ τὰ συνήθη τότε ἐν τῇ Βουλῇ κωλυσιεργικὰ τεχνάσματα. Ὁ ἀδυσώπητος ἔλεγχός του, τὸν ὁποῖον ἐνέπνεε πάντοτε ἀγαθὴ πρόθεσις, ἀπετέλεσεν ἐπανειλημμένως φραγμὸν ἀνυπέρβλητον ἐναντίον τῶν κομματικῶν ἀτασθαλιῶν. Ἠκολούθει τὸν Θεόδ. Δηλιγιάννην, μετὰ τὴν δολοφονίαν δὲ τούτου ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρωτοστατησάντων εἰς τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Δημ. Ράλλη ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ κόμματος. Ε. Ι. Μ.

Ἀλεξάκος *Νικόλαος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Σπάρτης. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Παναγιώτου Κρεββατᾶ μετὰ δὲ τὸν φόνον αὐτοῦ, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Παναγιώτου Γιατράκου. Διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας, καὶ μάλιστα εἰς τὸ Φραγκόβρυσον, ὅπου ἐπολιόρκησε τοὺς Καρυτινοὺς Τούρκους, μεταβαίνοντας εἰς τὴν Τρίπολιν. Ἐπίσης εἰς τὴν Κορακιὰν, τὸ Βαλτέτζι καὶ τὰ Δολιανά. Εἰς τὰ Δερβενάκια, ἀπεσπάσθη τοῦ Γιατράκου καὶ ἔσπευσεν εἰς τὰ Κλαίνια (Κλεωνάς), ὅπου Τούρκους τινάς, ἀποκαμόντας ἐκ τῆς φυγῆς, εὗρεν εἰς τινα χαράδραν καὶ ἐφόνευσεν. Εἰς τὴν ἅλωσιν τοῦ Ναυπλίου ἐβοήθησε τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, καὶ ἰδίως τοὺς παθόντας ἀπὸ τὸν τύφον. Ἐπὶ τῶν περιπετειῶν τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἰμπραήμ, μετέσχε τοῦ ἀκροβολισμοῦ τοῦ Μύλου καὶ κατετυράννει τοὺς ἀπομονουμένους Ἄραβας. Τὰ πιστοποιητικά του τὸν φέρουν ἀνδραγαθήσαντα εἰς τὰς μάχας τῆς Δραμπάλλας καὶ τοῦ Πολυαράβου. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐγένετο ὑπαξιωματικὸς τῆς φάλαγγος. Γ. Δ. Κ.

Ἀλεξαμενός. Στρατηγὸς τῶν Αἰτωλῶν ἐκ Καλυδῶνος. Κατὰ τὸν μεταξὺ Φιλίππου καὶ Ρωμαίων πόλεμον, σύμμαχος ὢν τῶν Ρωμαίων ἔλαβε τὴν ἐντολὴν παρὰ τοῦ ἐν Ἐλατείᾳ παραχειμάζοντος, μετὰ τὴν ἐν Κυνὸς κεφαλαῖς μάχην, Τίτου Φλαμινίνου, νὰ ἐξοντώσῃ τὸν βοιωτάρχην Βραχύλλην, φίλον ὄντα τοῦ Φιλίππου, τὸν ὁποῖον κατηγόρουν οἱ φίλοι τῶν Ρωμαίων Βοιωτοὶ Ζεύξιππος καὶ Πεισίστρατος. Τὸ ἔργον του ἔφερεν εἰς πέρας διὰ τριῶν νέων Αἰτωλῶν καὶ τριῶν Ἰταλῶν οἵτινες καὶ συνέλαβον τὸν Βραχύλλην (Πολύβ. XVIII 43, 11—12). Ὁ Ἀλεξαμενὸς ἦτο στρατηγὸς τῶν Αἰτωλῶν καὶ ὅτε οὗτοι ἦλθον πρὸς βοήθειαν τοῦ τυράννου τῆς Σπάρτης Νάβιδος, ἡττηθέντος κατὰ τὸ 192 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Φιλοποίμενος. Οἱ Αἰτωλοὶ ἀντὶ νὰ βοηθήσωσι τὸν σύμμαχόν των Νάβιν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του ἐφόνευσαν τοῦτον καὶ κατέλαβον τὴν Σπάρτην. Οἱ Σπαρτιᾶται ὅμως ἐπαναστάντες ἐφόνευσαν τὸν Ἀλεξαμενόν, ἐξέβαλον τῆς Σπάρτης τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ κατετάχθησαν εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν οἰκειοθελῶς. Γ. Δ. ΚΑΨ.

—**«Ἀλεξαμενὸς σέβετε θεόν»**. Παράδοξον ἀκιδογράφημα (βλ. λ.) τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων, ἀνευρεθὲν εἴς τινα κῆπον παρὰ τὸν Παλατῖνον λόφον τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ πατρὸς Garacci, ἰησουΐτου ἐρευνητοῦ. Πρόκειται ἀναμφιβόλως περὶ γελοιογραφίας τοῦ Ἐσταυρωμένου Ἰησοῦ, παριστανομένου μὲ κεφαλὴν ὄνου, εἴτε εἰς παρῳδίαν τῆς νέας καὶ παρεξηγουμένης ἢ συκοφαντουμένης θρησκείας, εἴτε καὶ εἰς καταγγελίαν ἀνώνυμον τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἀλεξαμενοῦ εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν οἱ Χριστὸν λατρεύοντες κατεδιώκοντο καὶ ἐθανατοῦντο. Αἱ κατὰ τῶν Χριστιανῶν συκοφαντίαι ἐστηρίζοντο κυρίως εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τὴν ἀνηθικότητα, τοὺς ἐθνικοὺς δὲ κυρίως ἐξένιζε τὸ παράδοξον τῆς λατρείας ἀνθρώπου ἐσταυρωμένου, ὑποστάντος δηλαδὴ τὸν ἐξευτελιστικώτατον τῶν θανάτων. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τῆς λατρείας ἑνὸς «ὀβελία ζῴου, βοὸς ἢ ἀμνοῦ» ἡ ἀπόστασις ἦτο μικρά, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἐκοινολογοῦντο τὰ διάφορα πρωτοχριστιανικὰ σύμβολα, ἤτοι ἡ *Περιστερὰ* τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, οἱ Ταῶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ, συμβόλου τῆς αἰωνιότητος (οἱ ἀναγινωσκόμενοι συμβολικῶς ΤΑΩ), καὶ ὁ *ἰχθὺς* (ὁ συμβολίζων τό: «Ἰησοῦς - Χριστὸς - Θεοῦ - Υἱὸς - Σωτήρ»). Τὴν γένεσιν τῆς ἰδέας τοῦ ὀνοκεφάλου ἐνίσχυσε προφανῶς καὶ ἡ ἐν φάτνῃ ἐνσάρκωσις τοῦ Θεανθρώπου, ὡς καὶ ἡ μετὰ ζῴων ἀνάμιξις αὐτοῦ κατὰ τὴν πρώτην τῶν ποιμένων καὶ τῶν μάγων λατρείαν. Ὅτι δὲ συχνάκις παρουσιάζετο ὑπὸ αὐτὴν τὴν μορφὴν ἡ προσπάθεια τῆς γελοιοποιήσεως τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὑπάρχουν πολλαὶ ἀποδείξεις. Μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ κείμενον τοῦ Τερτυλλιανοῦ οὐδεμίαν ἀφίνει ἀμφιβολίαν: «Sed nova jam Dei nostri... editio publicata est...cum inscriptione: DEUS CHRISTIANORUM ONOCHOETES» κ.τ.λ, τοῦ ὁποίου κειμένου παραθέτομεν ἐνταῦθα πλήρη μετάφρασιν: «Ἀλλὰ νέαν ἔκδοχὴν τοῦ ἡμετέρου Θεοῦ ἐδημοσίευσαν εἰς τὴν ἐπομένην πόλιν. Οὕτω, κάποιος μονομάχος, ἐπιτήδειος εἰς τὸ διαφεύγειν τὰ θηρία, τὴν εἰκόνα προέτεινε μετὰ τοιαύτης τινὸς ἐπιγραφῆς: Θεὸς Χριστιανῶν Ὀνοχοήτης. Εἶχεν ὄνου ὦτα, καὶ ὁπλὴν εἰς τὸν ἕτερον πόδα, ἐκράτει βιβλίον καὶ ἔφερε τήβεννον. Ἐγελάσαμεν καὶ διὰ τὸ ὄνομα καὶ διὰ τὸ σχῆμα». Πράγματι νέαν ἔκδοχὴν παρέχει ἡ ζωγραφικὴ αὕτη παράστασις. Δὲν φέρεται ὁ Ἰησοῦς ἐσταυρωμένος. Μόνον δὲ μὲ ὦτα καὶ ὄχι πλέον μὲ κεφαλὴν ὄνου. Φέρει ὅμως βιβλίον εἰς τὰς χεῖρας καὶ ἔχει ὁπλὴν εἰς τὸν ἕνα πόδα. Τὸ δὲ ὄνομα «*ὀνοχοήτης*», εἶναι ἐμφανὲς ὅτι παίζει μεταξὺ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως *οἰνοχοεύς*, προφανῶς ἐμπαιζομένου τοῦ μυστηρίου τῆς Κοινωνίας, καὶ τῆς λέξεως *ὀνυχοήτης*, διὰ τῆς ὁποίας καταδήλως παραδείξαι ἡ παροιμία «ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα», δι' ὃ καὶ μία ὁπλή, «εἷς ὄνυξ», εἰς τὸν ἕτερον πόδα ζωγραφίζεται εἰς τὴν συμβολικὴν παράστασιν. Ταῦτα ἔρχονται εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ἐκδοχῆς ὅτι τὸ ἀκιδογράφημα τοῦ Ἀλεξαμενοῦ τὴν λατρείαν τοῦ Ἐσταυρωμένου χαρακτηρίζει. Εὑρίσκεται εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ Μουσεῖον Kircher εἶναι δὲ καὶ ἀπὸ γλωσσικῆς ἐπόψεως χαρακτηριστικόν. Διότι μὲ τὴν ἠχητικὴς ὀρθολόγον ἀνορθογραφίαν (*σέβετε* ἀντὶ *σέβεται*) διαπιστώνει τὸ ἀδύνατον τῆς *ἐρασμιακῆς προφορᾶς*. Γ.Δ.Κ.

Ἀλεξάνδρα *[Μυθολ.]*. Ἀρχαιοτάτη θεότης ἐν Λακωνικῇ. Ἐτιμᾶτο ἐν Ἀμύκλαις, ἔνθα ὑπῆρχεν ἱερὸν αὐτῆς «θέας ἄξιον» (Παυσ. III. 19. 6) καὶ ἄγαλμα, καὶ ἐν Λεύκτροις, ἔνθα ὡσαύτως εἶχε καὶ ἱερὸν καὶ ἄγαλμα. Ἡ παναρχαία αὕτη θεότης λησμονηθεῖσα, ἴσως, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἐταυτίσθη πρὸς τὴν Κασσάνδραν, τὴν κόρην τοῦ Πριάμου, ἥτις καὶ Ἀλεξάνδρα ἐκαλεῖτο. Ἡ σύγχυσις ἐπῆλθε, φαίνεται, ἐν ἀρχῇ ἐν Ἀμύκλαις, ὅπου καὶ τῆς Κλυταιμνήστρας εἰκὼν ὑπῆρχε καὶ Ἀγαμέμνονος, ὡς ἐνομίζετο, μνῆμα. Ἐκ τῆς ἐκδηλουμένης ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐννοίας φαίνεται ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρα ἦτο ἡ ἀλεξίκακος θεά, δηλ. ἡ σωσίπολις καὶ πολιοῦχος θεά. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλεξάνδρα (Alexandra) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως του ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 54. Ἀνεκαλύφθη τῇ 10 Σεπτεμβρίου 1858, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του εἶναι τὰ ἑξῆς: $\alpha = 2{,}710$,

Digitized by Google

$T = 1629$ ἡμ., $e = 0{,}200$, $i = 11^{\circ}.\ 48'$, $L = 141^{\circ}.\ 2'$, $\Omega = 314^{\circ}.\ 2'$, $\pi = 295^{\circ}.\ 56'$. σ. π.

Ἀλεξάνδρα (ἡ)· θηλ. τοῦ *Ἀλέξανδρος,* κατὰ τὰ δικατάληκτα οὐσιαστικά· πβλ. *Ἕλενος — Ἑλένη, Φίλιππος — Φιλίππη.* Ἰδιωματ. *Ἀλεξάντρα, Ἀλεξαντρινιώ, Δοξάντρα, Ἀλέξω* κ.λ.π.

— **Ἀλεξάνδρα·** θυγάτηρ τοῦ Πριάμου· βλ. **Κασσάνδρα.**

— **Ἀλεξάνδρα.** Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ θυγάτηρ τοῦ ζωγράφου Νεάλκους, ἡ περίφημος Σικυωνία ζωγράφος, μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον. κ. μ. κ.

— **Ἀλεξάνδρα.** Βασίλισσα τῶν Ἰουδαίων, ἑβραϊστὶ λεγομένη Σαλμὰ (Σαλώμη), ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ἀσμοναίων, σύζυγος κατ' ἀρχὰς Ἀριστοβούλου τοῦ Α′ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτου Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἰανναίου, βασιλεύσασα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου (76—67)· Ἐπ' αὐτῆς τὴν διακυβέρνησιν τοῦ κράτους ἀνέλαβεν ἡ μερὶς τῶν Φαρισαίων, ὅθεν καὶ ἐξηγεῖται ἐν τῇ φαρισαϊκῇ παραδόσει ἡ βασιλεία αὐτῆς ὡς χρυσοῦς αἰών. π.ι.μ.

—**Ἀλεξάνδρα, *μάρτυς*·** βλ. **Ἀλεξανδρία.**

—**Ἀλεξάνδρα, *ἀσκήτρια.*** Κατὰ Παλλάδιον, τὸν κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα ἀκμάσαντα συγγραφέα τῆς λαυσαϊκῆς ἱστορίας, ὁ Δίδυμος ὁ τυφλὸς (†395) τοῦ διηγήθη περί τινος συγχρόνου αὐτῷ παιδίσκης, ἥτις καταλείψασα τὴν πόλιν «**ἐν μνήματι ἑαυτὴν ἐγκαθεῖρξε, δι' ὀπῆς λαμβάνουσα τὰ τῆς χρείας, μήτε ἀνδράσι μήτε γυναιξὶ κατ' ὄψιν συντυγχάνουσά ποτε ἐπὶ δέκα ἔτη**»· μετὰ πάροδον δέκα ἐτῶν ἀφ' ἧς ἐνεκλείσθη εἰς τὸ μνῆμα, εὑρέθη ἡμέραν τινὰ νεκρὰ ἐν αὐτῷ. Ἡ τρισμακαρία **Μελάνη ἡ Ρωμαία** (βλ. λ.) διηγεῖτο περὶ αὐτῆς ὅτι τὴν ἠρώτησεν ἐκ τῆς ὀπῆς τοῦ μνημείου διατὶ ἀπεχώρησε τῆς πόλεως καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὸ μνῆμα, αὕτη δ' ἀπήντησεν, ὅτι ἐπειδὴ τὴν ἠγάπησεν ἐμμανῶς νέος τις· («**ἐβλάβη τις τὸν νοῦν εἰς ἐμέ**»), τὸν ὁποῖον δὲν ἀντηγάπα, προετίμησε νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς τὸ μνῆμα «**ἢ σκανδαλίσαι ψυχὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ ποιηθεῖσαν**». Ἐρωτηθεῖσα δ' ὑπὸ τῆς ἰδίας πῶς ὑποφέρει τὴν μόνωσιν, ἀπήντησεν, ὅτι ἀσχολεῖται προσευχομένη, νήθουσα, σκεπτομένη τοὺς ἄθλους τῶν ἁγίων, «**καὶ τὸ τέλος μου ἐκδεχομένη πότε ἀναλύσω ἐντεῦθεν μετ' ἐλπίδων χρηστῶν καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ**» [**Παλλαδίου λαυσ. ἱστ. ε′, ἐν** Migne Ἑ. Π. 34, 1017—8]. δ.σ.μ.

—**Ἀλεξάνδρα *Θεοδώροβνα,*** αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας γεννηθεῖσα τῷ 1798 καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1860. Ἦτο αὕτη θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσίας Φρειδερίκου Γουλιέλμου Γ′ καὶ ἐκαλεῖτο Φρειδερίκη-Λουΐζα-Καρλόττα-Βιλελμίνα, ὑπανδρευθεῖσα δὲ τὸν μεγάλον Δοῦκα Νικόλαον, τῷ 1817, μετωνομάσθη Ἀλεξάνδρα Θεοδώροβνα, ὅταν ὁ σύζυγός της ἀνῆλθεν εἰς τὸν ρωσικὸν θρόνον τῷ 1825. Ἀσθενικῆς κράσεως, συνεχῶς μετέβαινεν εἰς Ἰταλίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ὀργανισμοῦ της. Ὡς αὐτοκράτειρα ἠσχολεῖτο περισσότερον εἰς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ ἀπέφευγεν ὅσον ἠδύνατο τὴν αὐλικὴν ζωήν. θ. β.

—**Ἀλεξάνδρα,** βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας καὶ αὐτοκράτειρα τῶν Ἰνδιῶν. Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ Θ′ καὶ τῆς βασιλίσσης Λουΐζας (πριγκιπίσσης τῆς Ἔσσεν-Κάσελ), ἀδελφὴ δὲ τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου Α′, ἐγεννήθη ἐν Γοττόρπῃ τὴν 1 Δεκεμβρίου 1844 καὶ ἀπέθανε τὴν 20 Νοεμβρίου 1925 ἐν Λονδίνῳ. Κατὰ τὴν γέννησίν της ὁ πατήρ της δὲν εἶχεν ἀνακηρυχθῆ εἰσέτι διάδοχος τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου Ζ′, τὸ δὲ πριγκιπικὸν ζεῦγος ἔζη ἐν λιτότητι καὶ ἀνέτρεφε τὰ τέκνα του μετὰ πάσης ἁπλότητος. Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Χριστιανοῦ ὡς διαδόχου, ἡ πριγκίπισσα Ἀλεξάνδρα ἠκολούθησε τοὺς γονεῖς της (1852) εἰς Κοπενάγην.

Τῷ 1863 ἐγένετο σύζυγος τοῦ διαδόχου τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας Ἀλβέρτου-Ἐδουάρδου. Ὁ δεσμὸς οὗτος τῆς ἀγγλικῆς αὐλῆς μετὰ τῆς δανικῆς συνετέλεσεν ὅπως, μετὰ τὴν μὴ ἀποδοχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στέμματος ὑπὸ τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Βικτωρίας Ἀλφρέδου, προταθῇ ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ὡς βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ὁ πρίγκιψ τῆς Δανίας Γουλιέλμος Γεώργιος, ὅστις καὶ ἐξελέγη βασιλεὺς ὑπὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ὀλίγους μῆνας μετὰ τοὺς γάμους τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας.

Κατὰ τὴν μακρὰν βασιλείαν τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας ἡ πριγκίπισσα Ἀλεξάνδρα διήρχετο τὸν ἤρεμον βίον τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Ἀγγλίας, ἀφωσιωμένη εἰς κοινωφελῆ ἔργα· παρακολουθοῦσα δὲ ἰδιαιτέρως τὴν καλλιτεχνικὴν κίνησιν ἐν τῇ χώρᾳ, κατεγίνετο καὶ εἰς τὴν συλλογὴν πινάκων νεωτέρων ζωγράφων. Κατὰ πᾶν θέρος μετέβαινεν εἰς Κοπενάγην, ὅπου συνεκεντροῦντο τὰ μέλη τῶν βασιλικῶν οἴκων τῆς Δανίας, Ἀγγλίας, Ρωσίας καὶ Ἑλλάδος.

Τρέφουσα ἰδιαιτέραν στοργὴν πρὸς τὸν ἀδελφόν της βασιλέα τῶν Ἑλλήνων Γεώργιον Α′ ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα πλειστάκις γινομένη πάντοτε δεκτὴ μετὰ εἰλικρινοῦς συμπαθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἐξέφραζε δὲ τὸν θαυμασμόν της πρὸς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας καὶ διὰ τὸ κλῖμα τῆς χώρας. Ἰδιαιτέραν συμπάθειαν εἶχε πρὸς τὴν Κέρκυραν, ἔνθα διέμενε τὸν περισσότερον χρόνον, κατοικοῦσα ἐν τῷ ἀνακτόρῳ Ἁγίου Γεωργίου καὶ Μιχαήλ. Ἡ ἀγάπη της πρὸς τὴν ὡραίαν νῆσον ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἐπρομηθεύετο εἰκόνας τῶν γραφικωτέρων της τοπίων. Ἐπεσκέπτετο συνεχῶς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Κερκυραίου ζωγράφου Ἀγγέλου Γιαλλινᾶ, τοῦ ὁποίου ἠγόρασε πολλὰ ἔργα, καὶ ὑπεστήριζεν ἐν γένει τοὺς Κερκυραίους καλλιτέχνας παντοιοτρόπως.

Θανούσης τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας τῷ 1901 καὶ ἀνελθόντος τοῦ συζύγου της εἰς τὸν θρόνον, ἐγένετο βασίλισσα. Ἡ βασιλεία ὅμως τοῦ Ἐδουάρδου Ζ′ δὲν παρετάθη ἐπὶ μακρόν· ἀποθανόντα τὴν 6 Μαΐου 1910 τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Γεώργιος Ε′. Ἔκτοτε ἡ βασίλισσα μήτηρ ἐνησχολεῖτο ἀποκλειστικῶς εἰς ἀγαθοεργίας, ἵδρυσε τὸν ἐνεργούμενον κατ' ἔτος λαϊκὸν ἔρανον, ὅστις φέρει τὸ ὄνομά της, κατὰ δὲ τὸν παγκόσμιον πόλεμον ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς περιθάλψεως τῶν προσφύγων Βέλγων καὶ τῶν νοσοκομείων τῶν τραυματιῶν τοῦ πολέμου.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς τῆς βασιλίσσης Ἀλεξάνδρας ὑπῆρξαν ἔμπλεα θλίψεως καὶ πι-

Ἀλεξάνδρα, βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας.

κρίας. Ἡ δολοφονία τοῦ ἀδελφοῦ της βασιλέως Γεωργίου τῆς Ἑλλάδος, αἱ δραματικαὶ περιπέτειαι τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀνεψιοῦ της αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Νικολάου Β′ ἐδηλητηρίασαν τὴν ζωήν της, ἀπομεμακρυσμένη δὲ τοῦ κόσμου ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 81 ἐτῶν ἡ βασίλισσα, ἥτις εἶχε προκαλέσει τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου διὰ τοῦ κάλλους, τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς ἁπλότητός της. θ β.

—**Ἀλεξάνδρα *Θεοδώροβνα,*** αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας. Θυγάτηρ τοῦ Λουδοβίκου Δ′, μεγάλου Δουκὸς τῆς Ἔσσης, ἐγεννήθη τὴν 25 Μαΐου 1872 ἐν Δαρμστάτῃ, ἔφερε δὲ μέχρι τοῦ γάμου της τὸ ὄνομα Ἀλίκη. Μνηστευθεῖσα τὸν διάδοχον τοῦ ρωσικοῦ θρόνου μέγαν δοῦκα Νικόλαον, μετέβη εἰς Ρωσίαν πρὸς τέλεσιν τῶν γάμων της. Κατὰ τὸν χρόνον ὅμως ἐκεῖνον ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Γ′ ἠσθένησεν ἀνιάτως καὶ μετεφέρθη εἰς Κριμαίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1894 Οἱ γάμοι, ἀναβληθέντες συνεπείᾳ τούτου, ἐτελέσθησαν τὸν ἑπόμενον μῆνα ἐν Πετρουπόλει, ὅτε ἡ πριγκίπισσα Ἀλίκη, ἀποδεχθεῖσα τὴν ὀρθοδοξίαν, μετωνομάσθη Ἀλεξάνδρα Θεοδώροβνα.

Ἐκ τοῦ γάμου της ἀπέκτησε μέχρι τοῦ 1904 τέσσαρα τέκνα, θήλεα πάντα, πρᾶγμα ὅπερ κατέθλιβεν αὐτὴν καὶ τὸν αὐτοκράτορα, φοβουμένους ὅτι δὲν ἔμελλον νὰ δώσουν διάδοχον εἰς τὴν Ρωσίαν. Κατὰ τὴν διαρρεύσασαν δὲ μετὰ τὸν γάμον δεκαετίαν διάδοχος εἶχεν ἀνακηρυχθῆ ὁ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Νικόλαος Β′ μέγας δοὺξ Μιχαὴλ Ἀλεξάνδροβιτς. Ὁ πόθος ὅμως τῆς αὐτοκρατείρας ὅπως ἀποκτήσῃ υἱὸν τὴν διακατεῖχε πάντοτε, ἐκ τούτου δὲ καὶ περιέπεσεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ψυχοπαθητικὴν κατάστασιν, καὶ δή, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ περιβάλλοντος, εἰς μυστικιστικὴν τοιαύτην. Ἤρχισε λοιπὸν προσφεύγουσα εἰς θρησκολήπτους καὶ ψευδοπροφήτας, οἵτινες ὑπέσχοντο τὴν πραγματοποίησιν τοῦ πόθου της, ὅστις ἐκπληρωθεὶς τέλος τὴν 30 Ἰουλίου 1904 ἐπηύξησεν ἔτι μᾶλλον τὴν ἐκτίμησίν της πρὸς τούτους. Ἀλλ' ὁ υἱός της, ὁ μέγας δοὺξ Ἀλέξιος, ἦτο ἐκ γενετῆς ἀσθενικῆς κράσεως, ἔδειξεν ἐνωρὶς συμπτώματα αἱμοφιλίας καὶ γενικῶς ἤγειρε φόβους ὅτι ἡ ζωή του δὲν ἠδύνατο νὰ κατασφαλισθῇ κατ' ἐπιστήμην. Ἡ αὐτοκράτειρα-μήτηρ ἐστράφη τότε ἔτι μᾶλλον πρὸς τοὺς ἐμπειρικοὺς ἰατρούς, οἵτινες ἀνέλαβον τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ τσάρεβιτς διὰ θαυματουργῶν βοτάνων, μυστηριωδῶν αἱματοστατικῶν σκευασιῶν καὶ ἄλλων ἀγυρτευμάτων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην (1905) ἐπηκολούθησεν ὁ Ρωσο-Ἰαπωνικὸς πόλεμος, ὅστις ἀπέβη ἀτυχὴς διὰ τὴν Ρωσίαν. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Πὸρτ-Ἀρθούρ. ὁ πρόεδρος τῶν Ζέμστβος τῆς Μόσχας πρίγκιψ Τρουμπετσκόϊ, ἀπηύθυνεν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν Μίρσκυ ἀνοικτὴν ἐπιστολήν, δηλῶν ὅτι ἡ Ρωσία εὑρίσκετο ἐν ἐπαναστάσει. Ὁ Μιρσκυ, ὅστις ἦτο ὑπὲρ τῆς παραχωρήσεως εὐρυτέρων ἐλευθεριῶν εἰς τὸν λαόν, παρῃτήθη, ἀντικατασταθεὶς παρ' ἀγνώστου τινὸς Μπουλιγκουΐν, ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου κύκλου τῆς αὐτοκρατείρας Ἀλεξάνδρας Θεοδωρόβνας.

Ἔκτοτε ἤρξατο ἀναμιγνυόμενον εἰς τὴν πολιτικὴν κίνησιν τὸ ὄνομα τῆς αὐτοκρατείρας, εἰς ἣν ἀπεδίδετο ἡ παρακώλυσις τῆς παροχῆς συντάγματος. Ἐπηκολούθησεν ἡ τρομερὰ ἀπεργία τῶν 100.000 ἐργατῶν τῆς «Ἑνώσεως τῶν Ἑνώσεων», ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἐτέθη ὁ δημοκρατικὸς ἱερεὺς Γκαπόνε, ὅστις ὡδήγησεν αὐτοὺς εἰς τὸ χειμερινὸν ἀνάκτορον, ὅπως ἐπιδώσουν ψήφισμα περιλαμβάνον τὰς ἀπαιτήσεις των. Ὁ τσάρος εὑρίσκετο εἰς τὸ Τσάρσκογιε Σέλο. Ὁ στρατὸς ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐργατῶν καὶ ἐφόνευσε περὶ τοὺς τετρακισχιλίους ἀόπλους. Ὁ Γκαπόνε διήγειρεν ἐκ νέου τοὺς ἐργάτας δημοσιεύσας προκήρυξιν, εἰς ἣν ἔλεγεν ὅτι οὔτε αὐτοκράτωρ, οὔτε αὐτοκράτειρα ὑφίσταται πλέον ἐν Ρωσίᾳ, καὶ ὅτι χύσις ἀθῴου αἵματος ἐχώρισεν αὐτοὺς διὰ παντὸς ἀπὸ τοῦ λαοῦ. Μάχαι εἰς τὰς ὁδοὺς ἐπηκολούθησαν τὴν 23ην Ἰανουαρίου. Τὴν δ' ἑπομένην τμῆμα ἐπαναστατῶν ὥδευσε κατὰ τοῦ Τσάρσκογιε Σέλο, μαινόμενον ἰδίᾳ κατὰ τῆς αὐτοκρατείρας. Τὴν πορείαν των ἀνέστειλε σύνταγμα πεζικοῦ καὶ τινες πυροβολαρχίαι, κατακερματίσασαι τοὺς πλείστους τῶν ἐπαναστατῶν. Ὁ στρατηγὸς Τρέπωφ, ἀναλαβὼν τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν, κατέπνιξεν εἰς τὸ αἷμα τὴν ἐπανάστασιν. Ἀνάλογοι ταραχαὶ ἔλαβον χώραν εἰς Μόσχαν καὶ Βαρσοβίαν, πανταχοῦ δὲ μετὰ μίσους ἀνεφέρετο τὸ ὄνομα τῆς αὐτοκρατείρας Ἀλεξάνδρας Θεοδωρόβνας. Τὴν 17ην Φεβρουαρίου 1905 ἐφονεύετο ὁ γενικὸς διοικητὴς Μόσχας μέγας δοὺξ Σέργιος, θεῖος τοῦ τσάρου, τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν τριάκοντα χιλιάδες ἀπεργῶν διετάρασσον τὴν τάξιν εἰς τὴν Πετρούπολιν. Περίτρομος τότε ὁ Νικόλαος Β′ ὑπεσχέθη τὴν σύγκλησιν ἐθνοσυνελεύσεως. Ἀλλ' ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ σώματος ὡς συμβουλευτικοῦ προεκάλεσε τὴν ἀποστασίαν τοῦ θωρηκτοῦ «Κνιὰζ Ποτέμκιν» ἐν τῇ Μαύρῃ θαλάσσῃ. Τὸ πλήρωμα ἔσφαξε τοὺς ἀξιωματικούς, ἡ ἐμφάνισίς του δὲ πρὸ τῆς Ὀδησσοῦ προεκάλεσεν ὁδομαχίας μεταξὺ λαοῦ καὶ στρατοῦ. Ἡ Μόσχα ἐπανεστάτησεν ἐπίσης καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας παρέμεινεν εἰς χεῖρας τῶν ἐπαναστατῶν. Δεκαπέντε χιλιάδες ὑπῆρξαν τὰ θύματα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Κατόπιν ὅλων αὐτῶν ἐκλήθη ἡ πρώτη Δοῦμα (Βουλή), ἥτις ἀπεκλήθη «Δοῦμα τῆς ἐθνικῆς ὀργῆς». Ἀλλ' ἐνῷ συνεδρίαζεν αὕτη, ἱδρύετο ἐν τῇ αὐλῇ τὸ σῶμα τῶν «*Ἑκατὸν Μαύρων*», οἵτινες δύο βουλευτὰς ἐδολοφόνησαν, ἓξ ἄλλους ἐξηφάνισαν καὶ ἄλλους ἐξώρισαν. Ἡ πρώτη αὕτη Δοῦμα διελύθη μετὰ δύο μῆνας. Συνεστήθησαν τότε «*προγκρόμ*», τῶν ὁποίων σκοπὸς ἦτο ἡ σφαγὴ τῶν ἐν Ρωσίᾳ Ἑβραίων. Ἡ κατάστασις ἐξηκολούθει ταραχώδης καὶ ἀνησυχητική, ὅτε ἐνηργήθησαν ἐκλογαί, αἱ τῆς δευτέρας Δούμας, ἥτις ὁμοίως διελύθη μετ' ὀλίγον, καὶ ἐπηκολούθησαν αἱ ἐκλογαὶ τῆς τρίτης τοιαύτης, ἥτις παρέμεινε μέχρι τοῦ 1912.

Εἰς τὰς σχετικὰς ἐνεργείας ἀνεμιγνύετο ἐπιμονώτερον τώρα τὸ ὄνομα τῆς Αὐτοκρατείρας. Οἱ ὀλιγώτεροι ἐναντίοι της ἐθεώρουν αὐτὴν θῦμα τῶν ἐπισκόπων Ἑρμογένους καὶ Θεοφάνους, οἵτινες εἰσήγαγον παρὰ τῇ Αὐλῇ μοναχόν τινα Ἡλιόδωρον, ὅστις ἦτο ὁ δημιουργὸς τοῦ *προγκρόμ.* Ἐξήσκει πράγματι οὗτος μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῆς αὐτοκρατείρας, μὲ τὴν σειράν του δὲ καὶ αὐτὸς εἰσήγαγε παρὰ τῇ Αὐλῇ τὸν ἐκ Σιβηρίας χωρικὸν *Γρηγόριον Νόβιχ,* ὅστις ἀπὸ κλέπτου ἀλόγων ἐγένετο θεόπνευστος καὶ κατέστη πασίγνωστος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ρασπούτιν,* ἤτοι «ἀσελγής», εἰς ἐπιβεβαίωσιν μᾶλλον γενετησιακῶν παρεκτροπῶν του, ἢ πρὸς διακήρυξιν τῆς αἱρέσεως εἰς ἣν ἀνῆκε. Κυρία τις τῆς Αὐλῆς, ἡ Βυρούμποβα, πολὺ συνδεομένη μετὰ τῆς αὐτοκρατείρας, συνέδεσε στενότατα τὸν Ρασπούτιν μετὰ τῆς Ἀλεξάνδρας, παρουσιάσασα αὐτὸν ὡς θαυματουργὸν καὶ θεόπεμπτον σωτῆρα τοῦ τσάρεβιτς. Ὁ νέος ψευδοπροφήτης ἐκήρυττε χριστιανόμορφόν τινα μυστικισμόν, συναναμεμιγμένον μὲ κατάλοιπα τοῦ παλαιορρωσικοῦ παγανισμοῦ, καὶ ἔλεγεν ὅτι εἶχεν ἀπὸ Θεοῦ δύναμιν θαυματουργόν. Εἰσελθὼν οὗτος εἰς τὴν Αὐλὴν ἀπεμάκρυνε τὸν Ἑρμογένην καὶ τὸν Θεοφάνην, ἐξέβαλε δὲ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τὸν Ἡλιόδωρον, ὅστις δημοσίᾳ ἐζήτησε συγγνώμην ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους, ὡς ἐξεγείρας τὸ πλῆθος κατ' αὐτῶν καὶ ἔρριψεν εἰς τὴν δημοσιότητα ἀπερίγραπτα σκάνδαλα. Δι' ὅ, κατὰ διαταγὴν τῆς αὐτοκρατείρας, ἀπεμονώθη εἰς μοναστήριον, ὅθεν ὅμως ἐδραπέτευσε μεταβὰς εἰς Ἀμερικὴν καὶ

Digitized by Google

διασπείρας τερατώδεις φήμας περὶ τῶν ἐν Ρωσίᾳ. Εὐθὺς ὡς διεδόθη ὅτι διὰ τῶν ἱκεσιῶν καὶ τῶν ἐξορκισμῶν τοῦ Ρασπούτιν ἐβελτιώθη ἡ ὑγεία τοῦ τσάρεβιτς — σωζομένου πράγματι μεθ' ἑκάστην κρίσιν παρεμβάσει ἐγκρίτων ἰατρῶν — μεγάλαι δέσποιναι ἤρχισαν ἀθρόως ἐπιδιώκουσαι τὴν εὔνοιαν τοῦ ψευδοπροφήτου, καὶ τοιουτοτρόπως ἀπέβη οὗτος σημαίνουσα προσωπικότης ἐν τῷ κράτει. Οἱ ὑπουργοί, οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ὑπηρεσιῶν ἔκλινον πρὸ αὐτοῦ, λέγει ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ρωσικῆς Ἐπαναστάσεως» αὐτὸς ὁ Βίττε, ἐπιθυμῶν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ πράγματα, ἐπεδίωκε τὴν φιλίαν αὐτοῦ, καθ' ὅσον ἡ ἐπιρροὴ του παρὰ τῇ αὐτοκρατείρᾳ ἦτο τεραστία, εἰς τὰς θελήσεις δὲ αὐτῆς ὑπέκυπτεν ὁ ἀσθενὴς χαρακτὴρ τοῦ τσάρου. Ἐν τούτοις τὸ σκάνδαλον δὲν ἠργησε νὰ ἐκραγῇ καὶ ἡ «Φωνὴ τῆς Μόσχας» ἐδημοσίευσε διαμαρτυρίαν θεολόγου τινὸς κατὰ τοῦ ἀγροίκου αὐτοῦ θαυματοποιοῦ. Τὸ φύλλον κατεσχέθη, ἀλλὰ τὸ ἄρθρον εὗρεν ἀπήχησιν εἰς τὴν Δοῦμαν: «Ἡ ἁγιότης τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐκκλησίας καὶ αὐτὸς ὁ θρόνος εὑρίσκονται ἐν κινδύνῳ — ἐκραύγαζεν ὁ Γκούσκωφ. Ἕλκος κατατρώγει τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ».

Ὑπὸ τὴν συναυλίαν αὐτὴν τῶν κατακραυγῶν ὁ Ρασπούτιν ἀπεμακρύνθη. Δυστύχημά τι ὅμως προσέβαλε τὴν αὐτοκρατορικὴν οἰκογένειαν· ὁ τσάρεβιτς κατέπεσε δεινῶς πάσχων. Ἡ αὐτοκράτειρα ἐπέμεινε τότε εἰς τὴν ἀνάκλησιν τοῦ «στάρετς», ἡ Δοῦμα συγκατετέθη, ὁ διάδοχος κατὰ τύχην ἰάθη καὶ ὁ Ρασπούτιν ἐπανεγκατεστάθη εἰς τὴν πρώτην του παντοδυναμίαν. Οὕτως ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια ἐγένετο ὑποχειρία τοῦ χωρικοῦ τούτου, ὅπως ὁ Ἀλέξανδρος Α' εἶχε γίνει ἄλλοτε ὄργανον εἰς τὰς χεῖρας τῆς *Βαρβάρας Κρύντενερ*.

Ἀλλ' ἡ παρουσία του εἰς τὴν Αὐλὴν ἐκράτει εἰς διαρκῆ ἐξέγερσιν τὴν κοινὴν γνώμην. Δύο ἔτη δὲ μετὰ ταῦτα (τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1914), ὁ ἐπίσκοπος τῆς Οὔφας ἤνοιξε σφοδρὰν πολεμικὴν ἐναντίον του: «Οἱ ψευδοπροφῆται, ἔλεγε, ὑπῆρξαν πάντοτε πρόαγγελοι ἐθνικῆς ἀποσυνθέσεως. Ὁ νέος δὲ αὐτὸς ψευδοπροφήτης εἶναι ἐπικινδυνωδέστερος λύκου περιβεβλημένου δορὰν ἀμνοῦ». Ὁ Ρασπούτιν ἐζήτησε νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Οὔφας, εἶπε δὲ εἰς αὐτόν: «Πιστεύετε εἰς ἐμέ;» «Πιστεύω, ἀπήντησεν ὁ ἐπίσκοπος, ὅτι εἶσαι ἕνας ἀγύρτης τοῦ αἰσχίστου εἴδους, καὶ ἀφ' ἡ αὐλὴ σὲ ἐγκολποῦται, φαίνεται ὅτι αὐτὴ ἠθικῶς περιῆλθεν εἰς πλήρη χρεωκοπίαν». Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1914 γυνή τις ἐπεχείρησε νὰ φονεύσῃ τὸν Ρασπούτιν, ἐκδικουμένη τὸν Ἡλιόδωρον, ὁ δὲ Ρασπούτιν τὸν ἀρχηγὸν τῶν Σοσιαλιστῶν Δημοκρατῶν Μιλιούκωφ.

Πάντα ταῦτα ὅμως καὶ' οὐδὲν μετέβαλον τὴν κατάστασιν καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ Ρασπούτιν εὑρίσκετο εἰς τὸ κατακόρυφον αὐτῆς, ὅτε ἐξερράγη ὁ παγκόσμιος πόλεμος, εἰς ὃν ἡ Ρωσία εἰσῆλθε πρώτη. Ἡ αὐτοκράτειρα, προσκειμένη εἰς τὰς φιλογερμανικὰς ἰδέας, εὑρέθη ἀντίθετος πρὸς τὸ κοινὸν αἴσθημα καὶ ἐπιστεύθη ὅτι ἐπεδίωκε τὴν ἐξασθένισιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, ὅπως ἐκβιασθῇ αὕτη εἰς σύναψιν ἰδιαιτέρας συνθήκης μετὰ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, παρασυρομένη ὑπὸ τοῦ Ρασπούτιν, ὅστις ἐλέγετο ἐξαγορασθεὶς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν πρακτόρων. Τοῦτο προεκάλεσε μέγα σκάνδαλον. Ἡ αὐτοκράτειρα-μήτηρ Μαρία Θεοδώροβνα περιῆλθεν εἰς πλήρη ρῆξιν πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν Ἀλεξάνδραν, διέκοψε πᾶσαν σχέσιν μετὰ τοῦ υἱοῦ της, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Κριμαίαν, εἶτα εἰς Ἀγγλίαν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν πλησίον τῆς Κοπενάγης Πύργον Hvidoere, ἔνθα διαμένει ἔκτοτε. Οἱ μεγάλοι δοῦκες περιῆλθον ἐπίσης εἰς ἔχθραν μετὰ τῆς αὐτοκρατείρας καὶ ἐζήτουν νὰ ἀποσπάσουν τὸν τσάρον ἐκ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ ρασπουτινικοῦ κύκλου, ὅστις ἐδημιουργήθη εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Τσάρσκογιε Σέλο. Εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κύκλου τούτου ἀπεδίδοντο αἱ ἀλλεπάλληλοι ὑπουργικαὶ μεταβολαὶ καὶ ἡ ἄνοδος εἰς τὰ ὕπατα ἀξιώματα ἀσήμων ἀνθρώπων, καταγγελλομένων ὡς καταχραστῶν καὶ ὡς ὑπονοούντων τὴν συμμαχίαν τῆς Ρωσίας μετὰ τῆς Ἀντάντ. Τὰ ὀνόματα τοῦ Νικολάου Β' καὶ τῆς Ἀλεξάνδρας διεσύροντο εἰς τὰ κέντρα, εἰς τοὺς διαδρόμους τῆς Δούμας καὶ εἰς τὰς τάξεις τοῦ τοῦ στρατοῦ. Εἶχε καταπέσει ἤδη τὸ γόητρον τῶν αὐτοκρατόρων· οὐχὶ δὲ μόνον αὐτῶν ὡς προσώπων, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἔτι ὡς θεσμοῦ.

Ὁ Ρασπούτιν ἐφονεύθη τέλος νύκτα τινὰ ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ πρίγκιπος Γιουσούπωφ, νυμφευμένου μετὰ τῆς ἀνεψιᾶς τοῦ τσάρου, εἰς τὸν φόνον δὲ

Ἡ τσαρίνα Ἀλεξάνδρα Θεοδώροβνα.

τοῦτον εἶχον συμμετάσχει ὁ μέγας δοὺξ Δημήτριος Παύλοβιτς, υἱὸς τῆς βασιλόπαιδος τῆς Ἑλλάδος Ἀλεξάνδρας, καὶ ὁ βουλευτὴς καὶ δεινὸς ρήτωρ Πουρισκέβιτς. Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ Ρασπούτιν ἔλεγε δημοσίᾳ: Δὲν εἶμαι παρὰ ἕνας ἁπλοῦς χωρικός, πρὸς ὃν ὅμως ὡμίλησεν ὁ Θεός. Ὁ τσάρος καὶ ἡ τσαρίνα γνωρίζουν ὅτι ἡ ζωή τοῦ μόνου υἱοῦ των ὀφείλεται εἰς τὰς προσευχάς μου. Ὑψηλὰ πρόσωπα θέλουν νὰ μὲ ἀπομακρύνουν· τοὺς πτύω κατὰ πρόσωπον. Τὸ θεῖον πνεῦμα εἶναι μαζύ μου. Ἡ αὐτοκράτειρα ἐκτελεῖ πάσας τὰς θελήσεις μου. Εἶπα εἰς τοὺς αὐτοκράτορας ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι ἔγκλημα καὶ ὁ πόλεμος θὰ φέρῃ τὴν καταστροφήν των. Θὰ κάμω τὸ πᾶν ὅπως τελειώσῃ ὁ ἐγκληματικὸς αὐτὸς πόλεμος».

Τὰ ἐπισυμβάντα μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ρασπούτιν, ἡ ἀπελπισία εἰς ἣν περιῆλθεν ἡ αὐτοκράτειρα, ἡ ἐπέμβασις αὐτῆς ὅπως ἐπιβληθῇ ἡ ἐσχάτη τῶν ποινῶν εἰς τοὺς αὐτουργοὺς τοῦ φόνου προεκάλεσαν τὴν λαϊκὴν ἐξέγερσιν. Οἱ αὐτοκράτορες δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ στηριχθῶσιν οὔτε ἐπὶ τῶν μεγάλων δουκῶν, οὔτε ἐπὶ τῆς Δούμας, οὔτε ἐπὶ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ, μεθ' ὧν εὑρίσκοντο εἰς πλήρη ἀντίθεσιν. Τὴν κατάστασιν εἶχεν ἐπιδεινώσει ἡ ἄνοδος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Στοῦρμερ, Γερμανοῦ τὴν καταγωγὴν καὶ ὑπηρετοῦντος πρότερον εἰς ἀπομακρυσμένην τινὰ ἐπαρχίαν. Φιλογερμανικῶν φρονημάτων οὗτος, ἔχων ὡς συνυπουργὸν τὸν Πρωτοποπώφ, ἐγένετο ὄργανον τοῦ ρασπουτινικοῦ κύκλου καὶ εἰργάζετο πρὸς τερματισμὸν τοῦ πολέμου. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Καντὲ Μιλιούκωφ εἶχε ρίψει ἤδη εἰς τὴν δημοσιότητα κατηγορίας κατ' αὐτοῦ, κατήγγειλε δὲ τὸν ἰδιαίτερον γραμματέα του ὡς κλέπτην καὶ ἀπατεῶνα. Τὴν 4 Νοεμβρίου 1916 ὁ Μιλιούκωφ, ὁ βουλευτὴς Πουρισκέβιτς καὶ ὁ κόμης Βλαδίμηρος Μπομπρίνσκυ ἔφερον τὰ ζητήματα ταῦτα ἐνώπιον τῆς Δούμας, καταγγέλλοντες τὸν Στοῦρμερ καὶ τὸν Πρωτοποπώφ ὡς προδίδοντας τὴν χώραν. Ἰδίως κατηγγέλλετο ὁ Πρωτοποπώφ, ὅτι, ἐπιστρέφων ἐκ Λονδίνου, συνηντήθη, τῇ ἐντολῇ τῆς αὐτοκρατείρας, ἐν Στοκχόλμῃ μετὰ τοῦ πρευσβευτοῦ τῆς Γερμανίας καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις χωριστῆς συνθήκης. Ὁ Μιλιούκωφ ἀνέγνωσεν ἀπὸ τοῦ βήματος ἀποσπάσματα δημοσιευμάτων γερμανικῶν ἐφημερίδων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνεμιγνύετο τὸ ὄνομα τοῦ Στοῦρμερ, τῆς αὐτοκρατείρας καὶ τοῦ Ρασπούτιν μετὰ τῶν ὀνομάτων μυστικῶν πρακτόρων, καταγινομένων ὅπως ὑπονομεύσωσι τὴν χώραν. Ὁμιλῶν περὶ τῆς προστασίας ἧς ἀπελάμβανεν ὁ ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ Στοῦρμερ Μανουΐλωφ παρ' αὐτοῦ καὶ τῆς αὐλῆς, τὸν κατήγγειλεν ὡς κατάσκοπον, ὡς κλέπτην καὶ ὡς προτείναντα, ἀπὸ μέρους τῶν Γερμανῶν, τὴν ἐξαγορὰν τῆς ἐφημερίδος «Νόβογια Βρέμια». Ἂν δὲ αἱ κλοπαὶ αὐτοῦ ἔμειναν ἀκαταδίωκτοι, τοῦτο, προσέθεσεν, ὠφείλετο εἰς τὴν προστασίαν ἣν ἀπελάμβανεν οὗτος, ἀφήσας νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι ὑψηλὴ προστάτις του ἦτο ἡ αὐτοκράτειρα. Θύελλα ἀποδοκιμασιῶν ἐξερράγη ἐν τῇ Βουλῇ κατὰ τοῦ Στοῦρμερ καὶ οἱ ὑπουργοὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν συνεχάρησαν δημοσίᾳ τὸν Μιλιούκωφ. Ἡ αἴτησις τοῦ προέδρου τῆς Κυβερνήσεως ὅπως καταδιωχθῇ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Καντὲ ἀπερρίφθη, ἠναγκάσθη δὲ οὕτω νὰ παραιτηθῇ καὶ τὸν ἀντικατέστησεν ὁ στρατηγὸς Τρέπωφ, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη οὗτος νὰ ἀπομακρύνῃ καὶ τὸν Πρωτοποπώφ, ὅστις περιεβλήθη δικτατορικὴν ἐξουσίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν αὐλὴν ἐνεφανίσθη ἄλλος τις χωρικός, *Μίκιες Κολίαγες* λεγόμενος, ὅστις ἐπρόκειτο καὶ αὐτὸς νὰ τελέσῃ θαύματα ὑπὲρ τῆς ὑγείας τοῦ τσάρεβιτς, ἀσθενήσαντος ἐκ νέου. Διεκόπησαν ἀποτόμως αἱ ἐργασίαι τῆς Δούμας καὶ τοῦ Συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας, ὅπως μὴ προκαλῶνται σκάνδαλα θίγοντα τὴν αὐτοκράτειραν, μόλις δὲ τὴν 22 Φεβρουαρίου 1917 συνεκλήθησαν τὰ δύο σώματα.

Τὰ σκάνδαλα ὅμως διεδέχοντο ἄλληλα. Τὸ δικαστήριον ὅπερ ἐδίκαζε τὰς καταχρήσεις τοῦ Μανουΐλωφ καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἐκδώσῃ καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, διέκοψε τὴν συνεδρίασιν καθ' ὑψηλὴν ἐντολήν. Ἐν τῷ μεταξὺ διεδίδετο ὅτι ἐπίκειται ἡ διάλυσις τῆς Δούμας. Ἐνῷ δὲ τοιαῦτα ἐκυκλοφόρουν, τὴν 7 Μαρτίου 1917, ἀπουσιάζοντος εἰς τὸ μέτωπον τοῦ αὐτοκράτορος, ἐξερράγη ἐν Πετρουπόλει ἡ πρώτη λεγομένη «*ἀπεργία τῆς πείνης*». Τὴν 8 (μέχρι τῆς 10) Μαρτίου ἐπηκολούθησε γενικὴ ἀπεργία τῶν ἐργοστασίων καὶ τῶν μεταφορῶν. Ἄπειρον πλῆθος λαοῦ παρηκολούθει τὰς διασχιζούσας τὰς ὁδοὺς ἐργατικὰς ὁμάδας. Ὅταν δὲ οἱ Κοζάκοι διετάχθησαν νὰ διαλύσωσι τοὺς ἀπεργούς, οὗτοι διῆλθον πρὸ αὐτῶν μειδιῶντες καὶ ὑψοῦντες τὰ μαστίγιά των. Στρατὸς ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἠδύναντο νὰ βασισθῶσιν οἱ αὐτοκράτορες δὲν ὑπῆρχε.

Τὴν 11ην τὸ πλῆθος ἐβάδισεν ὅπως θέσῃ πῦρ εἰς τὸ χειμερινὸν ἀνάκτορον, ἐπῆλθον δ' ἐκ τούτου συγκρούσεις μετὰ τῆς ἀστυνομίας διαρκέσασαι ἐπὶ δύο ἡμέρας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὑπεγράφετο οὐκάζιον διαλύσεως τῆς Δούμας. Ἀλλ' ὁ πρόεδρος αὐτῆς Ροτζιάνκο συνεκάλεσε τὴν Βουλήν, αὕτη δὲ κατήρτισεν Ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπήν, ὁμοίαν περίπου πρὸς τὴν τῆς «*Κοινῆς σωτηρίας*» τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Ροτζιάνκο ἀνήγγειλεν εἰς τὸν τσάρον τὴν σοβαρότητα τῆς καταστάσεως καὶ τὸν σχηματισμὸν προσωρινῆς Κυβερνήσεως εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ λαός, ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, κατέλαβε τὸ ὁπλοστάσιον, τὰς φυλακὰς καὶ τὸ φρούριον τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου· ἀπεφυλάκισε πάντας τοὺς κρατουμένους καὶ παρέδωκεν εἰς τὸ πῦρ τὰ δικαστήρια καὶ τὸ ἀρχεῖον τῆς Ἀστυνομίας. Οἱ ἀστυνομικοὶ ἐξηφανίσθησαν ἢ ἐφονεύθη-

Ὁ τσάρεβιτς Ἀλέξιος μὲ τρεῖς ἀδελφάς του, ἐγκάθειρκτοι εἰς τὸ Αἰκατερίνμπουργ.

Digitized by Google

σαν, καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ οἱ μὴ ἑνωθέντες μετὰ τοῦ λαοῦ ἐτυφεκίσθησαν ὑπὸ τῶν ἰδίων στρατιωτῶν των. Οἱ πρώην ὑπουργοὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἐζήτησαν καταφύγιον εἰς τὰς αἰθούσας τῆς Βουλῆς. Τὸ θέαμα ὅπερ παρίστα ἡ Πετρούπολις ἦτο ἀπερίγραπτον. Τὸ αἷμα ἔρρεεν εἰς τὰς ὁδούς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ αὐτοκράτειρα Ἀλεξάνδρα Θεοδώροβνα μετὰ τῶν θυγατέρων της καὶ τοῦ μικροῦ τσάρεβιτς εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ τρόμου· αἱ εἰδήσεις περὶ τῶν φρικτῶν συμβάντων τῆς πρωτευούσης ἔφθανον μέχρις αὐτῶν καὶ ἔτρεμον εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἐπέκειτο ἡ σφαγή των.

Ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος Β' εὑρίσκετο εἰς τὸ στρατηγεῖον τοῦ Μοχίλεφ, ὅτε ἐπληροφορήθη τὰ διατρέχοντα ἐν Πετρουπόλει, καὶ ἐζήτησε νὰ μεταβῇ εἰς Τσάρσκογιε Σέλο, ὅπως συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Ροτζιάνκο. Ἡ αὐτοκρατορικὴ ἁμαξοστοιχία τὴν 13 Μαρτίου κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας ἐκρατήθη, διότι ἡ ὁδὸς κατείχετο ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν. «Ἐὰν ὁ λαὸς θέλει, εἶπεν ὁ Τσάρος, θὰ παραιτηθῶ καὶ θ' ἀπέλθω νὰ ζήσω εἰς τὴν Λεβάδειαν», ἀφοῦ ἡ σύζυγός μου καὶ τὰ τέκνα μου ἐσώθησαν». Ἔλαβε δὲ τὴν ἄγουσαν εἰς Πσκόβ. Ἐκεῖ ἀνέμενεν αὐτὸν ὁ στρατηγὸς Ρούσκη. Ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν ἀρεστὴν εἰς τὸν λαόν. «Πολὺ ἀργὰ ἀπεκρίθη ὁ Ρούσκη, ὅστις ἐπέδειξεν εἰς αὐτὸν τηλεγραφήματα τῶν στρατηγῶν Ἔβερτ καὶ Μπρουσσίλωφ, οἵτινες τὸν παρεκίνουν εἰς παραίτησιν. Ὁ Νικόλαος Β' ἀνεκοίνωσε τηλεγραφικῶς εἰς τὸν Ροτζιάνκο τὴν πρόθεσίν του, ὅπως παραιτηθῇ τοῦ θρόνου ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, 15ην Μαρτίου, ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἐξ ἑνὸς ἀντιπροσώπου τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τὴν Δούμας, τοῦ Σούλγκιν καὶ ἑνὸς μέλους τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως, τοῦ Γκούσκωφ, ἀφίκετο εἰς Πσκόβ, ἀμέσως δὲ ἐγένετο δεκτὴ ἐντὸς τῆς σιδηροδρομικῆς ἁμάξης. Ὁ Γκούσκωφ συνέστησεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξίου μὲ ἀντιβασιλέα τὸν ἀδελφόν του μεγάλον δοῦκα Μιχαὴλ Ἀλεξάνδροβιτς.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἀποσυρθεὶς εἰς παρακειμένην ἅμαξαν ἔγραψε τὴν πρᾶξιν τῆς παραιτήσεώς του ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαήλ, καθ' ὅσον τοῦ ἦτο ἀδύνατον ν' ἀποχωρισθῇ τοῦ υἱοῦ του. Ταυτοχρόνως, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν μεταβίβασιν τῶν δικαιωμάτων, διώρισε τὸν πρίγκιπα Λβὼφ πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὸν μεγάλον δοῦκα Νικόλαον ἀρχιστράτηγον. Ἀλλ' ὁ μέγας δοὺξ Μιχαήλ, ὁ κληθεὶς εἰς τὸν θρόνον, δὲν ἐδέχθη τὸ ἐπικίνδυνον τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀξίωμα, δηλώσας ὅτι «δὲν ἐπιθυμεῖ παρὰ νὰ μείνῃ πολίτης τῆς χώρας, εἰς ἣν αἱ δημοκρατικαὶ ἰδέαι ἔκαμον τοιαύτας προόδους».

Ἐπετράπη εἶτα εἰς τὸν Νικόλαον Β' ἡ μετάβασις εἰς τὸ Τσάρσκογιε Σέλο, ὅπου ἡ αὐτοκράτειρα διέμενε μετὰ τῶν τέκνων της προσβεβλημένων ἐξ ἱλαρᾶς. Οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς ἀπεκάλουν αὐτὸν «συνταγματάρχην Ρωμάνωφ». Τὰ αὐλικὰ πρόσωπα ἀπεμακρύνθησαν τῶν ἀνακτόρων, μερικὰ δὲ ἐξ αὐτῶν, καὶ ἰδίως ἡ Βυρούμποβα, ἐφυλακίσθησαν. Τὰ ἀπέραντα κτήματα τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας περιῆλθον εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ἔθνους, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως χρησιμοποιήσῃ ταῦτα ἡ Δοῦμα ὑπὲρ τῶν χωρικῶν. Μόνον ἑκατομμύριά τινα ρουβλίων, κατατεθειμένα εἰς Ρωσίαν ὑπὸ τοῦ τσάρου καὶ τῆς συζύγου του, ἀφέθησαν εἰς αὐτούς. Ἐγεννήθη ζήτημα: νὰ ἐπιτραπῇ ἢ ὄχι εἰς τοὺς αὐτοκράτορας καὶ τὰ τέκνα των νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησις τοῦ πρίγκιπος Λβὼφ οὐδὲν ἀπεφάσιζε καὶ ὁ τσάρος μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐγένοντο οὕτως εἰπεῖν ἐγκάθειρκτοι. Ἀλλὰ τὰ πράγματα ἔβαινον ἤδη ἐν Ρωσίᾳ εἰς τὰς ἐσχάτας αὐτῶν συνεπείας. Ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησις ἀνετράπη κατόπιν τῆς στρατιωτικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Νοεμβρίου 1917. Οἱ συμμετασχόντες τῆς Κυβερνήσεως ταύτης ἄλλοι μὲν ἐφυγαδεύθησαν καὶ ἄλλοι συνέπραξαν μὲ τὴν νέαν κατάστασιν.

Τὴν 10 Νοεμβρίου κατηρτίσθη κυβέρνησις ὑπὸ τοῦ *Συμβουλίου τῶν ἐπιτρόπων τοῦ λαοῦ*. Ἐγένετο ἡ σύγκλησις τοῦ Πανρωσικοῦ Συνεδρίου τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐργατῶν, στρατιωτικῶν καὶ χωρικῶν, τότε δὲ (15 Νοεμβρίου) ὁ πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῶν ἐπιτρόπων τοῦ λαοῦ Βλαδίμηρος Ἠλίϊτς Οὐλιάνωφ Λένιν ἐκήρυξε τὴν «*Σοσιαλιστικὴν Δημοκρατίαν τῶν Σοβιέτ*», συμπληρωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου τῶν Συμβουλίων τῶν ἀντιπροσώπων τὸν Φεβρουάριον 1918. Τὴν 14 Μαρτίου ἡ πρωτεύουσα μετεφέρετο εἰς Μόσχαν. Ἡ θέσις τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας κατέστη δραματική. Μετεφέρθη ἐκ Τσάρσκογιε Σέλο εἰς Τοβόλσκην τῆς Σιβηρίας, κατόπιν δὲ εἰς Αἰκατερινσβοῦργον, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν ἐγχωρίων μπολσεβίκων. Ἡ ζωὴ τῶν δεσμωτῶν ὑπῆρξε περιπετειώδης καὶ θλιβερά. Ὑφίσταντο ὅλας τὰς ταπεινώσεις τῶν ἀποθηριωθέντων δεσμοφυλάκων των. Ριφθέντες ἐντὸς ρυπαρωτάτης οἰκίας ἐστερήθησαν πάσης ἀνέσεως, μέχρις οὗ μίαν νύκτα (3 Ἰουλίου 1918) κατεσφάγησαν.

Ἀλεξάνδρα Γεωργίεβνα, θυγάτηρ τῶν βασιλέων τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου Α' καὶ Ὄλγας.

Ἐκτὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Νικολάου Β' καὶ τῆς αὐτοκρατείρας Ἀλεξάνδρας Θεοδωρόβνας, ἐσφάγησαν ἐπίσης τὰ τέκνα των, αἱ μεγάλαι δούκισσαι Ὄλγα, Τατιάνα, Μαρία, Ἀναστασία καὶ ὁ δεκατριετὴς ἀσθενικὸς τσάρεβιτς.

Ἡ ζωὴ καὶ τὸ μαρτυρικὸν τέλος τῆς αὐτοκρατείρας Ἀλεξάνδρας Θεοδωρόβνας ἀποτελεῖ τὰς δραματικωτέρας σελίδας τῆς συγχρόνου ἱστορίας τῆς πλήρους αἵματος καὶ συμφορῶν.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΙΑΝΙΤΗΣ

—Ἀλεξάνδρα *Γεωργίεβνα*, μεγάλη Δούκισσα τῆς Ρωσίας. Θυγάτηρ τῶν βασιλέων τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου Α' καὶ Ὄλγας, γεννηθεῖσα εἰς τὴν ἐν Κερκύρᾳ βασιλικὴν ἔπαυλιν «Mon Repos» τὴν 18 Αὐγούστου 1870 καὶ ἀποθανοῦσα τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1891, ἐν τῷ παρὰ τὴν Μόσχαν ἀνακτόρῳ Ἰλίνσκογιε. Ἡ Ἑλληνὶς βασιλόπαις Ἀλεξάνδρα ἐκ παιδικῆς ἡλικίας προσείλκυσεν ἰδιαιτέρως τὴν συμπάθειαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἥτις κατεδηλώθη εἰς πλείστας περιστάσεις, ἰδίως ὅμως καθ' ἃς ἡμέρας ἐμνηστεύθη τὸν μεγάλον δοῦκα Παῦλον Ἀλεξάνδροβιτς, υἱὸν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Β' καὶ ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Γ'. Ἡ φύσις εἶχε προικίσει τὴν νεαρὰν βασιλόπαιδα μὲ ἐξαιρετικὸν κάλλος μορφῆς, μὲ ἀγαθότητα δὲ καὶ ἁπλότητα σπανιωτάτην. Ἡ χορηγηθεῖσα ἀφ' ἑτέρου εἰς αὐτὴν ἑλληνικὴ μόρφωσις καὶ ἡ ἀνατροφή της, γενομένη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἑλληνικῶν ἠθῶν καὶ παραδόσεων, συνέδεσεν αὐτὴν πρὸς τὴν χώραν τῆς γεννήσεώς της δι' ἀρρήκτων ἀμφοτέρωθεν δεσμῶν ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως. Εἶχε γίνει ἡ πολυαγαπητὴ κόρη τῶν Ἀθηνῶν. Διὰ τοῦτο δέ, ὅταν κατὰ τὸ 1889 κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ μέγας δοὺξ Παῦλος Ἀλεξάνδροβιτς, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του μεγάλου δουκὸς Σεργίου καὶ τῆς συζύγου του μεγάλης δουκίσσης Ἐλισαβέτας Θεοδωρόβνας, καὶ ἐζήτησεν εἰς γάμον τὴν Ἀλεξάνδραν, ἡ εἴδησις, μετὰ τῆς χαρᾶς ἐπὶ τῷ γεγονότι, προεκάλεσε καὶ γενικὴν δυσθυμίαν παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ τῆς ἀποσπάσεως αὐτῆς διὰ παντὸς ἀπὸ τὴν χώραν ἔνθα ἀπήλαυεν ἀληθοῦς λατρείας. Τὸ αἴσθημα τοῦτο κατεδείχθη ἐν Ἀθήναις ὅτε τὴν 20 Μαΐου 1889, συνοδευομένη παρ' ὅλων τῶν οἰκείων της, ἀπῆλθεν εἰς Πετρούπολιν. Αἱ προηγηθεῖσαι παντοῖαι ἐκδηλώσεις τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ σώματος, τῶν δημοτικῶν συμβουλίων, τῶν ἐργατικῶν σωματείων καὶ ἐν γένει ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων, ὑπῆρξαν ἀσυνήθεις καὶ πρωτοφανεῖς εἰς παρομοίας περιστάσεις. Δὲν εἶχον αὗται τὸν συνήθη ἐπίσημον χαρακτῆρα· ἦσαν μία βαθεῖα συγκίνησις δηλωτικὴ τοῦ κρατοῦντος λαϊκοῦ αἰσθήματος. Πάντες οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς ἀκολουθούμενοι ὑπὸ μυριάδων λαοῦ κυλήσαντες τὴν φέρουσαν αὐτὴν ἅμαξαν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Πελοποννήσου, συνώδευσαν τὴν ὡραίαν κόρην ἐν μέσῳ ζητωκραυγῶν καὶ δακρύων. Ἀλλὰ ἐκείνην τὴν ὁποίαν κατεῖχε ζωηροτέρα συγκίνησις ἐκ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς πόλεως, ἔνθα ἔρρευσαν ἀκύμαντα καὶ εὐτυχῆ τὰ παιδικά της ἔτη, ἦτο αὐτὴ ἡ βασιλόπαις, ἥτις τὰ αἰσθήματά της ταῦτα διετύπωσε μετὰ ἁπλότητος καὶ χάριτος πρὸς μίαν παιδικήν φίλην της, τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ οἴκου τοῦ βασιλέως Γεωργίου, δι' ἐπιστολῆς προσωπικῆς, γραφείσης ἐπὶ τῆς θαλαμηγοῦ «Ἀμφιτρίτης» τρεῖς ἡμέρας βραδύτερον:

«Ἐν ὅσῳ ζῶ, ποτέ, ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω, ἔγραφε, τὴν ἡμέραν τῆς 20 Μαΐου. Ποτέ μου δὲν ὑπέφερα εἰς τοιοῦτον βαθμὸν καὶ σὲ βεβαιῶ, ὅτι ἀκόμη σήμερον αἰσθάνομαι τὰς συνεπείας τῶν φοβερῶν συγκινήσεων τῆς τελευταίας ἑβδομάδος. Μὲ γνωρίζεις σὺ ἀρκετὰ διὰ νὰ ἐννοῇς, ἂν ποτὲ θὰ δυνηθῶ νὰ λησμονήσω τὴν πολυαγαπημένην μου Ἑλλάδα. Ὁ ἐγκάρδιος αὐτὸς ἀποχαιρετισμὸς ὅλων τόσον μὲ συνεκίνησεν, ὥστε ἔπειτα εἰς τὸν σιδηρόδρομον ἤμουν ἐντελῶς ἀποκαμωμένη καὶ ἀσθενής. Δὲν δύνασαι νὰ φαντασθῇς ποίας στιγμὰς διῆλθον. Ἦτο σὰν νὰ μοῦ ἔσχιζαν μὲ ὀς ἀπὸ τὴν καρδιά μου. Ὅταν ἐφεύγαμεν πλέον καὶ ἐχαιρέτων ὅλους ἀπὸ τὸ βαγόνι διὰ τελευταίαν φοράν, μὲ ἔπιασαν κλάμματα, τόσον ὥστε μοῦ ἦτον ἀδύνατον νὰ κρατηθῶ. Τρεῖς ἡμέρας ἤμουν τόσον ἀδύνατος, ὥστε δὲν ἠδυνάμην οὔτε νὰ φάγω, οὔτε νὰ κοιμηθῶ, οὔτε νὰ περιπατήσω. Νὰ σοῦ εἴπω δὲ μίαν ἀλήθειαν· ποτὲ δὲν ἐπίστευον ὅτι μὲ ἠγάπων τόσον, καὶ ὅταν εἶδον δάκρυα σὲ κάθε μάτι, μοῦ ἤρχετο νὰ τρελαθῶ ἀπὸ τὴν λύπην καὶ ἀπὸ τὴν εὐτυχίαν διότι τὰ εἶδα. Ὅλη μου ἡ καρδιά, ὅλαι μου αἱ σκέψεις, ὅλη ἡ ἀγάπη μου θὰ μείνουν αἰωνίως εἰς τὴν ἀγαπημένην μου πατρίδα. Ἐὰν ποτὲ μιὰ ἄλλη λάβῃ τὴν θέσιν μου εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀγαπημένων μου, αὐτὴ πρώτη θὰ εἶναι εἰς τὴν ἰδικήν μου».

Μὲ τὰς ἁπλᾶς καὶ συγκινητικὰς αὐτὰς λέξεις ἐξέφραζεν ἡ ἀπερχομένη ὡραία τῶν Ἀθηνῶν κόρη τὴν φλογεράν της ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα της. Εἰς τὰς λέξεις της ταύτας, τὰς μόνας ἄλλως τε

Digitized by Google

αἵτινες εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, ἀπεικονίζεται καὶ ἡ λεπτότης τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἡ ἀβρότης τῶν αἰσθημάτων αὐτῆς.

Ὁ γάμος τῆς βασιλόπαιδος Ἀλεξάνδρας δὲν προῆλθεν ἐξ αἰσθήματος ἀμοιβαίας στοργῆς. Ἦτο σύνηθες αὐλικὸν συνοικέσιον, οὐδέποτε καταλῆξαν εἰς τρυφερώτερον δεσμόν. Οἱ γάμοι της ἐτελέσθησαν ἐν Πετρουπόλει τὴν 5 Ἰουνίου 1889. Ηὐτύχησα νὰ παραστῶ εἰς αὐτούς. Αἱ γενόμεναι τελεταὶ πρὸς τιμήν της εἶχον ὑπερβῆ πάσας τὰς μέχρι τοῦ χρόνου τούτου γενομένας ἐν τῇ ρωσικῇ πρωτευούσῃ. Ἡ τελετὴ τοῦ προσκυνήματος τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνος τῆς μητροπόλεως τῆς Παναγίας τοῦ Καζὰν ἦτο τῷ ὄντι πρωτοφανής. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Γ΄, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν βασιλέων καὶ τῶν πριγκίπων τῶν βασιλικῶν οἴκων τῆς Εὐρώπης, οἵτινες εἶχον συρρεύσει εἰς Πετρούπολιν, συνώδευσαν τὴν ὡραίαν νύμφην εἰς τὸν ναὸν ἔφιπποι, ἐν μέσῳ ἀπείρου πλήθους λαοῦ, χαιρετίζοντος μὲ ἀκράτητον ἐνθουσιασμὸν τὴν ὀρθόδοξον ἡγεμονόπαιδα. Διότι δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ θυγάτηρ τοῦ δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Σοφία Παλαιολόγου, κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα, μετέβη εἰς Μόσχαν, ὅπως ὑπανδρευθῇ τὸν μέγαν ἡγεμόνα τῆς Ρωσίας Ἰβὰν Βασίλειεβιτς, πρώτην φορὰν Ἑλληνὶς ἡγεμονόπαις, ὀρθόδοξος τὸ θρήσκευμα, ἡνοῦτο μεθ' ἑνὸς τῶν βλαστῶν τοῦ ρωσικοῦ θρόνου. Ἡ βασιλόπαις Ἀλεξάνδρα κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου, γενομένην ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τῶν χειμερινῶν ἀνακτόρων, ἀντὶ παντὸς ἄλλου κοσμήματος ἔφερεν εἰς τὴν ξανθὴν αὐτῆς κεφαλὴν μύρτα τῆς Δεκελείας, τὰ ὁποῖα εἶχε πάρε μαζύ της ὡς τὸ τελευταῖον ἐνθύμιον τῆς ἀττικῆς γῆς.

Ἡ νοσταλγία εἵλκυσεν αὐτὴν ἐκ νέου πρὸς τὴν πατρίδα της καὶ τῷ 1890 ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας διὰ τελευταίαν φοράν, γενομένη ἐνθέρμως δεκτὴ ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Γεννηθεῖσα καὶ ἀνατραφεῖσα εἰς τὸ ἤπιον κλῖμα τῆς Ἑλλάδος, ἐμελαγχόλει διαμένουσα εἰς τὸ ἐν Ρωσίᾳ. Ὅλοι της οἱ διαλογισμοὶ ἐπτερύγιζον πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ σπουδαστηρίῳ αὐτῆς εἶχεν ἀνηρτημένην τὴν εἰκόνα τοῦ Mon Repos τῆς Κερκύρας, ὅπου ἐγεννήθη, ἔργον τοῦ Κερκυραίου ζωγράφου Ἀγγέλου Γιαλλινᾶ, δωρηθὲν πρὸς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Δήμου Κερκυραίων.

Ὁ βίος τῆς Ἑλληνίδος βασιλόπαιδος ὑπῆρξε βραχύτατος. Δύο ἔτη μετὰ τὸν γάμον της, παθοῦσα κατὰ τὸν τοκετὸν τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ της μεγάλου δουκὸς Δημητρίου, ἐξέπνευσεν εἰς τὸ παρὰ τὴν Μόσχαν ἀνάκτορον τοῦ Ἰλίνσκογιε. Ὁ ἀπροσδόκητος θάνατός της εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπροξένησεν ἀπερίγραπτον θλῖψιν, ἴσως δὲ οὐδεμία τοιαύτη ὑπῆρξε βαθυτέρα καὶ γενικωτέρα αὐτῆς. Ὁ Δῆμος Ἀθηναίων εἰς μνήμην της ἔδωκε τὸ ὄνομά της εἰς μίαν τῶν εὐρυτέρων λεωφόρων τῆς πρωτευούσης, ὁ δὲ τοῦ Πειραιῶς εἰς μίαν τῶν ὡραιοτέρων του πλατειῶν. Οἱ Ἕλληνες ποιηταὶ ἐθρήνησαν μετὰ πάθους τὴν θανήν της καὶ ὁ λαὸς διετήρησε προσφιλῆ τὴν μνήμην αὐτῆς.

Ἀλλὰ ὁποία αἱματηρὰ τραγῳδία ὑπῆρξεν ἡ τύχη τοῦ οἴκου της. Ὁ υἱός της μέγας δοὺξ Δημήτριος Παύλοβιτς ἔπεσε κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀρχάγγελσκ, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1918, ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτων ἀνατροπῶν, αἵτινες ἐπηκολούθησαν μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ σύζυγος της μέγας δοὺξ Παῦλος Ἀλεξάνδροβιτς μετὰ περιαγωγὴν ἀπὸ εἱρκτῆς εἰς εἱρκτήν, τέσσαρας μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του, ἐτυφεκίσθη εἰς τὸ φρούριον Πετροπαύλοσκη τὴν 28 Ἰανουαρίου 1918, ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως, ἔνθα εἶχον ἀπαγχονισθῆ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1825, καὶ ὁ νεκρός του, μετὰ τῶν νεκρῶν τῶν ἄλλων μεγάλων δουκῶν τῶν συμμερισθέντων τὴν τύχην του, ἐρρίφθη εἰς τὸν Νέβαν.

Ἡ μεγάλη δούκισσα Ἀλεξάνδρα ἀφῆκε μίαν ἔτι θυγατέρα, τὴν μεγάλην δούκισσαν Μαρίαν Παύλοβναν, ὑπανδρευθεῖσαν τὸν βασιλικὸν δοῦκα τῆς Σουηδίας Γουλιέλμον, τῆς ὁποίας ὅμως ὁ γάμος ἠκυρώθη δι' αὐτοκρατορικοῦ ουκαζίου, συνεπείᾳ ἀποφάσεως τῆς ρωσικῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

Ὁ νεκρὸς τῆς μεγάλης δουκίσσης Ἀλεξάνδρας εὑρίσκεται ἐναποτεθειμένος εἰς τὸν ναὸν Πέτρου καὶ Παύλου, ἔνθα ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἐνεταφιάζοντο πάντα τὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῆς Ρωσίας. ΘΕΟΔ ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Ἀλεξάνδρα.** Θυγάτηρ Ἀλεξάνδρου Α΄ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀσπασίας Μάνου. Ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τὴν 25ην Μαρτίου 1921, πέντε μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός της. Ἀνάδοχός της ἐγένετο ἡ βασιλομήτωρ Σοφία. Τὴν 12ην Ὀκτωβρίου 1922 ὁ γάμος Ἀλεξάνδρου Α΄ καὶ Ἀσπασίας Μάνου ἐκηρύχθη ἔγκυρος διὰ βασιλικοῦ διατάγματος (βλ. Ἀλέξανδρος Α΄) καὶ ἡ Ἀλεξάνδρα ἐγένετο νόμιμος κληρονόμος τοῦ πατρός της, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ ἔχῃ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου.

Ἀλεξάνδρας Νεῖλος (Alexandra Nile). Ποταμὸς τῆς Ἀφρικῆς· βλ. Καγκέρα.

Ἀλεξανδράδες. Χωρίον τῆς κοινότητος Καρβουνάδων τῆς ἐπαρχίας Κυθήρων τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτοικοι 111.

Ἀλεξανδράκης *Ἀλέξανδρος*. Ὑδραῖος τὴν καταγωγήν, υἱὸς τοῦ Δημ. Ἀλεξανδράκη (**βλ. ἀμέσως κατωτέρω**), εὑρίσκετο εἰς Βλαχίαν τὰς παραμονὰς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Μυηθεὶς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, ἐγένετο ἔνθερμος θιασώτης τοῦ Ἀγῶνος, καὶ συλλέξας περὶ τοὺς εἴκοσι πέντε Ὑδραίους καὶ ἄλλους νησιώτας, εὑρισκομένους εἰς τὸ Ἰσμαήλιον, Γαλάζιον καὶ ἄλλας παραποταμίους πόλεις τῆς Βλαχίας, μετέσχε τοῦ κινήματος εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐκρήξεώς του. Κατὰ βεβαίωσιν τοῦ ἱερολοχίτου Ι. Σέρρου, ὁ Ἀλέξ. Ἀλεξανδράκης ἀγωνισθεὶς ἐν Γαλαζίῳ τὴν νύκτα τῆς 30 Ἀπριλίου πρὸς τὴν 1 Μαΐου 1821 ἐναντίον τοῦ ἐπερχομένου μετὰ τρισχιλίων γενιτσάρων πασᾶ τῆς Ἰμβραΐλας Ἰουσοὺφ Μπερκόφτσαλη, ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ βοηθήσῃ τὸν χριστιανικὸν πληθυσμὸν τοῦ Γαλαζίου, ὑποστάντα μεγάλην φθοράν.

— **Ἀλεξανδράκης *Δημήτριος*.** Ἀναφέρεται ὡς Ὑδραῖος καραβοκύρης κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἐμπλακεὶς τῷ 1807 εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ Ρώσου ναυάρχου **Σενιάβιν** **βλ. λ.** ἀπώλεσε τὴν περιουσίαν του, χωρὶς ν' ἀποζημιωθῇ.

— **Ἀλεξανδράκης *Δημήτριος*.** Ἀγωνιστὴς ἐκ Κάμπων τῆς Μάνης. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς δεκάδος συγχωρίων του καί, ἀνυπόταχτος εἰς τὰ κελεύσματα τῶν ἀρχηγῶν τῶν ὅπλων, ἔσπευδεν εἰς τὰ μέρη ὅπου διέβλεπε, μὲ ἀπαράμιλλον ὀξυδέρκειαν, ὅτι θὰ συνήπτετο μάχη. Παρευρεθεὶς εἰς ὅλας τὰς ἐκπορθήσεις, τῆς Μονεμβασίας, τοῦ Ναυαρίνου, τῆς Τριπόλεως, τῆς Κορίνθου, καὶ εἰς τὰ Δερβενάκια, αὐτὸς κυρίως προεκάλει τὴν μῆνιν τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, διὰ τὴν ἀνυπότακτον διαγωγήν του. Εὐγνώστατος, ταχύς, ἀκούραστος, ἦτο σχεδὸν πανταχοῦ παρών. Ἀπὸ τοῦ 1824 ὅμως, ὁπότε ἡ Κυβέρνησις τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτου τὸν ἀνεγνώρισε πεντηκόνταρχον, ὁ Δημ. Ἀλεξανδράκης ἔδειξεν ἐξαιρέτως λαμπρὰν διαγωγήν, κατέστη δὲ πειθήνιος καὶ ἀληθὲς ὑπόδειγμα στρατιώτου. Εἰς τὸ Μανιάκι ἠγωνίσθη λαμπρῶς. Εἶχε μικρὸν ταμποῦρι, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπανειλημμένως ἐξῆλθε καὶ ἐπέφερε σημαντικὴν φθορὰν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Καθ' ὅλην δὲ τὴν περίοδον τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἰμπραὴμ ἠγωνίσθη μεθ' ὅλων του τῶν δυνάμεων, ἐπανειλημμένως τραυματισθεὶς καὶ πάντοτε κινδυνεύων. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἀπεσύρθη εἰς Μάνην. Δυσηρεστημένος ἐναντίον τῆς νέας καταστάσεως τῶν πραγμάτων ἀπὸ τοῦ Καποδιστρίου ἀκόμη, μετέσχε τοῦ ἐναντίον τῶν Βαυαρῶν ἀμυντικοῦ ἀγῶνος τῆς Μάνης, εἰς δὲ τὸν πύργον του ἔφερε πλεῖστας στολὰς τῶν πεσόντων ἢ ἀπογυμνωθέντων Βαυαρῶν. Ἔκτοτε ἐζήτησε νὰ διαβιώσῃ ἐν εἰρήνῃ· ἀλλὰ τῷ 1839 ἐφονεύθη κατά τινα συμπλοκὴν προκληθεῖσαν ἀπὸ τοπικὴν ἐκδίκησιν. Ἐν γένει ὁ Ἀλεξανδράκης ὑπῆρξεν ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ ἰδιορρύθμου πνεύματος τῶν Μανιατῶν, πολυτάραχος, γενναῖος, ριψοκίνδυνος, κακὸς ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν, ἄριστος μόλις τιμηθῇ δι' ἐμπιστοσύνης.

—**Ἀλεξανδράκης *Δημήτριος*.** Ἀγωνιστὴς γεννηθεὶς εἰς τὸ Παρόρι τῆς Σπάρτης. Τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς ὀλίγων συγχωρίων του, μετέσχε τῆς συμπλοκῆς εἰς τὸ Φραγκόβρυσον, εἰς τὸ Καλογεροβούνι καὶ κατόπιν εἰς ὅλας τὰς περὶ τὴν πολιορκουμένην Τρίπολιν μάχας. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἔσπευσε ν' ἀγωνισθῇ ἐναντίον τοῦ Δράμαλη κατερχομένου εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος συμπλακεὶς μὲ τὰς τουρκικὰς προπορείας εἰς τοὺς *Ἀφεντικοὺς Μύλους*. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Δράμαλη, ἔλαβε μέρος καὶ εἰς τὸν *Ἅγιον Σώστην* καὶ εἰς τὸ *Ἀγιόρι*, πολλοὺς Τούρκους φονεύσας καὶ σκυλεύσας. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμπραήμ, ὁ Ἀλεξανδράκης κατελέγετο μεταξὺ τῶν ἀκροβολιστικῶς παρενοχλούντων τὰ αἰγυπτιακὰ στρατεύματα, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἐτραυματίσθη ὅμως ἐπανειλημμένως καὶ μάλιστα ἐκινδύνευσε ν' ἀποθάνῃ ἐκ σηψαιμίας εἰς τὰς Καλάμας, ἂν δὲν ἐσώζετο ἀπὸ μίαν γιάτρισσαν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ὁ Ἀλεξανδράκης ὀνομασθεὶς ἀξιωματικὸς τῆς Φάλαγγος καὶ λαβὼν ὡς ἀμοιβὴν τὸ σιδηροῦν νομισματόσημον τῷ 1844, ἐπολιτεύθη εἰς Σπάρτην· ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν δραστηριωτέρων τῆς Λακεδαίμονος ἀνδρῶν, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε ποτὲ νὰ ἐκλεγῇ βουλευτής.

—**Ἀλεξανδράκης *Παναγῆς*.** Ἀγωνιστὴς γεννηθεὶς εἰς Βαμβακοῦν τῆς Λακεδαίμονος τῷ 1795. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως ἐτάχθη εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Πέτρου Βαρβιτζιώτου, καὶ ἐπολέμησε μετὰ ζήλου παραδειγματικοῦ, καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα, ὡς ἀναφέρουν τὰ πιστοποιητικά του. Τῷ 1832 ἀναφέρεται ὡς δημογέρων ἐν Σπάρτῃ, πολλὰς καταβαλὼν προσπαθείας διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως.

—**Ἀλεξανδράκης *Παναγιώτης*.** Πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ προαναφερθέντος ἀγωνιστοῦ Δημητρ. Ἀλεξανδράκη (τοῦ ἐκ Κάμπων τῆς Μάνης). Ἠκολούθησεν ἅμα ὡς ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τὸν Ἰωάννην Π. Μαυρομιχάλην, κατόπιν δὲ τὸν Ἠλίαν Κατζάκον καὶ τέλος τὸν Κωνσταντῖνον Μαυρομιχάλην. Ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτῶν ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας μάχας ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γενέτειραν ὅπου ἐγένετο πολλάκις δήμαρχος. Γ. Δ. Κ.

Ἀλεξανδρᾶτοι Φωκάδες. Οἰκογένεια ἐκ Κεφαλληνίας, πολλὰς ὑπηρεσίας παρασχοῦσα κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Ἀναφέρονται ὀνομαστὶ οἱ ἀδελφοὶ ***Λουκᾶς***, ***Νικόλαος*** καὶ ***Πέτρος***, ὡς προσενεγκόντες κατὰ καιροὺς χρήματα καὶ πολεμεφόδια διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν Κεφαλλήνων εἰς Λάλα, εἰς Μεσολόγγιον, Πάτρας καὶ Ἀθήνας. Ἐπίσης ὁ ***Παῦλος Φωκᾶς Ἀλεξανδρᾶτος***, καραβοκύρης τοῦ ὁποίου τὸ πλοῖον εἶχε δώδεκα μικρὰ κανόνια καὶ ὁπλισμὸν ἑκατὸν δέκα τυφεκίων, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀνήχθη εἰς τὸ πέλαγος μὲ σῶμα Κεφαλλήνων, ἀλλ' ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀνέμων νὰ ἐπιστρέψῃ, συνελήφθη ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐκρατήθη, τὸ δὲ πλοῖόν του κατεσχέθη. Μετὰ ταῦτα συνεπολέμησε μετὰ τοῦ Ἰγγλέση εἰς τὰς Ἀθήνας, κατατάχθεὶς ἐπί τινα χρόνον εἰς τὸ Τακτικόν. Ἐπὶ Καποδιστρίου ὑπηρέτησεν εἰς δημοσίας θέσεις, κατόπιν δ' ἐπιστρέψας εἰς Κεφαλληνίαν, ἐπεδόθη μετὰ τῶν ἀδελφῶν του εἰς τὸ ἐμπόριον. Εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῶν Ἀγωνιστῶν, πολλαὶ ὁμολογίαι ἐθνικῶν δανείων, ὀνομαστὶ ἐκδεδομένων πρὸς τὴν οἰκογένειαν ταύτην παραμένουν ἀνεξόφλητοι.

Ἀλεξάνδρεια (ἡ)· ὄνομα πολλῶν πόλεων ἱδρυθεισῶν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Θηλυκὰ ὀνόματα εἰς — *εια* προπαροξύτονα σχηματίζονται κανονικῶς ἀπὸ κυρίων ὀνομάτων· π. χ. Ἄτταλος — *Ἀττάλεια*, Φιλάδελφος — *Φιλαδέλφεια*, Ἡρακλῆς — *Ἡράκλεια* (πόλεις), Ἱππόδαμος — *Ἱπποδάμεια* (ἀγορά), Ὀδυσσεὺς — *Ὀδύσσεια* (ποίησις) κ. ἄ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ (ΑΙΓΥΠΤΟΥ)

Αἱ πόλεις αἱ φέρουσαι εἰς τὴν ἀρχαιότητα τὸ ὄνομα Ἀλεξάνδρεια, ἦσαν πολλαί, ὡς φαίνεται, διέσωσε δὲ ἀπὸ τὴν λήθην τῶν χρόνων ἡ ἱστορικὴ παράδοσις περὶ τὰς τριάκοντα Ἀλεξανδρείας. Αἱ πόλεις αὗται σήμερον δὲν ὑπάρχουν, ἢ καὶ ἂν ὑπάρχῃ καμμία ὑπὸ ἄλλο ὄνομα δὲν προκαλεῖ ἰδιαιτέραν προσοχήν. Ὄχι μόνον ὅλας τὰς ἄλλας Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ καὶ τὰς πλείστας, πλὴν πολὺ ὀλίγων, μεγάλας πόλεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἐπεσκίασε καὶ ὑπερέβαλεν εἰς φήμην ἐκείνη τὴν ὁποίαν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἔκτισεν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Δέλτα τοῦ Νείλου καὶ ἥτις πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων ὁμωνύμων της εἶναι γνωστὴ ὡς Μεγάλη Ἀλεξάνδρεια ἢ ὡς Ἀλεξάνδρεια ἡ κατ' Αἴγυπτον. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς κτίσεως αὐτῆς, 331 π. Χ., ἕως τὴν ἡμέραν τῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατακτήσεως, 641 μ. Χ., ἐπὶ χίλια σχεδὸν ἔτη, ἡ Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου ὑπῆρξεν ἡ βασίλισσα τῆς Μεσογείου, ἡ μεγάλη πόλις τοῦ φωτὸς καὶ τῆς χαρᾶς, ἡ ὁποία ἐσκόρπιζεν ἐπὶ αἰῶνας γύρω της εἰς τὸν κόσμον τὴν λάμψιν ἑνὸς μεγάλου καὶ λεπτοῦ πολιτισμοῦ, πολιτισμοῦ Ἑλληνικοῦ μὲ ὀλίγας ἀναμνήσεις τοῦ ἀρχαίου Αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ. Ὑπῆρξε κληρονόμος τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν ὄχι μόνον τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ τῆς μυστηριώδους Αἰγύπτου τῶν Φαραὼ καὶ τοῦ παναρχαίου Φαραωνικοῦ πολιτισμοῦ, ἐκράτησεν ὅμως ὑψηλὰ ἐπὶ αἰῶνας τὴν βαρυτάτην διπλῆν ταύτην κληρονομίαν, καὶ παρέδωκε μάλιστα αὐτὴν τελειοτέραν καὶ λεπτοτέραν εἰς τὴν ἐπερχομένην ἀνθρωπότητα. Ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε πολύτιμον γεωγραφικὸν ἔργον «Ἐθνικά», ὀνομάζει τὴν Ἀλεξανδρούπολιν τὴν ἐν Αἰγύπτῳ «*Ἀλεξάνδρειαν πρώτην τὴν Αἰγυπτίαν ἤτοι Λίβυσσαν*». Πολλὰ δὲ καὶ ποικίλα ὑπῆρξαν τὰ ἐπίθετα θαυμασμοῦ, διὰ τῶν ὁποίων οἱ συγγραφεῖς ὅλων τῶν αἰώνων ἐκόσμησαν τὴν μεγάλην πόλιν.

Η ΑΡΧΑΙΑ ΠΟΛΙΣ

Ἡ ἱστορικὴ παράδοσις περὶ τῶν πολέμων καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου ἔχει μεταβοθῆ εἰς ἡμᾶς καθόλου ἐλλιπής, ἐπειδὴ ἔχουν ἀπολεσθῆ καὶ αἱ ἐπίσημοι ἀναγραφαὶ αὐτῶν καὶ τὰ σπουδαιότατα ἔργα τόσων καὶ τόσων εἰδικῶς περὶ αὐτῶν γραψάντων ἀρχαίων ἱστορικῶν. Ἀπὸ τὰς ὑπολειφθείσας ὅμως ἱστορικὰς εἰδήσεις, ἰδοὺ κατὰ ποῖον τρόπον πρέπει νὰ ἐξιστορηθῇ ἡ κτίσις τῆς μεγάλης Ἀλεξανδρείας.

Ἡ μεγάλη στρατηγικὴ ἐπίνοια τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ ὁποία ἴσως ὑπῆρξε καὶ τὸ ἀκλόνητον θεμέλιον ὅλων τῶν ἄνευ προηγουμένου ἐπιτυχιῶν αὐτοῦ, ἦτο ὅτι πρὶν εἰσδύσῃ εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸς καταστροφὴν τοῦ Περσικοῦ κράτους καὶ κατάκτησιν αὐτῆς, κατώρθωσε πρότερον νὰ ἑδραιώσῃ τὴν Μεσογειακὴν αὐτοῦ κυριαρχίαν, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ νῶτά του, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον. Διὰ τὸν Ἀλέ-

Digitized by Google

ξαιδρον τὸ ἔργον τοῦτο τῆς πλήρους ὑποταγῆς τῶν περὶ τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον χωρῶν ἦτο ἡ πρώτη φάσις τῶν μετέπειτα κατακτήσεων καὶ ἡ ἀσφαλὴς βάσις τῆς ὅλης κυριαρχίας αὐτοῦ. Ἐκτελῶν τὸ πρόγραμμά του, ἀφοῦ κατέκτησε τὴν Συρίαν, ἐκίνησεν ἀπὸ τὴν Γάζαν καὶ εἰς ἑπτὰ ἡμέρας ἦτο εἰς τὸ *Πηλούσιον* τῆς Αἰγύπτου, πόλιν κειμένην εἰς τὸ ἀνατολικώτατον στόμα τοῦ Νείλου, τὸ καλούμενον *Πηλουσιακόν*, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο καὶ ἦτο ἡ κλεὶς τῆς Αἰγύπτου. Ἐκεῖ εὗρεν ὁρμοῦντα τὸν στόλον του, ὁ ὁποῖος εἶχε φθάσει ἀπὸ τὴν Φοινίκην. Ἐκεῖ προσῆλθε καὶ ὁ Πέρσης σατράπης τῆς Αἰγύπτου, ὁ Μαζάκης, ὁ ὁποῖος, μαθὼν τὴν ἐν Ἰσσῷ κατατρόπωσιν τοῦ κυρίου του Δαρείου, μαθὼν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε κατακτήσει τὴν παραλίαν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Φοινίκην, τὴν Συρίαν, μέρος τῆς Ἀραβίας, ἐνόμισε περιττὴν πλέον πᾶσαν ἀντίστασιν καὶ παρέδωκεν εἰς αὐτὸν ὅλην τὴν Αἴγυπτον.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀνέπλευσε κατόπιν τὸν Νεῖλον καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν μεγάλην καὶ περίφημον Αἰγυπτιακὴν πόλιν *Μέμφιν*, κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 332 π. Χ., ὅπου προσέφερε θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς καὶ ἐτέλεσεν ἀγῶνας γυμνικοὺς καὶ μουσικούς. Ἀπὸ δὲ τὴν Μέμφιν κατέπλευσε τὸν ποταμὸν πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἦλθεν εἰς τὸ δυτικὸν στόμα τοῦ Νείλου, τὸ *Κανωβικόν*, ὅπου ἦτο ἡ πόλις *Κάνωπος* ἢ *Κάνωβος*, σημαντικὸν ἐμπορικὸν κέντρον πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐκεῖθεν περιέπλευσε τὴν λίμνην Μαρείαν, τὴν συνηθέστερον *Μαρεῶτιδα* ὀνομαζομένην (νῦν Birket Mariut), ἡ ὁποία σχηματίζεται ὑπὸ τοῦ Κανωβικοῦ στόματος, καὶ ἔφθασε, λέγει ὁ Ἀρριανὸς (3,1), «ὅπου νῦν Ἀλεξάνδρεια πόλις ᾤκισται, Ἀλεξάνδρου ἐπώνυμος». Εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον ἐνόησεν ὁ Ἀλέξανδρος ὅτι ἔπρεπε νὰ κτίσῃ τὴν μεγάλην πόλιν, τὴν ὁποίαν προώριζεν ὡς πρωτεύουσαν τοῦ Μεσογειακοῦ κράτους αὐτοῦ καὶ ὡς ἑνωτικὸν δεσμὸν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας.

«Καὶ ἔδοξεν αὐτῷ, λέγει ὁ ἱστορικὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀρριανός, ὁ χῶρος κάλλιστος κτίσαι ἐν αὐτῷ πόλιν καὶ γενέσθαι ἂν εὐδαίμονα τὴν πόλιν. Πόθος οὖν λαμβάνει αὐτὸν τοῦ ἔργου, καὶ αὐτὸς τὰ σημεῖα τῇ πόλει ἔθηκεν». Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξανδρος διέγραψε μὲ ἄλφιτα (κριθάρι) τὸ σχῆμα καὶ τὰ ὅρια τῆς πόλεως τὸν χειμῶνα τοῦ 332 πρὸς τὸ 331. Τὸ σχέδιον ἐξεπονήθη ἀπὸ τὸν μέγαν Ῥόδιον ἀρχιτέκτονα Δεινοκράτην καὶ ἀμέσως ἤρχισαν τὰ ἔργα. Τὴν ταχεῖαν δ' ἀποπεράτωσιν τῆς κτίσεως τῆς πόλεως ἀνέθηκεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸν ἐκ Ναυκράτιος τοῦ Δέλτα Κλεομένην, ὁ ὁποῖος εἶχεν κατασταθῆ ὑπ' αὐτοῦ οἰκονομικὸς διοικητής. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἐπίσπευσιν τῶν ἐργασιῶν, κατὰ τὸν θάνατον τοῦ κατακτητοῦ (322), ἡ Ἀλεξάνδρεια δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀποπερατωθῆ καὶ μόλις ἀπὸ τοῦ Β' Πτολεμαίου (τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ.) ἔλαβε τὴν μορφὴν τῆς τελείας πόλεως, ἡ ὁποία ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων.

Ἔκτοτε ὅμως πολὺ ταχέως ηὐξήθη ἡ Ἀλεξάνδρεια εἰς «μέγεθος καὶ εὐδαιμονίαν» (*Παυσανίας*, VIII 33, 3). Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ταχείας αὐξήσεως, ἡ πόλις τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπερέβη ἐν τῷ ἱστορικῷ βίῳ κατὰ πολὺ τὰ ὅρια μεγάλης πόλεως καὶ ἔλαβε παγκόσμιον σημασίαν ἐν τῇ καθόλου ἱστορίᾳ, ὁποίαν ἔχουν αἱ μεγάλαι πνευματικαὶ μητροπόλεις τοῦ κόσμου, αἱ Ἀθῆναι ἡ Ῥώμη, ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἔγκειται δὲ κυρίως ὁ μέγας ἱστορικὸς αὐτῆς ρόλος εἰς τὸ ὅτι αὐτὴ ὑπῆρξεν ὁ σύνδεσμος μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου κλασσικοῦ καὶ τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου, μεταξὺ τῶν ἀρχαίων εἰδωλολατρικῶν καὶ τῶν χριστιανικῶν χρόνων.

Τὸ μέγα μέλλον τῆς πόλεως, ὅπως συνέβη καὶ εἰς τοὺς μεγάλους ἄνδρας, προανήγγειλαν θαυμάσια σημεῖα, τὰ ὁποῖα δὲν πιστεύει βεβαίως κανεὶς ὅτι συνέβησαν πράγματι, ἀλλὰ τῶν ὁποίων ἡ μετέπειτα δημιουργία εἶναι ἀλάνθαστον τεκμήριον, ἱστορικὸν τεκμήριον καὶ τοῦτο, περὶ τῆς σημασίας ἥτις εἶχεν ἀποδοθῆ ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος εἰς τὴν κοσμοϊστορικὴν ἀποστολὴν τῆς Ἀλεξανδρείας. Διηγοῦντο λοιπόν, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Βυζάντιος, ὅτι ὁ τόπος τῆς κτίσεως τῆς πόλεως ἐχρησμοδοτήθη κατ' ὄναρ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Καθ' ὃν χρόνον ἐκοιμᾶτο τὴν νύκτα, εἶδε θαυμάσιον ὄνειρον· τοῦ ἐφάνη ὅτι ἀνὴρ πολιὸς τὴν κόμην καὶ γεραρὸς τὴν μορφὴν ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν του καὶ εἶπε τοὺς ἑξῆς στίχους τοῦ προσφιλοῦς εἰς αὐτὸν ποιητοῦ Ὁμήρου (Ὀδυσσείας δ, στ. 351 ἑξ.):

«*Νῆσος ἔπειτά τις ἔστι πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ*
Αἰγύπτου προπάροιθε· Φάρον δέ ἑ κικλήσκουσιν».

Εὐθὺς ὁ Ἀλέξανδρος ἠγέρθη τῆς κλίνης καὶ ἐβάδισεν εἰς τὴν Φάρον, ἡ ὁποία ἦτο νῆσος ὀλίγον ἄνω τοῦ Κανωβικοῦ στόματος. Καὶ μόλις εἶδε τὸν ἐξαιρετικὸν ἐκεῖνον τόπον, ἀνεφώνησεν ὅτι ὁ Ὅμηρος ἦτο καὶ κατὰ τὰ ἄλλα θαυμαστός, ἀλλὰ καὶ σοφώτατος ἀρχιτέκτων, διέταξε δὲ νὰ συνταχθῇ τὸ σχεδιάγραμμα τῆς πόλεως.

Κατὰ τὰς αὐτὰς παραδόσεις, τὰ ἄλφιτα, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Ἀλέξανδρος καθώρισεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸ σχῆμα τῆς πόλεως, κατεφαγώθησαν ἀπὸ σμήνη ὀρνέων, καταπτάντα ὡς νέφος. Τοῦτο ἐτάραξε τὸν Ἀλέξανδρον, ἀλλ' οἱ μάντεις εἶπον εἰς αὐτὸν νὰ ἔχῃ θάρρος, διότι «ἐκτίζε πόλιν, ἡ ὁποία θὰ ἐγίνετο πολυαρκεστάτη καὶ θὰ ἐγίνετο τροφὸς παντοδαπῶν ἀνθρώπων» (*Πλούταρχος*, β. Ἀλεξ. 26. Πρβ. *Στράβωνα* C. 792).

Ἡ παγκόσμιος σημασία τῆς Ἀλεξανδρείας. — Μεταξὺ τῶν ὀλίγων ἀρχαίων πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἐκράτησαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας πρωτεύουσαν θέσιν εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν εἶναι ἀπὸ τὰς πρώτας ἡ Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Αἰγύπτῳ. «Ἀπὸ τὸν χρόνον, ποὺ ἵδρυσεν αὐτὴν ὁ Ἀλέξανδρος, ἕως τὴν ἡμέραν, ποὺ οἱ Ἄραβες τὴν κατέκτησαν, ἐπὶ χίλια σχεδὸν ἔτη, ἐγνώρισε περίλαμπρον εὐδαιμονίαν. Ἦτο τὸ κέντρον ἀνθοῦντος ἐμπορίου, διετήρει σχέσεις μὲ ὅλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἀκόμη καὶ μὲ τὰς μᾶλλον μακρινὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, τὴν Κεϋλάνην, τὰς Ἰνδίας, τὴν Κίναν. Ἦτο ἡ πόλις τῆς πολυτελείας, κομψὴ καὶ πλουσία, ἔζη βίον εὔκολον καὶ ἡδυπαθῆ, ἔγινε φημισμένη διὰ τὴν ἀνήκουστον χλιδὴν τῶν ἑορτῶν αὐτῆς, διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν οἰκοδομῶν της, τὸ πλῆθος καὶ τὴν καλλονὴν τῶν εταιρῶν αὐτῆς. Ὡς πρωτεύουσα πνευματική, πλήρης σοφίας καὶ καλλιτεχνίας, διὰ τῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ Μουσείου αὐτῆς, ἐδημιούργησε μεγάλην ἐπιστημονικὴν κίνησιν, μεγάλην σχολὴν ἐρεύνης φιλοσοφικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς, καταπληκτικὴν λογοτεχνικὴν δραστηριότητα, ἐξαισίαν καλλιτεχνικὴν ἄνθησιν. Ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐθριάμβευεν ὁ χριστιανισμός, αἱ φιλοσοφικαὶ σχολαὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐλάμβανον διὰ τοῦ νεοπλατωνισμοῦ τελευταίαν ἀκτῖνα δόξης. Ἕως τὸν 6ον αἰῶνα, παρ' ὅλην τὴν παρακμήν, παρῆγε ποιητάς, ὁποῖος εἶναι ὁ Νόννος ὁ Πανοπολίτης. Καὶ οὕτως ἡ Ἀλεξάνδρεια κατέχει ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς λογοτεχνίας, τῆς τέχνης, καὶ ἡ μορφὴ τοῦ πολιτισμοῦ τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ἀξίζει τὸ ὄνομα τοῦ *Ἀλεξανδρινισμοῦ*», (*Ch. Diehl*, Manuel d'art byzantin, ἔκδ. 2α σ. 60).

Ἡ μὲ τόσην κομψότητα, συνολικώτατα ὅμως διαγραφομένη ὑπὸ τοῦ γλαφυροῦ Γάλλου βυζαντινολόγου Καρόλου Ντὶλ εἰκὼν τῆς ἱστορικῆς σημασίας τῆς Ἀλεξανδρείας, πρέπει νὰ καθορισθῇ ἐπιστημονικώτερον πως, διὰ νὰ ἐξαρθῇ εἰς τὴν ἀληθινὴν περιωπὴν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ μέγα ἔργον τῆς πόλεως τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐκτίσθη εἰς μίαν στενὴν καὶ μακρὰν λωρίδα γῆς, ἡ ὁποία ἔχει ἔμπροσθεν μὲν αὐτῆς πρὸς Β. πρὸς τὴν Μεσόγειον, τὴν μακρὰν νησῖδα Φάρον, ὄπισθεν δὲ πρὸς Νότον τὴν μεγάλην Μαρεῶτιδα λίμνην. Ὑπὸ ἔποψιν στρατιωτικὴν ἡ ἐκλογὴ τῆς θέσεως ἦτο ἐξαιρετική, διότι δυσχερεστάτη ἀπέβαινεν ἡ εἰς αὐτὴν εἰσβολὴ πολεμίων. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἔποψιν ὑγιεινὴν ἦτο ἐξαιρετικὴ ἡ θέσις, παρετήρησε δὲ τοῦτο ἤδη ὁ Στράβων (C. 793), ὁ ὁποῖος λέγει «καὶ τὸ εὐάερον ἄξιον σημειώσεώς ἐστιν», ἀκριβῶς διότι εἶναι μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς λίμνης. Δὲν ἀναδίδει δὲ ἡ Μαρεῶτις λίμνη νοσώδη ἀέρα ἕνεκα τῶν τελμάτων, τὰ ὁποῖα παράγονται ἐκ τῶν ἀναθυμιάσεων τοῦ ἡλίου, διότι κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ θέρους ὁ Νεῖλος γεμίζει τὴν λίμνην καὶ οὐδὲν ἀφίνει τελματῶδες. «Τότε δέ, ἐπιλέγει ὁ Στράβων, καὶ οἱ ἐτησίαι πνέουσιν ἐκ τῶν βορείων καὶ τοῦ τοσούτου πελάγους, ὥστε κάλλιστα τοῦ θέρους οἱ Ἀλεξανδρεῖς διάγουσιν» (*Στράβων* C. 793). Ἡ ἐκ τῆς θέσεως ἀσφάλεια καὶ τὸ ὑγιεινὸν κλῖμα βεβαίως συνετέλεσαν ὡς τὸ νὰ προσελκύσουν ταχέως τοὺς κατοίκους, ὑπὲρ πάντα ὅμως ἡ ὅλως ἐξαιρετικὴ θέσις τῆς πόλεως ὑποσχομένη τὴν ἐκεῖ δημιουργίαν μεγάλου κέντρου τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου. Ἦτο λοιπὸν «ἡ εὐκαιρία πολύτροπος», ὡς λέγει ὁ Στράβων. Καὶ ὁποία μὲν ὑπῆρξεν ἡ θέσις τῆς Ἀλεξανδρείας ὡς κέντρου τῶν παγκοσμίων ἐμπορικῶν ὁδῶν καὶ ὁποία ἔγινεν ἡ πόλις, ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐμπορικὴ πόλις τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἔχει πολλάκις ἐξαρθῇ εἰς πολλὰς συγγραφάς, θὰ καθορισθῇ δὲ καὶ ἰδιαιτέρως κατωτέρω. Ἀλλ' ἤδη πρέπει νὰ τονισθῇ ἄλλη, ἀκόμη σπουδαιοτέρα καὶ καθολικωτέρα ὄψις τῆς σημασίας τῆς πόλεως. Εἶναι δὲ αὕτη ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρεια δὲν ὑπῆρξε μόνον παγκόσμιον οἰκονομικὸν κέντρον τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἀλλὰ καὶ μεγάλη πνευματικὴ πρωτεύουσα αὐτοῦ, ὅπως αἱ Ἀθῆναι πρὸ αὐτῆς, καὶ μετ' αὐτὴν ἡ Κωνσταντινούπολις.

Ἡ κοσμοϊστορικὴ σημασία τῆς Ἀλεξανδρείας προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑπέροχον θέσιν αὐτῆς ἐν τῇ καθολικῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἐπὶ δέκα αἰῶνας, ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς μεγάλας πρωτευούσας τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, ἐπὶ ἓξ καὶ ἥμισυν αἰῶνας, ἀπὸ τὴν κτίσιν αὐτῆς ἕως τὴν κτίσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (332 π. Χ.—325 μ. Χ.), ὑπῆρξεν ἡ μεγαλυτέρα πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἤτοι τοῦ πολιτισμένου κόσμου, μὲ ἄλλους λόγους ἡ πνευματικὴ πρωτεύουσα τῆς Εὐρώπης.

Ὁ πολιτισμός, τὸν ὁποῖον ἔχομεν σήμερον, εἶναι ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς μέ τινα στοιχεῖα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ. Ὁ δὲ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔφθασεν εἰς τὸ ἰδεῶδες ὕψος αὐτοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν ἀθάνατον πόλιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης. Ὁ *Ἀθηναϊκὸς πολιτισμὸς* (βλ. λ. Ἀθῆναι) εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος συνώψισεν ἐν τῇ τελειοτάτῃ μορφῇ τὸν ὅλον Ἑλληνικὸν καὶ ἀπετέλεσε τὴν ὑψίστην ἐκδήλωσιν αὐτοῦ. Οὕτως αἱ ἀθάνατοι Ἀθῆναι εἶχον τὴν πνευματικὴν ἡγεμονίαν τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἀλλ' ὅταν ὁ ἀρχαῖος πολιτισμένος κόσμος ἐπεξετάθη διὰ τῶν κατακτήσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἀνατολήν, δὲν ἠδύνατο ἐν τῇ καθαρῶς κλασσικῇ μορφῇ αὐτοῦ ὁ Ἀθηναϊκὸς πολιτισμὸς νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ποικίλας ἀνάγκας, τὰς βιωτικὰς καὶ πνευματικάς, τοῦ θαυμασίως εὐρυνθέντος κόσμου — ἐννοῶ τὸν πολιτισμένον κόσμον. Ἔπρεπεν ὁ ὑπέροχος ἐκεῖνος διὰ τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις πολιτισμὸς νὰ διαπλασθῇ περισσότερον ἀνθρωπιστικός, περισσότερον κοσμοπολιτικός, διὰ νὰ προσαρμοσθῇ προσφυέστερον εἰς τὰς νέας εὐρείας ἀνάγκας τῆς ἀνθρωπότητος. Διότι εἰς τὴν πολιτισμένην ἀνθρωπότητα περιελαμβάνοντο τότε καὶ οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς ὁποίους εἶχε καθυποτάξει ὁ Ἀλέξανδρος καὶ οἱ ὁποῖοι ὑφίσταντο ἤδη τὰς Ἑλληνικὰς ἐπιδράσεις. Πᾶν Ἑλληνικὸν δημιούργημα εἰς τὴν ποίησιν, εἰς τὴν φιλοσοφίαν, εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἐπίσης πᾶσα καλλιτεχνικὴ δημιουργία κατέστη κοινὸν κτῆμα τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητος. Ὁ Ἀθηναϊκὸς λοιπὸν πολιτισμὸς διεσπάρη εἰς ὅλον τὸν Ἀνατολικὸν κόσμον, ἀλλ' ἐν τῇ διασπορᾷ ταύτῃ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνῃ ἀναλλοίωτος. Ἀφ' ἑνὸς οἱ λαοί, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐδέχθησαν, ἀφῆκαν κατὰ μέρος ὅ,τι ἦτο ἀποκλειστικῶς Ἑλληνικὸν καὶ ὅ,τι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἐννοήσουν. Ἀφ' ἑτέρου εἰσήγαγον νέα στοιχεῖα συμφωνότερα μὲ τὰς νέας κοινωνικὰς καταστάσεις τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἐργασία αὕτη τῆς ἐπιλογῆς καὶ τῆς ἀφομοιώσεως ἔγινεν εἰς τὰς μεγάλας Ἑλληνικὰς πρωτευούσας τῆς Ἀνατολῆς καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Οὕτω παρήχθη ὁ πολιτισμός, τὸν ὁποῖον ὀνομάζομεν *Ἑλληνιστικὸν πολιτισμὸν* καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μετ' Ἀλέξανδρον Ἑλληνικὸς πολιτισμός, ἡ τελευταία φάσις τοῦ ἀρχαίου. Θὰ ἠδύνατο ὅμως νὰ ὀνομασθῇ καὶ *Ἀλεξανδρινὸς πολιτισμός*, ὅπως καὶ λέγεται ἐνίοτε, ἂν καὶ εἰς τὸ ὄνομα Ἀλεξανδρινὸς πρέπει νὰ δοθοῦν καὶ ἰδιαίτεροί τινες ἐκπολιτιστικοὶ χαρακτῆρες, ἰδίως εἰς τὸν κύκλον τῆς τέχνης, ὡς θὰ ἐξηγηθῇ κατωτέρω. Ὑπῆρξε μὲ ἄλλους λόγους ἡ Ἀλεξάνδρεια μία μεγάλη πρωτεύουσα τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητος, ἤτοι τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Ἑλληνορωμαϊκοῦ Μεσογειακοῦ κόσμου.

Ὡς πόλις, ἡ Ἀλεξάνδρεια ὑπῆρξεν ἐπὶ αἰῶνας ἡ μεγίστη καὶ ἡ ὡραιοτάτη τοῦ κόσμου ὅλου. Ἦτο «ἡ κορυφὴ τῶν πόλεων» (*Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος*), ἀπετέλει δὲ «πολλὰς πόλεις εἰς μίαν πόλιν» (*Φίλων ὁ Ἰουδαῖος*). Ὁδοὶ μεγάλαι, πλατεῖαι ἀπέραντοι, στοαὶ μακρόταται, παλάτια κολοσσιαῖα καὶ πολυτελέστατα, ναοί, ἱππόδρομοι, γυμνάσια, παντοειδῆ μνημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ μάρμαρον καὶ ὁ πορφυρίτης λίθος ἔρριπτον στιλβηδόνας, ἐστόλιζον μὲ ἀμύθητον πλοῦτον καὶ μεγαλοπρέπειαν τὴν πόλιν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐκεῖ συνέρρεον τὰ πλούτη τοῦ κόσμου ὅλου, τὰ πλοῖα τῶν λαῶν τῆς Μεσογείου συνηντῶντο εἰς τοὺς λιμένας της μὲ τὰ καραβάνια τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ ἱστορία τῆς πόλεως εἶναι πλουσία εἰς περιπετείας καὶ παρουσιάζει ἓν συνεχὲς ζωηρότατον δρᾶμα: ἰσχὺς καὶ λαμπρότης διοικήσεως, τάξις καὶ εὐστάθεια κοινωνική, ἐν μέσῳ τύρβης καὶ ἀκολασίας βίου πολυπλόκου καὶ κοινωνίας ἐξαιρετικῶς πολυμιγοῦς ἐναλλάσσονται μὲ πολυθορύβους ἀταξίας τοῦ ὄχλου, μὲ στάσεις μεγάλας καὶ μάχας μάλιστα ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως, μὲ πολιορκίας τῶν πολεμίων, μὲ πυρπολήσεις, μὲ λαφυραγωγίας. Ἡ ἱστορία τῆς Ἀλεξανδρείας ὁμοιάζει μὲ ἓν περιπετειῶδες καὶ πομπῶδες μυθιστόρημα. Ὀλίγαι τέλος πόλεις ὑπὸ τὴν ὑφήλιον διῆλθον διὰ τόσων σταδίων ἱστορικῶν ἐναλλαγῶν καὶ μάλιστα ἀντιθέτων, ὅπως αὐτή, μεταπίπτουσα ἀπὸ τὴν ἀμέριμνον τρυφὴν τοῦ βίου εἰς τὰς μᾶλλον καταθλιπτικὰς στιγμὰς τῆς ἀγωνίας διὰ τὴν ἐπαύριον.

Ὑπὸ ἔποψιν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης καὶ εἰς τὰ ἔργα τοῦ λόγου καὶ τῆς καλλιτεχνίας, ἐκράτησεν ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐπὶ αἰῶνας τὴν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἡγεμονίαν τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐδημιούργησε τὰ πρῶτα ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τὸν τύπον Πανεπιστημίων καὶ Ἀκαδημιῶν εἶναι ἡ τιμὴ τῶν πολιτισμένων κοινωνιῶν. Ἡ δὲ φιλοσοφικὴ σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀνέλαβε μάλιστα κατὰ τὴν ἠῶ τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ διὰ τοῦ συγκρητισμοῦ τῶν θρησκειῶν παρεσκεύασε τὸν θρίαμβον τῆς νέας θρησκείας. Ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης ὀνομάζει τὴν Ἀλεξάνδρειαν «μέγα σχολεῖον», εἰς τὸ ὁποῖον ἔσπευδον νὰ προσέλθουν ὅλοι οἱ ἐρασταὶ τῆς φιλοσοφίας.

Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξεν ἡ Ἀλεξάνδρεια μόνον πρωτεύουσα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν λεγομένην Ἑλληνιστικήν, ἔπειτα δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἑλληνορρωμαϊκὴν περίοδον, ἐπὶ ἓξ ὁλοκλήρους αἰῶνας. Ὑπῆρξε καὶ μεγάλη πρωτεύουσα τοῦ Χριστια-

Digitized by Google

νισμοῦ. Ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Β′ αἰῶνος μ. Χ. ἕως τὸν Ε′ αἰῶνα, ὅτε ἤδη εἶχεν ἀρχίσει νὰ ὑψώνεται ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ Ἀλεξάνδρεια εἶναι τὸ μέγα Χριστιανικὸν κέντρον τῆς ἀπολογητικῆς, τῶν θεολογικῶν ἐρίδων, τοῦ μυστικοπαθοῦς θρησκευτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Ἐκεῖ ἐγεννήθη ὁ Ἀρειανισμός, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ προῆλθε τὸ ἔρεισμα τῆς Ὀρθοδοξίας, ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ἀπὸ ἐκεῖ ὁ μονοφυσιτισμὸς διεδόθη εἰς ὅλον τὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἱδρύθη τὸ περίφημον ***Κατηχήσεως διδασκαλεῖον***, εἶδος Χριστιανικοῦ πανεπιστημίου, τὸ ὁποῖον ἐλάμπρυναν μεγάλοι διδάσκαλοι, ὁποῖοι ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, ὁ Ὠριγένης κ. ἄ. Ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν δὲ κατάγονται ὅλοι οἱ μεγάλοι ἱδρυταὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου, οἱ Ἀντώνιοι καὶ Παχώμιοι καὶ Σεραπίωνες, διὰ τῆς δραστηριότητος τῶν ὁποίων αἱ ἐρημίαι τῆς Αἰγύπτου καὶ ὁ περὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν χῶρος ἐκαλύφθησαν διὰ μοναστηρίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν κέντρα ὄχι μόνον πίστεως θερμῆς ἀλλὰ καὶ δραστήρια κέντρα γραμμάτων καὶ τέχνης Ἑλληνικῆς. Κατὰ δὲ τὸν Ε′ αἰῶνα ὁ Πατριάρχης τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἀξίωσιν ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡγεμονίαν, νὰ γίνῃ ὁ πάπας τοῦ Ὀρθοδόξου Ἀνατολικοῦ κόσμου, ὡμοίαζε, μὲ τὸν ἐκ φανατικῶν μοναχῶν στρατόν του, ὡς ὁ ἀληθὴς διάδοχος τῶν Φαραὼ καὶ τῶν Πτολεμαίων.

Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις.—Ἡ μακροτάτη ἱστορία τῆς Ἀλεξανδρείας πρέπει νὰ διαιρεθῇ, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ ἱστορικοῦ αὐτῆς βίου, εἰς δύο μεγαλας ἐποχάς: 1) Εἰς τὴν *ἀρχαίαν*, ἡ ὁποία περιλαμβάνει 972 ἔτη, ἀπὸ τῆς κτισεώς της ἕως τὴν Ἀραβικὴν κατάκτησιν (331 π Χ.—641 μ.Χ.), 2) εἰς τὴν ***μεσαιωνικὴν καὶ νεωτέραν***, ἀπὸ τῆς Ἀραβικῆς κατακτήσεως ἕως σήμερον. Ἑκάστη πάλιν τῶν δύο τούτων μεγάλων ἱστορικῶν περιόδων τῆς πόλεως διαιρεῖται εἰς πολλὰς μικροτέρας.

Ἡ πρώτη ἱστορικὴ περίοδος, ἡ καὶ σπουδαιοτάτη, διαιρεῖται εἰς τὰς ἑξῆς ἐποχάς: τὴν ***Πτολεμαϊκὴν*** (331 π. Χ.—30 π. Χ.), τὴν *Ρωμαϊκὴν* (30 π. Χ.—325 μ. Χ.) καὶ τὴν *Βυζαντινὴν* (325 μ. Χ.—641). Ὡς ἐν παρόδῳ δὲ ἂς παρατηρηθῇ ὅτι αἱ τρεῖς αὗται ἐποχαὶ τῆς ἀρχαίας Ἀλεξανδρείας εἶναι περίπου ἰσόχρονοι καὶ καταλαμβάνουν ἑκάστη περ. τοὺς τρεῖς αἰῶνας, τρεῖς πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ἓξ μετὰ Χριστόν.

Ἡ λαμπροτάτη ἐποχὴ εἶναι ἡ πρώτη, ἡ πρὸ Χριστοῦ, ἡ ***Πτολεμαϊκή***, ἐξηκολούθησε δὲ ν' ἀκμάζῃ ἡ Ἀλεξάνδρεια, ὅπως ἄλλως τε ὅλαι αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας, νέαν δ' ἔλαβε λάμψιν κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδον, διότι ὑπῆρξεν ἓν ἀπὸ τὰ μεγάλα. ἴσως τὸ μέγιστον καὶ λαμπρότατον κέντρον του Χριστιανισμοῦ. Κατὰ τὰς δύο πρώτας ἐποχὰς ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο πρωτεύουσα πολιτική. κατὰ μὲν τὴν Πτολεμαϊκὴν πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνοαιγυπτιακοῦ βασιλείου, κατὰ δὲ τὴν Ρωμαϊκὴν πρωτεύουσα τῆς εἰς τὴν Ρωμην ὑποτεταγμένης Αὐτοκρατορικῆς κτήσεως τῆς Αἰγύπτου. Κατὰ δὲ τοὺς πρώτους Βυζαντινοὺς χρόνους ἦτο ἡ δευτέρα μεγάλη πόλις τῆς Αὐτοκρατορίας.

Η Πτολεμαϊκὴ ἐποχὴ εἶναι ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτέθησαν ἀσάλευτα τὰ θεμελια τοῦ μεγαλείου τῆς Ἀλεξανδρείας. Οἱ τρεῖς πρῶτοι Πτολεμαῖοι, εἴτε *Λαγίδαι* ὡς ὠνομάσθησαν ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ πρώτου Πτολεμαίου, τὸν Λᾶγον, βασιλεύσαντες κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα π. Χ. ὑπῆρξαν μεγάλοι Ἕλληνες βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι ἠθέλησαν νὰ περιβάλουν ἑαυτοὺς καὶ τὴν πρωτεύουσάν των μὲ ἰσχυρὰν λάμψιν πολιτισμοῦ, γραμμάτων καὶ τέχνης. Ἡ ὅλη πολιτική των ὑπῆρξε πολιτικὴ γνησίων Ἑλλήνων βασιλέων, ἐμπνευσμένων ἀπο τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ προσέτι ἀπὸ ὑψηλὰ κοσμοπολιτικὰ ἰδεώδη. Δὲν φαίνεται νὰ ἐπεζήτησαν μακρινὴν ἐξάπλωσιν τοῦ βασιλείου των διὰ τῶν ὅπλων, δὲν φαίνεται νὰ ἐφήρμοσαν ἰμπεριαλιστικήν, ὡς λέγομεν σήμερον, πολιτικήν, ἀλλὰ εἰργάσθησαν ἀόκνως καὶ σοφῶς πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ πρὸς στερέωσιν τῆς πνευματικῆς ἡγεμονίας τῆς πρωτευούσης αὐτῶν. Διὰ τῶν λαμπρῶν οἰκοδομῶν, διὰ τῶν θαυμασίων ἐπιστημονικῶν ἱδρυμάτων, διὰ τῆς ἐνθουσιώδους προστασίας τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, ἀνέδειξαν τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὸν τότε εὐρύτερον κόσμον πόλιν ἐφάμιλλον πρὸς τὰς Ἀθήνας. Διὰ τῆς σοφῆς διοργανώσεως τοῦ κράτους καὶ τῆς θρησκείας προσέφεραν μεγάλην εὐεργεσίαν εἰς τὸν κόσμον, διότι ἔδωσαν τὸν τύπον μιᾶς εὐρύθμου κρατικῆς μηχανῆς καὶ ἤνοιξαν τὸν δρόμον εἰς τὴν κοσμοκρατορίαν τῆς Ρώμης, εἰς τὸν Χριστιανισμόν, εἰς τὸν Βυζαντινὸν πολιτισμόν. Τὰ ὀνόματά των πρέπει νὰ μείνουν εἰς τὴν μνήμην τῆς ἱστορίας ὡς ἀληθῶν πρωτεργατῶν πρὸς διαμόρφωσιν νέων ἰδεωδῶν καὶ νεου κόσμου (βλ. λ. **Πτολεμαῖοι**).

Μετὰ τοὺς τρεῖς πρώτους Πτολεμαίους ἐπέρχονται διάδοχοι μικροὶ καὶ ἀνάξιοι. περιστοιχούμενοι ἀπὸ κόλακας καὶ δοῦλοι τῶν παθῶν αὐτῶν. Ἡ πτῶσις ἀρχίζει, ἀλλ' ἦτο τόσον μεγάλη ἡ ἀκμή, ὥστε ἡ Ἀλεξάνδρεια διατηρεῖ ἐπὶ χρόνον μακρὸν ἀκόμη τὴν λάμψιν αὐτῆς.

Ἡ Ρωμαϊκὴ κατάκτησις δὲν ἔβλαψε τὴν πρόοδον τῆς Ἑλληνοαιγυπτιακῆς χώρας, ἴσως ὠφέλησεν αὐτήν, ὅπως καὶ τὰς ἄλλας, ὡς ἐλέχθη, Ἑλληνικὰς χώρας. Ἰδιαιτέρως δὲ παρατηρεῖ τοῦτο σχετικῶς μὲ τὴν Αἴγυπτον ὁ Στράβων, λέγων: «ἐπαρχία δὲ νῦν ἐστι (Ρωμαϊκὴ δηλαδή), φόρους μὲν τελοῦσα ἀξιολόγους, ὑπὸ σωφρόνων δὲ ἀνδρῶν διοικουμένη, τῶν πεμπομένων ἐπάρχων ἀεὶ» (C 797, καὶ 798). Ἡ τάξις καὶ ἡ εὐνομία, ἡ ὁποία ἐπῆλθεν ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν διοίκησιν. συνετέλεσεν, ὥστε νὰ ἐξακολουθήσῃ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὡς καὶ πρότερον. ἡ καλλιέργεια τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, ἡ καλλιτεχνικὴ δραστηριότης, ἡ κοινωνικὴ ἀκμὴ τῆς πόλεως. Ὁ συνεχιζόμενος ἱστορικὸς βίος φθάνει εἰς ἀληθινὴν ἀκμὴν κατὰ τοὺς παλαιοβυζαντινοὺς χρόνους, ὅτε ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐμφανίζεται ὡς πόλις μεγάλη καὶ σπουδαία, καὶ ὡς κρατοῦσα τὰ σκῆπτρα εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, διεκδικοῦσα μάλιστα καὶ πάλιν, ὑπὸ νέαν μορφήν, τὴν πνευματικὴν ἡγεμονίαν τοῦ κόσμου.

Ἐν μέσῳ ὅμως τῆς πολυθορύβου ζωῆς τῆς πόλεως ἐπέρχεται ὡς λαῖλαψ ἡ Ἀραβικὴ κατάκτησις. Ἔκτοτε ἀρχίζει ραγδαία ἡ κατάπτωσις, διότι οἱ Ἄραβες ἐξέλεξαν ὡς πρωτεύουσάν των τὸ Κάϊρον. Κατὰ τὴν περιοδον αὐτὴν τῆς ἐγκαταλείψεως ἤρχισε καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν περιλάμπρων μνημείων. Καὶ οὕτω τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἄξιον θέας εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Σεισμοὶ ἐπανειλημμένοι, καὶ ἰδίως τοῦ 14ου αἰῶνος, οἱ ὁποῖοι ἐπέφερον καθίζησιν τοῦ ἐδάφους, συνεπλήρωσαν τὴν καταστροφήν. Περιηγητὴς τοῦ 15ου αἰῶνος λέγει, ὅτι ἔμεινε κατάπληκτος ἀπὸ τὴν ἐρειπιώδη κατάστασιν τῆς πόλεως. Ἐν τούτοις πολλοὺς αἰῶνας ἀκόμη, ἕως τὸν 13ον, ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο ἀκόμη σπουδαία ἐμπορικὴ πόλις τῆς Ἀνατολῆς. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος ἡ Ἀλεξάνδρεια πίπτει ἀλληλοδιαδόχως εἰς χεῖρας τῶν Ἐνετῶν, τῶν Γάλλων, των Μαμ·λούκων, πάλιν τῶν Γάλλων, πάλιν τῶν Μαμελούκων, τέλος τῷ 1517 περιέρχεται εἰς τὴν ὁριστικὴν κατοχὴν τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο ἐλεεινὴ πολις, ἀλλ' εἶχε κάποιαν ἐμπορικην κινησιν, διότι εἰς τὸν λιμένα αὐτῆς ἐσύχναζον ἀκόμη πλοῖα Ἑνετικὰ καὶ ἄλλων νήσων τῆς Μεσογείου.

Ἀλλὰ ταχέως ἤρχισε νὰ φθίνῃ, ἡ δὲ ἀνακάλυψις τῆς θαλασσιας ὁδοῦ τῶν Ἰνδιῶν διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος ἐπετάχυνε τὴν καταστροφήν της, ὅπως καὶ αἱ συνεχεῖς κατὰ τοῦ Σουλτάνου ἀνταρσίαι τῶν Μαμελούκων βέηδων. Καὶ οὕτως ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος τὸ ὄνομα ἑνὸς ἐλεεινοῦ χωρίου 5 000 κατοίκων, τὸ ὁποῖον ἔζη ἀφανῆ βιον ἐπάνω εἰς τὴν στενὴν γλῶσσαν γῆς, ἡ ὁποία εἶχεν ἀντικαταστήσει τὸ ἀρχαῖον *Ἑπταστάδιον*. Ἐκεῖ ὅπου ἡ πόλις τῶν Πτολεμαίων εἶχε ζήσει βίον λαμπρότητος, δόξης και τρυφῆς, ἐκεῖ ὅπου ἤστραπτεν ὁ χρυσὸς και τὰ μάρμαρα τὰ πολύχρωμα καὶ οἱ πολύτιμοι λίθοι, ἐβασίλευον ἐπὶ αἰῶνας ἡ καταστροφὴ καὶ ἡ ἐρήμωσις. Ἡ ἄλλοτε μεγαλη καὶ χρυσῆ Ἀλεξάνδρεια ἦτο ἓν μεγα νεκροταφεῖον. τὸ ὁποῖον ἐκοιμᾶτο εἰς ἀτελειωτον σιγὴν τάφων. Ἀπὸ τὸ 1820, ὑπὸ τὸν Μωχαμμὲτ-Ἀλῆν καὶ τοὺς διαδόχους του, ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐτινάχθη ἀπὸ τὸν μακραίωνα λήθαργον καὶ ἔγινε πάλιν πόλις μεγάλη 400,000 κατοίκων μὲ πολυθόρυβον βιον. Ἀλλ' ἡ ταχεῖα αὕτη ἀνάπτυξις τῆς νέας πόλεως, ἡ ὁποία ἐκτισθη ἐπάνω εἰς τὴν θέσιν τῆς παλαιᾶς ἐκάλυψεν, ἴσως διὰ παντός, τὰ θαυμάσια μυστικὰ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς τέχνης τῆς λαμπροτατης πόλεως τῶν Πτολεμαίων.

Γενικὴ ὄψις τῆς ἀρχαίας πόλεως.—Πρὶν προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀλεξανδρείας προσήκει νὰ δώσωμεν μίαν γενικὴν εἰκόνα αὐτῆς, ὡς πόλεως, διότι τὰ ἐκπολιτιστικὰ καὶ ἱστορικὰ γεγονότα θὰ ἦσαν περισσότερον καταληπτὰ τοποθετούμενα εἰς τὸ πραγματικόν των πλαίσιον, ἔστω καὶ ἁδρομερῶς διαγραφόμενον. Εἰς ἄλλα ἄρθρα θὰ γίνῃ λεπτομερέστερον λόγος περὶ τῶν μνημείων καὶ τῆς τοπογραφίας (βλ. κατωτέρω). Ἀλλὰ καὶ εἰς ταῦτα καλλίστη εἰσαγωγὴ θὰ εἶναι ἡ γενικὴ *σχηματογραφία* τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπως θὰ ἔλεγε Βυζαντινὸς ἱστορικός. Ἔπειτα ἡ καθολικὴ αὕτη ἄποψις τῆς πόλεως θὰ δείξῃ ἀπτότερον καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ ἱστορικὸν αὐτῆς μεγαλεῖον.

Οὐδεμία ἀπὸ τὰς ἀρχαίας πόλεις παρουσιάζει σήμερον ὅσον ἡ Ἀλεξάνδρεια μεγαλυτεραν πενιχρότητα ἢ μᾶλλον πλήρη ἔλλειψιν μνημείων τοῦ λαμπροῦ παρελθόντος αὐτῆς. Ὁ ἐπισκέπτης τῆς σημερινῆς πόλεως. ἂν δὲν γνωρίζῃ τίποτε περὶ τῆς παλαιᾶς της αἴγλης, οὐδὲν σημεῖον ἔχει διὰ νὰ βεβαιωθῇ ὅτι πατεῖ ἔνδοξον ἔδαφος, ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον εἶχον ἱδρυθῆ μνημεῖα καταπλήττοντα διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν λαμπρότητα, ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον ἐπὶ ἓξ ὁλοκλήρους αἰῶνας ἐξεδηλώθησαν μεγάλαι ἐκπολιτιστικαὶ δυνάμεις, τόσον μεγάλαι εἰς ἰδέας καὶ εἰς τέχνην, ὥστε διηύθυναν τὴν παλαιὰν ἀνθρωπότητα καὶ κατηύθυναν αὐτὴν εἰς τὴν σημερινὴν μορφὴν τοῦ πολιτισμοῦ. Μόνη μία στήλη, ἡ στήλη ἡ λεγομένη τοῦ *Πομπηΐου*, δὲν εἶναι βεβαίως ἀξία λόγου διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ πᾶν ὅ,τι ἐχάθη. ἱσταμένη αὐτὴ ὡς οἰκτρὸν λείψανον τόσων λαμπροτήτων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἀπολεσθῆ διὰ παντός. Ἡ προφητεία τοῦ μεγάλου Ἀθηναίου ἱστορικοῦ Θουκυδίδου, τὴν ὁποίαν ἐξήνεγκε διὰ τὴν Σπάρτην, ὅτι μετὰ αἰῶνας πολλοὺς δὲν θὰ δύναταί τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῶν μνημείων αὐτῆς τὴν παλαιὰν δόξαν τῆς πόλεως (1. 10) δὲν ἰσχύει διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἡ ὁποία ἦτο στολισμένη μὲ πλῆθος καὶ μὲ λαμπρότητα μνημειων καὶ οἰκοδομῶν.

Ἀρκεταί, ὄχι καὶ πολλαί, ὄχι συστηματικαί, ἐργασίαι κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα κατώρθωσαν νὰ καθορίσουν πολλὰ σημεῖα τῆς ἀρχαιας τοπογραφίας. Ἀφίνομεν τοὺς ἱστορικοὺς τοπογράφους, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται συχνὰ εἰς στενοχωρίας διὰ τὸν καθορισμὸν μνημείων καὶ τοποθεσιῶν, καὶ παρέχομεν ἐνταῦθα μιαν συνοπτικὴν εἰκόνα τῆς μεγάλης Ἑλληνοαιγυπτιακῆς πόλεως. Μακρὰ καὶ περιλάλητος περιγραφὴ τοῦ Στράβωνος (περὶ τοὺς χρονους τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ), εἰδήσεις τοῦ Ψευδοκαλλισθένους εἰς τὸν *βίον Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος* (τοῦ ὁποιου τὸ πρωτότυπον συνειάχθη ὡς φαίνεται εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατὰ τὸν 2ον αἰῶνα μ. Χ.), ὡραία ἀλλὰ σύντομος περιγραφὴ τοῦ Ἀχιλλέως Τατίου, ἐπίσης καί τινες εἰδήσεις, τὰς ὁποίας τυχαίως εὑρίσκομεν εἰς συγγραφεῖς τῆς Ἑλληνορρωμαϊκῆς καὶ τῆς Χριστιανικῆς ἐποχῆς, δύνανται νὰ μᾶς δώσουν τῆς λαμπρᾶς πόλεως τὴν γενικὴν ἀπεικόνισιν. Πρέπει δὲ νὰ τονισθῇ ὅ,τι ὁ περίκομψος μυθιστοριογράφος Ἀχιλλεὺς Τάτιος ἔγραφε περὶ αὐτῆς κατα τὸν 5ον αἰῶνα μ. Χ. Ἕως τότε λοιπόν, ἕως τὰς παραμονὰς σχεδὸν τῆς ἁλώσεως ὑπὸ τοὺς Ἄραβας, διετήρει ἡ λαμπρὰ Ἀλεξάνδρεια ὅλην τὴν αἴγλην καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ὁδῶν καὶ τῶν μνημείων της.

Ἡ παραλια, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκτίσθη ἡ Ἀλεξάνδρεια, εἶναι κολπώδης, προβάλλουσα δύο ἄκρας πρὸς τὸ πέλαγος. Ἔμπροσθεν τοῦ κόλπου τούτου, καὶ μεταξὺ τῶν δύο μικρῶν ἀκρωτηρίων τῆς ξηρᾶς, ἐκτείνεται ἡ Φάρος «νησίον παράμηκες, προσεχέστατον τῇ ἠπείρῳ», καὶ ἡ νησις αὕτη κλείει τὸν κόλπον καὶ ἀποτελεῖ ἕνα ἀσφαλέστατον λιμένα «ἀρτίστομον», δηλαδὴ μὲ δύο στόματα, μὲ δύο ἐξόδους. Εἰς τὸ Α ἄκρον τῆς νησῖδος ἦτο ἱδρυμένος ὁ περίφημος φάρος τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐκ τῆς νησῖδος λαβὼν τὸ ὄνομα, «πύργος θαυμαστῶς κατεσκευασμένος ἐκ λευκοῦ λίθου πολυώροφος». Ὁ ἐκ τοῦ πύργου τούτου εἴσπλους γίνεται πρὸς τὸν λεγόμενον «*Μέγαν λιμένα*», ἀπὸ δὲ τὸ ἄλλο στόμα, τὴν ἄλλην εἴσοδον, τὴν Δ, γίνεται ὁ εἴσπλους πρὸς ἄλλον λιμένα ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο ***Εὔνοστος***, ὁ καλῶς ὑποδεχόμενος τοὺς ἐπιστρέφοντας. Διαχωρίζονται δὲ οἱ δύο λιμένες διὰ μακρᾶς λωρίδος γῆς, διὰ μιᾶς μακρᾶς γεφύρας, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν ἤπειρον, ὅπου εἶναι ἡ πόλις, πρὸς τὴν νησῖδα. Ἡ μακρὰ αὕτη γέφυρα, ἐπειδὴ εἶχε μῆκος 7 σταδίων (1.300 περίπου μέτρων) ὠνομάζετο ***Ἑπταστάδιον***.

Εἶναι δ' ἐκτισμένη ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐπὶ λωρίδος γῆς καὶ ἡ ἐξαιρετικὴ θέσις αὐτῆς εἶναι ποικιλωτάτη, «ἡ εὐκαιρία πολύτροπος», λέγει ὁ Στράβων, ἐξακολουθῶν τὴν περιγραφὴν (C. 791 ἑξ.). Διότι ἡ πόλις εἶναι ἀναπεπταμένη πρὸς δύο πελάγη ὑπὸ τῶν ὁποίων περιβρέχεται, ἀπὸ μὲν τὸν Βορρᾶν τὸ Αἰγυπτιακὸν λεγόμενον πέλαγος, ἤτοι τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, ἀπὸ δὲ τὸν Νοτον τὴν μεγάλην λίμνην Μαρεώτιδα, τὴν ὁποίαν γεμίζει πανταχόθεν ὁ Νεῖλος διὰ διωρύγων, «διὰ τῶν ὁποίων εἰσκομίζονται πολὺ περισσότερα παρὰ ἀπὸ θαλάσσης». Δεικνύει δ' ὁ λόγος οὗτος τοῦ Στράβωνος τὸ ἀτελείωτον πλῆθος τῶν ἐμπορευμάτων, τὰ ὁποῖα συνήγοντο εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν αὐτὴν τὴν ἰδίαν μεγάλην πόλιν. Το ὅλον περίγραμμα διαγράφει κάλλιστα ὁ Στράβων λέγων: «Εἶναι δὲ χλαμυδοειδὲς τὸ σχῆμα τοῦ ἐδάφους τῆς πόλεως, τοῦ ὁποίου αἱ μὲν μακραὶ πλευραὶ εἶναι αἱ *ἀμφίκλυστοι* (αἱ βρεχόμεναι ἀπὸ τῶν δύο πελαγῶν), ἔχουσαι μῆκος 30 σταδίων, αἱ δὲ στεναὶ πλευραὶ εἶναι οἱ *ἰσθμοί*, ἔχοντες μῆκος 7 ἢ 8 σταδίων». Κατὰ τὸν Στράβωνα λοιπὸν ἡ πόλις εἶχε μῆκος περίπου 5.500 μέτρων, κατὰ δὲ τὸν Διόδωρον τὸ μῆκος αὐτῆς ἔφθανεν εἰς 7.400 μέτρα ὁ ὅλος δὲ περίβολος, ἐνισχυόμενος διὰ πολλῶν πύργων, κατὰ μὲν τὸν Κουίντον Κούρτιον ἦτο 14.800, κατὰ δὲ τὸν Πλίνιον ἔφθανεν εἰς 22.000 μέτρα.

«Μόλις δὲ διῆλθον τὰς πύλας τοῦ Ἡλίου, λέγει ὁ Κλειτοφῶν, ὁ ἥρως τοῦ Ἀχιλλέως Τατίου, συνηντᾶτο εὐθὺς τῆς πόλεως ἀστράπτον τὸ κάλλος, καί μου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐγέμισεν ἡδονῆς» (*Ἀχιλλέως Τατίου* «Τὰ κατὰ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα», Ε, 1). Ἡ ὅλη πόλις ἐτέμνετο διὰ δύο μεγάλων ὁδῶν, εὐθυτάτων καὶ πλατυτάτων, αἱ ὁποῖαι διεσταυροῦντο κατὰ γωνίας ὀρθάς, ὠνομάζοντο δὲ *δρόμος*, ὡς αἱ κατ' ἐξοχὴν συγκοινωνιακαὶ ἀρτηρίαι, ἡ *μέση* λεγομένη τῶν Βυζαντινῶν πόλεων. Τὸ πλάτος τῶν δύο τούτων ὁδῶν ἦτο 31 περίπου μέτρων. Ἀλλ' ὁ θαυμασιώτερος κόσμος αὐτῶν εἶναι ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον μᾶς περιγράφει ὁ Ἀχιλλεὺς

Digitized by Google

Τάτιος. Εἶχον αὗται ἔνθεν καὶ ἔνθεν στοὰς κιόνων, τόσον μακρὰς ὅσον ἦσαν καὶ αὐταὶ αἱ ὁδοί. «Ὅσος γὰρ κιόνων ὄρχατος εἰς τὴν εὐθυωρίαν, τοσοῦτος ἕτερος εἰς τὰ ἐγκάρσια». Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἔχουν τὴν ἀρχὴν καὶ αἱ περίφημοι *ἔμβολοι* τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ αἱ στοαί, αἱ ὁποῖαι ἐξετείνοντο ἑκατέρωθεν καὶ κατὰ μῆκος τῶν ὁδῶν τῶν Βυζαντινῶν πόλεων.

Θὰ ἦτο βεβαίως ἀπαράμιλλον τὸ θέαμα τῆς ἀτελειώτου σειρᾶς τῶν κιόνων, οἱ ὁποῖοι ἐπήγαινον ἀπὸ τὴν μίαν ἄκραν τῆς πόλεως εἰς τὴν ἄλλην! «Στάθμη μὲν κιόνων ὄρθιος ἑκατέρωθεν, λέγει ὁ Τάτιος, ἐκ τῶν Ἡλίου πυλῶν εἰς Σελήνης πύλας· οὗτοι γὰρ τῆς πόλεως πυλωροί», ἦσαν δηλαδὴ κατὰ σειρὰν οἱ κίονες, ἀπὸ τὰς Ἀνατολικὰς ἕως τὰς Δυτικὰς πύλας τῆς πόλεως!

Εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου διεσταυροῦντο αἱ δύο ὁδοί, δηλαδὴ κατὰ τὸ κέντρον τῆς πόλεως, ὑπῆρχε μία μεγάλη πλατεῖα, εἰς τὴν ὁποίαν κατέληγον αἱ τέσσαρες μεγάλαι τῆς πόλεως συνοικίαι. Εἶχον δὲ καὶ αὗται ὁδοὺς τεμνομένας κατὰ ὀρθὰς γωνίας κατὰ σύστημα, τὸ ὁποῖον εἶχαν ἐγκαινιάσει ἀπὸ τὸν 5ον αἰῶνα π. Χ. ὁ Ἱππόδαμος ὁ Μιλήσιος καὶ τὸ ὁποῖον ἐφήρμοσαν κατόπιν οἱ ἀρχιτέκτονες τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων εἰς τὰς πολυαρίθμους πόλεις, τὰς ὁποίας ἔκτιζον τότε. Αἱ οἰκίαι λοιπὸν ἦσαν ἐκτισμέναι εἰς τετράγωνα κανονικά, ὅπως εἰς τὰς Ἀμερικανικὰς πόλεις. καὶ ἡ συνολικὴ ἀφ' ὑψηλοῦ ὄψις (à vol d'oiseau) ἔκαμνε τὴν μεγάλην πόλιν νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς τὰ ἀβάκια, ἐπὶ τῶν ὁποίων παίζεται τὸ ζατρίκιον.

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως ἦσαν τὰ θαυμάσια μνημεῖα αὐτῆς. «Ἔχει δὲ ἡ πόλις, λέγει ὁ Στράβων, τεμένη τε κοινὰ κάλλιστα καὶ τὰ βασίλεια, τέταρτον ἢ καὶ τρίτον τοῦ παντὸς περιβόλου μέρος». Ἡ σπουδαιοτέρα συνοικία, τὸ *Βρούχιον*, ἡ ἐκτεινομένη μεταξὺ τοῦ Μεγάλου λιμένος καὶ τῆς παραλίας, ἦτο ἐκείνη, ἡ ὁποία περιελάμβανε τὰ μεγαλοπρεπέστατα καὶ σπουδαιότατα μνημεῖα. Ἐνταῦθα ἦσαν τὰ *βασίλεια*, συνιστάμενα ὄχι ἀπὸ ἓν ἁπλῶς οἰκοδόμημα, ἀλλ' ἀπὸ σύμπλεγμα πολλῶν οἰκοδομῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον εἰς τὸ μεταξὺ «πολλὰς καὶ ποικίλας διαίτας καὶ ἄλση», καὶ αἱ ὁποῖαι, ὡς λέγει ὁ Στράβων, ἦσαν τόσον μεγάλαι, ὥστε ἀπετέλουν τὸ ἓν τέταρτον ἢ καὶ τὸ ἓν τρίτον τῆς ὅλης πόλεως. Κατὰ τὰ βασίλεια ταῦτα τῶν Πτολεμαίων, «ἅπαντα συναφῆ πρὸς τὸν λιμένα» (τὸν Μέγαν), πρέπει νὰ φαντασθῶμεν καὶ τὸ *Μέγα Παλάτιον* τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία παρέλαβε πολλὰ περισσότερα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, παρὰ ἀπὸ τὴν Ρώμην, ὅπως κοινῶς νομίζεται. Μέρος τῶν Πτολεμαϊκῶν βασιλείων ἀπετέλει καὶ τὸ περίφημον *Μουσεῖον* «ἔχον περίπατον καὶ ἐξέδραν καὶ οἶκον μέγαν, ἐν ᾧ τὸ συσσίτιον τῶν μετεχόντων τοῦ Μουσείου φιλολόγων ἀνδρῶν» (*Στράβ.* C. 794). Εἰς τὸ λαμπρότατον τοῦτο τμῆμα τῆς πόλεως εὑρίσκοντο, ἐκτὸς τῶν παλατίων καὶ τοῦ Μουσείου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης, τὸ θαυμάσιον *Σῆμα* (εἴτε *Σῶμα*), «ἐν ᾧ αἱ τῶν βασιλέων ταφαὶ καὶ ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου», τὰ ὁπλοστάσια καὶ οἱ ναύσταθμοι, οἱ στρατῶνες τῆς βασιλικῆς σωματοφυλακῆς. Πλησίον τῶν λιμένων ἦτο καὶ τὸ θαυμάσιον *Καισάρειον* ἢ *Σεβαστεῖον*, «ὅμοιον τοῦ ὁποίου ἱερὸν δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον», ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, μὲ στοὰς καὶ προπύλαια, μὲ πλουσίας βιβλιοθήκας καὶ μεγαλοπρεπῆ ἄλση.

Εἰς τὰς ἄλλας συνοικίας τῆς πόλεως, καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ *Δρόμου*, ἦσαν κατεσπαρμένα τὰ ἄλλα μεγαλοπρεπῆ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἐστόλιζον τὴν πόλιν, τὸ ὡραιότατον Γυμνάσιον μὲ τὰς μακρὰς στοὰς αὐτοῦ, τὸ *Σαράπειον*, ὁ μεγαλοπρεπέστατος εἰς τὸν Σάραπιν τὸν μέγαν θεὸν ναός, τὸ ἀμφιθέατρον, τὸ στάδιον, τὸ δικαστήριον, ἄλση παντοειδῆ καὶ πολυάριθμα ἄλλα ἱερὰ καὶ τεμένη. Πέραν δὲ τῆς πόλεως, καὶ πρὸς Ἀνατολὰς καὶ πρὸς Δυσμάς, ἐξετείνοντο μεγάλαι νεκροπόλεις, ἤτοι νεκροταφεῖα, καὶ δὴ «ἡ Νεκρόπολις τὸ προάστειον, ἐν ᾧ κῆποί τε πολλοὶ καὶ ταφαί», καὶ πλούσια προάστεια, ὧν τὰ ὡραιότερα ἦσαν πρὸς Α. ἡ *Ἐλευσὶς* καὶ ὀλίγον Ἀνατολικώτερον ἡ *Νικόπολις*, σχεδὸν πόλις ὁλόκληρος, αὐξηθεῖσα καὶ τιμηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου πρὸς μνήμην τῆς νίκης αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἀντωνίου. Τὰ πλούσια ταῦτα προάστεια, αἱ περιβάλλουσαι τὴν πόλιν ἐξοχαὶ καὶ κῆποι καὶ ἀγραυλίαι ἐπεξέτεινον αὐτὴν ἐπὶ μακρότατον διάστημα εἰς τὴν παραλίαν.

Εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ λόφου (ὁ ὁποῖος σήμερον ὀνομάζεται Kom-el-Dik) ὑπῆρχεν ἄλσος μεγαλοπρεπέστατον, τὸ *Πάνειον* (ἱερὸν τοῦ Πανός). Ὁ λόφος εἶχε διαρρυθμισθῆ καταλλήλως καὶ ἐφαίνετο ὡς στροβιλοειδής, ἀνήρχοντο δὲ εἰς αὐτὸ διὰ *κοχλίου*, δι' ὁδοῦ ἑλικοειδοῦς «Ἀπὸ δὲ τῆς κορυφῆς, λέγει ὁ Στράβων, ἔστιν ἐπιδεῖν ὅλην τὴν πόλιν ὑποκειμένην αὐτῷ πανταχόθεν». Ὅλα λοιπὸν τὰ θαυμάσια μνημεῖα καὶ θεάματα τῆς θαυμαστῆς πόλεως τῶν Ἀλεξανδρέων ἦσαν, ὅσον ἔφθανε τὸ ὄμμα μακράν, θεατὰ ἀπὸ τὸ Πάνειον. Εἰς τὸ στόμα τοῦ ἥρωός του θέτει ὁ Ἀλεξανδρεὺς Ἀχιλλεὺς Τάτιος τοὺς ἑξῆς λόγους θαυμασμοῦ πρὸς τὴν πόλιν, ἡ ὁποία καὶ κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα μ. Χ. διέσωζε τὰ θαυμαστὰ κάλλη αὐτῆς:

«*Ἐγὼ δὲ γυρίζων τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς πάσας τὰς αγυιάς, θεατὴς ἀκόρεστος ἤμην, καὶ τὸ κάλλος ὅλως οὐκ ἐξήρκουν ἰδεῖν. Τὰ μὲν ἔβλεπον, τὰ δὲ ἔμελλον . . . ἐκράτει τὴν θέαν τὰ ὁρώμενα, εἷλκε τὰ προσδοκώμενα . . . Περιάγων οὖν ἐμαυτὸν εἰς πάσας τὰς ἀγυιάς . . . εἶπον καμὼν* (κουρασθεὶς) *ὀφθαλμοὶ νενικήμεθα*».

Τὸ παγκόσμιον ἐμπόριον.—Ἡ Ἀλεξάνδρεια εἶναι ἀναμφιλέκτως ἡ μεγίστη ἐμπορικὴ πόλις τοῦ ἀρχαίου κόσμου, δὲν γνωρίζω δὲ καὶ ποία ἀπὸ τὰς σημερινὰς θὰ ἠδύνατο νὰ τῆς διαμφισβητήσῃ τὸ μέγεθος τοῦ ἐπὶ αἰῶνας συγκεντρουμένου εἰς αὐτὴν ἐμπορικοῦ πλούτου. Ἡ Κωνσταντινούπολις, ἥτις καὶ αὐτὴ ὑπῆρξε μέγιστον κέντρον ἐμπορίου κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ἱστορίας της, ἐμερίζετο τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν μὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἕως τὸν 7ον αἰῶνα, τοὺς χρόνους τῆς Ἀραβικῆς κατακτήσεως. Κατόπιν εἶχε χάσει ἕνεκα τῶν Ἀράβων τὸ ἐλεύθερον μὲ τὴν ἐσωτερικὴν Ἀσίαν καὶ μὲ τὴν Ἀφρικὴν ἐμπόριον ἐνῷ ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐπὶ αἰῶνας μόνη αὐτὴ κατεῖχε τὰ σκῆπτρα τοῦ ἐμπορίου, τὸ μονοπώλιον, ὡς λέγομεν σήμερον.

Ἤδη ὁ Στράβων παρετήρησε πόσον πλοῦτον ἔφερον εἰς τὴν πόλιν τῶν Πτολεμαίων οἱ λιμένες αὐτῆς, ὄχι μόνον οἱ θαλάσσιοι, ἀλλὰ καὶ ὁ *λιμναῖος λιμήν*, δηλαδὴ ὁ σχηματιζόμενος εἰς τὴν Μαρεώτιδα λίμνην. Διότι, λέγει (C. 793), τὴν Μαρεώτιδα λίμνην γεμίζει μὲ πολλὰς διώρυγας ὁ Νεῖλος «ἄνωθέν τε καὶ ἐκ πλαγίων, δι' ὧν τὰ εἰσκομιζόμενα πολλῷ πλείω τῶν ἀπὸ θαλάττης ἐστὶν *ὥσθ' ὁ λιμὴν ὁ λιμναῖος ὑπῆρχε πλουσιώτερος τοῦ θαλαττίου*. Ταύτῃ δὲ καὶ τὰ ἐκκομιζόμενα ἐξ Ἀλεξανδρείας πλείω τῶν εἰσκομιζομένων ἐστί». Μέγας λοιπὸν ἦτο ὁ πλοῦτος καὶ τῶν *εἰσκομιζομένων* εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τῶν *ἐκκομιζομένων* ἐξ αὐτῆς, τοῦ εἰσαγωγικοῦ δηλ. καὶ τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο καὶ μέγας διαμετακομιστικὸς λιμήν, ὅπου συνεκεντροῦντο καὶ ἀπετίθεντο τὰ παντοειδῆ ἐμπορεύματα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, μετακομιζόμενα κατόπιν ἐξ αὐτῆς εἰς ἄλλας χώρας.

Οἱ λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἀνεβίβασαν τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰς τόσον μεγάλην ἐμπορικὴν ἀκμήν, ὥστε νὰ περιλάβῃ εἰς τοὺς λιμένας αὐτῆς τὸ ἐμπόριον ὅλου τοῦ κόσμου κυριολεκτικῶς, ἐννοεῖται τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, ἦσαν πολλοί. Μεγάλως φυσικὰ συνετέλεσεν εἰς τοῦτο ἡ θαυμασίως ὠργανωμένη διοίκησις, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησαν οἱ πρῶτοι Πτολεμαῖοι, οἱ ἐμπορικοὶ καὶ ναυτικοὶ νόμοι, ἡ τάξις καὶ ὁ εὔρυθμος μηχανισμὸς τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν εἰς τοὺς λιμένας καὶ τὴν πόλιν ἐμπορικῶν καὶ τελωνειακῶν ἐγκαταστάσεων. Σημαντικώτατος δὲ συντελεστὴς ὑπῆρξεν αὐτὴ ἡ θέσις τῆς πόλεως, θέσις, ἡ ὁποία καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν, μόλις ἐπεκράτησε βίος πολιτισμένος, συνεκέντρωσε πάλιν ταχέως μέγα ἐμπόριον εἰς τοὺς λιμένας της. «Ὁ Ἀλέξανδρος—λέγει νεώτερος ἱστορικὸς τοῦ ἐμπορίου— ἐπενόησε μέσον τι ἀσφαλέστερον δι' ἑαυτὸν καὶ ὠφελιμώτερον διὰ τοὺς μέλλοντας αἰῶνας, ὅπως ἐκδικηθῇ καὶ τὴν Τύρον καὶ τὴν Καρχηδόνα συνάμα, τῶν ὁποίων πᾶσα ἡ δύναμις συνίστατο εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἦτο δὲ τοῦτο ἡ θεμελίωσις τῆς Ἀλεξανδρείας, σχέδιον μέγα καὶ εὐτυχὲς κατὰ πᾶσαν ἔποψιν καὶ ἀπαράμιλλον μέχρι τοῦδε. Καθότι πρέπει τις νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν κυρίως τὴν θαυμασίαν θέσιν τῆς Αἰγύπτου, ἡ ὁποία πρὸς Α. ἔχει ἐλευθέραν καὶ ἀκώλυτον συγκοινωνίαν μετὰ ὁλοκλήρου τῆς Ἀσίας διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, πρὸς Ν. δὲ διὰ τοῦ Νείλου καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς πάλιν θαλάσσης μετὰ πάντων τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀραβίας, πρὸς Β. μετὰ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν Βορείων παραλίων τῆς Ἀφρικῆς διὰ τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Αὐτὴ δὲ καθ' ἑαυτὴν ἡ Αἴγυπτος εἶναι μία ἀπὸ τὰς εὐφορωτάτας χώρας τοῦ κόσμου, γεμάτη ἀπὸ παντὸς εἴδους προϊόντα. Ὁ Ἀλέξανδρος θεωρῶν τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα καὶ διαγράφων ἐν τῷ νῷ εὐρύτατα σχέδια παγκοσμίου μοναρχίας, ταύτην ἔκρινε τὴν χώραν κατάλληλον διὰ νὰ καταστήσῃ κέντρον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου, καὶ εἰς αὐτὴν ἠθέλησε νὰ ἐκλέξῃ σημεῖόν τι, τὸ ὁποῖον νὰ εἶναι ὡς κρίκος πάντων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου, καὶ τὸ ὁποῖον κείμενον μεταξὺ τῆς Τύρου καὶ τῆς Καρχηδόνος, ἠδύνατο νὰ σύρῃ εἰς ἑαυτὸ τὸ ἐκτεταμένον ἐμπόριον ἀμφοτέρων τῶν μεγαλοπόλεων τούτων» (*Huet*, Histoire du commerce et de la navigation des anciens, κεφ. 17). Ἡ Ἀλεξάνδρεια εἶχε μέγαν καὶ ἀσφαλέστατον λιμένα, εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ὁποίου οἱ Πτολεμαῖοι εἶχον ἀνεγείρει τὸν θαυμαστὸν πύργον Φάρον «*τῆς τῶν πλωϊζομένων σωτηρίας χάριν*, ὥς φησιν ἡ ἐπιγραφή», λέγει ὁ Στράβων (C.791). Αὐτὴ δὲ ἡ ἀνάγκη τῆς ἱδρύσεως τοῦ Φάρου δεικνύει τὸ πλῆθος τῶν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καταπλεόντων πλοίων. Μεγάλη πλωτὴ διῶρυξ συνέδεε τοὺς λιμένας τῆς Ἀλεξανδρείας πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, «διῶρυξ πλωτή, λέγει ὁ Στράβων (C. 795), μέχρι τῆς λίμνης τεταμένη τῆς Μαρεώτιδος»· γνωρίζομεν δὲ ὅτι εἰς ταύτην τὴν Μαρεώτιδα κατέληγον πανταχόθεν πολλαὶ διώρυγες τοῦ Νείλου (βλ. ἀνωτ. *Στραβ.* C. 793). Ἦτο δέ, ὡς γνωστόν, ἡ Αἴγυπτος ἡ ἐξαιρετικῶς εὔφορος καὶ πλουσία χώρα τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Διὰ τοῦ Νείλου εὑρίσκετο ἐπίσης ἡ Ἀλεξάνδρεια εἰς συγκοινωνίαν μὲ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, καὶ διὰ ταύτης μὲ τὴν Ἀραβίαν, ἀκόμη καὶ μὲ τὴν Ἄπω Ἀνατολήν. Διὰ δὲ τῆς θαλάσσης εἶχεν ἐλευθέραν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Φοινίκην, τὴν Ἀσίαν, τὴν Βόρειον Ἀφρικήν, τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅλας τὰς ἄλλας Μεσογειακὰς πόλεις. Ὅλα τὰ ἐμπορεύματα τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τὰ χρήσιμα πρὸς βιωτικὰς ἀνάγκας καὶ τὰ πολύτιμα διὰ στολισμὸν καὶ ἐπίδειξιν, συνηθροίζοντο εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐκ ταύτης μετεκομίζοντο εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου. «Ἀναμφισβητήτως — λέγει ὁ βαθὺς Γερμανὸς ἱστορικὸς Δρόϋζεν — ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ δευτέρου (περὶ τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰῶνος π.Χ.) ἦτο ἤδη τὸ μέγιστον ἐμπορεῖον τοῦ κόσμου. Ἡ Φοινίκη, ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰς αὐτὴν καὶ κατὰ τοὺς ἀδιαλείπτους τῶν διαδόχων πολέμους, οἵτινες τὸ πλεῖστον ἐν αὐτῇ ἐπολεμήθησαν, ἀπώλεσε τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον. Ἡ διὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ὁδὸς ἦτο ἡ ἐγγυτάτη καὶ εὐκολωτάτη διὰ τοὺς θέλοντας νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Μεσόγειον ἐκ τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν» (Ἱστορία τῶν Ἐπιγόνων κατὰ μεταφρ. *Ι. Δέλλιου*, εἰς Βιβλιοθ. Μαρασλῆ ἐκδ. 1917, τ. Β' σ. 73 ἑξ.).

Οἱ ἀληθῶς μεγάλοι βασιλεῖς Πτολεμαῖοι, οἱ τρεῖς πρῶτοι, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν οἱ δημιουργοὶ τοῦ μεγάλου Ἑλληνοαιγυπτιακοῦ ἐκείνου βασιλείου, κατέβαλον ἰδιαιτέραν καὶ σύντονον προσπάθειαν πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἐμπορίου, καὶ ἐδημιούργησαν μεγάλα ἔργα πρὸς τοῦτο, καὶ ἰδίως διὰ νὰ προσελκύσουν τὸ ἐμπόριον τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Αἰθιοπίας. Ἀκόμη ἐκ τῆς Κεϋλάνης καὶ τῆς Κίνας τὰ προϊόντα ἔφθανον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Τὰ παράλια τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἐλαφυραγωγοῦντο ἕως τότε ὑπὸ τῶν πειρατῶν· οἱ βασιλεῖς κατώρθωσαν νὰ ἀπαλλάξουν αὐτὰ ἀπὸ τοὺς πειρατὰς καὶ ἵδρυσαν πολλὰς πόλεις κατὰ μῆκος τῆς θαλάσσης ταύτης. Ἡ ἀρχαία διῶρυξ τῶν παλαιῶν Φαραώ, ἡ ὁποία ἥνωνε τὸν Νεῖλον μὲ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ἔγινε πάλιν πλωτή· κατεσκευάσθησαν δ' ἐμπορικαὶ ὁδοὶ ἀπὸ τὰς παραλίας πόλεις τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης, τὴν *Βερενίκην* καὶ τὸν *Μυὸς ὅρμον* ἕως τὴν *Κοπτὸν* (σήμερον Keft, Knaft), ὅθεν τὰ διὰ τῶν καραβανίων ἐρχόμενα ἐμπορεύματα τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς Ἀραβίας μετεκομίζοντο εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Τὸ ἐμπόριον τοῦτο τῶν καραβανίων ἰδιαιτέρως ηὐκόλυνεν ὁ τρίτος Πτολεμαῖος, ὁ Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης (247—241 π. Χ.), ὁ ὁποῖος διὰ πολλῶν πολέμων ηὔρυνε πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις τὸ Ἑλληνοαιγυπτιακὸν κράτος καὶ ἐστερέωσε τὴν ἐμπορικὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπως οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ εἶχον στερεώσει τὴν πνευματικὴν ἡγεμονίαν τῆς μεγάλης πόλεώς των.

Τὴν ἐμπορικὴν κυριαρχίαν ἐζήτησαν οἱ Πτολεμαῖοι νὰ ἐξασφαλίσουν διὰ τῶν σχέσεων αὐτῶν μὲ τὰ ἄλλα κράτη. Ἡ πολιτική των ἐν τούτοις δὲν φαίνεται νὰ ἦτο ἰμπεριαλιστική, ἂν δ' ἐπεζήτησαν τὴν ἐπέκτασιν τοῦ κράτους των, ἔπραξαν τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν αὐτὸ ἀπὸ τὰς προσβολὰς ἰδίως τοῦ γειτονικοῦ μεγάλου Ἑλληνοσυριακοῦ κράτους τῶν Σελευκιδῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ ἐπεκτείνουν τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀλεξανδρείας. Τὴν φιλίαν ἄλλως τε μὲ τοὺς Πτολεμαίους ἐπεζήτουν διὰ τοὺς ἰδίους λόγους καὶ τὰ ἄλλα κράτη. Διὰ τοῦτο ἡ Ρόδος, ἡ ὁποία κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦτο πρωτεύουσα ἰσχυρᾶς ἐμπορικῆς δημοκρατίας, συνεδέθη στενώτατα μὲ τὸν πρῶτον Πτολεμαῖον, τὸν *Σωτῆρα*, ἐπίσης δὲ καὶ ἄλλαι χῶραι διετήρουν φιλικωτάτας σχέσεις πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν υἱὸν καὶ διάδοχόν του, τὸν *Φιλάδελφον*. Οἱ Πτολεμαῖοι ἦλθον εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τὴν Σύγκλητον τῆς Ρώμης καὶ εἶχον συνάψει συνθήκας μὲ τὴν Καρχηδόνα. Ἐν γένει δὲ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῶν μεγάλων τούτων Ἑλλήνων βασιλέων δύναταί τις νὰ διακρίνῃ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων μεγαλουργῶν σχεδίων, καὶ τὴν ἐφαρμογὴν σοφοῦ συστήματος ἐμπορικῆς πολιτικῆς.

Ἡ παραγωγὴ τῆς γῆς.—Εἶναι γνωστὴ ἡ τεραστία εὐφορία τῆς Αἰγύπτου. Κατὰ δὲ τὴν Πτολεμαϊκὴν περίοδον, ἀφ' ἑνὸς ἡ ἐπικρατήσασα τάξις, ἀφ' ἑτέρου ἔργα μηχανικὰ καὶ ἀρδευτικά, τὰ ὁποῖα ἐφήρμοσαν τότε Ἕλληνες μηχανικοὶ καὶ γεωπόνοι, κατέστησαν τὴν Αἴγυπτον τὴν θαυμασιωτάτην παραγωγικὴν χώραν τοῦ κόσμου, τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ συγχρόνου ἀκόμη ἴσως. Ἦσαν τοιαῦτα τὰ ἀρδευτικὰ καὶ τὰ ἄλλα διοχετευτικὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀλεξανδρείας, ὥστε οἱ Ἄραβες εὑρόντες ταῦτα ἐδιδάχθησαν καὶ παρέδωκαν τὴν τέχνην ταύτην εἰς τοὺς μετέπειτα. Τὸ ἔδαφος τῆς χώρας ὅλης ἦτο κεκαλυμμένον ἀπὸ ἀπεράντους κήπους καὶ ἀμπελοφυτείας, ἐλαιοφυτείας καὶ φυτείας φοινικοβαλάνων (χουρμάδων). Τόποι τῆς Αἰγύπτου, οἱ ὁποῖοι σήμερον εἶναι ἔρημοι, τότε ἦσαν μεγάλοι κῆποι, εἴτε πλούσιαι φυτεῖαι. Εἶναι δὲ γνωστὸν ποῖος σιτοβολὼν ὑπῆρξεν ἡ Αἴγυπτος. Ἀλλὰ τὸ περισσότερον ἄγνωστον εἶ-

Digitized by Google

ναι ὁποίαν σημασίαν ἀπέκτησεν ὡς πρὸς τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ σίτου ἡ Ἀλεξάνδρεια κατὰ τὴν ἐποχὴν ἰδίως τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν πρώτων Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, ἤτοι ἐπὶ μακροτάτην σειρὰν αἰώνων. Αὐτὴ ἡ κοσμοκράτειρα Ρώμη, ἔπειτα αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις ἦσαν ὑποχείριοι εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Μὲ τὴν ἀτελείωτον ἀποθήκην σίτου τῆς Ἀλεξανδρείας ἠδύνατο ὁ Αὐτοκράτωρ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν πεινῶντα λαὸν τῆς Ρώμης, ὁ ὁποῖος ἐζήτει «panem et circenses», σῖτον καὶ ἀγῶνας. Στολίσκους ἰδιαιτέρους εἶχον δημιουργήσει οἱ Αὐτοκράτορες διὰ νὰ μεταφέρουν τὸν σῖτον ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὴν Ρώμην καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὀλίγας ἡμέρας ἂν οἱ ἄνεμοι ἠμπόδιζον τὴν ἄφιξιν τῶν πλοίων, τὸ φάσμα τῆς σιτοδείας καὶ τῆς πείνης ἐνεφανίζετο· ἀκόμη μεγαλυτέρα βραδύτης, καὶ στάσεις τοῦ λαοῦ ἐγίνοντο εἰς τὰς πρωτευούσας τοῦ κόσμου. Ὅστις κατεῖχε, λέγει ὁ Τάκιτος Χρονικά. II, 59), τὴν Ἀλεξάνδρειαν, «τὴν κλεῖδα τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης», ἠδύνατο μὲ ὀλίγους στρατιώτας νὰ ἀντισταθῇ κατὰ στρατιῶν καὶ νὰ ἔχῃ ὑποχείριον τὴν Ἰταλίαν (βλ. καὶ *Πλίνιον* εἰς Τραϊανόν. 31. Πρβλ. *Neurath*, Antike Wirtschaftsgeschichte, 2α ἐκδ. 1918, σ. 78 ἑξ.)

Βιομηχανία καὶ ἐμπορεύματα. Τὰ οἰκονομικά.— Εἶχε δὲ ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἀνάλογα πλοῖα διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἀφθόνων προϊόντων τῆς χώρας — διότι εἰς τὰ προϊόντα τοῦ ἐδάφους πρέπει νὰ προστεθοῦν τὰ πολυειδῆ προϊόντα τῆς βιομηχανίας —, πλοῖα δὲ κολοσσιαῖα. Περὶ τοῦ πόση ἦτο ἡ ἀνάπτυξις τῶν διὰ τῶν πλοίων μεταφορῶν λαμβάνομεν ἰδέαν ὅταν μάθωμεν, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου ἓν φορτηγὸν σκάφος μετέφερεν εἰς τὴν Ρώμην τὸ ἑξῆς φορτίον: ἕνα ὀβελίσκον, 1.200 ἐπιβάτας, ἐκτὸς τῶν 200 ναυτῶν τοῦ πληρώματος, 34.000 ἑκατόλιτρα (hectolitres) σίτου, καὶ πρὸς τούτοις ἐμπορεύματα συνιστάμενα ἀπὸ ὑφάσματα, ὕαλον, χάρτην καὶ πιπέρι (πρβ. *Brentano*, Die byzantinische Volkswirtschaft, 1917, σ. 13 ἑξ).

Ἦσαν δὲ ποικιλώτατα τὰ ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξαγόμενα ἐμπορεύματα, ὡς βλέπομεν καὶ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος μεγάλου φορτίου. Καὶ φαίνεται ἀληθὲς τὸ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καὶ τοῦ Κικέρωνος λεγόμενον, ὅτι τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον ἦτο πολὺ ἀνώτερον τοῦ εἰσαγωγικοῦ. Διότι τόσον πλουσία χώρα, ὁποία ἦτο ἡ Αἴγυπτος, ἀπείρως πλουσιωτέρα ἀπὸ τὴν σημερινήν, ποίας ἀνάγκας ἠδύνατο νὰ ἔχῃ; τὸ πολὺ πολὺ μερικὰς πρώτας ὕλας, ὡς λέγομεν, ἠδύναντο νὰ χρειάζωνται οἱ κάτοικοι, διὰ νὰ τὰς ἐπεξεργάζωνται καὶ νὰ τὰς ἐπανεξάγουν ἔπειτα ὡς μικρὰ ἰδίως ἔργα τέχνης.

Ἡ Αἴγυπτος ἀπὸ τὴν Φαραωνικὴν ἤδη ἐποχὴν εἶχεν ἀναπτύξει μερικὰς βιομηχανίας, ἰδίως τῆς τῶν ὑφασμάτων. Φυσικὰ δὲ ἤδη, μὲ τὴν ἰδιάζουσαν φροντίδα καὶ προστασίαν τῶν Πτολεμαίων, αἱ βιομηχανίαι αὗται ηὐξήθησαν καὶ ηὐημέρησαν καταπληκτικῶς. Τὰ ὑφαντουργεῖα τῆς Ἀλεξανδρείας ἀπέκτησαν μεγάλην φήμην. Δὲν κατεσκεύαζον μόνον τὰ συνήθη ἐσώρρουχα καὶ ἐνδύματα, ἀλλὰ πολυτελέστατα ὑφάσματα μὲ πολυχρώμους διακοσμήσεις, ἀκόμη καὶ ποικιλοχρώμους ζωγραφίας. Οἱ ἐρευνηται κατώρθωσαν νὰ διακρίνουν ὡς σήμερον 14 ὁλόκληρα εἴδη Ἀλεξανδρινῶν ὑφασμάτων. Ἐπίσης μεγάλως εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἡ ὑαλουργία, εἰς τόσον βαθμόν, ὥστε εἶχον γίνει περίφημα καὶ περιζήτητα τὰ διαφόρων χρωμάτων καὶ ποικίλας μαρμαρυγὰς ἐκπέμποντα ὑάλινα καὶ κρυστάλλινα ποτήρια καὶ σκεύη, τὰ ὁποῖα κατεσκευάζοντο εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Τόσον θαυμάσια εἶχον κατορθώσει οἱ Ἀλεξανδρινοὶ τεχνῖται τὰ φιλοτεχνοῦν αὐτά, ὥστε οἱ πλούσιοι Ρωμαῖοι εἶχον τοιαῦτα δοχεῖα καὶ ποτήρια εἰς τὰς τραπέζας των, προτιμῶντες αὐτὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἀργυρᾶ καὶ ἀπὸ τὰ χρυσᾶ ἀκόμη. Περίφημοι δὲ ἦσαν οἱ πορφυροῖ τάπητες, οἱ φιλοτεχνούμενοι εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὰ Alexandrina beluata cochyliata tapetia. Οἱ πολυτελέστατοι οὗτοι τάπητες ἦσαν κεντημένοι μὲ μορφὰς ζῴων, δυνάμεθα δὲ νὰ θαυμάσωμεν τὰ ἐν αὐτοῖς θέματα εἰς τὸ περίφημον ψηφιδωτὸν τῆς Παλεστρίνας (παρὰ τὴν Ρώμην) καὶ εἰς ἄλλα Ἀλεξανδρινῆς προελεύσεως ψηφιδωτὰ σῳζόμενα εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Παραλείποντες μέγαν ἄλλον ἀριθμὸν βιομηχανιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐλειτούργουν καὶ ἤκμαζον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὡς τῆς κατεργασίας τῶν μετάλλων, τοῦ ἐλεφαντοστοῦ, τῶν ἀρωμάτων καὶ τῶν καλλυντικῶν, τῶν ἐπίπλων καὶ παντοειδῶν σκευῶν, τῶν παιδικῶν ἀθυρμάτων, φαρμακευτικῶν εἰδῶν, καὶ ἀπείρων ἄλλων, σημειώνοντες δὲ ἰδιαιτέρως τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων καὶ τῶν σπανίων ἢ ἀγρίων θηρίων, πρέπει νὰ εἴπωμεν ἰδιαιτέρως τινὰ περὶ τῆς περιφήμου Ἀλεξανδρινῆς βιομηχανίας χάρτου ἐκ παπύρου. Ἡ βιομηχανία αὕτη ἀπησχόλει ἄπειρον ἀριθμὸν ἐργατῶν, οἱ Ρωμαῖοι μάλιστα Αὐτοκράτορες καὶ στρατιώτας ὥριζον πρὸς ἐργασίαν εἰς τὰ βιομηχανικὰ ἐργοστήρια χάρτου. Διὰ τῆς μεγάλης κατεργασίας καὶ ἐξαγωγῆς χάρτου ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ηὐκολύνθη ἡ διάδοσις τῶν ἐπιστημῶν καὶ γραμμάτων, ὥστε νὰ γίνουν κοινὸν κτῆμα τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητος. Ὁ *πάπυρος* (ἢ *βύβλος*, cyperus papyrus), ὁ φυόμενος ἰδίως εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου ἐπὶ αἰῶνας, διὰ τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐσκόρπιζεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὴν γραφικὴν ὕλην, εἰς ὅλα τὰ εἴδη, ἀπὸ τὸν λεπτότατον χάρτην πολυτελείας ἕως τὸν κοινότερον καὶ παχύτερον. Περιττὸν νὰ λεχθῇ ὅτι καὶ ἰδιαίτερον μέγα ἐμπόριον ἑτοίμων βιβλίων ἐγίνετο ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Πόσον δὲ ποσὸν παπύρου κατειργασμένου ἢ καὶ ἀκατεργάστου (διότι ὑπῆρχον καὶ εἰς τὴν Ρώμην βιομηχανικὰ ἐργοστάσια) ἐστέλλετο ἰδίως εἰς τὴν Ρώμην κατὰ τὴν Αὐτοκρατορικὴν περίοδον, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅταν ἀναλογισθῶμεν τὰς ἀνάγκας γραφικῆς ὕλης, τὰς ὁποίας εἶχεν ἡ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὠργανωμένη πολύπλοκος γραφειοκρατία· (περὶ τούτου, ὡς καὶ καθόλου περὶ τῆς ἐπεξεργασίας καὶ τῆς τιμῆς τοῦ χάρτου βλ. *V. Gardthausen*, Das Buchwesen im Altertum und im Byzantinischen Mittelalter 1911). Σημειωτέον ὅτι ἐκ τοῦ παπύρου, τοῦ θαυμασίου τούτου διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν παλαιῶν ἀνθρώπων φυτοῦ, ἠδύναντο καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα νὰ κατασκευάζωνται, ὡς λέγει ὁ Θεόφραστος (περὶ φυτῶν, 4, 8 3),ὅστις γράφει τὰ ἑξῆς: «αὐτὸς δὲ ὁ πάπυρος πρὸς πλεῖστα χρήσιμος· καὶ γὰρ πλοῖα ποιοῦσιν ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς βύβλου ἱστία τε πλέκουσι καὶ ψιάθους καὶ ἐσθῆτά τινα καὶ στρωμνὰς καὶ σχοινία καὶ ἕτερα πλείω». Καὶ ἄλλας λοιπὸν βιοτεχνίας παρεῖχεν εἰς τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς ἐργάτας ὁ πάπυρος.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλο ἐμπόριον, πολὺ νεωτεριστικόν, διενηργεῖτο ἐξ Ἀλεξανδρείας, τὸ τραπεζικὸν ἐμπόριον. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὑπῆρχε κεντρικὸν Ταμεῖον τοῦ κράτους, τὸ ἰδιαίτερον βασιλικὸν ταμεῖον, καὶ προσέτι συνδεδεμένη μὲ τὸ κεντρικὸν ταμεῖον ὑπῆρχε καὶ κεντρικὴ τράπεζα, ἡ ὁποία εἶχεν ὑποκαταστήματα ὄχι μόνον εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν νομῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ χωρία. Ἡ τράπεζα ἐπλήρωνε τοὺς ὑπαλλήλους, ἔδιδε τὰς εἰσφορὰς εἰς τοὺς ἱερεῖς, συνετήρει τὸν στρατόν, ἔδιδε χρήματα διὰ τὰ δημόσια ἔργα καὶ ἐλάμβανεν εἰς ἀντάλλαγμα τοὺς φόρους καὶ τὰ ἄλλα εἰσοδήματα τοῦ κράτους. Αἱ τράπεζαι παρεῖχον καὶ δάνεια ὄχι μὲ μεγάλον τόκον (10 /₀ κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα), παρεῖχον δὲ μεγίστας εὐκολίας εἰς τὸ ἐμπόριον. Καὶ ταύτην λοιπὸν τὴν πρόοδον εἶχεν ἐπιτελέσει ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ πόλις τῆς Αἰγύπτου, ἡ ὁποία ἄλλως τε εἶχε τελειοποιήσει καὶ τὸ σύστημα τῶν φόρων καὶ τῶν μονοπωλίων. Οἱ μεγάλοι κλάδοι τῆς βιομηχανίας εἶχον μονοπωληθῆ, καὶ εἴτε τὸ κράτος μόνον εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς βιομηχανίας, εἴτε τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῆς πωλήσεως. Καὶ αὗται δὲ αἱ τράπεζαι ὑπήγοντο εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ κράτους. Καί, ὅταν βλέπῃ τις τὴν συνέχισιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ φορολογικοῦ, τελωνειακοῦ καὶ μονοπωλιακοῦ συστήματος εἰς τὸ Βυζάντιον, ἄγεται νὰ ἐρωτήσῃ τί νέον, ἀκόμη καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τὴν οἰκονομικήν, εὗρον αἱ νεώτεραι κοινωνίαι, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔκαμον ἄλλο ἢ νὰ βαδίσουν τὴν ὁδόν, τὴν ἀνοιχθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ εὐρυνθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ καὶ ἔπειτα τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε τὸ θαυμαστότατον κατόρθωμα τῶν Ἀλεξανδρινῶν ὑπὸ ἔποψιν κοινωνικοῦ βίου, εἶναι ἡ κατασκευὴ περικόμψων σκευῶν καὶ ἐπίπλων, πρὸ παντὸς ἰδιαιτέρως κοσμημάτων καὶ μικροτεχνημάτων. Ἐκπληκτικὴ ἦτο ἡ δεξιότης τῶν τεχνιτῶν τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν τορευτικὴν καὶ τὴν μεταλλογλυφίαν. Τὸ σκάλισμα, εἴτε ἀνάγλυφον, εἴτε ἔγγλυφον, μαρμάρων καὶ δὴ πορφυρίτου λίθου, μετάλλων, ὡς τοῦ χρυσοῦ, τοῦ ἀργύρου, τοῦ ὀρειχάλκου, ἀκόμη καὶ σκληροτέρων ὑλῶν, ὡς τοῦ γρανίτου, τοῦ ἐλέφαντος, τοῦ σιδήρου, ὄχι μόνον δὲν παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς οὐδεμίαν δυσκολίαν, ἀλλ' ἐφιλοτεχνεῖτο μὲ δεξιοτεχνίαν, ἡ ὁποία παρέμεινεν ἀπαράμιλλος. Παμποίκιλα ἦσαν τὰ τεχνουργούμενα μικρὰ ἔργα τέχνης. Τὰ παντοειδῆ δὲ κοσμήματα καὶ κομψοτεχνήματα τὰ ὁποῖα συνήθως λέγομεν Ρωμαϊκά, ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἐποχήν των, τὰ ὁποῖα θαυμάζομεν εἰς τὰ μουσεῖα, καὶ τῶν ὁποίων τὴν ἀτελείωτον ποικιλίαν δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν εἰς τὰ ψηφιδωτὰ καὶ τὰς ζωγραφίας τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς (περιλαμβάνω δὲ εἰς ταύτην καὶ τὴν λεγομένην Ἑλληνορρωμαϊκήν), εἴτε εἶναι ἔργα, εἴτε ἔχουν ὡς πρότυπα ἔργα Ἀλεξανδρινῶν τεχνιτῶν. Εἰς ἀρχαῖα κείμενα, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ὅπου θὰ γίνῃ μνεία μιᾶς μεγάλης πομπῆς, εὑρίσκομεν ἐκπληκτικὰς περιγραφὰς ἔργων Ἀλεξανδρινῆς μικροτεχνίας. Γυναικεῖα, εἴτε καὶ ἀνδρικὰ κοσμήματα ποικιλώτατα χρυσοχοϊκῆς τέχνης, δοχεῖα, ἀγγεῖα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ μὲ μορφὰς ζῴων ἢ καὶ παραστάσεις ὁλοκλήρους σκαλισμένας ἐπ' αὐτῶν, πολυποίκιλα κομψοτεχνήματα (bibelots) ἔφευγον κατὰ μυριάδας ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν διὰ νὰ στολίσουν τὰς πλουσίας Ρωμαίας, τὰ παλάτια καὶ τοὺς οἴκους τῶν πλουσίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀγγεῖα Ἀλεξανδρινῆς τεχνουργίας ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὴν Οὑγγαρίαν, αἱ ἀνθηραὶ δὲ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας, ὡς ἡ Ὀλβία, ἔλαβον τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἀλεξανδρινῆς τεχνοτροπίας.

Τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον — Δὲν πρέπει δὲ νὰ νομισθῇ ὅτι ἦτο μικρὸν καὶ τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον. Ἐκτὸς τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ ἔργα βιοτεχνικὰ εἰσήγοντο εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, διότι ἀκόμη καὶ σήμερον, παρὰ τὴν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας λαφυραγωγίαν καὶ καταστροφήν, εὑρίσκονται ἀκόμη εἰς τοὺς περὶ τὴν πόλιν λοφίσκους κατὰ μυριάδας συντρίμματα ἀμφορέων ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐχρησίμευον διὰ νὰ μεταφέρωνται ἔξωθεν ἐμπορεύματά τινα καὶ δὴ ἐδώδιμα. Οἱ πλεῖστοι ἀμφορεῖς φαίνονται ἐκ τῶν λειψάνων Ροδιακῆς προελεύσεως, ὀλιγώτεροι δὲ ἦσαν ἀπὸ τὴν Κρήτην, τὴν Θάσον καὶ τὴν Κνίδον. Ἐκ τῆς Κεϋλάνης, τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἀραβίας ἐγίνετο εἰσαγωγὴ πολυτιμοτάτων ἐμπορευμάτων, ὡς ἀρωμάτων καὶ μεταξωτῶν ἀραχνοϋφάντων, καὶ πολύτιμοι λίθοι, ὡς ἀδάμαντες, σάπφειροι, ρουβίνια (λυχνίτης λίθος) εἰσήγοντο καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἐρχόμενοι διὰ τῶν καραβανίων καὶ τῶν διωρύγων τοῦ Νείλου, ἰδίως κατὰ τοὺς Πτολεμαϊκοὺς χρόνους τῆς ἀφαντάστου αὐλικῆς πολυτελείας καὶ μετεκομίζοντο κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν Δύσιν καὶ δὴ εἰς τὴν Ρώμην. Πόσα ποσὰ ἐπληρώνοντο εἰς τὴν Ρώμην διὰ τοιαῦτα Ἰνδικὰ εἴδη πολυτελείας μᾶς δεικνύει ἡ εἴδησις τοῦ Πλινίου τοῦ πρεσβυτέρου, ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ αὐτῶν ἐξ Ἰνδίας εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀνήρχετο ἐτησίως εἰς 16 ἑκατομμύρια μάρκων, καὶ ὅτι τὰ κοσμήματα τὰ ὁποῖα ἐφόρει κάποια Λολλία Παυλίνα εἶχον ἀξίαν 6 ἑκατομμυρίων μάρκων (προπολεμικῶν ἐννοεῖται)!

Πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ κολοσσιαίου τούτου ἐμπορίου ἐχρειάζετο βεβαίως μέγας ἐμπορικὸς στόλος, ἔπειτα ὀργανώσεις ἐφοπλιστικαὶ καὶ ἐμπορικαί, ὁποῖαι πραγματικῶς ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὑπηρεσία στολίσκων ἰδιαιτέρων ἦτο ὠργανωμένη πρὸς μεταφορὰν τοῦ σίτου εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν ἐποχὴν δὲ τοῦ Κικέρωνος ὑπῆρχε τακτικὴ συγκοινωνία ἐμπορικῶν πλοίων μεταξὺ Πουζόλης (Puteoli, τῆς Ἑλληνικῆς *Δικαιαρχίας*) καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας. Εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν ἐπήγαιναν, λέγει ὁ Στράβων (C. 798), «*στόλοι μεγάλοι* μέχρι τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῶν ἄκρων τῶν Αἰθιοπικῶν, ἐξ ὧν ὁ πολυτιμότατος κομίζεται φόρτος εἰς τὴν Αἴγυπτον, κἀντεῦθεν πάλιν εἰς τοὺς ἄλλους ἐκπέμπεται τόπους». Ἄλλοι στόλοι ἐμφανίζονται εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου πόντου, εἰς τὰ παράλια τῆς Γαλατίας. Εἰς τὸν τεράστιον Μέγαν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας, παρατεταγμένα εἰς τὰς προκυμαίας αὐτοῦ, συνηθροίζοντο πλοῖα παντὸς εἴδους καὶ μεγέθους, καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, διότι ὁ λιμὴν ἦτο τόσον βαθὺς «ὥστε τὴν μεγίστην ναῦν ἐπὶ κλίμακος ὁρμεῖν» (*Στράβων*, C. 792). Εἰς δὲ τὰς ἀποβάθρας αἱ παράδοξοι ἐνδυμασίαι τῶν Ἀφρικανῶν καὶ Ἀσιανῶν ἐμπόρων ὡς καὶ τῶν Σύρων εἴτε τῶν Ἰταλῶν ναυτῶν παρεῖχε παράδοξον καὶ ποικιλόχρωμον θέαμα. Δικαίως ὁ Στράβων λέγει ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρεια εἶναι «μέγιστον ἐμπόριον τῆς οἰκουμένης» (C. 789) καὶ ὁ Δίων ὁ Χρυσόστομος καλεῖ αὐτὴν «ἀγορὰν ὅλων τῶν λαῶν» (XXXII, 36).

Ὁ Ἀλεξανδρινὸς πλοῦτος.—Ἀπαράμιλλος ἦτο, ὡς ἀνεφέραμεν ἤδη, εἰς τὸ Ἑλληνοαιγυπτιακὸν βασίλειον ἡ οἰκονομικὴ διοργάνωσις καὶ τὸ σύστημα τὸ φορολογικὸν καὶ τὸ μονοπωλιακόν. Δι' ὅλους τοὺς λιμένας τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου, διὰ τοὺς λιμένας τοῦ Νείλου καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἀκόμη καὶ διὰ τὴν μεταφορὰν ἐμπορευμάτων ἀπὸ τὴν Ἄνω καὶ τὴν Κάτω Αἴγυπτον, εἰσεπράττοντο τέλη εἰσαγωγικὰ καὶ ἐξαγωγικά. Ὁ Στράβων, ὁ ὁποῖος μᾶς δίδει τόσας πολυτίμους πληροφορίας, παρετήρησε καὶ τοῦτο (C. 798) κάμνων λόγον περὶ τῶν πολυτίμων Ἰνδικῶν καὶ Αἰθιοπικῶν εἰδῶν πολυτελείας, τὰ ὁποῖα μετακομίζονται εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ διὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκπέμπονται εἰς ἄλλους τόπους: «ὥστε *τὰ τέλη διπλάσια συνάγεται τὰ μὲν εἰσαγωγικά, τὰ δὲ ἐξαγωγικά* τῶν δὲ βαρυτίμων βαρέα καὶ τὰ τέλη. Καὶ γὰρ δὴ καὶ μονοπωλίας ἔχει· *μόνη γὰρ ἡ Ἀλεξάνδρεια* τῶν τοιούτων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ὑποδοχεῖόν ἐστι καὶ χορηγεῖ τοῖς ἐκτός», εἶναι δηλαδὴ ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀποθήκη ἐμπορευμάτων καὶ μονοπωλιακῶν εἰδῶν, τὰ ὁποῖα ἔστελλεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Δύναται νὰ συμπεράνῃ τις ὁπόσα ὠφελήματα οἰκονομικὰ εἶχον οἱ Πτολεμαῖοι ἀπὸ τὸ κολοσσιαῖον τοῦτο ἐμπόριον, ἀπὸ τὰ τέλη τὰ εἰσαγωγικὰ καὶ ἐξαγωγικά, ἀπὸ τοὺς ποικίλους φόρους, ἀπὸ τὰς ἐκμισθώσεις τῶν μονοπωλίων. Δυσκόλως ὅμως καὶ πάλιν δύναταί τις νὰ φαντασθῇ τὸν ὅλον ἀμύθητον πλοῦτον, ὁ ὁποῖος εἶχε συσσωρευθῆ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀναμφισβητήτως δὲ εἶναι ἀδύνατον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὑπῆρξεν ἄλλο βασίλειον εἰς τὸν κόσμον πλουσιώτερον εἴτε πρὸ τοῦ Ἑλληνοαιγυπτιακοῦ βασιλείου, εἴτε καὶ μετ' αὐτό. Ἐμνημονεύθη ἀνωτέρω τὸ μέγα ἐμπορικὸν πλοῖον, τὸ ὁποῖον μετεκόμιζε πλῆθος ἀνθρώπων καὶ ἐμπορευμάτων. Τί ἦσαν τὰ πλοῖα ταῦτα ἀπέναντι τῶν πολεμικῶν πλοίων ἢ τῶν πλοίων διασκεδάσεως, τῶν θαλαμηγῶν, τὰ ὁποῖα εἶχον οἱ Πτολεμαῖοι;

Digitized by Google

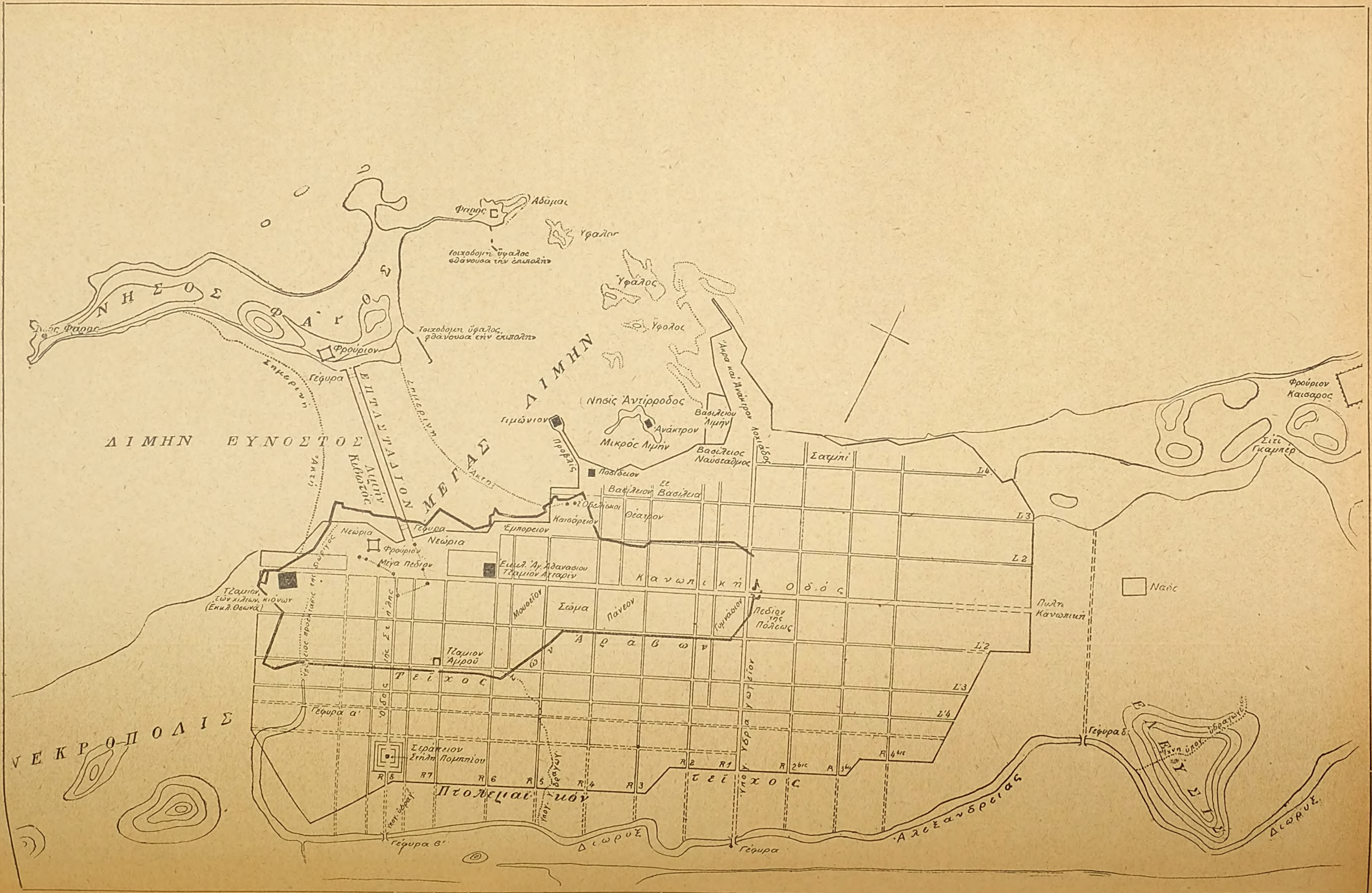

1.—ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΥΠΟ ΜΑΧΜΟΥΤ ΧΑΜΑΔΗ ΒΕΗ ΕΛ ΦΑΛΑΚΗ 1886

Digitized by Google

Τὰ μεγάλα Πτολεμαϊκὰ πλοῖα εἶχον καταπλήξει τὸν ἀρχαῖον κόσμον· ἔχοντα 30 ἢ καὶ 40 σειρὰς κωπῶν, πύργους, κήπους, ἰχθυοτροφεῖα, ναοὺς καὶ οἰκήματα ἐντὸς αὐτῶν, ἦσαν ὡς ἀληθεῖς πλέουσαι πόλεις. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς ἓν ἀπὸ τὰ θαυμάσια αὐτὰ πλοῖα καὶ εἰς ἓν μέρος τοῦ καταστρώματος ἦτο *ἀπεικονισμένος διὰ ψηφιδωτῶν ὁλόκληρος ὁ τῆς Ἰλιάδος μῦθος!*

Ἡ Ἑλληνικὴ Αἴγυπτος ἦτο πολὺ περισσότερον εὐδαίμων ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον τῶν μεγαλυτέρων Φαραώ. Ἡ Φαραωνικὴ Αἴγυπτος ἤκμασε πρὸ παντὸς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀμάσιδος (τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος π. Χ.), ὁ ὁποῖος ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν Ναύκρατιν. Τότε ἡ Αἴγυπτος εἶχε κατὰ τὸν Ἡρόδοτον «δισμυρίας πόλεις». Ἐπὶ τοῦ πρώτου Πτολεμαίου εἶχε περισσοτέρας ἀπὸ τρισμυρίας πόλεις, ἤκμαζε λοιπὸν ἡ Αἴγυπτος κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν περισσότερον παρ' ὅσον κατὰ τοὺς εὐδαιμονεστάτους χρόνους τῶν Φαραώ. Τὸ μέγεθος τοῦ πλούτου τῆς Ἑλληνικῆς Αἰγύπτου καὶ δὴ τῆς Ἀλεξανδρείας θὰ δώσῃ ἡ ἑξῆς σύντομος ἀναγραφὴ τῶν Πτολεμαϊκῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων:

Ὁ Πτολεμαῖος ὁ δεύτερος εἶχε στρατὸν 200.000 πεζῶν, 40.000 ἱππέων, 2,000 πολεμικῶν ἁρμάτων, 300 ἐλεφάντων καὶ προμηθείας ὅπλων διὰ 300.000 ἄνδρας. Ἡ δὲ ναυτικὴ αὐτοῦ δύναμις ἀπετελεῖτο ἀπὸ 2.000 πλοῖα συνήθη καὶ 1.500 τριήρεις, εἶχε δὲ ὑλικὰ διὰ διπλάσιον ἀριθμὸν πλοίων, θαλαμηγὰ δὲ *χρυσόπρυμνα* καὶ *χρυσέμβολα* ὀκτακόσια. Ἀναφέρονται δὲ 4.000 πλοῖα ἀπεσπασμένα εἰς τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀνῆκον εἰς τοὺς Πτολεμαίους. Εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ δευτέρου Πτολεμαίου ἦσαν ἀποθησαυρισμένα περὶ τὰ 5 δισεκατομμύρια προπολεμικῶν δραχμῶν.

Ὁ τεράστιος πλοῦτος τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξηγεῖ τὴν ἰδιαιτέραν πρὸς αὐτὴν συμπάθειαν τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων καὶ ἀρχόντων, δὲν ἐστείρευε δὲ καὶ μὲ τὰς ἀλλεπαλλήλους αὐτῶν ἁρπαγὰς καὶ λαφυραγωγίας. Ὅταν ὁ Ὀκτάβιος ἐνίκησε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας, διὰ νὰ καθυποτάξῃ τὸ βασίλειον τῶν Πτολεμαίων, δὲν εἶχε σχεδὸν ὀβολὸν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Τοῦ ἐχρειάζοντο δαπάναι διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου, ἐχρειάζοντο γαῖαι καὶ χρήματα διὰ τοὺς παλαιμάχους· ὅ,τι ἐχρειάσθη τὸ ὑπεσχέθη καὶ ἐξετέλεσε τὰς ὑποσχέσεις του ὅλας ἀπὸ τὴν ἁρπαγὴν τῶν Πτολεμαϊκῶν θησαυρῶν, οἵτινες περιῆλθον εἰς χεῖράς του μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ νίκην (31 π. Χ.). Αἱ θαυμάσιαι συλλογαὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν κομψοτεχνημάτων ἐκ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ δύο αἰῶνας συνηθροίζοντο εἰς τὸ Μουσεῖον, ἐρρίφθησαν κτηνωδῶς εἰς τοὺς φούρνους διὰ νὰ χωνευθοῦν καὶ νὰ μετατραποῦν εἰς χρῆμα (βλ. *G. Ferrero*, Grandeur et décadence de Rome, τ. IV, 1924, σ. 249 ἑξ. *τῆς Γαλλικῆς μεταφράσεως*). Ἀπὸ τὸν ἀτελείωτον ἐκεῖνον θησαυρὸν ἐπληρώθησαν ὅλοι οἱ στρατιῶται, οἱ ἀξιωματικοὶ ἔλαβον σημαντικὰ ποσά, μεγάλας δὲ περιουσίας ἀπέκτησαν οἱ περὶ τὸν Αὔγουστον. Αὐτὸς ὁ Αὔγουστος ἔγινεν ὁ πλουσιώτερος ἄνθρωπος τῆς οἰκουμένης, διότι ἥρπασεν ὅλην τὴν ἀπέραντον ἰδιωτικὴν περιουσίαν τῶν Πτολεμαίων. Ὁλόκληρος ἡ Ἰταλία ηὐδαιμόνησε. Τότε ὁ Ὁράτιος ἔψαλε περιχαρής:

"*Nunc est bibendum, nunc pede libero*
Pulsanda tellus"!

Ἡ πομπὴ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου.— Ὁποῖοι ἦσαν οἱ θησαυροὶ τέχνης καὶ ὁποῖος φαντασμαγορικὸς πλοῦτος ἐξετυλίσσετο εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας δύναται νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς ἡ αὐθεντικὴ ὑπὸ ἀρχαίων μνημονευομένη περιγραφὴ τελετῆς τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Β'. Ὀλίγα τινὰ διὰ βραχυτάτων θὰ μνημονευθῶσιν ἐνταῦθα. Μεταξὺ ἄλλων συμμετεῖχεν εἰς τὴν πομπὴν παμμεγέθης ἅμαξα φέρουσα ἀργυρᾶ σκεύη. Μεταξὺ τῶν σκευῶν τούτων ὑπῆρχε μέγας ἀργυροῦς κρατὴρ (εἶδος ἀγγείου), ὁ ὁποῖος ἐχώρει 600 μετρητὰς (περίπου 24.000 λίτρας), καλλιτεχνικώτατος καὶ στολισμένος μὲ πολυτίμους λίθους, δέκα μεγάλοι λουτῆρες, τράπεζα δωδεκάπηχυς καὶ 30 τράπεζαι ἑξαπήχεις, 80 δελφικοὶ τρίποδες — ὅλα κατάργυρα. Ἠκολούθει ἄλλη ἅμαξα φέρουσα τὰ χρυσᾶ σκεύη, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν 4 μεγάλοι χρυσοῖ τρίποδες, βωμοὶ ὕψους τριῶν πήχεων, ἄλλοι βωμοὶ ἔχοντες σκαλισμένα ζῷα. Κατόπιν τῶν δύο τούτων ἁμαξῶν ἐβάδιζον 1.600 παῖδες, οἱ ὁποῖοι ἐβάσταζον χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἀγγεῖα. Εἰς ἄλλας ἁμάξας ὑπῆρχον θύρσος χρυσοῦς 90 πήχεων, φαλλὸς χρυσοῦς 120 πήχεων, λόγχη ἀργυρᾶ 60 πήχεων. Ἐκτὸς ἄλλων ἀναριθμήτων σκευῶν, ἀγγείων, στεφάνων, ὅπλων, ὑπῆρχον καὶ 20 ἅμαξαι φορτωμέναι μὲ χρυσόν, 400 ἅμαξαι φορτωμέναι μὲ ἄργυρον καὶ 800 μὲ ἀρώματα παντοειδῆ. Εἰς δὲ τὴν σκηνὴν τοῦ βασιλέως ὑπῆρχον χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη ἀξίας 10.000 ταλάντων (60 περίπου ἑκατομμυρίων χρυσῶν δραχμῶν· βλ. ἐπιτομὴν τῆς περιγραφῆς ἀπὸ ἀρχαιότερον συγγραφέα, τὸν *Καλλίξενον*, εἰς *Ἀθήναιον*, V, 196 ἑξ.).

Ἡ διοίκησις. — Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο ἡ ἕδρα τῆς κεντρικῆς διοικήσεως, ἦτο πρωτεύουσα τῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπήγοντο εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Πτολεμαίων. Εἶχε λοιπὸν τὰ μεγάλα παλάτια, ἰδιαίτερον ἰσχυρὸν σῶμα σωματοφυλακῆς τοῦ βασιλέως, στρατόν, καὶ τὰς πολεμικὰς ἀποθήκας, τὰ οἰκήματα τῆς διοικήσεως, ἤτοι τὰ δημόσια γραφεῖα, τὰ ὑπουργεῖα. Καὶ ἀληθῶς ὑπουργεῖα εἶναι ὠργανωμένα εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Αὕτη δὲ εἶναι, ἴσως ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας, ἡ βαρυσήμαντος ἐπίδρασις εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνοαιγυπτιακοῦ ἐκείνου κράτους, ὅτι τελειότερον αὐτό, ἂν ὄχι πρῶτον, διωργάνωσε τὴν κεντρικὴν διοίκησιν, καὶ ἔδωκε τὸν τύπον ὠργανωμένου Κράτους, ὅπως σήμερον τὸν ἐννοοῦμεν, τύπον, τὸν ὁποῖον παρέλαβεν ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, ἔπειτα ἡ Βυζαντινὴ καὶ διὰ ταύτης τὰ νεώτερα εὐρωπαϊκὰ κράτη.

Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἑδρεύει *Συνέδριον*, Συμβούλιον τοῦ Κράτους, τὸ ὁποῖον συνέρχεται κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως ὑπὸ τὴν προεδρίαν αὐτοῦ. Περὶ τὸν βασιλέα ἐσχηματίσθη πολυάριθμος ἱεραρχικὴ τάξις, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ζῶσιν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, αὕτη δὲ πάλιν ἡ ἱεραρχικὴ τάξις ὑπῆρξε τὸ πρότυπον τῆς περιφήμου Βυζαντινῆς. Τὴν ἀνωτάτην τάξιν ἀποτελοῦσιν οἱ συγγενεῖς τοῦ αὐτοκράτορος, μετὰ τούτους ἔρχονται οἱ ἀρχισωματοφύλακες, καὶ εἶτα ἀκολουθεῖ πλῆθος αὐλικῶν ἀξιωμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήκουν ὁ ἀρχιοινοχόος, ὁ ἀρχικυνηγός, ὁ ἀρχιλεμβοῦχος κ.τ.λ. Ὅπως καὶ εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐλὴν ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν Πτολεμαϊκὴν ἰδιαιτέρα αὐλικὴ ἐθιμοτυπία, ἰδιαιτέρα αὐλικὴ καὶ ἱεραρχικὴ περιβολή.

Τὰ οἰκονομικὰ ἀποτελοῦν κλάδον χωρισμένον ἀπὸ τὴν πολιτικὴν διοίκησιν. Ὅλη δὲ ἡ διεύθυνσις τῶν δημοσίων προσόδων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσι τὴν λεγομένην *Βασιλικὴν Τράπεζαν*, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ *Συνέδριον τῶν Ταμιῶν*, τὸ ὁποῖον ἑδρεύει εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὡς εἰκός, εἶναι τὸ ἀνώτατον δικαστήριον, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου ἵσταται ὁ *ἀρχιδικαστής*. Οἱ ἀνώτατοι ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι ἑδρεύουν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, εἴτε ἔχουν τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως, εἴτε ἐκτελοῦν καθήκοντα ἀναγόμενα εἰς ὅλον τὸ Βασίλειον. Οἱ σπουδαιότεροι, ἐκτὸς τοῦ ἀρχιδικαστοῦ, ἦσαν ὁ *ἐξηγητής*, ὁ ὁποῖος ἐπιβλέπει τὰ συμφέροντα τῆς πόλεως, ὁ *ὑπομνηματογράφος*, ἤτοι γενικὸς γραμματεύς, ὁ *νυκτερινὸς στρατηγὸς* καὶ ἄλλοι (Στράβων, C. 797). Πιθανὸν εἶναι ἡ Ἀλεξάνδρεια, ὡς Ἑλληνικὴ πόλις, νὰ διετήρησε κοινοτικὴν αὐτονομίαν καὶ ἑπομένως μερικὰς ἀρχαίας λειτουργίας, ὅπως τὴν γυμνασιαρχίαν, ἴσως δὲ εἶχε καὶ *βουλήν*, δηλαδὴ συμβούλιον τῆς πόλεως, τοῦ δήμου. Ἡ ὅλη πόλις ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ ἕνα διοικητήν, ὁ ὁποῖος εἶχεν, ὡς φαίνεται, συνηνωμένην τὴν στρατιωτικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν. Κατὰ τὸ τέλος τῆς Πτολεμαϊκῆς ἐποχῆς εἶχε τὸν τίτλον *στρατηγὸς τῆς πόλεως*, ὁ ὁποῖος δεικνύει καὶ τὴν στρατιωτικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν, καὶ ἐνθυμίζει τοὺς στρατηγοὺς τῶν Βυζαντινῶν θεμάτων. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ διοικητὴς τῆς Ἀλεξανδρείας ἔχει ἀναλογίας μὲ τὸν διοικητὴν τῶν δύο μεγάλων πόλεων τῆς Ἑλληνορρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, τῆς Ρώμης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο Praefectus urbis *(ἔπαρχος τῆς πόλεως)*.

Ὅταν ὁ Αὔγουστος ἔγινε κύριος τῆς Αἰγύπτου καὶ περιέλαβε τὸ ἀρχαῖον καὶ ἔνδοξον Ἑλληνικὸν βασίλειον τῶν Πτολεμαίων εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, τὸ ὁποῖον κατ' οὐσίαν ἦτο ἐν παγκόσμιον Ἑλληνορρωμαϊκὸν κράτος, ἐνόησεν ὅτι, μετὰ τὴν ἁρπαγὴν μάλιστα τοῦ ἀμυθήτου πλούτου τῶν Ἑλλήνων βασιλέων καὶ τὴν ἐκ τούτου σωτηρίαν τῆς πενομένης ἕως τότε Ἰταλίας, ὤφειλε νὰ προσενεχθῇ ἐπιεικῶς πρὸς τὴν κατακτηθεῖσαν χώραν. Ὁ νικητὴς ἠθέλησε νὰ κολακεύσῃ τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ νὰ σεβασθῇ τὴν αἰωνόβιον δυναστικὴν παράδοσιν, τὴν Φαραωνικὴν καὶ ἔπειτα Πτολεμαϊκήν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς ἦτο προσκεκολλημένος. Ὁ Αὔγουστος ἐπροσποιήθη ὅτι ἦτο ὁ ἴδιος ὁ νέος βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, διάδοχος τῶν Πτολεμαίων. Πρὸς διοίκησιν τῆς χώρας δὲν ἐγκατέστησεν, ὅπως ἐγίνετο εἰς τοὺς ἄλλους κατακτωμένους τόπους οὔτε προπραίτορα, οὔτε ἀνθύπατον, ἀλλ' ἕνα ἴδιον ἑαυτοῦ ἀντιπρόσωπον, εἶδος ἀντιβασιλέως, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸν τίτλον Praefectus Aegypti, *ἔπαρχος τῆς Αἰγύπτου*, καὶ εἶχε «τὴν τοῦ βασιλέως τάξιν». Ἤθελε δὲ ὁ ἀντιπρόσωπος οὗτος τοῦ Ρωμαίου Αὐτοκράτορος εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἔχων παρ' ἑαυτῷ τοὺς ἄρχοντας τῆς Πτολεμαϊκῆς διοικήσεως, μὲ συνάρχοντας πολυαρίθμους αὐτοκρατορικοὺς ὑπαλλήλους· τὸν *δικαιοδότην*, ἀνώτερον δικαστήν, καὶ ἰδίως πολλοὺς *οἰκονόμους* διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων (Στράβων, C. 798). Εἶναι βέβαιον, καὶ προσεκτικὴ ἔρευνα εὐκόλως θὰ τὸ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κεντρικὴ διοίκησις ἔδωκε τὸ πλαίσιον τῆς Αὐτοκρατορικῆς διοικήσεως τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Βυζαντίου, τὸ ὁποῖον ἐτελειοποίησεν αὐτὴν καὶ μετ' αὐτοῦ τὰ νεώτερα Εὐρωπαϊκὰ κράτη.

Ὁ βίος εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. — Εἰς τὴν πάμπλουτον καὶ ὡραίαν ἐκείνην πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ βίος ὁ δημόσιος καὶ ὁ ἀστικὸς ἦτο μὲ τόσην τάξιν καὶ εὐρυθμίαν ὠργανωμένος, διήρχοντο οἱ ἄνθρωποι τὰς ἡμέρας των ἐν συντόνῳ ἐργασίᾳ καὶ τὰς νύκτας των ἐν φαιδραῖς ἑορταῖς. Πολλαὶ δὲ ἡμέραι τοῦ ἔτους διήρχοντο εἰς θεάματα καὶ πανηγύρεις, δὲν ἦσαν δὲ σπάνιαι αἱ μεγαλοπρεπεῖς πομπαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἐμνημονεύθη ἡ μεγαλοπρεπεστάτη, τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου. Ὄχλος πολυτάραχος καὶ πολυμιγὴς καθίστα θορυβώδη τὸν βίον, μετὰ τὴν πτῶσιν δὲ τῶν Πτολεμαίων, ὅτε ἡ αὐστηρὰ τάξις ἐχαλαρώθη ἐν τῇ πόλει, πολλάκις παρεξετράπη εἰς ὀχλαγωγίας καὶ στάσεις ἀκόμη. Ἦτο ὀνομαστὴ ἡ Ἀλεξάνδρεια, ὅπως καὶ ἡ Καρχηδών, διὰ τὰς ταραχὰς τοῦ ὄχλου (Πολύβιος, XV, 30, 10), οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι ἡσυχωτέρα πόλις, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς λέγει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, προσέτρεχον «Ἕλληνες, Ἰταλοί, Σύροι, Λίβυες, Κίλικες, Αἰθίοπες, Ἄραβες, Βάκτριοι, Σκύθαι, Ἰνδοί, Πέρσαι».

Ὁποῖοι ἦσαν οἱ πολυμιγεῖς κάτοικοι τῆς Ἀλεξανδρείας, αἱ τάξεις καὶ συνήθειαι τοῦ βίου των, θὰ λεχθῇ ἐκτενῶς καὶ ἰδιαιτέρως κατωτέρω. Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον προσήκει ἐνταῦθα νὰ ἐξαρθῇ, εἶναι ὁ κοσμοπολιτικὸς χαρακτήρ, τὸν ὁποῖον παρεῖχεν ἡ πόλις κατὰ τοὺς τελευταίους πρὸ Χριστοῦ καὶ τοὺς πρώτους μετὰ Χριστὸν αἰῶνας.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρχαίων πόλεων ἡ κατ' ἐξοχὴν κοσμοπολιτική, ἀληθὴς μεγαλόπολις — θὰ εἶχεν εἴς τινας ἐποχὰς περὶ τὸ ἓν ἑκατομμύριον κατοίκους —, ὁμοιάζουσα μὲ τὰς μεγάλας σημερινὰς Εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας, περισσότερον θορυβώδης ἀπὸ αὐτάς. Θὰ ἠδύνατο νὰ συγκριθῇ μὲ τὸ σημερινὸν Παρίσι, περισσότερον ὅμως κοσμοπολιτικὴ καὶ ἀπὸ τὴν μεγάλην Γαλλικὴν πρωτεύουσαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἔχει χαρακτηριστικὴν ἀναλογίαν, ὡς πόλις τοῦ φωτός, ἀλλὰ καὶ ὡς πόλις τοῦ εὐκόλου καὶ τρυφηλοῦ βίου. Ἡ ἀφειδὴς σπατάλη τοῦ χρήματος πρὸς διασκεδάσεις, ἡ τρυφὴ καὶ ἡ χλιδὴ καὶ ἡ πολυτέλεια, συχνὰ ἡ ἀκολασία εἰς τὰς ἡδονάς, ἔκαμνον τὴν Ἀλεξάνδρειαν πόλιν φαιδροῦ, ἀμερίμνου καὶ ἡδονικοῦ βίου. Χαρακτηριστικὸν ἐν προκειμένῳ εἶναι τὸ συστηματοποιημένον ἐμπόριον τῶν ἀνθέων καὶ τῶν στεφάνων καὶ αἱ διενεργοῦσαι αὐτὸ χαρίεσσαι ἀνθοπώλιδες τῆς Ἀλεξανδρείας, αἱ ὁποῖαι παρέδωκαν τὴν ὡραίαν συνήθειαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτῆς εἰς τὴν Φλωρεντίαν καὶ ἔπειτα εἰς τὰς ἄλλας Εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας.

Ὡραίαν εἰκόνα τοῦ βίου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ περὶ τὸ 130 μ. Χ. παρέχει εἰς ἡμᾶς ἐπιστολὴ ἀποδιδομένη εἰς τὸν Ἀδριανόν, ὁ ὁποῖος θὰ εἶχε γράψει αὐτὴν ἐκ τῆς μεγάλης πόλεως εἰς τὸν γυναικάδελφόν του Σερβιανόν. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτήν, τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει σοβαρὸς λόγος νὰ μὴ δεχθῶμεν τὴν αὐθεντικότητα (πρβ. *V. Duruy*, Histoire des Romains, τ. V, 1883, σ. 96), ὁ Ρωμαῖος Αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ ταξίδιά του ἀνὰ τὸν κόσμον δὲν ἠδύνατο νὰ παραλείψῃ τὴν ἐπίσκεψιν εἰς τὴν μυστηριώδη καὶ ἑλκυστικὴν χώραν τῶν Φαραώ, περιγράφει τὴν ἐλαφρότητα καὶ τὴν ἀστάθειαν τῶν Ἀλεξανδρέων (περὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν βλ. πλείονα κατωτέρω), ἀλλὰ συγχρόνως δίδει ἐξόχου εἰκόνα τῆς ἀκοιμήτου δραστηριότητός των. «Πόλις λέγει, εὐδαίμων, πλουσία, γόνιμος, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ζῇ ἀργός. Ἄλλοι φυσοῦν καὶ κάμνουν ὕαλον, ἄλλοι κατασκευάζουν χάρτην ἢ ὑφαίνουν ὑφάσματα. Ὅλοι ἔχουν τὴν ἐργασίαν των καὶ ἐπιτηδεύονται τὸ ἐπάγγελμά των. Ἀκόμη καὶ οἱ πάσχοντες ἀπὸ ποδάγραν ἔχουν τί νὰ κάμουν, ἔχουν εἰς τί νὰ ἀσχοληθοῦν ἀκόμη καὶ οἱ τυφλοί, καὶ οὔτε οἱ χωλοὶ δὲν μένουν ἀργοί». Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶναι τοῦ Ἀδριανοῦ, εἶναι ὅμως μαρτυρία παλαιὰ ἀρχαίου Ρωμαίου, ὁ ὁποῖος εἶδε τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 2ου μ. Χ. αἰῶνος, ἐγνώρισε τὸν ἐν αὐτῇ βίον καὶ ἐκφράζει τὸν ζωηρὸν θαυμασμόν του διὰ τὴν μεγάλην πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἔμενεν ἀργὸς καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς ὁποίας τόση πυρετώδης ἐργασία καὶ δραστηριότης ἐγίνετο. Προστίθεται δὲ εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὅτι οἱ Ἀλεξανδρεῖς δὲν ἔχουν παρὰ μόνον ἕνα θεόν, τὸ χρῆμα (unus illis deus, nummus est), αὐτὸν λατρεύουν οἱ Χριστιανοί, οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι. Πλουσιώτατον δὲ καὶ πολυτιμότατον ὑλικὸν πρὸς μελέτην καὶ γνῶσιν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔχομεν τοὺς ἐσχάτως ἀνακαλυπτομένους παπύρους, οἱ ὁποῖοι μᾶς εἰσάγουν εἰς αὐτὸν τὸν οἰκογενειακὸν βίον τῶν μεσαίων καὶ κατωτέρων ἰδίως τάξεων.

Ἐργασία λοιπὸν ἀκούραστος καὶ ἀγάπη ὑπέρμετρος πρὸς τὸ χρῆμα. Ὅπως συμβαίνει εἰς ὅλας τὰς βιομηχανικὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας αἱ περιουσίαι εἶναι ἀσταθεῖς, ἐζήτουν ὅλοι ν' ἀπολαύσουν ταχέως τὰ ἀγαθά των, τὰ ὁποῖα ἦτο δυνατὸν καὶ ν' ἀπολεσθοῦν ταχέως. Συνέπεια εἶναι ὅτι οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐρρίπτοντο εἰς τὰς διασκεδάσεις καὶ τὰς ἡδονὰς μὲ τόσην μεγάλην ὁρμὴν μὲ ὅσην εἰς τὴν ἐργασίαν. Ἄλλο αἴτιον τοῦ γεμάτου διασκεδάσεως βίου, ὁ ὁποῖος διήγετο εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, εἶναι οἱ συρρέοντες ξένοι πρὸς θέαν τῆς **ἱστορικῆς χώρας καὶ** τῆς μεγαλοπρεποῦς πόλεως, **ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι**, οἱ ὁποῖοι ἐλκυόμενοι ἀπὸ τὸ

Digitized by Google

γλυκὺ κλῖμα, ἤρχοντο πρὸς καλυτέρευσιν τῆς ὑγείας των. Ὁ Στράβων, ὡς προανεφέραμεν, ἐγκωμιάζει τὸ εὐάερον καὶ ὑγιεινὸν κλῖμα τῆς Ἀλεξανδρείας: «Πρὸς δὲ τῷ πλούτῳ καὶ τὸ εὐάερον ἄξιον σημειώσεώς ἐστιν. . . Τότε δὲ καὶ οἱ ἐτησίαι πνέουσιν ἐκ τῶν βορείων καὶ τοῦ τοσούτου πελάγους, ὥστε κάλλιστα τοῦ θέρους Ἀλεξανδρεῖς διάγουσιν» (C. 793).

Ἡ παραλιακὴ πόλις τῆς Αἰγύπτου ἦτο διαμονὴ ἐξαιρέτως εὐχάριστος, γνωρίζομεν δὲ ὅτι συνιστᾶτο ἡ εἰς αὐτὴν διαμονὴ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Ρωμαίους Αὐτοκράτορας, καθὼς καὶ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, οἱ ὁποῖοι προσέτρεχον ἐκεῖ διὰ νὰ ὠφεληθοῦν ἐκ τοῦ κλίματος. Ἀφ' ἑνὸς ἡ μεγάλη καὶ ἀκούραστος ἐργασία, ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀμεριμνησία τῆς ζωῆς καὶ ἡ ὁρμὴ πρὸς διασκεδάσεις, ἡ ὁποία διακρίνει τοὺς ὑπὸ θεραπείαν ἀσθενεῖς—τὸ ἴδιον δὲν γίνεται καὶ σήμερον εἰς τὰς λουτροπόλεις καὶ εἰς τὰ σανατόρια;—ἔφερε τὴν ἀναζήτησιν ἀπολαύσεων. Ὁ καταλληλότερος δὲ δι' αὐτοὺς τόπος ἦτο ἡ πόλις Κάνωπος παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἡ πλωτὴ διῶρυξ ἡ ἄγουσα εἰς τὴν πόλιν ταύτην. Ὑπῆρχεν εἰς τὴν Κάνωπον, λέγει ὁ Στράβων (C 801), περίφημον ἱερὸν τοῦ μεγάλου θεοῦ Σαράπιδος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπήγαιναν οἱ ἀσθενεῖς συνοδευόμενοι ὑπὸ τῶν φίλων των διὰ νὰ εὕρουν θεραπείαν. «Ἀντὶ πάντων δ' ἐστὶν ὁ τῶν πανηγυριστῶν ὄχλος, λέγει ὁ Στράβων, τῶν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας κατιόντων τῇ διώρυγι· πᾶσα γὰρ ἡμέρα καὶ πᾶσα νὺξ πληθύει τῶν ἐν τοῖς πλοιαρίοις καταυλουμένων καὶ κατορχουμένων ἀνέδην μετὰ τῆς ἐσχάτης ἀκολασίας καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν». Ἡ πρὸς θεραπείαν δηλ. μετάβασις εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σαράπιδος ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον ἁπλῆ πρόφασις· ἐπήγαιναν εἰς τὴν Κάνωπον, ὅπως καὶ σήμερον εἰς τὰς λουτροπόλεις, ὄχι τόσον πρὸς θεραπείαν, ὅσον πρὸς διασκέδασιν. Πολὺ κομψῶς περιγράφει τὰς διασκεδάσεις ταύτας ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς *Gaston Boissier* (Promenades archéologiques. Rome et Pompeï, 1913, σ. 237 ἑξ): «Τὸ ταξίδιον, λέγει, ἐγίνετο εἰς μίαν διώρυγα μήκους πέντε λευγῶν, ἡ ὁποία ἦτο γεμάτη ἀενάως ἀπὸ ἐλαφρὰς λέμβους, γυριστὰς εἰς τὴν πρῷραν καὶ εἰς τὴν πρύμνην, καὶ αἱ ὁποῖαι ἔφερον εἰς τὸ μέσον ἓν εἶδος στεγάσματος ὡς κιβώτιον, τὸ ὁποῖον τὰς ἔκαμνε νὰ ὁμοιάζουν πρὸς τὰς γονδόλας τῆς Ἐνετίας. Ἡ κίνησις ἦτο ἀδιάκοπος· νύκτα καὶ ἡμέραν ἤκουέ τις ν' ἀντηχοῦν ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα τῆς διώρυγος τὰ ἐρωτικὰ Αἰγυπτιακὰ ᾄσματα, τὰ ὁποῖα εἶχον γίνει περίφημα εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Καὶ ἀπὸ τὰς δύο ὄχθας τῆς διώρυγος ὑπῆρχον πανδοχεῖα, γεμᾶτα μὲ ἀφθονίαν ἀπὸ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ διεγείρῃ τὴν χαρὰν καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ τὰς ἐπιθυμίας. Οἱ ταξιδιῶται (οἱ *πανηγυρισταί*, ὡς λέγει ὁ Στράβων) ἐσταμάτων διὰ νὰ πίουν τὸν ἐλαφρὸν οἶνον τῆς Μαρεώτιδος, ὁ ὁποῖος ἐπροκάλει μέθην φαιδρὰν καὶ βραχεῖαν, καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ γεύματος ἐκάθηντο εἰς τὰς σκιάδας ἢ ὑπὸ τὰ δένδρα, διεσκέδαζον καὶ ἐχόρευον μὲ τὴν συνοδείαν αὐλῶν. Ὅλα ἐπροκάλουν τὴν εὐχαρίστησιν καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις διαμονὴν περισσότερον γοητευτικήν. Ἦτο κάτι ὡς ὄνειρον, λέγει εἷς συγγραφεὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι εἶχε μεταφερθῆ εἰς ἕνα νέον κόσμον».

Ὁ ἀκούραστος περιηγητὴς Αὐτοκράτωρ Ἀδριανός, ὁ ὁποῖος εἶχε γυρίσει ὅλον τὸν κόσμον, ὅταν ἐπέστρεψεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ ἀναπαυθῇ, ἀπεφάσισε τότε νὰ ἱδρύσῃ εἰς τὰ Τίβουρα παρὰ τὴν Ρώμην (Tivoli, ἡ ἀρχαία *Tibur*) μίαν ἀπέραντον ἔπαυλιν, ἓν ἀπὸ τὰ παραδοξότερα μνημεῖα τὰ ὁποῖα ἠγέρθησαν εἰς τὸν κόσμον. Εἰς τὴν ἔπαυλιν τῶν Τιβούρων ὁ Ἀδριανὸς ἠθέλησε νὰ κάμῃ ἀναπαραστάσεις, ἐν μικρῷ ἐννοεῖται, τῶν ὡραιοτέρων μερῶν, τὰ ὁποῖα εἶδε περιηγούμενος τὸν κόσμον. Ἐκεῖ εὕρισκεν ὁ Ἀδριανὸς καὶ οἱ φίλοι του τὴν τερπνοτάτην κοιλάδα τῶν Τεμπῶν, τὴν περίφημον *Ποικίλην στοὰν* τῶν Ἀθηνῶν, δὲν ἐλησμόνησε δὲ καὶ τὴν χαρμόσυνον Κάνωπον, τῆς ὁποίας τὴν ἀναπαράστασιν ὠνόμασε μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν φράσιν «*deliciae Canopi*» (ἡδοναὶ τῆς Κανώπου).

Ἀλλ' ἔχομεν καὶ ἄλλην, χαριεστάτην καὶ σῳζομένην σήμερον ἀπεικόνισιν μιᾶς ἐκ τῶν καθημερινῶν πανηγύρεων, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο εἰς τὴν περίφημον ἐκείνην διώρυγα. Εἶναι δ' αὕτη τὸ Ἀλεξανδρινὸν ψηφιδωτὸν τῆς Παλεστρίνας (τοῦ ἀρχαίου Πραινέστου παρὰ τὴν Ρώμην), τὸ ὁποῖον σῴζεται σήμερον εἰς τὸ Παλάτιον Barberini: Ὑπὸ μίαν σκιάδα μὲ ἀναδενδράδας καὶ κληματαριάν, ἄνδρες καὶ γυναῖκες εἶναι ἡδυπαθῶς ἐξηπλωμένοι καὶ κρατοῦσι ποτήρια καὶ πίνουν. Μία ἀπὸ τὰς γυναῖκας ὑψώνει τὸ *ρυτὸν* (εἶδος ἀγγείου εἰς σχῆμα κέρατος) ἕως τὰ χείλη αὐτῆς, μία ἄλλη δεικνύει τοὺς βότρεις, οἱ ὁποῖοι κρέμανται ἄνωθεν, ἄλλαι παίζουν αὐλὸν ἢ ἔγχορδα ὄργανα, τριγύρω των δὲ ρέει ὁ ποταμὸς σκεπασμένος μὲ ἄνθη λωτοῦ. Τὸ θαυμάσιον ψηφιδωτὸν τῆς Παλεστρίνας εἶναι ὄχι μόνον ἓν ὡραιότατον δεῖγμα τῆς Ἀλεξανδρινῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ μία ζῶσα ἀναπαράστασις τοῦ βίου τῶν Ἀλεξανδρέων, βίου φαιδροῦ καὶ ἡδονικοῦ, γεμάτου ἀπὸ τρυφηλότητα καὶ χλιδήν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ λεπτὴν κοινωνικὴν ἀναστροφὴν (βλ. *Boissier*, ἔνθα ἀνωτ. σημ. 1.—Ἀπεικόνισιν ὁλοσέλιδον ἑνὸς μέρους τοῦ ψηφιδωτοῦ παρέχει ὁ *Duruy*, ἔνθα ἀνωτ.).

Καὶ ἀληθῶς ὁ βίος ὁ Ἀλεξανδρινός, ὁ ὁποῖος διήρχετο ἐν μέσῳ κοινωνικῶν διασκεδάσεων, ἐν μέσῳ ἔργων τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, ἐκαλλιέργει ὄχι μόνον τὴν κλίσιν πρὸς τὴν εὐμάρειαν, ἀλλὰ—πρέπει νὰ τονισθῇ τοῦτο—καὶ τὴν κλίσιν πρὸς τὴν φιλοκαλίαν καὶ τὴν κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν καὶ λεπτότητα. Ἡ ἀνωτέρα δὲ καὶ λεπτὴ αὕτη μόρφωσις ἐμφανίζεται ἰδίως εἰς τὴν αὐλὴν τῶν πρώτων Πτολεμαίων, τὴν ὁποίαν προσπαθοῦν νὰ μιμοῦνται οἱ Ἀλεξανδρεῖς, λαμβάνοντες ἀπὸ αὐτὴν τὸν τόνον τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς. «Ἡ αὐλὴ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου (τοῦ Β' Πτολεμαίου) ἦτο τὸ κέντρον πάσης τέχνης καὶ ἐπιστήμης, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν ἐχρησίμευεν, ὅπως προσδίδῃ τύπον τινὰ εὐγενείας εἰς τὴν πολυτέλειαν, ἡ δὲ ὅπως περιβάλλῃ διὰ βαρύτητος τὴν ἐλαφρὰν καὶ πνευματώδη κοινωνίαν, ἣν εἶχε συναθροίσει περὶ ἑαυτόν. Ἐνταῦθα ὁ ἀττικισμὸς εἶχεν εὕρει νέαν πατρίδα, ἐνταῦθα ἐπεκράτησεν ἁβρότης τις καὶ μειλιχιότης, ἡ ὁποία, συνενοῦσα τοὺς ἐπαφροδίτους τρόπους τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὰ σεμνότατα καὶ βαθυνούστατα δημιουργήματα, παρῆγε θαυμαστὴν ποικιλίαν ἀπολαύσεων. Οὐδέποτε ἠδυνήθη ὁ ἄνθρωπος νὰ διακοσμήσῃ τὸν βίον αὐτοῦ χαριέστερον, οὐδέποτε νὰ ἀπολαύσῃ αὐτὸν μετὰ περισσοτέρου πνεύματος.... Καὶ αὐτὴ ἡ σοβαρὰ ἐπιστήμη μετεῖχε τῆς ἱλαρᾶς ταύτης κομψότητος, τῆς περισσῆς ταύτης δαψιλείας βίου μεγαλοπράγμονος, ὁ ὁποῖος ἡδράζετο ἐπὶ ἀσφαλῶν

2.—Μαχμοὺτ Χάμδη πασᾶς ἐλ-Φαλάκη (ὁ ἀστρονόμος) ὁ ἐκτελέσας τὰς περισσοτέρας καὶ μᾶλλον διαφωτιστικὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἀλεξανδρείας.

βάσεων». Τὴν χαρακτηριστικὴν ταύτην εἰκόνα τοῦ αὐλικοῦ βίου τῶν Πτολεμαίων καὶ ἐν γένει τοῦ ἀνωτέρου Ἀλεξανδρινοῦ βίου δίδει ἀνὴρ βαθύνους, ὁ Γερμανὸς ἱστορικὸς *Δρόϋζεν*, ὁ ὁποῖος ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐνέκυψεν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (Ἱστορία τῶν Ἐπιγόνων, τ. Α' σ. 322 ἑξ. μετάφρ. *Ἰω. Δέλλιου*, 1917).

Ἡ κοινωνικὴ διοργάνωσις.—Ἡ εὔρυθμος τάξις, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπιβάλει ἡ διοίκησις τῶν Πτολεμαίων· ἡ πλουσία παραγωγὴ τῆς γῆς, τὸ πλούσιον ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία καὶ καθόλου ἡ ἐκ τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἐργασίας παραγομένη εὐμάρεια, πάντα ταῦτα εἶχον δημιουργήσει ὄχι μόνον πολὺ ἀνεπτυγμένον πολιτικόν, ἀλλὰ καὶ ἕνα πολύπλοκον, ἀλλ' ἀκμαῖον κοινωνικὸν βίον. Πρὸς ἀπεικόνισιν πιστοτέραν τοῦ πολυθορύβου, ἀλλὰ καὶ καλῶς διωργανωμένου βίου τῆς ἀρχαίας ἐκείνης μεγαλοπόλεως καὶ κοσμοπόλεως, θὰ εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ ἑλκυστικὸν συνάμα νὰ παρατεθῶσιν ἐνταῦθα μερικαὶ μαρτυρίαι ἀπὸ ἀρχαῖα ποιήματα καὶ ἄλλα κείμενα. Τὰ ἀρχαῖα ποιήματα εἶναι τὰ περίφημα *εἰδύλλια* καὶ οἱ *μιμίαμβοι*, μικραὶ περιγραφαὶ τοῦ καθημερινοῦ βίου, πλήρεις χάριτος καὶ λεπτότητος, ὅμοιαι πρὸς τὰς ὀνομαστὰς ζωγραφίας καὶ ἄλλας παραστάσεις τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ βίου, αἱ ὁποῖαι ηὕρυναν τὸν ὁρίζοντα τῆς τέχνης καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἡ Ἀλεξανδρινὴ τέχνη ἤνοιξε τὸν δρόμον πρὸς τὴν σημερινήν. Τὰ δὲ ἄλλα κείμενα εἶναι οἱ περίφημοι *πάπυροι*, οἱ ὁποῖοι ἀνεκαλύφθησαν ἐσχάτως εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ οἱ ὁποῖοι δίδουν εἰς ἡμᾶς ποικιλωτάτας καὶ περιεργοτάτας εἰδήσεις περὶ τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου εἰς τὴν τότε Αἴγυπτον.

Ὁπόσον φαιδρὸς διήρχετο ὁ βίος εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, μεριζόμενος ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν ἐργασίαν, ἀφ' ἑτέρου εἰς τὰς διασκεδάσεις, ἀνεφέραμεν ἤδη. Ἐν μέσῳ τοῦ θορυβώδους καὶ διασκεδαστικοῦ τούτου βίου, ἐν μέσῳ τῆς λαμπροτάτης, τῆς εὐδαιμονεστάτης πόλεως, τῆς πόλεως ἡ ὁποία ὅλα τὰ εἶχε καὶ ὅλα ὅσα τις ἤθελεν ἐπιθυμήσει ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ, ἐλησμόνει εὐκόλως ὁ ἐπισκεπτόμενος αὐτὴν τοὺς ἰδικούς του. Πῶς νὰ μὴ λησμονήσῃ τοὺς ἰδικούς του εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ Μάνδρις, ἀφοῦ εὗρεν ἐκεῖ τόσα ἀγαθά, τὰ ὁποῖα μᾶς ἀπαριθμοῦν αἱ μάτην ἀναμένουσαι γράμμα φίλαι του (κατὰ τὸν χαριτωμένον ποιητὴν μιμιάμβων *Ἡρώνδαν*, περὶ τὸ 200 π. Χ.):

«Ἐξ οὗ γὰρ εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐστάλη Μάνδρις,
Δέκ' εἰσὶ μῆνες κοὐδὲ γράμμα σοι πέμπει,
Ἀλλ' ἐκλέλησται καὶ πέπωκεν ἐκ καινῆς.
Κεῖ δ' ἐστὶν οἶκος τῆς θεοῦ· τὰ γὰρ πάντα,
Ὅσσ' ἔστι κου καὶ γίνετ' ἔστ' ἐν Αἰγύπτῳ·
Πλοῦτος, παλαίστρα, δύναμις, εὐδίη, δόξα,
Θέαι, φιλόσοφοι, χρυσίον, νεηνίσκοι,
Θεῶν ἀδελφῶν τέμενος, ὁ βασιλεὺς χρηστός,
Μουσήϊον, οἶνος, ἀγαθὰ πάνθ' ὅσα χρήζεις.
Γυναῖκες, ὁκόσους οὐ μὰ τὴν Ἅδεω κούρην
Ἀστέρας ἐνεγκεῖν οὐρανὸς κεκαύχηται,
Τὴν δ' ὄψιν οἷαι πρὸς Πάριν κοθ' ὥρμησαν
Θεαὶ κριθῆναι καλλονήν».

(Μιμίαμβος I, στ. 23 ἑξ.).

Κατὰ παράφρασιν τῶν σπουδαιοτέρων σημείων τῆς ὡραίας ταύτης εἰκόνος:

«Ἀπὸ τότε ποὺ ἐπῆγε εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ Μάνδρις, δέκα ἐπέρασαν μῆνες καὶ οὔτε γράμμα σοῦ ἔστειλεν, ἀλλὰ σ' ἐξέχασε. Διότι ἐκεῖ εἶναι ὁ οἶκος τῆς Ἀφροδίτης, διότι εἰς τὴν Αἴγυπτον εὑρίσκονται ὅσα ὑπάρχουν καὶ ὅσα γίνονται ὅπου ἀλλοῦ, ὁ πλοῦτος, οἱ ἀγῶνες, ἡ δύναμις, ἡ δόξα, τὰ θεάματα, οἱ φιλόσοφοι.. τὸ Μουσεῖον, οἶνος, γυναῖκες, τόσαι πολλαί, ὅσους ἀστέρας δὲν ἠμπορεῖ νὰ χωρέσῃ ὁ οὐρανός, τόσον ὡραῖαι κατὰ τὴν ὄψιν, ὅπως ἦσαν αἱ θεαὶ ἐκεῖναι ποὺ ἐπῆγαν στὴν κρίσιν τοῦ Πάριδος».

Ἐξαισία δέ, γεμάτη χάριν καὶ δροσερότητα, εἶναι ἡ περιγραφὴ μιᾶς πομπῆς εἰς Ἀλεξάνδρειαν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀδώνιδος, ἡ ὁποία ἐτελέσθη ἐπὶ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, εἰς εἰδύλλιον τοῦ Θεοκρίτου (τὸ 15ον) ἐπιγραφόμενον «*Ἀδωνιάζουσαι*». Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ἐπονομαζομένην «*Ἀδώνια*», ἐκόσμησε τὸ εἴδωλον τοῦ Ἀδώνιδος αὐτὴ ἡ σύζυγος τοῦ βασιλέως, ἡ ὡραία Ἀρσινόη, καί, κατὰ τὴν συνήθειαν, ἐκόμισαν αὐτὸ εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ Θεόκριτος παριστάνει δύο γυναῖκας Συρακουσίας, αἱ ὁποῖαι παρεπιδημοῦν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀποφασίζουν νὰ ὑπάγουν διὰ νὰ ἴδουν τὴν ἑορτήν. Ἀναμιγνύονται μετὰ τοῦ ὄχλου, ὅστις «ἀθρόος» συνέρρευσε, παρακολουθοῦν τὴν πομπήν, συνωστίζονται, ξεσχίζουν τὰ φορέματά τους καὶ φλυαροῦν διὰ τὰ θαυμάσια, τὰ ὁποῖα βλέπουν. Ἰδίως θαυμάζουν τοὺς ἐξαισίους πέπλους καὶ τάπητας:

«Ποῖοι ζωογράφοι τἀκριβέα γράμματ' ἔγραψαν,
Ἔμψυχ' οὐκ ἐνυφαντά»,

εἰς τοὺς ὁποίους, δηλαδή, αἱ ζωγραφίαι εἶναι τόσον ζωηραί, ὥστε δὲν φαίνονται ὑφασμέναι, ἀλλ' ἔμψυχοι.

Ἐπίσης εἰς ἄλλο εἰδύλλιον (τὸ 17ον), «*Ἐγκώμιον εἰς Πτολεμαῖον*» (τὸν Φιλάδελφον), ὁ Θεόκριτος λέγει ἐξυμνῶν τὸν βασιλέα:

«Πολὺς δὲ οἱ ὄλβος ὀπαδεῖ,
Πολλᾶς δὲ κρατέει γαίας, πολλᾶς δὲ θαλάσσας».

καὶ ἀναγράφει ὅτι ἡ Αἴγυπτος εἶχε τότε 33,333 πόλεις, καὶ ἐξακολουθεῖ:

«Πολλοὶ δ' ἱππῆες, πολλοὶ δέ μιν ἀσπιδιῶται...
Ὄλβῳ μὲν πάντας κε καταβρίθοι βασιλῆας...
Μυρμηκάων ἅτε πλοῦτος ἀεὶ κέχυται μογεόντων»,

θαυμάζει δηλαδὴ τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ πλούτου «ὡς μυρμήκων κοπιαζόντων».

Τοιαῦται εἶναι αἱ περιγραφαὶ τῆς λαμπρότητος καὶ τῆς ἀφθονίας εἰς πλοῦτον τοῦ βίου ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, περιγραφαὶ γραμμέναι μὲ τὴν λεπτὴν χάριν, ἀλλὰ καὶ ἀκρίβειαν παρατηρήσεως, τὰς ὁποίας εὑρίσκομεν εἰς τὰ εἰδύλλια τοῦ Θεοκρίτου καὶ τοὺς μιμιάμβους τοῦ Ἡρώνδα. Ἔχομεν ὅμως καὶ ἄλλου εἴδους πολὺ ἑλκυστικάς, πολὺ συνδεδεμένας μὲ τὸν καθημερινὸν βίον πληροφορίας. Προέρχονται δὲ αὗται ἀπὸ τὰ θαυμάσια εὑρήματα Αἰγυπτιακῶν παπύρων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ὑπερέβησαν πᾶσαν ἐλπίδα τῆς ἐπιστήμης, διότι παρέσχον εἰς ἡμᾶς κολοσσιαῖον καὶ σπουδαιότατον ὑλικὸν ἀναφερόμενον εἰς ποικιλωτάτας καὶ περιεργοτάτας λεπτομερείας τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου εἰς τὴν Αἴγυπτον κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς καὶ Ρωμαϊκοὺς χρόνους. Εἶναι δὲ ταῦτα τεμάχια παπύρων, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν εἰς τάφους ὡς περιτύλιγμα μουμιῶν, διότι εἶχον θεωρηθῆ ὡς ἄχρηστον ὑλικόν. Τοιούτους πολυτίμους παπύρους ἐφρόντισαν καὶ ἀπέκτησαν ὅλαι αἱ μεγάλαι βιβλιοθῆκαι καὶ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως τοῦ Λονδίνου, Παρισίων καὶ τοῦ Βερολίνου.

Ἁπλῆ ἀπαρίθμησις τῆς ποικιλίας τῶν πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας μᾶς δίδουν τὰ μικρὰ ταῦτα κείμενα, θὰ δείξῃ τὴν ἀνυπολόγιστον ἀξίαν αὐτῶν. Καὶ ἀμέσως κατὰ πρῶτον εἶναι ἀνεκτίμητα διὰ τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, διότι εἶναι γεγραμμένα εἰς τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν τῶν χρόνων ἐκείνων, τὴν λεγομένην *κοινήν*, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προέρχεται κατ' εὐθεῖαν ἡ σημερινὴ ἡμῶν γλῶσσα

Digitized by Google

Παντοειδεῖς δὲ εἶναι αἱ πληροφορίαι, τὰς ὁποίας μᾶς παρέχουν διὰ τὸν δημόσιον βίον, καὶ δὴ διὰ τὴν διοίκησιν, τὴν ἀπονομὴν τοῦ δικαίου καὶ τὰ δικαστήρια, τὰ οἰκονομικά, τοὺς φόρους, τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν κ. τ. τ. Ἄλλοι πάλιν πάπυροι, περιέχοντες διαθήκας, προικοσύμφωνα, βιβλία πωλήσεως καὶ ἀγορᾶς, ἐπιστολὰς ποικιλωτάτου περιεχομένου, μᾶς φέρουν μὲ θαυμαστὴν ἀκρίβειαν καὶ ζωηρότητα πολὺ πλησίον εἰς τὸν βίον τῆς Ἑλληνιστικῆς Αἰγύπτου, καὶ ρίπτουν ἄπλετον φῶς, εἰς τὸν διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος διαμορφωθέντα παγκόσμιον ἐκεῖνον πολιτισμόν.

Σημαντικωτάτας δὲ εἰδήσεις, φυσικά, ἀντλοῦμεν ἀπὸ τοὺς παπύρους διὰ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Αἰγύπτου, τὴν μεγάλην Ἀλεξάνδρειαν. Ἡ πόλις συχνὰ ὀνομάζεται «*ἡ λαμπροτάτη Ἀλεξάνδρεια - ἡ μεγαλόπολις Ἀλεξάνδρεια - Ἀλεξανδρέων λαμπροτάτη πόλις, - βασιλικωτάτη - μητρόπολις ὅλης τῆς οἰκουμένης*» καὶ ἁπλῶς ἡ *πόλις*, δηλαδὴ ἡ κατ' ἐξοχὴν πόλις, ὅπως ἐλέγοντο ἡ Ρώμη καὶ ἡ Κων)πολις.

Ὡς ἐκ παπύρων μανθάνομεν, ἡ Ἀλεξάνδρεια εἶχε διατηρήσει καὶ ὡς κοσμόπολις, ἀκόμη, εἰς πολλὰ τὸν χαρακτῆρα ἀρχαίας Ἑλληνικῆς πόλεως: δήμους, φυλάς, διαφόρους Ἑλληνικὰς ἑνώσεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν *ἔρανος, ἑταιρία, θίασος, κοινόν, τάξις, συσσίτιον, σύνοδος* κλ. Παντοδαποὶ ἦσαν οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ *θίασοι*, ὀνομαστοὶ δὲ «οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται», δηλαδὴ θίασος ἠθοποιῶν καὶ συγχρόνως ποιητῶν, ραψῳδῶν κλ. Ὁ Ἀθήναιος ἀναφέρει συλλόγους διαφόρους (*Ἀθήναιος* 4. 184 C): «ἀνδρῶν γραμματικῶν, φιλοσόφων, γεωμετρῶν, μουσικῶν, ζωγράφων παιδοτριβῶν τε καὶ ἰατρῶν καὶ ἄλλων πολλῶν τεχνιτῶν». Τοιοῦτος ἦτο καὶ ὁ περίεργος σύλλογος τῶν *ἀμιμητοβίων*, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη ἔζων ἀμίμητον βίον, δηλαδὴ βίον γεμᾶτον διασκεδάσεις καὶ συμπόσια, τὸν ὁποῖον σύλλογον ὁ Ἀντώνιος καὶ ἡ Κλεοπάτρα μετέτρεψαν εἰς σύλλογον τῶν *συναποθανουμένων* (Πλούταρχος, βίος Ἀντων. 71). Ἕως ποῖον δὲ βαθμὸν διετήρησε τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα ἡ Ἀλεξάνδρεια, δεικνύουν τὰ γυμνάσια, αἱ παλαῖστραι, ὁ Ἱππόδρομος καὶ τὰ παρόμοια ἄλλα ἱδρύματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκοσμεῖτο ὡς πόλις Ἑλληνική.

Εἰς τοὺς παπύρους μνημονεύονται ὅλων τῶν εἰδῶν οἱ ὑπάλληλοι, τεχνῖται, ἐπιτηδευματίαι, μεταπράται κλ., τοὺς ὁποίους ἔχουν αἱ σημεριναὶ μεγαλοπόλεις. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων, οἱ ὁποῖοι κατέχουν ὑψηλὴν θέσιν εἰς τὴν διοίκησιν, εὑρίσκομεν πλῆθος μικροτέρων, γνωστῶν εἰς τὸν σημερινὸν βίον, ὁποῖοι εἶναι ὁ γραμματεύς, συμβολαιογράφος, ταχυγράφος (στενογράφος), ἀγροφύλαξ, κλ. κλ. Ἄλλα ἐπαγγέλματα, τὰ ὁποῖα ἀναγράφομεν προχείρως εἶναι: μηχανουργός, ναυπηγός, οἰκοδόμος, χρυσοχόος, τέκτων, χαλκεύς, σκυτεύς, κεραμεύς, κουφοκεραμεύς, ἢ κλουβοκεραμεὺς (κλοῦβος=κενός), κουρεύς, κναφεύς, βυρσεύς, κλειδοποιός, κλιβανεύς, σαγματορράπτης, κλ. κλ. Ἔμποροι δὲ καὶ μεταπράται: ἱματιοπράτης, πραγματευτής, κάπηλος, οἰνοπράτης, ἀρτοκόπος, χοιρομάγειρος, μυροπώλης, ζυθοπώλης κλ. κλ.

Μὲ πόσην λεπτομέρειαν ἦσαν κανονισμένα τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα, τὰ τῶν φόρων καὶ τὰ τῶν τελωνείων, μᾶς δεικνύουν μὲ πλουσιώτατα καὶ ποικιλώτατα παραδείγματα οἱ πάπυροι. Ἀναφέρω κατὰ τύχην ἓν μικρὸν παράδειγμα προκειμένου περὶ τῆς *διασαφήσεως*, ὡς λέγομεν σήμερον, καὶ τοῦ *ἐκτελωνισμοῦ* ἐμπορευμάτων:

«*Ἐὰν δὲ τελώνης ἐκφορτισθῆναι τὸ πλοῖον ἐπιζητήσῃ, ὁ ἔμπορος ἐκφορτιζέτω, καὶ ἐὰν μὲν εὑρεθῇ τι ἕτερον ἢ ὃ ἀπεγράψατο, στερήσιμον ἔστω. Ἐὰν δὲ μὴ εὑρεθῇ, ὁ τελώνης δαπάνην τῷ ἐμπόρῳ τοῦ ἐκφορτισμοῦ ἀποδότω*».

Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἰδίως ἐκπλήττει εἶναι ἡ ἐξαιρέτως ἀνεπτυγμένη κοινωνικὴ διοργάνωσις εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλληνιστικὴν Αἴγυπτον. Καὶ παρέχομεν ἐνταῦθα μερικὰ περιεργότατα καὶ ἐκφραστικώτατα παραδείγματα, παραθέτοντες αὐτὰ τὰ κείμενα τῶν παπύρων, τὰ ὁποῖα εἶναι θαυμάσια διὰ τὴν θέλγουσαν ἀφέλειάν των. Ἰδοὺ ἐπὶ παραδείγματι μία συλλυπητήριος καὶ παρηγορητικὴ ἐπιστολή:

«*Εἰρήνη Ταοννώφρει καὶ Φίλωνι εὐψυχεῖν. Οὕτως ἐλυπήθην καὶ ἔκλαυσα ἐπὶ τῷ Εὐμοίρῳ, ὡς ἐπὶ Διδύματος ἔκλαυσα, καὶ πάντα ὅσα ἦν καθήκοντα ἐποίησα καὶ πάντες οἱ ἐμοί... Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν δύναταί τις πρὸς τὰ τοιαῦτα. Παρηγορεῖτε οὖν ἑαυτούς. Εὖ πράττετε*».

Καὶ δύο τρεῖς προσκλήσεις εἰς γεῦμα:

«*Ἐρωτᾷ σε* (παρακαλεῖ) *Χαιρήμων δειπνῆσαι εἰς κλίνην τοῦ κυρίου Σαράπιδος ἐν τῷ Σαραπείῳ αὔριον, ἥτις ἐστὶν ΙΕ', ἀπὸ ὥρας Θ'*».

— «*Ἐρωτᾷ σε Ἡραῒς δειπνῆσαι εἰς γάμους τέκνων αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὔριον, ἥτις ἐστὶν πέμπτη, ἀπὸ ὥρας Θ*».

Ἄλλη προσκλητήριος ἐπιστολή, γραμμένη μὲ περισσὴν χάριν ἀφελείας:

«*Χαίροις, κυρία μου Σερηνία, παρὰ Πετοσείριος Πᾶν ποίησον, κυρία, ἐξελθεῖν τῇ Κ' τοῖς γενεθλίοις τοῦ θεοῦ, καὶ δήλωσόν μοι ἢ πλοίῳ ἐξέρχει ἢ ὄνῳ, ἵνα πεμφθῇ σοι. Ἀλλ' ὅρα μὴ ἀμελήσῃς, κυρία. Ἐρρῶσθαί σε εὔχομαι πολλοῖς χρόνοις*».

Ἀξίζει νὰ παρατεθῇ ἐδῶ ἀκόμη καὶ μία μικρὰ ἐπιστολή, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ κακομαθημένος ἀπὸ τὰς θωπείας υἱὸς φοβερίζει τὸν πατέρα του, ὅπως ἀκριβῶς καὶ σήμερον θὰ ἐγίνετο, διότι δὲν τὸν ἐπῆρε μαζί του εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν:

«*Θέων Θέωνι τῷ πατρὶ χαίρειν. Καλῶς ἐποίησας, οὐκ ἀπένηχές με μετὰ σοῦ εἰς πόλιν. Ἢ οὐ θέλεις ἀπενέκειν μετὰ σοῦ εἰς Ἀλεξάνδρειαν· οὐ μὴ γράψω σε ἐπιστολήν, οὔτε λαλῶ σε, οὔτε υἱγιαίνω σε...*».

Τὰ μικρὰ ταῦτα καὶ προχειρότατα παραδείγματα, ἐλάχιστα ψυχία ἀπὸ τῆς πλουσιωτάτης καὶ παντοδαπῆς τραπέζης, βοηθοῦν καὶ αὐτὰ μόνα εἰς τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ἐν γένει βίου ὡς εἶχεν οὗτος διαμορφωθῆ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αἴγυπτον καὶ ἰδίως εἰς τὴν πρωτεύουσαν.

Ἡ Ἑλληνικὴ λοιπὸν Ἀλεξάνδρεια - εἰς ταύτην δὲ πρέπει νὰ περιλάβωμεν καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατὰ τὴν Ρωμαιοκρατίαν, διότι ὁ χαρακτὴρ τῆς πόλεως δὲν ἤλλαξεν—ἐπὶ δέκα σχεδὸν αἰῶνας ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς μία Ἑλληνικὴ μὲν οὐσιωδῶς πόλις, ἀλλ' ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην πόλιν εἰς τὸν κόσμον ἀληθὴς *κοσμόπολις*, ἡ ὁποία εἵλκυε καὶ ἀφωμοίωνε πᾶν ξένον στοιχεῖον εἰς τὸν κατ' ἐξοχὴν κοσμοπολιτικὸν βίον αὐτῆς. Παρετήρησαν δὲ τὴν ἀφομοιωματικὴν αὐτὴν κοσμοπολιτικὴν δύναμιν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι. «Ἡ γὰρ πόλις ὑμῶν, λέγει ὁ Δίων ὁ Χρυσόστομος (τέλη τοῦ 1ου αἰῶνος μ. Χ.), ξυνάγουσα πάντας καὶ δεικνύουσά γε ἀλλήλοις καὶ καθ' ὅσον οἷόν τε ὁμοφύλους ποιοῦσα». Λέγει δὲ ἀργότερα (τὸν 4ον αἰῶνα) ὁ Λιβάνιος, ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρεια «κοινὴν ἁπάντων ἀνθρώπων ποιεῖ τὴν τῆς Αἰγύπτου φοράν».

Ὁ Ἀλεξανδρινὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ τέχνη.— Ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν δὲν διήρχετο μόνον εἰς χειρωνακτικὰς καὶ τεχνικὰς ἐργασίας ἢ εἰς διασκεδάσεις. Ὑπῆρχε καὶ βίος ὑψηλοτέρων ἠθικῶν ἀπολαύσεων, τῶν ἀπολαύσεων τὰς ὁποίας παρέχουν τὰ γράμματα καὶ ἡ τέχνη· ἴσως μάλιστα ὁ βίος οὗτος ὁ πνευματικὸς καὶ καλλιτεχνικὸς εἰς οὐδεμίαν πόλιν ἐν τῷ κόσμῳ εἶχε τόσον πολὺ διαδοθῆ εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις ὅσον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Οἱ Πτολεμαῖοι εἶχον φροντίσει καὶ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ, ὑπῆρχον δὲ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ σχολεῖα, ὅπου τὰ παιδία ἢ ἡ νεότης παρεσκευάζετο εἰς τὴν ἀναγκαίαν διὰ τὸν βίον μόρφωσιν (βλ. *Baumgarten – Poland – Wagner*, Die hellenistisch-römische Kultur, σ. 57 ἑξ.). Τὸν βίον ἑνὸς σπουδαστοῦ καὶ τὰς πατρικὰς φροντίδας δεικνύει ἡ ἀκόλουθος ἐπιστολὴ εὑρισκομένη εἰς πάπυρον τοῦ 2ου αἰῶνος μ. Χ.

«Ὁ Κορνήλιος χαιρετᾷ τὸν ἀγαπητὸν υἱόν του Ἱέρακα. Ἐγκαρδίως σὲ χαιρετῶμεν ὅλοι καὶ ὅλους μαζί σου... Ἂν οἱ θεοὶ θέλουν, θὰ ἔλθω ταχέως εἰς σέ... διότι τώρα ἔχω εἰς χεῖρας ἐπειγούσας ὑποθέσεις. Πρόσεχε νὰ μὴ στενοχωρήσῃς κανένα εἰς τὸ σπίτι, μόνον ν' ἀφιερώνεσαι εἰς τὰ βιβλία σου καὶ εἰς τὴν ἐπιστημονικήν σου ἐργασίαν, καὶ θὰ ἔχῃς ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτήν. . *Εἰς τὸν υἱόν μου Ἱέρακα ἀπὸ τὸν πατέρα του Κορνήλιον*».

Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀπέβη ταχέως μετὰ τὴν κτίσιν αὐτῆς ὄχι μόνον κέντρον βίου κοσμοπολιτικοῦ, ἀλλὰ καὶ κέντρον μέγα τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, τόσον σπουδαῖον, ὥστε ἡ ὅλη περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἕως τὴν Ρωμαϊκὴν κατάκτησιν (30 π. Χ.) καὶ ἀκόμη ἕως τὴν ἐμφάνισιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, νὰ δύναται νὰ ὀνομασθῇ, ὅπως καὶ ὀνομάζεται πραγματικῶς, *Ἀλεξανδρινὴ* (βλ. πλειότερα κατωτέρω). Ὑπῆρξεν ἐπίσης τόσον μέγα καὶ τόσον σπουδαῖον κέντρον φιλοσοφικῆς ἐρεύνης, ὥστε τὸ Ἀλεξανδρινὸν φιλοσοφικὸν πνεῦμα νὰ εὐρυνθῇ τόσον πολὺ εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον τὸν μετ' Ἀλέξανδρον, καὶ νὰ λέγωμεν *Ἀλεξανδρινὴν φιλοσοφίαν* καὶ *Ἀλεξανδρινὴν σχολὴν* τὴν κυριαρχοῦσαν φιλοσοφικὴν ἔρευναν πολλῶν αἰώνων. Ὑπῆρξε προσέτι τόσον μέγα, τόσον πολυμερὲς καὶ πρωτότυπον κέντρον καλλιτεχνικῆς ἀναπτύξεως, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν *Ἀλεξανδρινὴν τέχνην* ὅλην τὴν μετ' Ἀλέξανδρον τέχνην ἕως τὴν ἐμφάνισιν τῆς Βυζαντινῆς.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν θρησκείαν καθόλου, ἡ σημασία τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπῆρξεν ὄχι ἁπλῶς βαρυσήμαντος, ἀλλὰ καὶ ὁριστικῶς ἡγεμονικὴ εἰς τὴν ὅλην θρησκευτικὴν πορείαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Α' εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αἴγυπτον τῆς θρησκείας τοῦ μεγάλου θεοῦ Σαράπιδος ὑπῆρξε μεγαλουργὸς προσπάθεια διὰ ν' ἀναγνωρίσουν οἱ πολυμιγεῖς ὑπήκοοι τοῦ Ἑλληνοαιγυπτιακοῦ βασιλείου τὴν λατρείαν *ἑνὸς καὶ τοῦ ἰδίου Θεοῦ*, ἤνοιξε δὲ ἀναμφιβόλως τὸν δρόμον πρὸς τὴν μονοθεΐαν καὶ παρεσκεύασε τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ἀναμόρφωσιν δι' αὐτοῦ τοῦ κόσμου ὅλου. Καὶ κατὰ τὴν πολυτάραχον περίοδον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐρίδων πάλιν ἐπρωταγωνίστησεν ἡ Ἀλεξάνδρεια.

Οὕτω, μὲ κέντρον περίλαμπρον τὴν μεγάλην καὶ χρυσῆν Ἀλεξάνδρειαν τῶν Πτολεμαίων, ἐσχηματίσθη εἷς κοινὸς καὶ λαμπρὸς Ἑλληνικὸς πολιτισμός, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ὀνομασθῇ *Ἀλεξανδρινὸς πολιτισμός*. Ἂς ὑπομνησθῇ δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τὴν τοιαύτην ὀνομασίαν δικαιολογεῖ ὄχι μόνον ἡ μεγάλη Ἀλεξάνδρεια, ἀλλὰ καὶ αἱ πολυάριθμοι ἄλλαι Ἀλεξάνδρειαι, πόλεις μεγάλαι αἱ πλεῖσται, τὰς ὁποίας ὁ μέγας δοριατήτωρ ἐσκόρπισεν εἰς τὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου ἦτο ἡ κατ' ἐξοχὴν *πόλις*· τόσην μεγάλην σημασίαν ἔδιδον εἰς αὐτὴν οἱ ἄνθρωποι τῶν χρόνων ἐκείνων, ὅσην καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν τὸ *ἄστυ*, καὶ εἰς τὴν Ρώμην, ἡ ὁποία ἦτο ἡ *Urbs* (H. Leclercq παρὰ *Cabrol*, «Dictionnaire d' archéologie chrétienne», τ. I, 1907, στ. 1106, ἄρθρον Alexandrie). Καθ' ὅμοιον τρόπον ἀργότερα καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ὠνομάσθη *πόλις*. Ὁ *Ἀλεξανδρινὸς πολιτισμὸς* διεδέχθη τὸν κλασσικὸν Ἑλληνικόν, τὸν *Ἀθηναϊκόν*, τούτου δὲ ὁ ἄμεσος καὶ ἐν συνεχείᾳ διάδοχος εἶναι ὁ *Βυζαντινὸς πολιτισμός*. Αἱ Ἀθῆναι, ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπῆρξαν αἱ μεγάλαι ἑστίαι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν ἀδιαρρήκτῳ συνεχείᾳ ἐπὶ δύο χιλιάδας ἔτη, κρατήσασαι ἐν τιμῇ καὶ λαμπρότητι τὴν πνευματικὴν ἡγεμονίαν τοῦ Μεσογειακοῦ κόσμου.

Διὰ νὰ δοθῇ ὅμως εὐρυτέρα ἡ ἔννοια τοῦ μετ' Ἀλέξανδρον πολιτισμοῦ ἐπεκράτησαν οἱ ὅροι *Ἑλληνιστικὸς πολιτισμός, Ἑλληνιστικὴ τέχνη*, οἱ ὁποῖοι δεικνύουν καλύτερον ἴσως τὸν κοσμοπολιτικὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ πολιτισμοῦ καὶ τέχνης. Ὁποῖοι εἶναι οἱ ἴδιοι χαρακτῆρες τοῦ μεγάλου τούτου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, κατὰ ποῖα σημεῖα διαφέρει οὗτος ἀπὸ τὸν ἀρχαιότερον, τὸν Ἀθηναϊκόν, καὶ ὁποῖα εἶναι τὰ κοσμοπολιτικὰ αὐτοῦ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα παρεσκεύασαν τὸν Βυζαντινὸν καὶ διὰ τούτου τὸν νεώτερον πολιτισμόν, ἀφίνομεν νὰ καθορισθῶσιν εἰς τὰ ἄρθρα **Ἑλληνιστικὸς πολιτισμός**, **Ἑλληνιστικὴ τέχνη**. Ἥρμοζεν ὅμως ἀπὸ τοῦδε νὰ ἐξαρθῇ ἡ εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ τούτου σημασία τοῦ μεγάλου κτίσματος τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος (βλ. *Baumgarten – Poland – Wagner*, Die hellenistisch—römische Kultur, 1913 καὶ τὸ μικρὸν ἀλλ' ὡραῖον βιβλίον τοῦ *Maurice Croiset*, La civilisation hellénique. Aperçu historique, 1922).

Ἀλλὰ καὶ ἂν προτιμήσωμεν διὰ τὸν μέγαν μετ' Ἀλέξανδρον Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν τὸν ὅρον *Ἑλληνιστικὸς πολιτισμός*, ἀντὶ τοῦ *Ἀλεξανδρινός*, πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι εἰς τὴν μνείαν τῆς Ἀλεξανδρείας εὑρίσκομεν κἄτι τι τὸ ἐντελῶς ἰδιάζον εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ εἰς τὴν τέχνην. Ἀποτελοῦν δὲ τὸ ἰδιάζον τοῦτο αἱ μορφαὶ ἐκεῖναι πολιτισμοῦ ἢ τὰ ἔργα ἐκεῖνα τέχνης, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἴδια εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὁποῖα εἶναι τα ἔργα τῆς τορευτικῆς καὶ μεταλλογλυφίας, τὰ Ἀλεξανδρινὰ γραφικὰ ἀνάγλυφα, τὰ ρεαλιστικὰ καλλιτεχνήματα καὶ αἱ παραστάσεις τοῦ καθημερινοῦ βίου (βλ. *E. Breccia*, Alexandrea ad Aegyptum, 1914). Τὸ ὅλως ἰδιάζον χαρακτηριστικόν, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ διεγείρῃ εἰς τὸν νοῦν μας ἡ φράσις *Ἀλεξανδρινὸς* πολιτισμός, *Ἀλεξανδρινὴ* τέχνη, καὶ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ θεωρῆται ἀναπόσπαστον προκειμένου περὶ πολιτισμοῦ καὶ τέχνης συνδεομένης μὲ τὸ ὄνομα Ἀλεξάνδρεια, εἶναι μία τις ὅλως ἐξαιρετικὴ κομψότης καὶ χάρις, τὴν ὁποίαν ἀποπνέουν τὰ δημιουργήματά της. Μὲ τὴν κομψότητα δὲ καὶ τὴν χάριν αὐτὴν τὴν κυριαρχοῦσαν συνοδεύονται καὶ ἄλλαι ἰδιότητες, τῆς εἰδυλλιακῆς γραφικότητος, τῆς ρεαλιστικῆς ἀπεικονίσεως καὶ τῶν αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα πληροῦσι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Τοιαῦται εἰκόνες ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν, ὅταν λέγωμεν: ἡ ποίησις αὕτη εἶναι Ἀλεξανδρινή, εἴτε ἡ ζωγραφία αὕτη εἶναι Ἀλεξανδρινή. Ἐπίσης τὸ θέλγητρον τοῦ εἰδυλλίου καὶ τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως πρώτην φορὰν εἰς τὴν Ἀλεξανδρινὴν καὶ δὴ τὴν *βουκολικὴν* λεγομένην ποίησιν ἐξεδηλώθη. Ἡ ἐπιτυχία δὲ ὑπῆρξε σταθερὰ καὶ διαρκής, διότι εἶναι φυσικὸν ὅτι ἤρεσεν ὑπερβολικὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως εἰς ἀστοὺς κουρασμένους ἀπὸ τὸν πολυθόρυβον βίον τῶν πόλεων μὲ τὴν γοητευτικὴν ἀναπόλησιν τῶν ἀγροτικῶν σκηνῶν καὶ τὴν περιγραφὴν τῶν τοπίων τῆς φύσεως. Προσέτι καὶ ἡ βραχεῖα διατύπωσις καὶ ἔκφρασις ἑνὸς αἰσθήματος, μιᾶς σκέψεως, μιᾶς ἀναμνήσεως ἢ ἐντυπώσεως εἰς ὀλίγους στίχους, ἡ ὁποία μᾶς ἔδωκε μερικὰ θαυμάσια *ἐπιγράμματα τῆς Ἀνθολογίας*, ὅμοια πρὸς λεπτῶς ἐξειργασμένα κομψοτεχνήματα. Τέλος ἡ φαντασιώδης μὲ περίκομψον ρητορείαν διήγησις ἐρωτικῶν περιπετειῶν, ἡ ὁποία παρήγαγε διὰ πρώτην φορὰν τὸ εἶδος τοῦ *μυθιστορήματος*, ὁποῖον εἶναι τὸ περιγράφον τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἔργον τοῦ *Ἀχιλλέως Τατίου* Τὰ κατὰ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα». Ἁπλῆ μνεία τῶν περιφήμων Ἀλεξανδρινῶν ἐρωτικῶν ᾀσματίων θὰ φέρῃ εἰς τὸν νοῦν τὴν ἔκτασιν, τὴν ὁποίαν ἔλαβε τὸ γνησίως ἀνθρώπινον τοῦτο αἴσθημα, τὸ ὁποῖον παρήγαγε καὶ τὰ μυθιστορήματα.

Ἡ τοιαύτη τροπὴ καὶ διεύρυνσις τῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης, διεύρυνσις ἡ ὁποία κυρίως εἰς τὴν κοσμοπολιτικὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπετεύχθη, ἀνταπεκρίνετο τότε εἰς τὰ αἰσθήματα τῆς εὐρυνθείσης πολιτισμένης ἀνθρωπότητος, καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς ἠδύνατο νὰ εὐχαριστήσῃ *τὸν ἄνθρωπον ἐν γένει*, τοὺς ἀνθρώπους οἱασδήποτε χώρας καὶ οἱωνδήποτε αἰώνων. Διὰ τοῦτο δημιου-

Digitized by Google

γήματά τινα τῆς Ἀλεξανδρινῆς λογοτεχνίας, καὶ δὴ τὸ ἐρωτικὸν εἶδος καὶ τὸ βουκολικόν, ἐχρησίμευσαν ὡς ὑποδείγματα εἰς καλοὺς Λατίνους ποιητάς, εἰς τὸν Ὀβίδιον, τὸν Βιργίλιον, τὸν Τίβουλλον, τὸν Προπέρτιον, καὶ παρήγαγον μιμήσεις ἕως τοὺς νεωτέρους χρόνους. Κατὰ τὸν γεμᾶτον πλοῦτον καὶ κομψότητα αἰῶνα τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', τὸν 17ον αἰῶνα, ὁ ὁποῖος παρουσιαζει πολλὰς ὁμοιότητας μὲ τοὺς χρόνους τῆς Πτολεμαϊκῆς Ἀλεξανδρείας, μετεφράζοντο εἰς τὴν Γαλλικὴν καὶ ἀνεγινώσκοντο ἀπλήστως ὑπὸ τῶν κυριῶν τῆς αὐλῆς τὰ Ἀλεξανδρινὰ μυθιστορήματα, ἐγίνοντο σύλλογοι βουκολικοί, διωργανοῦντο καὶ διασκεδάσεις ἀγροτικαί, ἐνθυμίζουσαι τὴν Ἀλεξανδρινὴν ποίησιν καὶ τὸν Ἀλεξανδρινὸν βίον. Ἡ ἰδία δὲ ἀγάπη καὶ κλίσις πρὸς τὴν Ἀλεξανδρινὴν κομψὴν κοινωνίαν παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς λαμπρὰς Ἰταλικὰς αὐλὰς τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἀνάλογα εἶναι τὰ χαρακτηριστικά, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς Ἀλεξανδρινῆς τέχνης μετεδόθησαν εἰς τὴν νεωτέραν: ἡ ρεαλιστικότης, ἡ γραφικότης, ἡ τοπιογραφία, αἱ εἰδυλλιακαὶ σκηναί. Ὑπῆρξαν ταῦτα μεγάλαι πρόοδοι εἰς τὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ εἶναι μέγας ὁ αἰών, ὁ ὁποῖος τὰ παρήγαγε. Τὸ ἴδιον συνέβη, ἡ ἰδία δηλαδὴ εὔρυνσις τοῦ

1885.—*Οἰκονομόπουλος*, Ἀλεξανδρινὸς διάκοσμος, 1889. Πολλαὶ δὲ ἄλλαι κατὰ μέρος μελέται Ἑλληνικαὶ εἶναι δημοσιευμέναι, εἰς τὰς ὁποίας προεξάρχει ὁ ἡμέτερος *Γ. Ἀρβανιτάκης*.

Τὰ ὑπὸ ξένων γραφέντα συγγράμματα καὶ μελέται περὶ τῆς τοπογραφίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἀλεξανδρείας εἶναι πάμπολλα καὶ διαφωτιστικά. Ἐκτὸς τῶν μεγάλων ἱστοριῶν τῆς Ἑλληνιστικῆς περιόδου (τοῦ *Droysen*, τοῦ *Niese*, τοῦ *Bouché-Le-Clercq* κλπ.), ἐξαίρετα ἔργα εἶναι τοῦ *Giacomo Lumbroso*, L'Egitto dei Greci e dei Romani, 1892, καὶ τὸ παλαιότερον: Recherches sur l'économie politique de l'Égypte sous les Lagides, 1870. — Σύντομον, κάλλιστα δ' ὅμως γεγραμμένον, εἶναι τὸ βιβλιάριον τοῦ *E. Breccia*, διευθυντοῦ τοῦ Ἑλληνορρωμαϊκοῦ μουσείου τῆς Ἀλεξανδρείας, Alexandrea ad Aegyptum. Guide de la ville ancienne et moderne, et du Musée, 1914. Ἐν αὐτῷ εὑρίσκεται πλήρης καὶ νεωτάτη βιβλιογραφία, ὥστε νὰ περιττεύῃ μακροτέρα ἐνταῦθα ἀναγραφή.—Ἰδιαιτέρως διὰ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν τέχνην σπουδαῖον εἶναι τὸ ἔργον τῶν *Baumgarten Poland-Wagner*, Die hellenistisch-römische Kultur, 1913.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ μετ' αὐτὸν οἱ Πτολεμαῖοι ἐπεφύλαξαν εἰς τὸ στέμμα τὴν στρατιωτικήν, οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ τὴν θρησκευτικὴν καὶ κοινωνικὴν δίαιταν τῆς χώρας ὄχι μόνον ἀφῆκαν ἀνέπαφον, ἀλλὰ καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν υἱοθέτησαν. Εἰς τοῦτο δὲ καὶ τὴν καλὴν ἀπονομὴν τῆς Δικαιοσύνης ἔγκειται τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιτυχίας των. Καὶ εἰς βεβαίωσιν τούτου ἔχομεν ἀφ' ἑνὸς ἰθαγενοῦς, πίστεως εὐσεβῆ γενναιοδωρίαν ὅλων τῶν Πτολεμαίων. Τὸ ἱερατεῖον ἐμίγη φυλετικῶς, διότι τοὺς ἰδίους θεοὺς ὑπὸ τὴν ἑλληνικήν των μορφὴν ὑπηρέτουν Ἕλληνες ἱερεῖς. Ὁ πρῶτος Πτολεμαῖος προήγαγεν εἰς πολιοῦχον τῆς Ἀλεξανδρείας τὸν *Σάραπιν*, χθόνιον θεὸν αἰγύπτιον (*Ὄσιρις*, *Ἆπις*) ταυτισθέντα ἀρχικῶς πρὸς τὸν Πλούτωνα, ἔπειτα δὲ κατὰ μικρὸν συνοψίσαντα τὰς κυριωτάτας θεότητας τῶν Ἑλλήνων. Ἀκόμη καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς Πτολεμαῖοι ὑπήχθησαν εἰς τὸ πολιτικὸν καὶ θρησκευτικὸν πρωτόκολλον τῶν Φαραώ.

Εἴδομεν πῶς ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε θεὸς εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπως θεοὶ ἦσαν πάντες οἱ Φαραώ. Ὁ Φαραὼ ἦτο βασιλεύς, διότι ἦτο θεός, υἱὸς θεοῦ «ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ρᾶ ἐνθρονισθείς». Ὁ πατὴρ οὗτος εἰς τὴν ἡλιουπολιτικὴν διδασκαλίαν ἦτο ὁ Ρᾶ γενάρχης τῶν βασιλέων. Καὶ ὅταν κατόπιν πολιτικοὶ λόγοι προήγαγον ἄλλον κύριον θεὸν τῆς χώρας, ὅπως τὸν Ἄμμωνα τῶν Θηβῶν, ἢ τὸν Ὄσιριν τῆς Μένδητος, ὕπατον θεὸν τοῦ κόσμου τῶν νεκρῶν, ἐγένετο οἱονεὶ ἀμάλγαμα τούτων, ὥστε ἐσχηματίσθη ὁ Ἄμμων-Ρᾶ καὶ ὁ Ὄσιρις-Ρᾶ. Ἐντεῦθεν τὰ πέντε ὀνόματα τὰ προσαρτώμενα εἰς τὸ ὄνομα ἑκάστου βασιλέως ἐξέφραζον τὴν πολυμερῆ θεογενῆ του καταγωγήν. Οἱ Πτολεμαῖοι λοιπὸν ἔφερον τὰ πέντε ταῦτα ὀνόματα. Οὕτως ὁ Φιλάδελφος (*H. Gauthier*. Le livre des rois. Le Caire 1916 IV σ. 223) εἶναι *Ὧρος* ὡς διάδοχος καὶ δὴ Ὧρος - Ἱέραξ οἷος ἐλατρεύετο εἰς τὴν Ἔδφου, διὸ καὶ καλεῖται «*ἀνδρεῖος νεανίας*»· ὡς βασιλεὺς ὑπὸ τῆς ἄνω καὶ κάτω Αἰγύπτου ἀνακηρυχθεὶς ὑπὸ τῆς γυπομόρφου θεᾶς Ἐλκὰβ (Νεχχαβὶτ) καὶ τῆς ὀφιομόρφου θεᾶς Οὐαζὶτ τῆς Βουτοῦς καλεῖται «*μέγας εἰς δόξαν*», ὡς Ὧρος δὲ νικητὴς τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐκδικητὴς τοῦ πατρὸς Ὀσίριδος κατὰ τοῦ Σὲτ λέγεται «*ἐνθρονισθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός*». Ἔπειτα ἄρχονται τὰ δύο κύρια ὀνόματα ἅτινα ὁ Φαραὼ προσλαμβάνει κατὰ τὸν ἐνθρονισμόν του, *Νεζοὺτ* καὶ *Βαΐτ*, ἤτοι «Ἄρχων τοῦ Βορρᾶ καὶ τοῦ Νότου» καὶ τὸ ὄνομα *Σι-ρὰ* ἤτοι υἱὸς τοῦ Ρᾶ, ἅτινα τρία ὁμοῦ, ἐγγράφονται εἰς ἴδιον ὀνοματόσημον (*καρτούς*). Το κοινὸν ὄνομα τῶν Λαγιδῶν εἶναι Πτολεμαῖος εἴτε μόνον εἴτε μετά τινος ἐπιθέτου, *ὅπως Σωτήρ*, *Φιλάδελφος*, *Εὐεργέτης* κλπ. διὰ τοὺς Ἕλληνας. Ἀλλὰ διὰ τοὺς ἰθαγενεῖς καὶ τὰ αἰγυπτιακὰ ἔγγραφα ὁ Φιλάδελφος λέγεται «*ἰσχυρὸς Κᾶ τοῦ Ρᾶ*, *ἠγαπημένος τοῦ Ἄμμωνος*», ὁ Εὐεργέτης Α' «*Πτολεμαῖος αἰωνόβιος*, *ἠγαπημένος τοῦ Φθᾶ*», ὁ Εὐεργέτης Β' «*υἱὸς θεῶν ἀδελφῶν*, *ἐκλελεγμένος ὑπὸ τοῦ Ρᾶ*, *ζῶσα εἰκὼν τοῦ Ἄμμωνος*». Εἰς τὰ ἀνάγλυφα καὶ τὰς ἐπιγραφὰς τοῦ ναοῦ γίνεται συχνὰ μνεία τῆς θείας των

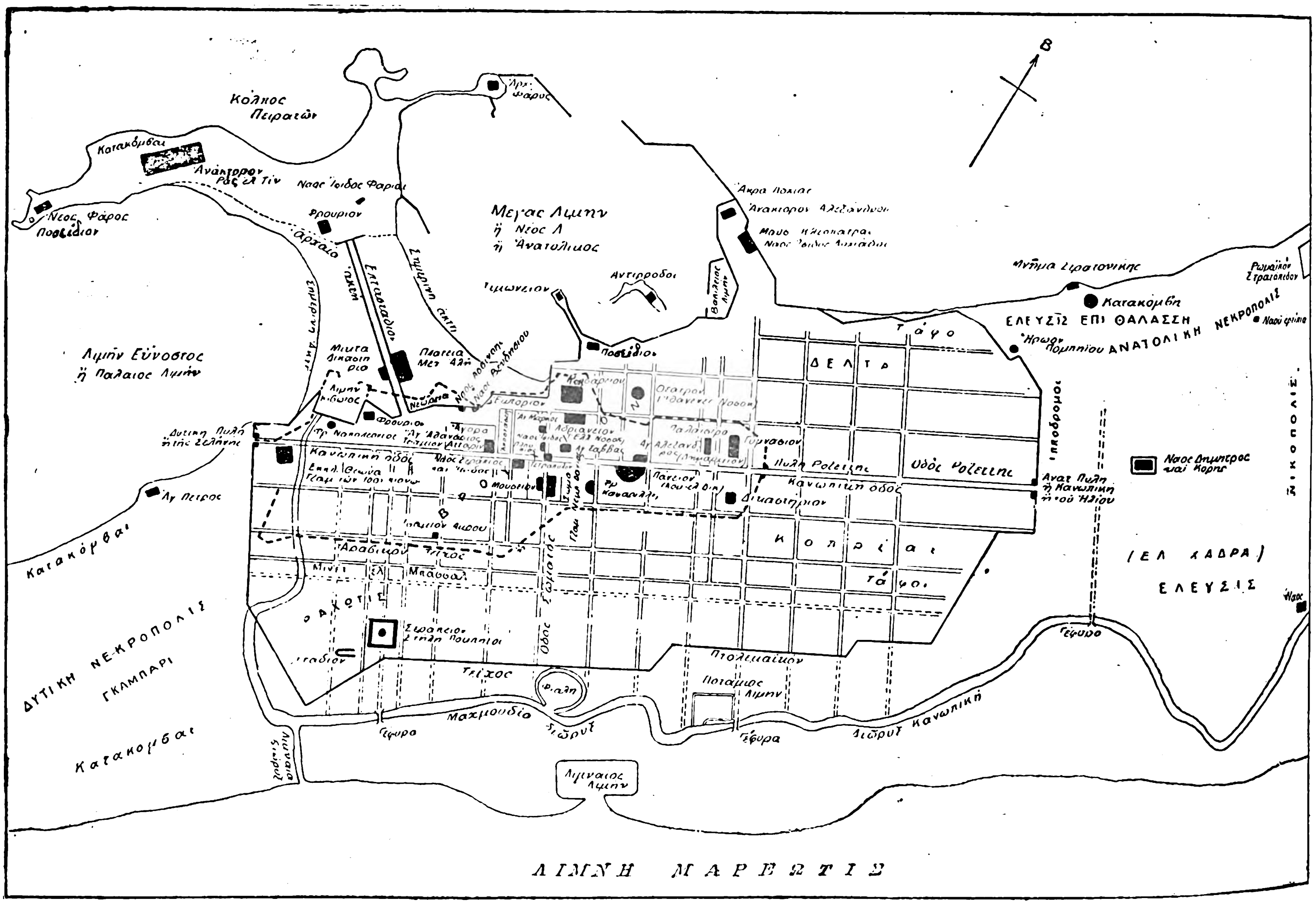

3.—ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, ΠΤΟΛΕΜΑΪΚΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Τ ΝΕΡΟΥΤΣΟΝ.

πνευματικοῦ ὁρίζοντος ἔγινεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ὡς πρὸς τὰ φιλολογικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἔργα. Καὶ μὲ μίαν λέξιν ἡ ἐπίπονος ἐκείνη ἐργασία, ἡ *Ἀλεξανδρινὴ* κυρίως, εἰς τὴν λογοτεχνίαν, εἰς τὴν ποίησιν, εἰς τὴν τέχνην, εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία μετέδωκε τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τοὺς ἑπομένους αἰῶνας, ἀφοῦ ἀφήρεσε ἀπὸ αὐτὸν τοὺς ἐντελῶς ἰδιάζοντας χαρακτῆρας καὶ τὸν προσήρμοσε καλύτερον εἰς τὰς γενικὰς ἀνάγκας τῆς ἀνθρωπότητος. Τοῦτο εἶναι τὸ μέγα διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐσφυρηλατήθη εἰς τὴν χρυσῆν Ἀλεξάνδρειαν, τὸ δαιμόνιον κτίσμα τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. — Αἱ πηγαὶ εἶναι οἱ μετ' Ἀλέξανδρον Ἕλληνες συγγραφεῖς καὶ δὴ ὁ Πολύβιος, Στράβων, Πλούταρχος κ. λ. Τοῦ Στράβωνος ἡ περιγραφὴ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ ἄλλας παντοειδεῖς εἰδήσεις εὑρίσκομεν, εἶναι θαυμασία διὰ τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν. Ὅλως δὲ ἐξαιρετικὴ πηγὴ διὰ τὸν βίον, δημόσιον καὶ ἰδιωτικόν, εἶναι οἱ πάπυροι τῶν ὁποίων πλεῖστοι ἔχουν ἐκδοθῆ. Ἡ πλουσιωτέρα ἔκδοσις εἶναι: *Grenfell-Hunt*, The Oxyrhynchus papyri, εἰς 16 τ. 1898 ἑξ (Egypt Exploration Fund.—Graeco-roman Branch). Πολύτιμον δὲ ὑλικὸν καὶ μελέται εἰς τὸ ἴδιον διὰ τοὺς παπύρους περιοδικὸν τοῦ *Ulrich Wilcken*, Archiv. für Papyrusforschung ἐν Βόννῃ, ἀπὸ τὸ 1901 ἑξ. — Ἔξοχον δὲ περιληπτικώτερον ἔργον: *Wilcken*, Grundzüge und Chrestomathie der Papyruskunde.

Οἱ Ἕλληνες λόγιοι, μάλιστα οἱ Ἀλεξανδρινοί, δὲν ὑπελείφθησαν εἰς τὰς μελέτας των, καὶ δὴ πρῶτος ὁ Νεροῦτσος (*Neroutsos-Bey*, L'ancienne Alexandrie, 1888).—Ἑλληνιστὶ δέ: *Δήμιτσας*, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀλεξανδρείας

τὸ πολυτάραχον καὶ ἀσταθὲς τῆς περσικῆς κατοχῆς, διότι ἀκριβῶς αὐτὴ δὲν εἶχεν ἀκολουθήσει τὴν πολιτικὴν ταύτην, ἔπειτα δὲ τὴν πτῶσιν τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας, ὅταν αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες ἠνάγκασαν τοὺς ἰθαγενεῖς νὰ ἐπικαλεσθοῦν καὶ νὰ βοηθήσουν τὴν ἀραβικὴν κατάληψιν τῆς χώρας. Πρὸς τοῦτο οἱ Πτολεμαῖοι διετήρησαν τοὺς νομοὺς τῶν φαραωνικῶν χρόνων, διότι ἕκαστος νομὸς εἶχε καταστῇ θρησκευτικῶς ἴδιον σχεδὸν τμῆμα, ἔδωκαν δὲ μόνον εἰς αὐτοὺς ὀνόματα ἑλληνικὰ ἀπὸ τῶν θεῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πανθέου, τοὺς ὁποίους ἐταύτισαν ἕνα πρὸς ἕνα πρὸς τοὺς τοῦ φαραωνικοῦ. Οὕτως αἱ Θῆβαι ὠνομάσθησαν *Διόσπολις* καὶ ὁ νομὸς *Διοσπολίτης*, διότι ὁ πολιοῦχος τῶν Θηβῶν Ἄμμων ἐταυτίσθη πρὸς τὸν Δία. Ἡ Πι-Θὼθ ὠνομάσθη *Ἑρμούπολις* καὶ ὁ νομὸς *Ἑρμουπολίτης*, διότι ὁ Ἑρμῆς ἐταυτίσθη πρὸς τὸν Θώθ, ἡ Πι-Χὶμ ἐκλήθη *Πανόσπολις*, ὁ νομὸς *Πανοπολίτης*, διότι πρὸς τὸν Χὶμ ἐταυτίσθη ὁ θεὸς Πάν.

Οἱ ναοὶ ἐπεσκευάσθησαν καὶ ἐκτίσθησαν παρ' αὐτοὺς ἢ ἀλλαχοῦ νέοι μὲ τὴν ἱερατικὴν τεκτονικήν, τὴν κόσμησιν καὶ τὴν τελετουργίαν τῶν φαραωνικῶν ἰδεῶν. Ἡ ἱεραρχία ἔμεινεν ἡ ἰδία καὶ ἐπανέκτησε τὰς κτηματικὰς καὶ εἰσοδηματικάς της προνομίας. Πλῆθος ἐπιγραφῶν μαρτυροῦν τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἱερεῖς τῆς

Digitized by Google

γεννήσεως. Παρὰ τοὺς μεγάλους ναοὺς ἀπαντῶμεν ναΐδια λεγόμενα *μιμίσσι*, ὅπου παρίσταται ἡ θεία τῶν Φαραὼ καὶ Πτολεμαίων γέννησις. Καὶ ἡ θεογένεια αὐτὴ δὲν περιωρίσθη εἰς τοὺς ναοὺς ἀλλ' εἰσῆλθε καὶ εἰς τὴν λαϊκὴν φιλολογίαν, ὅπως τὸ βλέπομεν εἰς τὸ ἐν Αἰγύπτῳ γραφὲν μυθιστόρημα τοῦ Ψευδοκαλλισθένους.

Ὁ πρῶτος Πτολεμαῖος, γνήσιος Μακεδών, δὲν ἔδωκε πολλὴν σημασίαν εἰς τοῦτο. Οἱ Μακεδόνες ἐκαυχῶντο διὰ τὴν Μακεδονικήν των καταγωγὴν καὶ ἐπεδείκνυον περιφρόνησίν τινα πρὸς τὸ ἰθαγενὲς στοιχεῖον. Οἱ τρεῖς πρῶτοι Πτολεμαῖοι ἐδέχθησαν μᾶλλον παρὰ ἐπεζήτησαν τὴν ἀφομοίωσίν των πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους θεούς. 'Αλλ' ἀπὸ τοῦ 'Επιφανοῦς ἐφηρμόσθησαν πᾶσαι αἱ φαραωνικαὶ ἱεροτελεστίαι τοῦ ἐνθρονισμοῦ. Τὴν 27 Μαρτίου τοῦ 196 π. Χρ. ἔτους συνῆλθον πάντες οἱ ἱερεῖς ἐν συνόδῳ εἰς Μέμφιδα πρὸς ἀνανέωσιν τῶν ἱεροτελεστιῶν τούτων κατὰ τὸ ἀρχαῖον τυπικὸν καὶ συνέταξαν ψήφισμα περὶ τῶν θείων τῷ βασιλεῖ τιμῶν, καθορίσαντες τὰς λεπτομερείας διαστάσεων καὶ κοσμήσεως τοῦ φορητοῦ ναϊδίου, τὸ ὁποῖον θὰ περιεῖχε τὸ ἄγαλμα τοῦ τεθεωμένου βασιλέως. Παρετήρησάν τινες ὅτι τὸ ψήφισμα τοῦ Κανώβου πρὸς τιμὴν τοῦ Εὐεργέτου Α' καὶ τὸ ἐν Μέμφιδι πρὸς τιμὴν τοῦ Φιλοπάτορος δὲν ἐνέχουν τοιαύτην ἐνέργειαν. 'Αλλὰ τοῦτο μὲν ἐγένετο ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐν Ραφίᾳ νίκης, ὄχι δὲ τοῦ ἐνθρονισμοῦ, ἐκεῖνο δὲ τρίγλωσσον μὲ ἑλληνικὸν κείμενον καὶ ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἑλληνοβριθοῦς περιοχῆς τῆς 'Αλεξανδρείας, ἐκρίθη ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ προσκρούσῃ εἰς τὰ αἰσθήματα τῶν Μακεδόνων. 'Ονομάζει αὐτὸν Πτολεμαῖον καὶ βλέπομεν εἰς τὴν ὑφήν του τὸ ἑλληνικὸν πρωτόκολλον ἀντὶ τοῦ φαραωνικοῦ, εἰσαχθὲν μάλιστα κάπως ἀδεξίως καὶ εἰς τὸ παρακείμενον ἱερατικὸν καὶ δημοτικὸν κείμενον.

Κατόπιν ὅμως ἐπὶ Φιλοπάτορος καὶ 'Επιφανοῦς ἐπικρατεῖ πλήρως τὸ φαραωνικὸν πρωτόκολλον. 'Εξηγεῖται δὲ τοῦτο, διότι ὁ Φιλοπάτωρ κάμνει ἔκκλησιν πρὸς στρατολογίαν τῶν ἰθαγενῶν κατὰ τοῦ 'Αντιόχου Γ'. 'Επῆλθον δὲ στάσεις καὶ ταραχαὶ τὰς ὁποίας κατηύνασαν σοβαραὶ ὑποχωρήσεις.

Ὁ Φιλάδελφος ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφήν του 'Αρσινόην κατὰ τὸν φαραωνικὸν νόμον καὶ ἀντιθέτως πρὸς τὰ φρονήματα τῶν Ἑλλήνων. Δὲν πιστεύομεν ὅμως νὰ τὸ ἔπραξε διὰ νὰ κολακεύσῃ τοὺς Αἰγυπτίους. Ἡ φαραωνικὴ συνήθεια ἦτο εὐτυχὴς σύμπτωσις. Τὸ ἔπραξε διότι ἦτο ἔκφυλος εἰς τὰ σαρκικὰ παρὰ τὴν ἄλλην του μεγάλην ἀξίαν ὡς ἡγεμόνος. Οἱ αὐλικοὶ ποιηταὶ εὗρον παραδείγματα εἰς τὸ ἑλληνικὸν πάνθεον καὶ μάλιστα παρεχάραξαν τὴν μυθολογίαν διὰ νὰ τὸν δικαιολογήσουν. Ἔκτοτε ἐπεκράτησε καὶ πάντες οἱ Πτολεμαῖοι, ἰδίᾳ δὲ ὁ Εὐεργέτης ὁ Φύσκων, ὤθησαν τὴν αἱμομιξίαν ὅπου οὔτε ποτὲ τὰ ζῷα ἔδωκαν παράδειγμα.

'Απέναντι τῶν Ἑλλήνων ἀπεθεοῦντο μετὰ τὸν θάνατόν των. Ζῶντες ἐν τούτοις ἦσαν δι' αὐτοὺς *ἰσόθεοι* καὶ *σύνθρονοι* τῶν θεῶν. Ὁ ἱερεὺς τοῦ 'Αλεξάνδρου ἐλέγετο ἱερεὺς ὅλων τῶν τεθεωμένων Λαγιδῶν, οἵτινες συνελατρεύοντο εἰς τὸ Σῶμα. Διὰ τὴν 'Αρσινόην τοῦ Φιλαδέλφου ἐκτίσθη ναὸς τῆς 'Αφροδίτης-'Αρσινόης καὶ ὡρίσθησαν ἱέρειαι κανηφόροι. Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα οἱ Λαγίδαι δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι προσιτοὶ εἰς τὸν λαόν· ἡ δύναμις τῆς ἐξελίξεως ἔσχε μοιραίαν τὴν βασιλικὴν αὐτὴν συγκατάβασιν. Διὰ τοῦ συγχρωτισμοῦ τούτου τῶν δύο πανθέων καθ' ὃν διετηρήθησαν μὲν τὰ φαραωνικὰ σύμβολα καὶ ἡ ἐξωτερικὴ λατρεία, διεισέδυσαν ὅμως καὶ τὰ ἑλληνικὰ στοιχεῖα τῆς λατρείας, μάλιστα δὲ ἐπεκράτησεν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ Πτολεμαϊκὴ δυναστεία ἔρριψε ρίζας εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ προσέλαβεν ἴδιον τύπον ἑλληναιγυπτιακόν. Μόνον ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν 'Αλεξανδρείᾳ ἐξεδηλοῦντο μέχρι τέλους Μακεδόνες. Τὴν αὐτὴν πολιτικὴν ἠκολούθησαν ἐντὸς τῆς Αἰγύπτου καὶ οἱ καίσαρες.

Γ. ΑΡΒ.

ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ. Ὅταν ὁ Μ. 'Αλέξανδρος ἐθεμελίωσε τὴν 'Αλεξάνδρειαν, ὑπῆρχεν ἡ ἰθαγενὴς κωμόπολις τῆς *Ρακώτιδος* καὶ οἱ κάτοικοι τῆς *Φάρου*, ποιμένες καὶ ἁλιεῖς. Ταυτοχρόνως μετῴκησεν εἰς αὐτὴν τὸ μέγιστον μέρος τῶν κατοίκων τῆς *Κανώβου*. Εἰς τὸ ἰθαγενὲς τοῦτο στοιχεῖον προσετέθη ἡ μακεδονικὴ φρουρά, ἀπόμαχοι καὶ τραυματίαι, προσῆλθον δὲ καὶ Ἕλληνες ἐγκατεστημένοι εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὅπως ἀπὸ τὴν *Ναύκρατιν*. Κατόπιν συνέρρευσαν ἀπὸ τῶν νήσων καὶ τῆς 'Ασίας, διότι οἱ ἐκεῖ πόλεμοι κατέστησαν τὸν βίον των δυστυχῆ. Ἔκτοτε ἐξαφανίζονται ἡ Ναύκρατις καὶ ἡ Κάνωβος ὡς ἐμπορικὰ κέντρα, διότι ὁ νέος λιμὴν ἀφήρεσε τὴν σπουδαιότητά των. Οἱ ἔμποροί των μετηνάστευσαν εἰς τὸν νέον λιμένα, ὅπου ὑπὸ τὴν εὐνομίαν τῶν πρώτων μάλιστα Πτολεμαίων ἐξησφάλιζον τὴν εὐδοκίμησίν των. Τὸ αἰγυπτιακὸν ἔδαφος ἦτο καὶ ἄλλως παρεσκευασμένον νὰ δεχθῇ εὐμενῶς τοὺς Ἕλληνας εἰς διαδοχὴν τῶν Περσῶν. Οἱ Πέρσαι κατακτηταὶ διετήρησαν μόνον φρουρὰς ἐν Αἰγύπτῳ, χωρὶς νὰ ἔλθουν εἰς ἐπιμιξίαν μετὰ τοῦ λαοῦ ὡς λαός. Οἱ Ἕλληνες τοὐναντίον εἶχον ἀπὸ αἰώνων διαχυθῇ εἰς τὴν χώραν, καίτοι δὲ ὡς ξένοι παρέμειναν ἔξω τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τῶν ἰθαγενῶν, ὅμως ἀνεμίγησαν μετ' αὐτῶν κοινωνικῶς, διότι καὶ εἰς στενὰς συναλλαγὰς διετέλουν καὶ εἰς ἐπιγαμίας προσῆλθον, καὶ τῶν ἐσωτερικῶν των ἐρίδων καὶ τῶν ἀπελευθερωτικῶν των ἀγώνων μετέσχον ἐνεργῶς. 'Απὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Μιλησίων εἰς τὸ Δέλτα κατὰ τὰ μέσα τοῦ Η' αἰῶνος π.Χ. καὶ τῶν Καροϊώνων κατὰ τὰ 'Ανατ. τούτου, οἱ Ἕλληνες ἐβοήθησαν τὸν Ψαμμήτιχον Α' εἰς τοὺς ἀγῶνάς του πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ἀσσυριακοῦ ζυγοῦ. 'Εγκατασταθέντες εἰς Δάφνην παρὰ τὸ Πηλούσιον καὶ εἰς Ναύκρατιν παρὰ τὸν Κανωβικὸν βραχίονα, συνεκεντρώθησαν κατόπιν εἰς τὴν Μέμφιν. Καὶ ὁσάκις ἡ αἰγυπτιακὴ φιλοπατρία ἐζήτησε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Πέρσας, οἱ Ἕλληνες τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Αἰγαίου ἐβοήθησαν αὐτοὺς πολύ.

Εἰς τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ἰθαγενὲς καὶ ἑλληνικόν, προσετέθη πυκνὸν νέον στοιχεῖον, τὸ ἰουδαϊκόν, τὸ ὁποῖον ἤδη ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ. κατέλαβε τὸ τρίτον τῆς πόλεως. Ὅπως καθ' ὅλον τὸν μέσον αἰῶνα καὶ ὅπως σήμερον εἰς τὰς μουσουλμανικὰς χώρας, οὕτω καὶ τότε τὰ τρία ταῦτα στοιχεῖα συνῳκίσθησαν χωριστά, διότι διέφερον κατά τε τὴν θρησκείαν καὶ τὴν φυλήν. Εἰς τοὺς ἀποβιβαζομένους ξένους ἐφαίνοντο μεμιγμένοι, διότι συνωστίζοντο περὶ τοὺς δύο λιμένας, ὅπου ἀνεπτύχθη εὐθὺς ἀμέσως ὁ πυρετὸς τῆς ἐμπορικῆς δράσεως, ἀφοῦ ἦτο ὁ μόνος πνεύμων τῆς ἀφνειᾶς χώρας. Ἡ ἐμπορικὴ ἀκμὴ καὶ ἡ εὐνομία εἵλκυσαν πάσης φυλῆς ἀντιπροσώπους, ὥστε Δίων ὁ Χρυσόστομος ἔλεγε περὶ τῆς πανσπερμίας ταύτης «ὁρῶ γὰρ ἔγωγε οὐ μόνον Ἕλληνας παρ' ὑμῖν, οὐδ' Ἰταλοὺς οὐδὲ ἀπὸ τῶν πλησίον Συρίας, Λι-

4.—*Δρ Τάσσος Νεροῦτσος βέης.*

[Κατ' εἰκόνα ἀποκειμένην εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην Ἀθηνῶν].

βύας, Κιλικίας, οὐδὲ τοὺς ὑπὲρ ἐκείνους Αἰθίοπας, οὐδὲ Ἄραβας, ἀλλὰ καὶ Βακτρίους καὶ Σκύθας καὶ Πέρσας καὶ Ἰνδῶν τινας οἳ συνθεῶνται καὶ πάρεισιν ἑκάστοτε ὑμῖν». Πολὺ πρὸ αὐτοῦ ὁ ἑλληνίζων Ἰουδαῖος Φίλων ὠνόμαζε τὴν πόλιν «πόλας πόλεις ἐν μιᾷ». Ὁ Πολύβιος ἐπισκεφθεὶς ἐπὶ Εὐεργέτου Β' τὴν πόλιν λέγει ὅτι «τρία γένη κατῴκουν τὴν πόλιν, τὸ ἐγχώριον αἰγυπτιακὸν φῦλον, ὀξὺ καὶ πολιτικόν, οἱ μισθοφόροι στρατιῶται πολλοὶ καὶ ἀνάγωγοι, καὶ τρίτον τὸ γένος τῶν Ἀλεξανδρέων διεφθαρμένον καὶ φιλοτάραχον, καλύτερον ὅμως τῶν δύο ἄλλων, διότι, εἰ καὶ μιγάδες, ἀλλ' ἦσαν Ἕλληνες ἀνέκαθεν οἱ Ἀλεξανδρεῖς καὶ ἐνεθυμοῦντο πάντοτε τὴν ἑλληνικήν των καταγωγήν». 'Εκ τῆς μαρτυρίας ταύτης φαίνεται πόσον οἱ ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ εἰσρεύσαντες Ἕλληνες ἀπὸ τῶν πρὸ τοῦ 'Αλεξάνδρου ἑλληνικῶν πόλεων εἶχον ἀλλοιωθῆ. Παραδόξως δὲ ὁ Πολύβιος ἀγνοεῖ τοὺς πολυπληθεστάτους Ἑβραίους.

Τάχιστα λοιπὸν κατέστη ἡ μεγίστη τῶν ἐν τῇ Μεσογείῳ πόλεων, καὶ ὅταν ἡ Ρώμη ἔγινεν ἡ κοσμοκράτειρα πρωτεύουσα, ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἡ δευτέρα εἰς λαμπρότητα καὶ πληθυσμὸν καὶ ἡ πρώτη εἰς πνευματικὴν ἀκμήν. Καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ἱστορικὸς βίος τῆς ἀνθρωπότητος, θὰ ἦτο ἴσως εὐτυχέστερος ἂν ἐπετύγχανε τὸ παρὰ μικρὸν ἀποτυχὸν σχέδιον τῆς Κλεοπάτρας νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν 'Αλεξάνδρειαν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κόσμου, ὅπως κατόπιν ἐγένετο τὸ Βυζάντιον.

Ὁ Διόδωρος εἰς τὰ 60 π. Χ. καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπισήμων δημοτολογίων ὥριζε τὸν πληθυσμόν της εἰς 300 χιλ. ἐλευθέρων, ἤτοι μετὰ τῶν δούλων ὤφειλε νὰ ἔχῃ πλέον τοῦ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου. Πάντως αἱ περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως πληροφορίαι διαφέρουν, διότι οἱ κατ' ἐποχὰς ἐκτιμήσαντες αὐτὸν συγγραφεῖς ἀναφέρονται ἕκαστος εἰς τὴν ἐποχήν του. Ὁ Φίλων ὀλίγον βραδύτερον ὑπολογίζει τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ Ἰουδαίους εἰς 1 ἑκατομ. ὧν τὸ πέμπτον κατῴκει τὴν 'Αλεξάνδρειαν, ἤτοι 200 χιλ. διεσπαρμένοι μὲν εἰς πάσας τὰς συνοικίας της, ἀλλ' ἀποτελοῦντες καὶ τὸν πυκνὸν καὶ ὁμοιογενῆ πληθυσμὸν δύο *γραμμάτων* (συνοικιῶν) αὐτῆς (εἰς Φλάκκον). Καὶ εἶναι πιθανὸν τοῦτο, ἀφοῦ μετὰ 350 ἔτη οἱ Χριστιανοὶ κατέσφαξαν 40 χιλ. Ὁ 'Αχιλλεὺς Τάτιος γράψας τὸν Ε' αἰῶνα μ. Χ. λέγει εἰς τὸ μυθιστόρημά του «εἶδον δύο καινὰ καὶ παράλογα, μεγέθους πρὸς τὸ κάλλος ἅμιλλαν, καὶ δήμου πρὸς πόλιν φιλονεικίαν, καὶ ἀμφότερα νικῶντα, ἡ μὲν γὰρ ἠπείρου μείζων ἦν, ὁ δὲ πλείων ἔθνους· καὶ ἐὰν μὲν εἰς τὴν πόλιν ἀπεῖδον ἠπίστουν εἰ πληρώσει τις δῆμος αὐτὴν ἀνδρῶν· εἰ δὲ εἰς τὸν δῆμον ἐθεασάμην, ἐθαύμαζον εἰ χωρήσειέ τις αὐτὸν πόλις». Ὅταν δὲ εἰς τὰ 643 μ. Χ. ὁ Ἄμρ εἰσῆλθε κατακτητὴς εἰς αὐτὴν ἔγραφε πρὸς τὸν καλίφην 'Ομὰρ ὅτι «περιεῖχε 4000 δημόσια οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζει ἀνάκτορα, 40000 ἐργαστήρια, 4000 λουτρῶνας δημοσίους, 400 θέατρα κλπ». Καίτοι ἡ σύμπτωσις νὰ εἶναι ὅλα πολλαπλάσια τοῦ 4 προδίδει τὴν ὑπερβολὴν τοῦ Ἄραβος στρατηγοῦ, πάντως φαίνεται ὅτι οὗτος εὗρε πληθυσμὸν πολύν. Καὶ ταῦτα εἰκονίζουν πολὺ ἐκπεσοῦσαν πόλιν, διότι τέσσαρας αἰῶνας πρὶν ὁ Πατριάρχης Διονύσιος γράφει πρὸς τὸν ἐπίσκοπόν του Ἱέρακα (παρ' *Εὐσεβ.* Ἐκκλ. Ἱστ. Ζ' κα') «διατὶ μηκέτι τοσοῦτο πλῆθος οἰκητόρων ἡ μεγίστη πόλις ἐν αὐτῇ φέρει ἀπὸ νηπίων ἀρξαμένη καὶ παίδων μέχρι τῶν εἰς ἄκρον γεγηρακότων ὅσους ὠμογέροντας οὓς ἐκάλει, πρότερον ὄντας ἔτρεφεν. Ἀλλ' οἱ τεσσαρακοντοῦται καὶ μέχρι τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν τοσοῦτο πλείονες τότε, ὥστε μὴ συμπληροῦσθαι νῦν τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, προσεγγραφέντων καὶ συγκαταλεγέντων εἰς τὸ δημόσιον σιτηρέσιον τῶν ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκα ἐτῶν μέχρι τῶν ὀγδοήκοντα». Δὲν ἔχομεν τὰ στοιχεῖα διὰ νὰ παρακολουθήσωμεν τὰ διαδοχικὰ στάδια τῶν αὐξομειώσεων τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν μεταβολῶν τῆς διοικητικῆς της ὀργανώσεως, γνωρίζομεν μόνον ὅτι τὸ σύνολον διῃρεῖτο εἰς τάξεις, τῶν ὁποίων κυριώτεραι ἦσαν αἱ ἑξῆς:

α') Οἱ *ἀστοί*, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν ἀριστοκρατίαν, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ ἐπιφανεστέρων οἰκογενειῶν. 'Απήλαυον προνομίων καὶ ἀτελειῶν, ἀπ' αὐτῶν δ' ἐλαμβάνοντο οἱ πλεῖστοι τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων, τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἱερειῶν. Ὠργανωμένη κατὰ τὸ πρότυπον τῶν 'Αθηναίων καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνίδων πόλεων διῃρεῖτο εἰς φυλάς, ὧν ἑκάστη εἰς δήμους. 'Εκ τῶν φυλῶν γνωρίζομεν μίαν, τὴν *Διονυσίαν*, ἐπώνυμον τοῦ γενάρχου τῶν Πτολεμαίων, ταύτης δὲ μόνης γνωρίζομεν καὶ τοὺς δήμους, ἐπωνύμους τῶν τέκνων τοῦ γενάρχου, ταῦτα δὲ ἐξ ἀποσπάσματος τῆς ὑπὸ Σατύρου συνταχθείσης ἱστορίας τῶν δήμων 'Αλεξανδρείας, τὸ ὁποῖον καταχωρεῖ εἰς τὴν πρὸς τὸν Αὐτόλυκον ἀπολογίαν του ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ ὁ Πατριάρχης Θεόφιλος. «Ἀλλὰ καὶ Σάτυρος ἱστορῶν τοὺς δήμους Ἀλεξανδρέων, ἀρξάμενος ἀπὸ Φιλοπάτορος, τούτου μηνύει Διόνυσον ἀρχηγέτην γεγονέναι· δι' ὃ καὶ φυλὴν ὁ Πτολεμαῖος πρώτην κατέστησε· ὅθεν καὶ ἐν τῇ Διονυσίᾳ φυλῇ δῆμοί εἰσι κατακεχωρισμένοι: Ἀλθῆς ἀπὸ τῆς γυναικὸς Διονύσου, θυγατρὸς δὲ Θεστίου. Δηϊανειρὴς ἀπὸ τῆς Διονύσου καὶ Ἀλθέας θυγατρός, γυναικὸς δὲ Ἡρακλέους, Ἀριάδνης ἀπὸ θυγατρὸς Μίνω, γυναικὸς δὲ Διονύσου... παιδὸς Πατροφίλας τῆς μιχθείσης Διονύσῳ ἐν μορφῇ ποιμένι. Θεστὶς ἀπὸ τοῦ Ἀλθέας πατρός, Θοαντίς, Σταφυλίς, Εὐαινίς, Μαρωνὶς ἀπὸ υἱῶν Διονύσου». 'Εκ τῶν λοιπῶν δήμων εἷς ἀκόμη ἀναφέρεται ὁ Λητωεύς, ἀναφερόμενος παρὰ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου πιθανῶς δὲ τῆς φυλῆς *'Απολλωνίας*.

Ὁ ἀστὸς τῆς 'Αλεξανδρείας προσέθετεν εἰς τὸ ὄνομά του τὸ τοῦ δήμου ἢ τῆς φυλῆς του, ἢ ἀμφοτέρων. Αἱ νεάνιδες τῆς τάξεως ταύτης δὲν ἀνέφερον τὸν δῆμον, ἀλλ' ἀνέφερον τὴν ἰδιότητα τῆς ἀστῆς.

β') Οἱ *'Αλεξανδρεῖς*, τῶν ὁποίων τὰ προνόμια ἦσαν ἴσα περίπου πρὸς τὰ τῶν ἐγγεγραμμένων εἰς τοὺς δήμους ἀστῶν. Οὗτοι ἦσαν οἱ ἀπὸ αἰώνων ἐγκατασταθέντες ἐν Αἰγύπτῳ Ἕλληνες, πολὺ ἐπηρεασθέντες ἀπὸ τὸ Αἰγυπτιακὸν περιβάλλον, ἀλλ' ἐνσυνείδητον τὸν ἐθνισμόν των διαφυλάξαντες καὶ ἀποδειχθέντες ὁ ἑνωτικὸς κρίκος μεταξὺ τῶν ἐπηλύδων Ἑλλήνων καὶ τῶν ἰθαγενῶν. Τὸ γλωσσικόν των ἰδίωμα εἰς ὃ ἐγράφησαν λ. χ. οἱ «*Πέρσαι*» τοῦ Τιμοθέου καὶ αἱ ἀρχαιόταται τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν διάπλασιν τῆς γλώσσης τῶν εὐαγγελίων καὶ ἐν γένει τῆς κοινῆς ἀλεξανδρινῆς.

γ') Οἱ *Μακεδόνες*. 'Απετέλουν τάξιν προνομιοῦχον, πολὺ ἰσχυρὰν εἰς τὴν αὐλὴν καὶ τὸν στρατόν. 'Απετέλουν δὲ τὴν στρατιωτικὴν ἀριστοκρατίαν, τῆς ὁποίας αἱ ἐπευφημίαι ἐπεκύρωναν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ἀνάρρησιν ἑκάστου ἡγεμόνος. Δὲν φαίνεται ὅμως ὀρθὸς ὁ παραλληλισμὸς τοῦ Breccia τούτων πρὸς τοὺς πραιτωριανούς, καὶ κατόπιν τοὺς στρέλιτς, τοὺς γενιτσάρους ἢ τοὺς μαμελούκους. Τοὐλάχιστον ἡ κανονικὴ διαδοχὴ τῶν Πτολεμαίων δὲν ἐνισχύει τοιαύτην ἐπέμβασιν. 'Ανωμαλίαι τινὲς συνέβησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς δυναστείας, προϊόντα ἐνδοανακτορικῶν φιλοδοξιῶν. Φυσικὰ δὲ ὑπερίσχυεν ὁ διαθέτων ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀντα-

Digitized by Google

παιτητῶν τοῦ θρόνου τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν. Ἀλλ' οὐχὶ ἅπαξ ὁ δῆμος αὐτὸς ἐπέβαλε τὴν θέλησίν του.

δ') Οἱ *Πέρσαι τῆς ἐπιγονῆς* εἶχον ὀλιγώτερα προνόμια, φαίνεται δ' ὅτι ταχέως ἐξελληνίσθησαν καὶ ἀπετέλουν πολυάνθρωπον τάξιν. Ὑπῆρχε καὶ κωμόπολις «*Περσῶν*» παρὰ τὴν Ἐλευσῖνα.

ε') Οἱ *μεταναστεύσαντες* εἰς Ἀλεξάνδρειαν *Ἕλληνες* δὲν ἦσαν ἐγγεγραμμένοι εἰς τοὺς καταλόγους τῶν δημοτῶν οὔτε εἶχον προνόμια. Πάντως ὅμως κατεῖχον κοινωνικῶς θέσιν διακεκριμένην διὰ τὴν τεχνικήν των ἢ ἐμπορικήν των ὑπεροχήν, χρησιμοποιούμενοι εἰς τὴν πολυσχιδῆ ὑπηρεσίαν τῶν ἀνακτόρων διὰ τὰς οἰκοδομικάς, οἰκονομικὰς καὶ στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας.

στ') Οἱ *Ἰουδαῖοι*. Πυκνωθέντες πολυαριθμότατοι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἤδη τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χρ. ἀπετέλουν ἰδίαν κοινότητα ὑπὸ *ἐθνάρχην* καὶ *γερουσίαν*. Δὲν ἦσαν ἰσότιμοι πρὸς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς, πάντως ὅμως ἀπήλαυον κοινωνικῆς περιωπῆς ἀνωτέρας της τῶν παριῶν, χωρὶς νὰ εἶναι ἐγγεγραμμένοι εἰς τὰ δημοτολόγια. Κατὰ τὸν Φλ. Ἰώσηπον ἐν τούτοις δι' ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐτέθησαν ἰσότιμοι πρὸς τοὺς Μακεδόνας. Εὐνόητον ὅτι πρόκειται ὄψιμον κατασκεύασμα τοῦ φιλοπάτριδος Ἑβραίου ἱστορικοῦ. Ὁ Πτολεμαῖος Σωτὴρ Α' μετὰ τοὺς ἐν Συρίᾳ πολέμους του ἔφερε πολλοὺς εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τοὺς ἐγκατέστησεν εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν, ἀπ' αὐτῶν δὲ κατήρτισε καὶ τὰς φρουρὰς τῶν ΒΑ συνόρων. Νεώτεροι ἱστορικοὶ ὑπεστήριξαν, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐγκατεστάθησαν μόλις τὸν Β' αἰῶνα π. Χρ. εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τὰ πράγματα ὅμως τοὺς διαψεύδουν. Ἔχομεν παπύρους τοῦ Φαγιοὺμ ἀποδεικνύοντας τὴν ὕπαρξιν ἑβραϊκῶν ἀποικιῶν ἐκεῖ κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα, εἰς δὲ τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας ἀπόκεινται ἐπιγραφαί, ὁποία ἡ ἐν Σχεδίᾳ ἀφιερωτικὴ συναγωγῆς εἰς τιμὴν Πτολεμαίου Γ' (246-222) καὶ ἀραμαϊκαὶ τῶν χρόνων Φιλαδέλφου. Οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἑβραῖοι διητῶντο μεμονωμένοι κατὰ τὸν ἐσωτερικόν των βίον, ὅπως ἄλλως τε τὸ κάμνουν πανταχοῦ καὶ πάντοτε, κατεῖχον δὲ δύο συνοικίας κατὰ τὸν Φίλωνα, ὧν μία ὑπὸ τὸ γράμμα Δ κειμένη Ἀνατ. τοῦ Βρουχείου πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ καλουμένη *Διάπλευσιον*. Οὐδὲν ἀποδεικνύει ὅτι ἀπήλαυον προνομίων, ὁποίων ἡ τάξις τῶν Ἀλεξανδρέων. Ἀπήλαυον αὐτονομίας πλήρους. Ὁ ἐθνάρχης των προήδρευε τῆς γερουσίας, ὧν διοικητὴς καὶ ἀρχιδικαστής των συγχρόνως. Ἀλλ' εἰς τὰς μικτὰς ὑποθέσεις Ἰουδαίων καὶ μὴ Ἰουδαίων ὡς καὶ εἰς τὰς ποινικὰς ἀποφαίνεται ἡ βασιλικὴ Δικαιοσύνη. Ἠσχολοῦντο εἰς τὸ ἐμπόριον, τὰς χειρωναξίας καὶ τὴν ἐργολαβικὴν ἀνάληψιν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν εἰσπράξεων καὶ ἐκμισθώσεων. Ἡ ἐξαίρετος ἐμπορική των ἰδιοφυΐα τοὺς καθίστα τρομεροὺς συναγωνιστὰς καὶ δι' αὐτὸ προστιθεμένης καὶ τῆς φυλετικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀντιθέσεως, ἦσαν ἀσυμβίβαστοι μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἄλλων ἐθνῶν. Μ' ὅλα ταῦτα οὐδέποτε ἐπὶ Πτολεμαίων ὁ ἀντισημιτισμὸς ἐξεδηλώθη εἰς σπαραγμοὺς ἐμφυλίους. Ἐπὶ Ῥωμαίων ὅμως συνέβησαν τοιοῦτοι. Ἡ ἐπὶ Καλλιγούλα σύρραξις καθ' ἣν διεξήχθησαν αἱματηρόταται μάχαι εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως, ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπεδίωξαν μεθ' ὑπερβολικῆς ἐπιμονῆς νὰ φανοῦν εἰς τοὺς ἐν Ῥώμῃ ὡς οἱ νομιμοφρονέστεροι τῶν ὑπηκόων. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν τόσον πολυάριθμοι, ὥστε εἶχαν πλημμυρίσει καὶ τὴν μακεδονικὴν συνοικίαν. Ἐξεδιώχθησαν ἐκεῖθεν βιαίως ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου Ἀβιλίου Φλάκκου. Μὴ δυνάμενοι νὰ εὕρουν θέσιν εἰς τὸ Δ. τμῆμα κατέλαβον τὴν παραλίαν ἐπὶ γηπέδων λεγομένων *Κοπρίαι* ἢ *Κοπρῶν*, ὅπου ἦσαν ὠρυγμέναι ταφαὶ τῶν πτωχῶν. Ὁ Καλλιγούλας τοὺς κακομεταχειρίσθη, διότι παρὰ τὰς κολακείας των ἠρνήθησαν νὰ στήσουν τὸ ἄγαλμά του εἰς τὰς συναγωγάς των. Ἡ τοῦ 161 ἐπανάστασις τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Ἑβραίων ὑπὸ τὸν Βαρχοχεβᾶ, τῆς ὁποίας μετέσχον φαίνεται καὶ οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἠλεκτρισθέντες ἐκ τῶν πρώτων θριάμβων του, ἐπέφερε τὴν καταστροφήν των. Διότι ἀπειλούμενοι ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατέφυγον εἰς τὸ Νεμέσειον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἦτο θαμμένη ἡ κεφαλὴ τοῦ Πομπηΐου, καὶ ἐκεῖ ὠχυρώθησαν βλάψαντες πολὺ τὸ ἵδρυμα. Ἡττηθέντες ὅμως μετὰ ἀπέλπιδα ἀντίστασιν ὑπέστησαν ἀγριωτάτην σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν. Τότε κατεστράφη καὶ ἡ περιώνυμος συναγωγή των, τὸ *Διάπλευστον*, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο ὑπ' αὐτῶν ὡς θαῦμα τέχνης.

Ὅταν κατέφθασεν ὁ Λουκόβας μὲ τοὺς Ἑβραίους τῆς Κυρηναϊκῆς, ὁ ἔπαρχος Αἰγύπτου Λούπους ἦτο κύριος τῆς πόλεως μετατραπείσης εἰς ὠχυρωμένον στρατόπεδον. Ὁ Μάρκιος Τοῦρβος ἀπετελείωσε τοὺς ἀπομείναντας καὶ ἡ ἀνθηροτάτη παροικία τῶν Ἑβραίων συνεχέετο πρὸς τὰς Κοπρίας (*Appien*. Bell. civ. l. IIe. XC. *Δίων Κάσσιος* l. LXIX e. XI Spart. «Hadr.» XIV). Ἔκτοτε ἡ Ἰουδαϊκὴ ἀποικία τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξέπνευσεν ἀμετακλήτως. Καὶ ἐπυκνώθησαν μὲν εἰς ἀριθμὸν κατὰ μικρὸν ἀλλὰ ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν χρόνων ἦλθον πολλάκις εἰς σύρραξιν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ Κυρίλλου μετὰ τὸν θρίαμβόν του κατὰ τοῦ ἐθνισμοῦ. Λέγεται ὅτι τότε 40 χιλ. Ἑβραίων ἐσφάγησαν! Μολαταῦτα κατὰ τὴν ἀραβικὴν κατοχὴν εὑρέθησαν πάλιν πληθυνθέντες καὶ εἰς τὴν συνθήκην τῆς παραδόσεως ὡρίσθη ὅτι δύνανται νὰ παραμείνωσι. Κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς περιῆλθε κατὰ μέγα μέρος εἰς χεῖράς των, καὶ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἠριθμοῦντο 3 χιλ. οἰκογένειαι ἑβραϊκαὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

ζ) Οἱ *Αἰγύπτιοι* ἀπετέλουν τὴν τάξιν τῶν ἐργατῶν, χειρωνακτῶν καὶ στρατιωτῶν, συνῳκισμένοι κυρίως κατὰ τὴν *Ῥακῶτιν* καὶ τὴν νῆσον *Φάρον*. Ἐστερημένοι καὶ ἀνεπίδεκτοι ἑλληνικῆς παιδεύσεως ἔζησαν πάντοτε ἔξω τῆς πολιτικῆς ζωῆς καὶ πάσης πρωτοβουλίας κοινωνικῆς. Ἀνθηροτέρα ἦτο ἡ θέσις των εἰς τὴν λοιπὴν χώραν καὶ ἰδίως εἰς τὴν Μέμφιν ἥτις παρέμεινε ἡ ἱερά των πόλις. Διετήρησαν τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά των ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν καὶ εἰλικρινῆ προστασίαν τῶν Πτολεμαίων καὶ κατόπιν τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων.

Ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι ὅμιλοι ξένων. Πολυάριθμοι δὲ ἦσαν οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ἀπελεύθεροι. Ἀπὸ τῆς ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως ἐτύγχανον τοῦ δικαιώματος Ῥωμαίου πολίτου μόνον οἱ ἤδη δημόται Ἀλεξανδρείας.

Ὁ πλοῦτος καὶ εὐημερία τῆς πτολεμαϊκῆς καὶ τῆς κατόπιν ἀλεξανδρινῆς κοινωνίας ἐξυμνήθησαν ἀπὸ πάντας, ὅσοι καὶ παρεμπιπτόντως ἔγραψαν περὶ αὐτῆς. Ἐθνικοὶ καὶ Χριστιανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι συγγραφεῖς, πάπυροι καὶ ἐπιγραφαί, ἀκόμη δὲ καὶ Ἄραβες συγγραφεῖς καὶ Εὐρωπαῖοι ταξιδιῶται ἀναφέρουν τὸ ὄνομά της πάντοτε μετ' ἐγκωμιαστικῶν ἐκφράσεων. Εἰς τὸν πρῶτον τῶν *μιμιάμβων* τοῦ Ἡρώνδα ἡ μαστρωπὸς *Γυλλὶς* λέγει περὶ ταύτης· «πάντα ὅσσ' ἔστι κου καὶ γίνετ' ἔστ' ἐν Αἰγύπτῳ ... ἀγαθὰ πάνθ' ὅσ' ἂν χρήζεις».

Ἡ περιγραφή της εἶναι ἀφελὴς καὶ κωμικὴ ἀλλὰ καὶ πιστοτάτη. Ἡ Ἀλεξάνδρεια εἶναι ἡ πόλις τῶν φώτων, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ ἡ πόλις τῆς χλιδῆς, τῆς αἰωνίας ἡδονῆς.

«Εἶναι οἶκος Ἀφροδίτης ὅπου εὑρίσκεις ὅ,τι θέλεις. Πλοῦτον, παλαίστραν, στρατὸν ἰσχυρόν, οὐρανὸν ἀνέφελον, δόξαν, θεάματα, φιλοσόφους, πολύτιμα μέταλλα καὶ λίθους, ὡραίους νεανίας, ναοὺς ἀδελφῶν θεῶν, φιλόξενον ἀνάκτορον, ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν, ἐξαιρέτους οἴνους, καὶ ὡραίας γυναῖκας, τόσον ὡραίας, λέγει ἡ Γύλλις, ὥστε νὰ συγκρίνωνται μόνον πρὸς τὰς θεὰς ποὺ ἐδίκασεν ὁ Πάρις». Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ἦσαν ὀνομαστοὶ διὰ τὴν φιλοπονίαν καὶ φιλοχρηματίαν των, διὰ τὸ φιλόσκωμμον αὐτῶν πνεῦμα, τὴν ἀγάπην των εἰς τοὺς νεωτερισμοὺς καὶ τὰ πολιτικὰ κινήματα. Τὰ δηκτικά των ἐπιγράμματα ἐναντίον παντὸς ἐξέχοντος καὶ κατ' αὐτῶν τῶν βασιλέων καὶ κατόπιν τῶν αὐτοκρατόρων ἔμειναν περίφημα. Πτολεμαίους τινὰς ὠνόμασαν *Τρύφωνα*, *Γάλλον*, *Φύσκωνα*, *Κακεργέτην*, *Λάθουρον*, *Παρείσακτον*, *Αὐλητήν*, καὶ βασιλίσσας *Κόκκην*, *Τρύφαιναν*. Ὁ Ἡρωδιανὸς τοὺς ὀνομάζει Τῆς μετὰ Μᾶρκον βασιλείας Ἱστορ. Βιβλ. Δ' θ' 4) «φιλοσκώμμονας καὶ λέγειν εὐστόχους ὑπογραφὰς ἢ παιδιάς, ἀπορριπτοῦντας εἰ τοὺς ὑπερέχοντας πολλὰ χαρίεντα μὲν αὐτοῖς δοκοῦντα λυπηρὰ δὲ τοῖς σκωφθεῖσι» καὶ ἐπὶ τούτῳ διηγεῖται τὴν φρικώδη ἐκδίκησιν τοῦ Καρακάλλα τὸν ὁποῖον ἀδελφοκτόνον καὶ νομίζοντα ὅτι εἶναι μετεμψύχωσις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔσκωπτον ὅτι μικρόσωμος ὢν ἐμιμεῖτο τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὸν Ἀλέξανδρον, ὅτι ἐχαρακτήριζε τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του Γέτα ὡς θείαν μυσταγωγίαν, ὠνόμαζον δὲ Ἰοκάστην τὴν μητρυιάν του Ἰουλίαν Δόμναν. Ὁ Καρακάλλας συγκαλέσας ὅλους τοὺς εὐγενεῖς νέους εἰς τὸ ΝΑ τοῦ Σαραπείου Στάδιον, ἐκύκλωσεν αἰφνιδίως αὐτοὺς διὰ τῶν λεγεώνων του καὶ τοὺς κατέσφαξεν ἀμειλίκτως, αὐτὸς θεώμενος τὴν σφαγὴν ἀπὸ τοῦ Ναοῦ τοῦ Σαράπιδος. Ὁ Δίων Κάσσιος (ΛΘ' 58) λέγει ἐπίσης: «Οἱ Ἀλεξανδρεῖς θρασύνεσθαι μὲν πρὸς πάντα ἱκανώτατοι καὶ ἐκλαλῆσαι πᾶν ὅ,τι ἂν ἐπέλθῃ σφίσι προπετέστατοι πεφύκασι, πρὸς δὲ δὴ πολέμου τά τε δεινὰ αὐτοῦ φλαυρότατοι εἰσί». Δίων ὁ Χρυσόστομος τοὺς χαρακτηρίζει (Λόγ. ΛΒ' πρὸς Ἀλεξ.) «ἱλαροὺς ἀεὶ καὶ φιλογέλωτας καὶ φιλορχευτάς», ἀλλὰ καὶ «γελοίους, κενοσπούδους, μίμους καὶ κορυβαντιῶντας.» Ὁ Φίλων ἠγανακτημένος διὰ τὰς κατὰ τῶν ὁμοφύλων του αἱματηρὰς συρράξεις ἀποκαλεῖ τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἀλεξανδρείας «διονυσίους, δημοκόπους, λάμπωνας, γραμματοκύφωνας, ἰσιδώρους, στασιάρχας, φιλοπράγμονας κακῶν εὑρέτας, ταραξιπόλιδας κλπ.» (Πρὸς Φλάκκον), ἀκόμη δὲ ὅτι «δεινοί εἰσι τὰς κολακείας καὶ γοητείας καὶ ἐπικρίσεις, παρεσκευασμένοι μὲν θῶπας λόγους, ἀνειμένοις δὲ στόμασι καὶ ἀχαλίνοις πάντα φύροντες». Καὶ διηγεῖται πῶς ἠλίθιόν τινα Ἑβραῖον Καραβᾶν, διαιτώμενον χειμῶνος καὶ θέρους θεόγυμνον, παρασύραντες οἱ νέοι εἰς τὸ Γυμνάσιον ἐνέπαιξαν ἐνδύσαντες ἀπὸ προχείρων μέσων ὡς βασιλέα δῆθεν καὶ ἀπεκάλουν Μᾶριν, ἤτοι βασιλέα τῶν Ἰουδαίων. Οἱ ἄλλοι Ἑβραῖοι ἐρεθισθέντες διότι ὑβρίζετο ὁ βασιλεύς των ἐπετέθησαν. Προσέδραμεν ὁ ἑλληνικὸς ὄχλος καὶ τὸ αἷμα ἔρρευσεν ἄφθονον. Καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς Εὐάγριος (Β' κ') λέγει: «Εὐέξαπτόν τι χρῆμα πρὸς ὀργὴν ὁ δῆμος καὶ τὰς τυχούσας ἀφορμὰς ὑπέκκαυμα τῶν θορύβων ἔχων, οὐχ ἥκιστα δὲ πάντων ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας πλήθει τε πολλῷ κωμῶν καὶ μάλιστα ἀφανεῖ τε καὶ σύγκλυδι καὶ παραλόγῳ θράσει τὰς ὁρμὰς γαυρούμενος, ὅθεν ἀμέλει φασὶν ἐξὸν τῷ βουλομένῳ προστυχὸν κατάρξαντι πρὸς δημοτικὴν στάσιν τὴν πόλιν ἐκβακχεύειν, ἄγειν τε καὶ φέρειν δπῃ καὶ καθ' οὗ βούλεται· τὰ πολλὰ δὲ καὶ παιγνιᾷ μόνῃ καθιστάναι». Καὶ ὁ Σενέκας τοὺς ὀνομάζει «loquacem et ingeniosam in contumelias». Ἀναφέρεται συχνὰ περὶ τοῦ Ἀδριανοῦ ὅτι ἔγραψεν εἰς τὸν γυναικάδελφόν του Σερβιανὸν τὰ ἑξῆς περὶ τῶν Ἀλεξανδρέων: «Genus hominum seditiosissimum, vanissimum, injuriosissimum, civitas opulenta, dives, fecunda, in qua nemo vivat otiosus (οὐδεὶς μένει ἀργός). Unus illis deus nummus est (μόνος θεός των εἶναι τὸ χρῆμα)». Τὴν ἐπιστολὴν ὅμως αὐτὴν ἡ κριτικὴ θεωρεῖ σήμερον ἀπόκρυφον. Ὁ Μακρίζη βεβαιώνει ὅτι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν Ἀλεξανδρέων ἦτο ἡ φιλαργυρία. Νομίζομεν ὅτι πρόκειται ἢ κακὴ ἀπόδοσις τοῦ κειμένου ἢ κακὴ ἀντίληψις τοῦ συγγραφέως. Οἱ Ἀλεξανδρινοί, ὅπως καὶ σήμερον, «οἱ Ἕλληνες εἶναι φιλοκερδεῖς ἀλλὰ καὶ ἀφιλοκερδεῖς. Ἀγαποῦν τὸ κέρδος διότι εἶναι φιλόπονοι καὶ εὐγενῶς φιλόδοξοι. Τὸ ἀγαποῦν ὡς ἔπαθλον τῶν κόπων ἢ τῆς εὐφυΐας των, ἀλλὰ καὶ τὸ δαπανοῦν ἀφειδῶς εἰς ἔργα κοινωφελῆ ἢ προαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐνῷ ὁ φιλάργυρος ἀγαπᾷ τὸ χρῆμα διὰ τὸ χρῆμα». Αὐτὰ λέγει ὁ Alfred Dumont (Souvenir de Roumél ἐν Revue des deux Mondes 1868). Ἄλλοι συγγραφεῖς τοὺς ὀνομάζουν ψεύστας καὶ τολμητίας. Ἀναγνωρίζουν ὅμως εἰς αὐτοὺς καί τινας ἀρετάς: ἦσαν ingeniosi et acutissimi, φιλόφρονες καὶ φιλόξενοι. Μόνον ὁ Δζελὰλ ἐλ Δὶν χαρακτηρίζει αὐτοὺς ὡς ἀφιλοξένους. Ἔπειτα γενικῶς ὁμολογεῖται ὅτι ἐνέπνεον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν συμπάθειαν, ἠγάπων ἐξαιρετικὰ τὰ θεάματα καὶ τὴν γυμναστικήν, τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς ἀπολαύσεις. Ὁ Στράβων λέγει ὅτι ἡ διῶρυξ ἀπὸ Ἀλεξανδρείας εἰς Κάνωβον ἦτο διαρκῶς γεμάτη ἀπὸ λέμβους μεστὰς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν διασκεδαζόντων ἢ μᾶλλον ὀργιαζόντων. Καὶ πράγματι ὁ Κάνωβος ἦτο τὸ κέντρον τῶν πάσης φύσεως καταγωγίων. Ἄλλο κέντρον ἐκλύσεως ἦτο παρὰ τὴν *Μεγάλην Ταπόσειριν* (Ἀμπουσύρ) ἀπόκρημνον παρὰ τὴν θάλασσαν ὅπου μετέβαινον πολυπληθεῖς δι' ὅλου τοῦ ἔτους πρὸς ἀκολασίαν. Οἱ ξένοι καὶ οἱ ἐπαρχιῶται εἱλκύοντο πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὴν fertilissima et copiosissima omnium rerum, ὄχι τόσον ἀπὸ τοὺς ποιητάς της, τοὺς σοφούς της, τὰ φιλολογικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ της σπουδαστήρια, ὅσον ἀπὸ τὰ ἀξιοθέατα, τὰ περίεργα, τὰ θεαματικά, τὰ συμπόσια καὶ τὰς ὡραίας καὶ εὐπροσώπους γυναῖκάς της. Ἡ ἀλεξανδρινὴ ἀτμοσφαῖρα ἦτο ἐπικίνδυνος καὶ δι' αὐτὸ ὁ Ι. Καῖσαρ ἐφέρετο δύσπιστος πρὸς τὰ στρατεύματα τὰ διαμείναντα πολὺ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἡ Φλωρεντία τῶν Μεδίκων καὶ οἱ Παρίσιοι σήμερον παρέχουν ὅμοιον τύπον. Ἡ ἐπῳδός, κατὰ τὸν Breccia, ᾄσματος περιφήμου τῶν ἀποκρέω ἀποδιδομένου εἰς τὸν Λαυρέντιον τῶν Μεδίκων chi vuol esse lieto sia — Del doman non v' e cerrezza εἶναι μετάφρασις τῆς ἐπῳδοῦ, ἡ ὁποία ἐγέμιζε τὸν ἀέρα τῆς Ταποσείριος, τῆς Ἐλευσῖνος καὶ τοῦ Κανώβου «φάγωμεν, πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν». Φαίνεται δ' ὅτι τῶν ἐλαττωμάτων των εἶχον συνείδησιν οἱ Ἀλεξανδρεῖς καὶ κατόπιν τῶν οἰκτρῶν των συμφορῶν ἐπόθουν τὴν ἀπαλλαγήν των ἀπ' αὐτῶν. Καὶ λέγει ὁ Σουΐδας (εἰς λ. «τὰ ἐκ τῶν ἁμαξῶν σκώμματα» ὅτι θεσπίσαντες ἐτέλουν τὸν «καθαρμὸν τῶν ψυχῶν». «Οἱ Ἀλεξανδρεῖς τὸ παλαιὸν καθαρμὸν ἐποιοῦντο ψυχῶν· ἐν γὰρ ταῖς ὡρισμέναις ἡμέραις ἐφ' ἁμαξῶν φερομένους ἀνθρώπους αὐτὸ τοῦτο προστεταγμένους ἐπιπαριέναι τὴν πόλιν ἅπασαν καὶ διαίτας ὅπου ἂν ἐθέλουσι καὶ οἴκῳ παραστάντας ὅπου δὴ βουληθῶσιν. ᾄδειν τῷ ἀντὶ τὰ ἐξ ἁμάξης, οὐ τὰ ψευδῆ λοιδωροῦντας ἀλλὰ τἀληθῆ ὀνειδίζοντας· ἐπιμελὲς γὰρ εἶναι σφίσιν ἀκριβῶς ἐξετάζειν τὰ ὀνείδη τῶν πολιτῶν καὶ ταῦτα ἀδεκάστως προσφέρειν μετὰ ἀληθείας, ὥστε διὰ τοῦτο πάντας ἀποδιδράσκειν τὴν τυραννίαν».

Εὐνοῦχοι, κόλακες, ἐρωτίδες.—Εἰς μίαν τοιαύτην πόλιν ἡ ὁποία ἦτο πρωτεύουσα μεγάλης Αὐτοκρατορίας, ἀφοῦ τὸ κράτος τῶν Πτολεμαίων ἐξετείνετο καὶ ἐπὶ τῆς Κυρήνης καὶ τῆς Κύπρου καὶ οὐχὶ ἅπαξ τῆς Συρίας, καὶ κέντρον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου, ἐπὶ τούτοις δὲ ἡ ἑστία τῆς παγκοσμίου σκέψεως, εὐνόητον ὅτι ἡ κοινωνία ἦτο μικρογραφία τοῦ κόσμου, παρουσίαζεν ὅλας τὰς δυνατὰς τῶν τότε καιρῶν ἐκδηλώσεις τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως. Τὰ ἀνάκτορα μὲ τοὺς ἡγεμονίδας καὶ τοὺς ποικιλωνύμους αὐλικούς, τὰ μουσεῖα καὶ αἱ βιβλιοθῆκαι μὲ τοὺς σοφούς των καὶ τοὺς φιλομαθεῖς, οἱ ναοὶ μὲ τοὺς ἱερεῖς, προφήτας, θύτας, νεωκόρους, ἱερείας κλπ., ὁ κόσμος τῶν στρατιωτικῶν καὶ ὁ τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ μὲ τὰς ἱεραρχίας των, οἱ δικασταὶ ἐντεταλμένοι νὰ κανονίζουν τὰς διαταραττομένας σχέσεις μίγματος θρησκειῶν, φυλῶν, ἐπαγγελμάτων, οἱ λιμένες μὲ τοὺς ἐμπόρους των, ὅπου ὁ Σκύθης παρηγκωνίζε

Digitized by Google

τὸν Ἰνδὸν καὶ ὁ Βακτριανὸς τὸν Μαυριτανόν, οἱ ξενοι πρὸς μελέτας ἢ κατασκοπείαν ἢ θεωροί, ἢ πρόξενοι, ἢ ἱκέται, ὁ κόσμος τῶν βιομηχάνων τοῦ θανατου, ὅπου ἡ ταρίχευσις, ἡ καῦσις, ἡ ἁπλῆ ταφὴ ἠσκοῦντο ταυτοχρόνως. Ἐξ ὅλων τῶν συνιεχνιῶν τυύτων ἀναφέρομέν τινας αἱ ὁποῖαι παρουσίαζον ἴδιον τύπον εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἀλεξανδρινὴν κοινωνίαν: τοὺς *εὐνούχους*, τοὺς *κόλακας* ἢ *παρασίτους*, τὰς *ἀνθοπώλιδας* καὶ τὰς *ἐρωιίδας*.

Ὁ εὐνουχισμὸς ἦτο παρὰ τοῖς ἀσιανοῖς συνέπεια τῆς πολυγαμίας. Οἱ Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι καὶ ἐν γένει τὰ ἄρεια ἔθνη, ὄντα μονογαμικά, εὗρον τοὺς εὐνούχους ἐν Ἀσίᾳ. Δυστυχῶς οἱ τῆς Ἀσίας Ἕλληνες καὶ εὐνούχιζον λευκούς, οὓς ἐπώλουν εἰς τὰ χαρέμια τῶν Περσῶν, εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἐφέσου καὶ τῶν Σάρδεων. Ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Ἀσίας ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τὰ ἑλληνικὰ ἀνάκτορα ἤρχισαν χρησιμοποιοῦντα τοὺς εὐνούχους ὄχι ὡς φύλακας τοῦ γυναικωνίτου, ἀφοῦ οὔτε τὴν πολυγαμίαν ἐδέχθησαν, οὔτε αἱ Ἑλληνίδες ἔζων περιωρισμέναι, ἀλλ' ὡς θεράποντας του σώματος τῶν ἡγεμονίδων κα τοῦ καλλωπισμοῦ των «τὰς κτένας καὶ τοὺς ἀλαβάστρους τῶν τῆς Ἀφροδίτης ἔργων» (Διόδ.). Ὁ χριστιανισμὸς κατεδικασε τὸν εὐνουχισμόν. Αὐτοκρατορικὰ θεσπίσματα καὶ Σύνοδοι ἐκκλησιαστικαὶ ἐτιμώρουν τοὺς ἐκτελοῦντας τὴν ἐγχείρησιν καὶ ἀπέκλειον τοὺς εὐνούχους ἀπὸ τῆς ἱερωσύνης. Γνωστον τὸ τόσον ἀδικῆσιν σκάνδαλον τοῦ αὐτοευνουχισμοῦ τοῦ σοφοῦ Ὠριγένους. Μόλα ταῦτα πολλοὶ εὐνοῦχοι ἤσκησαν τεραστίαν ἐπιρροὴν διὰ τῶν ἡγεμονίδων εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Πτολεμαίων καὶ κατόπιν τοῦ Βυζαντίου, ὅπως ὁ Ἀριστόνικος ἐπὶ Πτολεμαίων Δ' καὶ Ε, ὁ Εὐλαῖος ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου Πτολεμαίου ΣΤ' ὁ τόσα δεινὰ προξενήσας εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔπειτα ὁ περιώνυμος Ποθεινὸς ὁ ἀντίπαλος τῆς διαβοήτου Κλεοπάτρας ὡς κηδεμὼν αὐτῆς τε καὶ τοῦ συζύγου της, ὁ Γανυμήδης ὁ ἀντισταθεις πρὸς τὸν Ἰ. Καισαρα, ὁ Μαρδίων πανίσχυρος παρὰ τῷ Ἀντωνιῳ καὶ τῇ Κλεοπάτρᾳ, ἐν Βυζαντίῳ ὁ Εὐτρόπιος καὶ ὁ στρατηγὸς Ναρσῆς ὁ σκληρῶς τιμωρήσας τοὺς Ἀλεξανδρινους διότι ἠπείθουν εἰς τὴν Θεοδώραν ἐν τῷ ζητήματι τοῦ πατριάρχου καὶ ἄλλοι. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἤκμασε κυρίως ἀπὸ τοῦ Πτολεμαίου Δ' ἀφ' οὗ ἄρχεται ἡ γυναικοκρατία εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ἔχομεν ὅμως καὶ χριστιανικὰς ἐπιγραφὰς ἐν Αἰγύπτῳ εὐνούχων, ὧν εἷς ἀναφέρεται καὶ ἐπίσκοπος.

Οἱ κόλακες οὐδέποτε λείψαντες ἀπὸ τὸ πλευρὸν τῶν πλουσιων καὶ τῶν ἰσχυρῶν, ἤκμασαν ἰδίως ὅσον ἤκμασεν ἡ μοναρχία «πάνυ γάρ τὸ κτῆμα τυραννικόν ἐστί» (Πλουτ.). Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἀνήχθη εἰς θεσμὸν ἀνεγνωρισμένον τότε ἡ κολακεία μετὰ χάριτος καὶ εὐφυΐας ἐξασκουμένη, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ φιλοσόφων ἦτο ἀπαραίτητον ἐφόδιον τῆς πορφύρας. Ὁ κωμῳδοποιὸς Ἀντιφάνης θέτει εἰς τὸ στόμα κόλακος τοὺς ἑξῆς λόγους («Λημνία.» παρ' *Ἀθηναίῳ*):

Εἶτ' ἔστι ἢ γένοιτ' ἂν ἡδίων τέχνη
ἢ πρόσοδος ἄλλη τοῦ κολακεύειν εὐφυῶς;
Ὁ ζωγραφο. πονεῖ τι καὶ πικραίνεται'
ὁ γεωργο. ἐν δσοις ἐστὶ κινδυνοι.' πάλιν
πρόσεστι πᾶσιν ἐπιμέλεια καὶ πονος'
ἡμιν δ: μειὰ γέλωτος ὁ βίος καὶ τ υφῆς'
οὐ γὰρ τὸ μεγιστον ἔργον ἐστὶ παιδιά,
ἁδρον γελάσαι, σκῶψαι τιν', ἐκπιεῖν πολύν,
οὐχ ἡδυ; ἐμοὶ μὲν μετὰ πλουτεῖν δεύτερον.

Περὶ τούτων ἔγραψαν κυρίως ὁ Πλούταρχος (Πῶς ἄν τις διακρίνειε τὸν κόλακα τοῦ φίλου) ὁ Ἀθήναιος (Δειπν. Στ') ὁ Λουκιανὸς (Περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως πιστεύειν τῇ διαβολῇ). Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἔσχε πολλοὺς κόλακας, οὐδεὶς δὲ τῶν Πτολεμαίων ἐστερήθη τοιούτων, πλὴν ἴσως τοῦ Εὐεργέτου Α'. Ὁ Φιλάδελφος ἦτο βαθύτατα εὐαίσθητος εἰς τὰς κολακειας. Οἱ κόλακες τοῦ Διονυσίου πλὴν ἄλλων ἐξευτελιστικῶν παρεῖχον εἰς αὐτὸν καὶ τὰ πρόσωπά των διὰ νὰ πτύῃ ὁ τύραννος εἰς αὐτά, ὁσάκις ἀπεχρέμπτετο καὶ ἔγλυφον ἔπειτα τὰ πτύελά του καὶ αὐτὰ τὰ ἐμέσματα, διατεινόμενοι ὅτι εἶναι γλυκύτερα μέλιτος! Ὑπῆρξαν δὲ καὶ γυναῖκες κόλακες τῶν ἡγεμονίδων, αἱ *κολακίδες* ἢ *κλιμακίδες* ὀνομασθεῖσαι οὕτω κατὰ Κλέαρχον τὸν Συλέα (Ἀθήν.) διότι «ταῖς ἀνάσσαις ἀρεσκευόμεναι κλιμακα κατεσκεύαζον ἐξ ἑαυτῶν οὕτως, ὡς ἐπὶ τοῖς νώτοις αὐτῶν τὴν ἀνάβασιν γίγνεσθαι καὶ τὴν κατάβασιν ταῖς ἐπὶ τῶν ἁμαξῶν ὀχουμέναις». Τοιοῦτοι κόλακες ἀναφέρονται: Καλλικράτης κόλαξ Πτολεμαίου τοῦ Γ', Φίλων κόλαξ τοῦ Ἀγαθοκλέους ψευδεπιτρόπου τοῦ Ἐπιφανοῦς, Ἱέραξ ὁ πανίσχυρος κόλαξ τῶν Πτολεμαίων Φιλομήτορος καὶ Εὐεργέτου Β', ὅστις καὶ τὸν ἐφόνευσε, Γαλέτης περὶ οὗ λέγει ὁ Αἰλιανὸς (Ποικ. Ἱστορ. Α'. λ') «Πτολεμαῖος βασιλεὺς ἐρώμενον εἶχε Γαλέτην ὄνομα ἰδεῖν κάλλιστον· ἀμείνων δ' ἦν ἄρα τῷ μειρακίῳ τῆς μορφῆς. πολλάκις γοῦν αὐτῷ καὶ ὁ Πτολεμαῖος ἐμαρτύρει λεγων· ὦ ἀγαθὴ κεφαλή, κακοῦ μὲν οὐδεπώποτε οὐδενὶ γέγονας αἴτιος, πολλοῖς δὲ καὶ πολλὰ ἀγαθὰ προὐξένησας· ὁ μὲν ἱππεύων σὺν τῷ βασιλεῖ, τὸ μειράκιον, ἰδὼν δὲ πόρρωθεν ἀγομένους τινὰς ἐπὶ θανάτῳ, οὐ ῥαθύμως εἶχεν, ἀλλ' ἔφη πρὸς τὸν Πτολεμαῖον: ὦ βασιλεῦ! ἐπεὶ κατά τινα δαίμονα τῶν ἀγομένων ἀγαθὸν ἐπὶ ἵππῳ ἐτύχομεν ὄντες, φέρε εἴ σοι δοκεῖ τὴν ἔλασιν ἐπιτείναντες καὶ συντονώτερον ἐπιδιώξαντες, Διόσκουροι τοῖς δειλαίοις γενώμεθα σωτῆρες καὶ ἀγαθοὶ παραστάται, τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον περὶ τῶν θεῶν τουτων. ὁ δὲ ὑπερησθεὶς αὐτοῦ τῇ χρηστοτητι καὶ τὸ φιλοίκτιρμον ὑπερφιλήσας, καὶ ἐκείνους ἔσωσε καὶ ἐπι πλέον τὸ φίλτρον προσέθηκε τοῦ κατ' αὐτὸν ἔρωτος». Τοιοῦτος ἦτο καὶ ὁ Ἀντίνοος ὁ φίλος τοῦ Ἀδριανοῦ, ὅστις ηὐτοκτόνησε παρὰ τὴν παρανειλιον κώμην Βήσαν, ὅπου ἔκτισεν ὁ Ἀδριανὸς τὴν Ἀντινοούπολιν καὶ τὸν ἀπεθέωσεν ἐγείρας ναοὺς εἰς αὐτὸν ἐν Αἰγύπτῳ, Βιθυνίᾳ καὶ Μαντινείᾳ.

Οἱ *παράσιτοι*, παραπλήσιοι τῶν κολάκων, ἦσαν κατ' ἀρχὰς εὐυπόληπτοι ἄνδρες. «Πρότερον ἐκαλοῦντο παράσιτοι οἱ ἐπὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ σίτου ἐκλογὴν αἱρούμενοι, καὶ ἦν ἀρχεῖόν τι παρασίτων τὸ παρασίτιον« (Κράτης παρ' Ἀθην.). «Πα ἤδρευον τῷ ἄρχοντι κατὰ τὰς θυσίας παρασιτοῦντες αὐτῷ ἐν τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ». Πῶς ἐγενετο ἡ κατάπτωσις αὐτῶν ἐξηγεῖ ὁ Σινωπεὺς Διόδωρος εἰς τὴν κωμῳδίαν του «Ἐπίκληρος» (παρ' Ἀθην.) λέγων:

Τὸν Ἡρακλέα τιμῶσα λαμπρῶς ἡ πόλις
ἐν ἅπασι τοις δημο σι θυσίας ποιουμένη
εἰς τὰς θυσιας ταυτα. παρασιτους τῷ θεῷ
οὐ πώποτε ἀπεκληρωσε, οὐδ παρέλαβεν
εἰς ταῦτα τοὺς τυχοντας, ἀλλὰ κατέλεγεν
ἐκ τῶν πολιτῶν δώδεκ ἄνδρας ἐπιμελῶς
ἐκλεξαμένη τοὺς ἐκ δυνουστων γεγονότας,
ἔχοντας οὐσιας, καλῶς βεβιωκότας.
Εἶθ' ὕστερον τον Ἡρακλέα μιμούμενοι
τῶν εὐπόρων τινὲς παρασίτους ελόμενοι
τρέφειν παρεκάλουν, οὐ τοὺς χαριεστατους
ἐκλεγό ενοι, τοὺς δὲ κολακεύειν δυναμένους
καὶ πάντ' ἐπαινεῖν, οἷς, ἐπειδὴ προσερυγοι
ραφαν δα καὶ συπρον σίλουρον καταφαγὼν
ἴα κ ὶ ῥόδα ἔφυσαν αὐτὸν ἠριστηκεναι.
'ἐὰν δ ἀποπαρδῃ. μετα τινος κατακειμενος,
τούτῳ προσαγων τὴν ῥινα, δεῖ αὐτῷ φράσαι.
«Πόθεν το θυμιαμα τοῦτο λαμβανεις;»
Δια τοὺς τοιουτους ἀσελγῶς χρω ένους
τὸ τίμιον καὶ τὸ καλὸν αἰσχρον ἔστι νῦν.

Οἱ παράσιτοι περιήρχοντο ἀπὸ πρωΐας τὰ κέντρα διὰ νὰ μάθουν ποῦ ἐδίδετο συμπόσιον καὶ προσέτρεχον μὲ μυρίας κολακείας νὰ παρακαθίσουν. Τούτους ἐσατύρισαν ὅλοι οἱ κωμικοὶ καὶ ἔπλασαν πολλὰς λέξεις ἐξευτελιστικὰς δι' αὐτούς. Ἀλλὰ κατήντησε καὶ διαπρεπεῖς ἐνιοτε καὶ σπουδαῖοι ἄνδρες νὰ γίνουν παράσιτοι πλουσίων καὶ ἰσχυρῶν. Οἱ δὲ ἡγεμόνες καὶ μεγιστᾶνες ἐνόμιζαν δεῖγμα τῆς κοινωνικῆς των περιωπῆς νὰ ἔχουν ἰδίους παρασιτους καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν ἀξιολόγους ἄνδρας. Ἦτο δι' αὐτοὺς μία πνευματικὴ ἀπόλαυσις ἡ πολυμάθεια καὶ ἡ χαριτολογία των. Καὶ λέγει ὁ *Διφιλος* («Συνωρίς» παρ' Ἀθην.):

'Ανὴρ γὰρ ὅστις εὖ βίον κεκτημένος
μη τοὐλάχιστον τρεῖς ἀσυμβόλους τρέφει
ὄλοιτο νοστον μηποτ' εἰς πετραν μόλοι.

Ὀνομαστοὶ παράσιτοι τῆς Ἑλλάδος καὶ Μακεδονίας προσέτρεξαν εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Πτολεμαίων, ὅπως Εὐκράτης ὁ Κόρυδος, Ἀρχέφων, Ἀλκύνωρ ὁ κυφός, Τρύφων κλπ. περὶ ὧν πάντων ἀναφέρει ὁ Ἀθήναιος.

Εἶναι τόσον ἀναγκαία συνέπεια τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἰσχύος ὁ παράσιτος, ὥστε ὁ θεσμὸς νομιμοποιηθεὶς ἀπὸ τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων διετηρήθη καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Βιέννης ἀπέκειτο φιρμάνιον κανονίζον τὰ καθήκοντα τῶν παρασίτων (*Th. de Chalert*, Réglement pour les parasites. Ἐν «Mines d'Orient» t. V, Vienne 1816) Τὸ φιρμάνιον αὐτὸ διώριζεν ἕνα κεχαγιᾶν διὰ νὰ ἐπιβλέπῃ τὴν ὑπὸ τῶν παρασίτων τήρησιν τῶν ἑξῆς κανόνων: «Τὰ ἐπαγγελλόμενα τον παράσιτον ἄτομα ὀφείλουν δταν παρουσιάζωνται ἐνώπιον ὑψηλῶν προσώπων, ἀφοῦ ἀσπασθοῦν τὸ ἄκρον τοῦ ἐνδύματός των νὰ καθήσουν εἰς τὸν μικρὸν σοφᾶν τὸν ἰδιαίτερον δι' αὐτοὺς πλησίον τῆς τραπεζης· νὰ τέρπουν τοὺς συνδαιτημόνας διὰ φαιδρολογημάτων συμφώνων μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ οἰκοδεσπότου, ν' ἀποφεύγουν ἐπιμελῶς καὶ τὴν ἐλαχίστην προσβλητικὴν ἢ ἀηδῆ ἔκφρασιν καὶ νὰ ἐπικροτοῦν μὲ τελείαν φυσικότητα ὅ,τι λέγει ὁ οἰκοδεσπότης, χωρὶς οὐδέποτε νὰ τὸν διαψεύδουν. Ἂν τοὺς ἔλθῃ φυσικὴ ἀνάγκη, οἷον χάσμημα, βῆχας ἢ λέρια, νὰ εὑρίσκουν τρόπον νὰ διαλάθουν τὴν προσοχὴν τῶν ἄλλων, νὰ μὴ θέτουν ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐμφανῆ τὰ ὑπόλοιπα τοῦ φαγητοῦ των, οἷον κόκκαλα κρεάτων ἢ κόκκαλα πατσάδων, ἀλλὰ νὰ καιροφυλακτοῦν τὴν κατάλληλον στιγμὴν νὰ τὰ διολισθήσουν ἀπαρατήρητοι ἢ κάτω ἀπὸ τὸ τσανάκι τῆς σκορδαλιᾶς, ἢ εἰς τὸ ἄκρον τῆς τραπέζης, ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ φαγητὰ ποὺ τρώγονται κατὰ δύο τρόπους, ὅπως ὁ χαλβᾶς, δηλ. ἢ μὲ τὸ χουλιάρι ἢ μὲ τὰ δάκτυλα, να μιμοῦνται τὸν τρόπον τοῦ οἰκοδεσπότου, νὰ μὴ λερώνουν τὸ τραπέζι, νὰ μὴ τείνουν τὸ χέρι εἰς τὸ φαγητὸν πρὶν ἀπὸ τὸν οἰκοδεσπότην οὔτε ὅταν σηκώνωνται τὰ φαγητά. Τέλος ὅταν παρατίθεται σοῦπα μὲ ὄρνιθα νὰ ἀποσύρουν τὸ κρέας τοῦ πουλερικοῦ μὲ τὸ χουλιάρι καὶ οὐχὶ μὲ τὰ δάκτυλα.

Ἐγένετο τὴν 23 Δζεμασὶ οὐλ ἐββὲλ 1216 Ἐγείρας (1860) καὶ ὑπεγράφη ὑπ' Ἔμπν Ἐλ Χὰτζ Ἀλῆ.»

Ἐκ τῶν γυναικῶν πλὴν τῶν λογίων αἵτινες ἦσαν πολλαὶ καὶ διαπρεπέσταται, τὸ δὲ ἀξιολογώτερον αὐστηρᾶς ἠθικῆς γυναῖκες μέσῳ τῆς ἀποπνικτικῆς ἀκολασίας τῆς πόλεως, οἷαι ἡ Αἰδεσία, ἡ Ὑπατία, ἡ Παμφίλη, ἡ Σωσιπάτρα κλπ, τάξιν πολυαριθμοτάτην καὶ διαδραματίσασαν σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν πολιτικήν, τὴν οἰκονομίαν τῆς πόλεως καὶ τὴν κοινωνικὴν ἐξέλιξιν ἀπετέλουν αἱ ἐρωτίδες. Μὲ τὸ ἀξίωμα τῶν Ἀθηναίων γενόμενον πανελλήνιον ἀξίωμα τῆς ἐξόχως φιλέρωτος φυλῆς μας «τὰς μὲν ἑταίρας ἡδονῆς ἕνεκα ἔχομεν, τὰς δὲ παλλακὰς τῆς καθ' ἡμέραν παλλακείας, τὰς δὲ γυναῖκας τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως καὶ τῶν ἔνδον φυλακα πιστόν», ὁ θεσμὸς τῶν ἐλαφρῶν γυναικῶν κατέστη μία δύναμις μεγάλη κοινωνική. Ὁ Εὐριπίδης καὶ ὁ Ἀλκμὰν διετύπωσαν τὸ ἑλληνικὸν δόγμα εὐστοχώτατα:

Ὁ μὲν εἶπε:
Ὅστις ἔρωτα μὴ μόνον κρίνει θεὸν
ἢ σκαιος ἐστιν ἢ καλῶν ἄπειρος ὢν
οὐκ οἶδε τὸν μέγιστον ἀνθρώποις θεόν,
ὁ δέ:
Ἔρως με δ' αὖτε Κύπριδος ἕκατι
γλυκὺς κατειβων καρδιαν ἰαίνει.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια μὲ τὸν πλοῦτόν της καὶ τὸ κλῖμά της ὤξυνεν ἐπὶ μέγα τὴν φυσικὴν ταύτην τῶν Ἑλλήνων συνήθειαν. Ἀπὸ τῆς παλλακῆς ἥτις διέφερε τῆς νομίμου συζύγου μόνον κατὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν νομίμων νομικῶν διατυπώσεων μέχρι τῆς *δεικτηριάδος* ἥτις διέτριβεν εἰς τὰς τριόδους, ῥάκος καταπτώσεως, ἐμεσολάβουν πολλαὶ κατηγορίαι. Αἱ *ἑταῖραι* ἐξαιρετικῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς διαπλάσεως εἶχον ἴδιον οἴκημα καὶ πολλάκις κατήντα νὰ ἔχουν ἀνάκτορον καταβροχθίζουσαι σπουδαίας περιουσίας. «Καὶ ἄλλαι δὲ ἑταῖραι μέγα ἐφρόνουν ἐφ' ἑαυταῖς, παιδείας ἀντεχόμεναι, καὶ τοῖς μαθήμασι χρόνον ἀπομερίζουσαι, διόπερ καὶ εὔθικτοι πρὸς τὰς ἀπαντήσεις ἦσαν». Αἱ *αὐλητρίδες* καὶ *ὀρχηστρίδες* ἀναλογοι πρὸς τὰς σημερινὰς «*καλλιτέχνιδας*». Ἔπειτα αἱ *πεζαὶ* ἑταῖραι ἢ *μόσχοι* αἵτινες ἐκαλοῦντο εἰς τὰ συμπόσια χωρὶς μουσικῶν ὀργάνων. Αἱ *ἱερόδουλοι*, προσφερόμεναι ὑπὲρ τοῦ ταμείου τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης εἰς ὃν ἦσαν προσκολλημέναι. Διηυθύνοντο ὑπὸ ἱερειῶν καὶ ἐφόρων καὶ ὑπέκειντο εἰς τὰς διατάξεις κανονισμοῦ διαγράφοντος λεπτομερῶς τὰ καθήκοντα, τὰ δικαιώματα, τὰς ποινὰς καὶ τὰς ἀμοιβὰς αὐτῶν. Καθῆκον ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον εἶχον νὰ μὴ ἀρνῶνται τὴν ἀφροδίσειον θεραπείαν εἰς οἷον δήποτε προσερχόμενον καὶ καταβάλλοντα τὸ τίμημα, ἐπὶ ποινῇ αὐστηροτάτῃ. Συνδιῃτῶντο δὲ εἰς οἰκήματα εὐρύχωρα, φιλοκάλως εὐπρεπισμένα, περιβάλλοντα δὲ τον ναὸν τῆς Ἀφροδίτης, καλούμενα *ἱεροδουλεῖα*, περιεφέροντο δ' εἰς τὰ προπύλαια καὶ τὰς στοὰς τοῦ ναοῦ καταλλήλως ἀρωματισμέναι καὶ περιβεβλημέναι ἀραχνοῦφαντα ἐνδύματα διὰ νὰ σαγηνεύωσι τοὺς ἐπισκέπτας καὶ ἰδίως τοὺς ἐπ' ἐμπορείᾳ ἢ καὶ ἐπὶ ἀσωτείᾳ ἐπιδημοῦντας. Πολλὰς ἐξ αὐτῶν εἶχον προσφέρει ὡς τάξιμον εὐσεβεῖς τοῦ ἔρωτος λάτρεις ὡς εὐχαριστήριον εἰς τὴν θεάν. «Καὶ οἱ ἰδιῶται δὲ κατεύχονται τῇ θεῷ, τελεσθέντων περὶ ὧν ἂν ποιῶνται τὴν δίκην, ἀπάξειν αὐτῇ τακτὰς ἑταίρας (Ἀθήν.). Εἰς τὴν Ἐλευσῖνα, τὸν Κάνωβον, τὴν Ταπόσειριν καὶ ἀλλαχοῦ, οἱ ναοὶ οὗτοι εἶχον φθάσει τὴν τελειότητα τῆς ὀργανώσεως. Αἱ δεικτηριάδες ἦσαν τρόφιμοι τῶν ὁδῶν καὶ τῶν προκυμαιῶν, συχνὰ δὲ τῶν νεκρικῶν κέντρων, ἀνήκουσαι εἰς ὡρισμένα οἰκήματα, ὑποκείμενα εἰς αὐστηρὰν τῆς ἀστυνομίας ἐπιτήρησιν, καὶ πληρώνουσαι φόρον ὡρισμένον, εἰσπράττουσαι δ' ἐπὶ τῇ βάσει διατιμήσεως ἀναγεγραμμένης εἰς πίνακα ἔξωθεν τῆς θύρας τῆς ὁδοῦ. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἡ ὀργάνωσις αὕτη ἦτο ἀντίγραφον τῶν ἐν Ἀθήναις ἀπὸ Σόλωνος καὶ κατόπιν νομοθετημένων.

Πολλῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ χάρις ἐσαγήνευσε βασιλεῖς καὶ μεγιστᾶνας. Εἰσῆλθον εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐξήσκησαν μεγίστην ἐπιρροήν. Ἀγάλματά των ἔστησαν ὁ Φιλάδελφος καὶ οἱ ἄλλοι Πτολεμαῖοι. Ἡ περίφημος Θαῒς ἐρωμένη τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἥτις ἔκαυσε τὰ ἀνάκτορα τῆς Περσεπόλεως, ἔγινεν εἶτα ἐρωμένη τοῦ Πτολεμαίου Α'. Ἐκ τῶν τοῦ Φιλαδέλφου γνωρίζομεν τὴν Στρατονίκην, τῆς ὁποιας τὸ μνῆμα ἔκειτο ἐπὶ τῆς πρὸς Ἐλευσῖνα θαλάσσης, τὴν Βιλιστίχην ἀγορασθεῖσαν βάρβαρον, ἥτις ἀπεθεώθη μετὰ θάνατον, τὴν Διδύμην, τὸ Μύρτιον, τὴν Μνήσιδα, τὴν Ποθεινὴν καὶ τὴν Κλίνην, τῶν ὁποίων τὰ ἀγάλματα ἐκόσμουν τὰς πλατείας τῆς πόλεως· τοῦ Πτολεμαίου Δ' γνωρίζομεν τὴν Ἵππην καὶ τὴν περιώνυμον Ἀγαθόκλειαν, τὴν Σαμίαν ἥτις τόσας συμφορὰς προὐξένησεν εἰς τὴν πόλιν, τὴν Οἰνάνθην, τὴν Δανάην ἐπίσης πενθερὰν τοῦ Τληπολέμου στρατηγοῦ τοῦ Πτολεμαίου Ε', τὴν Εἰρήνην παλλακίδα τοῦ Πτολεμαίου Ζ', τὰς θεραπαινίδας τῆς Κλεοπάτρας καὶ πλειστας ἄλλας.

Τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀνθέων ἐδιδάχθησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ὅταν ἐπὶ Ἀμάσιος (6ος αἰὼν π. Χ) συνέρρευσαν εἰς τὸ Δέλτα, ἔμαθον ὄχι μόνον νὰ καλλιεργοῦν τὰ ἄνθη, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦν καὶ τὴν ἐμπορικήν των ἀξίαν ἀντελήφθησαν. Ἡ φυσικὴ σύστασις τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἐδάφους καὶ τὸ κλῖμα ἐπέτρεπε δι' ὅλου τοῦ ἔτους νὰ ἔχουν ἄνθη νωπά. Ἀπὸ παλαιοτάτων δὲ χρόνων συνήθιζον νὰ κοσμοῦν τοὺς νεκρούς των μὲ ἄνθη, τόσον ὥστε ὁ Schweinfurth κατήρτισε τὴν χλωρίδα τῆς Φαραωνικῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τὰ εἰς τοὺς τάφους εὑρεθέντα ἄνθη. Εἰς τὴν Ναύκρατιν ἀνεπτύχθη ἡ βιομηχανία τῶν στεφάνων

Digitized by Google

καὶ τῶν ἀνθοδεσμῶν. Καὶ ὅταν ἐγενικεύθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Αἴγυπτος ἔκαμνεν ἐξαγωγὴν σπουδαιαν. Ἔπειτα τὰ ἀνθοπωλεῖα καὶ αἱ ἀνθοπώλιδες μετηνάστευσαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὅπου ἀνεπτύχθη εἰς ἀφάνταστον βαθμὸν τὸ εἶδος τοῦτο, διότι εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις τοῦ βίου ἰδίᾳ εἰς τὰ συμπόσια ἐγίνετο μεγίστη χρῆσις. Ἡ μετὰ τῆς Ἰνδίας συναλλαγὴ ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ δημιουργηθῇ και ἡ βιομηχανία τῶν τεχνητῶν ἀνθέων, τῶν ὁποιων τὸ μονοπώλιον εἶχον οἱ Ἀλεξανδρινοί Οἱ Χριστιανοὶ ἐπίσκοποι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπέμβουν διὰ νὰ μετριάσουν τὴν δαπανηροτάτην αὐτὴν συνήθειαν. Μετὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν αἱ ἀνθοπώλιδες μετηνάστευσαν εἰς Βυζάντιον, ὅθεν ἐξηκολούθουν προμηθεύουσαι ὅλον τὸν κόσμον. Ἀπὸ τῆς ἁλώσεως δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων μετέβησαν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἔκτοτε ἡ Φλωρεντία καὶ ἡ Βενετία ἀνέλαβον τὴν πρωτοβουλίαν αὐτήν. Ὅταν αἱ ἀνθοπώλιδες τῆς Σινιορίας ἢ τῆς πλατειας τοῦ Ἁγίου Μάρκου μὲ τὴν χαριεστάτην των ἀδιακρισίαν ἐπιμένουν νὰ κοσμήσουν τὴν κομβιοδόχην τῶν περιπατητῶν δι ὡραίας μικροσκοπικῆς ἀνθοδέσμης καὶ λέγουν: «Dio mio! Comme ti sta bene questo fioretto! Scometto che tu terai perdere la testa à tutte les nostre ragazze» ἐπαναλαμβάνουν ἁπλῶς τοὺς στιχους τῶν «Στεφανοπωλίδων» τοῦ Εὐβόλου:

> Σὺ δὴ τοῦτον φορήσεις στέφανον
> ἀνθέων τριπόθετον, ὦ Ζεῦ!
> τίς γὰρ αὐτὸν ἔχοντα οὐ φιλήσῃ;

Αἱ τόσον εὐάλωτοι καὶ χαρίεσσαι ἀνθοπώλιδες τῆς Φλωρεντίας καὶ Βενετίας εἶναι αἱ ἐξιταλισθεῖσαι στεφανοπώλιδες τῆς Ἀλεξανδρείας (*Β. Ἀποστολίδου*, Χρῆσις καὶ ἐμπόριον τῶν ἀνθέων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἐν «Ἡμερολ. Ἐμπορ. Μηνύτορος» 1904).

Παραβολᾶνοι καὶ φιλόπονοι. — Ὅπως σήμερον παρ' ἡμῖν εἰς τὰς μεγάλας πόλεις λειτουργοῦν ὠργανωμένα σωματεῖα ἐθελοντῶν πρὸς κοινωφελῆ σκοπόν, οἱ πρόσκοποι λ. χ. ἢ οἱ ἐθελονταὶ τῶν πρώτων βοηθειῶν, οὕτως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὠργανώθησαν τὰ σωματεῖα τῶν *παραβολάνων* καὶ τῶν *φιλοπόνων*. Κατὰ τὸν Tillemont, ἀφορμὴν εἰς τοῦτο ἔδωκεν ἡ τῷ 253 μ. Χ. ἐκραγεῖσα πανώλης, καθ' ἣν οἱ Χριστιανοὶ τῆς πόλεως ἐπέδειξαν αὐταπάρνησιν καὶ φιλανθρωπίαν ἐκπληκτικάς. Ὁ ὅρος ἐλήφθη ἀπὸ τὸν ἱππόδρομον, ὅπου *παράβολοι* ὠνομάζοντο οἱ ἀντιμετωπίζοντες τοὺς ἐμφανεστάτους κινδύνους. («Mém.» 1701 τόμ. IV σ. 261). Οὕτω λοιπὸν ὠνομάσθησαν οἱ ἀψηφοῦντες τὸν κίνδυνον τῆς μολύνσεως (*Σωφρονίου* Θαύματα τῶν Ἁγ. Κύρου καὶ Ἰωάννου ΛΕ'). Ἐπειδὴ δὲ οἱ παραβολᾶνοι κατεγίνοντο μὲ τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν, ὑπήγοντο φυσικὰ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἦσαν τολμηροί, δραστήριοι και φανατικοὶ Χριστιανοί. Οἱ πατριάρχαι ἐχρησιμοποίησαν αὐτοὺς εἰς ἄμυναν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐναντίον τῶν ἀλλοδόξων καὶ αἱρετικῶν, ὅπως ὁ Κύριλλος εἰς κρεούργησιν τῆς δυστυχοῦς Ὑπατίας (415). Εἶχον καταντήσει μία μάστιξ κοινωνική, τρομοκρατοῦντες τοὺς ἐθνικούς, τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς αἱρετικούς. Δι' αὐτὸ εἰς τὰ 416 ἐπιτροπὴ Ἀλεξανδρέων μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τὴν κατάργησιν αὐτῶν. Καὶ φαίνεται ὅτι τὸ ἐνεργητικόν των εἴς τε τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ ἔργα ἦτο τόσον, ὥστε ὁ Θεοδόσιος Β' διετήρησε μὲν τὸν θεσμόν, περιώρισεν ὅμως τὴν δρᾶσίν των. Οὕτως εἰς τὸν *Θεοδοσιανὸν Κώδικα* (XVI, II, 42) βλέπομεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν παραβολάνων περιωρίσθη εἰς 500, λαμβανομένους οὐχὶ ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν πλουσίων, οἵτινες καὶ ἠγόραζον τὸ ἀξίωμα (τὸ ὁποῖον δηλοῖ ὅτι ἀπήλαυον προνομίων) ἀλλὰ ἀπὸ τῶν πτωχῶν, ἐκλεγομένους δὲ ὑπὸ τῶν συντεχνιῶν τῶν ἐπαγγελματιῶν.

Ὁ κατάλογος τῶν ἐκλεγέντων ἐπεδίδετο εἰς τὸν Δοῦκα ἤτοι τὸν ἔπαρχον, ὅστις τὸν ὑπέβαλλεν εἰς τὸν διοικητὴν τῆς ἀσφαλείας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀπηγορεύετο εἰς αὐτοὺς νὰ παρίστανται εἰς τὰ δημόσια θεάματα καὶ εἰς τὰ δικαστήρια, ἐκτὸς ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ ὑποστηρίξουν ἀτομικήν των ὑπόθεσιν ἢ ἂν ὁ σύνδικος τοῦ σωματείου ὑπεστήριζεν ὑπόθεσιν τοῦ σωματείου. Οἱ παραβάται διεγράφοντο ἀπὸ τοῦ καταλόγου χωρὶς νὰ εἶναι πλέον ἐπανεκλέξιμοι, πλὴν τῶν ἄλλων ποινῶν δι' ἑκάστην εἰδικὴν περίπτωσιν. Ὅταν τις ἀπέθνησκε, τότε ὁ Δοὺξ διώριζε τὸν ἀντικαταστάτην του. Ταῦτα ὑποδεικνύουν ὅτι ἐτρομοκράτουν καὶ τὴν Δικαιοσύνην. Ὅτι δὲ ὑπεστηρίζοντο ἀπὸ τὸν Πατριάρχην ὡς ὄργανα αὐτοῦ, ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι μετὰ ἓν ἔτος ἐπετράπη ἡ αὔξησις τοῦ πλήθους των εἰς 600 ὡς μὴ ἐπαρκούντων διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἀρχηγίαν τοῦ Πατριάρχου.

Οἱ *φιλόπονοι* ἀπετέλουν σωματεῖον ἐκ σπουδαστῶν, μὴ ἔχον πολιτικὴν δρᾶσιν ἀλλὰ ἐντεταλμένον τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν χριστιανικῶν χειρογράφων καὶ τὴν μελέτην καὶ συγγραφήν. (*S. Petridis*. Spoudaei et philopones. Ἐν Échos d'Orient. 1904 σ. 341—5). Ἀρχηγὸς των ἦτο *Ἡσύχιος* τις γενόμενος κατόπιν ἱερεύς. Γνωρίζομεν δὲ δύο ἐξ αὐτῶν, τὸν *Μηνᾶν* περὶ οὗ λέγει Ζαχαρίας ὁ Σχολαστικὸς ἐν «Βίῳ Σεβήρου» (Patrol. Orient. Graffin-Nau. τόμ. II σ. 12, 24, 32) ὅτι «ἡ ὀρθοδοξία, ἡ ταπεινότης, ἡ ἐγκράτεια, τὸ φιλάνθρωπον καὶ φιλόπτωχον ἦσαν πανθομολογούμενα. Ἐφοίτα τακτικῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὢν εἷς ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους οἱ Ἀλεξανδρεῖς, κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς χώρας των ὀνομάζουν φιλοπόνους» καὶ ἄλλοι νέοι «φοιτοῦν τακτικῶς εἰς τὰς ἐκκλησίας μετὰ τῶν ὁπο τῶν Ἀλεξανδρέων λεγομένων φιλοπόνων, τοὺς ὁποίους ἀλλοῦ ὀνομάζουν ζηλωτὰς ἢ συντρόφους». Ἔπειτα τὸν *Ἰωάννην Φιλόπονον*, ὅστις ἦτο τριθεΐστης τὸ δόγμα, καὶ γραμματικός. Περὶ τούτου λέγεται ὅτι πεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν ἑλληνοφρόνων ὀρθοδόξων ἔμενεν ἄνευ θέσεως. Γνωρίσας δὲ τὸν Ἀμροῦ ἐγένετο Μουσουλμάνος καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ τῷ χαρίσῃ μίαν βιβλιοθήκην εἰς τὴν ὁποίαν ἐσύχναζε. Τυχὼν τοῦ δώρου ἔδειξε τόσην χαρὰν καὶ ἐξῆρε τόσον ζωηρῶς τὴν ἀξίαν του, ὥστε ὁ Ἀμροῦ ἀνησύχησε μήπως ἐστέρησε τὸν Καλίφαν μεγάλου καλοῦ δι' ὃ καὶ ἔγραψεν εἰς αὐτόν. Ὁ Καλίφας ὅμως διέταξε τότε τὸν ἐμπρησμὸν τῶν βιβλίων.

Πηγαὶ καὶ πληροφορίαι.— Διὰ νὰ μελετήσωμεν πῶς ὠργανώθη ἡ ἑλληνικὴ κυριαρχία μὲ τόσον συμμιγῆ πληθυσμὸν ὥστε νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ χίλια ἔτη καὶ νὰ πάθῃ ἀπὸ ἐξωτερικὴν καταλυτικὴν δύναμιν, ἔχομεν, πλὴν τῶν ὀλίγων συγγραφικῶν πηγῶν καὶ τῶν ἐπιγραφῶν, τὸ πλῆθος τῶν διαρκῶς ἀνασυρομένων ἀπὸ ναῶν καὶ τάφων παπύρων. Ἀπὸ τοῦ 1778, ὅτε εὑρέθη ὁ περίφημος *βοργιανὸς χάρτης*, ὁ πρῶτος δηλ. πάπυρος ὁ ἀνασυρθεὶς ἀπὸ τῆς αἰγυπτιακῆς γῆς μέχρι πέραν τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, τὰ κείμενα αὐτὰ εὑρεθέντα ὑπὸ φελλάχων σποραδικῶς δὲν ἐπέτρεπον τὴν συνολικὴν μελέτην τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ὀργανώσεως τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς, διότι ἀνεφέροντο εἰς μεμονωμένα σημεῖα. Πάντα τὰ προχριστιανικὰ ἀνήκουν εἰς τὸν Β' αἰῶνα, οὐδὲν σχεδὸν εἰς τὸν Γ' καὶ ἐλάχιστα εἰς τὸν Α', ὅστις ἄλλως τε καὶ μένει ἀκόμη πολὺ ἀτελῶς γνωστός. Ἡ πρώτη σπουδαία δέσμη παπύρων εὑρέθη εἰς τὰ 1851 ὑπὸ τοῦ Μαριὲτ εἰς τὸ Σαραπεῖον, ἤτοι τὸ νεκροταφεῖον τῶν Ἄπιων ἐν Μέμφει. Τὴν λατρείαν τοῦ Ὀσίδιρος-Ἄπιος, δηλ. τοῦ θανόντος Ἄπιος, ἐδέχθησαν οἱ Ἕλληνες δημιουργήσαντες τὴν θεότητα Σάραπιν ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ Πλούτωνος. Ἐντεῦθεν τὸ μεμφιτικὸν Σαραπεῖον περιέλαβεν ἱερεῖς προσκυνητὰς καὶ λάτρεις Αἰγυπτίους καὶ Ἕλληνας, οἵτινες ὑπὸ διάφορον ἑκάτερος μορφὴν ἔσεβον τὴν αὐτὴν οὐσιωδῶς θεότητα. Ταῦτα μᾶς μανθάνουν μετ' ἄλλων λεπτομερειῶν τὰ ἀνευρεθέντα ἔγγραφα Μακεδόνος τινὸς Πτολεμαίου υἱοῦ Γλαυκίου, ὅστις κατόπιν οἰκογενειακῶν συμφορῶν ἀφιέρωσεν ἑαυτὸν εἰς τὸν θεὸν ἐν Μέμφει ἐπὶ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου. Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ φωτίζουν μίαν γωνίαν τῆς ἑλληνικῆς Αἰγύπτου καὶ ὅμως περιέχουν πλῆθος πληροφοριῶν καὶ ἔξω τοῦ ἱεροῦ περιβόλου, ὅπου ἐνεκλείσθη ὁ ἀπογοητευμένος υἱὸς τοῦ Γλαυκίου. Οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι, αὐτὸς ὁ βασιλεύς, διαφαίνονται ἐνίοτε εἰς τὰ συντρίμματα αὐτὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ ἀρχείου, ὅπου εὑρίσκομεν ἀρκετὰς πληροφορίας καὶ διὰ τὴν οἰκονομικὴν διοίκησιν τῆς χώρας. Ἡ Μέμφις ἐπὶ Πτολεμαίων ἦτο τὸ σημαντικώτατον ἰθαγενὲς κέντρον. Αἱ Θῆβαι ἀπὸ τῶν Ραμσῆ εἶχον ἐκπέσει. Παρέσχον μολοντοῦτο τὴν συμβολήν των. Οἱ εἰς αὐτὰς εὑρεθέντες πάπυροι εἶναι τοῦ Β' αἰῶνος καὶ ἀναφέρονται εἰς τὰς συνεργατικὰς ἀδελφότητας αἵτινες, χωρὶς νὰ εἶναι ἱερατικαί, εἶχον χαρακτῆρα θρησκευτικόν, διότι ἠσχολοῦντο μὲ τοὺς νεκροὺς ἐντὸς τῶν ἀπεράντων ἐκείνων νεκροταφείων.

Παρασχισταί, ταριχευταί, χοαχῖται, κόσμος αἰγυπτιακὸς ἐμμέσως ἐνδιαφέρων τὸν ἑλληνισμόν. Καὶ ὅμως τὰ πολυάριθμα συμβόλαια, ἄλλοτε ἑλληνικὰ ἄλλοτε αἰγυπτιακά, ἀποκαλύπτουν ὅτι ἐκράτουν δύο δίκαια, συχνὰ ἀλληλοεπιδρώμενα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ χοαχῖται διεξῆγον ἐπὶ μακρὰ ἔτη δικαστικὸν ἀγῶνα ἐναντίον Ἑρμίου τινος, ἀξιωματικοῦ τοῦ ἱππικοῦ, μανθάνομεν μερικὰ πράγματα ἐπὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς Δικαιοσύνης.

Πάντως τὰ μεμφιτικὰ καὶ θηβαϊκὰ ταῦτα εὑρήματα σκορπισμένα εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς συλλογὰς καὶ ἀτελῶς ἐκδιδόμενα δὲν ἦσαν ἐπαρκῆ, ὅταν εἰς τὰ 1877 τὸ Φαγιοὺμ ἤρχισε ν' ἀποδίδῃ τοὺς θησαυρούς του. Ἦσαν ἔγγραφα πάντα τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἡ παπυρολογία ἤρχισε τότε νὰ κινῇ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν *ρωμανιστῶν*, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ὑπηρετῇ ἀμέσως τὴν γνῶσιν τῆς πτολεμαϊκῆς ἐποχῆς. Εἰς τὰ 1890 ὅμως τὰ πράγματα ἤλλαξαν. Αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Φλίντερς Πετρὶ εἰς τὴν Γκούραν κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς ἀμφιθεατρικῆς ὀάσεως τοῦ Φαγιοὺμ ἐγκαινιάζουν νέαν γόνιμον περίοδον, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν καὶ τὰ καταπληκτικὰ εὑρήματα τῶν Grenfill καὶ Hunt εἰς τὸ Φαγιοὺμ καὶ εἰς τὴν Ἄνω Αἴγυπτον. Τὸ παράδειγμά των ἠκολούθησαν καὶ ἄλλων ἐθνῶν σοφοί. Εἰς πλεῖστα σημεῖα τῆς χώρας ἔγιναν ἀνασκαφαὶ καὶ ἐπειδὴ ὅσον ηὔξανον τὰ εὑρήματα ηὔξανε καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν σοφῶν, πολλὰ ἐγνώσθησαν καὶ δικαιούμεθα πολλὰ νὰ περιμένωμεν.

Ἂν θεωρήσωμεν τὰ ἐξ αὐτῶν ἀφορῶντα τὴν πτολεμαϊκὴν Αἴγυπτον, βλέπομεν ὅτι ὁ Γ' αἰὼν ἀρχίζει νὰ γίνεται γνωστός. Ἡ Ἐλεφαντίνη, νησὶς παρὰ τὸ Ἀσσουάν, ἔδωκε δέσμην παπύρων, συμβολαίων καὶ διοικητικῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἀνάγονται εἰς τὸν Πτολεμαῖον Α' Σωτῆρα, ἓν δὲ μάλιστα ἐξ αὐτῶν, προικοσύμφωνον, ἀνάγεται εἰς ἣν ἐποχὴν ὁ Σωτὴρ ἦτο ἀκόμη σατράπης ἐν Αἰγύπτῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου Αἴγου (311).

Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Φιλαδέλφου καὶ τὰ τῆς βασιλείας Εὐεργέτου Α' καὶ Φιλομήτορος ἐγνώσθησαν ἀπὸ τὰ χονδρὰ ἐκ ναστοῦ χάρτου περιβλήματα τῶν μουμιῶν. Ταῦτα κατεσκευάζοντο διὰ συγκολλήσεως πολλῶν ἀχρήστων παπύρων, ἔπειτα ἐλάμβανον τὴν μορφὴν προσωπίδος ἢ ἐπιστηθίου θώρακος ἢ περιβλήματος τῶν ποδῶν καὶ ἀλειφόμενα διὰ κολλώδους οὐσίας ἐζωγραφίζοντο πολύχρωμα. Τὰ νεκροταφεῖα τοῦ Φαγιοὺμ καὶ τῆς Ἄνω Αἰγύπτου ἔδωκαν πολλὰ τοιαῦτα περιβλήματα. Οἱ ἐρευνηταὶ σήμερον κατώρθωσαν ν' ἀποχωρήσουν τὰ συνδεδεμένα αὐτὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα συχνὰ εἶναι ράκη, συχνὰ ὅμως διατηροῦνται θαυμασίως. Καὶ οὕτως ἔχομεν πάσης φύσεως ἔγγραφα, διοικητικά, διατάγματα, συμβόλαια, ἀποσπάσματα συγγραφέων, ἐπιστολάς, λογαριασμούς, ἀποδείξεις πληρωμῶν, βασιλικὰς διατάξεις καὶ νόμους. Ἔχομεν οὕτω δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ ἀρχεῖα ἄριστα διατηρούμενα χάρις εἰς τὴν ξηρότητα τῶν ἄμμων. Εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν

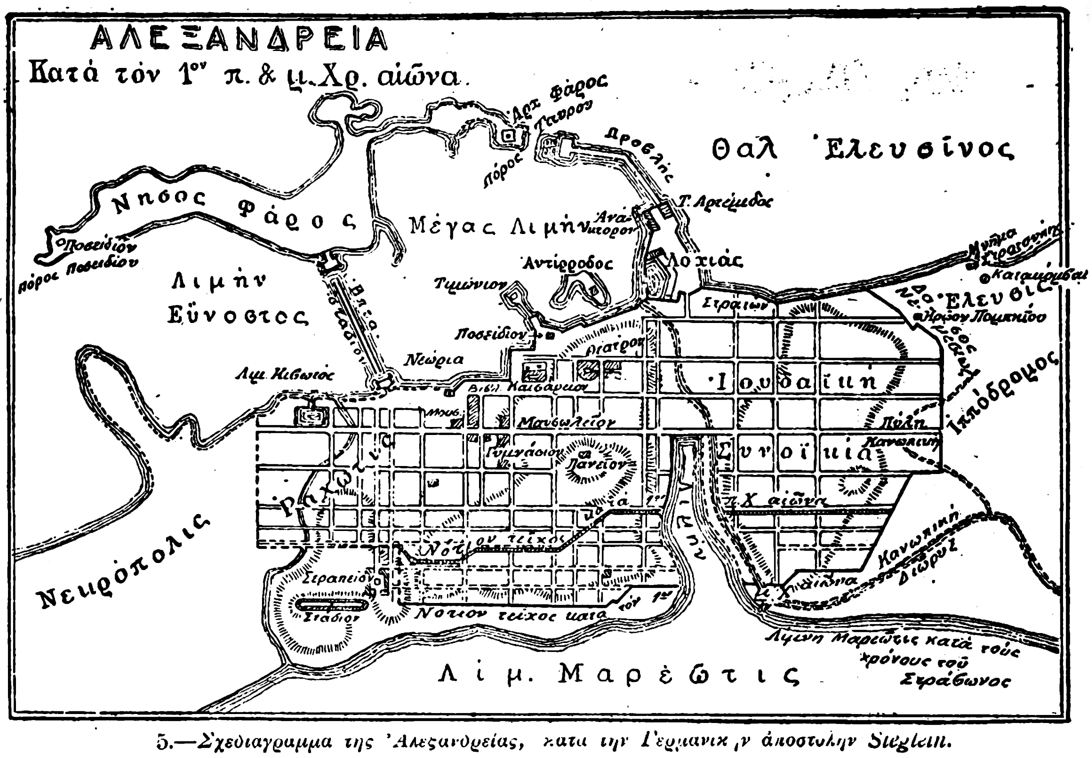

5.—*Σχεδιάγραμμα τῆς Ἀλεξανδρείας, κατὰ τὴν Γερμανικὴν ἀποστολὴν Sieglin.*

Digitized by Google

χωρικοὶ ἀνεκάλυψαν τεράστιον πλῆθος παπύρων οἱ ὁποῖοι ἐσκορπίσθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον. Ὁ κυριώτατος παραλήπτης τῆς ἀλληλογραφίας ταύτης ἦτο ὁ Ζήνων, πράκτωρ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Ἀπολλωνίου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Φιλαδέλφου. Σύγχρονος εἶναι ἡ μεγάλη δέσμη τῶν παπύρων τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου ἡ ὁποία μᾶς ἔδωκε τοὺς οἰκονομικοὺς νόμους τοῦ ἰδίου βασιλέως καὶ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἰδίου ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, γενικοὶ κανονισμοὶ διὰ τὴν κατακύρωσιν τῶν φόρων, ὁδηγίαι διὰ τοὺς φόρους καὶ τὴν εἴσπραξιν τοῦ δασμοῦ τοῦ ἕκτου ἐπὶ τῶν ἀμπέλων, ἰδιαίτεροι κανονισμοὶ διὰ τὸ μονοπώλιον τοῦ ἐλαίου. Ἐπίσης ἡ γερμανικὴ Χάλλη κατέχει μακρὸν χειρόγραφον τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, εἰς τὸ ὁποῖον κάποιος νομικὸς συνέλεξεν ἴσως τὰ δικαιολογητικὰ δίκης, δύο βασιλικὰ διατάγματα περὶ τοῦ στρατωνισμοῦ τῶν φρουρῶν καὶ μακρὰ ἀποσπάσματα ἀλεξανδρινῶν νόμων.

Αἱ ἐπὶ τῆς πτολεμαϊκῆς Αἰγύπτου κατὰ τὸν Β' αἰῶνα γνώσεις μας ὠφελήθησαν ἀπὸ τὰς μεθοδικὰς ταύτας ἀνασκαφάς. Ἤδη τὸ ἀνώνυμον εὕρημα τοῦ Γκεμπελαΐν (*Κροκοδειλούπολις* καὶ *Πάθυρις*) τῷ 1890 μᾶς εἶχεν ἀποκαλύψει μίαν ἀποικίαν Περσῶν εἰς τὴν Ἄνω Αἴγυπτον καὶ μετὰ πολλῶν συμβολαίων μᾶς ἔδωκε καὶ ἐπιστολὰς περὶ τῶν ἐπαναστάσεων τῆς Θηβαΐδος, ἀλλ' ἡ γονιμωτάτη ἀνακάλυψις καὶ ἡ πλέον ἐκπληκτικὴ εἶναι ἡ τῶν Grenfill καὶ Hunt εἰς Τότοκ, τὴν ἀρχαίαν *Τέβτυνιν*, νοτιοανατολικῶς τοῦ Ἀρσινοΐτου νομοῦ. Κάτω ἀπὸ τὰς ταινίας αἱ ὁποῖαι περιέβαλλον τὰς μουμίας τῶν ἱερῶν κροκοδείλων εὑρέθησαν τσαλακωμένα ἀλλὰ θαυμασίως διατηρούμενα πολλὰ ἔγγραφα τοῦ Μένσιος «*κωμογραμματέως*» τοῦ γειτονικοῦ χωρίου *Κερκεύσιρις*, ἐπιστολαὶ ἐπισήμων, καὶ ἰδιωτικαὶ ἐγκύκλιοι, λογαριασμοὶ φορολογικοὶ καὶ ἄλλοι, ἐκθέσεις ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῶν γαιῶν καὶ τῶν καλλιεργειῶν. Δι' αὐτῶν φωτιζόμεθα ἐπὶ τῆς διοικητικῆς τοιαύτης καὶ τῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς ἐπὶ Φιλομήτορος καὶ Εὐεργέτου Β'. Τοῦ βασιλέως τούτου εὑρίσκονται πολλὰ διατάγματα τὰ ὁποῖα μὲ τὰς δύο περιφήμους ἐπιγραφὰς τῆς Ρωζέττης καὶ τοῦ Κανώβου, τοὺς οἰκονομικοὺς νόμους τοῦ Φιλαδέλφου καὶ τὸν δικανικὸν πάπυρον τῆς Χάλλης, ἀποτελοῦν τὰ μᾶλλον ἐκτεταμένα ἑλληνικὰ ἔγγραφα καὶ ἴσως τὰ πλουσιώτερα τῶν χρόνων ἐκείνων. Δυστυχῶς ἐλάχιστα γνωρίζομεν διὰ τὸν Α' αἰῶνα. Διεσπαρμένα τινὰ κείμενα, ἐκτὸς διὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς πτολεμαϊκῆς ἐποχῆς καὶ τὰ πρῶτα τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως. Τὰ ναστόχαρτα τῶν μουμιῶν τοῦ Ἀβουσὶρ ἐν Μελάκ, τῆς νεκροπόλεως τῆς ἐν τῇ Ἑπτανομίδι τῆς Ἡρακλειοπόλεως, μᾶς ἔδωκαν ὡς ἐκ θαύματος συντρίμματα πολύτιμα τῶν ἀλεξανδρινῶν ἀρχείων. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν παπύρων, τὸ αἰγυπτιακὸν ἔδαφος ἀπέδωκε καὶ τὰ *ὄστρακα*, δηλ. κεράμους, ἐφ' ὧν ἐκράτουν προχείρους σημειώσεις καὶ συνήθως ἐξοφλήσεις λογαριασμῶν καὶ ἀποδείξεις πληρωμῶν. Ταῦτα πρέπει νὰ προστεθοῦν εἰς τὰς ἐπιγραφὰς ἐπὶ γρανίτου, βασάλτου ἢ ἀσβεστίτου λίθου αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ὀλίγαι.

Μετὰ τὴν ἀραβικὴν κατάληψιν. — Ἡ ἀραβικὴ κατάκτησις ἐσήμανε τὴν βραδεῖαν ἀγωνίαν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἡ μετὰ τὴν πρώτην εὐμενῆ συνθήκην τοῦ Ἄμρ ἀνόητος ἐκείνη ἐπάνοδος τῶν Βυζαντινῶν, ἐξαγριώσασα δικαίως τὸν νικητήν, ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ ἐκκενωθῇ ἡ πόλις τελείως ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Ἔμειναν λοιπὸν μόνον Κόπται καί τινες Ἄραβες. Ταυτοχρόνως ἡ κτίσις τοῦ Φοστὰτ ὡς νέας πρωτευούσης ἐπετάχυνε τὴν κατάπτωσιν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἡ ἀπὸ Καΐρου εἰς Σουὲζ «διῶρυξ τοῦ πρίγκιπος τῶν πιστῶν» καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔκειτο μακρὰν τοῦ Κανωβικοῦ βραχίονος καὶ ἔβλεπε πρὸς χώρας μεθ' ὧν δὲν ἐκοινώνει ἀκόμη ὁ κατακτητής, ἐνῷ ἡ Δαμιέττη καὶ ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ πηλουσιακοῦ βραχίονος ἔκειτο καὶ ἀπέβλεπεν ἐγγὺς πρὸς τὴν Συρίαν, κατέστησαν ἄχρηστον τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὡς λιμένα εἰς τοὺς Ἄραβας. Ἐγκαταλειφθεῖσα οὕτως ἡ πόλις δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀνθέξῃ εἰς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς φύσεως τὰς ἀντιδράσεις. Αἱ διώρυγές της ἐφράχθησαν, τὰ λιμενικὰ ἔργα καὶ τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα κατέρρεον, ἐμπόριον δὲν ἦτο ἀκόμη δυνατὸν μὲ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τῶν Ἀράβων καὶ κατήντησε μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀσήμαντον χωρίον. Διαρκούσης τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως πολεμικαὶ ἀνάγκαι ἐπανέδιδον εἰς αὐτὴν κάποιαν πρόσκαιρον ζωήν, ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν της ἀπὸ τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως καὶ ἐντεῦθεν. Αὐτὴ ἡ ἰδία ἐχρησίμευσεν ὡς λατομεῖον ἑτοίμων πετρῶν πρὸς μικροτέραν περιτείχισιν καὶ πρὸς οἰκοδόμησιν τῆς νέας ἀραβικῆς κωμοπόλεως καὶ κατόπιν (ΙΣΤ' αἰῶν) τῆς τουρκικῆς ἐπὶ τοῦ Ἑπτασταδίου. Ὅταν ἤρχισαν Γάλλοι, Γενουήνσιοι, Βενετοὶ καὶ ἄλλοι νὰ συναλλάττωνται διὰ τῆς Αἰγύπτου μὲ τὴν Ἀραβίαν καὶ τὰς Ἰνδίας, κατῴκουν φοβισμένοι πάντοτε εἰς ἰδιαίτερα τετράγωνα μετὰ τῶν προξένων των, τὰ ὁποῖα ὠνόμαζον *φοντάκο* ἢ *φοντίκ*. Κάθε φοντὶκ ἦτο μία μικρόπολις κτισμένη μὲ δαπάνας τῆς κυβερνήσεως τοῦ Καΐρου καὶ ἦτο ἰδιοκτησία αὐτῆς, ἁπλῶς δὲ τεθειμένη εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ξένων. Πέριξ μεγάλης ἰσογείου αὐλῆς ἦσαν αἱ ἐμπορικαὶ ἀποθῆκαι εὐρυχωρόταται. Περιεῖχε δὲ φούρνους καὶ κρεοπωλεῖα. Οἱ ἀνώτεροι ὄροφοι ἦσαν διῃρημένοι εἰς διαμερίσματα ὅπου κατῴκουν οἱ ἔμποροι, ὁ πρόξενος καὶ οἱ παρεπιδημοῦντες ξένοι. Ἡ ἰθαγενὴς ἀρχὴ οὐδὲν δικαίωμα εἶχε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φοντάκο. Τὴν τάξιν ἐτήρουν οἱ ἐνοικοῦντες πρόξενοι ἐμφανιζόμενοι διὰ πρώτην φορὰν κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Ἰδιαίτερος ἀξιωματικὸς ἔκλειε καθ' ἑσπέραν ἔξωθεν τὴν πύλην τοῦ φαντάκου καὶ τὴν ἤνοιγε τὴν ἐπαύριον πρωΐ. Ἐπίσης ἐκλείοντο ἐντὸς οἱ ἔνοικοι ἐπὶ τρεῖς ὥρας ἑκάστην Παρασκευήν, ἐφ' ὅσον ἐγίνετο ἡ μεσημβρινὴ προσευχὴ τῶν Μουσουλμάνων, ὁπότε οὐδεὶς Χριστιανὸς ἐπετρέπετο νὰ κυκλοφορῇ εἰς τοὺς δρόμους. Ἕκαστον φοντάκο περιεῖχε παρεκκλήσιον καὶ ἱερέα. Αἱ κυριώτεραι ἐν τούτοις τῶν τότε χρόνων μεγάλαι δυνάμεις εἶχον καὶ ἔξω ἐκκλησίας. Οἱ Βενετοὶ τὸν Ἁγ. Μιχαήλ, οἱ Πιζανοὶ τὸν Ἁγ. Νικόλαον, οἱ Γενουήνσιοι τὴν Παναγίαν. Οἱ Λατῖνοι ἐθάπτοντο εἰς τὸ κοιμητήριον τῶν Κοπτῶν, κατὰ δὲ τὸν Thenand καὶ παρὰ τὸν Ἅγιον Σάββαν. Ἐπλήρωνον δὲ δι' ἕκαστον νεκρὸν εἰς τὸν Ἐμίρην 14 δουκᾶτα. Μόνον οἱ Πιζανοὶ κατά τι προνόμιον ἐθάπτοντο ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας των. Εἰς τὰ 1736 ἔγραφεν ὁ Δανὸς Norden: «Οἱ Γάλλοι τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπιδεικνύουν ὑπέρτατον σεβασμὸν πρὸς τὸν πρόξενόν των. Διὰ νὰ τὸν ἐπιβάλλουν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν Τούρκων καὶ τῶν ξένων, ἐξαίρουν τὴν καταγωγήν του ὥστε περνᾷ διὰ αἷμα βασιλικόν. Ἂν ἐνίοτε πηγαίνῃ ἕως τὴν Ροσέττην ὑψώνει λευκὴν σημαίαν εἰς τὸν ἱστὸν τῆς λέμβου του καὶ τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὸν λιμένα γαλλικὰ πλοῖα τὸν χαιρετοῦν ἐκπλέοντα καὶ εἰσπλέοντα μὲ κανονιοβολισμούς. Δὲν ἐμπορεύεται, φανερὰ τοὐλάχιστον, καὶ σπανίως ἐξέρχεται διὰ νὰ μὴ φθείρῃ τὸ γόητρόν του. Ὥστε πληρώνει ἀκριβὰ εἰς μόνωσιν καὶ στενοχωρίαν τὸ μεγαλεῖόν του.» Ὁ Norden, ὁ Savary, ὁ Volney καὶ τριάκοντα ἔτη βραδύτερον ὁ Chateaubriand περιγράφουν τὴν οἰκτρὰν ἐντύπωσιν τῆς πόλεως. «Ἂν μ' ἐγοήτευσεν ἡ Αἴγυπτος, ὅμως ἡ Ἀλεξάνδρεια μοὶ ἐφάνη τὸ λυπηρότερον καὶ μᾶλλον πένθιμον μέρος τῆς γῆς. Ἀπὸ τὸ δῶμα τῆς κατοικίας τοῦ προξένου δὲν βλέπω παρὰ γυμνὴν θάλασσαν νὰ σπάζῃ τὰ κύματά της εἰς γυμνοτέρας ἀκτάς. Λιμένας κενοὺς καὶ τὴν Λιβυκὴν ἔρημον πρὸς νότον νὰ χάνεται αὐχμηρὰ εἰς τὸν ὁρίζοντα. Ἔρημος φαινομένη συνέχεια τῆς γυμνῆς θαλάσσης, ἢ μᾶλλον δύο συνεχεῖς ἔρημοι, ἡ μὲν θορυβώδης, ἡ δὲ νεκρά. Παντοῦ πέριξ ἡ νέα Ἀλεξάνδρεια ἑνώνει τὰ ἐρείπιά της πρὸς τὰ συντρίμματα τῆς ἀρχαίας. Ἕνας Ἄραψ τρέχει ἐπίσης διὰ μέσου τῶν ἐρειπίων, καὶ μερικοὶ κύνες καταβροχθίζουν ἀνενόχλητοι τὰ πτώματα τῶν καμήλων εἰς τὴν παραλίαν. Βλέπω καὶ τὰς σημαίας τῶν προξένων νὰ πλαταγίζουν ἐν τῷ μέσῳ τῆς νεκροπόλεως αὐτῆς καὶ νὰ ἐπιδεικνύουν τὰ χρώματά των ἐχθρικὰ πρὸς ἄλληλα.» Καὶ ὁ Savary ἐγκαταλείπει τὴν Ἀλεξάνδρειαν χύνων δάκρυα ἐπὶ τῶν συντριμμάτων καὶ τῆς τέφρας τῶν οἰκοδομῶν της, ἀνίκανος νὰ προσαρμόσῃ τὸ παρὸν θέαμα τῆς ὑστάτης οἰκτρότητος πρὸς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ παρελθόντος μεγαλείου.

Ὅπως δήποτε ἡ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν, ἰδίως ἐν Αἰγύπτῳ, ἐπὶ ἀραβοκρατίας καὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἀγωνιώδης καὶ μαρτυρική. Ἀδιάλειπτοι ἐπαναστάσεις καὶ ἐμφύλιοι σπαραγμοί, φορολογικαὶ βιαιοπραγίαι, λῃστεῖαι βεδουΐνων καὶ κυβερνητῶν, καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις συχνόταται ἐπιδημίαι πείνης καὶ πανώλους. Εἰς πάντα δημόσιον βαθμοῦχον ἔπρεπεν ὁ Χριστιανὸς νὰ προσέλθῃ διὰ τὴν ὑπόθεσίν του φέρων τὰ ἀπαραίτητα δῶρα. Ἡ θνησιμότης κατὰ τοὺς συχνοὺς λιμοὺς ἦτο μεγίστη καὶ οἱ λιμοὶ συχνότατοι, διότι τὰ δημόσια ἀρδευτικὰ ἔργα ἠμελοῦντο, καὶ ἡ στρατολογία ἀφῄρει τὰς ἐργατικὰς χεῖρας. Καμμία ὑγειονομικὴ φροντίς. Κατὰ τὰς χολέρας καὶ πανώλεις οἱ κάτοικοι ἐκλείοντο εἰς τὰς οἰκίας των ὡς πολιορκούμενοι, ἕως οὗ νὰ ἐξαλειφθῇ ἡ νόσος. Τὸν Μάϊον καὶ Ἰούνιον τοῦ 1613 ἦτο εἰς Αἴγυπτον ὁ Ἑλβετὸς Hans-Jacob Ammann. Καὶ γράφει: «Ἐν καιρῷ πανώλους οἱ Τοῦρκοι δὲν φοβοῦνται οὔτε ἀποφεύγουν ἀλλήλους, οὔτε ἀποφεύγουν τοὺς ἀσθενεῖς. Τόση φιλαλληλία ἐκ μέρους τῶν ἀπίστων εἶναι θαυμασία ὅταν τοὺς συγκρίνῃ κανεὶς μὲ τοὺς Χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι κλείονται εἰς τὰς οἰκίας των, παρὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Εὐαγγελίου» (Hans-Jacob Ammann genaunt der Thalwyler Schaerer und seine Reise ins gelobte Land. Zürich. 1919 σελ. 82). Ἀλλὰ καὶ κατόπιν εἰς τὰς 16 Ἀπριλίου 1816 ἔγραφεν ὁ Jean Louis Burckhardt εἰς τὴν οἰκογένειάν του: «Ἡ πανώλης ἐκραγεῖσα εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν μὲ ἠκολούθησεν εἰς τὸ Κάϊρον καὶ πάντες οἱ Χριστιανοὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὰς οἰκίας των. Οἱ Τοῦρκοι μοιρολάτραι ἀδιαφοροῦν. Ἀπὸ 4 ἐτῶν ἐνσκήπτει κατὰ τὸ ἔαρ. Ἐγὼ μὴ δυνάμενος νὰ κυκλοφορῶ, καὶ μὴ ἀνεχόμενος νὰ ἐγκλεισθῶ, μεταβαίνω ἐν μέσῳ τῶν βεδουΐνων τῆς ἐρήμου νὰ ζήσω ἕως οὗ παρέλθῃ ἡ ἐπιδημία».

Αἱ κακουχίαι αὐταὶ δὲν ἐβάρυνον μόνον τοὺς Χριστιανούς. Ὁ ἰθαγενὴς λαὸς ἔπασχε τὰ ἴδια. Καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ τὰς ἀποτόμους ἐκδηλώσεις ἀπειθαρχίας καὶ ἀγριότητος, αἱ ὁποῖαι ὑπενθυμίζουν τὰς λαϊκὰς ἐξεγέρσεις τῶν Ἀλεξανδρινῶν ὄχλων τῶν πτολεμαϊκῶν χρόνων. Ὁ Γάλλος πρόξενος Maillet ἔγραφεν εἰς τὰ ἀπομνημεύματά του (Descr. d'Egypte 1835, 2e μέρος σελ. 208): «Ποῖος πρὸ 20 ἐτῶν θὰ ἐτόλμα νὰ φαντασθῇ ὅταν ὁ λαὸς τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξηγέρθη, διότι εἶδε ἕνα σάκκον καφφὲ νὰ φορτώνεται διὰ τὴν Μασσαλίαν, ὅτι θὰ ἤρχετο ἡμέρα νὰ στέλλωνται φορτία ὁλόκληρα τοῦ προϊόντος τούτου εἰς τὸ ἐξωτερικόν; Ἀφοῦ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Αἰγύπτου ἐμπορεύονται ἐλεύθερα μὲ τὴν Δζέδδαν, διατὶ καὶ οἱ Γάλλοι νὰ μὴ δοκιμάσουν...». Εἰς ὑστερόγραφον ἐπιστολῆς τοῦ προξένου Mure ἐξ Ἀλεξανδρείας πρὸς τὸν ἐν Κων/πόλει πρέσβυν τῆς Γαλλίας Choiseu-Gouffier (2 Μαΐου 1785) ἀναγινώσκομεν: «Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐξηγέρθη ὁ λαὸς κατὰ τοῦ διοικητοῦ, διότι ἕνας του σαρρὰτς (ὑπηρέτης) ἐδολοφόνησε κάποιον καὶ ἐδραπέτευσεν ἐπὶ ἵππου τοῦ κυρίου του. Ὁ λαὸς συναντήσας τὸν διοικητὴν ἀναζητοῦντα τὸν ἔνοχον, τὸν ἔρριψεν ἀπὸ τὸν ἵππον του, τὸν ἐμωλώπισε μὲ πέτρες καὶ ράβδους καὶ τὸν ἔσυρεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νεκροῦ, ὅπου ἐπὶ 12 ὥρας ἐκρατήθη ἐνώπιον τοῦ πτώματος. Μόλις τὴν νύκτα ἀφέθη ἐλεύθερος, διαδοθέντος ὅτι ὁ ἔνοχος συνελήφθη ὑπὸ Ἀράβων (βεδουΐνων). Ὁ ἀγᾶς τοῦ φρουρίου ὅστις τὸν συνώδευεν ἐπληγώθη διὰ λίθων εἰς τὴν κεφαλὴν σοβαρῶς καὶ ἐστάθη πολὺ εὐτυχὴς νὰ διαφύγῃ τὴν μανίαν τοῦ ὄχλου». Τοῦ ἐπεισοδίου τούτου κάμνει μνείαν καὶ ὁ Δζαβάρτι εἰς τὰ «Βιογραφικὰ θαυμάσια» (τόμ. Δ'. σελ 150. Ἐκδ. 1199 Ἐγείρας): «Εἰς τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Σααμπὰν ἐγνώσθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἡ ἄφιξις (ἐκ Κων/πόλεως) νέου πασᾶ τῆς πόλεως καὶ ἑνὸς πασᾶ διὰ τὴν Δζέδδαν. Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἀφίξεώς των συνέβησαν ταραχαὶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Προεκλήθη διένεξις μεταξὺ τῶν κατοίκων ἐναντίον τῶν ἀγάδων τοῦ φρουρίου καὶ τοῦ σιρδάρου, διότι ἕνας ἄνθρωπος τοῦ σιρδάρου ἐδολοφόνησεν ἕνα κάτοικον. Ὁ λαὸς ἐξηγέρθη, συνέλαβε τὸν σιρδάρην, τοῦ ἐξύρισε τὸ ἥμισυ τῆς κεφαλῆς του, τὸν ἐπεβίβασεν ἐπὶ ὄνου καὶ τὸν περιήγαγεν ἀνὰ τὴν πόλιν ἐμπαικτικῶς». Ὁ σιρδάρης ἦτο στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς πόλεως, ὁ δὲ ἀγᾶς φρούραρχος τοῦ φρουρίου Καῒτ βέη, κειμένου κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀν. Λιμένος ὅπου, ὅπως εἶναι γνωστόν, τὰ χριστιανικὰ πλοῖα εἶχον τὴν ἄδειαν νὰ ἐλλιμενίζωνται, ἐνῷ ὁ δυτικὸς λιμὴν τοῖς ἦτο ἀπηγορευμένος.

Καὶ ὅμως ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς ὡς διὰ μαγικῆς ράβδου ἀνεζωογόνησε τὸ πτῶμα αὐτὸ καὶ τοῦ ἔδωκε νέαν ἀκμήν. Ἐγκαταστήσας ἐκεῖ τὰ ναυπηγεῖα, τὸ ὑγειονομεῖον, ὀρύξας τὴν Διώρυγα καὶ διευθετήσας τὸν Εὔνοστον ὑπὲρ πάντων τῶν ἐθνῶν, μετέβαλε τὴν κωμόπολιν αὐτὴν τῶν 6000 κατοίκων εἰς πόλιν 100 χιλ. Αἱ οἰκίαι, αἱ ὁποῖαι ἦσαν συνωστισμέναι εἰς μόνον τὸ Ἑπταστάδιον, καλύπτουν γρήγορα τὴν νῆσον Φάρον, γεμίζουν τὰ ἀραβικὰ τείχη καὶ ἐκχειλίζουν εἰς τὰς ἐξοχάς. Εἰς τὰ 1848 βλέπομεν πλατείας καὶ κανονικὰς ὁδούς, κήπους καλῶς διατηρουμένους, ἐκεῖ ὅπου χθὲς ἦτο κόλασις. Τὰ τείχη ἀνακτίζονται, δενδροστοιχίαι φαιδρύνουν τὰς λεωφόρους, μέχρι τοῦ Ρὸν-Πουάν, τὸ νερὸ διανέμεται ἄφθονον, ὁ Εὔνοστος παρουσιάζει ζωηρὰν κίνησιν, τὰ ἐμπορεύματα συνωστίζονται εἰς τὰς προκυμαίας, γενικὴ ἀσφάλεια ἐπικρατεῖ. Κτίζονται προξενεῖα, ἀνοίγουν ὡραῖα ξενοδοχεῖα, ἑστιατόρια, καφενεῖα κλπ. Εἰς τὰ 1854 στρώνεται ὁ σιδηρόδρομος Ἀλεξανδρείας—Καΐρου καὶ εἰς τὰ 1866 ἡ πόλις ἀριθμεῖ 250.000 κατοίκων.

Γ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἀλεξανδρινὴ λογοτεχνία ἢ ***Ἀλεξανδρινὴ περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας*** καλεῖται ἡ περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης τοῦ λόγου, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του μέχρι τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας (300-30 π. Χ.), ἐκλήθη δὲ *Ἀλεξανδρινὴ* ἀπὸ τῆς πόλεως *Ἀλεξανδρείας*, ἥτις παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου ποταμοῦ κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ μεγαλεπηβόλου Μακεδόνος κατακτητοῦ ἀπέβη ἐπὶ τῶν διαδόχων του τὸ σπουδαιότατον κέντρον τῆς πνευματικῆς τῶν Ἑλλήνων κινήσεως. Ἡ περίοδος αὕτη τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας ὑπό τινων νεωτέρων φιλολόγων, οὐχὶ ἀδικαιολογήτως, καλεῖται καὶ ***Ἑλληνιστικὴ περίοδος***, διότι πολλὰ τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων τῆς περιόδου ταύτης ἐγράφησαν ὑπὸ συγγραφέων *ἑλληνιζόντων*, ἀλλογλώσσων δηλ. λογίων, οἵτινες μὲ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα παιδευθέντες ἑλληνιστὶ διελέγοντο καὶ ἔγραφον.

Ἐξάπλωσις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ παιδείας. — Νικητὴς προελάσας ὁ Μ. Ἀλέξανδρος διὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου μέχρι τῶν ἀπωτέρων τῆς Ἀσίας χωρῶν καὶ ἱδρύσας τὸ ἀπέραντον ἐκεῖνο ἑλληνομακεδονικὸν κράτος, ταχέως κατενόησεν ὅτι πρὸς παγίωσιν τοῦ μεγάλου ἐκείνου κράτους, ὅπερ τοσαῦτα ἔθνη καὶ τοσούτους λαοὺς περιελάμβανεν εἰς τοὺς κόλπους του, ἔπρεπε νὰ καταπέσῃ πλέον ἡ ὑπὸ λίαν στενῆς ἀντιλήψεως καὶ ἐθνικοῦ ἐγωϊσμοῦ γεννηθεῖσα καὶ κρατοῦσα παρὰ τοῖς Ἕλλησι δοξασία, καθ' ἣν πᾶς μὴ Ἕλλην ἦτο βάρβαρος· ἐπεβάλλετο νῦν ἡ συνδιαλλαγὴ καὶ ἡ ἀνάμιξις τῶν δύο ἀντιθέτων

Digitized by Google

ἕως τότε κόσμων, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων. Πολὺ εὐρύτερον καὶ αὐτοῦ τοῦ μεγάλου του διδασκάλου, τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀντιληφθεὶς ὁ δαιμόνιος αὐτοῦ μαθητὴς τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος τὴν ὑπόστασιν καὶ τὸν προορισμόν, ὡς ὕψιστον σκοπὸν τοῦ μεγάλου του ἔργου προέθετο τὴν ἀναζωογόνησιν τῶν φθινουσῶν τῆς Ἀσίας δεσποτειῶν διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀναμίξεως τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ δημιουργίαν ἑνὸς νέου κόσμου μὲ ὁρίζοντας εὐρυτέρους. Καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ὑψηλοῦ τούτου σκοποῦ δραστηρίως εἰργάσθη ὁ μεγαλεπήβολος κατακτητής, καὶ αὐτὸς γυναῖκας Ἀσιανὰς λαβὼν καὶ ἐπιγαμίας πλείστων ἀξιωματικῶν του μετὰ γυναικῶν ἐξ Ἀσίας διενεργήσας καὶ πλείστας νέας πόλεις ἱδρύσας μὲ ἀναμίκτους τοὺς κατοίκους, Ἕλληνας, Ἀσιάτας καὶ Αἰγυπτίους. Διὰ τῶν φροντίδων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τούτων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ παιδεία ἤρχισε βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον νὰ ἐξαπλοῦται εἰς τὰς ἀχανεῖς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου χώρας. Ὁ Πλούταρχος διαβεβαιοῖ ἡμᾶς, ὅτι καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξανδρος ἐξημέρωνε τὴν Ἀσίαν, ὁ Ὅμηρος ἦτο προσφιλὲς ἀνάγνωσμα τῶν Περσῶν καὶ Σουσιανῶν, οἱ δὲ παῖδες τῶν Γεδρουσίων ἔψαλλον τὰς τραγῳδίας τοῦ Εὐριπίδου καὶ τοῦ Σοφοκλέους.

Τὸ πρόγραμμα τοῦτο τοῦ προώρως, ἀτυχῶς, ἐκλιπόντος Μακεδόνος κατακτητοῦ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου ἐξηκολούθησαν νὰ ἐφαρμόζουν καὶ οἱ *διάδοχοι* αὐτοῦ καὶ οἱ μετὰ τούτους *ἐπίγονοι* εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἐκείνου κράτους προελθόντα νέα ἑλληνικὰ βασίλεια. Οἱ βασιλεῖς τῶν νέων ἑλληνικῶν βασιλείων ἐν ἀγαθῇ πρὸς ἀλλήλους ἁμίλλῃ προσεπάθουν νὰ ἀναδείξουν τὰς πρωτευούσας αὐτῶν κέντρα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τέχνης, μουσεῖα καὶ βιβλιοθήκας ἐν αὐταῖς ἱδρύοντες καὶ εἰς τὰς αὐλὰς αὐτῶν μετακαλοῦντες διαπρεπεῖς Ἕλληνας λογίους καὶ καλλιτέχνας, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ τῶν ἰδίων τέκνων τὴν ἐκπαίδευσιν ἐνεπιστεύοντο· τοιοῦτον πρὸς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν ζῆλον κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐδείκνυον οὐχὶ μόνον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ Ἀσιᾶται ἡγεμόνες. Ὁ Πλούταρχος πάλιν διαβεβαιοῖ ἡμᾶς, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Πάρθων Ὀρώδης οὔτε τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, οὔτε τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἄπειρος ἦτο, ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν Ἀρμενίων Ἀρταουάσδης καὶ τραγῳδίας ἐποίει καὶ λόγους καὶ ἱστορίας ἔγραφε, ὧν τινες καὶ ἐπὶ Πλουτάρχου διεσῴζοντο. Οὕτως ἡ ἑλληνικὴ παιδεία ἀπὸ τῶν αὐλῶν τῶν ἡγεμόνων ἐκπορευομένη, βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον εἰς τὰς λαϊκὰς εἰσέδυε τάξεις, ἡ δὲ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὡς ἐπίσημος τοῦ κράτους γλῶσσα, βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον εἰς τὰς ἀχανεῖς τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀσίας χώρας ἐξαπλουμένη, ἐξετόπιζεν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τὰς γλώσσας τὰς ἐντοπίας.

Ἀλλ' οὕτως ἐξαπλουμένη ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὑπὸ διαφόρων νῦν ἀλλογλώσσων λαῶν λαλουμένη καὶ γραφομένη, πολλάς, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ὑπέστη μεταβολάς, ἀπομακρυνθεῖσα οὕτως ἀπὸ τοῦ μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων κρατοῦντος καθαροῦ ἀττικοῦ ἰδιώματος καὶ ὡς πρὸς τὸν τύπον, τὴν σημασίαν, τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν παραγωγὴν τῶν λέξεων καὶ ὡς πρὸς τὴν σύνταξιν. Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἐξωτερικῶν τούτων λόγων καὶ ἄλλαι ἐσωτερικαὶ τῆς γλώσσης ἀνάγκαι συνετέλεσαν εἰς τὴν τοιαύτην αὐτῆς μεταβολήν. Εἰς τὸν ἀνὰ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον ἐξαπλωθέντα ἑλληνικὸν κόσμον νέαι βιωτικαὶ συνθῆκαι καὶ ἀνάγκαι ἐδημιουργήθησαν καὶ νέαι χῶραι μετὰ νέων φυσικῶν ἀντικειμένων καὶ φαινομένων προέβαλον· πρὸς τὴν νέαν ταύτην κατάστασιν τῶν πραγμάτων, κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ προσαρμοσθῇ καὶ ἡ γλῶσσα· διὸ καὶ νέαι λέξεις ἐπλάσθησαν καὶ νέαι σημασίαι εἰς τὰς λέξεις ἐδόθησαν καὶ νέοι τεχνικοὶ ὅροι ἐδημιουργήθησαν καὶ νέαι λεκτικαὶ ἐκφράσεις ἐπενοήθησαν. Οὕτω προῆλθε νέα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης μορφή, ἡ λεγομένη κοινὴ διάλεκτος. Γνωστότατον εἰς ἡμᾶς δεῖγμα τῆς κοινῆς ταύτης διαλέκτου εἶναι ἡ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν γενομένη μετάφρασις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *μετάφρασις τῶν 70*, ὡς καὶ τὰ βραδύτερον εἰς τὸ αὐτὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα γραφέντα βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας.

Νέα κέντρα ἑλληνικῆς παιδείας.— Καὶ μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην (338 π. Χ.), μεθ' ἣν αἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος ὑποκύψασαι ὑπὸ τὴν μακεδονικὴν κυριαρχίαν ἀπώλεσαν τὴν πολιτικήν των αὐτονομίαν, αἱ Ἀθῆναι ἐξηκολούθησαν νὰ εἶναι κέντρον πνευματικόν, εἰς ὃ καὶ ἐξ ἀπομεμακρυσμένων ἀκόμη χωρῶν ἐξηκολούθουν νὰ προσέρχωνται καὶ ἐκπαιδεύωνται οἱ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ μάλιστα τῆς φιλοσοφίας ὀρεγόμενοι· διότι ἐξηκολούθουν ἀκόμη νὰ λειτουργοῦν αἱ περιώνυμοι φιλοσοφικαὶ σχολαὶ τῶν Ἀθηνῶν· ἀλλ' οὔτε τὴν παλαιὰν ἐκείνην λαμπρότητα εἶχε πλέον ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, οὔτε ἦτο αὕτη ἡ μόνη *παίδευσις τῆς Ἑλλάδος* ὅλης, ὡς ἄλλοτε περὶ αὐτῆς καυχώμενος ἔλεγεν ὁ Περικλῆς. Μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν νέων ἑλληνικῶν βασιλείων, νέα κέντρα ἑλληνικῆς παιδείας ἀνεδείχθησαν, αἱ πρωτεύουσαι τῶν νέων ἑλληνικῶν βασιλείων, ὧν τινες, καὶ μάλιστα ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἐν πολλοῖς καὶ ὑπερέβαλον τὰς Ἀθήνας. Τοιαῦτα κέντρα ὑπῆρξαν:

α') ***Ἀλεξάνδρεια.*** Ἡ πρωτεύουσα τοῦ νέου Αἰγυπτιακοῦ βασιλείου, τὴν ὁποίαν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἵδρυσεν εἰς θέσιν λίαν ἐπίκαιρον, ἐπὶ τοῦ λεγομένου κανωβικοῦ στόματος τοῦ Νείλου ποταμοῦ ἀπέναντι τῆς νήσου Φάρου, ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ὑπὸ τὴν συνετὴν διοίκησιν τῶν πρώτων μάλιστα Πτολεμαίων ἀπέβη, ὡς ὁ μεγαλεπήβολος ἱδρυτὴς αὐτῆς εἶχε προΐδει, ὁ μέγιστος μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἐμπορικὸς λιμὴν καὶ τὸ σπουδαιότατον τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης κέντρον· διὸ καὶ ὅλη αὕτη ἡ περίοδος τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας ἀπὸ τῆς πόλεως Ἀλεξανδρείας *Ἀλεξανδρινή*, ὡς προείπομεν, ἐπωνομάσθη· Ἱδρυτὴς τοῦ βασιλείου τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς δυναστείας τῶν Λαγιδῶν ὑπῆρξε Πτολεμαῖος ὁ Α', ὁ ἐπικαλούμενος Σωτήρ, εἷς τῶν στρατηγῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Οὗτος ὡς σατράπης τὸ πρῶτον (ἀπὸ τοῦ 323 π. Χ.), ὡς βασιλεὺς δὲ ἔπειτα (ἀπὸ τοῦ 304—285) διοικήσας τὴν Αἴγυπτον, εὐθὺς ἀντελήφθη, ὅτι μόνον διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς ἑλληνικῆς παιδείας θὰ ἠδύνατο καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ νὰ ἑδραιώσῃ καὶ νέαν ζωὴν νὰ δώσῃ εἰς τὴν χώραν ἐκείνην, ἥτις ὑπὸ τὸν ἀρχέγονον πολιτισμὸν καὶ τὴν πατροπαράδοτον τῶν ἱερέων σοφίαν διατελοῦσα ἔμεινε στάσιμος. Λόγιος καὶ αὐτὸς ὢν καὶ περὶ τὴν ἱστοριογραφίαν ἀσχολούμενος, μετεκάλεσεν ὁ Πτολεμαῖος εἰς τὴν αὐλήν του τοὺς φιλοσόφους Ἑκαταῖον τὸν Ἀβδηρίτην καὶ Θεόδωρον τὸν Κυρηναϊκόν, τὴν δὲ ἐκπαίδευσιν τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου του Πτολεμαίου τοῦ Β' ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν γραμματικὸν καὶ ποιητὴν Φιλητᾶν καὶ τὸν φιλόσοφον Στράτωνα. Εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Α' κατέφυγεν ἐπίσης ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ὁ πολυμαθὴς φιλόσοφος Δημήτριος ὁ Φαληρεύς· ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας μαθηματικὸς Εὐκλείδης καὶ ὁ διαπρεπὴς ἰατρὸς Ἡρόφιλος ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ προστασίαν εἰργάσθησαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ μεγάλως προήγαγον τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην. Τὸ παράδειγμα τοῦ πρώτου ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας ἀκολουθοῦντες καὶ οἱ τρεῖς ἑπόμενοι Πτολεμαῖοι, μεγάλως ἐπροστάτευσαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας, ὁ δὲ Πτολεμαῖος ὁ Δ', ὁ ἐπικαλούμενος Φιλοπάτωρ (221-204), καὶ περικαλλῆ ναὸν ἵδρυσεν εἰς τὸν Ὅμηρον, τὸν ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν ἐτίμα, καὶ ἄγαλμα τοῦ ποιητοῦ ἐν αὐτῷ ἀνέθηκε μὲ γλυπτὰς περὶ αὐτὸ εἰκόνας τῶν πόλεων, αἵτινες τὸν ποιητὴν ἀντεποιοῦντο. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Πτολεμαῖος ὁ ἐπικαλούμενος Φύσκων (145—116), ὁ ἄλλως σκληρὸς καὶ ὠμὸς βασιλεύς, μαθητὴς ὢν τοῦ Ἀριστάρχου εἰς φιλολογικὰς καὶ γραμματικὰς ἠσχολεῖτο σπουδάς, μέχρι βαθείας νυκτὸς συσχολάζων καὶ συζητῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν λογίων «περὶ γλώσσης καὶ στιχιδίου καὶ ἱστορίας» (Πλούταρχ.).

Ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ καὶ τοὺς Πτολεμαίους ἐδόξασε καὶ τὴν πρωτεύουσαν αὐτῶν λαμπρὰν ἑστίαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἀνέδειξεν, ὑπῆρξεν ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἵδρυσις τῶν δύο *βιβλιοθηκῶν* (βλ. κατωτ.) καὶ τοῦ *μουσείου*. Καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, ὅστις μεγάλην ἤσκησεν ἐπιρροὴν ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἔθηκεν ὁ Πτολεμαῖος ὁ Α' τὰς βάσεις τῆς μεγάλης βιβλιοθήκης ἐν τῷ ἀνατολικῷ τμήματι τῆς πόλεως, ὅπερ ἐκαλεῖτο Βρουχεῖον, πλησίον τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων. Τὴν βιβλιοθήκην ταύτην ἀπετελείωσεν ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Πτολεμαῖος ὁ Β', ὁ ἐπικαλούμενος Φιλάδελφος (285—246), ἱδρύσας ὕστερον καὶ τὴν μικρὰν ἐν τῷ Σαραπείῳ βιβλιοθήκην, ἐν τῷ δυτικῷ τῆς πόλεως τμήματι, ὅπερ ἐκαλεῖτο Ρακῶτις. Περὶ τὰς 500 χιλιάδας χειρογράφων βιβλίων περιελάμβανεν ἡ *μεγάλη* ἐν Βρουχείῳ *βιβλιοθήκη* καὶ περὶ τὰς 42 χιλιάδας ἡ ἐν τῷ Σαραπείῳ *μικρὰ βιβλιοθήκη*. Τεράστιος τῷ ὄντι πλοῦτος βιβλίων, ἐὰν μάλιστα ἀναλογισθῇ τις τὴν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἔλλειψιν τῆς τυπογραφίας. Κατὰ τὸ παράδειγμα δὲ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀκαδημίας καὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις Περιπάτου, ἀλλ' ἐν μεγαλυτέρᾳ πάντως ἀναλογίᾳ, ἱδρύθη ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Β' καὶ τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ *μουσεῖον*, πλησίον τῆς μεγάλης βιβλιοθήκης. Ἡ βιβλιοθήκη καὶ τὸ μουσεῖον ἀπετέλεσαν καθ' ὅλην ταύτην τὴν περίοδον τὸ κέντρον πάσης τῆς λογοτεχνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κινήσεως· εἰς τὰς μακρὰς ἐργασίας τῶν περὶ τὴν βιβλιοθήκην καὶ τὸ μουσεῖον φιλοπόνων λογίων ὀφείλομεν τὴν διάσωσιν τῶν εἰς ἡμᾶς περιελθόντων ἔργων τῶν κλασσικῶν τῆς ἀρχαιότητος συγγραφέων.

Πολυμαθεῖς λόγιοι, οἷοι ὁ Ζηνόδοτος, ὁ Καλλίμαχος, ὁ Ἐρατοσθένης, ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος, ὁ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος καὶ ὁ ἐκ Σαμοθράκης Ἀρίσταρχος, ἀλληλοδιαδόχως προέστησαν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης, περιώνυμοι γενόμενοι διὰ τὰς περὶ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ ἰδίᾳ τὸν Ὅμηρον μακρὰς αὐτῶν μελέτας. Πάντες οὗτοι, ἐπιτελεῖον πολλῶν βοηθῶν περὶ ἑαυτοὺς ἔχοντες καὶ ἐν τῷ μουσείῳ σιτιζόμενοι, τινὲς δὲ καὶ συντάξεις ἐνιαυσίους λαμβάνοντες, ἠσχολοῦντο οὐ μόνον εἰς τὴν ἀντιγραφὴν βιβλίων καὶ εἰς τὴν καταγραφὴν καὶ κατάταξιν τῆς μεγάλης τῶν χειρογράφων πληθύος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν πολλαχῶς ἐφθαρμένων κειμένων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, τοὺς ὁποίους καὶ ἐξέδιδον μετὰ ποικίλων ἑρμηνευτικῶν καὶ κριτικῶν ὑπομνημάτων, εἰς δὲ τὰς κρίσεις τῶν λογίων τούτων στηριζόμενοι μεταγενέστεροι Ἀλεξανδρινοὶ λόγιοι συνέτασσον τοὺς λεγομένους *κανόνας*, ἐν οἷς κατὰ σειρὰν ἀξίας περιελάμβανον τοὺς ἐν ἑκάστῳ εἴδει τῆς λογοτεχνίας δοκιμωτέρους Ἕλληνας συγγραφεῖς πρὸς καθοδήγησιν τῶν διδασκόντων καὶ μελετώντων αὐτούς. Οὕτως ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ κανόνι, ὃν τὸ πρῶτον ἐξέδωκεν ὁ Montfaucon ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Coislin, ἐπεξειργάσθη δὲ ὕστερον ὁ Usener, περιλαμβάνονται οἱ ἑξῆς κατὰ σειρὰν συγγραφεῖς: «*[ἐπῶν] ποιηταὶ πέντε*· Ὅμηρος, Ἡσίοδος, Πείσανδρος Πανύασις, Ἀντίμαχος. *Ἰαμβικοὶ τρεῖς*· Σιμωνίδης, Ἀρχίλοχος, Ἱππῶναξ. *Τραγῳδοποιοὶ πέντε*· Αἰσχύλος, Σοφοκλῆς, Εὐριπίδης, Ἴων, Ἀχαιός. *Κωμῳδοποιοὶ ἀρχαίας ἑπτά*· Ἐπίχαρμος, Κρατῖνος, Εὔπολις, Ἀριστοφάνης, Φερεκράτης, [Κράτης], Πλάτων. *Μέσης κωμῳδίας δύο*· Ἀντιφάνης, Ἄλεξις Θούριος. *Νέας κωμῳδίας πέντε*· Μένανδρος, Φιλιππίδης, Δίφιλος, Φιλήμων, Ἀπολλόδωρος. *Ἐλεγειοποιοὶ τέσσαρες*· Καλλῖνος, Μίμνερμος, Φιλητᾶς, Καλλίμαχος. *Λυρικοὶ ἐννέα*· Ἀλκμάν, Ἀλκαῖος, Σαπφώ, Στησίχορος, Πίνδαρος, Βακχυλίδης, Ἴβυκος, Ἀνακρέων, Σιμωνίδης. *Ρήτορες δέκα*· Δημοσθένης, Λυσίας, Ὑπερείδης, Ἰσοκράτης, Αἰσχίνης, Λυκοῦργος, Ἰσαῖος, Ἀντιφῶν, Ἀνδοκίδης, Δείναρχος. *Ἱστορικοὶ δέκα*· Θουκυδίδης, Ἡρόδοτος, Ξενοφῶν, Φίλιστος, Θεόπομπος, Ἔφορος, Ἀναξιμένης, Καλλισθένης, Ἑλλάνικος, Πολύβιος».

Ἀλλὰ καὶ μεταφράσεις εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀλλογλώσσων συγγραμμάτων, καὶ ἰδίᾳ βιβλίων ἱερῶν, ἀνέθετον οἱ Πτολεμαῖοι εἰς τοὺς λογίους τῆς Ἀλεξανδρείας πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς φιλομαθείας τῶν Ἑλλήνων ἀναγνωστῶν, οἵτινες ζῶντες ἐν μέσῳ τοσούτων ἀλλοφύλων καὶ ἀλλοθρήσκων λαῶν εἶχον τὴν περιέργειαν νὰ μάθουν τὰ κατὰ τὴν θρησκείαν καὶ ἱστορίαν τῶν λαῶν τούτων, καὶ ἰδίᾳ τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Βαβυλωνίων. Εἰς τὸν λόγον τοῦτον ὀφείλεται καὶ ἡ ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Β' γενομένη μετάφρασις ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὑπὸ 72 ἑλληνιζόντων λογίων Ἰουδαίων. Ἐκ δὲ τῆς προθυμίας, μεθ' ἧς τότε οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Ἀλεξανδρείας ἐσπούδαζον τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐξεμάνθανον καὶ ἐλάλουν, ἀνεπτύχθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἴδιον εἶδος ἑλληνοϊουδαϊκῆς παιδεύσεως, ἥτις βραδύτερον διὰ τοῦ νεοπλατωνικοῦ Ἰουδαίου φιλοσόφου Φίλωνος μεγάλην ἔμελλε νὰ ἀσκήσῃ ῥοπὴν εἰς τὴν περαιτέρω πνευματικὴν τῶν Ἑλλήνων ἐξέλιξιν.

β') ***Πέργαμος.*** Ἀλλὰ καὶ ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους τῶν Ἀτταλιδῶν, ἡ περιώνυμος Πέργαμος, πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἁμιλλωμένη, ἀνεδείχθη ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς 3ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος σπουδαιότατον πνευματικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν κέντρον. Ἱδρυτὴς τοῦ κράτους τῆς Περγάμου ὑπῆρξεν ὁ Φιλεταιρος, ἀλλ' ἐκεῖνος, ὅστις ἔθηκε τὰς βάσεις τοῦ μεγαλείου τῆς Περγάμου, ὑπῆρξεν ὁ Ἄταλος ὁ Α' (241—197 π. Χ.). Οὗτος, ἀφοῦ κατετρόπωσε τοὺς Γαλάτας, οἵτινες ἐπὶ δεκαετίαν ἐλυμαίνοντο τὰς ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνικὰς πόλεις, κατέστησεν ἐν Περγάμῳ πολιτείαν μὲ μορφὴν καὶ μόρφωσιν ἀληθῶς ἑλληνικήν, ὡς μαρτυροῦν αἱ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη γενόμεναι ἐν Περγάμῳ ἀνασκαφαί. Λόγιος ὁ Ἄτταλος ὢν καὶ τὰ βλέμματα αὐτοῦ πρὸς τὸ παλαιὸν τῆς Παλλάδος ἄστυ διαρκῶς ἐστραμμένα ἔχων, διετέλει εἰς προσωπικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις συγχρόνους φιλοσόφους Ἀρκεσίλαον, Λακύδην καὶ Λύκωνα, μετακαλέσας δὲ εἰς τὴν αὐλήν του τοὺς φιλοσόφους Ἀντίγονον τὸν Καρύστιον καὶ Νέανθον τὸν νεώτερον, πιθανῶς δὲ καὶ τὸν Πολέμωνα ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον ἐκράτησεν αὐτοὺς παρ' ἑαυτῷ εὐαρέστως μετ' αὐτῶν συνδιατρίβων. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἰδίας μελέτας ἀσχολούμενος συνέγραψε βιβλίον, ἐν ᾧ ἐπραγματεύετο περὶ τῶν ἀξιοθαυμάστων φυσικῶν ἀντικειμένων καὶ φαινομένων τῆς χώρας του. Ἐκ τοῦ συγγράμματος τούτου περιεσώθη εἰς ἡμᾶς ἡ περιγραφὴ τῆς περιφήμου ἐν Τρῳάδι πίτυος. Κατὰ τὸ παράδειγμα δὲ τοῦ Πτολεμαίου ἵδρυσε καὶ ὁ Ἄτταλος ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς τῆς Περγάμου ἀκροπόλεως *βιβλιοθήκην*, ἥτις διὰ στοᾶς συνεδέετο πρὸς τὸν παρακείμενον ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, οἱονεὶ διατελοῦσα οὕτως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς θεᾶς τῆς σοφίας. Τὴν βιβλιοθήκην ταύτην περαιτέρω ἐπλούτισε καὶ ἐκαλλώπισεν ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Εὐμένης ὁ Β' (197—159). Εἰς 200 χιλιάδας ἀνήρχοντο τὰ χειρόγραφα βιβλία τῆς ἐν Περγάμῳ βιβλιοθήκης, ὅταν βραδύτερον ὁ Ἀντώνιος ἐχάρισεν αὐτὰ εἰς τὴν βασίλισσαν τῆς Αἰγύπτου Κλεοπάτραν πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἀπολεσθέντων βι-

Digitized by Google

βλίων τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης, πυρποληθείσης κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος πολιορκίαν τῆς πόλεως. Τοσαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἀντιζηλία τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρὸς τὴν ἐν Περγάμῳ βιβλιοθήκην, ὥστε οἱ Πτολεμαῖοι καὶ ἀπηγόρευσαν τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ ἀναγκαίου διὰ τὴν βιβλιογραφίαν *παπύρου*, ὅστις μόνον ἐν Αἰγύπτῳ παρεσκευάζετο ἐκ τοῦ ἐκεῖ φυομένου φυτοῦ τοῦ παπύρου. Διὸ καὶ ἠναγκάσθη τότε ὁ Εὐμένης νὰ ἐπαναφέρῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τὴν παλαιὰν χρῆσιν τῶν διφθερῶν, περιώνυμοι δ' ἔκτοτε κατέστησαν αἱ διφθέραι τῆς Περγάμου, καλούμεναι ἁπλῶς *περγαμηναί*. Διάσημος βιβλιοθηκάριος τῆς ἐν Περγάμῳ βιβλιοθήκης καὶ κορυφαῖος τῶν Περγαμηνῶν λογίων ὑπῆρξεν ὁ Κράτης ὁ Μαλλώτης, δεινὸς ἀντίπαλος τοῦ Ἀριστάρχου, τοῦ μεγάλου τῆς Ἀλεξανδρείας βιβλιοθηκαρίου.

Οἱ ἐν Περγάμῳ Ἀτταλίδαι ἐν πολὺ στενωτέρᾳ ἐπαφῇ πρὸς τὰς Ἀθήνας διατελοῦντες πολὺ περισσότερον ἢ οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Πτολεμαῖοι ηὐνόησαν καὶ ἐπροστάτευσαν τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ῥητορικήν, ἔτι δὲ περισσότερον τὰς καλὰς τέχνας. Καὶ τὴν μὲν πρὸς τὰς καλὰς τέχνας ἀγάπην τῶν Ἀτταλιδῶν μαρτυροῦν καὶ τὰ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν λαμπρὰ αὐτῶν ἀναθήματα καὶ ὁ μέγας ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Περγάμου βωμός, τοῦ ὁποίου ἡ λαμπρὰ ζωοφόρος, γιγαντομαχίαν παριστῶσα, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐκσκαφεῖσα ἀπόκειται νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου, γραμματικοὶ δὲ καὶ ῥήτορες τῆς Περγάμου οὐκ ὀλίγον συνετέλεσαν, ὥστε νὰ γεννηθῇ καὶ ἐν Ῥώμῃ μέγας πρὸς τὰς γραμματικὰς καὶ τὰς ῥητορικὰς σπουδὰς ζῆλος.

γ') ***Ἀντιόχεια.*** Σπουδαῖον ἐπίσης κέντρον ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, πολὺ πρὸ τῆς Περγάμου, εἶχεν ἀναδειχθῆ καὶ ἡ Ἀντιόχεια τῆς Συρίας, ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους τῶν Σελευκιδῶν. Ὁ ἱδρυτὴς τοῦ βασιλείου τῆς Συρίας Ἀντίοχος ὁ Α', ὁ ἐπιλεγόμενος Σωτὴρ (287—262), καὶ ἰδίᾳ ὁ Ἀντίοχος ὁ Γ' ὁ μέγας (224—181) ἐκαλλώπισαν τὴν πρωτεύουσαν αὐτῶν μὲ βιβλιοθήκην, θέατρον, ἱππόδρομον καὶ ἐργαστήρια τῶν τεχνῶν. Τῆς βιβλιοθήκης προϊστάμενον ἐκάλεσεν ὁ Ἀντίοχος ὁ μέγας τὸν ἐκ Χαλκίδος πολυμαθῆ ποιητὴν Εὐφορίωνα. Ἐν τῇ αὐλῇ ἐπίσης τοῦ Ἀντιόχου ἐπὶ μακρὸν διέτριψεν ὁ ἱστορικὸς Μνησιπτόλεμος καὶ οἱ ποιηταὶ Ἡγησιάναξ καὶ Σιμωνίδης ὁ ἐκ Μαγνησίας, ἐξ ὧν ὁ δεύτερος καὶ ἐξύμνησεν ἐν ἐπικῷ ποιήματι τὰς πολεμικὰς τοῦ Ἀντιόχου πράξεις· καὶ ὁ Ἄρατος δέ, ὁ ποιητὴς τῶν *Φαινομένων*, ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον διέτριψεν ἐν τῇ αὐλῇ Ἀντιόχου τοῦ Α'.

δ') ***Πέλλα.*** Ἀλλὰ καὶ ἡ Πέλλα, ἡ πρωτεύουσα τοῦ μακεδονικοῦ κράτους καὶ πατρὶς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, δὲν καθυστέρησεν εἰς τὴν πνευματικὴν τῶν χρόνων ἐκείνων κίνησιν ὑπὸ τὸν νέον αὐτῆς βασιλέα Ἀντίγονον τὸν Γονατᾶν (275—239). Οὗτος μαθητὴς ὢν τοῦ φιλοσόφου Εὐφάντου ηὐνόησε πολὺ καὶ ἐπροστάτευσε τὴν ποίησιν καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ ἰδίᾳ τὴν φιλοσοφίαν. Εὐθὺς ὡς ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας ἐκάλεσε παρ' ἑαυτῷ τὸν Ζήνωνα· ἀποτυχούσης τῆς προσκλήσεως ταύτης, ἦλθον πρὸς τὸν Ἀντίγονον οἱ μαθηταὶ τοῦ Ζήνωνος Περσαῖος καὶ Φιλωνίδης, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ὁ ποιητὴς Ἄρατος, ὅστις κατὰ προτροπὴν τοῦ βασιλέως ἔγραψεν ἐνταῦθα τὸ ἐπικόν του ποίημα τὸ ἐπιγραφόμενον *Φαινόμενα*. Ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀντιγόνου διέτριψαν ἐπίσης καὶ οἱ ποιηταὶ Ἀνταγόρας ὁ Ῥόδιος καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Αἰτωλός, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα καὶ ὁ Τίμων ὁ Φλιάσιος, ἔτι δὲ καὶ ὁ ἱστοριογράφος Ἱερώνυμος ὁ ἐκ Καρδίας. Τὴν μετὰ τοῦ τελευταίου τούτου εὐάρεστον συνδιατριβήν του περιέγραψεν ὁ Ἀντίγονος ἐν συγγράμματι, ὅπερ αὐτὸς συνέγραψεν. Ὅτι δὲ ὁ Ἀντίγονος πολὺ ἐξετίμα τοὺς διανοουμένους καὶ ἔτεινεν εὐήκοον οὖς πρὸς τὰς ὀρθὰς ἐκείνων ὑποδείξεις, ἀποδεικνύει τὸ ἑξῆς παρὰ Σέξτῳ τῷ Ἐμπειρικῷ φερόμενον περὶ αὐτοῦ ἀνέκδοτον. Ὁ Πτολεμαῖος δι' ἰδίαν του ἀνάγκην ἔστειλέ ποτε πρὸς τὸν Ἀντίγονον ἐξ Ἀλεξανδρείας τὸν Σώστρατον. Πρὸς τοῦτον ὁ Ἀντίγονος, ἀκούσας τὸ αἴτημα τοῦ Πτολεμαίου, ἔδωκε κατ' ἀρχὰς τραχεῖάν τινα ἀπάντησιν· τότε ὁ Σώστρατος παρῳδήσας τοὺς στίχους τοῦ Ὁμήρου ἠρώτησε τὸν Ἀντίγονον:

> οὕτω δὴ κέλεαι, γαιήοχε κυανοχαῖτα;
> τόνδε φέρω Διὶ μῦθον ἀπηνέα τε κρατερόν τε;
> ἤ τι μετατρέψεις; στρεπταὶ δέ τε φρένες ἐσθλῶν.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἀντίγονος, μετέτρεψεν ἐπὶ τὸ ἐπιεικέστερον τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλην ταύτην τὴν ἐπὶ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ κρατήσασαν πνευματικὴν κίνησιν ἡ Πέλλα δὲν ὑπῆρξε διαρκὴς ἑστία γραμμάτων οὐδὲ συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας.

ε') ***Ῥόδος.*** Σπουδαιότατον κέντρον τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τέχνης ὑπῆρξε κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ ἡ Ῥόδος. Ἡ πόλις αὕτη τῷ 407 π. Χ. κτισθεῖσα ἐπὶ τῆς βορειοανατολικῆς παραλίας τῆς ὁμωνύμου νήσου, ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἐπεσκίασε τὰς τρεῖς ἄλλας ἀρχαίας τῆς νήσου πόλεις, τὴν Λίνδον, τὴν Ἰάλυσον καὶ τὴν Κάμειραν τοῦ Ὁμήρου. Ὁ μέγας ἰδιωτικὸς πλοῦτος, αἱ μεγάλαι δημόσιοι πρόσοδοι, τὰς ὁποίας ἀπέκτησεν ἡ Ῥόδος διὰ τοῦ ἐμπορίου, πολὺ συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ἀναπτυχθῶσιν ἐν αὐτῇ μεγάλως αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι. Ὁ Στράβων ὀλίγα ἔτη πρὸ Χριστοῦ ἐπισκεφθεὶς τὴν Ῥόδον, εὑρίσκει αὐτὴν ὡραιοτάτην πασῶν τῶν ἑλληνίδων πόλεων. Προϊόντα τῆς ῥοδιακῆς τέχνης ὑπῆρξαν ὁ περίφημος *κολοσσὸς τῆς Ῥόδου*, τὸ κολοσσιαῖον δηλ. χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ θεοῦ Ἡλίου, ὅπερ ἐπὶ εἴκοσιν ὅλα ἔτη ἐχαλκούργει ὁ Ῥόδιος καλλιτέχνης Χάρης, μαθητὴς τοῦ Λυσίππου, καὶ οἱ ἄλλοι ἑκατὸν μικρότεροι κολοσσοὶ οἱ ἀνὰ τὴν Ῥόδον ἱδρυμένοι. Ἔργον ἐπίσης Ῥοδίων καλλιτεχνῶν εἶναι, τοῦ Ἀγησάνδρου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Ἀθηνοδώρου καὶ Πολυδώρου, ὁ περίφημος Λαοκόων, τὸ γλυπτικὸν δηλ. σύμπλεγμα τὸ ἐν τῷ Βατικανῷ ἀποκείμενον, ὅπερ παριστᾷ τὸν Λαοκόοντα καὶ τοὺς δύο υἱούς του περισφιγγομένους καὶ ἀποπνιγομένους ὑπὸ δρακόντων. Ἀλλ' ὅπως αἱ καλαὶ τέχναι, οὕτω καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἰδίᾳ ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ῥητορική, μεγάλως κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἤκμασαν ἐν Ῥόδῳ. Ἡ ἐν Ῥόδῳ σχολὴ τοῦ στωϊκοῦ φιλοσόφου Ποσειδωνίου καὶ τὸ *Ῥοδιακὸν διδασκαλεῖον*, ὅπερ ἐν Ῥόδῳ ἵδρυσεν ὁ ῥήτωρ Αἰσχίνης, καταφυγὼν ἐκεῖ ἐξ Ἀθηνῶν μετὰ τὴν ἧττάν του ἐν τῷ πρὸς τὸν Δημοσθένην δικαστικῷ ἀγῶνι (330 π. Χ.), ἦσαν ὀνομαστὰ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην κέντρα παιδείας ἑλληνικῆς, ἐν οἷς πλεῖστοι καὶ ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀκόμη ἀνδρῶν τῆς Ῥώμης, οἷοι ὁ Κικέρων, ὁ Καῖσαρ, ὁ Πομπήϊος, ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος, ἐξεπαιδεύθησαν.

στ') ***Ταρσός.*** Ἀλλὰ καὶ ἡ Ταρσὸς τῆς Κιλικίας ἀνεδείχθη ἐπίσης κατὰ τὴν περίοδον ταύτην σπουδαῖον κέντρον παιδείας ἑλληνικῆς. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος τοσαύτη ἦτο ἐνταῦθα ἡ περὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἄλλην ἐγκύκλιον παίδευσιν σπουδὴ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε ἡ Ταρσὸς ἐν τούτῳ ὑπερέβαλε καὶ τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ πάντα ἄλλον τόπον, ἔνθα ὑπῆρχον σχολαὶ καὶ διατριβαὶ φιλοσόφων· ἦσαν δὲ οἱ φιλομαθοῦντες πάντες ἐγχώριοι, διότι ξένοι οὐχὶ εὐκόλως ἐπεδήμουν εἰς Ταρσόν.

Χαρακτὴρ τῆς Ἀλεξανδρινῆς λογοτεχνίας.— Ἡ μεγάλη δημιουργικὴ δύναμις, ἣν τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐμφανίζει κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν Ἀττικὴν περίοδον, καθ' ἣν παρήχθησαν τὰ ἀθάνατα ἐκεῖνα λογοτεχνικὰ ἀριστουργήματα ἅτινα θὰ παραμένουν κτῆμα ἐς ἀεὶ τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος, κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς ἤδη χρόνους, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, δὲν παρατηρεῖται πλέον. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα δημιουργῆσαν ἤδη καὶ εἰς τὴν δυνατὴν τελειότητα προαγαγὸν πάντα τὰ λογοτεχνικὰ εἴδη, νέα δὲ λογοτεχνικὰ εἴδη μὴ δυνάμενον πλέον νὰ παραγάγῃ, κατ' ἀνάγκην ἐστράφη εἰς τὴν μελέτην τῶν μέχρι τοῦδε προϊόντων τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας· οἱ λόγιοι τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων δὲν εἶναι οἱ ῥηξικέλευθοι δημιουργοὶ τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας τῶν Ἀττικῶν χρόνων, ἀλλ' εἶναι οἱ εὐλαβεῖς τῶν λογοτεχνικῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαιότητος περισυλλέκται, οἵτινες μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἀνελίττοντες καὶ μελετῶντες τὰς βίβλους, ἃς οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι κατέλιπον, ἐπειρῶντο κατὰ τὰ ὑποδείγματα ἐκείνων ὅμοια νὰ φιλοτεχνήσουν λογοτεχνήματα. Διὸ καὶ κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς Ἀλεξανδρινῆς λογοτεχνίας ἐν γένει εἶναι ἡ ἀπὸ βαθείας καὶ πολὺ εὐρείας μελέτης ἀπορρέουσα ἐγκυκλοπαιδικὴ *πολυμάθεια*, ἧς ἕνεκα ὁ Ἀλεξανδρινὸς φιλόσοφος ἦτο συγχρόνως καὶ ποιητής, ὁ δὲ Ἀλεξανδρινὸς ποιητὴς ἦτο συγχρόνως καὶ ἱστορικὸς καὶ γραμματικός.

I. ***Ποίησις.*** Ἡ ποίησις τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων δὲν εἶναι προϊὸν θείας τινὸς ἐμπνεύσεως καὶ ποιητικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἀλλ' ἐκ πολλῆς καὶ βαθείας μελέτης τῶν ποιητικῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαιότητος προερχομένη, εἶναι ψυχρὰ ἐκείνων ἀπομίμησις. Οἱ ποιηταὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων δὲν εἶναι οἱ ἐμπνευσμένοι ἀοιδοὶ τῶν χρόνων τοῦ Ὁμήρου, οὐδὲ οἱ ἐνθουσιώδεις ποιηταὶ τῶν χρόνων τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Πινδάρου· εἶναι πολυμαθεῖς λόγιοι καὶ γραμματικοί, οἵτινες μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας μελετήσαντες τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, πειρῶνται, τὰς αὐτὰς ἀκολουθοῦντες ὁδοὺς καὶ τὰ αὐτὰ ποιητικὰ εἴδη καλλιεργοῦντες, νὰ συνθέσωσι καὶ αὐτοὶ ὅμοια πρὸς ἐκεῖνα ποιήματα, ἅτινα, διὰ τὸ περίτεχνον καὶ ἐξεζητημένον τῆς ἐκφράσεως καὶ τὴν κατάχρησιν λέξεων καὶ φράσεων σπανίων, καθίστανται πολλάκις σκοτεινὰ καὶ γριφώδη. Διὸ καὶ ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἔλεγεν, ὅτι τοῦ Εὐφορίωνος τὰ ποιήματα, τοῦ Καλλιμάχου ὁ Ἶβις καὶ τὰ Αἴτια, τοῦ Λυκόφρονος ἡ Ἀλεξάνδρα καὶ ἄλλα ὅμοια ποιητικὰ ἔργα «γυμνάσιον εἰς ἐξήγησιν γραμματικῶν ἔκκειται παισίν». Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης γνώρισμα τῆς ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν ἡγεμόνων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκτρεφομένης ποιήσεως τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων εἶναι ἡ αὐλοκολακεία καὶ ἡ μέχρις ἐξευτελισμοῦ πολλάκις φθάνουσα ταπείνωσις. Χαρακτηριστικώτατον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τούτης εἶναι τὸ παρὰ Λουκιανῷ φερόμενον ἀνέκδοτον περὶ τῆς βασιλίσσης Στρατονίκης, συζύγου τοῦ βασιλέως Σελεύκου. Αὕτη ἕνεκα μακρᾶς ἀσθενείας ἀποφαλακρωθεῖσα καὶ οὐδὲ τὰς ἐλαχίστας τρίχας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχουσα, προεκήρυξεν ἀμοιβὴν ἑνὸς ταλάντου εἰς τὸν ποιητήν, ὅστις ἤθελεν ἐγκωμιάσει καλύτερον τὴν κόμην της. Καὶ ὅμως, ἂν καὶ ἦτο εἰς πάντας γνωστὴ ἡ φαλακρότης τῆς βασιλίσσης, ἤκουσεν αὕτη παρὰ τῶν «**καταράτων**», ὡς λέγει ὁ Λουκιανός, ποιητῶν, ὅτι ἔχει ὑακινθίνας τρίχας καὶ οὔλους πλοκάμους! Ἐν γένει ὅμως ἡ ἔξαρσις τοῦ γυναικείου κάλλους καὶ ἡ ἔκφρασις ζωηρῶν ἐρωτικῶν αἰσθημάτων εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ποιήσεως τῶν χρόνων τούτων γνώρισμα, πολλαὶ δὲ ποιητικαὶ συλλογαὶ ὡς ἐπιγραφὴν ἔφερον τὰ ὀνόματα ἐρωμένων γυναικῶν (**Βίττις, Λεόντιον**).

α') **Λυρικὴ ποίησις.** Τὰ κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους καλλιεργηθέντα εἴδη τῆς λυρικῆς ποιήσεως εἶναι ἡ ἐλεγεία, τὸ ἐπίγραμμα, οἱ ὕμνοι καὶ ἡ βουκολικὴ ποίησις.

1) Ἐλεγεία. Τὴν ἐλεγείαν, ἥτις ἄλλως τε ἦτο τὸ ἁπλούστατον καὶ εὐκολώτερον εἶδος τῆς λυρικῆς ποιήσεως, κατ' ἐξοχὴν ἐκαλλιέργησαν οἱ ποιηταὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων πρὸς ἔκφρασιν ἐρωτικῶν ἰδίᾳ αἰσθημάτων, ἅτινα κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπεκράτουν, πολλαὶ δὲ τῶν ἐλεγειῶν τούτων εἶχον πολλὴν χάριν καὶ τρυφερότητα. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ἐλεγειοποιοὶ πολλῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀπέλαυον ἐκτιμήσεως, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ποιηταὶ Κάτουλλος, Προπέρτιος, Ὀβίδιος καὶ Ὁράτιος ἐμιμήθησαν καὶ ἐν πολλοῖς ἀντέγραψαν αὐτούς. Οἱ ὀνομαστότεροι τῶν ἐλεγειοποιῶν τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

Φιλητᾶς ὁ Κῷος. Οὗτος, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴδομεν, ἔζη ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Α' τοῦ Σωτῆρος, τοῦ ὁποίου καὶ ἐξεπαίδευσε τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ θρόνου του Πτολεμαῖον τὸν Β', τὸν ἐπικαλούμενον Φιλάδελφον· ἀλλὰ καὶ τοῦ Θεοκρίτου καὶ τοῦ Ζηνοδότου, ὑπῆρξεν οὗτος διδάσκαλος, γραμματικὸς δὲ ὢν ἦτο συγχρόνως καὶ ποιητής, γράψας ἐλεγείας, ὧν ἡ συλλογὴ ἡ εἰς τὴν ἐρωμένην του ἀναφερομένη ἐπεγράφετο **Βίττις**.

Ἑρμησιάναξ ὁ Κολοφώνιος, σύγχρονος καὶ φίλος τοῦ Φιλητᾶ. Ἔγραψεν ἐλεγείας εἰς τρία βιβλία ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Λεόντιον, τὸ ὄνομα τῆς ἐρωμένης του. Μία τῶν ἐλεγειῶν τοῦ τρίτου βιβλίου διέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Ἀθήναιος· ἐν αὐτῇ ὁ ποιητὴς ἐκθέτει παράδοξα μυθολογήματα καὶ φανταστικοὺς ἔρωτας τοῦ Ἀνακρέοντος πρὸς τὴν Σαπφὼ καὶ τοῦ Ἡσιόδου πρὸς τὴν Ἠοίην· τὸν τελευταῖον ἔρωτα ἔπλασεν ὁ ποιητής, ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τοῦ ποιήματος τοῦ Ἡσιόδου, ὅπερ ἐπιγράφεται Ἠοῖαι.

Φανοκλῆς ὁ Ἀλεξανδρεύς. Ἔγραψε συλλογὴν ἐλεγειῶν, ἥτις ἐπεγράφετο Ἔρωτες ἢ **καλοί**. Ἐν αὐταῖς ἐξύμνει ὁ ποιητὴς τὸν ἔρωτα πρὸς τοὺς ὡραίους ἐφήβους, προσάγων παραδείγματα τοιούτου ἔρωτος θεῶν καὶ ἡρώων. Μία τῶν ἐλεγειῶν τούτων σῳζομένη παρὰ Στοβαίῳ ἀναφέρεται εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ Ὀρφέως πρὸς τὸν Κάλαϊν. Καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἀλεξανδρινοὶ ποιηταί, ὡς ὁ ***Παρθένιος*** ὁ Νικαεύς, *Ἀλέξανδρος* ὁ Αἰτωλὸς καὶ ἄλλοι, ἔγραψαν ἐλεγείας, ἀλλ' ὁ διασημότερος τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐλεγειοποιῶν ὑπῆρξεν ὁ *Καλλίμαχος* ὁ Κυρηναῖος (310—240 π. Χ.). Οὗτος σπουδάσας ἐν Ἀθήναις μετὰ τοῦ Ἀράτου παρὰ τῷ περιπατητικῷ φιλοσόφῳ Πραξιφάνει, ἦλθεν ἔπειτα εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἔνθα ἀπὸ τοῦ 256 διετέλεσε προϊστάμενος τῆς αὐτόθι βιβλιοθήκης, μεγάλως τιμώμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου καὶ τοῦ διαδόχου του Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου. Ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς ἰδίας σχολῆς, ἐξ ἧς προῆλθον διάσημοι γραμματικοὶ καὶ ποιηταί, ὡς ὁ *Ἐρατοσθένης*, ὁ *Ἀριστοφάνης* ὁ Βυζάντιος, ὁ *Ἀπολλώνιος* ὁ Ῥόδιος καὶ ἄλλοι. Πολυμαθὴς γραμματικὸς ὢν ὁ Καλλίμαχος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ποίησιν ἰδιαιτέραν ἔχων κλίσιν, ἔγραψεν ὑπὲρ τὰ 800 ἔργα, ὧν ἀτελῆ ἀναγραφὴν παρέχει εἰς ἡμᾶς ὁ Σουΐδας. Ἐχθαίρων, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, τὸ κυκλικὸν ποίημα καὶ τὸν ἀπέραντον πόντον τῶν ἐπικῶν ποιημάτων (εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται καὶ τὸ ῥητόν, *μέγα βιβλίον μέγα κακόν*), αὐτὸς κατὰ προτίμησιν ἐκαλλιέργησε τὰ βραχύτερα ποιήματα, τὴν ἐλεγείαν, τὸ ἐπίγραμμα, τοὺς ὕμνους καὶ τὸ ἐπύλλιον, περιελθὼν διὰ τοῦτο εἰς ἔριν πρὸς τὸν Ἀπολλώνιον τὸν Ῥόδιον, τὸν μαθητήν του, γράψαντα τὰ Ἀργοναυτικά. Τὸ περιφημότερον ἐλεγειακὸν ποίημα τοῦ Καλλιμάχου ἦτο τὸ ἐπιγραφόμενον **Αἴτια**, ὅπερ ἐκλήθη οὕτω, διότι ἐν αὐτῷ ὁ ποιητὴς διηγούμενος μυθικόν τι γεγονός, ἐπειρᾶτο νὰ ἀνευρίσκῃ καὶ τὸ αἴτιον αὐτοῦ· ὀνομαστὴ ἐπίσης ἦτο καὶ ἡ ἐλεγεία τοῦ Καλλιμάχου ἡ ἐπιγραφομένη **Βερενίκης πλόκαμος**, ἣν καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ὁ Ῥωμαῖος ποιητὴς Κάτουλλος.

Ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐλεγείας ταύτης, ὡς ἐκ τῆς λατινικῆς μεταφράσεως μανθάνομεν, διότι τὸ πρωτότυπον τῆς ἐλεγείας δὲν διεσώθη, εἶχεν ὡς ἑξῆς. Ἡ βασίλισσα Βερενίκη, σύζυγος τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου, ηὐχήθη εἰς τὴν θεὰν Ἀφροδίτην, ὅτι θὰ ἀφιέρωνεν εἰς αὐτὴν ἕνα πλόκαμον ἐκ τῆς κόμης της, ἐὰν ὁ βασιλεὺς σύζυγός της ἐπανήρχετο νικητὴς ἐκ τῆς εἰς Συ-

Digitized by Google

ρίαν ἐκστρατείας του. Ὁ βασιλεὺς ἐπανῆλθε νικητὴς καὶ ἡ Βερενίκη ἐκπληροῦσα τὴν εὐχήν της ἀπέκοψε καὶ ἀφιέρωσεν εἰς τὴν θεὰν τὸν ὑπεσχημένον πλόκαμον. Ὁ πλόκαμος οὗτος τῆς Βερενίκης εἰς ἀστερισμὸν μεταμορφωθείς, ἐγκατεστάθη κατὰ τὸν ἀστρονόμον Κόνωνα εἰς τὸν οὐρανὸν μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀστέρων.

Ἡ μεταξὺ Καλλιμάχου καὶ Ἀπολλωνίου ἔρις ἐκτραχυνθεῖσα ἔφθασε μέχρι προσωπικῶν ὕβρεων. Καὶ ὁ μὲν Ἀπολλώνιος ἔγραψε κατὰ τοῦ Καλλιμάχου τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο ἐπίγραμμα

Καλλίμαχος, τὸ κάθαρμα, τὸ παίγνιον, ὁ ξύλινος νοῦς
αἴτιος ὁ γράψας Αἴτια Καλλιμάχου·

ὁ δὲ Καλλίμαχος ἀπαντῶν εἰς ταῦτα ἔγραψε τὸ σατυρικὸν ποίημα, τὸν Ἶβιν, ὑπονοῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ Ἀπολλώνιον.

2) *Ἐπίγραμμα*. Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐλεγείαν μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου ἐκαλλιέργησαν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ καὶ τὸ ἐπίγραμμα, μεταχειρισθέντες αὐτὸ ἐν πολὺ εὐρυτέρῳ κύκλῳ ἢ οἱ ἐπιγραμματοποιοὶ τῆς Ἀττικῆς περιόδου (*Σιμωνίδης* κ. ἄ.). Ἐνῷ δηλ. κατὰ τὴν Ἀττικὴν περίοδον τὸ ἐπίγραμμα ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἐπιγραφὴ ἢ ἐπὶ τύμβων ἢ ἐπὶ ναῶν ἢ ἐπὶ ἱερῶν ἀναθημάτων, κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους ἔγινε ποικιλωτάτη χρῆσις τοῦ ἐπιγράμματος εἰς πάσας τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τὰς σχέσεις καὶ ἐκδηλώσεις.

Ὁ ἐπιγραμματοποιὸς *Μελέαγρος* ὁ ἐκ Γαδάρων (80 π. Χ.) ποιήσας συλλογὴν ἰδίων αὐτοῦ ἐπιγραμμάτων, ἐπιγραφομένην Στέφανον, πρῶτος αὐτὸς τότε περιέλαβεν εἰς τὴν συλλογήν του ἐκείνην καὶ ἐπιγράμματα ἄλλων ἀρχαιοτέρων ποιητῶν. Τὴν συλλογὴν ταύτην τοῦ Μελεάγρου καὶ ἄλλας ὁμοίας, κατὰ τὸ παράδειγμα ἐκείνου βραδύτερον γενομένας, περιέλαβε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου μ. Χ. αἰῶνος ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Κεφαλᾶς εἰς τὴν μέχρις ἡμῶν περιελθοῦσαν συλλογήν, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Παλατίνη *Ἀνθολογία*, ἐκ 15 βιβλίων ἀποτελουμένην.

Συντομωτέρα τις ἀνθολογία ἐπιγραμμάτων μέχρις ἡμῶν περιελθοῦσα ἔγινε βραδύτερον (κατὰ τὸ τέλος τῆς 13ης μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος) ὑπὸ *Μανουὴλ τοῦ Πλανούδη*. Πλεῖστα εἶναι τὰ ἐν ταῖς ἀνθολογίαις ταύταις περιλαμβανόμενα ἐπιγράμματα καὶ πλεῖστοι, γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι, οἱ ἐν αὐταῖς ἀναφερόμενοι ἐπιγραμματοποιοί. Ἐκ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐπιγραμματοποιῶν ὀνομαστότεροι ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

Σιμίας ὁ Ρόδιος, ἀκμάσας ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Α΄. Οὗτος γραμματικὸς ὢν ἔγραψε καὶ πολλὰ πολλὴν χάριν ἔχοντα ἐπιγράμματα. Περίεργα εἶναι τὰ ἐν τῇ ἀνθολογίᾳ σῳζόμενα σχηματικὰ αὐτοῦ ἐπιγράμματα, ὧν οἱ διαφόρου μεγέθους στίχοι ἀποτελοῦν τὸ σχῆμα τὸ μὲν ᾠοῦ, τὸ δὲ πτέρυγος, τὸ δὲ πελέκεως.

Ἀσκληπιάδης ὁ Σάμιος, διδάσκαλος τοῦ Θεοκρίτου, ὁ ἐξοχώτερος τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐπιγραμματοποιῶν. Τούτου τὰ ἐπιγράμματα διακρίνονται διὰ τὴν λεπτὴν αἴσθησιν καὶ τὴν τρυφερότητα τῆς ψυχῆς. Εἰς χαρίεντα ἐπιγράμματα ἐξυμνεῖ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τιμωμένους ἀρχαίους ποιητὰς Ἡσίοδον, Ἀντίμαχον καὶ Ἤρινναν, τὰ δὲ ἐρωτικὰ αὐτοῦ ἐπιγράμματα θεωροῦνται ὡς τὰ κάλλιστα προϊόντα τῆς ἐρωτικῆς τῶν ἀρχαίων ποιήσεως.

Ποσείδιππος ὁ ἐπικαλούμενος *ἐπιγραμματογράφος*, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου Ἀθηναίου κωμῳδοποιοῦ, σύγχρονος τοῦ Ἀσκληπιάδου. Ἔγραψε πολλὰ καὶ ποικίλα ἐπιγράμματα, ἐν οἷς ἄλλοτε μὲν παρὰ τὸν ἔρωτα ἐξυμνεῖ καὶ τὴν Κεκροπίδα λάγυνον τὴν χύνουσαν τὴν πολύδροσον ἰκμάδα τοῦ Βάκχου, ἄλλοτε δὲ ἐξετάζων τὰς κατὰ πάσας τοῦ βίου τὰς κατευθύνσεις ἐμφανιζομένας ἀνίας καὶ λύπας, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱρετώτερον «ἢ τὸ γενέσθαι μηδέποτε ἢ τὸ θανεῖν αὐτίκα τικτόμενον».

Λεωνίδας ὁ Ταραντῖνος, σύγχρονος τοῦ Ποσειδίππου· Ἔγραψε πολλὰ καὶ ποικίλα ἀναθηματικὰ ἰδίᾳ ἐπιγράμματα, χάριν τῶν κατωτέρων λαϊκῶν στρωμάτων.

Καλλίμαχος ὁ Κυρηναῖος, ὁ πολυμαθὴς βιβλιοθηκάριος τῆς Ἀλεξανδρείας, ὃν καὶ ὡς ἐλεγειοποιὸν ἀνωτέρω εἴδομεν. Ἔγραψε πλεῖστα ἐπιγράμματα, ἐξ ὧν 63 διεσώθησαν ἔν τινι Ἀνθολογίᾳ, διακρινόμενα διὰ τὴν κομψότητα τῆς ἐκφράσεως. Ἄξιον παραθέσεως κρίνομεν τὸ ἑξῆς τρυφερὸν τοῦ Καλλιμάχου ἐπίγραμμα:

Τὸν τριετῆ παίζοντα περὶ φρέαρ Ἀρχιάνακτα
εἴδωλον μορφᾶς κωφὸν ἐπεσπάσατο.
ἐκ δ' ὕδατος τὸν παῖδα διάβροχον ἅρπασε μάτηρ,
σκεπτομένα ζωᾶς εἴ τινα μοῖραν ἔχει.
Νύμφας δ' οὐκ ἐμίηνεν ὁ νήπιος, ἀλλ' ἐπὶ γούνων
ματρὸς κοιμηθεὶς τὸν βαθὺν ὕπνον ἔχει.

Μεταξὺ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ποιητῶν καταλέγονται καὶ γυναῖκές τινες, ὡς ἡ *Ἀνύτη ἡ Τεγεᾶτις*, ἥτις ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου ὡς ὁ *θῆλυς Ὅμηρος* ἐπαινεῖται, καὶ *Μυρὼ* ἡ Βυζαντία.

3) *Ὕμνοι*. Αἱ μετὰ πολλῆς λαμπρότητος πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν τελούμεναι ἐν ταῖς πρωτευούσαις τῶν νέων βασιλείων μεγαλοπρεπεῖς ἑορταὶ παρεῖχον ἀφορμὴν εἰς τοὺς περιστοιχίζοντας τὰς αὐλὰς αὐτῶν ποιητὰς νὰ ποιῶσι καὶ ὕμνους, οἵτινες κατὰ τὰς ἑορτὰς ταύτας ἐψάλλοντο ὑπὸ χοροῦ. Ὡς τοιοῦτος ὑμνογράφος τῆς περιόδου ταύτης πρῶτος πάλιν μνημονεύεται ὁ πολυμαθέστατος *Καλλίμαχος*, τοῦ ὁποίου διεσώθησαν ἓξ ὕμνοι, ὁ εἰς Δία, ὁ εἰς Ἀπόλλωνα, ὁ εἰς Ἄρτεμιν, ὁ εἰς Δῆλον, ὁ εἰς λουτρὰ τῆς Παλλάδος καὶ ὁ εἰς Δήμητρα. Τοὺς ὕμνους ἐποίησεν ὁ Καλλίμαχος κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ὁμηρικῶν ὕμνων ἐν στίχοις ἑξαμέτροις, πλὴν τοῦ πέμπτου ὕμνου τοῦ εἰς λουτρὰ τῆς Παλλάδος, ὃν ἐποίησεν ἐν ἐλεγειακοῖς διστίχοις.

Ἐκ τῶν ἄλλων ὑμνογράφων ἄξιοι μνείας εἶναι ὁ *Καστρίων* ὁ Σολεύς, ποιήσας ἐν ἰαμβικοῖς τριμέτροις ὕμνους εἰς τὸν Πᾶνα, ὧν ἀποσπάσματά τινα διέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Ἀθήναιος, καὶ ὁ *Ἑρμοκλῆς* ὁ Κυζικηνός, ποιήσας παιᾶνα εἰς Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν καὶ τὸ ἰθυφαλλικὸν ᾆσμα, ὅπερ οἱ Ἀθηναῖοι ἔψαλλον ὑποδεχόμενοι τὸν Δημήτριον ὡς ἐλευθερωτὴν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἀπὸ τῆς μακεδονικῆς κυριαρχίας (302 π. Χ.). Ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ, τοῦ ὁποίου ἀποσπάσματά τινα διέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁμοίως ὁ Ἀθήναιος, ὁ μὲν Δημήτριος παραβάλλεται πρὸς τὸν ἥλιον, οἱ δὲ ἀκόλουθοι αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀστέρας.

4) Ἡ *βουκολικὴ ποίησις* εἶναι τὸ μόνον εἶδος τῆς Ἀλεξανδρινῆς ποιήσεως, ὅπερ ἐμφανίζει πρωτοτυπίαν τινά. Ἐκαλλιεργήθη ἐν Σικελίᾳ, ἔνθα τοῦτο μὲν αἱ ἐξαίρετοι φυσικαὶ καλλοναὶ τῆς χώρας καὶ ὁ ἀκμάζων ποιμενικὸς βίος τῶν εὐτραπέλων κατοίκων τῆς νήσου, τοῦτο δὲ ὁ κόρος καὶ ἡ ἀηδία τοῦ τρυφηλοῦ βίου τῶν πόλεων εἶχον γεννήσει εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ κατὰ φύσιν βίου. Πρόδρομος τῆς βουκολικῆς ποιήσεως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ Στησίχορος (640—555 π.Χ.), ὅστις πρὸ πολλοῦ ἤδη εἶχεν ἐξυμνήσει τὸ οἰκτρὸν τέλος τῆς ὑπὸ τοῦ καλοῦ Εὐάθλου περιφρονηθείσης ὡραίας Καλύκης, πρὸ πολλοῦ δὲ εἶχεν εἰσαγάγει εἰς τὴν ποίησιν τὴν ὡραίαν μορφὴν τοῦ Δάφνιδος, ὅστις βραδύτερον ἔγινεν ὁ πολυύμνητος ἥρως τῶν βουκολικῶν ᾀσμάτων. Ἀλλὰ πατὴρ καὶ δημιουργὸς τῆς βουκολικῆς ποιήσεως ὑπῆρξεν ὁ *Θεόκριτος* (310—245 π. Χ). Ἀμφισβήτησις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις γραμματικοῖς ὑπῆρξεν, ἂν οὗτος ἦτο Κῷος ἢ Συρακούσιος. Ὁπωσδήποτε κατὰ τὴν νεανικήν του ἡλικίαν εὑρίσκομεν τὸν Θεόκριτον ἐν Κῷ, ἔνθα ὑπὸ τῶν διδασκάλων του Φιλητᾶ καὶ Ἀσκληπιάδου ἐμυήθη τὰ μυστήρια τῆς ποιήσεως. Τὸν μετέπειτα βίον του διήγαγεν ὁ Θεόκριτος τὸ μὲν ἐν Συρακούσαις, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἱέρωνος, τὸ δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Πτολεμαίων. Ἐκ τῶν πολλῶν ὑπὸ τοῦ Σουΐδα ἀναφερομένων ἔργων τοῦ Θεοκρίτου διεσώθησαν εἰς ἡμᾶς τὰ βουκολικὰ καὶ ἐκλογή τις ἐκ τῶν ἄλλων ποιημάτων του, ἤτοι 32 ἐν ὅλῳ ποιήματα, καλούμενα *εἰδύλλια*, ἔτι δὲ καὶ 25 ἐπιγράμματα καὶ τὸ σχηματικὸν ποίημα ἡ *σῦριγξ*, τοῦ ὁποίου οἱ ἀνισομεγέθεις στίχοι ἀποτελοῦν σχῆμα σύριγγος ποιμενικῆς. Μετὰ πολλῆς φυσικότητος καὶ μεγάλης ἐναργείας περιγράφει ὁ Θεόκριτος ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ σκηνὰς χαριεστάτας ἐκ τοῦ ποιμενικοῦ καὶ ἀγροτικοῦ βίου τῆς ἐξοχῆς, καὶ μετὰ πολλῆς ἀκριβείας διαγράφει τοὺς χαρακτῆρας τῶν πανηγυριστριῶν (*ἀδωνιαζουσῶν*) καὶ φαρμακευτριῶν τῶν πόλεων. Διάλεκτον ἐν ἄλλοις μὲν εἰδυλλίοις, ἐν οἷς ποιμένες καὶ ἀγρόται διαλέγονται πρὸς ἀλλήλους, μεταχειρίζεται ὁ Θεόκριτος τὴν Δωρικήν, ἣν ὁ λαὸς τῶν Συρακουσῶν ἐλάλει, ἐν ἄλλοις δὲ τὴν Ἰωνικὴν καὶ ἐν ὀλίγοις τὴν Αἰολικήν, μέτρον δὲ τὸ ἐπικὸν ἑξάμετρον. Τὰ ποιήματα τοῦ Θεοκρίτου ἀπλήστως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀνεγινώσκοντο, ὁ δὲ Ρωμαῖος ποιητὴς Βιργίλιος, γράψας καὶ αὐτὸς βουκολικά, τὸν Θεόκριτον εἶχεν ὡς πρότυπον.

Μετὰ τὸν Θεόκριτον δύο μόνον ἄλλοι Ἕλληνες βουκολικοὶ ποιηταὶ ἀνεφάνησαν, τὰ ἴχνη ἐκείνου ἀκολουθήσαντες, ὁ *Βίων* ὁ Σμυρναῖος, σύγχρονος ἐν μέρει τοῦ Θεοκρίτου γενόμενος, καὶ ὁ *Μόσχος* ὁ Συρακόσιος, ἀκμάσας μετὰ τὸ 150 π. Χ. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Βίωνος περιεσώθησαν εἰς ἡμᾶς ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Ἀδώνιδος καὶ 17 ἄλλα μικρότερα ποιήματα, ἐκ δὲ τῶν ἔργων τοῦ Μόσχου ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Βίωνος, ἡ Εὐρώπη, ὁ ἔρως δραπέτης καὶ ὀλίγα τινὰ ἀποσπάσματα.

β΄) **Ἐπικὴ ποίησις** (ἡρωϊκὸν καὶ διδακτικὸν ἔπος). Καὶ τοῦ *ἡρωϊκοῦ ἔπους* δὲν ἔλειπον κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους οἱ θεράποντες ποιηταί, οἵτινες κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ὁμήρου διὰ μακρῶν ἐπικῶν ποιημάτων ἐξύμνουν ἢ μυθολογικῶν ἡρώων περιπετείας καὶ κατορθώματα, πολλαχῶς τοὺς ἀρχαίους μύθους διασκευάζοντες, ἢ τὰς πολεμικὰς πράξεις τῶν συγχρόνων βασιλέων, εἰς ὧν τὰς αὐλὰς διέτριβον. Ἀλλὰ τὰ προϊόντα ταῦτα τοῦ ἡρωϊκοῦ ἔπους, προϊόντα λογίας καὶ οὐχὶ δημοτικῆς ποιήσεως, δὲν ηὐδοκίμησαν πολύ, οὐδὲ κατώρθωσαν νὰ περιέλθουν εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ· δι' ὃ καὶ μετ' ὀλίγον λησμονηθέντα ἐξηφανίσθησαν, χωρὶς οὐδὲν νὰ καταλίπουν ἴχνος. Μεγαλυτέραν σχετικῶς ἐπιτυχίαν ἔσχε τὸ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἡσιόδου καλλιεργηθὲν *διδακτικὸν ἔπος*. Τὴν ὕλην εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως παρεῖχον, τὸ μὲν ἡ ἀρχαία μυθολογία, τὸ δὲ αἱ ἀκμάζουσαι τότε θετικαὶ ἐπιστῆμαι, ἡ ἀστρονομία, ἡ φυσικὴ καὶ ἡ γεωγραφία. Ἄξιοι λόγου ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπικῆς ποιήσεως τῶν χρόνων τούτων ὑπῆρξαν:

Ἄρατος ὁ Σολεὺς (305—240 π. Χ.), τὸν ὁποῖον ἀνωτέρω εἴδομεν ἐν Πέλλῃ, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ διατρίβοντα. Οὗτος κατὰ προτροπὴν τοῦ Ἀντιγόνου ἔγραψεν ἐν Πέλλῃ τὰ Φαινόμενα, ἐπικὸν ποίημα, τοῦ ὁποίου βάσις ἦτο τὸ ἐν πεζῷ λόγῳ ἀστρονομικὸν σύγγραμμα τοῦ διασήμου ἀστρονόμου Εὐδόξου. Τὸ ποίημα τοῦτο περισωθὲν μέχρις ἡμῶν ἀποτελεῖται ἐκ 1154 ἑξαμέτρων στίχων καὶ πραγματεύεται περὶ τῶν ἀστρονομικῶν φαινομένων καὶ τῶν σχετικῶν πρὸς αὐτὰ μύθων. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ἀράτου μεγάλης ἀπέλαυε τιμῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, καθ' οὓς αἱ θετικαὶ ἐπιστῆμαι ηὐδοκίμουν πολύ.

Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος (295—215), ὁ διασημότερος τῶν ἐπικῶν ποιητῶν τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου, μαθητὴς τοῦ Καλλιμάχου, πρὸς ὅν, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, εἰς σφοδρὰν περιῆλθεν ἔριδα. Ἕνεκα τῆς ἔριδος ταύτης ἀπελθὼν ὁ Ἀπολλώνιος εἰς Ρόδον καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐκεῖ διατρίψας, ἐξ οὗ καὶ Ρόδιος ἐπωνομάσθη, ἐπανῆλθε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καλλιμάχου εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἔνθα ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου διωρίσθη προϊστάμενος τῆς αὐτόθι βιβλιοθήκης. Τὸ ἀξιολογώτερον ἐκ τῶν ἐπικῶν ἔργων τοῦ Ἀπολλωνίου εἶναι τὰ Ἀργοναυτικά, ὅπερ ἐκ τεσσάρων βιβλίων ἀποτελούμενον περιεσώθη μέχρις ἡμῶν· εἶναι γεγραμμένον ἐν τῇ γλωσσικῇ καὶ μετρικῇ μορφῇ τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων· ἡ ὑπόθεσις τοῦ ποιήματος, ὡς καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὐτοῦ δηλοῖ, ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν καὶ τὸν ἔρωτα τῆς Μηδείας πρὸς τὸν Ἰάσωνα. Τὸ ἔργον τοῦ Ἀπολλωνίου μετὰ τὸν θάνατον ἰδίᾳ τοῦ Καλλιμάχου ἐξετιμήθη πολὺ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν, ὧν πολλοὶ ἔγραψαν λαμπρὰ εἰς αὐτὸ ὑπομνήματα περιελθόντα εἰς ἡμᾶς, οἱ δὲ Ρωμαῖοι ποιηταὶ Ἀτταχῖνος καὶ Φλάκκος καὶ παρέφρασαν αὐτὸ εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν.

Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος (275—195), ὁ πολυμαθέστατος τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ λογίων, διαδεχθεὶς τὸν Καλλίμαχον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀλεξανδρείας ὡς βιβλιοθηκάριος. Διὰ τὴν εὐρυτάτην ἐγκυκλοπαιδικήν του μόρφωσιν ἐπωνομάζετο ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ὁ *Βῆτα* ἢ ὁ *Πένταθλος*, Βῆτα μέν, διότι ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον συγκρινόμενος πρὸς τοὺς συγχρόνους λογίους, οἷον ἐν μὲν τῇ ποιήσει πρὸς τὸν Καλλίμαχον, ἐν δὲ τῇ φιλοσοφίᾳ πρὸς τὸν Ἀρκεσίλαον, ἐν δὲ τοῖς μαθηματικοῖς πρὸς τὸν Ἵππαρχον, ἤρχετο δεύτερος, πένταθλος δέ, διότι ὡς πρὸς τὴν καθόλου μόρφωσιν ἦτο πάντων ἐξοχώτατος· αὐτὸς ὅμως ὁ Ἐρατοσθένης ἐπωνόμαζεν ἑαυτὸν ἁπλῶς *φιλόλογον*, πρῶτος μεταχειρισθεὶς τὸν ὅρον τοῦτον, ὅστις ἔκτοτε καθιερώθη πρὸς δήλωσιν τοῦ ἐν εὐρυτέρᾳ σημασίᾳ γραμματικοῦ. Ὁ Ἐρατοσθένης περὶ πᾶσαν παιδείαν ἀσχολούμενος, ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα, τὰ μὲν ἐμμέτρως, τὰ δὲ καὶ ἐν πεζῷ λόγῳ. Ἐκ τῶν ποιητικῶν ἔργων τοῦ Ἐρατοσθένους, ἅτινα κατὰ τὸ κρατοῦν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πνεῦμα ἀνεφέροντο εἰς τὴν ἀστρονομίαν, ἀξιολογώτατον ἦτο ὁ Ἑρμῆς, ἐπικὸν ποίημα, ἐκ τοῦ ὁποίου διεσώθη ἐκτενὲς ἀπόσπασμα περιέχον τὴν διαίρεσιν τῆς γῆς εἰς πέντε ζώνας. Ἕτερον ποιητικὸν αὐτοῦ ἔργον μνημονεύεται ἡ Ἀντερινύς, ἐπικὸν καὶ τοῦτο ποίημα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξετίθετο ὁ περὶ τοῦ φόνου τοῦ Ἡσιόδου μῦθος καὶ ἡ τιμωρία τῶν φονέων του. Ἀλλὰ καὶ ἐλεγείαν ἐποίησεν ὁ Ἐρατοσθένης, τὴν Ἠριγόνην, τὴν ὁποίαν ὁ Ψευδολογγῖνος χαρακτηρίζει ὡς ποιημάτιον διὰ πάντων ἀμώμητον. Ἐν αὐτῷ ἐξετίθετο ὁ μῦθος τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως τῆς Ἀττικῆς Ἰκαρίου καὶ τῆς θυγατρός του Ἠριγόνης καὶ τῆς μεταμορφώσεως τούτων καὶ τῆς Μαίρας τῆς πιστῆς κυνὸς τῆς Ἠριγόνης, εἰς ἀστέρας.

Ριανὸς ὁ Κρής, σύγχρονος τοῦ Ἐρατοσθένους ἐπί τινα χρόνον ζήσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Οὗτος γραμματικὸς ὢν καὶ περὶ τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἀσχοληθείς, ἔγραψε καὶ αὐτὸς ἐπικὰ ποιήματα, ἐπιτυχῶς ἀπομιμηθεὶς τὸν Ὅμηρον καὶ εἰς τὸ λεκτικὸν καὶ εἰς τὴν καθόλου σύνθεσιν τῶν ποιημάτων. Ὡς ἔργα αὐτοῦ ἀναφέρονται ἡ Ἡράκλεια, ἐν ᾗ ἐξετίθεντο τὰ κατὰ τὸν Ἡρακλέα, τὰ Θεσσαλικά, τὰ Ἀχαϊκά, τὰ Ἠλιακὰ καὶ τὰ Μεσσηνιακά. Τούτων ἀξιολογώτερον ἦτο τὰ Μεσσηνιακά, ἐν οἷς ὁ ποιητὴς ἐκθέτει τὸν δεύτερον Μεσσηνιακὸν πόλεμον. Ὁ Παυσανίας, ἀκολουθῶν ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Μεσσηνίας τὸν Ριανόν, λέγει, ὅτι οὐχὶ ἀφανέστερον ἐξυμνεῖται ὁ Ἀριστομένης ἐν τῷ ποιήματι τοῦ Ριανοῦ ἢ ὁ Ἀχιλλεὺς ἐν τῇ Ἰλιάδι τοῦ Ὁμήρου. Πλὴν ἑνὸς ἀποσπάσματος, ὅπερ φέρεται ἐν τῷ Ἀνθολογίῳ τοῦ Στοβαίου, οὐδὲν ἄλλο ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Ριανοῦ περιεσώθη εἰς ἡμᾶς.

Εὐφορίων ὁ Χαλκιδεὺς (ἐγεν. περὶ τὸ 275 π. Χ.). Τοῦτον εἴδομεν ἀνωτέρω ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν τῇ αὐλῇ του Ἀντιόχου διατρίβοντα καὶ προϊστάμενον τῆς αὐτόθι βιβλιοθήκης. Ὑπῆρξε γονιμώτατος ποιητής, γράψας καὶ ἐλεγείας καὶ ἐπικὰ ποιήματα. Ὡς ἐπικὰ αὐτοῦ ποιήματα ἀναφέρονται ὁ Ἡσίοδος, ἡ Μοψία, μυθολογικὸν ποίημα εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν ἀναφερόμενον, καὶ αἱ Χιλιάδες, ἤτοι συλ-

Digitized by Google

λογὴ μύθων ποικίλων. Εἰς αὐτὸν ἀπεδίδετο καὶ τὸ ποίημα **Ἀραὶ ἢ ποτηριοκλέπτης**, σατυρικὸν ποίημα, ὅμοιον πρὸς τὸν Ἶβιν τοῦ Καλλιμάχου. Τὰ ποιήματα τοῦ Εὐφορίωνος, ὅπως καὶ τὰ τοῦ Λυκόφρονος, ὃν πολὺ οὗτος ἐμιμεῖτο, ἦσαν, ὡς προείπομεν, διὰ τὸ λεκτικὸν αὐτῶν πολὺ σκοτεινὰ καὶ γριφώδη.

Νίκανδρος ὁ Κολοφώνιος, ἤκμασεν ἐπὶ Ἀττάλου τοῦ Γ', ὃν καὶ ἐξυμνεῖ ἐν τῷ προοιμίῳ ἑνὸς τῶν ποιημάτων του. Κατὰ τὸν Σουΐδαν, οὗτος ἦτο γραμματικός, ποιητὴς καὶ ἰατρός, τὴν φήμην του ὅμως ὤφειλεν ὁ Νίκανδρος εἰς τὰ ἐπικά του ποιήματα, ἅτινα ἦσαν μυθολογικὰ καὶ διδακτικά. Τὰ ἀξιολογώτερα ἐκ τῶν ἔργων του ἦσαν τὰ **Ἑτεροιούμενα**, μυθολογικὸν ἔπρς ἐκ 5 βιβλίων ἀποτελούμενον, ὅπερ ἐπραγματεύετο περὶ ἑτεροιώσεων, ἤτοι μεταμορφώσεων ἀνθρώπων εἰς ζῷα καὶ φυτά. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Νικάνδρου, ὅπερ δὲν περιεσώθη εἰς ἡμᾶς, εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς Ὀβίδιος γράφων τὰς μεταμορφώσεις του. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Νικάνδρου περιεσώθησαν τὰ **θηριακά**, ἐπικὸν ποίημα ἐξ 958 ἑξαμέτρων στίχων, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑποδεικνύονται τὰ πρὸς θεραπείαν τῶν δηγμάτων τῶν ἰοβόλων ζῴων (θηρίων) κατάλληλα φάρμακα, καὶ τὰ **Ἀλεξιφάρμακα**, ὅμοιον ποίημα ἐκ στίχων 630 ἀποτελούμενον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑποδεικνύονται τὰ κατὰ τῆς ἐκ βρωμάτων δηλητηριάσεως ἀντιφάρμακα. Πλὴν τούτων ἔγραψεν ὁ Νικανδρος καὶ **Γεωργικὰ** καὶ **Μελισσουργικά**, ἐπικὰ ποιήματα μὴ περισωθέντα εἰς ἡμᾶς, ἅτινα εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Βιργίλιος, γράφων τὰ Γεωργικά του.

γ) Δραματικὴ ποίησις. Τὰ κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους καλλιεργηθέντα εἴδη τῆς δραματικῆς ποιήσεως εἶναι ἡ τραγῳδία, ἡ κωμῳδία (ἡ νέα) καὶ τὰ συγγενῆ πρὸς αὐτὴν εἴδη: ὁ μῖμος, ἡ ἱλαροτραγῳδία ἢ φλυακογραφία καὶ ἡ σκωπτικὴ ποίησις ἢ κιναιδολογία.

1) Τραγῳδία. Καὶ κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους πολλοὶ ἀνεφάνησαν τραγῳδιῶν ποιηταί, ἐξ ὧν ἑπτὰ ἦσαν οἱ ἀποτελέσαντες τὴν ποιητικὴν *Πλειάδα* τῶν χρόνων τούτων, ὁ *Λυκόφρων* ὁ Χαλκιδεύς, ὁ *Ἀλέξανδρος* ὁ Αἰτωλός, ὁ *Σωσιφάνης* ὁ Συρακόσιος, ὁ *Σωσίδας* ὁ ἐκ τῆς Τρωϊκῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ *Διονύσιος* ὁ Ταρσεύς, ὁ *Ὅμηρος* ὁ Βυζάντιος καὶ ὁ *Φιλίσκος* ὁ Κερκυραῖος. Ἀλλ' αἱ τραγῳδίαι αὐτῶν ἐφήμερα ἔργα οὖσαι καὶ οὐδὲ πόρρωθεν δυνάμεναι νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰς τραγῳδίας τῆς Ἀττικῆς περιόδου, εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τῶν ποιητῶν των συναπωλέσθησαν καὶ ἐκεῖναι, εἰς ἐντελῆ περιελθοῦσαι λήθην. Μόνον ἡ **Ἀλεξάνδρα** ἢ Κασσάνδρα τοῦ Λυκόφρονος περιεσώθη, ποίημα ἐκ 1474 στίχων ἐν ἰαμβικῷ τριμέτρῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ Κασσάνδρα, ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Πριάμου, μὲ φράσεις σκοτεινὰς καὶ αἰνιγματώδεις προφητεύει τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας καὶ προλέγει τὰς τύχας τῶν Τρῴων καὶ Ἀχαιῶν ἡρώων.

Χαρακτηριστικὸν τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ἐν γένει δράματος (τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας) εἶναι ὁ περιορισμὸς ἢ ἡ τελεία ἐξ αὐτοῦ παράλειψις τοῦ χοροῦ καὶ τῶν χορικῶν ᾀσμάτων, ἀντὶ τῶν ὁποίων κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν πράξεων ἐψάλλοντο *ἐμβόλιμα μέλη*, ᾄσματα δηλ. ἄσχετα πρὸς τὴν ἐξελισσομένην πρᾶξιν τοῦ δράματος. Ἐπακολούθημα τῆς τοιαύτης μεταβολῆς τῆς μορφῆς τοῦ δράματος ὑπῆρξε καὶ ἡ μετασκευὴ τοῦ *προσκηνίου* τοῦ θεάτρου.

2) Κωμῳδία. Ἡ κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας καλλιεργηθεῖσα κωμῳδία εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν γραμματικῶν λεγομένη *νέα κωμῳδία* πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς *παλαιᾶς* καὶ *μέσης* κωμῳδίας, ὧν ἡ μὲν παλαιὰ ἀνεπτύχθη καὶ ἤκμασε κατὰ τοὺς ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων μέχρι τέλους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου χρόνους, ἡ δὲ μέση ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Οἱ διασημότεροι τῶν κωμῳδοποιῶν τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

Μένανδρος ὁ Ἀθηναῖος (342—290 π. Χ.), ἀνεψιὸς τοῦ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον ἀκμάσαντος κωμῳδοποιοῦ Ἀλέξιδος, τὰ μάλιστα εὐδοκιμῶν ἐν Ἀθήναις. Προσκληθεὶς εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Α' ἀπέκρουσε τὴν πρόσκλησιν, μὴ θελήσας νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς προσφιλοῦς του ἐρωμένης Γλυκέρας, ἥτις ἔγραφε πρὸς αὐτόν: «**Τί γὰρ Ἀθῆναι χωρὶς Μένανδρον; τί δὲ Μένανδρος χωρὶς Γλυκέρας; ἥτις αὐτῷ καὶ τὰ προσωπεῖα διασκευάζω καὶ τὰς ἐσθῆτας ἐνδύω κἂν τοῖς παρασκηνίοις ἕστηκα τοὺς δακτύλους ἐμαυτῆς πιέζουσα καὶ τρέμουσα, ἕως ἂν κροταλίσῃ τὸ θέατρον. Τότε νὴ τὴν Ἄρτεμιν ἀναψύχω καὶ περιβάλλουσά σε τὴν ἱερὰν ἐκείνην κεφαλὴν ἐναγκαλίζομαι**» Εἰς 105 καὶ κατ' ἄλλους εἰς 108 ἀνέρχονται αἱ ὑπὸ τοῦ Μενάνδρου ποιηθεῖσαι κωμῳδίαι, ὧν ὁ **Εὐνοῦχος**, ὁ **Κόλαξ**, ὁ **Ἑαυτὸν τιμωρούμενος**, ἡ **Περινθία** καὶ ἡ **Ἀνδρία** ἐχρησίμευσαν ὡς πρότυπον εἰς τὸν Ρωμαῖον ποιητὴν *Τερέντιον*, ὅστις κατὰ τὸ ὑπόδειγμα ἐκείνων ἐποίησεν ὁμοίας κωμῳδίας· πολλαὶ δὲ πάλιν ἐκ τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Μενάνδρου καὶ μετεφράσθησαν ὑπὸ τῶν Λατίνων ποιητῶν, ὡς ὁ **Ναύκληρος**, ὁ **Ὑποβολιμαῖος**, τὸ **Πλόκιον** καὶ τὰ **Χαλκεῖα** ὑπὸ τοῦ Γαιλίου, τὸ **Φάσμα** ὑπὸ τοῦ Λουσκίου καὶ ὁ **Μισογύνης** ὑπὸ τοῦ Ἀτιλίου.

Φιλήμων ὁ Σολεὺς ἢ κατ' ἄλλους Συρακόσιος (361—263 π. Χ.), ὁ διασημότερος μετὰ τὸν Μένανδρον ποιητής, διδάξας καὶ οὗτος ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἦτο καὶ αὐτοῦ τοῦ Μενάνδρου προσφιλέστερος εἰς τὸν λαὸν τῶν Ἀθηνῶν· κατέλιπεν 97 κωμῳδίας, ὧν πολλαὶ φέρουν τὰ αὐτὰ ὀνόματα, ἅτινα καὶ αἱ κωμῳδίαι τοῦ Μενάνδρου. Ἐκ τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Φιλήμονος μόνον ἀποσπάσματά τινα διεσώθησαν, δύο δὲ κωμῳδίας του τὸν **Ἔμπορον** καὶ τὸν **Θησαυρὸν** διέσῳσεν ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς Πλαῦτος ἐν λατινικῇ μεταφράσει.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἄλλων ποιητῶν τῆς νέας κωμῳδίας, ἥτις ἐν Ἀθήναις ἰδίως ἐκαλλιεργήθη καὶ ἤκμασεν, ἄξιοι μνείας εἶναι ὁ *Δίφιλος* ὁ Σινωπεύς, ὅστις 100 κωμῳδίας ἔγραψεν, ὁ *Ἀπολλόδωρος* ὁ Καρύστιος, τοῦ ὁποίου δύο κωμῳδίας, τὸν **Ἐπιδικαζόμενον** καὶ τὴν **Ἑκυρὰν** ἐμιμήθη ὁ Τερέντιος, ὁ *Φιλιππίδης* ὁ Ἀθηναῖος, φίλος τοῦ βασιλέως Λυσιμάχου, γράψας 44 κωμῳδίας, καὶ *Ποσείδιππος* ὁ Κασσανδρεύς, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μενάνδρου ἐκυριάρχησε τῆς ἀττικῆς σκηνῆς· ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ηὐδοκίμει ὁ *Μάχων* ὁ Σικυώνιος, ἢ κατ' ἄλλους Κορίνθιος, ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου.

Μῖμοι. Ἐξαίρετον προϊὸν τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου εἶναι καὶ οἱ *μιμίαμβοι* τοῦ *Ἡρώνδα*. Τούτων πρότερον ἐλάχιστα ἀποσπάσματα ἐγνωρίζομεν ἐκ τοῦ Ἀνθολογίου τοῦ Στοβαίου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1890 προῆλθον εἰς φῶς ἔκ τινος αἰγυπτιακοῦ παπύρου 7 μῖμοι τοῦ Ἡρώνδα ὁλόκληροι καί τινα ἀποσπάσματα δύο ἄλλων μίμων του. Ὁ Ἡρώνδας, Κῷος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἤκμασεν ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου· τοὺς μίμους αὐτοῦ ἔγραψεν ἐν τῇ Δωρικῇ διαλέκτῳ τῆς πατρίδος του, ἐν μέτρῳ χωλιαμβικῷ, μιμηθεὶς ἐν τούτῳ τὸν παλαιὸν ἰαμβογράφον Ἱππώνακτα, ἐξ οὗ παρέλαβε καὶ τὸν Ἰωνικὸν χρωματισμὸν τῆς Δωρικῆς διαλέκτου. Οἱ μιμίαμβοι τοῦ Ἡρώνδα μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ χάριτος ἀπεικονίζοντες ἀληθινὰς σκηνὰς ἐκ τοῦ τότε πραγματικοῦ βίου εἰλημμένας, πλὴν τῆς λογοτεχνικῆς ἀξίας ἔχουν καὶ ταύτην τὴν σημασίαν, ὅτι ἐμφανίζουν εἰς ἡμᾶς πολλὰς ἀπόψεις τῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους κοινωνικῆς καταστάσεως. Οὕτως ἐν τῷ πρώτῳ μίμῳ πιστότατα περιγράφονται οἱ ἐπαγωγοὶ τρόποι μαστρωποῦ τινος, ἐν τῷ δευτέρῳ ἡ θορυβώδης ἐμφάνισις εἰς τὸ δικαστήριον πορνοβοσκοῦ τινος, ἐν τῷ τρίτῳ ἡ ἐν τῷ σχολείῳ τιμωρία ἀτακτοῦντος παιδίου καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ ἑταίρα τις ἐπισκεπτομένη ὑποδηματοποιεῖον.

Ἱλαροτραγῳδία ἢ *φλυακογραφία.* Κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους πολὺ ἐπίσης ἐκαλλιεργήθη καὶ ἡ ἐκ τῶν μίμων προελθοῦσα *ἱλαροτραγῳδία* ἢ *φλυακογραφία.* Ταύτης κυριώτατος ἀντιπρόσωπος ὑπῆρξεν ὁ Ρίνθων ὁ ἐκ Τάραντος τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἔνθα ἰδίᾳ ἤκμασεν ἡ φλυακογραφία. Ὁ Ρινθων ἤκμασεν ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Α', κατέλιπε δὲ 48 ἱλαροτραγῳδίας, παρῳδίας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δραμάτων τοῦ Εὐριπίδου. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Ρίθωνος οὐδὲν εἰς ἡμᾶς διεσώθη, μόνον δὲ τὰ ὀνόματά τινων γινώσκομεν, **Ἀμφιτρύων**, **Ἡρακλῆς**, **Ἰφιγένεια**, **Ὀρέστης**, **Τήλεφος**. Κατὰ τὸν Ἀμφιτρύωνα τοῦ Ρίνθωνος ἐποίησε καὶ ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς Πλαῦτος τὸν ἑαυτοῦ Ἀμφιτρύωνα.

Σκωπτικὴ ποίησις ἢ *κιναιδολογία.* Καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως, τὸ πολὺ συγγενὲς πρὸς τὴν κωμῳδίαν, ἐκαλλιεργήθη κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους ὑπὸ οὐχὶ ἀσημάντων ποιητῶν, ὧν ἀξιολογώτερος ὑπῆρξεν ὁ *Σωτάδης* ὁ ἐκ Μαρωνείας τῆς Κρήτης, ἀκμάσας ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου. Οὗτος, κατὰ τὸν Ἀθήναιον, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μὲν διατρίβων παρὰ τῷ Πτολεμαίῳ, ἔσκωπτε τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Λυσίμαχον, ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ παρὰ τῷ Λυσιμάχῳ διαμένων ἐκακολόγει τὸν Πτολεμαῖον, κατὰ τοῦ ὁποίου ἔγραψε καὶ τὸν δηκτικώτατον ἐκεῖνον στίχον

εἰς οὐχ ὁσίην τρυμαλιὴν τὸ κέντρον ὠθεῖς

σκώπτων δι' αὐτοῦ τὸν Πτολεμαῖον διὰ τὸν μετὰ τῆς ἀδελφῆς του Ἀρσινόης γάμον του. Ἀλλὰ τοῦτο ἐπέφερεν εἰς αὐτὸν καὶ τὸ οἰκτρόν του τέλος· διότι συλλαβὼν αὐτὸν ἐν τῇ νήσῳ Καύνῳ ὁ στρατηγὸς τοῦ Πτολεμαίου Πάτροκλος καὶ ἐγκλείσας ἐν μολυβδίνῳ κιβωτίῳ ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Σωτάδου, ὧν γνωστὰ εἰς ἡμᾶς εἶναι τὰ ἐπιγραφόμενα εἰς **Ἅδου κατάβασις**, **Πρίηπος**, εἰς **Βελεστίχην** (ἐρωμένην τοῦ Πτολεμαίου) καὶ **Ἀμαζὼν** ἐλάχιστα ἀποσπάσματα διεσώθησαν.

ΙΙ. Πεζὸς λόγος. Τὰ ἐν πεζῷ λόγῳ προϊόντα τῆς Ἀλεξανδρινῆς λογοτεχνίας ἀναφέρονται εἰς τὴν φιλοσοφίαν, εἰς τὴν γραμματικήν, εἰς τὴν ἱστοριογραφίαν, εἰς τὴν γεωγραφίαν καὶ εἰς τὰς λεγομένας θετικὰς ἐπιστήμας (φυσικομαθηματικά, ἀστρονομίαν, μηχανικήν).

α') Φιλοσοφία· βλ. **Φιλοσοφίας ἱστορία** —*ἑλληνικὴ φιλοσοφία.*

β') Γραμματική. Ἡ ἔννοια τοῦ *γραμματικοῦ* κατὰ τοὺς πρώτους Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους ἦτο πολὺ εὐρυτέρα τῆς ἐννοίας, ἣν ὁ ὅρος οὗτος προσέλαβεν ἀπὸ τῆς δευτέοας ἑκατονταετηρίδος τῆς περιόδου ταύτης καὶ ἑξῆς. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ γραμματικοὶ τῆς πρώτης ἑκατονταετηρίδος δὲν ἦσαν οἱ ξηροὶ γραμματικοὶ τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων, οἵτινες περὶ τὴν γλωσσικὴν μόνον ἐξέτασιν τῶν λογοτεχνικῶν προϊόντων ἠσχολοῦντο, ἀλλὰ πολυμαθεῖς λόγιοι, οἵτινες εὐρεῖαν ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν ἔχοντες καὶ μὲ καλαισθητικὴν ἀντίληψιν καὶ ποιητικὴν ἰδιοφυΐαν πεπροικισμένοι ἠδύναντο καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα νὰ ἐξετάζουν καὶ τοὺς μύθους τῶν λογοτεχνημάτων νὰ ἐρευνοῦν καὶ τὴν καλαισθητικὴν αὐτῶν ἀξίαν νὰ κρίνουν. Ἐπειδὴ δὲ τετραπλοῦν οὕτως ἦτο τὸ ἔργον τοῦ γραμματικοῦ, ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις τοῦ κειμένου τῶν κλασσικῶν συγγραμμάτων, ἡ ἐξήγησις τῶν μύθων, ἡ διόρθωσις τῶν ἐφθαρμένων χωρίων καὶ ἡ αἰσθητικὴ κρίσις, διὰ τοῦτο καὶ τῆς γραμματικῆς τότε τέσσαρα ἦσαν τὰ μέρη: τὸ *ἀναγνωστικόν*, τὸ *ἐξηγητικόν*, τὸ *διορθωτικὸν* καὶ τὸ *κριτικόν*. Βραδύτερον οἱ γραμματικοί, συστηματοποιήσαντες τὰ ἐκ τῆς ἱστορικῆς καὶ γλωσσικῆς μελέτης τῶν κλασσικῶν συγγραφέων πορίσματα, προέβησαν εἰς τὴν σύνταξιν εἰδικῶν ἐγχειριδίων γραμματικῆς, μετρικῆς καὶ ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας. Οἱ σπουδαιότεροι τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς.

Φιλητᾶς ὁ Κῷος, ὃν ἀνωτέρω καὶ ὡς ποιητὴν ἐλεγειῶν εἴδομεν. Οὗτος ἐπαινεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ ὡς καλὸς κριτικός, γράψας σύγγραμμα **περὶ τῆς Ὁμηρικῆς ἐτυμολογίας**, ἐξ οὗ ὀλίγα μόνον ἀποσπάσματα περιεσώθησαν.

Ζηνόδοτος ὁ Ἐφέσιος, μαθητὴς τοῦ Φιλητᾶ, ὁ πρῶτος βιβλιοθηκάριος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης. Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ κυρίως θεμελιωτὴς τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γραμματικῶν σπουδῶν καὶ ὁ πρῶτος διορθωτὴς καὶ ἐκδότης τοῦ Ὁμήρου. Ἡ *διόρθωσις*, ἤτοι ἡ κριτικὴ αὕτη ἔκδοσις τοῦ Ὁμήρου, μετὰ πολλῆς αὐθαιρεσίας ὑπὸ τοῦ Ζηνοδότου γενομένη, σφόδρα μετὰ ταῦτα ἐψέγετο ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀρίσταρχον γραμματικῶν.

Καλλίμαχος ὁ Κυρηναῖος, ὁ πολυμαθὴς βιβλιοθηκάριος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης. Οὗτος καὶ ὡς ποιητής, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, διέπρεψεν, ἀλλὰ καὶ ὡς γραμματικὸς διεκρίθη. Ἔγραψε τὸ σπουδαιότατον ἐκεῖνο ἔργον, ὅπερ ἐπεγράφετο **Πίνακες τῶν ἐν πάσῃ παιδείᾳ διαλαμψάντων καὶ ὧν συνέγραψαν**, γενόμενος οὕτως ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας. Γραμματικὸν ἐπίσης ἦτο καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ τὸ ἐπιγραφόμενον **Ἐθνικαὶ ὀνομασίαι**, ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν σύνταξιν πολλῶν γλωσσογραφικῶν καὶ λεξιγραφικῶν συγγραμμάτων.

Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος, ὁ πολυμαθέστατος βιβλιοθηκάριος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης, ὃν ἀνωτέρω ὡς ποιητὴν εἴδομεν, οὗτος καὶ γραμματικὸς ἔξοχος ἦτο. Τὸ σπουδαιότατον ἐκ τῶν γραμματικῶν του ἔργων ἦτο τὸ **Περὶ τῆς ἀρχαίας τραγῳδίας**, ἐν τῷ ὁποίῳ μετὰ πολλῆς εὐρυμαθείας ἐπραγματεύετο περὶ τῆς γνησιότητος καὶ περὶ τοῦ χρόνου τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων τραγῳδιῶν, ἔκρινε τὸ λεκτικὸν αὐτῶν καὶ ἡρμήνευε πολλὰ αὐτῶν χωρία καὶ ἀπὸ γλωσσικῆς καὶ ἀπὸ πραγματικῆς ἀπόψεως. Τὰ ὀλίγα σῳζόμενα ἀποσπάσματα μαρτυροῦν, ὅτι ὁ Ἐρατοσθένης μετὰ πολλῆς χάριτος ἔγραφε τὴν γνησίαν Ἀττικὴν διάλεκτον.

Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος (262—185 π. Χ.), μαθητὴς τοῦ Ζηνοδότου καὶ τοῦ Καλλιμάχοι, διαδεχθεὶς τὸν Ἐρατοσθένην ὡς βιβλιοθηκάριος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀλεξανδρείας. Διαπρεπὴς γραμματικὸς ὤν, ἠσχολήθη περὶ τὴν διόρθωσιν καὶ ἔκδοσιν τῶν ἀρχαίων ποιητῶν· τῶν ἐκδόσεων αὐτοῦ σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ τοῦ Ὁμήρου, ἡ τοῦ Ἡσιόδου καὶ ἡ τῶν λυρικῶν ποιητῶν Ἀλκαίου, Ἀνακρέοντος καὶ Πινδάρου. Πολὺ συντηρητικώτερος καὶ κριτικώτερος ὢν τοῦ διδασκάλου του Ζηνοδότου, ἐξετιμᾶτο πολὺ ὑπὸ τοῦ Ἀριστάρχου. Ἐν συλλογαῖς ἀρχαίων σχολίων περιεσώθησαν εἰς ἡμᾶς καί τινες τῶν ὑποθέσεων, ἃς ὁ Ἀριστοφάνης ἔγραψεν εἰς τὰ δράματα τῶν ἀρχαίων ποιητῶν.

Ἀρίσταρχος ὁ ἐκ Σαμοθράκης (220—145), μαθητὴς τοῦ Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου, ὁ ἐπιφανέστερος πάντων τῶν γραμματικῶν καὶ ὁ εὐφυέστερος πάντων τῶν κριτικῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἔκτος βιβλιοθηκάριος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης. Διώρθωσε καὶ ἐξέδωκε μετὰ κριτικῶν ὑπομνημάτων πλείστους ἀρχαίους συγγραφεῖς, ἰδιαιτέρως ὅμως ἠσχολήθη περὶ τὸν Ὅμηρον, τὸν Ἡσίοδον, τὸν Ἀλκαῖον καὶ τὸν Πίνδαρον. Ἀλλὰ καὶ εἰς συγγραφεῖς, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα δὲν ἐξέδωκεν, ἔγραψεν ὁ Ἀρίσταρχος ἀξιολογώτατα ὑπομνήματα. Τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀριστάρχου γραφέντα ὑπομνήματα ἀνήρχοντο ἐν συνόλῳ κατὰ τὸν Σουΐδαν εἰς 800. Ὁ Ἀρίσταρχος ὑπῆρξεν ἱδρυτὴς ἰδίας σχολῆς, ἥτις διετηρήθη ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας· ἐκ ταύτης προῆλθον πολλοὶ ἔξοχοι γραμματικοί.

Κράτης ὁ Μαλλώτης, βιβλιοθηκάριος τῆς ἐν Περγάμῳ βιβλιοθήκης καὶ ἀρχηγὸς τῆς Περγαμηνῆς σχολῆς, ἀντίζηλος τοῦ Ἀριστάρχου. Οὗτος μᾶλλον λόγιος καὶ φιλόσοφος ὢν ἢ κριτικός, ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ μάλιστα τοῦ Ὁμήρου ἀπέβλεπε μᾶλλον εἰς τὴν πρα-

Digitized by Google

γματικὴν καὶ ἱστορικὴν αὐτῶν ἐξέτασιν. Ἐν δὲ τῇ περὶ τῆς γλωσσικῆς μορφῆς τῶν λέξεων ἀμφισβητήσει ὁ Κράτης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἦσαν ὑπὲρ τῆς *ἀνωμαλίας*, ἐνῷ ὁ Ἀρίσταρχος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἦσαν ὑπὲρ τῆς *ἀναλογίας*. Σπουδαῖον ἦτο τὸ περὶ τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου σύγγραμμα τοῦ Κράτητος, ἐξ οὗ πολλὰ ἐδανείζοντο οἱ μεταγενέστεροι γραμματικοί. Εἷς τῶν πολλῶν μαθητῶν τοῦ Κράτητος ἦτο καὶ ὁ *Ἡρόδικος* ὁ Βαβυλώνιος, ὅστις μετὰ πείσματος ἐρίζων πρὸς τοὺς Ἀρισταρχείους ἔγραψε κατ᾿ αὐτῶν τὸ σκωπτικὸν ἐκεῖνο ἐπίγραμμα:

Φεύγετ', Ἀριστάρχειοι, ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης
Ἑλλάδ', τῆς ξουθῆς δειλότεροι κεμάδος
γωνιοβόμβυκες, μονοσύλλαβοι, οἷσι μέμηλε
τὸ σφὶν καὶ τὸ σφῶϊν καὶ τὸ μὶν ἠδὲ τὸ νίν·
τοῦθ' ὑμῖν εἴη δυσπέμφελον· Ἡροδίκῳ δὲ
Ἑλλὰς ἀεὶ μίμνοι καὶ θεόπαις Βαβυλών.

Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀθηναῖος, μαθητὴς τοῦ Ἀριστάρχου, ἀσχολούμενος μᾶλλον περὶ τὸ ἱστορικὸν μέρος τῆς φιλολογίας, ἔγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: περὶ Σώφρονος, περὶ Ἐπιχάρμου, περὶ ἐτυμολογιῶν, περὶ τῶν Ἀθήνησιν ἑταιρίδων, περὶ νεῶν, περὶ γῆς καὶ περὶ θεῶν.

Διονύσιος ὁ Θρᾷξ, μαθητὴς καὶ οὗτος τοῦ Ἀριστάρχου, εἶναι ὀνομαστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς λογοτεχνίας, διότι αὐτὸς συνέταξε τὸ πρῶτον συστηματικὸν ἐγχειρίδιον γραμματικῆς, ὅπερ ἐπιγράφεται γραμματικὴ τέχνη, διὸ καὶ ἐπωνομάσθη ὁ κατ᾿ ἐξοχὴν *τεχνικός*. Ἡ γραμματικὴ τοῦ Διονυσίου περιεσώθη εἰς ἡμᾶς μετὰ πολλῶν εἰς αὐτὴν ὑπομνημάτων γραμματικῶν τοῦ μέσου αἰῶνος. Τὴν γραμματικὴν καὶ ὁ Διονύσιος ἀντιλαμβάνεται ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ. Τὰ μέρη τῆς γραμματικῆς κατὰ τὸν Διονύσιον εἶναι: *ἀνάγνωσις, ἐξήγησις, γλωσσῶν καὶ ἱστοριῶν ἀπόδοσις, ἐτυμολογία, ἀναλογία, ἐκλογισμός, κρίσις ποιημάτων.*

γ') Ἱστοριογραφία καὶ χρονογραφία. Πλεῖστοι ὑπῆρξαν οἱ λόγιοι, οἱ κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους γράψαντες ἱστορικὰ συγγράμματα ἢ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδιαιτέρας των πατρίδος ἢ εἰς τὴν ἑλληνικὴν καθόλου ἱστορίαν ἢ καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν ἄλλων λαῶν ἀναφερόμενα. Ἀλλ᾿ ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὸν Πολύβιον, ὅστις ἀληθῶς εἶναι ὁ μόνος ἱστορικὸς τῆς περιόδου ταύτης, ἐκ τῶν ἄλλων πολὺ ὀλίγοι εἶναι οἱ λόγου τινὸς ἄξιοι ἱστορικοί. Οἱ ἱστοριογράφοι τῶν πρώτων χρόνων τῆς περιόδου ταύτης ἐπηρεάζοντο πολὺ ἀπὸ τὸ κρατοῦν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ὅπερ μεγάλην ἐδείκνυε ῥοπὴν πρὸς τοὺς μύθους καὶ τοὺς θρύλους καὶ τὰ παραδοξολογήματα, μὲ τὰ ὁποῖα περιεβάλλοντο τὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ τὰ πολεμικὰ κατορθώματα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, περὶ τὰ ὁποῖα καὶ ἠσχολεῖτο κυρίως ἡ ἱστοριογραφία κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς περιόδου ταύτης. Ἀλλ᾿ ἐφ᾿ ὅσον ὁ πολιτικὸς βίος τῆς Ἑλλάδος, οὐ μόνον ἐν αὐτῇ τῇ κυρίως Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς νέοις ἑλληνικοῖς βασιλείοις ὁλονὲν ἔφθινεν, εἰς δὲ τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ἤρχισε νὰ ἀναμιγνύεται τὸ πανίσχυρον Ρωμαϊκὸν κράτος μὲ τάσεις κοσμοκρατορικάς, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ οἱ ἱστοριογράφοι τῶν χρόνων τούτων ἤρχισαν νὰ στρέφουν τὴν προσοχὴν αὐτῶν πρὸς τὴν Ρώμην καὶ νὰ ἐξετάζουν τὰ ρωμαϊκὰ πράγματα. Εἰς τοὺς χρόνους τούτους ἀνεφάνη καὶ ὁ Πολύβιος. Ἐκ τῶν ἄλλων ἱστοριογράφων καὶ χρονογράφων ἄξιοι ὁπωσδήποτε λόγου τινὸς ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

Ἱερώνυμος ὁ ἐκ Καρδίας τῆς Κιλικίας (περὶ τὸ 365-260) ἱστορικὸς ἅμα καὶ στρατηγός, φίλος τοῦ Εὐμένους. Ἔγραψεν Ἱστορίας τῶν διαδόχων καὶ Ἱστορίας τῶν ἐπιγόνων, ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς ταφῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ φθάνων μέχρι τῆς εἰς Ἰταλίαν ἐκστρατείας τοῦ Πύρρου (323-272). Τοῦτον ἠκολούθησεν ὁ Πλούταρχος γράφων τὸν βίον τοῦ Πύρρου.

Δοῦρις ὁ Σάμιος (γεν. περὶ τὸ 340), μαθητὴς τοῦ Θεοφράστου. Ἔγραψεν ἐκτενέστατον ἱστορικὸν ἔργον, τὰς Ἱστορίας, ὧν μέρη ἦσαν τὰ Ἑλληνικὰ καὶ Μακεδονικά, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν συμβάντων μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην καὶ φθάνων μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως Λυσιμάχου (281 π. Χ.). Τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ εἶχεν ὡς κυρίαν πηγὴν ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης γράφων τὴν ἱστορικὴν του βιβλιοθήκην. Καὶ ἱστορίαν τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος ἔγραψεν ὁ Δοῦρις, τοὺς Ὥρους Σαμίων, καὶ βίον τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἀγαθοκλέους.

Δίυλλος ὁ Ἀθηναῖος (ἀκμάσας μεταξὺ τοῦ 330—290). Ἔγραψε γενικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σικελίας, ἐν 27 βιβλίοις, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ Φωκικοῦ, τοῦ λεγομένου *ἱεροῦ πολέμου* (357) καὶ φθάνων μέχρι τοῦ θανάτου τῆς Κασσάνδρας (297). Συνέχειαν τῆς ἱστορίας τοῦ Διύλλου ἔγραψεν ὁ *Ψάων* ὁ Πλαταιεὺς ἐν 32 βιβλίοις.

Τίμαιος ὁ ἐκ Ταυρομενίου τῆς Σικελίας (γεν. περὶ τὸ 345) συνέγραψεν Ἱστορίας τῆς Σικελίας, ἐν 38 βιβλίοις, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἀγαθοκλέους (289 π. Χ.). Αἱ ἱστορίαι τοῦ Τιμαίου ψέγονται ὑπὸ τοῦ Πολυβίου, διότι εἶναι πλήρεις μύθων ἀπιθάνων καὶ δεισιδαιμονίας ἀγεννοῦς καὶ τερατείας γυναικώδους. Διὸ καὶ ἐπωνομάζετο ὁ Τίμαιος κατὰ τὸν Σουΐδαν *γραοσυλλέκτρια*. Ἐπειδὴ δὲ σφοδρῶς ἐπετίμα τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἱστορικούς, ἐπωνομάσθη καὶ Ἐπιτίμαιος· ἐν τούτοις ὁ Τίμαιος ὑπῆρξε πηγή, ἐξ ἧς ἤντλησαν καὶ ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Στράβων καὶ ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης καὶ ὁ Παυσανίας.

Φύλαρχος ὁ Ἀθηναῖος ἢ κατ᾿ ἄλλους Αἰγύπτιος ἐκ Ναυκράτεως· οὗτος συμπληρῶν τὰς ἱστορίας τοῦ Ἱερωνύμου καὶ Δούριδος ἔγραψεν Ἱστορίας ἐν 28 βιβλίοις, ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐκστρατείας τοῦ Πύρρου μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Κλεομένους (272—220). Τοῦτον καὶ ὁ Πολύβιος καὶ ὁ Πλούταρχος δὲν θεωροῦν πολὺ ἀξιόπιστον διὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ Κλεομένους μεροληψίαν του.

Ἄρατος ὁ Σικυώνιος (271—213), ὁ ἐπιφανὴς στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας· συνέγραψεν Ἱστορικὰ ὑπομνήματα ἐν βιβλίοις ὑπὲρ τὰ 30, ἅτινα ἔφθανον μέχρι τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου (220). Ταῦτα εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Πλούταρχος, γράφων τοὺς βίους τοῦ Ἀράτου, τοῦ Ἄγιδος καὶ τοῦ Κλεομένους.

Φιλόχορος ὁ Ἀθηναῖος, ἱεροσκόπος καὶ μάντις, ἀναιρεθεὶς ὑπὸ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ μετὰ τὴν ὑπ᾿ αὐτοῦ κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν (262 π. Χ.). Ἔγραψε καὶ πολλὰ ἄλλα συγγράμματα, ὧν ἀτελῆ κατάλογον παρέχει εἰς ἡμᾶς ὁ Σουΐδας, ἀλλ᾿ ἰδιαιτέρως περὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν ἀσχοληθεὶς ἔγραψεν Ἀτθίδα ἐν 17 βιβλίοις, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 261 π. Χ.

Μανέθων Αἰγύπτιος ἀρχιερεύς, ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν δύο πρώτων Πτολεμαίων. Ἔγραψεν Αἰγυπτιακὰ ἐν τρισὶ βιβλίοις, ἱστορίαν δηλ. τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων μέχρι τῆς δυναστείας τοῦ Νεκτανεβῶ τοῦ Β', ἥτις ἔφθανε μέχρι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἐκ τοῦ ἀξιολόγου τούτου ἔργου τοῦ Μανέθωνος πολλὰ ἀντέγραψε καὶ ὁ Ἑκαταῖος καὶ ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης.

Μεγασθένης ὁ Ἰνδογράφος. Οὗτος ζῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σελεύκου τοῦ Νικάνορος διέτριβε παρὰ τῷ σατράπῃ τῆς Ἀραχωσίας Σιβυρτίῳ. Ὑπὸ τούτου πολλάκις ἀποσταλεὶς ὡς πρεσβευτὴς πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Ἰνδῶν Σανδρόκοττον καὶ γνωρίσας ἐκ τοῦ πλησίον τὴν χώραν τῆς Ἰνδικῆς καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ἔγραψε τὰ Ἰνδικὰ εἰς 4 βιβλία. Τὸ ἔργον τοῦτο, μᾶλλον ἐθνογραφικὸν ἢ ἱστορικὸν ὄν, παρεῖχεν ἀξιολόγους εἰδήσεις περὶ τῆς γεωγραφίας, τῆς χλωρίδος καὶ τῶν ζῴων τῆς Ἰνδικῆς ὡς καὶ περὶ τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ τῶν ἐθίμων τῶν Ἰνδῶν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον τοῦτο, κατὰ τὸ κρατοῦν τῆς ἐποχῆς πνεῦμα, ἦτο πλῆρες παραδόξων μυθευμάτων, ἅτινα ὁ συγγραφεὺς ἔπλαττε διασκευάζων τοὺς ἑλληνικοὺς μύθους, ὅπως προσαρμόζῃ αὐτοὺς πρὸς τοὺς μύθους τῶν ἀνατολικῶν λαῶν. Ἐπιτομὴν τῶν Ἰνδικῶν τοῦ Μεγασθένους παρέχει εἰς ἡμᾶς ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης.

Ἐκ τῶν ἔργων πάντων τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἱστοριογράφων μόνον ὀλίγα ἀποσπάσματα περιεσώθησαν, ἅτινα ὁ Müller περιέλαβεν ἐν τῇ ὑπ᾿ αὐτοῦ γενομένῃ συλλογῇ ἀποσπασμάτων Ἑλλήνων ἱστορικῶν.

Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης (205—120), ὁ ἐπιφανέστατος πάντων τῶν ἱστορικῶν τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου. Υἱὸς ὢν τοῦ στρατηγοῦ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας Λυκόρτα, καὶ διὰ τὸ γένος του καὶ διὰ τὴν εὐφυΐαν του ταχέως προήχθη καὶ κατέλαβεν ἐν τῇ πατρίδι του ἐξέχουσαν θέσιν. Ὅτε δὲ οἱ Ρωμαῖοι, καταβαλόντες ἐν Μακεδονίᾳ τὸν Περσέα, ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον παρὰ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας χιλίους ὁμήρους, περιληφθεὶς τότε μεταξὺ τῶν ὁμήρων τούτων καὶ ὁ Πολύβιος ἦλθεν εἰς Ρώμην, ἔνθα διέμεινεν ἐπὶ 16 ὁλόκληρα ἔτη. Ἐν Ρώμῃ συνδέσας ὁ Πολύβιος στενωτάτας φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Σκιπίωνος τοῦ νεωτέρου, παρηκολούθησεν αὐτὸν εἰς τὰς περιοδείας καὶ ἐκστρατείας του. Οὕτω γνωρίσας ὁ Πολύβιος ἐκ τοῦ πλησίον τὰ ρωμαϊκὰ πράγματα καὶ κατὰ βάθος ἐννοήσας τὴν πολιτικὴν τῶν Ρωμαίων ἔγινε θαυμαστὴς τῆς Ρώμης καὶ ἐνθουσιώδης συνήγορος τῆς ρωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας. Διὸ καὶ συγγράφων ἔπειτα τὴν ἱστορίαν του, τοῦτο, ὡς αὐτὸς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Γ' βιβλίου τῆς ἱστορίας του λέγει, προετίθετο νὰ ἐξετάσῃ, «πῶς καὶ πότε καὶ διατί πάντα τὰ γνωριζόμενα μέρη τῆς οἰκουμένης ὑπὸ τὴν Ρωμαίων δύναμιν ἐγένετο». Ἡ ἱστορία τοῦ Πολυβίου εἶναι γενικὴ ἱστορία ἢ ὡς αὐτὸς λέγει, ἱστορία τῶν καθόλου πραγμάτων, περιλαμβάνουσα πάντα τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τὰ συμβάντα καὶ ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Λιβύῃ, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων βασιλέων τῆς Ἀσίας μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ὑποταγῆς τῆς Γαλατίας. Ἐκ τῶν 40 βιβλίων, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο τὸ ὅλον ἔργον τοῦ Πολυβίου, μόνον τὰ 5 πρῶτα διεσώθησαν πλήρη, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ἀποσπάσματα μόνον. Ὁ Πολύβιος, ὡς κριτικὸς ἱστορικός, δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἁπλῆν μόνον ἀφήγησιν τῶν γεγονότων, ἀλλ᾿ εἰσδύων εἰς αὐτὴν τῶν πραγμάτων τὴν οὐσίαν ἀναζητεῖ πανταχοῦ τὰ βαθύτερα αἴτια τῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Τὸ ἔργον τοῦ Πολυβίου εἰς τὴν κοινὴν γεγραμμένον διάλεκτον στερεῖται εὐφραδείας καὶ γλωσσικῆς γλαφυρότητος, ἀλλ᾿ ἔχει μεγίστην ἱστορικὴν ἀξίαν.

Ποσειδώνιος ὁ ἐξ Ἀπαμείας τῆς Συρίας (135—45 π. Χ.). Οὗτος ἱδρύσας, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, ἰδίαν σχολὴν ἐν Ρόδῳ, ἠσχολήθη κατ᾿ ἀρχὰς περὶ τὴν φιλοσοφίαν. Βραδύτερον περιελθὼν τὴν Ἰταλίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν, ἐπεδόθη εἰς ἱστορικὰς καὶ φυσικὰς μελέτας, γράψας ἐν γλώσσῃ γλαφυρᾷ Ἱστορίας ἐν βιβλίοις 52. Τὸ ἔργον τοῦ Ποσειδωνίου συνέχεια ὂν τῆς ἱστορίας τοῦ Πολυβίου περιελάμβανε τὰ συμβάντα ἀπὸ τοῦ 144 μέχρι τοῦ 86 ἔτους π. Χ., ἐχρησίμευσε δὲ ὡς κυρία εἰς τὸν Διόδωρον πηγὴ διὰ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς χρονικῆς ταύτης περιόδου. Ἐκ τῆς ἀξιολόγου ταύτης ἱστορίας τοῦ Ποσειδωνίου ἐλάχιστα ἀποσπάσματα περιεσώθησαν, ἅτινα περιέλαβεν ὁ Müller ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ συλλογῇ του.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν *χρονογραφίαν* οὐκ ὀλίγοι τῶν Ἀλεξανδρινῶν λογίων ἠσχολήθησαν. Τοιοῦτοι χρονογράφοι ὑπῆρξαν:

Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος, ὁ πολυμαθέστατος βιβλιοθηκάριος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης, ὃν ἀνωτέρω καὶ ὡς ποιητὴν καὶ ὡς γραμματικὸν εἴδομεν. Οὗτος ὑπῆρξε καὶ τῆς χρονογραφίας ὁ δημιουργός, γράψας ἀξιόλογον ἔργον Περὶ χρονογραφιῶν. Ἐκ τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Ἐρατοσθένους προέρχεται καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως (Στρωμ. Α', § 138) παρατιθέμενος χρονολογικὸς πίναξ, ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας μέχρις Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Οἱ δὲ Ὀλυμπιονῖκαι τοῦ Ἐρατοσθένους, κατὰ τὸ παράδειγμα πιθανῶς τῶν Ὀλυμπιονικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους γραφέντες, δὲν ἦσαν καθαρῶς χρονογραφικὸν ἔργον.

Τίμαιος ὁ Ταυρομενίτης, ὁ ἀνωτέρω ὡς ἱστορικὸς μνημονευθείς. Καὶ οὗτος ἠσχολήθη πολὺ περὶ τὴν χρονογραφίαν, γράψας Ὀλυμπιονίκας ἢ χρονικὰ πραξίδια καὶ πρῶτος εἰσαγαγὼν τὴν κατὰ Ὀλυμπιάδας χρονολογίαν.

Δημήτριος ὁ Φαληρεύς, ὅστις, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, ὑπῆρξεν ὁ ὑποδείξας εἰς τὸν Πτολεμαῖον τὸν Α' τὴν ἵδρυσιν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης. Οὗτος πλὴν τῶν εἰδικῶν ἱστορικῶν ἔργων, ἅτινα ἦσαν Ὑπομνήματα περὶ τῆς δεκαετίας τῆς ἐν Ἀθήναις ἐπιστασίας του, Περὶ τῆς Ἀθήνησι νομοθεσίας καὶ Περὶ τῶν Ἀθήνησι πολιτειῶν, ἔγραψε καὶ χρονογραφικὸν ἔργον, Ἀναγραφὴν ἀρχόντων, χρονολογικὸν δηλ. πίνακα τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχόντων.

Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀθηναῖος, ὃν ὡς γραμματικὸν ἀνωτέρω εἴδομεν. Οὗτος ἔγραψεν ἐμμέτρως, ἐν ἰαμβικοῖς τριμέτροις, Χρονικὰ ἐν βιβλίοις 4, ἐν οἷς ἐν χρονογραφικῇ τάξει κατέγραφε πάντα τὰ ἄξια λόγου πολιτικὰ καὶ λογοτεχνικὰ γεγονότα ἀπὸ τῶν τρωϊκῶν χρόνων μέχρι τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους (144 π. Χ.), ἤτοι γεγονότα 1040 ἐτῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο, ἔξοχον διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ περιεχομένου, μετέφρασε λατινιστὶ ὁ Κορνήλιος Νέπος.

Πάριον χρονικόν. Εἰς τὰ χρονογραφικὰ ἔργα ἀνήκει καὶ τὸ *Πάριον χρονικόν*, ἐπὶ μαρμάρου ἀναγεγραμμένον, ὅπερ εὑρεθὲν ἐν τῇ νήσῳ Πάρῳ κατὰ τὸ ἔτος 1627 καὶ μεταφερθὲν εἰς Ἀγγλίαν εὑρίσκεται νῦν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξφόρδης. Τὸ χρονικὸν τοῦτο εἶναι χρονογραφικὸς πίναξ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχόντων, ἀπὸ Κόδρου μέχρι τοῦ ἄρχοντος Διογνήτου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ συνετάχθη.

δ') Γεωγραφία καὶ θετικαὶ ἐπιστῆμαι *(φυσικομαθηματικά, ἀστρονομία μηχανική)*. Αἱ μεγάλαι ἀνὰ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον ἐκστρατεῖαι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του, εὐρὺ διήνοιξαν τὸ στάδιον εἰς τοὺς λογίους ἐρευνητὰς καὶ φυσιοδίφας τῶν χρόνων ἐκείνων, οἵτινες μακρὰς περιοδείας ἐπιχειροῦντες ἐξηρεύνων τὰς νέας χώρας καὶ ἐξήταζον τὰ γεωγραφικὰ καὶ φυσικὰ αὐτῶν στοιχεῖα, τὰ δὲ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν καὶ παρατηρήσεων αὐτῶν κατέγραφον ἐν βιβλίοις. Οὕτω μεγάλως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους προήχθη ἡ γεωγραφία μετὰ τῆς ἐθνογραφίας καὶ φυσιογραφίας, παραλλήλως δὲ πρὸς αὐτὴν καὶ ἡ μαθηματικὴ μετὰ τῆς ἀστρονομίας καὶ μηχανικῆς. Αἱ γνώσεις αὗται ἀποχωρισθεῖσαι τῆς φιλοσοφίας, εἰς ἧς τὸν κύκλον μέχρι τοῦδε περιελαμβάνοντο, ἐκαλλιεργήθησαν ἤδη ὡς ἴδιαι ἐπιστῆμαι. Οἱ σπουδαιότεροι ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπιστημῶν τούτων κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς.

1) Τῆς γεωγραφίας:

Νέαρχος ὁ ἐξ Ἀμφιπόλεως (κατὰ δὲ τὸν Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἐκ Λήτης τῆς Μακεδονίας) καὶ *Ἀνδροσθένης* ὁ Θάσιος (κατ᾿ ἄλλους Ἀμφιπολίτης). Ἀμφότεροι οὗτοι μετασχόντες εἰς τὴν Ἰνδικὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ διὰ τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ καταπλεύσαντες εἰς τὸν ὠκεανὸν παρέπλευσαν καὶ ἐξηρεύνησαν κατ᾿ ἐντολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ μὲν πρῶτος πᾶσαν τὴν μέχρι τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ παραθαλασσίαν χώραν πρὸς ἐξεύρεσιν ὁδοῦ συγκοινωνίας μεταξὺ Περσικῆς καὶ Ἰνδικῆς, ὁ δὲ δεύτερος μέγα μέρος τῆς Ἀραβικῆς παραλίας. Τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν κατέγραψαν, ὁ μὲν Ἀνδροσθένης ἐν ἀπολεσθέντι συγγράμματι, ὅπερ ἐπεγράφετο Παράπλους Ἰνδικῆς, ὁ δὲ Νέαρχος ἐν ὁμοίῳ ἀπολεσθέντι συγγράμματι, ὅπερ ἀκολουθεῖ ὁ Ἀρριανὸς ἀφηγούμενος τὴν ἀνάβασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ πολλάκις ἀναφέρεται εἰς αὐτό, χωρὶς ὅμως νὰ λέγῃ καὶ τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου.

Digitized by Google

Άννων ὁ Καρχηδόνιος ὁ ἐπιλεγόμενος θαλασσοπόρος. Οὗτος κατὰ τὸ 500 π. Χ. περιπλεύσας πρὸς ἐμπορικοὺς σκοποὺς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, ἔγραψεν ἐν γλώσσῃ Φοινικῇ **Περίπλουν τῆς Ἀφρικῆς**. Τοῦ ἔργου τούτου μετάφρασις ἑλληνική, γενομένη ἐπὶ τῶν καρχηδονιακῶν πολέμων, περιεσώθη μέχρις ἡμῶν. Περιλαμβάνεται ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Müller γενομένῃ συλλογῇ Ἑλλήνων γεωγράφων καὶ ἐν τῇ δαπάναις τῶν Ζωσιμαδῶν ἐν Βιέννῃ τῷ 1807—1808 ἐκδοθείσῃ συλλογῇ, ἥτις ἐπιγράφεται «**Συλλογὴ τῶν ἐν ἐπιτομῇ τοῖς πάλαι γεωγραφηθέντων**».

Πυθέας ὁ Μασσαλιώτης. Οὗτος κατὰ τὸ 300 π. Χ. ἐκ Γαδείρων ἀφορμηθεὶς καὶ ἐπὶ πλοίων φοινικικῶν διαπλεύσας τὸν ὠκεανὸν ἔφθασε μέχρι τῆς Βρεττανικῆς καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τῆς Θούλης. Ἐπανελθὼν ἔπειτα ἔγραψε τὸ **Περὶ ὠκεανοῦ** σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Πολύβιος καὶ ὁ Στράβων ἔψεξαν διὰ τὰ πολλὰ ἐν αὐτῷ μυθώδη. Ἀλλ' ὅσα τότε ὑπὸ τοῦ Πολυβίου καὶ τοῦ Στράβωνος ὡς ἀπίθανα καὶ μυθώδη ἐθεωρήθησαν, οἷον ὅτι αἱ νύκτες εἰς τὰς ὑπερβορείους ἐκείνας χώρας ἦσαν πολὺ βραχεῖαι, ὅτι ἡ θάλασσα παγωμένη ὡμοίαζε πρὸς θαλάσσιον πνεύμονα, ἐκ τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν ἀπεδείχθησαν ἀληθῆ.

Δικαίαρχος ὁ ἐκ Μεσσήνης τῆς Σικελίας, μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ φίλος τοῦ Θεοφράστου. Οὗτος ἐπιχειρήσας πολλὰς καταμετρήσεις ὀρέων συνέταξε περιγραφὴν τῆς γῆς (γεωγραφίαν) μετὰ πολλῶν διασαφητικῶν πινάκων (γεωγραφικῶν χαρτῶν). Τὸ σπουδαιότερον ἔργον τοῦ Δικαιάρχου εἶναι ὁ **Βίος τῆς Ἑλλάδος**, ἐν τῷ ὁποίῳ οὗτος περιγράφει τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ γεωγραφικῆς καὶ ἀπὸ ἐθνογραφικῆς καὶ ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως. Ἐκ τοῦ ἔργου τούτου ἐλάχιστα ἀποσπάσματα περιεσώθησαν.

Τιμοσθένης ὁ Ῥόδιος, ναύαρχος τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Β', συνέγραψε γεωγραφικὸν σύγγραμμα **περὶ λιμένων** ἐν 10 βιβλίοις, ἐξ οὗ πολλὰ ἤντλησεν ὁ Ἐρατοσθένης.

Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος, ὁ πολυμαθέστατος βιβλιοθηκάριος τῆς Ἀλεξανδρείας, ὃν ἀνωτέρω καὶ ὡς ποιητὴν καὶ ὡς γραμματικὸν καὶ ὡς χρονογράφον εἴδομεν· οὗτος πρῶτος, μετὰ τὰς προπαρασκευαστικὰς γεωγραφικὰς ἐργασίας τοῦ Δικαιάρχου, ἀνύψωσε τὴν γεωγραφίαν εἰς ἀληθῆ ἐπιστήμην, γράψας τὰ **Γεωγραφικά**, σύγγραμμα ἀπολεσθέν, ἐκ τριῶν βιβλίων ἀποτελούμενον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Ἐρατοσθένης ἀνέπτυσσε καὶ τὴν περὶ τοῦ σφαιροειδοῦς σχήματος τῆς γῆς θεωρίαν του.

Ἀρτεμίδωρος ὁ Ἐφέσιος· οὗτος μετὰ πολλὰς καὶ μακρὰς περιοδείας ἔγραψε **Γεωγραφίαν** ἐν 11 βιβλίοις, ἐξ ἧς πολλὰ ἤντλησαν καὶ ὁ Στράβων καὶ ὁ Πλίνιος καὶ ὁ Παυσανίας.

Μνασέας ὁ Πατρεύς, μαθητὴς τοῦ Ἐρατοσθένους, καὶ *Σκύμνος* ὁ Χῖος ἔγραψαν **Περιηγήσεις** διῃρημένας εἰς μέρη, ἅτινα ἐπεγράφοντο **Εὐρώπη, Ἀσία καὶ Λιβύη**.

Πολέμων ὁ κατὰ τὸν Σουΐδαν Ἰλεὺς (ὡς καταγόμενος ἔκ τινος χωρίου τῆς Τροίας), ὁ ἐπονομαζόμενος *περιηγητής*, διὰ τὰς πολλὰς καὶ μακροχρονίους περιηγήσεις του ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, ὅστις καὶ *στηλοκόπας* ἀκόμη ἐκαλεῖτο, διότι πρὸς συλλογὴν ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν εἰδήσεων δὲν παρέλειπε νὰ ἀναγινώσκῃ καὶ τὰς ἐπὶ στηλῶν καὶ ἄλλων μνημείων τῆς τέχνης ἀναγεγραμμένας ἐπιγραφὰς καὶ ἐπιγράμματα. Συνέγραψε πολλὰ ἔργα τοπογραφικοῦ καὶ ἀρχαιολογικοῦ χαρακτῆρος, οἷον **Περὶ τῆς Ἀθήνησιν ἀκροπόλεως, Περὶ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, Περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς θησαυροῦ, Περὶ τῶν ἐν Σικυῶνι πινάκων, Κτίσεις τῶν ἐν Φωκίδι πόλεων, Κτίσεις τῶν ἐν Πόντῳ πόλεων, Περιήγησιν Ἰλίου**, καὶ ἄλλα, ἐξ ὧν ἐλάχιστα ἀποσπάσματα περιεσώθησαν.

2) *Τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν* (μαθηματικῆς, φυσικῆς, ἀστρονομίας καὶ μηχανικῆς):

Αὐτόλυκος ὁ ἐκ Πιτάνης τῆς Μ. Ἀσίας (περὶ τὸ 310 π. Χ.). Τούτου τὰ συγγράμματα **Περὶ κινουμένης σφαίρας** καὶ **Περὶ ἐπιτολῶν καὶ δύσεων τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων**, εἶναι τὰ ἀρχαιότατα ἐκ τῶν μέχρις ἡμῶν σωζομένων ἀστρονομικῶν συγγραμμάτων.

Εὐκλείδης ὁ ἐκ Γέλας τῆς Σικελίας, μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος, διάσημος μαθηματικός. Οὗτος ζῶν ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Α' ἐδίδασκε τὰ μαθηματικὰ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἥτις ἕνεκα τῆς σχολῆς αὐτοῦ ἀπέβη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὸ κέντρον τῶν μαθηματικῶν σπουδῶν. Συνέγραψε πολλὰ συγγράμματα, ἐξ ὧν τὸ σπουδαιότατον εἶναι τὰ **Στοιχεῖα Γεωμετρίας** ἐν 13 βιβλίοις, ἅτινα καὶ περιεσώθησαν. Ταῦτα καὶ εἰς τὴν ἀραβικὴν καὶ εἰς τὴν λατινικὴν μεταφρασθέντα ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπετέλουν τὴν βάσιν τῆς γεωμετρικῆς διδασκαλίας. Σπουδαῖον ἐπίσης εἶναι καὶ τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ, τὸ ἐπιγραφόμενον **Δεδομένα**, ὅπερ χρησιμεύει ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἀνωτέραν γεωμετρίαν. Καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦτο διεσώθη μέχρις ἡμῶν μετὰ λαμπρᾶς εἰς αὐτὸ εἰσαγωγῆς πολλῶν σχολίων τοῦ φιλοσόφου Μαρίνου. Ἐπίσης διεσώθησαν καὶ τὰ **Φαινόμενα**, ἔργον ἀστρονομικόν, καὶ ἡ **Κατανομὴ κανόνος**, ἐν ᾗ ὁ Εὐκλείδης ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παρατηρήσεων τοῦ Πυθαγόρου πραγματεύεται περὶ τῶν διαστημάτων τῆς διατονικῆς κλίμακος, διεσκευασμένον δὲ διεσώθη καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Εὐκλείδου τὸ ἐπιγραφόμενον **Ὀπτικά**, τὰ δὲ μετ' αὐτῶν συνεκδιδόμενα **Κατοπτρικά**, κατὰ νεωτέρας ἐρεύνας, δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Εὐκλείδου, ἀλλὰ τοῦ ὑπομνηματιστοῦ αὐτοῦ *Θέωνος*, ὅπως καὶ ἡ σωζομένη **Ἁρμονικὴ εἰσαγωγὴ** δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Εὐκλείδου, ἀλλὰ πιθανῶς τοῦ *Κλεωνίδου*, μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοξένου. Ἄλλα ἀπολεσθέντα ἔργα τοῦ Εὐκλείδου μνημονεύονται τὰ ἑξῆς: **Περὶ διαιρέσεων, Ψευδάρια, Πορίσματα, Τόποι πρὸς ἐπιφανείᾳ καὶ Κωνικά.**

Ἀρχιμήδης ὁ Συρακόσιος (217—212 π. Χ.), ὁ διασημότατος μαθηματικὸς τῆς ἀρχαιότητος, στενὸς φίλος τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἱέρωνος καὶ τοῦ υἱοῦ του Γέλωνος. Ἡ φήμη τῆς σχολῆς τοῦ Εὐκλείδου ἔφερε τὸν Ἀρχιμήδην εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἔνθα ἐπί τινα χρόνον διέτριψεν ἀναστρεφόμενος μὲ τοὺς μαθητὰς τοῦ Εὐκλείδου ὅστις ἤδη εἶχεν ἀποθάνει. Ἐξ Ἀλεξανδρείας ἐπανελθὼν ἔπειτα ὁ Ἀρχιμήδης εἰς Συρακούσας καὶ εἰς βαθείας ἐπιστημονικὰς μελέτας ἐπιδοθεὶς ἔκαμε σπουδαιοτάτας ἀνακαλύψεις καὶ συνέγραψεν ἐν τῇ Δωρικῇ διαλέκτῳ τῆς πατρίδος του ἀξιολογώτατα συγγράμματα, ἐξ ὧν περιεσώθησαν μέχρι ἡμῶν τὰ ἑξῆς: α') **Μαθηματικά**: 1) *Τετραγωνισμὸς παραβολῆς* ἢ μᾶλλον, ὅπως ὁ Εὐτόκιος ἐπιγράφει αὐτό, *Τετραγωνισμὸς τοῦ ὀρθογωνίου κώνου*, 2) *Περὶ σφαίρας καὶ κυλίνδρου* 3) *Κύκλου μέτρησις*, 4) *Περὶ ἑλίκων*, 5) *Περὶ κωνοειδῶν καὶ σφαιροειδῶν* β') **Ἀριθμητικά**: *Ψαμμίτης*, ὑπολογισμὸς δηλ. τῶν ἀπεράντου ἐκτάσεως ἀριθμῶν. γ') **Μηχανικά**: 1) *Ἐπιπέδων ἰσορροπία*, 2) *Περὶ τῶν ἐν ὕδατι ἐφισταμένων ἢ περὶ ὀχουμένων*, δηλ. περὶ τῆς σήμερον λεγομένης ὑδροστατικῆς. Τὸ δὲ ἐν ἐλεγειακοῖς διστίχοις ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀρχιμήδους σωζόμενον ποιημάτιον **Πρόβλημα βοεικόν**, ἤτοι πρόβλημα περὶ τῶν τοῦ Ἡλίου βοῶν, ὅπερ, ὡς λέγεται, ὁ Ἀρχιμήδης ἀπέστειλε διὰ τοῦ Ἐρατοσθένους πρὸς τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μαθηματικούς, ὅπως λύσουν αὐτό, ἀμφιβάλλεται ἂν εἶναι ἔργον τοῦ Ἀρχιμήδους· πιθανὸν τὸ πρόβλημα νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀρχιμήδους, ἀλλ' ὄχι καὶ τὸ ποίημα.

Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος (περὶ τὸ 280 π. Χ.), διάσημος μαθηματικὸς καὶ ἀστρονόμος. Οὗτος πρῶτος, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀνέκαθεν κρατοῦσαν γεωκεντρικὴν θεωρίαν, καθ' ἣν ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη μετὰ τῶν ἄλλων ἀστέρων κινοῦνται περὶ τὴν γῆν, ἀνέπτυξε τὴν ἡλιοκεντρικὴν θεωρίαν, καθ' ἣν ἡ γῆ κινουμένη περὶ τὸν ἄξονά της κινεῖται συγχρόνως καὶ περὶ τὸν ἥλιον, δι' ἣν διδασκαλίαν καὶ κατηγορήθη ἐπὶ ἀσεβείᾳ ὑπὸ τοῦ στωϊκοῦ φιλοσόφου Κλεάνθους. Τοῦ Ἀριστάρχου ἓν μόνον σύγγραμμα διεσώθη, τὸ **Περὶ μεγεθῶν καὶ ἀποστημάτων ἡλίου καὶ σελήνης**.

Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος. Ὅτι καὶ περὶ τὰ μαθηματικὰ καὶ ἀστρονομικὰ ἠσχολεῖτο ὁ πολυμαθέστατος βιβλιοθηκάριος τῆς Ἀλεξανδρείας, μαρτυροῦν πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ποιημάτων του καὶ τὰ ἑξῆς συγγράμματά του: οἱ ἐν πεζῷ λόγῳ διασωθέντες **Καταστερισμοί**, ἐν οἷς καταλέγονται οἱ διάφοροι ἀστερισμοὶ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τοὺς μύθους τῶν ποιητῶν, ὁ **Πλατωνικὸς** καὶ τὸ ἐν ἀναθηματικῇ στήλῃ διασωθὲν γλαφυρὸν αὐτοῦ **ἐπίγραμμα**, ἐν οἷς ἐπραγματεύετο περὶ τοῦ πλατωνικοῦ προβλήματος, τοῦ διπλασιασμοῦ δηλ. τοῦ κύβου, καὶ τὸ **Περὶ μεσοτήτων** σύγγραμμά του. Τοῦ Ἐρατοσθένους ἐπινόησις εἶναι καὶ τὸ ἐν τῇ ἀριθμητικῇ λεγόμενον **κόσκινον τοῦ Ἐρατοσθένους**, πίναξ δηλ. πρὸς εὕρεσιν τῶν πρώτων ἀριθμῶν.

Ἀπολλώνιος ὁ ἐκ Πέργης τῆς Παμφυλίας (περὶ τὸ 200 π. Χ.). Οὗτος ἐργασθεὶς καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐν Περγάμῳ συνέγραψε τὸ περίφημον σύγγραμμα περὶ κωνικῶν τομῶν, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν **Κωνικά**, ἐν βιβλίοις 8, ὧν τὰ μὲν 4 πρῶτα περιεσώθησαν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, τὰ δὲ 3 ἑπόμενα ἐν ἀραβικῇ μεταφράσει. Τὸ τελευταῖον ὄγδοον βιβλίον ἀπωλέσθη. Ἐπίσης ἐν ἀραβικῇ καὶ λατινικῇ μεταφράσει διεσώθη καὶ τὸ **Περὶ λόγου ἀποτομῆς** σύγγραμμα τοῦ Ἀπολλωνίου. Πολλὰ ἄλλα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀναφερόμενα συγγράμματα τοῦ Ἀπολλωνίου ἀπωλέσθησαν, ὡς τὸ **Ὠκυτόκιον**, δι' οὗ ἐδιδάσκετο τρόπος πρὸς ταχὺν ὑπολογισμὸν τῶν πολλοστημορίων, καὶ τὸ περὶ τῆς στάσεως καὶ τῆς παλινδρομικῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν.

Ἵππαρχος ὁ ἐκ Νικαίας τῆς Βιθυνίας (περὶ τὰ μέσα τῆς β' π. Χ. ἑκατοντ.), ὁ μέγιστος ἀστρονόμος τῆς ἀρχαιότητος καὶ πατὴρ τῆς τριγωνομετρίας, διδάξας καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐν Ῥόδῳ. Οὗτος, ἂν καὶ ἠκολούθει τὴν παλαιὰν τοῦ γεωκεντρικοῦ συστήματος θεωρίαν, ὅμως ἔκαμε πλείστας σπουδαίας ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ παρατηρήσεις καὶ ἀνακαλύψεις, ὧν σπουδαιοτάτη ἦτο ἡ τῆς *μεταπτώσεως*, τῆς βραδείας δηλ. μετακινήσεως τῶν ἰσημερινῶν σημείων, ἤτοι τῶν σημείων ἐκείνων, καθ' ἃ ἡ ἐκλειπτική, καθ' ἣν ἡ γῆ κινεῖται, καὶ ὁ οὐράνιος ἰσημερινὸς τέμνουσιν ἀλλήλους. Τὸ μόνον διασωθὲν σύγγραμμα τοῦ Ἱππάρχου εἶναι τὸ ἐπιγραφόμενον **Τῶν Ἀράτου καὶ Εὐδόξου φαινομένων ἐξηγήσεις**, ἔργον νεανικὸν τοῦ Ἱππάρχου, μικρὰν ἔχον ἀξίαν.

Κτησίβιος ὁ Ἀλεξανδρεύς, ἀκμάσας κατὰ τοὺς χρόνους Πτολεμαίου τοῦ Β'. Εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τῆς μηχανικῆς ἐπιστήμης, ἐργασθεὶς πολὺ εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν πολεμικῶν μηχανῶν τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ οὐδὲν διεσώθη.

ε') Στρατ. τακτική. Ἡ τακτική, ἡ τέχνη τοῦ πολέμου, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς προηγουμένης ἤδη περιόδου ἀναπτυχθεῖσα, ὡς μαρτυροῦν τὸ **Περὶ ἱππικῆς** σύγγραμμα τοῦ *Ξενοφῶντος* καὶ τὰ **Τακτικὰ** τοῦ *Αἰνείου*, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἔλαβε πολὺ μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν. Ἀντιπρόσωποι τῆς τακτικῆς λογοτεχνίας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὑπῆρξαν:

Φίλων ὁ Βυζάντιος, γράψας (περὶ τὸ 200 π. Χ.) τὴν **Μηχανικὴν σύνταξιν**, τῆς ὁποίας πλῆρες διεσώθη τὸ Δ' βιβλίον, τὸ πραγματευόμενον περὶ βλημάτων (βελοποιική), ἐν ἐπιτομῇ δὲ τὰ ἀπὸ τοῦ Ε' βιβλίου καὶ ἑξῆς, πραγματευόμενα περὶ τειχοποιίας, περὶ κατασκευῆς μηχανῶν, περὶ πολιορκίας καὶ πολιορκητικῆς τέχνης.

Βίτων, ἀκμάσας ἐπὶ Ἀττάλου τοῦ Α' ἢ τοῦ Β', ἔγραψε σύγγραμμα ἀπολεσθέν, ὅπερ ἐπεγράφετο **Κατασκευὴ πολεμικῶν ὀργάνων καὶ καταπελτῶν**.

Ἀσκληπιάδης, μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Ποσειδωνίου, ἔγραψε συστηματικὸν ἐγχειρίδιον τακτικῆς ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν **Τακτικὰ κεφάλαια**, ἐξ ὧν πολλὰ ἐδανείσθη ὁ βραδύτερον, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, ἀκμάσας *Αἰλιανός*, γράφων τὰ **Τακτικά** του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Susemihl*, Geschichte der griechischen Litteratur in der Alexandrinerzeit 2 Bde Leipzig 1891—1892. —*Christ*, Geschichte der griechisch. Litter. τόμ. Β μετάφρασι. Ν. Πολίτου 1905. *Couat*, La poésie alexandrine sous les trois premiers Ptolémées, Paris 1882. —*Sandys*, History of classical scholarship, Cambridge 1903. —*Wegener*, De Aula Attalica litterarum artiumque fautrice, Hann. 1836. —*Ritschl*, Die alexandrinischen Bibliotheken in Opusc. I 1—112. —*Parthey*, Das alexandr. Museum, Berl. 1838. —*Δημητριάδου*, Ιστορικὸν δοκίμιον τῶν Ἀλεξανδρινῶν βιβλιοθηκῶν, Λιψία 1871. —*Couze*, Die pergamenische Bibliothek, Sitzb. d. pr. Akad. 1881. —*Wilamowitz*, Eurip. Heracl. I σ. 134 κ. ἑ. Homer. Untersuch. σ. 382 κ. ἑ. Antigonos von Karystos σ. 130 κ. ἑ. (ἀντιθέσεις μεταξὺ Ἀλεξανδρείας καὶ Περγάμου) —*Pauly-Wissowa*, Real Encycl. ἐν ἄρθρ. Alexandr. Litteratur. —*Μπάρτ*, Λεξ. ἐγκυκλ. ἐν ἄρθρ. ἑλληνικὴ φιλολ. περιοδ. Δ'.

ΑΝΑΣΤ. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας εἰς τρεῖς δύναται νὰ διαιρεθῇ περιόδους, εἰς τὴν *ἀρχαίαν ἱστορίαν* (62—640 μ.Χ.), ἀπὸ τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Αἰγύπτῳ μέχρι τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως αὐτῆς, περιλαμβάνουσαν τὴν ἀκμὴν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ἀναφανείσας αἱρέσεις, εἰς τὴν *μέσην ἱστορίαν* (640—1486 μ. Χ.), ἀπὸ τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως μέχρι τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἰωακεὶμ τοῦ «Πάνυ», ἐφ' οὗ ἐγένετο ἡ κατάκτησις τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Τούρκων, περιλαμβάνουσαν κυρίως τὰς κακώσεις, ἃς ὑπέστη ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἐπὶ ἀραβοκρατίας, καὶ εἰς τὴν *νέαν ἱστορίαν* (1486 μ. Χ. καὶ ἐφεξῆς) ἀπὸ τοῦ Ἰωακεὶμ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, περιλαμβάνουσαν τὴν γενικὴν ἐκκλησιαστικὴν δρᾶσιν τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας καὶ τὴν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας ταύτης κατὰ τὸν ιθ' καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ κ' αἰῶνος.

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ (62—640 μ. Χ.). Τῷ 332 π. Χ. ὁ Μ. Ἀλέξανδρος καθυποτάξας τὴν Αἴγυπτον, συνήνωσεν αὐτὴν μετὰ τοῦ ἀπεράντου αὐτοῦ Κράτους, ἱδρύσας καὶ τὴν ὁμώνυμον αὐτῷ πρωτεύουσαν πόλιν, ἥτις ὅλως ἐξαιρετικὴν ἔμελλε νὰ καταλάβῃ θέσιν ἐν τῷ πνευματικῷ κόσμῳ, τῷ παραχθέντι διὰ τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Ἡ ὅλως ἔκτακτος ἀκμὴ τῆς Ἀλεξανδρείας, τὸ ἐμπόριον, ὁ πολὺς πλοῦτος κατέστησαν αὐτὴν ἀληθῶς πνευματικὴν μητρόπολιν οὐ μόνον τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου ὅλου.

Καὶ πρὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀλεξανδρείας ἡ Αἴγυπτος δὲν ἦτο ξένη πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν. Διότι ἤδη, ἐκτὸς τῆς διὰ τοῦ ἐμπορίου τακτικῆς συγκοινωνίας μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Αἰγύπτου, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ψαμμητίχου πολυάριθμοι Ἕλληνες μισθοφόροι ὑπηρέτουν ἐν τῷ αἰγυπτιακῷ στρατῷ. Ἀπὸ δὲ τῶν χρόνων τοῦ Ἀμάσιος ἐν Μέμφιδι ὑπῆρχον ἐγκάτοικοι Ἕλληνες, οἱ «*Ἑλληνομεμφῖται*» καλούμενοι ἢ «*Καρομεμφῖται*», συνδεόμενοι μετὰ τῶν ἰθαγενῶν δι' ἐπιγαμιῶν. Ἀποικία Σαμίων ὑπῆρχεν ἐν τῇ *Μεγάλῃ Ὀάσει*, ἡ δὲ Ναύκρατις ἦτο ἑλληνικὴ πόλις, ἔχουσα τὸ *Ἑλλήνιον* κέντρον, θρησκευτικὸν ἅμα καὶ ἐθνικόν. Παρὰ τὴν Ναυκράτιδα δώδεκα ἑλληνικαὶ πόλεις εἶχον οἰκοδομήσει τεμένη. Ὁ δὲ Μ. Ἀλέξανδρος μετεχειρίσθη καὶ Ἕλληνας τῆς Αἰγύπτου διὰ τὴν διοίκησιν καὶ τὴν διοργάνωσιν τῆς χώρας, ἥτις ταχέως ἤρξατο ἐξελληνιζομένη (*Α. Οἰκονομοπούλου*, **Ἀλεξανδρινὸς Διάκοσμος. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1883· βλ. καὶ Αἴγυπτος τόμ. Β', 581 ἑξ.**)

Μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον εἰς τὴν ἐξελλήνισιν τῆς Αἰγύπτου συνετέλεσαν οἱ Πτολεμαῖοι, εἰς μεγάλην προαγαγόντες ἀκμὴν τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου (323—30 π. Χ.). Διὰ νέων ἑλληνικῶν πόλεων καὶ ἀποικιῶν ἡ χώρα προσέλαβεν ἑλληνικὴν ὄψιν. Οἱ Πτολεμαῖοι, διατηρήσαντες τὰς βάσεις τῆς παλαιᾶς διοικήσεως τῆς Αἰγύπτου, ὡς διάδοχοι τῶν Φαραώ, ἐξελλήνισαν τοὺς θεσμοὺς αὐτῆς,

Digitized by Google

προσεπάθησαν δὲ ἀβιάστως νὰ ἀφομοιώσωσι τοὺς Αἰγυπτίους, μεταδίδοντες μὲν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν, ἀλλὰ προσοικειούμενοι τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν καὶ δὴ τὴν θρησκείαν. Ἀνενέωσαν ὑπὸ ἑλληνικοὺς τύπους τὴν παλαιὰν αἰγυπτιακὴν θρησκείαν, ἵδρυσαν πλείστους ναοὺς ἢ ἀνεκαίνισαν τοὺς ὑπάρχοντας, κοσμήσαντες αὐτοὺς διὰ παραστάσεων τῆς αἰγυπτιακῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας. Κέντρον δὲ τῆς ἑλληνοαιγυπτιακῆς θρησκείας κατέστησαν τὴν λατρείαν τοῦ Σαράπιδος, οὐ μόνον καθ' ἅπασαν τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς ἄλλας ἐπεκταθεῖσαν χώρας. Ἐκτὸς τοῦ ἐν Ῥακώτιδι τῆς Ἀλεξανδρείας ἱδρυθέντος ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων Σαραπείου, περιφανὴς ἦτο καὶ ὁ ἐν Μέμφιδι ναὸς τῆς ἑλληνοαιγυπτιακῆς ταύτης θεότητος, ἐν ᾧ ὑπῆρχε καὶ χρηστήριον. Τινῶν μὲν θεῶν ἀφέθησαν τὰ αἰγυπτιακὰ ὀνόματα, μικρὸν τροποποιηθέντα διὰ τῆς ἑλληνικῆς προφορᾶς ὡς Σοῦχος (Sobk), Νεχθαραῦς, Φεμνοηρεῦς, ἄλλοι δὲ πάλιν θεοὶ εἶχον διπλᾶ ὀνόματα, ταυτιζόμενα μεθ' ἑλληνικῶν ὀνομάτων τῆς μυθολογίας. Ὁ Ἀπόλλων ἐτιμᾶτο ὡς «σύνναος θεὸς» πολλῶν αἰγυπτιακῶν θεοτήτων ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἑλληνικῶν ἑορτῶν ἐτέλουν οἱ ἐν Αἰγύπτῳ Ἕλληνες καὶ αἰγυπτιακὰς ἑορτὰς ὡς τὰ «Σουχεῖα». Αἰγύπτιοι ἱερεῖς ὑπῆρχον διὰ τὴν λατρείαν ἑλληνικῶν καὶ Ἕλληνες διὰ τὴν λατρείαν αἰγυπτιακῶν θεοτήτων. Διῃροῦντο δὲ οἱ ἱερεῖς καὶ αἱ ἱέρειαι εἰς φυλὰς ἢ γένη. Ἑκάστης φυλῆς προΐσταντο πέντε «βουλευταὶ ἱερεῖς», ἰδίους ἔχοντες «ἱερογραμματεῖς». Ἑκάστου ναοῦ προΐστατο ὁ «ἐπιστάτης» ἢ «ἀρχιερεύς», καλούμενος ἐνίοτε καὶ «ἀρχιπροφήτης», διότι μεταξὺ τῶν ἱερέων ὑπῆρχον καὶ «προφῆται». Ἀναφέρεται ἐν τοῖς παπύροις «**Ἁρμάϊς προφήτης Ἡφαίστου**». Ὡσαύτως ἐν τοῖς παπύροις ἀναφέρονται «πρεσβύτεροι τῶν ἱερέων», «ἡγούμενοι ἱερέων», «ἡγούμενοι πενταφυλίας», «προστάται» ἢ «ἐπιστάται», «ἐπιμεληταὶ ἱερέων». Συνήρχετο δὲ τὸ ἱερατεῖον εἰς τακτικὰς «συνόδους» ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ὑπῆρχε τὸ ἀξίωμα τοῦ «ἐπιστολογράφου», ἢ «ἐπιστολέως», πρὸς ἐποπτείαν τῶν τῆς θρησκείας, ὡς καὶ τοῦ προϊσταμένου τοῦ ὅλου ἱερατείου τῆς Αἰγύπτου, τὸ τοῦ «**Ἀρχιερέως Ἀλεξανδρείας καὶ Αἰγύπτου πάσης**». Κατὰ τὸν β' π. Χ. αἰῶνα ἤκμασεν ὁ Λεύκιος Ἰούλιος Ἰουστῖνος, «ἀρχιερεὺς Ἀλεξανδρείας καὶ Αἰγύπτου πάσης», ὅστις ταυτοχρόνως ἦτο «ἐπιστάτης» τοῦ Μουσείου τῆς Ἀλεξανδρείας, τῶν ἐν Ῥώμῃ Βιβλιοθηκῶν καὶ «ἐπιστολεὺς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ καὶ «ἐπὶ τῆς παιδείας» αὐτοῦ. Ἰδίαν δὲ θέσιν κατεῖχεν ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ὁ «ἱερεὺς Ἀλεξάνδρου» καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ Βασιλικοῦ οἴκου.

Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ αἰγυπτιακὴ λατρεία προσέλαβε καθαρῶς ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, τελουμένη μόνον ἑλληνιστί. Ὁ Σάραπις, ἡ Ἶσις, ὁ Ὄσιρις ἐθεωροῦντο ἤδη ἑλληνικοὶ θεοί, συμβολίζοντες νέας ἰδέας, ἤρξαντο δὲ οἱ Αἰγύπτιοι ἐγκαταλείποντες μετὰ τῶν παλαιῶν τύπων τῆς λατρείας καὶ τὴν ἱερογλυφικὴν γραφήν, ἐντελῶς ἐξελληνιζόμενοι. Κατ' ἐντολὴν τοῦ Πτολεμαίου β' (285-246) ὁ ἀρχιερεὺς Μανέθων συνέγραψεν ἐκ τῶν ἀρχαίων μνημείων τὴν ἱστορίαν τῆς Αἰγύπτου, εἰς τὸν αὐτὸν δὲ Βασιλέα ὁ ἱερογραμματεὺς Μελάμπους ἀφιέρωσε πολλὰ συγγράμματα, ἅτινα συνέγραψε μελετήσας καὶ τὰ ἀρχεῖα τῶν ναῶν, ἀλλὰ μετὰ δύο αἰῶνας, οὐδεὶς πλέον Αἰγύπτιος ἢ Ἕλλην ἱερεὺς ἠδύνατο νὰ ἀναγνώσῃ τὴν ἱερογλυφικήν, ἢ νὰ διακρίνῃ τὰς ἐν τοῖς τοίχοις τῶν ναῶν συμβολικὰς εἰκόνας. Οὐχ ἧττον πρὸς τὴν ἐξελληνισθεῖσαν ἐκείνην θρησκειαν οἱ κάτοικοι τῆς ἄνω Αἰγύπτου καὶ ἄλλων μερῶν τῆς χώρας, οἱ μὴ ὑποστάντες βαθέως τὴν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν, παρέμειναν ξένοι, διατηρήσαντες τὰς παλαιὰς θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας. Δὲν ὑπῆρξε δέ, γενικῶς εἰπεῖν, τελεία ἡ ἀφομοίωσις Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων, μὴ ἐξαφανισθεισῶν τῶν ἐθνολογικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων. Τοῦτο δὲ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνακοπὴν τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου τῶν Πτολεμαίων διὰ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως τῆς Αἰγύπτου. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο ἔμελλε νὰ ἀσκήσῃ μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ἱστορικὴν πορείαν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας (Πρβλ. *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*: Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, Ἕλληνες καὶ Αἰγύπτιοι, Ἑλληνισταὶ Ἰουδαῖοι, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1915).

Οὐχ ἧττονα ἐπίδρασιν ἔμελλε νὰ ἀσκήσῃ καὶ ἡ ἐξελλήνισις τῶν Ἰουδαίων τῆς Αἰγύπτου, συντελεσθεῖσα μικρὸν πρὸ τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων κατεκλύσθη ἡ Αἴγυπτος ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων διὰ τοῦ ἀκουσίου ἢ ἑκουσίου ἐποικισμοῦ αὐτῶν. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀριθμούμενοι εἰς 100.000, κατεῖχον δύο ἐκ τῶν πέντε τμημάτων τῆς πόλεως. Ἀπολαύοντες δὲ πλήρους κοινοτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, διῳκοῦντο ὑπὸ ἰδίου «Ἐθνάρχου», ἔχοντος περὶ ἑαυτὸν Γερουσίαν ἢ Συνέδριον τῶν Πρεσβυτέρων, καὶ ἐδικάζοντο κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον. Καθ' ἅπασαν τὴν Αἴγυπτον, ἐχουσαν ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων περὶ τὰ 7½ ἑκατομμύρια πληθυσμοῦ, οἱ Ἰουδαῖοι ἠριθμοῦντο εἰς 1 ἑκατομμύριον. Ἐπὶ δὲ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ στ' (181-146) ἵδρυσαν ἐν Λεοντοπόλει ἴδιον ναόν, ὅστις ἀπέβη μέγα θρησκευτικὸν κέντρον τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὡς γνωστὸν ἐπὶ τοῦ Πτολεμαίου β' προέβησαν εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, γενομένην ἐν τῷ Φάρῳ τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ 72 μεταφραστῶν, διότι, μικρὸν κατὰ μικρόν, ἀπέβαλον τὴν ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Συρίᾳ λαλουμένην ἀραμαϊκὴν γλῶσσαν, τελείως ἐξελληνισθέντες. Ὑπῆρξε μεγίστη ἡ σημασία τοῦ γεγονότος τούτου διὰ τὸν Χριστιανισμὸν καθόλου. Ἀνεφάνησαν δὲ πλεῖστοι Ἰουδαῖοι ἑλληνιστὶ γράψαντες καὶ περὶ τὴν φιλοσοφίαν ἀσχοληθέντες καὶ ἀλλαχοῦ μέν, ἰδίως δ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐν ᾗ συνεκεντροῦτο ἅπασα ἡ πνευματικὴ καὶ φιλοσοφικὴ κίνησις καὶ ἧς τὸ Μουσεῖον ἦτο παγκόσμιον ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον.

Τὸ μέγα καύχημα τοῦ ἐξελληνισθέντος Ἰουδαϊσμοῦ, ὁ Φίλων, ζητήσας νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἑλληνικὴν μετὰ τῆς ἰουδαϊκῆς θρησκείας, διὰ τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, ὑπῆρξεν εἰσηγητὴς σπουδαιοτάτης φιλοσοφικῆς καὶ θρησκευτικῆς κινήσεως, ἥτις ἤσκησεν ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Ἡ δὲ διάδοσις τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν ἰδεῶν ἐν Αἰγύπτῳ ὡς καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν προσηλύτων τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ ἡ καθόλου κίνησις τῶν ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων προελείαναν τὸ ἔδαφος τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ.

Ἵδρυσις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας.— Ἀπόστολος τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἱδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ὑπῆρξεν ὁ συνέκδημος τῶν Ἀποστόλων Παύλου καὶ Πέτρου Εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος.

Πιθανῶς τὸ πρῶτον ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον ὁ Μᾶρκος μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ἐὰν ὑπὸ τὴν *Βαβυλῶνα* τῆς Α' Καθολικῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Πέτρου (5,13) ἐννοηθῇ ἡ Βαβυλὼν τῆς Αἰγύπτου. Ἡ πόλις αὕτη συνεδέθη πρὸς τὰς πρώτας χριστιανικὰς παραδόσεις, διότι κατ' αὐτάς, ὁ Ἰωσὴφ μετὰ τῆς Μαρίας καὶ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ φεύγων τὸν Ἡρώδην καὶ καταφυγὼν εἰς Αἴγυπτον, μετέβη εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Ἐνῷ δὲ ἡ μεγάλη Βαβυλὼν τῆς Μεσοποταμίας ἦτο μεταβεβλημένη εἰς ἐρείπια κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀποστολικοῦ κηρύγματος, ὑφίστατο ἡ Βαβυλὼν τῆς Αἰγύπτου. Κατὰ τὰς γενομένας εἰδικὰς ἐρεύνας ὑπὸ τοῦ *A. J. Butler* (The ancient Coptic Church, Oxford 1884, I. 155—285) ἔκπαλαι ὑφίστατο πόλις τις ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Νείλου ἀπέναντι τῶν Πυραμίδων. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην οἱ Ἕλληνες προσέδωκαν τὸ ὄνομα Βαβυλών. Ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων ὠχυρώθη ἡ πόλις, διότι ἐν αὐτῇ διέμενε μία τῶν τριῶν λεγεώνων τῆς Αἰγύπτου. Κατὰ τὸν Στράβωνα ἡ Βαβυλὼν τῆς Αἰγύπτου ἦτο «φρούριον ἐρυμνὸν» ἐνῷ ἡ Βαβυλὼν τῆς Μεσοποταμίας ἦτο μεταβεβλημένη εἰς ἐρείπια. Ἡ Βαβυλὼν τῆς Αἰγύπτου ἐν τῷ Χριστιανισμῷ ἀπέβη ἕδρα Ἐπισκόπου (*Amélineau*, Géographie de l'Egypte à l'époque copte, Paris, 1893, σ. 77). Ἐκ τῶν Ἐπισκόπων δὲ αὐτῆς ἐγένοντο γνωστοὶ κατὰ μὲν τὸν ε' αἰῶνα ὁ Κῦρος, συμμετασχὼν τῆς ἐν Ἐφέσῳ λῃστρικῆς Συνόδου (449), κατὰ δὲ τὸν στ' αἰῶνα ὁ Ζώσιμος, πρώην Σιναΐτης μοναχός. Σημειωτέον ὅτι ὁ κατακτήσας τὴν Αἴγυπτον Ἄραψ στρατηγὸς Ἄμρου (Amr ibn el-As) ἐν ἔτει 641 ἵδρυσε παρὰ τὴν Βαβυλῶνα νέαν πόλιν, ὀνομάσας αὐτὴν Fostât (κυρίως Foustât), αὕτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ νέα πρωτεύουσα τῆς Αἰγύπτου, καθαρῶς μουσουλμανικὴ πόλις, ἀντίπαλος τῆς Ἀλεξανδρείας. Παρὰ τὸ Fostât ἱδρύθη βραδύτερον τὸ Κάϊρον, ἀποτελέσαν μίαν μετ' αὐτοῦ πόλιν. Καὶ ἡ μὲν Βαβυλὼν τοποθετεῖται ὅπου σήμερον τὸ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων λεγόμενον Παλαιὸν Κάϊρον, ὑπὸ δὲ τῶν Ἀράβων Kasr-al-Samat. Τὸ Fostât καλεῖται Misr al Atticat, τὸ δὲ Κάϊρον Misr al Kachirat.

Οἱ Λατῖνοι ἱστορικοὶ ὑπολαμβάνουσιν ὅτι ὑπὸ «τὴν Βαβυλῶνα» ἐνόει ὁ Πέτρος τὴν Ῥώμην, μὴ ὀνομάσας αὐτὴν δῆθεν σαφῶς, ἵνα μὴ καταδιωχθῶσιν οἱ Χριστιανοί. Ἀλλὰ τότε διατί ὠνόμαζε σαφῶς ἄλλας πόλεις καὶ χώρας; Περιττὸν νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἀποτελεῖ μῦθον ὁ ἰσχυρισμὸς καθ' ὃν ὁ Ἀπ. Πέτρος εἰργάσθη ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐν Ῥώμῃ. Τὸ μόνον πιθανὸν εἶναι ὅτι περὶ τὸ 67ον ἔτος μεταβὰς ἐκεῖ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον.

Ὥστε δὲν ἀποκλείεται ἡ πιθανότης ὅτι ἐκήρυξε τὸν Χριστιανισμὸν ἐν Αἰγύπτῳ ὁ Ἀπ. Πέτρος, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν Ἀπόστολος αὐτῆς καὶ ἱδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἀπέβη ὁ Μᾶρκος, ἀφετηρίαν τῆς ἀποστολικῆς αὐτοῦ δράσεως καταστήσας τὴν Κυρηναϊκήν, ἐξ ἧς πιθανῶς κατήγετο. Κατὰ τὰς παραδόσεις, τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν ἀποστολικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν, διερχόμενος τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας προσῆλθε πρό τινα ὑποδηματοποιόν, ὀνόματι Ἀννιανόν, ἵνα διορθώσῃ τὸ ὑπόδημά του. Κατὰ τὴν διόρθωσιν ὁ Ἀννιανὸς ἐπλήγωσε τὴν χεῖρά του διὰ τῆς βελόνης καὶ αἰσθανθεὶς πόνον εἶπεν «εἷς Θεός». Ἐκ τῆς ἐπιφωνήσεως ταύτης λαβὼν ἀφορμὴν ὁ Εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος ἐκήρυξε τὸν ἀληθινὸν Θεόν. Ὅθεν πρῶτος εἱλκύσθη ὑπ' αὐτοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὁ ἐπιδιορθωτὴς ὑποδημάτων Ἀννιανός, «**ἀνὴρ θεοφιλὴς ὢν καὶ κατὰ πάντα θαυμάσιος**», (*Εὐσεβ.* **Ἐκκλ. Ἱστορία** 2, 24). Τὸν πρῶτον ἐκεῖνον Χριστιανὸν μετὰ τὴν προσέλευσιν καὶ ἄλλων εἰς τὴν νέαν θρησκείαν ἐχειροτόνησεν ὁ Εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος εἰς Ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας, ἐπίσης ἐχειροτόνησε πρεσβυτέρους Μιλαῖον, Σαβῖνον καὶ Κέρδωνα, Διακόνους ἑπτὰ καὶ ἄλλους κληρικούς. Ἀρχαῖαι παραδόσεις πληροφοροῦσιν ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος ἔθηκε καὶ τὰς πρώτας βάσεις τῆς περιφήμου Κατηχητικῆς Σχολῆς Ἀλεξανδρείας, ἐσώθη δὲ καὶ Λειτουργία ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἥτις ὅμως δὲν εἶναι γνησία.

Δυστυχῶς δὲν περιεσώθησαν λεπτομερεῖς εἰδήσεις περὶ τῆς διοργανώσεως τῆς πρώτης χριστιανικῆς παροικίας Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου. Φαίνεται δὲ ὅτι περὶ τὸ 60ὸν ἔτος ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῇ οὗτος εἰς Κυρηναϊκήν, συνεπείᾳ ἐξεγέρσεως τοῦ ἐθνικοῦ ὄχλου. Κατὰ τὸ ἔτος 61—62 συνειργάσθη μετὰ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου (**Α' Πέτρου** 5, 13) καὶ Παύλου (**Κολοσ.** 4, 10. **Φιλήμ.** 23, **Β' Τιμόθ.** 4, 11) γράψας τότε καὶ τὸ Εὐαγγέλιον. Ἐν τέλει δὲ τοῦ 62 ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ 63 μεταβὰς πάλιν εἰς Ἀλεξάνδρειαν εὗρεν αὐξηθέντας τοὺς Χριστιανούς. Φαίνεται δὲ ὅτι οὗτοι εἶχον τὸ θρησκευτικὸν αὐτῶν κέντρον ἐν τῇ συνοικίᾳ «Βουκολίων», παρὰ τὴν θάλασσαν. Καὶ ἤρξατο μὲν αὖθις ὁ Εὐαγγελιστὴς δραστηρίως ἐργαζόμενος πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλ' οἱ ἐθνικοὶ ἐξεγερθέντες κατ' αὐτοῦ μετὰ φανατισμοῦ, συνέλαβον αὐτὸν τῇ 3 Ἀπριλίου 63, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Ἡ χρονολογία αὕτη εἶναι ἐπιστημονικῶς ἐξηκριβωμένη (***Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου***, **Πρῶται ἡμέραι τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ** 1909). Ὑπέβαλον οἱ ἐθνικοὶ τὸν ἅγιον Ἀπόστολον εἰς φρικτὰς βασάνους ἐπὶ δύο ἡμέρας καὶ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἐκπνεύσαντα κατὰ τὰς βασάνους. Οὕτως ἐμαρτύρησε τῇ 4 Ἀπριλίου 63 «**ὁ κορυφαῖος τῶν κατ' Αἴγυπτον ἁγίων**» καὶ «**πρωτομάρτυς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ**» (*Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως*, **Χρονογραφία, Πατρ.** Migne 100, 1049).

Πρώτη πνευματικὴ κίνησις. — Ἐνῷ ἐπὶ ἕνα καὶ ἥμισυ αἰῶνα περίπου ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς οὐδεμίαν ζωὴν καὶ κίνησιν παρουσιάζει ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας, αἴφνης ἐν τέλει τοῦ β' αἰῶνος ἐμφανίζεται μεγαλοπρεπῶς ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἱστορίας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰσέρχεται εἰς πλῆρες φῶς ἡ ζωὴ αὐτῆς. Μέγα μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀνῆκεν ἤδη εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ὡς δὲ μαρτυροῦσιν αἱ ἑλληνικαὶ χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν πρώτων ἐκείνων χρόνων, τάχιστα ἤρξατο εἰσδύουσα καὶ εἰς τὴν ὕπαιθρον τῆς Αἰγύπτου χώραν ἡ νέα θρησκεία ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας. Οἱ Αἰγύπτιοι, μὴ ὄντες προσκεκολλημένοι, ὡς οἱ Ἕλληνες, εἰς τὴν ἑλληνοαιγυπτιακὴν θρησκείαν, εὐχερέστερον ἀπεδέχοντο τὴν νέαν θρησκείαν.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια οὖσα, ὡς εἴδομεν, κέντρον μεγάλης πνευματικῆς κινήσεως ἔμελλε νὰ καταστῇ τοιοῦτο κέντρον καὶ διὰ τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ δὲ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀρξαμένη ἐν Συρίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ κίνησις τοῦ *Γνωστικισμοῦ* ἐξεδηλώθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ζωηρότερον, νέαν ἐξ αὐτῆς προσλαβοῦσα ἔντασιν (βλ. λ. **Γνωστικισμός**).

Ἐκ Συρίας μεταβὰς περὶ τὸ 120 εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐργασθεὶς ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ 140 ὁ «Γνωστικὸς» *Βασιλείδης* ἔθηκε τὰς βάσεις τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ «*Γνωστικισμοῦ*», ὅθεν εὐλόγως θεωρεῖται ὡς «**ὁ πρῶτος Αἰγύπτιος Γνωστικός**». Εἰς τὴν πρόοδον δὲ καὶ τὴν εὐρυτάτην διάδοσιν τοῦ συστήματος αὐτοῦ συνετέλεσεν οὐ μόνον ἡ προσωπικότης αὐτοῦ καὶ ἡ συγγραφὴ διαφόρων συγγραμμάτων, ψαλμῶν καὶ ᾠδῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐξηκολούθησεν «**ὁ γνήσιος υἱὸς καὶ μαθητὴς αὐτοῦ**» *Ἰσίδωρος*, ὅστις ὡσαύτως διὰ συγγραμμάτων προσεπάθησε νὰ διαδόσῃ τὰς ἀρχὰς καὶ θεωρίας τῆς «ψευδωνύμου Γνώσεως». Ὅπως πρὸ ἑνὸς περίπου αἰῶνος ὁ Φίλων ἀπεπειρᾶτο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φιλοσοφῶν νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἰουδαϊκὴν θρησκείαν μετὰ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, οὕτω νῦν οἱ Γνωστικοὶ ἐζήτουν νὰ συμβιβάσωσι τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν μετὰ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, διαστρέφοντες αὐτήν. Ἐν Αἰγύπτῳ ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω εἰργάσθη καὶ ὁ Ἀλεξανδρεὺς Γνωστικὸς *Καρποκράτης*, οὗτινος ὁ υἱὸς *Ἐπιφανὴς* περὶ τὸ μέσον τοῦ β' αἰῶνος καίτοι 17ετὴς τὴν ἡλικίαν, ἀπέθανεν ἐξ ἀκολασίας, καταλιπὼν σύγγραμμα «**περὶ δικαιοσύνης**», εἰς δικαιολογίαν τῶν ἀντινομιστικῶν αὐτοῦ θεωριῶν. Ἀλλ' ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Γνωστικισμοῦ ὑπῆρξεν ὁ *Οὐαλεντῖνος*, ἐργασθεὶς κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, κατὰ δὲ τὸ 135 μεταβὰς εἰς Ῥώμην καὶ ἐκεῖ ἐργασθεὶς μέχρι τοῦ 160. Πρωτότυπα δὲ μνημεῖα τοῦ αἰγυπτιακοῦ Γνωστικισμοῦ ἀποτελοῦσι τὰ ἐν κοπτικῇ γλώσσῃ διασωθέντα συγγράμματα Jeû («**κατὰ μυστήριον λόγος**») Pistis Sophia καὶ τινα ἕτερα ἀποσπάσματα (**ἐξεδόθησαν ὑπὸ** *K. Schmidt*, Gnostische

Digitized by Google

Schriften in Koptischer Sprache, Leipzig 1892). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐαλεντίνου οἱ Γνωστικοὶ διῃρέθησαν εἰς δύο Σχολάς, τὴν τῶν *Δυτικῶν* καὶ τὴν τῶν *Ἀνατολικῶν*, τῆς διδασκαλίας τῶν ὁποίων ἐγνώσθησάν τινες «ἐπιτομαί». Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ἐν Αἰγύπτῳ συνετάχθη περὶ τὰ μέσα τοῦ β' αἰῶνος καὶ τὸ «Κατ' Αἰγυπτίους Εὐαγγέλιον», ὅπερ μετεχειρίζοντο οἱ αἱρετικοὶ *Ἐγκρατῖται* καὶ *Σαβελλιανοί*, πιθανῶς δὲ εἰς αὐτὸ ἀνήκουσι τὰ ἐν Ὀξυρύγχῳ εὑρεθέντα «Λόγια» τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ κίνησις τῶν Γνωστικῶν ἐξηκολούθησε ζωηροτάτη, ὑπῆρχον δὲ καὶ γυναῖκες ἐργαζόμεναι ὑπὲρ τῶν θεωριῶν αὐτῶν. Ἐξ Ἀλεξανδρείας μετέβη εἰς Ρώμην ἡ *Μαρκελλῖνα*, ἀντιθέτως δὲ ἐκ Ρώμης μετέβη εἰς Ἀλέξανδρειαν ὁ μαθητὴς τοῦ Μαρκίωνος *Ἀπελλῆς*, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς δαιμονώσης *Φιλουμένης*.

Ἐναντίον τῆς κινήσεως ταύτης, προσπαθούσης νὰ διαστρέψῃ τὸν Χριστιανισμὸν διὰ τῆς νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας εἰς ἣν προσετέθη καὶ ἡ κίνησις τοῦ ἀντιτριαδικοῦ *Σαβελλίου*, ἰδιαζόντως διαδοθεισῶν τῶν κακοδοξιῶν αὐτοῦ ἐν Πενταπόλει, ἐξ ἧς κατήγετο, καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας παρουσιάσθη ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἀντίδρασις συγκεντρωθεῖσα ἐν τῇ *Κατηχητικῇ Σχολῇ*. Ἡ Σχολὴ αὕτη, ἥτις ὑφίστατο «ἐξ ἀρχαίου ἔθους», ἐν τέλει τοῦ β' καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ γ' αἰῶνος παρουσιάζεται αἴφνης περιφανὴς καὶ ἀκμάζουσα, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πρεσβυτέρου *Πανταίνου*, ὅστις ἐκ Σικελίας ὁρμώμενος καὶ ἐκ τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας ἐπιστρέψας εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς περὶ τὸ 180, εἰργάσθη δέ, ὡς θὰ ἴδωμεν, καὶ ἱεραποστολικῶς πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ Πάνταινος διδάξας ἐν τῇ Σχολῇ πιθανῶς μέχρι τοῦ 200οῦ ἔτους, ἀνέδειξεν ἐπιφανέστερον ἑαυτοῦ διδάσκαλον καὶ διευθυντὴν τῆς Σχολῆς τὸν ἐξ Ἀθηνῶν πρεσβύτερον *Κλήμεντα*, ὅστις ἑλκυσθεὶς ὑπὸ τοῦ Πανταίνου παρέμεινεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, εἰς πρεσβύτερον χειροτονηθεὶς τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, καὶ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς περὶ τὸ 200 ἔτος, ὅτε φαίνεται ὅτι ἀπέθανεν ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ. Προσέδωκε δὲ εἰς τὴν ἔνδοξον Σχολὴν νέαν αἴγλην καὶ διέγραψε πρῶτος αὐτὸς τὴν ἐπιστημονικὴν τῆς Σχολῆς κατεύθυνσιν.

Δυστυχῶς ὁ Κλήμης, ἕνεκα τοῦ ἐξεγερθέντος ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου (193—211) ἐν ἔτει 202 διωγμοῦ, εἰδικῶς στρεφομένου καὶ κατὰ τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ προλαβὼν ἀνέδειξε καθηγητὴν τῆς Σχολῆς τὸν νεαρώτατον ἔτι τότε *Ὠριγένη*, τὸν μέγαν καὶ ἀνυπέρβλητον πατέρα τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης, δι' οὗ ἡ Κατηχητικὴ Σχολὴ προσέλαβε τὴν ὁριστικὴν αὐτῆς κατεύθυνσιν, συγκεντρώσασα ἅπασαν τὴν πνευματικὴν χριστιανικὴν κίνησιν καὶ προσδοῦσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας μεγάλην λάμψιν.

Οἱ διωγμοί — Ἀλλὰ τὴν ἀκμήν, εἰς ἣν εἰσήγετο ἡ Ἐκκλησία αὕτη, ἰδίως διὰ τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς, ἐζήτησαν νὰ ἀνακόψωσιν οἱ καθ' ἅπασης τῆς Ἐκκλησίας διεξαγόμενοι παρὰ τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας σκληροὶ διωγμοί. Ὁ αὐτοκράτωρ Σεπτίμιος Σεβῆρος ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐκ Παλαιστίνης, ὅπου ἐξέδωκε τῷ 202 διάταγμα, ἀπαγορεῦον τὴν εἰς τὸν Ἰουδαϊσμὸν προσέλευσιν, καὶ ἰδὼν τὴν ἀκμὴν τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἐκδηλουμένην διὰ τῆς Σχολῆς, ἐπεξέτεινε τὸ διάταγμα καὶ εἰς τοὺς ἀποδεχομένους τὸν Χριστιανισμόν. Οὕτω δὲ ἐξηγέρθη διωγμός, οὗτινος τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν τρομερὰ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ γενικῶς ἐν Αἰγύπτῳ, ἧς οἱ Χριστιανοὶ τὸ πρῶτον ἔμελλον νὰ ἀντιμετωπίσωσι τὴν φρίκην τοῦ διωγμοῦ. Ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς πληροφορεῖ ὅτι ἐχύθη χείμαρρος αἵματος (Στρωματεῖς β' 125), ἠναγκάσθη δὲ ὁ ἴδιος νὰ φύγῃ ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ νὰ διακόψῃ τὸ λαμπρὸν αὐτοῦ ἔργον ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐκτὸς ἄλλων ἐμαρτύρησε τότε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Ὠριγένους Λεωνίδας. Μετὰ δυσκολίας δὲ συνεκράτησε τὸν νεαρὸν τότε Ὠριγένη ἐπιθυμοῦντα νὰ ὑποστῇ τὸ μαρτύριον μετὰ τοῦ πατρός του ἡ μήτηρ αὐτοῦ, κρύψασα τὰ ἐνδύματά του. Μετὰ μικρὸν ὁ Ὠριγένης ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς, ἀντικαταστήσας τὸν Κλήμεντα. Κατὰ τὴν ἔναρξιν δὲ τοῦ διωγμοῦ Ἔπαρχος Αἰγύπτου ἦτο ὁ Λαῖτος, μεγάλην ἐπιδείξας σκληρότητα πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ἵν' ἀρέσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Τὸν Λαῖτον διεδέχθη ἐν ἔτει 203 ὁ Ἀκύλας, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐμαρτύρησαν πολλοὶ μαθηταὶ τοῦ Ὠριγένους, ἐν οἷς ὁ Πλούταρχος, ὁ Σέρηνος, καεὶς ζῶν, ὁ Ἡρακλείδης κατηχούμενος, Ἥρων νεοφώτιστος, ἕτερος Σέρηνος καὶ ἡ κατηχουμένη Ἡραΐς. Ὁ Ὠριγένης ἐπεσκέπτετο αὐτοὺς εἰς τὰς φυλακὰς καὶ συνώδευε μέχρι τοῦ τόπου τῆς καταδίκης, ἐνθαρρύνων καὶ ἐνισχύων αὐτούς. Φαίνεται ὅτι ἡ καταπληκτικὴ πολυμάθεια τοῦ ἀνδρός, πρὸς ὃν προσέτρεχον καὶ ἐθνικοὶ ἀκροαταὶ τῶν διδασκαλιῶν του, ἔσωζεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ φανατισμοῦ τῶν διωκτῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Οὕτω δὲ ἠδυνήθη ὁ Ὠριγένης νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀξιοθαύμαστον δρᾶσιν αὐτοῦ ἐν τῇ Σχολῇ Ἀλεξανδρείας, ἀλλ' ἐνῷ ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας *Δημήτριος* (189—232) ὑπεστήριζεν αὐτόν, διετέθη ὕστερον δυσμενῶς κατ' αὐτοῦ, διότι ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης. Ὁ Δημήτριος συνεκάλεσε τῷ 231 δύο συνόδους ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τοῦ Ὠριγένους καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης, ἔνθα ἵδρυσεν ὁ Διδάσκαλος νέαν Σχολὴν καὶ ἐξηκολούθησε τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς θαυμασίας συγγραφὰς αὐτοῦ. Ἐν τῇ Κατηχητικῇ Σχολῇ τῆς Ἀλεξανδρείας διεδέχθη αὐτὸν ὁ *Ἡρακλᾶς*, ἀλλὰ μετὰ ἓν ἔτος ἐκλεγέντος τούτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας (232—247), μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δημητρίου, τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς ἀνέλαβε τῷ 232 ὁ *Διονύσιος*, ὅστις τῷ 248 θανόντα διεδέχθη τὸν *Ἡρακλᾶν* ἐν τῷ Ἀρχιεπισκοπικῷ Θρόνῳ Ἀλεξανδρείας (248—265). Ὁ Χριστιανισμός, παρὰ τὸν ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου διωγμόν, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον διεδίδετο καὶ ἀνεπτύσσετο ἐν Αἰγύπτῳ, ἰδίως ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Φιλίππου τοῦ Ἄραβος (244—249) μεταξὺ τῶν Αἰγυπτίων κατοίκων.

Ἀλλὰ περὶ τὸ τέλος τῆς βασιλείας τούτου οἱ φανατικοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξεγερθέντες ὑπό τινος ποιητοῦ καὶ μάγου κατὰ τῶν Χριστιανῶν προὐκάλεσαν μεγάλας ταραχὰς καὶ φόνους. Ὑπῆρξαν ἀπερίγραπτοι αἱ σκληρόταται βάσανοι, εἰς ἃς ὑπεβλήθησαν ἰδίως οἱ Χριστιανοὶ Μητρᾶς, Κόϊντος, Ἀπολλωνία καὶ Σεραπίων. Ὁ Διονύσιος Ἀλεξανδρείας περιγράφων τὴν φρικώδη ἐκείνην κατάστασιν ἔλεγεν «*οὐ λεωφόρος, οὐ ῥύμη, οὐ στενωπὸς ἡμῖν βάσιμος ἦν, οὐ νύκτωρ, οὐ μεθ' ἡμέραν, ἀεὶ καὶ πανταχοῦ πάντων κεκραγότων*». Ἡ πόλις τῆς Ἀλεξανδρείας ἐφαίνετο ὡς ὑπὸ πολεμίων διαρπαγεῖσα, ἡ κατάστασις δὲ αὕτη διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, ἐπηκολούθησε δὲ φοβερὰ ἐπανάστασις, πρὸς καιρὸν μὲν ἀναστείλασα τὸν διωγμόν, ἀλλ' ἐπιδεινώσασα ὕστερον τὴν θέσιν τῶν Χριστιανῶν, πολλῷ μᾶλλον ὅτε ἐξερράγη ὁ ἐπὶ Δεκίου (249—251) φρικτὸς διωγμός. Πλεῖστοι δ' ἐπ' αὐτοῦ ἐμαρτύρησαν καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Αἴγυπτον. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Διονύσιος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἀλεξανδρείας, ἐπανελθὼν εἰς αὐτὴν μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ διωγμοῦ. Κατὰ τὸν διωγμὸν ἐκεῖνον ἀπέθανεν εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Τύρου μετὰ πολλὰς βασάνους ὁ μέγας Ἀλεξανδρεὺς διδάσκαλος Ὠριγένης.

Ὁ διωγμὸς ἐπανελήφθη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βαλεριανοῦ (253—260), πεισθέντος νὰ καταδιώξῃ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ ὑπό τινος Αἰγυπτίου μάγου Μακριανοῦ. Ὁ Ἔπαρχος Αἰγύπτου Αἰμιλιανὸς συνέλαβε, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τὸν Διονύσιον, μὴ πεισθέντα δὲ νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἰς τοὺς ψευδεῖς θεοὺς ἐξώρισεν εἰς Κεφρώ. Ἐκεῖθεν ἐπανῆλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὁ ἅγιος Διονύσιος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαλεριανοῦ Ἀλλ' εὑρέθη πρὸ τρομερῶν ἀνωμαλιῶν, προκληθεισῶν ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἐχθροῦ τῶν Χριστιανῶν Μακριανοῦ, ἀνακηρύξαντος αὐτοκράτορας τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ, Μακριανὸν καὶ Κβῖντον. Ἐπεκράτησεν ὅμως ὁ Γαλλιηνὸς (260—268), ὅστις εὐνοϊκῶς διατεθεὶς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἀνεκάλεσε τὰ κατ' αὐτῶν σκληρὰ διατάγματα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Βαλεριανοῦ. Ταχέως ὅμως ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀπέβη θέατρον ἐμφυλίων σπαραγμῶν. Ὁ Ἔπαρχος Αἰμιλιανὸς ἀποστατήσας ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ καταπροπωθεὶς ὑπὸ τοῦ κατ' αὐτοῦ σταλέντος στρατηγοῦ Θεοδότου συνελήφθη καὶ ἐπολιορκήθη μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ἐν Βρουχείῳ τῆς Ἀλεξανδρείας. Μεταξὺ τῶν ἐγκλεισθέντων ἐν αὐτῷ ἦτο καὶ ὁ διαπρεπὴς Χριστιανὸς Ἀλεξανδρεὺς Ἀνατόλιος, ὅστις κατορθώσας νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ ἐκτὸς τοῦ Βρουχείου εὑρισκομένου Εὐσεβίου, ἑτέρου διακεκριμένου Ἀλεξανδρέως Χριστιανοῦ, Εὐσεβίου, τοῦ γενομένου ὕστερον Ἐπισκόπου Λαοδικείας, ἔσωσε τοὺς πολιορκουμένους ἀπὸ τῆς σφαγῆς. Ὁ Ἀνατόλιος μετέβη ὕστερον εἰς Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης γενόμενος Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης, ἀλλὰ μετά τινα χρόνον μεταβὰς εἰς Λαοδίκειαν τῆς Συρίας ἐκρατήθη ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν ὡς διάδοχος τοῦ πρὸ μικροῦ ἀποθανόντος Εὐσεβίου. Ὁ Ἀνατόλιος κατέλιπε σπουδαῖα συγγράμματα, μαρτυροῦντα τὴν εὐρυμάθειαν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Διονύσιος ὅστι ἠγωνίσθη καὶ κατὰ τῶν ἐν Ἀρσινόῃ κυρίως διαδεδομένων *χιλιαστικῶν ἀρχῶν* καὶ τῆς *σαβελλιανικῆς* αἱρέσεως, ποιμάνας τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας ἐφεξῆς ἐν εἰρήνῃ, ἐτελεύτησε τὸν βίον τῷ 264. Εἰς τιμὴν αὐτοῦ ἱδρύθη ἀρχομένου τοῦ δ' αἰῶνος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ναός. Ὁ ἀποδοθεὶς εἰς αὐτὸν τίτλος τοῦ «*μεγάλου*» ἐστηρίχθη οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῆς ὄντως μεγάλης ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ δράσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ, ἥτις μεγαλοπρεπὴς προβάλλει ἐν τῇ δράσει ἐκείνῃ, μεγαλοπρεπὴς ἐν τῇ ἁπλότητι καὶ εἰλικρινείᾳ, ἐν τῇ μετριοπαθείᾳ, ἐν τῇ ἁγιότητι τοῦ βίου, ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν τῇ σταθερᾷ καὶ ἀκλονήτῳ πίστει (*Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, ἀρχιμ.* Ὁ ἅγ. Διονύσιος ὁ Μέγας Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1918).

Φοβερώτερος πάντων ὑπῆρξε διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας ὁ Διοκλητιάνειος διωγμός, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ 303 διὰ διατάγματος τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ (284-305). Ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Εὐσέβιος, αὐτόπτης μάρτυς γενόμενος, περιέγραψε ζωηρῶς τὰς βασάνους τῶν Χριστιανῶν ἰδίως τῆς Θηβαΐδος. Ἐπίσης ζωηρὰν εἰκόνα τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ διωγμοῦ παριστῶσι τὰ ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ *E. Améίneau* Κοπτικὰ Μαρτυρολόγια (Les actes des Martyrs de l'Eglise Copte) ὡς καὶ τὰ μαρτύρια Διδύμου καὶ Θεοδώρας, Τιμοθέου καὶ Μαύρας καὶ τοῦ ἁγίου Ἐπισκόπου Θμουέως Φιλέα, ὑποστάντος μαρτυρικὸν θάνατον ἐν ἔτει 305. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (24 Νοεμβρίου 305) ὑπέστη τὸ μαρτύριον ἡ ἔνδοξος τοῦ Χριστοῦ μεγαλομάρτυς Αἰκατερίνα, μετὰ πολλὰς καὶ φρικαλέας βασάνους ἀποκεφαλισθεῖσα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

Ἔτη δέ τινα πρότερον ἐμαρτύρησεν ἐν Κοτυαίῳ ὁ ἐξ Αἰγύπτου Μηνᾶς, ὑπηρετῶν ἔν τινι ρωμαϊκῷ λεγεῶνι. Ἀμφότεροι δὲ οἱ ἅγιοι οὗτοι μάρτυρες, ἡ Αἰκατερίνα καὶ ὁ Μηνᾶς, ἀπέβησαν οἱ πολιοῦχοι, οὕτως εἰπεῖν, μάρτυρες καὶ προστάται τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Τῷ 305ῳ ἔτει παρῃτήθη ὁ αὐτοκράτωρ Διοκλητιανός, ἀνεκηρύχθη δὲ πρὸς τῷ Γαλερίῳ Αὔγουστος καὶ ὁ Μαξιμῖνος ἔχων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ τὴν Αἴγυπτον. Τῷ 308 ἐξέδωκεν ὁ Μαξιμῖνος διάταγμα, καθ' ὃ ὑπεχρεοῦντο πάντες οἱ Χριστιανοὶ νὰ προσφέρωσι θυσίαν εἰς τοὺς θεούς. Τοὺς μὴ στέργοντας κατεδίκαζε συνήθως εἰς ἐξορίαν καὶ καταναγκαστικὰ ἔργα. Τότε πολλοὶ ἐπίσκοποι καὶ ἄλλοι κληρικοὶ ἐξ Αἰγύπτου ἐξωρίσθησαν εἰς Φαινὼ τῆς Παλαιστίνης. Ἀλλὰ τῇ 11 Ἀπριλίου 311 ἠναγκάσθη ὁ Γαλέριος νὰ ἀναστείλῃ διὰ διατάγματος τοὺς διωγμούς. Ὁ Μαξιμῖνος ὑπεχρεώθη νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ διάταγμα τοῦτο, ἐπανῆλθον δ' ἐν θριάμβῳ οἱ ἐξόριστοι εἰς τὰς πατρίδας των. Ὁ Μαξιμῖνος ὅμως καὶ πάλιν κατεδίωξε τοὺς Χριστιανούς. Μεταξὺ ἄλλων ἐμαρτύρησεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ὁ ἅγιος Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Πέτρος, συλληφθεὶς ἐξαίφνης κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἐπάρχου. Καταδικασθεὶς εἰς τὸν δι' ἀποκεφαλισμοῦ θάνατον, ἐζήτησε τὴν ἄδειαν παρὰ τῶν δημίων αὐτοῦ ἵνα προσκυνήσῃ τὸν ἐν Βουκολίοις τάφον τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἐφ' οὗ ὑπῆρχεν ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ναός. Τυχὼν δὲ ἀδείας μετέβη εἰς αὐτὸν καὶ προσκυνήσας ἀνέθηκε τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας εἰς αὐτόν, ὡς εἰς τὸν πρῶτον αὐτῆς Ἐπίσκοπον, μεθ' ὃ ἐτελεύτησε μαρτυρικῶς, ταφεὶς ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἐνῷ καὶ οἱ λοιποὶ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἐπίσκοποι ἐθάπτοντο. Κατὰ τοὺς ἐφεξῆς δ' αἰῶνας εὐλαβῶς προσήρχοντο πολλοὶ προσκυνηταὶ εἰς τὸν τάφον τοῦ ἁγίου Μάρκου καὶ τοῦ ἁγίου Πέτρου, ὅστις καλεῖται τὸ «*τέλος τῶν μαρτύρων*», διότι μετ' αὐτοῦ ἔληξαν καὶ οἱ μεγάλοι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας διωγμοί. Τὸ μαρτύριον αὐτοῦ ἐγένετο τῇ 25 Νοεμβρίου 311. Μετ' αὐτοῦ δὲ συνεμαρτύρησαν οἱ πρεσβύτεροι Φαῦστος, Δῖος καὶ Ἀμμώνιος, περὶ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην καὶ οἱ Ἐπίσκοποι Ἡσύχιος, Παχώμιος καὶ Θεόδωρος, οἵτινες εἶχον συλληφθῆ τὸ πρῶτον μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου Θμουέως Φιλέα. Πιθανῶς δὲ ὁ Ἡσύχιος οὗτος εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν ἀναθεωρήσαντα κριτικῶς τὰ κείμενα τῶν ἁγίων Γραφῶν. Μεταξὺ τῶν μαρτύρων τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐπὶ Μαξιμίνου ἀναφέρονται ὁ ἅγιος Κῦρος καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης, μαρτυρήσαντες ἐν Κανώπῳ τῇ 31 Ἰανουαρίου 312, ὡς καὶ ἡ ἁγία Ποταμίαινα, κόρη ὡραιοτάτη, ἣν ὁ κύριος αὐτῆς, ἐθνικὸς ὢν καὶ μὴ δυνηθεὶς ν' ἀναγκάσῃ εἰς τὴν ἀκόλαστον αὐτοῦ θέλησιν, παρέδωκεν εἰς τὸν Ἔπαρχον Ἀλεξανδρείας ὡς Χριστιανήν, πείσας αὐτὸν ὅπως ἂν ἐνδώσῃ εἰς τοὺς μιαροὺς αὐτοῦ πόθους μείνῃ ἀτιμώρητος. Ὑπεβλήθη εἰς βασάνους πολυτρόπους, λέβης δ' ἐπληρώθη πίσσης καὶ ἐτέθη ἐπὶ τοῦ πυρός. Βραζούσης δὲ τῆς πίσσης προέτεινεν αὐτῇ ἢ ν' ἀπέλθῃ πρὸς τὸν κύριόν της καὶ νὰ πεισθῇ ἢ ἄλλως θὰ ριφθῇ εἰς τὸν λέβητα. Ἡ δὲ ἀπεκρίνατο: «*μὴ γένοιτο ποτὲ τοιοῦτος δικαστής, ὅς κελεύει ἀσωτίᾳ ὑποτάσσεσθαι*». Ἀπομανεὶς δὲ ὁ ἄδικος δικαστὴς διέταξεν ἵνα βληθῇ εἰς τὸν λέβητα ἄφου ἐκδυθῇ. Ἡ Ποταμίαινα τότε ἐξώρκισεν αὐτὸν ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος νὰ μὴ ρίψῃ αὐτὴν διὰ μιᾶς εἰς τὴν βράζουσαν πίσσαν, ἀλλὰ μικρὸν κατὰ μικρὸν ὅπως μάθῃ πόσην ὑπομονὴν χαρίζει αὐτῇ ὁ Χριστός. Καὶ ριπτομένη κατὰ μικρὸν ἐπὶ παράτασιν ὥρας ἐξέψυξε, φθασάσης τῆς πίσσης περὶ τὸν τράχηλον αὐτῆς!

Ὁ Διοκλητιάνειος διωγμὸς ἀπετέλεσεν ἰδίαν ἐποχὴν καὶ δι' ἅπασαν μὲν τὴν Ἐκκλησίαν, ἰδίᾳ δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐν ᾗ καθωρίσθη καὶ ἡ Διοκλητιάνειος χρονολογία. Ἐν Αἰγύπτῳ ἐγένετο χρῆσις τῆς χαλδαϊκῆς χρονολογίας «ἀπὸ Ναβονασσάρου» (Ναβουχοδονόσορος), τῆς «ἀπὸ Φιλίππου» (ἀδελφοῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου), τῆς τοῦ Αὐγούστου καὶ τέλος τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἥτις καὶ ἐπεκράτησεν. Οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Ἀλεξανδρείας ἐξέδοντες τὰ ἑόρτια ἢ Πασχάλια λεγόμενα γράμματα καὶ μεταχειριζόμενοι τοὺς αἰγυπτιακοὺς μῆνας ἠρίθμουν τὰ ἔτη ἀπὸ Διοκλητιανοῦ. Βραδύτερον δὲ οἱ Χριστιανοὶ μὴ θεωροῦντες ἁρμόζον νὰ μεταχειρίζωνται ἐν τῷ ἡμερολογίῳ τὸ

Digitized by Google

ὄνομα τοῦ διώκτου τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀντὶ νὰ λέγωσιν «ἀπὸ Διοκλητιανοῦ χρόνοι» ἔλεγον «χρόνοι ἀπὸ τῶν μαρτύρων», ἀλλὰ προὔκειτο περὶ τῆς αὐτῆς χρονολογίας.

Ἡ ἀρχὴ τῆς χρονολογίας ταύτης ἦτο ἀρχὴ τῆς βασιλείας τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἤτοι τὸ ἔτος 284. Κατὰ τὴν χρονολογίαν δὲ ταύτην βραδύτερον ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας κατήρτισε τὸν Πασχάλιον κύκλον. Ἀλλ' ὁ Διονύσιος ὁ μικρὸς κατὰ τὸν στ´ αἰῶνα μεταφράσας τὸν Πασχάλιον κύκλον, ἀντὶ νὰ λάβῃ ὡς ἀφετηρίαν τὸ ἔτος 284, ἔλαβε τὸ ἔτος 532 καὶ ὑπελόγισεν οὐχὶ ἀκριβῶς ὡς ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸ 753 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης. Ἔκτοτε δὲ ἔπαυσε χρονολογουμένη ἡ Διοκλητιάνειος χρονολογία, διατηρεῖται δὲ μόνον παρὰ τοῖς Κόπταις.

Παρὰ τοὺς ἀπηνεστάτους διωγμούς, ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἐξηκολούθησε προαγομένη. Μετὰ τὸν ἅγιον Διονύσιον Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἐχρημάτισεν ὁ *Μάξιμος* (265—282) ἐπὶ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ *Θεωνᾶς* (282—300) «στῦλος» τῆς Ἐκκλησίας ἀναδειχθεὶς καὶ ἱδρυτὴς γενόμενος ναοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Μετά τινα ἔτη καὶ εἰς τὴν ἁγίαν αὐτοῦ μνήμην ἱδρύθη ναός. Ἐπὶ τοῦ Θεωνᾶ ἤκμαζεν ἡ Κατηχητικὴ Σχολή, διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ *Πέτρου*, Πρεσβυτέρου, τοῦ ὕστερον γενομένου Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας (300—311) Αὐτὸς δὲ ὁ Πέτρος, ἐφ' οὗ ἐξερράγη τὸ καλούμενον *μελιτιανὸν σχίσμα*, ἀνεδείχθη δοκιμώτατος συγγραφεὺς καὶ ἔνθερμος τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς προστάτης.

Σύγχρονος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ διαπρεπέστατος Πρεσβύτερος Ἀλεξανδρείας *Πιέριος*, διακρινόμενος, κατὰ τὰς εἰδήσεις τοῦ Εὐσεβίου, «ἐπὶ ἄκρως ἀκτήμονι βίῳ καὶ μαθήμασι φιλοσόφοις, ἐπὶ ταῖς περὶ τὰ θεῖα θεωρίαις καὶ ἐξηγήσεσι καὶ ταῖς ἐπὶ τοῦ κοινοῦ διαλέξεσι» (*Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, Δύο Πιέσιοι Πρεσβύτεροι Ἀλεξανδρείας, Ἐκκλησ. Φάρος ΣΤ' 1910, σ. 300—2). Περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὡσαύτως ἤκμαζεν, ἐν Λεοντοπόλει ζῶν, ὁ Αἰγύπτιος *Ἱέρακας* ἢ *Ἱέραξ*, συγγράψας ἑρμηνευτικὰ ἔργα καὶ πολλοὺς νέους ψαλμούς, ἀρχηγὸς δὲ γενόμενος αἱρετικῆς μερίδος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας διά τινων πεπλανημένων δοξασιῶν.

Ἀντιθέσεις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων Χριστιανῶν. — Οἱ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας διωγμοὶ ἀπέδωκαν, πρὸς τῇ ἐνισχύσει τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἐν Αἰγύπτῳ, ὡς οὐχὶ ὅλως ἀπροσδόκητον ἀποτέλεσμα, τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῶν ἀποτελούντων τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην λαῶν, τῶν Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων. Βεβαίως μάρτυρες τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπῆρξαν καὶ ἐξ Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων, ἀλλὰ φανατικοὶ διῶκται τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπῆρξαν μᾶλλον ἐξ Ἑλλήνων τῆς Αἰγύπτου, παρ' οἷς βραδύτατα διεδίδετο ἡ νέα θρησκεία. Ὡς δὲ ἀνωτέρω εἴπομεν, παρὰ τὴν ἐξελλήνισιν τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων, ἀνακοπεῖσαν διὰ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως τῆς χώρας, οἱ ἰθαγενεῖς Αἰγύπτιοι δὲν εἶχον ἀφομοιωθῆ ἐντελῶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ἐπομένως δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι ἐνῷ ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας παρουσιάζεται ἀπὸ τοῦ β´ αἰῶνος ὡς τὸ σπουδαιότερον κέντρον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐνῷ ἀκμάζει ἐν αὐτῇ ἡ περιφανεστάτη Κατηχητικὴ Σχολή, ἀναδεικνύονται μεγάλοι Ἕλληνες Διδάσκαλοι καὶ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ταυτοχρόνως διαμορφοῦται καὶ ἰδιόρρυθμος βίος τῶν Αἰγυπτίων Χριστιανῶν, οἵτινες ἔκτοτε κυρίως καλοῦνται «*Κόπται*» ἐκ παραφθορᾶς τῆς λέξεως «Αἰγύπτιοι». *Κόπται, κοπτικὴ Ἐκκλησία, κοπτικὴ γλῶσσα, κοπτικὴ τέχνη* καλεῖται πᾶν ὅ,τι ἔκτοτε ἰδιορρύθμως παράγεται ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἐν τῷ Χριστιανισμῷ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἡ αἰγυπτιακὴ τέχνη προσλαμβάνει δημώδη τινὰ ἀποτύπωσιν καὶ μορφοῦται ἡ οὕτω λεγομένη Κοπτικὴ γλῶσσα. Κατ' ἀρχὴν εἰς τὰ πυκνὰ στρώματα τῶν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου οἰκούντων ἰθαγενῶν Αἰγυπτίων, εἰς τοὺς ἀγροτικοὺς καὶ ἀμαθεῖς πληθυσμοὺς δὲν ἐπρόφθασεν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα νὰ εἰσδύσῃ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ καταστῇ δημώδης. Ταυτοχρόνως ὅμως ἡ παλαιὰ αἰγυπτιακὴ γλῶσσα εἶχε παύσει συνδεομένη μετὰ τῆς παλαιᾶς αἰγυπτιακῆς θρησκείας, εἴδομεν δὲ ὅτι εἶχε καταντήσει ἄγνωστος καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Αἰγυπτίους ἱερεῖς καὶ λογίους ἡ ἱερογλυφικὴ γραφὴ καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ δημώδης γραφή, ἧς χρῆσις ἐγίνετο ἐν τοῖς παπύροις. Κατὰ τὴν ἱστορικὴν δὲ στιγμὴν τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, ὅτε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα παρουσιάζετο συνδεομένη μετὰ τοῦ ἐθνικοῦ θρησκεύματος, ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν παλαιὰν αἰγυπτιακὴν γλῶσσαν ἦτο πλέον ἀδύνατος. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τοὺς προηγουμένους χρόνους ἐγένετο ἀπόπειρά τις ἀντικαταστάσεως τῆς δυσκόλου ἱερογλυφικῆς διὰ τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς, διὰ τῆς χρήσεως, δηλονότι, τῶν στοιχείων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, καίτοι ἡ ἀπόπειρα ἐκείνη δὲν εὗρε πολλοὺς μιμητάς, ἐφάνη νῦν πρόσφορος ἡ ἐπανάληψις αὐτῆς. Καὶ ἐπειδὴ τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον δὲν ἔχει στοιχεῖα πρὸς προφορὰν ἰδιαιτέρων τινῶν φθόγγων τῆς αἰγυπτιακῆς γλώσσης, ὡς sch, ch, dsch, g (tsch) ti, προσελήφθησαν τοιαῦτα ἐκ τῆς αἰγυπτιακῆς γραφῆς τῶν πάπύρων καὶ μετὰ τῶν εἴκοσι τεσσάρων γραμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου ἀπετελέσθη νέον ἀλφάβητον τῆς κοπτικῆς λεγομένης γλώσσης τῶν Αἰγυπτίων Χριστιανῶν. Ἀλλ' ἡ γλῶσσα αὕτη ἐστερεῖτο λέξεων καὶ ἐννοιῶν δυναμένων νὰ ἀποδώσωσι τὰς ἐννοίας καὶ λέξεις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν ᾗ εἶναι γεγραμμένα τὰ ἱερὰ βιβλία τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὰ συγγράμματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας, ἐκ τῆς μεταφράσεως τῶν ὁποίων ἀπηρτίσθη ἡ κοπτικὴ φιλολογία· ὅθεν πολλαὶ λέξεις καὶ ὁλόκληροι φράσεις ἔμειναν ἐν τῇ κοπτικῇ ἄνευ μεταφράσεως· ὥστε ὁ βλέπων σήμερον ἐνώπιόν του κοπτικὸν κείμενον, νομίζει πολλάκις ὅτι ἔχει ἐνώπιόν του ἑλληνικὸν κείμενον. Ἄνευ μεταφράσεως ἔμειναν πολλὰ μόρια καὶ σύνδεσμοι, ὡς **μέν, δέ, γάρ, ἀλλά, καί γε, καί τοι, ἵνα, μήπως, ὅμως, μέν τοι** καὶ ἄλλα, λέξεις, ὡς **Χριστός, πνεῦμα, ψυχή, Ἐκκλησία, ὦ νὴ ἀπατᾶν, ἀρετὴ** καὶ πλεῖσται ἕτεραι. Πολλάκις ἐτίθετο κοπτικὴ λέξις καὶ μετὰ ταύτην ἡ τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἑλληνικὴ ὡς *ουαβ αγιος* διότι τὸ **ουαβ** σημαίνει κυρίως καθαρός, λελουσμένος, ἐντεῦθεν τὸ **ουηβ=θύτης** παρίστατο ἱερογλυφικῶς δι' ἀνθρώπου ἐκτείνοντος τὰς χεῖρας πρὸς τὸ ὕδωρ ἵνα λουσθῇ, ἑπομένως τὸ **ουαβ** δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποδώσῃ ἐπακριβῶς τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως ἅγιος. Πολλαὶ φράσεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἔμειναν ἀμετάφραστοι, ὡς λ. χ. Πραξ. 23,8 **«μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μήτε ἄγγελον, μήτε πνεῦμα»** ἰδίως δὲ ἄνευ μεταφράσεως ἔμειναν ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι, λειτουργικαὶ φράσεις **«Κύριε ἐλέησον», «στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου Θεοῦ», «ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου» «δόξα σοι Κύριε», «προσεύξασθε ὑπὲρ τῆς εἰρήνης», «ὑπὲρ τῆς μόνης καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ὀρθοδόξου τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας», «προσεύξασθε ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιερέως ἡμῶν** *(νιμ=δεῖνος)*». **«εἰρήνη πᾶσι» «καὶ τῷ πνεύματί σου», «Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς».** Συνήθως δὲ ἐν ταῖς εὐχαῖς παρετίθεντο ἄνευ μεταφράσεως λέξεις καὶ φράσεις ἑλληνικαί, ὡς λ. χ. **«Ὑπὲρ τοῦ ἁγιασμοῦ** (κοπτιστί: *τοῦ οἴκου τούτου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ζώντων*), **τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν, Κύριε ἐλέησον».**

Οὕτω δὲ ἐμορφώθη νέα γλῶσσα, ἡ κοπτική. Τὸ πρῶτον δὲ αὕτη παρουσιάζεται ἐν τῇ ἄνω Αἰγύπτῳ καὶ δὴ ἐν τῇ Θηβαΐδι, ἔνθα ὑπῆρξαν ἐν μεγάλῳ ἀριθμῷ Κόπται Χριστιανοὶ καὶ ἔνθα ἡ λαληθεῖσα κοπτικὴ διάλεκτος ἐκλήθη **σαϊδικὴ** (**Saïd, ἀραβιστὶ**=*Ἄνω Χώρα*). Τὰ πρῶτα γραπτὰ μνημεῖα αὐτῆς παρουσιάζονται μετὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμόν, κατὰ τὸ β´ ἥμισυ τοῦ γ´ αἰῶνος, ὅτε ὑπῆρχεν ἤδη μετάφρασις τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐν κοπτικῇ γλώσσῃ.

Οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι ἡ μόρφωσις ἰδίας γλώσσης ἐνίσχυε λεληθότως τὴν ἀπὸ τῶν διωγμῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐμφανιζομένην φυλετικὴν ἀντίθεσιν τῶν Αἰγυπτίων Χριστιανῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας Χριστιανούς, καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν σπουδαιοτέρων παραγόντων τῆς μετὰ τὴν Δ´ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἕνεκα τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ, ἀρξαμένης ἐσωτερικῆς διαιρέσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας. Ὅθεν παρὰ τὸν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καθαρῶς ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τῆς Ἐκκλησίας, παρὰ τὴν ἐν αὐτῇ μεγάλην ἀκμὴν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τὴν δρᾶσιν περιφανεστάτων ἱεραρχῶν, ἀνεφαίνοντο οὐ μόνον μοναχοὶ ἀλλὰ καὶ Ἐπίσκοποι ἀγνοοῦντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ὁ Μ. Ἀντώνιος καὶ ὁ ἅγιος Παχώμιος ἠγνόουν τὴν γλῶσσαν ταύτην. Ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν († 450) ζήσας ἐν τῇ κάτω Αἰγύπτῳ, ἐν τῇ Σκήτῃ, δὲν ὡμίλει τὴν ἑλληνικήν. Τῷ 304 ὁ μάρτυς Ἰσαὰκ ἀνακρινόμενος ἀπήντα διὰ διερμηνέως. Ἐν τῇ ἐν Ἐφέσῳ λῃστρικῇ Συνόδῳ τοῦ 449 ὁ Ἐπίσκοπος Ἀρσινόης (Φαγιοὺμ) οὐ μακρὰν τῆς Ἀλεξανδρείας κειμένης, ἀγνοῶν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μετεχειρίσθη ὡς διερμηνέα τὸν ἀρχιδιάκονον Ἰούλιον, ὅστις ὑπέγραφεν ἀντ' αὐτοῦ.

Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ. — Ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη κατ' ἀρχὰς μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων, διότι ἐν τῇ σειρᾷ τῶν πρώτων Ἐπισκόπων τῆς Ἀλεξανδρείας δὲν ἀπαντῶνται αἰγυπτιακὰ ὀνόματα, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ β´ αἰῶνος, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἱστορία τῶν διωγμῶν, ὑπῆρχον ἤδη ἐν Θηβαΐδι Χριστιανοί, εἴδομεν δὲ τοὺς λόγους ἕνεκα τῶν ὁποίων οἱ Αἰγύπτιοι εὐχερέστερον ἐδέχοντο τὴν νέαν θρησκείαν. Οὕτω δ' ἐξ Ἀλεξανδρείας προὐχώρησεν ἡ διάδοσις αὐτῆς ἀπὸ τῶν ὄχθων τοῦ Νείλου πρὸς τὴν πυκνῶς κατοικουμένην ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν Αἰγυπτίων Θηβαΐδα. Χριστιανικαὶ κοινότητες κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας ἀπαντῶνται ἐν Ἀντινόῃ, Ἑρμουπόλει, ἐν Νειλοπόλει καὶ Λατοπόλει (Esnech), ἥτις ἦτο καθαρῶς χριστιανικὴ πόλις, ἀποτελοῦσα τὸ μεσημβρινὸν ὅριον τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ ἄνω Αἰγύπτῳ, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἐξ Αἰγύπτου ὁ Χριστιανισμὸς ἐπεξετάθη εἰς τὰς γείτονας χώρας, Λιβύην καὶ τὴν Πεντάπολιν, πρὸς δυσμὰς τῆς Αἰγύπτου. Ἐν ταῖς παραδόσεσι περὶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου ἀναφέρεται, ὡς εἴδομεν, ὅτι ἐκ Κυρηναϊκῆς (ἐν Λιβύῃ) μετέβη εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐκεῖ πάλιν κατέφυγε κατά τινα ἐξέγερσιν τῶν ἐθνικῶν Ἐκεῖθεν δ' ἐπιστρέψας εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὑπέστη τὸ μαρτύριον. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ταυτοχρόνως μετεδόθη καὶ ἐκεῖ ὁ Χριστιανισμός. Γίνεται δὲ μνεία ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ ἁγίου Μάρκου (16, 2) τοῦ Σίμωνο, Κυρηναίου, πατρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ῥούφου, προσώπων, ὡς φαίνεται, λίαν γνωστῶν μεταξὺ τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Ταῦτ' ἀποτελοῦσιν ἐνδείξεις περὶ τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐκείναις, ἐκ τούτων δ' ἐξηγεῖται καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι αὗται ἐκκλησιαστικῶς ἐξηρτήθησαν ἐκ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας.

Κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τοῦ Νείλου ἔζων ἱκανοὶ Ἄραβες, μεταξὺ τῶν ὁποίων πιθανῶς ἐγκαίρως εἶχε διαδοθῆ ὁ Χριστιανισμός. Ἀλλ' ἐξ Ἀλεξανδρείας μετεδόθη ἡ νέα θρησκεία καὶ ἐν τῇ Πετραίᾳ Ἀραβίᾳ, ἀποτελούσῃ τότε ἰδίαν ἐπαρχίαν καὶ ἐχούσῃ πρωτεύουσαν τὰ Βόστρα. Ἰδίαν ἐπαρχίαν ἀπετέλει καὶ ἡ Εὐδαίμων Ἀραβία (Ὑεμένη). Ὁ Χριστιανισμὸς ἤκμαζεν ἐπὶ τοσοῦτον ἐν τῇ Πετραίᾳ Ἀραβίᾳ κατὰ τὸν γ´ αἰῶνα, ὥστε ὁ Μέγας Ἀλεξανδρεὺς Διδάσκαλος Ὠριγένης μεταβὰς εἰς Βόστρα συμμετέσχε Συνόδου Ἐπισκόπων καὶ κατεπολέμησε τὴν ἀντιτριαδικὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἐπισκόπου Βόστρων Βηρύλλου, ἀναγκασθέντος νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πλάνην του. Εἶναι δὲ προφανὲς ὅτι εἰς τὴν Ἀραβίαν μετεδόθη ἐκ τῆς Αἰγύπτου ὁ Χριστιανισμός, οὐ μόνον διὰ τῶν ἐν αὐτῇ ζώντων Ἀράβων, ἀλλὰ καὶ διὰ συστηματικῆς ἱεραποστολῆς ἐξ Ἀλεξανδρείας, ἐπεκταθείσης εἴς τε τὴν Πετραίαν καὶ τὴν Εὐδαίμονα Ἀραβίαν μεταξὺ τῶν Ὁμηριτῶν, εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν μεταξὺ τῶν Αἰθιόπων τοῦ Ἀξουμιτικοῦ Βασιλείου καὶ εἰς τὴν Νουβίαν, ἐν ταῖς ὀάσεσι τῆς Λιβυκῆς ἐρήμου πέραν τοῦ Κυανοῦ Νείλου, μεταξὺ τῶν Αἰθιόπων Ναβαταίων καὶ Βλεμμύων καὶ ἄλλων βαρβάρων φυλῶν (βλ. **Αἴγυπτος** — *ἑλληνικοὶ κοινότητες*, τόμ. Β'. σ 607 ἑξ.)

Κέντρα τῶν κατοικούντων τὴν Νουβίαν ἦσαν ἡ Μερόη καὶ τὰ Νάπατα (Maraoui), κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ τετάρτου καταρράκτου τοῦ Νείλου. Ἀλλ' ἡ νησὶς Φιλαὶ διὰ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἴσιδος ἦτο οὐ μόνον τῶν ἐν Νουβίᾳ κατοικούντων βαρβάρων ἀλλὰ καὶ τῶν Αἰγυπτίων σπουδαιότατον θρησκευτικὸν κέντρον. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ, πρὸς πρόληψιν τῶν κατὰ τῆς Αἰγύπτου ἐπιδρομῶν τῶν ἀγρίων ἐκείνων φυλῶν, ἐγένοντο συμβάσεις, καθ' ἃς ἐπετρέπετο εἰς τοὺς Βλέμμυας νὰ κατοικήσωσι παρὰ τὰ ὅρια τῆς Αἰγύπτου. Μεταξὺ δὲ τῶν ὅρων τῶν συμβάσεων ἦτο καὶ τὸ δικαίωμα αὐτῶν, ὅπως λατρεύωσι τὴν Ἴσιδα, ἐν τῷ ἱερῷ τῆς νησῖδος τῶν Φιλῶν καὶ μεταφέρωσι καθ' ὡρισμένας ἡμέρας τοῦ ἔτους τὸ ἄγαλμα αὐτῆς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας των. Τὸ δικαίωμα τοῦτο διετήρησαν οἱ Βλέμμυες καὶ μετὰ τὴν ἐκχριστιάνισιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους. Εὐσεβεῖς Χριστιανοὶ αὐτοκράτορες μέχρι τοῦ στ´ αἰῶνος ὑπεχρεώθησαν νὰ διατηρῶσι τὸν εἰδωλολατρικὸν ναὸν τῶν Φιλῶν, χάριν σεβασμοῦ τῶν συνθηκῶν ἐκείνων καὶ κυρίως διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Κράτους.

Οὐχ ἧττον λίαν ἐγκαίρως ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας εἰργάσθη πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν γειτνιαζόντων πρὸς τὴν Αἴγυπτον λαῶν. Ἀξιοσημείωτος δ' ἐν τούτοις ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις τοῦ Ἀλεξανδρέως Πρεσβυτέρου Πανταίνου, ὅστις, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἱστορικοῦ Εὐσεβίου, ὑπὸ τοιαύτης κατείχετο διαθέσεως καὶ προθυμίας πρὸς τὸν θεῖον λόγον, ὥστε καὶ κῆρυξ τοῦ κατὰ Χριστὸν Εὐαγγελίου τοῖς ἐπ' Ἀνατολῆς ἔθνεσιν ἀνεδείχθη, μεταβὰς μέχρι τῆς Ἰνδῶν χώρας (Ἐκκλ. Ἱστορία 5,10). Εἰς τὴν εἴδησιν ταύτην ὁ Λατῖνος Πρεσβύτερος Ἱερώνυμος (De viris illustribus c. 36) προσέθηκε τὴν λεπτομέρειαν καθ' ἣν ὁ Πάνταινος ἀπεστάλη εἰς τὴν χώραν ἐκείνην αἰτήσει τοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Δημητρίου. Ἀναμφιβόλως δὲ ὑπὸ τοὺς Ἰνδοὺς δέον νὰ ἐννοήσωμεν τοὺς Αἰθίοπας. Καὶ τινὲς μὲν νομίζουσιν ὅτι ὁ Πάνταινος ἱεραποστολικῶς εἰργάσθη ἐν τῇ Πετραίᾳ Ἀραβίᾳ, ἕτεροι ἐν τῇ Εὐδαίμονι Ἀραβίᾳ καὶ ἕτεροι ἐν Αἰθιοπίᾳ. γενικῶς δὲ Αἰθιοπία ὠνομάζετο κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ἡ Ἀβησσυνία καὶ ἡ Νουβία. Ἡ παράδοσις τὸν τόπον τοῦ κηρύγματος τοῦ Πανταίνου συνδέει πρὸς τὸν τόπον τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἀποστόλου Βαρθολομαίου (Ναθαναήλ), διότι λέγεται ὅτι ὁ Πάνταινος εὗρεν ἑβραϊστὶ γεγραμμένον τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, ὅπερ εἶχε καταλίπει ὁ Βαρθολομαῖος. Ἀλλὰ περὶ τοῦ Ἀποστόλου τούτου λέγεται ὅτι ἐκήρυξε συγχρόνως ἐν τῇ Εὐδαίμονι Ἀραβίᾳ, ἐν ταῖς Ἰνδίαις καὶ ἄλλαις χώραις, μαρτυρήσας ἐν Ἀρμενίᾳ, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἱστορικοῖς καὶ γεωγράφοις ἐταυτίζοντο οἱ Ἰνδοὶ μετὰ τῶν Αἰθιόπων καὶ αἱ χῶραι αὐτῶν, διότι *Ἰνδὸς* = Αἰθίοψ *(hindou* λ. **περσικὴ** = *μέλας, αἰθίοψ)*, γενικῶς δὲ κατὰ τὸν δ´ καὶ ε´ αἰῶνα Ἰνδοὶ ἐκαλοῦντο οἱ Αἰθίοπες τῆς Ἀβησσυνίας. Ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἶναι γνωστὸν ὅτι προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν Αἰθίοψ δυνάστης Κανδάκης βασιλίσσης τῶν

Digitized by Google

Αἰθιόπων. Κατὰ τὰς παραδόσεις τό ὄνομα αὐτοῦ ἦτο Ἰνδός. Ἐπίσης ὁ Φρουμέντιος κηρύξας τὸν χριστιανισμὸν ἐν Ἀβησσυνίᾳ καλεῖται «*Ἐπίσκοπος Ἰνδικῆς*» ἢ «*Ἐπίσκοπος Ἰνδῶν*». Ταῦτα ἐξηγοῦνται ἐκ τῆς συνταυτίσεως τῶν Ἰνδῶν καὶ Αἰθιόπων.

Τούτους λοιπὸν τοὺς Αἰθίοπας ἐνόει καὶ ὁ Εὐσέβιος πληροφορῶν περὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ Πανταίνου, ἐπεκταθέντος εἰς τοὺς ἐν Νουβίᾳ καὶ Ἀβησσυνίᾳ λαούς. Δυστυχῶς προκειμένου περὶ τοῦ ἐν Νουβίᾳ Χριστιανισμοῦ λεπτομέρειαι δὲν διεσώθησαν· ὅτι ὅμως ἡ πρώτη ἱεραποστολικὴ ἐκείνη δρᾶσις τοῦ Πανταίνου ἔθηκε τὰς βάσεις ὠργανωμένης ἐν Νουβίᾳ Ἐκκλησίας, ὑποκειμένης ὑπὸ τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας, μαρτυρεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐν ἔτει 362 ἔν τινι Συνόδῳ συγκροτηθείσῃ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀθανασίου, παρεκάθησε καὶ ὁ ἐπίσκοπος Φιλῶν Μᾶρκος. Ἠμφισβήτησάν τινες τὴν γραφὴν *Φιλῶν*, νομίσαντες ὅτι πρόκειται περὶ ἐπισκόπου *Σιλῶν* (παρὰ τὸ Πηλούσιον) Μάρκου, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἐν Φιλαῖς ἔνθα ἐσώζετο ἔτι τὸ ἱερὸν τῆς Ἴσιδος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσι Χριστιανοί. Ἀλλ' ἐκ παπύρου τῶν ἐτῶν 391—450 πληροφορούμεθα ὅτι ὁ ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἄνω Θηβαΐδι Συήνης Ἀππίων ἐπεκαλεῖτο τὴν προστασίαν τῶν Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ νήσῳ Φιλῶν χριστιανικῶν ναῶν. Οὐχ ἧττον ἐν Νουβίᾳ, ἐπὶ τρεῖς ἔτι αἰῶνας παρέμεινεν ἰσχυρὰ ἡ εἰδωλολατρεία, μὴ ἐπιτρέπουσα τὴν ἀνάπτυξιν καὶ εὐρυτέραν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Προκειμένου δὲ περὶ τῆς Ἀβησσυνίας εἶναι γνωστὸν ὅτι συστηματικώτερον διεδόθη ὁ Χριστιανισμὸς καὶ διωργανώθη ἡ ἐν αὐτῇ Ἐκκλησία κατὰ τὸν δ' αἰῶνα. Τὸν πρῶτον δὲ ἐπίσκοπον αὐτῆς Φρουμέντιον ἐχειροτόνησεν ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ὅθεν καὶ ἡ ἐν Ἀβησσυνίᾳ Ἐκκλησία διοικητικῶς ἐξηρτήθη ἐκ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, μεγαλυνθείσης οὕτω καὶ ἀκμασάσης καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς.

Διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας.— Ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ ἡ Αἴγυπτος εἶχε διαιρεθῆ εἰς ἓξ Ἐπαρχίας· 1) Λιβύη (ἄνω), 2) Λιβύη (κάτω), 3) Θηβαΐς, 4) Αἴγυπτος, 5) Ἀρκαδία, 6) Αὐγουσταμνική. Βραδύτερον ὑποδιῃρέθησαν εἰς δύο Ἐπαρχίας ἡ Θηβαΐς, ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Αὐγουσταμνική. Ἡ διαίρεσις αὕτη ἐπεκράτησε μέχρι τοῦ ζ' αἰῶνος ἐπιδράσασα καὶ ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως. Ἡ πολιτικὴ διαίρεσις ἦτο ἄκρως συγκεντρωτική, διότι ἐν Αἰγύπτῳ δὲν ἐπεκράτει τὸ ἀλλαχοῦ ἐπικρατοῦν ἀποκεντρωτικὸν σύστημα. Διότι διῃροῦντο μὲν αἱ ἐπαρχίαι εἰς ἐπιστρατηγίας ἢ νομούς, εἰς τοπαρχίας, εἰς διοικήσεις, καὶ τούτων ἑκάστη εἰς ἐπαρχιακὰ τμήματα, ἀλλ' ἡ ὅλη χώρα ἀπετέλει συγκεντρωτικὸν σύνολον, οὗτινος τὰ μέρη ἐξηρτῶντο ἀπ' ἀλλήλων ὡς οἱ τροχοὶ μηχανῆς. Ἐξαιρέσει μόνον τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τριῶν ἢ τεσσάρων προνομιούχων πόλεων αἱ λοιπαὶ πόλεις τῆς Αἰγύπτου ἐστεροῦντο κοινοτικῆς διοικητικῆς ἐλευθερίας. Δὲν ὑπῆρχον ἐν Αἰγύπτῳ, κυρίως εἰπεῖν, «πόλεις», κατὰ τὴν παλαιὰν ἔννοιαν τῆς λέξεως.

Κατὰ τὴν πολιτικὴν διαίρεσιν τῆς χώρας διαμορφωθεῖσα καὶ ἡ διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας δὲν εἶχε «*μητροπόλεις*», καθ' ἣν ἔννοιαν ἐμορφώθησαν αὗται ἀλλαχοῦ, ἀλλ' *ἐπισκοπὰς* ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀλεξανδρείας. Οὗτος ἦτο κατ' ἐξοχὴν καὶ ὁ μόνος Μητροπολίτης Ἀλεξανδρείας, χειροτονῶν πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ἢ παρέχων ἐντολὴν πρὸς χειροτονίαν. Ὅθεν καὶ ὑποθέσεις ἥττονος σπουδαιότητος ὑπήγοντο ἐνίοτε ὑπὸ τὴν ἐξέτασιν αὐτοῦ. Ἐν ὑποθέσεσι μείζονος σπουδαιότητος ἀνέθετε τὰ καθήκοντα ἐξάρχου ἢ ἐξεταστοῦ εἰς Ἐπίσκοπόν τινα.

Εἶχε δὲ κατὰ τὸν δ' αἰῶνα ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας περὶ τὰς 100 Ἐπισκοπάς, εἰς 10 ἐπαρχίας ἀνηκούσας, τὰς ἑξῆς:

α) Αἰγύπτου Α' (Ἀλεξάνδρεια, 13 ἐπισκοπαί), β) Αἰγύπτου Β' (Κάβασα, 8 ἐπισκοπαί), γ) Αὐγουσταμνικῆς Α' (Πηλούσιον, 13 ἐπισκοπαί), δ) Αὐγουσταμνικῆς Β' (Λεοντόπολις, 7 ἐπισκοπαί), ε) Ἀρκαδίας (Ὀξύρυγχος, 10 ἐπισκοπαί), στ) Θηβαΐδος Α' (Ἀντινόη, 8 ἐπισκοπαί), ζ) Θηβαΐδος Β' (Πτολεμαΐς Ἑρμίου, 14 ἐπισκοπαί), η) Λιβύης Α' ἢ Πενταπόλεως (Πτολεμαΐς, 14 ἐπισκοπαί), θ) Λιβύης Β' ἢ Βαρβαρικῆς (Δάφνις, 7 ἐπισκοπαί), ι) Αἰθιοπίας (Αὔξουμις, 6 ἐπισκοπαί).

Πασῶν τούτων τῶν ἐπισκοπῶν προΐσταται εἷς «*ποιμὴν καὶ κύριος*», ὁ «*Πάπας Ἀλεξανδρείας*». Κατὰ τοιοῦτον δὲ συγκεντρωτικὸν καὶ μοναχικὸν σύστημα ὁλόκληρος ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἀπετέλει οἱονεὶ μίαν μητροπολιτικὴν ἐπαρχίαν. Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω ἐπαρχιῶν ἀπετέλουν τινὲς τὰς οὕτω καλουμένας «*μητροπολίτιδας ἐκκλησίας*», ἄνευ ὅμως μητροπολιτικῶν δικαίων. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας δὲν ἐφηρμόσθη τὸ μητροπολιτικὸν σύστημα τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν, διότι εἷς μόνος ὑπῆρχε Μητροπολίτης, ἀπόλυτον ἔχων ἐξουσίαν ἐπὶ πάντων τῶν Ἐπισκόπων, «**τοιαύτην ἀπεριόριστον ἐξουσίαν, οἵαν εἶχεν ὁ Καῖσαρ ἐν τῇ πολιτικῇ**», ὡς ἀντίτυπον τοῦ ἐθνικοῦ «*ἀρχιερέως Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Αἰγύπτου*», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ A Harnack.

Κατὰ τὸν στ' κανόνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁ Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἐν μὲν τῇ ὅλῃ Ἐκκλησίᾳ κατέλαβε τὴν β' θέσιν μετὰ τὸν Ἐπίσκοπον Ῥώμης, ἐν δὲ τῇ ἰδίᾳ Ἐκκλησίᾳ κατέλαβε τὴν μοναδικὴν μητροπολιτικὴν θέσιν. Πάντες οἱ Ἐπίσκοποι Αἰγύπτου, Λιβύης καὶ Πενταπόλεως ἐθεωροῦντο «*ἐπίτροποι*» τοῦ Ἀλεξανδρείας, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ὁποίου συνεκεντροῦντο πάντα τὰ μητροπολιτικὰ δικαιώματα. Εἴς τινας διακεκριμένους Ἐπισκόπους, ἀσχέτως πρὸς τὴν Ἐπισκοπήν, ἣν κατεῖχον, ἀπεδίδετο μετὰ τὸν ε' αἰῶνα ὁ τίτλος τοῦ «*Ἐπισκόπου - μητροπολίτου*», ἀλλ' ὡς ἁπλοῦς τίτλος, ἐπειδὴ πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ Ἐπίσκοποι Ἀλεξανδρείας ἦσαν μὲν ἴσοι πρὸς ἀλλήλους καὶ **ἐπίτροποι** τοῦ Ἀλεξανδρείας, ἀλλ' οὐδεὶς τούτων ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν ἐπιλύσεως ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος. Ἐν τῇ Δ' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ (451) καθαιρεθέντος τοῦ Πάπα Ἀλεξανδρείας Διοσκόρου (444-451), οἱ Αἰγύπτιοι Ἐπίσκοποι ἐδήλωσαν ὅτι, μὴ ὑπάρχοντος Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας καὶ μέχρι τῆς ἐκλογῆς τοιούτου, δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι γνώμην ἢ ψῆφον ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Συνόδῳ ἐξεταζομένων ζητημάτων. Ἡ δὲ Σύνοδος ἀνεγνώρισε τὴν ἐπιφύλαξιν ἐκείνην, γινώσκουσα τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας ἐπικρατοῦν σύστημα.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἐτιτλοφορεῖτο, ὡς εἴδομεν, «*ποιμὴν καὶ κύριος*», «*Πάπας Ἀλεξανδρείας*». Κατὰ τὰ σωζόμενα δὲ κείμενα πρῶτος ὁ Ἡρακλῆς καλεῖται «Πάπας» ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Διονυσίου. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη ἡμερῶν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας τὸν τίτλον τοῦτον ἔφερον οἱ Ἐπίσκοποι αὐτῆς. Ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις Σύνοδος τοῦ 346 γράφουσα τῷ ὀρθοδόξῳ Κλήρῳ καὶ λαῷ Ἀλεξανδρείας περὶ τοῦ Μ. Ἀθανασίου καλεῖ αὐτὸν «τὸν ποιμένα ὑμῶν καὶ κύριον». Ἀξιοσημείωτον δὲ ὅτι ὁ Μ. Βασίλειος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ τὸν μὲν Ῥώμης τιτλοφορεῖ ἁπλῶς «*Ἐπίσκοπον Ῥώμης*», τὸν δὲ Μ. Ἀθανάσιον «*Μακαριώτατον Πατέρα*», «*Μακαριώτατον Πάπαν Ἀθανάσιον*» (**Ἐπιστ.** 69. 150. 155. 204. 214. 258). Ὁμοίως καὶ ὁ Ἐπιφάνιος Κύπρου τὸν μὲν Ἰούλιον Ῥώμης καλεῖ «*Ἐπίσκοπον Ῥώμης*», τὸν δὲ Ἀθανάσιον «*Πάπαν Ἀλεξανδρείας*». Προσηγορεύετο δὲ ἐπίσης ὁ Ἀλεξανδρείας «*Πατὴρ Πατέρων*», «*Πατὴρ Πατέρων καὶ Ἀρχιερέων*», «*Τοποτηρητὴς Χριστοῦ*», ἐν ταῖς ἡμέραις ἔτι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Ἐλεήμονος (611-621), ὅστις ὅμως μετριοφρόνως ἀπεκάλει ἑαυτὸν «**ἐλάχιστον δοῦλον τῶν δούλων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ**». Ὁ ἅγιος Ἰωάννης Ἐλεήμων τιτλοφορεῖται καὶ «*Πατριάρχης*», οὐχὶ ὅμως «*Πάπας καὶ Πατριάρχης*», ὡς μεταγενεστέρως ἐπεκράτησε κατὰ ἱστορικὴν ἀνακρίβειαν. Μεταγενεστέρως ὡσαύτως ἐπεκράτησε καὶ ὁ τίτλος «*Κριτὴς τῆς Οἰκουμένης*». Τὸν πραγματικὸν τίτλον τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας προσῳκειώθη ἀπὸ τοῦ η' αἰῶνος ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης.

Ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης (7, 19. 6) ἐσημείωσε πρῶτος τὸ ἔθος, καθ' ὃ ὁ Πάπας Ἀλεξανδρείας ἐκάθητο καθ' ἣν ὥραν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ἀνεγινώσκετο τὸ Εὐαγγέλιον: «**Ξένον δὲ κἀκεῖνο παρὰ Ἀλεξανδρεῦσι τούτοις· ἀναγινωσκομένων γὰρ τῶν Εὐαγγελίων οὐκ ἐπανίσταται ὁ Ἐπίσκοπος, ὃ παρ' ἄλλοις οὔτ' ἔγνων οὔτ' ἀκήκοα**». Ἀνεγίνωσκε δὲ τὸ Εὐαγγέλιον κατὰ προνόμιον πάντοτε ὁ Μέγας Ἀρχιδιάκονος, ὅστις καὶ λευκὴν ἔφερε στολήν.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πάπα καὶ οἱ Πρεσβύτεροι. —Κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας σύστημα, ὅλως ἐξαιρετικὴν θέσιν κατεῖχον ἐν αὐτῇ οἱ Πρεσβύτεροι. Ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Εὐσέβιος ἀνέγραψεν, ὡς εἴδομεν, τρεῖς πρεσβυτέρους, χειροτονηθέντας ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, κατὰ δὲ τὸν δ' αἰῶνα ὁ Λατῖνος Πρεσβύτερος Ἱερώνυμος, θέλων νὰ παραστήσῃ τὴν διαφορὰν τοῦ Διακόνου ἀπὸ τοῦ Πρεσβυτέρου, ἐναντίον τῶν τ' ἀντίθετα ἰσχυριζομένων, ἐσημείωσεν ὅτι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου μέχρι τοῦ Ἡρακλᾶ καὶ τοῦ Διονυσίου, τῶν Ἐπισκόπων, οἱ Πρεσβύτεροι ἕνα ἐξ αὐτῶν ἐκλέγοντες Ἐπίσκοπον ὠνόμαζον (**Πατρ.** Migne ser. lat. 22, **σ.** 1194). Μετὰ ἓξ αἰῶνας ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Εὐτύχιος (933—940) ἐν τοῖς Χρονικοῖς αὐτοῦ ἐπαναλαμβάνων μετ' ἄλλων ἀνακριβειῶν, ἃς συνήθως παρενείρει ἐν τῇ ἀφηγήσει του, τὴν αὐτὴν πληροφορίαν, ἐσημείωσεν ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος, χειροτονήσας ὡς πρῶτον Ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας τὸν Ἀνανίαν (Ἀννιανὸν) ἀνέδειξε καὶ δώδεκα Πρεσβυτέρους, ὅπως βοηθῶσι τὸν Ἐπίσκοπον καὶ ἐν περιπτώσει θανάτου αὐτοῦ ἐκλέγωσιν ἕνα ἐξ αὐτῶν δι' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν διάδοχον αὐτοῦ καὶ συμπληρῶσι πάλιν τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα Πρεσβυτέρων, ἀλλ' ὅτι ὁ τοιοῦτος τρόπος ἀναδείξεως τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας κατηργήθη ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ἀλεξανδρείας, ὁρίσαντος ὅπως ἐκλεγῇ ὁ διάδοχός του ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων, εἴτε ἐκ τῶν δώδεκα τῆς Ἀλεξανδρείας, εἴτε ἐκ Πρεσβυτέρων ἄλλης πόλεως ἢ Ἐπισκόπων. Προσέθηκεν ὁ Εὐτύχιος ὅτι μέχρι τοῦ Δημητρίου εἷς μόνος Ἐπίσκοπος ὑπῆρχε καθ' ἅπασαν τὴν Αἴγυπτον, ὁ δὲ Δημήτριος ἀνέδειξε τρεῖς ἑτέρους Ἐπισκόπους, ὁ διάδοχός του Ἡρακλᾶς ἑτέρους εἴκοσι, καὶ πρῶτος ὁ Ἀλέξανδρος (313—328) ὁ προκάτοχος τοῦ Μ. Ἀθανασίου (328—373) ἐξελέγη ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀπαγορεύσας ὅπως τοῦ λοιποῦ ἐκλέγωσι τὸν Ἐπίσκοπον οἱ Πρεσβύτεροι (**Πατρ.** Migne ser. gr. 111,982). Αἱ πληροφορίαι αὗται τοῦ Εὐτυχίου, σύμφωνοι ὡς πρὸς τὸ κύριον σημεῖον πρὸς τὰς τοῦ Ἱερωνύμου οὖσαι, προὐκάλεσαν πολλὰς καὶ ζωηρὰς συζητήσεις, ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ ὑπὸ τῶν προτεσταντῶν πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος. Παρουσίασαν δὲ οὗτοι καὶ ἑτέρας μαρτυρίας, ὡς τὸ ἑξῆς χωρίον ἐν τῇ πρὸς Λαῦσον ἱστορίᾳ τοῦ Παλλαδίου Ἑλενουπόλεως «**Ἦλθον ποτέ τινες αἱρετικοὶ πρὸς τὸν Ποιμένα καὶ ἤρξαντο καταλαλεῖν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ὡς ὅτι παρὰ πρεσβυτέρων ἔχει τὴν χειροτονίαν, ὁ δὲ γέρων, σιωπήσας, ἐφώνησε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ εἶπε· παράθες τὴν τράπεζαν καὶ ποιήσον αὐτοὺς φαγεῖν καὶ πέμψον αὐτοὺς μετ' εἰρήνης**» (**Πατρ.** Migne ser. gr. 65,341). Κατὰ τὰς γενομένας ἤδη παρατηρήσεις, ὁ ποιμὴν ἔζη ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ἀλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι οὗτος ἐχειροτονήθη ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων. Ὅθεν προὔκειτο προφανῶς περὶ συκοφαντίας τῶν Ἀρειανῶν, ἥτις καὶ ἄλλως διετυποῦτο, ὡς περαιτέρω θὰ ἴδωμεν. Ἐσχάτως ὁ E. W. Brooks εὗρε καί τι σχετικὸν χωρίον ἐκ συριακῆς μεταφράσεως τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Σεβήρου Ἀντιοχείας, γενομένης ὑπὸ Ἀθανασίου Νισίβεως καὶ σωζομένης ἐν χειρογράφῳ τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου. Ἐν αὐτῷ ὁ Σεβῆρος ἀμφισβητῶν τὴν κανονικότητα τῆς χειροτονίας Ἐπισκόπου τινὸς Ἡσαΐου, γενομένης παρ' ἑνὸς μόνον Ἐπισκόπου λέγει, ὅτι δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ τοιαύτη χειροτονία ἐπὶ παλαιῶν κανονικῶν διατάξεων, διότι ἰσχύουσι νεώτεροι κανόνες, ἀπαγορεύοντες τὸ τοιοῦτον, παραπέμπει δὲ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, πόλει ἐνδόξῳ ἐπὶ τῇ ὀρθοδοξίᾳ αὐτῆς, ἄλλοτε οἱ Πρεσβύτεροι ἐξέλεγον Ἐπίσκοπον, ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὸν πανταχοῦ κρατήσαντα κανόνα ἡ ἐπίσημος ἀνάδειξις τοῦ Ἐπισκόπου συμπληροῦται διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν Ἐπισκόπων.

Δὲν πρόκειται λεπτομερῶς νὰ ἀνακρίνωμεν ἐνταῦθα τὰς μαρτυρίας ταύτας καὶ νὰ προσαγάγωμεν ἀποδείξεις ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἱερωνύμου καὶ ἄλλων προγενεστέρων συγγραφέων περὶ τοῦ Ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας· ἄλλως τε οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι αὐτῆς Κλήμης καὶ Ὠριγένης, ἀκμάσαντες κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἥν, κατὰ τὰς ἀνωτέρω μαρτυρίας, παρίσταται ἰσχῦον τὸ ἔθος τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τῶν Πρεσβυτέρων, ποιοῦνται, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Ὀξφόρδης Ἐπίσκοπος Ch. Gore, ἐν εἰδικαῖς πραγματείαις περὶ τοῦ ἐν λόγῳ ζητήματος, σαφεστάτην διάκρισιν τοῦ ἀξιώματος τῶν Ἐπισκόπων ἀπὸ τῶν λοιπῶν βαθμῶν τῆς Ἱερωσύνης. Ἀλλὰ γενικῶς ἐπὶ τοῦ ἐκ τῶν ἀνωτέρω μαρτυριῶν προκύπτοντος ζητήματος περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ ὑποψήφιος διὰ τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν Θρόνον κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἐλαμβάνετο συνήθως ἐκ τῶν Πρεσβυτέρων. Ἀλλ' ὑπάρχουσι παραδείγματα καθ' ἃ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἐξελέγη ἀπὸ Διακόνου, ὡς ὁ Μ. Ἀθανάσιος, καὶ δὴ καὶ ἀπὸ λαϊκοῦ, ὡς ὁ Δημήτριος, ἐν τέλει τοῦ β' αἰῶνος. Ὅταν δὲ κατὰ τὰς ἀρειανικὰς ἔριδας ὁ γνωστὸς Πρεσβύτερος Κόλουθος ἐχειροτόνησέ τινας Πρεσβυτέρους, ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας κατεδίκασε τὴν πρᾶξιν ἐκείνην, οὐδ' ἀνεγνώρισε τὰς χειροτονίας, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἥκιστα ἠδύνατο νὰ ἀναγνωρίσῃ χειροτονίαν Ἐπισκόπου παρὰ Πρεσβυτέρων. Πάντως, κατὰ τὴν διατυπωθεῖσαν ἤδη ὑπὸ τοῦ Tillemont καὶ Le Quien γνώμην, μεταξὺ τῶν Πρεσβυτέρων, οὓς ἀναφέρει ὁ Εὐτύχιος, δέον νὰ διίδωμεν καὶ Χωροεπισκόπους. Εἶναι δὲ ἀληθὲς ὅτι ἐν ἀρχαίαις εἰδήσεσι γίνεται μνεία «*χειροτονίας*» τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τῶν Πρεσβυτέρων καὶ τοῦ λαοῦ. Ἐν κοπτικοῖς μνημείοις περὶ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Ἀλεξάνδρου, ἐκλεγέντος μετὰ τὸν Ἀχιλλᾶν τῷ 313, λέγεται τοιοῦτό τι (Patrologia Orientalis, Paris 1905, I, 4 **σ.** 401), ἀλλ' ὑπὸ τὴν «χειροτονίαν» δέον νὰ ἐννοήσωμεν, κατὰ τὴν ἀρχαίαν σημασίαν τῆς λέξεως, τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἐπισκόπου ὑπὸ τῶν Πρεσβυτέρων καὶ τοῦ λαοῦ.

Ὅτε οἱ Ἀρειανοὶ προσεπάθησαν νὰ διαμφισβητήσωσι τὸ κῦρος τῆς ἐκλογῆς τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ὡς γενομένης ἄνευ συμμετοχῆς τοῦ λαοῦ, ὁ Ἀθανάσιος ἀπέδειξεν ὅτι συμμετέσχε καὶ ὁ λαός. Ἀντιθέτως ἡ ἐκλογὴ τοῦ Γρηγορίου Καππάδοκος (339—345) ἐθεωρήθη ἀντικανονική, διότι δὲν συμμετέσχεν ὁ λαός. Συνεπείᾳ προκαλουμένων ἀνωμαλιῶν ἡ ἀρχαία αὕτη πρᾶξις τῆς Ἐκκλησίας

Digitized by Google

μετεβλήθη. Ἐν Αἰγύπτῳ δὲ κατὰ κοπτικὰ κείμενα ὑπῆρχε καὶ ἡ συνήθεια, καθ' ἣν ἐπὶ τοῦ ἐκλεγομένου Ἐπισκόπου κλῆρος καὶ λαὸς ἐπέθετε τὰς χεῖρας. Τοιοῦτό τι λέγεται ὅτι ἐγένετο ἐπὶ τοῦ Ἀχιλλᾶ, διαδόχου τοῦ ἁγ. Πετρου. Ἀλλ' ἐν τῷ «Μαρτυρίῳ τοῦ ἁγ. Πετρου» λέγεται ὅτι ὁ Ἀχιλλᾶς ἐνεθρονίσθη ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων, ἀφοῦ περιεβλήθη τὸ ὠμοφόριον τοῦ προκατόχου του καὶ ἀφοῦ ἐτελέσθησαν τὰ πρὸς «χειροτονίαν» συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας (Πατρ. Migne ser. gr. XVIII, 455). Ἐσώζετο δὲ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας κάλυμμά τι τῆς κεφαλῆς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν παραδιδόμενον, ὅπερ μετεποιήθη εἰς τὴν σήμερον χρησιμοποιουμένην τιάραν και ὅπερ ὁ ἐκλεγόμενος τότε ἐπέθετεν ἀμέσως ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς. Τον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀλεξανδρείας, καθ' ὃν χρόνον δὲν ὑπῆρχον ἔτι έν ταῖς ἐπαρχίαις Ἐπίσκοποι, ἐχειροτόνουν ἀναμφιβόλως οἱ ἐν τοῖς «Πρεσβυτεροις» Ἀλεξανδρείας φέροντες τὸν βαθμὸν τῆς Ἀρχιερωσύνης, ἡ δὲ ἐνεργὸς συμμετοχὴ τῶν Πρεσβυτέρων ἐν τῇ ἐκλογῇ ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ὅλως ἰδιαιτέρας θέσεως αὐτῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀρξαμένης ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μαρκου καὶ ἀνακριβῶς μὲν παρασταθείσης ἐν τῷ Χρονικῷ τοῦ Εὐτυχιου, ὑποδηλωθεισης δὲ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβιου, λέγοντος ὅτι ὁ ἅγιος Μᾶρκος συνεστησεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ «Ἐκκλησιας». Τὴν Ἀλεξάνδρειαν παρουσιάζει ὁ Εὐσεβιος, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ A Harnack, ὡς «Ἐπαρχίαν», εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὸ ἐνοριακὸν σύστημα ἐν τῇ διοργανώσει τοῦ πολιτεύματος τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησιας ἱστορικῶς διεπιστώθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας ἐνωρίτερον ἢ ἐν ἄλλῃ τινὶ Ἐκκλησιᾳ. Ὁ ἅγιος Μᾶρκος ἐχειροτόνησεν ἕνα μόνον Ἐπίσκοπον, τὸν Ἀννιανον, ἐπεκράτησε δ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔθος κατα τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἱστορικὸν Σωκράτη (1, 45) «ἑνὸς ὄντος τοῦ κατα πάντων Ἐπισκόπου, Πρεσβυτέρους ἰδίᾳ τὰς Ἐκκλησίας κατέχειν καὶ ἐν αὐταῖς λαὸν συνάγειν». Ὅθεν καὶ ὁ Ἐπιφάνιος παρέχει τὰς ἑξῆς εἰδήσεις: «Ὅσαι Ἐκκλησίαι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησιας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ ἕνα Ἀρχιεπίσκοπον οὖσαι καὶ κατ' ἰδίαν ταύταις ἐπιτεταγμένοι εἰσὶ Πρεσβύτεροι, διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς χρείας τῶν οἰκητόρων πλησιον ἑκάστης Ἐκκλησίας αὐτῶν καὶ ἀμφόδων, ἤτοι λαβρῶν ἐπιχωρίως καλουμένων ὑπὸ τῶν τὴν Ἀλεξανδρέων κατοικούντων πόλιν» (Πατρ. Migne 42 σ. 201—5). Ἀναφέρει δὲ ὀνομαστὶ ὁ Ἐπιφάνιος τοιαύτας «λάβρας», ἤτοι ἐνορίας, ἐχούσας ἴδιον Πρεσβύτερον προϊστάμενον, ὅστις ἐκτὸς τῆς τελέσεως τῶν Μυστηρίων εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ ἑρμηνεύειν τὰς Ἁγίας Γραφάς, ἐπιβάλλειν ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια καὶ ἐλευθέρως διευθύνειν τὴν «λάβραν». Δικαιώματά τινα τῶν προϊσταμένων Πρεσβυτέρων ἀφῃρέθησαν μετὰ τὰ τὰ ἐπεισόδια τοῦ αἱρετικοῦ Πρεσβυτέρου Ἀρείου, κατὰ τὰ ὁποῖα λίαν ἐνεργὸν μέρος ἔλαβον οἱ Πρεσβύτεροι ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ αἱρετικοῦ. Ἐξαιρετικὴ δὲ γενικῶς ἦτο ἡ θέσις τῶν Πρεσβυτέρων καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ὅπου ἐνίοτε μὲν πλείονες τοῦ ἑνὸς Πρεσβυτέρου ὑπῆρχον, ἀλλ' εἷς αὐτῶν εἶχε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐνορίας. Ὁ Παλλάδιος Ἑλενουπόλεως ἐν τῇ Λαυσαϊκῇ ἱστορίᾳ (Πατρ. Migne 34, 1020) ἀναγράφει καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἐν τῷ ὄρει τῆς Νιτρίας ἐκκλησία μία ἐστὶ μεγίστη .... ὀκτὼ δὲ εἰσὶ Πρεσβύτεροι ἀφηγούμενοι ταύτης τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾗ μέχρις οὗ ζῇ ὁ πρῶτος Πρεσβύτερος οὐδὲ εἷς τῶν ἄλλων οὐ προσφέρει, οὐ δικάζει, οὐχ ὁμιλεῖ, ἀλλ' ἐν ἡσυχίᾳ αὐτῷ συγκαθέζονται μόνον». Οἱ ἐνοριακοὶ Πρεσβύτεροι εἶχον τὸ δικαίωμα, ἄνευ ἀδείας τοῦ Ἐπισκόπου, νὰ στερῶσι τοὺς λαϊκοὺς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Ὅτε ποτὲ ἔφεσις Ἐπαρχιακοῦ ἐπεδόθη πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀλεξανδρείας Θεόφιλον (395—412) σχετικὴ πρὸς τοιαύτην περίπτωσιν, οὗτος ἀνεγνώρισε τὴν ἐνέργειαν τῶν Πρεσβυτέρων ὡς τελείως νόμιμον.

Ἰδιαιτέραν θέσιν κατεῖχον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας οἱ Πρεσβύτεροι «*Οἰκονόμοι*», ἐκλεγόμενοι δι' ἑκάστην ἐπαρχίαν ὑπὸ τῶν λοιπῶν Πρεσβυτέρων. Οἰκονόμοι Πρεσβύτεροι ὑπῆρχον καὶ ἐν ἄλλαις Ἐκκλησίαις. Περὶ τὸ 431 ἐν Φιλαδελφείᾳ τῆς Λυδίας (διοικήσεως Ἀσίας) Οἰκονόμος ἦτο ὁ Πρεσβύτερος Χαρίσιος (*Mansi*, IV, 1344). Ταυτοχρόνως ἀναφέρονται Πρεσβύτεροι Οἰκονόμοι καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει (*Mansi*, IV, 1228). Ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Γενναδίου διάσημος ὑπῆρξεν ὁ Μαρκιανὸς († μετὰ τὸ 471) ὁ χρηματίσας Πρεσβύτερος καὶ Οἰκονόμος (*Θεόδωρος Ἀναγνώστης 1, 13, 23*). Πρώτη μνεία Οἰκονόμου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρειας γίνεται ἐν τῷ λεγομένῳ ι' κανόνι τοῦ Πάπα Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου, ἀλλὰ πάντως προϋπῆρχεν ὁ θεσμός, διότι ὁ Θεόφιλος ὁρίζει ἐν τῷ εἰρημένῳ κανόνι ὅπως ἐκλεγῇ ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Λυκοπολεως ὑπὸ τοῦ Ἱερατείου, τῇ ἐγκρίσει και τοῦ Ἐπισκόπου Λυκοπόλεως. Ἐν τῇ Δ' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ὁ Διάκονος τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας Ἰσχυρίων κατηγόρησε, πρὸς τοῖς ἄλλοις, τοῦ Διοσκόρου, ὅτι ἐκτὸς ἄλλων προυξένησε πολλὰ κακὰ τῷ Πρεσβυτέρῳ καὶ Οἰκονόμῳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς μεγαλοπόλεως Ἀλεξανδρείας Προτερίῳ. Μετὰ τὴν καθαίρεσιν τοῦ Διοσκόρου ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀπέστειλε τὴν συνήθη εἰς παρομοίας περιστάσεις (*Mansi*, IV, 1228. V, 781) ἀνακοίνωσιν εἰς τὸν Κλῆρον Ἀλεξανδρείας, μετὰ τῆς ἐντολῆς ὅπως διαφυλαχθῇ ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία καὶ παραδοθῇ εἰς τὸν μέλλοντα Ἀρχιεπίσκοπον.

Ἡ ἀνακοίνωσις ἀπηυθύνθη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Χαρμοσύνου Πρεσβυτέρου και Οἰκονόμου, ὡς καὶ τοῦ ἀρχιδιακόνου Εὐθαλιου (*Mansi* VI, 1096), τοῦ γνωστοῦ ἐκ τῆς γενομένης ὑπ' αὐτοῦ διαιρέσεως εἰς στίχους τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἐπιστολῶν. Ἐν ἐπιστολῇ τῶν Αἰγυπτίων Ἐπισκόπων πρὸς τὸν Βασιλέα Λέοντα (457) μετὰ τοὺς Ἐπισκόπους ὑπογράφονται ὁ Ἀμμώνιος, γνωστὸς ὡς δόκιμος ἑρμηνευτὴς τῶν Γραφῶν καὶ πολέμιος τοῦ μονοφυσιτισμοῦ, καὶ ὁ Τιμόθεος (πιθανῶς ὁ ἐπιλεγόμενος Σαλοφακιολος, μετὰ ταῦτα Ἀρχιεπίσκοπος), «Πρεσβύτεροι καὶ Οἰκονόμοι» τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας (*Mansi* VII 5.0. Πατρ. Migne ser. gr. 85. 1361, πρβλ 620). Ὡσαύτως Οἰκονόμος εἶχε χρηματίσει καὶ ὁ ὕστερον ἀρχιεπισκοπος γενόμενος Ἰωάννης Ταλάϊας. Ἐν Ὀξυρύγχῳ, τελευτῶντος τοῦ δ' καὶ ἀρχομένου τοῦ ε' αἰῶνος εἷς τῶν Πρεσβυτέρων ἦτο Οἰκονόμος. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν δὲ τοῦ ἁγ. Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου μανθάνομεν ὅτι ἐν Πηλουσίῳ κατὰ τὸν δ' αἰῶνα Οἰκονόμοι ἐχρημάτισαν διαδοχικῶς οἱ Πρεσβύτεροι Μάρων καὶ Μαρτηνιανός.

Καὶ ταῦτα μεν περὶ τῶν Οἰκονόμων Πρεσβυτέρων, εἶναι δὲ προφανὲς ὅτι ὁ καθόλου διοργανισμὸς τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας καὶ τὸ ἐν πολλοῖς ἰδιόρρυθμον σύστημα αὐτῆς, παρεῖχον ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τοὺς Πρεσβυτέρους. Τὰ ἰδιάζοντα ταῦτα μὴ λαβόντες τινὲς ὑπ' ὄψιν, ἀπὸ τοῦ Εὐτυχίου καὶ ἑξῆς, παρεξήγησαν τὴν θέσιν τῶν Πρεσβυτέρων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρειας.

Ναοὶ καὶ Κατακόμβαι.— Ὁ Κύπρου Ἐπιφάνιος ἀναγράφων τὰ κατὰ τοὺς Πρεσβυτέρους Ἀλεξανδρείας, ὡς Προϊσταμένους τῶν λαβρῶν ἢ ἐνοριῶν, ἀναφέρει καὶ τοὺς σπουδαιοτέρους ναοὺς τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, Καισαρειου, Διονυσίου, Θεωνᾶ, Πιερίου, Σεραπείου, Περσαίας, Διζίας, Μενδιδίου, Ἀννιανοῦ, Βαυκάλεως και ἄλλους. Τούτων σπουδαιότερος ναὸς ἦτο τὸ «*Καισάρειον*», ὅπερ ἤρξατο κτιζουσα τὸ πρῶτον ἡ βασίλισσα τῆς Αἰγύπτου Κλεοπάτρα ὡς «ἡρῷον» εἰς τιμὴν τοῦ Ἀντωνίου, αλλὰ κατὰ τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ ἀφιερώθη εἰς τιμὴν τοῦ Αὐγούσιου ὡς «Καίσαρος ἐπιβατηρίου», ἤτοι θεοῦ προστάτου τῶν ναυτιλλομένων. Διότι τὸ Καισάρειον εὑρίσκετο παρὰ τὸν κύριον λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ παρὰ τὸ «τετράπυλον», μεταξὺ Ποσειδιου καὶ Ἐμπορίου. Ἐκαλεῖτο δὲ και «Σεβάστειον», «Ἀδριανόν», «Λικιανόν», ἀλλὰ συνήθως Καισάρειον. Εἰς χριστιανικὸν ναὸν μεταποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀφιερώθη εἰς τιμὴν τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. Ὡς χριστιανικὸν ναὸν διεσκεύασε διὰ διαφόρων οἰκοδομῶν ὁ Ἀρειανὸς Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Γρηγόριος, δαπάναις τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντινου (337—361). Ὁ Μ. Ἀθανάσιος συνεπλήρωσε τὴν οἰκοδομήν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 366 ὁ ναὸς κατεστράφη ὑπὸ ἐθνικῶν, ἀνοικοδομηθεὶς πάλιν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀθανασίου.

Ἐν τῷ Καισαρείῳ ἐτέλουν, πρὸς τοῖς ἄλλοις, οἱ ἐθνικοὶ καὶ τὴν ἑορτὴν τῶν Κρονίων, ὡς ἑορτὴν τοῦ Ὀσίριδος ἐτησίως τῇ 12 τοῦ μηνὸς Ἀθύρ, ἤτοι 8 Νοεμβρίου. Ἡ ἑορτὴ δ' ἐκείνη ἦτο θορυβώδης καὶ ὀργιαστική. Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἀντιπαρέταξε κατὰ τῆς ἐθνικῆς ἑορτῆς τὴν μεγάλην ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων, ἥτις ἐτελεῖτο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τῇ λοιπῇ Αἰγύπτῳ τῇ 8ῃ Νοεμβρίου. Μόλις δὲ κατὰ τὰ ἔτη 400—432 ἐπεκράτησε καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας ὅπως ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων τελῆται τῇ 25ῃ Δεκεμβρίου, ὁπότε ἡ ἑορτὴ τῶν Θεοφανειων μετετέθη εἰς τὴν 6 Ἰανουαρίου. Τότε ἡ 8η Νοεμβρίου ὡρίσθη ὡς ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ, συνδεθεῖσα πρὸς τὸ Καισάρειον τῆς Ἀλεξανδρείας και ἐκ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας μεταδοθεῖσα εἰς τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας (ἴδε *Χρυσ. Παπαδοπούλου* ἄρθρον ἡ Ἀλεξάνδρινη ἀρχὴ τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἐν «*Πανταίνῳ*» Ἀλεξανδρείας ΙΓ' 1921, ἀριθ. 49). Ἐν Ρώμῃ μόνον ἐπεκράτησεν ὅπως τελῆται ἡ μνήμη τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ τῇ 29 Σεπτεμβρίου, πιθανῶς διότι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια τῆς παρὰ τὴν Ρώμην ἐν via Salaria μεγάλης βασιλικῆς τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. Πολλαχοῦ ἱδρύθησαν τοιοῦτοι ναοί. Ἐν Χώναις ἢ Κολοσσαῖς τῆς Φρυγίας ὑπῆρχε περιώνυμος ναός, ἐν ᾧ ἑωρτάζετο ἡ μνήμη τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ τῇ 6ῃ Σεπτεμβρίου εἰς ἀνάμνησιν θαύματος αὐτοῦ.

Τὸ Καισάρειον ἦτο ἡ «Μεγάλη Ἐκκλησία» Ἀλεξανδρείας. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἔν τινι ἐπιστολῇ αὐτοῦ ὀνομάζων τὸν ναὸν λέγει «ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, τῇ ἐν τῷ Καισαρείῳ». Ἐν αὐτῇ ἐγίνετο ἡ ἐκλογὴ τῶν παπῶν Ἀλεξανδρείας καὶ ἡ ἐνθρόνισις αὐτῶν. Κατὰ τὰ ἔτη 358 καὶ 365 τὸ Ἐπισκοπεῖον Ἀλεξανδρείας εὑρίσκετο παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Διονυσιου, ὅν τινες ταυτίζουσι πρὸς τὸ Καισάρειον.

Τῷ 415 ἐν τῷ Καισαρείῳ ἐφονεύθη ἡ φιλόσοφος Ὑπατία, τῷ 452 ἐν αὐτῷ ἐξελέγη καὶ πιθανῶς ἐν αὐτῷ ἐφονεύθη τῇ 28 Μαρτίου 447 ὑπὸ τῶν Μονοφυσιτῶν ὁ ἅγιος Προτέριος Πάπας Ἀλεξανδρειας. Τῷ 642 κατέλαβον τὸ Καισάρειον οἱ Κόπται, ἀλλὰ μετά τινα ἔτη ἀπεδόθη καὶ πάλιν εἰς τοὺς ὀρθοδόξους, ἕως οὗ κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς, ἐν ἔτει 912.

Πρὸς τὸ Καισάρειον ἡμιλλᾶτο τὸ «*Σεραπεῖον*» ἢ «*Σεράπειον*», ὁ ἀρχαῖος μεγαλοπρεπὴς τῆς ἐποχῆς τῶν Πτολεμαιων ἐθνικὸς ναός, μεταποιηθεὶς εἰς χριστιανικον ναὸν ὑπὸ τοῦ πάπα Θεοφιλου. Αἱ σχετικαὶ οἰκοδομαί, ἀρξάμεναι τῷ 391, ἔληξαν ἐπι τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου (395—408), ἐξ οὗ και «*Ἀρκάδειον*» ὠνομάσθη. Συνίστατο δὲ ἐκ τοῦ κυρίως ναοῦ («Ἐκκλησία») καὶ ἐκ τοῦ «μαρτυρίου», εἰς ὃ τῇ 27 Μαΐου 398 μετεκομίσθησαν τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ὅθεν καὶ ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ὠνομάζετο. Κατὰ τὸ αὐτο ἔτος πιθανῶς μετηνέχθησαν εἰς τὸ «μαρτύριον» τοῦ Σεραπείου και τὰ λείψανα τοῦ προφήτου Ἐλισαιου, μείναντα ἐκεῖ μεχρι τῆς 11 Μαΐου 464, ὅτε ἀνεκομίσθησαν εἰς τὴν «Μονὴν Παύλου τοῦ λεπροῦ». Παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Σεραπειου ὑφίστατο κατά τὸν ε' αἰῶνα μεγάλη Βιβλιοθήκη. Εἶναι γνωστὸν ὅτι Βιβλιοθήκας εἶχον καὶ ἄλλοι ναοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, ὡς λ. χ. ὁ τοῦ ἁγίου Μάρκου ἐν «Βουκουλίοις». Περὶ τὰ ἔτη 465—467 ἐγένοντο περὶ τὸν ναὸν τοῦ Σεραπειου μεγάλαι και σημαντικαὶ οἰκοδομαι, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν δὲ τοῦ στ' αἰῶνος παρουσιαζεται ὑπερτεροῦν τὸ Καισάρειον καὶ ἀποτελοῦν τὴν «Μεγαλην Ἐκκλησιαν» τῆς Ἀλεξανδρείας. Περὶ τὸ 480 ὁ Ἰωάννης Ταλάϊας, ὁ τῷ ἔτει ἐκεινῳ γενόμενος Ἀρχιεπισκοπος, ἦτο, ὡς και ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴδομεν, Πρεσβύτερος Οἰκονόμος τοῦ ναοῦ τούτου, ἔχων ἅμα καὶ την ἐποπτειαν πάντων τῶν ναῶν τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἐκ τῶν λοιπῶν ναῶν τῆς Ἀλεξανδρείας ἀναφέρομεν τὸν τοῦ *ἁγίου Ἀλεξάνδρου*, ὅν τινες, οὐχὶ ὀρθῶς, ταυτίζουσι προς τὸν τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, καὶ τὸν τοῦ *ἁγ. Διονυσίου*, ἐν ᾧ ἠδρευον ἐνίοτε οἱ Πάπαι Ἀλεξανδρειας, τὸν τοῦ *ἁγ. Ἀθανασιου* ἐν Βενδιδείῳ ἢ Μενδιδείῳ, παρὰ τὴν ἀρχαιαν ἀγορὰν τῆς Ἀλεξανδρείας, ὃν ἵδρυσεν ὁ ἅγ. Ἀθανάσιος καὶ ὅστις μετὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν μετετραπη εἰς μουσουλμανικὸν τέμενος Souq-el-Attarin. Ὁ ἅγ. Ἀθανάσιος ἵδρυσε τὸν ναὸν ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, διότι, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐκεῖ εἶχεν ἀποβιβασθῇ ὁ Εὐαγγελιστὴς Μάρκος. Πρῶτος δέ, κυρίως εἰπεῖν, ἵδρυσε ναὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁ *ἅγ. Θεωνᾶς*, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 282—300, διότι πρὸ αὐτοῦ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀλεξανδρειας ἐτέλουν τὰ τῆς λατρειας ἐν Κατακόμβαις, ὧν τινες σώζονται. Ὁ ναὸς τοῦ Θεωνᾶ ἱδρύθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ τόπῳ τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρειας, προσηυξήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξάνδρου, τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τῆς «Θεομήτορος». Ἐπὶ αἰῶνα περίπου ἐχρησίμευσεν ὡς καθεδρικὸς ναός, μέχρις οὗ τοιοῦτος καθωρίσθη τὸ Καισάρειον. Μετὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν μετεβλήθη εἰς τὸ μουσουλμανικὸν τέμενος Djamat el Gharbiet. Μεταξὺ τῶν ναῶν ὡσαύτως τῆς Ἀλεξανδρείας διεκρινετο ὁ τοῦ *Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου* ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν Βουκουλιων, ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀποστόλου τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσηυχήθη καὶ ὁ ἅγ. Πέτρος Ἀλεξανδρείας πρὸ τοῦ μαρτυρίου του. Ὁ ναὸς ᾠκοδομήθη ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ ἁγ. Πέτρου Ἀχιλλᾶ, κατεστράφη δὲ κατὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου. Ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ τῶν Κοπτῶν, ἐν τέλει τοῦ ζ' αἰῶνος. Κατὰ δὲ τὸ 828 Ἑνετοὶ ἔμποροι ἀφῄρεσαν τὸ λείψανον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ ἀνακομίσαντες αὐτὸ εἰς Ἑνετίαν.

Ἐκτὸς τῆς Ἀλεξανδρείας μέγα προσκύνημα ἀπέβη ὁ περιάκουστος καὶ ἱστορικώτατος ναὸς τοῦ Ἁγ. Μηνᾶ, περι οὗ κατὰ τὰ τελευταῖα ετη πολὺς ἐγένετο λόγος, ἕνεκα τῶν σπουδαιοτάτων σχετικῶν πρὸς αὐτὸν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν, ἃς διενήργησεν ὁ *K. M. Kaufmann*, ζωηροτάτην παρασχὼν εἰκόνα ἐκπάγλου ἀληθῶς μεγαλείου τοῦ χριστιανικοῦ ἐκεινου μνημείου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν ὁλοκλήρου πόλεως, σχηματισθείσης ἐκ τῆς συρροῆς προσκυνητῶν εἰς τὸν τάφον τοῦ ἁγ. Μηνᾶ. Ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς βιογραφιας τοῦ ἁγ. Μηνᾶ ἣν ἐδημοσίευσαν ἤδη οἱ Βολλανδισταί, ἐγνώσθησαν βιογραφίαι αὐτοῦ ἔν τε τῇ κοπτικῇ γλώσσῃ ὑπὸ τοῦ E. Amélineau καὶ τοῦ E. A. Wallis-Budge, ὡς καὶ ἐν τῇ αἰθιοπικῇ γλώσσῃ ὑπὸ τοῦ Kaufmann δημοσιευθεῖσαι. Ἀνέκδοτος βιογραφία τοῦ ἁγ. Μηνᾶ ἐσώζετο ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης δυστυχῶς καταστραφεῖσα. Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἔτι ἱκανὰ κείμενα ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ καὶ ἀλλαχοῦ σχετικὰ πρὸς τὸν ἁγ. Μηνᾶν.

Σπουδαία διαφορὰ μεταξὺ τῶν βιογραφιῶν ὑπάρχει κυρίως ὡς πρὸς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου. Διότι κατὰ μὲν τὰς κοπτικὰς βιογραφιας ὁ πατὴρ τοῦ ἁγ. Μηνᾶ Εὐδόξιος ἐχρημάτισε διοικητὴς τῆς Αἰγύπτου, ἔνθα καὶ ἐμαρτυρησεν ὁ ἅγιος, διαδεχθεὶς ἐν τῷ ἀξιώματι τὸν πατέρα αὐτοῦ, κατὰ δὲ τὰς αἰθιοπικὰς ἐχρημάτισεν ὁ Εὐδόξιος

Digitized by Google

διοικητὴς τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Φρυγίας, ἔνθα καὶ ἐμαρτύρησεν ὁ ἅγ. Μηνᾶς Ἐκεῖθεν τὸ λείψανον αὐτοῦ ἀνεκομίσθη εἰς Κυρηναϊκήν. Κατὰ τὰ λοιπὰ σημεῖα αἱ βιογραφίαι εἶναι σύμφωνοι πρὸς τὸ ἑλληνικὸν κείμενον, τὸ καὶ πρωτότυπον. Ὁ τάφος τοῦ ἁγίου Μηνᾶ ὑπῆρχε νοτιοδυτικῶς τῆς Ἀλεξανδρείας ἐν αὐτῷ τῷ κέντρῳ τῆς ἐρήμου τῆς Λιβύης, ἔνθα νῦν διαμένουσι Βεδουῖνοι, καλοῦντες τὸ μέρος ἐκεῖνο «Κάρμ ἀμποῦ Μηνᾶ». Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἁγ. Μηνᾶ ἵδρυσε τὸν πρῶτον ναὸν ἐπὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ὁ Μ. Κωνσταντῖνος. Ἕνεκα δὲ τῆς μεγίστης συρροῆς προσκυνητῶν οἱ αὐτοκράτορες Ἀρκάδιος και Ὀνώριος (395—408) διηύρυναν τὸν πρῶτον ἐκεῖνον ναόν, ἀνεγείραντες μεγαλοπρεπεστάτην Βασιλικήν, ἥτις ἐσώζετο μέχρι τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς Αἰγύπτου, περιγραφεῖσα ὑπὸ Ἀράβων περιηγητῶν τοῦ ια' αἰῶνος. Ταύτην δὲ διὰ τῶν ἀνασκαφῶν αὐτοῦ τῷ 1905 ἀνεκάλυψεν ὁ Κ. Μ. Kaufmann, (La découverte des sanctuaires de Ménas dans le desert de Maréotis, Alexandrie 1908.—Ikonographie der Menas Ampullen κτλ. Cairo 1910) μετὰ κατακομβῶν, τάφων, ξενοδοχείων, μοναστηρίων, βαπτιστηρίων καὶ ἄλλων μνημείων. Ὁ αὐτοκράτωρ Ζήνων (474—481) συνετέλεσεν εἰς τὴν ἵδρυσιν πόλεως περὶ τὸν ναὸν καὶ τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ἱδρύσας καὶ ἀνάκτορον, οὐ μακρὰν τοῦ ναοῦ, καὶ κατασκευάσας ὁδοὺς πρὸς τὴν πόλιν, χάριν τῶν ἁπανταχόθεν τοῦ κόσμου συρρεόντων πρὸς τὴν θαυματουργὸν λάρνακα τοῦ Ἁγίου ἀσθενῶν και προσκυνητῶν. Ὁ ε' καὶ στ' αἰὼν ἀποτελοῦσι τὴν ἐποχὴν τῆς μεγάλης ἀκμῆς τῆς πόλεως τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ἡ φήμη δὲ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἵδρυσιν ναῶν, τιμωμένων ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ πολλαχοῦ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἤδη ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ὑπῆρχεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ναὸς τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ἱδρυθεὶς ἐπὶ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Κατὰ τὸν ε' αἰῶνα ἐν ταῖς μᾶλλον ἀπομεμακρυσμέναις γωνίαις τῆς χριστιανικῆς Ἀφρικῆς ὑπῆρχον ναοὶ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ. Περὶ τῆς εὐρυτάτης δὲ ἀνὰ τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς διαδόσεως τῆς τιμῆς τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ μαρτυροῦσιν αἱ λεγόμεναι «εὐλογίαι» τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ἤτοι μικρὰ φιαλίδια ἐν οἷς ἐναπετίθετο ἡγιασμένον ὕδωρ ἢ ἔλαιον ἐκ τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ. Τοιαῦται «εὐλογίαι» πολυαριθμόταται εὑρέθησαν καὶ εὑρίσκονται ἐν Ἑλλάδι, ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Καρχηδόνι, ἐν Παλαιστίνῃ, ἐν Ἱσπανίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Δαλματίᾳ καὶ Ρωσίᾳ. Εἰκονίζεται δὲ ἐπ' αὐτῶν ὁ Ἅγιος Μηνᾶς προσευχόμενος καὶ ἔχων ἑκατέρωθεν δύο καμήλους καθημένας.

Κατὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν τῆς Παλαιστίνης κατέλαβον τὸν ναὸν οἱ Κόπται, ἀνέκτησαν αὐτὸν μεσοῦντος τοῦ ζ' αἰῶνος οἱ ὀρθόδοξοι, ἀλλὰ καὶ πάλιν κατέσχον οἱ Κόπται, ἕως οὗ κατὰ τὸν θ' αἰῶνα, ἐξ ἀφορμῆς φόνου γενομένου ἐν αὐτῷ, διηρπάγη ὁ ναὸς ὑπὸ τῶν Ἀράβων, οἵτινες καὶ τοὺς κίονας αὐτοῦ ἐχρησιμοποίουν ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Χαλίφου Ἀλ Μουταβακὶλ (847-861). Μετὰ τὸ 1000ὸν ἔτος ὁ ναὸς μετεβλήθη εἰς ἄμορφα ἐρείπια, ἅτινα πόλις κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἔφερεν εἰς φῶς ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη (πρβλ. *Χρ Παπαδοπούλου* Ὁ ἅγιος Μηνᾶς καὶ ἡ πόλις του. «*Πάνταινος*» ΙΓ' 1921, ἀριθ. 36).

Ἕτερον μέγα προσκύνημα τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἀπετέλει ὁ ἐν Κανώπῳ (Ἀμπουκὶρ) ἱδρυθεὶς κατὰ τὸν δ' αἰῶνα ναὸς τῶν ἁγίων Κύρου καὶ Ἰωάννου, ὡς περαιτέρω θὰ ἴδωμεν. Ἐπὶ δὲ τοῦ ὄρους Σινᾶ, εἰς ὃ μετηνέχθη μέρος τῶν λειψάνων τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης, ἱδρύθη εἰς τιμὴν αὐτῆς ἡ περίπυστος Μονή, μέγα ὡσαύτως ἀποτελέσασα προσκύνημα

Προκειμένου δὲ περὶ τῶν *κατακομβῶν*, αἵτινες ἐχρησίμευον καὶ ὡς τόποι λατρείας καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, σημειοῦμεν ὅτι τοιαύτη ἐγνώσθη διὰ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν τοῦ ἡμετέρου Τ. Δ Νερούτσου βέη καὶ ξένων ἐπιστημόνων, αἱ μεταξὺ τοῦ προαστείου τῆς Ἀλεξανδρείας Karmouz καὶ τοῦ Minet el Bassal, ὄπισθεν τοῦ Σεραπείου, ἐντὸς βράχου ὑπεκτεινομένη εἰς ἱκανὰ διακλαδώσεις. Τὰ ἐν τῇ κατακόμβῃ ταύτῃ ἀνακαλυφθέντα ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα, ἐν οἷς καὶ εὐλογίαι τοῦ ἁγίου Μηνᾶ, οὐδεμίαν καταλείπουσιν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ ὅτι πρόκειται περὶ χριστιανικῶν κατακομβῶν. Θαυμάσια ἰδίως εἶναι τὰ εὑρήματα τῆς χριστιανικῆς τέχνης τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αἱ εἰκόνες παριστῶσαι διαφόρους σκηνὰς ἐκ τῆς Κ. Διαθήκης ἢ συμβολικὰς παραστάσεις τῶν Μυστηρίων καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀνάγονται εἰς τὸν γ' αἰῶνα. Πρὸς τοῖς ἄλλοις παρίσταται ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κρατῶν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ πατῶν «ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον» μετὰ σχετικῆς ἐπιγραφῆς.

Ἐκτὸς τῆς χριστιανικῆς ἀνευρέθη καὶ ἐθνικὴ κατακόμβη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐν τῷ ἀρχαίῳ «προαστείῳ Νεκρόπολις» ἐν τῷ σημερινῷ Kom el Chougafa. Ἀλλ' ἐπικρατεῖ γνώμη ὅτι καὶ αὕτη ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ Χριστιανῶν. Ἀμφισβητεῖται δὲ μόνον καὶ ἡ ἑρμηνεία καὶ ἡ ἐποχὴ ἐπιγραφῶν τινων καὶ ἄλλων ἐλαχίστων εὑρημάτων.

Πλουσιώτερα καὶ σπουδαιότερα εἶναι τὰ εὑρήματα τῶν κατακομβῶν ἐν Abou el Achem, ἀνακαλυφθείσης τῷ 1897 ὑπὸ τοῦ G. Botti, μεταξὺ τῆς διώρυγος Mahmud'eh και τῆς Μαρεώτιδος λίμνης ἀνακαλυφθείσης τῷ 1838 ὑπὸ Η. C. Agnev, μεταξὺ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ προαστείου Ramleh ἐν τῷ σταθμῷ Moustapha ἀνακαλυφθείσης τῷ 1887, καὶ ἰδίως ἐν κοιμητηρίοις, ὡς τὸ τῆς Ἰβραημίας, ἐν ᾧ φαίνεται ὅτι ἐτάφη καὶ ὁ ἅγ. Πέτρος Ἀλεξανδρείας, τὸ κοιμητήριον τῆς οἰκογενείας Rufini, κατὰ τὸν Νεροῦτσον, παρὰ τὸ Karmouz, ὡς καὶ τὸ ἐν τῷ σήμερον λεγομένῳ ἀραβιστὶ Qabbàry, ἐν αὐτῷ τῷ ἀρχαίῳ προαστείῳ ἡ Νεκρόπολις, μεταξὺ τῆς Μαρεώτιδος λίμνης καὶ τῆς θαλάσσης. Οὐ μακρὰν τοῦ Qabbàry καὶ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ αὐτοῦ ἀρχαίου προαστείου ἀνεκαλύφθη τῷ 1876 ὑπόγειον ἐσκαμμένον ἐν βράχῳ, ἀναγόμενον εἰς τὸν δ' αἰῶνα, μετὰ διαφόρων χριστιανικῶν ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων οἰκογενειακοῦ τάφου. Ὡσαύτως παρόμοιον ὑπόγειον ἐν Kom-el-Chougafa, ἀνακαλυφθὲν τῷ 1892. Ἐν ὑπογείῳ τῆς ἀνατολικῆς ἀρχαίας Νεκροπόλεως τῆς Ἀλεξανδρείας, διαφόρου τῆς τοῦ προαστείου, ἀνεκαλύφθη τῷ 1871 ὑπόγειον περιέχον οἰκογενειακὸν χριστιανικὸν τάφον. Ἀνευρέθη δ' ἐν αὐτῷ μακρὸν ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα τῇ Χριστιανῆς Ζωνεήνης, θανούσης τῇ 19 Μαρτίου 409 (Ἐδημοσιεύθη καὶ ἐν τῷ *Ἀττικῷ Ἡμερολογίῳ* Ἀθηνῶν ἔτ 1872). Περὶ πάντα δὲ ταῦτα λαμπρῶς ἠσχολήθη ὁ Νεροῦτσος ἐκτὸς ἄλλων ξένων.

Τὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα τῶν ναῶν καὶ τῶν κατακομβῶν τοῦ Καΐρου, τῆς Ἀντινόης καὶ τοῦ Akhmîn ἔχουσι σπουδαιότητα μᾶλλον διὰ τὴν κοπτικὴν χριστιανικὴν τέχνην. Ἐν τοῖς κοιμητηρίοις τῆς Ἀντινόης και τοῦ Akhmîn εὑρέθησαν καὶ μούμιαι Χριστιανῶν μετὰ ἑλληνικῶν καὶ κοπτικῶν ἐπιγραφῶν. Ἐν γένει δὲ αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν παρ' αὐτὴν χωρῶν, ἰδίως τῆς Νουβίας, παρέχουσιν ἄπειρον ὑλικὸν ποικίλης φύσεως, ἀλλ' ἡ εἰδικὴ ἔρευνα αὐτῶν καὶ ἐν γένει τῶν ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς παρούσης ἱστορικῆς μελέτης.

Λειτουργίαι καὶ ἑορταί.—Ἐνδείξεις καὶ μαρτυρίαι περὶ τῆς Θείας Λειτουργίας, τῆς ψαλμῳδίας, τῶν ὕμνων, τῶν τελετῶν, τῶν νηστειῶν καὶ τῶν ἑορτῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας παρέχουσιν ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν οἱ μεγάλοι Ἀλεξανδρεῖς Διδάσκαλοι, Κλήμης καὶ Ὠριγένης καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Διονύσιος. Κατὰ δὲ τὸν δ' αἰῶνα δαψιλεστέρας ἔχομεν εἰδήσεις παρὰ τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ τοῦ Σεραπίωνος Ἐπισκόπου Θμούεως, τοῦ ἀφωσιωμένου συνεργάτου τοῦ Ἀθανασίου (*Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, Σεραπίων Θμούεως «Ἐκκλησ. Φάρος» ΙΑ, 1913, σ. 177—187). Τοῦ Σεραπίωνος διεσώθη πολυτιμότατον λειτουργικὸν μνημεῖον, ἀντικείμενον γενόμενον πολλῶν εἰδικῶν μελετῶν. Τὸ «Εὐχολόγιον τοῦ Σεραπίωνος», ὡς τοῦτο ὠνομάσθη, περιέχει λειτουργικὰς εὐχὰς ἀναγομένας εἰς τὸν γ' αἰῶνα καὶ ἑτέρας ὑπ' αὐτοῦ συνταχθείσας. Τινὲς τούτων ἔχουσι μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς εὐχὰς τῆς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου σωζομένης Λειτουργίας, ὡς καὶ τῆς Διδαχῆς τῶν ιβ' Ἀποστόλων. Ἐκ πασῶν δὲ τούτων τῶν μαρτυριῶν καὶ ἐνδείξεων ἀποδεικνύεται ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας ἐγίνετο χρῆσις τῶν κοινῶν πρὸς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας λειτουργικῶν τύπων, βραδύτερον δ' ἐμορφώθη ἐν αὐτῇ ἡ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Μάρκου φερομένη Λειτουργία, ἧς χρῆσις ἐγίνετο ἐπὶ πολλούς, ὡς θὰ ἴδωμεν, αἰῶνας. Κατὰ κοπτικὴν παράδοσιν ὁριστικῶς καθώρισε τὴν Λειτουργίαν ταύτην ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας. Ταυτοχρόνως δὲ ἐτελεῖτο ἐν αὐτῇ καὶ ἡ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰακώβου Ἱεροσολύμων σωζομένη Λειτουργία, εἰς ἣν πολλαὶ ἐγένοντο μεταγενεστέρως προσθῆκαι Χρῆσις ἐπίσης ἐγίνετο τῆς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ σωζομένης ἀναφορᾶς, ὡς καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου, αἵτινες διετηρήθησαν παρὰ τοῖς Κόπταις. Παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις τῆς Αἰγύπτου ἐπεκράτησαν κατὰ τὸν ιβ' αἰῶνα αἱ Λειτουργίαι τοῦ Μ Βασιλείου καὶ τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου, τελούμεναι ὡς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς Ὀρθοδόξοις Ἐκκλησίαις.

Ἡ τεσσαρακονθήμερος νηστεία, ὁριστικῶς διαμορφωθεῖσα περὶ τὸ τέλος τοῦ γ' αἰῶνος, ἐπεκράτησε καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τὸν δ' αἰῶνα. Ἐν τῷ πρώτῳ πασχαλίῳ γράμματι τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, κατὰ τὸ ἔτος 329, οὐδεμία μνεία τῆς νηστείας ταύτης γίνεται, ἐπίσης οὐδεμία μνεία καὶ ἐν τοῖς γράμμασι τῶν ἐτῶν 332, 333 καὶ 342. Πάντως ὅμως ἡ παράλειψις εἶναι τυχαία, οὐδὲ σημαίνει ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἡ νηστεία αὕτη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀλεξανδρείας, διότι ἐν τῇ πρὸς τὸν Σεραπίωνα Θμούεως ἐπιστολῇ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου κατὰ τὸ ἔτος 340 γίνεται μνεία αὐτῆς. Οὐχ ἧττον ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἔγραφεν ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ὅπως ἀναγγελθῇ ἡ ἔναρξις τῆς τεσσαρακονθημέρου νηστείας καὶ προτραπῶσιν οἱ πιστοὶ ὅπως τηρῶσιν αὐτήν, ἵνα μή, καθ' ὃν χρόνον ἅπας ὁ κόσμος νηστεύει, οἱ ἐν Αἰγύπτῳ Χριστιανοὶ διαγνῶσιν ἐν εὐθυμίᾳ. Ταῦτα σημαίνουσιν ὅτι προὔκειτο περὶ νέου τινός.

Ἐκτὸς τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας ἐμορφώθησαν τοπικῶς καὶ ἄλλαι ἑορταί, ἐπεκταθεῖσαι καὶ εἰς τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας. Οὕτω δὲ κατὰ τὸν δ' αἰῶνα ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ὥρισε τὴν 29ην Αὐγούστου ὡς ἡμέραν μνήμης τῆς ἀποτομῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Διότι κατὰ τὴν 1ην τοῦ αἰγυπτιακοῦ μηνὸς Θώθ, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν 29ην Αὐγούστου, ἐτελεῖτο ἡ ἑορτὴ τῆς 1ης τοῦ νέου αἰγυπτιακοῦ ἔτους δι' ὀργιαστικῶν τελετῶν καὶ πανηγύρεων. Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἀντιπαρέταξεν εἰς αὐτὴν τὴν ἑορτὴν τοῦ κήρυκος τῆς μετανοίας καὶ τοῦ ἰδεώδους τῆς ἀσκήσεως. Ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας μετεδόθη ἡ ἑορτὴ καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας.

Προκειμένου δὲ περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἑώρταζε ταύτην δὶς τοῦ ἔτους. Οἱ σύγχρονοι ἑώρταζον τὴν 16ην τοῦ μηνὸς Νισάν, ἤτοι τὴν ἐπαύριον τοῦ Πάσχα, καθ' ἃς ἡμέρας οἱ ἐθνικοὶ ἑώρταζον τὴν ὀργιαστικὴν ἑορτὴν τῶν Σεραπιακῶν, εἰς τιμὴν τοῦ Σεράπιδος, αἱ δ' ἐφεξῆς γενεαί, καθορισθείσης ἤδη τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ἑώρταζον κατὰ τὴν ἑκάστοτε συμπίπτουσαν Δευτέραν τῆς Διακαινησίμου. Οἱ Πάπαι Ἀλεξανδρείας ἐτέλουν κατὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα τὴν λειτουργίαν ἐν τῷ «Καισαρείῳ», ἐν τῇ «Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ», τὴν δὲ Δευτέραν τῆς Διακαινησίμου «ἐν τοῖς Βουκόλου» ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μάρκου, τὰς λοιπὰς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος ἐκείνης ἐν τοῖς σπουδαιοτέροις ναοῖς τῆς Ἀλεξανδρείας, τὸ δὲ Σάββατον ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου. Ἐπειδὴ δὲ βραδύτερον ἐπεκράτησεν ἡ ἰδέα ὅτι κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα δὲν πρέπει νὰ ἑορτάζωνται μνῆμαι μαρτύρων, ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Μάρκου μετετέθη εἰς τὴν 30 Φαρμουθὶ «κατ' Ἀλεξανδρεῖς», ἤτοι εἰς τὴν 25 Ἀπριλίου, καθ' ἣν καὶ σήμερον ἑορτάζεται Ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας μετεδόθη ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Μάρκου καὶ εἰς τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὡς εἴπομεν, ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων ἑωρτάζετο τὴν 8ην Νοεμβρίου, ἐνῷ ἀλλαχοῦ τὴν 6ην Ἰανουαρίου. Ἐκ τῆς Δύσεως ἐπεκράτησεν ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων κατὰ τὴν 25ην Δεκεμβρίου καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας μόλις περὶ τὸ 420, ἐπὶ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ἐπεκράτησεν ὁριστικῶς ὁ ἑορτασμὸς τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων κατὰ τὴν 25ην Δεκεμβρίου, ὁπότε ἡ 6η Ἰανουαρίου ὡρίσθη διὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων.

Εἶναι δὲ γνωσταὶ αἱ ἀμφισβητήσεις, αἵτινες προέκυψαν ἐν διαρκείᾳ τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων περὶ τῆς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Ὡς ἀφετηρία τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἑορτῆς ὡρίσθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἡ ἐαρινὴ ἰσημερία. Ἕνεκα δὲ τῆς ἀκμῆς τῶν μαθηματικῶν καὶ ἀστρονομικῶν ἐπιστημῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, εἶχε μέγα κῦρος διὰ τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας ὁ ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἑκάστοτε γινόμενος καθορισμὸς τῆς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Φαίνεται δὲ ὅτι λίαν ἐνωρὶς ἤρξαντο οἱ Ἐπίσκοποι Ἀλεξανδρείας ἐκδίδοντες τὰ *ἑόρτια* ἢ *πασχάλια γράμματα*, δι' ὧν προανήγγελλον τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Ἐν ἔτει 251 ὁ Διονύσιος Ἀλεξανδρείας, οὗτινος εἶναι γνωσταὶ αἱ ἀρχαιότεραι τῶν σωζομένων ἑορτίων ἢ πασχαλίων ἐπιστολῶν, εἶχε καταρτίσει πασχάλιον ὀκταετῆ κύκλον, ὁ δὲ Ἀλεξανδρεὺς Ἀνατόλιος, ὁ μετὰ ταῦτα Λαοδικείας Ἐπίσκοπος γενόμενος, κατὰ τὸν τοῦ Μέτωνος δεκαεννεαετῆ κύκλον, συνέταξεν ἰσόχρονον πασχάλιον κανόνα, ὁρίσας τὴν 19ην Μαρτίου ὡς ἡμέραν τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας.

Βραδύτερον ὅμως ἐπεκράτησεν ἀκριβέστερον ἡ 21η Μαρτίου, ὡς ἡμέρα ἐαρινῆς ἰσημερίας, ἐπελήφθη δὲ τοῦ ζητήματος ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (325), ἀλλ' αἱ ἀμφισβητήσεις ἐξηκολούθησαν, ἕως οὗ ὁριστικῶς ἐλύθη τὸ ζήτημα κατὰ τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας ἀνέκαθεν κρατήσαντα περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα.

Ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων τελετῶν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ γινομένη ἐτησίως διὰ τὸν ἁγιασμὸν τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ Νείλου. Αἱ σωζόμεναι δύο ἀκολουθίαι, μία ἐκτεταμένη καὶ μία σύντομος, δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ τοῦ *Α. Π. Κεραμέως* (Varia graeca sacra, Πετρούπολις 1909), στηρίζονται ἐπὶ ἀρχαιοτέρας ἀκολουθίας. Ἐτελεῖτο δὲ ὁ ἁγιασμὸς τῶν ὑδάτων τοῦ Νείλου ἐν Μέμφιδι, ὅπου πρὸς τοῦτο μετέβαινεν ὁ Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Πατέρων πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς. Βραδύτερον μετετέθη εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων. Ὅπως δὲ τὸ πάλαι ὁ αἰγυπτιακὸς λαὸς ἐπροσωποποίει τὸν Νεῖλον καὶ ἐφαντάζετο αὐτὸν ὡς εὐεργετικὴν θεότητα, ἀναμένων ἐτησίως τὴν ἀνάβασιν τῶν ὑδάτων αὐτοῦ καὶ ἐν περιπτώσει ἐπιβραδύνσεως τῆς ἀναβάσεως ἐτέλει εἰς αὐτὸν θυσίας, ἐπανηγύριζε δὲ διὰ μεγάλων ἑορτῶν καὶ

Digitized by Google

ἔψαλλεν ὕμνους εἰς τὴν εὐεργετικὴν πλήμυραν αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ ἐπροσωποποιεῖτο ὁ Νεῖλος. Ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ τῶν ἀνωτέρω ἀκολουθιῶν μετὰ σχετικὰς δεήσεις ὁ λαὸς ἔλεγε «Ἄνω, τῇ προνοίᾳ καὶ τῇ προστάξει τοῦ Θεοῦ, Νεῖλε», «Ἄνω, Νεῖλε»! Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀκολουθίας ὁ Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἔρριπτεν εἰς τὰ ὕδατα τὸν Σταυρὸν καὶ ἐράντιζε τὸν λαὸν ἐκ τῶν ἁγιασθέντων ὑδάτων.

Οἱ «παραβαλανεῖς».—Ἐγκαίρως ἤδη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας ἐμορφώθη θρησκευτική τις Ἀδελφότης, ἧς τὸ ὄνομα παρεμορφώθη παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις, παρ' οἷς καλοῦνται «*παραβολάνοι*» ἢ «*παραβολανοί*». Διότι ἐνομίσθη, ὅτι ῥιψοκινδυνεύοντες τὴν ἑαυτῶν ζωὴν ἐν τῇ περιποιήσει τῶν ἀσθενῶν οἱ «παραβολάνοι», οὕτως ὠνομάσθησαν ἐκ τοῦ «παράβολος», χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι, ὡς παρετηρήθη ἤδη, τὰ παράγωγα τῆς λέξεως ταύτης ἠδύναντο νὰ ὦσι παραβόλιος, παραβολικός, παραβολεύς, παραβολευτής, παραβολίτης οὐχὶ δὲ παραβολάνος ἢ παραβολανός. (*B. Bolotov,* Ἐκ τῆς ἐκκλησ. ἱστορίας τῆς Αἰγύπτου, τεῦχος γ'. Πετρούπολις 1892, σ. 21 ῥωσιστί). Τὸ πολὺ ἡ λέξις «παραβολανοί» (κατὰ τὸ Χριστιανοί, Κικερωνιανοί, Ὀκταβιανοί) ἠδύνατο νὰ σημαίνῃ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Παραβόλου, οὐχὶ δὲ τοὺς παραβάλλοντας, ἤτοι ῥιψοκινδυνεύοντας τὴν ἑαυτῶν ζωήν, ὡς συνήθως λέγεται.

Ἐν τῇ ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ὁ Ἐπίσκοπος Σελευκείας τῆς Ἰσαυρίας Βασίλειος, διηγούμενος τὰς ἐν τῇ ἐν Ἐφέσῳ λῃστρικῇ Συνόδῳ (449) βιαιοπραγίας τοῦ Διοσκόρου εἶπε, πρὸς τοῖς ἄλλοις, «εἰσέτρεχον εἰς τὴν ἐκκλησίαν στρατιῶται μετὰ ὅπλων καὶ εἰσήεσαν οἱ μονάζοντες μετὰ Βαρσουμᾶ καὶ οἱ *παραβαλανεῖς* καὶ πλῆθος ἄλλο πολὺ» (*Mansi,* VI 828). Ἀξιοσημείωτον ὅτι ἐν λατινικῇ μεταφράσει, κατὰ τὰ σωζόμενα ἀρχαιότερα χειρόγραφα, ἡ λέξις «*παραβαλανεῖς*» ἀπεδόθη οὐχὶ διὰ τῆς λέξεως «*parabalanes*», ὡς θὰ ἀνέμενέ τις, ἀλλὰ διὰ τοῦ «*qui parabalani nuncupantur*». Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ Βασίλειος μετεχειρίσθη μᾶλλον τὸν τύπον τῆς λέξεως «παραβαλανεῖν» ἢ «παραβαλανὶν» οὐχὶ δὲ «παραβαλανεῖς». Κατὰ τὸ 416, ὡς περαιτέρω θὰ ἴδωμεν, συνέβησαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ταραχαί τινες, ὑπέβαλον δὲ οἱ Ἀλεξανδρεῖς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα σχετικὴν αἴτησιν, πρὸς περιστολὴν τῶν παραβαλανέων. Ἡ αἴτησις δὲν διεσώθη, ἀλλὰ διεσώθη ὁ ἐκδοθεὶς ἀπὸ 29 Σεπτεμβρίου 416 νόμος ἐν τῷ Θεοδοσιανῷ κώδικι λατινιστί, ὡς καὶ ἐν τῷ Ἰουστινιανείῳ κώδικι τοῦ ἔτους 534, ὅπερ σημαίνει ὅτι ὑφίστατο ἔτι καὶ κατὰ τὸν στ' αἰῶνα τὸ σῶμα τῶν παραβαλανέων. Τὸ περιεχόμενον τῶν νόμων τούτων ἐξετέθη καὶ ἑλληνιστὶ ἐν τῷ «Νόμῳ Ἰουστινιανοῦ βασιλέως, Θεοδώρου διακόνου, τοῦ ἐπιλεγομένου Βαλσαμών, τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συλλογή» (*G. Voellict H. Justelli,* Bibliotheca Juris Canonici, Lutetiæ Parisiorum 1661, II, 1225, 1255). Ὁ συντάκτης τῆς συλλογῆς ταύτης ἔζη κατά τινας μὲν ἐπὶ Ἰουστίνου β' (565—578), κατ' ἄλλους δὲ ἐπὶ Ἡρακλείου α' (610—641). Καὶ λατινιστὶ μὲν ὁ τύπος τῆς λέξεως κεῖται «parabalani», ἑλληνιστὶ δὲ «παραβαλανὶν» ἢ «παραβαλανεῖν». Ἐκ τούτου δὲ πιθανῶς προέκυψε καὶ ὁ εὐφωνότερος τύπος «παραβαλανεῖς». Πάντως δὲ τὸ ὄνομα αὐτῶν εἶναι σχετικὸν πρὸς τὸ βαλανεῖον (*παραβαλανεῖν=παρὰ βαλανεῖον*).

Γενικῶς εἰπεῖν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὰ βαλανεῖα ἀπετέλουν ἐξέχοντα οἰκοδομήματα, ἐγένοντο δὲ γνωστὰ τοιαῦτα βαλανεῖα ὑπὸ τὰ ἑξῆς ὀνόματα, ὁ Κάνθαρος, ὁ Ἀντικάνθαρος, τὸ Διοκλητιάνειον, τὸ Τραϊανόν, ὁ Ἐπιάβυζος, τὸ Κορεῖον, ἡ Ὑγεία, ἡ Ἴασις, ὁ Ζεύξιππος. Κατὰ τὸν στ' αἰῶνα μέγα μέρος τῶν δαπανῶν τῆς πόλεως Ἀλεξανδρείας, κατὰ νόμον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ὡρίσθη ὑπὲρ τῶν δημοσίων βαλανείων (*C. E. Zachariae a Lingenthal,* Imp. Justiniani novellae, Lipsiae 1881, I, 545 547). Ἐκτὸς ἄλλων κτιρίων τὰ βαλανεῖα εἶχον μεγάλας αἰθούσας, ἐν αἷς πολλάκις διεξήγοντο καὶ δημόσιαι συζητήσεις, ἢ ἐλύοντο διάφορα ζητήματα ὑπὸ τῶν πολιτικῶν Ἀρχῶν. Τοιαῦτα βαλανεῖα μετ' εὐρυχώρων αἰθουσῶν ὑπῆρχον καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐν αἰθούσῃ δημοσίου βαλανείου κατὰ τὰ ἐπὶ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου θλιβερὰ γεγονότα, οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ σὺν αὐτοῖς δὲ πολλοὶ Ἐπίσκοποι καὶ Πρεσβύτεροι καὶ ἄλλοι ἱερατικοῦ τάγματος, κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἱστορικὸν Σωκράτη (6, 18), ἐτέλεσαν τὸ Πάσχα. Βαλανεῖα ὑπῆρχον καὶ παρὰ τοὺς μεγάλους ναοὺς τῆς Αἰγύπτου. Ἐν Κανώπῳ (Ἀμπουκύρ), παρὰ τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Κύρου καὶ Ἰωάννου, ὑπῆρχε τὸ λουτρὸν τῶν ἁγίων διά τε τοὺς ἀσθενεῖς τοὺς κατὰ χιλιάδας ἐκεῖ συρρέοντας, καὶ διὰ τοὺς ὑγιεῖς (Πατρ. *Migne,* ser. gr. 87, 3445. 3441). Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν Κανώπῳ ὑπῆρχε καὶ δημόσιον βαλανεῖον, ἔκ τινος δὲ καταγγελίας κατὰ τοῦ Πάπα Ἀλεξανδρείας Διοσκόρου πρὸς τὴν Δ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (451) ὑπό τινος Ἀθανασίου Πρεσβυτέρου τῆς Ἀλεξανδρείας, μανθάνομεν ὅτι ὁ Διόσκορος καταδιώκων αὐτὸν εἰς Κάνωπον καταφυγόντα ἐκέλευσε «μήτε τὸ δημόσιον λουτρὸν λούειν, μήτε ἄρτον πέμπεσθαι, ἢ ἕτερόν τι ὄψον διαπιπράσκεσθαι» (*Mansi,* VI, 1025.)

Τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα δύο λουτρὰ «Ὑγεία» καὶ «Ἴασις» ἐκτίσθησαν τῷ 467 παρὰ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν δὲ ὀνομάτων αὐτῶν καταφαίνεται ὅτι τὸ μὲν ἦτο προωρισμένον διὰ τοὺς ὑγιεῖς, τὸ δὲ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς. Πιθανῶς δὲ τὰ δύο ἐκεῖνα βαλανεῖα ἀντικατέστησαν τὸ ἀρχαιότερον ὑπάρχον παρὰ τὸν ναὸν ἐκκλησιαστικὸν βαλανεῖον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν προσέλαβον οἱ «παραβαλανεῖς». Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας εὑρισκόμενος ἐν Ἐφέσῳ κατὰ τὴν συγκρότησιν τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἔγραφεν ὅτι ἐσυκοφαντήθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι ἠκολούθησαν αὐτῷ «ἐκ τοῦ βαλανείου πολλοί» (*Mansi* VI, 1448). Πρόκειται πάντως περὶ τῶν παραβαλανεῖν ἢ «παραβαλανέων».

Ἡ ὕπαρξις αὐτῶν, κατὰ τὰ σωζόμενα κείμενα, μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας καὶ οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ, μαρτυρεῖται κυρίως ἀπὸ τοῦ 416, ἀλλ' ὑπῆρχον πάντως καὶ ἀρχαιότερον ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ ἑξῆς. Ἐν τῷ ἀνωτέρω σημειωθέντι «Νόμῳ Ἰουστινιανοῦ βασιλέως» λέγεται, «παραβαλανὶν γίνονται καὶ κατὰ δοκιμασίαν τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, μὴ ὄντες ἀξιωματικοὶ καὶ βουλευταί, ὀφείλοντες ἐπιμελεῖσθαι τῶν λελωβημένων καὶ ταῖς κελεύσεσι τοῦ Πάπα πειθαρχεῖν». Οἱ παραβαλανεῖς ἀποτελοῦντες ἐκκλησιαστικὴν ὀργάνωσιν, ἀνερχόμενοι δὲ εἰς πέντε ἢ ἓξ ἑκατοντάδας, ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς ἔργα φιλανθρωπίας καὶ περιποιήσεως τῶν πασχόντων εἴτε ἐκ λώβης, εἴτε ἐξ ἄλλων ἀσθενειῶν, διέμενον δὲ παρὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν βαλανεῖον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα προσέλαβον. Ἀλλ ἐν τῷ μεταξὺ ἤρξαντο ἀναμιγνυόμενοι εἰς τοὺς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν ἀγῶνας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ εἰς τὰ γενικὰ καθόλου ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπέβησαν δὲ παραστάται τῶν Παπῶν Ἀλεξανδρείας, ἐπί τινων τῶν ὁποίων καθίσταντο ἐπικίνδυνοι καὶ εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν. Πολλάκις ἐτρομοκράτησαν τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Μετὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου δὲν γίνεται πλέον μνεία τῶν παραβαλανέων.

Ἀρειανισμός.—Διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Αἰγύπτῳ ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ ἑξῆς ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἐφάνη εἰσελθοῦσα εἰς στάδιον νέας ἀκμῆς. Διότι δὲν εἶχον μὲν παύσει ἐντελῶς ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ αἱ ἀντιδράσεις τοῦ ἐθνισμοῦ κατὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἀλλ' ἡ κατάπαυσις τῶν διωγμῶν καθίστα ἐντελῶς ἀκινδύνους καὶ ἀνισχύρους τὰς ἀντιδράσεις ἐκείνας. Δυστυχῶς ὅμως τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας εὐθὺς ἀμέσως ἀπησχόλησε σοβαρώτατον ζήτημα, ἐκταθὲν εἰς τὴν καθόλου Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ ζήτημα τοῦτο προὐκάλεσεν ὁ ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχιλλᾶ (311—313) προχειρισθεὶς εἰς Πρεσβύτερον *Ἄρειος,* αἴτιος γενόμενος μεγάλων ἀνωμαλιῶν. Τὴν ὀρθόδοξον ἄποψιν ὑπεστήριξε σθεναρῶς ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρος (313—328) καὶ μάλιστα ὁ τούτου διάδοχος, ὁ ὄντως μέγας Ἀθανάσιος (328—373), ὅστις ὑπέστη τόσας διώξεις καὶ ἐξορίας χάριν τῆς ἀληθείας (βλ. **Ἄρειος καὶ Ἀρειανισμός — Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας.—Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας**).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀθανασίου ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἐξηκολούθησε ταρασσομένη ὑπὸ τῶν ἀρειανικῶν ἐρίδων. Καίτοι δ' ἐξελέγη ὀρθόδοξος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, τῇ προηγουμένῃ ὑποδείξει καὶ τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου, ὁ Πέτρος β' (373—381), ὁ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐξορίαν τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου καταλαβὼν τὸν θρόνον ἀρειανὸς Λούκιος, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ Ἀλεξανδρείας Παλλαδίου, συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισε τὸν Πέτρον, ὅστις διαφυγὼν μετέβη εἰς Ῥώμην πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον αὐτῆς Δάμασον (366—384). Ἀπεριγράπτους δοκιμασίας ὑπέστησαν οἱ ὀρθόδοξοι τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ παρὰ τῶν Ἀρειανῶν καὶ παρὰ τῶν ἐθνικῶν. Μόλις δὲ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ ὑποστηρίξαντος τοὺς Ἀρειανοὺς Οὐάλεντος κατὰ τῶν Γότθων κατέστη δυνατὸν νὰ ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν ἕδραν του ὁ Πέτρος.

Μετὰ μικρὸν ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος α' (379—395) ἐξέδωκε νόμον (28 Φεβρουαρίου 380) δίκην αὐτοκρατορικοῦ διαγγέλματος πρὸς τοὺς λαοὺς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἣν ἐδίδασκον οἱ Ἐπίσκοποι Ῥώμης Δάμασος καὶ Ἀλεξανδρείας Πέτρος. Οὗτος δ' ἐπεκοινώνησε καὶ πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγωνιζόμενον κατὰ τῶν Ἀρειανῶν Γρηγόριον Θεολόγον, μεγάλως ἐπαινέσαντα τὸν Πέτρον. Ἀλλά, δυστυχῶς, βραδύτερον προέκυψαν προστριβαὶ μεταξὺ αὐτῶν, ἕνεκα τοῦ Μαξίμου Κυνικοῦ, θελήσαντος νὰ καταλάβῃ τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Μάξιμος, ὡς Αἰγύπτιος, ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. Καὶ μετὰ τοῦ Πέτρου μὲν φαίνεται ὅτι διηλλάγη ὁ Γρηγόριος, κανονικῶς ἐκλεγεὶς Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' εὗρεν ἀντίθετον τὸν ἀδελφὸν καὶ διάδοχον τοῦ Πέτρου Τιμόθεον α' Ἀκτήμονα (381—385) ἐν τῇ Β' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ (381), ἧς προήδρευσε καὶ ἀφ' ἧς ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ.

Ἡ Σύνοδος ἐκείνη ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρειανισμοῦ ἐν Ἀνατολῇ, ἠδυνήθη δὲ ὁ Τιμόθεος μετ' αὐτὴν νὰ ἀσχοληθῇ ἐλευθέρως περὶ ἄλλα ζητήματα. Ἰδίως ἀπησχόλησεν αὐτὸν ὁ Μανιχαϊσμός, ὅστις εἶχεν εἰσέτι πολλοὺς ἐν Αἰγύπτῳ ὀπαδούς. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ τῶν Ἐπισκόπων καὶ λοιπῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν ἐθεωροῦντο ὕποπτοι καὶ ἐπειδὴ οἱ Μανιχαῖοι ἐνήστευον κατὰ Κυριακήν, ὁ Τιμόθεος ἐπέβαλεν εἰς τοὺς κληρικοὺς νὰ τρώγωσι κρέας κατὰ Κυριακήν. Ὁ Τιμόθεος ἠσχολήθη καὶ περὶ συγγραφάς, βιογραφήσας τὸν μεγαλομάρτυρα Μηνᾶν καὶ ἄλλους μοναχούς.

Ὁ μοναχικὸς βίος.— Ἀναμφιβόλως ἓν τῶν σπουδαιοτάτων γεγονότων τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ἄσχετον πρὸς τὴν ἐπὶ τῇ βάσει συγγράμματος τοῦ Ἰουδαίου Φίλωνος ὑποτιθεμένην ὕπαρξιν τῶν «*Θεραπευτῶν*» παρὰ τὴν Μαρεώτιδα λίμνην καὶ πρὸς τοὺς λεγομένους «*κατόχους*» τοῦ Σεραπείου (*Χρυσοστ. Παπαδοπούλου,* Οἱ «*κάτοχοι*» τοῦ Σεραπείου καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Μοναχικοῦ βίου ἐν Αἰγύπτῳ· «Ἐκκλησ. Φάρος» ΙΒ' 1913, σ. 450 ἑξ.), ἀποτελεῖ ἡ ἐν αὐτῇ τὸ πρῶτον ἐμφάνισις, ἀνάπτυξις καὶ διοργάνωσις καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς εἰς τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας διάδοσις τοῦ μοναχικοῦ βίου.

Ἤδη κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμὸν ὁ ἅγιος Παῦλος ὁ Θηβαῖος, ἀποχωρήσας εἰς τὴν ἔρημον, ἐγένετο πρόδρομος τῶν μεγάλων μοναχῶν, οἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ μοναχικοῦ βίου. Τοιοῦτος δὲ ἀνεδείχθη ὁ διὰ τὴν ὑπερθαύμαστον αὐτοῦ ἄσκησιν μέγας ἀποκληθεὶς *Ἀντώνιος,* ὁ κατ' ἐξοχὴν πατὴρ τοῦ μοναχικοῦ βίου. Ζῶντος ἔτι αὐτοῦ ἡ Αἴγυπτος ἐπληροῦτο μοναχῶν, ὧν σπουδαιότερον κέντρον ἀνεδείχθη ἡ Νιτρία. Πρὸς δυσμὰς τοῦ Δέλτα, ἱκανῶς μακρὰν καὶ νοτίως τῆς Ἀλεξανδρείας, διανοίγεται νοτιοανατολικῶς καὶ βορειοανατολικῶς εὐρεῖα κοιλάς, ἧς τὸ βάθος καλύπτεται ὑπὸ ἁλατούχων λιμνῶν, παραγουσῶν νίτρον, ἡ οὕτω καλουμένη σήμερον Wadi—Natroun, κοιλὰς νίτρου. Ἐκεῖ ἠσκεῖτο εἷς τῶν μαθητῶν τοῦ Ἀντωνίου ὁ *ἀββᾶς Ἀμοῦν.* Πέραν τῆς Νιτρίας ἐπεξετείνετο ἑτέρα φοβερωτέρα ἔρημος, ἡ τῶν Κελλίων ὀνομαζομένη, ὅπου κατέφευγον ἱκανοὶ τῶν μοναχῶν. Ἀλλὰ καὶ ταύτης μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένη ἦτο ἡ ἔρημος τῆς Σκήτης, εἰς ἣν ὡσαύτως κατέφευγον οἱ ἀναχωρηταί. Πάντες οὗτοι ἔζων κατὰ τὰς διατάξεις καὶ τὰς ὁδηγίας τοῦ Μ. Ἀντωνίου, ἀλλὰ μᾶλλον καθ' ἑαυτοὺς ἠσκοῦντο, ἄνευ ὡρισμένου Ἡγουμένου διατελοῦντες. Ὑπῆρχον ἐν Νιτρίᾳ, ὡς εἴδομεν, ἱερεῖς, ἀλλὰ δὲν εἶχον οὗτοι ἀξίωμά τι ἡγουμενικόν, ἐτέλουν δὲ μόνον τὰ τῆς θείας λατρείας. Οἱ ἑκάστοτε προσερχόμενοι πρὸς ἄσκησιν προσεκολλῶντο εἴς τινας τῶν ἤδη πεπειραμένων καὶ καθωδηγοῦντο ὑπ' αὐτῶν κατ' ἀρχάς, εἶτα δὲ μόνος ἕκαστος κατ' ἴδιον τρόπον ἐζήτει τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ τελείωσιν. Ταῦτα πάντα βεβαίως διηυκόλυνον τὴν εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀσκητῶν προσέλευσιν διαφόρων ἀνθρώπων. Ἄνθρωποι ὑψηλῆς κοινωνικῆς θέσεως, κληρικοί, πεπαιδευμένοι ἠδύναντο μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ ἐλευθέρως νὰ ὑποβάλλωνται εἰς ἄσκησιν. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται διατὶ ἐν Νιτρίᾳ καὶ τὰ γράμματα τὰ θεολογικὰ ὑπό τινων μοναχῶν ἐθεραπεύοντο· ἀνεγινώσκοντο οὐ μόνον αἱ Ἅγιαι Γραφαὶ ἀλλὰ καὶ τὰ συγγράμματα τῶν μεγάλων Ἀλεξανδρινῶν Διδασκάλων, ἐπὶ τῶν γνωμῶν καὶ τῶν φρονημάτων τῶν ὁποίων διεξήγοντο συζητήσεις. Ὑπῆρχον δ' ἐν Νιτρίᾳ καὶ καλλιγράφοι ἀντιγράφοντες τὰς Ἁγίας Γραφάς. Κάλλιστον χειρόγραφον τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, γνωστὸν ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Η, οὗτινος πολλὰ ὑπάρχουσιν ἀντίγραφα, ἀνήκει πιθανῶς εἰς τὸν τῆς Νιτρίας μοναχὸν Εὐάγριον, ἀντιγράψαντα αὐτὸ τὸ πρῶτον ἐν Νιτρίᾳ. Ἀλλ' ὁ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ οὕτως εὐρέως διαπλωθεὶς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Παλαιστίνῃ, ὅπου μετεβίβασεν αὐτὸν ὁ ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου ἅγιος Ἱλαρίων, μοναχικὸς βίος ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ ἀναχωρητικοῦ βίου, ἔμελλεν ἐν αὐτῇ πάλιν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, τῇ Αἰγύπτῳ, νὰ προσλάβῃ νέον τύπον, τὸν κοινοβιακόν.

Μακρὰν τῆς Νιτρίας καὶ τῆς Πισπίρεως, ἐν αὐτῷ τῷ κέντρῳ τῆς ἄνω Αἰγύπτου ἔσχε τὴν ἕδραν αὐτοῦ ὁ νέος οὗτος τύπος τοῦ αἰγυπτιακοῦ μοναχισμοῦ, οὗτινος θεμελιωτὴς θεωρεῖται ὁ κατὰ τὸ 346 ἀποθανὼν *Παχώμιος.*

Πτῶσις τοῦ ἐθνισμοῦ.— Ἡ πτῶσις τοῦ ἐθνισμοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἡ πλήρης ἐπικράτησις τοῦ Χριστιανισμοῦ ὀφείλεται εἰς τὸν ἀπὸ τοῦ 385 μέχρι τοῦ 412 ἀρχιεπίσκοπον Ἀλεξανδρείας ***Θεόφιλον,*** τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἶναι οὐχὶ τόσον εὐφήμως γνωστὸν ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς του πρὸς τοὺς μακροὺς ἀδελφοὺς καὶ τὸν Χρυσόστομον. Ἡ πτῶσις τοῦ ἐθνισμοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲν συνετελέσθη ἄνευ αἱματηρῶν σκηνῶν, διότι οἱ ἐθνικοὶ ἠμύνθησαν διὰ τῶν ὅπλων. Ὁ Θεόφιλος ἐξήγειρεν ἐναντίον αὐτῶν καὶ γενικῶς ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων πλήθη φανατικῶν Αἰγυπτίων μοναχῶν (*Σωκράτης* 5, 16, 17. *Θεοδώρητος* 5, 22), προκαλέσας δὲ σχετικὸν διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορος Θεο-

Digitized by Google

δοσίου, τῷ 389 πιθανῶς ἐκδοθέν, ἀνέλαβε νὰ μεταποιήσῃ τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ναὸν τοῦ Ὀσίριδος, συνταυτιζομένου μετὰ τοῦ Διονύσου τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, εἰς χριστιανικὸν ναόν. Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν αὐτοῦ εὑρέθησαν ἐπαίσχυντα σύμβολα τῆς τοῦ Διονύσου λατρείας, ἅτινα ὁ Θεόφιλος διέταξε νὰ περιαγάγωσιν ἀνὰ τὴν πόλιν πρὸς ἐμπαιγμὸν τῶν ἐθνικῶν Ἑλλήνων.

Ἀλλ' οὗτοι ἐξερεθισθέντες ἐκ τῆς ὕβρεως ἐκείνης τῆς θρησκείας των, ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἐφόνευσαν ἱκανοὺς καὶ ὠχυρώθησαν ἐν τῷ Σεραπείῳ. Ἐκεῖθεν δὲ ἀφορμώμενοι ἐποιοῦντο αἱματηρὰς κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐπιθέσεις, συνελάμβανον πολλοὺς αἰχμαλώτους, ὑπέβαλλον αὐτοὺς εἰς σταύρωσιν καὶ ἄλλας βασάνους. Μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν εὑρίσκοντο καὶ ἄνδρες διαπρεπεῖς, φιλόλογοι καὶ φιλόσοφοι, ἐκ φανατισμοῦ δ' ἐκδικούμενοι τὴν ὑβρισθεῖσαν θρησκείαν. Ὁ λεξικογράφος Ἑλλάδιος, ἱερεὺς ὢν τοῦ Διός, ἐφόνευσε κατὰ τὴν ἐπίθεσιν καὶ ἄλλους Χριστιανούς· ὁμοίως καὶ ὁ συνάδελφός του Ἀμμώνιος.

Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας.— Διάδοχος τοῦ Θεοφίλου ἀνηγορεύθη ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ **Κύριλλος**, ἀρχιερατεύσας ἀπὸ τοῦ ἔτους 412 μέχρι τοῦ θανάτου του (444). Ἅμα τῇ ἐκλογῇ αὐτοῦ κατεπολέμησε τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Νοβατιανοὺς καὶ τοὺς Ἰουδαίους (*Σωκράτης* 7, 7—13). Παρὰ τὰ ἐπὶ Θεοφίλου συμβάντα ἐναπέμενον εἰσέτι ἱκανοὶ ἐθνικοὶ καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐν Κανώπῳ. Ὁ ἅγιος Κύριλλος μετεκόμισεν εἰς Κάνωπον (Ἀμπουκὶρ) τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων Κύρου καὶ Ἰωάννου καὶ ἐναπέθετο αὐτὰ εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου ἀνεγερθέντα ναὸν τῶν «Εὐαγγελιστῶν». Ἔκτοτε δὲ μέγα προσκύνημα ἀπέβη ὁ ναὸς ἐκεῖνος, συνεχῶς δὲ ὁ Κύριλλος ἐτέλει τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ ἐκήρυττε τὸν θεῖον λόγον. Ἡ εἰδωλολατρεία ἐξηφανίσθη ἐκ Κανώπου. Ἀλλ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐνίσχυεν αὐτὴν ἡ φιλόσοφος Ὑπατία, θυγάτηρ τοῦ φιλοσόφου Θέωνος, τὴν πάγκοινον προκαλοῦσα προσοχὴν διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτῆς. Συνέσιος, ὁ διαπρεπὴς Ἐπίσκοπος Πτολεμαΐδος, ἔγραφεν ἐπιστολὰς πρὸς αὐτήν, μαρτυρούσας τὸν γενικὸν θαυμασμὸν πρὸς τὴν σοφὴν ἐκείνην γυναῖκα. Δυστυχῶς ὅμως ὁ χριστιανικὸς ὄχλος διετέθη πρὸς αὐτὴν λίαν δυσμενῶς, συνέβησαν δὲ γεγονότα τινά, προκαλέσαντα τὴν ἔξαψιν αὐτοῦ. Πολυάριθμοι ἦσαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, μέτρα δέ τινα τοῦ ἁγίου Κυρίλλου κατ' αὐτῶν εὗρον ἀντιμέτωπον τὸν τότε Ἔπαρχον τῆς Ἀλεξανδρείας Ὀρέστην, ὅστις καὶ ἄλλως διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Ἱεράρχην.

Τῇ ὑποδείξει τῶν Ἰουδαίων ὁ Ὀρέστης συνέλαβε τὸν γραμματικὸν Ἱέρακα, φίλον τοῦ ἁγ. Κυρίλλου, ὡς διανοούμενον νὰ προκαλέσῃ στάσιν τοῦ λαοῦ, καὶ διέταξε νὰ ὑποβληθῇ εἰς μαστίγωσιν. Μάτην ὁ Κύριλλος εἰδοποίησε τοὺς προὔχοντας τῶν Ἰουδαίων νὰ μὴ προκαλῶσι τοιαῦτα ἐπεισόδια. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀποθρασυνόμενοι προὐκάλεσαν νύκτα τινὰ μεγάλην ταραχήν, διαδόσαντες ὅτι ἐπυρπολεῖτο ὁ ναὸς τοῦ ἁγ. Ἀλεξάνδρου. Προσέδραμον οἱ Χριστιανοὶ ὅπως σώσωσι τὸν ναόν, ἀλλ' ἐξ ἐνέδρας ἐπιπεσόντες κατ' αὐτῶν οἱ Ἰουδαῖοι ἐφόνευσαν πολλούς. Ὁ ἅγ. Κύριλλος τὴν ἐπαύριον κατέσχε τὰς συναγωγὰς τῶν Ἰουδαίων καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀπήλασεν αὐτοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας, δημεύσας καὶ τὴν περιουσίαν τῶν πρωτουργῶν προφανῶς τοῦ φόνου τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Κύριλλος φαίνεται ἐνήργησεν ἐν προκειμένῳ ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικῶν δικαιωμάτων τοῦ Πάπα Ἀλεξανδρείας. Ἀλλ' ὁ Ἔπαρχος Ὀρέστης διεμαρτυρήθη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, μάτην δὲ ὁ ἅγιος Κύριλλος καὶ διὰ πρεσβείας καὶ διὰ προσωπικῆς συντυχίας ἐζήτησε νὰ συνδιαλλαγῇ μετ' αὐτοῦ. Ὁ Ὀρέστης ἀγερώχως ἀπέκρουσε πᾶσαν συνδιαλλαγήν, τηρῶν πάντοτε στάσιν ἐχθρικωτάτην ἀπέναντι τοῦ ἁγ. Κυρίλλου.

Πολλοὶ δὲ τῶν μοναχῶν τῆς Νιτρίας ἐξ ἀλόγου ζήλου κινούμενοι κατῆλθον εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἵνα ὑπερασπίσωσι τὸν Ἐπίσκοπον κατὰ τοῦ Ἐπάρχου. Ἡμέραν τινὰ προσῆλθον πρὸς τοῦτον εἰδωλολάτρην ἀποκαλοῦντες, ἐκεῖνος δέ, ἀποδίδων τὴν ἐπίθεσιν ἐκείνην εἰς εἰσηγήσεις τοῦ Κυρίλλου, διεμαρτύρετο λέγων ὅτι ἐβαπτίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀττικοῦ. Εἷς τῶν μοναχῶν, Ἀμμώνιος ὀνόματι, ῥίψας λίθον κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ὀρέστου, ἐτραυμάτισεν αὐτόν, προκαλέσας πανικὸν τῶν παρεστώτων. Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν συλλαμβάνεται ὁ Ἀμμώνιος, ὑποβάλλεται εἰς ἀνάκρισιν μετὰ βασάνων καὶ ἐκπνέει κατ' αὐτάς. Ὁ δὲ Κύριλλος, παραλαβὼν τὸ λείψανόν του, ὡς μάρτυρα ἐτίμησε, καὶ θαυμάσιον μετωνόμασε τὸν Ἀμμώνιον κατὰ τὰ ἐξαγγελθέντα ἐγκώμια αὐτοῦ. Δυστυχῶς ἡ δεινὴ διχοστασία μεταξὺ τοῦ Ἐπισκόπου καὶ τοῦ Ἐπάρχου Ἀλεξανδρείας ἔμελλε νὰ ἔχῃ ἐκτὸς τοῦ Ἀμμωνίου καὶ ἕτερον θῦμα, αὐτὴν τὴν περιφανῆ φιλόσοφον Ὑπατίαν. Ἐκ τοῦ ὅτι ἐφοίτα πρὸς αὐτὴν καὶ ἀπεθαύμαζεν αὐτὴν ὁ Ὀρέστης ἐνομίσθη ὑπὸ τοῦ ὄχλου ὅτι ἡ Ὑπατία ὑπέθαλπε τὸ μῖσος τοῦ Ὀρέστου κατὰ τοῦ Ἐπισκόπου. Ἡμέραν τινὰ τοῦ Μαρτίου τοῦ 416 (415;) ἐπιστρέφουσαν ἐπὶ δίφρου εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῆς ὁ ὄχλος συλλαβὼν ὡδήγησεν ἐν ἀλαλαγμῷ εἰς τὸ Καισάρειον, ἀποδύσας δὲ αὐτήν, διὰ τῶν ὀστράκων σκληρῶς ἐφόνευσε, μεληδὸν δὲ διασπάσας καὶ εἰς τόπον τινὰ καλούμενον Κιναρῶνα τὰ μέλη συνάρας κατέκαυσεν.

Τὸ τραγικὸν τοῦτο γεγονὸς ἀναμφιβόλως κατελύπησε τὸν ἅγιον Κύριλλον, ἀλλ' οὗτος κατηγορήθη ὡς ὑποκινήσας τὸν ὄχλον. Τὴν κατηγορίαν ταύτην διετύπωσε ὁ μετὰ ἕνα αἰῶνα ἀκμάσας ἐθνικὸς Δαμάσκιος, ἀλλ' ἄνευ ἀποδείξεων. Ὁ δυσμενῶς διακείμενος πρὸς τὸν Κύριλλον ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Σωκράτης (7, 15) ἐπληροφόρησεν ὅτι ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ φονεύσαντος τὴν Ὑπατίαν ὄχλου ἦτο ὁ ἀναγνώστης Πέτρος καὶ ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦτο **«οὐ μικρὸν μῶμον Κυρίλλῳ καὶ τῇ Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίᾳ εἰργάσατο»**, δὲν εἶπεν ὅμως ὅτι ὁ Κύριλλος ὑπῆρξεν ὁ αἴτιος τοῦ φόνου τῆς Ὑπατίας. Ἀλλὰ τῇ 28 Σεπτεμβρίου 416 ἐξεδόθη, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴδομεν, ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου β' νόμος περὶ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν «παραβαλανέων» τῆς Ἀλεξανδρείας. Οἱ «παραβαλανεῖς» ἀποτελοῦντες εἰδικὸν σῶμα 500 ἀνδρῶν, εὑρισκόμενον τέως ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ὑπήχθησαν διὰ τοῦ εἰρημένου νόμου ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἐπάρχου Ἀλεξανδρείας. Ὡς δικαιολογία τῆς μεταβολῆς ταύτης προσάγεται τὸ γεγονός, ὅτι τὸ σῶμα τῶν «παραβαλανέων» ἐνέσπειρε τὸν τρόμον καὶ τὴν φρίκην ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διὰ τῶν ἀταξιῶν αὐτοῦ. Ὁ λαὸς τῆς Ἀλεξανδρείας ἀπέστειλε πρεσβείαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὅπως ζητήσῃ τὴν λῆψιν μέτρων κατὰ τῶν ἀτάκτων παραβαλανέων. Εἶναι προφανὲς ὅτι τὸ διάβημα τοῦτο ὠφείλετο εἰς τὰ αἱματηρὰ ἐπεισόδια τῆς Ὑπατίας. Ἀλλ' ἀξιοσημείωτον ὅτι ἡ πρεσβεία τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ λαοῦ παρεκάλεσε τὸν αὐτοκράτορα πρὸς ἔκδοσιν διαταγῆς ἵνα μὴ ἀπομακρύνηται τῆς Ἀλεξανδρείας ὁ Ἐπίσκοπος. Ἡ αἴτησις αὕτη πάντως ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἕνεκα τῆς ἀπουσίας τοῦ Ἐπισκόπου Κυρίλλου οἱ παραβαλανεῖς προέβαινον εἰς ἀταξίας. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ διάβημα τοῦ λαοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας προῆλθεν ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ὀρέστου οὐχὶ δὲ τοῦ Κυρίλλου, ἐκ φίλων δὲ τοῦ Ὀρέστου ἀπετελέσθη καὶ ἡ πρεσβεία. Οὐχ ἧττον οὐδ' ἁπλοῦς ὑπαινιγμὸς ἐγένετο ὑπ' αὐτῆς περὶ ἐνοχῆς τοῦ Κυρίλλου. Τοὐναντίον ἡ πρεσβεία μετὰ σεβασμοῦ ἐξεφράσθη περὶ αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν αἰτήσεών της ἐμαρτύρει ὅτι τὴν διαρκῆ παρουσίαν του ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐθεώρει ὡς ἐχέγγυον τῆς τηρήσεως τῆς τάξεως καὶ τῆς συγκρατήσεως τῶν «παραβαλανέων» καὶ τῆς προλήψεως νέων αἱματηρῶν σκηνῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ἔκρινε σκοπιμώτερον καὶ τελεσφορώτερον νὰ ὑπαγάγῃ διὰ τοῦ εἰρημένου νόμου τὸ σῶμα τῶν «παραβαλανέων» ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἐπάρχου. Ἀλλ' αἱ ἀνωτέρω λεπτομέρειαι καθιστῶσιν ἀναντίρρητον τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἅγιος Κύριλλος ἀπουσίαζεν ἐξ Ἀλεξανδρείας κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν αἱματηρῶν σκηνῶν, ὧν θῦμα ἔπεσεν ἡ φιλόσοφος Ὑπατία. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Νεστοριανοί, συνυφάναντες πλείστας κατ' αὐτοῦ κατηγορίας, οὐδέποτε ἐτόλμησαν νὰ ὑπαινιχθῶσι κἂν ὅτι ὑπῆρξεν ἠθικὸς αἴτιος τοῦ φόνου τῆς Ὑπατίας. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι μᾶλλον ἡ ἄστοχος καὶ προκλητικὴ στάσις τοῦ Ἐπάρχου Ὀρέστου συνετέλεσεν εἰς τὴν ἔξαψιν τοῦ φανατισμοῦ τῶν «παραβαλανέων», τῶν μοναχῶν καὶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ὄχλου, ὅστις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἰδίως τοῦ Θεοφίλου διετέθη δυσμενέστατα κατὰ τῶν ἐμμενόντων εἰς τὴν εἰδωλολατρικὴν θρησκείαν Ἑλλήνων τῆς Ἀλεξανδρείας. Δυστυχῶς δὲ αἱ αἱματηραὶ σκηναὶ ἦσαν συνήθεις ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Τὸ μέγα ζήτημα, ὅπερ ἀπησχόλει τὸν ἅγιον Κύριλλον, ὑπῆρξεν ὁ *Νεστοριανισμός*, καθ' οὗ ἀνέπτυξεν ἅπασαν τὴν ἔκτακτον πνευματικὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ τὴν ἀκατάβλητον δραστηριότητα (βλ. λ. **Κύριλλος Ἀλεξανδρείας** καὶ **Νεστόριος-Νεστοριανισμός**).

Παρακμὴ τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς.—Ἀναμφιβόλως ὁ ἅγιος Κύριλλος ὑπῆρξεν εἷς τῶν μεγάλων Διδασκάλων καὶ Πατέρων τῆς καθόλου ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, κατέλιπε δὲ πλεῖστα καὶ σπουδαιότατα συγγράμματα. Δι' αὐτοῦ κλείει ἡ σειρὰ τῶν μεγάλων Ἀλεξανδρινῶν θεολόγων. Διότι ἡ ἔνδοξος Κατηχητικὴ Σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας ὑποστᾶσα καίρια πλήγματα ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, καταπολεμήσαντος τὴν ζωογόνον ὠριγενιστικὴν παράδοσιν, εἶχε περιέλθει ἤδη εἰς ἀφάνειαν. Τελευταῖοι διευθυνταὶ αὐτῆς ὑπῆρξαν μετὰ τὸν *Μακάριον τὸν «πολιτικὸν»* (περὶ τὰ ἔτη 330—340) *Δίδυμος ὁ τυφλὸς* (345—395) καὶ ὁ *Ῥόδων* (395—405), μεθ' οὓς παρακμάσασα ἡ Σχολὴ διελύθη. Ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας ἀνεδείχθησαν σπουδαῖοι θεολόγοι καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες, ὡς ὁ, μᾶλλον νεοπλατωνικὸς φιλόσοφος ἢ θεολόγος, ***Συνέσιος Πτολεμαΐδος*** καὶ ὁ ἅγιος ***Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης***, φυσιογνωμία ἐξέχουσα μεγίστου ἐκκλησιαστικοῦ καὶ θεολογικοῦ κύρους. Ἀλλὰ πάντως ὑπερέβαλε ***Δίδυμος ὁ τυφλός***.

Τὸν Κύριλλον διεδέχθη ὁ ***Διόσκορος***, ὁ ὑπέρμαχος γενόμενος τοῦ *Μονοφυσιτισμοῦ*, ἤτοι τῆς αἱρέσεως τῆς ἀπὸ τοῦ Εὐτυχοῦς λαβούσης τὴν ἀρχήν.

Ἀνωμαλίαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.—Κατὰ μῆνα Νοέμβριον τοῦ 451 Πάπας Ἀλεξανδρείας, ἀντὶ τοῦ καθαιρεθέντος ἐν τῇ Δ' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ Διοσκόρου, ἐξελέγη ὁ πιθανῶς Ἀρχιδιάκονος ἢ Ἀρχιπρεσβύτερος χρηματίσας αὐτοῦ καὶ Οἰκονόμος τοῦ «Καισαρείου» ***Προτέριος*** (451—457). Ἀλλ' οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Διοσκόρου ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὸν Πρεσβύτερον Τιμόθεον Αἴλουρον καὶ τὸν Διάκονον Πέτρον Μογγὸν δὲν ἀνεγνώρισαν αὐτόν, προέβησαν δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ Λέοντος α' εἰς ἐκλογὴν τοῦ Τιμοθέου Αἰλούρου ὡς Πάπα Ἀλεξανδρείας. Οὗτος, δὲ ἐκφανατίσας τὸν προσκείμενον εἰς τὰς μονοφυσιτικὰς ἰδέας ὄχλον καὶ τοὺς μοναχούς, ἐξεδίωξε τὸν Προτέριον ἐκ τοῦ Καισαρείου, τῆς «Μεγάλης Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας», καὶ προὐκάλεσεν αἱματηρὰς σκηνὰς ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς Ἀλεξανδρείας. Τῇ 18 Μαρτίου 457, ἡμέρᾳ θλιβερωτάτῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, εἰσορμήσας ὁ φανατικὸς ὄχλος τῶν Μονοφυσιτῶν εἰς τὸ Βαπτιστήριον τοῦ Καισαρείου, ἔνθα εὑρίσκετο ὁ Προτέριος, ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ εἶτα ἔκαυσε τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ. Τὸ αἷμα τοῦ ἁγίου Προτερίου διήνοιξεν ἀγεφύρωτον χάσμα μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων τῆς Αἰγύπτου, «*Μελχιτῶν*» καλουμένων, διότι εἶχον τὴν αὐτὴν πίστιν πρὸς τοὺς Βασιλεῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑποστηριζόντων τὴν Δ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, καὶ τῶν Μονοφυσιτῶν «*Κοπτῶν*», «*Διοσκοριτῶν*» προσεπονομαζομένων καὶ βραδύτερον «*Ἰακωβιτῶν*» ἐκ τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ζανζάλου.

Ὁ ***Τιμόθεος Αἴλουρος***, οὕτως ἐπονομασθεὶς ὑπὸ τῶν φιλοσκωμμόνων Ἀλεξανδρέων διὰ τὴν ἰσχνότητα τοῦ σώματός του, ἐγκρατὴς γενόμενος τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου, ἐξώρισεν ἀμέσως τοὺς ὀρθοδόξους Ἐπισκόπους, ἀντικαταστήσας αὐτοὺς διὰ μονοφυσιτῶν, ἐνέγραψε δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Διοσκόρου ἐν τοῖς Διπτύχοις, διαγράψας τὸ τοῦ Προτερίου. Κατεδίωξε δὲ καὶ τοὺς «*Εὐτυχιανούς*», διότι παρεδέχετο μὲν μίαν ἐν Χριστῷ φύσιν, ἀλλὰ ταυτοχρόνως συμφώνως πρὸς τὸν Διόσκορον παρεδέχετο ὅτι κατὰ τὴν ἐνσάρκωσιν ὁ Χριστὸς προσέλαβε σάρκα ὁμοούσιον πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων, ὅπερ ἠρνεῖτο ὁ Εὐτυχής. Γενικὴ κατακραυγὴ ἐξηγέρθη κατὰ τοῦ Τιμοθέου Αἰλούρου ὡς φονέως τοῦ Προτερίου, εἰς «Ἐγκύκλιον» δὲ γράμμα τοῦ Βασιλέως Λέοντος ἀπαντήσαντες οἱ Ἐπίσκοποι ἀπεφάνθησαν κατ' αὐτοῦ, ἀπελαθέντος τέλος ἐξ Ἀλεξανδρείας τῷ 460 κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς Γάγγραν, εἶτα δὲ εἰς Χερσῶνα.

Ἀντ' αὐτοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἐξελέγη ὁ ***Τιμόθεος β' Σαλοφακιόλος*** (460—482), ἀνὴρ μετριοπαθής, ἀγαπητὸς εἰς ἀμφοτέρας τὰς μερίδας, ἀλλὰ μὴ δυνηθεὶς νὰ συμβιβάσῃ αὐτάς. Ὁ Τιμόθεος Αἴλουρος ἀδιαλείπτως ῥαδιουργῶν ἐκ τοῦ τόπου τῆς ἐξορίας του κατώρθωσε νὰ ἀπαλλαγῇ αὐτῆς διὰ τοῦ καταλαβόντος τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν *Βασιλίσκου*, εἰς οὗ τὸ στρατόπεδον ἔσπευσε, πείσας τὸν Βασιλίσκον νὰ ἐκδώσῃ τῷ 476 τὸ διαβόητον «Ἐγκύκλιον» κατὰ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Μετὰ τοῦτο δὲ θριαμβευτικῶς ἐπανέκαμψεν ὁ Αἴλουρος εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἀπομακρυνθέντος εἰς Κάνωπον τοῦ Τιμοθέου Σαλοφακιόλου. Αἴφνης ὅμως τῇ 31 Ἰουλίου 477 ἀπέθανεν ὁ Τιμόθεος Αἴλουρος, οἱ δὲ Μονοφυσῖται δι' ἑνὸς μόνον Ἐπισκόπου προέβησαν εἰς τὴν χειροτονίαν τοῦ ***Πέτρου Μογγοῦ*** ὡς Πάπα Ἀλεξανδρείας. Ὁ κανονικὸς Πάπας Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος Σαλοφακιόλος δὲν ἠδυνήθη σοβαρῶς νὰ ἀντιδράσῃ κατὰ τοῦ Μογγοῦ, ὁ δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαλοφακιόλου ἐκλεγεὶς ***Ἰωάννης α' Ταλάϊας*** (482—489) ἀπεμακρύνθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Βασιλέως Ζήνωνος, ἅτε μὴ θελήσας νὰ ὑπογράψῃ τὸ κατὰ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου στρεφόμενον «Ἑνωτικόν». Ὑπογράψας αὐτὸ ὁ Μογγὸς ἔμεινε μόνος κύριος τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ἐνισχύσας τὴν Μονοφυσιτικὴν μερίδα. Ἐπ' αὐτοῦ τὸ ζήτημα τῆς αἱρέσεως ἀπέβη φυλετικόν. Οἱ Κόπται ὑποθαλπόμενοι καὶ ἐνισχυόμενοι ἐκ τῶν ἀστόχων ἐνεργειῶν τοῦ Ζήνωνος, ἤρξαντο ἀντικαθιστῶντες ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ τὴν ἑλληνικὴν διὰ τῆς κοπτικῆς γλώσσης. Ἀλλ' ἕνεκα τοῦ «Ἑνωτικοῦ», ὅπερ ἀπεδέχθη μὲν ὁ Πέτρος Μογγός, ἀλλ' ὅπερ δὲν ἱκανοποίησε πάντας τοὺς Μονοφυσίτας, τινὲς τούτων ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ τοῦ Πέτρου Μογγοῦ, ἀποτελέσαντες ἰδίαν μερίδα, τὴν τῶν «Ἀποσχιστῶν» ἢ «Ἀκεφάλων» ἀποκληθέντων, διότι ἔμειναν ἄνευ Ἐπισκόπου. Ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ Μογγοῦ καὶ οἱ Μονοφυσῖται μοναχοί, καθ' ὧν μετῆλθε βίαια μέτρα. Δι' ἀντιπροσώπου αὐτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν προὐκάλεσαν τὴν παρὰ τοῦ Βασιλέως ἀποστολὴν τοῦ Σπαθαρίου Κοσμᾶ μετ' αὐστηρῶν γραμμάτων πρὸς τὸν Μογγόν. Ἀναθαρρήσαντες δ' ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιτυχίας συνηθροίσθησαν τριακοντακισχίλιοι περίπου μοναχοὶ μετὰ 10 Ἐπισκόπων ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Εὐφημίας, ἠμποδίσθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ Κοσμᾶ ἵνα εἰσέλθωσιν εἰς Ἀλεξάνδρειαν πρὸς πρόληψιν ταραχῶν. Τινὲς τῶν μοναχῶν ἐζήτησαν νὰ ἐκλέξωσιν ἴδιον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀλεξανδρείας, τὸν ἐκ Παλαιστί-

Digitized by Google

νης μοναχὸν «Ἠσαΐαν», ἀπεσχίσθησαν δὲ τοῦ Μογγοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἠσαΐται», καθ' ὃν περίπου χρόνον (485) ἀπεσταλμένοι τῶν «Ἀκεφάλων» μετέβησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πέτρου Μογγοῦ (489 ἢ 490) σειρὰ Μονοφυσιτῶν Ἀρχιεπισκόπων Ἀλεξανδρείας κατέλαβε τὸν παπικὸν αὐτῆς θρόνον, κατὰ δὲ τὴν ἐκλογὴν τοῦ *Διοσκόρου β'*, ἀνεψιοῦ τοῦ Τιμοθέου Αἰλούρου, συνέβησαν αἱματηραὶ συρράξεις, καθ' ἃς λέγεται ἐφονεύθησαν 30.000 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ὁ Διόσκορος β' σταθερώτερον τῶν προκατόχων του ἀποκρούσας τὴν Δ' Οἰκουμεν. Σύνοδον εἵλκυσεν ἱκανοὺς ἐκ τῆς μερίδος τῶν «Ἀκεφάλων». Ἀλλ' ἐξεδηλώθησαν ἤδη ζωηραὶ διαιρέσεις ἐν τοῖς κόλποις τοῦ αἰγυπτιακοῦ Μονοφυσιτισμοῦ καὶ ἐμορφώθησαν διάφοροι μερίδες, ὡς ἡ τῶν «Τριθεϊστῶν», ἡ τῶν «Ἀφθαρτοδοκητῶν», «Φθαρτολατρῶν», «Κτιστολατρῶν», «Ἰουλιανιστῶν», «Ἀκτιστητῶν», «Θεμιστιανῶν», «Ἀγνοϊτῶν» καὶ ἄλλων. Σκηναὶ δὲ ἀπρεπεῖς συνέβησαν μεταξὺ αὐτῶν, μαρτυροῦσαι τὴν ἐπελθοῦσαν κατάστασιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας.

Ἅγιαι γυναῖκες καὶ μάρτυρες. — Παρὰ τὴν διὰ τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ παραχθεῖσαν κατάπτωσιν, δὲν εἶχεν ἐξαφανισθῆ τὸ ζωογόνον πνεῦμα, ὅπερ εἶχε δοξάσει καὶ ὅπερ εἰς ἀκμὴν προήγαγε τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας. Οὕτω δὲ ἀναδεικνύονται καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῶν μεγάλων δοκιμασιῶν τῆς Ἐκκλησίας ἅγιοι καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες.

Ἡ Μαρία ἡ Αἰγυπτία, μέχρι τοῦ 479 παραδεδομένη εἰς βίον ἀκόλαστον, μετέβη μετὰ προσκυνητῶν ἐκ Λιβύης καὶ Αἰγύπτου εἰς Ἱερουσαλὴμ πρὸς προσκύνησιν τῶν Ἁγίων Τόπων, διέζησε δ' ἐν Παλαιστίνῃ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου αὐτῆς ἐν μεγάλῃ ἁγιότητι.

Τελευτῶντος τοῦ ε' αἰῶνος ἤκμασεν ἡ *ἁγία Θεοδώρα*, ἡ ἐξ Ἀλεξανδρείας, ἥτις κατ' ἀρχὰς ἔζησεν ἐν γυναικείῳ Μοναστηρίῳ, εἶτα δ' ἐν Μοναστηρίῳ ἀνδρῶν, τῷ «Ὀκτωκαιδεκάτῳ» καλουμένῳ καὶ ἀπέχοντι δώδεκα στάδια τῆς Ἀλεξανδρείας, παρουσιασθεῖσα εἰς αὐτὸ ὡς ἀνήρ, ὑπὸ τὸ ὄνομα Θεόδωρος. Ὑπεβλήθη δὲ εἰς μεγάλας ἀσκήσεις ἐν τῷ Μοναστηρίῳ πρὸς ἀπόκρουσιν συκοφαντίας ἐπὶ ἀνηθικῷ πράξει. Κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν τρόπον καὶ σχεδὸν ταυτοχρόνως ἔζησεν ἐν Μοναστηρίῳ ἀνδρῶν, παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἑτέρα ἁγία παρθένος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μαρῖνος*, μόνον μετὰ τὸν θάνατόν της ἀποδειχθεῖσα ὅτι ἦτο γυνή. Μετὰ πάροδον ἐτῶν τινων μετέβη εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἡ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως *ἁγία Ἀναστασία*, ἱδρύσασα τὸ παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν Μοναστήριον Πατρικίας, ἀλλ' ἵνα διαφύγῃ τοὺς ζητοῦντας ἵνα ἐπαναγάγωσιν αὐτὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰσῆλθεν εἰς Μοναστήριον ἀνδρῶν ὑπὸ ἔνδυμα ἀνδρὸς καὶ ἔζησεν ἐν αὐτῷ ὁσίως.

Κατὰ τὸ 523 ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ὁ *ἅγιος* ***Ἀρέθας***, ἐκ τῶν Χριστιανῶν Ὁμηριτῶν τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας, καθ' ὧν εἶχεν ἐξεγερθῆ διωγμός. Μετὰ τὴν καταστολὴν τούτου διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν βασιλέων Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν Χριστιανῶν βασιλέων τῆς Αἰθιοπίας, πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ εὐρυτέραν αὐτοῦ διάδοσιν ἀπεστάλησαν ἐξ Ἀλεξανδρείας ἱεραπόστολοι καὶ κληρικοὶ εἰς τὴν Εὐδαίμονα Ἀραβίαν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Τιμοθέου δ', τοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διοσκόρου β' (14 Ὀκτωβρίου 517) ἐκλεγέντος καὶ ἐξακολουθήσαντος δυστυχῶς τὸν κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ὑπὲρ τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ ἀγῶνα.

Ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ. — Ὑπέρμαχος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὑπῆρξεν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς α' (527—565) μετὰ πολλοῦ ζήλου ἀναλαβὼν νὰ συμβιβάσῃ τοὺς Μονοφυσίτας μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἡ σύζυγος αὐτοῦ Θεοδώρα συνεπάθει πρὸς τοὺς Μονοφυσίτας καὶ ὑπέθαλψε τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοργάνωσιν ἣν προσεπάθει νὰ παρακωλύσῃ ὁ βασιλεύς. Ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχον συγκεντρωθῆ χιλιάδες ἀντιπροσώπων τῶν Μονοφυσιτῶν, ἰδίως ἐξ Αἰγύπτου, ὧν προΐστατο ὁ ἐκεῖ ὡσαύτως μεταβὰς Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ***Θεοδόσιος***. Περὶ αὐτὸν ἐμορφώθη ἰσχυρὰ μερὶς ἐν τῇ Αὐλῇ, ὑποστηρίζουσα τοὺς Μονοφυσίτας καὶ προσπαθοῦσα νὰ πείσῃ τὸν Ἰουστινιανὸν ὅπως καταργήσῃ τὰς κατὰ τῶν Μονοφυσιτῶν διατάξεις. Ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανός, καίτοι εἰς πολλὰς προέβη ὑποχωρήσεις, χάριν τῶν Μονοφυσιτῶν, ἔμεινε σταθερὸς ἐν τῇ ὑποστηρίξει τοῦ κύρους τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεοδόσιος, μετὰ διαφόρους συζητήσεις, δὲν ἐπείθετο νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν Σύνοδον, ἐξωρίσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ μετὰ 300 ἄλλων Αἰγυπτίων κληρικῶν καὶ μοναχῶν εἰς τὸ παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν θρακικὸν φρούριον Δέρκος. Τῇ ἐνεργείᾳ τῆς Θεοδώρας μετηνέχθη ἐγγύτερον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τελευτήσας τῷ 566 καὶ καταλιπὼν συγγράμματά τινα. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Θεοδοσίου ἔμειναν κεχωρισμένοι ἀπὸ τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἔχοντες ὡς κέντρον αὐτῶν τὸν ναὸν «Ἀγγέλιον», ἐξ οὗ καὶ «Ἀγγελῖται» προσωνομάσθησαν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοδοσίου ἐξελέγη ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ὁ ***Παῦλος*** (539—542) ἐκ τῶν Ταβεννησιωτῶν μοναχῶν τῆς Αἰγύπτου, κεκηρυγμένος ὑπὲρ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ταύτην ὅμως ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλῃ, εἰς Αἴγυπτον ἐπανελθών, διὰ βιαίων μέσων, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἐπετέλεσε μνημόσυνον τοῦ Διοσκόρου β', ἐθεωρήθη δὲ ὑπαίτιος καὶ τοῦ φόνου Διακόνου τινός. Σύνοδος ἐν Γάζῃ συνελθοῦσα (542) κατεδίκασεν αὐτὸν ὡς ὕποπτον ἐπὶ Μονοφυσιτισμῷ. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ ***Ζωΐλος*** (542—551) μὴ θελήσας νὰ ὑπογράψῃ τὴν περὶ τῶν «τριῶν κεφαλαίων» Ἐγκύκλιον τοῦ Ἰουστινιανοῦ καθῃρέθη, ὁ μετ' αὐτὸν δὲ Ἀλεξανδρείας ***Ἀπολλινάριος*** (551—569) συμμετέσχε τῆς Ε' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (553). Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνωτέρω καὶ τοὺς μετὰ τὸν Ἀπολλινάριον Ἀρχιεπισκόπους, ἐν οἷς διέπρεψαν ὁ ***Εὐλόγιος*** (580—607) καὶ ***Ἰωάννης γ' Ἐλεήμων*** (610—619), οὕτως ἀποκληθεὶς διὰ τὴν ὅλως ἔκτακτον φιλανθρωπικὴν δρᾶσιν (*H. Gelzer*, Leontios' von Neapolis, Leben d. heil. Johannes des Barmherzigen, Erzbishofs von Alexandrien, Freiburg u. Leipzig 1893), δὲν ἀνεγνώριζον οἱ Μονοφυσῖται, ἰδίους ἐκλέγοντες Ἐπισκόπους καὶ συνεργαζόμενοι μετὰ τῶν ἐν Συρίᾳ Μονοφυσιτῶν, ὅπως ἀποσχισθῶσι καὶ ἀποτελέσωσιν ἰδίαν Ἐκκλησίαν.

Ἐπὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Ἐλεήμονος εἰργάσθησαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας οἱ ἐκ Δαμασκοῦ διαπρεπεῖς μοναχοὶ Σωφρόνιος, ὁ ὕστερον Πατριάρχης Ἱεροσολύμων γενόμενος, καὶ ὁ Ἰωάννης Μόσχος, ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Λειμωναρίου». Ὁ Σωφρόνιος παθὼν ἐξ ὀφθαλμίας ἐθεραπεύθη θαυμασίως ἐν τῷ ἐν Κανώπῳ (Ἀμπουκὺρ) ναῷ τῶν ἁγίων Κύρου καὶ Ἰωάννου, ὧν τὸν βίον καὶ τὰ θαύματα τότε συγγράψας, διηγήθη τὴν περὶ τὸν ναὸν ἐκεῖνον μεγάλην θρησκευτικὴν κίνησιν (Πατρ. *Migne* 87, 3, σ. 3388 ἑξ.).

Ὁ Χριστιανισμὸς ἐν Νουβίᾳ — Μέγα δὲ γεγονὸς περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνετελέσθη, ἐνισχῦσαν τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας, ἡ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἐπιστροφὴ τῶν ἐν Νουβίᾳ βαρβάρων φυλῶν, αἵτινες ἔνεμενον ἔτι ἐν τῇ εἰδωλολατρείᾳ. Ὁ χρονογράφος Προκόπιος ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ ἐσημείωσεν «ἐκ δὲ τῆς Αἰξώμιδος πόλεως εἰς τὰ ἐπ' Αἰγύπτου ὅρια τῆς Ρωμαίων ἀρχῆς, οὗ δὴ πόλις Ἐλεφαντίνη καλουμένη, οἰκεῖται, τριάκοντα ἡμερῶν ὁδὸς ἐστὶ εὐζώνῳ ἀνδρί. Ἐνταῦθα ἔθνη τε ἄλλα πολλὰ ἵδρυται καὶ Βλέμμυες καὶ Νοβᾶται, πολυανθρωπότατα γένη. Ἀλλὰ Βλέμμυες ταύτης δὴ τῆς χώρας εἰς τὰ μέσα ᾤκηντο, Νοβᾶται δὲ ἀμφὶ Νεῖλον ποταμὸν ἔχουσιν... ἄμφω δὲ τὰ ἔθνη ταῦτα οἵ τε Βλέμμυες καὶ οἱ Νοβᾶται, τούς τε ἄλλους θεούς, οὕσπερ Ἕλληνες νομίζουσι πάντας καὶ τήν τε Ἶσιν καὶ τὸν Ὄσιριν σέβουσι... Οἱ μέν τοι Βλέμμυες καὶ ἀνθρώπους τῷ ἡλίῳ θύουσι». Εὐτυχῶς κατέστη δυνατὸν αἱ εἰδωλολατρικαὶ αὗται φυλαὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει κρατουμένου, ὡς εἴδομεν, Μονοφυσίτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Θεοδοσίου, εὑρίσκετο καί τις ἱερεὺς Ἰουλιανός, ὅστις συνέλαβε ζωηρὸν πόθον ἵνα κηρύξῃ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν μεταξὺ τῶν Ναβαταίων, ἄγνωστον πόθεν λαβὼν ἀφορμήν. Ἐνισχύθη δὲ πολὺ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ πόθου τούτου παρὰ τῆς Βασιλίσσης Θεοδώρας τῆς προστατευούσης, ὡς εἴδομεν, τὸν Θεοδόσιον καὶ τοὺς Μονοφυσίτας. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀντιθέτως ἐσκέφθη νὰ ἀποστείλῃ ὀρθοδόξους ἱεραποστόλους, ἀλλὰ προλαβὼν ὁ Ἰουλιανὸς μετέβη εἰς τὴν χώραν ἐκείνην, παρουσιάσθη εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Ναβαταίων ὀνόματι Σιλκὼ (Silko) καὶ ἔπεισεν αὐτὸν ὄχι μόνον νὰ δεχθῇ τὸν Χριστιανισμὸν ἀλλὰ καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς ἱεραποστόλους τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Διέτριψε δὲ ἐπὶ διετίαν μεταξὺ τῶν νεοφύτων καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀφοῦ ἤδη ὁ Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος γ' ἐχειροτόνησεν Ἐπίσκοπον Φίλων τὸν Θεόδωρον περὶ τὸ 531. Μετά τινα ἔτη, κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ὁ στρατηγὸς Ναρσῆς, ὡς διηγεῖται ὁ Προκόπιος, «τά τε ἐν Φίλαις ἱερὰ καθεῖλε καὶ τοὺς μὲν ἱερεῖς ἐν φυλακῇ ἔσχε, τὰ δὲ ἀγάλματα εἰς Βυζάντιον ἔπεμψεν». Ἐπὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἴσιδος ἵδρυσεν ὁ Ἐπίσκοπος Φίλων Θεόδωρος ναὸν τοῦ ἁγίου Στεφάνου, διεσώθησαν δὲ ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ μαρτυροῦσαι τὸ γεγονὸς τοῦτο. Πλεῖσται ἕτεραι σωζόμεναι ἔτι ἐπιγραφαὶ (Corpus inscript. graec. τόμ. IV, ἀριθμ. 8648. 8649), μαρτυροῦσι τὴν δρᾶσιν τοῦ Ἐπισκόπου Φίλων Θεοδώρου καὶ τὴν ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος ἐπελθοῦσαν ἀκμὴν τῆς ἐκ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἐξαρτωμένης ἐπαρχίας ἐκείνης τῆς Νουβίας. Ἀλλὰ παρεσύρθη καὶ αὕτη εἰς τὸν Μονοφυσιτισμόν.

Πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὁ Ἀλεξανδρείας Θεοδόσιος ὥρισεν ἕτερον κληρικόν, τὸν Λογγῖνον, ὡς ἔξαρχον αὐτοῦ πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ἐν Νουβίᾳ ἱεραποστολῆς. Ὁ Λογγῖνος ἐχειροτονήθη ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Θεοδοσίου (567) Ἐπίσκοπος, ἀλλ' ἐκρατήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τρία ἔτη. Διαφυγὼν δὲ ἐν ἔτει 569 μετέβη εἰς Νουβίαν καὶ διέτριψεν ἐν αὐτῇ ἐπὶ ἑξαετίαν. Ἐν ἔτει 575 εὑρίσκετο ἐν Αἰγύπτῳ, ζωηρῶς ἀναμιγνυόμενος εἰς τὰς μονοφυσιτικὰς ἔριδας. Ἀπεσταλμένοι τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ναβαταίων μεταβάντες εἰς Κωνσταντινούπολιν, περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, διηγήθησαν μετ' ἐπαίνων τὴν ἱεραποστολικὴν δρᾶσιν τοῦ Λογγίνου. Ἐγνώσθη δὲ τότε ὅτι οὗτος εἰργάσθη πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἄλλων βαρβάρων φυλῶν, ὡς τῶν Ἀλοδαίων ἢ Ἀλοδῶν, κατοικούντων παρὰ τὰ ὅρια τῆς Ἀβησσυνίας, πιθανῶς δὲ οὕτω κληθέντων ἐκ τῆς πόλεως Ἀλόα, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Κυανοῦ Νείλου, ὀλίγας λεύγας ἀνωτέρω τοῦ Χαρτούμ, παρὰ τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Μερόης.

Οἱ Ἀλοδαῖοι εἶχον ζητήσει ὅπως μεταβῇ εἰς αὐτοὺς ὁ Λογγῖνος παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ναβαταίων Εὐρυπύλου (Ἀβαρφιούλα). Ὁ Λογγῖνος εὑρίσκετο τότε ἐν Αἰγύπτῳ, ὡς εἴπομεν, ὅθεν ἀπεσταλμένοι τοῦ Εὐρυπύλου μετέβησαν πρὸς ἀναζήτησιν αὐτοῦ. Ἔφθασαν εἰς Ἀλεξάνδρειαν καθ' ἃς ἡμέρας διεξήγετο ἀγὼν τῶν διαφόρων μονοφυσιτικῶν μερίδων. Ὁ Λογγῖνος ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν καὶ μετέβη πάλιν εἰς τοὺς Ναβαταίους, ἵνα τῇ βοηθείᾳ αὐτῶν μεταβῇ εἰς τὴν νέαν φυλὴν καὶ κηρύξῃ τὸν Χριστιανισμόν. Ἡ πρὸς αὐτὴν μετάβασις ἦτο δυσχερεστάτη, διότι ὁ Λογγῖνος ἔδει νὰ διέλθῃ διὰ τῆς χώρας τῶν Μακουριτῶν, ὧν ὁ ἡγεμὼν ἐφρούρει τὰς μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης παρόδους. Σημειωτέον δὲ ὅτι περὶ τὸ 573 οἱ Μακουρῖται ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου β' (518—527) εἶχον ἀποστείλει εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀντιπροσώπους μετὰ πλουσίων δώρων, ζητοῦντες τὴν φιλίαν καὶ συμμαχίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Φαίνεται δὲ ὅτι μᾶλλον ἐκ τοπικῶν ἀνταγωνισμῶν ἡ φυλὴ τῶν Μακουριτῶν ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὰς γειτνιαζούσας φυλάς. Ἀλλ' ὁ Εὐρύπυλος ἀπέστειλε τὸν Λογγῖνον πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν Βλεμμύων, τῇ προστασίᾳ δὲ τούτου διῆλθεν ὁ Λογγῖνος τὴν ἐχθρικὴν χώραν μετὰ μεγάλης συνοδείας. Ὑπέφερε καθ' ὁδὸν πολὺ ἐκ δίψης καὶ ἐκ τοῦ καύσωνος, ἀπώλεσε δέκα ἑπτὰ καμήλους καὶ ἠσθένησε. Ἀλλὰ τέλος ἀφικόμενος εἰς τὰ ὅρια τῆς χώρας τῶν Ἀλοδαίων ἐγένετο δεκτὸς ὑπό τινος ἄρχοντος Εὐτυχίου ὀνόματι (Itiko), ἀποσταλέντος ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν, καὶ ὡδηγήθη παρ' αὐτοῦ μετὰ μεγάλης πομπῆς. Ὁ ἡγεμὼν τῶν Ἀλοδαίων ἀπεδέχθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ἐβαπτίσθη μεθ' ἱκανοῦ μέρους τοῦ λαοῦ, οὕτω δὲ εἰσήχθη ὁ Χριστιανισμὸς καὶ εἰς τὴν φυλὴν ἐκείνην.

Διακοσίας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Λογγίνου ἔμαθε τὴν εὐχάριστον ταύτην εἴδησιν ὁ Εὐρύπυλος ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἀλοδαίων πρὸς αὐτόν, ἣν διέσωσεν ὁ ταῦτ' ἀφηγούμενος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ Ἰωάννης Ἐφέσου. Ὁ Λογγῖνος παρεκάλεσε διὰ τῶν ἀπεσταλμένων αὐτοῦ νὰ ἀποστείλῃ τὴν ἐπιστολὴν καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν μετ' ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Μονοφυσίτην Ἀρχιεπίσκοπον Θεόδωρον, ἧς ἐπίσης μέγα ἀπόσπασμα διέσωσεν ὁ Ἰωάννης Ἐφέσου μετ' ἐπιστολῆς τοῦ Εὐρυπύλου πρὸς τὸν Θεόδωρον (*J. M. Schönfelder*, Die Kirchengeschichte des Johannes von Ephesus. München 1862, 4,52). Ἡ πόλις Ἀλόα, ἧς ἀνευρέθησαν τὰ ἐρείπια, ὑπῆρξε μέχρι τοῦ ιε' αἰῶνος πρωτεύουσα χριστιανικοῦ Κράτους τῆς φυλῆς τῶν διὰ τοῦ Λογγίνου ἐκχριστιανισθέντων Ἀλοδαίων, ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ ἑλληνικὰ καὶ ἐλάχιστα κοπτικὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα.

Οἱ δὲ Βλέμμυες, διατελοῦντες εἰς διαρκεῖς πολέμους πρὸς τοὺς Ναβαταίους, ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμὸν ἐκ τῆς ἐπικοινωνίας μᾶλλον πρὸς αὐτούς. Μεταξὺ τῶν πολυπληθῶν ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς πόλεως Τάλμεως τῆς Νουβίας ἀνευρεθεισῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, σώζεται καὶ μακρὰ ἐπιγραφή, ἐν ᾗ ὁ Σιλκώ, ὁ πρῶτος Χριστιανὸς ἡγεμὼν τῶν Ναβαταίων, διηγεῖται τὰ κατὰ τῶν Βλεμμύων, εἰδωλολατρῶν ἔτι ὄντων, κατορθώματα αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν ἐκχριστιάνισιν τῶν Ναβαταίων οἱ Βλέμμυες εὑρισκόμενοι μεταξὺ δύο χριστιανικῶν Κρατῶν ᾐσθάνοντο μεγάλην πίεσιν, εἵλκυοντο δὲ ἄκοντες εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Συνεκράτουν αὐτοὺς ἐν τῇ εἰδωλολατρείᾳ τὰ ἐν Φίλαις ἱερὰ τῆς Ἴσιδος καὶ τοῦ Ὀσίριδος, ἀλλὰ μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῶν ἐγκατέλιπον τὴν εἰδωλολατρείαν. Πλεῖσται ἐπιτάφιοι ἑλληνικαί, τὸ πλεῖστον, ἐπιγραφαί, ἐν διαφόροις σημείοις τῆς Νουβίας ἀπὸ τοῦ ζ' καὶ η' αἰῶνος, ἐμφανίζουσιν ἀκμάζουσαν θρησκευτικὴν ζωὴν ἐν Νουβίᾳ. (*A Letronn*, Oeuvres choisies. I. Egypte ancienne. Paris 1881. *A. Rozov*, Χριστιανικὴ Νουβία, I. Πηγαὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Νουβίᾳ, ρωσιστί, Κίεβον 1890). Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ Ἐκκλησία ἐξηκολούθησε φέρουσα τὸν ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, καίτοι παρεσύρθη εἰς τὸν Μονοφυσιτισμόν. Ἐλάχισται ἀνευρίσκονται κοπτικαὶ ἐπιγραφαί. Κατὰ παλαιὰν αἰγυπτιακὴν συνήθειαν οἱ Χριστιανοὶ τῆς Νουβίας ἐθάπτοντο μετ' ἀντιγράφων διαφόρων εὐχῶν τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας, ἀνευρέθησαν δὲ τοιαῦται εὐχαὶ ἑλλη-

Digitized by Google

νικαί, ἐν αἷς καὶ ἡ γνωστὴ «Ὁ Θε'ς τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκός..» Τὰ ἑλληνικὰ χριστιανικὰ εὑρήματα τῆς Νουβίας φθάνουσι μέχρι τῶν περιχώρων τοῦ Χαρτούμ. Καίτοι δὲ ἡ Νουβία κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων μουσουλμάνων κατὰ τὰ ἔτη 641—642, ὁ Χριστιανισμὸς διετηρήθη ἐπὶ μακρόν. Κατὰ πληροφορίας τοῦ Εὐτυχίου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κατὰ τὸν ι' αἰῶνα καὶ ἄλλων χρονογράφων τοῦ ιδ' αἰῶνος ἡ Ἐκκλησία τῆς Νουβίας μετεχειρίζετο πάντοτε τὴν ἑλληνικὴν ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ. Τὰ τελευταῖα δὲ ἴχνη τῆς ὑπάρξεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἀνευρίσκονται μέχρι τοῦ ιη' αἰῶνος, ὁπότε ἐντελῶς ἐξέλιπεν ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Μόλις πάλιν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ιθ' αἰῶνος ἀνεφάνη ἐκεῖ ὁ Χριστιανισμὸς διὰ τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων καὶ διὰ τῆς ἀνασυστάσεως τῆς Μητροπόλεως Νουβίας.

Ὁριστικὴ διαίρεσις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. — Ἡ Ἐκκλησία τῆς Νουβίας ἐμορφώθη καὶ ἀνεπτύχθη καθ' οὓς χρόνους ἡ μητρόπολις αὐτῆς Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας συνεταράσσετο ἐκ τῶν μονοφυσιτικῶν ἐρίδων. Αὗται δὲ ἔλαβον νέαν ἐπίτασιν διὰ τῆς ὑπὸ τῶν Μονοφυσιτῶν ὑποστηρίξεως τῆς δοξασίας περὶ μιᾶς ἐνεργείας καὶ μιᾶς θελήσεως ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ. Νέον λοιπὸν προὐκλήθη θεολογικὸν ζήτημα καὶ τοῦτο καθ' ὃν χρόνον τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους διέτρεχον καὶ κατέστρεφον οἱ Πέρσαι, κυριεύσαντες τέλος καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐπὶ ἑνδεκαετίαν περίπου (616-627) κυριαρχήσαντες ἐπ' αὐτῆς, καταστρέψαντες πλεῖστα μνημεῖα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐγείραντες φοβερὸν διωγμὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Ὁ Βασιλεὺς Ἡράκλειος (610-641) ἀναλαβὼν τοὺς πολυυμνήτους αὐτοῦ ἀγῶνας κατὰ τῶν Περσῶν, ὑπεστήριξε τὸν Μονοθελητισμὸν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ συμβιβασμοῦ τῶν Μονοφυσιτῶν τῆς Αἰγύπτου μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐπὶ ἓξ περίπου ἑκατομμυρίων κατοίκων τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, μόλις τριακόσιαι χιλιάδες Ὀρθοδόξων ἠριθμοῦντο. Οἱ λοιποὶ ἦσαν Μονοφυσῖται, οὓς ἤθελεν ὁ Ἡράκλειος νὰ ἑνώσῃ μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ μᾶλλον νέαν προὐξένησεν ἀνωμαλίαν, διότι ὁ Μονοθελητισμὸς ὡς αἱρετικὴ δοξασία ἀπεκρούετο ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων. Τὸ πρῶτον ἐπὶ Εὐλογίου καὶ Ἰωάννου Ἐλεήμονος ἀναφανεῖσα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μεταξὺ τῶν Μονοφυσιτῶν ἡ περὶ τῆς ὑπάρξεως μιᾶς θελήσεως δοξασία ἀπεκρούσθη ἐντόνως διὰ συγγραμμάτων ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν Ἀρχιεπισκόπων ἐκείνων, ἀλλ' ἕνεκα τῆς περσικῆς καταχτήσεως τῆς Αἰγύπτου ἀνεστάλη πᾶσα ἀντίδρασις κατ' αὐτῆς. Ἐπὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ***Γεωργίου α'*** (621—630), ὅστις θεωρεῖται συγγραφεὺς τοῦ ἐπ' ὀνόματι Γεωργίου Ἀλεξανδρείας σωζομένου βίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ἐνῷ πιθανῶς συγγραφεὺς αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Γεώργιος β' (1021—1052), ηὔξησαν ἐν Αἰγύπτῳ οἱ ὀπαδοὶ τῆς δοξασίας τοῦ Μονοθελητισμοῦ, ἀλλ' ἰδιαζόντως ὑπὲρ αὐτῆς εἰργάσθη ὁ τέως μητροπολίτης Φάσιδος, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἡρακλείου ἐκλεγεὶς Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ***Κῦρος***, ὃν τῷ 626 ἐγνώρισεν ὁ Ἡράκλειος κατὰ τὴν διαμονήν του ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκείνῃ καὶ ὃν εἵλκυσε πρὸς τὰς μονοθελητικὰς ἰδέας. Ταύτας δὲ ἐπιτηδείως διέδιδεν ἤδη ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Σέργιος (610—638). Ὁ Κῦρος δὲν ἐφάνη κατ' ἀρχὰς σύμφωνος πρὸς τὰς ἰδέας ταύτας, καίτοι ὁ Ἡράκλειος ὑπέδειξεν εἰς αὐτὸν τὴν φράσιν «μία θεανδρικὴ ἐνέργεια» ἐκ τῶν ἀποδιδομένων εἰς τὸν Διονύσιον Ἀρεοπαγίτην συγγραμμάτων (*Migne* ser. gr. 111, 107), ἀντήλλαξε δὲ ὁ Κῦρος ἐπιστολὰς πρὸς τὸν Πατριάρχην Σέργιον ζητῶν ἐξηγήσεις (*Mansi*, XI, 557-561, πρβλ. 524—528). Ὁ Σέργιος προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὸν Κῦρον, ἀπέστειλε δὲ πρὸς αὐτὸν σχετικὰ ἔγγραφα (*Mansi*, XI, 525—528) καὶ ἰδίως τὸ διάταγμα τοῦ Βασιλέως πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου Ἀρκάδιον καὶ τὴν πρὸς τοῦτον ἐπιστολὴν τοῦ ἰδίου Σεργίου, δι' ὧν ἀπηγορεύετο τὸ ὁμιλεῖν περὶ δύο ἐνεργειῶν ἐν τῷ Χριστῷ μετὰ τὴν ἕνωσιν τῶν δύο φύσεων. Ὁ Κῦρος ἐκλονίσθη καὶ προσεχώρησεν εἰς τὰς μονοθελητικὰς ἰδέας, θανόντος δὲ τότε ἢ παραιτηθέντος τοῦ Γεωργίου Ἀλεξανδρείας, ἐξελέγη διάδοχος αὐτοῦ ὁ Κῦρος (631—641). Ἡ γνώμη τινῶν ὅτι μετέβη εἰς Ἀλεξάνδρειαν μετὰ δικαιωμάτων καὶ πολιτικοῦ ἄρχοντος ὀφείλεται εἰς τὴν συνταύτισιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Μακουκᾶ (*Butler*, The Arab. Conquest of Egypt and the last thirty Years of the Roman Dominion, Oxford 1902) ἐνῷ, ὡς ἀπεδείχθη ἤδη, ὅλως ἴδιον πρόσωπον ὑπῆρξεν ὁ Κόπτης Μονοφυσίτης Γεώργιος Μακουκᾶς (*Δ. Καλλιμάχου*, Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας ἐν Αἰγύπτῳ, ὁ Μακουκᾶς, Ἀλεξάνδρεια 1911).

Ὁ Κῦρος πρόγραμμα τῆς δράσεως αὐτοῦ, ὡς Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ἔσχε τὴν διὰ τοῦ Μονοθελητισμοῦ ἕνωσιν τῶν Μονοφυσιτῶν μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Καὶ πράγματι κατώρθωσε κατ' ἀρχὰς διά τινος διφορουμένου δογματικοῦ ὅρου, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παραδοχῆς «μιᾶς θεανδρικῆς ἐνεργείας ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ, νὰ ἑνώσῃ μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μέγα μέρος τῶν Θεοδοσιανῶν καὶ ἄλλων Μονοφυσιτῶν, ὑπογραψάντων τὸν ὅρον τῇ 3 Ἰουνίου 633. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐχαιρέτισαν οἱ Μονοφυσῖται ὡς ἴδιον θρίαμβον, λέγοντες «οὐχ ἡμεῖς τῇ Χαλκηδόνι (τῇ Δ' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ), ἀλλ' ἡ Χαλκηδὼν μᾶλλον ἡμῖν ἐκοινώνησεν». Οὐχ ἧττον ὁ Κῦρος μετὰ μεγάλης χαρᾶς ἀνήγγειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅτι ἅπαντες οἱ κληρικοὶ ὀπαδοὶ τῶν φρονημάτων τῶν λεγομένων Θεοδοσιανῶν τῆς φιλοχρίστου πόλεως Ἀλεξανδρείας μετὰ τῶν ἐξεχόντων ἐν τῷ στρατῷ καὶ χιλιάδων λαοῦ συνηνώθησαν μετὰ τῆς Ἁγιωτάτης Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκοινώνησαν τῶν ἀχράντων Μυστηρίων (*Mansi*, XI, 561—564). Μετὰ τοῦ αὐτοῦ πανηγυρικοῦ τόνου καὶ ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Σέργιος ἀνεκοίνου πρὸς τὸν ἀσπαζόμενον τὰ μονοθελητικὰ φρονήματα Ἐπίσκοπον Ῥώμης Ὀνώριον (625—638) ὅτι διὰ τῆς ἔμφρονος καὶ καρποφόρου ἐνεργείας τοῦ Κύρου ἅπας ὁ φιλόχριστος ἀλεξανδρινὸς λαὸς καὶ μετ' αὐτοῦ ἅπασα σχεδὸν ἡ Αἴγυπτος, ἡ Θηβαΐς, ἡ Λιβύη καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπαρχίαι τῆς Αἰγυπτιακῆς Διοικήσεως ἐγένοντο μία ποίμνη Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν (Αὐτόθι 532).

Μάτην ὁ ἐλλόγιμος ἐκ Δαμασκοῦ μοναχὸς Σωφρόνιος, μετὰ δακρύων παρακαλῶν τὸν Κῦρον, ὑπεδείκνυεν ὅτι χάριν τῆς ἐπιδιωχθείσης ἑνώσεως ἐθυσιάσθη ἡ ἀλήθεια, διότι ὁ ὑπογραφεὶς ὅρος περιέχει τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀπολλιναρίου, διὰ τῆς παραδοχῆς «μιᾶς ἐνεργείας ἐν Χριστῷ» (Πατρ. *Migne* gr. 91,143). Ὁ Κῦρος ἐφρόνει ὅτι χάριν τῆς ἑνώσεως ἔπρεπε νὰ γίνῃ χρῆσις τῆς «οἰκονομίας». Ὁ δὲ Σωφρόνιος μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν παρεκάλεσε καὶ τὸν Σέργιον ἵνα διαγραφῇ ἐκ τοῦ ὅρου ἡ ἔκφρασις *μία ἐνέργεια*. Ὁ Σέργιος προσεπάθησε νὰ καθησυχάσῃ τὸν Σωφρόνιον, βεβαιῶν αὐτὸν περὶ τοῦ ὀρθοῦ φρονήματος τοῦ Κύρου (*Migne* gr. 91,133. *Mansi*, XI, 525), πρὸς ὃν ἐξέφρασε καὶ εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν ἐπιτευχθεῖσαν ἕνωσιν (*Mansi*, X, 972—976) ἀλλὰ λίαν ὀρθῶς ἐχαρακτηρίζετο ἡ ἕνωσις ἐκείνη ὡς *ἕνωσις ὑδροβαφής*, διότι ἐστηρίχθη οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἀπομακρύνσεως, ἀλλ' ἐπὶ τῆς παραγνωρίσεως τῆς πραγματικῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν Μονοφυσιτῶν καὶ τῶν Ὀρθοδόξων ἐν τῇ δογματικῇ διδασκαλίᾳ.

Ὁ Σωφρόνιος ἐκλεγεὶς Πατριάρχης Ἱεροσολύμων (634—638) διὰ τῶν εἰρηνικῶν αὐτοῦ γραμμάτων ἐξέθηκε τὴν πλάνην τῆς αἱρέσεως τοῦ Μονοθελητισμοῦ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ Ὀνώριος Ἐπίσκοπος Ῥώμης ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ Κύρου καὶ κατὰ τοῦ Σωφρονίου, ἀλλ' ὕστερον, καίτοι ἐπῄνει τὸν Κῦρον διὰ τὸν ζῆλον αὐτοῦ, ἐμέμφετο αὐτοῦ, διότι εἰσήγαγε δογματικοὺς ὅρους μὴ ἐγκεκριμένους ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀντὶ τῆς προσδοκηθείσης εἰρήνης ἐξηγέρθη νέος πόλεμος μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῶν Μονοφυσιτῶν τῆς Αἰγύπτου, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείου ἐν ἔτει 638 Ἐκθέσεως», συνταχθείσης πρὸ διετίας ὑπὸ τοῦ Σεργίου (*Mansi* XI, 9). Ὁ Κῦρος συγκροτήσας Σύνοδον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἀπεδέχθη καὶ ὑπέγραψε τὴν Ἔκθεσιν, ηὐχαρίστησε δὲ τὸν Σέργιον δι' ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς (*Mansi* X, 1004) ἐπὶ τῇ δημοσιεύσει τῆς Ἐκθέσεως. Ἀλλ' ἐντεῦθεν νέαι διενέξεις καὶ σφοδραὶ συζητήσεις ἐξεπελύθησαν πάλιν ἀνὰ τὴν Αἴγυπτον, καθ' ὃν χρόνον προσήγγιζον πρὸς αὐτὴν οἱ Ἄραβες.

Ὁ Κῦρος μάτην ἠγωνίσθη νὰ ἑνώσῃ τοὺς Μονοφυσίτας Κόπτας τῆς Αἰγύπτου μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας διὰ τοῦ Μονοθελητισμοῦ, οὗτινος ἀρχηγὸς ἐθεωρήθη καὶ ὑπὸ τῆς ἐν Λατερανῷ Συνόδου τοῦ 649 καὶ ὑπὸ τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (680—681) ἐν Κωνσταντινουπόλει (*Mansi* X, 872—873. 988, 989) καὶ ὑπὸ τῶν ὑπολειφθέντων ὀλίγων Μονοθελητῶν, μάτην δ' ἐπίσης ἠγωνίσθη νὰ προλάβῃ τὸν ἐκ τῶν Ἀράβων κίνδυνον τῆς Αἰγύπτου. Οἱ Κόπται μισοῦντες τοὺς Ἕλληνας καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ προΐδωσι τὰς ἀνηκέστους παρὰ τῶν μουσουλμάνων Ἀράβων συμφοράς, ὑπεβοήθησαν τὴν ὑπ' αὐτῶν κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Κῦρος ἐζήτησε νὰ συνεννοηθῇ καὶ συνθηκολογήσῃ μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἀραβικῶν στρατευμάτων, προτείνας εἰς αὐτὸν τὴν παροχὴν ἐτησίου ἐπιδόματος καὶ ὡς σύζυγον τοῦ Χαλίφου Ὀμὰρ τὴν θυγατέρα τοῦ Βασιλέως Ἡρακλείου. Ἤλπιζε δὲ νὰ ἑλκύσῃ αὐτὸν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ὁ Ἡράκλειος μὴ ἐγκρίνας τοὺς ὅρους τούτους, προσεκάλεσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Κῦρον, ὅστις ἀπολογηθεὶς ἐπανέκαμψεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἀλλ' εὗρεν αὐτὴν πολιορκουμένην ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Οὗτοι, τῇ συνδρομῇ τῶν Κοπτῶν Μονοφυσιτῶν, καταλαβόντες τὴν ὕπαιθρον χώραν τῆς Αἰγύπτου, μετὰ δεκατετράμηνον πολιορκίαν κατώρθωσαν τῇ 22 Δεκεμβρίου 640 νὰ καταλάβωσι καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, θέσαντες τέρμα εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου ἑλληνικὴν κυριαρχίαν.

Ἐν περίπου ἔτος μετὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην καταστροφὴν ἀπέθανεν ὁ Κῦρος (21 Μαρτίου 641). ἡ ἅλωσις δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐσήμανε, δυστυχῶς, τὴν λῆξιν τῆς ἀρχαίας ἐνδόξου ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας καὶ κατέστησεν ὁριστικὴν τὴν ἐσωτερικὴν διαίρεσιν τῶν Χριστιανῶν τῆς Αἰγύπτου. Οἱ Κόπται Μονοφυσῖται ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Πατριάρχην αὐτῶν ***Βενιαμὶν*** († 3 Ἰανουαρίου 662) ἀπετέλεσαν ἰδίαν Ἐκκλησίαν, ἀποσπασθεῖσαν ὁριστικῶς ἀπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Μετ' αὐτῆς συναπεσπάσθη παρασυρθεῖσα εἰς τὸν Μονοφυσιτισμὸν καὶ ἡ Ἀβησσυνιακὴ Ἐκκλησία, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ἀφ' οὗ χρόνου ὁ Μ. Ἀθανάσιος εἶχε χειροτονήσει τὸν Φρουμέντιον ὡς πρῶτον Ἐπίσκοπον Ἀβησσυνίας.

Οἱ χρόνοι τῆς μεγάλης ἀκμῆς καὶ τῆς δόξης τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας εἶχον ἤδη παρέλθει ἀνεπιστρεπτί. Εἶναι δὲ ἀληθῶς θαυμασμοῦ ἄξιον τὸ γεγονὸς ὅτι ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτων πολιτικῶν ἀναστατώσεων τῆς Αἰγύπτου, κακώσεων καὶ δοκιμασιῶν, ἃς ὑπέστη ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας, αὕτη διεσώθη.

ΜΕΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (640-1486). Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς Αἰγύπτου μετὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον τυγχάνει γνωστή, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀπαρίθμησις διωγμῶν καὶ πιέσεων, ἐναλλασσομένων κατὰ τὰς ἑκάστοτε πολιτικὰς περιστάσεις καὶ κατὰ τὰς διαθέσεις τῶν Ἀράβων Χαλιφῶν ἢ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν Διοικητῶν τῆς Αἰγύπτου.

Ἀνεκτὴ ὁπωσδήποτε ὑπ' αὐτοὺς ἐν ἀρχῇ ὑπῆρξεν ἡ θέσις τῶν Κοπτῶν Χριστιανῶν, οὓς ἕνεκα πολιτικοῦ συμφέροντος ἐπροστάτευσαν οἱ Ἄραβες, λίαν ταχέως, ἄλλως τε, ἀφομοιωθέντας πρὸς αὐτοὺς τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἤθη. Οἱ Κόπται Μονοφυσῖται, ἀπεσχισμένοι ὄντες ἀπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀπετέλουν τότε πολυαριθμοτάτας κοινότητας ἐν Αἰγύπτῳ, ἐνῷ, κατὰ τὰς εἰδήσεις τῶν χρονογράφων, μόλις εἰς 300.000 ἠδύναντο ν' ἀριθμηθῶσιν οἱ Ὀρθόδοξοι Ἕλληνες. Πρὸς τὸν Πατριάρχην δὲ τῶν Κοπτῶν Βενιαμὶν ὁ Ἄραψ στρατηγὸς Ἄμρου (Amr ibn el As) ἔδωκεν ἀσφαλιστικὸν γράμμα πρὸς ἐλευθέραν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μετάβασιν. Ταύτην δὲ τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἄδειαν χρησιμοποιήσας ὁ Βενιαμὶν διέτρεξε τὴν Αἴγυπτον ὁλόκληρον, ἀνασυνεκρότησε τὰς κοπτικὰς κοινότητας, ἐπανήγαγεν εἰς τὰ Μοναστήρια τοὺς μοναχοὺς καὶ κατέστησε τὴν Κοπτικὴν Ἐκκλησίαν ὄντως ἰσχυρὰν ἐν τῇ ἀραβοκρατουμένῃ Αἰγύπτῳ. Ἔτι πλέον δὲ ὁ Βενιαμὶν ἐμερίμνησε καὶ περὶ τῆς ἐν Ἀβησσυνίᾳ Ἐκκλησίας, ἀποστείλας ἐκεῖ τὸν Μητροπολίτην Κύριλλον καί τινα μοναχόν, Teolachi-manoth καλούμενον, πρὸς ἀναδιοργάνωσιν καὶ τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ Μονοφυσιτικῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ Ὀρθόδοξοι, διασκεδασθέντες ἐκ τῆς ἐπελθούσης πανωλεθρίας καὶ ἀσύντακτοι παραμείναντες, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκλέξωσι Πατριάρχην, ἐν μέσῳ τῆς ἀπεριγράπτου χαλεπότητος τῶν σκοτεινῶν ἐκείνων χρόνων. Ἄλλως τε, ἐκτὸς τῶν ἀπὸ τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ ταραχῶν, ἐξηκολούθουν καὶ αἱ ἀπὸ τοῦ Μονοθελητισμοῦ, ἐξασθενοῦσαι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν ἀπορφανισθεῖσαν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας.

Μετὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀναχώρησιν τοῦ Κύρου εἶχεν ἐκλεγῇ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ὁ ***Πέτρος γ'*** (642—651), Μονοθελήτης ὢν τὸ φρόνημα, ἀλλ' ἅμα τῇ πλήρει καταλήψει τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἀπῆλθε καὶ ὁ Πέτρος εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μέχρι τοῦ 651, ὅτε ἔζη ἔτι ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Πέτρος, οἱ Ὀρθόδοξοι τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξηρτῶντο παρ' αὐτοῦ, μὴ πιεζόμενοι φαίνεται ὑπὸ τῶν Ἀράβων νὰ συγχωνευθῶσι μετὰ τῶν Κοπτῶν. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πέτρου δὲν ἐξέλεξαν ἕτερον Πατριάρχην, καθώρισαν δὲ εἶδος τοποτηρητείας πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Οἱ τοποτηρηταὶ ἦσαν συνήθως Πρεσβύτεροι, συνεχῶς μεταβαίνοντες εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ συμμετέχοντες τῶν ἐκεῖ συγκροτουμένων Συνόδων. Οὕτω δὲ ὁ *τοποτηρητὴς* ***Θεόδωρος*** συμμετέσχεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου τοῦ 662, ὡσαύτως καὶ ὁ ***Πέτρος*** τῷ 680—681 τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀμφότεροι Πρεσβύτεροι ὄντες. Τῷ 691 μετέσχε τῆς Πενθέκτης Συνόδου ὁ αὐτὸς πιθανῶς Πέτρος, ἀλλ' ἦτο ἤδη Ἐπίσκοπος, διότι ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Συνόδου ὑπεγράφη Πέτρος ἀνάξιος Ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως. Καὶ Ἐπίσκοπος ἔτι ὢν ὁ Πέτρος, ὡς τοποτηρητής, ἀνεπλήρου τὸν τόπον τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας.

Ἐκ τοῦ ιβ' κανόνος τῆς Πενθέκτης Συνόδου ἐξάγεται ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι, ἔν τισιν Ἐκκλησίαις ἀπὸ Πρεσβυτέρων χειροτονούμενοι, ἐξηκολούθουν συζῶντες μετὰ τῶν συζύγων αὐτῶν, κατὰ τὴν παλαιὰν πρᾶξιν τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο ἀπηγόρευσεν ἡ Σύνοδος. Διὰ τοῦ λστ' κανόνος ἀνενέωσε τὸν ζ' κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς περὶ τῆς τάξεως τῶν Πατριαρχικῶν Θρόνων. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸν κη' κανόνα τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Οὕτω καθωρίσθη ἡ θέσις τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας μετὰ τὸν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀναφέρεται δὲ περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ

Digitized by Google

ἕτερος Ἐπίσκοπος ὀρθόδοξος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὁ ***Θεόφιλος*** (ἢ Θεοφύλακτος), γνωστὸς γενόμενος καὶ ὡς συγγραφεύς, σύγχρονος τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως τῆς Αἰγύπτου, ὡς ἐμνημόνευσεν ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ. Ἐπίσης ἀναφέρονται καὶ δύο ὀρθόδοξοι Κουβικουλάριοι, ἱδρύσαντες, τῇ ἀδείᾳ τοῦ Ἄραβος Ἐπάρχου, τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ὅστις ἐντεῦθεν ὠνομάσθη «ναὸς τῶν δύο Κουβικουλαρίων». Μετά τινα ἔτη γίνεται μνεία καί τινος ὀρθοδόξου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ***Γρηγορίου*** ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ μηνολογίῳ, ἀλλ' οὐδεμία περὶ αὐτοῦ ἱστορικὴ μαρτυρία διεσώθη. Περὶ τὸ 711 ἀναφέρεταί τις Ἐπίσκοπος, «***Ὀνοπρόσωπος***» ἐπικαλούμενος, ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἐμίρου Qurra bey Scharik, ὡς Πατριάρχης τῶν Μελχιτῶν, προσελθὼν ὅμως εἶτα εἰς τὸν Μονοφυσιτισμόν. Εἰς τὴν ἐποχὴν τέλος ταύτην ἀνάγουσί τινες καὶ τὸν Ἐπίσκοπον Εὐσέβιον, ἀλλ' ὡς ἐδείχθη ἐκ τῶν σωζομένων αὐτοῦ ὁμιλιῶν ἤκμασε κατὰ τὸν ε' ἢ στ' αἰῶνα (*Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, **Εὐσέβιος Ἐπίσκοπος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, κατὰ τὸν ε' ἢ στ' αἰῶνα, Ἐκκλησ. Φάρος» II, 1911, σ. 64 ἑξ**).

Ἓν δὲ παραμένει βέβαιον, ὅτι τὸ ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας σκιωδῶς μόνον ὑφίστατο. Καθ' ὅλην τὴν Αἴγυπτον, κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἀραβοκρατίας, μόλις δύο ὀρθόδοξοι Ἐπίσκοποι ἠδύναντο νὰ εὑρεθῶσι, ὅτε δὲ προὔκειτο περὶ χειροτονίας νέου Ἐπισκόπου ἐζητεῖτο ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων τῆς Αἰγύπτου ἡ συνδρομὴ τοῦ ὀρθοδόξου μητροπολίτου Τύρου, πρὸς τέλεσιν κανονικῆς χειροτονίας ὑπὸ τριῶν Ἐπισκόπων. Εἰς τοιαύτην οἰκτρὰν κατάστασιν περιῆλθεν ἡ ἔνδοξος καὶ μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας τῇ ἐπαύριον τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως τῆς Αἰγύπτου.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐνίοτε οἱ παρὰ τοῖς Ἄραψι Χαλίφαις καὶ Διοικηταῖς τῆς Αἰγύπτου Χριστιανοὶ ὑπάλληλοι κατώρθουν ν' ἀνακουφίζωσι τὴν Ἐκκλησίαν καὶ παραμυθῶσιν αὐτήν. Οὕτω δὲ ὁ Εὐτύχιος, ἀναγράφων τὰ κατὰ τὸν Ἄβδ ἀλ Μελὲκ (685—705) Χαλίφην, λέγει ὅτι παρὰ τῷ ἐν Αἰγύπτῳ εὑρισκομένῳ ἀδελφῷ αὐτοῦ ὡς Διοικητῇ, Ἄβδ-ἀλ-Ἀζίζ, ὑπηρέτουν ὀρθόδοξοί τινες Χριστιανοί, οἵτινες παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ ἐπιτρέψῃ ὅπως οἰκοδομήσωσι ναόν. Δοθείσης τῆς σχετικῆς ἀδείας ᾠκοδομήθη ὁ ἐν Χελουὰν μικρὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Παρὰ τῷ Ἄβδ-ἀλ-Ἀζὶζ ὑπῆρχε καί τις Κόπτης Γραμματεύς, ὀνόματι Ἀθανάσιος, ὅστις ἐζήτησεν ἄδειαν νὰ ἱδρύσῃ ναόν. Ἵδρυσε δὲ μετὰ τοιαύτην ἄδειαν ἐν Καΐρῳ οὐ μόνον ἕνα ἀλλὰ δύο ναούς, τὸν τοῦ ἁγίου Σεργίου καὶ τὸν τοῦ ἁγίου Κύρου ἐπὶ τῶν ἐρειπίων κατεστραμμένου ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Ἀλλὰ λίαν ταχέως, ἕνεκα τῶν ἐπανειλημμένων ἡττῶν, ἃς ὑπέστησαν οἱ Ἄραβες ἐν Ἀσίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος στρατηγοῦ Ἡρακλείου, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως Τιβερίου (698—705), ἡ εὐμένεια τοῦ Ἄβδ-ἀλ-Ἀζὶζ μετεβλήθη εἰς ἀκάθεκτον κατὰ τῶν Χριστιανῶν δυσμένειαν, ἐξηγέρθη δὲ κατ' αὐτῶν καὶ ὁ φανατικὸς μουσουλμανικὸς τῶν Ἀράβων ὄχλος, ὡς πάντοτε ἔπραττεν ἐν παρομοίαις περιστάσεσι. Τῷ 701 ὁ Ἄβδ-ἀλ-Ἀζὶζ διέταξε νὰ ἐξαφανισθῶσι πάντες οἱ χριστιανικοὶ σταυροὶ καὶ νὰ ἐπιγραφῶσιν ἐπὶ τῶν θυρῶν τῶν χριστιανικῶν ναῶν τὰ ἑξῆς: «**ὁ Μωάμεθ εἶναι μέγας Ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ**» «**ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ**» «**ὁ Θεὸς οὔτε γεννᾷ οὔτε γεννᾶται**».

Ἰδιαζόντως κατεδιώχθησαν οἱ μοναχοί, παρ' ὧν ἐζητήθησαν βαρεῖς φόροι. Εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χελουὰν εἶδε τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, κρατούσης ἐν ταῖς ἀγκάλαις τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔπτυσεν αὐτήν. Ἐστιγματίζοντο δὲ διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου οἱ φορολογούμενοι πρὸς πιστοποίησιν τῆς πληρωμῆς τῶν φόρων. Ὁ διωγμὸς ἐπεξετάθη ἐφ' ὅλων τῶν Χριστιανῶν τῆς Αἰγύπτου, παραταθεὶς ἐπί τινα ἔτη. Τῷ 718 οἱ Κόπται κατώρθωσαν νὰ ἐπισκευάσωσι τὸν ὑπ' αὐτῶν κατεχόμενον ἐν τῇ ἑλληνικῇ συνοικίᾳ τοῦ Καΐρου ναὸν τῆς Θεοτόκου (τῆς «Ἐπισκέψεως») ἀλλ' ἐξεγερθέντες οἱ Μουσουλμάνοι κατέστρεψαν αὐτόν. Ὁ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμὸς πάντως βαρύτερος ὑπῆρξε διὰ τοὺς ὀρθοδόξους, στερουμένους οἱασδήποτε προστασίας. Ἀλλ' αἱ δοκιμασίαι αὐτῶν ἐφάνησαν λήξασαι, ὅτε ἀπὸ Βυζαντίου παρεσχέθη μικρά τις ἠθικὴ πρὸς τοὺς καταπιεζομένους Χριστιανοὺς προστασία καὶ κατέστη δι' αὐτῆς δυνατὸν ν' ἀνασυνταχθῇ ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας διὰ τῆς ἐκλογῆς ὀρθοδόξου Πατριάρχου καὶ παλινορθωθῇ τὸ ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον. Οὕτω, κατὰ τὰς ἁγίας βουλὰς τοῦ Θεοῦ, δὲν ἀφέθη τὸ ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον ἐν τῇ ἐν ᾗ διετέλει καταστάσει, ἀγούσῃ αὐτὸ εἰς πλήρη ἀποσύνθεσιν.

Παλινόρθωσις τοῦ ὀρθοδόξου Πατριαρχείου. — Πρῶτος ὀρθόδοξος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, μετὰ πάροδον μακρῶν ἐτῶν, ἀπὸ τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως τῆς Αἰγύπτου, ἐξελέγη ὁ ***Κοσμᾶς Α'*** (727—768) ὅστις, τέως Μονοθελήτης ὤν, μεθ' ὅλων τῶν ὁμοπίστων τῆς ἐν ᾗ διέμενε πόλεως, προσῆλθεν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Ὡς ἔτος τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀκριβεστέρας ἱστορικὰς ἐνδείξεις, δέον νὰ δεχθῶμεν τὸ 727, ἤτοι τὸ 3ον ἔτος τῆς χαλιφείας τοῦ Χαλίφου τῶν Ἀράβων Χισὰμ (724—743). Ἐγένετο δὲ ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος βασιλέως τοῦ Βυζαντίου Λέοντος (717—741), ὅστις ἀπέστειλεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἄραβα Χαλίφην μετὰ δώρων, παρακαλέσας νὰ ἐπιστραφῶσιν εἰς τοὺς ὀρθοδόξους οἱ ὑπὸ τῶν Κοπτῶν, κατὰ τὴν ἀραβικὴν τῆς Αἰγύπτου κατάκτησιν, ἁρπαγέντες ναοί.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πατριάρχου Κοσμᾶ εἶναι γεγονὸς πολυσήμαντον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, διότι εἶχον ἤδη παρέλθει ὀγδοήκοντα πέντε ἔτη ἄνευ Πατριάρχου. Οἱ ὀρθόδοξοι (Μελχῖται) τῆς Αἰγύπτου διετέλουν ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει, ὑπὸ πάντων περιφρονούμενοι, ἐστερημένοι τῶν ναῶν αὐτῶν, τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν ἀγρῶν, πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων Ἀράβων καὶ τῶν Μονοφυσιτῶν Κοπτῶν. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, κατὰ τὸν Εὐτύχιον, εἶχον οἱ ὀρθόδοξοι μίαν μόνην Ἐκκλησίαν, τὴν τοῦ ἁγίου Σάβα, διότι πάσας τὰς λοιπὰς εἶχον καταλάβει οἱ Κόπται. Ὁ Κοσμᾶς, καίτοι ὅλως ἀγράμματος, μὴ εἰδὼς γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν, ὅμως δραστηριώτατα προέβη εἰς ἀνόρθωσιν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Εὐτυχῶς δὲ καὶ ὁ τότε Χαλίφης τῶν Ἀράβων Χισὰμ ἐδεικνύετο εὔνους πρὸς τοὺς Χριστιανούς, προκαλῶν τοὺς γογγυσμοὺς τῶν φανατικωτέρων Μουσουλμάνων. Ὑπῆρχον ἐπ' αὐτοῦ διοικηταὶ ἐξ Ἑλληνίδων μητέρων, συνεπείᾳ μικτῶν γάμων ἐπιτρεπομένων ὑπὸ τοῦ Κορανίου: Τοιοῦτοι διοικηταὶ ἐπροστάτευον τοὺς καταδιωκομένους Χριστιανούς. Ἐν Δαμασκῷ δέ, μικρόν τι πρότερον, μέγα ἐσήμαινεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Χαλίφου, ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Χριστιανῶν, ὁ ὕστερον περιώνυμος γενόμενος ἅγιος Ἰωάννης Δαμασκηνός.

Ὁ Πατριάρχης Κοσμᾶς, ἅμα τῇ ἀναγνωρίσει αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Χαλίφου, κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ παρὰ τῶν Κοπτῶν τὴν «Μεγάλην Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας», ἤτοι τὸ «Καισάρειον» καὶ ἕτερον ναόν, τὸ λεγόμενον «Ἀγγέλιον». Μετέβη δὲ τῷ 749 ἢ 750 εἰς Δαμασκὸν καὶ κατώρθωσε, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Θεοφυλάκτου (745—751), νὰ παραστήσῃ ἑαυτὸν ὡς μόνον νόμιμον Πάπαν καὶ Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, δικαιούμενον νὰ ἔχῃ πάσας τὰς ἐκ τῆς μουσουλμανικῆς πολιτείας ἀνεγνωρισμένας τοῖς Χριστιανοῖς προνομίας, αἵτινες παρανόμως ἐδόθησαν εἰς τοὺς Κόπτας Πατριάρχας, ἀπατήσαντας τοὺς Διοικητὰς τῆς Αἰγύπτου. Εἰδικώτερον δ' ἐζήτησε ὁ Κοσμᾶς ν' ἀποδοθῇ εἰς αὐτὸν ὁ ὑπὸ τῶν Κοπτῶν κατεχόμενος περιβόητος τοῦ ἁγίου Μηνᾶ ναὸς ἐν Μαρεώτιδι.

Ὁ Πατριάρχης Κοσμᾶς, ταῦτα πάντα παραστήσας εἰς τὸν Χαλίφην, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ διάταγμα πρὸς τὸν Διοικητὴν τῆς Αἰγύπτου Abdalmelik ben Mussa, ἐντελλόμενον νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτόν, ὡς μόνον νόμιμον Πατριάρχην τῶν Χριστιανῶν τῆς Αἰγύπτου, πάντας τοὺς ὑπὸ τῶν Κοπτῶν κατεχομένους ναοὺς καὶ δὴ τὸν τοῦ ἁγίου Μηνᾶ. Ὁ Πατριάρχης ὅμως τῶν Κοπτῶν Χαὴλ (743—766), ἔχων ὑπὲρ ἑαυτοῦ μεροληπτοῦντα τὸν Διοικητήν, πεισμόνως ἀνέστη εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ Κοσμᾶ. Κατὰ τὴν ἐνώπιον τοῦ Διοικητοῦ ἐμφάνισιν ἀμφοτέρων τῶν διαφερομένων Πατριαρχῶν, ὁ Κοσμᾶς συνωδεύετο ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ἐπισκόπου Μίσρας, ὁ δὲ Χαὴλ ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Μονοφυσίτου τῆς αὐτῆς πόλεως Ἐπισκόπου. Ἕνεκα τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Χαήλ, τὸ ζήτημα δὲν ἐλύθη διὰ προφορικῆς διαδικασίας. Ὑπέβαλεν ὁ Χαὴλ ἔγγραφον ὑπόμνημα, δι' οὗ προσεπάθει ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἱδρυτὴς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Μηνᾶ ὑπῆρξεν ὁ Τιμόθεος Αἴλουρος, ὅτι αὐτός, ὁ Χαήλ, εἶναι γνήσιος διάδοχος τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας. Ἐν τῷ ὑπομνήματι ἀνέγραψεν ὁ Χαὴλ τὰ παθήματα τῶν Κοπτῶν παρὰ τῶν Μελχιτῶν, εὐχαριστήσας ἐθελοδούλως τοὺς Μουσουλμάνους ἐπὶ τῷ ὅτι ἀπήλλαξαν οὗτοι τοὺς Κόπτας ἀπὸ τῆς «τυραννίας» τῶν Μελχιτῶν, καὶ οὕτω κατώρθωσε νὰ παραμείνῃ πάλιν ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Μηνᾶ εἰς τοὺς Κόπτας.

Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει μέγα κατόρθωμα διὰ τὸν Κοσμᾶν ὑπῆρξεν καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ γεγονός, ὅτι παρουσιάσθη ὡς ὀρθόδοξος Πατριάρχης ἐνώπιον τῶν Μουσουλμανικῶν τῆς Αἰγύπτου Ἀρχῶν καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπ' αὐτῶν ἀντιπρόσωπος τῶν Μελχιτῶν. Πρῶτος αὐτὸς μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἀποσύνθεσιν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας κατώρθωσε ν' ἀποκαταστήσῃ αὐτὴν καὶ νὰ συνεχίσῃ, μετὰ πάροδον δεκαετηρίδων ὅλων, τὴν σειρὰν τῶν ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας. Ἡ σειρὰ αὕτη ἔκτοτε δὲν διεκόπη, παρὰ τὰς καταλαβούσας τὴν Ἐκκλησίαν θυέλλας, ἕνεκα τῆς μερίμνης τῶν Ἑλλήνων βασιλέων Κωνσταντινουπόλεως, οἵτινες κάλλιστα ἐνόουν ὅτι τὸ ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας δὲν ἔπρεπε νὰ καταργηθῇ, καίτοι εἰς ὀλίγας χιλιάδας ἠριθμοῦντο οἱ ὑπολειφθέντες ὀρθόδοξοι, καίτοι πολλάκις οὐδ' αὐτὸς ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ ἐν Αἰγύπτῳ, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἀράβων.

Δὲν ἐβράδυνε δὲ καὶ ὁ Κοσμᾶς νὰ δοκιμάσῃ τὰς ἐξ αὐτῶν μεγάλας θλίψεις. Διότι μετὰ θάνατον τοῦ Χισὰμ ἐπεκράτησεν ἐν τῷ ἀραβικῷ κράτει μεγάλη ταραχή, ἐπειδὴ τρεῖς ἀνεκηρύχθησαν μὲν Χαλίφαι, ἐπανέστησαν δὲ κατὰ τῶν Οὐμμεϊδῶν οἱ Ἀββασῖδαι. Ὁ τελευταῖος ἐκ τῶν Οὐμμεϊδῶν Χαλίφης Μερβὰν (744—750) κατέφυγεν εἰς Αἴγυπτον κατὰ Ἰούνιον τοῦ 751, οἱ δὲ Χριστιανοὶ διενοήθησαν νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἐκ τῆς ἐπικαταλαβούσης τὸ ἀραβικὸν Κράτος μεγάλης ἀνωμαλίας καὶ ἡνωμένοι ἐξεγερθέντες ἀποτινάξωσι τὸν ζυγὸν τῶν δυναστῶν αὐτῶν. Κόπται καὶ Μελχῖται ἐκ συμφώνου ἐπανέστησαν ἐν Θηβαΐδι, ἡγουμένων τῶν δύο Πατριαρχῶν Κοσμᾶ καὶ Χαήλ. Καίτοι δ' ἐνίκησαν οἱ Χριστιανοὶ τὸν κατ' αὐτῶν ἐκπεμφθέντα στρατόν, ἐστερήθησαν ὅμως τῶν ἡγετῶν αὐτῶν, διότι ἀμφότεροι οἱ Πατριάρχαι συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Ὁ Κοσμᾶς ἀπηλευθερώθη βραδύτερον, ἀντὶ λύτρων χιλίων νομισμάτων. Ἠναγκάσθησαν δὲ οἱ Χριστιανοὶ νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὸν Ἀββασίδην Ἀμποὺλ-ἀββὰς-Σεφὰχ (750—754), πρῶτον ἐκ τῶν Ἀββασιδῶν Χαλιφῶν. Ἐξαποστείλας οὗτος εἰς Αἴγυπτον μετὰ στρατοῦ τὸν Ἀμπδουλὸχ-ἴμπν-Ἀλιᾶς, τὸν γνωστὸν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς Χρονογράφοις «Ἀβδελλᾶν», συμπαραλαβόντα καὶ τοὺς κατὰ τοῦ Μερβὰν ἐξεγηγερμένους Χριστιανούς, κατώρθωσε νὰ ἐπικρατήσῃ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἀναγνωρισθῇ ὡς μόνος νόμιμος Χαλίφης. Ὁ Μερβὰν συλληφθεὶς ἀπεκεφαλίσθη, ἐδείχθη δὲ κατ' ἀρχὰς ὁ Ἀβδελλᾶς εὐμενὴς πρὸς τοὺς Χριστιανούς, τοὺς βοηθήσαντας αὐτόν. Ἵνα μάλιστα προλάβῃ ἐπιθέσεις τῶν Ἀράβων στρατιωτῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, διέταξεν αὐτοὺς νὰ φέρωσι πρὸς διάκρισιν σταυροὺς ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων καὶ ζωγραφίζωσιν ἐπίσης σταυροὺς ἐπὶ τῶν οἰκιῶν. Ἀπήλλαξε δὲ τοὺς Χριστιανοὺς παντὸς φόρου. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν καὶ αὐτοῦ τοῦ Χαλίφου Σεφὰχ αἱ εὐμενεῖς διαθέσεις, ἐνισχυθεῖσαι ἔκ τινος ἐπεισοδίου σχετικοῦ πρὸς τὸν Νεῖλον. Συνέπεσε δηλονότι νὰ μὴ ὑπάρξῃ ἐν τῷ ποταμῷ ἐπαρκὲς ὕδωρ, οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἐτέλεσαν κοινὰς λιτανείας διηνεκῶς ψάλλοντες «Κύριε ἐλέησον». Τὸ ὕδωρ ὡς ἐκ θαύματος ἐπληθύνθη, ἀλλὰ πάλιν ἠλαττώθη μετὰ λιτανείας τῶν Μουσουλμάνων.

Οἴκοθεν ὅμως ἐννοεῖται ὅτι, παρὰ τὰς διαθέσεις τοῦ Χαλίφου, τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἔμελλε νὰ προκαλέσῃ ἐχθρικὰς ἐκδηλώσεις τῶν φανατικῶν Μουσουλμάνων. Ὁ δὲ Ἀβδελλᾶς ἐξήγειρε κατὰ τῶν Χριστιανῶν μέγαν διωγμόν. Πολλοὺς μὲν ἐφόνευσεν, ἐφορολόγησε δὲ βαρύτατα πάντας τοὺς λοιποὺς ἢ ἐξώρισε καὶ διέταξε νὰ μὴ φαίνηται οὐδαμοῦ σταυρός. Ὁ διωγμὸς ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην, πλεῖστοι δὲ τῶν Χριστιανῶν ἢ ἐξεπατρίσθησαν ἢ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξομόσωσι τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Εἰς ἐπικουρίαν τῶν παθόντων Χριστιανῶν τῆς Αἰγύπτου ἀπεπειράθη νὰ προσέλθῃ ὁ Χριστιανὸς βασιλεὺς τῆς Νουβίας, ἀλλ' οὐδὲν φαίνεται κατορθώσας. Δυστυχῶς δὲ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Αἰγύπτου, μόλις ἐλώφασεν ὁ κατ' αὐτῶν κοινὸς διωγμός, διῃρέθησαν πάλιν εἰς δεινῶς ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα τῶν Κοπτῶν καὶ Μελχιτῶν.

Συνεταράσσετο δὲ τότε καὶ ὁ ἐκτὸς τῆς Αἰγύπτου χριστιανικὸς κόσμος ὑπὸ τῆς εἰκονομαχίας, καθ' ἧς σπουδαίως ἀντέδρα ἡ ἐκκλησία Ἱεροσολύμων. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Κοσμᾶς συμμετέσχε συνόδου τινὸς ἐν Ἱεροσολύμοις, τῇ 22 Μαΐου 763 συγκροτηθείσης, καὶ ὑπέγραψε Συνοδικὴν ἐπιστολὴν μετὰ τοῦ Θεοδώρου Ἱεροσολύμων, ἣν οὗτος ἀπέστειλε τῷ ἐπισκόπῳ Ρώμης Παύλῳ (757—767). Μετὰ τοῦ Παύλου τούτου εὑρίσκετο εἰς ἐπικοινωνίαν διὰ γραμμάτων ὁ Κοσμᾶς, ὡς καταφαίνεται ἐξ ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Πιπῖνον (752—768), πρὸς ὃν ἐστάλη ἡ Συνοδικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Θεοδώρου Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ διαδόχου τοῦ Παύλου ἐπισκόπου Ρώμης Στεφάνου γ' (768—772) λαβόντος αὐτὴν ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ θανόντος Παύλου.

Στερούμεθα, δυστυχῶς, ἄλλων περὶ τῆς δράσεως τοῦ Κοσμᾶ εἰδήσεων, τούτου ἕνεκα ἀγνοοῦμεν πῶς ἐρρύθμισε τὸ ὑπ' αὐτοῦ παλινορθωθὲν ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον, τίνας καὶ πόσας Μητροπόλεις καὶ Ἐπισκοπὰς ἀνασυνέστησε, πῶς διωργάνωσε τὴν ἐπαρχιακὴν τοῦ Πατριαρχείου διοίκησιν ὑπὸ τὰς νέας συνθήκας, ὑφ' ἃς τοῦτο διετέλεσε. Παρὰ ξένοις χρονογράφοις γίνεται μνεία ὀρθοδόξων Μητροπολιτῶν γενικῶς, ἐν τούτοις εἷς μόνος Ἐπίσκοπος ἐγένετο γνωστός, κατ' ὄνομα ὡς εἴδομεν, ὁ Κωνσταντῖνος. Ὁ Κοσμᾶς ἔζη καὶ μετὰ τὸ 767 ἔτος, πατριαρχεύσας πιθανῶς μέχρι τοῦ 768, ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν περίπου.

Διάδοχος αὐτοῦ ἐχρημάτισεν ὁ ***Πολιτιανὸς*** ([illegible]—813) ἐπὶ τεσσαράκοντα καὶ πέντε περίπου πατριαρχεύσας ἔτη. Ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ ἔτι ἐλλιπέστεραι ὑπάρχουσιν εἰδήσεις. Κατὰ τὰ πρῶτα τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ ἔτη ἡ εἰκονομαχία κατεστάλη διὰ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐν ᾗ παρέστη ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Πολιτιανοῦ ὁ Θωμᾶς, ἡγούμενος τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου ὑπογραφεὶς ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Συνόδου ὡς ἑξῆς: «**Θωμᾶς ἐλέῳ Θεοῦ πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος**

Digitized by Google

τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Ἀρσενίου τῆς διακειμένης ἐν Αἰγύπτῳ ἄνω Βαβυλῶνος ἐπέχων τὸν τόπον τῶν ἁγίων Ἀποστολικῶν Θρόνων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων». Ὁ Θωμᾶς οὗτος ἐγένετο ὕστερον Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης.

Ὁ τότε Χαλίφης τῶν Ἀράβων Ἀρούν-ἀλ-Ρασὴδ (786—809) ἐξήγειρε τῷ 797 διωγμὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, καταστρέψας μὲν πολλοὺς ναοὺς ἐν Αἰγύπτῳ, Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ, φυλακίσας δέ, πρὸς τοῖς ἄλλοις, τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας Θεοδώρητον (777—797). Ἀλλ' ὁ Πολιτιανὸς κατώρθωσε νὰ προκαλέσῃ τὴν εὐμένειαν τοῦ Χαλίφου, διότι μεταβὰς εἰς Βαγδάτιον ἐθεράπευσε διὰ τῶν ἰατρικῶν αὐτοῦ γνώσεων μίαν τῶν γυναικῶν αὐτοῦ. Συνεπείᾳ τούτου ὁ Χαλίφης ἐξέδωκε πρὸς τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς τῆς Αἰγύπτου διάταγμα περὶ ἀποδόσεως εἰς τὸν Πολιτιανὸν διαφόρων ναῶν ὀρθοδόξων, κατεχομένων ὑπὸ τῶν Κοπτῶν. Τινὲς δὲ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἐπεισόδιον τῆς θεραπείας μιᾶς τῶν γυναικῶν τοῦ Χαλίφου Ἀρούν-ἀλ-Ρασὴδ ὑπὸ τοῦ Πολιτιανοῦ, συνταυτίζουσι τοῦτον πρὸς τὸν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Χαλίφου χρηματίσαντα ἰατρὸν Jusab, γνωστὸν γενόμενον καὶ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ κατὰ τῶν Μονοφυσιτῶν. Ἀλλ' ἐνδείξεις σαφεῖς δυνάμεναι νὰ πιστοποιήσωσι τὴν συνταύτισιν ταύτην δὲν ὑπάρχουσιν.

Ἔτι τοῦ Πολιτιανοῦ συνέβη δεινὴ μεταξὺ τῶν Κοπτῶν ἔρις καὶ ἐμφύλιος σύρραξις, καθ' ἣν ἐφονεύθη ὁ ταμειοφύλαξ τοῦ Διοικητοῦ τῆς Αἰγύπτου, Κόπτης ὢν προφανῶς. Ἐζητήθη ἡ ἐπέμβασις καὶ διαιτησία τοῦ ὀρθοδόξου Πατριάρχου Πολιτιανοῦ, τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Ἠλία Β' (770—797) καὶ τοῦ Ἐπισκόπου Μαϊουμᾶ Κοσμᾶ, ὅστις καὶ ἔλυσε τὴν διαφορὰν τῶν Κοπτῶν, συμβιβάσας αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους.

Ὁ Πατριάρχης Πολιτιανὸς ἐτελεύτησε τῷ 813, διεδέχθη δ' αὐτὸν ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλελεήμων μοναχὸς ***Εὐστάθιος*** (813—817) ἐπὶ τετραετίαν πατριαρχεύσας, τὸν ὃν εἶχεν εὐρὺν πλοῦτον εἰς ἀγαθὰ ἔργα δαπανήσας καὶ εἰς τὴν ἵδρυσιν ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Τὸ γεγονὸς τῆς ἱδρύσεως νέου ναοῦ, πρὸς τῇ ἀνακτήσει ἀρχαιοτέρων ναῶν, κατεχομένων τέως ὑπὸ τῶν Κοπτῶν, εἶναι λίαν χαρακτηριστικὸν τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τῆς ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ὅσον τότε ἦτο δυνατόν. Μετά τινα ἔτη, ἤτοι τῷ 832, μετέβη εἰς Κάϊρον ὁ Χαλίφης Ἀλ-Μαμοὺν (813—833), πρὸς κατοικίαν τοῦ ὁποίου ἱδρύθη ἀνάκτορον ἐν τῷ παρὰ τὸ Κάϊρον ὄρει Μουκάταμ. Οἱ παρὰ τῷ Χαλίφῃ ὑπηρετοῦντες Χριστιανοὶ ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν νὰ ἱδρύσωσιν ἐκεῖ πλησίον ναόν, ὅπερ ἐπετράπη αὐτοῖς. Ἱδρύθη ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Μαρίας, ὅστις ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Πατριάρχου Εὐτυχίου ἐκαλεῖτο «Κενίσετ-ἀρ-Ρούμ», «Ἐκκλησία τῶν Ἑλλήνων». Πιθανῶς δὲ καὶ ἄλλα γεγονότα συνέβησαν, συντελεστικὰ τῆς βελτιώσεως ταύτης, μὴ διασωθέντα ἡμῖν ὑπὸ τῶν χρονογράφων.

Ζωηρὰ ἀπήχησις τῆς βελτιώσεως ταύτης ὑπῆρξεν ἡ τοῦ μετὰ τὸν Εὐστάθιον Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ***Χριστοφόρου*** (817-841) ἐν πλείστοις ἀντιγράφοις σωζομένη «Παραίνεσις ψυχωφελής, φανερῶσα τίνι ὅμοι ὑται ὁ βίος οὗτος καὶ εἰς ποῖον τέλος καταστρέφει». Ἡ παραίνεσις αὕτη εἶναι ὁμιλία κατὰ τῆς φιλαργυρίας διὰ προσωποποιίας ἑνὸς φιλαργύρου, ὅστις χάριν τῶν χρημάτων τὰ πάντα καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπόλλυσιν. Ἡ ὁμιλία τοῦ Πατριάρχου Χριστοφόρου εἶναι ἀπὸ φιλολογικῆς ἐπόψεως τὸ πρῶτον μνημεῖον τῆς πνευματικῆς κινήσεως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀπὸ τῆς ἀραβικῆς τῆς Αἰγύπτου κατακτήσεως καὶ δυστυχῶς τὸ μόνον (*Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*. Χριστοφόρου Πάπα Ἀλεξανδρείας. «Ὁ μῦθος τοῦ φιλαργύρου», «*Ἐκκλησ. Φάρος*» Ε, 1910, σ. 353 ἑξ.) Ὑπάρχουσι δὲ εἰδήσεις περὶ τοῦ Πατριάρχου Χριστοφόρου, καθ' ἃς ἦτο παράλυτος, βασταζόμενος ὑπ' ἄλλων ἀνθρώπων. Ὡς βοηθὸν αὐτοῦ ἐξέλεξε τὸν Ἐπίσκοπον Πέτρον, ὅστις ἐχειροτόνει ἀντ' αὐτοῦ Ἐπισκόπους. Οὐχ ἧττον λέγεται ὅτι ὁ Χριστόφορος μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα, ἕνεκα τῆς εἰκονομαχίας, ἥτις ἐξηκολούθει ταράττουσα τὴν ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Θεόδωρος Στουδίτης (†826) εἶχεν ἐπικαλεσθῆ ἐπανειλημμένως τὴν ἠθικὴν συνδρομὴν τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἔγραψε δὲ καὶ τῷ Πάπᾳ Ἀλεξανδρείας περὶ τοῦ κατὰ τῶν ὀρθοδόξων διωγμοῦ τῶν Εἰκονομάχων προκαλῶν εἰς ἀντίδρασιν κατ' αὐτῶν καὶ τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Χριστόφορον. Οὗτος δὲ τῷ 836 μεταβὰς εἰς Ἱεροσόλυμα συμμετέσχε Συνόδου κατὰ τῆς εἰκονομαχίας μετὰ τοῦ Ἰὼβ Ἀντιοχείας (813—843) καὶ τοῦ συγκαλέσαντος αὐτὴν Βασιλείου Ἱεροσολύμων (820—838). Ἄλλην τινὰ πρᾶξιν τοῦ Χριστοφόρου ἀγνοοῦμεν. Τοῦτο δὲ εἶναι πρόδηλον ὅτι ἐκήρυττεν ἑλληνιστὶ πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Ἀλεξανδρείας, ὡς ἐκ τῆς διασωθείσης αὐτοῦ ὁμιλίας καταφαίνεται.

Ὁ πρῶτος σφοδρὸς διωγμός. — Ὁ μετ' αὐτὸν Πατριάρχης ***Σωφρόνιος Α'*** (841—860) ἦτο, κατὰ τὸν Εὐτύχιον, ἀνὴρ σοφὸς καὶ συνετός, ἐπὶ δέκα καὶ τρία πατριαρχεύσας ἔτη. Πρὸς τὸν εἰκονομάχον βασιλέα Θεόφιλον (829—842) ἔγραψε τῷ 842 μακρὰν ἐπιστολήν, σύμφωνον πρὸς τὴν τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Συνόδου, ἣν εἶχεν ὑπογράψει ὁ προκάτοχος αὐτοῦ. Κατὰ τὰς εἰδήσεις τῶν χρονογράφων ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος ἦτο φιλικῶς συνδεδεμένος πρὸς τοὺς Κόπτας καὶ τὸν Πατριάρχην αὐτῶν Ἰωσήφ. Ἴσως συνήνωσεν αὐτοὺς ὁ ἐπαπειλήσας πάντας τοὺς Χριστιανοὺς κίνδυνος κατὰ τὸν διωγμὸν ἐπὶ τοῦ Χαλίφου Δζαφὰρ-ἀλ-Μουτοβακκὶλ (847-861), ὅστις διέταξεν ἵνα οἱ Χριστιανοὶ φέρωσι διακεκριμένην στολήν, μὴ ἱππεύωσι ποτέ, ἀλλ' ἐπὶ ὄνου μεταβαίνωσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἔχοντες ξυλίνους μόνον πτερνιστῆρας, αἱ γυναῖκες ὑπεχρεοῦντο νὰ φέρωσι πρασίνου χρώματος καλύπτραν, ἐπὶ τῶν οἰκιῶν δὲ αὐτῶν οἱ Χριστιανοὶ ὤφειλον νὰ ἐξεικονίζωσι δαίμονας, νὰ μὴ προσλαμβάνωνται εἰς τὰς δημοσίους ὑπηρεσίας, νὰ καταστρέψωσι τοὺς νεωστὶ ἱδρυθέντας ναοὺς καὶ νὰ μὴ ἐπισκευάζωσι τοὺς παλαιούς. Διέταξε δὲ ὁ Χαλίφης καὶ πολλῶν χριστιανικῶν οἴκων τὴν καταστροφήν, δῆθεν πρὸς εὔρυνσιν τῶν ὁδῶν τῶν πόλεων, ἀπηγόρευσε τὰς χριστιανικὰς τελετὰς καὶ ἑορτάς, τὴν χρῆσιν φώτων καὶ σταυρῶν καὶ τὴν εἰς διδασκάλους Χριστιανοὺς φοίτησιν τῶν μουσουλμανοπαίδων. Διετάσσοντο ὡσαύτως οἱ Χριστιανοὶ ὅπως εἰσερχόμενοι εἰς τὰ λουτρὰ φέρωσιν ἀνηρτημένον ἀπὸ τοῦ τραχήλου κωδωνίσκον, νὰ μὴ βαδίζωσιν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τὴν Παρασκευήν, μὴ κατασκευάζωσι τοὺς τάφους ὑψηλοτέρους τοῦ ἐδάφους τῆς γῆς. Καὶ εἰς μὲν τοὺς κοσμικοὺς ἐπεβάλλοντο νέοι φόροι, οἱ δ' Ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς ἐξωρίζοντο. Ἰδιαζόντως ὅμως κατεδιώχθησαν οἱ μοναχοί. Διὰ διαταγῆς τοῦ Χαλίφου κατεστράφησαν ἐν Αἰγύπτῳ πολλὰ Μοναστήρια. Μέχρι θεμελίων κατεστράφη τὸ Μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ Κυριακοῦ. Συλλαμβανόμενοι οἱ μοναχοὶ ὀρθόδοξοι καὶ μονοφυσῖται ἀδιακρίτως εἰς μυρίας ὑπεβάλλοντο βασάνους. Ἑνὶ λόγῳ ἀπηγορεύετο ἡ χριστιανικὴ θρησκεία. Θεωρῶν δὲ ὁ Χαλίφης τοὺς Χριστιανοὺς ὡς συμπράκτορας τῶν Ἑλλήνων βασιλέων τοῦ Βυζαντίου, ἐν πάσῃ πολεμικῇ αὐτοῦ ἐπιχειρήσει καὶ ἀποτυχίᾳ κατεπίεζεν αὐτούς. Οὕτω δὲ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου πολιορκίαν τῆς Δαμιέτης καὶ τὴν τῷ 859 γενομένην ἀπροσδόκητον πολιορκίαν τῶν Σαμοσάτων, διεπράχθησαν ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἀπερίγραπτοι βιαιοπραγίαι κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εὐχερῶς δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν πόσον οἰκτρὰ ὑπῆρξεν ἡ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας κατάστασις μεσοῦντος τοῦ Θ' αἰῶνος. Σχετικὰς δὲ εἰδήσεις περὶ αὐτῆς ἔχομεν καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῆς συμμετοχῆς τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας ἐν τοῖς συνταράξασι τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως ζητήμασιν.

Μετὰ τὸν Σωφρόνιον Πατριάρχης ἐγένετο ὁ ***Μιχαὴλ Α'*** (860—870), ὅστις ἐπατριάρχευσεν οὐχὶ ἐπὶ εἰκοσαετίαν, ὡς ἐσημείωσεν ὁ Εὐτύχιος, ἀλλ' ἐπὶ δεκαετίαν, διότι ἀπέθανε τῷ 256 ἔτει Ἐγείρας, ἤτοι τῷ 870. Ἦτο δὲ Πατριάρχης ὅτε ὁ μοναχὸς Βερνάρδος ἐκ τῆς Δύσεως περὶ τὸ 870 ἐπεσκέφθη τὴν Ἀνατολήν. Περιγράψας τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐσημείωσεν ὅτι «ἔξω τῆς ἀνατολικῆς πύλης αὐτῆς ὑπάρχει Μοναστήριον τοῦ προειρημένου ἁγίου (Μάρκου), ἐν ᾧ ὑπάρχουσι μοναχοὶ παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ πρότερον οὗτος ἀνεπαύθη. Ἀλλ' Ἐνετοὶ ἐλθόντες ἀπὸ θαλάσσης ἀπήγαγον τὸ σῶμα αὐτοῦ κρυφίως, ἀφαιρέσαντες ἀπὸ τῶν φυλάκων αὐτοῦ, εἰς τὴν νῆσον αὐτῶν. Ἔξω τῆς δυτικῆς πύλης ὑπάρχει Μοναστήριον τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα ἐν ᾧ ὁμοίως βιοῦσι μοναχοί». Ἐν Καΐρῳ ὑπάρχει ὁ Πατριάρχης κύριος Μιχαήλ, ὅστις διευθετεῖ τὰς ὑποθέσεις πάντων τῶν Ἐπισκόπων, μοναχῶν καὶ Χριστιανῶν. Οἱ Χριστιανοὶ δὲ οὗτοι ἔχουσι τοιοῦτον νόμον παρὰ τῶν ἐθνικῶν, ἵνα ἕκαστος ἀποτίνῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ κατ' ἔτος φόρον τῷ προειρημένῳ ἄρχοντι, ὅπως ζῶσιν ἀσφαλῶς καὶ ἐλευθέρως. Ὁ φόρος οὗτος ἀνέρχεται εἰς ἕν, δύο ἢ τρία χρυσᾶ νομίσματα ἢ εἰς δέκα τρία δηνάρια, προκειμένου περὶ ἀνθρώπων τῶν κατωτέρων στρωμάτων. Ἐὰν δέ τις δὲν δύναται νὰ ἀποτίσῃ τὰ δέκα τρία ταῦτα δηνάρια, εἴτε εἶναι κάτοικος εἴτε ξένος Χριστιανός, ῥίπτεται ἐν τῇ εἱρκτῇ, μέχρις οὗ, εἴτε τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ ἐλευθεροῦται παρὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ, εἴτε ἐξαγοράζεται παρ' ἄλλων ἀγαθῶν Χριστιανῶν».

Μετά τινα ἔτη (πρὸ τοῦ 890) καὶ ἕτερος περιηγητής, ὁ Ἕλλην μοναχὸς Ἐπιφάνιος, μετέδωκεν εἰδήσεις τινὰς σχετικὰς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας, ἄνευ ὅμως ἀκριβείας. Ἀκριβεστέρας καὶ πραγματικωτέρας εἰδήσεις ἔχομεν, ὡς εἴπομεν, παρ' αὐτῶν τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας. Ἐχρημάτισε δὲ μετὰ τὸν Μιχαὴλ Α' ὁ ***Μιχαὴλ Β'*** (870—903) ἐπὶ τριάκοντα καὶ ἐπέκεινα ἔτη Πατριάρχης, ὅστις φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Ἰωάννην Ἐπίσκοπον Μαϊουμᾶ, ὃν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντινουπόλεως Βασίλειος Α' (867-886), ὁ Μακεδὼν μετέθηκεν εἰς τὸν θρόνον Ἀλεξανδρείας. Ὁ Ἰωάννης πρὸς τιμὴν τοῦ προκατόχου αὐτοῦ μετωνομάσθη Μιχαήλ. Ἀξιοσημείωτον δὲ ὅτι καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Μιχαὴλ Β' ἐζητήθη ἔξωθεν. Οὗτος δὲ ἦτο ὁ ἐκ Χαλεπίου ***Χριστόδουλος*** (907—932), ἐκλεγεὶς μετὰ τριετῆ περίπου χηρείαν τοῦ θρόνου. Ἡ χειροτονία αὐτοῦ ἐτελέσθη ἐν Ἱερουσαλὴμ τῇ 4ῃ Ἀπριλίου 907, ἀλλὰ μεταβάντα εἰς Ἀλεξάνδρειαν οὐδαμῶς ἐδέχοντο οἱ ὀρθόδοξοι, ἅτε ἀμφίβολον ὑπολαβόντες τὴν χειροτονίαν· ἠξίωσαν δὲ ἵνα ἔτι ἅπαξ ἀναγνωσθῶσιν ἐπ' αὐτοῦ αἱ εὐχαὶ τῆς χειροτονίας, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἐπ' αὐτοῦ τῷ 912 ἐκάη τὸ Καισάρειον, καὶ ἤρξαντο μὲν τῷ 913 οἱ Χριστιανοὶ κτίζοντες ἕτερον ναὸν ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀλλ' ἐξεγερθέντες οἱ Ἄραβες κατέστρεψαν αὐτόν, θανὼν δὲ ὁ Πατριάρχης Χριστόδουλος ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μιχαήλ.

Ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἰδιαζόντως κατεδιώχθησαν οἱ μοναχοὶ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἀραβοκρατουμέναις χώραις. Ἀγριώτερον δὲ κατεδίωξεν αὐτοὺς ὁ ἐν Αἰγύπτῳ ἀντιπρόσωπος τοῦ Χαλίφου ἀλ Μουσταὴν (862—866) Ἰεσίδ-ἔμπν-Ἀμπδουλλά, ὅστις ἐπέβαλε βαρυτάτους φόρους καὶ ἐν ἐλλείψει χρημάτων εἰσέπραττε τοὺς φόρους εἰς εἴδη, κόπτων πολλάκις καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ δένδρα τῶν μοναστηριακῶν κήπων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν συνεχῶν ἐμφυλίων πολέμων μεταξὺ τῶν Ἀράβων, ἤρξαντο πάλιν λῃστρικαὶ συμμορίαι νὰ διασπείρωνται ἀνὰ τὰς χώρας καὶ νὰ λεηλατῶσιν αὐτάς. Τοιαῦται λῃστρικαὶ συμμορίαι ὥρμησαν εἰς τὴν Θηβαΐδα κατ' ἀμφοτέρας τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου, κατέστρεψαν τὰ Μοναστήρια καὶ κατέσφαξαν τοὺς μοναχούς, τὸ αὐτὸ δὲ συνέβη καὶ εἰς ἄλλας τῆς Αἰγύπτου ἐπαρχίας, ὅπου Μοναστήριά τινα κατέλαβον οἱ Μουσουλμάνοι Ἄραβες. Μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ἐμφυλίων πολέμων κατώρθωσαν οἱ μοναχοὶ διὰ χρημάτων καὶ δώρων ν' ἀνακτήσωσι μέρος τῶν Μοναστηρίων. Κατώρθωσαν μάλιστα ἐπὶ τοῦ Χαλίφου Ἀλ-Μουττὰζ (866—869) ν' ἀπαλλαγῶσι φόρων. Ἐν τῷ σχετικῷ διατάγματι ὁ Χαλίφης ἐδικαιολόγησε διὰ χωρίων τοῦ Κορανίου τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν μοναχῶν ἀπὸ παντὸς φόρου. Ἡ εὐμενὴς ὅμως διάθεσις τοῦ Χαλίφου, ἐπ' ὀλίγον ἄλλως τε ἡγεμονεύσαντος, δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ. Ὁ ἀπὸ τοῦ 868 διοικητὴς τῆς Αἰγύπτου Ἀχμὲτ υἱὸς Τουλούν, σπουδαίου Τούρκου, ἐπὶ τοῦ Χαλίφου ἀλ Μούταμιδ (870—872), εἰσέπραττε βαρυτάτους φόρους, παρὰ δὲ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μιχαὴλ Β' ἀπῄτησε μέγα ποσὸν χρημάτων, πρὸς εἴσπραξιν τῶν ὁποίων ὁ Πατριάρχης ἠναγκάσθη νὰ πωλήσῃ μοναστηριακὰ κτήματα. Ἀλλὰ καὶ ὁ λαὸς τὰ πάνδεινα ἔπασχεν ἐκ τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων, ὡς καὶ ὁ Βερνάρδος ἀνωτέρω ἀνέγραψεν, ὡς εἴδομεν.

Ταῦτα πάντα μαρτυροῦσι τὴν οἰκτρὰν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας κατάστασιν. Ταύτην δ' ἐν μέρει διεφώτισαν καὶ οἱ Πατριάρχαι αὐτῆς ἐν ἐπιστολαῖς αὐτῶν, ἐξ ἀφορμῆς τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν ἐν τοῖς ζητήμασι τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μ. Φωτίου (858—886), ὑπὲρ οὗ ἐτάχθησαν ὑποστηρίξαντες τὴν κανονικότητα τῆς ἐκλογῆς καὶ τὰς ἐνεργείας του πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἀξιώσεων τῆς Δύσεως. Φιλομαθέστατος δ' ὢν ὁ Φώτιος καὶ ἐρευνητικώτατος ἐσημείωσεν ἐκτὸς ἄλλων ἰδιαιτέρων ἐθίμων, ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ὑπεχρεοῦτο νὰ μὴ ἀπέχῃ ποτὲ τῆς κρεωφαγίας «ἀπό τινος ἐπιχωρίου περιπετείας τούτου κρατήσαντος». Πάντως τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπὶ μακρὸν ἐπικράτησιν τῶν Μανιχαίων ἐν Αἰγύπτῳ καὶ εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Τιμοθέου α' ἐπεισόδιον περὶ ὑποχρεωτικῆς κρεωφαγίας πάντων τῶν κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας.

Ὁ Πατριάρχης Εὐτύχιος. — Ἐν μέσῳ δὲ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἀκαταστασίας τῆς Ἐκκλησίας ταύτης διεκρίθη ὁ Πατριάρχης ***Εὐτύχιος*** (933—940) ἐκλεγεὶς τῇ 7 Φεβρουαρίου 933. Ἐγεννήθη ὁ Εὐτύχιος ἐν Καΐρῳ τῇ 8 Σεπτεμβρίου 877, υἱὸς ὢν Πατρικίου τινὸς (Batrik), ἤσκησε δὲ πρὸ τῆς ἐκλογῆς του εἰς τὸ Πατριαρχικὸν ἀξίωμα τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ καὶ ἠσχολήθη περὶ ἱστορικάς, ἰατρικὰς καὶ θεολογικὰς μελέτας, ἱκανὰς πραγματείας ἐν ἀραβικῇ συγγράψας γλώσσῃ, ὡς «Βιβλίον ἰατρικῆς», «Διάλογον μεταξὺ Χριστιανοῦ καὶ ἀπίστου» (ἤτοι Ἰακωβίτου), «Περὶ νηστειῶν καὶ τοῦ Πάσχα». Τὸ κατ' ἐξοχὴν ὅμως καταστῆσαν αὐτὸν γνωστὸν ἔργον ὑπῆρξεν ἡ Χρονογραφία αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Συναρμογὴ πολυτίμων λίθων». Τὸ ἔργον εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ συγγραφέως Isa Ibn Batrik. Συμπεριελήφθη δ' ἐν αὐτῷ χρονογραφικῶς ἡ ἱστορία ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου μέχρι τοῦ ἔτους 937, ἤτοι μέχρι τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς πατριαρχείας τοῦ Εὐτυχίου. Σκοπὸς αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ συναρμογὴ τῶν γεγονότων τῆς ἱερᾶς, τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς Ἱστορίας ἐκ τοῦ Νόμου, ἤτοι τῆς Π. Διαθήκης, τῶν Εὐαγγελίων καὶ ἄλλων παλαιῶν καὶ νέων πηγῶν. Συνῳδὰ τῷ σκοπῷ τούτῳ, διηγηθεὶς ἐν ἐκτάσει μὲν τὰ τῆς Παλαιᾶς, ἐν ἐπιτομῇ δὲ τὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης, περαιτέρω, ἀντὶ τῆς πολιτικῆς, ἐξέθηκε τὴν ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, ἰδιαιτέραν στρέψας προσοχὴν εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἔλαβεν ὑπ' ὄψει σπουδαίας πηγὰς καὶ δὴ τὸ ἀρχεῖον τῆς Ἐκκλησίας ταύτης καὶ συνέλεξεν αὐτοπροσώπως εἰδήσεις. Εὑρὼν δὲ ὁμοιοπαθεῖς τὰς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας

Digitized by Google

καὶ Ἱεροσολύμων πρὸς τὴν τῆς Ἀλεξανδρείας, ὑπὸ τὴν αὐτὴν τυραννικὴν ἀραβικὴν ἐξουσίαν τελούσας, ἀνέγραψε τὰ ὀνόματα τῶν Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, εἰδικῶς μεριμνήσας περὶ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ χρόνου ἑκάστου. Σκοπῶν ὅμως ν' ἀφηγηθῇ καὶ τὰ τῆς πολιτικῆς Ἱστορίας γεγονότα συγκατέμιξεν αὐτὰ μετὰ τῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας γεγονότων, στηριχθεὶς ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων. Οὕτω δὲ διέσωσε πολυτίμους εἰδήσεις περὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς τῆς ἀραβοκρατίας χρόνους.

Ἀλλὰ δυστυχῶς μὴ ἀνατρέξας μόνον εἰς καθαρὰς καὶ ἐγκύρους πηγάς, στηριχθεὶς δέ, μετ' ἀσυγγνώστου ἀκαταστασίας, ἐπὶ πηγῶν καὶ παραδόσεων ἀναξιοπίστων, ὅλως ἀκρίτως παρενέβαλεν ἐν τῇ χρονογραφίᾳ αὐτοῦ πολλὰ τὰ μυθώδη καὶ ἀναξιόπιστα, αἱ δὲ χρονολογικαὶ αὐτοῦ ἐνδείξεις πᾶσαι σχεδὸν ἔχουσιν ἀνάγκην κριτικοῦ ἐλέγχου. Οὕτω λ.χ. τὸν Ὠριγένη θεωρεῖ ὡς Ἐπίσκοπον τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὴν εἰκονομαχίαν παρουσιάζει ὡς ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ βασιλέως Θεοφίλου, ἀγνοεῖ τὴν ἀκριβῆ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων Ἱστορίαν. Ἐντεῦθεν ἐν τῷ χρονογραφικῷ ἔργῳ τοῦ Εὐτυχίου συναντῶνται πολλὰ τὰ ἄξια προσοχῆς, ἅτινα μάτην θὰ ἐζήτει τις ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ πολλὰ ἐπίσης ὑπάρχουσιν, ἅτινα δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι γραώδεις μῦθοι, καίτοι ταῦτα δὲν ἐφευρίσκει ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ συγγραφεύς, ἀλλ' ἀρύεται ἐξ ἀναξιοπίστων πηγῶν.

Ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως τὸ χρονογραφικὸν ἔργον τοῦ Εὐτυχίου, ἐν ἀραβικῇ συντεταγμένον γλώσσῃ, ἀποτελεῖ σπουδαιοτάτην ἀφετηρίαν τῆς περαιτέρω ἀναπτυχθείσης ἀραβικῆς φιλολογίας ἐν Αἰγύπτῳ. Διότι ἀπὸ τοῦ θ' αἰῶνος οὐ μόνον ἡ ἑλληνικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ κοπτικὴ γλῶσσα ἤρξαντο παραγκωνιζόμεναι ὑπὸ τῆς ἐπικρατησάσης παρὰ τῷ λαῷ ἀραβικῆς γλώσσης. Ἔκτοτε ἤδη, μάλιστα παρὰ τοῖς Κόπταις, ἐπεκράτησεν ἡ ἀραβικὴ καὶ ὡς ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα, ἐνῷ παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις ὡς τοιαύτη ἔμεινεν ἡ ἑλληνική. Κατὰ τὸ παράδειγμα δὲ τοῦ Εὐτυχίου καὶ ὁ Κόπτης Ἐπίσκοπος Ἀσμουναΐν (περὶ τὸ 975) Σεβῆρος Μουκάφφα (Severus ben el Moqaffa) ἐπὶ τῇ βάσει κοπτικῶν, ἀναξιοπίστων τὸ πλεῖστον, πηγῶν, συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Πατριαρχῶν αὐτῆς ἀραβιστί. Ἐπίσης συνέγραψε καὶ εἰδικὴν πραγματείαν, κατὰ τοῦ ἡμετέρου Εὐτυχίου, περὶ τῶν τεσσάρων πρώτων Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀραβιστί. Ὁ Σεβῆρος ὑπῆρξε μεροληπτικὸς ὡς συγγραφεύς, διαστρέψας τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν πρόσωπα καὶ πράγματα.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἑπταετοῦς πατριαρχίας αὐτοῦ ὁ Εὐτύχιος διετέλεσεν εἰς ἐχθρικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς Κόπτας. Καὶ οἱ ὀρθόδοξοι δὲ πρὸς ἀλλήλους, ἐπ' αὐτοῦ, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Σεβήρου, διετέλεσαν εἰς διηνεκεῖς διενέξεις, αἵτινες προὐκάλεσαν τὴν ἐπέμβασιν τῶν ἀραβικῶν ἀρχῶν. Αὗται ἐπωφελούμεναι τῶν διενέξεων ἐκείνων, διήρπασαν τὰ ἐκκλησιαστικὰ κειμήλια τῆς Ἐκκλησίας Τάνεως, ἔνθα ἤριζον πρὸς ἀλλήλους οἱ ὀρθόδοξοι. Μετὰ τὴν διαρπαγὴν ὅμως ταύτην συνηνώθησαν οἱ ὀρθόδοξοι, ὁ δ' Ἐπίσκοπος Τάνεως πρὸς ἐξαγορὰν τῶν διαρπαγέντων ἐπώλησε τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης. Τὰς εἰδήσεις τοῦ Σεβήρου ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ Χριστιανὸς χρονογράφος Γιαχγιᾶ ἴμπν Σαΐδ-ἴμπν Γιαχγιᾶ ἀλ Ἀντάκιϊ (Ἀντιοχεύς), συγγενὴς πιθανῶς τοῦ Εὐτυχίου, οὗτινος τὸ χρονικὸν συνέχισεν (†1066). «Ἠσθένησεν ἐν Καΐρῳ ὁ Σαΐδ ἴμπν Πατρίκ, ὁ αὐτὸς δὲ καὶ Εὐτύχιος, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας· γινώσκων τὴν ἰατρικὴν ἐνόησεν ὅτι ἡ ἀσθένεια αὐτοῦ ἐκείνη ἦτο θανάσιμος, ὅθεν μετέβη εἰς τὴν ἕδραν αὐτοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, διέμεινεν ἐκεῖ ἀσθενὴς ἐπί τινας ἡμέρας καὶ ἀπέθανε τὴν Δευτέραν ἐν τέλει τοῦ Ραδζέμπ τοῦ 328 ἔτους (=12 Μαΐου 940), διατελέσας ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας ἑπτὰ ἔτη καὶ ἓξ μῆνας. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς διοικήσεως αὐτοῦ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ποιμνίου ὑπῆρξεν ἔρις μεγάλη καὶ κακὸν ἀκατάπαυστον, διότι πολλοὶ ἰατροὶ τοῦ Καΐρου καὶ οἱ προϊστάμενοι αὐτῶν δὲν ἐπεθύμουν νὰ ἴδωσιν αὐτὸν Πατριάρχην. Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον Ἐπίσκοπος Τάνεως ἦτό τις Μιχαήλ, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἴμπν ἀν Ναχήλια, ὅστις ἐπίσης ἦτο ἀντίπαλος αὐτοῦ. Καὶ ἐξηγέρθη κατὰ τοῦ Εὐτυχίου τὸ πλῆθος τῶν Χριστιανῶν Μελχιτῶν, ὁ δὲ Μιχαὴλ προεκάλει κινδύνους καὶ ὑποψίας τῶν λοιπῶν ἐν Αἰγύπτῳ ὁμοπίστων ἐν σχέσει πρὸς τὸν Εὐτύχιον, οὗτινος τὸ ὄνομα ἔπαυσαν νὰ μνημονεύωσιν ἐν πολλοῖς ναοῖς καὶ ἐν ταῖς κυριωτέραις πόλεσιν, ὡς ἐν Τάνεϊ καὶ ἐν ἀλ Φεραμά. Ἐν ἀλ Φεραμὰ ὑπῆρχεν ὡσαύτως Ἐπίσκοπος γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἴμπν Μπαλέϊχα, ἄνθρωπος κακός, οὐχὶ ἐπαινετῶν ἀλλ' ἀναξίων τάσεων. Ἐβοήθει τὸν Μιχαὴλ Ἴμπν-ἀν-Ναχήλια, Ἐπίσκοπον Τάνεως, ἵνα μὴ ὑποτάσσηται εἰς τὸν Πατριάρχην Εὐτύχιον. Ὁ δὲ Πατριάρχης προσεπάθει νὰ συμβιβασθῇ πρὸς αὐτούς, νὰ παύσῃ τὴν ἀνυποταξίαν καὶ τὴν ἀντίπραξιν αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε». Περαιτέρω διηγεῖται ὁ Γιαχγιᾶ ὅτι ὁ Εὐτύχιος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπισκόπου Τάνεως Μιχαὴλ (939) κατέλαβε τὴν Ἐπισκοπὴν Τάνεως. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως χρόνῳ οἱ ὀρθόδοξοι τῆς Αἰγύπτου διῃρέθησαν εἰς δύο μερίδας, μίαν πατριαρχικὴν καὶ ἑτέραν ἀντιπατριαρχικήν. Μέχρι δὲ τοσούτου βαθμοῦ παρωξύνθησαν κατ' ἀλλήλων, ὥστε γονεῖς καὶ τέκνα, ἄνδρες καὶ γυναῖκες σύζυγοι συνετάσσοντο πρὸς ἀντιθέτους μερίδας καὶ διέκοπτον πᾶσαν πρὸς ἀλλήλους σχέσιν. Τὸ δὲ χείριστον, ὅτι ἑκάστη τῶν ἀγρίως διαμαχομένων μερίδων ἐζήτει τὴν προστασίαν τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, αἵτινες, ὠφελούμεναι ἐκ τοῦ ἐμφυλίου ἐκείνου σπαραγμοῦ τῶν ὀρθοδόξων, διήρπαζον τοὺς ναοὺς αὐτῶν. Τοιαύτη ἀνωμαλία ἐσωτερικὴ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας διήρκεσε καθ' ὅλην τὴν πατριαρχείαν τοῦ Εὐτυχίου. Οἴκοθεν δ' ἐννοεῖται ὅτι τοιαύτη ἀνωμαλία ἐξησθένει ἔτι μᾶλλον τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας.

Ὁ ἐπὶ ἀλ Χάκημ διωγμός. — Ἕνεκα τῶν ἀραβικῶν διωγμῶν εἶχον διακοπῆ καὶ αἱ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως κανονικαὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας σχέσεις, ἀποκατασταθεῖσαι ἐπὶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Θεοφυλάκτου (933—956). Μετὰ δὲ τὸν Σωφρόνιον β' (941) Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἐξελέγη ὁ ἐκ Μοψουεστίας μοναχὸς ***Ἰσαὰκ*** κατ' Αὔγουστον ἢ Σεπτέμβριον τοῦ 941 χειροτονηθεὶς ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐπὶ δὲ τοῦ μετ' αὐτὸν Πατριάρχου ***Ἰὼβ*** ἐξηγέρθησαν οἱ Μουσουλμάνοι τοῦ Καΐρου κατὰ τῶν Χριστιανῶν, διαρπάσαντες τοὺς χριστιανικοὺς ναούς, ἐπειδὴ ὁ στρατηγὸς καὶ εἶτα βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου Νικηφόρος Φωκᾶς (963—969) εἶχε καταλάβει πόλεις τινὰς τῆς Συρίας καὶ μετὰ μικρὸν ἐξεδίωξε τοὺς Ἄραβας ἐκ τῆς Κρήτης. Ἀλλὰ φοβερώτερος ὑπῆρξεν ὁ διωγμὸς ἐπὶ τοῦ Φατιμίδου ἀλ Χάκημ (996—1020) τοῦ Νέρωνος τῆς Αἰγύπτου. Ἐπ' αὐτοῦ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἐξελέγη ὁ τέως Μητροπολίτης Μέμφιδος ***Ἀρσένιος,*** ἀδελφὸς τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Ὀρέστου (984—1005) μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξανδρείας Ἠλία (1000). Ὁ Φατιμίδης Χαλίφης ἀλ Ἀζὶζ (975—996) εἶχε συζευχθῇ τὴν Ἑλληνίδα Μαρίαν, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ ἀλ Χάκημ. Ἦτο δὲ ἡ Μαρία ἀδελφὴ τοῦ Ὀρέστου καὶ τοῦ Ἀρσενίου. Κατὰ τὰς εἰδήσεις τοῦ χρονογράφου Γιαχγιᾶ, ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Ἠλία, ὁ Ἀρσένιος, ὡς Μητροπολίτης, προέστη τῶν ἐκκλησιαστικῶν εὐχῶν ὑπὲρ τοῦ θανόντος Πατριάρχου, κατὰ διαταγὴν δὲ τοῦ ἀλ Χάκημ οἱ ὀρθόδοξοι ἐξέλεξαν αὐτὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, διάδοχον τοῦ Ἠλία, πιθανῶς τῇ 13 Μαΐου. Τῇ ἑπομένῃ μετηνέχθη τὸ λείψανον τοῦ Πατριάρχου Ἠλία εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἐθάπτοντο οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας, ἐν τῇ Μονῇ τοῦ ἁγίου Σάβα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα· ἐκεῖ δὲ ὁ νέος Πατριάρχης Ἀρσένιος τῇ 17 Ἰουνίου συγκαλέσας πάντας τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἐτέλεσεν ἐπίσημον μνημόσυνον τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Πατριάρχου. Μετὰ τοῦτο ἀνέλαβε περιοδείαν ἀνὰ τὸ Πατριαρχεῖον, ἤτοι τὴν ἐπαρχίαν Ἀλεξανδρείας, καὶ τὰς λοιπὰς αὐτοῦ ἐπαρχίας. Πρόδηλον δ' ἐκ τούτου ὅτι ἐπὶ Πατριάρχου Ἠλία, πλὴν τοῦ Ἀρσενίου, ὡς Μητροπολίτου, ὑπῆρχον καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Πατριαρχείου Ἐπίσκοποι. Ἠδυνήθη δ' ἐλευθέρως ὁ Ἀρσένιος, ὡς συγγενὴς τοῦ ἀλ Χάκημ, νὰ περιοδεύσῃ, καὶ κατ' ἄλλας πλὴν τῶν τοῦ Γιαχγιᾶ, ἃς ἀνωτέρω εἴδομεν, εἰδήσεις, κατέλαβεν ὁ Ἀρσένιος παρὰ τῶν Κοπτῶν ναούς τινας, ἐν οἷς καὶ τὸν παρὰ τὸ Κάϊρον ἐν τῷ χωρίῳ Ἀμποῦ Χουσεΐν ναὸν τῆς Θεοτόκου, ὃν κατέστησε Πατριαρχικὸν ναόν.

Ἀναμφιβόλως ἡ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀρσενίου, δεκαετίαν ὅλην πατριαρχεύσαντος (1000—1010), ἐβελτιώθη, προσωρινῶς τοὐλάχιστον. Ἄγνωστοι ὅμως μένουσιν ἡμῖν αἱ λεπτομέρειαι τοιαύτης βελτιώσεως. Τῷ 1000 δ' ἔτει, ὅτε ὁ Ἱεροσολύμων πατριάρχης Ὀρέστης ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τῆς αὐλῆς τῶν Φατιμιδῶν, ὡς πληρεξούσιος πρεσβευτής, ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Πατριάρχης Ἀρσένιος ἀνέλαβε καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, ὡς Ἐπίτροπος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἐξ οὗ ἐνομίσθη ἐσφαλμένως ὅτι ἐχρημάτισε καὶ Ἱεροσολύμων Πατριάρχης. Μακρόθεν κυβερνῶν τὴν Ἐκκλησίαν Ἱεροσολύμων ἐξέλεγε δι' αὐτὴν Ἐπισκόπους, διώριζεν Ἡγουμένους τῶν Μοναστηρίων καὶ ἔλυε τὰ διάφορα ζητήματα. Σπουδαῖον ζήτημα παρουσιάσθη τῷ 1007 περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, διότι τινὲς μὲν ἐνόμιζον ὅτι ἔπρεπε νὰ ἑορτασθῇ τῇ 6, ἄλλοι δὲ τῇ 13 Ἀπριλίου, ἕνεκα ἀμφισβητήσεως περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα. Κατά τινας τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἑορτασθῇ τῇ 5, κατ' ἄλλους τῇ 6 Ἀπριλίου, ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὁπότε οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ συνεορτάσωσι μετὰ τῶν Ἰουδαίων. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη νὰ ἑορτασθῇ τὸ Πάσχα τῇ 6 Ἀπριλίου, ἀλλ' ἐν Ἱεροσολύμοις ἤθελον νὰ ἑορτάσωσι μετὰ μίαν ἑβδομάδα, ἤτοι τὴν 13 Ἀπριλίου. Ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος ἔγραψε τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις ἀποδεικνύων διὰ μακρῶν τὴν ὀρθότητα τῆς γνώμης περὶ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα τῇ 6 Ἀπριλίου, ὅπερ καὶ ἐγένετο, τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Χριστιανῶν ἀποδεξαμένων τὴν γνώμην ταύτην.

Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Παλαιστίνῃ ὑφίστατο τὰ πάνδεινα ἐκ τῶν τυραννικῶν ἀτασθαλιῶν τοῦ ἀλ Χάκημ, μεταπίπτοντος ἀδιαπαύστως εἰς τὰς ἀποτομωτέρας τῶν ἀντιθέσεων καὶ τὰς παραβολωτέρας τῶν ἐπινοιῶν. Κατέστρεφεν ὅ,τι ἐδημιούργει καὶ κατεδίωκεν ὅ,τι ἐφαίνετο τέως εὐνοῶν. Οἱ Χριστιανοὶ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν ἁπλοῦν παίγνιον τῶν ὅλως ἀπροόπτων σκέψεων καὶ ὀρέξεων αὐτοῦ, μετὰ λυσσώδους ἐπιμονῆς βασανιζόμενοι μέχρι ἐξομώσεως ἢ θανάτου· ἀλλὰ καὶ οἱ Μουσουλμάνοι ὑφίσταντο τὰ δεινὰ τῶν ἀπροόπτων ἐκρήξεων τῆς αὐθαιρεσίας τοῦ ἀλ Χάκημ, ὑπολαμβάνοντος ἑαυτὸν ὡς ἐνσάρκωσιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπεχθανομένου πάντα τὰ θρησκεύματα. Ἔβλεπον δ' αὐτὸν διελαύνοντα τὰς ὁδοὺς τοῦ τρυφηλοῦ Καΐρου ὑπὸ τὰς ποικιλωτάτας τῶν ἀντιθέσεων, αἵτινες συνεκεράσθησαν ἵν' ἀποτελέσωσι τὸ αἰνιγματῶδες ἐκεῖνον τέκνον Μουσουλμάνου Χαλίφου καὶ Χριστιανῆς μητρός.

Οἴκοθεν λοιπὸν ἐννοεῖται ὅτι ὑπὸ τὸν ἀλ Χάκημ δὲν ἠδύνατο ἡ ἐκκλησία ν' ἀπολαύσῃ ἡσυχίας. Τῷ 1003 ὁ ἀλ Χάκημ διέταξε νὰ συλληφθῶσι καὶ φυλακισθῶσι πάντες οἱ ἐκ Χριστιανῶν γραμματεῖς αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ μίαν ἑβδομάδα ἀπεφυλάκισεν αὐτοὺς καὶ διώρισε πάλιν εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν. Χριστιανικοὺς ναούς, ἀνήκοντας μὲν εἰς τοὺς Κόπτας καὶ τοὺς Νεστοριανούς, καταστραφέντας δὲ ὑπὸ τοῦ μουσουλμανικοῦ ὄχλου μετέβαλεν εἰς μουσουλμανικὰ τεμένη, κατὰ τὰς εἰδήσεις τοῦ Γιαχγιᾶ, ἐπιλέγοντος: «Καὶ εἶχον οἱ ἐν Καΐρῳ Ἕλληνες, Χριστιανοὶ Μελχῖται, ἰδιαιτέραν συνοικίαν, ἐν ᾗ ἔζων· ἐξεδίωξαν αὐτοὺς ἐκ τῆς συνοικίας ταύτης, καὶ τὰς ἐν αὐτῇ κατοικίας αὐτῶν κατέστρεψαν, μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἐπίσης εὑρισκομένων δύο ναῶν. Πᾶσαν ταύτην τὴν συνοικίαν μετέβαλεν ὁ ἀλ Χάκημ εἰς τέμενος καὶ ὠνόμασεν αὐτὸ ἐλ Ἄζαρ. Οἱ Ἕλληνες μετηνέχθησαν εἰς τόπον καλούμενον ἐλ Χομσάϋ. Ἐνταῦθα ἱδρύθη ἡ συνοικία αὐτῶν καὶ ὁ ἀλ Χάκημ ἵδρυσεν ἐν αὐτῇ τρεῖς ναοὺς ἀντὶ τῶν ἐν τῇ ἄλλῃ συνοικίᾳ καταστραφέντων... Καὶ διέταξεν ὁ ἀλ Χάκημ, κατὰ τὴν Παρασκευήν, 17 Μουχαρὲμ 395 (=3 Νοεμβρίου 1004), τοὺς Χριστιανοὺς καὶ Ἑβραίους, ἐξαιρέσει τῶν Χαϊζεριτῶν, νὰ ζωσθῶσι ζώνας καὶ νὰ φέρωσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μαῦρα καλύμματα. Τοιαύτη διαταγὴ ἐδόθη καὶ διὰ τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας».

Ὡς εἰ δὲ μὴ ἤρκουν τὰ ἐκ τοῦ τυράννου δεινοπαθήματα, τῷ 1005 καὶ 1006 ἐγένετο ἐν Καΐρῳ λιμὸς καὶ πλήμμυρα. Τῷ αὐτῷ ἔτει ὁ ἀλ Χάκημ διέταξε νὰ μὴ ἑορτάζηται ἐν Ἱεροσολύμοις ἡ ἑορτὴ τῶν Βαΐων, ἥτις ἐτελεῖτο μετὰ μεγάλης πομπῆς συμμετεχόντων αὐτῆς καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸν Μουσουλμανισμὸν μετατεθέντων ἐξωμοτῶν, συνεπείᾳ βίας.

Τῷ 1009 ὁ ἀλ Χάκημ διέταξεν ἵνα οἱ μὲν Ἰουδαῖοι φέρωσι προσωπεῖα, παριστῶντα βοὸς κεφαλὴν καὶ κωδωνίσκον ἀπὸ τοῦ τραχήλου ἀνηρτημένον, οἱ δὲ Χριστιανοὶ πένθιμον στολὴν καὶ ξύλινον σταυρὸν μήκους ἑνὸς μέτρου, ἀπὸ τοῦ τραχήλου ἀνηρτημένον. Τῇ 28 Σεπτεμβρίου 1009 κατέστρεψεν ἐν Ἱερουσαλὴμ μὲν τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, ἐν Δαμασκῷ δέ, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου, καὶ ἐν Καΐρῳ, τῇ 30 Αὐγούστου 1009, τὸν ναὸν τῆς Μαρίας ἀλ Κανταρη», κατὰ τὸν Γιαχγιᾶ, προσθέτοντα: «Ἐν αὐτῷ ἦσαν πολλοὶ τάφοι καὶ τόποι ἐνταφιασμοῦ, ἀνήκοντες εἰς τοὺς Χριστιανούς. Οἱ νέγροι, οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ἀλῆται ἤνοιξαν πάντας τοὺς τάφους, ἐξέβαλον τὰ ἐν αὐτοῖς τεθαμμένα σώματα, ἐξετίναξαν τὰ ὀστᾶ αὐτῶν καὶ οἱ κύνες ἔφαγον τὸ κρέας ἐκείνων τῶν νεκρῶν, οἵτινες πρὸ μικροῦ εἶχον τελευτήσει. Πλησίον τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὑπῆρξεν Ἐκκλησία τῶν Μονοφυσιτῶν, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ. Καὶ ἐπ' αὐτῆς ἔθηκαν χεῖρα καὶ κατέστρεψαν αὐτήν. Δὲν ἠρκέσθη εἰς ταῦτα ὁ ἀλ Χάκημ, ἀλλὰ προέβη εἰς καταστροφὴν Μοναστηρίων καὶ ἄλλων ναῶν, ἀφοῦ ἤδη ποικιλαχῶς κατεπίεσε τοὺς Χριστιανούς, διατάξας πρὸς τοῖς ἄλλοις, νὰ μὴ τελῆται ἡ ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων.

Ἐκ τῶν παλαιῶν καὶ ἐνδόξων Μοναστηρίων τῆς Αἰγύπτου ἓν μόνον περιέσωζον οἱ ὀρθόδοξοι, τὸ τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου, οὐ μακρὰν τοῦ Καΐρου. «Καὶ διέταξε, λέγει ὁ χρονογράφος, ὡσαύτως ὁ ἀλ Χάκημ, κατὰ τὴν Τρίτην, 2αν τοῦ μηνὸς Ραμαδὰν τοῦ 400οῦ ἔτους (=18 Ἀπριλίου 1010), νὰ καταστρέψωσι τὸ Μοναστήριον ἀλ Κουσαΐρ, τὸ δὲ Μοναστήριον τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τοὺς Μελχίτας ἐπὶ τοῦ ὄρους Μουκάτταμ παρὰ τὸ Μισίριον, ᾠκοδομημένον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου, καὶ διέταξεν (ὁ ἀλ Χάκημ) νὰ διαρπαγῇ πᾶν ὅ,τι ἐν αὐτῷ ὑπάρχει. Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἀρσένιος ἔζη ἐν τῷ Μοναστηρίῳ τούτῳ ἀσχολούμενος περὶ ἔργα εὐσεβείας. Καὶ ἐξεβλήθησαν ἐξ αὐτοῦ πάντες οἱ ζῶντες ἐν αὐτῷ μοναχοί. Ὁ Πατριάρχης οὗτος Ἀρσένιος περιέβαλε τὸ Μοναστήριον δι' ἰσχυροῦ τείχου, ἐμερίμνησε περὶ τῆς εὐπρεπείας αὐτοῦ, ἀνεκαίνισεν αὐτὸ καὶ προσέθηκεν ἐν αὐτῷ πολλὰς νέας οἰκοδομάς. Πᾶσαι αὗται κατεστράφησαν καὶ τὸ Μοναστήριον ἔμεινεν ἐν ἐρημώσει. Πέριξ τοῦ Μοναστηρίου τούτου οἱ Μελχῖται εἶχον τάφους καὶ τόπους ἐνταφιασμοῦ τῶν νεκρῶν αὐτῶν. Ὁ ὄχλος καὶ οἱ δοῦλοι ἤνοιξαν πάντας τούτους τοὺς τάφους, ἐξέβαλον τὰ ἐν αὐτοῖς εὑρισκόμενα νεκρὰ

Digitized by Google

σώματα, ἔλαβον τοὺς νεκροκραβάτους καὶ ἔρριψαν τὰ ὀστᾶ αὐτῶν. Καὶ ἦτο ἡ πρᾶξις αὕτη βδελυρά, ὁμοίαν τῆς ὁποίας οὐδέποτε εἶδον καὶ οὐδέποτε ἤκουσαν οἱ ἄνθρωποι. Καὶ ἔμαθε ταῦτα ὁ ἀλ Χάκημ, καὶ διέταξεν οὗτος, ἀφοῦ ἤδη ταῦτα ἐγένοντο, νὰ παύσῃ ἡ τυμβωρυχία καὶ ἡ ὕβρις τῶν νεκρῶν. Καὶ ἀπέστειλεν ὡσαύτως εἰς Δαμιέττην καὶ κατέστρεψε τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Μαρίας, γνωστὴν ὑπὸ τ ὄνομα Κενίσετου λ-'Αδζούζ. Ἡ καταστροφὴ αὕτη ἔληξε τὴν Παρασκευὴν 12ην Ραμαδὰν τοῦ ἔτους τούτου (=28 'Απριλίου 1010). Παρ' αὐτὴν εὑρίσκοντο ὡσαύτως πολλοὶ τάφοι ἀνήκοντες εἰς τοὺς ἐκεῖ Χριστιανοὺς Μελχίτας. Οἱ τάφοι οὗτοι ἠνοίχθησαν, ἡ 'Εκκλησία κατηρημώθη καὶ δὲν ἔμεινεν ἐξ αὐτῆς ἴχνος. Καὶ ἐλήφθησαν τὰ ἱερὰ σκεύη αὐτῆς καὶ πάντα τα θεάρεστα ὑπὲρ τῆς 'Εκκλησίας ταύτης ἀναθήματα. Λέγουσιν ὅτι καίτοι ἡ 'Εκκλησία αὕτη ὑπελείπετο τοῦ Ναοῦ τῆς 'Αναστάσεως, οὐχ ἧττον ἐν ταῖς ὑποτεταγμέναις τοῖς Μουσουλμάνοις χώραις ὀλίγισται ὑπῆρχον 'Εκκλησίαι οὕτω λαμπρῶς ᾠκοδομημέναι, μετα τοιούτων κολοσσιαίων οἰκοδομῶν, μετὰ τοιούτων ἀμφίων καὶ ἱερῶν σκευῶν. ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, μετα τοσούτου πλήθους ἀκινήτων. 'Εν τῷ τόπῳ αὐτῆς ᾠκοδομήθη στρατὼν καὶ ἐν αὐτῷ τεμενος. Κατὰ τὴν ἑσπεραν τῆς Τρίτης 22ας τοῦ μηνος Ζοὺ-λ-Κάδι τοῦ 400 ἔτους (=7 Ἰουλίου 1010) τ. ἔ. τῇ 4ῃ Γεμμουζ τοῦ 1321 ἐφονεύθη μυστικῶς ὁ Πατριάρχης 'Αρσένιος, διαμείνας ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου δέκα ἡλιακὰ ἔτη καὶ 11 ἡμέρας. Κατα τον τελευταῖον χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἄριστα ἐπολιτεύετο, ἐταπείνου ἑαυτὸν δια τῆς προσευχῆς, τῆς νηστείας, τῶν ἀσκήσεων καὶ εὐσεβῶν ἀγώνων μετο πολλοῦ τοῦ ζήλου».

Ἡ ἀφελεστάτη αὕτη τοῦ Γιαχγιᾶ ἀφήγησις ὑποδεικνύει συνοπτικῶς τὰ τραγικὰ γεγονοτα τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς πατριαρχειας τοῦ 'Αρσενίου ὅστις διέτριβε, ζῶν ἀσκητικῶς, ἐν τῇ Μονῇ τοῦ ἁγίου 'Αρσενίου.

Ταύτην εἶχεν ἀνακαινίσει καὶ κοσμήσει, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ ὁ Πατριάρχης ἀπὸ τῆς μανίας τοῦ μουσουλμανικοῦ ὄχλου, ἐλευθέρως ἐπι του ἀλ Χάκημ ὑβρίζοντος τὰ ἱερὰ καὶ ὅσια τῶν Χριστιανῶν, καταστρέφοντος τοὺς ναούς, ἀνασκάπτοντος τοὺς ταφους, ῥίπτοντος εἰς τοὺς κυνας τοὺς νεκροὺς τῶν Χριστιανῶν καὶ διασκορπιζοντος τὰ ὀστᾶ αὐτῶν. Τῇ 13 Αὐγούστου 1009 κατεστράφη ἐν Καΐρῳ ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου, ἐν τῷ νεκροταφείῳ, τῇ 18 'Απριλιου τοῦ ἐπιόντος ἔτους κατεστράφη τὸ Μοναστήριον τοῦ ἁγίου 'Αρσενιου καὶ τῇ 28 'Απριλίου, ἤτοι μετὰ δέκα ἡμέρας, ὁ ἐν Ταμιαθίῳ περικαλλέστατος ναὸς τῆς Θεοτοκου. Αἱ καταστροφαὶ συνωδεύθησαν ὑπὸ τυμβωρυχιῶν καὶ ἀνηκούστων κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὕβρεων. Τελος τῇ 7 'Απριλίου 1010 ἐφονεύθη μυστικῶς, οὐχὶ βεβαίως ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ τυράννου, ὁ Πατριάρχης 'Αρσένιος.

Καὶ ἐξελέγη μὲν ἕτερος Πατριάρχης ὁ ***Θεόφιλος Β'*** (1010—1020), ὃν διάφοροι συγγραφεῖς ὀνομαζουσι ***Φιλόθεον*** καὶ συνταυτίζουσι προς τὸν ἐφεξῆς γενόμενον Πατριάρχην ***Γεώργιον***, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ διαμείνῃ ἐν Καΐρῳ, ὅπου ἐξηκολούθουν οἱ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμοί. Μῆνάς τινας μετὰ τὸν φόνον τοῦ Πατριάρχου 'Αρσενίου διέταξεν ὁ ἀλ Χάκημ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ Ἑβραίους νὰ μὴ φέρωσιν ἐγχρώμους ἀλλὰ μόνον μελανὰς ζώνας. Τῇ 27 'Οκτωβρίου ἀνενεώθη τὸ διάταγμα μετὰ τῶν ἄλλων παλαιοτέρων, δι' ὧν ὑπεχρεοῦντο οἱ Χριστιανοὶ νὰ φορῶσι πάντοτε πένθιμα ἐνδύματα καὶ νὰ ἔχωσι κρεμασμένους ἀπὸ τοῦ τραχήλου τοὺς ξυλίνους σταυρούς. 'Απηγόρευσεν ὡσαύτως εἰς αὐτοὺς νὰ ἱππεύωσι, πολλῷ δ' ἧττον νὰ ἔχωσι κεκοσμημένα ἐπισάγματα. Οἱ πτερνιστῆρες ἔπρεπε νὰ κατασκευάζωνται μόνον ἐκ ξύλου. Ὑπηρετας Μουσουλμάνους δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν οἱ Χριστιανοί. Μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς ταῦτα διέταξεν ὁ ἀλ Χάκημ ν' αὐξηθῇ τὸ μῆκος τῶν ἀπὸ τοῦ τραχήλου τῶν Χριστιανῶν κρεμαμένων σταυρῶν, παρεσκευάζετο δὲ ν' ἀντικαταστήσῃ πάντας τοὺς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ κράτους Χριστιανοὺς γραμματεῖς καὶ εἰσπράκτορας φόρων διὰ Μουσουλμάνων.

«Καὶ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, ἐπιλέγει ὁ χρονογράφος, διεδίδοντο κακαὶ εἰδήσεις καὶ ἐμβάλλουσαι φρίκην φῆμαι. Καὶ συνηθροίσθησαν πάντες οἱ ἐν Καΐρῳ εὑρισκόμενοι Χριστιανοὶ—γραμματεῖς, φόρων εἰσπράκτορες, ἰατροὶ καὶ ἄλλοι—μετὰ τῶν 'Επισκόπων αὐτῶν καὶ ἱερέων, καὶ κατὰ τὴν Πέμπτην, 12ην τοῦ Ραμπὶ β' τοῦ ἔτους τούτου (=30 'Οκτωβρίου 1012), μετέβησαν εἰς τὰ 'Ανάκτορα τοῦ ἀλ Χάκημ. 'Εκκινήσαντες ἀπὸ τῶν πυλῶν τοῦ Καΐρου ἀπεκάλυψαν τας κεφαλὰς καὶ ἐβάδιζον γυμνόποδες, ὀδυρόμενοι καὶ παρακαλοῦντες τὸν ἀλ Χάκημ νὰ ἐλαφρύνῃ (τὰ ἐπιβληθέντα), νὰ συγχωρήσῃ καὶ νὰ λησμονήσῃ. Βαδίζοντες κατὰ τὴν ὁδόν, δὲν ἔπαυον φιλοῦντες τὸ ἔδαφος, ἕως οὗ ἔφθασαν πρὸ τοῦ ἀνακτόρου τοῦ ἀλ Χάκημ. Καὶ ἀπέστειλεν οὗτος πρὸς αὐτούς τινα τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἔλαβε παρ' αὐτῶν ἔγγραφον ἀναφοράν, ἐν τῇ ὁποίᾳ παρεκάλουν αὐτὸν νὰ συγχωρήσῃ αὐτοὺς καὶ ν' ἄρῃ ἀπ' αὐτῶν τὰς ἐπιβληθείσας ποινάς.

»Καὶ ἐπέστρεψεν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος καὶ ἐκόμισεν εἰς αὐτούς εὐμενῆ ἀπάντησιν. Κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ὡμίλησε πρὸς τοὺς προεστῶτας αὐτῶν καὶ ὁ ἀλ Χουσεῒν ἴμπν Ζάγιρ ἀλ Βαζζὰν εὐμενεῖς λόγους καὶ ἔδωκεν ὑποσχέσεις, ἐφ' ὧν ἐκεῖνοι ἐβασίσθησαν. Καὶ ἡσύχασαν αἱ καρδίαι αὐτῶν καὶ ἐνόμισαν ὅτι διηυθετήθη τὸ ζήτημα αὐτῶν, ὅτι πρὸς αὐτοὺς ἔχουσι καλὰς διαθέσεις καὶ παρηγορήθησαν ἐκ τοῦ διατάγματος, τοῦ ἀναγνωσθέντος εἰς αὐτούς, περὶ ἀσφαλείας καὶ ἡσυχίας αὐτῶν. Καὶ ὅταν ἦλθεν ἡ Κυριακὴ τοῦ μέσου τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Ραμπὶ β' καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους (=2 Νοεμβρίου 1012) διετάχθησαν πάλιν οἱ Χριστιανοὶ ν' αὐξήσωσι τὸ μέτρον τοῦ ἀπὸ τοῦ τραχήλου κρεμασμένου σταυροῦ κατὰ πλάτο καὶ κατὰ μῆκος». Τοῦτο δ' ἔπραξε ὁ ἀλ Χάκημ ἵνα προσβάλῃ ἰδίως τοὺς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ εὑρισκομένους Χριστιανούς, ὡς ἐξηγεῖ ὁ Γιαχγιᾶ, ὅστις συνεχιζων τὴν ἀφήγησίν του προσθέτει, ὅτι πρὸς μείζονα κατάπληξιν τῶν Χριστιανῶν διετάσσοντο οὗτοι νὰ φέρωσι μακροὺς ἀπὸ τοῦ τραχήλου σταυρούς, ἐνῷ, πρὸ ἐτῶν δύο (1010), ὁ ἴδιος 'Αλ Χάκημ εἶχε διατάξει νὰ ἐξαφανισθῇ πᾶς σταυρὸς ἀπὸ τῶν 'Εκκλησιῶν καὶ νὰ μὴ κρούωνται σήμαντρα. Συνεπείᾳ τοῦ διατάγματος ἐκείνου ἐξηφανίσθη πᾶς σταυρὸς ἐκ τῶν χριστιανικῶν ναῶν. Νῦν διετάσσοντο οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἔχωσι κρεμαμένους σταυρούς.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν καταθλιπτικῶν τούτων μέτρων τοῦ ἀλ Χακημ ὑπῆρξε δεινόν. Πολλοὶ τῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ Χριστιανῶν προσῆλθον εἰς τὸν 'Ισλαμισμον. Διεδίδετο δὲ πρὸς ἐκφοβισμὸν τῶν πιστῶν Χριστιανῶν, ὅτι θ' ἀπεκόπτοντο τὰ μέλη αὐτῶν, θα ἐδημεύετο ἡ περιουσία και μετὰ τῶν συζύγων καὶ τῶν τεκνων θὰ παρεδιδοντο εἰς τοὺς ἐγγυτέρους πρὸς τὸν Χαλίφην καὶ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν δούλων. Διέταξε δὲ ὁ ἀλ Χάκημ ν' ἀναζητηθῶσι καὶ συλληφθῶσιν οἱ μὴ δεχθέντες τὸν 'Ισλαμισμὸν κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι. Συνεπείᾳ τούτου νέοι προσήλυτοι ἐφάνησαν ἐξ αὐτῶν, ἀρνούμενοι τὸ χριστιανικὸν θρήσκευμα ἵν' ἀποφύγωσι τὰς βασάνους. 'Ελάχιστοι δὲ τῶν ὑπαλλήλων εναπέμειναν πιστοὶ εἰς τὸν Χριστιανισμόν, μὴ παρασυρθέντες ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν ἄλλων. 'Εν ταῖς ἐπαρχίαις ὀλίγοι ὑπῆρξαν οἱ ἐξισλαμισθέντες ἐκ τῶν καταπιεστικῶν μέτρων τοῦ ἀλ Χάκημ, ἀλλ' οὗτος πρὸς καταστροφὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπέτρεψεν εἰς τὸν στρατὸν νὰ διαρπάσῃ πάντας τοὺς χριστιανικοὺς ναοὺς καὶ πάντα τὰ Μοναστήρια. Τούτων τῶν ναῶν καὶ Μοναστηρίων μικρὸς ἀριθμὸς μετεβλήθη εἰς μουσουλμανικὰ τεμένη, ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐπεσωρεύθησαν ἐρείπια. 'Ηνώχλουν ἔτι καὶ τὰ ἐρείπια τὸν τύραννον, ὅθεν διέταξεν ἐντελῆ τὸν ἀφανισμὸν αὐτῶν, πολλαχοῦ δ' ἐγένοντο πάλιν καὶ τυμβωρυχίαι, ὁ δὲ μουσουλμανικὸς ὄχλος ἔκαιεν ἐν τοῖς βαλανείοις τὰ ἐκ τῶν χριστιανικῶν τάφων ὀστᾶ. Ἐκάησαν καὶ πάντα τὰ ἱερὰ βιβλία, ὅσα ἐν τοῖς ναοῖς εὑρέθησαν. 'Εκ τῆς καταστροφῆς ταύτης ἀφέθη τὸ ἐν Γαρνούτ, ἐν τῇ περιοχῇ τῆς 'Αλεξανδρείας, Μοναστήριον τοῦ ἁγίου Μακαρίου μεθ' ἑτέρου μικροῦ παρ' αὐτῷ κειμένου, Μοναστηρίου, ἐπειδὴ ταῦτα κατεῖχον δύο φυλαὶ ἀραβικαὶ Μπένυ Κούρα καὶ Μπένυ Κιλάμπ. Ἡ καταστροφὴ ἐπεξετάθη καὶ μέχρι τοῦ Μοναστηρίου τοῦ ὄρους Σινᾶ, ὅπερ ὁ ἀλ Χάκημ παρεχώρησεν εἴς τινα Ἄραβα, ὀνόματι ἴμπν Γιάς. Οὗτος μεταβὰς εἰς Σινᾶ εὗρε παλαιόν τινα γραμματέα τοῦ ἀλ Χάκημ, γενομενον μοναχόν, ὀνόματι Σελμουν (Σολομῶντα) ἴμπν 'Ιμπραχίμ, ἄνδρα σοφὸν καὶ σεβαστόν, γνωστὸν καθ' ὅλην τὴν Αἴγυπτον. Ὁ Σελμοὺν προϋπήντησεν αὐτὸν τιμητικῶς, παρέδωκεν ἀπὸ μέρους τοῦ 'Επισκόπου τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ τῶν μοναχῶν οὐ μόνον τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ τὰ τιμαλφέστερα ἀντικείμενα τοῦ Μοναστηρίου, ἀλλὰ καὶ χρήματα, ἵνα μὴ καταστρέψῃ αὐτό, ἀφοῦ, ἄλλως τε, ὡς ὑπέδειξε, δυσχερεστάτη καὶ πολυδάπανος θὰ ἦτο ἡ καταστροφὴ τοῦ Μοναστηρίου. Οὕτως ἐσώθη τὸ Μοναστήριον τοῦ Σινᾶ.

Ἡ θέσις ὅμως τῶν Χριστιανῶν ἐν τῷ Κράτει τοῦ ἀλ Χάκημ καθίστατο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν δυσχερεστέρα. Μαθὼν ὁ ἀλ Χάκημ ὅτι Χριστιανοὶ καὶ Ἑβραῖοι προθύμως νὰ φύγωσι ἐκ του Κράτους του ἐξέδωκε διάταγμα ἐπιτρέπον αὐτοῖς τοῦτο. «Ἔμαθε ὁ ἀλ Χάκημ, διηγεῖται ὁ χρονογράφος, ὅτι οἱ πλείους τῶν Χριστιανῶν εἰσὶ τεταραγμένοι, φοβοῦνται νὰ διαμένωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτοῦ καὶ θεωροῦσιν ἀφόρητον τὸ ἔχειν διακριτικὸν σημεῖον, ὅτι μυστικῶς ἀπέρχονται εἰς τὰς χώρας τῶν Ἑλλήνων, ἐξαγοράζοντες τοὺς ἐπιτετραμμένους τὴν φρούρησιν τῶν ὁδῶν ἵνα ἐπιτρέπωσιν αὐτοῖς τὴν φυγήν. Τοτε διὰ διατάγματος, δημοσίᾳ ἀναγνωσθέντος, κατὰ τὸν μῆνα Σαφὰρ τοῦ αὐτοῦ ἔτους (404=1013), διέταξε τοὺς Χριστιανοὺς καὶ Ἑβραίους ἵν' ἀπέλθωσιν εἰς τὴν χώραν τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν καὶ παντὸς ὅ,τι μεθ' ἑαυτῶν θα λαβωσι, καὶ νὰ πράξωσι κατὰ τὴν ἰδίαν σκέψιν καὶ ἐπιθυμίαν. Τοῦτο ἔπραξεν ἵνα δείξῃ εἰς αὐτοὺς καλόν τι καὶ συγκατάβασιν μὴ ἔχων τινα δυσμένειαν πρὸς οὐδένα διὰ τὴν ἀναχώρησιν. Τοὐναντίον ἀφῆκε τοῦτο εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν καὶ ἔστειλε διαταγὰς εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας καὶ τα μέρη τοῦ κράτους, καὶ οὕτως ἐγένετο. Πλῆθος Χριστιανῶν καὶ τῶν ἐμμενόντων ἐν τῇ πίστει καὶ τῶν ἀρνηθέντων αὐτὴν μετῴκησαν ἐκ τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ ἄλλων χωρῶν, φανερῶς, ἀποκεκαλυμμένως, πωλήσαντες τὴν περιουσίαν αὐτῶν καὶ πᾶν ὅ,τι δὲν ἠδύναντο νὰ μετακομίσωσι. 'Εν τοιαύτῃ περιπτώσει οὐδεμίαν ἐποιοῦντο ἐπ' αὐτῶν ἔρευναν. Καὶ μετέβησαν εἰς τὴν Λαοδίκειαν, τὴν 'Αντιόχειαν καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τῶν Ἑλλήνων». 'Επὶ πλέον δὲ ὁ ἀλ Χάκημ ἐφάνη εὐμενὴς ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ καὶ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ δούλους. «Παρ' αὐτῷ ὑπῆρχον πλεῖστοι δοῦλοι Ἕλληνες, οἵτινες ἐξώμοσαν κατὰ τὸν ἀνωτέρω διωγμον καὶ οἵτινες ἐπεθύμουν νὰ φύγωσιν εἰς τὴν χώραν τῶν Ἑλλήνων. 'Εκεῖνος δὲ ἀπηλευθέρωσε παντας τοὺς δούλους αὐτοῦ καὶ ἐπέτρεψε να ἀποφασίσωσι περὶ τῆς ἑαυτῶν τύχης, ἀποκομίζοντες τα χρήματα αὐτῶν ἐκ τῶν ἰδιοκτησιῶν καὶ κτημάτων, τῶν ἀνηκόντων αὐτοῖς. Ἐπέτρεψε τοῦτο αὐτοῖς μεταξὺ πάντων τῶν Χριστιανῶν ἐκείνων, οἵτινες εἶχον δεχθῆ τὸν 'Ισλάμ, καὶ ἐκεινων, οἵτινες ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὴν ἑαυτῶν θρησκείαν».

Ὑπῆρξαν οὐχ ἧττον πολλοὶ οἱ μὴ μετακινήσαντες μέν, μὴ ἐνοχληθέντες δέ, διότι ὁ ἀλ Χακημ διέτρεχε τότε στάδιον εὐμενειῶν πρὸς τοὺς ἐπὶ μακρὰ ἔτη καταβασανισθέντας ὑπ' αὐτοῦ Χριστιανούς. 'Επέτρεψε μάλιστα εἰς τὸν προειρημένον Σιναΐτην μοναχὸν Σολομῶντα, ἡγούμενον γενόμενον τοῦ Μοναστηριου, τὴν ἀνακαίνισιν καταστραφέντος ἄλλου Μοναστηριου, ἐξαρτήματος τοῦ Σιναϊτικοῦ Μοναστηρίου, ὡς καὶ τοῦ παρὰ τὸ Κάϊρον Μοναστηρίου τοῦ ἁγίου 'Αρσενίου, καὶ ἀνεγνώρισε τὰ καταπατηθέντα προνόμια τῶν μοναχῶν, οὐδ' ἔλαβεν ὑπ' ὄψει καταγγελιας φανατικῶν τινων, καθ' ἃς καὶ οἱ ἐξωμόται μετὰ τῶν πιστῶν Χριστιανῶν συνήρχοντο νυκτὸς καὶ ἐτέλουν τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, οὗτινος τὴν δημοσίαν τέλεσιν εἶχεν ἀπαγορεύσει. 'Αλλ' αἴφνης ὁ ἀλ Χάκημ τῷ 1015 διέταξεν ἵνα οἱ μὴ μετοικήσαντες ἐξομόσωσι τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ προσέλθωσιν εἰς τον 'Ισλαμισμόν. Οἱ Χριστιανοὶ ἤκουσαν μετὰ φρίκης τὸ νέον τοῦτο ἀπροσδόκητον διάταγμα, ἀλλὰ νέα πάλιν μεταβολὴ ἐπῆλθεν εἰς τὰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις τοῦ ἀλ Χάκημ. Τῷ 1017 ἀνεκάλεσε πάντα τὰ διατάγματα, ἀποδίδων πλήρη θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐπιτρέπων τὴν ἐπιστροφὴν τῆς δημευθείσης περιουσίας τῶν ναῶν καὶ Μοναστηρίων, τὴν ἀνοικοδόμησιν αὐτῶν, τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἁρπαγείσης ἢ δημευθείσης περιουσίας τῶν ἰδιωτῶν. Μετ' εὐνοήτου χαρᾶς ὑπεδέχθησαν οἱ Χριστιανοὶ τὸ εὐεργετικώτατον τοῦτο διάταγμα. 'Αλλ' ἴσως θ' ἀνεκαλεῖτο πάλιν τοῦτο ἂν μὴ ἐξαίφνης, τῇ 13 Φεβρουαρίου 1021, ὁ ἀλ Χάκημ ἐδηλητηριάζετο ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Σάλεχ Μελούκ, διαδοσάσης τὴν φήμην ὅτι ὁ Χαλίφης ἀπώλετο. Ἡ φήμη αὕτη περιέβαλε δι' ἔτι μείζονος αἰνίγματος τὸν ἀλ Χάκημ, ὃν ὡς θεὸν προσκυνοῦσιν ἄχρι τῆς σήμερον οἱ Δροῦσοι τῆς Συρίας.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀπηνεστάτου αὐτοῦ διωγμοῦ ὁ πατριάρχης Θεόφιλος ἀπουσίαζεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, μὴ δυνάμενος νὰ παραμείνῃ ἐν Καΐρῳ. Κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονὴν αὐτοῦ ὁ Θεόφιλος ἐπενέβη εἰς ἔριδα τοῦ Βασιλέως Βασιλείου Βουλγαροκτόνου (976—1025) καὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σεργίου β' (999—1019) ἀποτρέποντος τὸν Βασίλειον ἀπὸ τοῦ περὶ «ἀλληλεγγύου» νόμου, δι' οὗ ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς μεγάλους γαιοκτήμονας ἵνα μεταβάλλωσιν εἰς ἐκκλησιαστικὰ τὰ κτήματα τῶν χωρικῶν πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἀμφισβητήσεως τῆς ἰδιοκτησίας. Τινὲς μὲν ἀνάγουσι τὴν ἔριδα ταύτην εἰς τὸ ἔτος 1019, τελευταῖον τῆς πατριαρχείας τοῦ Σεργίου, ἕτεροι δὲ εἰς τὰ ἔτη 999—1003. Ὁ Πατριάρχης 'Αλεξανδρείας Θεόφιλος συνεβίβασεν ἀμφοτέρους, κατασκευάσας δύο ἀγάλματα ἐκ κηροῦ, παριστῶντα τὸν μὲν Βασιλέα ἀποκεκομμένην ἔχοντα τὴν δεξιὰν χεῖρα, ὡς ὑψώσαντα αὐτὴν κατὰ τοῦ Πατριάρχου, τὸν δὲ Πατριάρχην μετ' ἀποκεκομμένης γλώσσης ὡς ἀσεβήσαντα πρὸς Βασιλέα. Ἡ τῶν ἀγαλμάτων παράστασις ἐδήλου ὡς ἀναγκαίαν τὴν ὑποχώρησιν παρ' ἀμφοτέρων, τούτου δὲ γενομένου ἐπῆλθε συμβιβασμός, καὶ ὁ μὲν Βασιλεὺς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ ὅπερ ἔφερε στέμμα ὡς δῶρον, ὁ δὲ Πατριάρχης τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ, ἐφ ᾧ ἀπεδόθη εἰς τὸν Πατριάρχην 'Αλεξανδρείας καὶ ὁ τίτλος «Κριτὴς τῆς Οἰκουμένης», μετὰ τοῦ προνομίου τοῦ φορεῖν δύο ἐπιτραχήλια καὶ μίτραν.

'Εν Εὐχολογίῳ Σιναϊτικοῦ κώδικος εἰς τὴν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἐποχὴν ἀναγομένου σῴζονται δύο διατάξεις περὶ χειροτονίας τοῦ Πατριάρχου 'Αλεξανδρείας καὶ περὶ ἐνθρονίσεως αὐτοῦ. Κατὰ τὴν πρώτην τῶν διατάξεων τούτων, ἐκτὸς τῶν λοιπῶν ἱερῶν ἀμφίων δίδοται τῷ Πάπᾳ καὶ Πατριάρχῃ καὶ δεύτερον ἐπιτραχήλιον, ἄνωθεν τοῦ σάκκου, ὅπερ καλεῖται «κριτᾶτον», ὑπομιμνῆσκον τ' ἀνωτέρω προνόμια αὐτοῦ καὶ τὸν τίτλον «Κριτὴς τῆς Οἰκουμένης». Ἡ δὲ τελετὴ τῆς ἐνθρονίσεως ἐγίνετο κατὰ Κυριακὴν ἢ ἑορτήν, τελοῦντος τοῦ νέου Πάπα καὶ Πατριάρχου τὴν θείαν λειτουργίαν, οἱ δὲ συλλειτουργοῦντες 'Αρχιερεῖς ἐκάθιζον αὐτὸν τρὶς ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ἁγίου Μάρκου.

Κατὰ τὸ ἔτος τῆς τελευτῆς τοῦ Πατριάρχου Θεοφίλου κατέπαυσε καὶ ὁ φοβερὸς ἐν Αἰγύπτῳ διωγμός, ἐκλιπόντος ἐκ τοῦ μέσου τοῦ διαβοήτου ἀλ Χάκημ. Διάδοχος Χαλίφης ἀνηγορεύθη ὁ νεα-

Digitized by Google

ρὸς ἀδελφὸς αὐτοῦ ἀλ Ζάχηρ (1020—1035), ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς πολυπράγμονος Σάλεκ Μελούκ, ὅστις ἐξέδωκεν ἀμέσως σπουδαιότατον διάγγελμα περὶ πλήρους ἀνεξιθρησκείας καὶ ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης. Οἱ ἑκασταχοῦ διοικηταὶ διετάσσοντο νὰ καταδιώκωσι μόνον τοὺς κακούς, νὰ προστατεύωσι δὲ τοὺς καλοὺς καὶ εἰρηνικοὺς ἀνθρώπους. Ἐξέδηλου ὁ νέος Χαλίφης τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀποστροφὴν κατὰ τοῦ ἐκβιασμοῦ τῆς συνειδήσεως τῶν Χριστιανῶν καὶ Ἑβραίων πρὸς ἐξώμοσιν. Ταῦτα μαρτυροῦσιν ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Αὐλῇ τῶν Χαλιφῶν ἦσαν ἀπεχθῆ τὰ τυραννικὰ ἐγχειρήματα τοῦ ἀλ Χάκημ. Οἱ Χριστιανοὶ ἤρξαντο πάλιν ἐλευθέρως τελοῦντες τὰ τῆς θρησκείας αὐτῶν καὶ λιτανεύοντες κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἐκ τοῦ Καΐρου πρὸς τὰς ἐκτὸς αὐτοῦ εὑρισκομένας Ἐκκλησίας. Πολλάκις ὁ νεαρὸς Χαλίφης ἐγένετο θεατὴς τῶν τοιούτων λιτανειῶν καὶ ἑορτῶν τῶν Χριστιανῶν, διατάξας τὴν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ περιφρούρησιν αὐτῶν. Ἀπέβαλον δὲ οἱ Χριστιανοὶ τὰ ἐπιβληθέντα αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ ἀλ Χάκημ ἐξωτερικὰ σημεῖα, τηρήσαντες μόνον τὴν μέλαιναν ζώνην καὶ τὸ μέλαν τῆς κεφαλῆς κάλυμμα. Ὁ Χαλίφης ἐπέτρεψε τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν καταστραφέντων ναῶν καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς δημευθείσης αὐτῶν περιουσίας. Τὸ Μοναστήριον τοῦ Σινᾶ οὐ μόνον ἐπανέκτησε παλαιὰ αὐτοῦ κτήματα, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀδείᾳ τοῦ Χαλίφου νέα ἀπέκτησεν ἐν Δαμασκῷ, Λαοδικείᾳ, Τριπόλει καὶ Γάζῃ. Τῷ δὲ 1027 ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἑσπερίαν ὁ λόγιος Σιναΐτης μοναχὸς Συμεών. Ἕλλην, ἐκ Σικελίας ὁρμώμενος. ἐμόνασε κατ' ἀρχὰς ἐν Παλαιστίνῃ ὁ Συμεών, εἶτα δὲ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ. Ἐπειδὴ δὲ Σιναΐται μοναχοὶ εὑρισκόμενοι ἐν τῇ Δύσει πρὸς συλλογὴν ἐράνων ἠκούσθη ὅτι ἐτελεύτησαν παραδόντες τὰ χρήματα εἰς τὸν Δοῦκα τῆς Νορμανδίας Ριχάρδον β', ἁρμοδιώτερος δὲ τοῦ Συμεὼν οὐδεὶς ἕτερος ὑπῆρχεν ἐν Σινᾶ, ἀπεστάλη οὗτος εἰς τὴν Δύσιν. Δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως ἐν τοῖς ζῶσι τὸν Ριχάρδον καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξακριβώσῃ τι περὶ τῶν χρημάτων.

Τοῦτο κατελύπησεν αὐτόν. Μεταβὰς δὲ ὁ Συμεὼν εἰς Ρουένην ἵδρυσε παρ' αὐτὴν Μοναστήριον τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης, πολιούχου τοῦ Σινᾶ, ἐν τῷ Μοναστηρίῳ δ' ἐκείνῳ ἐτελεύτησε τῷ 1035 ἔτει, ὅτε ἔληξε καὶ ἡ καλιφεία τοῦ ἀλ Ζάχηρ, εὐμενέστατα διακειμένου πρὸς τοὺς Χριστιανούς. Τὰς ἀγαθὰς αὐτοῦ διαθέσεις καὶ ἄλλοι συνεμερίζοντο. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ φανατικοὶ Μουσουλμάνοι, δυσαρεστούμενοι ἰδίως κατ' ἐκείνων οἵτινες ἐπὶ τοῦ ἀλ Χάκημ Χριστιανοὶ ὄντες ἐδέχθησαν τὸν Μουσουλμανισμόν, ἀλλὰ πάλιν ἐπανῆλθον εἰς τὸν Χριστιανισμὸν μετὰ τὸ ἀνωτέρω τοῦ νέου Χαλίφου διάγγελμα. Θορυβώδη δ' ἐπεισόδια ἐγένοντο ἐν Καΐρῳ κατά τινος τοιούτου Κόπτου, ὀνόματι Ἴμπν-ἀμποῦ-Ζαχαρία-ἴμπν-ἀμποῦ-Γάλημπ. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης τοῦ ἐξεγερθέντος μουσουλμανικοῦ ὄχλου ὁ Χαλίφης διέταξε τὴν φυλάκισιν αὐτοῦ καὶ τὴν διὰ τῆς βίας ἐπάνοδον εἰς τὸν Μουσουλμανισμόν. Ἐπειδὴ δὲν ἔπραξε τοῦτο, παρ' ὅλας τὰς πιέσεις, δι' ὧν κατεβασανίσθη ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἐν τῇ φυλακῇ, κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ὃν καρτερικῶς ὑπέστη. Ἐξαιρετικοὶ ὅλως λόγοι ὑπῆρξαν τῆς κατὰ τοῦ Χριστιανοῦ τούτου ἐξεγέρσεως τοῦ ὄχλου, διότι οὗτος κατὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Μουσουλμανισμοῦ ὑπερβολικὸν ἔδειξε ζῆλον καὶ ἀντέγραψε ρητὰ τοῦ Κορανίου, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπέστρεψε ζητηθέντα ἐπιμόνως.

Ἕτερον παρόμοιον ἐπεισόδιον δὲν συνέβη, ἀφέθησαν δ' ἐλεύθεροι οἱ διὰ τῆς βίας ἐξισλαμισθέντες νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν Χριστιανισμόν.

Ἐσωτερικὴ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας.— Μετὰ τ' ἀνωτέρω γεγονότα ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἐν γένει, τῆς τε Ὀρθοδόξου καὶ τῆς Κοπτικῆς, γνωρίζομεν ὅτι τῷ 1057 ἐπεβλήθη ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου ἰδιαίτερος φόρος, ὃν ἐξ ἡμισείας ἐπλήρωσαν οἱ Κόπται καὶ οἱ Ὀρθόδοξοι, ὅπερ σημαίνει ὅτι παρὰ τοὺς φοβεροὺς διωγμοὺς ἱκανὸς ἀριθμὸς Ὀρθοδόξων εἶχεν ὑπολειφθῇ. Ἀλλ' οἱ Κόπται ἦσαν πολυαριθμότεροι. Ἐν ἔτει 1086 ἔν τινι Συνόδῳ αὐτῶν παρευρέθησαν 52 Ἐπίσκοποι. Διετέλουν δὲ καὶ οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοὶ τῶν Κοπτῶν ἐν μεγάλῃ ἀμαθείᾳ, σιμωνιακῶς καταλαμβάνοντες τὰ διάφορα ἀξιώματα. Σπουδαῖον δ' ἐπεισόδιον συνετάραξεν ἐσωτερικῶς τὴν Κοπτικὴν Ἐκκλησίαν περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην, σχετικὸν πρὸς τὸ μυστήριον τῆς Ἐξομολογήσεως. Διότι παρουσιάσθησάν τινες ἰσχυριζόμενοι, ὅτι ἡ ἐξομολόγησις τῶν πιστῶν πρὸς ἱερέα πνευματικόν, προφορικῶς γινομένη, εἶναι περιττὴ καὶ ὅτι πρὸς συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων ἀρκεῖ ἡ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς λειτουργίας καῦσις θυμιάματος καὶ ἡ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην μυστικὴ ἐξομολόγησις ἑνὸς ἑκάστου τῶν πιστῶν καθ' ἑαυτόν. Μετὰ τοιαύτην ἐξομολόγησιν ἐπέρχεται πλήρης ἄφεσις ἁμαρτιῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Τὴν ψευδῆ ταύτην δοξασίαν ὑπεστήριξαν καὶ Πατριάρχαι τῶν Κοπτῶν, μετὰ πολλοῦ δὲ κόπου καὶ μετὰ πολλὰ ἔτη κατεστάλη ἡ ἐντεῦθεν προελθοῦσα σύγχυσις.

Περὶ δὲ τοῦ Ὀρθοδόξου Πατριαρχείου τῆς Ἀλεξανδρείας προκειμένου, μανθάνομεν ὅτι ἐξηκολούθουν αἱ παρὰ τῶν Ἀράβων ἐπιδρομαί, καταπνίγουσαι πᾶσαν δύναμιν αὐτοῦ. Τῷ 1091 λησταὶ Βεδουῖνοι ἐπέπεσαν κατὰ τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Σινᾶ καὶ διήρπασαν πάντα τὰ ἐν αὐτῷ καταβασανίσαντες τὸν ἡγούμενον Ἰωάννην καὶ τοὺς μοναχούς. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς ὁ ἡγούμενος Ἰωάννης ἐτελεύτησε, μόνον δ' ἕνεκα σεισμοῦ οἱ λησταὶ φοβηθέντες ἐγκατέλιπον τὸ Μοναστήριον. Εἰδήσεις τινὰς ἔχομεν καὶ περὶ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ὀρθοδόξου Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας. Τῷ 1143 ὁ Νεῖλος Δοξαπατρῆς, κατὰ παράκλησιν τοῦ Βασιλέως τῆς Σικελίας Ρογήρου β', συντάξας κατάλογον τῶν Μητροπόλεων καὶ Ἐπισκοπῶν τῶν ὑποκειμένων τοῖς πέντε πατριαρχικοῖς θρόνοις, ἀνέγραψεν 8 Μητροπόλεις, μετὰ διαφόρων ὑποκειμένων αὐταῖς Ἐπισκοπῶν, καὶ 5 ἑτέρας Ἐπισκοπὰς τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ κατὰ πόσον ὁ κατάλογος οὗτος τῶν Μητροπόλεων καὶ Ἐπισκοπῶν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας, εἰλημμένος ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων καταλόγων, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πραγματικότητα. Διότι εἴδομεν μὲν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν Μητροπολίτην τὸν ὕστερον γενόμενον Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Ἀρσένιον, εἴδομεν καὶ Ἐπισκόπους ὑπ' αὐτοῦ συγκληθέντας εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ Πατριάρχου Ἠλία α', εἴδομεν ὡσαύτως ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἀρσένιος περιώδευσε τὰς ἐπαρχίας τοῦ Πατριαρχείου, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν τίνες καὶ πόσαι τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἦσαν πεπληρωμέναι. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει αἱ ἐνδείξεις αὗται μαρτυροῦσιν ὅτι ὑπῆρχον ἐν τῷ Πατριαρχείῳ Ἀλεξανδρείας καὶ Μητροπόλεις καὶ Ἐπισκοπαί, κατὰ τοὺς βαρυτάτους ἐκείνους χρόνους. Εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι ὁ ἐπὶ ἀλ Χάκημ διωγμὸς διέλυσε πολλάς, ἂν μὴ πάσας τὰς ἐπαρχίας ταύτας, διότι ἀξιοσημείωτον ὅτι κατὰ τοὺς ἐφεξῆς χρόνους δὲν παρουσιάζονται πλέον τοιαῦται ἐν τοῖς σωζομένοις ἱστορικοῖς μνημείοις.

Ὅλως δ' ἀδοκήτως ποριζόμεθα εἰδήσεις τινὰς περὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἐν τέλει τοῦ ιβ' καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ ιγ' αἰῶνος, ὀφειλομένας εἰς τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας ***Μᾶρκον Γ'*** (1180—1209). Ὁ Πατριάρχης οὗτος, μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ θελήσας νὰ τελέσῃ οὐχὶ τὴν ἐκεῖ ἐπικρατήσασαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ἀλλὰ τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τελουμένην τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Μάρκου λειτουργίαν, ἠμποδίσθη καὶ ὑπεσχέθη νὰ τελῇ τὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου λειτουργίαν, ἥτις ἔκτοτε καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἐπεκράτησεν, ἐνῷ πρότερον ἐτελεῖτο, ὡς καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις, ἡ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου καὶ τοῦ ἁγίου Μάρκου.

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο συμβὰν ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας, ὑπῆρξε μία ἐπὶ πλέον ἀφορμὴ νὰ ὑποβάλῃ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1195 ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μᾶρκος εἰς τὸν Ἀντιοχείας Πατριάρχην Θεόδωρον Βαλσαμῶνα τὰς ἐρωτήσεις αὐτοῦ, αἵτινες ἀποτελοῦσι μνημεῖον σπουδαιότατον ἐκ πάσης ἀπόψεως πρὸς γνῶσιν τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν ὅλως ἰδιαιτέρων αὐτῆς ἐθῶν καὶ ἐθίμων (**Πατρ.** *Migne* ser gr. 138, 951 ἑξ.). Οὕτω δ' ἐκ τῆς πρώτης ἐρωτήσεως καταφαίνεται ὅτι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὡς καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐτελοῦντο συνήθως αἱ λειτουργίαι τοῦ ἁγίου Ἰακώβου καὶ ἡ φερομένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου. Ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως πυκνῆς ἐπικοινωνίας τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας πρὸς τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶχεν ἐπικρατήσει εἰσέτι ἡ λειτουργία τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου καὶ ἡ τοῦ Μ. Βασιλείου, ἡ μὲν πρώτη συνήθως, ἡ δὲ δευτέρα ἐκτάκτως τελουμένη. Εἰς τὴν ἔλλειψιν τοιαύτης ἐπικοινωνίας ὀφείλεται ἐπίσης, ὡς ἐκ τῆς δευτέρας ἐξάγεται ἐρωτήσεως, ἡ χρῆσις πρὸς ἀνάγνωσιν καί τινων ἀποκρύφων βιβλίων, ἐνῷ διὰ τὰς δικαστικὰς ὑποθέσεις δὲν ἦσαν ἐν χρήσει τὰ Βασιλικά, ὡς λέγει ἐν τῇ τρίτῃ ἐρωτήσει ὁ Μᾶρκος. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐρωτᾷ ἂν πρέπῃ δι' ἰδιαιτέρων εὐχῶν ν' ἁγιάζωνται τὰ προσφερόμενα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὰ τῶν ἁγίων ποτηρίων καὶ τῶν ἁγίων δίσκων σκεπάσματα καὶ ἡ λοιπὴ τῆς ἁγίας τραπέζης ἑτοιμασία καὶ τὰ ἀγγεῖα, ἐν οἷς «τὰ βαπτίσματα» γίνονται. Περαιτέρω ἠρώτησεν ἂν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς κληρικοὺς καὶ λοιποὺς λαϊκοὺς νὰ δανείζωσιν ἐπὶ τόκῳ χρήματα, ἐπίσης ἂν εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους Σύρους καὶ ἐξ Ἀρμενίων καὶ ἐξ ἄλλων χωρῶν ἀλλογλώσσους πιστοὺς ἐπιτρέπεται ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἡ χρῆσις τῆς ἰδίας αὐτῶν διαλέκτου. Φαίνεται μᾶλλον ὅτι τοιοῦτόν τι δὲν ἐπετρέπετο εἰσέτι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἀμφιβολίαι τινὲς ὑπῆρχον, ὡς ἐκ τῶν ἐφεξῆς καταφαίνεται ἐρωτήσεων, περὶ τοῦ ἂν ὁ ἀδελφὸς ἠδύνατο νὰ λάβῃ ὡς σύζυγον τὴν μνηστὴν τοῦ τελευτήσαντος ἀδελφοῦ αὐτοῦ, περὶ τοῦ ἂν δύναται νὰ γίνῃ διάκονος ἢ ἱερεὺς ὁ ἑτέραν λαβὼν σύζυγον μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἰδίας αὐτοῦ μνηστῆς, περὶ ἄλλων τινῶν τοῦ ἠθικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ βίου περιπτώσεων τῶν συζύγων.

Ἠρώτησεν ὡσαύτως ὁ Μᾶρκος ἂν ἠδύνατο ὁ ἱερεὺς λουσθεὶς ἐν βαλανείῳ αὐθημερὸν νὰ ἱερουργήσῃ ἢ μετὰ τὴν ἱερουργίαν νὰ μεταβῇ εἰς βαλανεῖον, καὶ ὁ λαϊκὸς λουσθεὶς ἐν βαλανείῳ αὐθημερὸν νὰ κοινωνήσῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἢ μετὰ τοιαύτην κοινωνίαν νὰ λουσθῇ ἐν βαλανείῳ, ἢ ποῖον νὰ ὑποστῇ ἐπιτίμιον ἐὰν μετὰ τὴν κοινωνίαν ἐμέσῃ. Μετὰ τὴν ἐρώτησιν ἂν ἐπιτρέπεται τέλεσις ἱερουργίας ἢ βαπτίσματος ἐν πλοίῳ καὶ ἐν μὴ καθηγιασμένῳ οἴκῳ προβάλλει τὸ ἑξῆς δέκατον πέμπτον ζήτημα «ἀκινδύνως ἱερουργήσει τις ἢ συνεύξεται μετὰ αἱρετικῶν, Ἰακωβιτῶν δηλαδὴ καὶ Νεστοριανῶν, εἰς ἐκκλησίαν αὐτῶν καὶ ἡμετέραν; ἢ κοινῆς μετ' αὐτῶν μετάσχῃ τραπέζης; ἢ κατοιχουμένων (=ἀποθνησκόντων) ποιήσει μνημόσυνα; ἢ μεταδώσει τῶν θείων ἁγιασμάτων αὐτοῖς; Ἡ στενοχωρία γὰρ τοῦ τόπου πολλὰ ποιεῖ τοιαῦτα καὶ ζητῶ τὸ ποιητέον». Σχετικὸν πρὸς ταῦτα εἶναι καὶ τὸ ἑξῆς: «Αἰχμάλωτοι Λατῖνοι καὶ ἕτεροι παρουσιάζουσιν εἰς τὰς καθολικὰς (=ὀρθοδόξους) Ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ ζητοῦσι μεταλαβεῖν τῶν θείων ἁγιασμάτων· εἰ γοῦν ἐκχωρητέον τοῦτό ἐστι, ζητοῦμεν μαθεῖν». Ἐκ τούτων καταφαίνεται εἰς ποίας στενοχωρίας διετέλει ἡ Ἀλεξανδρινὴ Ἐκκλησία καὶ εἰς ποίας κατηναγκάζετο ἐκ τῶν δεινῶν περιστάσεων πράξεις. Ἐπέτρεπε προδήλως τὴν συνιερουργίαν τῶν Ὀρθοδόξων μετὰ τῶν αἱρετικῶν κληρικῶν, ἐν αἱρετικῇ ἢ ἐν ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἐδέχετο αἱρετικὸν ἀνάδοχον ὀρθοδόξου παιδὸς καὶ τἀνάπαλιν, μνημόσυνα ἐτέλει ὑπὲρ τῶν ἀποθνησκόντων αἱρετικῶν, μετέδιδε τὴν ἁγίαν μετάληψιν εἰς τοὺς αἱρετικούς. Ἠρώτησε δ' ἐφεξῆς ὁ Μᾶρκος ἂν ἐπιτρέπεται ἢ ἐπιβάλλεται μάλιστα ἡ καθημερινὴ μετάληψις τῶν ἀχράντων μυστηρίων πᾶσι τοῖς μὴ κεκωλυμένοις μοναχοῖς, κληρικοῖς καὶ λαϊκοῖς, ἂν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ κοινωνία τῶν μυστηρίων ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ διακόνων συλλειτουργούντων μετὰ Ἀρχιερέως ἂν ἐπιτρέπεται ἡ μετάδοσις τῆς θείας Εὐχαριστίας μετὰ ψυχροῦ ὕδατος καὶ οἴνου. Ὑποδηλοῦται δὲ διὰ πάντων τούτων τί ἐπετρέπετο ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐρωτήσας δὲ ὁ Πατριάρχης Μᾶρκος ποῖον ἐπιτίμιον πρέπει νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸν ἱερουργοῦντα ἱερέα ἂν χυθῇ τι κατὰ γῆς «ἐκ τοῦ ἁγίου ποτηρίου ἢ τοῦ ἁγίου δίσκου», ἐζήτησε περαιτέρω νὰ μάθῃ ἂν ἐπιτρέπεται τοῖς μοναχοῖς, ἱερωμένοις καὶ μὴ νὰ ἐξομολογῶσι καὶ ἂν εἶναι κανονικὴ ἡ ὑπὸ ἐγγάμων ἱερέων γενομένη, ἐπισκοπικῇ ἀδείᾳ, ἐξομολόγησις;

Ἐκ τοῦ ἐρωτήματος τοῦ Πατριάρχου Μάρκου «ἀποκριματίστως μεταβαίνουσι μοναχοὶ ἐξ ὧν ἀπεκάρησαν μοναστηρίων πρὸς ἕτερα μοναστήρια ἢ οὔ;» δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι, παρὰ τὰς μεγάλας ἐπὶ τοῦ ἀλ Χάκημ καταστροφάς, ὑπελείφθησαν μοναστήριά τινα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Τοῦτο ἐπεβεβαίωσε μετά τινα ἔτη ἐπισκεφθεὶς τὴν Αἴγυπτον ὁ ἅγιος Σάβας Ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας (1221—1237). Καίτοι ἐγίνωσκεν ὅτι οἱ τότε μοναχοὶ ἦσαν κατώτεροι τῶν ἀρχαίων, οὐχ ἧττον ἐπεθύμησε νὰ ἴδῃ αὐτούς. Ἐπεσκέφθη τὴν Λιβύην, Θηβαΐδα καὶ Σκήτην. Ἑκαταχοῦ εὗρε Μοναστήρια μετ' ὀλιγίστων μοναχῶν, δύο ἢ τριῶν ἀσκητῶν. Εἰς πάντας τούτους ἔδωκεν ἐλεημοσύνην ὁ περιηγητὴς Ἀρχιεπίσκοπος, ὅστις καὶ μέχρι τοῦ Μοναστηρίου τοῦ ὄρους Σινᾶ μετέβη.

Ἐρωτήσας ὁ Πατριάρχης Μᾶρκος ἂν ἐπιτρέπωνται αἱ «ἀπολελυμέναι» λεγόμεναι χειροτονίαι, προσέθηκεν ἐν τῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ ἐρωτήματι: «ἀρχαῖον ἔθος εἰς τὴν τῶν Ἀλεξανδρέων ἐκράτησε χώραν τοὺς τελευτῶντας ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς δι' ἁγίου μύρου χρίεσθαι καὶ ἐνταφιάζεσθαι». Ἐφεξῆς προὔβαλεν ὁ Πατριάρχης περὶ τοῦ ἂν ἐπιτρέπεται νὰ χειροτονηθῇ ὁ ἔχων πάθημα σωματικόν, ἂν ἐπιτρέπωνται διάφορα ἐπαγγέλματα («καταλλάκτης», «κομμερκιάριος», «ἰατρός», «ἀστρολόγος») εἰς τοὺς κληρικούς, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ χειροτονηθῇ ἱερεὺς εἷς Μονοθελήτης, γενόμενος Ὀρθόδοξος, πάλιν ἐπιστρέψας εἰς τὸν Μονοθελητισμὸν ἀλλὰ καὶ δευτέραν φορὰν ἀσπασθεὶς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Ἀναφέρει ὅτι δύο σύζυγοι ἐξ οἰκείας προαιρέσεως τὸν μονήρη βίον ἐξελέξαντο, ἀλλ' ἐξηκολούθουν ζῶντες ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ, καὶ ἐρωτᾷ ἂν ἐπιτρέπεται νὰ λαμβάνωσι χρήματα οἱ ἀρχιερεῖς χειροτονοῦντες ἢ ἱερεῖς βαπτίζοντες Ὀρθοδόξους «καί τινας αἱρετικοὺς ὡσαύτως». Ἔπρεπε δὲ δι' ἁγίου μύρου ἢ δι' ἀναβαπτισμοῦ νὰ γίνωνται δεκτοὶ οἱ προσερχόμενοι εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν Ἀρμένιοι, Νεστοριανοὶ καὶ Ἰακωβῖται; ἀναγνωρίζεται ἡ ἱερωσύνη τοῦ εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐπιστρέψαντος κληρικοῦ; δύναται λαϊκὸς αἱρετικὸς γενόμενος Ὀρθόδοξος, νὰ χειροτονηθῇ ἱερεὺς ἂν ἡ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα του ἐμμένουσιν ἐν τῇ αἱρέσει; δύνανται νὰ γίνωνται ἀνάδοχοι Ὀρθοδόξων παίδων οἱ Λατῖνοι, Ἀρμένιοι, Μονοθελῆται, Νεστοριανοί;

Καὶ ἐρωτᾷ ἂν ἐπιτρέπεται νὰ κοινωνῶσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων αἱ Χριστιαναὶ Ὀρθόδοξοι αἱ ἐκδιδόμεναι εἰς γάμον πρὸς Σαρακηνοὺς ἢ πρὸς αἱρετικούς, ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἐγίνοντο τοιοῦτοι μικτοὶ γάμοι. Τὴν ὕπαρξιν καὶ γυναικείων Μοναστηρίων δηλοῖ τὸ τριακοστὸν ἕβδομον ἐρώτημα περὶ τῆς ἀξιώσεως τῶν προϊσταμένων τῶν γυναικείων Μοναστηρίων ἵνα ἐξομολογῶσι τὰς λοιπὰς

Digitized by Google

μοναστρίας. Διὰ τοῦ τριακοστοῦ ὀγδόου ἐρωτήματος ἐζήτει νὰ μάθῃ ὁ Πατριάρχης Μᾶρκος τί ἦσαν αἱ Διακόνισσαι τὸ πάλαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἂν ἐπιτρέπεται ὁ γάμος εἰς τὸν ὑποδιάκονον καὶ διάκονον, ἂν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς ἱερεῖς «ἡγουμένους ὄντας ἢ πρωτοπαπάδας καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς δι' ἐπιμανίκων καὶ ἐπιγονατίων ἀποσεμνύνεσθαι», ἂν ἐπιτρέπεται ἡ «ἀπὸ ἀρχαίας ἐγχωρίου συνηθείας» γινομένη ἐν Αἰγύπτῳ ταφὴ τῶν νεκρῶν ἐντὸς τῶν ναῶν. Οὐχὶ ἀπροσδόκητον εἶναι τὸ λεγόμενον ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἐρωτήματι ὅτι «**κάτοικοί τινων ἐνοριῶν τὰς τῶν οἰκείων ἀρχιερέων χειροτονίας παραιτούμενοι ἑτέρων ἐνοριῶν ἐπισκόπους προσέρχονται καὶ χειροτονοῦνται**»· ἀπροσδόκητον ὅμως εἶναι τὸ ἐφεξῆς ἐρώτημα: «**Δύνανται οἱ διάκονοι παρὰ γνώμην τῶν ἀρχιδιακόνων αὐτῶν ἱερατικοῦ καταξιοῦσθαι χαρίσματος ἢ οὔ;**». Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὅλως ἰδιαιτέραν κατέλαβον θέσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας οἱ Ἀρχιδιάκονοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Μετὰ ἐρώτημα περὶ τοῦ ἂν ἐπιτρέπεται ὁ τρίτος γάμος, ἡ μετάληψις τῶν θείων μυστηρίων ὑπὸ τῶν «**παλλακευομένων**» καὶ περὶ τῶν βαθμῶν τῆς πνευματικῆς συγγενείας, λέγει ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ ἑβδόμῳ ἐρωτήματι: «**Ἡ χώρα τῶν Ἀλεξανδρέων πολλαῖς μυριάσι γενεαλογουμένη καὶ πληθυνομένη ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἄρτι, κατὰ θείαν παραχώρησιν, ὑπὸ μετρίων στενοχωρεῖται ὀρθοδόξων Χριστιανῶν. Ζητοῦμεν οὖν μαθεῖν εἰ ἐφεῖται καὶ ἐντὸς τοῦ στ' βαθμοῦ συνάλλαγμα γίνεσθαι γαμικὸν διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ πράγματος**». Τοῦτο μαρτυρεῖ εἰς πόσον ὀλίγον ἀριθμὸν εἶχον περιορισθῇ οἱ Ὀρθόδοξοι τῆς Αἰγύπτου μετὰ τοὺς φοβεροὺς διωγμοὺς καὶ ὅτι ἐξ ὑπερτάτης ἀνάγκης ἐπετρέποντο συνοικέσια στ' βαθμοῦ. Ἕπονται ἐρωτήματα ἐπὶ διαφόρων ἠθικῶν ζητημάτων καὶ τῶν σχέσεων τῶν συζύγων πρὸς ἀλλήλους καὶ περὶ τῆς νηστείας ἤτοι **τῆς καταλύσεως κρέατος, τυροῦ καὶ ᾠοῦ, τὰς Τετράδας καὶ Παρασκευὰς τοῦ ὅλου χρόνου** καὶ τῶν νηστειῶν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, τῆς Κοιμήσεως τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ τοῦ Σωτῆρος ἂν εἶναι ἀπαραίτητα ἢ ἀδιάφορα. Κατὰ τὴν νηστείαν ἐν Αἰγύπτῳ οἱ Χριστιανοὶ ἐσυνήθιζον, ὡς τὸ πάλαι, ἅπαξ τῆς ἡμέρας νὰ τρώγωσιν, ὅθεν ἐζήτησε καὶ περὶ τούτου τὴν γνώμην τοῦ Βαλσαμῶνος ὁ Πατριάρχης Μᾶρκος. Μετ' ἄλλα ἐρωτήματα, περὶ τοῦ ἂν ἐπιτρέπεται τέλεσις λειτουργίας κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Λαζάρου καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν μ' μαρτύρων, ἐπίσης τέλεσις γάμου, μνηστείας, βαπτίσματος κατὰ τὴν μεγάλην Τεσσαρακοστὴν καὶ χειροτονίαι ὑποδιακόνων, διακόνων, ἱερέων καὶ ἀρχιερέων· ζητεῖ πληροφορίας περὶ τοῦ τίς δέον νὰ δέχηται τὰ εἰς τοὺς ναοὺς παρά τινων προσφερόμενα οἱαδήποτε πράγματα ἢ καὶ τρωκτὰ» καὶ περὶ τῶν «κανονικῶν» τῶν ἱερέων καὶ ἀρχιερέων, ὑποδεικνύει ἐν τῷ ἑξηκοστῷ ἐρωτήματι τὴν ἑξῆς περίπτωσιν: «**Ὀρθόδοξός τις αἰχμαλωτισθεὶς παρὰ τῶν Ἀγαρηνῶν καὶ κατὰ βίαν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἐξομοσάμενος καὶ περιτμηθεὶς διόλου σχεδὸν τὴν ἀκαθαρσίαν ἀποκλαίεται καὶ μετὰ τῶν ὀρθοδόξων λαθραίως συνέρχεται καὶ τὴν σωτηρίαν ἀνακαλεῖται. Ἐπεὶ δὲ ἐθέλει καὶ τῶν ἁγιασμάτων μεταλαμβάνειν, ζητοῦμεν τὸ ποιητέον μαθεῖν**». Εἶναι ὄντως λίαν περίεργον ὅτι ἐζήτει ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας νὰ μάθῃ τὸ ποιητέον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ἀλλ' αὕτη ἀκριβῶς ἡ τραγικωτάτη περίπτωσις ὑπομιμνήσκει τὰς θλιβερωτάτας ἱστορικὰς περιπετείας, δι' ὧν διῆλθεν ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας, τοὺς μικρὸν πρὸ τοῦ Πατριάρχου Μάρκου καὶ ἐπ' αὐτοῦ χρόνους. Ἐκ τοῦ ἑξηκοστοῦ πρώτου ἐρωτήματος μανθάνομεν ὅτι ὁ ὀρθόδοξος λαὸς τῆς Αἰγύπτου ἐζήτει νὰ ἐκλέγῃ ὁ ἴδιος τοὺς κληρικούς, διακόνους, ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς, ἤθελε λοιπὸν ὁ Πατριάρχης Μᾶρκος νὰ μάθῃ ἂν ἔπρεπε νὰ στέργῃ τοῦτο καὶ νὰ χειροτονῇ τοὺς ἐκλεγομένους ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἠρώτα περαιτέρω ἂν ἔπρεπε νὰ χειροτονῶνται οἱ ἐκ δευτέρου γάμου καὶ οἱ ἐκ δούλων καὶ παλλακῶν τεχθέντες. Παράδοξον εἶναι τὸ ἑξῆς ἐρώτημα: **Ἀναγνώστης παρὰ ἡγουμένου προτραπεὶς διέπειν κτήματα μοναστηριακά, θέλει προκαθῆσθαι τῶν ἐκεῖσε ὄντων ἱερέων καὶ λοιπῶν κληρικῶν καὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς ἁγιστείαις μετὰ τὸν ἡγούμενον μνημονεύεσθαι. Ἐρωτῶ τοίνυν μαθεῖν εἰ καλῶς περὶ τούτου φιλονεικῇ**». Τέλος ἠρώτησεν ὁ Πατριάρχης ἂν πρέπῃ νὰ τιμωρηθῇ ἱερεὺς χωρίου τελέσας τρίτον γάμον, ἂν ἔπρεπε νὰ ἐπιτραπῇ γάμος ἀπαχθείσης κόρης μετὰ τοῦ ἀπαγωγέως καὶ ἂν ἐπιτρέπεται εἰς ἀναγνώστην τινά, οὗτινος ἡ γυνὴ πάσχουσα δεινὸν νόσημα ηὐτοκτόνησε ῥιφθεῖσα εἰς τὴν θάλασσαν, νὰ τύχῃ τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος.

Ἡ μεγάλη ἱστορικὴ ἀξία τῶν ἐρωτημάτων τοῦ Μάρκου εἶναι προφανεστάτη. Ἐξ αὐτῶν καταφαίνεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἀπομονωθεῖσα μετὰ τὴν ἀραβικὴν τῆς Αἰγύπτου κατάκτησιν δὲν παρηκολούθησε τὰς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως ἐπελθούσας μεταβολὰς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων ἐπόψεων τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ βίου. Εἶχε πλεῖστα ἴδια ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ μεγάλην ἰδιορρυθμίαν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ἥτις ἐξηφανίσθη διὰ τῶν ἐρωτήσεων τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μάρκου Β' καὶ τῶν ἀπαντήσεων τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Θεοδώρου Βαλσαμῶνος. Ἔκτοτε ἐπῆλθε πλήρης ἀφομοίωσις, πολλῷ μᾶλλον ὅτι αἱ περιστάσεις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἐξωθοῦσι τοὺς Πατριάρχας αὐτῆς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Κατὰ τῶν δυσμενῶν περιστάσεων ἔμεινεν ἐν Αἰγύπτῳ παλαίων ὁ μετὰ τὸν Μᾶρκον Β' γενόμενος Πατριάρχης ***Νικόλαος Α'*** (1210—1243), ὅστις ἐπίσης παρέσχεν ἐνδείξεις περὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ἕνεκα τῆς ὅλως ἰδιαιτέρας σχέσεως καὶ ἐπικοινωνίας αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Ρώμης. Ἤδη ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης Ἰννοκέντιος Γ' (1198—1216) παρέβαλεν αὐτὸν ἐν ἐπιστολῇ, ἀπὸ 23 Μαρτίου 1210, πρὸς ἄνθος εὐωδιάζον ἐν διεφθαρμένῳ ἔθνει, ἔχον ἀνάγκην τῶν χυμῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας! Κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἔγραψε καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1211 καὶ 1213 πρὸς τὸν Νικόλαον ὁ Ἰννοκέντιος, ἐπιτρέψας αὐτῷ τὴν εἰς πρεσβύτερον χειροτονίαν Λατίνου διακόνου, χάριν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Λατίνων αἰχμαλώτων, καὶ προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐν Λατερανῷ Σύνοδον (1215), ἐν ᾗ ἔμελλε, πρὸς τοῖς ἄλλοις, νὰ ληφθῇ τελειωτικὴ ἀπόφασις περὶ ἀπελευθερώσεως τῶν ἁγίων τόπων ἀπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν. Ὁ Νικόλαος, μὴ δυνάμενος νὰ μεταβῇ αὐτοπροσώπως, ἀπέστειλε τὸν διάκονον Γερμανόν. Ἀλλὰ τὰ δεινὰ τῶν Χριστιανῶν ἐκ τῶν Σταυροφοριῶν μᾶλλον ἐπηυξήθησαν.

Τῷ 1218 κατέλαβον οἱ Σταυροφόροι τὴν Δαμιέττην, μετὰ μακρὰν πολιορκίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς τὰ πάνδεινα ὑπέστησαν οἱ Χριστιανοὶ ἐν Αἰγύπτῳ. Κατεστράφη, πρὸς τοῖς ἄλλοις, τότε ὁ παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ναὸς τοῦ ἁγίου Μάρκου ὑπὸ τοῦ ἀραβικοῦ στρατοῦ, ἵνα μὴ χρησιμεύσῃ ὡς φρούριον τῶν Σταυροφόρων. Οὗτοι ἠναγκάσθησαν νὰ παραδώσωσι τὴν Δαμιέττην, τῇ 8 Σεπτεμβρίου 1221, μάτην δὲ ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Νικόλαος, γράψας τῷ 1223 πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης Ὀνώριον Γ' (1216—1227) καὶ περιγράψας τὰς συμφορὰς τῶν Χριστιανῶν, προέτρεπε τοὺς Σταυροφόρους νὰ καταλάβωσι τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀπὸ θαλάσσης.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἔλεγεν, ὅτι ἂν κατεστρέφετό τις χριστιανικὸς ναός, ἀπηγορεύετο ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἡ ἀνέγερσις αὐτοῦ. Πάντες οἱ Ὀρθόδοξοι ἰδίως Χριστιανοὶ ἀπὸ δεκατετραετοῦς ἡλικίας ὑπεχρεοῦντο νὰ πληρώνωσιν ὡρισμένον φόρον· Οἱ πτωχοὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὰς φυλακὰς μέχρις ἀποτίσεως τῶν φόρων. Ἐκ τῶν εἰσπραττομένων δὲ παρὰ τῶν Χριστιανῶν φόρων εἰκάζουσί τινες ὅτι οἱ Ὀρθόδοξοι ἠριθμοῦντο εἰς 90,000 περίπου. Τοὺς Χριστιανοὺς μετεχειρίζοντο οἱ Ἄραβες εἰς βαρυτάτας ἀγγαρείας, ἐπιλέγει δὲ ὁ Πατριάρχης, ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τῆς καταλήψεως τῆς Δαμιέττης ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων οἱ Ἄραβες κατέστρεψαν ἐν Αἰγύπτῳ 150 χριστιανικοὺς ναούς, ἀνήκοντας, τὸ πλεῖστον, εἰς τοὺς Κόπτας. Ἡ μεγαλυτέρα καταστροφὴ ναῶν ἐγένετο ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Muhammeden Nasser ibn Qalaoun, κατὰ τὰ ἔτη 1309-1341, διὰ μακρῶν δὲ περιέγραψεν αὐτὴν ὁ χρονογράφος Al Makrizi, λαβὼν ἀφορμὴν ν' ἀναγράψῃ τοὺς ναοὺς καὶ τὰς Μονὰς τῆς Αἰγύπτου (*B. T. A. Evetts*, and *A. J. Butler*, Churches and Monasteries of Egypt, Oxford 1895. — *Makrizi*, Description topographique et historique de l' Egypte, traduite en français par U. Bouriant, ἐν Mémoires de la mission française d' archéologie au Caire, t. XVII, 1893. 1895).

Ἠναγκάζοντο δὲ οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας νὰ μεταβαίνωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα καὶ τῶν γενικῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ἑκάστοτε μετεῖχον. Μεταξὺ τούτων διεκρίθη ὁ ***Ἀθανάσιος Β'*** (1276—1326) εὑρεθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰς μεγάλας ἀνωμαλίας, τὰς ἐκ τοῦ ζητήματος τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν προκυψάσας. Καίτοι δ' ἐπὶ τῶν Μαμελούκων εἶχεν ἐπιδεινωθῇ ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, τῇ ἐπεμβάσει τῶν Ἑλλήνων βασιλέων Κωνσταντινουπόλεως ἐπῆλθε σημαντικὴ βελτίωσις. Ἀξιοσημείωτον δὲ ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξανδρείας ***Μάρκου Ε'*** (1425—1435) ὁ τότε σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου Hadgy ibn Schaaban (1388—1398) ἐζήτησε νὰ ἐκλεγῇ ὁ νέος Πατριάρχης οὐχὶ ἐκ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ὀρθοδόξων κληρικῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τοῦτο ἐκοινοποιήθη εἰς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ***Ἀντώνιον Δ'*** (1389.90,1391—7) δι' ἐπιστολῆς τοῦ Πέτρου Σωζομένου «κουσούλου», ἤτοι Προξένου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῶν Κυπρίων ἐμπόρων (*Miklosich et Müller*, Acta et diplomata graeca medii aevi, 11,277 ἑξ.). Ὁ Ἀντώνιος, φοβούμενος μὴ ὁ ἐκλεγησόμενος δὲν γίνῃ δεκτὸς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἔγραψε πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων ***Δωρόθεον Α'*** (1376—1417) ἐκ μέρους καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Παλαιολόγου (1391—1425) ἵνα μεταβὰς εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐξετάσῃ τὰ κατὰ τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ προβῇ εἰς ἐκλογὴν καταλλήλου Πατριάρχου. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Δωρόθεος, συνεπείᾳ τοῦ γράμματος τοῦ Ἀντωνίου, μετέβη εἰς Αἴγυπτον καὶ ὅτι ὁ ἐκλεγεὶς Πατριάρχης Νικόλαος ἦτο ἐκ τῶν διακεκριμένων κληρικῶν Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ μεγάλη ἐπιφύλαξις τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, συνεπῶς καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, μὴ προβάντων ἀμέσως εἰς ἐκλογὴν Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας. Ἐφοβήθησαν μήπως ὁ ἐκλεγησόμενος δὲν γίνῃ δεκτὸς ἐὰν ἐξελέγετο ἐν ἀγνοίᾳ τῶν Ὀρθοδόξων τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Σουλτάνου. Ἦτο δ' ἄλλως τε πιθανόν, ὡς ἔγραφεν ὁ Ἀντώνιος, καθ' ὃν χρόνον θὰ ἐγίνετο ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκλογὴ Πατριάρχου, νὰ ἐγίνετο τοιαύτη καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ βεβαιωθῶσιν ἐπισήμως οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅτι τὸ διαβιβασθὲν εἰς αὐτοὺς περὶ τῆς ἐκεῖ ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας εἶναι κοινὴ γνώμη καὶ θέλησις καὶ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τοῦ Σουλτάνου. Σαφῶς δ' ἐκ τῶν λεπτομερειῶν τούτων ἐξάγεται ὅτι εἴτε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ εἴτε ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξελέγετο ὁ Πατριάρχης, οὗτος ἐνεκρίνετο καὶ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου.

Περὶ Ἐπισκόπων δ' ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐλάχισται ὑπάρχουσιν εἰδήσεις. Τῷ 1382 ἀναφέρεται Θεόκλητος Μητροπολίτης Λιβύης. Ἐπίσης τῷ 1429 Γαβριὴλ Μητροπολίτης Πενταπόλεως. Ἐν ἐπιστολῇ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φιλοθέου (1364—1374) λέγεται ὅτι οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρισκόμενοι καὶ περὶ τῆς ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν συσκεπτόμενοι ἔμελλον περὶ τοῦ ζητήματος τούτου νὰ ἀποστείλωσι τοῖς ὑποκειμένοις αὐτοῖς Ἀρχιερεῦσι καὶ Συνόδοις. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Πενταπόλεως Γαβριὴλ ἐν διαφόροις ἐρωτήμασι δογματικοῖς, ἑρμηνευτικοῖς καὶ λειτουργικοῖς, ἅτινα ὑπέβαλε πρὸς τὸν Συμεὼν Θεσσαλονίκης (1410—1429), ποιεῖται μνείαν Μητροπολιτῶν. Ἐν καταλόγῳ δὲ τῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, σωζομένῳ ἐν Σιναϊτικῷ κώδικι, ἀριθμοῦνται περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην 16 Μητροπόλεις καὶ 25 Ἐπισκοπαί.

Προφανῶς ὅμως ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ πρόκειται περὶ τοῦ παρελθόντος. Βραδύτερον δ' ἔγραψεν ὁ Κύριλλος Λούκαρις (†1638) ὅτι ἀπὸ διακοσίων ἐτῶν τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας εἶχε μόνον χωροεπισκόπους, ἐννοῶν ὑπὸ τὴν ἔκφρασιν ταύτην, ὅτι καὶ οἱ ὑπάρχοντες ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας Ἐπίσκοποι, παρὰ τὸν τίτλον τοῦ Μητροπολίτου, ὃν ἔφερον, ἐπεῖχον τάξιν χωροεπισκόπων. Ἐκ τῶν σχετικῶν εἰδήσεων εἷς ἢ δύο Ἐπίσκοποι ἐμφανίζονται κατὰ τὸν ιδ' καὶ ιε' αἰῶνα, πιθανῶς δὲ δύο ἦσαν μόνον, ἀλλ' ἐν γένει ἀπὸ τοῦ ζ' μέχρι τοῦ ιε' αἰῶνος ἐλάχιστα ὀνόματα Ἐπισκόπων τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἐγνώσθησαν.

Ὁ δὲ Πατριάρχης ***Φιλόθεος*** (1435—1459) ἐγένετο γνωστὸς ἐκ τῆς συμμετοχῆς αὐτοῦ ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐν τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδῳ (1439) ἀντεπροσωπεύθη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας Ἀντωνίου καὶ τοῦ πνευματικοῦ τοῦ βασιλέως Γρηγορίου Μάμα, καίτοι κατ' ἀρχὰς εἶχεν ὁρισθῇ ὡς ἀντιπρόσωπος Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός, Μητροπολίτης Ἐφέσου (†1443), ὁ μόνος ἐν τῇ Συνόδῳ ἀποκρούσας τὴν ἕνωσιν. Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Φιλόθεος, λαβών, παρὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης Εὐγενίου (1431—1447), ἐπίσημον ἀναγγελίαν τῆς γενομένης, δῆθεν, ἑνώσεως, λέγεται ὅτι ἔσπευσε ν' ἀπαντήσῃ ἀποδεχόμενος αὐτήν, σώζεται δὲ καὶ ἡ ἀπάντησις, ἀλλὰ προφανῶς αὕτη εἶναι πλαστή, διότι ὁ Φιλόθεος μετὰ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν ἔγραψε πρὸς Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον ἀποκρούων τὴν ἕνωσιν καὶ τῷ 1443 συμμετέσχε τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Συνόδου, ἐν ᾗ κατεδικάσθη ὡς ψευδὴς καὶ ἄκυρος ἡ ἕνωσις, πιθανῶς δὲ συμμετέσχε καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου τοῦ 1450, ἐπὶ καταδίκῃ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου ὡσαύτως συνελθούσης.

Νέας καταδίκης τῆς Συνόδου ταύτης συμμετέσχεν ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τοῦ ἐφεξῆς Πατριάρχου ***Μάρκου ΣΤ'*** (1459—1484) ἐν μεγάλῃ καὶ περιφανεστάτῃ Συνόδῳ συνελθούσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Πρὸ ταύτης ὅμως ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ποικιλαχῶς ἐπολέμησε τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον καὶ ἐν αὐτοῖς ἔτι τοῖς λατινικοῖς κέντροις ἐν Ἀνατολῇ. Οὕτω λ. χ. περὶ τὸ 1467 ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας εἶχεν ἀποστείλει εἰς Κρήτην δύο μοναχούς, Σάβαν καὶ Μιχαήλ, μετὰ γραμμάτων, πρὸς ἀντενέργειαν κατὰ τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου. Τὴν ἀντενέργειαν ταύτην μανθάνομεν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Μιχαὴλ Ἀποστολίου πρὸς τὸν Βησσαρίωνα τὸν Νικαίας (†1472) τῷ 1467 γράψαντος. Φαίνεται δὲ ὅτι διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Μιχαὴλ Ἀποστολίου οἱ Ἀλεξανδρεῖς μοναχοὶ ἐξωρίσθησαν ἐκ Κρήτης, μετέβησαν δὲ εἰς Συρίαν καὶ ἐκεῖθεν ἔγραψαν πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Κρήτης ἐπιστολὰς κατὰ τῶν Λατίνων καὶ τῶν λατινοφρόνων.

Ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῶν Ἀλεξανδρέων μοναχῶν καταφαίνεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἀπέκρουεν ἐντόνως τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον, διότι περὶ ταύτην συνεκέντρουν οἱ Λατῖνοι καὶ λατινόφρονες τὰς ἐνεργείας αὐτῶν πρὸς παραπλάνησιν τῶν Ὀρθοδόξων. Ἐπειδὴ δὲ τούτου ἕνεκα παρίστατο ἀνάγκη νέας ἐπισήμου καταδίκης τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου ὑπὸ συμπάσης τῆς ὀρθοδό-

Digitized by Google

ξου Ἐκκλησίας, ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Μάξιμος Α' (1476—1482) ἐν τέλει τοῦ 1480 ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ 1481 ἀπέστειλεν εἰς Αἴγυπτον, Συρίαν καὶ Παλαιστίνην, τελούσας ἔτι ὑπὸ τὴν ἀραβικὴν ἐξουσίαν, τὸν τότε μὲν Σμύρνης, εἶτα δὲ Μητροπολίτην Ἐφέσου γενόμενον Δανιήλ, ἵνα προσκαλέσῃ τοὺς ὀρθοδόξους Πατριάρχας Ἀντιοχείας, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων εἰς μεγάλην ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδον. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὁ Δανιὴλ περιέγραψε τοὺς τόπους οὓς διῆλθεν. Ἐν ἀποστάσματι δ' ἐκτὸς τῆς ὅλης αὐτοῦ διηγήσεως κειμένῳ ἐσημείωσε, δηλώσας σαφῶς τὸν σκοπὸν τῆς μεταβάσεώς του εἰς Αἴγυπτον καὶ τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐπὶ τέσσαρας μῆνας διατρίψας ἐν Αἰγύπτῳ ὁ Δανιὴλ ἠδυνήθη νὰ παράσχῃ εἰδήσεις τινὰς καὶ περὶ τῆς ἐν αὐτῇ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εἶδεν ἐκεῖ πολλοὺς ναοὺς περικαλλεῖ ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν Βασιλέων κατὰ καιροὺς ἀνεγερθέντας, ἰδίως δ' ἐν Καΐρῳ. Τρεῖς ὅμως μόνον ἐξ αὐτῶν ἔμενον ἐν χερσὶ τῶν Ὀρθοδόξων, ὁ τῆς Θεοτόκου, παρὰ τὸν ὁποῖον καὶ διέμενεν ὁ Δανιήλ, ὁ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, μεταβεβλημένος εἰς μονὴν γυναικῶν, καὶ ὁ τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας πιθανῶς ἕνεκα τοῦ φόβου τοῦ ἐκ τῶν Μαμελούκων, δὲν ἠδύνατο νὰ μεταβῇ αὐτοπροσώπως εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι διεξήγοντο πόλεμοι μεταξὺ τῶν Μαμελούκων καὶ τῶν Τούρκων. Ὅθεν ὥρισεν ἀντιπρόσωπον ἑαυτοῦ τὸν Δανιήλ.

Ἡ μεγάλη Σύνοδος εἰργάσθη ἐπὶ διετίαν περίπου (1482—1484), καταδικάσασα μὲν τὴν Φλωρεντινὴν Σύνοδον, ἀνακηρύξασα δὲ τὴν ἁγιότητα καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ καὶ Γενναδίου Σχολαρίου, ἐκδοῦσα, τέλος, διατάξεις περὶ τῆς διὰ τοῦ ἁγίου μύρου ἀποδοχῆς εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῶν Λατίνων καὶ λατινοφρόνων.

Εἶναι δὲ γνωστὴ καὶ ἑτέρα πρᾶξις τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μάρκου, ἀναφερομένη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Σινᾶ. Ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς ταύτης τιμῆς ἕνεκεν ἔφερε τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἐπισκόπου ἀπὸ τοῦ θ' αἰῶνος. Εὑρισκομένη ὅμως ἡ Ἐπισκοπὴ Σινᾶ ἐν τοῖς ὁρίοις τῶν Πατριαρχείων Ἱεροσολύμων καὶ Ἀλεξανδρείας προὐκάλει ἑκάστοτε ζήτημα περὶ τῆς ἐπ' αὐτῆς δικαιοδοσίας ἑκατέρου τῶν Πατριαρχείων, πολλῷ μᾶλλον ὅτι προνομιοῦχος καὶ πλουσιωτάτη οὖσα ἤσκει σπουδαίαν ῥοπὴν ἐπὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ καθόλου πράγματα. Τὰ μεγάλα τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ προνόμια ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ πάντων τῶν κατακτητῶν τῆς Ἀνατολῆς, τὰ δὲ κτήματα αὐτῆς ἦσαν πανταχοῦ ἐγκατεσπαρμένα. Ἐν Κρήτῃ ἐπὶ λατινοκρατίας οὐδεμία ὀρθόδοξος ἐπισκοπὴ ἐσώζετο, ὑπῆρχεν ὅμως τὸ Σιναϊτικὸν Μετόχιον, διότι τὰ προνόμια καὶ τὰ ἐξαρτήματα τοῦ Σινᾶ ἀνεγνωρίζοντο ὑπὸ τῶν Παπῶν τῆς Ῥώμης. Οἱ μοναχοὶ τοῦ Σινᾶ ἐλάμβανον δωρεὰς παρὰ τῆς Βασιλικῆς Αὐλῆς τῆς Αὐστρίας ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν Μονῆς καὶ εἶχον τακτικὴν ἐπιχορήγησιν παρὰ τῆς ἰσπανικῆς αὐλῆς, μεταβαίνοντες δ' εἰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης πρὸς συλλογὴν ἐράνων ἐφωδιάζοντο ὑπὸ συστατικῶν γραμμάτων τῶν Παπῶν τῆς Ῥώμης. Τὸ ἐν Καΐρῳ Σιναϊτικὸν Μετόχιον ἦτο σπουδαιότατον κέντρον. Καὶ μέχρι μὲν τῆς ἐποχῆς τῶν Σταυροφόρων ἡ Ἐπισκοπὴ Σινᾶ ὑπέκειτο προφανῶς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐλογίζετο ὡς Ἐπισκοπὴ τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας. Κατὰ τὸν ιδ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ***Ἀθανασίου Β'*** μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1306—1308 ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος Σινᾶ ὁ Λάζαρος, γενόμενος ὕστερον Μητροπολίτης Ἀθηνῶν.

Μετὰ τοῦτον καὶ ἄλλοι Ἐπίσκοποι Σιναίου μέχρι τοῦ Ἐπισκόπου Σάβα († 1435) ἐξηκολούθουν χειροτονούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀλεξανδρείας Πατριάρχου. Οὐχ ἧττον κατὰ καιροὺς ἠκούοντο διαμαρτυρίαι τῶν Πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων, οἵτινες συνηρίθμουν τὴν Ἐπισκοπὴν Σινᾶ ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις τοῦ Θρόνου Ἱεροσολύμων. Κατ' αὐτὸν τὸν ιδ' αἰῶνα ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ***Γρηγόριος*** Γ' ἐγγράφως ἐδήλωσε πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων ἀποχὴν ἀπὸ τῶν Ἐπαρχιῶν οὐ μόνον τοῦ Σιναίου Ὄρους ἀλλὰ καὶ τῆς Γάζης καὶ τῆς Πέτρας, διότι φαίνεται ὅτι ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀνωμαλιῶν τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Αἰγύπτου ἐπῆλθε σύγχυσις τῶν ἐπαρχιακῶν ὁρίων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ μετὰ τὸ ἔγγραφον τοῦ Γρηγορίου ἐξηκολούθουν οἱ διάδοχοι αὐτοῦ χειροτονοῦντες Ἐπισκόπους Σιναίου, κατὰ τὰ ἔτη 1483—1484 ἀνενέωσεν αὐτὸ ὁ Πατριάρχης Μάρκος ΣΤ'. Τῷ 1503 Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἐξελέγη ὁ Σιναίου Μᾶρκος προφανῶς ἐνισχύσας τὰ ἐπὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Σινᾶ δικαιώματα αὐτοῦ.

Τελευταῖος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κατὰ τὴν ὑπ' ὄψει ἡμῶν ἐποχὴν ἐχρημάτισε πιθανῶς ὁ ἀνωτέρω Μᾶρκος ΣΤ'. Ἀλλ' οἱ κατάλογοι ἀναφέρουσι καὶ ***Γρηγόριον Ε'*** Πατριάρχην, ὅστις ἴσως ἐπὶ διετίαν περίπου (1484—1486) διῴκησε τὰ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας.

Ἀνασκοποῦντες δὲ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, ἀπὸ τῆς ἀραβικῆς τῆς Αἰγύπτου κατακτήσεως μέχρι τοῦ ιε' αἰῶνος, παρατηροῦμεν ὅτι αὐτὴ ἀποτελεῖται ἐκ σειρᾶς ἀδιαλείπτων καὶ βαρυτάτων κακώσεων, αἵτινες πολλάκις ἠπείλησαν, κατ' ἀνθρωπίνους φόβους καὶ ὑπολογισμούς, νὰ ἐξαφανίσωσιν αὐτὴν ἐξ Αἰγύπτου. Ἀλλὰ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἡ ἀκατάλυτος Ἐκκλησία αὐτοῦ, ὡς ἀλλαχοῦ οὕτω καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, ἠδυνήθη γενναίως νὰ ὑπομείνῃ τοὺς ἐξωτερικοὺς διωγμούς, ἐσωτερικῶς παραμείνασα ὅλως ἀλώβητος. Ἀδιάκοπος διετηρήθη ἰδίᾳ ἡ σειρὰ τῶν Ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν, οἵτινες καὶ μακρὰν τῆς Αἰγύπτου ἀναγκαζόμενοι νὰ διαμένωσι, διὰ τῆς βοηθείας τῆς ἀπὸ Βυζαντίου, ὑπῆρξαν τὰ μεγάλα στηρίγματα τοῦ ὀρθοδόξου Πατριαρχείου. Καταδιωκόμενον δὲ τοῦτο οὐ μόνον ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν Κοπτῶν, εἰς μεγάλην μὲν περιῆλθεν ἀφάνειαν καὶ παρακμήν, οὐχ ἧττον παρέμεινεν ἐστηριγμένον ἐπὶ τῆς ἀρραγοῦς τῆς ὀρθοδοξίας πέτρας. Ἐν οὐδεμιᾷ δὲ στιγμῇ τῶν ἀνηκούστων καὶ ἀπεριγράπτων κακώσεων αὐτοῦ ἀπέλιπεν αὐτὸ ἡ ἐλπὶς τῆς ἀνορθώσεως καὶ τῆς ἀνακτήσεως τῆς παλαιᾶς δόξης καὶ ἀκμῆς.

ΝΕΑ ΙΣΤΟΡΙΑ (1486-1926). *Ὁ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ ὁ «Πάνυ».*—Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας, μετὰ τὴν μεγάλην αὐτῆς ἀφάνειαν τῶν μέσων χρόνων, εἰσῆλθεν εἰς νέαν ἱστορικὴν περίοδον ἀπὸ τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ ιε' αἰῶνος. Τὸ μέγα τοῦτο γεγονὸς ὀφείλεται εἰς τὸν ἐπὶ αἰῶνα σχεδὸν ὁλόκληρον προστάντα αὐτῆς Πάπαν καὶ Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Ἰωακεὶμ «τὸν Πάνυ», ὡς ἀπεκάλεσαν αὐτὸν οἱ μεταγενέστεροι, μέγαν ἀναδειχθέντα διὰ τῆς πολυχρονίου καὶ ἐπωφελεστάτης αὐτοῦ δράσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ὁ Ἰωακεὶμ κατήγετο ἐξ Ἀθηνῶν, ἐκ τῆς μακρᾶς δὲ βιωτῆς αὐτοῦ εἶναι ἐξακριβωμέναι αἱ ἑξῆς χρονολογίαι. Τῇ 6 Αὐγούστου 1487 ἐχειροτονήθη Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ἄγων τὸ 38 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἐτελεύτησε δὲ τῇ 17 Σεπτεμβρίου 1567. Σπουδαιοτέρα χρονολογικὴ ἔνδειξις εἶναι ἡ παρεχομένη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰωακεὶμ ἐν σημειώματι ἐπί τινος ἀντιγράφου τῆς Ὀκτωήχου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, ἀποσῳζομένου ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Βιβλιοθήκῃ Καΐρου (Σπθ). Κατὰ τὸ ἰδιόγραφον τοῦτο σημείωμα ὁ Ἰωακεὶμ συνεπλήρωσε τὴν ἀντιγραφὴν τῆς Ὀκτωήχου τῇ 20 Μαρτίου 1540 ἄγων τὸ 92 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ! Ἀσφαλῶς λοιπὸν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ὡς ἔτος γεννήσεως τοῦ Ἰωακεὶμ τὸ 1448.

Ἐκ τῶν ὀλίγων ἀποσημειωμάτων καί τινων ἐγγράφων καταφαίνεται ὅτι ὁ Ἰωακεὶμ οὐδεμιᾶς ἠμοίρησε παιδείας συστηματικῆς, τὰ ὀλίγα δέ, ἅτινα ἐγίγνωσκε, γράμματα, ἔμαθεν ἴσως ἐν τῇ Μονῇ τοῦ ὄρους Σινᾶ, ἐπαυξήσας τὴν στοιχειώδη αὐτοῦ παίδευσιν διὰ τῶν ἰδίων μελετῶν καὶ ἀντιγραφῶν. Διῆγεν ἔτι τὸ στάδιον τῆς παιδικῆς ἡλικίας ὁ Ἰωακείμ, καθ' ὃν χρόνον κατεκτήθησαν αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ τῶν Τούρκων 1456, πιθανῶς δὲ συνεπείᾳ τοῦ γεγονότος τούτου ἐξεπατρίσθη μετὰ τῶν εὐγενῶν αὐτοῦ γονέων, καίτοι οἱ Τοῦρκοι, κατ' ἀρχήν, εὐμενῶς προσηνέχθησαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Εἰκοσαετὴς τὴν ἡλικίαν μετέβη εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ καὶ εἰσήχθη εἰς τὴν περίπυστον ἐν αὐτῷ Μονήν, παιδιόθεν ἔχων, φαίνεται, ἱεροὺς πόθους πρὸς τὴν μόνωσιν καὶ ἄσκησιν, εἰς ἣν ἐπεδόθη ἐπὶ δωδεκαετίαν ὅλην. Ἑτέρους δὲ πόθους ἐκπληρῶν μετέβη εἰς Παλαιστίνην πρὸς προσκύνησιν τῶν ἁγίων Τόπων καὶ εἰσήχθη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ ἁγίου Σάβα περὶ τὸ 1480. Ἐκ τῶν λεπτομερειῶν τούτων καταφαίνεται ὁποῖον πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν καταρτισμὸν προσέλαβεν ὁ Ἰωακεὶμ ἐν Σινᾷ καὶ ἐν Παλαιστίνῃ ἀσκούμενος, φαίνεται δὲ ὅτι καὶ προέστη ἐπὶ μικρόν, ὡς Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Σάβα, ἀλλ' ὅτι ταχέως μετὰ τοῦ Γερμανοῦ, τοῦ ὕστερον γενομένου οὐ μόνον Ἡγουμένου τῆς Μονῆς ἀλλὰ καὶ περιφανεστάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων (1543—1579), ἀπομακρυνθεὶς ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Σάβα ὑπηρέτησεν ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως ἐν Ἱερουσαλήμ, ὅστις ἐπίσης ἦτο ὡς Μονή, διότι ἐγκεκλεισμένοι ἦσαν οἱ ἐν αὐτῷ διακονοῦντες νυκτὸς καὶ ἡμέρας περὶ τὴν ἀδιάλειπτον ἀσχολούμενοι προσευχήν. Τῷ 1484 εὑρίσκετο ἔτι ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀναστάσεως ὁ Ἰωακεὶμ μετὰ τοῦ Γερμανοῦ. Ἀμφότεροι δὲ ἀνελάμβανον περιοδείας πρὸς αἴτησιν βοηθειῶν ὑπὲρ τοῦ ἁγίου Τάφου, ὁ μὲν Γερμανὸς ἀνὰ τὴν Παλαιστίνην, ὁ δὲ Ἰωακεὶμ καὶ πέραν αὐτῆς, ἀνὰ τὴν Αἴγυπτον, ὅπου φαίνεται πολλάκις μεταβὰς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ διαμείνας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐν τῷ ἐν Καΐρῳ Σιναϊκῷ Μετοχίῳ, ὡς παλαιὸς Σιναΐτης. Ἡ σχέσις δὲ τοῦ Ἰωακεὶμ πρὸς τὴν Μονὴν τοῦ Σινᾶ ἐξηκριβωμένη οὖσα διὰ πολλῶν λεπτομερειῶν τῆς δράσεως αὐτοῦ, καὶ ἡ ἐν τῇ Μονῇ ἐκείνῃ ὑπηρεσία κατέστησαν αὐτὸν γνωστὸν τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ Χριστιανοῖς, ὅθεν τῷ 1486, προκειμένης ἐκλογῆς Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ἐζητήθη ὑπ' αὐτῶν ἐπιμόνως ὁ Ἰωακείμ. Καὶ λέγεται μὲν ὅτι ὁ Ἰωακεὶμ ἐξελέγη τῷ 1486, ἀλλ' ἡ χειροτονία αὐτοῦ ἐτελέσθη ἐν Δαμασκῷ τῇ 6 Αὐγούστου 1487 ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Δωροθέου Β' (1484—1523), διότι ἐν Αἰγύπτῳ δὲν ὑπῆρχον πάντως Ἐπίσκοποι Ὀρθόδοξοι πρὸς χειροτονίαν αὐτοῦ, τοῦτο δέ, ἄλλως τε, ἦτο, ὡς εἴδομεν, σύνηθες, πολλάκις συμβὰν καὶ κατὰ τοὺς προηγουμένους χρόνους, ὅτε ἕνεκα τῶν διωγμῶν ἀπὸ μέρους τῶν Μαμελούκων τὸ Ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας σπανίως εἶχεν ἕνα μόνον Ἐπίσκοπον ἐκτὸς τοῦ Πατριάρχου.

Ἀναμφιβόλως δὲ ὁ Ἰωακείμ, παρὰ τὴν συμπάθειαν ἧς ἀπήλαυεν, εὗρε τοὺς Μαμελούκους δεινοὺς τοῦ Χριστιανισμοῦ διώκτας. Ὁ ἐπ' αὐτοῦ ἡγεμὼν τῆς Αἰγύπτου Aschraf Qaït-bāy (1467—1495) διεξάγων πόλεμον πρὸς τὸν Τοῦρκον Σουλτάνον Βαγιαζὴτ καὶ πρὸς τοὺς τὴν Κύπρον καταλαβόντας Ἐνετοὺς ἐδείχθη τραχύτατος πρὸς τοὺς Χριστιανούς. Ἔτι τραχύτεροι ὑπῆρξαν οἱ διάδοχοι αὐτοῦ μέχρι τοῦ τελευταίου Aschraf Toumân-bāy (1516). Συνεπείᾳ τῶν διωγμῶν τῶν Μαμελούκων ἐμαρτύρησαν τότε καί τινες τῶν Χριστιανῶν ἐν Αἰγύπτῳ, ἐγένοντο δὲ γνωστοὶ δύο μάρτυρες, ὁ Γεώργιος καὶ ὁ Κρεμηδόλης, ὧν σῴζονται τὰ λείψανα ἐν τοῖς ὀρθοδόξοις τοῦ Καΐρου ναοῖς. Ἐκ τῶν διωγμῶν δὲ τούτων τῶν Μαμελούκων ἐξηγοῦνται ὅλαι αἱ θαυμασταὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ Ἰωακείμ, ἀμυνθέντος καὶ διὰ τῆς ἁγιότητος τοῦ βίου καὶ διὰ τῶν θαυμάτων. Κατὰ τὰς εἰδήσεις ταύτας ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος Qanson el Ghoury (1501—1516) τῷ 1501 ὁ Ἰωακείμ, ὡς τὸ πάλαι ὁ Ἰωσὴφ Βαρσαβᾶς καὶ ὁ Ἰοῦστος, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Παπίου Ἱεραπόλεως, ἔπιε δηλητήριον καὶ ἔμεινεν ἀβλαβής, ἔσωσε δὲ τὸν ἐν Καΐρῳ ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὃν ὁ Ἡγεμὼν ἤθελε νὰ καταλάβῃ καὶ νὰ μεταβάλῃ εἰς λουτρόν.

Ὑπάρχει τις εἴδησις, καθ' ἣν ἕνεκα τῆς ἀκαταστασίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ Ἰωακείμ, καταλιπὼν τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον, μετέβη εἰς τὸ Σινᾶ. Ἀλλ' ἡ εἴδησις αὕτη εἶναι ἀνακριβής, ὑποδηλοῖ δ' ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ συνεχῶς μετέβαινεν εἰς Σινᾶ, καὶ οὐχὶ ὅτι πράγματι κατέλιπε τὸν θρόνον. Ὁ περιηγητὴς Dom Trevisan παρέχει ἐμμέσως εἴδησιν περὶ τοῦ Ἰωακεὶμ κατὰ τὸ 1512 ὅτι διέμενεν ὁτὲ μὲν ἐν Καΐρῳ, ὁτὲ δ' ἐν Σινᾷ. τῷ αὐτῷ δ' ἔτει ὁ περιηγητὴς Themand ἔλαβε πιστοποιητικὸν περὶ τοῦ ταξιδίου αὐτοῦ γράμμα παρὰ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ. Οὕτω πως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀνωτέρω εἴδησις περὶ ἐγκαταλείψεως τοῦ θρόνου, ἣν τῷ 1728 ἤκουσεν ἐν Σινᾷ ὁ Ῥῶσος Μπάρσκης. Ἄλλως τε ὁ Ἰωακεὶμ ὡς Σιναΐτης καὶ ἠγάπα τὸ Σινᾶ καὶ ἐνδιεφέρετο περὶ αὐτοῦ.

Ηὐτύχησε δὲ ὁ Πατριάρχης νὰ ἴδῃ βελτιωθεῖσαν τὴν ἐξωτερικὴν τῆς Ἐκκλησίας κατάστασιν διὰ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου τῶν Τούρκων Σελὴμ Α' (1512-1520) τῷ 1517 γενομένης. Κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Καΐρου 50.000 κατοίκων κατεσφάγησαν, μεταξὺ δὲ τούτων ἐν τῇ γενικῇ συγχύσει ἀπώλοντο πάντως καί τινες τῶν ὀλιγίστων Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν. Οὐχ ἧττον ἐσώθη τὸ ἐν Καΐρῳ Σιναϊτικὸν Μετόχιον ἐκ τῆς καταστροφῆς, πάντως δὲ ὁ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ ἔλαβε παρὰ τοῦ Σελὴμ φιρμάνιόν τι ἐπικυρωτικὸν τῶν πατριαρχικῶν προνομίων καὶ ἀσφαλιστικὸν κατὰ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν νέων πολιτικῶν ἀρχῶν. Διότι καὶ πρὸς τὸν τῆς Ἱερουσαλὴμ Πατριάρχην Δωρόθεον (1505-1543) ἔδωκεν ὁ Σελήμ, ὡς γνωστόν, φιρμάνιον.

Μετέβη δὲ καὶ ὁ Ἰωακεὶμ εἰς Ἱερουσαλὴμ μετά τινα ἔτη. Τῷ 1526 εὑρίσκετο ἐκεῖ συμμετασχὼν Συνόδου μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δωροθέου καὶ Ἀντιοχείας Μιχαὴλ Δ' (1523—1540) ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου Α' (1522—1545). Ἐξ Ἱεροσολύμων ἐπανακάμψας μετέβη φαίνεται εἰς τὸ Σινᾶ, ὅπου τῷ 1521 ἀνῳκοδόμησε τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Μιχαήλ, ἰδίοις ἀναλώμασιν. Ἐν Αἰγύπτῳ δὲ ἵδρυσε νέους ναοὺς τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ ἁγίου Μερκουρίου, ἀνεκαίνισε τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐπιστραφέντα παρὰ τῶν Κοπτῶν.

Ἀλλὰ περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀπησχόλησε τὸν Πατριάρχην καὶ τὸ πολύκροτον Σιναϊτικὸν ζήτημα. Προὔκειτο περὶ τῆς ἐπὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ Σινᾶ δικαιοδοσίας τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ἢ Ἱεροσολύμων, διότι ἐξηκολούθουν ὑφιστάμεναι αἱ γνωσταὶ ἀμφισβητήσεις. Αὗται ἠδύναντο νὰ προσαυξηθῶσιν ἕνεκα τῶν ἰδιαιτέρων σχέσεων τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἰωακεὶμ πρὸς τὸ Σινᾶ, ἔνθα, ὡς εἴπομεν, ἀνῳκοδόμησε τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ κατὰ τὸ 1529. Φαίνεται δὲ ἀκριβὴς ἡ εἴδησις καθ' ἥν, κατὰ τὰ ἔτη 1529—1530, ἔδωκε πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων ἔγγραφον, δι' οὗ παρῃτεῖτο πάσης δικαιοδοσίας ἐπὶ τοῦ Σινᾶ ὑπὲρ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων. Προφανῶς ὅμως ὁ Ἰωακεὶμ ὑπεχώρησε μᾶλλον ἑκουσίως καὶ ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν περαιτέρω λεπτομερειῶν τοῦ ζητήματος, οὐχὶ δὲ κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων. Οὐδ' ἔπαυσεν ὁ Ἰωακεὶμ μεταβαίνων εἰς τὸ Σινᾶ καὶ προστατεύων αὐτό. Τῷ 1540 εὑρισκόμενον ἐν Καΐρῳ εἶδον αὐτὸν διάφοροι ξένοι περιηγηταί, ὧν τοὺς μεταβαίνοντας εἰς τὸ Σινᾶ ποικιλοτρόπως διηυκόλυνε.

Διετέλεσε δὲ καὶ εἰς σχέσεις πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους Ῥώσους, ἐξ ὧν ἐγνώσθησάν τινες εἰδήσεις περὶ αὐτοῦ. Τῷ 1523 ἔγραψε πρὸς τὸν Τσάρον

Digitized by Google

τῆς Μόσχας Βασίλειον δ' Ἰωάννοβιτς (1505—1533), συνιστῶν τοὺς ἀπεσταλμένους ὑπ' αὐτοῦ Μακάριον, Συμεὼν καὶ Ἰγνάτιον πρὸς αἴτησιν βοηθείας, ἐπίσης καὶ τὴν Ἱεροσολυμίτιδα Ἡγουμένην Μακρίναν, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν μεταβᾶσαν εἰς Μόσχαν. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ περιέγραψεν ὁ Ἰωακεὶμ τὰς μεγάλας παρὰ τῶν Μουσουλμάνων καταπιέσεις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Τῷ 1545 ἐμεσίτευσε πρὸς τὸν Τσάρον Ἰωάννην δ' τὸν Τρομερὸν (1533—1584) περὶ ἀπελευθερώσεως τοῦ ἕνεκα οἰκτρῶν παρεξηγήσεων φυλακισθέντος ἐν Μόσχᾳ διαπρεπεστάτου Ἕλληνος μοναχοῦ Μαξίμου τοῦ Γραικοῦ. Πρὸς τὸν αὐτὸν Τσάρον τῷ 1557 ἀπέστειλε τὸν πνευματικὸν Ἰωσήφ, τὸν γέροντα Μαλαχίαν καὶ τοὺς δύο μοναχοὺς Ἰωσὴφ καὶ Παΐσιον, γράψας ἐπιστολὴν καὶ ζητήσας βοήθειαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας καὶ τὸ Σινᾶ. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὑπέγραψε καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου Μακάριος. Τῷ 1559 ἐστάλη ἐκ Μόσχας γενναία βοήθεια διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Τσάρου Βασιλείου Ποζνιακώφ. Τοῦτον ἠρώτησεν ὁ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ λεπτομερέστατα περὶ τῆς Ρωσίας καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα ὅτι αὕτη θ' ἀπελευθερώσῃ τοὺς Ἕλληνας, διηγήθη δὲ μετὰ δακρύων τὰς ἀπὸ τῶν Μουσουλμάνων ἀνηκούστους καταπιέσεις. Μεσοῦντος τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1559 ὁ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ μετὰ τοῦ Ρώσου Πυζνιακὼφ μετέβη ἐκ Καΐρου εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἔνθα διέμεινεν ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας. Ἐπιστρέψας εἰς Κάϊρον τῇ 27 Ὀκτωβρίου κατηυθύνθη εἰς τὸ Σίναιον ὄρος, γενόμενος μετὰ πολλῶν τιμῶν δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν μοναχῶν. Κατὰ τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ ὄρους ὁ μοναχὸς Μαλαχίας ἐσήκωσε τὸν Πατριάρχην ἐπὶ τῶν ὤμων. Περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1559 ὁ Πατριάρχης μετὰ τοῦ Ποζνιακὼφ ἐπέστρεψεν εἰς Κάϊρον. Τῷ 1561 ἔγραψε πάλιν εἰς Μόσχαν ὁ Ἰωακεὶμ εὐχαριστῶν ἐπὶ τῇ ἀποσταλείσῃ βοηθείᾳ καὶ ἐκφράζων τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ Ρῶσοι θ' ἀπελευθερώσωσι τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Ἀγαρηνῶν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον καὶ Εὐρωπαῖοι περιηγηταί, ἐπισκεπτόμενοι τὴν Αἴγυπτον, μετέβαινον πρὸς τὸν Ἰωακείμ.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἔχομεν ἀξιοσημειώτους εἰδήσεις. Ὁ γνωστὸς Θεσσαλονικεὺς διάκονος Δημήτριος Μυσός, πρὸ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ εἰς Γερμανίαν πρὸς τοὺς Διαμαρτυρομένους, διέτριψεν ἐν Καΐρῳ κατὰ τὰ ἔτη 1530—1540. Περιγράψας δὲ τὰ κατὰ τὴν λειτουργίαν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Καΐρου πληροφορεῖ ὅτι αὕτη ἐτελεῖτο μὲν ἑλληνιστί, ἀλλ' εὐχαί τινες ἐπανελαμβάνοντο καὶ εἰς τὴν ἀραβικήν. Τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ὁ Ἀπόστολος ἀνεγινώσκοντο κατ' ἀρχὰς ἑλληνιστὶ εἶτα ἀραβιστί. Τὸ «Κύριε ἐλέησον», «Παράσχου Κύριε», τὸν χερουβικὸν ὕμνον ἔψαλλεν ὁ λαός. Καθ' ἑκάστην λειτουργίαν ἀπαραιτήτως ἐκηρύττετο ἀπὸ ἄμβωνος ὁ θεῖος λόγος ἐπὶ ὥραν περίπου, «πλέον τῆς μιᾶς ὥρας τὸ κήρυγμα δὲν διαρκεῖ». Ἰδιαιτέρας πληροφορίας παρέσχεν ὁ Μυσὸς περὶ τῆς κοινωνίας τῶν ἀχράντων μυστηρίων ὑπὸ τοῦ λαοῦ, κατὰ τέσσαρας τακτὰς ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ διαφόρους συνηθείας, ὑπομιμνησκούσας τὴν ἀρχαίαν πρᾶξιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκτὸς τοῦ Δημητρίου Μυσοῦ, ἀναφέρεται καί τις μοναχὸς Γεώργιος, λόγιος, καὶ ἄλλοι γνωρίζοντες τήν τε ἑλληνικὴν καὶ τὴν ἀραβικήν.

Οὐχ ἧττον οὐδένα εἶχεν ὁ Πατριάρχης τῷ 1562 κατάλληλον πρὸς σπουδαίαν τινὰ ἀποστολὴν ἢ ἴσως οὐδένα ἠθέλησε νὰ χρησιμοποιήσῃ. Τῷ ἔτει ἐκείνῳ ἔλαβεν ἀπροσδοκήτως πρόσκλησιν διὰ τοῦ ἐν Κρήτῃ Ἑνετοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πέτρου Λάνδου, ὅπως συμμετάσχῃ τῆς πολυκρότου ἐν Τριδέντῳ Συνόδου. Ἀπαντήσας ὁ Πατριάρχης ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ δεχθῇ τὴν πρόσκλησιν καὶ συμμετάσχῃ τῆς Συνόδου, ἕνεκα ἐλλείψεως καταλλήλου προσώπου, ἄλλως τε ἡ πρόσκλησις ἔπρεπε ν' ἀπευθυνθῇ ἐκ Ρώμης πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, τὸν δυνάμενον ν' ἀντιπροσωπεύσῃ καὶ τοὺς τρεῖς ἄλλους Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς, ἐν περιπτώσει ἀποδοχῆς τῆς προσκλήσεως. Ὅθεν ὁ Ἰωακεὶμ ἔγραφε πρὸς τὸν Λατῖνον Ἐπίσκοπον, ὅτι ἐκοινοποίησε τὸ ζήτημα πρὸς τοὺς Πατριάρχας Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, οἵτινες μετὰ τοῦ Ἀλεξανδρείας ἔγραψαν ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ ἀνέθηκαν εἰς αὐτὸν πᾶσαν πληρεξουσιότητα ἀντιπροσωπείας ἐν τῇ Συνόδῳ. Ἔγραψε δὲ ὁ ἅγιος Πατριάρχης τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκφράζων τὴν εὐχὴν ἵνα ἑνωθῶσι τέλος αἱ ἀπεσχισμέναι Ἐκκλησίαι ἐπὶ ὑγιαινούσης καὶ ὀρθῆς βάσεως «κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἁγίων, ἐνδόξων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ὡς καθὼς αἱ ἅγιαι καὶ Οἰκουμενικαὶ ἑπτὰ Σύνοδοι τῶν πάλαι ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἐγγράφως ἡμῖν παρέδωκαν». Συντόνους ὡς πάντοτε καὶ τότε ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία κατέβαλλε προσπαθείας ἐν τῇ Ἀνατολῇ πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, πράγματι ὅμως πρὸς ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἕνεκα δὲ τούτου προὐκαλοῦντο ἐν τῇ Ἀνατολῇ ταραχαί, αἵτινες βραδύτερον ἀπησχόλησαν καὶ τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Ἰωακείμ.

Ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἔστρεψεν οὗτος τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὸ πολύκροτον Σιναϊτικὸν ζήτημα, ὅπερ ὀξύτερον παρουσιάσθη ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Γερμανοῦ. Οὗτος, συνεπείᾳ τῆς παρὰ τοῦ Ἰωακεὶμ παραιτήσεως ἀπὸ πάσης δικαιοδοσίας ἐπὶ τοῦ Σινᾶ, ἐχειροτόνησεν Ἐπίσκοπον τὸν Σωφρόνιον (1540-1545) ἐπὶ τοῦ ὁποίου τῷ 1544 διεκανονίσθη τὸ Σιναϊτικὸν ζήτημα διὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, καθ' ἣν κατεκυρώθη ἡ ὑπαγωγὴ τοῦ ὄρους Σινᾶ ἐπισκοπικῶς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ ἐκανονίσθη ὅπως ἡ τῶν Ἐπισκόπων Σιναίου χειροτονία τελῆται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων «ἕως οὗ ὁ ἥλιος ἐφορᾷ». Ἀλλ' ὁ μετὰ τὸν Σωφρόνιον Ἐπίσκοπος Σιναίου Μακάριος ὁ Κύπριος παρεῖχε τῷ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων ἐνοχλήσεις, εἶχον δὲ καὶ οἱ Σιναῖται παράπονα ὡς καταπιεζόμενοι καὶ τιμωρούμενοι καὶ φορολογούμενοι ὑπὸ τῶν Ἱεροσολύμων. Τούτου ἕνεκα καταφυγόντες τῷ 1545 πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίαν Α' (1522-1545) ἐζήτησαν ν' ἀπαλλαγῶσι τῶν Ἱεροσολύμων. Ὁ Ἱερεμίας ἐκδοὺς ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ σχετικὸν ἔγγραφον συνοδικόν, ὑπέδειξεν ὅτι ὁ Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἰωακείμ, ἕνεκα ἀνωμαλιῶν καὶ ἀλλεπαλλήλων ἀτασθαλιῶν, ἀπέστη ὅλοτε ὡς τῆς προστασίας τῶν Σιναϊτῶν μοναχῶν καὶ «τῆς πρὸς τοὺς κρατοῦντας αὐτῶν διηνεκοῦς διαφεντεύσεως». Τοῦτο ἐπιστοποιήθη διὰ γραμμάτων οὐ μόνον τοῦ Ἰωακεὶμ ἀλλὰ καὶ τοῦ Μητροπολίτου Γάζης Ἀθανασίου. Ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας καὶ ἐκ τῆς ἐπισκέψεως τῶν ἁγίων Τόπων καταμαθὼν τὴν κατάστασιν τῶν σιναϊτικῶν πραγμάτων καὶ τὰς αἰτήσεις ἔχων τῶν Σιναϊτῶν ἀποφαίνεται ὅπως μείνῃ ἡ Μονὴ τοῦ Σιναίου ὄρους ἐλευθέρα καὶ ἀκαταπάτητος, κατὰ τὰ παλαιὰ βασιλικὰ θεσπίσματα, πάσης φορολογίας καὶ ἐκκλησιαστικῆς συνεισφορᾶς καὶ πάσης ἄλλης ἀρχιερατικῆς ἐπηρείας τε καὶ ὀχλήσεως ἀπηλλαγμένη. Πρὸς τοῦτο ὅμως καταργεῖται τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς «ὡς ἐκεχειρίας ἐν τούτῳ λαμβανόντων τῶν σκανδάλων ἁπάντων», παρακαλεῖται δὲ ὁ Ἱεροσολύμων Γερμανὸς ν' ἀφίσῃ ἀνενόχλητον τὴν Μονήν.

Κατὰ ταῦτα κατηργήθη ἡ Ἐπισκοπὴ τοῦ Σιναίου ὄρους, ἀφωμοιώθη ἡ Μονὴ πρὸς τὰς ἄλλας Μονάς, ἀνεγνωρίσθη ἀνεξάρτητος κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς διοίκησιν καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας.

Δύσκολον ὅμως ἦτο νὰ ἐφαρμοσθῇ τοιαύτη ἀπόφασις, ἀνθισταμένου πρώτιστα πάντων τοῦ Ἐπισκόπου Σιναίου. Ἐδέησε δὲ καὶ ἐν Καΐρῳ, ὅπου μετέβη ὁ Ἱεροσολύμων Γερμανὸς τῷ 1557, νὰ γίνῃ συνοδικὴ διάσκεψις μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἰωακείμ, πρὸς ρύθμισιν τῶν σιναϊτικῶν πραγμάτων, ἀποκατασταθείσης πάλιν τῆς ἐπισκοπῆς Σινᾶ καὶ ὑπαχθείσης ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων. Ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὴν ἐξηκολούθει ὁ Ἐπίσκοπος Μακάριος ταράττων τὴν Μονήν, ἐπειδὴ δὲ μετέβη εἰς Κύπρον ὁ Ἱεροσολύμων Γερμανὸς συνεκρότησεν ἐκεῖ Σύνοδον καὶ καθῄρεσε τὸν Μακάριον. Μετ' αὐτὸν ἐξελέγη ἁπλοῦς Ἡγούμενος τοῦ Σιναίου ὄρους ὁ Νικόδημος.

Ἐκτὸς τοῦ Σιναϊτικοῦ καὶ γενικώτερα ζητήματα προὐκάλεσαν τὴν προσοχὴν τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ, ὡς λ. χ. τὸ προκληθὲν ἐκ διαβημάτων τινῶν ριψοκινδύνων τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάσαφ Β' (1555—1565) καὶ τοῦ Μητροπολίτου Καισαρείας Μητροφάνους, ὅστις μεταβὰς εἰς Ρώμην ἀπὸ μέρους τοῦ Πατριάρχου ἐζήτησε, δῆθεν, νὰ ἑνώσῃ τὰς Ἐκκλησίας. Τὸ σκάνδαλον τοῦτο προὐξένησε μεγάλην ταραχὴν καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τῇ λοιπῇ ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ, μετὰ τοῦ Πατριάρχου δὲ Ἱεροσολύμων Γερμανοῦ καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Ἰωακεὶμ κατεδίκασεν αὐτό, παραμένει ὅμως ἄγνωστος ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἡ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ συμμετοχὴ τοῦ Ἰωακείμ.

Ἀλλὰ καὶ τὴν καθόλου αὐτοῦ μακρὰν δρᾶσιν ἐπαρκῶς δὲν διεφώτισαν αἱ περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις τῶν ἀρχαίων. Ἐν αὐταῖς τονίζεται μόνον ἡ ἁγιότης τοῦ βίου αὐτοῦ, ἣν ἐπεμαρτύρησαν οἱ ἐκ τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ξένων προσωπικῶς αὐτὸν γνωρίσαντες. Ἕνεκα τούτου ἀπέβη πολύκροτος ἡ πατριαρχεία αὐτοῦ, ἥτις ἀναμφιβόλως ὑπῆρξεν ὠφέλιμος καὶ σωτηριωδεστάτη διὰ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας. Ἐκ τῶν τεκμηρίων τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης καὶ τοῦ σεβασμοῦ σώζονται λείψανά τινα, καὶ δὴ ἀρχιερατικὴ μίτρα ἐξ ἐπικεχρυσωμένου ἀργύρου, πεποικιλμένη διὰ πολυτίμων λίθων καὶ μαργαριτῶν, δῶρον τοῦ συμπολίτου τοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ Ἀθηναίου Δημητρίου Παλαιολόγου, ὡς δηλοῖ καὶ ἡ ἐπιγραφὴ «ὑπὲρ ψυχικῆς σωτηρίας τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ Δημητρίου Παλαιολόγου καὶ Μαρίας τῆς συμβίας αὐτοῦ τῷ ἀποστολικῷ Θρόνῳ τῆς Ἀλεξανδρείας». Ἡ μίτρα κοσμεῖται ὑπὸ τῶν εἰκόνων τῆς Θεοτόκου Μαρίας καὶ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ὧν τὰ ὀνόματα ἔφερον οἱ δωρηταί, τοῦ ἁγίου Μάρκου καὶ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἱερῶν ἀμφίων τοῦ ἁγιωτάτου Πατριάρχου περιεσώθη τὸ ἐπιτραχήλιον αὐτοῦ, ἡ δὲ ποιμαντικὴ ῥάβδος ἐστάλη βραδύτερον ὡς ἀνεκτίμητον δῶρον εἰς τὴν Ρωσίαν. Μὴ εὐμοιρήσας παιδείας ὁ Ἰωακεὶμ δὲν κατέλιπε συγγράμματα, ἀλλ' ἀποσώζονται ἀντίγραφα ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ἐπιμελῶς γενόμενα ὑπ' αὐτοῦ. Ἔν τισι κώδιξιν, οὓς ἢ ἀντέγραψεν ἢ διεξήρχετο, κατέγραψε καί τινα σημειώματα, ὧν ἕν, ὡς εἴδομεν, παρέσχε σπουδαίαν περὶ αὐτοῦ χρονολογικὴν ἔνδειξιν.

Ἐπὶ πόσα δ' ἔτη ἐπατριάρχευσε καὶ πότε ἐτελεύτησε εἶναι κατ' ἀκρίβειαν γνωστόν. Οἱ πατριαρχικοὶ κατάλογοι ἀποδίδουσιν αὐτῷ ἔτη πατριαρχείας ὀγδοήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα ἓξ ἢ ἑβδομήκοντα ὀκτώ, ἀλλ' ἀπολύτου ἀκριβείας δέον νὰ θεωρηθῇ τὸ σημείωμα τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Σιλβέστρου ἐν κώδικι Ο'396 τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι ὁ ἅγιος Πατριάρχης Ἰωακεὶμ ἐτελεύτησε τῇ 17 Σεπτεμβρίου 1567 καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ἐν Καΐρῳ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ἔζησε λοιπὸν 119 ἔτη καὶ ἐπατριάρχευσεν ἐπὶ 80 ἔτη κυρίως.

Γενικὴ δρᾶσις τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας. — Διάδοχος τοῦ Ἰωακεὶμ ἐξελέγη ὁ ἐκ Κρήτης *Σιλβέστρος* (1569-1590), ἀφ' οὗ οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας ἤρξαντο ἐπεκτείνοντες τὴν δρᾶσιν αὐτῶν εἰς τὴν καθόλου Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν, τὸ μὲν αἱ ἐσωτερικαὶ δυσχέρειαι τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ἕνεκα τῶν ὁποίων οἱ Πατριάρχαι ἀπομακρυνόμενοι περιώδευον τὰς λοιπὰς ὀρθοδόξους χώρας, πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῆς, τὸ δὲ ἡ ἐμφάνισις μεγάλων Πατριαρχῶν.

Ἓν ἔτος μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Σιλβέστρου ἐπηκολούθησαν αἱ μεγάλαι ταραχαὶ ἃς προὐκάλεσεν ὁ ἀπηνὴς Σουλτάνος Σελὴμ β' (1566-1574) ἐκστρατεύσας τῷ 1570 κατὰ τῆς Κύπρου καὶ καταστρέψας τὴν νῆσον. Τῷ 1571, ὅτε κατεστράφη ὁ τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου τῆς Ἑνετίας, Ἱσπανίας καὶ τοῦ Πάπα Ρώμης Πίου Ε' (1566-1572), ἐξηγέρθησαν οἱ φανατικοὶ Μουσουλμάνοι κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Τότε δὲ φαίνεται συνέβη ἡ μεγάλη καταστροφή, ἣν ἀνέγραψεν ὁ Μελέτιος Πηγᾶς ἔν τινι ἐπιστολῇ αὐτοῦ, «ἀφ' οὗ δὴ τὰ πρῶτα κρατήσασα ἡ πάνδημος αὕτη λύμη καὶ φθορὰ τὰς μὲν βίβλους τῆς καθ' ἡμᾶς καὶ τῆς ἑλληνικῆς σοφίας κατακαῆναι προστάξασα καὶ ὑπερορίσασα τὴν ἑλληνικὴν φωνὴν καί, καθὰ μοι Ἰωακείμ τις γέρων διηγεῖτο, τριάκοντα χιλιάδες γλωσσῶν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ἀπετμήθησαν ἡμέρᾳ μιᾷ διὰ τὸ μόνον ἑλληνιστὶ λαλῆσαι». Ἐν τῇ εἰδήσει ταύτῃ ὑπάρχει τις ἀναμφιβόλως ὑπερβολή, διότι δὲν φαίνεται κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοσοῦτο πλῆθος Ἑλλήνων ἐν Αἰγύπτῳ ὑπάρχον.

Μετά τινα ἔτη ηὐξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων, διότι ὁ Κύριλλος Λούκαρις ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ ἔγραφεν ὅτι οἱ Κόπται ἦσαν δεκαπλάσιοι τῶν Ἑλλήνων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐπὶ Σιλβέστρου οἱ Χριστιανοὶ τῆς Αἰγύπτου μεγάλας ἔπαθον συμφοράς. Ἄγνωστον δὲ διὰ τίνας ὑποθέσεις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ὁ Πατριάρχης Σίλβεστρος μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1574. Ἐκεῖ ἐγνώρισεν αὐτὸν ὁ Στέφανος Γερλάχιος, ἀποκομίσας ἀρίστας ἐντυπώσεις. Ἐν Κωνσταντινουπόλει συμμετέσχε φαίνεται ὁ Πατριάρχης Σίλβεστρος συνοδικῶν ἀποφάσεων περὶ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε παρεπιδημοῦντος Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Γερμανοῦ, καὶ περὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ ὄρους Σινᾶ, ὑπαχθείσης καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Μετὰ πενταετίαν ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας μετέβη εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἀπέστειλεν ἐκεῖθεν τὸν *Μελέτιον Πηγᾶν* ὡς Πρωτοσύγγελον τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας εἰς Αἴγυπτον. Ὁ Μελέτιος Πηγᾶς, οὗτινος ἡ μεγάλη δρᾶσις δέον νὰ ἐξετασθῇ ἰδιαιτέρως, ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ, ἐξεπαιδεύθη δ' ἐν Ἑνετίᾳ καὶ ἐν Παταβίῳ, ἐχρημάτισε διδάσκαλος ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπεσκέφθη τὸ ὄρος Σινᾶ καὶ ἐκεῖθεν τῷ 1579 μετέβη εἰς Ἱερουσαλήμ, ὅπου γνωρίσας αὐτὸν ὁ Σίλβεστρος, προσέλαβεν αὐτὸν ὡς εἴπομεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας.

Οἰκτρὰ τοῦ κλήρου τῆς Ἐκκλησίας ταύτης κατάστασις, ἣν ζωηρῶς περιέγραψεν ὁ Μελέτιος ἐν ταῖς πρὸς τὸν Σιλβέστρον Ἐπιστολαῖς, περιήγαγεν αὐτὸν εἰς σφοδρὰν ἀπογοήτευσιν καὶ ἐνέβαλε τὴν σκέψιν περὶ φυγῆς ἐκ τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας. Ἀλλ' ἔγκαιρος ἐπάνοδος τοῦ Σιλβέστρου ἐξ Ἱεροσολύμων εἰς Αἴγυπτον ἀνέκοψε πᾶσαν τοιαύτην σκέψιν. Ὁ Μελέτιος ἐπεδόθη συντόνως εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου, ἑλληνιστὶ ἅμα καὶ ἀραβιστὶ κηρύττων, μεριμνῶν οὐ μόνον περὶ τῶν Ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν Μονοφυσιτῶν Κοπτῶν, οὓς ἔκτοτε ἤλπισε νὰ ἑλκύσῃ εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Εἰς τοιοῦτον μέγαν προσηλυτισμὸν καὶ εἰς ἀνόρθωσιν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἐσκέφθη νὰ χρησιμοποιήσῃ τοὺς μοναχούς, ὅθεν προέβη εἰς ἀναδιοργάνωσιν τοῦ μοναχικοῦ βίου, συστήσας μοναχικὴν ἀδελφότητα καὶ ἱδρύσας σχολήν.

Ἀλλὰ πολλὴν πάντως εἰς τὸν Μελέτιον ἐνέπνεεν ἀθυμίαν ἡ ὅλη κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας

Digitized by Google

Ἀλεξανδρείας, ἥτις ἐστερεῖτο Ὀρθοδόξου πληθυσμοῦ, ἐστερεῖτο κλήρου κατηρτισμένου, εἶχε δὲ μόνον ἕνα ναὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τὸν τοῦ Ἁγίου Σάββα ἐν τῇ ὁμωνύμῳ Μονῇ, ἕνα ἐν Ραχητίῳ ἕνα ἐν Ταμιαθίῳ καὶ τέσσαρας ἐν Καΐρῳ. Σύγχρονος μοναχὸς Σιναΐτης καὶ φίλος τοῦ Μελετίου, ὁ Παΐσιος Ἁγιαποστολίτης, κατὰ τὰ ἔτη 1577—1592 γράψας, ἀπηρίθμησε τοὺς ναοὺς τοῦ Καΐρου. Ἦτο ὁ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν τῇ συνοικίᾳ Χαμζάουϊ, ὁ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν τῇ ὁμωνύμῳ ἐν Παλαιῷ Καΐρῳ Μονῇ, ἐν ᾗ διέτριβον τότε εἴκοσι μοναχοί. Παρὰ τὴν Μονὴν ὑπῆρχε καὶ μικρὸς ναΐσκος τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ νεκροταφείῳ. Ὁ Παΐσιος παρέτρεξεν ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν ναῶν τὸν ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ Πατριαρχείου, ὅπερ ἔκειτο τότε ἐν τῇ συνοικίᾳ Χὰρτ-ἐρ-Ρούμ, ναΐσκον τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἀλλὰ προσέθηκε τὴν ὕπαρξιν τοῦ Σιναϊτικοῦ Μετοχίου μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ ναοῦ. Ἐν συνόλῳ λοιπὸν ἡ πάλαι ποτὲ ἔνδοξος καὶ ἀκμαιοτάτη Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας εἶχεν ἑπτὰ ναούς, καταμαρτυροῦντας τὴν μεγάλην αὐτῆς ἀφάνειαν. Πλείονας εἶχον ναοὺς οἱ Κόπται, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ἐν παρακμῇ διετέλουν, ὡς πάντοτε.

Οὐχ ἧττον εὐρύτατον διήνοιξεν ἑαυτῷ ὁ Μελέτιος στάδιον ἐν τοῖς συγχρόνοις αὐτῷ μεγάλοις τῆς Ἐκκλησίας ζητήμασι, μέγα καὶ περιάκουστον καταστήσας τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἐγνωρίσθη μετὰ διαπρεπῶν Διαμαρτυρομένων καὶ ἀνέπτυξε μεγάλας καὶ στενὰς σχέσεις, ἀντεπεξῆλθε δὲ γενναίως κατὰ τῶν προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπεδόθη εἰς σπουδαιοτάτας διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συγγραφάς. Προσκληθεὶς δὲ ἵνα μεταβῇ εἰς Ρωσίαν καὶ διελθὼν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκρατήθη ἐκεῖ ὡς ἱεροκήρυξ καὶ τέλος ἐν ἔτει 1590 διεδέχθη ἀποθανόντα τὸν Σίλβεστρον.

Γενόμενος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ὁ Μελέτιος Πηγᾶς ἀνέλαβε δυσβάστακτον βάρος δοκιμασιῶν καὶ θλίψεων τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Ταύτην εὗρε πρὸ παντὸς βεβαρημένην ὑπὸ χρεῶν, ὀφειλομένων εἰς Μουσουλμάνους τῆς Αἰγύπτου. Ὅθεν ἐμερίμνησε ν' ἀπαλλαγῇ αὐτῶν κατὰ τὸ δυνατόν, προκαλέσας ἀπόφασιν τοῦ Σουλτάνου «τὰ ξένα χρέη μὴ ἀπαιτεῖσθαι παρ' αὐτοῦ· ἐν τούτοις ἡ ἀπόφασις αὕτη δὲν ἐφηρμόσθη «διὰ τὸ παλίμβουλον τῆς κρίσεως τῶν μεγιστάνων καὶ τὴν βασιλεύουσαν φιλαργυρίαν, ᾗ μόλις ἀρκέσει τὸ πέλαγος τὸ Ἀτλαντικόν, χρυσίον ἀντὶ θαλάττης ἐπιρρέον». Ἐσκόπει λοιπὸν ν' ἀποστείλῃ, ὡς συνήθως ἐγίνετο τότε, κληρικοὺς τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἵνα ζητήσωσι τὴν βοήθειαν τῶν Ὀρθοδόξων. Ὡσεὶ δὲ μὴ ἤρκει τὸ δυσβάστακτον χρέος τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, ὁ Τοῦρκος διοικητὴς Αἰγύπτου ἐζήτησε παρὰ τοῦ νέου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας τρεῖς χιλιάδας χρυσῶν, ὅσα ἐδίδοντο ὑπὸ τοῦ ἑκάστοτε νέου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν Σουλτάνον. Εὐνόητον ὅτι ὁ Μελέτιος ἠρνήθη μὴ ἔχων νὰ δώσῃ.

Καθ' ὃν δὲ τρόπον πρό τινων ἐτῶν διηρπάγη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ Πατριαρχεῖον, οὕτως ἐγένετο καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἀπόπειρα διαρπαγῆς καὶ ἀφαιρέσεως τοῦ Πατριαρχείου «καὶ δὴ καὶ ὥρμησαν, λέγει ὁ Μελέτιος, τὸ ἐπεισόδιον ἀφηγούμενος, καὶ εἰσῆλθον καὶ κατεπάτησαν τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ οἱ κρατοῦντές τε καὶ ἅπαν τὸ κατ' αὐτοὺς ἀσεβὲς πλῆθος τὸ ἀναρίθμητον, ἡμῶν μετὰ τριῶν μόνον ἀδελφῶν ἐναπομεινάντων, ἵνα σὺν τῇ τῆς Ἐκκλησίας ἁλώσει σφάγια γενώμεθα· ἀλλ' ὁ τῶν θαυμασίων Θεὸς τῆς ἰδίας φιλανθρωπίας μὴ ἐπιλαθόμενος, οὐ διὰ τὰς ἡμῶν εὐπραξίας ἐξέωσεν αὐτούς, οὐκ οἶδ' ὅ ως, ἀπράκτους (τὴν τῆς τοῦ Θεοῦ δυναστείας) καὶ διεσώσατο τὸν θρόνον τοῦτον τοῦ ἁγίου ἐνδόξου καὶ πανευφήμου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου... ἵνα ᾖ μικρόν τι τῶν ὀρθοδόξων παραμύθιον· οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλο σχῆμα διασῶζον Πατριαρχείου, πλὴν τούτου». Τοὺς ἐπιδρομεῖς ἐδέησε νὰ κατευνάσῃ ὁ Μελέτιος «πολλῶν χρημάτων ὁλκῇ... καὶ διὰ τοῦτο ἐν ἐνδείᾳ κατέστη πέρα δεινῶς καὶ εἰς χρέος ἔπεσε χαλεπόν». Ταῦτα πάντα ἦσαν πηγαὶ θλίψεων διὰ τὸν Πατριάρχην. Πρὸς αἴτησιν βοηθείας ὁ Πατριάρχης ἀπετάθη πρὸς πάντας τοὺς δυναμένους νὰ βοηθήσωσι, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς Κρῆτας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Μόσχας Θεόδωρον καὶ πρὸς τὸν Ἰβηρίας Ἀλέξανδρον, πρὸς συλλογὴν δὲ βοηθειῶν ἔπεμψεν εἰς Κρήτην κληρικοὺς τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, βραδύτερον δὲ μετέβη καὶ ὁ ἴδιος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐν ἀρχῇ τοῦ 1593, συμμετασχὼν τῆς κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο συγκληθείσης ὑπὸ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου Β' ἐνδημούσης Συνόδου πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς ἱδρύσεως τοῦ Ρωσικοῦ πατριαρχείου, ἀπόκρουσιν τῆς Γρηγοριανῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου καὶ διαρρύθμισιν τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου τῆς Ἐκκλησίας. Σπουδαιότερον πρόσωπον τῆς Συνόδου ἐκείνης ὑπῆρξεν ὁ Μελέτιος. Ἐπανελθὼν εἰς Αἴγυπτον ἀπησχολήθη ὁ Μελέτιος ὑπὸ τοῦ ζητήματος τῆς μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἑνώσεως τῶν Κοπτῶν καὶ τῶν Ἀβησσυνίων, ὧν τὸν προσηλυτισμὸν δραστηρίως ἐπεδίωκον οἱ Ἰησουῖται. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τούτων ὁ Πατριάρχης τῶν Κοπτῶν Γαβριὴλ ἐδήλωσεν ἐγγράφως ὑποταγὴν εἰς τὸν Πάπαν Ρώμης, ἀναγνωρίσας τὸ πρωτεῖον αὐτοῦ. Τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ἐμιμήθη καὶ ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Κόπτης χωρεπίσκοπος Πέτρος, ἡ σκανδαλώδης δ' αὕτη διαγωγὴ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας ἐπηύξησε τὴν ἤδη ὑπάρχουσαν ἐξ αἰτίας τῆς ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου γενομένης μεταρρυθμίσεως τοῦ Ἡμερολογίου ταραχὴν τῶν Κοπτῶν, ὧν ἱκανοὶ προσήρχοντο εἰς τὸ ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον. Τούτους δ' ἐκάλει ὁ Μελέτιος «ἡμιορθοδόξους» καὶ ἐξεδήλου μέγαν πόθον ἑνώσεως πάντων τῶν Κοπτῶν μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, φαίνεται δ' ὅτι κατέφθασεν εἰς ὡρισμένας μετ' αὐτῶν συμφωνίας. Ὁ Μελέτιος κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Κόπτην Πατριάρχην Γαβριὴλ καὶ τὸν χωρεπίσκοπον Πέτρον ὅπως ἀποστῶσι τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, ἐξέδωκε δὲ τῇ 18 Δεκεμβρίου 1594 σπουδαίαν Ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς Κόπτας ἐπιστολήν, ἐν ᾗ ἀνεκοίνου τὴν μετάγνωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτῶν ἀρχηγῶν. Οὕτως ἀποκατέστησε τὴν εἰρήνην ἐν τῇ Κοπτικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ τῶν Κοπτῶν ἐπεθύμησαν νὰ ἑνωθῶσιν ὁριστικῶς μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας παρασύροντες καί τινας Ἀβησσυνίους τῷ 1595, ἔγραψεν ὁ Μελέτιος πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς Ἀβησσυνίας Sagad α' (1563—1597) ἀγγέλλων ταῦτα καὶ προσκαλῶν αὐτὸν εἰς ἕνωσιν μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν τούτων τοῦ Μελετίου ὑπῆρξε κυρίως ἀρνητικόν, διότι ἀνεκόπησαν μόνον αἱ προσηλυτιστικαὶ παρὰ τοῖς Κόπταις καὶ τοῖς Ἀβησσυνίοις ἐνέργειαι τῶν Λατίνων, οἵτινες παραδόξως πως ἠθέλησαν νὰ παραστήσωσι τὴν πρόσκαιρον αὐτῶν παρὰ τῷ Πατριάρχῃ τῶν Κοπτῶν ἐπιτυχίαν ὡς θρίαμβον κατὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ διέδωκαν τὴν ψευδεστάτην φήμην ὅτι ὁ ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ Πάπα ἦτο ὁ Μελέτιος Πηγᾶς. Τὴν φήμην ταύτην μετ' ἀγανακτήσεως διέψευσεν ὁ Μελέτιος, δριμύτατα ἐλέγξας τὰς κακοδοξίας τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶχον ἀπασχολήσει τὸν Μελέτιον πρὸς τοῖς ἄλλοις πλεῖστα ἕτερα ζητήματα, οἷον τὸ τῆς οὐνίας ἐν τῇ Πολωνίᾳ καὶ ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ Ρωσίᾳ, ὅπου ἀπέστειλε τὸν Κύριλλον Λούκαριν, τὸ τῆς Κύπρου, συνταρασσομένης ἐξ ἐσωτερικῶν ἀνωμαλιῶν, καὶ τὸ Σιναϊτικὸν ζήτημα. Περὶ τὸ 1592 ἐτελεύτησεν ὁ Ἐπίσκοπος Σινᾶ Ἀναστάσιος, ἠθέλησε δ' ὁ Μελέτιος νὰ ἐκλέξῃ τὸν Σιναΐτην Παΐσιον Ἁγιαποστολίτην διάδοχον αὐτοῦ, ἄνδρα ἐλλογιμώτατον, μεθ' οὗ διὰ προσωπικῆς συνεδέετο φιλίας καὶ πρὸς ὃν ἀντήλλαξε σπανιωτάτας ἐπιστολάς, ἰδίως δὲ τὴν μακροτάτην περὶ γενέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλ' ὁ Σιναΐτης Λαυρέντιος κατώρθωσε παρανόμως νὰ ἐκλεγῇ καὶ νὰ χειροτονηθῇ διὰ χρημάτων ὑπὸ δύο μόνον Ἐπισκόπων, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Ἀθανασίου καί τινος Ἐπισκόπου τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας. Τὴν σιμωνιακὴν ταύτην χειροτονίαν πληροφορηθεὶς ὁ Ἀντιοχείας Πατριάρχης Ἰωακεὶμ Ζ' (1593) κατήγγειλε πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, καθ' ὃν χρόνον εὑρίσκετο ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ τὴν ἐνδημοῦσαν Σύνοδον τοῦ 1593 ὁ Μελέτιος Πηγᾶς. Καὶ ἠθέλησε μὲν ὁ Ἱερεμίας νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς τὴν καθαίρεσιν τοῦ Λαυρεντίου, ἀλλ' ἀνέστειλεν αὐτὴν ὁ Μελέτιος χάριν τῆς τιμῆς τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Σινᾶ, ἀναλαβὼν νὰ ἐξετάσῃ ἐπιτοπίως τὸ ζήτημα. Ἔγραψαν δὲ μόνον οἱ δύο Πατριάρχαι Ἱερεμίας καὶ Μελέτιος διὰ τοῦ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου «ἀποφασιστικὰ γράμματα» πρὸς τοὺς Σιναΐτας, ἀπειλοῦντες καθαίρεσιν ἐν περιπτώσει ἐπιμονῆς εἰς τὴν παρανόμως ληφθεῖσαν ἀπόφασιν. Μετά τινα χρόνον (1595) ἀπέθανεν ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας Β', ἐζητήθη δὲ ἐπιμόνως ὁ Μελέτιος ὡς διάδοχος αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη. Μετὰ ἓν ἔτος ἀπέθανε καὶ ὁ νέος Πατριάρχης Γαβριὴλ Γ' (1596), ζητηθεὶς δὲ πάλιν ὁ Μελέτιος μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς «Ἐπιτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου». Μετὰ λαμπρὰν καὶ ἔξοχον δρᾶσιν ἐπὶ διετίαν περίπου, ἐπανακάμψας εἰς Αἴγυπτον ἔσχε μὲν πολλὰς ἐνοχλήσεις καὶ πάλιν παρὰ τοῦ Σιναΐτου Λαυρεντίου, ἀλλ' ἐπεδόθη συντόνως εἰς τὰ ποιμαντικὰ αὐτοῦ καθήκοντα. Ἐν τέλει δὲ τῆς ἐκτάκτου αὐτοῦ δράσεως εὑρισκόμενος ὁ Μελέτιος καὶ ἐπειγόντως προσκαλῶν τὸν ἀπουσιάζοντα ἐξ Αἰγύπτου Κύριλλον Λούκαριν ὅπως καταστήσῃ αὐτὸν διάδοχον ἑαυτοῦ ἔγραφε: «Τέκνον Κύριλλε· ἐγὼ ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου γενόμενος καὶ καμάτους καὶ πόνους καὶ κινδύνους καὶ φροντίσι καὶ τηκεδόσιν ἀντλούμενος θνήσκω πάνυ ἡδέως, τέλος ταῖς ἐμαῖς θέμενος ἁμαρτίαις καὶ τῇ καματώδῃ βιοτῇ. Ἓν δὲ συνεισφέρω, τὸν πολύτιμον θησαυρὸν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως... Τοῦτό σοι παραινῶ. ἀγωνίζου τὴν πίστιν τηρῆσαι... Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία πρώτη παρέσχε, πρώτη μετέδωκε τοῦ θείου φωτός· ταύτης ἡμᾶς παῖδας εἶναι ἠθέλησεν ὁ Θεός· ταύτης οἱ πατέρες τὰ δόγματα κυρώσαντες παραδεδώκασι. Μὴ ἀποστατήσωμεν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Θεοῦ. Πιστόν σε ἔγνων· ἡ δὲ πρὸς σὲ ἀγάπη ταῦτά σοι παραγγεῖλαι καὶ περιττῶς ἴσως κατέπεισεν». Ταῦτα λαμπρῶς μὲν χαρακτηρίζουσι τὸν Μελέτιον Πηγᾶν, περιττὸν δὲ καθιστῶσι πάντα ἕτερον χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ. Ἡ ἀνεφάμιλλος αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας δρᾶσις, ὁ ἔνθερμος αὐτοῦ ζῆλος, ἀλλὰ καὶ τὰ εὐεργετικώτατα ἐπακολουθήματα τῶν ἀγώνων αὐτοῦ, ἅμα δὲ καὶ οἱ πόθοι περὶ διασώσεως τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀκεραίας, ἀπετυπώθησαν ἐν τοῖς ἀνωτέρω λόγοις οὓς ἐν εἴδει διαθήκης ἔγραψε πρὸς τὸν ἀπόντα Λούκαριν μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Κύριλλος Λούκαρις ἔσπευσε νὰ μεταβῇ εἰς Αἴγυπτον, ηὐτύχησε δὲ νὰ προφθάσῃ ἔτι ζῶντα τὸν Μελέτιον. Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Λουκάρεως, ἤτοι τῇ 13 Σεπτεμβρίου 1601, ὁ Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος Πηγᾶς ὁσίως ἐτελεύτησεν, ἄγων μόλις τὸ 52 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Οἱ μεγάλοι αὐτοῦ ἀγῶνες, αἱ περιπέτειαι, θλίψεις καὶ στενοχωρίαι λίαν προώρως κατεβίβασαν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον.

Ἐφάμιλλος τοῦ Μελετίου Πηγᾶ ὑπῆρξεν ὁ διάδοχος αὐτοῦ ***Κύριλλος Λούκαρις*** ἐπὶ δέκα καὶ ἐννέα ἔτη (1601—1620) ἀρχιερατεύσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ μετατεθεὶς εἶτα εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκ Κρήτης καταγόμενος ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἑνετίᾳ καὶ Παταβίῳ, προσληφθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Μελετίου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας λαμπρῶς εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἐν Πολωνίᾳ καὶ τῇ νοτιοδυτικῇ Ρωσίᾳ· ὡς Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κύριον μέλημα αὐτοῦ κατέστησε τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου καὶ ἐπεμελήθη τῆς καλῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Προέβη δὲ εἰς οἰκοδομάς τινας, δι' ἃς πολλὰ ἐδαπάνησε. Μεταβὰς εἰς Κύπρον ἀποκατέστησε τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ἐν αὐτῇ Ἐκκλησίας γαλήνην (1605), εἶτα δὲ εἰς Ἱεροσόλυμα μεταβὰς (1608) μετέσχε τῆς χειροτονίας τοῦ Πατριάρχου Θεοφάνους (1608—1645). Συνῆψε τὰς πολυκρότους αὐτοῦ σχέσεις πρὸς τοὺς Διαμαρτυρομένους καὶ ἀπέστειλεν εἰς Ἀγγλίαν πρὸς ἐκπαίδευσιν τὸν Μητροφάνη Κριτόπουλον, διὰ σπουδαίων συγγραφῶν ἐπολέμησε τὴν ἐπικινδύνως ἐξαπλουμένην τότε ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν προπαγάνδαν τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας. Τῇ 4 Νοεμβρίου 1620 ἡ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἐξ 20 Ἀρχιερέων ἀπαρτιζομένη, ἐξελέξατο αὐτὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, «ἐπ' ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ διαβόητον» ὄντα ὡς λέγεται ἐν τῇ πράξει τῆς ἐκλογῆς.

Κρὴς ἐπίσης τὴν πατρίδα ἦτο καὶ ὁ μετ' αὐτὸν Πατριάρχης ***Γεράσιμος Α' Σπαρταλιώτης*** (1620—1636), πολυμαθέστατος καὶ δραστηριώτατος, ἠσχολήθη δὲ μᾶλλον περὶ τὰ γενικώτερα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Συνειργάσθη μετὰ τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἐβοήθησεν οἰκονομικῶς τὴν Ἐκκλησίαν Ἱεροσολύμων, ἐμερίμνησε περὶ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου, ἐπεκαλέσθη δὲ τὴν βοήθειαν τῶν Ρώσων ἡγεμόνων ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὴν μητέρα τοῦ Τσάρου Μάρθαν (1 Νοεμβρίου 1632) διηγήθη τὴν ἐκ τῶν καταπιέσεων τῶν Τούρκων ἀξιοθρήνητον κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, πληροφορήσας ὅτι οἱ Τοῦρκοι, ὑπὸ διαφόρους ψευδεῖς προφάσεις, ἐζήτησαν νὰ καταλάβωσι τοὺς ἐν Καΐρῳ καὶ Ταμιαθίῳ ναούς. Πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν Τούρκων ὑπεβλήθη τὸ Πατριαρχεῖον εἰς χρέος «ὑπερβαῖνον τὰς ἓξ χιλιάδας χρυσῶν στατήρων». Μετὰ τετραετίαν οἱ Τοῦρκοι ἀπεπειράθησαν νὰ καταλάβωσι καὶ τὸν ἐν Ταμιαθίῳ ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, πρὸς ἀπόκρουσιν δὲ αὐτῶν ὁ Πατριάρχης ὑπεβλήθη εἰς νέον χρέος 1500 γροσίων πρὸς 20 % κατὰ μῆνα, οὕτως ὥστε εἰς ἓν ἔτος διὰ τὰ 1500 γρόσια ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ τὸ Πατριαρχεῖον 3600 γρόσια. Αὐτόπτης μάρτυς τῶν ἐπεισοδίων ἐκείνων καὶ τῶν μεγάλων στενοχωριῶν τοῦ Πατριαρχείου ὑπῆρξεν ὁ Ρῶσος Βασίλειος Γαγάρας περιγράψας τὴν περιοδείαν αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ Παλαιστίνην. Ὁ Γεράσιμος Σπαρταλιώτης τακτικῶς ἐκήρυττε τὸν θεῖον λόγον, κατέλιπε δὲ πλείστας ὁμιλίας, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ὑπέστη λατινικάς τινας ἐπιδράσεις ἐν τῇ διδασκαλίᾳ.

Ὁ ἐκ Βερροίας τῆς Μακεδονίας καταγόμενος ***Μητροφάνης Κριτόπουλος*** ὡς Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (1636—1639), ἐπὶ τριετίαν μόνον ἀρχιερατεύσας, δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Ἡ δρᾶσις αὐτοῦ διὰ συγγραφῶν κυρίως ἐκδηλωθεῖσα ὑπῆρξε μᾶλλον γενικὴ ὑπὲρ τῆς καθόλου ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Πρῶτος δὲ αὐτὸς κατὰ τοὺς νέους χρόνους ἀνασυνεκρότησε καὶ ἐπλούτισε τὴν Πατριαρχικὴν Βιβλιοθήκην ἐν Καΐρῳ, δι' ὧν ἐκόμισεν ἐξ Εὐρώπης βιβλίων.

Ἐπὶ τῶν ἐφεξῆς Πατριαρχῶν μεγάλαι προστριβαὶ πάλιν παρουσιάσθησαν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Σιναϊτῶν μοναχῶν, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐν Καΐρῳ Σιναϊτικοῦ Μετοχίου, ὀξύτατον καὶ θλιβερώτατον προσλαβοῦσαι χαρακτῆρα ἰδίως ἐπὶ ***Ἰωαννικίου*** (1645-1657). Οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας ἐν τῷ Σιναϊτικῷ ζητήματι προέβαλλον μὲν καὶ κανονικοὺς λόγους, ἀλλ' ὡρμῶντο καὶ ἐξ οἰκονομικῶν λόγων. Τὸ Μετόχιον ἦτο «παλάτι» ἐπισκιάζον τὸ πτωχὸν Πατριαρχεῖον, ὁ ναὸς αὐτοῦ κατὰ τὴν λειτουργίαν εἵλκυε τοὺς πιστούς, μὴ μεταβαίνοντας εἰς τὸν Πατριαρχικὸν ναόν, ἐστέρει δὲ τὸ Πατριαρχεῖον σπουδαιοτάτων διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην προσόδων. Ἀλλ' εἶχε καὶ κανονικοὺς λόγους ὁ Πατριάρχης

Digitized by Google

ἐν τῷ ζητήματι ἐκείνῳ. Δυστυχῶς ὅμως δὲν κατέστη δυνατὸν ἐπ' αὐτοῦ νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα, διότι οὔτε ὁ Πατριάρχης οὔτε οἱ Σιναῖται ἐφάνησαν ὑποχωροῦντες. Παρὰ τὰς οἰκονομικὰς αὐτοῦ δυσχερείας, ὁ Πατριάρχης Ἰωαννίκιος συνετήρησε τὸ ἤδη ὑφιστάμενον Σχολεῖον καὶ τὸ Νοσοκομεῖον ἐν Παλαιῷ Καΐρῳ. Πρῶτος δ' αὐτὸς τῷ 1647 εἶχεν ἀποστείλει εἰς Τύνιδα τῆς Βαρβαρίας ἱερέα καὶ ἤνοιξε τὴν ἐκεῖ ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὁμοίως καὶ εἰς Τρίπολιν τῆς αὐτῆς χώρας ἔπεμψεν ἱερέα ἀνοίξας καὶ ἐκεῖ Ἐκκλησίαν. Ἐπορίζετο δ' ἐκεῖθεν μικράν τινα πρόσοδον ἐτησίως 300 γροσίων.

Ὁ Ἰωαννίκιος εἶχε σχέσεις καὶ πρὸς τοὺς Ρώσους, ἤδη ἅμα τῇ ἐκλογῇ αὐτοῦ γράψας πρὸς τὸν νέον Τσάρον Ἀλέξιον διὰ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Μακαρίου, ὅστις ἔφθασεν εἰς Μόσχαν κατ' Αὔγουστον τοῦ 1645, κομίζων δῶρά τινα καὶ ἅγια λείψανα. Ἀνταπεστάλησαν πρὸς αὐτὸν ἐκ Μόσχας δῶρα καὶ 1000 ρούβλια. Τῷ 1651 ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον ὁ Ρῶσος μοναχὸς Ἀρσένιος Σουχάνωφ, ὅστις ἔσχε μακρὰς καὶ περιέργους διαλέξεις μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἰωαννικίου, εἰς ὃν ὑπέβαλε τῇ 10 Σεπτεμβρίου 1651 πλεῖστα ἐρωτήματα λειτουργικὰ καὶ κανονικά, εἰς ἃ ἀπήντησεν ὁ Ἰωαννίκιος. Τινὰ τῶν ζητημάτων ἀναφέρονται εἰς λεπτομερείας ἥκιστα εὐπρεπεῖς περὶ διαφόρων περιπτώσεων τοῦ λειτουργοῦντος ἱερέως. Ἐκ τῆς ἐπισκέψεως τῆς Αἰγύπτου παρέσχεν ὁ Σουχάνωφ ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις καίτοι καὶ ἀλλαχόθεν οὔσας γνωστάς. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, πληροφορεῖ, ἔχει ὁ Πατριάρχης Μοναστήριον μετὰ περιφράγματος ὑψηλοῦ ἀλλ' ὄχι καὶ μεγάλου. Ὁ ἐν αὐτῷ ναὸς ἔχει καὶ δωμάτια πρὸς κατοικίαν ἄνωθεν. Περὶ τὸν ναὸν δὲν ὑπάρχει ἐλεύθερος χῶρος, ζῶσι δ' ἐν τοῖς δωματίοις τοῦ Μοναστηρίου οἱ μοναχοὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας. Ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ τοῦ Μοναστηρίου (τοῦ ἁγίου Σάβα) λειτουργοῦσιν οἱ τοῦ Πατριαρχείου κληρικοί, εἰς τὸ ἄλλο ἥμισυ ὑπάρχουσι δύο ἅγιαι τράπεζαι, τῶν Ἑνετῶν, Γερμανῶν καὶ Φράγκων, ἔρχονται καὶ λειτουργοῦσι δι' αὐτοὺς Λατῖνοι μοναχοί, οἵτινες ζῶσιν ὄπισθεν τοῦ Μοναστηρίου. Περὶ τοῦ Καΐρου λέγει ὁ Σουχάνωφ ὅτι ἔχει ἕνα μόνον ναόν, ἕτερος ναὸς ὑπάρχει ἐν τῷ παλαιῷ Καΐρῳ. Ὁ Πατριάρχης ζῇ μακρὰν τοῦ Πατριαρχικοῦ ναοῦ ἐν καλῶς ᾠκοδομημένῳ οἴκῳ. Ἐν Καΐρῳ ἀριθμοῦνται Ἕλληνες καὶ ἀραβόφωνοι Χριστιανοὶ ἕως 600, ἀνέρχονται δὲ μετὰ τῶν ἔξωθεν εἰς 1000. Ἐκτὸς τοῦ Πατριάρχου οὐδεὶς ἕτερος Μητροπολίτης ἢ Ἐπίσκοπος ὑπῆρχεν ἐν Αἰγύπτῳ Ὀρθόδοξος. Εἶδεν ὅμως ὁ Σουχάνωφ καὶ τὸ πολυθρύλητον Μετόχιον τοῦ Σινᾶ ἐν Καΐρῳ, ἐνῷ διέμενεν ὁ Ἐπίσκοπος Σιναίου Ἰωάσαφ μετά τινων Σιναϊτῶν μοναχῶν, καθ' ἃς ἡμέρας ἀκριβῶς τὸ Σιναϊτικὸν ζήτημα εὑρίσκετο ἐν ὀξυτάτῳ σημείῳ.

Οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι καὶ ἐσωτερικαὶ ἀνωμαλίαι.— Ἀλλὰ μεγαλυτέρας σχέσεις πρὸς τοὺς Ρώσους ἀνέπτυξεν ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ***Παΐσιος*** (1657—1677), ὅστις καὶ εἰς Μόσχαν μετέβη, συμμετασχὼν τῶν πολυκρότων ζητημάτων τοῦ Νίκωνος. Ἐπὶ Παϊσίου εὑρίσκετο ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ὁ ἐκ Κύπρου καταγόμενος Μητροπολίτης Λιβύης Παρθένιος, τελευτήσας τῷ 1661, ἀλλ' ἡ παρὰ Le Quien εἴδησις, καθ' ἣν περὶ τὸ 1672 ὑπῆρχον ἐν Αἰγύπτῳ ἐκτὸς τοῦ Ὀρθοδόξου Πατριάρχου τρεῖς ἔτι Ὀρθόδοξοι Ἐπίσκοποι Μέμφιδος, Δαμιέττης καὶ Ραχητίου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ. Μετά τινα ἔτη ἀναφέρεται καὶ τέταρτος Ἐπίσκοπος, ἐνῷ ἀναντιρρήτως εἶναι γνωστὸν ὅτι οὐδεὶς ἕτερος ὑπῆρχε πλὴν τοῦ Πατριάρχου. Τοιοῦτό τι συνέβαινε καὶ ἐπὶ Παϊσίου. Ἄλλως τε καὶ ἐν τοῖς Βερατίοις ἀναφέρονται Ἐπίσκοποι χωρὶς νὰ ὑπάρχωσι. Προϋπετίθετο μόνον ὅτι ἠδύναντο νὰ ὑπάρξωσι τοιοῦτοι. Ἀλλ' αἱ δειναὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας περιστάσεις δὲν ἐπέτρεψαν τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς διοργάνωσιν καὶ τὴν ὕπαρξιν κανονικῆς Ἱεραρχίας. Εἰς τὴν ἔλλειψιν δὲ διοργανώσεως ὀφείλονται ἐσωτερικαί τινες ἀνωμαλίαι καὶ ἀναστατώσεις κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ ιη' αἰῶνος.

Ὁ τὸν Παΐσιον διαδεχθεὶς Πατριάρχης ***Παρθένιος Α'*** (1677—1688), ὁ ἐξ Ἀρκαδίας, εὗρε τὴν Ἐκκλησίαν ἐν μεγάλῃ πτωχείᾳ, ἀναγκασθεὶς διαρκῶς νὰ περιοδεύῃ πρὸς αἴτησιν βοηθειῶν ἀνὰ τὴν Μολδοβλαχίαν. Κατά τινα περιοδείαν αὐτοῦ, εὑρισκόμενος ἐν Σμύρνῃ τῇ 30 Ἰουνίου 1688, ἐφονεύθη ἐκ τοῦ συνταράξαντος τὸ ἔδαφος αὐτῆς σεισμοῦ. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ ***Γεράσιμος Β' Παλλαδᾶς*** (1688—1710), ἐκ Κρήτης καταγόμενος, εἶχε διαπρέψει προηγουμένως ὡς καθηγητὴς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ. Μόλις ἐκλεγεὶς ἠναγκάσθη ν' ἀποστείλῃ εἰς Ρωσίαν ἀντιπροσώπους, ὅπως ζητήσῃ βοήθειαν. Τῷ 1697 ἐχειροτόνησε τὸν ἐκ Χίου Σαμουὴλ Καπασούλην εἰς Μητροπολίτην Λιβύης, ἐκ σημειώματος τοῦ ὁποίου μανθάνομεν ὅτι ὡς καὶ πρότερον ἑπτὰ μόνον ναοὺς εἶχε τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Αἰγύπτου, διὰ δὲ τὴν ἔνδειαν τοῦ Πατριαρχείου ὁ νεοχειροτόνητος Μητροπολίτης ὑπεχρεώθη νὰ περιοδεύῃ ἐκτὸς τῆς Αἰγύπτου.

Τῷ 1702 εὑρισκόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιστοποίησε τὴν διάδοσιν καθ' ἣν ὁ Ἀλεξανδρείας Γεράσιμος Παλλαδᾶς κατὰ τὴν θείαν Λειτουργίαν τὰ μὲν Κυριακὰ λόγια «Λάβετε, φάγετε...» ἀπήγγελλε μυστικῶς, τὰ δὲ τῆς ἐπικλήσεως «Καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον...» μεγαλοφώνως. Ὁ Οἰκουμενικὸς ἔγραψε πρὸς αὐτὸν παρακαλῶν νὰ καταργήσῃ τὴν καινοτομίαν. Μετὰ ὀκταετίαν, ἤτοι τῇ 22 Ἰανουαρίου 1710, παραιτηθέντος τοῦ Γερασίμου ἐξελέγη διάδοχος αὐτοῦ ὁ Λιβύης ***Σαμουὴλ Καπασούλης*** (1710—1723) ἐν μέσῳ μεγάλων ταλαιπωριῶν καὶ θλίψεων διανύσας τὸ πατριαρχικὸν αὐτοῦ στάδιον (*Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, Σαμουὴλ Καπασούλης, Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1912). Τὸ ἐν Καΐρῳ οἴκημα τοῦ Πατριάρχου εὗρεν ἑτοιμόρροπον, πρὸς ἐπισκευὴν δὲ αὐτοῦ παρεχώρησεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς πάσας τὰς προσόδους τοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ μίαν πενταετίαν. Ὁ ἐν Ραχητίῳ ναός, εὑρισκόμενος ἐν χανίῳ, ὅπερ ἀνῆκεν εἰς τὰ μουσουλμανικὰ τεμένη Μεδίνης ὡς βακούφιον, ἐκινδύνευεν ἐντελῶς νὰ καταστραφῇ, ὅθεν ἔδα εἰσθῆ ὁ νέος Πατριάρχης ἕτερον ποσὸν χρημάτων πρὸς ἐπισκευήν. Τὰς προσόδους τοῦ Ταμιαθίου εἶχεν εἰσπράξει ὁ πρώην Πατριάρχης. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἡ Μονὴ τοῦ ἁγίου Σάβα οὐδεμίαν παρεῖχε πρόσοδον. Ἔμελλε δὲ νὰ μεταβῇ νέος Τοῦρκος διοικητὴς εἰς Αἴγυπτον, ὅστις θὰ ἐζήτει, ὡς συνήθως, πολλὰ χρήματα. Ὅθεν ὁ Σαμουὴλ ἐσκέπτετο νὰ φύγῃ «ἵνα μὴ πέσῃ εἰς τὰ νύχια του».

Ἐν μέσῳ ὅμως τῶν στενοχωριῶν ἐκείνων ἔμαθεν αἴφνης ὅτι ὁ τέως Κλαυδιουπόλεως ***Κοσμᾶς***, καταλαβὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα Ἀλεξανδρείας καὶ ἐφοδιασθεὶς διὰ σουλτανικοῦ φιρμανίου, ὡς κεραυνὸς ἐνέσκηψεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ νέου διοικητοῦ τῆς Αἰγύπτου. Ἀποκρουσθεὶς ὁ Κοσμᾶς ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀλεξανδρείας μετέβη εἰς Ραχήτιον, εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐνεθρονίσθη ὡς Πάπας καὶ Πατριάρχης. Ἐκεῖθεν ἀνῆλθεν εἰς Κάϊρον, ὅπου εὑρίσκετο καὶ ὁ Σαμουήλ, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ μετημφιεσμένος, διότι ὁ διοικητὴς ἀναγνωρίσας ὡς κανονικὸν Πατριάρχην τὸν Σαμουὴλ διέταξε τὴν ἀπέλασιν τοῦ Κοσμᾶ. Δυστυχῶς ὅμως τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀνεγνώρισε τὸν Κοσμᾶν, προέβη δὲ εἰς τὴν καθαίρεσιν τοῦ Σαμουήλ, ἀλλὰ ταχέως ἠδυνήθη οὗτος ν' ἀποκρούσῃ καὶ τὴν ἐπιβουλὴν ταύτην.

Ἔχων δὲ ἀνάγκην χρημάτων ἀπέστειλε πρὸς τὴν Βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας Ἄνναν Στουάρτ (1702-1714) τὸν μητροπολίτην Θηβαΐδος Ἀρσένιον, οὗτινος ἡ παρουσία ἐν Ἀγγλίᾳ προὐκάλεσε πολύκροτον κίνησιν πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν (*Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, Ἀπόπειρα ἑνώσεως τῶν Ἀγγλων Ἀνωμοτῶν μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων (1716-1725), ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1911). Ἀλλὰ παράδοξοί τινες ἐκυκλοφόρησαν τότε εἰδήσεις περὶ ἑνώσεως τοῦ Σαμουὴλ μετὰ τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης. Αἱ εἰδήσεις ἀπεδείχθησαν ψευδεῖς. Πρὸς στιγμὴν δ' ἐπιστεύθη ὅτι προὔκειτο περὶ τοῦ Κόπτου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἰωάννου ιδ' (1675—1718). Ἐν τῷ μεταξὺ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως κατέλαβεν ὁ πάντολμος Κοσμᾶς, ἀλλὰ ταχέως καθαιρεθεὶς τοῦ ἀξιώματος ἐξωρίσθη εἰς Σινᾶ. Συνηντήθη δὲ προηγουμένως μετ' αὐτοῦ καὶ ἐγένετο εὐμενῶς δεκτὸς ὁ Σαμουὴλ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου μετέβη, ἀναγκασθεὶς ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς Αἰγύπτου, ἕνεκα τοῦ βαρυτάτου χρέους. Πρὸς κατευνασμὸν τῶν ἀπλήστων δανειστῶν παρέδωκεν ὡς ἐνέχυρον αὐτὸν ἔτι τὸν ἐν Καΐρῳ ναὸν τοῦ ἁγ. Νικολάου. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετέβη εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, ὅπου ἔτυχεν ἱκανῆς βοηθείας παρὰ τοῦ ἡγεμόνος Νικολάου Μαυροκορδάτου, γενναίως δ' ἐβοήθησαν αὐτὸν καὶ οἱ Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων.

Ἐν μέσῳ τῶν θλίψεων αὐτοῦ ἐτελεύτησεν ὁ Σαμουήλ, διάδοχος δὲ αὐτοῦ ἐξελέγη ὁ παρανόμως θελήσας νὰ καταλάβῃ πρότερον τὸν θρόνον Κοσμᾶς (1723—1736).

Ἡ κατάστασις κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.— Ὁποία τις ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας μεσοῦντος τοῦ ιη' αἰῶνος πληροφορεῖ ὁ Ἀθανάσιος Κομνηνὸς Ὑψηλάντης, ὅστις τῷ 1741 μεταβὰς εἰς Κάϊρον εὗρε τὸν τότε Πατριάρχην ***Κοσμᾶν Γ' Καλοκάγαθον*** (1737-1746) πενέστατον καὶ χρέει βαρυτάτῳ ὑποκείμενον καὶ μόλις ἀποζῶντα διὰ τὸ δυσβάστακτον χρέος τοῦ θρόνου, οὐκ ἐξαρκοῦντος τοῦ Πατριαρχικοῦ εἰσοδήματος, οὔτε κἂν εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ τόκου τῶν κεφαλαίων. Τά τε πατριαρχικὰ σπήτια καὶ ἄλλοι οἶκοι καὶ ἐργαστήρια ἐπηπείλουν κρημνισμὸν (*Α. Ὑψηλάντου*, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν 5.352)». Οὐχ ἧττον δύο ἐφεξῆς Πατριάρχαι τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ ιη' αἰῶνος, ὁ ***Ματθαῖος Ψάλτης*** (1746—1766) ἐξ Ἄνδρου καταγόμενος καὶ ὁ ἐκ Κύπρου ***Κυπριανὸς*** (1766—1783), κατώρθωσαν διὰ σπουδαίας δράσεως καὶ νὰ συγκρατήσωσι καὶ νὰ ἐνισχύσωσι πνευματικῶς τὸν κλονιζόμενον θρόνον.

Σπουδαῖος παράγων τῆς ἐνισχύσεως αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ παιδεία. Ἤδη δὲ ὡς μητροπολίτης ἔτι Λιβύης ὁ Ματθαῖος ἐν Βλαχίᾳ εὑρισκόμενος προὐκάλεσε τὴν ἵδρυσιν Σχολῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τὴν προίκισιν αὐτῆς δι ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Νικολάου Μαυροκορδάτου. Τὸ ὅλον χρέος τοῦ Πατριαρχείου εὗρεν ὁ Ματθαῖος ἀνερχόμενον εἰς 7500 γρόσια, κανονίσας δὲ τὴν βαθμιαίαν ἀπόσβεσιν αὐτοῦ, διὰ τῆς τακτοποιήσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν προσόδων τοῦ Πατριαρχείου, προέβη μετὰ μεγάλου ζήλου εἰς ἐπισκευὰς τῶν Πατριαρχικῶν οἰκημάτων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐν Καΐρῳ, τῶν ναῶν ἐν Πηλουσίῳ, Ραχητίῳ καὶ ἐν Τριπόλει τῆς Βαρβαρίας, ἐμερίμνησε περὶ τοῦ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ ἁγ. Σάβα Νοσοκομείου καὶ τῆς ἐν Καΐρῳ Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης, ἐπισκευάσας βραδύτερον καὶ τὴν ἐν Καΐρῳ Μονὴν τοῦ ἁγ. Γεωργίου, ἐπὶ πλέον δ' ἐφρόντισε περὶ τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ τελείως παρημελημένου Κλήρου, χειροτονήσας πρὸς τοῖς ἄλλοις καί τινα Ἰωακεὶμ ὡς Μητροπολίτην Λιβύης. Ἰδιαζόντως δὲ ὁ Ματθαῖος βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ ἐν Καΐρῳ ἐγκαταστάντος ἰατροφιλοσόφου ἐκ Χίου Εὐστρατίου Ἀργέντη ἀπέκρουσε τὴν λατινικὴν προπαγάνδαν, διορίσας διδάσκαλόν τινα ὅπως ἀραβιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ διδάσκῃ τοὺς Ὀρθοδόξους, ἐπιστήσας ἰδιαίτερον παιδονόμον τῶν παίδων, ἀπαγορεύσας τοὺς μικτοὺς γάμους. Ἐπεκτείνας δὲ τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἀβησσυνίαν, ἀπέστειλεν ἐκεῖ ὡς ἱεραπόστολον τὸν ἐκ Σίφνου ἱερομόναχον Στέφανον καὶ τὸν ἐκ Πελοποννήσου ἰατροφιλόσοφον Νικόλαον Σισίνιον καὶ πέντε νέους, ἵδρυσε δ' ἐν Ἀβησσυνίᾳ Σχολήν. Ἡ ἱεραποστολὴ ἐκείνη δὲν ἐπέτυχεν, εὑρεθεῖσα πρὸ μεγάλων δυσχερειῶν ἀλλ' ὁ Ματθαῖος δὲν ἔπαυσε πράττων ὅ,τι ἦτο δυνατόν. Συμμετέσχε δὲ ἐνεργῶς καὶ τῶν γενικωτέρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, πολλάκις μεταβὰς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Μετὰ εἰκοσιπενταετῆ δὲ λαμπρὰν ἐκ πάσης ἀπόψεως ἀρχιερατείαν ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ ἡσυχάσῃ ἐν τῇ Μονῇ Κουτλουμουσίου ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ἐν ᾗ καὶ πρότερον εἶχε μονάσει. Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ 25 Ἀπριλίου 1775 πλήρης ἡμερῶν ἀπέθανε, ἀφοῦ προηγουμένως ὡς ἕτερος κτίτωρ διεκόσμησεν αὐτήν (*Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου* Ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ματθαίου Ψάλτου (1746—1766) ἐν «Ἐκκλησιαστικῷ Φάρῳ» ΙΖ' 1918, σ. 351 ἑξ. ΙΘ' 1920, σ. 490 ἑξ.)

Παρὰ τὴν ἔξοχον δρᾶσιν τοῦ Ματθαίου, ἡ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἦτο δυσάρεστος. Ἐν ἐπιστολῇ αὐτῶν πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Σαμουὴλ Χαντζερῆν (1763—68, 1773—74) οἱ Ὀρθόδοξοι τῆς Αἰγύπτου ἔγραφον πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι ὁ Πατριαρχικὸς θρόνος Ἀλεξανδρείας δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ πληρώνῃ εἰς τοὺς Τούρκους τοὺς βαρυτάτους φόρους, μόλις δ' ἐπήρκει εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς συνοδείας του, «οἱ ὀρθόδοξοι τῆς Αἰγύπτου (=Καΐρου) εἶναι πάμπτωχοι, οἱ τοῦ Ταμιαθίου καὶ Ραχητίου ἐγκάτοικοι ἄξιοι ἐλεημοσύνης καὶ οἱ ἐνδημοῦντες πραγματευταὶ τώρα παρὰ ἄλλοτε ὀλιγώστευσαν καὶ ἐδυστύχησαν. Ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Μονὴ τοῦ ἁγίου Σάβα ἀπὸ μόνους τοὺς ναυσιποροῦντας ὀρθοδόξους ἔχει τὴν κυβέρνησιν. Μερικῶν ὀσπητίων ἀφιερωμένων εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον, τὸν ἐν τῷ παλαιῷ Μισίρι τὰ ἐνοίκια μόλις ἐξαρκοῦσιν εἰς ζωοτροφίαν τῶν ἐκεῖσε εὑρισκομένων πτωχῶν, ἐπειδὴ τὸ Μοναστήριον αὐτὸ εἶναι καὶ νοσοκομεῖον καὶ πτωχοκομεῖον καὶ γηροκομεῖον».

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει εὗρε τὸ Πατριαρχεῖον ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ματθαῖον ***Κυπριανός***, ἀλλὰ κατὰ τὴν δεκαεπταετῆ ἀρχιερατείαν του ἔπραξεν ὅ,τι ἠδυνήθη πρὸς βελτίωσιν αὐτῆς. Τὸ φωτεινότερον δὲ σημεῖον τῆς δράσεώς του ἀποτελεῖ ἡ ἀνασύστασις τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς ἐν Καΐρῳ. Εἰς ταύτην προέβη εὐτυχήσας νὰ εὕρῃ κατάλληλον διδάσκαλον, τὸν Κερκυραῖον ἱερομόναχον Γεράσιμον, καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν συντήρησιν τῆς Σχολῆς. Αὕτη δὲ εὑρίσκετο πλησίον τοῦ Πατριαρχικοῦ Οἴκου Καΐρου ἐν Χὰρτ-ἐρ-Ρούμ. Ἐπόπτην τῆς Σχολῆς διώρισεν ὁ Πατριάρχης τὸν οἰκονόμον Μάσατ, διώρισε δὲ καὶ ἓξ λαϊκοὺς Ἐπιτρόπους τοῦ Πατριαρχικοῦ ναοῦ ἐν Καΐρῳ «εἰς τὸ νὰ ἔχωσιν ἀόκνως κάθε μέριμναν καὶ φροντίδα τῆς Ἐκκλησίας» καὶ νὰ ἐξετάζωσιν «ἀναγκαίας τινὰς ὑποθέσεις καὶ κατὰ καιρὸν ἐμπιπτούσας περιστάσεις, διαφορὰς τε ἀνθρώπων καὶ ἀγορὰς κτημάτων», πλὴν δὲ τούτου «χρείας τυχούσης εἰς τὸ νὰ ἔχωσι καὶ τὴν φροντίδα καὶ συνδρομὴν τοῦ νεωστὶ κατασταθέντος σχολείου πρὸς αὔξησιν καὶ στερέωσιν αὐτοῦ». Ἐκτὸς τοῦ κεντρικοῦ ἵδρυσεν ὁ Κυπριανὸς καὶ ἕτερα δύο Σχολεῖα ἐν ταῖς συνοικίαις Τζουβανία καὶ Χαμζάουϊ. Πιθανῶς Σχολεῖα ἵδρυσε καὶ ἐν Ραχητίῳ καὶ ἐν Ταμιαθίῳ. Δυστυχῶς ὅμως ἡ πνευματικὴ ἐκείνη κίνησις εὕρισκεν ἀντιδράσεις, ὡς μανθάνομεν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ διδασκάλου Γερασίμου, ἐξ αὐτῶν τῶν κληρικῶν καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ Ἐπιτρόπου τοῦ ἀπουσιάζοντος Πατριάρχου. Ἰδίως κατεφέροντο κατὰ τῆς Σχολῆς ὁ Παυλῖνος, ὁ Μακάριος, Κωνσταντινουπολίτης καὶ ὁ ἐκ Κρήτης ἱερομόναχος Ἰγνάτιος, διαβάλλοντες τὸν διδάσκαλον εἰς τὸν

Digitized by Google

ὄχλον. ὅστις ἡμέραν τινὰ ἐξεγερθεὶς προέβη φαίνεται εἰς θορυβώδη διαδήλωσιν, ἀλλ' ὁ Γεράσιμος ὡμίλησεν, ὑποδείξας εἰς τὸν λαὸν τὰ καλὰ ἔργα τοῦ Πατριάρχου καὶ τὴν ἵδρυσιν τῶν Σχολείων. Φρονίμως ἐπίσης ὡμίλησεν ὁ ἐκ τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ Πατριαρχικοῦ ναοῦ Χατζῆ Ἀγγελῆς. Τὸ ἔργον τοῦ καλοῦ διδασκάλου δὲν ἀνεκόπη ἐπειδὴ δὲ ὁ Πατριάρχης ἠναγκάζετο ν' ἀπουσιάζῃ ἐξ Αἰγύπτου, ἐχειροτόνησε Μητροπολίτην Λιβύης τὸν παλαιὸν κληρικὸν τοῦ Πατριαρχείου Μισαήλ, ἐκ Σύμης καταγόμενον.

Ὁ Κυπριανὸς ἀπέθανεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ποδαλγὸς (20 Ἰουνίου 1783) καταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς τὸν *Γεράσιμον Γ' Γημάρην* (1783 - 1788) ἐκ Λέσβου καταγόμενον, ἱεράρχην ἐλλογιμώτατον, ἐπὶ πενταετίαν μὲν ἀρχιερατεύσαντα, ἐπιμεληθέντα δὲ τῆς παιδείας, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν προκατόχων του, οἵτινες, ὡς εἴδομεν, παρὰ τὰς δυσμενεστάτας περιστάσεις, ὑφ' ἃς διετέλεσεν ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας καὶ παρὰ τὰς ἐκ τῆς τουρκικῆς τυραννίας ἀπεριγράπτους οἰκονομικὰς καὶ ἄλλας δυσχερείας, ἠδυνήθησαν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ, νὰ διασώσωσι καὶ συγκρατήσωσι τὴν ὀρθοδοξίαν ἐν Αἰγύπτῳ.

Ἀπαρχαὶ ἀναγεννήσεως. — Κατὰ τὸν ιθ' αἰῶνα ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας εἰσέρχεται εἰς στάδιον ἀναγεννήσεως διὰ τῆς ἱδρύσεως τῶν νέων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ἐν Αἰγύπτῳ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι καθ' ἅπαντα τὸν ιθ' αἰῶνα μὴ δυνηθεῖσα ν' ἀναδιοργανωθῇ ἐσωτερικῶς δὲν ἠδυνήθη ν' ἀφομοιώσῃ πρὸς ἑαυτὴν τοὺς τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν συντελέσαντας παράγοντας. Εἰς τὴν ἔλλειψιν δὲ τῆς ἐσωτερικῆς διοργανώσεως ὀφείλονται καί τινες ἀνωμαλίαι. Ἀλλ' ἀναμφιβόλως διὰ τῆς πυκνώσεως τῶν τάξεων τοῦ ποιμνίου αὐτῆς ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας εἰσῆλθεν εἰς περίοδον ἀνασυγκροτήσεως τῶν πνευματικῶν δυνάμεων. Ἐὰν δ' ἐβράδυνεν ἡ ἀνασυγκρότησις αὕτη μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν διοργανωτικοῦ πνεύματος, οὗτινος ἡ ἐμφάνισις θ' ἀνασυντάξῃ καὶ θ' ἀνασυγκροτήσῃ τὴν παλαιὰν καὶ ἔνδοξον Ἐκκλησίαν.

Οἱ πρῶτοι Πάπαι καὶ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας ἐν ἀρχῇ τοῦ ιθ' αἰῶνος **Παρθένιος Β'** (1788 - 1805) καὶ **Θεόφιλος Β'** (1805 - 1825), ἀμφότεροι ἐκ Πάτμου, ἐπαρκῶς ἐξεδήλωσαν τὰς νέας τάσεις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Παρὰ τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν ἣν εὗρεν ὁ Παρθένιος, ὀφειλομένην εἰς τὴν ἀπαισίαν τουρκικὴν τυραννίαν καὶ τὰς καταδυναστεύσεις, ἐπεχείρησε μεγάλα ἀνακαινιστικὰ ἔργα τῷ 1799 ἐν τῇ Μονῇ ἁγίου Γεωργίου ἐν Καΐρῳ. Ἄνθρωπος δὲ φιλόμουσος καὶ Ἱεράρχης ἐλλόγιμος ὤν, ἐμερίμνησε καὶ περὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Πατριαρχείου, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1796 καταρτίσας κατάλογον αὐτῆς. Εὑρέθησαν ἐν συνόλῳ 2164 βιβλία, ὧν ἔντυπα μὲν 1877, χειρόγραφα δὲ 287. Κατὰ τὰς ἐνδείξεις τοῦ καταλόγου ἀπωλέσθησαν ἐξ αὐτῶν 79 ἔντυπα καὶ 29 χειρόγραφα, ἀνεκτίμητα λείψανα τῆς παλαιτάτης καὶ παλαιφάτου Ἀλεξανδρινῆς Βιβλιοθήκης. Ἡ ἀπώλεια προσεπηυξήθη δυσεπανορθώτως, ὡς καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἑξῆς σημειώματος τοῦ Παρθενίου ἀπὸ 12 Αὐγούστου 1804. «Ἐπειδὴ καὶ ἀπεφασίσαμεν νὰ μεταβῶμεν ἐντεῦθεν ἐκ τῆς Αἰγύπτου (= Καΐρου) πλεονεκτούμενοι ποικιλοτρόπως ἐκ τῆς καταδυναστεύσεως τῶν κρατούντων καὶ νὰ ἀπέλθωμεν εἰς Ραχήτιον, διὰ τοῦτο σημειοῦμεν ὅτι ὅλα τὰ ἄνωθεν βιβλία διὰ τὴν παντελῆ δυσχέρειαν τοῦ καιροῦ τὰ ἐβάλαμεν εἰς μίαν κρυψῶνα ἄνωθεν τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης. Λοιπὸν ἀνεβάζοντας ταῦτα ἀνετράπη ἡ τάξις αὐτῶν, ἴσως δὲ νὰ ἔλειψαν καί τινα, οὐκ οἴδαμεν ἀκριβῶς». Ποῦ ἦτο ὁ κρυψὼν ἐκεῖνος καὶ τί ἀπέγιναν τὰ βιβλία οὐδεὶς ἔκτοτε ἐπληροφόρησεν.

Συνεκύκα τότε τὴν Αἴγυπτον ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης. Τῇ 2 Ἰουλίου 1798 προσεγγίσας εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν προσέβαλεν αὐτὴν καὶ κατέλαβε, τῇ δὲ 7 Ἰουλίου ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Καΐρου. Τῇ 21 Ἰουλίου συνεκρότησε παρὰ τὰς Πυραμίδας τὴν περιώνυμον μάχην πρὸς τοὺς Μαμελούκους καὶ τῇ 25 Ἰουλίου εἰσῆλθεν εἰς τὸ Κάϊρον. Γνωστὸν ὅμως ὅτι τὸ τάχιστα καὶ λαμπρότατα ἐπιτελεσθὲν ἔργον τοῦ Βοναπάρτου ἐν Αἰγύπτῳ δὲν ἐθεμελιώθη ἐπὶ σταθερῶν βάσεων, ἄλλως τε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1801 δὲν εὑρίσκετο πλέον οὐδ' εἷς Γάλλος στρατιώτης ἐν Αἰγύπτῳ.

Ὁ φανατισμὸς τῶν παθόντων Μουσουλμάνων παρὰ Χριστιανῶν τῆς Δύσεως ἐξεδηλώθη τραχύτατος καὶ ἀπηνέστατος κατὰ τῶν ταλαιπώρων τῆς Αἰγύπτου Χριστιανῶν, ὡς πληροφορεῖ, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὁ Πατριάρχης Παρθένιος. Ἐπὶ πλέον δὲ οὗτος ἐν ἐσχάτως γνωσθεῖσιν ἐγγράφοις ἐπληροφόρησεν ὅτι ἦλθεν εἰς ποικίλας σχέσεις καὶ πρὸς τὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτην καὶ πρὸς τοὺς Γάλλους στρατηγούς. Ἐξ ἐπιστολῆς αὐτοῦ ἀπὸ 20 Σεπτεμβρίου 1798 πρὸς τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Πατριαρχικὸν Ἐπίτροπον Ἀρχιμανδρίτην Διονύσιον, μανθάνομεν ὅτι ἐμεσίτευσεν ὁ Πατριάρχης ὑπέρ τινος πλοιάρχου Δημητρίου Πανᾶ πρὸς τὸν Ναπολέοντα. Ἡ μεσιτεία διεξήχθη μετὰ πολλῶν δυσχερειῶν οὐχὶ δ' ἄνευ χρημάτων πρὸς τοὺς περὶ τὸν Ναπολέοντα ἐπετεύχθη διαταγὴ αὐτοῦ ὑπὲρ ἀποφυλακίσεως τοῦ κρατουμένου πλοιάρχου Δημητρίου Πανᾶ. Εἰς τὰς ἄλλας δυσχερείας προσετέθησαν αἱ ἀπὸ τῶν Γάλλων ταλαιπωρίαι, διότι ἐπανειλημμένως ἐφορολογήθη παρ' αὐτῶν ὁ Πατριάρχης Παρθένιος, ὅστις κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1800 ἠναγκάσθη νὰ διαμαρτυρηθῇ δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον Menou, διὰ τὰς κατ' αὐτοῦ γενομένας περιεργοτάτας ἀποπείρας ἐκβιασμοῦ πρὸς ἀπόδοσιν χρημάτων. Ὁ Πατριάρχης ὑπὸ τῆς στερήσεως μᾶλλον πιεζόμενος ἠναγκάσθη μετὰ σθένους ν' ἀποκρούσῃ τοὺς ἐκβιαστάς. Μετὰ δὲ τὴν ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἀναχώρησιν τῶν Γάλλων ὑπέστη καὶ ὁ Πατριάρχης μετὰ τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν τὰ πάνδεινα παρὰ τῶν Μουσουλμάνων. Τούτου δ' ἕνεκα «πλεονεκτούμενος ὑπὸ τῶν κρατούντων», ὡς ἀνωτέρω ἐσημείωσε, κατ' Αὔγουστον τοῦ 1804 ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ Καΐρου εἰς Ραχήτιον, καὶ ἐπειδὴ φαίνεται δὲν θὰ ἔμμενέ τις ἐν τῷ Πατριαρχείῳ, δυνάμενος νὰ φυλάξῃ τὸν πνευματικὸν θησαυρὸν τῆς Βιβλιοθήκης, ἀπεφάσισε νὰ κρύψῃ αὐτόν. Ἐν Ραχητίῳ δὲν γνωρίζομεν ἐπὶ πόσον διάστημα διέτριψεν ὁ Πατριάρχης, πάντως ὅμως μῆνάς τινας, διότι ἀσθενήσας ἀπῆλθεν εἰς Ρόδον, ὅπου τῇ 9ῃ Σεπτεμβρίου 1805 ἐτελεύτησε τὸν βίον.

Αἱ πολιτικαὶ περιστάσεις τῆς Αἰγύπτου ἐπέτρεψαν τὸν εἰς αὐτὴν ἀποικισμὸν τῶν Ἑλλήνων, ὃν ἐκθύμως ὑπεστήριξεν ὁ Πατριάρχης Θεόφιλος. Μετὰ τὴν φυγὴν τῶν Γάλλων ἐξ Αἰγύπτου, οἱ Μαμελοῦκοι ὕψωσαν πάλιν κεφαλήν, ἀλλ' ὁ ἐκ Καβάλλας τῆς Μακεδονίας Μωχαμμὲτ Ἀλῆς, καταστρέψας αὐτοὺς καὶ ἀναλαβὼν ἐπιτυχεῖς πολέμους ἔξω τῆς Αἰγύπτου μέχρι τῆς Ἀραβίας, ἐλευθερώσας τὴν Μέκκαν ἀπὸ τῶν Βαχαβιτῶν, καὶ μέχρι Σουδάν, καθυποτάξας αὐτό, ἐθεμελίωσεν ἰδίαν ἡγεμονίαν ἐν τῇ χώρᾳ, ἰδιαζόντως δὲ ὑπεστήριξε τοὺς Ἕλληνας ἀποίκους πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτῆς διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ διὰ τῆς καλλιεργείας τοῦ βάμβακος. Κατὰ τὸ 1812 ὑπῆρχον ἤδη ἱκανοὶ Ἕλληνες ἐν Αἰγύπτῳ, ὁ δὲ Πατριάρχης Θεόφιλος, ἐργαζόμενος ἐκθύμως ὅπως πήξωσι συμπαγῆ Κοινότητα, ἐδωρήσατο τὸ πρῶτον οἰκόπεδον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκ μέρους τοῦ Πατριαρχείου, διὰ συνδρομῶν δὲ τῶν Ἑλλήνων ἱδρύθη Νοσοκομεῖον. Ὕστερον ἱδρύθη καὶ τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν Σχολεῖον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἐκραγείσης ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὁ Πατριάρχης Θεόφιλος ἀπεμακρύνθη τῆς Αἰγύπτου εἰς Πάτμον, ὑπὸ τὴν πίεσιν δὲ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον προέβη εἰς τὴν παῦσιν αὐτοῦ, διότι ποικιλοτρόπως ὑπέθαλπε τοὺς Ἕλληνας ἐπαναστάτας.

Εὐτυχῶς ὁ μετ' αὐτὸν ἐκλεγεὶς Πατριάρχης **Ἱερόθεος Α'** (1825—1845), ἐκτὸς τῆς ἄλλης γενικωτέρας αὐτοῦ ἐκκλησιαστικῆς δράσεως, ἐπὶ εἰκοσαετίαν ὅλην τῆς ἀρχιερατείας του εἰργάσθη μετὰ ζήλου ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Ἀνῳκοδόμησε τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν Καΐρῳ, τὴν Μονὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν Καΐρῳ καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Σάβα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἵδρυσε δὲ καὶ ξενοδοχεῖον, δαπανήσας διὰ τὰς οἰκοδομὰς ἐκείνας περὶ τὰς 100.000 γροσίων, ἐκ δωρεῶν Ἑλλήνων καὶ Ρώσων, πρὸς οὓς εἶχεν ἀποταθῆ. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς ἀρχιερατείας του, γνωρίσας αὐτὸν ὁ πολυπράγμων Ρῶσος κληρικὸς Πορφύριος Οὐσπένσκης ἐπληροφόρησεν ὅτι τῷ ἔτει ἐκείνῳ (1845) ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας ὑπῆρχεν εἷς μόνος Ἱεράρχης, ὁ Πατριάρχης Ἱερόθεος, 50 κληρικοὶ καὶ 1750 ἐν συνόλῳ λαϊκοὶ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί. Λίαν ταχέως ὅμως τὸ μικρὸν ἐκεῖνο ποίμνιον ηὐξήθη.

Ἡ Αἴγυπτος ἐπὶ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ ἐξηκολούθησε προαγομένη ὑλικῶς. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ μεγαλεπήβολος ἐκεῖνος ἡγεμὼν δὲν ἠδυνήθη τότε νὰ ἐπιτύχῃ τῆς πλήρους ἀνεξαρτησίας αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Τουρκίας, καθ' ἧς καὶ πόλεμον εἶχεν ἀναλάβει, ἀλλὰ δὲν ἀνεκόπη ἐκ τούτου ἡ πρόοδος τῆς χώρας, αὕτη δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν παγίωσιν τῆς Κοινότητος Ἀλεξανδρείας. Δύο ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Πατριάρχου Ἱεροθέου (1843) τὴν διεύθυνσίν της ἀνέλαβεν ὁ μεγάλως εὐεργετήσας αὐτὴν *Μιχαὴλ Τοσίτσας*, συνετάχθη δὲ καὶ κανονισμὸς καὶ ἐξελέγη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Τοσίτσα ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος ἀριθμούσης τότε 30 μέλη. Τῷ 1844 ὁ Τοσίτσας ἐκάλεσεν αὐτά, ἵνα ὑπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ γέροντος Πατριάρχου ἀποφασίσωσι περὶ τῆς ἱδρύσεως τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐπὶ οἰκοπέδου 12.500 τετραγωνικῶν πήχεων, παραχωρηθέντος ὑπ' αὐτοῦ. Πρῶτος ἐνεγράφη εἰς τὸν κατάλογον τῶν εἰσφορῶν ὁ Πατριάρχης Ἱερόθεος διὰ τὸ ποσὸν 14.000 ταλλήρων καὶ διὰ πολὺ ὑλικὸν τῆς οἰκοδομῆς. Γενναῖαι ὑπῆρξαν αἱ εἰσφοραὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων τῆς παροικίας καὶ ἰδίως τοῦ Στεφάνου Τζιτζίνια. Ὁ δὲ Μιχαὴλ Τοσίτσας ἁμιλλώμενος ἀνίδρυσεν ἰδίᾳ δαπάνῃ τρεῖς Σχολὰς καὶ ἀνεκαίνισε τὸ Νοσοκομεῖον.

Ἀνώμαλος ἐκλογὴ Πατριάρχου. — Ἀπὸ Γερασίμου τοῦ Σπαρταλιώτου ἡ ἐκλογὴ τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας ἐγίνετο ἐν Κωνσταντινουπόλει. Συνήθως οἱ προκάτοχοι Πατριάρχαι προϋπεδείκνυον τοὺς διαδόχους των, ἐλαμβάνετο δὲ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀλίγων ὀρθοδόξων Χριστιανῶν τῆς Αἰγύπτου. Τοῦτο συνέβαινε καὶ κατὰ τὸν ιη' αἰῶνα. Ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἑλληνικῶν παροικιῶν κατέστησε ζωηροτέραν τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐπιθυμίας συμμετοχῆς τῶν Χριστιανῶν τῆς Αἰγύπτου ἐν ἑκάστῃ ἐκλογῇ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἱεροθέου Α', οἱ Ὀρθόδοξοι τῆς Αἰγύπτου ἐζήτησαν ὡς διάδοχον αὐτοῦ τὸν ἀρχιμανδρίτην *Ἱερόθεον*, διαπρεπῆ κληρικὸν τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ θρόνου, Σίφνιον τὴν πατρίδα, προέβησαν μάλιστα καὶ εἰς ἐκλογὴν αὐτοῦ, ἐγκριθεῖσαν ὑπὸ τῆς Αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως. Τοιοῦτος τρόπος ἐκλογῆς ἦτο ὅλως νέος, ἀλλ' ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὴν πραγματικὴν κατάστασιν. Ἐπίτροποι τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος ἔγραψαν πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον ζητοῦντες τὴν ἔγκρισιν τῆς χειροτονίας, δυστυχῶς ὅμως τὸ Πατριαρχεῖον προέβη τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1845 εἰς ἐκλογὴν Πατριάρχου, ἀναδείξασαν τοιοῦτον τὸν τέως Μητροπολίτην Κεστεντηλίου Ἀρτέμιον. Δικαιολογοῦν δὲ τὴν πρᾶξιν ταύτην ἔγραψε πρὸς τοὺς κοινοτικοὺς ἐπιτρόπους, ὅτι ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ Ἱεροθέου γνωρίζουσα ἡ Μ. Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ὅτι ἐν Αἰγύπτῳ δὲν ὑπάρχουσιν Ἐπίσκοποι πρὸς ἐκλογὴν καὶ ἀνάδειξιν Πατριάρχου καὶ ὅτι ἔκπαλαι Ἀλεξανδρείας Πατριάρχαι ἐξελέγοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει, προέβη εἰς ἐκλογὴν καὶ ἀνάδειξιν τοιούτου. Ἄλλως τε προσεπεδήλου ὅτι εἶναι ἀντικανονικὴ ἡ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Πατριάρχου ὑπόδειξις τοῦ διαδόχου αὐτοῦ καὶ ἐπὶ πλέον ὅτι οὐδαμῶς δύναταί τις ἀρχιμανδρίτης νὰ ἐκλεγῇ Πατριάρχης, μὴ ὢν ἀρχιερεὺς γνωστὸς καὶ δεδοκιμασμένος. Ὅθεν ἡ Μ. Ἐκκλησία συνίστα τὸν ὑπ' αὐτῆς ἐκλεγέντα Πατριάρχην, ἄνδρα σεβάσμιον καὶ σπάνια κεκτημένον προτερήματα, βαθεῖαν φρόνησιν καὶ πολυπειρίαν, ζῆλον πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, φιλογενῆ καὶ φιλότιμον. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Μελέτιος Γ' (1845) ἔγραψε καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν Μιχαὴλ Τοσίτσαν συνιστῶν θερμῶς νὰ γίνῃ δεκτὸς ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκλεγεὶς Ἀρτέμιος, ὅστις «ὡς ἐκ θείας τινὸς ἐπιπνοίας» ὑπῆρχε προωρισμένος διὰ τὸν θρόνον Ἀλεξανδρείας, «καθότι καὶ ὅτε πρὸ τεσσάρων ἐτῶν.. διεθρυλλήθη ὅτι ἐτελεύτησεν ὁ μακαρίτης κύριος Ἱερόθεος, ἡ Μακαριότης του (=ὁ Ἀρτέμιος) προσελήφθη παμψηφεὶ ὡς προσφορώτερος τοῦ θρόνου διάδοχος. Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ διαδοθέντος ὅτι ἀπνίγη ὁ μακαρίτης, πάλιν ἡ κοινὴ ψῆφος ἀπέβλεψεν εἰς τὴν Μακαριότητά του, ἥτις καὶ ἤδη μὲ τὴν ἐμόφωνον τῆς Ἐκκλησίας ψηφοφορίαν ἀποκατέστη». Τὰς ἐξηγήσεις ταύτας ἔλεγεν ὁ Πατριάρχης ὅτι παρεῖχεν εἰς τὸν Τοσίτσαν, ὅπως πληροφορήσῃ ὅτι οὔτε προσωπικὴ κλίσις οὔτε ἄλλη τις ἀνθρωπίνη αἰτία ἐμεσολάβησεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀρτεμίου, ἀλλ' εἰλικρινὴς τῆς Μ. Ἐκκλησίας πρόνοια ὑπὲρ τῆς ἀπροστατεύτου Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως εἰς τὸν Πατριαρχικὸν αὐτῆς θρόνον ἀνδρὸς σεβασμίου, πεπαιδευμένου, φρονήσει καὶ ἀρετῇ διαπρέποντος.

Ὁ Μιχαὴλ Τοσίτσας δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ λάβῃ ταῦτα πάντα ὑπ' ὄψει καὶ νὰ μὴ ἐκπληρώσῃ τὴν Πατριαρχικὴν παράκλησιν, ὅπως ἐκ παντὸς τρόπου συντελέσῃ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκλεκτοῦ τῆς Μ. Ἐκκλησίας νέου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ***Ἀρτεμίου*** (1845—1847). Ἦτο δὲ τῷ ὄντι ὁ Ἀρτέμιος ἄξιος τῶν συστάσεων καὶ ἐπαίνων τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἀναγνωρισθεὶς ἤδη καὶ ὑπὸ τῶν ξένων ὡς κανονικὸς Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Ἐνῷ ὅμως ὁ Τοσίτσας ἐφαίνετο πρόθυμος νὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Ἀρτεμίου, ἄλλοι ἐντόνως ἀπέκρουον αὐτόν, οὐδ' ἀνεγνώριζε τοῦτον καὶ ὁ Ἡγεμὼν τῆς Αἰγύπτου Μωχαμμὲτ Ἀλῆς.

Τελευτῶντος τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1845 ἀπέθανεν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Μελέτιος Γ', ἐξελέγη δὲ τῇ 4 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Ἄνθιμος Σι (1845—1848 τὸ α') ὅστις ὡσαύτως ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Ἀρτεμίου. Ἀλλὰ τῇ 23 Μαρτίου 1846 ἀπεστάλη πρὸς αὐτὸν διαμαρτυρία τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, φέρουσα 450 ὑπογραφάς, δι' ἧς ἀπεκρούετο ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ἀρτεμίου. Συνεπεδεικνύετο δ' ἅπαξ ἔτι ὅτι ζῶν ἔτι ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἱερόθεος Α' «βασιζόμενος ἐπὶ τὰ ἀπ' αἰώνων διατηρηθέντα διαδοχικὰ δικαιώματα τοῦ ἀνεξαρτήτου Ἀλεξανδρινοῦ θρόνου» ἀποκατέστησε διάδοχον ἑαυτοῦ τὸν ἀρχιμανδρίτην Ἱερόθεον «συναινέσει καὶ πλήρει εὐχαριστήσει τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ». Ἀλλ' ὁ Πατριάρχης Μελέτιος Γ' δὲν ἠθέλησε ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν διάδοχον τοῦ Ἱεροθέου «καὶ ἀνατρέψας ἀνοσίως τῆς δικαιοσύνης τὴν πλάστιγγα, δι' ἧς ἐξησθένισε πᾶσαν εὐχὴν τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ καὶ ἐν παρόδῳ διελθὼν τὸ περὶ διαδοχῆς ἀνέκαθεν τοῦ θρόνου τούτου προνόμιον», προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀρτεμίου καὶ εἰς τὰς σχετικὰς πρὸς ἐπιβολὴν αὐτοῦ ἐνεργείας. Οἱ Ὀρθόδοξοι τῆς Αἰγύπτου προσεβεβαίωνον μὲν τὸν σεβασμὸν αὐτῶν πρὸς τὴν Μ. ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἠξίουν νὰ σέβηται καὶ αὕτη τὰ προνόμια τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας. Παρεκάλουν δὲ

Digitized by Google

τὸν νεοεκλεγέντα Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν Ἱερόθεον, διότι τοῦτον μόνον αὐτοὶ θέλουσι Πατριάρχην ἑαυτῶν καὶ οὐχὶ τὸν «αὐτεπαγγέλτως ὀνομασθέντα ἢ καὶ ψηφισθέντα παρὰ τὰ ἀρχαῖα ἔθη τοῦ στ' κανόνος τῆς Α' Ἁγίας Συνόδου». Πρὸς ἀπόδειξιν τῶν δικαιωμάτων κλήρου καὶ λαοῦ τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας ἐπισυνήπτετο κατάλογος «τῶν διαδοχικῶς Πατριαρχευσάντων» ἐν τῷ θρόνῳ Ἀλεξανδρείας. Τέλος ἐξέφραζον τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ Μ. Ἐκκλησία θὰ ἐκύρου τὴν γενομένην ἤδη «κατὰ διαδοχὴν» ἐκλογὴν τοῦ Ἱεροθέου, προσεπιλέγοντες «ἐὰν παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν δὲν θέλομεν εἰσακουσθῇ, διαμαρτυρόμεθα ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τῶν ἀνεξαρτήτων Πατριαρχῶν, τῶν ἐν ἐνεργείᾳ καὶ μή, τῶν ἀνεξαρτήτων Ἁγίων Ἐκκλησιῶν τοῦ ὀρθοδόξου ἡμῶν δόγματος κατὰ τῆς ἀδικίας, εἴτε ἐμμέσου εἴτε ἀμέσου γενησομένης, χωρὶς ποτε τῆς παραμικρᾶς συγκαταθέσεως ἡμῶν, καὶ χωρὶς νὰ παύσωμεν νὰ διακηρύξωμεν τὴν μοναδικὴν ταύτην ἀδικίαν τρανότατα, μέχρις ὅτου ἡ θεία δίκη νεύσῃ εἰς τὴν ἔννομον ζήτησίν μας».

Ἐν τούτοις ὅτε κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1846 μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ ἡγεμὼν τῆς Αἰγύπτου Μωχαμμὲτ Αλῆς, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐζήτησε νὰ παρουσιασθῇ πρὸς αὐτὸν καὶ ζητήσῃ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Ἀρτεμίου. Ἀλλ' ὁ Τζιτζίνιας, παρεπιδημῶν τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπέτρεψε τὸν Ἄνθιμον ἀπὸ τοιούτου διαβήματος. Καὶ παρουσιάσθη μὲν οὗτος εἰς τὸν ἡγεμόνα ἀλλ' οὐδὲν περὶ τοῦ Ἀρτεμίου εἶπε. Μὴ ἀναγνωρίζων τὸν Ἀρτέμιον καὶ ὁ ἐν Ρουμανίᾳ εὑρισκόμενος ἀντιπρόσωπος τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας δὲν ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν τὰς ἐκ τῶν ἐκεῖ κτημάτων προσόδους. Ἐν τοῖς ναοῖς τῆς Αἰγύπτου δὲν ἐμνημονεύετο ὁ Ἀρτέμιος, συμπαθέστερος δ' ἀπέβη ὁ Ἱερόθεος, διότι ἐκ τῆς στενοχωρίας αὐτοῦ ἔπαθε τὴν ὑγείαν. Πάντες ἐπέμενον ζητοῦντες αὐτὸν καὶ μόνον Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον συνῃσθάνετο ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλῃ τὸν Ἀρτέμιον, ὅθεν οὗτος ἠναγκάσθη νὰ ὑποβάλῃ παραίτησιν. Ἦτο προφανὲς ὅτι ἡ εἰρήνη τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας θ' ἀποκαθίστατο μόνον διὰ τῆς ἀναδείξεως τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἱεροθέου ὡς Πατριάρχου. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπεφάσισε τότε νὰ πράξῃ τοῦτο, ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸ διετίας ἰσχυρίσθη ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἀρχιμανδρίτου νὰ προβιβασθῇ κληρικός τις εἰς τὸ τοῦ Πατριάρχου, τὴν ἐπαύριον τῆς παραιτήσεως τοῦ Ἀρτεμίου, 31 Ἰανουαρίου 1847, προέβη ἡ Μ. Ἐκκλησία εἰς τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Ἱεροθέου ὡς Μητροπολίτου Λιβύης. Καὶ ἐπειδὴ ἠγέρθησαν ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἀρτεμίου ὡς γενομένης ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ οὐχὶ ἐν Αἰγύπτῳ, ἀπεφασίσθη ὅπως αἱ διατυπώσεις τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ γίνωσιν ἐν Αἰγύπτῳ. Μὴ ὑπαρχούσης ὅμως ἐκεῖ Συνόδου Ἀρχιερέων ἀπεφασίσθη νὰ σταλῶσιν εἰς Αἴγυπτον τρεῖς Ἀρχιερεῖς ἐκ τῶν τριῶν Πατριαρχείων. Οὕτω τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ὥρισε τὸν Σμύρνης Ἀθανάσιον, τὸ τῆς Ἀντιοχείας τὸν Βηρυττοῦ Βενιαμὶν καὶ τὸ τῶν Ἱεροσολύμων τὸν Σεβαστείας Θαδδαῖον. Ταῦτα πάντα ἀνηγγέλθησαν τῇ 31 Ἰανουαρίου 1847 διὰ πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἐπιστολῆς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας καὶ πρὸς τὸν ὑποψήφιον Ἱερόθεον, ἰδιαιτέρως δὲ καὶ πρὸς τὸν Τοσίτσαν. Οἱ τρεῖς Ἀρχιερεῖς φθάσαντες εἰς Κάϊρον προέβησαν αὐθημερὸν εἰς χειροτονίαν τοῦ Ἱεροθέου ὡς Μητροπολίτου Λιβύης, τῇ 20 Ἀπριλίου 1847, ἀναδείξαντες αὐτὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας.

Ἡ δρᾶσις τοῦ Ἱεροθέου Β'.—Εὐτυχῶς δὲν διεψεύσθησαν αἱ ἐπὶ τοῦ Ἱεροθέου στηριχθεῖσαι ἐλπίδες, διότι μετὰ πολλῆς τῆς δραστηριότητος εἰργάσθη οὗτος ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Πρώτην φορὰν ἐπ' αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία αὕτη, μετὰ πάροδον πολλῶν αἰώνων, ἀπέκτησεν Ἀρχιερεῖς τινας, τὸν Καλλίστρατον Λιβύης, τὸν Θηβαΐδος Νικάνορα, τὸν Ἀθανάσιον Λιβύης, μετὰ τὸν Καλλίστρατον καὶ τὸν Τιμόθεον Ἡλιουπόλεως, ὧν τὸν μὲν Καλλίστρατον ἐχρησιμοποίησεν ὁ Πατριάρχης ὡς ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ ἐν Ρουμανίᾳ, τὸν δὲ Θηβαΐδος Νικάνορα ἀπέστειλεν εἰς Μόσχαν ἀποκτήσας διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ τὸ ἐκεῖ Μετόχιον. Ἐτακτοποίησε τὴν Βιβλιοθήκην, μετενεγκὼν τὰ χειρόγραφα καὶ βιβλία αὐτῆς εἰς νέον οἴκημα, τῷ 1847 ἔθηκε τὸν θεμέλιον λίθον καὶ τῷ 1857 ἐνεκαινίασε τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἀπεφάσισε δὲ νὰ ἱδρύσῃ ναοὺς ἐν Δαμιέττῃ, Σουέζ, Ραχητίῳ, καὶ Θηβαΐδι, ὅπου ἐγκαθιδρύοντο ἤδη Ἕλληνες ἄποικοι. Ἐπιμεληθεὶς τῆς παιδείας προσέλαβε τῷ 1852 ὡς διδάσκαλον καὶ διευθυντὴν τῆς ἐν Καΐρῳ Πατριαρχικῆς Σχολῆς τὸν διαπρεπῆ κληρικὸν *Νικηφόρον Γλυκᾶν*, τὸν μετὰ ταῦτα Μητροπολίτην γενόμενον Μηθύμνης. Ὁ Γλυκᾶς μετὰ πολλῆς τῆς δραστηριότητος καὶ ἐπιμονῆς ἀναδιωργάνωσε τὴν Σχολήν, ἐξετέλει δὲ ταυτοχρόνως χρέη Γραμματέως καὶ Ἐπιτρόπου τοῦ Πατριάρχου.

Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1856 ὁ Πατριάρχης συνεκάλεσεν εἰς γενικὴν συνέλευσιν τὰ μέλη τῆς ὀρθοδόξου παροικίας ἐν Καΐρῳ. Ἐξελέγη ὑπ' αὐτῆς Ἐπιτροπὴ τῆς ἱδρυθείσης Κοινότητος καὶ συνετάγη Κανονισμός, διαγράφων τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα αὐτῆς. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ ἱδρυθῶσι Παρθεναγωγεῖον καὶ Νοσοκομεῖον καὶ νὰ μεταρρυθμισθῇ τὸ ὑπάρχον Σχολεῖον. Ὁ Πατριάρχης δίδων τὸ καλὸν παράδειγμα ἐχορήγησε γενναίαν χρηματικὴν δωρεάν, παρεχώρησε τὸ ὑπάρχον Σχολεῖον πρὸς σύστασιν Παρθεναγωγείου, ἀναδεχθεὶς πάσας τὰς πρὸς τακτοποίησιν αὐτοῦ δαπάνας καὶ τέλος παρεχώρησεν ὅλον τὸ ἐν τῇ συνοικίᾳ Χαρτερούμ παλαιὸν Πατριαρχεῖον διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς Νοσοκομεῖον. Οἱ ἀδελφοὶ Ραφαὴλ καὶ Ἀνανίας Ἀμπὲτ ἀφιέρωσαν εἰς τὴν Κοινότητα τὸ ἐν Τζουβανίᾳ, συνοικίᾳ τοῦ Καΐρου, ἰδίαις δαπάναις ἀνεγειρόμενον οἰκοδόμημα, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς Σχολεῖον τῶν ἀρρένων, προτιθέμενοι νὰ προικοδοτήσωσιν αὐτὸ πλουσιοπαρόχως. Μετά τινα ἔτη (1861) ἵδρυσαν οἱ ἀδελφοὶ Ἀμπὲτ τὴν *«Αμπέτειον Σχολήν»*, ἐξασφαλίσαντες τὴν συντήρησιν αὐτῆς, ἡ δ' Ἐπιτροπὴ τῆς Κοινότητος ἐξελέξατο τὸν Πατριάρχην ἰσόβιον αὐτῆς πρόεδρον. Κατὰ τὴν συνέλευσιν τῆς 11ης Μαρτίου τοῦ ἔτους ἐκείνου, ὁ Νικηφόρος Γλυκᾶς ἐδήλωσεν ἐκ μέρους τοῦ Πατριάρχου ἐτησίαν δωρεὰν εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Κοινότητος 30.000 γροσίων, ἐκ τῶν φιλοτιμηθέντων δὲ προκρίτων οἱ μὲν προσήνεγκαν 10.000, οἱ δὲ 5.000 καὶ οὕτως ἀπετελέσθη ἀμέσως κεφάλαιον 200.000 γροσίων ὡς βάσις τῆς ἱδρύσεως ἐν Καΐρῳ τακτικωτέρων Ἐκπαιδευτηρίων. Ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῆς 11ης Μαρτίου διωρίσθησαν καὶ Ἔφοροι αὐτῶν, συνήρχετο δὲ τακτικῶς ἡ Ἐπιτροπὴ ἐν τῷ Πατριαρχείῳ, συνεδρεύοντος δικαιωματικῶς καὶ τοῦ Νικηφόρου Γλυκᾶ, τοῦ τὰ καλὰ ἐκεῖνα ἔργα δραστηρίως ὑποκινήσαντος καὶ ἐλπίζοντος «ἡ ἐν Καΐρῳ Σχολὴ νὰ καταστῇ τὸ γενικὸν καὶ κεντρικὸν ἐκπαιδευτικὸν κατάστημα ὅλης τῆς Αἰγύπτου».

Ἐπὶ τοῦ Ἱεροθέου ἐκανονίσθη τέλος καὶ τὸ πολύκροτον Σιναϊτικὸν ζήτημα δι' ἐγγράφου τοῦ Πατριάρχου ἀπὸ 24 Νοεμβρίου 1857, ἐν ᾧ καθωρίσθησαν λεπτομερῶς τὰ τῆς λειτουργίας τοῦ ἐν Καΐρῳ Σιναϊτικοῦ Μετοχίου. Ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ ἔδει νὰ μνημονεύηται ὁ Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ· οἱ ἐν Καΐρῳ Σιναΐται κληρικοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἱεροπρακτῶσιν ἐκτὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Μετοχίου, αἱ ἐν τῷ ναῷ τελεταὶ ἔδει νὰ τελῶνται ὄρθρου βαθέος καὶ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, ἀλλ' ἐξαιρετικῶς κατὰ τὴν 25ην Νοεμβρίου, ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης, προσκαλουμένων κατ' αὐτὴν καὶ κληρικῶν τοῦ Πατριαρχείου, ἡ θεία λειτουργία θὰ ἐτελεῖτο ἀνοικτῶν τῶν θυρῶν. Οὕτως ἐφάνη ὅτι ἐτέθη τέρμα εἰς τὸ ζήτημα, ὅπερ εὐκολώτατα ἠδύνατο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ διευθετηθῇ.

Μετά τινα ἔτη ὁ Πατριάρχης Ἰάκωβος (1861-1865) συνεπλήρωσε τὰς διατάξεις τοῦ Ἱεροθέου, ἐπιτρέψας τὴν τέλεσιν τῆς Λειτουργίας ἐν τῷ ναῷ τοῦ Μετοχίου «οὐ μέντοι νυκτὸς ἀλλ' ἐν τῇ ὥρᾳ τῇ προσηκούσῃ, οὐδὲ κεκλεισμένων ἀλλ' ἀναπεπταμένων τῶν θυρῶν», ἐντελῶς δὲ ἀκωλύτως ἠδύνατο νὰ ἱερουργῇ ἐν αὐτῷ καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου καὶ τὰς χειροτονίας τῶν Σιναϊτῶν κληρικῶν νὰ ἐπιτελῇ. Δυστυχῶς ὅμως τὸ ζήτημα τοῦτο μέχρι τῆς σήμερον δὲν ἔτυχεν ὁριστικῆς διευθετήσεως.

Σχέδιον καταργήσεως τοῦ Ὀρθοδόξου Πατριαρχείου.— Ἀλλὰ παραδόξως πως, ἐνῷ τὸ Ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ιη' αἰῶνος ἀνεγεννᾶτο καὶ ἐνισχύετο ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, ἐπὶ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Ἱερόθεον Β' Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ***Καλλινίκου*** (1858-1861), παρουσιάσθη σχέδιόν τι καταργήσεως καὶ συγχωνεύσεως τοῦ Ὀρθοδόξου μετὰ τοῦ Κοπτικοῦ Πατριαρχείου τῆς Αἰγύπτου. Τὸ σχέδιον τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν διαβόητον Ρῶσον κληρικὸν *Πορφύριον Οὐσπένσκην*, οὗτινος πρόγραμμα ὑπῆρξεν ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων. Ὁ Πορφύριος Οὐσπένσκης πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου αὐτοῦ προέβη εἰς ἀνεπιτυχεῖς ἀποπείρας καὶ ἐπὶ τοῦ Ἱεροθέου, ἀλλὰ προθυμότερον εὗρεν εἰς τὴν πραγματοποίησιν αὐτοῦ τὸν Καλλίνικον, ὅστις ὑπῆρξεν ὅλως ἀδιάφορος πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας, μηδὲν γενναῖον ὑπὲρ αὐτοῦ πράξας. Τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἶχεν ἐστραμμένην πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, οὗτινος ἐζήτει τὴν κατάληψιν, συμμετέχων τῶν γενικωτέρων τούτου ζητημάτων καὶ τῆς συντάξεως τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν.

Κατὰ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ διαμονήν του μεταβὰς εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ Μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου συνωδεύθη ὑπὸ τοῦ Κόπτου Πατριάρχου *Κυρίλλου* (1853—1861) μεθ' οὗ εἰς φιλικὰς διετέλεσε σχέσεις. Τὸν Κύριλλον ἐγνώρισε καὶ ὁ Οὐσπένσκης, καταστρώσας δὲ τὸ σχέδιον αὐτοῦ περὶ ἑνώσεως Κοπτῶν καὶ Ὀρθοδόξων μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ συνήντησε τὸν Πατριάρχην Καλλίνικον. Βεβαιοῖ δὲ ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ ὅτι ἔπεισε περὶ τῆς ἑνώσεως Κοπτῶν καὶ Ὀρθοδόξων τὸν Καλλίνικον, ἕτοιμον ὄντα νὰ παραχωρήσῃ τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὸν Κόπτην Πατριάρχην Κύριλλον, ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς ὑπὸ τοῦ κοπτικοῦ κλήρου παραδοχῆς πασῶν τῶν τελετῶν καὶ πασῶν τῶν κανονικῶν διατάξεων τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὁ ὅρος οὗτος ἀπήρεσεν εἰς τὸν Πορφύριον Οὐσπένσκην, ὅστις ἤθελε μόνον δογματικὴν ἕνωσιν ἄνευ ἑτέρου τινὸς ὅρου. Ὁ Οὐσπένσκης προσθέτει, ὅτι ὁ Καλλίνικος ἐπείσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, στέρξας νὰ ἐκχωρήσῃ τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὸν Κόπτην Πατριάρχην μόνον μετὰ δογματικὴν ἕνωσιν τῶν Κοπτῶν καὶ Ὀρθοδόξων. Ἐπείσθη ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ Οὐσπένσκη περὶ τοιαύτης ἑνώσεως καὶ ὁ Σιναίου Ἀρχιεπίσκοπος Κύριλλος. Διὰ τοιαύτης ἑνώσεως, κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Πορφυρίου Οὐσπένσκη, θὰ ἐδημιουργεῖτο Ὀρθόδοξον Κοπτικὸν Πατριαρχεῖον ἐν Αἰγύπτῳ καὶ θὰ ἐξετοπίζετο ἐκεῖθεν ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος ἄνευ ἀξιώσεώς τινος. Ὁ Κόπτης Πατριάρχης θ' ἀνεγνωρίζετο «Καθολικὸς Αἰγύπτου, Λιβύης καὶ Αἰθιοπίας», ὡς αὐτοκέφαλος Πατριάρχης τῶν Κοπτῶν καὶ τῶν Αἰθιόπων. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἀνέπτυξεν ἐν ὑπομνήματι ἀπὸ 17 Μαρτίου 1861 πρὸς τὸν παρὰ τῇ Ρωσικῇ Συνόδῳ αὐτοκρατορικὸν Ἐπίτροπον Α. Τολστόην, ἐπιπροσθέσας βραδύτερον ἱκανὰς λεπτομερείας περὶ τῶν μέσων τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ καὶ περὶ ἐνεργειῶν πρὸς ἕνωσιν τῶν Αἰθιόπων τῆς Ἀβησσυνίας μετὰ τῶν Ρώσων. Ἐὰν ἡνοῦντο οἱ Ἀβησσυνοὶ θὰ ἐξηναγκάζοντο εἰς ἕνωσιν καὶ οἱ Κόπται.

Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν ἦτο προωρισμένον νὰ πραγματοποιηθῇ. Ἀντιδράσεις τινὰς παρουσίασεν ὁ Ρῶσος Ἐπίσκοπος Μελιτουπόλεως Κύριλλος ἀπὸ Ἱεροσολύμων, ἐξ ἀντιζηλίας πρὸς τὸν Οὐσπένσκην, ἐπιφυλάσσων δι' ἑαυτὸν τὴν δόξαν τῆς ἑνώσεως τῶν Κοπτῶν μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων!

Ὁ Πατριάρχης Καλλίνικος τῇ 17 Ἰανουαρίου 1861 ἀπέστειλε πρὸς τὰς ἑλληνικὰς Κοινότητας ἔγγραφον παραίτησιν, ἕνεκα δῆθεν λόγων ὑγείας, ἀλλὰ μᾶλλον ἕνεκα ἀδιαφορίας πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον, διότι ἔζησε τριάκοντα ἔτη μετὰ τὴν παραίτησιν, ἐπανειλημμένως δὲ ὑπῆρξεν ὑποψήφιος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Μὴ ἐπιτευχθείσης ὅμως συμφωνίας μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς Αἰγύπτου πρὸς ἐκλογὴν διαδόχου, ἀνεκάλεσε τὴν παραίτησιν, ὑπέβαλε δὲ πάλιν αὐτὴν τῇ 24 Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, παρακαλέσας αὐτὸ νὰ προβῇ εἰς ἐκλογὴν νέου Πατριάρχου Πρὸς αὐτὸ ἀπετάθησαν καὶ αἱ Κοινότητες Ἀλεξανδρείας καὶ Καΐρου, διότι ἅμα τῇ παραιτήσει τοῦ Καλλινίκου μερίς τις ἐξέλεξεν ὡς Πατριάρχην τὸν *Εὐγένιον Ξηροποταμηνόν*, ἑτέρα δὲ τὸν Σιναίου *Κύριλλον*. Τὸ Πατριαρχεῖον προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀπὸ Κυζίκου ***Ἰακώβου τοῦ Πατμίου.***

Ἀπόπειραι ἐσωτερικῆς ἀναδιοργανώσεως.— Δυστυχῶς ὁ Ἰάκωβος κατὰ τὴν τετραετῆ μόλις πατριαρχείαν του δὲν ἐπρόφθασε νὰ πράξῃ τι σπουδαῖον ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Ἅμα δὲ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἤρξατο κίνησίς τις πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἀναδιοργάνωσιν αὐτῆς. Διότι αἱ μὲν παλαιότεραι ἑλληνικαὶ παροικίαι προήγοντο εἰς ὑλικὴν καὶ πνευματικὴν ἀκμήν, νέαι δὲ παροικίαι ἱδρύοντο. Ἀπὸ τοῦ 1862 ἐτέθησαν αἱ βάσεις τῆς Κοινότητος Μίνιας ἐν τῇ Ἄνω Αἰγύπτῳ, ὅπου ἀπὸ τοῦ ζ' αἰῶνος δὲν ὑπῆρχεν ὀρθόδοξος ναὸς καὶ δὲν εἶχεν ἀντηχήσει ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ.

Μικρόν τι πρότερον (1859) ἤρξατο ἡ τομὴ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ, συντελεσθεῖσα μετὰ δεκαετίαν περίπου. Χιλιάδες δ' Ἑλλήνων ἐργατῶν ἐγκατεστάθησαν ἐν Σουέζ, γενόμενοι πρῶτοι οἰκισταὶ τῆς νέας πόλεως Πὸρτ Σαΐδ. Ἀκμαιόταται ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐμορφώθησαν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς πόλεσι, σὺν τῷ χρόνῳ κοινοτικῶς διοργανωθεῖσαι. Εἰς τὴν Κοινότητα Πὸρτ Σαΐδ ἐδώρησεν ὁ Φ. Λεσσέψ, ὁ διεξαγαγὼν τὸ μέγα ἔργον τῆς τομῆς τοῦ Ἰσθμοῦ, εὐρύτατον γήπεδον, ἐφ' οὗ νῦν ἀνεγείρονται ὁ μεγαλοπρεπέστατος ναὸς τῆς Κοινότητος καὶ τὰ Σχολεῖα αὐτῆς. Ἡ ἀκμὴ αὕτη καὶ πύκνωσις τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων συνετελεῖτο καθ' ὃν χρόνον ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας διετέλει ἐν ἀξιοθρηνήτῳ ἐσωτερικῇ ἀνωμαλίᾳ. Ὅθεν οὐδόλως παράδοξον ὅτι αἱ Κοινότητες ἐζήτησαν μετὰ τοῦ κλήρου νὰ θέσωσι τὰς βάσεις ἐσωτερικῆς διοργανώσεως τοῦ Πατριαρχείου.

Τῇ 4 Ἰανουαρίου 1866 συνεκροτήθη Συνέλευσις ἐν Καΐρῳ, ἀπαρτισθεῖσα ὑπὸ τῶν δύο Ἀρχιερέων τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Θρόνου, τοῦ Πενταπόλεως Χρυσάνθου καὶ τοῦ Πηλουσίου Ἀμφιλοχίου, ὑπὸ 27 ἑτέρων κληρικῶν, τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Κοινοτήτων καὶ τῶν προυχόντων τοῦ θρόνου, 17 περίπου τὸν ἀριθμόν. Ἡ συνέλευσις ἐξεπόνησε 12 ἄρθρα ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ τοῦ Πατριαρχείου καὶ ὥρισε συνοδικὸν τρόπον διοικήσεως αὐτοῦ, πρὸ δὲ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Κανονισμοῦ, τῇ 13 Ἰανουαρίου, ἐξέλεξε κοινῇ γνώμῃ «παντὸς τοῦ κλήρου καὶ τῶν Κοινοτήτων» Τοποτηρητὴν τοῦ θρόνου τὸν Μη-

Digitized by Google

τροπολίτην Πενταπόλεως Χρύσανθον. Τὴν ἐπαύριον ἀφοῦ ὑπεγράφησαν τὰ ἐν λόγῳ 12 ἄρθρα, ἅτινα θὰ ὑπεχρεοῦτο νὰ ὑπογράψῃ καὶ ὁ μέλλων Πατριάρχης, ἡ Συνέλευσις μετεβλήθη εἰς ἐκλογικήν. Κατὰ τὸ ἀνέκδοτον ἔτι Πρακτικὸν τῆς ἐκλογῆς «συνῆλθον ἐν τῷ Συνοδικῷ ὅ τε κλῆρος καὶ αἱ Κοινότητες καὶ πολλοὶ τῶν εὐϋπολήπτων ἀρχόντων, μετὰ δὲ τὴν νενομισμένην τελετὴν ὁ Τοποτηρητὴς ὑπέδειξεν ὡς ἄξιον Πατριάρχην τὸν ἐν Μόσχᾳ εὑρισκόμενον Μητροπολίτην Θηβαΐδος **Νικάνορα,** ὃν διὰ ζητωκραυγῶν ἀνεκήρυξεν ἡ Συνέλευσις Πατριάρχην, ἀναγγείλασα ἀμέσως τὴν ἐκλογὴν εἰς τὴν Αἰγυπτιακὴν Κυβέρνησιν ἵνα γνωστοποιήσῃ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ πρὸς ἔκδοσιν τοῦ Βερατίου». Οὕτω κατὰ νέον τρόπον ἐγένετο ἡ ἐκλογὴ τοῦ νέου Πατριάρχου, βοῇ καὶ οὐ ψήφῳ, ὑπὸ κοινῆς συνελεύσεως «κλήρου καὶ Κοινοτήτων». Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο εἶναι σημαντικώτατον ἐκ πάσης ἀπόψεως. Τῇ 18 Ἰανουαρίου ἀνηγγέλθη ἡ ἐκλογὴ καὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Σωφρόνιον Γ′ (1863—1866), διὰ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ γράμματος ἀναγνωρίσαντα αὐτὴν ὡς κανονικῶς γενομένην. Ὁ δὲ γέρων ἤδη καὶ ἀσθενὴς Νικάνωρ μόλις ἀποκατασταθεὶς εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ὑπεχρεώθη νὰ ὑπογράψῃ τὰ δώδεκα ἄρθρα τοῦ ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ, ἀλλὰ βραδύτερον ἐγένετο μικρά τις αὐτῶν τροποποίησις δι᾽ ἧς περιωρίσθησαν εἰς ἕνδεκα. Δι᾽ αὐτῶν ὁρίζεται ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου ἀνεξαρτήτως ἀπὸ πάσης ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς ἢ πολιτικῆς ἀρχῆς, ὑπὸ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Διοικεῖται δὲ αὕτη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου μετὰ Συνόδου τετραμελοῦς ἐκ κληρικῶν τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ θρόνου. Ἐν περιπτώσει χηρεύσεως ἀρχιεπισκοπικῆς τινος ἕδρας ἐκλέγεται ὁ Ἀρχιερεὺς ὑπὸ τῆς Ἐπαρχίας διὰ τῶν κοινοτήτων καὶ ἐπικυροῦται διὰ τῆς Συνόδου. Πᾶσα ὑπόθεσις ἀναγομένη εἰς τὸν Ἀλεξανδρινὸν θρόνον ἀποφασίζεται ὑπὸ κοινῆς συνελεύσεως τῶν μελῶν τῆς Συνόδου καὶ τῶν Ἐπιτρόπων τῶν Κοινοτήτων ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Πατριάρχου. Τὰ μέρη τῆς πενταμεροῦς πατριαρχικῆς σφραγῖδος κατέχουσιν ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ Συνοδικοί. Γίνεται ἐτήσιος ἀπολογισμὸς τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως ἐνώπιον τῶν Ἐπιτρόπων τῶν Κοινοτήτων. Κληρονόμος τοῦ Πατριάρχου εἶναι ὁ Πατριαρχικὸς θρόνος. Ἀπαγορεύεται ἡ ἐπέμβασις τοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἐπιτρόπων τῶν Κοινοτήτων καὶ εἰς τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν διαχείρισιν, ἥτις διακανονίζεται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου, τῆς Συνόδου καὶ τῶν Ἐπιτρόπων. Τέλος οὐδεὶς ἀναγνωρίζεται Πατριάρχης ἂν μὴ ὑπογράψῃ τ᾽ ἀνωτέρω.

Πρόδηλον ἐκ τῶν διατάξεων τούτων ὅτι ἐζητεῖτο ἡ διαμόρφωσις ἐκκλησιαστικοῦ καθεστῶτος, οὗτινος σπουδαιότεροι παράγοντες ἔμελλον νὰ καταστῶσιν αἱ Κοινότητες. Τὸ Πατριαρχεῖον ἐν ἐσωτερικῇ ἀενάῳ ἀνωμαλίᾳ διατελοῦν, στερούμενον ἐσωτερικῆς διοργανώσεως, στερούμενον κλήρου, ταρασσόμενον κατὰ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ ἑκάστοτε νέου Πατριάρχου, ἦτο ὅλως ἀνίσχυρον νὰ καθορίσῃ τὰ καθ᾽ ἑαυτό. Αἱ Κοινότητες εἰσήρχοντο εἰς τὸν ὀργανισμὸν αὐτοῦ ὡς δύναμις ἀναπότρεπτος, ῥυθμίζουσα τὴν συντελουμένην διοργάνωσιν κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν ἐπικράτησιν τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου. Βεβαίως δὲν ὑπάγουσιν αἱ ἀνωτέρω διατάξεις τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τὰς Κοινότητας, ἀλλ᾽ οὐδὲ τὰς Κοινότητας ὑπάγουσιν ὑπὸ τὸν Πατριάρχην.

Ἕνεκα τῆς ἐξαιρετικῆς θέσεως τῶν Κοινοτήτων καὶ τῆς ἱστορικῆς αὐτῶν διαμορφώσεως, ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου, αὗται δὲν ἦτο δυνατὸν βεβαίως νὰ συγχωνευθῶσι μετ᾽ αὐτοῦ, τοὐναντίον δ᾽ ἀπέκτησαν σπουδαιότατα δικαιώματα ἐπὶ τοῦ Πατριαρχείου ὡς αὐτοτελεῖς καὶ αὐτοδιοίκητοι μονάδες, ὅλως διάφοροι τῶν ἐν ἄλλοις καὶ δὴ ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ Κοινοτήτων, καίτοι τὰ ἕνδεκα ἀνωτέρω ἄρθρα, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ἀντεγράφησαν ἐκ τῶν «Ἐθνικῶν Κανονισμῶν» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας ἐτίθετο πρὸ σοβαροῦ διλήμματος διὰ τῶν ἀνωτέρω κανονιστικῶν ἄρθρων, ἀλλὰ τῆς ὀρθῆς αὐτοῦ ἐπιλύσεως ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ μόνον δι᾽ ἐσωτερικῆς ἡσυχίας, ἐνῷ, δυστυχῶς, ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς Πατριάρχου Νικάνορος ἐξερράγη ἐσωτερικὴ θύελλα, ἀναστατώσασα μὲν αὐτό, εἰς παντελῆ δὲ λήθην τὰ ἄρθρα ἐκεῖνα παραδώσασα. Τῇ 23 Φεβρουαρίου 1866 ὁ Πατριάρχης δι᾽ ἐγκυλίου αὐτοῦ ἀνήγγειλε πρὸς τὰς Κοινότητας ὅτι ἐχειροτόνησε Μητροπολίτας καὶ κατήρτισε Σύνοδον, συμφώνως ταῖς διατάξεσιν, ἃς εἶχεν ὑπογράψει. Ἡ Κοινότης ὅμως Ἀλεξανδρείας δι᾽ ἐπιστολῆς αὐτῆς ἀπὸ 2 Μαρτίου διεμαρτυρήθη κατὰ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας τῶν Μητροπολιτῶν καὶ τοῦ καταρτισμοῦ τῆς Συνόδου, ἄνευ συμμετοχῆς καὶ τοῦ λαοῦ. Ἔτι μείζονας διαμαρτυρίας προὐκάλεσεν ἡ ἀπόφασις τοῦ ἀσθενοῦς Πατριάρχου ὅπως πρὸς ἀνακούφισιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ βάρους τῆς διοικήσεως διορίσῃ τοποτηρητὴν αὐτοῦ τὸν Μητροπολίτην Θηβαΐδος Μελέτιον τῇ συγκαταθέσει καὶ τῶν ἄλλων Μητροπολιτῶν. Τὴν ἀντίδρασιν κατὰ τῆς τελευταίας ταύτης ἀποφάσεως τοῦ Πατριάρχου ὑπέθαλψεν ὁ ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων γνωστὸς Εὐγένιος Ξηροποταμηνός, ὅστις ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀφίξεως τοῦ γέροντος Πατριάρχου εἰς Ἀλεξάνδρειαν, κακῶς πρὸς αὐτὸν διατεθεὶς καὶ ὑπὸ φιλοδοξίας κινούμενος, ἔγραψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, παραστήσας τὴν ὡμολογουμένην αὐτοῦ ἀνεπάρκειαν.

Μεγάλη ἐσωτερικὴ ἀνωμαλία. — Ὁ *Εὐγένιος Ξηροποταμηνὸς* διενοήθη, δυστυχῶς, νὰ καταλάβῃ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον διὰ τοῦ εἰσελθόντος ἤδη εἰς τὴν διοίκησιν αὐτοῦ λαϊκοῦ παράγοντος, ὅθεν προὐκάλεσεν ἀπερίγραπτόν τινα ἐσωτερικὴν ἀνωμαλίαν καὶ ταραχήν, προκαλέσασαν καὶ τὴν προσοχὴν τῶν ξένων (*O. Schneider*, Beiträge zur Kenntnis der gr. orth. Kirche Aegyptens, Dresden 1874), ἐν γενικωτάταις δὲ γραμμαῖς ἔχουσαν ὡς ἑξῆς.

Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1866 τριάκοντα περίπου ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ συνελθόντες ἐν Καΐρῳ μετά τινων κληρικῶν ἀνεκήρυξαν τὸν Εὐγένιον Ξηροποταμηνὸν Ἐπίτροπον καὶ Διάδοχον τοῦ πράγματι ἀνικάνου Νικάνορος. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἐχαρακτηρίσθη ὡς καθαίρεσις τοῦ Νικάνορος, ἡ δὲ Αἰγυπτιακὴ Κυβέρνησις ἔσπευσε ν᾽ ἀναγνωρίσῃ μὲν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Εὐγενίου, νὰ ζητήσῃ δὲ παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τὴν ἔκδοσιν τοῦ σχετικοῦ Βερατίου. Γράμματα τῶν ἐκλεξάντων ἀνήγγειλαν τὸ γεγονὸς πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὅπερ μετ᾽ ἐξέτασιν ἐπιτόπιον προέβη εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Εὐγενίου. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα δὲ αὐτοῦ, ὡς Ἐπιτρόπου καὶ Διαδόχου, ὁ Εὐγένιος ἐγένετο ἐπισημότατα δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Χεδίβου Ἰσμαῒλ πασᾶ καὶ ἐχαιρετίσθη ὑπὸ τῶν Προξένων Ῥωσίας καὶ Ἑλλάδος. Ὁ γέρων Νικάνωρ, εἰς ὃν ἐνεφανίσθη ὁ Εὐγένιος δηλῶν τὴν παράδοξον αὐτοῦ καὶ πρωτοφανῆ ἰδιότητα Ἐπιτρόπου ἅμα καὶ Διαδόχου, ἀπέκρουσεν αὐτὸν μετ᾽ ὀργῆς. Συναπέκρουον αὐτὸν οἱ μητροπολῖται Λιβύης Ἀθανάσιος, Τριπόλεως Θεοφάνης καὶ Θηβαΐδος Μελέτιος μετ᾽ ἄλλων κληρικῶν καὶ ἱκανῶν λαϊκῶν, ὧν προΐστατο ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ. Ἀλλ᾽ οἱ μητροπολῖται *Ἀμφιλόχιος* Πηλουσίου καὶ *Σπυρίδων* Κυρήνης, ἐκτὸς ἄλλων κληρικῶν, καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ συνετάσσοντο τῷ Εὐγενίῳ. Σκηναὶ ἀπρεπεῖς συνέβησαν, προκαλέσασαι καὶ τὴν ἀνάμιξιν τῶν ξένων.

Τὸ ζήτημα παρώξυνεν ἔτι μᾶλλον ὁ γέρων Πατριάρχης, ὅστις παραπειθόμενος ἀντιπαρέταξε κατὰ τοῦ Εὐγενίου ἕτερον Ἁγιορείτην μοναχὸν ὡς Ἐπίτροπον καὶ Διάδοχον, τὸν ἐν Βουκουρεστίῳ τότε εὑρισκόμενον *Νεῖλον Ἐσφιγμενίτην*. Ἀλλ᾽ ὁ Εὐγένιος, δυνάμει σουλτανικοῦ φιρμανίου, οὐ μόνον Ἀρχιερεῖς ἐξώρισεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν γέροντα Πατριάρχην βίᾳ ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ οἴκου ἐξετόπισεν, ἐξέδωκε δὲ (24 Ἰουνίου 1867) ὡς «Τοποτηρητὴς τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ θρόνου» ἐγκυκλίους πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαόν. Ὁ Νικάνωρ, καταφυγὼν εἰς τὸν ἐν Ῥαμλίῳ οἶκον τοῦ Τζιτζίνια, οὐ μόνον δι᾽ ἐγκυκλίων ἀπέκρουε τὸν Εὐγένιον, ἀλλὰ καὶ συνεκρότησε «Τοπικὴν ἐν Αἰγύπτῳ Σύνοδον», παρόντος τοῦ Τριπόλεως Θεοφάνους, 16 Ἱερομονάχων καὶ τοῦ Ἀρχιδιακόνου Ἀθανασίου. Προσεκλήθη καὶ ὁ Εὐγένιος ἀλλὰ δὲν προσῆλθεν. Ἡ Σύνοδος συνῆλθε τῇ 24 Ἰουλίου 1867 ἐν τῷ ἐν Ῥαμλίῳ παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ναῷ τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ἐξετάσασα δὲ τὸ ζήτημα ἐν τρισὶ συνεδρίαις, προέβη εἰς καθαίρεσιν τοῦ Εὐγενίου, ἐν δὲ τῇ τετάρτῃ συνεδρίᾳ ἐπεκύρωσεν ὡς κανονικὴν τὴν γενομένην ἐκλογὴν τοῦ Νείλου Ἐσφιγμενίτου ὡς «Τοποτηρητοῦ καὶ Διαδόχου» καὶ κατεδίκασε πᾶσαν ἐπέμβασιν ἄλλων Ἐκκλησιῶν εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας (*Mansi*, XLII, 252-254). Ὁ Εὐγένιος ἔσπευσε νὰ δημοσιεύσῃ «ἀναίρεσιν τῆς καθαιρέσεως», ἀλλ᾽ ἀντεπεξῆλθε κατ᾽ αὐτοῦ ὁ ἀρχιδιάκονος Ἀθανάσιος, ἀνασκευάσας τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Εὐγενίου καὶ δικαιολογήσας τὰς ἀποφάσεις τῆς Τοπικῆς Συνόδου.

Τὸ Πατριαρχεῖον ὅμως Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἀνεγνώρισε τὸ ἔγκυρον τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνόδου ταύτης καὶ ἑπομένως οὐδὲ τὴν καθαίρεσιν τοῦ Εὐγενίου ὡς πραγματικήν. Ἀντιθέτως τὰ Πατριαρχεῖα Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων ἀνεγνώρισαν τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου κανονικάς, ὡς καὶ αἱ Ἐκκλησίαι Κύπρου, Ἑλλάδος καὶ Ῥωσίας. Τότε τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως εὑρέθη ὑποχρεωμένον ν᾽ ἀνακαλέσῃ τὸν Εὐγένιον, ἀνακοινῶσαν τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ καὶ πρὸς τὴν Ὑ. Πύλην, ὁ δὲ Εὐγένιος ἠναγκάσθη, εἰ καὶ λίαν βραδέως, νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Πατριαρχείου ὑποβαλὼν τὴν παραίτησιν αὐτοῦ καὶ ἀπελθὼν ἐξ Αἰγύπτου κατὰ Μάϊον 1868. (Πρβλ. «Ἐπίσημα ἔγγραφα περὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ζητήματος ἐπὶ τῆς τοποτηρητείας τοῦ Ἀρχιμ. Εὐγενίου Ξηροποταμηνοῦ», ἐν Κωνσταντινουπόλει 1867.) Παραδόξως πως ὅμως ἡ Αἰγυπτιακὴ Κυβέρνησις, τῇ ἀξιώσει φαίνεται τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, ἀπεδέχθη μὲν τὴν παραίτησιν τοῦ Εὐγενίου, ἀλλ᾽ ἀντὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ τὸν Νικάνορα ἐν τῷ ἀξιώματι αὐτοῦ, διώρισε τοὺς Μητροπολίτας Πηλουσίου Ἀμφιλόχιον καὶ Κυρήνης Σπυρίδωνα διοικητὰς τοῦ Πατριαρχείου ἐν Καΐρῳ καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, μέχρι τοῦ διορισμοῦ Τοποτηρητοῦ. Ἡ αὐθαίρετος αὕτη πρᾶξις τῆς Αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως ὑπῆρξε νέον πλῆγμα κατὰ τοῦ Νικάνορος, ὅστις ἠναγκάσθη καὶ ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ Τζιτζίνια ν᾽ ἀπομακρυνθῇ, διότι ἡ Βελγικὴ Κυβέρνησις, ἧς Πρόξενος ἦτο ὁ Τζιτζίνιας, δυσηρεστήθη ἐκ τοῦ ὅτι οὗτος ἐπροστάτευε τὸν ὑπὸ τῆς Αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως ἀποκρουόμενον Νικάνορα. Ἀλλ᾽ ἦλθον καὶ ἡμέραι χαρᾶς διὰ τὸν γέροντα Πατριάρχην. Διότι οὗτος τῇ 6 Ἰουνίου 1868 ἐν μεγάλῃ πομπῇ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας, μεταβὰς δὲ εἰς Κάϊρον ἐγένετο καὶ ὑπὸ τοῦ Χεδίβου δεκτός. Οὕτως ἔληξε τὸ πρῶτον στάδιον τοῦ ἀξιοθρηνήτου τούτου ζητήματος.

Ἠδύνατο δὲ νὰ λήξῃ ὁριστικῶς τὸ ζήτημα ἐὰν ὁ Πατριάρχης εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ διοικήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ δὲν προέβαινεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἐσφιγμενίτου Νείλου ὡς «Τοποτηρητοῦ καὶ Διαδόχου». Ὁ Νεῖλος εὑρισκόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ τ᾽ ἀνωτέρω διαδραματισθέντα γεγονότα· καὶ διὰ τοῦ πολυπράγμονος Ῥώσου πρεσβευτοῦ κόμητος Ἰγνάτιεφ συντελέσας εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Εὐγενίου Ξηροποταμηνοῦ ἐξ Αἰγύπτου, ἤρχετο νῦν ἵν᾽ ἀνάψῃ νέαν πυρκαϊάν. (Πρβλ. «Τὰ περὶ τῆς ἐκλογῆς τῆς Α. Μ τοῦ κυρίου Νείλου ὡς Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας». Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1869.) Πρὸ τῆς ἀφίξεως ἔτι αὐτοῦ, τῇ 4 Σεπτεμβρίου 1868, συνελθόντες ἐν Ἀλεξανδρείᾳ οἱ Μητροπολῖται Πηλουσίου Ἀμφιλόχιος, Τριπόλεως Θεοφάνης καὶ Κυρήνης Σπυρίδων ὑπέγραψαν συνυποσχετικόν, δι᾽ οὗ ἀνέλαβον νὰ προστατεύσωσι τὸν γέροντα Πατριάρχην Νικάνορα διὰ πάσης θυσίας, ἀναγνωρίζοντες ἅμα Τοποτηρητὴν καὶ Διάδοχον τὸν Νεῖλον. Αἱ ἐνέργειαι τῶν Μητροπολιτῶν, ὑποστηριζόμεναι ὑπὸ τοῦ Ἰγνάτιεφ, ἔτεινον εἰς τὴν παραίτησιν τοῦ Νικάνορος καὶ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Νείλου, διὰ τοῦτο ἅμα τῇ ἀφίξει αὐτοῦ κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1869 οἱ εἰρημένοι Ἀρχιερεῖς μετὰ 18 ἄλλων κληρικῶν ὑπέγραψαν πρᾶξιν, δι᾽ ἧς ἀνεγνώρισαν πάλιν τὸν Νεῖλον. Μετά τινας δὲ ἡμέρας (19 Μαρτίου 1869) ἐκλεγέντος τούτου καὶ χειροτονηθέντος ὡς Μητροπολίτου Πενταπόλεως, ὑπέγραψεν ὁ Νικάνωρ ἐν Καΐρῳ τὴν παραίτησίν του, τὴν δὲ μεθεπομένην (21 Μαρτίου) οἱ τρεῖς ἀνωτέρω μητροπολῖται ἐψήφισαν τὸν Νεῖλον «Πάπαν καὶ Πατριάρχην» Ἀλεξανδρείας καὶ ἔσπευσαν νὰ ζητήσωσιν, ἐπικουροῦντος τοῦ Ἰγνάτιεφ, τὴν ἔγκρισιν τῆς Ὑ. Πύλης, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀνακαλέσει τὸ ὑπὲρ τοῦ Εὐγενίου φιρμάνιον.

Πανταχόθεν ἔντονοι ἠκούσθησαν διαμαρτυρίαι κατὰ τοῦ Νείλου, ὁ δὲ διαπρεπὴς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος ΣΤ′ ἠξίωσε παρ᾽ αὐτοῦ, ὡς Ἁγιορείτου μοναχοῦ, ν᾽ ἀπομακρυνθῇ ἐξ Αἰγύπτου καταλείπων τὸ Πατριαρχικὸν ἀξίωμα. Ἀλλ᾽ ὁ Νεῖλος θεωρῶν ἤδη ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον Πατριάρχην δὲν ὑπήκουσεν. Ὁ Γρηγόριος ἐπανέλαβεν ἐντονώτερον δὶς καὶ τρὶς τὴν ἀξίωσιν, ἡ δ᾽ ἐπιμονὴ αὐτοῦ ἐκλόνισε τοὺς Μητροπολίτας Πηλουσίου Ἀμφιλόχιον καὶ Κυρήνης Σπυρίδωνα. Καίτοι δὲ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἰγνάτιεφ οἱ Πατριάρχαι Ἱεροσολύμων καὶ Ἀντιοχείας ἀνεγνώρισαν τὸν Νεῖλον, ἐνῷ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐτάχθη κατ᾽ αὐτοῦ καὶ ἡ Ῥωσικὴ Ἐκκλησία ἀπέφυγε νὰ διατυπώσῃ γνώμην, ὁ Νεῖλος μὴ ὑπακούσας εἰς τὸ κέλευσμα τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ὑπεβλήθη εἰς καθαίρεσιν. Δυστυχῶς καὶ μετ᾽ αὐτὴν δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπακούσῃ, ἐνῷ μέγα μέρος τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ Ὀρθοδόξου λαοῦ τῆς Αἰγύπτου ἀπέκρουον αὐτόν. Τὴν ἀξιοθρήνητον ἐκείνην συστροφὴν τῶν πραγμάτων ἐχαρακτήρισαν τὰ κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ ἀποθανόντος τῇ 25 Δεκεμβρίου 1869 Νικάνορος. Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Νείλου μαθόντες ὅτι οὗτος ἡτοιμάζετο νὰ κηδεύσῃ τὸν Νικάνορα ἐν τῷ ναῷ τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Σάβα, ὥρμησαν πολυπληθεῖς, ἡγουμένου τοῦ Κυρήνης Σπυρίδωνος, καὶ ἁρπάσαντες τὸ λείψανον μετεκόμισαν αὐτὸ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, μετὰ δὲ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν μετενεγκόντες εἰς Κάϊρον ἔθαψαν αὐτὸ ἐκεῖ. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸν Πατριαρχικὸν ναὸν τοῦ Καΐρου δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ ὁ Νεῖλος. Παρὰ ταῦτα ἐξηκολούθει ἐπιμένων, ἕως οὗ ἐγκατελείφθη ὑπὸ πάντων.

Ἡ Αἰγυπτιακὴ Κυβέρνησις θέλουσα νὰ καταπαύσῃ ἡ μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων δεινὴ ἔρις, διέταξε τῇ 5 Ἰανουαρίου 1870 ἐκλογὴν Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ὥρισε δὲ ὡς τόπους ἐκλογῆς τὰ ἑκασταχοῦ διοικητήρια. Ταυτοχρόνως ὅμως καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς τοῦ Πατριαρχείου, προκηρύξαντες ἐκλογήν, ὥρισαν τόπους αὐτῆς τοὺς ναούς, ὁ δὲ λαὸς κατὰ μέγα μέρος προσῆλθεν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ἐψήφισεν. Ἀλλ᾽ ἄλλοι μὲν ἐψήφισαν τὸν Νεῖλον, ἄλλοι δὲ τὸν διαπρεπῆ Μητροπολίτην Δέρκων *Νεόφυτον* († 5 Αὐγούστου 1875). Ταῦτ᾽ ἀναγγείλαντες οἱ Ἐπίτροποι τῶν Κοινοτήτων Ἀλεξανδρείας καὶ Καΐρου πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, παρεκάλεσαν ὅπως ἀναγνωρισθῇ ὁ Νεόφυτος ὡς Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει οὗτος ἀρνηθῇ, ἡ Μ. Ἐκκλησία ἠδύνατο νὰ προβῇ εἰς ἐκλογὴν Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, προκρίνουσα

Digitized by Google

ὅντινα θέλει, ἐξαιρουμένων μόνον τῶν Ἀρχιερέων τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ θρόνου, τοῦ Εὐγενίου καὶ δὴ τοῦ «*καθηρημένου καὶ ἀποστάτου* Νειλου». Ἡ Μ. Ἐκκλησία προέτρεψε τὸν Νεόφυτον Δέρκων νὰ δεχθῇ τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ τούτου μὴ ἀποδεξαμένου, τῇ 30 Μαΐου 1870 ἀνέδειξε διὰ κανονικῶν ψήφων Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας τὸν πρώην Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην **Σωφρόνιον** (1870-1899). Οὕτω δ' ἔληξε τὸ πολύκροτον ἐκεῖνο ζήτημα, ὅπερ ὑπέμνησε τὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Μονοφυσιτικὰς ταραχὰς τοῦ ε καὶ στ΄ αἰῶνος.

Εἰρήνευσις τῆς Ἐκκλησίας.—Ὁ νέος Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Σωφρόνιος Δ΄ εἶχεν ἤδη διανύσει μακρὸν στάδιον ἐν τῇ διακονίᾳ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἠδυνήθη δὲ διὰ τῆς μεγάλης αὐτοῦ πείρας καὶ τῆς ἠθικῆς ἐπιβολῆς νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν δεινῶς ταραχθεῖσαν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς εἰκοσιεννεαετοῦς ἀρχιερατείας του ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ σπουδαίαν κατέβαλε φροντίδα δημιουργίας καὶ ἐξασφαλίσεως διαρκῶν οἰκονομικῶν πόρων τοῦ Πατριαρχείου δι' ἀνεγέρσεως προσοδοφόρων κτημάτων, ἐπεσκεύασε τὰς Μονὰς ἁγ. Γεωργίου ἐν Καΐρῳ καὶ ἁγ. Σάβα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἰδίως τὸν ναὸν τῆς τελευταίας ταύτης, εἶδε δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ μεγαλυνομένας καὶ ἐνισχυομένας τὰς Ἑλληνικὰς Κοινότητας, τὴν ὑπ' αὐτῶν ἵδρυσιν ναῶν, ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων.

Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1885 Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Ἀλεξανδρείας ἐγένετο ὁ μέγας Ἐθνικὸς εὐεργέτης *Γεώργιος Ἀβέρωφ*, εὑρὼν τὴν Κοινότητα βεβαρημένην διὰ χρέους εἴκοσι χιλιάδων Ἀγγλικῶν λιρῶν. Ἡ Κοινότης δὲν ἠδύνατο νἀποφύγῃ τὴν χρεοκοπίαν διατρέχουσα τὸν κίνδυνον ἀπωλείας τῆς κτηματικῆς αὐτῆς περιουσίας, μὴ ἐπαρκούσης εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν φιλανθρωπικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν αὐτῆς ἱδρυμάτων. Ὁ Ἀβέρωφ ἐθεώρησεν ἀπαραίτητον τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ μεγάλου χρέους τῆς Κοινότητος. Συνεννοηθεὶς δὲ μετὰ τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου καὶ συγκαλέσας τοὺς προκρίτους τῆς παροικίας ἐδήλωσεν ὅτι καταβάλλει αὐτὸς ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτοῦ ταμείου τὸ ἥμισυ τοῦ χρέους, ἂν πάντες οἱ λοιποὶ καταβάλωσι δι' ἐράνων τὸ ἕτερον ἥμισυ. Τοῦτο προθύμως ἐγένετο παρὰ πάντων ἀποδεκτόν. Ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος προσήνεγκεν 25.000 φράγκων, ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ 250.000, ὁ Ἰωάννης Ἀντωνιάδης 40.000, ὁ Κωνσταντῖνος Ζερβουδάκης ὡσαύτως 40.000 καὶ ἄλλοι κατώτερα ποσά. Οὕτω δὲ κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1888 ἡ Κοινότης εὑρέθη ἀπηλλαγμένη τοῦ χρέους. Πρὸς κρείττονα ῥύθμισιν τῶν κατ' αὐτήν, ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ προὐκάλεσεν ἀναθεώρησιν τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς, ἐγκριθέντος καὶ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, συμπληρῶν δὲ τὸ ἔργον τοῦ πρώτου μεγάλου εὐεργέτου τῆς Κοινότητος Μιχαὴλ Τοσίτσα προσεπηύξησε τὰ σχολικὰ κοινοτικὰ ἱδρύματα, ἰδίαις δαπάναις ἀνεγείρας παρὰ τὴν Τοσιτσαίαν Σχολὴν τὸ Ἀβερώφειον Γυμνάσιον καὶ τὸ Ἀβερώφειον Παρθεναγωγεῖον. Ὑπὲρ τούτων καὶ ἄλλων τῆς Κοινότητος ἱδρυμάτων ἐδαπάνησεν ἄνω τῶν 50.000 λιρῶν Ἀγγλικῶν. Ἄριστον δ' ἐν πᾶσιν ἔχων σύμβουλον τὸν Λουδοβῖκον Λυμπρίτην ἐμερίμνησε καὶ περὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς συντηρήσεως αὐτῶν, καταλιπὼν διὰ διαθήκης εἰς τὴν Κοινότητα ἀπέραντον κτῆμα 1100 φεδανίων, ἤτοι ἐπέκεινα τῶν 4.000 στρεμμάτων ἐν τῇ Κάτω Αἰγύπτῳ, ἀξίας 100.000 λιρῶν. Ἀπὸ τοῦ κτήματος ἐκείνου ἡ Κοινότης ἐξησφάλισε μέγα ἐτήσιον ποσὸν πρὸς συντήρησιν τῶν ἱδρυμάτων αὐτῆς. Ἐν αὐτοῖς ἐξέχει τὸ Νοσοκομεῖον. Ἤδη δ' ἀπὸ τοῦ 1875 ἡ Κοινότης ἐσκέφθη νὰ ἱδρύσῃ νέον Νοσοκομεῖον, ἐντὸς τοῦ κήπου τοῦ παλαιοῦ, πρόθυμον ἔχουσα τὸν Πατριάρχην Σωφρόνιον νὰ παράσχῃ μέγα μέρος τοῦ παρακειμένου πατριαρχικοῦ οἰκοπέδου. Ἡ σκέψις ἐπραγματοποιήθη ἀμέσως, ἐγένοντο δὲ πανηγυρικῶς τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου Νοσοκομείου κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1882, ὅτε ἡ Κοινότης ἐξεδήλωσε τὴν ἄπειρον αὐτῆς εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν Πατριάρχην Σωφρόνιον, δι' ἣν οὗτος ἐπεδείξατο γενναιοδωρίαν καὶ πολύμοχθον ἐνέργειαν πρὸς ἀνίδρυσιν τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἑλληνικοῦ ἐγκαλλωπίσματος τῆς Ἀλεξανδρείας. Τῷ 1887 ἐπερατώθησαν ἐντελῶς πᾶσαι αἱ οἰκοδομαὶ τοῦ Νοσοκομείου, ἑπτὰ δ' ἔτη πρότερον ἱδρύθη καὶ ἐν τῷ προαστείῳ τῆς Ἀλεξανδρείας Ραμλίῳ ναὸς τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ, ὑπαχθεὶς ὑπὸ τὴν γενικὴν διοίκησιν τῶν ἱερῶν ἱδρυμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Ἀλεξανδρείας, τρίτον ναὸν κεκτημένης ἐν τῷ Νεκροταφείῳ, ἀνεγερθέντα μὲν τὸ πρῶτον δαπάναις τῆς Κοινότητος καὶ τῆς Μάρθας Ναοὺμ Θεοδώρου, συμπληρωθέντα δὲ δαπάναις τοῦ Ν. Καζούλη. Εἰς τὰ ἱδρύματα τῆς Κοινότητος προσετέθησαν βραδύτερον ἐπὶ Φωτίου ἡ Σαλβάγειος Ἐπαγγελματικὴ Σχολή, ἵδρυμα τῆς οἰκογενείας Κωνσταντίνου Σαλβάγου, ἡ Ζερβουδάκειος Σχολὴ ἀρρένων καὶ θηλέων, ἵδρυμα Γεωργίου Ζερβουδάκη, τὸ Οἰκονομικὸν Συσσίτιον καὶ τὸ Ὀρφανοτροφεῖον θηλέων, ἱδρύματα Ἐμμανουὴλ καὶ Βιργινίας Μπενάκη. Παρὰ τὴν τῆς Ἀλεξανδρείας δὲ καθιδρύθη καὶ ἡ μικρὰ Κοινότης τοῦ προαστείου Ἰβραημίας, διὰ τῆς γενναιοδωρίας ἰδίως τοῦ Ἀριστοτέλους Πράτσικα ἀποκτήσασα Σχολεῖον. Κέκτηται δὲ ἡ Κοινότης αὕτη ναὸν ἐκ χορηγίας Ξενοφῶντος Ἰωαννίδου, ἀλλ' εὕρηται ἐν αὐτῇ καὶ ἕτερος ναός, κτίσμα Μ. Γώγου, ὡς καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ναός, ἴδιον κτίσμα τῶν ἀραβοφώνων Ὀρθοδόξων. Οὕτως ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἥτις ἐπὶ αἰῶνας ὅλους μόνον τὸν τοῦ Πατριαρχείου ναὸν τοῦ ἁγίου Σάβα εἶχεν, ἀπέκτα μὲν καὶ ἄλλους ναούς, ἔβλεπε δὲ τὴν Ἑλληνικὴν Κοινότητα εἰς μεγάλην προαγομένην ἀκμήν.

Ὁμοίως ἤρξαντο ἀκμάζουσαι καὶ ἕτεραι Κοινότητες. Τῆς ἐν Ζαγαζικίῳ Κοινότητος αἱ βάσεις ἐτέθησαν τῷ 1871 τῇ ἀμέσῳ συμμετοχῇ τοῦ Πατριάρχου, ἡ δ' ἐν Κάφρ-ἐλ-Ζαγιὰτ ἀναφέρεται τὸ πρῶτον δύο ἔτη μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Πατριάρχου, ἐνθέρμως αὐτὴν ὑποστηρίξαντος, ἀλλ' ἡ ἀκμὴ αὐτῆς ἤρξατο μόλις μετὰ εἰκοσαετίαν κυρίως. Τῷ 1887 ἐτέλεσεν ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν Τάντᾳ ἱεροῦ ναοῦ τῆς κοινότητος, θεμελιωθέντος τῷ 1879, ὁπότε ἤρξατο κυρίως συμπηγνυμένη ἡ πολυτάραχον ἐσωτερικὸν βίον ἔχουσα Κοινότης αὕτη. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1880 μεταβὰς εἰς Ζίφταν ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος καὶ δραστηριώτατα ἐνεργήσας ἵδρυσε τὴν ἐκεῖ Κοινότητα, κατὰ Ἰανουάριον δὲ τοῦ ἐπιόντος ἔτους ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῶς τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ αὐτῆς. Μετὰ διετίαν ὁ ναὸς ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἀλλ' ἡ Κοινότης ἀπεζημιώθη ὑπὸ τῆς Αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως. Τῇ 3 Ἀπριλίου 1888 ἐτέθη ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ ναοῦ τῆς ἐν Πὸρτ Σαῒδ Κοινότητος, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἐπιόντος ἔτους κυρίως παρουσιάσθη αὕτη συγκεκροτημένη, μικρὸν δέ τι πρότερον συνεκροτήθη καὶ ἡ ἐν Σουὲζ Κοινότης, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴδομεν. Πλὴν δ' ἄλλων Κοινοτήτων μετά τινα ἔτη συνεκροτήθη καὶ ἡ τῆς Μανσούρας ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου, ὅστις χάριν τῶν ἐν ἄνω Αἰγύπτῳ Κοινοτήτων, ὡσαύτως ἐπ' αὐτοῦ προαχθεισῶν εἰς ἀκμήν, ἀνασυνέστησε τὴν Μητρόπολιν Θηβαΐδος. ἀπεστάλη δὲ τῷ 1901 ἐκεῖ ὁ Μητροπολίτης Θηβαΐδος Γερμανὸς († 1912), ἕδραν ἔχων τὴν Μίνιαν.

Οὕτως εἰρηνεύσασα ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου προσεκτᾶτο διὰ τῶν Κοινοτήτων σημαντικὴν δύναμιν. Συμμετέχων δ' ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος καὶ τῶν γενικῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων παρέσχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁλοπρόθυμον τὴν σύμπραξιν αὐτοῦ εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως πρὸς διευθέτησιν τοῦ συνταράσσοντος αὐτὴν Βουλγαρικοῦ ζητήματος. Τοῦτο παρακολουθήσας καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ ὡς Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ ἐπανειλημμένως διατυπώσας περὶ αὐτοῦ πεφωτισμένας γνώμας, τῇ 12 Δεκεμβρίου 1870 ἀπὸ Καΐρου γράψας πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ὑπέμνησεν αὐτάς, δηλώσας ταυτοχρόνως προθυμίαν περὶ συμμετοχῆς ἐν τῇ μελλούσῃ νὰ συγκληθῇ Συνόδῳ. Ὄντως δὲ μετὰ διετίαν μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν μετέσχε μὲν τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου, ὑπέγραψε δὲ τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων σχισματικῶν ἐκδοθέντα Ὅρον αὐτῆς. Μετὰ τῆς αὐτῆς εἰργάσθη προθυμίας ὁ Πατριάρχης καὶ ἐν ἄλλοις ἐκκλησιαστικοῖς ζητήμασι.

Ἀλλ' ἕνεκα πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν ἐν Αἰγύπτῳ σοβαρὸς κίνδυνος παρουσιάσθη διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας. Ἤδη τῷ 1848 διεδέχθη τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐν τῇ διοικήσει τῆς Αἰγύπτου ὁ Ἰβραῒμ πασᾶς· μετὰ δύο μῆνας καί τινας ἡμέρας τελευτήσαντα τοῦτον, τῇ 13 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους ἐκείνου, ἀντικατέστησεν αὐτὸν ὁ Ἀμπᾶς πασᾶς, ἔγγονος τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ. Ἐπ' αὐτοῦ (1850—1853) ἐχαράχθησαν αἱ σπουδαιότεραι σιδηροδρομικαὶ τῆς Αἰγύπτου γραμμαί, ἐγκαινιασθεῖσαι ὑπὸ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν τῷ 1854 Σαῒτ πασᾶ, ὑφ' ὃν εἶδε καλὰς ἡμέρας ἡ Αἴγυπτος, προκαλέσασα καὶ τὴν προσοχὴν τῶν ἐπιστημόνων, ὧν ἡγήθη ὁ Mariette, ἀναλαβὼν παλαιογραφικὴν ἀποστολὴν εἰς Αἴγυπτον πρὸς μελέτην τῶν κοπτικῶν χειρογράφων καὶ ἐπιδοθεὶς εἰς ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφάς. Εἰς τὰς προόδους τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τοῦ Σαῒτ πασᾶ συνετέλεσε καὶ ἡ ἀθρόα ἐγκατάστασις νέων ἀποίκων Εὐρωπαίων, ἰδίᾳ δ' Ἑλλήνων, δι' ὧν ἐνισχύθησαν νέαι Κοινότητες. Τῷ 1859 ἤρξατο, ὡς εἴδομεν, ἡ τομὴ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ, ἐπὶ δὲ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Σαῒτ Ἰσμαὴλ, τῇ 15 Αὐγούστου 1865, διέπλευσε τὸν πορθμὸν ἀτμόπλοιον. Ὁ Ἰσμαὴλ διενοήθη νὰ καταστῇ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ κατώρθωσε μόνον νὰ ἐπιτύχῃ τῆς παρ' αὐτῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ τίτλου τοῦ Χεδίβου ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰσμαὴλ μετὰ τοῦ δικαιώματος κληρονομικῆς διαδοχῆς. Μεγάλαι ὑπῆρξαν αἱ πρόοδοι τῆς Αἰγύπτου ἐπ' αὐτοῦ, ἠνοίχθη δὲ καὶ πρὸς τὸ Σουδὰν ὁδός, ἱδρυθέντος τῷ 1874 ὑπὸ τοῦ Γόρδονος τοῦ Χαρτοὺμ. Ἑλληνικαὶ παροικίαι ἤρξαντο ἱδρυόμεναι καὶ ἐκεῖ, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Νουβίᾳ, συγκεντρούμεναι περὶ τοὺς ὀρθοδόξους ναούς. Ἀλλ' ὁ Ἰσμαὴλ προκαλέσας προστριβὰς πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις ἐκηρύχθη ἔκπτωτος τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ, ὁ δὲ διαδεχθεὶς αὐτὸν τῷ 1879 υἱὸς αὐτοῦ Τεουφὶκ πασᾶς ἐστερεῖτο δραστηριότητος. Ἐπ' αὐτοῦ ἱδρύθη ὑπὸ Αἰγυπτίων ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ, ὧν ἡγεῖτο ὁ ὁ Ἀραμπῆ πασᾶς, τὸ Ἐθνικὸν κόμμα τῶν Αἰγυπτίων, σύνθημα ἔχον: «**Ἡ Αἴγυπτος διὰ τοὺς Αἰγυπτίους**» καὶ στρεφόμενον κατὰ τῶν Εὐρωπαίων. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὑπὸ τίνας περιστάσεις τῇ 11 Ἰουνίου 1882 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἤρξατο ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἀραμπῆ ἡ ἐπανάστασις μετὰ τῆς συνθηματικῆς κραυγῆς: «**θάνατος εἰς τοὺς Χριστιανούς**». Ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ Κλήρου τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς καὶ ὁ Κλῆρος τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν, πλὴν τοῦ τῆς Κοπτικῆς, ἀπῆλθον ἐξ Αἰγύπτου. Ἔμειναν δὲ μόνον ἐν Καΐρῳ μὲν ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἰγνάτιος, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ ὁ πρωτοσύγγελλος Πορφύριος, ἀμφότεροι πιστῶς τὰ ἱερατικὰ αὐτῶν καθήκοντα ἐκτελέσαντες καὶ πολλὰ παρὰ τοῦ στασιάσαντος ὄχλου παθόντες. Ἡ στάσις, ὡς γνωστόν, κατεστάλη διὰ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς τῆς Αἰγύπτου, μεθ' ἣν ἔτι μᾶλλον ἐξηκολούθησεν ἐπὶ Πατριάρχου Σωφρονίου ἡ εἰρηνικὴ ἀνάπτυξις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας.

Τῷ 1884 ἠριθμοῦντο τριάκοντα ναοὶ καὶ τέσσαρες εὐκτήριοι οἶκοι ἐν αὐτῇ, ἡ Ἐκκλησία ἀπέκτησεν ὀρθόδοξον ποίμνιον συμπαγές, πατρικῶς δὲ περὶ αὐτοῦ ἐμερίμνησεν ὁ Πατριάρχης, ἄριστον ἔχων ἐπὶ πολλὰ ἔτη συναρωγὸν τὸν Ἀρχιδιάκονον αὐτοῦ Κωνσταντῖνον Παγώνην, διευθύνοντα τὸ Πατριαρχεῖον. Τρανὸν μαρτύριον τῶν πατρικῶν αὐτοῦ μεριμνῶν πρόκειται Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ αὐτοῦ τῷ 1897, ἀπολυθεῖσα πρὸς τὸ ἐν Αἰγύπτῳ ὀρθόδοξον ποίμνιον. Δι' αὐτῆς ἐζήτει ὁ Πατριάρχης νὰ προλάβῃ τὴν χαλάρωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ βίου, τὴν εἰς αὐτὸν παρείσδυσιν ξένων συνηθειῶν, καθώριζε δὲ τὴν ῥύθμισιν αὐτοῦ κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας. Μεριμνήσας ὁ Πατριάρχης καὶ περὶ τῆς ἐν Καΐρῳ Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης ἐγκατέστησεν αὐτὴν εἰς καλὸν ὁπωσδήποτε δωμάτιον τοῦ Πατριαρχείου. Μετὰ τὰς ἐν ἀρχῇ τοῦ αἰῶνος περιπετείας τῆς Βιβλιοθήκης ἐζήτησε νὰ ἴδῃ αὐτὴν τῷ 1844 ὁ Tischendorf, ἀλλ' ἐπεδείχθησαν αὐτῷ μόνον 28 κώδικες (Jahrbücher der Literatur, Bd 112 (1845) Anzeigeblatt, σ. 25—30), μετὰ πάροδον δὲ χρόνου τινὸς ἐτακτοποίησε τοὺς κώδικας αὐτῆς καὶ κατήρτισε Κατάλογον ἐπὶ Πατριάρχου Καλλινίκου τῷ 1859 ὁ ἱεροδιδάσκαλος Γρηγόριος Παλλαδᾶς, διαιρέσας τοὺς κώδικας εἰς τρεῖς σειρὰς κατὰ τὰς τρεῖς πλευρὰς τοῦ δωματίου τῆς Βιβλιοθήκης. (Τὸν κατάλογον τῶν κωδίκων τῆς β΄ πλευρᾶς ἐδημοσίευσεν ὁ O. Schneider, ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ἀνωτέρω πραγματείᾳ αὐτοῦ σ. 41—48.) Μετὰ τὸν Γρηγόριον Παλλαδᾶν ἐξεπόνησε μεθοδικὸν κατάλογον ὁ Γερμανὸς παλαιογράφος V. Gardhausen μετὰ τοῦ τότε τῆς Κοινότητος Καΐρου Γραμματέως Γ. Μαζαράκη, ὅστις ἐρευνῶν τοὺς Πατριαρχικοὺς κώδικας ἤρξατο ἐπιδιδόμενος εἰς ἐρεύνας τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τοῦ Πατριαρχείου. Δυστυχῶς ἱκανὰ τῶν χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης ἀπώλοντο. Ὁ Α. Π. Κεραμεὺς ἐπεξειργάσθη κατάλογον τῶν σωζομένων χειρογράφων.

Τὰ γενικὰ τῆς Ἐκκλησίας ζητήματα εὗρον τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Σωφρόνιον πολύπειρον καὶ ἐντριβέστατον σύμβουλον, ὁ δὲ πάγκοινος πρὸς αὐτὸν σεβασμὸς οὐ μόνον τῶν Ὀρθοδόξων ἀλλὰ καὶ τῶν ξένων κατεδηλώθη τῷ 1899 κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς πεντηκονταετηρίδος τῆς Ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ. Πλήρης ἡμερῶν τῇ 22 Αὐγούστου 1899 ὁ Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Σωφρόνιος ἐτελεύτησεν, ἐν ἡλικίᾳ 97 ἐτῶν, ἐπὶ 29 ἔτη διακυβερνήσας τὸν Ὀρθόδοξον Πατριαρχικὸν θρόνον Ἀλεξανδρείας.

Νέος τρόπος ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου.—Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου Τοποτηρητὴς τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου ἐξελέγη ὁ Πρωτοσύγγελλος **Μελέτιος Ἀποστολόπουλος** († 1919), ἀλλὰ παρουσιάσθη σοβαρὸν ζήτημα περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου. Ἤδη τῷ 1874 ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου συνετάχθη «**Κανονισμὸς περὶ τῆς ἐκλογῆς Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας**» συγκείμενος ἐκ 32 ἄρθρων. Ἀλλὰ μὴ ἐφαρμοσθέντος αὐτοῦ, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1899 συνετάχθη «**Κανονιστικὸν Διάγραμμα περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας**» ἐκ 16 ἄρθρων συγκείμενον, ὅπερ δὲν ἐπεκυρώθη μὲν ἐπισήμως, ἀλλ' ἐτέθη ὡς βάσις τῆς ἐκλογῆς. Τὸ Διάγραμμα δὲν διαφέρει οὐσιωδῶς τοῦ Κανονισμοῦ τοῦ 1874, διότι καὶ κατ' αὐτὸν καὶ κατὰ τὸ Διάγραμμα ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πατριάρχου γίνεται ψήφῳ κλήρου καὶ λαοῦ, ψηφίζουσι δὲ αἱ Κοινότητες καὶ τὰ ἐπαγγέλματα. Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1899 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Τοποτηρητοῦ συνῆλθεν ἐν τῷ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ναῷ τοῦ ἁγίου Σάβα εἰς πρώτην συνεδρίαν ἡ ἐκλογικὴ Συνέλευσις ἐξ 151 ἀντιπροσώπων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν. Ἐξελέγησαν οἱ ὑποψήφιοι, ὁ Ναζαρὲτ Φώτιος διὰ 121 ψήφων, ὁ Θηβαΐδος Γερμανὸς διὰ 7, ὁ πρώην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακεὶμ Γ΄ διὰ 6, ὁ Μ. Ἀρχιδιάκονος τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας Κωνσταντῖ-

Digitized by Google

νος Παγώνης διὰ 5 καὶ ὁ Τοποτηρητὴς διὰ 3 καὶ ἄλλοι διὰ 1 ψήφου.

Ὁ κατάλογος τῶν ὑποψηφίων διεβιβάσθη πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, μετὰ δὲ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ τῇ 10 Ἰανουαρίου 1900 συνεκροτήθη δευτέρα συνεδρία τῆς ἐκλογικῆς Συνελεύσεως ἐξ 169 ἀντιπροσώπων τῶν Κοινοτήτων καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων, τῶν ἀντιπροσώπων δὲ τούτων κατὰ προηγηθεῖσαν συμφωνίαν ἦσαν 18 ἐκ τῶν ἀραβοφώνων Ὀρθοδόξων. Κατὰ τὴν γενομένην ψηφοφορίαν ὁ Ναζαρὲτ **Φώτιος** ἔλαβε ψήφους 159, ἀνακηρυχθεὶς Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Ἀλλ' ἐβράδυνεν ὁ Σουλτάνος Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ ὁποίου ὑπήγετο ἡ Αἴγυπτος, νὰ ἐγκρίνῃ τὴν ἐκλογήν. Ἡ ἔγκρισις ἐγένετο μόλις τῇ 4 Αὐγούστου 1900 ἀνακοινωθεῖσα εἰς τὸν τοποτηρητὴν ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτίου ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Μποῦτρος πασᾶ, ἐξέδωκε δὲ ὁ Τοποτηρητὴς σχετικὴν ἐγκύκλιον πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ἀνεκοίνωσεν ἐπισήμως καὶ εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην τὴν γενομένην ἔγκρισιν τῆς ἐκλογῆς τοῦ Φωτίου, κατὰ Σεπτέμβριον δὲ ἀπεστάλη εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως τὸ σουλτανικὸν βεράτιον, ὅπερ διεβιβάσθη δι' ἀπεσταλμένου πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Φώτιον παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίνου Ε'. Τῇ 15 Σεπτεμβρίου 1900 ἀφίκετο εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὁ νέος Πατριάρχης, αὐθημερὸν δ' ἐγένετο ἡ ἐπίσημος ἐνθρόνισις αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ἐν ἀρχῇ τοῦ 1901 ἀπέλυσεν ὁ νέος Πατριάρχης τὰ εἰρηνικὰ αὐτοῦ γράμματα πρὸς τὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας.

Ὁ Φώτιος ἠδύνατο ν' ἀνορθώσῃ καὶ ἀνασυντάξῃ τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας, διότι διήνυσε στάδιον ἀπερισπάστου εἰκοσιπενταετοῦς πατριαρχείας, ἐν ἐποχῇ μεγάλης ἀκμῆς τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, ἰδίως τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐν ᾗ τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου Ἐθνικοῦ Εὐεργέτου Γεωργίου Ἀβέρωφ ἐξηκολούθησε μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον Σαλβᾶγον, ἐπὶ μικρὸν προστάντα τῆς Κοινότητος, ὁ Ἐμμανουὴλ Μπενάκης, ἐφ' οὗ ἐν τῷ προαστείῳ Ἀλεξανδρείας Chatby ἐκτίσθη σειρὰ ὅλη λαμπρῶν ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων καὶ φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων, ὡς εἴπομεν, τὸ Μπενάκειον Ὀρφανοτροφεῖον καὶ τὸ Μπενάκειον Συσσίτιον, ἡ Ζερβουδάκειος καὶ ἡ Σαλβάγειος Σχολή, ἀνῳκοδομήθη δ' ἐκ θεμελίων ἡ παλαιὰ Τοσιτσαία Σχολή. Μετὰ τὸν Μπενάκην ὁ Γεώργιος Ζερβουδάκης καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Μικὲς Συνοδινὸς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Σαλβᾶγος ἐξηκολούθησαν προάγοντες τὴν Κοινότητα Ἀλεξανδρείας, καθ' ὃν χρόνον καὶ αἱ ἄλλαι ἀλλαχοῦ ὑφιστάμεναι ὡσαύτως προήγοντο καὶ νέαι εἰς αὐτὰς προσετίθεντο. Δυστυχῶς ἡ ἀκμὴ τῶν Κοινοτήτων, ἀποτελουσῶν μὲν ἰδίους διοικητικοὺς ὀργανισμούς, ἀλλὰ συγκεντρουμένων περὶ τοὺς ναοὺς αὐτῶν, δὲν ἐχρησιμοποιήθη ὑπὲρ τοῦ Πατριαρχείου. Ὁ Πατριάρχης Φώτιος ἀνῳκοδόμησεν ἐκ βάθρων τὸν ναὸν τῆς ἐν Καΐρῳ Μονῆς τοῦ ἁγ. Γεωργίου, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ καταρρίψῃ τὸ σεσαθρωμένον παλαιὸν Πατριαρχικὸν οἴκημα περὶ τὴν Μονὴν τοῦ ἁγίου Σάβα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Αἱ Κοινότητες ἐφάνησαν πρόθυμοι ν' ἀνοικοδομήσωσιν ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ ἀξιοπρεπὲς Πατριαρχεῖον, ἀλλὰ δυστυχῶς, δὲν ἐπραγματοποιήθη ἡ σκέψις ἐκείνη. Ἵδρυσεν ὁ Πατριάρχης τῷ 1908 Τυπογραφεῖον παρὰ τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τὰ δύο περιοδικὰ «*Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος*» καὶ *Πάνταινος*», περὶ τὰ ὁποῖα συνεκεντρώθη σπουδαία πνευματικὴ ἑλληνικὴ κίνησις, ἐνισχύσασα τὴν καθ' ὅλου ἐκπολιτιστικὴν κίνησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Αἰγύπτου.

Ἤδη περὶ τὸ 1875 εἶχεν ἱδρυθῇ ἐν Καΐρῳ Σύλλογος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «*Ἕνωσις*», σκοπὸν ἔχων τὴν ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν τῶν Ἑλλήνων Καΐρου διὰ Βιβλιοθήκης καὶ Ἀναγνωστηρίου, διὰ καταλλήλων δημοσιευμάτων καὶ διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν Σχολῶν. Ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου ὁ Σύλλογος εἶχεν ἐργασθῇ ἐπὶ μακρὸν λίαν ἐπωφελῶς, ἐξέδιδε καὶ τὸ περιοδικὸν «*Κέκροψ*». Ταυτοχρόνως εἰργάζετο καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἕτερος Σύλλογος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «*Σεράπειον*», βραδύτερον δὲ (1892) ἱδρύθη αὐτόθι ὑπὸ Ἑλλήνων ὁ Σύλλογος φιλομαθῶν «*Ἀθήναιον*», ἀλλὰ προσέλαβε μᾶλλον διεθνῆ χαρακτῆρα. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἵδρυσις τοῦ Μουσείου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου ἱδρύθησαν οἱ ἑλληνικοὶ ἐπιστημονικοὶ Σύλλογοι ὁ «*Πτολεμαῖος*» ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τὸ «*Ἑλλήνιον*» ἐν Καΐρῳ, φέρον τὸ ὄνομα ὅπερ ἔφερε Σύλλογος ἐν Ναυκράτει μνημονευόμενος ὑπὸ Ἡροδότου. Δυστυχῶς ὅμως τὸ «Ἑλλήνιον» τοῦ Καΐρου ἐπὶ μικρὸν μόνον διήρκεσε. Βλ. Αἴγυπτος, τόμ. Β' 606.)

Εἰς τὴν πνευματικὴν ταύτην κίνησιν, ἥτις ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ πραγματικὴν ἑλληνικὴν ἀναγέννησιν ἐν Αἰγύπτῳ, προσετίθετο διὰ τῶν Πατριαρχικῶν περιοδικῶν ἀξία πολλοῦ λόγου ἐκκλησιαστικὴ κίνησις, ἀνακοπεῖσα δυστυχῶς μετὰ τὴν ἐξ Ἀλεξανδρείας ἀπομάκρυνσιν τῶν ἐργατῶν αὐτῆς. Ὁ Πατριάρχης μὴ δυνάμενος νὰ ἐμψυχώσῃ τὴν κίνησιν ἐκείνην, προέβη οὐχ ἧττον καὶ εἰς τὴν ἑξῆς σπουδαίαν πρᾶξιν. Διήρεσε τὴν ὅλην διοίκησιν τοῦ Πατριαρχείου εἰς ἑπτὰ Ἐπαρχίας, ἐκτὸς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Καΐρου, καὶ ἐχειροτόνησεν Ἐπισκόπους, μεθ' ὧν συνεκρότει ἐνίοτε συνοδικὰς διασκέψεις. Ἀλλὰ δυστυχῶς, ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν μελετῶν τὸ ζήτημα τῆς διοικητικῆς διοργανώσεως τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου δὲν ἐπρόφθασε νὰ πραγματοποιήσῃ πάγκοινον ἀληθῶς πόθον. Κατὰ τὸ προπαρελθὸν ἔτος ὁ πάντοτε διατηρήσας ἑαυτὸν μακρὰν πάσης γενικωτέρας ἐκκλησιαστικῆς κινήσεως Πατριάρχης Φώτιος μεταβὰς εἰς Ἀγγλίαν καὶ Σουηδίαν, συμμετασχὼν θρησκευτικῶν πανηγύρεων καὶ συνεδρίων, διὰ τῆς εὐγλωττίας αὐτοῦ καὶ τῆς καθόλου παραστάσεως ἐνεποίησε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ξένους καὶ ὑπέμνησε τὸ ἔνδοξον παρελθὸν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Τῇ 4 πρὸς τὴν 5 Σεπτεμβρίου 1925 ἐπιστρέφων εἰς Ἀνατολήν, ἐτελεύτησε τὸν βίον ἐν Ζυρίχῃ τῆς Ἑλβετίας.

Ἡ ἔλλειψις Κανονισμῶν τοῦ Πατριαρχείου προέβαλεν εὐθὺς ἀμέσως σωρείαν δυσεπιλύτων προβλημάτων καὶ προὐκάλεσεν ἀνωμαλίας, ὧν τὰ ἐπακολουθήματα εἰσέτι παραμένουσι. Τὰς ἀνωμαλίας ἐπηύξησαν αἱ ἀξιώσεις τῶν ἐκ Συρίας Ὀρθοδόξων, ζητησάντων οὐ μόνον ἀριθμὸν ψήφων δυσανάλογον πρὸς τὸν ἐν Αἰγύπτῳ πληθυσμὸν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν χειροτονίαν ἀραβοφώνων Ἐπισκόπων, χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἰδιαιτέρας συμπαγεῖς Κοινότητας. Τὸ ἀτυχέστερον σημεῖον τῆς ὅλης διεξαγωγῆς τῆς ἐκλογῆς νέου Πατριάρχου ὑπῆρξεν ἡ ἀνάμιξις τῆς Αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως διὰ τῆς εἰς αὐτὴν ὑποβολῆς τοῦ καταλόγου τῶν ὑποψηφίων καὶ ἐν γένει τῆς εἰς αὐτὴν μεταφορᾶς τῶν δικαιωμάτων τῆς τουρκικῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Ἐντεῦθεν τὸ ἔργον τῆς ἐκλογῆς ἐδυσχεράνθη καὶ ἐπὶ μακρὸν ἀσκόπως παρετάθη.

Ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ Πατριάρχου Φωτίου Τοποτηρητὴς ἐξελέγη ὁ Μητροπολίτης Τριπόλεως **Θεοφάνης**, ὅστις τῇ 28 Δεκεμβρίου 1925 ἐδημοσίευσε τὴν καταρτισθεῖσαν Ἐγκύκλιον τῆς ἐκλογῆς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου δεδομένων, μετά τινων τροποποιήσεων. Τῇ 3 Φεβρουαρίου 1926 τὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἤτοι, ἐκτὸς τοῦ προεδρεύοντος Τοποτηρητοῦ, ὁ Λεοντουπόλεως Χριστόφορος, ὁ Πηλουσίου Πολύευκτος, ὁ Νουβίας Νικόλαος καὶ ὁ Πτολεμαΐδος Παρθένιος, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Ἐπιτροπῶν τῶν Κοινοτήτων καὶ πάντων τῶν κληρικῶν, ἐν συνόλῳ 258 κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, προέβησαν εἰς τὴν ἀνάδειξιν τῶν ὑποψηφίων, ἐν οἷς ἐτέθησαν, ἐκτὸς τεσσάρων μητροπολιτῶν τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ θρόνου, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος, ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Χρύσανθος καὶ ὁ πρῴην Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Μελέτιος. Τούτων δὲ ὁ κατάλογος ὑπεβλήθη εἰς τὴν Αἰγυπτιακὴν Κυβέρνησιν, ἐπιστραφεὶς μετὰ δύο ὁλοκλήρους μῆνας, τῇ 3 Ἀπριλίου, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ διαγραφαὶ ὀνομάτων διεδόθησαν καὶ σημειώματα τοῦ Πρωθυπουργοῦ πρὸς τὸν Τοποτηρητὴν ἐξεπέμφθησαν. Τέλος τῇ 20 Μαΐου 1926 συνελθοῦσα ἡ ἐκλογικὴ συνέλευσις ἀνέδειξε διὰ ψήφων 138 Πάπαν καὶ Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας τὸν πρῴην Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ***Μελέτιον*** τοῦ ἑτέρου τῶν ὑποψηφίων μητροπολίτου Νουβίας Νικολάου λαβόντος ψήφους 126. Προπεμφθεὶς ἐξ Ἀθηνῶν ἔνθα διέμενεν ὁ νέος Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, τῇ 10 Ἰουνίου, ἀφίκετο εἰς Ἀλεξάνδρειαν τῇ 13 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἐνεθρονίσθη δ' ἐν τῷ ναῷ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀλλὰ δὲν ἀνεγνωρίσθη ἔτι (1927) ἐπισήμως ὑπὸ τῆς Αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως, ἕνεκα τῶν διαπραχθέντων κατὰ τὴν ἐκλογὴν σφαλμάτων καὶ τῆς μὴ ἐπιλύσεως τῶν προβαλλομένων ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων Συρίων ζητημάτων. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐκώλυσεν αὐτὸν ὅπως μετὰ δραστηριότητος ἐπιληφθῇ τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας.

Σύγχρονος συγκρότησις τῆς Ἐκκλησίας.— Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας, μετὰ τοσαύτας καὶ τοιαύτας ἱστορικὰς περιπετείας κατορθώσασα νὰ διασωθῇ, ἀποτελεῖ ἓν τῶν Πατριαρχείων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὸ δεύτερον μετὰ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως. Διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς ὀκτὼ ἐκκλησιαστικὰς Ἐπαρχίας α') *Ἀλεξανδρείας*, διευθυνομένην ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ ἔχουσαν ἕδρας τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὸ Κάϊρον, μετὰ 26 ναῶν, β') *Μέμφιδος*, ἔχουσαν ἕδραν τὴν Ἡλιούπολιν, μετὰ 5 ναῶν, γ') *Πηλουσίου*, ἔχουσαν ἕδραν τὸ Πὸρτ Σαΐδ μετὰ 5 ναῶν, δ') *Λεοντοπόλεως*, ἔχουσαν ἕδραν τὸ Ζαγαζίκ, μετὰ 7 ναῶν, ε') *Πτολεμαΐδος*, ἔχουσαν ἕδραν τὴν Μίνιαν, μετὰ 6 ναῶν, στ') *Νουβίας*, ἔχουσαν ἕδραν τὸ Χαρτούμ, μετὰ 6 ναῶν, ζ') *Αἰθιοπίας* (Ἀξώμης), ἔχουσαν ἕδραν τὴν Ἀδὶς Ἀμπέμπα, μετὰ 4 ναῶν, η') *Τριπόλεως*, ἔχουσαν ἕδραν τὴν Τρίπολιν, μετὰ 6 ναῶν. Ἀπὸ ἔτους ἤρξατο λειτουργοῦσα τακτικῶς ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Πατριάρχου, ἀλλὰ τὸ σύστημα ἐν γένει τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας παραμένει οἷον ἦτο ἐν τῇ ἀρχαιότητι, συγκεντρωτικόν, ἐν πολλοῖς ὁμοιάζον πρὸς τὸ ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ἐπικρατῆσαν. Οἱ Ἐπίσκοποι, Μητροπολίτου τίτλον φέροντες, ὡς καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι συνέβαινε, στεροῦνται αὐτοτελείας ἐν τῇ διοικήσει τῶν ἑαυτῶν Ἐπαρχιῶν, ὁ δὲ Πατριάρχης Φώτιος ἐχαρακτήριζεν αὐτοὺς ὡς βοηθοὺς ἑαυτοῦ Ἐπισκόπους. Πάντως ἡ διακανόνισις τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας θὰ καθορίσῃ καὶ τὴν θέσιν τῶν Ἐπισκόπων, ἄνευ ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τῶν ἀρχαίων βάσεων τῆς διοικήσεως αὐτῆς. Μονὰς ἔχει τὸ Πατριαρχεῖον 5, τοῦ ἁγ. Σάβα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τοῦ ἁγ. Νικολάου ἐν Ραχητίῳ, τοῦ ἁγ. Νικολάου καὶ τοῦ ἁγ. Γεωργίου ἐν Καΐρῳ καὶ τοῦ ἁγ. Νικολάου ἐν Δαμιέττῃ, ἀλλ' αἱ Μοναὶ αὗται δὲν εἶναι ὠργανωμέναι ὡς Μοναί, στεροῦνται δὲ μοναχῶν. Δύο χρησιμεύουσιν ὡς κατοικίαι τοῦ Πατριάρχου.

Τὸ Πατριαρχεῖον διατηρεῖ ἀπὸ ἔτους Ἱερατικὴν Σχολὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Ἐκκλησιαστικὸν Ὀρφανοτροφεῖον ἐν Ἡλιουπόλει, ἔχει ἴδιον Τυπογραφεῖον καὶ δημοσιεύει ἀπὸ τοῦ 1908 τὰ περιοδικὰ «*Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος*» καὶ «*Πάνταινος*». Μεγάλην δὲ πνευματικὴν δύναμιν τοῦ Ὀρθοδόξου Πατριαρχείου ἀποτελοῦσιν αἱ ἀκμάζουσαι τεσσαράκοντα περίπου Κοινότητες τῆς Αἰγύπτου μετὰ τῶν Σχολείων, Φιλανθρωπικῶν Ἱδρυμάτων, τῶν Συλλόγων καὶ τῆς καθόλου αὐτῶν πνευματικῆς κινήσεως (βλ. λ. **Αἴγυπτος τόμ. Β'**, σ. 606, 607), ἀνέρχεται δὲ ὁ ὀρθόδοξος πληθυσμὸς τῆς Αἰγύπτου εἰς 140,000 περίπου, ὧν 10 ἕως 15,000 προέρχονται ἐκ Συρίας.

Οἱ *Κόπται* ὑπολογίζονται εἰς ἓν περίπου ἑκατομμύριον. Μένουσι πιστοὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν διδασκαλίαν τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ μετά τινων ἀποκλίσεων (πρβλ. Κοπτικὴν Κατήχησιν ὑπὸ *Kummus Faltâûs* 1885, Ἀγγλικὴ μετάφρασις ὑπὸ R. Odeh, London 1892. *George Macaire*, L'Eglise Compte sa foi d'our d'aujourd'hui, comparé avec la foi de ses pères, Caire 1893). Ὁ Πατριάρχης αὐτῶν ἑδρεύων ἀπὸ τοῦ ια' αἰῶνος ἐν Καΐρῳ τιτλοφορεῖται «Ἁγιώτατος Πατήρ, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, πάσης Αἰγύπτου, Νουβίας, Ἀβησσυνίας, Πενταπόλεως καὶ πάσης χώρας εὐαγγελισθείσης ὑπὸ τοῦ ἁγίου Μάρκου». Ἐκλέγεται συνήθως ἐκ τῶν Μοναχῶν τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου. Τίθενται 100 ὑποψήφιοι, ἐλαττούμενοι δι' ἐπανειλημμένων ψηφοφοριῶν εἰς 50, 25, 10, 2. Τῶν τελευταίων 2 τὰ ὀνόματα τίθενται ἐν κάλπῃ, ἐξ ἧς μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐξάγεται ἓν ὄνομα καὶ ἀνακηρύσσεται ὁ Πατριάρχης. Τὴν πρᾶξιν τῆς ἐκλογῆς ὑπογράφουσιν οἱ μητροπολῖται, οἱ Ἐπίσκοποι καὶ τινες τῶν εὐγενῶν Κοπτῶν τοῦ Καΐρου. Ὁ Κόπτης Πατριάρχης εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ζῇ βίον ἀσκητικώτατον, ἀπαγορευμένης εἰς αὐτὸν τῆς βρώσεως καὶ ἰχθύων ἔτι ἐν πολλαῖς περιστάσεσι καὶ τῆς πόσεως οἴνου. Ἐκ τῶν μοναχῶν ἐκλέγονται καὶ οἱ Ἐπίσκοποι, ὑπερβάντες τὸ 30ὸν ἔτος. Εἶναι δὲ ὅλως ἀνεξάρτητοι ἐν τῇ διοικήσει τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν, ἀντιθέτως πρὸς τὸ σύστημα τοῦ Ὀρθοδόξου Πατριαρχείου.

Ἐκτὸς τῆς Ἐπαρχίας Καΐρου, ἣν διοικεῖ ὁ Πατριάρχης, ἡ Κοπτικὴ Ἐκκλησία διαιρεῖται εἰς 11 Μητροπόλεις καὶ 2 Ἐπισκοπάς. Ὁ πρῶτος Μητροπολίτης ἑδρεύει ἐν Ἱερουσαλὴμ ἢ ἐν Ἰόππῃ ἔχων ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ οὐ μόνον τὴν ἐν Ἱερουσαλὴμ Κοπτικὴν Κοινότητα ἀλλὰ καὶ ἱκανὸν μέρος τῆς Αἰγύπτου. Ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν δικαιοδοσίαν τοῦ Κόπτου Πατριάρχου ὑπάγεται καὶ ὁ Abuna τῆς Ἀβησσυνίας. Τίτλον Ἐπισκόπου φέρουσι καὶ οἱ ἡγούμενοι τῶν τεσσάρων Μοναστηρίων ἁγίου Ἀντωνίου, ἁγίου Παύλου, τοῦ Moharag καὶ τοῦ Baramous. Ὁ ἐφημεριακὸς Κλῆρος ἀνέρχεται εἰς 900 περίπου, οἱ δὲ ναοὶ εἰς 470.

Ἐκτὸς τῶν Κοπτῶν Μονοφυσιτῶν ὑπάρχουσι καὶ οἱ ἡνωμένοι μετὰ τῆς Ἐκκλησίας Ρώμης *Κόπται καθολικοί*. Ἡ λατινικὴ προπαγάνδα κατὰ τὸν ιη' αἰῶνα κατώρθωσε νὰ ἑλκύσῃ τὸν ἐν Ἱερουσαλὴμ Κόπτην Ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον, ὅστις ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν προσηλύτων ὡς Ἀποστολικὸς Βικάριος. Ἐν ἔτει 1895 ὁ Πάπας Λέων ΙΓ' διῄρεσε τὴν Αἴγυπτον εἰς τρεῖς ἐκκλησιαστικὰς διοικήσεις διὰ τοὺς Κόπτας καθολικούς, ὀνομάσας Πατριαρχικὸν Βικάριον τὸν *Κύριλλον Μακάριον*, ἀρχαῖον μαθητὴν τῶν Ἰησουϊτῶν, τοῦτον δὲ τῇ 19ῃ Ἰουνίου 1900 προήγαγεν εἰς Πατριάρχην τῶν Κοπτῶν Καθολικῶν. Ἀλλ' ὁ Κύριλλος Μακάριος ἀπεπειράθη νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐλθὼν εἰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ Ὀρθοδόξου Πατριάρχου Φωτίου. Παρῃτήθη δὲ τῷ 1908. Τῷ 1912 ἐφάνη πραγματοποιήσας τὸν σκοπὸν τῆς προσελεύσεως εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀλλ' ἐδήλωσε πάλιν ὑποταγὴν εἰς τὸν Πάπαν Ρώμης. Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν *Μάξιμος Sedfaoui*, Ἐπίσκοπος Ἑρμουπόλεως τῆς Μεγάλης (Minieh), δὲν ὠνομάσθη Πατριάρχης, ἀλλὰ Ἀποστολικὸς κυβερνήτης. Κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1926 ἐχειροτονήθησαν ὑπὸ τοῦ Πάπα Πίου ΙΑ' ὁ *Morcos Khouzam* Ἐπίσκοπος Τάντας καὶ ὁ *Βασίλειος Bistavros* Ἐπίσκοπος Ἑρμουπόλεως τῆς Μεγάλης. Ὁ πρῶτος ὠνομάσθη καὶ Ἀποστολικὸς κυβερνήτης. Ἔχει

Digitized by Google

δὲ ὑφ' ἑαυτὸν περὶ τοὺς 70 Πρεσβυτέρους, ὧν μέρος εἶναι ἔγγαμοι. Ἔν τινι ἐν Καΐρῳ Συνόδῳ τοῦ 1898 ὡρίσθη ὡς ὑποχρεωτικὴ ἡ ἀγαμία τοῦ Κλήρου, ἀλλὰ δύναται ὁ Ἀποστολικὸς κυβερνήτης νὰ ἐπιτρέψῃ τὸν γάμον κατὰ τὴν κρίσιν του. Οἱ Κοπτοκαθολικοὶ ἔχουσι περὶ τοὺς ἑξήκοντα ναούς, χρησιμοποιοῦντες ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ τὴν κοπτικὴν γλῶσσαν, εἰς δὲ τὰς Σχολὰς αὐτῶν διδάσκουσιν Ἰησουῖται καὶ ἄλλοι Λατῖνοι μοναχοί.

Ἐκτὸς τῶν οὐνιτῶν Κοπτοκαθολικῶν ὑπάρχουσι καὶ περὶ τὰς 60.000 *Λατίνων* ἐν Αἰγύπτῳ, Γάλλων, Ἰταλῶν καὶ ἄλλων ἐθνοτήτων. Ἐκτὸς τῶν ἀπὸ τῶν Σταυροφοριῶν ὀνομαζομένων Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας in partibus infidelium καὶ ἐν Ρώμῃ διαμενόντων, κατὰ τὸν ιδ' αἰῶνα προσετέθησαν καὶ ἐπίσκοποι Δαμιέττης, Ἱππῶνος καὶ Galaad ἢ Kalaat, ὑπὸ τὸν ψιλώνυμον Λατῖνον Πατριάρχην ὑπαγόμενοι (*C. Eubel*, Hierarchia catholica medii aevi, Muniter 1898). Ἀπὸ δὲ τοῦ 1839 ἐγκατεστάθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ τοῦ Πάπα Ρώμης Ἀποστολικὸν Βικαριᾶτον (Vicariatus Apostolicus Aegypti) καὶ Ἀποστολικὴ Ἀντιπροσωπεία (Delegatio Apostolica), ἧς ἡ δικαιοδοσία ἐπεξετάθη μέχρι τῆς Ἀραβίας. Τὰ παπικὰ ταῦτα ἱδρύματα παραμένουσι καὶ μέχρι σήμερον. διότι ἀπεστάλη μὲν τῷ 1859 Λατῖνος Πατριάρχης εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἀλλὰ τῷ 1866 κατηργήθη ἡ θέσις αὐτοῦ. Ἑδρεύει δ' ἐν Ρώμῃ ὁ τιτουλάριος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Ἐκτὸς τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἑδρεύοντος Ἀποστολικοῦ Βικαρίου καὶ ἐπιτετραμμένου τῆς Ἁγίας Ἕδρας ἑδρεύει ἐν Καΐρῳ μὲν ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ λατινικῶν ἱεραποστολῶν, ἐν δὲ τῇ Ἀσσουὰν ἕτερος Ἀποστολικὸς Βικάριος. Πάντα τὰ μοναχικὰ τάγματα τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας ἔχουσι τοὺς ἀντιπροσώπους των ἐν Αἰγύπτῳ, εἰς τὰς σπουδαιοτέρας δὲ πόλεις αὐτῆς λειτουργοῦσι πολυάριθμα Σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, διευθυνόμενα ὑπὸ μοναχῶν.

Ἐν Καΐρῳ καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπάρχουσιν ἀκμάζουσαι *Ἀρμενικαὶ Κοινότητες*. ἀριθμοῦσαι περὶ τὰς 5.000 μελῶν. Ἀπὸ τοῦ 1850 ἑδρεύει ἐν Καΐρῳ Ἀρμένιος ἐπίσκοπος ἐξαρτώμενος ἐκ τοῦ Ἀρμενίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Πολλοὶ Ἀρμένιοι ἀνῆλθον εἰς μεγάλα ἀξιώματα ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐπὶ τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ διεκρίθη ὁ Nubar πασᾶς. Ὑπάρχουσι καὶ *οὐνῖται Ἀρμένιοι* ἐν Αἰγύπτῳ, ὧν ὁ Κλῆρος ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ οὐνίτου Πατριάρχου Κιλικίας.

Ἐν Καΐρῳ ὡσαύτως ἑδρεύει καὶ Ἐπίσκοπος τῶν *Ἄγγλων Ἐπισκοπιανῶν* ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς τῆς Αἰγύπτου, ὑπάρχουσι δὲ ἐν διαφόροις πόλεσι τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Σουδὰν ναοὶ τῶν Ἐπισκοπιανῶν.

Ἡ πρώτη *Προτεσταντικὴ* Κοινότης ἱδρύθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ τοῦ Χεδίβου Ἀββᾶς 6' ἐξ Ἄγγλων προτεσταντῶν, ὑπάρχουσι δὲ ναοὶ αὐτῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Καΐρῳ, Πὸρτ Σαΐδ, Σουέζ, Ἰσμαηλίᾳ. Γερμανοὶ προτεστάνται ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀπὸ τοῦ 1857, ἐν Καΐρῳ ἀπὸ τοῦ 1866. Οἱ πάστορες αὐτῶν ἀποστέλλονται ἐκ Βερολίνου ὑπὸ τοῦ Oberkirchenrat, ἐξ οὗ καὶ ἐξαρτῶνται, διὰ 5—6 ἔτη. Ἔχουσι Σχολὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐν Καΐρῳ ὡς καὶ Νοσοκομεῖον. Ἐν τοῖς ναοῖς τῶν Εὐαγγελικῶν Γερμανῶν ἐκκλησιάζονται καὶ Γάλλοι προτεστάνται, μὴ ἔχοντες ἰδίους ναούς, ὅθεν εἰς ὡρισμένας περιστάσεις γίνεται χρῆσις καὶ τῆς γαλλικῆς γλώσσης ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ. Ὁ ἀριθμὸς ἐν γένει τῶν Προτεσταντῶν ἐν Αἰγύπτῳ εἶναι ἀσήμαντος.

Ἱκαναὶ *Προτεσταντικαὶ Ἱεραποστολαὶ* ἐργάζονται μεταξὺ τῶν Κοπτῶν καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1854 αἱ Ἀμερικανικαὶ Πρεσβυτεριαναὶ Ἱεραποστολαὶ μετὰ πολλῆς τῆς δραστηριότητος, ἀλλ' ἄνευ σπουδαίων ἀποτελεσμάτων. Μεταξὺ τῶν Μουσουλμάνων Αἰγυπτίων, ἀποτελούντων τὸν μέγιστον ὄγκον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ἐργάζονται μᾶλλον Ἄγγλοι Ἱεραπόστολοι.

Παρὰ τὸν μουσουλμανικὸν ὄγκον τοῦ πληθυσμοῦ καὶ παρὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν τοῦ Ἰσλάμ, ἡ Αἴγυπτος, ἕνεκα τῆς διεθνοῦς θέσεως αὐτῆς, δὲν ἔχει φυσιογνωμίαν μουσουλμανικῆς χώρας. Ἡ φυσιογνωμία αὐτῆς ζωηρῶς χρωματίζεται ὑπὸ τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ Κοινοτήτων. Καίτοι δὲ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποτελεῖ μειονότητα ἐν σχέσει πρὸς τὴν Κοπτικὴν Ἐκκλησίαν, καίτοι στερεῖται τῆς ὑπὸ τῶν μοναχικῶν ταγμάτων τῆς Ρώμης καὶ τῶν Ἱεραποστολῶν τοῦ Προτεσταντισμοῦ ἀναπτυσσομένης θρησκευτικῆς κινήσεως, ἐν τούτοις κατέχει καὶ σήμερον περιφανῆ καὶ ἐξέχουσαν θέσιν. Ἐλπίζομεν δὲ ὅτι ἡ παροῦσα περιληπτικὴ μὲν καὶ γενικωτάτη, ἀλλά, κατὰ τὸ δυνατόν, πλήρης ἐπισκόπησις τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, θὰ καταρρίψῃ τὴν ἐπικρατοῦσαν προκατάληψιν, οὐ μόνον παρὰ τοῖς ξένοις ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἡμετέροις, καθ' ἣν ἀπὸ τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως τῆς Αἰγύπτου ἐξηφανίσθη ἐντελῶς ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, μόλις ἐσχάτως ἀναβιώσασα. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη, ὡς ἐδείχθη διὰ τῶν ἀνωτέρω γραμμῶν, οὐδέποτε ἔπαυσεν ὑπάρχουσα καὶ ἐν μέσῳ ἔτι ἐχθρικοῦ περιβάλλοντος, ὁποῖον διεμορφώθη διὰ τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ, καὶ ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτων κακώσεων καὶ τραγικῶν περιπετειῶν. Τὸ ἀναντίρρητον τοῦτο γεγονὸς καθιστᾷ ἐξόχως διδακτικὴν καὶ ἐνδιαφέρουσαν τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς ἐνδόξου Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Εἶναι ἀδύνατον ν' ἀναγραφῇ ἐνταῦθα λεπτομερῶς ἡ σχετικὴ πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἀπέραντος βιβλιογραφία. Ἱκανὸν μέρος αὐτῆς, ὅπου παρέστη ἀνάγκη, παρετέθη ἐντὸς τοῦ κειμένου τῆς ἀνωτέρω ἐκθέσεως, γενικὴν δὲ αὐτῆς ἀναγραφὴν ἴδε παρὰ *Ul. Chevalier*, Repertoire des sources historiques du moyen âge, Topo-bibliographie, Montbeliard 1894 ἄρθρον Alexandrie, πρβλ. J. M. E., Coptic Church, ἐν Dictionary of Christian Biographie. London 1877, I, 665—686. *W. Crum*, Koptische Kirche, ἐν RE³, XII, 801—815. *J. Pargoire*, Eglis d'Alexandrie, ἐν Vacant-Manz not, Dictionnaire de Théologie catholique, Paris 1909. I. 786—801, καὶ τὰ ἐν τῷ τοῦ *F. Cabrol*, Dictionnaire d' Archéologie et de Liturgie. ἄρθρα Alexandrie. Egypt, Caire, καὶ ἄλλα, ὡσαύτως τὴν βιβλιογραφίαν τοῦ ἄρθρου *Γ. Ἀγβανιτάκη* περὶ τῆς Αἰγύπτου, Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, τ. Β' 608. Γενικῶς δὲ σημειοῦμεν τὰ ἑξῆς:

Πηγαί: Πρὸς γνῶσιν τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ὡς πηγαὶ χρησιμεύουσιν οἱ ἀρχαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ ἱστορικοὶ καὶ τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἐν τῇ Πατρολογίᾳ *Migne* καὶ ἐν ἄλλαις ἐκδόσεσι, τὰ Πρακτικὰ τῶν Συνόδων, ὧν τελειοτέρα ἔκδοσις ἡ τοῦ *Mansi*, τὰ διάφορα Μαρτύρια, αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα, τὰ Χρονικὰ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας *Εὐτυχίου*, ἀναφέρει (?) συνέγραψαντο, τῶν Ἑλλήνων Βυζαντινῶν καὶ τῶν Ἀράβων χρονογράφων. τὰ ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐκ διαφόρων Βιβλιοθηκῶν ἔγγραφα. Εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν ἀναγόμενα ἔγγραφα ἐδημοσίευσεν ἱκανὰ ὁ *Γ. Μαζαράκης*, ὁ *Α. Παπαδόπουλος Κεραμεύς*, ὁ Ρῶσος *Πορφύριος Οὐσπένσκης* καὶ ὁ *Καλλίνικος Δελικάνης*, νῦν Μητροπολίτης Κυζίκου. Ἡμεῖς δ' ἐδημοσιεύσαμεν περὶ τὰ διακόσια ἀνέκδοτα ἔγγραφα, ἐν τῷ «Ἐκκλησιαστικῷ Φάρῳ» Ἀλεξανδρείας, ἐν μέρει δὲ καὶ ἐν τῇ Νέᾳ Σιὼν Ἱεροσολύμων, ὡς καὶ ἐν τῷ «Πανταίνῳ» Ἀλεξανδρείας, μετὰ διαφόρων μονογραφιῶν ἡμῶν καὶ μελετῶν. Δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ *εἴκοσι πέντε* τόμοι τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου», ὅσοι μέχρι τοῦδε ἐδημοσιεύθησαν, ἰδίως ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ *Γρηγορίου Παπαμιχαήλ*, διὰ τῶν ἐν αὐτοῖς δημοσιευμάτων καὶ διὰ τῆς πλουσίας βιβλιογραφίας. ἀποτελοῦσι πολυτιμοτάτην πηγὴν τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας.

Κατάλογοι Πατριαρχῶν: Μετὰ παλαιοτέρας ἐρεύνας καὶ δημοσιεύσεις καταλόγων ὑπὸ τοῦ *Joh. Bapt. Sollerii*, τοῦ *Eus. Renandotii*, τοῦ *M. Le Quien*, τοῦ *J. S. Assemani*, τοῦ *Henry Fynes Clinton*, καὶ ἄλλων, μετὰ κριτικῆς ἐπιστασίας ἐδημοσίευσε πλήρη κατάλογον τῶν τε Κοπτῶν καὶ τῶν Ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν ὁ *Alfred von Gutschmid* Verzeichniss der Patriarchen von Alexandrien ἐν Kleine Schriften, herausg von Fr. Rühl, Leipzig 1890 II, 396—520. Τὸν κατάλογον τοῦτον ὡς πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους Πατριάρχας φθάνοντα μέχρι τοῦ Κοσμᾶ Β' (1728), διορθοῖ καὶ συμπληροῖ ὁ παρ' ἡμῶν δημοσιευθεὶς Χρονολογικὸς πίναξ τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας, ἐν τῷ «Πανταίνῳ» 1926, ἀριθ. 2. Καταλόγους ἐδημοσίευσαν τῶν Ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν καὶ ἕτεροι Ἕλληνες ἐρευνηταί. Τελευταίως δὲ εἰς τὰς μέχρι τοῦδε ὑπαρχούσας ἐργασίας ὡς πρὸς τοὺς Κόπτας Πατριάρχας προσετέθησαν ἡ τοῦ *B. I. A. Evetts*, History of the Patriarchs of the Coptic Church ἐν Patrologia Orientalis I. σ. 300 618 καὶ τοῦ *A. Jülicher*, Die Liste der Alexandrinischen Patriarchen im VI und VII Jahrhundert, ἐν Festgabe für Karl Müller, Tübingen 1922.

Μονογραφίαι: Ἐκτὸς τῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἀναφερομένων πολυαριθμοτάτων μελετῶν, οἱ ξένοι ἐρευνηταὶ ηὐθύνησαν ἰδιαζόντως τὴν Κοπτικὴν Ἐκκλησίαν. Μακρὰ σειρὰ μονογραφιῶν Ἄγγλων ἰδίως καὶ Γάλλων ἐπιστημόνων, ἐν αἷς διεκρίθησαν ὁ *A. Butler* καὶ ὁ *E. Amélineau*, ἀναφέρονται εἰς τὴν Κοπτικὴν Ἐκκλησίαν. Τινὲς δὲ τῶν ἐπιστημόνων καθ' ὑπερβολὴν Κοπτικὴν παρέστησαν τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν αὐτῆς. Δὲν ἐδίστασαν νὰ παρουσιάσωσιν ὡς Κόπτην καὶ αὐτὸν τὸν μέγαν Ὠριγένη! Εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἐκτὸς τῶν παρ' ἡμῶν δημοσιευθεισῶν μέχρι τοῦδε τριάκοντα τεσσάρων μοναγραφιῶν καὶ μελετῶν τοῦ *Τ. Νεξούντζου*, τοῦ *Δ. Οἰκονομοπούλου* καὶ τοῦ *Γ. Μαζαράκη*, μονογραφίας ἐδημοσίευσαν ὁ *Ν. Σ. Φιλιππίδης*, ὁ *Δ. Πασχάλης*, ὁ *Δ. Καλλίμαχος*, ὁ *Κ. Δυοβουνιώτης*, ὁ *Γρηγόριος Παπαμιχαήλ*, ὁ *Ἀγαθάγγελος Νιναλάκης* νῦν Ἐπίσκοπος Χανίων καὶ τινὲς ἄλλοι. Ἐκ τῶν Ρώσων, ἐκτὸς τοῦ *Πορφυρίου Οὐσπένσκη*, ἐδημοσίευσαν ἐν τῷ περιοδικῷ Πετρουπόλεως «Χριστιανικὸν ἀνάγνωσμα» ὁ ἱερεὺς *Π. Ματβέεσκη*, ἄρθρον περὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἀπὸ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἑξῆς (1856) καὶ ὁ καθηγητὴς *Ι. Σοκολώφ* ἄρθρον ἐκτενὲς περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας κατὰ τὸν ιη' καὶ ιθ' αἰῶνα (1911—13), ὅπερ εἶναι κυρίως ἀνάλυσις τῶν ὑπὸ τοῦ *Καλλινίκου Δελικάνη* δημοσιευθέντων ἐγγράφων ἐκλογῆς Πατριαρχῶν.

Γενικὰ ἔργα: Καὶ ὡς πρὸς τὰ γενικὰ ἔργα περὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας συμβαίνει ὅ,τι καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐπὶ μέρους μονογραφίας, ἀνάγονται δηλονότι καὶ ταῦτα εἰς τὴν Κοπτικὴν Ἐκκλησίαν. Τοιαῦτα δὲ εἶναι τοῦ *P. I. M. Vansleb* (1677) καὶ τοῦ *E. Renandot* (1713), ἐκ τῶν νεωτέρων δὲ τῆς κυρίας *E. Butcher* (συζύγου Ἄγγλου ἱερέως) δίτομον ἔργον (1897), τοῦ *A. J. Butler*, ὡσαύτως δίτομον ἔργον καὶ ἄλλα. Ἐξαίρεσιν μοναδικὴν ἀποτελεῖ τὸ ἔργον τοῦ *John Mason Neale*, The Patriarchate of Alexandria, London 1847, ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ὀρθόδοξον Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Ἀρτέμιον, ἀσχολούμενον δὲ καὶ περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ παρουσιάζον ἐν αὐτῇ μεγάλα χάσματα. Τελευταίως ἤρξατο δημοσιευομένη ἐν τῷ «Ἐκκλησιαστικῷ Φάρῳ» τοῦ μακαρίτου *Γεω. Γ. Μαζαράκη*, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐπιμελείᾳ τοῦ καθηγητοῦ *Ε. Μιχαηλίδου*, εὐδοκιμώτατα ἀσχολουμένου περὶ τὴν ἔρευναν τῶν ἀραβικῶν πηγῶν. Κατ' αὐτὰς δ' ἐδημοσιεύθη καὶ ἡ ἑξῆς εὐνογραφικὴ πραγματεία *Γεωρ. Αλ. Σκαλιέρη*, Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας, τὸ κλῖμα καὶ ἡ δικαιοδοσία αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1927.

† Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Η ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας πόλεις εἰς τὰς ὁποίας ἐκηρύττετο ὁ Χριστιανισμός, ἤδη ἐνωρὶς παρέστη ἡ ἀνάγκη συστάσεως σχολῆς κατηχητικῆς πρὸς διδασκαλίαν τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς κατηχουμένους τὴν νέαν πίστιν. Δὲν γνωρίζομεν πότε ἀκριβῶς ἱδρύθη ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατηχητικὴ σχολή, ἥτις ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ὀνομάζεται διδασκαλεῖον τῆς κατηχήσεως, διδασκαλεῖον τῶν ἱερῶν λόγων, ἱερὸν διδασκαλεῖον, τὸ κατ' Ἀλεξάνδρειαν διδασκαλεῖον, διατριβὴ τῶν πιστῶν, χριστιανικὴ διατριβὴ καὶ ἄλλως. Πάντως, ὡς μαρτυρεῖ ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς τοῦ τετάρτου αἰῶνος Εὐσέβιος, αὕτη ὑπῆρχεν «ἐξ ἀρχαίου ἔθους» (Ἐκκλ. Ἱστ. 5. 10). Ὁ Ἱερώνυμος (De vir. ill. 36) πρῶτος ἀναφέρει τὸν εὐαγγελιστὴν *Μᾶρκον*, τὸν ὁποῖον ἀρχαία παράδοσις θεωρεῖ ὡς ἱδρυτὴν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐκκλησίας, ὡς ἱδρυτὴν καὶ τῆς κατηχητικῆς σχολῆς, ὅπερ φαίνεται λίαν ἀπίθανον. Ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Φίλιππος ὁ Σιδίτης θεωρεῖ τὸν κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ δευτέρου αἰῶνος ἀκμάσαντα ἀπολογητὴν *Ἀθηναγόραν* ὡς τὸν ἱδρυτὴν τῆς ἐν λόγῳ σχολῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ οὐδαμόθεν ἄλλοθεν μαρτυρουμένη εἴδησις αὕτη φαίνεται ὅλως ἀπίθανος. Πάντως περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς σχολῆς οὐδὲν βέβαιον γνωρίζομεν, καὶ τοῦτο μόνον δυνάμεθα μετὰ θετικότητος νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὑπῆρχεν ἀσφαλῶς αὕτη κατὰ τὰ μέσα τοῦ δευτέρου αἰῶνος. Θετικωτέρας τινὰς γνώσεις περὶ αὐτῆς ἔχομεν μόλις ἀπὸ τοῦ ἔτους 180 περίπου, ὅτε, ἐπὶ τοῦ ἐπισκόπου Δημητρίου, ἔγινε διδάσκαλος αὐτῆς «ἀνὴρ ἐπιδοξότατος», ὁ *Πάνταινος*, ὅστις ἐδίδασκε μετὰ πλείστης ἐπιτυχίας.

Ἡ σφοδρὰ πολεμικὴ τὴν ὁποίαν Ἰουδαῖοι, Ἐθνικοὶ καὶ αἱρετικοὶ διεξῆγον κατὰ τῆς ἐκκλησίας δι' ὅπλων πνευματικῶν, ἐγέννησεν ἤδη τὴν ἀνάγκην νὰ ἀμυνθῇ καὶ αὐτὴ διὰ τῶν αὐτῶν ὅπλων· τότε ἐθεωρήθη ἐπιβεβλημένη ἡ ἵδρυσις, ἰδίως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τῷ κέντρῳ τῆς ἐθνικῆς, ἰουδαϊκῆς καὶ αἱρετικῆς γνώσεως, ἑνὸς ἀνωτέρου ἐκκλησιαστικοῦ παιδευτηρίου διὰ κληρικοὺς καὶ μορφωμένους λαϊκούς, πρὸς στήριξιν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας ἔναντι ἑτεροθρήσκων καὶ αἱρετικῶν. Τοιουτοτρόπως ἐπὶ Πανταίνου βαθμηδὸν ἡ ἁπλῆ κατηχητικὴ σχολὴ διεμορφώθη εἰς θεολογικήν, διδασκομένων καὶ τῶν ἐγκυκλίων γραμμάτων καὶ κοσμικῶν καὶ φιλοσοφικῶν μαθημάτων.

Ἡ σχολὴ αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ πρώτη ἀνωτέρα θεολογικὴ σχολὴ ἡ λειτουργοῦσα ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Ἐκκλησίας—ἄγνωστον ἂν ἐξ ἀρχῆς—, καθόσον αἱ πρὸ αὐτῆς λειτουργοῦσαι, ὡς τοῦ Ἰουστίνου ἐν Ρώμῃ καὶ τοῦ Εἰρηναίου ἐν Γαλλίᾳ, ἦσαν ὅλως ἰδιωτικαί. Ἡ διαμόρφωσις τῆς κατηχητικῆς σχολῆς εἰς θεολογικὴν προῆλθεν, ὡς εἴδομεν, ἐξ ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης τῆς πανταχόθεν πολεμουμένης Ἐκκλησίας καὶ ἀναντιρρήτως διὰ τὴν διοργάνωσιν αὐτῆς θὰ ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψει οὐ μόνον τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μουσεῖον ἀλλὰ καὶ αἱ ἀνώτεραι ἰουδαϊκαὶ σχολαὶ *(μπὲθ-μίδρας)*. Σημειωτέον ὅτι προϊόντος τοῦ χρόνου ἐκτὸς τῆς ἀλεξανδρινῆς διεμορφώθησαν καὶ ἄλλαι τοιαῦται θεολογικαὶ σχολαί, ὡς ἐν Καισαρείᾳ, Σίδῃ, Ἐδέσσῃ, Νισίβει, Λαοδικείᾳ, Ρώμῃ, Ἀντιοχείᾳ, Κωνσταντινουπόλει καὶ Καρχηδόνι. Σπουδαιοτέρα ὅμως πασῶν παρέμεινεν ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πανταίνου περὶ τὸ 200, ἐδίδαξεν ἐν τῇ σχολῇ ὁ ἐξ Ἀθηνῶν καταγόμενος *Κλήμης*, ὅστις ἐκ τοῦ τόπου τῆς δράσεώς του κληθεὶς Ἀλεξανδρεὺς ἤδη ἀπὸ τοῦ 190 ἐβοήθει τὸν Πάνταινον ἐν τῷ ἔργῳ του. Ὁ Κλήμης, ἀνὴρ ἐξαιρέτου μορφώσεως, ἔδωκεν ἔτι σοβαρωτέραν κατεύθυνσιν εἰς τὴν σχολήν, εἰς ἣν προσήρχοντο παμπληθεῖς μαθηταί. Ὅταν ὅμως κατὰ τὸν ἐπὶ Σεπτιμίου Σευήρου διωγμόν, τῷ 202 ἢ 203, ἠναγκάσθη ὁ Κλήμης νὰ καταλίπῃ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὁ Ἐπίσκοπος Δημήτριος ὥρισε διάδοχόν του τὸν πολὺν *Ὠριγένη*, ὅστις ἦτο τότε μόλις δεκαοκταετής. Ἐπὶ τοῦ Ὠριγένους ἔφθασεν ἡ σχολὴ εἰς τὴν μεγίστην της ἀκμήν. Πλῆθος μαθητῶν προσήρχοντο διὰ νὰ ἐνωτισθοῦν τῆς ὑπερόχου διδασκαλίας του, οὐ μόνον Χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ αἱρετικοὶ καὶ ἐθνικοί, οὐ μόνον ἄνδρες ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, ἐξ ὧν ὀνομαστὶ ἀναφέρει ὁ Εὐσέβιος τὴν Ἡραΐδα, ἥτις κατηχουμένη ἤδη ὑπεβλήθη εἰς τὸν διὰ πυρὸς μαρτυρικὸν θάνατον. Τότε δ' ὁ Ὠριγένης διὰ νὰ ἀποκλείσῃ «πᾶσαν τὴν παρὰ τοῖς ἀπίστοις αἰσχρᾶς διαβολῆς ὑπόνοιαν», ἐπειδὴ δὲν ἐδίδασκε μόνον εἰς ἄνδρας ἀλλὰ καὶ εἰς γυναῖκας, διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον ηὐνούχισεν ἑαυτόν. Θεωρῶν δὲ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα οὐχὶ ὡς βιοποριστικὸν μέσον δὲν ἐδέχετο ἀμοιβὴν ἢ δῶρα παρὰ τῶν μαθητῶν του, ἀλλ' ἀπέζη ἀντιγράφων χειρόγραφα ἀρχαίων συγγραφέων, ἀνθ' οὗ ἐλάμβανεν ἡμερησίως 4 ὀβολούς, ἐξ ὧν καὶ ἀπέζη, λιτώτατα διαιτώμενος. Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς εἴπομεν, μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν του ἦσαν καὶ πεπαιδευμένοι ἐθνικοί, ἐθεώρησε καλόν, καίτοι ἦτο ἤδη εἰκοσιπενταετὴς καὶ ἡ φήμη του εἶχεν ἑδραιωθῇ, νὰ φοιτήσῃ παρὰ τῷ νεοπλατωνικῷ Ἀμμωνίῳ Σακκᾷ, διὰ νὰ τελειοποιηθῇ περὶ «τὰ κοσμικὰ καὶ φιλοσοφικὰ μαθήματα»· τότε ἐσπούδασε καὶ τὴν ἑβραϊκήν. Ταχέως, ὅμως, ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν μαθητῶν του, «μηδ' ἀναπνεῦσαι συγχωρούντων αὐτόν», ἠναγκάσθη νὰ διαιρέσῃ τὴν σχολὴν εἰς δύο τάξεις, τὴν «τῶν ἄρτι στοιχειουμένων», ἤτοι τῶν ἀρχαρίων, τὴν ὁποίαν ἀνέθεσεν εἰς τὸν τέως μαθητήν του καὶ εἶτα διάδοχόν του καὶ ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας *Ἡρακλᾶν*, «ἄνδρα λογιώτατον καὶ φιλοσοφίας οὐκ ἄμοιρον» καὶ τὴν τῶν «ἐν ἕξει», ἤτοι τῶν προκεχωρημένων, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδασκεν αὐτὸς θεολογίαν δογματικὴν καὶ ἑρμηνευτικήν. Κατόπιν ὅμως τῆς ἔριδος εἰς τὴν ὁποίαν ἦλθε πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας Δημήτριον, ἠναγκάσθη ὁ Ὠριγένης τῷ 232,

Digitized by Google

ἀναχωρήσας ἐξ Ἀλεξανδρείας νὰ καταφύγῃ εἰς Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης, ἔνθα ἦτο ἐπίσκοπος ὁ φίλος του Θεόκτιστος, καὶ νὰ καταλίπῃ «Ἡρακλᾷ τὸ τῆς κατηχήσεως διδασκαλεῖον».

Ἔκτοτε ἡ διδακτικὴ δρᾶσις τοῦ Ὠριγένους συνεχίσθη μέχρι τοῦ θανάτου του (254) ἐν Καισαρείᾳ. Ἐκεῖ προσέτρεχον πρὸς αὐτὸν πολλοὶ φοιτηταί, οὐ μόνον ἐκ τῶν ἐγχωρίων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἀλλοδαπῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ δύο ἀδελφοὶ ἐκ Πόντου, ὁ Θεόδωρος, ὁ μετέπειτα περίφημος ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας Γρηγόριος ὁ θαυματουργός, καὶ ὁ Ἀθηνόδωρος. Ὁ Γρηγόριος, μετὰ πενταετῆ παραμονὴν παρὰ τῷ Ὠριγένει (233—238), ἀναχωρῶν ἔγραψε, πλήρης εὐγνωμοσύνης καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλον, τὸν χαριστήριον αὐτοῦ λόγον (*Migne* Ἑ. π 10,1049—1104), ἐξ οὗ μανθάνομεν πολλὰς λεπτομερείας περὶ τῆς διδακτικῆς μεθόδου τοῦ Ὠριγένους. Ὁ Ὠριγένης εἰσῆγε τοὺς μαθητάς του πρῶτον εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἣν ἐθεώρει ἀπαραίτητον προηγούμενον τῆς θεολογικῆς μορφώσεως, διότι, ὡς ἔλεγεν, «οὐδὲ εὐσεβεῖν ὅλως δυνατὸν εἶναι τὸν μὴ φιλοσοφήσαντα». Κατ' ἀρχὰς ἐδίδασκε τὴν λογικὴν καὶ τὴν διαλεκτικήν, εἶτα τὰ φυσικὰ μετὰ τῆς γεωμετρίας καὶ ἀστρονομίας, εἶτα τὴν ἠθικήν, «οὐ λόγοις μόνον ἀλλὰ καὶ ἔργοις» καὶ τέλος τὴν θεολογίαν.

Ἡ μεγάλη ἐπίδρασις τοῦ Ὠριγένους ἐν τῇ σχολῇ τῆς Ἀλεξανδρείας δὲν ὠφείλετο μόνον εἰς τὴν ἔξοχον παιδείαν του καὶ τὴν ὄντως ἐξαίρετον διδακτικήν του ἰδιοφυΐαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὅτι ὁ βίος του ἦτο τὸ ζῶν ὑπόδειγμα τῆς διδασκαλίας του, διότι, ὡς λέγει ὁ Εὐσέβιος, (Ἐκ. Ἱστ. 6, 3) «οἷον τὸν λόγον, τοιόνδε τὸν τρόπον· καὶ οἷον τὸν τρόπον, τοιόνδε καὶ τὸν λόγον ἐπεδείκνυτο».

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐν Καισαρείᾳ σχολήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐδίδασκεν ὁ Ὠριγένης, ἐξηκολούθει λειτουργοῦσα καὶ ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σχολὴ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἡρακλᾶ, ὅστις, καίτοι ἱερεύς, δὲν ἔπαυσε φέρων τὸν φιλοσοφικόν του τρίβωνα. Οἱ μετὰ τὸν Ἡρακλᾶν σπουδαιότεροι διδάσκαλοι τῆς σχολῆς—καίτοι δὲν ἔχομεν ἀσφαλεῖς καὶ θετικὰς σχετικὰς πληροφορίας—ἦσαν ὁ *Διονύσιος*, ὁ *Θεόγνωστος*, ὁ *Πιέριος*, ὁ *Πέτρος*, ὁ *Δίδυμος ὁ τυφλὸς* καὶ ὁ *Ῥόδων*. Πάντες οὗτοι ἦσαν ἄνδρες διακρινόμενοι ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ· πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐφημίσθησαν ὡς συγγραφεῖς, καί τινες αὐτῶν ἐγένοντο ἐπίσκοποι Ἀλεξανδρείας, ὡς ὁ Ἡρακλᾶς (232—247), ὁ Διονύσιος (247—265) καὶ ὁ Πέτρος (300—312), ὅστις μάλιστα καὶ ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ τῆς πίστεως. Ὅλως ἰδιάζουσα μορφή, ἦτο ἡ μορφὴ τοῦ Διδύμου († 398), ὅστις τετραετὴς τυφλωθεὶς κατώρθωσεν οὐ μόνον νὰ γίνῃ αὐτὸς σοφὸς ἀλλὰ καὶ δοκιμώτατος συγγραφεὺς καὶ διδάσκαλος, διὸ ἀπεκλήθη ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου *Didymus videns*, ἤτοι *Δίδυμος βλέπων*.

Ὁ Ῥόδων θεωρεῖται ὁ τελευταῖος διδάσκαλος τῆς Σχολῆς, ἥτις ἀρχίζουσα νὰ παρακμάζῃ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, ὅτε αἱ ἀρειανικαὶ ἔριδες ἐπέφεραν τόσην ἀναστάτωσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἔλαβε κατὰ τὰς ὠριγενιστικὰς ἔριδας τὸ τελευταῖον κτύπημα. Κατὰ Φίλιππον τὸν Σιδίτην, ὁ Ῥόδων ἠναγκάσθη νὰ μεταφέρῃ τὴν σχολήν, περὶ τὸ 405, εἰς Σίδην τῆς Παμφυλίας καὶ ἔκτοτε οὐδαμοῦ αὕτη μνημονεύεται ὡς ὑφισταμένη, προφανῶς μετ' ὀλίγον διαλυθεῖσα.

Ἂν ἡ σχολὴ ἐλειτούργει εἰς ἴδιον οἴκημα δὲν γνωρίζομεν· πιθανώτερον φαίνεται ὅτι οἱ μαθηταὶ συνηθροίζοντο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ διδασκάλου (ἴδε καὶ *Εὐσ.* Ἐκ. Ἱστ. 6, 3).

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας ἐν στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ. Ἐν γενικωτέρᾳ ὅμως ἐννοίᾳ λέγοντες ἀλεξανδρινὴν θεολογικὴν σχολὴν ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν θεολόγων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, οἵτινες ἠκολούθουν τὰς ἀρχὰς τὰς τεθείσας ὑπὸ τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς Ἀλεξανδρείας, ἤτοι τοῦ *Κλήμεντος* καὶ μάλιστα τοῦ *Ὠριγένους*. Τὸ ἔργον τῆς ἀλεξανδρινῆς θεολογικῆς σχολῆς δὲν πρέπει νὰ περιορισθῇ τοπικῶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ χρονικῶς κατὰ τὸν τρίτον καὶ τέταρτον αἰῶνα· μαθηταὶ τῆς σχολῆς ἐξ ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου διέδιδον τὰς ἀρχὰς αὐτῆς πανταχοῦ καὶ πολὺν χρόνον μετὰ τὴν διάλυσίν της οἱ μεγάλοι τῆς Ἐκκλησίας πατέρες ἐξ αὐτῶν ἐφωτίζοντο καὶ ἐποδηγετοῦντο. Ἰδίως οἱ μεγάλοι Καππαδόκαι, οἱ δύο Γρηγόριοι καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος, μετὰ τὴν ἁγίαν Γραφήν, τὰ συγγράμματα τοῦ μεγάλου Ὠριγένους εἶχον ὡς τὴν πηγὴν ἐξ ἧς ἤντλουν τὰ νάματα τῆς ὑψηλῆς των διδασκαλίας. Ἀλλὰ ποῖαι εἶναι αἱ ἀρχαὶ αὗται, αἵτινες δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς αἱ χαρακτηριστικαὶ καὶ οὐσιώδεις τῆς ἀλεξανδρινῆς θεολογίας;

Θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς ἀλεξανδρινῆς θεολογίας ἦτο ἡ τάσις τῆς ἀναγωγῆς τῆς πίστεως, ἥτις, κατὰ Κλήμεντα, εἶναι «σύντομος τῶν κατεπειγόντων γνῶσις», εἰς γνῶσιν, ἥτις εἶναι «ἀπόδειξις τῶν διὰ πίστεως παρειλημμένων ἰσχυρὰ καὶ βέβαιος». Τοῦτο μόνον τῇ βοηθείᾳ τῆς φιλοσοφίας ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ· καίτοι οἱ Ἀλεξανδρινοὶ τὴν πλατωνικὴν καὶ νεοπλατωνικὴν φιλοσοφίαν εἶχον ὑπ' ὄψει, δὲν προσεκολλῶντο εἰς ὡρισμένον φιλοσοφικὸν σύστημα, ἀλλ' ἦσαν ἐκλεκτικοί. Τόσον ὁ Κλήμης ὅσον καὶ ὁ Ὠριγένης ἐφρόνουν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἦτο παιδαγωγὸς εἰς Χριστὸν καὶ ὅτι κατὰ θείαν εὐδοκίαν ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον· μετὰ πεποιθήσεως δ' ἐφρόνουν ὅτι ἡ ἀπόλυτος ἀλήθεια εὑρίσκεται ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, ὅστις εἶναι ἡ τελεία ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ.

Δευτέρα θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς ἀλεξανδρινῆς θεολογίας ἦτο, ὅτι τὸ ἀληθὲς νόημα τῶν ἁγίων Γραφῶν δύναται νὰ εὑρεθῇ μόνον διὰ τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας, ἤτοι τῆς ἑρμηνευτικῆς ἐκείνης μεθόδου, ἥτις, παρ' Ἕλλησι καὶ Ἰουδαίοις ἐν χρήσει οὖσα τότε, δὲν ἠρκεῖτο εἰς τὴν ἐκ τοῦ γράμματος παρεχομένην ἔννοιαν ἀλλ' ἐπεζήτει τὴν ὑπ' αὐτὸ κρυπτομένην βαθυτέραν ἔννοιαν. Ὁ Ὠριγένης ὡρμᾶτο ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι πολλαὶ περικοπαὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς κατὰ λέξιν λαμβανόμεναι οὐ μόνον δὲν παρέχουσιν ὠφέλειάν τινα, ἀλλὰ τοὐναντίον παρέχουσι πολλὰ τὰ σκανδαλώδη καὶ βλαβερά, ὡς ἡ ἱστορία τοῦ Λὼτ καὶ τῶν θυγατέρων του, διὰ τοῦτο πρέπει «ἐν τῷ σωματικῷ ψεύδει», ὡς ἔλεγε, νὰ ζητῶμεν «τὸ πνευματικὸν ἀληθές»· ἀδιαφοροῦντες διὰ τὸ γράμμα πρέπει νὰ ζητῶμεν «τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς», ὅπερ κρύπτεται ὑπ' ἐκεῖνο. Λ. χ. ὅταν ὁ Ψαλμῳδὸς λέγει (150,3) «αἰνεῖτε τὸν Θεὸν ἐν ψαλτηρίῳ καὶ κιθάρᾳ, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ», δὲν ἐννοεῖ κιθάραν καὶ τύμπανον καὶ χορόν, ἀλλὰ «κιθάρα ἐστὶ ψυχὴ πρακτικὴ ὑπὸ τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ κινουμένη· τύμπανόν ἐστι νέκρωσις τοῦ ἐπιθυμητοῦ, δι' αὐτὸ τὸ καλόν· χορός δ' ἐστι συμφωνία ψυχῶν λογικῶν τὸ αὐτὸ λεγουσῶν καὶ μὴ ἐχουσῶν σχίσματα»· ὅταν ἐν τῷ ψαλμικῷ χωρίῳ (148,4) λέγεται: «ὑψώσει κέρας λαοῦ αὐτοῦ», ὑπὸ τὸ «κέρας» νοητέον «νοῦς καθαρός».

Ὅτι ἡ ἀλληγορικὴ ἑρμηνεία καὶ μάλιστα ἡ κατάχρησις αὐτῆς, ἐξικνουμένη ἐνίοτε μέχρι τοῦ γελοίου, ἦτο ἑπόμενον νὰ ὁδηγήσῃ εἰς πολλὰς ὑποκειμενικότητας καὶ αὐθαιρεσίας εἶναι περιττὸν κἂν νὰ εἴπωμεν· τοῦτο κατενοήθη ἤδη καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὡς ἀντίδρασις κατὰ τῶν ὑπερβολῶν τῆς ἀλεξανδρινῆς σχολῆς προέκυψεν ἡ ἀντιοχειανὴ σχολὴ (βλ. λ.), τῆς ὁποίας κύριον χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ γραμματικὴ καὶ ἱστορικὴ ἑρμηνεία τῆς ἁγίας Γραφῆς. Ἀναντιρρήτως δ' ἡ κατάχρησις τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας συνετέλεσεν εἰς τὴν κατάπτωσιν τῆς σχολῆς.

Παρ' ὅλας ὅμως τὰς ὑπερβολάς, ἡ ἀλεξανδρινὴ θεολογία, ἰδίως διὰ τῆς προσπαθείας τῆς ἀναγωγῆς τῆς πίστεως εἰς γνῶσιν, δέον νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ πρώτη σοβαρὰ ἀπόπειρα ἐπιστημονικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως καὶ ἡ θεμελιώτρια τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης. Εἶναι ἀφάνταστος ἡ σημαντικωτάτη ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ τάσεις τῆς ἀλεξανδρινῆς σχολῆς, ὡς μάλιστα αὗται διετυπώθησαν ὑπὸ τοῦ Ὠριγένους, ἐπέφεραν ἐπὶ τῶν τυχῶν τῆς Ἐκκλησίας· τὸ κυριώτερον κατόρθωμα ὅμως αὐτῆς εἶναι ἀναντιρρήτως, ὅτι ἐπέστασε τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τῶν μεμορφωμένων τάξεων ἐπὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν καὶ ὅτι ἐχάρισεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα τῆς ἐρεύνης, ἄνευ τοῦ ὁποίου θὰ ἠδύνατο αὕτη νὰ φυτοζωῇ εἰς τὰς κατωτάτας βαθμίδας τοῦ ὄχλου, ἀλλὰ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποβῇ ἡ παγκόσμιος θρησκεία ἡ ἱκανοποιοῦσα καὶ τὰς ἀνωτέρας πνευματικὰς τάξεις.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ μεγάλου διδασκάλου τῆς σχολῆς, τοῦ Ὠριγένους, κατεκρίθη βραδύτερον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καθόσον ἐν ἐποχαῖς ἐκκλησιαστικῶν διενέξεων ἐθεωρήθη οὗτος ὁ ὑπαίτιος πάντων τῶν ἐν αὐτῇ κακῶν καὶ δυσχερειῶν· εἶναι ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι ὀπαδοὶ τῆς σχολῆς, Δίδυμος ὁ τυφλὸς καὶ ὁ Εὐάγριος, κατεκρίθησαν ὡς Ὠριγενισταί, ὅτι ὁ Γρηγόριος Νύσσης ἀπεδέχετο τὴν Ὠριγενικὴν ἀποκατάστασιν τῶν πάντων, ὅτι ὁ Εὐσέβιος ὁ Καισαρείας ἠρειάνιζεν· ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι ἡ παρέκκλισις τότε ἦτο εὐχερής, ἀφοῦ τὰ δόγματα δὲν εἶχον ἔτι ὁριστικῶς διατυπωθῇ, δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται, ὅτι ἡ σχολὴ ὡς ὅλον ἀπέφυγε δογματικὰς παρεμβάσεις καὶ ὅτι ἐξ αὐτῆς προέκυψαν οἱ σπουδαιότεροι πρόμαχοι τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ περίλαμπροι ἐκκλησιαστικαὶ μορφαί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Περὶ τῆς ἀλεξανδρινῆς κατηχητικῆς καὶ θεολογικῆς σχολῆς ἔχομεν ὀλίγας σχετικῶς εἰδήσεις ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας παρὰ *Γρηγορίῳ θαυματουργῷ* (Λόγος χαριστήριος), *Εὐσεβίῳ* (Ἐκκλ. Ἱστορ. ἰδίᾳ βιβλ. 5 καὶ 6), *Ἱερωνύμῳ* (De vir. ill 36 κ. ἀ.), *Ῥουφίνῳ* (Ἐκκλ. Ἱστορ. 2,7), *Φιλίππῳ Σιδήτῃ* (ἐν διασωθέντι ἀποσπάσματι τῆς Χριστιανικῆς του Ἱστορίας) καὶ τοῖς λοιποῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἱστορικοῖς, ἔτι δ' ἐξ αὐτῶν τῶν συγγραμμάτων τῶν Ἀλεξανδρινῶν θεολόγων, ἰδίᾳ τοῦ Κλήμεντος καὶ τοῦ Ὠριγένους. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν ἐγράφησαν πλεῖστα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους περὶ τῆς σχολῆς, ἐν θεολογικοῖς λεξικοῖς καὶ ἐγκυκλοπαιδείαις, ἱστορίαις δογμάτων, πατρολογίαις καὶ ἐν μονογραφίαις ὑπὸ τῶν *Guerike*, *Hallelbach*, *J. Simon*, *Vacherot*, *Kingsley*, *Bigg*, *Vigouroux*, *Heard*, *Lehman* κ. ἀ., ὧν πλήρη κατάλογον ἐν Harnack Dogmengischichte τόμ. α (die alexandrinische Katechetenschule). Ἑλληνιστὶ εἰδικαὶ μελέται περὶ τῆς ἀλεξανδρινῆς σχολῆς ἐγράφησαν: α') ὑπὸ *Νικηφόρου Καλογερᾶ* «Περὶ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρώτης χριστ. θεολ. σχολῆς, τῆς κατηχητικῆς καλουμένης» (Πέστη 18 ?) καὶ β') ὑπὸ *Α. Διομήδους Κυριακοῦ* «Περὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν θεολόγων καὶ ἰδίως τοῦ Ὠριγένους» (Λόγος πρυτανικός, ἐκφων. τῇ 3.12,1896.—Ἴδε Ἀ. Δ. Κυριακοῦ Θεολογ. διατριβαί, Ἀθῆναι 1898, σελ. 231—257)].

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗ ΙΑΤΡΙΚΗ

Βλ. Ἰατρικῆς ἱστορία.

ΑΡΧΑΙΑ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΤΙΣΙΣ ΚΑΙ ΚΤΙΣΜΑΤΑ

Ἡ Ἀλεξάνδρεια (ἀραβ. *Ἰσκεντερίγε*) κεῖται κατὰ τὸ ΒΔ ἄκρον τοῦ Δέλτα τοῦ Νείλου καὶ ἔχει γεωγραφικὰς συντεταγμένας: β. πλ. 31° 12'· ἀν. μῆκος ἀπὸ Γκρήνουϊτς 29 54' καὶ δυτ. μαγν. ἀπόκλισιν 1° 6'. [Βλ. λ. **Μεσόγειος Ἀνατολική**.—Χάρτ. Ἀγγλ. 243, 2650, 3119. — Mediter. Pilot V, σελὶς 56]

ΠΡΟ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Ὁ χῶρος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκτίσθη καὶ ἀνεπτύχθη ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἀνῆκε κατὰ τοὺς φαραωνικοὺς χρόνους εἰς τὸν Δυτικὸν νομόν. Οἱ εἰδικῶς περὶ τὴν φαραωνικὴν γεωγραφίαν ἀσχοληθέντες Brugsh καὶ de Rougé διαφωνοῦν εἰς τοῦτο. Ὁ πρῶτος λέγει, ὅτι ἀπετέλει μέρος τοῦ ἀρχαίου τρίτου νομοῦ τῆς Κάτω Αἰγύπτου, καλουμένου Ἀμὲντ Σχὲτ (= Δυτ. νομοῦ) καὶ ὅτι τὸ μέρος αὐτὸ ἐκαλεῖτο *Χουδ*, ἤτοι «διαμέρισμα τοῦ θρόνου», μὲ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν Δεμὶ ἐν Χώρ, σημερινὴν Δαμαγχούρ. Ὁ δεύτερος ὑποστηρίζει ὅτι ἀπετέλει τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ ἀρχαίου νομοῦ Πυτέ, ἔχοντος πρωτεύουσαν τὴν Τυκά, τὴν σημερινὴν παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν κώμην Ἄτκα (κοπτιστὶ Τκέου). Ἐπὶ Πτολεμαίων τὸ μέρος τοῦτο ἀπετέλεσε τὸν *Ἀλεξανδροπολίτην χῶρον* ἢ νομὸν ἢ τὴν «*χώραν Ἀλεξανδρέων*», ἡ ὁποία ἐλέγετο regio Alexandrinorum ἐπὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων. Τὰ ὅρια τῆς χώρας ταύτης ὁ Ψευδοκαλλισθένης καθορίζει «ἀπὸ Πανδύσεως μέχρι τοῦ Ἡρακλειωτικοῦ στόματος τὸ μῆκος, τὸ δὲ πλάτος ἀπὸ Βενδιδείου μέχρι Μικρᾶς Ἑρμουπόλεως». Ἡ Πάνδυσις εἶναι πιθανῶς ἡ Πλινθίνη τοῦ Στράβωνος, τὸ δὲ Ἡρακλειωτικὸν στόμα ἦτο ΒΑ τοῦ Κανώβου, τὴν δὲ Μικρὰν Ἑρμούπολιν ὁ μὲν Brugsh ταυτίζει πρὸς τὴν Δαμαγχούρ, ἄλλοι δ' αἰγυπτιολόγοι πρὸς τὸ σημερινὸν Ἀμποῦ Χόμους.

Κατὰ τὸν Ψευδοκαλλισθένη εἰς τὴν χώραν ταύτην ὑπήγοντο 16 κῶμαι, ὧν πρωτεύουσα ἦτο ἡ Ῥακῶτις, ἐνῷ τῶν ἄλλων τὰ ὀνόματα, λίαν ἐφθαρμένα εἰς τὰ χειρόγραφα, εἶναι δυσανάγνωστα. Ἡ ἄρδευσις τῆς χώρας ἐγίνετο διὰ δώδεκα διωρύγων, τὰς ὁποίας, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν, ὁ Ψευδοκαλλισθένης ὀνομάζει ποταμούς, ἐκβάλλοντας εἰς τὴν θάλασσαν ἄλλοτε, «καὶ μέχρι νῦν αἱ ἐκδρομαί, καίπερ πεφραγμέναι, δῆλαί εἰσι. Ἐχώσθησαν οἱ ποταμοὶ καὶ ἀγυιαὶ τῆς πόλεως καὶ πλατεῖαι ἐγεννήθησαν, δύο δὲ μόνον διέμειναν οἱ καὶ ἀπορρέουσιν εἰς τὴν θάλασσαν». Καὶ τούτων τὰ ὀνόματα εἶναι διεστραμμένα εἰς τὰ χειρόγραφα.

Ἡ χωρογραφικὴ διάπλασις τῆς ἀκτῆς, ἐφ' ἧς ἡ Ἀλεξάνδρεια, δὲν ἦτο ἡ αὐτὴ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Νησῖδες, μικρὸν μόλις ἐξαιρόμεναι ὑπὲρ τὴν ἐπιπολὴν τῆς θαλάσσης, ἐσχημάτιζον κομβολόγιον, φράττον τὸ στόμιον τοῦ κόλπου τὸν ὁποῖον ἀπετέλεσε κατόπιν ἡ Μαρεῶτις. Ἡ βραδεῖα ἔξαρσις τοῦ ὑπεδάφους, ἡ προσαγωγὴ ἄμμων τοῦ πυθμένος ὑπὸ τῶν ῥευμάτων συνήνωσαν κατὰ μικρὸν τὴν σειρὰν τῶν νησίδων εἰς ταινίαν ἀδιάκοπον καὶ ἔφραξαν τὸν κόλπον, τὸν ὁποῖον μετέβαλον εἰς λίμνην. Μία μόνον τῶν νησίδων, ἡ μεγαλυτέρα καὶ πρὸς τὸ πέλαγος μεμακρυσμένη, ἡ Φάρος, ἀπέμεινε παράλληλος πρὸς τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῆς ἀκτῆς καὶ τείνουσα τὰ ἄκρα της πρὸς ταύτην. Ἐπὶ τῆς κατέναντι ταύτης ἀκτῆς οἱ φαραὼ εἶχον ἐγκαταστήσει τὴν Ῥακῶτιν. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀλεξανδρείας τὸ ἔδαφός της ὑπέστη ἀλλοιώσεις σημαντικάς, εἴτε λόγῳ σεισμῶν εἴτε ἐκ βραδείας καθιζήσεως, περὶ ἧς ἐπραγματεύθη πρῶτος ὁ γεωλόγος Janko (Das Delta des Nil). Τὸ πτολεμαϊκὸν ἔδαφος εὑρίσκεται ὀκτὼ καὶ πλέον μέτρα ὑπὸ τὸ σημερινόν. Εἰς τὸν χῶρον τοῦτον, ἢ ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτήν, μέρη ἀξιομνημόνευτα ἦσαν ἡ νῆσος *Φάρος*, ἡ *Χερσόνησος*, ἡ *Ταινία*, ἡ *Μεγάλη Ταπόσιρις*, ἡ πόλις *Μαρέα*, ἡ λίμνη *Μαρεία* ἢ *Μαρεῶτις*, καὶ ἡ *Σχεδία*, ἐπὶ τῆς παραλίας δὲ τῆς ΒΑ, ἡ *Μικρὰ Ταπόσειρις*, τὸ *Ζεφύριον* καὶ ἡ πόλις *Κάνωπος* (ἡ) ἢ *Κάνωβος* (ὁ).

Ἡ *Χερσόνησος* εἶναι γλῶσσα γῆς προβάλλουσα ἀπὸ τῆς ΝΔ. ἀκτῆς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τείνουσα πρὸς τὴν Δ. ἄκραν τῆς νησῖδος Φάρου. Οὕτω σχηματίζει μετὰ ταύτης τὸ στόμιον τοῦ Εὐνόστου λιμένος. Σήμερον καλεῖται *Μαραμπούτ* ἢ *Ἀτζέμι*. Λόγῳ τῆς θέσεώς της εἶχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ σήμερον φρούριον πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ εἴσπλου.

Ταινία ἐκαλεῖτο ἡ μεταξὺ Μαρεώτιδος καὶ θαλάσσης ἐπιμήκης λωρὶς γῆς, ἀρχομένη 20 χλμ. ΝΔ ἀπὸ τῶν τειχῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἐπομένως 8 χλμ. περίπου πέραν (ΝΔ) τῆς Χερσονήσου. Ὁ Φίλων ὀνομάζει αὐτὴν *Ὑποταίνιον*. Τὸ ἔδαφός της ἦτο βραχῶδες καὶ ὁ πυθμὴν τῆς Μαρεώτιδος ὑψηλότερος τῆς ἐπιπολῆς τῆς θαλάσσης. Δι' αὐτὸ εἶχεν ὀρύγματα κατὰ πλάτος, δι' ὧν κατὰ τὴν πλήμμυραν ἐξεχέετο τὸ πλεονάζον ὕδωρ τῆς λίμνης εἰς τὴν θάλασσαν. Παρ' αὐτὴν ἤνθουν πόλεις ἱστορικαὶ ἀπὸ Α πρὸς Δ: ἡ *Νικίου κώμη*, τὴν ὁποίαν παριστάνει καὶ ὁ Μωσαϊκὸς χάρτης τῆς Μαδηβᾶς διότι ἦτο ἐπισκοπή, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐκάλουν Niciae Pagus· κατόπιν ἡ *Πλιθίνη*, ἣν ἀναφέρει ὁ Στράβων, οἱ δὲ νεώτεροι ταυτίζουν πρὸς τὴν Πάνδυ-

Digitized by Google

σιν. Παρ' Ἀθηναίῳ λέγει ὁ Ἑλλάνικος ὅτι εἰς τὴν πόλιν ταύτην πρῶτον εὑρέθη ἡ ἄμπελος· τοῦτο ὅμως ἐλέγχεται ἀνακριβὲς καθ' ὅσον ἡ ἄμπελος ἦτο ἀρχαιότατα γνωστὴ εἰς τὴν φαραωνικὴν Αἴγυπτον. Ἔπειτα ἡ *Ἄντυλλα* «ἧς τοὺς φόρους οἱ τότε βασιλεῖς Αἰγύπτιοί τε καὶ Πέρσαι ταῖς γαμεταῖς ἐδίδοσαν εἰς ζώνας» (Ἀθήν. Α'. κε')· μετ' αὐτὴν ἡ *Μεγάλη Ταπόσειρις*, ἀρχαία αἰγυπτιακὴ πόλις *Τὰπ-ὄσιρι* καλουμένη, ἤτοι τάφος Ὀσίριδος καὶ δι' αὐτὸ *Ταφόσιρις* ὑπὸ τοῦ Προκοπίου παρωνυμουμένη (Περὶ κτισμ. Δ'. I) καὶ «πανήγυριν ἐδέχετο μεγάλην (Στράβ. Ζ' 799). Ἡ πανήγυρις αὕτη ἐξηκολούθει τελουμένη μέχρι Λέοντος τοῦ Ἀφρικανοῦ, ὅστις ὀνομάζει *Βούσιριν* καὶ *ἐπιθαλάσσιον* (citta su mare).

Τὴν *Ταπόσειριν* τοποθετεῖ ὁ ἐλ Φαλάκη, σύγχρονος Αἰγύπτιος ἐρευνητής, 15 χλμ. δυτικῶς τῆς *Μαρέας*. σήμερον λεγομένην Ἀμπουσίρ. Ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ἐκεῖ λόφου ὁ ὁδοιπόρος ἀπολαύει ἑνὸς τῶν ὡραιοτέρων ἀνατολικῶν τοπίων· ἀφ' ἑνὸς ἔχει τὰ κύματα τῆς θαλάσσης καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰ κύματα τῶν ἄμμων. Καὶ ἀπολαύει τῆς ἀντιθέσεως αὐτῆς τῶν στοιχείων καθήμενος εἰς τὴν σκιὰν τὴν ὁποίαν ρίπτουν τὰ ὄρθια ἀπομείναντα ἀκόμη συντρίμματα τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀσίριδος. Ἐμπρός του καὶ ὀλίγον ἀριστερὰ ἔχει τὸν *Πύργον τῶν Ἀράβων*. σημειούμενον εἰς τὸν χάρτην τοῦ ἐλ Φαλάκη. Ἦτο τὸ πρῶτον σημεῖον ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα, τὸ ὁποῖον ἠτένισεν ὁ στόλος τοῦ Βοναπάρτου. Ὁ Thiecsrh διατείνεται ὅτι ὁ πύργος αὐτὸς ἐχρησίμευσεν ὡς φάρος καὶ ὅτι ἦτο μικρογραφία τοῦ μεγάλου φάρου τῆς Ἀλεξανδρείας. Τὰ πέριξ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ λείψανα ὑπογείων τάφων καὶ κατοικιῶν.

Αἱ *Ἀντίφραι* «μικρὸν ἀπωτέρω τῆς θαλάσσης», κατὰ Στράβωνα, ὅστις προσθέτει ὅτι ἅπασα ἡ χώρα αὕτη «οὐκ εὔοινος, πλείω δεχομένου τοῦ κεράμου θάλατταν ἢ οἶνον, ὃν δὴ καλοῦσι λιβυκόν. ᾧ δὲ καὶ τῷ ζύθῳ τὸ πολὺ χρῆται τῶν Ἀλεξανδρέων. Σκώπτονται δὲ μάλιστα αἱ Ἀντίφραι». Τελευταία πόλις ἀναφέρεται τὸ *Παραιτόνιον*, καὶ *Ἀμμωνία* κατὰ Στράβωνα πιθανῶς διὰ Ναὸν τοῦ Ἄμμωνος ἐν αὐτῷ. σήμερον δὲ *Μάρσα Ματρούχ*, εὐλίμενος πόλις καὶ ὠχυρωμένη ἄλλοτε, σήμερον δὲ κέντρον σπογγαλιείας τῶν Δωδεκανησίων. Εἰς αὐτὴν συνηντήθησαν ἀντιμέτωποι οἱ στρατοὶ τοῦ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου καὶ τοῦ Μάγα καταλαβόντος ἐντολῇ ἐκείνου τὴν Κυρηναϊκὴν καὶ κηρυχθέντος ἀνεξαρτήτου. Ἀντὶ ὅμως μάχης κατέληξαν εἰς συμπόσιον οἱ ἀντίπαλοι, διότι συνεφωνήθησαν οἱ ἀρραβῶνες τοῦ υἱοῦ ἐκείνου, Πτολεμαίου Εὐεργέτου Α', μετὰ τῆς θυγατρὸς τούτου Βερενίκης.

Ἀλλ' ἡ σημαντικωτέρα ἢ ἴσως ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν ἐπὶ τῆς Ταινίας πόλεων ἦτο ἡ *Μέρεχ* ἐξελληνισθεῖσα εἰς *Μαρέαν* (Ἡροδ.), *Μαρειαν* (Στράβ. καὶ Ἀθήν.), *Μαρίαν* (Διόδ.), *Μάρειαν* (Στέφ. Βυζάντιος) καὶ ἀραβιστὶ *Μαριούτ*. Τὰ ἐρείπιά της ἀνεῦρεν ὁ Μαχμούτ ἐλ Φαλάκη εἰς ἀπόστασιν 23 χλμ. δυτικῶς καὶ 19 χλμ. νοτίως τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ στήλης τοῦ Πομπηΐου, ἀκριβῶς ὅσην ὁρίζει τὴν ἀπόστασιν ὁ Κλ. Πτολεμαῖος. ὅστις καλεῖ αὐτὴν *Παλαιμαρίαν κώμην*, διότι ἐπ' αὐτοῦ, ὅπως λέγει ὁ Ἀθήναιος, εἶχε καταντήσει εἰς κώμην. Ἐκεῖ ἀνεῦρεν ὁ ἐλ Φαλάκη τὰ ἐρείπια οἰκοδομῆς 1000 μ. μήκους ἐπὶ 800 μ. πλάτους, πέριξ δὲ ἐρείπια ἄλλων μεγάλων οἰκοδομῶν, ἀποβαθρῶν, προκυμαιῶν, δεξαμενῶν κτλ. Ἐπὶ Φαραωνιτῶν ἦτο τὸ ἰσχυρότερον κατὰ τῶν λιβυκῶν ἐπιδρομῶν φρούριον, ὅπως τὸ *Πηλούσιον* πρὸς τὸ ΒΑ ἄκρον τοῦ Δέλτα κατὰ τῶν ἀσιατικῶν. Εἰς αὐτὴν ἐβασίλευσεν ὁ Ἴναρος, ὅστις τῷ 463 π. Χ. ἐν συμμαχίᾳ τῶν Ἑλλήνων ἠλευθέρωσε τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ. Ἐκεῖ συνεκροτήθη ἡ μάχη μεταξὺ τοῦ Ἀπρίου καὶ τοῦ ἐκ Κυρήνης ἐπελθόντος Ἀμάσιος, τὴν ὁποίαν ὁ Ἡρόδοτος θέτει εἰς τὴν Μωμέμφιν νοτίως τοῦ σημερινοῦ Ἀμποῦ Χόμους. Ὁ Ἰ. Καῖσαρ ἀναφέρει ὅτι παρακάμψας τὴν Μαρέαν προσέβαλεν ἐκ τῶν νότων τὰ στρατεύματα τοῦ Πτολεμαίου καὶ ἡνώθη πρὸς τὴν ἐξ Ἀσίας βοήθειαν τοῦ Μιθριδάτου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἄμρου, διὰ νὰ μὴ διέλθῃ τὰς λίμνας ὁδεύων κατὰ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐπορεύθη διὰ τῆς Ταινίας καὶ ὁ Βοναπάρτης ἀπ' Ἀλεξανδρείας δι' αὐτῆς εἰσέδυσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἦτο δὲ ἡ Μαρέα ὁ κυριώτατος σταθμὸς ἐφοδιασμοῦ τῶν ἀπὸ Αἰγύπτου εἰς Σίβαν ἢ Κυρήνην καὶ ἀντιθέτως μεταβαινόντων. Ἀναμφιβόλως δὲ καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐστάθμευσεν ἐκεῖ. Ἐπὶ Ρωμαίων, καίτοι ἐκπεσοῦσα πολύ, ὅμως ἔμεινε πρωτεύουσα τοῦ Μαρεώτου νομοῦ, ὁ δὲ Ἀδριανὸς εἰς ἀλεξανδρινόν του νόμισμα ἐπέθηκε τὰ σύμβολα τοῦ νομοῦ τούτου. Εἰς αὐτὴν ὁ Ὁράτιος ἦλθε νὰ ψάλῃ τὰ ὡραῖα μάτια τῆς Λυδίας.

Τελευταία ἐπὶ τῆς Ταινίας πόλις ἦτο ἡ *Ἆπις* ἐπὶ τοῦ νοτιωτάτου μυχοῦ τῆς λίμνης. Οἱ κάτοικοί της, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, θεωροῦντες ἑαυτοὺς Λίβυας μᾶλλον ἢ Αἰγυπτίους ἠρώτησαν περὶ τούτου τὸ ἐν Σίβᾳ μαντεῖον τοῦ Ἄμμωνος, τοῦτο δὲ ἀπήντησεν ὅτι ἐπειδὴ πίνουν νερὸ τοῦ Νείλου εἶναι Αἰγύπτιοι.

Ἡ Μαρεῶτις λίμνη ἐξετείνετο ΝΑ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ εἰς ἀπόστασιν 4 χιλμ. ἀπὸ τῆς παρὰ τὰ Ν τείχη της διαρρεούσης διώρυγος. Κατὰ μῆκος ἔφθανεν ἀπὸ τῆς Ταποσείριος μέχρι τῆς Σχεδίας. Σήμερον ἡ λίμνη εἶναι μεγαλυτέρα, διότι ἐπεξετάθη πρὸς τὴν πόλιν, ὥστε ἐνῷ πρὶν εἶχε περιφέρειαν, κατὰ Πλίνιον καὶ Παλλάδιον, 70 ρωμαϊκῶν μιλλίων, σήμερον ἔχει 85 ρ. μ. ἤτοι 130 χλμ. Φαραωνιστὶ ἡ Μαρεῶτις ἐλέγετο *Μέρεχ*, ἐξ οὗ οἱ Ἕλληνες τὴν ὠνόμασαν *Μαρείαν* (Στράβ.), *Μαρίαν* (Φίλων), *Μαρεώτιδα* (Στέφ. Βυζάντιος), οἱ δὲ Ἄραβες *Βίρκετ Μαριούτ*. Περὶ τῆς λίμνης λέγει ὁ Στράβων τὰ ἑξῆς ἐνδιαφέροντα: «πληροῖ δὲ ταύτην διώρυξιν ὁ Νεῖλος ἄνωθέν τε καὶ ἐκ πλαγίων, δι' ὧν τὰ εἰσκομιζόμενα πολλῷ πλείω τῶν ἐκκομιζομένων ἐστί, γνοίη δ' ἄν τις ἔν τε τῇ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τῇ Δικαιαρχείᾳ γενόμενος, ὁρῶν τὰς ὁλκάδας ἔν τε τῷ κατάπλῳ καὶ ἐν ταῖς ἀναγωγαῖς, ὅσον βαρύτεραί τε καὶ κουφότεραι δεῦρο κἀκεῖσε πλέοιεν. Πρὸς δὲ τῷ πλούτῳ τῶν καταγομένων ἑκατέρωσε εἰς τὸν κατὰ θάλατταν λιμένα καὶ εἰς τὸν λιμναῖον καὶ τὸ εὐάερον ἄξιον σημειώσεώς ἐστιν» Πράγματι, ἐνῷ ἡ λίμνη ἄλλοτε συνετέλει εἰς τὸ εὐκραὲς τοῦ κλίματος «ὥστε κάλλιστα τοῦ θέρους Ἀλεξανδρεῖς διάγειεν», τώρα εἶναι ἑστία νόσων. Τότε ἡ βραχώδης Ταινία εἶχεν αὔλακας κατὰ πλάτος, δι' ὧν διέρρεε τὸ ὕδωρ τῆς πλημμύρας ἀπὸ τῆς λίμνης εἰς τὴν θάλασσαν, ὥστε ἀποσυρομένου τοῦ ποταμοῦ δὲν ἐλίμναζον ὕδατα εἰς τὸ περιθώριον τῆς λίμνης. Ὁ πυθμὴν τῆς λίμνης εἶναι μόλις 2½ μ. ταπεινότερος τῆς ἐπιπολῆς τῆς θαλάσσης. Χάρις εἰς τὴν Ταινίαν ἡ ἐπιπολὴ τῆς λίμνης ἐκρατεῖτο ὑψηλή, διότι πολλαὶ διώρυγες ἀπὸ τοῦ Κανωπικοῦ βραχίονος ἦγον εἰς αὐτήν. Κατόπιν ἐπὶ Βυζαντινῶν, ὅτε ὁ βραχίων ἐξηράνθη καὶ αἱ διώρυγες ἀπεφράχθησαν, τὸ ὕδωρ τῆς λίμνης ἐξητμίσθη καὶ ἡ γόνιμος κοίτη τῆς λίμνης ἔγινε πεδίον καλλιεργείας ὑπὸ τῶν πληθυνθέντων ἐκεῖ μοναχῶν. Καὶ φαίνεται ὅτι τόσον οὗτοι ἐπληθύνθησαν, ὥστε ὅταν κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλλης ἠθέλησε νὰ τοὺς στρατολογήσῃ, συνέλεξε περὶ τὰς 5 χιλιάδας, ὅταν δὲ τὰ μοναστήρια ἐξέλιπον μὲ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ μουσουλμανισμοῦ, σμῆνος χωρίων ἰθαγενῶν Φελλάχων ἐγκατέστη. Ἀλλὰ τὴν 13 Ἀπριλίου 1801 οἱ Ἄγγλοι, θέλοντες ν' ἀποκόψουν τὰς συγκοινωνίας τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Γάλλων μετὰ τῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δυνάμεών των, ἔκοψαν τὸ κατὰ τὸ Ἀμπουκὺρ πρόχωμα καὶ τὰ θαλάσσια ὕδατα εἰσρεύσαντα διὰ τῆς ἐκεῖ ταπεινώσεως ἐσχημάτισαν τὴν λίμνην τοῦ Ἀμπουκὺρ καὶ ἐπλημμύρισαν τὴν κατάφυτον ἔκτασιν τῆς Μαρεώτιδος, 400 δὲ χωρία κατεκλύσθησαν. Ἔκτοτε ἡ λίμνη αὕτη ταπεινή, λόγῳ τῆς συγκοινωνίας της μετὰ τῆς θαλάσσης, εἶναι ἀβαθής, ἁλμυρὰ καὶ ἐνῷ κατὰ τὴν πλήμμυραν δέχεται ὕδατα ποτάμια, κατὰ τὴν ταπείνωσιν ἀφήνει αὐτὰ περὶ αὐτὴν λιμνάζοντα καὶ σηπόμενα. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἡ λίμνη Μαρία εἶχεν ὀκτὼ νησῖδας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ἐπαύλεις πλουσίων, εἶχε δὲ καὶ λιμένα σπουδαῖον καὶ διηυλακοῦτο ἀπὸ σμῆνος ὁλκάδων φορτηγῶν καὶ στόλον πολεμικὸν ποτάμιον. Ἀπὸ τοῦ λιμένος της ἐξέφευγε πλατεῖα διῶρυξ συναντῶσα τὸν Ἀγαθοδαίμονα (διῶρυξ Μαχμουδία) κατὰ τὴν καμπήν του πρὸς διάπλουν κατὰ πλάτος τῆς πόλεως μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ Εὐνόστου παρὰ τὴν Κιβωτόν. Εἰς τὰ πέριξ τῆς λίμνης ηὐδοκίμει ἡ ἄμπελος: «Πολλὴ δὲ ἡ περὶ τὴν γῆν ταύτην ἄμπελος, ἧς καὶ ἡ σταφυλὴ βρωθῆναι πάνυ εὔστομος καὶ ὁ γενόμενος οἶνος κάλλιστος. Λευκός τε γὰρ καὶ ἡδύς, εὔπνους, εὐανάδοτος, λεπτός, κεφαλῆς οὐ καθικνούμενος, διουρητικός. Τούτου δὲ καλλίων ὁ Ταινιωτικός. Ταινία δ' ἐστὶν ἐπιμήκης περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους, ἐφ' ἧς οἱ γιγνόμενοι οἶνοι εἰσὶ μὲν ἠρέμα ὑπόχλωροι, ἐμφαίνεταί τι ἐν αὐτοῖς λιπαρόν, ὃ κατὰ τὴν τοῦ ὕδατος κρᾶσιν ἀναλύεται κατὰ βραχύ. ὡς καὶ τὸ μέλι τὸ ἀττικὸν ἀνακυρνάμενον· οὗτος ὁ ταινιωτικὸς πρὸς τὸ ἡδὺς εἶναι, ἔχει τι καὶ ἀρωματῶδες ἠρέμα ἐπιστύφων».

Ὁμιλῶν περὶ τῆς διώρυγος ὁ H. Thuile λέγει ὅτι ἡ πρώτη ἀρχή της χάνεται εἰς τὰ βάθη τῶν αἰώνων καὶ συγχέεται μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ρακώτιδος, ὅταν ὀλίγοι τινὲς ποιμένες διητῶντο εἰς τὸ πενιχρὸν τοῦτο χωρίον, εἰς τόσον παναρχαίους χρόνους, ὥστε καὶ τὸ ὄνομα Ρακῶτις φαίνεται ἀβέβαιον. Ἡ Ρακῶτις ἀνῆκεν εἰς τὸ βασίλειον τῆς Μαρέας, κειμένης ἐπὶ τῶν πλουσίων εἰς ἀμπέλους καὶ βοσκὰς ὀχθῶν τῆς Μαρεώτιδος. Ἡ δικαιοδοσία τοῦ βασιλείου τούτου ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς Σάϊτος μέχρι τῆς Κυρηναϊκῆς. Περιελάμβανε τὴν παραθαλασσίαν χώραν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τὴν μεσόχωραν. Ἐκ τῶν πρώτων της βασιλέων ὑπῆρξεν ὁ Σάα, υἱὸς τοῦ Μισραΐμ, ὅστις ἔκτισε πόλιν ὁμώνυμον αὐτῷ. Ἡ Κάτω Αἴγυπτος διῃρέθη εἰς 85 νομούς, ἀποτελέσαντας τέσσαρας περιφερείας. Οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ τοῦ Σάα, ὁ Κόπτ, ὁ Ὀχμοὺν καὶ ὁ Ἀτρίβ, ἐβασίλευον ἐπὶ τοῦ λοιποῦ τῆς Αἰγύπτου. Εἰς τὸ βιβλίον «Σύνοψις τῶν θαυμασίων» λέγεται ὅτι «ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο μία τῶν πόλεων τοῦ ἔθνους τούτου καὶ ἐλέγετο Ρακονάχ. Ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ἐξάρτησίν της 15 νομοί, ἐγκατέστησαν εἰς αὐτὴν οἱ μεγάλοι ἱερεῖς καὶ εἰς τοὺς ναούς της ἐστήθησαν περισσότερα χρυσᾶ ἀγάλματα παρὰ εἰς κάθε ἄλλην πόλιν. Εἶχεν 100 χρυσᾶ εἴδωλα». Ἓν ἐξ αὐτῶν παρίστανε νεάνιδα μειδιῶσαν καὶ ὅστις τὴν προσέβλεπεν ἐλησμόνει κάθε του λύπην. Τὰ ἀγάλματα αὐτὰ ἦσαν ἀφιερωμένα εἰς τοὺς ἀστέρας. Δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐκταθῶ ἐπὶ τῶν πρώτων μυθικῶν τούτων χρόνων. Θὰ ἤθελα νὰ ἀφηγηθῶ ὁλόκληρον τὴν ἱστορίαν τῶν ἀπογόνων τοῦ Σάα. Εἷς ἐξ αὐτῶν ὁ Καλκάν, ὁ ὁποῖος διὰ μαγικῶν ἐπῳδῶν διέσχιζε τοὺς ἀέρας, ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Μεγ. Πυραμίδος. Οἱ Κόπται διηγοῦνται ὅτι ἔμεινεν ἐκεῖ τόσον πολύ, ὥστε ἄλλοι πρίγκιπες κατέλαβον τὸ κράτος του. Ἐφ' ὅσον προήγοντο αἱ σχέσεις μὲ τοὺς γείτονας λαούς, οἱ Αἰγύπτιοι ἐχρησιμοποίουν τὴν Ρακονὰχ ἢ Ρακῶτιν ὡς ἐμπορεῖον καὶ τελωνεῖον πρὸς εἴσπραξιν φόρων ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων, τὰ ὁποῖα οἱ Ρόδιοι ἀπεβίβαζον εἰς τὴν Φάρον καὶ ἀπὸ ταύτης ταῦτα εἰσέδυον εἰς τὴν Αἴγυπτον. Καὶ ἡ κατάστασις αὐτὴ ἐπέμεινε μὲ διαφόρους τύχας τῆς προμήτορος ταύτης τῆς Ἀλεξανδρείας καταστραφείσης καὶ ἀνακτισθείσης πολλάκις ἕως οὗ ὁ Μακεδὼν τὴν ἔκτισε λαμπρὰν ἐπί τινος βραχίονος τοῦ Νείλου. «Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ εἰσέρρεεν εἰς τὴν διώρυγα καὶ ἤρδευε τὰς ἐξοχὰς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Μαριούτ», λέγει ὁ Μασοῦδι.

Ἀμέσως μετὰ τὸ Ζεφύριον ἀκρωτήριον εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου ἔκειτο σημαντικὴ πόλις ἡ *Κὰχ-Νούβ*, ἐξελληνισθεῖσα εἰς *Κάνωβον* ἢ *Κάνωπον*. Ἡ φαραωνικὴ ὀνομασία σημαίνει «*χρυσοῦν ἔδαφος*», τοῦτο δ' εἶχε πληροφορηθῆ παρ' ἱερέων καὶ ὁ ρήτωρ Ἀριστείδης. Κατόπιν ἐπλάσθη ὁ μῦθος ὅτι ἐκεῖ ἀπέθανεν ὀφιόδηκτος ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου τοῦ Μενελάου *Κάνωβος ὁ Ἀμυκλαίου* (Στράβ. Ἑκαταῖος, Κύνων παρὰ Φωτίῳ). Καίτοι δὲ ἀπεῖχε ΝΔ τοῦ νειλωτικοῦ στομίου πολὺ καὶ ἐπὶ τούτου ἔκειτο ἡ πόλις *Ἡράκλειον*, ὅμως ἕνεκα τῆς σημαντικότητός της ἐπεκράτησε καὶ ὁ βραχίων καὶ τὸ στόμιον ἀντὶ Ἡρακλεωτικῶν νὰ λέγωνται συνηθέστερον Κανωπικά. Εἰς τὴν Κὰχ-Νοὺβ ὑπῆρχεν ἐμπορεῖον, ἤτοι χρηματιστήριον συναλλαγῆς μετὰ τῶν ξένων ἐμπόρων. Κατόπιν ἔγινε τὸ ἐπίνειον τῆς Ναυκράτιος καὶ διὰ τοῦ στομίου τούτου εἰσεχώρησεν ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ Ἰνάρου κατὰ τῶν Περσῶν. Ἀλλ' ὅταν ἐκτίσθη ἡ Ἀλεξάνδρεια, μετεκομίσθη εἰς ταύτην τὸ ἐμπορεῖον μαζὺ μὲ μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐν τούτοις τὰ μικροῦ ἐκτοπίσματος πλοῖα προετίμων τὸν κανωπικὸν λιμένα ἀπὸ τὸν κινδυνώδη διάπλουν τοῦ Ταύρου. Ὁ Κάνωβος, πρωτεύουσα τοῦ Μεναλαΐτου νομοῦ, κατέστη ἐγκαίρως περιώνυμος χάρις εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ ἰατῆρος Σεράπιδος. «πολλῇ ἁγιστείᾳ τιμώμενον καὶ θεραπείας ἐκφέρον ὥστε καὶ τοὺς ἐλλογιμωτάτους ἄνδρας πιστεύειν καὶ ἐγκοιμᾶσθαι αὐτοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν ἢ ἑτέρους· συγγράφουσί δέ τινες καὶ τὰς θεραπείας, ἄλλοι δὲ ἀρετὰς τῶν λογίων». Κυρίως ὅμως ἡ πόλις ἦτο κέντρον ὀργίων. «Ἀντὶ πάντων δ' ἐστὶν ὁ τῶν πανηγυριστῶν ὄχλος τῶν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας κατιόντων τῇ διώρυγι. Πᾶσα γὰρ ἡμέρα καὶ πᾶσα νὺξ πληθύει τῶν ἐν τοῖς πλοιαρίοις καταυλουμένων καὶ κατορχουμένων ἀνέδην μετὰ τῆς ἐσχάτης ἀκολασίας καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τῶν δ' ἐν αὐτῷ τῷ Κανώβῳ καταγωγὰς ἐχόντων ἐπικειμένας τῇ διώρυγι πρὸς τὴν τοιαύτην ἄνεσιν καὶ εὐωχίαν (Στρ. ΙΖ' 801) Ὁ Ἀνακρέων ἐξ αἰῶνας π.Χ. ὀνομάζει τὴν Κάνωπον *μεστὴν ἐρώτων*.

Ἐπὶ Ρωμαίων ὁ κανωβικὸς Σάραπις διεπλάσθη εἰς ἰδίαν θεότητα παντοδύναμον, τὸν Κάνωβον, φαίνεται δὲ ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἄρρην καὶ θήλεια θεότης Κάνωβος, διότι παρίστάνετο διὰ πλατυγάστορος ὑδρίας ποικιλογράπτου καὶ φερούσης πῶμα εἰς μορφὴν Ὀσίριδος ἢ Ἴσιδος.

Τοιαῦται ὑπάρχουν εἰς ὅλας τὰς αἰγυπτιακὰς συλλογὰς ἐκ πηλοῦ ἢ μαρμάρου ἢ καὶ χάλκιναι, φαίνονται δὲ καὶ ἐπὶ ρωμαϊκῶν τινων νομισμάτων τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὁ Ρουφῖνος εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν του ἀφηγεῖται τὸ ἑξῆς: «Ποτέ, ὡς λόγος, Χαλδαῖοι τὸν ἴδιον θεόν, ὅς ἐστι τὸ πῦρ, ἀποσεμνύνοντες πανταχοῦ περιέφερον, ὥστε τοῖς θεοῖς πασῶν τῶν Ἐπαρχιῶν συμβεβληκέναι, καὶ τὸν νικῶντα ἐκεῖνον παρὰ πάντων νομίζεσθαι θεόν· τῶν τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἐπαρχιῶν οἱ θεοὶ ἀπὸ χαλκοῦ ἢ ἀργύρου ἢ ξύλου ἢ λίθου ἢ ἄλλης τοιαύτης ὕλης ἐτύγχανον ἱδρυμένοι, ὥστε πανταχοῦ τὸ πῦρ ἀναγκαίως νικᾶν· τοῦτο ἀκούσας ὁ ἱερεὺς ὁ τοῦ Κανώπου πανοῦργόν τι τοιοῦτον ἐνεθυμήθη· ὑδρίαι ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Αἰγύπτου εἰώθασι γενέσθαι ὀστράκιναι, τρήσεις ἔχουσαι λεπτὰς συνεχεῖς, ὥστε διὰ τῶν τρήσεων ἐκείνων τὸ τεθολωμένον ὕδωρ διυλιζόμενον ἀποδίδοσθαι καθαρώτατον. Ἐκ τούτων τῶν ὑδριῶν μίαν λαβὼν ὁ τοῦ Κανώπου ἱερεὺς καὶ τὰς τρήσεις ἐκείνας ἀποφράξας κηρῷ καὶ διαφόροις ζωγραφήσας χρώμασι, πληρώσας ὕδατος ἔστησεν εἰς θεόν· καὶ ἀποταμὼν παλαιοῦ ἀγάλματος τὴν κεφαλήν, ὅπερ ἐλέγετο Μενελάου τινὸς κυβερνήτου γεγενῆσθαι, ἐπιμελῶς ἐπιθείς, ἥρμοσεν αὐτὴν τῷ ἀγάλματι. Παρεγένοντο μετὰ ταῦτα οἱ Χαλδαῖοι, ἀνήφθη τὸ πῦρ καὶ ὁ κηρὸς δι' οὗ αἱ τρήσεις ἐτύγχανον πεφραγμέναι διελύετο, τῆς δὲ ὑδρίας ἱδρώσης καὶ τὸ ὕδωρ διὰ τῶν τρήσεων ἐκβαλλούσης, ἐσβέννυτο τὸ πῦρ. Οὕτω τε τῇ πανουργίᾳ τοῦ ἱερέως ὁ Κάνωβος τῶν Χαλδαίων νικητὴς ἀνεδείχθη καὶ ἀπὸ τότε λοιπὸν ὡς θεὸς ἐτιμᾶτο». Ὅταν δ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπεκράτησε δι' ἀγρίων μεθόδων ὁ Χριστιανισμός, οἱ ἐθνικοὶ εὗρον ἄσυλον καὶ κατέστησαν κέντρον τῆς λατρείας καὶ φιλοσοφίας των τὸν ναὸν τοῦ Σεράπιδος. Δι' αὐτὸ

Digitized by Google

καὶ ἔτυχε πολλῆς εὐνοίας ὁ Κάνωβος ἐκ μέρους τοῦ Ἰουλιανοῦ (361—3), ὥστε καὶ ᾠδεῖον ἵδρυσε διατάξας τὸν ἔπαρχον Ἐκδίκιον νὰ συγκεντρώσῃ ἐκεῖ τοὺς ἐκλεκτοτέρους μουσικοὺς νεανίας, χορηγῶν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ θησαυροῦ, καὶ βραβεῖα νὰ ὁρίσῃ εἰς ἐνθάρρυνσιν τῶν σπουδῶν των. Παρὰ τοῦ Ρουφίνου δὲ μανθάνομεν ὅτι καὶ διδασκαλεῖον κατέστη ὁ ναὸς τῶν αἰγυπτιακῶν γραμμάτων, ἡ δὲ θεραπευτικὴ ἐξεφυλίσθη εἰς μαγείαν, τὴν ὁποίαν ἐδίδασκεν Ἀντωνῖνός τις υἱὸς Αἰδεσίου φιλοσόφου καὶ Σωσιπάτρας περιβοήτου μαγίσσης. Ὁ Ἀντωνῖνος οὗτος διὰ τῆς τέχνης καὶ τοῦ αὐστηροῦ του βίου ἀπέκτησε τόσην φήμην ἁγιότητος καὶ σοφίας ὥστε ὅταν ἀπέθανεν εἰς τὰ 380 ὁ θάνατός του ἐνομίσθη προάγγελος συμφορῶν τῆς εἰδωλολατρείας. Καὶ πράγματι: ὁ Θεόφιλος κατέστρεψε λυσσωδῶς καὶ τὰ ἐν Κανώβῳ ἱερὰ καὶ ᾠκοδόμησεν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων των ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια. Περὶ τῶν ἐκεῖ μοναχῶν ὁ Ἐθνικὸς Εὐνάπιος λέγει ὅτι: «ἦσαν ἄνδρες μὲν κατ' εἶδος, ὁ δὲ βίος αὐτῶν συώδης». Καὶ φυσικὰ ἡ ἀτμοσφαῖρα καὶ τὸ ἀνθρώπινον ὑλικὸν τοῦ Κανώβου δὲν ἦσαν παρεσκευασμένα νὰ προαγάγουν ἁγίους. Εἰς τὸν Κάνωβον πλὴν τοῦ ἱεροῦ τοῦ Σεράπιδος φαίνεται νὰ ὑπῆρχε καὶ ναὸς τοῦ Ὀσίριδος, κτίσμα τοῦ Πτολεμαίου Γ' ἂν κρίνωμεν ἀπὸ ἐπιγραφὴν ἐλάσματος χρυσοῦ εὑρεθέντος ἐντὸς πηλίνης θήκης εἰς τὰ 1818 καὶ δωρηθέντος ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν ναύαρχον σὲρ Σίδνεϋ Σμίθ, ὅταν ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς ἀνώρυσσε τὴν Μαχμουδίαν διώρυγα. Ἡ ἐπιγραφὴ ἔλεγε: «Βασιλεὺς Πτολεμαῖος Πτολεμαίου καὶ Ἀρσινόης, θεῶν ἀδε φῶν, καὶ Βασίλισσα Βερενίκη, ἡ ἀδελφὴ καὶ γυνὴ αὐτοῦ, τὸ τέμενος Ὀσίρει». Ὑπῆρχεν ἀκόμη ἐν Κανώβῳ καὶ ἱερὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν μέχρι Πτολεμαίου Γ' βασιλευσάντων, ὅπως μαρτυρεῖ τὸ περιώνυμον δίγλωσσον ψήφισμα τῶν ἱερέων τούτου, οὗτινος ἀντίγραφον εὑρέθη περὶ τὰ 1872 εἰς τὸν περίβολον τοῦ ἐν Τάνει ναοῦ, κατόπιν δὲ ἄλλο εἰς τὰ 1886 εἰς Τὲλ ἐλ Μπαρούτ. Γραμμένη ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἰς ἱερογλυφικὴν καὶ ἑλληνικὴν ἀπόκειται εἰς τὸ Αἰγ. Μουσεῖον τοῦ Καΐρου, ἐδημοσιεύθη δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Lepsius ἐν Βερολίνῳ τῷ 1866, τὸ δ' ἑλληνικόν της μέρος ὑπὸ τοῦ Δ. Οἰκονομοπούλου εἰς τὸ «*Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον*» Κ. Ἀσωπίου τοῦ 1871 καὶ τὸν «*Ἀλέξανδρον Διάκοσμον*», τῷ 1888.

Ἐκ ταύτης μεταξὺ ἄλλων μανθάνομεν ὅτι κατ' ἔτος τὴν 29 Χοϊὰκ ἐτελεῖτο ἡ μεταφορὰ τῆς ἱερᾶς λέμβου τοῦ Ὀσίριδος ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἡρακλείου εἰς τὸν ἐν Κανώβῳ ναὸν τούτου τῶν τεθεωμένων Μακεδόνων βασιλέων. Κατὰ τὴν ἀναγωγὴν ταύτην προσήρχοντο πάντων τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἱερῶν οἱ πρῶτοι ἱερεῖς καὶ ἔστηνον βωμὸν τοῦ ἰδίου ἕκαστος θεοῦ κατὰ μῆκος τοῦ δρόμου τῆς πομπῆς ἐφ' ὧν ἔθυον.

Ἐκ τῶν ἄλλων ἐκεῖ εὑρημάτων, τὰ πλεῖστα ἀπόκεινται εἰς τὴν αἴθουσαν Τουσοὺν τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Μουσείου. Ἀναθηματικαὶ στῆλαι εἰς τὸν Σάραπιν καὶ τὴν Ἶσιν ὑπὲρ τῶν Πτολεμαίων Β' καὶ Γ', ἄλλαι ρωμαϊκῶν χρόνων καί τινες χριστιανικῆς ἐποχῆς, συντρίμματα τεκτονικῆς καθὼς καὶ κομψοτεχνήματα πήλινα ἢ μαρμάρινα. Ἓν τούτων παριστάνει, μὲ πολλὴν ζωὴν καὶ καλὴν ἐργασίαν, σκηνὴν μεταξὺ παίδων καὶ γέροντος εἰς τὰ προπύλαια γυμναστηρίου, ἄλλο ἐλέφαντα πλουσίως στολισμένον, τοῦ ὁποίου ἐπιβαίνει πολεμιστὴς καὶ ἐνώπιόν του κάθηται Ἁρποκράτης ἐστεμμένος μὲ ἄνθη καὶ θωπεύων διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὴν προβοσκίδα τοῦ ἐλέφαντος ἐνῷ διὰ τῆς δεξιᾶς ἀντλεῖ ὕδωρ ἀπὸ δοχείου.

Ἀξιόλογον ἐπίσης εὕρημα ἀπόκειται εἰς τὸ Αἰγ. Μουσεῖον τοῦ Καΐρου. Εἶναι ἐπιγραφὴ μνημονεύουσα τῶν ἐν τῷ Σαραπείῳ ἐγκοιμήσεων καὶ τῶν ἐν αὐτῷ θεραπειῶν. Ἄγνωστον πῶς ἐξηφανίσθη ἐκεῖθεν ἡ ἐπιγραφή.

Αἱ ἱστορικαὶ πηγαὶ ἀναφέρουν ἐκεῖ τὰς πόλεις Μένουθιν, Βούκιριν καὶ Κάνωβον. Τινὲς θέτουν τὴν Μένουθιν ὅπου σήμερον τὸ θερινὸν ἀνάκτορον Μοντάζα, ἐπί τινος παραλίας, τὴν Βούκιριν ταυτίζουν πρὸς τὸ Ἀβουκὶρ καὶ τὸν Κάνωβον χιλιόμετρά τινα ἀνατολικώτερον. Ὁ Breccia φρονεῖ ὀρθῶς ὅτι τὰ ἐρείπια τῆς Μενούθιος καὶ τοῦ Κανώβου περιβάλλουν τὸ σημερινὸν φρούριον Τεουφίκ, ἀπὸ ἀποστάσεως ἡμίσεος χιλιομέτρου μέχρι καὶ πέραν τοῦ χωρίου Ἀβουκὶρ εἰς τὸν λόφον Μπύργκ καὶ Ράμλεχ. Ἡ Μένουθις, ἀνατολικώτερον τοῦ Κανώβου 2 χλμ., πρέπει νὰ ζητηθῇ παρὰ τὸ Μπόργκ ἐλ Ράμλεχ, ὁ δὲ περίφημος ναὸς τοῦ Σαράπιδος ἔκειτο ὅπου σήμερον ἡ θερινὴ ἔπαυλις τοῦ πρίγκιπος Ὀμὰρ πασᾶ Τουσούν.

Εἰς τὴν Μένουθιν ὑπῆρχεν ἱερὸν Ἴσιδος τῆς ἰατείρας, ἀπολαῦον δὲ διὰ τοῦτο πολλῆς λατρείας παρὰ τῷ λαῷ. Ὁ Πατριάρχης Κύριλλος δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸ κατεδαφίσῃ ἀλλὰ μετέφερεν εἰς τὸν ἐκεῖ ναὸν τοῦ Μάρκου τὰ σώματα τῶν Ἀναργύρων Κύρου καὶ Ἰωάννου, οἵτινες ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔσχον πλείστας θαυματουργοὺς ἰάσεις εἰς τὸ ἐνεργητικόν των. Καὶ ἐπέτυχε διὰ τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ τῆς ἰσχυρᾶς του προστασίας ν' ἀμαυρώσῃ τὴν ὑπόληψιν τῆς Ἴσιδος. Παρὰ Muratori ἔχομεν ἐπιγραφὴν ἐπὶ Ἀντωνίνου τοῦ εὐσεβοῦς ἀφιερωμένην «Ἴσιδι τῇ Μενουθίτιδι». Κατὰ τὸν Ἅγιον Ἐπιφάνιον ἡ κώμη ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς συζύγου τοῦ κυβερνήτου τοῦ πλοίου τοῦ Μενελάου.

Δυτικῶς πέραν τοῦ Κανώβου ὑπῆρχον κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον αἱ Κανωβικαὶ ταριχεῖαι καὶ συνοικία *Ἐλένειον*, ἐν δὲ τῷ κόλπῳ ἡ σήμερον νησὶς τοῦ Νέλσονος ἐλέγετο *Ἀργέον*.

Κατὰ τὸν Ἀθήναιον ἦσαν ὀνομασταὶ αἱ τελλῖναι (μύδια) τοῦ Κανώβου καὶ οἱ ἰχθύες ταινίαι (σαργάναι) «Τελλῖναι, λέγει, γίνονται μὲν ἐν Κανώβῳ πολλαὶ καὶ ὑπὸ τὴν τοῦ Νείλου ἀνάβασιν πληθύουσιν, ὧν λεπτότεραι μέν εἰσιν αἱ βασιλικαὶ διαχωριστικαὶ καὶ κοῦφαι, ἔτι δὲ τρόφιμοι, αἱ δὲ ποτάμιαι γλυκύτεραι».

Ὁ Εὐστάθιος παρατηρεῖ ὅτι ὁ Ἀπίων ὀνομάζει τὴν πεδιάδα τοῦ Κανώβου Ἡλύσιον πεδίον καὶ διερωτᾶται μήπως δὲν θὰ ἔγραφε πραγματικώτερον *Ἰλύσιον* διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Νείλου καταγομένην ἰλύν.

Ἐπὶ τῆς παραλίας μεταξὺ Νικοπόλεως καὶ Κανώβου ἔκειτο ἡ *μικρὰ Ταπόσειρις*, ὅπου ἐσύχναζον οἱ φιλοπόται καὶ φιλέρωτες Ἀλεξανδρινοί.

Ὀλίγον παρέκει προβάλλει μικρὸν ἀκρωτήριον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειτο πολίχνη *Θῶνις*, ἔχουσα τὸ ὄνομα τοῦ Φαραώ, ὅστις ἐφιλοξένησε τὸν Μενέλαον καὶ τὴν Ἑλένην. Ἐπὶ Πτολεμαίων τὸ ἀκρωτήριον ἐκλήθη *Ζεφύριον* (Στράβ. καὶ Στέφ. Βυζάντιος), ἐκεῖ δὲ ὁ Φιλάδελφος ἔκτισε ναΐδιον εἰς τὴν τεθεωμένην ἀδελφὴν καὶ σύζυγόν του Ἀρσινόην, κληθὲν Ἀρσινόης Χλωρίδος ἢ Ἀφροδίτης Ζεφυρίτιδος.

Ἐκεῖ ὅπου ἐξέφευγεν ἀπὸ τοῦ Κανωβικοῦ βραχίονος τοῦ Νείλου ἡ πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν διῶρυξ, εἶχον ἐγκαταστήσει οἱ Πτολεμαῖοι τὴν Σχεδίαν ὠχυρωμένην διὰ νὰ ἐπιβλέπουν τοὺς πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ κατάπλους καὶ τοὺς ἀπὸ ταύτης πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ἀνάπλους, καθὼς καὶ τελώνιον τῶν ἐμπορευμάτων. Ἐκεῖ δὲ ἐστάθμευον τὰ βασιλικὰ θαλαμηγὰ πλοῖα δι' ὧν ἐξέδραμον οἱ ἡγεμόνες πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπεῖχε ΝΑ τῆς Ἀλεξανδρείας 160 στάδια (27 χιλιομ.) ἢ ὅπως λέγει ὁ Στράβων τετράσχοινον. Ὅταν ἐπὶ τῶν Ἀράβων ἀπεξηράνθη τὸ τέρμα τοῦ Κανωβικοῦ βραχίονος καὶ ὁ Σουλτάνος Ἐλ Νάσσερ Μωχαμμὲτ ἐκαθάρισε τὴν πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν διώρυγα διὰ 30 χιλ. ἐργατῶν. ἡ ἀραβικὴ διῶρυξ ἐξέφυγε νοτιώτερον τῆς *Σχεδίας* (Σχετιὰρ) «ὀκτὼ χιλ. κασαβὰχ χεκιμὶτ» ἤτοι 32 χλμ. Σήμερον τὰ ἐρείπια τῆς Σχεδίας κεῖνται κατέναντι τοῦ Κάφρ Δάουαρ εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς μεταξὺ Ἀλεξανδρείας καὶ βραχίονος Ρωσέττης ἀποστάσεως. Τῷ 1902 εὕρομεν καὶ ἐδημοσιεύσαμεν (Bull. Inst. Égypt. 17 Ἰαν. 1902) τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν:

(Ἀδελ)φῶν φιλομητόρων Σωτή-
ρων οἱ ἀποτεταγμένοι
ἐπὶ Σχεδίᾳ στρατιῶται ὧν
ἡγεμὼν καὶ χιλίαρχος Σωσίπατρις
τὸ Κλεοπάτριον.

Η ΚΤΙΣΙΣ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Μετὰ τὰς ἐν Γρανικῷ καὶ Ἰσσῷ νίκας του, ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἦλθεν εἰς Φοινίκην, ὅπου ἐξεπόρθησεν ὄχι εὐχερῶς τὴν Τύρον καὶ τὴν Γάζαν. Διατί ἐκεῖθεν ὥδευσε κατὰ τῆς Αἰγύπτου; Διότι εἶχε λόγους νὰ φρονῇ ὅτι τὰ νῶτά του δὲν θὰ ἦσαν ἀσφαλῆ κατὰ τὴν εἰς Βαβυλῶνα πορείαν. Εἰς Ἰσσὸν μετέβη εὐπειθὴς ἡ αἰγυπτιακὴ στρατιωτικὴ συμβολή, τὴν ὁποίαν εἶχε ζητήσει ὁ Δαρεῖος Γ' ὑπὸ

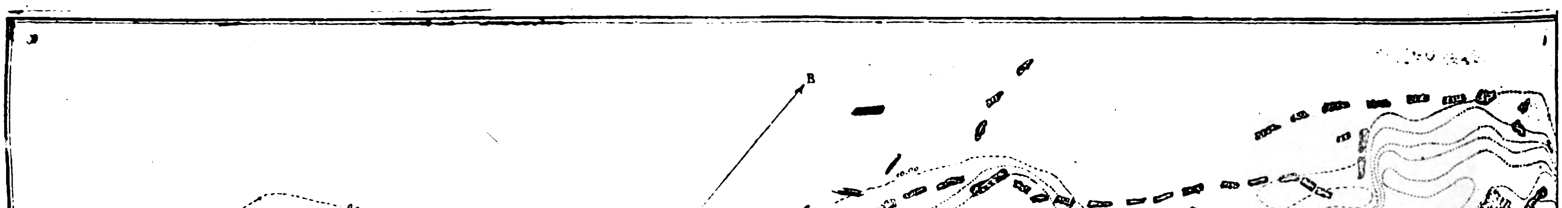

6.—*Οἱ ὑπὸ τοῦ* G. Jondet *ἀνακαλυφθέντες βυθισμένοι λιμένες τῆς νήσου Φάρου.*

Digitized by Google

τὸν Σατράπην τῆς Αἰγύπτου Σαβάκην, ὅστις καὶ ἔπεσε μαχόμενος. Ἐξ ἄλλου ὁ Μακεδὼν Ἀμύντας ἐκ μίσους πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον εἶχε τεθῆ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Περσῶν, σύμβουλος γενόμενος τοῦ Δαρείου καὶ ἀρχηγὸς στρατιωτικοῦ σώματος. Ἡττηθέντος τούτου ἔφυγε μετ' ἄλλων στρατηγῶν Ἑλλήνων, τοῦ Θημώδους, τοῦ Ἀριστομήδους καὶ τοῦ Βιάνορος καὶ 8 χιλ. ἀνδρῶν εἰς Τρίπολιν, ὅπου ἦτο ὁ περσικὸς στόλος. Ἐπεβιβάσθη πλοίων, ἔκαυσε τὰ λοιπὰ καὶ διὰ Κύπρου ἔπλευσεν εἰς Πηλούσιον. Καταλαβὼν τοῦτο ἀνέπλευσεν εἰς Μέμφιν, ὅπου ἐνίκησε τὴν φρουρὰν καὶ ἐπεδόθη εἰς δῃώσεις. Ὁ ἀντικαταστάτης ὅμως τοῦ Σαβάκου Μαζάκης ἐπέτυχε νὰ συντρίψῃ τοὺς εἰσβολεῖς καὶ νὰ φονεύσῃ τὸν Ἀμύνταν. Ἦτο λοιπὸν ἡ Αἴγυπτος ἑστία κινδύνου διὰ τὸν Ἀλέξανδρον ὅταν θὰ ὥδευε πρὸς Ἀνατολάς.

Τὸ πρόγραμμά του ἦτο νὰ κατακτήσῃ διὰ τῆς εὐνομίας τὴν ἀγάπην τῶν κακουχησάντων ὑπὸ τοὺς Πέρσας λαῶν, ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ ἀνάγκην ἰσχυρῶν φρουρῶν κατὰ τὰ νῶτά του. Εἰς Πηλούσιον εὗρε τὸν παραπλεύσαντα τὰς ἀκτὰς στόλον του· ἐκεῖθεν ὁ ἴδιος ἐβάδισε πρὸς τὴν Ἡλιούπολιν (σημερ. *Ματταρίαν*, βόρειον προάστειον τοῦ Καΐρου), μικρὸν βορειότερον τῆς Μέμφιδος, ἐνῷ ὁ στόλος του ἀνέπλευσε τὸν ἀνατολικὸν βραχίονα, Πηλουσιακόν. Οἱ κάτοικοι πανταχοῦ τὸν ἐδέχοντο ἐπευφημοῦντες τὸν ἐλευθερωτήν. Εἰς Κερκάσουραν κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ Δέλτα προϋπήντησεν αὐτὸν ὁ Μαζάκης, παραδοὺς 800 τάλαντα ἀργύρου καὶ πᾶσαν τὴν βασιλικὴν σκευήν. Ἡ εἴσοδός του εἰς Μέμφιδα ἔγινε πανηγυρική. Ἐθυσίασεν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους Θεούς, ἐφόρεσε τὸ φαραωνικὸν στέμμα *Ψέντιον* καὶ ἔδωκεν ἀγῶνας γυμνικοὺς καὶ ποιητικούς, ὡς ἐν Ὀλυμπίᾳ, χάριν τῶν ὁποίων προσῆλθον οἱ ἄριστοι ἀθληταὶ καὶ ποιηταὶ ἐξ Ἑλλάδος. Καίτοι δὲ ταῦτα τῷ ἐξησφάλιζον τὴν ἀφοσίωσιν τῶν Αἰγυπτιων καὶ ἰδίως τῶν ἱερέων, ἠθέλησε νὰ τύχῃ, ὅπως οἱ Φαραώ, θεογενοῦς καταγωγῆς καὶ πρὸς τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ προσκυνήσῃ τὸν Ἄμμωνα εἰς αὐτὸ τὸ ἐν τῇ ὀάσει τῆς Σίβας μαντεῖόν του. Ἡ ἐκδρομὴ αὕτη ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ κτίσῃ τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Κατηγόρησαν πολλοὶ ἱστορικοὶ τὸν Ἀλέξανδρον ὡς ἐκ ματαιοφροσύνης ἀπολέσαντα πολύτιμον χρόνον. Ἀλλ' ὁ περίφημος ἐπιγραφολόγος Letronne (Oeuvres choisies, 3 série II σελ. 86) κρίνει ὅτι «ἡ ἐκδρομὴ αὕτη ἦτο ἔργον σοφῆς πολιτικῆς, ἥτις χωρὶς νὰ τὸν ζημιώσῃ ὑπηρέτησε τὰ μελλοντικά του σχέδια, ὅπως προεῖδεν ἡ μεγαλοφυΐα του». Καὶ ἀληθινὰ δὲν βλέπομεν ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ ἔδειξαν τὰ πράγματα ὅτι ἐχρονοτρίβησε. Καθ' ἡμᾶς οἱ λόγοι τῆς εἰς Σίβαν ἐκδρομῆς ἦσαν πολιτικοὶ καὶ οἰκογενειακοί. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐλάτρευε τὴν μητέρα του. Ὁ Κούρσιος λέγει ὅτι μετὰ τὴν τραγικὴν ἅλωσιν τῶν Ἰνδικῶν Ὀξυδράκων ὁ Ἀλέξανδρος διέτρεξε τὸν μέγιστον κίνδυνον, ὁ δὲ ἰατρός του Κριτόβουλος δὲν τοῦ ἀπέκρυψε τὸ δεινὸν τῆς θέσεώς του· ὁ ἥρως τότε ἀποτεινόμενος, ἡμιθανής, πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν εἶπεν: «Ἰδοὺ ἐπὶ τέλους ἡ εὐκαιρία νὰ σᾶς ἀποκαλύψω ὅ,τι κατ' ἐμαυτὸν ἐσχεδίαζα ἀπὸ μακροῦ· μάθετε ὅτι ἡ μεγάλη ἀμοιβὴ τῶν ἄθλων μου καὶ τὸ γέρας τῶν νικῶν μου θὰ εἶναι ν' ἀποθεωθῇ ἡ μήτηρ μου Ὀλυμπιὰς μετὰ θάνατον· θὰ τὸ πράξω ἂν ἐπιζήσω, ἀλλ' ἂν ἀποθάνω μὴ λησμονῆτε ὅτι σᾶς τὸ διέταξα». Ὁ Φίλιππος διὰ νὰ νυμφευθῇ τὴν Κλεοπάτραν, θυγατέρα τοῦ Βασιλέως τῆς Περγάμου, διεζεύχθη τὴν Ὀλυμπιάδα, κατηγορήσας αὐτὴν ἐπὶ μοιχείᾳ· Φαίνεται δὲ πράγματι ὅτι ἡ γέννησις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο ἄτακτος. Λέγεται ὅτι εὑρέθη εἰς τὸν κοιτῶνά της μέγας ὄφις. Κατά τινας ἐφιλοξενεῖτο τότε ἐν Πέλλᾳ πρόσφυξ ὁ Βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Νεκτανεβῶ. Ἡ γέννησις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν μὲν εἰς τὸν φυγάδα, ὑπὸ δέ τινων κολάκων εἰς τὸν Δία μεταμορφωθέντα εἰς ὄφιν. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸν Νεκτανεβῶ, τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι οὗτος διωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὤχου, εὗρε τὸν Ἀλέξανδρον ἑξαετῆ—ἐὰν μετέβη εἰς Μακεδονίαν. Ἀναφορικῶς ὅμως μὲ τὸν περὶ ὄφεως καὶ Διὸς μῦθον, εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Ὀλυμπιάς, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου, ἔγραψεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ἀποδεχόμενον τὴν θείαν του καταγωγήν, παρακαλοῦσα αὐτὸν νὰ μὴ τὴν περιπλέξῃ εἰς ἔριδας μὲ τὴν ζηλότυπον Ἥραν.

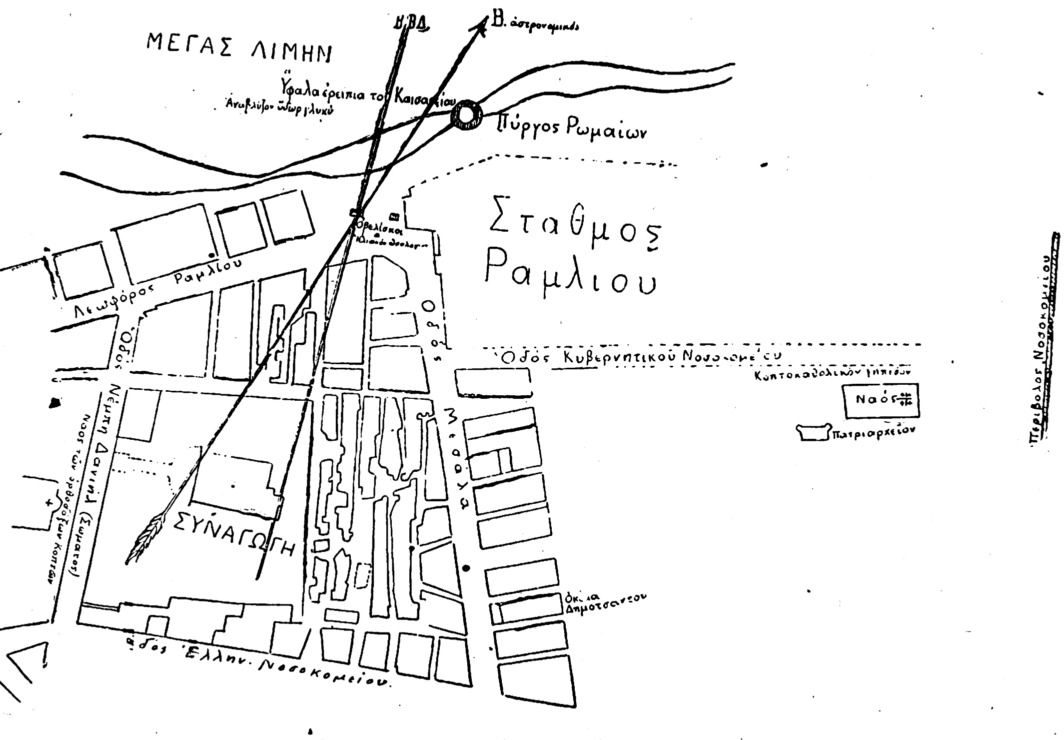

7.—*Ἀπόσπασμα τοῦ χάρτου τῆς Ἀλεξανδρείας πρὸ τῆς κατασκευῆς τῶν προκυμαιῶν καὶ τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ πύργου τῶν Ρωμαίων.*

[Τὸ παρὰ τὰ ὕφαλα ἐρείπια τοῦ Καισαρείου ἀναβλύζον ἐν τῇ θαλάσσῃ γλυκὺ ὕδωρ προέρχεται ἐξ ὑπογείου ὑδραγωγοῦ ἀρχαίου. Πιθανῶς ἐκεῖ νὰ ἐπρομηθεύοντο γλυκὺ ὕδωρ τὰ ἀπαίροντα πλοῖα, διότι ἐκεῖ ἦτο ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ προβλῆτος ἐφ' οὗ τὸ Ποσείδιον, ἤτοι ὁ βωμὸς τῆς θυσίας τῶν «*εὐπλοιων*». Η ὁδὸς Μεσάλλα, ἤτοι «*βελόνης*» ὠνομάσθη οὕτω διότι κατῆγε προς τοὺς ὀβελίσκους τοῦ Καισαρείου].

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν πῶς ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε θεὸς ἐν Αἰγύπτῳ, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξηγήσωμεν τὰ περὶ θεογαμίας παρ' Αἰγυπτίοις. Οἱ Αἰγύπτιοι, χάρις εἰς τὸν πολυμορφισμὸν καὶ τὸν μεταμορφισμὸν τῶν θεῶν των, ἐδέχοντο χωρὶς δυσκολίαν τὴν θείαν γέννησιν ὡς προϊὸν μίξεως σαρκικῆς. Τοῦτο ἐπιστεύετο καὶ παρ' Ἕλλησι, χάρις εἰς τὸν ἀνθρωπομορφισμὸν τῶν θεῶν, οὗτινος ὁ Ζεὺς ἰδίως ἔκαμε κατάχρησιν. Εἰς τοὺς *μαμμίσι*, ἤτοι «τόπους γεννήσεως θεοῦ», συνήθως τιθεμένους εἰς ὀνομαστοὺς ναοὺς — Κάρναχ, Φιλαί, Ὄμπου, Ἐδφοῦ, Ἔσνε, Ἐρμονθίς, Τέντυρα—, ἐκτίθεται εἰς ἀνάγλυφα ἡ ἐκ σαρκικῆς μίξεως θεογονία. Κατ' ἀπομίμησιν ταύτης ἐπλάσθη ἡ τῶν βασιλέων ἐκ θεοῦ γέννησις διὰ τῆς θεογαμίας, ἤτοι τῆς μίξεως θεοῦ μετὰ πριγκιπίσσης γνησίου βασιλικοῦ αἵματος. Εἰς φαραωνικὸν διήγημα τῆς ΙΒ' δυναστείας, ὅπου γίνεται λόγος περὶ βασιλέων τῆς Δ' δυναστείας, ἐκτίθεται πῶς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Χέοπος, ὁ Ρᾶ ἐμίγη πρὸς τὴν γυναῖκα ἱερέως, ὥστε τὰ ἐκ τῆς μίξεως ταύτης τέκνα «ν' ἀσκήσωσι τὴν εὐεργετίδα λειτουργίαν τῶν βασιλέων ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς γῆς ταύτης», περιγράφεται δὲ ὁ τοκετὸς παρισταμένων τῶν θεαινῶν Ἴσιδος, Νέφθυος, Χικὲτ καὶ Μασκουὴτ (Πάπυρος Westear δημοσιευθεὶς καὶ μεταφρασθεὶς ὑπὸ Ermann. Βλ. *A. Moret,* Le caractère réligieux de la royauté pharaonique, Paris 1902).

Ἡ Ἄμασις, μήτηρ τῆς φοβερᾶς Χατσεπσέτ, ἦτο γνησίου βασιλικοῦ αἵματος, ἀλλ' ὁ πατήρ της Θούθμωσις Α' ἦτο τέκνον τοῦ Ἀμενόφιος Α' ἐκ παλλακῆς. Εἶχε συνεπῶς ἡ Χατσεπσὲτ καὶ αἷμα ἀνθρώπινον ἐν ἑαυτῇ. Ἐζήτησε λοιπὸν νὰ δείξῃ ὅτι τὸν ὑποτιθέμενον πατέρα της ὑποκατέστησεν ὁ Ἄμμων, ὅστις ἐμίγη μετὰ τῆς Ἀμάσιος ἐξ οὗ ἐγεννήθη αὐτή. Τῆς θεογαμίας ταύτης τὸ κείμενον καὶ ὁ πίναξ ἀπροκαλύπτως ἐκτίθενται εἰς τὸν ἐπιτάφιόν της ναόν: «Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Ἄμμων Ρᾶ, βασιλεὺς τῶν θεῶν, κύριος τοῦ Κάρναχ, πολιοῦχος τῶν Θηβῶν, ὅταν ὑπεδύθη τὴν μορφὴν τοῦ ἄρρενος, τοῦ βασιλέως τῆς Ἄνω καὶ Κάτω Αἰγύπτου, Θουθμώσεως τοῦ ζωοδότου. Εὗρε τὴν βασίλισσαν κεκλιμένην ἐν τῇ λαμπρότητι τοῦ ἀνακτόρου της. Ἐξηγέρθη αὕτη εἰς τὸ ἄρωμα τοῦ θεοῦ καὶ κατελήφθη ὑπὸ θαυμασμοῦ, ὅταν ἡ Μεγαλειότης του ἐβάδισε πρὸς αὐτήν· ἀμέσως τὴν ἀπέκτησεν, ἔθηκε τὴν καρδίαν του ἐπ' αὐτῆς καὶ ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτὴν ὡς θεός. Καὶ πάραυτα μετὰ τὴν ἔλευσίν του ἐξῆρθη εἰς τὴν θέαν τῶν θελγήτρων του. Ὁ ἔρως τοῦ θεοῦ διέδραμε τὰ μέλη της καὶ ἡ εὐοσμία τοῦ θεοῦ καθὼς καὶ ἡ ἐκπνοή του ἦτο πλήρης (ἀρωμάτων) τοῦ Πούντ. Καὶ ἰδοὺ τί εἶπεν ἡ βασιλικὴ σύζυγος, ἡ βασιλικὴ μήτηρ Ἄμασις, παρουσίᾳ τῆς Μεγαλειότητος τοῦ σεβαστοῦ τούτου θεοῦ, Ἄμμωνος κυρίου τοῦ Κάρναχ, κυρίου τῶν Θηβῶν. Αἱ ψυχαί σου εἶναι δὶς μέγισται! Εἶναι εὐγενὲς νὰ βλέπῃ κανεὶς τὴν ὄψιν σου ὅταν ἑνοῦσαι μὲ τὴν Μεγαλειότητά μου ἐν χάριτι! Ἡ δρόσος σου ἐμποτίζει τὰ μέλη μου!»

Δὲν πρόκειται περὶ λαθραίας ἐρωτικῆς καταχτήσεως, ὅπως εἰς τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἅμα ὡς ἐκπληρωθῇ τὸ ἔργον τῆς σαρκὸς ὁ θεὸς διακηρύττει τοῦτο μεγαλοφώνως καὶ καλεῖ τοὺς ἁρμοδίους θεοὺς νὰ ἐπιμεληθῶσι τὴν ἐγκυμοσύνην καὶ τὸν τοκετόν. Ὅταν δὲ γεννηθῇ τὸ τέκνον, προσάγεται πρὸς τὸν Ἄμμωνα, ὅστις τὸ ἀσπάζεται, τὸ σφίγγει εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ τὸ ἀνακηρύττει αἷμά του. Εἰς τὰ ἀνάγλυφα τοῦ ναοῦ Ἀμενόφιος Γ' ἐν Λοῦξορ, ἀναπαρίστανται αἱ αὐταὶ περίπου σκηναὶ καὶ ἀναγράφονται τὰ αὐτὰ κείμενα. Υἱὸς τῆς Μουτεμουκοῦ θυγατρὸς τοῦ Ἀμενόφιος Β' καὶ μιᾶς του ἀδελφῆς, παρουσιάζει τὴν μητέρα του εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Ἄμμωνος, ὅστις κατόπιν τὴν προσαγορεύει μητέρα. Παρέχει ὁδηγεῖται ἡ μήτηρ εἰς τὴν κλίνην τῶν ὠδίνων ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων θεαινῶν, μεθ' ὃ γεννώμενος ὁ Ἀμένοφις Γ' παραδίδεται εἰς χεῖρας τῶν δύο Νείλων, αὐτὸς καὶ τὸ διπλοῦν του διὰ νὰ τραφῇ καὶ ἀνατραφῇ.

Εἰς τὸν ἐν Ἑρμονθίδι ναόν, καταστραφέντα πρό τινων ἐτῶν, ἐπρόφθασεν ὁ Μαριὲτ ν' ἀντιγράψῃ παράστασιν τῆς θείας γεννήσεως τοῦ Καισαρίωνος, καρποῦ τῶν ἐρώτων τῆς Κλεοπάτρας μετὰ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Ἡ βασίλισσα παρίσταται ὡς Ἶσις, παρὰ τὴν σκηνὴν δὲ τοῦ τοκετοῦ ἀπεικονίζεται καὶ ἡ γέννησις τοῦ Ὥρου ἐντὸς καλαμώνων ἐκ τοῦ Ὀσίριδος. Καὶ εἰς τὴν Ἐλευσῖνα τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπου ὁ ναὸς τῆς Δήμητρας καὶ τῆς Κόρης, ὁ Δανινὸς Πασᾶς ἀνεῦρε δύο ἀγάλματα τῆς Κλεοπάτρας ὡς Ἴσιδος καὶ τοῦ Ἀντωνίου ὡς Ὀσίριδος. Ἀμφότερα κατεστραμμένα σώζονται τὸ μὲν εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας, τὸ δὲ εἰς τὴν ἐν Βελγίῳ κατοικίαν τοῦ βαρώνου Warocque.

Οἱ Ἀχαιμενίδαι κατακτηταὶ τῆς Αἰγύπτου εἶχον παραλείψει τὰς ἀναγκαίας διατυπώσεις ὅπως ἀποδείξουν εἰς τὸν Αἰγυπτιακὸν λαὸν τὴν φαραωνικήν των συγγένειαν. Δι' αὐτὸ δ' ἔμειναν ξένοι καὶ μισητοί. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐν Ἑλλάδι δὲν εἶχεν ἀνάγκην ὡς Ἡρακλείδης ν' ἀποδείξῃ τὴν βασιλικήν του νομιμότητα· ἀλλ' ἐν Αἰγύπτῳ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ υἱοθετηθῇ ἀπὸ τὸν Ἄμμωνα. Δὲν τὸ ἔπραξεν ἐκ ματαιοδοξίας, ὅπως τὸν κατηγόρησαν οἱ Μακεδόνες, οὔτε διότι ἐπίστευεν ὁ ἴδιος εἰς τὴν θεογενῆ του προέλευσιν, ὅπως ὑπεστήριξαν ὁ Droysen καὶ ὁ Radet, ἀλλ' ὅπως λέγει ὁ Πλούταρχος «τοὺς ἄλλους καταδουλούμενος τῇ δόξῃ τῆς θεότητος».

Ἐν Ἑλλάδι ἀπεθεώθη ὑπὸ τῶν φοβισμένων ὑπηκόων του, οἵτινες ὅμως μεταξύ των εἰρωνεύοντο τὴν ἀποθέωσιν. Ἐν Αἰγύπτῳ ἀπήχησεν εὐμενῶς ἡ υἱοθέτησίς του ἀπὸ τὸν Ἄμμωνα, ἀλλ' ἐπειδὴ διῆλθε τὴν χώραν ὡς διάττων ἀστὴρ καὶ δὲν ἤσκησε τὰ φαραωνικά του καθήκοντα ἡ ἀποθέωσις ἦτο ἐλλιπής. Ἔπρεπε ν' ἀποδειχθῇ ὅτι συγγενεύει πρὸς τοὺς Φαραώ, αἰγυπτιακῆς καταγωγῆς ὄχι ξένης. Οὔτε ἡ μήτηρ του, οὔτε ἡ σύζυγός του κατόπιν ἦσαν ἐνδεδειγμέναι νὰ διευκολύνουν τὴν συγγένειαν αὐτήν. Τότε ἐφευρέθη ὁ μῦθος τοῦ Νεκτανεβὼ Β'. Ὅταν ἐγεννᾶτο ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὰ 356, ὁ Νεκτανεβὼ ἠγωνίζετο κατὰ τῆς ἐπιτυχοῦς ἐπιθέσεως τῶν Περσῶν. Ἡ παράδοσις ἐν τούτοις εὗρεν ὅτι ἢ ἐκθρονισθεὶς (μετὰ 6 ἔτη) κατέφυγεν εἰς Μακεδονίαν, ἢ ἐπειδὴ ἦτο μάγος φημισμένος, μετέβη μαγικῶς ἐκεῖ ἐπὶ μικρόν. Ἐκεῖ δι' ἐπῳδῶν παντοδυνάμων ἠρέθισε τὴν φαντασίαν τῆς Ὀλυμπιάδος καὶ τῆς ἐνέπνευσε τὸν πόθον νὰ ὑποστῇ τὰς περιπτύξεις τοῦ Ἄμμωνος, ὅστις διωλίσθησεν εἰς τὴν βασιλικὴν παστάδα ὑπὸ μορφὴν ὄφεως μὲ κεφαλὴν κριοῦ. Μετὰ τὴν γονιμοποίησιν τῆς Ὀλυμπιάδος εἶπεν εἰς αὐτήν: «Ἀγάλου, γύναι, διότι ἔσχες ἐξ ἐμοῦ ἄρρενα, ὅστις θὰ ἐκδικήσῃ τὰς πρὸς σὲ γενομένας ὕβρεις καὶ θὰ καταστῇ παντοκράτωρ».

Διαρκούσης τῆς περσικῆς κατοχῆς διέτρεχον τὴν Αἴγυπτον μεσσιανικαὶ προφητεῖαι, αἵτινες ὑπέσχοντο τὴν ἔλευσιν Αἰγυπτίου βασιλέως, μετεμψυχωμένου εἰς νεαρὸν ἥρωα. Εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ

Digitized by Google

ἐν Πετρουπόλει «Ἐρημητηρίου» ὑπῆρχεν ἀγγεῖον μεθ' ἱερογλυφικῆς ἐπιγραφῆς, ἐν ᾗ ἀναφέρεται Ἀλέξανδρός τις οὗτινος τὸ διπλοῦν (Κᾶ) ὀνομάζεται Χὼρ-Τεμᾶ, δηλ. φέρει ἀκριβῶς τὸ ὄνομα τοῦ διπλοῦ τοῦ Νεκτανεβὼ Β' (ἡ δὲ ταυτότης τοῦ ὀνόματος τοῦ διπλοῦ συνεπάγεται, κατὰ τὰς αἰγυπτιακὰς ἰδέας, τὴν ταυτότητα τῶν προσώπων). Ὁ μελετήσας τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην Wiedemann (Zum Alexander-Roman ἐν Orientalische Litt-Zeitung 1900 σελ. 266) συμπεραίνει ὅτι ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ὡς μετεμψύχωσις τοῦ ἐθνικοῦ των ἥρωος Νεκτανεβὼ Β'. Ὁ Ἰσίδωρος Lévy (Les versions hellenistiques de l'Exode) ἐνισχύων τὴν γνώμην αὐτὴν ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Ἑλληνικὸς πάπυρος δημοσιευθεὶς ὑπὸ τοῦ Wessely (Die neue griechischen Zauberpapyri, vi Deuksechr. d-Wien Akad. 1893) διετήρησεν ἠκρωτηριασμένα ἀποσπάσματα τῆς μεταφράσεως εἴδους τινὸς ἀποκαλύψεως, καθ' ἣν προφήτης τῶν χρόνων δῆθεν τοῦ Ἀμενόφιος προλέγει τὴν ἔξωσιν τῶν Περσῶν καὶ τὴν παλινόστησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Βασιλέως. Ἡ προφητεία αὕτη φαίνεται νὰ ἐκυκλοφόρησε πολὺ ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς περσικῆς κυριαρχίας ἡ δ' εἰς αὐτὴν λαϊκὴ πίστις, ἀδιάφορον ἂν τὴν συνεμερίζοντο οἱ ἱερεῖς, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους νὰ χαιρετήσωσιν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸν ἰδικόν των Νεκτανεβώ». (*D. G. Hogard* The Deification of Alexander the Great. ἐν Engl. Histor. Review 1887 σ. 317. *G. Radet* La Déification d'Alexandre ἐν Rev. des Univ. du Midi 1895 σελ. 129--169).

Ἐξ ἄλλου παρὰ τὰς ἐν Αἰγύπτῳ ταπεινώσεις καὶ ἥττας του ὁ Ἄμμων, ὁ πάτρων τῶν ἐνδοξοτάτων θηβαϊκῶν δυναστειῶν, διετήρει ἀκόμη τὸ γόητρόν του. Ἐνωρὶς εἶχε ταυτισθῆ πρὸς τὸν Ὀλύμπιον Δία. Ἐχρησμοδότει εἰς τὴν ὄασιν τῆς Σίβας, τὸ δὲ μαντεῖόν του εἶχε γνωρισθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν Κυρηναίων καὶ ἐθεωρεῖτο ἰσότιμον πρὸς τὸ τῆς Δωδώνης. Ἀπὸ τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος ἱδρύθη εἰς αὐτὸν ναὸς ἐν Θήβαις τῆς Βοιωτίας, ἔπειτα ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐν Γυθείῳ (*Παυσ.* Θ' 16,1. Γ' 18. 3 καὶ 21.8). Ὁ Πίνδαρος ὕμνησεν αὐτὸν ὄχι μόνον εἰς τὰ Πύθεια (Δ' 15) ἀλλὰ καὶ δι' ἰδιαιτέρου ὕμνου, οὗτινος εἷς μόνον στίχος διεσώθη «Ἄμμων, Ὀλύμπου δέσποτα». Ὁ Κάλαμις ἔγλυψεν ἄγαλμα αὐτοῦ. Ἐξαιρέτως ἐτίμων τοὺς χρησμούς του οἱ Ἡρακλεῖδαι Σπαρτιᾶται, συγγενεῖς τῶν πρώτων τῆς Κυρήνης οἰκιστῶν. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀφύτιος ὁ Λύσανδρος εἶδεν αὐτὸν καθ' ὕπνους (*Πλούτ.* «Λυσ.» 20), βραδύτερον δ' ἀπεπειράθη νὰ διαφθείρῃ τοὺς ἱερεῖς του. Εἰς τὴν Ἤλιδα οἱ Ἰαμίδαι κατήρτισαν τριάδα ἐκ τοῦ Ἄμμωνος, τῆς Ἀμμωνίας (Ἥρας) καὶ τοῦ υἱοῦ των Παραμμωνος (Ἑρμοῦ) (Πανδ. Ε' 15, 11) καταγράφοντες ἐπιμελῶς τὰς προρρήσεις των. Κυρηναῖός τις νικητὴς εἰς τὸν δρόμον ἔστησεν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἄγαλμα εὐχαριστήριον εἰς τὸν Ἄμμωνα (*Böck* «Die Staatshanshatung der Athener» II. σ. 132). Μία τῶν ἱερῶν ἀθηναϊκῶν τριήρεων ἐλέγετο Ἀμμωνίς, ὁ δὲ Ἀριστοφάνης δὲν ἐδίστασε νὰ θέσῃ τοὺς χρησμοὺς τοῦ Ἄμμωνος εἰς ἴσην μοῖραν πρὸς τοὺς τοῦ Δελφικοῦ Ἀπόλλωνος (Ὄρνιθες 617. 715). Καὶ ὁ Κίμων κατὰ τὴν τελευταίαν εἰς Κύπρον ἐκστρατείαν «ἔπεμψεν εἰς Ἄμμωνος ἄνδρας ἀπόρρητόν τινα μαντείαν ποιησαμένους παρὰ τῷ θεῷ (*Πλουτ.* «Κίμων» 18), ἐπειδὴ δὲ ἀπέθανεν ἐνῷ ἐκεῖνοι μετέβαινον, ἐθεωρήθη ὅτι δι' αὐτὸ ὁ θεὸς ἠρνήθη νὰ ἀπαντήσῃ. Εἶναι νομίζομεν ἐπαρκῆ ταῦτα νὰ ἐξηγήσουν τὴν κινδυνώδη εἰς Σίβαν ἐκδρομὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἡ ἐκλογὴ τῆς θέσεως. — Μὲ μικρὰν ἀλλ' ἐκλεκτὴν συνοδείαν κατέπλευσε τὸν Νεῖλον ἀπὸ τῆς Μέμφιδος καὶ διὰ τοῦ Κανωπικοῦ βραχίονος ἔφθασεν εἰς τὴν Μαρίαν λίμνην ἢ Μαρεώτιδα. Ἔκαμψε ΝΑ. παραπλέων τὴν Ταινίαν. Εἰς Ρακῶτιν εὗρε μικρὰν φρουρὰν καὶ ἁλιεῖς (Στράβ. ΙΖ' 6). Τὸν ἐκεῖ ὅρμον ἔφραττε εἰς 7 σταδίων ἀπόστασιν ἡ βραχώδης νησὶς Φάρος, τὴν ὁποίαν ἐγνώριζεν ἀπὸ τὸν Ὅμηρον. Ἡ θέσις αὕτη ἐφάνη εἰς τὸ δημιουργικόν του πνεῦμα ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκὴ πρὸς ἵδρυσιν πόλεως. Νομίζομεν ὅμως ὅτι τὴν ἐξέτασιν τοῦ τόπου ἔκαμε κατὰ τὴν ἐκ Σίβας ἐπιστροφήν του, διότι ὁ Ψευδοκαλλισθένης (Α' λγ' 4) ὅστις ἔγραψεν «*ἱστορικοὺς κέντρωνας*», καὶ ὄχι ἴδια μυθεύματα, λέγει ὅτι ὁ Ἄμμων ἐχρησμοδότησεν αὐτῷ:

Ὦ βασιλεῦ! σοὶ Φοῖβος ὁ μηλόκερως ἀγορεύει
εἴ γε θέλεις αἰῶσιν ἀγηράτοισι νεάζειν,
κτίζε πόλιν περίφημον ὑπὲρ Πρωτηΐδα νῆσον,
ἧς δαίμων προκάθηται Πλουτώνειος ἀνάσσων,
πενταλόφοις κορυφαῖς ἀτέρμονα κόσμον ἑλίσσων.

Πράγματι ἡ θέσις ἦτο προσφυεστάτη. Ἐμπρὸς ἡ νῆσος, ὄπισθεν ἡ λίμνη. Ἡ νῆσος βραχώδης ἡ λίμνη ἀβαθής, δεξιᾷ ὁ βραχίων τῆς *Ἄκρας Λοχιάδος* προσήγγιζε τὸ Α ἄκρον τῆς Φάρου καὶ ἄφηνε στόμιον πρὸς εἴσπλουν τὸ *στενὸν τοῦ Ταύρου*, ἐνῷ ἀριστερᾷ σκόπελοι καὶ ὕφαλοι ἐπροστάτευον κατὰ τοῦ ἐξ ἀριστερῶν εἴσπλου τοῦ ἐχθροῦ. Μικρὸν ΒΑ ἐξέβαλλε πλωτὸς ὁ Κανωπικὸς βραχίων, μεταξὺ τῶν λιμνῶν Μαριοὺτ καὶ Ἐδκοῦ, ὄχι δὲ ὅπου σήμερον εἰς Ρωζέττην. Ἔφερεν ὕδωρ γλυκύ, κατῆγε δὲ τ' ἄφθονα γεωργικὰ καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα τοῦ ἐσωτερικοῦ πρὸς ἐξαγωγήν. Ἀπὸ τοῦ Ε' ἤδη αἰῶνος ἔγραφεν ὁ Βακχυλίδης:

πυρφόροι δὲ κατ' αἰγλήεντα πόντον
νῆες ἄγουσ' ἀπ' Αἰγύπτου μέγιστον πλοῦτον.

Τὸ κλῖμα εὑρέθη ἐξαίρετον, διότι ἡ πλήμμυρα τοῦ ποταμοῦ ὑψώνουσα τὸ ὕδωρ τῆς λίμνης ἐξέχεε τὸ πλεονάζον εἰς τὴν θάλασσαν διὰ τῶν διακοπῶν τῆς Ταινίας, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἄνεμοι ἀπώθουν τὰς ἀναθυμιάσεις τῆς λίμνης κατὰ τὸ θέρος ἑτέρωθεν τῆς πόλεως. Ἐκεῖ λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ κτίσῃ τὴν πρωτότοκον τῶν πολυαρίθμων φερωνύμων του πόλεων, τὴν *Αἰγυπτίαν* ἢ *Λίβυσσαν* Ἀλεξάνδρειαν, τὸ *Μακεδονικὸν πτολίεθρον*. Καὶ ἀνέθηκεν ἀμέσως εἰς τὸν ὀνομαστὸν ἀρχιτέκτονα Δεινοκράτην ἢ Δεινοχάρην (Πλίν.) ἢ Σωσικράτην (Πλούτ.) τὴν ἐκπόνησιν τοῦ σχεδίου. Οὗτος εἶχεν ἀνακτίσει τὸν ὑπὸ τοῦ Ἡροστράτου ἐμπρησθέντα ναὸν τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος, ἄλλοτε δὲ ἐπρότεινε τολμηρῶς εἰς τὸν Ἀλέξανδρον νὰ γλύψῃ τὸν Ἄθω εἰς ἀνδριάντα κρατοῦντα εἰς μὲν τὴν παλάμην τῆς ἀριστερᾶς πόλιν φερώνυμον αὐτοῦ, εἰς δὲ τὴν τῆς δεξιᾶς κύπελλον, δεξαμενὴν τῶν πολλῶν τοῦ ὄρους ὑδάτων (Βιτρούβ.) Ὁ Δεινοκράτης προσέλαβε βοηθοὺς μὲν τὸν Ἥρωνα τὸν Λιβυκὸν μετὰ τῶν υἱῶν τούτου Ἥρωνος καὶ Ἐπιθέρμου, Κρατέα δὲ τὸν Ὀλύνθιον καὶ τὸν Ναυκρατίτην Κλεομένη μηχανικόν, ἐπόπτην γενικὸν τῶν ἔργων.

Μῦθοι καὶ παραδόσεις.—Ἐννοεῖται ὅτι ὅπως πάντοτε καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν ἡ πόλις ἡ γενομένη λαμπρὰ πρωτεύουσα τοῦ πτολεμαϊκοῦ κράτους περιεκοσμήθη διὰ μύθων. Οὕτως ὁ Πλούταρχος, ἐκ τῶν ἀπολεσθεισῶν ἱστοριῶν τοῦ Ἡρακλείδου παραλαβών, ἀφηγεῖται ὅτι ἔλειψεν ἡ κιμωλία δι' ἧς ἐσημειοῦντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αἱ γραμμαὶ τῶν τειχῶν, αἱ θέσεις τῶν πυλῶν καὶ τῶν πύργων καὶ δι' αὐτὸ οἱ στρατιῶται διέθεσαν πρὸς τοῦτο τὸ ἄλευρον τοῦ σιτηρεσίου των. Ἀλλ' ὄρνεα καταπτάντα ἔφαγον αὐτό. Οἱ σημειολύται ἡρμήνευσαν τὸν οἰωνὸν εὐτυχῆ «πολυαρκεστάτην γὰρ οἰκίζεσθαι πόλιν ὑπ' αὐτοῦ καὶ παντοδαπῶν ἀνθρώπων ἐσομένην τροφόν».

Κατ' ἄλλον μῦθον, ὁ Ἀλέξανδρος κτίσας ὑψηλὸν βωμὸν ἐθυσίαζεν, ὅτε ἀετὸς καταπτὰς ἥρπασε τὰ ἱερεῖα καὶ ἀπέθηκε μακρὰν ἐπὶ παναρχαίου βωμοῦ. Ἔσπευσεν ἐκεῖ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ εὗρε τὰ σπλάγχνα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ «καὶ παρ' αὐτὸν σηκὸν καὶ ξόανον προκαθεζόμενον ἔνδον καὶ τῇ δεξιᾷ χειρὶ κομίζον θηρίον πολύμορφον, τῇ δ' εὐωνύμῳ σκῆπτρόν τι κατέχον καὶ παρεστήκει τῷ ξοάνῳ ἄγαλμα κόρης μέγιστον». Οἱ ἰθαγενεῖς τοῦ εἶπον ὅτι παρὰ τῶν πατέρων των ἔμαθον ὅτι εἶναι ἱερὸν Διὸς καὶ Ἥρας. Ἐκεῖ εἶδε καὶ τοὺς ὀβελίσκους οἵτινες κατόπιν ἐτοποθετήθησαν ἔξω τοῦ περιβόλου τοῦ Σαραπείου, μεθ' ἱερογλυφικῆς ἐπιγραφῆς λεγούσης: «τὸ μὲν γῆρας αὐτῆς τῆς πόλεως.... καλλίνικος. ὑπερφέρουσα πλήθει ὄχλων πολλῶν, ἀέρος εὐκρασίας ὑπερβάλλουσα, ἐγὼ δὲ προστάτης ταύτης γενήσομαι. ὅπως μὴ τὰ χαλεπὰ τελέως ἀεὶ ἐπιμείνῃ ἢ λιμὸς ἢ σεισμός, ἀλλ' ὡς ἐν ὀνείρῳ διαδραμοῦντα τὴν πόλιν, πολλοὶ δὲ βασιλεῖς ἥξουσιν εἰς αὐτήν, οὐ πολεμήσοντες ἀλλὰ προσκυνῆσαι βουλόμενοι Σὺ δὲ ἀποθεωθεὶς προσκυνηθήσῃ νεκρὸς καὶ δῶρα λήψῃ ἐκ πολλῶν καὶ θανὼν καὶ μὴ θανών, τάφον γὰρ ἕξεις αὐτὴν ἣν κτίζεις πόλιν».

Ὁ Καλλισθένης γράφει εἰς στίχους ὅ,τι καθ' ὕπνους ὀφθεὶς εἶπεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὁ μέγας θεὸς (Παρισ. Κῶδ. Β καὶ C Νο 1685 καὶ 113):

Ἥξεις δὲ πόλιν ποθητήν.
. . . κόσμου κόσμον ἔνθεον . . .
Καιρῶν δὲ πλείστων καὶ χρόνων προβαινόντων
καὶ αὐτὴ προβήσετ' ἐν ἀγαθοῖς κοσμουμένη
ναοῖσι πολλοῖς καὶ τεμένεσι ποικίλοις,
κάλλει τε, μεγέθει, τῶν ὄχλων εὐπειθείᾳ.
Καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν εἰσελεύσεται μένειν
τῆς πριν τεκούσης ἐκλελησμένος γύης.
Ἐγὼ δὲ ταύτης ἔσομαι προστάτης...
Προκαθίσας ἀοράτοις τὴν ἑδράνας καὶ τάξας
Πόλον μένειν βύθους ἁπλώσας, καὶ τὸ πῦρ ἐκφοβήσας
νότον δὲ θάμβην μὴ πνέειν δυσήμερον.
Ὅπως τὰ χαλεπὰ τῶν πονηρῶν δαιμόνων
μηδὲν δυνηθῇ διαπρᾶξαι τὴν πόλιν·
σεισμὸς γὰρ ἔσται προς ὀλίγον, λιμὸς οὐθ' ὁμαλῶς
μόρσιμος, πόλεμος οὐκ ἀνεὶς φόνων,
ἀλλ' ὡς ὄνειρον διαδραμοῦνται τὴν πόλιν.
Πολλοὶ δ' διὰ βίου σὲ πάντῃ πάντοτε
καθὼς θεοῦ γεγονότα, προσκυνήσοισιν.
Σὺ δ' ἀποθεωθεὶς προσκυνηθήσῃ ὡς θεὸς
καὶ δῶρα λήψῃ βασιλέων σὺ πάντοτε.
Οἰκήσεις αὐτὴν καὶ θανὼν καὶ μὴ θανών
Τάφον γὰρ ἕξεις αὐτὴν ἣν κτίζεις πόλιν».

Οὕτως ἐθεμελιώθη ἡ Ἀλεξάνδρεια τῷ 331 π. Χ., κατὰ μὲν τοὺς Καλλισθένη (Α'. λγ'. 9), Πλούταρχον (Ἀλέξ. κστ') καὶ Ἀρριανὸν (Γ'. α') τὴν 1 Ἰανουαρίου 331, κατὰ δὲ τοὺς Διόδωρον (12.52), Λίβιον (VIII. 21) καὶ μεταγενεστέρους τινὰς τὸ ἔαρ τοῦ ἰδίου ἔτους. Τοῦτο δεχόμεθα καὶ ἡμεῖς, διότι πιστεύομεν ὅτι τὴν ἔκτισεν ἐπιστρέφων ἐκ τῆς ὀάσεως. Τὰ τείχη ἐκάλυψαν ἐπιφάνειαν 8 ½ τετρ. χιλ. Ἡ Ρακῶτις ἐγένετο μία της συνοικία. Ἡ ρυμοτομία ἐχαράχθη κατὰ καθέτως τεμνομένας ὁδούς, διῶρυξ, «*Ἀγαθοδαίμων*», ὠρύχθη ἀπὸ τοῦ κανωπικοῦ βραχίονος διὰ τὸ πόσιμον ὕδωρ, οὖσα καὶ πλωτή, ἐσημειώθησαν δὲ αἱ θέσεις τῶν ναῶν, ἀνακτόρων καὶ δημοσίων ἱδρυμάτων. Τακτοποιήσας ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος κατέλιπε τὴν χώραν, ἀφοῦ ἔταξε διοικητὴν μὲν τῆς Αἰγύπτου τὸν ἰθαγενῆ Δολόασπιν, ἐπιμελητὴν τῶν οἰκονομικῶν ἐργασιῶν τὸν Ναυκρατίτην Κλεομένη, φρουρὰς εἰς πάσας τὰς ἐπικαίρους θέσεις ὑπὸ ἀρχηγοὺς τῆς προσωπικῆς του ἐμπιστοσύνης· καὶ κηρύξας ἀπόλυτον ἰσοπολιτείαν καὶ ἄπειρον σεβασμὸν πρὸς πάσας μὲν τὰς θρησκείας, ἐξαιρέτως δὲ τὴν ἰθαγενῆ, ἐκάλεσε πρὸς συνοικισμὸν Ἕλληνας, Αἰγυπτίους, Ἰουδαίους, Φοίνικας καὶ ἄλλους Ἀσιανούς. Ἐν συνόλῳ διέμεινεν ἐν Αἰγύπτῳ τέσσαρας μόνον μῆνας (Νοέμβριον 332—Μάρτιον 331 π. Χ.).

Τοπογραφία τῆς Πτολεμαϊκῆς Ἀλεξανδρείας. — Πολλοὶ συγγραφεῖς ἔδωκαν ἐκτενεῖς καὶ αὐθεντικὰς πληροφορίας περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς πόλεως κατὰ τοὺς ἀκμαιοτέρους χρόνους τοῦ βίου της: Ἀγαθαρχίδης ὁ Κνίδιος, Καλλίμαχος ὁ Κυρηναῖος, Καλλίξενος καὶ Ἀπολλώνιος οἱ Ρόδιοι, Νικάνωρ ὁ Ἑρμείου, Ὡραπόλλων ὁ γραμματικός, Ἀριστόνικος ὁ Πτολεμαίου τοῦ Πυνδαρίωνος, Αἴλιος Δῖος ἢ Διονύσιος, Ἄνδρων ὁ Ἀλεξανδρεύς, Καλλίνικος ὁ σοφιστής, Φλάβιος Ἰώσηπος καὶ ἄλλοι. Τὰ ἔργα των ὅμως ἐχάθησαν πάντα, γινώσκομεν δ' αὐτούς, διότι μνημονεύονται ὑπὸ νεωτέρων, τῶν Σουΐδα, Φωτίου, Ἀθηναίου, Στεφ. Βυζαντίου κλπ.

Δυστυχῶς οὔτε μνημεῖα διεσώθησαν ἀπὸ τὴν κατάμεστον μνημείων πόλιν, διότι ἀπὸ τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως (Ζ' αἰὼν μ. Χ.) μέχρι τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ (ΙΘ' αἰὼν μ. Χ.) μόνον καταστροφὰς ὑπέστη ἐκ τῶν πολέμων, καὶ ἰδίως ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως αὐτῆς καὶ τῆς χρησιμοποιήσεώς της ὡς λατομείου ἑτοίμων πετρῶν. Ἔπειτα ἡ πέτρα, ἥτις ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὰς οἰκοδομάς, ἦτο ὑγροσκοπικὴ καὶ ἐθρύπτετο εἰς κόνιν, ὅπως δύναται νὰ ἴδῃ τις εἰς τὸ τέμενος τῶν «Χιλίων καὶ ἑνὸς κίονος» (ἀρχαία ἐκκλ. Θεωνᾶ) ὅπου πλῆθος κιόνων διαφόρου ὕλης εἶναι τεθρυμμένοι.

Ἡ ἀφθονωτάτη ἁλατοῦχος ὑγρασία καὶ ἡ ἰσχυροτάτη ἐξάτμισις κατὰ τὴν ἡμέραν ὑπὸ τὸν καυστικὸν ἥλιον ἔρριψαν εἰς κόνιν τὸ πέτρινον ὑλικὸν τῆς πόλεως. Ἐν γένει εἰς ὅλον τὸ Δέλτα ἐλλείψει πέτρας ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ μνημεῖα καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἐκεῖ σπάνια. Ὄχι δὲ μόνον διὰ τὴν πέτραν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἄσβεστον. Εἰς τὴν Ἄνω Αἴγυπτον διετηρήθησαν, διότι ἡ πέτρα των δὲν δίδει ἄσβεστον καὶ δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ μεγάλα κέντρα νεώτερα (*Lacroix* καὶ *Daressy* «Dolomieu en Egypte» Mém. Inst Égypt. t. III. p. 65, le Caire 1922). Εἰς ἐπίμετρον ἡ ἀπότομος ἀνάκτισις τῆς πόλεως κατὰ τὸν ΙΘ' καὶ Κ' τώρα αἰῶνα, καθ' ἣν οὐδεμία ἠσκήθη ἀρχαιολογικὴ ἐπίβλεψις κατέστησεν ἀδύνατον κατόπιν τὴν συστηματικὴν καὶ πλήρη ἀνασκάλευσιν τοῦ ἐδάφους πρὸς ἀρχαιολογικὴν ἔρευναν. Ἐλάχιστα σημεῖα διετηρήθησαν ὡς βάσεις ἀναπαραστάσεως τοῦ ἀρχαίου σχεδίου· ἡ λεγομένη στήλη τοῦ Πομπηΐου, σημειοῦσα τὴν θέσιν τοῦ Σαραπείου, δύο ὀβελίσκοι οἵτινες ἐστήθησαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Καισαρείου ἐπὶ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, ἐκεῖ ὅπου σήμερον διασταυροῦνται αἱ ὁδοὶ Ραμλίου καὶ Μεσσάλας, ἔπειτα 4 ἢ 5 κίονες, οἵτινες ἵσταντο μέχρι τοῦ 1850 κατὰ τὸ Ἀν. ἄκρον τῆς ὁδοῦ Ρωσέττης καὶ ἐσημείουν τὴν θέσιν τοῦ Γυμνασίου, ἡ Φάρος καί τινες ἐπιγραφαὶ νομιζόμεναι ὅτι ἀνευρέθησαν ἐπὶ τόπου. Εὐτύχημα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ὁ Ναπολέων Γ' θέλων νὰ ἐπεξεργασθῇ κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ «Βίου τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος» ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Κεδίβην Ισμαὴλ τὴν διευκρίνισιν λεπτομερειῶν τινων τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πολεμικῆς περιπλοκῆς τοῦ ἥρωός του, καὶ τότε ὁ ἀστρονόμος *Μαχμοὺτ Πασᾶ ἐλ Φαλάκη* ἐξετέλεσε τῷ 1866 σοβαρὰς διατρήσεις καὶ μετρήσεις αἵτινες διεφώτισαν πολλὰ ζητήματα (*Mahmud El Falaki* «Mem. sur l'antique Alexandrie etc.» Copenhague 1872). Μετ' αὐτὸν ὁ ἐν Αἰγύπτῳ ἀσκήσας τὴν ἰατρικὴν *Τάσσος Νερούτσος βέης*, διακριθεὶς εἰς τὴν πτολεμαϊκὴν ἐπιγραφικήν, ἐμελέτησεν ἐπὶ τόπου τὰ τοπογραφικὰ ταῦτα προβλήματα καὶ ἐξέδωκε τὸ κλασσικόν του βιβλίον «L'ancienne Alexandrie» (Paris 1888).

Ἐπίσης ἐξετέλεσαν μελέτας ἐπὶ τόπου καὶ ἔγραψαν οἱ ἑξῆς: Ὁ *Joseph Botti*, διευθυντὴς τοῦ Μουσείου Ἀλεξανδρείας, πολλὰς μονογραφίας, ἄλλας δέ, ἰδίως δὲ ἐπιγραφικὰς μελέτας, εἰς τὸ Bull Sté Archéol. d'Alexandrie ὁ νῦν διευθυντὴς *E. Breccia* «Alexandria ad Aegyptum» (Bergamo 1914)· ὁ *H. de Vaujany*, Recherches sur les Anciens Monuments du grand port d'Alexandrie», (Alexandrie 1888)· *Δ. Οἰκονομόπουλος* «Ἀλεξανδρινὸς Διάκοσμος»· *Γ. Ἀρβανιτάκης* μονογραφίας τινὰς τοπογραφικὰς εἰς τὸ Bull. inst. Égypt. ὁ *D. G. Hogarth*, Report on prospects of Research in Alex. (Egypt. Expl. Fund. 1694—95)· ὁ *G. Lumbroso* «L'Egitto dei Greci e dei Romani» (Roma 1892)· ὁ *Wachsmuth* «Zur topogr. Alex.» Rein Mus. 42). Ἐπίσης ἄξια ἀναγνώσεως εἶναι τὰ ὁδοιπορικὰ τῶν διαρκούσης τῆς κατοχῆς ἐπισκεφθέντων τὴν χώραν καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις αἱ ἐκθέσεις τοῦ *St. Génis* (τόμ. 5) καὶ *Gratien le Père* (τόμ. 18), αἱ δημοσιευμέναι εἰς τὴν περίφημον «Description d'Egypte» (38 μεγάλοι τόμοι, Paris 1829) τῶν συνοδευσάντων τὸν Βοναπάρτην εἰς Αἴγυπτον σοφῶν. Πρά-

Digitized by Google

γματι ὁ Ε΄ τόμος περιέχει περιγραφὴν τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν περιχώρων ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ St. Génis, ὅστις δὲν ἐξετέλεσε μὲν ἀνασκαφάς, ἀλλ' ἐκθέτει μὲ πολυμάθειαν, εὐστοχίαν καὶ ἐπιστημονικὴν χρηστότητα ὅ,τι παρετήρησε καὶ συγκρίνει ταῦτα πρὸς τὰ συγγραφικὰ δεδομένα. Ἐκ τῶν σοφῶν τοῦ Βοναπάρτου ἦτο καὶ ὁ *Dolomieu*, ὅστις ὅμως ἔμεινεν ἓν μόνον ἔτος (1798—9). Τὸ χειρόγραφόν του ἀνακαλυφθὲν τῷ 1921 ἐν Παρισίοις ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ κ. G. Daressy εἰς τὰ Mém. Inst. Égypt. τοῦ 1922 (t. II).

Παρὰ πάσας ὅμως τὰς ἐργασίας ταύτας θὰ ἦτο ἀνειλικρινὲς νὰ παρουσιάσῃ κανεὶς σήμερον διάγραμμα τῆς πτολεμαϊκῆς μητροπόλεως ὁριστικόν. Δι' αὐτὸ θὰ παραλείψωμεν τὰς διχογνωμίας τῶν εἰδικῶν ἐπὶ ἑκάστου σημείου καὶ θὰ συνοψίσωμεν ὅ,τι νομίζομεν πιθανώτερον. Τὸ σχέδιον τοῦ Δεινοκράτους ἐχάραξε τὰ τείχη, μὲ τὰς πύλας καὶ τοὺς πύργους καὶ τὰς κυρίας ὁδοὺς καὶ πλατείας, ἐσημείωσε δὲ τὴν θέσιν τῶν κυριωτέρων δημοσίων οἰκοδομῶν, ἐξετελέσθη ὅμως ἐν τῷ συνόλῳ του ὑπὸ τῶν δύο πρώτων κυρίως Πτολεμαίων, ἐν δὲ ταῖς λεπτομερείαις συνεπληρώθη ὑπὸ τῶν διαδόχων των. Ὁ Ἰωσὴφ Botti, ἀναλαβὼν τῷ 1892 τὴν διεύθυνσιν τοῦ νεοδμήτου τότε Ἑλληνορρωμαϊκοῦ Μουσείου, ἐξετέλεσε πολλαχοῦ ἀνασκαφὰς καὶ ἐξήσκησεν ἐπίβλεψιν εἰς τὰς οἰκοδομικὰς ἐργασίας, ὥστε νὰ παρακολουθῇ τὰ τυχὸν εὑρήματα, ἐξέδωκε δὲ τῷ 1898 νέον χάρτην τῆς πτολεμαϊκῆς Ἀλεξανδρείας. Εἰς πολλὰ σημεῖα οὐσιαστικὰ διαφωνεῖ πρὸς τοὺς ἐλ Φαλάκη καὶ Νερούτσον. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται αὐθεντία λόγῳ τῆς ἀφορήτου προχειρότητος μεθ' ἧς γνωματεύει ἄνευ προσαγωγῆς πειστηρίων. Περὶ τὴν τοπογραφίαν τῆς Ἀλεξανδρείας ἠσχολήθησαν εὐδοκίμως καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ἐγκατεστημένοι Alex Max de Zogheb καὶ ὁ ναύαρχος Sir. Massie Blonfield. Ἐκ τῶν Εὐρωπαίων ἐξετέλεσαν διατρήσεις ὁ Dr. G. Hogarth, ὁ Prof. Noack καὶ ὁ prof. Thierch. Ἐμελέτησαν ὅμως τὰ τοπογραφικὰ ταῦτα ζητήματα καὶ ἄλλοι σοφοὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαίων συγγραφικῶν πληροφοριῶν καὶ τῶν νεωτέρων δεδομένων ὅπως ὁ Lumbroso, Machsmuth, Puchstein, Ausfeld. Σήμερον τὴν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν διεξάγει διάδοχος τοῦ J. Botti ὁ E. Brecchia.

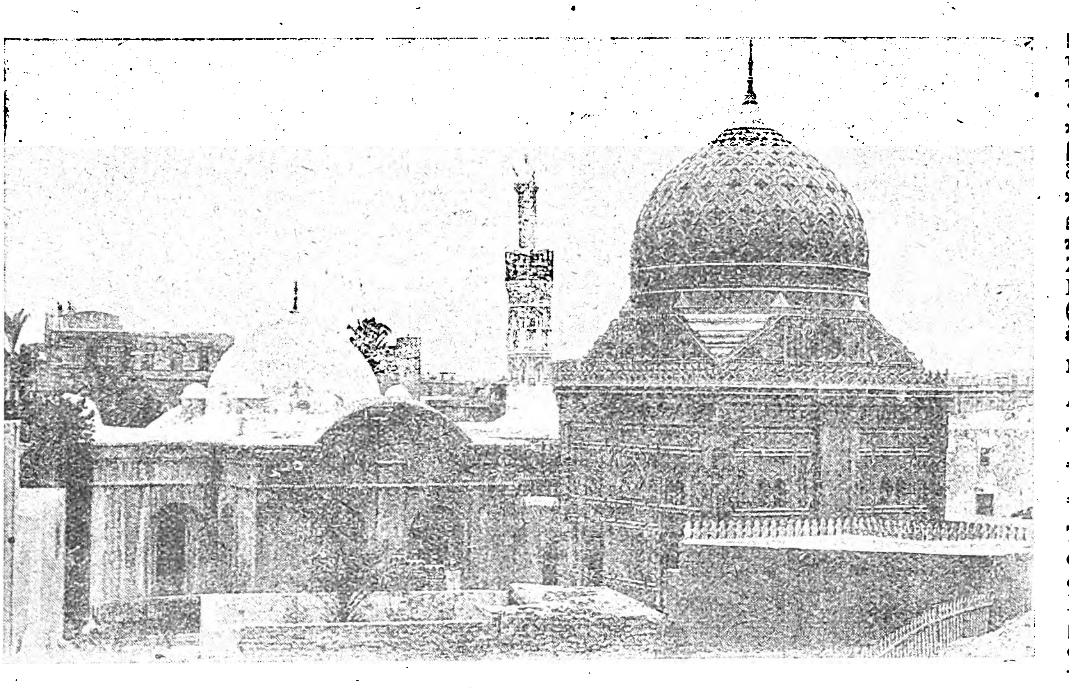

8.—*Τὸ τζαμίον Προφήτου Δανιὴλ (Νέμπι Δάνιαλ), ὑφ' ὃ τίθεται ὁ τάφος τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου* (ἀριστερά).
Ὁ οἰκογενειακὸς τάφος τοῦ Κεδίβου Σαῒτ πασᾶ (δεξιά).

Εἰς τοὺς ἄλλους λόγους οἱ ὁποῖοι ἐξηφάνισαν τὰ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μνημεῖα πρέπει νὰ προσθέσωμεν τοὺς σεισμούς, τῶν ὁποίων τινές, ὅσον καὶ ἂν θεωρηθῶσιν ὑπερβολικῶς ὑπὸ τῶν χρονογράφων περιγραφέντες, ἀσφαλῶς ὑπῆρξαν καταστρεπτικοί. Καὶ εἶναι θαυμάσιον ὅτι ἡ στήλη τοῦ Πομπηΐου καὶ ὁ Φάρος δὲν κατέπεσαν (βλ. σχετικῶς *Γ. Αρβανιτάκη* «Περί τινων ἐν Αἰγύπτῳ σεισμῶν ἐν «Ταχυδρόμῳ» Ἀλεξανδρείας 1922) Ἐπιγραφὴ ἀποκειμένη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἀλεξανδρείας ἀναφέρεται πιθανώτατα εἰς σεισμόν:

Ἀθὺρ ΙΗ' ἐπὶ τοῖς γ
ἐτῶν ἀπὸ τῆς τ(άξεως)
τῶν ἀρχισυναγώγων
ν, προστάτης Διον(ύσιος)
(Π)ρασίδας η ἀκε
ΛΓ'. Καίσαρος
ἐν ἅπασιν ἀνα(τάς)
(καλ)ῶς καὶ ὑγειῶς ἐπ(οιήσατο)
τὴν δαπάνην
(θε)ομηνιακὰς ἡμέ(ρας)
(ἐπι)σκευὰς ἀκολ(ούθως)
(ἔδοξε τῷ σ)υλλόγῳ ἐπὶ τι(ύ-οις)
(ἀπι)δεξάμενον
στεφάνῳ ἐν
ολοις δυσχ.

Πρόκειται ψήφισμα τιμητικὸν διά τινα ἀνοικοδομήσαντα συναγωγήν, παθοῦσαν ἐκ σεισμοῦ τῷ 10 μ. Χ. Κατόπιν μνημονεύεται ὁ σεισμὸς τοῦ 114 μ. Χ. Τρομερὸς ὅμως ὑπῆρξεν ὁ ἐπὶ Ἰουλιανοῦ συμβὰς καὶ μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Σωζομενοῦ (Ἐκκλ. Ἱστορ. Βιβλ. Στ', κεφ. β'): «Παρὰ πάντα τὸν χρόνον ταυτησὶ τῆς βασιλείας ἀγανακτῶν ὁ θεὸς ἐφαίνετο καὶ παντοδαπαῖς συμφοραῖς ἐν πολλοῖς ἔθνεσιν ἐπέτριψε τὴν Ῥωμαίων ἐπήκοον. Τῆς τε γὰρ γῆς συνεχῶς ὑπὸ χαλεπωτάτων σεισμῶν τινασσομένης καὶ τῶν οἰκημάτων ἐρειπουμένων οὐκ ἀσφαλὲς ἦν οἴκοι οὔτε αἰθρίους διατρίβειν. Συμβάλλω δὲ ἐξ ὧν ἐπυθόμην ἢ βασιλεύοντος αὐτοῦ ἢ κατὰ τὸ δεύτερον σχῆμα τῆς βασιλείας ὄντος καὶ τὸ συμβὰν τοῖς πρὸς Αἴγυπτον Ἀλεξανδρεῦσι γέγονε πάθος. Ἡνίκα δὴ ἡ θάλασσα ὑπνοστήσασα, αὖθις ἐξ ἐπιδρομῆς τοὺς ἰδίους ὅρους παρήμειψε καὶ μέχρι πολλοῦ τὴν ξηρὰν ἐπέκλυσεν ὡς καὶ ἐπὶ τῶν κεράμων ἀποχωρήσαντος τοῦ ὕδατος θαλάσσια εὑρεθῆναι σκάφη. Ἀμέλει τοι τὴν ἡμέραν καθ' ἣν τάδε συνέβη, ἣν γενέσια τοῦ σεισμοῦ προσαγορεύουσιν εἰσέτι καὶ νῦν Ἀλεξανδρεῖς ἐτησίως ἑορτὴν ἄγουσιν. Λύχνους τε πλείστους ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν καίοντες καὶ χαριστηρίους λυτὰς τῷ θεῷ προσφέροντες λαμπρῶς μάλα καὶ εὐλαβῶς ταύτην ἐπιτελοῦσιν.» Ὁ σεισμὸς οὗτος συνέβη τὴν 21 Ἰουλίου 365 μ. Χ.

Τὴν ἐπὶ Ἰουλιανοῦ θεομηνίαν ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος (Lib. XXVI) ὁρίζων αὐτὴν τὴν 12 τῶν καλενδῶν Αὐγούστου. Τῷ 480 μνημονεύεται ἄλλος σεισμός· πολὺ ἐντεταμένος ὅμως ἀναφέρεται ὁ τοῦ 554. Ὁ περιγράφων τοῦτον Ἀγαθίας εὑρίσκετο εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Κατεστράφησαν ἐντελῶς ἡ Βηρυττὸς καὶ ἡ Κῶς· «τότε δέ, λέγει, ἐν τῇ μεγάλῃ Ἀλεξανδρείᾳ τῇ πρὸς τῷ Νείλῳ ἱδρυμένῃ ποταμῷ καὶ ταῦτα οὐκ εἰώθει σείεσθαι τὸ χωρίον, ξυναίσθησίς τις τοῦ κλόνου ἐλαχίστη μὲν καὶ ἀφαυροτάτη καὶ οὐ πάμπαν ἀρίδηλος, γέγονε δὲ ὅμως». Μόλα ταῦτα ἐτρόμαξαν οἱ Ἀλξανδρεινοί, διότι ὁ Ἀγαθίας συνεχίζων λέγει: «Ἅπαντες δὴ οὖν οἱ ἐπιχώριοι καὶ μάλιστα οἱ σφόδρα γεγηρακότες ἐν θαύματι μεγάλῳ τὸ ξυνενεχθὲν ἐποιοῦντο ὡς οὔπω πρότερον γεγενημένον, ἔμενέν τε οἴκοι ὅστις οὐδείς, ἀλλ' ἀνὰ τὰς λεωφόρους τὰ πλήθη συνέρρει τῇ ἀπροσδοκήτῳ δήπου καὶ παραδόξῳ πέρα τοῦ μετρίου καταπεπληγμένα, ἐμοὶ δέ γε καὶ αὐτῷ, ἐτύγχανον γὰρ αὐτοῦ διατρίβων παιδείας ἕνεκα τῆς πρὸς τῶν νόμων, δεδιέναι προσήει καὶ ταῦτα ἐπὶ λίαν σμικρᾷ τῇ κινήσει, λογιζομένῳ ὅτι δὴ αὐτοῖς αἱ οἰκοδομίαι οὐκ ἰσχυραὶ οὐδὲ εὐρεῖαι τυγχάνουσιν οὖσαι, οὐδὲ οἷαι καὶ πρὸς βραχὺ ἀνασχέσθαι δονούμεναι. Ἀλλ' ἰσχναὶ ἄγαν καὶ ἀσθενεῖς ἀφ' ἑνὶ γὰρ ὑφαίνονται λίθῳ....» Καὶ ἐκθέτει διὰ μακρῶν τὰς περὶ σεισμῶν θεωρίας τῶν τότε σοφῶν τῆς Ἀλεξανδρείας. Εἰς τὰ 840 σεισμοὶ κλονοῦν πάσας τὰς ἀπὸ Ταύρου μέχρις Αἰγύπτου χώρας, καθὼς καὶ ὁ τοῦ 748. Τῷ 860 ἢ 861 ἡ Αἴγυπτος ἐκλονίσθη ἰσχυρῶς ὅτε κατέρρευσε καὶ τὸ Νειλόμετρον τοῦ Φοστὰτ ἀνοικοδομηθὲν ὑπὸ τοῦ καλίφου Μουστάσερ ἔμπν Μουταουακὲλ (*Μεκυα ἐλ Γκεντὶντ*=νέον Νειλόμετρον). Εἰς τὰ 1033 ἀναφέρεται ἄλλος σεισμὸς ἄνευ λεπτομερειῶν. Εἰς τὰ 1068 σεισμὸς εἰς τὸ Δέλτα κατέθαψε χιλιάδας εἰς Τᾶνιν καὶ Ῥάμλαν.

Ἀλλ' ἀνήκουστος εἰς φρικαλεότητας ἦτο ὁ τὴν 21 Μαΐου 1202 συμβάς. Ὁ Ἄβδ ἀλ Λατὶφ μᾶς δίδει ζωηρὰν περιγραφὴν (*Sylvestro de Sacy* «Abdallatif. Recherches en Egypte», 1810. Gauthier de Chancelier «Bibliothèque des Croisades» τόμ. III § 58): «Ὁ Νεῖλος ἀνέστειλε τὸν ῥοῦν του αἰφνιδίως. Ὅταν ἡ πεῖνα ἤρχισε γινομένη ἰσχυρῶς αἰσθητή, ὁ λαὸς κατεδικάσθη νὰ τρέφεται ἀπὸ χόρτα καὶ κόπρους τῶν ζῴων. Οἱ πτωχότεροι ἀνέσκαπτον τοὺς νωποὺς τάφους καὶ τὰ κοιμητήρια, ἁρπάζοντες τὰ πτώματα ἀπὸ τῶν σκωλήκων τὸ στόμα. Γενικευθείσης τῆς μάστιγος οἱ πληθυσμοὶ τῶν τε πόλεων καὶ ἐξοχῶν οἱονεὶ διωκόμενοι ὑπ' ἀοράτου ἐχθροῦ ἔφευγον ἐν ἀταξίᾳ πλανώμενοι, μετὰ μυρίας δὲ διευθύνσεις ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν καὶ ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, εὕρισκον ἐπὶ τέλους τὸ τέλος ὅπερ ἀπέφευγον. Πανταχοῦ ἐν ταῖς γωνίαις νεκροὶ ἢ θνήσκοντες. Ἡ ἀνθρωποφαγία κατέστη συνήθης. Μετὰ φρικώδους τέλος καὶ ἀνηκούστους ταλαιπωρίας καὶ συμφοράς, εἰς ἐπίμετρον δεινὸς ἐπέρχεται σεισμὸς ἰσχυρότατος καὶ ἀληθῶς πρωτοφανής. Αἱ δονήσεις ὡμοίαζον κινήσεις κοσκίνου ἢ πτηνοῦ ὑψοῦντος καὶ ταπεινοῦντος ταχέως τὰς πτέρυγας ἐν τῇ πτήσει. Ἡ ὕψωσις τῆς θαλάσσης καὶ ἡ ταραχὴ τῶν κυμάτων παρεῖχον παράξενον θέαμα. Τὰ πλοῖα καὶ πληθὺς ἰχθύων εὑρίσκοντο αἰφνιδίως εἰς τὴν ξηράν».

Εἰς τὸν ἐπίσης καταστρεπτικὸν διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν σεισμὸν τοῦ 1324 ἀποδίδεται ἡ πτῶσις τοῦ ἑτέρου τῶν δύο ὀβελίσκων τοῦ Καισαρείου, ὁπότε ἐν στιγμιαίᾳ τοῦ ἐδάφους ἀναπάλσει ἡ θάλασσα ἐκάλυψεν ἐπὶ βραχὺ τὸ μέγιστον τῆς πόλεως. Πολλοὶ ἄλλοι σεισμοὶ ἀναφέρονται κλονίσαντες τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ γενικώτερον τὴν Αἴγυπτον. [Περὶ τούτων ἴδε: *J. Schmidt*, Studies über Vulcans und Erdbeben, Leipzig 1881. *Capt. Lyons*, A preliminary list of Earthquakes recorded in Egypt. Ἐν «Cairo Scientific Journal» t. I. *Γ. Ἀρβανιτάκη*, «Περί τινων σεισμῶν ἐν Παλαιστίνῃ καὶ ταῖς γειτονικαῖς χώραις». Ἐν Ἡμερ. Ἱεροσολύμων 1899.]

Βεβαίως τὰ φαινόμενα αὐτὰ ἐπέδρασαν σπουδαίως ἐπὶ τῆς τύχης τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μνημείων καὶ ἑρμηνεύουν τὰς ἐδαφικὰς μεταβολὰς τῆς Ἀλεξανδρείας, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ ζητηθοῦν ἄλλα αἴτια τῆς καθιζήσεως τῆς ἀκτῆς καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ Ἑπτασταδίου λαιμοῦ.

Η ΦΑΡΟΣ. Νησὶς προμήκης παράλληλος, πρὸς τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῆς ἀλεξανδρινῆς ἀκτῆς: «ἠϊὼν ἐστι κολπώδης ἄκρας εἰς τὸ πέλαγος προβεβλημένη δύο· τούτων δὲ μεταξὺ ἡ νῆσος ἵδρυται, κλείουσα τὸν κόλπον, παραβέβληται γὰρ αὐτῷ κατὰ μῆκος» (*Στράβων* Ζ', 791). Καὶ ὁ Ὅμηρος ΙΖ' μνημονεύει ταύτης (Ὀδυσ. Δ, 354) διὰ τῶν ἑξῆς:

Νῆσος ἔπειτά τις ἔστι πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ
Αἰγύπτου προπάροιθε· φάρον δέ ἑ κικλήσκουσιν
Τόσσον ἄνευθ' ὅσσον τε πανημερίη γλαφυρὴ νηῦς
Ἤνυσεν, ᾗ λιγὺς οὖρος ἐπιπνείῃσιν ὄπισθεν
Ἐν δὲ λιμὴν εὔορμος....

Τὴν ἀπόστασιν μετρᾷ ἀπὸ τὸ δυτικώτατον στομίου τοῦ Νείλου τὸ Κανωβικόν, ἤτοι τὸ σημερινὸν Ἀμπουκύρ, διότι Αἴγυπτον ὀνομάζει τὸν Νεῖλον. Ἡ ἀπόστασις πράγματι εἶναι 40 χλμ., ἤτοι 120 σταδίων.

Πρὶν ἢ σχηματισθῇ τὸ Δέλτα, ὅταν ἀκόμη τὰ μεσογειακὰ κύματα ἔπληττον τὸ ὀροπέδιον ἐφ' οὗ ὑψοῦνται αἱ μεγάλαι πυραμίδες, ἡ βραχώδης νῆσος Φάρος ἦτο σοβαρῶς ὠχυρωμένη. Ὁ Jondet ἀνεκάλυψεν ἐκεῖ σπουδαιότατα ἔργα λιμενικὰ καὶ ὀχυρωματικὰ ἐκτεινόμενα πολὺ πρὸς τὸ πέλαγος. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ἡ νησὶς ἐχρησίμευσεν ὡς ἡ Ἑλιγολάνδη τῆς Αἰγύπτου ἐναντίον τῶν αἰγαιατικῶν καὶ ἴσως μινωϊκῶν ἐπιδρομῶν. Ὅτι ποτὲ διεξήχθη συναλλαγή, ὁτὲ μὲν εἰρηνική, ὁτὲ δὲ ἐχθρικὴ μετὰ τῆς Κρήτης, ἀπέδειξαν τὰ ἐν Κνωσσῷ, Μεσσαρᾷ καὶ Φαιστῷ εὑρήματα, καθὼς καὶ παναρχαίων φαραωνικῶν παραστάσεων καὶ ἐπιγραφῶν πληροφορίαι. Πολὺ βραδύτερον συνῳκίσθησαν πολίσματα Ἑλληνικὰ ἐν τῷ Δέλτα καὶ ἦλθον οἱ Φαραὼ εἰς σχέσεις μετὰ Ἑλλήνων. Πάντως αἱ ἀπὸ τοῦ ἀνατολικωτάτου βραχίονος (Κανωπικοῦ) προσχώσεις ἐσχημάτισαν ἀμμώδη *Ταινίαν* μεταξὺ τῆς Φάρου καὶ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἑλώδους Δέλτα, ἐφ' ἧς συνῳκίσθησαν πολίσματα. Ἓν τούτων ἦτο καὶ ἡ κώμη *Ρακάτη* αἰγυπτιαστί *Ρακὸτ* κοπτιστί, καὶ ἑλληνιστὶ *Ραχῶτις*, κατέναντι τῆς Φάρου, κατοικουμένη ὑπὸ φαραωνικῆς φρουρᾶς καὶ τινων ἁλιέων καὶ βουκόλων τοὺς ὁποίους εὗρεν ὁ Ἀλέξανδρος.

Ἡ νησὶς μετὰ τῶν δύο τῆς ἀκτῆς προεχουσῶν γλωσσῶν, τῆς *Λοχιάδος* ἄκρας ἀνατολικῶς καὶ τῆς κατὰ τὴν ἀρχαίαν Νεκρόπολιν χερσονήσου, ἐσχημάτιζε κόλπον ἀσφαλῆ καὶ λιμένα μετὰ δύο στομίων, τὸν ὁποῖον τὸ *Ἑπταστάδιον* ἐχώρισεν εἰς δύο λιμένας. Ἀλλ' ὁ λιμὴν ὃν ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος ἦτο καθ' ἡμᾶς ὁ ὑπὸ τοῦ Jondet ἀνακαλυφθεὶς κατὰ τὴν παραλίαν τῆς Φάρου πρὸς τὸ πέλαγος:

Ἐν δὲ λιμὴν εὔορμος· ὅθεν τ' ἀπὸ νῆας ἐΐσας
ἐς πόντον βάλλουσιν, ἀφυσσάμενοι μέλαν ὕδωρ.

Ὁ Στ. Λυκούδης ἡρμήνευσεν ἐπιτυχῶς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ τελευταίου στίχου, περὶ ὃ ἠπατήθησαν πάντες οἱ προγενέστεροι. Διηρωτῶντο

Digitized by Google

πῶς ἤντλουν ὕδωρ ἀπὸ τῆς ἀνύδρου νησῖδος εἰς ἣν ἐν τοῖς κατόπιν ἦγεν ὑδραγώγιον διὰ τοῦ Ἑπτασταδίου. Καὶ δι' αὐτὸ ἡρμήνευον ὅτι ἤντλουν ἀπὸ τῆς ἀπέναντι Μαρεώτιδος. Ὁ Λυκούδης ἑρμηνεύει ὀρθῶς: «Ἀφοῦ ἀφῄρουν ἀπὸ τὸ κῦτος τοῦ πλοίου τὰ μαῦρα, τὰ ρυπαρὰ νερά, τὰ ἐκ τῆς συνεχοῦς διαρροῆς τῶν ἐπηγκενίδων, δηλ. ἀφοῦ τρουμπάρουν τὴν σεντίνα, τὰ βρώμικα νερὰ τῆς κούτσας».

Τὸ σημερινὸν μῆκος τῆς νησῖδος εἶναι μόλις 3000 μέτρων, τὸ δὲ μέγιστόν της πλάτος 500. Τοὺς κατοίκους της ὁ Πλούταρχος («Ἀντώνιος» ΚΘ') καλεῖ *Φαρίτας* καὶ ἐπιτηδείους ἁλιεῖ. Ὁ Ἰ. Καῖσαρ τοὺς ἐξώντωσε καὶ συνῴκισεν ἐκεῖ ἄλλους. Ὁ Ὀκτάβιος (Πλίν. V. 31) ἔταξε φρουροὺς τοῦ περιφήμου Πύργου, ὃν ἔκτισεν ὁ Φιλάδελφος κατὰ τὸ δυτικόν της ἄκρον. Πρὸς τὸ πέλαγος ἡ νησὶς εἶχε λιμένα σχηματιζόμενον ὑπὸ μικροῦ ἀκρωτηρίου λεγομένου «*Μύρμηκος*». Σήμερον ὁ κολπίσκος λέγεται *Ἀμφοῦσι*. Ἡ πρὸς τὸν Εὔνοστον συνοικία ὠνομάζετο *Μαϊουμᾶς*, ἤτοι ἐπίνειον, κατὰ τὴν ἀρχαίαν συριακὴν γλῶσσαν. (*D'Anvil* «*Mem. sur l'Eg.*» *VII*), οἱ δὲ Ἄραβες τὴν ὠνόμασαν *Ἐλ-Μένα* ἐκ παραφθορᾶς τῆς ἑλληνικῆς «*Λιμένα*».

Σήμερον εἰς τὴν θέσιν τοῦ φανοφόρου πύργου τῆς Φάρου εἶναι τὸ μικρὸν φρούριον Καΐτ Βέη. κατὰ δὲ τὸ ἄλλο ἄκρον τὸ ἀνάκτορον Ρὰς ἐλ Τὶν ἤτοι ἀκρωτήριον τῶν σύκων.

Ὁ Ἀντικλείδης νομίζει ὅτι ἡ νῆσος ὠνομάσθη Φάρος ἀπὸ τοῦ ναυκλήρου ὅστις ἐκυβέρνα τὸ πλοῖον δι' οὗ ἡ Ἑλένη ἀπέδρασεν ἐκ Τρῳάδος: «Ποθοῦσα Μενελαον Ἑλένη λάθρα ἔξεισι τῆς πόλεως (Τροίας) καὶ καρικὸν εὑροῦσα πλοῖον παρακαλεῖ τὸν ναύκληρον, ὃς ἐκαλεῖτο Φάρος, εἰς Λακεδαίμονα αὐτὴν ἀποκαταστῆσαι· χειμασθέντες δὲ ἧκον εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐνθάδε τῆς νεὼς ἀποβάντα τὸν Φάρον ὄφις ἀναιρεῖ· ἡ δὲ θάψασα αὐτὸν οὕτως ὠνόμασε τὴν νῆσον».

Ἐκαλεῖτο ἐπίσης καὶ *Πρωτηΐς*, διότι καθ' Ὅμηρον ἐκεῖ κατῴκησεν ὁ Πρωτεύς, ὅστις «*ὑποδμὼς Ποσειδάονος*» (Ὀδυσ. Δ. 384) ἀνέδυε τὴν μεσημβρίαν ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ περιστοιχιζόμενος ἀπὸ τὰ τέκνα τῆς Ἀφροδιτης, τὰς Φώκας, ἐξήρχετο εἰς τὴν νῆσον, ὅπως τοῦτο εἰκονίζεται εἴς τινα μετάλλια τοῦ θησαυροῦ τοῦ Ἀμπουκύρ. (*Γ. Ἀρβανιτάκη*, Ὁ Θησ. τοῦ Ἀμπ. ἐν «Ἑλλήνιον» Καΐρου τε χ Γ'). Ἐκεῖ ἔμεινεν ἐπὶ ἡμέρας ὁ Μενέλαος, διότι ἠμέλησε νὰ θυσιάσῃ εἰς τοὺς θεοὺς καὶ ἐκρατεῖτο ὑπ' ἐναντίων ἀνέμων. Ἐκεῖ, τῇ ἐπεμβάσει τῆς Εἰδοθέης, ὁ Πρωτεὺς παρέσχε τινὰς πληροφορίας εἰς τὸν Μενέλαον, ταύτας δὲ οὗτος μετέδωκεν εἰς τὸν Τηλέμαχον. Καὶ ὁ χρησμὸς τοῦ Ἄμμωνος εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἔλεγε (Ψευδοκαλλισθένης Α'. λγ'. 4):

Φοῖβος ὁ προβατόκερος σοῦ κραίνει, βασιλιᾶ μου:
Ἂν θέλεις νᾶσαι πάντα νιὸς κι' ἀγήραστος αἰώνια,
Χτίσε μιὰ πόλη ξακουστὴ ἄνω στην Πρωτηΐδα
Ποὺ τὴν ὁρίζει βασιλιᾶς ἕνας Πλουτώνειος δράκος
Ποὺ μὲ πεντάλοφες κορφὲς τὸν κόσμον ἀγκαλιαζει,
Τὸν κόσμο τὸν ἀτέλειωτο.

Κατὰ τὸν Stadniezka (ἐν *Faglio* Dict. Antiq. Gr. Rom.) ἡ νῆσος ἐκλήθη ἐκ τοῦ *Φάαρ* σημαίνοντος φαραωνικὸν ὕφασμα, διότι οἱ Ἕλληνες προσερχόμενοι ἐκεῖ ἠγόραζον ταῦτα. Καὶ ἑλληνιστὶ δὲ ἡ λέξις *Φάρος* ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν. Ὁ μέγας ἐμπορικὸς λιμὴν τὸν ὁποῖον ἀπεκάλυψεν ὁ Jondet εἰς τὴν νησῖδα ἐνισχύει τὴν τοιαύτην περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ ὀνόματός της ὑπόθεσιν. Ὁ ἄριστα γράψας περὶ τῆς Φάρου καὶ τοῦ Φάρου *Στ. Ε. Λυκούδης* (Ναυτ. Ἐπιθ. Ἀθῆναι Ἔτ. Α') προτιμᾷ τὴν γνώμην τοῦ Bérard καθ' ἣν *Φαρόα* σημαίνει νῆσος τοῦ Φαραώ.

Ὁ Ἀρριανὸς ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ἄμμωνος χρησμὸν πῶς πρέπει νὰ τιμηθῇ ὁ Ἡφαιστίων καὶ συνεπείᾳ τῆς ἀπαντήσεως ἔγραψεν εἰς τὸν Διοικητήν, τὸν κακὸν Κλεομένην: «Κατασκευασθῆναι Ἡφαιστίωνι ἡρῷον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τῇ Φάρῳ μεγέθει τε μέγιστον καὶ πολυτελείας εὐπρεπέστατον καὶ ὅπως ἐπικρατήσῃ καλεῖσθαι ἀπὸ Ἡφαιστίωνος καὶ τοῖς συμβολαίοις καθ' ὅσον οἱ ἔμποροι ἀλλήλοις ξυμβάλλουσιν ἐγγράφεσθαι τὸ ὄνομα τοῦ Ἡφαιστίωνος». Κατὰ τὸν Ἰουδαῖον Φίλωνα (Βίος Μωϋσέως) ἐκεῖ ὁ Φιλάδελφος ἐγκατέστησε τοὺς 70 μεταφραστὰς τῆς Γραφῆς. διότι ἦτο μακρὰν τῆς τύρβης τῆς πόλεως. Ἰδοὺ τὸ ἐνδιαφέρον χωρίον: «Νῆσος ἡ Φάρος πρόκειται τῆς Ἀλεξανδρείας ἧς αὐχὴν ὑποταίνιος τέταται πρὸς τὴν πόλιν, περικλυζόμενος οὐκ ἀγχιβαθεῖ, τὰ δὲ πολλὰ τεναγώδει θαλάττῃ ὡς καὶ τῆς τῶν κυμάτων φορᾶς τὸν πολὺν ἦχον καὶ πάταγον ἐκ πάνυ μακροῦ διαστήματος προεκλύεσθαι. Τούτων ἐξ ἁπάντων τῶν ἐν κύκλῳ κρίνοντες ἐπιτηδειότατον εἶναι τόπον ἐνησυχάσαι καὶ ἐνημερῆσαι, καὶ μόνῃ τῇ ψυχῇ πρὸς μόνους ὁμιλῆσαι τοὺς νόμους ἐνταυθοῖ κατέμειναν καὶ τὰς ἱερὰς βίβλους λαβόντες...» Δι' αὐτὸ ἔκτοτε ἐκεῖ ἐγίνετο πανήγυρις: «Διὸ καὶ μέχρι νῦν ἀνὰ πᾶν ἔτος ἑορτὴ καὶ πανήγυρις ἄγεται κατὰ τὴν Φάρον νῆσον, ἣν οὐκ Ἰουδαῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ παμπληθεῖς ἕτεροι διαπλέουσι, τό τε χωρίον σεμνύνεται, ἐν ᾧ πρῶτον τὸ τῆς ἑρμηνείας ἐξέλαμψε καὶ παλαιᾶς ἕνεκα εὐεργεσίας ἀεὶ νεαζούσης εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ. Μετὰ δὲ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς εὐχαριστίας, οἱ μὲν πηξάμενοι σκηνὰς ἐπ' αἰγιαλοῦ, οἱ δ' ἐπὶ τῆς αἰγιαλίτιδος ψάμμου κατακλίναντες ἐν ὑπαίθρῳ μετ' οἰκείων καὶ φίλων ἑστιῶνται, πολυτελεστέραν τῆς ἐν βασιλείοις κατασκευῆς τότε τὴν ἀκτὴν νομίζοντες».

Ὁ Ἀθήναιος μᾶς λέγει ὅτι εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Φάρου ηὐδοκίμουν ἐξαιρέτως αἱ *πεταλίδες* ἢ *ὠτάρια*, τὰς ὁποίας οἱ Αἰολεῖς ἐκάλουν *οὖς Ἀφροδίτης* (Ἀθήν. Γ'. 88, Ἀντίγ. Καρύστ. ἔκδ. Wild σελ. 174) καὶ *οὖς θαλάσσιον* ἢ *ἀγρίαν λεπάδα* ὁ Ἀριστοτέλης. Ἐφύετο ἐπίσης τὸ *ἑλένειον* ἄφθονον. κληθὲν ἐκ τῆς Ἑλένης. Ταύτην ἐνεπιστεύθη ὁ ἀγαθὸς Μενέλαος εἰς τὴν φύλαξιν τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Θῶος. Ἀλλ' ἡ σύζυγος τούτου Πολύδαμνα δικαιως ἢ ἀδικως ἐζήτει νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν Ἑλένην ὡς ἀντίζηλον καὶ τὴν ἐξέθηκεν ἐπὶ τῆς Φάρου, γεμάτην κατ' Αἰλιανὸν ἀπὸ σκορπίους καὶ ὄφεις. Ἡ Ἑλένη ὅμως εἶχεν ἐφοδιασθῆ διὰ πόας τινός, ἧς οἱ σπόροι ἐξηφάνιζον τοὺς ὄφεις καὶ ἐξ αὐτῶν ηὐδοκίμησεν ἐπὶ τῆς νησῖδος τὸ φυτόν.

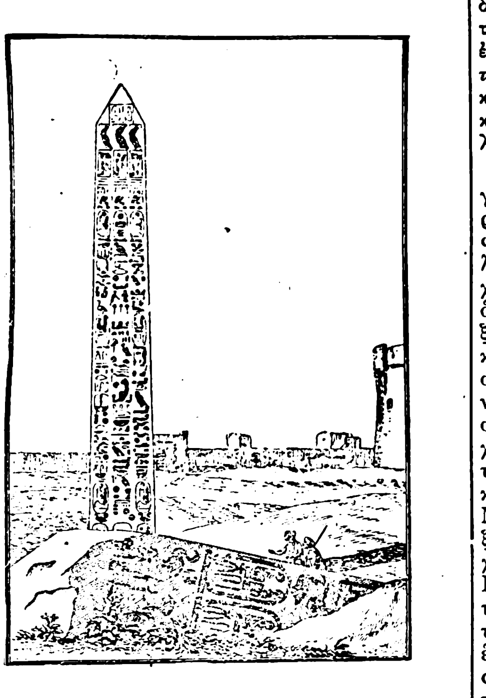

9.—*Οἱ ὀβελίσκοι τοῦ Καισαρείου.*
[Κατὰ σχεδιαγράφημα τοῦ Norden (1736)].

Ἡ ἔκτασις τῆς νήσου ἦτο ἄλλοτε μεγαλυτέρα καὶ ἦτο πυκνῶς κατῳκημένη. Κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν της ἀνευρέθησαν λείψανα ἰσχυρὰ οἰκιῶν καὶ νεκροπόλεων. Φυσικὰ ἡ πειρατεία ἦτο μία τῶν ἀσχολιῶν τῶν Φαριωτῶν, οἵτινες εὑρέθησαν ἀρκετοὶ εἰς πλῆθος καὶ τόλμην διὰ νὰ στενοχωρήσουν σοβαρῶς τὸν Ἰούλιον Καίσαρα. Ὁ Ἵρτιος (Bello Alexandrino) λέγει ὅτι ἡ μεγάλη κωμόπολις τῆς Φάρου ἦτο ὠχυρωμένη διὰ πύργων ἡνωμένων δι' ἰσχυροῦ τείχους, εἶχε δὲ οἰκίας 30 ποδῶν ὕψους. Σπουδαῖον εὕρημα ἐπ' αὐτῆς εἶναι ἡ ἑλληνικὴ νεκρόπολις τοῦ Ἀμφοῦσι ἕνεκεν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς της καὶ τῶν τοιχογραφιῶν της.

Τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα προέρχεται ἐκ τῆς Φάρου, φαίνεται δ' ἐκ τούτου ἡ συγχώνευσις τῶν δύο θρησκειῶν:

Ἡ πατρὶς μὲν μοῦστι Λύκων πόλις· εἰμὶ δ' Ἀπελλᾶς
ἐν Φαρίῃ γαίῃ θυμον ἀποφθίμενος.
Νήπιος. Ἡρπάσθην δ' ἑνναίδεκα ἐνιαυτῶν
ἕκτον ἀωροσύνῃ μῆνα παρερχόμενος.
Νῦν δ' Ἀβυδηναίου τὸν Οσείριδος ἀμφιπολέω
θῶκον καὶ φθιμένων οὐκ ἐπάτησα δόμους
ἀθανάτων καὶ τέκνα νεμοομένον οἶτον ἔλεισιν
ἀλλ' οἰκεῖ μακάριον Ἠλύσιον πεδίον
ἔνθ' ἅμα παισὶ θεῶν μ' ἀγαγὼν Κυλλήνιος Ἑρμῆς
ἵδρυται καὶ Λήθης οὐκ ἔπιον λιβάδα.

Κατὰ τὸ ΒΑ ἄκρον τῆς νησῖδος κεῖται σήμερον τὸ μικρὸν φρούριον Καΐτ βέη. Ἐκεῖ που

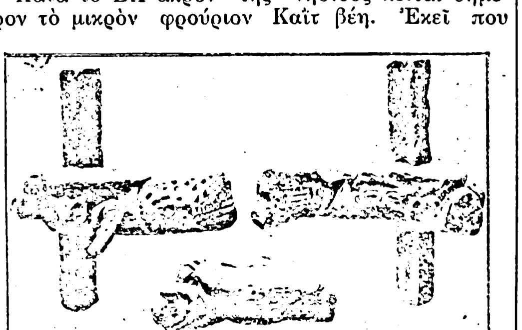

10. — *Ὄψεις τοῦ χαλκοῦ καρκίνου, ἑνὸς τῶν 4 ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο ὁ ὀβελίσκος τοῦ Καισαρείου. Εἰς τὸν ἀριστερὰ διακρίνεται ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ Βαρβάρου.*
[Ἀπόκειται εἰς τὸ ἐν Ν. Ὑόρκῃ Μουσεῖον τῶν Τεχνῶν].

ὑψοῦτο ἐπὶ τῶν Πτολεμαϊκῶν χρόνων ὁ περίφημος πυρσοφόρος πύργος ὁ κληθεὶς φάρος ἐκ τῆς νήσου, ὅπως λέγει καὶ τὸ ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ ἐπίγραμμα τοῦ Διοδώρου: «Πύργος ὃ δ' ἐναλίῃς ἐπὶ χοιράδος, οὔνομα νήσῳ ταὐτὸν ἔχων, ὅρμον σύμβολον εἰμὶ φάρος». Ὁ Στράβων γράφει περὶ αὐτοῦ: «Ἔστι δὲ καὶ αὐτὸ τὸ τῆς νησῖδος ἄκρον πέτρα περίκλυστος, ἔχουσα πύργον θαυμαστῶς κατεσκευασμένον λευκοῦ λίθου πολυώροφον ὁμώνυμον τῇ νήσῳ. Τοῦτον δ' ἀνέθηκε Σώστρατος Κνίδιος, φίλος τῶν βασιλέων, τῆς τῶν πλωϊζομένων σωτηρίας χάριν, ὥς φησιν ἡ ἐπιγραφή· *Σώστρατος Κνίδιος Δεξιφάνους θεοῖς σωτῆρσιν ὑπὲρ τῶν πλωϊζομένων*. Ἀλιμένου γὰρ οὔσης καὶ ταπεινῆς τῆς ἑκατέρωθεν παραλίας, ἐχούσης δὲ καὶ χοιράδας καὶ βράχη τινά, ἔδει σημείου τινὸς ὑψηλοῦ καὶ λαμπροῦ τοῖς ἀπὸ τοῦ πελάγους προσπλέουσι».

Καθ' ἡμᾶς εἶναι ζήτημα ἂν ὁ φανοφόρος Πύργος τοῦ Σωστράτου ἔκειτο ἀκριβῶς ὅπου τὸ φρούριον τοῦ Καΐτ βέη. Ἡ ἔκφρασις τοῦ Στράβωνος «ἔστι τὸ τῆς νησῖδος ἄκρον πέτρα περίκλυστος», δηλοῖ ὅτι κατὰ τὸ Ἀν. ἄκρον ἐγγύτατα ὑπῆρξε βραχώδης σκόπελος μεμονωμένος καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἔκειτο ὁ φάρος. Εἰς τὸν βατικανικὸν χάρτην τῆς Ἀλεξανδρείας τοῦ ΙΕ' αἰῶνος σημειοῦται τὸ ἄχαρι καὶ βαρὺ κτίσμα τῶν Ἀράβων (1400) μετὰ τοῦ φανοῦ· κεῖται ἐπὶ τοιαύτης βραχονησῖδος ἑνουμένης μετὰ τῆς Φάρου διὰ λιθοκτίστου θολωτῆς γεφύρας. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα πᾶν ἴχνος τοῦ ἀρχαίου φάρου εἶχεν ἐκλείψει. Ἄγνωστον ἂν ἀπὸ τοῦ ὑλικοῦ τῶν ἐρειπίων του ἐκτίσθη τὸ ἀραβικὸν ἵδρυμα. Παράδοσις μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Μακρίζη καὶ πολὺ διαδεδομένη τότε εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν διετείνετο ὅτι ὁ ἀρχαῖος φάρος ἀπεῖχεν ἄλλοτε τῆς θαλάσσης ὅσον ἡ νῆσος κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἀπεῖχε τῆς πόλεως. Ὁ Jondet δέχεται τοῦτο καὶ τὸ ἐξηγεῖ ἐκ τῆς ὀλισθήσεως τῆς ἀκτῆς τῆς Φάρου ἢ ἐξ ἀποτόμου καθιζήσεως αὐτῆς ἕνεκα πτυχώσεως τοῦ γηΐνου φλοιοῦ. Ὅτι ἡ ἔκτασις τῆς νησῖδος ἦτο ἄλλοτε σημαντικῶς μεγαλυτέρα ἢ τώρα, συμπεραίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀρχικῆς γνώμης τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ κτίσῃ ἐπ' αὐτῆς τὴν πόλιν του κατὰ μίμησιν τῆς Τύρου, βεβαιώνουν δὲ τὰ ὕφαλα λιμενικὰ ἔργα ἅτινα ἀνεκάλυψεν ὁ Jondet.

Τὸν φάρον ἔκτισεν ὁ μεγαλοπράγμων Πτολεμαῖος Β' ὁ Φιλάδελφος, χρησιμοποιήσας τὴν ἐπιστημοσύνην τοῦ Σωστράτου, ὅστις εἶχε προηγουμένως ἐκτελέσει τεκτονήματα περίφημα διὰ τὴν ὡραιότητα καὶ τεχνικήν των διάταξιν, οἷον τὰς περὶ τὸν ναὸν τῆς Ἀφροδίτης ἐν Κνίδῳ στοὰς (*Λουκ.* «Ἔρωτες» ΙΑ') καὶ τὸ ἐκεῖ *Κρεμαστὸν Περιπατητήριον* (Plin. «Hist. nat.» L. XXXVI c. 18). Ὁ Λουκιανὸς λέγει ὅτι ὁ Πτολεμαῖος Σωτὴρ κατέλαβε τὴν ὀχυρὰν Μέμφιν χάρις εἰς τὸν Σώστρατον, ἐκτρέψαντα τὸν Νεῖλον κατὰ τὴν πόλιν ὅπως ἔκαμαν οἱ Πέρσαι εἰς τὴν Προσωπίτιδα κατὰ τοῦ Ἰκάρου (*Λουκ.* «Ἱππίας» Β'). Καλὸς πολίτης, ἐκόσμησε τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα ἀλλὰ καὶ εὐηργέτησε τοὺς γείτονας, ὅπως μαρτυρεῖ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ψήφισμα τῶν Καννίων: «Ὁ δῆμος Καννίων Σώστρατον Δεξιφάνους Κνίδιον ἀρετῆς ἕνεκεν καὶ εὐεργεσίαις ταῖς πρὸς τὸν Δῆμον».

Πότε ἀκριβῶς ἱδρύθη ὁ φάρος εἶναι ἄγνωστον, διότι αἱ περὶ τούτου μαρτυρίαι, ἰδίᾳ τῶν μεταγενεστέρων, εἶναι ποικίλαι καὶ συγκεχυμέναι. Κριτικῶς ἐρευνήσας τὸ μνημεῖον αὐτὸ ὁ κ. Στ. Λυκούδης, δέχεται ὅτι ἡ κτίσις του ἀνάγεται εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Φιλαδέλφου. Ὁ ἴδιος ἀποδεικνύει πειστικῶς ὅτι τὸ ὕψος του ἔφθανε τὰ 150 μ. Ὁ Σώστρατος «οἰκοδομήσας τὸ ἔργον ἔνδοθεν μὲν κατὰ τῶν λίθων τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα ἐπέγραψεν ἐπιχρίσας δὲ τιτάνῳ καὶ ἐπικαλύψας ἐπέγραψε τοὔνομα τοῦ τότε βασιλεύοντος, εἰδὼς ὅπερ καὶ ἐγένετο πάνυ ὀλίγον χρόνον συνεκπεσούμενα μὲν τῷ χρίσματι τὰ γράμματα, ἐπιφανησόμενον δὲ Σώστρατος Δεξιφάνους Κνίδιος θεοῖς Σωτῆρσιν ὑπὲρ τῶν πλωϊζομένων. Οὕτω δ' ἐκεῖνος εἰς τὸν τότε καιρὸν οὐδὲ τὸν ἑαυτοῦ βίον τὸν ὀλίγον ἑώρα, ἀλλ' εἰς τὸν νῦν καὶ τὸν ἀεί, ἄχρις ἂν ἑστήκει ὁ πύργος καὶ μένῃ αὐτοῦ ἡ τέχνη». Κατὰ τοῦ ἀνεκδότου τούτου τοῦ Λουκιανοῦ νεώτεροι κριτικοὶ ἀπεφάνθησαν παρατηρήσαντες ὅτι ζῶντος ἔτι τοῦ Φιλαδέλφου ὕμνησαν τὸν Σώστρατον ὅ τε Θεόκριτος καὶ ὁ Καλλίμαχος· ὁ δὲ Πλίνιος λέγει, ὅτι ὁ βασιλεὺς μεγαθύμως ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐπιγράψῃ τὸ ὄνομά του. Ἡ κρίσις αὕτη δὲν εἶναι εὔστοχος, διότι βεβαίως τὸ ἔργον ἐκίνησε κατάπληξιν καὶ ὁ Σώστρατος ἀπήλαυσε δι' αὐτὸ τιμῶν, ἀλλὰ τὸ ζήτημα τῆς ὑστεροφημίας εἶναι διάφορον. Ἐπὶ δὲ Πλινίου δὲν θὰ διετηρεῖτο τὸ κονίαμα. Ἀνάλογον ὕμνον ἔχομεν τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Ποσειδίππου ἐπὶ παπύρου (*Henri Weil* ἐν «Bul. Sté pour l'Encouragement des Et. gr. en Fr.» 1879, No 8) ἀνευρεθέντος εἰς τὸ Σαραπεῖον τῆς Μέμφιδος:

Ἑλλήνων σωτῆρα Φάρου σκοπόν, ὦ ἄνα Πρωτεῦ,
Σώστρατος ἔστησε Δεξιφάνους Κνίδιος.
Οὐ γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ σκοπιωρεῖσθ' ἔστ' ἀπονήσων
ἀλλὰ χαμαὶ χηλὴ ναύλοχος ἐκτέταται·
Τοῦ χάριν εὐθεῖάν τε καὶ ὄρθιον αἰθέρα τέμνων
πύργος ὅδ' ἀπλάτων φαίνεται ἀπὸ σπιλάδων
ἤματι. Παννύχιος δὲ θέων σὺν κύματι ναύτης
ὄψεται ἐκ κορυφῆς πῦρ μέγα καιόμενον
καί κεν ἐπ' αὐτοῦ δράμοι, ταύρου κέρας οὐδ' ἂν ἁμάρτοι
Σωτῆρος, Πρωτεῦ ξεινιε, τῇδε πλέων.

Τὸ στενὸν πράγματι στόμιον τοῦ Ἀν. Λιμένος τὸ μεταξὺ τοῦ ἄκρου τῆς Φάρου, ὅπου ὁ πύργος

Digitized by Google

ιαὶ τῆς Λοχιάδος ἄκρας ἐλέγετο στενὸν Ταύρου, ὁ δὲ πύργος τὴν μὲν νύκτα ἐφαίνετο μακρόθεν διὰ τῶν φλογῶν τῆς κατὰ τὴν κορυφήν του πυρᾶς, τὴν δὲ ἡμέραν ἀκόμη μακρότερον διὰ τοῦ καπνοῦ, ὃν ἡ πυρὰ ἀνέδιδεν.

Φαίνεται βέβαιον ὅτι ἐπὶ τῆς αὐτῆς περίπου θέσεως ὑπῆρχεν ἀπὸ Ἀλεξάνδρου φανοφόρος πύργος, διότι εἰς τὴν πρὸς τὸν διοικητὴν Κλεομένη περὶ Ἡφαιστίωνος ἐπιστολὴν λέγεται «ἵνα ὁ πύργος ἐστὶν ὁ ἐν τῇ νήσῳ». Οὐδ' ἦτο δυνατὸν ὁ εὐφυὴς κτίτωρ τῆς πόλεως νὰ μὴ ἐφωδίαζε τὸ στενὸν τοῦ μόνου τότε ἐν χρήσει λιμένος διὰ φανοῦ, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὸ στόμιον ἦτο κινδυνῶδες λόγῳ ὑφάλων καὶ σκοπέλων, οἵτινες ἀκριβῶς κατὰ τὸ στόμιον ἄφηναν δύο στενὰ πρὸς δίοδον.

Κατὰ τὰ ἐπὶ Δομιτιανοῦ, Ἀδριανοῦ, Ἀντωνίνου καὶ Κομμόδου κοπέντα ἀλεξανδρινὰ νομίσματα, ὁ φάρος ἔφερε κατὰ τὴν κορυφὴν ἄγαλμα Ποσειδῶνος, τῇ δεξιᾷ δεικνύοντος τὸ πέλαγος, τῇ δ' ἀριστερᾷ κρατοῦντος τρίαιναν, κατὰ δὲ τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ ἐξώστου τοῦ πρώτου τμήματος εἶχε τρίτωνας ἀνέχοντας σάλπιγγα διὰ τῆς δεξιᾶς εἰς τὸ στόμα. Παρὰ τὸν πύργον ὑπῆρχεν ἱερὸν Ἴσιδος τῆς Φαρίας ἢ τῆς Εἰδοθέης, ἡ ὁποία ἔβοσκεν ἐπὶ τῆς ἐλευσινίας ἀκτῆς τὰ ποίμνια τῶν Τριτώνων, μετατραπὲν εἰς ἐκκλησίαν τοῦ Ραφαήλ, ἥτις φαίνεται νὰ ἐσώζετο μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, διότι σημειοῦται εἰς τὸν βατικανικὸν χάρτην τῆς Ἀλεξανδρείας, δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ Jondet Atlas historique d'Alex. No 1. Le Caire 1921). Εὐστάθιος ὁ ὑπομνηματιστὴς τοῦ περιηγητοῦ Διονυσίου λέγει, ὅτι αἱ δύο ἄκραι σκοπιαί, περὶ ὧν οὗτος ὁμιλεῖ ὡς κειμένων κατὰ τὰ ἄκρα τοῦ Εὐνόστου, εἶναι ὁ Φάρος καὶ ὁ Ἀντίφαρος, ὑψηλὸς καὶ αὐτός, τάφοι δὲ Ὀσίριδος καὶ Εἰδοθέης τῆς Πρωτέως. Ἡ θέσις τοῦ Ἀντιφάρου δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη.

Ὁ φάρος ἀπήτησε δωδεκαετῆ ἐργασίαν, ἡ δὲ δαπάνη ἀνῆλθεν εἰς ποσὸν ἀντιστοιχοῦν πρὸς 8 ἑκ. χρ. φρ. Ἦτο πολυώροφος καὶ διῃρεῖτο εἰς τρία καθ' ὕψος τμήματα, στενότερα ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω· τὸ πρῶτον εὐρύτερον τμῆμα ἦτο τετραγωνικῆς τομῆς, ἐκ λίθου λευκοῦ μέχρι σχεδὸν τοῦ ἡμίσεος τοῦ ὕψους, μεθ' ὃ τὸ σχῆμα ἐγίνετο ὀκταγωνικόν, μικροτέρας περιμέτρου, ὥστε νὰ ἀφίεται πέριξ ἐξώστης. Τὸ δὲ τρίτον καὶ ἀνώτατον τμῆμα ἦτο κυλινδρικὸν μικροτέρας καὶ πάλιν διαμέτρου, ὥστε καὶ πάλιν ν' ἀφίεται ἐξώστης. Οἱ λίθοι ἦσαν ἡρμοσμένοι τελείως καὶ ἡ συνοχή των ἐνισχύετο διὰ μολύβδου χυτοῦ. Περιεῖχε δὲ αἰθούσας εἰς ἃς ἀνῆγον κλίμακες τεχνικώτατα κατεσκευασμέναι καὶ τόσον ἐλαφρᾶς κλίσεως, ὥστε δι' αὐτῆς ἀνήρχοντο καὶ τὰ ὑποζύγια τὰ φέροντα τὴν καύσιμον ὕλην καὶ τὰς ζῳοτροφίας τῶν φυλάκων. Τὸ φῶς του ἔφθανε, κατ' Ἰώσηπον, τὰ 300 στάδια, εἰς τοῦτο δὲ συμφωνοῦν ὅ τε Μαχμοὺτ ἐλ Φαλάκη καὶ ὁ Στ. Λυκούδης δεχόμενοι ὅτι τὸ ὕψος του ἦτο 120 μ. Οἱ χρόνοι, οἱ σεισμοὶ καὶ αἱ βροχαὶ ἔβλαψαν τὸ οἰκοδόμημα, ὥστε τὸ ἀνώτατον καὶ μέρος τοῦ μεσαίου τμήματος κατέρρευσαν. Ἐπὶ Δομιτιανοῦ (90 μ. Χρ.) νόμισμα κοπὲν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παριστᾷ εἰς τοιαύτην κατάστασιν τὸν πύργον. Ἐπὶ Ἀναστασίου αὐτοκράτορος (500 μ. Χρ.) ἡ θάλασσα εἶχε καταστρέψει τὴν προκυμαίαν καὶ ὑποσκάψει τὰ θεμέλια. Ὁ αὐτοκράτωρ διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀμμωνίου ἐπεσκεύασεν ἀμφότερα, ὅπως μαρτυρεῖ τὸ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνθολογίαν ἐπίγραμμα (Θ. 674):

Πύργος ἐγὼ ναύτῃσιν ἀλωομένοισιν ἀρήγων
Εἰμί, Ποσειδάωνος ἀπενθέα πυρσοῦ ἀνάπτων·
καί με πεσεῖν μέλλοντα βαρυνδούποισιν ἀκταῖς
στῆσεν ἐοῖ. καμάτοις Ἀμμώνιος. ὃς βασιλέως
ἐς ἱ πατήρ· κενῇ δὲ μετ' ἄγρια κύματα ναῦται
χεῖρας χερτάζουσιν, ἅτε κλυτῷ Ἐνοσιγαίῳ.

Καὶ τῷ 874 μ. Χ. ὁ Ἀχμὲτ ἔμπν Τουλοὺν προέβη εἰς σοβαρὰν ἐπισκευὴν ἰδίως τοῦ θόλου, ὅστις ἐπεστέγαζε τὴν κορυφήν. Βραδύτερον, ὅμως ὅταν ἐγκατελείφθη ὁ Μέγας λιμὴν καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀπώλεσε τὴν ἐμπορικήν της σημασίαν, ἀφέθη καὶ ὁ πύργος νὰ καταρρεύσῃ καὶ κατηδαφίζετο ἑκάστοτε διὰ νὰ παράσχῃ ὑλικὸν ἕτοιμον εἰς ἄλλας οἰκοδομήσεις, ἰδίως ὀχυρωματικάς. Τὴν τελευταίαν καταστροφὴν φαίνεται ὅτι ὑπέστη κατὰ τὸν σεισμὸν τοῦ 1324. Κατὰ δὲ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ὁ Καΐτ βέης, Ἐμίρης τῆς Αἰγύπτου, κατεδαφίσας τελείως τὸν ἔκτισε διὰ τοῦ ὑλικοῦ του καὶ εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν φρούριον καὶ ναυτικὸν φάρον συγχρόνως. Τὸ φρούριον σώζεται ἀκόμη. Τὸ ἔργον τοῦ Καΐτ βέη φαίνεται εἰς πρόγειρον σχεδίασμα τοῦ ...on ὅστις τῷ 1550 ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον. (Les observations de plusieurs singularités et divers monuments trouvés en Grèce, en Asie et aux Indes, Paris.)

ΕΠΤΑΣΤΑΔΙΟΝ. Ὁ Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος ἔκτισε γέφυραν λιθίνην καὶ πλατεῖαν, συνενοῦσαν τὴν νῆσον Φάρον μετὰ τῆς ἀλεξανδρινῆς παραλίας, καὶ ἡ γέφυρα αὕτη ἔλαβεν ἐκ τοῦ μήκους της τὸ ὄνομα *Ἑπταστάδιον*. Κατὰ τ' ἄκρα της ἄφηνε δίοδον διὰ τὰ πλοῖα, διήρχετο δὲ δι' αὐτῆς ὑδραγώγιον φέρον πόσιμον ὕδωρ εἰς τὴν Φάρον, ἴχνη τοῦ ὁποίου ἀνεῦρεν ὁ ἐλ Φαλάκη. Ἐγγὺς ἑκατέρου τῶν ἄκρων της ὑπῆρχε φρούριον, κατὰ δὲ τὸ πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἄκρον εἶχε μεγάλην πλατεῖαν. Τὸ ἑπταστάδιον ἐχώρισεν οὕτω τὸν μεταξὺ τῆς Φάρου καὶ τῆς ἀλεξανδρινῆς παραλίας, τῆς Ἄκρας Λοχιάδος καὶ τῆς Χερσονήσου, λιμένα εἰς δύο λιμένας, ὧν ὁ μὲν πρὸς Ἀν. ἐκλήθη Μέγας, ὁ δὲ πρὸς Δ. Εὔνοστος. Μικρὸν κατὰ μικρὸν αἱ προσ-

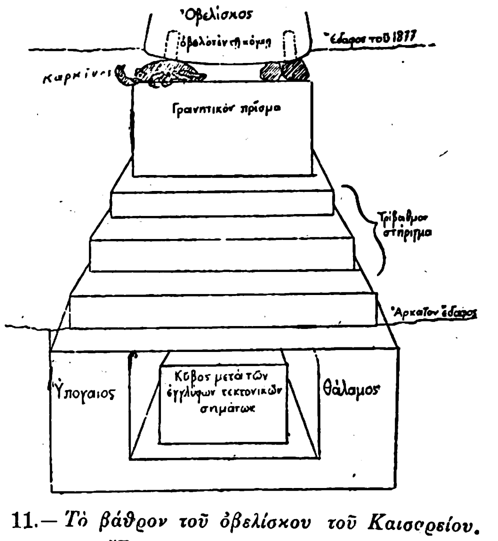

11.— *Τὸ βάθρον τοῦ ὀβελίσκου τοῦ Καισαρείου.*
[Ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ποντίου (13 π. Χ.)]

χώσεις ἐπλάτυναν τὸ Ἑπταστάδιον τόσον, ὥστε ἡ Φάρος κατέστη ἔδαφος συνεχὲς τῆς πόλεως καὶ ἡ πλάτυνσις αὕτη δὲν ἐπηρεάσθη ἀπὸ τὴν ἐπὶ αἰῶνας συνήθειαν τῶν ἑλληνικῶν καὶ ἰταλικῶν πλοίων νὰ λαμβάνουν ἐκεῖθεν τὸ ἕρμα των. Ἡ πλάτυνσις αὕτη ἐδέχθη ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατοχῆς τὴν τουρκικὴν συνοικίαν, σήμερον δὲ ἀποτελεῖ τὸ μέγιστον τῆς πόλεως καὶ ἰδίως τὴν ἰθαγενῆ πόλιν. Ἡ πλατεῖα τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ, ἡ λεγομένη «Πλατεῖα τῶν Προξένων», κεῖται ἐπ' αὐτῆς ἀνατολικῶς τοῦ ἑπτασταδίου κτίσματος τοῦ Φιλαδέλφου. Ἀκριβῶς εἰς τὰ ἐπὶ ταύτης Μικτὰ δικαστήρια εὑρέθησαν τὰ τείχη τοῦ περὶ τὴν πόλιν φρουρίου, ὥστε τὸ Ἑπταστάδιον ἠκολούθει παράλληλον τῇ σημερινῇ ὁδῷ Μιδὰν εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς 100 μ. περίπου δυτικῶς, τοῦτο δ' ἐβεβαίωσαν αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ ἐλ Φαλάκη.

Τὸ δι' αὐτοῦ ὑδραγώγιον κατέστρεψεν ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ. Ὅταν δ' ἐπὶ τῆς ἀραβικῆς ἐγκαταλείψεως ἐφράχθησαν αἱ πληροῦσαι τὴν Μαρεώτιδα διώρυγες, τὸ πρὸς τὴν λίμνην τμῆμα τοῦ ὑδραγωγίου ἐξηφανίσθη καὶ ἔμεινε τὸ διὰ τῆς πόλεως εἰς Ἑπταστάδιον τμῆμά του ἐπὶ τόξων, ὅπως τὸ βλέπομεν εἰς σχεδιαγράμματα τῆς πόλεως τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο κατέσκαψεν ὁ Βοναπάρτης κατὰ τὴν ὀχύρωσιν τῆς πόλεως ὑπ' αὐτοῦ

ΑΚΡΑ ΛΟΧΙΑΣ. Τὸν Μέγαν λιμένα ἔκλειε πρὸς Ἀ. γλῶσσα γῆς τείνουσα πρὸς τὸ Ἀν. ἄκρον τῆς νήσου Φάρου. Σήμερον τὸ μέγιστον μέρος της εἶναι βυθισμένον ὑπὸ τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης. Ἀλλ' ἐπὶ Πτολεμαίων ἦτο τελείως ὠχυρωμένη ὁλόκληρος. Τὸ πρὸς τὴν Φάρον ἥμισυ εἶχε προκυμαίας ὠχυρωμένας, καλουμένας *Διάβαθρα*. Τὸ πρὸς τὴν ἤπειρον ἥμισυ, πολὺ πλατύτερον, κατείχετο ἀπὸ τὴν Μακεδονικὴν φρουρὰν τῶν βασιλέων. Κατὰ τὴν πρὸς Ἀν. παραλίαν της καὶ περὶ τὸ μέσον τοῦ μήκους ἦτο ὁ ναὸς *Ἴσιδος τῆς Λοχιάδος*, προστάτιδος τῶν τοκετῶν, ἴσως δ' ἐκ τούτου προσέλαβε τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἀκρωτήριον. Παρὰ τοῦτον ἔκτισεν ἡ Κλεοπάτρα τὸ μαυσωλεῖόν της. Κατὰ τὸν παρ' αὐτὴν μυχὸν τοῦ Μ. λιμένος ὑπῆρχε τεχνητὸς λιμὴν τῶν βασιλικῶν πλοίων. Διῶρυξ πλατεῖα καὶ ὑπόγειος ἀποσπωμένη ἀπὸ τῆς μεγάλης Διώρυγος, τοῦ Ἀγαθοδαίμονος λεγομένου ποταμοῦ,

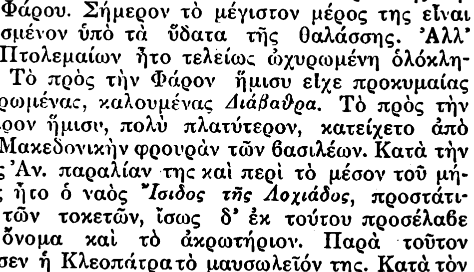

12.—*Τὸ ἡλιακὸν ὡρολόγιον τοῦ Καισαρείου.*
[α=πλογία ὄψις, β=κατὰ μέτωπον, γ=συμπληρωμένον. Τὸ πρωτότυπον ἀπόκειται εἰ τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον. Εἰς τὸ Μουσεῖον Ἀλεξανδρείας ὁ Dixon ἀφῆκε (1877) γύψινον ἐκμαγεῖον]

ἔφερε πόσιμον ὕδωρ εἰς τὰ ἐπὶ τῆς Λοχιάδος οἰκοδομήματα.

Τὰ ἀνάκτορα τῶν Πτολεμαίων (βλ. κατωτέρω *Βασίλεια*) ἤρχιζαν ἀπὸ τὴν βάσιν τῆς Λοχιάδος ἄκρας καὶ ἔφθανον μέχρι τοῦ μέσου τῆς πόλεως. Ἦσαν ὠχυρωμένα καὶ ἀπετελοῦντο ἀπὸ πολλὰ οἰκοδομήματα, κτισθέντα ὑπὸ τῶν διαφόρων βασιλέων.

ΟΙ ΛΙΜΕΝΕΣ. *Ὁ λιμὴν τῆς Φάρου.*— Ἡ νησὶς Φάρος διατείνουσα ἀπὸ ΝΔ πρὸς τὰ ΒΑ καὶ παραλλήλως πρὸς τὴν κατέναντι γῆν τῆς Ρακώτιδος ἀπέκλειε μετὰ τῆς πρὸς Ἀν. Ἄκρας Λοχιάδος καὶ τῆς πρὸς Δ. Χερσονήσου, πρὸς ἃς προσήγγιζον τὰ ἄκρα της, εὐρύτατον λιμένα. Μεταξὺ τῶν ἄκρων τῆς νησῖδος καὶ τῶν ἄκρων τῶν δύο ἐκείνων γλωσσῶν, πυκνὴ διαδοχὴ ὑφάλων βράχων καθίστανε τὸν διὰ τῶν δύο σχηματιζομένων στομίων διάπλουν δυσχερῆ. Τὸν εὐρὺν τοῦτον λιμένα ἐχώρισε τὸ Ἑπταστάδιον εἰς δύο λιμένας τὸν *Μέγαν* ἢ *ἀνατολικὸν* ἢ *νέον* πρὸς Ἀν. καὶ τὸν *Εὔνοστον* ἢ *παλαιὸν* πρὸς Δ.

Ἐν τούτοις ὁ πρῶτος λιμὴν τοῦ μέρους τούτου προηγήθη πολὺ τῶν πτολεμαϊκῶν χρόνων. Ὁ Jondet ἀνεῦρε κατὰ τὴν πρὸς τὸ πέλαγος δυτικὴν παραλίαν τῆς Φάρου λείψανα ἄλλου λιμένος τεχνητοῦ, τὸν ὁποῖον ταυτίζει πρὸς τὸν ἐν Δ τῆς Ὀδυσσείας μνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (*G. Jondet.* Les ports submergés de l' ancienne île de Pharos. Le Caire 1916).

Τὰ λιμενικὰ ταῦτα ἔργα βυθισμένα σήμερον ὑπὸ τὸ ὕδωρ ἐκτείνονται εἰς μῆκος 600 μ. ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἀκτῆς, ἀποτελοῦντα ἀνάπτυγμα 4 χλμ., καὶ παρουσιάζουν εἰς τὸ ἄκρον των ἄνοιγμα 15 μ. Καίτοι ὁ λιμὴν οὗτος θὰ ἦτο ἐκτεθειμένος εἰς τὴν δύναμιν τῶν ἀνέμων καὶ τὴν ἔφοδον τῶν κυμάτων, ὅμως παρουσιάζει βάθος πρὸς ἀγκυροβολίαν, ἀσφάλειαν λόγῳ τῶν περικλειόντων αὐτὸν ἰσχυροτάτων τοιχωμάτων καὶ εὐκολίαν εἴσπλου ἐκπληκτικάς. Ὁ Jondet ἐδημοσίευσε τὴν ἀνακάλυψίν του τῷ 1912 τὸ πρῶτον (Bull. Sté Archéol. d'Alex. No 14) καὶ κατόπιν πληρεστέραν μελέτην μετὰ πολλῶν χαρτῶν καὶ πινάκων εἰς τὸ 1916 (Mém Inst. Egypt t. IX). Συνεπέρανεν ὅτι ἡ Φάρος ὑπῆρξέ ποτε ἡ *Ἑλιγολάνδη* τῆς φαραωνικῆς Αἰγύπτου. Μετ' αὐτὸν ὁ Raymond Weill εἰς τὰ 1919 (Bull. Inst. Franç. d'Archéol. Orient t. XVI) καὶ ὁ G. Autran εἰς τὰ 1920 (Les Phéniciens) ἐθεώρησαν τὰ ὕφαλα ταῦτα λιμενικὰ ἔργα ὡς αἰγαιατικά. Ὁ Weill τὰ ἀνάγει μεταξὺ τοῦ ΙΕ' καὶ Κ' αἰῶνος π. Χ. Εἰς τὰ 1921 ὁ A. Souleyre διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι εἶναι μεταγενέστερα, μεταξὺ ΙΒ' καὶ Ι' αἰῶνος π. Χ. (Les niveaux marins de la plaine de Bône), συνεφώνησεν ὅμως ὅτι πρόκειται ἔργα οὐχὶ φαραωνικὰ ἀλλὰ μεσογειακῆς τινος δυνάμεως.

Δέχεται ἀπότομον ὕψωσιν τῶν ὑδάτων «ἀπὸ τῆς ἐπιπολῆς 2 μ. 5 ἐν Ἑλλάδι εἰς τὴν ἐπιπολὴν + 3 μ. ἀνατολικῶς τῶν Πουζόλων». Τὸ ὕψος αὐτὸ τῶν 2½ μέτρων ὑπεράνω τῶν βυθισμένων σήμερον λιμενικῶν κτισμάτων διεπιστώθη εἰς τὴν Λευκάδα, τὴν Ἄμφισσαν καὶ τὴν Βόνην τῆς Ἀλγερίας ὑπὸ τοῦ Souleyre, εἰς τὸ Γύθειον ὑπὸ τοῦ Φωκίωνος Νέγρη, εἰς τὴν Κρήτην ὑπὸ τοῦ Spratt, εἰς τὴν Φάρον ὑπὸ τοῦ Jondet καὶ εἰς ὅλην τὴν ἀλεξανδρινὴν ἀκτὴν ὑπὸ τοῦ Μαχμοὺτ ἐλ Φαλάκη: «Ἀπὸ τῆς Σκανδιναυΐας εἰς τὴν Β. Ἀφρικήν, λέγει ὁ Soulegre, αἱ παρατηρήσεις διαπιστώνουν ὅτι ἡ ἐπιπολὴ τῆς θαλάσσης δὲν εἶναι ὅσον νομίζεται σταθερά». Κατὰ τὸν De Launay ἐν τούτοις (Hist. de la Terre) τὸ φαινόμενον αὐτὸ εἶναι γενικόν.

Ὁ Thuile ὅμως ἀπορρίπτει τὴν ἰδέαν λιμένος φαραωνικοῦ πρὸς τὸ πέλαγος τῆς Φάρου: «Τοιοῦτος λιμὴν γενόμενος, λέγει, πέντε αἰῶνας πρὸ τοῦ Ὁμήρου, θὰ ὑφίστατο ἐπὶ τούτου ἢ τοὐλάχιστον θὰ ὑφίστατο ἡ ἀνάμνησίς του». Ὁ Ὅμηρος ὑπῆρξεν ὁ «τελευταῖος ἐπιζῶν τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς», κατὰ τὸν Autran. Οὐδεμία ἱστορικὴ πηγὴ κάμνει ὑπαινιγμὸν περὶ τοιούτου λιμένος. Τὰ ὑπὸ τοῦ Μενελάου πρὸς τὸν Τηλέμαχον λεγόμενα εἰς τὸ Δ τῆς Ὀδυσσείας, ὅτι δηλ. εἴκοσι ἡμέρας ἐκρατήθη ἐκεῖ ὑπὸ τῶν θεῶν, διότι δὲν ἔπνεον ἄνεμοι εὐνοϊκοὶ διὰ ν' ἀπάρῃ τοῦ λιμένος, ἁρμόζουν εἰς λιμένα κείμενον νοτίως τῆς Φάρου.

Ἂν ὁ λιμὴν ἔκειτο Β τῆς νήσου, ἀνοίγων ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ πέλαγος χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη τοῦ διάπλου βραχώδους στομίου, ἡ ἔξοδος δὲν θὰ ἦτο δυσχερής. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι ἡ ἔξοδος ἀπὸ τοῦ Εὐνόστου ἦτο πολὺ δυσχερεστέρα ἀπὸ τὴν εἴσοδον, δι' αὐτὸ δὲ καὶ ὠνομάσθη «*Εὔνοστος*», καὶ ὁ λιμὴν οὗτος ἔκειτο νοτίως τῆς Φάρου, χρησιμοποιούμενος μόνον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐνῷ ὅταν ἱδρύθη ἡ Ἀλεξάνδρεια ὠνομάσθη *Παλαιὸς Λιμὴν* ἤτοι ἀχρηστεύσας. Ἂν λοιπὸν δὲν ἐχρησιμοποιήθη ἀπὸ Ὁμήρου μέχρι Ἀλεξάνδρου, τότε πότε ἐχρησιμοποιήθη; Ἐξ ἄλλου ὁ Κουΐντος Κούρτιος λέγει ὅτι ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐπιστρέφων ἀπὸ τοῦ μαντείου τοῦ Ἄμμωνος ἐξετίμησε τὸν τόπον καὶ ἐσκέφθη νὰ κτίσῃ τὴν πόλιν του ἐπὶ τῆς νήσου Φάρου. Ἀλλὰ κατόπιν φοβούμενος ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκταθῇ μεγάλως, προυτίμησε νὰ τὴν κτίσῃ εἰς τὴν κατέναντι ἀκτὴν τῆς Ρακώτιδος.

Digitized by Google

Τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ἔκτασις τῆς νήσου ἦτο ἐπὶ Ἀλεξάνδρου αἰσθητῶς μεγαλυτέρα ἀπὸ σήμερον. Ἀκριβῶς λοιπὸν τὴν τότε ἔκτασιν τῆς νήσου μᾶς δεικνύουν τὰ ὕφαλα εὑρήματα τοῦ Jondet, τὰ ὁποῖα οὐδὲν ἄλλο εἶναι παρὰ τὰ ἰσχυρὰ τείχη τὰ ὁποῖα ἐπροστάτευον τὴν παραλίαν της κατὰ

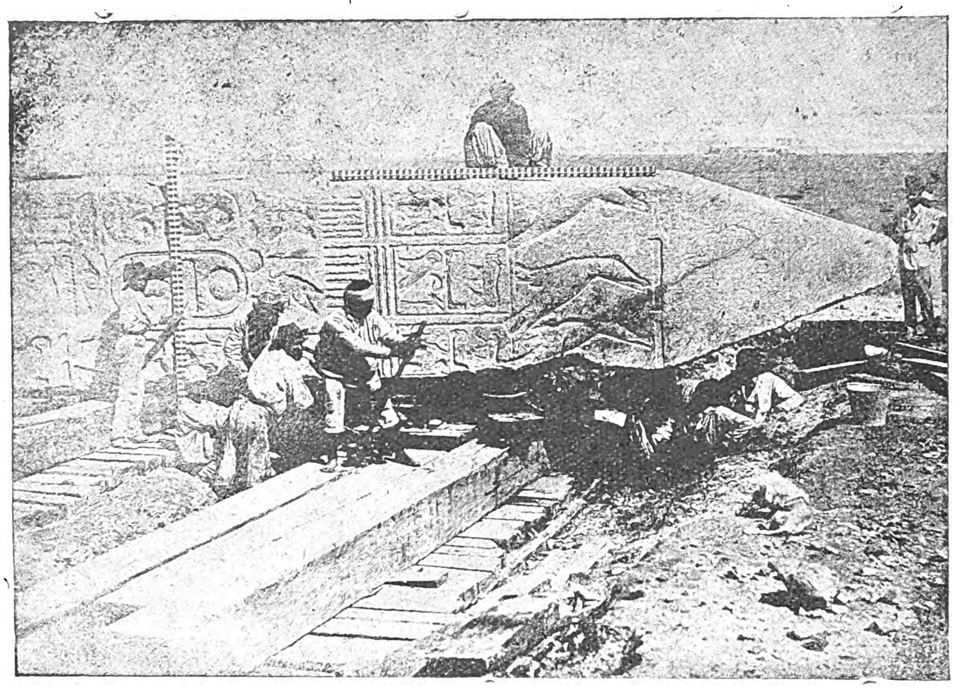

13.—*Ὁ ὀβελίσκος τοῦ Καισαρείου, καταμετρούμενος ὑπὸ τῶν ἐργατῶν πρὸς κατασκευὴν σχεδίας διὰ τὴν μεταφοράν του.*

τῆς καταβροχθιστικῆς μανίας τῶν κυμάτων καὶ περὶ τῶν ὁποίων μᾶς ὁμιλεῖ ὁ Φλ. Ἰώσηπος. Εἰς τὸν Ἑβραῖον ἱστορικὸν ἔκαμον ἐντύπωσιν τὸ ἰσχυρὸν τῶν προκυμαιῶν τούτων καὶ ἡ ὁρμὴ τῶν κυμάτων. Φαίνεται ἥκιστα λογικὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐξέλεξαν πρὸς κατασκευὴν λιμένος μέρος τόσον πολὺ ἐκτεθειμένον εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ τὰ κύματα. Ἂν δὲ αἱ μηχανικαὶ των γνώσεις ἦσαν τόσαι, ὥστε νὰ κτίσουν λιμένα εἰς τὸ πλέον ἐκτεθειμένον μέρος, τότε διατὶ νὰ μὴν ἐκλέξουν τὴν θέσιν του νοτίως τῆς νήσου; Ἔπειτα δὲν φαίνονται τὰ πλεονεκτήματα λιμένος βορείως τῆς νήσου. Τὸ εἰς τὴν ΒΔ παραλίαν τῆς νήσου εἶναι σήμερον μέγα βάθος, ἀληθινὴ τάφρος, δὲν ἦτο τότε πλεονέκτημα, διότι τὰ πλοῖα των εἶχον μικρὸν ἐκτόπισμα. Δὲν ἐπρόκειτο περὶ τῶν σημερινῶν ὑπερωκεανίων ἢ τῶν δραιδνωτ. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἦτο τότε τόσον βαθὺ τὸ μέρος αὐτό. Ὁ ἴδιος Jondet ἐξηγεῖ τὸ ὕφαλον τῶν κτισμάτων ἐκείνων διὰ τῆς ὀλισθήσεως τῶν ὑδατογενῶν στρωμάτων τῆς νήσου ἐπὶ βάθρου βραχώδους καὶ στερεοῦ. Κατὰ τὸν Weill πρέπει νὰ προστεθῇ ὡς αἰτία καὶ ἡ γενικὴ καθίζησις τῆς ἀλεξανδρινῆς ἀκτῆς διαπιστωθεῖσα εἰς τὸ Σάτμπυ ὑπὸ τοῦ Breccia, εἰς τὸ Νειλόμετρον τοῦ Κὼμ τῆς Γκίζης ἀπὸ τὸν Daressy καὶ εἰς τὰς νεκροπόλεις τῆς Φάρου καὶ τοῦ Μὲξ ἀπὸ τὸν Jondet. Τὰ ὑδατογενῆ καθιζήματα δὲν εἶναι ἰσοπαχῆ ἐπὶ τοῦ βραχώδους βάθρου. Αὐτὸ τὸ βάθρον παρουσιάζει ἀνωμαλίας καὶ κοιλώματα μεγάλα, δεχόμενα καθιζήματα κινητὰ παχύτερα. Τὴν στιγμὴν τῆς ὀλισθήσεως, ἡ διαβρωτικὴ ἐνέργεια τῆς θαλάσσης γίνεται τόσον μᾶλλον αἰσθητή, ὅσον τὸ καθίζημα εἶναι παχύτερον.

Τὴν δυτικὴν ταύτην ὕφαλον τάφρον πρέπει ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν διάθρυψιν τοῦ ἀμμώδους καθιζήματος τοῦ βυθοῦ, ὅπου εἶχεν ἐπικαθίσει παχύτερον. Οὐδαμοῦ ἀλλοῦ ἡ καθίζησις τῶν κτισμάτων εἶναι τόσον βαθεῖα. Ἂν αἱ προκυμαῖαι αὗται δὲν ἦσαν κτισμέναι ὅλαι κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τῆς νήσου, πῶς συμβαίνει νὰ εἶναι περισσότερον βυθισμέναι εἰς τὰ δεξιὰ τῆς δυτικῆς τάφρου; Συμπεραίνομεν ὅτι τὰ κτίσματα αὐτὰ ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῆς παραλίας, τῆς ὁποίας καὶ ἠκολούθησαν κατὰ τμήματα τὴν τύχην. Ἂν τὸ βάθος τῆς τάφρου ταύτης ὑπῆρχεν ὅταν κατεσκευάζοντο αἱ προκυμαῖαι, θὰ τὰς εὑρίσκομεν σήμερον βυθισμένας εἰς τὸ αὐτὸ βάθος εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ αἱ ἄλλαι, διότι ἀναγκαίως θὰ εἶχον κτισθῆ ὑψηλότερον. Ἡ διαφορὰ τοῦ ὕψους θὰ ἐξεδηλοῦτο εἰς τὸ ὕψος τῶν τοίχων καὶ ὄχι εἰς τὴν βύθισίν των. Ὅταν ἐξετάσωμεν τὸν συνολικὸν χάρτην τῆς Φάρου ὑπὸ τοῦ Jondet, παρατηροῦμεν ὅτι οἱ μόλοι οὗτοι ἀκολουθοῦν πάντας τοὺς ἑλιγμοὺς τῆς ἀκτῆς, πρᾶγμα ἁρμόζον μᾶλλον εἰς ἀμυντικὰ κατὰ τῶν κυμάτων ἔργα παρὰ εἰς κυματοθραύστας λιμένος.

Δὲν θὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὴν συζήτησιν αὐτὴν ἀρκούμενοι νὰ παρατηρήσωμεν εἰς τὸν Thuile τὰ ἑξῆς:

Μέχρι τοῦ Ἀλεξάνδρου ἢ μᾶλλον τοῦ Φιλαδέλφου δὲν ὑπῆρχεν Εὔνοστος καὶ Μέγας Λιμήν, ἀλλὰ εἷς λιμὴν μέγας καὶ ἀνώνυμος διήκων ἀπὸ Χερσονήσου εἰς Λοχιάδα καὶ ἀπὸ Ρακώτιδος εἰς Φάρον. Ἱδρυθέντος τοῦ Ἑπτασταδίου τοῦ χωρίσαντος αὐτὸν εἰς δύο, δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ ὀνομασθῇ ὁ Εὔνοστος «Παλαιός», ὅτι δ' ἐπὶ Πτολεμαίων καὶ οἱ δύο λιμένες ἦσαν ἐν χρήσει ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι εἰ μὲν τὸν μυχὸν τοῦ Εὐνόστου ὑπῆρχεν ἡ Κιβωτός, εἰς δὲ τὸν τοῦ Μ. Λιμένος ὁ Βασίλειος λιμήν. Τὰ νεώρια ἐξετείνοντο ἑκατέρωθεν τοῦ Ἑπτασταδίου, ἄρα καὶ οἱ δύο λιμένες ἐχρησιμοποιοῦντο. Ὁ Γανυμήδης ἐνεργῶν ἐναντίον τοῦ Ἰ. Καίσαρος διεπεραίωσε τὸν στόλον τῆς Μαρεώτιδος εἰς τὸν Εὔνοστον διὰ τῆς λιμναίας διώρυγος καὶ τῆς Κιβωτοῦ. Πιθανῶς ὁ Εὔνοστος νὰ ἐχρησιμοποιεῖτο εἰδικώτερον διὰ τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας καὶ ὁ Μέγας διὰ τὰς ἐμπορικὰς καὶ ἐπιβατικάς. Τὰ στόμια ἀμφοτέρων ἦσαν δυσχερέστατα εἰς διάπλουν καὶ τοῦτο μέχρι τοῦ Μωχ. Ἀλῆ. Ἂν λοιπὸν οἱ Φαραὼ ἤθελον νὰ κατασκευάσουν λιμένα ἐκεῖ, ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ ἐκλέξουν σημεῖον ἐπὶ τῆς βορ. παραλίας τῆς Φάρου, διότι εἶχον μὲν τὴν τέχνην νὰ μεταφέρουν ὀγκολίθους καὶ κτίζουν τεράστια λιμενικὰ ἔργα, δὲν εἶχον ὅμως τὰ μέσα νὰ καθαρίσουν τὰ στόμια ἀπὸ τῶν χοιράδων καὶ σκοπέλων των, ἐστερημένοι ἐκρηκτικῶν ὑλῶν. Αἱ πυραμίδες καὶ οἱ ναοί των μαρτυροῦν τοῦτο. Τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου σημειούμενα τείχη κατὰ τῶν κυμάτων ἔκειντο κατὰ τὸ ἀν. ἄκρον τῆς νησῖδος πέριξ τοῦ φωτιστικοῦ Πύργου, ἐνῷ τὰ ὑπὸ τοῦ Jondet ἀνακαλυφθέντα εὑρίσκονται κατὰ τὸ δυτικόν. Ὁ Μενέλαος ἐκρατήθη εἰς τὸν λιμένα ὄχι διότι ὁ ἔκπλους τοῦ στομίου ἦτο δυσχερής, ἀλλὰ διότι ἐπεκράτησε νηνεμία μεγάλη καὶ ἀναγόμενος εἰς τὸ πέλαγος θὰ ἠδυνάτει νὰ προχωρήσῃ. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον ἔμενον εἰς τὴν Αὐλίδα τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ ἐσήποντο, ἕως οὗ ἔγινεν ἀνάγκη δι' ἀνθρωποθυσίας νὰ ἐξευμενισθῇ ἡ Ἄρτεμις. Καὶ ἡ ἰδέα ὅτι τὰ λιμενικὰ ἔργα τοῦ Jondet ὠφείλοντο εἰς αἰγαιατικὴν δύναμιν μᾶς ἐκπλήττει. Ἡ ἱστορία τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τῶν Φαραὼ μᾶς διδάσκει ὅτι λαοὶ ἰσχυροὶ ναυτικοὶ τοῦ Αἰγαίου τότε μόνον ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅταν οἱ Αἰγύπτιοι μονάρχαι τὸ ἠθέλησαν, καὶ τοῦτο εἰς τὰ κράσπεδα τοῦ Δέλτα, τὰ ἑλώδη καὶ δυσπρόσιτα καὶ δὴ τεθέντες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Φαραώ. Καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν αἰγυπτιακῶν παραλίων τῆς Μεσογείου μόνον τὸ κατὰ τὴν Φάρον σημεῖον ἦτο προσιτὸν εἰς αἰγαιατικὰς ὁλκάδας καὶ τριήρεις. Εἶναι ἄρα πολὺ φυσικὸν καὶ ἦσαν τεχνικῶς καὶ οἰκονομικῶς εἰς θέσιν οἱ Φαραὼ νὰ ὀχυρώσουν τὸ μέρος ἐκεῖνο. Ποία αἰγαιατικὴ δύναμις, Φοίνικες ἢ Κρῆτες θὰ ἠσχολοῦντο ἐκεῖ ἀνέτως εἰς λατόμησιν καὶ κατασκευὴν τεραστίου ἔργου καὶ πρὸς ποῖον σκοπόν; Αὐτὰ εἶναι ἔργα μακρᾶς εἰρηνικῆς κατοχῆς. Μόνον οἱ Φαραὼ ἦσαν ἐνδεδειγμένοι πρὸς τοῦτο. Ὅτι δὲ ἐφρούρουν τὸ μέρος, μαρτυρεῖ ἡ ἐκεῖ ἐγκατάστασις τῶν Φαριτῶν ἐπὶ τῆς νήσου καὶ τῶν ἁλιέων καὶ βουκόλων ἐπὶ τῆς Ρακώτιδος. Συμπεραίνομεν λοιπὸν ὅτι εἰς τὰ εὑρήματα τοῦ Jondet πρόκειται πραγματικῶς περὶ λιμένος ἐμπορικοῦ καὶ πολεμικοῦ, κτισθέντος ὑπὸ τῶν Φαραὼ κατὰ τῶν αἰγαιατικῶν ἢ λιβυκῶν ἐπιθέσεων.

Ὁ Μέγας Λιμήν.—Τοῦ Μεγάλου Λιμένος τὸ στόμιον ἐκαλεῖτο *Ταῦρος,* ἦτο δὲ λίαν στενὸν ἕνεκα χοιράδων καὶ ὑφάλων, πάντων σήμερον εἰς βάθος 4 καὶ πλέον μέτρων, διότι ἐφαγώθησαν πρὸς τ' ἄνω ἀπὸ τὴν προστριβὴν τῶν κυμάτων καὶ διότι γενικὴ διεπιστώθη ὕφεσις τῆς ἀλεξανδρινῆς παραλίας. Ὁμοίως πλέον τοῦ ἡμίσεος τῆς Λοχιάδος ἄκρας, τότε ὠχυρωμένης καὶ στολισμένης διὰ ναῶν καὶ ἀνακτόρων, εἶναι τώρα ὕφαλον διακρινομένων καὶ τῶν συντριμμάτων τῶν ἐπ' αὐτοῦ οἰκοδομῶν. Καὶ ἡ Ἀντίρροδος καὶ τὸ Τιμώνιον, περὶ ὧν θὰ εἴπωμεν, φαίνονται σήμερον ὕφαλα, καθὼς καὶ ὅλα τὰ κατὰ τὴν παραλίαν τοῦ Μεγάλου Λιμένος θαυμάσια οἰκοδομήματα «πρὸς δὲ τῇ στενότητι τοῦ μεταξὺ πόρου καὶ πέτραι εἰσίν, αἱ μὲν ὕφαλοι, αἱ δὲ καὶ ἐξέχουσαι, τραχύνουσαι πᾶσαν ὥραν τὸ προσπῖπτον ἐκ τοῦ πελάγους κλυδώνιον», λέγει ὁ Στράβων. Σπουδαιότερα μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἰώσηπος (Πόλεμος Δ' 10,5): «Δυσπρόσιτος δ' ὁ λιμὴν ναυσὶν κα κατ' εἰρήνην Ἀλεξανδρείας. Στενός τε γὰρ εἴσπλους καὶ πέτραις ὑφάλοις τοῦ ἐπ' εὐθὺ καμπτόμενος δρόμου. Καὶ τὸ μὲν ἀριστερὸν αὐτοῦ μέρος πέφρακται χειροκμήτοις σκέλεσιν. Ἐν δεξιᾷ δ' ἡ προσαγορευομένη Φάρος νησὶς πρόκειται. . Περὶ ταύτην τὴν νησῖδα καταβέβληται *χειροποίητα τείχη* μέγιστα. Προσαρασσόμενον δὲ τούτοις τὸ πέλαγος καὶ τοῖς ἄντικρυς ἕρκεσιν ἀμφαγνύμενον ἐκτραχύνει τὸν πόρον καὶ σφαλερὰν διὰ στενοῦ τὴν εἴσοδον ἀπεργάζεται. Ὁ μέντοι γε λιμὴν ἀσφαλέστατος ἔνδον καὶ τριάκοντα σταδίων τὸ μέγεθος, εἰς ὃν τά τε λείποντα τῇ χώρᾳ πρὸς εὐδαιμονίαν κατάγεται καὶ τὰ περισσεύοντα τῶν ἐπιχωρίων ἀγαθῶν εἰς πᾶσαν μερίζεται τὴν οἰκουμένην».

Ὁ Μαχμοὺτ ἐλ Φαλάκη βυθομετρήσας ἐχάραξε τὸν ναυτικὸν χάρτην τοῦ στομίου, σημειώσας πάσας τὰς ὑφάλους εἰς μῆκος 900 μ. καὶ πλάτος 600 μ. Οἱ προέρχοντες τότε σκόπελοι καὶ οἱ ἑκατέρωθεν *χειροποίητοι* βραχίονες ἄφηναν δίοδον 500 τὸ πολὺ μέτρων καὶ ταύτην διχαζομένην ὑπὸ μεγάλης ὑφάλου, ἡ ὁποία σήμερον μὲν εὑρίσκεται εἰς βάθος 7 μ., τότε δὲ ἔφθανεν εἰς 3 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιπολὴν ἂν μὴ καὶ ὀλιγώτερον. Ἐσχηματίζοντο οὕτω δύο πόροι, ὧν ὁ μὲν πρὸς τὴν Φάρον 100 μ. περίπου εὐρύς, ὁ δὲ πρὸς τὴν Λοχιάδα διπλάσιος.

Τὴν ἔκφρασιν τοῦ Στράβωνος «ὁ μέγας λιμὴν πρὸς τὸ κεκλεῖσθαι καλῶς τῷ χώματι καὶ τῇ φύσει ἀγχιβαθύς τε ἐστί· καὶ εἰς πλείους δὲ ἀρύττεται λιμένας» δὲν ἐννοοῦμεν ἂν μὴ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰς ἐπελθούσας μεταβολάς. Πράγματι διὰ τὰ ἐκτοπίσματα τῶν τότε πλοίων τὸ παρὰ τὴν ἀκτὴν βάθος τῆς θαλάσσης ἐπέτρεπε τὸν ἐκεῖ ἐλλιμενισμόν των. Ὄχι δὲ μόνον ἦτο καλῶς κλεισμένος ὑπὸ τῶν βραχιόνων (χώματα, μόλοι) ἀλλὰ καὶ εἰς μὲν τὸν πρὸς τὴν Λοχιάδα μυχὸν εἶχε κτιστὸν λιμένα ἢ δεξαμενὴν εἰδικῶς διὰ τὰ βασιλικὰ πλοῖα, μεταξὺ δὲ τῆς Ἀντιρρόδου, τοῦ Τιμωνίου καὶ τῆς προκυμαίας ἐσχημάτιζεν ἴδιον ὅρμον, λεγόμενον *Μικρὸν λιμένα.*

Ἡ *Ἀντίρροδος* ἦτο νησὶς βραχώδης, σχήματος μηνίσκου ἐστραμμένου πρὸς τὴν πόλιν, ἐφ' ἧς ὑπῆρχεν ἀνάκτορον διακρινόμενον σήμερον καλῶς ὅταν μὲ γαλήνην περιεργάζεταί τις τὸν βυθὸν ἐπὶ λέμβου. Ἄλλως τε καὶ μόλις σκεπάζεται ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Ὅταν δὲ ἡ θάλασσα εἶναι ὀλίγον ταραγμένη, σημειώνουν τὴν θέσιν του τὰ ἐπ' αὐτῆς προσκρούοντα κύματα. Σήμερον εἰς τὸν Μ. Λιμένα εἰσπλέουν καὶ ἀγκυροβολοῦν ὄπισθεν τῆς Φάρου μόνον μικρὰ ἁλιευτικὰ πλοιάρια. Ὁ Norden ἔγραφεν εἰς τὰ 1713: «Ἀγκυροβολῶν εἰς τὸν μόνον προσιτὸν εἰς τὰ χριστιανικὰ πλοῖα Μ. Λιμένα εἶναι κανεὶς ἠναγκασμένος νὰ θέτῃ ἐπὶ τῶν κάλω καὶ κατ' ἀποστάσεις κενὰ βαρέλια διὰ νὰ μὴ τρώγωνται ἀπὸ τὸν πετροβριθῆ πυθμένα. Ἀλλ' ἂν τὸ μέσον τοῦτο ἀσφαλίζει τοὺς κάλω, τὰ πλοῖα πάντοτε κινδυνεύουν ἐξ αὐτοῦ. Διότι ἡ ἄγκυρα δὲν κρατεῖται καλὰ καὶ δυνατὸς ἄνεμος ἀποσπᾷ εὔκολα τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον, ἀφιέμενον ἅπαξ εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ρεύματος, ποντίζεται ἐντὸς τοῦ λιμένος, διότι δὲν ἔχει οὔτε ἀρκετὸν χῶρον, οὔτε ἀρκετὸν βάθος διὰ ν' ἀγκυροβολήσῃ στερεώτερον. Ἕνα γαλλικὸν πλοῖον ἐβυθίσθη πέρυσι». Δύο φρούρια ἐλεεινῆς τουρκικῆς κατασκευῆς ὑπερήσπιζον τὴν εἴσοδον. Τὸ ἓν ὀνομαζόμενον *Μέγας Φάρος* εἶχε μικρὸν πύργον, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ἤναπτον κάθε βράδυ ἕνα φανάρι ἀμυδρὸν καὶ καπνίζον, ὕστατον λείψανον τοῦ πτολεμαϊκοῦ φάρου, τοῦ ὁποίου φαίνεται νὰ κατεῖχε τὴν θέσιν. Τὸ ἄλλο ὀνομαζόμενον *Μικρὸς Φάρος* ἔφερε καὶ αὐτὸ ὅμοιον φανὸν συνηνώνετο δὲ μὲ τὴν ξηρὰν (τὴν Λοχιάδα) διὰ λιθοκτίστου μόλου ἐκ δύο σφηνῶν. Ἐπίσης καὶ ὁ Μέγας Φάρος ἡνώνετο μὲ τὴν Φάρον διὰ τοιχώματος ἐκ πλίνθων καὶ λαξευμένων πετρῶν, θολωτοῦ δέ, ὥστε τὸ ὕδωρ διήρχετο ὑπ' αὐτό. Ὁ μόλος οὗτος διετήρει εἰς τὰ ἠρειπωμένα του μέρη τὴν ὄψιν ἀρχαίου ρωμαϊκοῦ τεκτονήματος.

Ἀπὸ τῆς Λοχιάδος μέχρι τῶν μέσων τοῦ Ἑπτασταδίου λαιμοῦ κατεσκευάσθησαν ἐπὶ Κεδιβοῦ Ἀμπὰς Χιλμῆ αἱ νέαι προκυμαῖαι, ἔργον πραγματικῶς τεράστιον, κοσμῆσαν σπουδαίως τὴν πόλιν. Οὕτως ἡ παραλία τοῦ μεγάλου λιμένος ἀπέλαβε περίπου τὴν ἀρχαίαν της τροχιάν. Ὑπὸ τὴν ἐπιχωμάτωσιν τῶν προκυμαιῶν λοιπὸν τούτων κεῖνται τὰ συντρίμματα τῶν πλείστων θαυμασίων οἰκοδομῶν, αἵτινες κατέπληξαν τὸν Στράβωνα καὶ τὰ ὁποῖα πρὸ τῆς κατασκευῆς τῶν προκυ-

Digitized by Google

μαιῶν ἐβλέπομεν εὐκρινῶς ὑπὸ τὸ διαυγὲς ὕδωρ ἐν καιρῷ γαλήνης.

Ὁ Εὔνοστος.—Τούτου ἡ εἴσοδος εἶχε δεξιὰ μὲν τὴν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς προέχουσαν γλῶσσαν Χερσόνησον, ἐπὶ τῆς ὁποίας σήμερον εἶναι τὸ φρούριον Μαραμποὺτ ἢ Ἀτζέμ, ἀριστερὰ δὲ τὴν ΝΔ. δίγλωσσον ἄκραν τῆς Φάρου, ἧς τὸ μὲν πρὸς τὸ πέλαγος ἀκρωτήριον ἐκαλεῖτο *Λευκὰς πέτρα* ἢ *ἄκρα*, σήμερον δὲ ὑπὸ τῶν ναυτιλλομένων *Ἁγία Μαύρα*, ἡ δὲ πρὸς τὸν λιμένα *Ποσείδιον*, διότι εἶχε ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Ὁ Στράβων χαρακτηρίζει τὸ στόμιον αὐτό, ὁποῖον εἶναι καὶ σήμερον: «Καὶ τὸ ἑσπέριον στόμιον οὐκ εὐείσβολόν ἐστι οὐ μὴν τοσαύτης γε δεῖται προνοίας· ποιεῖ δὲ καὶ τοῦτο ἄλλον λιμένα, τὸν τοῦ Εὐνόστου. Πρόκειται δ' οὗτος τοῦ ὀρυκτοῦ καὶ κλειστοῦ λιμένος». Ὁ κλειστὸς αὐτὸς λιμὴν ἐλέγετο *Κιβωτὸς* εἰς ὃν ἐξέβαλλεν ἡ ἀπὸ τοῦ Νείλου μεγάλη διῶρυξ, ὁ *Ἀγαθοδαίμων ποταμός*. Συνεκοινώνει δὲ καὶ μετὰ τῆς λίμνης Μαρεώτιδος διὰ διώρυγος ἑνούσης τὴν ΝΔ καμπὴν τοῦ ποταμοῦ μὲ τὴν λίμνην.

Ὁ Δίων Κάσσιος ἀφηγούμενος εἰς τὴν Ρωμαϊκήν του ἱστορίαν (ΜΒ') τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πολεμικὴν περιπέτειαν τοῦ Ι. Καίσαρος λέγει: «Ὁ Γανυμήδης παρέλαβε τήν τε ἡγεμονίαν τῶν στρατιωτῶν καὶ τὰ πλοῖα ὅσα ἐν τῷ ποταμῷ καὶ ἐν τῇ λίμνῃ ἦν συνήγαγεν, ἄλλα τε προκατεσκεύασε καὶ πάντα αὐτὰ διὰ τῶν διωρύγων κομίσας, τοῖς τε Ρωμαίοις μὴ προσδεχομένοις προσέβαλε καὶ τὰς μὲν κατέπρησε τῶν ὁλκάδων, τὰς δὲ ἀνεδήσατο».

Φαίνεται δ' ὅτι ἡ Κιβωτὸς ἦτο δεξαμενὴ πρὸς ἐπισκευὴν (καλαφάτισμα) τῶν πλοίων καὶ καθαρισμόν των, ἐνῷ πρὸς ναυπηγίαν ἦσαν τὰ μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ Ἑπτασταδίου πρὸς Ἀν. νεώρια. Καὶ ἐσώζετο μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, διότι ὁ κατὰ τοῦτον ἐπισκεφθεὶς τὴν πόλιν Λέων ὁ Ἀφρικανὸς ἀναφέρει τὸν *Μάρζα ἐλ Σιλσύλ*, ἤτοι *ἁλυσόκλειστον* λιμένα. Ὁ δὲ D'Anville ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἀλεξάνδρειαν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος λέγει ὅτι τὸν εὗρε καταχωσμένον, ἀποτελοῦντα δὲ κόλπωμα περιφερὲς ἔμπροσθεν τῶν τότε ἀραβικῶν τειχῶν πρὸς τὸν Εὔνοστον καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἑπτασταδίου.

Ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως μέχρι τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ ὁ Εὔνοστος ἦτο ἀποκλεισμένος εἰς τὰ χριστιανικὰ πλοῖα καὶ δι' αὐτὸ εἰς ὅλους τοὺς χάρτας τῶν τελευταίων αἰώνων δὲν ἔχομεν ναυτικὰς ἐνδείξεις διὰ τὸν Εὔνοστον. Ὁ τῷ 1735 γράψας «Περιγραφὴν τῆς Αἰγύπτου» Le Mascrier λέγει, ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι αἱ προσόψεις τῶν ἐπὶ τοῦ Ἑπτασταδίου οἰκιῶν τῆς τουρκικῆς συνοικίας ἦσαν ἐστραμμέναι πρὸς τὸν Εὔνοστον καὶ δὲν ἔπρεπε Χριστιανῶν ἀνδρῶν οἱ ὀφθαλμοὶ ν' ἀτενίζουν πρὸς τὰ χαρέμιά των. Εἶναι πρόφασις τοῦτο, διότι εἰς τὰ χαρέμια δὲν πρέπει ν' ἀτενίζουν ἐν γένει ἀνδρῶν ὀφθαλμοί, ἄρα καὶ Τούρκων. Ὁ ἀληθὴς λόγος ἦτο ὅτι δὲν ἤθελον νὰ ληφθῇ βυθομετρικὸς χάρτης τοῦ στομίου ἐπιτρέπων τὸν εἴσπλουν εἰς πολεμικὰ χριστιανικὰ πλοῖα. Καὶ μολαταῦτα ἀπὸ τοῦ 1687 ἕως τὸ 1713 τέσσαρες τοιοῦτοι χάρται συνετάχθησαν (ἴδε ἀπωτέρω *χάρται Ἀλεξανδρείας*) τὴν δυσχέρειαν ταύτην τοῦ εἴσπλου ἄριστα χαρακτηρίζει τὸ ἑξῆς ἔγγραφον τοῦ ἀτυχοῦς ναυάρχου Brueys ἀπευθυνθὲν ἀπὸ τοῦ ὅρμου Ἀμπουκὺρ πρὸς τὸ Διευθυντήριον.

«Ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ «Ἀνατολὴ» ἐν τῷ ὅρμῳ Ἀμπουκὺρ τὴν 21 Μεσσιδὸρ ἔτους IV (9 Ἰουλίου 1798). Τὴν 19 Μεσσιδὸρ πεισθεὶς ὅτι τὰ πλοῖά μας δὲν ἠμποροῦσαν νὰ εἰσπλεύσουν εἰς τὸν λιμένα (Εὔνοστον) λόγῳ τοῦ ἀβαθοῦς τοῦ στομίου, κατηυθύνθην εἰς τὸν ὅρμον Béquiero (Ἀμπουκὺρ) μὲ 13 πολεμικὰ καὶ τρεῖς φρεγάτας. Ἡ θέσις αὕτη εἶναι ἡ ἰσχυροτέρα τὴν ὁποίαν ἠμποροῦμεν νὰ καταλάβωμεν εἰς ἀνοικτὸν ὅρμον ὅπου κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ πλησιάσῃ ἀρκετὰ εἰς τὴν ἀκτὴν διὰ νὰ ἀποβιβάσῃ πυροβολαρχίας καὶ ὅπου δύο ναυτικαὶ μοῖραι ἐχθρικαὶ ἠμποροῦν νὰ μένωσιν εἰς τὴν ἁρμόζουσαν ἀπόστασιν. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν λιμὴν εἰς τὸν ὁποῖον νὰ ἠμπορῇ νὰ εἰσπλεύσῃ ναυτικὴ μοῖρα. Ὁ παλαιὸς λιμήν, τόσον ἐγκωμιασθείς, κλείεται ἀπὸ ὑφάλους προεχούσας τοῦ ὕδατος καὶ ἄλλους ὑπὸ τὸ ὕδωρ οἱ ὁποῖοι ἀφήνουν πολὺ στενὰς διόδους βάθους 23, 25 καὶ 50 ποδῶν· ἡ θάλασσα εἶναι συνήθως ταραγμένη, ὥστε πλοῖον 74 τηλεβόλων θὰ ἦτο πολὺ ἐκτεθειμένον, διότι θὰ συνετρίβετο ἐν τέταρτον τῆς ὥρας μετὰ τὴν προσάραξιν. Προσέφερα, διὰ νὰ εὐχαριστήσω τὸν ἀρχιστράτηγον (Βοναπάρτην), 10 χιλ. φρ. εἰς τὸν ἐντόπιον πιλότον ὅστις θὰ εἰσῆγε τὴν μοῖραν, ἀλλὰ οὐδεὶς εἰσῆγε παρὰ μόνον εἰς πλοῖον βυθίσματος 25 ποδῶν. Ἐλπίζω μόλον τοῦτο ὅτι θὰ κατορθωθῇ νὰ εὑρεθῇ πόρος δι' οὗ νὰ εἰσέλθουν τὰ 74. Τοῦτο ὅμως προϋποθέτει πολλοὺς κόπους καὶ μερίμνας. Τότε θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ εἰσέλθωμεν χωρὶς μέγαν κίνδυνον. Τὸ βάθος ἐντὸς τοῦ κόλπου βαίνει αὐξανόμενον ἕως 15 ὀργυιάς. Ὁ ἔκπλους ὅμως θὰ ἀπῄτει χρόνον πολὺν καὶ θὰ εἶναι δυσχερέστατος καὶ τότε ἡ μοῖρα θὰ εὑρίσκεται εἰς πολὺ δυσχερῆ θέσιν». Ὁ Brueys ἐξήτασε τοὺς τρεῖς πόρους δι' ὧν θὰ ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Εὔνοστον, τὸν δυτικὸν πόρον, σήμερον λεγόμενον *μέγαν*, τὸν κεντρικόν, σήμερον *Μπογκάζ*, καὶ τὸν μικρόν, τὸν λεγόμενον «*πόρον διὰ κορβέτταις*». Ὁ βαθύτερος καὶ εὐχρηστότερος εἶναι ὁ κεντρικός, διότι ἔχει βάθος 5—6 ὀργυιῶν καὶ πλέον· δι' αὐτοῦ δὲ ἐξέρχονται πολεμικὰ χωρὶς τὸ πυροβολικόν των. Οἱ ἄλλοι δύο βάθους 3 ἢ 4 ὀργ. καὶ λόγῳ τῶν πολλῶν των ὑφάλων ἀπαιτοῦντες πολλοὺς ἑλιγμοὺς ἦσαν ἀπρόσιτοι. Ὑπάρχει καὶ τέταρτος πόρος, ὁ λεγόμενος τῶν Τζέρμ, δηλ. τῶν φορτηγίδων. Ἀλλ' ἅπαξ εἰσπλεύσαν τὸ σκάφος ὤφειλε διὰ νὰ ἐκπλεύσῃ νὰ περιμένῃ ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους ἄνεμον εὐνοϊκόν. Δι' αὐτὸ ὁ Brueys προυτίμησε τὸν ὅρμον τοῦ Ἀμπουκύρ, ὅπου εὗρε τὸν Νέλσωνα καὶ τὸν θάνατον.

Κατόπιν, ἐπὶ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ, κατεσκευάσθησαν ὁ φάρος τοῦ Εὐνόστου, τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ρὰς ἐλ Τίν, ὁ ναύσταθμος, τὸ μέγαρον τοῦ ὑγειονομείου καὶ μεγάλαι πλωταὶ ξύλιναι ἀποβάθραι. Τότε ὁ Lefébure de Cerisy, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς ἀνέθηκε τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Ναυστάθμου, κατώρθωσε νὰ ἐκπλεύσῃ διὰ τοῦ Μπογκὰζ μὲ πλοῖον τῶν 74 τηλεβόλων. Ὁ Michaud ἀναφέρει τὸ γεγονὸς εἰς τὴν «*Correspondence d'Orient*», του ὡς ἑξῆς: «Μόλις πρὸ μηνὸς καθειλκύσθη πλοῖον μὲ 80 τηλεβόλα. Ὅλ' αὐτὰ εἶναι θαύματα μαγικῆς ῥάβδου, δι' αὐτὸ ὁ διευθύνων τὰ ἔργα μηχανικὸς περνᾷ διὰ μάγος. Κατὰ τὴν καθέλκυσιν τοῦ τελευταίου πλοίου οἱ Ἄραβες ἔλεγον ὅτι οἱ ἄγγελοι τραβοῦσαν τὸ πλοῖον μὲ σχοινία ἀόρατα. Ὁ Cerisy ἀπολαύει τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τοῦ ἡγεμόνος, ὁ ὁποῖος τὸν κατέστησε δικτάτορα τοῦ ναυστάθμου. Ἀπασχολεῖ 1200—1500 ἐργάτας, οἱ ὁποῖοι πληρώνονται 3 γρόσια ἡμερησίως».

Εἰς ἕνα χάρτην τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Le Saulmier de Vauhello σημειοῦνται τὰ ὀνόματα τῶν ὑφάλων τοῦ στομίου τοῦ Εὐνόστου: Ἀβουβάκαρ, Ἐλ Χούτ, Ἐλ Δουβλάν, Ἐλ Κέλβ, Ἐλ Φαρά, Ἐλ Γκαρβί, ἀληθινοὶ κέρβεροι. Τινὲς τούτων ἐξηφανίσθησαν σήμερον, διότι περιελήφθησαν ὡς στηρίγματα τῶν κυματοθραυστῶν.

Εἰς τὸν Μωχαμμὲτ Ἀλῆν, τὸν δημιουργὸν τῆς νεωτέρας Αἰγύπτου καὶ ἀναμφισβητήτως τὸν ἀνακαινίσαντα τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὀφείλεται ἡ τιμὴ ὅτι ἤνοιξε τὸν Εὔνοστον εἰς τὸ ἐλεύθερον ἐμπόριον τῆς Εὐρώπης καὶ τὸν κατέστησε τὸν κυριώτατον λιμένα τῆς Αἰγύπτου. Μόλα ταῦτα δὲν ἠθέλησε νὰ βελτιώσῃ τὸν διάπλουν τοῦ στομίου, φοβούμενος τὰ πολεμικὰ πλοῖα. Τοῦτο κατωρθώθη μόλις κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ὁ πόρος τοῦ Μπογκὰζ ἐπλατύνθη καὶ ἐβαθύνθη ἀπὸ τοῦ 1853—6. Τὸ βάθος του ἀπὸ 23 π. ἔγινε 30 π. (9μ.15) ἐπὶ μῆκος 1600 μ. καὶ πλάτος 91 μ. Ἡ προσαρμογή του πρὸ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος ἐγίνετο διὰ καμπύλης ἀκτῖνος 650 μ. Μετὰ δεκαετίαν ὅμως ἐγκατελείφθη ὑπὲρ τοῦ Μεγ. πόρου (1917) βάθους 10μ.66, μήκους 2000 μ. καὶ πλάτους 183 μ. προσαρμοζομένου εἰς τὸ στόμιον τοῦ λιμένος διὰ καμπύλης 1400 μ. Τὸ ἔργον ἐξετέλεσαν ἐντὸς δύο ἐτῶν δύο βυθοκόροι τοῦ Ἀγγλικοῦ Ναυαρχείου. Ὅταν τὸ πλοῖον διέλθῃ τὸν πόρον τοῦτον διαγράφει εὐρεῖαν καμπύλην διὰ νὰ φθάσῃ τὸ στόμιον τοῦ ἔξω λιμένος, πλάτους 400 μ., τὸ ὁποῖον ἀνοίγει μεταξὺ τοῦ μεγάλου πρὸς Β κυματοθραύστου, ἔργου τοῦ A. Linant de Bellefonds, καὶ τοῦ νοτίου κυματοθραύστου.

Ὁ βόρειος, σχεδιασθεὶς τῷ 1869, ἐξετελέσθη τῷ 1870-4. Ἀρχόμενος ἐκ Ρὰς-Ἐλ-Τὶν στηρίζεται κατὰ τὸ πρῶτον του τμῆμα ἐπὶ σειρᾶς ὑφάλων, κάμπτεται δὲ κατόπιν διὰ νὰ εὕρῃ τὴν σύρτιν τοῦ λιμένος. Προεκταθεὶς κατὰ 600 μ. εἰς τὰ 1906-8 ἔχει σήμερον μῆκος 3500 μ. Ὁ νότιος ἔχει μῆκος 415 μ. ἐκφεύγων ἀπὸ τὸν προβλῆτα τοῦ λοιμοκαθαρτηρίου καὶ διευθυνόμενος πρὸς πετρελαίων, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται ἔμπρὸς ἀπὸ τὸ χωρίον Γκαμπάρι καὶ εἶναι ἔργα σχετικῶς νεώτατα. Ἐφ' ὅσον τὸ πλοῖον προχωρεῖ, ὁ ἐπιβάτης λαμβάνει εὐκρινεστέραν ἰδέαν τοῦ κυρίου λιμένος. Ἐνώπιόν του ἐκτυλίσσεται ἱστορία ἑνὸς πυρετώδους εἰς δρᾶσιν αἰῶνος. Ἀριστερὰ εἰς τὸ ἄκρον σημεῖον τοῦ Ρὰς-Ἐλ-Τὶν ὑψοῦται ὁ μέγας φάρος, κτίσμα τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ. Ἡ οἰκοδόμησίς του ἤρχισεν εἰς τὰ 1842 ὑπὸ τοῦ Μαχζὰρ πασᾶ καὶ ὁ φανός του ἀνήφθη εἰς τὰ 1848. Ἔπειτα τὸ ἀνάκτορον, τοῦ ὁποίου τὴν θέσιν ὥρισεν ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς καὶ σήμερον πολὺ ἐπεκταθέν, ὅπου κατοικεῖ τὸ θέρος ὁ βασιλεύς. Ἀπώτερον ὁ ναύσταθμος, ἔργον τοῦ Cerisy, καὶ ἡ δεξαμενὴ τῶν ἐπισκευῶν ὀρυχθεῖσα εἰς τὰ 1839 ὑπὸ τοῦ Mongel. Πρὸς Ἀν. καὶ προσκολλημένος πρὸς τὴν δεξαμενὴν τοῦ ναυστάθμου ἀναπτύσσεται ὁ λιμήν, σχεδιασθεὶς ὑπὸ τοῦ Bellefonds καὶ ἐκτελεσθεὶς ἀπὸ τοῦ 1870-80 ὑπὸ τοῦ οἴκου Greenfield ἀντὶ 3 ἑκατομμ. λιρῶν μὲ τὰς προκυμαίας του αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται πρὸς Β. καὶ Ν. τῆς διώρυγος Μαχμουδίας καὶ τὸν μέγαν του προφυλακτικὸν μόλον, τοῦ ὁποίου ἡ διεύθυνσις μετεβλήθη κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν διὰ νὰ περικλείσῃ μεγαλυτέραν τῆς θαλάσσης ἐπιφάνειαν. Κατ' ἀρχὰς διηυθύνθη πρὸς τὴν ΝΔ γωνίαν τοῦ ναυστάθμου, ἔπειτα προσανατολίσθη πρὸς τὸν φάρον τοῦ Ρὰς-Ἐλ-Τίν. Ἡ διῶρυξ Μαχμουδία ἐκβάλλει εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Εὐνόστου καὶ ἑνώνει τὴν Ἀλεξάνδρειαν μὲ τὸν βραχίονα τῆς Ρωζέττης κατὰ τὸ χωρίον Ἄτφεχ ὡς ὑγρὰ ὁδός, ὥστε ὁ λιμὴν συγκοινωνεῖ μὲ τὸν Νεῖλον χωρὶς τὰ πλοῖα νὰ διέρχωνται πλέον τὸ πάντοτε κινδυνῶδες μπογὰζ τῆς Ρωζέττης, χρησιμοποιεῖται δὲ κυρίως διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν βαρέων καὶ ὀγκωδῶν ἐμπορευμάτων. Ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τοῦ Bellefonds ἦτο νὰ θεμελιώσῃ τὴν προκυμαίαν εἰς τὰ βαθειὰ νερά, ἀλλ' ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους ἐματαίωσε τὴν ἰδέαν. Ἂν ἡ μεγάλη λεκάνη ἡ περικλειομένη ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν κυματοθραυστῶν παρουσιάζῃ εἰς τὰ χείλη της ἔδαφος ἀμμῶδες ἢ βραχῶδες, τοὐναντίον εἰς τὸ μέσον της κατεκάθησε παχεῖα ἰλύς. Οὔτε τὰ κατὰ τὴν περιφέρειαν ἔργα ἐθεμελιώθησαν ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους, ἰδίως μεταξὺ Μὲξ καὶ Μαχμουδίας, ἐνῷ εἰς τὸ μέσον ἡ ἰλὺς μαλακὴ καὶ ἀσταθὴς δὲν ἠδύνατο νὰ βαστάσῃ. Εἰς τὸ μέσον αὐτὸ ὁ βράχος ἀπαντᾷ εἰς βάθος 26,5 μ. Ἐπ' αὐτοῦ ἐπικάθηται ἄργιλλος πάχους 1 μ. ἕως 1. 80 μ. καὶ ἐπὶ τούτου ἰλὺς 12 μ. πάχους. Τὸ κακὸν αὐτὸ ἐζήτησαν νὰ διορθώσουν διὰ προχείρων μέσων· ὅπου ἦτο δυνατὸν νὰ φθάσουν τὸ βράχον ἐβύθισαν κυλίνδρους σιδηροῦς κούφους, ἐπὶ τῶν ὁποίων προσήρτησαν δίκτυον ῥάβδων σιδηρῶν. Ὅπου δὲ ἡ ἰλὺς δὲν ἐπέτρεψε τὸ μέσον τοῦτο ἠρκέσθησαν νὰ θεμελιώσουν τὰ τείχη τῆς προκυμαίας εἰς 2 $^1/_2$ μ. βάθος μόνον, ἐπάνω εἰς φράκτην ἐπὶ πετρῶν βυθισμένων εἰς τὴν ἰλύν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κλιτὺς τοῦ φράκτου τούτου δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τὰ πλοῖα νὰ προσεγγίσουν τὴν προκυμαίαν, ἔθηκαν ἔμπρὸς εἰς αὐτὴν πλωτὰς ξυλίνας προκυμαίας ἀγκυροβολημένας στερεά. Οὕτως ἐξηγεῖται τὸ ἀκανόνιστον διάγραμμα τοῦ κεντρικοῦ λιμένος. Λύσις λυπηρὰ βέβαια, διότι ἡ προκυμαία αὐτὴ εἶναι ἡ ἔχουσα ἀκόμη τὴν μεγαλυτέραν κίνησιν λόγῳ τῆς ἀδιαλείπτου ἀφίξεως καὶ ἀναχωρήσεως τῶν μεγάλων σκαφῶν τῆς μετὰ τῆς Εὐρώπης συγκοινωνίας. Ἡ χρῆσις τῶν πλωτῶν ἀποβαθρῶν ἐπεβλήθη ἐλλείψει καλυτέρων μέσων· ἡ πρᾶξις ὅμως τὰς ἀπέδειξε δαπανηρὰς καὶ ἀπροσφόρους διὰ τὴν κίνησιν τῶν ἐμπορευμάτων. Δι' αὐτὸ κατεσκευάσθη ἡ νέα προκυμαία. Ἀφοῦ

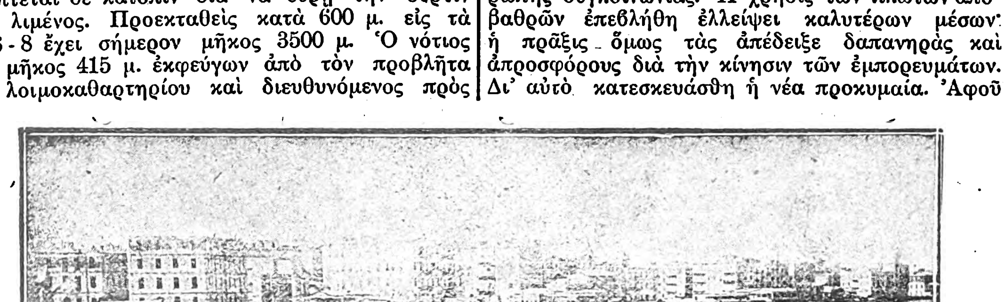

14.—*Ἡ σχεδία ἡ ἐγκλείουσα τὸν μεταφερόμενον ὀβελίσκον, ρυμουλκουμένη μακρόθεν ὑπὸ ἀτμοπλοίου.*

τὸν παλαιὸν προβλῆτα, ἐκτίσθη δὲ ἀπὸ τοῦ 1906-8. Τὸ πλοῖον διασχίζει κατόπιν ταχέως τὸν ἐμπορικὸν λιμένα, ἀφίνον τὸν μικρὸν λιμένα καὶ τὰ πάρκα τοῦ λοιμοκαθαρτηρίου, τὴν προκυμαίαν τῆς ἐκφορτώσεως τῶν νιτρικῶν ἁλάτων, τὴν τῆς ξυλείας, τὴν τῶν εὐφλέκτων ὑλῶν καὶ τὴν τῶν ἡ ἰλὺς εὑρέθη πολὺ μαλακὴ διὰ νὰ βαστάσῃ τείχη προκυμαιῶν θεμελιωμένα εἰς μέγα βάθος, ἐσκέφθησαν εἰς τὰ 1904 νὰ πιέσουν προηγουμένως τὸ ἔδαφος, φορτίζοντες αὐτὸ δι' ἀναβολάδος ἀφθόνου, προωρισμένης νὰ καταχαθῇ, καὶ ἕκαστον στρῶμα ἐδέχετο κατόπιν νέον φόρτον· ἡ ἀναβο-

Digitized by Google

λας αὐτὴ τῶν πετρῶν εἰσδύουσα εἰς τὴν ἰλὺν ὠθεῖ πρὸς τὰ ἔξω τὰ μαλακώτερα συστατικὰ καὶ καταντᾷ ὁ φόρτος αὐτὸς νὰ προσλάβῃ πρὸς τὰ κάτω κατατομὴν ἰσορροπίας μὲ κλίσιν ἐλαφροτάτην, ὑπὸ τὴν ὁποίαν τὰ στρώματα τῆς ἰλύος ἰσχυρῶς πιεζόμενα παρουσιάζουν τάσιν πρὸς ὀλίσθησιν πολὺ ἐλαφράν. Ὅταν αἱ ἐπιστρώσεις αὐταὶ λήξουν, δὲν ἀπομένει παρὰ νὰ λαξευθῇ, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὴν ἀναβολάδα τὸ τεῖχος τῆς προκυμαίας εἰς τὸ ἐφετὸν βάθος. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης οἱ Malaval καὶ Jondet ἐπλάτυναν καὶ ἐπεμήκυναν τὸν προβλῆτα τῶν ἀνθράκων καὶ κατεσκεύασαν νέας προκυμαίας εἰς τὸν ἐσωτερικὸν λιμένα, ἰδίως τὴν τῆς Μαχμουδίας καὶ τὴν τοῦ Ναυστάθμου. Ὁ προβλὴς κατ' ἀρχὰς (1899) ἐπλατύνθη ἀπὸ 30 εἰς 90 μ. ἐφοδιασθεὶς μὲ ἓξ βαροῦλκα, ὧν ἕκαστον ἐξεφόρτωνε 300 τόννους ἡμερησίως. Βραδύτερον (1903) τὸ πλάτος ἔγινε 130 μ., κατεσκευάσθη δὲ εἰδικὴ δεξαμενὴ διὰ τὰ ἀνθρακαγωγὰ σχήματος πολυγωνικοῦ διὰ νὰ προσαράττουν ἄλλα πέντε πλοῖα, ἀνοίγματος δὲ 400 μ. Ὥστε τώρα ἑπτὰ πλοῖα ἐκφορτώνουν ταυτοχρόνως. Τῆς Μαχμουδίας ἡ προκυμαία ἔχει μῆκος 436 μ. καὶ πλατος 117 μ. Ταυτοχρόνως κατέγιναν νὰ προμηθεύσουν εἰς τὸ ἐμπόριον νέας θέσεις πρὸς ἀπόθεσιν τῶν ὁποίων εἶχεν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην, κατασκευάσαντες εἰς τὸν ἐξωτερικὸν λιμένα, ἐν συνεχείᾳ τῶν ἀβαθῶν προκυμαιῶν τοῦ Γκαμπάρι καὶ τῆς δεξαμενῆς τῶν ἐπισκευῶν, τὰς προκυμαίας τῆς ξυλείας, ὄπισθεν τῶν ὁποίων διηυθετήθησαν εὐρύταται ἐκτάσεις διὰ τὸ εἰδικὸν τοῦτο ἐμπόρευμα. Αἱ προκυμαῖαι αὐταὶ τοῦ Γκαμπάρι μήκους 1000 μ. περίπου, προωρισμέναι δὲ διὰ τὰ πετρέλαια καὶ τὰς εὐφλέκτους ὕλας, περιλαμβάνουν τρεῖς μικροὺς φράκτας προστατευτικοὺς τῶν φορτηγιδων καὶ τρεῖς ἀποβάθρας ἐχούσας ὀχετοὺς διὰ τὰ πετρέλαια, εἰς τὰ ἄκρα τῶν ὁποίων ἀπαντῶσι βάθη 9 μ. Τὴν δεξαμενὴν τῶν ἐπισκευῶν κατεσκεύασεν ἡ Khedivial Mail C° (1900—2), ἠγόρασε δὲ ἡ Αἰγυπτιακὴ Κυβέρνησις εἰς τὰ 1903. Ἔχει μῆκος 158 μ., πλάτος 18 εἰς τὰ ἐσχάρια καὶ 22 εἰς τὰ χειλη. Δέχεται πλοῖα βυθίσματος 7 μ.

Αἱ ἀποβάθραι τῆς ξυλείας ἔχουν τρεῖς προβλῆτας καὶ 1120 μ. ἀνάπτυγμα. Εἰς τὰ ἔργα αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθῇ ἡ ἐγκατάστασις λιμένος διὰ τὸ Ὑγειονομεῖον, χάριν τοῦ ὁποίου κατεσκευάσθη προβλὴς 200 μ. μήκους καὶ 20 μ. πλάτους διὰ νὰ προσεγγίζουν ἀπ' εὐθείας τὰ πλοῖα. Ἔπειτα προφυλακτικὸς λιμὴν τῶν φορτηγίδων καὶ τῶν μικρῶν ἱστιοφόρων τῆς ἀκτοπλοΐας, εἰς τὸ Ρὰς ἐλ Τίν, ἀκόμη δὲ νέαι ἀποθῆκαι, σπουδαῖα ἔργα λιθοστρώσεως, ἡ προέκτασις τοῦ μεγάλου κυματοθραύστου καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ μικροῦ, ἡ ἐκβάθυνσις τοῦ μεγάλου πόρου καὶ τινα ἄλλα ἔργα, ἅτινα πάντα ὁμοῦ ἐστοίχισαν 2 ἑκτμ. λιρῶν. Ἐν γένει δὲ ἀπὸ τοῦ 1870 ἕως σήμερον ὁ λιμὴν ἐστοίχισεν εἰς τὸ κράτος 5 ½ ἑκτμ. λιρῶν. Καὶ μόλα ταῦτα σήμερον μελετῶνται νέα τεράστια ἔργα, διότι ἡ ζωηρότης τῆς κινήσεως τοῦ λιμένος παρουσιάζει νέας ἀνάγκας. Ἰδοὺ ὁ πίναξ τῆς κινήσεως ταύτης κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη:

ΕΤΗ	*Πλοῖα εἰσελθόντα*	*Καθαρὰ χωρητικότης*	*Εἰσαγωγὴ εἰς τόννους*	*Ἐξαγωγὴ εἰς τόννους*
1922	1574	3.107.966	1.967 688	1.265.693
1923	1766	3.729.4·6	2.308.403	1.210.947
1924	1884	4.206.769	2.68·.182	1.306.813
1925	2102	4.781.309	3.410 248	1.141.517

Η ΔΙΩΡΥΞ. Ἡ διῶρυξ, ἡ ὁποία ἔφερε τὸ νειλωτικὸν ὕδωρ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐχρησίμευε ταυτοχρόνως ὡς ὑγρὰ ὁδὸς πρὸς καὶ ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἀπεσπᾶτο ἀπὸ τοῦ Κανωβικοῦ βραχίονος τοῦ Νείλου ἢ ὀρθότερον τοῦ Ἡρακλειωτικοῦ κατὰ τὴν Σχεδίαν καὶ κατηυθύνετο ΝΔ. Εἶχε δηλαδὴ τὴν τροχιάν, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησε καὶ ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς ὀρύσσων τὴν σημερινὴν διώρυγα *Μαχμουδίαν*. Κατά τι σημεῖόν της, ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου σήμερον κεῖται τὸ χωρίον Χαγκὰρ ἐλ-Ναβατίε (πέτρα τῶν ναυτιλλομένων) ἀπεσπᾶτο ἀπὸ τῆς δεξιᾶς ὄχθης βραχίων βαίνων παραλλήλως πρὸς τὴν ἀκτήν, πρὸς τὸν Κάνωβον. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ εὗρεν ὁ Dr Botti τὸ εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας ἀποκείμενον μέγα μαρμάρινον πρῖσμα, τετραγωνικῆς βάσεως 0μ.70 καὶ ὕψος 1μ.70 φέρον τὴν ἐπιγραφήν:

Εἰμὶ μὲν ἀλκήεντος Ἀλεξάνδρου
Πέρας ἔργῳ μαρτυρίη πυτάμοιο
Τον ἐξε-ἀύηρε μογήσας
ῥηΐδιως ἵνα νῆες
ποίμονα φόρτον ἄγοιεν.

Ὕπερθεν τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἐν κοιλώματι εἶναι γεγλυμμένος ὡραῖος σταυρὸς ἐντὸς στεφάνης δάφνης δεμένης κάτω διὰ κομψῆς ταινίας (*G. Arvanitaki* Bull. Soc. Arch. d'Alex. N° 2). Ὁ Botti ὑποθέτει ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Ἐπάρχου Ἀλεξάνδρου ἐπὶ Λέοντος Α' (467 μ. Χ). Συμμεριζόμεθα τὴν γνώμην αὐτὴν καὶ φρονοῦμεν ὅτι κακῶς ἄλλοι, ὅπως ὁ Dutile, ἐταύτισαν αὐτὸν πρὸς τὸν Τιβέριον Ἀλέξανδρον Ἔπαρχον ἀνακηρύξαντα τὸν Οὐεσπασιανὸν αὐτοκράτορα (*G. Arvanitaki* Sur quelques inscr. relatives au canal d'Alexandrie ἐν Bull. Inst. Ég. IV serie No 3). Ὁ σταυρὸς εἶναι καθ' ἡμᾶς σύγχρονος μὲ τὴν ἐπιγραφήν. Οἱ πρὸς διάσωσιν ἐθνικῶν ἀγαλμάτων σταυροὶ ἐχαράττοντο ἐσπευμένως δι' ὀξέος ἐργαλείου, ὅπως τὸ βλέπομεν εἰς τὸ μέτωπον γυναικείας κεφαλῆς καὶ ἐπὶ τῆς κοιλίας ἀνδριάντος τοῦ Μ. Αὐρηλίου εἰς τὸ Μουσεῖον Ἀλεξανδρείας. Ἐδῶ ὁ σταυρὸς εἶναι καλλιτεχνικὰ ἐξειργασμένος. Τὸ πρῖσμα μακρὰν τῆς πόλεως δὲν ἐκινδύνευε καὶ ἄλλως τε καὶ ἡ ἐπιγραφὴ καὶ ἡ μορφὴ οὐδὲν ἔχουν τὸ θρησκευτικόν. Τὸ ὅτι εἶναι ἐν κοιλότητι ἀνάγλυφος, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνάγκην τεχνικῆς οἰκονομίας, διότι διὰ νὰ χαραχθῇ τὸ μικρὸν αὐτὸ κόσμημα ἀνάγλυφον θὰ ἐχρειάζετο νὰ ἀποξεσθῇ κατὰ τὸ ὕψος τούτου ὁλόκληρος ἡ ἐπιφάνεια 1,70×0,70 τοῦ πρίσματος.

Ἡ διῶρυξ κατὰ τὸν Le Père καὶ τὸν Botti προϋπῆρχε τῆς Ἀλεξανδρείας, διότι ὁ Κάνωβος καὶ ἡ Ρακῶτις προϋπῆρχον ταύτης καὶ εἶχον ἀνάγκην ὕδατος. Εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ χωροῦν μόνον ὑποθέσεις. Δὲν φανταζόμεθα ὅτι χάριν τῶν ἁλιέων τῆς Ρακώτιδος, οἵτινες εἶχον παρακειμένην τὴν λίμνην, οἱ Φαραὼ θὰ ὤρυττον τὴν διώρυγα. Ἂν τοῦτο ἐγένετο θὰ ἐπεβλήθη χάριν τῶν ἐν τῇ Φάρῳ φρουρῶν καὶ τελωνείων ὧν τὰ τεράστια ὕφαλα λείψανα ἀνεῦρε πρὸς τὸ πέλαγος ὁ Jondet. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἡ Φάρος εἶναι ἄνυδρος καὶ δι'αὐτὸ ὁ Φιλάδελφος κατεσκεύασε τὸ ὑδραγωγεῖον διὰ τοῦ Ἑπτασταδίου. Ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ἀκόμη ὅτι πρόκειται περὶ ἀρχαίου βραχίονος. Πάντως ὁ Μ. Ἀλέξανδρος θὰ διηυθέτησε τὴν διώρυγα, ὅταν ἔκτισε τὴν πόλιν του, καὶ ἔκτοτε πολλάκις θὰ ἐγένετο ἀνάγκη νὰ καθαρισθῇ καὶ μὲ τὰς ἀνάγκας τῆς προαγομένης εἰς ἐκτόπισμα ποταμοπλοΐας νὰ εὐρυνθῇ. Περὶ τούτου ἔχομεν καὶ ὑλικὰ μαρτύρια. Ἀντέγραψα παρά τινι ἀρχαιοπώλῃ Σωσαπάκῃ τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν, δημοσιευθεῖσαν καὶ ὑπὸ τῶν Dutile καὶ Botti (Bull. Soc. Khéd. Géogr. 1901 No 10 σελ. 613):

Ἔτους τρίτου
Αὐτοκρατορος Τίτου
Καίσορος Οὐεσπασιανοῦ
Σεβαστο ἐπὶ Γαΐου
Γεττίου Ἀφρικανοῦ
Κασσιανοῦ Πρισκου ἡγευόνος
Ὠρύγη Ἀγαθυς δαίμων
Ποταμὸς ἐπὶ τὰ τυία στερεὰ
καὶ ἐπὶ τὸ ἀρχαῖον ἀποκατεστάθη ἕως τῆς Πέτρας καὶ
ἐτέθησαν παρ' ἑκάτερα τῶν τειχῶν πλακες ἐπιγεγραμμέναι δεκατέσσαρες.

Ὁ Botti ἐδημοσίευσεν ἄλλην δίγλωσσον ἐπιγραφὴν τῆς Σχεδίας:

Anno VI im...(Domitiani)
Caesar Aug. germanidi
Sub L. Septimio Vegeto praefectus
fotidu est flumen Pnilagrianum
ab tria so du usque ad Petra
Ἔτυυς Ϛ. αὐτοκράτορος
Καίσαρος Δομιτιανοῦ
Σεβαστοῦ Γερμονικοῦ
ἐ.ι Γαΐου Σεπτιμίου
Ο γέτου ἡγεμόνος
Ὠρύγη ποταμος
Φιλαγριαν.ς ἐπὶ τὰ
γ' στερεὰ ἕως τῆςΠέτρας.

Καὶ ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων ὁμοίως. Ἀναγινώσκομεν παρὰ τῷ Θεοφάνει: «Τουτῳ τῷ ἔτει (459 μ. Χρ.) ὠρύγη ὁ ποταμὸς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀπὸ τῆς Χεραίου μέχρι τοῦ Κοπρῶνος».

«Ἀγαθὸς δαίμων» ἐκαλεῖτο, καθ' ἡμᾶς, ἡ διῶρυξ Μαχμουδία, δηλ. καθ' ὅλον τὸ μῆκος της. Συνεβολίζετο δὲ διὰ δράκοντος, ὅπως τὸ βλέπομεν εἰς νομίσματα καὶ εἰς μετάλλια. (*G Arvanitaki*) «sur quelques inscriptions relatives au Canal d'Alexandrie et principalement sur Agathodaimon, Bull. inst. Ég. 1(Ἰαν. 1907). Τὰς ἐκφράσεις «ἐπὶ τὰ τὰ τρία στερεὰ» καὶ «ὠρύγη» ἑρμηνεύομεν «κατὰ τὰς τρεῖς διαστάσεις» καὶ «ἀνεσκάφη, ηὐρύνθη, ἐκαθαρίσθη» ὄχι ὅμως «διὰ πρώτην φορὰν ὠρύγη»· τὴν δὲ Πετραν ταυτίζομεν πρὸς τὸ σημερινὸν *Χαγκὰρ-ἐλ-Ναβατίε* σημαῖνον «Πέτραν τῶν ναυτιλλομένων».

Περὶ τῆς τροχιᾶς τῆς μεγάλης διώρυγος ὁ Breccia λέγει: «Κατὰ τὴν γνώμην μου δὲν ἐξέβαλλεν εἰς τὸν Εὔνοστον, ἀλλ' εἰς τὸν Μέγαν λιμένα, περὶ τὸν ὁποῖον ἐκινεῖτο κατὰ τὴν Ἑλληνορωμαϊκὴν ἐποχὴν ἡ ζωὴ τῆς πόλεως»· ὡς ἐπιχειρήματα φέρει πρῶτον ὅτι ὁ Στράβων δὲν λέγει κατηγορηματικῶς ὅτι ἐξέβαλλεν εἰς τὸν Εὔνοστον παρὰ τὴν Κιβωτόν. Τοὐναντίον ὑπάρχει τεκμήριον ὅτι εἰς τὴν Νεάπολιν (Βρούχιον) ἐξέβαλλε διῶρυξ. Τὸ τεκμήριον τοῦτο εἶνε ἔγγραφον τοῦ Ε' μ. Χρ. αἰῶνος. Συμβόλαιον γενόμενον ἐν Ἑρμουπόλει τῆς Ἄνω Αἰγύπτου. Ὁ ἰδιοκτήτης ποταμοπλοίου ἀναλαμβάνει νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ νὰ ἐκφορτώσῃ εἰς τὰς σιταποθήκας τῆς Νεαπόλεως φορτίον σίτου.

Διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο, ἀνάγκη νὰ ὑπῆρχε διῶρυξ ἐκβάλλουσα εἰς τὸν Μ. Λιμένα. Τὴν ὕπαρξιν ταύτης βεβαιώνει βυζαντινὸς πάπυρος ἀνακαλυφθεὶς εἰς τὴν Ἄνω Αἴγυπτον ὑπὸ τοῦ Maspero (Pap. Byz. t. II p. 132). Καὶ ἐπιλέγει ὁ Breccia: «Μία διῶρυξ ἐρχομένη ἀπὸ τῆς Σχεδίας ἢ τοὐλάχιστον βραχίων τῆς παλαιᾶς διώρυγος βελτιωθεὶς καὶ μεγεθυνθεὶς ἤχθη μέχρι τοῦ Εὐνόστου ἢ τῆς Κιβωτοῦ τὸ 40 ἔτος τοῦ Αὐγούστου. Δύο ἐπιγραφαὶ ταῦται τοῦ ἔτους 10—11 ἔτους π. Χ. μᾶς πληροφοροῦν ὅτι ὁ Αὔγουστος flumen sebastou a Schedia induxit ut per se toto oppido...... Ἡ ἑτέρα αὐτῶν χαραγμένη ἐπάνω εἰς πετρίνην στήλην εὑρέθη παρὰ τὴν Κιβωτὸν κατὰ τὰς ἐπὶ θεμελίοις ἀνασκαφὰς τοῦ ἰθαγενοῦς δικαστηρίου ἐν τῇ ὁδῷ Βοκτόρι».

Νομίζομεν ὅτι ἡ γνώμη αὕτη εἶναι τολμηρά. Ὁ Στράβων λέγει: «Ἑξῆς δ' Εὐνόστου λιμὴν μετὰ τὸ Ἑπταστάδιον καὶ ὑπὲρ τούτου ὁ ὀρυκτός, ὃν καὶ Κιβωτὸν καλοῦσιν, ἔχων καὶ αὐτὸς νεώρια. Ἐνδοτέρω δὲ τούτου διῶρυξ πλωτὴ μέχρι τῆς λίμνης τεταμένη τῆς Μαρεώτιδος. Ἔξω μὲν οὖν τῆς διώρυγος μικρὸν ἔτι λείπεται τῆς πόλεως». Δηλαδὴ ἀναφέρει τὴν διώρυγα τὴν ἐκβάλλουσαν εἰς τὸν Εὔνοστον, ὅπου ἡμεῖς διατεινόμεθα ὅτι κατέληγεν ἡ ἀπὸ Σχεδίας διῶρυξ. καὶ οὐδὲν λέγει περὶ τῆς μεγάλης διώρυγος ἥτις θὰ ἐξέβαλλεν εἰς τὴν Νεάπολιν τοῦ Μ. Λιμένος. Ἔπειτα τὸ συμβόλαιον τῆς Ἑρμουπόλεως ὁρίζει τὸ μέρος τῆς ἐκφορτώσεως, δὲν ἀναφέρει ὅμως τὴν ὁδόν. Τὸ ἐμπόρευμα θ' ἀπεβιβάζετο εἰς τὸν ἕτερον τῶν ποταμίων λιμένων, τὸν ἐμπορικόν, καὶ θὰ ἐξεφορτώνετο εἰς τὰς Ἀποστάσεις. Ἡ ἰδέα τοῦ Breccia ἄνευ ἀνάγκης ἀνατρέπει τὸ ὑδρονομικὸν σύστημα τῆς πόλεως καὶ ἀντιφάσκει πρὸς τὰ δεδομένα τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἐλ Φαλάκη.

Ὅπως βλέπομεν, περὶ τὴν τροχιὰν τῆς διώρυγος ὑπάρχουν διαφωνίαι οὐσιώδεις. Τινὲς φρονοῦν, καὶ αὐτῶν τὴν γνώμην δεχόμεθα, ὅτι διήρχετο αὕτη δι' ὅλου τοῦ μήκους τῆς μεταξὺ τῶν νοτίων τειχῶν καὶ τῆς λίμνης λωρίδος, ἔχουσα δεξιὰ δύο λιμένας «*ποταμιους*», μεθ' ὃ καμπτομένη δεξιὰ ἔβαινεν εὐθὺ πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ Εὐνόστου λιμένος παρὰ τὴν Κιβωτόν. Ἄλλοι τοὐναντίον, ὅπως ὁ Breccia, δέχονται ὅτι ἐσταμάτα εἰς τὸ ὕψος τῆς Λοχιάδος καὶ ἐξέβαλλεν εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Μεγάλου Λιμένος παρὰ τὸν βασιλικὸν ναύσταθμον. Τρίτοι τινές, ὅπως ἡ γερμανικὴ ἀποστολὴ τοῦ Sieglin νομίζουν ὅτι ἡ Μαρεῶτις εἰσεχώρει διὰ γλώσσης στενῆς καὶ ἐπιμήκους εἰς τὴν πόλιν κατὰ τὸ ὕψος τῆς Λοχιάδος καὶ ἔφθανε μέχρις αὐτῆς. Ἡ πρώτη ὑπόθεσις ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς τὰ δεδομένα τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἐλ Φαλάκη καὶ τὴν ἐμφανῆ ἀνάγκην τῆς δημοσιονομικῆς οἰκονομίας. Αἱ ἄλλαι δύο στηρίζονται ἐπὶ αὐθαιρέτων εἰκασιῶν. Καθ' ὃ σημεῖόν της ἡ διῶρυξ ἐκάμπτετο διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν καὶ κατευθυνθῇ εἰς τὴν Κιβωτὸν ἐδέχετο ἀριστερὰ πλατεῖαν διώρυγα ἀπὸ τῆς λίμνης, δι' ἧς αὕτη συνεκοινώνει μετὰ τῆς θαλάσσης. Κατὰ τὰς περιπλοκὰς τοῦ Ἰ. Καίσαρος ὁ ὑπὸ τὸν Γανυμήδην βασιλικὸς στόλος διεπεραιώθη εἰς τὸν Εὔνοστον διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀπὸ τῆς λίμνης.

Καθ' ὅλον τὸ μῆκος καὶ ἑκατέρωθεν τῆς διώρυγος ἦσαν ἐπαύλεις τῶν εὐπόρων Ἀλεξανδρινῶν ἐντὸς καταφύτων κήπων περιτοιχισμένων. Συχνὰ δ' εἰς τὸν περίβολον τῆς ἰδιοκτησίας ἔκειτο ὁ οἰκογενειακὸς τάφος τῶν ἰδιοκτητῶν. Οἱ ἀπὸ Χαγκὰρ-ἐλ-Ναβατίε δύο κλάδοι διηυλακοῦντο διαρκῶς ἀπὸ τὰς λέμβους τῶν ἀπὸ Ἀλεξανδρείας εἰς Κάνωβον πρὸς διασκέδασιν ἢ μᾶλλον πρὸς ὄργια μεταβαινόντων Ἀλεξανδρέων. Αἱ ἐκφράσεις τοῦ Στράβωνος περὶ τούτου δεικνύουν ὅτι οἱ ἐκδρομεῖς δὲν ἀνέμενον νὰ φθάσουν εἰς Κάνωβον διὰ νὰ ἀποδυθοῦν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς μέθης. Ὁλόκληρος ἡ ἀλεξανδρινὴ ὕπαιθρος κατετέμνετο ἀπὸ δίκτυον διωρύγων πρὸς ἄρδευσιν τῶν κήπων καὶ εἰς τὸ δίκτυον αὐτὸ ὑπῆρχον χωρία, ὧν τὰ ὀνόματα μανθάνομεν ἀπὸ παπύρων τοῦ Ἀμπουσίρ καὶ ἀπὸ ἐπιγραφῶν, ὡς λ. χ. Ἀρσινόη, Βερενίκη, τῶν Σύρων, τῶν Ἀντιοχέων κ.λ.π.

Ὁ Claude-Étienne Savary ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὰ 1776 καὶ διαμείνας τριετίαν πρὸς μελετας, γράφει μεταξὺ ἄλλων ὅτι ὁ λιμὴν Κιβωτὸς ἔχει καταχωσθῆ. Ἡ διῶρυξ ἡ ὁποία ἔφερε μέχρις αὐτοῦ τὰ ὕδατα τῆς Μαρεώτιδος ἐξηφανίσθη. Αὐτὴ ἡ λίμνη, τῆς ὁποίας αἱ ὄχθαι ἐκαλύπτοντο ὑπὸ φοινικοδένδρων καὶ παπύρων, δὲν ὑπάρχει πλέον, διότι οἱ Τοῦρκοι παρημέλησαν τὴν συντήρησιν τῶν διωρύγων αἱ ὁποῖαι εἰσέφερον τὸ ὕδωρ τοῦ Νείλου. Ὁ Belon, παρατηρητὴς καλός, ταξιδεύσας εἰς τὴν Αἴγυπτον εὐθὺς μετὰ τὴν τουρκικὴν τῆς χώρας κατάκτησιν, βεβαιώνει ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἡ λίμνη Μαρεῶτις ἀπεῖχεν ἡμίσειαν λεύγαν ἀπὸ τὰ νότια τείχη τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ὅτι ἦτο τριγυρισμένη ἀπὸ δάση φοινικοδένδρων. «Καθ' ἣν στιγμήν, γράφει, αἱ ἄμμοι τῆς Λιβύης κατέχουν τὴν θέσιν τῶν δασῶν ἐκείνων, ἡ διῶρυξ Φαουέ, ἡ μόνη ἡ ὁποία τώρα συγκοινωνεῖ μὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ χωρὶς τὴν ὁποίαν ἡ πόλις δὲν ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ, ἀφοῦ δὲν ἔχει ἄλλοθεν σταγόνα γλυκοῦ ὕδατος, εἶναι κατὰ τὸ ἥμισυ γεμισμένη ἀπὸ ἰλὺν καὶ ἄμμον. Καὶ ὅμως ἐπὶ Ρωμαίων, ἀκόμη καὶ ἐπὶ Ἀράβων, ἦτο πλωτὴ δι' ὅλου τοῦ ἔτους καὶ ἐχρησίμευεν εἰς μεταφορὰν τῶν ἐμπορευμάτων. Μετέδιδε τὴν γονιμότητα εἰς ὅσας πεδιάδας διήρχετο. Αἱ ὄχθαι της ἐσκιάζοντο ἀπὸ φοινικόδενδρα, ἐσκεπάζοντο ἀπὸ ἀμπελῶνας, καὶ ἐστολίζοντο ἀπὸ ἐξοχικὰς ἐπαύλεις. Τώρα δὲν ἔχει νερὸ παρὰ ἀπὸ τὸ τελος Αὐγούστου καὶ διαρκεῖ τόσον ὅσον χρειάζεται περίπου διὰ νὰ γεμίσουν αἱ στέρναι τῆς πόλεως. Αἱ ἐξοχαὶ τῶν ὁποίων προυκάλει τὴν ἀφθονίαν εἶναι ἔρημοι. Τὰ ἄλση, οἱ κῆποι που περιέστεφον τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐξηφανίσθησαν ἅμα

Digitized by Google

ἐξηφανίσθη καὶ τὸ γονιμοποιὸν νερό. Ἔξω τῶν τειχῶν ἀπαντᾷ κανεὶς ἀραιότατα μερικὰς συκομορέας, τῶν ὁποίων ὁ καρπὸς εἶναι γλυκύτατος, καί τινα ἄλλα ὀλίγιστα δένδρα μέσα εἰς ἄμμον καυστικήν, τῆς ὁποίας ἡ θέα εἶναι κουραστική. Πρὸς νότον τοῦ Κανώβου ἐκτείνεται ἡ λίμνη *Μαδίε,* ἤτοι «*τῆς διόδου*», ὀνομασθεῖσα οὕτω ἀπὸ τὸ ῥῆγμα τὸ ὁποῖον ἤνοιξεν ἡ θάλασσα εἰς τὸ πέτρινον φράγμα, τὸ ὁποῖον ὑπερήσπιζε τὴν λίμνην ἀπὸ τὴν θαλασσίαν εἰσβολήν. Ὅταν κανεὶς ἀπὸ τὴν Ρωσέττην μετέβαινεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀκολουθῶν τὴν παραλίαν, διέπλεε τὸν πόρον αὐτὸν εἴτε μὲ μπὰκ (σχεδίαν) δεμένην διὰ σχοινίου ἀπὸ τὰς δύο ὄχθας, εἴτε ἔφιππος. Ἀλλ' ὅταν ἦτο κακὸς καιρός, ἡ δίοδος ἦτο ἀδύνατος καὶ συνέβαινε νὰ διαρραγῇ τὸ φράγμα. Τότε ἔπρεπε νὰ ἐπιβῇ λέμβου καὶ νὰ διαπλεύσῃ τὴν λίμνην ἢ νὰ περιμένῃ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ῥήγματος. Ἐξ ἄλλου συμμορίαι Βεδουΐνων ληστῶν ἐπεδείνωναν τὴν δυσχέρειαν. Ἄλλο φράγμα ἓξ ἢ ἑπτὰ ποδῶν πάχους ἐχώριζε τὴν λίμνην Μαδίε ἀπὸ τὴν διώρυγα, ἡ ὁποία ἔφερε τὸ γλυκὸ νερὸ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Τὸ φράγμα ὅμως τοῦτο ἤνοιξαν οἱ Ἀγγλοτοῦρκοι τὴν 13 Ἀπριλίου 1801 καὶ τὰ θαλάσσια ὕδατα εἰσέρρευσαν ὁρμητικὰ εἰς τὴν Μαρεώτιδα λίμνην, ἀπεξηραμένην ἤδη, καὶ τὴν ἐγέμισαν ἐντὸς 66 ἡμερῶν. Τὸ μέτρον τοῦτο ἔλαβον οἱ Ἄγγλοι πολιορκοῦντες τὴν Ἀλεξάνδρειαν διὰ νὰ μὴ ὑπερφαλαγγισθῇ ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ των. Ἡ ὁρμὴ τοῦ ῥεύματος παρέσυρε καὶ τὸ παλαιὸν φράγμα, τὸ δυτικῶς τῆς διώρυγος καὶ ἐπλημμύρισε τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα χωρίων τοὺς ἀγρούς».

Τῷ 1806 ὁ χρόνος ἐχειροτέρευσε τὴν κατάστασιν. Παρὰ τὰς κατὰ καιροὺς ἀποπείρας διαφόρων καλιφῶν πρὸς καθαρισμὸν τῆς διώρυγος, ἐπανευρίσκομεν αὐτὴν ἐπὶ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ ὁποίαν τὴν περιέγραψεν ὁ Μασούδι τὸν Ι' αἰῶνα. Τῷ 1819 ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς ἐκαθάρισεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἄμμων καὶ τῆς ἰλύος, τὴν ἐπλάτυνεν, ὥστε νὰ εἶναι ἀνέτως πλωτή, καὶ ἐλαφρῶς μετετόπισε τὴν κοίτην της κατὰ τὸ στόμιον. Παρὰ τὰ λεγόμενα ὅμως τοῦ Briggs, γράφοντος πρὸς τὸν sir Sidney Smith, καὶ τοῦ Vaujany τὸ πλῆθος τῶν ἐργατῶν οὐδέποτε ὑπερέβη τὰς 100 χιλ. Ὅπως παρατηρεῖ αὐτόπτης μάρτυς τῆς ἐργασίας ἐκείνης, περισσότεροι ἐργάται δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κατανεμηθῶσιν ἄνευ συγχύσεως εἰς τὸ διάστημα τῶν 12 λευγῶν ἀπὸ Φούας εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἕνεκα δὲ τῶν τότε μεταγωγικῶν μέσων ἡ ἐργασία θὰ ἐδυσχεραίνετο καὶ ἡ τροφοδοσία τῶν ἐργατῶν θὰ ἦτο ἀδύνατος. Τὸ μῆκός της ἐν συνόλῳ εἶναι 78 χλμ. καὶ τὸ πλάτος της 32 μ. Τῷ 1842 κατεσκευάσθησαν κλεῖθρα εἰς ἑκάτερον τῶν ἄκρων της, ὥστε νὰ εἶναι ὁ διάπλους διαρκής, τῷ δὲ 1850 ὁ Arnaud βέης ἐγκατέστησεν εἰς Ἄτφεχ τὰς πρώτας ὑδραυλικὰς μηχανάς. Ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς ὠνόμασεν αὐτὴν Μαχμουδίαν εἰς τιμὴν τοῦ Τούρκου σουλτάνου, τὸν ὁποῖον κατόπιν συνέτριψεν. Ἐστοίχισε δὲ τὸ ἔργον, παρὰ τὴν ἀγγαρείαν, 8 ἑκατ. φρ. χρ. Μαρμαρίνη ἐπιγραφὴ παρὰ τὸ χωρίον Φουὰ ἀναφέρει τὴν χρονολογίαν τῆς ὀρύξεως καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἡγεμόνος.

ΥΔΡΟΝΟΜΗ. Πᾶσαι αἱ μεγάλαι αὐταὶ ὁδοί, αἵ τε κατὰ μῆκος καὶ αἱ κατὰ πλάτος κατέληγον εἰς πύλας τῶν τειχῶν, ὑπ' αὐτὰς δὲ διῆκον ὑπογείως ὑδραγωγεῖα μεγάλα ἀφ' ὧν ἐξέφευγε δίκτυον ἄλλων ὑδραγωγῶν, πολλαχοῦ δὲ κατὰ τὰς πλατείας ὑπῆρχον ὑπόγειοι δεξαμεναί. Ὁ Ἄμρ-ἐλ-Ἄας περιγράφων τὴν πόλιν εἰς τὸν Ὀμὰρ-ἐλ-Χαττὰπ ἐξαίρει τὸ πλῆθος τῶν δημοσίων λουτρώνων. Ἐννοεῖται ὅτι ὁλόκληρον αὐτὸ τὸ δίκτυον ἐδέχετο τὸ νειλῷον ὕδωρ ἀπὸ τῆς διώρυγος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ νησὶς Φάρος ἦτο ἄνυδρος, ὁ Φιλάδελφος κατασκευάσας τὸ Ἑπταστάδιον διωχέτευσε δι' αὐτοῦ ὕδωρ γλυκὺ εἰς τὴν νῆσον, πρᾶγμα ἐπιβεβαιωθὲν ὑπὸ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἐλ Φαλάκη. Ἐπιγραφὴ τοῦ 40οῦ ἔτους Αὐγούστου ἀποδίδει εἰς αὐτὸν τὴν κατασκευὴν μεγάλων ὑδρονομικῶν ἔργων, ἀλλὰ γνωρίζομεν ὅτι πρὸ αὐτοῦ ὑπῆρχε πλῆρες τὸ δίκτυον καὶ μεγάλαι στέρναι μεμονωμέναι ἐκτὸς τῶν ὑπογείων δεξαμενῶν. Αἱ μεμονωμέναι αὐταὶ στέρναι ἐπληροῦντο ὕδατος διὰ μηχανῶν, αἱ ὁποῖαι ἤντλουν τὸ ὕδωρ ἀπὸ τοῦ πλησιεστέρου ὑπογείου ὑδραγωγείου. Ἐπὶ Ἀράβων τὸ πλῆθός των ἦτο τόσον ὥστε κατὰ τὸν Μακρίζη αἱ οἰκοδομαὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐστηρίζοντο ἐπὶ θόλων σχηματιζόντων γεφύρας ὑπὸ τὰς ὁποίας λογχοφόρος ἱππεὺς ἠδύνατο ἀνέτως νὰ διέλθῃ περιερχόμενος ὑπογείως ὁλόκληρον τὴν πόλιν. «Εἶναι, λέγει, ἀληθινὰ καταπληκτικὸν τὸ πλῆθος, ἡ εὐρυχωρία, καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν δεξαμενῶν τούτων. Εἶναι στοαὶ μεγαλειώδεις, ἱδρυμέναι ἐπ' ἀλλήλας καὶ σχεδιασμέναι μὲ τόσην χάριν μὲ ὅσην στερεότητα εἶναι κατεσκευασμέναι».

Ἐπὶ τῆς γαλλικῆς κατοχῆς σημειοῦνται 308, ὁ δὲ Μαχμοὺτ ἐλ Φαλάκη ἠρίθμησε κατὰ τὰς ἐπιμελεῖς ἀνασκαφάς του 700 εἰς τὰ 1868, τῶν ὁποίων τινὲς εἶχον δύο καὶ τρεῖς ὀρόφους ἐπὶ τόξων ἀλλεπαλλήλων ἐκ γρανίτου καὶ ἐνίοτε ἐκ μαρμάρου. Ἰδέαν τῆς διατάξεως ταύτης ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ κανεὶς καὶ ἀπὸ τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἀβραὰμ στέρναν. Σήμερον αἱ πλεῖσται ἐξέλιπον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, λόγῳ τῶν νεωτέρων μεγάλων οἰκοδομῶν, ἀλλ' ἡ ἀρχαιολογικὴ ὑπηρεσία διετήρησε μίαν τριώροφον, τὴν *Ἐλ Ναμπίχ,* ἀνατολικῶς τῶν κήπων τῆς ὁδοῦ τῶν Γερμανῶν (σημ. *Χουσεῖν Κάμελ*) χάριν τῶν ἀρχαιοφίλων. Ὁ Richard Pococke εἰς τὸ βιβλίον του «A description of the East and some other countries» (London 1743) γράφει: «Ἀπὸ ὅλα τὰ ἀπομείναντα μνημεῖα εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸ ἐκπληκτικώτερον εἶναι αἱ στέρναι, τὰς ὁποίας ἔκτιζον κάτω ἀπὸ τὰς οἰκίας των καὶ αἱ ὁποῖαι ἐστηρίζοντο εἰς δύο τρεῖς ἐπαλλήλας σειρὰς τόξων καὶ ἐδέχοντο τὸ ὕδωρ τοῦ Νείλου ἐρχόμενον διὰ τῆς διώρυγος ὅπως γίνεται καὶ σήμερον». Εἰς τοὺς χάρτας τῆς Ἀλεξανδρείας τοὺς ἐκτελεσθέντας ὑπὸ τῶν σοφῶν τοῦ Βοναπάρτου, βλέπομεν ὅτι τρία ὑπόγεια ὑδραγωγεῖα ἥνωναν τὴν διώρυγα μὲ τὰς στέρνας τῆς πόλεως. Εἰς τὰ 1798 ὑπῆρχον ἐν ἐνεργείᾳ 207 στέρναι καὶ πολλὰ φρέατα. Ἀλλ' ἡ ἐφοδιάζουσα αὐτὰς διῶρυξ εἶχε καταντήσει μία τάφρος πηλώδης, γεμισμένη κατὰ τὸ ἥμισυ ἀπὸ τὴν ἰλὺν τοῦ Νείλου καὶ τὰ ἀπορρίμματα τῆς πόλεως καὶ τῶν προαστείων, μένουσα δὲ ξηρὰ ἐπὶ ἐννέα μῆνας τοῦ ἔτους. Ἐξέβαλλεν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ βραχίονος ὑπογείου, σχηματίζοντος τὸ τέταρτον καθ' ὅλον τὸ πλάτος ὑδραγωγεῖον. Ὅταν κανεὶς ἐξετάσῃ τὴν λιθοδομίαν τῶν ὑδραγωγείων τούτων συμπεραίνει ὅτι τὰ τέσσαρα εἶναι ἔργα ἑλληνικά, τὸ δὲ κεντρικόν, τοῦ Ἑπτασταδίου, ῥωμαϊκόν. Οἱ Ρωμαῖοι, πράγματι, ἐπροτίμων ἀντὶ τῶν ὑπογείων διωρύγων τὰ μεγάλα ἐπὶ τόξων ἐμφανῶν ὑδραγωγεῖα τὰ περατούμενα εἰς φρούριον. Ὥστε νομίζομεν ὅτι ἔχει δίκαιον ὁ Πλίνιος λέγων ὅτι ὁ Ἰ. Καῖσαρ ἀφοῦ κατέστρεψε τὴν ὑδρονομὴν τῶν Φαριτῶν, τὴν ἀποκατέστησεν ἐκ νέου.

ΤΑ ΤΕΙΧΗ. «Καὶ τὸν περίβολον αὐτῆς ὑπεστήσατο, λέγει ὁ Διόδωρος, τῷ τε μεγέθει διαφέροντα καὶ κατὰ τὴν ὀχυρότητα θαυμάσιον, ἀνὰ μέσον γὰρ οὖσα τῆς τε λίμνης καὶ τῆς θαλάσσης, δύο μόνον ἀπὸ τῆς γῆς εἶχε προσόδους στενὰς καὶ παντελῶς εὐφυλάκτους». Τὸ σχῆμα ἔδωκαν ἀρχικῶς εἰς τὴν πόλιν τὰ τείχη. Βραδύτερον δὲ αὕτη ἐξεχείλισεν. Ὁ Στράβων, ὁ Διόδωρος ὁ Πλίνιος, λέγουν ὅτι ἡ πόλις εἶχε σχῆμα μακεδονικῆς χλαμύδος ἡπλωμένης ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῆς Ρακώτιδος. Ἡ ἔκφρασις ἔχει φιλολογικήν, ἀλλ' οὐδεμίαν ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν, διότι εἰς τὰς παρομοιώσεις των οἱ συγγραφεῖς εἶναι μᾶλλον ποιηταὶ παρὰ γεωμέτραι. Ἀκριβεῖς πληροφορίας περὶ τῶν τειχῶν οὐδεὶς τούτων μᾶς ἔδωκε, μόνον δὲ ὁσάκις ἀναφέρῃ τις αὐτῶν πολιορκίας ἢ ἐπαναστάσεις παρέχει τοπικάς τινας εἰδήσεις καὶ περὶ αὐτῶν. Ὁ Τάκιτος (Hist. IV 83) φθάνει νὰ εἴπῃ ὅτι τὰ τείχη ἔκτισεν ὁ Φιλάδελφος. Ἐν τούτοις τοῦτο δὲν φαίνεται ἀληθές. Ἴσως ὁ Φιλάδελφος νὰ ἐπεξειργάσθη λεπτομερείας των τινάς, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὁ πατήρ του κατὰ τὴν μακρὰν του βασιλείαν, τῆς ὁποίας τὰ πρῶτα ἔτη διέρρευσαν ἐμπόλεμα, νὰ μὴ ἐξετέλεσε τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀρξάμενα τείχη. Καὶ ἐπὶ τῶν διαστάσεών των ἀκόμη διαφωνοῦν οἱ συγγραφεῖς. Ὁ Στράβων δίδει πλάτος 7-8 σταδίων, ὁ Στέφανος Βυζάντιος 8, ὁ Ἰώσηπος καὶ ὁ Φίλων 10. Τὸ μῆκος ὁ Στράβων θέλει 30 σταδίων, ὁ Στέφανος Βυζάντιος 34 καὶ ὁ Διόδωρος 40.

Τὸ ἀνάπτυγμα τῆς περιμέτρου ὁρίζει ὁ Κόϊντος Κούρσιος εἰς 80 στάδια, ὁ Πλίνιος εἰς 120 καὶ ὁ Στέφανος Βυζάντιος εἰς 110 στάδια ῥωμαϊκά, τὰ ὁποῖα ἦσαν κατά τι μακρότερα τῶν ἑλληνικῶν. Τὸ ἑλληνικὸν στάδιον ἦτο ἴσον πρὸς 185 μέτρα. Ὁ Breccia ὑποθέτει ὅτι αἱ διάφοροι αὐταὶ ἐκτιμήσεις ἀναφέρονται εἰς διαφόρους ἐποχάς. Νομίζομεν ὅτι ὀφείλονται εἰς τὴν προσωπικὴν ἐκτίμησιν τῶν συγγραφέων ἐκφραζομένων κατὰ προσέγγισιν. Ἄλλως τε καὶ τὸ πλάτος ἐποίκιλλε κατὰ τὰ διάφορα μέρη τῆς πόλεως, λόγῳ τῶν ἐδαφικῶν δεδομένων. Κατὰ τὸν Μαχμοὺτ ἐλ Φαλάκη ἡ περίμετρός των ἦτο 16400 μέτρα· τὸ μῆκος 5090 μ. καὶ τὸ πλάτος 1400 μ. μὲν εἰς τὰ ΒΑ, 1700 εἰς τὸ μέσον καὶ 1150 εἰς τὰ ΒΔ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν Λοχιάδα ἀνήγετο εἰς 2850 μ. καὶ εἰς τὸ Ἑπταστάδιον 1500 μ. Πρέπει ἐν τούτοις νὰ σημειωθῇ, κατὰ τὸν Breccia, ὅτι τὰ θεμέλια τοῦ ἐλ Φαλάκη ἀνασκαφέντα ὄπισθεν τῆς Λοχιάδος ἦσαν ἐξ ἀργῶν λίθων καὶ κονιάματος ἀσβέστου καὶ θρυμμάτων κεράμων, ἑπομένως δ' ὅτι δυσκόλως ἠμποροῦν νὰ ἀναχθοῦν εἰς τοὺς πρώτους Πτολεμαίους. Ἔπειτα τὰ θεμέλια ταῦτα συνεχίζονται ἀσφαλῶς εἰς 3 χλμ. μόνον. Κατόπιν ἐπὶ 2 χλμ. αἱ ἀνασκαφαὶ διεξήχθησαν διὰ μέσου συντριμμάτων, ὥστε κατέστη δύσκολον νὰ μελετηθοῦν ἐκ τοῦ πλησίον. Διὰ τὰ συνεχῆ 700 μ. τὸ διάγραμμα αὐτὸ ἐστηρίχθη εἰς πληροφορίας τῶν λατόμων ἑτοίμων πετρῶν. Πέραν τοῦ τζαμίου τῆς Χάδρας αἱ ἀνασκαφαί, καταστᾶσαι πολὺ δυσχερεῖς, ἐξετελέσθησαν εἰς ὀκτὼ τμήματα πολὺ μεμακρυσμένα ἀπ' ἀλλήλων, ἔδωσαν δὲ ἀποτελέσματα εἰς πέντε μόνον, καὶ ὁ ἐλ Φαλάκη ὁμολογεῖ ὅτι τὸ κονίαμα διαφέρει ὀλίγον τι τοῦ κονιάματος τῶν θεμελίων τῆς Λοχιάδος. Πρέπει λοιπὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ διάγραμμα τῶν τειχῶν τοῦ ἐλ Φαλάκη, καίτοι ἀκολουθεῖ κατὰ προσέγγισιν τὴν πραγματικὴν τροχιὰν τοῦ Πτολεμαϊκοῦ τείχους, δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀκριβές, ἀλλὰ πιθανὸν νὰ συνενώνῃ τὸ σχέδιον δύο διαφόρων ἐποχῶν.

Ἂν ἐξετάσωμεν ὅμως τὸν χάρτην τοῦ Gratien le Père (Description d'Egypte 1798), θὰ ἴδωμεν ὅτι τὰ διαγράμματα τῶν τειχῶν, πτολεμαϊκῶν καὶ ἀραβικῶν, ταυτίζονται σχεδὸν πρὸς τὰ τοῦ ἐλ Φαλάκη. Οἱ Pococke, Niebuhr, D' Anville, καὶ Sonnini στηριζόμενοι εἰς τὰς μαρτυρίας τοῦ Κουΐντου Κουρσίου, τοῦ Φλ. Ἰωσήπου καὶ τοῦ ἱεροῦ Ἐπιφανείου, εἶχον ἤδη ὑποστηρίξει ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς πτολεμαϊκῆς Ἀλεξανδρείας κατεχομένη ἐπιφάνεια θὰ ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα τῆς ὑπὸ τῶν συγχρόνων των τειχῶν (τῶν ἀραβικῶν) περιοριζομένης. Ἀλλ' ὁ Gratien le Père ἐχάραξε πρῶτος εἰς χάρτην τὴν τροχιὰν τῶν τειχῶν τῶν Πτολεμαίων, τὰ ὁποῖα ἀνέτρεψεν ὁ Ἄμρ-ἐλ-Ἄας, καθὼς καὶ τῶν τειχῶν τὰ ὁποῖα μετὰ 233 ἔτη ἔκτισεν ὁ Ἀχμὲτ-ἔμπν-Τουλούν, περιορίσας τὴν πόλιν εἰς τὸ ἥμισυ τῆς παλαιᾶς της ἐκτάσεως.

Ὁ Botti νομίζει ὅτι αἱ ἀκταὶ τοῦ Μεγ. Λιμένος δὲν ἐπροστατεύοντο διὰ τείχους, ἐκτὸς τοῦ φρουρίου τοῦ Ἑπτασταδίου καὶ τῶν πύργων τῆς Φάρου. Νομίζει ἀπεναντίας ὅτι αἱ πρὸς τὴν ξηρὰν πλευραὶ θὰ ἐπροστατεύοντο διὰ τριπλοῦ τείχους διωρόφου, ἕκαστον δὲ τεῖχος θὰ εἶχε σειρὰν πύργων· καὶ προσθέτει: «Ἀφοῦ ἡ πόλις ἐβρέχετο ὑπὸ τῆς Μαρεώτιδος, εἶναι πιθανὸν ὅτι πρὸς τὸ μέρος της θὰ ὑπῆρχεν ἁπλοῦν τεῖχος μετὰ τῶν συνήθων πύργων». Ὁ Botti κατ' ἀναλογίαν τῆς ὀχυρώσεως τῆς Καρχηδόνος, τῆς τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἐκφέρει τὴν ὑπόθεσίν του περὶ τριπλοῦ τείχους. Ἀλλὰ οὔτε συγγραφικὴ μαρτυρία προσάγεται, οὔτε δεδομένον ἐξ ἀνασκαφῶν.

Ὁ ἐλ Φαλάκη ἀπέδειξεν ὅτι ἡ παραλία ἀπὸ τῆς Λοχιάδος μέχρι τοῦ Εὐνόστου εἶχε τείχη ἐν εἴδει προκυμαίας «διὰ τὰς φορτώσεις καὶ τὰς ἐκφορτώσεις τῶν ἐμπορευμάτων, διότι τὰ πλεῖστα ἔφθαναν εἰς τὸν λιμένα μέχρι τῶν βαθμίδων τῶν προκυμαιῶν» κατὰ τὸν Στράβωνα. Καὶ ἀνεῦρε ταύτας ὁ ἐλ Φαλάκη εἰς βάθος 2 ἢ 3 μ. ὑπὸ τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης (πρὶν κτισθοῦν αἱ προκυμαῖαι) ἀκολουθῶν ἐν γαλήνῃ ἐπὶ λέμβου τὴν τροχιάν των.

Ἰωάννης ὁ Νικίου λέγει ὅτι «ἡ πόλις περιεβάλλετο ὑπὸ τείχους μακροῦ ἐνισχυμένου διὰ πολλῶν πύργων, κτισμένου δὲ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ καὶ κατὰ μῆκος καὶ πλάτος τῶν ἑλιγμῶν τῶν θαλασσίων ἀκτῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν περιεβάλλετο ὑπὸ τῶν ὑδάτων». Πάντως τὰ σχεδιαγράμματα τοῦ ἐλ Φαλάκη καὶ τοῦ Botti ἀφήνουν μεταξὺ τῆς διώρυγος καὶ τοῦ τείχους πολλὴν ἔκτασιν γυμνήν.

Εἶναι δυστύχημα ὅτι εἰς τὸν μωσαϊκὸν χάρτην τῆς Μαδηβᾶς τὸ δυτικὸν Δέλτα εἶχεν ἐντελῶς ἐξαφανισθῆ, διότι παρίστανται αἱ πόλεις μὲ τὰ τείχη των καὶ τὰ κυριώτερα μνημεῖα, ὅπως εἶχον πράγματι κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα. Βέβαιον ὅμως ὅτι τὰ κινήσαντα τὸν θαυμασμὸν τῶν ταξιδιωτῶν τοῦ Μεσαίωνος, ὁποῖοι οἱ Suchern, Alsen, Stewart, Bernard von Brendenbach, Κυριακὸς τῆς Ἀγκῶνος κλπ., τείχη, ἦσαν τὰ ἀραβικὰ τοῦ Θ' αἰῶνος. Πάντως κατὰ πάσας τὰς ἐποχὰς τὰ τείχη τῆς Ἀλεξανδρείας ἦσαν ἰσχυρά, διότι ἡ πόλις ἀπεδείχθη πάντοτε ἀπόρθητος. Οὕτως ὁ Μ. Ἀντίοχος τῆς Συρίας εἰς τὰ 14 π. Χ. ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ. Ὁ Διοκλητιανὸς (295—6 μ. Χ.) κατηνάλωσεν ὀκτὼ μῆνας εἰς πολιορκίαν καὶ ὁ Ἀμροὺ ἐλ Ἄας (643 μ. Χ.) καὶ μικρὸν πρὸ τούτου ὁ Χοσρόης (609) ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν εἰς τὴν προδοσίαν διὰ νὰ βιάσουν τὸ τεῖχος.

Ὁ Ἄραψ Σούζοῦττι μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἴμπν ἐλ Χακὶμ λέγει περὶ τῶν τειχῶν: «Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀπετελεῖτο ἀπὸ τρεῖς πόλεις διαδοχικάς, ὧν ἑκάστη εἶχε τὸ τεῖχός της, καὶ ἔπειτα αἱ τρεῖς περιεβάλλοντο ἀπὸ γενικὸν τεῖχος μετὰ πύργων». Προφανῶς ὁμιλεῖ περὶ τῶν τριῶν μεγάλων συνοικιῶν ἑλληνικῆς, αἰγυπτιακῆς καὶ ἰουδαϊκῆς. Ἐπειδὴ μεσαία ἦτο ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἰδίως τὰ βασίλεια, ἅτινα ἦσαν ὠχυρωμένα, ἐσχηματίζετο τοιαύτη διάταξις.

Ὁ Ἀβδάλλας ἴμπν Ζαρὶμ λέγει ὅτι ὑπῆρχον ἑπτὰ φρούρια καὶ ἑπτὰ τάφροι.

Τὰ τείχη, τὰ ὁποῖα ἀντίκρυσαν εἰς τὰ 640 μ.Χ. οἱ Ἄραβες, ἦσαν τὰ πτολεμαϊκά, ἐπισκευασθέντα μετὰ τὰς συμπλοκὰς τοῦ Ἰ. Καίσαρος καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βαλεντινιανοῦ καὶ Βαλεντίου εἰς τὰ 380 μ.Χ. κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελίνου. Εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἔπαρχοι ἀπὸ τοῦ Κορνηλίου Γάλλου διετήρησαν πάντοτε ἰσχυρὰν τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως. Τὰ ἀρχαῖα τείχη πολλάκις βιασθέντα, ἰδίως κατὰ τὸν γ' αἰῶνα, ἐπεσκευάζοντο ἑκάστοτε, πάντοτε ὅμως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ διαγράμματός των. Τοιαῦτα δὲ συνετηρήθησαν καὶ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν πατρικίων μέχρι τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου, ὅτε ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιόν των οἱ Ἄραβες. Τοῦτο βεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ διαστάσεις τὰς ὁποίας δίδουν οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς εἶναι κατὰ μεγάλην προσέγγισιν αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν συγγραφέων παρεχομένας. Οὐδεμία

Digitized by Google

συγγραφική μαρτυρία βεβαιώνει ἢ ὑπαινίσσεται τὸν κατεδαφισμὸν τῶν πτολεμαϊκῶν τειχῶν πρὸ τοῦ Ι′ αἰῶνος. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἀράβων ἡ πόλις ἐκενώθη ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν ἐντελῶς, ὅστις διεσκορπίσθη εἰς τὸ Αἰγαῖον, καὶ ἀπὸ τὸν κοπτικὸν κατόπιν, ὅστις κατέφυγεν εἰς τὸ Δέλτα καὶ τὴν Ἄνω Αἴγυπτον. Οἱ ἀπομείναντες Ἄραβες, νωχελεῖς καὶ φανατικοί, συνέτριψαν ὅσα μνημεῖα διέφυγον τὸν φανατισμὸν τῶν πρώτων Χριστιανῶν καὶ ἰδίως τοῦ Θεοφίλου καὶ Κυρίλλου. Δύο αἰῶνας μετὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν αἱ μακρὰν τῆς θαλάσσης συνοικίαι ἐγκατελείφθησαν ἀκατοίκητοι, κατέρρευσαν εἰς ἐρείπια, διαρκῶς ἐκτεινόμενα. Εἰς τὰ 881 τὰ τρία τέταρτα τῆς πόλεως ἀπετέλουν σωρὸν ἐρειπίων καὶ συντριμμάτων. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἀρχαίων τειχῶν τὰ νεκρικὰ ὑπόγεια τῶν μαρτύρων Χριστιανῶν, ἀνοιχθέντα ἐπὶ Ἀρκαδίου πρὸς πορισμὸν λειψάνων ἁγίων, κατήντησαν κρησφύγετα τῶν ἀγρίων θηρίων. Ἑπτὰ καὶ ὀκτὼ γενεαὶ Ἀράβων ἀμαθῶν καὶ ἀναλγήτων παρέστησαν μάρτυρες ἀπαθεῖς τῆς βραδείας ἀγωνίας πόλεως ἐνδοξοτάτης. Ἡμέραν ὅμως τινὰ τοῦ 881 διὰ μέσου τῶν ἐρειπίων ἀντήχησαν βαρεῖς οἱ δοῦποι τῶν ὁπλῶν ἱππικοῦ. Ἶλαί τινες σαρακηναὶ πάνοπλοι διήρχοντο τὴν Κανωβικὴν ὁδὸν καὶ ἦλθον νὰ στρατοπεδεύσουν εἰς τὴν μεγάλην πλατεῖαν τοῦ Γυμνασίου. Ἦτο τὸ ἱππικὸν τοῦ Ἀχμὲτ-Ἔμπν-Τουλούν, διοικητοῦ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀντιπροσώπου τοῦ καλίφου Μωχαμμὲτ Ἴμπν Μουταουακίλ, ἐλθὸν νὰ φρουρήσῃ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀπειλουμένην ὑπὸ Τριπολιτανῶν, ὅπου κατέφυγεν ὁ πρίγκιψ Ἀμπάς, ὁ υἱός του, ἐπαναστατήσας κατὰ τοῦ πατρός.

Διὰ νὰ προλάβῃ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Βεδουΐνων τῆς Τριπολίτιδος ὁ Ἀχμὲτ-ἴμπν-Τουλοὺν ὠχύρωσε τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἀλλὰ ἡ ἔκτασις αὐτῆς ἠλαττώθη κατὰ τὰ δύο τρίτα. Ἔγινε νέα πόλις ἐντὸς τῆς παλαιᾶς, ὁ δὲ ἄξων της ἔμεινε πάλιν ἡ Κανωβικὴ ὁδός, ἀλλὰ μέχρι μόνον τοῦ Γυμνασίου. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου τὰ νέα τείχη ἠκολούθησαν κατ' ἀρχὰς ἀκριβῶς τὰ ἴχνη τῶν δύο μεγάλων ὁδῶν τῶν παραλλήλων πρὸς τὴν Κανωβικήν. ἔπειτα περιέβαλον μεγαλυτέραν ἔκτασιν, ἀφοῦ παρῆλθον τὸ Κὼμ-ἐλ-Δίκ. Τὰ ἐκτὸς τοῦ τειχίσματος τούτου ἀφεθέντα ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως ἐχρησίμευσαν ὡς λατομεῖον ἑτοίμων πετρῶν διὰ τὸ ἀραβικὸν τεῖχος. Ὁλόκληροι κίονες, ὀγκόλιθοι λαξευμένοι γρανίτου ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ νὰ καταστήσουν στερεώτερον τὸ νέον κτίσμα, καὶ πλεῖστα ἄλλα μάρμαρα λαξευμένα συνετρίβησαν διὰ νὰ προσλάβουν τὸ ἀναγκαῖον σχῆμα. Μέχρις ἐσχάτων ἐσῴζοντο τμήματα τῶν τειχῶν τούτων παρὰ τὸ παλαιὸν Τελωνεῖον. Ἐπανειλημμένως ἐπεσκευάσθησαν τὰ τείχη ταῦτα καὶ τῶν ἐπισκευῶν τούτων διακρίνονται ἐνιαχοῦ τὰ ἴχνη. Αἱ παλαιότεραι ἀνέρχονται εἰς τὸν ΙΑ′ αἰῶνα· ἔγιναν ὑπὸ τοῦ Νάσσερ-ἐδ-Δουλὰχ ἐπαναστατήσαντος κατὰ τοῦ Φατιμίτου καλίφου ἐλ Μουτάνσερ μπ' Ἰλλάχ. Ἄλλαι ὀφείλονται εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος, γενόμεναι ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Καΐτ βέη. Τὰς νεωτάτας ἐξετέλεσεν ὁ Caffarelli Dufalga, διοικητὴς τοῦ μηχανικοῦ τοῦ Βοναπάρτου. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ St Genis σημειώνει 48 ἡμικυλινδρικοὺς πύργους, προέχοντας ἀπὸ τῆς τάφρου. Ὁ Galice βέης ἐνίσχυσε τὸ τεῖχος εἰς πολλὰ σημεῖα, ἔκτισε θωράκια, ἐπάλξεις καὶ ἀντηρίδας. Εἰς χάρτας τινὰς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ συγγράμματα ἀρχαιολόγων σημειοῦνται τὰ τείχη ταῦτα ὡς *βυζαντινά*. Οἱ Βυζαντινοὶ δὲν ἔκτισαν τείχη. Ὁ Ἄμρ ἐλ Ἄας ἀντεμετώπισε τὰ πτολεμαϊκά, πολλάκις ἐπισκευασθέντα ὑπὸ Βυζαντινῶν καὶ Ρωμαίων. Μέχρις Ἀμροῦ δὲν εἶχεν ἐλαττωθῇ ἡ πόλις τόσον, ὥστε νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ τρίτον της. Οὐδαμοῦ τῶν μέχρις ἐσχάτων σῳζομένων τμημάτων τοῦ ἀραβικοῦ τείχους ἐσημειώθη σταυρὸς ἢ ἄλλο χριστιανικὸν σύμβολον, ἀπαραιτήτως ἐπιτιθέμενον εἰς βυζαντινὰ κτίσματα.

Ὁ Vaujany (Monuments du G^{d} Port) ἐπιμένει ὅτι ἔργον τοῦ Ἀχμὲτ Τουλοὺν ἦτο καὶ ὁ *ρωμαϊκὸς λεγόμενος πύργος*, ὁ ὁποῖος ὑψοῦτο μέχρι τοῦ 1900 ἐκεῖ ὅπου σήμερον τὸ Ἰταλικὸν Προξενεῖον παρὰ τὸν Σταθμὸν Ραμλίου. Ἡ βάσις του προεῖχε τότε εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κατετρώγετο ὑπὸ τῶν κυμάτων. Μὲ τὴν κατασκευὴν τῶν προκυμαιῶν ἐξηφανίσθη κατὰ κακὴν ἀντίληψιν τῶν ἁρμοδίων. Ὁ Vaujany νομίζει ὅτι ἐκτίσθη ἐκ τοῦ ὑλικοῦ τῶν ἐρειπίων τοῦ Καισαρείου, τοῦ ὁποίου τὰ τελευταῖα λείψανα ἐξηφανίσθησαν τὸν Ι′ αἰῶνα. Ἄλλος πύργος ἐκ λίθων ὁμοίων πρὸς τοὺς τοῦ ρωμαϊκοῦ, μετακομισθέντων ἀπὸ λιμένος εἰς λιμένα, ἐκτίσθη εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ τείχους διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πύλην Γκαμπάρι παρὰ τὸ σημερινὸν Μίνετ ἐλ Βάσσελ. Γκαμπάρι, ἐκ τῆς λέξεως γκάμπρ σημαινούσης τάφον, εἶναι ἀραβικὴ μετάφρασις τῆς Νεκροπόλεως. Κατ' αὐτὴν ἐτραυματίσθη ὁ Κλέμπερ. Ὁ Μακρίζη ἀναφέρει ἱστορικὸν Ἄραβα ἀφηγούμενον τὸ ἑξῆς: «Εἶχα ἀφήσει τὰς καμήλους μου ὄπισθεν τῶν ἐγκαταλελειμμένων οἰκημάτων τῆς ἀκτῆς, πεντακόσια βήματα ἀπὸ τοῦ μεγάλου πύργου τῆς Βὰβ-ἐλ-Γκαμπάρι· ὅταν διηρχόμην τὴν πύλην αὐτὴν εἶδα πλῆθος συνηγμένον παρὰ τὴν πύλην νὰ θορυβῇ πολύ. Ἠρώτησα τί συνέβαινε καὶ μοῦ ἔδειξαν μίαν κεφαλὴν γέροντος κρεμαμένην εἰς τὴν πύλην. Μοῦ εἶπαν ὅτι ἦτο τοῦ ἀρχιτέκτονος ὅστις τὴν κατεσκεύασε, καὶ ὅτι τὴν ἐκρέμασαν ἀκριβῶς ἐκεῖ πρὸς εἰρωνείαν διὰ τὰ ἀδικήματα ποὺ εἶχε διαπράξει». Ἡ μαρτυρία αὐτὴ βεβαιώνει ὅτι τὸ ἀραβικὸν τεῖχος ἐπερατώθη τὸν Θ′ αἰῶνα. Ὁ ἐλ Μακὶν βεβαιώνει ὅτι ὁ πύργος τῶν Ρωμαίων εἶναι κτίσμα τοῦ Ἀχμὲτ ἴμπν Τουλούν, ὅστις ἀπέθανεν εἰς τὰ 884 μ. Χ. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ ἴδιος ὠχύρωσε τὴν Τύρον καὶ τὴν Ἰόππην. Ὁ Ἀμποὺλ Φέδα, ἐπισκεφθεὶς τὴν ἀραβικὴν πόλιν κατὰ τὸν ΙΓ′ αἰῶνα, βεβαιώνει ὅτι ἡ ρυμοτομία της διετήρησε τὸ ἀρχαῖον σχέδιον τῆς εἰς τετράγωνα διαιρέσεως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πιστεύομεν ὅτι ἐπέβαλλεν ἡ ὑπόγειος τῶν ὑδραγωγῶν διάταξις. Τὸ μεταξὺ ὅμως τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων τειχῶν τμῆμα τῆς παλαιᾶς πόλεως εὗρεν εἰς κόνιν καὶ τὰ οἰκοδομήματα κατεσκαμμένα.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀραβικὴ πόλις δὲν διετηρήθη πολύ, διότι ἡ τουρκικὴ κατάκτησις ἐπετάχυνε τὴν κατάρρευσίν της. Τῷ 1470 ὁ σουλτάνος Μελὲκ ἐλ Ἄσραφ Καΐτ βέης ἔκτισε συνεχομένους πρὸς τὸν ρωμαϊκὸν πύργον στρατῶνας τῶν Μαμελούκων του. Ταυτοχρόνως κατηδάφισεν ὅ,τι εἶχεν ἀπομείνει ἀπὸ τὸν πτολεμαϊκὸν φάρον, κτίσας εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον εὗρεν ὁ Ναπολέων καὶ ὅπερ ἕως σήμερον σῴζεται ἐν μέρει. Ἐκεῖ ἐτοποθέτησε καὶ τὰ τέσσαρα τηλεβόλα, τὰ ὁποῖα ἔδωσεν εἰς αὐτὸν ὁ Caterino Zeno, ὅταν ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν Καραμανίαν κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ Οὐζοὺν Χασσάν, ὡς ἀναφέρει ὁ Josaphat Barbaro. Ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ βιβλίον «Ταρὶκ Μὶσρ Καδὶμ» ἢ Δζεδίδ, δημοσιευθὲν εἰς τὰ 1729 ἐν Κων]πόλει ὑπὸ τοῦ Σουχέϊλι, ἀναγινώσκεται: «Τὰ πρῶτα τηλεβόλα τὰ ὁποῖα ἀπέκτησεν ἡ Αἴγυπτος ἐπρομήθευσαν οἱ Βενετοί. Τὰ ἐχρησιμοποίησεν ὁ σουλτάνος πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀπορθήτου φρουρίου τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν ἐπὶ βράχου μεμονωμένου εἰς τὴν θάλασσαν εἰς τὴν θέσιν μικροτέρου φρουρίου, κειμένου εἰς τὴν γωνίαν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἐκεῖ ὅπου εἶναι οἱ δύο ὀβελίσκοι, καὶ τὸ ὁποῖον πρὶν ἦτο τὸ μόνον σημεῖον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἦτο δυνατὸν ἐπιτυχῶς νὰ κτυπήσῃ κανεὶς τὸν λιμένα ἐν περιπτώσει προσβολῆς (εἴσπλου ἐχθρικῶν πλοίων)». Συγκρίνων κανεὶς τὰ χωρία τοῦ Barbaro καὶ Σουχέϊλι, ἐπιβεβαιούμενα ὑπὸ τοῦ Δζελὰλ Ζαδὲ Σάλεχ, πείθεται ὅτι τὸ ἀντικαταστῆσαν τὸν ἀρχαῖον φάρον φρούριον ἐκτίσθη ἀπὸ τὸν Μαμελοῦκον σουλτάνον Καΐτ βέην (1467—1496) καὶ ὅτι ὁ ρωμαϊκὸς πύργος ἦτο ἀρχαιότερος.

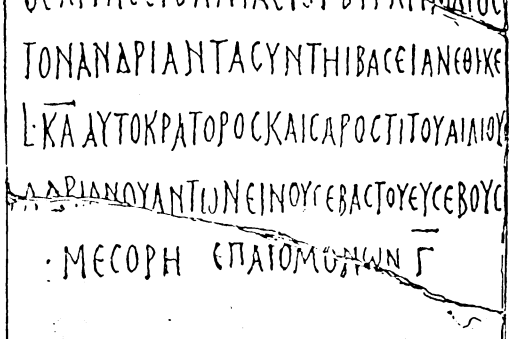

15.—*Ἡ καθορίσασα τὴν θέσιν τοῦ Ναοῦ Ἴσιδος Πλουσίας ἐπιγραφή* («Θεᾷ Μεγίστῃ Ἴσιδι Πλουσίᾳ..»)

Ἡ λεπτομερεστάτη ἐξέτασις τοῦ πύργου, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Vaujany, ἀπεκάλυψεν ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας. Κατὰ τὸ ΝΑ καὶ ὑψηλὰ τετράγωνος κοιλότης ἐνεῖχε μαρμαρίνην ἀναμνηστικὴν πλάκα μὲ ἀνάγλυφον ἀραβικὴν ἐπιγραφήν, ἡ ὁποία σκοπίμως ἐσφυρηλατήθη, ἀλλὰ μερικὰ γράμματα ἔμενον ἀκόμη εἰς τὴν ἀριστερὰν γωνίαν. Οὐδεὶς ὅμως μνημονεύει αὐτῆς. Ὁ Wilson, ὁμιλῶν περὶ τοῦ πύργου εἰς τὰ 1801, λέγει ὅτι τὴν συνέτριψαν οἱ Τοῦρκοι τοὺς ὁποίους ὁ σουλτάνος Ἀβδοὺλ Χαμὴτ Α′ ἔστειλε τῷ 1786 κατὰ τῶν Μαμελούκων Ἰβραὴμ καὶ Μουρὰτ καὶ οἱ ὁποῖοι ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὴν 25 Ἰουλίου ὑπὸ τὸν καπιτὰν πασᾶν Χασσάν. Στηρίζεται εἰς τὴν ἀόριστον μαρτυρίαν τοῦ Ἄβδ ἐλ Ραχμὰν Γκαμπάρι, κατηγοροῦντος τοὺς Τούρκους διὰ πολλοὺς βανδαλισμούς. «Συνέτριβον τὰς ἐπιγραφὰς ὅσαι ἀνέφερον τὴν θείαν προστασίαν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου». Πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ πύργου συνέτριψαν οἱ Βενετοὶ (1202) ἢ οἱ Σταυροφόροι τῆς Ζ′ σταυροφορίας. Ἔπειτα ὁ Vaujany διεπίστωσε φθορὰς εἰδικὰς τοῦ πύργου ὀφειλομένας εἰς πολιορκητικὰς μεσαιωνικὰς μηχανάς. Ἐν τούτοις νομίζομεν ὅτι ὁ ρωμαϊκὸς πύργος δὲν ἦτο ἔργον τοῦ Ἀχμὲτ ἔμπν Τουλούν, ἀλλὰ λείψανον τοῦ πτολεμαϊκοῦ τείχους ἢ τοὐλάχιστον ρωμαϊκὸν κτίσμα ὑποστὰν ἐπισκευὰς καὶ τροποποιήσεις ἐν ταῖς λεπτομερείαις κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς, καθ' ἃς ἀνεθεωρήθη ἡ ὀχύρωσις τῆς πόλεως σύμφωνα μὲ τὰ ἑκάστοτε πολεμικὰ μέσα. Τὸ ἴδιον νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὸν τριγωνικὸν πύργον τῆς ΝΔ γωνίας (ΝΔ τῆς Στήλης τοῦ Πομπηΐου) σῳζόμενον μέχρι τοῦ 1801, ὁπότε πυρκαϊὰ ἔκαυσε τὰς ξυλίνας δοκούς του καὶ κατέρρευσε.

Περιγράφων τὰ τείχη ὁ Norden (1736) λέγει: «τὰ ἐξωτερικὰ τείχη τῆς παλαιᾶς (ἀραβικῆς) πόλεως εἶνε κτισμένα μὲ πέτρας ἀξέστους καὶ φαίνονται πολὺ παλαιά. Ὅλοι οἱ θόλοι εἶναι μὲ ἡμικυκλικὰς ἁψῖδας καὶ πολὺ καλὰ κτισμένας, τὰ τείχη ὑπερασπίζονται διὰ πύργων ἡμικυκλικῶν 20 ποδῶν διαμέτρου καὶ ἀπεχόντων ἀπ' ἀλλήλων ἀνὰ 130 πόδας. Ἕκαστος ἔχει κλίμακα φέρουσαν εἰς τὰς ἐπάλξεις, τῶν ὁποίων τὸ ἄνδηρον βαστάζεται ἀπὸ τόξων. Τὰ ἐσωτερικὰ τείχη εἶναι ἰσχυρότερα καὶ ὑψηλότερα τῶν ἄλλων καὶ ἔχουν πύργους μεγάλους ὑπερυψήλους. Οἱ μέγιστοι τούτων εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀκτὴν ἐστραμμένοι πρὸς τὰ ΒΔ, πρὸς τὴν νέαν πόλιν. Ὁ πρὸς Β. ἐχρησίμευσεν ἄλλοτε ὡς τελωνεῖον, σήμερον δὲ ἀνήκει εἰς τὸν Ἀγᾶν. Ὁ ἄλλος ἐγκαταλελειμμένος εἶνε τριώροφος καὶ ἔχει κάτωθεν στέρνας». Εἰς χάρτην τοῦ 1785 βλέπομεν τρεῖς πύλας τῆς πόλεως ἐχούσας τὸ σημερινόν των ὄνομα: τὴν πύλην τῆς Ρωσέττης, τὴν Βὰβ ἐλ Σίδρα (ἄλλοτε πόρτα ντὲλ Πόπε) καὶ τὴν πύλην τοῦ ναυτικοῦ. Μετὰ τὴν Κιβωτὸν ὁ Savary σημειώνει καὶ τετάρτην πύλην, ἡ ὁποία εἶναι ἡ τοῦ Γκαμπάρι. Τὸ τελωνεῖον ἦτο ἀπὸ τῶν πρώτων ἀραβικῶν χρόνων εἰς τὴν πύλην τοῦ ναυτικοῦ (Μαρίνα).

ΑΙ ΟΔΟΙ· Ἐλαχίστας ἔχομεν πληροφορίας περὶ τῶν ὁδῶν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὁ Διόδωρος λέγει: «Διαμετρήσας δὲ τὸν τόπον καὶ ρυμοτομήσας φιλοτέχνως τὴν πόλιν ἀφ' αὐτοῦ προσηγόρευσεν Ἀλεξάνδρειαν.. Εὐστοχίᾳ δὲ τῆς ρυμοτομίας ποιήσας διαπνεῖσθαι τὴν πόλιν τοῖς ἐτησίοις ἀνέμοις καὶ τούτων πνεόντων μὲν διὰ τοῦ μεγίστου πελάγους, καταψυχόντων δὲ τὸν κατὰ τὴν πόλιν ἀέρα, πολλὴν τοῖς κατοικοῦσιν εὐκρασίαν καὶ ὑγιείαν κατεσκεύασεν... τὸν δὲ τόπον ἀποτελῶν χλαμύδι παραπλήσιον ἔχει πλατεῖαν μέσην σχεδὸν τὴν πόλιν τέμνουσαν καὶ τῷ τε μεγέθει καὶ κάλλει θαυμαστήν· ἀπὸ γὰρ πύλης ἐπὶ πύλην διοίκουσα τεσσαράκοντα μὲν σταδίων ἔχει τὸ μῆκος, πλέθρου δὲ τὸ πλάτος, οἰκιῶν δὲ καὶ ἱερῶν πολυτελέσι κατασκευαῖς πᾶσα κεκόσμηται» (ΙΖ′ 52). Ὁ δὲ Στράβων (ΙΖ′ 793): «Ἅπασα μὲν οὖν ὁδοῖς κατατέτμηται ἱππηλάτοις καὶ ἁρματηλάτοις, δυσὶ δὲ πλατυτάταις ἐπὶ πλέον ἢ πλέθρου ἀναπεπταμέναις, αἳ δὴ δίχα καὶ πρὸς ὀρθὰς τέμνουσιν ἀλλήλας». Καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς Τάτιος (Λόγ. Ε′): «Τριῶν δὲ ἐν τῷ Νείλῳ πλεύσαντες ἡμερῶν ὁδὸν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἤλθομεν· ἀνιόντι δέ μοι κατὰ τὰς Ἡλίου καλουμένας πύλας, συνηντᾶτο εὐθὺς τῆς πόλεως ἀστράπτον τὸ κάλλος, καί μου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐγέμισεν ἡδονῆς· στάθμη μὲν κιόνων ἑκατέρωθεν ἐκ τῶν Ἡλίου πυλῶν εἰς τὰς Σελήνης πύλας· οὗτοι γὰρ τῆς πόλεως οἱ πυλωροί. Ἐν μέσῳ δὴ τῶν κιόνων, τῆς πόλεως τὸ πεδίον· ὁδὸς δὲ διὰ τοῦ πεδίου πολλὴ καὶ ἔνδημος ἀποδημία· ὀλίγοις δὲ τῆς πόλεως σταδίοις προελθὼν ἦλθον εἰς τὸν ἐπώνυμον Ἀλεξάνδρου τόπον. Εἶδον δὲ ἐντεῦθεν ἄλλην πόλιν καὶ σχιζόμενον ταύτῃ τὸ κάλλος· ὅσος γὰρ κιόνων ὄρχατος εἰς τὴν εὐθυωρίαν, τοσοῦτος ἕτερος εἰς τὰ ἐγκάρσια». Τῆς ὁδοῦ τὴν ὁποίαν διῆλθε τὸ πρῶτον ὁ ἥρως τοῦ Τατίου Κλειτοφῶν μνημονεύει καὶ ὁ Λέων Ἀφρικανὸς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος μ. Χ. λέγων: «Μακρὰ ὁδὸς σῴζεται ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς πύλης εἰς τὴν δυτικήν, ἐνῷ τὸ λοιπὸν τῆς πόλεως εἶναι κατηρειπωμένον».

Καὶ αὗται μὲν αἱ συγγραφικαὶ πηγαί. Ἔχομεν ὅμως καὶ νεωτέρας ἀνασκαφάς, τὰς τοῦ Μαχμοὺτ ἐλ Φαλάκη, τοῦ Botti, τοῦ Hogarth, τοῦ Noack καὶ τοῦ Breccia. Αἱ σοβαρώτεραι τούτων εἶναι αἱ τοῦ ἐλ Φαλάκη, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ πόλις δὲν ἦτο τότε τόσον ἀνεπτυγμένη, ἀφ' ἑτέρου δὲ διέθετεν οὗτος, παρεκτὸς τῆς εἰδικότητός του, ὅλα τὰ πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐντολῆς του χρήσιμα μέσα, τὰ ὁποῖα προθύμως ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν του ὁ Ἰσμαὴλ πασᾶς. Οἱ ἄλλοι ἐξετέλεσαν διατρήσεις τινὰς τοῦ ἐδάφους μεμονωμένας. Ὁ ἐλ Φαλάκη εὗρε, πάσας λιθοστρώτους, ἑπτὰ μὲν ὁδοὺς παραλλήλους κατὰ μῆκος τῆς πόλεως, δηλ. ἀπὸ τῶν ΝΔ πρὸς τὰ ΒΑ ἕνδεκα δὲ καθέτους ἐπὶ τὰς πρώτας κατὰ πλάτος τῆς πόλεως. Χάρις εἰς τὴν διαίρεσιν ταύτην οἱ ΒΔ ἄνεμοι, ἐτησίαι, προσέπνεον εἰς τὴν πόλιν ἀκωλύτως, ἡ δὲ πόλις διῃρεῖτο εἰς τετράγωνα καὶ ὀρθογώνια, τὰ ὁποῖα ὁ Ἄραψ Ἀμποὺλ Φέδα κατὰ

Digitized by Google

τὸν ΙΙ'' αἰῶνα εὗρεν εἰς ἐρείπια προσομοιάζει πρὸς τὸ ἀβάκιον τῶν πεσσῶν. Χάρις ἐπίσης εἰς τὸν τοιοῦτον προσανατολισμὸν τῶν ὁδῶν, εἶχον πᾶσαι δι' ὅλου τοῦ ἔτους κατὰ τὸ ἥμισυ μὲν σκιάν, κατὰ τὸ ἥμισυ δὲ ἥλιον, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ ὑγιεινὸν τῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον ἐξαίρουν πάντες οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς.

Τῶν κατὰ μῆκος ὁδῶν κυριωτάτη ἦτο ἡ Κανωβική, λεγομένη οὕτω, διότι διηυθύνετο πρὸς τὸν Κάνωβον. Ὁ Botti μεταθέτων αὐτὴν πολὺ νοτιώτερον τοῦ μέσου τῆς πόλεως λέγει, ὅτι ἡ ὁδὸς ὠνομάζετο οὕτω, διότι προσήγγιζε πρὸς τὴν κανωβικὴν διώρυγα. Ἡ ἄποψις ὅμως αὕτη δὲν φαίνεται ὀρθή, διότι δὲν ὠνομάζετο Κανωβικὸς ὁ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν βραχίων τῆς διώρυγος, ἀλλὰ ὁ πρὸς τὸν Κάνωβον, ἔπειτα δὲ μεταξὺ τῆς λεωφόρου καὶ τῆς διώρυγος ὑπῆρχον ἄλλαι παράλληλοι καὶ θὰ ὠνομάζετο οὕτω ἡ τελευταία καὶ ἐγγυτάτη πρὸς τὴν διώρυγα. Ἄλλως τε συχνότατα αἱ ὁδοὶ καὶ αἱ πύλαι ὠνοματίζοντο ἀπὸ τὰς γειτονικὰς πόλεις εἰς ἃς ἦγον. Οὕτω ἐν Ἱεροσολύμοις ἔχομεν πύλη Δαμασκοῦ, πύλη Ἰόππης, πύλη Γεθσημανῆς, ἐν Βυζαντίῳ πύλη Ἀδριανουπόλεως, πύλη Σηλυβρίας κλπ. Καὶ ἡ πύλη εἰς ἣν ἀπέληγεν ἡ μεγάλη αὐτὴ λεωφόρος πρὸς Ἀν. ἐλέγετο πύλη Κανωβική. Ἐξ ἄλλου αἱ συγγραφικαὶ μαρτυρίαι βεβαιοῦν ὅτι διήλαυνε τὴν πόλιν κατὰ μέσον, καὶ ὄχι τόσον ἐκτοπισμένη πρὸς νότον ὅσον τὴν θέτει ὁ Botti, καὶ μόνον κατὰ μῆκος τῆς σημειουμένης ὑπὸ τοῦ ἐλ Φαλάκη εὑρέθησαν τεκτονικὰ καὶ γλυπτικὰ μνημεῖα ἀξιόλογα. Τὴν Κανωβικὴν ὁδὸν ὁ Στράβων λέγει «πλατεῖαν κατὰ μῆκος», ὁ δὲ Τάτιος «τῆς πόλεως τὸ πεδίον». Διῄρει δὲ τὴν πόλιν εἰς δύο ἄνισα μέρη τὸ πρὸς Βορρᾶν καὶ τὸ πρὸς Νότον. Ἡ Κανωβικὴ πύλη ἐπὶ Ἀράβων ἐκλήθη *πόρτα τῆς Ρωζέττης* καὶ ἔκειτο, ὅπου σήμερον ἡ πλατεῖα *Μπαποὺρ ἐλ-Μόγε* (Ἀτμομηχανῆς τοῦ ὕδατος) ἐν *Χάδρᾳ* (ἀρχ. *Ἐλευσίς*), πάντοτε μὲν ἐπὶ τῆς Κανωβικῆς ὁδοῦ, ἀλλὰ ἑκατοντάδας τινὰς μέτρων δυτικώτερον τῶν πυλῶν τοῦ Ἡλίου. Δὲν φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Τάτιος εὗρεν αὐτήν, ὅπως θέλει ὁ Zogheb καὶ ἄλλοι, διότι σαφῶς λέγει «*Ἡλίου πυλῶν*» καὶ οὐδὲν πείθει ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ περιώρισαν τὴν πόλιν, ἀφοῦ διετήρησαν τὸ πτολεμαϊκὸν τεῖχος. Ἂν μετέθετον τὴν κυρίαν πύλην τῆς πόλεως ἑκατοντάδας μέτρων, θὰ τῆς ἔδιδον ὄνομα ἄλλο βυζαντινὸν καὶ τοῦτο θὰ ἀνέφερεν ὁ Τάτιος. Ἡ ὁδὸς αὕτη εἶχε καθ' ὅλον τὸ μῆκός της κιονοστοιχίας διπλᾶς καὶ τὸ σύστημα αὐτὸ βλέπομεν εἰς τὴν Αἰλίαν Καπιτωλῖναν (Ἱεροσόλυμα) ἐν τῷ μωσαϊκῷ χάρτῃ τῆς Μαδηβᾶς, τὴν ὁποίαν ἤγειρε βεβαίως ὁ Ἀδριανὸς κατὰ τὸ πρότυπον τῆς πτολεμαϊκῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐπ' αὐτῆς ἔκειντο τὰ ὡραιότερα οἰκοδομήματα, καθ' ὅλον τὸ μῆκος δὲ αὐτῆς ὑψοῦντο ἀγάλματα καὶ ἀνδριάντες. Ἡ Κανωβικὴ ὁδὸς διήρχετο κάτωθεν τῶν βορείων προπόδων τοῦ Κὼμ-ἐλ-Δίκ, ἡ σημερινὴ δὲ λεωφόρος Ρωζέττης—κατὰ τι τμῆμά της μόνον λεγομένη ὁδὸς Φουάτ—καὶ ἡ συνεχὴς αὐτῇ ὁδὸς Σίντι Μιτουάλλι μέχρι τῆς πλατείας Ἁγ. Αἰκατερίνης συμπίπτουν πρὸς τὴν πτολεμαϊκὴν Κανωβικὴν ὁδόν, ὡς κατεδείχθη ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἐλ Φαλάκη. Ὁ Breccia ὑποστηρίζει ὅτι τὸ λιθόστρωτον, τὸ ὁποῖον ἀνεῦρεν ὁ ἐλ Φαλάκη, δὲν ἦτο τῆς πτολεμαϊκῆς ὁδοῦ ἀλλὰ ρωμαϊκῆς τοιαύτης, καθ' ὅσον καὶ ὁ Hogarth καὶ ὁ Noeck εὗρον ἑκατέρωθεν τοῦ λιθοστρώτου καὶ ὑπ' αὐτὸ συντρίμματα ἀρχαιοτέρας πόλεως. Συμπεραίνει λοιπὸν ὅτι πρόκειται περὶ ρωμαϊκῆς ρυμοτομίας διαφόρου τῆς πτολεμαϊκῆς. Τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται ἀληθές, διότι ρωμαϊκὴ λεωφόρος καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς πόλεως, ἂν δὲν συμπίπτῃ πρὸς πτολεμαϊκήν, θὰ προϋπέθετε ἀνάκτισιν ταύτης ἐπὶ ἄλλου σχεδίου, γεγονὸς ὅπερ δὲν ἀναφέρεται οὐδαμοῦ ὅτι συνέβη ἐπὶ Ρωμαίων, διότι ναὶ μὲν ἔπαθε καὶ ἐπεσκευάσθη μερικῶς ἡ πόλις κατὰ καιρούς, ἀλλὰ βεβαίως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδίου. Πᾶσα ἀλλαγὴ διευθύνσεως ὁδοῦ θὰ συνεπήγετο ἀλλοίωσιν τοῦ ὑπογείου δικτύου τῆς ὑδρονομῆς. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ὡς ἁρματήλατος ἡ ὁδὸς συχνὰ ἐλάμβανεν ἀνάγκην ἐπισκευῶν.

Οἱ Μαχμοὺτ ἐλ Φαλάκη καὶ Νερούτσος ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ ὁδός, δι' ἧς εἰσῆλθε καὶ διέσχισε τὴν πόλιν ὁ Κλειτοφῶν, ἦτο ἡ μεγάλη ὁδὸς κατὰ πλάτος. Καὶ ὁ μὲν πρῶτον ἀποβιβάζει αὐτὸν εἰς ποτάμιον λιμένα, τὸν *Βασιλικόν*, ὅθεν ἡ ὁδὸς αὕτη ἔφερε πρὸς τὴν *Ἄκραν Λοχιάδα*, ὁ δὲ δυσμικώτερον, εἰς τὸν ποτάμιον λιμένα *Φιάλαν*, ὅθεν ἡ ὁδὸς αὕτη, διερχομένη ἔμπροσθεν τοῦ *Σώματος*, ἔληγεν ἐγγὺς καὶ δυτικῶς τοῦ *Καισαρείου*, συμπίπτουσα πρὸς τὴν σημερινὴν ὁδὸν Νέμπι Δανιάλ. Ἀλλ' ὁ Δ. Οἰκονομόπουλος ὀρθῶς δέχεται ὅτι ὁ Τάτιος εἰσάγων τὸν ἥρωά του διὰ τῆς πύλης τοῦ Ἡλίου, ἥτις ἐπεράτωνε τὴν κατὰ μῆκος Κανωβικὴν ὁδόν, ἀποβιβάζει αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, ἐπὶ τῆς διώρυγος Ἀγαθοδαίμονος, κατά τι σημεῖον τῆς κατὰ τὴν Ἐλευσῖνα. Καὶ ἔχει δίκαιον, διότι ὁ Τάτιος γράφει μὲν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος ὅτι ἡ συνοικία τοῦ Βρουχίου ἦτο κατεστραμμένη ἀπὸ τοῦ 270 μ. Χ., ἀλλὰ γράφει μυθιστόρημα ἱστορικὸν καὶ περιγράφει τὴν πόλιν ὡς ἦτο πρὸ τῶν καταστροφῶν. Ἔπειτα ἡ κατὰ πλάτος ὁδὸς τοῦ ἐλ Φαλάκη δὲν διχάζει τὴν πόλιν. Ἐπὶ πλέον παρατηροῦμεν ὅτι ἐκ τῶν ποταμίων λιμένων, ὁ μὲν ἀνατολικώτερος ἦτο ὠχυρωμένος καὶ ἔδιδεν εἰς τὰ ἀνάκτορα, δὲν θὰ ἦτο ἄρα ἀποβάθρα δημοσία. Τὸ ἀνάκτορον ὤφειλε νὰ εἶχεν ἐπὶ τῆς διώρυγος ἴδιον λιμένα, ὅπως εἶχε καὶ εἰς τὸν μυχὸν τῆς *Λοχιάδος* ἴδιον θαλάσσιον τοιοῦτον, εἰς δὲ τὴν Σχεδίαν ναύσταθμον τῶν βασιλικῶν θαλαμηγῶν.

Ὁ δὲ ἄλλος, ὁ δυτικώτερος, ἡ Φιάλα, ἦτο ἐμπορικὸς καὶ δι' αὐτὸ ἡ ἀπ' αὐτῆς κατὰ πλάτος ὁδὸς ἔφερεν εὐθὺ πρὸς τὸ Ἐμπόριον καὶ τὰς *Ἀποστάσεις* (ἀποθῆκας). Ὅτι δὲ οἱ ταξιδιῶται ἀπὸ καὶ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας ἀπεβιβάζοντο εἰς τὴν Ἐλευσῖνα ἢ τὴν Νικόπολιν διὰ νὰ εἰσέλθωσι διὰ τῆς μεγάλης Πύλης, ὅπου βέβαια αὐστηρῶς ἐξητάζοντο ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Στράβων, τοῦτο φαίνεται καὶ ἀπὸ τὶ χωρίον τῶν «Μακκαβαίων» (Δ'.11), ὅπου λέγει ὁ Ἰώσηπος «τούτων δὲ (τῶν Ἰουδαίων) ἐπὶ τὴν λεγομένην Σχεδίαν ἀχθέντων καὶ τοῦ παράπλου περανθέντος, καθὼς ἦν δογματισμένον τῷ βασιλεῖ, προσέταξαν αὐτοὺς ἐν τῷ πρὸ τῆς πόλεως Ἱπποδρόμῳ παρεμβαλεῖν, ἀπλέτῳ καθεστῶτι περιμέτρῳ καὶ πρὸς παραδειγματισμὸν ἄγαν εὐκαιροτάτῳ καθεστῶτι, πᾶσι τοῖς καταπεραινομένοις εἰς τὴν πόλιν καὶ τοῖς ἐκ τούτων εἰς τὴν χώραν στελλομένοις πρὸς ἐκδημίαν». Ὁ ἴδιος λέγει (Ἰουδ. Πόλ. Δ'. 11. α'): «Εἰς δὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀφιγμένῳ τῷ Οὐεσπασιανῷ τὰ ἀπὸ τῆς Ρώμης εὐαγγέλια ἧκε.... Αὐτὸς μέντοι εἰς τὴν Ρώμην ὥρμητο, τὸν δὲ υἱὸν Τίτον μετὰ τῆς ἐκκρίτου δυνάμεως ἀπέστειλεν ἐξαιρήσοντα τὰ Ἱεροσόλυμα· ὁ δὲ προελθὼν πεζῇ μέχρι Νικοπόλεως κἀκεῖθεν ἐπιβήσας τὴν στρατιὰν μακρῶν πλοίων ἀναπλεῖ διὰ τοῦ Νείλου..»

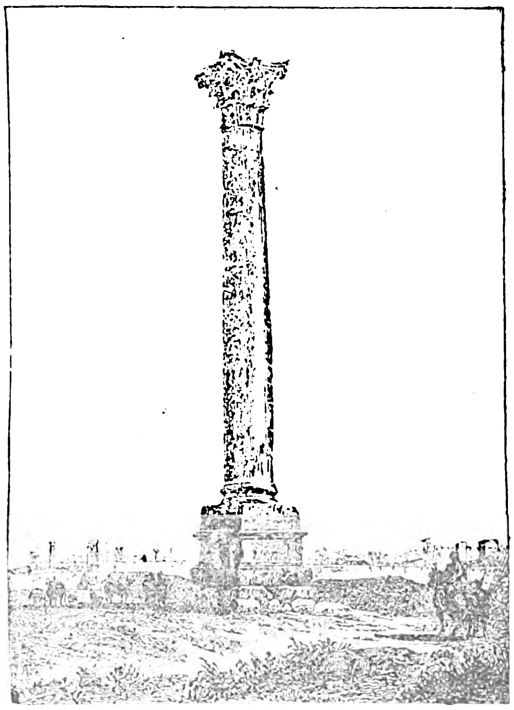

16.—*Ἡ λεγομένη στήλη τοῦ Πομπηΐου.*

Καὶ ὁ Πλίνιος (VII 23) λέγει ὅτι ἀπὸ Νικοπόλεως ἀπεβιβάζοντο οἱ ἀπὸ Ἀλεξανδρείας διὰ τὴν Κοπτόν, οἱ διὰ τοῦ Νείλου ἀναγόμενοι.

Ἑκατέρωθεν τῆς Κανωβικῆς ταύτης λεωφόρου καὶ παράλληλοι πρὸς ταύτην ἦσαν ἀνὰ τρεῖς ὁδοὶ στενότεραι, ἀπέχουσαι ἀπ' ἀλλήλων 278 μ. Μόνον τὴν τρίτην πρὸς νότον εὗρεν ἀπέχουσαν τῆς προηγουμένης της 177 μ., ὥστε αὕτη ἦτο μία τῶν διαμέσων ὁδῶν. Αἱ κάθετοι πρὸς αὐτὰς ἀπεῖχον ἀπ' ἀλλήλων 330 μ. Φυσικὰ δὲ καὶ μεταξὺ τούτων ὑπῆρχον διάμεσοι ὁδοὶ μὴ διήκουσαι πᾶσαι ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον.

Αἱ δύο κύριαι διεσταυροῦντο κατὰ τὸ Τετράπυλον ἢ τὸ πεδίον τῆς πόλεως. Ἑκατέρα δὲ διῄρειτο καθ' ὅλον τὸ μῆκος της δι' αὔλακος ἑνὸς μέτρου πλάτους, ἡ ὁποία σημειώνει δενδροστοιχίαν. Ἡ μία λωρὶς τῆς ὁδοῦ, ἐκ τῶν δύο εἰς ἃς ἐχώριζε ταύτην ἡ δενδροστοιχία, ἦτο λιθόστρωτος, ἡ δὲ ἄλλη ἐστρωμένη διὰ χαλίκων καὶ μίγματος συμπαγοῦς. Τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἐλ Φαλάκη βεβαιώνει τὸ χωρίον τοῦ Στράβωνος «ὁδοῖς ἱππηλάτοις καὶ ἁρματηλάτοις» καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Εὐσεβίου «διὰ πάσης τῆς πόλεως κατὰ τοῦ τραχέος λιθοστρώτου σύροντες, προσαρασσομένην τοῖς μυλαίοις λίθοις.» Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἡ λιθόστρωτος ταινία ἦτο προωρισμένη διὰ τοὺς ἱππεῖς, ἡ δὲ ἄλλη διὰ τὰ ἅρματα, ἐνῷ οἱ πεζοὶ ἐκυκλοφόρουν ὑπὸ τὰς στοὰς τῶν ἑκατέρωθεν κιονοστοιχιῶν.

Ὁ Breccia διερευνῶν τὸ ζήτημα τῆς ρυμοτομίας τῆς πτολεμαϊκῆς πόλεως εἰς τὸν ὁδηγὸν τοῦ Μουσείου «Alexandria ad Aegyptum» καταλήγει συμπεραίνων ὅτι τὸ διάγραμμα τοῦ ἐλ Φαλάκη πρέπει νὰ γίνῃ δεκτὸν ὡς τὸ καλύτερον κατὰ προσέγγισιν, μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν ὅτι ὁ ἐλ Φαλάκη ἐξέτεινε πολὺ πρὸς Δυσμὰς τὰς κατὰ μῆκος ὁδούς.

ΑΙ ΣΥΝΟΙΚΙΑΙ. Ὁ Φίλων (εἰς Φλάκκον) λέγει: «Πέντε μοῖραι τῆς πόλεώς εἰσιν ἐπώνυμοι τῶν πέντε στοιχείων τῆς ἐγγραμμάτου φωνῆς» καὶ ὁ Ψευδο-Καλλισθένης: «θεμελιώσας τὸ πλεῖστον τῆς πόλεως Ἀλέξανδρος καὶ χωρογραφήσας ἐπέγραψε γράμματα πέντε Α, Β, Γ, Δ, Ε», καὶ ἐξηγεῖ ὅτι ταῦτα ἐσήμαινον «Ἀλέξανδρος Βασιλεὺς γένος Διὸς ἔκτισε». Πράγματι εἰς τὸ περὶ τοῦ τάφου τῆς Κλεοπάτρας (βλ. κατωτέρω) κεφάλαιόν μας βλέπει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Ἴσιδος Πλουσίας μνημονευομένην τὴν συνοικίαν Β. Παρ' Ἰωσήπῳ δὲ ἀναγινώσκομεν (Ἰουδ. Πόλ. Β' λστ'): «οἱ δὲ ὁρμήσαντες εἰς τὸ καλούμενον Δέλτα, συνῴκιστο γὰρ ἐκεῖ τὸ Ἰουδαϊκόν».

Κατὰ ταῦτα ἡ πόλις διῃρεῖτο εἰς πέντε συνοικίας, ἐπονομουμένας ἀπὸ τῶν πέντε πρώτων γραμμάτων του ἀλφαβήτου, ὧν δύο ἡ Β καὶ ἡ Δ ἐπιβεβαιοῦνται ἀσφαλεῖς. Ποῦ ἔκειντο καὶ πόση ἡ ἔκτασίς των; Ἡ Β ἔκειτο ὅπου εὑρέθη ἡ ἐπιγραφὴ τῆς Πλουσίας Ἴσιδος, ἤτοι εἰς τὸ *Βρούχιον*, ἡ δὲ Δ πέραν τῆς *Ἄκρας Λοχιάδος*. Εἶναι λογικὸν νὰ θέσωμεν τὴν Α εἰς τὴν *Ρακῶτιν*, ὅπου ἔκειτο τὸ Σαράπειον, διότι ἐκεῖ ὑπῆρξεν ὁ ἀρχικὸς πυρὴν τῆς πόλεως. Ἦτο αὕτη χωρίον ἁλιέων φαραωνιστὶ λεγόμενον *Ρακατὶ* (κοπτιστὶ *Ρακότι*), «Ρακῶτιν» λέγει ὁ Στράβων, «ἡ νῦν μὲν τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεώς ἐστι μέρος τὸ ὑπερκείμενον τῶν νεωρίων, τότε δὲ κώμη ὑπῆρχε». Εἶναι ἡ ΝΔ συνοικία. Τὰ Γ καὶ Ε δύνανται νὰ τοποθετηθῶσι κατὰ πιθανότητα οὕτω: Ἐπειδὴ τὸ Δ ἦτο ἀσφαλῶς ἰουδαϊκόν, ὁ δὲ Ἀλεξανδρεὺς καὶ Ἰουδαῖος Φίλων λέγει ὅτι «τῶν συνοικιῶν δύο ἰουδαϊκαὶ λέγονται διὰ τὸ πολλοὺς Ἰουδαίους ἐνταῦθα κατοικεῖν», πρέπει νὰ εἶναι συνεχεῖς αἱ δύο αὗται συνοικίαι. Ἐκ τῶν φυλετικῶν συρράξεων, αἱ ὁποῖαι αἱματοκύλισαν τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπὶ Κυρίλλου καὶ Θεοφίλου, φαίνεται καθαρὰ ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως δὲν ἦτο μεμιγμένος φυλετικῶς. Καὶ σήμερον εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Αἰγύπτου, Ἑβραῖοι, Μουσουλμάνοι καὶ Χριστιανοὶ εἶναι χωρισμένοι (*Χάρι-ἐλ-Ρούμ, Χάρτ-ἐλ-Γιαχούδ*). Ἡ συνοικία λοιπὸν Γ θὰ ἦτο ἡ ΝΑ τῆς πόλεως. Οὕτως ἡ Ε μένει διὰ τὸ ΒΔ τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὅτι δὲ τὸ Δ ἔκειτο ἀπὸ τῆς Λοχιάδος καὶ ἐκεῖθεν, φαίνεται ἐξ ὧν λέγει (Κατὰ Ἀπίωνος) ὁ Ἰώσηπος: «Ἐλθόντες ἀπὸ Συρίας ᾤκησαν πρὸς ἀλίμενον θάλασσαν γειτνιάζοντες ταῖς τῶν κυμάτων ἐκβολαῖς... Οὐκ οἶδα δὲ τί ποτ' ἂν ἔλεγεν ὁ Ἀπίων εἰ πρὸς τῇ Νεκροπόλει κατῴκουν καὶ μὴ πρὸς τοῖς βασιλείοις ἦσαν ἱδρυμένοι».

Δὲν ὑπάρχει ἄλλο μέρος ἀλίμενον καὶ πρὸς τοῖς βασιλείοις παρὰ ἡ ἀμέσως ἀνατολικῶς τῆς Λοχιάδος ἀκτή. Ἡ ἔκτασίς δὲν ἦτο μεγάλη ἀλλ' ἦτο πυκνότατα κατῳκημένη, «μοῖρα ἐλαχίστη καὶ βραχυτάτη» λέγει ὁ Φίλων (περὶ ἀρετῶν καὶ πρεσβείας πρὸς Γάϊον).

Ὁ Δ. Οἰκονομόπουλος θέλει τὸ Βρούχιον Ε γράμμα καὶ τὴν ΒΔ συνοικίαν Β. Ὁ Zogheb δέχεται τὸ ἀντίθετον. Τὸ ζήτημα θὰ ἐκρίνετο ὁριστικῶς, ἂν ἐγνωρίζομεν ποῦ ἔληγε τὸ Βρούχιον, διότι ἡ ἐπιγραφὴ τῆς Ἴσιδος Πλουσίας εὑρέθη ἀκριβῶς εἰς τὰ δυτικά της. Συμμεριζόμεθα τὴν γνώμην τοῦ Zogheb, διότι γνωρίζομεν, ὅτι τὸ Βρούχιον ἦτο ἐκτεταμένον, ὄχι ὅμως καὶ τὸ ἐπιχείρημά του, ὅτι τὸ Β εἶναι ἀρχικὸν γράμμα τῆς λέξεως Βρούχιον. Εἰς τὰς ἄλλας συνοικίας τὸ ἀρχικὸν δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει. Ἄλλως τε καὶ ὁ Εὐσέβιος καὶ Ἀπολλώνιος ὁ γραμματικὸς τὴν ὀνομάζουν *Πυρούχειον*, ἐκ τῶν αὐτόθι ἀποθηκῶν σίτου, περὶ ὧν ὁμιλεῖ Δίων ὁ Κάσσιος. Κατὰ τὸν Στράβωνα τὸ Βρούχιον ἀπετέλει τὸ τρίτον τῆς πόλεως: «τῶν γὰρ βασιλέων ἕκαστος ὥσπερ τοῖς κοινοῖς ἀναθήμασι προσεφιλοκάλει τινὰ κόσμον, οὕτω καὶ οἴκησιν ἰδίᾳ περιεβάλλετο πρὸς ταῖς ὑπαρχούσαις, ἅπαντα μὲν συναφῆ καὶ ἀλλήλοις καὶ τῷ λιμένι καὶ ὅσα ἔξω αὐτοῦ» καὶ ὁ Διόδωρος: «Προσέταξε δ' ὁ Ἀλέξανδρος καὶ βασίλεια κατασκευάσαι θαυμαστὰ κατὰ τὸ μέγεθος καὶ βάρος τῶν ἔργων. Οὐ μόνον δ' ὁ Ἀλέξανδρος ἀλλὰ καὶ οἱ μετ' αὐτὸν βασιλεύσαντες Αἰγύπτου μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου σχεδὸν ἅπαντες πολυτελέσι κατασκευαῖς ηὔξησαν τὰ βασίλεια». Ἐκτὸς δὲ τῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν κήπων των ὑπῆρχον εἰς τὸ Βρούχιον ὅλα τὰ κατὰ μῆκος τῶν σημερινῶν προκυμαιῶν τοῦ Μεγ. λιμένος θαυμάσια οἰκοδομήματα καὶ ναοί.

Ὁ Botti εἰς τὸν χάρτην του διαιρεῖ συμμετρικῶς τὴν πόλιν εἰς τὰ πέντε τμήματα καὶ δίδει εἰς αὐτὴν διαδοχικῶς τὰ πέντε γράμματα. Τὸ Α θέτει εἰς τὸ Βρούχιον τὴν συνοικίαν τῶν εὐγενῶν(;), δυτικῶς ταύτης ἀμέσως τὸ Β μὲ τ' ἀνάκτορα, κατόπιν τὸ Γ περιλαμβάνον τὸ Καισάρειον, τὸ Σῶμα, τὸ Μουσεῖον, τὸ Πτολεμεῖον (δημιούργημα τῆς φαντασίας τοῦ Botti) καὶ κατόπιν τὸ Δ κατὰ τὸ Ἑπταστάδιον, ἐμπορικὴν συνοικίαν, καὶ ἔπειτα τὸ δυτικώτατον Ε, ἡ ναυτικὴ συνοικία τοῦ Εὐνόστου. Λησμονεῖ ὅτι ὁ Στράβων ἐπεκτείνει τὸ Βρούχιον εἰς τὸ τρίτον τῆς πόλεως καὶ ἑπομένως ἡ συμμετρικὴ αὐτὴ διαίρεσις εἶναι ἀστή-

Digitized by Google

ρικτος. Ἔπειτα ὅτι τὸ γράμμα Β ἀνῆκεν εἰς τὸ Βρούχιον, καὶ ὅτι τοῦτο περιελάμβανε τὸ Σῶμα καὶ τὸ Μουσεῖον.

Πλὴν τῶν τμημάτων ἢ μοιρῶν τούτων τῆς πόλεως, οἱ συγγραφεῖς καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ ἀναφέρουν καὶ συνοικίας τινάς, αἱ ὁποῖαι ἦσαν μικρὰ μέρη τῶν μοιρῶν. Τοιαύτη φαίνεται νὰ ἦτο ἡ *Ἀσπενδία*, τῆς ὁποίας μνημονεύουν ὁ Ἀθήναιος (Δ' κγ') καὶ ὁ Ψευδοκαλλισθένης (Α' λα') λέγων: «εἶτα διορύσσει τοῦ Ἀγοραίου πλατὺς καὶ μέγιστος ποταμὸς ὁ καλούμενος Ξυλέρω, νῦν Ἀσπενδία τυγχάνουσα». Τὴν θέτουν εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Βρουχίου παρὰ τὸ πεδίον τῆς πόλεως. Ὁ Lombroso εἰκάζει ὅτι θὰ κατῳκεῖτο ἀπὸ Μικρασιάτας τῆς πόλεως *Ἀσπένδου* τῆς Παμφιλίας (Στράβων ΙΔ' 667). Εἰς ἡμᾶς ἡ ἔκφρασις «Ἀσπενδία τυγχάνουσα» ὑποδηλοῖ μᾶλλον ὅτι πρόκειται περὶ οὐσιαστικοῦ καὶ ὄχι κυρίου ὀνόματος. Ἀναφέρονται ἐπίσης τὸ *Ἀγόριον*, τὰ *Ἐκθέματα*, ὁ *Ἀργέου στῦλος* καὶ τὸ ἐπὶ θαλάσσης *Βενδίδειον*. Ὁ ἱερὸς Θεοφάνης (Χρονογρ. στήλ. 286, Ἐκδ. Migne) ἀναφέρει τὴν *Χεραίου* καὶ τὸν *Κοπρῶνα*: «τούτῳ τῷ ἔτει (459) ὠρύγη ὁ ποταμὸς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀπὸ τῆς Χεραίου ἕως τοῦ Κοπρῶνος». Εἶναι συνοικίαι ἢ τοποθεσίαι ἐμφανιζόμεναι ἐπὶ Βυζαντινῶν; Ἡ θέσις τῆς Χεραίου δὲν καθωρίσθη. Πάντως τίθεται εἰς τὰ ἀνατολικὰ τῆς πόλεως. Τὸν σχηματισμὸν τοῦ Κοπρῶνος ἢ τῶν Κοπριῶν ἐξηγεῖ ὁ Ψευδοκαλλισθένης ἐκ τῆς συσσωρεύσεως ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν ἐκ τῶν θεμελίων ὀρυττομένων χωμάτων. Ὁ Νεροῦτσος ἀποδίδει τὴν μεγάλην ἔκτασιν τῶν λόφων ἐκ συντριμμάτων κεράμων ἀνατολικῶς τῆς πόλεως εἰς τὰς ἐπιμνημοσύνους ἀνάγκας. «Ὄχι μόνον ἔθετον εἰς λαγύνους τὴν τέφραν καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν πτωχῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν νεκρικῶν δείπνων τὰς τροφὰς ἐκόμιζον ἐντὸς πηλίνων δοχείων. Καὶ ἐπειδὴ ἡ δεισιδαιμονία δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἐπανέρχωνται οἴκαδε κατόπιν τοιαύτης χρησιμοποιήσεως, τὰ συνέτριβον ἐπὶ τόπου».

Ὁ Breccia ὀρθῶς παρατηρεῖ ὅτι οἱ λόφοι οὗτοι, τὰ «*κεράμια*» τῶν Ἑλλήνων ἢ τὰ «*montes testacci*» τῶν Ρωμαίων, ὀφείλονται εἰς τὸ ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ πάσης οἰκιακῆς χρήσεως δοχεῖα ἦσαν πήλινα: τὰ μαγειρικὰ σκεύη, τὰ ἐπιτραπέζια, τὰ δοχεῖα ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀπετίθεντο ὑγρὰ καὶ σπόροι· ἡ ἐξαγωγὴ καὶ ἡ εἰσαγωγὴ ἐλαίου, οἴνου, σίτου, ἐλαιῶν κτλ. ἐγίνετο ἐντὸς λαγύνων. Ἐπίσης αἱ λυχνίαι καὶ μυριάδες ἀναθηματικῶν ἀγαλματίων ἢ κοσμητικῶν, ἀκόμη δὲ καὶ οἱ κύλινδροι ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐφυλάττοντο οἱ πάπυροι ἦσαν πήλινοι. Κάθε πλοῖον καταπλέον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον ἢ τὸν Εὔξεινον ἦτο φορτωμένον μ' ἐμπορεύματα ἐντὸς πηλίνων δοχείων καὶ ἀπὸ σκεύη πήλινα. Ὁ καθεὶς λοιπὸν ἠμπορεῖ νὰ φαντασθῇ πόσαι χιλιάδες συνετρίβοντο καθημερινῶς εἰς τὴν πόλιν. Τὰ συντρίμματα αὐτὰ μὲ τὰς ἄλλας ἀκαθαρσίας τῶν οἰκιῶν καὶ τῆς ἀγορᾶς μετεφέροντο καὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὰς γυμνὰς ἀνατολικὰς ἐκτάσεις τῶν ὁποίων ἰσοπέδωσαν τοὺς λάκκους καὶ ἐξῆρον τὸ ἔδαφος. Εἰς διάστημα αἰώνων τινῶν ἐξετάθησαν καὶ ὑψώθησαν τόσον οἱ λόφοι οὗτοι, ὥστε ἂν καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐκεῖθεν ὀρύττονται τὰ *σάκφ* διὰ νὰ κάμουν béton armé διὰ τὴν ὁδοποιΐαν καὶ τὰ θεμέλια, εἶναι ἀκόμη ἀνεξάντλητα.

Μεταγενέστεροι συγγραφεῖς διακρίνουν τὴν *Παλαιὰν πόλιν*, ἤτοι τὴν περὶ τὴν Ρακῶτιν, ἀπὸ τῆς *Νέας πόλεως*, ἥτις ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ κέντρου πρὸς τὰ Ἀν. τείχη.

ΟΙΚΙΑΙ. Περὶ τῆς μορφῆς τῶν ἰδιωτικῶν οἰκημάτων τῆς ἀρχαίας Ἀλεξανδρείας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν πληροφορίας ἀμέσους, δεδομένου ὅτι δὲν διεσώθησαν τοιαῦται. Ἐμμέσως μόνον γνωρίζομεν ὅτι αἱ οἰκίαι ἦσαν στεναὶ καὶ ὑψηλαὶ «ὑφασμέναι ἑνὶ μόνῳ λίθῳ», ὅπως λέγει ὁ Ἀγαθίας, ὅταν ὁμιλῇ περὶ τοῦ τρομεροῦ κυματοειδοῦς σεισμοῦ, ὅστις κατέστρεψε τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, ἀφήσας πλοῖα καὶ ἰχθῦς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως. Ὁ γράψας περὶ τοῦ «Ἀλεξανδρινοῦ πολέμου» τοῦ Ἰ. Καίσαρος Ἵρτιος λέγει, ὅτι ἡ κωμόπολις τῆς Φάρου ἦτο ὠχυρωμένη δι' ὑψηλῶν πύργων ἡνωμένων πρὸς ἀλλήλους καὶ πολλαί της οἰκίαι εἶχον ὕψος 30 ποδῶν. Ὁ δὲ Ἰ. Καῖσαρ παρατηρεῖ ὅτι ὁ τρόπος τῆς οἰκοδομήσεως τῶν οἰκιῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καθίστανεν αὐτὰς ἱκανὰς νὰ διαφύγωσι τὸν ἐμπρησμόν. Εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον τοῦ Μιλάνου ἀπόκειται σειρὰ πλακῶν ἐξ ἐλέφαντος μετὰ τῶν ἀναγλύφων παραστάσεων, αἵτινες πλάκες ἐκόσμουν τὸν θρόνον τοῦ ἐν Γκράδο ναοῦ τοῦ ἁγ. Μάρκου. Εἰς δύο ἐξ αὐτῶν παρίσταται ὁ Εὐαγγελιστὴς τὸ μὲν θεραπεύων τὸν Ἀνιανόν, τὸ δὲ βαπτίζων αὐτὸν καὶ τοὺς οἰκείους του. Εἰς ταύτας φαίνονται αἱ οἰκίαι ὑψηλαί, πολυγωνικαί, ἐστεγασμέναι διὰ θόλων· ἡ βάπτισις γίνεται ἔξω τοῦ τείχους τῆς πόλεως, τοῦτο δὲ δεικνύει ἡ ἀριστερὰ πύλη καὶ ἡ καμπὴ τῶν τειχῶν καὶ πιθανώτατα θὰ ἐγένετο εἰς τὴν διώρυγα, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Ἰορδάνου· ἐνῷ ἡ ἴασις τελεῖται ἐντὸς τῆς πόλεως, ὅπως μαρτυροῦν αἱ οἰκίαι εὑρισκόμεναι ἐντεῦθεν τῶν πύργων τοῦ τείχους.

ΤΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑ. Ὅτι τὰ βασίλεια ἤρχιζον ἀπὸ τὴν ρίζαν τῆς Λοχιάδος καὶ εἶχον μέρος αὐτῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, εἴτε πρὸς τὸν Μ. Λιμένα, εἴτε πρὸς τὴν «ἐπ' Ἐλευσῖνι θάλασσαν», φαίνεται ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἀφηγεῖται ὁ Πλούταρχος ὅτι εἰσέδυσεν ἡ Κλεοπάτρα εἰς τὰ ἀνάκτορα πρὸς συνάντησιν τοῦ Καίσαρος (Ἰ. Καῖσαρ μθ'): «Κἀκείνη παραλαβοῦσα τῶν φίλων Ἀπολλόδωρον τὸν Σικελιώτην, μόνη εἰς ἀκάτιον μικρὸν ἐμβᾶσα, τοῖς μὲν βασιλείοις προσέσχε ἤδη συσκοτάζοντος, ἀπόρου δὲ τοῦ λαθεῖν ὄντος ἄλλως, ἡ μὲν εἰς στρωματόδεσμον ἐνδῦσα προτείνει μακρὰν ἑαυτήν, ὁ δὲ Ἀπολλόδωρος ἱμάντι συνδήσας τὸν στρωματόδεσμον εἰσκομίζει διὰ θυρῶν πρὸς τὸν Καίσαρα. Καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ λέγεται τῆς Κλεοπάτρας φανείσης ἁλῶναι, λαμπρᾶς φανείσης καὶ τῆς ἄλλης ὁμιλίας καὶ χάριτος ἥττων γενόμενος, διαλλάξαι πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὡς συμβασιλεύσουσαν». Πιθανώτατα δὲν ἦλθον ἐκ Συρίας διὰ τῆς λέμβου ἀλλὰ διὰ μεγαλυτέρου πλοίου καὶ ὅταν ἔφθασεν εἰς ὄψιν τῆς πόλεως ἐπέβη τῆς λέμβου. Ἀπετελοῦντο δὲ τὰ βασίλεια ἐκ τῶν ἐπιθαλασσίων καὶ τῶν ἐσωτέρων οἰκοδομῶν, κήπων καὶ ἄλλων παραρτημάτων. Ὁ πλοῦτος, ἡ φιλοκαλία, ἡ πρὸς τὰ μεγαλοπρεπῆ τάσις τῶν Πτολεμαίων καὶ ἡ συρροὴ τόσων ἐξαιρέτων μηχανικῶν, συνετέλεσαν βέβαια ὥστε τὰ πτολεμαϊκὰ βασίλεια νὰ παρουσιάζουν ὅ,τι οἱ τότε χρόνοι ἐπέτρεπον ἐκπληκτικώτερον.

ΣΑΡΑΠΕΙΟΝ. Ἀπὸ τῶν συγγραφικῶν μαρτυριῶν συνάγεται, ὅτι τὴν λατρείαν τῆς Ἑλληνοαιγυπτιακῆς θεότητος τοῦ Σαράπιδος εἰσηγήθη Πτολεμαῖος ὁ Α'. Κατὰ τὸν Ψευδοκαλλισθένη (Α' 33) «εὗρεν Ἀλέξανδρος ἐν τοῖς ὑψηλοῖς βουνοῖς ναὸν ἱδρυμένον καὶ ἡλίου στύλους κατὰ τὸ ἡρῷον. Ἐζήτει δὲ καὶ τὸ Σαραπεῖον κατὰ τὸν αὐτῷ δοθέντα χρησμὸν ὑπὸ Ἄμμωνος. Ἐζήτει δὲ τὸν θεὸν τὸν πάντα δεχόμενον καὶ δὴ ἐποίησεν ἀπέναντι τοῦ ἡρῴου βωμὸν μέγαν, ὃς νῦν καλεῖται *Βωμὸς Ἀλεξάνδρου*, πολυτελῆ, ἐν ᾧ θυσίαν ἐθέσπισε καὶ προσευξάμενος εἶπε:

Ὅστις ποτ' οὖν τυγχάνεις προνοούμενος
ταύτης τῆς γῆς καὶ τὸν ἀτέρμονα κόσμον
ἐπιδέρκῃ, παράδεξαι τὴν θυσίαν
καὶ βοηθός μοι γενοῦ πολέμοις».

»Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐπέθηκε τὰ ἱερεῖα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ. Αἰφνιδίως δὲ μέγιστος ἀετὸς καταπτὰς ἥρπασε τὰ σπλάγχνα τοῦ θύματος καὶ διὰ τοῦ ἀέρος ἐφέρετο καὶ ἀφῆκεν αὐτὰ ἐπί τινος ἑτέρου βωμοῦ. Κατασκοπήσας δὲ Ἀλέξανδρος τὸν τόπον, παραγενόμενος ἐν τάχει, εἶδε τὰ σπλάγχνα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ κείμενα, τὸν δὲ βωμὸν ὑπὸ ἀρχαίων καθιδρυθέντα καὶ σηκὸν καὶ ξόανον ἔνδον παρακαθεζόμενον, καὶ τῇ δεξιᾷ χειρὶ κομίζον θηρίον πολύμορφον, τῇ δὲ εὐωνύμῳ σκῆπτρον κατέχον καὶ παρεστήκει τῷ ξοάνῳ κόρης ἄγαλμα μέγιστον. Ἐπυνθάνετο οὖν τῶν ἐκεῖσε κατοικούντων τίς ἄρα ὁ ἐνταῦθα θεὸς τυγχάνει· οἱ δὲ ἔφασαν μὴ εἰδέναι μέν, παρειληφέναι δὲ ὑπὸ τῶν προπατόρων, Διὸς καὶ Ἥρας ἱερὸν εἶναι, ἐν ᾧ καὶ τοὺς ὀβελίσκους ἐθεάσατο τοὺς μέχρι τοῦ νῦν κειμένους ἐν τῷ Σαραπείῳ, ἔξω τοῦ περιβόλου τοῦ νῦν κειμένου ἐν οἷς ἦν κεχαραγμένα γράμματα ἱερογλυφικά. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐπύθετο τίνες εἰσὶν οἱ ὀβελίσκοι. Οἱ δὲ εἶπον: «Βασιλέως Σεσογχώσεως κοσμοκράτορος κεῖται ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἱεροῖς γράμμασι: «*Βασιλεὺς Αἰγύπτου Σεσόγχωσις τῷ προστάτῃ τοῦ κόσμου ἀνέθηκε*». Εἶπε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἀποβλέψας εἰς τὸν θεόν: «Μέγιστε, ὦ Σάραπι· εἰ σὺ τυγχάνεις τοῦ κόσμου θεός, δήλωσόν μοι».

Ἐπίσης ἀλλαχοῦ ἀναφέρει: «Κελεύει δὲ καὶ Παρμενίσκῳ ἀρχιτέκτονι ξόανον κατασκευάσαι δομησάμενον τέμενος, ἐμφερὲς τοῖς ὁμηρικοῖς στίχοις:

ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων
ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγα δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπος»

»Ὁ μὲν οὖν Παρμενίσκος κατεσκεύασε τὸ καλούμενον «Παρμενίσκου Σαραπεῖον».

Καὶ ὁ Σουΐδας μᾶς πληροφορεῖ ὅτι «ναὸς τοῦ Σαράπιδος ὑπ' Ἀλεξάνδρου ἐκτίσθη παμμεγέθης καὶ πάνυ λαμπρός» καὶ ὁ Μαλαλᾶς λέγει ὅτι «Ἀλέξανδρος ἔκτισε καὶ ἱερὸν τῷ Σαράπιδι ἡλίῳ» καὶ ὁ Τάκιτος ὅτι τὸ Σαράπειον ᾠκοδομήθη ὅπου προϋπῆρχεν ἔκπαλαι ναὸς εἰς τιμὴν τοῦ Σαράπιδος καὶ τῆς Ἴσιδος.

Ὅλα αὐτὰ μαρτυροῦν δύο τινά, πρῶτον ὅτι ἡ λατρεία θεοῦ Σαράπιδος ἦτο ἰθαγενὴς ἐν Ρακώτιδι καὶ δεύτερον ὅτι τὸ μεγαλειῶδες Σαραπεῖον ἐκτίσθη ἐπὶ τόπου ἀρχαιοτέρου ἱεροῦ. Ἂν δὲν ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου πιθανὸν νὰ εἶχε περιληφθῇ ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς πόλεως καὶ ἐξετελέσθη ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Α'. Πιθανώτερον δὲ καθ' ἡμᾶς μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ νὰ ἐξυφάνθησαν οἱ περὶ Ἀλεξάνδρου οὗτοι μῦθοι. Ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς λατρείας ἐμυθολογήθησαν ποικίλα. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος» βιβλίου ἀναφέρει (ΚΗ') ὅτι Πτολεμαῖος ὁ Σωτὴρ εἶδε καθ' ὕπνον τὸν ἐν Σινώπῃ κολοσσὸν τοῦ Πλούτωνος, οὗ ἠγνόει τήν τε ὕπαρξιν καὶ τὴν μορφήν, διατάσσοντα αὐτὸν νὰ τὸν μετακομίσῃ τὸ ταχύτερον εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἀγνοῶν ὁ Πτολεμαῖος τὸ μέρος ἔνθα ὑπῆρχεν ὁ κολοσσὸς συνδιεσκέπτετο μετὰ τῶν φίλων του περὶ τοῦ ὀνείρου, τότε δὲ Σκάβιός τις, ὅστις εἶχε περιηγηθῆ πολλοὺς τόπους, εἶπεν ὅτι εἶχεν ἰδῆ ἐν Σινώπῃ κολοσσὸν ὅμοιον πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως περιγραφόμενον. Ἔπεμψε λοιπὸν ὁ Σωτὴρ τοὺς Σωτέλην καὶ Διόνυσον εἰς ἀναζήτησίν του, οὗτοι δὲ τῇ συνδρομῇ τῆς θείας προνοίας καὶ μετὰ πολὺν χρόνον κατώρθωσαν νὰ ὑπεξαιρέσωσι τὸν κολοσσὸν καὶ μετακομίσωσιν εἰς Ἀλεξάνδρειαν.

Εἰς τὸ βιβλίον του «Πότερα τῶν ζῴων φρονιμώτερα, τὰ χερσαῖα ἢ τὰ ἔνυδρα» ἀφηγεῖται ὁ Πλούταρχος (ΛΣΤ'), εἰς ὃν ἄλλως τε καὶ ἀποδίδεται τὸ ἀνωτέρω βιβλίον, τὰς περιπετείας τῶν δύο ἀπεσταλμένων, «ἱστοροῦσι δὲ τοὺς πεμφθέντας εἰς Σινώπην ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τὴν Σεράπιδος κομιδὴν Σωτέλη καὶ Διονύσιον, ἀπωσθέντας ἀνέμῳ βιαίῳ κομίζεσθαι παρὰ γνώμην ὑπὲρ Μαλέαν, ἐν δεξιᾷ Πελοπόννησον ἔχοντας, ρεμβομένους καὶ δυσθυμοῦντας αὐτοὺς προφανέντα δελφῖνα πρῴραθεν ὥσπερ ἐκκαλεῖσθαι καθηγούμενον εἰς τὰ ναύλοχα, καὶ στόλους μαλακοὺς ἔχοντα τῆς χώρας καὶ ἀσφαλεῖς ἄχρις οὗ τοῦτον τὸν τρόπον ἄγειν καὶ παραπέμπειν τὸ πλοῖον εἰς Κίρραν κατέστησε· ὅθεν ἀναβατήριον θύσαντες, ἔγνωσαν ὅτι δεῖ δυοῖν ἀγαλμάτων, τὸ μὲν τοῦ Πλάτωνος ἀνελέσθαι καὶ κομίζειν, τὸ δὲ τῆς Κόρης ἀπομοίξασθαι καὶ καταλιπεῖν».

Ὁ σχολιαστὴς Διονυσίου τοῦ Περιηγητοῦ Εὐστάθιος γνωρίζει τὸ γεγονὸς ὡς ἑξῆς· «φέρεται γὰρ λόγος ὅτι βασιλεῖ Πτολεμαίῳ τῷ Λάγου δαίμων ἐπιφανεὶς ἐκέλευσε πέμψαντα ναῦν κομίσαι αὐτὸν μὴ προδηλώσας καὶ τὸν τόπον ὅθεν αὐτὸν ἀνακομίσεται· ὁ δὲ πέμπει φέρεσθαι τηνάλλως τὴν ναῦν ὅπῃ τύχῃ καὶ ὡς προσέβαλεν ἡ ναῦς τῇ Φωκίδι, λαβόντες χρησμὸν οἱ ἐμπλέοντες ἀπελθεῖν εἰς Σινώπην καὶ ἐνέγκαι τὸ προσταχθέν, ἤνεγκαν ἐκεῖθεν τὸ τοῦ Σαράπιδος Διὸς ἄγαλμα· κἀντεῦθεν Σινωπίτης Ζεὺς ἢ Σάραπις οὗ φασὶ τὸ ἄγαλμα τοῖς ὁρῶσιν ἄδηλον εἶναι οἵας φύσεως ἦν· οἱ δὲ ἀπὸ Σίνωπος ποταμοῦ τὸν Σινωπίτην τοῦτον Δία παρήγαγον·» ὁ δὲ Ἀλεξανδρεὺς Κλήμης εἰς τὸν «Προτρεπτικόν» του ἀφηγεῖται τὰ ἑξῆς ἀξιόλογα: «Οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν ἱστοροῦσι χαριστήριον ὑπὸ Σινωπέων Πτολεμαίῳ τῷ Φιλαδέλφῳ τῷ Αἰγυπτίων πεμφθῆναι Βασιλεῖ, ὃς λιμῷ τρυχομένους αὐτοὺς ἀπ' Αἰγύπτου μεταπεμψάμενος σῖτον ἀνεκτήσατο... Ἄλλοι δὲ φασι ποντικὸν εἶναι βρέτας (ξόανον) τὸν Σάραπιν, μετῆχθαι δὲ εἰς Ἀλεξάνδρειαν μετὰ τιμῆς πανηγυρικῆς. Ἰσίδωρος μόνος παρὰ Σελευκίων τῶν πρὸς Ἀντιόχειαν τὸ ἄγαλμα μετενεχθῆναι λέγει, ἐν σιτοδείᾳ καὶ αὐτῶν γενομένων καὶ ὑπὸ Πτολεμαῖον διατραφέντων». Ἀνεξαρτήτως τῆς ἀκριβοῦς προελεύσεως τοῦ ἀγάλματος τὸ ὄνομα Σάραπις ἐδόθη εἰς τὸν Θεὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ: «Τιμόθεος ὁ ἐξηγητὴς καὶ ὁ Σεβεννίτης Μανέθων μετὰ τῶν περὶ αὐτοὺς συνεζήνησαν καὶ ἔπεισαν τὸν Πτολεμαῖον ὅτι ἦτο αὐτὸ τὸ τοῦ Σαράπιδος ὅπως οἱ Αἰγύπτιοι ὀνομάζουν τὸν Πλούτωνα» (Περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος.) Μέσα εἰς τὸν κυκεῶνα αὐτὸν τῶν συγκεχυμένων μυθοπλαστιῶν ὑπάρχει μία ἀλήθεια. Ἐξαιρέτως διαφωτίζει τὸ θέμα ἡ πληροφορία τοῦ ἡμετέρου Τάσσου Νερούτσου, καθ' ἣν «ἡ κυριωτέρα θεότης τῆς Κάτω καὶ »Μέσης Αἰγύπτου ἦτο ὁ Ὄσιρις, τούτου ἐνσάρκω»σις ἦτο ὁ Ἆπις, ὅστις ζῶν διῃτᾶτο ἐν τῷ Ἀπι»είῳ ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Φθᾶ ἐν Μέμφιδι, θεω»ρούμενος ἡ ψυχὴ τοῦ Ὀσίριδος καὶ ὁ ἔφορος τῶν »ἐπιγείων· θανὼν δὲ ἐθάπτετο ἐν τῷ ὑπογείῳ τῶν »Ἄπιων νεκροταφείῳ τῆς ἐν Μέμφιδι νεκροπόλεως· »ὡς χθόνιος θεός, ἔφορος τῶν ἐν Ἅδου πραγμά»των καὶ ἐλέγετο Ὄσιρις-Ἆπις ἢ Ὀσὰρ-Ἆπις »ἐνῷ Σαραπεῖον ἐκαλεῖτο τὸ ὑποχθόνιον ταφεῖον. »Ὁ ὅλος χῶρος εἰς τὴν ἱερὰν γλῶσσαν ἐκαλεῖτο Σ- »*ἐν Ἄπ* ἤτοι *Σῶμα Ἀπίων*, ἐξ οὗ ἐπλάσθη ἑλλη»νιστὶ τὸ *Σινωπεῖον* ἢ *Σινάπιον*» (Ἀρχαιολ. ἐν Αἰγύπτῳ ἀνασκαφαί).

Σχολιάζων πάντα ταῦτα ὁ Διον. Οἰκονομόπουλος («Ἀλεξανδρινὸς Διάκοσμος») συμπεραίνει τὰ ἑξῆς, ἅτινα καὶ πλήρως συμμεριζόμεθα. Ὁ Πτολεμαῖος Σωτὴρ ἅμ' ἀπαλλαγεὶς τῶν ἐξωτερικῶν περισπασμῶν, οἵτινες ἀπερρόφησαν αὐτὸν ὁλοκληρωτικῶς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του, ἐπεδόθη εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους του. Τότε ἐθεμελίωσε τὴν μεγαλοφυᾶ ἐκείνην πολιτικήν, ἥτις ἐτηρήθη δι' ὅλης τῆς δυναστείας του καὶ τὴν ὁποίαν ἐν μέρει μιμοῦνται σήμερον οἱ Ἄγγλοι. Δηλαδὴ τὸν ἄπειρον σεβασμὸν εἰς τὴν ἰθαγενῆ θρησκείαν καὶ τὰ ἔθιμα καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας, ὥστε ὁ λαὸς νὰ εὐημερῇ. Τὸν ἐξελληνισμὸν τῆς χώρας ἐπεδίωξε ὄχι βιαίως καὶ διὰ μιᾶς, ἀλλὰ βραδέως καὶ διὰ συγχωνεύσεων καὶ συμβιβασμῶν. Οὕτως ἐζήτησε πολιοῦχον τῆς Ἀλεξανδρείας θεὸν εὐπρόσδεκτον εἰς τὴν συνείδησιν τῶν τε Ἑλλήνων καὶ τῶν Αἰγυπτίων. Ἐπειδὴ λοιπὸν εὗρεν ἐν Ρακώτιδι λατρευόμενον τὸν Σάραπιν, θεὸν χθόνιον καὶ τιμώμενον ὑπὸ τοῦ μεγίστου μέρους τῆς χώρας του, εἰσήγαγε τὸν Πλούτωνα ὑπὸ τὴν ἑλληνικήν του μορφήν, ἀλλ' ὑπὸ τὸ αἰγυπτιακόν του ὄνομα καὶ ἵδρυσε ναόν του τὸ *Σαραπεῖον* ἐπὶ τῆς Ρακώτιδος, ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχε τὸ ἀρχαῖον προσκύνημα, διατηρήσας τοὺς ὀβελίσκους καὶ τὸ ξόανον, μετακομίσας δὲ κατόπιν τὸ ἐν Σινώπῃ μαρμάρινον ἄγαλμα. Εἴτε ἔπραξε ταῦτα καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Μανέθωνος, εἴτε ἔτυχον αἱ σκέψεις του τῆς ἐγκρίσεως τούτου, τὸ

Digitized by Google

γεγονὸς εἶναι ὅτι τὰ δεδομένα περὶ τὸν νέον θεὸν ἦσαν προφανῆ εἰς τὴν ἀντίληψιν ἰθαγενῶν καὶ Ἑλλήνων. Τοιαύτην δὲ ἔσχεν ἐπιτυχίαν ἡ νέα λατρεία, ὥστε ἐνωρὶς ὁ Σάραπις ἐπεσκίασε τοὺς κυριωτάτους θεοὺς τοῦ αἰγυπτιακοῦ καὶ ἑλληνικοῦ πανθέου. Ἡ *Ἶσις* παρὰ τῷ Ὄσαρ Ἄπει καὶ ὁ *Ἄνουβις*,

17.—*Ἡ ἐν Ἐλευσῖνι τῆς Ἀλεξανδρείας εὑρεθεῖσα λάρναξ, νομισθεῖσα ὡς ἡ τῆς Κλεοπάτρας.*

ἀντεστοίχουν πρὸς τὴν *Κόρην* καὶ τὸν *Κέρβερον* τοῦ ὑποχθονίου Πλούτωνος. Καὶ πράγματι εἰς τὸ Σαραπεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπῆρχον τρία ἀγάλματα: ἓν μαρμάρινον, τὸ ἔξωθεν εἰσαχθέν, ἓν μέγα ξόανον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατασκευασθὲν ἢ ἔκ τινος πόλεως τῆς Αἰγύπτου μετακομισθέν, τελευταῖον δὲ περίεργον ἔργον τοῦ Βρυάξιος, περὶ οὗ κατωτέρω. Ἐπὶ ρωμαϊκῶν νομισμάτων τῆς πόλεως εἰκονίζεται ὁ Σάραπις μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν κάλαθον τῆς Δήμητρος, τὸ κέρατον τοῦ Ἄμμωνος, τὰς ἀκτῖνας τοῦ Ἡλίου, ἔχων πρὸ αὐτοῦ τὴν ὀφιοῦχον ῥάβδον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὄπισθεν τὴν τρίαιναν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τὸ στρεπτὸν κέρας τῆς ἀφθονίας τοῦ Νείλου ὡς Ἀγαθοδαίμων αὐτῆς. Ὁ Σάραπις παρίστατο ὡς Ζεύς, ἀλλὰ σοβαρώτερος, αὐστηρότερος, μὲ τὴν κόμην πίπτουσαν ἐπὶ τοῦ μετώπου. Ἔχομεν παραστάσεις αὐτοῦ εἰς πολλὰ ἀγαλμάτια καὶ ἐπὶ δακτυλιολίθων καθὼς καὶ ἐπὶ νομισμάτων.

Τὸ ἀρχικὸν ὅμως ἐκεῖνο καὶ μεγαλειῶδες ἵδρυμα τοῦ Πτολεμαίου ἐκάη εἰς τὰ 181 μ. Χρ., ἀρχομένης τῆς βασιλείας τοῦ Κομμόδου, καὶ ἀνεκτίσθη ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου, ἀλλὰ τόσον λαμπρὸν ὥστε μόνον τὸ Καπιτώλιον τῆς Ρώμης ἠδύνατο ν' ἀμφισβητήσῃ πρὸς αὐτὸ τὰ πρωτεῖα (*Εὐσέβιος* «Χρονικὸν» Πατρολ. Migne τόμ. 19 στ. 564).

Περὶ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ναοῦ ἔχομεν πληροφορίας ὁμοφώνως ἐξαιρούσας τὸ μεγαλεῖόν του ὡς μοναδικοῦ ἐν τῷ κόσμῳ. Ἦτο ἱδρυμένος ἐπάνω εἰς ὕψωμα χειροποίητον 19 μ., τὸ ὁποῖον εἶχε κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς εὐρείας μαρμαρίνας λευκὰς κλίμακας ἐξ ἑκατὸν βαθμίδων ἑκάστην, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ρουφῖνος ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος ὀλίγον πρὸ τῆς καταστροφῆς του (386 μ. Χ.).

Πρὸς τὸ ἀνατ. μέρος εὑρέθησαν πραγματικῶς τὰ ἴχνη τῆς κλίμακος καὶ τῶν προπυλαίων. Τὸ τέμενος, ἤτοι ὁ ἱερὸς περίβολος, περιελάμβανεν ἐκτὸς τούτων μέγα τετράγωνον περίστοον περιθέον τὸν ναὸν τοῦ Σαράπιδος, ἱερὸν του Ἀνούβιος καὶ τὴν βιβλιοθήκην. Νεκρόπολις ἱερῶν ζῴων ἦτο προσηρτημένη εἰς τὸν ναόν. Πολλοὶ λατόμοι εἶπον εἰς τὸν ἐλ Φαλάκη, ὅτι ἀνεῦρον ἐκεῖ ἀγάλματα κυνῶν, θωῶν, πτηνῶν κ.λ.π. Ἡ στήλη τοῦ Διοκλητιανοῦ ἦτο πρὸς Β. τοῦ περιβόλου. πρὸς δὲ νότον ὁ ναὸς συνεκοινώνει μετὰ τοῦ Σταδίου.

Ἔξωθεν τὸ οἰκοδόμημα ἦτο ἐπεστρωμένον διὰ πολυτίμων μαρμάρων, ἐσωτερικῶς δὲ τὰ τοιχώματα ἦσαν ἐπεστρωμένα διὰ πλακῶν ἀφαιρετῶν χρυσῶν, ἀργυρῶν καὶ χαλκίνων, τιθεμένων ἀναλόγως τῆς ἐπισημότητος τῆς ἑορτῆς. Ἦτο τετράγωνον πλῆρες 180 μ., ὁλόκληρος δ' ὁ λόφος ἦτο κοῦφος κάτωθεν, περιέχων στοὰς καὶ θαλάμους καὶ αἰθούσας. Ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ ἡ περίφημος βιβλιοθήκη τῆς πόλεως ἡ λεγομένη θυγάτηρ τῆς ἐν τῷ Μουσείῳ, διότι εἶχε σχηματισθῆ ἀπὸ τὰ βιβλία της. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπῆρχον, ὡς φαίνεται. τρία ἀγάλματα μεγάλα. Περὶ τοῦ πρώτου ὁ Κεδρηνὸς καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, παραθέτουν περιέργους πληροφορίας:

«Ἄγαλμα μέγα καὶ φοβερὸν, λέγει ὁ πρῶτος, »οἷον ἐκ διαφόρου κατεσκευασμένον ὕλης, ἵστατο «ὡς ἑκατέραις χερσὶν ἑκατέρων ἐλέσθαι τῶν τοί»χων' ἔνδον δὲ τούτου τοῦ ἀγάλματος ναὸς καὶ «εἴδωλον καὶ ξόανον ἀπηώρητο χαλκοῦν, οὗ μέγα »δὲ' τούτου τῆς κεφαλῆς σίδηρον ἐνείραντες, τοῖς «φατνώμασι δὲ τῆς στέγης ἄνωθεν μαγνήτην λίθον »κατενεχθέντα ἐνθέμενοι μετέωρον τοῦτο τοῦ ἀέ»ρος ἀφῆκαν ὁρᾶσθαι κρεμάμενον καὶ οὔτε γῆς »οὔτε αὐτῆς τῆς στέγης ἐφαπτόμενον».

Ὁ δὲ Κλήμης: «Ἀθηνόδωρος ὁ τοῦ Σάνδω»νος ἀρχαΐζειν τὸν Σάραπιν βουληθείς, οὐκ οὐδ' »ὅπως περιέπεσεν, ἐλέγξαι αὐτὸν ἄγαλμα εἶναι »γεννητόν. Σέσωτριν φασὶ τὸν Αἰγύπτιον Βασιλέα, »τὰ πλεῖστα τῶν παρ' Ἕλλησι παραστησάμενον »Ἐθνῶν ἐπανελθόντα εἰς Αἴγυπτον ἐπαγαγέσθαι »τεχνίτας ἱκανούς. Τὸν οὖν Ὄσιριν τὸν προπά»τορα ἑαυτοῦ δαιδαλθῆναι ἐκέλευσεν αὐτὸν πο»λυτελῶς, κατασκευάσαι δὲ αὐτὸν Βρύαξις, ὁ δη»μιουργός, οὐχ' ὁ Ἀθηναῖος, ἀλλ' ἄλλος τις ὁμώ»νυμος ἐκείνῳ τῷ Βρυάξιδι, ὃς ὕλῃ κατακέχρηται »πρὸς δημιουργίαν μικτῇ καὶ ποικίλῃ. Ρίνημα γῆς »χρυσοῦ ἦν αὐτῷ καὶ ἀργύρου, χαλκοῦ τε καὶ σι«δήρου καὶ μολύβδου, πρὸς δὲ καὶ κασσιτέρου, »λίθων δὲ αἰγυπτίων ἐνέδει οὐδὲ εἷς, σαπφείρου »καὶ αἱματίτου θραύσματα, σμαράγδου τε ἀλλὰ »καὶ τοπαζίου. Λεάνας οὖν τὰ πάντα καὶ ἀναμί»ξας, ἔχρωσε κυάνῳ. Οὗ δὴ χάριν μελάντερον τὸ »χρῶμα τοῦ ἀγάλματος καὶ τὸ τῆς Ὀσίριδος καὶ »Ἄπιος κηδείας ὑπολελειμμένῳ φαρμάκῳ φυρά»σας τὰ πάντα διέπλασε τὸν Σάραπιν».

Ὁ Ἰσίδωρος Λέβη («Sarapis» ἐν Rev. de l'Hist. des Réligions 1913) ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἐκ τοιούτου μίγματος κατασκευὴ τοῦ ἀγάλματος ἦτο ἁπλούστατα ἐφαρμογὴ τῆς συνταγῆς, καθ' ἣν ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τοῦ Ὀσίριδος τὸν μῆνα Χοϊὰκ κατεσκευάζοντο τὰ κατ' ἔτος ἀνανεούμενα ὁμοιώματα τῶν θεῶν. Λέγεται ὅτι τὸ πολύτιμον αὐτὸ μῖγμα ἔτηξεν ὁ Ἀμροῦ διὰ νὰ κόψῃ νόμισμα. Ὁ θεὸς παρίστατο καθήμενος ἐπὶ θρόνου, ὅπως ὁ Πλούτων, κρατῶν τὸ σκῆπτρον καὶ ἔχων παρ' αὐτῷ τὸν Κέρβερον. Τὸ παράδοξον τοῦτο τέρας τὸ ὁποῖον ὁ Ἀπίων (παρὰ Πλουτάρχῳ) ὀνομάζει *Κέρβερον* καὶ *δράκοντα*, ἦτο πολυσύνθετον. Τῶν τριῶν κεφαλῶν του ἡ μεσαία ἦτο λέοντος, ἡ ἀριστερὰ κυνὸς ὑλακτοῦντος, ἡ δὲ δεξιὰ λύκου δεικνύοντος ἀπειλητικῶς τοὺς ὀδόντας.

Ὁ ὄφις περικυκλώνει τὸ ὅλον εἰς τὰς σπείρας του, ὀρθώνων τὴν κεφαλὴν ὑπὲρ τὴν μεσαίαν τοῦ λέοντος. Εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας ἀπόκεινται μικρὰ ἀντίγραφα μετά τινων διαφορῶν. Λ.χ. καὶ αἱ τρεῖς κεφαλαὶ εἶναι κυνός, ἡ δὲ μεσαία μόνη ὑλακτεῖ, ἐνῷ ὁ ὄφις περιελίσσει τὸ σῶμα. Μικρὸν ἀντίγραφον ἐκ χαλκοῦ παριστάνει λέοντα, ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ ὁποίου ὀρθώνει τὴν ἰδικήν του ὁ ὄφις, φέρων ὅμως τὸν κάλαθον. Ὁ Θεὸς ἐφόρει χιτῶνα καὶ τὸ ἱμάτιον. Χαρακτηριστικὸν δὲ δι' αὐτὸν ἦτο τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του μόδιον ἢ ὁ κάλαθος τῆς ἀφθονίας. Πολλάκις εἶναι κοσμημένος διὰ σταχύων καὶ κλάδων ἐλαίας. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ παράστασις τοῦ θεοῦ μετὰ καλάθου καὶ τοῦ Κερβέρου εἰς τὸ πλευρόν του εἶναι μεταγενεστέρα ἀφ' ὅσον νομίζεται. Τοὐλάχιστον ὁ τελευταίως πραγματευθεὶς τὰ κατὰ τὸν θεὸν Ἰσ. Λέβη ἀνάγει ταύτην εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Πτολεμαίου Εὐεργέτου Β'. Ἰδοὺ ἡ πληρεστέρα καὶ νεωτάτη ἀνασύστασις τῆς παραστάσεως: Ἡ κεφαλὴ εἶναι ἐλαφρῶς κεκλιμένη πρὸς τὸν δεξιὸν ὦμον, ἡ κόμη δυνατὴ καὶ πυκνὴ ὡς ἀληθινὴ χαίτη. Ἐπάνω τοῦ μετώπου ἀναδίδονται πέντε θύσανοι παχεῖς ἀπὸ τῆς κόμης, πίπτοντες καθέτως μέχρι τῶν ὀφρύων. Ὑπεράνω τῶν θυσάνων τούτων ἓξ ἄλλοι ἔπιπτον, τρεῖς ἐμπρὸς καὶ τρεῖς ὀπίσω, οἱ ὁποῖοι ἐκάλυπτον ἐν μέρει δακτύλιον παχύν, περιβάλλοντα τὴν βάσιν τοῦ μοδίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τρεῖς κλάδοι ἐλαίας διεκρίνοντο, εἷς ἐμπρὸς καὶ δύο ἑκατέρωθεν. Ἀπὸ τὸ ἄνω χεῖλος τοῦ μοδίου ἀνεδίδοντο στάχυες. Ἡ γενειὰς ἦτο παχεῖα καὶ οὔλη καὶ ὄχι χωρισμένη κατὰ τὸ μέσον, ἔπιπτε δὲ καλύπτουσα τὸν λαιμόν. Τὸ χρῶμα τοῦ συνόλου ἦτο κυανοῦν μελαψόν. Ἐν τούτοις διὰ νὰ καταστοῦν ὁραταὶ εἰς τὸ κεντρικὸν βάθος τοῦ σηκοῦ αἱ οὐσιώδεις λεπτομέρειαι, ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐξαρθοῦν διὰ χρωματισμοῦ φωτεινοτέρου: οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν λευκοὶ καὶ αἱ κόραι διὰ πολυτίμων λίθων ἔλαμπον. Τὸ μόδιον ἦτο λευκὸν καὶ ἐπὶ τούτου ἐφαίνοντο εὐκρινῶς τὰ ἀνάγλυφα τῶν ἐλαιῶν. Οἱ στάχυες ἦσαν ἐκ χρυσοῦ θαμβοῦ, τὸ σκῆπτρον ἐκ χρυσοῦ λάμποντος καὶ τὰ ἐνδύματα μετὰ τῶν πεδίλων κοσμημένα δι' ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν κεντημάτων. Διὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἦσαν κοσμημένοι ἐπίσης ὁ θρόνος καὶ τὸ ὑποπόδιον, οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ στόματα τοῦ Κερβέρου. Τοποθετημένον εἰς σηκὸν καὶ φωτιζόμενον ὑπὸ τῶν λυχνιῶν εἰς τὸ σκοτεινὸν βάθος τοῦ ναοῦ, καὶ ὑπὸ τὴν ψυχολογικὴν ἐπίδρασιν τῶν τελετῶν, τὸ ἄγαλμα ἐνεποίει φυσικὰ ἐντύπωσιν ὑπερφυσικῆς ὀντότητος (Amelung). Ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον ἐγενικεύθη, καὶ σήμερον εἰς τὰ Μουσεῖα κατέχουν ἀντίτυπα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πάντα ἐκ μετάλλου, μαρμάρου ἢ καὶ ὀπτῆς γῆς. Περὶ ἑνὸς τῶν ἀγαλμάτων τούτων, καὶ ὑποθέτομεν τοῦ ξυλίνου, ὁ Θεοδώρητος λέγει «τὸ ξόανον παμμέγεθες ἦν καὶ τῷ μεγέθει τοὺς θεατὰς δεδιττόμενον, ξύλινον δέ».

Ὅταν ὁ Χριστιανισμὸς ἠνδρώθη καὶ ἐπεκράτησε χάρις εἰς τὴν προστασίαν τῆς ὁμοδόξου πλέον πολιτικῆς τοῦ Βυζαντίου ἀρχῆς, τὸ Σαράπειον ἐγένετο ἡ ὑστάτη ἀκρόπολις τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος. Ὅταν δὲ Θεοδόσιος ὁ Μέγας, τῷ 386, ἐξέδωκε διάταγμα περὶ καταργήσεως τῆς λατρείας τῶν εἰδώλων, οἱ Χριστιανοὶ ὑπὸ τὴν ὤθησιν τῶν φανατικῶν μοναχῶν ἐπεδίδοντο εἰς τὴν συντριβὴν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης καὶ τῶν προϊόντων τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως, τὰ ἐθνικὰ χειρόγραφα κατεστρέφοντο καὶ μόνον τὰ τοῦ Λουκιανοῦ, ὡς σατυρίζοντα τοὺς θεούς, ἐπολλαπλασιάζοντο, οἱ ναοὶ μετεβάλλοντο εἰς ἐρείπια ἢ εἰς ἐκκλησίας, τὰ δὲ ἀγάλματα συνετρίβοντο. Καὶ σήμερον ἀκόμη βλέπομεν εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας ἀγάλματα φέροντα ἐν βίᾳ χαραγμένους δι' ὀξέος ὀργάνου σταυροὺς ἐπὶ τοῦ μετώπου ἢ τῆς κοιλίας. Ἦτο τοῦτο ἓν μέσον, δι' ὧν οἱ ἐθνικοὶ ἐζήτουν νὰ σταματήσουν τὴν μανίαν τῶν Χριστιανῶν.

Ἐπὶ τέλους ὅταν ἀνεγνώσθη δημοσίᾳ τὸ διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορος ὁ «λιθομανὴς καὶ χρυσολάτρης» Πατριάρχης Θεόφιλος, ὅπως τὸν ἀποκαλεῖ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης, ἠρέθισε τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς συγκεντρωθέντας ἀπὸ τῶν ἐρήμων συνηγμένους μοναχοὺς καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν καταστροφήν. Τὸ ἱερὸν τοῦ Διονύσου *(Μιθραῖον)*, λαβὼν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος «εἰς ἐκκλησίαν μετεσκεύαζε. Καθαιρουμένων δὲ τῶν ἐνθάδε ξοάνων καὶ τῶν ἀδύτων ἀνακαλυπτομένων, ἐπίτηδες σπουδάζων ἐνυβρίσαι τοῖς ἑλληνικοῖς μυστηρίοις, ἐξεπόμπευε ταῦτα καὶ φαλλοὺς καὶ εἴ τι ἕτερον ἐν τοῖς ἀδύτοις κεκρυμμένον καταγέλαστον ἦν ἢ ἐφαίνετο, δημοσίᾳ ἦγεν εἰς ἐπίδειξιν». Φυσικὰ οἱ ἐθνικοὶ ἀγανακτοῦντες προέβαινον εἰς ἀντεκδικήσεις. Καὶ πραγματικῶς παρεξετράπησαν εἰς πραγματικὴν καὶ ἀληθινὴν ἐπανάστασιν, συλλαβόντες πολλοὺς Χριστιανοὺς καὶ κρεουργήσαντες ἀγρίως αὐτοὺς καὶ κατὰ μυρίους τρόπους σκληρότατα βασανίσαντες. Εἷς ἱερεὺς τοῦ Διὸς Ἑλλάδιος ἐκαυχήθη κατόπιν ὅτι διὰ τῶν ἰδίων του χειρῶν εἶχε σφάξει ἐννέα Χριστιανούς. Ὁ ὕπαρχος Εὐάγριος καὶ ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς Ρωμανὸς εἰς μάτην ἐπενέβησαν. Οἱ ἐπαναστάται ἐρεθιζόμενοι καὶ ἀπό τινα Ὀλύμπιον φιλόσοφον, πραγματικῶς ὅμως ἔχοντες συνείδησιν τοῦ μεγέθους τῆς ἐνοχῆς των, ἐνεκλείσθησαν εἰς τὸ Σαράπειον διὰ ν' ἀμυνθοῦν. Ὁ αὐτοκράτωρ εἰδοποιηθεὶς διέταξε νὰ συγχωρηθοῦν μέν. ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐκχριστιανισθοῦν, τοὺς δὲ παθόντας Χριστιανοὺς ἐμακάρισεν ὡς μάρτυρας. Ταυτοχρόνως διέταξε τὸν κατεδαφισμὸν τῶν ἐθνικῶν ναῶν. Οἱ ἐθνικοὶ πτοηθέντες ἐκένωσαν τὸ Σαράπειον, τὸ ὁποῖον καταλαβόντες οἱ μαινόμενοι Χριστιανοί, ὑπὸ τὸν Θεόφιλον, κατέστρεψαν. Τὴν καταστροφὴν ταύτην περιγράφει διὰ μακρῶν ὁ Σωζομενὸς (Ἐκκλ. Ἱστ. Ζ' ιε'). Ὁ δὲ Θεοδώρητος προσθέτει τὰ ἑξῆς: «Εἰς δὲ τὸν τοῦ Σαράπιδος ναὸν ἀναβὰς ὁ Θεόφιλος, τῶν δὲ πανταχοῦ γῆς, καθ' ἅ φασί τινες, μέγιστός τε οὗτος καὶ κάλλιστος, εἶδε τὸ ξόανον. Παμμεγεθές τε καὶ τῷ μεγέθει τοὺς θεατὰς δεδιττόμενον. Πρὸς δὲ τῷ μεγέθει καὶ λόγος κατεῖχεν ὡς εἴ τις τούτῳ πελάσῃ κλονισθήσεται μὲν ἡ γῆ, πανωλεθρία δὲ ἅπαντας καταλήψεται. Ἀλλὰ τούτους μὲν τοὺς λόγους γραϊδίων μεθυόντων νομίσας εἶναι λήρήματα, τοῦ δὲ μεγέθους ὡς ἀψύχου καταφρονήσας, ἐκέλευσέ τινι, πέλεκυν ἔχοντι, παῖσαι προθύμως τὸν Σάραπιν. Ἐκείνου δὲ παίσαντος ἐβόησαν μὲν ἅπαντες τὸ θρυλλούμενον δήσαντες, ὁ δὲ Σάραπις δεξάμενος τὴν πληγήν, οὐκ ἤλγησε, ξύλινος γὰρ ἦν, οὔτε φωνὴν ἀφῆκεν ἄψυχος ὤν. Ἐπειδὴ δὲ τὴν κεφαλὴν ἀνῃρέθη, μύες ἀγεληδὸν ἐξέδραμον ἔνδοθεν, μυῶν γὰρ οἰκητήριον ἦν ὁ Αἰγύπτιος Θεός. Εἰς μικρὰ δ' αὐτὸν διελόντες, τὰ μὲν παρέδωκε τῷ πυρί, τὴν δὲ κεφαλὴν διὰ παντὸς ἄστεος ἔσυρον τῶν προσκυνούντων ὁρώντων καὶ τοῦ παρ' αὐτῶν προσκυνηθέντος τὴν ἀσθένειαν κωμῳδούντων». Ἡ λοιπὴ οἰκοδομὴ στερεωτάτη καὶ μεγάλη μικρᾶς ζημίας ἔπαθε. Ἀλλ' ἐγκαταλειφθεῖσα ἠρειπώθη βραδέως. Ἐπὶ Ἀρκαδίου μετετράπη μέρος αὐτοῦ εἰς *μαρτύριον*, ἤτοι ναόν, εἰς μνήμην τῶν ἐκεῖ μαρτυρησάντων Χριστιανῶν, κατὰ δὲ τὸν Ρουφῖνον εἰς ἐκκλησίαν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἐπιλεγομένην τοῦ Ἀρκαδίου. Τὴν καταστροφὴν θρηνεῖ ὁ Κλήμης ἐπαναλαμβάνων τοὺς στίχους τῆς Σιβύλλης:

Ἶσι, θεὰ τριτάλαινα, μενεῖς ἐπὶ χεύμασι Νείλου
Μούνη, μοινάς, ἄναυδος ἐπὶ ψαμμάθοις Ἀχέροντος
Καὶ σύ, Σάραπι, λίθους ἀργοὺς ἐπικείμενε πολλούς,
Κείσῃ πτῶμα μέγιστον ἐν Αἰγύπτῳ τριταλαίνῃ.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ὑποτεθῇ ὅτι αἱ ἐπισκευαὶ ἔγιναν ἐπὶ Ἀρκαδίου. Ὁ Ἰωάννης ὁ Νικίου εἰς τὸ Χρονικόν του, πολύτιμον κοπτικὸν σύγγραμμα διὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἱστορικῶν καὶ τοπογραφικῶν του πληροφοριῶν, ἀναφέρει τρεῖς Ἐκκλησίας χωριστὰς κτισθείσας ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, μίαν φερώνυμον τοῦ Θεοδοσίου, ἄλλην τοῦ Ἀρκαδίου καὶ τρίτην τοῦ Ὀνορίου. Ἡ τοῦ Ἀρκαδίου φερώνυμος ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ ναοῦ τοῦ Σαράπιδος, ὅπως βεβαιώνει ὁ Σωζομενός. Ὁ Νικίου λέγει ὅτι ἡ τρίτη ἐλέγετο Ὀνορία ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ Σαραπείου. Τὴν ταυτίζει δὲ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Κοσμᾶ καὶ τὴν τοποθετεῖ ὅπου τὸ μαρτύριον τοῦ

18.—*Τεφροδόχος ἀπὸ τάφον Ἀλεξανδρινόν.*

Digitized by Google

Ἁγ. Πέτρου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ἐπικληθέντος τελευταίου τῶν μαρτύρων. Ἄλλοθεν δ'εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγ. Πέτρου ἔκειτο πλησίον τοῦ «κοιμητηρίου τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἔκτισε εἰς τὸ Δυτικὸν τῆς πόλεως, εἰς τὸ προάστειον» (*Hyvernat* «Actes des Martyrs» κοπτιστὶ σ. 279). Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ Ὀνορία ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ ναοῦ τῆς Ἴσιδος ἐπὶ τοῦ Σαραπείου. Ὁ Κοπτοκαθολικὸς Πατριάρχης Κύριλλος ὑποθέτει ὅτι ἡ τοῦ Θεοδοσίου θὰ διεδέχθη τὸ Μιθραῖον, καταστραφὲν πρὸ τῶν ναῶν τοῦ Σαραπείου. Ὁ Κόπτης ἱστορικὸς Σεβῆρος τοῦ Ἀδμουνεῖν λέγει ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἡ συνοικία τοῦ Σαραπείου ἐκαλεῖτο *ἐς-Σαουάρι*, διότι καὶ ἡ στήλη τοῦ Πομπηΐου ἀραβιστὶ λέγεται *Ἀμοὺτ - ἐς - Σαουάρι*. Ἐξετείνετο δὲ μέχρι τῆς Μητροπόλεως καὶ ἐκαλεῖτο ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων *Ἀγγέλιον*. Ὁ Τιμόθεος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ ἱστορικὸς Νικηφόρος λέγουν, ὅτι οἱ Μονοφυσῖται ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐκαλοῦντο *Ἀγγελῖται*, ἐκ τῆς συνοικίας εἰς τὴν ὁποίαν ἔκαμαν τὰς συναθροίσεις των. Οἱ Amélineau καὶ Botti ἐσφαλμένως ἐξέλαβον ὅτι τὸ Ἀγγέλιον ὠνομάσθη ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, διότι ἀραβιστὶ τὸ Εὐαγγέλιον λέγεται Ἀνζίλ, ἐνῷ ὠνομάζετο οὕτω πολὺ πρὶν ἢ κτισθῇ ὁ ναὸς τοῦ Μάρκου ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ. Τὸ δὲ ὄνομα ἔλαβεν ἐκ τῶν πολλῶν ἐκκλησιδίων τῆς χριστιανικῆς νεκροπόλεως, ὅπου εἶχον ταφῇ μάρτυρες ταυτιζόμενοι πρὸς τοὺς ἀγγέλους. Τινὲς ἀρχαιολόγοι συγχέουν τὸ Ἀγγέλιον πρὸς τὰ *Βουκόλια*, ἐνῷ ταῦτα ἔκειντο εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς πόλεως καὶ περιεῖχον τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἤτοι τὸν τάφον ἐν ᾧ ἔκειτο τὸ σκῆνός του. Ἀλλ' ὅταν τοῖς ἀφῃρέθη ἀπὸ τοὺς Κόπτας, οὗτοι ἔκτισαν εἰς τὸ Ἀγγέλιον ναὸν ἐκεῖ ὅπου τὸ σκῆνος καὶ διὰ τῶν ὁδῶν συρθὲν ἀπὸ τῶν Βουκολίων ἐρρίφθη εἰς τὰς φλόγας τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Σαράπιδος.

Εἰς τὰ 452 ἐξερράγη ἐπανάστασις ἐπὶ αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ καὶ ὁ στρατὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν καταστείλῃ. Τότε ὁ λαὸς ἡνώθη μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ ἐπολιόρκησε τοὺς ἐπαναστάτας ὀχυρωθέντας εἰς τὸ Σαράπειον. Ἡττηθέντας δὲ τοὺς ἔκαυσαν ζῶντας. Καὶ πράγματι ὁ Botti εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1896 εὗρε καὶ τάφρους πλήρεις πτωμάτων ἀπηνθρακωμένων.

Οἱ Ἄραβες μετέτρεψαν τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τζαμίον. Σήμερον ὅμως καὶ τούτου ἐκλιπόντος σχεδόν, μόνον λείψανον τοῦ Σαραπείου μένει ἡ λεγομένη *στήλη τοῦ Πομπηΐου*. Εἶναι αὐτὴ κίων μονόλιθος ἐξ ἐρυθροῦ γρανίτου ἔχων τὸ κιονόκρανον κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, τὴν δὲ βάσιν ἐκ πετρῶν ἄλλων. Ἐν συνόλῳ τὸ ὕψος του εἶναι 88 π. 6 δ. Ὁ στυλοβάτης ἔχει ὕψος 10 π. 6 δ. 3 γρ., ὁ κορμὸς ὕψος μὲν 63 π. 1 δ, 3 γρ., περιφέρειαν δὲ 25 π., τὸ δὲ κιονόκρανον 6 π. 10 δ. 6 γρ. Ζυγίζει ἄρα 253 τόννους. Ἐπὶ τῆς πλακὸς τοῦ κιονοκράνου Ἄγγλοι ναῦται ἀνελθόντες δι' ἀεροστάτου διεπίστωσαν κεντρικὴν κοιλότητα καὶ τέσσαρας κατὰ τὰ ἄκρα της ὀπὰς ἐξ οὗ συμπεραίνεται ὅτι ἵστατο ἐπὶ τοῦ κίονος ἄγαλμα.

Ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ βάθρου οἱ σοφοὶ τοῦ Βοναπάρτου ἀνέγνωσαν ἐπιγραφὴν ἥτις σήμερον ἐξηλείφθη ἐκ τῆς ἐπηρείας τοῦ χρόνου. Οἱ G. Wilkinson καὶ Salt (Hand-Book for travellers in Egypt-London 1847) ἀνέγνωσαν αὐτὴν ὀρθότερον ὡς ἑξῆς:

τὸν τιμιώτατον αὐτοκράτορα
τὸν πολιοῦχον Ἀλεξανδρείας
Διοκλητιανὸν τὸν ἀνίκητον
Ποὔβλιος ἔπαρχος Αἰγύπτου
Ἐπ' ἀγαθῷ.

Ἐπειδὴ τοῦ ὀνόματος Πούβλιος εἶχεν ἀναγνωσθῇ μόνον τὸ Πο ἐνομίσθη ὅτι ἡ στήλη ἐκτίσθη διὰ τὸν Πομπήϊον.

Κατὰ τὸν Δ. Οἰκονομόπουλον ἡ στήλη ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν Αἰγυπτίων κατὰ τὸ διάστημα 295—303 μ. Χ. Ὅτι δὲ σημεῖοι τὴν θέσιν τοῦ Σαραπείου μαρτυρεῖ ἡ συγκεχυμένη πληροφορία τοῦ Γεωργίου Κεδρηνοῦ «Τὸν Σάραπιν οἱ μὲν τὸν Δία λέγουσι, οἱ δὲ τὸν Νεῖλον διὰ τὸ τὸν μόδιον ἔχειν ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ τὸν πῆχυν· οἱ δὲ Ἆπιν τινὰ ἄνθρωπον εὔπορον ἐν Αἰγύπτῳ γεγονέναι, ὃς ἐν καιρῷ λιμοῦ ἐκ τῶν ἰδίων ἐπήκεσεν Ἀλεξανδρεῦσιν ᾧ καὶ τελευτῶντι, ναὸν καὶ στήλην ἀνέστησε». Ὁ Κεδρηνὸς ἀναφέρει ἐν ἀγνοίᾳ του εἰς τὴν ἀρωγὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ ἀποστείλαντος σῖτον εἰς Αἴγυπτον κατὰ τὸν λιμὸν ὅστις ἠκολούθησε τὴν ἅλωσιν τῆς χώρας, ὅταν ὁ Ἀχιλλεὺς ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν αὐτοκράτωρ καὶ ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ. Τὴν γνώμην ταύτην διετύπωσεν ὁ Vil. Loison (Magna Encycl.) Πιθανῶς ὅμως νὰ εἶναι ἵδρυμα τῶν ἐθνικῶν μετὰ τὸν σκληρότατον διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν, περὶ οὗ ὁμιλεῖ ὁ Ἰούλιος εἰς τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἐπιμάχου: «Ὁ Διοκλητιανός, λέγει, ἐπέστειλε δόγμα Ἀρμενίῳ τῷ Ἐπάρχῳ Αἰγύπτου, διατάσσων τὸν κατεδαφισμὸν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἀνόρθωσιν καὶ ἐπισκευὴν τῶν ναῶν ἀπὸ Ρακώτιδος μέχρι Σινώπης καὶ τὸν διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν».

Τὸ βάθρον τῆς στήλης ἔχει ἐν τῷ μέσῳ γρανιτικὸν λίθον τετράγωνον, ἐφ' οὗ πίπτει τὸ ὅλον βάρος. Δι' αὐτὸ ὅταν Ἄραψ πιστεύσας τὴν παράδοσιν ὅτι ὑπόκεινται θησαυροὶ ἤρχισεν ἀφαιρῶν τοὺς λίθους τοῦ βάθρου ὁ κίων δὲν ἔπεσεν. Πάντως ὅμως ἡ κατάστασις αὐτοῦ σήμερον ἀπειλεῖ πτῶσιν. Ὁ J. Botti, εὐκολώτατος εἰς ἀναποδείκτους θεωρίας, νομίζει ὅτι ἡ στήλη αὐτὴ ἀντικατέστησε τὴν ἀρχαίαν στήλην τοῦ Σαράπιδος, ὑπὸ τῆς θεοδοσιανῆς δυναστείας διὰ νὰ διαιωνίσῃ τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος τὸ οἰκοδόμημα ἐλέγετο Ἀρκάδειον, προτείνει καὶ ἡ στήλη νὰ ὀνομασθῇ «*τοῦ Ἀρκαδίου*»! Ἀλλὰ τότε πῶς ἐξηγεῖ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ;

Οἱ Ἀβδὲλ Φάραγκ καὶ Ἀβδὰλ Λατὶφ ἀναφέρουν τὴν στήλην ὡς μίαν τῶν πολλῶν αἵτινες ἐβάσταζον τὸν ναὸν τῆς Σοφίας, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ ἡ βιβλιοθήκη τὴν ὁποίαν ἔκαυσεν ὁ Ἀμροῦ. Ἀλλὰ προφανῶς πρόκειται σύγχυσις τῶν πραγμάτων. Ἡ στήλη εἶναι τεραστίων διαστάσεων, πολλοὶ δὲ τοιαῦται θὰ ἀνῆγον τὸν ναὸν εἰς οἰκοδόμημα δυσανάλογον πρὸς τὴν σωζομένην βάσιν. Δὲν εἶναι δὲ οὔτε αἰγυπτιακῆς τέχνης ἔργον, διότι οἱ αἰγυπτιακοὶ κίονες ἦσαν ἐκ σπονδύλων, οὔτε ἑλληνικῆς διότι τὸ κιονόκρανον ἔχει ρυθμὸν παρεμφερῆ μόνον πρὸς κορινθιακόν. Ἐμφανῶς πρόκειται περὶ μονολίθου ρωμαϊκῆς τέχνης. Τοῦτο δὲ βεβαιοῦται καὶ ἄλλοθεν. Εἶναι ἐκ γρανίτου ἐρυθροῦ κυανίτου καὶ ἀσφαλῶς ἀπὸ τὰ λατομεῖα ἅτινα ἀνεκαλύφθησαν ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου (205-209 μ. Χ.) εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἀσσουάν. Ταῦτα ἐπανεῦρον οἱ ἀρχαιολόγοι Caillaud καὶ Belzini ὅπου εὗρον καὶ ἐπιγραφὴν λατινικὴν τὴν ἑξῆς:

Σάραπις.
[Μουσεῖον Ἀλεξανδρείας]

Jovi Hammoni Chnubidi, Junoni reginae qvorum sub tutela hic mons est. Quo primiter sub imperio populi Romani, felicissimo Saeculo Dominorum nostrorum invictorum imperatorum Severi et Antonini piissimorum Augustorum, et Getæ piissimi Cæsaris et Juliæ Domnæ Augustæ matris Kastrorum. Suxsta Philas novæ lapicaedinæ adinventæ, tractæque, sunt parastaticæ et columnæ grandes et multæ; sub Sabatiano Aquila præfecto Aegypti curamagente; Opera dominici coloni Amelii Heraclidæ decurionis alae Ie Maurorum.

Δηλαδή:

Εἰς τὸν Δία, Ἄμμωνα Χνοῦβιν, καὶ Ἥραν τὴν βασίλισσαν ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν ὁποίων εἶναι τὸ ὄρος τοῦτο. Ὅπου τώρα διὰ πρώτην φορὰν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ καὶ ἐπὶ τῶν εὐτυχεσιάτων χρόνων τῶν κυρίων μας τῶν Ἀντωνίνων αὐτοκρατόρων Σευήρου καὶ Ἀντωνίνου, τῶν εὐσεβεστάτων σεβαστῶν, καὶ Γέτα τοῦ εὐσεβεστάτου Καίσαρος καὶ Ἰουλίας Δόμνας τῆς σεβαστῆς, μητρὸς τῶν στρατοπέδων πλησίον τῶν Φιλῶν ἀνεκαλύφθησαν νέα λατομεῖα καὶ ἐλατομήθησαν μεγάλαι καὶ πολλαὶ παραστάσεις καὶ στῆλαι ἐπιμελείᾳ μὲν τοῦ Σεβαστιανοῦ Ἀκουΐλα ἐπάρχου τῆς Αἰγύπτου, ἐργασίᾳ δὲ τοῦ καισαρικοῦ ἀποίκου Αὐρηλίου Ἡρακλείδου, δεκουρίωνος τῆς α Μαυρωνίας ἴλης».

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι εἰς τὰ λατομεῖα ἀπόκειται ἀκόμη στήλη ἀτελείωτος ἰσομεγέθης πρὸς τὴν τοῦ Πομπηΐου. Προφανῶς λοιπὸν ἐστήθη αὕτη διὰ τὸν Διοκλητιανόν, οὗτινος ἔφερεν εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο τὸ ἄγαλμα.

Ὁ κάπταιν Thomas Walsh γράψας ἐξαίρετον ἔκθεσιν τῶν στρατιωτικῶν ἐνεργειῶν τῶν Ἄγγλων πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Γάλλων ἐξ Αἰγύπτου τῷ 1801, οὗτινος γαλλιστὶ ἔκδοσις ἔγινε τῷ 1823 ἐν Παρισίοις ὑπὸ Collin de Plaucy (1823) λέγει ὅτι οἱ Γάλλοι ἐπεσκεύασαν τὸ βάθρον τῆς στήλης, τὸ ὁποῖον θησαυροθῆραι ἔβλαψαν. Εἶχον δὲ θέσει εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Γάλλοι στρατιῶται φρύγιον κάλυμμα, ἤτοι ἐρυθρὸν σκοῦφον ἐπαναστατικόν, τὸν ὁποῖον ἀξιωματικὸς Ἄγγλος ἀφῄρεσε διὰ χαρταετοῦ. Φαίνεται κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τοῦ Ρουφίνου, τοῦ Ἀφθονίου καὶ πολλῶν συγγραφέων Ἀράβων, ὅτι δὲν κατεστράφησαν καὶ δὲν ἐξηφανίσθησαν ὅλα τὰ ἱδρύματα τὰ ἐν τῷ περιβόλῳ ἢ ἀνὰ τὴν περιοχὴν τοῦ Σαραπείου. Κατὰ τὴν ἀραβικὴν κατόκτησιν καὶ αἰῶνάς τινας βραδύτερον οἱ ἐπισκέπται ἔβλεπον σημαντικὰ λείψανα τῆς παλαιᾶς λαμπρότητος. Ἰωάννης ὁ Νικίου λέγει ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐσώζοντο αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Σαραπείου καὶ αἱ ἄλλαι ἐθνικαὶ ἀρχαιότεραι οἰκοδομαί, πλὴν τῶν ἀρχαίων ναῶν.

Καὶ προφανῶς ὁ Κόπτης χρονογράφος γράφει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Η' αἰῶνος, ἀφοῦ ἀναφέρει γεγονότα τῆς βασιλείας Ἡρακλείου καὶ Φωκᾶ. Τρεῖς κατόπιν αἰῶνας ἡ καταστροφὴ εἶναι πλήρης. Ἄραψ ἱστορικὸς γράφει εἰς τὰ 1067: «Τὸ μέγα ἀνάκτορον τῆς Ἀλεξανδρείας εἶναι σήμερον εἰς ἐρείπια. Ἔκειτο ἐπὶ μεγάλου λόφου κατέναντι τῆς πύλης τῆς πόλεως. Τὸ μῆκός του ἦτο 500 πήχεων, τὸ δὲ πλάτος τὸ ἥμισυ. Δὲν μένουν τώρα παρὰ οἱ κίονές του ὄρθιοι ὅλοι, καθὼς καὶ ἡ πύλη του ἡ ὁποία εἶναι τὸ στερεώτατον καὶ ἄριστα κτισμένον μέρος.» Εἰς τὰ 1117 οἱ κίονες μένουν ἀκόμη ὄρθιοι, ὁ δὲ συγγραφεὺς τοῦ Τοκλὰτ ἐλ Ἀλβὰβ ἀριθμεῖ αὐτοὺς εἰς 300. Εἰς τὰ 1153 ἡ κατάστασις δὲν ἤλλαξε, διότι ὁ γράψας σύνοψιν τοῦ Ἐδρίζη δίδει τὴν ἑξῆς περιγραφήν: «Ἡ λεγομένη Ἀμοὺτ ἐς Σαουάρι κεῖται εἰς κτίριον νοτίως τῆς πόλεως. Τὸ κτίριον εἶναι ἐπίμηκες, οἱ δὲ κίονες στέκουν ἀκόμη ὄρθιοι. Τούτων 16 μὲν εἶναι εἰς ἑκατέραν τῶν βραχειῶν πλευρῶν, 67 δὲ τῶν μακρῶν». Εἰς τὰ 1160 ὁ Ἰσραηλίτης Benjamin de Tudèle, λέγει εἰς τὸ Ὁδοιπορικόν του: «Ἔξω τοῦ τείχους τῆς πόλεως εἶναι ἡ σχολὴ τοῦ Ἀριστοτέλους, διδασκάλου τοῦ Ἀλεξάνδρου· μέγα καὶ ὡραῖον οἰκοδόμημα στολισμένον μὲ μαρμαρίνους κίονας εἰς κάθε πλευράν. Ὑπάρχουν δὲ εἴκοσι περίπου τοιαῦται σχολαὶ εἰς τὰς ὁποίας προσήρχοντο πανταχόθεν τοῦ κόσμου διὰ νὰ διδαχθοῦν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους». Ἡ σύγχυσις τοῦ συγγραφέως περὶ Ἀριστοτέλους ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐπεκράτει τότε τῆς παγκοσμίου σκέψεως, ἡ δὲ ἀνάμνησις ὅτι τὸ Σαράπειον ἦτο ἕδρα πνευματικῆς δράσεως ἔμενεν ἀκόμη ζωηρά. Ἡμᾶς ἐνδιαφέρουν αἱ τοπογραφικαὶ πληροφορίαι τὰς ὁποίας δίδει αὐτόπτης ὁ συγγραφεύς. Ὁ Ἀβδὰλ Λατὶφ μᾶς πληροφορεῖ ὅτι εἰς τὰ 1178 ὁ Βαβὰ ἐδ Δὶν ἐλ Ἀσσάδη, βεζύρης τοῦ σουλτάνου Γιουσὲφ Σαλὰχ-ἐδ Δὶν μετεκόμισεν εἰς τὴν θάλασσαν ὄχι μόνον τεράστιον πλῆθος λαξευτῶν ὀγκολίθων ἀπὸ τοῦ λόφου τῆς Ἀμοὺτ ἐς Σαουάρι, ἀλλὰ καὶ τοὺς περισσοτέρους κίονας, διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς παράκτιον φράγμα τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Καὶ προσθέτει (1200): «Εἶδα πέριξ τῆς Ἀμοὺτ ἐς Σαουάρι λείψανα τῶν κιόνων τούτων, ἄλλα ὄρθια, ἄλλα εἰς συντρίμματα. Ἡ κατάστασις τῶν λειψάνων τούτων ἐμβάλλει τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ κίονες ἀρχικῶς ἐβάστασαν στοὰς σκεπασμένας». Εἶναι παράδοξον ὅτι κανεὶς ἀρχαιολόγος δὲν ἠσχολήθη διὰ τὰ λείψανα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἀντελήφθη ὁ St. Génis ἐπὶ Βοναπάρτου, πρῶτος δέ, ἐξ ὅσων γνωρίζω, ἐμελέτησε καὶ ὑπέδειξε τὴν προέλευσίν των ὁ Κοπτοκαθολικὸς Πατριάρχης Κύριλλος Μακάριος (Bull. Soc. Khéd. Géogr. VIIe Ser. No 8, p. 458). Ὁ St Génis γράφει: «Μέγα πλῆθος ἀξιολόγων συντριμμάτων εὑρίσκεται εἰς τὰ θεμέλια τοῦ φράκτου τοῦ φάρου. Κίονες, κιονόκρανα, τρίγλυφα καὶ ἄλλα ἑλληνικῆς τέχνης ἀρχιτεκτονικὰ στοιχεῖα δέχονται τὴν μανίαν τῶν κυμάτων εἰς τὸ πρὸς τὸ πέλαγος μέρος τοῦ φάρου. Τόσον ὡραῖα λείψανα, τόσον βαρβάρως χρησιμοποιημένα, μαρτυροῦν ὅτι τὸ φράγμα εἶναι μεταγενέστερον. Ἐπιγραφαὶ ἱερογλυφικαὶ ἐπὶ μαύρου βασάλτου καὶ γρανίτου». Τὸ μικτὸν τῶν εὑρημάτων ἀποδεικνύει τὴν ἑλληνοαιγυπτιακὴν προέλευσίν των, ἤτοι τὴν ἀπὸ τοῦ Σαραπείου. Ὁ St Génis προσθέτει «Μερικοὶ νεώτεροι ταξιδιῶται εὗρον πλησίον τῆς Ἀμοὺτ ἐς Σαουάρι συντρίμματα κιόνων ὁμοίας ὑφῆς καὶ τεχνοτροπίας καὶ διαμέτρου 4 ποδῶν, παλαιά τινα θεμέλια καὶ οἰκοδομικὰ λείψανα μεγάλης τετραγώνου οἰκοδομῆς. Ὅλα αὐτὰ προσαρμόζονται εἰς τὰς ἀφηγήσεις τῶν Ἀράβων τοῦ ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνος».

Μετὰ τὰς ἐρευνητικὰς ἀποπείρας τοῦ Rotoli καὶ ἄλλων ἀρχαιολόγων εἰς τὸν χῶρον τοῦ Σαραπείου πρῶτος σοβαρῶς ἀνασκάψας εἶναι ὁ ἐλ Φαλάκη εἰς τὸ 1865 ἀνευρὼν ἀκριβῶς τὰ θεμέλια τοῦ ἀπεράντου οἰκοδομήματος, τὴν κλίμακα, τὰ θεμέλια τείχη καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν κιονοστοιχιῶν. Ἔπειτα ὁ Botti εἰς τὰ 1896 ἐπανέλαβε τὰς ἀνασκαφὰς καὶ ἐξέθηκε τὰ εὑρήματά του εἰς τὸ βιβλίον του «Fouilles à la colonne Théodosienne». Αὐτὸς εὗρε καὶ τὰς τάφρους, ὅπου ἐρρίφθησαν καθ' ἑκατοντάδας τὰ ἀπηνθρακωμένα πτώματα τῆς ἐπὶ Μαρκιανοῦ ἐπαναστάσεως. Ἀλλ' εἰς τὰ συμπεράσματά του δὲν ὑπῆρξε πάντοτε εὔστοχος. Τώρα πρόκειται νὰ γίνουν γενικαὶ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τοῦ διαδόχου του C. Breccia. [Περὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σαραπείου ἴδε κατωτέρω *Μουσεῖον καὶ Βιβλιοθῆκαι*.]

Ἐκτὸς τοῦ κολοσσιαίου μονολίθου καὶ τῶν δύο ὀβελίσκων τῶν ὁποίων μνημονεύουν οἱ ἱστορικοί, τὸ Σαράπειον περιεῖχε καὶ πλῆθος βωμῶν, ἱδρυμάτων μικρῶν, ἐπιγραφῶν καὶ πάσης φύσεως ἀναθημάτων τῶν ἐκθετῶν, εἴτε ἐπικαλουμένων, εἴτε

Digitized by Google

εὐχαριστούντων τὸν θεόν. Καὶ πραγματικῶς παρὰ πάντας τοὺς βανδαλισμοὺς αἱ ἀπὸ τοῦ 1892 ἀνασκαφαί, καίτοι μερικαί, ἔφεραν εἰς φῶς ἀρκετὰ μνημεῖα ὧν τινα ἀφέθησαν ἐπὶ τόπου, ἄλλα δὲ ἀπόκεινται εἰς τὸ Μουσεῖον. Μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν ἐμπρησμὸν (391) διηγεῖται ὁ Ρουφῖνος ὅτι οἱ Χριστιανοὶ κατέχωσαν τὴν προτομὴν τοῦ Σαράπιδος καὶ τὰ ἄλλα εἴδωλα ὅσα κατέσχον. Καὶ τοῦτο εἶναι πιθανόν, διότι εἰς τὴν Ρώμην, ὅταν συνεπείᾳ τῶν διαταγμάτων τοῦ Κώνσταντος καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Β΄ (341) τὰ ἐθνικὰ ἱδρύματα τοῦ λόφου Ἰανικούλου ἐνεπρήσθησαν καὶ κατεσκάφησαν, οἱ Χριστιανοὶ ἀπέκρυψαν πᾶν ὅ,τι διεσώθη ἀπὸ τῆς καταστροφῆς. Εἶναι λοιπὸν πιθανὸν ὅτι αἱ ἐπικείμεναι ἀνασκαφαὶ τοῦ Breccia θὰ φέρουν εἰς φῶς ἀρκετὰ ἀκόμη λείψανα.

Ἐκτὸς τῶν ἐννέα ὀρθίων ἀγαλμάτων κρατούντων κύλινδρον χάρτου, τὰ ὁποῖα εἶδε κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος ὁ Mimaut, ἀξιόλογος εἶναι ὁ ἐκ γρανίτου κολοσσὸς καθ' ὑπόθεσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Αἰγοῦ, υἱοῦ τοῦ δορυκτήτορος, ὁ ἀποκείμενος εἰς τὸ ἐν Καΐρῳ Μουσεῖον, κολοσσιαῖον ἐπίσης σύμπλεγμα ἀκέφαλον παριστῶν Φαραὼ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Ὀσίριδος, ἄγαλμα Ραμσῆ Β΄ καθημένου, ἄλλο τοῦ ἰδίου γονατιστοῦ καὶ ἐναγκαλιζομένου κανωπικὴν ὑδρίαν, μέγας γρανιτικὸς σκαραβαῖος, πολλαὶ πτολεμαϊκαὶ καὶ ρωμαϊκαὶ ἐπιγραφαί, Ἆπις φυσικοῦ μεγέθους ἐκ μαύρου γρανίτου στηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ, εὑρεθεὶς μέτρα τινὰ βορειότερον τοῦ μεγάλου τετραγώνου φρέατος τοῦ φέροντος εἰς τὰς ὑπογείους στοάς. Πρὸς Β. τῆς πύλης εὑρέθη βωμὸς ἀφιερωμένος εἰς Πτολεμαῖον Β΄ καὶ τὴν γυναῖκά του, μεταξὺ δὲ τούτου καὶ τῆς εἰσόδου τῆς στοᾶς εὑρέθη κολοσσιαία κεφαλὴ Σαράπιδος ἐκ μαύρου γρανίτου καλῆς τέχνης. Ὑπὸ τὰ σώματα δύο σφιγγῶν τοποθετημένων σήμερον εἰς τὴν πλατεῖαν εὑρέθησαν μία ὡραιοτάτη μαρμαρίνη κεφαλὴ γυναικὸς καὶ ἄλλη Σαράπιδος ἐκ μαρμάρου, πρὸς τὰ ΒΔ. κάτω ἀπὸ τὴν κλίμακα ὡραία κεφαλὴ τῆς Βερενίκης τοῦ Μάγα καὶ δύο ἀγάλματα ἐκ κιτρίνου λίθου παριστῶντα τὸν βασιλικὸν ἱματιοφύλακα καὶ ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν τοῦ Πτολεμαίου Ι΄ καὶ ἄλλα πολλά.

Ἂς προσθέσωμεν ὅτι κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος ὁ Kiepert ἤγειρεν ἀμφιβολίας ἂν τὸ Σαράπειον ἔκειτο εἰς τὸν λόφον τῆς στήλης τοῦ Πομπηΐου. Πρῶτοι οἱ Gratien le Père καὶ ὁ Μαχμοὺτ ἐλ Φαλάκη ἐτοποθέτησαν ἐκεῖ τὸ Σαράπειον μετὰ ἐπιχειρημάτων ἰσχυρῶν, ἔπειτα δὲ ἐβεβαίωσε τὸ πρᾶγμα ὁ Wachsmuth (Burrian Jahresbericht II 1873 σελ. 1093) καὶ αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Botti, τῆς ἀποστολῆς Sieglin καὶ τοῦ Breccia.

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ. Ὁ Ἀφθόνιος εἰς τὰ «Προγυμνάσματά» του περιλαμβάνει κεφάλαιον ὑπὸ τὸν τίτλον «ἔκφρασις τῆς Ἀκροπόλεως Ἀλεξανδρείας». Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης, τὴν ὁποίαν κατωτέρω παρέχομεν, δὲν κατωρθώθη ὁ καθορισμὸς τῆς θέσεώς της. Τινὲς τὴν θέτουν ἐπί τινος τῶν ἐντὸς τῶν πτολεμαϊκῶν τειχῶν τῆς πόλεως λόφων, ἄλλοι δέ, ἐν οἷς καὶ ὁ ἡμέτερος Δ. Οἰκονομόπουλος, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Λοχιάδος Ἄκρας. Ἰδοὺ τὸ κείμενον: «Ἄκραν, ἣν Ἀλέξανδρος τῆς οἰκείας τίθεται πόλεως, οἷς προσηγόρευσεν εἴργασται. Πρὸς ἄκρον γὰρ ἔστησε πόλεως καὶ γνησιώτερόν ἐστιν αὐτὴν προσειπεῖν ἀκρόπολιν ἢ ἐφ' ἧ φρονεῖν Ἀθηναῖοι παρέλαβον. Ἔχει γὰρ ὧδέ πως ὡς ὁ λόγος διέξεισιν· ἄκρα τις ἐξανέχει τῆς γῆς μέχρι μὲν πολλοῦ προϊοῦσα εἰς ὕψος, καλουμένη δὲ δι' ἀμφότερον ἀκρόπολις· οἷς τε ἐς ἄκρον ἐπαίρεται καὶ οἷς ἐπ' ἄκρῳ τέτακται πόλεως· ὁδοὶ δὲ ἐπὶ ταύτην οὐκ ἴσαι· τῇ μὲν γὰρ ὁδός, τῇ δὲ γέγονεν εἴσοδος· καὶ τὰς προσηγορίας αἱ ὁδοὶ μεταβάλλουσιν, ὡς ἔχουσαι τρόπον καλοῦμεναι· τῇ μὲν γὰρ ὑπάρχειν πόδι προσελθεῖν καὶ κοινῇ καὶ πρὸς ἅμαξαν τοῖς εἰσιοῦσιν ὁδός· τῇ δὲ προσανεστάθησαν ἀναβαθμοὶ ἔνθα διελθεῖν ἁμάξας ἄβατον· κλῖμαξ γὰρ ἐπὶ κλίμακι δίδωσιν ἀεὶ τὸ μεῖζον ὡς ἐξ ἐλάττους ἄγουσα καὶ ἀνάγει μετεωρότερον, πρὶν εἰς ἑκατὸν ἥκειν οὐ λήγουσα· πέρας γὰρ ἀριθμοῦ τελευτὴ πρὸς ἐντελὲς ἐκφέρουσα μέτρον. Προπύλαιον δὲ διαδέχεται κλίμακας μετρίαις κιγκλίσι περικλειόμενον· καὶ τέσσαρες μὲν ἀνέχουσι μέγισται κίονες ὁδοὺς παντοδαπὰς ἐπὶ μίαν εἴσοδον ἄγουσαι, ταῖς δὲ δὴ κίοσιν ἐπανέχει τις οἶκος μετρίας προβαλλόμενος κίονας, αἳ χροιὰν μὲν οὐχ ὁμοίαν παρέχουσι, παραβαλλόμεναι δὲ τῇ κατασκευῇ πεπήγασι κόσμιον· ὀροφὴ δὲ τῷ οἴκῳ προῆλθεν εἰς κύκλον, παρὰ δὲ τῷ κύκλῳ μέγα τῶν ὄντων ὑπόμνημα πέπηγεν. εἰσιόντι δὲ παρ' αὐτὴν τὴν Ἀκρόπολιν, τετράσι πλευραῖς εἷς χῶρος ἴσαις διῄρηται, καὶ τὸ σχῆμα πλαίσιον τυγχάνει τοῦ μηχανήματος. Αὐλὴ δὲ κατὰ μέσον περίστυλος καὶ τὴν αὐλὴν στοαὶ διαδέχονται· στοαὶ δὲ ἴσαις διαιρούμεναι κίοσι καὶ μέτρον αὐταῖς μεθ' ὅ,τι πλέον οὐχ ὑπάρχει λαβεῖν· ἑκάστη δὲ στοὰ τελευτᾷ πρὸς ἐγκαρσίαν ἑτέραν καὶ κίων διπλῆ πρὸς ἑκατέραν διαιρεῖται στοάν, τῆς μὲν αὖ λήγουσα, τῆς δὲ αὖ πάλιν κατάρχουσα· παρῳκοδόμηνται δὲ σηκοὶ τῶν στοῶν ἔνδοθεν, οἱ μὲν ταμίαι γεγενημένοι ταῖς βίβλοις, τοῖς φιλοπονοῦσιν ἀνεῳγμέναι φιλοσοφεῖν καὶ πόλιν ἅπασαν ὡς ἐξουσίαν τῆς σοφίας ἐπαίροντες, οἱ δὲ τοὺς πάλαι τιμᾶν ἱδρυμένοι θεούς. ὀροφὴ δὲ στοαῖς ἦν χρυσὸς κατεσκεύασε καὶ κορυφαὶ κίοσι χαλκῷ μὲν δεδημιουργημέναι, χρυσῷ δὲ συγκρυπτόμεναι· τῆς μὲν οὖν αὐλῆς οὐχ εἷς ἅπας ὁ κόσμος· ἄλλο μὲν γὰρ ἄλλος ἦν· τὸ δὲ τὰ Περσέως εἶχεν ἀθλήματα, καὶ μέσον ἀνέχει τις κίων μῆκος μὲν ὑπερέχουσα, κατάδηλον δὲ ποιοῦσα τὸν χῶρον. οὕτω τις προβὰς ὅπως πρόεισιν ἔγνωκε μὴ σημείῳ τῷ κίονι τῶν ὁδῶν χρώμενος καὶ περιφανῆ ποιεῖ τὴν Ἀκρόπολιν πρός γῆν τε καὶ θάλασσαν. ἀρχαὶ δὲ τῶν ὄντων τῇ τοῖς κίοσι κορυφῇ περιεστήκασι καὶ πρὶν ἐς μέσον διελθεῖν τὴν αὐλὴν ἵδρυται κατασκεύασμα διῃρημένον πρὸς πύλας ὅσαι τοῖς πάλαι θεοῖς ὀνομάζονται· δύο δὲ ὀβελοὶ ἀνεστήκασι λίθινοι καὶ κρήνη τῆς τῶν Πεισιστρατιδῶν ἄμεινον ἔχουσα καὶ τὸ θαῦμα γέγονεν ἄπιστον τῶν κατασκευασάντων ἔχον τὸν ἀριθμόν· ὥσπερ γὰρ ἑνὸς οὐκ ἀρκοῦντος εἰς ποίησιν δημιουργοὶ τῆς ὅλης ἀκροπόλεως ὤφθησαν ἐπὶ δέκα δύο προκείμενοι. Κατιόντι δὲ τῆς ἀκροπόλεως, τῇ μὲν ὁμαλὸς διαδέχεται χῶρος σταδίῳ προσεοικώς, ᾧ καὶ τῷ χώρῳ γεγένηται κλῆσις, τῇ δὲ ἕτερος μὲν διῃρημένος πρὸς ὅμοια, οὐ πρὸς ἴσον δὲ φερόμενος. Τὸ μὲν δὴ κάλλος κρεῖττον ἢ λέγειν· εἰ δέ

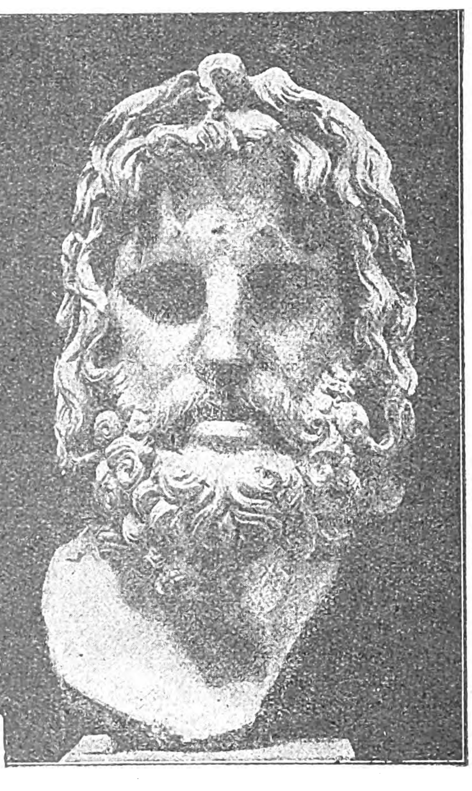

20.—*Κεφαλὴ Σαράπιδος.*
[Αἰγυπτιακὸν Μουσεῖον Καΐρου]

τι παρεῖται, παρενθήκη γεγένηται θαύματος, οἷς γὰρ οὐκ ἦν εἰπεῖν παραλέλειπται».

Ἡ περιγραφὴ αὐτὴ εἰς ὕφος ἐξεζητημένον καὶ πολλαχοῦ ἀοριστολόγον, εἶναι ἡ μόνη τὴν ὁποίαν ἔχομεν τῆς ἀκροπόλεως. Ὁ Οἰκονομόπουλος τὴν τοποθετεῖ κατὰ τὴν βάσιν τῆς Ἄκρας Λοχιάδος παρὰ τὰ ἐκεῖ βασίλεια. Τοῦτο δὲ συμπεραίνει, ἐξ ὧν λέγει ὁ Πλούταρχος εἰς τὸν βίον Κλεομένους (ΛΖ΄): «Τὸν μὲν οὖν τοῦ Χρυσέρμου Πτολεμαῖον ἐκ τῆς αὐλῆς ἐξιόντα τρεῖς εὐθὺς προσπεσόντες ἀπέκτειναν. ἑτέρου δὲ Πτολεμαίου τοῦ φυλάσσοντος τὴν πόλιν ἐλαύνοντος ἅρματι πρὸς αὐτούς, ὁρμήσαντες ἐναντίοι, τοὺς μὲν ὑπηρέτας καὶ δορυφόρους διεσκέδασαν, αὐτὸν δὲ κατασπάσαντες ἀπὸ τοῦ ἅρματος ἀπέκτειναν. Εἶτα πρὸς τὴν ἄκραν ἐχώρουν, ἀναρρῆξαι διανοούμενοι τὸ δεσμωτήριον καὶ χρήσασθαι τῷ πλήθει τῶν δεδεμένων». Ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν ἐννοοῦμεν πῶς τὸ χωρίον συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς τοπογραφικῆς γνώμης τοῦ Οἰκονομοπούλου.

Καθ' ἡμᾶς εἶναι ἐμφανὲς ὅτι Ἀκρόπολιν ὀνομάζει ὁ Ἀφθόνιος τὸ Σαράπειον. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως, τὸ ὕψος τοῦ λόφου, αἱ ἑκατὸν βαθμίδες, οἱ σηκοὶ μὲ τὰ βιβλία εἰς δημοσίαν χρῆσιν, οἱ σηκοὶ μὲ τὰ ἀγάλματα τῶν πάλαι θεῶν, ὁ ὑπερύψηλος κίων ὁ καθιστῶν τὴν ἄκραν ὁρατὴν ἀπὸ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς, ἡ γειτνίασις τοῦ σταδίου, ἡ μυθώδης πολυτέλεια τῆς κοσμήσεως καὶ τὸ πολυδαίδαλον τῆς οἰκοδομῆς, οἱ δύο μικροὶ ὀβελίσκοι, τὸ γεγονός, ὅτι ἐχρησίμευσεν ὡς ἀκρόπολις τῶν ἐθνικῶν εἰς τὰ 351 ἐπὶ Θεοφίλου, καὶ κατόπιν κατὰ τὰ γεγονότα τοῦ Μαρκιανοῦ τῷ 452 καὶ τοῦ Ναρσῆ. Πάντα ταῦτα συμπίπτουν καταπληκτικῶς μὲ ὅ,τι γνωρίζομεν περὶ τοῦ Σαραπείου. Ὁ Ἀφθόνιος ἔγραψεν ἀρχομένου τοῦ Δ΄ αἰῶνος μ. Χ., ἤτοι πρὸ τῆς ἐφόδου τοῦ Θεοφίλου, καὶ κατὰ τοὺς κριτικοὺς ἀντέγραψε τὰ προγυμνάσματα τοῦ Ἑρμογένους.

Αἱ πρόχειροι ἀντιρρήσεις εἰς τοιοῦτον ταυτισμὸν εἶναι, ὅτι ὁ Ἀφθόνιος δὲν ἀναφέρει τὸν Σάραπιν, καὶ ὅτι οἱ ἄλλοι συγγραφεῖς δὲν ὀνομάζουν τὸ Σαραπεῖον ἀκρόπολιν. Ἀντιρρήσεις ὅμως ἀρνητικαί. Ἐνῷ τὰ κοινὰ πρὸς τὸ Σαραπεῖον σημεῖα εἶναι θετικαὶ συνηγορίαι καὶ πολλά. Δὲν ἀναφέρει τὸν Σάραπιν, ἀλλ' οὔτε κανένα θεὸν ὀνομαστὶ ἀναφέρει. Λέγει «τοὺς πάλαι θεούς», διότι ἦτο ἐκεῖ καὶ ἱερὸν τῆς Ἴσιδος. Ὁ Botti ὅταν ἐπανέλαβεν ἐκεῖ τὰς ἀνασκαφὰς διησθάνθη τὴν ταυτότητα ταύτην (Fouilles à la colonne théodosienne), ἂν καὶ εἴς τινα σημεῖα περιέπεσεν εἰς πλάνην. (*Cyrille—Macaire* Nouvelle étude sur le Serapéum d'Alexandrie. Ἐν Bull. Soc. Khéd. de Géogr. Le Caire 1916. No 7, 8, 10.)

ΤΟ ΣΩΜΑ (ἢ *Σῆμα*). Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι συγγραφεῖς συμφωνοῦν ὅτι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἦτο θαμμένος ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐντὸς μνημείου λαμπροῦ, περὶ τὸ ὁποῖον ἀνηγέρθησαν μὲ τὸν καιρὸν τὰ ἐπιτάφια μνημεῖα τῶν Λαγιδῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὑπὸ τοῦ Χαμδῆ βέη ἀνακάλυψις τῆς θαυμασίας σαρκοφάγου ἐν Σιδῶνι, τῆς σήμερον ἀποκειμένης εἰς ἴδιον περίπτερον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Τουρκικοῦ Μουσείου, ἔθηκεν ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ταφὴν τοῦ Μακεδόνος κατακτητοῦ, θὰ ἐξετάσωμεν διαδοχικῶς τὰ συναφῆ ζητήματα. α΄) Ἐκομίσθη ὁ νεκρὸς πράγματι εἰς Αἴγυπτον; β΄) Εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ εἰς τὸ διάγραμμα τῆς Πτολεμαϊκῆς Ἀλεξανδρείας ἡ θέσις τοῦ τάφου του; γ΄) Αἱ πάσης φύσεως καταστροφαὶ τῶν μνημείων αὐτῆς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἐξηφάνισαν μνημεῖον καὶ νεκρόν;

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα τὸν Ἰούνιον τοῦ 323 π. Χ. Βασιλεὺς ἀνεκηρύχθη ὁ ἀδελφός του Φίλιππος Ἀριδαῖος ἐν ἀναμονῇ τοῦ τοκετοῦ τῆς Ρωξάνης. Ὁ Περδίκκας, εἰς ὃν ὁ Ἀλέξανδρος ἔδωκε τὸν δακτύλιόν του ἀποθνήσκων, διωρίσθη ἐπιστάτης τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ γενικὸς ἐπίτροπος τῆς αὐτοκρατορίας. Πραγματικῶς ὅμως τὸ ἀπέραντον κράτος διεμελίσθη μεταξὺ τῶν ἐπιφανεστέρων στρατηγῶν. Οὕτως ἡ Αἴγυπτος ἐπεδικάσθη εἰς Πτολεμαῖον τοῦ Λάγου μετὰ μέρους τῆς Συρίας καί τινων γειτονικῶν ἐδαφῶν. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἰδίου ἔτους οὗτος ἐξεκίνησεν ἐκ Βαβυλῶνος μεταβαίνων εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν πρὸς κατάληψιν τῆς σατραπείας του. Ἀπὸ τῆς πρώτης ὅμως στιγμῆς τρομεραὶ ἀντιζηλίαι ἐξερράγησαν μεταξὺ τῶν στρατηγῶν. Ὁ Περδίκκας, ἐξ ὑπερμέτρου φιλοδοξίας, ἐζήτησε νὰ συντρίψῃ τοὺς δύο κυριωτάτους ἀντιπάλους του, τὸν Πτολεμαῖον καὶ τὸν σατράπην τῆς Μακεδονίας Ἀντίπατρον. Ἐδίσταζεν ὅμως ποῖον νὰ πλήξῃ πρῶτον. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ συμβούλιον τῶν στρατηγῶν ἀνέθηκεν εἴς κάποιον ἀξιωματικὸν Ἀριδαῖον ἢ Ἀρραβαῖον νὰ ἐπιμεληθῇ τὴν κατασκευὴν τῆς σαρκοφάγου καθὼς καὶ τοῦ ἅρματος δι' οὗ θὰ μετεφέρετο ὁ νεκρὸς ἢ εἰς τὴν ὄασιν τοῦ Ἄμμωνος ἢ εἰς τὰς Αἰγὰς τῆς Μακεδονίας. Τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι σπουδαῖον διὰ τὸ ζήτημά μας. Τὰ πάντα συνηγοροῦν ὅτι ἡ δοθεῖσα εἰς τὸν Ἀριδαῖον ἐντολὴ ἀπέβλεπε τὴν Αἴγυπτον. Εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔπρεπε νὰ διατηρηθῇ ἡ ἀκεραιότης καὶ ἑνότης τῆς αὐτοκρατορίας του. Πᾶσαι αἱ πράξεις του μαρτυροῦν ὅτι παρεσκεύασε τὴν τοιαύτην συντήρησιν.

Κατὰ ταῦτα μεταξὺ Αἰγῶν καὶ ὀάσεως ὁ ἴδιος θὰ ὑπεδείκνυε ταύτην ὡς τόπον τῆς ταφῆς του. Διὰ τὸν ἐπιστηθιώτερον τῶν φίλων του, τὸν Ἡφαιστίωνα, ὁ Ἄμμων ὑπέδειξεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὡς τόπον ταφῆς, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἵδρυσεν εἰς αὐτὸν ἡρῷον διὰ τοῦ Κλεομένους ἐπὶ τῆς Φάρου καὶ διέταξεν ὅπως τὸ ὄνομά του ἀναγράφεται ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐμπορικῶν συμβολαίων. Καὶ εἰς τὸ συμβούλιον τῶν στρατηγῶν ἐπεκράτησεν ἐμφανῶς ἡ ἰδέα τῆς συντηρήσεως τοῦ Κράτους, ἂν καὶ ἐνδομύχως ἕκαστος αὐτῶν ἐθεώρει τὸν διαμελισμόν του καὶ ἀναπόφευκτον καὶ ποθητόν. Δι' αὐτὸ προσέλαβον τοὺς τίτλους σατράπης, διοικητής, κυβερνήτης καὶ ἐξέλεξαν ἕνα βασιλέα. Ἄλλως τε καὶ ὁ χρησμὸς τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε λάβει εἰς Ραχῶτιν τῷ προέλεγε:

Σὺ δ' ἀποθεωθεὶς προσκυνηθήσῃ ὡς θεός·
καὶ δῶρα λήψῃ βασιλέων σὺ πάντοτε.
Οἰκήσεις αὐτὴν καὶ θανὼν καὶ μὴ θανών.
Τάφον γὰρ ἕξεις αὐτὴν ἣν κτίζεις πόλιν.

Ἂν ὁ Πτολεμαῖος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπικαλεσθῇ ἀπόφασιν τοῦ συμβουλίου τῶν στρατηγῶν, δὲν θὰ μετέβαινεν εἰς Συρίαν πρὸς συνάντησιν τῆς σοροῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀλλ' ὁ Περδίκκας κατιδὼν ὅτι ἡ διατήρησις τῆς ἑνότητος τοῦ κράτους ἦτο οὐτοπία καὶ φιλοδοξῶν ἐπεζήτησε νὰ προσκτήσηται τὸ μέγιστον δυνατὸν κῦρος καὶ ἰδίως εἰς τὸ πνεῦμα τῶν Μακεδονικῶν στρατευμάτων. Πρὸς τοῦτο ἀπέβαλε τὴν σύζυγόν του Νικαίαν θυγατέρα τοῦ Ἀντιπάτρου διὰ νὰ νυμφευθῇ τὴν Κλεοπάτραν, ἀδελφὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐξασφαλίζων

Digitized by Google

οὕτω τὴν εὐμένειαν τῆς Ὀλυμπιάδος καὶ ἐξευγενιζόμενος ἐν τῇ συνειδήσει τῶν Μακεδόνων. Ἀφ' ἑτέρου διενοήθη νὰ θάψῃ τὸν Ἀλέξανδρον εἰς Αἰγάς, ὅπου οἱ τάφοι τῶν προγόνων τούτου, τοῦθ' ὅπερ ἀφ' ἑνὸς θὰ ἐστέρει τὸν Πτολεμαῖον τῆς τιμῆς ταύτης καὶ ταυτοχρόνως θὰ ἐχρησίμευεν ὡς παλλάδιον τοῦ Βασιλείου τῆς Μακεδονίας, ἀφοῦ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ συντρίψῃ τὸν Ἀντίπατρον. Ἡ σημασία τῆς κατοχῆς τοῦ σώματος τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ τὸν προτιθέμενον νὰ συγκεντρώσῃ εἰς χεῖράς του τὴν ὅλην ἀρχὴν εἶναι προφανής. Ὁ Αἰλιανὸς διηγεῖται ὅτι κατὰ τὰς πρώτας ἔριδας τῶν στρατηγῶν, τὸ σῶμα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔμενεν ἠμελημένον. Τότε κάποιος Ἀρίστανδρος ἐκ Τελμισσοῦ ἠγέρθη ἐν μέσῳ τῷ στρατοπέδῳ τῶν Μακεδόνων ἐν ἐξάρσει προφητικῇ, καὶ ἀφοῦ ἐθρήνησε τὰς ἔριδας τῶν ἀρχηγῶν, διεκήρυξεν ὅτι οἱ θεοὶ τῷ ἀπεκάλυψαν ὅτι ἡ χώρα ἥτις θὰ ἐγκλείσῃ τὸν νεκρὸν τοῦ δορυκτήτορος θὰ εὐτυχήσῃ καὶ θὰ μείνῃ ἀπρόσβλητος.

Ἰδοὺ εἷς ἐπὶ πλέον λόγος ὅπως ὁ Περδίκκας ἀποπειραθῇ νὰ κατάσχῃ τὸν νεκρὸν καὶ νὰ τὸν διευθύνῃ εἰς Αἰγάς. Ἔστειλε λοιπὸν τὸν Πολέμονα καὶ Ἄτταλον εἰς Βαβυλῶνα ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας ὅπου εὑρίσκετο διευθετῶν τὰς διοικήσεις κατὰ τὰς βλέψεις του, πρὸς ἀποκλεισμὸν τοῦ Ἀντιπάτρου, μὲ τὴν διαταγὴν νὰ φράξουν τὸν δρόμον τοῦ νεκρικοῦ ἅρματος διὰ τῆς βίας. Ἀλλ' ὁ Πτολεμαῖος φαίνεται ὅτι εἶχε προΐδει τὰ πάντα. Ὁ Ἀρριδαῖος ἐπέσπευσε τὴν ἀναχώρησίν του ἐκ Βαβυλῶνος καὶ ἐν Συρίᾳ ἡ συνοδεία του χάρις εἰς τὸν Πτολεμαῖον εὑρέθη ἱκανὴ νὰ ἀπωθήσῃ τοὺς στρατιώτας τοῦ Περδίκκα. Ὅταν ἔφθασεν ὁ Πολέμων ἠναγκάσθη νὰ πολεμήσῃ πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, ὅστις νικητὴς ἐπέβαλε χεῖρα εἰς τὴν σορόν. Οὕτως εἵλκυσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὰ πρῶτα πλήγματα τοῦ Περδίκκα ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ Ἀντιπάτρου. Ὁ νεκρὸς διηυθύνθη εἰς Μέμφιν, ὅπου ἔμεινεν ἐπὶ δύο ἔτη, ἕως οὗ νὰ περατωθῇ τὸ μαυσωλεῖον, τὸ ὁποῖον ὁ Πτολεμαῖος ἤγειρεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Εἶναι γνωστὸν πῶς ὁ Περδίκκας ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Πτολεμαίου καὶ πῶς νικηθεὶς ἐσφάγη ὑπὸ τῶν ἰδίων του ἀξιωματικῶν. Νέον θραῦσμα τῶν μαρμάρων τῆς Πάρου ἐπιβεβαιώνει τὰς λεπτομερείας ταύτας, λέγον «ἐπὶ ἄρχοντος Ἀρχίππου Ἀλέξανδρος τίθεται ἐν Μέμφει καὶ Περδίκκος στρατεύει κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ὅπου ἀποθνήσκει».

Πάντες οἱ συγγραφεῖς συμφωνοῦν ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐτάφη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Διαφωνοῦν εἴς τινας λεπτομερείας, ἀλλ' ἐν τῇ οὐσίᾳ ἡ ὁμοφωνία εἶναι πλήρης. Ἄλλως τε καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι πολλοὶ αὐτοκράτορες Ρωμαῖοι ἐπεσκέφθησαν τὸν τάφον καὶ εἶδον τὸν νεκρὸν καὶ ὅτι Πτολεμαῖος Θ'—Ἀλέξανδρος Α', ἔχων ἀνάγκην χρημάτων, ἀντικατέστησε τὴν ἐκ σφυρηλάτου χρυσοῦ λάρνακα δι' ὑαλίνης, καθὼς καὶ αἱ πληροφορίαι τῶν συγγραφέων περὶ τῶν μνημείων τῆς Ἀλεξανδρείας αἴρουν πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τούτου. Ἡ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου Ἀλεξάνδρου διαπραχθεῖσα ἱεροσυλία ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ὅστις λέγει ὅτι ὁ νεκρὸς ὑφίστατο ὅταν αὐτὸς ἐπεσκέφθη τὴν Ἀλεξάνδρειαν (ΙΖ' 794): «Τὸ δὲ σῶμα τοῦ Ἀλεξάνδρου κομίσας ὁ Πτολεμαῖος ἐκήδευσεν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, ὅπου νῦν ἔτι κεῖται, οὐ μὴν ἐν τῇ αὐτῇ πυέλῳ, ὑαλίνῃ γὰρ αὕτη· ἐκεῖνος δ' ἐν χρυσῇ κατέθηκεν· ἐσύλησε δὲ αὐτὴν ὁ Κόκκης καὶ Παρείσακτος ἐπικληθεὶς Πτολεμαῖος, ἐκ τῆς Συρίας ἐπανελθὼν καὶ ἐκπεσὼν εὐθύς, ὥστ' ἀνώνητα αὐτῷ τὰ σκῦλα γενέσθαι».

Ὁ Ἰ. Καῖσαρ τὸν ἐπεσκέφθη ἐπίσης καὶ ὅπως λέγει ὁ Λουκιανὸς (Χ 19) «Κατῆλθεν εἰς τὸ ἄντρον ἔνθα κεῖται ὁ τοῦ Πελλαίου Φιλίππου μανιώδης γόνος καὶ εὐτυχὴς στρατηλάτης», ὁ δὲ Σουετώνιος (Βίος Καίσαρ. VII) λέγει ὅτι τοσοῦτον συνεκινήθη ἐκ τῆς θέας τοῦ ἐνδοξοτάτου νεκροῦ, ὥστε ἐστέναξε βαθέως εἰπών, ὅτι οὐδὲν τῆς πόλεως μνημεῖον τὸν ἐνδιέφερε περισσότερον. Κατόπιν ὁ θετός του υἱὸς Ὀκτάβιος ἐτίμησε τὸν μέγαν νεκρόν. «Καὶ μετὰ ταῦτα τὸ μὲν τοῦ Ἀλεξάνδρου σῶμα εἶδεν καὶ προσήψατο, ὥστε τι τῆς ῥινός, ὥς φασι, θραυσθῆναι. Τὰ δὲ δὴ τῶν Πτολεμαίων καὶ τὰ τῶν Ἀλεξανδρέων σπουδῇ βουληθέντων αὐτῷ δεῖξαι, οὐκ ἐθεάσατο εἰπὼν ὅτι βασιλέα, ἀλλ' οὐ νεκροὺς ἰδεῖν ἐπεθύμησε (Δίων Κάσσιος, Ρωμ. Ἱστ. ΝΑ'). Τὸν νεκρὸν ἐπεσκέφθη καὶ ὁ Καλιγούλας, ὅστις ἀφήρεσε τὸν θώρακα τοῦ νικητοῦ τῶν Ἀρβήλων, κατὰ δὲ τὸν Ξιφιλῖνον (Ἐπιτ. Ρωμ. Ἱστρ. Δίωνος). «Σεπτίμιος Σεβῆρος τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου μνημεῖον συνέκλεισεν, ἵνα μηδεὶς μήτε τὸ σῶμα τούτου ἴδῃ, μήτε τὰ ἐν τοῖς ἀδύτοις γεγραμμένα ἀναλέξηται». Πράγματι· ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἀρχομένου τοῦ Γ' αἰῶνος ἀφήρεσεν ἀπὸ τῶν αἰγυπτιακῶν ναῶν πάντα τὰ ἱερὰ βιβλία καὶ τὰ ἔκλεισεν εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ νὰ μὴ χρησιμεύσουν ὡς δῆθεν πηγαὶ προφητειῶν καὶ μαγείας. Ὁ υἱὸς τούτου Καρακάλλας, ὅστις ἐνόμιζεν ἑαυτὸν μετεμψύχωσιν τοῦ Μ Ἀλεξάνδρου, «ἐλθὼν εἰς Ἀλεξάνδρου μνῆμα τήν τε χλαμύδα ἣν ἔφερεν ἁλουργῆ, δακτυλίους τε οὓς εἶχε λίθων τιμίων, ζωστῆράς τε καὶ εἴ τι πολυτελὲς ἔφερε **περιελὼν ἑαυτοῦ ἐπέθηκε τῇ ἐκείνου σορῷ»** (*Ἡρωδιανὸς* Τῆς μετὰ Μάρκου Βασιλείας ἱστοριῶν Βιβλ. Δ' κεφ. η' καὶ Ἰωάννης Ἀντιοχεύς).

Κατόπιν ὅλων τούτων ὁ θόρυβος διὰ τὴν θαυμασίαν ἀληθῶς λάρνακα τῆς Σιδῶνος ἀπομένει ἀδικαιολόγητος.

Ἐκ τῶν περιγραφῶν τῆς πόλεως ἃς ἔχομεν, γνωρίζομεν ὅτι ἡ συνοικία Βρούχιον ἦτο ἡ πλουσιωτέρα καὶ ἀριστοκρατική. Κατέχουσα τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως ἐνέκλειε τὸ ἀνάκτορον ὅπου διέμενον οἱ Πτολεμαῖοι, εὐρυτάτους παραδείσους, τὸ Μουσεῖον, τὴν Βιβλιοθήκην καὶ τοὺς τάφους τῶν βασιλέων. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πόλις διῃρεῖτο εἰς τέσσαρα ἄνισα μέρη ὑπὸ τῶν δύο μεγάλων λεωφόρων τῶν καθέτων ἐπ' ἀλλήλας, τῆς κατὰ μῆκος Κανωβικῆς καὶ τῆς κατὰ πλάτος, εἶναι εὐνόητον ὅτι τὸ Βρούχιον ἀναγκαίως κατεῖχεν ἓν τῶν τεσσάρων τούτων τμημάτων, τὸ μέγιστον, καὶ ὅτι δύο τῶν πλευρῶν του παρεθέοντο ὑπὸ τῶν δύο λεωφόρων. Ἡ βασιλικὴ λοιπὸν νεκρόπολις, ἥτις ἐκαλεῖτο *Σῶμα* καὶ ἥτις μνημονεύεται ὡς ἀποτελοῦσα μέρος τῆς βασιλικῆς συνοικίας ἐχωρίζετο ταύτης διὰ τῆς ἐγκαρσίας ὁδοῦ, ἥτις διὰ τοῦτο καὶ ἐκαλεῖτο ὁδὸς τοῦ Σώματος. Ὁ Ἀχιλλεὺς Τάτιος εἰς τὸ μυθιστόρημά του «Τὰ ἐπὶ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα» θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ ἐραστοῦ τὰ ἑξῆς: «Τριῶν δὲ πλεύσαντες (ἐν τῷ Νείλῳ) ἡμερῶν, εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἤλθομεν· ἀνιόντι δέ μοι κατὰ τὰς Ἡλίου καλουμένας πύλας, συνηντᾶτο εὐθὺς τῆς πόλεως ἀστράπτον τὸ κάλλος, καί μου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐγέμισεν ἡδονῆς· στάθμη μὲν κιόνων ἑκατέρωθεν ἐκ τῶν Ἡλίου πυλῶν εἰς τὰς Σελήνης πύλας. Οὗτοι γὰρ τῆς πόλεως οἱ πυλωροί. Ἐν μέσῳ δὴ τῶν κιόνων τῆς πόλεως τὸ πεδίον. Ὁδὸς δὲ διὰ τοῦ πεδίου πολλὴ καὶ ἔνδημος ἀποδημία. Ὀλίγους δὲ τῆς πόλεως σταδίους προελθὼν ἦλθον εἰς τὸν ἐπώνυμον *Ἀλεξάνδρου τόπον*. Εἶδον δὲ ἐντεῦθεν ἄλλην πόλιν καὶ σχιζόμενον ταύτῃ τὸ κάλλος· ὅσος γὰρ κιόνων ὄρχατος εἰς τὴν εὐθυωρίαν, τοσοῦτοι ἕτεροι εἰς τὰ ἐγκάρσια».

Ὁ Δ. Οἰκονομόπουλος ὀρθῶς διαφωνεῖ πρὸς τοὺς Μαχμοὺτ ἐλ Φαλάκη καὶ Τ. Νεροῦτσον, διατεινόμενος ὅτι ὁ Κλειτοφῶν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κανωβικήν, τὴν κατὰ μῆκος ὁδόν, καὶ φθάσας εἰς τὸ μέσον της ἐκ ΒΑ πρὸς τὰ ΝΔ ἦλθεν εἰς τὴν διασταύρωσιν ταύτης πρὸς τὴν ἐγκαρσίαν τοῦ Σώματος ὁδόν, ἥτις διασταύρωσις ἀπετέλει πλατεῖαν, τὸ Ἀλεξάνδρου πεδίον, καὶ ἐκεῖ δεξιά του εἶδε τὸ Σῶμα. «Μέρος τῶν βασιλείων ἔστι καὶ τὸ καλούμενον Σῶμα, λέγει ὁ Στράβων, ὃ περίβολος ἦν ἐν ᾧ αἱ τῶν βασιλέων ταφαὶ καὶ ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου». Καὶ ὁ Λουκιανὸς καὶ ὁ Σουετώνιος τονίζουσιν ὅτι εὑρίσκετο εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς πόλεως, καὶ ὁ παροιμιογράφος Ζηνόβιος λέγει ὅτι ἔκειτο ἐν μέσῃ τῇ πόλει: «Τὴν γὰρ μητέρα Βερενίκην καθείρξας (ὁ Φιλοπάτωρ) ἐν μεγάροις καὶ παραδοὺς Σωσιβίῳ φυλάσσειν, ἡνίκα ἐκείνη, οὐ φέρουσα τὴν κόλασιν, ἔπιε θανάσιμον βοτάνην καὶ τὸ φάρμακον πιοῦσα ἀπέθανε διὰ τὰς ἀπ' αὐτῶν τῶν ὀνείρων ταραχάς, ἐν *μέσῃ τῇ πόλει* μνῆμα οἰκοδομήσας, ὃ νῦν *Σῶμα* καλεῖται, πάντας ἐκεῖ τοὺς προπάτορας σὺν αὐτῇ κατέθετο καὶ Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα». Ὁ ἐκτελέσας εὐρείας τοπογραφικὰς ἐρεύνας Μαχμοὺτ ἐλ Φαλάκη κατέληξεν εἰς τὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ Σῶμα ἔκειτο κατὰ τοὺς ΒΑ πρόποδας τοῦ λόφου Κὼμ-ἐλ-Δίκ, βλέπον πρὸς τὴν Κανωβικὴν ὁδὸν καὶ κείμενον ἐπὶ τῆς ἐγκαρσίας· αὕτη συμπίπτει πρὸς τὴν σημερινὴν Νέμπι-Δανιάλ, δηλαδὴ ἀκριβῶς ὅπου σήμερον τὸ Κὸμ ἐλ Δεμάς, τὸ ὁποῖον ἐσχηματίσθη ἀκριβῶς ἀπὸ τὰ συντρίμματα τῶν ἐκεῖ πτολεμαϊκῶν νεκρικῶν μνημείων καὶ τῶν κατόπιν ἐπ' αὐτῶν βυζαντινῶν καὶ ἀραβικῶν τάφων. Ὁ Μ. ἐλ Φαλάκη ἐξετέλεσε διατρήσεις καὶ εὗρε κατὰ στρώματα τὰ νεκροταφεῖα ταῦτα ἐπάλληλα.

Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτος ἡ γλωσσολογικὴ παρατήρησις τοῦ Μ ἐλ Φαλάκη: τὸ ἐδαφικὸν αὐτὸ κύρτωμα ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἀράβων *Κὸμ-ἐλ-Δεμάς*, ἤτοι ὕψωμα τῶν σωμάτων, ἤτοι νεκροταφεῖον. *Δέμις* εἰς τὸν ἑνικὸν καὶ *Δεμὰς* εἰς τὸν πληθυντικὸν εἶναι τὸ σῶμα. Ἀκριβῶς δηλαδὴ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ὄνομα τοῦ μέρους Σῶμα. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ συνήθης γραφὴ τῶν χειρογράφων. Μολοντοῦτο ὁ Ζηνόβιος ἔγραψε *Σῆμα* καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ νεώτεροι Γερμανοὶ καὶ ὁ Κοραῆς καὶ ἡ στερεότυπος ἔκδοσις τοῦ Στράβωνος, ἐνῷ αἱ παλαιότεραι φέρουν *Σῶμα*. Καὶ ὁ Ψευδοκαλλισθένης, ὅστις ἠρανίσθη ἀπὸ ἀντίγραφα Ἀλεξανδρινῶν συγγραφέων, γράφει: «Καὶ ποιεῖ τάφον ἐν τῷ ἱερῷ καλουμένῳ Σῶμα Ἀλεξάνδρου, κἀκεῖ τὸ σῶμα, ἤτοι λείψανον Ἀλεξάνδρου καθιδρύθη» (Γ' λδ'). Καὶ περὶ Κασίου ὁμιλῶν ὁ Στράβων (ΙΣΤ') λέγει: «Ἔστι δὲ τὸ Κάσιον θινώδης τις λόφος ἀκρωτηριάζων, ἄνυδρος, ὅπου τὸ Πομπηΐου τοῦ Μάγνου Σῶμα κεῖται καὶ Διὸς ἔστιν ἱερὸν Κασίου».

Εἰς τὸ Κὸμ ἐλ Δεμὰς εὑρίσκεται τὸ Τζαμίον Νέμπι Δανιαλ (Προφ. Δανιήλ) σημειῶνον τὴν θέσιν ὅπου ὑποτίθεται ὁ τάφος τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐγγύτατα ἀνεκαλύφθη θαυμάσιον μαρμάρινον ἄγαλμα τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις ἦτο πρόγονος τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὸ κύρτωμα δὲν εἶχε κατὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν τὸ σημερινὸν ὕψος· ἦτο πολὺ ταπεινότερον. Οἱ Ἄραβες ἀμαθεῖς ἤκουσαν ὅτι ἐκεῖ ἦτο θαμμένος μέγας ἀνὴρ θανὼν ἐν Βαβυλῶνι. Ἐκ τοῦ Κορανίου των μόνον ὡς τοιοῦτον ἐγνώριζον τὸν προφήτην Δανιήλ. Ἡ παράδοσις λοιπὸν ἔθηκεν ἐκεῖ τὸν τάφον τοῦ Δανιὴλ καὶ ἀκόμη τοῦ Σι Λοκμὰν ἐλ Χακίμ, διασήμου μυθοπλάστου ἀγνώστου ἐποχῆς, θεωρουμένου δ' ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν συγχρόνου τοῦ Δαναήλ. Τὸ τζαμίον ἔκτισεν ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς. Οἱ γραμματισμένοι ἐν τούτοις Ἄραβες ἐγνώριζον ὅτι ἐκεῖ ἐτίθετο ὁ τάφος τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὸν ἐτίμων ὡς βασιλέα καὶ προφήτην εἰς εὐκτήριον θάλαμον. Ἰωάννης Λέων ὁ Ἀφρικανὸς (1517) λέγει εἰς τὴν «Περιγραφὴν τῆς Ἀφρικῆς»: «Εἶναι παράδοξον ὅτι εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως μέσῳ τῶν ἐρειπίων καὶ τῶν ἠρειπωμένων παραπηγμάτων, ὑπάρχει οἰκίσκος εἰς σχῆμα ἐκκλησίας, ὅπου κεῖται τάφος πολὺ τιμώμενος καὶ συχναζόμενος ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν. Βεβαιώνουν ὅτι ἐκεῖ ἀναπαύονται τὰ ὀστᾶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, μεγάλου προφήτου καὶ βασιλέως, ὅπως τοὺς τὸ διδάσκει τὸ Κοράνιον. Τόσον δὲ ὥστε πολλοὶ ξένοι κατευθύνονται μακρόθεν διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν τάφον, ἀφήνοντες μεγάλας προσφορὰς καὶ ἐλέη» (Μετάφρ. S. Temporal. τόμ. II βιβλ. VIII). Εἰς τὰ 1547 ὁ Marmol εἶδεν «εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως καὶ μεταξὺ τῶν ἐρειπίων της μικρὰν οἰκίαν ὡς παρεκκλήσιον, ἐν τῷ ὁποίῳ τάφος τιμώμενος ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων, διότι πιστεύουν ὅτι ἐκεῖ εἶναι θαμμένος ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, τὸν ὁποῖον σέβονται ὡς βασιλέα καὶ προφήτην, καθ' ἃ τοὺς διδάσκει τὸ Ἀλκοράν» (De l' Egypte τόμ. III βιβλ. XI κεφ. XIV σελ. 276). Ὁ L. Moreri λέγει εἰς τὸ «Μέγα Ἱστορ. Λεξ.» (τόμ. I. σελ. 117. ἔτος 1717): «Εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως ὑπάρχει ἕνας Τουρμπές, ἤτοι μωαμεθανικὸν παρεκκλήσιον, τὸ ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουν Σκέντερ καὶ διατείνονται ὅτι ὁ Μ. Ἀλέξανδρος εἶναι θαμμένος ἐκεῖ. Τὸ Ἀλκοράν των κάμνει μνείαν τούτου καὶ δι' αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι προσκυνηταὶ προσέρχονται πολυπληθεῖς».

Ὁ Δανὸς ὅμως περιηγητὴς Φρ. Νόρδεν (1737) λέγει ὅτι «ὁ τάφος τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν φαίνεται πλέον· καὶ αὐτὴ ἡ λαϊκὴ παράδοσις ἐντελῶς ἐλησμονήθη». Τὸ ἴδιον βεβαιώνει ὁ Σέστιος, διότι ἐπισκεφθεὶς τὴν πόλιν εἰς τὰ 1774 λέγει ὅτι ἐξελάμβανον ὡς τάφον τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν σαρκοφάγον τοῦ Ἀμυρταίου τῆς ΚΗ' δυναστείας, εὑρισκομένην εἰς τὸ τζαμίον Ἀτταρὶν (ἀρχαίαν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου), κατόπιν δὲ μετακομισθεῖσαν εἰς Λονδῖνον. Ἐξ αὐτῶν συνάγεται ὅτι, ἐνῷ οἱ Ἄραβες ἐτίμησαν τὸν τάφον τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς πόλεως, οἱ Τοῦρκοι ἀφῆκαν αὐτὸν νὰ λησμονηθῇ.

Καὶ ἡ μὲν θέσις τοῦ Σώματος παραμένει κατὰ ταῦτα γνωστή. Ἀλλ' ἡμεῖς διατεινόμεθα ὅτι εἶναι πιθανώτατον καὶ αὐτὸς ὁ νεκρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ σώζεται. Γεννᾶται ἡ ἀνησυχία μήπως ἔπαθε τό τε ἵδρυμα καὶ τὸ πτῶμα ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν. Παρατηροῦμεν ὅτι ὁ τάφος τοῦ Ἀλεξάνδρου περιστοιχούμενος ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν Πτολεμαίων δὲν ἦτο ναὸς οὔτε προσιτὸς εἰς τὸν λαόν. Ὑπῆρχε μὲν ἱερεὺς ἀπονέμων θείας τιμὰς συλλήβδην εἰς πάντας τοὺς θαμμένους ἐκεῖ βασιλεῖς, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο ὑπηρεσία αὐλικὴ ἀθόρυβος ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων. Οὐδεμία λοιπὸν ὑπάρχει πιθανότης ὅτι εἵλκυσε τὴν βανδαλικὴν μανίαν τῶν Χριστιανῶν. Ἄλλως τε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐτιμᾶτο ὡς οἰκιστὴς τῆς πόλεως παρὰ πάντων καὶ αὐτῶν τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Τριβέλλιος Πολλίων, εἷς τῶν ἓξ συγγραφέων τῆς Historia Augusta, ὁμιλῶν περὶ ἑνὸς τῶν 30 τυράννων τῆς Ρώμης Κουϊτίου, υἱοῦ τοῦ Μαρκίου, λέγει ὅτι ἡ οἰκογένεια τούτου ἐτίμα ἐξαιρέτως τὸν Μ. Ἀλέξανδρον. Οἱ ἄνδρες ἔφερον ἐπὶ τῶν δακτυλίων των καὶ τῶν ἀργυρῶν σκευῶν τῆς οἰκογενείας, αἱ γυναῖκες ἐπὶ πάντων τῶν ἀντικειμένων τῆς κοσμήσεώς των, ἀκόμη δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων των, κεντημένην τὴν εἰκόνα τοῦ Μακεδόνος ἥρωος: «Εἴδομεν προσφάτως τὸν Κορνήλιον Μάκερον τῆς οἰκογενείας ταύτης νὰ ἐπιδεικνύῃ εἰς τὸν Ποντίφηκα, κατά τι δεῖπνον τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἡρακλέους, κύπελλον ἐξ ἠλέκτρου, τὸ ὁποῖον ἐκοσμεῖτο εἰς τὸ μέσον μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ περιέχον πέριξ αὐτῆς διὰ σημείων βραχέων καὶ μικρῶν (στενογραφημένων) ὁλόκληρον τὴν ἱστορίαν τοῦ ἥρωος. Τὸ κύπελλον περιήχθη ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα μεταξὺ τῶν συνδαιτυμόνων, θαυμαστῶν τοῦ ἥρωος» (Hist. Aug. «Vita trig. tyrann.» τόμ. Β' σελ. 291). Ἰωάννης δὲ ὁ Χρυσόστομος (πρὸς Φώτ. Κατηχ. Β' τ. 2 σελ. 233), λέγει «τί ἄν τις εἴποι περὶ τῶν ἐπῳδαῖς καὶ περιάπτοις κεχρημένων καὶ νομίσματα χαλκᾶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος ταῖς κεφαλαῖς καὶ τοῖς ποσὶ περιδενόντων;».

Εἰς δὲ τὸ Κοπτικὸν Συναξάριον ἀναγινώσκεται: «Καὶ ὅταν ὁ πατὴρ ἡμῶν Θεόφιλος εὑρίσκετο παρὰ τῷ πατρὶ Ἀθανασίῳ, τὸν ἤκουσεν ἡμέραν τινὰ νὰ λέγῃ ὑψώνων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀτενίζων τοὺς ἐνώπιον τῆς κατοικίας του λόφους: «Ἂν εὐκαιρήσω, θὰ βάλω νὰ σηκώσουν ἀπ' ἐκεῖ τοὺς λόφους αὐτοὺς καὶ θὰ κτίσω ἐκκλησίαν εἰς τὸν Βαπτιστὴν καὶ τὸν προφήτην Ἐλισαῖον. Ὑπῆρχε τότε ἐκεῖ

Digitized by Google

τὴν Ρώμην γυνὴ πλουσία τῆς ὁποίας ἀπέθανεν ὁ σύζυγος. Ἦλθεν ἐκ Ρώμης εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ὅταν ἤκουσε τὸν Θεόφιλον νὰ ὁμιλῇ περὶ τῶν ἀμμωδῶν λόφων, ἐδαπάνησε χρήματα καὶ τοὺς ἀφήρεσεν. Κάτω ἀπὸ ἕνα ἐξ αὐτῶν ἐφάνη θησαυρὸς κρυμμένος ὑπὸ πλάκα πετρίνην, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν χαραχμένα τρία Θ. Ὅταν τὰ εἶδεν ὁ Θεόφιλος, ἐνόησε τὸ μυστήριον χάρις εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ εἶπε: ἦτο ἡ προωρισμένη στιγμὴ διὰ ν' ἀνακαλυφθῇ ὁ θησαυρός, διότι τὰ τρία Θ συνέπεσε νὰ συνυπάρξουν τώρα, *Θεός*, *Θεοδόσιος* ὁ αὐτοκράτωρ καὶ *Θεόφιλος* ὁ πατριάρχης. Εὗρε τὴν χρονολογίαν τῶν θησαυρῶν ἥτις ἦτο ἐπὶ Ἀλεξάνδρου υἱοῦ τοῦ Φιλίππου τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ὁ θησαυρὸς ἦτο παλαιός, 700 ἐτῶν περίπου. Ὁ βασιλεὺς ἦλθε νὰ ἴδῃ τὸν θησαυρὸν καὶ τὸν ἔδωκεν εἰς τὸν ἅγιον Θεόφιλον, ὅστις ἔκτισε δι' αὐτοῦ Ἐκκλησίας, ἀρχίσας ἀπὸ τὴν τοῦ Βαπτιστοῦ, τοῦ Ἠλιοῦ καὶ τοῦ Ἐλισαίου τοῦ μαθητοῦ ἐκείνου. Εἰς αὐτὰς μετεκόμισε τὰ σώματά των καὶ εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Δῆμος* (Δεμάς, Κὸμ ἐλ Δεμὰς)» (*Amélineau.* Géographie de l'Égypte).

Οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἀναφέρεται ποτὲ ὅτι ἐν τῇ μανίᾳ των ἀνέσκαψαν ἢ ἐβεβήλωσαν τάφους εἰδωλολατρῶν. Ἔγινε τοιοῦτό τι, ὄχι πρὸς βεβήλωσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ προμηθεύσουν μουμίας ὡς σώματα μαρτύρων εἰς τὰς ἁπανταχοῦ Ἐκκλησίας κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου. Τοὐναντίον ἐπὶ τῶν πτολεμαϊκῶν τάφων τοῦ Κὸμ ἐλ Δεμὰς κεῖται τὸ στρῶμα τῶν ρωμαϊκῶν καὶ ὑπὲρ τοῦτο τὸ τῶν χριστιανικῶν τάφων. Εἶναι λοιπὸν πιθανώτατον ὅτι ἐκτίσθη ἐκεῖ ἐκκλησία μικρὰ εἰς τὸν Προφήτην Δανιήλ, ἥτις ὑπὸ τῶν Ἀράβων μετετράπη εἰς εὐκτήριον μωαμεθανικόν.

Ἐκ τῶν νεωτέρων, δύο κατώρθωσαν νὰ εἰσδύσουν εἰς τὸ ὑποκείμενον ὑπὸ τὸ τέμενος Δανιὴλ ὑπόγειον οἰκοδόμημα καὶ τῶν δύο αἱ μαρτυρίαι εἶναι σπουδαιόταται. Πρῶτος ὁ Μαχμοὺτ ἐλ Φαλάκη. Οὗτος ἐνήργει τότε ἀνασκαφὰς καὶ διατρήσεις εἰς μεγάλην κλίμακα ἐντολῇ τοῦ κεδίβου Ἰσμαὴλ πασᾶ, χάριν τοῦ Ναπολέοντος Γ', γράφοντος τότε τὸν βίον τοῦ Ἰ. Καίσαρος. Ὁ ἐλ Φαλάκη κατῆλθε τότε εἰς τὴν κρύπτην τοῦ τζαμίου καὶ ἐθαύμασε τὴν ἡγεμονικὴν πολυτέλειαν τῇ λιθοδομίας τῶν διαδρόμων, καὶ ἐν συνομιλίᾳ του πρὸς τὸν Ἀρτὶν πασᾶν Γιακοὺτ, σοφὸν Ἀρμένιον, ὑφυπουργὸν δὲ τῆς Παιδείας, ἐξέφρασε τὴν πεποίθησίν του ὅτι ὁ τάφος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου πρέπει νὰ σώζεται ἐκεῖ. Ταῦτα εἰς τὰ 1867. Ἔπειτα ὁ Ἀμβρόσιος Σκυλίτσης, διακεκριμένον μέλος τῆς ἑλληνικῆς παροικίας ἔχων δὲ τιμητικὴν θέσιν εἰς τὸ Γεν. Προξενεῖον τῆς Ρωσίας. Οὗτος εἰς τὰ 1850 ἐπέτυχε νὰ κατέλθῃ εἰς τὸ ὑπόγειον τοῦ τζαμίου. Ἀφοῦ κατῆλθε δρόμον κατηφορικὸν καὶ διήλασε διάδρομον μυστικόν, εὑρέθη ἐνώπιον θύρας σκωριώσης καὶ ἰσχυρῶς κλεισμένης. Διά τινος ρωγμῆς αὐτῆς διέκρινεν ἐντὸς ὑαλίνου κλωβοῦ ἀνθρώπινον σῶμα, φέρον διάδημα, καὶ ἐφαίνετο μισοδιπλωμένον ἐπάνω εἰς εἶδος ὑψώματος ἢ θρόνου. Πλῆθος βιβλίων καὶ παπύρων ἦσαν σκορπισμένα τριγύρω του. Δὲν ηὐκαίρησε νὰ παρατηρήσῃ ἐπιμελέστερον, διότι τὸν ἐτράβηξεν ὄπισθεν ὁ ὁδηγός του, ἕνας ἀπὸ τοὺς σεΐχας τοῦ τζαμίου, ἀρνούμενος νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ περισσότερον τὴν διαμονήν. Ὅπως δήποτε ἐνόμισε καθῆκόν του νὰ ὑποβάλῃ περὶ ὧν εἶδεν ἔκθεσιν εἰς τὸν Ρῶσον Πρόξενον καὶ εἰς τὸν Πατριάρχην. Παρὰ πάσας τὰς ἐνεργείας του κατόπιν, οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ καὶ πάλιν ἡ εἴσοδος καὶ οὕτως ἔπεσεν εἰς λήθην τὸ γεγονός. Εἴδομεν, πράγματι, ὅτι ὁ Σ. Σεβῆρος εἶχεν ἐγκλείσει ἐκεῖ πάντα τὰ βιβλία, ὅσα εἶχε συλλέξει ἀπὸ τῶν φαραωνικῶν ναῶν. Ἐξ ἄλλου γνωρίζομεν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος συνήθιζε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του νὰ φορῇ διάδημα. Καὶ ὁ Λουκιανὸς ἀναγράφων τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἰ. Καίσαρος εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀλεξάνδρου λέγει ὅτι «κατῆλθεν εἰς τὸ ἄντρον ὅπου ἦτο ἀποτεθειμένος ὁ μανιώδης υἱὸς τοῦ πάλαι Φιλίππου καὶ εὐτυχὴς τῶν λαῶν κατακτητής». Ταῦτα πάντα καθιστοῦν πιθανώτατον ὅτι ὑπὸ τὸ τζαμίον τοῦ Νέμπι Δάνιαλ κεῖται ὁ τάφος τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὅτι σώζεται καὶ ἡ λάρναξ μετὰ τοῦ νεκροῦ του. Ὁ Breccia θεωρεῖ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σκυλίτση ὡς μυθοπλαστίαν. Ἐν τούτοις ἡ ἀφήγησις καὶ αἱ ἐνέργειαί του, ὡς καὶ ἡ κοινωνική του περιωπή, παρέχουν πάσας τὰς ἐνδείξεις τῆς ἀληθείας.

ΟΙ ΤΑΦΟΙ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΩΝ. Ὁ Dr J. Botti, πρῶτος Διευθυντὴς τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ Μουσείου τῆς Ἀλεξανδρείας, καίτοι ἐπέδειξε μεγάλην δραστηριότητα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, ἐν τούτοις εἰς τὴν πραγμάτευσιν τῶν τοπογραφικῶν προβλημάτων καὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν ἠσιόχησεν. Ὑπεστήριξεν (Monuments et localités de l'ancienne Alexandrie) ὅτι οἱ Πτολεμαῖοι καὶ αἱ γυναῖκες των ἐτάφησαν διεσπαρμένως ἀνὰ τὴν πόλιν, καὶ ὀνομάζει «*Πτολεμεῖα*» τὰ βασιλικὰ ταῦτα μνημεῖα. Ὑποθέτει ὅτι δύο ἦσαν εἰς τὸ Σαραπεῖον. Ἐπίσης ὅτι ὁ κατὰ τὸν ἄξονα τούτου ναός, καθὼς καὶ ὁ κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν σημερινῶν ὁδῶν Φουὰτ καὶ Σταθμοῦ Καΐρου ναὸς τοῦ Πτολεμαίου Δ', ἦσαν ἐπιτάφια ἱδρύματα. Ἐν τούτοις οὐδεμίαν προσάγει συγγραφικὴν μαρτυρίαν, διότι οὐδεμία ὑπάρχει, οὔτε ἄλλην ἔνδειξιν ἐπιγραφικὴν ἢ τεκτονικήν. Ἀνεφέραμεν τὴν γνώμην του, διότι συνήθως οἱ μὴ ἐπὶ τόπου μελετήσαντες τὰ πράγματα λόγιοι τοῦ ἐξωτερικοῦ συχνὰ ἐμπιστεύονται εἰς τὰ δημοσιεύματα τοῦ Botti.

Οἱ Πτολεμαῖοι καὶ αἱ γυναῖκές των ἐτάφησαν πάντες εἰς τὸ *Σῶμα*, ἤτοι πέριξ τοῦ τάφου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἔχομεν περὶ τούτου ὁριστικὰς καὶ θετικὰς μαρτυρίας. Ἀρνητικαὶ εἶναι ὅτι οὐδεὶς συγγραφεὺς ἀναφέρει καὶ ἕνα κἂν Πτολεμαῖον ἢ βασίλισσαν, ταφέντα εἰς ὡρισμένον σημεῖον τῆς πόλεως. Ἔπειτα οὐδεμία ἐπιγραφὴ θετικὴ εὑρέθη, οὔτε τεκτονικὸν ἵδρυμα παρουσιάζον γλυφὴν ἱκανὴν νὰ δικαιολογήσῃ τοιαύτην ἀπόδοσιν, οὔτε σαρκοφάγος που ἀνταξία τῆς μεγαλοπρεπείας τῶν Πτολεμαίων. Θετικαὶ δὲ αἱ συγγραφικαὶ μαρτυρίαι. Ὁ Στράβων λέγει (ΙΖ' 794): «Μέρος τῶν βασιλείων ἐστὶ καὶ τὸ καλούμενον Σῶμα, ὃ περίβολος ἦν, *ἐν ᾧ αἱ τῶν βασιλέων ταφαὶ* καὶ ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου». Ὁ παροιμιογράφος Ζηνόβιος (Paroemiogr. gr. Ἔκδ. Guilfort III 94) ἀναφέρει «τὴν γὰρ μητέρα Βερενίκην καθείρξας (Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ) ἐν μεγάροις καὶ παραδοὺς Σωσιβίῳ φυλάσσειν, ἡνίκα ἐκείνη, οὐ φέρουσα τὴν κόλασιν, ἔπιε θανάσιμον βοτάνην, καὶ τὸ φάρμακον πιοῦσα ἀπέθανε, διὰ τὰς ἀπ' αὐτῶν τῶν ὀνείρων ταραχάς, ἐν μέσῃ τῇ πόλει μνῆμα οἰκοδομήσας, ὃ νῦν καλεῖται Σῶμα, πάντας ἐκεῖ τοὺς προπάτορας σὺν αὐτῇ κατέθετο, καὶ Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα. Καὶ ἐπὶ τῶν αἰγιαλῶν δὲ ἱερὸν αὐτῇ ἱδρύσατο, ὃ ἐκάλουν Βερενίκης Σωζούσης». Ὁ συμπιλητὴς αὐτὸς δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ αὐθεντία καὶ ληφθῇ κατὰ γράμμα. Ἀλλ' ἐξ ὧν λέγει, ἡ οὐσία εἶναι ὅτι οἱ Πτολεμαῖοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐθάπτοντο εἰς τὸ Σῶμα. Ὁ Δίων Κάσσιος λέγει ὅτι, ὅταν ὁ Ὀκτάβιος ἐπεσκέφθη τὸν τάφον τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ περιστοιχίζοντες αὐτὸν Ἀλεξανδρεῖς ἐζήτησαν νὰ τὸν περιαγάγουν εἰς τὰ ἄλλα μνημεῖα τῶν Πτολεμαίων, ἀλλ' ὅτι ὁ Ὀκτάβιος ἠρνήθη, εἰπὼν ὅτι «βασιλέα ἀλλ' οὐ νεκροὺς ἰδεῖν ἐπεθύμησε».

Κοπτικὸν χειρόγραφον λέγει τὰ ἑξῆς, προφανῶς μετάφρασις ἀπὸ ἀρχαιοτέρου κειμένου: «Ὁ τάφος τοῦ Ἀλεξάνδρου κοσμεῖται μὲ μάρμαρα, τὸ δὲ ὄνομά του εἶναι ἐγγλυμμένον ἐπὶ τοῦ καλύμματος τῆς θήκης. Περὶ τὴν σαρκοφάγον τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπῆρχαν τάφοι ὀλιγώτερον πλούσιοι, ἀπὸ πορφυρίτην, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν εἰς τοὺς ἑπτὰ δεσπότας (βασιλεῖς) καὶ τὸν ἀρχηγόν των» (δηλ. τὸν Πτολεμ. Σωτῆρα).

Ο ΤΑΦΟΣ ΤΗΣ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑΣ. Εἰς τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ λαϊκὴν συνείδησιν δύο φυσιογνωμίαι ἀποτελοῦν τοὺς πόλους, περὶ τοὺς ὁποίους στρέφεται ἡ δόξα τῆς πόλεώς των: ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ τῆς περιφήμου Κλεοπάτρας, αἵτινες συμπίπτει νὰ κατέχουν τὰ ἄκρα τῆς πτολεμαϊκῆς περιόδου. Δι' αὐτὸ πολλαὶ ἀνευρισκόμεναι ἀρχαιότητες ἀποδίδονται ἀβασανίστως ἢ εἰς ἐκεῖνον ἢ εἰς ἐκείνην. Τὰ νομίσματα ὅλα τὰ ἀποδίδουν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, τὰς δὲ σαρκοφάγους καὶ τὰ λουτρὰ εἰς τὴν ἐρωμένην τῶν δύο Καισάρων. Οὕτω πολὺς θόρυβος ἔγινε διὰ μίαν σαρκοφάγον εὑρεθεῖσαν εἰς τὸ προάστειον Ἰβραημία, τὴν ὁποίαν ἀπέδωκαν εἰς τὴν Κλεοπάτραν, καὶ ἥτις ἠγοράσθη καὶ ἀπήχθη θριαμβευτικῶς εἰς Ἀμερικήν. Ἐκεῖ ἔκειτο τὸ ρωμαϊκὸν νεκροταφεῖον τὸ μέρος δ' αὐτὸ οὐδαμῶς συμφωνεῖ πρὸς τὰς λεπτομερείας τοῦ θανάτου καὶ τῆς ταφῆς τῆς Κλεοπάτρας. Ἐπὶ πλέον δὲ τὸ εὕρημα ἦτο ἀνάξιον τῆς πολυδαπάνου καὶ μεγαλοπρεποῦς βασιλίσσης. Ἡ σαρκοφάγος αὕτη εἶχε κάλυμμα τριγωνικόν, φέρον κατὰ τὰ ἄκρα ἀνὰ ἓν ἐλαφρὸν ὄγκωμα ὡς προσκεφάλαιον, ἦτο κοσμημένη κατὰ τὰς τρεῖς ὄψεις, παρίσταντο δὲ ἐν αὐτῇ τέσσαρες νεανίαι ἡνωμένοι διὰ πλοκάμων ἀνθέων ὑπεράνω τῶν ὁποίων τρεῖς κεφαλαὶ Μεδουσῶν. Ἡ ἐπεξεργασία εἶναι εὐτελής. Τοιαύτας σαρκοφάγους ἔχει τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας, εὑρέθησαν δὲ καὶ ἄλλαι εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως, καὶ μία ἀπολύτως ὁμοία εἰς σπήλαιον τῆς Κυρηναϊκῆς ἧς τὴν εἰκόνα ἐδημοσίευσεν ὁ J. R. Pacho εἰς τὸ περὶ Μαρμαρικῆς καὶ Κυρηναϊκῆς βιβλίον του, εἰς τὰ 1827. Ὁ Νερούτσος ἀναφέρει καὶ ἄλλας εὑρεθείσας εἰς τὸ Ράμλε, προάστειον πέραν τῆς Ἰβραημίας. «Ἀνήκουν, λέγει, εἰς τὸν Α' καὶ Β' αἰῶνα μ. Χ. τοῦ ἑλληνιστικοῦ τύπου τῆς Μακεδονικῆς ἐποχῆς, τοῦ γενικῶς λεγομένου Ἀλεξανδρινοῦ. Φαίνεται δ' ὅτι ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη οἱ Ρωμαῖοι γλύπται ἐπέμειναν εἰς τὸν τύπον αὐτόν, ὄχι μόνον ἐν Αἰγύπτῳ ἀλλὰ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ». (*Revue Archéol.* Ser. III t. XVIII p. 334).

Ὁ Πλούταρχος λέγει, ὅτι ἡ Κλεοπάτρα κατέφυγεν, ἅμα τῇ εἰσόδῳ τοῦ Ὀκταβίου, μετὰ δύο της πιστῶν θεραπαινίδων καὶ τῶν τιμιωτέρων της θησαυρῶν εἰς τὸ μαυσωλεῖον, τὸ ὁποῖον ἡ ἰδία εἶχε κτίσει δι' ἑαυτὴν παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ἴσιδος ἐν τῷ ἀνακτόρῳ. «Θήκας ἔχουσα καὶ μνήματα κατεσκευασμένα περιττῶς εἴς τε κάλλος καὶ ὕψος, ἃ προσῳκοδόμησε τῷ ναῷ τῆς Ἴσιδος· ἐνταῦθα τῶν βασιλικῶν συνεφόρει τὰ πλείστης ἄξια σπουδῆς». Τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὸ γεγονὸς ὅτι ὠνόμαζεν ἑαυτὴν *νέαν Ἴσιδα*, εἰς δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Δανινοῦ πασᾶ εὑρεθὲν ἐν ἐλ-Χάδρα (ἀρχ. προάστειον Ἐλευσίς) ἄγαλμά της, κοσμῆσαν τὸν ναὸν τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης, φέρει τὰ σήματα τῆς Ἴσιδος. Καὶ εἰς τὸν οὐ πρὸ πολλοῦ ἐξαφανισθέντα ναὸν τῆς Ἑρμονθίδος παρίστατο ἡ θεογαμία ταύτης, παρισταμένης ὡς Ἴσιδος μετὰ τοῦ Ρᾶ. Κατὰ τὴν φαραωνικὴν συνήθειαν, διὰ νὰ θεωρηθῇ νόμιμος Φαραὼ ὁ βασιλεὺς ὤφειλε νὰ ἐγεννήθῃ ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς ἡλιογενῶν, ἄνευ μίξεως θνητοῦ αἵματος. Πρὸς νομιμοποίησιν λοιπὸν τοῦ Καισαρίωνος, τὸν ὁποῖον ἔσχεν ἐκ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, παρίσταται γονιμοποιουμένη ὑπὸ τοῦ Ρᾶ.

Τρεῖς ναοὺς γνωρίζομεν τῆς Ἴσιδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τὸν ἐπὶ τῆς νήσου Φάρου Ἴσιδος τῆς *Φαρίας* μετατραπέντα βραδύτερον εἰς ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγγέλου Ραφαήλ, τὸν τῆς *Πλουσίας* καὶ τὸν τῆς *Λοχιάδος*. Τῷ 1872 ἀνεκαλύφθησαν τὰ λείψανα ναοῦ ἐπὶ τῆς σημερινῆς ὁδοῦ Νέμπι Δάνιαλ, κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν σημερινῶν ὁδῶν Φουὰτ καὶ Ἕλλην Νοσοκομείου τμῆμά της. Ἐκεῖ εὑρέθη καὶ κίων, ὅστις ἐβάσταζεν ἐξαφανισθὲν ἄγαλμα καὶ φέρει τὴν ἑξῆς ἑλληνικὴν ἐπιγραφήν:

> Θεᾷ μεγίστῃ Ἴσιδι Πλουσίᾳ
> Τιβ Ἰούλιος Ἀλέξανδρος
> Γενάμενος ἔπαρχος σπείρης Α'
> Φλαουΐας τῶν ἠγορανομηκότων
> ὁ ἐπὶ τῆς εὐθηνίας τοῦ Β γράμματος
> τὸν ἀνδριάντα σὺν τῇ βάσει ἀνέθηκε
> LΚΑ' αὐτοκράτορος Καίσαρος Τίτου Αἰλίου
> Ἀδριανοῦ Ἀντωνείνου σεβαστοῦ εὐσεβοῦς
> Μεσορὴ ἐπαγομένων Γ'.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὐτὴ εἶναι ἐξαιρέτως ἐνδιαφέρουσα· πρῶτον διότι μᾶς γνωρίζει ναὸν καὶ ἰδιότητα τῆς Ἴσιδος, ὃν ἄλλως δὲν ἐγνωρίζομεν· δεύτερον διότι βλέπομεν ὅτι τὴν ἀγορανομίαν ἤσκει στρατιωτικὸς μετὰ δυνάμεως κατὰ τῶν αἰσχροκερδῶν· ἔπειτα διότι ἀναφέρει τὸ τμῆμα Β τῆς πόλεως καὶ τελευταῖον διότι χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς γ' ἡμέρας τῶν 5 ἐπαγομένων, αἵτινες προσηρτήθησαν εἰς τὸ πολιτικὸν ἔτος τῶν 360 ἡμερῶν ἐπὶ Πτολεμαίου Δ' κατὰ τὸ περίφημον δίγλωσσον ψήφισμα τοῦ Κανώβου. Τὸ ἀνάθημα ἀνάγεται εἰς εἰς τὰ 158 μ. Χ. (βλ. εἰκ. σελ. 582).

Ὁ ναὸς τῆς Λοχιάδος Ἴσιδος ἔκειτο εἰς τὴν Λοχιάδα ἄκραν, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς της παραλίας. Ὁ Νερούτσος ἔδειξε καὶ μετ' αὐτοῦ συμφωνοῦν πάντες (L' Anc. Alexandrie σ. 59) ὅτι τὸ μαυσωλεῖον αὐτὸ τῆς Κλεοπάτρας ἐκτίσθη παρὰ τὸν ναὸν τῆς Λοχιάδος Ἴσιδος, ὅστις λόγῳ τῆς γενικῆς ὑφέσεως τῆς ἀλεξανδρινῆς ἀκτῆς εὑρίσκεται τώρα ὕφαλος. Εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς Κλεοπάτρας λέγεται, ὅτι τὰ παράθυρα τοῦ μαυσωλείου ἔβλεπον πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ ὅτι τοῦτο ἔκειτο εἰς τὸ ἀνάκτορόν της. Πράγματι ὁ Στράβων μᾶς λέγει, ὅτι τὰ ἀνάκτορα ἤρχιζαν ἀπὸ τὴν γένεσιν τῆς Λοχιάδος ἄκρας. Καὶ τὸ ὅτι ἡ Κλεοπάτρα ἐσκέφθη νὰ κτίσῃ ἰδιαίτερον τάφον δι' ἑαυτὴν καὶ τὸν Ἀντώνιον συμφωνεῖ πρὸς τὴν μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Ἀκτίου διαγωγήν των. Ὡς γνωστόν, ἐπιστρέψαντες οὗτοι ἡττημένοι, ἔκτισαν ἐπὶ ὑφάλου νησῖδος εἰς τὸν Μέγαν Λιμένα τὸ *Τιμώνειον*, ὅπου ὠργίαζον «οἱ εὖ θανοῦντες», αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἵτινες πρὶν ἀπήρτιζον τὸν σύλλογον τῶν *ἀμιμητοβίων*. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρων ὅτι ηὐτοκτόνησε δηχθεῖσα ὑπὸ ἀσπίδος, λέγει «οὐ μὴν οὐδὲ τοῦ θηρίου ἐντὸς ὤφθη, συρμοὺς δέ τινας αὐτοῦ παρὰ θάλασσαν, ᾗ τὸ δωμάτιον ἀφεώρα καὶ θυρίδες ἦσαν, ἰδεῖν ἔφασαν». Ὁ ναὸς τῆς Φαρίας Ἴσιδος ἀποκλείεται, διότι τὸ ἀνάκτορον ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν Λοχιάδα καὶ ἐξετείνετο πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως.

Ὁ Zogheb συμφωνεῖ ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ μαυσωλείου, ὑποστηρίζει ὅμως ὅτι δὲν ἐχρησιμοποιήθη, ἀλλ' ὅτι ἡ Κλεοπάτρα ἔθαψε τὸν Ἀντώνιον εἰς τοὺς βασιλικοὺς τάφους τοῦ Σώματος καὶ κατόπιν συνετάφη ἐκεῖ μετ' αὐτοῦ. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπάρχει ἐπιστολὴ τοῦ Schliemann πρὸς τὸν Zogheb συμμεριζομένη τὴν γνώμην ταύτην. (*Alex. Max de Zogheb.* Etudes sur l' anc. Alexandrie. Paris 1909). «Πράγματι, λέγει, τὸ σῶμα τοῦ αὐτοκτονήσαντος Ἀντωνίου ἐδόθη εἰς τὴν Κλεοπάτραν, ἥτις τὸ ἐταρίχευσε καὶ τὸ ἔθαψε μετὰ βασιλικῶν τιμῶν». Καὶ Δίων ὁ Κάσσιος λέγει ὅτι «ἐχαρίσθησαν εἰς τὴν Κλεοπάτραν μερικαὶ ἡμέραι πρὸς τοῦτο· μεθ' ὃ τὴν ἐπανωδήγησαν εἰς τὴν κατοικίαν της». Διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ἄδειαν ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸ κατάλυμά της καὶ νὰ τὴν ἐπανοδηγήσουν εἰς αὐτό, σημαίνει ὅτι ἀπεῖχεν ὁ τάφος τοῦ Ἀντωνίου ἀπὸ τὴν κατοικίαν της. Καὶ ἐπειδὴ κατῴκει ἐντὸς τοῦ μαυσωλείου της, ἕπεται ὅτι ὁ τάφος τοῦ Ἀντωνίου ἔκειτο μακρὰν τούτου. Ἐπειδὴ δὲ λέγεται ὅτι τὸν ἔθαψε μετὰ βασιλικῶν τιμῶν, βέβαια δὲν θὰ τὸν ἔθαψεν εἰς κανὲν κοινὸν νεκροταφεῖον, ἀλλὰ εἰς τοὺς βασιλικοὺς τάφους τοῦ Σώματος, οἵτινες ἄλλως τε καὶ εὑρίσκοντο εἰς τὴν αὐτὴν περιοχήν, εἰς τὸ Βρούχιον. Ὅταν δὲ ἀπέτυχε νὰ ἑλκύσῃ τὸν Ὀκτάβιον καὶ ἀπεφάσισε ν' αὐτοκτονήσῃ, ἐζή-

Digitized by Google

τησε τὴν ἄδειαν ἀπ' αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀντωνίου πρὸς χοὰς καὶ ἐπιστρέψασα ηὐτοκτόνησε γράψασα ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ὀκτάβιον, δι' ἧς τὸν ἱκέτευε νὰ τὴν θάψῃ εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀντωνίου, τὸ ὁποῖον καὶ ἔγινεν. Ὁ Σουετόνιος (Βίος Δώδ. Καῖσ. Αὔγ. XVIII) λέγει: «Παρέσχεν εἰς αὐτοὺς κοινὴν ταφήν. κατόπιν δ' ἐπεράτωσε τὸν τάφον, τοῦ ὁποίου εἶχον ἀρχίσει τὴν οἰκοδόμησιν». Ἄρα δὲν ἐτάφησαν εἰς τὸ ἡμιτελὲς μνημεῖον, τὸ παρὰ τὴν Λοχιάδα ἄκραν. Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τοῦ μαυσωλείου τούτου δὲν κάμνουν μνείαν ἰδιαιτέραν οἱ κατόπιν συγγραφεῖς, οὔτε οἱ ἐπισκεφθέντες τὴν πόλιν αὐτοκράτορες ἀναφέρονται ὅτι τὸ ἐπεσκέφθησαν, συνάγεται ὅτι, μὴ περιέχον τὰ σώματα τῶν δύο περιωνύμων ἐραστῶν, δὲν εἵλκυσε τὴν προσοχήν, ἀλλ' ἔμεινε τεκτονικὸν κόσμημα τῆς πόλεως. Πιθανῶς νὰ κατεστράφη κατὰ τὴν ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ γενικὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως καὶ νὰ μὴ ἀνεκτίσθη, διότι δὲν εἶχε κανένα προορισμὸν ἢ ἰδιαιτέραν σημασίαν».

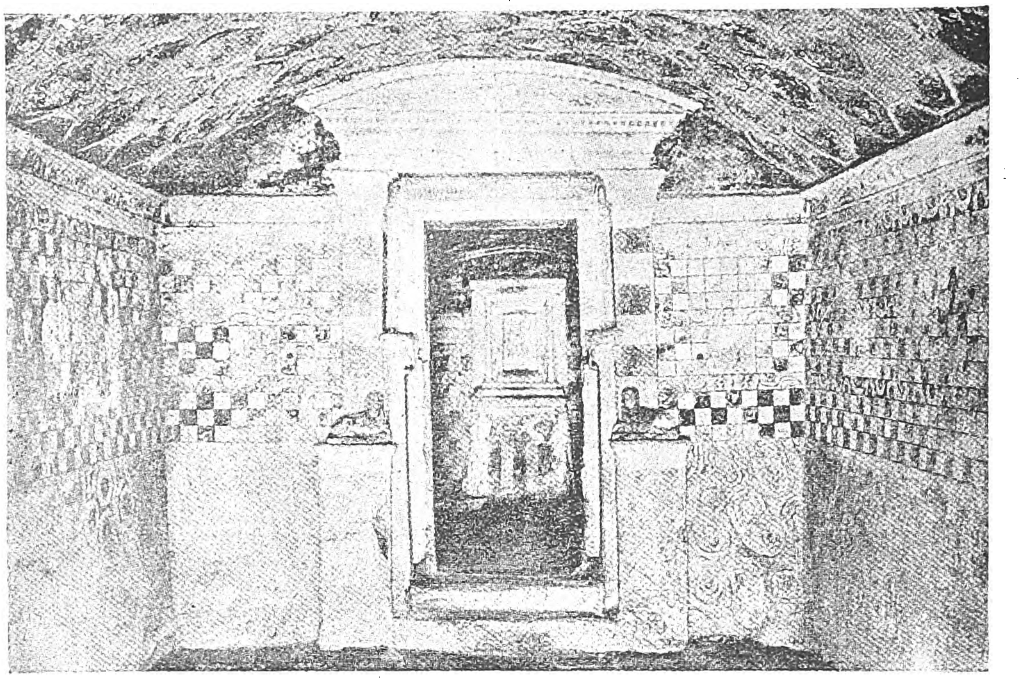

21.—*Ἀπὸ τὴν κατακόμβην τοῦ Ἀμφοῦσι.*

Ἐξεθέσαμεν τὴν θεωρίαν τοῦ Zogheb, διότι ἔτυχε τῆς ἐγκρίσεως τοῦ Schliemann καὶ διότι ὁ Zogheb, λόγιος Ἀλεξανδρινός, θεωρεῖται μελετήσας ἐπὶ τόπου τὰ τοπογραφικὰ προβλήματα τῆς πτολεμαϊκῆς μητροπόλεως καὶ δι' αὐτὸ τινὲς ἐπαναλαμβάνουν τὸν γνώμην του (*Thuile* Comment. sur la Carte histor. d'Alex. Le Caire 1922 σελ. 53). Δὲν συμφωνοῦμεν ὅμως πρὸς τὴν γνώμην του. Τὰ κείμενα εἶναι σαφῆ. Ἐτάφησαν εἰς τὸ ἡμιτελὲς μνημεῖον, καὶ διότι ἐτάφησαν ἐκεῖ, δι' αὐτὸ τὸ ἐπεράτωσεν ὁ Ὀκτάβιος. Ὅτι δὲ ἦτο ἡμιτελὲς μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὰς ἐκφράσεις τοῦ Δίωνος καὶ τοῦ Πλουτάρχου: «Ἡ γὰρ Κλεοπάτρα πάντα τε αὐτὰ ἠθροίζει εἰς τὸ μνημεῖον, ὃ ἐν τῷ βασιλείῳ *κατεσκεύαζεν*» καὶ «αἱ μὲν θύραι τοῦ μνημείου συγκλεισθεῖσαι ἅπαξ οὐκετ' ἀνοιχθῆναι ἐκ μηχανήματός τινος ἐδύναντο, *τὰ δ' ἄνω πρὸς τῇ ὀροφῇ οὐδέπω παντελῶς ἐξείργαστο*». Ὁ δὲ Πλούταρχος λέγει ὅτι, ὅταν προσεκόμισαν ψυχορραγοῦντα τὸν Ἀντώνιον «ἡ Κλεοπάτρα τὰς μὲν θύρας οὐκ ἀνέῳξε, ἐκ δὲ θυρίδων τινῶν φανεῖσα. σειρὰς καὶ καλῴδια καθιει ἢ τὰ *σχοινια τὰ πρὸς ἀνολκὴν τῶν λίθων κρεμάμενα*» Δηλ. τὰ σχοινία μὲ τὰ ὁποῖα οἱ τέκτονες ἀνέβαζαν τοὺς λίθους τῆς ἐν κατασκευῇ ὀροφῆς. Ἡ ἔκφρασις ὅτι τὸν ἔθαψε μετὰ βασιλικῶν τιμῶν δὲν σημαίνει ὅτι ἐκήδευσεν αὐτὸν μετὰ πομπῆς διὰ τῶν ὁδῶν, ἀλλ' ὅτι τὸν ἐταρίχευσε βασιλικῶς, τὸν ἐνέδυσε βασιλικὴν στολὴν καὶ κατέθηκεν εἰς τὴν σορόν του πολύτιμα κοσμήματα. Μετὰ τὴν ταφὴν τοῦ Ἀντωνίου συνελήφθη καὶ ὡδηγήθη εἰς τὸ ἀνάκτορον. Ὁ Δίων Κάσσιος, τὸν ὁποῖον ἐπικαλεῖται ὁ Zogheb, λέγει «ἀμέλει εἶχε (ἡ Κλεοπάτρα) καὶ τὸ πῦρ ἐπὶ τοῖς χρήμασιν, εἶχε δὲ καὶ ἀσπίδας, ἄλλα τε ἑρπετὰ ἐφ' ἑαυτῇ, προπειραθεῖσα αὐτῶν ἐν ἀνθρώποις ὅν τινα τρόπον ἕκαστόν σφων ἀποκτίννυσι. Καῖσαρ δὲ ἐπεθύμει μὲν καὶ τῶν θησαυρῶν ἐγκρατὴς γενέσθαι καὶ ἐκείνην ζῶσάν τε συλλαβεῖν καὶ ἐς τὰ νικητήρια ἀναγαγεῖν. Καὶ διὰ τοῦτ' ἔπεμψε πρὸς αὐτὴν Γάϊόν τε Προκουλήιον ἱππέα καὶ Ἐπαφρόδιτον ἐξελεύθερον ἐντειλάμενός σφισιν ὅσα καὶ εἰπεῖν καὶ πρᾶξαι ἐχρῆν. Καὶ οὕτως ἐκεῖνοι συμμίξαντες τῇ Κλεοπάτρᾳ καὶ μέτριά τινα διαλεχθέντες *ἔπειτ' ἐξαίφνης συνήρπασαν αὐτὴν πρὶν τι ὁμολογηθῆναι*. Κἀκ τούτου ἐκποδὼν πάντα ἀφ' ὧν ἀποθανεῖν ἐδύνατο ποιησάμενοι, ἡμέρας μέν τινας *κατὰ χώραν* αὐτῇ τὸ τοῦ Ἀντωνίου σῶμα ταριχεύουσῃ διατρῖψαι ἐπέτρεψαν, *ἔπειτα δὲ εἰς τὰ βασίλεια αὐτὴν ἤγαγον*». Ὥστε ὁ Προκουλήιος διεισδύσας εἰς τὸ μαυσωλεῖον τὴν ἀφώπλισεν ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ τῇ ἐπέτρεψε νὰ μείνῃ ἡμέρας τινὰς ἐντὸς αὐτοῦ διὰ νὰ ταριχεύσῃ τὸν Ἀντώνιον καὶ κατόπιν τὴν ὡδήγησεν εἰς τὸ ἀνάκτορον. Ἄρα ὁ Ἀντώνιος ἐτάφη ἐντὸς τοῦ Μαυσωλείου. Τὸ ὅτι ἦτο ἀτελὲς τὸ οἰκοδόμημα, δὲν ἐμποδίζει τὴν ταφήν, διότι τὸ μνημεῖον εἶχε θήκας καὶ μνήματα καὶ βέβαια εἰς τὸ ἰσόγαιον. Ὁ πρῶτος ὄροφος ἦτο τελειωμένος, ἀφοῦ ἔμενεν ἐκεῖ ἡ Κλεοπάτρα. Μόνον ἡ στέγη ἔμενεν ἀτελείωτος.

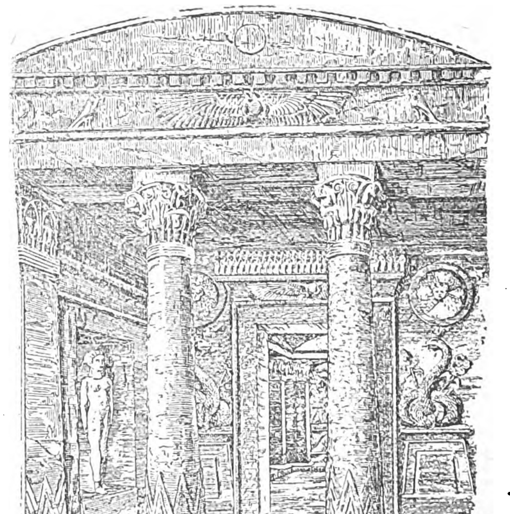

22.—*Ἀπὸ τὴν κατακόμβην τοῦ Κὼμ ἐλ Σουγκάφα.*

Τὴν σκηνὴν τῆς ζωγρήσεως τῆς Κλεοπάτρας περιγράφει λεπτομερέστερον ὁ Πλούταρχος. Ὁ Ὀκτάβιος ἔστειλε τὸν Προκουλήϊον παρὰ τῇ Κλεοπάτρᾳ θέλων νὰ σώσῃ τοὺς θησαυροὺς καὶ νὰ τὴν ζωγρήσῃ. Αὕτη δὲν ἤνοιξε τὴν θύραν, ἡ ὁποία ἦτο στερρῶς κλειστή. ἀλλὰ κατῆλθε καὶ ὡμίλησε μετ' αὐτοῦ διά τινος ὀπῆς ἀνοιγμένης διὰ τοῦ τοίχου παρὰ τὴν θύραν. Ἐζήτησε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν θρόνον εἰς τὰ τέκνα της, ἀλλ' ὁ Προκουλήιος εἶχεν ἐντολὴν νὰ μὴ ἀναλάβῃ καμμίαν ὑποχρέωσιν «πρίν τι ὁμολογηθῆναι». Τὴν ἐβαυκάλιζε μὲ ὑποσχέσεις. Ὁ Προκουλήιος κατεσκόπευσε τὸ ἵδρυμα καὶ παρετήρησε τὸ παράθυρον τοῦ πρώτου ὀρόφου διὰ τοῦ ὁποίου ἀνελκύσασα εἰσήγαγε τὸν Ἀντώνιον. Τότε ἔφυγε καὶ ἐπανῆλθε μὲ τὸν Γάλλον καὶ δύο στρατιώτας φέροντας κλίμακα. Ὁ Γάλλος διηυθύνθη εἰς τὴν κλειστὴν θύραν (ἡ ὁποία ἔβλεπε πρὸς τὸν λιμένα) καὶ ἐκεῖ ἀπησχόλησε τὴν Κλεοπάτραν παρατείνων τὴν συνομιλίαν διὰ νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τὸν Προκουλήιον νὰ εἰσδύσῃ διὰ τοῦ παραθύρου εἰς τὴν ἀντίθετον πλευράν. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Ὁ Προκουλήιος εἰσδύσας κατῆλθε τὴν κλίμακα. Τότε τὸν ἀντελήφθη ἡ μία τῶν δύο θεραπαινίδων, καὶ ἀνέκραξε «Τάλαινα Κλεοπάτρα, ζωγρεῖ!» Στρέψασα ἡ Κλεοπάτρα ἀντελήφθη τὸ στρατήγημα καὶ τοὺς σκοπούς του καὶ ἀνασπάσασα «λῃστρικὸν ἐγχειρίδιον» τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰς τοὺς κόλπους της ἐζήτησε ν' αὐτοκτονήσῃ. Ἀλλὰ προλαβὼν ὁ Προκουλήιος τὴν ἀφώπλισε καὶ μὲ λόγους ἐνθαρρυντικοὺς τὴν ἐνεψύχωσε. Κατὰ ταῦτα ἀφωπλισμένη καὶ ὑπὸ ἄμεσον ἐπιτήρησιν δύο ἀξιωματικῶν, μὴ δυναμένη οὔτε νὰ ἐμπρήσῃ τοὺς θησαυρούς, οὔτε νὰ αὐτοκτονήσῃ, κανένα δὲν εἶχε πλέον λόγον νὰ ἐπιμένῃ ἐγκλεισμένη εἰς τὸ μαυσωλεῖόν της. Τῇ ἐπετράπη μόλον τοῦτο νὰ μείνῃ ἐπί τινας ἀκόμη ἡμέρας διὰ νὰ ταριχεύσῃ καὶ θάψῃ τὸν Ἀντώνιον καὶ κατόπιν τούτου μετεκομίσθη εἰς τὸ ἀνάκτορόν της. Τὴν τοιαύτην διαδοχὴν τῶν γεγονότων ἐπιβεβαιώνει καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἤλλαξε τακτικήν. Τώρα ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ τὸν Ὀκτάβιον καὶ διακηρύττει ὅτι θέλει νὰ ζήσῃ. Περιποιεῖται ἑαυτὴν καὶ μάλιστα ἐπιδεικνύει εἰς τοὺς φρουρούς της Ἐπαφρόδιτον καὶ Προκουλήιον τὰ δῶρα ποὺ προορίζει διὰ τὴν ἀδελφὴν καὶ τὴν σύζυγον τοῦ Ὀκταβίου. Ἡ συνέντευξίς της μὲ τὸν Ὀκτάβιον τὴν ἀπεγοήτευσε καὶ δι' αὐτὸ τὸν παρεκάλεσε εἰς τὸ τέλος «νὰ τὴν στείλῃ πρὸς τὸν Ἀντώνιον». Μετά τινας ἡμέρας εἰδοποιηθεῖσα ἀπὸ τὸν Δολοβέλλαν ὅτι ἐπίκειται ἡ ἀποστολή της εἰς τὴν Ρώμην, ἀπεφάσισε ν' αὐτοκτονήσῃ, καὶ ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ μεταβῇ εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀντωνίου διὰ χοάς. Μετέβη καὶ ἐπέστρεψεν. Ὁ Πλούταρχος παραλείπων τοῦτο ἢ μᾶλλον συγχέων τὴν διαδοχὴν τῶν γεγονότων, φαίνεται πιστεύων ὅτι ἐκεῖ ηὐτοκτόνησε καὶ δι' αὐτὸ ἀναφέρει τὰ ἴχνη τοῦ ὄφεως εἰς τὴν παραλίαν. Ἐν τούτοις λέγει ὅτι, ἀφοῦ ἐθρήνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου καὶ τὸν ἔστεψε δι' ἀνθέων, διέταξε νὰ τῇ ἑτοιμάσουν λουτρὸν καὶ ἀφοῦ ἐλούσθη ἐκάθησεν εἰς λαμπρὸν πρόγευμα. Ἀλλὰ λουτρὸν πολυτελὲς καὶ λαμπρὸν πρόγευμα δὲν προετοιμάζονται ἐντὸς τοῦ μαυσωλείου. Ἀφοῦ δὲ ἐκοσμήθη μὲ ἐξαιρετικὴν φιλοκαλίαν καὶ ἐνεδύθη τὴν βασιλικήν της στολὴν κατεκλίθη εἰς πολυτελῆ κλίνην καὶ—ἄγνωστον πῶς—ηὐτοκτόνησε. Διὰ νὰ προβῇ δὲ εἰς τοῦτο ἀνεμπόδιστος, ἀπεμάκρυνε τὸν Ἐπαφρόδιτον ἐπιδώσασα εἰς αὐτὸν ἐπιστολὴν διὰ τὸν Ὀκτάβιον, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν παρεκάλει νὰ τὴν θάψῃ εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀντωνίου. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Ὅτι δὲ ἐτάφη εἰς τὸ Μαυσωλεῖον, φαίνεται καὶ ἐκ τῆς φράσεως τοῦ Ζηνοβίου «Ναείρας καὶ Χαρμεόνης εἰκόνες ἐτέθησαν πρὸ τοῦ σώματος τῆς Κλεοπάτρας, ὃ καλεῖται Μαυσωλεῖον». Τὰ ἀγάλματα τῶν δύο θεραπαινίδων αἵτινες κατέπληξαν τὸν κόσμον δικαίως διὰ τὴν ἀφοσίωσίν των νὰ συναποθάνουν τῇ δεσποίνῃ των, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τεθοῦν ἐνώπιον τοῦ κενοῦ Μαυσωλείου ἂν ἡ Κλεοπάτρα εἶχε ταφῇ εἰς τὸ Σῶμα.

Ἂν οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς δὲν ἔκαμαν μνείαν τοῦ μνήματος, ἢ ἂν δὲν ἐσημειώθη περὶ ἐπισκέψεως τούτου ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων, τοῦτο οὐδὲν σημαίνει, ἀφοῦ οὔτε ὅτι ἐτάφησαν εἰς τὸ Σῶμα ἐλέχθη.

Χάριν τῆς ἱστορίας μόνον ἀναφέρομεν τὸν θόρυβον ὁ ὁποῖος ἔγινε τὸν Ὀκτώβριον 1926 ἐν Παρισίοις, ὅτε ὁ Moreille, συνταξιοῦχος γραμματεὺς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ἀνεκοίνωσε τὰ ἑξῆς εἰς τὴν «Matin»: «Ἤμην 19 ἐτῶν ὅταν προσελήφθην τῷ 1869 εἰς τὴν Βιβλιοθήκην, ὅπου ὑπῆρχον τότε πολλαὶ αἰγυπτιακαὶ ἀρχαιότητες. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ τρεῖς γυμναὶ μούμιαι, μία γυναικὸς καὶ δύο ἀνδρῶν. Οἱ νεαροὶ ἀρχαιοφύλακες τὴν ἐβαπτίσαμεν μουμίαν τῆς περιφήμου Κλεοπάτρας ἄνευ ἄλλης ἐνδείξεως παρὰ μόνον διότι εἶχε τὸν ἑλληνικὸν τύπον καὶ ἦτο ἀξιολατρεύτως ὡραία. Ὠνομάζομεν ἀκόμη πέπλον τῆς Ἴσιδος ἕνα τεμάχιον εὐτελοῦς βαμβακεροῦ ὑφάσματος μὲ τὸ ὁποῖον ἐσκέπασε τὴν γυμνότητά της ὁ διευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης, ὅταν ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΗ' ἐπεσκέφθη τὰς ἀρχαιότητας ἡ ἀνεψιά του δούκισσα du Barry. Ἐλέγετο ἀκόμη ὅτι τὰς μουμίας αὐτὰς εἶχε μεταφέρει εἰς Παρισίους ὁ Βοναπάρτης ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ὅτι μάλιστα εἶχε διέλθει ὁλόκληρον νύκτα μὲ τὴν Κλεοπάτραν μας εἰς τὴν σκηνήν του. Εἰς τὰ 1870 κατεβιβάσαμεν αὐτὰς μαζὺ μὲ ἄλλας ἀρχαιότητας εἰς τὰ ὑπόγεια διὰ νὰ τὰς προστατεύσωμεν ἀπὸ τὰς πρωσικὰς ὀβίδας. Κατόπιν. ἐπὶ Κομμούνας, ἐπειδὴ εἰς τὴν ὑγρασίαν ἐκείνην ἀνέδιδον κακοσμίαν ἀφόρητον, διετάχθημεν νὰ τὰς θάψωμεν. Καὶ μίαν νύκτα τὰς ἐθάψαμεν εἰς τὸν κῆπον τῆς Βιβλιοθήκης. Ἐγὼ ἐκράτουν τὸν φανόν». Εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ Βοναπάρτης εἶχε φέρει ταύτας, διότι εἰς σημείωμα τοῦ 1819 τῆς Βιβλιοθήκης ἀναγράφεται «*τρεῖς μούμιαι*». Ἀλλ' αὗται εἶναι τελείως γυμναί. Καὶ ἂν ὅμως ἀκόμη ἐπί τινος ταινίας ἀνεγράφετο τὸ ὄνομα Κλεοπάτρα, αἱ Κλεοπάτραι πριγκίπισσαι ἢ κοιναὶ θνηταὶ ἦσαν ἄπειροι, εἰς δὲ τὴν Description d'Egypte οὐδὲν τοιοῦτο λέγεται

ΤΟ ΠΑΝΕΙΟΝ. Ἀναφέρων ὁ Στράβων τὸ ἱερὸν τοῦ Πανὸς τὸ χαρακτηρίζει ὡς ἑξῆς: «Ὕψος τι

Digitized by Google

χειροποίητον, στροβιλοειδές, ἐμφερὲς ὄχθῳ πετρώδει, διὰ κοχλίου τὴν ἀνάβασιν ἔχον· ἀπὸ δὲ τῆς κορυφῆς ἔστιν ἀπιδεῖν ὅλην τὴν πόλιν ὑποκειμένην αὐτῷ πανταχόθεν». Ὁ Μαχμοὺτ ἐλ Φαλάκη ἐταύτισεν αὐτὸ πρὸς τὸν σημερινὸν λόφον τοῦ Κὼμ ἐλ Δίκ, καὶ τὴν γνώμην του υἱοθέτησαν ὁ Νερουτσος καὶ ἄλλοι. Παραδόξως νεώτεροί τινες ἐζήτησαν τὸ Πάνειον εἰς τὸν παρὰ τὴν στήλην τοῦ Πομπηΐου Ν.Α λόφον. Ἀλλ' οὗτος 20 μ. ὕψους δὲν ἀποτελεῖ τὴν σκοπιὰν περὶ ἧς ὁμιλεῖ ὁ Στράβων, ἐνῷ τὸ ὕψος τῶν 35 μ. τοῦ Κὼμ ελ Δικ πληρέστατα ἀνταποκρίνεται, καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἐπ' αὐτοῦ ἀγγλικὸς στρατιωτικὸς σταθμός. Ὁ ἐλ Φαλάκη παρατηρεῖ ὅτι τὸ ἀραβικόν του ὄνομα σημαίνει «ὕψωμα τῶν ἑδρῶν». Λόγῳ τῆς πανοραματικῆς του θέας θὰ εἶχεν ἕδρας ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου του διὰ νὰ τὴν ἀπολαύουσι οἱ διὰ τῆς ἑλικοειδοῦς ἀνηφορικῆς ὁδοῦ ἀνερχόμενοι ἐπισκέπται.

ΚΑΙΣΑΡΕΙΟΝ. Πολυτελὲς ἵδρυμα τῶν ὑστάτων πτολεμαϊκῶν χρόνων ἤρχισεν οἰκοδομούμενον ὑπὸ τῆς Κλεοπάτρας ΙΑ' τῆς Φιλοπάτορος, ἤτοι τῆς ἐρωμένης τοῦ Καίσαρος. Ἔκειτο εἰς τὴν προκυμαίαν τοῦ Μεγ. Λιμένος, ἐκεῖ ὅπου καταλήγει σήμερον ἡ ὁδὸς Μεσσάλα, ὀνομασθεῖσα οὕτω ἀκριβῶς διότι καταλήγει ὅπου ὑψοῦντο οἱ δύο ὀβελίσκοι τοὺς ὁποίους ὁ Ρωμαῖος Ἔπαρχος Βάρβαρος ἔστησεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Καισαρείου, καὶ οἵτινες περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἀπήχθησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ἀμερικήν. Ὁ Φίλων λέγει περὶ τοῦ ναοῦ τούτου: «Οὐδὲν γὰρ τοιοῦτό ἐστι »τέμενος, οἷον τὸ Σεβάστειον, ἐπιβατηρίου Καί»σαρος νεώς· ἀντικρὺ τῶν εὐορμοτάτων λιμένων, »μετέωρος ἵδρυται, μέγιστος καὶ ἐπιφανέστατος »καὶ οἷος οὐχ ἑτέρωθι, καταπλέως ἀναθημάτων »ἐν γραφαῖς καὶ ἀνδριᾶσι καὶ ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ »περιβεβλημένος ἐν κύκλῳ, τέμενος εὐρύτατον, »στοαῖς, βιβλιοθήκαις, ἀνδρῶσιν, ἄλσεσιν, προπυ»λαίοις, εὐρυχωρίαις ὑπαίθροις, ἅπασι τοῖς εἰς »πολυτελέστατον κόσμον ἠσκημένον, ἐλπὶς καὶ ἀνα»γομένοις καὶ καταπλέουσι σωτήριος».

Περὶ τὴν ἀρχικὴν ἵδρυσιν τοῦ ναοῦ τούτου ἠπατήθησαν πάντες οἱ γράψαντες πλὴν τοῦ Δ. Οἰκονομοπούλου («Ἀλεξ. Διάκοσμος»), ἤτοι Τ. Νερουτσος, ὁ Μὰξ δὲ Ζογκέπ, ὁ Κοπτοκαθολικὸς Πατριάρχης Κύριλλος Β', ὁ Ἰ. Μπόττι, ὁ Βωζανὶ κλπ. Πάντες ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ Κλεοπάτρα ἤρχισε νὰ οἰκοδομῇ τὸν ναὸν εἰς μνήμην τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ἀλλ' ὅτι τὸν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Ἀντώνιον καὶ ἡμιτελῆ καταλειφθέντα ἐπεράτωσεν ὁ Αὔγουστος, δι' ὃ καὶ ἐκλήθη *Σεβαστειον*. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ Κλεοπάτρα τὸν ἵδρυσε καὶ τὸν ἐπεράτωσεν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Ἰ. Καίσαρος, εἰς ὃ μέρος ἐπεβιβάσθη ἀναχωρῶν καὶ τὸν ἐπεράτωσεν ἐνῷ συνέζη μετὰ τοῦ Ἀντωνίου, ὅτι δὲ μετωνομάσθη Σεβάστειον ὑπὸ τοῦ Βαρβάρου ὅταν ἐκόμισεν ἐκεῖ τοὺς δύο ὀβελίσκους τῷ 18ῳ ἔτει τῆς βασιλείας Αὐγούστου, ὅστις ἀπεθεώθη ζῶν, καὶ ἡ ἀπὸ τούτου χρονολόγησις διετάχθη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ἅμα τῷ θριάμβῳ του ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἡ πλάνη τῶν ἀνωτέρω σοφῶν εὑρίσκεται εἰς τὸ ἑξῆς:

Περιγράφων Δίων ὁ Κάσσιος τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς Κλεοπάτρας λέγει, ὅτι ὁ Ἄντιλλος, υἱὸς ταύτης καὶ τοῦ Ἀντωνίου, καταφυγὼν εἰς τὸ Καισάρειον, ἐσφάγη ἂν καὶ ἦτο ἠρραβωνισμένος τὴν θυγατέρα τοῦ Αὐγούστου: «τῶν δὲ δύο παίδων »αὐτῶν (Ἀντωνίου καὶ Κλεοπάτρας) Ἄντιλλος μὲν »καίτοι τήν τε τοῦ Καίσαρος Αὐγούστου ἐγγεγυη»μένος θυγατέρα καὶ ἐς τὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ »ἡρῷον, ὃ ἡ Κλεοπάτρα ἐπεποιήκει, καταφυγὼν »εὐθὺς ἐσφάγη».

Ἡ ἀντωνυμία *αὐτοῦ* ἐξελήφθη μὲ δασεῖαν, ἐνῷ ἡ κριτικὴ ἔρευνα τείθει ὅτι καὶ ἂν εἶχε δασεῖαν ἔπρεπε νὰ διορθωθῇ μὲ ψιλήν. Ἐξελήφθη λοιπὸν ὅτι ὁ Ἄντιλλος κατέφυγεν εἰς τὸ ἡρῷον τοῦ ἰδικοῦ του πατρός, τοῦ Ἀντωνίου, καὶ ἐπομένως ὅτι ἡ Κλεοπάτρα τὸ ἐπεράτωσε διὰ τὸν Ἀντώνιον· καὶ ὁ Σουΐδας καὶ ὁ Botti τὸ ὀνομάζουν *Ἀντώνειον*. Ἐνῷ ἀληθῶς τὸ *αὐτοῦ* ἀναφέρεται εἰς τὸν Αὔγουστον, οὗτινος πατὴρ θετὸς ἦτο ὁ Ι. Καῖσαρ. Ὁ Ἄντιλλος ἂν καὶ ἦτο ἠρραβωνισμένος μὲ τὴν θυγατέρα τοῦ Αὐγούστου καὶ ἂν καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ ἡρῷον τοῦ πατρὸς τοῦ Αὐγούστου ὅμως ἐσφάγη. Εἰς τὰ νομίσματά του ὁ Αὔγουστος καλεῖται «θεοῦ υἱὸς» ἤτοι υἱὸς τοῦ τεθεωμένου Ἰουλίου Καίσαρος. Διὰ τὸν Αὔγουστον ἦτο κώλυμα νὰ σφάξῃ τὸν Ἄντιλλον, τὸ ὅτι ἦτο μνηστὴρ τῆς θυγατρός του, ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο κώλυμα τὸ ὅτι κατέφυγεν εἰς τὸ ἡρῷον τοῦ Ἀντωνίου Τυὐναντιον θὰ ἦτο κώλυμα ὅσον καὶ ἡ μνηστεία ἂν τὸ ἡρῷον ἦτο τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Καὶ ἡ Κλεοπάτρα, παρὰ τῷ ἰδίῳ Δίωνι Κασσίῳ, ὁμιλοῦσα πρὸς τὸν Αὔγουστον ἐπαναλαμβάνει πρὸς αὐτὸν ὅτι ἔχει τὰς ἐπιστολὰς καὶ τὰς εἰκόνας τοῦ πατρὸς τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Οἱ ὀβελίσκοι μετηνέχθησαν 18 ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τῆς Κλεοπάτρας, ὄχι ὡς οἰκοδομικὸν στοιχεῖον, ἀλλ' ὡς κόσμημα περατωμένης οἰκοδομῆς. Ὁ ἴδιος Βάρβαρος ἀνέθηκεν ἄλλο προσκύνημα εἰς τὸν ἐν Φιλαῖς ναὸν τῆς Ἀθὼρ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «αὐτοκράτορι Καίσαρι σεβαστῷ σωτῆρι καὶ εὐεργέτῃ ἐπὶ Ποπλίου, Ρουβρίου, Βαρβάρου» ὅπως εἰς τὸν καρκίνον τοῦ ὀβελίσκου τοῦ Καισαρείου ἐπέγραψεν «ἔτος ΙΗ' Καίσαρος Βάρβαρος ἀνέθηκεν ἀρχιτεκτονοῦντος Ποντίου Anno XVIII Caesaris Barbarus praef. Aegypti posuit architeciante Pontio». Οὔτε τὸν ναὸν τῆς Ἀθὼρ ἔκτισεν αὐτός, οὔτε τὸ Καισάρειον, ἀλλ' ἁπλῶς ἐκόσμησε τοὺς δύο ναούς. Καὶ ἐπὶ Αὐγούστου ἄλλοι ὀβελίσκοι ἀπήχθησαν ἐξ Αἰγύπτου εἰς Ἰταλίαν, δι' ὧν ἐκόσμησαν πλατείας καὶ ναούς. Εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ Κλεοπάτρα ζῶσα μετὰ τοῦ Ἀντωνίου θ' ἀπέφευγε νὰ οἰκοδομῇ ναὸν τοῦ πρώτου της ἐραστοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἀντιφάσκουσι τὰ πράγματα, διότι ὁ Ἀντώνιος ἐτίμησε τὸν ἐκ τοῦ Ἰ. Καίσαρος υἱὸν τῆς Κλεοπάτρας Καισαρίωνα ἀνακηρύξας αὐτὸν βασιλέα καὶ εἰς τὸν κοιτῶνα της Κλεοπάτρας ἔβλεπε τὰς εἰκόνας καὶ τ' ἀγάλματα τοῦ Ἰ. Καίσαρος.

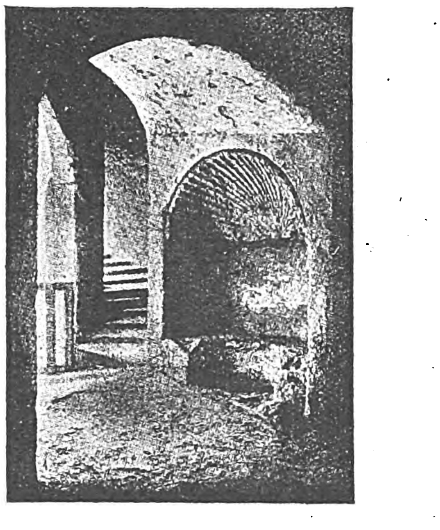

23.—*Κόγχη παρὰ τὴν μεσαίαν κλίμακα τῆς κατακόμβης τοῦ Κὼμ ἐλ Σουγκάφα.*

Ὁ Μ. Ἀθανάσιος μετέτρεψε τὸ Καισάρειον εἰς καθεδρικὸν ναὸν καὶ τὸ περιετείχισεν. Εἰς τὴν πρὸς τὸν Κωνσταντα ἀπολογίαν του λέγει: «ἡ μὲν γὰρ ἔρημος ἄθυρος καὶ τῶν βουλομένων δίοδός ἐστι, ὁ δὲ Κυριακὸς τόπος καὶ τετειχισται καὶ τεθύρωται καὶ τὴν διαφορὰν τῶν εὐσεβῶν καὶ τῶν βεβήλων δεικνυσιν». Εἶχε καταγγελθῇ ὅτι ἐτέλεσεν ἐκεῖ τὸ Πασχα πρὶν νὰ ἐγκαινιασθῇ ἡ ἐκκλησία καὶ δικαιολογούμενος λέγει «οὐκ ἐγκαινίων ἡμέραν ἐτελέσαμεν· τοῦτο γὰρ ἀθέμιτον ἄνευ τῆς σῆς προστάξεως. Ἑορτὴ μὲν γὰρ ἦν τὸ Πάσχα, ὁ δὲ λαὸς πάνυ πολὺς καὶ τοιοῦτος ἦν, ὅσον ἂν εὔξαιτο κατὰ πόλιν εἶναι Χριστιανῶν φιλόχριστοι βασιλεῖς. Τῶν τοίνυν ἐκκλησιῶν ὀλίγων καὶ βραχυτάτων οὐσῶν, θόρυβος ἦν οὐκ ὀλίγος ἀξιούντων ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ συνελθεῖν κἀκεῖ πάντας εὔχεσθαι ὑπὲρ τῆς σῆς σωτηρίας, ὅπερ καὶ γέγονε. Πίστευε δὲ καὶ τὸ ἑξῆς, βασιλεῦ, ὅτι καὶ ἐν ταῖς συνάξεσι της τεσσαρακοστῆς διὰ τὸ τῶν τόπων στενὸν καὶ τὸ πολὺ τῶν λαῶν πλῆθος, πλεῖστα παιδια καὶ οὐκ ὀλίγαι νεώτεραι γυναῖκες, πλεῖσται τε γραΐδες καὶ ὀλίγοι νεανίσκοι θλιβέντες ἀνηνέχθησαν εἰς τοὺς οἴκους· καὶ τοῦ Θεοῦ παρασχόντος τέθνηκε μὲν οὐδείς, πάντες δὲ ἐγόγγυσαν καὶ ἠξίουν διὰ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν. Εἰ δὲ καὶ ἐν τοῖς προεόρτοις τοιαύτη γέγονε θλῖψις, τί ἂν ἐγεγόνει ἐν αὐτῇ τῇ ἑορτῇ· πάντως πάντα ἔτι χαλεπώτατα». Τὸ Καισάρειον ἐλέγετο «*Κυριακόν*», ἀλλὰ δὲν ἐγκαινιάσθη εἰ μὴ κατὰ τὴν τρίτην Πατριαρχείαν τοῦ Ἀθανασίου ἐπὶ Τραϊανοῦ Ἐπάρχου. Αἱ τραγικαὶ σκηναὶ τοῦ Συριανοῦ καὶ τοῦ Παλλαδίου, καθ' ἃς οἱ δύο οὗτοι στρατιωτικοὶ διοικηταὶ κακομετεχειρίσθησαν τοὺς Ἐπισκόπους, διετραγῳδήθησαν εἰς τὴν ἐκκλησιαν τοῦ Θεωνᾶ καὶ ὄχι τὸ Καισάρειον. Τὸ Καισάρειον ἐξετείνετο πολὺ πρὸς τὴν θάλασσαν, δηλ. προεῖχε πολὺ τῆς σημερινῆς ἀκτῆς.

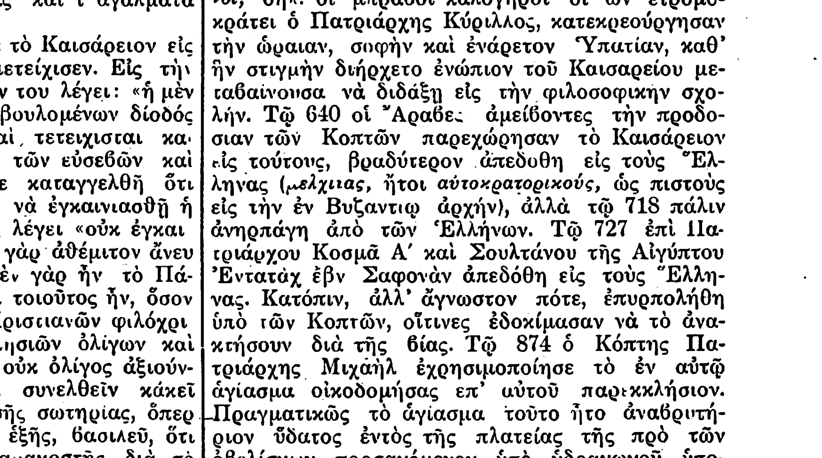

24.—*Ἀπὸ τὴν κατακόμβην τοῦ Κὼμ ἐλ Σουγκάφα.*

Ὁ St. Génis, συνοδὸς τοῦ Βοναπάρτου, καὶ οἱ ἔκτοτε ἐρευνηταὶ τῆς ἀλεξανδρινῆς τοπογραφίας, ἰδίως οἱ Νερούτσος καὶ H. de Vaujany, περιγράφουν διὰ μακρῶν τὰ συντρίμματα τοῦ Καισαρείου, τὰ ὁποῖα ὕφαλα διακρίνονται εὐκρινέστατα εἰς πολλὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς ἐν γαλήνῃ. Ἔκτοτε ὅμως ἔγινεν ἡ ἐπιχωμάτωσις τῶν νέων προκυμαιῶν τοῦ Ἀνατολ. λιμένος καὶ ἐκαλύφθησαν. Ἐκεῖ ὅπου σήμερον εἶναι τὸ Ἰταλικὸν Προξενεῖον παρὰ τὸν σταθμὸν Ραμλιου, ὑπῆρχεν ὁ λεγόμενος Πύργος τῶν Ρωμαίων. Πύργος στρογγύλος ἀνήκων εἰς τὸ ἀραβικὸν τεῖχος τῆς πόλεως καὶ ἐκ τῶν συντριμμάτων τοῦ Καισαρείου τὸ πλεῖστον ἱδρυθεὶς. Τὸν μεταξὺ Καισαρείου καὶ Πύργου χῶρον ἀνέσκαψεν ὁ J. Botti ἀνευρὼν πολλὰ ἀφιερώματα ρωμαϊκὰ καὶ βυζαντινὰ τοῦ Καισαρείου. Ἀναγραφομεν μίαν ἐπιγραφὴν λατινικήν:

IMP (CAES)
M. AVRS (EV ANTONINUS PIUS)
ANG. FEL (GERMANICUS)
BRITANICUS

Ἀναφερομένη εἰς τὸν Καρακάλλαν ἐκόσμει ἄγαλμα τουτου ἀνευρεθὲν τῷ 1768, περὶ οὗ ἀναφέρει ὁ Muratori. Ἄλλη ἐπὶ ὡραίου κιονοστάτου χριστιανικὴ: «ὑπὲρ σωτηρίας Κυρᾶς Ρούας θυγατρὸς τοῦ Μακαριωτάτου Ἐντολίου Βαροὺχ Βαραχίου!...» Ἔπειτα θραῦσμα ἀγάλματος τῆς νίκης, ἀναγόμενον εἰς τὸ 13 π Χ., δύο ἀγάλματα τοῦ Σεπτιμιου Σεβήρου καὶ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου μαρμαρινα, τῶν ὁποίων κάμνει μνείαν ὁ St. Génis καὶ τέλος ἐπιγραφὴ μαρτυροῦσα ὅτι διετηρεῖτο μέχρι τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ. ἡ ἐντύπωσις ὅτι τὸ Καισάρειον ἱδρύθη ὡς εὐκτήριον διὰ τὰ «*Εὔπλοια*»:

Δεκάνων τῶν ἐν τῷ Στόλῳ Πραιτωρίῳ (τὸ προσκύνημα) Θεῶν ναυάρχων ἐν τῇδε τῇ στηλῃ (ἀναγέγραπται) Καίσαρος Λ Αὐρηλίου Οὐήρου Σεβαστοῦ ἕκτῳ ετει.

Τέλος εὑρέθη καὶ ἐνδιαφέρον ἡλιακὸν ὡρολόγιον (*Γ. Ἀρβανιτάκη*. Τὸ Καισάρειον, Κάϊρον 1901). Ἀφότου ἐγένετο ἐν αὐτῷ ἡ πρώτη χριστιανικὴ δέησις, ὑπέστη πολλὰς κακώσεις λόγῳ τῶν μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ ἐθνικῶν, ἔπειτα δὲ Ἰακωβιτῶν καὶ Μελχιτῶν ἐριδων. Τῷ 356 ἔπαθε ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν Κώνσταντος Β' ὑπὸ τὸν κόμητα Ἡράκλειον. Τῷ 362 ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἰουλιανοῦ. Τῷ 365 ἀνῳκοδομήθη, τῷ 366 ἐπυρπολήθη πάλιν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Βαλεντιανοῦ. Τῷ 368 ὁ Μ. Ἀθανάσιος κατὰ τὴν τρίτην του Πατριαρχειαν τὸ ἀνῳκοδόμησεν ἐπὶ Βαλεντίου καὶ τῇ ἀρωγῇ τοῦ κόμητος (Βυζαντινοῦ διοικητοῦ) Τραϊανοῦ. Τῷ 415 οἱ *παραβολάνοι*, δηλ. οἱ μπράβοι καλόγηροι δι' ὧν ἐτρομοκράτει ὁ Πατριάρχης Κύριλλος, κατεκρεούργησαν τὴν ὡραίαν, σοφὴν καὶ ἐνάρετον Ὑπατίαν, καθ' ἣν στιγμὴν διήρχετο ἐνώπιον τοῦ Καισαρείου μεταβαίνουσα νὰ διδάξῃ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολήν. Τῷ 640 οἱ Ἄραβες ἀμείβοντες τὴν προδοσίαν τῶν Κοπτῶν παρεχώρησαν τὸ Καισάρειον εἰς τούτους, βραδύτερον ἀπεδόθη εἰς τοὺς Ἕλληνας (*μελχίτας, ἤτοι αὐτοκρατορικούς*, ὡς πιστοὺς εἰς τὴν ἐν Βυζαντίῳ ἀρχήν), ἀλλὰ τῷ 718 πάλιν ἀνηρπάγη ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων. Τῷ 727 ἐπὶ Πατριάρχου Κοσμᾶ Α' καὶ Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου Ἐνταχὰκ ἐβν Σαφονὰν ἀπεδόθη εἰς τοὺς Ἕλληνας. Κατόπιν, ἀλλ' ἄγνωστον πότε, ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Κοπτῶν, οἵτινες ἐδοκίμασαν νὰ τὸ ἀνακτήσουν διὰ τῆς βίας. Τῷ 874 ὁ Κόπτης Πατριάρχης Μιχαὴλ ἐχρησιμοποίησε τὸ ἐν αὐτῷ ἁγίασμα οἰκοδομήσας ἐπ' αὐτοῦ παρεκκλήσιον. Πραγματικῶς τὸ ἁγίασμα τοῦτο ἦτο ἀναβρυτήριον ὕδατος ἐντὸς τῆς πλατείας τῆς πρὸ τῶν ὀβελίσκων προσαγόμενον ὑπὸ ὑδραγωγοῦ ὑπογείου ὅστις ἀνευρέθη ὑπὸ τοῦ Νερούτσου. Πρὸ τῆς κατασκευῆς τῶν νέων προκυμαιῶν τὸ ὕδωρ αὐτὸ ἐξηκολούθει ν' ἀναβλύζῃ γλυκὺ ἐντὸς τῆς θαλάσσης. Τῷ 912 τὸ Καισάρειον κατεστράφη τελείως πυρποληθὲν· ἦτο τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Πατριαρχείας τοῦ Ἰακωβίτου Γαβριὴλ Α' καὶ τὸ ἕκτον τῆς Πατριαρχειας τοῦ Ἕλληνος Χριστοδούλου ἢ Ἄβδ ἐλ Μεσσίχ.

Digitized by Google

Τῷ 1900 ὁ Πατριάρχης Κύριλλος Β' τοῦ νεοπαγοῦς τότε Κοπτοκαθολικοῦ θρόνου ἔκτισε τὸν μητροπολιτικόν του ναὸν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἰθαγενοῦς Νοσοκομείου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἠθέλησε νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ἐκεῖ ἔκειτο τὸ Καισάρειον. Καίτοι δὲ ἀνηρέσαμεν τὴν θέσιν του, αὐτὸς ἐνετείχισε πλάκα κατὰ τὴν εἴσοδον, εἰς ἣν διατείνεται ὅτι ἔκειτο τὸ Καισάρειον. Ἐκ τούτου ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἀπατώμεθα.

Προκειμένου εἰδικώτερον περὶ τῶν ὀβελίσκων συνοψίζομεν μόνον τὰ κατ' αὐτούς: Ἐλατομήθησαν εἰς τὴν Συήνην (σημ. *Ἀσσουαν*,) διαταγῇ τῆς περιφήμου *Χαισυπτσουΐτου* (κοινῶς *Χαταζου*) τῆς ἐπικληθείσης *Μεσφρὲς* ἐν ὀνόματι τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ της *Θουθμώσεως Γ'*, ὅπως συνάγεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ καὶ νῦν ὀρθίου ἐν τῇ θέσει του ὀβελίσκου τῆς Ματταριας τῆς ἀρχαίας Ἡλιουπόλεως. Οὗτοι μετὰ τοῦ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἱσταμένου ἐλατομήθησαν εἰς τὰ 1600 π. Χ διὰ νὰ κοσμήσουν τοὺς ἐν Ἡλιουπόλει ναοὺς τοῦ Χαρμακη (ἀνατέλλοντος ἡλίου) καὶ Ἀθὼμ (δύοντος ἡλίου). Ἀλλὰ ὁ Ραμσῆς Μεϊαμοὺν Β' (ὁ Σέσωστρις τῶν Ἑλλήνων, ΙΘ' δυναστεία, 1400 πρ. Χρ.) ἀπέξεσε τὸ ὀνοματόσημον καὶ τοὺς τίτλους Θουθμώσεως διὰ νὰ θέσῃ τοὺς ἰδικούς του. Τῷ 13 πρ. Χρ. ὁ Ρωμαῖος ἔπαρχος Βάρβαρος ἐπιστρέφων ἐκ Συήνης, ὅπου σώζεται ἐπιγραφή του ἀναθηματική, ἔφερε τούτους εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἔστησεν ὡς ἰδιωτικόν του ἀνάθημα ἐνώπιον τοῦ Καισαρείου, κληθέντος ἔκτοτε Σεβαστείου. Τοῦτο ἐγνώσθη ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσεν ὁ Τασσος Νεροῦτσος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χηλῆς τοῦ μόνου ἀπομείναντος καρκίνου ἐκ τῶν τεσσάρων οἵτινες ἐβάσταζον τὸν ὄρθιον ἀπομείναντα ἐπὶ τοῦ βάθρου του. Τὸ ὕψος των εἶναι 20 μ, 46. Ἡ κάτω βάσις των ἦτο ἐλαφρῶς κυρτή. Οἱ τέσσαρες καρκίνοι, μεταλλικοὶ καὶ ἐπίχρυσοι, ἐφ' ὧν ἵστατο ὁ ὀβελίσκος, κατεῖχον τὰς τέσσαρας γωνίας γρανιτικοῦ πρίσματος. Οὕτως ὁ ὀβελίσκος ἐφαίνετο αἰωρούμενος. Τὸ πρίσμα ἐκάθητο ἐπὶ τριβάθμου στυλοβάτου ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὑπόγειος θεμελειώδης θάλαμος ἐκ θραυσμάτων ἄλλων οἰκοδομῶν κτισμένος ἐνέκλειε κύβον φέροντα γλυμμένα τεκτονικὰ σήματα. Ταῦτα ἐθεωρήθησαν μασωνικὰ καὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν νὰ γραφοῦν πολλά. Ὁ Δ. Οἰκονομόπουλος, ἱδρυτὴς τῆς ἐν Αἰγύπτῳ στοᾶς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, νομίζει ὅτι ἐπρόκειτο ἁπλούστατα περὶ τῶν ἐργαλείων, δι' ὧν κατωρθώθη νὰ στηθῇ ὁ μονόλιθος. Τῶν τεσσάρων καρκίνων τοῦ ὀρθίου οἱ τρεῖς εἶχον κλαπῆ θεωρηθέντες χρυσοῖ καὶ ἀντικατασταθῆ διὰ πέτρας. Καὶ τοῦτο ὅμως ἀπήτησε σπουδαίαν μηχανικὴν ἐργασίαν. Ὁ τέταρτος εἶναι σήμερον ἀποτεθειμένος εἰς τὸ ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ Μουσεῖον τῶν Τεχνῶν, ὁ δ' ὀβελίσκος κοσμεῖ τὸ Central Park τῆς ἀμερικανικῆς μεγαλοπόλεως, μετενεχθεὶς ἐκεῖ εἰς τὰ 1879 ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Corringe. (Rapport au Président du Columbia College, New York, par *A. C. Merriam,* 5 juin 1883). Δύο ἔτη προηγουμένως εἶχε κατορθωθῆ ἡ εἰς Λονδῖνον ἐντὸς κυλινδρικοῦ, ἐν σχήματι σιγάρου, κιβωτίου ρυμούλκησις τοῦ πεσμένου ὀβελίσκου, τὸν ὁποῖον ὁ Μωχ. Ἀλῆς ἐδώρησεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Γεώργιον Δ'. (*R. P. Sames King*. Cleopatra's Needle. London 1893 κεφ. IV). Τότε κατὰ τὸ Οὐασκωνικὸν πέλαγος γενομένης τρικυμίας ἐγκατελείφθη ὁ ὀβελίσκος καὶ κατόπιν ριφθεὶς ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς τὰς ἱσπανικὰς ἀκτὰς μετεκομίσθη εἰς Λονδῖνον, ὅπου κοσμεῖ ἔκτοτε γέφυράν τινα τοῦ Ταμέσεως. Τῆς μεταφορᾶς ἐκείνης ἀπὸ τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας παρέχομεν φωτογραφίας χορηγηθείσας ἡμῖν ὑπὸ τοῦ ἐν Βέρνῃ Ἐθνολογικοῦ Μουσείου. Ἂς σημειωθῇ ἀκόμη ὅτι ἐπὶ τῆς ράχεως τῶν καρκίνων ὑπῆρχε καθέτως σιδηροῦς ὀβελὸς εἰσδύων εἰς τὴν μᾶζαν τοῦ ὀβελίσκου. Σύστημα εὐφυέστατον, διότι οὕτως ἠλαττοῦτο ἡ ἐπὶ τῆς βάσεως πίεσις, ἡ δὲ ταλάντευσις τοῦ μονολίθου ἐν περιπτώσει σεισμοῦ, λόγῳ τῆς κυρτότητος τῆς κάτω βάσεώς του καὶ τῶν δύο ἐπιφανειῶν τῶν καρκίνων, ἐγίνετο ἀσφαλής. Ὑποθέτομεν ἀκόμη ὅτι ὁ πεσὼν ἔγινε θῦμα κλεπτῶν τῶν ἐπιχρύσων του καρκίνων καὶ ὄχι σεισμοῦ, ὅπως νομίζει ὁ Οἰκονομόπουλος. Τοῦτο συμπεραίνομεν ἐκ τοῦ ὅτι ὁμοία κλοπὴ διεπράχθη καὶ εἰς τὸν ἄλλον ὀβελίσκον, ὅστις θὰ ἦτο παράδοξον νὰ μὴ πέσῃ, ἐξ οὗ σεισμοῦ ἔπεσεν ὁ δίδυμός του σύντροφος καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁμοία ἀπόπειρα μαρτυρεῖται καὶ εἰς τὴν στήλην τοῦ Πομπηΐου. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἀπεικόνισις τῶν δύο ὀβελίσκων ἐξ ὧν ἔχομεν εἶναι ἡ τοῦ Bellon (βλ. κατωτέρω κεφ. «*Χάρται Ἀλεξανδρειας*») τῷ 1550. Τῷ δὲ 1512 ὁ Zacharia Pagani ἔγραφεν «due puglie una in piedi, l'altra per terra». Ὁ Νεροῦτσος καὶ ὁ Οἰκονομόπουλος ἀποδίδουν τὴν πτῶσιν εἰς τὸν σεισμὸν τοῦ 1324 (βλ. ἀνωτέρω κεφ. «*Κτίσις τῆς πόλεως*»).

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟΝ. Ὁ Στράβων λέγει (ΙΖ'. 794): «Τῶν βασιλείων μέρος ἐστὶ καὶ τὸ Μουσεῖον. ἔχον περίπατον καὶ ἐξέδραν καὶ οἶκον μέγαν, ἐν ᾧ τὸ συσσίτιον τῶν μετεχόντων τοῦ Μουσείου φιλολόγων ἀνδρῶν». Ὁ γεωγράφος βλέπει τὰ ἐπιφανέστατα μνημεῖα τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τὰ ἀπαριθμεῖ. Ὁ ελ Φαλάκη ὅμως ἀπέδειξεν ὅτι Σῶμα, Μουσεῖον καὶ Βιβλιοθήκη διεδέχοντο ἀμέσως τὰ βασίλεια, ἀλλὰ χωρὶς νὰ εὑρίσκωνται ἐντὸς τοῦ περιβόλου των. Ἐχωρίζοντο ἀπὸ τούτων διὰ τῆς Κανωβικῆς λεωφόρου, ἐνῷ τὸ Σῶμα ἐχωρίζετο τῶν δύο ἄλλων διὰ τῆς κατὰ πλάτος ὁδοῦ, τῆς σημερινῆς Νέμπι Δάνιαλ. Ὁ Bouché-Leclercq παρατηρεῖ μὲν ὀρθῶς ὅτι οἱ σοφοὶ συζητοῦν ἀκόμη διὰ τὴν ἀκριβῆ θέσιν τοῦ οἰκοδομήματος, ἐκφέρει ὅμως τὴν παράδοξον ὑπόνοιαν μήπως αὕτη εὑρίσκεται τώρα ὑπὸ τὴν θάλασσαν, λόγῳ τῆς γνωστῆς καθιζήσεως τοῦ ἐδάφους. Τοῦτο προϋποθέτει ὅτι τὸ Μουσεῖον θὰ ἔκειτο εἰς τὴν πτολεμαϊκὴν παραλίαν, ἐνῷ γνωρίζομεν ὅτι ἀπὸ ταύτης κατὰ τὴν Λοχιάδα ἤρχιζον τὰ βασίλεια, ἀπὸ δὲ τούτων πρὸς Δ μὲν ἐπηκολούθουν συνεχῶς ἄλλα γνωστὰ οἰκοδομήματα, πρὸς Α δὲ ἀπέκλειον τὴν ἔκτασιν τὰ τείχη. Δὲν ὑπάρχει χῶρος κατὰ μῆκος τῆς παραλίας διὰ τὸ Μουσεῖον, τοὺς κήπους του καὶ τὴν Βιβλιοθήκην καὶ δὴ ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὰ βασίλεια. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐλ Φαλάκη, τὴν ὁποίαν δέχεται καὶ ὁ Νεροῦτσος, τὸ Μουσεῖον κατεῖχε μετὰ τῆς Βιβλιοθήκης τὸ σημερινὸν τετράγωνον τῶν ὁδῶν Φουάτ, Σταθμοῦ Καΐρου καὶ Νέμπι Δάνιαλ.

Ὁ νῦν διευθυντὴς τοῦ Μουσείου Ἀλεξανδρείας E. Breccia ἔχων ὑπ' ὄψει του πάσας τὰς πηγὰς καὶ τὰ τοπογραφικὰ δεδομένα γράφει περὶ τούτου τὰ ἑξῆς:

«Γνωρίζομεν ὅτι τὸ Μουσεῖον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη περιελαμβάνοντο εἰς τὴν βασιλικὴν συνοικιαν, ὥστε πρέπει νὰ τὰ ζητήσωμεν νοτίως τῶν παραλιακῶν μνημείων, ἀνακτόρων, θεάτρου, Καισαρείου. Ἀφ' ἑτέρου κάτωθεν τοῦ Χρηματιστηρίου Τουσσοὺν (ὅπου σήμερον ἡ Κεδιβ. Λέσχη, τὸ πρακτορεῖον Κοὺκ καὶ ἡ Ἰταλικὴ Λέσχη, γωνία ὁδῶν Φουὰτ Α' καὶ Σταθμοῦ Καΐρου) ἀνεκαλύφθησαν τὰ θεμέλια ναοῦ Ἴσιδος καὶ Σαράπιδος ἀναγόμενα εἰς τοὺς χρόνους Πτολεμαίου Δ' Φιλοπάτορος. Τὸ Μουσεῖον ἔπρεπε νὰ κεῖται πρὸς Β καὶ Α τοῦ σημείου τούτου. Τῷ 1848 ἐντὸς τοῦ κήπου τοῦ Αὐστριακοῦ προξενείου εἰς τὴν αὐτὴν γωνίαν τῶν ὁδῶν Φουὰτ καὶ σταθμοῦ Καΐρου εὑρέθη ὄγκος γρανίτου προωρισμένος εἰς ὑποδοχὴν παπύρων μὲ τὴν ἐπιγραφήν: «*Διοσκουρίδου γ' τόμοι*» Τὸ εὕρημα ἐθεωρήθη λείψανον τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Μουσείου, τὴν ὁποίαν δι' αὐτὸ ἐτοποθέτησαν μεταξὺ τοῦ χρηματιστηρίου Τουσσοὺν καὶ τῆς ὁδοῦ Νέμπι Δάνιαλ. Ὁ A. I. Reinach ἐμελέτησε τοῦτο καὶ ἀπέδειξε τὴν μικράν του σημασίαν ὡς τοπογραφικῆς ἐνδείξεως (Bull. Soc. Arch. II σελ. 350. Πράγματι ἀρκεῖ νὰ ἀναλογισθῇ τις τὸ τεράστιον βάρος καὶ τὴν δυσκολίαν τῆς λαξεύσεως τοῦ γρανίτου, διὰ νὰ πεισθῇ ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν τοιαῦτα θήκας διὰ Βιβλιοθήκην, ἡ ὁποία περιεῖχεν ἑκατοντάδας χιλιάδων κυλίνδρων. Ἀξιολογώτερον ἀπὸ τοπογραφικῆς ἀπόψεως εἶναι τὸ ἀνακαλυφθὲν βάθρον ἀγάλματος, ἱδρυθέντος ὑπὸ τῶν φιλοσόφων εἰς τὸν ῥήτορα Αἴλιον Δημήτριον, τὸ ὁποῖον εὑρέθη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σερὶφ πασᾶ. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο πιθανώτατα εἶχε στηθῆ εἰς τὸ Μουσεῖον. Πραγματικῶς δὲν ἔχομεν στοιχεῖα ἀσφαλῆ διὰ νὰ τοποθετήσωμεν τὰ δύο αὐτὰ σημαντικώτατα ἱδρύματα τῶν Πτολεμαίων, καὶ ἀναγκαζόμεθα νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ὁρίων τῆς ζώνης, ἐντὸς τῆς ὁποίας θὰ ἔκειντο. Ὁ Parthey (1837) καὶ ὁ Klippel (1838) συνήγαγον ἀπὸ τῶν ἀρχαίων κειμένων ὅτι τὸ Μουσεῖον ἔκειτο πρὸς βορρᾶν τῆς Κανωβικῆς ὁδοῦ, ἐγγὺς τῶν ἀρχαίων προκυμαιῶν.

25.—*Ἀνδριὰς τοῦ Μ. Αὐρηλίου.*

[Εἰς τὴν κοιλίαν του διακρίνεται σταυρος προχείρως χαραχθεὶς ὑπὸ ἐθνικῶν, δια νὰ τον σεβασθοῦν οἱ Χριστιανοὶ καὶ νὰ μὴ τὸν συντριψουν]

Τὴν γνώμην αὐτὴν ἐδέχθησαν τότε γενικῶς οἱ ἀρχαιολόγοι. Ὄντως δὲ ἀντιστοιχεῖ κατὰ μεγίστην προσέγγισιν πρὸς τὴν πραγματικήν των θέσιν, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἴμεθα ἐπιφυλακτικοὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τῆς παραλίας, τὴν ὁποίαν ἀπόστασιν νομίζω ἀρκετὰ μεγάλην. Λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν παραλίων οἰκοδομῶν, ὁ διαθέσιμος χῶρος διὰ τὸ Μουσεῖον καὶ τὴν Βιβλιοθήκην πρέπει νὰ περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν ὁδῶν Μεσσάλας, Ἑλληνικοῦ Νοσοκομείου, Νέμπι Δάνιαλ, Ρωσεττης καὶ Σερὶφ πασᾶ. Εἰς τὸ γήπεδον τῆς ἰσραηλιτικης κοινότητος, ὅπου ἡ Συναγωγή, μεταξὺ τῶν ὁδῶν Νεμπι Δανιαλ καὶ Μεσσαλα οὐδὲν εὑρέθη ἱκανὸν νὰ ἀγάγῃ εἰς ὑπόθεσιν ὅτι ἐκεῖ ἦτο ἡ θέσις τοῦ Μουσειου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης. Ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τὴν οἰκίαν τῆς γωνίας τῶν ὁδῶν Νέμπι Δάνιαλ καὶ Ἑλληνικοῦ Νοσοκομείου εὑρέθη ἡ ἐπιγραφὴ Ἴσιδος τῆς Πλουσίας, ἐξ οὗ συνήχθη ὅτι ἐκεῖ θὰ ἔκειτο ναὸς τῆς θεότητος ταύτης. Κατὰ ταῦτα τὸ συμπέρασμά μας εἶναι παραπλήσιον πρὸς τὸ τῶν Parthey, Klippel καὶ Kiepert, ὅτι τὸ Μουσεῖον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη πρέπει νὰ ζητηθοῦν μεταξὺ τῶν ὁδῶν Νέμπι Δάνιαλ, Ρωσέττης, Σερὶφ πασᾶ καὶ τῶν ἀρχαιων Ἀποστάσεων.

Τὸ Μουσεῖον ἵδρυσεν ὁ Πτολεμαῖος Σωτὴρ κατὰ παρότρυνσιν Δημητριου τοῦ Φαληρεως, ἐπεξέτεινεν ὅμως καὶ ἐξωραΐσεν ὁ υἱός του Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος. Ὁ Βιτρούβιος (V, 11) το χαρακτηρίζει ὡς ἀπέραντον οἰκοδόμημα, ἔχον ἐξέδρας εκτεταμένας εἰς τρεῖς στοάς, περιεχούσας ἕδρας, ἐφ' ὧν ἐκάθηντο φιλόσοφοι, ῥήτορες καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες συζητοῦντες καὶ συσπουδάζοντες. Εἶχε δε ἐξαρτήματα ἐπιστημονικά, τὴν πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην, ἀστεροσκοπεῖον μετὰ τῶν ἀναγκαίων ὀργάνων, κήπους βοτανικοὺς καὶ ζωολογικοὺς πρὸς σπουδὴν τῆς φυσικῆς ἱστορίας καὶ ἐγκλιματισμὸν ποικιλων ζῴων καὶ φυτῶν, συλλογάς, ὀργανοθήκας, περίπατον, δηλ. ἔκτασιν ὑπαιθρον καὶ κατάσκιον ὑπὸ δένδρων πρὸς ἄνετον τῶν λογίων συμπεριδιάβασιν καὶ μονήρη σκέψιν, καὶ τέλος οἶκον ὅπου κατῴκουν καὶ συνηστιῶντο οἱ σοφοί, ἴσως δὲ και ξενῶνα διὰ τοὺς παρεπιδημοῦντας λογίους. Ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελῖνος τὸ ὀνομάζει «domicilium hominum proestantium» (XXII 16), ὁ δὲ Φιλόστρατος λέγει «τὸ Μουσεῖον τράπεζα αἰγυπτία ξυγκαλοῦσα τοῖς ἐν πάσῃ τῇ γῇ ἐλλογίμους».

Ὅπως διὰ τὴν τοπογραφικὴν θέσιν, οὕτω καὶ διὰ τὸν ἐσωτερικὸν ὀργανισμὸν τοῦ Μουσείου δὲν ἔχομεν ἐπαρκεῖς τὰς πληροφορίας. Ὁ *ἱερεὺς* ἢ *ἐπιστάτης* ὅπως καὶ τὰ μέλη του διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἡ δὲ διάρκεια τῆς ὑπηρεσίας των εξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν ἰδιοτροπίαν τούτου. Διετάθησάν τινες ὅτι ὁ ἱερεὺς οὗτος ἦτο ἱερεὺς καὶ τοῦ Σεραπειου καὶ ἀρχιερεὺς τῆς πόλεως, ἀλλ' ἄνευ ἀποδείξεως πειστικῆς. Φαίνεται μᾶλλον ὅτι οὐδέποτε διωρίσθη εἰς τὴν θέσιν ταύτην Αἰγύπτιος. Ὁ *ἱερεὺς* ἦτο πάντοτε Ἕλλην καὶ προήδρευε τοῦ σωματείου ἢ τῆς συνόδου τῶν σοφῶν, ὅπως ὅλοι οἱ πρόεδροι τῶν ποικίλων ἑλληνικῶν συνόδων. Ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ ἐν Δήλῳ εἰς Χρύσερμον τὸν Ἀλεξανδρέα τὸν ὀνομάζει «**συγγενῆ τοῦ βασιλέως Πτολεμαιου καὶ ἐξηγητὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἰατρῶν καὶ ἐπιστάτην τοῦ Μουσείου**» (C. I. Gr. 5900). Φαίνεται ἀκόμη ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ σύνοδος τῶν σοφῶν τοῦ Μουσείου κατεμερίζετο εἰς ὁμίλους ἀναλόγως πρὸς τὸν κλαδον τῆς γνώσεως εἰς ὃν εἰδικεύοντο. Ὁ Φώτιος ὁμιλεῖ περὶ τῆς διακρίσεως τῶν τοιούτων ὁμίλων κατὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, ὥστε ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἀπετέλει οὕτως εἰπεῖν μίαν ἕδραν ἀκαδημαϊκήν. Οὕτως ὁ Ἐρατοσθένης θ' ἀνῆκεν εἰς τὸ γράμμα Α, ἐνῷ ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Πυργεὺς εἰς τὸ Ε.

Τινὲς ἐνόμισαν ὅτι ἓξ μόνον μέλη συνετηροῦντο ἀπὸ τῆς βασιλικῆς χορηγίας, διότι κατὰ τὸ παρ' Ἀθηναίῳ ἀνέκδοτον (ΙΑ') προσήχθη εἰς τὸν Φιλάδελφον κατάλογος ἓξ μελῶν. Ὅτι οἱ τρόφιμοι τοῦ Μουσείου διῃτῶντο ἐν αὐτῷ δαπάναις τοῦ δημοσίου θησαυροῦ καὶ ὡρισμένων αὐτοῦ προσόδων εἶναι βέβαιον. Ἄγνωστον ὅμως εἶναι ἂν ἐξήσκουν καὶ ἰδιαίτερον ἕκαστος εἰς τὴν πόλιν ἐπάγγελμα, οἷον διδασκάλου, ἰατροῦ, μηχανικοῦ κλπ. πρὸς ἀτομικὸν ὄφελος, ἢ ἂν ὤφειλον νὰ καταναλίσκωσι τὸν χρόνον καὶ τὰς δυνάμεις των ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐπιστήμης. Πάντως τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ Μουσεῖον ἐπέζησε τῶν Πτολεμαίων καὶ διετηρήθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, τῶν ὁποίων ἡ ἰδεολογία ἦτο ψυχρὰ καὶ τῶν ὁποίων οἱ ἔπαρχοι ἐπεζήτουν νὰ στείλουν ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλύτερα περισσεύματα εἰς τὴν Ρώμην, ἀποδεικνύει ὅτι αἱ ὑπηρεσίαι του ἀνεγνωρίσθησαν.

Πρέπει ἀκόμη νὰ παρατηρηθῇ ὅτι τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον τῶν Πτολεμαίων ἡγεμόνων καὶ ἡ ἐνεργός των ἀνάμιξις εἰς τὰ τοῦ Μουσείου ἐξηνάγκαζον τοὺς σοφοὺς νὰ εἶναι αὐλοκόλακες καὶ ὅτι ἐξυπηρετοῦντο ἀφειδέστερον οἱ κλάδοι ἐκεῖνοι

Digitized by Google

τῆς ἐπιστήμης τοὺς ὁποίους ηὐνόει ὁ βασιλεύς. Οὕτως ὁ Φιλάδελφος ἐξηυτέλισε τὸν γηραιὸν γραμματικὸν Σωσίβιον, ἀσμενιζόμενον εἰς σοφίσματα, εἰπὼν εἰς αὐτὸν ὅτι διὰ τοιούτων πολυπλόκων συλλογισμῶν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κρατηθῇ τὸ ἐπίδομά του καὶ νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι τὸ εἰσέπραξε.

26.—*Κεφαλὴ τεθεωμένης βασιλίσσης, ἐκ λευκοῦ μαρμάρου.*
[Εὑρέθη ἐν τῷ Σαραπείῳ χώρῳ]

Ὅταν ὁ Ζωΐλος ἀνέγνωσεν εἰς αὐτὸν τὸν «Ἀντιόμηρόν» του ὁ βασιλεὺς τὸν ἐπετίμησε καὶ τῷ ἠρνήθη κατόπιν τὴν ὑλικήν του συνδρομήν, εἰπὼν ὅτι ἀφοῦ ὁ Ὅμηρος τρέφει τόσους ἀνθρώπους, ὁ Ἀντιόμηρος δύναται νὰ ζήσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ. Ὅταν ὅμως ἐκολακεύετο ἦτο ἀφειδής. Ἔδωκεν 80 τάλαντα εἰς τὸν παιδαγωγὸν τῆς νεότητός του Στράτωνα, ὅστις διετήρει ἀλληλογραφίαν μετὰ τῆς Ἀρσινόης. Ὁ δὲ Θεόκριτος ὑπαινίσσεται τὴν ἀδυναμίαν ταύτην τοῦ βασιλέως νὰ πληρώνῃ τοὺς κόλακάς του ὑπὸ τὸ ἑξῆς ἀμφίβολον ἐγκώμιον: «Μισθοδότας Πτολεμαῖος, εὐγνώμων, φιλόμουσος, ἐρωτικός, εἰς ἄκρον ἁδύς· εἰδὼς τοὺς φιλέοντας, τὸν οὐ φιλέοντ' ἔτι μᾶλλον· πολλοῖς πολλὰ διδούς». Εἶναι γνωστὸν πόσον προσηνέχθη σκληρῶς, ἀγνώμων πρὸς Δημήτριον τὸν Φαληρέα, ἐπιλήσμων τῶν πολλῶν του ὑπηρεσιῶν, καὶ πῶς ἔπνιξε τὸν Σωτάδην. Ἐν γένει οἱ βασιλεῖς ἦσαν ἀμείλικτοι πρὸς τοὺς «οὐ φιλέοντας» αὐτοὺς σοφούς. Ὁ Μάγας ἐξεδικήθη τραγικῶς τὸν Πολέμονα, ὁ Δαφίδας ἐσταυρώθη διότι ὑπέμνησε τὴν ταπεινὴν καταγωγὴν τῶν βασιλέων τῆς Περγάμου, Φίλιππος ὁ Ε' ἐδηλητηρίασεν εἰς τὴν τράπεζάν του τὸν κωμικὸν Ἐπικράτη καὶ τὸν τραγικὸν Καλλίαν καὶ ἤθελε νὰ κρεμάσῃ τὸν Μεσσήνιον ποιητὴν Ἀλκαῖον, διότι τὸν εἰρωνεύθησαν.

Φαίνεται ὅτι ὁ Φιλάδελφος ἐδείκνυεν ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον πρὸς τὰ περίεργα τῆς ζωολογίας. Ὁ Διόδωρος ἀφηγεῖται ὅτι ἐνησμενίζετο νὰ ἐπιδεικνύῃ εἰς τοὺς ξένους τεράστιον ὄφιν δωρηθέντα εἰς αὐτόν. Αἱ ἐλευθεριότητές του ὠφέλησαν τὴν ἐπιστήμην, διότι ἐνεθαρρύνθησαν πολλοὶ κυνηγοὶ νὰ εἰσδύσουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐξηρεύνησαν χώρας ἀγνώστους. Τοιοῦτος εἶναι ὁ Σάτυρος, κυνηγὸς ἐλεφάντων, ἱδρύσας τὴν Φιλοτέραν ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς (Στρ. ΙΖ' 769), ὁ Εὐμίδης, ἐπίσης ἱδρυτὴς τῆς Πτολεμαΐδος ἐπὶ Θήραις, Τιμοσθένης ὁ Ρόδιος συγγράψας περὶ λιμένων καὶ νήσων, ὁ Δαλίων «primus ultra Meroem subvectus» κατὰ Πλίνιον, ὁ Διονύσιος, ὅστις ἔφερεν ἐξ Ἰνδιῶν πληροφορίας περὶ τῶν ἐκεῖ ἰθαγενῶν, ὁ Πυθαγόρας ὁ Ἀρίστων, ἀποσταλεὶς πρὸς ἐξερεύνησιν τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀραβίας. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι κατήρτισε πολυάριθμον σῶμα πολεμικῶν ἐλεφάντων ἀφρικανικῶν. Ὁ Σωτὴρ πρῶτος, κατὰ Λουκιανόν, ἐγνώρισεν εἰς τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς τὴν κάμηλον, ἐπὶ δὲ Εὐεργέτου Β' ὁ Εὔδοξος δὶς διὰ θαλάσσης μετέβη εἰς Ἰνδίας. Ἡ περίφημος πομπὴ τοῦ Φιλαδέλφου, τὴν ὁποίαν περιγράφει καταπληκτικὴν ἀληθῶς ὁ Καλλίξενος, ἦτο πραγματικὴ παρέλασις ζωολογικῶν καὶ φυσικῶν ἐκπλήξεων.

Φυσικὰ οἱ ἐκτὸς τοῦ Μουσείου σοφοὶ ἠσμενίζοντο νὰ σατυρίζουν τοὺς ἀπολαύοντας τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐν αὐτῷ ἀνέτου διαμονῆς. Τίμων ὁ σιλλογράφος τοὺς ὀνομάζει «βασιλικοὺς χαρακίτας», δηλ. χαρτοξύστας βασιλικῇ δαπάνῃ, καὶ λέγει ὅτι τὸ πλῆθός των «ἐτρέφετο δωρεὰν διὰ νὰ διαπληκτίζεται εἰς τὸν ὀρνιθῶνα τῶν Μουσῶν».

Ἐπὶ Καρακάλλα ὑπέστη τὸ Μουσεῖον φοβερὰν καταστροφήν. Ὁ παράφρων ἐκεῖνος ἀδελφοκτόνος Καῖσαρ, ἐκδικούμενος τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς διὰ τὰ δηκτικά των σκώμματα, ὄχι μόνον διὰ δόλου κατέσφαξε τὴν νεολαίαν τῆς εὐγενοῦς τάξεως, ἀλλὰ καὶ ἐδήμευσε τὴν περιουσίαν τοῦ Μουσείου, ἐξεδίωξε τοὺς σοφοὺς καὶ κατέστρεψε τὴν βιβλιοθήκην. «Καὶ δὴ καὶ τοὺς φιλοσόφους, τοὺς Ἀριστοτελικοὺς ὀνομαζομένους, τά τε ἄλλα δεινῶς ἐμίσει, ὥστε καὶ τὰ βιβλία αὐτοῦ (τοῦ Ἀριστοτέλους) κατακαῦσαι ἐθελῆσαι καὶ τὰ συσσίτια, ἃ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ εἶχον, τάς τε λοιπὰς ὠφελείας ὅσας ἐκαρποῦντο ἀφείλετο», λέγει Δίων ὁ Κάσσιος (ΟΖ' ζ' 22). Ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Σεβῆρος ἐπηνώρθωσε τὸ ἀδίκημα, ἀνανεώσας τὰ συσσίτια καὶ ἀποδώσας τὰ δημευθέντα ἀγαθά, ἀλλ' ὅμως ἔκτοτε τὸ Μουσεῖον ἔβαινε πρὸς παρακμήν, ὑφιστάμενον καὶ τὴν ἀντίπραξιν τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς. Ἐν τούτοις μέχρι τέλους τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ. ἠγωνίζετο, ὅτε ἐδίδασκεν εἰς αὐτὸ ἡ περιώνυμος Ὑπατία «οὖσα ἐκ τοῦ Μουσείου», ὅπως λέγει ὁ Σουΐδας.

ΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΙ. Ἡ σπουδαιοτέρα ἐξ αὐτῶν ἦτο τμῆμα τοῦ Μουσείου καὶ βεβαίως τὸ κυριώτατον ὄργανον τῶν σπουδῶν τῶν τροφίμων του. Περὶ τῆς θέσεώς της ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω. Ὁ Ζογὲμπ ἀναφέρει ὅτι γενομένων ἐκσκαφῶν κατέναντι τοῦ Τζαμίου Νέμπι Δάνιαλ, ὅπου ἦτο ἄλλοτε τὸ Γαλλικὸν Προξενεῖον (τώρα κεῖται εἰς τὴν νέαν προκυμαίαν τοῦ Ἀν. Λιμένος) εὑρέθησαν κίονες, κιονόκρανα καὶ δάπεδον μωσαϊκὸν αἰθούσης, παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς ὁποίας διεπιστώθησαν τὰ ἴχνη τοῦ ἀνοιγοκλεισίματος μεγάλης σιδηρᾶς πύλης. Ὑπετέθη ὅτι ἐκεῖ ἦτο ἡ Βιβλιοθήκη, τοσοῦτο μᾶλλον ὅσον πλησίον εἶχεν εὑρεθῆ προηγουμένως εἶδος μαρμαρίνου ἑρμαρίου μετ' ἐπιγραφῆς ἐγγλύφου, δηλούσης ὅτι περιεῖχε χειρόγραφα Ἀλεξανδρινοῦ συγγραφέως. Κατόπιν κατὰ τὴν ἰσοπέδωσιν τοῦ παρακειμένου γηπέδου εὑρέθησαν πολλὰ συντρίμματα πινακίων, κυπέλλων καὶ λοιπῶν σκευῶν. Ταῦτα ὅμως ἂν ἐνισχύουν τὴν γνώμην τοῦ ἐλ Φελάκη δὲν ἀποτελοῦν ἐπιχειρήματα, διότι οὔτε μόνον οἱ σοφοὶ τοῦ Μουσείου ἔτρωγον, οὔτε μόνη ἡ Βιβλιοθήκη αὐτὴ εἶχε χειρόγραφα.

Τὴν Βιβλιοθήκην ἵδρυσε Πτολεμαῖος ὁ Σωτὴρ τῇ παροτρύνσει Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, ὅστις βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ πρώτου της ἐπιμελητοῦ Ζωοδότου κατήρτισεν αὐτὴν ἀμέσως ἐκ 200 χιλ. τόμων (*Ἰώσ.* «Ἀρχ.» ΙΒ' 2, 1). Θεωρεῖται βέβαιον ὅτι ὁ πρῶτος πυρὴν ἀπετελέσθη ἀπὸ τοὺς παπύρους τῶν ναῶν τῆς Αἰγύπτου ὅλης καὶ ἐντεῦθεν ὁ Μανέθων ἠδυνήθη νὰ συλλέξῃ τὸ ὑλικὸν τῆς ἐργασίας του διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν φαραωνικῶν χρόνων. Τάχιστα ὅμως ἐπλουτίσθη ἡ συλλογὴ ἐπὶ τῶν κατόπιν βασιλέων, δι' ἀγορῶν καὶ διὰ προσθήκης τῶν ἔργων τῶν Ἀλεξανδρινῶν λογίων, οἱ ὁποῖοι, ὡς γνωστόν, ἦσαν πολυγραφότατοι καὶ ἀκούραστοι. Ἔπειτα ὁ Φιλάδελφος ἠγόρασε τὴν περίφημον βιβλιοθήκην τοῦ Ἀριστοτέλους, τὴν ὁποίαν μετέφερεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν μετ' ἄλλων βιβλίων ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Ρόδου (*Ἀθήν.* Ι. 3). Κατ' ἄλλην παράδοσιν (*Στράβ.* ΙΔ' 609, Λαέρτ. Ε' § 32) ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀριστοτέλους, μετὰ τῆς τοῦ Θεοφράστου, ἔμεινεν εἰς χεῖρας τῶν κληρονόμων τοῦ Νηλέως, ὅστις τὴν εἶχε κρύψει ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Περγάμου καὶ τέλος ἐπωλήθη εἰς Ἀπελλίκονα τῆς Τέω, ὅστις τὴν ἀφῆκε λάφυρον τοῦ Σύλλα καὶ οὕτω μετεκομίσθη εἰς Ρώμην. Πιθανῶς λοιπόν, κατὰ τὸν Bouché Leclercq, νὰ πρόκειται περὶ ἀντιγράφων τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ὁ Πτολεμαῖος ἐκ Ρώμης. Ὅταν ἀπέθνησκεν ὁ Φιλάδελφος, ἡ *Βιβλιοθήκη τοῦ Βρουχίου*, δηλ. τοῦ Μουσείου, περιεῖχε 400 χιλ. τόμους ἀναμίκτους, ἤτοι εἰς ἁπλᾶ ἢ διπλᾶ χειρόγραφα. Ἐξ αὐτῶν 42800—διπλᾶ πιθανῶς—κατετέθησαν εἰς τὸ Σαράπειον, ὅπου ἱδρύθη ἡ λεγομένη «*θυγάτηρ βιβλιοθήκη*». Δὲν πρέπει νὰ κρίνηται ὑπερβολικὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν χειρογράφων, διότι τὰ βιβλία τότε περιεῖχον ὀλίγον ὑλικὸν εἰς μέγαν ὄγκον. Αἱ «*Μεταμορφώσεις*» τοῦ Ὀβιδίου ἀπετέλουν τότε 18 τόμους, ἐνῷ σήμερον ἀποτελοῦν ἓν τομίδιον. Ἡ ἱστορία τοῦ Πολυβίου ἀπετελεῖτο ἀπὸ 40 τόμους, τὰ δὲ ἔπη τοῦ Ὁμήρου ἀπὸ 48 τόμους.

Ἐξαιρέτως βιβλιόφιλος ἀνεδείχθη ὁ Εὐεργέτης Α', ἀγοράζων ἀκριβώτατα τὰ σπάνια βιβλία. Μεταξὺ τῶν Πτολεμαίων καὶ τῶν βασιλέων τῆς Περγάμου ἀνεπτύχθη εἰς τοῦτο συναγωνισμός, ὅστις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν παραγωγὴν πλείστων *ἀποκρύφων*, δηλ. συγγραμμάτων μιμουμένων τὸ ὕφος ὀνομαστῶν συγγραφέων καὶ φερόντων ψευδῶς τὸ ὄνομα τούτων. Ἡ παράδοσις ἀποδίδει εἰς τὸν Φιλάδελφον τὴν παράδοξον φιλοδοξίαν νὰ συγκεντρώσῃ εἰς χεῖράς του ἅπαντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ βιβλία, ἤτοι καὶ τὰ εἰς «βαρβάρους» γλώσσας γραμμένα, φοινικικά, χαλδαϊκά, ἰρανικά, ἰνδικὰ (*Ψευδοαριστέας παρ'* Εὐσεβίῳ). Ἐπίσης τῷ ἀποδίδει τὴν κατὰ θαῦμα μετάφρασιν τῆς Παλ. Διαθήκης ὑπὸ τῶν Ο'. Ἕκαστος τῶν μεταφραστῶν ἐκλείσθη μονήρης εἰς τὴν Φάρον καὶ ἐκεῖ παραδόξως αἱ 70 μεταφράσεις ἐξῆλθον ἀπολύτως ταὐταί. Ἡ κριτικὴ ὅμως δέχεται σήμερον ὅτι τὴν μετάφρασιν ἐξεπόνησαν αὐτοὶ οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἑλληνιζόντων ὁμοεθνῶν των. Τόσον δ' ἡ ὀψιγενὴς παράδοσις ἀπέδωκε τὴν φιλόμουσον δρᾶσιν τῶν Πτολεμαίων εἰς τὸν Φιλάδελφον, ὥστε ἐθεωρήθη καὶ συγγραφεὺς καὶ ἐπιγραμματοποιός. Ὁ Ἀμπέλιος (Lib. man. 25) τὸν ὀνομάζει «Philadelphus litteratissimus qui plurimes graecos libros scripsit» καὶ εἰς τὴν Ἀνθολογίαν ἐπίγραμμά τι «*Πτολεμαίου*», εἰς ὃ συγκρίνονται αἱ ἀρεταὶ Ἀράτου, Ἡγησιάνακτος καὶ Ἑρμίππου, ἀποδίδεται εἰς αὐτόν.

Ὑπὸ τὴν ἀδιατάρακτον σκιὰν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μουσείου ἐδημιουργήθη ἡ λογιότης, ἤτοι ἡ Ἐπιστήμη τοῦ παρελθόντος, ἄνευ τῆς ὁποίας τὰ ἔργα τῆς μεγαλοφυΐας θὰ ἐχάνοντο ἀκαρποφόρητα, ἐγκαταλελειμμένα καὶ λησμονημένα, ὅπως ἡ φλὸξ ὅταν δὲν ὑποδαυλίζεται. Εὑρετήρια καὶ κριτικὴ τῶν κειμένων, ἐξοβελισμὸς τῶν παρεμβλήτων, σχόλια τῶν δυσκόλων καὶ ἀμφισβητουμένων τὴν ἔννοιαν χωρίων, κατάταξις τῶν συγγραφέων κατ' εἴδη λόγου, ἰδοὺ εἰς τί κατηναλώθησαν γενεαὶ ἐπιμελητῶν τῆς βιβλιοθήκης ὧν τινες ἔμειναν ὀνομαστοί: Πρῶτος ἀναφέρεται Ζηνόδοτος ὁ Ἐφέσιος, ὅστις, παιδαγωγὸς τοῦ Φιλαδέλφου καὶ κατόπιν τῶν τέκνων του, κατηνάλωσε τὸν βίον εἰς κριτικὴν μελέτην τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἔργον δυσχερὲς καὶ ἀπορροφητικόν, συμπληρωθὲν κατόπιν ὑπὸ τῶν διασημοτάτων Ἀλεξανδρινῶν φιλολόγων, ὅπως Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος καὶ Ἀρίσταρχος ὁ Σαμόθραξ. Ἀπὸ τὸ χάος τῶν χειρογράφων, μεστῶν ποικίλων γραφῶν, ἐπαναλήψεων καὶ προσθηκῶν, ἡ διόρθωσις τοῦ Ζηνοδότου ἀπειργάσθη ἓν κλασσικὸν κείμενον τοῦ Ὁμήρου. Ἄλλοι λόγιοι ἐφιλοπόνησαν ὄχι ὀλιγώτερον κοπιώδη ἔργα. Ἡ ἅμιλλα ἐνίοτε ἐξεφυλίζετο εἰς ἔριδας καὶ ἀντιλογίας, τοιαύτη δ' ἔμεινε περίφημος ἡ μεταξὺ τοῦ Καλλιμάχου καὶ Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του ὁ Φιλάδελφος ἐκάλεσεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν τὸν Αἰτωλὸν Ἀλέξανδρον, φημιζόμενον διὰ τὰς τραγῳδίας του, καὶ τὸν ἐπεφόρτισε νὰ κατατάξῃ εἰς τὴν βιβλιοθήθην πάντα τὰ ἔργα τῶν τραγικῶν. Ἄγνωστον διατὶ ὁ Ἀλέξανδρος μετά τινα ἔτη κατέλιπε τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ μετέβη παρὰ τῷ ἐκ Σόλων τῆς Κιλικίας Ἀράβῳ εἰς τὴν αὐλὴν Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ. Ὁ Χαλκιδεὺς Λυκόφρων ἐτακτοποίησε τοὺς κωμικοὺς συγγραφεῖς καὶ συνέγραψεν ἱστορίαν τῆς κωμῳδίας. Καλλίμαχος ὁ Κυρηναῖος κατήρτισε πίνακα γενικὸν εἰς 120 βιβλία πάντων τῶν συγγραφέων κατὰ εἶδος λόγου καὶ σειρὰν ἀξίας. Ἡ βιβλιογραφία οὕτως ἐκταθεῖσα κατήντησεν ἀναγκαίως φιλολογικὴ κριτική. Οἱ εἰς χεῖράς των διαθέτοντες τὸν ἀπέραντον ἐκεῖνον θησαυρὸν ἐζήτησαν νὰ χωρίσουν κατὰ μέρος τὰ κλασσικώτατα εἰς τὸ εἶδός των καὶ οὕτω κατήρτισαν τὸν «*Κανόνα*», εἰς ὃν κατὰ σειρὰν ἀξίας ἐνεγράφησαν τ' ἀριστουργήματα ἑκάστου κλάδου· τὸν Καλλίμαχον διεδέχθη ὁ Ἐρατοσθένης.

Αἱ ἐργασίαι τῶν σοφῶν τούτων διήγειραν τὴν ἅμιλλαν πανταχοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Οὕτως ὁ ἐκ Σόλων Ἄραβος ἐφιλοτέχνησε χάριν Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ κριτικὴν παραβολὴν τῶν χειρογράφων τῆς Ὀδυσσείας καὶ βραδύτερον Εὐφορίων ὁ Χαλκιδεὺς διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀντιόχου Γ' εἰς τὴν ἐπιστασίαν τῆς βιβλιοθήκης Ἀντιοχείας. Οἱ κατόπιν Πτολεμαῖοι βασιλεῖς ἐπεδόθησαν δοκίμως οἱ ἴδιοι εἰς τὴν φιλολογίαν, ὅπως ὁ Εὐεργέτης Β'.

Εἰς τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Μουσείου ἀναφέρονται διαδεχθέντες τὸν Ζηνόδοτον, ὁ Καλλίμαχος, καίτοι ὁ Matter (Essai historique sur l'École d'Alexandrie, Paris 1820) τῷ ἀρνεῖται τὴν ἰδιότητα ταύτην, ὁ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος, ὅστις κατὰ Βιτρούβιον διεδέχθη τὸν Ζηνόδοτον, ὁ Ἐρατοσθένης, ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος, ὁ συγγραφεὺς τῶν Ἀργοναυτικῶν, ὅστις κατὰ Σουΐδαν διεδέχθη τὸν Ἐρατοσθένη καὶ ἐτιμήθη ἐξαιρέτως διορισθεὶς καὶ ἐπιμελητὴς τῆς Βιβλιοθήκης, ὁ Χρύσερμος, ὁ Ἀριστώνυμος, ὅστις κατὰ Σουΐδαν διεδέχθη τὸν Ἀπολλώνιον, ὁ Χαιρήμων, ὅστις ἐμφανίζεται μετὰ δύο αἰῶνας, καὶ ὁ Διόνυσος υἱὸς Γλαύκου μεταγενέστερος τοῦ Νέρωνος, ὁ τελευταῖος τῶν ἐπιστατῶν. Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων κατήντησε ν' ἀνατίθεται ἡ ἐπιστασία εἰς εὐνοουμένους ἢ κόλακας, οἱ ὁποῖοι ἀπήλαυον τῶν πλεονεκτημάτων τῆς θέσεως καὶ ἐνίοτε, μάλιστα, χωρὶς κἂν νὰ κατοικοῦν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Ἀλλὰ καὶ πρότερον ὁ διορισμὸς εἰς τὸ Μουσεῖον καὶ τὴν Βιβλιοθήκην, ἀποτελοῦντα ἐξάρτημα τῶν βασιλείων, ὑπεχρέωνε τοὺς λογίους νὰ συμμορφώνωνται πρὸς τὰς αὐλικὰς ἀξιώσεις. Ἡ αὐλὴ τῶν Πτολεμαίων ἐγυναικοκρατεῖτο πάντοτε καὶ αἱ Μοῦσαι ὤφειλον ν' ἀποδεχθοῦν τὰς ἠθικὰς ἀξιώσεις τῶν ἀνακτορικῶν κυριῶν. Οἱ γραμματικοὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι ἀνεζήτουν παλαιὰς παραδό-

27.—*Ὁ ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Σαραπείου εὑρεθεὶς Ἆπις.*
[Μουσεῖον Ἀλεξανδρείας]

σεις καὶ πηγὰς διὸ νὰ δικαιολογήσουν πάθη καὶ ἕξεις τὰς ὁποίας ἀτομικῶς δὲν συνεμερίζοντο. Ἡ ἐρωτομανία διαπνέει μανιώδης τὴν ἀλεξανδρινὴν λογοτεχνίαν. Οἱ ποιηταὶ καταγίνονται νὰ ἐξεύρουν πρότυπα ποιητικὰ μεταξὺ τῶν θεῶν ἢ τῶν διασήμων ἐραστῶν, ἐκτὸς τῶν ἰδίων των ἐρώτων

Digitized by Google

πραγματικῶν ἢ φανταστικῶν. Καὶ δυστυχῶς αἱ ἀλεξανδριναὶ Μοῦσαι δὲν περιωρίσθησαν μόνον ν' ἀπορρίψουν τὸν σεμνόν των πέπλον, ἀλλ' ἐχορήγησαν τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὴν γλῶσσάν των εἰς ἐξύμνησιν καὶ περιγραφὴν τῶν τερατωδῶν φαινομένων τοῦ ἐκφυλισμοῦ τῆς ἐρωτικῆς ὁρμῆς, ἐξ οὗ τὰ «*Παιδικά*». Αἱ ὡραιότεραι ἐθνικαὶ παραδόσεις ἐκυλίσθησαν εἰς ἀκατονόμαστον βόρβορον ἀσελγείας. Ἡ πιστὴ Πηνελόπη κατήντησε παλλακὴ κοινὴ τῶν πολυαρίθμων μνηστήρων, ἐξ ὧν πάντων γεννᾷ τὸν Πᾶνα, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς τὴν ἀποδιώκει. Ἡ κατάπτωσις αὕτη ἐβοήθησε μεγάλως τὴν κατὰ τῆς ἐθνικῆς λατρείας νίκην τοῦ Χριστιανισμοῦ. Διὰ νὰ κολακεύσουν τὸν Φιλάδελφον, νυμφευθέντα τὴν ἀδελφήν του Ἀρσινόην, κατὰ μίμησιν τοῦ παρὰ τοῖς Φαραὼ ἐπικρατήσαντος ἐθίμου, παρέστησαν τὸν Ἀπόλλωνα ὡς διαφθείραντα ἐν Δήλῳ τὴν ἀδελφήν του Ἄρτεμιν. Ὁ Λακτάντιος ἀναπτύσσει τάλαντον μαστρωποῦ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ ἐγέννησεν ἐκ τοῦ Ἡφαίστου, καὶ ὅτι ἡ Ἄρτεμις εἶχεν ἐραστήν. Φυσικὰ οἱ Χριστιανοὶ ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν οἰκτρότητα αὐτὴν τῶν ἑλληνικῶν θεῶν. Ὁ ἱερὸς Ἀμβρόσιος ἐβεβαίωνεν ὅτι ἡ Ἄρτεμις ἦτο «venatrix non ferarum sed libidinum». Οὐδεμία παρθενία εἰς τὸ Πάνθεον! Ἡ φαραωνικὴ θεολογία μὲ τὰς μέχρι κτηνωδίας συμβολικὰς τῆς αἱμομιξίας παρεῖχεν ἐξαίρετα πρότυπα, εἰς ἃ προσετίθεντο καὶ τὰ ἀπὸ τῶν ἀσιατικῶν λατρειῶν. Ἠσμενίζοντο ἐξαιρέτως περὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἠκρωτηριασμένου Ἄττιος, κινοῦντος χαριτολόγως τὸν οἶκτον ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ δόντος γένεσιν εἰς νέον ποιητικὸν μέτρον, τὸν *γαλλίαμβον*. Ἡ ποίησις καὶ ἡ τέχνη ἠσχοῦντο καὶ περὶ τοὺς ἑρμαφροδίτους. Εὔκαιρον θέμα παρεῖχεν ὁ ἑπτάκις ἀλλάξας τὸ γένος του Τειρεσίας (*Εὐσταθ*. Σχ. Ὀδυσ. στ. 1665), ἐξαιρέτως ὅμως εὔκαιρος ἦτο ὁ μῦθος τοῦ Ἀδώνιδος: «ἀνδρόγυνος γενόμενος, τὰ μὲν ἀνδρεῖα πρὸς Ἀφροδίτην πράσσειν ἐλέγετο, τὰ θηλυκὰ δὲ πρὸς Ἀπόλλωνα». Δυστυχῶς δὲ ὅπως τὰ κατὰ τοὺς θεούς, οὕτω καὶ αἱ βιογραφίαι τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἠλλοιώθησαν, ὥστε σήμερον νὰ τυραννοῦν τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν.

Ὁ Εὐεργέτης ὁ Β' εἶχε θεσπίσει νὰ κατάσχωνται τὰ χειρόγραφα παντὸς πλοίου καταπλέοντος εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ νὰ δίδωνται ἀντίγραφα αὐτῶν εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας. Λέγεται ὅτι ἐζήτησεν ἐξ Ἀθηνῶν τὰς τραγῳδίας τῶν τριῶν μεγάλων τραγικῶν ποιητῶν, καταθέσας 15 τάλαντα ὡς ἐγγύησιν· λαβὼν δὲ ἐκράτησε τὰ πρωτότυπα καὶ ἀπέστειλεν ἀντίγραφα χαρίσας καὶ τὴν ἐγγύησιν.

Ἄλλος Λαγίδης διὰ νὰ συναγωνισθῇ τοὺς ἐν Περγάμῳ ἀπηγόρευσε τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ παπύρου καὶ τότε οἱ Περγαμηνοὶ ἐπενόησαν τὴν κατεργασίαν τῶν δερματίνων φύλλων, ἅτινα ἐντεῦθεν ὠνομάσθησαν *περγαμηναί*. Καὶ ἐπὶ τῆς τελευταίας τῶν Λαγιδῶν Κλεοπάτρας λέγεται, ὅτι ὁ Ἀντώνιος ἐκόμισεν ἐκ Περγάμου τὴν πολύτιμον τῆς πόλεως βιβλιοθήκην καὶ τὴν ἐδώρησεν εἰς τὴν Κλεοπάτραν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι βέβαιον. Ὁ Πλούταρχος δὲν τὸ λέγει ὡς θετικόν, ἀλλ' ἁπλῶς ἀναφέρει ὅτι ὁ Καλβίσιος, οἰκεῖος τοῦ Καίσαρος, καταγγέλλων τὸν Μάρκον Ἀντώνιον διὰ πολλὰ ἐγκλήματα ἐνώπιον τῆς Γερουσίας ἀνέφερε καὶ τὴν κατάσχεσιν αὐτήν, καὶ κατόπιν προσθέτει: «ὑποπτεύθησαν ὅμως τὸν Καλβίσιον ὅτι μέγα μέρος τοῦ κατηγορητηρίου του ἦτο πλάσμα του γενόμενον διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν κύριόν του» (Ἀντων. Μ. Η. 13).

Τί ἀπέγιναν αἱ βιβλιοθῆκαι αὗται, ἡ τοῦ Βρουχίου καὶ ἡ τοῦ Σαραπείου;

Συχνὰ ἐπαναλαμβάνεται ὅτι ὅταν ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἐπολιορκήθη εἰς τὸ Βρούχιον ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλᾶ, θέλων νὰ στερήσῃ τοῦτον τῶν ἐλευθέρων του διὰ θαλάσσης συγκοινωνιῶν, ἔκαυσε τὸν ρωμαϊκόν του στόλον ἐξ 72 πλοίων καθὼς καὶ τὰ ἐν ναυπηγείοις κατασκευαζόμενα. Τὸ πῦρ μετεδόθη εἰς τὴν ξηρὰν ἀπὸ τοῦ λιμένος καὶ τότε ἐκάη ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Βρουχίου. Ἀλλὰ τοιοῦτό τι δὲν ἀναφέρει οὔτε ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, οὔτε ὁ γράψας περὶ τοῦ πολέμου τούτου Ἵρτιος. Τὸ ἀναφέρει ἕνα αἰῶνα κατόπιν ὁ Σενέκας (De tranquillitate animi IX) παραπέμπων εἰς τὸν Τίτον Λίβιον. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ μάλιστα παρατηρεῖ ὅτι αἱ οἰκοδομαὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, λόγῳ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς των, δὲν ἐγίνοντο εὔκολα παρανάλωμα τοῦ πυρός. Ὁ Κικέρων, ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, θ' ἀνέφερε μὲ ὀδύνην του τὸ τοιοῦτο γεγονὸς καὶ ὅμως οὐδὲν λέγει. Οὔτε ὁ Στράβων. Τὴν σιωπὴν καὶ τῶν τριῶν ἀποδίδουν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μὴ κηλιδωθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θεωροῦμεν ἀσύστατον. Ὁ Πλούταρχος (Βίος Καίσαρος) τὸ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Δίων Κάσσιος ἐπίσης ἀναφέρει μόνον ὅτι ἐκάησαν αἱ ἐν τῷ λιμένι ἀποθῆκαι τοῦ σίτου καὶ αἱ συλλογαὶ τῶν βιβλίων. Ὅτι ὅμως ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐπρομήθευεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον πάπυρον καὶ ἀντίγραφα εἶναι γνωστότατον. Πρόκειται λοιπὸν περὶ ἐμπορεύματος. Εἰς τὸν Δ' αἰῶνα ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος τὸ ἐπαναλαμβάνει καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Αὖλος Γκέλλε (Ἀττικαὶ νύκτες VI 27).

Εἶναι τοὐναντίον βέβαιον ὅτι ἡ κατάπτωσις καὶ ἡ καταστροφὴ ἐπῆλθε βραδέως ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως. Ὄχι μόνον ἔπαυσεν ἡ ἀπόκτησις νέων χειρογράφων, ἀλλὰ κ' τὰ πολυτιμότερα τῶν ὑπαρχόντων θὰ κατηυθύνοντο εἰς τὴν Ρώμην. Αἱ συχναὶ ταραχαὶ θὰ ἐπετάχυναν τὴν ἀποσύνθεσιν. Ἡ ἐπὶ Καρακάλλα συμφορὰ εἴδομεν ὅτι ἔπληξεν ἰδιαιτέρως βαρεῖα τὸ Μουσεῖον. Εἰς τὰ 270 ὁ Αὐρηλιανὸς κατέσκαψε τὸ μέγιστον μέρος τοῦ Βρουχίου. Ἔπειτα ἐπῆλθεν ὁ Χριστιανισμός, ὅστις ἐξηφάνιζε τὰ πνευματικὰ προϊόντα τῆς εἰδωλολατρείας. Ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος πρέπει νὰ εἶχεν ἐκλείψει ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Μουσείου. Εἰς

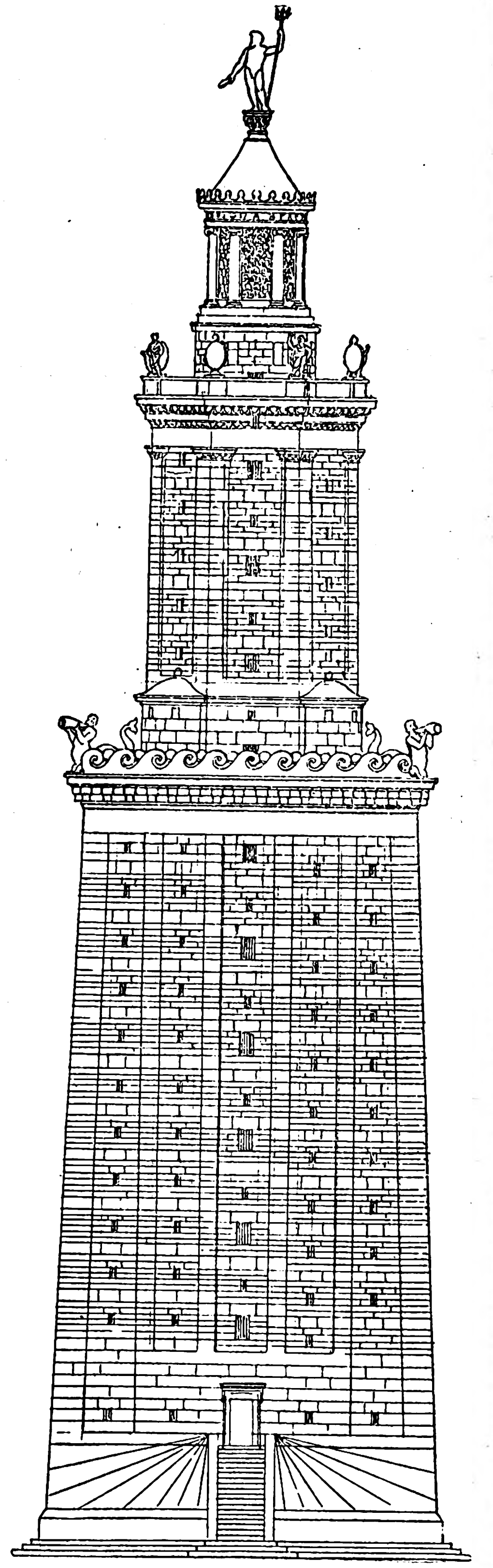

28.—*Ἀναπαράστασις τοῦ Φάρου ἐπὶ τῶν γεωμετρικῶν δεδομένων διαφόρων ἱστορικῶν.*
[Κατὰ H. Thiersch]

τὰ 391 ὁ πατριάρχης Θεόφιλος ἐπυρπόλησε καὶ συνέτριψε τὸ Σαράπειον. Ὁ Butler (The Arab conquest of Egypt σ. 400—426) ἐξετάζων ἐπιμελῶς πάσας τὰς πηγάς (Ρουφῖνον, Ἀφθόνιον, Ὀρόσιον) συμπεραίνει ὅτι κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα δὲν ὑπῆρχε πλέον μεγάλη Βιβλιοθήκη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὅσα ἐσῴζοντο θὰ ἦσαν εἰς μοναστήρια, εἰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς καὶ εἰς τὰ διδακτήρια.

Ἔρχεται ὅμως ἡ ἀραβικὴ κατάκτησις. Ὁ Ἀμποὺλ Φάραγκ, μονοφυσίτης ἐπίσκοπος καὶ ἱστορικὸς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος, περίφημος βιβλιόφιλος, ἀπήλαυε τῆς εὐνοίας τοῦ κατακτητοῦ Ἄμρ ἐλ Ἄας καὶ ἐπέτυχε νὰ τῷ δωρηθοῦν τὰ ἐν τῇ πόλει βιβλία. Ἀλλ' ἐπέδειξε τόσην χαρὰν καὶ ἐξῆρε τόσον πολὺ τὴν ἀξίαν τῶν κυλίνδρων ἐκείνων τοὺς ὁποίους εἶχε περιφρονήσει ἡ ἀμαθὴς ἀπληστία τῶν ἐρημονόμων κατακτητῶν, ὥστε ὁ Ἄμρ ἐζήτησε καὶ τὴν γνώμην τοῦ καλίφου Ὀμάρ. Εἰς τὴν ἀπάντησίν του ὁ καλίφης διετύπωσε τὸν ἑξῆς συλλογισμόν: «ἂν μὲν τὰ χειρόγραφα αὐτὰ περιέχουν ὅ,τι καὶ τὸ Κοράνιον, εἶναι περιττά, ἂν δὲ ἀντίθετα, τότε εἶναι ἐπιζήμια». Διετάχθη λοιπὸν νὰ καοῦν, καὶ κατὰ τοὺς ὑπερβολικοὺς Ἄραβας ἐκαίοντο ἐπὶ ἓξ μῆνας ὡς μόνη καύσιμος ὕλη τῶν τετρακοσίων λουτρώνων τῆς πόλεως (Historia dynastiarum ἐκδ. Pococke 1663. Δυναστ. IX). Μετὰ ἥμισυν αἰῶνα ἐπαναλαμβάνουν τὰ ἴδια ὁ Ἀβδὰλ Λατὶφ (Relation de l'Egypte μεταφρ. S de Sacy Βιβλ. Α' κεφ. Δ' σ. 683 καὶ σημ. 15 σελ. 240—244), Ἴμπν ἀλ Κίφτι (Histoire des Sages ἐκδ. J. Lippest 1903 σ. 354—355), ὁ Ἀμποὺλ Φέδα, ὁ Μακρίζη κ.λ.π.

Πρῶτος ὁ Butler (ἔνθ. ἀν.) ἐπειράθη ν' ἀπαλλάξῃ τῆς μομφῆς ταύτης τοὺς Ἄραβας. Ἀπὸ καιροῦ δ' εἰς καιρὸν διηγείρετο τὸ ζήτημα τοῦτο. Οὕτως, ἀξιόλογος συζήτησις διημείφθη ἐν τῇ Γεωγρ. Ἑταιρίᾳ τοῦ Καΐρου (Bull. Serie VII Nos 8-10) μεταξὺ τοῦ Μάγδη πασᾶ καὶ τοῦ Κοπτοκαθολικοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου Β', κατόπιν δὲ ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν Times τοῦ Λονδίνου τῷ 1911 μεταξὺ τοῦ Butler καὶ ἀνωνύμου τινός. Τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Butler εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) Ὁ Ἀβδοὺλ Φάραγκ ἔγραψε ταῦτα πέντε ἢ ἓξ αἰῶνας μετὰ τὸ γεγονός, οἱ δὲ ἄλλοι παρέλαβον ἀπ' αὐτοῦ. Οἱ πρὸ τούτου ὅμως γράψαντες διὰ τὴν ἀραβικὴν τῆς Αἰγύπτου κατάκτησιν, ὁ Σαῒτ Ἴμπν ἐλ Μπατρὶκ (837 μ. Χ.), γενόμενος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἐπὶ 7 ἔτη καὶ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Εὐτύχιος, ὁ Ἀχμὲτ ἴμπν Γιακοὺμπ ἴμπν Γκαφὰρ ἴμπν Βάχμπ ἴμπν Βαδὲχ (866 μ.Χ.), μέγας συγγραφεὺς τῶν Ἀββασιδῶν, ἔπειτα τὸ ἀρχαιότατον ἱστορικὸν ἀραβικὸν κείμενον «Ἀλ Βακίδι», οὗτινος ὁ συγγραφεὺς ἐγεννήθη εἰς τὰ 747 καὶ ἀπέθανεν ἐν Βαγδάτῃ ἀρχομένου τοῦ Θ' αἰῶνος, καὶ ὁ Γκαφφὲρ Μωχαμμὲτ ἴμπν Γκαρὶρ (922 μ. Χ.) οὐδὲν λέγουν περὶ τούτου.

β) Αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Φάραγκ εἶναι ἀπίθανοι καὶ ὑπερβολικαί.

γ) Ὁ τὸ κυριώτατον πάντων ἐν τούτῳ πρόσωπον παίζων Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος εἶχεν ἀποθάνει πρὸ τῆς ἁλώσεως.

δ) Ἐκ τῶν δύο μεγάλων βιβλιοθηκῶν, ἡ μὲν τοῦ Βρουχίου ἐκάη ἐπὶ Ἰουλίου Καίσαρος, ἡ δὲ τοῦ Σαραπείου ἢ εἶχε μετακομισθῆ πρὸ τοῦ 391, ἢ κατεστράφη καὶ διεσκορπίσθη πρὸ τοῦ 642. Οὐδεμίαν περὶ ταύτης κάμνουν μνείαν οἱ χρονογράφοι τοῦ Ε', ΣΤ' καὶ Ζ' αἰῶνος.

ε) Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Σαραπείου ὑφίστατο κατὰ τὴν ἅλωσιν, ἠδύνατο εὐκόλως ν' ἀσφαλισθῇ διαρκούσης τῆς ἀνακωχῆς, ἡ ὁποία συνωμολογήθη πρὸ τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως, καθ' ὅσον εἰς τὴν περὶ ταύτης συνθήκην εἶχε τεθῆ ὁ ὅρος ν' ἀσφαλισθοῦν τὰ πολύτιμα ἀντικείμενα.

στ) Ὁ σύγχρονος τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως καὶ ἱστορικὸς Ἰωάννης ὁ Νικίου, οὐδὲν περὶ τοιαύτης καταστροφῆς λέγει.

ζ) Εἰς τὴν πρὸς τὸν Καλίφην σωζομένην του ἐπιστολὴν ὁ Ἄμρ περιγράφων τὰ πλούτη τῆς πόλεως οὐδὲν λέγει περὶ τούτου.

Εἰς ταῦτα ὁ Butler ἠδύνατο νὰ προσθέσῃ καὶ τὰ ἑξῆς:

Ὅτι ἐκ τῆς λυσσώδους καταστροφῆς τῶν λιθίνων μνημείων τῆς εἰδωλολατρείας ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὧν ἔχομεν ἀκόμη εἰς τὸ Ἑλληνορρωμαϊκὸν Μουσεῖον ἀψευδῆ τεκμήρια, εὔκολα συνάγεται ἡ λύσσα μεθ' ἧς θὰ κατεστράφησαν τὰ ἐθνικὰ χειρόγραφα. Τὰ ὑπὸ τῶν πρώτων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας λεγόμενα περὶ τῆς ἐθνικῆς σοφίας καὶ αἱ ἀντιρρητικαί των ἐνδεικνύουν εὐγλώττως ποία διάθεσις ὑπῆρχε περὶ τῆς διατηρήσεως καὶ τῆς δημοσίας χρήσεως τῶν χειρογράφων ἐκείνων παρὰ τοῖς παντοδυνάμοις τότε κληρικοῖς. Ἡ τύχη τῆς Ὑπατίας εἶναι τραγικὸν ἐν προκειμένῳ ὑπόδειγμα. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης Φιλόπονος, οὗτινος σῴζονται τὰ συγγράμματα, οὐδὲν λέγει περὶ τούτου. Σιγᾷ καὶ ὁ Πατριάρχης Εὐτύχιος ὁ γράψας ἀραβιστὶ «Χρονικὰ ἀραβικὰ» κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα καὶ μνημονεύων τῆς ἁλώσεως. Σιγᾷ δὲ καὶ ὁ ἱστορικὸς τῶν Καλιφῶν Ἐλ-Μαχίν, ὅστις καταχωρίζει τὴν πρὸς τὸν Ὀμὰρ ἐπιστολὴν τοῦ Ἄμρ. Ἠδύνατο νὰ ἐπικαλεσθῇ ἀκόμη τὰς διαφόρους καταστροφὰς τῆς πόλεως καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Σαραπείου. Εἰς τὰ 216 ὁ Καρακάλλας ἐκδικούμενος τοὺς κατ' αὐτοῦ σαρκασμοὺς τῶν Ἀλεξανδρέων παρέδωκε τὴν πόλιν εἰς σφαγὴν καὶ δῄωσιν ἐπὶ ἡμέρας, ἐνῷ ὁ ἴδιος ἐπέβλεπε τὴν φρικώδη αὐτὴν τραγῳδίαν ἐγκατεστημένος εἰς τὸ Σαράπειον. Εἰς τὰ 273 ὁ Αὐρηλιανός, τιμωρῶν τοὺς Ἀλεξανδρεῖς διότι ὑπεστήριζον τὸν ἐπιβήτορα Φίρμον, κατέσκαψε τὸ Βρούχιον, τὰ ἐν αὐτῷ ἀνάκτορα καὶ τὸ Μουσεῖον. Εἰς τὰ 296 ὁ Διοκλητιανὸς ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας πολιορκήσας τὸν Ἀχιλλέα εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, παρέδωκε τὴν πόλιν εἰς τὴν σφαγὴν καὶ λεηλασίαν. Εἰς τὰ 452 ἐπὶ Μαρκιανοῦ ἐξερράγη ἐπανάστασις ἐν Ἀλεξανδρείᾳ

Digitized by Google

ἀλλ' ὁ στρατὸς δὲν κατώρθωνε νὰ ἐπιβληθῇ. Τότε ὁ λαὸς συνηνώθη μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ ἐπολιόρκησε τοὺς ἐπαναστάτας ὀχυρωθέντας ἐντὸς τοῦ Σαραπείου. Περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος ὁ εὐνοῦχος στρατηγὸς Ναρσῆς ἔκαυσε τὴν πόλιν καὶ ἔσφαξε πολλοὺς διὰ τὸ ζήτημα τοῦ Πατριάρχου. Πάντα ταῦτα ἦσαν εὐκαιρίαι νὰ ἐξαφανίσουν τὴν Βιβλιοθήκην καὶ ἂν ἀκόμη δεχθῶμεν ὅτι διέφυγε τὴν ἔφοδον τοῦ Θεοφίλου.

Ἀντιθέτως τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ὑπὲρ τῆς πληροφορίας τοῦ Ἀμποὺλ Φάραγκ συνοψίζονται εἰς τὰ ἑξῆς:

α) Οἱ Ἄραβες οὗτοι ἱστορικοὶ ἀντέγραψαν ἀπὸ Πέρσου χρονογράφου γράψαντος τὸν Η' αἰῶνα, ἤτοι ἕνα αἰῶνα μετὰ τὴν ἅλωσιν καὶ μαρτυροῦντος ὅτι τὴν πρὸς τὸν Ὀμὰρ ἐπιστολὴν ἔγραψεν ὁ Σαάδ, υἱὸς τοῦ Ἀμπουβάκρ. Εἶναι δὲ ἀνακριβὲς τὸ λεγόμενον ὅτι πρῶτος ὁ Ἀμποὺλ Φάραγκ ἔγραψε περὶ τούτου. Οὗτος ἔγραψεν εἰς τὰ 1286. Πρῶτος ἀναφέρει τὸ γεγονὸς ὁ Μουσουλμάνος ἰατρὸς τῆς Βαγδάτης Ἀβδὲλ Λατὶφ εἰς τὰ 1200. Ὁμιλῶν περὶ τῆς στήλης τοῦ Πομπηίου (Ἀμοὺς ἐλ Σαουάρι) καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ἐρειπίων προσθέτει: «Ἐκεῖ ἦτο ὁ οἶκος τῶν ἐπιστημῶν, ἡ σχολὴ τῶν φιλοσόφων καὶ ἐκεῖ ἔκειτο ἡ βιβλιοθήκη τὴν ὁποίαν ἔκαυσεν ὁ Ἀμροῦ ἔμπν ἐλ Ἂας, τῇ ἀδείᾳ τοῦ Καλίφου Ὀμάρ, ὃν ἐλεήσαι ὁ Κύριος» (Mémoires de mon voyage en Egypte κεφ. 4ον ἄρθρ. 1). Κατόπιν τούτου ὁ Ἀμποὺλ Φάραγκ ἔγραψε στολίσας τὸ πρᾶγμα διὰ πολλῶν λεπτομερειῶν.

β) Πολλοὶ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἔκτισαν μουσεῖα μετὰ βιβλιοθηκῶν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Καὶ ἂν ἀκόμη παραδεχθῶμεν τὴν ἐπὶ Ἰουλίου Καίσαρος καταστροφὴν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μουσείου, ὅμως ἀπομένει βέβαιον ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρεια εἶχεν ἀκόμη καὶ ἄλλας βιβλιοθήκας ἀξιολόγους καὶ ἰδίως τὴν τοῦ Σαραπείου. Διὰ τὸν Α' αἰῶνα μ. Χρ. ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σουετονίου, ὅστις λέγει ὅτι ὁ Δομιτιανὸς ἐπηνώρθωσε μὲ μεγάλας δαπάνας τὰς καείσας βιβλιοθήκας τῆς Ρώμης, λαβὼν ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν πολλὰ ἀντίγραφα τῶν καέντων. Ὁ Ἰουδαῖος Ἀλεξανδρινὸς Φίλων (Περὶ πρεσβ. πρὸς Γάϊον) γράφει εἰς τὰ 40 μ. Χρ. ὅτι τὸ Καισάρειον περιεῖχε βιβλιοθήκην. Καὶ ὁ Βιτρούβιος, σύγχρονος τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ἀποθανὼν εἰς τὰ 24 πρ. Χρ. λέγει ὅτι ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Μουσείου δὲν ἦτο ἡ μόνη βιβλιοθήκη τῆς πόλεως. Ὁ Τερτουλλιανὸς ἀπολογούμενος κατὰ τὸν Β' αἰῶνα πρὸς τὴν γερουσίαν καὶ τὸν ρωμαϊκὸν λαὸν λέγει: «Εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Φιλαδέλφου οἰκοδομηθὲν Σαραπεῖον βιβλιοθήκη περιέχουσα τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν Ἑβραίων», αὐτὴν δὲ ὑπαινίσσεται καὶ ὁ 30 ἔτη ἐνωρίτερον γράψας Γαληνὸς ὅταν λέγῃ, ὅτι «ἐπεσκέφθη αὐτοπροσώπως τὴν *μεγάλην* Βιβλιοθήκην τῆς Ἀλεξανδρείας». Καὶ τὴν ὀνομάζει μεγάλην προφανῶς ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τότε ὑπαρχούσας ἄλλας. Ὅτι δὲ ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι, φαίνεται ἀπὸ Δίωνα τὸν Κάσσιον λέγοντα, ὅτι ὁ Σεβῆρος ἔλαβε νομοθετικὰ μέτρα διὰ τὴν διοίκησιν *τῶν βιβλιοθηκῶν*, εἰς πληθυντικὸν ἀριθμόν. Καὶ διὰ νὰ μὴ φαντασθῇ κανεὶς ὅτι ἡ κατόπιν ἐπὶ Αὐρηλίου πολιορκία τοῦ Βρουχίου ἤλλαξε τὰ πράγματα, ἔχομεν τὸν Σουίδαν (τόμ. Α' σ. 594) ὅστις μᾶς λέγει ὅτι βραδύτερον εἰς τὸ τέλος τοῦ Γ' αἰῶνος ὁ Διοκλητιανὸς ἔλαβε νέα νομοθετικὰ μέτρα διὰ τὴν διοίκησιν *τῶν* βιβλιοθηκῶν, διατάξας νὰ καοῦν μόνον τὰ χειρόγραφα τὰ πραγματευόμενα περὶ τῆς αἰγυπτιακῆς χημείας (μαγείας). Ὁ ἱερὸς Ἐπιφάνειος, ἐπίσκοπος τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμῖνος, γράφει εἰς τὰ 392 μ. Χρ.: «Τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν Ἑβραίων μετεφράσθησαν ἐπὶ Φιλαδέλφου καὶ κατετέθησαν εἰς τὴν πρώτην βιβλιοθήκην τοῦ Βρουχίου. Βραδύτερον ἱδρύθη εἰς τὸ Σαράπειον ἄλλη βιβλιοθήκη, τῆς ὁποίας ὅμως τὰ βιβλία ἦσαν ὀλιγώτερα καὶ δι' αὐτὸ ἐκλήθη «θυγάτηρ» ἐκείνης. Εἰς ταύτην συνεκεντρώθησαν αἱ μεταφράσεις τῆς Ἁγ. Γραφῆς, ἐκπονηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀκουΐλα, τοῦ Συμμάχου, τοῦ Θεοδοτίου καὶ ἄλλων, καὶ κατετέθησαν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Σαραπείου 250 ἔτη καὶ πλέον ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάθεσιν τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Μουσείου· διότι ἀπὸ τὸ 7ον ἔτος τῆς βασιλείας Φιλαδέλφου, ὅτε ἔγινεν αὐτή, ἕως τὴν Κλεοπάτραν παρῆλθον 249 ἔτη» («Μέτρα καὶ σταθμὰ» ΙΑ'»). Ἂς παρατηρήσωμεν ὅτι δὲν ἐκλήθη θυγάτηρ, διότι εἶχεν ὀλιγώτερα βιβλία, ἀλλὰ διότι κατηρτίσθη ἐκ τῶν διπλῶν ἐκείνης. Τέλος ὁ Ἀφθόνιος περιγράφων τὸ Σαράπειον τὸ ὁποῖον ἐπεσκέφθη, λέγει: «Ἡ βιβλιοθήκη αὐτὴ ἀνοικτὴ εἰς τὸ δημόσιον εἰς πᾶσαν ὥραν εἶναι διὰ τὴν πόλιν ὁλόκληρον μόνιμος πρόσκλησις εἰς θεραπείαν τῆς σοφίας».

Ὁ Botti, ὅστις ἔκαμεν ἐπιμελεῖς ἀνασκαφὰς εἰς τὸν χῶρον τοῦ Σαραπείου, ὑποστηρίζει παραδόξως ὅτι τὴν βιβλιοθήκην ταύτην ἔκαυσεν ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωβιανὸς εἰς τὰ 364 καὶ στηρίζεται εἰς τὸ ἑξῆς χωρίον τοῦ Σουίδα: «Ὁ Ἰωβιανὸς ὑπείκων εἰς τὰς δεήσεις τῆς συζύγου του Χαριτοῦς ἔκαυσε τὸν λαμπρὸν ναὸν τὸν οἰκοδομηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ πρὸς λατρείαν τοῦ ἀποθεωθέντος πατρός του Τραϊανοῦ καὶ τὸν ὁποῖον ὁ Ἰουλιανὸς μετέτρεψεν εἰς βιβλιοθήκην διὰ νὰ φανῇ εὐχάριστος εἰς κάποιον εὐνοῦχον Θεόφιλον. Τὸν ἔκαυσε μὲ ὅλα του τὰ βιβλία καὶ μάλιστα τὸ πῦρ ἔθηκαν μέσῳ καγχασμοῦ αἱ ἱερόδουλοι. Ἀλλ' οἱ Ἀλεξανδρεῖς...» (Dr G. Botti «Fouilles en 1896 à la colonne Theodosieune» σελ. 141 Alexandrie 1897). Κανὲν στοιχεῖον τοῦ χωρίου δὲν ἁρμόζει εἰς τὸ Σαράπειον, οὔτε ἀξίζει τὸν κόπον ν' ἀναιρέσῃ κανεὶς τὴν παραδοξολογίαν τοῦ Botti.

Φαίνεται ἀκόμη βέβαιον ὅτι οὔτε εἰς τὰ 391 κατὰ τὴν ἔφοδον τοῦ Θεοφίλου ἐξέλιπεν ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Σαραπείου. Διότι οἱ Ρουφῖνος, Σωκράτης, Σωζομενὸς καὶ Θεοδώρητος διατείνονται ὅτι μόνον οἱ ναοὶ καὶ τὰ εἴδωλα κατεστράφησαν, ὄχι δὲ καὶ τὰ λοιπὰ οἰκοδομήματα. Αὐτὸς δὲ ὁ ἐθνικὸς Εὐνάπιος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος θρηνῶν τὴν καταστροφὴν τῆς ἀκροπόλεως ταύτης τοῦ ἐθνισμοῦ οὐδὲν λέγει, παρ' ὅλην τὴν ἐμφανῆ του ἀγανάκτησιν, περὶ καταστροφῆς τῆς Βιβλιοθήκης. Ἡ μαρτυρία ἐξ ἄλλου τοῦ Ὀροσίου γενικῶς παραμορφώνεται. Ὁ Ὀρόσιος δὲν εἶπε ὅτι «εἶδε τὰς θήκας τῶν βιβλίων κενάς» ἀλλὰ τοὐναντίον. Ὁ Παῦλος Ὀρόσιος ἔζησε κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα. Εἰς τὰ 414, νεώτατος ἀκόμη, ἐπεσκέφθη τὴν πόλιν. Περὶ τούτου μαρτυροῦν δύο ἐπιστολαὶ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, ἡ μία πρὸς τὸν ἅγιον Ἱερώνυμον (LXVI. 2), ἡ δὲ ἄλλη πρὸς τὸν Εὐόδιον (CLXIX. 13). Γράφει λοιπὸν αὐτολεξεὶ εἰς τὴν «Παγκόσμιον Ἱστορίαν» του: «Ὁ Καῖσαρ ἐνέπρησε τὸν βασιλικὸν στόλον ὅστις ἦτο ἐν ξηρῷ εἰς τὴν ἀκτήν· τὸ πῦρ μετεδόθη εἰς μέρος τῆς πόλεως καὶ ἔκαυσε 400 χιλ. τόμων, φυλασσομένων

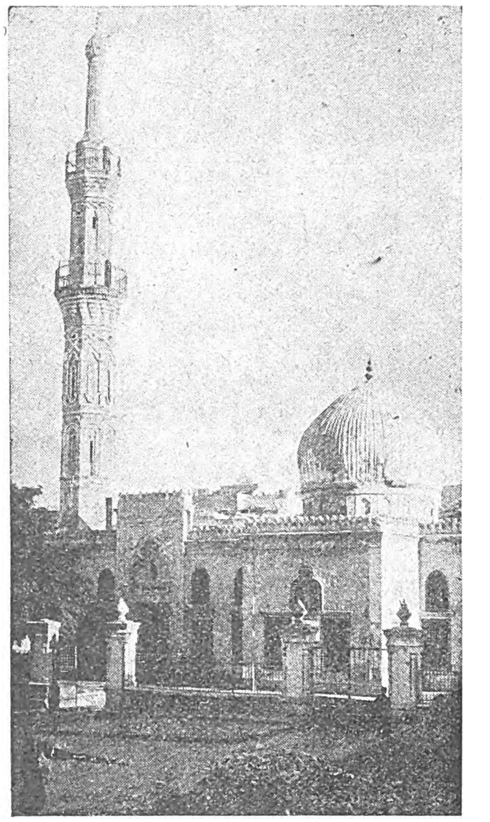

29.— *Τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ τοῦ Ἑπτασταδίου τζαμίον τοῦ Ἀμποὺ ἐλ Ἀμπάς.*

[Φωτογρ. ἐκδ. βιβλιοπ. Ἐπ. Γρίβα].

εἰς γειτονικὸν οἴκημα. Καὶ ὅμως ὑπάρχουν ἀκόμη σήμερον εἰς τοὺς ναοὺς βιβλιοθῆκαι τὰς ὁποίας εἶδον αὐτόπτης. Ἀλλ' ἐπειδὴ λέγουν οἱ συγγραφεῖς ὅτι οἱ ἴδιοι μας ἐξεκένωσαν τὰς θήκας τῶν βιβλίων (διὰ τοῦ πυρός), καὶ αὐτὸ εἶναι ἀληθέστατον, εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν ὅτι μετὰ τὴν πυρκαϊὰν ἐλήφθη φροντὶς περὶ τῆς προμηθείας νέας συλλογῆς βιβλίων, ἐξ ἁμίλλης πρὸς τὸν ἐπιστημονικὸν ζῆλον τῶν ἀρχαίων, παρὰ νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὑπῆρχεν ἄλλη ἐκτὸς ἐκείνης τῶν 400 χιλ. τόμων, ἥτις ἄλλη θὰ ἔμενεν ἀνέπαφος κατὰ τὴν καταστροφὴν ἐκείνην» (Hist. Univ. VI. 15). Εἰς τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀμμωνίου ὅστις ὄχι μόνον ἀναφέρει τὴν «μεγάλην βιβλιοθήκην» τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ μᾶς λέγει ἀκόμη ὅτι «εἰς αὐτὴν ὑπῆρχον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του 40 ἀντίγραφα τῶν Ἀναλυτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ δύο ἀντίγραφα τῶν Κατηγοριῶν του». Μαθητὴς δὲ τοῦ Ἀμμωνίου τούτου ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Φιλόπονος.

Ὁ Βίκτωρ Nourisson, ἐπιμελητὴς τῆς Δημαρχιακῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας, εἰς διάλεξίν του (3 Μαρτ. 1893) εἶπεν ὅτι «μετὰ τὴν ὑπὸ Θεοφίλου ἅλωσιν τοῦ Σαραπείου, ἡ βιβλιοθήκη ἐλεηλατήθη μεθοδικῶς καὶ τὰ βιβλία ἐστάλησαν εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ Θεοδόσιος Β' κατεγίνετο νὰ καταρτίσῃ μεγάλην συλλογὴν βιβλίων» (Bull. Sté Khéd. Géogr. VII série No 10 p. 562), ἀλλὰ δὲν καθώρισε πόθεν ἠντλησε τὰς πληροφορίας του.

γ) Καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Σαραπείου καὶ μετὰ τὸ κλείσιμον τῶν ἐθνικῶν Σχολῶν ἤκμασαν ἐθνικοὶ σοφοὶ ὡς ὁ Θέων, ἡ Ὑπατία καὶ συγγραφεῖς ὡς ὁ Ὀλυμπιόδωρος, ὁ Ἑρμείας, ὁ Δαμάσκιος, οἱ Γαλαῖος Αἰνείας καὶ Ἰσίδωρος, ὁ Ὡραπόλλων κλπ., οἱ ὁποῖοι ἄνευ βιβλιοθηκῶν ἦτο ἀδύνατον νὰ μορφωθοῦν καὶ νὰ μορφώσουν ἐθνικῶς ἄλλους. Αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος ἀφῆκε μέγιστον πλῆθος συγγραμμάτων εἰς τὰ ὁποῖα ἄπειρα ἀναγράφει χωρία ἀρχαίων συγγραφέων.

δ) Ὁ Φιλόπονος δὲν ὁμιλεῖ περὶ τῆς πυρπολήσεως, διότι δὲν ἔγραψε μετὰ τὴν ἅλωσιν, πιθανῶς ἀποθανὼν μικρὸν κατόπιν. Ὁ δὲ Εὐτύχιος γράψας ἀραβιστὶ ἐφοβεῖτο τοὺς καταδότας Κόπτας, οἱ ὁποῖοι ἀφορμὴν ἤθελον νὰ τὸν καταστρέψουν. Ἡ περὶ Φιλοπόνου ἀφήγησις ἦτο πολὺ φυσική. Ὁ Φιλόπονος ἀνῆκε πιθανῶς εἰς τὸ σωματεῖον τῶν «*Φιλοπόνων*» (βλ. ἀνωτέρω: *Κάτοικοι*), ἦτο δὲ τριθεϊστὴς καὶ δι' αὐτὸ ὑπὸ τὴν δυσμένειαν τῶν Μελχιτῶν (Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνοφρόνων ὀρθοδόξων), ἄνευ θέσεως, ὥστε κατηνάλωσε τὸν χρόνον του ὡς γραμματικὸς εἰς τὰς βιβλιοθήκας. Φαίνεται ὅτι ἐγένετο καὶ Μουσουλμάνος. Πάντως εὐκαιρήσας νὰ γνωρίσῃ τὸν Ἀμροῦ ἐξετιμήθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐζήτησε νὰ τῷ χαρίσῃ τὴν βιβλιοθήκην.

ε) Οἱ Χριστιανοὶ λόγιοι, παρελθούσης τῆς πρώτης ὀξύτητος τῶν κατὰ τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος ἐνεργειῶν των, ἀντελήφθησαν τὴν ἀξίαν τῶν ἑλληνικῶν πηγῶν καὶ περιέθαλψαν τὴν μελέτην των.

στ) Αὐτὴ ἡ σῳζομένη πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη τοῦ Καΐρου, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ κατάλοιπον τῶν εὐτυχῶν ἑλληνικῶν χρόνων τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἀπὸ ταύτης ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ὁ Λούκαρις λαβὼν ἐδώρησεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Κάρολον Α' τὸν περίφημον Ἀλεξανδρινὸν κώδικα, χειρόγραφον τοῦ Δ' αἰῶνος.

ζ) Ὁ περὶ διασώσεως τῶν τιμαλφῶν ὅρος τῆς συνθήκης καὶ ἂν εἶναι ἀληθὴς ἀπέβλεπε τὰ ὑλικῆς, τὰ ἀγοραίας *τότε* ἀξίας ἀντικείμενα. Ἄλλως τε καὶ ἡ συνθήκη αὐτὴ συνήφθη μεταξὺ τοῦ Ἂμρ καὶ τῶν ἐγκαταλειφθέντων ὀλίγων κατοίκων, διότι οἱ ἄρχοντες μαθόντες ὅτι ὁ τότε συμβὰς θάνατος τοῦ Ἡρακλείου ἐπέφερεν αὐλικὴν σύγχυσιν ἐν Βυζαντίῳ καὶ ὅτι οὐδεμίαν ἠδύναντο ν' ἀναμένουν ἐκεῖθεν ἐπικουρίαν ἐπεβιβάσθησαν τοῦ στόλου των καὶ ἔφυγον. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ὁ Ἂμρ ἀφῆκε φρουρὰν ἀσθενῆ καὶ ἀπεμακρύνθη εἰς συμπλήρωσιν τῆς καταλήψεως τῆς χώρας. Οἱ ἀποπλεύσαντες ἐπέστρεψαν, συνέτριψαν τὴν φρουρὰν καὶ ἐνικήθησαν κατόπιν ὑπὸ τοῦ ἀναστρέψαντος Ἂμρ, ὁπότε ἡ πρώτη συνθήκη δὲν εἶχε κῦρος.

Ἡ ἰδική μας γνώμη εἶναι ὅτι κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἅλωσιν, ὁπότε τὰ τῆς τύχης τῶν Ἑλλήνων ἐκανόνισεν ὁ φανατικὸς μισέλλην Βενιαμὶν Πατριάρχης τῶν Κοπτῶν, ὁπότε ὅσαι τῶν ἐκκλησιῶν μας δὲν μετετράπησαν εἰς τζαμία ἐδόθησαν εἰς τοὺς Κόπτας, φυσικὰ καὶ οἱ χειρόγραφοι θησαυροὶ θὰ ὑπέστησαν πανωλεθρίαν· ἀλλὰ πάντως θὰ διεσώθησαν πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων.

Δὲν βλέπομεν ὅμως τὸν λόγον δι' ὃν θίγεται ἡ φιλοτιμία τῶν Ἀράβων ἐκ τούτου. Κανεὶς δὲν ἀξιοῖ ἀπὸ τῶν ἀμαθῶν τότε ἐκείνων ἱεραποστόλων τῆς σπάθης εὐαισθησίαν καὶ φιλομουσίαν πρὸς ἀκατάληπτα δι' αὐτούς, ὅταν λαοὶ πολὺ μᾶλλον προηγμένοι εἰς μεταγενεστέρους χρόνους διέπραξαν βανδαλισμοὺς χειροτέρους. Εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅπου ἡ φιλομουσία τῶν νεωτέρων καὶ παλαιοτέρων Ἁγιοταφιτῶν πατέρων εἶναι παροιμιώδης, ἐχρησιμοποίουν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος τὰ μεμβράνια χειρόγραφα διὰ χωνιὰ πρὸς σβέσιν τῶν κηρίων καὶ εἰς τὰ γεμενιά των ὡς ἐμβλήματα κατὰ τῆς ὑγρασίας! Οἱ Ρῶσοι ἐξηφάνισαν ὅλα τὰ ἰβηρικὰ βιβλία κατὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Γεωργίας καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος τοῦ Ἐστμιατζίν, ὁ ἱεραπόστολος τῶν Ἀρμενίων, καίτοι σπουδάσας εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐξηφάνισε τὰ ἐν Ἀρμενίᾳ ἑλληνικὰ χειρόγραφα. Οἱ Ἄραβες τοὐναντίον μόλις ἦλθον εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν πολιτισμὸν τοῦ Βυζαντίου ἐδείχθησαν ἐξαιρέτως φιλόμουσοι καὶ ἐδημιούργησαν τὸν λαμπρὸν ἀραβικὸν πολιτισμόν, περιέσωσαν δὲ καὶ μετέφρασαν πλεῖστα ἑλληνικὰ συγγράμματα. Πᾶσαι αἱ θρησκεῖαι ἄλλως τε κατεδίωξαν τ' ἀντιφρονοῦντα βιβλία. Ὁ Abbas Darras εἰς τὴν Hist. Gérérale de l'Eglise ἀναφέρων χωρία τινὰ τῶν πράξεων τῶν Ἀποστόλων, μᾶς δεικνύει τοὺς πρώτους ἀποστόλους ἥκιστα ἐπιεικεῖς εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Βραδύτερον οἱ εἰκονοκλάσται κατέστρεψαν βιβλία καὶ εἰκόνας ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Γάλλοι κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντίας τοῦ Ἀλγερίου εἰς τὰ 1837 ἔκαυσαν ὅλα τὰ ἀραβικὰ χειρόγραφα τῆς πόλεως. Εἰς τὸ Κάϊρον ἐπὶ καλίφου ἐλ-Μοστάνσερ μπ' Ἰλλάχ, τὰ τουρκομανικὰ τάγματα ἐσύλησαν τοὺς τάφους τῶν Καλιφῶν, διήρπασαν τοὺς θησαυροὺς τοῦ ἀνακτόρου καὶ διήρπασαν τὴν βιβλιοθήκην των περιέχουσαν 120 χιλ. χειρογράφων, τῶν ὁποίων πλεῖστα ἦσαν ἀριστουργήματα καλλιγραφίας, καὶ ἄλλα πολύτιμα.

ΑΛΛΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ. *Τὸ Ἐμπορεῖον.*—Εἴδομεν ὅτι ὅταν ἐκτίσθη ἡ Ἀλεξάνδρεια, πρὸ πολλοῦ ὁ Κάνωβος ἦτο τὸ Ἐμπορικὸν Πρακτορεῖον τῶν μετὰ τοῦ Αἰγαίου αἰγυπτιακῶν συναλλαγῶν. Ἐντολῇ

Digitized by Google

ὅμως τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ ἐπιμελητὴς τῆς Αἰγύπτου Κλεομένης ἔκτισεν εἰς τὸν πρὸς τὸ Ἑπταστάδιον μυχὸν τοῦ Μεγ. Λιμένος τὸ *Ἐμπορεῖον*, εἶδος χρηματιστηρίου ἐμπορικοῦ, καὶ ἔκλεισε τὸ ἐν Κανώβῳ, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν ἱερέων καὶ τῶν κατοίκων, οἵτινες καὶ ἐδοκίμασαν νὰ τὸν διαφθείρουν διὰ χρημάτων. Συνεπείᾳ τούτου οἱ ἔμποροι τοῦ Κανώβου ἠναγκάσθησαν νὰ μετοικήσουν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Τὸ Ἐμπορεῖον ἔκειτο ΝΔ τοῦ Καισαρείου, ἀμέσως μετ' αὐτό, ὅπου τώρα ἡ μεγάλη ὀκέλλα Ἀντωνιάδου. Ὁ Νεροῦτσος λέγει ὅτι αἱ κατέναντι τῆς ὀκέλλας οἰκίαι καλύπτουν ὑπὸ τὰ θεμέλιά των εἴκοσι περίπου κίονας ἐκ πορφυρίτου, πιθανῶς στηρίξαντας τὴν πρὸς τὸν λιμένα πρόσοψιν τοῦ Ἐμπορείου.

Ἀποστάσεις.—Οὕτως ἐλέγοντο αἱ μεγάλαι ἐπὶ τοῦ λιμένος ἀποθῆκαι, ὅπου ἕκαστος ἔμπορος εἶχεν ἴδιον τμῆμα πρὸς ἀπόθεσιν τῶν πρὸς ἐξαγωγὴν ἢ τῶν ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ λαμβανομένων ἐμπορευμάτων του μέχρι τῆς ἀποστολῆς ἢ ἐκποιήσεώς των. Ἐκεῖ ἐπίσης ὑπεθήκευον τὰ ἐμπορεύματα εἰς τὰς οἰκονομικὰς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους ἀπέναντι δανείων, καὶ ἐκεῖ προσήρχετο ὁ εἰσπράκτωρ τῶν φόρων πρὸς εἴσπραξιν τῶν παλαιῶν ἢ καὶ νέων δασμῶν καὶ ἐξητάζοντο τὰ περιεχόμενα τῶν σάκκων, κιβωτίων ἢ δοχείων. Τὴν θέσιν των κατέχουν σήμερον τὰ ὑπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης (Λατινικῆς) μέχρι τοῦΧρηματιστηρίου Ἀξιῶν καὶ ἀκινήτου Ἀδὶπ οἰκοδομήματα.

Τὸ Ἀδριάνειον.— Ὁ Νεροῦτσος (Anc. Alexandrie σ. 29 καὶ 97) λέγει ὅτι, ὅταν εἰς τὰ 1880 ἀνεσκάπτετο τὸ γήπεδον πρὸς οἰκοδόμησιν τοῦ σημερινοῦ Ἑλληνικοῦ Νοσοκομείου, μεταξὺ τῆς σημερινῆς Συναγωγῆς καὶ τοῦ θεάτρου Ζιζίνια, εὑρέθη ἐκτὸς τῶν ἰσχυρῶν θεμελίων ἀρχαίας οἰκοδομῆς, τὸ δάπεδον εὐρυτάτου περιστυλίου μὲ εἰκοσάδα κιόνων συντριμμένων ἐκ πορφυρίτου. Μεταξὺ τῶν κιόνων ἦσαν λείψανα μαρμαρίνων βάθρων καὶ συντρίμματα ἀγαλμάτων τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ., καθὼς καὶ βάθρα ἀγαλμάτων ἀνωτέρων βαθμούχων τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἐπὶ ἑνὸς τούτων ἀναγινώσκεται ἐπιγραφή:

ΑΥΡ. CΑΒΕΙΝΙΑΝΟΝ
ΤΟΝ ΚΡΑΤΙCΤΟΝ
ΕΠΙ ΤΩΝ ΚΑΘΟΛΟΥ ΛΟΓΩΝ
ΑΥΡ. ΝΕΜΕCΙΩΝ
ΕΝΑΡΧ. ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟC.

Ἐταύτισε λοιπὸν τὸ ἵδρυμα τοῦτο πρὸς τὸ Ἀδριάνειον, τὸ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐπιφανείου λεγόμενον *Λικίνειον*, ὅπερ ἐχρησίμευεν ὡς ἕδρα τοῦ Ρωμαίου ἐπάρχου.

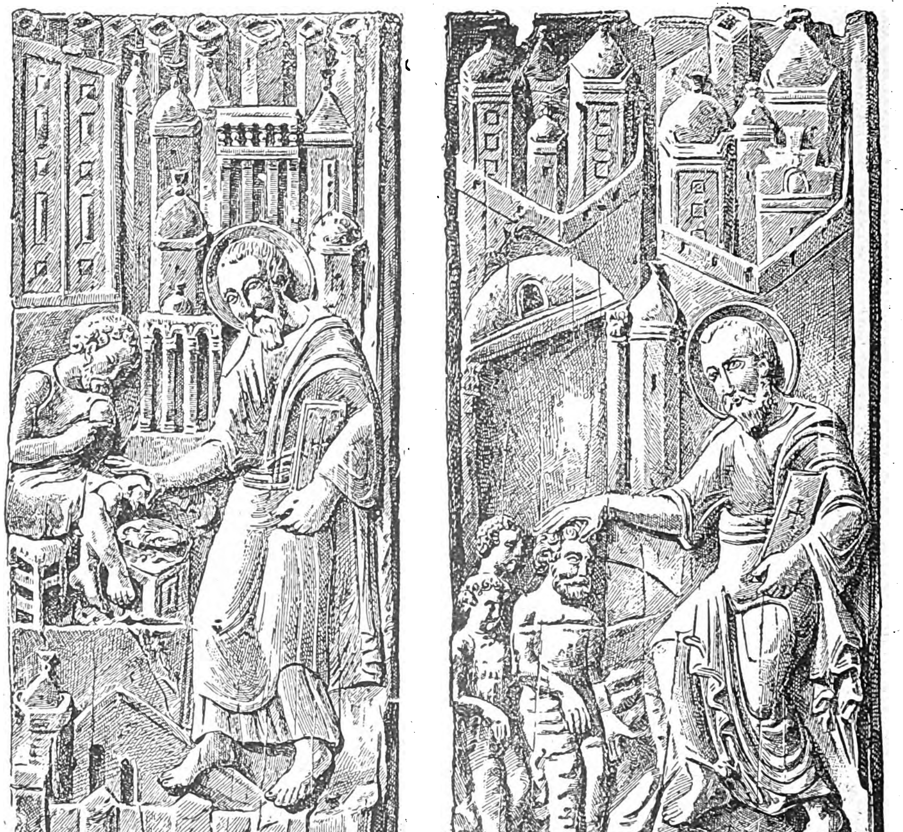

30.—*Ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος θεραπεύων τὸν Αἰνιανὸν* (ἀριστερᾷ) *καὶ βαπτίζων αὐτὸν καὶ τὰ τέκνα του* (δεξιᾷ).

[Ἐπὶ ἐλεφαντίνου κυτίου ἀποκειμένου εἰς τὸ Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον τοῦ Μιλάνου. Πρὸς τὰ ἄνω προόψεις ἀλεξανδρινῶν οἰκιῶν τεκμηριοῦσαι τὸ πολυώροφον καὶ στενὸν αὐτῶν.]

Ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἀλεξάνδρου. – Ἔξω τοῦ περιβόλου τῶν ἀνακτόρων καὶ εἰς θέσιν κειμένην παρὰ τὴν θάλασσαν, μὴ δυναμένην ἐν τούτοις νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς, ὑψοῦτο ἐπὶ βάθρου βασταζομένου ὑπὸ τεσσάρων κιόνων θαυμάσιος ὁ ἀνδριὰς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, περὶ τοῦ ὁποίου ὅμως μόνος ὁμιλεῖ ὁ σοφιστὴς Λιβάνιος, γράψας ἀρχομένου τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ. (Ἐκφράσεις ΣΤ' «Ἀλεξάνδρου τοῦ Κτίστου») καὶ δώσας λεπτομερῆ περιγραφήν, τὴν ὁποίαν παρέχομεν αὐτολεξεί, διότι ἀφ' ἑνὸς ἡ παράστασις αὕτη τοῦ ἥρωος ἑρμηνεύει τὰς ἐπί τινων χρυσῶν μεταλλίων τοῦ θησαυροῦ τοῦ Ἀμπουκὺρ παραστάσεις του, καὶ διότι ἀφ' ἑτέρου γενομένου κατ' αὐτὰς λόγου νὰ στηθῇ κολοσσιαῖός του ἀνδριὰς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπως ἐστήθη εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Πὸρτ Σάϊτ ὁ τοῦ Φερδινάνδου Λεσσέψ, δύναται καὶ ὀρθὸν εἶναι νὰ χρησιμεύσῃ αὕτη ὡς ὑπόδειγμα:

«Κτίσται δὲ ἄρα περιφανεῖς πλεῖστοι μὲν καθίστασι πόλεων, μάλιστα δὲ πάντων Ἀλέξανδρος, ὃς πόλιν ἀνέστησεν οἵαν οὐχ ἕτερος· δηλοῖ δὲ αὐτὸς περὶ τούτων ἀνεστηκώς, ὡς ἐπὶ γῆς ἐμφανοῦς οἰκιστὴς ἐμφανέστατος· τὴν μὲν γὰρ πόλιν θαλάσσῃ πρόσοικον ἤγειρεν, αὐτὸς δὲ παρ' αὐτὴν ἀνέστηκε θάλασσαν καὶ τὴν φύσιν αὐτῆς ἡ ἐπὶ τῆς εἰκόνος δείκνυται στάσις. Πρῶτον μὲν γὰρ αὐτὸν ἐποχούμενον ἵππος ἀνέσχεν, ἵππος δ' οὐχ οἷον ἄν τις μεταχειρίσειεν, ἀλλ' οἷος πρὸς τοὺς ἐκείνου ἀγῶνας ἀρκέσει· ἔπειτα αὐτὸς κράνος μὲν οὐδὲν ἦγε ἐπάνω τῆς κεφαλῆς, οὐ γὰρ ἐδεῖτο τοῦ προκαλύμματος ὁ γῆν ἅπασαν ἐννοῶν παραστήσασθαι καὶ περιποιήσασθαι· δοκεῖ δέ μοι ταῦτα τοῖς ὄμμασιν εἶναι ἃ προϊὼν κατεστρέψατο... σχῆμα πρὸς ὅλην ἀποβλέπει τὴν γῆν, καὶ τὸ πᾶν, ὡς εἰπεῖν, συλλήβδην φέρει τὸ πρόσωπον. Κόμη δὲ ἀνειμένη πρὸς αὔρας καὶ πρὸς ὁρμὴν τοῦ φέροντος κλίνουσα καί μοι δοκοῦσαν οἷον ἀκτῖνες... πρὸς ἥλιον αἱ τρίχες αὐτῆς. Ἔπειτα δειρὰ τῷ προσώπῳ συναπονένευκε, καὶ ἡ χεὶρ δεξιὰ μετέωρος αἴρεται καὶ λαβὴν ἀεί μοι δοκεῖ καὶ τὸ πρόσω ζητεῖ, τὸ παρὸν καταστρέψασα· ἡ δὲ λαιὰ συνεσταλμένην ἔχει χλαμύδα καὶ ταῖς αὔραις αὐτὴν οὐ κατέλιπε φέρεσθαι καὶ δεσμὸς κατέστη τοῖς πνεύμασι, στέρνον δὲ ἅπαν ἐξῳδημένον φέρεται θώρακι καὶ χλαμύδι συγκέκρυπται καὶ διπλᾶ φέρει τῶν καιρῶν ὑπομνήματα. Θώρακα μὲν τοῦ πολέμου τὸ σύμβολον, χλαμύδα δὲ τῆς εἰρήνης τὸ γνώρισμα, καί μοι δοκεῖ τὴν διάνοιαν ὁ δημιουργὸς παραστήσασθαι, τὴν χλαμύδα προσθεὶς ὑπεράνω τοῦ θώρακος, οἷοις γὰρ εἰρήνης πόλεμον ἐτίθετο δεύτερον, τούτοις ὁ θώραξ τῇ χλαμύδι συγκέκρυπται καὶ τὸ λανθάνον παρέσχε δοκεῖν ἑτοιμότερον. Ἔπειτα μηρῷ διῃρημένῳ πρὸς ἵππον καὶ πόδες ἄμφω μετέωροι· καὶ δεξιὸς μὲν ἀντὶ κέντρου προσάπτεται, ὁ λοιπὸς δὲ αὐτόνομος φέρεται. Μακεδονικὰ δὲ φέρει τὰ πέδιλα, ἃ καὶ κνήμην περιστέλλει οὐχ ὅλην· ἀλλὰ τὸ μὲν τῆς κνήμης ἐστὶν ἰδεῖν, τὸ δὲ πρὸς εἰρήνην ὁπλίζεται· καὶ τὸ μὲν ἀμφότερα πρὸς εἰρήνην διαιρεῖται καὶ πόλεμον· καὶ τὰ μὲν πρῶτα βλέπει πρὸς πόλεμον, τὰ δὲ λοιπὰ πρὸς σπονδὰς ἀπονένευκε· κίνδυνον γὰρ σπονδαὶ διαδέχονται. Καὶ ὧδε μὲν ἔσχεν Ἀλέξανδρος· ἐποχεῖται δὲ καὶ μάλα ῥᾳδίως ἐφ' ἵππον, καὶ τὸν ἔποχον ὁ κομίζων ἐνδείκνυται· μᾶλλον δὲ δι' ἑκάτερον κατιδεῖν ἑκάτερον πάρεστιν· Ἀλέξανδρον μὲν τὸν ἵππον· οἷον δεικνῦντος, τοῦ δ' ἵππου δηλοῦντος τὸν ἐποχούμενον· κεφαλὴ μὲν γὰρ ὡς οἵα νομισθῆναι βοός, καὶ τὴν προσηγορίαν εἴληφεν, ἐξ ὧν ἐνομίζετο, φύσιν ἑτέραν τὰ πρῶτα παρεδήλου τοῦ σώματος· μόνον οὐ. κέρας ἀνεῖχε τὸ πρόσωπον· χαλινὰ κατέχειν· οὐκ εἴα· οὐ γὰρ οἷος εὐθύνεσθαι, μᾶλλον δὲ χαλινοῦ τέχνην ἔδειξεν ἄπρακτον, καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις οἷος μὴ κατέχεσθαι, Ἀλεξάνδρῳ δὲ χαλινῶν εὐπειθέστερος· ὄμμα δὲ φοβερὸν καὶ μονονοὺ φοβοῦν πρὸ τοῦ βάλλοντος· ῥῖνες δὲ οἱ διεγείρονται πνεύμασι, καὶ τὴν μὲν ὀργὴν ὁ θυμὸς κατεμήνυεν· ἐδήλου δὲ τὸν θυμὸν τὸ προκάλυμμα· δειρὴ δὲ ἐπὶ πλεῖστον οὐχ ἥκουσα· συνέστειλε γὰρ ἡ φύσις πρὸς τὴν ὁρμὴν καὶ οἱ πόδες οἱ πρόσθεν ἠρμένοι καὶ πρὸς ἀέρα μετέωροι, καὶ χωρεῖν πρὸς τὰ πρόσθεν ἐπείγονται, καὶ γῆς οὐκ ἐθέλουσιν ἅπτεσθαι, τοῦ δημιουργεῖν καλῶς ἐκ τῆς γῆς ἀπαρτήσαντος· πεφύκασι γὰρ ἰθεῖς ἑτοιμότατοι καὶ γῆς ἐπιβαίνειν, καὶ δοκεῖν τῆς γῆς μὴ προσάπτεσθαι· οἱ δὲ τελευταῖοι πρὸς τὸ βάθρον ἐρείδονται καὶ δοκοῦσιν ἰσχὺν διδόναι τοῖς ἔμπροσθεν, καὶ ὃ πρὸς γῆν ὑπομένουσι, παθεῖν τοὺς λοιποὺς οὐ παρέχουσιν. Οὐρὰ δὲ οὔτε ὅλη καθεῖται, οὔτε ἀφῃρέθη τοῦ μέτρου, ἀλλ' ἔσχε μὲν ὅσον κοσμηθῆναι τὴν φύσιν, παρείλαται δὲ ὅσον ἐμποδὼν μὴ γένηται ταῖς μάχαις. Ἀνέχει δὲ αὐτὸν ὑπὸ γῆς βάθρον, τέτρασιν ἐπικείμενον κίοσι. Καὶ τὸ μὲν βάθρον ἐπικείμενον σημαίνει τὴν γῆν, αἱ δὲ κίονες τῶν τμημάτων ἑκάστῳ φέρουσιν, ἐφ' ὅσα προῆλθεν Ἀλέξανδρος· πρὸς γὰρ ἀνίσχοντα φέρουσιν ἥλιον, καὶ ἐν ἄρκτῳ δηλοῦται τεταμένη πρὸς νότον ὁπόσα τῆς γῆς Ἀλέξανδρον ἔχει».

Τὸ Τύχαιον. —Ὁ Λιβάνιος, σοφιστὴς τοῦ Δ'. μ. Χ. αἰῶνος, παρέχει εἰς τὰς «Ἐκφράσεις» αὐτοῦ (γ') περιγραφὴν τοῦ ναοῦ τούτου, ἀνεπαρκῆ ἀτυχῶς νὰ δώσῃ σαφῆ εἰκόνα περὶ τοῦ σχεδίου του. «Τέμενος —λέγει— ἐν μέσῳ τῆς πόλεως ἵδρυται, συγκείμενον μὲν ἐκ πλειόνων θεῶν, Τύχης δὲ ἅπαν ὠνόμασται. Κατεσκεύασται δὲ ὁ χῶρος ὧδέ πως· ἤσκηται μὲν ἅπαξ ἐξ ἐδάφους εἰς ὀροφήν· διῄρηται δὲ ἡ κατασκευὴ κατὰ κύκλους ἡμίσεας· ἐφ' ἑκάστῳ δὲ παντοδαπαὶ προβλέπονται κίονες· οἱ δ' αὖ κύκλοι εἰσὶ πρὸς ἀγαλμάτων ὑποδοχὰς ἀνιστάμενοι· καὶ μετρεῖν ἔξεστι τοὺς κύκλους μὲν τοῖς ἀγάλμασι, ἐκ δὲ τῶν ἀγαλμάτων παρεστήκασι κίονες. Θεοὶ δὲ εἰσὶν ἀνεστηκότες οὐ πάντες, ἀλλ' ὅσοι δύο κατὰ δέκατον ἀριθμόν· καὶ κορυφὴ μὲν ἔχει τὸν οἰκισιὴν ἐξ ἑτέρων ἄκρων καὶ μέσων ἀνέστηκε δὲ φέρων αὐτὸς τοῦ Σωτῆρος ὑπόμνημα, φερόμενος δὲ δι' ὧν ἡ πόλις εἴωθε τρέφεσθαι· καὶ σημαίνει τὴν δόσιν τῆς γῆς ἡ χάρις· κυκλοῖ δὲ κατὰ μέσον ἥμισυ ὅσον ἀριθμὸς θεῶν ὀνομάζεται καὶ μέσον ἐκ μέσου Τύχης ἕστηκεν ἄγαλμα, στεφάνῳ δηλοῦν Ἀλεξάνδρου τὰς νίκας· καὶ στέφεται μὲν ὑπὸ Τύχης ἡ γῆ, στέφει δὲ αὐτὴ τὸν νικήσαντα. Νίκαι δὲ τῆς Τύχης ἑκατέρωθεν ἀνεστήκασι, καλῶς τοῦ δημιουργοῦ τῆς Τύχης δηλοῦντος τὴν δύναμιν, ὡς πάντα νικᾶν οἶδεν ἡ τύχη. Τελευτᾷ δὲ ἡ τοῦ χώρου κατασκευὴ πρὸς ἡτοιμασμένον ἐξ ἀγάλματος ἐλάφειον στέφανον. καὶ φιλοσοφεῖ εἰς ἐπὶ καθέδρας ἄκρου· γυμνὸς δὲ ἕτερος πρὸς τὸ λοιπὸν ἀνέστηκεν· οὐρανοῦ μὲν ἐπὶ τῆς λαιᾶς φερόμενος πρόσχημα, τὴν δ' αὖ δεξιὰν εἰς ἅπαντα πρόχειρον· γυμνὸς δὲ περικαλύμματος ἵσταται· καὶ στῆλαι χαλκαῖ κατὰ μέσον ἑστήκασιν ἔδαφος ἐγκεκολαμμέναι τὰ τῆς πόλεως νόμιμα· καὶ κατὰ μέσον αἱ πύλαι παρὰ τῶν Μουσῶν ἄγουσαι τέμενος· χαλκοῖ δὲ βασιλεῖς κατὰ μέσον ἑστήκασιν, οὐχ ὅσους ἐκόμισε χρόνος, ἀλλ' ὅσοι τῶν κομισθέντων ἦσαν σεμνότεροι. Ταῦτα θαῦμα μὲν ὑπῆρχεν ἰδεῖν, κέρδος δὲ μαθεῖν, ἀδίκημα δὲ σιωπῇ κατακρύπτεσθαι».

Φαίνεται ὅτι ἦτο πάνθεον ἢ καὶ συγχρόνως κοινὸς ναὸς τῶν τεθεωμένων βασιλέων ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ κατόπιν κείμενος παρὰ τὸ Μουσεῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατετίθεντο ἐπὶ χαλκῶν πλακῶν οἱ ἀστικοὶ νόμοι. Καὶ θὰ ἐξηκολούθησε φαίνεται ἡ ἐν αὐτῷ κατάθεσις τῶν νόμων, διότι εἰς τὸν Θεοδοσιανὸν κώδικα (ΙΔ', 27) ὁρίζεται νὰ κατατεθῇ νόμος τις ἀποβλέπων τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐν τῷ *Εὐτυχέῳ*. Μνημονεύουν δ' αὐτὸν καὶ ὁ Θεοφύλακτος καὶ ὁ Κεδρηνὸς (Σύνοψις ἱστοριῶν σ. 332) καὶ ὁ Ψευδοκαλλισθένης, ὅστις τὸ γράφει *Τυχέον*. Ὁ Νεροῦτσος νομίζει ὅτι εἰς αὐτὸ θὰ ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ ἐπιγραφή:

ΝΙΚΑ Η ΤΥΧΗ ΕΥ
ΤΟΚΙΟΥ † ΚΑΙ ΒΕ
ΝΕΤΩΝ † ΚΑΙ
ΤΟΥ ΓΡΑΨΑΝΤΟC

τὴν ὁποίαν θεωρεῖ εὐκτήριον χριστιανικήν.

Τοιοῦτον ναὸν «εἰς τὴν ἀγαθὴν τύχην τῆς πόλεως» βλέπομεν καὶ εἰς τὴν Γάζαν (*K. B. Stark* Gaza und die philistaïsche Kuste-Iena 1852).

Τὸ Δικαστήριον.—Ὁ Στράβων μετὰ τὸ Γυμνάσιον θέτει τὸ Δικαστήριον «εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως». Κατὰ τὸν Breccia ἔκειτο ἐγγὺς τοῦ σημερινοῦ θεάτρου Ζιζίνια ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ρωσέττης. Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἐλέγετο Augusti Forum, ἤτοι «Σεβαστὴ» ἢ «Αὐτοκρατορικὴ ἀγορά».

Ὁ Ναὸς τοῦ Κρόνου.—Τὴν θέσιν του κατέχει σήμερον τὸ ἀνάκτορον τῆς Δημαρχίας. Κατόπιν μετετράπη ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξάνδρου εἰς ναὸν τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ καὶ βραδύτερον εἰς ναὸν τοῦ Ἁγ. Ἀλεξάνδρου. Τὸ Κοπτικὸν Συναξάριον καὶ ὁ Α Amélineau ἀναφέρουν τὸν τρόπον τῆς μετατροπῆς αὐτῆς. Οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἤθελον νὰ γίνῃ ἐκκλησία, διότι κατ' ἀρχαῖον ἔθος διενέμετο κατὰ τὰ Κρόνεια ἄρτος καὶ βοηθήματα. Ὁ Ἀλέ-

Digitized by Google

ξανδρος ἐσυνθηκολόγησε: νὰ μετατραπῇ μὲν εἰς ἐκκλησίαν, νὰ ἐξακολουθῇ δὲ ἡ διανομὴ (313—326). Ἐπὶ Ἀράβων κατεστράφη τὸν Γ' αἰῶνα, ἀνεκτίσθη τὸν ΙΒ' καὶ ἐντελῶς ἐξέλιπε τὸν ΙΕ' ἢ ΙΣΤ' αἰῶνα.

Τὸ Γυμνάσιον.— Κατὰ τὸν Στράβωνα «ἀπὸ τῆς Νεκροπόλεως ἡ ἐπὶ μῆκος πλατεῖα διατείνει παρὰ τὸ Γυμνάσιον μέχρι τῆς πύλης τῆς Κανωβικῆς» καὶ προσθέτει «ἔχον μείζους ἢ σταδιαίας τὰς στοὰς ἐν μέσῳ», χαρακτηρίζων αὐτὸ ὡς ἓν τῶν ὡραιοτάτων μνημείων τῆς πόλεως.

Αἱ ἔρευναι τοῦ ἐλ Φαλάκη ἔδειξαν ὅτι πράγματι ἔκειτο εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν δύο μεγάλων ἀρτηριῶν οὕτως ὥστε ἡ ΒΑ του γωνία ἔτεινε πρὸς τὸ *Τετράπυλον*, κτισθὲν ἐπὶ Βεσπασιανοῦ εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς διασταυρώσεως. Ἑκάστη του πλευρὰ εὑρέθη ἔχουσα μῆκος 165 μ., τὰ δὲ θεμέλια τοῦ περιβόλου του ἦσαν ἰσχυρὰ καὶ παχέα. Τὸ Τετράπυλον συμπίπτει πρὸς τὴν πύλην τῆς Ρωσέττης, ἀνατολικὴν πύλην τῶν ἀραβικῶν τειχῶν, ὥστε τὸ Γυμνάσιον ἔκειτο ὀλίγον πρὸ καὶ δεξιὰ τῆς πύλης ταύτης, ἔμπροσθεν τῆς σημερινῆς οἰκίας Ι. Καζούλη. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐσώζοντο ἐπὶ τόπου κίονές τινες κατὰ τὸ ἥμισυ χωσμένοι, ὁ δὲ ἐλ Φαλάκη ἀνασκάπτων εὗρε πολλὰ ἄλλα συντρίμματα.

Εἰς τὸ Γυμνάσιον ὁ Ἀντώνιος συγκεντρώσας τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ τὸν λαὸν τῆς Ἀλεξανδρείας ἀνεκήρυξεν ἐν μεγαλειώδει πομπῇ βασιλεῖς τὰ τέκνα τῆς Κλεοπάτρας τά τε ἐξ αὐτοῦ καὶ τὸν ἐξ Ἰουλίου Καίσαρος υἱόν. Ἐκεῖ καὶ ὁ Ἀμροῦ ἅμα τῇ ἁλώσει τῆς πόλεως ἐτέλεσε τὸ προσκύνημα τῆς μεσημβρίας, εὐχαριστήριον διὰ τὴν λαμπρὰν του κατάκτησιν.

Δεξιᾷ τῆς πόλεως Ρωσέττης ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Pugioli ἡ ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Βιέννης ἀποκειμένη λιθίνη πλάξ, ἐφ' ἧς ἐπιγραφὴ ἀναφέρει τὴν ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ὄρυξιν (καθαρισμὸν) τῆς ἀπὸ Σχεδίας μέχρις Ἀλεξανδρείας διώρυγος.

«Δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν τὸ Γυμνάσιον πρὸς τὴν ἀλλαχοῦ Παλαίστραν καὶ τὸν Ἱππόδρομον, διότι τοῦτο ἦτο ἁπλούστατα Σχολὴ τῶν ἐφηβομένων ἐπιστημῶν» λέγει ὁ Gratien Le Père καὶ ἐπαναλαμβάνει ὁ Οἰκονομόπουλος. Ἀλλ' ἡμεῖς δὲν ἐννοοῦμεν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν Σχολῆς, ἡ ὁποία ἐπέτρεψε τὴν παλλαϊκὴν συγκέντρωσιν τοῦ Ἀντωνίου, τοῦ Ἀμροῦ κλπ. Ὑποθέτομεν λοιπὸν ὅτι πρόκειται περὶ γυμναστηρίου.

Ποσείδιον καὶ *Τιμώνιον.*—Κατὰ τὸ Καισάρειον ἡ προκυμαία ἐσχημάτιζεν εὐρυτάτην πλατεῖαν, ἐφ' ἧς ἔκειτο βωμὸς ἢ ἱεροῦ ἐνέχον τὸν βωμὸν εἰς ὃν ἐθυσίαζον τὰ Εὔπλοια οἱ τε καταπλέοντες καὶ οἱ ἐκπλέοντες ἐξ Ἀλεξανδρείας. Καὶ αὐτὸ τὸ Καισάρειον ἐκτίσθη ὑπὸ τῆς Κλεοπάτρας «ἐπιβατήριος Καίσαρος (Ἰουλίου) νεώς».

Ἡ πλατεῖα αὕτη προκυμαία ἐσχημάτιζεν ἐκεῖ γωνίαν, κατὰ τὴν κορυφὴν τῆς ὁποίας ἐξέφευγεν ἀπ' Ἀν. πρὸς Δ. προβλής, φθάνων μέχρι βραχώδους νησῖδος ἢ σκοπέλου κειμένου κατὰ μέσον τοῦ Μ. Λιμένος ἐφ' οὗ εἶχε κτισθῆ ἀνάκτορον. Εἰς τοῦτο συνήρχοντο ὁ Ἀντώνιος καὶ ἡ Κλεοπάτρα μετὰ τῶν ἐμπίστων καὶ ἐπεδίδοντο εἰς ὄργια πάσης φύσεως, ἀποτελοῦντες τὸν σύλλογον τῶν «ἀμιμητοβίων». Ὅταν δὲ ἐπέστρεψαν ἡττημένοι ἀπὸ τὸ Ἄκτιον, ἐξηκολούθουν νὰ συνέρχωνται ἐκεῖ πρὸς ὄργια, μετωνόμασαν ὅμως τὸν ὅμιλόν των, ὀνομάσαντες αὐτὸν «*σύλλογον τῶν συναποθανουμένων*» καὶ τὸ οἰκοδόμημα *Τιμώνιον*. Ταῦτα εἶναι σήμερον ὕφαλα, διακρίνονται ὅμως ἐν γαλήνῃ, ὅταν δὲ ἡ θάλασσα εἶναι ὀλίγον ταραγμένη σχηματίζεται κατὰ τὸ Τιμώνιον ἀφρίζουσα τῶν προσκρουόντων κυμάτων γραμμή.

Τὰ Νεώρια.— Δυτικῶς καὶ ἀμέσως μετὰ τὰς Ἀποστάσεις ἦσαν τὰ Νεώρια, ἤτοι τὰ ναυπηγεῖα εἰς τὰ ὁποῖα οἱ Πτολεμαῖοι κατεσκεύασαν τὸν θαυμάσιον πολεμικὸν καὶ ἐμπορικόν των στόλον. Ἡ θέσις των σήμερον ἐκτείνεται μεταξὺ τοῦ λατινικοῦ ναοῦ τῆς Ἁγ. Αἰκατερίνας καὶ τοῦ φρουρίου τῶν σημάτων. Ὁ Νεροῦτσος τοποθετεῖ ταῦτα ἑκατέρωθεν τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἑπτασταδίου.

Τὸ Βενδίδειον.— Ναὸς ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ψευδοκαλλισθένους (Α' λα') περὶ οὗ λέγει ὁ Ἐρρῖκος Στέφανος ὅτι ἦτο ἐπιθαλάσσιος. Οἱ κυριώτατοι τῶν Ἀλεξανδρειολόγων θέτουν αὐτὸν εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Μ. Λιμένος, τὸν κατὰ τὸ Ἑπταστάδιον, ἀλλ' ἀγνοοῦμεν διατί. Ὁ Οἰκονομόπουλος φρονεῖ ὅτι ἦτο ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, ἡ ὁποία θρᾳκιστὶ ἐκαλεῖτο Βενδίς (Ἡσύχ. ἐν λ.). Εἰς Ἀθήνας ὑπῆρχε ναὸς αὐτῆς, ὅπου ἐτελοῦντο τὰ Βενδίδεια, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Πλάτων εἰς τὴν Πολιτείαν του, καὶ ἐν Θρᾴκῃ ὅπως ἀναφέρει ὁ Λουκιανὸς εἰς τὸν Ἰκαρομένιππον (24).

Παλαίστρα, Μαίανδρος, Θέατρον.— Τούτων θέτει ὁ Breccia τὰ μὲν δύο πρῶτα κατὰ μῆκος τῆς σημερινῆς ὁδοῦ Γιοῦσεφ Ἐϊζ Ἐδδὶν ἐφφέντη, βορείως καὶ ΒΑ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Νοσοκομείου, τὸ δὲ τρίτον ὑπὸ τὸν λόφον ἐφ' οὗ τὸ Νοσοκομεῖον ὑψοῦται. Πραγματικῶς αἱ νεώτεραι εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν ἔκτασιν οἰκοδομικαὶ καὶ ὁδοποιητικαὶ ἀνασκαφαὶ ἔφεραν εἰς φῶς πλήθη κιόνων καὶ λεόντων, ἀκόμη δὲ καὶ ὡραῖον μωσαϊκὸν ἐξ ἐγχρώμων χαλκίνων, παριστῶν μαχόμενον πολεμιστήν. Θὰ ἔκειντο λοιπὸν καὶ τὰ τρία ΝΑ τοῦ τείχους τῶν βασιλείων.

Τὸ Ἑρμεῖον.—Ποῦ ἀκριβῶς τῆς πόλεως ἔκειτο ὁ ναὸς τοῦ Ἑρμοῦ ἀγνοοῦμεν. Εἰς τὸ Κοπτικὸν Συναξάριον ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς σημαντικά: «Ἑορτάζομεν τὴν 21 Βασνᾶ τὴν μνήμην τοῦ Ἀρχαγγέλου, διότι ὑπῆρχεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ναὸς τῷ Ἑρμῇ, εἰς τὸν ὁποῖον τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔθυον πανδημεὶ οἱ Ἀλεξανδρεῖς. Ἐν τῷ ναῷ ὑπῆρχε χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ δεχόμενον τὰς ἑκατόμβας. Ἡ ἑορτὴ διετηρήθη μέχρι τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξάνδρου, ἤτοι 300 ἔτη. Οὗτος πατριαρχεύσας ἐπὶ Μ. Κωνσταντίνου, ὅτε οἱ Χριστιανοὶ ἐπληθύνθησαν, ἐζήτησε νὰ συντρίψῃ τὸ ἄγαλμα, ἀλλ' ὁ λαὸς ἐξεγερθεὶς εἶπεν: «Εἰθίσθημεν νὰ πανηγυρίζωμεν τὸ εἴδωλον τοῦτο, δώδεκα δὲ Πατριάρχαι ἐσεβάσθησαν τὴν συνήθειαν ἡμῶν ταύτην». Ὁ Πατριάρχης ἀπήντησεν: «Ἂν μὲ ἀκούσητε θὰ σᾶς ἀφήσω τὴν πανήγυριν ἀμετάβλητον καὶ θὰ συντρίψωμεν μὲν τὸ εἴδωλον, θὰ ἀφιερώσωμεν δὲ τὸν ναὸν τῷ Ἀρχαγγέλῳ καὶ θὰ θυσιάζωμεν τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τὸν ἀληθινὸν θεόν. Πτωχοὶ καὶ πένητες θὰ τρώγουν τὰ σφάγια, δεόμενοι ὑπὲρ ἡμῶν παρὰ τῷ Θεῷ». Τοῦτο καὶ ἐγίνεν». (*E. Amélineau* La géogr. de l'Égypte à l'époque copte σελ. 43—44).

Εἶναι ἀξιόλογος ἡ πληροφορία, διότι μαρτυρεῖ πῶς ἐξεχριστιανίσθησαν πολλοὶ ναοὶ ἐθνικοί. Οἱ Πατριάρχαι μετεβίβαζον αὐτοὺς εἰς πρόσωπον τοῦ χριστιανικοῦ ἁγιοκόσμου ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ τοῦ ἐθνικοῦ Πανθέου. Ὁ Ἑρμῆς ἦτο ὁ ἀρχάγγελος τοῦ Διός. Ἐκ τῆς τοιαύτης μεταπτώσεως διωλίσθησαν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν χριστιανικὴν λατρείαν πολλὰ στοιχεῖα τῆς ἐθνικῆς πίστεως. Οὕτως ὁ Περσεύς, ὑποχωρήσας εἰς τὸν ἐπίσης νέον καὶ ὡραῖον ἥρωα Ἅγιον Γεώργιον, παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν Ἀνδρομέδαν καὶ τὸν δράκοντα. Ὁ σουζᾶς τῶν Αἰγυπτίων ἔγινεν ὁ παντεπόπτης ὀφθαλμὸς κλπ.

Τὸ Ἀρσινόειον. — Παρὰ τὸ Βενδίδειον θέτει ὁ Breccia τὸν ναὸν τῆς Ἀρσινόης. Ἐκεῖ που δέ, λέγει, πλησίον εὑρέθη ἐπιγραφὴ εἰς τὴν Ἀφροδίτην ἐξ οὗ ὑποθέτει ὅτι θὰ σημειώνῃ τὴν θέσιν ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης.

Νομίζομεν ὅτι αὐτὸ τὸ Ἀρσινόειον ἦτο ναὸς τῆς Ἀφροδίτης. Ὡς γνωστὸν ἡ Ἀρσινόη ἐνέπνευσε τόσον ἔρωτα εἰς τὸν ἀδελφὸν καὶ σύζυγόν της Φιλάδελφον, ὥστε οὗτος ἤγειρεν εἰς αὐτὴν ζῶσαν ἀκόμη ναοὺς καὶ ἵδρυσεν ἀγάλματα αὐτῆς λαμπρά, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν της τὴν ἀπεθέωσε καλέσας αὐτὴν *Ἀφροδίτην Ἀρσινόην* καὶ τάξας ἱερείας πρὸς τέλεσιν τῆς λατρείας της, καλουμένας «*κανηφόρους*» καὶ ἀναγραφομένας ἐν κεφαλίδι τῶν δημοσίων ἐπιγραφῶν καὶ δημοσίων πράξεων. Καὶ πόλεις ἔκτισεν εἰς τιμήν της, τὰς *Ἀρσινόας*. Ὅταν ἀπέθανε τῷ 249 π. Χ. δύο ἔτη πρὸ τοῦ Φιλαδέλφου, οὗτος τὴν ἔθαψεν εἰς τὸ *Ἀρσινόειον*, μεγαλοπρεπέστατον τάφον μεταβληθέντα εἰς τέμενος τῆς λατρείας της. Τότε μετέφερεν ἀπὸ τῶν λατομείων τῆς Συήνης περαιωμένον, ἀλλ' ἀνεπίγραφον ἀκόμη ἀφεθέντα ὑπὸ τοῦ Νεκτανεβῶ Γ', τὸν μέγιστον τῶν γνωστῶν ὀβελίσκων καὶ ἔστησεν αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ Ἀρσινοείου. Τοῦτον κατόπιν ὁ Ρωμαῖος Ἔπαρχος Μάξιμος (12 - 13 μ.Χ.) μετέφερεν εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἔστησεν εἰς τὴν ἀγορὰν (*Plinii* Lib. XXXVI cap. XXIV). Τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Breccia ὅτι ἡ στέγη τοῦ ναοῦ ἦτο θολωτή, προέρχεται, νομίζομεν, ἐκ τῆς διαταγῆς τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ Φιλάδελφος εἰς τὸν Δεινοκράτη νὰ ἐκτελέσῃ ὅ,τι βραδύτερον ἐγίνεν εἰς τὸ Σαραπεῖον, ἤτοι νὰ κατασκευάσῃ τὸν θόλον ἐκ τεμαχίων μαγνήτου λίθου καὶ νὰ θέσῃ ἄγαλμα μετάλλινον τῆς Ἀρσινόης κοῦφον, ἐγκλεῖον τεμάχιον σιδήρου, ὥστε νὰ αἰωρῆται τοῦτο ὑπὸ τὸν θόλον. Ἀλλ' ὁ Φιλάδελφος ἀπέθανε καὶ ὁ ἀρχιτέκτων ἐπίσης, καὶ τὸ πρᾶγμα ἔμεινε ἀνεκτέλεστον.

ΤΑ ΕΞΩ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ ΜΝΗΜΕΙΑ. Ἐκ τῶν ἐκτὸς τῶν τειχῶν μνημείων καὶ τόπων ἀξιομνημόνευτα ἦσαν τὰ ἑξῆς:

Τὸ Ἡρῷον τοῦ Πομπηΐου.—Μικρὸς ναὸς οἰκοδομηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ὅπου κατέθηκε τὴν προσκομισθεῖσαν αὐτῷ κεφαλὴν τοῦ Πομπηΐου, δολοφονηθέντος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, πρώτου συζύγου τῆς Κλεοπάτρας, ἐν Πηλουσίῳ. Τὸ ἵδρυμα τοῦτο κατεστράφη κατόπιν ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, ὀχυρωθέντων εἰς αὐτὸ κατά τινα τῶν αἱματηροτάτων πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς συρράξεών των.

Στρατόπεδον ρωμαϊκόν.—Μεταξὺ τοῦ σημερινοῦ Ραμλίου καὶ τῶν Ἀν. τειχῶν, ἐκεῖ ὅπου σήμερον εἶναι ὁ σταθμὸς *Μουσταφᾶ Πασᾶ*, εἶχεν ἐγκαταστήσει ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ στρατόπεδον ὠχυρωμένον. Ἔκτοτε καθ' ὅλην τὴν ρωμαϊκὴν καὶ βυζαντινὴν κυριαρχίαν ἐστάθμευον ἐκεῖ αἱ λεγεῶνες τῆς κατοχῆς. Μέχρι τοῦ 1871 ἐσώζετο ἐκεῖ τὸ ρωμαϊκὸν φρούριον μετὰ πραιτωρίου, ὅπου ἀνεκαλύφθη καὶ ὡραῖον μωσαϊκόν. Κατὰ μῆκος δὲ τῆς ἐκεῖ παραλίας ἐθάπτοντο οἱ στρατιῶται. Ἡ ἔκτασις στρατοπέδου καὶ Ραμλίου ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν Κάσρ Κιασέρα, ἤτοι φρούριον τοῦ Καίσαρος (D'Anville. «Mém.» VIII), ὁ δὲ Ἰδρίζη τοποθετεῖ μεταξὺ Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀμπουκὺρ τὰ ἐλ Κασραΐν, ἤτοι τὰ δύο φρούρια τοῦ Καίσαρος.

Ὁ Ἱππόδρομος.—Ὁ Στράβων λέγει: «ἀπὸ δὲ τῆς Νικοπόλεως ἡ ἐπὶ τὸ μῆκος πλατεῖα διατείνει παρὰ τὸ Γυμνάσιον μέχρι τῆς πύλης τῆς Κανωβικῆς. Εἶθ' ἱππόδρομος καλούμενός ἐστι καὶ αἱ παρακείμεναι, αἱ ἄλλαι μέχρι τῆς διώρυγος τῆς Κανωβικῆς. Διὰ δὲ τοῦ ἱπποδρόμου διελθόντι Νικόπολίς ἐστι». Ἡ ἔνδειξις τοῦ Στράβωνος εἶνε πραγματικῶς ἀσαφὴς πρὸς καθορισμὸν τῆς θέσεως τοῦ Ἱπποδρόμου. Ὁ Μαχμοὺτ-ἐλ-Φαλάκη τοποθετεῖ αὐτὸν ἐντὸς τῶν τειχῶν παρὰ τὴν Κανωβικὴν πύλην. Ἀλλ' ὁ Οἰκονομόπουλος πειστικῶς ἀποδεικνύει ὅτι ἔκειτο ἔξω ταύτης εἰς τὴν σημερινὴν *Χάδαραν*. Πράγματι ὁ Πλούταρχος λέγει (Βίος Ἀντων. ΟΔ'): «Ἱδρυθέντος δὲ Καίσαρος περὶ τὸν Ἱππόδρομον, Ἀντώνιος ἐπεξελθὼν ἠγωνίσατο λαμπρῶς». Σαφέστερον δὲ ὁ Ἰώσηπος (Δ' Μακκ. 11) «τῶν δὲ Ἰουδαίων ἐπὶ τὴν Σχεδίαν ἀχθέντων, καὶ τοῦ παράπλου περατωθέντος καθὼς ἦν δεδογματισμένον τῷ βασιλεῖ, προσέταξεν αὐτοὺς ἐν τῷ *πρὸ τῆς πόλεως* ἱπποδρόμῳ παρεμβαλεῖν, ἀπλέτῳ καθεστῶτι περιμέτρῳ καὶ πρὸς παραδειγματισμὸν ἄγαν εὐκαιροτάτῳ καθεστῶτι πᾶσι τῆς καταπορευομένοις εἰς τὴν πόλιν, καὶ τοῖς ἐκ τούτων εἰς τὴν χώραν στελλομένοις πρὸς ἐπιδημίαν». Εἰς τὴν Χάδαραν, κοιλάδα ὁμαλὴν καὶ κυκλικὴν περιθεομένην ὑπὸ ὑψωμάτων ἐλαφρῶν σήμερον, τοποθετεῖ ὁ ἐλ Φαλάκη τὸ ἀμφιθέατρον καὶ τὸ στάδιον τῆς Νικοπόλεως, τὰ ὁποῖα ὁ Στράβων θέτει ἐντὸς τῆς πολὺ βορειανατολικώτερον κειμένης Νικοπόλεως, ὁ δὲ Οἰκονομόπουλος εἰς τὴν πρὸς Β. τοῦ σιδηροδρομικοῦ Σταθμοῦ Βουλκελῆ ἀμφιθεατρικὴν μικρὰν κοιλάδα. Ἡ λέξις Χάδαρα σημαίνει τόπον συναθροίσεως ἀραβιστί, καὶ ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Οἰκονομόπουλος, ἐπὶ Ἀράβων τὰ ἀμφιθέατρα καὶ τὰ στάδια εἶχον παύσει λειτουργοῦντα, ὁ δὲ λαὸς συνέρρεεν εἰς τὰς ἱπποδρομίας ὅπου ἠγωνίζοντο ἀθληταί.

Στρατόπεδον τοῦ Ἰ. Καίσαρος.— Μεταξὺ τῆς συνοικίας τοῦ Βρουχίου καὶ τοῦ Ἱπποδρόμου ἐξετείνετο λεκάνη, σκεπασμένη ἄλλοτε μὲ πλουσίαν βλάστησιν. Εἰς τὴν ἐδαφικὴν αὐτὴν ταπείνωσιν ἐγκατέστησε τὸ στρατόπεδόν του ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, ὅταν ἐπολιορκήθη εἰς τὴν πόλιν. Ἐπικρατεῖ ἡ πλάνη καθ' ἣν τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἔκειτο μακρύτερα ἀπὸ τὸν τάφον τοῦ Σίδι Γκάμπερ, ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου σήμερον εἶναι τὸ ἀνάκτορον τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ μεταβληθὲν εἰς ἀγγλικὸν στρατῶνα. Ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἄλλοτε φρούριον, εἶδος ὠχυρωμένου στρατοπέδου, ἔργον αὐτοκράτορος Ρωμαίου, πιθανῶς τοῦ Α' αἰῶνος μ. Χ., ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς Νικοπόλεως, ἥτις κατεῖχε τότε μετὰ τῆς νεκροπόλεώς της ὅλην τὴν σημερινὴν ἔκτασιν τοῦ Ράμλεχ. Τὰ κείμενα μᾶς διδάσκουν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ τούτου. Εἰς τὸν «πόλεμον Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀφρικῆς», ὡς καὶ παρὰ Α. Ἰρτίῳ, ἀναγινώσκομεν: «....Ὅταν ἔφθασεν ὁ Καῖσαρ, κατέλυσεν εἰς τὸ τμῆμα ἑνὸς ἀνακτόρου συγκοινωνοῦντος πρὸς θέατρον, τὸ ὁποῖον ἐδέσποζεν ὡς ἀκρόπολις τοῦ λιμένος. Ὁ Καῖσαρ διὰ νὰ μὴ ἐξαναγκασθῇ εἰς πόλεμον, παρὰ τὴν θέλησίν του, κατέλαβε πολλὰς θέσεις, τὰς ὁποίας ὠχύρωσε τὴν νύκτα καὶ ηὔξανε καθ' ἑκάστην τὰς ὀχυρώσεις του διὰ νέων ἔργων» ....«Δι' ὀρυγμάτων τὰ ὁποῖα ἤνοιξεν εἰς ἃς οἰκίας κατέλαβεν εἰς τὸ μέρος του, ἐχρήμνισε τὰς γειτονικὰς οἰκίας καὶ ὅλα τὰ οἰκήματα τὰ ὁποῖα κατέρριπτεν ἢ κατελάμβανεν ἐχρησίμευον νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν γραμμὴν τῆς ἀμύνης του». Ἐκ τῶν χωρίων τούτων γίνεται σαφὲς ὅτι ἡ θέσις τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἐν τῇ πόλει ἦτο ἐπὶ τοῦ λιμένος εἰς ἀνάκτορον συνεχόμενον πρὸς τὸ θέατρον. «....Ὁ Καῖσαρ κατέλαβε κατ' ἀρχὰς τὸν Φάρον διὰ στρατευμάτων του, καὶ βέβαιος οὗτος ὅτι δύναται νὰ λαμβάνῃ ζωοτροφίας καὶ ἐνισχύσεις διὰ θαλάσσης, κατέβαλε πᾶσαν φροντίδα νὰ προελάσῃ τὰ ἀμυντικά του ἔργα, ὥστε νὰ ἀπομονώσῃ ἀπὸ τῆς λοιπῆς πόλεως τὸ μέρος τὸ χωριζόμενον ἀπ' αὐτῆς δι' ἑνὸς ἕλους. Ὁ σκοπὸς του ἦτο, ἐνεργῶν οὕτω, νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ μεταβιβάζῃ εὐχερέστερον τὰς διαταγάς του εἰς τὸν στρατόν του, νὰ διευθύνῃ τὰς ἐπιθέσεις του διὰ ἑνιαίου ἀρχηγείου, καὶ νὰ ἐνισχύῃ οἱονδήποτε τμῆμα τοῦ στρατοῦ του ἐπιέζετο, ἢ νὰ ἐνισχύεται ὁ ἴδιος, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τῆς πόλεως, ἐν περιπτώσει ἀνάγκης. Τὸ μεγαλύτερον του ὅμως πλεονέκτημα ἦτο ὅτι τὸ ἕλος αὐτὸ τῷ ἐπρομήθευεν ὕδωρ καὶ φορβὴν ἄφθονον». Τὸ περὶ οὗ πρόκειται ἕλος κατεῖχε φυσικὰ τὸ ταπεινότερον σημεῖον τῆς πόλεως, ἀρδευόμενον ὑπὸ τῶν διεισδύσεων τῆς διώρυγος κατὰ τὴν πλήμμυραν τοῦ Νείλου, ὅπου τὸ ὕδωρ ἐλίμναζε κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος, ἤτοι ὅταν ὁ ποταμὸς ἦτο ταπεινός. Τὸ μόνον λοιπὸν μέρος τὸ ἀνταποκρινόμενον εἰς τὰς συνθήκας ταύτας εἶναι ἡ ταπείνωσις ἡ σημειουμένη σήμερον ἀπὸ τὴν τάφρον τοῦ Σάτμπι, ἡ ὁποία ὑφίσταται ἀκόμη τὰς κυμάνσεις τῆς ἐπιπολῆς τοῦ Νείλου. Τμῆμα

Digitized by Google

τοῦ στρατοῦ τοῦ Καίσαρος ἐξετείνετο πρὸς τὰ ΒΔ μέχρι τοῦ Πτολεμαϊκοῦ Γυμνασίου. Τὸ λοιπὸν κατεῖχεν ὅλην τὴν ἀντίθετον πλευράν, συναντῶν τὸ πρῶτον εἰς τὴν ῥίζαν τῆς Λοχιάδος ἄκρας. Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον, ἡ συνοικία τῶν ἀνακτόρων, ἡ ὁποία καὶ ἔγινε τὸ κύριον θέατρον τῆς πάλης, ὠχυρώθη καὶ ἐχωρίσθη ἀπὸ τὸ λοιπὸν τῆς πόλεως διατηρηθεῖσα οὕτω μέχρι τοῦ 274, ὅτε κατεστράφη τελείως.

Ἔξω τῶν τειχῶν καὶ κατὰ τὰ ΝΑ τῆς πόλεως, ὅπου σήμερον ἡ πλατεῖα Μπαποὺρ ἐλ Μόγιε, ἤτοι ἡ κεντρικὴ ἐγκατάστασις τῆς Ἑταιρίας τῶν Ὑδάτων, καὶ ἡ ἐλ Χάδρα λεγομένη περιοχή, ἔκειτο τὸ ὡραῖον καὶ ἁμαρτωλὸν προάστειον *Ἐλευσίς*, περὶ οὗ λέγει ὁ Στράβων: «Ἐν δεξιᾷ ἐξιόντι τῆς κανωβικῆς πύλης ἡ διῶρυξ ἐστὶν ἡ ἄγουσα πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν Ἐλευσῖνα. Ἔστι δὲ αὕτη κατοικία πλησίον τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Νικοπόλεως ἐπ' αὐτῇ τῇ διώρυγι κειμένη, διαίτας ἔχουσα καὶ ἀπόψεις τοῖς καπυρίζειν βουλομένοις καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξί, ἀρχή τις κανωβισμοῦ καὶ τῆς ἐκεῖ λαμυρίας». Τερπνὸν καὶ κατάφυτον τὸ μέρος, ἦτο διεσκευασμένον πρὸς ἐρωτικὰς συναντήσεις καὶ πολυθόρυβον ἀμεριμνησίαν. Ὁ ἐλ Φαλάκη εὗρεν ἐκεῖ πλήθη λειψάνων οἰκοδομικῶν. Ἐκεῖ δ' ὅπου σήμερον εἶναι ἡ Βίρκετ ἐλ Χάδρα, μικρά τις λίμνη, ἔκειτο ὁ ναὸς τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης 180 μ. μήκους καὶ πλάτους 120 μ. ὅλος ἐκ γρανίτου, οὗτινος πλήθη συντριμμάτων σῴζονται ἀκόμη ἐπὶ τόπου. Μεταξὺ αὐτῶν εὑρέθησαν καὶ δύο μαρμάρινοι κολοσσοὶ τοῦ Ἀντωνίου ὡς Ὀσίριδος καὶ τῆς Κλεοπάτρας ὡς Ἴσιδος. Τὸ σημερινὸν Ράμλεχ, τὸ ἀριστοκρατικὸν σήμερον προάστειον, ἦτο τοιοῦτο καὶ ἐπὶ Ρωμαίων. Ἀπεῖχε, κατὰ Στράβωνα, 30 στάδια ἀπὸ τῶν ΒΑ τειχῶν καὶ ἔκειτο ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Πρῶτος συνῴκισεν αὐτὸ ὁ Ἰ. Καῖσαρ ἐκεῖθεν τοῦ ρωμαϊκοῦ του στρατοπέδου, τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον φέρει τὸ ὄνομα Campo Cesare, καὶ τὸ ὠνόμασεν *Ἰουλιούπολιν*. Ἔπειτα δὲ ἐκάλλυνε καὶ ἐπεξέτεινεν αὐτὸ ὁ Ὀκτάβιος, μετονομάσας εἰς *Νικόπολιν* πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐκεῖ που νίκης του κατὰ τοῦ Ἀντωνίου. Εἶχε ναοὺς καὶ κέντρα διασκεδάσεων ἀμφιθέατρον καὶ στάδιον, ὅπου συνέρρεον οἱ πλούσιοι. Καὶ οὕτως ἐγκατελείφθησαν τὰ ἐν Ρακώτιδι ἱερὰ διὰ τὸν ἰθαγενῆ ὄχλον. Εἰς τὴν Νικόπολιν ἐτελοῦντο καὶ οἱ πενταετηρικοὶ μεγάλοι ἀγῶνες, εἰς τοὺς ὁποίους συνέρρεον παμπληθεὶ οἱ Ἀλεξανδρεῖς καὶ οἱ ἐν τῇ πόλει παρεπιδημοῦντες, διατηρηθέντες μέχρι τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως.

Τὸ Ζεφύριον.—Πέραν τῆς Νικοπόλεως προεῖχε τὸ ἀκρωτήριον *Ζεφύριον*, ἐφ' οὗ ὁ Φιλάδελφος ἔκτισε ναὸν εἰς τὴν τεθεωμένην ἀδελφὴν καὶ σύζυγόν του Ἀρσινόην, ἀφιερωθεῖσαν πρὸς τὴν Ἀφροδίτην. Ὁ Στράβων ὁρίζει τὴν θέσιν λέγων: «Μετὰ τὴν Νικόπολιν τὸ Ζεφύριον, ἄκρα ναΐσκον ἔχουσα Ἀφροδίτης Ἀρσινόης». Δύο ἐπιγράμματα τοῦ Ποσειδίππου (Anthol. gr. τόμ. Β' ἀρ. 67 καὶ *H. Weil* Monuments πάπυρος Διδὼ ἐν Bul. Sté Encour. ét. gr. en France, 1879 σ. 39. ἀρ. 8 *Ἀθην* Δειπν. Ζ' 3-8) δεικνύουν ὅτι ἡ Ζεφυρῖτις αὕτη Ἀρσινόη ἐθεωρεῖτο ἐνάλιος θεὰ καὶ σώτειρα εὐπλοΐας. Ἰδοὺ τὸ ἕτερον τῶν ἐπιγραμμάτων τούτων:

Μέσσον ἐγὼ Φαρίης ἀκτῆς στόματός τε Κανώπου
Ἐμ περιφαινομένῳ κύματι χῶρον ἔχω
τῆσδε πολυρρήνου Λιβύης ἀνεμώδεα χηλὴν
τὴν ἀνατεινομένην εἰς Ἰταλὸν Ζέφυρον
ἔνθα με Καλλικράτης ἱδρύσατο καὶ βασιλίσσης
ἱερὸν Ἀρσινόης Κύπριδος ὠνόμασεν.
Ἀλλ' ἐπὶ τὴν Ζεφυρῖτιν ἀκουσομένην Ἀφροδίτην
Ἑλλήνων ἁγναὶ βαίνετε θυγατέρες,
Οἵ θ' ἁλὸς ἐργάται ἄνδρες· ὁ γὰρ ναύαρχος ἔτευξεν
τοῦθ' ἱερὸν παντὸς κύματος εὐλίμενον.

Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ἐκτὸς τοῦ ναοῦ ὑπῆρχε καὶ ὀρυκτὸς λιμὴν μετὰ βραχιόνων ὡς καταφύγιον τῶν πλωϊζομένων εἰς τὴν ἀλίμενον αὐτὴν ἀκτήν. Καὶ τὸ ἕτερον ἐπίγραμμα τὰ αὐτὰ περίπου λέγει.

Αἱ νεκροπόλεις.— Ἀξιόλογοι τοπογραφικῶς καὶ ἀρχαιολογικῶς εἶναι αἱ δύο νεκροπόλεις, ἡ *παλαιὰ* καὶ *μεγάλη* λεγομένη καὶ ἡ *μικρὰ* ἢ *νεωτέρα*. Ἡ παλαιὰ ἔκειτο ΝΔ τῆς πόλεως ἔξω τῶν δυτικῶν τειχῶν μεταξὺ Μαριοὺτ καὶ θαλάσσης. Ἦτο δὲ κατὰ τὴν φαραωνικὴν συνήθειαν πόλις ταριχευτῶν, οἵτινες δὲν συνεγρῶντο μὲ τοὺς ἀστούς, ἀπαράλλακτα ὅπως αἱ ἐκεῖθεν τοῦ Νείλου Θῆβαι καὶ ἡ πρὸς τὴν Λιβυκὴν ἔρημον Μέμφις ἀπετέλουν ἴδιον συνοικισμόν. Κῆποι καὶ ἄλση καὶ ταφαὶ κατεῖχον μεγάλην ἔκτασιν. Οἱ δὲ βιομήχανοι τοῦ θανάτου, εἶχον ἐκεῖ τὰ ἐργαστήριά των, τὰς κατοικίας των, καὶ ταυτοχρόνως τὰ ἄντρα τῆς νεκρομαντείας καὶ τὰς ἀποθήκας τῶν ἐπὶ πιστώσει ταριχευομένων πτωχῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὴν ἐρημίαν τῶν μερῶν ἐφρούρει ἡ δεισιδαιμονία, δι' αὐτὸ ἐγένοντο αἱ νεκροπόλεις τὰ πρῶτα ἄσυλα τῶν Χριστιανῶν, οἱ «*τόποι*», ὅπως τὰ ὀνομάζει ὁ Μ. Ἀθανάσιος. Ἐπὶ Ρωμαίων καὶ ἰδίως ἐπὶ Βυζαντινῶν, ὁπότε ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ σύστασις τῆς πόλεως μετεβλήθη οὐσιωδῶς, ἐγκατελείφθησαν αἱ ἐκεῖ ταφαί, τοὐλάχιστον τῶν ξένων καὶ τῶν Χριστιανῶν. Ἐπὶ τῶν πρώτων ἀραβικῶν χρόνων, ἀναφέρεται τὸ μέρος αὐτὸ ἀραβιστὶ «*Νέκυτα*» ἐκ τῆς ἑλληνικῆς νέκυς (=νεκρὸς) καὶ ἡ κατόπιν ἐπικρατήσασα ὀνομασία *Γκαμπάρι* δηλοῖ νεκρόπολιν. Πράγματι ὅταν τὸν Θ' αἰῶνα ὁ Ἀχμὲτ Ἔμπν Τουλοὺν περιετείχισε τὴν τότε Ἀλεξάνδρειαν, τὸ τεῖχός του ἔφθανεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρχαίας νεκροπόλεως καὶ ἡ ἐκεῖ πύλη Μπὰμπ ἐλ Γκαμπάρι ὠνομάσθη ἐκ τούτου. Ἔκειτο παρὰ τὸ σημερινὸν Μίνετ ἐλ Μπάσσαλ. Ἐνώπιον τῆς πύλης ταύτης ἐτραυματίσθη ὁ Κλέμπερ. Ὁ δὲ Μακρίζη ἀναφέρει Ἄραβα συγγραφέα τοῦ Θ' αἰῶνος, ὅστις εἶδεν εἰς τὴν πύλην ἐκείνην ἀναρτηθεῖσαν τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀρχιτέκτονος αὐτῆς. Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης μέχρι Μὲξ οἱ λατόμοι ἀνώρυξαν καὶ ἐξηφάνισαν ἀπειρίαν τάφων. Ἡ ταρίχευσις τῶν νεκρῶν ἀπέμεινεν εἰς τὴν παλαιὰν νεκρόπολιν μέχρι τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ. Ἡ μικρὰ νεκρόπολις ἔκειτο τοὐναντίον πρὸς Α. τῆς πόλεως μεταξὺ τοῦ σημερινοῦ Σίδι Γάμπερ, τάφου δικαίου τινὸς Μουσουλμάνου, καὶ τῆς θαλάσσης. Ἐκ τῶν ἐκεῖ εὑρεθεισῶν ἀπειροπληθῶν νεκρικῶν ἐπιγραφῶν καὶ παραστάσεων, ἐλάχισται ἦσαν μακεδονικαί. Αἱ πλεῖσται ἦσαν χριστιανικαί, ἰουδαϊκαί, ρωμαϊκαί, μελετηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Νερούτσου.

Πλὴν τῶν νεκροπόλεων τούτων πολλαχοῦ τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων εὑρίσκομεν τάφους μεμονωμένους, ἢ κοινοτάφια οἰκογενειακὰ ἢ συντεχνικά. Γενικῶς ὅμως πάντα ταῦτα ἠμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν εἰς δύο ὁμοταξίας, τὰ ὑπαίθρια καὶ τὰ ὑπόγεια. Τὰ πρῶτα συνίστανται εἰς ζώνην γῆς γεμάτην ἀπὸ λάκκους ἐπιπολαίους εἰς τὸ ἔδαφος, ἐφ' ὧν ὑψοῦτο ἵδρυμα λίθινον ἢ λόφωμα ἐκ χώματος καὶ ἄμμου. Στήλη ἐζωγραφημένη ἢ γλυμμένη, συχνὰ καὶ ἐνεπίγραφος, ἐπιτρέπει νὰ ταυτίσωμεν τὸν νεκρόν. Τὰ ὑπόγεια, ὅπως τοῦ Κὼμ ἐλ Σουγκάφα, ἀποτελοῦνται ἀπὸ σειρὰν διαδρόμων, θαλάμων, θηκῶν, ὠρυγμένων εἰς τὸν βράχον. Τὸ σχέδιόν των ἦτο συχνὰ πολύπλοκον, διότι εἶχον δύο καὶ τρεῖς ὀρόφους, ἐπειδὴ ὁ τάφος δυνατὸν νὰ ἦτο οἰκογενειακός, δυνατὸν ν' ἀνῆκεν εἰς συντεχνίαν. Ὁ οἶκος τῶν νεκρῶν ἀναπαρίστα εἰς τὴν τεκτονικήν του οἰκονομίαν τὸν οἶκον τῶν ζώντων. Πρότυπον τοιούτου τάφου εἶναι τὸ ὑπόγειον τοῦ Σάτμπυ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν τύχην τοῦ πτώματος, οἱ ἰθαγενεῖς ἐπέμειναν εἰς τὴν ταρίχευσιν, ἐνῷ οἱ ξένοι καὶ οἱ Ἕλληνες ἄλλοτε ἔθαπτον αὐτὸ ἁπλῶς, ἄλλοτε τὸ ἀπετέφρωνον. Οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τοῦ Θεοδοσίου ἔπαυσαν νὰ ταριχεύουν τοὺς νεκρούς των. Ἰδίως ἐπολέμησε τὴν ταρίχευσιν ὁ Ἁγ. Ἀντώνιος. Ἀλλ' εἴτε ταριχευμένος εἴτε ὄχι, ὁ νεκρὸς ἐτίθετο εἰς λάκκον ὕπαιθρον, εἴτε νεκρικὴν θήκην πηλίνην ἢ πετρίνην, εἴτε καὶ σαρκοφάγον ἐκ γρανίτου, μολύβδου ἢ ξύλου, εἴτε εἰς ὄρυγμα ὁριζόντιον ἐν τῷ βράχῳ.

Τοιαῦτα ὀρύγματα (loculi) ἀπαντῶσι πολλὰ κατὰ σειρὰν καὶ εἰς ἀλλεπαλλήλους σειράς, ἐπὶ δὲ τῆς πλακὸς ἡ ὁποία ἔκλειε τὸ ὄρυγμα ἐζωγραφεῖτο δι' ἐρυθρᾶς, μαύρης ἢ κυανῆς χρωστικῆς οὐσίας μία θύρα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ ἢ ἁπλῶς ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή. Τῶν καιομένων νεκρῶν τὴν τέφραν ἔθετον εἰς ὑδρίαν ἔχουσαν συνήθως τρεῖς λαβὰς καὶ ὕψος 0μ. 40 ἐκ πέτρας ἢ μαρμάρου ἢ ἀλαβάστρου, πολλάκις χαριέντως κοσμημένην καὶ τιθεμένην εἰς κρύπτην ἐπὶ τούτῳ ὠρυγμένην.

Πέραν τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοπέδου πρὸς τὸ σημερινὸν νεκροταφεῖον τοῦ *Σίδι Γκάμπερ* καὶ δυτικώτερον ἕως τὸν σταθμὸν τοῦ *Σπόρτιγκ Κλέμπ*, ἐξετείνετο τὸ νεκροταφεῖον τῶν Ρωμαίων στρατιωτικῶν. Τὸ τζαμίον τοῦ Σίδι Γκάμπερ εἶναι κτισμένον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ναοῦ ἀρχαίου, τοῦ ὁποίου εἰς τὰ 1888 ἐφαίνοντο τὰ θεμέλια καὶ πολλοὶ κίονες ἀνεστραμμένοι καὶ συντριμμένοι ἀπὸ ἐρυθρὸν γρανίτην. Εἰς δὲ τὴν παραλίαν, κατέναντι τοῦ θερέτρου τῶν Ἰησουϊτῶν, φαίνονται τὰ ἐρείπια τάφου πτολεμαϊκοῦ μὲ πολυχρώμους γραφὰς εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἡ κόσμησις αὕτη ὁμοία πρὸς τὴν τῶν κατακομβῶν τοῦ Ἀνφούσι καὶ τοῦ Βαρδιάν, ὑπενθυμίζει τὰς τοιχογραφίας τῆς Πομπηΐας αἱ ὁποῖαι πιθανώτατα εἶναι ἀλεξανδρινὸν δίδαγμα (*H. Thiersch* Zwei antike grabaulage bei Alexandrien).

Κατὰ μῆκος τῶν ὑψωμάτων τῆς σημερινῆς *Ἰβραημίας* δὲν ὑπῆρξαν πυκνοὶ συνοικισμοί, ἀλλ' ἐπαύλεις (*Ἐλευσὶς ἡ ἐπὶ θάλασσαν*) καὶ ὅμιλος τάφων τῶν τελευταίων πτολεμαϊκῶν χρόνων. Ἐκεῖ κατὰ τὸν Νερούτσον ἀνεκαλύφθη εἰς τὰ 1880 τάφος θολωτὸς μὲ πολλὰς σειρὰς θηκῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων εὑρέθησαν ὑδρίαι τεφροδόχοι πολλῶν μισθοφόρων τῶν Λαγιδῶν, καθὼς καὶ τῶν «*θεωρῶν*», ἤτοι ἀντιπροσώπων διαφόρων ἑλληνίδων πόλεων εἰς θρησκευτικὰς τελετὰς τῆς Ἀλεξανδρείας. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀπόκεινται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας. Δυτικῶς τοῦ λεγομένου «*Στρατοπέδου τοῦ Καίσαρος*», μεταξὺ τῆς γραμμῆς τοῦ τρὰμ καὶ τῶν λουτρῶν τοῦ Σάτμπυ, ἐκτείνεται ἡ ἀρχαιοτέρα ἑλληνικὴ νεκρόπολις τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἀπὸ τοῦ 1904 ἡ ἀρχαιολογικὴ ὑπηρεσία ἐξηρεύνησεν ἐπιμελῶς ὅ,τι ἀφῆκαν οἱ λατόμοι. Δύο ἢ τρεῖς ὑπόγειοι τάφοι διατηροῦντες ἴχνη ἑλληνικοῦ προπυλαίου εἶναι ἀξιοθέατοι, περιέχουν σαρκοφάγους καὶ πολυχρώμους ἐπιγραφάς. Οἱ ἐκεῖ ὑπαίθριοι τάφοι εἶναι γενικῶς, ὡς εἴπομεν, λάκκοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑψοῦτο πυραμὶς κλιμακωτή, φέρουσα εἰς τὴν κορυφὴν στήλην ζωγραφημένην ἢ ἀνάγλυφον. Ἡ νεκρόπολις ἀρχίζει ἀπὸ τὴν παραλίαν (*Breccia*, La Necropoli di Sciatbi Le Caire 1913).

Αἱ κατακόμβαι τοῦ Κὼμ ἐλ Σουγκάφα κεῖνται πλησίον τοῦ Σαραπείου εἰς τὸ προάστειον *Καρμούζ*. Τριόροφον ὄρυγμα ἐντὸς τοῦ βράχου εἶναι ἀξιόλογον διὰ τὸ πολύπλοκον καὶ εὐφυὲς τοῦ τεκτονικοῦ του σχεδίου, τὸ μέγεθός του καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ἐσωτερικῆς του κοσμήσεως. Ἀνεκαλύφθη τυχαίως εἰς τὰ 1892. Ἀπαλλαγεῖσαι ἀπὸ τὰ ὑπερκείμενα χώματα καὶ ἀσφαλτωθεῖσαι ἔξωθεν διὰ τὰς βροχάς, εἶναι ἐσωτερικῶς ἠλεκτροφώτιστοι. Ὁ κατώτατος ὄροφος εἶναι πλημμυρισμένος καὶ δὲν κατωρθώθη ν' ἀπαλλαγῇ τῶν ὑδάτων. Φαίνεται ὅτι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὑπῆρχε καὶ τέταρτος ὄροφος κλείων τὴν εἴσοδον. Ἀπὸ τῆς εἰσόδου κλῖμαξ κοχλιώδης φέρει εἰς τοὺς θαλάμους τοῦ πρώτου ὀρόφου. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εἶναι δύο ἡμικυκλικαὶ κόγχαι μὲ κάθισμα (μεξούλαν) πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀνάγλυφον ὄστρακον (κτενι) πρὸς τὰ ἄνω. Τὸ κόσμημα αὐτὸ ἐπαναλαμβανόμενον καὶ εἰς τὴν στέγην τῆς κλίμακος, ἥτις ὁδηγεῖ εἰς τὸν δεύτερον ὄροφον, εἶναι ἄγνωστον εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν τέχνην, ἐνῷ τοὐναντίον συχνότατα ἀπαντᾷ εἰς τὰ μεταλλικὰ βιοτεχνήματα τῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς. Ἐπὶ Ρωμαίων οἱ Αἰγύπτιοι ἀρχιτέκτονες ἔδειξαν πολλὴν προτίμησιν. Ἡ κλῖμαξ ἐχρησίμευε μόνον διὰ τοὺς ζῶντας, διότι οἱ νεκροὶ κατεβιβάζοντο διὰ σχοινίων ἀπὸ τὰ πρὸς φωτισμὸν καὶ ἀερισμὸν φρέατα, κατόπιν δι' ἀνοιγμάτων μεγάλων τῶν τοιχωμάτων καὶ κατόπιν ἐφέροντο εἰς τοὺς θαλάμους τῶν κατωτέρων ὀρόφων. Ἡ κλῖμαξ φέρει εἰς πλατύβαθμον (Palier) καὶ ἐκεῖθεν εἰσερχόμεθα εἰς κυκλικὸν θάλαμον εἰς τὸ μέσον τοῦ ὁποίου ὑπάρχει φρέαρ καλυπτόμενον ἀπὸ εἶδος περιπτέρου μὲ θόλον. Ἀποτελεῖται ἀπὸ χαμηλὸν κυκλικὸν τοίχωμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζονται ὀκτὼ τετράγωνοι κίονες φθάνοντες εἰς τὸν θόλον τοῦ θαλάμου. Εἰς τὸ βάθος τοῦ φρέατος ἀνευρέθησαν πέντε μαρμάριναι κεφαλαὶ ἀποκείμεναι εἰς τὸ Μουσεῖον. Ἐπὶ τόπου ἐτέθησαν γύψινα ἀντίτυπα. Πέριξ ἐπὶ τῶν παρειῶν τῶν κυκλικῶν τούτων θαλάμων ἀνοίγουν δωμάτια μετὰ σαρκοφάγων, θῆκαι νεκρικαὶ καὶ κρύπται μὲ τεφροδόχους ὑδρίας. Τὰ μικρὰ κοιλώματα τῶν παρειῶν ἐχρησίμευσαν πρὸς ἀπόθεσιν φωτιστικῶν λυχνιῶν, τῶν ὁποίων ἡ αἰθάλη ἀφῆκεν ἴχνη ἐμφανῆ. Ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν, εἶναι τὸ νεκρικὸν τρικλίνιον, δηλ. ἡ αἴθουσα εἰς τὴν ὁποίαν συνήρχοντο οἱ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ διὰ τὸ ἐπιμνημόσυνον δεῖπνον κατὰ τὰς τεταγμένας ἡμέρας. Τετράγωνος, 9 μ. πλευρᾶς, εἶναι λαξευμένη εἰς τὸν βράχον μὲ τοὺς στυλοβάτας οἱ ὁποῖοι στηρίζουν τὴν ὀροφὴν καὶ τὰς τρεῖς πέριξ κλίνας καὶ διατηρεῖ τὴν ἀρχικήν της ὄψιν. Ἡ τράπεζα πιθανῶς ἐκ ξύλου θὰ ἐτίθετο εἰς τὸ μέσον, ἐπὶ δὲ τῶν κλινῶν ἐτίθεντο προσκεφάλαια κατὰ τὰς συναθροίσεις. Ἐξερχόμενοι τοῦ τρικλίνου κατερχόμεθα διὰ τῆς κλίμακος εἰς τὸν δεύτερον ὄροφον.

Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἡ θέα εἶναι γραφικὴ καὶ διαφωτιστικὴ τῆς μίξεως τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς τέχνης. Ὁ θόλος τῆς ἐπισήμου ταύτης κλιμακος κοσμεῖται ἀπὸ μέγα ἀνάγλυφον ὄστρακον ἀκτινωτόν. Χαμηλότερον ἡ κλῖμαξ ἐκ 15 βαθμίδων διχάζεται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μεγάλης κόγχης ἐν σχήματι ὀστράκου, ὑπενθυμιζούσης τὸ κιβώτιον τοῦ ὑποβολέως εἰς τὸ θέατρον. Τὸ κιβώτιον αὐτὸ σκεπάζει ἄλλην κλίμακα πλημμυρισμένην, ἡ ὁποία φέρει εἰς τὸν τρίτον πρὸς τὰ κάτω ὄροφον. Ὅταν φθάσωμεν κάτω, εὑρισκόμεθα κατέναντι τοῦ προθαλάμου τοῦ κυρίου νεκρικοῦ ναϊδίου. Τὴν πρόσοψίν του βαστάζουν δύο αἰγυπτιακοὶ κίονες, παριστῶντες δέσμην παπύρων καὶ μὲ κιονόκρανα ἠνθισμένα. Εἰς τὰς δεξιὰ πλευρὰς εἶναι κατὰ τὰς γωνίας δύο κίονες αἰγυπτιακοὶ μὲ κιονόκρανα εἰς τὰ ὁποῖα οἱ πάπυροι εἶναι ἀνακατωμένοι μὲ φύλλα ἀκάνθης. Κίονες καὶ κιονόκρανα βαστάζουν κορωνίδα κοσμημένην μὲ πτερωτὸν ἡλιακὸν δίσκον, μὲ τοὺς οὐραίους μέσῳ δύο ἱεράκων, καὶ μὲ εἶδος διαζώματος ὀδοντωτοῦ. Ὑπεράνω τῆς κορωνίδος εἶναι ἀέτωμα μὲ πολὺ πλατυσμένον θόλον καὶ κεκοσμημένον μὲ ἁπλοῦν ἡλιακὸν δίσκον. Εἰς τὰς πλαγίας πλευρὰς τοῦ προδόμου βλέπομεν δύο κόγχας μιμουμένας τὰς αἰγυπτιακὰς θύρας, ὅπου εὑρίσκονται ἀκόμη ἐπὶ τόπου δύο ἀγάλματα ἀπὸ λευκὴν πέτραν, τὸ ἓν γυναικὸς πρὸς ἀριστερά, τὸ ἄλλο ἀνδρὸς δεξιά. Ὁ τύπος των πολὺ ὀλίγον εἶναι αἰγυπτιακός, ἡ ἐμφάνισις ὅμως εἶναι αἰγυπτιακῆς τέχνης. Κατὰ τὸν Bissing ἡ τεκτονικὴ καὶ τεχνική του σύλληψις καὶ ἐκτέλεσις ἀνάγει τὸ ἔργον εἰς τὴν μεταξὺ Βεσπασιανοῦ καὶ Ἀδριανοῦ ἐποχήν. Θύρα μετὰ κορωνίδος κοσμημένης διὰ πτερωτοῦ ἡλιακοῦ δίσκου καὶ διαζώματος ἐξ οὐραίων, ἀνοίγει εἰς τὸ βάθος τοῦ προδόμου. Τὸ διάζωμα τοῦτο εἶναι συνηθέστατον εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν τεκτονικὴν τῆς παρακμῆς. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἐπὶ βάθρων σχήματος αἰγυπτιακοῦ ναοῦ εἶναι γλυμμένοι ἐν ἀναγλύφῳ δύο μεγάλοι ὄφεις, ἢ δράκοντες πωγωνοφόροι, φέροντες τὸ διπλοῦν στέμμα (Ψέντ)

Digitized by Google

καὶ ἔχοντες παρὰ τὸ πλευρόν των τὸ κηρύκειον, σύμβολον τοῦ Ἑρμοῦ, καὶ τὸν θύρσον, σύμβολον τοῦ Βάκχου. Οἱ ὄφεις οὗτοι εἶναι ὄχι μόνον ἀγαθοδαίμονες ἀλλὰ καὶ ἱεροὶ ὄφεις τοῦ Ὀσίριδος καὶ τοῦ Διονύσου, θεῶν τῶν νεκρῶν καὶ τοῦ ψυχοπομποῦ Ἑρμοῦ.

Ὕπερθεν τῶν δρακόντων βλέπομεν ἀσπίδας μετὰ κεφαλῆς Γοργόνος ἐξεχούσης ἀπὸ αἰγίδος. Πιθανῶς τὸ τρομακτικὸν αὐτὸ σύμβολον νὰ ἐσκόπει τὸν ἐκφοβισμὸν τῶν ἱεροσύλων καὶ τῶν βλασφημων. Ἡ αἴθουσα περιέχει τρεῖς νεκρικὰς κόγχας κατὰ τὰς τρεῖς πλευράς. Ἑκάστη περιέχει ἕνα σαρκοφάγον λαξευμένον ὅπως καὶ τὸ κάλυμμά της εἰς τὸν ἀμμώδη βράχον. Ἡ τοῦ βάθους διαφέρει τῶν ἄλλων κατὰ τὴν κόσμησιν. Εἰς τὴν πρόσθιαν ὄψιν εἶναι πλόκαμος ἀνθέων καὶ ὑπὲρ τούτου γυνὴ κεκλιμένη, πιθανῶς ἡ νεκρά. Εἰς τοὺς κρατοῦντας τὸν πλόκαμον κρίκους κρέμανται δύο προσωπίδες, Σιληνοῦ δεξιᾷ καὶ Μεδούσης ἀριστερᾷ. Τοῦ καλύμματος ἡ προσθία ὄψις κοσμεῖται μὲ ἀνάγλυφον ὁριζόντιον πλόκαμον ἀπὸ δύο φύλλα καὶ καρποὺς ἐλαίας καὶ κισσοῦ. Αἱ σαρκοφάγοι τῶν δύο ἄλλων κογχῶν εἶναι ὅμοιαι πρὸς ἀλλήλας. Εἰς τὴν προσθίαν ὄψιν πλόκαμοι ἐκ σταφυλῶν περατούμενοι εἰς ταινίας. Κατὰ μέσον κρέμαται ἀπὸ κρίκον κρανίον βοός, ἀριστερὰ δὲ καὶ δεξιὰ ὑπὲρ τὸν πλόκαμον κεφαλαὶ Μεδούσης. Ἡ πρόσθια ὄψις τοῦ καλύμματος κοσμεῖται μὲ ἁπλοῦν μαίανδρον. Κατὰ τὰ ἄκρα φέρει ἀκρωτήρια ἀλλὰ κρυμμένα, διότι ὑπῆρχε φόβος νὰ θραυσθοῦν ἄν τις ἤθελε νὰ ὑπεγείρῃ τὸ κάλυμμα, ἐπειδὴ ἡ πέτρα εἶναι εὔθρυπτος. Ὁ ἀρχιτέκτων ᾠκοδόμησε τὸ πρᾶγμα ὡς ἑξῆς: Εἰς τὸν περιβάλλοντα τὸν θάλαμον διάδρομον ὤρυξεν ἀνοίγματα ἀκριβῶς εἰς τὴν θέσιν τῶν σαρκοφάγων καὶ ἐκεῖθεν ἔγλυψε τὸ χάσμα τούτων. Ὁ νεκρὸς ἐκομίζετο εἰς τὸν θάλαμον διὰ τὰς τελευταίας προσευχάς, μεθ' ὃ κατετίθετο εἰς τὴν σαρκοφάγον διὰ τοῦ ὀρύγματος τοῦ διαδρόμου. Ὑπὲρ τὴν σαρκοφάγον, ἐπὶ τοῦ τοιχώματος εἶναι ἀνάγλυφον κεντρικὸν μετὰ δύο πλαγίων μικρῶν. Αἱ παραστάσεις εἶναι μιμήματα φαραωνικά, διατηροῦντα ἴχνη χρωματισμοῦ. Ὁ τεχνίτης ὅμως δὲν ἐγνώριζε τὸν συμβολισμὸν τῶν στοιχείων τῆς εἰκόνος. Παρίσταται ὁ νεκρὸς Ὄσιρις ἐπὶ κλίνης, ὑπ' αὐτὴν τὰ κανωπικὰ ἀγγεῖα διὰ τὰ σπλάγχνα τῆς μουμίας. Ὄπισθεν τῆς κλίνης ὁ κυνοκέφαλος Ἄνουβις, θεὸς ταριχευτής, εἰς τὴν κεφαλήν της ὁ ἰβιοκέφαλος Θὼθ ὁ γραμματεὺς τῆς ψυχοστασίας, εἰς δὲ τοὺς πόδας της ὁ ἱερακοκέφαλος Ὧρος. Εἰς τὴν δεξιὰν πλαγίαν πλευρὰν τοῦ κουφώματος παρίσταται ἱερεὺς φέρων δύο πτερὰ εἰς τὴν κεφαλήν, δέρμα πάνθηρος εἰς τοὺς ὤμους, προσφέρων κάλυκα λωτοῦ καὶ κύπελλον μετὰ ὑδροχόης εἰς γυναῖκα φέρουσαν φενάκην μετὰ ταινίας καὶ δίσκου ἡλιακοῦ. Μεταξύ των βωμός. Εἰς τὸ ἀριστερὸν τοίχωμα ἱερεὺς ἀναγιγνώσκων ἀπὸ *εἰλητάριον* εὐχὰς ἐνώπιον ἀνδρὸς ὀρθίου. Ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ εἶναι πιθανῶς οἱ νεκροὶ τοῦ μνημείου. Εἰς τὴν κυρίαν ὄψιν τῆς δεξιᾶς κόγχης βλέπομεν πρόσωπον φέρον τὸ διπλοῦν βασιλικὸν στέμμα περὶ δ ραιον καὶ ἐσθῆτα μέχρι γονάτων. Προσφέρει ἐπὶ τοῦ ἐνώπιόν του βωμοῦ εἰς τὸν Ἆπιν, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου ἡ Ἶσις προβάλλουσα προστάτιδας τὰς πτέρυγας της. Ἐπὶ τῆς μικρᾶς πλευρᾶς δεξιὰ δύο πρόσωπα καὶ μεταξύ των βωμός. Τὸ ἓν εἶναι θεὸς κυνοκέφαλος, τὸ δ' ἄλλο ἀνθρωπόμορφος μουμία. Εἰς τὴν ἀριστερὰν μικρὰν πλευρὰν βασιλεὺς κάμνων προσφορὰν εἰς τὸν Ὄσιριν. Ἡ κόσμησις τῆς ἀριστερᾶς κόγχης εἶναι ὁμοία. Εἰς τὴν δεξιὰ γωνίαν τῆς εἰσόδου ὁ Ἄνουβις φέρει ρωμαϊκὰ ὅπλα. Ἑτέρωθεν τῆς εἰσόδου ἐτέθη ὁ Σὲτ-Τυφὼν ἢ Μακέδων, λυκοκέφαλος μὲ τὸ ἄκρον τοῦ σώματος λῆγον εἰς δράκοντα καὶ ὡπλισμένος ὡς Ρωμαῖος. Αἱ θεότητες αὗται εἶναι ἡ συγχώνευσις τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ πανθέου μετὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μνημεῖον αὐτὸ εἶναι μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του. Φαίνεται δὲ ν' ἀνάγεται εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ. ἂν μὴ πρότερον. Ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ νεκρώσιμοι ἱερεῖς ἀπευθύνουν προσευχάς, εἶναι οἱ ἀρχικοὶ κτίτορες τοῦ μνημείου, πιθανώτατα Αἰγύπτιοι. Πάντως ἔρριπτον πρὸς τὰς θρησκομιγεῖς τάσεις, αἵτινες ἀπέβλεπον νὰ συγχωνεύσουν καὶ ἀναμίξουν εἰς ἓν ὅλον ὀργανικὸν τάς τε θρησκευτικὰς δοξασίας καὶ τὰς καλλιτεχνικὰς διατυπώσεις Αἰγυπτίων καὶ Ἑλλήνων.

Ὁ πέριξ κυκλικὸς διάδρομος περιέχει πολλὰς θήκας ὠρυγμένας ἀλλεπαλλήλως εἰς τὰ πλευρά του τῶν ὁποίων πολλαὶ διατηροῦν ἀκόμη τὰς πλάκας δι' ὧν σκεπάζονται μὲ τὰς μαύρας ἢ ἐρυθρὰς ἐπιγραφὰς ἐνδεικνυούσας τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἡλικίαν τοῦ ἐνταφιαζομένου νεκροῦ. Γενικῶς ἐνεῖχον δύο ἕως τέσσαρας νεκρούς. Εἰς μερικὰς κόγχας παραμένουν αἱ τεφροδόχοι ὑδρίαι, ἐνέχουσαι ἀκόμη τὴν τέφραν τοῦ νεκροῦ, ὅστις ἐπροτίμησε τὴν καῦσιν ἀπὸ τὸν ἐνταφιασμόν. Ἀπὸ τοῦ διαδρόμου ἄλλοι διάδρομοι φέρουν εἰς αἰθούσας ὁμοίας πρὸς τὴν κεντρικήν, ἀλλ' ἀκοσμήτους ἐντελῶς. Φαίνεται ὅτι ὁ ἀρχικὸς τάφος ἐπεξετάθη κατόπιν εἰς εὐρὺ κοιμητήριον εἴτε ὑπὸ νέων ἰδιοκτητῶν εἴτε κατὰ τὸν von Bissing ὑπὸ ἀδελφότητος νεκροπομπῶν. Ἀνερχόμεθα τὴν κυρίαν κλίμακα. Δι' ἀνοίγματος ὀρυχθέντος εἰς ἕνα τῶν μικρῶν θαλάμων τοῦ διαδρόμου εἰσδύομεν εἰς ἄλλον τάφον ἀποτελούμενον ἀπὸ μικρὰν κλίμακα, μέγα τετράγωνον καὶ βαθὺ φρέαρ, πλάγιον διάδρομον εἰς τὸν ὁποῖον φαίνονται σαρκοφάγοι καὶ λείψανα τοιχογραφιῶν καὶ τέλος μεγάλην αἴθουσαν τῆς ὁποίας οἱ τοῖχοι εἶναι κατάτρητοι ἀπὸ θήκας νεκρικάς. Εἰς τὴν κόγχην ἡ ὁποία φαίνει ἐπὶ τοῦ ΒΔ τοίχου τοῦ πλαγίου διαδρόμου βλέπομεν ὑπεράνω τῆς σαρκοφάγου τὴν ἑξῆς σκηνὴν ζωγραφισμένην ἐπὶ χρώματος λευκοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκάλυπτε καὶ τὴν κόγχην καὶ τὴν σαρκοφάγον:

Ἡ Ἶσις καὶ ἡ Νέμεσις κατέναντι ἀλλήλων μὲ ἀνεπτυγμένας τὰς πτέρυγας προστατεύουν τὴν μουμίαν τοῦ Ὀσίριδος. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ὄπισθεν τῶν θεαινῶν ἵσταται ἀνὴρ φέρων ζεῦγος κεράτων καὶ κρατῶν σκῆπτρον. Πρόσωπα ἄγνωστα ὅπως εἶναι ἄγνωστα καὶ τὰ ἐπὶ θρόνων καθήμενα εἰς τὰς στενὰς πλαγίας πλευράς. Ὑπεράνω πλόκαμος ἐκ φύλλων. Οἱ δύο στηλοβάται εἶναι ἐπίσης ζωγραφημένοι. Κάτω παριστάνεται δίκτυον ξύλινον, ἐπάνω εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τὸ παριστάνον τὴν ψυχὴν πτηνὸν ἀνθρωπόμορφον καὶ ἀγένειον μετὰ τὸν ἡλιακὸν δίσκον, μεταξὺ δύο κεράτων, καὶ τὸν οὐραῖον, εἰς τὸ ἐξωτερικὸν δὲ ὁ Ὧρος Ρᾶ ἐνδεικνυμενος ἀπὸ τὸν ὑπὲρ αὐτὸν καὶ ἀριστερὰ ἱέρακα. Ὁ θεὸς εἶναι ὄρθιος ἀναδύων ἀπὸ ἄνθους λωτοῦ κρατῶν εἰς τὴν ἀριστερὰν λωτόν. Εἰς τὸν ὄροφον διακρίνονται ἀκόμη τὰ ἴχνη δύο θεαινῶν καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν τροχὸς μετὰ δύο πτερῶν. Ἡ μετόπη κοσμεῖται διὰ συμβολικῶν παραστάσεων. Κάτω ἡλιακοῦ δίσκου παριστάνεται κύπελλον ἀφ' οὗ ἀναδίδονται φλόγες. Δεξιὰ δὲ καὶ ἀριστερὰ τούτου σφίγγες ἀντιμέτωποι, στηρίζουσαι τὸν δεξιὸν πόδα ἐπὶ τροχοῦ. Εἶναι ἡ ζωόμορφος παράστασις τῆς Νεμέσεως. Τὸν τάφον αὐτὸν ὠνόμασεν ὁ Botti αἴθουσαν τοῦ Καρακάλλα, διότι εὗρεν εἰς αὐτὴν πολλὰ ὀστᾶ ἵππων καὶ ἀνδρῶν καὶ ὑπέθεσεν ὅτι κατὰ τὴν σφαγὴν τῶν εὐγενῶν Ἀλεξανδρέων νέων ὑπὸ τοῦ Καρακάλλα τινὲς τούτων θὰ κατέφυγον ἐκεῖ μετὰ τῶν ἵππων των ὅπου καὶ ἐσφάγησαν. Ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ καλύπτοντος τὴν κατακόμβην ὑπῆρχε μωσαϊκὸν μετὰ γεωμετρικῶν σχημάτων, μεταφερθὲν εἰς τὸ Μουσεῖον. Ἡ θέα δ' ἀπ' αὐτοῦ εἶναι ὡραία, διότι βλέπει τὸν λιμένα, τὴν λίμνην καὶ τὰ προάστεια.

Αἱ κατακόμβαι τοῦ Ἀμφοῦσι.—Εἶναι δύο ἐγγὺς ἀλλήλων, τελείως ὠρυγμέναι εἰς τὸν βράχον καὶ κεῖνται εἰς τὸ Α ἄκρον τῆς νησῖδος Φάρου. Ἡ πρὸς Α ἔχει κλίμακα καμπτομένην κατ' ὀρθὴν σχεδὸν γωνίαν φέρουσαν εἰς ἄτριον. Εἰς τοῦτο ἀνοίγουν ΝΑ καὶ ΝΔ δύο αἴθουσαι, εἰς τὸ βάθος ἑκάστης τῶν ὁποίων κεῖται ὁ νεκρικὸς θάλαμος. Ἀκόμη σῴζονται λίαν ἀποσυντεθειμέναι αἱ μουμίαι εἰς αὐτάς. Ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῆς κλίμακος καὶ τῶν προθαλάμων τοιχογραφίαι παριστῶσι σκηνὰς νεκρικὰς φαραωνικάς, τῶν ὁποίων σῴζονται ἀλλαχοῦ ἴχνη, ἀλλαχοῦ τμήματα ζωηρὰ ἀκόμη. Ὁ ΒΑ κλάδος εἶναι μᾶλλον κοσμημένος, προφανῶς δὲ ὑπέστη νέαν κοσμητικὴν ἐπένδυσιν μεταγενεστέραν, ὅπως τοῦτο φαίνεται ἐκ τῆς καταρρεύσεως τοῦ δευτέρου διὰ πλίνθων ἐπιστρώματος καὶ ἀποκαλύψεως τῆς πρώτης ἐπιφανείας. Ὁ τάφος ἔχει βωμόν. Ἡ πρὸς Δ κατακόμβη εἶναι ὁμοία κατὰ τὴν κόσμησιν, ὑποστᾶσα καὶ αὐτὴ μεταγενεστέραν ἐπίστρωσιν. Εἰς τὰ ΒΑ τέλος σῴζεται σαρκοφάγος περιέχων τὰ λείψανα ὁλοκλήρου οἰκογενείας.

Δὲν ὑπάρχουν εἰς Ἀλεξάνδρειαν μεγάλαι καὶ πολυδαίδαλοι κατακόμβαι, ὅπως εἰς τὴν Ρώμην, ἀλλ' εἰς ἀντιστάθμισμα ὑπάρχουν πολλαὶ περικυκλοῦσαι τὴν πόλιν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν ἀρχαίων τειχῶν. Τὰ χριστιανικὰ κοιμητήρια, ἐν μέρει ὑποχθόνια, ἐν μέρει ὑπαίθρια, ἐξετείνοντο εἴτε ἐπὶ τῶν λόφων τῶν μεταξὺ Σάτμπυ καὶ Χάδρας, εἴτε ΝΔ. τοῦ Σαραπείου, εἴτε πέραν τῆς παλαιᾶς τῶν ἐθνικῶν νεκροπόλεως, μεταξὺ τῶν σημερινῶν σφαγείων καὶ τῆς Δεκέλας. Ὁ σπουδαιότερος χριστιανικὸς τάφος ἀνεκαλύφθη εἰς τὰ 1858 εἰς τὸ Καρμούζ, πλησίον τῆς στήλης τοῦ Πομπηίου, ἀλλ' ἔκτοτε ἐξηφανίσθη. Εὐτυχῶς ὅμως ὅταν ὑπῆρχεν ἐμελετήθη καὶ ἐδημοσιεύθη πολλάκις. Ὁ ἀρχιτεκτονικὸς τύπος τοῦ μνημείου τούτου, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «*κατακόμβη τοῦ Wescher*» εἶναι σχεδὸν ὁ ἴδιος πρὸς τὸν τῶν ἐθνικῶν κατακομβῶν. Κλῖμαξ φέρει εἰς ἄτριον ἀνοικτὸν συγκοινωνοῦν πρὸς τὸν προθάλαμον. Ἀπὸ τούτου εἰσερχόμεθα εἰς αἴθουσαν ἔχουσαν τρεῖς κόγχας ὠρυγμένας εἰς τὸν βράχον καὶ σχηματιζούσας τρεῖς ἀβαθεῖς θαλαμίσκους, ὧν ἕκαστος δέχεται μίαν σαρκοφάγον. Περὶ τὴν κεντρικὴν ταύτην αἴθουσαν ἀνοίγονται διάδρομοι, τῶν ὁποίων αἱ παρειαὶ εἶναι κατάτρητοι ἀπὸ σειρὰς θηκῶν ὠρυγμένων εἰς τὸν βράχον. Ἡ κατακόμβη τοῦ Wescher ἐκοσμεῖτο διὰ τοιχογραφιῶν πολὺ σπουδαίων. Ἦσαν παραστάσεις συμβολικαὶ χριστιανικαί, λ. χ. ἡ θεία εὐχαριστία καὶ εἰκόνες ἁγίων (*Cabrol* «Dict. d'Archéol. Chrétienne» ἐν . Alexandrie καὶ *Baudrillard*. Dict.Hist. et Geogr. ecclésiastique ἐν λ. Alexandrie). Ἄλλη χριστιανικὴ κατακόμβη ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν Χάδραν, ἀλλ' ἐτάφη ὑπὸ τὸ Νοσοκομεῖον τῶν Διακονισσῶν (Bull. Soc. Arch. d'Alex. Νο 11 σελ. 278).

ΠΡΟΣΩΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Οἱ φαραωνῖται δὲν εἶχον νόμισμα. Συνηλλάσσοντο ἢ κατ' εἶδος ἢ πληρώνοντες εἰς κρίκους χαλκοῦς, ἀργυροῦς, χρυσοῦς. Πολὺς κρότος ἔγινε διὰ χρυσοῦν τεμάχιον φέρον, ἀφ' ἑνὸς ἱερογλυφικὸν σῆμα σημαῖνον «γνήσιος χρυσός», καὶ ἀφ' ἑτέρου ἵππον. Ὁ Ι. Σβορῶνος πρῶτος ἀπέδειξεν ὅτι ἐξεδόθη ὑπὸ τῶν Φαραὼ πρὸς ἐκτίμησιν τῶν κυκλοφορούντων εἰς τὸ Δέλτα ξένων νομισμάτων καὶ ἰδίως ἀρεικῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ μετ' αὐτὸν πάντες οἱ Πτολεμαῖοι καὶ οἱ κατόπιν κύριοι τῆς χώρας ἔκοψαν νομίσματα. Περὶ τούτων γίνεται λόγος ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ. Ἐνταῦθα σημειοῦμεν ὅτι ἡ πληρεστέρα συλλογὴ τοιούτων νομισμάτων ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι ἡ τοῦ κ. G. Dattari ἐν Καΐρῳ. Ἀξιόλογος εἶναι ἡ τοῦ Ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν ἐκ δωρεᾶς τοῦ Ἰωάννου Δημητρίου. Κλασσικὴν δὲ μελέτην ταξινομήσεως τῶν πτολεμαϊκῶν νομισμάτων ἐδημοσίευσεν ὁ Ι. Σβορῶνος εἰς τὸ σύγγραμμά του «Τὰ νομίσματα τοῦ Κράτους τῶν Πτολεμαίων» Βιβλιοθ. Μαρασλῆ. Συχνὰ ἐπ' αὐτῶν παριστάνεται προσωποποιημένη ἡ Ἀλεξάνδρεια. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν Λαγιδῶν παρισιᾶται ὡς γυναικεία κεφαλή, φέρουσα ὡς στέμμα πυργωτὸν φρούριον, ἐπὶ δὲ τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων φοροῦσα ἐλεφαντῆν. Ἄλλοτε ὡς θεὰ Ἀφθονία ἐξηπλωμένη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ κρατοῦσα διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς, προτεταμένης, στάχυς, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς, ἐρειδομένης ἐπὶ ἀμφορέως, κλάδον ἀμπέλου. Ἄλλοτε ὡς Ἶσις ὀρθία, προτείνουσα διὰ τῆς δεξιᾶς σεῖστρον.

ΧΑΡΤΑΙ ΚΑΙ ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΑ. Ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐχρησιμοποίουν χάρτας, φαίνεται ἀπὸ τὴν πληροφορίαν τοῦ Πλουτάρχου, ὅστις εἰς τὸν «Βίον Θησέως» λέγει: «ὥσπερ ἐν ταῖς γεωγραφίαις, οἱ ἱστορικοὶ τὰ διαφεύγοντα τὴν γνῶσιν αὐτῶν τοῖς ἐσχάτοις μέρεσιν τῶν πινάκων πιέζουσι ες ἐνίοις παραγράφουσιν ὅτι τὰ δ' ἐπέκεινα θῖνες ἄνυδροι καὶ θηριώδεις ἢ πηλὸς αἰδνής, ἢ σκυθικὸν κρύος ἢ πέλαγος πεπηγός, οὕτως ἐμοί...».

Ὁ Ἀναξίμανδρος, μαθητὴς τοῦ Θαλοῦ, ἐχάραξε γενικὸν χάρτην τῆς Οἰκουμένης, τὸν ὁποῖον διώρθωσεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁ Ἐρατοσθένης, καὶ τοῦτον ὁ Ἵππαρχος. Τὸν χάρτην τοῦτον ἐξέδωκεν ὁ Gosselin (1800) εἰς τὸ βιβλίον του Géographie des Grecs analysée. Ὁ Ἐρατοσθένης ἐχάραξε καὶ ἄλλους χάρτας εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπως κατεσκεύασε καὶ σφαίρας κοσμογραφικάς. Ἀσφαλῶς τὸ ἀρχικὸν χειρόγραφον τοῦ Στράβωνος θὰ συνωδεύετο ὑπὸ χαρτῶν οἱ ὁποῖοι δυστυχῶς δὲν διεσώθησαν. Ἡ γεωγραφία τοῦ Κλαυδίου Πτολεμαίου, πλουτισθεῖσα ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους θησαυρούς, τοὺς ὁποίους ὑπεξαιρέσας ἀπὸ τὴν Τύρον καὶ πραγματευομένους τοὺς φοινικικοὺς περίπλους κατέθηκεν ὁ Μάριος εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἀλεξανδρείας, περιεῖχε χάρτας ἐκπονηθέντας ὑπὸ τοῦ Ἀγαθοδαίμονος ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Πτολεμαίου. Ἀναπαράστασις 27 ἐξ αὐτῶν ἐχαράχθη εἰς τὰ 1578 ἀπὸ τὸν Gérard Mercator διὰ τὸ περίφημόν του σύγγραμμα «Tabulae geographicae ad mentem Ptolemaei restitutae et emendatae».

Εἶναι δυστύχημα ὅτι εἰς τὸν μωσαϊκὸν χάρτην τῆς Μαδηβᾶ (*G. Arvanitaki* «L'authenticité d'Aïn Karim» ἐν Bull. Inst. É . 5e serie. t. I p. 1—14) εὑρέθη κατεστραμμένον τὸ δυτικὸν ἥμισυ τοῦ Δέλτα, διότι εἰς αὐτὸν αἱ πόλεις παριστῶνται μὲ τὰ τείχη καὶ τὰ μνημεῖά των καὶ οὕτω θὰ ἐβλέπομεν πῶς ἦτο ἡ Ἀλεξάνδρεια κατὰ τὴν Ε' αἰῶνα. Ἀξιόλογος εἶναι καὶ ὁ χάρτης τοῦ Ἐδρίζη, τοῦ μεγίστου γεωγράφου τῶν ἀραβικῶν χρόνων. Ὁ Ἐδρίζη ἐξεπόνησε διὰ τὸν βασιλέα τῆς Σικελίας χάρτην τῆς οἰκουμένης ἐπὶ δίσκου ἀργυροῦ, συνέταξε δὲ καὶ γεωγραφίαν μεταφρασθεῖσαν εἰς τὸ γαλλικὸν ὑπὸ τοῦ Amédée Jaubert. Ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ἐχρησίμευσεν ὡς ἡ πηγὴ ἀφ' ἧς ἤντλησαν οἱ μετ' αὐτόν. Εἰς τὰ 1791 ὁ Jean Melchior Har mann ἐβραβεύθη ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Γοττίγγης διὰ τὸ ἔργον του Commentatio de geographica Africa Edrisiana περιέχον τὴν ἀρίστην ἕως τότε περιγραφὴν τῆς Ἀφρικῆς. Ἔχομεν ἐπίσης τοὺς χάρτας τοῦ Ἀμποῦ Ζεΐδ ἐλ Μπαλχὶ ἀποτελοῦντας τὸ κύριον μέρος τοῦ βιβλίου του «Τὰ σχήματα τῶν Κλιμάτων» γραφέντας δὲ εἰς τὸ 921. Ἀντίγραφον τούτου εὑρίσκεται εἰς τὸ Βερολῖνον. Ἡ Βοδλεϊανὴ βιβλιοθήκη κατέχει πολύτιμον χειρόγραφον τοῦ Μωχαμμὲτ ἐλ Μαζίνι ὁ ὁποῖος γεννηθεὶς εἰς τὴν Γρενάδαν εἰς τὰ 1080 ἦλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον εἰς τὰ 1114 καὶ συνέταξε «Γεωγραφίαν» ἢ ὁδοιπορικὸν τῶν ταξιδίων του. Ὁ Ζαχαρίας ἐλ Καζβίνι συνέταξεν εἰς τὰ 1232 ἱστορικὴν γεωγραφίαν περιγράφουσαν «τὰ μνημεῖα τῶν χωρῶν». Ὁ Γιακοὺτ ἐρ Ρούμι διαμείνας μακρὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀφῆκε «Λεξικὸν τῆς Γεωγραφίας» συμπληρωθὲν εἰς τὴν Μοσσούλην εἰς τὰ 1224, τὸ ὁποῖον περιεῖχε πιθανῶς καὶ χάρτας τῆς Αἰγύπτου. Ἐκ τῶν ἐπισκεφθέντων τὴν Ἀλεξάνδρειαν Εὐρωπαίων πολλοὶ ἔγραψαν ὁδοιπορικά, προσαρτήσαντες καὶ σχεδιαγράμματα γεωγραφικὰ ἢ τῶν μνημείων. Ἐξ

Digitized by Google

ΧΑΡΤΗΣ
ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Digitized by Google

Digitized by Google

αὐτῶν ἀναφέρομεν τὸν Benjamin de Tudéla ὅστις εἰς τὰ 1160 ἔγραψεν «Ὁδοιπορικὸν» μεταφρασθὲν εἰς τὴν λατινικὴν εἰς τὰ 1575 ἀπὸ τον Arias Montanus και εἰς τὴν γαλλικὴν εἰς τὰ 1734 ἀπὸ τὸν Baratier μὲ σοφὰ σχόλια. Εἰς τὰ 1307 ἦλθεν εἰς την Ἀλεξάνδρειαν ὁ Ἀρμένιος πρίγκιψ Ἰωάννης Χαϊτών, δεσποτης τῆς εν Κιλικίᾳ Γκωριγκός, γράψας «Ἀνατολικὰς ἀφηγήσεις». Ὁ Ἄγγλος ἱππότης Jean de Mandeville επεσκέφθη τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὰ 1327. Το οδοιπορικόν του ὑπὸ τὸν τιτλον The Voiage and travaile of the John Mandeville Knight ἐξεδόθη εἰς το Λονδῖνον εἰς τὰ 1499. Ὁ Otto de Nyenhusen καλούμενος ἀκόμη Guillaume de Boldenseie ἦλθεν εἰς τὰ 1332. Ἦτο Γερμανὸς καλόγηρος τοῦ τάγματος τῶν ἱεροκηρύκων, τὸ δὲ βιβλίον του ἐξεδόθη διὰ πάναις του καρδιναλιου Talleyrand. Ὁ Leonardo Frescobaldi διηλθε δι' Ἀλεξανδρείας μεταβαίνων εἰς Καϊρον, εἰς τὰ 1384. Ὁ Jean d'Auglure εἰς τα 1395 περιειργασθη τὴν πόλιν. Ἦτο απόγονος τοῦ Oger Saladin d'Auglure λαβόντος τὸ ὄνομα ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν σωτηρά του καλίφην. Εἰς τα 1421 ἦλθεν ὁ Ghillebert de Lannoy. Εἰς τὰ 1436 ὁ Καστιλλανὸς Pero Tafur. Εἰς τα 1447 ὁ Jean de Village ἦλθε κομιστὴς τῶν δώρων τοῦ Jacques Coem πρὸς τὸν Σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Bernard de Breydenbach, πρωθιερεὺς τῆς μητροπόλεως τῆς Μαγεντίας, ἔφθασεν εἰς το 1483 μεταβαίνων εἰς Παλαιστίνην καὶ συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν κομητα de Soims ὅστις ἀπεθανεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, και τον Felix Faber ὁ ὁποῖος ἐδημοσίευσεν ἡμερολόγιον τῶν παρατηρήσεών του.

Ὁ Georges Lengherand ἐκ Mons ἦλθεν εἰς τὰ 1485. Ὁ ἐκ Κολωνιας ἱππότης Arnold de Harff εἰς τὰ 1496. Εἰς τὰ 1501 ὁ Pietro Martire d'Anghiera ἐκ Μιλανου ἦλθεν εἰς Κάϊρον δι' Ἀλεξανδρείας, ἐπιφορτισμένος ἐντολὴν πρὸς τὸν Σουλτάνον τῆς Αιγύπτου. Ὁ ἐκ Μασσαλίας Vincent Leblanc ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὰ 1567. Ἀλλα νυμφευθεὶς εἰς τὰ 1583 «μιαν ἀπὸ τὰς τρομερωτέρας γυναῖκας τοῦ κόσμου ἐπανέλαβε τὰ ταξιδιά του διὰ νὰ τὴν ἀποφύγη». Αἱ «Aventures» του, τὰς ὁποίας ἀνέλαβε νὰ δημοσιεύσῃ ὁ Bergeron, ἐξεδόθησαν τῷ 1649 ὑπὸ τὸν τίτλον «Les voyages fameux du sieur Vincent Leblanc, Marseillais, qu' il a faits depuis l'âge de douze ans jusques à soixante». Ὁ de Villamont ἐπεσκέφθη τὸ Κάϊρον και τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὰ 1589, ἐδημοσιευσε δὲ ἐν Παρισίοις τῷ 1596 βιβλίον ὑπο τὸν τίτλον «Voyages du sieur de Villamont en Europe, Asie et Afrique». Ὁ Ἄγγλος ποιητὴς George Sandys ἦλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν τῷ 1610, τὸ δὲ βιβλίον του, κοσμημένον μὲ χάρτας πολὺ λεπτὰ ἐπεξειργασμένους, ἐξεδόθη εἰς το Λονδῖνον «Sandys travels containing an history of the original and present state of the Turkish Empire. The former flourishing and present state of Alexandria». Ὁ Pietro della Valle ἐπεσκέφθη την Ἀλεξανδρειαν τῷ 1614. Ἀνῆκεν εις εὐγενῆ ρωμαϊκὴν οἰκογενειαν. Τὰς περιπετειας του καὶ τοὺς ἔρωτας αὐτοῦ μὲ τὰς ὡραίας Maani και Mariuccia ἀφηγήθη διὰ μακρῶν ὁ Γκαῖτε εἰς τὸ «Ἀνατολικὸν Διβανιον». «Ὁ ταξιδιώτης αὐτὸς μοι ἔδωκε τὰς πρώτας καὶ σαφεστερας γνώσεις περι τῆς ζωῆς και τῶν ἠθῶν τῆς Ἀνατολῆς», λέγει ὁ Γερμανος ποιητής. Αἱ ἀφηγήσεις του εἶχον ἐκδοθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ρωμην τῷ 1650. Ἔπειτα εἰς τὰ 1561 ἔγινε μια τετράτομος μετάφρασις των γαλλική, ἀνατυπωθεῖσα εις Ρουὲν εἰς 12 τόμους τῷ 1745. Ἔπειτα μετεφράσθησαν εἰς τὸ ὁλλανδικὸν (Ἀμστελλόδαμον 1664) καὶ τὸ γερμανικὸν (Γενεύη 1674). Ὁ Della Valle ἐχάραξε πολλοὺς χάρτας καὶ σχεδια. Ὁ Vincent de Stochove, εὐγενὴς Φλαμανδός, ἔμεινεν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τοῦ 1630 ἕως το 1633. Διηλθε δι' Ἀλεξανδρείας μετὰ τριῶν ἄλλων εὐγενῶν. Τὸ βιβλιον του ἐξεδόθη τῷ 1643 εἰς τὰς Βρυξέλλας ὑπὸ τὸν τίτλον «Voyage du Levant du sieur de Stochove fait ès années 1630-1633». Ὁ βιβλιοπώλης Jean White ἐξέδωκεν εἰς τὴν Ρουὲν τῷ 1664 συλλογὴν τῶν ταξιδιωτικῶν παρατηρήσεων τοῦ Fernand καὶ τοῦ Fauvel, προσθέσας καὶ ὅ,τι ἐνόμισεν ἀξιόλογον ἀπὸ τὸν Stochove ὑπὸ τὸν τίτλον «Voyage d' Italie et du Levant de M M. Fernand, Fauvel, Beaudruin et de Stochove». Ὁ Corn. de Bruyse διῆλθε δι' Ἀλεξανδρείας εἰς τὰ 1681 ἡ πληρεστέρα ἔκδοσις τῶν «Mémoires» του ἔγινεν εἰς τὴν Ρουὲν εἰς τὰ 1725 ὑπὸ τὸν τίτλον «Voyage du Levant» εἰς πέντε τόμους, μὲ πολλὰς χαλκογραφίας, ὧν ἀρκεταὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἀξιομνημόνευτοι εἶναι καὶ 19 χάρται τῆς Ἀφρικῆς, ἐπιμελέστατα ἐκπονηθέντες εἰς τὰ 1656 ὑπὸ τοῦ Nicolas Sanson d'Abeville, ὅστις ὁμολογεῖται ὁ δημιουργὸς τῆς γεωγραφιας ἐν Γαλλίᾳ.

Ὁ Louis-François Cassas (1756-1827), ἀφοῦ συνώδευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Γάλλον πρέσβυν Comte de Choiseul—Gouffier, γνωστότατον εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τὸ διτομόν του περὶ Ἑλλάδος σύγγραμμα, ἦλθεν εἰς Αἴγυπτον, Παλαιστίνην καὶ Συριαν. Ζωγράφος σπουδαῖος καὶ ἀρχιτέκτων εἰργάσθη εἰς τὰς χώρας ταύτας καὶ συνέλεξε τὸ ὑλικὸν τοῦ βιβλίου «Voy. pittor. de la Syrie, de la Phénicie, de la Palestine, de la Basse Egypte, gravé sur les dessins du L. F. Cassas, in folio, 30 livraisons Paris 1799». Δύο ἄλλοι τόμοι περιεχουν τὰς ἐξ Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας εἰκόνας του. Οι εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀφιερωμένοι πινακες του εἶναι εἰς τὸν Γ' τόμον οἱ ἑξής: Ἀρ. 47: Γενικὸν διάγραμμα τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἀρ. 52: Οἱ ὀβελίσκοι της Κλεοπάτρας (Καισαρειου). Ἄποψις τῆς Βιβλιοθήκης τῶν Πτολεμαιων καὶ τοῦ Μουσείου. Ἄποψις τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ μικροῦ Φάρου (εἰς το ἄκρον τῆς Λοχιάδος). Ἀρ. 53: Ἐρείπια της Ἀλεξανδρειας. Ἐκκλησία Ἁγ. Ἀθανασιου, σήμερον τζαμιον (Ἀτταρίν). Ἀρ. 54: Βὰβ Ραούς (πόλις τῆς Ρωσεττης). Ἀρ. 55: Ὁ μέγας Φάρος. Ἄποψις τῶν ἐλλιμενιζομένων χριστιανικῶν πλοιων (εἰς τὸν Μ. Λιμένα). Ἀρ. 58: Στηλη τοῦ Πομπηΐου.

Εἰς τὰ 1916 ὁ Gaston Jondet εδημοσιευσε τὸν χάρτην τῶν παρὰ την Φαρον υφάλων εὑρημάτων του (βλ. ἀνωτέρω: *Λιμενε*.) ὑπὸ τὸν τιτλον «Les ports submerges de l'ancienne île de Pharos» (Le Caire Inst. Egypt. 1916), τῷ δὲ 1921 τον «Atlas Historique de la ville et des Ports d'Alexandrie» (Le Caire) ὅστις εἶναι συλλογὴ 54 χαρτῶν τῆς πολεως γενομένων ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μέχρι του 1920. Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Henri Thuile ἐν Καΐρῳ ἐδημοσίευσε «Commentaires sur l'Atlas historique d Alexandrie» (Sté R. de Géogr. du Caire 1922) εις τα ὁποία ἀπαντῶσι πολλαι και ἀξιόλογοι παρατηρήσεις. Οἱ χαρται τοῦ Ἄτλαντος τουτου εἶναι οἱ ἑξῆς: Ὁ Βατικανικὸς ὅστις εἶναι τοῦ ΙΕ' αἰωνος Δὲν φαίνεται γενόμενος ἐπὶ τόπου, ἀλλα κατ' ἀναμνησιν. Τὸ ἀξιολογωτερον σημεῖον του εἶναι ὅτι ὁ φάρος δεικνυται κτισμένος ἐπάνω εἰς νησῖδα ἡνωμένην πρὸς τὴν νησον Φάρον διὰ τοιχώματος μετὰ τοξων. Ὁ δεύτερος συνοδεύει τὸ ὁδοιπορικὸν τοῦ Pierre Belon (1546—9), εἰλημμένος ἀλλοθεν, ὡς φαινεται ἐκ τοῦ ὅτι το μὲν χειμενον λεγει ὅτι αἱ οἰκίαι ἔχουν δώματα, εἰς δὲ τον χάρτην παριστανται με στεγας. Οἱ χάρται τρίτος και τεταρτος περιέχονται εἰς τὸ σύγγραμμα του Abrahain Ortelius «Theatrum orbis ferrarum». Ὁ πεμπτος ανήκει εἰς τὸν Ἄτλαντα τοῦ Janssin γνωστοτέρου ὑπὸ τὸ ὄνομα Jean Blaeu. Ἦτο ἐκδοτης χαρτῶν τοὺς ὁποιους ἐπλήρωνεν εἰς περιηγητάς καὶ τοῦ χαράττουν Πολλοὶ ὅμως κακοπιστως τῷ ἐπώλουν χάρτας ανακριβεῖς συντασσομένους ἐπι τῇ βάσει περιγραφῶν ἄλλων. Ἀκριβὴς ἀν καὶ πτωχος εις λεπτομερειας εἶναι ὁ 6ος ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ Sieur Liergues εἰς το σύγγραμμα τοῦ πατρός του Balthasar de Monconys «Journal des Voyages» (1665 ἐν Λυών. Ὁ 7ος ἔργον τοῦ Ὀλλανδοῦ ἰατροῦ Olivier Dapper εἶναι ἀπομιμησις τοῦ χάρτου τοῦ Blaeu. Οἱ χάρται 8ος ἕως 11ος ἀνήκουν εἰς τὸ γαλλικον ναυαρχειον, ἐκτελεσθέντες ἐπι τόπου ὑπὸ ναυτικῶν μηχανικῶν, Razaud, Christian Melchien, Aut. Massy καὶ Marquese de Garde (1699-1713). Οἱ ἐπόμενοι 12ος καὶ 13ος ἀνήκουν εἰς το σύγγραμμα τοῦ Δανου ναυτικου Fred. Louis Norden «Voyage d' Egypte et de Nubie» (1752-5). Εἶχεν ἐντολην νὰ ἰχνογραφήσῃ και περιγραψῃ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα. Συνέλεξε δὲ πράγματι ἄφθονον υλικον και ἀξιόλογον. Τὸ βιβλίον του ἐξεδοθη γαλλιστὶ εἰς τὴν Κοπεγχάγην εἰς δύο τόμους. Μεταφράσθη εἰς τὴν ἀγγλικὴν εἰς τὰ 1757 ὑπὸ τοῦ Templeman. Ἡ ἐν Κοπεγχάγῃ πολυτελεστατη ἔκδοσις κατήντησε περιζήτητος και δι' αὐτὸ εἰς τιμὰς μυθώδεις· δι' αὐτὸ ὁ ἀκαδημαϊκὸς Louis Matthieu Langlès ἔκαμε νέαν ἔκδοσιν εἰς μικροτερον σχῆμα και τρεις τόμους (παρὰ P. Didot, 1795-8), τας δὲ εἰκόνας του ἐχάραξεν ἐν Νυρεμβέργῃ ὁ περίφημος χαλκογράφος Marc Tuscher. Αἱ βυθομετρήσεις του Norden εἶναι ἀξιόλογοι. Το ἴδιον ἔτος 1737 επισκέφθη την Ἀλεξάνδρειαν ὁ Richard Pococke. Εἰς τὰ 1743 ἐξέδωκεν ἐν Λονδίνῳ τὸν πρῶτον τόμον τῶν περιηγήσεών του, ἀφιερωμένου εις τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀραβιαν, ὑπο τὸν τιτλον A description of the East and some other countries. Εἰς τὰ 1745 ἐξέδωκε καὶ τὸν νεώτερον διὰ τὰς ἄλλας χώρας. Παρεμβάλλει δὲ 179 χάρτας παραλειφθέντας εἰς την γαλλικὴν ἔκδοσιν τοῦ S P. Costard (Paris 1772 εἰς 7 τόμους).

Οἵ τε χάρται καὶ αἱ πληροφορίαι του περὶ τῆς Ἀλεξανδρείας εἶναι πολὺ διαφωτιστικαι. Ὁ 15ος χάρτης ἀνήκει εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Jean Baptiste Bourguignon d'Anville, χαρτογράφου τοῦ Βασιλέως καὶ τιτλούχου ἀκαδημαϊκοῦ καὶ ξενων βασιλέων «Memoires sur l'Egypte». Δὲν ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον, ἀλλ' ἀνεπιπωσε τὸν χάρτην τοῦ Razand. Δια δὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τοὺς χάρτας τοῦ Père Sicard (1722) καὶ τοῦ Pierre Nicolas Bouamy («Mémoires de l' Académie des inscr.» 1731. t. IX, 416). Εἶναι πτωχὸς καὶ ἀνακριβής, καὶ μ' ὅλα ταῦτα ὁ Rossel εἰς τὴν «Biographie Universelle» ἐγκωμιάζει τὸν D'Anville διὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ χάρτου τῆς Ἀλεξανδρείας, τοῦ ὁποίου τας λεπτομερείας ἐβεβαίωσαν οἱ σοφοὶ τοῦ Βοναπάρτου! Ὁ 16ος εἶναι τοῦ Savary ἀποβιβασθέντος εἰς Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὰ 1776, ὅπου ἔμεινε τρία ἔτη μελετῶν τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἔθιμα καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἰθαγενῶν. Αἱ παρατηρήσεις του ἐδημοσιεύθησαν εἰς 3 τόμους, εν εἴδει ἐπιστολῶν εἰς τὰ 1785. Ὁ 17ος εἶναι ὁ πλουσιωτερος καὶ ἀκριβέστερος τῶν προηγουμένων του. Ὁ 18ος ἐπίσης Ἀνήκουν καὶ οἱ δύο εἰς τοὺς σοφοὺς τοῦ Βοναπάρτου. Ὁ 19ος εἶναι τοῦ ναυάρχου Brueys. Ὁ 20ος εἶναι ὁ τριγωνομετρικὸν δικτυον τῶν μηχανικῶν Jomard, Bertre καὶ Coraboeuf πρὸς χάραξιν τοῦ στρατηγικοῦ χάρτου τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὁ 21ος ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ ὅρμου Μαραμπούτ μέχρις Ἀμπουκύρ. Βλέπομεν καλῶς σημειωμένα τὰ ὀχυρὰ Cafarelli και Cretin καθὼς και τὸ φρούριον Κλεοπάτρας, τὸ ἱδρυθὲν ὑπο τῶν Γάλλων ἐπι τοῦ λόφου ὅπου σήμερον τὸ ἰθαγενὲς Νοσοκομεῖον. Ὁ 22ος εἶναι σχεδιάγραμμα τοῦ στρατηγοῦ Bertrand διὰ τὴν ἀπόβασιν τῆς 2ας Ἰουλίου 1798. Οἱ χάρται 23ος και 24ος εἰλημμένοι ἀπὸ τὸ βιβλιον του Louis Reybaud «Histoire scientifique et militaire de l'Expédition française en Egypte» χρησιμεύουν διὰ τὴν κατανόησιν τῶν ἐπιχειρήσεων, συνεπεια τῶν ὁποιων ἐξεκενωσαν οἱ Γαλλοι τὴν Αἴγυπτον. Ὁ 25ος ἀπεσπάσθη ἀπο τὸ βιβλίον τοῦ Φλαβίου Ἀρριανοῦ τῆς Νικομηδειας κατὰ μετάφρασιν τοῦ P. Chaussard (1802). Εἶναι χάρτης συγκριτικὸς τῆς ἀρχαίας, νεωτέρας καὶ ἀραβικῆς Ἀλεξανδρείας, χαραχθεὶς ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ. Οἱ 26ος, 27ος ἐχαράχθησαν ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ Thomas Walsh (1803) πρὸς κατανόησιν τῶν ἀγγλικῶν ἐπιχειρήσεων ἐναντιον τῶν Γαλλων.

Ὁ 28ος εἶναι τοῦ Henry Salt, προξένου τῆς Ἀγγλιας εν Καΐρῳ και φίλου τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ. Οι χαρται 29ος, 30ὸς παρουσιάζουν τὰ σχέδια τοῦ Cerisy διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ναυστάθμου τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ. Ὁ 31ος εἶναι ἔργον τοῦ στρατιωτικου W. H. Smyth παριστῶν τὴν πολιν, τοὺς λιμένας καὶ τὰ περιξ τῆς Ἀλεξανδρείας εις τὰ 1833. Ὁ 32ος ναυτικὸς χάρτης τῶν λιμένων τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκτελεσθεὶς εἰς τὰ 1834. Εἰς αὐτὸν τῷ 1855 προσθετει ὁ Hommey τοὺς τεθέντας σημαντήρας καὶ τὰς ἔκτοτε μεταβολάς. Ὁ 33ος ἀνήκει εἰς τὸ βιβλίον τοῦ E Napier «Remarks on Egypt and the French Expedition of 1798» ἐκδοθὲν εν Λονδίνῳ εἰς τὰ 1846. Ὁ 34ος ἐχαράχθη ἀπὸ τὸν captain W. H. Smyth εἰς τὰ 1843 και περιελήφθη εἰς τὸ βιβλίον τοῦ sir Gardner Wilkinson «Modern Egypt and Thebes» (London 1843. Ὁ 35ος εἶναι διάγραμμα τῆς Ἀλεξανδρείας τοῦ 1855 «περιέχον ὅλα τὰ ὀχυρώματα, τὰς ὁδοὺς καὶ τὰ κυριωτερα οἰκοδομήματα» ὑπὸ Ch. Müller. Οἱ 36ος, 37ος, 38ος συνοψίζουν τα πορίσματα τῶν ανασκαφῶν τοῦ Μαχμουτ Χάμδη πασᾶ ελ Φαλάκη (1865). Ὁ 39ος παριστάνει τὴν πόλιν τῆς Ἀλεξανδρειας εἰς τὰ 1865, χαραχθεὶς χάριν τοῦ περιηγητικοῦ ὁδηγοῦ του J. Millie («Alexandrie d'Egypte et le Caire» Milan). Ὁ 40ὸς και 41ος ἀπεσπάσθησαν ἀπο τὸ βιβλιον τοῦ ἀρχιμηχανικοῦ τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ Linant de Bellefonds «Mémoires sur les principaux travaux d'utilité publique exécutés en Egypte depuis la plus haute antiquité jusqu' à nos jours» (Paris 1873) καὶ παριστανουν τὰ προταθέντα τῷ 1869 λιμενικα ἔργα εἰς τὸν Εὔνοστον. Ὁ 42ος καὶ 43ος ἐκθέτουν τὰ λιμενικὰ σχέδια τῶν Malaval και Jondet τῷ 1870 καὶ 1880. Ὁ 44ος διαφωτιζει τὰ κατὰ τὸν βομβαρδισμὸν τῆς Ἀλεξανδρείας τὴν 11 Ἰουλιου 1882. Ἀπεσπάσθη δὲ ἀπὸ τῆς Revue d'Artillerie française (1882). Ὁ 45ος διαφωτιζει τὰς πολεμικὰς ἐνεργείας τῶν Ἄγγλων κατὰ τοῦ Ἀραμπῆ τὴν 23 Ἰουλιου 1882, («Military history of the Campaign of 1882 in Egypt» J. F. Maurice). Ὁ 46ος εἶναι σχεδιάγραμμα τοῦ ἐμπρησθέντος μέρους τῆς πόλεως. Οἱ 47ος καὶ 47ος τὸ σχεδιον τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὰ 1877 ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Τυμζίμ (Δημαρχίας). Ὁ 48ος εἶναι βυθομετρικὸς χάρτης τοῦ Ἀν. Λιμένος, ἤτοι τοῦ πτολεμαϊκοῦ, ὑπὸ των Malaval καὶ Jondet κατὰ τὰς βυθομετρήσεις τοῦ 1898. Ὁ 49ος ὑπὸ τῶν ἰδίων μηχανικῶν παριστᾷ τὸν λιμένα Εὐνοστον εἰς τὰ 1900. Ὁ 50ὸς ἐχαράχθη ὑπὸ τῆς Δημαρχίας Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Π. Ἀρχουδάρη εἰς τὰ 1902. Ὁ 51ος παριστᾷ πῶς ἐτοποθετήθησαν τὰ αἰχμαλωτισθέντα ἐχθρικὰ καὶ τὰ συγκεντρωθέντα συμμαχικὰ πλοῖα εἰς τὸν Εὔνοστον κατὰ 1—3 Ἀπριλίου 1915 διὰ τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Δαρδανελλιων. Μεταξὺ τούτων εἶναι καὶ ἀρκετὰ ἑλληνικα. Ὁ 53ος εἶναι διάγραμμα τῆς πόλεως εἰς τὰ 1917. Ὁ 54ος σχέδιον τῶν προτεινομένων νέων λιμενικῶν ἔργων διὰ τὸν Εὔνοστον ὑπὸ τοῦ Gaston Jondet.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκ τῆς πλουσιωτάτης περὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν βιβλιογραφίας ενικῶν ἢ ειδικῶν συγγραμμάτων ἐσημειωσαμεν ἐπιτυχοῦ ἐντὸς τοῦ κειμένου ὅσα ἐκρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ μαρτυρήσουν τὰ λεγόμενα ἐνταῦθα ἀναφέρομεν τὰ κυριώτερα περὶ ὧν κεφαλαιων ἐγράψαμεν:

Τοπογραφία. Pere J. Faivre. Canope, Menouthis, Aboukir. St Arch. d'Alex. 1917. Μετεφρ. εἰς τὸ ἀγγλ. ὑπὸ Dr Alex. Granville 1918.—*Mahmoud bey el Falaki.* Mémoire sur l'antique Alexandrie. Copenhague. 1872.—*Tussos Neroutsos bey* L'ancienne Alexandrie. Paris 1888.—*Gratien le Père.* Mém. sur la ville d'Alex. ἐν Description d'Egypte. t. XVIII.—*G. Botti.* Plan de la ville d'Alex à l'époque ptolem. Alexandrie 1898.—La côte d'Alex. dans l'antiquité. 1898.—*Omar pacha Toussoun.* Mém. sur les anciens branches

Digitized by Google

du Nil. Epoque ancienne. t I, p. 61. pl. XIII.—*E. Breccia.* Alexandria ad Aegyptum. Bergamo 1914. —*G. Jondet.* Atlas historique de la Ville et des Arts d'Alex. Le Caire 1922.—*H. Thuile.* Commentaires sus l'Atlas hist d'Alex. Le Caire 1922 —*St Génis* Descr des antiquités d'Alex. et de ses environs. Ἐν Descr d'Egypte. t. V. *Wachsmuth.* Zur Topogr Alex. ἐν Rhein Mus. 42 σελ. 4 8.—Diabathra in Alex. αὐτόθι 43, σελ. 306.—*Ausfeld.* Neapolis und Brucheion in Alex. Ἐν Philologus 63, σελ. 491.—Zur topogr. v. Alex. und Pseudocallisthenes. Ἐν Rhein Mus. 55, σελ. 318 —*Hogarth D. G* Report on prospects of Research. in Alex. Ev Egypt Explorat on Fund. 18 4.—*Alex Max de Zogheb* Etudes sur l'anc. Alex. Paris 1910 —*Α Οἰκονομόπουλον.* Ἀλεξανδρεινὸς κόσμος. Κάϊρον 1888.—*Leclercq.* Λέξιν «Alexandrie» ἐν Dict. d'Arch. Chrét. et de Liturgie. —*H. Kiepert.* Zur topographie des Alten Alexandria nach Mahmud bey s Entdeckungen. nebst einem Plan von Alexandrien. Ἐν Zeitschrift der Gessells. für Erdkunde zu Berlin, 1872, τόμ VII.—*H. Schiller.* Zur Topographie und Geschichte des Alten Alexandria. Ἐν Blätter für bayerisch. Gymnasialwesen. 1883. τόμ. XIX. Zur Topographie des Alten Alexandria, ἐν Philologus. 1889, τόμ. XLVIII.

Ἰδιαιτέρως *διὰ τὸ Μουσεῖον καὶ τὴν Βιβλιοθήκην* ἴδε: *J. Ampère.* Voy. et rech en Égypte et en Nubie ἐν Rev deux mondes. 1 Sept. 1846.—*P. R. Anguis.* Examen critique du récit des historiens, qui ont avancé que la Bibliothèque d'Alexandrie avait été brûlée par le Khalyfe Omar. Ἐν Mém. de la Soc des antiq. de France. 1823. τόμ. IV, σελ. 305 —*C. D. Beck.* Specimen historiae bibliothecarum alexandrinarum. Lipsiae 1779 περὶ Serapeum 1852, τόμ. XIII, σελ. 41 καὶ 49 —*P. Bonamy.* Dissertation historique sur la bibliothèque d'Alexandrie ἐν Mém. Acad. inscr. τόμ. IX, σελ. 397 καὶ τόμ. XIII; σελ. 615 —*I. Brucker.* Destruction de la Bibl. d'Alex. ἐν Etud. rélig. 1875, τόμ. VIII, σελ. 116.—*P. A. Budik.* Die Bibliothek zu Alex. ἐν Serapeum 1850. τόμ. XI, σελ. 369 —*F. Chastel.* Destinées de la Bibl. d'Alex. ἐν Revue Hist. 1876 τόμ. I, σελ. 481 —*Chetham.* Destruction of the Serapeum at Alexandria. Ἐν The Academy. 14 Sept. 1895, σελ. 207, στ. 1. *K. Cumpfe* Beiträge zu einigen das Museum und die Bibliotheken zu Alexandria betreffenden Fragen. Ἐν Listy filologicke. 1885 τόμ. XII, σελ. 63 —*O. Delepierre.* Le canard de la bibl. d'Alex. ἐν Philobiblon Soc. 1860 sér VII, τόμ. III, σελ. 13 —*F. Garbelli.* Le biblioteche romane all'epoca romana, con un'Appendice su le antiche biblioteche di Ninive e di Alessandria. Milano 1894 —*E. Hannack.* Das Museum und die Bibliotheken in Alexandria. Wien 1867.

Μνημεῖα: Πάντα τὰ ἐν τῇ τοπογραφίᾳ μνημονευθέντα πραγματεύονται περὶ τῆς πιθανῆς θέσεως τῶν μνημείων τῆς Ἀλεξανδρείας. Εἰδικώτερον ὅμως γράφουν τὰ ἑξῆς: Monuments de l'Egypte Greco-romaine. Ἔκδ. τῆς Soc. R. d'Arch d'Alex.—*G. Botti.* Rapport sur les fouilles pratiqués et à pratiquer à Alex. 1894.—L'Acropole d'Alex. et le Sérapéum, d'après Aphtonius et les fouilles, 1895 Fouilles de 1896 à la colonne Théodosienne. 1897 —*Fr. W von Bissing* καὶ *Gilliéron* Les bas-reliefs de Kôm el Chougafa München 1901.—*Don Enrique Garcia de Herrero.* Quatre voyageurs espagnols en Egypte. 1923 —*Γ. Ἀρβανιτάκη.* Τὸ Καισάρειον. Κάϊρον 1902 —*Mgr. Cyrille Macaire.* Le Césareum. Ἐν Bul Soc Khéd de Géogr. Ve série Nos 6 7.—*H. Thiersch.* Die Alexandrinische Königsnecropole, ἐν Jahrbuch d. K. D. Arch. Inst. 19 0, vol XXV p 55 —*Van Berchem.* Comptes rendus de l'Acad. des Inscr. 1898. σ. 339 —*H. Thiersch.* Der Pharos Antike, Islam und Occident —*E. Sieglin.* Die Nekropole von Kôm es Chougâfa. Leipzig 1908.—*L. Duchesne.* Le sanctuaire d'Aboukir —*H. de Vaujany.* Les monuments du grand port d'Alex. Alexandrie 1888 —Alexandrie et la Basse-Egypte. Paris 1886. *G Botti.* Les citernes d'Alexandrie ἐν Bull Soc Arch. Alex. No 4. —*Strygowski* Die Zisternen von Alex. ἐν Byz Zeitschrift. IV.—*G. Arvanitaki* La citerne du Couvent d'Abraham. Ἐν Bull. Inst. Ég. 1902.—Sur quelques inscr rélatives au canal d'Alex. et principalement à l'Agathodémon. Ἐν Bull. Inst. Ég. 1901 —*Dr. K. Rouczewski.* Description des chapitaux corinthiens et variés du Musée greco-romain d'Alex. 1927 —*G. Lumbroso.* L'Egitto dei Greci e dei Romani. Roma 1895, σελ. 154. Topografia di Alessandria nella tradizione locale.

Ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων οἱ Στράβων, Δίων ὁ Κάσσιος, Πλούταρχος, Πλίνιος, Ἀχ Τάτιος, Ψευδοκαλλισθένης, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ Εὐσέβιος, Σωκράτης, Σωζόμενος, οἱ Εὐάγριος. Φιλόστρατος, ὁ Ἰωάννης ὁ Νικίου.

Διὰ τοὺς κατοίκους: Bludeau. Juden und Judenverfolgungen im alten Alexandria Munster i W. 1906.—*W. Schubart* Alexandrinische Urkunden ans der zeit des Augustus. Ἐν Archiv. für Papyrus forschung, V, 35—132 Τοῦ αὐτοῦ Neues aus dem alten Alexandrien ἐν Preussische Jahrbücher. Band. 137.—*Wilcken* Grundzüge und Chrestomathie der Papyruskunde.—*E. Breccia.* Alexandria ad Aegyptum Bergamo. 1914. σελ. 23—25.—*Max Glaser.* Zeitbilder aus Alexandrien vach dem Paedagogus des Clemens Alexandrinus. Auberg 1905.—*C. Cessi.* Vita ed arte ellenistica. Catania 1910.—*E. Schürer* καὶ *Frie-Hazan.* Alexandria ἐν The jewish Encyclopedia New York I, σελ. 361. *Th. Reinach* Sur la date de la colonie juive d'Alexandrie. Ἐν Rev des études juives. t. XLV, p 161.—*Dobschutz* Jews und ant semites in ancient Alexandria. Ἐν American journal of Theology. VIII. 1904. σελ. 728.

Ἀραβικὴ ἱστορία: Lane Pool. History of Egypt in the Middle Ages London 1901.—*Becker.* Beiträge zur Geschichte Aegyptens unter dem Isams Strasbourg. 1903. *Reitemayer.* Beschreibung Aegyptens in Mittelalter. Leipzig. 1903.—Ἐν Dict. Géogr et Hist. eccl. par Mgr. Alf. Baudrillard. τὴν λ. Alexandrie.—*H. de Vaujany* Hist. d'Égypte. Alex. 1885—*Baedecker* Egypt.—*Taco Roorda.* Abul Abbassi Ahmetis Tulonidarum primi (saec. Xe) vita et res gestae. Lugduni Batavorum 1825.

Γ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Ἡ ἱστορία τῆς πόλεως Ἀλεξανδρείας καὶ δὴ κατὰ τὴν ἀρχαίαν περίοδον, ἀπὸ τῆς κτίσεως δηλαδὴ μέχρι τῆς καταλήψεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἔχει τόσας πολλὰς μεταπτώσεις τῆς τύχης τῶν κατοίκων καὶ εἶναι τόσον περιπετειώδης, ὥστε ὁμοιάζει, ὡς ἔχει λεχθῆ ἀνωτέρω, μὲ ἓν πομπῶδες μυθιστόρημα. Ἡ ἱστορία τῆς Ἀλεξανδρείας ὡς πρωτευούσης τοῦ ἐνδόξου Ἑλληνοαιγυπτιακοῦ κράτους συνδέεται μὲ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ τοῦ κράτους τῶν Πτολεμαίων καὶ κατ' ἀκολουθίαν θέλει ἐκταθῆ ἀλλαχοῦ (βλ. λέξεις Ἑλλάς, Πτολεμαῖοι). Ἐνταῦθα ἡ διήγησις θ' ἀφορᾷ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὡς πόλιν καὶ τὰς ἱστορικὰς τύχας μόνης αὐτῆς καὶ τῶν κατοίκων της

Τὰ πρὸ καὶ κατὰ τὴν κτίσιν —Κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους, τοὺς χρόνους δηλαδὴ τῶν παλαιῶν Φαραώ, καὶ τῆς ἀκμῆς μεγάλων πόλεων εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὡς τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Μέμφιδος, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φαντασθῆ κανεὶς ὅτι ἡ παραλία ἡ ἐκτεινομένη μεταξὺ τῶν δύο ἀκροτάτων στομίων τοῦ Δέλτα, ἔμεινεν ἐντελῶς ἔρημος. Καθ' ὃν χρόνον ὁ ἱστορικὸς βίος ἦτο τόσον ἔντονος καὶ τόσον προωδευμένος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δὲν εἶναι λογικὸν νὰ θεωρήσωμεν ὅτι τὸ εὐδαιμονέστερον μέρος τῆς παραλίας τοῦ Δέλτα, τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἱδρύθη κατόπιν ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἔμεινεν ἀνεκμετάλλευτον καὶ ἄγονον. Εἰς ἀπόστασιν 120 σταδίων ΒΑ τῆς Ἀλεξανδρείας, εἰς τὴν ἰδίαν στενὴν λωρίδα γῆς ἡ ὁποία χωρίζει τὴν Μαρεώτιδα λίμνην ἀπὸ τὴν Μεσόγειον, ἔκειτο ἡ *Κάνωβος* ἢ *Κάνωπος* (παρὰ *Κόπταις* Kahanûd), σημαντικὴ ναυτικὴ καὶ ἐμπορικὴ πόλις καὶ πρὸ τῆς κτίσεως Ἀλεξανδρείας. Εἰς τὴν θέσιν δὲ ὅπου ἱδρύθη ἡ Ἀλεξάνδρεια, καὶ παρὰ τὴν νησῖδα Φάρον, εἶναι ὁρατὰ καὶ σήμερον ὑπὸ τὴν θάλασσαν, ὅταν ἐπικρατῆ γαλήνη, κολοσσιαῖα λείψανα οἰκοδομῶν, τὰ ὁποῖα δεικνύουν τὴν ὕπαρξιν παναρχαίου προϊστορικοῦ λιμένος (βλ. ἀνωτέρω *Τοπογραφία*). Κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὴν θέσιν τῆς ἔπειτα μεγάλης Ἀλεξανδρείας ὑπῆρχε πόλις προϊστορική, περὶ τῆς ὁποίας ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν πληρεστέρας εἰδήσεις. Ἀργότερα, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Φαραώ, ἄγνωστον ὅμως πότε, ἐκτίσθη ἐκεῖ μικρὰ πόλις, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζον *Ρακῶτιν* (Racoudah), καὶ τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι παρέμειναν καὶ μετὰ τὴν κτίσιν τῆς μεγάλης Ἀλεξανδρείας ἀποτελέσαντες τὴν Αἰγυπτιακὴν συνοικίαν τῆς πόλεως, ἥτις καὶ διετήρησε τὸ ὄνομα τῆς πολίχνης. Οὕτως, ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ Μακεδών, ἀπεφάσισε νὰ ἱδρύσῃ τὴν ὁμώνυμον πόλιν, ὑπῆρχεν ἤδη εἰς ἓν μέρος τοῦ περιβόλου, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἐχάραξεν, εἰς τὸ ΝΔ. μέρος αὐτοῦ, ἓν μικρὸν καὶ ἄσημον Αἰγυπτιακὸν χωρίον.

Παρ' ὅλην τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ ὅπως ἐπισπευσθοῦν αἱ ἐργασίαι τῆς κτίσεως τῆς πόλεως, φαίνεται ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρεια ἤργησε, κατὰ ἥμισυ καὶ πλέον αἰῶνα, νὰ λάβῃ τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν αὐτῆς. Κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου (322) τὰ ἔργα δὲν εἶχον πολὺ προχωρήσει, ἂν καὶ ὁ πρῶτος Πτολεμαῖος, *Πτολεμαῖος ὁ Σωτήρ*, ὁ υἱὸς τοῦ Λάγου, ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα, κατεδείχθη δὲ εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἡ μέλλουσα εὐδαιμονία καὶ ἡ παγκόσμιος σημασία τῆς πόλεως. Ἡ τελεία ὅμως ἀνοικοδόμησις τῆς Ἀλεξανδρείας ὡς πόλεως καὶ ἡ πολυθόρυβος κοσμοπολιτικὴ ζωὴ αὐτῆς δὲν ἤρχισε παρὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ πρώτου Πτολεμαίου, τοῦ *Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου* (πρῶτον ἥμισυ τοῦ 3ου αἰῶνος π. Χ.).

Δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, ἂν ὁ μέγας ἱδρυτὴς τῆς Ἀλεξανδρείας προώριζεν αὐτὴν ὡς πρωτεύουσαν τοῦ ἀπεράντου κράτους του. Ἐὰν εἶχε σκοπὸν νὰ κατακτήσῃ καὶ τὴν Δύσιν, εἶναι βεβαίως εὔλογον νὰ δεχθῶμεν τοῦτο. Τὸ πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι ὡς πρωτεύουσάν του ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε τὴν μεγάλην Βαβυλῶνα, ἡ ὁποία ἠδύνατο, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της, νὰ γίνῃ ἡ καρδία τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Πάντως διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀλεξανδρείας ὁ Ἀλέξανδρος ἐπετύγχανε δύο σπουδαίους σκοπούς· πρῶτον ἔκαμνε πλήρη τὸν κλοιόν, διὰ τοῦ ὁποίου περιεζώννυε τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον, καὶ ἔπειτα ἵδρυε μίαν βάσιν σημαντικὴν διὰ τὰς νέας κατακτήσεις αὐτοῦ εἰς τὴν Δύσιν.

Η ἱστορικὴ σημασία τῆς Ἀλεξανδρείας — Ὁ πρῶτος διοικητὴς καὶ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ὁ Πτολεμαῖος, ὁ υἱὸς τοῦ Μακεδόνος στρατηγοῦ Λάγου, ἔτρεφεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μεγάλα σχέδια διὰ τὴν πρωτεύουσάν του. Ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ καὶ διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ Πτολεμαῖος ὠνειρεύετο νὰ καταστήσῃ τὴν Ἀλεξάνδρειαν πρωτεύουσαν ἑνὸς μεγάλου Ἀνατολικοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ἴσως δὲ ἑνὸς παγκοσμίου κοσμοκρατορικοῦ κράτους. Ἀπόδειξις τῶν φιλοδόξων τούτων ὀνείρων τοῦ Πτολεμαίου ἀναφορικῶς πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἶναι ὅσα οὗτος ἔπραξε σχετικῶς μὲ τὸ σῶμα τοῦ Ἀλεξάνδρου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ τὸ σῶμά του ἐντὸς μεγαλοπρεπεστάτου καὶ ἀνηκούστου πολυτελείας ἅρματος, ὡδηγεῖτο πρὸς τὴν Αἴγυπτον διὰ νὰ κατατεθῇ εἰς τὸ *Ἀμμώνειον*, τὸν ναὸν τοῦ Ἄμμωνος, εἰς τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶχε δώσει εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὸν πρῶτον ὑπαινιγμὸν τῆς θεοποιήσεως αὐτοῦ. Ὁ ἐπιμελητὴς τοῦ κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ στρατηγὸς Περδίκκας, εἶχε σκοπὸν ν' ἀπαγάγῃ τὸν νεκρὸν εἰς τὰς Αἰγὰς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ νὰ θάψῃ αὐτὸν εἰς τοὺς τάφους τῶν προγόνων, ἔχων σκοπὸν δι' αὐτοῦ νὰ διεκδικήσῃ αὐτὸς τὴν μονοκρατορίαν. Ἀλλὰ καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Λάγου μετεκομίσθη ἐπὶ τῆς ἁρμαμάξης εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἕνεκα τούτου ὁ Περδίκκας ἐξεστράτευσε τῷ 321 ἐναντίον τοῦ Πτολεμαίου καὶ συνεκρούσθη μετ' αὐτοῦ παρὰ τὸ Πηλούσιον, ὅπου ὅμως ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του. Ὁ νεκρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου κατετέθη προσωρινῶς εἰς τὴν Μέμφιν ἕως ὅτου ἀνεγερθῇ τὸ θαυμάσιον μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ἡτοιμάζετο εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, εἰς τὸν πλήρη ἐπιταφίων μνημείων τόπον, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο *Σῶμα* εἴτε *Σῆμα* (*Σῶμα*, διότι περιεῖχε τὸ σῶμα τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ, *Σῆμα* διότι ἀνηγέρθησαν εἰς τὸν χῶρον αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Φιλοπάτορος μνημεῖα ἐπιτάφια πρὸς τιμὴν ὅλων τῶν προγόνων αὐτοῦ). Ἡ ἐκστρατεία αὕτη τοῦ Περδίκκα εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἡ μάχη πρὸς τὸν Πτολεμαῖον ἔλαβε χώραν ἔξω τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ καθ' ὃν χρόνον ἐξηκολούθει νὰ κτίζεται ἡ πόλις (βλ. τὰ κατὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ νεκροῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου *A. Bouché-Leclercq,* Histoire des Lagides. τ. I, 1903 σ. 19 ἑξ.—*Δρόϋζεν,* Ἱστορία τῶν Διαδόχων, κατὰ μετάφρ. *Ἰωάν. Πανταζίδου* εἰς Βιβλιοθ. Μαρασλῆ, 1897 σ. 112 ἑξ.).

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ θεωρηθῇ σημαντικὸν εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτὴν τῆς τύχης τοῦ μεγάλου νεκροῦ, εἶναι ὅτι ὁ Πτολεμαῖος, ἐπιζητῶν τὴν κατάθεσιν καὶ διαφύλαξιν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἐδείκνυε τοὺς σκοπούς του διὰ τὸ μέλλον τῆς πόλεως, ἡ ὁποία κατέχουσα τὸν μέγαν νεκρὸν ἀπέκτα τίτλους ὅπως ἀποβῇ πρωτεύουσα ἑνὸς μεγάλου κράτους.

Ὁ στρατηγός, ὁ ὁποῖος κατεῖχε τὸν νεκρὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἦτο ὁ νόμιμος διάδοχος αὐτοῦ, καὶ ἡ πόλις, ἡ ὁποία ἐφύλαττε τὸ σῶμά του, ἦτο ἡ πόλις ἡ προωρισμένη νὰ κυριαρχήσῃ ἐπὶ ὅλου τοῦ κόσμου. Ἡ ἐπικρατοῦσα τοιαύτη ἰδέα ἐξηγεῖ καὶ τὴν ὑψηλὴν σημασίαν τῆς Ἀλεξανδρείας ὄχι μόνον ἐκ τῆς τοπογραφικῆς αὐτῆς θέσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἠθικῆς ἐπιβολῆς εἰς τὸν κόσμον, ὡς ἐχούσης τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην, ἤτοι τὸ σῶμα τοῦ θεοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔπειτα δὲ ἐξηγεῖ καὶ τὴν θεοποίησιν τῶν Πτολεμαίων, διαδόχων καὶ τῶν παλαιῶν Φαραὼ καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα *Πτολεμαῖος* εἶχε καταντήσει νὰ σημαίνῃ, ὅπως καὶ τὸ ὄνομα Φαραώ, ὄχι ὡρισμένον ἄρχοντα, ἀλλὰ τὸν βασιλέα, τὸν ἐκ τοῦ οἴκου Πτολεμαίου τοῦ Λάγου καταγόμενον. Τὸ δὲ ὄνομα, τὸ ὁποῖον λαμβάνουν ὅλοι οἱ Πτολεμαῖοι καὶ αἱ σύζυγοι αὐτῶν κατὰ τὴν ἀνάρρησιν, δὲν εἶναι παρωνύμιον προερχόμενον ἀπὸ τὴν φιλοπαίγμονα διάθεσιν τῶν Ἀλεξανδρέων, ἀλλ' εἶναι ὄνομα λατρευτικόν. Τὸ ὄνομα τοῦτο — οἱ *Σωτῆρες* (Πτολεμαῖος Α' καὶ Βερενίκη Α'), οἱ *Εὐεργέται* (Πτολεμαῖος Γ' καὶ Βερενίκη Β'), οἱ *Φιλοπάτορες*, (Πτολεμαῖος Δ' καὶ Ἀρσινόη Γ'),—εἶναι οἱ θεοὶ οἱ Σωτῆρες, οἱ θεοὶ οἱ Εὐεργέται, οἱ Φιλοπάτορες, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ ὀνόματα ταῦτα λατρεύονται καὶ μὲ τὰ ὀνόματα ταῦτα συνδέονται μὲ τὴν λατρείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ λατρεία αὕτη τῶν θεῶν βασιλέων ἡ ὁποία, σημειωτέον, δὲν ἦτο ψυχρά τις καὶ ἐπίσημος μόνον λατρεία, ἀλλ' ἦτο διαδεδομένη εἰς ὅλα τὰ στρώματα τῆς Ἑλληνοαιγυπτιακῆς κοινωνίας, ἡ λατρεία αὕτη, ἡ κυρίως εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τελουμένη, δίδει τὸν πλήρη χαρακτηρισμὸν τῆς μεγάλης πόλεως. Ἐκ παραλλήλου δὲ ἡ λατρεία αὕτη ἐξηγεῖ κατὰ περίεργον τρόπον δύο ἀντιθέτους ὄψεις τῆς πόλεως τῆς Ἀλεξανδρείας. Τὴν ὄψιν τῆς μεγάλης πόλεως, ἡ ὁποία τελεῖ πανηγύρεις καὶ ἑορτὰς πρὸς τιμὴν τῶν βασιλέων της—ὅπως ἡ περίφημος πομπὴ τοῦ Φιλαδέλφου—, ἔπειτα δὲ τὴν ὅλως ἀντίθετον ὄψιν τῆς πόλεως, ἡ ὁποία διατελεῖ ἐν ἀναβρασμῷ καὶ τῆς ὁποίας ὁ ὄχλος ταράσσεται καὶ ἐξεγείρεται, καὶ ἐπὶ ἡμέρας ἀναστατώνει ὅλην τὴν πόλιν, εἴτε διὰ νὰ ὑπερασπισθῇ τὸν βασιλέα του, εἴτε καὶ νὰ τὸν ἐκθρονίσῃ ἀκόμη θεωρῶν αὐτὸν ὡς ἀνάξιον θεόν. Διότι, πράγματι, ἐθεωρήθησαν ὡς ἀληθινοὶ θεοὶ οἱ Πτολεμαῖοι, ὅπως καὶ ὁ μέγας κατακτητὴς ἦτο ὁ θεὸς Ἀλέξανδρος.

Οἱ Πτολεμαῖοι ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλ' ἦσαν ἀπόγονοι καὶ τῶν παλαιῶν Φαραώ. Ἦτο ἀνάγκη νὰ εἶναι οἱ Πτολεμαῖοι Φαραὼ διὰ νὰ γίνουν δεκτοὶ ὡς βασιλεῖς. Συνέπεια δὲ τῆς καταγωγῆς των ταύτης ἦτο ὅτι ἐθεωροῦντο καὶ ὡς θεοί. Αἱ μυστικοπαθεῖς καὶ θεολογικαὶ αὗται θεωρίαι δὲν ἔμειναν περιωρισμέναι εἰς τὰ Αἰγυπτιακὰ ἱερά, ἀλλὰ εἶχον εἰσχωρήσει καὶ εἰς τὸν λαόν. Ὁ Πτολεμαῖος Ε' ὁ Ἐπιφάνης φαίνεται ὅτι ἦτο ὁ πρῶτος βασιλεύς, ὁ ὁποῖος ἐδέχθη τὰς τελετὰς καὶ τὴν καθιέρωσιν τὴν Αἰγυπτιακήν. Κατὰ Μάρτιον τοῦ 196 οἱ ἱερεῖς τῆς Μέμφιδος συνῆλθον εἰς σύνοδον διὰ ν' ἀνανεώσουν τὰς παλαιὰς τελετὰς καὶ νὰ ψηφίσουν θείας τιμὰς εἰς τὸν βασιλέα. Ὁ ἴδιος κύκλος τῶν ἰδεῶν εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τοὺς Πτολεμαίους νὰ νυμφεύωνται τὰς ἀδελφάς των. Ἤδη ὁ Πτολεμαῖος Β', ὁ Φιλάδελφος, ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφήν του, προέβη δηλαδὴ εἰς ἕνωσιν, ἡ ὁποία ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν αἴσθημα, σύμφωνος ὅμως πρὸς τοὺς Αἰγυπτιακοὺς νόμους, καὶ ἡ ὁποία μάλιστα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν βασιλικὸς γάμος, κατὰ μίμησιν τοῦ γάμου τοῦ Ὀσίριδος καὶ τῆς Ἴσιδος, καὶ ὁ καταλληλότερος διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν καθαρότητα τοῦ αἵματος τοῦ μεγάλου θεοῦ Ρά. Ὅλοι σχεδὸν οἱ Πτολεμαῖοι νυμφεύονται τὰς ἀδελφάς των, αἱ ὁποῖαι ἐλέγοντο συνήθως Βερενῖκαι ἢ Ἀρσινόαι. Πρέπει δὲ νὰ παρατηρηθῇ ὡς πρὸς τὴν θεοποίησιν τῶν Πτολεμαίων, ὅτι αὕτη δὲν ἦτο ἐντελῶς ξένη πρὸς τὰς ἰδέας τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι *ἀφηρώϊζον* τοὺς μεγάλους νεκρούς των. Ὁ ἀφηρωϊσμὸς ἴσως δὲν εἶναι θεοποίησις, ἀλλὰ δύναται νὰ

Digitized by Google

ὁδηγήσῃ εἰς αὐτήν (βλ. *Jouguet*, L'impérialisme macédonien, σ. 322 ἑξ.)

Αἱ τοιαῦται ἰδέαι καὶ ἔθιμα ἐξηγοῦν σπουδαῖα γεγονότα· πρῶτον τὸν σεβασμὸν τῶν Ἀλεξανδρέων πρὸς τὴν δυναστείαν, ἔπειτα τὸν ἕνεκα τῆς ἀδελφικῆς αἱμομιξίας ἐκφυλισμὸν ταύτης, διατηρηθείσης ἐν τούτοις παρὰ τὰς ἀκολασίας καὶ τὴν ἀσημότητα τῶν πλείστων Πτολεμαίων τρεῖς ὁλοκλήρους αἰῶνας. Συνδέεται δὲ ἰδιαιτέρως μὲ τὴν πόλιν τῆς Ἀλεξανδρείας ἡ πρὸς τὴν δυναστείαν τῶν Πτολεμαίων βασιλικὴ αὕτη λατρεία, διότι ἐνθυμίζει αὐτὸν τὸν ἱδρυτὴν τῆς πόλεως, τὸν μέγαν ἥρωα Ἀλέξανδρον, ὁ ὁποῖος καὶ μετὰ θάνατον ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι τὸ σύμβολον τῆς ἑνότητος τοῦ παγκοσμίου Ἑλληνομακεδονικοῦ κράτους, εἰς δὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν τοῦ Ἑλληνοαιγυπτιακοῦ κράτους. Ἀπὸ αὐτὴν προφανῶς τὴν σκέψιν ἐκινήθη ὁ Α' Πτολεμαῖος, ὅταν μετέφερε τὸ σῶμα τοῦ ἥρωος εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ διέταξε νὰ τοῦ ἐγείρουν τάφον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Αἱ ἐποχαὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας.—Ὁλόκληρον τὴν χιλιετῆ περίοδον ἀπὸ τὴν κτίσιν ἕως τὴν Ἀραβικὴν κατάκτησιν (331 π. Χ.—641 μ. Χ.) πρέπει νὰ τὴν θεωρήσωμεν ὡς ἀρχαίαν περίοδον. Παρ' ὅλας τὰς ἀλλαγὰς κατ' οὐσίαν καὶ εἰς τὰ μεγάλα σημεῖα ὁ βίος τῆς πόλεως εἶναι ὁ ἴδιος. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ὑπάγονται αἱ ἑξῆς σπουδαῖαι ἐποχαί: 1) ἡ ἐποχὴ τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνοαιγυπτιακοῦ βασιλείου τῶν Πτολεμαίων (331 π. Χ—31 π. Χ.). 2) ἡ ἐποχὴ τῆς Ρωμαιοκρατίας (31 π. Χ. — 325 μ. Χ., καὶ 3) ἡ Βυζαντινὴ ἐποχὴ (325 μ. Χ.— 641 μ. Χ.). Ἐκ τινος συμπτώσεως, ἀναξίας κατὰ τὰ ἄλλα προσοχῆς, παρατηροῦμεν ὅτι αἱ ἐποχαὶ αὗται εἶναι σχεδὸν ἰσόχρονοι, κατανεμόμεναι ἑκάστη εἰς τρεῖς περίπου αἰῶνας.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΩΝ. Ἡ παλαιοτάτη ἐποχή, ἡ ἐποχὴ τῶν Πτολεμαίων, θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποδιαιρεθῇ 1) εἰς τοὺς τρεῖς πρώτους Πτολεμαίους. Διότι οὗτοι πρὸ παντὸς ἦσαν οἱ μεγάλοι Ἕλληνες βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐστερέωσαν τόσον δυνατὰ τὰ θεμέλια τοῦ κράτους των, ὥστε δύο αἰώνων κατόπιν ἀτάσθαλοι βασιλεῖαι τῶν διαδόχων των δὲν κατώρθωσαν νὰ τὸ καταρρίψουν. Ἡ μικροτέρα αὕτη ἐποχὴ τῶν τριῶν πρώτων Πτολεμαίων (331 π. Χ.—221 π. Χ.) εἶναι ἡ μεγάλη ἐποχὴ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Ἑλληνοαιγυπτιακοῦ βασιλείου. Τὴν παρατήρησιν αὐτὴν τὴν ἔκαμαν καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι, ὁ Πολύβιος, ὁ Στράβων, ὁ Πλούταρχος. «Ἅπαντες μὲν οὖν οἱ μετὰ τὸν τρίτον Πτολεμαῖον, λέγει ὁ Στράβων (C. 796), ὑπὸ τρυφῆς διεφθαρμένοι χεῖρον ἐπολιτεύσαντο». Ἄξιον ὅμως πολλῆς προσοχῆς καὶ ἰδιαιτέρας σημειώσεως—πρέπει δὲ εὐθὺς ἀμέσως νὰ τονισθῇ τοῦτο — εἶναι ὅτι ἡ κακὴ πολιτεία τῶν μετὰ τὸν τρίτον Πτολεμαῖον βασιλέων καὶ ἡ διαφθορὰ τῆς αὐλῆς δὲν ἔβλαψε πολὺ τὴν γενικὴν πρόοδον τοῦ κράτους, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον τὴν πρόοδον καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς Ἀλεξανδρείας ὡς πόλεως.

Ὁ ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας, *Πτολεμαῖος ὁ Α'*, ὑπῆρξεν ἐπιφανὴς στρατηγὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς ὅλας τὰς ἐκστρατείας, καταλαβὼν διαπρέπουσαν θέσιν μεταξὺ τοῦ μοναδικοῦ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ἐπιτελείου ἐκείνου μεγάλων στρατηγῶν. Ὁ Πτολεμαῖος εἶχε, βεβαίως, συνοδεύσει τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἶχε παραστῇ κατὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ, κατόπιν δὲ τὸν εἶχεν ἀκολουθήσει εἰς τὰς νέας θριαμβευτικὰς ἐκστρατείας του. Τὴν φροντίδα πρὸς ἐπίβλεψιν τῶν ἐργασιῶν τῆς κτίσεως τῆς νέας πόλεως εἶχεν ἀναθέσει ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς πόλεως Ναυκράτιος Κλεομένην, ὁ ὁποῖος ἔγινε καὶ ὁ πρῶτος Ἕλλην διοικητὴς τῆς Αἰγύπτου, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου συνεκροτήθη εἰς τὴν Βαβυλῶνα μέγα συμβούλιον τῶν στρατηγῶν πρὸς διανομὴν τῆς διοικήσεως τῶν χωρῶν (323), ὡρίσθη δὲ τότε διοικητής, εἴτε σατράπης τῆς Αἰγύπτου, ὁ στρατηγὸς Πτολεμαῖος ὁ Λάγου. Ὁ Πτολεμαῖος ἦλθεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὡς διοικητὴς τῆς Αἰγύπτου, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 323 (Νοέμβριον ἢ Δεκέμβριον). Ἕδραν αὐτοῦ εἶχε τὴν μεγάλην πόλιν, ἕως ὅτου, μετὰ 18 ἔτη διοικήσεως, ἐπέθηκεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ διάδημα καὶ ἀνηγόρευσεν ἑαυτὸν βασιλέα, ὡς ἔπραξαν, ἄλλωστε, καὶ οἱ ἄλλοι μεγάλοι στρατηγοί. Ἔκτοτε, ἀπὸ τὸ 305 π. Χ., ἀρχίζει νὰ κυβερνᾷ τὸ Ἑλληνοαιγυπτιακὸν βασίλειον ἡ δυναστεία τῶν *Πτολεμαίων*, εἴτε *Λαγιδῶν* ἐπὶ 274 συνεχῆ ἔτη, μέχρι τῆς κατακτήσεως ὑπὸ τῶν Ρωμαίων (305—31 π. Χ.). Οἱ πρῶτοι ἐξ Λαγίδαι ἐβασίλευσαν κατὰ ἤρεμον καὶ ἀκριβῆ διαδοχὴν «παῖς παρὰ πατρὸς ἀεὶ διαδεχόμενος». Ὁ ἱδρυτής, ὁ Πτολεμαῖος ὁ Λάγου ἐθεωρήθη ὡς διάδοχος τοῦ Ἀλεξάνδρου— «διεδέξατο Ἀλέξανδρον», λέγει ὁ Στράβων—,ἀπέθανε δὲ εἰς ἡλικίαν 84 ἐτῶν.

Εἰς τὸν βίον τῆς πόλεως κατέχουν πολλὴν θέσιν αἱ εἰς τὰς ὁδοὺς αὐτῆς ταραχαὶ τῶν κατοίκων καὶ τοῦ ἄλλου ὄχλου ἰθαγενῶν καὶ ξένων, οἱ ὁποῖοι ἐπλήρουν τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἡ πόλις ἡ ὁποία ἐκτίσθη εἰς χρόνους τόσον μεγάλους καὶ ἡ ὁποία εἶχε ταχέως τόσον μεγάλας τύχας ὑπῆρξεν ἡ ταραχωδεστέρα πόλις τῆς ἀρχαιότητος, δὲν εἶχε δὲ παρομοίαν παρὰ μίαν ἄλλην ξένην, μεγάλην ἐπίσης πόλιν, τὴν Καρχηδόνα. Ὁμιλῶν ὁ Πολύβιος περὶ τῆς βοῆς καὶ τῆς κραυγῆς τοῦ ὄχλου καὶ δὴ καὶ τῶν παιδίων εἰς μίαν στάσιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ λέγει: «οὐ γὰρ ἐλάττω ποιεῖ τὰ παιδάρια τῶν ἀνδρῶν περὶ τὰς τοιαύτας ταραχὰς ἔν τε Καρχηδονίων πόλει καὶ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν» (XV, 30, 10).

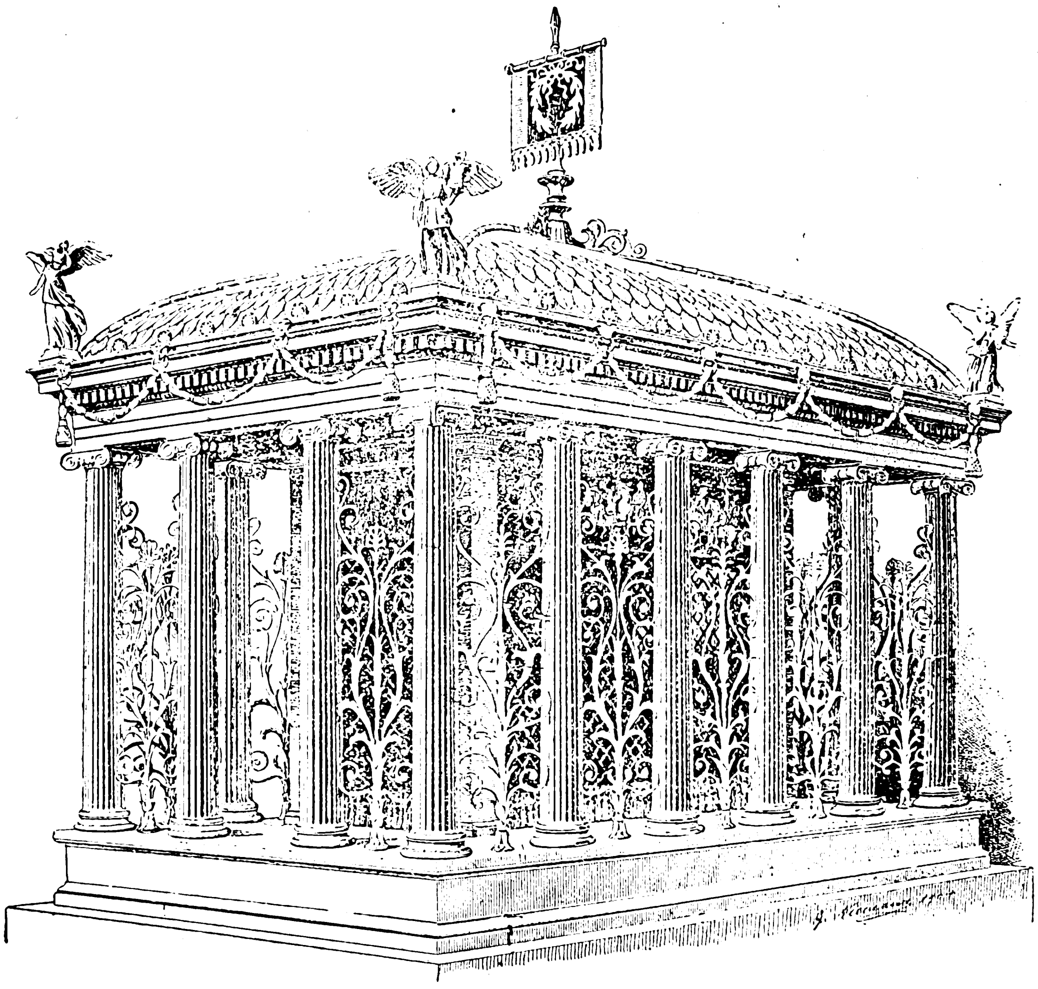

32.—*Ἡ περίφημος ἁρμάμαξα τοῦ νεκροῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.*
[Ἡ ἀναπαράστασις ἔγινεν ὑπὸ τῶν C. Müller καὶ G. Niemann, εἶναι δὲ πιθανωτάτη, διότι ἔχει σωθῆ ἀκριβὴς ἀρχαία περιγραφὴ (βλ. *Baumgarten* κ.λ. Die hellenistisch—römische Kultur, 1913, σ. 158).

Δὲν παρῆλθε δὲ χρόνος πολὺς—ἐννοεῖται διὰ τὸν βίον μιᾶς πόλεως— ἀπὸ τὴν κτίσιν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ συνέβη ἡ πρώτη ἀξία μνήμης ταραχή, ἡ ὁποία ἔμεινεν ὡς θλιβερὸν ὑπόδειγμα διὰ τὰς τόσας ἄλλας, αἱ ὁποῖαι περιοδικῶς ἐξηκολούθουν, ὥς τις ἐνδημικὴ νόσος τῆς μεγάλης πόλεως.

Ὁ Κλεομένης εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.—Ἡ πρώτη ἀξιοσημείωτος ταραχὴ εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας ἔγινεν, ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ὁ ἀνδρεῖος Κλεομένης, μετὰ τὴν ἐν Σελασίᾳ ἧτταν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου καὶ τῶν Ἀχαιῶν (τέλη τοῦ 3ου αἰῶνος π. Χ.) κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἐλπίζων βοήθειαν ἀπὸ τὸν *Πτολεμαῖον τὸν Φιλοπάτορα* διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἐναντίον τῶν Μακεδόνων ἀγῶνα. Ὁ Πλούταρχος (Βίος Κλεομένους) καὶ ὁ Πολύβιος (V, 38, ἑξ.) μᾶς ἀφῆκαν πλήρη καὶ δραματικὴν διήγησιν τῶν γεγονότων τούτων. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Πτολεμαϊκοῦ κράτους, ἡ ὁποία ἦτο εὐνοϊκὴ πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας, ἤρχισεν ἤδη ν' ἀλλάσσῃ, ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτοὺς ἐχθρότητος τῶν Μακεδόνων. Ἐπεζήτει δὲ ἡ πολιτικὴ τῆς αὐλῆς τῶν Πτολεμαίων νὰ ἔχῃ τὴν οὐδετερότητα τῆς Μακεδονίας, διότι προῃσθάνετο τὸν ἐκ Δυσμῶν, ἐκ μέρους τῶν Ρωμαίων, ἐπερχόμενον κίνδυνον. Ἡ παραμονὴ λοιπὸν τοῦ Κλεομένους εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν δὲν ἦτο εὐχάριστος εἰς τὴν αὐλήν. Εἶναι δ' ἀληθὲς ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Κλεομένης ἐξ ἀπροσεξίας κατέστη ὕποπτος. Εἰς ἔμπορόν τινα ἐλθόντα εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ φέροντα ἵππους διὰ τὸν βασιλέα εἶχεν εἴπει ὁ Κλεομένης ὅτι «προτιμότερον θὰ ἦτο νὰ τοῦ ἔφερε σαμβυκιστρίας καὶ κιναίδους, διότι ταῦτα εὐχαριστοῦν τὸν βασιλέα». Ὁ βασιλεύς, παρακινούμενος ἀπὸ τὸν σύμβουλόν του Σωσίβιον, πονηρὸν ἄνδρα, ἐφοβήθη μήπως ὁ Κλεομένης κάμῃ συνωμοσίαν ἐναντίον του καὶ τὸν ἔκλεισεν εἰς μίαν μεγάλην οἰκίαν, ὅπου ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης εὑρίσκετο ὡς εἰς μίαν μεγάλην φυλακήν. Τότε εὑρὼν κατάλληλον εὐκαιρίαν ὁ Κλεομένης διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν φυλάκων καὶ μὲ φίλους τινὰς ξιφήρεις ἐξῆλθον ἐν πλήρει ἡμέρᾳ εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας καλοῦντες τὸν λαὸν νὰ ἐπαναστατήσῃ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ. Ὁ θορυβώδης, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀνδρεῖος ὄχλος, ἐθαύμαζε τὴν τόλμην τοῦ Κλεομένους, ἀλλ' οὐδεὶς εἶχε τὸ θάρρος νὰ βοηθήσῃ αὐτόν. Οἱ τολμηροὶ Σπαρτιᾶται ἐβάδισαν πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν διὰ νὰ τὴν κυριεύσουν, ἐλπίζοντες ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ ἀπελευθερώσουν τοὺς καταδίκους ἀπὸ τὰς φυλακάς, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσαν. Καὶ τότε ἀπεφάσισαν ν' ἀποθάνουν ἐπαξίως ἑαυτῶν καὶ τῆς Σπάρτης. Ὁ Κλεομένης καὶ οἱ φίλοι του ηὐτοκτόνησαν κατασφάξαντες ἀλλήλους εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας.

Καὶ εἶναι μὲν παράδοξον τὸ θέαμα δεκατεσσάρων ἡ ρ ω ϊ κ ῶ ν Σπαρτιατῶν, οἱ ὁποῖοι ξιφήρεις διασχίζουν τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας, ζητοῦντες νὰ διεγείρουν τὸν ὄχλον αὐτῆς εἰς ἐπανάστασιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του. Ἀλλ' εἶναι καὶ πολὺ διδακτικὴ ἡ τραγικὴ ἔκβασις τῆς ἀπέλπιδος ἀποπείρας ταύτης τοῦ Κλεομένους. Ὁ κοῦφος, ἀλλὰ καὶ διαπαιδαγωγημένος ὄχλος τῆς Ἀλεξανδρείας δὲν ἐκινήθη. καὶ τοῦτο προῆλθεν ἀπὸ δύο λόγους: πρῶτον, διότι τὸ ὄνομα τῆς ἐλευθερίας, τὸ ὁποῖον ὁ Κλεομένης εἶχεν εἰς τὸ στόμα ὡς δέλεαρ κηρύττων αὐτήν, ἦτο ὄνομα, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς χρόνους τούτους δὲν εἶχε τὴν ἰδίαν σημασίαν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν Σπαρτιατῶν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τῶν Ἀλεξανδρέων. Εἶχον ἀπομάθει τὴν ἐλευθερίαν κατὰ τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν ἔννοιαν οἱ ὑπήκοοι τῶν Ἑλλήνων βασιλέων τῶν μετ' Ἀλέξανδρον χρόνων. Δὲν ὑπῆρχον πλέον πολῖται ἐλεύθεροι, δὲν ὑπῆρχον παρὰ ὑπήκοοι βασιλέων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εὐχαριστημένοι μὲ τὴν κατάστασίν των, διότι εἶχον τοὐλάχιστον τὴν ἀτομικὴν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν. Ἔπειτα καὶ ἄλλο συμπέρασμα ἐξάγομεν ἀπὸ τὴν ἀπάθειαν τῶν κατοίκων τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν ἔκκλησιν τοῦ Κλεομένους· ὅτι ἀπὸ τοὺς χρόνους τούτους ἀρχίζει τὸ αἴσθημα τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν νομιμότητα καὶ τὴν πίστιν τὴν βασιλικήν, αἴσθημα τὸ ὁποῖον ἀργότερα εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν συντελεῖ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους.

Ἀλλ' ἡ περιπέτεια τοῦ Κλεομένους, τραγικῶς ρωμαντική, ὅπως μάλιστα τὴν περιγράφει ὁ Πλούταρχος, μᾶς διδάσκει καὶ ἄλλα σημαντικὰ διὰ τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τῆς Αἰγύπτου καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Ὁ Κλεομένης κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπὶ τοῦ Πτολεμαίου Γ' τοῦ Εὐεργέτου, καὶ ἔγινεν εὐνοϊκῶς δεκτὸς ὑπ' αὐτοῦ, κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου τούτου Ἕλληνος βασιλέως (222). Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ, τοῦ

Digitized by Google

Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος, ἡ διαμονὴ τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατέστη ἀδύνατος δι' ἄνδρα καὶ μάλιστα Σπαρτιάτην, συνηθισμένον εἰς τὴν ἐλευθεροστομίαν καὶ τὴν ἀληθινὴν ἐλευθερίαν. Καὶ ἀληθῶς ἀπὸ τὸν Πτολεμαῖον τὸν Φιλοπάτορα, ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 3ου αἰῶνος π. Χ., ἀρχίζει ὄχι ἀκόμη ἡ πτῶσις, ἀλλ' ἡ ἀλλαγὴ εἰς τὰ ἤθη τῆς Πτολεμαϊκῆς αὐλῆς, ἡ ὁποία ἐπέφερε τὴν παρακμήν. Ὁ Φιλοπάτωρ εἶναι ἀκόμη ἰσχυρὸς βασιλεύς. Εἰς τὴν Ραφίαν τῆς κάτω Συρίας ἐνίκησε τὸν Σελευκίδην Ἀντίοχον Γ' τὸν Μέγαν, βασιλέα τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου τῆς Συρίας, καὶ προσήρτησεν εἰς τὸ Ἑλληνοαιγυπτιακὸν κράτος τὴν Παλαιστίνην, τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Κοίλην Συρίαν. Ἀλλὰ παρὰ τὴν μεγάλην, τὴν ἀνέλπιστον ταύτην νίκην, δὲν ἠπατήθησαν οὔτε ὁ Πολύβιος, οὔτε ὁ Πλούταρχος, οἱ ὁποῖοι θεωροῦν τὴν βασιλείαν τοῦ Φιλαπάτορος ὡς τὴν ἀρχὴν τῆς παρακμῆς. Καὶ ὁ μὲν Πολύβιος περιγράφει μὲ τὴν συνήθη εἰς αὐτὸν ἱστορικὴν ἀκρίβειαν καὶ νηφαλιότητα τὰς ἐσωτερικὰς ταραχάς, αἱ ὁποῖαι συνέβησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ του καὶ αἱ ὁποῖαι ηὐκόλυναν τοὺς Ρωμαίους εἰς τὴν ἀνάμιξίν των. Ὁ δὲ Πλούταρχος ἀναφέρει, μὲ τὴν γνωστήν του εἰς τὰ ἀνέκδοτα ἀγάπην, ἐνδιαφερούσας διὰ τὴν τότε κοινωνικὴν κατάστασιν λεπτομερείας, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἀφηγήσεως τῶν κατὰ τὸν Κλεομένη.

Ὁ Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ εἶχε πέσει εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐρωμένης του Ἀγαθοκλείας, ἡ ὁποία εἶχεν ἀδελφὸν τὸν Ἀγαθοκλῆ, εὐνοούμενον τοῦ βασιλέως. Ἄλλος εὐνοούμενος σύμβουλος ἦτο ὁ Σωσίβιος, πονηρός, ἀλλ' ἔμπειρος διπλωμάτης, ὁ ὁποῖος ὠφέλησε τὸ κράτος. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἦτο παίγνιον εἰς τὰς χεῖρας τῶν συμβούλων αὐτοῦ, τῆς ἐρωμένης καὶ τῶν γυναικῶν. Ἡ βασιλεία, λέγει ὁ Πλούταρχος, «ἐνέπεσεν εἰς πολλὴν ἀσέλγειαν καὶ παροινίαν καὶ γυναικοκρατίαν». Ὁ βασιλεὺς τόσον πολὺ εἶχε διαφθαρῆ κατὰ τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν πότων, ὥστε, καὶ ὁσάκις εὑρίσκετο εἰς σοβαρωτέραν κατάστασιν, ἔκαμνε τελετὰς καὶ κρούων τύμπανον συνήγειρε τοὺς φίλους του εἰς τὰ βασίλεια, ἐκυβέρνα δὲ τὰς σπουδαιοτάτας ὑποθέσεις τοῦ βασιλείου ἡ ἐρωμένη του Ἀγαθόκλεια καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς καὶ πορνοβοσκὸς Οἰνάνθη (β. Κλεομ. 38).

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς λοιπὸν τοῦ Φιλοπάτορος ἀρχίζει εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἀλεξανδρείας ὁ ἰδιάζων ἐκεῖνος Ἀνατολικὸς βίος, ὁ ὁποῖος ἔγινε τὸ γνώρισμα τοῦ διεφθαρμένου αὐλικοῦ βίου, καὶ ὁ ὁποῖος κατόπιν ἔγινεν οἰκεῖος εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Βυζαντίου, τῆς Ρωσίας, τῆς Εὐρώπης κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐκλύσεως τῶν ἠθῶν. Εἰς τὰ μεγαλοπρεπῆ παλάτια τῆς Ἀλεξανδρείας παρὰ τὸν Μέγαν λιμένα διήρχετο ὁ βίος ὁ πολυθόρυβος τῆς αὐλῆς ἐν μέσῳ διασκεδάσεων μὲν καὶ τελετῶν ἁπλῶς ὁσάκις ὁ βασιλεὺς ἦτο καλύτερος, ἐν μέσῳ δὲ πότων καὶ ἀκολασίας, καὶ ἀκόμη φόνων καὶ αἱμάτων, ὁσάκις ἡ ἀδυναμία τοῦ βασιλέως παρέδιδε τὴν ἀρχὴν εἰς τοὺς εὐνοουμένους καὶ εἰς τὰς ἐρωμένας του. Ὁ ἔκλυτος οὗτος καὶ διεφθαρμένος αὐλικὸς βίος εἶχε μεταδοθῆ καὶ εἰς τὴν πόλιν, ἔλαβε δὲ ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' αἰῶνος τὴν φήμην πόλεως τῶν ἡδονῶν καὶ τοῦ ἀκολάστου βίου.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ διαφθορὰ καὶ κατάπτωσις τῆς Πτολεμαϊκῆς αὐλῆς ἔφερε τέλος εἰς τὸν ὄλεθρον, ἀλλὰ καὶ πάλιν πρέπει νὰ παρατηρηθῇ πόσον μακράν, σχεδὸν δύο αἰῶνας, ἦτο ὁ ὄλεθρος οὗτος. Πρέπει λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ διαφθορὰ τῆς αὐλῆς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ ταχέως βλαβερῶς εἰς ὅλην τὴν σύστασιν τοῦ βασιλείου. Πρῶτον, διότι οἱ τρεῖς πρῶτοι μεγάλοι Πτολεμαῖοι εἶχον θέσει στερεὰ τὰ θεμέλια, καὶ ἔπειτα διότι πάντοτε ὑπῆρξεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν κυβέρνησις συνετὴ καὶ ὁ βίος ὁ πολιτικός, ὅπως ἄλλως τε καὶ ὁ ἰδιωτικός, εἶχεν ἤδη ὀργανωθῆ στερεῶς.

Ἀλλ' ὁποῖος ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑπῆρξεν ὁ βίος τῆς Πτολεμαϊκῆς αὐλῆς καὶ ὁποίαν ἀπήχησιν εἶχεν εἰς τὴν πόλιν, μᾶς διδάσκουν τὰ παράδοξα συμβάντα κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἐρωμένη του Ἀγαθόκλεια μὲ τὸν ἀδελφόν της Ἀγαθοκλῆ ἔπαιξαν τόσον περίεργον ρόλον. Νομίζει κανεὶς ὅτι διαβάζει μυθιστόρημα περιπετειῶδες, τὸ ὁποῖον παίζεται εἰς ὅλην τὴν πόλιν τῆς Ἀλεξανδρείας ὡς θέατρον, ἔχον θεατάς, λαμβάνοντας μάλιστα μέρος, τοὺς Ἀλεξανδρεῖς, ἄνδρας, γυναῖκας, παιδία. Ἔχομεν δὲ καὶ περιγραφὴν ἐξαίρετον μεγάλου ἱστορικοῦ, τοῦ Πολυβίου. Αἱ ἐκτυλιχθεῖσαι κατὰ τὸ δρᾶμα τοῦτο σκηναὶ συνέβησαν εἰς τὰς ὁδούς, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ σπουδαιότερα οἰκοδομήματα τῆς πόλεως τῶν Πτολεμαίων.

Μετὰ βασιλείαν τεταραγμένην ἀπέθανεν ὁ Φιλοπάτωρ ἀφίνων πενταετῆ τὸν διάδοχόν του. Φυσικὰ ὁ Ἀγαθοκλῆς καὶ ἡ Ἀγαθόκλεια δὲν ἠδύναντο ν' ἀφήσουν νὰ περάσῃ ἡ εὐκαιρία, συνεννοηθέντες δὲ μὲ τὸν γέροντα ὑπουργὸν Σωσίβιον, κατεσκεύασαν μίαν ψευδῆ διαθήκην καὶ ἐφρόντισαν συγχρόνως ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν Ἀρσινόην, τὴν ὡραίαν καὶ γενναίαν βασίλισσαν καὶ ἀδελφήν του. Ἀφοῦ παρεσκεύασαν τοῦτο προέβησαν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ νέου βασιλέως. Ἀλλ' ἂς παρακολουθήσωμεν τὸν ἴδιον τὸν Πολύβιον (XV, 25 ἑξ.), ἔστω καὶ συντομεύοντες αὐτόν, διότι ἀφηγεῖται διεξοδικῶς τὰς παραδόξους αὐτὰς σκηνάς, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἀποτελοῦν τὰ γεγονότα ταῦτα μίαν περιεργοτάτην σελίδα τοῦ βίου τῆς πόλεως, σελίδα, ἡ ὁποία πρέπει ν' ἀναγραφῇ, διότι δίδει πιστὴν εἰκόνα τῆς τότε Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ βίου αὐτῆς, ἀφοῦ εἶναι διεξοδικῶς γεγραμμένη ἀπὸ ἕνα μέγαν ἱστορικόν. Οἱ εὐνοούμενοι αὐλικοί, ἀφοῦ κατεσκεύασαν ἓν βῆμα εἰς τὸ μέγιστον περίστυλον τοῦ παλατίου, συνεκάλεσαν τοὺς ὑπασπιστὰς (τοὺς εὐγενεῖς), τοὺς αὐλικοὺς θεράποντας, τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ. Ἀφοῦ ὅλοι συνηθροίσθησαν, ἀνέβησαν εἰς τὸ βῆμα ὁ Ἀγαθοκλῆς καὶ ὁ Σωσίβιος· καὶ πρῶτον μὲν ἀνήγγειλαν τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης καὶ ἐκήρυξαν τὸ δημόσιον πένθος κατὰ τὰ εἰωθότα τοῦ τόπου. Ἔπειτα ἐπιδείξαντες τὸ παιδίον, ἐστεφάνωσαν αὐτὸ μὲ διάδημα καὶ τὸ ἀνέδειξαν βασιλέα, καὶ ἀνέγνωσαν πλαστὴν διαθήκην, ὅτι ὁ ἀποθανὼν βασιλεὺς ἀφίνει ἐπιτρόπους τοῦ παιδίου τὸν Ἀγαθοκλῆ καὶ τὸν Σωσίβιον. Καὶ παρώρμησαν τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ νὰ διαφυλάξουν τὸ κράτος καὶ τὸν μικρὸν βασιλέα. Καὶ τότε ἐπέδειξαν δύο ἀργυρᾶς ὑδρίας, αἱ ὁποῖαι περιεῖχον δῆθεν ἡ μία τὰ ὀστᾶ τοῦ βασιλέως καὶ ἡ ἄλλη τῆς Ἀρσινόης. Ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως ἡ μία περιεῖχε τὰ ὀστᾶ τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἡ ἄλλη ἦτο πλήρης ἀρωμάτων. Καὶ ἀφοῦ ἔκαμαν ταῦτα, ἀμέσως ἔπειτα ἐτέλεσαν τὴν κηδείαν. Ὁ λαὸς ὅμως δὲν ἠπατήθη και ἐνόησεν ὅτι ἡ Ἀρσινόη εἶχε φονευθῆ. Καὶ τότε συνέβη μεγάλη σύγχυσις καὶ ταραχὴ εἰς τὴν πόλιν. Καὶ διὰ μὲν τὸν βασιλέα οὐδεὶς ἐστενοχωρήθη, ἀλλὰ διὰ τὴν Ἀρσινόην, ἐνθυμούμενος ὁ λαὸς τὴν ὀρφανίαν καὶ τὴν ἀτυχίαν αὐτῆς, ἦτο πολὺ λυπημένος, καὶ ὁλόκληρος ἡ πόλις ἐγέμισε στεναγμοὺς καὶ δάκρυα καὶ ἀκατάπαυστον οἰμωγήν. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἦσαν ἀποτέλεσμα τόσον τῆς εὐνοίας πρὸς τὴν Ἀρσινόην, ὅσον τοῦ μίσους πρὸς τὸν Ἀγαθοκλῆ. Ὁ Ἀγαθοκλῆς, φοβηθεὶς μήπως αἱ ἄλλαι δυνάμεις ἐπωφεληθοῦν τῶν ταραχῶν καὶ τῆς ἀδυναμίας τῆς Αἰγύπτου, ἔστειλε πρέσβεις εἰς τὴν Συρίαν, εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Ρώμην. Ἔστειλε δὲ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπεσταλμένον διὰ νὰ στρατολογήσῃ μισθοφόρους, διὰ τῶν ὁποίων θ' ἀντικαθίστα τοὺς παλαιούς, οὕτως ὥστε νὰ ἔχῃ πιστὰ στρατεύματα. Ἔπειτα διένειμε θέσεις εἰς τοὺς φίλους του, «τοὺς θρασυτάτους», διένειμε τροφὰς εἰς τὸν λαόν, καὶ ἀφοῦ ἐτακτοποίησε πάντα ταῦτα ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὸν παλαιὸν βίον, διερχόμενος τὰς ἡμέρας καὶ νύκτας εἰς συμπόσια καὶ εἰς μέθην καὶ εἰς ὅλας τὰς ἀκολασίας καὶ δὲν «ἄφηνεν ἥσυχον οὔτε ὡραίαν γυναῖκα, οὔτε νύμφην, οὔτε παρθένον». Ἀλλ' ὁ Ἀγαθοκλῆς ᾐσθάνετο ὅτι ὁ κίνδυνος ηὔξανε τριγύρω του, καὶ ἤρχισε νὰ προβαίνῃ εἰς θανατώσεις ὅσων προσώπων ἐνόμιζεν ὅτι ἦσαν ἐπικίνδυνα. Διὰ νὰ στερεώσῃ δὲ τὴν ἐξουσίαν του, συνεκάλεσε τοὺς Μακεδόνας καὶ παρουσιάσθη ἐνώπιόν των μὲ τὴν Ἀγαθόκλειαν κρατῶν τὸν βασιλέα. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν προσεποιεῖτο ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ὁμιλήσῃ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν δακρύων τὰ ὁποῖα ἔτρεχον, καὶ ἐπὶ τέλους ἀφοῦ ἐσκουπίσθη πολλὰς φορὰς μὲ τὴν χλαμύδα καὶ ἐκράτησε δῆθεν τὸ κῦμα τῶν δακρύων, κρατῶν τὸ παιδίον εἶπε: «Λάβετε αὐτόν, τὸν ὁποῖον ὁ πατήρ του ἀποθνήσκων ἔδωκεν εἰς τὰς ἀγκάλας ταύτης (καὶ ἔδειξε τὴν ἀδελφήν του Ἀγαθόκλειαν), ἐνεπιστεύθη δὲ εἰς τὴν ἰδ.κήν σας πίστιν, ὦ ἄνδρες Μακεδόνες». Ἡ σκηνὴ αὕτη ἐφάνη τόσον γελοία, ὥστε ἐκίνησε τὸν γέλωτα τῶν Μακεδόνων καὶ ὁ Ἀγαθοκλῆς «οὔτε αὐτὸς γνωρίζει πῶς κατώρθωσε ν' ἀποσυρθῇ ἀπὸ τὴν συνάθροισιν». Ἐν τῷ μεταξὺ ηὔξανεν ἡ ὀργὴ τοῦ ὄχλου, πολλοὶ δὲ ἤρχοντο ἀπὸ τὰς φρουρὰς τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ ὁποῖοι παρεκίνουν τοὺς «συγγενεῖς καὶ φίλους» νὰ μὴ ἀνέχωνται τοιαύτας προσβολὰς ἀπὸ ἀναξίους ἀνθρώπους. Οὕτως ὁ ἀναβρασμὸς ἐγένετο μεγαλύτερος κάθε ἡμέραν, καὶ δὲν ἦτο πλέον μυστικὴ ἡ ἀγανάκτησις τοῦ πλήθους, ἀλλ' ἄλλοι μέν, κατὰ τὴν συνήθειαν, ἔγραφον τὴν νύκτα ὑβριστικὰς ἐπιγραφὰς εἰς τοὺς τοίχους, ἄλλοι δὲ τὴν ἡμέραν συνήρχοντο εἰς φανερὰς καὶ ἀπειλητικὰς συναθροίσεις. Τέλος ἐδόθη ἀφορμὴ ἀπὸ μίαν νέαν καταδίκην ἑνὸς συκοφαντηθέντος, καὶ τότε εἰς ὀλίγας ὥρας ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ οἱ στρατιωτικοὶ καὶ οἱ πολιτικοί, ἐξηγέρθησαν εἰς ἐπανάστασιν. Ὁ δὲ Ἀγαθοκλῆς ἔχασεν εἰς τόσον βαθμὸν τὸ λογικόν του, ὥστε μὴ γνωρίζων τὶ νὰ κάμῃ ἐπέστρεψεν εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς ἀκολασίας του.

«Μόλις δὲ ἦλθεν ἡ νύξ, λέγει ὁ Πολύβιος, ὁλόκληρος ἡ πόλις ἦτο πλήρης ἀπὸ θόρυβον καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους τρέχοντας μὲ φῶτα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ἄλλοι μὲν συνηθροίζοντο εἰς τὸ στάδιον μὲ μεγάλας κραυγάς, ἄλλοι ἐφώναζον καὶ παρεκίνουν ἀλλήλους, ἄλλοι κατέφευγαν εἰς κρυφίας οἰκίας καὶ τόπους. Ἦσαν πλέον γεμᾶται ἀπὸ παντοδαπὸν ὄχλον αἱ μεγάλαι αὐλαὶ τοῦ παλατίου, τὸ στάδιον καὶ ἡ πλατεῖα (ἡ μεγάλη) ὁδός, ὅπως καὶ ἡ στοὰ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου. Ὁ Ἀγαθοκλῆς μανθάνει τὰ συμβαίνοντα, ἐξεγείρεται μεθυσμένος. διότι μόλις εἶχε τελειώσει τὸν πότον, καὶ παραλαβὼν τοὺς συγγενεῖς, πηγαίνει πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἀφοῦ ἐκλαύθη πρὸς αὐτόν, τὸν ἐπῆρε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ κατέφυγε μαζί του εἰς τὸ ὑπόγειον, τὸ ὁποῖον ἦτο μεταξὺ τοῦ Μαιάνδρου καὶ τῆς Παλαίστρας καὶ τὸ ὁποῖον ὡδήγει εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ θεάτρου καὶ ἔκλεισαν ὅλας τὰς θύρας, ἦσαν δὲ αὗται δικτυωταί. Κατὰ τὸν χρόνον δὲ τοῦτον συνηθροίζετο τὸ πλῆθος ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς πόλεως τόσον ἀθρόον, ὥστε ἐγέμισαν ὄχι μόνον οἱ δρόμοι, ἀλλὰ καὶ τὰ πεζοδρόμια, ἀκόμη καὶ αἱ στέγαι. Ἀπὸ ὅλον δὲ τὸν κόσμον αὐτὸν ἐξήρχετο μία ἀπέραντος καὶ συγκεχυμένη βοὴ καὶ κραυγή, διότι ἦσαν ἀναμεμειγμένοι οἱ ἄνδρες μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία, καὶ διότι εἰς τὰς τοιαύτας ταραχὰς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπως καὶ εἰς τὴν Καρχηδόνα, τὰ παιδάρια δὲν κάμνουν μικρότερον θόρυβον ἀπὸ τοὺς ἄνδρας. Ὅτε δὲ ἤρχισε νὰ ἐξημερώνῃ, ἦσαν μὲν ἀκόμη συγκεχυμέναι αἱ φωναὶ τοῦ πλήθους, πρὸ παντὸς ὅμως ἐξεχώριζεν ἀπὸ αὐτὰς τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως. Καὶ τότε οἱ Μακεδόνες κατέλαβον τὴν μεγάλην πύλην τῶν παλατίων, καὶ ἀφοῦ ἔμαθον εἰς ποῖον μέρος τῆς αὐλῆς ἦτο ὁ βασιλεύς, ἔκαμαν τὸν γῦρον καὶ πλησιάσαντες ἐζήτουν μὲ κραυγὰς τὸ παιδίον. Ὁ Ἀγαθοκλῆς καὶ οἱ ἰδικοί του λέγουν ὅτι ἀφίνουν καὶ τὴν ἐπιτροπείαν καὶ ὅλας τὰς ἐξουσίας καὶ τὰς τιμὰς καὶ ζητοῦν μόνον τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν. Οἱ Μακεδόνες εἶναι ἀνένδοτοι, ὁ Ἀγαθοκλῆς καὶ οἱ ἄλλοι προσπαθοῦν νὰ συγκινήσουν αὐτοὺς προτείνοντες τὰς χεῖρας διὰ μέσου τῶν κιγκλίδων, ἡ δὲ Ἀγαθόκλεια δεικνύει τοὺς μαστοὺς αὐτῆς, διὰ τῶν ὁποίων, λέγει, ἔθρεψε τὸν βασιλέα. Μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς των προσπαθοῦν νὰ ἐπιτύχουν μόνον τὴν σωτηρίαν τῆς ζωῆς των. Ἀλλ' εἰς μάτην κλαίουν διὰ τὴν τύχην των· βλέπουν ὅτι οὐδὲν κατορθώνουν καὶ τέλος ἀποστέλλουν εἰς τοὺς Μακεδόνας τὸ παιδίον μὲ τοὺς σωματοφύλακας. Οἱ δὲ Μακεδόνες παραλαβόντες τὸ παιδίον καὶ ἀναβιβάσαντες αὐτὸ ταχέως ἐπάνω εἰς ἕνα ἵππον ἔφερον αὐτὸ εἰς τὸ στάδιον. Μόλις δ' ἐφάνη, ἠγέρθη μεγάλη κραυγὴ καὶ χειροκροτήματα, σταματοῦν τὸν ἵππον, σηκώνουν τὸν βασιλέα, τὸν πηγαίνουν καὶ τὸν τοποθετοῦν εἰς τὸ βασιλικὸν θεωρεῖον. Ὁ λαὸς εἶχε τὸν βασιλέα του, ἀλλὰ δὲν εἶχε τοὺς ἐνόχους διὰ νὰ τοὺς ἐπιβάλῃ τὴν ἁρμόζουσαν τιμωρίαν... Καὶ τὸ μὲν παιδίον, ἐπειδὴ εἶχε φοβηθῆ ἀπὸ τὴν ταραχὴν τοῦ ὄχλου, τὸ μετέφεραν εἰς τὸ παλάτιον, μερικοὶ δὲ στρατιῶται ὥρμησαν διὰ νὰ ζητήσουν τοὺς ἐνόχους... Μετ' ὀλίγον φέρουν δέσμιον πρῶτον τὸν Ἀγαθοκλῆ καὶ ἀμέσως μόλις τὸν εἶδον μερικοὶ ἔσπευσαν καὶ τὸν ἐτρύπησαν μὲ τὰ ξίφη. Ἔπειτα ἔφεραν τὴν Ἀγαθόκλειαν γυμνὴν μὲ τὰς ἀδελφὰς καὶ τοὺς συγγενεῖς της, καὶ τότε ὁ ὄχλος ἐρρίφθη ἐπάνω των καὶ ἄλλοι τοὺς δαγκάνουν, ἄλλοι τοὺς τρυποῦν, ἄλλοι ἐξορύσσουν τοὺς ὀφθαλμούς των...».

Μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως.— Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ ταραχώδεις ἡμέραι, τὰς ὁποίας διῆλθεν ὁ λαὸς τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπερασπιζόμενος τὸν νόμιμον διάδοχον τοῦ θρόνου, τὸν παῖδα *Πτολεμαῖον Ε' τὸν Ἐπιφανῆ*, δεικνύων τὸν ἴδιον σεβασμὸν πρὸς τὴν δυναστείαν τῶν Πτολεμαίων, τὸν ὁποῖον εἶχε δείξει πρὸ ὀλίγου, ὅταν ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης ἐκάλει αὐτὸν εἰς ἐπανάστασιν.

Θὰ ἦτο ἴσως ἀνιαρὸν ν' ἀπαριθμήσωμεν καὶ νὰ περιγράψωμεν τὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ στάσεις ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων τῆς παρακμῆς, κατὰ τὸν 2ον καὶ 1ον αἰῶνα π. Χ. καὶ αἱ ὁποῖαι εἶχον περίπου τὰς ἰδίας ἀφορμὰς καὶ διεξήγοντο κατὰ τὸν συνήθη τρόπον. Ἀρκεῖ ἡ περιγραφεῖσα ταραχὴ τοῦ ὄχλου τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς ὁποίας ἀφορμὴ ἦτο ὁ ἀκόλαστος Ἀγαθοκλῆς καὶ ἡ Ἀγοθόκλεια, οἱ ὁποῖοι ἠθέλησαν δι' ἀπάτης νὰ ἁρπάσουν τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Ἐπιφανοῦς. Ἡ περιγραφὴ τῆς στάσεως ἐκείνης καὶ τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ λαοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἂς χρησιμεύσῃ ὡς τύπος καὶ διὰ τὰς συχνὰς ἄλλας, αἱ ὁποῖαι ἐπηκολούθησαν.

Τὸ πλεῖστον μέρος, ἂν μὴ ὁλόκληρον, τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνοαιγυπτιακοῦ βασιλείου συνδέεται μὲ τὸ ἄλλο μέγα καὶ γειτονικὸν Ἑλληνικὸν βασίλειον τῆς Συρίας. Οἱ Πτολεμαῖοι τῆς Αἰγύπτου καὶ οἱ Σελευκίδαι τῆς Συρίας ἦλθον εἰς συχνὰς καὶ ποικίλας σχέσεις, ἐνίοτε φιλικάς, συχνότερον ἐχθρικάς, αἱ ὁποῖαι προήρχοντο ἀπὸ τὴν γειτονίαν, ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου νὰ ἐπεκταθῇ πρὸς τὴν Συρίαν. Τὰς ποικίλας ταύτας σχέσεις καὶ τοὺς συχνοὺς πολέμους μεταξὺ τῶν δύο ἑλληνικῶν βασιλείων δὲν ἔχομεν νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα, θὰ μνημονεύσωμεν δὲ μόνο. μερικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα συνδέονται μὲ τὴν πόλιν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐπὶ τοῦ *Πτολεμαίου ΣΤ' τοῦ Φιλομήτορος* ἐξερράγη πόλεμος μεταξὺ τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, εἰς μίαν δὲ μάχην ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου συνελήφθη αἰχμάλωτος. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Φιλομήτορος οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἔβαλαν εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀδελφόν του Εὐεργέτην. Ὅταν ὁ Φιλομήτωρ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀλε-

Digitized by Google

ξάνδρειαν, κατ' ἀρχὰς μὲν ἔγινε συμβασιλεύς, ἔπειτα ὅμως ἐχθρὸς τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν ἐξερράγη, διαρκέσας ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανὴς προφασιζόμενος ὅτι ἤθελε νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν Φιλομήτορα ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ἐπροχώρησε μάλιστα περισσότερον ἀπὸ τοὺς πρὸ αὐτοῦ πολεμίους, καὶ ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἡ πολιορκία αὕτη ἐπέφερε λιμὸν εἰς τὴν πολιν, ἀλλὰ δὲν φαίνεται νὰ ἐπροξένησε ζημίας εἰς αὐτήν, διότι, ὡς φαίνεται, ὁ Ἀντίοχος προσέβαλεν ἐπανειλημμένως τὸ τεῖχος τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀλλ' ὅταν εἶδεν ὅτι δὲν κατώρθωνε τίποτε ἀπεχώρησε χωρὶς νὰ κατορθώσῃ νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ περιβόλου.

Ἐπὶ τοῦ *Πτολεμαίου Ζ' τοῦ Εὐεργέτου*, αὐτοῦ τούτου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀντικαταστήσει τὸν ἀδελφόν του Φιλομήτορα, ἔγιναν στάσεις εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, αἱ ὁποῖαι προῆλθον ἀπὸ τὴν ὠμότητα καὶ τὰς πιέσεις αὐτοῦ. Φαίνεται ὅτι οὗτος ἐξηναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πρωτεύουσάν του καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπανακτήσῃ τὸν θρόνον του μὲ τὴν βοήθειαν μισθοφόρων. Οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἔδειξαν τὸ μῖσός των κατὰ τοῦ τυράννου θραύοντες τὰ ἀγάλματά του καὶ δίδοντες εἰς αὐτὸν τὰ ἐπώνυμα *Κακεργέτης* καὶ *Φύσκων* (κοιλαρᾶς). Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου του ὁ Εὐεργέτης ἀπέκτησε καλύτερα αἰσθήματα, ἐπεδόθη εἰς τὴν προστασίαν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, ἡ δὲ πρωτεύουσά του ἀπέκτησεν ἤρεμον ὄψιν.

Μετὰ τὸν θάνατόν του ὅμως αἱ ἔριδες τοῦ διαδόχου του *Πτολεμαίου τοῦ Η'*, ἢ *Σωτῆρος τοῦ Β'*, μὲ τὴν μητέρα αὐτοῦ Κλεοπάτραν ἔφεραν πάλιν ταραχὰς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἡ Κλεοπάτρα κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ τὸν λαὸν τῆς Ἀλεξανδρείας ἐναντίον αὐτοῦ καὶ ὁ Σωτὴρ ὁ Β' ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ. Ἀλλὰ καὶ τὸν δεύτερον υἱόν της, τὸν *Πτολεμαῖον Θ'* ἢ *Ἀλέξανδρον Α'* ἐζήτησε νὰ ἐκδιώξῃ ἡ φιλόδοξος καὶ κακοῦργος μήτηρ του Κλεοπάτρα, ὁ υἱὸς ὅμως ἐπρόλαβε καὶ ἐδολοφόνησε τὴν μητέρα. Αἱ ὠμότητες τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκίνησαν τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Ἀλεξανδρέων. Αἰτία δὲ τῶν ταραχῶν τοῦ λαοῦ ἦτο καὶ ἱεροσυλία αὐτοῦ, ἰδιαιτέρως θίγουσα τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, ἡ σύλησις τοῦ τάφου τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ διαρπαγὴ τῶν ἐν αὐτῷ θησαυρῶν. Ὁ ἀνάξιος Πτολεμαῖος ἠναγκάσθη νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς (89 π. Χ.). Αἱ σκευωρίαι τῆς Πτολεμαϊκῆς αὐλῆς δὲν ἔπαυον, ὁ λαὸς τῆς Ἀλεξανδρείας μὲ τρόμον ἔβλεπε τὴν κατάπτωσιν καὶ ἦτο ἕτοιμος εἰς κάθε στιγμὴν νὰ ἐξεγερθῇ, ὅπως ἐξηγέρθη καὶ ἐπὶ τοῦ *Πτολεμαίου Ι' (Ἀλεξάνδρου Β')*. Ἦσαν οἱ χρόνοι οὗτοι χρόνοι καταπτώσεως καὶ διαρκῶν ταραχῶν ἐν τῇ πόλει τῆς Ἀλεξανδρείας, τὰς ὁποίας ἐπηύξανεν ὁ ἐξωτερικὸς κίνδυνος. Ἤδη ἡ ἐπίφοβος Ρώμη ἥπλωνε τὴν σκιὰν αὐτῆς, καὶ τὸ Ἑλληνοαιγυπτιακὸν βασίλειον ἦτο περικυκλωμένον ὑπὸ τῶν Ρωμαϊκῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι κατεῖχον τὴν Ἑλλάδα, τὴν Συρίαν, τὴν Λιβύην, τὴν Κυρήνην. Ἡ μεγάλη Ἀλεξάνδρεια ἔβλεπε μὲ τρόμον νὰ περισφίγγεται κάθε ἡμέραν ὁ σιδηροῦς κλοιὸς τῆς κοσμοκρατείρας Ρώμης.

Ὁ Ἀλέξανδρος Β' ἐξεδιώχθη, ἴσως καὶ ἐστραγγαλίσθη εἰς τὸ Γυμνάσιον τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατήσαντος στρατοῦ. Οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἀναβιβάζουν εἰς τὸν θρόνον τὸν τελευταῖον *Πτολεμαῖον*, τὸν ἐπονομασθέντα *Αὐλητήν*, ὁ ὁποῖος ἔγινε μισητὸς ἀπὸ τὸν λαὸν διὰ τὰς ὠμότητας καὶ τὴν εὐτέλειάν του. Οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἀπέδωκαν εἰς αὐτὸν τὸ ὑβριστικὸν ὄνομα Αὐλητής, διότι «χωρὶς τῆς ἄλλης ἀσελγείας χοραυλεῖν ἤσκησε, καὶ ἐπ' αὐτῷ γε ἐσεμνύνετο τοσοῦτον, ὥστ' οὐκ ὤκνει συντελεῖν ἀγῶνας ἐν τοῖς βασιλείοις εἰς οὓς παρῄει διαμιλλησόμενος τοῖς ἀνταγωνισταῖς» (Στράβων, C. 796). Οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐξηγέρθησαν κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐξεδίωξαν. Τέλος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ἡ ὡραία καὶ φιλόδοξος *Κλεοπάτρα* (51 π. Χ.), ἐπὶ τῆς ὁποίας, μὲ τὴν ἐπέμβασιν τῶν Ρωμαίων, λαμβάνει ἄλλην τροπὴν ἡ ἱστορία τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀκμάζουσα.—Εἶναι ἄξιον πολλῆς προσοχῆς τὸ γεγονός, ὅτι παρ' ὅλην τὴν κατάπτωσιν τῶν Πτολεμαίων τοῦ 2ου καὶ 1ου αἰῶνος, παρ' ὅλην τὴν διαφθορὰν τῆς Πτολεμαϊκῆς αὐλῆς, ὅμως πρέπει νὰ θαυμασθῇ ἡ ἀντοχὴ καὶ ἡ ἀκμὴ μάλιστα τοῦ Ἑλληνοαιγυπτιακοῦ βασιλείου, ἰδιαιτέρως δὲ ἡ ζωτικότης καὶ μάλιστα ἡ ἀξιοπρέπεια, ἔτι δὲ καὶ ὁ πατριωτισμὸς τῶν Ἀλεξανδρέων, κατοίκων τῆς κοσμοπόλεως, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς ἄκρον πολυμιγεῖς, κατοίκων, τοὺς ὁποίους ἐπερίμενε κανεὶς νὰ εὕρῃ ἀποχαυνωμένους καὶ ἐκ τῆς πολυσπερμίας καὶ ἐκ τῆς διαφθορᾶς τῆς αὐλῆς. Παρὰ τοῦτο ὅμως οἱ Ἀλεξανδρεῖς δὲν ἐξεγείρονται παρὰ πάντοτε διὰ δικαίαν αἰτίαν, εἴτε διὰ καταπάτησιν ὑπὸ σφετεριστῶν τῶν νομίμων δικαιωμάτων τῶν Πτολεμαίων, εἴτε δι' ὠμότητας καὶ ἀναξιοπρέπειαν αὐτῶν. Ἀλλ' ἂς ρίψωμεν ἓν βλέμμα ὁποία ἦτο ἡ ἐν τῷ κόσμῳ θέσις τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἡ καρδία τοῦ πολιτισμένου κόσμου ἦτο τότε ἡ Ἀνατολικὴ λεκάνη τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Πέριξ αὐτῆς ἦσαν αἱ μεγάλαι πρωτεύουσαι τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου, αἱ Ἀθῆναι, ἡ Πέργαμος, ἡ Ἀντιόχεια, καὶ μεταξὺ ὅλων καὶ ὑπερτέρα ὅλων πλήρης αἴγλης, πλούτου καὶ ζωῆς, ἡ Ἀλεξάνδρεια. Ὁ λαὸς τῆς Ἀλεξανδρείας δὲν ἠδύνατο παρὰ νὰ εἶναι ὑπερήφανος, καὶ αὐτοὶ οἱ πτωχοὶ καὶ ἀνέστιοι κάτοικοι, οἱ ὁποῖοι διήρχοντο τὰς ἡμέρας των ζητοῦντες ἐργασίαν καὶ περιέτρεχον τὰς προκυμαίας, τὰς στοάς, τὰς ἀγοράς, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη ᾐσθάνοντο ἑαυτοὺς ἔχοντας ἰδιάζουσαν θέσιν ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἦσαν καὶ αὐτοὶ κυρίαρχοι καὶ μὲ ζηλοτυπίαν ὑπερησπίζοντο τὰς ἐλευθερίας των καὶ τοὺς βασιλεῖς των, ἐκπροσώπους τοῦ μεγαλείου. Ἂν προσθέσωμεν δὲ εἰς ταῦτα καὶ τὴν ἐπικράτησιν, ἐν τῇ πόλει, τοὐλάχιστον κατὰ τὴν ζωτικότητα, τοῦ γνησίου Ἑλληνικοῦ στοιχείου, τὴν καθόλου δὲ ἐπικράτησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ—διότι ὅλος ἐκεῖνος ὁ ἐξεγειρόμενος ὄχλος εἶχεν Ἑλληνικὸν τὸ πνεῦμα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὡμίλει—, τότε θὰ ἐξηγήσωμεν ἐπαρκῶς καὶ τὰς ὀχλαγωγικὰς σκηνάς, αἱ ὁποῖαι ἐμνημονεύθησαν καὶ ὅσαι θὰ μνημονευθοῦν κα-

33.—*Προσωποποιήσεις τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ Πτολεμαϊκῶν καὶ Ρωμαϊκῶν νομισμάτων.*

τόπιν, διότι ὅλαι εἶναι χαρακτηριστικαί, ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ κοσμοπολιτικοῦ βίου τῆς μεγάλης πόλεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς.

Εἶναι βέβαιον ὅτι οὔτε αἱ ἔριδες τῆς αὐλῆς, οὔτε αἱ ταραχαὶ τῆς πόλεως δὲν ἐσταμάτησαν τὴν αὔξησιν καὶ τὴν εὐμάρειαν αὐτῆς. Ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ρωμαῖοι ἤρχισαν ἀναμιγνυόμενοι εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀλεξανδρείας, ἤτοι τὰ μέσα τοῦ 1ου αἰῶνος π. Χ., ἡ πόλις εὑρίσκετο εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἀκμὴν αὐτῆς. «Δὲν διεκόσμησε τὴν πόλιν, λέγει ὁ Διόδωρος, ὁ ὁποῖος ἔγραφε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, μόνον ὁ Ἀλέξανδρος, ἀλλ' ὅλοι οἱ διάδοχοί του βασιλεῖς». Τὸ ἴδιον λέγει καὶ ὁ Στράβων ὅτι «ἕκαστος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς καὶ εἰς τὴν πόλιν προσέθετε στολισμόν τινα καὶ εἰς τὰ παλάτια ἰδιαιτέραν κατοικίαν προσέθετε ἐκτὸς τῶν ὑπαρχουσῶν». Κατὰ ταῦτα εἶναι εὐνόητος ὁ μέγας ἀγών, ὁ ὁποῖος διεξήχθη εἰς τὴν Σύγκλητον καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Ρώμης πρὸς σφετερισμὸν τοῦ περιλαλήτου κοσμήματος ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἔλαμπεν ὡς πολυτιμότατος λίθος εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον.

ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ. Τὸ Ἑλληνοαιγυπτιακὸν κράτος τῆς Αἰγύπτου ἔμεινε τὸ μόνον Ἑλληνικὸν κράτος τῆς Μεσογείου, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχον καθυποτάξει οἱ Ρωμαῖοι τὰ μέσα τοῦ 1ου αἰῶνος π. Χ. Ἀπὸ καιρὸν ἤδη, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν πολέμων τοῦ Πομπηΐου εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐπῆλθεν εἰς τὴν ἰδέαν τῶν Ρωμαίων πολιτικῶν ἡ σκέψις τῆς κατακτήσεως τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ὅμως—πρᾶγμα παράδοξον—δὲν ὑπῆρξαν πρόθυμοι ὅλοι οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὴν κατάκτησιν αὐτὴν ἡ ὁποία ὑπέσχετο τόσα πλούτη εἰς τὴν Ρώμην (βλ. *Ferrero*, Grandeur et décadence de Rome, τ. I, 1921, σ. 269: Le projet de la conquête de Rome, καὶ *P. Jouguet*, L'impérialisme Macédonien σ. 300 ἑξ.). Ἡ συντηρητικὴ μερὶς ἀντέτασσε ζωηροτάτην ἀντίστασιν εἰς τὰ σχέδια τῶν φιλοδόξων, τοὺς ὁποίους εἵλκυον τὰ πλούτη, ἡ δόξα, ἡ πολυτέλεια τῆς Ἀλεξανδρινῆς αὐλῆς. Τὸ πρᾶγμα φαίνεται παράδοξον, ἀλλ' ἴσως εἰς τοὺς δισταγμοὺς πολλῶν Ρωμαίων διὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην ὑποκρύπτεται ὁ φόβος μήπως ἡ Ἀλεξάνδρεια ὑποκαταστήσῃ τὴν Ρώμην. Καί, ὡς θὰ εἴδωμεν, μεγάλοι Ρωμαῖοι ἐσκέφθησαν νὰ κάμουν πρωτεύουσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἡ Ρώμη εἱλκύετο ἀπὸ τότε πρὸς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ μέγα ζήτημα ἐτίθετο: *Ρώμη ἢ Ἀλεξάνδρεια;* Ἀλλ' ἂς ἔλθωμεν εἰς αὐτὰ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τὰ συνδεόμενα μὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ἤδη ἀναμιχθῆ εἰς τὰ πράγματα τῆς Αἰγύπτου. Διότι ἀπὸ τὸ 200 περίπου π.Χ. οἱ ἐπίτροποι τοῦ ἀδυνάτου, ὡς παιδίου, βασιλέως Ἐπιφανοῦς εἶχον ἀναθέσει εἰς τὴν Ρώμην τὴν κηδεμονίαν αὐτοῦ διὰ νὰ στερεώσουν τὸν θρόνον. Μετὰ ταῦτα ἡ Ρώμη διηνεκῶς ἀναμιγνύεται εἰς τὰς διενέξεις μεταξὺ τῶν δύο γειτονικῶν Ἑλληνικῶν βασιλείων, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας, καὶ καθίσταται ὁ διαιτητὴς μεταξὺ αὐτῶν, καὶ ἐπιβάλλει ἑκάστοτε τὰς θελήσεις της. Ὁ Πτολεμαῖος ὁ Ι' (Ἀλέξανδρος ὁ Β' ὤφειλε τὸν θρόνον εἰς τὸν τανίσχυρον δικτάτορα Σύλλαν (81 π. Χ.). Οὕτω μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ Ρώμη ἐπλησίαζε πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Ὁ Καῖσαρ εἰς Ἀλεξάνδρειαν.—Ὁ πρῶτος ἐπιφανὴς Ρωμαῖος, ὁ ὁποῖος ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Αἴγυπτον ἦτο ὁ Πομπήϊος. Ἡ ἐν Φαρσάλῳ μάχη ἡ ὁποία ἔδωκε τὴν νίκην εἰς τὸν Καίσαρα (48 π.Χ.) ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀφορμὴ τῆς πραγματικωτέρας ἀναμίξεως τῆς Ρώμης καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ Ἑλληνοαιγυπτιακοῦ βασιλείου. Ὁ Πομπήϊος ἡττηθείς, καταφεύγει εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀποβιβάζεται εἰς τὸ Πηλούσιον, ὅπου εὑρίσκει τὸν Πτολεμαῖον τὸν ΙΔ' (κατ' ἄλλην ἀρίθμησιν ΙΒ'), καὶ ἐκεῖ δολοφονεῖται ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν ἰσχυρὸν Καίσαρα. Ἦτο ἀληθῶς ἐπίφοβος ὁ μέγας ἀποκληθεὶς Πομπήϊος. Τί ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ εἰς στρατηγός, ὁποῖος ἦτο ὁ Πομπήϊος, ἔχων εἰς τὴν διάθεσίν του τὰ ἀτελείωτα πλούτη τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν Πτολεμαίων; Ἀλλ' ἦτο ἀτυχὴς ἡ ἔμπνευσις τοῦ Πομπηΐου νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον, διότι ἐνέπεσεν εἰς τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν δύο ἀδελφῶν καὶ συζύγων, τοῦ Πτολεμαίου καὶ τῆς περιφήμου ἀδελφῆς αὐτοῦ Κλεοπάτρας. Ὁ Καῖσαρ καταδιώκει τὸν Πομπήϊον, φθάνει εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ἡ ἄφιξις τοῦ μεγάλου Ρωμαίου στρατηγοῦ, τοῦ μετέπειτα ἀληθοῦς ἱδρυτοῦ τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλάσσει τὴν συνήθη ὄψιν εἰς τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν πόλιν. Ἤδη ἡ ὡραία καὶ φιλόδοξος Κλεοπάτρα γίνεται πρωταγωνίστρια, ὁ μέγας Ρωμαῖος παραμένει εὐχαρίστως εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀρχίζουν τὰ παθήματα τῆς μεγάλης πόλεως, τὰ ὁποῖα φέρουν εἰς τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ Ἑλληνοαιγυπτιακοῦ βασιλείου καὶ τὴν ὁλοσχερῆ ἐπικράτησιν τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν.

Ἰδοὺ ἐν συντόμῳ πῶς ἐξειλίχθησαν τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἔφεραν εἰς τὸν πολυθρύλητον «*Ἀλεξανδρινὸν πόλεμον*». Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν φόνον τοῦ Πομπηΐου φθάνει ὁ Καῖσαρ εἰς Ἀλεξάνδρειαν μὲ 35 πλοῖα καὶ 4.000 ἄνδρας. Μόλις ἀπεβιβάσθη βλέπει τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου νὰ φέρουν εἰς αὐτὸν τὴν κεφαλὴν τοῦ Πομπηΐου καὶ τὸν δακτύλιον αὐτοῦ. Καὶ τὸν μὲν δακτύλιον ἐδέχθη ὁ Καῖσαρ, ἀλλ' ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον μὲ φρίκην ἀπὸ τὴν κεφαλὴν καὶ διέταξε νὰ θάψουν εὐλαβῶς τὰ θλιβερὰ ταῦτα λείψανα. Τότε οἱ ὑπουργοὶ τοῦ βασιλέως ἐνόησαν ποῖον ἄνδρα εἶχον ἐνώπιόν των. Εἶχον πιστεύσει ὅτι θὰ εἶχον φίλον τὸν Καίσαρα, ἀλλ' εὗρον αὐτὸν αὐστηρὸν δικαστήν. Βλέποντες δὲ ὅτι ὁ Καῖσαρ εἶχε τόσον ὀλίγους στρατιώτας, ἐλησμόνησαν ὅτι εἶχον ἐνώπιόν των τὸν κύριον τοῦ κόσμου καὶ ἤρχισαν νὰ ἐκδηλώνουν τὰς ἐχθρικὰς αὐτῶν διαθέσεις. Καθ' ἑκάστην ἤρχισαν νὰ γίνωνται στάσεις εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐφόνευον καθ' ἑκάστην Ρωμαίους στρατιώτας. Ὁ Καῖσαρ ἐγκατεστάθη εἰς τὰ παλάτια τῶν Πτολεμαίων, καὶ ἔστειλε καὶ εἰς τὴν Κλεοπάτραν καὶ εἰς τὸν ἀδελφόν της, τὸν Πτολεμαῖον τὸν Διόνυσον, τὴν διαταγὴν νὰ διαλύσουν τὰ στρατεύματά των καὶ νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὴν κρίσιν αὐτοῦ. Προσέτι ἐπέβαλε φορολογίαν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἀλεξανδρείας. Μὴ ἔχων δὲ νὰ πληρώσῃ τὸν στρατόν του, ἐνεθυμήθη ἓν παλαιὸν χρέος τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Αὐλητοῦ καὶ ἐζήτησεν αὐτό. Τοῦ ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπουργοὶ τοῦ βασιλέως ὅτι εἶχε πολλὰ ἄλλα σοβαρώτερα πράγματα νὰ διεξαγάγῃ καὶ ὅτι θὰ ἔπρεπε ν' ἀναχωρήσῃ διὰ νὰ τὰ τελειώσῃ, καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του θὰ ἐλάμβανε τὰ χρήματα. Ἀλλ' ὁ Καῖσαρ δὲν ἠδύνατο καὶ δὲν ἤθελε ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Δὲν ἠδύνατο, διότι ἦτο χειμὼν καὶ ἡ ναυσιπλοΐα εἶχε διακοπῆ· δὲν ἤθελε νὰ φύγῃ, διότι ἔπρεπε πρῶτον νὰ τακτοποιήσῃ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ συμφώνως μὲ τὰ συμφέροντα τῆς Ρώμης.

Τότε ἐσκέφθη νὰ προσεταιρισθῇ τὴν Κλεοπάτραν καὶ τῆς παρήγγειλε κρυφίως νὰ ὑπάγῃ νὰ τὸν εὕρῃ. Ἡ Κλεοπάτρα ἔφθασε τὴν νύκτα εἰς τὸ παλάτιον, καὶ διὰ νὰ μὴ γίνῃ ὁρατή, περιετυλίχθη εἰς ὑφάσματα καὶ ἐκομίσθη ὡς δέμα ἀπὸ τὸν πιστόν της δοῦλον εἰς τὸν Καίσαρα. Εἰς μίαν νύκτα κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Καίσαρα ὅτι τὸ δίκαιον ἦτο μὲ τὸ μέρος της. Ἡ θελκτικὴ αὕτη γυνὴ προσείλκυσε τὸν Καίσαρα διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς γοητείας αὐτῆς, ἀλλὰ βεβαίως ὁ Καῖσαρ, ἐκτὸς τῶν θελγήτρων, τὰ ὁποῖα ἐζήτει πλησίον της καὶ τὰ ὁποῖα τὸν ἐξεκούραζον ἀπὸ τοὺς σκληροὺς πολέμους, εὕρισκεν ὅτι τὸ συμφέρον τῆς

Digitized by Google

Ρώμης ἦτο νὰ καθησυχάσῃ τὴν ἔριν μεταξὺ τῆς Κλεοπάτρας καὶ τοῦ ἀδελφοῦ της. Οἱ ὑπουργοὶ τοῦ βασιλέως, διὰ ν' ἀντιστρατευθοῦν εἰς τὰ σχέδια τοῦ Καίσαρος, κατέπεισαν τὸν βασιλέα νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ παλάτιον καὶ νὰ καλέσῃ τὸν λαὸν εἰς βοήθειάν του. Καὶ οὕτως ἥναψε μέγας πόλεμος ἐντὸς αὐτῆς τῆς πόλεως τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη *Ἀλεξανδρινὸς πόλεμος* (48—47 π. Χ.).

Οἱ ὑπουργοὶ τοῦ βασιλέως ἐκάλεσαν τὸν Αἰγυπτιακὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος ἦτο στρατοπεδευμένος εἰς τὸ Πηλούσιον, καὶ μόλις ὁ λαὸς τῆς Ἀλεξανδρείας εἶδε τὸν στρατόν, ἐξηγέρθη καὶ αὐτὸς εἰς ἐπανάστασιν. Ὁ Καῖσαρ, ἔχων πάντοτε πλησίον του τὴν Κλεοπάτραν, ὠχυρώθη εἰς τὰ παλάτια καὶ εἰς τὸ πλησίον αὐτῶν κείμενον θέατρον, κατώρθωσε δὲ νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ κρατήσῃ ὡς ὅμηρον αὐτὸν τὸν βασιλέα, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ νὰ καταλάβῃ τὸν βασιλικὸν στόλον, ὁ ὁποῖος ἐναυλόχει εἰς τὸν Μέγαν λιμένα, πλησίον τῶν παλατίων. Ὁ στρατηγὸς τοῦ βασιλέως Ἀχιλλᾶς, μὴ δυνάμενος νὰ κυριεύσῃ τὰ παλάτια, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχεν ὀχυρωθῆ ὁ Καῖσαρ, προσεπάθησε νὰ διακόψῃ τὴν συγκοινωνίαν αὐτοῦ μὲ τὴν θάλασσαν καὶ ἐπροσπάθησε νὰ ἀνακτήσῃ τὸν στόλον. Ὁ Καῖσαρ βλέπων ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὰ πλοῖα, ἐπυρπόλησεν αὐτά, ὁ δὲ πυρπολούμενος στόλος ἐπροξένησε μεγάλην πυρκαϊάν, ἡ ὁποία ἐξηπλώθη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν. Τότε ἐκάησαν πλεῖστα σπουδαῖα οἰκοδομήματα τῆς Ἀλεξανδρείας. Τὸ λεγόμενον ὅμως ὅτι τότε ἐκάη ἡ περίφημος βιβλιοθήκη μὲ ὅλα τὰ πολύτιμα βιβλία αὐτῆς δὲν φαίνεται πιθανόν, θὰ πρόκειται δὲ μᾶλλον περὶ μικροτέρων τινῶν ἀποθηκῶν βιβλίων, αἱ ὁποῖαι θὰ εὑρίσκοντο πλησίον τοῦ λιμένος.

Αἱ περιπέτειαι τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ πολέμου δὲν θὰ περιγραφῶσιν ἐνταῦθα. Ἀρκεῖ νὰ μνημονευθῇ ὅτι καὶ ὁ Καῖσαρ καὶ ἡ Κλεοπάτρα παρ' ὀλίγον ν' ἀπολεσθῶσι τότε, ἂν μὴ κατέφθανον βοήθειαι ἐκ τῆς Συρίας. Κατὰ τῆς ἐπερχομένης στρατιᾶς ἔσπευσε γενναίως νὰ ἐξέλθῃ ὁ Πτολεμαῖος, ὁ ὁποῖος εἶχε διαφύγει ἀπὸ τὰ παλάτια. Ὁ Συριακὸς στρατὸς κατέλαβε τὸ Πηλούσιον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ κλεὶς τῆς Αἰγύπτου, κατώρθωσε δὲ ὁ Καῖσαρ νὰ συνενωθῇ μετ' αὐτοῦ, ὁ δὲ Πτολεμαῖος κατέλαβε τὴν ὀροσειράν, ἡ ὁποία κατέρχεται πρὸς τὸν Νεῖλον (παρὰ τὸ Chom—Cherik). Ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ ἑπτὰ αἰῶνας ἀργότερα ἔμελλον οἱ Ἄραβες ὑπὸ τὸν Ἀμροὺ νὰ κατακτήσουν τὴν Αἴγυπτον καὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Μάχη πεισματώδης συνήφθη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡττήθη ὁ Αἰγυπτιακὸς στρατός, μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπνίγησαν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ὁ Καῖσαρ ἐπέβαλε τὰς θελήσεις του εἰς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς. Ἡ Κλεοπάτρα ἔγινε δεκτὴ ὡς βασίλισσα μὲ συμβασιλέα καὶ σύζυγον τὸν νεώτερον ἀδελφόν της, ὁ ὁποῖος ἦτο μικρὸν παιδίον ἀκόμη, τὸν Πτολεμαῖον τὸν νεώτερον. Ὁ Καῖσαρ ἔμεινεν ἀκόμη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν διὰ νὰ ρυθμίσῃ τὸ πράγματα τῆς Αἰγύπτου καὶ διὰ νὰ μὴ χωρισθῇ τόσον ταχέως ἀπὸ τὴν Κλεοπάτραν, ἀναχωρήσας μόλις κατὰ Ἰούλιον τοῦ 47 π.Χ.

Ὁ Ἀλεξανδρινὸς πόλεμος διήρκεσεν ἓξ περίπου μῆνας, εἶναι δὲ ἀξιοθαύμαστος ἡ γενναιότης καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῶν κατοίκων τῆς Ἀλεξανδρείας, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταληφθῆ ἀπὸ ἓν εἶδος πατριωτικοῦ παροξυσμοῦ βλέποντες τοὺς ξένους νὰ θέλουν νὰ ἐπιβαλουν τὰς θελήσεις των. Μὲ μεγάλην δὲ γενναιότητα ἠγωνίσθη καὶ ὁ Αἰγυπτιακὸς στρατὸς καὶ ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος ὁ Διόνυσος, ὁ ὁποῖος τέλος καὶ τὴν ζωήν του ἔχασεν εἰς τὸν πόλεμον.

Ἀντώνιος καὶ Ὀκτάβιος.—Ὅταν ἀργότερα ὁ Καῖσαρ ἐπέτρεψεν εἰς τὴν βασίλισσαν Κλοεπάτραν νὰ ὑπάγῃ πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν Ρώμην, ἠδύνατο ἡ φιλόδοξος βασίλισσα νὰ νομίσῃ ἑαυτὴν κυρίαν τῆς οἰκουμένης. Ἀλλ' ἡ δολοφονία τοῦ Καίσαρος (43 π. Χ.) κατέστρεψε τὰς ἐλπίδας της. Ἡ ἐν Φιλίπποις μάχη (42) κατὰ τῶν δολοφόνων τοῦ Καίσαρος ἦτο ἡ μάχη, ἡ ὁποία ἔκρινε τὴν τύχην τοῦ κόσμου. Διότι ὁ Ἀντώνιος ἔλαβε τὴν Ἀνατολήν, καὶ οὕτως ἀπὸ τότε ἤδη ἐχωρίζετο τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος εἰς Δυτικὸν καὶ Ἀνατολικόν. Ὁ Ἀντώνιος διατρέχων τὴν Ἀνατολὴν διὰ νὰ τὴν εἰρηνεύσῃ, ἐκάλεσεν, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας, τὴν βασίλισσαν τῆς Αἰγύπτου Κλεοπάτραν νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ νὰ δικαιολογήσῃ ἑαυτὴν διὰ τὰς βοηθείας, τὰς ὁποίας εἶχε δώσει εἰς τοὺς δολοφόνους τοῦ Καίσαρος κατὰ τὴν εἰς τοὺς Φιλίππους μάχην. Ἡ Κλεοπάτρα ἦλθεν εἰς τὴν Ταρσὸν ἐπὶ πλοίου μυθώδους πολυτελείας. Αἱ γυναῖκες αὐτῆς παρίστανον τὰς νύμφας, αὐτὴ δὲ ἦτο ἡ «*νέα Ἀφροδίτη*». Ἦλθε διὰ νὰ δικασθῇ ἀπὸ τὸν κύριον τῆς Ἀνατολῆς, συνήρπασεν ὅμως τὸν δικαστὴν διὰ τῶν θελγήτρων καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας αὐτῆς. Ἡ Κλεοπάτρα δὲν ἐδυσκολεύθη καθόλου νὰ ὑπερασπισθῇ ἑαυτὴν καὶ τέλος παρέσυρε τὸν Ρωμαῖον στρατηγὸν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ὁ Ἀντώνιος διήρχετο μὲ τὴν ἐρωμένην του βίον ἡδονῶν καὶ ἀκολασίας μὲ τὸν θίασον τῶν λεγομένων *Ἀμιμητοβίων*. Ἀλλ' ἴσως δὲν ἦσαν μόνον αἱ ἡδοναί, τὰς ὁποίας παρεῖχεν εἰς αὐτὸν ἡ Κλεοπάτρα, τὸ μόνον αἴτιον τῆς παραμονῆς τοῦ Ἀντωνίου εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Διότι βλέπομεν τὸν Ρωμαῖον στρατηγὸν ν' ἀπομακρύνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τὰς Ρωμαϊκὰς ἰδέας, τὸν βλέπομεν νὰ σχεδιάζῃ μέγαν πόλεμον κατὰ τῆς Περσίας, καὶ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀνατολῆς. Δὲν ἦσαν δὲ τὰ σχέδια ταῦτα σχέδια συλλαμβανόμενα παρ' αὐτοῦ χάριν τῆς Ρώμης, δὲν σκέπτεται νὰ δημιουργήσῃ διὰ τὴν Ρώμην ἐπαρχίας, ἀλλ' ὀνειρεύεται ἕνωσιν τῶν βασιλείων τῆς Ἀνατολῆς, τὰ ὁποῖα θ' ἀπετέλουν μίαν ἑνιαίαν δύναμιν, ἔχουσαν πρωτεύουσαν ὄχι τὴν Ρώμην, ἀλλὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὰ σχέδια ταῦτα γεννῶνται εἰς τὸν Ἀντώνιον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Κλεοπάτρας καὶ ὅτι ἡ φιλόδοξος αὕτη Ἑλληνὶς βασίλισσα ὠνειρεύετο νὰ δημιουργήσῃ μὲ τὸν Ρωμαῖον ἐραστὴν αὐτῆς ἓν μέγα Ἀνατολικὸν βασίλειον καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν πρωτεύουσάν της Ἀλεξάνδρειαν πραγματικὴν πρωτεύουσαν τοῦ κόσμου. Καὶ ἂν ἐπετύγχανον τά σχέδια τῶν δύο ἡδυπαθῶν, φιλοδόξων, ἀλλὰ καὶ μεγάλων ἐκείνων ἐραστῶν, θὰ ἐδημιουργεῖτο ἀπὸ τότε ἡ μετὰ τρεῖς καὶ ἥμισυν αἰῶνας δημιουργηθεῖσα Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία!

Τοὺς μεγάλους σκοποὺς τοῦ Ἀντωνίου δεικνύει καὶ ἡ φιλοτιμία αὐτοῦ πρὸς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν ἤθελεν πρωτεύουσάν του. Ὁ Ἀντώνιος ἐστόλισε τότε τὴν Ἀλεξάνδρειαν μὲ πολυάριθμα μνημεῖα, μετεκόμισεν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν ὅλα τὰ ἀριστουργήματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον λαφυραγωγήσει ἀκόμη οἱ ἀνθύπατοι καὶ οἱ διοικηταὶ αὐτῆς. Ὁλόκληρος ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Περγάμου, τῆς ἀντιζήλου τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τοὺς σοφούς, μετεκομίσθη εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν τῆς Ἀνατολῆς. Ηὔξησε δὲ προσέτι τὸ Ἑλληνοαιγυπτιακὸν βασίλειον μὲ κτήσεις μεγάλας. Ἡ Κλεοπάτρα ἐπέτυχε νὰ προσαρτήσῃ εἰς τὸ βασίλειόν της τὴν Φοινίκην, τὴν Κοίλην Συρίαν, τὴν Κύπρον, μέρος τῆς Ἰουδαίας καὶ τῆς Ἀραβίας, μέρος τῆς Κιλικίας, δηλαδὴ ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν παραλίαν ἀπὸ τὸν Νεῖλον ἕως τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ Κλεοπάτρα ἐπετύγχανεν ἤδη εὐκόλως τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἰς μάτην εἶχον ἐπεθυμήσει πρὸ αὐτῆς οἱ Φαραώ, καὶ οἱ Πτολεμαῖοι, καὶ μετ' αὐτὴν οἱ Ἄραβες καὶ οἱ Μαμελοῦκοι, ὁ Βοναπάρτης, ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς. Τοιουτοτρόπως ἐδημιούργει τὸ μέγα βασίλειόν της μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀλεξάνδρειαν! Ὁ Ἀντώνιος κατεσκεύασεν ἓν ὑψηλὸν βάθρον, ἔστησε δύο θρόνους ἀργυροῦς, ἕνα δι' ἑαυτόν, ἄλλον διὰ τὴν Κλεοπάτραν, τὴν ἀνεκήρυξε βασίλισσαν τῆς Αἰγύπτου, κατέστησε συμβασιλέα τὸν Καισαρίωνα, τὸν υἱὸν αὐτῆς καὶ τοῦ Καίσαρος, ἔδωκε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως καὶ εἰς τοὺς δύο ἰδικούς του ἐκ τῆς Κλεοπάτρας υἱούς, τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὸν Πτολεμαῖον· εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ὀνομασθέντα οὕτως ἴσως πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἔδωκε τὴν Ἀρμενίαν, τὴν Μηδίαν καὶ τὸ βασίλειον τῶν Πάρθων, εἰς τὸν Πτολεμαῖον τὴν Φοινίκην, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Κιλικίαν, εἰς δὲ τὴν ἀδελφήν των Κλεοπάτραν ὥρισεν ὡς προῖκα τὴν Λιβύην παρὰ τὴν Κυρηναϊκήν.

Ἔπειτα παρουσίασε τοὺς δύο ἡγεμόνας εἰς τὸν λαόν, τὸν μὲν Ἀλέξανδρον φέροντα τὴν Μηδικὴν ἐσθῆτα καὶ τὴν τιάραν, τὸν δὲ Πτολεμαῖον ἐνδεδυμένον μὲ τὸν μακρὸν μανδύαν καὶ μὲ τὸ διάδημα τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος. Οἱ νέοι βασιλεῖς δὲν ἐνεφανίζοντο πλέον εἰς τὸν λαὸν παρὰ περικυκλωμένοι μὲ σωματοφυλακὴν ἀπὸ Ἀσιάτας καὶ Μακεδόνας, αὐτὸς δὲ ὁ Ἀντώνιος ἀφῆκε τὴν Ρωμαϊκὴν τήβεννον καὶ περιεβλήθη τὴν πορφύραν τῶν βασιλέων τῆς Ἀνατολῆς, ἔβαλε διάδημα εἰς τὴν κεφαλήν, ἐκράτει σκῆπτρον εἰς τὰς χεῖρας. Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶταί του ἦσαν οἱ σωματοφύλακες τῆς βασιλίσσης, αἱ ἀσπίδες των ἔφερον τὸ ἔμβλημά της καὶ εἰς τὰ νομίσματα ἀπεικονίσθησαν αἱ μορφαὶ τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας. Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκδηλώσῃ ὁ Ἀντώνιος κατὰ τρόπον περισσότερον ἐμφαντικὸν τοὺς σκοπούς του καὶ τὸν προορισμὸν τῆς Ἀλεξανδρείας ὡς πρωτευούσης τοῦ Ἀνατολικοῦ κόσμου.

Ἀλλ' αἱ πράξεις αὗται τοῦ Ἀντωνίου προσέβαλλον τὴν Ρώμην καὶ ὁ πόλεμος αὐτῆς ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ ἀπεφασίσθη. Εἰς τὸ Ἄκτιον, ὅπου ὁ Ὀκτάβιος, ὑπερασπιστὴς τῆς Ρώμης, ἐνίκησε τὸν Ἀντώνιον (31 π. Χ.), τὸ μέγα οἰκοδόμημα ἐκρημνίσθη. Ὁ Ὀκτάβιος εἰσῆλθε χωρὶς κόπον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἡ Κλεοπάτρα ἐνεθυμήθη ὅτι νεωτάτη εἶχε νικήσει τὸν Καίσαρα, ἔπειτα τὸν Ἀντώνιον, τώρα δὲν θὰ ἐδυσκολεύετο νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὸν Ὀκτάβιον, ὁ ὁποῖος ἦτο νεώτερός των. Ἀλλ' ἂν ἐνικήθη ὁ ἥρως, ἂν εἶχεν ἀδυναμίας ὁ στρατιώτης, ὅμως ὁ ψυχρὸς πολιτικὸς ἀντέστη. Ὁ Ἀντώνιος εἶχεν αὐτοκτονήσει, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ἡ Κλεοπάτρα εὑρέθη αἰφνιδίως νεκρὰ εἰς τὴν κλίνην της, στολισμένη μὲ τὰ λαμπρότερα βασιλικά της ἐνδύματα. Μὲ τὴν γοητευτικὴν ἐκείνην γυναῖκα κατεστρέφετο καὶ τὸ τελευταῖον λείψανον τοῦ παγκοσμίου κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ παλαιὸν καὶ ἔνδοξον βασίλειον τῶν Πτολεμαίων. Μετὰ τὴν Πέργαμον, μετὰ τὴν Ἀντιόχειαν, ἔπιπτεν ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ μεγάλη πόλις, ἡ ὁποία ἐζήτησε νὰ γίνῃ ἡ ἀντίπαλος τῆς Ρώμης. Ἡ ἡμέρα τῆς ἁλώσεως τῆς Ἀλεξανδρείας καθιερώθη εἰς τὴν Ρώμην ὡς ἡμέρα δημοσίας ἑορτῆς.

Ἐλέχθη ἀλλαχοῦ (βλ. ἀνωτέρω) πόσον πλοῦτον ἐσφετερίσθη ὁ Ὀκτάβιος καὶ οἱ στρατιῶταί του ἀπὸ τὴν λαφυραγώγησιν τῆς Ἀλεξανδρείας. Τὴν πόλιν τῆς Ἀλεξανδρείας δὲν τὴν ἔβλαψεν ὁ νικητής, μόνον ἀπέδωκεν εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἀσίας τὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα εἶχε λάβει ὁ Ἀντώνιος. Ηὐνόησε δὲ τὴν πρόοδον τῆς πόλεως καὶ ἔκτισε τὸ προάστειον *Νικόπολις*, εἰς τὸ ὁποῖον ἵδρυσε πενταετηρικοὺς ἀγῶνας εἰς μνήμην τῆς νίκης αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας. Ἔκτισε προσέτι εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἓν ἀμφιθέατρον καὶ ἓν στάδιον.

Οἱ Ρωμαῖοι Αὐτοκράτορες.— Ἄρχεται ἤδη ἡ ἐποχὴ τῆς Αὐτοκρατορίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἀλεξάνδρεια ὄχι μόνον δὲν ἔπαθε σπουδαῖόν τι, ἀλλ' ἐξηκολούθησε νὰ εὐημερῇ, ἕνεκα τῆς καλῆς διοικήσεως, ὅπως παρατηρεῖ καὶ ὁ Στράβων (C. 797 ἑξ.). Ὁ βίος τῆς πόλεως ἐξηκολούθησεν ὁ ἴδιος, μὲ τὰς ἑορτάς του, μὲ τὴν συνήθη πολυτέλειαν, μὲ τὰς συνήθεις μικρὰς ταραχὰς τοῦ ὄχλου. Ὥστε πολλὰ δὲν ἔχουν νὰ λεχθοῦν παρὰ μόνον χρονογραφικῶς τὰ ἀξιολογώτερα. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τονισθῇ εἶναι, ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρεια ὑπῆρξεν εὐχάριστος διαμονὴ τῶν αὐτοκρατόρων, οἱ ὁποῖοι πολλάκις ἔδειξαν τὴν πρὸς τὴν μεγάλην πόλιν εὔνοιάν των. Τὸ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι μερικοὶ Αὐτοκράτορες ἐσκέφθησαν νὰ τὴν ἀναδείξουν πρωτεύουσάν των. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ Βεσπασιανὸς ἀνεκηρύχθη Αὐτοκράτωρ (70 μ. Χ.). Ὁ υἱός του Δομιτιανὸς ἐπεσκέφθη τὴν πόλιν καὶ συνωμίλησε μὲ τοὺς λογίους καὶ σοφοὺς τοῦ Μουσείου. Ὁ Δομιτιανὸς ἦτο καὶ αὐτὸς λόγιος Αὐτοκράτωρ· πλὴν τῆς ἄλλης εὐνοίας του διὰ τὰ γράμματα, ἔστειλεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἄνδρας πρὸς ἀντιγραφὴν χειρογράφων, τὰ ὁποῖα προώριζε πρὸς πλουτισμὸν τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Ρώμης.

Μεγάλαι ταραχαὶ συνέβησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Τραϊανοῦ, τὰς ὁποίας ἐπροκάλεσεν ἐξέγερσις τῶν Ἰουδαίων, ἀποτελούντων πολυαριθμότατον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, σχεδὸν τὸ ἓν τρίτον. Ἡ στάσις αὕτη ἐπροξένησε μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ μνημεῖα τῆς πόλεως. Ἡ πόλις ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ἤρεμον βίον της κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀδριανοῦ (117—138), ὁ ὁποῖος ἐπεσκέφθη αὐτὴν δύο φοράς. Ὁ φιλοικοδόμος ἐκεῖνος Αὐτοκράτωρ ἔσπευσε ν' ἀνεγείρῃ καὶ ν' ἀνακαινίσῃ πολλοὺς ναοὺς καὶ ἄλλα δημόσια οἰκοδομήματα. Κατέλυσε μάλιστα εἰς τὸ Σαραπεῖον, φαίνεται δὲ ὅτι κατεκόσμησε τὸν περίφημον τοῦτον ναόν. Τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπεσκέφθη καὶ ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, ὁ ὁποῖος ἔλαβε μέρος, ὅπως πρωτύτερα καὶ ὁ Ἀδριανός, εἰς τὰς φιλοσοφικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς συζητήσεις τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ.

Ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς (138—168) φαίνεται ὅτι ἔγινε στάσις εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ὅτι οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐφόνευσαν τὸν «*αὐγουστάλιον*» (αὐλικὸν) Δείναρχον. Θὰ ἦτο δὲ σοβαρὰ ἡ στάσις, διότι ἠναγκάσθη ὁ ἴδιος ὁ Αὐτοκράτωρ νὰ ἐκστρατεύσῃ διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν. Κατὰ τὴν διαμονήν του εἰς τὴν Ἀλεξάνδριαν ὁ Ἀντωνῖνος ἔκαμεν ἀξιόλογα κτίσματα εἰς αὐτήν, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Βυζαντινὸς χρονογράφος Μαλάλας: «ἔκτισεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ μεγάλῃ τὴν Ἡλιακὴν πύλην καὶ τὴν Σεληνιακὴν καὶ τὸν δρόμον» (*Μαλάλας*, σ. 280, ἐκδ. Βόννης). Τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπεσκέφθη καὶ ὁ ὠμὸς τύραννος Κόμμοδος (180—192), ὁ ὁποῖος, ὡς φαίνεται, ἔδειξεν εὔνοιάν τινα εἰς τὴν πόλιν.

Σπουδαιότερα εἶναι τὰ συμβάντα, ἐν σχέσει μὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, κατὰ τὴν βασιλειαν τοῦ ἀγαθοῦ ἡγεμόνος Σεπτιμίου Σεβήρου (193—211). Κατὰ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Σεβήρου, αἱ λεγεῶνες τῆς Συρίας ἀνεκήρυξαν Αὐτοκράτορα τὸν Πεσκέννιον Νίγρον, ἐπίφοβον ἀντίπαλον, διότι καὶ γενναῖος στρατιώτης ἦτο καὶ σχεδὸν ὅλη ἡ Ἀνατολὴ εἶχε κηρυχθῆ ὑπὲρ αὐτοῦ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων ὑπεστήριξε τὸν Νίγρον καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια. Ὁ Σεβῆρος ἦλθεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν (199) καὶ «ἠγανάκτει, λέγει ὁ Μαγάλας (σ. 293), κατὰ τῶν Ἀλεξανδρέων, διότι ἐδέξαντο τὸν Νίγερτον τύραννον καὶ ἐπέγραψαν εἰς τὰς πόρτας αὐτῶν, τοῦ κυροῦ Νίγερος ἡ πόλις». Ὁ λαὸς τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξῆλθεν εἰς προϋπάντησιν τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ἔκραζον εἰς αὐτὸν τὰ ἑξῆς: «Γνωρίζομεν, ὅτι ἡ πόλις εἶναι τοῦ κυροῦ Νίγερος, ἀλλὰ σὺ ἦσο ὁ κύριος τοῦ Νίγερος». Ὁ Αὐτοκράτωρ ηὐχαριστήθη μὲ τὴν εὐφυᾶ ταύτην δικαιολογίαν τῶν Ἀλεξανδρέων, συνεχώρησεν εἰς αὐτοὺς τὸ πταῖσμα καὶ ἔδειξε μάλιστα ἐπιείκειαν. Ἔκτισε δὲ καὶ ναὸν τῆς θεᾶς Ρέας εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ δημόσιον λουτρόν, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε *Σεβήριον*. «Τούτοις τοῖς χρόνοις, λέγει τὸ *Πασχάλιον Χρονικὸν* (σ. 497, ἐκδ. Βόννης), ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὸ Σεβηριανὸν ἐκτίσθη γυμνάσιον καὶ τὸ ἐκεῖσε ἱερὸν

Digitized by Google

μέγα τὸ καλούμενον Πάνθεον». Αἱ πρὸς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς δοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Σεβήρου εὔνοιαι ὑπῆρξαν σπουδαῖαι, διότι ἀπέδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν Σύγκλητον καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς πόλεως, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀφαιρέσει ὁ Αὔγουστος, ἀνεθεώρησε τοὺς νόμους αὐτῶν, περιώρισε τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ρωμαίου δικαστοῦ καὶ ἐν γένει ἔδωκεν εὐρύτερα δικαιώματα εἰς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς. Τὸ Πασχάλιον Χρονικὸν (ἔνθα ἀνωτ.) ἀναφέρει ὅτι ὁ Σεβῆρος «ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενόμενος διωγμὸν κατὰ Χριστιανῶν ἐποίησε· καὶ πολλοὶ ἐμαρτύρησαν ἀπὸ Ἀλεξανδρείας καὶ Αἰγύπτου... ἕως Θηβαΐδος» (τῆς ἐρήμου). Ἐν τούτοις ὁ Σεβῆρος ἦτο μυστικοπαθὴς καὶ προσειλκύσθη ἀπὸ τὰς ἰδέας τοῦ θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἕδραν κυρίαν εἶχε τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἀποτέλεσμα δὲ τῶν θρησκευτικῶν τούτων αἰσθημάτων τοῦ Σεβήρου ἦτο καὶ ἡ ἐν τῷ Πασχαλίῳ Χρονικῷ μνημονευομένη εἴδησις ὅτι ἀνήγειρεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν «ἱερὸν μέγα τὸ καλούμενον Πάνθεον», ἀποδίδων οὕτως εἰς τὸ ὄνομα ὅλων τῶν θεῶν συνηνωμένων τὴν τιμὴν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ μοναδικοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅμως, παρὰ τὰς θρησκευτικὰς ταύτας ἰδέας, δὲν ἠγάπα τὰς θεολογικὰς συζητήσεις. Ἀφῄρεσεν ἀπὸ ὅλα τὰ ἱερὰ τῆς Αἰγύπτου τὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα περιεῖχον ἀποκρύφους διδασκαλίας καὶ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ προκύψουν ταραχαὶ καὶ στάσεις. Καὶ δὲν κατέστρεψε μὲν ταῦτα, ἀλλὰ τὰ ἐνέκλεισεν εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ ὁποίου ἡ ἱερότης ἐξησφάλιζε τὸ αἰώνιον μυστικὸν αὐτῶν. Καὶ οὕτω βλέπομεν πέντε ὅλους αἰῶνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ τὴν τιμήν, τὴν ὁποίαν ἀπήλαυεν ἡ μνήμη του καὶ τὸ εἰς τὸν τάφον φυλαττόμενον σῶμά του. Οἱ Ρωμαῖοι Αὐτοκράτορες, καὶ δὴ πρῶτος ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Αὔγουστος, μετέβαινον πλήρεις σεβασμοῦ νὰ προσκυνήσουν τὸν τάφον τοῦ Μακεδόνος ἥρωος.

Αἱ κατὰ τὸν 3ον μ. Χ. αἰῶνα καταστροφαί.— Μετὰ τὸν Σεπτίμιον Σεβῆρον ἀρχίζουν ἡμέραι δυστυχίας διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Τὸν Σεβῆρον διεδέχθη ὁ θηριώδης Καρακάλλας (211—217), ὁ ὁποῖος ἐκαυχᾶτο ὅτι εἶχε δεχθῆ ἐν ἑαυτῷ τὴν ψυχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, διὰ τὸν ὁποῖον εἶχε λατρείαν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν τὸν ἠμπόδισε νὰ ρίψῃ τὸ πένθος καὶ τὴν καταστροφὴν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Μακεδόνος κατακτητοῦ. Ὁ Καρακάλλας ἔκαμε πολέμους εἰς τὴν Ἀνατολὴν διὰ νὰ μιμηθῇ τὸ πρότυπόν του. Ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸ φθινόπωρον τοῦ 215 καὶ ἦλθε διψῶν ἐκδίκησιν κατὰ τῶν Ἀλεξανδρέων, διότι οὗτοι μὲ τὴν συνήθη ἐπιπολαιότητα καὶ φιλοπαιγμοσύνην των εἶχον εἰρωνευθῆ τὸν ἄσχημον καὶ κοντὸν καὶ φαλακρὸν αὐτὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ παίζῃ τὸν ρόλον μεγάλων ἡρώων, τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Αὐτοκράτωρ εἶχε μάθει τοὺς σαρκασμοὺς τῶν Ἀλεξανδρινῶν. Ὅταν ἐπλησίασεν εἰς τὴν πόλιν, οἱ ἔγκριτοι πολῖται ἐξῆλθον εἰς προϋπάντησίν του φέροντες δῶρα. Ὁ Αὐτοκράτωρ τοὺς κατέσφαξε καὶ διέταξε ν' ἀρχίσῃ γενικὴ σφαγὴ τῶν κατοίκων. Οἱ στρατιῶταί του ἐρρίφθησαν εἰς τὰς ὁδούς, τὰς ἀγορὰς καὶ ἔσφαζον ἀγρίως καὶ ἀδιακρίτως. Ὁ θηριώδης Καρακάλλας εἶχε καταλύσει εἰς τὸ Σαραπεῖον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ διηύθυνε τὴν σφαγήν. Ἡμέρας πολλὰς ἐσφάζοντο οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι τῆς Ἀλεξανδρείας χωρὶς διάκρισιν ἡλικίας ἢ γένους. Πόσος ὑπῆρξεν ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων; Βεβαίως ὑπῆρξε μέγιστος, διότι ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο πυκνότατα κατῳκημένη, ἦτο δὲ πάντοτε καὶ ἡ πλουσιωτάτη πόλις τοῦ κόσμου, ἡ δὲ ἀπληστία τῆς λαφυραγωγίας ἐκίνει περισσότερον τοὺς ἀγροίκους στρατιώτας παρὰ αἱ διαταγαὶ τοῦ Καρακάλλα. Οὔτε αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι, ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ ναοὶ ἐσώθησαν, ἡ σφαγὴ καὶ ἡ ἁρπαγὴ ἐγίνοντο παντοῦ μὲ ἀκόρεστον πάθος. Ὁ φόνος καὶ ἡ λεηλασία δὲν ἐσταμάτησαν παρὰ μόνον ὅταν ἐκουράσθησαν οἱ φονεῖς. Ἀγγέλλων δὲ τὸ κατόρθωμά του τοῦτο ὁ Καρακάλλας εἰς τὴν Σύγκλητον, ἔγραφεν εἰς αὐτήν: «Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐχάθησαν, τοῦτο δὲν ἔχει σημασίαν, διότι ὅλοι ἦσαν ἄξιοι νὰ εὕρουν τὴν ἰδίαν τύχην».

Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἡ μεγάλη ἔπαθε καταστροφὴν ἀξιοθρήνητον. Δὲν ἐστερήθη μόνον τοὺς κατοίκους, ἀλλ' ἔχασε μνημεῖα καὶ ἐλευθερίας. Τὰ θέατρα ἐκλείσθησαν, τὰ κοινὰ γεύματα ἀπηγορεύθησαν. ἀκόμη καὶ τὰ ἐν τῷ Μουσείῳ διδόμενα, ἡ δὲ περίφημος φιλοσοφικὴ σχολὴ ἐκλείσθη. Ἀλλὰ δὲν ἦτο αὕτη ἡ μόνη καταστροφὴ τῆς Ἀλεξανδρείας· ἡ λαμπροτάτη πόλις ἔμελλε καὶ ἄλλας νὰ ὑποστῇ.

Ἓν ἀπὸ τὰ περιεργότερα ἐπεισόδια τῆς τόσον περιπετειώδους ἱστορίας τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ἡ ἀνύψωσις μιᾶς γυναικὸς κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα μ. Χ. εἰς κυρίαρχον τῆς Ἀνατολῆς. Ἦτο δὲ αὕτη ἡ Ζηνοβία, ἡ «*βασίλισσα*» τῆς Παλμύρας, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς πρότυπον τὴν Κλεοπάτραν τῆς Αἰγύπτου. Ἡ Ζηνοβία ἦτο ὡραία καὶ ἰσχυρά, ὅπως ἡ Κλεοπάτρα, ἀλλὰ δὲν ἐφάνη καὶ τόσον γενναία κατὰ τὴν ὑστάτην στιγμήν, ὥστε νὰ ζητήσῃ καὶ αὐτὴ τὴν ἀπολύτρωσιν εἰς τὸν θάνατον. Μεταξὺ τῶν ἄλλων χωρῶν ἡ Ζηνοβία ἠθέλησε νὰ προσαρτήσῃ εἰς τὸ κράτος αὐτῆς καὶ τὴν χώραν τῆς Κλεοπάτρας, ἔστειλε δὲ στρατὸν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐκυρίευσε τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὅταν ὁ Αὐρηλιανὸς κατέλυσε τὴν κυριαρχίαν τῆς Ζηνοβίας εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἠθέλησε νὰ τιμωρήσῃ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, διότι εἶχεν ἐξεγερθῆ εἰς ἀνταρσίαν καὶ ἐζήτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Εἷς πλούσιος Ἕλλην, ὁ Φίρμος, ἐκίνησεν εἰς στάσιν τὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἦτο πάντοτε ἑτοίμη εἰς ἐξεγέρσεις καὶ ἐσταμάτησε τὴν ἀναχώρησιν τοῦ σιτοφόρου στόλου, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἦτο πολὺ σημαντικόν, διότι ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ πεῖναν εἰς τὴν Ρώμην. Ὁ Φίρμος ἐνεδύθη τὴν πορφύραν, καθ' ὃν χρόνον ἐξεγείρετο καὶ ἡ Ζηνοβία, ἴσως δὲ αἱ ἐξεγέρσεις αὗται κατὰ τῆς κυριαρχίας τῆς Ρώμης ἦσαν προσχεδιασμέναι. Ὁ Αὐρηλιανὸς ἔσπευσεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἔκλεισε τὸν Φίρμον εἰς τὸ Βρούχιον, τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν συνοικίαν τῆς πόλεως. Ὁ Φίρμος ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ καὶ ἐθανατώθη διὰ τοῦ θανάτου τοῦ σταυροῦ. Ὁ Αὐρηλιανὸς ἔστρεψε τὴν ὀργὴν αὐτοῦ ὄχι ἐναντίον τῶν κατοίκων, ἀλλ' ἐναντίον τῶν μνημείων· κατέστρεψε τὰ τείχη, τὰ ὁποῖα περιέβαλλον τὸ Βρούχιον, ἐπίσης καὶ τὰ ὀχυρώματα τῶν παλατίων καὶ πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς νέαν ἐξέγερσιν. Φαίνεται ὅτι ἡ ὡραία συνοικία τοῦ Βρουχίου σχεδὸν κατεστράφη. Ἰσχυρὰ Ρωμαϊκὴ φρουρὰ συνεκράτησε τοὺς κατοίκους. Ἡ σίτησις τῆς κοσμοκρατείρας Ρώμης δὲν ἔπρεπε νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν τόσον ἐπιρρεπῆ εἰς στάσεις πόλιν. Δὲν περιωρίσθη δὲ εἰς ταῦτα μόνον ὁ Αὐτοκράτωρ, ἀλλ' ἐπέβαλε νέαν φορολογίαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς δὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπέβαλε τὴν ἀποστολὴν εἰς τὴν Ρώμην ὡρισμένης ποσότητος προϊόντων τοῦ τόπου καὶ δὴ παπύρων.

Ἀκόμη φοβερωτέρα ὑπῆρξεν ἡ καταστροφὴ ἐπὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ. Εἰς τὴν μεγάλην πόλιν, ἡ ὁποία προθύμως ἐπωφελεῖτο πάσης εὐκαιρίας διὰ νὰ εὕρῃ μεγαλυτέραν ἀνεξαρτησίαν ἀνεφάνη, ἄλλος πάλιν φιλόδοξος, Ἀχιλλεύς τις, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐτόλμησε νὰ ἐνδυθῇ τὴν πορφύραν και ν' ἀνακηρύξῃ ἑαυτὸν Αὐτοκράτορα. Ἡ στάσις αὕτη ἐνέβαλεν εἰς μεγάλην στενοχωρίαν τὸ κράτος, διότι ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐκράτει, ὡς ἔχει λεχθῆ, τὴν κλεῖδα τῆς τροφοδοσίας τῆς Ρώμης. Ὁ Διοκλητιανός, ἀφοῦ ἐξησφάλισε πρῶτον τὰ πρὸς Βορρᾶν σύνορα, διηυθύνθη εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἔφθασε πρὸ τῆς Ἀλεξανδρείας κατὰ τὸ ἔτος 295. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀντεστάθη εἰς αὐτὸν ὀκτὼ ὁλοκλήρους μῆνας, δὲν κατώρθωσε δὲ νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν παρὰ μόνον ἀφοῦ ἔκοψε τὰ ὑδραγωγεῖα, τὰ ὁποῖα ἔφεραν εἰς τὴν πόλιν τὸ ὕδωρ τῆς Κανωπικῆς διώρυγος. Διὰ ν' ἀπαλλαχθῇ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἀπὸ τὰς ἐπικινδύνους καὶ αἰωνίας αὐτὰς ἐπαναστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πραγματικὸς κίνδυνος, ὁ Διοκλητιανὸς προέβη εἰς συστηματικὴν καταστροφὴν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἡ πόλις ἐπυρπολήθη, καὶ ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν αὐτῆς οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται ὥρμησαν πάλιν εἰς σφαγὴν καὶ τὸ αἷμα ἔρρευσεν ὡς θάλασσα. «Παραλαβὼν δὲ Ἀλεξάνδρειαν, λέγει ὁ Μαλάλας, (σ. 309, ἐκδ. Βόννης) ἐνέπρησεν αὐτήν· εἰσῆλθε δὲ ἐν αὐτῇ ἔφιππος, τοῦ ἵππου αὐτοῦ περιπατοῦντος ἐπάνω τῶν λειψάνων. Ἦν δὲ κελεύσας τῷ ἐξπεδίτῳ (εἶχε διατάξει τὸν στρατὸν) μὴ φείσασθαι τοῦ φονεύειν, ἕως οὗ ἀνέλθῃ τὰ αἵματα τῶν σφαζομένων ἕως τὸ γόνυ τοῦ ἵππου οὗ ἐκάθητο».

Ἡ Αἴγυπτος ἦτο κατεστραμμένη, διότι καὶ εἰς ἄλλας πόλεις ὁ Διοκλητιανὸς ἐπέβαλε παρομοίαν σκληρὰν τιμωρίαν. Κατόπιν ἠθέλησεν ὁ Αὐτοκράτωρ νὰ βοηθήσῃ τοὺς κατοίκους, διωργάνωσε τὴν διοίκησιν, ἐσεβάσθη τὴν Αἰγυπτιακὴν θρησκείαν, κατέσχε τὰ βιβλία τῶν ἀποκρύφων καὶ μαγικῶν διδαγμάτων καὶ ἐπροστάτευσε τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τὴν Αἰθιοπικὴν φυλὴν τῶν Βλεμμύων, οἱ ὁποῖοι ἐλῄστευον τὰ καραβάνια τὰ ἐρχόμενα ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Ὁ ἔπαρχος τῆς Ἀλεξανδρείας Πομπήϊος ἀνήγειρε κίονα φέροντα τὸν ἀνδριάντα τοῦ Διοκλητιανοῦ «τοῦ ἀηττήτου ἡγεμόνος». Ὁ ἀνδριὰς οὗτος δὲν σώζεται, ἀλλ' ὁ κίων εἶναι ἀκόμη ὄρθιος καὶ ἐπὶ αἰῶνας ἐνομίσθη ὅτι ἦτο μνημεῖον πρὸς τιμὴν τοῦ στρατηγοῦ Πομπηΐου.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΟΧΗ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διοκλητιανοῦ (ἀρχὰς τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος) ἡ εὐδαιμονία καὶ ἡ λαμπρότης τῆς Ἀλεξανδρείας τῆς μεγάλης εἶχε πλέον ἀνεπιστρεπτὶ παρέλθει. Ἀλλ' ἀπὸ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀρχίζει καὶ νέα ἐποχή. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀνήκει πλέον ὄχι εἰς τὴν Ρώμην ἀλλ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἡ Αἴγυπτος ἀποτελεῖ χώραν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας (325). Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ πόλις, ἡ ὁποία ἔλαμπεν ἀπὸ τὰ μνημεῖα τῆς εἰδωλολατρείας, ἀρχίζει ἤδη νὰ κοσμῆται μὲ Χριστιανικὰς βασιλικὰς καὶ ὁ πατριάρχης τῆς Ἀλεξανδρείας νὰ εἶναι ὁ ἀλη-

Ἡ διοίκησις τῆς πόλεως δὲν ἤλλαξεν, ἔμειναν οἱ ἴδιοι Ρωμαῖοι ἄρχοντες, ἔμειναν αἱ ἴδιαι αὐτοτελεῖς συνήθειαι τοῦ βίου τῆς πόλεως ὡς πόλεως Ἑλληνικῆς. Τὰ γυμνάσια καὶ τὰ στάδια φυσικὰ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐγκατελείποντο, ὁ ἱππόδρομος συνεκέντρωνε περισσότερον τὰ πλήθη. Οἱ σιτοφόροι στολίσκοι κατὰ τὰς ἀρχὰς ἐμοιράζοντο μεταφέροντες τὸν σῖτον ἄλλοι εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως ἡ Ρώμη ἔπιπτε καὶ τέλος κατεστράφη, μόνος δὲ ὁ λαὸς τῆς Ἑλληνικῆς βασιλευούσης, ὁ ὁποῖος ἦτο τώρα ὁ ἀληθὴς κυρίαρχος, μόνος αὐτὸς ἐπερίμενε πλέον τοὺς σιτοφόρους στολίσκους καὶ ἐξηγείρετο εἰς στάσεις καὶ ταραχὰς ὅταν δὲν ἔφθανον ἐγκαίρως.

Διεσώθησαν πάπυροι πολλοὶ τῆς Βυζαντινῆς περιόδου καὶ ἀπὸ τὴν μελέτην αὐτῶν πολλὰ δυνάμεθα νὰ διδαχθῶμεν καὶ τὸν βίον τῆς πόλεως, τὸν πολιτικὸν καὶ τὸν ἰδιωτικόν, νὰ γνωρίσωμεν καλύτερα. Ἐκ τῆς μελέτης δὲν θὰ διαπιστώσωμεν μεγάλην διαφορὰν ἀπὸ τὸν πρὶν βίον. Ὁ μεγαλύτερος σταθμὸς ἦσαν αἱ ἐκκλησίαι, τὸ πατριαρχεῖον καὶ αἱ μοναί, περὶ τὰς ὁποίας συνεκεντρώνετο ἤδη ὁ Χριστιανικὸς βίος τῆς πόλεως. Διότι φαίνεται ὅτι εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλας ἀρχαίας πόλεις, ὁ νέος βίος, ὁ Χριστιανικός, ἐνεφυτεύθη ταχύτερον. Ἦσαν παρεσκευασμένοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὸ νὰ δεχθοῦν εὐκολώτερα τὸν Χριστιανισμόν, ἦσαν παρεσκευασμένοι ἀπὸ τὸν συγκρητισμὸν τῶν θρησκειῶν, ἀπὸ τὰς λατρείας τῶν Αἰγυπτιακῶν θεῶν, τῆς Ἴσιδος καὶ τοῦ Ὀσίριδος, ἀπὸ τὴν λατρείαν τοῦ μεγάλου θεοῦ Σαράπιδος. Ἐν τούτοις καὶ οἱ ἐθνικοὶ ἤργησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τοὺς ἀρχαίους θεούς των, ἔγιναν δὲ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν διωγμοὶ τῶν ἐθνικῶν καὶ καταστροφαὶ μανιώδεις τῶν ἀρχαίων ἱερῶν.

34.—*Δίσκος ἀργυροῦς ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν.*
[Εὑρεθεὶς παρὰ τὴν Πομπηΐαν, εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὸ Λοῦβρον].

Ὁ Αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ μέγας μὲ θερμὸν ζῆλον ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας κατήνεγκεν ὁριστικὰ πλήγματα κατὰ τῆς θρησκείας τῶν εἰδώλων. Διὰ σειρᾶς μέτρων αὐστηρῶν ἐπίεσε τὴν εἰδωλολατρείαν, τέλος διὰ τοῦ *ἐδίκτου* τοῦ 392 ἔδωκε τὸ τελειωτικὸν κτύπημα, διότι ἀπηγόρευσεν ἐπὶ ποινῇ θανάτου τὰς θυσίας καὶ πᾶσαν ἄλλην εἰδωλολατρικὴν πρᾶξιν. Τότε ἔγιναν αἱ μεγάλαι καταστροφαὶ τῶν ἀρχαίων ἱερῶν (βλ. *H. Leclercq* παρὰ *Cabrol*, Dictionnaire des antiquités chrétiennes, ἐν λ. Alexandrie—ἐπίσης ἐνταῦθα ἀνωτέρω *Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας*. Ὁ Leclercq ἀναφέρει λεπτομερῶς τὰς κτίσεις ἐκκλησιῶν ἢ τὰς μεταποιήσεις ἀρχαίων ναῶν εἰς χριστιανικούς·) Ἐνταῦθα δὲν δύνανται νὰ μὴ μνημονευθοῦν τὰ ἐρείπια τοῦ Σαραπείου, τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τοῦ Σαράπιδος. Ἂν εἰς τὰ διατάγματα τοῦ Θεοδοσίου εἶχον ἤδη ἀπαγορευθῆ πᾶν εἶδος θρησκείας, ἐν τούτοις ἰδιαιτέρως ἦσαν ἀνεκταὶ εἰς τὸ Σαραπεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπὶ τέλους ἐλατρεύετο θεὸς ὄχι ἐχθρικὸς πρὸς τὸν θεὸν τῶν Χριστιανῶν. Ἐσώζοντο ἀκόμη αἱ ἑκατὸν βαθμῖδες, διὰ τῶν ὁποίων ἀνήρχετό τις εἰς τὸν ναὸν κείμενον ἐπὶ λόφου, ἐσώζετο τὸ πελώριον ὑπόγειον ὑπὸ τὰς βαθμῖδας στηριγμένον μὲ δάσος κιόνων καὶ μὲ θόλους, ἐσώζετο ἡ περιφερικὴ μεγάλη στοά, ἡ ὁποία περιεκύκλωνε τὸ ὅλον οἰκοδόμημα, ἐσώζετο ἡ πολυτέλεια τῶν αἰθουσῶν καὶ ἡ ὡραιότης τῶν ἀγαλμάτων. Ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκάθητο ἱεράρχης ἐπίμονος καὶ αὐταρχικός, ὁ Θεόφιλος, αἱ τιμαί, αἱ ὁποῖαι ἀκόμη ἐδίδοντο εἰς τὸν Σάραπιν διήγειραν τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, καὶ διέταξε τὴν καταστροφήν του. Οἱ φανατικοὶ ὀπαδοὶ τῆς ἀρχαίας λατρείας ὡπλίσθησαν καὶ ἦσαν ἕτοιμοι ν' ἀποθάνουν ἐπάνω εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ ἱεροῦ των. Διὰ μεσολαβήσεως τῶν σωφρόνων ἀρχόντων ἐπῆλθε συμφωνία ν' ἀναμείνουν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοδοσίου. Ὅταν ἦλθε τὸ Αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, αἱ δύο μερίδες συνῆλθον ἄοπλοι εἰς τὴν πλατεῖαν καὶ ἐκεῖ ὁ κῆρυξ ἀνέγνωσε τὴν ἀπόφασιν τοῦ Αὐτοκράτορος. Οἱ Χριστιανοὶ ἠλάλαξαν ἐκ χαρᾶς, ἐνῷ οἱ ἐθνικοὶ ἀπεσύρθησαν σιωπῶντες καὶ τεθλιμμένοι. Μανιώδεις ἐπέπεσαν οἱ φανατικοὶ Χριστιανοί, καὶ ἰδίως τὰ μανιακὰ στίφη τῶν καλογήρων διὰ νὰ κατεδαφίσουν τὸν μέγαν ναόν. Οὕτω κατεστράφη τὸ Σαραπεῖον τὰ τέλη τοῦ

Digitized by Google

4ου αἰῶνος. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἡ πολύτιμος Ἀλεξανδρινὴ βιβλιοθήκη ἐσυλήθη καὶ κατεστράφη, μετὰ ἔτη δ' ἐφαίνοντο ἀκόμη αἱ κεναὶ θῆκαι, αἱ ὁποῖαι περιεῖχον τὰ βιβλία, «nos vidimus armaria librorum», λέγει κατησχυμένος ὁ Ὀρόσιος.

Οὕτω μικρὸν κατὰ μικρὸν κατεστράφησαν οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ τῆς μεγάλης Ἀλεξανδρείας. Δι' ἄλλων μνημείων ἀρχαίων, δι' ἐκκλησιῶν μεγαλοπρεπῶν δὲν φαίνεται νὰ ἐκοσμήθη ἡ πόλις. Γνωρίζομεν ὅτι ἐκκλησίαι πολλαὶ καὶ μοναστήρια ἱδρύθησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν (βλ. *Leclercq* ἔνθα ἀνωτ). Ἀλλὰ ταῦτα συνδέονται μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως (βλ. ἀνωτ. *Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας*). Ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ σημειωθοῦν ἐνταῦθα εἶναι ἡ γενικὴ ὄψις τῆς χριστιανικῆς Ἀλεξανδρείας κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας καὶ ἡ συμβολὴ τῆς Χριστιανικῆς Ἀλεξανδρινῆς τέχνης εἰς τὴν γένεσιν τῆς Βυζαντινῆς.

Ἡ ἀκοίμητος καὶ ἔμφυτος στασιαστικὴ διάθεσις τῶν κατοίκων τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξηγέρθη ἀκόμη περισσότερον μὲ τὸν Χριστιανικὸν φανατισμόν. Εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην πρωτεύουσαν συνωστίζοντο πλήθη ἐξ ὅλων τῶν φυλῶν καὶ ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν καὶ ὅλων τῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν. Ὅλαι αἱ λατρεῖαι τοῦ ἀρχαίου κόσμου εἶχον κατασταλάξει εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τέλος δὲ ὅλαι εἶχον συνενωθῆ εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Σαράπιδος. Ἀλλ' εἰς τὸν ὄχλον τὸν πολυμιγῆ ἀνεμιγνύοντο μὲ τὴν λατρείαν ταύτην ἀπόκρυφοι καὶ μαγικαὶ δεισιδαιμονίαι, εἰς δὲ τοὺς περισσότερον μορφωμένους συγκεχυμέναι φιλοσοφικαὶ δοξασίαι, καὶ εἰς τοὺς ἀληθῶς πεπαιδευμένους ἡ ἑλληνικὴ παιδεία ἔδιδε τὴν ὑπερηφάνειαν τῆς ἀνωτέρας διανοητικῆς μορφώσεως. Φατρίαι καὶ κόμματα κατηρτίζοντο, τὰ ὁποῖα ἐμίσουν μὲ φανατισμὸν ἄλληλα, τὰ ὁποῖα διεσπείροντο εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἦσαν ἕτοιμα πρὸς ἐξέγερσιν. Μόλις ἐδίδετο ἀφορμή τις καὶ ἐγίνετο μία συμπλοκή, ὅλοι ἐπετίθεντο, αἱ ὁδοὶ ἐπληροῦντο ταχέως ἀπὸ πτώματα καὶ εἰς τὸν λιμένα ἡ θάλασσα ἐγέμιζεν ἀπὸ αἷμα (*Εὐτρόπιος* IX, 22). Εἰς τὰς διαφόρους φατρίας εἶχον προσέλθει καὶ οἱ Χριστιανοί. «Δὲν ὑπάρχει Χριστιανός, ἔλεγεν ὁ ἐπίσκοπος Διονύσιος, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ εἶναι ἀναμεμιγμένος εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην μερίδα». Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα αἱ ἐκκλησίαι ἔμειναν ἄδειαι, διότι οἱ πιστοὶ ἦσαν εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἐμάχοντο. Οὕτως ἐξηγοῦνται τὰ τραγικὰ γεγονότα τῶν χρόνων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀνέδειξαν τὴν Χριστιανικὴν Ἀλεξάνδρειαν μίαν ἀπέραντον σκηνὴν πολυταράχου τραγῳδίας, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ τραγῳδία αὕτη εἶχεν ἀπέραντον τὸ στάδιον καὶ ἦτο ἀληθινή. Οὕτως ἐξηγοῦνται τὰ θλιβερὰ γεγονότα καταστροφῶν καὶ φόνων. Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς συνήθεις ἐξεγέρσεις, ἴσως ὑποκινηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου (415), ἔπεσε θῦμα τῆς μανίας τοῦ ὄχλου ἡ περίφημος καὶ ὡραία φιλόσοφος Ὑπατία. Οἱ φόνοι καὶ ἡ ταραχὴ δὲν ἔπαυον, καὶ φανατικαὶ στρατιαὶ μοναχῶν περιέτρεχον τὴν πόλιν ἐνσπείρουσαι τὸν τρόμον μὲ τὸν ἄγριον φανατισμόν των, φανατισμόν, ὁ ὁποῖος ὠξύνετο ἀπὸ τὴν διαμονὴν εἰς τὰς παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐρήμους. Ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ (περὶ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος) ἐκλείσθησαν ὅλαι αἱ εἰδωλολατρικαὶ σχολαί, ἡ πόλις ἐταράχθη ἀπὸ στάσεις καὶ πυρκαϊάς, καὶ ὅμως δὲν ἔπαυε, μετὰ τόσας καταστροφάς, νὰ εἶναι κατὰ τὴν μαρτυρίαν συγχρόνων «ὑπέροχος πόλις» ὡς εὑρίσκει τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ *Ἀντωνῖνος* ὁ μάρτυς τῷ 565.

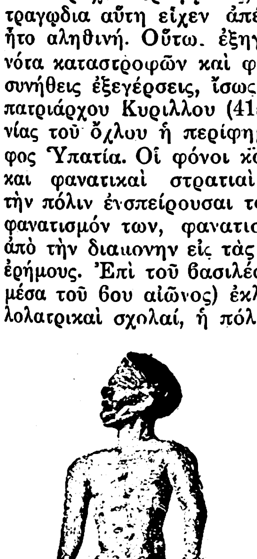

35.—*Πωλητὴς τῶν δρόμων.* [Ἀγαλμάτιον πήλινον].

Ἀλλ' ἤδη ἐπήρχοντο ἐχθροὶ ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόθρησκοι ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Οἱ Πέρσαι εἶχον ἀποκτήσει μεγάλην δύναμιν καὶ ἀγὼν μέγας εἶχε κηρυχθῆ μεταξὺ τῶν Σασσανιδῶν καὶ τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Χοσρόης ὁ Α' ἐκυρίευσε τὴν Ἀλεξάνδρειαν μετὰ μακρὰν πολιορκίαν. Οἱ στρατιῶται του ἐπέπεσαν κατὰ τῶν ὡραίων ἐπαύλεων καὶ ἐξοχῶν, αἱ ὁποῖαι περιετριγύριζον τὴν πόλιν, ἐλαφυραγώγησαν δὲ χωρὶς οἶκτον τὰ πολυπληθῆ καὶ πλουσιώτατα μοναστήρια, τὰ ὁποῖα ἦσαν πέριξ τῆς πόλεως καὶ ἐντὸς αὐτῆς. Εἰσώρμησαν ἔπειτα εἰς τὴν πόλιν καὶ κατέστρεψαν ἐκκλησίας καὶ μνημεῖα, καὶ φόνον πολὺν ἐπέφεραν εἰς τοὺς κατοίκους. Μετά τινα ἔτη, μετὰ δέκα ἔτη, ὁ Χριστιανὸς Αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος ἀνέκτησε πάλιν τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἀλλ' ἤδη ἀνεφάνησαν οἱ Ἄραβες, καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Καλίφου Ὀμὰρ δὲν ἤργησε νὰ ἐμφανισθῇ ἔμπροσθεν τῆς Ἀλεξανδρείας, τὴν ὁποίαν καὶ ἐκυρίευσε μετὰ πολιορκίαν δεκατεσσάρων μηνῶν (641).

Ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους τῶν στάσεων καὶ καταστροφῶν καὶ φόνων, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ αἰῶνας ἐτάρασσον τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πρέπει νὰ ἐξάρωμεν τὸ γεγονός, ὅτι πάντοτε οἱ κάτοικοι ἔδειξαν γενναιότητα ἐναντίον τῶν ξένων. Ρωμαῖοι, Πέρσαι, Ἄραβες, διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν πόλιν ἠναγκάσθησαν νὰ τὴν πολιορκήσουν ἐπὶ μῆνας πολλούς. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀνεξαρτησίας, παρ' ὅλον τὸν πολυμιγῆ πληθυσμόν, δίδει εὐψυχίαν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς πόλεως. Ἡ δὲ δύναμις τοῦ Πατριάρχου τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος ὡς ἄλλος πάπας τῆς Ἀνατολῆς, περιστοιχούμενος ἀπὸ στρατιὰν φανατικῶν καλογήρων, διοικεῖ αὐτὸς κατ' οὐσίαν τὴν πόλιν, δεικνύει καὶ αὐτὴ τὴν ἀξίωσιν τῆς Ἀλεξανδρείας τῆς μεγάλης νὰ εἶναι πραγματικὸς ὁ ἡγεμὼν καὶ πνευματικῶς, ἀλλὰ καὶ κοσμικῶς.

Τὸ μέγα κτίσμα τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἡγεμονίαν εἰς τὴν νέαν δημιουργηθεῖσαν παρὰ τὸν Βόσπορον πνευματικὴν πρωτεύουσαν τῆς οἰκουμένης, πραγματικὴν δὲ πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἀλλ' ὁ κοσμοπολιτικὸς πολιτισμός, ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἐπέζησεν ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς καὶ μετεδόθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς πᾶν Βυζαντινὸν δημιούργημα εὑρίσκομεν ἔκδηλον αὐτόν, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Βυζαντινὴν τέχνην (βλ *Ch. Diehl.* Manuel d'art byzantin, 2α ἐκδ. 1925 σ. 60 ἑξ). Καὶ οὕτως, ἀφοῦ ἐπὶ δέκα αἰῶνας ἡ Ἀλεξάνδρεια ἡ μεγάλη ἐκυριάρχησεν εἰς τὸν Μεσογειακὸν κόσμον, παρέδωκεν ἐν συνεχείᾳ τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ ὁποία ἐξηκολούθησεν ἐπὶ ἄλλους δέκα αἰῶνας τὸ μέγα ἔργον τοῦ ἐξελληνισμοῦ τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΡΑΒΙΚΗΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΣ.—Ὅταν ὁ Ἄμρ ἐλ Ἄας, στρατηγὸς τοῦ Ὀμὰρ Ἔμπν Χαττάτ, τοῦ δευτέρου καλίφου τῶν Ἀράβων μετὰ τὸν Μωάμεθ, ἔφθασεν εἰς ἐλ Ἀρίς, χωρίον αἰγυπτιακὸν καὶ παράλιον ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Παλαιστίνην μεθορίου, τὰ ἀρχαῖα *Ρινοκόρουρα*, τότε πατριάρχης τῶν μὲν Μελχιτῶν, ἤτοι ὀρθοδόξων Ἑλλήνων καὶ ἑλληνιζόντων, ἦτο ὁ Κῦρος, τῶν δὲ Ἰακωβιτῶν ἢ Μονοφυσιτῶν (Κοπτῶν) ὁ Βενιαμίν. Τὸν Κῦρον εἶχε διορίσει ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος εἰς τὰ 629 συναντήσας αὐτὸν εἰς τὴν Ἱεράπολιν τῆς Συρίας, Μονοθελήτην, κατὰ σύστασιν δὲ τῶν ὁμοφρόνων του πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως Σεργίου καὶ Ἀντιοχείας Ἀθανασίου. Εἰς τὰ 633 ὁ Κῦρος συνεκρότησε Σύνοδον τοπικήν, ἡ ὁποία συνέταξε τόμον συμφωνητικὸν τῶν δύο μερίδων, αἱ ὁποῖαι καὶ ἐπεκοινώνησαν ἐν τῷ Καισαρείῳ. Δυστυχῶς δύο ἐπιφανεῖς κληρικοί, ὁ Σωφρόνιος, ὁ κατόπιν γενόμενος πατριάρχης Ἱεροσολύμων, ὁ συνθηκολογήσας μὲ τὸν Ὀμάρ, καὶ ὁ Βενιαμὶν ἔμειναν ἀμετάπειστοι καὶ ἀντέπραξαν πυρετωδῶς. Ὁ Βενιαμὶν τὸν ὁποῖον ἐνέπνεε φυλετικὸν μῖσος κατὰ τῶν Ἑλλήνων κατέφυγεν εἰς μονὴν τῆς Θηβαΐδος, ὅθεν δὲν ἔπαυσεν ἀντιδρῶν. Τὸ ἴδιον μῖσος συνεμερίζετο καὶ ὁ φρούραρχος τῆς Μέμφιδος Μακουκᾶς· ἡ Μέμφις ἦτο πάντοτε τὸ ἐθνικὸν κέντρον τῶν ἰθαγενῶν, εἰς διαρκῆ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἑλληνόφρονα Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ προφήτης Μωάμεθ, ἅμα παγιώσας τὴν ἀρχήν του εἰς τὸ Χετζάζ, ἔστειλεν ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς τότε ἡγεμόνας τῶν μεγάλων ἐθνῶν, τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, τὸν βασιλέα τῆς Περσίας, τὸν αὐτοκράτορα τῆς Κίνας καὶ τὸν Μακουκᾶν τῆς Αἰγύπτου, καλῶν αὐτοὺς εἰς ὑποταγὴν θρησκευτικὴν καὶ πολιτικήν. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἡγεμόνες ἠπαξίωσαν ν' ἀπαντήσουν, ὁ δὲ Μακουκᾶς ὄχι μόνον ἀπήντησε καταφατικῶς, ἀλλὰ καὶ ἔστειλε τὴν περικαλλῆ του θυγατέρα Μαριὰμ εἰς τὸν προφήτην εἰς γάμον καὶ ἐνέχυρον. Ἐκ ταύτης ὁ προφήτης ἀπέκτησεν υἱὸν τὸν Ἰβραὴμ θανόντα εἰς βρεφικὴν ἡλικίαν πρὸς μεγάλην θλῖψιν τοῦ πατρός, ὅστις ἔκλαυσε καὶ ἐστόλισε τὸν νεκρὸν καὶ τὸν τάφον μὲ ἄνθη, ἀφιέρωσε δὲ καὶ περιπαθῆ δι' αὐτὸν σουρὰτ εἰς τὸ Κοράνιον.

Ὁ Βενιαμὶν καὶ ὁ Μακουκᾶς, οἱ δύο ἐθνάρχαι τῶν ἰθαγενῶν, ἦλθον εἰς συνεννοήσεις πρὸς τὸν Ἄραβα στρατηγὸν καὶ ὑπεσχέθησαν εἰς αὐτὸν τὴν βοήθειάν των. Ὁ Κῦρος ἐν τούτοις εἶχε πείσει τὸν Ἄμρ ν' ἀπόσχῃ τῆς εἰσβολῆς, ἀπέναντι ἐτησίου φόρου. Ἀλλ' ὁ ἔπαρχος Αἰγύπτου Μανουὴλ δὲν συνεμορφώθη καὶ ὅταν ὁ Ἄμρ ἀμαχητὶ προήλαυνεν εἰς Μέμφιν, ὁ Κῦρος ἐπανέλαβε τὰς προτάσεις του προσθέσας εἰς τὸν φόρον καὶ τὴν ἔκδοσιν εἰς γάμον πρὸς τὸν Ὀμὰρ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἡρακλείου Εὐδοκίας. Ἀλλ' ἐντολῇ τοῦ Μανουὴλ ὁ στρατηγὸς Μαριανὸς ἐβάδισε πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Μέμφιδος, ἡττηθεὶς δὲ ἀπεχώρησεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Καὶ ὅταν βραδύτερον ἡλώθη καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια, ὁ Κῦρος ἔμεινε διὰ νὰ προστατεύσῃ τὸ ποίμνιόν του.

Δὲν εἶναι σαφεῖς αἱ περὶ Μακουκᾶ πληροφορίαι. Τινὲς διετάθησαν ὅτι ἦτο Ἕλλην, γεννηθεὶς ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ὅτι αἱ συγγένειαί του τὸν εἵλκυον πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς. Οὐδεμία ἔνδειξις ὑπάρχει περὶ τούτου. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἦτο στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Μέσης Αἰγύπτου, Μέμφιδος καὶ Βαβυλῶνος, ὅτι εἶχεν ἔλθει εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Προφήτου Μωάμεθ καὶ ὅτι ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ Ἄμρ συνήθροισε τοὺς προὔχοντας ἰθαγενεῖς μετὰ τοῦ Βενιαμὶν καὶ συμφωνήσας μετ' αὐτῶν συνωμολόγησε συνθήκην μετὰ τοῦ Ἄραβος. Μειοψηφία τις ἐν τούτοις τῆς Μέσης Αἰγύπτου ἠρνήθη νὰ συμμορφωθῇ καὶ κατέφυγεν ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἐν μέρει δ' ἐνεκλείσθη εἰς τὸ φρούριον Βαβυλών, κτίσμα περσικόν, μεταξὺ Μυκάτταμ καὶ Νείλου. Κυρίως τὸ περσικὸν κτίσμα εἶχεν ἐρειπωθῆ καὶ παρ' αὐτὸ ἔκτισεν ὁ Τραϊανὸς (Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Δ' 2) ἰσχυρὸν φρούριον διὰ νὰ προστατεύῃ τὸ στόμιον τῆς ἀπὸ Μέμφιδος εἰς τὰς Πικρὰς Λίμνας διώρυγός του. Τοῦ φρουρίου τούτου τὸ πλεῖστον μέρος εὑρίσκεται τώρα ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Νεκροταφείου τοῦ Παλαιοῦ Καΐρου, ἐπὶ ἑνὸς δὲ τῶν πύργων του ὑψοῦται ὁ κυκλοτερὴς ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Ἐντὸς αὐτοῦ διῆλθε τὸ τελευταῖον Πάσχα ἐν Αἰγύπτῳ ἡ Ἑλληνικὴ φρουρά. Ἀτυχήσαντες οἱ Ἕλληνες εἰς Πηλούσιον, Βιλβεΐς, Φαγιοὺμ καὶ Ἡλιούπολιν ἐνεκλείσθησαν ἐκεῖ. Ἐνῷ ὁ Ἄμρ ὥδευε κατὰ τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ στρατηγὸς τοῦ Ζουμπαὶρ περιέζωσεν ἀπὸ ξηρᾶς τὸ φρούριον τῆς Βαβυλῶνος. Ἡ φρουρὰ ὅμως ἀντέστη ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας, διότι οἱ τρομεροὶ προμαχῶνές του, φθάνοντες εἰς τὴν ὄχθην, ἐπέτρεπον τὴν τροφοδοσίαν των. Ἦσαν 6000 Ἕλληνες. Οἱ Κόπται πυρετωδῶς ὑποστηρίζουν τοὺς Ἄραβας. Ἀνοίγουν τὸν δρόμον εἰς αὐτούς, τοὺς τροφοδοτοῦν, ζευγνύουν γεφύρας, τοῖς παρέχουν τὸ ὑπάρχοντά των καί, δόσαντος τὸ παράδειγμα τοῦ Γεωργίου Μακουκᾶ, πλεῖστοι ἐξισλαμίζονται (*Abu-Salih the Armenian* «Churches and Monasteries of Egypt», ἀραβικὸν κείμενον μετὰ ἀγγλικῆς μεταφράσεως B. Evetts London 1895. σελ 7.—*E. Amélineau* «Fragments Copte-», Paris 1889, σελ 5, 6.—Patrol. Orient., Paris 1904 τόμ Α' σελ. 507.—*Ἰωάννου τῆς Νικίου* «Χρονικόν», αἰθιοπ. κείμενον μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως H. Zotenberg). Λυσσώδεις ἔφοδοι τῶν Ἀράβων ἀποκρούονται ἡρωϊκῶς. Ἀληθὲς Μεσολόγγιον. Ἀλλ' ἀποκλεισθέντος τοῦ φρουρίου καὶ ἀπὸ τοῦ Νείλου, ἡ πεῖνα γίνεται πολὺ αἰσθητή. Τότε παρεμβαίνει δολίως ὁ Μακουκᾶς πρὸς συμβιβασμόν. Προτείνει ἐντίμους ὅρους. Θὰ ἀποσυρθοῦν εἰς τὴν παρακειμένην νησίδα Ρόδαν καὶ θὰ ἐκπλεύσουν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Διὰ τὴν ἔξοδον ὡρίσθη ἡ δευτέρα τοῦ Πάσχα. Τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα οἱ Ἕλληνες ἔσφαξαν τοὺς παρ' αὐτοῖς αἰχμαλώτους Κόπτας. Τὴν ἐπαύριον ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν Ρόδαν, ἀλλ' ἐκεῖ ἐκυκλώθησαν ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων καὶ κατεσφάγησαν. Ἐλάχιστοι διασωθέντες ἤγγειλαν τὸ γεγονὸς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Ὁ Ἄμρ ἀποκαταστήσας τὴν διοίκησιν εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν κατηυθύνθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἡ ὁποία κατέστη «ναστὴ κατοίκων». Ὅλοι οἱ ἑλληνικοὶ καὶ ἑλληνόφρονες πληθυσμοὶ ἐσαρώθησαν καὶ εἰσέρρευσαν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἰσχυρότατα ὠχυρωμένη καὶ διαθέτουσα τὴν θάλασσαν, μόνον ἀπὸ ξηρᾶς ἠμποροῦσε νὰ προσβληθῇ. Ὁ Ἄμρ ὥδευσε διὰ τῆς Γαινίας, ὅπως κατόπιν ὁ Βοναπάρτης. Ἐπὶ μῆνας ἐπολιόρκει τὴν πόλιν ματαίως. Οἱ ἄνδρες του, τρομεροὶ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ τὴν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην, προσέκρουον τώρα εἰς τείχη καὶ μηχανὰς τὰς ὁποίας ἀντίκρυζαν διὰ πρώτην φοράν. Ὁ Ἄμρ ἐκνευρισθεὶς διέταξε γενικὴν ἔφοδον, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς ὁ ἴδιος. Ἀλλ' ᾐχμαλωτίσθη. Τὸν ἔσωσεν ὅμως ἡ εὐφυΐα ἑνὸς συναιχμαλώτου του. Ὅταν ὁ Μαρκιανὸς ἐζήτησε ν' ἀνακρίνῃ τοὺς αἰχμαλώτους, τὸν λόγον ἔλαβε πρῶτος ὁ Ἄμρ. Ἐκ τούτου δὲ ἐπροδίδετο ἡ περιωπή του. Τότε ὁ ἄλλος τὸν ἐρράπισε λέγων αὐστηρῶς: «Ὅταν ἐγὼ ὁ ἀρχηγός σου εἶμαι παρών, σὺ πῶς τολμᾷς νὰ λαμβάνῃς τὸν λόγον;» Ἐκληφθεὶς ἐκ τούτου ἀσήμαντος ἐστάλη μετά τινων ἄλλων αἰχμαλώτων εἰς τὸ ἀραβικὸν στρατόπεδον διὰ νὰ φέρῃ προτάσεις εἰρήνης. Οἱ πολιορκούμενοι ἐπέμενον ἀμυνόμενοι, ἀλλ' οὐδεμίαν λαμβάνοντες βοήθειαν ἐκ Βυζαντίου, διότι ὁ Ἡράκλειος ἦτο πλέον ὄρθιον πτῶμα, ἦλθον εἰς συνθηκολογίαν. Οἱ θέλοντες ἐκ τῶν κατοίκων ἠδύναντο ν' ἀναχωρήσουν διὰ τῶν πλοίων συναπάγοντες ὅ,τι πολύτιμον θέλουν. Οἱ μένοντες θὰ ἀπήλαυον θρησκευτικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς ἐλευθερίας. Οὕτως εἰσῆλθε νικητὴς ὁ Ἄμρ τὴν 22 Δεκεμβρίου 640 μ. Χ., τελέσας τὸ προσκύνημα τῆς μεσημβρίας ἐν μέσῳ τοῦ στρατοῦ του εἰς τὸ Γυμνάσιον.

Ἀφήσας ἱκανὴν φρουρὰν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ Ἄμρ ἐπέστρεψεν εἰς Μέμφιν κτίσας νέαν πρωτεύουσαν εἰς ὃ μέρος εἶχε στρατοπεδεύσει, τὴν *Φοσσάτ*, καὶ τὸ πρῶτον ἐν Αἰγύπτῳ φερώνυμον αὐτοῦ τζαμίον, σωζόμενον ἀκόμη. Τότε ὤρυξε καὶ τὴν ἀπὸ Φοσσάτ εἰς Κολζοὺμ (Σουέζ) διώρυγα, κατ' αὐστηρὰν διαταγὴν τοῦ Ὀμάρ, διὰ νὰ μεταφέρωνται ταχέως τὰ σιτηρὰ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὸ ἀπὸ σιτοδείαν πάσχον Χετζάζ, καὶ ὠνόμασεν αὐ-

Digitized by Google

τὴν *Χαλὶγκ 'Εμὶρ ἐλ Μουμενὶμ*, ἤτοι Διώρυγα τοῦ πρίγκιπος τῶν πιστῶν. Κυρίως ἐπεσκεύασε τὴν πολλαχοῦ φραγμένην καὶ κατεστραμμένην διώρυγα τοῦ Τραϊανοῦ. Κατόπιν κατῆλθε πάλιν εἰς τὴν 'Αλεξάνδρειαν καὶ διὰ τῆς Ταινίας ὥδευσεν εἰς κατάκτησιν τῆς Κυρηναϊκῆς. 'Αλλ' ὁ 'Ομὰρ

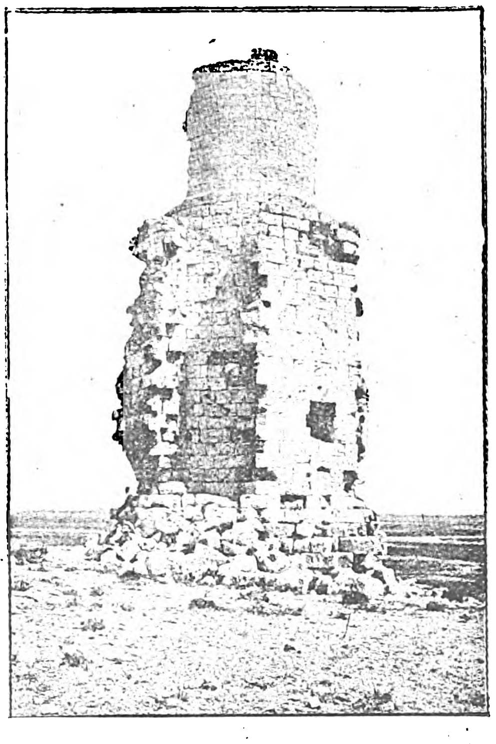

36.—*'Ο πύργος τῶν 'Αράβων εἰς τὸ 'Αβουσίρ.*

μετὰ μικρὸν ἐδολοφονήθη ὑπό τινος δούλου του Πέρσου Φεροῦζ καὶ ὁ διάδοχός του 'Οσμὰν ἔμπν 'Αφφὰν διώρισε διοικητὴν τῆς Αἰγύπτου τὸν ὁμογάλακτον αὐτοῦ ἀδελφὸν "Αβδ 'Αλλὰχ ἔμπν Σαΐτ. Τὸν Κῦρον ἀνεκάλεσεν ὁ 'Ηράκλειος, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ Κώνστας Β', θαρρήσας ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ 'Ομὰρ καὶ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ "Αμρ, ἔστειλε στόλον πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Αἰγύπτου. 'Ανόητον ἐγχείρημα, διότι εἰς τὸν ἐχθρικώτατον ἰθαγενῆ πληθυσμὸν προσετέθησαν οἱ "Αραβες, εἶχε δὲ ἀπολεσθῆ ἡ Παλαιστίνη. Οἱ ἰθαγενεῖς ἔντρομοι ἐπεκαλέσθησαν τὴν ἀποστολὴν τοῦ "Αμρ, ὅστις πράγματι ἐπανῆλθε μετὰ δυνάμεων ἔχων καὶ σύμμαχον ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Κοπτῶν τὸν Μακουκᾶν. Εὐχερῶς γενόμενος κύριος τῆς πόλεως ἐδείχθη ἀμείλικτος τὴν φορὰν αὐτὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Κατέσκαψε τὰ τείχη, ἐξεδίωξε πάντα Ἕλληνα, ἐκάλεσε δὲ τὸν Βενιαμὶν εἰς ὃν παρέδωκε τὰς ἑλληνικὰς ἐκκλησίας, ὅσας δὲν μετέτρεψεν εἰς τζαμία. 'Ο Πατριάρχης Πέτρος ἔφυγεν εἰς Βυζάντιον, ἐνῷ ὁ Βενιαμὶν διὰ τῆς τρομοκρατίας ἠνάγκασε πολλοὺς Ἕλληνας νὰ ἀσπασθοῦν τὸν μονοφυσιτισμόν. Μόνον ἡ Μονὴ τοῦ ἁγίου Σάβα φαίνεται νὰ ἔμεινεν εἰς τοὺς ἡμετέρους μετά τινων μοναχῶν, ὅπως λέγει ὁ Μακρίζη. Γρήγορα ἐν τούτοις οἱ Κόπται μετενόησαν διὰ τὴν πολιτικήν των.

Οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν ὑπῆρξαν ἀδιάλειπτοι καὶ φρικώδεις. Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς 'Αλεξανδρινῆς 'Εκκλησίας βλέπει ὁ ἀναγνώστης τὰς περιπετείας τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Χριστιανῶν καθ' ὅλην τὴν μέχρι τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως περίοδον. 'Αρκούμεθα δι' αὐτὸ ν' ἀναφέρωμεν ὅτι αἱ κακουχίαι ἦσαν τόσαι, ὥστε Ἕλληνες καὶ Κόπται παρὰ τὴν μεταξύ των δογματικὴν καὶ φυλετικὴν ἀντίθεσιν συνηνώθησαν περὶ τὰ μέσα τοῦ Η' αἰῶνος καὶ ἐπανεστάτησαν ἐνόπλως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν πατριαρχῶν των, Κοσμᾶ καὶ Κχάϊλος Α' (Μιχαὴλ) διὰ ν' ἀποτινάξουν τὸν ἀραβικὸν ζυγόν. 'Ο 'Εμίρης τῆς χώρας "Αβδ ἐλ Μέλεκ, ἐπωφελούμενος τῶν ἐν 'Ασίᾳ ἐρίδων 'Ομμυαδῶν καὶ 'Αββασιδῶν περὶ καλιφείας, κατεδυνάστευε ληστρικώτατα τοὺς Χριστιανούς. 'Η ἐπανάστασις τούτων ἐξερράγη εἰς τὴν "Ανω Αἴγυπτον, ἐν Θηβαΐδι καὶ Λυκοπόλει ('Ασσιούτ). Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην μάχην ἐνίκησαν τὸν "Αβδ ἐλ Μέλεκ, ἀλλ' ἀμέσως προσέκρουσαν κατὰ τοῦ Μερουὰν διωκομένου ὑπὸ τοῦ ἐν Συρίᾳ νικήσαντος αὐτὸν 'Αββασίδου 'Αβδάλλα καὶ ᾐχμαλωτίσθησαν ἀμφότεροι οἱ Πατριάρχαι. Καὶ ὁ μὲν Κοσμᾶς ἐσώθη ἀμέσως διὰ λύτρων, ὁ Κχάϊλος ὅμως διέτρεξε κίνδυνον θανάτου, σωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, ἑνωθέντων μετὰ τοῦ διώκοντος τὸν Μερουὰν στρατηγοῦ τοῦ Σάλεχ μπὲν 'Αλῆ, ὅστις καὶ κατέλυσεν ὁριστικῶς τὴν δυναστείαν τῶν 'Ομμυαδῶν (8 Φεβρ. 750).

'Απὸ τῆς κατακτήσεως τοῦ "Αμρ ἡ 'Αλεξάνδρεια ἐγκατελείφθη νὰ φυτοζωῇ. 'Ως λιμένες ἐχρησιμοποιοῦντο ἡ Δαμιέττη καὶ ἡ Ρωζέττη, ἀλλ' ἄνευ πολλῆς κινήσεως, διότι οἱ νέοι κύριοι δὲν ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν εἰρηνικὴν ἀμέσως μετὰ τῶν μεσογειακῶν πληθυσμῶν. 'Η Δαμιέττη μόνον μετὰ τῆς Παλαιστίνης, τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ρόδου συνηλλάσσετο. Πλέον τῶν τριῶν τετάρτων τῶν οἰκιῶν τῆς 'Αλεξανδρείας εἶχον καταρρεύσει. Εἰς τὸ ἐσωτερικόν της τὰ ὑπόγεια τῶν μαρτύρων, ἀνοιγέντα ἐπὶ 'Αρκαδίου, ἔγιναν τώρα ἀδιατάρακτοι φωλεαὶ ἀγρίων θηρίων. Συντρίμματα παντὸς εἴδους ἀναμεμιγμένα πρὸς τοὺς γρανίτας καὶ τὰ μάρμαρα τῶν καταρρευσάντων ναῶν, πρὸς τοὺς ἐξηραμένους κορμοὺς τῶν παχυσκίων ἄλλοτε δένδρων, τῶν ὁποίων αἱ ῥίζαι διψῶσαι ὀλίγην ὑγρασίαν ἐσπειροῦντο πέριξ δεξαμενῶν ξηρῶν.

'Επτὰ ἢ ὀκτὼ γενεαὶ 'Αράβων παρῆλθον γενόμεναι ἀπαθεῖς μάρτυρες τῆς βραδείας ἀγωνίας τῆς πόλεως, ἡ ὁποία κατέρρεεν ἀφ' ἑαυτῆς. Αἴφνης τὰ ἔρημα αὐτὰ ἐρείπια ἀντήχησαν τὸν ποδοβολητὸν πολεμικῶν ἵππων. Αἱ ἶλαι τῶν Σαρακηνῶν εἰσῆλθον διὰ τῆς Κανωβικῆς πύλης καὶ ἐστάθμευσαν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Γυμνασίου. Ἤρχοντο ὑπὸ τὸν 'Αχμὲτ ἔμπν Τουλούν, διοικητὴν τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀντιπρόσωπον τοῦ Καλίφου Μοταμὲτ ἔμπν Μουταουακέλ, νὰ φρουρήσουν τὴν πόλιν ἀπειλουμένην ὑπὸ τῶν Βεδουΐνων τῆς Τριπολίτιδος, ὅπου ὁ πρίγκιψ 'Αμπάς, υἱὸς τοῦ καλίφου, κατέφυγεν ἐπαναστατήσας κατὰ τοῦ πατρός του. Τότε ὁ 'Αχμὲτ ἔμπν Τουλοὺν ἔκτισε τὸ ἀραβικὸν τεῖχος μὲ τὸ ὑλικὸν τῶν ἀρχαίων τειχῶν καὶ οἰκοδομῶν, περιορίσας τὴν πόλιν εἰς τὸ τρίτον τῆς πτολεμαϊκῆς της περιοχῆς.

'Απὸ τῶν μέσων τοῦ 9ου αἰῶνος οἱ ἐν 'Ασίᾳ καλίφαι ἐκ καχυποψίας διώριζον ἐμίρας (διοικητὰς) τῆς Αἰγύπτου ἄνευ ἐκτεταμένης δικαιοδοσίας, ὥστε οἱ οἰκονομικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἦσαν ἀνεξάρτητοι τοῦ ἐμίρου καὶ ἀλλήλων, καὶ ἐπειδὴ συχνὰ ἀντικαθίσταντο, ἔσπευδον νὰ πλουτήσουν γρήγορα, καὶ διεξῆγον συχνὰ πολέμους μεταξύ των. Συχνότερον ὁ ἐμίρης ἔμενεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ καλίφου διορίζων πληρεξούσιον εἰς τὸ Κάϊρον. Ὅταν ὁ 'Αχμὲτ ἔμπν Τουλοὺν ἔγινεν ἐμίρης, πλὴν τῆς ὀχυρώσεως τῆς 'Αλεξανδρείας ἐπεσκεύασε τὸν Φάρον, δεξαμενάς τινας καὶ ὑπόγεια ὑδραγωγεῖα. Οὕτως ἡ 'Αλεξάνδρεια ἔμεινε πολλάκις ἀνεξάρτητος τοῦ κέντρου.

'Ολίγον πρὸ τῶν μέσων τοῦ 10ου αἰῶνος τὸ ἰσλαμικὸν κράτος ἐνέμοντο τρεῖς ταυτόχρονοι δυναστεῖαι καλιφῶν, διεκδικοῦσα ἑκάστη ἀποκλειστικὴν τὴν νομιμότητα τῆς καλιφείας της. Οἱ 'Ομμυάδαι εἰς τὴν 'Ισπανίαν, οἱ 'Αββασίδαι εἰς τὴν Βαγδάτην καὶ οἱ Φατιμῖται εἰς τὴν Κυρηναϊκήν. Οὗτοι διετείνοντο ὅτι κατήγοντο ἀπὸ τὴν Φατιμᾶν, τὴν ἀγαπημένην θυγατέρα τοῦ Προφήτου. 'Απὸ τοῦ 882 ἐξέτειναν πρὸς Δ. τὸ κράτος των. Εἰς τὰ 909 κατέλαβον τὸ Καιρουὰν καὶ ὁ ἀρχηγός των 'Αμποῦ Μωχαμμὲτ "Αβδ 'Αλλὰχ ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τὸ ὄνομα Οβεῖδ 'Αλλὰχ καὶ τὸν τίτλον ἐλ-Μάγδη, ὡς ἀπόγονος τῶν τελευταίων 'Αλιδῶν ἰμαμῶν, ὡς μόνος καλίφης. Εἰς τὰ 913 ἐπὶ κεφαλῆς 40 χιλ. ἀνδρῶν ἐβάδισε κατὰ τῆς Αἰγύπτου. 'Ο στρατός του, διαιρεθεὶς εἰς τρία σώματα, ἔφθασεν εἰς Αἴγυπτον ὅπου ἐνικήθη ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ 'Αββασίδου καλίφου ἐλ-Μοκταδὲρ μπ' 'Ιλλάχ. 'Αλλ' ἐπανελθὼν ταχέως ἐπέτυχε τὴν κατάληψιν τοῦ Φαγιοὺμ καὶ τῆς 'Αλεξανδρείας. Ἔκτοτε ἐξέτεινεν ἐν Αἰγύπτῳ τὴν κατάκτησιν του, ἕως ὅτου τῷ 969 κατέλαβε καὶ τὸ Κάϊρον. 'Επὶ τοῦ τετάρτου του διαδόχου Μοστάνσερ ἔμπν Ζάχερ τὸ κράτος τῶν Φατιμιτῶν ἐξετάθη εἰς Συρίαν καὶ Παλαιστίνην. 'Αλλ' ἐπῆλθον σκτραὶ συμφοραί. 'Η μήτηρ τοῦ καλίφου ἦτο μαύρη καὶ ἐμερολήπτει ὑπὲρ τῶν μαύρων ταγμάτων τῆς καλιφικῆς φρουρᾶς. Τὰ τουρκικὰ τάγματα ἐξηλοτύπουν. Εἰς τὰ 1060 ἐπῆλθεν αἱματηρὰ ῥῆξις τὴν ὁποίαν διεδέχθησαν ἄλλαι. Καὶ κατωρθώθη μὲν νὰ ἐπέλθῃ τις συμβιβασμός, ἀλλὰ τὸ μῖσος ὑφίστατο καὶ τὰ αἴτια δὲν ηὐθησαν. Οἱ Τοῦρκοι συνεμάχησαν τότε μετὰ βεδουϊνικῶν φυλῶν καὶ προσέλαβον ἀρχηγόν των τὸν ἐν Συρίᾳ νικηθέντα στρατηγὸν ἐλ Νάσσερ ἐλ Δουλάχ. Μετ' ἐπανειλημμένας αἱματηροτάτας μάχας οἱ μαῦροι κατεστράφησαν, ὁ δὲ Νασσερ κατέστη ὁ πραγματικὸς ἄρχων τῆς χώρας καὶ ἐδεικνύετο θρασύτατος πρὸς τὸν νόμιμον κύριον τῆς χώρας, τὸν καλίφην. 'Αλλ' αἱ βιαιότητές του ἐξήγειραν τὴν κοινὴν γνώμην καὶ τὸν λοιπὸν στρατόν, ὅστις ταχθεὶς μὲ τὸ μέρος τοῦ καλίφου ἐνίκησε τὸν Νάσσερ. Οὗτος κατέλαβε τότε τὴν 'Αλεξάνδρειαν καὶ ἔγινε κύριος τῆς Κάτω Αἰγύπτου. 'Επῆλθεν ὅμως πεῖνα διαρκέσασα ἑπτὰ ἔτη καὶ περιαγαγοῦσα τοὺς κατοίκους μέχρι τῆς ἀνθρωποφαγίας. Ταύτην ἠκολούθησεν ἡ πανώλης. 'Ο Νάσσερ διὰ νὰ ἐπιδεινώσῃ τὴν κατάστασιν ἐν Καΐρῳ ἐκράτησε τὰ σιτηρὰ τῆς Κάτω Αἰγύπτου καὶ ἠμπόδιζε τὰ ἐκ Συρίας ἐρχόμενα, ἕως οὗ ἦλθε νὰ πολιορκήσῃ τὸν καλίφην του εἰς τὸ Κάϊρον (1073). 'Αλλ' ἐδολοφονήθη ἀπὸ τὸν πενθερόν του 'Ιλδεκοὺζ ὅστις ὅμως ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ θύματός του. 'Επὶ τέλους ὁ καλίφης ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ Βάδρ ἐλ Γκαμάλη, διοικητοῦ τῆς Συρίας, ὅστις ἐλθὼν συνέτριψε τοὺς Τούρκους καὶ κατέλαβε τὴν βεζυρείαν. Μετ' ὀλίγον ἐπὶ πατριάρχου Σάβα, ἐπανεστάτησεν ἐν 'Αλεξανδρείᾳ ὁ υἱός του καὶ ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ πατρός, καθ' ἃ ἀφηγεῖται ὁ Δοσίθεος. Μετὰ δίμηνον πολιορκίαν ἠναγκάσθη ὁ ἐπαναστάτης νὰ παραδοθῇ ὑπὸ ὅρους, τοὺς ὁποίους ὁ νικητὴς δὲν ἐτήρησε, διότι τοὺς μὲν κατοίκους τῆς 'Αλεξανδρείας ἠνάγκασε νὰ καταβάλουν εἰς αὐτὸν μέγα χρηματικὸν ποσόν, τὸν δὲ υἱόν του μετὰ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἐγκάθειρξιν ἐθανάτωσε.

'Ο ΙΑ' αἰὼν ἐγκαινιάζει τὰς Σταυροφορίας. 'Η σκέψις τῶν στρατιωτικῶν τῆς Εὐρώπης ἦτο ὅτι πρὸς ἀσφαλῆ κατοχὴν τῆς 'Ιερουσαλὴμ ἔπρεπε προηγουμένως νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας χριστιανικὰς ἡ Αἴγυπτος, ἥτις λόγῳ τῆς ὑλικῆς της εὐημερίας ἀπετέλει ἰσχυρὸν ὑπερασπιστὴν τοῦ 'Ισλάμ. Ἂν ἀληθεύῃ, ὅπως ἀναφέρει ἀρχαῖον χειρόγραφον, ὅτι ὁ Γοδεφροὺὰ δὲ Βουγιὸν μεταβαίνων εἰς τὰ 1094 πρὸς προσκύνησιν τοῦ 'Αγίου Τάφου διῆλθε δι' 'Αλεξανδρείας, βεβαίως θὰ παρετήρησε τὴν εὐτυχίαν τῆς πόλεως. Τοῦτο θὰ συνέβη ἔτη τινὰ πρὸ τῆς Α' Σταυροφορίας (*W. Heyd*, Hist. du Commerce du Levant au moyen âge. t. I. σ. 124).

Κατὰ τὴν Α' Σταυροφορίαν τῷ 1099 εἶχον φθάσει εἰς Ρέμλην, 15 χλμ. ΒΔ τῶν 'Ιεροσολύμων, ὅτε συνεκρότησαν συμβούλιον. Αἱ γνῶμαι ἐδιχάσθησαν, διότι πολλοὶ ὑπεστήριζον νὰ στραφοῦν πρῶτον κατὰ τῆς 'Αλεξανδρείας. 'Αλλ' ὑπερίσχυσεν ἡ ἀντίθετος γνώμη καὶ ἐβάδισαν κατὰ τῆς 'Αγίας Πόλεως (*Raymond d'Argiles*, Historia Francorum, 18,19 εἰς τὴν Recueil des historiens des Croisades. t. III σελ. 289 καὶ 292).

'Ο βασιλεὺς τῆς 'Ιερουσαλὴμ 'Αμωρὺ Α' δὶς ἐπεχείρησε κατὰ τῆς Αἰγύπτου, τῷ 1163 καὶ 1164. Ταύτην τὴν φορὰν ἐπανῆλθε πολιορκήσας τὴν 'Αλεξάνδρειαν, εἰς ὑπεράσπισιν τῆς ὁποίας ἐστάλη ὁ Κοῦρδος Σελὰχ ἐδ Δίν, ὁ κατόπιν περιώνυμος Σαλαδδῖνος (*G. Schlumberger*, Campagnes du roi Amaury I de Jérusalem en Egypte, au XII siècle, Paris 1906, σ. 151-165). Τῷ 1174 ὁ Γουλιέλμος Β' βασιλεὺς τῆς Σικελίας ἐνεφανίσθη ἐπὶ κεφαλῆς πολυαρίθμου στόλου ἐνώπιον τῆς 'Αλεξανδρείας. Μετὰ λυσσώδη ὅμως τριήμερον προσπάθειαν, μαθὼν ὅτι ἐπέρχεται ὁ Σαλαδδῖνος ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυρῶν ἐπικουριῶν, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἀπεχώρησε (*Μακρίζη*, 'Ιστορ. τῆς Αἰγύπτου). Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἀνεκάλυψαν τὸ ἀσθενὲς σημεῖον τῆς Αἰγύπτου: δὲν εἶχε σίδηρον πρὸς κατασκευὴν ὅπλων, οὔτε ξυλείαν διὰ πλοῖα, οὔτε κἂν πιλότους δυναμένους νὰ ταξιδεύουν ἀσφαλῶς. 'Υλικὰ καὶ εἰδήμονας ἐπρομηθεύετο ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Τῷ 1178 ἡ Γ' ἐν Λατερανῷ Σύνοδος ἀπηγόρευε διὰ τοῦ 24ου κανόνος της, ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ, τὴν προμήθειαν ξυλείας, σιδήρου καὶ ναυτικῶν ἀνδρῶν εἰς τοὺς Σαρακηνούς, ὁ ὅρος δὲ οὗτος ἀνεγνώσθη εἰς τὰς ἐκκλησίας ὅλων τῶν παραθαλασσίων πόλεων (*Mansi*. Ampliss. Collect. Concil. τόμ. XXII στ. 239).

Εἰς τὰ 1191 οἱ Φίλιππος Αὔγουστος καὶ Ριχάρδος ὁ Λεοντόκαρδος κατέλαβον τὴν Πτολεμαΐδα τῆς Παλαιστίνης. 'Αλλ' ἤρισαν πρὸς ἀλλήλους, καὶ οὕτως ὁ μὲν Φίλιππος, ὅστις ἐπέμενε νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ἀπεχώρησεν εἰς Γαλλίαν, ὁ δὲ Ριχάρδος, μετὰ πολλοῦ κόπου ἐπιστρέψας, ὡρκίσθη νὰ προσβάλῃ τὴν Αἴγυπτον μόλις ἅμα ἐκκαθαρίσῃ τοὺς λογαριασμούς του πρὸς τὴν Γαλλίαν (*Leibnitz*, Projet de Conquête de l'Egypte, ἐκδ. Foucher de Careil. σ. 33). Εἰς τὰ 1198 ἅμα ἐνθρονισθεὶς ὁ πάπας 'Ιννοκέντιος Γ' ὠργάνωσε τετάρτην σταυροφορίαν. Πρῶτον ἐπανέλαβε τὸν ἀπαγορευτικὸν ὅρον τῆς ἐν Λατερανῷ συνόδου περὶ προμηθείας ὑλικοῦ καὶ ἀνδρῶν εἰς τοὺς Σαρακηνούς, ἔπειτα (1199) ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Πατριάρχην τῶν 'Ιεροσολύμων ἔκθεσιν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐν 'Ανατολῇ Χριστιανῶν. Εἰς ταύτην εὑρίσκομεν σύντομον περιγραφὴν τῆς 'Αλεξανδρείας παρὰ τῷ 'Ιακώβῳ de Vitry (Hist. orientalis III, Gesta Dei per Francos, τόμ. I σελ. 1128). 'Η νέα ἐκστρατεία θὰ κατηυθύνετο εἰς τὴν 'Αλεξάνδρειαν (*Villehardouin*, Conquête de Con/ple, VI 30). 'Αλλ' οἱ Βενετοὶ οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀναλάβει τὴν μεταφορὰν τῶν στρατευμάτων διὰ τοῦ στόλου των, τὰ ὡδήγησαν εἰς Δαλματίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. 'Ο πάπας εἰς τὴν βοῦλλαν του τῆς 5ης Αὐγούστου 1206 ἐπικρίνει αὐτοὺς αὐστηρῶς: «Παρεξετρέψατε τὸν χριστιανικὸν στρατὸν ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν δρόμον εἰς τὸν κακὸν ἐπιτεθέντες ἐναντίον ὁμοθρήσκων. Κατωρθώσατε νὰ ὑποτάξητε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν 'Ελλάδα, καὶ δὲν εἴχετε τὴν δύναμιν νὰ προσβάλητε τὴν 'Αλεξάνδρειαν καὶ τὸ Κάϊρον, ὥστε ἐκεῖθεν ν' ἀποσπάσητε τὴν 'Αγίαν Γῆν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν ἀπίστων;» Συνέπεια τούτων ὑπῆρξεν ὅτι οἱ ὑπὸ Μουσουλμάνους Χριστιανοὶ ὑπέφεραν δεινῶς. 'Ο Ἕλλην πατριάρχης 'Αλεξανδρείας Νικόλαος παρεπονήθη εἰς τὸν πάπαν, ὅστις ἀπήντησεν ἐκφράζων τὴν συμπάθειάν του (*Ιννοκεντ Γ'* 'Επιστολαὶ XII, 12, XIV 96 XV 34).

Πέμπτην σταυροφορίαν ἀπεφάσισεν ὁ 'Ιννοκέντιος εἰς τὰ 1215, ἀλλ' ἀπέθανε καὶ τὸ σχέδιον ἀνέλαβεν ὁ διάδοχός του 'Ονώριος Γ'. Οἱ σταυροφόροι ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν 'Ιεροσολύμων 'Ιωάννην τὸν Βρυέννιον κατέλαβον τὴν Δαμιέττην εἰς τὰ 1219. 'Ο λεγᾶτος Πελάγιος, βλέπων ὅτι ὁ πολυάριθμος ἐν Δαμιέττῃ στρατὸς ἔμενεν ἀδρανὴς ἀπὸ

Digitized by Google

πολλοῦ, διενοεῖτο ἂν δὲν θὰ ἦτο συμφέρον νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκ τοῦ Καΐρου ἀναπλέων τὸν ποταμὸν (Chronique de Tours, ἐν Recueil des historiens de France, τόμ. XVIII σ. 300) Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ πλήμμυρα τοῦ Νείλου κατέστησε τὴν θέσιν τῶν σταυροφόρων ἀφόρητον, ἠναγκάσθησαν νὰ καταλίπωσι τὴν Αἴγυπτον εἰς τὰ 1221.

Οὕτως ἡ Ἀλεξάνδρεια διέφυγεν ἐπανειλημμένως τὴν σταυροφορικὴν συμφοράν, χειροτέραν τῆς ὑπὸ τοὺς Μουσουλμάνους δουλείας. Διετέλεσε πάντοτε εἰς διακεκομμένας σχέσεις μὲ τὴν Εὐρώπην, διότι ἐδέχετο ἀπεσταλμένους τοῦ πάπα ἢ τῶν Εὐρωπαίων ἡγεμονόντων καὶ κυρίως διεξῆγεν ἐμπόριον μετὰ τῶν Βενετῶν, Γενουηνσίων, Πιζανῶν καὶ λοιπῶν ἐμπόρων, οἱ ὁποῖοι ὤπλιζον τοὺς Μουσουλμάνους. Ἀδιαφοροῦντες ἂν ὤπλιζον αὐτοὺς κατ' ἀλλήλων ἢ κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Τόση δὲ ἦτο ἡ ἀσυνείδητος φιλοχρηματία των, ὥστε οἱ ἱππόται, προωρισμένοι νὰ καταδιώκουν τὴν πειρατείαν, ἐλῄστευον αὐτὰς τὰς ἑλληνικὰς ἀκτὰς καὶ νήσους καὶ ἥρπαζον παρθένους Χριστιανὰς καὶ Ἑλληνίδας τὰς ὁποίας ἔπειτα ἐπώλουν εἰς τὰ χαρέμια τῶν Μουσουλμάνων ἐν Μ. Ἀσίᾳ, Δαμιέττῃ, ἢ Ἀλεξανδρείᾳ. Εἰς τὰ 1219 διωρίσθη καὶ πατριάρχης Λατῖνος εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ Ἀθανάσιος de Clermont (*Le Quiens*, Oriens christianus, τόμ. III στ. 1143). Τριάκοντα ἔτη βραδύτερον Λουδοβῖκος ὁ Ἅγιος κατέλαβε τὴν Δαμιέττην. Κατά τινα ἱππότην μετασχόντα τῆς ἐκστρατείας ὁ βασιλεὺς διενοήθη κατ' ἀρχὰς νὰ προσβάλῃ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐκεῖ τὸν περιέμενεν ὁ σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου (Acta Sanctorum, Αὐγ. τόμ. V. σελ. 417). Ἅμα τῇ ἁλώσει τῆς Δαμιέττης ὁ βασιλεὺς συνεκάλεσε τοὺς βαρώνους τοῦ στρατοῦ διὰ νὰ ἀποφασίσουν ἂν θὰ ἐβάδιζον ἐναντίον τῆς Ἀλεξανδρείας ἢ τῆς Βαβυλῶνος (Καΐρου). Ὁ κόμης Πέτρος τῆς Βρεττάνης καὶ οἱ περισσότεροι τῶν βαρώνων ἐγνωμάτευσαν ὑπὲρ τῆς Ἀλεξανδρείας, διότι αὐτὴ εἶχε καλὸν λιμένα καὶ ἐκεῖ θὰ ἐτροφοδοτοῦντο ἀφθόνως τὰ στρατεύματα ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἀλλ' ὁ κόμης τοῦ Ἀρτουὰ ἐπέμενεν ἀπολύτως ὑπὲρ τῆς Βαβυλῶνος (*Joinville* Hist. de Saint Louis, κεφ XXXVIII ἀρ 183. Εἶναι γνωστὴ ἡ ἐπακολουθήσασα καταστροφὴ των εἰς Μανσούραν καὶ ἡ αἰχμαλωσία τοῦ Λουδοβίκου.

Ἐν γένει διαρκουσῶν τῶν ἐπαράτων Σταυροφοριῶν ἡ Ἀλεξάνδρεια συχνὰ ἠπειλήθη καὶ σπανίως προσεβλήθη, ἀλλ' ἡ διαρκὴς ἀπειλὴ διετήρει τὸν κόσμον εἰς νευρικότητα καὶ αἱ σχέσεις Αἰγύπτου καὶ Δύσεως ἦσαν μεσταὶ ὑποψίας. «Οἱ δυνάσται τῆς Αἰγύπτου προσέβλεπον μετ' ἀνησυχίας τὴν διαρκῆ αὔξησιν τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Φράγκων. Εἰς τοῦτο ὀφείλονται αἱ βιαιότητες τοῦ 1235—6. Τότε ὑπῆρχον ὄχι ὀλιγώτεροι τῶν 3000 Φράγκων ἐμπόρων εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἡμέραν τινὰ κατέπλευσε χριστιανικὸν πλοῖον ἐφ' οὗ ἐπέβαινον δύο μεγάλοι εὐγενεῖς Φράγκοι. Ὁ σουλτάνος Ἀλμελὲκ (ἀκριβέστερον Μωχαμμὲτ Ἀμποῦ ἐλ Φὲτ Νάσερ ἐδ Δὶν ἐλ Μελὲκ ἐλ Κάμελ) ὑποπτευθεὶς ὅτι μελετοῦν πραξικόπημα κατὰ τῆς πόλεως ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν ἐμπόρων, συνέλαβε ταξιδιώτας καὶ ἐμπόρους καὶ τοὺς ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακὰς κατασχὼν καὶ τὰς περιουσίας των» (*W. Heyd* Hist. du Comm. du Levant au moyen âge, τόμ. I. σ. 404). Τῷ 1231 οἱ ἄποικοι ἐξ Ἀγκῶνος εἶχον πάθει τὸ ἴδιον καὶ τότε ὁ πάπας Γρηγόριος Γ' παρενοήθη εἰς τὸν σουλτάνον τοῦ Καΐρου. Δι' αὐτὸ ὅταν εἰς τὰ 1268 οἱ Βενετοὶ παρεκλήθησαν νὰ βοηθήσουν τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ Χριστιανούς, ἠρνήθησαν φοβούμενοι τὰς ἀντεκδικήσεις τοῦ Βίβαρς κατὰ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συμφερόντων των (Arch. de l'Orient Latin. τόμ. II σ. 369 σημ. 16).

Ἡ περίοδος τῶν μεγάλων σταυροφορικῶν ἐπιχειρήσεων εἶχε λήξει, ἀλλὰ τὸ αἴσθημα τῶν ἐν τῇ Δύσει Χριστιανῶν ὑφίστατο καὶ αἱ χαχυποψίαι τῶν Μουσουλμάνων δυναστῶν ὁμοίως. Εἰς τὰ 1272 ἐπὶ σουλτάνου Βιβάρς «κατεγίνοντο δραστηρίως νὰ κατασκευάζουν γαλέρας καὶ νὰ τοποθετοῦν πολεμικὰ μηχανὰς εἰς τὰ τείχη τῆς Ἀλεξανδρείας. Γρήγορα ἑκατὸν πενῆντα μηχαναὶ εὑρέθησαν τελείως ἐγκατεστημέναι, διότι πανταχόθεν ἔφθανον εἰδήσεις ὅτι οἱ Φράγκοι ἡτοίμαζον ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Αἰγύπτου» (*Μακρίζη*, Ἱστορία τῶν Μαμελούκων σουλτάνων)

Ὅταν εἰς τὰ 1291 ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Αἰγυπτίων δυναστῶν ἡ ἐν Παλαιστίνῃ Πτολεμαΐς (ἡ St Jean d' Acre), τελευταῖον τῶν Χριστιανῶν ὀχύρωμα, ὁ ἀγὼν ἐξηκολούθησεν εἰς τὸ οἰκονομικὸν πεδίον. Συχνὰ διαρκοῦντος τοῦ 13ου αἰῶνος ἀνενεώθη ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ ἐφοδιασμοῦ τῶν ἀπίστων, κατὰ δὲ τὸ 1298 ὁ διάσημος Raymond Lulle ἐπρότεινε νὰ ἀπαγορευθῇ κάθε ἀπολύτως συναλλαγὴ μετὰ τῆς Αἰγύπτου. Ὁ πάπας Νικόλαος Δ' τὴν ἐπαύριον τῆς πτώσεως τῆς Πτολεμαΐδος ἐκήρυξεν ἀφορισμὸν καὶ στέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων παντὸς ὅπως δήποτε συναλλασσομένου μετὰ τῶν Σαρακηνῶν. Εἰς τὰ 1292 μικρὸς στόλος καταρτισθεὶς διὰ νὰ ἐπιβλέπῃ τὴν Μεσόγειον ἔκαμεν ἐπίδειξιν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἀλλ' ἡ στάσις αὐτὴ καὶ αἱ ἀπαγορεύσεις ἐζημίωναν μεγιστα συμφέροντα Εὐρωπαίων καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἐτηροῦντο, ἠναγκάσθη μάλιστα ὁ πάπας Βονιφάτιος Η' εἰς τὰ 1295 καὶ ὁ Βενέδικτος ΙΑ' εἰς τὰ 1303 νὰ περιορίσῃ τὴν ἀπαγόρευσιν μόνον εἰς τὰ πολεμικὰ εἴδη. Εἰς τὰ 1308 ὁ Πάπας Κλήμης Ε' ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ζηλωτοῦ Μαρίνου Σανοῦδο ἐγενίκευσε τὴν ἀπαγόρευσιν, ἀλλὰ ματαίως. Τέλος κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα οἱ πάπαι ἀνεγνώρισαν ὅτι ὁ πλήρης ἐμπορικὸς ἀποκλεισμὸς τῆς Αἰγύπτου ἦτο πρακτικῶς ἀδύνατος καὶ μόνον ἐπιζήμιος εἰς τὸ γόητρόν των. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐξηκολούθησε λοιπὸν νὰ συναλλάσσηται μετὰ τῆς Δύσεως (*W Heyd*, ἔνθα ἀνωτ. *J Gay* Le pape Clement VI et les affaires d'Orient, σ. 81).

Εἰς τὰ 1363 ὁ ἰσχυρὸς βασιλεὺς τῆς Κύπρου Πέτρος Α' τοῦ Λουσινιὰν μετέβη εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ κηρύξῃ νέαν σταυροφορίαν. Ὁ πάπας ἔμενε τότε εἰς τὸ Ἀβινιὸν τῆς Γαλλίας εἰς τὴν αὐλὴν δὲ τούτου εὗρε τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας καὶ τὸν βασιλέα τῆς Δανίας. Ὁ ἐν Κύπρῳ ἀντιβασιλεύων ἀδελφός του τῷ ἔστειλεν ἐπιστολὴν τοῦ ἐμίρου τῆς Δαμασκοῦ Μαλὲκ Μπέζνη, ὅστις εἶχε ζητήσει τὴν ἀπελευθέρωσιν Ἄραβος φυλακισμένου ἐν Κύπρῳ καὶ ἔστειλεν ἱκετευτικὰς ἐπιστολὰς τῶν ἐν Συρίᾳ Κυπρίων. Ἀρνηθέντος τοῦ ἀντιβασιλέως ὁ ἐμίρης ἔστειλεν ἀπειλητικὴν ἐπιστολήν. Ταύτην λαβὼν ἐν Ἀβινιὸν ὁ Πέτρος ἐπεδείκνυεν ἐπικαλούμενος βοήθειαν. Ἐπιτυχὼν τὴν ἔγκρισιν τοῦ πάπα περιῆλθε τὰς πολυαρίθμους καὶ μικροσκοπικὰς αὐλὰς τῆς Εὐρώπης. Ἀλλὰ μόνον αἰσθήματα καὶ ὑπεκφυγὰς συνήντησε. Ἡ Εὐρώπη τότε ἐσπαράσσετο ἐσωτερικῶς. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπῆρχον πλεῖστοι πτωχοὶ ἱππόται μόνον πόρον ζωῆς ἔχοντες τὸ ξίφος των, πρόθυμοι νὰ πολεμήσουν ἐναντίον οἱουδήποτε ἐπὶ πληρωμῇ καὶ λεηλασίᾳ τῶν κατακτωμένων, ἀπετάθη πρὸς αὐτοὺς καὶ συνέλεξε 10.000 τοιούτων πολεμιστῶν. Ἐτήρησεν ἀπολύτως μυστικὴν τὴν πρόθεσίν του, ὥστε καὶ οἱ αὐλικοί του ἠγνόουν τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ συγκέντρωσις ἔγινεν εἰς τὴν Ρόδον (25 Ἰουνίου 1365) καὶ ὁ πόλεμος ἐνομίζετο ὅτι ἐστρέφετο κατὰ τοῦ ἐμίρου τῆς Συρίας. Ὅταν ὅμως ἀπέπλευσεν ἐκ Ρόδου κατηυθύνθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἐνεφανίσθη τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1365.

Ἡ πόλις ἦτο ἀφύλακτος. Τὴν ἐπαύριον κατέλαβεν ἐξ ἐφόδου αὐτήν. Ἀλλὰ μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἔμαθεν ὅτι ὁ σουλτάνος τοῦ Καΐρου Σααμπὰν ἔμπν Χασὰν ἐλ Ἄσραφ ἐπήρχετο μετ' ἰσχυρῶν δυνάμεων. Οἱ ἄνδρες του ἐλῄστευσαν τοὺς κατοίκους ἀδιακρίτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος, ἔθηκαν πῦρ εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐπέφερον πανωλεθρίαν. Ὁ λεγᾶτος ἐξώρκιζεν αὐτοὺς νὰ ὀχυρωθοῦν καὶ νὰ περιμείνουν τὸν ἐχθρόν. Ὁ Φίλιππος de Mezières προσεφέρθη νὰ μείνῃ μετ' ὀλίγων ἀνδρῶν καὶ αὐτὸς ὁ Πέτρος ἐπρότεινε νὰ δοκιμάσουν τὴν τύχην των. Ἀλλ' ὁ στρατὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ λῃστὰς Εὐρωπαίους, οὐδὲν ἰδεῶδες ὑπηρετοῦντας. Ὁ Πέτρος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιβῇ

τοῦ κατηυθύνθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Συρίας ὅπου ἐπανέλαβον τὰ ἴδια. Δι' αἰφνιδιασμοῦ κατέλαβον τὴν Τρίπολιν, τὴν Βηρυτὸν καὶ ἄλλας πόλεις παραλίους, τὰς ἐλεηλάτησαν, τὰς ἐνέπρησαν καὶ πρὶν ἐπέλθῃ ὁ ἐχθρὸς ἐτράπησαν εἰς φυγήν. (*Guillaume de Machaut*, La prise d'Alexandrie, ou chronique du roi Pierre I de Lusignan. *N. Zorga*, Philippe de Mezières et la croisade du XIV s. Paris 1896. *Paul Herzsohn*, Die Ueberfall Alexandrien's durch Peter I Bonn 1886. *G. Capitanovici*, Die Eroberung von Alexandria durch Peter I. Berlin 1894.)

Μετὰ πολλοῦ κόπου αἱ δημοκρατίαι τῆς Γενούης καὶ τῆς Βενετίας, αἵτινες εἶχον μεγάλα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συμφέροντα, κατώρθωσαν ἐπεμβάσει ν' ἀποκαταστήσουν τὴν εἰρήνην. Παραδόξως ὁ H. de Vaujany γράψας τόσα περὶ Αἰγύπτου καὶ εἰδικῶς Ἱστορίαν λέγει (Monum. du gd Port d' Alex. Alexandrie 1888 σελ. 90): «Γνωρίζομεν ὅτι οἱ Βενετοὶ κατέλαβον τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὰ 1202 καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Ἅγ. Λουδοβῖκος ἐπραγματεύετο μὲ τὸν ἐμίρην Φάκρ ἐδ Δὶν (1250) τὰ λύτρα τῆς ἀπελευθερώσεώς του, ὁ βασιλεὺς τῆς Κύπρου ἐδῄωσε τὴν πόλιν καὶ ἐξεδίωξεν ἀπ' αὐτῆς τοὺς Βενετούς». Δυστυχῶς διὰ τὸν Vaujany οἱ Βενετοὶ οὐδέποτε κατέλαβον τὴν πόλιν. ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Κύπρου τὴν ἐδῄωσεν εἰς τὰ 1365.

Εἰς τὰ 1369 τέσσαρα πλοῖα προσελθόντα ἐκ Κύπρου ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἄνευ ἀποτελέσματος. Τὸ ἴδιον ἔτος ἐγίνετο σκέψις εἰς τὴν Δύσιν νὰ ἐκφοβισθῇ ἡ Αἴγυπτος. Ὁ πάπας Οὐρβανὸς Ε' ἐπανέλαβε τὰς ἀπαγορεύσεις τῆς ἐμπορικῆς συναλλαγῆς. Ἡ Γένουα καὶ ἡ Βενετία συγκατένευσαν νὰ διακόψουν πᾶσαν ἐμπορικὴν σχέσιν μετὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ οὕτω πολεμικὸς στολίσκος ἐνεφανίσθη πάλιν ἐνώπιον τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὁ σουλτάνος μετά τινας δισταγμοὺς ἐδέχθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν εἰρήνην καὶ αἱ συναλλαγαὶ ἐπανελήφθησαν (*Μαχαιρᾶ*, Χρονικὸν τῆς Κύπρου).

Ἡ τουρκικὴ κατάκτησις τῆς Αἰγύπτου εἰς τὰ 1517 δὲν ἤλλαξε πολὺ την κατάστασιν τῶν Χριστιανῶν. Εἰς τὰ 1528 ἐξεδόθη Χάττι σερὶφ τοῦ σουλτάνου Σολιμὰν Α' «ἐπιβεβαιῶνον τὰ παλαιὰ προνόμια τῶν Καταλάνων καὶ Φράγκων δσοις ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ κράτους το ευρίσκονται ὑπὸ τοὺς προξένους των» (*S. de Testa*, Recueil des traités de la Porte ottomane avec les puissances étrangères, Paris 1864 τομ. I. σελ. 25).

Ὅταν ὁ Βοναπάρτης ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τῆς Ἀλεξανδρείας εὗρεν αὐτὴν κωμόπολιν 6 χιλ. κατοίκων, συνωστισμένων εἰς τὸν Ἑπταστάδιον λαιμόν. Τὸ σχέδιον τῆς ἀποβάσεως παρέχει ὁ 22ος χάρτης τοῦ Ἄτλαντος Jondet (βλ. ἀνωτ. *Ἀρχαία τοπογραφία: Χαρται Ἀλεξανδρείας*) εἰλημμένος ἀπὸ τὰ «Souvenirs du général Bertrand». Ὁ στόλος ἔφθασεν εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν ἀκτὴν τὴν 29 Ἰουνίου 1798. Τὴν ἐπαύριον ἔγιναν αἱ προετοιμασίαι τῆς ἀποβάσεως, ἥτις ἐξετελέσθη τὴν 1 Ἰουλίου. Εἴκοσι τέσσαρας ὥρας πρὶν ὁ Νέλσων ἀπέπλευσε

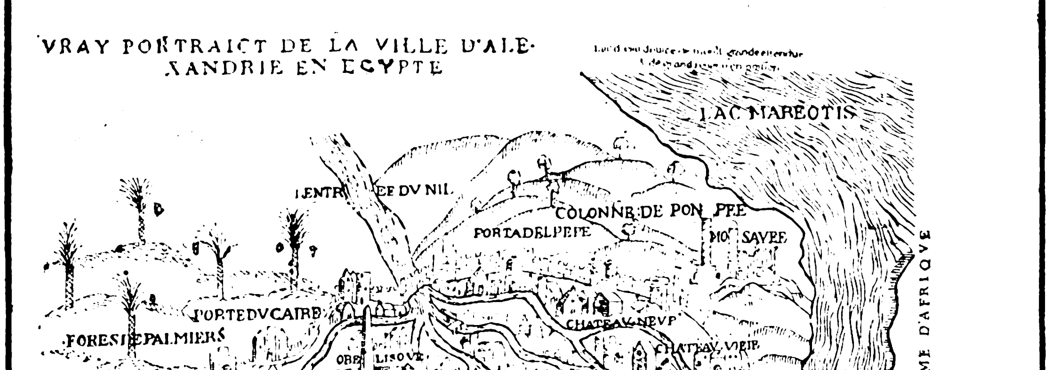

37.—*Ἄποψις ὑποθετικὴ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀπὸ τοῦ πελάγους ὁρωμένης*
[Εὑρίσκεται εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Bellon ἐπισκεφθέντος τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος.]

τῶν πλοίων καὶ ν' ἀναχωρήσῃ, ἀφήνων τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰς καπνίζοντα ἐρείπια. Οἱ δὲ Χριστιανοί της κάτοικοι ἀφοῦ ἐλῄστευσαν ἀπὸ τοὺς ἐλευθερωτὰς τῆς Εὐρώπης ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα ἀπὸ τοὺς ἐξηγεθισμένους Μουσουλμάνους. Ὁ Πέτρος μὲ τὸν λεγᾶτον τοῦ πάπα καὶ τοὺς ἱππότας πρὸς τὴν Κύπρον εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Ἕνεκα τῆς δυσχερείας τοῦ εἴσπλου τὰ γαλλικὰ μεταγωγικὰ ἠγκυροβόλησαν εἰς ἀπόστασιν 4 χιλμ. ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Μαραμποὺτ ὑπὸ τὴν προστασίαν 13 πολεμικῶν τῆς γραμμῆς, ἀγκυροβολησάντων 4 χλμ. βορειότερον. Τὰ στρατεύ-

Digitized by Google

ματα ἐπεβιβάσθησαν εἰς μεγάλας λέμβους ζωηρὰ ταρασσομένας ὑπὸ τῶν κυμάτων. Ἦτο ἡ ἑσπέρα τῆς 30 Ἰουνίου. Τὸ σκότος τῆς νυκτὸς γρήγορα ἐκάλυψε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν χερσόνησον τῆς ἀποβάσεως. Μόνα τὰ κύματα μὲ τοὺς φωσφορίζοντας λευκοὺς ἀφρούς των ἔκαμναν νὰ διακρίνωνται αἱ κόψεις τῶν σκοπέλων. Ὁ Βοναπάρτης μεταβιβασθεὶς ἀπὸ τῆς ναυαρχίδος «Orient» εἰς μελιταίαν γαλέραν ἐπέβλεπε τὴν ἀπόβασιν. Τὴν 1ην πρωϊνὴν ἐπιβὰς λέμβου ἔφθασε τὴν ἀκτήν. Κατάκοπος ἀπὸ τὸν πλοῦν καὶ τὴν ἐργασίαν περιετυλίχθη εἰς τὸν μανδύαν του καὶ ἐκοιμήθη δύο ὥρας εἰς τὴν ἄμμον. Ὅταν ἀφυπνίσθη 5000 μαχητῶν εἶχον ἤδη ἀποβιβασθῆ καὶ τοὺς ἐπεθεώρησε. Θέλων δὲ νὰ καταλάβῃ δι' αἰφνιδιασμοῦ τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατηυθύνθη ἐπὶ κεφαλῆς τριῶν σωμάτων, τοῦ Κλέμπερ, τοῦ Βὸν καὶ τοῦ Μενοῦ, ἄνευ ἵππων καὶ πυροβολικοῦ, πρὸς τὴν πόλιν. Ἔφθασαν ἐνώπιον τῶν τειχῶν μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Τὴν πόλιν ὑπερήσπιζον 1000 περίπου γενίτσαροι, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν τρίτην ἔφοδον τῶν Γάλλων ὑπεχώρησαν. Οἱ Γάλλοι ἔχασαν 40 νεκροὺς καὶ 150 τραυματίας. Τὸ ἀπόγευμα εἰσήρχοντο διὰ τῆς πύλης τῆς Ροζέττης, τὴν ὁποίαν ὁ Βὸν ἤνοιξε διὰ πελέκεων. Τὴν ἑσπέραν πλήρης τάξις ἀποκατέστη. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν ἐπαύριον εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Μαραμποὺτ ἐξηκολούθησεν ἡ ἀποβίβασις τῶν γρεναδιέρων, τῶν τηλεβόλων καὶ τῶν ἵππων εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Ἄγκαμι.

Ἀμέσως κατόπιν ὁ Ναπολέων ἐκάλεσε τὸν διοικητὴν Μωχαμμὲτ ἐλ Κοραΐμ εἰς τὸν ὁποῖον ἀνεκοίνωσε τὰς προθέσεις του. Ἦλθε διὰ ν' ἀποκαταστήσῃ τὸ κῦρος τοῦ σουλτάνου καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν χώραν ἀπὸ τοὺς Μαμελούκους, τοὺς ὁποίους θὰ τιμωρήσῃ διὰ τὰ ἀδικήματά των κατὰ τῶν Γάλλων (βλ. λ. Αἴγυπτος, τόμ. II, σ 534 κ. ἑπ.) Αἱ ἀρχαὶ τῆς Πύλης θὰ μείνουν ὅπως καὶ πρίν, ἡ δὲ θρησκευτικὴ ἐλευθερία θὰ εἶναι ἀπόλυτος. Ὁ Κοραΐμ ὡρκίσθη πίστιν ἐπὶ τοῦ Κορανίου καὶ ἡ τάξις πράγματι ἐτηρήθη ἀπόλυτος. Οἱ Λατῖνοι παρατηροῦν ὅτι εἰς τὴν προκήρυξίν του ὁ Βοναπάρτης ἐτόνισε τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ Σταυροφόρων καὶ Γάλλων. Ἐκείνους ἔστελλον οἱ πάπαι πολεμοῦντες τὴν θρησκείαν τῶν Μουσουλμάνων ἐνῷ οἱ Γάλλοι τοῦ Βοναπάρτου εἶναι οἱ ταπεινώσαντες τὸν πάπαν καὶ προστάται τοῦ Ἰσλάμ. Καὶ προσθέτουν χαιρεκάκως οἱ Λατῖνοι ὅτι μετὰ δύο ἔτη ὁ Μενοῦ, καίτοι ἐξισλαμισθείς, ἐξεκένωσε τὴν Αἴγυπτον ἡττημένος. Λησμονοῦν ὅμως τὴν οἰκτρὰν ἔκβασιν ὅλων τῶν Σταυροφοριῶν καὶ ἰδίως τῆς τοῦ Ἁγ. Λουδοβίκου.

Ὁ Βοναπάρτης ἀφήσας φρουρὰν ἐξεκίνησε τὴν 7 Ἰουλίου ἐπὶ κεφαλῆς 34 χιλ. ἀνδρῶν διὰ τὸ Κάϊρον. Μετὰ τῆς φρουρᾶς ἔμειναν καὶ μηχανικοὶ πρὸς ὀχύρωσιν τῆς πόλεως καὶ ἐπιστήμονες πρὸς μελέτην τῶν ἱστορικῶν μνημείων. Ὁ Thomas Walsh εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του περὶ τῶν ἀγγλικῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Γάλλων λέγει ὅτι «τὰ φρούρια Cafarelli καὶ Crétin δὲν ἦσαν ἄξια λόγου. Τὸ φρούριον Μαραμποὺτ κατεῖχε νησῖδα γειτονικὴν τῆς αἰχμῆς τοῦ ἀκρωτηρίου Ἄγκαμι. Εἰς τὸ μέσον τῆς νησῖδος ὑψοῦτο τῷ 1801 ὡραῖος λευκὸς τετράγωνος πύργος τὸν ὁποῖον ἐσχεδίασεν ὁ Vivant-Denon. Τὸ κύριον ἀμυντικὸν ἔργον ἦτο φάρος, ἄθλιον οἰκοδόμημα, συγκοινωνοῦν μὲ τὴν πόλιν διὰ χωστρίδος ἐκ δύο ἀσθενῶν τειχῶν ἐκτεινομένων ἀπὸ τοῦ φάρου εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ φάρος ἦτο πύργος τετράγωνος, ὄχι πολὺ ὑψηλός, περικλειόμενος εἰς δύο τείχη καὶ δύο τάφρους, τουρκικῆς κατασκευῆς, ἀλλ' ἐπεσκευάσθη ὑπὸ τῶν Γάλλων. Τὸ ἄριστον ὅπλον τοῦ Φάρου ἦτο τὸ τρομερόν του πυροβολικὸν ἀπὸ ἰσχυρὰ τηλεβόλα ὀρειχάλκινα, κομισθέντα ἐκ Γαλλίας καὶ χυθέντα ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ Λουδοβίκου ΙΕ'. Ἦτο ἀκόμη ἐφωδιασμένος καὶ διὰ βομβοβόλων, πρὸς δὲ τὰς πρὸς θάλασσαν πλευρὰς εἶχον διευθετηθῆ πύραυνα πρὸς ἐρυθροπύρωσιν τῶν ὀβίδων. Πολλὰ πέτρινα βλήματα τουρκικὰ εὑρίσκονται ἀκόμη εἰς τὸ φρούριον. Ἐκεῖ εὗρον οἱ Ἄγγλοι καὶ πάντας τοὺς αἰχμαλώτους ὁμοεθνεῖς των οἱ ὁποῖοι δὲν ἔτυχον φαίνεται πολὺ καλῆς μεταχειρίσεως. Τὰ ὀχυρώματα τῆς Κλεοπάτρας (ὁ σημερινὸς λόφος τοῦ Ἰθαγενοῦς Νοσοκομείου) καὶ τοῦ Πομπηΐου (κατὰ τὴν πρὸς τὴν στήλην πύλην τοῦ ἀραβικοῦ τείχους) ἦσαν δύο καλῶς ἐκτελεσμένα ἔργα, ἀλλὰ αἱ ἄλλαι ὀχυρώσεις οὐδεμίαν εἶχον ἀξίαν. Ἦσαν ἔργα πρόχειρα ἐκστρατείας ἢ παλαιὰ τουρκικὰ καταρρέοντα ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ πυροβολικοῦ των, ἱκανὰ μόνον νὰ σταματήσουν Ἄραβας τῆς ἐρήμου. Ἡ Ἀλεξάνδρεια δὲν θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀντιστῇ πλέον τῶν 10 ἢ 12 ἡμερῶν εἰς μεθοδικὴν καὶ καλῶς διευθυνομένην ἐπίθεσιν». Καὶ ὅμως ὁ ἀνίκανος στρατηγὸς Ἀβδάλλας Μενοῦ ἀντέστη ἀπὸ τῆς 10 Αὐγούστου μέχρι 2ας Σεπτεμβρίου.

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Αἰγύπτου (βλ λ. Αἴγυπτος) ἐξετέθησαν λεπτομερῶς τὰ κατὰ τὴν γαλλικὴν κατοχήν.

Εὐθὺς κατόπιν ἐμφανίζεται ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς, ὅστις κατενόησεν ὅτι διὰ νὰ ἀναδημιουργήσῃ τὴν Αἴγυπτον ἦτο θεμελιώδης ἀνάγκη νὰ τὴν ἐξαγάγῃ ἀπὸ τὴν τουρκικὴν μόνωσιν καὶ νὰ ἀνοίξῃ αὐτὴν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐπιχειρηματικότητα. Καὶ τὴν ἀνέκτισε. Μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς εἶναι ὁ θεμελιωτὴς τῆς Νέας Ἀλεξανδρείας. Ἡ διῶρυξ Μαχμουδία, τὰ δημόσια καὶ λιμενικὰ ἔργα καὶ ἡ ἐγκατάστασις τοῦ ναυσταθμου, πρὸ πάντων δὲ ἡ γενναιόφρων προστασία τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν ἀνήγαγον αὐτὴν τάχιστα εἰς μεγίστην περιωπήν. Ἔκτοτε ἡ πρόοδος εἶναι διαρκής, ταχεῖα καὶ ἀδιατάρακτος.

Μόνον τῷ 1882 τὰ γεγονότα τοῦ Ἀραμπῆ ἀπετέλεσαν λυπηρὸν νέφος. Τὴν ἀρίστην περὶ αὐτῶν ἔκθεσιν ἔγραψεν ὁ τότε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Γεν. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος Νικ. Σκωτίδης (L'Egypte contemporaine et Arabi pacha, Paris 1888). Τὰ ἀφηγήθημεν εἰς τὴν λέξιν Αἴγυπτος. Ἐδῶ παραθέτομεν μίαν σελίδα ἀπὸ τὴν περιγραφὴν τοῦ Σκωτίδου καὶ τὸν χάρτην τῶν καταστροφῶν.

«Τὴν 11 Ἰουλίου 1882, ἀκριβῶς δὲ τὴν 7 πρωϊνὴν ὁ Ἄγγλος ναύαρχος Σὲρ Σέϋμουρ ἤνοιξε τὸ πῦρ κατὰ τῶν παρακτίων αἰγυπτιακῶν φρουρίων. Εἰς τὸ πέμπτον βλῆμα τὰ ὀχυρώματα ἤρχισαν νὰ ἀπαντοῦν. Τότε ἡ Ἀλεξάνδρεια, ὁ λιμήν, τὰ θωρηκτὰ καὶ ὁ ὁρίζων ἐκαλύφθησαν ἀπὸ λευκὸν πυκνὸν καπνόν. Δὲν ἔβλεπε κανεὶς τίποτε, ἠκούοντο μόνον οἱ μηκυθμοὶ τῶν ὀρειχαλκίνων λεόντων, οἱ ὁποῖοι ἐμαίνοντο ἀπὸ τὸ πέλαγος. Τὴν παραμονὴν ὅλα τὰ ἐμπορικὰ καὶ τὸ θαλαμηγὸν τοῦ Ὀθωμανοῦ στρατάρχου Δερβὶς πασᾶ ἐγκατέλειψαν τὸν λιμένα. Τὰ αἰγυπτιακὰ «Μαχρούσσα» καὶ «Μωχαμμὲτ Ἀλῆς» ἐρρυμουλκήθησαν εἰς τὸν ναύσταθμον. Ἡ γαλλικὴ μοῖρα ἀφήσασα μόνον δύο κανονιοφόρους, Bisson καὶ Hirondelle ἐκτὸς βολῆς τηλεβόλου, ἀπεμακρύνθη τὴν νύκτα. Εἰς τὴν πόλιν, σχεδὸν ἔρημον, κατεχομένην ὑπὸ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ, ἔμειναν ὀλίγοι Εὐρωπαῖοι, μὴ πιστεύοντες εἰς τὸν βομβαρδισμὸν ἢ ἐκ καθήκοντος ὑποχρεωμένοι νὰ μείνουν. Οἱ ἄλλοι ὅλοι ἐπεβιβάσθησαν τῶν πλοίων. Ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ φρουρίου Ναπολέοντος ὁ Ἀραμπῆ πασᾶς ἐθεᾶτο τὴν πόλιν.

»Κατ' ἀρχὰς τὰ θωρηκτὰ Alexandra, Sultan, Superb καὶ Inflexible προχωροῦν πρὸς τὸ φρούριον τοῦ Ρὰς ἐλ Τιν μέχρις ἀποστάσεως 1800 μέτρων. Κατόπιν στρέφονται πρὸς τὸ φρούριον τοῦ φάρου (Καΐτ βέη) κατὰ τοῦ ὁποίου συγκεντρώνουν τὰ πυρά των. Τὴν κίνησιν αὐτὴν ἔρχεται νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ τὸ Téméraire. Ὄπισθέν των σταματοῦν αἱ κανονιοφόροι Condor, Decoy, Bittern, Cygne καὶ Beacon. Τὰ ἄλλα Monarch, Invincible καὶ Penelope προσβάλλουν τὸ φρούριον τοῦ Μέξ. Τὸ σῆμα τοῦ ναυάρχου κυματίζει ἐπὶ τοῦ Invincible. Τὸ θαλαμηγόν του Helicon ἐλάμβανε καὶ μετέδιδε τὰς διαταγάς. Ἐνῷ ὑπὸ τὰ ἀγγλικὰ ὀβούζια καὶ τὰς ὀβίδας τὰ αἰγυπτιακὰ φρούρια ἀνετινάσσοντο εἰς θρύμματα, τὰ βλήματα τῶν φρουρίων ἔπιπτον συνήθως εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ἀποστάσεως, μέσα εἰς τὰ κύματα τὰ ὁποῖα ἀνετινάσσοντο εἰς σίφωνας. Μερικὰ φθάσαντα ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν θωρηκτῶν ἀνεπήδων πρὸς τὰ ὀπίσω ὡς νὰ ἦσαν σφαῖραι ἐλαστικαί. Ἦσαν ἄξιοι θαυμασμοῦ διὰ τὸν ἡρωϊσμὸν καὶ τὴν σταθερότητά των οἱ Αἰγύπτιοι πυροβοληταί, ὅσον ἦσαν καὶ ἄξια οἴκτου τὰ θύματα ταῦτα τῆς ἀσυνέτου καὶ θρασείας διαγωγῆς τοῦ Ἀραμπῆ. Τὰ πλεῖστα τῶν φρουρίων δὲν εἶχον θωράκια, τὰ κυριώτερα δὲ τηλεβόλα ἀνεστραμμένα καὶ πέριξ των στοιβάδες πτωμάτων. Διὰ μέσου τοῦ πυκνοῦ καπνοῦ τὸν ὁποῖον διεσκόρπιζε διά τινας στιγμὰς ἐλαφρὸς ἄνεμος, διακρίνομεν τοὺς γενναίους αὐτοὺς ἄνδρας νὰ παλαίουν ἀπέλπιδες ἐναντίον γιγάντων.

»Μετὰ μίαν ὥραν ὁ κρότος τῶν τηλεβόλων ἠλαττώθη κάπως. Τὰ νέφη τῶν καπνῶν ἤρχισαν νὰ διαλύωνται. Τότε εἴδομεν τὸν ἀγγλικὸν στόλον εἰς ὅλον του τὸ ὑπέροχον μεγαλεῖον καὶ τὰ φρούρια τῆς Ἀλεξανδρείας οἰκτρὰ ἐρείπια. Ἦτο τρομερὸν νὰ βλέπῃ κανεὶς τὸ Inflexible, ἓν τῶν μεγίστων θωρηκτῶν τῆς Ἀγγλίας, τὸ ὁποῖον χαμηλὸν ὡς ἡμιβυθισμένον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐν μέσῳ δύο ἄλλων θωρηκτῶν ἐνώπιον τοῦ φρουρίου Ρὰς ἐλ Τὶν ἐφαίνετο ὡς θαλάσσιον τέρας. Ἦτο ἀγρίως μεγαλειῶδες ν' ἀκούῃ κανεὶς τὸν κρότον τῶν ἐκπυρσοκροτούντων τεραστίων του τηλεβόλων, ὁ ὁποῖος ἀντηχεῖ ἐπὶ δύο λεπτὰ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀλεξανδρείας, ὡς κεραυνῶν τρομερὸς πάταγος, καὶ μάλιστα τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ὡς μία πολυμερὴς ἠλεκτρικὴ ἐκκένωσις τὰ τηλεβόλα καὶ τῶν τριῶν θωρηκτῶν ἐξήμεσαν ταυτοχρόνως τὰ πυρά των κατὰ τοῦ Ρὰς ἐλ Τίν. Τὴν 8 ὥραν ἡ πυριτιδαποθήκη τοῦ Μάρσα ἐλ Κανὰτ μιᾶς πυροβολαρχίας τοῦ Μὲξ ἀνετινάχθη μὲ δαιμονιώδη κρότον. Τὴν 9 ὥραν ἤρχισε μεγάλη μάχη τοῦ φρουρίου τοῦ Φάρου ἐναντίον τῶν θωρηκτῶν Alexandra καὶ Superb. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐξηκολούθουν ν' ἀνθίστανται ἐκεῖ μὲ θάρρος καὶ ἱκανότητα θαυμασίαν. Μερικά των βλήματα ἐπέτυχαν τὰ θωρηκτά, ἓν μάλιστα ἐξερράγη ἐπὶ τοῦ Alexandra, ἀνατινάξαν τὸν θάλαμον τοῦ κυβερνήτου καὶ φονεῦσαν ἕνα ἀξιωματικὸν καὶ δέκα ναύτας». Ὁ Σκωτίδης ἐκθέτει κατόπιν τὴν καταστροφὴν τοῦ φρουρίου τοῦ Μαραμποὺτ ἡ ὁποία ἤρχισεν εἰς τὰς 10 ὥρ. ὑπὸ τοῦ Condor μὲ κυβερνήτην τὸν λόρδον Beresford. «Μετὰ δύο ὥρας τὰ θωρηκτὰ Bittern, Beacon καὶ Decoy ἦλθον νὰ ὑποστηρίξουν τὸν Condor καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ φρουρίου συνετελέσθη πλήρως τὴν 1 μ. μ. ὥραν. Ταυτοχρόνως ἀνετινάσσετο καὶ ἡ πυριτιδαποθήκη τοῦ Συλσιλὲ παρὰ τὸ Ρὰς ἐλ Τίν. Τὸ πῦρ ἠλαττώθη αἰσθητῶς τότε. Τὸ φρούριον τοῦ Φάρου ἔρριπτε τὰς τελευταίας του βολάς. Εἰς τὰς 6 μ. μ. ὁ βομβαρδισμὸς ἐσταμάτησεν. Ὅλα τὰ φρούρια καὶ ὀχυρώματα κατέκειντο εἰς θρύμματα, τετρακόσια αἰγυπτιακὰ τηλεβόλα συντετριμμένα καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν πυροβολητῶν νεκροί. Ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἠρίθμησε δέκα νεκροὺς καὶ εἴκοσι ὀκτὼ τραυματίας. Ἰδοὺ ποῦ κατέληξεν ἡ ἀνοησία τοῦ Ἀραμπῆ πασᾶ. Χίλιοι Αἰγύπτιοι ἐτάφησαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῶν φρουρίων, καὶ βέβαια τὰ τέκνα των θὰ καταρῶνται ἐφ' ὅρου ζωῆς τὸν ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος τοὺς ἐθυσίασεν εἰς τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὰ πάθη του». Ἡ νὺξ διῆλθεν ἤρεμος. Ἡ πόλις διενυκτέρευσεν εἰς βαθὺ σκότος, διακοπτόμενον μόνον ἀπὸ τὰς φωτεινὰς δέσμας τῶν ἠλεκτρικῶν προβολέων τῶν θωρηκτῶν. Τὴν ἐπαύριον, 12 Ἰουλίου, ὁ βομβαρδισμὸς ἐπανήρχισεν ἐκ διαλειμμάτων ἀπὸ τῆς 8 π. μ. χωρὶς ν' ἀπαντοῦν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς. Ἔπαυσεν ὁριστικῶς εἰς τὰς 11 π. μ. ἅμα ὡς ὑψώθη ἡ λευκὴ σημαία εἰς τὸν ἱστὸν τοῦ Ναυστάθμου.

Τὸ ἀπόγευμα ὁ αἰγυπιακὸς στρατὸς ἀπεσύρθη εἰς Κὰφρ Δάουαρ καὶ τότε ἡ Ἀλεξάνδρεια παρεδόθη εἰς τὴν λεηλασίαν καὶ τὸν ἐμπρησμόν. Τὴν 13 Ἰουλίου 200 Ἄγγλοι ναῦται ἀπεβιβάσθησαν ὑπὸ τὸν Cambel, ὅστις ἐτοποθέτησεν ἓν ἀπόσπασμα εἰς τὴν πύλην Μωχαρρὲμ βέη καὶ ἄλλο εἰς τὴν πύλην τῆς Ροζέττης. Μερικοὶ ναῦται Ἀμερικανοί, Ἕλληνες καὶ Ρῶσοι ἦλθον νὰ προστατεύσουν τὰ προξενεῖά των. Ὁ λόρδος Beresford διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας καὶ ἐκηρύχθη ὁ στρατιωτικὸς νόμος. Κατόπιν βαθμιαίως ὅλη ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων.

Διὰ νὰ προστατευθῇ ἡ πόλις ἐναντίον ἐπιστρο-

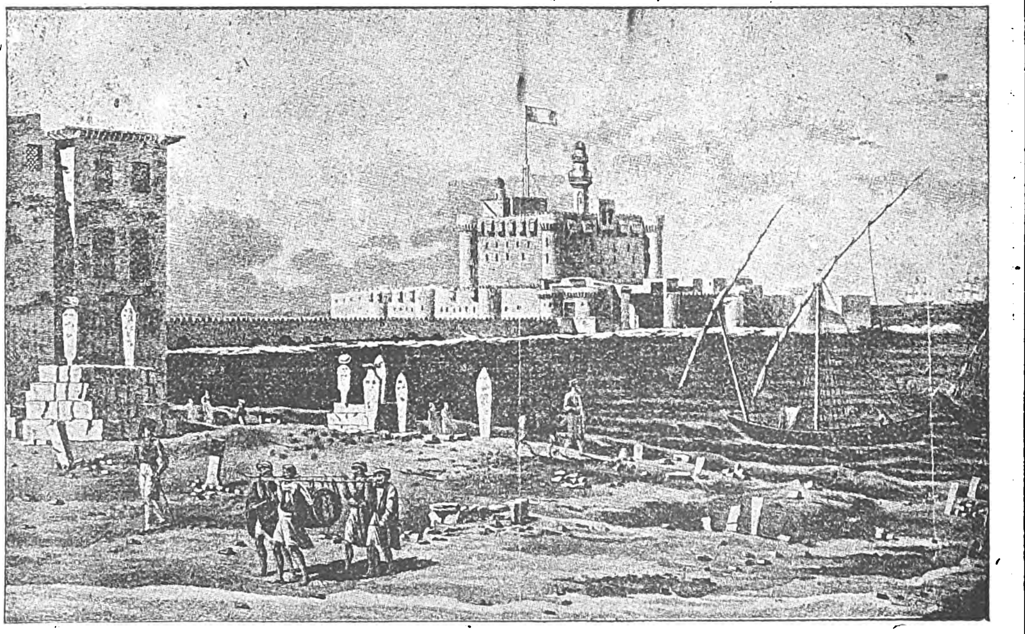

38.—*Τὸ φρούριον τοῦ Καΐτ βέη ὡς ἦτο ἐπὶ τῆς γαλλικῆς κατοχῆς (1798).*

Digitized by Google

φῆς τοῦ Ἀραμπῆ, οἱ Ἄγγλοι συνεκέντρωσαν τὰς δυνάμεις των εἰς τὸ Ράμλιον. Εἰς τὰς 14 Ἰουλίου ἔφθασεν ἐκ Κύπρου ἰσχυρὰ δύναμις. Ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ Φλέμμιγκ. Δυτικὰ τοῦ ἐκεῖ πρώτου ὀχυρώματος κατεσκευάσθη μέγα στρατόπεδον φρούριον ἐπὶ τῆς διώρυγος Μαχμουδίας περὶ τὸν κῆπον Ἀντωνιάδου. Τὰ φρούρια τοῦ Μὲξ ἐπεσκευάσθησαν ἐναντίον τῶν Βεδουΐνων. Ἐκ μέρους τῆς θαλάσσης ὑπῆρχον τὰ θωρηκτά. Ἐπὶ πλέον 4 χιλ. ἄνδρες ἐστάθμευον ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν στρατηγῶν sir Alison, Earl καὶ Graham. Μέχρι τῆς 20 Αὐγ. μερικοὶ μόνον ἀκροβολισμοὶ ἀντηλλάγησαν, ὅτε ὁ sir Garnet Wolseley συγκεντρώσας τὰς δυνάμεις του μετεκομίσθη διὰ θαλάσσης εἰς τὸ Πὸρτ Σαΐτ.

Τὴν πυρκαϊὰν δὲν προεκάλεσαν τὰ ἀγγλικὰ βλήματα ὅπως διετάθησαν κακοπίστως ἰθαγενεῖς καὶ Εὐρωπαῖοί τινες. Ἡ εὐστοχία τῶν τηλεβόλων τοῦ Sir Beauchamp Seymour ἦτο τελεία. Οἱ ἅρπαγες ἰθαγενεῖς ἐνέπρησαν τὴν πόλιν. Ὁ ἐμπρησμὸς ἤρχισε τὴν 12 καὶ διήρκεσε μέχρι τῆς 21. Ἄνευ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ δραστηρίου sir Beresfd ὁλόκληρος ἡ πόλις θ' ἀπετεφροῦτο. Τὸ στρατοδικεῖον ἐγκατασταθὲν εἰς τὸ ἀκίνητον τοῦ Τοσίτσα (σήμ. Χρηματιστήριον) (βλ. εἰς τὸν χάρτην) ἐδίκαζε καὶ ἐξετέλει αὐτοστιγμεὶ τὰς θανατώσεις. Ἐδένοντο εἰς ἓν δένδρον τῆς πλατείας Μωχαμμὲτ Ἀλῆ (τὸ ἐνώπιον τοῦ Χρηματιστηρίου σημειούμενον δι' Α εἰς τὸν χάρτην), ἐτυφεκίζοντο καὶ ἐθάπτοντο ἐπὶ τόπου. Τὴν 14 Ἰουλίου Παρασκευὴν ἡ ὄψις τῆς πόλεως ἦτο οἰκτρά. Αἱ ὁδοὶ Φράγκ, Σερὶφ πασᾶ, Ἰταλικοῦ Ταχυδρομείου, τῶν Καλογραιῶν, Ἀτταρὶν καὶ ἡ πλατεῖα τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ ἐφλέγοντο. Ἐπὶ τῶν πεζοδρομίων ἦσαν χυμένα φύρδην μίγδην τὰ ἐμπορεύματα ὅσα ἀφῆκαν οἱ λησταί. Ὀλίγοι ἐκ τῶν ἀπομεινάντων Εὐρωπαίων ἐσώθησαν. Τὸν μέγαν σοφὸν Schweinfurth ἔσωσεν ἡ γενναιότης τοῦ νῦν αὐλάρχου Ζουλφεκὰρ πασᾶ. Τὰς πυρκαϊὰς ἔσβισαν οἱ ναῦται τῶν διαφόρων ἐθνῶν. 107 ἑκατομμύρια φρ. ἐπληρώθησαν εἰς ἀποζημιώσεις. Μετὰ πέντε ἔτη δὲν ἀπέμενεν ἴχνος τῆς καταστροφῆς. Ὁ σταθμὸς τοῦ Καΐρου μετεφέρθη ἀπὸ τὸ Γκαμπάρι πλησιέστερον, τώρα δὲ ἐκτίσθη τὸ νέον μέγαρον τοῦ σταθμοῦ κατὰ τὸ βραβευθὲν σχέδιον τοῦ Λεων. Οἰκονομοπούλου. Οἱ διαδοχικοὶ χάρται τῆς πόλεως δεικνύουν τὴν ταχυτάτην ἐπέκτασίν της καὶ τὸν πλουτισμόν της εἰς ἔργα δημόσια».

Γ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ. Διαρκούσης τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, δὶς οἱ Ἕλληνες ἐπέδραμον εἰς Ἀλεξάνδρειαν, διὰ νὰ προλάβουν καί, εἰ δυνατόν, παρεμποδίσουν τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ ἐναντίον τῆς ψυχορραγούσης Ἑλλάδος: τὸν Ἰούλιον τοῦ 1825 μὲ τὸν Μ. Τομπάζην καὶ τὸν Κ. Κανάρην καὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1827 μὲ τὸν Λόρδον Κόχραν. Ἀμφότεραι ὅμως αἱ ἀπόπειραι ἀπέτυχον, οὐχὶ ἐξ ἀδεξιότητος, ἀλλὰ ἐκ λόγων ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεως τῶν τολμηρῶν ἀνδρῶν, οἵτινες προέβησαν εἰς τὰ ἐγχειρήματα, καί, μάλιστα, ἕνεκα ἐνεργειῶν ἀνδρῶν ξένων πρὸς τὸν Ἀγῶνα ἤ, μᾶλλον, ἐχθρῶν αὐτοῦ. Ὁ ναύαρχος Jurien de la Gravière, ἐξιστορῶν τὰ κατὰ τὸ ἐγχείρημα τοῦ Ἰουλίου 1825, παρέχει πλήρη εἰκόνα τῆς καταστάσεως, ἥτις τὸ πλαισιώνει καὶ τὸ τονίζει. Εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Ἰμπραὴμ πασᾶς, νικητὴς διὰ τῆς ρομφαίας, ἐπεδίωκεν ἤδη νὰ καθυποτάξῃ τὴν χώραν διὰ τῆς πείνης καὶ τοῦ καμάτου. Ἀναγκάσας τοὺς κατοίκους νὰ φύγουν πρὸς τὰ ὄρη, ἤλπιζεν ὅτι ἄλλοι μὲν θ' ἀπέθνησκον εἰς αὐτὰ ἀπὸ τὰς στερήσεις, ἄλλοι δέ, ὡς οἱ πειναλέοι λύκοι, θὰ κατήρχοντο εἰς τοὺς κάμπους διὰ νὰ πίπτουν ὑπὸ τὸ φάσγανον αὐτοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποπέμψει εἰς Ἀλεξάνδρειαν τὸν στόλον του, ἵνα ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς φροντίσῃ διὰ τὴν μεταφορὰν νέων στρατευμάτων καὶ τῶν ἀπαραιτήτων ἐφοδίων. Πράγματι, ἐκ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ αἰγυπτιακοῦ τούτου στόλου ἐξηρτᾶτο ἡ τύχη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Καὶ ὁ Γάλλος Ναύαρχος καὶ ἱστορικὸς μᾶς παρέχει τὴν ἀκόλουθον εἰκόνα: «Οἱ ὑπηρετήσαντες μόνον ἐν τακτικῷ ναυτικῷ, οἱ συνηθισμένοι εἰς τοὺς Ναυστάθμους ὅπου ὑπερεκχειλίζουν ὅλα τ' ἀναγκαῖα, αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμεφόδια, δυσκόλως δύνανται νὰ σχηματίσουν ἰδέαν τῶν δυσχερειῶν τὰς ὁποίας ἀνὰ πᾶν βῆμα συνήντων οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ διὰ νὰ εὕρουν τὰ κατάλληλα μέσα, ὥστε νὰ συνεχίζωσι τὸν κατὰ θάλασσαν ἀγῶνα αὐτῶν. Τόση ἦτο ἡ εἰς τὰς νήσους ἔνδεια, ὥστε θαῦμα ἦτο ἡ συγκέντρωσις μηνιαίας προμηθείας δι' ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ χιλιάδας ἀνδρῶν. Μολονότι ἡ λιτότης τοῦ Ἕλληνος ναύτου ἦτο παροιμιώδης, ὁ πλοῦς δὲν ἠμποροῦσε νὰ παραταθῇ μετὰ τὴν κατανάλωσιν τοῦ τελευταίου κρεμμυδίου καὶ τῆς ὑστάτης γαλέττας, τῶν μοναδικῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τροφίμων τὰ ὁποῖα διέθετον. Ἡ πεῖνα, ἀπειλητική, ἠνάγκαζε τοὺς στόλους νὰ ἐπιστρέφουν. Ἔπειτα, μόλις ἐπάτουν τὸν πόδα εἰς τὴν γενέτειραν, ἀμέσως περιεστοιχίζοντο ἀπὸ τὰς συζύγους, τὰ τέκνα, τοὺς γονεῖς, ὅλους εἰς φρικτήν, εἰς ἀποτρόπαιον ἔνδειαν, καὶ ἐν ἀπελπισίᾳ πραγματικῇ, περικυκλούμενοι ὑπὸ τῶν οἰκείων, ἀπῄτουν ἐν βοῇ τοὺς μισθούς των καὶ τὴν ἐκ τῶν θαλασσίων λειῶν μερίδα. Τὸ ταμεῖον ἦτο κενόν. Αἱ λεῖαι ἠμφισβητοῦντο. Αἱ ἀρχαὶ αἵτινες ἐπειρῶντο νὰ πείσουν τὸν ἐκ τῶν δεινοπαθημάτων ἐξηρεθισμένον πολεμικὸν τοῦτον ὄχλον, ἔπιπτον τὰ πρῶτα θύματα τῆς παραφορᾶς του.» Πράγματι, οἱ ναῦται, κατά τινα ἔκθεσιν τοῦ Ναυάρχου

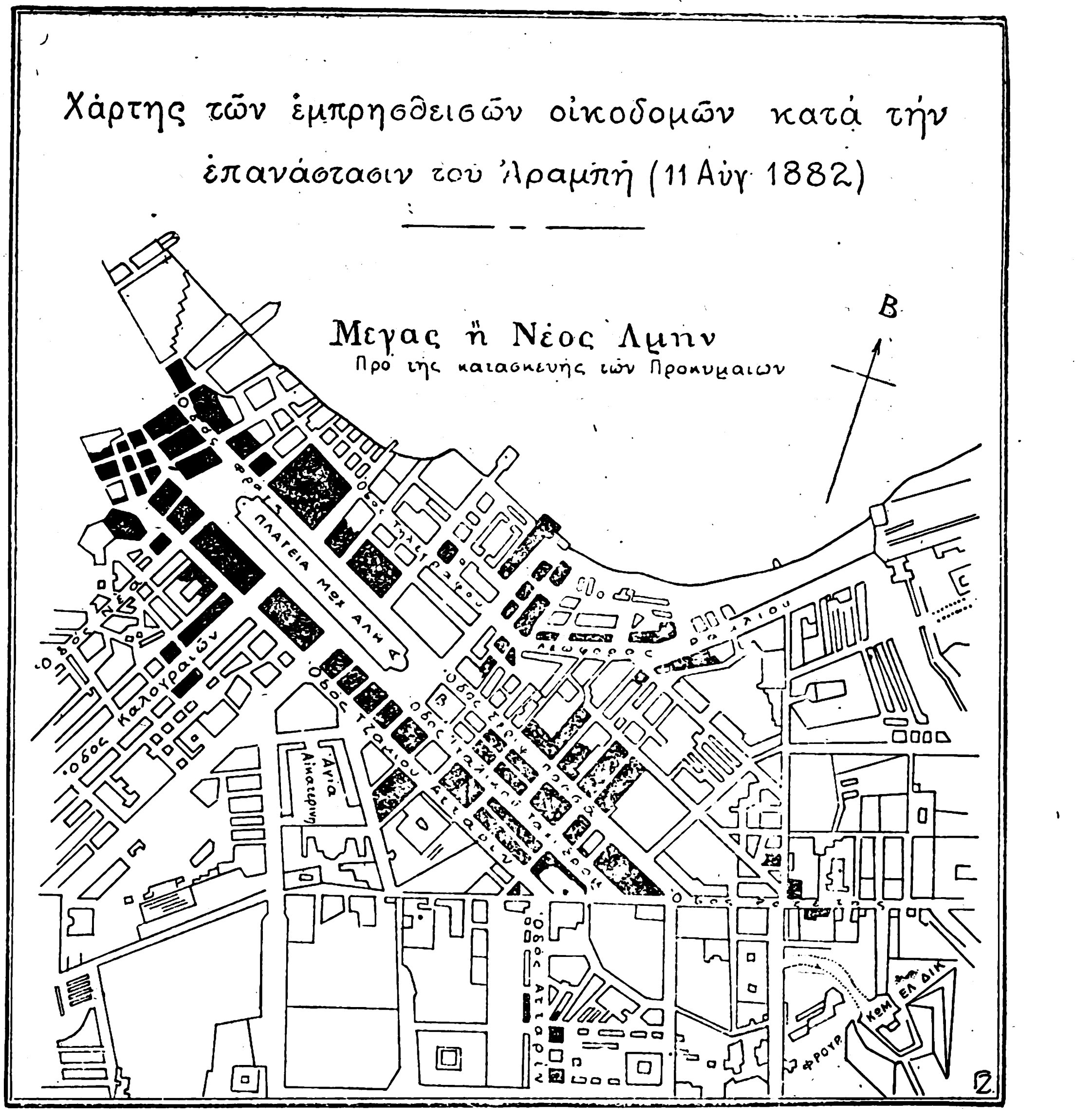

39.—*Τὰ μελανὰ τμήματα τοῦ χάρτου δεικνύουν τὰ ἐμπρησθέντα οἰκοδομήματα. Ἐπὶ τῆς πλατείας Μωχαμμὲτ Ἀλῆ εἰς μὲν τὴν θέσιν Β (ὅπου τὸ σημερινὸν Χρηματιστήριον) ἤδρευε τὸ Στρατοδικεῖον, εἰς δὲ τὸν χῶρον Α ἦσαν τὰ δένδρα καὶ ἡ τάφρος ὅπου ἀμέσως ἐτυφεκίζοντο καὶ ἐθάπτοντο οἱ ἐμπρησταὶ καὶ λησταὶ τῶν ἐπὶ Ἀραμπῆ ταραχῶν.*

Δὲ Ριγνῦ, ἐστήριζον τὴν μάχαιραν εἰς τὰ στήθη τῶν προκρίτων καὶ ἔθετον πῦρ εἰς τὰς οἰκίας των. Μολονότι θεωρεῖται ἀποτέλεσμα προσωπικῆς ἐκδικήσεως, δι' οἰκογενειακοὺς λόγους, ὁ φόνος τῆς Μπουμπουλίνας, ἀναμφισβήτητον εἶναι ὅτι ἡ ἀναρχία κατ' ἐκείνην τὴν περίοδον, τόσον ἐν Ὕδρᾳ ὅσον καὶ ἐν Σπέτσαις, δὲν εἶναι ξένη πρὸς αὐτόν. Εἰς τὴν Αἴγιναν ὁ Κανάρης ὀλίγον ἔλειψε νὰ ὑποστῇ τὴν ἰδίαν τύχην, μόλις δὲ κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ, χάρις εἰς τὴν ἐξαίρετον δραστηριότητα καὶ γοργότητα, μεθ' ἧς ἐλάμβανε καὶ ἐξετέλει τὰς ἀποφάσεις του. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης εἶδεν ἑαυτὸν νὰ ἐγκαταλείπεται ἐνώπιον τοῦ πολεμίου ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στόλου του. Τοιαύτη ἦτο ἡ εἰκὼν τῆς ἀναρχίας, ἣν ἐπηύξαναν καὶ ἄλλα ἀκόμη γεγονότα.

Πράγματι, ἡ κατάχρησις ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων ναυσιπλοούντων τῆς οὐδετέρας σημαίας εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἐξήγει, κατὰ τὸν Jurien de la Gravière, ἐὰν δὲ ἐδικαιολόγει ὁλοσχερῶς, τὴν κατάστασιν τῶν πνευμάτων, ἥτις μικρὸν κατὰ μικρὸν εἶχεν ὠθήσει τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἀναρχίαν ταύτην καὶ τὰς πειρατείας, αἵτινες ὑπῆρξαν ἀπότοκοι αὐτῆς. Ἀπὸ ἐννέα περίπου μηνῶν ὁ τουρκικὸς καὶ αἰγυπτιακὸς στόλος μᾶλλον παρενοχλούμενος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, λόγῳ ἀδυναμίας, παρὰ πολεμούμενος κατ' οὐσίαν, ἔσυρε μεθ' ἑαυτοῦ, «ἀτελευτήτους ἐφοδιοπομπείας, ἐφ' ὧν ἐκυμάτιζον πᾶσαι σχεδὸν αἱ σημαῖαι, ἐξαιρέσει τῆς γαλλικῆς». Ἡ ἐπιφύλαξις αὕτη τοῦ Jurien de la Gravière δικαιολογεῖται πλήρως, διότι ἀληθεύει ὅτι οἱ Γάλλοι ἐτήρουν τὰ προσχήματα, τὴν δὲ σημαίαν των ἐσεβάσθησαν. Δὲν τὴν ἀφῆκαν νὰ καλύπτῃ τὰ λαθρεμπόρια πολέμου, τὰ ὁποῖα ἐν τούτοις εἰς μεγίστην κλίμακα ἐνήργησαν Γάλλοι, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν αἰγυπτιακὴν σημαίαν. Χάρις εἰς τὴν κατάχρησιν ταύτην τῆς οὐδετέρας σημαίας ἐπετεύχθη, κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν, ἡ μεταφορὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἰμπραὴμ εἰς Πελοπόννησον. Ἄρα, ἔπρεπε, τότε δὴ ὁπότε ἀνεμένοντο νέαι ἐπικουρίαι, πρὶν ἀναχθοῦν εἰς τὸ πέλαγος ὑπὸ τὰς ποικίλας σημαίας τῶν Δυνάμεων, νὰ καταστραφοῦν ὅπως δήποτε ἐν αὐτῇ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ σκέψις ὤθησε τοὺς Ἕλληνας νὰ σπεύσουν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἐναυλόχουν ἑξήκοντα Αἰγυπτιακαὶ φρεγάται καὶ ἄλλαι κορβέτται καὶ βρίκια, ἐπὶ πλέον δὲ ἑκατὸν πεντήκοντα πλοῖα διαφόρων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα προωρίζοντο πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἰμπραὴμ ἐν Πελοποννήσῳ. Εἰς τ' Ἀρχεῖα τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν, ὑπάρχουν ἐγκατεσπαρμέναι περίεργοι πληροφορίαι σχετικῶς μὲ τὸ πνεῦμα τὸ ὑπαγορεῦσαν τὴν τολμηρὰν ἐκστρατείαν ἥτις εἶχεν ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου ἐκείνου εἰς τὸ ὁρμητήριόν του. Τοιουτοτρόπως ἀπηρτίσθη ἡ μικρὰ μοῖρα τῶν πολεμικῶν σκαφῶν καὶ τῶν πυρπολικῶν, περὶ τῆς ὁποίας λεπτομερέσταται πληροφορίαι περιλαμβάνονται εἰς τὰ περὶ τῶν ἀδελφῶν Τομπάζη ἱστορηθέντα (Μαράσλειος Βιβλιοθήκη. Καὶ τὴν 23 Ἰουλίου 1825 ἀπέπλευσαν ἐξ Ὕδρας δύο μεγάλα πολεμικά, τὸ ἓν κυβερνώμενον ἀπὸ τὸν Μανώλην Τομπάζην, τὸν ἀδελφὸν τοῦ πρώτου Ἕλληνος ἀρχιναυάρχου Ἰακουβάκη, καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὸν Ἀντώνιον Κριεζῆν. Εἵποντο τρία πυρπολικά, τὸ ἓν τοῦ Κ. Κανάρη, τὸ ἄλλο τοῦ Ἀντωνίου Θ. Βώκου καὶ τὸ τρίτον τοῦ Μπούτη. Καὶ τῆς ὅλης μὲν μοίρας τὴν διοίκησιν εἶχεν ὁ Τομπάζης, τῶν δὲ πυρπολικῶν ἰδιαιτέρως ὁ Κανάρης. Ἡ διαίρεσις αὕτη ἐκρίθη ἀναγκαία, διότι ἡ διαφορὰ τῆς ταχύτητος τῶν δύο κατηγοριῶν ἀπῄτει αὐτενέργειαν. Τὸ σχέδιον ἦτο ἁπλοῦν. Οἱ ἐτησίαι (μελτέμια) θὰ ἔφεραν τὴν διπλῆν μοῖραν εἰς τὰ αἰγυπτιακὰ ὕδατα. Θὰ εἰσέπλεαν τὰ τρία πυρπολικά, ὠθούμενα ἀπὸ τὸ ἰσχυρὸν μελτέμι, θὰ ἐλάμβανον τρεῖς κατευθύνσεις ἀκτινωτὰς ὥστε νὰ περιλάβουν εἰς τὴν φλογοφόρον ζώνην ὅλον τὸν στόλον, ἀφήνοντες ὅσον τὸ δυνατὸν κατὰ μέρος τὰ ξένα πλοῖα, ἅτινα ἐναυλόχουν συνήθως δεξιὰ τῷ εἰσπλέοντι καὶ ὄχι εἰς τὸν μυχόν, καὶ ὅταν θὰ ἔφθαναν εἰς ὡρισμένον μέρος, θ' ἀνεφλέγοντο. Οἱ δὲ πυρποληταί, ἐπωφελούμενοι, κατὰ τὸ δυνατόν, τῆς συγχύσεως, θὰ ἐπέβαιναν τῶν ρυμουλκουμένων πλοιαρίων καὶ ἐξερχόμενοι θὰ παρελαμβάνοντο ἀπὸ τὰ πολεμικά, μένοντα ὀπίσω ἢ ἐν πλήρει ἐπιτυχίᾳ εἰσπλέοντα, ἵνα διὰ τῶν κα-

Digitized by Google

νονίων των συμπληρώσουν τὴν καταστροφήν. Ἀτυχῶς ὅμως οἱ ἐτησίαι δὲν ηὐνόησαν τὸ ἐγχείρημα. Καὶ ἐχρειάσθησαν ἓξ ὅλαι ἡμέραι εἰς τὴν ἑλληνικὴν μοῖραν διὰ νὰ φθάσῃ ἔξωθι τῆς Ἀλεξανδρείας, τὸ ἀπόγευμα τῆς 29 Ἰουλίου. Τὰ βαρέα πολεμικὰ εἶχαν μείνει ὀπίσω. Ἐκ δὲ τῶν πυρπολικῶν τὸ τοῦ Κανάρη, χάρις εἰς ἕνα ἑλιγμόν, εὑρέθη ἐγγὺς τοῦ στομίου. Καὶ τὰ τρία ἔφεραν σημαίαν ρωσικήν, ἵνα ἐξαπατηθῇ ὁ Αὐγύπτιος πρωρεὺς καὶ πλοηγήσῃ. Πράγματι ἐξηπατήθη οὗτος, ἐπιβὰς δὲ τοῦ πάρωνος τοῦ Κανάρη τὸν ὡδήγησε διὰ μέσου τῶν σκοπέλων εἰς τὸν ἐσωτερικὸν λιμένα. Ἐκεῖ ὅμως τὸ ἐλαφρότατον μελτέμι μετετράπη εἰς ἀνατολικὸν ἄνεμον καὶ τοῦτον μόλις πνέοντα. Ἐκ τούτου ὁ μὲν Κανάρης ἐντὸς τοῦ λιμένος, οἱ δὲ Βῶκος καὶ Μπούτης ἐκτὸς αὐτοῦ, ἤρχισαν «νὰ κόβουν βόλτες» διὰ νὰ προχωρήσουν. Ὁ Κανάρης κατηυθύνετο πρὸς τὴν λεγομένην Στήλην τοῦ Πομπηίου, παρὰ τὴν ὁποίαν ἡπλοῦντο οἱ κῆποι τοῦ θερινοῦ Σαραγίου τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ. Παρ' αὐτούς, ἐναυλόχουν τέσσαρες αἰγυπτιακαὶ φρεγάται. Ἦτο ἡ καλυτέρα εὐκαιρία εἰς τὸ πυρπολικὸν ν' ἀναφλέξῃ ταύτας, καὶ ἐκ τῆς ἀνατινάξεώς των νὰ προκαλέσῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ Σαραγίου εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο γνωστὸν ὅτι παρέμενε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὁ Σατράπης. Τότε ὅμως συνέβησαν δύο τινά. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔπνευσεν ἄλλοθι ἄνεμος ὅστις μοιραίως ἠνάγκασε τὸν πυρπολητὴν ν' ἀλλάξῃ διεύθυνσιν καὶ νὰ ἐπιπέσῃ κατ' ἄλλου ἀγκυροβολίου, ὄχι τόσης σημασίας ὅμως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ γαλλικὸν πολεμικὸν «*Μέλισσα*», ὅπερ παρέμενεν ἠγκυροβολημένον παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, ἔλαβεν ἔκτακτα μέτρα, τὰ ὁποῖα διήγειραν τὴν προσοχὴν τῶν Αἰγυπτίων. Κατεβίβασε δηλονότι προληπτικῶς τὰς σκιάδας του, ἐγόμωσε τὰ κανόνιά του, ἐσάλπισε γενικὸν συναγερμόν, καὶ οἱ μὲν ἀρτέμονες ἀφέθησαν, αἱ δὲ ἄγκυραι ἦσαν ἕτοιμοι πρὸς ἀποκοπήν. Τότε, ἀπὸ ὅλα τὰ αἰγυπτιακὰ σκάφη τῆς προφυλακῆς ἤρχισαν ἀποσπώμεναι φαλαινίδες, αἵτινες μετ' ὀλίγον πλησιάζουσαι τὸν Κανάρην θ' ἀπεκάλυπτον τὴν ἀλήθειαν. Στιγμὴ δισταγμοῦ δὲν ὑπῆρχε. Λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν ἔπνεεν ἄνεμος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ λιμένος, τὸ πυρπολικὸν ἦτο ἀδύνατον νὰ σωθῇ διαφεῦγον. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἐγκαταλειφθῇ, τοῦτο δὲ καὶ ἔπραξεν ὁ Κανάρης, ἀφ' οὗ, πρῶτον, διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον τὸ ἀνέφλεξε, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἂν ἔπνεεν ἰσχυρότερος ὁ ἄνεμος θὰ τὸ ὡδήγει φλεγόμενον ἐπὶ τῶν αἰγυπτιακῶν σκαφῶν. Ἀλλὰ καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν ὁ ἄνεμος δὲν ηὐνόησε τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸ πλοῖον, ἐγκαταλειφθὲν τὴν ἕκτην καὶ ἡμίσειαν, ἤρχισεν ἀναφλεγόμενον μετά τινα λεπτὰ εἰς τὸ μέσον τοῦ λιμένος, καὶ ἐκάη ἐπὶ ματαίῳ. Τοῦτο ἰδόντες ὁ Βῶκος καὶ ὁ Μπούτης, ἀνεπέτασαν τὴν ἑλληνικὴν ἀντὶ τῆς ρωσικῆς σημαίας, καὶ ἠδυνήθησαν μὲ πολλοὺς χειρισμοὺς νὰ στρέψωσι τὰ πλοῖά των πρὸς τὸ πέλαγος, ἐν ᾧ ὁ Κανάρης μετὰ τῶν συντρόφων του, μέσα εἰς τὴν μικρὰν λέμβον, πυροβολούμενος ἀπὸ τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα καὶ τὴν γαλλικὴν «Μέλισσαν» συγχρόνως, κατώρθωσε τέλος νὰ ἐξέλθῃ τοῦ λιμένος καὶ νὰ σωθῇ ἐπὶ τῆς μοίρας. Ὁ Jurien de la Gravière, μὲ τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὸν εἰλικρίνειαν, προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ γεγονότα ταῦτα. Κατ' αὐτόν, ὁ Κανάρης μόλις διέβη τὸ φράγμα τῶν ὑφάλων ἐπιπλέει εὐθὺς κατὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου. Ὁ πελάγιος ὅμως ἄνεμος (τὸ προσδοκώμενον καὶ καταπροδῶσαν τὴν ἐπιχείρησιν μελτέμι) κοπάζει, ὁ καιρὸς μεταβάλλεται καὶ τὸ πυρπολικὸν ἀναγκάζεται εἰς διαδρομὰς ὅπως χωρήσῃ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ λιμένος. «Οὐδεὶς στόλος, οὐδ' αὐτὸς ὁ τουρκικός, προσθέτει ἵνα δικαιολογήσῃ τὸ πῶς ἐστάλησαν αἱ λέμβοι, ἐπιτρέπει ἐν καιρῷ πολέμου εἰς ἄγνωστον πλοῖον νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰς τάξεις του χωρὶς νὰ τὸ διερωτήσῃ. Λέμβοι ἐκπέμπονται ἐκ τῶν προφυλακίδων φρεγατῶν». Καὶ ὑποστηρίζει ὅτι τὰ μέτρα τῆς «*Μελίσσης*» ἐλήφθησαν ὅταν κατέβησαν οἱ πυρποληταὶ εἰς τὴν λέμβον καὶ συνεπῶς ἀφοῦ ἔθεσαν τὸ πῦρ. Πράγματι κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ κυβερνήτου τῆς «*Μελίσσης*» πλοιάρχου d'Argousse κληθέντος μεταγενεστέρως εἰς ἀπολογίαν ἀπὸ τὸν Ναύαρχον Δὲ Ριγνῦ, «τὸ ὕποπτον πλοῖον (τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη) εὑρίσκετο τριακοσίας πεντήκοντα περίπου ὀργυιὰς ἀφ' ἡμῶν, ὁπότε δὲν ἀπέμεινε καμμία ἀμφιβολία ὅτι ἦτο πυρπολικόν, καὶ ὅτι ἐγκατελείφθη διότι ἀνεφλέγετο. Πράγματι ἡ ἀνάφλεξις ἐξεδηλώθη μετ' ὀλίγον. Καὶ τὰ ἐκτὸς τοῦ λιμένος πλοῖα ἀνεπέτασαν τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν» Ὁ δὲ Jurien de la Gravière ἐξακολουθεῖ τὴν γραφικήν του περιγραφήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχομεν πιστὴν τῶν συμβάντων εἰκόνα: «Τὸ πῦρ, ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ διαδοθέν, λείχει τὰ ἄρμενα. Κεροῦλκοι καὶ πλαγιαστῆρες καταβιβρώσκονται, τὰ δὲ ἱστία διαφυγόντα τῆς συνεχούσης προσηνέμως αὐτὰ ἐντάσεως ἐπαναπίπτουσιν ἐπὶ τῶν ἱστῶν καὶ τὸ πλοῖον ἀναποδίζει, ἀποκλίνει, ἀναλαμβάνει τὴν πορείαν του, ὁτὲ μὲν δεξιά, ὁτὲ δὲ ἀριστερά, κατὰ τὴν ἀτάκτως ὠθοῦσαν αὐτὸ πνοὴν τοῦ ἀνέμου καὶ τὰ ὑπολειπόμενα αὐτῷ ἱστία τὰ ὑπ' αὐτῆς κολπούμενα. Διέρχεται οὕτω μεταξὺ πλείστων πολεμικῶν καὶ ἐμπορικῶν πλοίων, περιπλέον τὸ μέν, ἐπιψαῦον τὸ δέ, τὰ πάντα καταπτοοῦν. Τὰ τουρκικὰ ἐφόλκια κατορθοῦσιν ἐπὶ τέλους νὰ ρίψωσιν ἐπ' αὐτοῦ τὰς ἁρπάγας καὶ ρυμουλκοῦσιν αὐτὸ πρὸς τὴν ἐγγὺς ἀκτὴν ἐφ' ἧς ἡσύχως ἐξοκέλλει». Ὁ d'Argousse εἰς τὴν ἔκθεσίν του προσθέτει ὅτι «ἐὰν τὸ πλοῖον τοῦτο προσεκολλᾶτο, κατὰ κακὴν μοῖραν, εἰς τὴν φρεγάταν τῆς πρωτοπορείας (Αἰγυπτιακὴν ἐννοεῖται), ἡ σύγχυσις ἤθελεν ἐμπέσει εἰς τὸ λοιπὸν τοῦ στόλου. Τὰ δὲ ἕτερα δύο πυρπολικὰ (τοῦ Βώκου καὶ τοῦ Μπούτη) ἤθελον προσδράμει προσβάλλοντα ἕτερα πλοῖα. Ἡ καταστροφὴ θὰ ἦτο τρομερά, πλήρης δ' ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' ἡ Μέλισσα, παρημπόδισέ πως, αὐτούς...». Καὶ ὁ Jurien de la Glavière ἐξακολουθεῖ τὴν περιγραφήν του: «Καίτοι ἀπῃτεῖτο χρόνος τις εἰς τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα ὅπως συνέλθουν ἐκ τῆς τόσον δεινῆς ταραχῆς, ὁ Κανάρης διέτρεξε τοὺς μεγίστους τῶν κινδύνων. Βολαί τινες τηλεβόλου ἐκ τοῦ πάρωνος τοῦ πλοιάρχου Ἀργκοὺς διήγειραν τὴν προσοχὴν τῶν πυροβολείων τοῦ λιμένος. Ὁ ἀτρόμητος Ψαριανὸς ὑπέστη ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸ πῦρ τοῦ πυροβολείου τῆς Συκῆς, ἵνα κατορθώσῃ νὰ καταφθάσῃ τὰ πλοῖα τὰ ἀναμένοντα αὐτὸν ἔξω τοῦ λιμένος».

Τὸ γεγονὸς προεκάλεσε κατάπληξιν εἰς πάντας, μεγίστην δὲ ὀργὴν εἰς τὸν Μωχαμμὲτ Ἀλῆν. Τὴν ἐπιδρομὴν ταύτην δὲν ἐθεώρησε μόνον ὡς προσβολὴν τῶν Γκιαούρηδων ἐναντίον αὐτοῦ, ὅστις

40.—*Μωχαμμὲτ Ἀλῆς, ὁ κτίσας τὴν σημερινὴν Ἀλεξάνδρειαν Μακεδών.*

[Κατ' εἰκόνα ἐκ τοῦ φυσικοῦ, ἀποκειμένην εἰς τὸ ἀνάκτορον Ἀβδίν].

ἐθεωρεῖτο ὁ κλητὸς σωτὴρ τοῦ Ἰσλάμ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἀνεπαρκείας ἢ τοὐλάχιστον τῆς ἀμελείας τῶν τεταγμένων τὴν φρούρησιν τῆς Ἀλεξανδρείας. Διὰ τοῦτο, διατάξας τὸν στόλον του νὰ κινήσῃ εἰς καταδίωξιν τῆς ἑλληνικῆς μοίρας, δὲν ἐκρατήθη, καὶ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἐπρόκειτο, ἕτοιμος καθ' ὅλα ν' ἀπάρῃ, τὴν πρωΐαν τῆς 31 Ἰουλίου, ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς, αὐτοπροσώπως ἐπέβη τῆς *Καπουδάνας*, καὶ ἀνέλαβε τὴν ναυαρχίαν εἰς τὴν παράτολμον καταδίωξιν ἣν ἐπεχείρησε διὰ νὰ συλλάβῃ τὸν Κανάρην καὶ τιμωρήσῃ τὴν προπέτειάν του. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἕλληνες, πλέοντες εἰς Ὕδραν, ἀπήντησαν πέντε ἐχθρικὰ πολεμικὰ ὧν κατέστρεψαν τὸ ἕν, φέρον δέκα ἓξ κανόνια. Τὰ πολεμικὰ συνώδευαν ἐξ Ἀτταλείας εἰς Ἀλεξάνδρειαν 45 ἐμπορικὰ πλοῖα, φορτωμένα μὲ πραγματείας καὶ μάλιστα τρόφιμα. Κατὰ τὸν Τρικούπην, αὐτὸ τὸ περιστατικόν, λογισθὲν ὡς δευτέρα ὕβρις, ἔπεισε τὸν Μωχαμμὲτ Ἀλῆν νὰ ἐκπλεύσῃ. Ἀλλὰ δὲν φαίνεται στηριζομένη ἡ ἐκδοχή. Διότι τὰ μὲν λείψανα τῆς διασκορπισθείσης νηοπομπῆς πολὺ βραδύτερον εἰσέπλευσαν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, τὰ δ' ἑλληνικὰ πλοῖα, λοξοδρομοῦντα, ἔφθασαν ἐν τῷ μεταξὺ πρὸ αὐτῆς τῆς Ἀτταλείας, ὅπου ἐπετέθησαν ἐναντίον τουρκικῆς «*λεύκας*» μεταφερούσης ξυλείαν ναυπηγικὴν καὶ ἑκατὸν ἐνενήκοντα ναύτας καὶ στρατιώτας. Κατὰ τὴν γενομένην σύρραξιν, πολλοὶ ἐφονεύθησαν ἐκ τῶν Τούρκων, δύο δ' ἐκ τῶν Ἑλλήνων. Ἐτραυματίσθησαν ὅμως ὁ πλοίαρχος Ἀντώνιος Κριεζῆς καὶ ἐννέα ναῦται. Τέλος οἱ Τοῦρκοι ὑποστείλαντες τὴν σημαίαν παρεδόθησαν. Κυριεύσαντες δὲ οἱ Ἕλληνες τὴν «λεῦκαν» ἀπεβίβασαν εἰς τὰ Κάκαβα τοὺς διασωθέντας ἐπὶ τῆς λεύκας καὶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ πολεμικοῦ. Ἠλευθέρωσαν δὲ καὶ τὸν Ἀλεξανδρινὸν πλοηγόν, ὃν ὁ Κανάρης παρέλαβε, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν ἀφήσῃ πουθενά. Καὶ μετά τινας ἡμέρας, ἐπανέπλευσαν τὴν 13 Αὐγούστου εἰς Ὕδραν, χωρὶς νὰ ἐκτελέσουν τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπόν. Ἡ ἐπιδρομὴ αὐτὴ ποικιλοτρόπως ἐσχολιάσθη. Πολλοί, καὶ μεταξὺ τούτων ὁ Ἀργκοὺς καὶ ὁ Δροβετί, ἀπεκάλουν καὶ ἐθεώρουν τὸν Κανάρην πειρατήν, ἰδίως διότι μετεχειρίσθη ἀπατηλῶς τὴν οὐδετέραν ρωσικὴν σημαίαν. Ὁ Δὲ Ριγνῦ, καὶ ὁ Δὲ Ραῖ, Γάλλος πλοίαρχος, ἦσαν θαυμασταὶ τοῦ Ψαριανοῦ ἥρωος προσωπικοί. Εἰς τοῦτο δὲ μᾶλλον ὀφείλεται ἡ ἐνέργεια τῆς γαλλικῆς μοίρας, διὰ νὰ πιστοποιηθῇ ἂν ὁ πλοίαρχος τῆς Μελίσσης παρέβη τὴν αὐστηρὰν οὐδετερότητα καὶ ἐπυροβόλησε μὴ προκληθεὶς πλοῖον ἐκ τῶν ἐμπολέμων. Ὁ τύπος εἰς τὴν Ὕδραν, δριμύτατος ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Γάλλων, καὶ διότι κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐγίνετο ἡ κίνησις ἡ ἐπιδιώκουσα τὴν ἀνάθεσιν τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν τῆς Ἀγγλίας φροντίδα, καὶ διότι κατακραυγὴν μόνον ἐπροκάλουν αἱ προσπάθειαι τοῦ Γάλλου Στρατηγοῦ Roche ὅπως ἐκλεγῇ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ὁ υἱὸς τοῦ Δουκὸς τῆς Αὐρηλίας Λουδοβίκου Φιλίππου, ὁ νεαρὸς Δοὺξ τοῦ Νεμούρ. Συνέπεσε δὲ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν νὰ συμβῇ καὶ ἄλλο ἔκτακτον. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ λιμένος τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ, κατέπλευσεν ὁλόκληρος ὁ τουρκικὸς στόλος, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Καπουδὰν πασᾶ Τοπὰλ Ἀλῆ, τοῦ ἐπιλεγομένου Χουσρέφ, ἀσπόνδου ἐχθροῦ τοῦ Αἰγυπτίου σατράπου, πρὸς τὸν ὁποῖον εἴκοσι ἔτη ἐνωρίτερον αἱματηρότατα ἠμφισβήτει τὸ πασαλίκιον τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ὁ μὲν Χουσρὲφ τρέμων ἄλλας περιπετείας, μετὰ τὰ παθήματα τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν καὶ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Πάπα, τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιούμενος, ἐνεθυμήθη λίαν ἐπικαίρως τὴν διαταγὴν νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον, καὶ ἔπλευσεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἐκεῖ ὅμως ἐθεωρήθη ὅτι κατέπλεε μὲ ἐχθρικοὺς σκοπούς. Δι' ὃ καὶ ἀπεστάλησαν διάφορα πλοῖα πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ, ὅστις μετὰ μίαν περίπου ἑβδομάδα ἀνευρεθεὶς ἔσπευσε νὰ ἐπιτρέψῃ.

Ταῦτα πάντα ἐν τούτοις οὐδόλως μετέβαλον τὴν ἐν Πελοποννήσῳ κατάστασιν. Ὁ Ἰμπραὴμ ἐξηκολούθει τὰς ἐπιδρομάς του. Τὸν δὲ Ὀκτώβριον ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος, συνοδευόμενος καὶ ἀπὸ πλῆθος εὐρωπαϊκῶν φορτηγῶν, ἐξέπλευσεν ἀνενόχλητος ἐξ Ἀλεξανδρείας.

Τὴν δευτέραν κατὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπιδρομὴν ἐπεχείρησε τὸν Ἰούνιον 1827 ὁ νεοδιορισθεὶς τότε στόλαρχος Λόρδος Κόχραν. Τὴν 25 Μαΐου ἐπιβαίνων τῆς φρεγάτας «*Ἑλλὰς*» συνηντήθη ἔξωθι τῶν Κυθήρων, καθ' ἣν εἶχε δώσει διαταγήν, μὲ τὸν ἑλληνικὸν στολίσκον ἀποτελούμενον ἀπὸ ἓν τρικάταρτον, δέκα τέσσαρα βρίκια καὶ ὀκτὼ πυρπολικά. Εἶχε τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὃν καὶ ἡ μοῖρα τοῦ Τομπάζη κατὰ τὸ 1825. Ἤλπιζε νὰ ἐπιπέσῃ ἐξ ἀπίνης εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐναντίον τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου τὸν ὁποῖον ἐγνώριζεν ἀνέτοιμον εἰς ἀντίστασιν, καὶ νὰ τὸν καταστρέψῃ, ἐπειδὴ νέος παρεσκευάζετο, ἐκεῖνος ἀκριβῶς ὅστις μετά τινας μῆνας ἐπέπρωτο νὰ ὁδηγηθῇ ὑπὸ τοῦ Μουχαρὲμ βέη εἰς Ναυαρῖνον, διὰ νὰ καταστραφῇ κατὰ τὴν περιβόητον ναυμαχίαν. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐφάνησαν ἔξωθι τῆς Ἀλεξανδρείας τὸ ἀπόγευμα τῆς 4 Ἰουνίου. Ἔφεραν πάλιν οὐδετέραν σημαίαν, τὴν αὐστριακὴν ὅμως τώρα καὶ ὄχι πλέον τὴν ρωσικήν. Μακρόθεν θεώμενα, ἐξελήφθησαν πράγματι ὑπὸ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὡς αὐστριακῶν πλοίων νηοπομπή, συνοδευομένη ὑπὸ πολεμικῆς φρεγάτας. Αἱ προφυλακίδες ὅμως τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου ὑποψιασθεῖσαι ἔσπευσαν εἰς τὸν προλιμένα, καὶ μία ἐξ αὐτῶν, εἴτε ἐκ κακοῦ χειρισμοῦ, εἴτε διὰ νὰ παρακωλύσῃ τὸν εἴσπλουν, ἐκάθησεν εἰς τὸ κατάλληλον πρὸς τοῦτο τοῦ στομίου σημεῖον. Καὶ ἡ μὲν «*Ἑλλὰς*» ἠγκυροβόλησε δύο μίλλια μακρὰν τῆς ξηρᾶς, ὁ δὲ Λόρδος Κόχραν διέταξε τὰ πυρπολικὰ νὰ ἐπιχειρήσουν ὁπωσδήποτε τὴν εἴσοδον εἰς τὸν λιμένα. Εἰσέπλευσαν λοιπὸν δύο ἐξ αὐτῶν, κατώρθωσαν δὲ νὰ καύσουν τὴν ἐξοκείλασαν προφυλακίδα, φέρουσαν 22 κανόνια. Τὸ γεγονὸς κατετάραξε τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Καὶ καθ' ὅλην τὴν νύκτα κατεγίνοντο νὰ παρασκευασθοῦν διὰ τὴν ἄμυναν. Τὴν ἑπομένην τὸ πρωΐ, πυρετώδεις ἐξηκολούθουν αἱ προετοιμασίαι διὰ τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ στόλου. Αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς, ἐπιβὰς πολεμικοῦ βρικίου, ἐκ τῶν πρό τινος χρόνου ναυπηγηθέντων ἐν Μασσαλίᾳ, ὅπως ὁ «*Αἰχμητής*», ἔφθασεν εἰς τὸ στόμιον τοῦ λιμένος καὶ ἐζήτησε νὰ αἰχμαλωτίσῃ ἑλληνικὸν πυρπολικόν, ὅπερ παρέμενεν ἀδρανοῦν, λόγῳ τῆς νηνεμίας, ἔξω τοῦ λιμένος. Οὐδὲν ὅμως κατώρθωσαν, οὔτε αὐτός, οὔτε τ' ἀποσταλέντα κανονιοφόρα πλοιάρια. Οἱ Ἕλληνες παρέμειναν ἔξωθι τοῦ λιμένος, καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν. Περὶ δὲ τὴν ἑσπέραν, ἐστράφησαν μὲν βορειοδυτικῶς, ὅπως ἀποπλανήσουν τὴν καταδίωξιν, γενομένης ὅμως βαθείας νυκτός, κατηυθύνθησαν πρὸς τὴν Ρόδον. Τὴν ἑπομένην ὁ ἴδιος Μωχαμμὲτ Ἀλῆς ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς στόλου ἀπὸ ἓξ μεγάλας φρεγάτας, ἓξ κορβέττας καὶ δέκα βρίκια. Ὁ στόλος αὐτὸς ἀνήχθη μέχρι Ρόδου. Ἐκεῖ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐγένοντο ἄφαντα. Καὶ τὰ αἰγυπτιακὰ ἐπα-

Digitized by Google

στρεψαν εἰς Ἀλεξάνδρειαν τὴν ἰδίαν ἡμέραν, 20 Ἰουνίου, καθ' ἣν καὶ τὰ ἑλληνικὰ κατέπλεαν εἰς Ὕδραν, Σπέτσας καὶ Πόρον. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη δὲν ἀπέτρεψε τὸν ἔκπλουν τοῦ ἰσχυροτάτου τῶν ποτὲ αἰγυπτιακῶν στόλων, ὅστις μετὰ δύο μῆνας ἐπετεύχθη, ἀνενόχλητος πάλιν, διὰ νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν τελειωτικήν του καταστροφήν.

Γ. Δ. Κ.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΟΛΙΣ

Ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς, Μακεδὼν καὶ αὐτός, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ θεμελιωτὴς τῆς νέας πόλεως. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του τὸ ἀσήμαντον χωρίον τῶν 5 ἢ 6 χιλιάδων κατοίκων ἀνήχθη εἰς ὡραίαν πόλιν 250 χιλ. Σήμερον ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔχει μετὰ τῶν προαστείων της πληθυσμὸν 570.314 κατοίκων, κατέχουσα ἔκτασιν 18.000 φεδδανίων, ἤτοι 72 $^{1}/_{2}$ τετρ. χιλμ., καὶ ἀποτελεῖ διοικητικῶς Κυβερνεῖον. Ἐκ τοῦ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου κατοίκων αἱ 415 χιλιάδες εἶναι ἰθαγενεῖς, ἐκ δὲ τῶν ξένων 30 χιλιάδες εἶναι Ἕλληνες ἀποτελοῦντες τὴν μεγίστην πλειοψηφίαν τῶν ξένων. Μετὰ τοὺς Ἕλληνας πολυαριθμότεροι εἶ αι οἱ Ἰταλοί, ἀνερχόμενοι εἰς 17-18 χιλιάδας, ὧν πολλοὶ Ἑβραῖοι, οἱ δὲ λοιποὶ ἀποτελοῦν μικρογραφίαν τοῦ κόσμου ὅλου: Γερμανοί, Γάλλοι, Ἄγγλοι, Ἑλβετοί, Ρῶσοι, Πολωνοί, Σέρβοι, Ρωμοῦνοι, Βούλγαροι, Ἀλβανοί, Ἱσπανοί, Μαλταῖζοι, Μαροκινοί, Ἀλγερῖνοι, Τυνήσιοι, Ἰνδοί, Ἄραβες, Ἀβησσυνοί. Πᾶσαι αἱ Δυνάμεις διατηροῦν γενικὰ προξενεῖα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Καὶ ἡ κατὰ θρησκεύματα ποικιλία εἶναι μεγάλη, ἕκαστον δὲ θρήσκευμα ἔχει τὸν πνευματικόν του ἀρχηγόν. Τινῶν οἱ Πατριάρχαι ἑδρεύουν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Εἶναι ἀξιοσημείωτος ἡ τελεία καὶ ἀδιατάρακτος ἁρμονία τῆς συμβιώσεως τόσων θρησκευμάτων. Ὄχι μόνον μῖσος δὲν ὑφίσταται μεταξύ των, ἀλλ' ἐμφανῶς ἐπιδεικνύεται ἀμοιβαία ἐκτίμησις καὶ ἀγάπη. Πᾶν δυστύχημα μιᾶς ἐθνικότητος ἢ ἑνὸς θρησκεύματος θεωρεῖται κοινὸν δυστύχημα ὅλων, πάντες δ' ἁμιλλῶνται εἰς ἁβρότητας μεταξύ των.

Παρὰ τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῶν οἰκοδομικῶν ἔργων, τὰ σύνορα τοῦ Κυβερνείου παραμένουν στενά, ὁποῖα ὡρίσθησαν διὰ τοῦ διατάγματος τοῦ Μαΐου 1901, ἤτοι: ἀπὸ Βορρᾶ ἡ Μεσόγειος, ἀπ' Ἀν. γραμμὴ ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων τῆς Μοντάζας διερχομένη τὰ γήπεδα τῆς ἑταιρίας τοῦ Ἀμπουκύρ· ἀπὸ Ν. ἡ ὁδὸς Ἀμπουκὺρ καὶ γραμμὴ διερχομένη τὰ γήπεδα τῆς ἑταιρίας Ἀμπουκὺρ καὶ τὴν διώρυγα Μοντάζας πρὸς τὴν Μαχμουδίαν, ἀκολουθοῦσα τὴν νοτίαν ὄχθην ταύτης καὶ βαίνουσα πρὸς τὴν διώρυγα Φάρχα καὶ τὴν λίμνην Μαριούτ. Ἀπὸ Δ., τέλος, ἀπὸ τῆς λίμνης Μαριοὺτ πρὸς τὴν Δεκέλαν ἐκτεινομένη μέχρι τοῦ ὅρμου Ἀγκάμι. Οὕτως ὁλόκληρος ἡ νοτίως τῆς Μαχμουδίας διώρυγος ἔκτασις ἀνήκει εἰς τὴν Μουδηρίαν τῆς Βεχέρας. Ἐντεῦθεν λαμβάνει χώραν ποιά τις σύγχυσις, διότι αἱ Ἑταιρεῖαι λ. χ. τῶν ὑδάτων καὶ τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτὸς παρέχουν ὕδωρ καὶ φῶς εἰς οἰκοδομὰς μὴ ὑπαγομένας εἰς τὴν δημαρχιακὴν φορολογίαν τῆς πόλεως. Τὸ Κυβερνεῖον διαιρεῖται εἰς τὰ ἑξῆς κίσμ: Ἀτταρίν, Γκουμρούκ, Κουαΐ, Λαμπάν, ἐλ-Μανσίγια, Μίνετ-ἐλ-Βάσσαλ, Μωχαρρὲμ-βέη, Ράμλε (ἀποτελοῦν *μάρκαζ* ἤτοι ὑποδιοίκησιν), Καρμοὺζ καὶ Μαριοὺτ *(μάρκαζ)*. Ἡ πόλις κέκτηται δημοτικὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ 1890, ὅτε αἱ ἐνδιαφερόμεναι Δυνάμεις, ἐν αἷς καὶ ἡ Ἑλλάς, ἔδωκαν τὴν συγκατάθεσίν των, ἥτις ἦτο ἀναγκαία πρὸς τοῦτο, καθ' ὅσον ἐν Αἰγύπτῳ ἕνεκα τῶν Διομολογήσεων δὲν ἐπιτρέπεται ἡ φορολογία τῶν ξένων ὑπηκόων. Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον ἀποτελεῖται ἀπὸ 28 μέλη, τῶν ὁποίων 6 εἶναι ἐξ ὀφφικίου μέλη, 8 διορίζει ἡ αἰγυπτιακὴ Κυβέρνησις, 6 ἐκλέγουσιν οἱ κάτοικοι, 6 οἱ ἔμποροι εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς (ἀνὰ 3) καὶ δύο οἱ ἰδιοκτῆται ἀκινήτων. Ἑκάστη ἐθνικότης δὲν δύναται νὰ ἐκλέξῃ περισσοτέρους τῶν 3 ἐξ ἑαυτῆς. Ἔχουσι δὲ δικαίωμα ψήφου οἱ πληρώνοντες ἐνοίκιον τοὐλάχιστον 75 λιρ. ἐτησίως. Πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου εἶναι ὁ ἑκάστοτε διοικητὴς τῆς πόλεως. Τὸ Συμβούλιον ὑποδιαιρεῖται εἰς Ἐπιτροπὰς (Comités), ὧν ἑκάστη ἐπιβλέπει τὴν καλὴν διεξαγωγὴν ὡρισμένης ὑπηρεσίας. Ἐκλέγει δὲ καὶ 7μελῆ Ἐπιτροπὴν (Délégation), ὡς μόνιμον διοικητικὴν καὶ ἐκτελεστικὴν ἀρχήν. Ταύτης δὲ προεδρεύει ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου. Τὴν γενικὴν ἐπίβλεψιν ἀσκεῖ ὁ γενικὸς Διευθυντής, ὅστις δικαιοῦται νὰ παρίσταται μετὰ συμβουλευτικῆς ψήφου εἰς ὅλας τὰς ἐπιτροπάς. Ἡ δημαρχιακὴ ὑπηρεσία ἔχει μερίμνας διὰ τὰ ἑξῆς: Προσωπικὸν καὶ κτήματα, εἰσπράξεις, τεχνικὰ ἔργα, καθαριότητα, κήπους καὶ φυτείας, ὑγιεινήν, κτηνιατρικήν, μουσεῖον, βιβλιοθήκην, πυροσβεστικὴν ὑπηρεσίαν.

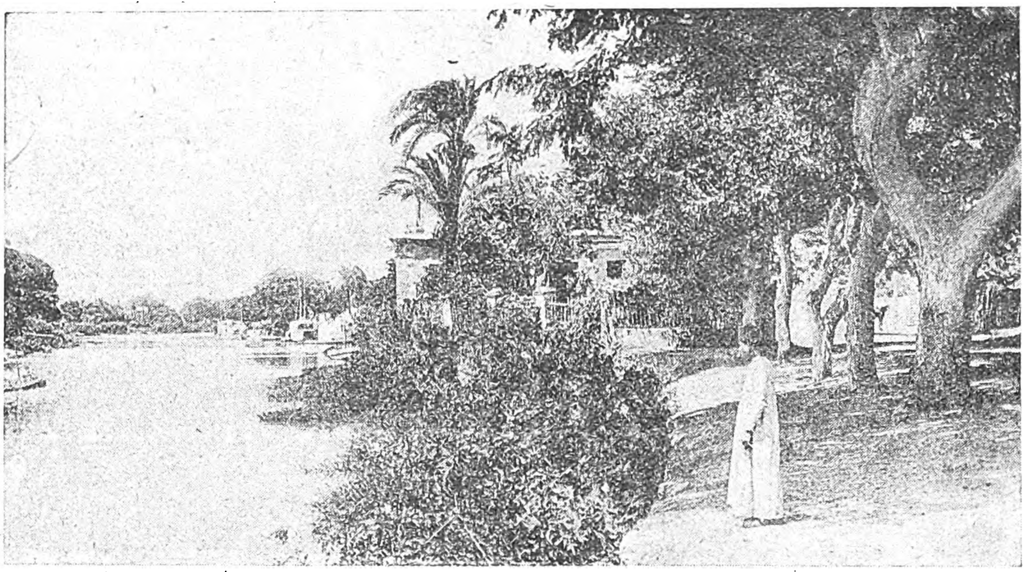

41.—*Ἡ Μαχμουδία διῶρυξ.*

Παρὰ τὴν τάσιν τῆς αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως νὰ συγκεντρώσῃ εἰς τὸ Κάϊρον ὅλας τὰς κρατικὰς ὑπηρεσίας, ἐν τούτοις ἐξακολουθοῦν νὰ ἑδρεύουν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸ Μικτὸν Ἐφετεῖον, ἡ Διοίκησις τῶν Τελωνείων, τῶν Λιμένων καὶ Φάρων, τὸ Συμβούλιον τῶν Καθάρσεων. Τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν καὶ πάσας τὰς ὑπηρεσίας, αἵτινες ἐκφεύγουν ἀπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Δημαρχίας, διεξάγει ὁ Διοικητὴς βοηθούμενος ὑπὸ ἑνὸς ὑποδιοικητοῦ καὶ τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἀστυνομίας. Τὸ διοικητήριον λέγεται *Μοχάβζα*.

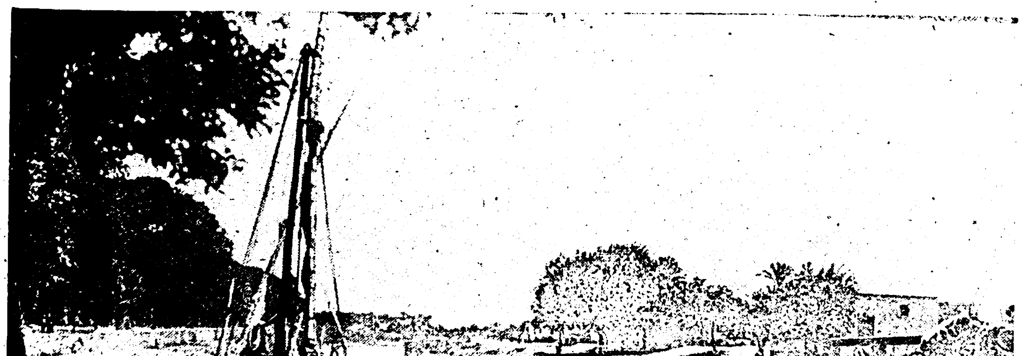

42.—*Ἄλλη ἄποψις τῆς Μαχμουδίας διώρυγος.*

[Φωτογρ. ἐκδ. βιβλιοπ. Ἐπ. Γρίβα].

Κλῖμα.—Πάντες οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἐξαίρουν τὸ ὡραῖον καὶ ὑγιεινὸν κλῖμα τῆς Ἀλεξανξανδρείας, ὁ δὲ Στράβων ζητεῖ νὰ ἑρμηνεύσῃ τοῦτο. Καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Μακρίζη ἡ αὐτὴ ἀγαθὴ φήμη ὑπῆρχεν. «Ὅλοι οἱ γεωγράφοι, λέγει, γνωρίζουν ὅτι οἱ πλέον μακρόβιοι ἄνθρωποι εὑρίσκονται εἰς τὸ Μχραμποὺτ—τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τὴν Οὐάδι Φαργκάνα». Μόλα ταῦτα εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἡ ὑγεία τοῦ λαοῦ ὑπέφερεν ἀπὸ τὴν κακὴν ποιότητα τοῦ ὕδατος, ὅταν ἠντλεῖτο ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν διώρυγα καὶ δὲν ἀφίνετο νὰ κατακαθίσῃ εἰς τὰς στέρνας. Ἐπὶ Καίσαρος (Ἀλεξ. Πολ.) ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν «adeo est limosa atque turbida ut multos variosque morbos efficiat». Ὁ Γαληνὸς χαρακτηρίζει τὴν ἐλεφαντίασιν ὡς νόσημα ἀλεξανδρινόν. Ὁ Αὔγουστος ἐφρόντισε πολὺ νὰ πυκνωθῇ καὶ ἐκταθῇ τὸ δίκτυον τῆς ὑδρονομῆς. Ἡ θερμοκρασία σήμερον τῆς πόλεως εἶναι γλυκυτάτη, διότι ἡ μέση τιμὴ τοῦ ἐλαχίστου εἶναι 16°, ἡ δὲ τοῦ μεγίστου 24°. Βρέχει τοὺς τρεῖς μῆνας Δεκέμβριον, Ἰανουάριον, Φεβρουάριον (4—7 ἑ. μ.) κατὰ μῆνα, τὴν δὲ ὑγρασίαν μετριάζουν οἱ ἄνεμοι, οἵτινες ἀπὸ τῆς 3 μ. μ. πνέουν τακτικῶς. Τὸ ὕδωρ χάρις εἰς τὴν τελειότητα τῶν ἐγκαταστάσεων τῆς Ἑταιρείας εἶναι ἄριστον. Ἔγιναν ἔργα ἐξυγιαντικὰ ἐξαίρετα, ἡ δὲ ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία διεξάγεται ἐπιμελῶς. Τὸ *Χαμσίν*, πνέον κατὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν, εἶναι ἄνεμος ξηρός, διαρκῶν τὸ πολὺ τρεῖς ἡμέρας. Ἄλλοτε ἐμάστιζον τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν αἱ ἐπιδημίαι, αἱ ὁποῖαι ἐξέλιπον τώρα. Καὶ ὁ ἰθαγενὴς πληθυσμὸς φοιτᾷ τώρα εἰς τοὺς ἰατροὺς καὶ τὰ νοσοκομεῖα, τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ ἔνδειξιν σπουδαίας προόδου. Ἡ θνησιμότης βαίνει διαρκῶς ἐλαττουμένη.

Ἐξωραϊστικὰ ἔργα.— Ὅπως καὶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὑπάρχουν καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πολλαὶ καὶ μεγάλαι οἰκοδομαὶ πολυόροφοι, αἱ *ὀκέλλαι*, ἤτοι προσοδοφόροι, σπανίως ὅμως βλέπει κανεὶς ἀρχιτεκτονικὸν σχέδιον εὔμορφον καὶ δὴ εἰς δημόσια ἱδρύματα. Ὅπως δήποτε νεώτεραί τινες ἐπαύλεις εἰς Ράμλε καὶ Ἰβραημίαν δεικνύουσιν ὅτι καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης γίνεταί τις πρόοδος. Ἡ γαλλικὴ Λαϊκὴ Σχολή, τὸ Κανισκέρειον εἶναι ὡραῖαι οἰκοδομαί. Αἱ προκυμαῖαι τοῦ Μεγ. Λιμένος εἶναι τεράστιον ἔργον μεγάλως ἐξωραΐσαν τὴν πόλιν, ὀνομάζεται δὲ «περίπατος τοῦ Ἀββᾶς Β'.» Πλὴν αὐτῶν σχεδιάζεται τώρα μακρὰ καὶ πλατεῖα προκυμαία, διήκουσα ἀπὸ τῆς Ἄκρας Λοχιάδος μέχρι τοῦ Ράμλε, μήκους 8 χλμ. Ἐπίσης δημοτικοί τινες κῆποι, ὅπως οἱ κατὰ μῆκος τῆς λεωφόρου *Χουσεῒν Κάμελ* (πρ. Γερμανῶν) ἐξωράϊσαν πολὺ τὴν πόλιν. Ὁ πρῶτος τούτων λεγόμενος *«τοῦ Κρόμερ»* εἶναι προωρισμένος μόνον διὰ γυναῖκας καὶ παιδία. Εἰς ἕτερον κῆπον εὑρίσκεται τὸ ἄγαλμα τοῦ Νουμπὰρ πασᾶ, Ἀρμενίου πρωθυπουργοῦ τοῦ Ἰσμαὴλ πασᾶ, ὅστις εἰσήγαγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸν θεσμὸν τῶν Μικτῶν Δικαστηρίων, θεσμὸν ὅστις ἀπέβη εὐεργετικώτατος διὰ τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν πρόοδον τῆς χώρας. Ἐπὶ τοῦ βάθρου ἡ ἐπιγραφή: La Justice est la base de tout Gouvernement, καὶ κατωτέρω Nubar pacha 1825—1899. Πλησίον τοῦ ἀγάλματος διετήρησεν ἡ ἀρχαιολογικὴ ὑπηρεσία μίαν τῶν θαυμασιωτέρων πτολεμαϊκῶν στερνῶν, ἥτις εἶναι τριόροφος. Ὀλίγον παρέκει ὑψοῦται ἡ *στήλη τοῦ Ὁμδουρμαν*. Ἐκ μονολίθου γρανίτου εὑρεθέντος ἐκεῖ που πλησίον, ἐστήθη εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀνακτήσεως τοῦ Σουδάν. Ἐπὶ τοῦ βάθρου ἐπιγραφὴ ἀραβικὴ καὶ ἑτέρωθεν ἀγγλικὴ λέγει:

Ptolemaic Column
erected in
Memory of the
Retaking of
Khartoum on
September 2, 1898

Ἡ στήλη αὕτη ἔχει ὕψος 13 μ. καὶ φέρει κιονόκρανον κορινθιακὸν-ἀλεξανδρινόν. Ἐνώπιον

Digitized by Google

τοῦ βάθρου εἶναι δύο ἀγάλματα τῆς λεοντοκεφάλου πολεμικῆς θεᾶς Σεκμέτ. Βλέπων τις ἐκεῖθεν πρὸς τὸν Μ. Λιμένα ἔχει ἐνώπιόν του τὸν λόφον, ἐφ' οὗ τὸ κυβερνητικὸν Νοσοκομεῖον, καὶ ἄλλοτε τὸ πτολεμαϊκὸν θέατρον. Ἐπ' αὐτοῦ ὑψοῦται στήλη μαρμαρίνη λευκή, στηθεῖσα εἰς ἀνάμνησιν

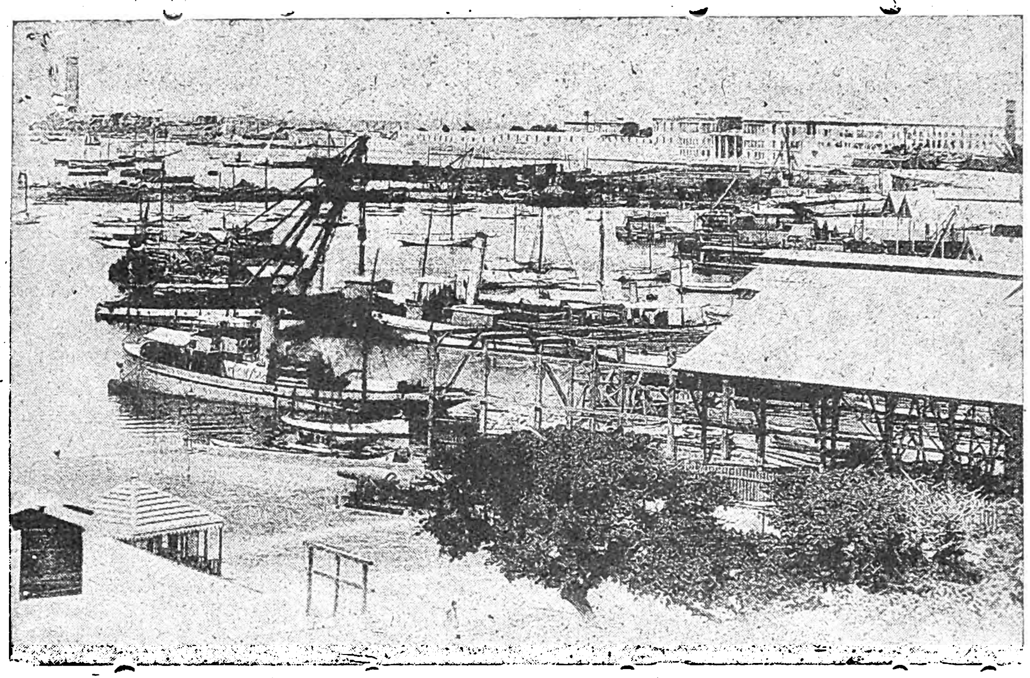

43.—Αἱ ἀποθῆκαι τοῦ Εὐνόστου. (Εἰς τὸ βάθος τὸ ἀνάκτορον Ρὰς ἐλ Τιν καὶ ὁ φάρος τοῦ Ρὰς ἐλ Τίν).

τῆς πεντηκονταετηρίδος τῆς βασιλείας τῆς Βικτωρίας τῆς Ἀγγλίας.

Ἀλλ' οἱ ὡραιότατοι κῆποι τῆς πόλεως εἶναι δύο, ὁ τῆς *Νούζχας* καὶ ὁ τοῦ *Ἀντωνιάδου*, κείμενοι εἰς τὸ Α ἄκρον τῆς πόλεως, ἐν συνεχείᾳ ἀλλήλων μεταξὺ τῆς Βίρκετ ἐλ Χάδρα πρὸς Β. τῆς Μαχμουδίας καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Καΐρου. Ὁ πρῶτος ἔχει ἔκτασιν 130 φεδδανίων καὶ κλείεται μὲ κιγκλίδωμα σιδηροῦν. Ἡ κυρία εἴσοδος ἐπὶ τῆς Μαχμουδίας ἐπιτρέπει τὴν διέλευσιν τῶν ἁμαξῶν. Εἰς τὸ μέσον ὑπάρχει ὡραῖον καφενεῖον, δὶς δὲ τῆς ἑβδομάδος παιανίζει ἡ μουσική. Παρὰ τὸ καφενεῖον ὑπάρχει μικρὸς ζωολογικὸς κῆπος (πίθηκοι, δορκάδες, ψιττακοί, κλπ.), εἰς ὃν ἐσχάτως προσετέθη καὶ ζεῦγος λεόντων. Ἡ ποικιλία τῶν δένδρων καὶ τῶν ἀνθέων εἶναι καταπληκτική. Τὰ δασύλλια πυκνόφυλλα καὶ ἐν γένει ἡ διατήρησις πολὺ ἐπιμελής. Τὸ θερμοκήπιον ἐπίσης πλούσιον, περιέχει μεταξὺ ἄλλων τὸ σπάνιον εἶδος τοῦ *νηπενθοῦς*, κρίνου συλλαμβάνοντος τὰς μυίας καὶ τὰ ἔντομα. Εἰς τὸν κῆπον αὐτὸν ὑπάρχει καὶ γήπεδον ἀντισφαιρίσεως (λόουν τέννις). Ὁ κῆπος Ἀντωνιάδου ἔχει ἔκτασιν 114 φεδ. Εἶναι δῶρον τοῦ ὁμογενοῦς τούτου πρὸς τὴν πόλιν, ἀπασχολεῖ δὲ διὰ τὴν συντήρησίν του 40 κηπουρούς. Εἰς μίαν γωνίαν του ἀνεκαλύφθησαν ἀρχαῖαι κατακόμβαι.

Ὡραῖοι καὶ συνήθεις ἐπίσης περίπατοι τῶν Ἀλεξανδρινῶν εἶναι ἡ ὁδὸς *Ραμλίου* καὶ αἱ ὄχθαι τῆς *Μαχμουδίας*.

Κέντρα διασκεδάσεων.—Θέατρα καὶ κινηματογράφοι λειτουργοῦσι χειμῶνος καὶ θέρους ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀλλ' οὐδὲν τῶν καταστημάτων τούτων παρουσιάζει ἀρχιτεκτονικὴν ἀξιόλογον. Εἶναι πρόχειρα παραπήγματα ἢ μετεσκευασμέναι οἰκοδομαί. Λειτουργεῖ ἐπίσης Πελότα Μπάσκ εἰδικῶς κτισθεῖσα πρὸς τοῦτο, παρὰ δὲ τὸν σταθμὸν Ραμλίου καφενεῖά τινα ἀξιόλογα. Τρία καταστήματα ἑλληνικὰ τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ἄξια ἰδίας μνείας, διότι εἶναι τὰ πολυτελέστερα εἰς τὴν Ἀνατολήν, τὰ δύο ζαχαροπλαστεῖα Ἀθηναίου καὶ τὸ Τριανόν.

Λειτουργεῖ ἐπίσης στάδιον ἱπποδρομιῶν τὸ θέρος εἰς τὸ Σπόρτιγκ Κλὲμπ τῆς γραμμῆς Ραμλίου, καὶ διάφοροι Σύλλογοι ἑλληνικοὶ καὶ ξένοι δίδουν συναυλίας ἀξιολόγους, ἄλλα δὲ ἀθλητικὰ σωματεῖα ἀγῶνας, οἵτινες συγκεντρώνουν πολὺν κόσμον. Οἱ ναυτικοὶ σύλλογοι, κολυμβητικῆς καὶ λεμβοδρομίας, εἶναι ἄριστα ὠργανωμένοι. Ἐπίσης τὰ χοροδιδασκαλεῖα ἐπληθύνθησαν, διότι εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν διασκεδάσεων οἱ σημερινοὶ Ἀλεξανδρεῖς κατ' οὐδὲν ὑπολείπονται τῶν ἀρχαίων τῆς πόλεως κατοίκων.

Πνευματικὴ κίνησις.—Ἂν καὶ ἡ πόλις εἶναι κέντρον ἐμπορίου καὶ κυβείας, ἐν τούτοις ἡ πνευματικὴ ζωὴ εἶναι πολὺ ἀκμαία. Δημόσιαι βιβλιοθῆκαι ὑπάρχουν: ἡ τῆς δημαρχίας, ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Μουσείου, σπουδαία ἰδίως διὰ συγγράμματα τῆς πτολεμαϊκῆς ἀρχαιολογίας· ἡ βιβλιοθήκη τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος, ἔχουσα καὶ τὴν δυσεύρετον Πατρολογίαν τοῦ Migne· ἡ λαϊκὴ βιβλιοθήκη μὲ 30 χιλ. τόμων· ἡ τοῦ Συλλόγου τῶν Ἑλλήνων Ἐπιστημόνων, ὁ «Πτολεμαῖος Α'» καὶ ἄλλαι τινὲς ὀλιγωτέρας σπουδαιότητος.

Ὅταν ἀπεφασίσθη ἡ ἵδρυσις τῆς Δημαρχίας Ἀλεξανδρείας εἰς τὰ 1890 συναπεφασίσθη καὶ ἡ ἐγκατάστασις βιβλιοθήκης ἀραβικῆς καὶ εὐρωπαϊκῆς ἐκ συγγραμμάτων κατὰ προτίμησιν ἀναφερομένων πρῶτον μὲν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, γενικώτερον δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἀλλ' ὅταν ἱδρύθη τὸ Μουσεῖον ὅπου συνεκεντρώθησαν αὐτομάτως τὰ ἀρχαιολογικὰ συγγράμματα, ἡ Δημαρχιακὴ βιβλιοθήκη προσέλαβε χαρακτῆρα ἐγκυκλοπαιδικόν· διατηρεῖ ἐν τούτοις σπουδαῖον τμῆμα ἀραβικόν, τοῦ ὁποίου τὰ συγγράμματα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν πνευματικὴν δρᾶσιν τῶν ἰσλαμικῶν λαῶν, ὡς συμπλήρωμα δὲ τούτου καὶ συλλογὴν ἰσλαμικῶν νομισμάτων. Μέγα μέρος τῶν εὐρωπαϊκῶν βιβλίων εἶναι δωρεὰ τοῦ Β. Ἀποστολίδου. Κατ' ἀρχὰς ἡ βιβλιοθήκη εἶχεν ἐγκατασταθῆ μετὰ τοῦ μουσείου εἰς ἀκίνητον μικρὸν (ἀρ. 68 τῆς ὁδοῦ Φουάτ), τῷ 1894 μετεκομίσθη εἰς τὸ μέγαρον τῆς Δημαρχίας, τῷ δὲ 1923 εἰς ἰδιόκτητον ἀκίνητον ἐν τῇ ὁδῷ Ἀμποῦ Δαρδάρ. Σήμερον ἔχει περὶ τὰς 40.000 τόμων, ὧν 15 χιλ. ἀραβικοί, διαθέτει δὲ 1000 λίρας πρὸς ἀγορὰν καὶ δέσιμον βιβλίων ἐτησίως. Κατὰ τὸ 1926 ἐφοίτησαν ἀναγνῶσται 14281, ὧν 7305 διὰ ἀραβικὰ βιβλία, χρησιμοποιήσαντες 21.924 τόμους, ὧν 10.572 ἀραβικούς.

Τὸ Μουσεῖον ὀφείλεται εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς ὁποίας τὴν πρωτοβουλίαν ἔσχον Ἕλληνες, ὧν κύριοι παράγοντες ὁ Γούσιος καὶ ὁ Γλυμμενόπουλος. Ἡ πρώτη συλλογὴ ἔγινεν ἐκ δωρεῶν Ἑλλήνων, ὧν τὰ ὀνόματα φέρουσι διάφοροι αἴθουσαι αὐτοῦ. Ἐπίσης τὸ Αἰγυπτιακὸν Μουσεῖον Καΐρου ἐξεχώρησεν εἰς αὐτὸ τὰς ἑλληνορρωμαϊκάς του ἀρχαιότητας πλὴν ὀλίγων. Ἐκ δωρεῶν ἐπίσης κατηρτίσθη καὶ ἡ νομισματικὴ συλλογή του. Κατ' ἀρχὰς ἐγκατέστη εἰς μίαν πτέρυγα τοῦ δημαρχιακοῦ μεγάρου, ἔπειτα ὅμως ἐκτίσθη ἰδιαίτερον οἰκοδόμημα ἀποκτῆσαν καὶ ἰδίαν βιβλιοθήκην. Συντηρεῖται ὑπὸ τῆς Δημαρχίας, διευθύνεται δὲ ὑπὸ τοῦ E. Breccia ὅστις διεξάγει καὶ τὰς ἀνασκαφάς.

Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι πολὺ προωδευμένη. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐκπαιδευτικῆς ὀργανώσεως τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἑλλήνων θὰ γίνῃ ἀμέσως κατωτέρω εἰδικῶς λόγος. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἰθαγενῆ σχολεῖα πολυάριθμα, καθ' ἑκάστην βελτιούμενα, ἰδίως δὲ ἀπὸ τοῦ 1916, ὅτε ἀνῆλθε τὸν θρόνον ὁ Χουσεῒν Κάμελ. Μεγάλαι ἰθαγενεῖς σχολαὶ εἶναι ἡ Ἐπαγγελματική, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ καὶ κειμένη εἰς τὸ Σάιμπυ ὄπισθεν τῶν ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων, ἔπειτα δὲ ἡ Ἱερατική, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μουεσεσὲ Οὐλαμᾶ ἐλ Ἰσκεντερίγιε» (ἵδρυμα ἱεροδιδασκάλων τῆς Ἀλεξανδρείας). Ἡ τελευταία αὕτη ἱδρύθη ἐπὶ κεδίβου Ἀμπᾶς Χιλμῆ Β' εἰς τὰ 1903 κατὰ μίμησιν τοῦ ἐν Καΐρῳ ἐλ-Ἄζχαρ, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται τὸ ἀνώτατον θρησκευτικὸν διδασκαλεῖον τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Ἐκπεσόντος τοῦ ἱδρυτοῦ, ὅστις ἦτο φανατικός, οἱ νέοι ἡγεμόνες Χουσεῒν Κάμελ καὶ Φουάτ, ἄνδρες πνεύματος ἐλευθερίου, εἰσήγαγον τῷ 1924 καὶ μαθήματα τῶν νεωτέρων ἐπιστημῶν. Ἡ σχολὴ ἤνοιξε μὲ 341 μαθητὰς ὅτε προσελήφθησαν εἰς τὸ διδάσκον προσωπικὸν καὶ 4 ἱεροδιδάσκαλοι τοῦ ἐλ-Ἄζχαρ. Σήμερον ἔχει 1493 μαθητάς, ὧν 303 τῆς ἀνωτάτης τάξεως καὶ 81 διδασκάλους ὧν 4 ἐπόπται. Ἀπὸ τοῦ 1905 ἀπέκτησε καὶ βιβλιοθήκην ἥτις ἔχει σήμερον 7650 τόμους ἀραβικούς. Ὁ ἐτήσιος προϋπολογισμὸς τῆς Σχολῆς ἀνέρχεται εἰς 20 χιλ. λιρῶν ὧν 40% εἶναι κυβερνητικὸν ἐπίδομα.

Σχολὰς διατηροῦσι πᾶσαι αἱ ξέναι παροικίαι.

Ἐπίσης ἥ τε κυβέρνησις καὶ αἱ ξέναι παροικίαι διατηροῦσι Νοσοκομεῖα καὶ ποικίλης φύσεως φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶναι τὸ ἑλληνικὸν καὶ τὸ ἰθαγενὲς Νοσοκομεῖον, μετ' αὐτὰ δὲ διακρίνονται τὸ εὐρωπαϊκόν, τὸ ἰουδαϊκόν, τὸ τῶν μολυσματικῶν νοσημάτων, τὸ ἰταλικὸν καὶ τὸ τῶν διακονισσῶν. Ὡσαύτως ἑκάστη θρησκευτικὴ ὁμὰς διατηρεῖ μίαν τοὐλάχιστον ἐκκλησίαν καὶ συνήθως μετὰ σχολῆς.

Σπουδαῖον ἵδρυμα εἶναι τὸ ἐν Σάτμπυ Ἰχθυολογικὸν Ἰνστιτοῦτον, ὀφειλόμενον εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ βασιλέως Φουάτ. Ἡ Αἴγυπτος ἔχει δύο θαλάσσας, τὴν Μεσόγειον καὶ τὴν Ἐρυθράν, τὸν ἰχθυοτρόφον Νεῖλον καὶ πολλὰς μεγάλας λίμνας. Ἀπὸ ἰχθυολογικῆς ἀπόψεως λοιπὸν εἶναι ἐξαιρέτως ἐνδιαφέρουσα χώρα.

Ἐξαίρετον ἐπίσης ἵδρυμα τοῦ αὐτοῦ βασιλέως εἶναι τὸ «Ἐργαστήριον τῶν γυναικῶν». Ὑπὸ τὸν μετριόφρονα αὐτὸν τίτλον εἶναι ἐνδεδυμένη ἰδέα πρωτότυπος καὶ πολὺ καλαισθητική. Ἡ Αἴγυπτος εἶναι πλουσία εἰς μνημεῖα δύο ἰδιαζόντων αὐτῇ πολιτισμῶν, τοῦ φαραωνικοῦ καὶ τοῦ ἀραβικοῦ. Ὅ,τι ἔκαμεν ἐπιτυχῶς εἷς Ἰταλός, ὁ Parvis εἰς τὰ ἔπιπλα, ἐζήτησε νὰ ἐπιτύχῃ εἰς ἄλλην ἐκδήλωσιν ὁ πρίγκιψ Φουάτ. Δηλ. νὰ δημιουργηθῇ τέχνη κεντημάτων, κοσμήσεως οἰκιῶν δι' ἐπίπλων καὶ σκευῶν ρυθμοῦ φαραωνικοῦ ἢ αἰγυπτιακοῦ. Ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε πλήρης. Ἑκατοντάδες ἰθαγενῶν, ἰδίως νεανίδων, μυοῦνται εἰς τὸ

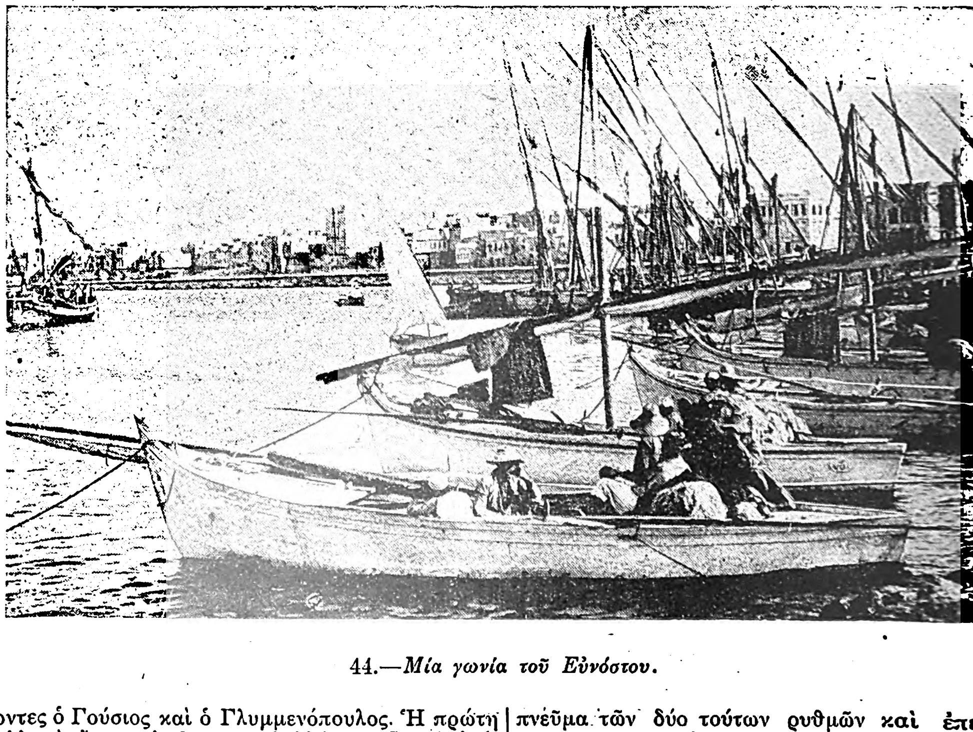

44.—*Μία γωνία τοῦ Εὐνόστου.*

πνεῦμα τῶν δύο τούτων ρυθμῶν καὶ ἐπεξεργάζονται χειροτεχνήματα παντὸς εἴδους, περιζήτητα ἀπὸ τοὺς περιηγητὰς διὰ τὴν χάριν καὶ τὴν πρωτοτυπίαν των. Τὴν προεδρείαν τοῦ ἱδρυτικοῦ Συμβουλίου εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὴν Ἑλληνίδα Καν Συναδινοῦ. Σήμερον πρόκειται νὰ κτίσῃ ὁ βασ

Digitized by Google

λεὺς Φουὰτ μέγα οἰκοδόμημα διὰ τὸ ἐργαστήριον τοῦτο.

Σύλλογοι ἐπιστημονικοὶ λειτουργοῦντες καλῶς εἶναι: ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐκδίδουσα δελτίον πολλοῦ λόγου ἄξιον· τὸ Λαϊκὸν Πανεπιστήμιον, εἰς τὸ ὁποῖον δίδονται διαλέξεις εἰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας· ἡ ἑταιρεία τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν ἱδρυθεῖσα τῷ 1908· ὁ ἑλληνικὸς Σύλλογος «Πτολεμαῖος Α'»· τὸ φιλολογικὸν τμῆμα τοῦ ἐξαιρέτου Συλλόγου «Αἰσχύλος—Ἀρίων»· ὁ Σύλλογος «Ἀπόλλων» καὶ αἱ ἑταιρεῖαι «Γράμματα» καὶ «Νέα Ζωὴ» ἐκδίδουσαι πολλοῦ λόγου ἄξια δελτία.

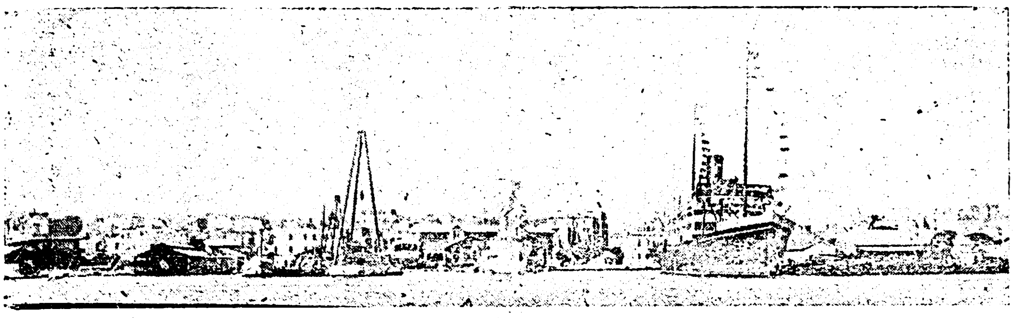

45.—Ἄποψις τοῦ λιμένος Εὐνόστου.

[Φωτογρ. ἐκδ. τοῦ βιβλιοπ. Ἐπ. Γρίβα.]

Ἐφημερίδες ἐκδίδονται ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πολὺ σοβαραί, ὧν ἀναφέρομεν τὰς κυριωτέρας· ὁ «Ταχυδρόμος» καὶ ἡ «Ὁμόνοια» ἐκδίδονται ἀπὸ 55 ἐτῶν ἀνελλιπῶς, ἔχουσαι ἰδιόκτητον μέγαρον, ἡ «Ἐφημερὶς» παλαιὸν ἐπίσης καὶ σοβαρὸν φύλλον, ἡ «Réforme», ἡ «Bourse Égyptienne» καὶ πλήθη κυριακῶν φύλλων ἢ περιοδικῶν, τῶν ὁποίων τὸ θνησιγενὲς ἀναπληροῦται ἐκ τῆς πυκνῆς των διαδοχῆς. Τὸ Πατριαρχεῖον ἐκδίδει μηνιαῖον θεολογικὸν περιοδικόν, τὸν «Ἐκκλησιαστικὸν Φάρον» καὶ ἑβδομαδιαῖον τὸν «Πάνταινον» εἰς ἰδιόκτητον τυπογραφεῖον.

Βιβλιοπωλεῖα ὑπάρχουσιν ἀξιόλογα, ὅπως τοῦ Schüller, τοῦ Γρίβα, τοῦ Χρυσάνθου, τοῦ Νταφώτη καὶ τρία ἄλλα ἅτινα εἶναι καὶ ἐκδοτικά, τὰ «Γράμματα», «ὁ Φοῖνιξ» καὶ τοῦ Κασιγόνη. Ἕως τώρα ἡ ἐκδοτικὴ παραγωγὴ τούτων εἶναι καὶ πλουσία καὶ ἐκλεκτὴ πολύ.

Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν ἱδρυμάτων ἄξια ἰδίας μνείας εἶναι τὸ Μουσεῖον, ἡ Πινακοθήκη, δῶρον τοῦ Friedheim, καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Νοσοκομεῖον, οὗτινος οἱ ἰατροὶ ἔφερον εἰς φῶς σημαντικὰς ἐργασίας.

Φωτισμός.—Εἰς τὰ 1865 ἡ αἰγυπτιακὴ Κυβέρνησις παρεχώρησεν εἰς τὸν κ. Charles Lebon καὶ Σία τὸ δικαίωμα τοῦ φωτισμοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ περιχώρων δι' ἀεριόφωτος. Διὰ νέων συμβολαίων τοῦ 1893 καὶ 1909 καθωρίσθη ἡ ἔκτασις τῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ ἐνεκρίθη ἡ παρὰ τῆς Ἑταιρίας χορήγησις ἠλεκτρικοῦ φωτός. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φανῶν ἀεριόφωτος τῆς περιοχῆς Ἀλεξανδρείας εἶναι: 6246 μονόραμφα καὶ 31 τρίραμφα. Τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς δὲν χρησιμοποιεῖται πολὺ διὰ δημοσίας ἀνάγκας, εἶναι ὅμως πολὺ διαδεδομένον εἰς τὴν ἰδιωτικὴν χρῆσιν. Μόλα ταῦτα παρὰ τῷ λαῷ ἡ εὐθηνία τοῦ πετρελαίου διατηρεῖ εἰς γενικὴν σχεδὸν χρῆσιν τὸν διὰ τούτου φωτισμόν. Εἰσήχθησαν δὲ καὶ διαφόρων τύπων λαμπτῆρες δι' ἐξαερωμένου πετρελαίου.

Ὑδρονομή.— Ἡ Ἑταιρία τῶν ὑδάτων ἐσχηματίσθη εἰς τὰ 1879 καὶ ἐπέτυχε τὴν ἐκχώρησιν τῶν ὑδρονομικῶν ἔργων παρὰ τῆς αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως. Εἰς τὰ 1880 διὰ προσθέτου συμβολαίου ἀνέλαβε τὴν ὑδρονομὴν τῆς γραμμῆς Ραμλίου.

Τὸ ὕδωρ λαμβάνεται ἀπὸ τὴν διώρυγα Μαχμουδίαν ἐκ τῆς ὁποίας ὑψώνεται ἕως 2 μ. εἰς τὴν διώρυγα Φάρχα ρέουσαν εἰς ἀπόστασιν 3/4 μιλλίου ἐντὸς τοῦ κυρίου σταθμοῦ ἀντλήσεως τῆς Πὸρτ Ροζέτ. Τὸ ὕδωρ ὑψώνεται κατόπιν περὶ τὰ 17 μ. ἐντὸς δεξαμενῆς, ὅπου ἀναμιγνύεται πρὸς διάλυσιν θειικοῦ ἀλουμινίου, κατόπιν δὲ διέρχεται διὰ διυλιστηρίου συστήματος Sewell διὰ μόνου τοῦ βάρους του. Ἐκεῖθεν χύνεται ἐντὸς καλυμμένων δεξαμενῶν, ὁπόθεν ἀντλεῖται διὰ δύο συστημάτων ἀντλιῶν, ὁλικῆς ἡμερησίας ἀποδόσεως 75 χιλ. καὶ 28 χιλ. κυβ. μ. Αἱ ἀντλίαι διοχετεύουν ἀπ' εὐθείας τὸ ὕδωρ εἰς τοὺς ὑδρονομικοὺς σωλῆνας τῆς πόλεως, ταυτοχρόνως δὲ καὶ ἐντὸς τῆς ἐκ χάλυβος δεξαμενῆς τοῦ Κὼμ ἐλ Δίκκα χωρητικότητος 14 χιλ. κυβ. μ. Τὸ δίκτυον τῶν σωλήνων φθάνει πέραν τοῦ Σὰν Στέφανο πρὸς Ἀν. καὶ πέραν τῆς Δικεΐλας πρὸς Δ, ὥστε ἐγκλείει ὁλόκληρον τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὸ Μὲξ καὶ τὸ Ράμλεχ. Ὁ μέσος ὅρος τῆς ἡμερησίας καταναλώσεως διυλισμένου ὕδατος τὸν μὲν χειμῶνα ἀνέρχεται εἰς 43 χιλ. κυβ. μ., κατὰ δὲ τὸ θέρος εἰς 59,500 κυβ. μ. Ἡ κατανάλωσις τοῦ μὲν διυλισμένου ὕδατος ἀνέρχεται ἡμερησίως εἰς 9.800 κυβ. μ. κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ εἰς 20.200 κυβ. μ. τὸ θέρος.

Φορολογία ἀκινήτων.— Τὰ ὅρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων αἱ οἰκίαι ἐν Αἰγύπτῳ ὑπόκεινται εἰς φορολογίαν, καθορίζονται διὰ διαταγμάτων. Τὸ ποσὸν τοῦ φόρου ἀνέρχεται εἰς $8\frac{1}{3}\%$ ἢ $\frac{1}{12}$ τοῦ ἐτησίου εἰσοδήματος, ἐξαιρέσει τοῦ Καΐρου, ὅπου ὁ φόρος εἶναι 10 % συμφώνως τῷ διατάγματι τῆς 5 Φεβρουαρίου 1909. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰσπράττεται ἐπὶ πλέον καὶ δημοτικὸς φόρος 1 %, πληρωνόμενος ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου ἐπὶ τοῦ ἐτησίου εἰσοδήματος καὶ 2 % ὑπὸ τοῦ ἐνοικιαστοῦ. Ἡ ἐκτίμησις τῶν οἰκιῶν γίνεται καθ' ἑπταετίαν ὑπὸ ἐκτιμητικῶν ἐπιτροπῶν δι' ἑκάστην συνοικίαν τῆς πόλεως. Δηλώσεις προσθηκῶν ἢ νέων κτιρίων δέον νὰ γίνωνται πρὸ τῆς 15 Νοεμβρίου, ἄλλως ὁ ἰδιοκτήτης ὑπόκειται εἰς πρόστιμον ἴσον πρὸς τὸν φόρον ἑνὸς ἔτους. Ὁ φόρος καταβάλλεται κατὰ τριμηνίαν προκαταβολικῶς.

Ταχυδρομεῖα.—Ἡ Γενικὴ διεύθυνσις τῶν Αἰγυπτιακῶν Ταχυδρομείων ἑδρεύει εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Παρὰ τὴν τελειότητα τῆς ὀργανώσεώς των ἐξακολουθεῖ νὰ λειτουργεῖ ἀκόμη τὸ Γαλλικὸν Ταχυδρομεῖον. Ἄλλοτε ὅλα τὰ ἐνδιαφερόμενα ἐν Αἰγύπτῳ κράτη διετήρουν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καί τινα εἰς τὸ Πὸρτ Σαΐτ ἰδιαίτερα ταχυδρομεῖα. Τὸ Ἀγγλικὸν κατηργήθη ἀπὸ τοῦ 1898. Τὰ Αὐστριακόν, Ἑλληνικόν, Ἰταλικὸν καὶ Ρωσικὸν ἱδρυθέντα τῷ 1838, 1859, 1866 καὶ 1867 κατηργήθησαν τῷ 1889, 1882, 1884, 1875 (βλ. λ. **Αἴγυπτος**, τόμ. II σελ. 530—531).

Τὸ Συμβούλιον τῶν Καθάρσεων.—Τὸ εἰς τοὺς ἁγίους τόπους τοῦ Ἰσλὰμ ἐτήσιον προσκύνημα συχνὰ μετεκόμιζεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν χολέραν καὶ τὴν πανώλην, αἵτινες εἶναι ἐνδημικαὶ εἰς τὰς νοτίας χώρας τῆς Ἀσίας. Ὠργανώθη λοιπὸν διεθνὴς ἐπιτροπὴ μόνιμος πρὸς ἐπίβλεψιν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν προφυλακτικῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἔγκεινται εἰς τὴν διὰ τοῦ λοιμοκαθαρτηρίου Τὼρ (Ραϊθώ) ἐπὶ τῆς Δυτ. παραλίας τῆς Σιναϊτικῆς χερσονήσου αὐστηρὰν ἀπολύμανσιν τῶν ἐπιστρεφόντων ἐκ τῆς Μέκκας προσκυνητῶν. Ἔκτοτε ἔπαυσαν αἱ ἐπιδημίαι αὐταί, αἱ ὁποῖαι ἐκάλυψαν πολλάκις μὲ πέπλον πένθους τὴν Εὐρώπην ὁλόκληρον.

Τὸ ὑγειονομικὸν τοῦτο Συμβούλιον ἑδρεῦον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἱδρύθη καὶ ὠργανώθη διὰ τῶν διαταγμάτων τῆς 3 Ἰανουαρίου 1881 καὶ 19 Ἰουνίου 1853. Τέσσαρα μέλη αὐτοῦ εἶναι Αἰγύπτιοι, διοριζόμενοι ὑπὸ τῆς αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως, ὁ πρόεδρος, ὁ γεν. ἐπιθεωρητὴς τῶν καθάρσεων, ὁ ὑγειονομικὸς ἐπιθεωρητὴς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς κτηνιατρικῆς ὑπηρεσίας, ἀνὰ εἷς δὲ ἀντιπρόσωπος τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ὅστις εἶναι ἰατρὸς ἢ μέλος τῆς προξενικῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ κράτους. Τὸ Συμβούλιον συνεδριάζει τακτικῶς τὴν α' Τρίτην ἑκάστου μηνός. Ἡ διοίκησις τῆς πόλεως ἐπιβλέπει τὴν κίνησιν τῶν ταξιδιωτῶν καὶ τῶν ἐμπορευμάτων. Γραφεῖα ὑπάρχουν εἰς ὅλους τοὺς λιμένας τῆς Αἰγύπτου. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν λειτουργεῖ εἰς τὸ Γκαμπάρι πλῆρες λοιμοκαθαρτήριον, πρὸς ἀπολύμανσιν ἀνθρώπων, ζῴων καὶ ἀντικειμένων. Ἐπίσης εἰς Μαφρούσσαν καὶ Τεφτίς, μικροβιολογικὸν ἐργαστήριον εἰς τὸ Σάτμπυ καὶ πάρκα πρὸς ἀπομόνωσιν τῶν κτηνῶν εἰς τὸ Μὲξ καὶ τὴν Μαφρούσσαν.

Πυροσβεστικὴ ὑπηρεσία. — Τελείως ὠργανωμένη ἔχει τὸν μὲν κεντρικὸν σταθμὸν ἐφωδιασμένον διὰ τῶν τελειοτάτων μηχανημάτων κατασβέσεως καὶ διασώσεως εἰς τὸ Κὼμ ἐλ Δίκ, ἔπειτα δὲ σταθμοὺς εἰς Μίνετ ἐλ Βάσσαλ, ἐλ Μανσίγια, Ράμλεχ, Σάτμπυ, Διώρυγα Μαχμουδίαν, τὸν λιμένα καὶ τὸ Ρὰς ἐλ Τίν. Ἡ Ἑταιρία ὑδάτων Ἀλεξανδρείας ἐγκατέστησεν ἰδικήν της ὑπηρεσίαν πυροσβεστικὴν εἰς τὸ Μίνετ ἐλ Βάσσαλ, ἐτοποθέτησε δὲ ὑδραγωγοὺς σωλῆνας ὑψηλῆς πιέσεως εἰς τὸ Μίνετ ἐλ Βάσσαλ, τὸ Γκαμπάρι καὶ τὸν Ναύσταθμον. Ἀλλὰ καὶ τὸ πλεῖστον τῶν ἀποθηκῶν βάμβακος εἶναι ἐφωδιασμένον δι' αὐτομάτων ψεκαστήρων (spinklers) καὶ μὲ ἐξωτερικοὺς καταβρεκτῆρας (drenchers) συνδεομένους ἀμέσως μετὰ τῶν ὑδραγωγῶν σωλήνων ὑψηλῆς πιέσεως.

Ἀνὰ τὴν πόλιν. — Ὁ ἐπισκεπτόμενος τὸ πρῶτον τὴν Ἀλεξάνδρειαν δυσκόλως συλλαμβάνει ἰδέαν τῆς σημερινῆς της τοπογραφίας, διότι οὔτε ἡ ρυμοτομία της, οὔτε τὸ σχῆμά της εἶναι κανονικά, εἶναι δὲ κατὰ μῆκος προσανατολισμένη ἀπὸ τῶν ΒΑ πρὸς τὰ ΝΑ., ἐνῷ μέγα της μέρος, ἡ ἰθαγενὴς συνοικία, κατέχουσα τὸν Ἑπταστάδιον λαιμόν, διευθύνεται ἀπὸ τῶν ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ. Ἐκεῖ ὅπου ἐκφεύγει ὁ λαιμὸς οὗτος ἀπὸ τῆς πόλεως κεῖται τὸ κέντρον ταύτης, ἡ πλατεῖα ἡ κατ' ἀρχὰς ὀνομασθεῖσα τῶν Προξένων, ἔπειτα δὲ τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ. Ἔχει μῆκος 450 μ. καὶ πλάτος 100, κυκλουμένη ὑπὸ ὡραίων καὶ μεγάλων κατὰ τὸ πλεῖστον οἰκοδομῶν. Κοσμημένη μὲ κηπάρια κατὰ μῆκος καὶ πολυφώτους φανούς, ἔχει κατὰ τὸ μέσον τὸ ἔφιππον ἄγαλμα τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς νέας Ἀλεξανδρείας Μωχαμμὲτ Ἀλῆ, χάλκινον, ὕψους 5 μ., ἔργον τοῦ Jacquemart. Τὸ βάθρον ἐξ ὡραίου μαρμάρου τῆς Καρράρας ἔχει ὕψος 11 μ. Εἰς τὴν πλατεῖαν αὐτὴν συνέβησαν αἱ ἀγριώτεραι σκηναὶ λεηλασίας, σφαγῆς καὶ ἐμπρησμοῦ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἀραμπῆ (1882). Εἰς τὴν Ἀν. πλευρὰν τῆς πλατείας κεῖται τὸ μέγαρον τοῦ Χρηματιστηρίου τῶν ἀξιῶν (ἐλ Μπόρσα). Εἰς αὐτὸ ἐγκατέστη τὸ ἀγγλικὸν στρατοδικεῖον, τὸ ὁποῖον ἐδίκαζε καὶ κατεδίκαζε τοὺς προσαγομένους ἐνόχους καὶ ἐτυφέκιζεν αὐτοὺς ἀμέσως εἰς τὰ ἐπὶ τῆς πλατείας δένδρα, ὅπου ὠρύχθη τάφρος δεχθεῖσα τὰ σώματά των. Ἑκατέρωθεν τοῦ χρηματιστηρίου, κτισθέντος ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Mancini, εἶναι αἱ ὁδοὶ Σερὶφ πασᾶ καὶ Τεουφίκ. Ἐπὶ τῆς κατὰ μῆκος Β πλευρᾶς τῆς πλατείας εἶναι πλὴν ἄλλων οἰκοδομῶν ἡ Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου

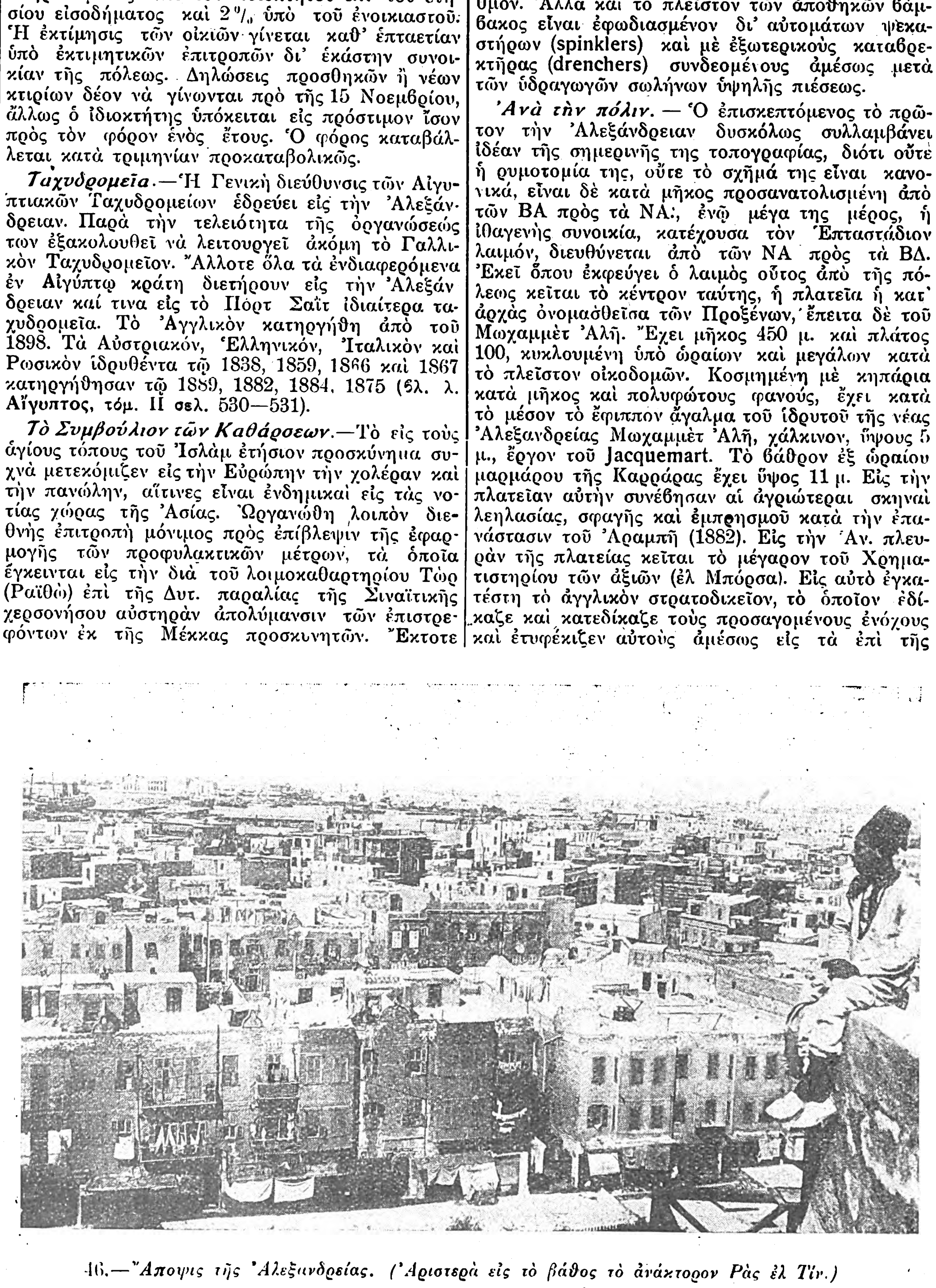

46.—Ἄποψις τῆς Ἀλεξανδρείας. (Ἀριστερὰ εἰς τὸ βάθος τὸ ἀνάκτορον Ρὰς ἐλ Τίν.)

[Φωτογρ. ἐκδ. τοῦ βιβλιοπ. Ἐπ. Γρίβα.]

Digitized by Google

Μάρκου καὶ ἡ ἐπισκοπή, χρησιμεύουσα ὡς σχολεῖον καὶ ἐντευκτήριον τῆς ἀγγλικανικῆς παροικίας. Ἐπὶ τῆς πλατείας ἔχει κιγκλιδόφρακτον κηπάριον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡ προτομὴ τοῦ στρατηγοῦ Earle, φονευθέντος τῷ 1885 εἰς Βίρβεκαν τοῦ Σουδὰν εἰς μάχην κατὰ τῶν δερβισῶν. Τὸ ἀκίνητον αὐτὸ οὐδὲν ἔπαθε κατὰ τὰς ταραχὰς τοῦ 1882. Παρ' αὐτὸ κεῖται ἡ ὁδὸς τοῦ Αἰγ. ταχυδρομείου, καὶ πολλὰ ξενοδοχεῖα λαϊκά. Περαιτέρω ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ἐκτείνεται πλατὺς 80 μ. καὶ διήκων μέχρι τῶν ὡραίων προκυμαιῶν τοῦ Μ. Λιμένος, ὁ λεγόμενος Γαλλικὸς κῆπος. Ἐπ' αὐτοῦ ὑψοῦται τὸ Ξενοδοχεῖον «Μαζεστὶκ» καὶ τὸ ναΐδιον μὲ τὴν ἐπισκοπὴν τῶν Σκώτων. Ἐκ τῶν περὶ τὴν πλατεῖαν οἰκοδομῶν ἀξιολογώτεραι εἶναι ἡ ὀκέλλα Μομφεράτου, τὸ μέγαρον τῶν Μικτῶν Δικαστηρίων, ἡ Ὀθωμανικὴ Τράπεζα, ἡ Γαλλαρία Μενάσσε, ἡ ὀκέλλα Πρίμη καὶ ἄλλα. Ἀπὸ τῆς πλατείας ταύτης, ὡς ἀπὸ ἀφετηρίας, θὰ περιέλθωμεν τὴν πόλιν.

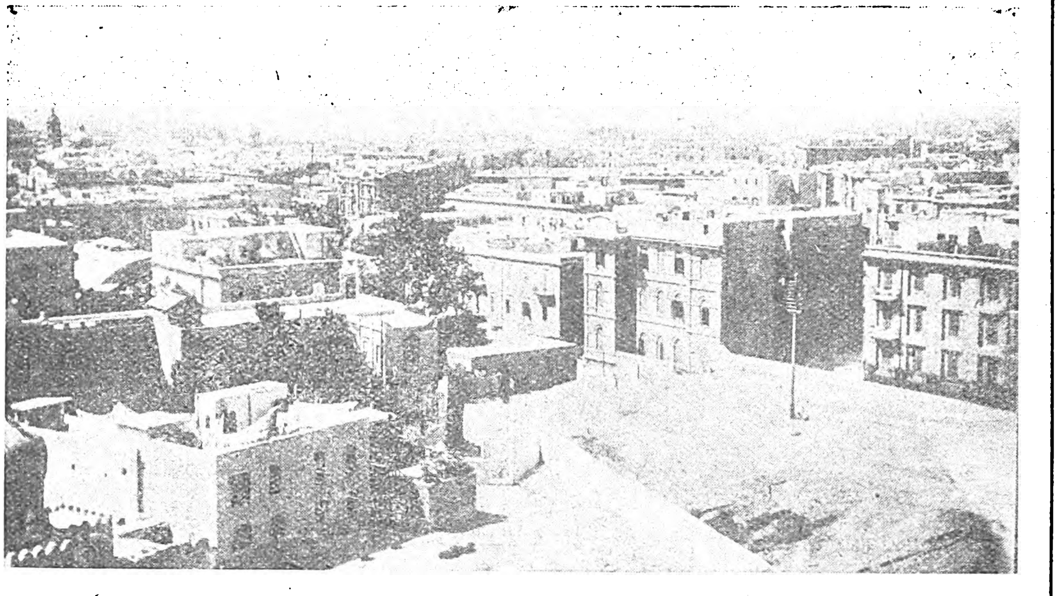

47.—Ἄποψις τῆς Ἀλεξανδρείας.

[Φωτογρ. ἐκδ. τοῦ βιβλιοπ. Ἐπ. Γρίβα.]

Δυτικῶς τῆς πλατείας ἐκτείνεται ἡ συνοικία Μιδὰν (ἀραβικὴ ἀγορὰ) καὶ ἡ ὁδὸς Φράγκ, φέρουσα εἰς τὸν λιμένα καὶ τὸν ὅρμον τοῦ Ἀμφοῦσσι, τὴν ἀρχαίαν ταύτην νεκρόπολιν, καὶ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ρὰς-ἐλ Τίν. Εἶναι ὅμως προτιμότερον νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς τὴν νέαν προκυμαίαν τοῦ Μεγ. λιμένος ἐξ Αν. πρὸς Δ. καὶ φθάσας εἰς Ἀμφοῦσσι νὰ προχωρήσῃ μέχρι τοῦ Sailing Club ὅθεν, ἡ θέα ἐπὶ τοῦ λιμένος εἶναι ἐξαισία. Ἀκολουθῶν τὴν ὁδὸν Φράγκ, ἀρχομένην ἀπὸ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς πλατείας συναντᾷ κατόπιν ἑκατοντάδος μέτρων τὸ τζαμίον τοῦ

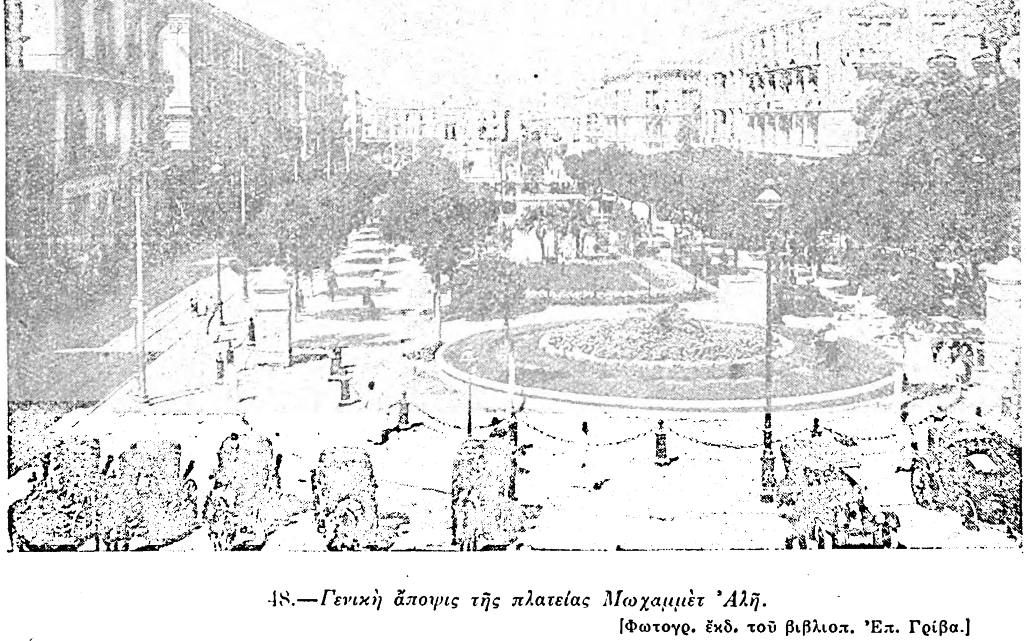

48.—Γενικὴ ἄποψις τῆς πλατείας Μωχαμμὲτ Ἀλῆ.

[Φωτογρ. ἐκδ. τοῦ βιβλιοπ. Ἐπ. Γρίβα.]

Ἰβραὴμ Τερβάνα, κτισθὲν τῷ 1685 μ. Χ. μὲ ὑλικὸν ἑλληνικῶν πτολεμαϊκῶν οἰκοδομῶν. Πολὺ παρημελημένον, παρουσιάζει ἐν τούτοις ἐνιαχοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικόν του κόσμησιν ἀραβικὴν ἀξιόλογον. Περαιτέρω ὅπου ἀρχίζει ἡ ὁδὸς Ρὰς ἐλ Τὶν εἶναι τὸ τζαμίον τοῦ Ἀβδὲλ Βακὶ ἐλ Σουρβάγκη, κτισθὲν τῷ 1757 μὲ μακρὰν ὑπόστηλον στοὰν εἰς τὴν πρόσοψιν. Ἀπωτέρω μεταξὺ τῆς ὁδοῦ Ρὸς ἐλ Τὶν καὶ τῶν προκυμαιῶν εἶναι τὸ τζαμίον τοῦ Σίδι Ἀμποὺ Ἀμπὸς ἐλ Μοῦρσι ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας. Τὸ τζαμίον αὐτὸ ἀπολαύει βαθυτάτου σεβασμοῦ ὅσον οὐδὲν ἄλλο, διότι σκεπάζει τὸν τάφον ἑνὸς μεγάλου σοφοῦ, ἀποθανόντος τῷ 686 Ἐγείρας (1287). Τὸ ἀρχικὸν τέμενος ἴχνη μόνον ἀφῆκε, διότι ἡ σημερινὴ οἰκοδομὴ εἶναι ἔργον τοῦ 1180 Ἐγείρας ὑπὸ εὐλαβῶν Μαγκραβίνων. Εἰς τὸ τζαμίον αὐτὸ ἐξυμώθησαν ὅλαι αἱ πολιτικαὶ ταραχαί, εἰς ἃς μετέσχεν ὁ ὄχλος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

Παράλληλος πρὸς τὴν ὁδὸν Φράγκ εἶναι ἡ ὁδὸς τῶν Καλογραιῶν (Rue des Soeurs), πολὺ μακρὰ καὶ διασχιζομένη ὑπὸ διπλῆς γραμμῆς ἠλεκτρικοῦ τροχιοδρόμου. Φέρει εἰς τὸ Μινὲτ-ἐλ-Βάσσαλ, ὅπου εἶναι τὸ χρηματιστήριον τῶν ἐμπορευμάτων καὶ αἱ μεγάλαι ἀποθῆκαι βάμβακος, ξυλείας καὶ δημητριακῶν. Ἡ ἰδία ὁδὸς φέρει εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τῆς φορτώσεως τῶν ἐμπορευμάτων, τὸ Γκαμπάρι, ὅπου ἡ πύλη Γκαμπάρι, τέρμα δυτικὸν τῆς κανωβικῆς λεωφόρου, ἡ ἐν τῇ ἀρχαιότητι *Πύλη τῆς Σελήνης*, ἄγουσα εἰς τὴν Δυτ. Νεκρόπολιν, τὴν πόλιν τῶν ταριχευτῶν. Ἐκεῖθεν κατευθύνεται ἡ γραμμὴ πρὸς τὸ Μέξ. (Κατέναντι τοῦ Καρακὸλ Λαμπὰν ἀποσπᾶται ἡ γραμμὴ ἡ φέρουσα μέχρι τοῦ Λιμένος.) Νοτιοανατολικῶς τῆς πλατείας Μωχαμμὲτ Ἀλῆ καὶ ὀλίγα βήματα ἀπ' αὐτῆς εἶναι ἡ πλατεῖα τῆς Ἁγ. Αἰκατερίνης, ὅπου ἡ ὁμώνυμος λατινικὴ ἐκκλησία. Εἰσερχόμενοι εἰς τὴν ὁδὸν Τεουφὶκ ἀπὸ τῆς πλατείας, εὑρίσκομεν μετ' ὀλίγα βήματα δεξιὰ δρομίσκον, ὀνομαζόμενον «τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας», διότι ἐπ' αὐτοῦ κεῖται ἡ μεγάλη ἐκκλησία τῆς Κοινότητος, ὁ Εὐαγγελισμός. Ὄπισθεν αὐτῆς ἐν συνεχείᾳ κεῖνται τὰ μέγαρα τῆς Τοσιτσαίας Σχολῆς καὶ τὸ τοῦ Ἀβερωφείου Παρθεναγωγείου.

Ἡ ὁδὸς Τεουφὶκ συναντᾷ πρὸς Α τὴν ὁδὸν Σίντι Μιτουάλλι, ἡ ὁποία εἶναι συνέχεια τῆς λεωφόρου Φουὰτ καὶ κατόπιν Ροζέττης. Αἱ τρεῖς αὐταὶ ἐπ' εὐθείας ὁδοὶ συμπίπτουν πρὸς τὴν ἀρχαίαν Κανωβικήν. Εἰς τὴν γωνίαν τῆς συναντήσεως τῶν δύο ὁδῶν εἶναι τὸ τζαμίον τοῦ Ἀτταρίν, ἀρχαῖος ναὸς τῆς Θεοτόκου, κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μεγ. Ἀθανασίου, κατόπιν δὲ ὀνομασθεὶς Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Εἰς αὐτὴν ἀπέκειτο μέχρι Βοναπάρτου σαρκοφάγος φαραωνική, ἐκληφθεῖσα ὡς ἡ τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου.

Ἡ ὁδὸς Σερὶφ πασᾶ, φέρουσα ἀπὸ τῆς πλατείας Μωχαμμὲτ Ἀλῆ εἰς τὴν λεωφόρον Φουὰτ εἶναι ἡ ὁδὸς τοῦ ἀριστοκρατικοῦ ἐμπορίου. Αἱ ἑκατέρωθεν οἰκοδομαὶ εἶναι ὡραῖαι καὶ μεγάλαι, τὰ ἐπ' αὐτῆς δὲ καταστήματα τὰ ὡραιότερα τῆς πόλεως, ἐμπορευόμενα κυρίως εἴδη νεωτερισμῶν, ἰαπωνικά, πολυτελείας, κοσμήματα κ.λ.π., ἐπίσης δὲ πολυτελῆ ζαχαροπλαστεῖα, τράπεζαι καὶ γραφεῖα μεγάλων ἐμπορικῶν οἴκων. Ἐκεῖ ὅπου ἡ ὁδὸς Σερὶφ πασᾶ συναντᾷ τὴν ὁδὸν Φουάτ, δεξιὰ μὲν ἔχει τὴν ὁδὸν Σταθμοῦ Καΐρου, ὄπισθεν τὴν ὁδὸν Μιτουάλλι καὶ ἀριστερὰ ἄλλην ὁδόν. Εἰς τὴν γωνίαν τῶν ὁδῶν Σταθμοῦ Καΐρου καὶ Φουὰτ κεῖται ἀφ' ἑνὸς ὁ ἀγγλικὸς σταθμὸς τῆς Κατοχῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἀκίνητον ὅπου ἄλλοτε ἦτο τὸ χρηματιστήριον, τώρα δὲ Αἰγυπτιακὴ καὶ Ἰταλικὴ Λέσχη καὶ τὰ Γραφεῖα Cook. Ὅταν ἐκτίζετο, εἰς τὰ 1886, εὑρέθησαν τὰ ἐρείπια ναοῦ ἑλληνοαιγυπτιακοῦ τοῦ Σαράπιδος καὶ τῆς Ἴσιδος εἰς μνήμην τοῦ Πτολεμαίου Φιλοπάτορος καὶ τῆς συζύγου του Ἀρσινόης. Ἡ ὁδὸς τοῦ Σταθμοῦ Καΐρου φέρει ἐπίσης εἰς τὴν συνοικίαν Μωχαρρὲμ βέη καὶ τὴν Μαχμουδίαν. Ὁ σταθμὸς Καΐρου πρόκειται νὰ μετατοπισθῇ εἰς τὸ νέον λαμπρὸν οἰκοδόμημα κατὰ σχέδιον βραβευθὲν εἰς διεθνῆ διαγωνισμόν, τοῦ Ἕλληνος Λεων. Οἰκονομοπούλου.

Ἀπὸ τῆς εἰρημένης διασταυρώσεως ἐὰν θέλῃ τις νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ Σαράπειον καὶ τὴν στήλην τοῦ Πομπηΐου καὶ τὴν ὑπόγειον νεκρόπολιν τοῦ Κὼμ ἐλ Σουγκάφα, ἀκολουθεῖ τὴν ὁδὸν Σίντι Μιτουάλλι. Ἀφοῦ ἀφήσῃ δεξιὰ τὸ Ἀβερώφειον Παρθεναγωγεῖον, εἰσέρχεται ἀριστερὰ εἰς τὴν ὁδὸν Σαλὰχ ἐδ Δίν, ὅπου προχωρῶν ἀφήνει δεξιὰ ὁδὸν ὅπου τὸ μέγαρον τοῦ Διοικητοῦ (Μοζάβζα) καὶ φθάνει εἰς τὴν ὁδὸν Πρώτου Κεδίβου δι' αὐτῆς καὶ τῆς ὁδοῦ Στήλης Πομπηΐου φθάνει εἰς τὸ Σαράπειον. Ἐνώπιον τῆς στήλης τοῦ Πομπηΐου ἐκτείνεται τὸ μέγα νεκροταφεῖον τῶν Μουσουλμάνων, λεγόμενον ἐκ τῆς ἀραβικῆς πύλης Βὰβ ἐλ Σίδρα. Ἀπὸ τῆς αὐτῆς διασταυρώσεως ἀκολουθοῦντες τὴν ὁδὸν Φουὰτ συναντῶμεν μετὰ ἑκατοντάδα μέτρων κάθετον πρὸς αὐτὴν τὴν ὁδὸν Νέμπι Δάνιαλ, συμπίπτουσαν πρὸς τὴν πλατεῖαν κατὰ πλάτος ὁδὸν τῆς Πτολεμαϊκῆς ἐποχῆς. Δεξιὰ εὑρίσκεται τὸ τζαμίον τοῦ Προφήτου Δανιὴλ καὶ ὁ οἰκογενειακὸς τάφος τοῦ Κεδίβου Σαῒτ πασᾶ, ὀλίγον πέραν τοῦ Λυκείου Γκίκα καὶ κατέναντι τοῦ ἄλλοτε Κεντρικοῦ Προξενείου. Ὑπὸ τὸ τζαμίον τοῦτο τίθεται ὁ τάφος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, δηλ. ἐκεῖ τοποθετεῖται τὸ *Σῶμα* (Κὼμ ἐλ Δεμάς). Ὄπισθεν τούτου ὑψοῦται ὁ λόφος Κὼμ ἐλ Δίκ, ὅπου σήμερον ἀγγλικὸς στρατιωτικὸς σταθμός, εἰς δὲ τὴν ἀρχαιότητα τὸ Πάνειον. Τὸν λόφον βλέπομεν καλύτερα προχωροῦντες εἰς τὴν ὁδὸν Φουὰτ καὶ ἀτενίζοντες πρὸς τὰ δεξιά. Ἂν ἠκολουθοῦμεν τὸν ἀριστερὸν κλάδον τῆς ὁδοῦ Νέμπι Δάνιαλ θὰ κατηρχόμεθα πρὸς τὸν Μ. Λιμένα. Δεξιὰ κατὰ τὸ τέρμα της κεῖται εἰς μέγα τετράγωνον ἡ ἑβραϊκὴ Συναγωγή, ἡ Ραββινεία καὶ τεράστιον σχολικὸν κτίριον τῶν Ἑβραίων. Ἀκολουθοῦντες ὅμως τὴν ὁδὸν Φουὰτ συναντῶμεν ἀριστερὰ τὰ ἀκίνητα τοῦ Πατριαρχείου, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι ἐγκατεστημένα ἡ Ἑλληνικὴ Λέσχη, τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον καὶ τὸ Πατριαρχεῖον. Κατέναντι τούτων εἶναι ἀκίνητον, ἰδιοκτησία τοῦ Συλλόγου «Αἰσχύλος—Ἀρίων». Ἡ παρὰ τὴν Ἑλλην. Λέσχην πάροδος φέρει εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Σάβα, ἀρχαῖον ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ Ἅγ. Σάβας εἶναι ἡ μόνη ἐκκλησιαστική μας ἰδιοκτησία, τὴν ὁποίαν οὐδέποτε κατέλαβον οἱ Κόπται ἢ οἱ Ἄραβες, ἔγινε δὲ πολλάκις σκηνὴ τραγῳδιῶν ἐν ἡμέραις διωγμῶν. Ὄπισθεν τοῦ Ἁγ. Σάβα εἶναι τὸ Ἑλληνικὸν Νοσοκομεῖον.

Εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς ὁδοῦ Ρωζέττης, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδόθη τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως Φουάτ, εὑρέθησαν κατὰ καιροὺς ἀξιόλογα λείψανα τῆς ἄλλοτε ἐκθαμβωτικῆς εἰς πολυτέλειαν τεκτονικῆς κυρίας πτολεμαϊκῆς λεωφόρου. Οὕτως εἰς τὸ ἀκίνητον Λιφόντι (ἀρ. 12) εὑρέθη βάθρον μέγα ἀγάλματος τοῦ Βαλεντινιανοῦ, ἀποκείμενον εἰς τὸ Μουσεῖον (Αἴθ. ἀρ. 6), εἰς τὸ ἀκίνητον Βοΐστρος (Ἀρ. 28) κολοσσιαῖον ἀλλὰ καὶ καλλιτεχνικώτατον ἄγαλμα τοῦ Ἡρακλέους, ἐπίσης ἀποκείμενον εἰς τὸ Μουσεῖον. Εἰς τὰ θεμέλια τοῦ θεάτρου Ζιζίνια ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τῷ ἀνερχομένῳ πλευρᾶς καὶ μικρὸν πέραν τῶν ἀκινήτων τοῦ Πατριαρχείου εὑρέθη ὡραῖον ἄγαλμα τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου (Μουσεῖον αἴθ. 12) καὶ ἄλλα μαρμάρινα ἀγάλματα. Μικρὸν παρέκει συναντῶμεν τὸ μέγαρον τῆς Δημαρχίας, εἰς τὴν παρ' αὐτῷ δὲ πάροδον κεῖται τὸ Ἑλληνορρωμαϊκὸν Μουσεῖον, καὶ κατέναντι τοῦ Δημαρχείου τὸ Skating Rink. Ἡ

Digitized by Google

ὁδὸς Ρωζέττης περατοῦται εἰς εὐρὺν χῶρον, ὅπου ἦτο ἄλλοτε τὸ Γυμνάσιον καὶ ἡ Πύλη τοῦ Ἡλίου. Συνεχίζεται κατόπιν πλατεῖα καὶ δενδροφυτευμένη μέχρι τοῦ Ἀμπουκὺρ ὑπὸ τὸ ὄνομα ὁδὸς Ράμλεχ καὶ Ἀμπουκὺρ καὶ εἶναι ὁ ἀγαπημένος περίπατος τῶν Ἀλεξανδρινῶν. Κάθε βράδυ πλῆθος ἁμαξῶν, αὐτοκινήτων, ποδηλάτων καὶ ὀχημάτων παντὸς εἴδους τὴν διασχίζουν ὑπὸ τὰ πυκνά της φυλλώματα καὶ τὴν ἀπὸ τὴν θαλάσσης αὔραν. Παράλληλος πρὸς ταύτην, ἀρχομένη ἀπό τινος σημείου τῆς ὁδοῦ Νέμπι Δάνιαλ, κειμένη μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς θαλάσσης, εἶναι ἡ ὁδὸς Ἑλληνικοῦ Νοσοκομείου, ἥτις βαίνουσα πρὸς Α συναντᾷ ἀριστερὰ τὴν κατηφορικὴν πρὸς τὴν θάλασσαν ὁδὸν Μεσσάλας, ἥτις ὠνομάσθη οὕτω διότι κατερχομένη περατοῦται ἐκεῖ ὅπου ἵσταντο οἱ δύο ὀβελίσκοι τοῦ Καισαρείου παρὰ τὸν σταθμὸν Ραμλίου (Μεσσάλα σημαίνει ἀραβιστὶ βελόνη, ὅπως ὀνομάζονται εἰς πολλὰς γλώσσας οἱ ὀβελίσκοι). Ἡ ὁδὸς Ἑλληνικοῦ Νοσοκομείου προχωροῦσα μετωνομάζετο λεωφόρος τῶν Γερμανῶν, διότι ἐπ' αὐτῆς ἀριστερὰ ἔκειντο ἱδρύματα τῆς γερμανικῆς παροικίας. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Μεγάλου πολέμου φέρει τὸ ὄνομα Χουσεΐν Κάμελ. Ἐπ' αὐτῆς ἀριστερὰ κεῖνται δημόσιοι κῆποι, ὁ τοῦ Κρόμερ, ὁ τοῦ Νουβὰρ πασᾶ, ἡ πλατεῖα Σαΐτ, ὅπου ὑψοῦται ἡ στήλη τοῦ Ὀμδουρμαν. Ἀριστερά μας ἔχομεν πέραν τῶν κήπων τὸν λόφον τοῦ ἰθαγενοῦς Νοσοκομείου, ὅπου ἀσφαλῶς ὑπῆρχον σπουδαῖα πτολεμαϊκὰ καὶ ρωμαϊκὰ οἰκοδομήματα. Εἰς τὸν λόφον του ὑψοῦται ἡ ἀναμνηστικὴ στήλη τοῦ ἰωβιλαίου τῆς Βικτωρίας, ὑπάρχει δὲ καὶ ὡραία σαρκοφάγος ἐκ γρανίτου μετὰ δύο κιονίσκων καὶ ὡραίων χριστιανικῶν ἀναγλύφων, προερχομένη ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεωνᾶ, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐν Αἰγύπτῳ χριστιανικὴ ἐκκλησία, κτισθεῖσα εἰς τὴν Δυτικὴν Νεκρόπολιν καὶ γενομένη κατόπιν «τζαμίον τῶν 1001 κιόνων». Τὰ ἐτοποθέτησεν ἐκεῖ ὁ ἱδρυτὴς τοῦ ἰθαγενοῦς Νοσοκομείου Dr Schiess pacha, ὅστις καὶ ἐτάφη ἐκεῖ. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἔκειτο πιθανώτατα τὸ πτολεμαϊκὸν θέατρον. Ἡ ἀπὸ τοῦ λόφου του ἄποψις ἐπὶ τοῦ Μ. Λιμένος καὶ τῆς πόλεως εἶναι ἀξιόλογος. Ἡ ὁδὸς Χουσεΐν Κάμελ κάμπτεται δεξιὰ διὰ νὰ συναντήσῃ τὴν λεωφόρον Ρωζέττης, ἀφήνουσα ἀριστερὰ πέραν τῆς πλατείας Σαΐτ τὰ νεκροταφεῖα Χριστιανῶν, Ἑβραίων καὶ κατόπιν τὸ μουσουλμανικόν.

Κατερχόμενοι τὴν ὁδὸν Μεσσάλας φθάνομεν εἰς τὸν σταθμὸν Ραμλίου, ὅπου καταλήγει ἡ λεωφόρος Ραμλίου, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς πλατείας Μωχαμμὲτ Ἀλῆ. Εἶναι μία τῶν κεντρικωτάτων ὁδῶν παρουσιάζουσα πολλὴν κίνησιν. Ἐπ' αὐτῆς κεῖνται πολλὰ καταστήματα, ἰδίως βιβλιοπωλεῖα, ὀπωροπωλεῖα, γραφεῖα δικηγόρων, ἐμπόρων, κλινικαὶ ἰατρῶν καὶ φαρμακεῖα. Εἰς τὸ πρὸς τὴν πλατεῖαν ἄκρον της κεῖνται ὁ Ἀγγλικὸς καὶ ὁ Αἰγυπτιακὸς τηλέγραφος καὶ τὸ Γαλλικὸν Ταχυδρομεῖον. Εἰς δὲ τὸ ἐπὶ τοῦ σταθμοῦ Ραμλίου ἄκρον της τὸ θέατρον Ἀλάμπρα καί τινα καφενεῖα μεγάλα καὶ ζαχαροπλαστεῖα ἑλληνικά, τὰ ὡραιότερα τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὸν σταθμόν, ἐκεῖ που περίπου, ὅπου τώρα κεῖται τὸ Ἰταλικὸν προξενεῖον, ὑψοῦτο μέχρι τοῦ 1900 ὁ ρωμαϊκὸς πύργος (βλ. ἀνωτέρω «*τείχη τῆς Ἀλεξανδρείας*» καὶ H. de Vaujany «Les monuments du grand Port d'Alexandrie») καὶ ἔφθανεν ἡ παραλία. Ἡ κατασκευὴ τῶν προκυμαιῶν ἀφῆκε τὸ μέρος μακρὰν τῆς θαλάσσης. Ἡ τροχιοδρομικὴ γραμμὴ παρακολουθεῖ ἐντεῦθεν τὴν ἀκτὴν ἀπὸ μικρᾶς ἀποστάσεως φθάνουσα μέχρι τοῦ ἀνακτόρου Μοντάζα ὅπου συνήθως παραθερίζει ἡ βασιλομήτωρ.

Ράμλεχ σημαίνει «ἄμμος» ἢ «ἔρημος». Σήμερον εἶναι τοὐναντίον σειρὰ προαστείων μὲ ὡραίας οἰκοδομάς, πλουσίους κήπους καὶ ὑγιεινότατον κλῖμα. Εἶναι κυρίως ταινία ἀμμωδῶν λόφων ἐκτεινομένων μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς λίμνης Χάδρας (ἀρχ. Ἐλευσῖνος) καὶ τῆς Μαχμουδίας διώρυγος. Πρὸ 50 ἐτῶν ὅλη αὐτὴ ἡ ἔκτασις ἦτο γυμνή, ἀληθὴς ἔρημος, μὲ ἐσπαρμένας ὀλίγας ἰθαγενεῖς καλύβας καὶ σκηνὰς Βεδουΐνων. Ὁ συνοικισμός της ἔγινε ραγδαῖος, μόλις ἅμα ἐστρώθη σιδηροδρομικὴ γραμμή, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ 1904 ἔγινεν ἠλεκτρική. Ἡ ξηρότης τοῦ κλίματος, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ὑπερβολικὴν καὶ δι' αὐτὸ δυσάρεστον ἀλλ' ὄχι βλαβερὰν ὑγρασίαν τῆς πόλεως, καὶ ἡ ἀπότομος οἰκονομικὴ εὐτυχία τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, πρὸ τῆς κρίσεως τοῦ 1907, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην. Ἡ διαμονὴ εἰς τὰ προάστεια ταῦτα εἶναι πολὺ εὐχάριστος, ἡ συγκοινωνία πυκνοτάτη, σχολεῖα, ἐκκλησίαι, θαλάσσια λουτρά, ἀγοραὶ ἄριστα ἐφωδιασμέναι, ξενοδοχεῖα καὶ οἰκογενειακοὶ ξενῶνες ἑλκύουν πολὺν κόσμον, ἰδίως κατὰ τὸ θέρος. Περὶ τὰς 40 χιλ. κατοίκων εἶναι μονίμως ἐγκατεστημένοι. Τὸ ἴδιον συνέβαινε καὶ ἐπὶ Ρωμαίων, ὅταν ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἔκτισε τὴν Ἰουλιούπολιν εἰς τὴν Ἰβραημίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Αὔγουστος ἐκάλλυνε καὶ ἐμεγέθυνε μετονομάσας εἰς Νικόπολιν, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐκεῖ τελευταίας του νίκης κατὰ τοῦ Ἀντωνίου. Διὰ νὰ λάβωμεν εὐκρινῆ ἰδέαν τῶν ἑκατέρωθεν τῆς γραμμῆς ἀξιωσημειώτων μερῶν, προτιμότερον εἶναι νὰ ἐπιβῶμεν τοῦ ἠλεκτρικοῦ τροχιοδρόμου καὶ μάλιστα νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τὸ «ἐμπεριάλ», ἂν ὁ ἄνεμος δὲν εἶναι δυνατός. Κατὰ τὴν ἐκκίνησιν ἔχομεν πανοραματικὴν θέαν ἐπὶ τοῦ Μεγ. Λιμένος καὶ τῶν Προκυμαιῶν, τοῦ Ἑπτασταδίου, τῆς νησῖδος Φάρου καὶ τῆς Ἄκρας Λοχιάδος. Ἂν ἡ θάλασσα

Κλοὺμπ βλέπομεν δεξιὰ τὸ μέγα θερινὸν ἱπποδρόμιον (ἱπποδρομίαι, λόουν-τέννις, πόλο, κρίκετ), τὸ λαμπυρίζον κάτοπτρον τῆς λίμνης Χάδρας καὶ πέραν αὐτῆς τὴν Μαρεώτιδα. Ἡ γραμμὴ ἐδῶ διχάζεται καὶ ὁ μὲν δεξιὸς βραχίων ἀποτελεῖ καμπύλην ἥτις μετὰ τὸν σταθμὸν Κλεοπάτρας θίγει

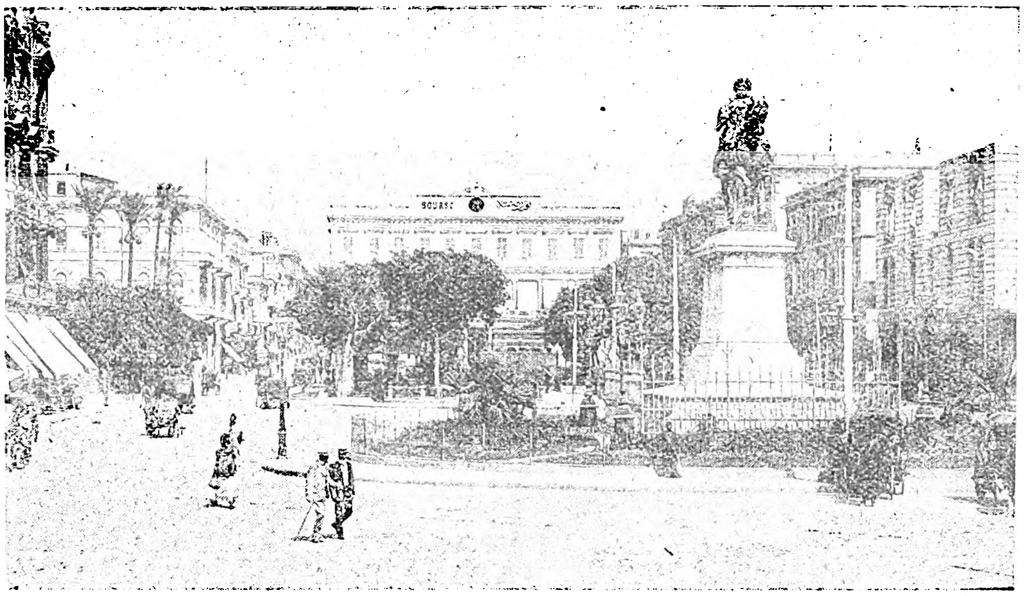

49.—*Τὸ ἐπὶ τῆς πλατείας ἄγαλμα τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ.*

[Εἰς τὸ βάθος τὸ Χρηματιστήριον τῶν ἀξιῶν. Ἀριστερὰ ἡ εἴσοδος τῆς ὁδοῦ Σερὶφ πασᾶ.]

εἶναι ὀλίγον ταραγμένη, λευκάζουσαι γραμμαὶ ἀφρῶν σημειοῦσι τὴν θέσιν τοῦ Τιμωνίου καὶ τῆς Ἀντιρρόδου. Ἀμέσως κατόπιν ἔχομεν τὸν λόφον τοῦ ἰθαγενοῦς Νοσοκομείου. Ὁ πρῶτος σταθμὸς φέρει τὸ ὄνομα τῆς συνοικίας Μαζαρίττα. Περαιτέρω παρερχόμεθα ἀριστερὰ τὴν ἄκραν Λοχιάδα μὲ τὸν σταθμὸν τῆς ἀκτοφυλακῆς καὶ τὸ μικρὸν φρούριον Σιλσιλέχ. Ἐγγύτερον τὸ Ἱσπανικὸν Προξενεῖον καὶ τὸ νοσοκομεῖον τῶν ἐξανθηματικῶν νοσημάτων. Εἰς τὸν σταθμὸν «τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων» ἔχομεν ἀριστερὰ μὲν τὸ «Κανισκέρειον» ὀρφανοτροφεῖον τῆς ἑνώσεως «Αἰσχύλος-Ἀρίων» καὶ τὸ Ἰχθυολογικὸν Ἰνστιτοῦτον, δεξιὰ δὲ τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα τοῦ Σάτμπυ καὶ ὄπισθεν τούτων τὴν Ἐπαγγελματικὴν ἰθαγενῆ σχολὴν Μωχαμμὲτ Ἀλῆ. Ἐπὶ τῆς παραλίας καλὴ ἐγκατάστασις θαλασσίων λουτρῶν μετὰ καζίνου, καὶ ἀρχαία νεκρόπολις πτολεμαϊκή.

Προχωροῦντες ἀφίνομεν δεξιὰ τὴν νεόδμητον Λαϊκὴν γαλλικὴν Σχολὴν καὶ φθάνομεν εἰς τὸν σταθμὸν Κάμπο Τσέζαρε. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἔκειτο τὸ στρατόπεδον τῶν λεγεώνων τοῦ Ἰ. Καίσαρος καὶ ἐκτίσθη ἡ Νικόπολις. Ἡ ἀμέσως κατόπιν μεγάλη συνοικία τῆς Ἰβραημίας εἶναι πυκνὰ κατῳ-

τὴν μεγάλην ὁδὸν Ἀμπουκὺρ εἰς ὃ σημεῖον τὴν φθάνει καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τοῦ Καΐρου. Ὁ σταθμὸς αὐτὸς Σίδι Γκάμπερ ἔχει τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ που τάφου ἁγίου τινὸς ἰθαγενοῦς, ἐφ' οὗ ὁ κεδίβης Ἀμπὰς ἔκτισε τζαμίον. Ἀπὸ τούτου ἡ γραμμὴ ἀνακάμπτεται πρὸς συνάντησιν τοῦ κατ' εὐθεῖαν βραχίονος εἰς τὸν σταθμὸν Μουσταφᾶ πασᾶ. Ἀριστερὰ ἐπὶ ὑψώματος ἔπαυλις τοῦ Ἰσμαὴλ πασᾶ, πατρὸς τοῦ νῦν βασιλέως, ὅπου εἶναι ἐγκατεστημένον τὸ ἀρχηγεῖον τοῦ στρατοῦ τῆς Κατοχῆς καὶ πέριξ παραπήγματα στρατωνισμοῦ τῶν Ἄγγλων. Τὸ ὑλικὸν τῆς ἐπαύλεως προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐκεῖ ἀρχαῖον Κάσρ ἐλ Κεγιασέρε, ἤτοι φρούριον τοῦ Καίσαρος, διότι ἦτο πράγματι ὠχυρωμένον στρατόπεδον τοῦ Ἰ. Καίσαρος. Ὁ ἀκόλουθος σταθμὸς Κάρλτον, ὅπου τὸ ὁμώνυμον ὡραῖον ξενοδοχεῖον, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ σταθμὸς Μπέλκλι (Bulkeley) ἀπὸ τοῦ ὀνόματος ἑνὸς τῶν μετόχων τῆς πρώτης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Ἐδῶ εἰς τὰ 1801 ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς σὲρ Ράλφ Ἀβερκόμπυ ἐνίκησε τὸν στρατηγὸν τοῦ Βοναπάρτου Μενοῦ καὶ ἔθηκεν οὕτω πέρας εἰς τὴν ἐν Αἰγύπτῳ γαλλικὴν κατοχήν. Ἐδῶ πάλιν ἡ γραμμὴ διχάζεται καὶ οἱ δύο κλάδοι συναντῶνται κατὰ τὸ Ράμλε.

50.—*Ἑτέρα ἄποψις τῆς πλατείας Μωχαμμὲτ Ἀλῆ.*

[Ὄπισθεν τοῦ ἀγάλματος ὁ λεγόμενος Γαλλικὸς Κῆπος. Ἡ μεγάλη οἰκοδομὴ εἶναι ἡ ὀκέλλα τοῦ ὁμογενοῦς Μομφερράτου.]

κημένη. Ἐκεῖ ἔχομεν ἰδίαν ἑλληνικὴν Κοινότητα μὲ ὡραίας ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα καὶ λειτουργεῖ ἡ νευρολογικὴ κλινικὴ τοῦ Δρ. Νικολάου, ἡ τελειοτέρα τῆς Ἀνατολῆς. Παρ' αὐτὴν κεῖται ἀρχαία ἑλληνοεβραϊκὴ νεκρόπολις τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ. Εἰς τὸν ἑπόμενον σταθμὸν τοῦ Σπόρτιγκ

Ὁ δεξιὸς βραχίων, ὁ ἀπομακρυνόμενος τῆς θαλάσσης καὶ πλησιάζων πρὸς τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Καΐρου, ἔχει διαδοχικῶς τοὺς σταθμοὺς Φλέμιγκ, ὅπου μικρὰ ἑλληνικὴ ἐκκλησία, Μπακός, Σέφφερ, Σούτζ, Τσανακλῆ, ὀνομασθέντας ἀπὸ ἐκεῖ ἐπαύλεων τῶν ἱδρυτῶν τῆς πρώτης σιδηρο-

Digitized by Google

δρομικῆς γραμμῆς. Ἑκατέρωθεν ταύτης εἶναι ἀριστερὰ μὲν ἡ ἐκκλησία Ζιζίνια, δεξιὰ δὲ ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία τοῦ Ράμλεχ. Ὁ παρὰ τὴν ἀκτὴν ἀριστερὸς κλάδος ἔχει τοὺς σταθμοὺς Σάβα πασᾶ καὶ ὁ παρ' αὐτὴν μικρὸς ὅρμος λέγεται τοῦ Στάνλεϋ, ἔπειτα Γλυμενοπούλου ἐκ τῶν κυριωτάτων

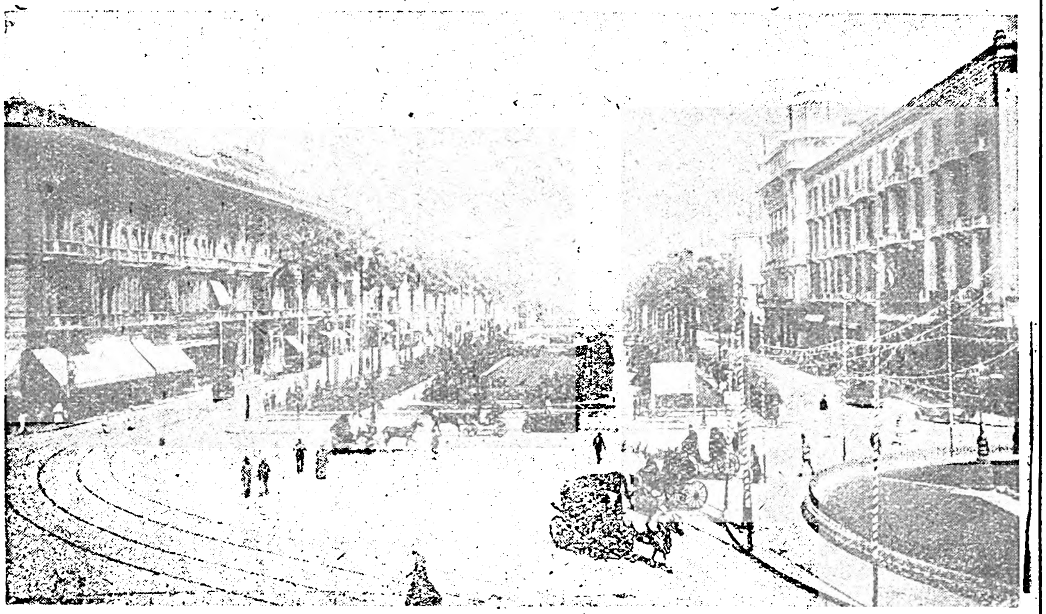

51.—*Ἄποψις τοῦ Γαλλικοῦ κήπου.*

Ἀριστερὰ ἡ ὀκέλλα Μομφερράτου, δεξιὰ τὸ ξενοδοχεῖον «Μάζεστικ» καὶ ἡ ἐκκλησία τῶν Σκώτων, εἰς τὸ βάθος ὁ Μέγας λιμήν.]

δωρητῶν τοῦ Μουσείου, κατὰ δὲ τὸ παρ' αὐτὸν ἀκρωτήριον σταθμὸς τῆς ἀκτοφυλακῆς, μεθ' ὃν οἱ σταθμοὶ Μαζλοὺμ πασᾶ καὶ Ζιζίνια, καὶ ἀμέσως μετ' αὐτοὺς τὸ Καζῖνο τοῦ Σὰν Στέφανο, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου συναντῶνται οἱ δύο κλάδοι τῆς γραμμῆς. Ὁ Ζιζίνιας ἦτο Ἕλλην πολὺ φιλόμουσος καὶ κοινωφελής, μέγας δὲ κτηματίας. Ἀνεφέραμεν ἤδη τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Φουὰτ θέατρον Ζιζίνια. Εἰς τὸν φερώνυμόν του τοῦτον σταθμὸν πλὴν τῆς ἐκκλησίας του εἶναι ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἡ ἔπαυλίς του. Δυστυχῶς ἡ σπουδαία του βιβλιοθήκη διηρπάγη κατὰ τὸν θάνατόν του, πολύτιμα δὲ λείψανα αὐτῆς φθείρονται εἴς τι χωρίον τοῦ ἐσωτερικοῦ, κατεχόμενα ὑπὸ τοῦ τέως διευθυντοῦ τῶν κτημάτων του.

Τὸ Ράμλε εἶναι ἡ εὐνοουμένη θερινὴ διαμονὴ τῶν πλουσίων Ἀλεξανδρινῶν. Ἐκεῖ συγκεντροῦνται οἱ ἀριστοκράται τοῦ πλούτου καὶ τῆς διπλωματίας. Ἐκτὸς τοῦ Καζίνου ὑπάρχουν καὶ ἄλλα λαμπρὰ ξενοδοχεῖα. Ἡ γραμμὴ προχωροῦσα ἀκόμη ὀλίγον περατοῦται παρὰ τὸ ἀνάκτορον Μοντάζα, ὅπου καὶ τὸ Κολλέγιον τῆς Βικτωρίας.

Ἐνῷ ἡ γραμμὴ Ράμλε ἀπὸ τοῦ Μεγ. Λιμένος βαίνει πρὸς Ἀν., ἄλλη γραμμὴ ἀπὸ τοῦ Γκαμπάρι παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ Εὐνόστου λιμένος φέρει πρὸς Δ. Διέρχεται κατ' ἀρχὰς τὴν ἀρχαίαν Δυτικὴν Νεκρόπολιν, ἥτις ἔμεινεν ἰδιαιτέρα τῶν ἰθαγενῶν Αἰγυπτίων, ὅπου ἦσαν οἱ ταριχευταὶ καὶ ὅπου ἐγίνοντο αἱ πρῶται συγκεντρώσεις τῶν Χριστιανῶν. Ἐκκινοῦντες διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ἔχομεν ἀριστερὰ τοὺς κήπους, τὸ ὡραῖον τζαμίον καὶ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Γκαμπάρι, ὅπου εἶναι τώρα ἐγκατεστημένη ἡ ὑπηρεσία τοῦ ὑγειονομείου καὶ τῶν καθάρσεων. Εἰς τοὺς βράχους τῶν παρακτίων λίθων σώζονται τάφοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ λεγόμενοι «λουτρὰ τῆς Κλεοπάτρας». Ἔπειτα διερχόμενοι τὸ χωρίον Βαρδιὰν ἔχομεν δεξιὰ τὰ σφαγεῖα καὶ ἀριστερὰ τὸν σταθμὸν τοῦ Μαριούτ. Ὁ ἑπόμενος σταθμὸς εἶναι τὸ Μέξ, ὅπου συχνάζουν οἱ ξένοι διὰ θαλάσσια λουτρά. Ἔχει σπουδαῖα λατομεῖα καὶ λείψανα ἀρχαίων ὀχυρώσεων.

Ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ Βαρδιὰν ἄρχεται ἡ στενὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ πρὸς τὰς μεθορίους ὀάσεις, τὴν ὁποίαν ἔστρωσεν ὁ Κεδίβης Ἀμπὰς Χιλμῆ Β', τῇ ἐπεμβάσει δὲ τοῦ ἁρμοστοῦ τότε Λόρδου Κίτσενερ ἠγόρασεν ἡ Κυβέρνησις λόγῳ τῆς στρατηγικότητός της. Δι' αὐτῆς γίνονται αἱ ἐκδρομαὶ εἰς Ἀβουσὶρ (Ταπόσειριν) καὶ Ἅγιον Μηνᾶν.

Ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς λεωφόρου Ροζέττης ὅπου αὕτη περατοῦται καὶ συναντᾷ τὴν ἐξ ἀριστερῶν ἐρχομένην ὁδὸν Χ. Κάμελ προχωροῦντες πρὸς τὰ ΝΑ. φθάνομεν τὰ Κοιμητήρια, στρέφοντες τὰ νῶτα πρὸς αὐτὰ καὶ τὴν θάλασσαν παρακολουθοῦμεν τὴν ἠλεκτρικὴν γραμμήν. Μετ' ὀλίγα λεπτὰ φθάνομεν εἰς στρογγύλην πλατεῖαν κατάφυτον (Ρὸν Πουὰν) ὅπου δεξιὰ μὲν εἶναι ἡ ὁδὸς Μενάσσε, ἀριστερὰ δὲ αἱ ἐγκαταστάσεις τῆς Ἑταιρίας τῶν Ὑδάτων (Μπαπούρ ἐλ Μόγε). Ἐντεῦθεν ἂν μὲν ἀκολουθήσωμεν τὴν κατέναντι ἡμῶν ὁδὸν Σίγυ ἐλ Χάδρα, φθάνομεν ἀμέσως εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Χάδρας, προωρισμένας διὰ τοὺς ἰθαγενεῖς, ἂν δὲ τὴν ὀλίγον ἀνατολικώτερον ὁδὸν Σαράϊ ἀρ. 3, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ ἠλεκτρικὸς τροχιόδρομος, ὑπερβαίνομεν τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Καΐρου, ἀφίνομεν ἀριστερὰ τὸ χωρίον Χάδρα, παρερχόμεθα δεξιὰ ἐνώπιον τοῦ εὐρυτάτου «δημαρχιακοῦ κήπου τῶν Βρεφῶν» καὶ παρακάμπτοντες τοῦτον καταλήγομεν εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τῆς Μαχμουδίας διώρυγος. Αἱ ὄχθαι της εἶναι κατάφυτοι καὶ μία δι' αὐτῆς λεμβοδρομία πολὺ τερπνή. Ἀναπλέοντες τὴν δεξιὰν ὄχθην συναντῶμεν τὸν κλάδον τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Καΐρου ὅστις ἀποσπώμενος τῆς κυρίας γραμμῆς εἰς τὸ Σίδι Γκάμπερ βαίνει παράλληλος πρὸς τὴν διώρυγα καὶ φθάνει εἰς Γκαμπάρι. Ἐκεῖθεν ἄρχεται ὁ κῆπος τῆς Νούζχας καὶ μετ' αὐτὸν ὁ κῆπος τοῦ Ἀντωνιάδου. Ἂν διὰ λέμβου ἀναπλέοντες τὴν διώρυγα περιπλεύσωμεν τοὺς δύο κήπους, φθάνομεν μετ' ὀλίγον εἰς τὴν λίμνην τῆς Χάδρας, ὅπου γίνεται τὸ κυνήγιον τῶν νησσῶν.

Ἄλλα ἀξιοθέατα μέρη τῆς πόλεως εἶναι οἱ λιμένες καὶ ἰδίως ὁ ἐν χρήσει σήμερον Εὔνοστος (περὶ τούτου καὶ τῶν σημερινῶν του ἐγκαταστάσεων, βλ. ἀνωτέρω: «*Λιμένες*»). Ὁ καλύτερος τρόπος δι' ἕνα ξένον νὰ λάβῃ ἐπαρκῆ ἰδέαν τούτου εἶναι ὄχι νὰ περιέλθῃ τὴν παραλίαν, πρᾶγμα κοπιῶδες λόγῳ τῶν πολλῶν ἑλιγμῶν, ἀλλὰ νὰ ἐπιβῇ λέμβου.

Παρὰ τὸ ΒΔ ἄκρον τῆς πλατείας Μωχαμμὲτ Ἀλῆ εἶναι ἡ ὁδὸς Δ' Ἀναστάση, φέρουσα τὸ ὄνομα Ἕλληνος διακριθέντος ἐπὶ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ

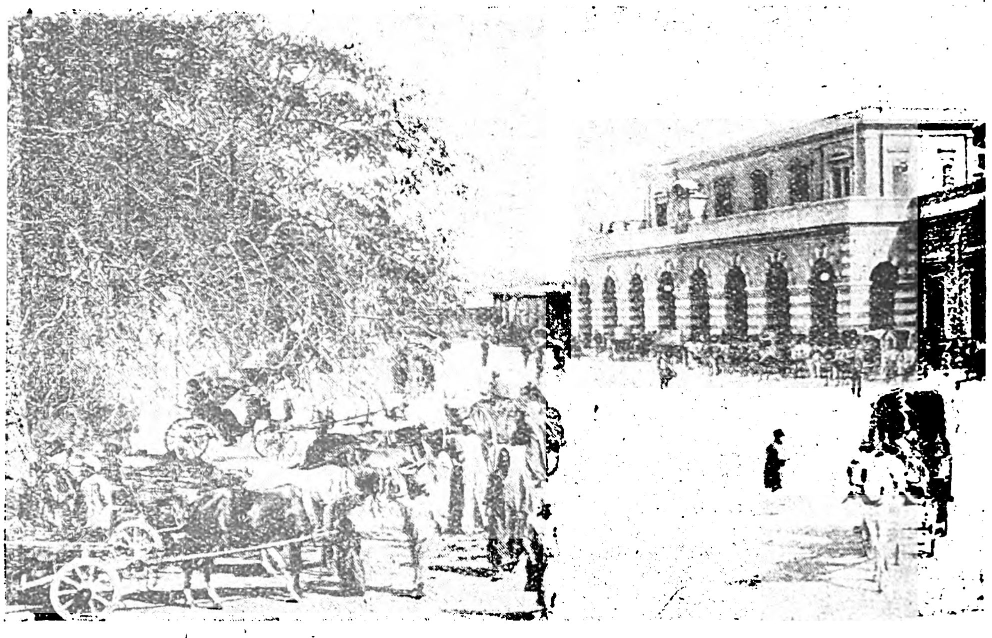

52.—*Ὁ Σταθμὸς Καΐρου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ (λειτουργῶν μέχρις ἀποπερατώσεως τοῦ νέου κτιρίου).*

[Φωτογρ. ἐκδ. τοῦ βιβλιοπ. Ἐπ. Γρίβα.]

καὶ γνωστοῦ εἰς τοὺς αἰγυπτιολόγους ἕνεκα τῶν σπουδαίων παπύρων τοὺς ὁποίους κατέλιπε. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἀφήνουσα δεξιὰ τὸ τζαμίον τοῦ Σέϊχ Ἰβραὴμ πασᾶ, παρέρχεται τὸν λόφον Κὼμ ἐν Ναδοῦρα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ μηχανικὸς τοῦ Βοναπάρτου Καφαρέλλης ἔκτισε φρούριον. Συχνὰ ὀνομάζεται Φὸρτ Ναπολεὸν ἢ Φὸρτ Καφαρέλλη. Σήμερον χρησιμεύει διὰ νὰ σημαίνῃ τὴν εἴσοδον καὶ ἔξοδον τῶν πλοίων καὶ νὰ δίδῃ τὸ σύνθημα τῆς μεσημβρίας. Ἡ ὁδὸς Δ' Ἀναστάση περατοῦται εἰς τὴν ἐκβολὴν τῆς διώρυγος Μαχμουδίας, ἥτις σημειώνει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Κιβωτοῦ.

Τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.— Ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης παρουσιάζει ἐξαιρετικὴν ἀκμήν. Οἱ ὁμογενεῖς τῆς Ἀλεξανδρείας μόλις φθάνουν ἤδη τὰς 30 χιλ. καὶ ἐπομένως ἀποτελοῦν μίαν τριτεύουσαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος, μίαν μεγάλην συνοικίαν τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ ὅμως Νοσοκομεῖον, Μέγαρα ἐκπαιδευτικά, Σύλλογοι εὐεργετικώτατοι, πνευματικὴ παραγωγὴ σημαντικὴ εἰς ποσὸν καὶ ποιὸν εἶναι δημιούργημα τῶν παροίκων, ἐκτὸς τῶν εἰς τὰς ἰδιαιτέρας των πατρίδας καὶ εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα δωρεῶν των. Τοῦτο ὀφείλεται βεβαίως εἰς τὴν χρηστότητα καὶ τὸν φωτισμένον πατριωτισμὸν τῶν διαχειρισθέντων τὰ κοινά. Ἐπὶ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ οἱ Ἕλληνες ἦσαν εὐαριθμότατοι. Περισσότεροι ἦσαν συγκεντρωμένοι εἰς Ρωσέττην καὶ Δαμιέττην, ἐπειδὴ ἐκεῖ ὑπῆρχέ τις λιμενικὴ κίνησις. Ἀλλ' ὅταν ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς ἤνοιξε τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὸ χριστιανικὸν ἐμπόριον καὶ διὰ τῆς αὐστηρᾶς του εὐνομίας ἐνεθάρρυνε πᾶσαν πρωτοβουλίαν, τότε εἰσέρρευσαν πολλοὶ ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν νήσων καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Ὁ δυνάστης ἐγνώριζεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ ἐπροστάτευσε τὴν δραστηριότητά των. Οὕτως ἐντὸς μικροῦ ἡ δρὰξ τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Σάβα, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὸν ἑλληνικὸν πυρῆνα, εἶδε νὰ συρρέουν πολλοὶ Ἕλληνες καὶ νὰ ἐγκαθίστανται εἰς τὴν πόλιν. Μικρὸν διδακτήριον χάριν τῶν δοκίμων μοναχῶν ἐλειτούργει εἰς τὴν Μονὴν καὶ Ξενὼν πρὸς νοσηλείαν τῶν παρεπιδημούντων «καραβοκυραίων καὶ πραγματευτῶν». Ἐδῶ θὰ ἀναφέρωμεν τὰ κυριώτατα τῆς φιλανθρωπικῆς καὶ φιλομούσου δράσεως τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἑλλήνων, παραλείποντες τὴν πατριωτικήν των δρᾶσιν καὶ τὰ κατὰ τὸ Πατριαρχεῖον, τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ναούς, περὶ ὧν ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ ὁμιλεῖ ὁ Μ. Μητροπολίτης Ἀθηνῶν (βλ. ἀνωτέρω, ***Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας***).

Νοσοκομεῖον. Εἰς τὰ 1817 οἱ ὀλίγοι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁμογενεῖς ὠργάνωσαν ἐπιμελέστερον τὸν Ξενῶνα αὐτόν, ἐπὶ στενῆς λωρίδος γῆς ἀνηκούσης εἰς τὴν Μονὴν καὶ κειμένης κατέναντι τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Σάβα. Ἦτο μία παλαιὰ βενετικὴ οἰκοδομὴ ἰσόγειος περιέχουσα 12 κλίνας. Εἰς τὰ 1837 ὁ Θεόδωρος Τοσίτσας, διερμηνεύων τὴν κοινὴν τῶν ἤδη πυκνωθέντων Ἑλλήνων ἐπιθυμίαν ὅπως τὸ Νοσοκομεῖον εὐρυνθῇ, διότι πολλαὶ νόσοι, ἰδίως ἐπιδημικαί, ἐπεπόλαζον, βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τὸν ἀοίδιμον Στουρνάραν, μάλιστα ὅμως τὸν ἀδελφόν του Μιχαὴλ Τοσίτσαν, ἀπεφάσισε νὰ ἐγείρῃ εὐρύτερον Νοσοκομεῖον. Κατ' ἀρχὰς ἡ συνδρομὴ ὡρίσθη προαιρετική, ἔπειτα ὅμως ἐγένετο ὑποχρεωτική. Τὸ Προξενεῖον τῆς Ἑλλάδος ἐπέβαλε φόρον δύο λεπτῶν κατὰ τόννον εἰς πάντα τὰ προσεγγίζοντα τὸν λιμένα ἑλληνικὰ ἱστιοφόρα, ὑπὲρ τῆς νοσηλείας τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν κατοίκων. Τὸν φόρον τοῦτον ἐπεκύρωσε ἡ ἑλληνικὴ Βουλὴ ἐπανειλημμένως. Εἰς τὰ 1843, ὅτε κατηρτίσθη ἡ «Ἀντιπροσωπεία τῶν Συνδρομητῶν», δηλ. ἡ Κοινότης ὡς νομικὸν πρόσωπον, τὸ Νοσοκομεῖον ὠνομάσθη

Digitized by Google

«τῶν Γραικῶν» καὶ ἐτέθη «ὑπὸ τὴν προστασίαν μὲν τοῦ Γεν. Προξενείου τῆς Ἑλλάδος ὡς πρὸς τὸ πολιτικόν, ὡς πρὸς δὲ τὸ θρησκευτικὸν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἑορταζομένης τὴν ὀγδόην Σεπτεμβρίου». Ἔκτοτε μέχρι τοῦ 1853 εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ὁμογενῶν ἐπεμελεῖτο τούτου

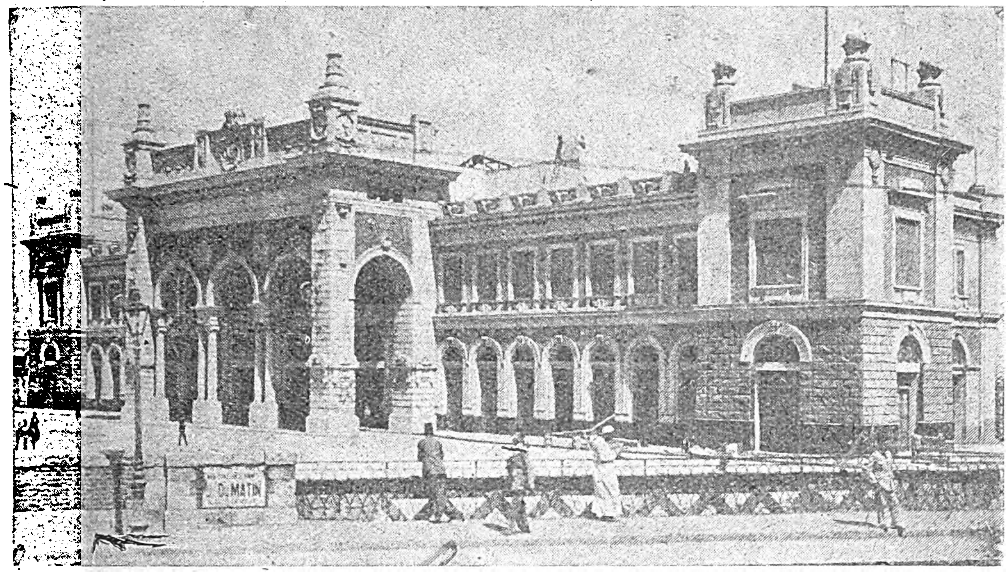

53.—*Ὁ νέος Σιδ. Σταθμὸς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ οἰκοδομούμενος κατὰ τὰ βραβευθέντα ἐν διεθνεῖ διαγωνισμῷ σχέδια τοῦ Λεων. Δ. Οἰκονομοπούλου.*

[Φωτογρ. ἐκδ. τοῦ βιβλιοπ. Ἐπ. Γρίβα.]

καὶ διαρκῶς προήγετο. Τὸ ἔτος ὅμως ἐκεῖνο περιελήφθη εἰς τοὺς γενικοὺς κανονισμοὺς τῆς Κοινότητος καὶ ἔκτοτε μέλη τινὰ τῆς Κοινοτικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπιφορτίζονται τὴν Ἐφορείαν τούτου. Εἶναι ἀξιόλογον τὸ ἔγγραφον τοῦ Μιχαὴλ Τοσίτσα, προέδρου τῆς Κοινότητος πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς «Ἑλληνοαιγυπτιακῆς Κοινότητος», δι' ἧς δωρεῖται τὸ οἰκόπεδον τοῦ Νοσοκομείου. Φέρει ἡμερομηνίαν 22]2 Ἰουνίου 1853:

«Κινούμενος—γράφει πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους—ἀπὸ τὴν ἀπερίγραπτον εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνομαι ἐπὶ τῆς συστάσεως τῶν μέτρων, δι' ὧν ὑμεῖς τὰ τωρινὰ πρόσωπα, ἀναδεχθέντες τὸ βάρος τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ κοινοῦ τῶν ὁμογενῶν μου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἑλληνοαιγυπτιακὴ Κοινότης τῶν Ἀλεξανδρέων» ἐφιλοτιμήθητε νὰ στήσητε θεμελιώδη ἀρχὴν ἐπὶ τῶν κοινῶν θεωρημάτων ὑπὸ τὸν καλλίτερον ὀργανισμὸν τῆς κεντρικῆς διὰ τὸ ἐνεστὼς καὶ μέλλον πορείας των, ἀπεφάσισα ἐγὼ αὐτὸς πρῶτος νὰ δώσω τὸ παράδειγμα τῆς πρὸς ὑμᾶς ἀπεριορίστου ὑπολήψεώς μου...»

Καὶ ἐπισυνάπτει τοὺς τίτλους ἰδιοκτησίας τῶν δωρουμένων ὑπ' αὐτοῦ κτημάτων καὶ τὰ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Προξενείῳ συνταχθέντα ἔγγραφα τῆς δωρεᾶς.

Κατὰ τὸ 1875 πρωτοστατοῦντος τοῦ ἰατροῦ Γ. Ζαγκαρόλα συνελέχθη περὶ τὸ ἓν ἑκατομμύριον φράγκων μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν καὶ ἤρχισεν ἡ ἀνέγερσις τοῦ νῦν Νοσοκομείου ἐπὶ τοῦ οἰκοπέδου τοῦ δωρηθέντος ὑπὸ τοῦ Τοσίτσα, καὶ συμπεριληφθέντος εἰς αὐτὸ καὶ τοῦ εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἀνήκοντος γηπέδου, δωρηθέντος τῇ Ἑλλην. Κοινότητι ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου, λόγος, δι' ὃν ἐδόθη τὸ ὄνομα «Ἅγιος Σωφρόνιος» εἰς τὸ Νοσοκομεῖον καὶ ἐτέθη ἡ προτομὴ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἱδρύματος. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου Νοσοκομείου ἔγιναν τῷ 1882.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἤρχισεν ἡ ἀληθῶς περίλαμπρος σταδιοδρομία τοῦ Ἑλλην. Νοσοκομείου, ἡ ἀνυψώσασα τὸ Ἐθνικόν μας γόητρον ἐν μέσῳ τῶν ξένων παροικιῶν τῆς χώρας.

Ἐν αὐτῷ ἐπετεύχθησαν πλεῖσται ὅσαι ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι πρωτότυποι, ἰδίᾳ περὶ τὰ ἐπιπολάζοντα ἐν Αἰγύπτῳ νοσήματα. Τὸ Νοσοκομεῖον ἐμόρφωσε καὶ ἐτελειοποίησε ἐπιστήμονας, οἱ ὁποῖοι τιμῶσι τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην ἐν τῇ διεθνεῖ παροικίᾳ.

Κατὰ τὴν μεγάλην χολέραν τοῦ 1883 ἀποστολὴ ἐκ Γερμανῶν σοφῶν, ὑπὸ τὸν Ροβέρτον Κώχ, ἔφθασεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν τῇ 24η Αὐγούστου. Ἐργασθεῖσα αὕτη ἐν τῷ Ἑλλην. Νοσοκομείῳ ἀνεκάλυψε τὸν παθογόνον μικροοργανισμὸν τῆς χολέρας καὶ τῆς ἀμοιβαδικῆς δυσεντερίας, ἐν δὲ τῇ ἐκθέσει τὴν ὁποίαν ὁ Κὼχ ἀπηύθυνε τῇ 17η Σεπτεμβρίου 1883 πρὸς τὸν ὑφυπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους προσθέτει μεταξὺ τῶν ἄλλων ὅτι «τοῦτο χρεωστεῖ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν ἰατρῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Νοσοκομείου» (Ζαγκαρόλα καὶ Καρτούλη).

Τὸ Ἑλλ. Νοσοκομεῖον διαιρεῖται εἰς 7 τμήματα, περιλαμβάνοντα 200 περίπου κλίνας, ἤτοι: Τὸ Παθολογικὸν τμῆμα ἀνδρῶν. Ὅμοιον γυναικῶν. Τὸ Χειρουργικὸν τμῆμα ἀνδρῶν καὶ ὅμοιον γυναικῶν. Τὸ Μολυσματικὸν τμῆμα, τὸ Ὀφθαλμολογικόν, τὸ Ἄσυλον τῶν ἀνιάτων. Ἐν τῷ Νοσοκομείῳ ὑπηρετοῦσι 22 ἐν ὅλῳ ἰατροί, ὧν δύο ἐσωτερικοὶ ἐκτελοῦντες ἐναλλὰξ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Νοσοκομείου. Ἀσθενεῖς γίνονται δεκτοὶ διαφόρων ἐθνοτήτων, νοσηλεύονται δὲ κατ' ἔτος περὶ τοὺς 1500, λαμβάνοντες ἡμέρας νοσηλείας περίπου 50,000, ἤτοι 15,000 ἡμέρας ἐπὶ πληρωμῇ καὶ 35,000 δωρεάν. Ἐπὶ πλέον εἰς τὰς Ἀστυκλινικὰς περιθάλπονται περὶ τὰς 40.000 ἀσθενεῖς ἐτησίως, καὶ ἐν τῷ Δωματίῳ τῶν Α' Βοηθειῶν περὶ τοὺς 1000 μικροτραυματίαι.

Ὁ ἐτήσιος προϋπολογισμὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Νοσοκομείου ἀνέρχεται εἰς λ. Αἰγ. 15000, τὸ δὲ καθ' ἕκαστον ἔτος ἔλλειμμα συμπληροῦται ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς Κοινότητος.

Τὰ ἔσοδα τοῦ Ἑλληνικοῦ Νοσοκομείου ἀποτελοῦνται: Ἐξ εἰσπράξεων νοσηλείων. Ἐκ δικαιωμάτων ἐγχειρήσεων, εἰσόδου, τοκετοῦ κλ. Ἐξ εἰσπράξεων Ἀστυκλινικῶν, ἐργαστηρίων, φαρμακείου καὶ Ραδιολογικοῦ Περιπτέρου. Ἐκ δωρημάτων. Ἐξ ἐπιχορηγήσεως τῆς Δημαρχίας. Ἐξ εἰσπράξεως τοῦ λαχείου τοῦ Νοσοκομείου. Ἐκ τόκων δωρεῶν καὶ κληροδοτημάτων.

Φερώνυμοι κλίναι δωρητῶν, συντηρούντων αὐτὰς εἰς μνήμην αὐτῶν, ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Νοσοκομείῳ 5).

Ἐν τῷ Νοσοκομείῳ λειτουργοῦν καὶ τὰ ἑξῆς βοηθητικὰ τμήματα: Φαρμακεῖον, Χημεῖον, Μικροβιολογικὸν Ἐργαστήριον καὶ τὸ νεόδμητον Χωρέμειον Ραδιολογικὸν Περίπτερον, τὸ τελειότερον ἐν Ἀνατολῇ τοιοῦτον.

54.—*Ἡ εἴσοδος εἰς τὴν ὁδὸν Σερὶφ πασᾶ.*

[Τὸ δεξιὰ κτίριον εἶναι τὸ Χρηματιστήριον τῶν Ἀξιῶν. Ὁ δὲ ἀριστερὰ κιγκλιδωμένος κῆπος ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία.]

Γηροκομεῖον Ἀντωνιάδου. Ἡ Κοινότης πρὸ πολλοῦ ᾐσθάνετο τὴν ἀνάγκην τῆς ἐγκαταστάσεως γηροκομείου. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ υἱὸς τοῦ σὲρ Τζὼν Ἀντωνιάδου, τὸ Ἑλλην. Προξενεῖον ἐμέτρησεν εἰς τὸν πρόεδρον τῆς Κοινότητος Μικὲν Σαλβάγον, ἐκτελεστὴν τῆς διαθήκης, τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζόμενον ποσὸν (νομίζομεν 7 χιλ. λιρῶν). Τοῦτο ὁ Μ. Σαλβάγος ὠπισθογράφησεν εἰς διαταγὴν τῆς Κοινότητος, ἵνα λειτουργήσῃ τὸ Γηροκομεῖον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀντωνιάδου. Δικαίως συγκινηθεῖσα ἐκ τῆς διττῆς εὐγενοῦς αὐτῆς χειρονομίας ἡ ἀδελφὴ τοῦ θανόντος προσέθηκε 4 χιλ. λίρ. πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ποσοῦ. Σήμερον λειτουργεῖ κανονικῶς περιθάλπον 48 γραίας καὶ γέροντας μὲ προσωπικὸν 8 ὑπαλλήλων.

Μπενάκειον Ὀρφανοτροφεῖον. Ἱδρύθη εἰς τὰ 1908 διὰ δωρεᾶς 20 χιλ. λιρῶν τῆς Βιργινίας Ἐμμ. Μπενάκη. Εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ἱδρυμάτων τῆς τοποθεσίας Σάτμπυ, ὅπου καὶ ἄλλα ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἱδρύματα. Ἡ οἰκοδομὴ κατέχει 3000 μ. τ., ὧν 1632 διὰ τὰς αὐλάς. Ἔχει 4 ὀρόφους, εἰς τὸν πρῶτον τῶν ὁποίων λειτουργεῖ ὡραῖον ναΐδιον. Σκοπός του εἶναι ἡ περίθαλψις ἀποκλήρων ὀρφανῶν, ἀπόρων κορασίων καὶ ἐκθέτων ἑλληνοπαίδων, ἡ χριστιανική των ἀνατροφή, ἡ στοιχειώδης θεωρητική των μόρφωσις καὶ ἡ ἐπαγγελματική των προπαρασκευή. Ταῦτα ἐπιτυγχάνονται πραγματικῶς καὶ εἶναι βαθέως συγκινητικὸν τὸ θέαμα τῆς ὑλικῆς καὶ ψυχικῆς εὐρωστίας τῶν ὀρφανῶν. Σήμερον διατρέφονται ἐν αὐτῷ 175 ὀρφανὰ ἀπὸ 1—18 ἐτῶν. Φοιτοῦν ὅμως καὶ ἐξωτερικαὶ ὀρφαναὶ μαθήτριαι. Ἐν τῷ ὀρφανοτροφείῳ λειτουργεῖ πλήρης ἑξατάξιος ἀστικὴ σχολή, εἰς τὴν ὁποίαν διδάσκονται τὰ οἰκότροφα, προστιθεμένων τῶν μαθημάτων τῆς λογιστικῆς καὶ δακτυλογραφίας, 4 ὥρ. καθ' ἑβδομάδα, καὶ τῆς γαλλικῆς ἀπὸ τῆς α' τάξεως, ἐπίσης τῆς σιδηρωτικῆς καὶ τῆς μαγειρικῆς. Αἱ διδασκάλισσαι εἶναι πᾶσαι ἀπόφοιτοι τοῦ Ἀρσακείου Ἀθηνῶν. Λειτουργοῦν ἐπίσης εἰς αὐτὸ ἐργοστάσια κοπτικῆς, ἀσπρορρούχων, κεντημάτων καὶ δαντελλῶν. Αἱ ὧραι ἐργασίας εἶναι 8 διὰ τὰς ἀπὸ 7 ἐτῶν καὶ ἄνω, καὶ 6 διὰ τὰς μικροτέρας. Τὰ οἰκότροφα ἐκτελοῦν τὴν οἰκοκυρικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἱδρύματος πλὴν τῶν βαρειῶν ἐργασιῶν. Τὸ προσωπικὸν τοῦ ἱδρύματος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν Διευθύντριαν, τὸν Διευθυντήν, ἓξ διδασκαλίσσας καὶ διδασκάλους τῆς Ἀστικῆς, τρεῖς διδασκαλίσσας τῶν ἐργοχείρων, μιᾶς ἱματιοφύλακος, μιᾶς οἰκονόμου, ἑνὸς μαγείρου διὰ τὸ μάθημα τῆς μαγειρικῆς καὶ ἑπτὰ τροφῶν, τοῦ ἰατροῦ καὶ τοῦ ἱερέως. Ἡ ἐτησία δαπάνη ἀνέρχεται εἰς 2 1/2 χιλ. λιρῶν.

Μπενάκειον Οἰκονομικὸν Συσσίτιον. Ἵδρυμα ἐκ δωρεᾶς τῆς Βιργινίας Ἐμμ. Μπενάκη, λειτουργοῦν εἰς τὸ Σάτμπυ ἀπὸ τοῦ 1907. Ἀπὸ τῆς 1ης Ἰουλίου 1918 ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κοινότητα. Παρέχει ἀντὶ εὐτελεστάτης τιμῆς 1 γρ. ἢ καὶ ἐντελῶς δωρεὰν εἰς τὰ διάφορα ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα τῆς Κοινότητος τροφὴν ἀμέμπτως καθαρὰν καὶ ὑγιεινήν. Ἐπίσης πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἐνδεῶν λαϊκῶν τάξεων τῆς διεθνοῦς κοινωνίας παρέχει ἄφθονον, καθαρὰν καὶ ὑγιεινὴν θερμὴν τροφὴν καὶ ἄρτον. Λειτουργεῖ μόνον τὴν μεσημβρίαν πλὴν τῶν Κυριακῶν. Πόρους δὲ ἔχει τὸ τίμημα τοῦ 1 γρ. δ. τῆς μερίδος, ἐπιχορήγησιν τῆς Δημαρχίας ἐκ 240 λιρῶν, συνδρομὰς καὶ δωρεὰς εἰς μνήμην τεθνεώτων ἢ ἀντὶ στεφάνων καὶ ἐπισκεπτηρίων. Πολλαὶ χιλιάδες μερίδες παρέχονται δωρεάν.

Εἰς τὰ ἱδρύματα ταῦτα πρέπει νὰ προστεθῇ τὸ εὐρὺ καὶ ὡραῖον ***Νεκροταφεῖον*** τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος διατηρούμενον εὐπρεπέστατα ὑπὸ ἐπαρκοῦς προσωπικοῦ. Ἔχει ὡραῖον ναόν. Ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ

Digitized by Google

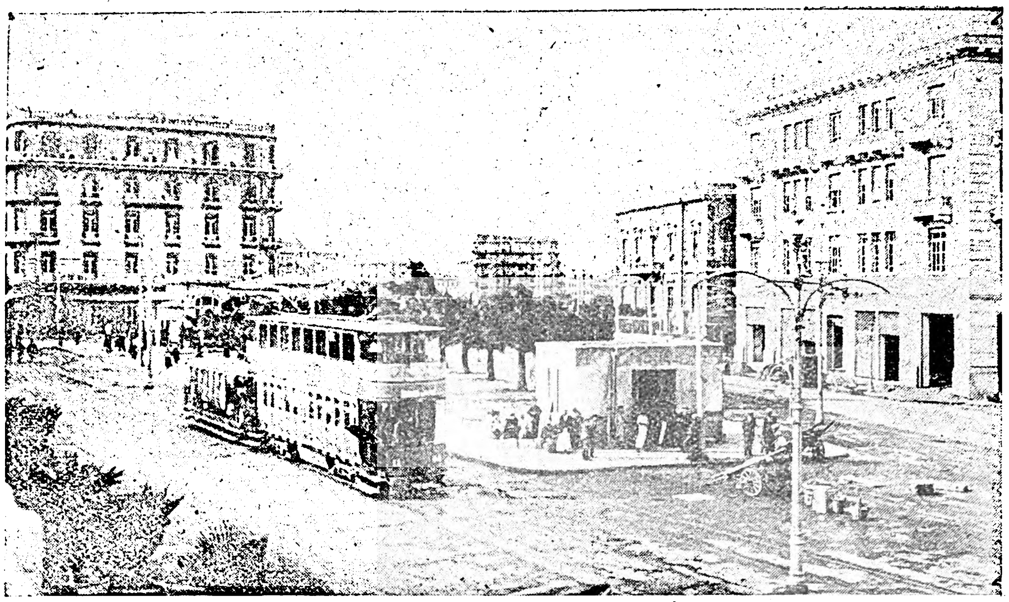

55.—*Ὁ ἠλεκτρικὸς Σταθμὸς Ραμλίου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.*
[Φωτογρ. ἐκδ. τοῦ βιβλιοπ. Ἐπ. Γρίβα.]

μνημείων ἀξιολογώτατα εἶναι τὸ τῆς μακαρίτιδος Ὄθωνος Ρ. Ραγκαβῆ, κόρης σὲρ Τζὼν Ἀντωνιάδου.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης διατηρεῖ καὶ λαμπρὸν ναὸν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, κτισμένον εἰς τὰ οἰκόπεδα Τοσίτσα παρὰ τὴν πλατεῖαν Μωχαμμὲτ Ἀλῆ. Ναΐδια ἐπίσης ὑπάρχουν εἰς τὸ Νοσοκομεῖον, τὸ Μπενάκειον Ὀρφανοτροφεῖον, τὸ Νεκροταφεῖον καὶ τὸ Κανισκέρειον.

Ἐκπαιδευτήρια. Ἡ ἐκπαιδευτικὴ δρᾶσις τῆς Ἑλλην. Κοινότητος δὲν ὑπολείπεται τῆς φιλανθρωπικῆς, ἠμποροῦμεν δὲ ἀδιστάκτως νὰ εἴπωμεν ὅτι οὐδαμοῦ σήμερον τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου παρέχεται εὐρωστοτέρα πνευματικὴ καὶ ἠθοπλαστικὴ παίδευσις.

Τὸ πρῶτον «*Σχολεῖον τῶν Γραικῶν*» ἱδρύθη εἰς τὰ 1843 τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Μιχ. Τοσίτσα. Πάντων τῶν κατωτέρω ἐκπαιδευτηρίων γενικὸς διευθυντὴς ἀπὸ 40 ἐτῶν διατελεῖ ὁ Παλαιολόγος Γεωργίου εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται ἡ ἀπαράμιλλος ὀργάνωσις καὶ λειτουργία των.

Τὰ σχολεῖα τῆς Κοινότητος εἶναι:

1) Πλήρεις ἑξατάξιοι δημοτικαὶ ἀρρένων: α) *Τοσιτσαία*, β) *Ζερβουδάκειος*, γ) *Φαμηλιάδειος*.

2) Πλήρεις ἑξατάξιοι δημοτικαὶ θηλέων: α) *Ἀβερώφειος*, β) *Ζερβουδάκειος*, γ) *Φαμηλιάδειος*.

3) Μικτὴ τετρατάξιος δημοτικὴ Ραμλίου.

4) Σχολαὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως ἀρρένων: *Ἀβερώφειον γυμνάσιον* πεντατάξιον. β) *Σαλβάγειος Ἐμπορικὴ Σχολή*.

5) Σχολαὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως θηλέων: α) *Ἀβερώφειος ἀστικὴ σχολὴ* τριτάξιος β) *Ἀβερώφειος ἐμπορικὴ σχολὴ θηλέων*.

Αἱ σχολαὶ αὗται λειτουργοῦν εἰς τὰ ἑξῆς κτίρια, ἰδιοκτησίας τῆς Ἑλλ. Κοινότητος:

1) Ἡ Τοσιτσαία εἰς τὴν συνοικίαν Ἀτταρίν.
2) Ἡ Ἀβερώφειος » » »
3) Ἡ Φαμηλιάδειος » » Βὰβ ἐλ Γκεντίντ.
4) Ἡ Ζερβουδάκειος » » Σάτμπυ
5) Ἡ Σαλβάγειος » » Σάτμπυ

6) Ἡ Σχολὴ Ραμλίου ἐν Ράμλε, σταθμὸν Τσανακλῆ.

Πᾶσαι ὁμοῦ αἱ τάξεις εἶναι 54, ἀποτελούμεναι ἀπὸ 72 τμήματα, τὸ δ' ὅλον πλῆθος τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν εἶναι 4150.

Εἰς τὴν Ἰβραημίαν, ΒΑ συνοικίαν τῆς πόλεως, λειτουργεῖ ἡ *Πρατσίκειος* ἀστικὴ σχολὴ ἀρρένων. Ἱδρυθεῖσα τῷ 1907 ὑπὸ τοῦ Ἀρ. Πράτσικα ἐπὶ οἰκοπέδου τῆς Κοινότητος ἔχει 60 μαθητὰς καὶ μαθητρίας. Τῷ 1914 ἡ κοινότης τῆς συνοικίας ἔκτισε δύο αἰθούσας καὶ προσέλαβεν οὕτω 193 ἀκόμη μαθητὰς καὶ μαθητρίας. Εἰς τὰ 1923 παραπλεύρως ἵδρυσεν ὁ Ἐμμ. Κοκκινάρης τετρατάξιον Παρθεναγωγεῖον, τὸ ὁποῖον συνεπλήρωσεν ὁ Ἰωάννης Μυριανθόπουλος καὶ κατόπιν ἡ Χαρίκλεια Σακελλαρίου. Ἐχωρίσθησαν τότε εἰς Ἀρρεναγωγεῖον μὲ 210 μαθητὰς καὶ Παρθεναγωγεῖον μὲ 215 μαθητρίας. Τῷ 1925 ἐνέγραψαν ἀμφότερα 620 μαθητὰς καὶ μαθητρίας. Ἡ αὔξησις αὕτη ἐπέβαλε τὴν εὔρυνσιν τοῦ χώρου καὶ ἡ Κοινότης ἔκτισεν ἕνα ὄροφον ἀκόμη ἐπὶ τῆς Πρατσικείου, ὥστε τῷ 1927 ἐνεγράφησαν 771 μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι, διπλασιασθέντος τοῦ ἀρχικῶς διδάξαντος προσωπικοῦ. Ἐξ ἄλλου, διαρκούντων τῶν μαθημάτων, ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου—31 Μαΐου, λειτουργεῖ εἰς τὴν Σχολὴν οἰκονομικὸν συσσίτιον διὰ τὰ ἄπορα, διανεμομένων 80 μερίδων ἡμερησίως εἰς τὰ ἐντελῶς πτωχά.

Πλὴν τῶν σχολείων τούτων λειτουργοῦν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἀξιόλογα ἰδιωτικὰ λύκεια: τὸ Ἑλληνικὸν Λύκειον Ι. Γκίκα, μετ' οἰκοτροφείου εἶναι τὸ ἀρχαιότερον ὅλων, μὲ 7 τάξεις, εἰς ὡραῖον μέγαρον· ἡ Ἐμπορικὴ Ἀκαδημία τοῦ Σωτ. Σκληροῦ τὸ «Νέον Λύκειον» Ἀρτεμίδου, τὸ ἑλληνογαλλικὸν Λύκειον «Ζήνων», τὸ Λύκειον «Κοραῆς».

Μετὰ τὴν κοινότητα κραταιὸς κοινωνικὸς ὀργανισμὸς εἶναι ἡ Ἕνωσις «***Αἰσχύλος - Ἀρίων***». Ἦσαν δύο σύλλογοι, ὁ φιλοδραματικὸς «Αἰσχύλος» ἱδρυθεὶς τῷ 1905 καὶ ὁ φιλεκπαιδευτικὸς «Ἀρίων» ἱδρυθεὶς τῷ 1909, ἑνωθέντες τῷ 1915 εἰς ἕνα, τὴν «Ἑλληνικὴν Ἕνωσιν Αἰσχύλος-Ἀρίων». Ἡ πρόοδος ὑπῆρξε ραγδαία καὶ καταπληκτική.

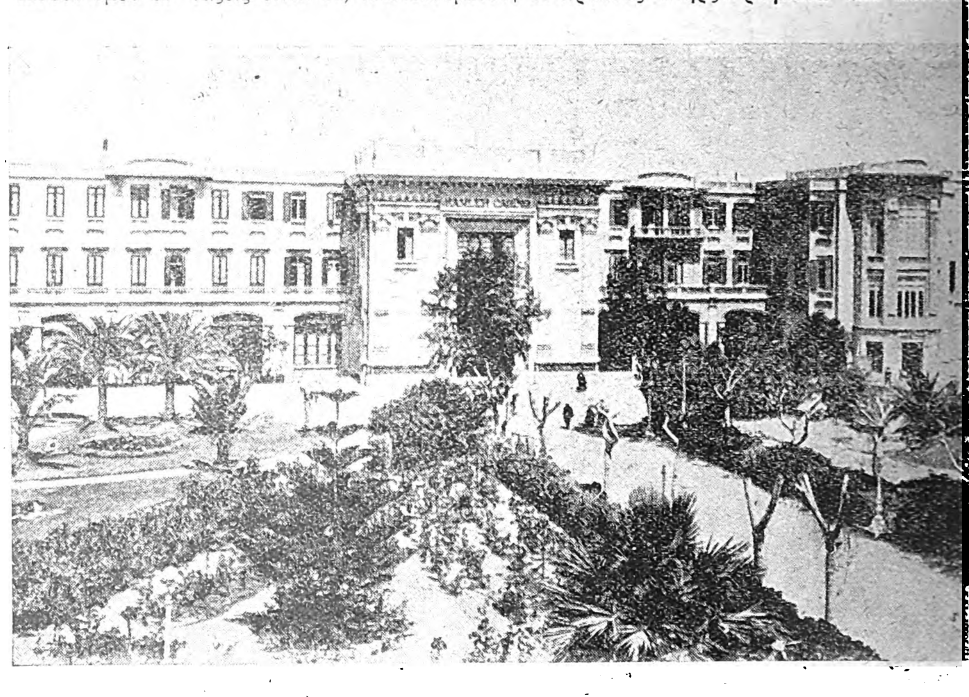

56.—*Τὸ Καζῖνο Σὰν Στέφανο ἐν Ράμλε τῆς Ἀλεξανδρείας.*

Σκοπὸς τῆς ἑνώσεως εἶναι «**ἡ συμβολὴ τῶν μελῶν της εἰς πᾶν ἐθνικόν, ἡ διὰ σχολῶν καὶ ἀσύλων ὑποστήριξις τῶν ἀπόρων ἑλληνοπαίδων καὶ ἡ δι' ἑορτῶν καὶ συγκεντρώσεων πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ τῶν μελῶν ἀνάπτυξις**». Καὶ πράγματι. Διατηρεῖ εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως εὐρὺ διαμέρισμα μὲ μεγάλην αἴθουσαν, ὅπου γίνονται συχνότατα ἐκλεκταὶ συναυλίαι καὶ σπουδαῖαι διαλέξεις. Ἔχει πλούσιον ἀναγνωστήριον, διατηρεῖ νυκτερινὰς καὶ ἡμερησίας σχολάς. Τελευταίως ἐγκατέστησε μεγάλην σχολὴν εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Τελωνείου ὠργανωμένην κατὰ ἀμερικανικὸν πρότυπον, ὅπου τρεῖς ἑκατοντάδες μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἐκπαιδεύονται καὶ διαιτῶνται κατὰ σύστημα ὑγιεινότατον. Ὀκτὼ ἑκατοντάδες ἐπίσης φοιτῶσιν εἰς τὰς νυκτερινάς της σχολάς. Ἡ Ἕνωσις διατηρεῖ Μουσικὸν τμῆμα, ἐπίσης Δραματικὸν τμῆμα πρὸς διδασκαλίαν ἀπὸ σκηνῆς ἐκλεκτῶν ἔργων. Ὀργανώνει συχνὰ ἑσπερίδας, ἀπογευματινὰς καὶ ἐκδρομάς. Ἀλλὰ τὸ κορύφωμα τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου της εἶναι τὸ Ἄσυλον. Κατ' ἀρχὰς περισυνέλεγεν ὀρφανὰ περιπλεκόμενα μὲ τὴν ἀστυνομίαν καὶ ἄλλα ἅτινα ἔπρεπε ν' ἀποσπασθοῦν ἀπὸ γονέων ἐπικινδύνων. Ὑπῆρξε τόση ἡ ἐπιτυχία, ὥστε ὁ εὔπορος ὁμογενὴς Γ. Κανισκέρης ἀνέλαβε νὰ οἰκοδομήσῃ αὐτὸς εἰδικὸν κτίριον. Μὲ δαπάνην 20 χιλ. λιρῶν ἤγειρε μέγαρον ἐντὸς κήπου μὲ μικρὸν ναΐδιον ἐν αὐτῷ καὶ δὴ ἐν Σάτμπυ κατέναντι τῶν Κοινοτικῶν ἱδρυμάτων. Διακόσια ὀρφανὰ διαιτῶνται ἐκεῖ εὐτυχῆ, καὶ τὰ πλεῖστα τούτων τοποθετούμενα ἅμα τῇ συμπληρώσει τῶν ἀστικῶν των σπουδῶν εἰς διάφορα ἐργαστήρια καὶ καταστήματα, ἐξακολουθοῦν νὰ διαιτῶνται ἐντὸς τοῦ ὀρφανοτροφείου ἐπί τινα ἔτη ἕως οὗ ἐξοικονομή-

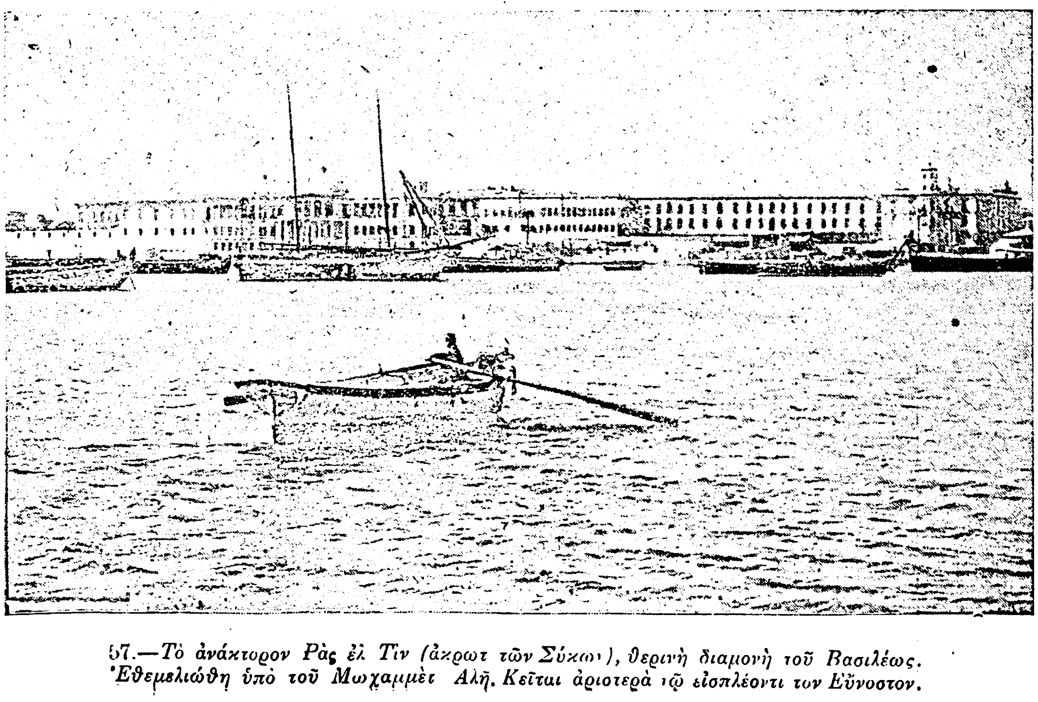

57.—*Τὸ ἀνάκτορον Ρὰς ἐλ Τὶν (ἄκρωτ τῶν Σύκων), θερινὴ διαμονὴ τοῦ Βασιλέως. Ἐθεμελιώθη ὑπὸ τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ. Κεῖται ἀριστερὰ τῷ εἰσπλέοντι τὸν Εὔνοστον.*

Digitized by Google

σωσιν ἰδίαν ἐγκατάστασιν. Ὁ ἐτήσιος προϋπολογισμὸς τῆς Ἑνώσεως ἀνέρχεται εἰς 4 χιλ. λιρῶν, τὰς ὁποίας εὑρίσκει εὐκόλως, διότι πλὴν τοῦ ἀκινήτου τὸ ὁποῖον κέκτηται ἐπὶ τῆς λεωφόρου Φουάτ, αἱ ἑκάστοτε ἐπικλήσεις του καὶ αἱ ἑορταί του εὑρίσκουν ὁμόθυμον τὴν προθυμίαν τῆς Παροικίας. Ὁ χαρακτὴρ τοῦ παρόντος συγγράμματος δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐκταθῶμεν ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ ῥόλου τὸν ὁποῖον παίζει ἡ Ἕνωσις καὶ τῶν μεγάλων διδαγμάτων τὰ ὁποῖα παρέχει ἡ ὁμόνοια, ἡ σύνεσις καὶ ἡ χρηστότης τῶν μελῶν της.

Ἡ «*Ἕνωσις Ἑλληνίδων Αἰγύπτου*» διατηρεῖ τὸ Νηπιοτροφεῖον «*Μάννα*» καὶ τὴν Νυκτερινὴν Σχολὴν ἢ «*Ἐργάτις*». Εἰς τὴν «Μάνναν» αἱ ἄποροι μητέρες ὁδηγοῦν τὰ μικρά των, ὅπου μένουν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐνῷ ἐκεῖναι ἐργάζονται. Ἐκεῖ τὰ μικρὰ διδάσκονται στοιχειωδέστατά τινα καὶ παίζουν. Τὸ θέρος ὀργανώνονται παιδικαὶ ἐξοχαί. Ἐν γένει δὲ ἡ «Μάννα» πράττει πᾶν ὅ,τι εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνακουφίσῃ τὰς φιλοπόνους καὶ πτωχὰς μητέρας καὶ νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν κοινωνίαν εὔρωστα τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα παιδία, ἅτινα ἄνευ αὐτῆς θὰ ἀνεπτύσσοντο ἐπισφαλῶς. Εἰς τὴν «Ἐργάτιδα» φοιτοῦν νεάνιδες καὶ νεαραὶ γυναῖκες ἐργαζόμεναι καὶ ἐπιθυμοῦσαι νὰ ἐφοδιασθοῦν διὰ τὸ ἐπάγγελμά των καλύτερον. Ὁ ἐτήσιος προϋπολογισμὸς τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἑλληνίδων ἀνέρχεται διὰ τὰ δύο ἱδρύματα εἰς 1700 λίρας περίπου, τὰς ὁποίας ἐξευρίσκει ἐκ συνδρομῶν καὶ δωρεῶν.

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριόν διατηρεῖ «Νυκτερινὴν Σχολὴν πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Ἀραβικῆς», μὲ 3 τμήματα.

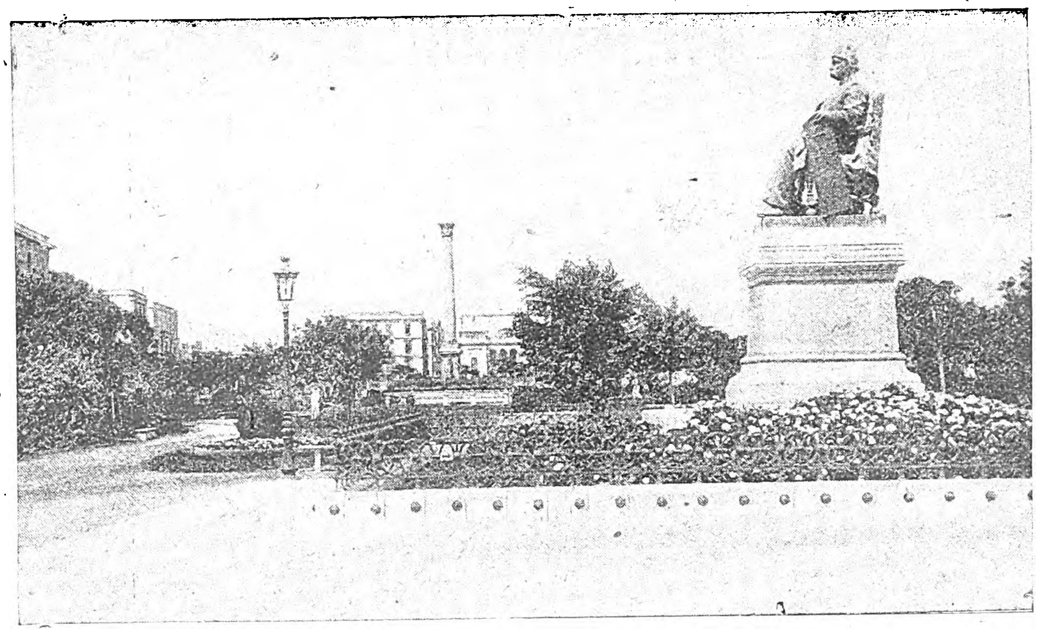

58.—*Τὸ μνημεῖον τοῦ Ἀρμενίου Νουμπὰρ πασᾶ, πρωθυπουργοῦ τοῦ Ἰσμαήλ, ὅστις εἰσήγαγε τὸν θεσμὸν τῶν Μικτῶν Δικαστηρίων.*

Εἰς τὸ βάθος ἀναμνηστικὴ στήλη τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Καρτοὺμ ἀπὸ τῶν Μαγδιστῶν ὑπὸ τοῦ Κίτσενερ.]

59.—*Ἡ ὁδὸς Φουάτ, τμῆμα τῆς μεγάλης ἀρτηρίας Ρωζέττης συμπιπτούσης πρὸς τὴν ἀρχαίαν Κανωβικὴν ὁδόν.*

[Εἰς τὸ βάθος ἀριστερὰ κεῖται τὸ Πατριαρχεῖον, καὶ ἡ Ἑλλ. Λέσχη. Τὸ ἐν τῇ εἰκόνι δεξιὰ οἴκημα εἶναι ἡ ἀρχαία *Μπόρσα Τουσσοὺν*, κατόπιν καφενεῖον Ζαράνη, τώρα δὲ Λέσχη Μωχ. Ἀλῆ, Ἰταλικὴ Λέσχη καὶ Γραφεῖα Κούκ.]

Εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἑλλήνων διακεκριμένην κατέχει θέσιν ὁ ***Σύλλογος τῶν Ἑλλήνων Ἐπιστημόνων «Πτολεμαῖος Α'»*** ἔχων καὶ ἀξιόλογον βιβλιοθήκην. Ὁλόκληρος ἡ γινομένη ἐπιστημονικὴ ἐργασία, ἰδίως εἰς τὴν ἰατρικήν, ἐπιδεικνύεται εἰς αὐτόν. Ἐπίσης συζητοῦνται νομικὰ ζητήματα ἐπίκαιρα καὶ ἐν γένει εἶναι τὸ ἐπιστημονικὸν βῆμα ἀφ' οὗ ἀκούονται οἵ τε ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ οἱ διαβατικοὶ διαπρεπεῖς ἐπιστήμονες. Ὁ Σύλλογος αὐτὸς ἵδρυσε τὸν «Κυανοῦν Σταυρόν», τοῦ ὁποίου σκοπὸς εἶναι ἡ φιλανθρωπικὴ ἐπιστημονικὴ ἐξυπηρέτησις τῶν ἀπόρων φθισικῶν Αἰγύπτου καὶ Σουδάν, τῶν σεισμοπαθῶν ἢ πλημμυροπαθῶν, ἡ νοσηλεία τῶν ἀσθενῶν, ἡ ἐν ἀνάγκῃ, ἐν καιρῷ πολέμου ἢ ἐπιδημίας, ὀργάνωσις νοσοκομείων καὶ νοσοκομειακοῦ προσωπικοῦ. Οὕτως ἡ ὑπὸ τὸν χειρουργὸν Π. Πετρίδην ἀποστολὴ χειρουργείου εἰς Μακεδονίαν κατὰ τὰ ἔτη 1916-18 ἐξετιμήθη, μεγάλως δαπανηθεισῶν 20000 λιρῶν ὑπὸ τοῦ Κυανοῦ Σταυροῦ. Καὶ εἰς θεομηνίας ἐπεδείχθη πάντοτε εὐεργετικώτατος καὶ ἐφωράθη καλῶς ὠργανωμένος. Σήμερον ἔχει ἀναλάβει ἀγῶνα κατὰ τῆς φυματιάσεως.

Ἡ «***Ἑλληνικὴ Φιλόπτωχος Ἑταιρεία***» ἱδρύθη εἰς τὰ 1894. Τὸ Συμβούλιον ἐξ 20 κυριῶν διαιρεῖται εἰς 4 πενταμελῆ τμήματα, ὧν ἕκαστον ἐπιμελεῖται τῶν πτωχῶν μιᾶς τῶν 4 συνοικιῶν τῆς πόλεως, Ἀτταρινίου, Ἀραβικῆς, Μεσσάλας καὶ Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας. Περιθάλπει τοὺς ἀνικάνους πρὸς ἐργασίαν λόγῳ σωματικῆς βλάβης, τὰς ἀπόρους χήρας μητέρας ἀνηλίκων τέκνων, τὰ ὀρφανά, τοὺς γέροντας καὶ τοὺς ἐν ἀναρρώσει ἀσθενεῖς. Ἡ περίθαλψις αὐτὴ συνίσταται εἰς παροχὴν μηνιαίων χρηματικῶν ἐπιδομάτων, τροφῆς κατ' οἶκον ἢ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Σιτηρεσίου, γάλακτος, ναύλων πρὸς ἀναπατρισμόν, εἰς ἰατρικὴν περίθαλψιν, ἐνδύματα καὶ ὑποδήματα κατὰ τὰς ἑορτάς, ταφὴν τῶν ἀπόρων. Πλὴν τούτων διατηρεῖ καὶ Ἄσυλον γερόντων ἐντελῶς ἐγκαταλελειμμένων ἔχον 20 κλίνας.

Καὶ ***ἀθλητικὰ σωματεῖα*** ἀκμάζουν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἑλληνικά, ἀποδεικνυόμενα εἰς τοὺς κατ' ἔτος διαγωνισμοὺς τὰ ἄριστα τῆς Αἰγύπτου. Τοιαῦτα εἶναι ὁ «Ναυτικὸς ὅμιλος», ὁ «Ποδοσφαιρικὸς ὅμιλος Ἑλλήνων», ὁ «Κολυμβητικὸς ὅμιλος Δελφίν», ἡ «Ποδοσφαιρικὴ Ἕνωσις Ραμλίου Ἀετός», ὁ σχολικὸς «Ἀθλητικὸς Σύλλογος Αἴας», ὁ «Ἀθλητικὸς Σύλλογος Κρατῖνος», ὁ «Ἀθλητικὸς Σύλλογος Ἡρακλῆς».

Δύο ἄλλα ἑλληνικὰ ἱδρύματα ἀποτελοῦν σπουδαίους παράγοντας τῆς ἀκμῆς τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁμογενῶν:

Ἡ «***Ἑλληνικὴ Λέσχη***» εἶναι τὸ ἐντευκτήριον ὅλων τῶν ἐκλεκτῶν μελῶν τῆς παροικίας. Εἰς πᾶσαν ἐθνικὴν ἢ κοινοτικὴν ἀνάγκην, ἐκεῖ γίνεται ἡ σύσκεψις καὶ λαμβάνεται ἡ ἀπόφασις πῶς θὰ προσέλθῃ ἡ παροικία ἀρωγός, ἐκεῖ ὑποδέχονται τοὺς ἐπισκεπτομένους τὴν Αἴγυπτον ἀλλοεθνεῖς φιλέλληνας ἢ ἄλλους ἐπισήμους, πρὸς οὓς ἔχει ἠθικοὺς δεσμοὺς ὁ ἑλληνισμός. Μέγα μέρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς Λέσχης ἀφιεροῦται εἰς ὑποστήριξιν κοινωφελῶν ἔργων ἢ ἐθνικῶν ἀναγκῶν.

Τὸ «***Ἑλληνικὸν Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον***» παρακαλουθεῖ τὴν ἐμπορικὴν κατάστασιν καὶ διαφωτίζει τοὺς ὁμογενεῖς ἐμπόρους, ὁδηγεῖ αὐτούς, προστατεύει τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος συναλλαγήν, συχνὰ δὲ ἡ αὐθεντική του γνώμη διηυκόλυνε τὸ

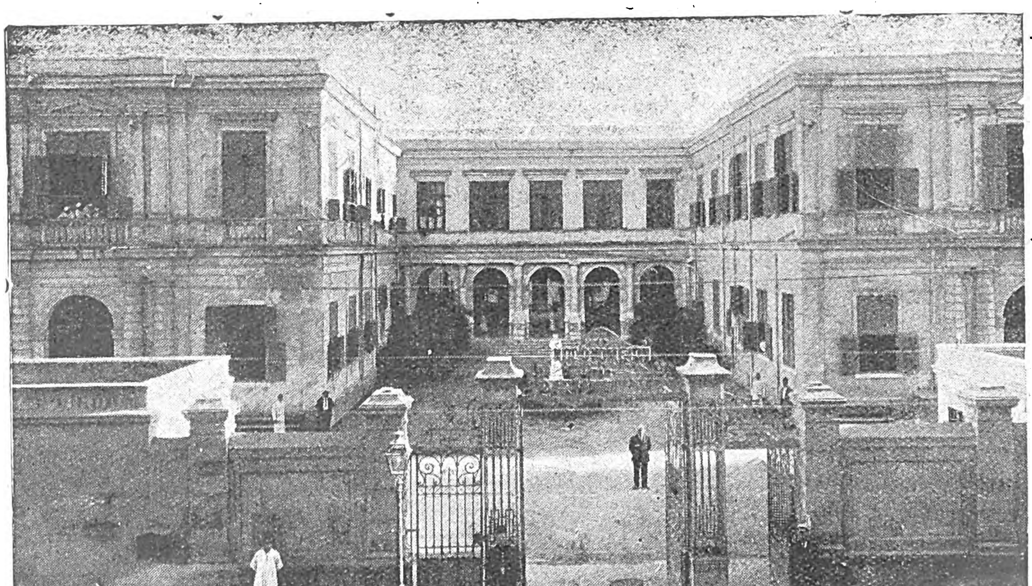

60.—*Ἡ εἴσοδος τοῦ Ἑλληνικοῦ Νοσοκομείου.*

[Εἰς τὸ μέσον τοῦ κηπαρίου ἡ προτομὴ τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου, ἀριστερὰ ἡ τοῦ Ζαγκαρόλα.]

Digitized by Google

οἰκονομικὸν νομοθετικὸν ἔργον τῆς Αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι οἰκονομικῶν ἀρχῶν. Ἡ σειρὰ τοῦ Δελτίου του ἀποτελεῖ ἀνεκτίμητον πηγὴν πληροφοριῶν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐμπορικῆς καὶ χρηματιστικῆς ἐξελίξεως ἐν Αἰγύπτῳ.

Ι. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

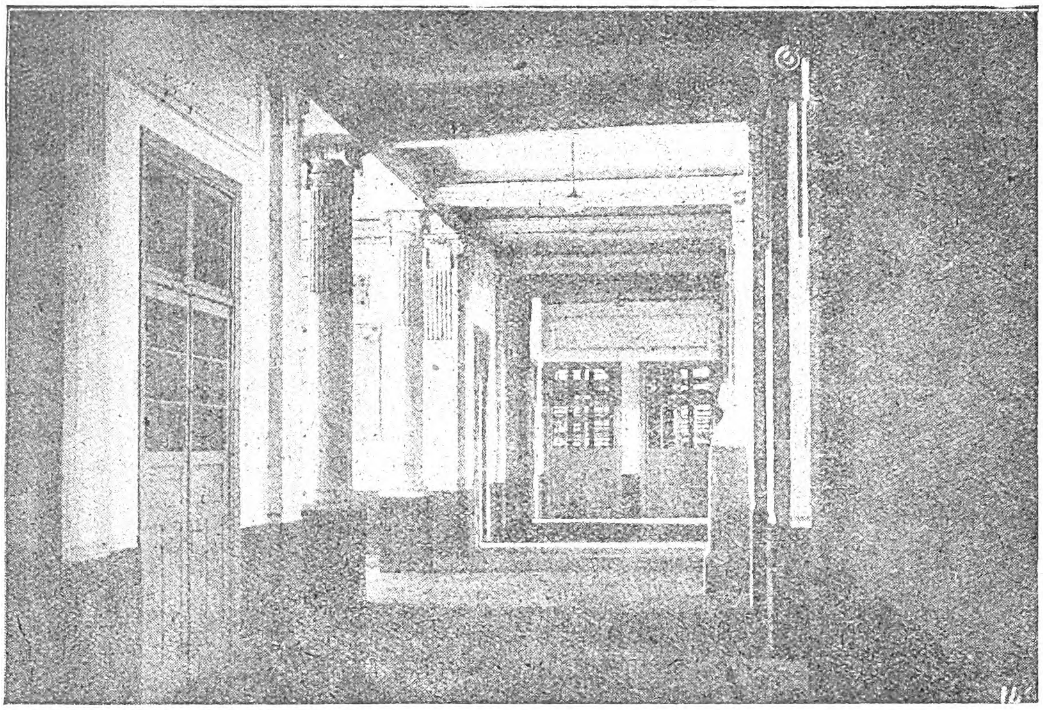

61.—*Προθάλαμος τοῦ Α' πατώματος τοῦ «Κανισκερείου».*

[Ἐν αὐτῷ ἡ προτομὴ τοῦ μεγάλου εὐεργέτου Γ. Δ. Κανισκέρη, καὶ αἱ ἐντοιχισμέναι μαρμάριναι πλάκες τῶν εὐεργετῶν τῆς «Ἑνώσεως».]

ΕΜΠΟΡΙΟΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ. Ἡ πόλις, ἥτις κατ' ἐξοχὴν χρεωστεῖ τὴν προαγωγήν της εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον καὶ εἰς τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα αὐτοῦ, εἶναι ἡ Ἀλεξάνδρεια. Κειμένη μεταξὺ δύο θαλασσῶν, ὧν ἡ μὲν ἦτο ἡ κλεὶς τῆς Ἀνατολῆς, ἡ δὲ τῆς Δύσεως, ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην διοίκησιν τῶν Πτολεμαίων, ἥτις ὑπεστήριξε τὸ δραστήριον καὶ ἐκπολιτιστικὸν πνεῦμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, ἐπραγματοποίησε τὸ ὄνειρον τοῦ κτίτορος αὐτῆς, καὶ γενομένη ἡ ἕδρα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, δὲν ἐβράδυνε ν' ἀναδειχθῇ τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου ὅλου τοῦ κόσμου. Οἱ ἐν Αἰγύπτῳ βασιλεύσαντες Πτολεμαῖοι διεκρίθησαν διὰ τὴν πρὸς τὸ ἐμπόριον, τὴν ναυτιλίαν καὶ βιομηχανίαν προστασίαν αὐτῶν· καὶ ἐνῷ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ Νειλῶτις χώρα παρῆγε μόνον σῖτον, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν των ἡ Ἀλεξάνδρεια εἶχεν ἀποβῆ ἡ γέφυρα τῆς παγκοσμίου ἐμπορικῆς κινήσεως, διότι εἰς αὐτὴν κατέφθανον τὰ προϊόντα τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Ἀραβίας καὶ Αἰθιοπίας, διερχόμενα διὰ τῶν νεοκτίστων ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς πόλεων Βερενίκης, Μυὸς Ὅρμου καὶ Κοπτοῦ καὶ μετοχετευόμενα διὰ μεγάλων ὁδῶν εἰς τὸν Νεῖλον.

Ἐκ τῆς κατασκευῆς τοῦ φάρου, δι' οὗ ἐφωτίζετο ἡ εἴσοδος τοῦ λιμένος Ἀλεξανδρείας, καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων τεχνικῶν ἔργων, καταφαίνεται ἡ περὶ τὴν ναυτιλίαν μέριμνα τῶν Πτολεμαίων. Ὁ στόλος αὐτῶν συνέκειτο ἐκ 4.500 μικρῶν τε καὶ μεγάλων πλοίων, ἐκτὸς ἄλλων χρυσοπρύμνων καὶ χρυσεμβόλων χρησίμων διὰ τὴν βασιλικὴν ὑπηρεσίαν. Τοσοῦτον δὲ ἀνεπτύχθη ἡ βιομηχανία τῆς ναυπηγίας, ὥστε ὑπῆρχεν εἰς τὰ νεώρια τῆς Ἀλεξανδρείας ὑλικὸν δυνάμενον νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν κατασκευὴν ἑτέρων 8.000 σκαφῶν. Ἐθαυμάσθη μάλιστα ἡ κατασκευὴ πλοίου τεσσαρακοντήρους 270 πήχ. μήκους, ἔχοντος πλήρωμα 7.000 ἀνδρῶν. Τὸ πλοῖον τοῦτο ἦτο τετράκις μεγαλύτερον τρικρότου ἑκατὸν τηλεβόλων. Ἐπίσης καὶ ἕτερον μέγα πλοῖον ποτάμιον εἶχε ναυπηγηθῆ, περίφημον διὰ τὴν πολυτελῆ αὐτοῦ διακόσμησιν, ὅπερ ὠνομάσθη *Θαλαμηγός*.

Ἐκ τοῦ λιμένος Ἀλεξανδρείας ἐξεκίνησαν πλεῖστοι στόλοι εἰς ναυτικὰς ἀνακαλύψεις, αἵτινες συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ναυτικῆς, τῆς γεωγραφίας, τῆς ἀστρονομίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ὁ Φιλάδελφος ἀπέστειλε τὸν ναύαρχον Τιμοσθένην, ὅπως μελετήσῃ ἐπιτοπίως τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης· οὗτος δὲ συνέγραψε Γεωγραφίαν μετὰ Πινάκων καὶ Λιμενολογίου τῆς Μεσογείου. Ὁ ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου περίπλους τῆς Ἀφρικῆς καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, γενόμενος ὑπὸ Εὐδόξου τοῦ Κυζικηνοῦ, μέγα διέχυσε φῶς εἰς τὴν Ναυτιλίαν μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Πορτογάλου Βάσκο-δὲ-Γάμα.

Ἀκμή, παρακμὴ καὶ ἀναγέννησις.— Ἐπὶ Πτολεμαίων αἱ δημόσιαι πρόσοδοι ἀνήρχοντο εἰς τὸ πρωτοφανὲς ποσὸν τῶν φρ. 3.700.000.000, ἡ δὲ Ἀλεξάνδρεια ἀπετέλει παμμέγιστον καὶ παγκόσμιον ἐμπορικὸν κέντρον, μὲ πληθυσμὸν 900.000 κατοίκων.

Ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο ἡ δευτέρα τὸ μέγεθος πόλις τῆς ἀχανοῦς ταύτης ἐπικρατείας· ἀλλ' ἔκτοτε ἤρχισεν ἡ παρακμή, ἕνεκα τῆς πρὸς τὰς ἐθνικὰς θρησκείας πάλης τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ δὲ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἐπελθοῦσα ἅλωσις τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ὧν ἡγεῖτο ὁ Ἀμροῦ, 641, ἐπέφερεν εἰς τὸ ἐμπόριον αὐτῆς θανατηφόρον πληγήν. Ἡ κατόπιν κατάκτησις τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Τούρκων (1517) οὐδόλως μετέβαλε τὴν κατάστασιν τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ἡ πόλις κατήντησε τῷ 1777 νὰ ἔχῃ πληθυσμὸν μόνον 6.000 κατοίκους. Τότε καὶ τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Αἰγύπτου ἐγκατέλιπε τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐτράπη πρὸς τὴν Δαμιέττην καὶ Ρωζέττην. Ἡ γαλλικὴ ὅμως κατάκτησις τῆς πόλεως (1798) ἔστρεψεν ἐκ νέου τὸ ἐμπόριον ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἥτις κατόπιν, ἀπὸ τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ (1820), ἤρχισεν ἀναγεννωμένη ραγδαίως, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἐπισήμων πινάκων τῆς ἀπογραφῆς:

Ἔτος 1897 κάτοικοι 300.172.
Ἔτος 1907 κάτοικοι 332.216.
Ἔτος 1917 κάτοικοι 444.617.
Ἔτος 1927 κάτοικοι 570.314.

Ἐκ τῶν 570.314 κατοίκων τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς ἀπογραφῆς Μαρτίου 1927, 34.672 καταγίνονται εἰς τὸ ἐμπόριον, 45.920 εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ 29.019 εἰς τὰς μεταφοράς.

Ἡ κίνησις τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀλεξανδρείας γίνεται διὰ τῶν δύο μεγάλων λιμένων (παλαιῶν) καὶ διὰ τῶν ἓξ νέων δεξαμενῶν, αἵτινες κατεσκευάσθησαν τῷ 1909. Ἡ κατασκευὴ τῶν μεγάλων λιμένων ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1871· καὶ ὁ μὲν μέγας ἐξωτερικὸς ἔχει βάθος 10 μέτρων καὶ προστατεύεται διὰ κυματοθραύστου 2.310 μέτρων μήκους καὶ ὕψους 8 μέτρων μετὰ δύο εἰσόδων, τὴν μὲν 600 μέτρων, τὴν δὲ 800· ὁ δὲ ἐσωτερικὸς λιμὴν εἶναι εὐρύτατος μὲ βάθος 8,5 μέτρων, προστατευόμενος δι' ἑτέρου κυματοθραύστου. Ἀπὸ τοῦ 1905 ἤρχισεν ἡ κατασκευὴ ὀκτὼ νέων ἀποβαθρῶν πρὸς ἐκφόρτωσιν ἀνθράκων· ἐπίσης ὁ λιμὴν πρὸς ἐκφόρτωσιν τῆς ξυλείας, ἕτερος μικρὸς λιμὴν πρὸς ἐκφόρτωσιν τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων κτηνῶν· διὰ τὴν ἐκφόρτωσιν τοῦ πετρελαίου καὶ τῶν λοιπῶν εὐφλέκτων ὑλῶν κατεσκευάσθη λιμὴν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς Γκαμπάρι, μὲ προκυμαίαν μήκους 780 μ. Τέλος διὰ τὸν εὐχερῆ εἴσπλουν τῶν πλοίων κατεσκευάσθη διὰ μέσου τῶν ὑφάλων αὖλαξ μήκους 1400 μ., πλάτους 91 μέτρων καὶ μέσου βάθους 8.5 μέτρων. Προσέτι, εἰς τὴν δυτικὴν ἄκραν τῆς προκυμαίας τοῦ Γκαμπάρι, κατεσκευάσθη δεξαμενὴ ἐκ σκυροκονιάματος, μήκους 158 μέτρων, πλάτους 18 μέτρων εἰς τὴν βάσιν καὶ 26 μ. 22 εἰς τὴν κορυφήν. Ὁ πυθμὴν τῆς δεξαμενῆς εὑρίσκεται εἰς ὑψόμετρον—7 μ. Ἡ δεξαμενὴ αὕτη κατεσκευάσθη ἐκ τῆς παραλίας ἐν ξηρῷ καὶ ἔχει κοιτόστρωσιν ἐκ σκιροκονιάματος Πόρτλανδ πάχους 3 μ. 05, καὶ τοίχους πάχους ἀπὸ 4 μ. 57 εἰς τὴν βάσιν, εἰς 1 μ. 22 εἰς τὴν κορυφήν. Ἡ ὁλικὴ δαπάνη τῆς δεξαμενῆς ταύτης, ἀνῆλθεν εἰς Λ. Αἰγ. 120.000.

Ἐπικρατοῦντες ἄνεμοι εἰς τοὺς λιμένας τῆς Ἀλεξανδρείας εἶναι Βορειοδυτικοὶ καὶ Βόρειοι, αἰσθητοὶ κατὰ μέσον ὅρον 24 ἡμέρας τὸ ἔτος. Ἡ στάθμη τῆς μεγίστης πλημμύρας ἀπὸ τοῦ 1905 μέχρι σήμερον ἔφθασε +0.88 καὶ τῆς ἐλαχίστης +0.08, συνεπῶς ἡ μέση τῶν μεγίστων πλημμυρῶν εἶναι +0.60 καὶ ἡ μέση τῶν ἐλαχίστων εἶναι +0.30.

Λιμένες καὶ ἐμπορικὴ κίνησις.—Τὸ πρόγραμμα τῶν ἐκτελεσθέντων νέων λιμενικῶν ἔργων ἐπερατώθη τῷ 1909, ἡ δὲ ἀναλογία τοῦ χώρου τῶν ἀποβαθρῶν πρὸς ἐκφόρτωσιν εἶναι σήμερον 1 μέτρον ἀποβάθρας διὰ 104 τόννους ἐμπορευμάτων. Αἱ ἀντίστοιχοι ἀναλογίαι τῶν ἀποβαθρῶν τῶν κυριωτέρων ἐμπορικῶν λιμένων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: ἐν Τεργέστῃ 1 μέτρον διὰ 281 τόννους· ἐν Ἀμβούργῳ 1 μέτρον διὰ 368 τόννους· ἐν Μασσαλίᾳ 1 μέτρον διὰ 380 τόννους· ἐν Χάβρῃ 1 μ. διὰ 233 τόννους· ἐν Λίβερπουλ 1 μ. διὰ 274 τόννους· ἐν Μάντζεστερ 1 μ. διὰ 402 τόννους· ἐν Γλασκώβῃ 1 μ. διὰ 581 τόννους.

Ἐκ τῆς συγκριτικῆς μελέτης τῶν πινάκων κινήσεως πλοίων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τὴν εἰκοσαετίαν, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1906—1926 (βλ. «Ἐμπορικὸν Μηνύτορα» Ἀλεξανδρείας, τεῦχος 382ον), βλέπομεν ὅτι ὁ λιμὴν Ἀλεξανδρείας ἔσχε κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο σπουδαιοτάτην αὔξησιν, ἀνερχομένην εἰς 67 %.

Τὸ εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Αἰγύπτου διενεργεῖται, σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν, διὰ τοῦ λιμένος Ἀλεξανδρείας. Διότι ἐκ τοῦ ὅλου ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς χώρας ὁ λιμὴν Ἀλεξανδρείας ἀντιπροσωπεύει κίνησιν 92.6 % διὰ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ 97.8 % διὰ τὴν ἐξαγωγήν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1926 *κατέπλευσαν* 3.287 ἀτμόπλοια χωρητικότητος 6.622.304 τόννων, ἐκφορτώσαντα ἐμπορεύματα 4.156.659 τόννων καὶ μεταφέροντα 78.501 ἐπιβάτας, ἔναντι 3.357 ἀτμοπλοίων, χωρητικότητος 6.743.676, μὲ ἐμπορεύματα 4.966.178 τόννων καὶ μὲ 60.608 ἐπιβάτας κατὰ τὸ ἔτος 1925. *Ἀπέπλευσαν* δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα 3.283 ἀτμόπλοια, χωρητικότητος 6.621.131 τόννων, παραλαβόντα ἐμπορεύματα 1.316.382 τόννων καὶ 77.518 ἐπιβάτας, ἔναντι 3.341 ἀτμοπλοίων, χωρητικότητος 6.717.785, μὲ ἐμπορεύματα 1.421.843 τόννων καὶ μὲ ἐπιβάτας 60.306 κατὰ τὸ προπαρελθὸν ἔτος 1925.

Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ βάμβαξ καὶ οἱ δημητριακοὶ καρποί, τὰ οὐσιώδη ἐμπορεύματα τῆς ἐξαγωγῆς, ἔχουσι μικρὸν βάρος ἐν σχέσει μὲ τὴν ἀξίαν αὐτῶν, ἐνῷ τὰ οὐσιώδη ἐμπορεύματα τῆς εἰσαγωγῆς, ὡς μηχαναί, ζῷα, ξύλα, μέταλλα κ.λ.π. ἔχουσι μέγα βάρος ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀξίαν των, εὐκόλως ἐννοοῦμεν διατὶ βλέπομεν τὴν μὲν ἐξαγωγὴν εἰς 1.316.382 τόννους, τὴν δὲ εἰσαγωγὴν εἰς 4.156.659 διὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1926. Τοῦτο, ἄλλως τε, θ' ἀντιληφθῶμεν καλῶς ἐκ τῆς κατωτέρω περιγραφῆς τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων.

Θαυμασία ὑπῆρξεν ἡ πρόοδος τοῦ λιμένος Ἀλεξανδρείας, ἀφ' ἧς ἐποχῆς κατέλαβον τὴν Αἴγυπτον οἱ Ἄγγλοι. Ἡ ἔντασις τῆς καλλιεργείας τοῦ βάμβακος ἰδίᾳ, δι' ἐξόχων ἀρδευτικῶν ἔργων καὶ τεχνητῶν δεξαμενῶν, κατέστησε τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας τὸν σπουδαιότερον, λόγῳ ἀξίας τῶν ἐμπορευμάτων, καθ' ὅλην τὴν Μεσόγειον, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ παρατιθεμένου πίνακος τῆς κινήσεως αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1884, κατὰ τὸ προπολεμικὸν ἔτος 1913 καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη 1921—1926.

62.—*Ἰθαγενὴς ἀλεξανδρινὴ καλλονή.*

Digitized by Google

Ἡ ἀξία τῶν ἐμπορευμάτων σημειοῦται ἐν τῷ πίνακι εἰς λίρας Αἰγύπτου.

Ἐξ αὐτοῦ καταφαίνεται ὅτι ἐντὸς τῆς ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ 1913 τριακονταετίας ἡ ἐξαγωγὴ ἐμπορευμάτων ἐτριπλασιάσθη σχεδόν, ὅτι δὲ ἡ συνολικὴ κίνησις τοῦ ἐμπορίου τοῦ λιμένος Ἀλεξανδρείας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πλησιάζει περίπου, καὶ ὑπερέβη ἐνίοτε, τὰ 100.000.000 Αἰγ. Λίρας.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΛΙΜΕΝΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Ἐξωτερικὸν ἐμπόριον	*Ἔτος 1884*	*Ἔτος 1913*	*Ἔτος 1921*	*Ἔτος 1922*	*Ἔτος 1923*	*Ἔτος 1924*	*Ἔτος 1925*	*Ἔτος 1926*
Ἐμπορεύματα εἰσαχθέντα	8.182.702	23.759 358	45.191.000	34.317.000	36 99).000	41.161.000	47.460 000	42.308.468
Εἰς διαμετακόμισιν (transit)	726 228	85 507	236.000	95.000	132.000	53.0(0	87).299	8(9.358
Ἐμπορεύματα ἐξαχθέντα	12.553 313	30.894.797	31.9)0 000	46.680.000	56.808 000	64.153 000	57.935.592	39.902.232
Ἐπανεξαχθ. (réexportation)	130.353	496.827	4.583.000	1.976 000	996.000	997.0 0	50.422	61.161
Σύνολον . . .	21.592.596	55.236.489	84.910.000	83.068.0(0	94..26 000	106.364.0 0	106.317.313	83.141 2 9

Τὸ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐμπόριον τοῦ λιμένος Ἀλεξανδρείας ἀνῆλθεν εἰς λ. Αἰγ. 1.195.145 κατὰ τὸ ἔτος 1926. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου λ. Αἰγ. 1.003.145 ἀντιπροσωπεύουσι τὰ *εἰσαχθέντα* ἑλληνικὰ προϊόντα καὶ λ. Αἰγ. 192.000 τὰ *ἐξαχθέντα* διὰ τὴν Ἑλλάδα αἰγυπτιακὰ προϊόντα.

Ἐκ τῆς ἐτησίας ἐκθέσεως τῆς Διαχειρίσεως τῶν Αἰγ. τελωνείων ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς ὅλης Αἰγύπτου, προκύπτει, ὅτι ἡ Ἑλλὰς *ηὔξησε τὴν εἰσαγωγὴν* αὐτῆς εἰς Αἴγυπτον, καθότι τὰ εἰσαχθέντα δι' ὅλων τῶν λιμένων της ἀνῆλθον εἰς ἐμπορεύματα ἀξίας λ. Αἰγ. 1.032 005, μὲ αὔξησιν λ. Αἰγ. 109.000 ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ προηγούμενον ἔτος 1925. Οὕτως ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τῆς δεκάτης τρίτης θέσεως, ἣν κατεῖχεν ἐν τῷ εἰσαγωγικῷ ἐμπορίῳ τῆς Αἰγύπτου, ἀνῆλθεν εἰς τὴν *ὀγδόην*.

Τὰ κυριώτερα προϊόντα, ἅτινα εἰσάγει ἡ Ἑλλὰς εἰς Αἴγυπτον, εἶναι τὰ ἑπόμενα: Καπνά, οἶνοι, ὀπῶραι νωπαί, ἐλαῖαι, ἐλαιόλαδα, σάπων, τυρός, ἀρτοπῆτες, φασόλια, σαρδέλλαι ἁλίπαστοι ἢ καπνιστοί, γύψος, λούπινα, ρητίνη, ἀμύγδαλα, σταφίδες, σῦκα ξηρά, θειικὸν ὀξὺ κ.λ.π.

Τὰ κυριώτερα δὲ προϊόντα, ἅτινα ἐξάγει ἡ Αἴγυπτος εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶναι: Τομάται, ὄρυζα, μέλασσα (ὑπόλ. ζακχαροκαλάμου), γεώμηλα, λαχανικά, δέρματα βοῶν ἀκατέργαστα, καυστικὴ σόδα, κόμμυα, βαμβακέλαιον, νίτρον, βάμβαξ, ἀραχίδαι κλπ.

Τὸ ἐμπόριον τοῦ βάμβακος.—Βάσις τῶν ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Ἀλεξανδρείας εἶναι ἡ ἀγορὰ καὶ πώλησις τοῦ αἰγυπτιακοῦ βάμβακος. Ἡ ἔκβασις τῶν ἐν τῷ Χρηματιστηρίῳ γενομένων διαπραγματεύσεων προσδιορίζει τὴν ἐπίσημον τιμὴν τῶν διαφόρων ποικιλιῶν τοῦ βάμβακος. Αἱ ἀγοραπωλησίαι αὗται ὑπάγονται εἰς δύο κατηγορίας:

1ον) Εἰς πράξεις ἐπὶ τοῦ ἑτοίμου πράγματος, καὶ

2ον) Εἰς πράξεις ἐπὶ προσδοκίᾳ.

Αἱ ἐπὶ τοῦ *ἑτοίμου πράγματος* πράξεις συνομολογοῦνται ἰδίως εἰς τὸ Χρηματιστήριον τοῦ Μινετ—ἐλ—Βάσαλ· συνίστανται δὲ εἰς ἀγορὰν ἢ πώλησιν προϊόντος τινὸς τῆς χώρας, κατατεθειμένου εἰς εἰδικὰς Ἀποθήκας (Σούνας) καὶ δεῖγμα τοῦ ὁποίου ὁ διαπραγματευόμενος τὴν ἀγοραπωλησίαν μεσίτης παρουσιάζει πρὸς τὸν ἀγοραστὴν ἢ τὸν μεσίτην τούτου. Συνομολογηθείσης τῆς ἀγορᾶς, καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ ἐκτιμητοῦ ἐξέτασιν τοῦ ἐμπορεύματος, παραλαμβάνεται τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἀγοραστοῦ ἐπὶ ἀμέσῳ πληρωμῇ τῆς ἀξίας του· ἐκτὸς ἐὰν ὑπάρχωσιν ἰδιαίτεραι συμφωνίαι περὶ τούτου.

Αἱ *ἐπὶ προσδοκίᾳ* (ἢ μελλούσῃ παραδόσει) συνομολογούμεναι πράξεις συνίστανται κυρίως εἰς προαγορὰς ἢ προπωλήσεις τῶν ἑξῆς ἐμπορευμάτων: Βάμβακος, βαμβακοσπόρου, κουκκίων, κρομμύων κ.λ.π. Τὸ σύστημα τοῦτο τῶν προαγορῶν καὶ προπωλήσεων ἐξυπηρετεῖ πληρέστατα τὰ συμφέροντα οὐχὶ μόνον τοῦ ἐμπορίου καθόλου, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν καλλιεργητῶν καὶ γαιοκτημόνων. Ἐὰν δὲ τὸ σύστημα τοῦτο δίδῃ συνήθως λαβὴν εἰς τὴν κερδοσκοπίαν, ἥτις προαγοράζει ἢ προπωλεῖ οὐχὶ ἐπὶ σκοπῷ παραλαβῆς ἢ παραδόσεως τοῦ ἐμπορεύματος κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν προθεσμίαν ἐν τῷ ἐπὶ τούτῳ συνταχθέντι συμβολαίῳ, ἀλλὰ ἐπὶ τῇ προθέσει, ἵνα ὠφεληθῇ τῆς διαφορᾶς τῆς τιμῆς, ἥτις ἤθελε προκύψει ἐκ τῆς τυχὸν ὑπερτιμήσεως ἢ ὑποτιμήσεως τῆς ἀξίας τοῦ εἴδους, τὸ τοιοῦτον εἶναι μηδὲν ἀπέναντι τῶν μεγίστων εὐεργετημάτων, ὧν ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ συστήματος ἀπολαμβάνουσιν οἱ ἔμποροι καὶ οἱ γαιοκτήμονες.

Αἱ ἐπὶ μελλούσῃ παραδόσει ἀγοραπωλησίαι διενεργοῦνται, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, διὰ τῶν ἐμπομεσιτῶν, οἵτινες ἀντιπροσωπεύουσι τὰ συναλλασσόμενα μέρη.

Ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω ἀγοραπωλησιῶν, συνομολογοῦνται καὶ πράξεις *ἐπὶ ἀμοιβῇ* τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *πρέμια* (primer). Ὀνομάζονται δὲ οὕτω αἱ ἀγοραπωλησίαι ἐκεῖναι καθ' ἃς εἷς τῶν συμβαλλομένων πληρώνει ἀμοιβήν τινα, ὑπολογιζομένην ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ συμφωνηθέντος ἐμπορεύματος, ὅπως ἔχῃ δικαίωμα νὰ διαρρήξῃ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς παραλαβῆς ἢ παραδόσεως, ἐν περιπτώσει ἐπαισθητῆς ἀλλοιώσεως τῆς τιμῆς τοῦ πράγματος, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς συνομολογήσεως τῆς ἀγοραπωλησίας μέχρι τῆς παραλαβῆς ἢ παραδόσεως.

Ἀνώτατος ρυθμιστὴς καὶ ἐπόπτης τῶν ἀγοραπωλησιῶν τούτων, αἵτινες ἀνέρχονται εἰς κολοσσιαῖα ποσά, εἶναι τὸ «*Γενικὸν Ἐπιμελητήριον Προϊόντων*» Ἀλεξανδρείας, ὅπερ διακανονίζει τὰς πράξεις ὅλων τῶν ἐμπορευμάτων ἐξαγωγῆς, ὁρίζει τοὺς τύπους τοῦ βάμβακος, τῶν βαμβακοσπόρων, τῶν δημητριακῶν κ.λ.π. Προσέτι ἐπιβλέπει τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγάς, ὁρίζει ὅρους ὁμοιομόρφους καὶ γενικῶς ἀσχολεῖται εἰς ὅλα τὰ ζητήματα τ' ἀφορῶντα τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον Ἀλεξανδρείας.

Τὸ «Γενικὸν Ἐπιμελητήριον Προϊόντων» Ἀλεξανδρείας, ἐκλέγει πολλὰς ἐπιτροπάς, ὧν ἡ σπουδαιοτέρα σχηματίζει τὸ τμῆμά της ἐπὶ τοῦ βάμβακος. Αὕτη λύει τὰς διαφοράς, τὰς προκυπτούσας ἐκ τῆς κακῆς ἑρμηνείας τῶν κανονισμῶν, προσδιορίζει τὸ βάρος τῶν ποσοτήτων, ἀνταποκρινομένων εἰς τὰς παραγγελίας παραδόσεως, δυναμένας νὰ μεταβιβασθῶσι δι' ὀπισθογραφήσεως. Τῆς προθεσμίας ληγούσης, ὁ πρόεδρος τῆς ἐπὶ τοῦ βάμβακος ἐπιτροπῆς διορίζει τοὺς πραγματογνώμονας. Τέλος, ὁ Συνδεσμος οὗτος συνενοῖ ὅλας τὰς ὁδηγίας καὶ ἔγγραφα σχετικὰ πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν συγκομιδήν.

Παραθέτομεν χρησιμώτατον πίνακα περὶ τῆς παραγωγῆς, ἀποδόσεως, τιμῆς καὶ ἐξαγωγῆς βάμβακος ἐξ Ἀλεξανδρείας:

Παραγωγὴ αἰγυπτιακοῦ βάμβακος κατὰ φεδδάνιον, ἀνωτάτη καὶ κατωτάτη τιμὴ κατὰ καντάριον καὶ ἐξαγωγὴ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1894—1926:

Γεωργ. ἔτη	Παραγ. (καντάρ.)	Ἀπόδ. (καντ.)	Ἀν. τιμὴ (εἰς αἰγ.	Κατ. τιμὴ τάλληρα)	Ἐξαγωγὴ καντάρια
1894 — 1895	4.619.233	4.78	12. 5 8	7. 3/8	4.881.00'
1895 — 1896	5.256.128	5.27	12. 1 8	10. 3/4	5 270.000
1896 — 1897	5.879 479	5.60	11. 3 4	9. 3/16	5 796.000
1897 — 1898	6.543.628	5.80	9. 1/16	7. 9 16	6.399.128
1898 — 1899	5.588.816	4.98	10. 5 16	7. 7 8	5 626.671
1899 — 1900	6 509.645	5.64	15. —	9. 3/4	6.496.233
1900 — 1901	5.435.480	4.42	15. 3 8	10. —	5 401.009
1901 — 1902	6.369.911	5.10	15. —	9. 7/8	6.526.783
1902 — 1903	5.838 790	4.58	21. —	12. —	5.860 751
1903 — 1904	6.508.947	4.88	19. 3/4	13. 3 8	6.144 551
1904 — 1905	6.313.370	4 39	16. 1/2	12. —	6.376.127
1905 — 1906	5 959 883	3 80	21. 3/4	14. —	6 031.197
1906 — 1907	6.949.383	4.61	22 19 32	16. 5/16	6.976.990
1907 — 1908	7 234.669	4 51	20. 1 8	12.13 16	6 912.756
1908 — 1909	6.751.133	4 12	17. 3 4	13.27 32	6.812 925
1909 — 1910	5.000 772	3.13	31. 1/32	18. 3 32	5.046.207
1910 — 1911	7 573 537	4 61	24. 1 4	18. 1 8	7 477.473
1911 — 1912	7.424.208	4 34	19. 7 8	15. 3 4	7 364.732
1912 — 1913	7 532 920	4 37	19 3/4	17. —	7.367.642
1913 — 1914	7.684.172	4 46	20. —	17. —	7.371 759
1914 — 1915	6.490.221	3.70	15. 1 2	10 1 2	6 318.990
1915 — 1916	4 806.331	4.05	23. 3/4	14. 3 4	5.533 161
1916 — 1917	5.111.080	3.09	62. —	27. 1/4	4.813.129
1917 — 1918	6.307.618	3.76	48. —	36. —	5.466.092
1918 — 1919	4.820 660	3 66	42. —	37. 1 2	5 426.662
1919 — 1920	5.571.632	3.54	203. 1 2	54. —	5 582.978
1920 — 1921	5 030.178	2.75	125. —	20. 1/2	3.400.500
1921 — 1922	5.358 284	4.15	58. —	30. 1/2	5.804.667
1922 — 1923	6.713 312	3.73	36 1/4	29. 1 2	7.171.312
1923 — 1924	6 531 457	4 11	51 —	32. 1/4	7.020.523
1924 — 1925	7.273.974	4.07	73. 1,2	41. 1/4	7.086.069
1925 — 1926	7 964 645	4.14	51. —	30. 1/2	7.198.845

Ἅπασα ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ αἰγυπτιακοῦ βάμβακος, διενεργεῖται διὰ τοῦ λιμένος Ἀλεξανδρείας, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ἑπομένου πίνακος:

Ἐξαγωγὴ βάμβακος ἐξ Ἀλεξανδρείας κατὰ τὸ 1925—1926

Χῶραι ἀποστολῆς	Δέματα
Γερμανία	9.523
Ἀγγλία	426.278
Βέλγιον	3.985
Καναδᾶς	450
Ἱσπανία	26.001
Ἐσθονία	500
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι Β. Ἀμερικῆς	150.570
Γαλλία	126.052
Ὀλλανδία	7.173
Ἰνδίαι καὶ Κίνα	874
Ἰαπωνία	50.562
Ἰταλία	140.772
Πορτογαλλία	843
Σουηδία	6 7
Ἑλλὰς καὶ Συρία	1.973
Σύνολον Δεμάτων	946.993
Ἤτοι καντάρια	7.198.845

Κατὰ τὸ ἔτος 1926 ἐκαλλιεργήθησαν μὲ βάμβακα 1.924 382 φεδδάνια καθ' ὅλην τὴν Αἴγυπτον (1 φεδ. = 4.200 μ.). Ἐκ τούτων διὰ σπόρου ποιότητος Σακελλαρίδη 1.128.946 φεδ.. ἤτοι τὰ 58.7 τοῖς %. Διὰ σπόρου Ζαγορᾶ 388.578 φεδ., ἤτοι τὰ 20.2 τοῖς %. Διὰ σπόρου Ἀσμοῦνι 270.842 φεδ., ἤτοι τὰ 14.1 %. Διὰ σπόρου Πήλιον 72.799 φεδ., ἤτοι τὰ 3.8 %, τὰ δὲ ὑπόλοιπα διὰ σπόρου Μὶτ-Ἀφίφι καὶ ἄλλων ποικιλιῶν, ἤτοι 68.897 φεδ. ἀντιπροσωπεύοντα μόνον 3.9 % τῆς καλλιεργηθείσης ἐκτάσεως.

Βιομηχανία.—Ἡ ἐπιτόπιος βιομηχανία τῆς Ἀλεξανδρείας συνίσταται κυρίως εἰς τὴν δεματοποίησιν τοῦ βάμβακος, εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ ἐλαίου τοῦ βαμβακοσπόρου, εἰς τὴν βιομηχανίαν σιγαρέττων, περιλαμβάνει δ' ἐπίσης χαρτοποιεῖον καὶ λιθογραφεῖον, δύο νηματουργεῖα, μηχανουργεῖον πρὸς ἐπιδιόρθωσιν ἀτμοπλοίων κλπ.

Ὅσον καὶ ἂν φανῇ παράδοξον, ἐν Αἰγύπτῳ ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον ἀνέπτυξαν τὴν γεωργίαν. Ἡ βιομηχανικὴ ὀργάνωσις τῶν ἐκκοκκιστηρίων καὶ πιεστηρίων τοῦ βάμβακος ἔκαμεν, ὥστε ἡ καλλιέργεια τοῦ φυτοῦ τούτου νὰ γίνῃ σπουδαία. Ὅλαι αἱ ἐργασίαι αἵτινες παρεμβαίνουν μεταξὺ τῆς καλλιεργείας τοῦ βάμβακος καὶ τῆς μετατροπῆς αὐτοῦ εἰς ὕφασμα — ἐκκοκκισμός, συσκευασία εἰς δέματα, ἐξαγωγή. κλῶσις καὶ ὕφανσις— διεξάγονται ἐν τῇ χώρᾳ, ἀπασχολοῦσαι μέγαν ἀριθμὸν βιομηχάνων, τεχνιτῶν καὶ ἐμπόρων. Μόνον ἡ κλῶσις καὶ ὕφανσις τῶν καλῶν ποιοτήτων δὲν γίνεται ἐν Αἰγύπτῳ.

Ὁ συναζόμενος ὑπὸ τῶν καλλιεργητῶν βάμβαξ, ὁ «ἀκατέργαστος», τίθεται εἰς σάκκους χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐκκοκκισθῇ. Ὁ ἐκκοκκιστὴς βιομήχανος ἀγοράζει τὸν βάμβακα ἀκατέργαστον ἀπὸ τὸν γεωργὸν διὰ λ/σμόν του. Τὸ καντάριον τοῦ ἐκκοκκισθέντος βάμβακος εἶναι 100 ρότολα, τὸ δὲ καντάριον τοῦ ἀκατεργάστου βάμβακος εἶναι 315 ρότολα. Κατὰ γενικὸν δηλ. κανόνα 315 ρότολα βάμβακος ἀκατεργάστου ἀποφέρουσι 100 ρότολα βάμβακος καθαροῦ (ἐκκοκκισμενου)· ἐν τούτοις ὁ πολὺ καλῆς ποιότητος ἀκατέργαστος βάμβαξ ἀποφέρει ἐνίοτε περισσότερον, μέχρις 105 ἢ 106 ρότολα βάμβακος ἐκκοκκισμένου.

Ἕκαστον ἐκκοκκιστικὸν ἐργοστάσιον ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν διακεκριμένων ἀπ' ἀλλήλων· τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὸ οἰκοδόμημα τῆς μηχανῆς, τοὺς λέβητας, τὴν αἴθουσαν τῶν μηχανικῶν ἐργαλείων καὶ τὸ πιεστήριον, τὸ δεύτερον χρησιμεύει ὡς ἀποθήκη τοῦ βάμβακος. Μηχανημάτων ὑπάρχουσι δύο εἴδη: ἄλλα μὲ πριόνας καὶ ἄλλα μὲ μαχαίρας. Τὰ πρῶτα τὰ μεταχειρίζονται μόνον διὰ τὸ ἐκκόκκισμα τοῦ κατωτέρας ποιότητος βάμβακος. Τὰ μηχανήματα μὲ μαχαίρας εἶναι σχεδὸν ὅλα ἐκ τοῦ ἐν Ὄλδχαμ τῆς Ἀγγλίας ἐργοστασίου Πλάτ, καὶ εἶναι γνωστὰ μὲ τὸ ὄνομα «μανικέττα». Εἰς τὰ μεγάλα ἐργοστάσια ὑπάρχουσι προσέτι δύο εἴδη πιεστηρίων· τὸ ἓν εἶναι ὑδραυλικόν, τὸ δὲ ἕτερον δι' ἀτμοῦ. Τὸ πιεζόμενον δέμα διὰ τοῦ πρώτου τρόπου λέγεται «*δέμα Ἀλεξανδρείας*» 8—10 κανταρίων, καὶ προορίζεται εἰς μεταπώλησιν ἐν τῇ ἀγορᾷ Ἀλεξανδρείας. Τὰ δι' ἀτμοῦ πιεζόμενα δέματα, κοινῶς «*πρεσσάτα στίμ*» λεγόμενα, περιέχουσι κατὰ μέσον ὅρον 7 ½ καντάρια, εἶναι ἰσχυρότατα πεπιεσμένα καὶ προορίζονται διὰ τὴν ἐξαγωγήν. Ἡ δι' ἀτμοῦ δεματοποίησις εἶναι ταχυτέρα· ἕκαστον πιεστήριον παρασκευάζει εἴκοσι δέματα καθ' ὥραν, ἐνῷ διὰ τοῦ ὑδραυλικοῦ πιεστηρίου παρασκευάζονται μόλις πέντε.

Τοιαύτη εἶναι, ἐν περιλήψει, ἡ βιομηχανία τοῦ βάμβακος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἀλλ' ὁ βάμβαξ, πλὴν τοῦ φυτικοῦ μαλλοῦ, φέρει καὶ ἕτερον προϊόν, τὸν σπόρον αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν ἐγεννήθη ἡ βιομηχανία τῶν ἐλαιουργείων, ἥτις ἀντιπροσωπεύεται ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διὰ τριῶν μεγάλων ἐργοστασίων.

Τὸ ἔλαιον, τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς θλίψεως τοῦ βαμβακοσπόρου—εἶναι καλλίστης ποιότητος καὶ κατ' ἀρχὰς ἔχει χρῶμα σχεδὸν μέλαν· ἀφοῦ ὅμως ὑποβληθῇ εἰς καθαρισμὸν διὰ θαυμασίων διϋλιστηρίων, λαμβάνει χρῶμα ἀνοικτὸν κίτρινον, κλίνον εἰς τὸ λευκόν. Ἡ πυκνότης του εἶναι 0,922 εἰς θερμοκρασίαν 15 βαθμῶν, πήγνυται δὲ εἰς 2 βαθμοὺς ἄνω τοῦ μηδενός. Ἐκ τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ καθαρισμοῦ αὐτοῦ διὰ διϋλιστηρίων μὲ ὑπερθερμανθέντα ἀτμόν, ἐξάγουσι γλυκερίνην, στεατίνην, ρητίνην καὶ τοὺς πλακοῦντας (πήττας), οἵτινες χρησιμεύουν εἰς τὴν σαπωνοποιΐαν, εἰς διαφόρους βιομηχανίας καὶ ὡς τροφὴ ζῴων.

Τὸ σπουδαιότερον ἐργοστάσιον πρὸς παραγωγὴν βαμβακελαίου, σαπώνων καὶ πλακούντων εἶναι τὸ τῆς Ἑταιρείας «The Kafr-el-Zayat Cotton Cy Ltd», κείμενον εἰς θέσιν Καρμοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐπὶ τῆς διώρυγος Μαχμουδίας. Ἡ Ἑταιρία αὕτη ἱδρύθη τῷ 1893 ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Ἄγγλων κεφαλαιούχων μὲ ἀρχικὸν κεφάλαιον 80.000 λιρῶν· ἤδη ἔχει κεφάλαιον 320.000 λίρας, μὲ ἀποθεματικὸν 200.000 λιρῶν, τὰ δὲ ἐργοστάσιά της δύνανται νὰ κατεργασθοῦν τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης ἐσοδείας τοῦ αἰγυπτιακοῦ βάμβακος. Ἅπαντες οἱ διευθυνταὶ τμημάτων καὶ ὑπάλληλοι τυγ-

Digitized by Google

χάνουσιν Ἕλληνες, ἐξαιρέσει τῶν ἰθαγενῶν ἐργατῶν.

Ἑτέρα σημαντικὴ βιομηχανία τῆς Ἀλεξανδρείας εἶναι ἡ τῆς *κατασκευῆς σιγαρέττων*· τοῦ εἴδους τούτου ὑπάρχουσιν ἐν ὅλῳ 17 ἐργοστάσια.

Ἡ βιομηχανία τῶν σιγαρέττων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀνέπτυξε καὶ ἄλλην ἐπίσης ἑλληνικήν, τὴν τῆς *κατεργασίας τοῦ σιγαροχάρτου καὶ τῶν περικαλυμμάτων*.

Ἐν τῷ προαστείῳ τῆς Ἀλεξανδρείας Μὲξ ὑπάρχουν *βυρσοδεψεῖα*, ἀνήκοντα ἐπίσης εἰς Ἕλληνας καὶ μέγα ἑλληνικὸν *μηχανουργεῖον*.

Ἐν συνόψει, ἡ βιομηχανία τῆς Ἀλεξανδρείας ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ 49 βιομηχανικὰς ἑταιρείας καὶ 458 μικροεργοστάσια ἰθαγενῆ. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς μου αἱ βιομηχανικαὶ ἑταιρεῖαι τῆς Ἀλεξανδρείας ἀντιπροσωπεύουσι κεφάλαια λ. Αἰγ. 23.899.816.

† ΣΩΤΗΡΙΟΣ Σ. ΣΚΛΗΡΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εἰσαγωγὴ 523 γ'.

[Διάκρισις ἀπὸ τῶν ἄλλων ὁμωνύμων πόλεων 523 γ'.]

Η ΑΡΧΑΙΑ ΠΟΛΙΣ

Ἀπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου μέχρι τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ 523 γ' κ. ἑπ.

—*Μῦθοι καὶ ἱστορικαὶ παραδόσεις περὶ τῆς κτίσεως* 523 γ' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 574 β').

[Στρατηγικὴ σκοπιμότης 523 γ'. Ἄφιξις τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου εἰς Αἴγυπτον 524 α'. Ἐπίσκεψις Μέμφιδος 524 α'. Ἄφιξις εἰς Κάνωπον 524 α'. Χάραξις τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως δι' ἀλφίτων 524 α'. Οἰωνοὶ καὶ ὄνειρα 524 α'].

—*Παγκόσμιος σημασία τῆς Ἀλεξανδρείας* 524 β' κ. ἑπ.

[Σχέσις πρὸς Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν 524 β'. Ἀλεξανδρινὸς καὶ Ἑλληνιστικὸς πολιτισμὸς 524 β', γ' (βλ. καὶ 531 γ'). Τὰ πρῶτα ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα 524 γ'. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ὡς χριστιανικὸν κέντρον (Ἀρειανισμός, Κατηχήσεως διδασκαλεῖον, Ἀθανάσιος ὁ Μέγας, Ὠριγένης, Κλήμης κλπ.) 525 α' (βλ. καὶ *Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας* 543 γ' κ. ἑπ.)].

—*Σύντομος ἱστορικὴ ἐπισκόπησις* 525α' (βλ. κ. *Ἱστορία* 603 β').

[Πτολεμαϊκὴ περίοδος 525 α'. Ρωμαϊκὴ 525 α' κ. ἑπ. Βυζαντινὴ 525 β'. Ἀραβικὴ κατάκτησις 525 β'. Ἑνετικὴ κατοχὴ 525 β'. Γάλλοι 525 β'. Μαμελοῦκοι 525 β'. Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι 525 β'. Μωχαμμὲτ Ἀλῆς καὶ διάδοχοί του 525 β'].

—*Γενικὴ ὄψις τῆς ἀρχαίας πόλεως* 525 β' κ. ἑπ. (βλ. καὶ *Ἀρχαία Τοπογραφία* 570 γ' κ. ἑπ.).

[Σχηματογραφία Ἀλεξανδρείας 525 β', γ'. Αἱ σωζόμεναι περιγραφαὶ (Στράβων, Ψευδοκαλλισθένης κλπ.) 525 γ'. Φάρος καὶ λιμένες (Εὔνοστος καὶ Μέγας λιμὴν) 525 γ'. Διαστάσεις τῆς πόλεως 525 γ'. Ὁ «Δρόμος» 525 γ' κ. ἑπ. Ὁδοί, μνημεῖα 526 α'. Συνοικία Βρούχιον 526 α'. Βασίλεια 526 α'. Μουσεῖον 526 α'. Καισάρειον ἢ Σεβάστειον 526 α'. Σῶμα 526 α'. Γυμνάσιον 526 α' (βλ. καὶ 597 α'). Σαράπειον 526 α'. Νεκρόπολις 526 α'. Ἐλευσὶς καὶ Νικόπολις 526 α'. Πάνειον ἱερὸν 526 α'].

—*Τὸ παγκόσμιον Ἀλεξανδρινὸν ἐμπόριον* 526 β' κ. ἑπ.

[Συναγωνισμὸς πρὸς τὴν Τύρον καὶ Καρχηδόνα 526 β', γ'. Ἐρυθρὰ θάλασσα, ὁ Νεῖλος καὶ αἱ διώρυγες, παράγοντες ἐμπορικῆς προόδου 526 β', γ'. Ἵδρυσις τοῦ Φάρου 526 β'. Σχέσεις Σελευκιδῶν, Ρώμης, Καρχηδόνος καὶ Ρόδου πρὸς Πτολεμαίους 526 γ'].

—*Ἡ Παραγωγὴ τῆς γῆς* 526 γ' κ. ἑπ.

[Ἀρδευτικὰ καὶ γεωργικὰ ἔργα 526 γ'. Ἡ Ἀλεξάνδρεια τροφοδότις τῆς Ρώμης 527 α'].

—*Βιομηχανία καὶ ἐμπορεύματα* 527 α' κ. ἑπ.

[Τὰ τεράστια ἀλεξανδρινὰ πλοῖα 527 α', γ' 529 α'. Ὑφάσματα, σκεύη, τάπητες, μέταλλα, ἀρώματα, χαρτοποιΐα, πάπυροι 527 α', β'. Τραπεζιτικὸν ἐμπόριον 527 β'. Τὸ ταμεῖον τοῦ κράτους 527 β'. Τορευτικὴ καὶ μεταλλογλυφία, ζωγραφίαι καὶ ψηφιδωτά, ἀγγεῖα 527 β'].

—*Τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον* 527 γ'.

[Ἡ Ἀλεξάνδρεια σταθμὸς ἐξαγωγῆς τῶν προϊόντων Ρόδου, Κρήτης, Κεϋλάνης, Ἰνδιῶν καὶ Ἀραβίας 527 γ'. Ἡ ἐφοπλιστικὴ της ὀργάνωσις 527 γ'].

—*Ὁ ἀλεξανδρινὸς πλοῦτος* 527 γ' κ. ἑπ.

[Φορολογία εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων 527 γ'. Οἱ ἀμύθητοι θησαυροὶ τῶν Πτολεμαίων 529 α'. Ἡ πομπὴ τοῦ Φιλαδέλφου 529 α'].

—*Οἱ στόλοι τῶν Πτολεμαίων* 527 γ' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 527 α').

[Ἐμπορικὰ σκάφη, θαλαμηγὰ χρυσόπρυμνα καὶ χρυσέμβολα 527 γ', 529 α'. Παμμέγιστος πολεμικὸς στόλος 529 α'].

—*Ἡ διοίκησις* 529 α' κ. ἑπ.

[Τὸ Συνέδριον 529 β'. Ἀνωτάτη τάξις καὶ τίτλοι 529 β'. Οἰκονομικὴ διοίκησις 529 β'. Βασιλικὴ τράπεζα 529 β'. Συνέδριον ταμιῶν 529 β'. Δικαστικοὶ ἄρχοντες 529 β'. Στρατηγὸς τῆς πόλεως 529 β'. Ἡ διοίκησις ἐπὶ Ρωμαίων 529 β'].

—*Ὁ βίος εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν* 529 β' κ. ἑπ.

[Αἱ ταραχαὶ τοῦ ὄχλου 529 γ'. Ὁ Ἀδριανὸς περὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν 529 γ'. Διασκεδάσεις 529 γ'. Κάνωπος (ἱερὸν Σαράπιδος, ὄργια, ἔπαυλις Τιβούρων) 529 γ' κ. ἑπ. Αὐλὴ Πτολεμαίων 530 β'].

—*Ἡ κοινωνικὴ ὀργάνωσις* 530 β' κ. ἑπ.

[Διασωζόμεναι περιγραφαὶ εἰς εἰδύλλια, μιμιάμβους καὶ παπύρους 530 β' κ. ἑπ. Διαίρεσις τῶν κατοίκων εἰς δήμους καὶ φυλὰς 531 α'. Σύλλογοι ἀμιμητοβίων καὶ συναποθανουμένων 531 α'. Ἀσχολίαι καὶ ἐπαγγέλματα 531 α'. Κοινωνικαὶ σχέσεις 531 α' κ. ἑπ. Ἑλληνικὸς χαρακτὴρ τῆς ἀλεξανδρινῆς κοινωνίας 531 β'].

—*Πολιτισμὸς καὶ τέχνη* 531 β' κ. ἑπ.

[Πνευματικὴ ἀνάπτυξις 531 β'. Ἀλεξανδρινὴ λογοτεχνία 531 β' (βλ. καὶ 537 γ' κ. ἑπ.). Ἀλεξανδρινὴ φιλοσοφία 531 γ'. Ὁ ὅρος Ἀλεξανδρινὸς καὶ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς 531 γ' (βλ. καὶ 524 β', γ', 537 γ'). Μεταλλοτεχνία καὶ τορευτικὴ 531 γ' (βλ. καὶ 527 α'). Βουκολικὴ ποίησις 531 γ' (βλ. καὶ 540 β'). Ἐπίδρασις τῆς ἀλεξανδρινῆς τέχνης ἐπὶ τῆς νεωτέρας 531 γ' κ. ἑπ.].

Θρησκευτικὴ ὀργάνωσις 532 β' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 543 γ' κ. ἑπ.).

[Συνταύτισις Φαραωνικῶν καὶ Ἑλληνικῶν θεοτήτων 532 β'. Θεοποίησις τῶν βασιλέων 532 γ'. Βασιλικαὶ αἱμομιξίαι 533 α'].

Κάτοικοι 533 α' κ. ἑπ.

[Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων ἐπιμιξία 533 α'. Μετανάστευσις Μηλισίων, Καροϊώνων, Ἰουδαίων, 533 β'. Πληθυσμὸς Ἀλεξανδρείας 533 β' κ. ἑπ. Διαίρεσις τῶν κατοίκων εἰς τάξεις, (Ἀστοί, Ἀλεξανδρεῖς, Μακεδόνες, Πέρσαι, Ἰουδαῖοι, Ἕλληνες μετανάσται, Αἰγύπτιοι, Ξένοι καὶ Δοῦλοι) 533 γ', 534 α', β'. Εὐνοῦχοι, Κόλακες, Παράσιτοι, 535 α', β'. Λόγιαι γυναῖκες 535 β'. Ἐρωτίδες 535 β'. Ἀνθοπώλιδες, ἀνθοκομία 535 γ' κ. ἑπ. Παραβολᾶνοι καὶ Φιλόπονοι 536 α' κ. ἑπόμ.].

Πηγαὶ καὶ πληροφορίαι 536 β' κ. ἑπ.

[Πάπυροι (βοργιανὸς χάρτης, Σαραπείου, Πτολεμαίου, Φαγιούμ, Γκούραμ, μουμιῶν κλπ. πάπυροι) 536 β' κ. ἑπ. Ἀνασκαφαὶ 536 γ'. Ἐπιγραφαὶ Κανώβου καὶ Ρωζέττης 536 γ'. Ναστόχαρτα μουμιῶν 536 γ' κ. ἑπ. Ὄστρακα 537α'].

Μετὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν 537 α' κ. ἑπ.

[Ἀρχὴ καταπτώσεως τῆς Ἀλεξανδρείας 537 α'. Ἡ κτίσις τοῦ Φοστὰτ 537 α' (βλ. καὶ 609 γ' κ. ἑπ.). Μαρτυρικὸς βίος τῶν Χριστιανῶν κατοίκων 537 β'. Ἀσθένειαι καὶ ἐπαναστάσεις 537 β', γ'. Ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ: πνοὴ ἀναγεννήσεως, 537 γ'].

ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Εἰσαγωγὴ (Ἡ ἔννοια τῶν ὅρων «*Ἀλεξανδρινὴ*» καὶ «*Ἑλληνιστικὴ*» περίοδος) 537 γ' (βλ. καὶ 524 γ', 531 β').

—*Τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του*, 537 γ' κ. ἑπ.

[Ἡ διάδοσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης μεταξὺ τῶν βαρβάρων λαῶν, 537 γ'. Νέαι μορφαὶ διαλέκτων, 538 α'. Ἡ μετάφρασις τῶν Ο', 538 α' (βλ. καὶ 593 β', 577 α')].

—*Νέα κέντρα ἑλληνικῆς παιδείας*, 538 α' κ. ἑπ.

[Ἀλεξάνδρεια (Πτολεμαῖοι, μετάκλησις σοφῶν, βιβλιοθῆκαι, μουσεῖα, ἑρμηνεῖαι καὶ διορθώσεις χειρογράφων, Αἰγυπτιακή, Ἰουδαϊκή, Βαβυλωνιακὴ παίδευσις), 538 β' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 593 β'). Πέργαμος (Ἀτταλίδαι, μετάκλησις Ἀθηναίων φιλοσόφων, συγγράμματα Ἀττάλου Α', βιβλιοθήκη, περγαμηναί, σχέσεις πρὸς Ἀθήνας) 538 γ' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 593 β'). Ἀντιόχεια (Σελευκίδαι, βιβλιοθήκη, θέατρον, ἱππόδρομος), 539 α'. Πέλλα (Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς, μετάκλησις σοφῶν) 539 α'. Ρόδος (100 κολοσσοί, κολοσσὸς Ρόδου, γλύπται, φιλοσοφία, ρητορική, ροδιακὸν διδασκαλεῖον) 539 α' κ. ἑπ. Ταρσὸς 539 β'].

Χαρακτὴρ τῆς ἀλεξανδρινῆς λογοτεχνίας 539 β'.

—*Ποίησις* (μίμησις, ἐγκυκλοπαιδικότης, αὐλοκολακεία, ἀνέκδοτον στρατονίκης) 539 β' κ. ἑπ.

[Λυρικὴ ποίησις (Ἐλεγεία, ἐπίγραμμα, ὕμνοι), 539 γ', 540 α'. Βουκολικὴ ποίησις, 540 β' (βλ. καὶ 531 γ'). Ἐπικὴ ποίησις (ἡρωϊκὸν καὶ διδακτικὸν ἔπος) 540 β' κ. ἑπ. Δραματικὴ ποίησις (Τραγῳδία, Κωμῳδία, Μῖμοι ἢ μιμίαμβοι, Ἱλαροτραγῳδία ἢ Φλυακογραφία, Σκωπτικὴ ποίησις ἢ κιναιδολογία) 541 α', β'].

—*Πεζὸς λόγος* 541 β' κ. ἑπ.

[Φιλοσοφία, Γραμματική, Ἱστοριογραφία καὶ Χρονογραφία, Γεωγραφία καὶ θετικαὶ ἐπιστῆμαι, Στρατιωτικὴ ἐπιστήμη, 541 β', 542 α', β', γ', 543 α', β', γ'.]

—*Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ συγγραφεῖς*:

[Ἀθήναιος *(ὑμνογρ.)* 540 α'. Ἀλέξανδρος Αἰτωλὸς *(ἐλεγεία)* 539 γ', *(τραγῳδ.)* 539 α', 541 α'. Ἀνδροσθένης ὁ Θάσιος *(γεωγρ.)* 542 γ'. Ἄννων ὁ Καρχηδόνιος *(γεωγρ.)* 543α'. Ἀνταγόρας ὁ Ρόδιος *(ποιητ.)* 539 α'. Ἀντίγονος ὁ Καρύστιος 538 γ'. Ἀνύτη ἡ Τεγεᾶτις *(ἐπιγρ.)* 540 α'. Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀθηναῖος *(γραμματ.)* 542 α' *(χρονογρ.)* 542 γ'. Ἀπολλόδωρος ὁ Καρύστιος *(κωμῳδ.)* 541 β'. Ἀπολλώνιος ἐκ Πέργης *(μαθημ.)* 543 β'. Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος *(ἐλεγ.)* 539 γ', 540 α' *(ἐπικ.)* 538 β'. 540 γ'. Ἄρατος ὁ Σολεὺς *(ἐπικ.)* 539 α', 540 γ'. Ἄρατος ὁ Σικυώνιος *(ἱστορ.)* 542 α'. Ἀρίσταρχος ἐκ Σαμοθρᾴκης *(γραμματ.)* 538 β', 541 γ'. Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος *(μαθημ.)* 543 β'. Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος *(ἐλεγ.)* 539 γ', *(γραμματ.)* 538 β', 541 γ'. Ἀρτεμίδωρος ὁ Ἐφέσιος *(γεωγρ.)* 543 α'. Ἀρχιμήδης ὁ Συρακούσιος *(μαθημ.)* 543 β'. Ἀσκληπιάδης ὁ Σάμιος *(ἐπιγρ.)* 540 α'. Ἀσκληπιάδης *(στρατ. τακτ.)* 543 γ'. Ἄτταλος Α' Περγάμου *(συγγρ.)* 538 γ'. Αὐτόλυκος ἐκ Πιτάνης *(ἀστρον.)* 543 α'. Βίτων *(στρατ. τακτ.)* 543 γ'. Βίων ὁ Σμυρναῖος *(βουκολ.)* 540 β'. Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς *(χρονογρ.)* 538 β'. 542 γ'. Δικαίαρχος ὁ ἐκ Μεσσήνης *(γεωγρ.)* 543 α'. Διονύσιος ὁ Θρᾷξ *(γραμματ.)* 542 β'. Διονύσιος ὁ Ταρσεὺς *(τραγῳδ.)* 541α'. Δίυλλος ὁ Ἀθηναῖος *(ἱστορ.)* 542 α' Δίφιλος ὁ Σινωπεὺς *(κωμῳδ.)* 541 β'. Δοῦρις ὁ Σάμιος *(ἱστορ.)* 542 α'. Ἑκαταῖος ὁ Ἀβδηρίτης 538 β'. Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος *(ἐλεγ.)* 539 γ', *(ἐπικ.)* 540 γ', *(γραμματ.)* 541 γ', *(χρονογρ.)* 542 γ', *(γεωγρ.)* 543 α', *(μαθημ.)* 538 β', 543 β'. Ἑρμησιάναξ ὁ Κολοφώνιος *(ἐλεγ.)* 539 γ'. Ἑρμοκλῆς ὁ Κυζικηνὸς *(ὑμνογρ.)* 540 β'. Εὐκλείδης ἐκ Γέλας *(μαθημ.)* 538 β', 543 α' κ. ἑπ. Εὐφάντης *(φιλοσ.)* 539 α'. Εὐφορίων ὁ Χαλκιδεὺς *(ἐπικ.)* 539 α', 540 γ'. Ζηνόδοτος ὁ Ἐφέσιος *(γραμματ.)* 538 β', 541 γ'. Ἡγισιάναξ 539 α'. Ἡρόδικος ὁ Βαβυλώνιος *(γραμματ.)* 541 β'. Ἡρόφιλος *(ἰατρ.)* 538 β'. Ἡρώνδας ὁ Κῷος *(μιμογρ.)* 541 β'. Θεόδωρος ὁ Κυρηναϊκὸς 538 β'. Θεόκριτος *(βουκολ.)* 540 β'. Ἱερώνυμος ἐκ Καρδίας *(ἱστορ.)* 539α', 542α'. Ἵππαρχος ἐκ Νικαίας *(ἀστρον.)* 543 β'. Καλλίμαχος ὁ Κυρηναῖος *(ἐλεγ.)* 539 γ', *(ἐπιγραμ.)* 540 α', *(ὑμνογρ.)* 540 β', *(γραμματ.)* 538β', 541γ'. Καστρίων ὁ Σολεὺς *(ὑμνογρ.)* 540 β'. Κράτης ὁ Μαλλώτης *(γραμματ.)* 538 γ', 541 γ'. Κτησίβιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς *(μηχαν.)* 543 β' κ. ἑπ. Λεωνίδας ὁ Ταραντῖνος *(ἐπιγραμ.)* 540 α'. Λυκόφρων ὁ Χαλκιδεὺς *(τραγῳδ.)* 541 α'. Μανέθων ὁ Αἰγύπτιος *(ἱστορ.)* 542 β'. Μάχων ὁ Σικυώνιος *(κωμῳδ.)* 541 β'. Μεγασθένης ὁ Ἰνδογράφος *(ἱστορ.)* 542 β'. Μένανδρος ὁ Ἀθηναῖος *(κωμῳδ.)* 541 α' Μνασέας ὁ Πατρεὺς *(γεωγρ.)* 543 α'. Μνησιπτόλεμος 539 α'. Μόσχος ὁ Συρακόσιος *(βουκολ.)* 540 β'. Μυρὼ ἡ Βυζαντία *(ἐπιγραμ.)* 540 α'. Νέανθος ὁ Νεώτερος *(φιλοσ.)* 538 γ'. Νέαρχος ἐξ Ἀμφιπόλεως *(γεωγρ.)* 542 γ'. Νίκανδρος ὁ Κολοφώνιος *(ἐπικ.)* 541 α'. Ὅμηρος ὁ Βυζάντιος *(τραγῳδ.)* 541 α'. Παρθένιος ὁ Νικαεὺς *(ἐλεγ.)* 539 γ'. Πάριον Χρονικὸν *(χρονογρ.)* 542 γ'. Περσαῖος 539 α'. Πολέμων *(γεωγρ.)* 539 γ', 543 α'. Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης *(ἱστορ.)* 542 β'. Ποσείδιππος *(ἐπιγραμ.)* 540 α'. Ποσείδιππος ὁ Κασσανδρεὺς *(κωμῳδ.)* 541 β'. Ποσειδώνιος *(στωϊκὸς)* 539 α'. Ποσειδώνιος ἐξ Ἀπαμείας *(ἱστορ.)* 542 β'. Πυθέας ὁ Μασσαλιώτης *(γεωγρ.)* 543 α'. Ριανὸς ὁ Κρὴς *(ἐπικ.)* 540 γ'. Ρίνθων ἐκ Τάραντος *(ἱλαροτραγῳδ.)* 541 β'. Σιμίας ὁ Ρόδιος *(ἐπιγραμ.)* 540 α'. Σιμωνίδης ἐκ Μαγνησίας 539 α'. Στησίχορος ὁ Ἱμεραῖος *(βουκολ.)* 540 β'. Στράτων 538 β'. Σωσίδας ἐξ Ἀλεξανδρείας *(τραγῳδ.)* 541 α'. Σωσιφάνης ὁ Συρακόσιος *(τραγῳδ.)* 541 α'. Σώστρατος 539 α'. Σωτάδης ἐκ Μαρωνείας *(σκωπτ. ποιητ.)* 541 β'. Τίμαιος ὁ Ταυρομενίτης *(ἱστορ.)* 542 α', *(χρονογρ.)* 542 γ'. Τιμοσθένης ὁ Ρόδιος *(γεωγρ.)* 543 α'. Τίμων ὁ Φλιάσιος 539 α'. Φανοκλῆς ὁ Ἀλεξανδρεὺς *(ἐλεγ.)* 539 γ'. Φιλήμων ὁ Σολεὺς *(κωμῳδ.)* 541 β'. Φιλητᾶς ὁ Κῷος *(ἐλεγ.)* 539 γ', *(γραμματ.)* 538 β'. 541 γ'. Φιλιππίδης ὁ Ἀθηναῖος *(κωμῳδ.)* 541 β'. Φιλίσκος *(τραγῳδ.)* 541 α'. Φιλονίδης 539 α'. Φιλόχορος ὁ Ἀθηναῖος *(ἱστορ.)* 542 α'. Φίλων ὁ Βυζάντιος *(στρατ. τακτ.)* 543 γ'. Φύλαρχος ὁ Ἀθηναῖος *(ἱστορ.)* 542 β'.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Ἀρχαία ἱστορία 543 κ. ἑπ.

—*Οἱ πρὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ χρόνοι* 543 γ' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 532 β' κ. ἑπ., 525 α').

[Αἱ πρῶται σχέσεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν Φαραωνικὴν Αἴγυπτον 543 γ'. Ἐπὶ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ Πτολεμαίων 543 γ' κ. ἑπ. Σχέτισις Ἑλληνικῶν καὶ Αἰγυπτίων θεῶν (λατρεία, ἱερεῖς, ἑορταί, προφῆται, ἀρχιερεῖς), 544 α' (βλ. καὶ 532 β'). Ἐξελλήνισις τῶν Ἰουδαίων τῆς Αἰγύπτου· μετάφρασις τῶν Ο', 544 α' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 538 α', 576 α', 593 β'). Προσπάθειαι πρὸς συμβιβασμὸν Ἑλληνικῆς καὶ Ἰουδαϊκῆς θρησκείας *(Φίλων)* 544 β'].

—*Ἵδρυσις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας* 544 β' κ. ἑπ.

[Ὁ εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος 544 β' κ. ἑπ. Ἀννιανὸς (ὁ πρῶτος Χριστιανὸς Ἀλεξανδρείας) 544 γ'. Κατηχητικὴ Σχολὴ Ἀλεξανδρείας 544 γ' (βλ. καὶ 569 β' κ. ἑπ.). Ἡ συνοικία Βουκολίων (κέντρον τῶν πρώτων Χριστιανῶν) 544 γ'].

—*Πρώτη πνευματικὴ κίνησις* 544 γ' κ. ἑπ.

[Ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ 544 γ'. Ὁ Γνωστικισμὸς καὶ οἱ ὀπαδοί του 544 γ' κ. ἑπ. Ἀντιτριαδικὸς Σαβέλλιος 545 α'. Δρᾶσις τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς (Πάνταινος, Κλήμης, Ὠριγένης) 545 α' (βλ. καὶ 569 γ')].

—*Οἱ διωγμοὶ* 545 α' κ. ἑπ.

[Πρῶτος ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου διωγμὸς 545 α' κ. ἑπ. Ἡ δρᾶσις τοῦ Ὠριγένους 545 α', β'. Νέοι διωγμοὶ ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Ἄραβος καὶ Δεκίου 545 β'. Αἱ ἐπὶ Βαλεριανοῦ καὶ Γαλλιηνοῦ ἐπαναστάσεις καὶ διωγμοὶ (Μακριανὸς ὁ μάγος· ὁ ἐπίσκοπος Διονύσιος) 545 β'. Ὁ μέγας διωγμὸς τοῦ Διοκλητιανοῦ 545 γ'. Μάρτυρες, (Αἰκατερίνα, Μηνᾶς κλπ.) 545 γ'. Ἐπὶ Γαλερίου καὶ Μαξιμίνου (διωγμοί, ἐξορία ἐπισκόπων· ἅγιος Πέτρος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλοι μάρτυρες, ἁγία Ποταμίαινα) 545 γ'. Ἀρχὴ χρονολογίας πασχαλίων ἀπὸ Διοκλητιανοῦ, 545 γ' κ. ἑπ. Μελιτιανὸν σχίσμα 546 α'].

—*Ἀντιθέσεις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων Χριστιανῶν* 546 α' κ. ἑπ.

[Κόπται καὶ Κοπτικὴ ἐκκλησία, γλῶσσα, τέχνη 546 α' κ. ἑπ. Σαϊδικὴ διάλεκτος 546 β'].

—*Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ* 546 β' κ. ἑπ.

[Διάδοσις εἰς Ἑβραίους, Αἰγυπτίους καὶ Ἕλληνας 546 β'. Ἐπέκτασις εἰς Λιβύην, Πεντάπολιν, Ἀραβίαν, Ἀβησσυνίαν κλπ. 546 β', γ'. Ἱερὸν τῆς Ἴσιδος τῶν Φιλῶν 546 γ'. Πάνταινος (διάδοσις Χριστιανισμοῦ εἰς Αἰθιοπίαν) 546 γ' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 545 α'). Σύγχυσις Ἰνδῶν καὶ Αἰθιόπων 546 γ' κ. ἑπ.].

—*Διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας* 547 α' κ. ἑπ.

[Διοικητικὴ διαίρεσις Ἐκκλησίας (ἐπισκοπαὶ καὶ ἀρχιεπίσκοπος) 547 α' κ. ἑπ. Θέσις τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐν τῇ Χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τίτλοι αὐτοῦ 547 β'].

—*Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πάπα καὶ οἱ Πρεσβύτεροι* 547 β' κ. ἑπ.

[Θέσις πρεσβυτέρων ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ ἐκκλησίᾳ 547 β' κ. ἑπ. Αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ ἐπισκόπων 547 γ'. Οἱ ἐκλέκτορες τοῦ ἀρχιεπισκόπου 547 γ' κ. ἑπ. Τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἀποστόλου Μάρκου 548 α'. «Λάβραι» ἐνορίαι 548 α'. Οἰκονόμοι πρεσβύτεροι 548 α' κ. ἑπ.].

—*Ναοὶ καὶ κατακόμβαι* 548 β' κ. ἑπ.

[Οἱ σπουδαιότεροι ναοὶ 548 β' κ. ἑπ. Τὸ Καισάρειον 548 β' (βλ. καὶ 591 α'). Τὸ Σαραπεῖον 548 γ' (βλ. καὶ 584 β' κ. ἑπ.) Ὁ ἅγιος Μηνᾶς (ναὸς καὶ λατρεία) 548 γ' κ. ἑπ. Οἱ ναοὶ τῆς Κανώπου καὶ τοῦ Σινᾶ 549 α'. Αἱ κατακόμβαι 549 α' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 599 β' καὶ ἑπ.)].

—*Λειτουργίαι καὶ ἑορταὶ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων* 549 β' κ. ἑπ.

[Αἱ σωζόμεναι πληροφορίαι 549 β'. Αἱ λειτουργίαι καὶ αἱ νηστεῖαι 549 β'. Αἱ μεγάλαι ἑορταὶ 549 γ'. Αἱ καθαρῶς ἀλεξανδριναὶ ἑορταὶ 549 γ' κ. ἑπ.].

—*Παραβαλανεῖς* 550 α' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 536 α', 551 β').

[Τὰ βαλανεῖα· ἡ ἐμφάνισις τῶν παραβαλανῶν καὶ αἱ πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς ἔριδες 550 α', β'].

—*Ἀρειανισμὸς* 550 β' κ. ἑπ.

[Ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν αἵρεσιν 550 β'. Οἱ πατριάρχαι Ἀλέξανδρος, Ἀθανάσιος, Πέτρος Β' καὶ Τιμόθεος 550 β'].

—*Ὁ μοναχικὸς βίος* 550 γ'.

[Ἡ διοργάνωσις, οἱ ἱδρυταί του (Ἀντώνιος, Παχώμιος κλπ.) καὶ τὰ μεγάλα μοναχικὰ κέντρα 550 γ'].

—*Πτῶσις τοῦ ἐθνισμοῦ* 550 γ' κ. ἑπ.

[Ὁ Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας 550 γ' (βλ. καὶ 608 γ'). Ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας 551 α'. Ἔριδες Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν· κρεούργησις τῆς Ὑπατίας 551 α' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 591 γ'). Ὁ ρόλος τῶν παραβαλανῶν 551 β' (βλ. καὶ 550 α')].

—*Παρακμὴ τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς* 551 β' (βλ. καὶ 569 β' κ. ἑπ.).

[Οἱ τελευταῖοί της διευθυνταὶ 551 β'. Ρόδων 551 β' (βλ. καὶ 570 α'). Διόσκορος Ἀλεξανδρείας καὶ Μονοφυσιτισμὸς 551 β'].

—*Ἀνωμαλίαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ* 551 γ'.

[Ἡ μεγάλη ἔρις Κοπτῶν καὶ Μελχιτῶν 551 γ'. Οἱ δράσαντες πατριάρχαι 551 γ'. Ἀποσχίσται ἢ Ἀκέφαλοι 551 γ'. Αἱ διάφοροι μερίδες τῶν μονοφυσιτῶν 552 α'].

—*Ἅγιαι γυναῖκες καὶ μάρτυρες* 552 α'.

[Μαρία ἡ Αἰγυπτία, ἁγία Θεοδώρα, Μαρῖνος, ἁγία Ἀναστασία καὶ ἅγιος Ἀρέθας 552 α'].

—*Ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ* 552 α' κ. ἑπ.

[Οἱ κατὰ τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ δράσαντες πατριάρχαι 552 α', β'].

—*Ὁ Χριστιανισμὸς ἐν Νουβίᾳ* 552 β' κ. ἑπ.

[Ὁ ἱεραπόστολος Ἰουλιανὸς 552 β'. Οἱ Ναβαταῖοι, Ἀλοδαῖοι, Βλέμμυες, Μακουρῖται καὶ ὁ πατριάρχης Λογγῖνος 552 β', γ'. Ἔθιμα ἐκχριστιανισθέντων λαῶν 552 γ' κ. ἑπ.].

—*Ὁριστικὴ διαίρεσις τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας* 553 α' κ. ἑπ.

[Ὁ βασιλεὺς Ἡράκλειος καὶ οἱ Πέρσαι 553 α'. Ὁ Κόπτης Μακουκᾶς καὶ ὁ πατριάρχης Κῦρος 553 α' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 609 β' κ. ἑπ.)].

Μέση ἱστορία 553 γ' κ. ἑπ.

—*Μετὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν* 553 γ' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 537 α' κ. ἑπ.).

[Ἀρχὴ πιέσεων κατὰ τῶν Χριστιανῶν 553 γ'. Οἱ πρῶτοι τῆς ἀραβοκρατίας πατριάρχαι, ἐπίσκοποι καὶ τοποτηρηταὶ 553 γ' κ. ἑπ. Ἡ χειροτονία τῶν ἐπισκόπων 554 α'. Οἱ διωγμοὶ τοῦ Ἀβδ-Ἀλ-Ἀζίζ 554 α'].

—*Παλινόρθωσις τοῦ Ὀρθοδόξου Πατριαρχείου* 554 α' κ. ἑπ.

[Ἔριδες Κοπτῶν καὶ Ὀρθοδόξων 554 α' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 609 β'). Ἔριδες χαλιφῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χισὰμ 554 γ' (βλ. καὶ 610 β'). Εἰκονομαχικαὶ ἔριδες 554 γ' κ. ἑπ. Διωγμοὶ ἐπὶ Ἀρούν-ἀλ-Ρασηδ 555 α'].

—*Ὁ πρῶτος σφοδρὸς διωγμὸς* 555 α' κ. ἑπ.

[Ὁ διωγμὸς τοῦ Δζαφὰρ-ἀλ-Μουταβακὶλ καὶ αἱ ἐπιβληθεῖσαι ταπεινώσεις 555 β'. Ἐπίσκεψις περιηγητῶν μοναχῶν Βερνάρδου καὶ Ἐπιφανίου 555 β'. Διωγμοὶ μοναχῶν 555 γ'. Τὸ ζήτημα τῆς κρεωφαγίας 555 γ'. Τὸ ἱστορικὸν ἔργον τοῦ πατριάρχου Εὐτυχίου καὶ οἱ μιμηταὶ αὐτοῦ 555 γ' κ. ἑπ. Ὁ χρονογράφος Χιαχγια-ἔμπν-Σαΐδ-ἔμπν-Γιαχγιὰ-ἀλ-Ἀντάκιτ 556 α'].

—*Ὁ ἐπὶ ἀλ-Χακὴμ διωγμὸς* 556 β' κ. ἑπ.

[Ἔριδες περὶ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα 556 β' κ. ἑπ. Λιμὸς καὶ πλήμμυρα Καΐρου 556 γ'. Τυμβωρυχίαι, καταστροφαὶ μοναστηρίων, διωγμοὶ ἐπὶ Θεοφίλου Β' 557 α'. Ἡ ἐκ... Ὁμαδικὴ ἀναχώρησις... δρομὴ κατὰ τῆς μονῆς τοῦ Σινᾶ 556 β'. Ἡ Σάλεχ ... ρησις Χριστιανῶν ἐξ Αἰγύπτου 557 β' κ. ἑπ. Ἡ ... λοὺκ 557 γ' κ. ἑπ. Ἡ ἔρις τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ πατριάρχου Κων)πόλεως· συνδιαλλαγή των ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου Β' 557 γ'. Ἡ ἀνεξιθρησκεία τοῦ χαλίφου Ἀλ-Ζαχὴρ 558 α'].

—*Ἐσωτερικὴ κατάστασις τῆς ἐκκλησίας* 558 α' κ. ἑπ.

[Φόροι· ἀμάθεια· ἐξομολόγησις Κοπτῶν 558 α'. Ἐπιδρομὴ βεδουΐνων ἐναντίον τῆς μονῆς τοῦ Σινᾶ 558 β'. Αἱ ἐπιστάσεις τοῦ πατριάρχου Μάρκου πρὸς τὸν πατριάρχην Ἀντιοχείας 558 β' κ. ἑπ. Σταυροφορίαι (σύνοδος Λατερανοῦ) καὶ πολιορκία Δαμιέττης 559β' (βλ. καὶ 610γ'). Καταστροφὴ ναῶν 559 β'. Ἐκλογὴ πατριαρχῶν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν 559 β' κ. ἑπ. Τὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν 559 γ' κ. ἑπ. Ἡ μονὴ τοῦ Σινᾶ (δικαιοδοσία πατριαρχείων, προνόμια, ἐπίσκοποι) 560 α'].

Digitized by Google

Νέα ἱστορία, 560 β' κ. ἑπ.

—*Ὁ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ ὁ «Πάνυ»* 560 β' κ. ἑπ.

[Διωγμοὶ τῶν Μαμελούκων (μάρτυρες Γεώργιος καὶ Κρεμηδόλης) 560γ'. Τὰ περὶ ἐγκαταλείψεως τοῦ θρόνου 560γ'. Κατάληψις τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ Σελὴμ Α' 560 γ'. Σιναϊτικὸν ζήτημα 560 γ' (βλ. καὶ 561 β', 562 β', 565 β'). Αἱ σχέσεις πρὸς τοὺς Ρώσους 560 γ' κ. ἑπ. Αἱ περὶ λατρείας πληροφορίαι τοῦ Δημητρίου Μυσοῦ 561 α'. Ἡ ἐν Τριδέντῳ σύνοδος 561 α' κ. ἑπ. Νέα ἐμφάνισις Σιναϊτικοῦ ζητήματος 561 β'. Ἡ πρὸς τὸν Ἰωακεὶμ ἐκτίμησις· τὰ ἔργα του 561 β' κ. ἑπ.

—*Γενικὴ δρᾶσις τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας* 561 γ' κ. ἑπ.

[Αἱ σφαγαὶ τῶν Τούρκων 561 γ'. Μελέτιος Πηγᾶς 561 γ' κ. ἑπ. Ἡ δρᾶσις του 562 α' κ. ἑπ. Οἱ ναοὶ καὶ αἱ μοναὶ τῆς Αἰγύπτου 562 α'. Διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Κοπτῶν 562 α' κ. ἑπ. Νέαι ἔριδες διὰ τὸ Σινᾶ 562 β', γ'. Κύριλλος ὁ Λούκαρις 562 γ'. Σχέσεις πρὸς Ρώσους 562 γ' κ. ἑπ.]

—*Οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι καὶ οἰκονομικαὶ ἀνωμαλίαι* 562 γ', 563 α' κ. ἑπ.

[Προσπάθειαι ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν 563 β'. Τὸ περὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ πατριάρχου Κοσμᾶ ζήτημα 563 β'].

—*Ἡ κατάστασις κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος* 563 β' κ. ἑπ.

[Οἱ ἐπίσκοποι τῆς περιόδου 563 β' κ. ἑπ.].

—*Ἀπαρχαὶ ἀναγεννήσεως* 564 α'.

[Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Βοναπάρτου· αἱ σχέσεις τοῦ πατριάρχου πρὸς αὐτὸν 564α' κ.ἑπ (βλ. καὶ 611γ' κ.ἑπ.). Ἡ ἀπόκρυψις τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Πατριαρχείου, 564α'. Ἡ ἐπὶ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ πρόοδος 564β' (βλ. καὶ 612β'). Μιχαὴλ Τοσιτσας 564β'].

—*Ἀνώμαλος ἐκλογὴ πατριάρχου* 564 β' κ. ἑπ.

[Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος καὶ ὁ Κεντηλίου Ἀρτέμιος 564 γ' κ. ἑπ.].

—*Ἡ δρᾶσις τοῦ Ἱεροθέου Β'* 565 α'.

[Νικηφόρος Γλυκᾶς (Πατριαρχικὴ Σχολὴ) 565 α'. Ἡ παροικία τοῦ Καΐρου 565 β'. Κανόνισις Σιναϊτικοῦ ζητήματος 565 β'.

—*Σχέδιον καταργήσεως τοῦ Ὀρθοδόξου Πατριαρχείου* 565 β' κ. ἑπ.

[Αἱ ἐνέργειαι Πορφυρίου Οὐσπένσκη 565 β' κ. ἑπ. Ὁ πατριάρχης Καλλίνικος καὶ ὁ Κόπτης Κύριλλος 565β' κ. ἑπ].

—*Ἀπόπειραι ἐσωτερικῆς ἀναδιοργανώσεως* 565 γ' κ. ἑπ.

[Ἡ πρόοδος τῶν κοινοτήτων, τὸ Πὸρτ Σαΐδ 565 γ'. Ἡ ἐν Καΐρῳ Συνέλευσις (ὁ νέος Κανονισμὸς) 565 γ' κ. ἑπ. Νικάνωρ, Μελέτιος, Εὐγένιος Ξηροποταμηνὸς 566 α' κ.ἑπ. Μεγάλη ἐσωτερικὴ ἀνωμαλία (Νεῖλος Ἐσφιγμενίτης) 566 β' καὶ ἑπ.].

—*Εἰρήνευσις τῆς Ἐκκλησίας* 567 α' κ. ἑπ.

[Ἐνίσχυσις τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων ὑπὸ τοῦ Γ. Ἀβέρωφ καὶ ἄλλων ὁμογενῶν 567 α' κ. ἑπ. Νέαι ἀποικήσεις καὶ ἐπιστημονικαὶ ἀποστολαὶ 567 β'. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ἀραμπῆ 567 γ' (βλ. καὶ 612 β' κ. ἑπ.)].

—*Νέος τρόπος ἐκλογῆς Πατριάρχου* 567 γ'.

[Ὁ κανονισμὸς τοῦ Σωφρονίου 567 γ'. Φώτιος Ἀλεξανδρείας 567 γ' κ. ἑπ. Νέοι εὐεργέται τῆς κοινότητος 568 α'. Ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας 568 β'. Τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς 568 β'. Μελέτιος Ἀλεξανδρείας 568 β'.

—*Σύγχρονος συγκρότησις τῆς Ἐκκλησίας* 568 β' κ. ἑπ.

[Διοικητικὴ διαίρεσις (8 ἐπαρχίαι) 568 β' κ. ἑπ. Οἱ ἐπίσκοποι 568 γ'. Αἱ μοναὶ καὶ αἱ σχολαὶ 538 γ'. Αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἄλλων δογμάτων 568 γ' κ. ἑπ. Ἡ θέσις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας 569 α' κ. ἑπ.].

Κατηχητικὴ καὶ θεολογικὴ σχολὴ 569 β'. κ. ἑπ. (βλ. καὶ 544 γ'. 515 α'. κ. ἑπ. 551 β'.).

[Αἱ παραδόσεις τῆς ἱδρύσεως 569 β' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 514 γ'.) Ὁ Πάνταινος 569 γ'. (βλ. καὶ 545 α'.) Ἡ πολεμικὴ τῶν Ἰουδαίων 569 γ'. Ἄλλαι σχολαὶ 569 γ'. Κλήμης καὶ Ὠριγένης 569 γ'. κ. ἑπ. (βλ. καὶ 545α'). Ἡρακλᾶς καὶ ἄλλοι διδάσκαλοι τῆς σχολῆς 569 γ'. 570 α'. (βλ. 545 β'.). Ὁ Ρόδων καὶ ἡ διάλυσις τῆς σχολῆς 570 α'. (βλ. καὶ 551 β'.). Αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς θεολογίας 570 α'. κ. ἑπ. Αἱ ἑρμηνευτικαὶ αὐθαιρεσίαι καὶ ἡ Ἀντιοχειανὴ σχολὴ 570 β'. Αἱ κατακρίσεις τῆς διδασκαλίας τοῦ Ὠριγένους 570 β'.]

Βιβλιογραφία 569 β'—570 β'.

[Πηγαί, κατάλογοι πατριαρχῶν, μονογραφίαι, γενικὰ ἔργα]

ΑΡΧΑΙΑ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ (ΚΤΙΣΙΣ—ΚΤΙΣΜΑΤΑ)

Πρὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου 570 γ' κ. ἑπ.

[Ὁ χῶρος τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ Φαραωνικῆς ἐποχῆς 570 γ'. Ὁ μετέπειτα Ἀλεξανδροπολίτης χῶρος (ἔκτασις, διώρυγες, διάπλασις ἀκτῶν, ἔδαφος) 570 γ'. κ. ἑπ. Μαρεῶτις λίμνη (διάστασις, διώρυγες, ἀποξήρανσις) 571 α'. κ. ἑπ. Ρακῶτις 571 β'. κ. ἑπ. (βλ. καὶ 583 γ'.) Κάνωβος ἢ Κάνωπος 571 γ'. κ. ἑπ. (βλ. καὶ 529 γ' κ. ἑπ.). Ἠλύσιον ἢ Ἰλύσιον πεδίον 572 γ'. Μικρὰ Ταπόσιρις 572 γ'. Ζεφύριον ἀκρωτήριον καὶ Σχεδία 574 γ'. (βλ. καὶ 598 α'.)].

Κτίσις τῆς Ἀλεξανδρείας 572 γ'. κ. ἑπ.

[Ἀπὸ τῆς μάχης τῆς Ἰσσοῦ μέχρι παραδόσεως τοῦ Μαζάκη 572 γ'. κ. ἑπ. Ἐπίσκεψις Μέμφιδος, ἀγῶνες, ἑορταὶ 573 α'. Σχέδια τοῦ Ἀλεξάνδρου περὶ ἀποθεώσεως μητρός του 573α'. Οἱ μῦθοι περὶ τῆς γεννήσεώς του (ὄφις) Νεκτανεβῶ) 573 α' κ. ἑπ. Ἡ θεογαμία παρ' Αἰγυπτίοις 573 β'. κ. ἑπ. Ταύτισις Διὸς καὶ Ἄμμωνος· Ἀλέξανδρος καὶ Νεκτανεβῶ, 574 α' (βλ. καὶ 584 α', 532 γ')].

—*Ἡ ἐκλογὴ τῆς θέσεως* 574 α' κ. ἑπ.

[Χρησμὸς τοῦ Ἄμμωνος περὶ οἰκοδομήσεως τῆς πόλεως 574 α'. Ἐκπόνησις τοῦ σχεδίου ὑπὸ τοῦ Δεινοκράτους 574 β'. Μῦθοι καὶ παραδόσεις 574 β' κ. ἑπ. βλ. καὶ 524 α', 584 β'). Ὅραμα τοῦ Ἀλεξάνδρου 574 β'. Χρόνος τῆς θεμελιώσεως 574 β' κ. ἑπ.].

—*Τοπογραφία τῆς Πτολεμαϊκῆς Αἰγύπτου* 574 γ' κ. ἑπ.

[Πληροφορίαι ἐκ τῶν συγγραφέων 574 γ'. Λόγοι τῆς ἐλλείψεως μνημείων 574γ', 575α' κ. ἑπ. Ἐργασίαι ἐλ Φαλάκη, Νερούτσου καὶ νεωτέρων 574 γ' κ. ἑπ. Τὸ σχέδιον τοῦ Δεινοκράτους 575 α'. Οἱ σεισμοὶ 575 α' κ. ἑπ.].

Ἡ Φάρος 575 γ' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 525 γ').

[Περιγραφὴ τῆς θέσεως 575 γ'. Ὀχυρωματικὰ καὶ λιμενικὰ ἔργα τῶν Φαραὼ 575γ' (βλ. καὶ 577γ' κ. ἑπ). Ὁ κόλπος καὶ αἱ γλῶσσαι τῆς νήσου 575 γ'. Λιμὴν καὶ Ἑπταστάδιον 575γ' κ.ἑπ. Οἱ Φαρῖται ἁλιεῖς 576α'. Πόθεν τὸ ὄνομα Φάρος (μῦθος Πρωτέως) 576α'. Ἐγκατάστασις τῶν Ο' μεταφραστῶν ἐν τῇ νήσῳ 576α' (βλ. καὶ 544α' κ.ἑπ.). Ὁ μῦθος τῆς Ἑλένης 576β'. Ὁ πρῶτος φανοφόρος πύργος ἐπὶ Ἀλεξάνδρου· ὁ πυρσοφόρος πύργος τοῦ Σωστράτου· ὁ ἀραβικὸς πύργος, 577 α', 576 β' κ. ἑπ. Ἀντίφαρος 577 α'. Φρούριον Καῒτ βέη 577 α' (βλ. καὶ 582 β').

Ἑπταστάδιον, 577 α' κ. ἑπ.

[Κτίσις ἐπὶ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου 577 α'. Ὑδραγώγιον, φρούριον καὶ πλατεῖα 577 α' κ. ἑπ. Σημερινὴ κατάστασις 577 β'].

Ἄκρα Λοχιὰς 577 β' κ. ἑπ.

[Διάβαθρα 577 β'. Ναὸς Ἴσιδος καὶ Μαυσωλεῖον Κλεοπάτρας 577β' (βλ. καὶ 589γ' κ.ἑπ.). Λιμὴν βασιλικῶν πλοίων 577 β'. Διῶρυξ ποσίμου ὕδατος 577 β'.

Οἱ λιμένες, 577 γ' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 525 γ).

—*Ὁ λιμὴν τῆς Φάρου* 577 γ' κ. ἑπ (βλ. καὶ 575 γ').

[Αἱ περὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ διάφοροι γνῶμαι 577 γ' κ. ἑπ. Ἡ Ἐλιγολάνδη τῆς Αἰγύπτου τῶν Φαραὼ 577 γ'. Ὁ ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου λιμὴν 577 γ'.

—*Ὁ μέγας λιμὴν* 578 β' κ. ἑπ.

[Τὸ στόμιον Ταῦρος 578 γ'. Ἡ νησὶς Ἀντίρροδος 578 γ'. Ὁ λιμὴν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους 578 γ'. Τὰ φρούρια καὶ αἱ προκυμαῖαι 578 γ' κ. ἑπ.

—*Ὁ Εὔνοστος,* 579 α' κ. ἑπ.

[Τὸ στόμιον τοῦ λιμένος καὶ τὰ ἀκρωτήρια 579 α'. Ὁ Εὔνοστος ἐπὶ τουρκοκρατίας, βυθομετρήσεις 579 α' κ. ἑπ. Ὀργάνωσις ἐπὶ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ, ὁ νέος φάρος 579 β' κ. ἑπ. Πίναξ κινήσεως τοῦ λιμένος 580 α'].

Ἡ διῶρυξ, 580 α' κ. ἑπ.

[Ἡ ἀρχαία διῶρυξ 580 α'. Προορισμὸς τῆς ἱδρύσεώς της 580 β'. Αἱ ἐκβολαὶ καὶ οἱ βραχίονες αὐτῆς 580 β' κ. ἑπ. Αἱ ἐπ' αὐτῆς ἐπαύλεις καὶ αἱ ἐκδρομαὶ 580 γ'. Βαθμιαία ἐξαφάνισις τῆς διώρυγος ἐπὶ τουρκοκρατίας 580 γ' κ. ἑπ. Ἡ λίμνη Μαδιὲ καὶ τὸ φράγμα 581 α'. Ἡ Μαχμουδία διῶρυξ τοῦ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ 581 α' (βλ. καὶ 617 α').

Ὑδρονομή, 581 α' κ. ἑπ.

[Ὑδραγωγεῖα, ὑδραγωγοὶ καὶ ὑπόνειοι δεξαμεναὶ 581 α'. Ὕδρευσις τοῦ Φάρου 581 α'. Αἱ πολυώροφοι στέρναι 581 α' κ. ἑπ.].

Τὰ τείχη, 581 β' κ. ἑπ.

[Σχῆμα, διαστάσεις 501 β' κ. ἑπ. Τὸ θαλάσσιον καὶ τὸ χερσαῖον τεῖχος 581 γ'. Καταστροφὴ ἐπὶ Ἀράβων· ἡ ὀχύρωσις τοῦ Ἀχμὲτ-Ἰμπν-Τουλοὺν 582 α'. Ὁ λεγόμενος ρωμαϊκὸς πύργος 582 α' κ. ἑπ. Οἱ στρατῶνες καὶ τὸ φρούριον τοῦ Καῒτ βέη 582 β' (βλ. καὶ 577 α'). Ὁ τριγωνικὸς πύργος 582 γ'. Αἱ πύλαι 582 γ'].

Αἱ ὁδοί, 582 γ' κ. ἑπ.

[Πληροφορίαι ἀπὸ ἀρχαίους συγγραφεῖς 582 γ'. Αἱ νεώτεραι ἀνασκαφαὶ 582 γ' κ. ἑπ. Ἡ Κανωβικὴ ὁδὸς καὶ αἱ παράλληλοί της 583 α', β' (βλ. καὶ 525 γ' κ. ἑπ).

Αἱ συνοικίαι, 583 γ' κ. ἑπ.

[Τὸ Βρούχιον 583 γ' (βλ. καὶ 526 α'). Ἡ Ρακῶτις 583 γ, (βλ. καὶ 571 β'). Ἡ Ἰουδαϊκὴ συνοικία 583 γ'. Αἱ λοιπαὶ συνοικίαι 583 γ' κ. ἑπ. Ὁ Κοπρὼν 584 α'. Οἱ λόφοι Κεράμια 584 α'].

Οἰκίαι, 584 α'

[Ἡ μορφὴ τῶν οἰκιῶν 584 α'. Ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς των: ἀντισεισμικαὶ καὶ προφυλαγμέναι ἀπὸ τῶν πυρκαϊῶν 584 α'].

Τὰ βασίλεια, 584 β' (βλ. καὶ 526 α').

[Ἡ θέσις των, 584 β'. Ἐπιθαλάσσιαι καὶ ἐσωτερικαὶ οἰκοδομαί, 584 β'].

Σαράπειον, 584 β' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 548 γ', 526 α').

[Ἡ λατρεία τοῦ Σαράπιδος 581 β'. Ὁ βωμὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου 584 β' (βλ. καὶ 574 β'). Ὁ χρόνος τῆς κτίσεως τοῦ Σαραπείου 584 β'. Συσχέτισις Αἰγυπτιακῶν καὶ Ἑλληνικῶν θεῶν 581γ' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 574α', 532β'). Τὸ τριπλοῦν ἄγαλμα 585α' κ. ἑπ. Πυρπόλησις καὶ ἀνάκτισις ἐπὶ Κομμόδου 585 α'. Καταστροφαὶ τοῦ Σαραπείου ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν 585 β' κ. ἑπ. Μεταποίησις εἰς χριστιανικὸν ναὸν 585γ' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 518 γ'). Τὰ λείψανα τοῦ Σαραπείου 586 α'. Ἡ στήλη τοῦ Πομπηΐου 586 α' κ. ἑπ. Πληροφορίαι καὶ ἀνασκαφαὶ 586 γ' κ. ἑπ].

Ἡ Ἀκρόπολις, 587 α' κ. ἑπ.

[Καθορισμὸς τῆς θέσεως αὐτῆς 587 α'. Σύγχυσις Ἀκροπόλεως καὶ Σαραπείου 587 β' κ. ἑπ.].

Τὸ Σῶμα (ἢ Σῆμα), 587 γ' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 526 α')

[Αἱ ἀμφιβολίαι περὶ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ταφῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου 587 γ'. Ἔριδες διὰ τὴν ἐκλογὴν τόπου τῆς ταφῆς 587 γ' κ. ἑπ. Μεταφορὰ τοῦ νεκροῦ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου 588 α'. Ἱεροσυλία τοῦ τάφου ὑπὸ Πτολεμαίου Θ' 588 α'. Ἐπίσκεψις τοῦ τάφου ὑπὸ τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων 588 α'. Ἡ θέσις τοῦ Σώματος 588 β' κ. ἑπ. Λατρεία τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς προφήτου ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν 588 γ'. Ὁ θησαυρὸς μὲ τὰ 3 Θ 589 α'. Μαρτυρίαι περὶ τῶν ὑπογείων τοῦ τζαμίου Δανιὴλ 589 α'].

Οἱ τάφοι τῶν Πτολεμαίων, 589 α'. κ. ἑπ.

[Γνώμη περὶ σποραδικῆς αὐτῶν ταφῆς 589 α'. Τὰ περὶ τῆς ταφῆς των εἰς τὸ Σῶμα 589 β'].

Ὁ τάφος τῆς Κλεοπάτρας, 589 β'. κ. ἑπ.

[Αἱ ἀποδιδόμεναι εἰς τὴν Κλεοπάτραν σαρκοφάγοι 589 β'. Ἡ Κλεοπάτρα ὡς νέα Ἶσις 589 β'. κ. ἑπ. Ἡ θέσις τοῦ Μαυσωλείου καὶ αἱ γνῶμαι περὶ τῆς ἐν αὐτῷ ταφῆς τοῦ Ἀντωνίου καὶ Κλεοπάτρας 589γ' κ.ἑπ. (βλ. καὶ 577β') Ἡ ζώγρησις τῆς Κλεοπάτρας καὶ ὁ θάνατος αὐτῆς 590 α' κ. ἑπ. Τὰ περὶ τῆς ἐν Παρισίοις μουμίας, 590 γ'].

Τὸ Πάνειον, 590 γ' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 526 α').

[Αἱ γνῶμαι περὶ τῆς θέσεώς του 591 α'. Ἡ ἐν αὐτῷ λατρεία 591 α'].

Καισάρειον, 591 α'. (βλ. καὶ 548 β'. κ. ἑπ., 526 α').

[Κτίσις καὶ θέσις αὐτοῦ 591 α'. Οἱ 2 ὀβελίσκοι 591 α' κ. ἑπ. καὶ 592 α'. Ἄντιλλος υἱὸς Κλεοπάτρας 591 α'. Μετατροπὴ εἰς ναὸν χριστιανικὸν 591β' (βλ. καὶ 548 β'). Τὰ λείψανα τοῦ Καισαρείου 591 β' κ. ἑπ. Ὁ πύργος τῶν Ρωμαίων 591γ' (βλ. καὶ 582α' κ.ἑπ.). Ἀνασκαφαὶ καὶ εὑρήματα 591γ'. Ἡ ἱστορία του ὡς ἐκκλησίας, κατακρεούργησις Ὑπατίας, Κόπται καὶ Μελχῖται 591 γ'. Τὸ ἁγίασμα 591'. Ἡ πυρπόλησις 591 γ'].

Τὸ Μουσεῖον, 592 α' κ.ἑπ. (βλ. καὶ 538β' κ. ἑπ., 526 α').

[Θέσις καὶ χρόνος ἱδρύσεως 592 α', γ'. Τὸ ἄγαλμα τοῦ ῥήτορος Αἰλίου Δημητρίου 592 β'. Ἡ ἐπιγραφὴ Ἴσιδος τῆς Πλουσίας 592 β' (βλ. κ. 589 γ'). Σκοπὸς τοῦ Μουσείου, τρόφιμοι καὶ ἀσχολίαι 592 γ'. Καταστροφὴ τοῦ Μουσείου ἐπὶ Καρακάλλα καὶ παρακμὴ 593 α'].

Αἱ βιβλιοθῆκαι, 593 β' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 538 β' κ. ἑπ.).

[Ἡ ἵδρυσις τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βρουχίου 593β'. Ἡ «θυγάτηρ βιβλιοθήκη» τοῦ Σαραπείου 593β'. Ἡ βιβλιοφιλία τῶν Πτολεμαίων 593 β'. Ἡ μετάφρασις τῶν Ο' 593 β' (βλ. καὶ 576 α', 538 α'). Οἱ βιβλιοθηκάριοι καὶ τὸ ἔργον των 593 γ'. Ἐκφυλιστικὴ διαστροφὴ τῶν ἑλληνικῶν μύθων 594 α'. Ὁ τρόπος συλλογῆς τῶν χειρογράφων 594 α'. Αἱ περγαμηναὶ 594 α' (βλ. καὶ 538 γ' κ. ἑπ). Ἡ τύχη τῶν δύο βιβλιοθηκῶν, (ἡ πολιορκία τοῦ Ἰουλ. Καίσαρος, ἐπὶ Ρωμαίων καὶ Χριστιανῶν) 594 α' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 606 γ'). Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος 594 β' (βλ. καὶ 536 β'). Ἡ ἀποδιδομένη εἰς τοὺς Ἄραβας καταστροφὴ 594 β' κ. ἑπ].

Ἄλλα ἱδρύματα, 595 γ' κ. ἑπ.

[Τὸ Ἐμπορεῖον 595 γ' κ. ἑπ. «Ἀποστάσεις» 596 α'. Τὸ Ἀδριάνειον 596 α'. Ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἀλεξάνδρου 596 α' κ. ἑπ. Τὸ Τύχαιον 596 γ'. Τὸ δικαστήριον 596 γ'. Ὁ Ναὸς τοῦ Κρόνου 596 γ' κ. ἑπ. Τὸ Γυμνάσιον 597 α' (βλ. καὶ 526 α'). Ποσείδιον καὶ Τιμώνιον 597 α'. Τὰ Νεώρια 597α'. Τὸ Βενδίδειον 597α. Παλαίστρα, Μαίανδρος, Θέατρον 597α' κ.ἑπ. Τὸ Ἑρμεῖον 597 β'. Τὸ Ἀρσινόειον 597 β'].

Τὰ ἔξω τῶν τειχῶν μνημεῖα, 597 β' κ. ἑπ.

[Τὸ Ἡρῷον τοῦ Πομπηΐου 597 β'. Στρατόπεδον Ρωμαϊκὸν 597 β' κ. ἑπ. Ὁ Ἱππόδρομος 597 γ'. Στρατόπεδον Ἰ. Καίσαρος 597 γ' κ. ἑπ. Τὸ Ζεφύριον 598 α' (βλ. καὶ 572 γ'). Αἱ νεκροπόλεις (οἱ μεμονωμένοι τάφοι, τὸ νεκροταφεῖον τῶν Ρωμαίων, αἱ κατακόμβαι τοῦ Κὼμ-ἐλ-Σουγκάφα) 598α' κ. ἑπ. Αἱ κατακόμβαι τοῦ Ἀμφοῦσι 599 β' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 549 α' κ. ἑπ.)].

Προσωποποιήσεις τῆς Ἀλεξανδρείας, 599 γ'.

[Τὰ νομίσματα ἐπὶ Φαραὼ καὶ Πτολεμαίων 599 γ'].

Χάρται καὶ ὁδοιπορικά, 599 γ' κ. ἑπ.

[Περιηγήσεις, συγγράμματα, ἀρχαῖοι καὶ νέοι χάρται].

Βιβλιογραφία, 602 γ' κ. ἑπ.

[Τοπογραφία, μνημεῖα, κάτοικοι, ἀραβικὴ ἐποχή].

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Τὰ πρὸ καὶ κατὰ τὴν κτίσιν 603 α' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 570 γ' κ. ἑπ, 523 γ').

[Ἡ Κάνωβος, ἡ Φάρος καὶ ἡ Ρακῶτις 603 β' (βλ. καὶ 575 γ'). Ἡ ἀποπεράτωσις τῆς κτίσεως 603 β'].

—*Ἡ ἱστορικὴ σημασία τῆς Ἀλεξανδρείας* 603 β' κ. ἑπ.

[Αἱ ἔριδες διὰ τὸν νεκρὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου 603 β' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 587 γ' κ. ἑπ. Τὸ Σῶμα ἢ Σῆμα 603 γ' (βλ. καὶ 587 γ' κ. ἑπ.). Ἡ λατρεία τῶν Πτολεμαίων ὡς θεῶν· ἀδελφογαμίαι 603 γ' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 573 β' κ. ἑπ.). Αἱ τρεῖς περίοδοι ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Ἀλεξανδρείας 604 α'].

Ἡ ἐποχὴ τῶν Πτολεμαίων 604α' κ.ἑπ. (βλ. καὶ 525α').

—*Οἱ τρεῖς πρῶτοι Πτολεμαῖοι* 604 α' κ. ἑπ.

[Πτολεμαῖος Α' ὁ Λάγου 604 α' κ.ἑπ. Ὁ Κλεομένης εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν 604 β' κ. ἑπ.· φυλάκισις, στάσις καὶ θάνατος αὐτοῦ 604 γ'. Ἡ μορφὴ τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ Πτολεμαίων 604 γ' κ. ἑπ. Ἡ ἀκολασία καὶ διαφθορά· ἀρχὴ τῆς παρακμῆς 605 α'. Ὁ Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ 605 α'. Τὰ τῆς διαδοχῆς του, (φόνος τῆς βασιλίσσης, οἱ ἐπίτροποι τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως, ἡ ἐξέγερσις τοῦ ὄχλου) 605 α', β', γ'].

—*Μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως* 605 γ' κ. ἑπ.

[Σχέσεις Πτολεμαίων πρὸς Σελευκίδας 605 γ'. Πόλεμος καὶ αἰχμαλωσία Πτολεμαίου ΣΤ' 605 γ' κ. ἑπ. Στάσις ἐπὶ Πτολεμαίου Ζ' 606 α'. Ἔριδες ἐπὶ τῆς διαδοχῆς αὐτοῦ καὶ στάσεις ἐπὶ Πτολεμαίων Θ', Ι' καὶ Αὐλητοῦ 606 α'. Περίοδος νέας ἀκμῆς 606 α'. Ἡ οἰκονομικὴ ἀντοχὴ τῆς πόλεως 606 α', β'].

Ρωμαϊκὴ ἐποχή, 606 β' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 525 α' κ. ἑπ.).

[Αἱ βλέψεις καὶ οἱ φόβοι τῶν Ρωμαίων 606 β' κ. ἑπ. Αἱ πρῶται ἐπεμβάσεις αὐτῶν 606 γ'].

—*Ὁ Καῖσαρ εἰς Ἀλεξάνδρειαν* 606 γ' κ. ἑπ.

[Θανάτωσις Πομπηΐου ὑπὸ Πτολεμαίου ΙΔ' 606 γ'. Ἄφιξις τοῦ Καίσαρος καὶ ἡ στάσις αὐτοῦ 606 γ'. Ἡ ὡραία Κλεοπάτρα 606 γ' κ. ἑπ. Ὁ Ἀλεξανδρινὸς πόλεμος (πυρπόλησις στόλων καὶ βιβλιοθήκης) 606 γ', 607 α' (βλ. καὶ 594 α')].

—*Ἀντώνιος καὶ ὁ Ὀκτάβιος* 607 α' κ. ἑπ.

[Ἀντώνιος καὶ Κλεοπάτρα 607 α' κ. ἑπ. Οἱ σκοποὶ τοῦ Ἀντωνίου καὶ αἱ πράξεις του 607 β'. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ἀκτίου 607 β'. Ὀκτάβιος καὶ Κλεοπάτρα 607 β'. Ἡ Νικόπολις 607 γ' (βλ. καὶ 526 α')].

—*Οἱ Ρωμαῖοι Αὐτοκράτορες* 607 γ'.

[Ἡ εὐημερία τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ αἱ ἐπισκέψεις τῶν αὐτοκρατόρων 607 γ'. Διάφοροι στάσεις· Σεπτίμιος Σεβῆρος 607 γ' κ. ἑπ.].

—*Αἱ κατὰ τὸν 3ον μ.Χ. αἰῶνα καταστροφαὶ* 608 α' κ.ἑπ.

[Αἱ θηριωδίαι τοῦ Καρακάλλα 608 α'. Ἡ βασίλισσα τῆς Παλμύρας Ζηνοβία 608α' κ.ἑπ. Ἡ ἐπὶ αὐτοκράτορος Αὐρηλιανοῦ ἐπανάστασις 608 β'. Ἐπανάστασις Ἀχιλλέως καὶ ἐκστρατεία Διοκλητιανοῦ 608 β'].

Βυζαντινὴ ἐποχὴ 608 β' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 525 β').

[Ἡ ἰσχὺς τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Ἐκκλησίας 608 β' κ. ἑπ. Ὁ βίος ἐν τῇ πόλει 608 γ'. Ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος, ὁ Πατριάρχης Θεόφιλος καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ Σαραπείου 608 γ' (βλ. καὶ 550 γ'). Στάσις καὶ θρησκευτικὸς φανατισμὸς 609 α'. Ἐπιδρομὴ τῶν Περσῶν 609 α'. Ἀνάκτησις ὑπὸ Ἡρακλείου 609 α'].

Ἀπὸ τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως, 609 β' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 553 γ' κ. ἑπ., 525 β', 537 α' κ. ἑπ.).

—*Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Ἀράβων* 609 α' κ. ἑπ.

[Ἔριδες Κοπτῶν καὶ Ὀρθοδόξων 609 β'. Ὁ Φρούραρχος Μακουκᾶς 609β' κ.ἑπ. (βλ. καὶ 553α' κ.ἑπ.). Ἡ κατάληψις τῆς Μέμφιδος ὑπὸ τοῦ Ἀμρ-ἐλ-Ἂς 609β' κ.ἑπ. Κατάληψις τῆς Βαβυλῶνος 609 γ'. Πολιορκία καὶ ἅλωσις τῆς Ἀλεξανδρείας· ἵδρυσις τοῦ Φοστὰτ 609 γ' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 537 α'). Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἡρακλείου 610α'. Οἱ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν 610 α'. Ἡ βραδεῖα καταστροφὴ τῆς πόλεως 610β'. Νέα τείχισις 610 β'. Αἱ ἔριδες τῶν Μωαμεθανῶν ἡγεμόνων 610 β' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 554 γ').

—*Αἱ Σταυροφορίαι,* 610 γ' κ. ἑπ. (βλ. καὶ 559 β').

[Αἱ σχέσεις τῶν Ἀλεξανδρινῶν πρὸς τὴν Δύσιν 611 α'. Ὁ πρὸς τὸν Πέτρον Α' τῆς Κύπρου πόλεμος 611 β'. Τὰ ἐν Αἰγύπτῳ συμφέροντα τῶν Βενετῶν καὶ Γενουησίων 611γ'].

—*Ἡ τουρκικὴ κατάκτησις τῆς Αἰγύπτου* 611 γ' (βλ. καὶ 525 β').

[Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Βοναπάρτου 611 γ' κ. ἑπ. Τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα τῆς Ἀλεξανδρείας 612 α' κ. ἑπ.].

—*Ἡ ἐπὶ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ πρόοδος* 612β' (βλ. καὶ 525β').

[Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ἀραμπῆ καὶ ὁ βομβαρδισμὸς τῆς Ἀλεξανδρείας 612 β' κ. ἑπ.].

Αἱ ἑλληνικαὶ ἐπιδρομαί, 613 α' κ. ἑπ.

[Τὰ αἴτια τῶν ἐπιδρομῶν 613 α'. Ἡ πρώτη ἐπιδρομή· ὁ λόγος τῆς ἀποτυχίας 613 γ' κ. ἑπ. Ἡ δευτέρα ἐπιδρομὴ 614 β' κ. ἑπ. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ λόρδου Κόχραν 614 γ' κ.ἑπ.]

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΟΛΙΣ

Περιγραφὴ καὶ πληροφορίαι 615 α' κ. ἑπ.

[Πληθυσμὸς καὶ μωσαϊκὸν κατοίκων 615 α'. Τὰ σύνορα τοῦ Κυβερνείου Ἀλεξανδρείας 615 α'. Ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ 615 β' κ. ἑπ].

—*Κλῖμα* 615 β' κ. ἑπ.

[Θερμοκρασία, βροχαί, ἄνεμοι, πόσιμον ὕδωρ].

—*Ἐξωραϊστικὰ ἔργα* 615 γ' κ. ἑπ.

[Προκυμαῖαι, ἀναμνηστικαὶ στῆλαι, κῆποι, περίπατοι].

—*Κέντρα διασκεδάσεων* 616 α'.

[Θέατρα, κινηματογράφοι, ἱππόδρομος, ἀθλητισμός].

—*Πνευματικὴ κίνησις* 616 α' κ. ἑπ.

[Βιβλιοθῆκαι, μουσεῖα καὶ συλλογαί, ἐκπαίδευσις, μεγάλαι σχολαί, ἐπιστημονικὰ καὶ τεχνικὰ ἱδρύματα καὶ σύλλογοι, ἐφημερίδες, περιοδικά, βιβλιοπωλεῖα καὶ ἐκδοτικοὶ οἶκοι].

—*Φωτισμὸς καὶ ὕδρευσις* 617 α' κ. ἑπ.

[Ἀεριόφως, ἠλεκτρικὸν φῶς, ὑδρονομή, Μαχμουδία διῶρυξ].

—*Ὀργανισμοὶ κοινωφελῶν ὑπηρεσιῶν* 617 β' κ.ἑπ.

[Ταχυδρομεῖα, τὸ Συμβούλιον τῶν καθάρσεων, πυροσβεστικὴ ὑπηρεσία].

—*Ἀνὰ τὴν πόλιν* 617 γ' κ. ἑπ.

[Τὰ ἀξιοθέατα μέρη τῆς πόλεως, ὁδοὶ καὶ λεωφόροι, πλατεῖαι, ἐξωραϊστικὰ ἔργα, μέγαρα, συνοικίαι, προάστεια κλπ.]

—*Τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ* 620 γ' κ. ἑπ

[Ἡ κοινότης 620 γ'. Νοσοκομεῖον (εὐεργέται, ὀργάνωσις) 620 γ' κ. ἑπ. Γηροκομεῖον Ἀντωνιάδου 621 β' κ. ἑπ. Μπενάκειον Ὀρφανοτροφεῖον 621 γ'. Μπενάκειον Οἰκονομικὸν Συσσίτιον 621 γ' κ. ἑπ. Ἐκπαιδευτήρια (οἱ εὐεργέται ὁμογενεῖς) 622 α' κ. ἑπ. Ἑνώσεις καὶ σωματεῖα («Ἕνωσις Ἑλληνίδων Αἰγύπτου», «Σύλλογος Ἑλλήνων Ἐπιστημόνων Πτολεμαῖος Α'», «Ἡ Ἑλληνικὴ Φιλόπτωχος Ἑταιρεία»,

Digitized by Google

ἀθλητικὰ σωματεῖα, «Ἑλληνικὴ Λέσχη», «Ἑλληνικὸν Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον») 623 α κ. ἑπ.].

Ἐμπόριον καὶ Βιομηχανία 624 α' κ. ἑπ.

[Ἡ συμβολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου εἰς τὴν πρόοδον τῆς πόλεως 624 α'. Οἰκονομικὴ ἀκμὴ ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων 624 α' κ. ἑπ. Παρακμὴ καὶ ἀναγέννησις 624 β' κ. ἑπ.].

—*Λιμένες καὶ ἐμπορικὴ κίνησις* 624 γ' κ. ἑπ.

[Εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον 624 γ' κ. ἑπ. Ἡ παραγωγὴ καὶ τὸ ἐμπόριον τοῦ βάμβακος 625 α' κ. ἑπ.].

—*Βιομηχανία* 625 γ' κ. ἑπ.

[Ἐργοστάσια ἐκκοκκίσεως τοῦ βάμβακος καὶ ἐλαιοπιεστήρια βαμβακοσπόρου 625 γ'. Σαπωνοποιεῖα 625 γ'. Βιομηχανία σιγαρέττων 626 α'. Ἄλλα ἐργοστάσια 526 α'].

ΕΙΚΟΝΕΣ

—*Ἡ ἀρχαία Ἀλεξάνδρεια:*—Χάρτης τῆς ἀρχαίας Ἀλεξανδρείας ὑπὸ Μαχμοὺτ-ἐλ-Φαλάκη 52?. — Μαχμοὺτ-ἐλ-Φαλάκη 5?0. — Χάρτης τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ Πτολεμαίων κατὰ Νεροῦτσον 532. — Δρ Τ. Νεροῦτσος βεης 533. — Σχεδιάγραμμα τῆς Ἀλεξανδρείας κατὰ τὴν γερμανικὴν ἀποστολὴν Steglein 536. — Οἱ βυθισμένοι λιμένες τῆς νήσου Φάρου 672. — Χάρτης τμήματος τῆς Ἀλεξανδρείας πρὸ τῆς κατασκευῆς τῶν προκυμαιῶν 673. — Οἱ ὀβελίσκοι τοῦ Καισαρείου (Σχεδιαγράφημα τοῦ Norden 576. Εἷς ἐκ τῶν χαλκῶν καρκίνων 576 Διάγραμμα τοῦ βάθρου τῶν ὀβελίσκων 577. Καταμέτρησις τοῦ ὀβελίσκου ὑπὸ τῶν ἐργατῶν διὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς μεταφορᾶς του 578. Ἡ σχεδία δι' ἧς μετεφέρθη 579. — Τὸ ἡλιακὸν ὡρολόγιον τοῦ Καισαρείου 577.— Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ναοῦ Ἴσιδος τῆς Πλουσίας 582 —Ἡ στήλη τοῦ Πομπηΐου 583. — Λάρναξ ἀποδοθεῖσα εἰς τὴν Κλεοπάτραν 585. — Τεφροδόχος ἀλεξανδρινοῦ τάφου 585.—Σάραπις (ἄγαλμα 586· κεφαλὴ 587.) — Ἡ κατακόμβη τοῦ Ἀμφοῦσι 5?0. — Ἡ κατακόμβη τοῦ Κὼμ-ἐλ-Σουγκάφα 590, 591 — Ἀνδριὰς τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου 592. — Κεφαλὴ βασιλίσσης 593. — Ἀπιε ρεθεὶς εἰς τὸ Σαράπειον 593. — Ἀναπαράστασις τοῦ Φάρου 591. — Ὁ εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος θεραπεύων τὸν Ἀννιανὸν καὶ βαπτίζων τὰ τέκνα του 596. — Ἡ ἁρμάμαξα τοῦ νεκροῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου 601. — Προσωποποίησις τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ νομισμάτων 606.—Δίσκος ἀργυροῦς ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν 608.—Πωλητὴς τῶν δρόμων 609.

—*Ἐπὶ ἀραβικῆς καὶ τουρκικῆς κυριαρχίας:*— Ὁ πύργος τῶν Ἀράβων εἰς τὸ Ἀβουσὶρ 610. — Ἄποψις ὑποθετικὴ τῆς Ἀλεξανδρείας κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα 611. — Τὸ φρούριον τοῦ Καΐτ-βέη ἐπὶ τῆς γαλλικῆς κατοχῆς 612.—Χάρτης τῶν ἐμπρησθεισῶν οἰκοδομῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἀραμπῆ 613. — Ὁ Μωχαμὲτ Ἀλῆς 614.

—*Ἡ σύγχρονος πόλις:* Χάρτης τῆς σημερινῆς Ἀλεξανδρείας 600-601. — Τὸ τζαμίον προφήτου Δανιὴλ (Νέμπι Δάνιολ) 575.— Τὸ ἐπὶ τοῦ Ἑπτασταδίου τζαμίον τοῦ Ἀμποῦ-λ-Ἀμπας 595.—Ἡ Μαχμουδία διῶρυξ 615.- Τρεῖς ἀπόψεις τοῦ λιμένος τοῦ Εὐνόστου 616—617.- Δύο ἀπόψεις τῆς Ἀλεξανδρείας 617—618.—Τρεῖς ἀπόψεις τῆς πλατείας Μωχαμὲτ Ἀλῆ 618—619.—Ἄποψις τοῦ Γαλλικοῦ κήπου 620 —Ὁ Σιδηροδρομικὸς Σταθμὸς 620—621.— Ἡ ὁδὸς Σερὶφ πασᾶ 621.—Ὁ ἠλεκτρικὸς σταθμὸς Ραμλίου 622.— Τὸ Καζῖνο Σὰν Στέφανο 622.- Τὸ ἀνάκτορον Ρὰς ἐλ-Τὶν 622.—Τὸ μνημεῖον τοῦ Νουμπαρ-πασᾶ 623 — Ἡ ὁδὸς Φουὰτ 623. -Τὸ Ἑλληνικὸν Νοσοκομεῖον 624.—Ὁ προθάλαμος τοῦ «Κανισκερείου» 624. — Ὀθωμανὶς τῆς Ἀλεξανδρείας 624.

ΑΛΛΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΙ

Τὸ ὄνομα Ἀλεξάνδρεια ἔφερον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πόλεις κτισθεῖσαι ἢ αὐξηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἢ ὀνομασθεῖσαι οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Πόσαι ἦσαν αἱ Ἀλεξάνδρειαι αὗται δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν. Ὁ Ψευδοπλούταρχος ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ λόγῳ (κεφ. 5) «περὶ τῆς τύχης ἢ ἀρετῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου» λέγει· «Ἀλέξανδρος ὑπὲρ ἑβδομήκοντα πόλεις βαρβάροις ἔθνεσιν ἐγκτίσας καὶ κατασπείρας τὴν Ἀσίαν Ἑλληνικοῖς τέλεσι, τῆς ἀνημέρου καὶ θηριώδους ἐκράτησε διαίτης». Καὶ εἶναι μὲν ἴσως ὑπερβολικὸς ὁ ἀριθμὸς οὗτος· ἤ, ὅπερ πιθανώτερον, συμπεριλαμβάνει ἐν αὐτῷ οὐ μόνον τὰς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου αὐτοῦ κτισθείσας πόλεις, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑπὸ τῶν Διαδόχων. Διότι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀππιανοῦ (τόμ. Α', Συριακὴ 57) Σέλευκος ὁ Νικάνωρ «τὰς ὑπ' αὐτοῦ κτιζομένας πόλεις ὠνόμαζεν ἢ ἐπὶ ἔργοις αὐτοῦ τισιν, ἢ εἰς τιμὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ Βασιλέως».

Ἀλλ' ὁσαιδήποτε καὶ ἂν ἦσαν αἱ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου κτισθεῖσαι πόλεις τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι πᾶσαι ἱδρύθησαν εἰς θέσεις ἐπικαιροτάτας, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν κατέχωσιν εἰς ὑποταγὴν τοὺς γύρω βαρβάρους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵνα ἐξυπηρετήσωσιν ἐμπορικοὺς σκοποὺς καὶ ἀποβῶσι κέντρον Ἑλληνικοῦ βίου εἰς τὰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἱδρύοντο. Διὰ τῶν κέντρων δηλονότι τούτων ἐπεζήτησεν ὁ κατακτητὴς νὰ διαχύσῃ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὰ βάρβαρα ἔθνη καὶ νὰ ἐπιτύχῃ βαθμιαίως τὴν συγχώνευσιν τοῦ Ἑλληνομακεδονικοῦ καὶ Ἀσιατικοῦ στοιχείου. Ὅθεν δὲν θεωροῦμεν ὑπερβολικὸν τὸ λεγόμενον, ὅτι τὰ κτίσματα τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ἴσης (ἂν μὴ μεγαλυτέρας) σημασίας πρὸς τὰς νίκας αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν Ἀλεξανδρειῶν τούτων μνημονεύονται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσιν αἱ κάτωθι τριάκοντα κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν παρατιθέμεναι:

1) Ἡ ἐν Αἰγύπτῳ (περὶ ἧς βλέπε ἀνωτέρω).

2) Ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀκεσίνου, ἑνὸς τοῦ Πενταποτάμου, συνοικισθεῖσα ὑπὸ ἰθαγενῶν καὶ ἀπομάχων τοῦ στρατοῦ. Ἔκειτο περίπου ἐν τῇ θέσει, ἔνθα νῦν ἡ *Βουζιραβὰδ* (Wuzirabad) τῶν βορειοδυτικῶν Ἰνδιῶν (*Δρόϋσεν*, τ. I σ. 671, καὶ τ. III Β' σ. 272).

3) Ἡ ἐν Ἀραχωσίᾳ. Περὶ αὐτῆς μνείαν ποιοῦνται Ἰσίδωρος ὁ Χαρακηνὸς (ἐν σταθμοῖς Παρθικοῖς 19) καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἐν λ. «*Ἀλεξάνδρεια δυοκαιδεκάτη ἐν Ἀραχώτοις*». Ἐπίσης μνημονεύουσιν αὐτὴν καὶ ὁ Πτολεμαῖος (VI 20,4 καὶ VIII 25.10), ὁ Πλίνιος (VI 23:25) καὶ ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος (XXIII 6,72). Ἀπορία ὅμως καὶ σύγχυσις ἐπικρατεῖ περὶ τῆς ἀκριβοῦς θέσεως αὐτῆς. Κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην ἡ Ἀλεξάνδρεια αὕτη εἶναι ἡ σήμερον καλουμένη *Κανδαχάρ*, μία τῶν ἀνθηροτάτων πόλεων τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἀφγανιστάν, διατηρήσασα ἐν τῷ νέῳ ὀνόματι τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς (*Ἀλέξανδρος-Scander, Ἀλεξάνδρεια-Κανδαχάρ, Δρόϋσεν* τ. I, σ. 4?0,533 καὶ τ. III Β, σ. 256). Ἀλλ' ἐκτὸς ταύτης ὑπῆρχε φαίνεται καὶ ἑτέρα Ἀλεξάνδρεια δεκάτη πέμπτη ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Βυζαντίου μνημονευομένη «*παρὰ τοῖς Ἀραχώτοις*, ὁμοροῦσα τῷ Ἰνδικῷ». Πιθανώτατα δὲ εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν παρὰ Ἰσιδώρῳ (ἐν σταθμοῖς Παρθικοῖς 19) μνημονευομένην «.. .ἐντεῦθεν Ἀραχωσία... ταύτην δὲ οἱ Πάρθοι Ἰνδικὴν λευκὴν καλοῦσι· εἶτα Ἀλεξανδρόπολις μητρόπολις Ἀραχωσίας· ἔστι δὲ Ἑλληνίς, καὶ παραρρεῖ αὐτὴν ποταμὸς Ἀραχωτός». Κατὰ τὰς μαρτυρίας ταύτας ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐκτίσθη εἰς τὸ μέρος τῆς Ἀραχωσίας, ὅπερ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκαλεῖτο *Ἰνδία λευκὴ* καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰσιδώρου ἦτο, φαίνεται, ἡ ἀνατολικωτάτη πόλις τοῦ Παρθικοῦ κράτους, ἀλλ' ἡ θέσις αὐτῆς δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστή. Πιθανώτατα ἔκειτο πολὺ ἀνατολικώτερον τῆς προηγουμένης, ἐπὶ τῆς μεγάλης πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδοῦ, ἔνθα ἡ σημερινὴ πόλις *Χιζνὶ* (Chisny).

4) Ἡ ἐν Ἀρείοις (ἢ ***Ἀρεία***). Περὶ αὐτῆς Στέφανος ὁ Βυζάντιος λέγει: «ἡ ἑβδόμη ἐν Ἀρείοις, ἔθνει Παρθυαίων, κατὰ τὴν Ἰνδικήν». Ἐκτὸς τοῦ Στεφάνου μνείαν ποιοῦνται αὐτῆς καὶ ὁ Στράβων, (C, 514 καὶ 516), ὁ Πτολεμαῖος (VI. 17,6 καὶ VIII. 25,5) καὶ ὁ Πλίνιος ἀναφέρων ρητῶς (ἐν βιβλ. VI κεφαλ. 17 21 τῆς ἱστορίας αὐτοῦ) «Alexandriam Arion, quam urbem is rex condidit» «Ἀλεξάνδρειαν Ἀρείαν, ἣν πόλιν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἔκτισε». Κατὰ τὰς μνημονευθείσας δὲ μαρτυρίας ἔκειτο παρὰ τὸν ποταμὸν Ἄρειον ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν μεγάλων λεωφόρων, αἵτινες ἐκ τῆς Ὑρκανίας καὶ Παρθικῆς, τῆς Μαργιανῆς καὶ Βακτριανῆς καὶ ἐκ τῆς εὐφορωτάτης κοιλάδος τῆς Καβοὺλ ἄγουσι πρὸς τὴν Ἰνδικήν. Σήμερον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς κεῖται ἡ πόλις Χερὰτ τοῦ Δυτικοῦ Ἀφγανιστάν, παρὰ τῷ λαῷ τοῦ ὁποίου ζῇ ἔτι ἡ ἀνάμνησις τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς πλουσίας αὐτοῦ πόλεως (*Δρόϋσεν* τ. I, σ. 467, τ. III Β', σ. 252 κ. ἑξῆς).

5) Ἡ ἐν Ἀσσυρίᾳ ἢ ***ἡ ἐν Ἀρβηλίτιδι.*** Ἡ πόλις αὕτη, τὴν ὁποίαν ὁ Raoul Rochette ὑπὸ τοῦ Πλινίου ὁδηγούμενος ἀναφέρει, ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης τῶν Ἀρβήλων εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης, ἣν ἐνταῦθα ἤρατο κατὰ τοῦ Δαρείου (Ὀκτώβριος τοῦ 331). Τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ Πλινίου κατὰ τὴν ἔκδοσιν Detlefsen ἔχει οὕτω: «Assyriorum initium, cuius pars est Arbelitis, ubi Darium Alexander debellavit, proxime Syriae; totam eam Macedones Mygdoniam cognominaverunt a similitudine. Oppida Alexandria...». (Τὸ κράτος τῶν Ἀσσυρίων, τοῦ ὁποίου μέρος εἶναι ἡ Ἀρβηλῖτις, ἔνθα ὁ Ἀλέξανδρος τὸν Δαρεῖον κατενίκησε, ἐγγύτατα τῆς Συρίας· τὴν χώραν ταύτην πᾶσαν οἱ Μακεδόνες Μυγδονίαν ἐπωνόμασαν ἀπὸ τῆς ὁμοιότητος. Πολίσματο «Ἀλεξάνδρεια» Πλιν. VI 13:16.) Ἑτέραν ἔνδειξιν τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἀρβηλίτιδος ἢ Ἀσσυρίας Ἀλεξανδρείας παρέχει ὁ Θεοφάνης ἀναγράφων «ἐν τόπῳ Ἀλεξανδρίνης ὀνομαζομένῳ» (Θεοφάν. 410 ἔκδ. Βόννης). Ἀλλ' ἔτι ἀκριβεστέρα εὕρηται παρὰ Θεοφυλάκτῳ (V σ. 219, ἔκδ Βόννης): «ἐν Ἀλεξανδριανοῖς, οὕτω καλουμένῳ χωρίῳ..., τὴν δὲ προσηγορίαν ὁ χῶρος ἀπὸ τῶν πράξεων τοῦ Μακεδόνος Ἀλεξάνδρου κατεκληρώσατο· ὁ τοῦ Φιλίππου γὰρ ἐκεῖσε γενόμενος ἅμα τῇ Μακεδονικῇ δυνάμει τῇ τε Ἑλληνικῇ συμμαχίᾳ ἐρυμνότατον κατεσκάψατο φρούριον, τούς τε ἐν αὐτῷ βαρβάρους διώλεσεν». Παρὰ τὴν ἀσάφειαν δέ, ἥτις ἐνυπάρχει εἰς τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Θεοφάνους, διακρίνεται σχεδὸν ἀσφαλῶς ὅτι οἱ Ἀλεξανδριάνοι οὗτοι εἶναι ἢ χωρίον ἐγγύτατα τῶν Ἀρβήλων κείμενον ἢ αὐτὰ τὰ Ἄρβηλα (*Δρόϋσεν* τ. III Β'. σ. 245).

6) Ἡ ἐν Βαβυλωνίᾳ ἢ ***ἐπὶ Βαβυλῶνος.*** Τὴν κτίσιν τῆς πόλεως ἀναφέρει ὁ Ἀρριανὸς λέγων· «Ἐπί τε τὸν Πολλακόπαν ἔπλευσε καὶ κατ' αὐτὸν καταπλεῖ εἰς τὰς λίμνας ὡς ἐπὶ τῶν Ἀράβων γῆν. Ἔνθα χῶρόν τινα ἐν καλῷ ἰδὼν πόλιν ἐξῳκοδόμησέ τε καὶ ἐτείχισε, καὶ ἐν ταύτῃ κατῴκησε τῶν Ἑλλήνων τινὰς τῶν μισθοφόρων, ὅσοι τε ἑκόντες καὶ ὅσοι ἀπὸ γήρως ἢ κατὰ πήρωσιν ἀπόλεμοι ἦσαν. (Ἀρριανός, VII 21, 27). Ἐπειδὴ δὲ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις καταλόγοις τῶν Ἀλεξανδρειῶν, τοῦ Καλλισθένους, τοῦ Ἰουλίου Βαλερίου καὶ τοῦ Χρονικοῦ Πασχαλίου, μνημονεύεται Ἀλεξάνδρεια ἡ «*ἐν Βαβυλῶνι*» ἢ «*ἐπὶ Βαβυλῶνος*», εἶναι πολὺ πιθανὸν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ μνημονευομένη πόλις νὰ ὠνομάσθη Ἀλεξάνδρεια. Κατὰ τὴν ἀνωτέρω μαρτυρίαν τοῦ Ἀρριανοῦ ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη μίλλιά τινα πρὸς νότον τῆς Βαβυλῶνος παρὰ τὴν λίμνην Ρουμυα (Rumyah), μετὰ τῆς ὁποίας συνεκοινώνει ἡ μεγάλη διῶρυξ τοῦ Εὐφράτου, ὁ Πολλακόπας, ἥτις ἐξικνεῖται μέχρι τῆς θαλάσσης. Ἡ θέσις αὐτῆς ἦτο ἐπικαιροτάτη· διότι οὐ μόνον ἠδύνατο νὰ προστατεύῃ τὴν χώραν τοῦ Εὐφράτου ἀπὸ πάσης ἐκ μέρους τῶν Ἀράβων ἐπιδρομῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν τὸ μετ' αὐτῶν ἐμπόριον. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο φαίνεται ὅτι ἀπησχόλει σπουδαίως τὸν Ἀλέξανδρον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ (*Δρόϋσεν*, τ. III Β', σ. 276, 292, 298).

7) Ἡ ἐν Βακτριανῇ ἢ ***κατὰ Βάκτρα,*** ὡς Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀποκαλεῖ αὐτήν. Τὴν ὕπαρξιν τῆς πόλεως βεβαιοῖ καὶ ὁ Πλίνιος λέγων· «ἔπειτα ἡ χώρα τῶν Βακτριανῶν, τῆς ὁποίας πόλισμα ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἀπὸ τοῦ κτίτορος κληθεῖσα οὕτω» (Πλίνιος, VI 23:25). Ἡ Ἀλεξάνδρεια αὕτη εἶναι πιθανώτατα ἡ Ἄορνος τῆς Βακτριανῆς, τὴν ὁποίαν μνημονεύει ὁ Ἀρριανὸς (III, ?3), ἡ σημερινὴ *Καρατολὰκ* πρὸς νότον τῆς Κουνδοὺζ (*Kunduz Δρόϋσεν* τ. III Β'. σ. 264).

8) Ἡ Βουκέφαλος ἐπὶ τοῦ Ὑδάσπου. Ἀναφέρεται συχνάκις διὰ τῶν ὀνομάτων *Βουκέφαλα, Βουκεφάλεια*, ἢ *Βουκέφαλος Ἀλεξάνδρεια*. Αὕτη μετὰ τῆς Νικαίας ἀποτελοῦν τὰ πρῶτα καθαρῶς Ἰνδικὰ κτίσματα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀμφότεραι δὲ ἐκτίσθησαν εἰς τὸ μέρος ἔνθα ὁ Ἀλέξανδρος συνεκρότησε τὴν ἐναντίον τοῦ Πώρου μάχην, καὶ ἐκεῖ «ὅθεν ὁρμηθεὶς ἐπέρασε» τὸν ποταμόν. Καὶ ἡ μὲν Νίκαια ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τῆς νίκης, ἣν κατὰ τῶν Ἰνδῶν κατήγαγεν, ἡ δὲ Βουκεφάλεια ἐκτίσθη εἰς μνήμην τοῦ περιφήμου ἵππου Βουκεφάλα, ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν ἐνταῦθα «οὐ βληθεὶς πρὸς οὐδενός, ἀλλ' ὑπὸ καύματός τε καὶ ἡλικίας» (Ἀρριανοῦ, V. 19. 29). Κατὰ τὸν Ἀρριανὸν (αὐτόθι), τὸν Στράβωνα (C. 698), Στέφανον τὸν Βυζάντιον (ἐν. λ. *Βοὸς κεφαλαί*), Κούρτιον (IX. 1. ?) καὶ Διόδωρον (XVII. 89), ἡ Νίκαια καὶ τὰ Βουκέφαλα ἔκειντο ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ, ἀλλ' αἱ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα γενόμεναι ἔρευναι οὐδὲν περὶ τῆς θέσεως τῶν πόλεων τούτων ἀπεκάλυψαν. Ἡ Βουκεφάλεια ἴσως ἔκειτο ἔνθα ἡ σημερινὴ πόλις *Γζελοὺμ* τῶν Βορειοδυτικῶν Ἰνδιῶν (*Δρόϋσεν*, τ. III Β'. σ. 271).

9) Ἡ παρὰ τὸν Ἰαξάρτην, ἥτις ἀπὸ τοῦ Πτολεμαίου «*Ἀλεξάνδρεια ἐσχάτη*» καλεῖται (Πτολ VI 12). Παρὰ τῷ Στεφάνῳ μνημονεύεται ὡς Ἀλεξάνδρεια δεκάτη ὀγδόη ἐπὶ τοῦ Ταναΐδος, ὅστις βεβαίως εἶναι ὁ Ἰαξάρτης ῥέων διὰ τῆς Σογδιανῆς. Καὶ παρὰ Πλινίῳ (VI. 16: 18) ἀναφέρεται «Ἀλεξάνδρεια ἐσχάτη ἐν τοῖς ἀκροτάτοις ὁρίοις τῶν Σογδιανῶν». Τὴν πόλιν ἵδρυσεν ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ εἰς Σογδιανὴν ἐκστρατείαν (329 π. Χ.). Ἡ δὲ κτίσις αὐτῆς φαίνεται ὅτι ἔγινεν ἐν σπουδῇ, διότι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀρριανοῦ (IV, 1, 3) «τὴν πόλιν, ἣν ἐπενόει ἐτείχισεν ἐν ἡμέραις εἴκοσι καὶ συνῴκισεν εἰς αὐτὴν καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων, καὶ ἐκ τῶν προσοικούντων βαρβάρων, ὅστις ἐθελουσίως μετέσχε τῆς συνοικήσεως, καί τινας ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Μακεδόνων, ὅσοι ἀπόμαχοι ἤδη ἦσαν». Παρὰ τὴν σπουδὴν ὅμως ταύτην ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐσφάλεν εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς πόλεως. Διότι κτισθεῖσα κατὰ τὴν καμπὴν τοῦ Ταναΐδος ἀπετέλει οὐ μόνον φυσικὸν φρούριον κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σκυθῶν καὶ ἐπικαιρότατον ὁρμητήριον πρὸς εἰσβολὴν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κέντρον συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν μερῶν ἐκείνων σπουδαῖον καὶ ἀγορὰν τῶν περιοικούντων λαῶν ἀξιόλογον. Σήμερον ἐν τῇ θέσει τῆς Ἀλεξανδρείας ἔχει ἱδρυθῆ ἡ πόλις *Χοτζὲνδ* τοῦ Τουρκεστὰν (*Δρόϋσεν*, τ. I. σ. 514, 518 κ. ἑξ. καὶ τ. III Β' σ. 263).

Τὴν πόλιν ταύτην ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀππιανὸς ἐν Συριακῇ 57, ἀλλ' ἀποκαλεῖ ἐσφαλμένως κτίσμα Σελεύκου τοῦ Α'.

10) Ἡ ἐπὶ τοῦ Ἰνδοῦ. Εἶναι ἡ πρώτη ἀπὸ τὰς ἀξιολόγους πόλεις, τὰς ὁποίας ἵδρυσεν ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὸν διὰ τοῦ Ἰνδοῦ πλοῦν αὐτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν (ἀπὸ Νοεμβρίου τοῦ 326 μέχρι Αὐγούστου 325 π. Χ). Ἔκειτο εἰς τὸ μέρος ἔνθα ὅλος ὁ ὄγκος τῶν ὑδάτων τοῦ Πενταποτάμου, τ. ἔ. τοῦ Ὑδάσπου, Ἀκεσίνου, Ὑαρώτιος Ὑφάσιος καὶ Ὑσύδρου, ἑνοῦται μετὰ τοῦ Ἰνδοῦ. Ἐνταῦθα, καθὰ λέγει ὁ Ἀρριανὸς (VI. 15, 2) «πόλιν κτίσαι ἐκέλευσεν ἐν αὐτῇ τῇ συμβολῇ τοῖν ποταμοῖν, ἐλπίσας μεγάλην τε καὶ ἔσεσθαι καὶ ἐπιφανῆ εἰς ἀνθρώπους· καὶ νεωσοίκους ποιεῖσθαι». Ἀπετέλεσε δ' ἡ πόλις αὕτη τὸ μεσημβρινώτατον ὅριον τῆς Ἰνδικῆς σατραπείας τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν ὁποίαν οὗτος «ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Φίλιππον, ἀπολιπὼν εἰς αὐτὸν πάντας τοὺς Θρᾷκας καὶ ἐκ τῶν τάξεων ὅσοι εἰς φυλακὴν τῆς χώρας ἐφαίνοντο ἱκανοί» (*Δρόϋσεν* τ. III Β' σ. 272).

11) Ἐκτὸς ταύτης ἐκτίσθησαν ἐπὶ τοῦ *Ἰνδοῦ*, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, καὶ τρεῖς ἔτι Ἀλεξάνδρειαι. Τούτων ἡ μὲν ἱδρύθη ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν *Σόγδων*, ὡς ἐκάλουν οἱ Ἕλληνες τὴν χώραν τῶν Çudra, διὸ καὶ «***Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Σόγδοις***» προσαγορεύεται. Μνημονεύεται παρὰ τῷ Ἀρριανῷ (VI 1?), τῷ Κουρτίῳ (IX. 88) καὶ παρὰ τῷ Στεφάνῳ ὡς δεκάτη ἕκτη Ἀλεξάνδρεια μὲ τὴν πλημμελῆ προσθήκην «*παρὰ Παροπαμισάδαις*». Καὶ τὴν πόλιν ταύτην ὠχύρωσε σπουδαίως ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ναύσταθμον καὶ νεωσοίκους ἐν αὐτῇ κατεσκεύασε καὶ ὡς πρωτεύουσαν τῆς σατραπείας τοῦ κάτω Ἰνδοῦ ὥρισεν, ἀπολιπὼν σατράπην τὸν Πείθωνα (ὄχι Πύθωνα) μετὰ στρατοῦ 10.000 ἀνδρῶν. Πιθανῶς ἔκειτο εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς ὁδοῦ ...

Digitized by Google

ἀπὸ τῶν συμβολῶν τοῦ Πενταποτάμου εἰς τὴν πόλιν Βάκκαρ, ἐκεῖ ὅπου ἄρχεται ἡ ὁδὸς πρὸς τὰ στενὰ τοῦ Βολὰν (*Δρόϋσεν* τ. III Β', σ. 272).

12) Ἑτέρα δὲ Ἀλεξάνδρεια ἱδρύθη περαιτέρω ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ***Μουσικανῶν*** καὶ ἴσως εἶναι ἡ ἕκτη παρὰ τῷ Στεφάνῳ μνημονευομένη «πάλιν τῆς Ἰνδικῆς». Ταύτην διαταγῇ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔκτισεν ὁ Κράτερος ὀχυρώσας τὴν ἄκραν τῆς πρωτευούσης τῶν Μουσικανῶν καὶ φρουρὰν ἐν αὐτῇ ἐγκαταστήσας, «ὅτι ἐπιτήδειον τῷ Ἀλεξάνδρῳ ἐφάνη τὸ χωρίον εἰς τὸ κατέχεσθαι τὰ κύκλῳ ἔθνη φυλαττόμενα» (Ἀρριανός, V. 19 καὶ 29).

13) Ἡ δὲ τετάρτη ἐπὶ τοῦ Ἰνδοῦ Ἀλεξάνδρεια ἐκτίσθη κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ παρὰ τὰ *Πάτταλα*, ἔνθα διακλαδίζεται ὁ Ἰνδὸς καὶ σχηματίζει τὸ δέλτα. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ἡ παρὰ τῷ Στεφάνῳ μνημονευομένη δεκάτη τετάρτη Ἀλεξάνδρεια «*παρὰ Σωριανοῖς*, Ἰνδικῷ ἔθνει». Ἱδρυτὴς καὶ ταύτης ὑπῆρξεν ὁ Ἀλέξανδρος, διατάξας κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀρριανοῦ νὰ τειχίσωσι τὴν ἐν Παττάλοις ἀκρόπολιν, νὰ κτίσωσιν, ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας, ναύσταθμον καὶ νεωσοίκους, καὶ νὰ ὀρύξωσι φρέατα εἰς τὴν πλησίον ἄνυδρον χώραν (Ἀρριανός, VI. 17, 6 καὶ VI. 18, 2).

Καὶ αἱ τέσσαρες ἐπὶ τοῦ Ἰνδοῦ Ἀλεξάνδρειαι λόγῳ τῆς ἐπικαιρότητος τῆς θέσεως αὐτῶν ἀπετέλεσαν ἀξιολογωτάτους στρατιωτικοὺς σταθμοὺς ἐν τῇ Ἰνδικῇ καὶ ἔμελλον σπουδαίως νὰ ἐξυπηρετήσωσι τὸ μετὰ τῶν Ἰνδιῶν ἐμπόριον τῆς ἄλλης ἐπικρατείας. Ἡ κατοχὴ δὲ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰνδοῦ καταδεικνύει μετὰ πόσης περισκέψεως ὁ Ἀλέξανδρος ἐπεδίωξε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐμπορικὴν ταύτην μεταξὺ Ἰνδιῶν καὶ τοῦ ἄλλου κόσμου ἐπικοινωνίαν (*Δρόϋσεν* τ. III Β', σ. 273).

14) ***Ἡ παρὰ τὴν Ἰσσόν.*** Ἐκτίσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου παρὰ τὴν μεγάλην πόλιν τῆς Κιλικίας Ἰσσόν, εἰς ἀνάμνησιν τῆς πρώτης νίκης, ἣν ἐνταῦθα ἤρατο κατὰ τῆς ὁλικῆς δυνάμεως τῶν Περσῶν (τὸ φθινόπωρον τοῦ 333). Ὁ Ἀρριανὸς δὲν ἀναφέρει τὴν ἵδρυσιν αὐτῆς· διὸ ὑπετέθη ὅτι ἐκτίσθη βραδύτερον κατὰ διαταγὴν ἀποσταλεῖσαν ἐκ τῆς Βαβυλῶνος, ἢ τῆς Μηδίας, ἢ καὶ τῆς Ἰνδικῆς. Ὁ Στέφανος ὀνομάζει αὐτὴν τὴν ὀγδόην «*Ἀλεξάνδρειαν Κιλικίας*», ὁ δὲ Μαλάλας (ἐν ἀποσπασ. ἀρ. 187) «*Ἀλεξάνδρειαν τὴν μικράν*». Πράγματι δὲ ἀπαντᾷ μεταξὺ τῶν ὑπογεγραμμένων ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς πρώτης ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου Ἡσυχίου «*Ἀλεξανδρείας τῆς μικρᾶς*». Ἐν τοῖς νομίσμασι δὲ διακρίνεται διὰ τῆς προσθήκης «ΚΑΤ ΙΣΣΟΝ». Κατὰ τὸν Στράβωνα (C, 676) ἔκειτο 16 γεωγραφικὰ μίλλια πρὸς Νότον τῆς πόλεως Ἰσσοῦ· κατὰ δὲ τὸν Ἡρωδιανὸν (III, 4) «ἔκειτο ἐπὶ λόφου ὡς δεῖγμα ἐκείνης τῆς νίκης» καὶ διετήρει χαλκοῦν ἄγαλμα ἐκείνου, καθ' ὃν ἐπωνομάσθη, δηλαδὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Πλὴν ἡ μαρτυρία αὕτη τοῦ Ἡρωδιανοῦ δὲν ἐπιβεβαιοῦται ἄλλοθεν. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ἐν τῷ Ὁδοιπορικῷ τῶν Ἱεροσολύμων (Itinerarium Hierosolymatum, σελ. 580) ἡ πόλις αὕτη ὀνομάζεται *Alexandria scabiosa*, ἤτοι ψωριῶσα, ἐπειδὴ πιθανῶς ἐνταῦθα ἡ ἀσθένεια αὕτη ἦτο ἐπικρατοῦσα ἕνεκα τοῦ νοσώδους τοῦ κλίματος. Καὶ σήμερον δὲ ὁ ἀὴρ τῆς *Scanderun* ἢ *Ἀλεξανδρέττας* (τ. ἔ. μικρᾶς Ἀλεξανδρείας), ὅπως καλεῖται ἡ νεωτέρα πόλις, εἶναι τοσοῦτον λέγουν νοσώδης, ὥστε οἱ κάτοικοι τὸ θέρος ἀναχωροῦσιν εἰς τὰ παρακείμενα βουνὰ τοῦ Βαϊλὰν (*Δρόϋσεν* τ. III Β', σ. 233 καὶ 234).

15) ***Ἡ ἐν Καρμανίᾳ*** (*νῦν Κερμὰν ἐν τῇ Περσίᾳ*). Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει (ἐκ τοῦ Νεάρχου πιθανῶς παραλαβὼν) «πολίσματα τῆς Καρμανίας ἡ *Ζῆτις* (ἄλλη γρ. *Ζῆθις*) καὶ *Ἀλεξάνδρεια*» (Πλίνιος, VI. 23:27). Ἀναφέρεται προσέτι καὶ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου καὶ τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου (XXIII 6,49). Ἀλλ' ἡ θέσις τῆς πόλεως δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ, ἐπειδὴ ἡ ὀρεογραφία τῆς Καρμανίας εἶναι καθολοκληρίαν ἀσαφής. Ὁ Δρόϋσεν φρονεῖ ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρεια αὕτη ἱδρύθη πιθανῶς ἐν τῷ τόπῳ, ἔνθα ἔλαβε χώραν ἡ συνάντησις Ἀλεξάνδρου καὶ Νεάρχου, καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῆς εὐτυχοῦς περατώσεως τῆς Ἰνδικῆς ἐκστρατείας, τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ στρατοῦ διὰ τῆς ἐρήμου Γεδρωσίας καὶ τῆς θαυμαστῆς σωτηρίας τοῦ στόλου. Ἴσως δὲ ἡ σημερινὴ πόλις *Γιρόφτ* νὰ ἀντιστοιχῇ εἰς τὴν θέσιν ταύτην (*Δρόϋσεν* τ. III Β', σ. 275 καὶ Ἱστορία Μ. Ἀλεξάνδρου, ἐκδ. *Φρεαρίτου*, Ἀθῆναι 1859 σ. 387).

16) ***Ἡ τοῦ Καυκάσου ἢ ὑπὸ τὸν Καύκασον***, ἢ ἄλλως «*ἐν Παροπαμισάδαις*» ἐκ τοῦ ὄρους Παροπαμίσου, τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες Καύκασον Ἰνδικὸν καλοῦσιν. Ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου μεταξὺ Ἀρειανῆς, Βακτριανῆς καὶ Ἰνδικῆς κατὰ τὴν μεσημβρινὴν κλιτὺν τοῦ Παροπαμίσου ἢ Καυκάσου, πρὶν ἐπιχειρήσῃ τὴν πρώτην αὐτοῦ εἰσβολὴν εἰς τὴν Βακτριανὴν (κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 329). Ὁ Ἀρριανὸς (III 28) λέγει περὶ τῆς πόλεως ταύτης· «πρὸς Καύκασον ἦγεν, ἵνα καὶ πόλιν ἔκτισε καὶ ὠνόμασεν *Ἀλεξάνδρειαν*». Κατωτέρω δὲ (IV. 22) προσθέτει· «ὑπερβαλὼν δὲ τὸν Καύκασον ἕνδεκα ἡμέραις, ἀφίκετο εἰς *Ἀλεξάνδρειαν* πόλιν, τὴν κτισθεῖσαν ἐν Παροπαμισάδαις, ὅτε τὸ πρῶτον ἐπὶ Βάκτρων ἐστέλλετο—προσκατοικίσας δὲ καὶ ἄλλους τῶν περιοίκων τε καὶ ὅσοι τῶν στρατιωτῶν ἀπόμαχοι ἦσαν εἰς τὴν *Ἀλεξάνδρειαν*, Νικάνορα μὲν —τὴν πόλιν κοσμεῖν ἐκέλευσεν». Ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ἔλαβε χώραν δευτέρα ἐπαύξησις τῆς πόλεως, ὅπερ πιθανῶς ἔγινε περὶ τὰ τέλη τοῦ 327, ὅτε ἤρχιζε τὴν ἐπὶ τὴν Ἰνδικὴν ἐκστρατείαν του ὁ Ἀλέξανδρος. Κατὰ τὸν Διόδωρον ἡ πόλις ἐκτίσθη «κατὰ τὴν εἰσβολὴν τὴν φέρουσαν εἰς τὴν Μηδικήν» (XVII. 83), κατὰ δὲ τὸν Κούρτιον «Condendae in radicibus montis urbi sedes electa est» (ἐν ταῖς ὑπωρείαις τοῦ ὄρους θέσις κατάλληλος πρὸς ἵδρυσιν πόλεως εὑρέθη) (VII, 3, 23).

Ἐκ τῶν πολλῶν εἰκασιῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουσιν ἐξενεχθῆ περὶ τῆς θέσεως τῆς πόλεως, πιθανωτέρα εἶναι ἡ τοῦ Δρόϋσεν, ὅστις τοποθετεῖ αὐτὴν 40 ἕως 50 ἀγγλικὰ μίλια ΒΑ. τῆς *Καβούλ*, σημερινῆς πρωτευούσης τοῦ Ἀφγανιστάν, ἔνθα τὸ χω-

ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΕΝ ΑΣΙΑ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

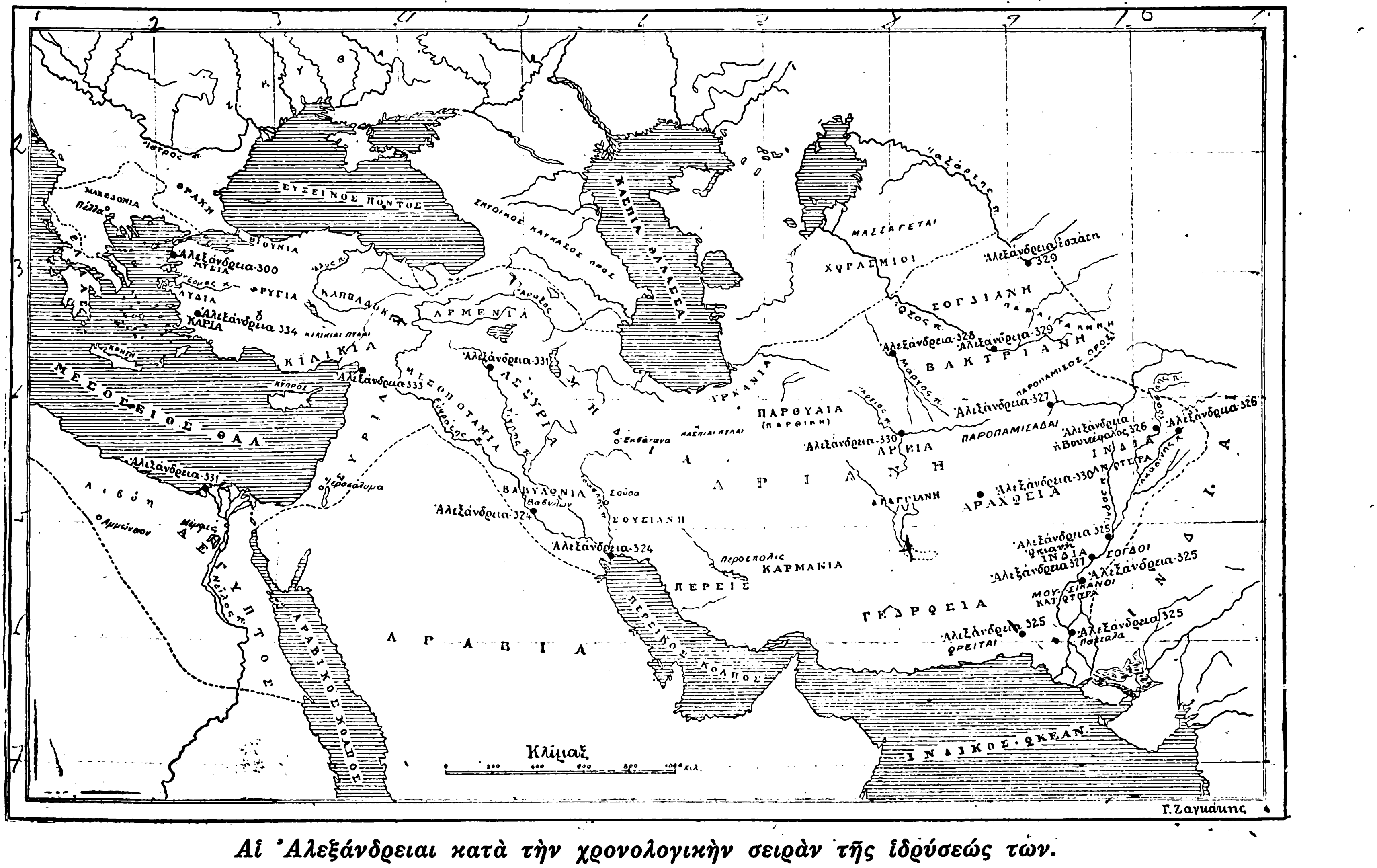

Αἱ Ἀλεξάνδρειαι κατὰ τὴν χρονολογικὴν σειρὰν τῆς ἱδρύσεώς των.

Α') Αἱ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἢ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ κτισθεῖσαι Ἀλεξάνδρειαι:

1) ἡ πρὸς Λάτμῳ τῆς Καρίας (π. Ἄλινδα, 334 π. Χ.)· 2) ἡ παρὰ τὴν Ἰσσὸν τῆς Κιλικίας (ν. Ἀλεξανδρέττα—Scanderun, 333 π. Χ.)· 3) ἡ μεγάλη ἐν Αἰγύπτῳ (331 π. Χ.)· 4) ἡ ἐν Ἀσσυρίᾳ (παρὰ τὰ Ἄρβηλα, 331 π. Χ.)· 5) ἡ ἐν Ἀρείοις (νῦν Χεράτ, 330 π. Χ.)· 6) ἡ ἐν Ἀραχωσίᾳ (νῦν Κανδαχάρ, 330 π. Χ.)· 7) ἡ ὑπὸ τὸν Καύκασον ἢ ἡ ἐν Παροπαμισάδαις (παρὰ τὴν σημ. Καβούλ, κτισθεῖσα τῷ 329, αὐξηθεῖσα δὲ τῷ 327 π. Χ.)· 8) ἡ κατὰ Βάκτρα (π. Ἄορνος, νῦν Καραβολάκ, 329 π. Χ.)· 9) ἡ ἐσχάτη (παρὰ τὸν Ἰαξάρτην, νῦν Χοτζένδ, 329 π. Χ.)· 10) ἡ ἐπὶ τοῦ Μάργου (πιθανῶς 328 π. Χ.)· 11) ἡ Βουκέφαλος ἢ Βουκεφάλεια παρὰ τὸν Ὑδάσπην (326 π. Χ., ἴσως ἡ σημερ. Τζελούμ)· 12) ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀκεσίνου (τῷ 326 π. Χ., ἴσως ἡ σημ. Wuzirabad)· 13) ἡ ἐν Ἰνδῷ ἢ ἡ Ὠπιανὴ (325 π. Χ)· 14) ἡ ἐν Σόγδοις (327 π. Χ.)· 15) τῆς Ἰνδικῆς (ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Μουσικανῶν, κτισθεῖσα ὑπὸ Κρατέρου, 325 π. Χ.)· 16) ἡ παρὰ τὰ Βάτταλα ἢ παρὰ Σωριανοῖς (325 π. Χ.)· 17) ἡ ἐν Ὠρείταις ὑπὸ Ἡφαιστίωνος πιθανῶς κτισθεῖσα τῷ 325 π. Χ. παρὰ τὸν Ἄρβεν, π. Ραμβακία)· 18) ἡ ἐν Σουσιανῇ (μεταξὺ Τίγρητος καὶ Εὐλαίου, 324 π. Χ., νῦν Μαχαμερά;)· 19) ἡ ἐν Βαβυλωνίᾳ (παρὰ τὸν Εὐφράτην, 324 π. Χ.)· 20) ἡ Τρῳὰς (ὑπ' Ἀντιγόνου κτισθεῖσα, ὑπὸ Λυσιμάχου δὲ μετονομασθεῖσα εἰς Ἀλεξάνδρειαν τῷ 300 π. Χ.).

Β') Ἀλεξάνδρειαι, τῶν ὁποίων ἀμφισβητεῖται ἡ ἵδρυσις ἢ εἶναι ἀκαθόριστος ἡ θέσις:

1) ἡ ἐν Σακαστηνῇ (πιθανῶς ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ἐν Ἀραχωσίᾳ)· 2) ἡ Ὠξιανὴ (ἐπὶ τοῦ Ὤξου, ἴσως ἡ σημερινὴ Καρσχὶ τῆς Βουχάρας)· 3) αἱ ἐν Σογδιανῇ ὀκτὼ ἢ δώδεκα(;))· 4) ἡ ἐν Μακαρήνῃ (παρὰ τὸν Ἰαξάρτην, ἴσως ἡ αὐτὴ μὲ τὴν Ἀλ. ἐσχάτην)· 5) ἡ ἐν Ὤροις (παρὰ τὰ Κόκκαλα πιθανῶς, ὑπὸ Λεοννάτου κτισθεῖσα τῷ 325 π. Χ.)· 6) ἡ ἐν Καρμανίᾳ(;). 7) ἡ ἐν Κύπρῳ(;). 8) ἡ κατὰ τὸν Μέλανα κόλπον ἐν Θρᾴκῃ(;).

Digitized by Google

ρίον *Μπεγράμ* (*Δρόϋσεν* τ. Ι 499 σημειωσ.). Ἦτο ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτερα κτίσματα τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἐπὶ μακρὸν φαίνεται ὅτι παρέμεινε κυριώτατον κέντρον ἑλληνικοῦ βίου εἰς τὰς χώρας ἐκείνας (*Δρόϋσεν* τ. ΙΙΙ Β' σ. 260).

17) *Ἡ ἐν Κύπρῳ.* Ἡ ὕπαρξις τῆς πόλεως ταύτης, τὴν ὁποίαν μόνον ὁ Στέφανος ἀναφέρει, βεβαιοῦται ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ μεσαίωνος καὶ ἀπὸ ἀρχαίους ἰταλικοὺς γεωγραφικοὺς πίνακας, ἐν οἷς εὑρηται σημειωμένη κατὰ τὴν δυτικὴν ἄκραν τῆς νήσου. Βεβαίως ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἵδρυσεν αὐτήν, διότι οὐδέποτε μετέβη εἰς Κύπρον· ἀλλὰ καὶ ὁ Στέφανος δὲν φρονεῖ τὸ τοιοῦτον. Ἀναγινώσκομεν ὅμως παρὰ Πλουτάρχῳ (ἐν βίῳ Ἀλεξ. 29) ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Σόλων Πασικράτης, ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ ὁποίου ἔκειτο ἡ Ἀλεξάνδρεια αὕτη, συνεδέετο μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Γνωρίζομεν δ' ὡσαύτως ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικοκλῆς ἠκολούθησε τὸν Ἀλέξανδρον ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ αὐτοῦ εἰς Ἀσίαν καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ μνημονεύεται μεταξὺ τῶν τριηράρχων τοῦ μεγάλου στόλου (Ἀρριανός, Ἰνδικὴ 18). Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανον ὁ Πασικράτης οὗτος ἢ καὶ αὐτὸς ὁ Νικοκλῆς νὰ μετωνόμασεν ἢ νὰ ἔκτισε πόλιν Ἀλεξάνδρειαν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅπως ἡ βασίλισσα τῆς Καρίας Ἄδα (περὶ ἧς βλέπε κατωτ. λ. «*Ἀλεξάνδρεια πρὸς Λάτμῳ Καρίας*» *Δρόϋσεν*, τ. ΙΙΙ Β' σ. 288). Ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ καταλόγῳ τοῦ Καλλισθένους μνημονεύεται «*Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐπὶ Κρηπῖδος ποταμοῦ*», ἐν δὲ τῷ Χρονικῷ Πασχαλίῳ «ἡ ἐπὶ Κυπρίδος ποταμοῦ». Δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ πρόκειται περὶ τῆς ἐν Κύπρῳ Ἀλεξανδρείας τοῦ Στεφάνου (*Δρόϋσεν*, τ. ΙΙΙ Β', σ. 293).

18) *Ἡ πρὸς Λάτμῳ τῆς Καρίας.* Μνημονεύεται δεκάτη παρὰ τῷ Στεφάνῳ μὲ τὴν προσθήκην, ὅτι «ἐν αὐτῇ ἦν Ἀδώνιον ἔχον Πραξιτέλους Ἀφροδίτην». Οὐδεὶς ὅμως ἐκ τῶν ἄλλων συγγραφέων ἀναφέρει τὸ κτίσμα τοῦτο. Ἐντεῦθεν πλεῖσται εἰκασίαι ἐξηνέχθησαν περὶ αὐτῆς. Ὁ Ραοὺλ Ροσὲττ νομίζει ὅτι δύναται νὰ εἶναι ἡ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις καταλόγοις τῶν 12 Ἀλεξανδρειῶν καλουμένη «*Ἀλεξάνδρεια ἡ πρὸς Ἁρπάν*», ὑφ' ὃ ὄνομα νοεῖται πιθανῶς ὁ ποταμὸς Ἅρπασος, ῥέων πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Λάτμου καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Μαίανδρον. Ἀλλὰ πιθανωτέρα φαίνεται ἡ γνώμη τοῦ Δρόϋσεν, καθ' ὃν ἡ Ἀλεξάνδρεια αὕτη εἶναι ἡ πρότερον καλουμένη *Ἀλίνδα*, πόλις τῆς Καρίας πλησίον τοῦ Λάτμου κειμένη, εἰς ἣν εἶχε καταφύγει ἡ βασίλισσα Ἄδα, ὅτε ἐστερήθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς τῆς ἐπὶ τῆς Καρίας ἡγεμονίας. Παρέμεινε δ' ἐκεῖ μέχρις ὅτου ὁ Ἀλέξανδρος μετέβη εἰς Ἀσίαν, ὅτε ἡ βασίλισσα ἐξῆλθεν εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, παρέδωκε τὴν σφόδρα ὀχυρὰν πόλιν καὶ υἱοθέτησεν αὐτὸν (Ἀρριανὸς Ι. 20). Μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τῆς Ἁλικαρνασσοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἀποκατέστησεν αὐτὴν εἰς τὴν προτέραν ἐπὶ τῆς Καρίας ἀρχήν. Εἶναι λοιπὸν πιθανὸν ὅτι ἡ βασίλισσα Ἄδα ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον μετωνόμασε τὴν πόλιν Ἀλίνδαν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἡ γνώμη δ' αὕτη ἐνισχύεται καὶ ἐκ τοῦ κάτωθι νομισματικοῦ γεγονότος. Μεταξὺ δηλονότι τῶν νομισμάτων τῆς ἐν Καρίᾳ Ἀλίνδης εὑρίσκεται ἓν (τὸ μοναδικόν), ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τοῦ ὁποίου παρίσταται ἡ Ἀφροδίτη ὁμοία κατὰ πάντα πρὸς τὴν ἐν Κνίδῳ τοῦ Πραξιτέλους, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας διακρίνονται εἰσέτι τὰ γράμματα . . . ΙΝΕΩΝ, δηλαδὴ (ΑΛ)ΙΝ(Δ)ΕΩΝ. Κατόπιν τούτου δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς ἀκριβῆ τὴν πληροφορίαν τοῦ Στεφάνου περὶ ὑπάρξεως τοιαύτης Ἀλεξανδρείας (*Δρόϋσεν* ΙΙΙ Β. 231).

19) *Η ἐν Μακαρήνῃ.* Περὶ αὐτῆς ἐπικρατεῖ σύγχυσις. Παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ὑπ' ἀριθ. 13 ἀναγιγνώσκεται «*Ἀλεξάνδρεια ἐν Σακαστηνῇ* (ἀντὶ τῆς κοινῆς γραφῆς *Μακαρήνῃ*), ἣν παραρρεῖ ποταμὸς Ἰξάρτης». Ὁπότε πρόκειται περὶ νέας τινὸς *Ἀλεξανδρείας παρὰ τὸν Ἰαξάρτην*. Ἀλλὰ εἶναι ὅλως ἄγνωστον καὶ ἀπίθανον ἕτερον κτίσμα παρὰ τὸν ποταμὸν τοῦτον ἐκτὸς τῆς Ἀλεξανδρείας ἐσχάτης, περὶ ἧς βλ. «*Ἀλεξάνδρεια παρὰ τὸν Ἰαξάρτην*» (*Δρόϋσεν* τ. ΙΙΙ Β'. σ. 281).

20) *Ἡ ἐπὶ τοῦ Μάργου.* Ὁ Μάργος οὗτος, νῦν *Murg-hab* (*Μουργάβ,*) εἶναι ποταμὸς διαρρέων τὴν Μαργιανὴν χώραν, ἥτις κατὰ Πλίνιον (VI. 16 : 18) εἰσδύει ἐν εἴδει ἀκρωτηρίου ἐντὸς τῆς Παρθικῆς ἐρήμου. Ἡ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου Ἀλεξάνδρεια ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου πιθανῶς τῷ 328 π. Χ., καταστραφεῖσα δὲ βραδύτερον ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀνῳκοδομήθη αὖθις ὑπὸ Ἀντιόχου Α' τοῦ Σωτῆρος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Σελεύκου, ὅστις καὶ μετωνόμασεν αὐτὴν *Ἀντιόχειαν* (Πλίνιος, ἔνθα ἀνωτέρω, Στράβ. c 816).

21) *Η κατὰ τὸν Μέλανα κόλπον ἐν Θράκῃ.* Μνημονεύεται μόνον ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Στεφάνου ὡς δεκάτη ἕκτη Ἀλεξάνδρεια «κατὰ τὸν Μέλανα ποταμόν». Ἀλλ' ἐκ τῶν ἄλλων συγγραφέων οὐδεὶς ἀναφέρει τι περὶ αὐτῆς. Διὰ τοῦτο οὐδὲν μετ' ἀκριβείας δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν. Ὁ Δρόϋσεν παραδεχόμενος ὡς ἀξιόπιστον τὸν κατάλογον τοῦ Στεφάνου φρονεῖ ὅτι ὑπῆρχε τοιαύτη πόλις ἐπὶ τοῦ Μέλανος κόλπου ἐν τῇ Θρακικῇ Χερσονήσῳ. Ἡ ὀνομασία δὲ τοῦ κόλπου προέρχεται κατά τινα μαρτυρίαν τοῦ Πλινίου ἐκ τοῦ ποταμοῦ, ὅστις ἐκβάλλει εἰς αὐτόν. «Περὶ τὸν τόπον τοῦτον ὁ ποταμὸς Μέλας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐκλήθη ὁ κόλπος» (Πλίνιος, IV. 11 — βλέπε καὶ Πτολεμαῖον 3, 12 — *Δρόϋσεν* τ. ΙΙΙ Β, σ. 288).

22) *Ἡ ἐν Σακαστηνῇ.* Περὶ αὐτῆς πολλὴ ἐπικρατεῖ ἀπορία, διότι μόνον ἐν τῇ ἐκ τοῦ Ἰσιδώρου ἐπιτομῇ μνημονεύεται. Ἀναγράφεται δηλαδὴ ἐν αὐτῇ, ὅτι «μετὰ τὴν τῶν Ἀνάβων χώραν ἀκολουθεῖ ἡ Δραγγιανή, ἔπειτα ἡ Σακαστηνή, Σάκων Σκυθῶν, ἣ καὶ Παραιτακηνὴ καλεῖται· ἐν τῇ χώρᾳ δὲ ταύτῃ (τῇ Σακαστηνῇ) ὑπάρχει... καὶ Σιγὰλ πόλις· ἔνθα βασίλεια Σάκων Σκυθῶν καὶ πλησίον Ἀλεξάνδρεια πόλις καὶ πλησίον Ἀλεξανδρόπολις πόλις». Ἀλλ' ἡ Σακαστηνὴ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπετέλει μίαν μετὰ τῆς Ἀραχωσίας χώραν, μόλις δὲ ἀπὸ τοῦ 1ου μ. Χ. αἰῶνος φαίνεται ὅτι ἀπεχωρίσθη αὐτῆς. Ὅθεν εἶναι πιθανώτατον ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἐν *Ἀραχωσίᾳ Ἀλεξανδρείας* (βλ. λ. ἀνωτ.). Ἀλλ' ὁ Δρόϋσεν παραδεχόμενος ὡς ἀξιόπιστον τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰσιδώρου φρονεῖ ὅτι ὑπῆρχε καὶ Ἀλεξάνδρεια καὶ Ἀλεξανδρόπολις ἐν Σακαστηνῇ (*Δρόϋσεν* τ. ΙΙΙ Β', σ. 255 κ. ἑξ.).

23) *Ἡ ἐν Σογδιανῇ.* Κατὰ τὸν Στράβωνα (C. 517) ἐν Σογδιανῇ καὶ Βακτριανῇ ὁ Ἀλέξανδρος ἵδρυσεν ὀκτὼ πόλεις, κατὰ δὲ τὸν Ἰουστῖνον (XII. 5) δώδεκα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Ἀρριανὸς (IV. 16) ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ εἰσβολὴν εἰς τὴν Βακτριανὴν ἐξέπεμψε τὸν Ἡφαιστίωνα μετὰ μοίρας στρατοῦ «τὰς ἐν τῇ Σογδιανῇ πόλεις συνοικίζειν», ἡ μαρτυρία τοῦ Στράβωνος καὶ Ἰουστίνου καθίσταται πιθανωτάτη. Ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο περὶ τῶν πόλεων αὐτῶν γνωρίζομεν (*Δρόϋσεν* τ. ΙΙΙ Β', σ. 264).

24) *Ἡ ἐν Σόγδοις*, βλ. *Ἀλεξάνδρεια ἐπὶ τοῦ Ἰνδοῦ* (ὑπ. ἀρ. 11).

25) *Ἡ ἐν Σουσιανῇ.* Ἀκριβῆ περιγραφὴν τῆς θέσεως καὶ κτίσεως τῆς πόλεως παρέχει ὁ Πλίνιος (VI, 27 : 31) «Χάραξ, πόλις κειμένη εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Περσικοῦ κόλπου, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἄρχεται ἡ καλουμένη Εὐδαίμων Ἀραβία· κεῖται ἐπὶ λόφου χειροποιήτου μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τίγρητος πρὸς δεξιὰ καὶ τοῦ Εὐλαίου πρὸς ἀριστερά, ἀπεχόντων ἀπ' ἀλλήλων 3000 βήματα. Ἐκτίσθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ὅστις ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῇ ἀποίκους ἐκ τῆς καταστραφείσης βασιλικῆς πόλεως Δουρίνης (Durine), καὶ κατέλιπεν ἐν αὐτῇ ἐκ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ τοὺς ἀπομάχους, διατάξας ἵνα ὀνομάζηται τοῦ λοιποῦ *Ἀλεξάνδρεια*». Ἡ κτίσις τῆς πόλεως ἐγένετο κατὰ τὸν πλοῦν, ὃν διὰ τοῦ Τίγρητος εἰς τὴν πόλιν Ὦπιν ἐπεχείρησεν ὁ Ἀλέξανδρος τῷ 324 π. Χ. Βραδύτερον κατεστράφη ὑπὸ τῶν ὑδάτων καὶ ἀνεκαινίσθη ὑπὸ Ἀντιόχου τοῦ Ε' μετονομασθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ Ἀντιόχεια. Ἡ σημερινὴ δὲ πόλις Μαχαμερὰ (Mahamerah) ὑποτίθεται ὅτι ἦτο ἡ ἀρχαία αὕτη Ἀλεξάνδρεια (*Δρόϋσεν* τ. Ι. σ. 737, τ. ΙΙΙ Β' σ. 278 καὶ 280).

ΕΠ. ΜΠΑΣΟΥΚΕΑΣ

26) *Ἡ Τρῳάς.* Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ πόλις, ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου μὲν κτισθεῖσα καὶ Ἀντιγόνεια (ἢ Ἀντιγονία) ὑπ' αὐτοῦ ὀνομασθεῖσα, ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου δὲ μετονομασθεῖσα Ἀλεξάνδρεια μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην, περὶ τὸ 300 π. Χ. Ἡ πόλις ἔκειτο ἐπὶ τῆς χώρας, ἥτις πρότερον μὲν ἐκαλεῖτο Τενεδίων περαία, ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας δὲ μετωνομάσθη χώρα Ἀλεξανδρέων, καὶ ἐπὶ τοῦ χώρου, ὅστις ἐκαλεῖτο πρότερον Σιγία (Στρ. C. 604). Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔκειτο πρὸς Ν. τοῦ Ἰλίου (τῆς Ἰλιέων κώμης), ὅπερ οἱ ἐπιμεληταὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, κατὰ διαταγήν του, μετὰ τὴν ἐν Γρανικῷ μάχην, καὶ ὁ Λυσίμαχος βραδύτερον, ἀπὸ εὐτελοῦς χωρίου εἶχον μεταβάλει εἰς πόλιν καὶ εἶχον περιβάλει διὰ τείχους, καὶ πλησίον τῆς νῦν Ἐσκὶ-Σταμπούλ (παλαιᾶς πόλεως). Ἡ πόλις εἶχε συνοικισθῆ ἐκ τῶν κατοίκων τῶν περὶ αὐτὴν ἐρημωθεισῶν πόλεων, Σκήψεως, Λαρίσης, Κολωνῶν, τῆς ἐπὶ ὑψηλοῦ βράχου παρὰ τὴν παραλίαν Χρύσης, τῆς Ἁμαξιτοῦ, Κεβρήνης καὶ Νεανδρίας, αἵτινες πᾶσαι ἦσαν ἀρχαῖα αἰολικὰ πολίσματα ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῆς Ἴδης καὶ εἶχε μετονομασθῆ ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου ἐξ Ἀντιγονίας, ὡς ἐλέχθη, εἰς Ἀλεξάνδρειαν, διότι, ὡς ἀναφέρει ὁ Στράβων (C. 593), «ἔδοξεν εὐσεβὲς εἶναι τοὺς Ἀλέξανδρον διαδεξαμένους ἐκείνου πρότερον κτίζειν ἐπωνύμους πόλεις, εἶθ' ἑαυτῶν». Παρὰ τὴν πόλιν ἔκειτο ὁμώνυμον ὄρος (τὸ ὁποῖον ἦτο παραφυὰς τῆς Ἴδης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Πάρις ἔκρινε τὴν περὶ κάλλους δίκην τῆς Ἥρας, Ἀθηνᾶς καὶ Ἀφροδίτης, δόσας εἰς τὴν τελευταίαν τὸ μῆλον τῆς Ἔριδος. Παρ' αὐτὴν ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τοῦ χώρου τῆς καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου μνημονευομένης (Ἰλ. Α 27) ὡς πατρίδος τῆς Χρυσηΐδος Χρύσης ἔκειτο καὶ τὸ Σμίνθιον ἢ ἱερὸν τοῦ Σμινθέως Ἀπόλλωνος ἐπὶ παραθαλασσίου βράχου (Στρ. C. 604.). Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπῆρχε τὸ ξόανον τοῦ θεοῦ, ἔργον τοῦ Παρίου Σκόπα, μὲ τὸ σύμβολον τῆς ἐτυμότητος τοῦ ὀνόματος, τὸν μῦν (*σμίνθον*) ὑπὸ τὸν πόδα τοῦ ξοάνου, ἐντὸς δὲ τοῦ ἄλσους τοῦ ναοῦ ἔκειτο τὸ μνῆμα, μὲ ἐλεγεῖον ἐπὶ τῆς στήλης, τῆς περιφήμου Σιβύλλης *Ἡροφίλης*. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔχουσα εὐρύχωρον λιμένα ἀνῆλθεν εἰς ἀκμὴν καὶ ἐπὶ τοῦ Λυσιμάχου καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Β' (261—246 π. Χ.), τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ὁποίου εἶχε περιέλθει. Κατὰ τὸν μεταξὺ Ἀττάλου τοῦ Α' καὶ τοῦ ἀποστατήσαντος ἀπ' αὐτοῦ Ἀχαιοῦ πόλεμον οἱ Ἀλεξανδρεῖς, ἐνῷ οἱ κάτοικοι τῶν πλείστων ἄλλων Αἰολικῶν πόλεων εἶχον ἑνωθῆ μετὰ τοῦ Ἀχαιοῦ, ἔμειναν πιστοὶ πρὸς τὸν Ἄτταλον (Πολ. V. 78. 6). Κατὰ τὸ 216 π. Χ. ἐξεδίωξαν ἐξ ὅλης τῆς Τρῳάδος τοὺς Αἰγοσάγας Γαλάτας, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐγκαταστήσει παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον ὁ Ἄτταλος Α', ὅτε εἶχε λήξει ὁ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ Ἀχαιοῦ πόλεμος, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ Αἰγοσάγαι εἶχον δράμει, προσκληθέντες, πρὸς βοήθειαν Ἀττάλου ἐκ τῶν πέραν τοῦ Ἑλλησπόντου χωρῶν των. Οἱ Γαλάται, ἡττηθέντες παρὰ τὰ τείχη τοῦ Ἰλίου, τὸ ὁποῖον ἐπολιόρκουν, ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρέων ὁδηγηθέντων κατ' αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Θεμίστου καὶ ἐκβληθέντες τῆς Τρῳάδος, κατέλαβον τὴν Ἀρίσβαν τῶν Ἀβυδηνῶν καὶ ἐλυμαίνοντο τὰς περὶ αὐτὴν πόλεις, ἕως ὅτου ἐξωλόθρευσε σχεδὸν ὅλους σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ὁ βασιλεὺς τῆς Βιθυνίας Προυσίας ὁ Α', ἐκστρατεύσας ἐναντίον των μετὰ πολλῆς δυνάμεως (Πολ. V 111). Κατὰ τὸν μεταξὺ Ἀντιόχου τοῦ Γ' καὶ Ρωμαίων πόλεμον ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Λάμψακος, ἡ Σμύρνη καὶ ἄλλαι τινὲς πόλεις τῆς Αἰολίδος καὶ Ἰωνίας προσεφέρθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀντιόχου πρὸς τοὺς Ρωμαίους μετὰ τὴν ἧττάν του, ὡς καὶ τὸ ἥμισυ τῶν πολεμικῶν δαπανῶν, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς συμφιλιώσεως, ἀλλ' ὁ Πόπλιος Σκιπίων ἀπέρριψε τὴν πρότασιν (Πολ. XXI. 13 καὶ 14). Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ εἰρημένου πολέμου ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀνέκτησε τὴν πλήρη αὐτονομίαν της καὶ ἔλαβε τόσην ἀκμήν, ὥστε ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ διὰ τὸ εὔκαιρον τῆς θέσεώς της ἐσκέφθη, κατὰ τὸν Σουητώνιον (Caes. LXXIX), νὰ καταστήσῃ αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου ἐδέχθη ρωμαϊκὴν ἀποικίαν ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῶν λατινικῶν ἐπιγραφῶν τῶν νομισμάτων της κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, καὶ ἦτο, κατὰ τὸν Στράβωνα, μεταξὺ τῶν «ἐλλογίμων πόλεων». Ἡ πόλις ἔτυχε τῆς εὐνοίας τῶν αὐτοκρατόρων Αὐγούστου καὶ Ἀδριανοῦ, καὶ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, οἵτινες διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων μνημείων τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐκόσμησαν.

Τῆς ἀκμῆς τῆς πόλεως μάρτυρες εἶναι τὰ σωζόμενα ἐρείπια τῆς πόλεως καὶ πρὸ πάντων τὰ διασωθέντα νομίσματα αὐτῆς. Τούτων διεσώθησαν τὰ ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου τοῦ Β' (261—246 π. Χ.) κοπέντα, τὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς αὐτονομίας της καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων.

Νόμισμα τῆς Ἀλεξανδρείας Τρῳάδος (Ἀπόλλων Σμινθεύς).

Τὰ πρῶτα φέρουσι, συνήθως, κεφαλὴν Ἀπόλλωνος δαφνοστεφῆ ἢ Ἀπόλλωνα (Σμινθέα) μετὰ τόξου καὶ ἐπιγραφῆς ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως καὶ ἵππον βόσκοντα ἐπὶ τῆς ὀπισθίας. Τὰ τῶν χρόνων τῆς αὐτονομίας εἶναι τοῦ τύπου τῶν τετραδράχμων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Τὰ δὲ ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων φέρουσιν ἢ παράστασιν αὐτοῦ ἱπταμένου καὶ κρατοῦντος κεφαλὴν βοός, ἢ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀγάλματος ἢ τοῦ ναοῦ τοῦ Σμινθέως Ἀπόλλωνος ἢ τὴν εἰκόνα Σατύρου ἄγοντος νύμφην πρὸς τὸν Πᾶνα καί τινα τῶν ἑξῆς Λατινικῶν ἐπιγραφῶν Col. (onia) Troad. ἢ Col. Alex. Tro. ἢ Col. Aug. Tro κ.ο.κ.

Ἐκ τοῦ ὑπὸ G. Hirschfeld ἐκδοθέντος ψηφίσματος τοῦ κοινοῦ τῶν περὶ τὸ Ἴλιον πόλεων (βλ. *J. Droysen*, Ἱστορία τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν μεταφράσει *Μαρασλῆ* ΙΙ. 760) φαίνεται ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀνῆκεν ἀπὸ τοῦ 300 π. Χ. εἰς τὸ εἰρημένον κοινόν, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε τὰς ἐλευθερωθείσας ἀπὸ Λαμψάκου μέχρι τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου ἑλληνίδας πόλεις, συγκροτηθὲν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐν τῷ Γρανικῷ νίκην (334 π. Χ.) κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ἐν Κορίνθῳ κοινοῦ τῶν ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι Ἑλλήνων. Τὸ συνέδριον τοῦτο εἶχεν ἔργον νὰ μεριμνᾷ περὶ τῶν πολιτικῶν συμφερόντων τῶν ἡνωμένων πόλεων. Τὸ κοινὸν ὑφίστατο καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἀλλὰ χάριν μόνον τῶν ἀγώνων καὶ τῆς πανηγύρεως τῆς Ἰλιάδος Ἀθηνᾶς (βλ. C. I. G. II. 3604). Γ. Δ. ΚΑΝ.

27) *Ἡ ἐπὶ τοῦ Ὤξου ἢ Ὠξιανή.* Αὕτη κατὰ Πτολεμαῖον εἶναι ἑτέρα τις ἐν Σογδιανῇ Ἀλεξάνδρεια, ἐκτὸς τῆς παρὰ τὸν Ἰαξάρτην ἐσχάτης ἢ **Alexandria Oxiana**, ὅπως τὴν ἀποκαλεῖ, ἡ

Digitized by Google

ὁποία πιθανώτατα ἔκειτο ἔνθα ἡ σημερινὴ πόλις τῆς Βουχάρας *Καρσχὶ* Karschi (*Δρούσεν,* τ. III Β', σ. 264).

28) Ἡ ἐν Ὠπιανῇ κατὰ τὴν Ἰνδικήν, ὡς ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Στεφάνου ὑπ' ἀριθ. 5 μνημονεύεται. Περὶ αὐτῆς λέγονταί τινα καὶ ἀλλαχοῦ παρὰ τῷ ἰδίῳ Στεφάνῳ «Ὠπίαι· ἔθνος Ἰνδικόν. Ἑκαταῖος Ἀσίᾳ. Ἐν δ' αὐτοῖς οἰκέουσιν ἄνθρωποι παρὰ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν Ὠπίαι, ἐν δὲ τεῖχος βασιλήϊον· μέχρι τούτου Ὠπίαι, ἀπὸ δὲ τούτων ἐρημία μέχρις Ἰνδῶν». Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι οἱ Ὠπίαι κατῴκουν εἰς τὸ μέρος τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Ἰνδοῦ, τὸ ἀπέναντι τῆς ἐρήμου, τ. ἔ. πρὸς νότον τοῦ Πενταποτάμου. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει πρόκειται περὶ τῆς ἐν *Ἰνδῷ Ἀλεξανδρείας,* ἥτις ἔπρεπε, ὡς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ ἐλέχθη, νὰ ἀποτελέσῃ τὸ πρὸς νότον ὅριον τῆς σατραπείας τοῦ Φιλίππου (*Δρόϋσεν* τ. III Β', σ. 275).

29) Ἡ ἐν Ὠρείταις. Ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη διαταγῇ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος (κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 325) ἐπὶ τῆς μεγάλης κωμοπόλεως τῶν Ὠρειτῶν Ραμβακίας· «ἐδόκει ἂν αὐτῷ πόλις συνοικισθεῖσα μεγάλη καὶ εὐδαίμων γενέσθαι» (Ἀρριανός, VI. 21). Ἡ δὲ Ραμβακία, ἐν ᾗ ὁ Ἡφαιστίων διετάχθη νὰ κτίσῃ τὴν πόλιν, ἔκειτο εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἄρβιος ἢ Ἀράβιος (σημερ. Purally) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ὠρειτῶν, τῇ ἀμέσως πρὸς τὴν κάτω Ἰνδικὴν γειτνιαζούσῃ (*Δρόϋσεν* τ. III Β' σ. 277). Τινές, ἐν οἷς καὶ ὁ Δρόϋσεν, στηριζόμενοι εἰς ἀρχαίας μαρτυρίας, φρονοῦσιν ὅτι πλησίον τῆς πόλεως ταύτης ἱδρύθη καὶ ἑτέρα τις Ἀλεξάνδρεια «*ἡ ἐν Ὤροις*», διάφορος τῆς πρώτης, διακοσμηθεῖσα ὑπὸ Λεοννάτου (Ἀρριανός, VI. 22, Κούρτιος, IX. 10, 8 καὶ Διόδωρος, XVII. 104). Καὶ παρὰ τῷ Στεφάνῳ δὲ μνημονεύεται τετάρτη Ἀλεξάνδρεια «πόλις Νεαρτῶν, ἔθνους ἰχθυοφάγων». Ἀλλ' οἱ γεωγράφοι ἀγνοοῦσι τοὺς Νέαρτας τούτους καὶ πολλῷ μᾶλλον τὴν πόλιν τῶν Νεαρτῶν. Ὅθεν διορθοῦσιν εἰς «*Ὠρειτῶν*». Ἐπειδὴ δὲ παρὰ Διοδώρῳ (XVI) οἱ Ὠρεῖται οὗτοι καλοῦνται «*Νεωρεῖται*», συνάγουσιν ὅτι ἐκ τούτου προῆλθε τὸ ἀκατανόητον «*Νέαρται*» τοῦ Στεφάνου. Κατὰ τὸν Δρόϋσεν ἡ δευτέρα αὕτη Αλεξάνδρεια πρέπει νὰ τοποθετηθῇ ἐγγὺς τῶν Κοκκάλων, ὅπερ ἦτο χωρίον κείμενον, κατὰ Νέαρχον, 830 στάδια πρὸς δυσμὰς τοῦ στομίου τοῦ ποταμοῦ Ἄρβιος. Εἶναι δὲ ἐξηκριβωμένον ὅτι παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο ὁ Λεοννᾶτος ἤρατο λαμπρὰν νίκην κατὰ τῶν προσβαλόντων αὐτὸν βαρβάρων. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανον νὰ ἔκτισε καὶ πόλιν εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης ταύτης (*Δρόϋσεν* τ. III Β', σ. 276).

ΠΗΓΑΙ. α) Ἀρχαῖοι συγγραφεῖς: Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, Ἀρριανός, Πλούταρχος (βίος Ἀλεξάνδρου), Πτολεμαῖος, Κούρτιος, Πλίνιος, Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος καὶ Ἀππιανός. —β) Λεξικογράφοι τινὲς καὶ σχολιασταὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου καὶ πολλοὶ συγγραφεῖς τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, τῶν ὁποίων ἀξιομνημόνευτοι ὁ Γεώργιος Ἀντιοχηνός, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Μαλάλας, ὁ Θεοφάνης καὶ ὁ Θεοφύλακτος.—γ) Κατάλογοι Ἀλεξανδρειῶν: ὁ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου τῶν 18 Ἀλεξανδρειῶν (ἐν λεξικῷ, λ. Ἀλεξάνδρεια) καὶ οἱ μεταγενέστεροι τοῦ Καλλισθένους, Ἰουλίου Βαλερίου καὶ τοῦ Χρονικοῦ Πασχαλίου, οἱ ὁποῖοι ἀναγράφουν 12 ἢ ὀλιγωτέρας Ἀλεξανδρείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν μεγάλων ἑλληνικῶν ἱστοριῶν (*Busolt*, *Kolm* κλπ.), ἐκτὸς ἄλλων ειδικῶν ἔργων περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ (ὡς τοῦ *Niese*, κλπ.) καὶ τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν λεξικῶν, ὡς τοῦ *Pauly-Wissowa* κ. ἄλ., βλέπε: 1) *Raoul Rochette* «histoire des colonies grecques», ἔργον παλαιὸν καὶ μικροῦ λόγου ἄξιον. 2) *Droysen* Ἱστορία τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου ἐξελληνισθεῖσα ὑπὸ Κ. Φρεαρίτου, Ἀθῆναι 1859, ἰδίᾳ προλεγόμενα ἐν κεφαλ. Δ' «πόλεις Ἀλεξάνδρειαι ὑπὸ Ἀλεξάνδρου κτισθεῖσαι» σ. 58—67 καὶ 3) *Droysen* Ἱστορία τοῦ Μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ κατὰ μετάφρασιν Ι. Δελλίου. Βιβλιοθ. Μαρασλῆ, Ἀθῆναι 1903, ἰδίᾳ δὲ τὸ ἐν τῷ III Β' τόμῳ παράρτημα «περὶ τῶν κτισμάτων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Διαδόχων αὐτοῦ».

ΕΠ. ΜΠΑΣΟΥΡΑΣ

— **Ἀλεξάνδρεια.** Εἷς τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς, ἀνήκων εἰς τὴν Ἀκαμαντίδα φυλήν. Ὁ κάτοικος τοῦ δήμου ἐκαλεῖτο, ὡς μαρτυρεῖται ἔκ τινος ἀνευρεθείσης ἐπιγραφῆς, ***Ἀλεξανδρεύς.***

— **Ἀλεξάνδρεια** (Alexandria). Πόλις ἐν Ντώμπαρτον-σάϊρ τῆς Σκωτίας, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λέβεν. Βιομηχανία ὑφασμάτων. Κάτοικοι 10.000.

— **Ἀλεξάνδρεια** (Alexandria). Πόλις τῆς πολιτείας Βιργινίας τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ποτομάκ, εἰς ἀπόστασιν 100 μιλλίων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του καὶ 7 μίλλια νοτίως τοῦ Οὐάσιγκτων. Ἔχει λιμένα εἰς ὃν δύνανται νὰ εἰσέλθουν καὶ μεγάλα ἀτμόπλοια. Ἐργοστάσια ἀλεύρων, χημικῶν προϊόντων, δερμάτων, φιαλῶν κ.τ.λ. Κάτοικοι 17.845.

— **Ἀλεξάνδρεια** (Alexandria). Πόλις τῆς πολιτείας Λουϊζιάνας τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, πρωτεύουσα τῆς κοινότητος τῶν Rapids ἐπὶ τοῦ Red River, 193 μίλλια ΒΔ τῆς Νέας Ὀρλεάνης. Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ *Ἀλεξάνδρου Φοῦλτον* (Fulton) ὅστις ἐνήργησε νὰ γίνῃ εἰς τὸ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ χωρίον Ἐρυθροδέρμων, συνοικισμὸς λευκῶν, τῷ 1785. Ἀνεγνωρίσθη ὡς πόλις τῷ 1818. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τοῦ 1863 ἤλλαξε πολλάκις κυρίους, κατὰ δὲ τὴν ἐκκένωσίν της τῷ 1864 κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς. Ἡ πόλις ἔχει ὡραῖα δημόσια οἰκοδομήματα. Ἐμπόριον βάμβακος καὶ σακχάρεως. Κάτοικοι 11.213.

— **Ἀλεξάνδρεια** (Alecsandria). Πόλις τῆς Ρουμανίας κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος *Ἀλεξάνδρου Ἰωάννου Κούζα* (1859—1866) ἐξ οὗ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα. Εὑρίσκεται ἐν τῇ περιφερείᾳ Τελεορμὰν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βεντέα, 30 μίλλια ἄνωθεν τῆς μετὰ τοῦ Δουνάβεως συμβολῆς του καὶ ἀπέχει περὶ τὰ 50 μίλλια ἀπὸ τοῦ Βουκουρεστίου. Ἡ ἀπὸ Βουκουρεστίου, διὰ Τοῦρνο-Μαγκουρέλε, εἰς Σόφιαν ὁδὸς διέρχεται ἐνταῦθα τὸν Βεντέαν. Κυριωτέρα βιομηχανία εἶναι ἡ τοῦ σίτου· ἡ συγκοινωνία ἐκτελεῖται διὰ τοῦ ποταμοῦ ἢ τοῦ σιδηροδρόμου. Ἡ πόλις ἔχει γεωπονικὴν σχολήν. Κάτοικοι 15.785.

— **Ἀλεξάνδρεια** (Aleksandriya). Πόλις τῆς Οὐκρανίας ἐν τῷ πρώην κυβερνείῳ τῆς Χερσῶνος, ἱδρυθεῖσα τῷ 1754, ἐπὶ τοῦ Ἰνγούλετς, 200 μίλια ΒΑ τοῦ Χερσῶνος. Ἔχει ἐργοστάσια κηρίων, σάπωνος καὶ δερμάτων. Κάτοικοι 15.000.

— **Ἀλεξάνδρεια** (Ἰταλίας)· βλ. **Ἀλεσσάντρια**

Ἀλεξάνδρεια. Οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ ἀγῶνες οἱ ὑπὸ τοῦ Κοινοῦ τῶν Ἰώνων πρὸς τιμὴν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τελούμενοι ἐν τῷ Ἀλεξανδρείῳ ἄλσει τῆς πόλεως Τέω (Στρ. C. 644).

Ἀλεξάνδρειον. Ἄλσος τῆς ἰωνικῆς πόλεως Τέω, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες **Ἀλεξάνδρεια** (βλ. λ.). Τὸ ἄλσος ἔκειτο παρὰ τὸν ἰσθμὸν τῆς Χερσονήσου Ἐρυθραίας καὶ ἐπὶ τοῦ νοτίου πλευροῦ αὐτοῦ, ὑπερκείμενον τῶν Χαλκιδέων τῆς Τέω (Στρ. C. 644).

ἀλεξάνδρειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Ἀλέξανδρον.

Ἀλεξανδρεῖς *(πρὸς —) ἐπιστολή*· βλ. **Ἀπόκρυφα Καινῆς Διαθήκης.**

Ἀλεξανδρέσκου *Γρηγόριος.* Ποιητὴς καὶ πολιτικός, Ρουμᾶνος, γεννηθεὶς τῷ 1812 εἰς Τιργοβίσταν, τὴν καλουμένην πόλιν τῶν ποιητῶν. Ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ ποιητοῦ Ἡλιάδη, μεθ' οὗ ὅμως περιῆλθε βραδύτερον εἰς ἔριδας ἐν τῷ Κολλεγίῳ τοῦ ἁγίου Σάβα. Καταταχθεὶς ἐπί τινα χρόνον εἰς τὸν στρατόν, ἀπεσύρθη κατόπιν καὶ ἀνεμίχθη ἀμέσως εἰς τὴν πολιτικήν, ταχθεὶς μὲ τὸ φιλελεύθερον κόμμα τῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ ἐγένετο ἓν τῶν δραστηριωτέρων μελῶν τῆς «*Φιλαρμονικῆς ἑταιρίας*», ἥτις, παρ' ὅλον τὸν καλλιτεχνικὸν τίτλον αὐτῆς, εἶχε καταστῆ ἐν Βλαχίᾳ τὸ σπουδαιότερον πολιτικὸν κέντρον, ἐκεῖ δὲ ἤρξατο τοῦ πολιτικοῦ του σταδίου. Τῷ 1839 ἐδημοσίευσε τὴν πρώτην ποιητικὴν συλλογήν του, εἰς ἣν περιείχοντο σάτιραι καὶ οἱ «Πολιτικοὶ μῦθοι» του. Ὁ Ἀλεξανδρέσκου σατιρίζων εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην τὰ ἀντίθετα πολιτικὰ πρόσωπα καὶ τὰ κοινωνικὰ γελοῖα, ἀπέσπασε τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ, ἐπὶ ἱκανὸν δὲ χρόνον ἀπήλαυσε μεγίστης δημοτικότητος καθ' ἅπασαν τὴν Ρουμανίαν. Αἱ σάτιραι αὗται θίγουσαι ὡρισμένα πολιτικὰ πρόσωπα καὶ καυτηριάζουσαι πράξεις τοῦ ἡγεμόνος, προεκάλεσαν τὴν ποινικὴν αὐτοῦ δίωξιν. Δικασθεὶς καὶ καταδικασθεὶς ἐνεκλείσθη εἰς μοναστήριον, χρησιμοποιούμενον ὡς ἀπομονωτήριον τῶν πολιτικῶν καταδίκων. Παρέμεινε δὲ ἐγκάθειρκτος ἐπὶ πέντε ἔτη. Ἡ ἐν τῷ μοναστηρίῳ διαμονή του συνετέλεσεν ὅπως ἐπιδοθῇ πλειότερον εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἰδίως εἰς τὴν ποίησιν, ἐκεῖ δὲ μετέφρασε τὴν «Μερόπην» τοῦ Βολταίρου ἐμμέτρως, συνέθεσε δὲ καὶ πλεῖστα ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσε βραδύτερον εἰς τόμον μὲ τὸν τίτλον «Ἐλεγεῖα». Ἀμνηστευθεὶς ἐξῆλθε τῶν φυλακῶν καὶ ἐπεδόθη αὖθις εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν, ἐδημοσίευε δὲ τοὺς «Πολιτικοὺς μύθους», φιλολογικὸν εἶδος ὅπερ αὐτὸς εἰσήγαγεν εἰς τὴν ρουμανικὴν λογοτεχνίαν, καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ χαρακτηρίζον κυρίως τὸ φιλολογικόν του ἔργον. Οἱ «Πολιτικοὶ μῦθοι» εἶναι, κυρίως εἰπεῖν, δημοσιογραφικὴ ἀρθρογραφία, ἥτις ὅμως ἔχει φιλολογικὸν χαρακτῆρα, καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἐν ἀφθονίᾳ τὸ ἱστορικὸν στοιχεῖον ἀναμεμιγμένον μὲ μυθικὴν ἀλληγορίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐξέδωκε τὸ ὡραιότερον τῶν ἔργων του, τὸ «Ἔτος 1848», ἐμπνευσθὲν ἐκ τῆς παρισινῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἔτους τούτου, ἥτις συνεκίνησε βαθύτατα τὴν ρουμανικὴν νεολαίαν, ἐκπαιδευομένην εἰς γαλλικὰ πανεπιστήμια καὶ ἐνστερνισθεῖσαν τὰς ἀρχὰς τῆς γαλλικῆς ταύτης ἐπαναστάσεως. Τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἡ δημοσιογραφικὴ αὐτοῦ δρᾶσις παρεσκεύασαν εἰς αὐτὸν τὴν ἄνοδον εἰς τὸ ὑπουργικὸν ἀξίωμα, τῷ δὲ 1859 μετέσχε τῆς Κυβερνήσεως *Κρητσουλέσκου*, ὡς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Διαφωνήσας ὅμως μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ, ἀπεσύρθη καὶ ἐτάχθη εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης κυρίως εἰπεῖν ὁ Ἀλεξανδρέσκου ἔπαυσε πολιτευόμενος, δὲν ἐνεφανίζετο δὲ εἰς τὴν δημοσιότητα, εἰ μὴ ὅταν ἐξέδιδε νέον τι ἔργον του. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐδημοσίευσε τὰς «Ἀναμνήσεις καὶ Ἐντυπώσεις» του, τὰς «Ποιήσεις», τὰ «Ἐλεγεῖα» καὶ τὰς «Σκέψεις», ποιητικὰς συλλογάς, εἰς ἃς περιέχεται ὁλόκληρον τὸ ποιητικόν του ἔργον. Τὴν ποίησιν τοῦ Ἀλεξανδρέσκου δὲν διακρίνει οὔτε ἔξαρσις, οὔτε ζωηρὰ φαντασία, ἀλλ' ἡ ἀνθηρότης τοῦ ὕφους καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ μορφὴ τῶν στίχων του, πρὸς δὲ ἡ προσαρμογὴ αὐτῶν εἰς τὸ λαϊκὸν πνεῦμα καὶ πολλάκις ἡ ἀπομίμησις τῶν λαϊκῶν ραψῳδιῶν ἢ παθητικῶν ᾀσμάτων τῆς Βεσαραβίας. Ἀπέθανεν ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1896.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἀλεξανδρέσχατα. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀππιανοῦ (Συριακῆς 57) ἦτο κτίσμα ἐν Σκυθίᾳ τοῦ Σελεύκου Α', τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ βασιλείου τῆς Συρίας (312—280 π. Χ.), ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές. Διότι τὰ Ἀλεξανδρέσχατα εἶναι ἡ παρὰ τὸν ποταμὸν Ἰαξάρειον ὑπὸ Ἀλεξάνδρου κτισθεῖσα **Ἀλεξάνδρεια ἐσχάτη** (περὶ τῆς ὁποίας βλ.λ.). Τὸ μόνον δ' ἴσως ὅπερ ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἀππιανοῦ δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ εἶναι τοῦτο: πιθανῶς ἡ Ἀλεξάνδρεια αὕτη εὑρισκομένη ἐν παρακμῇ νὰ ἀνεκτίσθη ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τοῦ Σελεύκου ἢ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι εἶναι γνωστὸν ὅτι ἔδρασαν εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἰαξάρτην χώρας (*Δρόϋσεν,* τ. III Β', σ. 302 καὶ 393). Ε. Ν. Μ.

Ἀλεξανδρέττα. Πόλις τῆς Συρίας, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ φερώνυμος κόλπος καὶ ὅρμος.

Ὁ κόλπος τῆς Ἀλεξανδρέττας, ὁ *Ἰσσικὸς* τῶν ἀρχαίων, Ἰσκεντερσοὺν τῶν Τούρκων, σχηματίζεται ὑπὸ τῆς ΒΑ τῆς κυρίως Μεσογείου ἐσχατιᾶς καὶ διανοιγόμενος εἰς τὸ βόρειον τέρμα τῶν ἀκτῶν τῆς Συρίας, μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου *Καρὰ Τὰς Μπουρνοῦ* (πλ. 36°32′25″, μῆκ. 35°20′00″) βορείου κέρατος τοῦ κόλπου καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ρὰς Ἐλ Κασσὶν* (ἀρχ. *Ρωσικὸς Σκόπελος*· πλάτ. 36°19′00″, μῆκ. 35°46′00″, Ras El Khanzir κατὰ τὸν ἀγγλικὸν χάρτην 2632: Gult of Iskenderun to Markhab). Τὸ μέσον εὖρος τοῦ κόλπου εἶναι 18 μιλ., διατηρούμενον αἰσθητῶς τὸ αὐτὸ μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ κόλπου, οὗτινος ἡ εἴσδυσις εἶναι 40 περίπου μίλ. Ὁ βυθὸς παρουσιάζων βάθη 50 ὀργυιῶν πρὸς τὸ μέσον τοῦ στομίου, ἀνέρχεται βαθμιαίως καὶ σχεδὸν ὁμοιομόρφως πρὸς τὰς ἀκτὰς ἐμφανίζων βολίσματα εἴκοσι περίπου ὀργυιῶν εἰς ἀπόστασιν 2 μιλλίων ἀπὸ τῶν ἀκτῶν του, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν μεγάλην ἀνομοιότητα μορφολογίας, καίτοι εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδιναὶ ἕως εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων.

Τὰ περὶ τὸν κόλπον ὄρη, τὰ βοηθοῦντα τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀκτῆς κατὰ τὰς προσγειώσεις, εἶναι τὸ *Τυουντὶ* (Taudi: πλ. 36° 50′, μῆκ. 35° 38′) ὕψους 608 μέτρων εἰς 19 μιλ. Δ. ΝΔ τοῦ βορείου μυχοῦ τοῦ κόλπου καὶ εἰς 3 $^1/_2$ μιλ. Β τοῦ ὅρμου *Ἀγιάς,* τὸ *Δζαοὺρ Ντὰχ* ἢ *Δζεμπὲλ ελ Ἀχμὰρ* (τὸ *Ἀμανὸν* ὄρος τῶν ἀρχαίων) ὕψους 1844 μέτρων εἰς 18 μιλ. ἀνατολικῶς τοῦ βορείου μυχοῦ τοῦ κόλπου καὶ ἀποτελοῦν τὰ ἀνατολικὰ κράσπεδα τοῦ Ἀντιταύρου, τὸ *Ἄλμα Ντὰγ* ὕψους 1335 μέτρων εἰς 7 μιλ. νοτίως τῆς πόλεως Ἀλεξανδρέττας, δεσπόζον τῆς στενωποῦ τοῦ *Μπεϋλάν,* δι' ἧς διήκει ἡ πρὸς Χαλέπιον ὁδὸς καὶ ἥτις εἶναι αἱ *Ἀμανίδες Πύλαι αἱ πρὸς Συρίαν* (Στράβ. Didot 639, 44), ὑπαρχουσῶν καὶ ἄλλων *Ἀμανίδων Πυλῶν αἱ πρὸς Κιλικίαν* παρὰ τὸν Β.ΒΔ μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Ἀλεξανδρέττας, (Στρ. Διδότου ΙΔ, ε, 18) δι' ὧν διέρχεται τανῦν ἡ πρὸς Ἄδανα ὁδός, καὶ τὸ *Δζεμπὲλ Καρσαρὲκ* ὕψους 1669 μέτρων, ἡ *Πιερία* τῶν ἀρχαίων, ἀπολήγουσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ρὰς Ἐλ Κασσίν. Ἱκανὰ τὸν ἀριθμὸν ποτάμια ἐκβάλλουσιν ἐν τῷ κόλπῳ, καθιστῶντα τὰ χθαμαλὰ αὐτοῦ παράλια ἑλώδη καὶ νοσηρά, ἀλλὰ καὶ δύο ποταμοί, ὁ *Ζαϊχοὺν Τσάϊ* (ὁ *Πύραμος* τῶν ἀρχαίων) καὶ ὁ *Ντελῆ Τσάϊ* (ὁ *Πίναρος* τῶν ἀρχαίων). Καὶ ὁ μὲν πρῶτος, ὅστις τὸ παλαιὸν ἐξέβαλλεν ἀμέσως πρὸς δυσμὰς τοῦ ἀκρωτηρίου Καρὰ Τὰς Μπουρνοῦ, μετῆγε βαθμηδὸν τὴν ἐκβολὴν καὶ τὴν κοίτην πρὸς τὸν ὅρμον τοῦ *Ἀγιὰς* ὃν διαρκῶς προσεπιχώνει, σχηματίσας ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τὴν βαλτώδη ἀκτὴν *Τσικοὺρ Ὀβά.* Ἐκτὸς ὅμως τῆς μεταγωγῆς ταύτης φαίνεται ὅτι ἐμεσολάβησεν ἐπ' ἐσχάτων καὶ ἄλλη τοιαύτη, καθ' ὅσον ἡ σημερινὴ ἐκβολὴ εὑρέθη οὖσα σημαντικῶς νοτιοδυτικώτερον τῆς ἐκβολῆς ἣν κατὰ τῷ 1858 ἐχαρτογράφησεν ὡς κυβερνήτης τοῦ βρεττανικοῦ ὑδρογραφικοῦ πλοίου «Tartarus» ὁ μέγας ὑδρογράφος Mansell. Τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ εἶναι ἀβαθὲς λόγῳ σχηματιζομένου ὑφάλως προσχωματικοῦ βέλους, μέχρι βαθμοῦ παρακωλύοντος, ἐνίοτε, τὸν ἀνάπλουν εἰς τὰς λέμβους· ἐνδότερον ὅμως καθίσταται ὁ ποταμὸς βαθύς, παρουσιάζων συνεχὲς βάθος 31 ἕως 49 δεκατομέτρων (12—16 πόδας) καὶ εὖρος 75 μέτρων· εἰς τὰς παροχθίους λόχμας του ὑπάρχει ἀφθονία θηραμάτων καὶ δὴ ἀγριοχοίρων καὶ ἀγρίων νησσῶν, εἰς 22 δὲ μίλλια ἔνδον τῶν ἐκβολῶν του πορθμεῖον δι' οὗ μετάγονται αἱ κάμηλοι ἀπὸ τῆς μιᾶς ὄχθης εἰς τὴν ἀντίπεράν της. Ὁ ἕτερος ποταμὸς *Ντελῆ τσάϊ* (=Παλαβοπόταμος), διὰ τὸ ἀκανόνιστον τῆς ταχύτητος τοῦ ροῦ του ἐπικληθεὶς οὕτω, ἔχει γέφυραν δι' ἧς διέρχεται ἡ πρὸς τὰ Ἄδανα ὁδός.

Ἄξιοι μνείας τόποι ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ κόλπου

Digitized by Google

τῆς Ἀλεξανδρέττας, εἶναι: τὸ χωρίον *Ἀγιάς*, βόρειον κέρας τοῦ φερωνύμου ὅρμου (τοῦ καὶ *Μορταλὶκ* ὀνομαζομένου) καὶ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι αὐτόν, ἐπέχον δὲ τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων *Αἰγαιῶν* ἢ *Αἰγῶν* (πλ. 36° 46′ 15″, μηκ. 35° 46′ 30″) ἔχον ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου καὶ ἴχνη λιμενικῶν ἔργων.—Αἱ *Ἀμανίδες Πύλαι αἱ πρὸς Κιλικίαν* (τουρκιστὶ *Σακὰλ Τουτάν*), ἡ στενὴ διασφὰξ εἰς τὸν Β. ΒΔ μυχὸν τοῦ κόλπου, ἡ Portella τοῦ μεσαίωνος, ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς ὁρόσημον ἐν τῇ μεθορίῳ Κιλικίας—Συρίας. Ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἀρχαῖον μνημεῖον ἐκ δύο στηλῶν, τὸ ὁποῖον οἱ τυμβωρυχοῦντες ἀρχαιοκάπηλοι ἐκλαμβάνοντες ὡς τάφον τοῦ Ἀλεξάνδρου κατέστρεψαν σχεδὸν κατὰ τὰς ἀναζητήσεις ἀνυπάρκτου θησαυροῦ. Πράγματι δὲ ἐπρόκειτο περὶ ἑλληνικῆς ἴσως ἢ ρωμαϊκῆς πύλης ἐπισημαινούσης τὴν διασφάγα, γνωστῆς δὲ εἰς τοὺς ναυτικοὺς ὡς «*Στῆλαι τοῦ Ἰωνᾶ*» (Piliers d'Ionas, Ionas's pillars, Pilastri d'Iona) διότι ἐκεῖ, κατά τινα παράδοσιν τοῦ τόπου, ἐξήμεσε τὸν εὐτυχῆ κατὰ τοῦτο Προφήτην, τὸ καταπιὸν αὐτὸν ἐνάλιον τέρας. Ἐγγὺς τὸ ποτάμιον *Σαρὶ Σακί*, τὸ ἀρχαῖον «*Κάρσος*» πιθανοφανῶς. — Ἡ *πεδιὰς τῆς Ἰσσοῦ* (πλ. 35° 56′, μηκ. 36° 00′) ἐπὶ τῆς ΒΑ ἀκτῆς τοῦ μυχοῦ τοῦ κόλπου, ἔχουσα ἔκτασιν 30 τετραγωνικῶν μιλλίων βαλτώδη καὶ ἀκαλλιέργητον, εἰς ἣν Τουρκομᾶνοι καὶ Ἄραβες νομάδες κατασκηνοῦσι τὸν χειμῶνα πρὸς βοσκὴν τῶν ποιμνίων των. Εἶναι ἡ πεδιὰς ἡ γενομένη τὸ θέατρον τῆς περιωνύμου μάχης τῆς κρινάσης τὴν τύχην τοῦ ὑπὸ τὸν Δαρεῖον Κράτους καὶ τῆς παρασχούσης εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὴν κατάκτησιν τῆς δυτικῆς Ἀσίας. Δύο μεγάλοι τύμβοι ἐγγὺς τῆς ἀκτῆς ὀρθούμενοι ὑποτίθενται ἐνδεικτικοὶ τῆς θέσεως τῆς μάχης. — *Παγιὰς* (ἀρχ. Βαιαί· πλ. 36°45′00″, μηκ. 36°10′30″) ἐπὶ ἀπορρῶγος κρασπέδου τοῦ Ἀμανοῦ, χωρίον γραφικὸν ἐν μέσῳ λοχμῶν, ἔχον φρούριον ἀρχαῖον καταρρέον ὁλονὲν καὶ πρὸ αὐτοῦ ἀγκυροβόλιον. Ἐρείπια διάφορα πείθουν ὅτι ἡ στρατηγικὴ σημασία τοῦ μέρους εἶχέ ποτε δεόντως ἐκτιμηθῆ· ὁ ἀρχαῖός του ὅμως λιμὴν εὑρίσκεται ἤδη κατακεχωσμένος εἰς τὴν ἔνδον ξηρὰν καὶ μόνον τῶν λιμενοβραχιόνων του τὰ ἄκρα διακρίνονται ἐπὶ τοῦ βυθοῦ. Κλάδος σιδηροδρ. γραμμῆς ἑνώνει πρὸς τὴν τῆς Βαγδάτης τὸ χωρίον, ἀφ' οὗ ἐξάγονται μέγισται ποσότητες ἑσπεριδοειδῶν. — *Ἀρσοὺς* (ἀρχ. *Ρωσός*· πλ. 36°24′40″, μηκ. 36°52′10″), χωρίον χριστιανικόν.—*Μπουρνούλὶ* ἢ *Μορντοὺν-λί*, ὅρμος 3 μιλ. ΝΔ τοῦ Ἀρσοὺς ἐν ᾧ σώζονται τὰ ἴχνη μεσαιωνικοῦ λιμένος, τοῦ Port Bonnel, μεγάλη ἐκκλησία ὁλονὲν καταρρέουσα καὶ πλῆθος κρυσταλλίνων θραυσμάτων μεταξὺ τῶν ἐρειπίων.

Οἱ καιροὶ ἐν τῷ κόλπῳ Ἀλεξανδρέττας ἀκολουθοῦν τὴν ἀκόλουθον σειράν: Ἀπὸ τῶν μέσων Μαΐου ἐπικρατοῦν εἴτε λαμπροὶ ἄνεμοι ἀπὸ Λιβός, εἴτε ἐγκολπίαι ἐναλλάσσοντες πρὸς ἀπογείους αὔρας, μέχρι τῶν μέσων Σεπτεμβρίου, ὁπότε ἄρχεται περίοδος ὄμβρων ραγδαίων καὶ συχνῶν μετὰ διαλείψεων γαληνῶν ἢ λεπτῶν ἀνέμων, διαρκοῦσα μέχρι τέλους Δεκεμβρίου. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰανουαρίου ἕως μέσων Φεβρουαρίου ἐπικρατοῦν καλοκαιρίαι, διακοπτόμεναι ἐν τούτοις ἀπὸ καταιγίδας ἀπὸ βορρᾶ, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐγείρουσι μὲν θάλασσαν, ἀλλὰ διακόπτουσι συνήθως τὴν μετὰ τῆς ξηρᾶς συγκοινωνίαν. Ἄριστον προγνωστικὸν ἐπικειμένης καταιγίδος ἀπὸ Βορρᾶ εἶναι ἡ συσσώρευσις νεφῶν γναφαλωδῶν ὑπὲρ τὴν πεδιάδα τῆς Ἰσσοῦ, ὅπως καὶ ἡ ἐξαφάνισις αὐτῶν τῆς καταπαύσεως τοῦ ἀνέμου. Ἐκσποῦν δὲ αἱ καταιγίδες εἴτε περὶ τὴν ἀνατολὴν εἴτε περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, μετριαζόμεναι περὶ τὴν μεσημβρίαν ἢ τὴν δύσιν, καὶ διαρκοῦσιν ἓν ἢ δύο εἰκοσιτετράωρα. Ἀπὸ τὴν μέσων Φεβρουαρίου ἕως τέλος Μαρτίου ἐπικρατοῦν ΝΑ ἢ Ν ἄνεμοι μεταπίπτοντες κάποτε εἰς ΝΔ· πνέουν δὲ σφοδροὶ καὶ ἐγείρουν μέγαν κυματισμόν, ὅστις ὅμως δὲν φθάνει ἕως τοῦ αἰγιαλοῦ, εἰς 1 μίλλιον ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐπικρατεῖ καὶ τότε σχεδὸν γαλήνη. Τὸν Ἀπρίλιον ἐπικρατοῦν γαλῆναι ἢ ἄνεμοι λεπτοί, πλὴν ἐκσπώσιν ἐνδιαμέσως καὶ καταιγίδες ἐξ ἀνατολῶν, ἃς οἱ ἐντόπιοι ὀνομάζουν «*ραγιέ*», καὶ ἃς διαδέχονται σκληροὶ δυτικοὶ ἄνεμοι. Δὲν εἶναι ἐπὶ τόσον αἰσθηταὶ εἰς τὸ ἀγκυροβόλιον, λόγῳ τῶν πρὸς ἀνατολὰς ὀρέων, ὅσον εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἀκρωτηρίου *Ρὰς ἐλ Κασσίν*, ἐξορμῶσαι διὰ τῆς διασφάγος τοῦ Μπεϋλάν.

Διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἀπὸ ἀκρωτηρίου *Μπὸν* (Τύνιδος) πρὸς κόλπον Ἀλεξανδρέττας διεθνοῦς γραμμῆς, ἐτοποθετήθη τῷ 1924 μέγας φάρος εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Ἀπολυτάραις*, νοτίαν τῶν Ἀντικυθήρων ἐσχατιάν. [Χάρτης Ἀγγλικὸς 2632: Gulf of Iskanderun to Markhab.]

Ὁ ὅρμος τῆς Ἀλεξανδρέττας (πλ. 36° 36′, μηκ. 36°09′) ἐν τῷ Α.ΝΑ μυχῷ τοῦ ὁμωνύμου κόλπου παρουσιάζει τὸ ἀσφαλέστατον τῶν ἀγκυροβολίων τῆς ἀκτῆς τῆς Συρίας, μόνον ἀπὸ βορείους σφοδροὺς ἀνέμους ἐνοχλούμενον. Ἀλλὰ καὶ τότε μόνον δυσάρεστον εἶναι ἡ ἐπ' ὀλίγας ὥρας διακοπὴ τῆς συγκοινωνίας, διότι ὁ βυθὸς (πηλώδης) εἶναι λίαν ἐπίβολος εἰς τὰς ἀγκύρας καὶ πλοῖον μὲ καλὰ ἀγκυροβόλια οὐδέποτε σύρει. Ὑπάρχουν δὲ ἐν τῷ ὅρμῳ καὶ τρία ναύδετα προσδέσεως, ἓν κρατικὸν καὶ δύο ἰδιωτικά. Ἐπίσης πύργος δεξιᾷ τῷ καταπλέοντι εἰς τὸ ἀγκυροβόλιον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου δεικνύουν δύο κατακόρυφα λευκὰ σταθερὰ φῶτα, φωτοβολίας 10 μιλλίων.

Ἡ πόλις Ἀλεξανδρέττα, ἀπέχουσα 63 μιλ. τῆς Μερσίνας, ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Τούρκων *Ἰσκεντερούν*, ἥτις ὀνομασία ἀποτελεῖ μετάφρασιν τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς τε καὶ διεθνοῦς. Ἐπέχει δὲ τὴν θέσιν κατὰ τοὺς μὲν τῆς ἀρχαίας *Ἀλεξανδρείας κατ' Ἰσσόν*, κατὰ τοὺς δὲ τῆς ἀρχαίας *Μυριάνδρου*, τῶν τελευταίων τούτων δεχομένων ὡς τόπον τῆς ἀρχαίας Ἀλεξανδρείας τὸ νῦν χωρίον *Ἀΐν* (=πηγή: Puits de Jacob ὑπὸ τῶν ξένων ὀνομαζόμενον) εἰς 2 χιλιόμετρα νοτίως τῆς προκυμαίας τῆς πόλεως κείμενον (ὅρα χάρτην Ἀγγλικὸν 2188: Iskanderûn or Alexandretta bay). Οὐδετέρα τῶν ἀνωτέρω ὑποθέσεων φαίνεται ἰσχυρά, τοῦ μόνου βεβαίου ὄντος ὅτι ἡ ὀνομασία της ὀφείλεται εἰς Ἀλέξανδρον τὸν Μέγαν. Οὐδὲν ἄλλως τε γεγονὸς τὴν καθιστᾷ ἀξιοσημείωτον ἐν τῇ ἱστορίᾳ, πλὴν τῆς ἥττης τῶν Τούρκων ὑπὸ Μωχαμμὲτ Ἀλῆ τὴν 1/13 Ἀπριλ. 1832. Ἡ πόλις περιλαμβάνει ἀνεκτά τινα οἰκοδομήματα, ὡς τὸ τελωνεῖον, τὸ νοσοκομεῖον, ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία, ἓν μέγα τζαμίον μετὰ μιναρὲ καὶ αἱ κατοικίαι τῶν προξένων· αἱ ἄλλαι κατοικίαι της εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μονώροφοι, αἱ δὲ ὁδοί της στεναί. Περιβάλλεται ὅμως ἡ πόλις ἀπὸ ἕλη ἀπαίσια, δι' ὃ καὶ τὸ θέρος σχεδὸν ἐρημοῦται, τοῦ πλείστου τῶν κατοίκων (12000 κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1906, ὧν περὶ τοὺς 4000 Χριστιανοί) ζητοῦντος εἰς τὰ ὄρη ὑγιεινότερον ἀέρα· οὕτως αἱ κατοικίαι τῶν προξένων ἀλλὰ καὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων μετατίθενται τὸ θέρος εἰς *Μπεϋλάν*, χωρίον ἔχον ὑψόμετρον 500 μέτρων παρὰ τὰς *Ἀμωνίδας Πύλας τὰς πρὸς Συρίαν*, χωρίον γραφικώτατον μὲ κήπους ἀνδηροειδεῖς καὶ εὐρωπαϊκοῦ ρυθμοῦ οἰκίας.

Ἡ θέσις της ὅμως ἀπὸ ἀπόψεως ἐμπορικῆς γεωγραφίας εἶναι ἐπισημοτάτη, διότι ἀπὸ φύσεως ἀποτελεῖ οὐ μόνον τὸν φυσικὸν τοῦ Χαλεπίου λιμένα ἀλλὰ καὶ τὴν φυσικὴν ἀπαρχὴν τῆς ἐπικοινωνίας τῆς Μεσογείου πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον.

Ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ λιμένος συνίσταται εἰς ἑσπεριδοειδῆ, φιστίκια, γλυκόρριζαν, κουκούλια καὶ μεταλλεύματα, ἀφοῦ τὰ ἐγγὺς τῆς Ἀλεξανδρέττας ὄρη ἀφθονοῦν εἰς ἀντιμόνιον, μαγγάνιον, βόρακα καὶ ἀσφαλτούχους οὐσίας. Ἔχει δὲ ὁ λιμὴν πυκνὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, πρὸς δὲ εἶναι τέρμα σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἑνουμένης πρὸς τὴν τοιαύτην Ἀδάνων—Χαλεπίου.

Αἱ εἰς ὥρας ἀποστάσεις τῆς πόλεως ἀπὸ διαφόρων σημείων τῆς περιοχῆς ἔχουν οὕτω: ὁδὸς *Ἀλεξανδρέττας—Ἀδάνων*: 21 ½ ὧραι, ἤτοι: «*Στῆλαι τοῦ Ἰωνᾶ*» 3 ὥρ.—«*Παγιὰς*» ἄλλαι 3 ὧραι—«*Μισσὶς*» ἄλλαι 10 ὧραι—«*Ἄδανα*» ἄλλαι 5 ½ ὧραι.— ὁδὸς *Ἀλεξανδρέττας—Σὶς*: 26 ὧραι, ἤτοι: «*Παγιὰς*» 6 ὧραι— «*Σιοὺκ Μερτζιβονάν*» ἄλλαι 2 ὧραι — «*Ἐρείπια Ἰσσοῦ*» ἄλλαι 4 ὧραι—«*Τοπρὰ Καλεσσὶ*» ἄλλαι 2 ὧραι—«*Ἐμετιὲ Καλεσσὶ*» ἄλλαι 4 ὧραι—«*Σὶς*» ἄλλαι 8 ὧραι.

Ἡ Ἀλεξανδρέττα ὑπαγομένη πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου εἰς τὴν διοίκησιν Χαλεπίου, ἀπετέλεσεν αὐτόνομον ὑποδιοίκησιν τοῦ Χαλεπίου ἐν τῇ Ὁμοσπονδίᾳ τῆς Συρίας ἀπὸ 22 Ἰουνίου 1922—1 Ἰανουαρίου 1925, ἔκτοτε δὲ αὐτόνομον περιοχὴν τοῦ Κράτους τῆς Συρίας μετὰ ἰδίας κυβερνήσεως καὶ οἰκονομικῆς αὐτονομίας δυνάμει τῶν γαλλοτουρκικῶν συμβάσεων τῆς Ἀγκύρας τῆς 20 Ὀκτωβρίου τοῦ 1921, ὡς αὗται συνεπληρώθησαν ἀπὸ 18 Φεβρουαρίου 1926.

Σ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον τοῦ 1914 ἔξοδος τῆς Τουρκίας ἐκ τῆς οὐδετερότητος ὑπὲρ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν συνεπήγαγε τὴν συγκέντρωσιν πολεμικῶν πλοίων τῶν συμμάχων, ἰδίᾳ καταδρομικῶν καὶ ἁλιευτικῶν, εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἐσχατιὰν τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου, πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν ἀκτῶν τῆς Καραμανίας, τῆς Συρίας καὶ τοῦ Ἔλ Ἀρὶς (Τουρκικῆς Ἀραβίας). Ἰδιαιτέρως, ἡ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Συρίας ἐμφάνισις τῶν συμμαχικῶν πλοίων ἀφεώρα εἰς διπλοῦν σκοπόν, ἀφ' ἑνὸς τὴν παρεμπόδισιν ποντίσεως ναρκῶν ἔξω τῶν τουρκικῶν λιμένων, τὴν ἄγραν τῶν ποντισμένων ναρκῶν καὶ τὴν αἰχμαλώτισιν ἱστιοφόρων τῆς μικροακτοπλοΐας μεταφερόντων ἀπὸ λιμένος εἰς λιμένα πολεμικὸν ὑλικόν, καὶ δεύτερον—πρὸ πάντων δὲ τοῦτο—τὴν παρακολούθησιν καὶ τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν παρακώλυσιν οἱασδήποτε ἐχθρικῆς κινήσεως ἀποσκοπούσης εἰσβολὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἡ ὁποία θὰ ἐξεδηλοῦτο ἐντὸς βολῆς ἐπινηΐου πυροβόλου ἢ ἀκτῖνος ἐνεργείας τῶν συμμαχικῶν ὑδροπλάνων.

Τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον αἱ μεταξὺ Συρίας καὶ Κωνσταντινουπόλεως στρατιωτικαὶ συγκοινωνίαι ἦσαν εὐπρόσβλητοι τελεσφόρως, καὶ καθ' αὐτὸ ἀπὸ θαλάσσης, ἦτο ἡ *Ἀλεξανδρέττα* ἀφ' ἑνὸς καὶ ὁ, μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ πρὸς βορρᾶν της χωρίου *Παγιάς*, αἰγιαλὸς ἀφ' ἑτέρου. Πρὸς κατανόησιν ὅμως τῆς στρατηγικῆς σημασίας τῆς παραλίας ταύτης λωρίδος (ὅρα χάρτην εἰς ἄρθρον Χαλέπιον), πρέπει νὰ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὰς σιδηροδρομικὰς γραμμὰς καὶ τὰς κυρίας τῶν ἁμαξιτῶν ὁδῶν τῆς Συρίας. Εὐκόλως τότε θὰ ἀντελαμβάνετο, ὅτι ἡ διακοπὴ τῆς συνεχείας τῆς σιδηροδρομικῆς πρὸς Βαγδάτην γραμμῆς, κατὰ τὸ μήπω συντελεσθὲν τμῆμα τὸ μεταξὺ Ντορὰκ καὶ Καρὰ Μπουνὰρ ΝΑ τοῦ Ταύρου καὶ πρὸς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀδάνων (ἀρχ. Ἀλίκου πεδίου), καθ' ὃ τμῆμα εἶχεν ἀρχίσει κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1914 ἡ κατασκευὴ τριῶν σηράγγων (τοῦνελ), δὲν ἀπετέλει σοβαρὸν πρόσκομμα εἰς τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μεταφορὰν στρατευμάτων, ἐφ' ὅσον δύο μεγάλαι ἁμαξιταὶ ὁδοὶ (ἡ διὰ τῶν Ἀμανίδων Πυλῶν παλαιὰ κρατικὴ ὁδὸς καὶ ἑτέρα ἀρίστη κατασκευασθεῖσα ὑπὸ μηχανικῶν τῆς ἑταιρίας τῶν σιδηροδρόμων Βαγδάτης καὶ ἀκολουθοῦσα ἀπεγγὺς τὴν χαραχθεῖσαν ἀλλὰ μήπω περαιωθεῖσαν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν) διήκουν διὰ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταύρου, ἀπολήγουσαι εἰς τὴν ἐν λειτουργίᾳ σιδηροδρομικὴν γραμμήν, εἰς Ταρσὸν ἡ μὲν καὶ εἰς Ντορὰκ ἡ ἄλλη. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι αὗται ἀποφράσσονται κάποτε μὲ τὰς χειμερινὰς κακοκαιρίας, ἀλλὰ τοῦτο οὐδέποτε διαρκεῖ πέραν ὀλίγων ἡμερῶν. Ἀνατολικῶς τῶν Ἀδάνων ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ φθάνει εἰς Τοπρὰκ Καλλέ, ὅπου διχαλοῦται, τοῦ ἑνὸς κλάδου βαίνοντος εἰς Μπαχτσὲ εἰς τοὺς ΒΔ πρόποδας τοῦ Ἀμανοῦ, τοῦ δὲ ἑτέρου εἰς Ἀλεξανδρέτταν. Τὸ ἀπὸ Μπαχτσὲ εἰς Ρατζοὺ (ὁπόθεν περατωμένον τμῆμα τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς βαίνει πρὸς Μοσλεμιὲ καὶ Χαλέπιον) εἶναι τὸ δυσκολώτερον τμῆμα τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης· μία σῆραγξ ἦτο ὑπὸ κατασκευὴν τῷ 1914, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀνατολ. κλιτύων τοῦ Ἀμανοῦ, μεταξὺ Μπαχτσὲ καὶ Ρατζού, ἡ κατασκευὴ σηράγγων ἀπεδείχθη δυσχερεστάτη. Ἄλλη τραχεῖα καὶ δύσβατος ὁδὸς διήκει διὰ τῶν κορυφογραμμῶν τοῦ Μπαχτσὲ καὶ βαίνει ἐκεῖθεν ΝΑ πρὸς Κιλὶς καὶ Χαλέπ, τῶν μεταφορῶν διὰ τῶν κορυφογραμμῶν τοῦ Ἀμανοῦ δυναμένων νὰ γίνωσιν εὐχερῶς τὸ θέρος, ἀλλ' ἐπιπονώτατα ἐν χειμῶνι, τῆς ὁδοῦ ταύτης συχνότατα καὶ ἐπὶ μακρὸν ἀποφρασσομένης ἀπὸ χιόνος ἢ καθισταμένης ὀλισθηροτάτης λόγῳ τοῦ κατὰ τὴν τῆξιν αὐτῆς βορβόρου. Ἄλλη ὁδὸς ἐξ Ἀδάνων παραθέει τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου Ἀλεξανδρέττας μέσῳ Παγιὰς καὶ πόλεως Ἀλεξανδρέττας, διασταυρώνει τὸ Ἀμανὸν διὰ τῆς διασφάγος τοῦ Μπεϋλὰν καὶ συνεχίζεται ἐκεῖθεν πρὸς Χαλέπ· εἶναι ὡραία ὁδός, καθιστῶσα εὐχερῆ τὴν μεταφορὰν βαρέων ἀντικειμένων, ἀλλὰ ὅπως καὶ τὸ τμῆμα τῆς σιδηροδρ. γραμμῆς μεταξὺ Παγιὰς καὶ Ἀλεξανδρέττας, οὕτω καὶ τὸ ἀντίστοιχον τμῆμα τῆς ἁμαξιτῆς ταύτης ὁδοῦ εἶναι ἀπολύτως

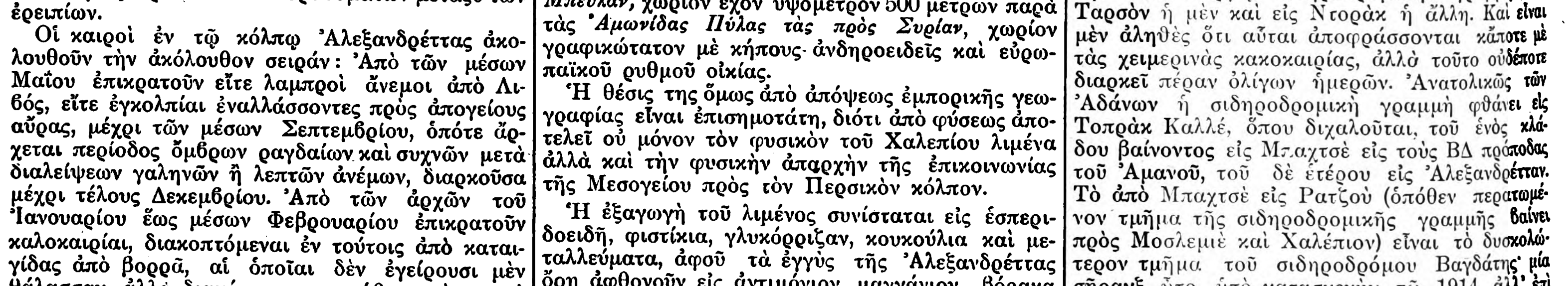

Ἄποψις τῶν ἀκτῶν τοῦ κόλπου Ἀλεξανδρέττας ἀπὸ 5 μιλλίων ἐκ δυσμῶν.

Digitized by Google

ἐκτεθειμένον εἰς βολὴν ἀπὸ πλοίων. Ἐκεῖθεν διαθέει παράκτιον λωρίδα μεταξὺ τοῦ αἰγιαλοῦ καὶ ἀποκρήμνων λόφων, οὐδεμιᾶς ὀχυρώσεως ὑπαρχούσης, καὶ οἱονδήποτε στρατιωτικὸν σῶμα ἤθελεν ἀποτολμήσει τὴν διέλευσιν διὰ τοῦ τμήματος τούτου τῆς παραλίας, εἴτε πεζῇ, εἴτε σιδηροδρομικῶς, θὰ κατεστρέφετο ἀσφαλῶς. Ὄπισθεν πάλιν τῆς Ἀλεξανδρέττας ἡ αὐτὴ ὁδὸς ἀνέρχεται σκολιῶς πρὸς τὴν διασφάγα τοῦ Μπεϋλάν· πανταχόθεν δὲ ὁρατὴ ἀπὸ θαλάσσης, ἀποτελεῖ θαυμάσιον σκοπόσημον, λόγῳ διαφορᾶς χρωματισμοῦ πρὸς τὸν τῶν ἐν δευτέρῳ ἐπιπέδῳ βουνῶν.

Λόγῳ τοῦ ἀνωτέρω, ἐὰν οἱ Τοῦρκοι ἤθελον νὰ ἐνισχύσουν τὸν ἐν Συρίᾳ στρατόν των, ἔπρεπε ἢ νὰ διατρέξουν, μεταξὺ Παγιὸς καὶ Ἀλεξανδρέττας, τὸν κίνδυνον τοῦ ἀπὸ τῶν πλοίων πυρός, ἢ νὰ μεταφέρουν τὸν στρατόν, τὸ πυροβολικὸν καὶ τὰς ἐφοδιοπομπάς των διὰ τῆς ὑπὲρ τὸ Ἀμανὸν δυσβάτου ὁδοῦ ἀπὸ Μπαχτσὲ εἰς Ρατζοῦ, συχνότατα ἀποκλειομένης μὲ τὴν παραμικροτέραν κακοκαιρίαν. Ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου ἐρριψοκινδύνευσαν τὴν παραθαλασσίαν ὁδὸν καὶ τὸ τόλμημά των ἐπέτυχεν. Ἡ 10η τουρκικὴ μεραρχία ὑπὸ τὸν Δζεμὰλ πασᾶν καὶ τὸν σύμβουλόν του Γερμανὸν συνταγματάρχην von Trommer, διῆλθεν, ἐν μέρει πεζῇ, ἐν μέρει σιδηροδρομικῶς, μετὰ πεδινοῦ καὶ βαρέος πυροβολικοῦ, ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, ὑλικοῦ ζεύξεως ποταμῶν καὶ μεγάλης ἐφοδιοπομπῆς, εἰς Ἀλεξανδρέτταν. Ἐξ αἰτίας ἴσως ἐλλείψεως κατανοήσεως τῆς στρατηγικῆς σημασίας τῆς παρακτίου ταύτης λωρίδος, ἴσως δὲ καὶ δι' ἔλλειψιν συνεννοήσεως πρὸς συνδεδυασμένην ἐνέργειαν μεταξὺ τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιτελείων τῶν Συμμάχων, τοῦθ' ὅπερ ἄλλως τε κατέστη ἔκδηλον ἀπὸ τῶν πρώτων εἰς Δαρδανέλλια ἐπιχειρήσεων, οὐδὲ ἓν συμμαχικὸν πολεμικὸν πλοῖον εὑρίσκετο ἐν ἀρχῇ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Ἀλεξανδρέττας καὶ οἱ σιδηροδρομικοὶ συρμοὶ κατήρχοντο ἀνενόχλητοι ἀπὸ βορρᾶ, ἐνῷ καὶ ἑνὸς μόνου καταδρομικοῦ ἡ παρουσία θὰ ἠδύνατο νὰ βλάψῃ καιρίως τὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος, ἀνενοχλήτως διελθών, προσέβαλε κατόπιν τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ. Ἡ εὐκαιρία ὅμως εἶχε χαθῇ καὶ μόνον μετὰ παρέλευσιν ἑβδομάδος, ἀφ' ἧς διῆλθε τὴν διασφάγα τοῦ Μπεϋλὰν τὸ κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ τοῦ Δζεμάλ, μὲ ὅλον τὸ πυροβολικόν του καὶ ἄθικτον τὴν ἐφοδιοπομπήν του, κατέπλευσεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἀλεξανδρέττας (17 Δεκεμβρ. 1914), τὸ ἀγγλικὸν ἐλαφρὸν καταδρομικὸν «*Δωρὶς*» («Doris») προερχόμενον ἐξ Ἀσκαλόν.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Γερμανοί, παρὰ τὸ ὅτι ἡ Ἀλεξανδρέττα ἦτο πολυτιμοτάτη κλεὶς καὶ διὰ τὸ γερμανικὸν Κράτος καὶ διὰ τοὺς Γερμανοὺς κεφαλαιούχους, οἱ ὁποῖοι ἤλπιζον ὅτι θὰ ἐξεμεταλλεύοντο καὶ θὰ ἔθετον ὑπὸ τὸν ἔλεγχόν των τὸ τουρκικὸν Κράτος, χάρις εἰς τὸν σιδηρόδρομον τῆς Βαγδάτης, ἐλάχιστα εἶχον λάβει μέτρα πρὸς προστασίαν τῆς πόλεως ἀπὸ προσβολῆς ἀπὸ τῆς θαλάσσης: ἠρκέσθησαν νὰ τοποθετήσωσιν ἡμίσειαν δωδεκάδα ναρκῶν πρὸ τοῦ Ἀγιάς, λόγῳ τῶν ὁποίων ἐβυθίσθη ἓν φορτηγόν των πλοῖον, τὸ ὁποῖον κατέστρεψεν ὁλοτελῶς τὸ πλήρωμα τῆς «*Δωρίδος*», καὶ νὰ ὀρύξωσιν ὀλίγα τινὰ καὶ πρόχειρα χαρακώματα ἐπὶ τῆς παραλίας καὶ ἐπὶ τῆς διασφάγος τοῦ Μπεϋλάν· ἡ τοιαύτη δὲ παράλειψις τῶν Γερμανῶν, ὅπως λάβωσι μέτρα δραστικά, τοὐλάχιστον κατὰ τῆς ἀποβάσεως συμμαχικῶν ναυτικῶν ἀγημάτων καταστρεφόντων τὰς σιδηροδρομικὰς συγκοινωνίας, ἀποβαίνει αὐτόχρημα ἀνεξήγητος.

Ἅμα τῷ κατάπλῳ της πρὸ τῆς Ἀλεξανδρέττας ἡ «*Δωρὶς*» κατέστρεψε διὰ βομβαρδισμοῦ τέσσαρας μεγάλας γεφύρας τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ, ὁ δὲ κυβερνήτης της ἔταξε τελεσιγραφικῶς προθεσμίαν εἰς τὸν Τοῦρκον στρατιωτικὸν διοικητὴν τῆς πόλεως πρὸς παράδοσιν ἢ καταστροφὴν τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, τῶν ἀτμαμαξῶν, τῶν ἀποθηκῶν στρατιωτικῶν ἐφοδίων καὶ τοῦ προβλῆτος, ἀπειλῶν βομβαρδισμὸν κατὰ τῆς Ἀλεξανδρέττας ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ἅτε οὔσης πόλεως δυναμένης νὰ ἀντιτάξῃ ἄμυναν, εὑρισκομένης δὲ ἐν τῇ ζώνῃ τῶν ἐπιχειρήσεων. Τὴν ἑπομένην ἐβομβάρδισε συρμὸν κατάφορτον καμήλων διὰ τὸν στρατὸν τοῦ Δζεμὰλ πασᾶ προοριζομένων, ἀποβατικὸν δὲ ἄγημα διεσκόρπισε Τούρκους στρατιώτας φυλάσσοντας τὴν σιδηροδρομικὴν γέφυραν τοῦ Ντόρτ - Γκιόλ, ἣν ἀνετίναξε διὰ δυναμίτιδος, μὲ θυσίαν ἑνὸς ναύτου ὑποκύψαντος εἰς τὰ τραύματά του.

Τῶν Τούρκων μὴ λαβόντων ὑπ' ὄψιν τὸ πρῶτον τελεσίγραφον, ὁ κυβερνήτης τῆς «*Δωρίδος*» ἀπέστειλε δεύτερον, δηλῶν ὅτι θὰ ἐβομβάρδιζε τὴν πόλιν, ἐὰν δὲν τῷ παρεδίδετο ὅλον τὸ ἐν αὐτῇ ὑλικόν. Τὸ δεύτερον τοῦτο τελεσίγραφον προὐκάλεσε θρασεῖαν τηλεγραφικὴν ἀπάντησιν τοῦ Δζεμὰλ πασᾶ, εὑρισκομένου ἐν Δαμασκῷ, ἀπειλοῦντος, κατὰ τὴν οἰκείαν εἰς τοὺς Τούρκους περὶ ἀντιποίνων ἀντίληψιν, ὅτι θὰ κατεσφάζοντο ὅλοι οἱ ἐν Δαμασκῷ ὁμοεθνεῖς τῶν συμμάχων, ἦσαν δὲ πλεῖστοι οὗτοι, ἐὰν καὶ εἷς μόνος Τοῦρκος τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ τῆς Ἀλεξανδρέττας ἤθελε φονευθῆ ὑπὸ τῶν πυροβόλων τῆς «*Δωρίδος*»· ὁ Ἄγγλος κυβερνήτης εὑρέθη τότε εἰς δυσχερῆ θέσιν, διότι ἔπρεπεν ἢ νὰ ἀποπλεύσῃ ἀφίνων ἄθικτα ἐν Ἀλεξανδρέττᾳ τὰς ἀτμομηχανὰς καὶ τὸ πολεμικὸν ὑλικόν, ἢ νὰ θέσῃ ἐν κινδύνῳ τὴν ζωὴν τῶν συμπατριωτῶν του, καὶ ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν Δζεμὰλ πασᾶν καθιστῶν αὐτὸν ὑπεύθυνον διὰ τὴν ζωὴν τῶν ἐν Δαμασκῷ Χριστιανῶν. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀφ' ἑτέρου Ἀμερικανὸς πρεσβευτὴς ἐξήσκησε παρὰ τῇ Πύλῃ πᾶσαν τὴν ἐπιβολήν του, πρὸς ἐπικράτησιν παρὰ ταῖς ἐν Συρίᾳ ὀθωμανικαῖς ἀρχαῖς λογικωτέρων ἀντιλήψεων. Διαρκουσῶν ὅμως τῶν διαπραγματεύσεων τούτων, πλεῖστον μέρος τοῦ ὑλικοῦ ἀπεσύρθη ἐν νυκτὶ ἔξω τῆς Ἀλεξανδρέττας καὶ τέλος οἱ Τοῦρκοι ἐδέχθησαν τὴν καταστροφὴν τῶν δύο ἀπομεινασῶν ἀτμομηχανῶν, ἐκτελουμένην ὅμως οὐχὶ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν τούτων. Οὕτω τὴν 21 Δεκεμβρίου ἀπεβιβάσθη τῆς «*Δωρίδος*» ἄγημα ὅπως παραστῇ μάρτυς τῆς ἀνατινάξεως τῶν ἀτμομηχανῶν, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν τὰς οἰκείας εἰς αὐτοὺς μεθόδους ἀναβλητικότητος. Ἐν ἀρχῇ ἐπρόβαλον ἀδυναμίαν ἀνατινάξεως τῶν ἀτμομηχανῶν δι' ἔλλειψιν ἐκρηκτικοῦ ὑλικοῦ, ὅπερ ὅμως ὁ Ἄγγλος κυβερνήτης τοῖς παρέσχεν. Ἀλλὰ καὶ τότε, ἀφ' ἑνὸς δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς Ἄγγλους νὰ ἐκτελέσουν τὴν ἀνατίναξιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διετείνοντο οὗτοι ὅτι δὲν εἶχον ἀξιωματικοὺς γνωρίζοντας τὸν τρόπον τῆς ἀνατινάξεως. Παρετείνοντο οὕτω αἱ ἀναβολαὶ καὶ ἐδέησε νὰ ριφθῶσιν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων Τοῦρκοι τινὲς εἰς τὸ ἀβαθὲς μέρος τῆς ὑπὸ τὴν προκυμαίαν θαλάσσης καὶ νὰ δαρῶσιν ἐλαφρῶς ἄλλοι τινές, ἵνα ἐπινοήσῃ τὴν τελευταίαν ὥραν ὁ Τοῦρκος διοικητὴς πρόσχημα διασῶζον τὴν τουρκικὴν ἀξιοπρέπειαν: εὗρεν ἀπόστρατον Ἄγγλον ναυτικὸν παραμένοντα εἰς Ἀλεξανδρέτταν καὶ γνωρίζοντα τὴν τουρκικὴν καὶ εἰς αὐτὸν ἀνέθεσε τὴν καταστροφὴν τῶν ἀτμομηχανῶν. Ἡ *Δωρὶς* ἀπέπλευσε μετὰ τὴν καταστροφήν των, ἔκτοτε δὲ οὐδεμία σοβαρὰ ἀπόπειρα στρατιωτικῶν μεταφορῶν δι' Ἀλεξανδρέττας ἐγένετο. Ἡ ἐμφάνισις τῆς «*Δωρίδος*» εἶχε συμβάλει τὰ μέγιστα πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἔλ - Ἀρὶς κινδύνου τῆς Αἰγύπτου. Ἀλλὰ καὶ τὰ συμμαχικὰ πλοῖα συχνὰ ἐνεφανίζοντο ἔκτοτε, καὶ ἀποβιβάζοντα ἀγήματα ἔκοπτον τὰ τηλεγραφικὰ σύρματα καὶ κατέστρεφον τὰς φορταμάξας δι' ὧν ἀπεπειρῶντο μεταφορὰς πολεμεφοδίων εἰς μικρὰς ποσότητας· μίαν ἡμέραν μάλιστα μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ἀραμπᾶς φορτωμένος μὲ πορτοκάλλια, τὸν ὁποῖον ὁ πανικόβλητος ὁδηγὸς ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἀγήματος ἐγκατέλειψεν· ἀγγλικὸν ἄγημα παρέλαβε τὰ πορτοκάλλια, ἀφῆσαν ἐντὸς τοῦ ἀραμπᾶ ὑπὸ λίθον πέντε λίρας καὶ σημείωσιν διὰ τὸν καραγωγέα του, ὅστις διελάλει ἐνθουσιωδῶς τὸ γεγονὸς ἐν Ἀλεξανδρέττᾳ.

Μόνον κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1915 ἔλαβε χώραν σύρραξις ἀξία μνείας τινός. Τὴν 6ην Φεβρουαρίου τὸ ἀγγλικὸν ἐλαφρὸν εὔδρομον «*Φιλομήλα*» (Philomel), χρησιμοποιούμενον πρὸς ἐκπαίδευσιν Νεοζηλανδῶν, ἀπεβίβασεν ἄγημα προχωρῆσαν ὑπὸ τὸ θεριστικὸν πῦρ ὀγδοήκοντα Τούρκων στρατιωτῶν ἐλλοχευόντων ἐντὸς κρύπτης, φονευθέντων 3 ναυτῶν καὶ βαρέως πληγωθέντων ἑτέρων τόσων. Ἡ «*Φιλομήλα*» πλησιάσασα ἤνοιξε πῦρ διὰ τῶν ταχυβόλων τῶν 4″,7 κατὰ τῆς κρύπτης, φονευθέντων 50 τῶν ἐν αὐτῇ Τούρκων. Ὡσαύτως τὴν 10ην Μαΐου τὸ γαλλικὸν εὔδρομον «*d'Estrees*», ὑπὸ κυβερνήτην τὸν de la Passandière καταπλεῦσαν εἰς Ἀλεξανδρέτταν, ἠξίωσε παρὰ τοῦ καϊμακάμη τὴν ὑποστολὴν τῆς τουρκικῆς σημαίας, («*τῆς σημαίας τῆς βαρβαρότητος*», ὡς ἀνέφερεν ἐν τῷ τελεσιγράφῳ του) ἥτις ἐκυμάτιζεν εἰς τὸ δῶμα τοῦ γερμανικοῦ Προξενείου. Ὁ καϊμακάμης, ὡς συνήθως, ἦτο εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἢ «ἀπών» ἢ «ἀσθενής», δὲν ἠμπόδισεν ὅμως τοῦτο τὸν Γάλλον κυβερνήτην νὰ ἀνοίξῃ πῦρ ἅμα τῇ ἐκπνεύσει τῆς διορίας τοῦ τελεσιγράφου καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸ γερμανικὸν Προξενεῖον, ὅπερ ἐβλήθη δι' ὀβίδων πεπληρωμένων διὰ μελαίνης πυρίτιδος, ἵνα μὴ τὰ δυστυχήματα ὦσι πολλά, ὡς καὶ συνέβη, τριῶν μόνον Τούρκων τραυματισθέντων. Μία τῶν ὀβίδων παρέσυρε νυκτικὸν ὑποκάμισον τοῦ Γερμανοῦ προξένου ἡπλωμένον ἀπὸ παραθύρου καὶ ἔφερεν αὐτὸ μέχρις ἑνὸς δένδρου εἰς ὃ περιεπλάκη ὡς λευκὴ σημαία ἀνακωχῆς. Μετὰ τοῦτο ἀνεκάλυψε παρακαταθήκην πετρελαίων πρὸς τροφοδότησιν ὑποβρυχίων, ἣν κατέστρεψε διὰ δύο ὀβίδων.

Αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν ἀγγλικῶν καταδρομικῶν εἰς τὴν Ἀλεξανδρέτταν, μόλον ὅτι ὀλιγώτερον ἐπιτυχεῖς ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἠδύναντο νὰ ὦσιν ἐὰν εἶχον ἀρχίσει δέκα ἡμέρας ἐνωρίτερον, δὲν ἀπέβησαν ἐν τούτοις ὀλιγώτερον χρήσιμοι διὰ τοὺς συμμάχους, ἐφ' ὅσον ἠμπόδιζον τὸν ἐχθρὸν τοῦ νὰ στέλλῃ μεγάλας ποσότητας ἐφοδίων ἢ στρατιωτικὰς ἐνισχύσεις εἰς Χαλέπιον (πρὸς περαιτέρω ἐκεῖθεν ἀποστολὴν εἰς Καύκασον, Μεσοποταμίαν καὶ αἰγυπτιακὰς ἀκτάς) διὰ τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ, καὶ ἐφ' ὅσον ἠνάγκαζον τοὺς στρατιώτας καὶ τὰς ἐφοδιοπομπὰς νὰ ἀκολουθοῦν τὴν ἀπὸ Κιλικίας πρὸς Συρίαν ὁδόν, ὑπὲρ τὸ Γκιαοὺρ Ντὰγ καὶ διὰ τῶν Συριακῶν Πυλῶν. Ἠναγκάζοντο δὲ οἱ στρατιῶται νὰ ὑφίστανται τὸ μέγιστον τῆς ταλαιπωρίας καὶ τῆς ἐξαντλήσεως, στρατοπεδευόμενοι εἰς τὴν βορβορώδη χιόνα τῶν κορυφογραμμῶν, ἕως ὅτου εὕρουν σχετικὴν ἀνακούφισιν, ὅταν κατήρχοντο εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Βορείας Συρίας.

Ὅλαι αἱ ἀπόπειραι ἃς ἐπεχείρησαν οἱ Τοῦρκοι πρὸς ἀνασύστασιν τῶν γεφυρῶν καὶ τὴν ἐπισκευὴν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ τῶν καταστροφῶν ἃς ἐπήνεγκον τὰ πυροβόλα τῆς «*Doris*», ἀπέβησαν ἄγονοι, ἐξ αἰτίας τῆς διαρκοῦς παρουσίας συμμαχικοῦ τινος πλοίου.

Πάντως, εἶναι ἀπορίας ἄξιον, πῶς ἡ σημασία τῆς Ἀλεξανδρέττας, ἥτις εἶχεν ἐφελκύσει τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ναπολέοντος, διέλαθε τὴν τῶν στρατηγῶν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, τόσον τῶν Γερμανῶν ὅσων καὶ τῶν Συμμάχων.

Σ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἀλεξανδρεὺς *Παῦλος*· βλ. Παῦλος *Ἀλεξανδρεύς*.

Ἀλεξανδρεὺς *—έως* (ὁ)· τὸ ἐθνικὸν τοῦ Ἀλεξάνδρεια : *Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς*.

Ἀλεξανδρεώτης (ὁ)· ὁ καταγόμενος ἐξ Ἀλεξανδρείας, ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ· θηλ. *Ἀλεξανδρεῶτις, —ιδος* (ἡ)· παράβλ. *Ἡράκλεια — Ἡρακλεώτης —Ἡρακλεῶτις*.

ἀλεξανδρεωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Ἀλεξανδρεώτας ἢ τὴν Ἀλεξάνδρειαν· π. χ. τὸ *ἀλεξανδρεωτικὸν* στόμα τοῦ Νείλου. || *ἀλεξανδρεωτικοὶ* χρόνοι· ἡ περίοδος τῆς ἀκμῆς τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἀλεξανδρηνός, *—ή, —όν*· ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας, ὁ ἀνήκων εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν· βλ. **Ἀλεξανδρινός**.

Ἀλεξανδρῆς, *Ἀνδρέας Ι.* Ἀγωνιστὴς ἐκ Σπετσῶν. Ναύκληρος εἰς διάφορα πλοῖα καὶ μάλιστα εἰς τὸν «Ἐπαμεινώνδαν». Ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας ναυμαχίας καὶ ἠνδραγάθησεν εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν, καθ' ἣν τὸ πλοῖόν του συνέτριψε τουρκικὴν κανονιοφόρον, συνέλαβε δὲ μίαν ἄλλην τελείως ἁρματωμένην, ἥτις καὶ ὡς λεία ἐχρησιμοποιήθη, παραχωρηθεῖσα εἰς τὸ κοινὸν τῶν Σπετσῶν. Ἔδειξεν ἐξαίρετον διαγωγὴν εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γεροντα, τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Ἀμβρακικοῦ. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν κατετάχθη εἰς τὴν Φάλαγγα ὡς ὑπαξιωματικός. Ἐπανῆλθεν ὅμως κατόπιν εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν καὶ ἔζησε μέχρι τοῦ 1865 ἐργαζόμενος.

Γ. Δ. Κ.

—Ἀλεξανδρῆς, *Ἀντώνιος Ι.* Ἀγωνιστὴς ἐκ Σπετσῶν, ἀδελφὸς τοῦ Ἀνδρέα. Ὑπηρέτησε τὸν Ἀγῶνα, κατ' ἀρχὰς ὡς α' τάξεως ναύτης εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Δ. Ὀρλώφ, κατόπιν δὲ ὡς πυροβολιστὴς εἰς τὰ πλοῖα τοῦ Γ. Κοκοράκη καὶ τοῦ Ι. Κούτζη καὶ εἰς τὰ πυρπολικὰ τοῦ Λαζάρου Μουσιοῦ. Μετέσχεν εἰς διαφόρους ναυμαχίας, εἰς Ἐρεσσόν, εἰς Χίον, εἰς Κῶν, εἰς Ἀστυπάλαιαν, εἰς Κρήτην καὶ ἀλλαχοῦ.

Γ. Δ. Κ.

—Ἀλεξανδρῆς, *Αὐγερινός*. Ἀγωνιστὴς ἀπὸ τὰ Πάλιουρα τῆς Εὐβοίας. Διεκρίθη εἰς πολλὰς συμπλοκὰς ὑπὸ τὸν Κότσιον, τὸν Ἀγγελῆ Γοβγίναν καὶ τὸν Ν. Κριεζώτην. Ἔπεσε μαχόμενος τῷ 1827.

Γ. Δ. Κ.

—Ἀλεξανδρῆς, *Γεώργιος*. Ὑδραῖος καραβοκύρης, ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος. Εὐκατάστατος καὶ πρόκριτος τῆς νήσου. Κατὰ τὴν ταραχώδη περίοδον τοῦ 1806 καὶ 1807, ὅτε ὁ Ρῶσος Ναύαρχος Σενιάβιν προσεπάθει νὰ ἐπαναστατήσῃ τὸ Αἰγαῖον καὶ ἀνεστάτωνε τὴν Ὕδραν, ἐξεδίδοντο πιστοποιητικὰ περὶ ἀπολύτου ὑποταγῆς τοῦ Καπετὰν Ἀλεξανδρῆ εἰς τὸ «Δοβλέτι». Ἐν τούτοις μετὰ τὸ πέρας τῆς ρωσικῆς προσπαθείας, ὑπογραφείσης τῆς Συνθήκης τοῦ Τιλσὶτ καὶ παραδοθείσης τῆς Ἑπτανήσου εἰς τοὺς Γάλλους, ὁ Καπετὰν Ἀλεξανδρῆς μὲ τὴν «*πολάκαν*» του μετέφερε μέγα πλῆθος πολεμιστῶν ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον εἰς τὴν Σκίαθον, καὶ ἐγένετο οὕτω ἡ ἕνωσις τῶν Ἑπτανησίων *Ἀκροβολιστῶν* καὶ τῶν Ὀλυμπίων *Ἀρματωλῶν*, ἡ δημιουργήσασα τὴν ἐπανάστασιν μὲ τὰ λεγόμενα *Μαῦρα Καράβια*, ἧς μετέσχε καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὡς ἀρχηγὸς ἑνὸς πολεμικοῦ «σεβέκου» (εἴδους κανονιοφόρου κλειστῆς). Ἔκτοτε ὁ Ἀλεξανδρῆς ἠναγκάσθη νὰ ταξιδεύῃ εἰς τὴν ξένην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπέστρεψε τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως.

Γ. Δ. Κ.

— Ἀλεξανδρῆς, *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Δελφῶν, ὅστις, ἀφοῦ ἐπολέμησε γενναίως εἰς διαφόρους μάχας κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὸν Αὔγουστον τοῦ 1826 ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος ὑπὸ τὸν Στέφον Νιβιτζαν κατὰ τὴν δευτέραν ἐν Χαϊδαρίῳ τῶν Ἀθηνῶν μάχην.

Γ. Δ. Κ.

—Ἀλεξανδρῆς, *Δημήτριος*, ἢ ***Γυφτάκης*.** Ἀγωνιστὴς ἐκ Λεπενοῦς τῆς Ἀκαρνανίας, υἱὸς τοῦ Καπετὰν Ἀλεξανδρῆ. Μαγκατζῆς κατὰ πρῶτον εἰς τὸ σῶμα τοῦ Ἴσκου, ὑπηρέτησε κατόπιν καὶ ὑπὸ τὸν Γ. Καραϊσκάκην, προαχθεὶς κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τῆς Πελοποννήσου εἰς τὸν βα-

Digitized by Google

θμὸν τοῦ Ταξιάρχου. Διεκρίθη εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, εἰς ἣν ἐτραυματίσθη. Γ. Δ. Κ.

— **᾿Αλεξανδρῆς**, ***᾿Ηλίας***, ἢ ***Μαυρηλιᾶκος***. ᾿Αγωνιστὴς ἐκ Μελιτίνης τῆς Λακεδαίμονος. τραυματισθεὶς εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ᾿Αγῶνος. ᾿Επολέμησε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ, καίτοι μονόχειρ

— **᾿Αλεξανδρῆς**, ***Θάνος***. ᾿Αγωνιστὴς ἐκ Φουρνᾶ τῆς ᾿Ακαρνανίας, δι' ὃ καὶ ᾿Αλεξανδροφουρνιώτης ἐνίοτε ἐκαλεῖτο. ᾿Απὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 18 9 ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν ᾿Ιωάννην Φραγκίσταν. Διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας διὰ τὴν ὁρμητικότητά του. Εἰς τοὺς δύο ἐμφυλίους πολέμους ἔδρασεν ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην, τὸν Γκούραν καὶ τὸν Γρίβαν. Εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του ἡ Κυβέρνησις τοῦ ἀπένειμε δίπλωμα χιλιαρχίας. Εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου ἐτραυματίσθη. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν διωρίσθη ἀνθυπολοχαγὸς τῆς Φάλαγγος. ᾿Απέθανε τῷ 1845. Γ. Δ. Κ.

— **᾿Αλεξανδρῆς**, ***᾿Ιωάννης***, ἢ ***᾿Αλεξανδρόγιαννος***. Εὔπορος ᾿Αρχωβίτης, ὅστις κατὰ τὸν ῾Ιερὸν ᾿Αγῶνα προσέφερε πολλὰ χρήματα καὶ διετήρει πολεμικὸν σῶμα ἐπὶ πολὺν καιρόν. ᾿Απέθανε τῷ 1824. Γ. Δ. Κ.

—**᾿Αλεξανδρῆς**, ***᾿Ιωάννης***, ἢ ***Παλιοχωρίτης***. ᾿Αγωνιστὴς ἐκ Δωρίδος. ᾿Επολέμησε κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὸν Δυοβουνιώτην, ἔπειτα δ' ἠκολούθησε τὸν Χατζῆ-Χρῆστον. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν παρέμεινεν εἰς τὴν ᾿Οροφυλακήν. Ἔπεσε κατά τινα συμπλοκὴν πρὸς συμμορίαν λῃστρικὴν τῷ 1850. Γ.Δ.Κ.

— **᾿Αλεξανδρῆς**, ***Ιωάννης (Χατζῆ)***: Ψαριανὸς ᾿Αγωνιστής, ὅστις ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ᾿Επαναστάσεως ἐτέθη εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Διοικήσεως, πάντοτε δὲ καὶ εἰς πολλὰς περιστάσεις μεγάλας προσέφερεν ὑπηρεσίας μὲ τὸ ἰδιόκτητον πλοῖόν του. Μετέσχεν εἰς πολλοὺς ἀποκλεισμοὺς κατὰ τὰ ὕδατα τῆς ᾿Ανατολικῆς ῾Ελλάδος, συνέλαβε δὲ πλῆθος ἐχθρικῶν καὶ οὐδετέρων σκαφῶν μετερχομένων τὸ λαθρεμπόριον πολέμου. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἔλαβε βαθμὸν ὑποπλοιάρχου εἰς τὸ πολεμικὸν Ναυτικόν, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ παρέμεινε προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ πλωτάρχου. Γ.Δ.Κ.

— **᾿Αλεξανδρῆς** ***(Καπετὰν—)***. ᾿Αγωνιστὴς ἐκ Λεπενοῦς τῆς ᾿Ακαρνανίας. Πρὸ τῆς ᾿Επαναστάσεως συνειργάζετο μετὰ τοῦ ᾿Ανδρέα Ἴσκου, οὗτινος ἦτο *μπουλουκτζῆς*. Τὸν ἠκολούθησε μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ᾿Αγῶνος καὶ μετέσχε πολλῶν μαχῶν, ἔπεσε δὲ μαχόμενος κατὰ τὴν Ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου τῷ 1826.

— **᾿Αλεξανδρῆς**, ***Κωνσταντῖνος***. ᾿Αγωνιστὴς γεννηθεὶς εἰς Δελφοὺς τῷ 1794. ᾿Ηκολούθησε τὸν Πανουργιᾶν, τὸν Δυοβουνιώτην, τὸν Κοντοσόπουλον καὶ ἄλλους καὶ διεκρίθη ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ εἰς τὴν Χαλκωμάταν, τὴν Νεβρόπολιν, καὶ μάλιστα εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς, εἰς δὲ τὴν Ἀμπλιανην ἐτραυματίσθη. Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Καποδιστρίου ὑπηρέτησεν εἰς τὴν Χιλιαρχίαν τοῦ Δυοβουνιώτου. Μετέσχε τῶν συρράξεων τοῦ Στεβενίκου καὶ τῆς Τοπόλιας. Γ. Δ. Κ.

— **᾿Αλεξανδρῆς**, ***Κωνσταντῖνος***. ᾿Αγωνιστὴς ἀπὸ τὰ Πάλιουρα τῆς Εὐβοίας. ᾿Ακολουθήσας τὸν πρεσβύτερον ἀδελφόν του Αὐγερινόν, ἐστάλη κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ ᾿Ιμπραὴμ εἰς Πελοπόννησον. Ἔπεσε κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ναυαρίνου τῷ 1825. Γ. Δ. Κ.

— **᾿Αλεξανδρῆς**, ***Κωνσταντῖνος***. ᾿Αντιπλοίαρχος Π. Ν. ᾿Εγεννήθη ἐν Κύμῃ τῇ 14 Δεκεμβρίου 1894. Κατετάχθη εἰς τὴν ναυτικὴν Σχολὴν τῶν Δοκίμων τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1910, κατὰ Νοέμβριον δὲ τοῦ 1912 ἐπέβη τοῦ ἀνιχνευτικοῦ «Λέων», ὑπὸ βαθμὸν ἀρχικελευστοῦ, προσωρινοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ναυμαχίας καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ στόλου τοῦ Αἰγαίου πάσας. Ἔχων ἔμφυτον καλλιτεχνικὸν χάρισμα, ἀπεικόνισε, διαρκουσῶν τῶν ναυμαχιῶν, τὴν κρισιμωτέραν αὐτῶν φάσιν· τὰς ἀπεικονίσεις ταύτας, κατόπιν διαταγῆς τοῦ ῾Υπουργείου τῶν Ναυτικῶν, παρέδωσεν εἰς τὸν καλλιτέχνην Χατζῆν, ὅστις προσέδωσεν εἰς αὐτὰς καλλιτεχνικωτέραν ἐμφάνισιν· εἶναι δὲ αὗται αἱ γνωσταὶ εἰς τὸ κοινὸν εἰκόνες τῶν ναυμαχιῶν.

᾿Επανελθὼν εἰς τὴν Σχολὴν τὸν Σεττέμβριον τοῦ 1913, ἀπεφοίτησε, καταταγεὶς ὡς σημαιοφόρος, τὸν ᾿Ιούνιον τοῦ 1914 καὶ ἐτοποθετήθη ἐπὶ τοῦ «᾿Αβέρωφ». Γενόμενος ἀνθυποπλοίαρχος κατὰ ᾿Ιούλιον τοῦ 1914, προυβιβάσθη κατ' ἐκλογὴν εἰς ὑποπλοίαρχον τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1917 καὶ ἀπεστάλη εἰς ᾿Αγγλίαν κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1919 πρὸς τελειοποίησιν εἰς εἰδικὴν Σχολὴν Πυροβολικοῦ, λαβὼν πτυχίον πυροβολητοῦ ἀξιωματικοῦ. Προυβιβάσθη εἰς πλωτάρχην κατ' ἐκλογὴν τὸν Μάϊον τοῦ 1921 καὶ εἰς ἀντιπλοίαρχον κατ' ἐκλογὴν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1926. ᾿Εκτὸς τῶν ἐπὶ πλοίων ὑπηρεσιῶν του, ἐν αἷς καὶ ἡ τοῦ ὑπάρχου τοῦ «Βέλους» κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον (1917—1918), ὑπηρέτησεν ὡς καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Πυροβολικοῦ καὶ βραδύτερον ὡς διοικητὴς αὐτῆς καὶ συγχρόνως, καθηγητὴς τῆς Πυροβολικῆς παρὰ τῇ Σχολῇ τῶν Δοκίμων. Λαβὼν καὶ πτυχίον ἐπιτελοῦς κατὰ ᾿Ιανουάριον τοῦ 1926 ὑπηρέτησεν ὡς καθηγητὴς παρὰ τῇ ᾿Ανωτ. Σχολῇ τοῦ Πολέμου καὶ ὡς ἀρχιεπιστολεὺς τοῦ Στόλου. ᾿Απὸ τοῦ Μαρτίου 1927 ἀπεστάλη εἰς ᾿Αγγλίαν δι' εἰδικὴν ὑπηρεσίαν.—Συνεργάτης ἐν τῇ «Μεγάλῃ ῾Ελλ. ᾿Εγκυκλοπαιδείᾳ». Σ. Ε. Λ.

— **᾿Αλεξανδρῆς**, ***Νικόλαος***. ῾Υδραῖος καραβοκύρης κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος. ἐπιχειρήσας μακρινὰ ταξίδια. Τραυματισθεὶς ὑπὸ πειρατῶν ἀπεσύρθη τῆς ἐνεργοῦ θαλασσοπορείας, διέθετεν ὅμως τὰ κεφάλαιά του εἰς ἄλλας ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἕνεκα τούτων ἐνεπλάκη εἰς πολλὰς δίκας, καὶ κατατρεχόμενος ἀπὸ τοὺς διερμηνεῖς τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, κατεστράφη οἰκονομικῶς. ᾿Απέθανε σχεδὸν πένης, ἐνῷ εἶχε λογισθῇ μεταξὺ τῶν παλαιοτέρων πλουσίων οἰκοκυραίων τῆς Ὕδρας. Γ. Δ. Κ.

—**᾿Αλεξανδρῆς**, ***Νικόλαος (Χατζῆ—)***. Ψαριανὸς ᾿Αγωνιστὴς καὶ πλοιοκτήτης, ἀδελφὸς νεώτερος τοῦ ᾿Ιωάννου. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ ᾿Αγῶνος μετέσχε μὲ τὸ πλοῖον του εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Κορίνθου, κατόπιν δ' ἐπανειλημμένως ἐχρησιμοποιήθη εἰς τοὺς ἀποκλεισμοὺς τῆς ᾿Ανατολικῆς ῾Ελλάδος. Διεκρίθη διὰ τὴν γενναιότητά του εἰς ἐπανειλημμένας περιστάσεις. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν ᾿Αθηνῶν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ, τὸ πλοῖον τοῦ Χατζῆ ᾿Αλεξανδρῆ ἐπεχείρησε διαφόρους ἀποβιβάσεις σωμάτων τοῦ Κριεζώτου, τοῦ Εὐμορφοπούλου, καὶ τέλος τοῦ Φαβιέρου, εἰσαγαγόντος πυρίτιδα εἰς τὴν ᾿Ακρόπολιν. ᾿Εχρησιμοποιήθη ἰδίως εἰς τὴν ζώγρησιν λαθρεμπορικῶν πλοίων, μετέσχεν ὅμως καὶ εἰς πολεμικὰς ἐνεργείας πρὸς τὸν ὀθωμανικὸν στόλον, ἰδίως εἰς τὰς Βορείους Σποράδας. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Βασιλείου ἀνεγνωρίσθη πλοίαρχος Γ' Τάξεως. ᾿Απέθανεν ἐν Αἰγίνῃ πένης. Γ. Δ. Κ.

—**᾿Αλεξανδρῆς**, ***Παναγιώτης***. ᾿Αγωνιστὴς ἐξ ῾Ερμιόνης. ᾿Επολέμησεν ὑπὸ τὸν ᾿Ι. Μήτζαν καὶ ἀρχηγοῦντος τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη ἐπολέμησε καθ' ὅλην τὴν ᾿Επανάστασιν. Εἰς τὰ Δερβενάκια ἐπολέμει εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Παπα-᾿Αρσενίου Κρέστα, ἦτο παρὼν δὲ ὅταν ὁ Κρανιδιώτης ἥρως ἐφονεύθη. Μετέσχε τῶν πολιορκιῶν τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Κορίνθου καὶ ἀναφέρεται ὡς ἀνδραγαθήσας εἰς πλείστας συμπλοκὰς πρὸς τὰ στρατεύματα τοῦ ᾿Ιμπραήμ. Τραυματισθεὶς εἰς τὴν πολύνεκρον μάχην τῶν Τρικόρφων, μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῇ. ᾿Επίσης διεκρίθη καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς ᾿Αττικῆς τῷ 1827, ἰδίως δὲ εἰς τὴν ἐν Φαλήρῳ μάχην. Γ. Δ. Κ.

—**᾿Αλεξανδρῆς**, ***Σταμάτης***. ᾿Αγωνιστὴς ἐκ Καλαβρύτων. ᾿Ετάχθη ὑπὸ τοὺς Πετμεζαίους, μεθ' ὧν συνεπολέμησε καθ' ὅλον τὸν ᾿Αγῶνα. Γ. Δ. Κ.

᾿Αλεξανδρία ἢ ***᾿Αλεξάνδρα***. Κατὰ τὰ συναξάρια ἦτο σύζυγος τοῦ βασιλέως Διοκλητιανοῦ, ἥτις, βλέπουσα ὅτι ὁ ἅγιος Γεώργιος (βλ. λ.) δὲν ἀπέθνησκε, παρὰ τὰ ἀλλεπαλλήλως ἐπιβαλλόμενα εἰς αὐτὸν μαρτύρια, ὡμολόγησεν ἑαυτὴν Χριστιανήν, διὸ κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ νὰ ἀποκεφαλισθῇ ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Μόλις ἔμαθε τοῦτο ἡ βασίλισσα εἰς τὴν φυλακήν, προσευχηθεῖσα παρέδωκε τὸ πνεῦμα, καὶ οὕτω, θείᾳ εὐδοκίᾳ ἀποθανοῦσα, ἀπέφυγε τὸ μαρτύριον. ῾Η μνήμη της ἑορτάζεται τὴν 21 ᾿Απριλίου. Τὴν αὐτὴν δ' ἡμέραν ἑορτάζεται καὶ ἡ μνήμη τῶν θεραπόντων αὐτῆς *᾿Απολλὼ, ᾿Ισαακίου* καὶ *Κοδράτου*, οἵτινες, ἐλέγξαντες τὸν βασιλέα διὰ τὴν πρὸς τὴν βασίλισσαν ἐπιδειχθεῖσαν σκληρότητα, ἐρρίφθησαν εἰς τὴν φυλακήν· καὶ ὁ μὲν ᾿Απολλὼς ἀπεκεφαλίσθη, οἱ δ' ἄλλοι δύο ἀπέθανον ἐκ πείνης ἐν τῇ φυλακῇ. Εἰς δημιουργίαν τοῦ θρύλου τούτου συνετέλεσεν ἡ μὴ ἀπίθανος εἴδησις ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ Διοκλητιανοῦ *Πρίσκα* καὶ ἡ θυγάτηρ του *Βαλερία* ἦσαν Χριστιαναὶ ἢ τοὐλάχιστον κατηχούμεναι (*Λακταντίου* De mortibus persecutorum κεφ 15· **ἴδε** καὶ *Paul Allard*, La persécution de Dioclétien, Paris 1908 1, 53), ὡς καὶ πολλοὶ τῶν τῆς αὐλῆς, ὧν τινες ἐθανατώθησαν (*Εὐσεβίου* ᾿Εκκλ. ἱστ. 7,5 ἐν Migne ῾Ε. Π. 20,752 καὶ *Νικ. Καλλίστου* ᾿Εκκλ. ἱστ. 7,5 ἐν Migne 145,1213). Δ. Σ. Μ.

᾿Αλεξανδρίδης. ᾿Εκ Δελφῶν ἱστοριογράφος, πιθανῶς ἀκμάσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου Β'. Κατὰ τὸν Στ. Βυζάντιον (ἐν. λ. *Παρνασσός*) συνέγραψε τὰ Δελφικά, μονογραφίαν ἀπολεσθεῖσαν. Τινὲς ὅμως τῶν νεωτέρων παραδέχονται ὅτι τὰ Δελφικὰ συνέγραψεν ἱστορικός τις *᾿Αναξανδρίδης*, τὸν δὲ ᾿Αλεξανδρίδην θεωροῦσιν ὡς μὴ ὑπάρξαντα. Ἄλλοι πάλιν συγχύζουσι τοῦτον πρὸς τὸν σύγχρονον του σχεδὸν κωμικὸν ποιητὴν τῆς νέας κωμῳδίας ᾿Αναξανδρίδην. Σ. Δ. ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ

᾿Αλεξανδρίδης, Δημήτριος. ᾿Ιατρὸς καὶ φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Τυρνάβῳ τῆς Θεσσαλίας, ὑπερμεσοῦντος τοῦ 18ου αἰῶνος. Τὸ ἀκριβὲς ἔτος τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου του δὲν εἶναι γνωστόν. Νεώτατος ἔμεινεν ὀρφανός, ὁ δὲ πρεσβύτερος ἀδελφός του ἱεροδιάκονος Στέφανος, ὁ ἐπονομαζόμενος *Δούνκας* (ὁ μετέπειτα διδάσκαλος τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐν Βουκουρεστίῳ), ἐδίδαξεν εἰς αὐτὸν τὰ πρῶτα γράμματα καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς φιλολογίας καὶ τοῦ ἐνεφύτευσε τὴν πρὸς τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην κλίσιν. ᾿Απελθὼν εἰς Γερμανίαν ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ ἔλαβε τὸ πανεπιστημιακὸν δίπλωμα ἐν ᾿Ιένῃ, ὅπου ἐξελέγη καὶ ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς ῾Εταιρείας τῆς ᾿Ορυκτολογίας ὡς καὶ τῆς ῾Εταιρείας τῆς Φυσικῆς. Τὸ ἐπάγγελμα τῆς ἰατρικῆς ἐξήσκησεν ἐν Βιέννῃ, κατὰ δὲ τὸ 1812 εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθεῖσαν γραικο-τουρκικὴν γραμματικὴν τιτλοφορεῖται «τῆς ἰατρικῆς καὶ χειρουργιάς διδάσκαλος καὶ ὀφθαλμολόγος...» ῾Ο ᾿Αλεξανδρίδης ἐχειρίζετο καλῶς τὴν νέαν καὶ ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐγνώριζε τὰς κυριωτέρας εὐρωπαϊκάς, καθὼς καὶ τὴν τουρκικὴν καὶ ἀραβικήν.

Ἄγνωστον εἶναι τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι.

α') Μετάφρασις ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ πρωτοτύπου τοῦ *Γολδσμίθ* τῆς *ἱστορίας τῆς ᾿Ελλάδος* «ἀπὸ τῆς πρώτης καταβολῆς τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων ἄχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν ᾿Οθωμανῶν», μετὰ προσθηκῶν (α' ἔκδοσις εἰς 2 τόμους μετὰ 2 γεωγραφικῶν πινάκων, Βιέννη 1806). Τὸ αὐτὸ σύγγραμμα ἐξέδωκε μετὰ ἓν ἔτος ἐν Βιέννῃ εἰς β' ἔκδοσιν, προσθέσας εἰς αὐτὸ καὶ 3ον τόμον, περιέχοντα τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν καὶ σύντομον πραγματείαν περὶ ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ἅμα δὲ καὶ περὶ θρησκευτικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν ἀρχαίων ῾Ελλήνων.

β') «*῾Ελληνικὸς Καθρέπτης* ἤτοι σύντομος βιογραφία τῶν ἄχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἀκμασάντων ῾Ελλήνων καὶ τινων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων κατὰ χρονολογικὴν πρόοδον μετὰ τῆς περιγραφῆς τῶν σωζομένων καὶ τύποις ἐκδεδομένων συγγραμμάτων καὶ ἀρίστων ἐκδόσεων. ᾿Εκ διαφόρων συγγραφέων συνερανισθεὶς.. ᾿Αξιώσει καὶ συνδρομῇ τῶν φιλελλήνων συνδρομητῶν τῆς ῾Ελληνικῆς ἱστορίας τοῦ Γολδσμίθ», ἐν Βιέννῃ 1806.

γ') «Συλλογῆς τῶν ἐν ἐπιτομῇ τοῖς πάλαι γεωγραφηθέντων...» τόμοι δύο (Βιέννη 1807—1808).

δ') «᾿Αμπουλφέδα ᾿Ισμαήλ... ἐκ τῶν γεωγραφικῶν πινάκων περιγραφὴ Χορασμίας...»· τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ πρωτοτύπου μετάφρασις τοῦ βιβλίου τοῦ ᾿Αμπουλφέδα, παρατιθεμένου καὶ τοῦ ἀραβικοῦ κειμένου, μετὰ ὑποσημειώσεων. Συνεξεδόθη μετὰ τοῦ β' τόμου τῆς ὡς ἄνω συλλογῆς (Βιέννη 1807).

ε') «*Γραμματικὴ γραικο-τουρκική*· συνταχθεῖσα ὡς οἷόν τε ἐντελῶς καὶ εὐμεθόδως πρὸς χρῆσιν τῶν ἐθελόντων ἐκμαθεῖν τὴν τουρκικὴν διάλεκτον (Βιέννη 1812).

ς') «*Λεξικὸν πρόχειρον τῆς γραικικῆς καὶ τουρκικῆς διαλέκτου*, ᾧ προσετέθη ἐν τέλει καὶ σύντομον *Λεξικὸν τουρκογραικικὸν* πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν ᾿Ανατολῇ οἰκούντων Χριστιανῶν.. ». (Βιέννη 1812).

ζ') ῾Ο ᾿Αλεξανδρίδης ἐξέδιδεν ἐν Βιέννῃ μίαν τῶν ἀρχαιοτέρων ἑλληνικῶν ἐφημερίδων ἀπὸ τοῦ 1811—1819 ὑπὸ τὸν τίτλον: «*῾Ελληνικὸς Τηλέγραφος*, ἢ περιοδικὴ ἐφημερίς, πολιτική, φιλολογική τε καὶ ἐμπορική».

Εἰς τὸν πρόλογον τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς ἱστορίας τοῦ *Goldsmith* ὁ ᾿Αλεξανδρίδης γράφει ὅτι ποθεῖ νὰ ἐκδώσῃ καὶ τὴν ἑξάτομον ἑλληνικὴν ἱστορίαν τοῦ *Mitford*· ὁ πόθος του ὅμως οὗτος ἔμεινεν ἀνεκπλήρωτος.

ΠΗΓΑΙ: τὰ ἔργα του καὶ *Α. Π. Βρετοῦ*, Νεοελληνικὴ Φιλολογία μέρος Β', σελ. 239—240 καὶ ἀριθ. 483, 503, 522, 528, 554, 614 καὶ 650. Γ. ΛΑΔΑΣ

— **᾿Αλεξανδρίδης**, ***᾿Ιωάννης***. ᾿Αγωνιστὴς ἐκ Καρύστου. ᾿Επολέμησεν ὑπὸ τὸν Ν. Κριεζώτην ὃν ἠκολούθησεν εἰς ὅλας του τὰς ἐκστρατείας. ᾿Ετραυματίσθη κατὰ τὴν δευτέραν κατὰ τῆς Καρύστου ἐκστρατείαν ὑπὸ τὸν Φαβιέρον, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ. Γ. Δ. Κ.

—**᾿Αλεξανδρίδης**, ***Κωνσταντῖνος***. ᾿Αγωνιστής. Κατήγετο ἐκ Κρήτης. Εὑρεθεὶς ὅμως εἰς Μυστρᾶν κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος, ἐτάχθη ὑπὸ τὸν ᾿Ηλίαν Γιατρᾶκον. ᾿Επὶ διετίαν διετέλεσε λιμενάρχης καὶ ἀστυνόμος Μονεμβασίας. Κατελθὼν εἶτα εἰς Κρήτην ἠγωνίσθη ἐπὶ πολὺν χρόνον μέχρις ὅτου ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ Τουρκοκρητῶν. Κατορθώσας νὰ δραπετεύσῃ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Ναύπλιον, ἐκεῖ δὲ διωρίσθη εἰς δημοσίαν θέσιν. Γ. Δ. Κ.

— **᾿Αλεξανδρίδης**, ***Κωνσταντῖνος***· βλ. ᾿Αλεξανδρόπουλος *Κωνσταντῖνος*.

—**᾿Αλεξανδρίδης**, ***Φώτιος***. ᾿Εγεννήθη τῷ 1830 ἐν Μυτιλήνῃ. Περατώσας τὰς σπουδάς του ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ Χάλκης, συνεπλήρωσε ταύτας ἐν Γερμανίᾳ. Μέγας ἀρχιδιάκονος ῾Ιεροσολύμων, ἔλαβε θέσιν καθηγητοῦ ἐν τῇ ἐν ῾Ιεροσολύμοις θεολογικῇ σχολῇ τοῦ Σταυροῦ τῷ 1863 καὶ τῷ 1864 ἔγινε διευθυντὴς αὐτῆς, διδάσκων συγχρόνως ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, γεωγραφίαν Παλαιστίνης, γενικὴν ἱστορίαν καὶ ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας· ἐπὶ τῆς

Digitized by Google

διευθύνσεως αὐτοῦ ἡ σχολὴ τῷ 1866 προσέλαβε τὸν τύπον θεολογικῆς σχολῆς ὀνομασθεῖσα «*Θεολογικὴ σχολὴ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων*», ὅτε καὶ ἐξεδόθη νέος κανονισμός της, καὶ τῷ 1872 «*Θεολογικὴ σχολὴ τοῦ κοινοῦ τοῦ Παναγίου τάφου*». Ὁ Φώτιος διετέλεσε διευθυντὴς τῆς σχολῆς κατὰ τὰ ἔτη 1864—1872, 1875—1876, 1881—1884 καὶ 1893 καὶ ἐδίδαξε καὶ ἐν Χάλκῃ (1888—1891)· δραστηρίως δ' εἰργάσθη πρὸς ἐπαύξησιν τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῆς ἁγιοταφικῆς ἀδελφότητος, καὶ εἰς τὰς ἐνεργείας του ὀφείλεται ἡ ἐξαγορὰ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἐνδόξου κοινοβίου τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου, ἐξέδωκε τὰς **Κατηχήσεις Κυρίλλου Ἱεροσολύμων** ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καταλοίπων τοῦ Διονυσίου Κλεόπα («**Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Κυρίλλου.... τὰ σωζόμενα**», τόμ. 2, Ἱεροσόλυμα 1867- 8), γράψας αὐτὸς τὸν πρόλογον καί τινας σημειώσεις. Ἀπέθανε τῷ 1893 ἐν Ἱεροσολύμοις. Δ. Σ. Μ.

Ἀλεξανδρινὸς καὶ *Ἀλεξανδρῖνος*· ὁ κάτοικος τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας καταγόμενος ἢ προερχόμενος· πβλ. Ζακύνθιος, Βυζαντῖνος. Κοιν. *Ἀλεξαντρινός*, θηλ. *Ἀλεξαντρινή* καὶ *Ἀλεξαντρινά*. Β. Φ.

— **ἀλεξανδρινὴ** ***κίσσηρις*** (Alexandrina ἢ Alexandriner Bimmstein). Εἶδος κισσήρεως, φερομένης ἐκ τῆς νήσου Λίπαρι, ὑπὸ μορφὴν πλίνθων. Χρησιμεύει ὡς ὑλικὸν δομῆς. Γ. Κ. Γ.

—**Ἀλεξανδρινὴ** ***μετάφρασις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης***. Βλ. λ. **Ἑβδομήκοντα** *μετάφρασις*.

—**Ἀλεξανδρινὸς** ***κῶδιξ (Ἁγίας Γραφῆς)***. Ὁ κῶδιξ οὗτος τυγχάνει ἓν τῶν λαμπροτάτων καὶ σπουδαιοτάτων καθόλου ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Εἶναι δὲ γεγραμμένος διὰ μεγάλων (κεφαλαίων) γραμμάτων καὶ κατάγεται ἐκ τοῦ πέμπτου αἰῶνος καὶ ἐκ τῆς Αἰγύπτου. Περιλαμβάνει ὅλην σχεδὸν τὴν Π. Διαθήκην πλὴν μερῶν τινων τῆς Γενέσεως, τοῦ Α' Βασιλειῶν καὶ τῶν Ψαλμῶν καὶ ὅλην σχεδὸν τὴν Κ. Διαθήκην, πλὴν τινων μερῶν τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ τῆς Β' πρὸς Κορινθίους. Ἐπίσης περιέχει καὶ τὸ ἀπόκρυφον ψαλτήριον τοῦ Σολομῶντος καὶ τὰς δύο ἐπιστολὰς Κλήμεντος τοῦ Ρώμης. Ὁ κῶδιξ οὗτος, ἀποτελῶν ἀπὸ τοῦ 1098 μέρος τοῦ θησαυροφυλακίου τοῦ πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, ἐπέμφθη ὑπὸ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, διατελέσαντος ἄλλοτε πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ὡς δῶρον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Κάρολον τὸν Α' (1628). Σήμερον δὲ ἀπόκειται οὗτος ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ τοῦ Λονδίνου, δωρηθεὶς εἰς αὐτὸ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου τοῦ Β' (1753) καὶ χαρακτηρίζεται συνήθως βραχυλογικῶς διὰ τοῦ ἀρκτικοῦ αὐτοῦ γράμματος ὡς κῶδιξ Α. Κατά τινα παράδοσιν, σωζομένην ἐν σημειώσει τοῦ Λουκάρεως ἐπ' αὐτοῦ τοῦ κώδικος, οὗτος εἶχεν ἀντιγραφῆ ὑπὸ *Θέκλης* τινός, εὐγενοῦς Αἰγυπτίας γυναικός, ὀλίγον μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ α' οἰκουμενικὴν σύνοδον. Ἡ παράδοσις δ' ὅμως αὕτη ἐξελέγχεται ἀβάσιμος, λαμβανομένου πρὸ ὀφθαλμῶν, πρὸς ἄλλοις λόγοις παλαιογραφικῆς φύσεως, καὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐν τῷ κώδικι τούτῳ ἔχουσι συμπεριληφθῆ καὶ ἀποσπάσματα ἔργων τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ τοῦ Εὐσεβίου. Τὸ κείμενον τοῦ κώδικος Α ἐξεδόθη εἴτε ἐν ὅλῳ εἴτε ἐν μέρει ὑπὸ διαφόρων ἐκδοτῶν, διακρινομένων τῶν ἐκδόσεων τῶν Woide, Baber, Hansell καὶ ἄλλων. Τοῦ δὲ παρελθόντος ὑπερμεσοῦντος (1879—1880) ἐπιμελείᾳ τῶν ἁρμοδίων ὑπαλλήλων τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου ἐφιλοπονήθη ἀρίστη φωτοτυπικὴ ἔκδοσις αὐτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Ν. Δαμαλᾶ*, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Κ. Δ. (σ. 643).—*Χ. Παπαϊωάννου*, Τὸ κείμενον τῆς Κ. Δ. 1919 (σ. 34 ἑξ.).—*Gregory*, Prolegomena ad Novum Testamentum Graec de Tischendorf, 1884 (σ. 354-358). Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

— **ἀλεξανδρινὸς** ***στίχος***. Ἓν τῶν ἐπικρατεστέρων μέτρων ἐκ τῶν ἐν χρήσει εἰς τὴν γαλλικὴν ποίησιν, ὀνομασθὲν πιθανῶς οὕτως ἐκ τοῦ ποιητοῦ *Ἀλεξάνδρου ντὲ Μπερναΐ* (Alexandre de Bernay) τοῦ ἐπιλεγομένου καὶ *Παρισινοῦ*, ὅστις κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα διεσκεύασεν εἰς «ἡρωϊκοὺς» δωδεκασυλλάβους τὸ ἐπύλλιον «Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας» τοῦ *Λαμπὲρ λὲ Κούρ*. Ἀληθὲς ὅτι καὶ πρὸ τῆς διασκευῆς του Μπερναΐ ἦτο ἐν χρήσει ὁ δωδεκασύλλαβος εἰς ῥαψῳδίας· μετ' αὐτὸν ὅμως διεδόθη, καταστὰς λαοφιλής, ὑπὸ τοῦ Ρονσάρ. Ὁ ἀλεξανδρινὸς στίχος ὁμοιάζει πρὸς τὴν *ἀσκληπιάδα* τῆς λατινικῆς μετρικῆς, ἔχουσαν δώδεκα συλλαβὰς διαιρουμένας εἰς δύο ἡμιστίχια. Ἔχει καὶ αὐτὸς δώδεκα συλλαβὰς (*ἀκατάληκτος* στίχος) ἢ καὶ δεκατρεῖς, μὲ ἄφωνον τὴν 13ην (*ὑπερκατάληκτος* στίχος), ἐναλλάσσονται δὲ συνήθως οἱ ἀκατάληκτοι πρὸς τοὺς ὑπερκαταλήκτους κατὰ δίστιχα ὁμοιοτέλευτα. Ὁ κανὼν τοῦ *Μαλέρμπ* θέλει ἕκαστος στίχος νὰ χωρίζεται εἰς δύο ἴσα ἡμιστίχια διὰ τομῆς μετὰ τὴν ἕκτην, μεθ' ἧς πάντοτε δέον νὰ καταλήγῃ λέξις τις· νὰ περικλείῃ δ' ὁ στίχος ἄρτιον ἔννοιαν, ἀποφευγομένου ἀπολύτως τῶν ὑπερβατῶν. Ἰδοὺ σχετικὸν παράδειγμα ἐκ τοῦ *Ρακίνα*:

Où suis-je? qu'ai-je fait? | que dois-je faire encore?
Quel transport me saisit? | quel chagrin me dévore?

Τὸν μαλέρμπειον ὅμως κανόνα ἔπαυσαν νὰ ἀκολουθοῦν οἱ Γάλλοι ποιηταί, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ρωμαντικῶν, ποιοῦντες τομήν, ἢ καὶ τομάς, ὁπουδήποτε, μὴ περιορίζοντες τὸ νόημα μέχρι τοῦ τέλους τοῦ στίχου καὶ χειριζόμενοι τὸν ἀλεξανδρινόν, ἵνα προσδώσουν εἰς αὐτὸν εὐκαμψίαν, γοργότητα καὶ ποικιλίαν. Παράδειγμα οἱ ἑξῆς στίχοι ἐκ τοῦ «Θρύλου τῶν Αἰώνων» τοῦ Β. Οὐγκώ:

Pour faire un digne accueil | au roi d'Arle, | on revêt
L'enfant de ses habits de fête; | à son chevet
L'ailleul, | dans un fauteuil d'orme incrusté d'érable,
S'assied, | songeant aux jours passés, et vénérable
Il contemplia Isora.

Ὁ ἀλεξανδρινὸς στίχος ἔχει καθιερωθῆ εἰς τὰ ὑψηλὰ εἴδη τῆς ποιήσεως, τὸ ἔπος, τὴν τραγῳδίαν, τὴν κωμῳδίαν· γίνεται ὅμως ἐπιτυχὴς χρῆσίς του καὶ εἰς τὴν σάτυραν, καὶ εἰς τὸ διδακτικὸν εἶδος, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν, εἴτε μονομερῶς, εἴτε ἀναμὶξ μετὰ βραχυτέρων στίχων.

Τὸ μέτρον τοῦτο, εἰς τὴν γαλλικὴν ποίησιν, ἔχει καὶ πλοῦτον καὶ μεγαλοπρέπειαν· εἰς τὴν ἑλληνικὴν εἶναι μονότονον καὶ ἀνιαρόν, δι' ὃ καὶ δὲν ἐγένετο ἢ σπανίως καὶ ὄχι ἐπιτυχῶς χρῆσις αὐτοῦ. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἔγινεν ἀπόπειρα εἰσαγωγῆς του ὑπὸ τοῦ *Μιχαὴλ Νιραίϋτον*, εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Πολυόλβιον» ποίημά του· ἀλλ' ὁ στίχος δὲν ἀπήχησεν εὐαρέστως εἰς τὸ ἀγγλικὸν οὖς, ἔκτοτε σπανιώτατα συναντᾶται ἐν τῇ ἀγγλικῇ ποιήσει, καὶ μόνον εἰς ἡρωϊκὰ τραγούδια. Εἰς τὴν Ὁλλανδίαν ἦτο τὸ ἐπικρατοῦν μέτρον ἀπὸ τοῦ 16ου μέχρι τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος· τὸν 16ον αἰῶνα ἐπίσης εἰσήχθη καὶ εἰς Γερμανίαν ὑπὸ τῆς σχολῆς τοῦ *Ὄπιτς*, ἀλλ' ἐχρησίμευσεν ἁπλῶς ὡς μεταβατικὸς σταθμὸς πρὸς τὸν γερμανικὸν ἀνομοιοκατάληκτον. Σ. Φ.

«Ἀλεξανδρῖνος» *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Πλοῖον μέγα ναυπηγηθέν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν Ἀθηναίου τοῦ Σικελοῦ συγχρόνου τοῦ Ἀρχιμήδους («Περὶ μηχανημάτων»), ἐν Συρακούσαις, βασιλεύοντος Ἱέρωνος τοῦ Β' (269—215 π. Χ.) ἐπὶ σχεδίων Ἀρχίου τοῦ Κορινθίου ναυπηγοῦ, τῇ τεχνικῇ συναρωγῇ τοῦ ναυπηγοῦ Φιλέα τοῦ ἐκ Ταυρομενίου (Taormina), ἐπιβλέποντος τοῦ Ἀρχιμήδους. Λόγῳ τοῦ μεγέθους τοῦ πλοίου καὶ διὰ τὸν ἐξ αὐτοῦ φόβον τῆς ἀνατροπῆς του κατὰ τὴν καθολκήν, ἐγένετο αὕτη πρὸ τῆς περατώσεως τοῦ σκάφους, καὶ εὐθὺς ἅμα ἡ κατασκευὴ τῆς *γάστρας* ὑπερέβη κατά τι τὸ ἐπίπεδον τῆς *ἰσάλου*. Ἀπετελέσθη δὲ ἡ ἐπένδυσις τῆς γάστρας δι' ἐπηγκενίδων, προσηλωθεισῶν ἐπὶ τῶν νομέων διὰ χαλκίνων ἥλων καὶ ἐπικαλυφθεισῶν διὰ φύλλων μολύβδου, καὶ τοῦτο 21 αἰῶνας ὅλους πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἐπιχαλκώσεως τῶν ὑφάλων, εἰς τὰ πλοῖα τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἡ δὲ ναυπήγησις τῶν ἐξάλων συνετελέσθη, μετὰ τὴν καθολκήν του, ἥτις ἐπέτυχε πλήρως, πλέοντος τοῦ σκάφους. Τό, οὕτως εἰπεῖν, «Ντρέντνωτ» τοῦτο τῆς ἐποχῆς του, σύγχρονον ἀλλ' ἀνώτερον τῆς τεσσαρακοντήρους Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος, εἶχεν, ἐκτὸς τοῦ καταστρώματός του, δύο ὑποστρώματα. Οὕτω, τὸ κῦτος ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὸ ἕρμα καὶ τὸ φορτίον, τὸ πρῶτον ὑπόφραγμα διὰ τὴν ἐνδιαίτησιν τοῦ ἐπιβατικοῦ στρατοῦ καὶ τὸ ἄνω ὑπόφραγμα διὰ τὴν τοῦ πληρώματος καὶ τῶν ἐπιβατῶν. Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἦσαν τὰ σέλματα τοῦ ἐρετικοῦ καὶ ἐπὶ παραδιαδρόμου περιθέοντος τὸ περιτόναιον ὑπῆρχον ὑπερστεγάσματα, ἐν οἷς τὰ διὰ τὰς διαφόρους ἀνάγκας τῶν ἐπιβαινόντων διαμερίσματα καὶ τὰ πολεμικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μηχανήματα. Ἀντλίαι δὲ ἑλικοειδεῖς· τῆς ἐπινοήσεως τοῦ Ἀρχιμήδους, ἀπήντλουν τὰ εἰς τὸ κῦτος διὰ τῶν ἁρμῶν τῶν ἐπηγκενίδων σταλάζοντα ὕδατα. Εἶχε δὲ τέσσαρας ἱστοὺς ὁ *«Ἀλεξανδρῖνος»*, πρόβολον ἐπικλινῆ καὶ τρεῖς ὀρθούς, ὧν, τόσον τὰ ἐξάρτια ὅσον καὶ αἱ ἐπιχειρίαι, εἶχον κατασκευασθῆ εἰς τὰ σχοινοπλοκεῖα τοῦ Ροδανοῦ καὶ τῆς Ἰσπανίας. Τὸν πρῶτον πλοῦν του ἐξετέλεσεν εὐχερῶς εἰς Ἀλεξάνδρειαν, εἰς ἧς ὅμως τὸν λιμένα εἰσέπλευσε ρυμουλκηθέν. Ι. Ε. Λ.

Ἀλεξάνδριον. Φρούριον ἐν Ἰουδαίᾳ, ὀνομασθὲν οὕτως ἀπὸ τοῦ κτίσαντος αὐτὸ *Ἀλεξάνδρου*, ὅστις πρῶτος ὠνόμασεν ἑαυτὸν βασιλέα τῆς Ἰουδαίας ἀντὶ ἱερέως (Στρ. C. 762—763). Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀλεξάνδριον (Alexandrium Molin) *[Παλαιοζ]*. Γένος ἰχθύων τῆς ὁμοιογενείας τῶν *μαυτικούρων* βλ. συνών. **τρυγών**. Θ. Σ.

Ἀλεξανδρισταί. Οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ φιλόσοφοι ἐκεῖνοι τῆς Ἀναγεννήσεως, οἵτινες, κατὰ τὴν μεγάλην ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἔριδα, ἐδέχοντο τὴν θεωρίαν *Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισιέως*. Κατὰ τοὺς *θωμιστάς*, αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων ἦσαν μορφαὶ ἄϋλοι καὶ συνεπῶς ἀθάνατοι, διετήρουν δὲ πλήρη τὴν ἀτομικότητά των μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματος· ἐνῷ κατὰ τοὺς *ἀβερροϊστὰς* ἡ ἀτομικὴ ψυχή, μέρος τῆς Ψυχῆς τοῦ Σύμπαντος, συνεχωνεύετο μετὰ ταύτης κατὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματος. Ἀμφότεραι αἱ δοξασίαι διεξεδίκουν ἑκάστη ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν ὀρθόδοξον ἑρμηνείαν τῆς ἐπὶ τοῦ θέματος ἀριστοτελικῆς διδασκαλίας, καὶ ἀμφοτέρας κατεπολέμησαν οἱ *Ἀλεξανδρισταί*, ὑπὸ τὸν *Πιέτρο Πομπονάτσι*, ὑποστηρίζοντες ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐθεώρει τὴν ψυχὴν *ὑλικήν*, συνεπῶς *θνητὴν* ὀντότητα, δρῶσαν μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς. Οἱ Ἀλεξανδρισταὶ ἀπέρριπτον πᾶσαν πιθανότητα ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ὁπωσδήποτε νοουμένης. Ἡ ψυχή, κατ' αὐτούς, ἀρρήκτως συνδεδεμένη μετὰ τοῦ σώματος, συναπόλλυται μετ' αὐτοῦ. Σ. Φ.

ἀλεξανδρίτης (Alexandrit) *[Ὀρυκτολ.]*. Καλοῦνται ἀλεξανδρῖται ἐν τῇ ὀρυκτολογίᾳ οἱ σκοτεινόχρωμοι, ἐκπεφρασμένως πράσινοι, σπανιώτερον σμαραγδοπράσινοι, συνήθως χορτοπράσινοι καὶ πιστακιόχρωμοι παραλλαγαὶ τοῦ ὀρυκτοῦ **χρυσοβήρυλλος** (βλ. λ.). Ὁ τοιοῦτος χρωματισμός των προέρχεται ἐξ ἐμπεριεχομένης μικρᾶς ποσότητος σιδήρου καὶ χρωμίου. Συνεπείᾳ τοῦ ἰσχυροῦ των διχροϊσμοῦ οἱ ἀλεξανδρῖται φαίνονται κατὰ μίαν διεύθυνσιν πράσινοι, κατ' ἄλλην ἐρυθροκίτρινοι. Τεμάχια ὄχι πολὺ λεπτὰ φαίνονται μὲ τεχνητὸν φωτισμὸν ἐρυθρὰ ἢ ἰοειδῆ, ἀντὶ πράσινα, ὅπως εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Τὸ τοιοῦτον προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι αἱ κίτριναι καὶ αἱ κυαναῖ ἀκτῖνες τοῦ λευκοῦ φωτὸς ἀπορροφῶνται ἰδιαιτέρως ἰσχυρῶς ὑπὸ τοῦ ὀρυκτοῦ τούτου.

Ὁ ἀλεξανδρίτης παρουσιάζεται εἰς ὡραίους τριδύμους ψευδοεξαγωνικοὺς κρυστάλλους, κυρίως εἰς τὰ σμαραγδορυχεῖα παρὰ τὴν Takowaja (ἀνατολικῶς τῆς Katharinenburg εἰς τὰ Οὐράλια ὄρη), ὑπὸ μορφὴν κρυστάλλων ἐντὸς μαρμαρυγιακοῦ σχιστολίθου. Τελευταίως ἀνευρέθησαν ἀλεξανδρῖται εἰς τὰς προσχώσεις, τὰς φερούσας πολυτίμους λίθους, τοῦ Morawak-Korale (Κεϋλάνη), ἐπίσης εἰς τὰς κασσιτεροφόρους ἄμμους τῆς Τασμανίας, ἐν Ρυδεσίᾳ καὶ εἰς τὰ νότια Οὐράλια.

Ὁ ἀλεξανδρίτης ἐχρησιμοποιεῖτο κυρίως ἐν Ρωσίᾳ ὡς πολύτιμος λίθος. Σπανιώτερον εὑρίσκεται εἰς τὰς ἀγορὰς πολυτίμων λίθων ἄλλων χωρῶν. Καλῶς κατειργασμένος ἀλεξανδρίτης ἐτιμᾶτο προπολεμικῶς 100-200 μάρκα κατὰ καράτιον.

Κατεσκευάσθησαν καὶ ἤχθησαν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τεχνητοὶ ἀλεξανδρῖται, οἱ ὁποῖοι ὁμοιάζουν κατὰ πολλά, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἐναλλαγὴν τῶν χρωμάτων, μὲ τοὺς φυσικούς. Ἀλλ' οὐδὲ πόρρωθεν ἔχουν τὴν ὡραιότητα τῶν τελευταίων. Δὲν ἀνταποκρίνονται ἄλλως τε οὔτε κατὰ τὴν σύστασίν των πρὸς τοὺς ἀλεξανδρίτας, διότι συνίστανται ἁπλῶς ἀπὸ βαναδιοῦχον ἄργιλλον. Γ. Κ. Γ.

Ἀλεξάνδροβσκα. Πόλις τῆς εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας ἀνήκουσα εἰς τὸ Κυβερνεῖον τοῦ Αἰκατερινοσλὰβ καὶ ἐγειρομένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δνειπέρου. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀνήρχοντο πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου εἰς 18.742. Εἶναι ἐμπορικὴ πόλις, εἰς ἣν συγκεντροῦνται τὰ ἐκ τοῦ Κυβερνείου Αἰκατερινοσλὰβ ἐμπορεύματα καὶ διαβιβάζονται σιδηροδρομικῶς εἰς Ταϊγάνιον ἢ δι' ἑτέρας γραμμῆς εἰς Σεβαστούπολιν.

— **Ἀλεξάνδροφσκα**. Ρωσικὴ ἀποικία εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀνατολικῆς Σιβηρίας καὶ ἀπέναντι τῆς νήσου Σαχαλίνας, οἰκισθεῖσα ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Α'. Οἱ κάτοικοί της ἀνέρχονται εἰς 11.000 περίπου. Ἡ πόλις αὕτη ἀπέκτησεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Νικολάου Α' λαμπρὸν λιμένα καὶ ὀχυρὸν φρούριον, ἀνέπτυξε δὲ ἀπὸ πολλοῦ ἐμπόριον μετὰ τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Ἡ πόλις κατέστη ὀνομαστὴ παρὰ τῷ ρωσικῷ λαῷ, διότι αὕτη εἶναι τὸ τελευταῖον σημεῖον, ἔνθα ἐστάθμευον οἱ ἐξοριζόμενοι Ρῶσοι, οἵτινες μετὰ μακρᾶς πορείας καθειργνύοντο εἰς Σαχαλίναν. Μεταξὺ τῶν ρωσικῶν παροιμιῶν ὑπάρχει τις λέγουσα ὅτι ὁ διελθὼν τὴν Ἀλεξάνδροβσκαν χάνει πλέον πᾶσαν ἐλπίδα ὅπως ἐπανίδῃ τὴν πατρίδα του. Ἄπειρα εἶναι ἐπίσης τὰ δημοτικὰ ᾄσματα τὰ ἀναφερόμενα πρὸς τὴν πόλιν ταύτην καὶ τὴν τύχην τῶν ἐξορίστων. Θ. Β.

Ἀλεξανδρόγιαννος *Ἰωάννης*· βλ. Ἀλεξανδρῆς *Ἰωάννης*.

Ἀλεξανδροκόλακες. Μετὰ τὴν ἐξ Ἰνδιῶν ἐπάνοδόν του ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐτέλεσεν ἐν Σούσοις διπλοῦς γάμους, νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ Δαρείου Στάτειραν καὶ τὴν τοῦ προτέρου βασιλέως Ὤχου Παρυσάτιδα (Στράβ. XV. 728) δοὺς ἅμα εἰς γάμον καὶ τὰς θυγατέρας τῶν Περσῶν ἀρχόντων εἰς τοὺς στρατηγοὺς καὶ ἄλλους ἐπισήμους τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων αὐτῶν, ἐνενήκοντα τὸν ἀριθμόν, («ἐνενήκοντα ἦσαν οἱ γαμοῦντες, καὶ ἰσάριθμοι τούτοις οἱ θάλαμοι», Αἰλιαν. Ποικ. ἱστ. VIII 7) ὁ Ἀλέξανδρος ἔδωσε μεγάλας ἑορτάς, καθ' ἃς ἔλαβον μέρος κιθαρισταί, αὐληταί, ὑποκριταὶ καὶ λοιποὶ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται, οἵτινες, καλούμενοι μέχρι τότε χλευαστικῶς «*Διονυσοκόλακες*» (Ἀριστ. Ρητορ. III, κ. β') ὡς παράσιτοι τοῦ Διονύσου, ὠνομάσθησαν ἔκτοτε *Ἀλεξανδροκόλακες*, ὡς ἐὰν ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τῶν δώρων τὰ ὁποῖα τοὺς προσέφερεν ἐγένετο ὁ θεός των (Χάρητος, Ἱστορ. τοῦ Ἀλεξ. Βιβλ. Χ, μνημον. ἐν Ἀθηναίῳ βιβλ. XII). Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Digitized by Google

ἀλεξανδρόλιθος (Alexandrolite) *['Ορυκτολ.]*. Κατὰ τὸν A. de Lappa ent (Cours de minéralogie, 1908, σελ. 714) εἶναι ὀρυκτὸν ἔνυδρον πυριτικὸν ἅλας ἀργιλλίου καὶ χρωμίου, προερχόμενον ἐξ ἀλλοιώσεως τοῦ ὀρυκτοῦ ἀβαλίτου (βλ.λ.). γ.κ.τ.

'Αλεξανδροπὸλ *('Αλεξανδρούπολις')*. Περσικὴ ἄλλοτε πόλις, *Γούγριγ* καλουμένη, ἁλωθεῖσα δὲ καὶ καταληφθεῖσα κατὰ τὸ 1806, ἐπὶ Ρωσοπερσικοῦ πολέμου, ὑπὸ τοῦ Ρώσου στρατηγοῦ Γκούντοβιτς. Οἱ Ρῶσοι, ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς εὑρισκομένης πλησίον τῆς μεγάλης ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ 'Εριβὰν εἰς Κάρς, μετέβαλον αὐτὴν εἰς μέγα στρατιωτικὸν φρούριον, εἰς ὃ πάντοτε ἐστρατοπέδευεν ὁλόκληρον σῶμα στρατοῦ, ἔκτοτε δὲ ἐγένετο τὸ ἐν 'Ασίᾳ ὁρμητήριον τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον, ὅστις διήρκεσεν ἐπὶ ἔτη, παρὰ τὸν ποταμὸν 'Αρπατσάϊ συνεκροτήθη μία ἐκ τῶν μεγαλυτέρων μαχῶν, καθ' ἣν οἱ στρατηγοὶ Γκούντοβιτς καὶ Κιτλιαρέφσκη ἐνίκησαν τὸν τουρκοπερσικὸν στρατὸν ὑπὸ τὸν Γιοσοὺφ πασᾶν καὶ κατέλαβον τὸ Σερδάν. 'Ο πόλεμος οὗτος παρετάθη μέχρι τοῦ 1813. 'Απὸ τῆς συνθήκης τοῦ *Γκουλιστὰν* αἱ κυβερνήσεις Ρωσίας καὶ Περσίας εὑρίσκοντο εἰς διηνεκῆ διαφωνίαν. Κατὰ τὸ 1826 οἱ Πέρσαι ἐκήρυξαν ἱερὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ρώσων, Ἄγγλοι δὲ ἀξιωματικοὶ εἶχον ἀναλάβει ὑπηρεσίαν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ σάχου, τοῦ ὁποίου ὁ διάδοχος Ἄββας Μιρζα ἄγων 30.000 στρατοῦ ἡτοιμάζετο νὰ διαβῇ τὸν Ἄραξον καὶ νὰ προσβάλῃ τὸν ἐν 'Αλεξανδροπὸλ ρωσικὸν στρατόν. 'Απεστάλη τότε ὁ στρατηγὸς Πασκίεβιτς, ὅστις ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης ὁρμηθεὶς προσέβαλε τὸν Πέρσην διάδοχον, διεσκόρπισε τὴν προφυλακὴν αὐτοῦ ἀνερχομένην εἰς 18.000 καὶ ἐξώθησε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ στρατοῦ πέραν τοῦ 'Αράξου, αἰχμαλωτίσας δεκακισχιλίους ἄνδρας, κατέλαβε τὸ 'Εριβάν, τὴν κυρίαν ταύτην λεωφόρον τῆς Περσίας καὶ προήλασεν εἰς Τεχεράνην. Τότε ὑπεγράφη συνθήκη εἰρήνης ἐν *Τουρκμαντσάϊ* (10/22 Φεβρουαρίου 1828), δι' ἧς παρεχωροῦντο εἰς τὴν Ρωσίαν αἱ ἐπαρχίαι 'Εριβὰν καὶ Νιχιτσεβάν. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου κέντρον τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ὁ Πασκίεβιτς εἶχε τὴν 'Αλεξανδροπόλ. Παρὰ τὴν πόλιν ταύτην τῷ 1853 οἱ Τοῦρκοι ἡττήθησαν κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Βαριατίνσκη, κατὰ δὲ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877 ἐξ 'Αλεξανδροπὸλ προήλασεν ὁ στρατηγὸς Λόρις Μπλικὼφ καὶ κατέλαβε τὸ Κὰρς καὶ τὴν 'Ερζερούμ. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης ἀνέρχονται εἰς 29.000, ἐκτὸς τοῦ στρατοπεδεύοντος πάντοτε στρατιωτικοῦ σώματος, ἀνερχομένου εἰς δωδεκακισχιλίους ἄνδρας. θ. β

'Αλεξανδρόπολις· ἢ κατὰ γραφὴν ἀπαντῶσαν τὸ πρῶτον ἐν Σκύμνου περιηγήσει: **'Αλεξανδρούπολις** (β. λ.).

'Αλεξανδρόπουλος, *'Αθανάσιος*. 'Αγωνιστὴς γεννηθεὶς εἰς τὸ Δίστομον τῆς Βοιωτίας. Μετέσχεν εἰς πολλὰς μάχας τῆς Στερεᾶς καὶ ἐτραυματίσθη ἐν 'Αλαμάνᾳ, Διστόμῳ καὶ Πέτρᾳ. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν προσελήφθη ὡς ἐθνοφύλαξ εἰς τὸ 3 τάγμα, ἀφεθεὶς τῷ 1838. Κατὰ τὴν ἐπιδείνωσιν τῆς λῃστείας προσελήφθη καὶ πάλιν εἰς τὰ τάγματα τῆς καταδιώξεως, συμπλακεὶς μετὰ τῆς δεκαπενταμελοῦς συμμορίας τοῦ Καραΐσκου ἢ Καλομάτη, ἐφονεύθη δὲ εἰς τὸ Χλωμὸν τῆς 'Αταλάντης τὴν 25 Δεκεμβρίου τοῦ 1850. γ. δ. κ.

—**'Αλεξανδρόπουλος,** *'Αλέξανδρος*. 'Αγωνιστὴς ἐκ Στεμνίτσης, υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ ἐπιλεγομένου Ὑψηλάντου. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ 'Αγῶνος ἐσπούδαζεν εἰς τὴν ἐν Χίῳ Σχολήν, ὅπου εἶχεν εἰσαχθῇ διὰ τὴν φιλομάθειάν του ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄. Τὸν 'Απρίλιον τοῦ 1821 ἐγκατέλιπε τὴν Σχολήν, διαπεραιωθεὶς δὲ εἰς τὰ Ψαρά, παρελήφθη ὡς γραμματικὸς εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Κ. Κανάρη. Μετ' αὐτοῦ παρευρέθη εἰς τὴν Μυτιλήνην καὶ τὴν Ἔρεσον, τὸν 'Ιούλιον καὶ Αὔγουστον τοῦ 1821. Κατόπιν, διαπεραιωθεὶς εἰς Πελοπόννησον, ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν πατέρα του καὶ τὸν Πᾶνον Κολοκοτρώνην. 'Ακολουθήσας κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τὸν Νικηταρᾶν διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας ὡς ὁδηγὸς στρατιωτῶν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐγένετο ὑπολοχαγὸς τῆς Φάλαγγος. γ. δ. κ.

—**'Αλεξανδρόπουλος,** *'Αλέξανδρος*. Πολιτευτὴς ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Αἰγίου, ἐγεννήθη τῷ 185; καὶ ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐδημοσιογράφησε. Κατέλαβεν ἐξεχούσας ἐν τῇ πολιτείᾳ θέσεις καὶ συνέγραψε διάφορα νομικὰ συγγράμματα καὶ ἄλλα. γ. δ. κ.

— **'Αλεξανδρόπουλος,** *'Αναγνώστης*, προσεπικαλούμενος ἐν Αἰγίῳ «*Πτεριώτης*» ἐκ τοῦ ὀρεινοῦ χωρίου Πτέρη, ὅπερ κατὰ τὸν ἱερὸν 'Αγῶνα πολλοὺς παρέσχε γενναίους πολεμιστάς. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ἐν τῇ πόλει Αἰγίου ἐπιφανῶν μελῶν τῆς Φιλικῆς 'Εταιρίας καὶ κατὰ 'Ιανουάριον 1821 ἐφιλοξένησεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ 'Αλεξάνδρου Ὑψηλάντου 'Αρχιμανδρίτην Παπαφλέσσαν (Γρηγόριον Δικαῖον), ὅστις προεκάλεσε τὴν 26 'Ιανουαρίου 1821, τὴν προκαταρκτικὴν σύσκεψιν τῶν προκρίτων Αἰγιαλείας, μεθ' ἣν ἐπηκολούθησεν ἡ δευτέρα, γενικωτέρα, σύσκεψις τῶν προκρίτων τῆς τε Αἰγιαλείας καὶ τῶν Καλαβρύτων, οὓς μάλιστα ἔλαβε τὴν ἐμπιστευτικὴν ἐντολὴν νὰ καλέσῃ ὁ ἀνεψιός του *Σωτήριος 'Αλεξανδρόπουλος*, ἀναδειχθεὶς μετέπειτα γενναῖος ὁπλαρχηγὸς τῶν Πτεριωτῶν καὶ πεσὼν ἐν Φαλήρῳ, κατὰ τὴν γενομένην ἔφοδον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων, εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καραϊσκάκη. Κατὰ τὴν δευτέραν ὡς ἄνω σύσκεψιν, γενομένην ἔν τινι ναΐσκῳ τοῦ 'Αγίου Γεωργίου, τῆς περιφερείας Πτέρης, παρὰ τὰ σύνορα τῶν Καλαβρύτων, ἀπεφασίσθη ὁριστικῶς ἡ ἄμεσος ἔναρξις τῆς 'Επαναστάσεως καὶ ὑπεγράφη μάλιστα σχετικὸν πρωτόκολλον, εὑρισκόμενον εἰς χεῖρας τοῦ δημοδιδασκάλου Χρήστου Τσάμη.

'Αναγνώστης Ι. 'Αλεξανδρόπουλος.

Δισέγγονος τοῦ 'Αναγνώστου 'Αλεξανδροπούλου εἶναι ὁ *'Αλέξανδρος Πολυδώρου 'Αλεξανδρόπουλος* παλαίμαχος δημοσιογράφος, ἀγωνισθεὶς ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1883, κατὰ καιροὺς διαπρέψας ὡς Νομάρχης καὶ Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῆς 'Εθνικῆς Οἰκονομίας. γ. δ. κ.

—**'Αλεξανδρόπουλος,** *'Αναστάσιος*, ἢ *Ζητουνιάτης*. 'Αγωνιστὴς ἐκ Λαμίας, ἐπολέμησεν εἰς Εὔβοιαν καὶ Σκίαθον ὑπὸ τὸν Δ. 'Ολυμπίτην, κατόπιν δὲ εἰς τὰ Ψαρά. Κατελθὼν μετὰ ταῦτα εἰς Πελοπόννησον καὶ ἀκολουθῶν τὸν Χατζῆ - Χρῆστον ᾐχμαλωτίσθη μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ Ναυαρῖνον. Δραπετεύσας μετά τινα χρόνον ἔφθασεν εἰς τὴν 'Αττικὴν καὶ ἀγωνισθεὶς εἰς τὴν χειμερινὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1826 καὶ 1827, διεκρίθη, ἰδίως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δευτέρου του ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου πεσόντος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς 'Ακροπόλεως, τοῦ μεγαλυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ 'Αθανασίου φονευθέντος τῷ 1826 κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου. γ. δ. κ.

—**'Αλεξανδρόπουλος,** *'Αντώνιος*. 'Αγωνιστὴς ἐκ Τριπόλεως. Ἦτο ἔμπορος εἰς τὰς Καλάμας, ὅταν, ἐνθουσιασθεὶς διὰ τὸν ἀρξάμενον 'Αγῶνα, ἔκλεισε τὸ ἐμπορικόν του καὶ πωλήσας τὰ ὑπάρχοντά του ἀπήρτισε μικρὸν σῶμα καὶ προσεκολλήθη εἰς τὸν 'Ηλίαν Μαυρομιχάλην. Μετασχὼν τῶν μαχῶν τῆς Καρυταίνης, τοῦ Βαλτετσίου, τῆς Γράνας καὶ τοῦ Λάλα, διεκρίθη κατὰ τὴν συντριβὴν τοῦ Δράμαλη εἰς τὰ Δερβενάκια. Προσκολληθεὶς εἰς τὸν Κριεζώτην, τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Συρίας καὶ τῆς 'Αττικῆς. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν 'Αθηνῶν ἐπέστρεψεν εἰς Πελοπόννησον καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ *Προσκυνήματος* συχνάκις συνεπλάκη καὶ μάλιστα νικηφόρως πρὸς τοὺς Ἄραβας. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν κατετάγη ὡς ὑπολοχαγὸς τῆς προικοδοτημένης Φάλαγγος. γ. δ. κ.

—**'Αλεξανδρόπουλος,** *'Απόστολος*. 'Αγωνιστὴς ἐκ Βρουλιᾶ τῆς Σελασίας. 'Εγεννήθη τῷ 1799. Ἦτο ὑπάλληλος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁπόθεν, μετὰ τὰς σφαγὰς τοῦ 'Απριλίου 1821, δραπετεύσας ἔφθασεν εἰς τὴν Μολδαβίαν, μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Σκουλενίου, κατόπιν δέ, δι' Αὐστρίας, κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς Μεσολόγγιον τῷ 1822. 'Ἐκεῖ ἠγωνίσθη ἐναντίον τοῦ 'Ομὲρ Βρυώνη. Μετὰ ταῦτα κατελθὼν εἰς Πελοπόννησον ἐσχημάτισε μικρὸν σῶμα ἐκ Βρουλιωτῶν καὶ μετ' αὐτῶν ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας μάχας, μάλιστα κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ 'Ιμπραήμ. γ. δ. κ.

'Αλεξανδρόπουλος, *Βασίλειος*. 'Αγωνιστὴς ἐκ Στεμνίτσης, ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ ἐπιλεγομένου Ὑψηλάντου Μικρὸς ἀκόμη, καθὸ γεννηθεὶς τῷ 1809, ἠκολούθει τὸν πατέρα καὶ παρευρέθη εἰς τὰ Τρίκορφα, ὅπου ἐφονεύθη ὁ ἀδελφός του 'Ιωάννης τῷ 1825. Ὑπηρετήσας εἰς διαφόρους θέσεις μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, ἠκολούθησε τὸν Χατζῆ-Πέτρον, τῷ 1854, κατὰ τὴν εἰσβολὴν εἰς Θεσσαλίαν. 'Ασθενήσας ὅμως εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκστρατείας ἀπεβίωσε. γ. δ. κ.

— **'Αλεξανδρόπουλος,** *Δημήτριος*. 'Αγωνιστὴς ἐκ Σμοκόβου. Μετέσχεν ὑπὸ τοὺς Κοντογιανναίους εἰς διαφόρους κατὰ τὴν Στερεὰν μάχας. 'Ετραυματίσθη εἰς Καλιακούδαν, εἰς δὲ τὴν μάχην τῆς Πέτρας, ὅπου ἠγωνίσθη ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησιν τοῦ Δ. Ὑψηλάντου, ἀπώλεσε τὸν ἕτερον ὀφθαλμόν. 'Απέθανε τῷ 1847. γ. δ. κ.

— **'Αλεξανδρόπουλος,** *'Ηλίας*. 'Αγωνιστὴς ἐκ Τόσκοι της Οἰχαλίας. Καθ' ὅλην τὴν 'Επανάστασιν τοῦ 1821 ἐπολέμησεν ὑπὸ τοὺς 'Αναγνωσταρᾶν, Παπαφλέσσαν καὶ Νικηταρᾶν. γ. δ. κ.

— **'Αλεξανδρόπουλος,** *Θεόδωρος*. 'Αγωνιστὴς ἐκ Τριπόλεως. Οὗτος ἦτο ράπτης τὸ ἐπάγγελμα. Προσληφθεὶς ὑπὸ τοῦ 'Αρβάλη, ἐπολέμησεν εἰς διαφόρους μάχας. Συμπλακεὶς μετὰ τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη κατὰ τὸ 1822 ὑπῆρξεν ἔκτοτε ἄσπονδος ἐχθρὸς τῶν Κολοκοτρωναίων, μετέσχε δὲ καὶ τῆς ἐναντίον αὐτῶν **'Αδελφοτητος** (βλ. λ.). Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον προεχειρίσθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως εἰς χιλίαρχον. Κατὰ τὴν πολυαρχίαν τοῦ 1832 κατεπολέμησε τοὺς Συνταγματικούς. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐζήτησε νὰ δολοφονήσῃ τὸν γέροντα Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, δὲν τὸ ἐπεχείρησεν ὅμως μὴ εὑρίσκων συντρόφους καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἔτι τῶν πολλῶν ἐχθρῶν τοῦ ἀρχιστρατήγου. Αὐτὸς μετὰ τοῦ Π. Οἰκονομοπούλου καὶ Κ. Σπηλιοπούλου ὑπεστήριξε τὴν εἰς δίκην παραπομπὴν τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη καὶ Δ. Πλαπούτα. Τῷ 1844 ἐγένετο λοχαγὸς εἰς τὴν προικοδοτημένην Φάλαγγα. γ. δ. κ.

— **'Αλεξανδρόπουλος,** *'Ιωάννης*. 'Αγωνιστὴς ἐκ Βρουλιᾶ τῆς Σελασίας, τεθεὶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Γιατράκου καὶ τοῦ Παπαθανασοπούλου. Μετέσχεν εἰς τὰς μάχας τοῦ Βαλτετσίου, ὅπου ἐτραυματίσθη, καὶ εἰς ἄλλας πολλάς. 'Επὶ 'Ιμβραὴμ ἐτραυματίσθη πάλιν εἰς τὴν μάχην τῆς Δαβιᾶς. 'Απέθανε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1846. γ. δ. κ.

— **'Αλεξανδρόπουλος,** *'Ιωάννης*. 'Εγεννήθη ἐν Στεμνίτσῃ τῷ 1805. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ 'Αγῶνος, ἔφηβος ἠκολούθησε τὸν πατέρα του Κωνσταντῖνον 'Αλεξανδρόπουλον ἢ Ὑψηλάντην. Μεταβὰς τῷ 1823 εἰς Μεσολόγγιον διεκρίθη διὰ τὴν γενναιότητά του. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ 'Ιμπραήμ, διεκρίθη εἰς τὴν πολύνεκρον μάχην τῶν Τρικόρφων, ὅπου καὶ ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος. Εἶχε τραυματισθῇ βαρέως καὶ οἱ περὶ αὐτὸν συγγενεῖς καὶ ἄλλοι Στεμνιτσιῶται δὲν ἤθελαν νὰ τὸν ἐγκαταλείψουν εἰς τὸ ταμποῦρι, ὅπερ διαρκῶς ἐβάλλετο. Τότε αὐτός, μολονότι εἰκοσαετής, ἐπέδειξε θαυμασίαν διαγωγήν: «'Επειδὴ οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐπλησίασαν, γράφει ὁ Φωτᾶκος, καὶ δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ προχωρήσουν καὶ νὰ σωθοῦν αὐτοὶ καὶ ὁ λαβωμένος, καὶ οὕτως ἐκινδύνευαν ὅλοι ὁμοῦ νὰ χαθοῦν, ὁ 'Ιωάννης 'Αλεξανδρόπουλος εἶπε πρὸς τοὺς ἰδικούς του νὰ τὸν ἀφήσουν, νὰ πάρουν τὰ ὅπλα του καὶ νὰ φύγουν διὰ νὰ μὴ χαθοῦν καὶ αὐτοὶ δωρεάν, καὶ εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς Τούρκους, καὶ νὰ πάρουν τὸ αἷμά του. Ἔπειτα ἔβαλε τὴν πιστόλα του εἰς τὸ ζερβὶ βυζί, ἐπυροβόλησε κ' ἐσκοτώθη μόνος του». γ. δ. κ.

— **'Αλεξανδρόπουλος,** *'Ιωάννης*. Πρόκριτος ἐξ Αἰγίου, ἐκ τῶν πρώτων Φιλικῶν. γ. δ. κ.

— **'Αλεξανδρόπουλος,** *'Ιωάννης Περ.* Δισέγγονος τοῦ 'Αναγνώστου. Διπλωμάτης ὅστις κυρίως διεκρίθη εἰς τὰς εἰς Βουκουρέστιον καὶ Βελιγράδιον εἰδικὰς ἀποστολάς του. Ὑπῆρξε πρῶτος Ἕλλην 'Αρμοστὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1918, ἀντεπροσώπευσε δὲ κατόπιν τὴν 'Ελλάδα παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν 'Εθνῶν. γ. δ. κ.

— **'Αλεξανδρόπουλος,** *Κανέλλος*. Εἷς τῶν ὁπλαρχηγῶν τοῦ Αἰγίου. 'Απ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ 'Αγῶνος διεκρίθη, τιμηθεὶς κατ' ἐπανάληψιν, καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τυχὼν ἰδιαιτέρων εὐνοιῶν. Οἱ ἀπ' αὐτοῦ καταγόμενοι ἐν Αἰγίῳ μετεκλήθησαν *Κανελλόπουλοι*. γ. δ. κ.

— **'Αλεξανδρόπουλος,** *Κόλιας*. 'Αγωνιστὴς ἐκ Καλτεζῶν. 'Αναφέρεται σημαιοφόρος τοῦ Π. Βαρβιτζιώτη. γ. δ. κ.

—**'Αλεξανδρόπουλος,** *Κωνσταντῖνος*. 'Αγωνιστής, γεννηθεὶς ἐν Πάτραις περὶ τὸ 1790. 'Εμπορεύετο ἐκ Κωνσταντινουπόλει ὅταν κατηχήθη εἰς τὴν Φιλικὴν 'Εταιρίαν ἀπὸ τὸν Γρηγόριον Δικαῖον. 'Ενθουσιασθεὶς ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς ἐθνεγερσίας, κατῆλθεν εἰς τὰς Κυκλάδας, ὅπου ἤρχισεν ὡς ἀπόστολος νὰ κατηχῇ. Ἦτο δ' ἐν Μυκόνῳ ὅταν ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις. Οἱ Μυκόνιοι καὶ οἱ 'Αμοργῖνοι τὸν ἀπέστειλαν «*πρέσβυν*» αὐτῶν εἰς Σπέτσας, θεωρουμένην τότε ὡς ἕδραν τῆς ἐπαναστάσεως. 'Εκεῖθεν ἀνεχώρησεν ὁ 'Αλεξανδρόπουλος διὰ νὰ μετάσχῃ τῆς πολιορκίας τῆς Μονεμβασίας. Μετὰ τὴν ἅλωσιν της μετέβη εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως. 'Εκεῖθεν σταλεὶς μετὰ μικροῦ σώματος εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Λάλα συνεδέθη

Digitized by Google

μετὰ τοῦ Ζακυνθίου ἀγωνιστοῦ Διονυσίου Σεμπρικοῦ, ὃν τραυματισθέντα ὡδήγησεν εἰς τὴν πατρίδα του μέχρι τελείας ἀναρρώσεως. Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ Ἀγῶνος, κλεισθεὶς μετὰ τοῦ Σεμπρικοῦ εἰς τὸ Μπούρτζι τοῦ Ναυπλίου, ἠγωνίσθη μετὰ πολλοῦ ζήλου εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τῶν πλοίων, ὅσα ὑπὸ ξένην σημαίαν ἐζήτουν νὰ τροφοδοτήσουν τὴν πολιορκουμένην πόλιν. Ἀναφέρεται μάλιστα ὁ Ἀλεξανδρόπουλος ὡς κατορθώσας νὰ κόψῃ τὰ δίκτυα, τὰ ὁποῖα εἶχε ρίψει ὁ φρούραρχος Μουχαφὺζ-Ἀλῆ πασσᾶ-Ἀργίτης, ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς πολιορκίας ἤντλει ὀλίγην τροφὴν διὰ τὸ Κονάκι του. Κατόπιν, εἴς τινα μάχην παρὰ τὰς Πάτρας, ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Δελήδων τοῦ Ἀχμέτ, σταλεὶς δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐνεκλείσθη ἐπὶ τρία ὅλα ἔτη εἰς τὸ «*Μπάνιο*», τὸ ἐν τῷ Κερατείῳ Κάτεργον. Ἀπελευθερωθεὶς μετὰ ταῦτα, χάρις εἰς δωροδοκίαν φυλάκων, τὴν ὁποίαν ἐνήργησαν παλαιοί του φίλοι τῆς βασιλευούσης, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἠγωνίσθη ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀλεξανδρίδης* ἐπὶ ἀρκετὸν διάστημα εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου καὶ ἐτραυματίσθη. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἀπεσύρθη εἰς Μύκονον ὅπου ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐμπορεύετο, κατόπιν δ' ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλεξανδρόπουλος, *Κωνσταντῖνος***, ὁ καὶ ***Ὑψηλάντης*** ἀποκληθείς. Ἀγωνιστὴς ἐκ Στεμνίτζης, ὅπου ἐλογίζετο ἐκ τῶν προκρίτων. Διέμενε πρὸ τοῦ Ἀγῶνος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα μετήρχετο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ παντοπώλου. Τοῦτον, κατὰ Φιλήμονα, ὡς ζωηρὸν ὀχλαγωγόν, οἱ ἐν τῇ βασιλευούσῃ μετεχειρίζοντο ὡς ὄργανον, ὁσάκις εἶχον ἀνάγκην νὰ βεβαιώσουν τὸν Σουλτάνον καὶ δι' αἰσθητῶν φρικαλέων μέσων καὶ παραστάσεων περὶ τῶν βιαιοπραγιῶν τοῦ κατὰ καιρὸν εἰς Πελοπόννησον σατράπου καὶ τῶν δεινοπαθημάτων τῶν Μωραϊτῶν. Διὰ τοῦ Ἀλεξανδροπούλου τούτου ἐκίνουν τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πολυαρίθμους ἐκ Πελοποννήσου παντοπώλας καὶ ἄλλους βιομηχάνους εἰς ὀχλαγωγίαν καί, τούτου προηγουμένου τολμηρῶς, τοὺς ἐπαρουσίαζον εἰς τὸν Σουλτάνον, ἐξερχόμενον ἐκ τῶν Ἀνακτόρων κατὰ τὸ προσκύνημα τῆς Παρασκευῆς. Ἔφερον δὲ οἱ διαδηλωταί, κατὰ τὸ ἔθος, τέφραν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ψιάθαν καιομένην, ἐκραύγαζον δὲ ζητοῦντες ἔλεος καὶ δικαιοσύνην. Παρωνομάσθη δὲ ὁ Στεμνιτσιώτης Ἀλεξανδρόπουλος «*Ὑψηλάντης*» ὡς «ὀψηλὰ ἀνεβαίνων καὶ τολμῶν». Διότι καὶ τῶν ὀχλαγωγιῶν, μὲ προφανῆ τῆς ζωῆς του κίνδυνον, προηγεῖτο, καὶ πρὸς τὸν Σουλτάνον δὲν ἐδίσταζε νὰ παρουσιάζῃ τὰς ἀναφορὰς τοῦ τόπου, τὰς ὁποίας δὲν ἐτόλμων νὰ ἐγχειρήσουν οὔτε αὐτοὶ οἱ «*Βεκίληδες*» τοῦ Μωρέως. Εἶχον δ' αἱ ἀναφοραὶ αὗται καὶ πολλὰς βέβαια ἀληθείας, ἀλλ' ἐπίσης καὶ πολλὰ ψεύδη, διὰ νὰ προκαλέσουν ζωηροτέραν τὴν ἐντύπωσιν καὶ ἀσφαλέστερον νὰ ἔχουν τὸ ἀποτέλεσμα. Κατηχηθεὶς ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Δικαίου καὶ οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, ἤρχισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ν' ἀναλαμβάνῃ εἶδος ἡγεσίας μεταξὺ τῶν Πελοποννησίων τῆς Σταμπούλ, καὶ ὑπεγράφετο *Ὑψηλάντης*, διότι ἔκτοτε τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἤρχισε νὰ φέρεται εἰς τὰ χείλη τῶν μεμυημένων. Συνέβη μάλιστα ζωηρὸν μεταξὺ Ἑλλήνων ἐπεισόδιον διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο, καὶ ὁ Ἀλεξανδρόπουλος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὴν ἀντιποίησιν τοῦ ὀνόματος. Τοῦτο ἐγνώσθη καὶ ἐκοινολογήθη. Καὶ μεταξὺ μὲν τῶν Ἑλλήνων οὐδεμίαν σημασίαν ἔσχε τὸ γεγονός, διότι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οὗτος διεκρίθη εἰς τὸν Ἀγῶνα. Μεταξὺ ὅμως τῶν πολιορκουμένων Τούρκων ἐχρησιμοποιήθη διὰ νὰ γελοιοποιηθῇ καὶ ἀτονίσῃ ἡ ἄφιξις τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου.

Ὁ Κ. Ἀλεξανδρόπουλος λογίζεται μεταξὺ τῶν πρώτων δραξάντων τὰ ὅπλα. Πράγματι κατ' ἐντολήν του, τὸ ἐκ Στεμνιτσιωτῶν σῶμά του ὑπὸ τὸν Γ. Ντρίτζαν ἐφόνευσε τὴν 21 Μαρτίου 1821 εἰς τὰ Βλάχικα τῆς Καρυταίνης τέσσαρας προύχοντας Τούρκους, μεταβαίνοντας ἐκ Φαναρίου νὰ κλεισθῶσιν εἰς αὐτήν, διότι εἶχαν ἀρχίσει νὰ φοβοῦνται τὰ κινήματα. Τὴν 25 Μαρτίου ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Στεμνιτσιωτῶν καὶ μὲ «ἀνοικτὴν σημαίαν» ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Τούρκων τῆς Καρυταίνης. Ὅταν δὲ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1821 οἱ Γορτύνιοι ὁπλαρχηγοί, κατιδόντες τὰ δεινὰ τῆς ἀναρχίας, ἀνηγόρευσαν ἀρχιστράτηγον τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, ὁ Κ. Ἀλεξανδρόπουλος ὑπεγράφη «*Ὑψηλάντης*». Ἐντεῦθεν πάλιν ἠγέρθησαν εἰς τοὺς Τούρκους ἐλπίδες ὅτι περὶ τούτου τοῦ Ὑψηλάντου ἐπρόκειτο, ὅταν ἐκυκλοφόρησε μεταξὺ αὐτῶν, πολιορκουμένων ἐν Τριπόλει, ὅτι ἔφθασεν ἐκ Ρωσίας εἷς τῶν Ὑψηλαντῶν. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς δὲ προτροπὰς νὰ προσκυνήσουν εἰς τὸν Ὑψηλάντην, οἱ Τοῦρκοι ἀπεκρίνοντο: «Ποιὸ Ψηλάντη μᾶς λέτε, βρὲ Ρωμιό; Τὸ βρωμοστεμνιτσιώτη;» Ἐν τούτοις αὐτὸν ἀφῆκεν ἐπίτροπόν του εἰς τὴν Πελοποννησιακὴν Βουλὴν ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, ἀναγκασθεὶς νὰ μεταβῇ μετά τινα χρόνον εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Κορίνθου, τὸ δὲ πληρεξούσιον ἔλεγεν ὅτι «θέλει παρεδρεύει ὡς ἄλλος ἐγώ». Ταυτοχρόνως δὲ τὸν διώρισε καὶ ἐπιμελητὴν τοῦ στρατεύματος τόσον διὰ τὰ τρόφιμα ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἀρρώστους. Εἰς τὴν ἐν Βαλτεσίῳ μάχην διεκρίθη διὰ τὴν προνοητικότητά του. Ἀναφέρεται μάλιστα ὅτι ἐφιλοξένει εἰς τὴν «φωτιὰν τοῦ ταμπουριοῦ» του τὸν Θ. Κολοκοτρώνην καὶ τοῦ προσέφερε «μπογάτζαν», ὅταν ὁ στρατηγὸς ἀπὸ τὴν «φουμάδαν», δηλαδὴ ἀπὸ τὸν καπνὸν τῆς συνθηματικῆς ἀνταποκρίσεως, ἀντελήφθη τὴν παρασκευαζομένην φυγὴν τοῦ Ρουμπῆ, καὶ ἐπιτεθεὶς ἦρε τὴν πρώτην μεγάλην καὶ ἐλπιδοφόρον νίκην τοῦ Βαλτεσίου.

Κατὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1824 φαίνεται ὅτι ἀπεσχίσθη ἀπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀκολουθήσας τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Κουντουριώτη. Ἀναφέρεται μάλιστα ὅτι διωρίσθη χιλίαρχος, καὶ προφανῶς ἔλαβε μέρος εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν ἀνταρτῶν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, ἀσθενήσας, περιωρίσθη εἰς τὸ Ναύπλιον, ἐκεῖ δὲ τῷ 1826, ἐπιμελούμενος πολεμεφόδια διὰ τὸ πολιορκούμενον Μεσολόγγι, ἐκρύωσε κατά τινα ἐκδοχήν, κατ' ἄλλους δὲ προσεβλήθη ἀπὸ τὸν λυμαινόμενον τότε τὴν πόλιν ἐξανθηματικὸν τύφον καὶ ἀπέθανεν. Ἓν ἔτος πρότερον εἶχε δεχθῇ στωϊκῶς τὴν ἀναγγελίαν τῆς ἀπωλείας τοῦ εἰκοσαετοῦς υἱοῦ του *Ἰωάννου* εἰς τὴν μάχην τῶν Τρικόρφων. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐλογίσθη ὡς λοχαγός. Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλεξανδρόπουλος, *Πολύδωρος***. Νομομαθὴς ἐξ Αἰγίου, υἱὸς τοῦ Ἀναγνώστου. Εἰσαγγελεὺς ἐπὶ Ὄθωνος, ὑπεστήριξε τὴν κατηγορίαν κατὰ τοῦ Ἀριστείδου Δοσίου διὰ τὴν κατὰ τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας ἀπόπειραν. Ἀνακληθεὶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου διωρίσθη Πρόεδρος τῶν Ἐφετῶν καὶ ἀπέθανεν ἑξηκοντούτης τῷ 1872. Διὰ τὴν αὐστηρότητά του εἶχεν ἐπονομασθῆ «*Κιῖνος*». Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλεξανδρόπουλος, *Σωτήριος*** βλ. **Ἀλεξανδρόπουλος *Ἀναγνώστης***.

— **Ἀλεξανδρόπουλος, *Χρῆστος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Στεμνίτσης, πιθανῶς συγγενὴς τοῦ Κ. Ἀλεξανδροπούλου (Ὑψηλάντου). Ἀναφέρεται ὅτι τῷ 1827 ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη ὡς *ρεχέμι*, ἤτοι ὅμηρος-προπομπὸς τῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες ἀποσκιρτήσαντες ἀπὸ τὰ τουρκοαιγυπτιακὰ στρατεύματα ἀνεχώρησαν, ὑπόσπονδοι, ἐκ Πελοποννήσου εἰς τὴν Στερεάν. Εἰς τὴν Ἀρβανιτιάν, κατὰ Φωτᾶκον (Β' 473), ὀλίγον ἔλειψε νὰ θυσιασθοῦν, ἐσώθησαν δὲ χάρις εἰς τὸ παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς γόητρον τοῦ ὀνόματος τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐχαρακτηρίσθη ὑπολοχαγὸς τῆς προικοδοτημένης Φάλαγγος. Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλεξανδρόπουλος, *Χρῆστος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Δωρίδος. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1810. Ἦτο ψυχογυιὸς τοῦ Ἀθανασίου Λιδωρίκη. Ἐτραυματίσθη τῷ 1825. Παρέμεινε μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν εἰς τὴν Χωροφυλακήν.

Ἀλέξανδρος (ὁ)· ἀπὸ τοῦ *ἀλέξω* (=ἀποκρούω) καὶ *ἀνήρ*, τρόπον τινὰ ὁ ἀλέξων τοὺς ἄνδρας· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον *Τέρπανδρος* = ὁ τέρπων τοὺς ἄνδρας, *Λύσανδρος* = ὁ λύων (λυτρώνων) τοὺς ἄνδρας. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλιάς) καὶ παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ (Ἀγαμέμνων) ὡς δεύτερον ὄνομα τοῦ Πάριδος (*Πάρις* ἢ *Ἀλέξανδρος*). Ἀπὸ τῶν χριστιανικῶν χρόνων χρησιμοποιεῖται ὡς βαπτιστικὸν ὄνομα εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἑλλάδα· κατὰ παραφθορὰν καὶ ὑποκορισμὸν *Ἀλεξαντρῆς*, *Ἀλέξιος*, *Ἀλέξης*, *Ἀλέκος*, *Λέκας*, *Τσιάντος* κ. ἄ.

[ΣΗΜ. Εἰς τὴν ταξινόμησιν τῶν *Ἀλεξάνδρων* ἠκολουθήθη ἡ ἑξῆς τάξις: Προετάχθησαν οἱ δράσαντες κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους μέχρι τοῦ μεσαίωνος, διῃρημένοι εἰς δύο κατηγορίας: ἀφ' ἑνὸς τοὺς βασιλεῖς, ἡγεμόνας καὶ τυράννους (κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν χωρῶν αὐτῶν) καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰς ἄλλας προσωπικότητας. Ἕπονται οἱ κληρικοὶ (πατριάρχαι, πάπαι κ.λ.π.) καὶ οἱ μάρτυρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἀκολουθοῦν οἱ εἰς ἄλλα, πλὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, στάδια δράσαντες, ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, χωρισμένοι καὶ οὗτοι εἰς δύο κατηγορίας: τοὺς αὐτοκράτορας, βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν κρατῶν, ὧν ἡγήθησαν, καὶ τὰς ἄλλας προσωπικότητας κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν τῶν ἐπιθέτων των].

ΑΡΧΑΙΑ ΕΠΟΧΗ

— **Ἀλέξανδρος** *[Μυθολ.]*· υἱὸς τοῦ Πριάμου· βλ. Πάρις.

ΒΑΣΙΛΕΙΣ, ΗΓΕΜΟΝΕΣ, ΣΤΡΑΤΗΓΟΙ

— **Ἀλέξανδρος Α'** *(Πτολεμαῖος Θ')*· βασιλεὺς τῆς ***Αἰγύπτου***· βλ. **Πτολεμαῖοι**.

— **Ἀλέξανδρος Β'** *(Πτολεμαῖος Ι')*· βασιλεὺς τῆς ***Αἰγύπτου***· βλ. **Πτολεμαῖοι**.

— **Ἀλέξανδρος ὁ Μολοσσός**. Βασιλεὺς τῆς ***Ἠπείρου***. Ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Νεοπτολέμου καὶ ἀδελφὸς τῆς Τρωάδος, ἥτις εἶχε συζευχθῇ τὸν ἀδελφὸν τοῦ πατρός των βασιλέα Ἀρρύβαν, καὶ τῆς Ὀλυμπιάδος, τῆς μητρὸς τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν κατέφυγε πρὸς τὸν γαμβρόν του βασιλέα τῆς Μακεδονίας, Φίλιππον τὸν Β', καὶ παρώτρυνεν αὐτὸν εἰς πόλεμον ἐναντίον τοῦ θείου του Ἀρρύβα, ὅστις ἠναγκάσθη τότε νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἐπέτυχε νὰ ἐκδοθῇ ψήφισμα (C. I. A. II. 115), διὰ τοῦ ὁποίου παρηγγέλλοντο οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων νὰ ἐπιμεληθῶσιν «ὅπως Ἀρρύβας καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ κομίσωνται τὴν ἀρχὴν τὴν πατρῴαν». Μετά τινα χρόνον ὅμως ἀπέθανεν ὁ Ἀρρύβας καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἔμεινε μόνος κύριος ἐν Ἠπείρῳ. Γενόμενος βραδύτερον ὁ Ἀλέξανδρος καὶ γαμβρὸς τοῦ Φιλίππου — συνεζεύχθη τὴν κόρην αὐτοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς του Ὀλυμπιάδος — ἔτυχε πάσης ὑποστηρίξεως ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ κατώρθωσε νὰ επεκτείνῃ τὸ κράτος του πρὸς Ν. μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἐνῷ ὅμως ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε τοσοῦτον στενοὺς δεσμοὺς πρὸς τὸν Φίλιππον καὶ τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον καὶ εἶχεν ὑποστηριχθῆ ὑπ' αὐτῶν, δὲν μετέσχε τῆς μεγάλης εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείας, ἀλλὰ τοὐναντίον ἓν ἔτος μετὰ ταύτην ἐξεστράτευσεν εἰς Ἰταλίαν, κατὰ πρόσκλησιν (333 π. Χ.) τῶν Ταραντίνων, μετὰ 15 τριήρων καὶ πολυαρίθμων ὁπλιταγωγῶν καὶ ἱππαγωγῶν πλοίων ὡς ἀρχηγὸς μισθοφορικοῦ στρατοῦ, ἰδίᾳ δαπάνῃ στρατολογηθέντος καὶ ἄνευ τινός, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, συνεννοήσεως πρὸς τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον (Ἀριστ. «Δικαιώματα τῶν πόλεων» ἀποσπ. 571), ἴσως μάλιστα καὶ ἐξ ἀντιζηλίας, διὰ νὰ μεγαλουργήσῃ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ Δύσει, ὡς ὁ μεγαλοφυὴς ἀνεψιός του ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Κατὰ τὴν μεγάλην μάχην παρὰ τὴν Ποσειδωνίαν (Paestum) κατετρόπωσε τοὺς ἐχθροὺς τῶν Ταραντίνων Βρεττίους καὶ Λευκανοὺς καὶ τοὺς συμμάχους των Σαμνίτας. Οἱ Ρωμαῖοι τότε (Liv. VIII. 17), οἵτινες εἶχον ἐπεκταθῆ μέχρι τῆς Καμπανίας, συνεμάχησαν μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τῶν κοινῶν ἐχθρῶν, τῶν Σαμνιτῶν. Ἡ αὐξανομένη ὅμως δύναμις τοῦ Μολοσσοῦ Ἀλεξάνδρου ἐφόβισε τοὺς ἐν Κάτῳ Ἰταλίᾳ Ἕλληνας καὶ ἰδίᾳ τοὺς Ταραντίνους· διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς φιλικὴν συνεννόησιν πρὸς τοὺς πρῴην ἐχθρούς των Βρεττίους καὶ Λευκανοὺς καὶ ἀπέστησαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις πρὸς ἐκδίκησιν ἀφήρεσεν ἀπ' αὐτῶν τὴν Ἡράκλειαν καὶ μετέστησε τὴν ἕδραν τῶν κοινῶν ἐν Κάτῳ Ἰταλίᾳ συνόδων τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Θουρίαν (Στρ. C. 280). Οἱ Λευκανοὶ ὅμως τότε παρεσκεύασαν τὴν δολοφονίαν του (330 π. Χ.) καὶ οἱ Σαβῖνοι κατετρόπωσαν τὰ ἄνευ ἀρχηγοῦ απομείναντα στρατεύματά του ἐν Πανδοσίᾳ. Τὸν θάνατόν του ἐπηκολούθησαν ταραχαὶ ἐν Μολοσσίᾳ (τῆς Ἠπείρου) περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου. Κληρονόμος αὐτοῦ ἦτο παῖς ἀνήλικος, γεννηθεὶς ἐξ αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Κλεοπάτρας, τῆς ἀδελφῆς τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ τὸ 295 π. Χ. βασιλεὺς γενόμενος Νεοπτόλεμος. Ἀλλ' ἡ Ὀλυμπιάς, ἥτις ἔζη τότε ἐν Ἠπείρῳ, ἐζήτει ν' ἀφαιρέσῃ τὸ κράτος ἀπὸ τὴν χήραν τοῦ Ἀλεξάνδρου Κλεοπάτραν, τὴν θυγατέρα της, λέγουσα ὅτι ἡ Μολοσσία ἦτο ἰδική της (Ὑπερείδου «Ὑπὲρ Εὐξενίπ.» § 32) καὶ ἠγανάκτει κατὰ τοῦ Ἀντιπάτρου, διότι δὲν ἐπέβαλλε τὰς ἐπὶ τῆς Μολοσσίας ἀξιώσεις τῆς διὰ Μακεδονικῆς δυνάμεως.

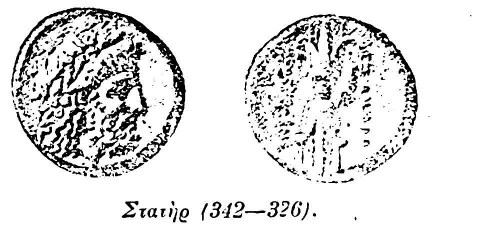

Στατήρ (342—326).

Τοῦ Ἀλεξάνδρου τούτου διεσώθησαν νομίσματα φέροντα, συνήθως, τὸν ἕτερον τῶν τύπων ἢ α') ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως κεφαλὴν Διὸς ἐστεφανωμένην διὰ στεφάνου δρυὸς (κεφαλὴν Διὸς Δωδωναίου), ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΥ καὶ ὡς σύμβολον τὸν κεραυνὸν ἢ β') ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως κεφαλὴ Ἡλίου, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τὴν ἐπιγραφὴν ΑΛΕΞ. καὶ ὡς σύμβολον πάλιν τὸν κεραυνόν. Γ. Δ. ΚΑΨ.

— **Ἀλέξανδρος ὁ Ἀλκέτα**. Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς ***Ἠπείρου*** Ἀλκέτα. Διεκρίθη εἰς τὸν πόλεμον τῶν Ἠπειρωτῶν ἐναντίον τῶν Μακεδόνων, ὅστις ἐξερράγη κατὰ τὸ 312 π. Χ., δηλ. κατὰ τὸ δ' ἔτος τοῦ ἐναντίον τοῦ Ἀντιγόνου πολέμου τῶν συμμάχων Κασσάνδρου, Πτολεμαίου καὶ Λυσιμάχου. Οἱ Ἠπειρῶται, μισοῦντες τὸν Κάσσανδρον, ἐπωφελήθησαν ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ Ἀντιγόνου καὶ ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἀπολλωνιατῶν καὶ Ἐπιδαμνίων κατὰ τοῦ Κασσάνδρου κατὰ τὸ 312 π. Χ. καὶ ἐκήρυξαν πόλεμον καὶ αὐτοὶ ἐναντίον τούτου. Ὁ ἐν Ἀκαρνανίᾳ ὅμως στρατηγὸς τοῦ Κασσάνδρου Λυκίσκος ἐχώρησε πρὸς Β. καὶ συναντήσας τὰ στρατεύματα τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου Ἀλκέτα ἐνίκησεν αὐτὰ καὶ ἠνάγκασε να παραδοθῶσιν. Ὁ Ἀλκέτας μόλις ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἠπείρου Εὐρυμενάς (Διοδ. ΙΘ' 88). Ὁ Λυκίσκος ὅμως κατεδίωξεν αὐτὸν καὶ ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν. Ἐνῷ δὲ ὁ Ἀλκέτας εὑρίσκετο εἰς στενόχωρον θέσιν, κατέφθα-

Digitized by Google

σεν ὁ υἱός του Ἀλέξανδρος μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ καὶ συνάψας μάχην αἱματηρὰν πρὸς τὰ πολιορκοῦντα τὰς Εὐρυμενὰς μακεδονικὰ στρατεύματα ἐνίκησεν αὐτὰ καὶ ἠλευθέρωσε τὸν πατέρα του. Βραδύτερον ὅμως ἐπῆλθον νέαι ἐπικουρίαι πρὸς τὸν Λυκίσκον καὶ διὰ τούτων ἠδυνήθη οὗτος νὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου τὰς Εὐρυμενὰς τὰς ὁποίας καὶ ἐλεηλάτησε καὶ κατέσκαψεν ἐκ θεμελίων. Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν συμφορὰν ταύτην, διαφυγὼν τὴν αἰχμαλωσίαν, κατέφυγε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Τεύκρου καὶ τῆς μητρός των εἴς τι φρούριον τῆς χώρας των. Βραδύτερον ἐπῆλθε συμβιβασμὸς μεταξὺ Κασσάνδρου καὶ Ἀλκέτα, ὅστις καὶ ἐβασίλευσε τῇ ἀνοχῇ τοῦ Κασσάνδρου μέχρι τοῦ 307. Κατὰ τὸ ἔτος ὅμως ἐκεῖνο οἱ Ἠπειρῶται, οἵτινες βαρέως ἔφερον τὴν σκληρὰν καὶ δεσποτικὴν βασιλείαν τοῦ Ἀλκέτα, ἐπωφελήθησαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀντιγόνου Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐλευθερώσεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπαναστατήσαντες ἐδολοφόνησαν τὸν Ἀλκέταν καὶ τοὺς υἱούς του Ἀλέξανδρον καὶ Τεῦκρον ἐν μιᾷ νυκτὶ καὶ ἀνεκήρυξαν βασιλέα τὸν δωδεκαετῆ Πύρρον, υἱὸν τοῦ Αἰακίδου, ὅστις διέτριβεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Γλαυκίου, βασιλέως τῶν Ἰλλυριῶν (**Παυσ. Ι. 11.5 καὶ Πλουτ. Πύρρος Γ'**). Γ. Δ ΚΑΨ.

— **Ἀλέξανδρος Β'**. Υἱὸς τοῦ Πύρρου βασιλέως τῆς ***Ἠπείρου***, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του τῷ 272 π. Χ. Τὸν κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ πόλεμον, τὸν ὁποῖον ὁ πατήρ του ἤρχισε, συνέχισεν ἐπιτυχῶς, ἀλλ' ἐν τέλει ἐξεδιώχθη ἐκ τοῦ Μακεδονικοῦ ἐδάφους ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀντιγόνου, Δημητρίου, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀφήρεσε καὶ αὐτὴν τὴν Ἤπειρον, τὴν ὁποίαν ὅμως ἀργότερον, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Ἀκαρνάνων καὶ τῶν Αἰτωλῶν, ἐπανέκτησεν. Ὁ Ἀλέξανδρος Β' ἀπέθανε περὶ τῷ 260 π. Χ. (**βλ. Πολύβ. ΙΙ. 45, ΙΧ, 34 καὶ Πλούταρ. Πύρρος 9**) δηλητηριασθείς. Τοῦτον διεδέχθη ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἠπείρου ἡ ἀδελφὴ καὶ σύζυγός του *Ὀλυμπιὰς* ὡς ἐπίτροπος τῶν υἱῶν του *Πτολεμαίου* καὶ *Πύρρου*. Ὁ Ἀρριανὸς καὶ ὁ Αἰλιανὸς ἀναφέρουν σύγγραμμα τοῦ Ἀλεξάνδρου Β' περὶ **τακτικῆς** μὴ περισωθέν. Κ. Μ Κ

— **Ἀλέξανδρος ὁ Λυσιμάχου**. Υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου, ἑνὸς τῶν ἐπισημοτέρων στρατηγῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ὕστερον γενομένου βασιλέως τῆς ***Θρᾴκης***. Μετὰ τὴν παρὰ τὸ Κορουπέδιον τῆς Φρυγίας ἧτταν τοῦ πατρός του ὑπὸ τοῦ Σελεύκου τοῦ Νικάτορος καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ (282 π. Χ.), ὁ Ἀλέξανδρος ἐπειράθη ἀνεπιτυχῶς νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Θρᾴκης δικαιώματά του. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Σωσθένους (279 π. Χ.) τοῦ Μακεδόνος νικητοῦ τοῦ Βρένου καὶ τῶν Γαλατῶν, ἐπειράθη νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας ἀλλ' ἀπέτυχε. Κ Μ. Κ.

— **Ἀλέξανδρος Ἰανναῖος**. Βασιλεὺς συγχρόνως καὶ ἀρχιερεὺς τῶν ***Ἰουδαίων*** (103—76) ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ἀσμοναίων, υἱὸς Ἰωάννου τοῦ Ὑρκανοῦ. Λίαν φιλοπόλεμος ὢν ἤσκησε κατακτητικὴν πολιτικήν, περιπλακεὶς εἰς ἀενάους ἀγῶνας, δι' ὧν ἐπεξέτεινε σημαντικῶς τὰ ὅρια τοῦ κράτους αὐτοῦ. Ἡ δὲ ὑπερίσχυσις αὐτοῦ ἐσήμαινε σχετικὸν περιορισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, διότι ὁ Ἰουδαῖος ἡγεμὼν οὗτος ὑπῆρξε φανατικὸς ὑποστηρικτὴς τῶν πατρίων ἠθῶν. Παρὰ ταῦτα δ' ὅμως δὲν ὑπῆρξεν ἀγαπητὸς εἰς τὸν λαόν, ὅστις ἤγετο καὶ ἐφέρετο ὑπὸ τῆς μερίδος τῶν Φαρισαίων, πρὸς οὓς περιῆλθεν εἰς σοβαρὰν ῥῆξιν ὁ Ἀλέξ. Ἰανναῖος. Ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κοπέντων νομισμάτων τὰ μάλιστα ἐνδιαφέροντα εἶναι τὰ φέροντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἑβραϊστὶ (Γιεχοχανὰν Χαμμέλεχ) καὶ ἑλληνιστὶ (βασιλέως Ἀλεξάνδρου), ἐξ ὧν ἐπιγραφῶν ἡ μὲν ἑβραϊκή, κατὰ τὴν κρατοῦσαν σήμερον ἐκδοχὴν τοῦ de Saulcy περιέχει τὸ ἑβραϊκὸν ὄνομα τοῦ βασιλέως (*Γιεχοχανὰν* ἢ *Γιονάθαν* ἐξελληνίζεται βραχυλογικῶς εἰς *Ἰανναῖος*), ἡ δὲ ἑλληνικὴ τὸ ἑλληνικόν. Σημειωτέον δ' ὅτι οὗτος εἶναι ὁ πρῶτος Ἰουδαῖος ἡγεμὼν ὁ κόψας νομίσματα μετὰ διγλώσσου ἐπιγραφῆς (**βλ.** *Schürer* Geschichte des Jüd. Volkes [4] **Α' 1901 σελ** 277 **ἑξ.** *Benzinger* Hebräische Archäologie [2] **σελ.** 203). Π. Ι. Μ.

— **Ἀλέξανδρος**. Ἡγεμονόπαις τῆς ***Ἰουδαίας***, υἱὸς τοῦ Ἡρώδου καὶ τῆς Μαριάννας, τῆς Ἀσμοναίας πριγκιπίσσης. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀριστόβουλος ἔπεσαν θύματα τῆς καχυποψίας τοῦ πατρός των καὶ τῶν περιστάσεων, αἵτινες μετὰ τὸν θάνατον τῆς Μαριάννας ἔφερον αὐτοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἀσμοναίας δυναστείας, γενομένης δημοφιλοῦς ἀφ' ἧς ἐποχῆς εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ θρόνου βασιλεὺς ἰδουμαϊκῆς καταγωγῆς. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν δύο ἀδελφῶν ἐκ Ῥώμης, ὅπου ἀνετράφησαν, διαμείναντες ἐπὶ τετραετίαν παρὰ τῷ Ἀσινίῳ Πολλίωνι, ἐξεδηλώθη ἡ καχυποψία τοῦ πατρός των Ἡρώδου, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος ἐθυσίασε πᾶν πατρικὸν αἴσθημα. Ὁ Ἡρώδης πολλάκις κατηγόρησε τοὺς υἱούς του εἰς τὰς ῥωμαϊκὰς ἀρχὰς ὡς ὑπόπτους, ἀλλὰ συνεβιβάζετο ἑκάστοτε μετ' αὐτῶν. Τέλος ὅμως, μὴ δυνάμενος νὰ καταπνίξῃ τὰς ὑποψίας καὶ τοὺς φόβους του, ἔλαβε τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ Αὐγούστου νὰ εἰσαγάγῃ τοὺς υἱούς του εἰς δίκην, πρὸ τοῦ δικαστηρίου. Κατεδικάσθησαν δὲ οὗτοι εἰς θάνατον ἐν Σαμαρείᾳ καὶ ἀπηγχονίσθησαν περὶ τὸ 7 π. Χ.

— **Ἀλέξανδρος Α' ὁ Φιλέλλην**. Ὁ ἕβδομος βασιλεὺς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς ***Μακεδονίας***, τοῦ, κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν παράδοσιν (**Ἡροδ. Η'.** 137 **«τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου τούτου ἕβδομος γενέτωρ Περδίκκης ἐστὶ ὁ κτησάμενος τῶν Μακεδόνων τὴν τυραννίδα»**), ἐκ τοῦ ἐν Ἄργει βασιλεύσαντος Ἡρακλείδου Τημένου καταγομένου. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀμύντου Α' καὶ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀριδαίου, τοῦ γενομένου γενάρχου τῆς οἰκογενείας τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἐλυμιώτιδος τῆς Μακεδονίας, καὶ τῆς Γυγαίας, ἥτις συνεζεύχθη τὸν μεγιστᾶνα Πέρσην Βουβάρην, ἐξ οὗ ἐγέννησε τὸν Ἀμύνταν, ὅστις ὑπῆρξεν ἄρχων τῶν **Ἀλαβάνδων** (βλ. λ.) Πρῶτος αὐτὸς ἐν τῇ μακεδονικῇ δυναστείᾳ φέρει τὸ ὄνομα, ὅπερ καὶ τὴν δυναστείαν καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν σύμπαντα ἐκλέϊσε. Ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας ἦλθεν εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς νοτίους Ἕλληνας, διότι, ἐνῷ οἱ προγενέστεροι τοῦ πατρός του τέσσαρες βασιλεῖς ἀπησχολοῦντο διαρκῶς μὲ ἀγῶνας κατὰ τῶν ἀσπόνδων ἐχθρῶν τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου Ἰλλυριῶν, ὁ πατήρ του πρῶτος ἀπαλλαγεὶς αὐτῶν ἔστρεψε τὴν προσοχήν του πρὸς τὴν παραλίαν τῆς χώρας, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπῆρχον ἐγκατεσπαρμέναι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἐδώρησε τὴν παρὰ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον πόλιν Ἀνθεμοῦντα εἰς τοὺς φυγάδας Πεισιστρατίδας. Πόσον δὲ ἐδέσποζεν ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀμύντου καὶ πόσον ὁ υἱός του Ἀλέξανδρος εἶχεν ἐνστερνισθῆ αὐτὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς μαρτυρεῖται ἐκ τῆς ζωηρότητος μεθ' ἧς ἠγωνίσθη ἐν Ὀλυμπίᾳ ν' ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὁμόφυλος καὶ ὁμότιμος, ὅτε ἔμελλε ν' ἀποκρουσθῇ τῶν ἀγώνων, ὡς μὴ Ἕλλην (**Ἡροδ. Ε'** 22 **«ἐπειδὴ ἀπέδειξεν ὡς εἴη Ἀργεῖος ἐκρίθη τε εἶναι Ἕλλην καὶ ἀγωνισάμενος στάδιον συνεξέπιπτε τῷ πρώτῳ»**), ἐκ τῆς ἀντιπαθείας του ἐναντίον τῶν Περσῶν, αἰσθήματος ἐθνικοῦ κοινοῦ εἴς τε τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Μακεδόνας, ἥτις ὤθησεν αὐτὸν εἰς τὸν φόνον τῶν πρέσβεων τοῦ Μεγάλου βασιλέως, ὅτε οὗτοι ἐζήτησαν μὲ αὐθάδειαν γῆν καὶ ὕδωρ, τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς, παρὰ τοῦ πατρός του (**Ἡροδ. Ε'** 20.) καὶ τῆς κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους συμπεριφορᾶς του. Ὑπὲρ πάντα τὰ νοτιοελληνικὰ κράτη ἐτίμα τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν καὶ ἐθεώρει ὡς ὑψίστην τιμήν του ὅτι ἦτο φίλος καὶ πρόξενος τῶν Ἀθηναίων (**Ἡρόδ. Η'** 143).

Εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὸ 498 π. Χ. καὶ ἐβασίλευσε μέχρι τοῦ 454 π. Χ., συνέπεσε δηλ. ἡ βασιλεία του μὲ τὰ μεγάλα ἐθνικὰ καὶ κοσμοϊστορικὰ γεγονότα, τοὺς περσικοὺς πολέμους. Εὐτυχῶς διὰ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὸ μακεδονικὸν βασίλειον ἡ σύνεσις ἀφ' ἑνὸς τοῦ πατρός του Ἀμύντου καὶ ἡ ἀνάγκη ἀφ' ἑτέρου τῶν Περσῶν νὰ περιποιηθῶσι τοὺς Μακεδόνας, ἵνα ἔχωσι τὴν χώραν των ὁρμητήριον κατὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, προέλαβον τὰ δυσάρεστα ἐπακόλουθα, ἅτινα ἐπρόκειτο νὰ ἐπέλθουν μετὰ τὸν φόνον τῶν Περσῶν πρέσβεων. Πέρσαι καὶ Μακεδόνες ἦλθον εἰς εἰρηνικὴν συνεννόησιν. Ὁ Ἀμύντας ἔδωκε γῆν καὶ ὕδωρ εἰς τὸν Δαρεῖον καὶ οἱ ἀλαζόνες Ἀχαιμενίδαι ἠδύναντο νὰ καυχῶνται ὅτι εἶχον γίνει κύριοι, ἄνευ πολέμου, τῆς ἄνω τοῦ Ὀλύμπου ἑλληνικῆς χερσονήσου. Ὁ Ἀμύντας καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐπωφελήθησαν τῶν παρουσιασθεισῶν εὐνοϊκῶν περιστάσεων, χωρὶς νὰ ἐκτελέσωσι τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἀνέμενον οἱ Πέρσαι ἐκ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, καὶ ηὔρυναν τὰ ὅρια τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου. Πρὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ξέρξου ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἐπιτύχει τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τοῦ βασιλείου του, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὅρια πρὸς Ν τὸν Ὄλυμπον καὶ πρὸς Β τὸν Αἶμον, τὴν ὑποταγὴν τῶν ἡγεμονικῶν οἴκων τῶν Λυγκηστῶν, Παιόνων, Ἀγριάνων, Ὀρεστῶν καὶ Τυμφαίων, οἵτινες εἶχον ἀναγνωρίσει αὐτὸν ὡς ἐπικυρίαρχον, καὶ τὴν ἐγκατάστασιν ὡς ἡγεμόνος εἰς τὴν Ἐλυμιῶτιν τῆς ἄνω Μακεδονίας τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀρριδαίου.

Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου ὁ Ἀλέξανδρος ὡς ὑποτελὴς τοῦ Πέρσου μονάρχου ἠκολούθησεν ἄκων αὐτόν, χωρὶς ὅμως οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ λησμονήσῃ τὰ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους του καθήκοντά του. Οὕτως, ὅτε μὲν δεκασχίλιοι γενναῖοι τῆς πατρίδος πρόμαχοι ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Εὐαίνετον καὶ τὸν Ἀθηναῖον Θεμιστοκλέα εἶχον καταλάβει τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν μὲ τὴν προσδοκίαν ὅτι θὰ δυνηθῶσι ν' ἀποκρούσωσι τὸν βάρβαρον εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ἱεροῦ διὰ τὸν ἑλληνισμὸν Ὀλύμπου, ὁ Ἀλέξανδρος ἐμήνυσε κρυφίως πρὸς τοὺς στρατηγούς, ὅτι οἱ Πέρσαι ἡτοιμάζοντο νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Θεσσαλίαν διὰ τῶν μεταξὺ Ὀλύμπου καὶ Πιέρου στενῶν, βατῶν κατὰ τὸ θέρος, τῶν στενῶν δηλ. τῆς Πέτρας, δι' ὧν εἰσήλασεν εἰς τὴν Μακεδονίαν κατὰ τὸν βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912 νικηφόρος ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς ὑποδούλου τότε Μακεδονίας. Κατὰ δὲ τὴν κατάληψιν, κατ' ἐντολὴν τοῦ Ξέρξου (**Ἡροδ. Η'** 34), τῶν μικρῶν πόλεων τῆς Βοιωτίας, ἐφρόντισε νὰ προλάβῃ πᾶσαν ζημίαν καὶ βλάβην αὐτῶν.

Τὸν Ἀλέξανδρον διὰ τοὺς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους φιλικοὺς δεσμοὺς καὶ τὴν πνευματικὴν εὐστροφίαν του ἐχρησιμοποίησεν ὡς μεσίτην φιλικῆς συνεννοήσεως καὶ συνάψεως συμμαχίας μεταξὺ Περσῶν καὶ Ἀθηναίων ὁ Μαρδόνιος, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 479 π. Χ., ἐπιδιώκων τὴν ἵδρυσιν ἑλληνικῆς ἀμφικτιονίας ὑπὸ περσικὴν προστασίαν (**Ἡροδ. Η'** 136). Εἶναι γνωστὴ ἡ ἀξιομνημόνευτος ἀπάντησις, τῇ προτάσει τοῦ Ἀριστείδου, τῶν Ἀθηναίων πρός τε τὰς δελεαστικὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου, τοὺς πρέσβεις τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες ἀπεστάλησαν διὰ νὰ παρακαλέσωσι τοὺς Ἀθηναίους νὰ μὴ ἀποδεχθῶσι τὰς προτάσεις τοῦ Πέρσου μεγιστᾶνος, καὶ αὐτὸν τὸν Ἀλέξανδρον (**Ἡροδ. Η'** 140—144), διότι ἐτόλμησε νὰ γίνῃ κομιστὴς τοιούτων προτάσεων: **«σύ τε τοῦ λοιποῦ, εἶπον πρὸς αὐτόν, λόγους ἔχων τοιούσδε μὴ ἐπιφαίνεο Ἀθηναίοισι, μηδὲ δοκέων χρηστὰ ὑπουργέειν ἀθέμιστα ἔρδειν παραίνεε. Οὐ γάρ σε βουλόμεθα οὐδὲν ἄχαρι πρὸς Ἀθηναίων παθεῖν, ἐόντα πρόξεινόν τε καὶ φίλον»**.

Τὸ πανελλήνιον φρόνημα τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ φιλελεύθερος προαίρεσις αὐτοῦ μαρτυροῦνται κυρίως ἐκ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ κατὰ τὴν προτεραίαν νύκτα τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν, ὡς ἱστορεῖ τὰ γενόμενα ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας (**Ἡροδ. Θ'.** 44—45) **«Ὡς δὲ πρόσω τῆς νυκτὸς προελήλατο καὶ ἡσυχίη ἐδόκεε εἶναι ἀνὰ τὰ στρατόπεδα καὶ μάλιστα οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐν ὕπνῳ, τηνικαῦτα προσελάσας ἵππῳ πρὸς τὰς φυλακὰς τὰς Ἀθηναίων Ἀλέξανδρος ὁ Ἀμύντεω... ἐδίζητο (ἐζήτει) τοῖσι στρατηγοῖσι εἰς λόγους ἐλθεῖν .. ἀπικομένοισι δὲ ἔλεγε... Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, παραθήκην ὑμῖν τὰ ἔπεα τάδε τίθεμαι, ἀπόρρητα ποιεύμενος πρὸς μηδένα λέγειν ὑμέας ἄλλον ἢ Παυσανίην· οὐ γάρ ἂν ἔλεγον, εἰ μὴ μεγάλως ἐκηδόμην συναπάσης τῆς Ἑλλάδος. Αὐτός τε γὰρ Ἕλλην γένος εἰμὶ τὠρχαῖον καὶ ἀντ' ἐλευθέρης δεδουλωμένην οὐκ ἂν ἐθέλοιμι ὁρᾶν τὴν Ἑλλάδα. Λέγω δὴ ὦν ὅτι Μαρδονίῳ... δέδεκται... ἅμα ἡμέρῃ διαφωσκούσῃ συμβολὴν ποιέεσθαι... ἐθέλω τὴν διάνοιαν τοῦ Μαρδονίου δηλῶσαι ὑμῖν, ἵνα μὴ ἐπιπέσωσιν ὑμῖν οἱ βάρβαροι μὴ προσδεκομένοισί κω»**.

Οἱ διαδεχθέντες τοὺς ἀμυντικοὺς ἐναντίον τῶν Περσῶν ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων ἐπιθετικοὶ αὐτῶν ἀγῶνες ὑπεβοήθησαν τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν του ἀπὸ τῶν Περσῶν. Ἤρχισε τότε μετὰ δραστηριότητος τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους του. Μετέθεσε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου του ἐκ τῆς Ἐδέσσης εἰς τὴν πρὸς Ν. τοῦ Ἁλιάκμονος Πύδναν τῆς Πιερίας (**Θουκ. Α'.** 137) διὰ νὰ εἶναι ἐγγύτερον πρὸς τὰ παράλια τῆς χώρας του. Ὑπέταξε τὰ παρὰ τὸν Στρυμόνα θρᾳκικὰ φῦλα, ἅτινα κατεῖχον πλούσια μεταλλεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Ἀλέξανδρος κατώρθωσε νὰ ἔχῃ ἡμερησίαν πρόσοδον ἑνὸς ταλάντου ἀργυρίου (**Ἡρόδ. Ε'.** 17). Προήγαγε τὸν πολιτισμὸν τῆς χώρας του διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς αὐτὴν τῶν ἐκδιωχθέντων ἐκ τῆς πατρίδος των ὑπὸ τῶν Ἀργείων Μυκηναίων (**Παυσ.** VII. 25.6), διὰ τῆς ἐπιδιωχθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἐπαφῆς τῆς χώρας του πρὸς τὸν πολιτικὸν καὶ πνευματικὸν βίον τῶν κυριωτέρων ἄλλων ἑλληνικῶν κρατῶν καὶ τῆς διατριβῆς εἰς τὴν αὐλήν του ὑπερόχων ἀνδρῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὡς ἦτο ὁ Πίνδαρος, ὅστις καὶ ὠνόμασε τὸν Ἀλέξανδρον φιλέλληνα (**βλ. τὰ ὑπ' ἀρ.** 85 **καὶ** 86 **ἀποσπ. ἐκ τοῦ ἐγκωμίου τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Πινδάρου ὑπὸ τοῦ Böckh**). Ἀλλ' ἐνῷ ἐπεδίωκε μετὰ ζήλου ὁ Ἀλέξανδρος τὴν ἀνάπτυξιν φιλικῶν σχέσεων πρὸς τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ κράτη, τὰ ὑπερέχοντα τῆς Μακεδονίας εἰς πολιτισμόν, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ καὶ τὰς πρὸς αὐτὰ συγκρούσεις καὶ μάλιστα τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες κατέχοντες τὰ παράλια τῆς χώρας ἐκράτουν οἱονεὶ αἰχμάλωτον πάντα βασιλέα τῆς Μακεδονίας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ Ἀλέξανδρος ὑπεστήριξε κρυφίως τοὺς Θασίους ἀποστατήσαντας τῷ 464 π. Χ. τῶν Ἀθηναίων, διότι ἐφοβοῦντο ὅτι οὗτοι θὰ καταλάβωσι τὰ πλούσια ἐπὶ τοῦ Παγγαίου χρυσωρυχεῖά των. Ἡ ὑποστήριξις ὅμως τοῦ Ἀλεξάνδρου ὄχι μόνον δὲν προέλαβε τὴν καθυπόταξιν τῆς Θάσου, ὑποχρεωθείσης νὰ παραδώσῃ τὰ μεταλλεῖά της καὶ νὰ πληρώνῃ τακτικὸν ἐτήσιον φόρον (**Θουκ. Α'** 101 3) εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' ἔγινεν αἰτία καὶ συγκρούσεώς του πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες διέταξαν τὸν Κίμωνα νὰ τιμωρήσῃ τὸν Ἀλέξανδρον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κίμων ἠμέλησε νὰ πράξῃ τοῦτο, κατηγορήθη ἐπὶ δεκασμῷ ὑπὸ τῆς ἀντιπάλου πολιτικῆς φατρίας, ἠθῳώθη ὅμως ἐπαρκοῦς κριθείσης τῆς ἀπολογίας του.

Οὕτως ἐνῷ οἱ πρὸ τοῦ πατρός του βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας κατηνάλωσαν ὅλα τὰ ἔτη τῆς βασιλείας των εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τῶν Ἰλλυριῶν καὶ ὁ πατήρ του ἀπερίσπαστος ἐκ τῶν ταπεινωθέντων Ἰλλυριῶν πρῶτος ἠδυνήθη νὰ στρέψῃ τὴν

Digitized by Google

προσοχήν του πρὸς τὰ παράλια τῆς χώρας του, ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέτυχε τὴν ἕνωσιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ κράτους του, ἀναγνωρισθεὶς ἐπικυρίαρχος ὅλων τῶν ἡγεμόνων τῶν μακεδονικῶν χωρῶν, ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ κράτους, ἐπέρρωσε τὴν πολιτείαν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἀνωτέρου πολιτισμοῦ καὶ ἀνέδειξε τὸ κράτος του ἰσότιμον πρὸς τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ κράτη, ἀφοῦ πρότερον κατέστησεν ἀναμφισβήτη-

Νεώτερον νόμισμα Ἀλεξάνδρου Α' τοῦ Φιλέλληνος (μετὰ τὸ 480 π. Χ.).

τον ἐν τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ τὴν ἑλληνικότητα τοῦ ἔθνους του καὶ τοῦ γένους του καὶ καθώρισε τὸ πρόγραμμα τῆς ἐν γένει πολιτικῆς, τὸ ὁποῖον ὤφειλον ν' ἀκολουθήσωσιν οἱ διάδοχοί του.

Ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τούτου ἐκόπησαν καὶ τὰ πρῶτα νομίσματα Μακεδόνων βασιλέων. Καὶ τὰ μὲν παλαιότερα ἐκόπησαν ἐν Αἰγαῖς (Ἐδέσσῃ) πρὸ τοῦ 480 π. Χ. καὶ φέρουσι τὰ γράμματα ΑΛ ἢ ΑΛΕ, τὰ δὲ νεώτερα ἐκόπησαν μετὰ τὸ 480 π.Χ. καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας τῶν Βισαλτῶν καὶ τῶν πλουσίων μεταλλείων των. Ταῦτα ἐκόπησαν κατὰ τὸν σταθμητικὸν κανόνα τῶν νομισμάτων τῶν Βισαλτῶν, τῶν ὁποίων τὸ νομισματοκοπεῖον ἀντικατέστησε τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὰ τελευταῖα ταῦτα νομίσματα φέρουσι συνήθως ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως πολεμιστὴν γυμνόν, μετὰ δύο δοράτων καὶ κανσίας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἱστάμενον παρὰ ἵππον, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τὴν ἐπιγραφὴν ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ ἐντὸς τετραγώνου. Γ. Δ. ΚΑΨ.

—**Ἀλέξανδρος,** υἱὸς τοῦ ***Ἀλκέτα,*** ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῆς ***Μακεδονίας*** Περδίκκου Β'. Τοῦτον μετὰ τοῦ πατρὸς κατά τινα μαρτυρίαν τοῦ Πλάτωνος (ἐν Γοργίᾳ, σ. 471α), ἵνα καταλάβῃ τὸν θρόνον, ἐδολοφόνησεν ὁ Ἀρχέλαος, νόθος υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Περδίκκου ἀπὸ τοῦ 413—399 π. Χ. «Ὅς γε (ὁ Ἀρχέλαος) πρῶτον μὲν τοῦτον αὐτὸν τὸν δεσπότην καὶ θεῖον (Ἀλκέταν) ...ξενίσας καὶ καταμεθύσας αὐτόν τε καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀλέξανδρον, ἀνεψιὸν αὐτοῦ σχεδὸν ἡλικιώτην, ἐμβαλὼν εἰς ἅμαξαν, νύκτωρ ἐξαγαγὼν ἀπέσφαξέ τε καὶ ἠφάνισεν ἀμφοτέρους». Ἀλλ' ἡ μαρτυρία αὕτη τοῦ Πλάτωνος δὲν ἐπιβεβαιοῦται ἄλλοθεν (*Δρόϋσεν*, τ. Ι, σ. 91 σημείωσις. Πίναξ Ι, 4 ἐν τ. ΙΙΙ Β'). Ε. Ν. Μ.

— **Ἀλέξανδρος Β'.** Βασιλεὺς τῆς ***Μακεδονίας*** κατὰ τὸ 369—368 π. Χ. Ἦτο υἱὸς τοῦ δολοφονηθέντος Ἀμύντου Γ', υἱοῦ τοῦ Ἀρριδαίου καὶ τῆς Εὐρυδίκης, ἡγεμονίδος τοῦ δυναστικοῦ οἴκου τῆς Ἐλιμιώτιδος (βλ. ἀνωτέρω *Ἀλέξανδρος Α' Φιλέλλην*). Καθ' ὃν χρόνον (κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας του) ὁ Ἀλέξανδρος, προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀλευαδῶν κατὰ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου, κατελάμβανε τὴν Λάρισαν, ἐξηγέρθη ἐπανάστασις ἐναντίον του ἐν Μακεδονίᾳ ὑπό τινος Πτολεμαίου, ἀγνώστου γενεᾶς, ἐραστοῦ τῆς μητρός του καὶ συζύγου τῆς ἀδελφῆς του. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Πτολεμαίου, ἀλλὰ πρὸ τῆς συγκρούσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν ἅρπαγα τοῦ θρόνου γαμβρόν του ἐπενέβη ὁ Πελοπίδας, σταλεὶς ὑπὸ τῶν Θηβαίων εἰς Μακεδονίαν, ἐπιθυμούντων ν' ἀποκρούσωσι πᾶσαν ἐπέμβασιν τῶν Μακεδόνων εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ συνεβίβασεν αὐτούς. Κατὰ τὸν γενόμενον συμβιβασμόν, ὁ μὲν Ἀλέξανδρος ἀνεγνωρίσθη ὡς βασιλεὺς καὶ ὑπεχρεώθη νὰ δώσῃ πρὸς τὸν Πελοπίδαν ὡς ὁμήρους 30 εὐγενεῖς παῖδας, ὁ δὲ Πτολεμαῖος ἔλαβε μερικήν τινα ἡγεμονίαν περὶ τὴν πόλιν Ἄλωρον, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ Ἀλωρίτης ἐπωνομάσθη. Ὁ συμβιβασμὸς ὅμως φαίνεται ὅτι ἔγινε τῇ ὑποδείξει τῆς μητρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς ἀσφαλέστερον ὄλεθρόν του, διότι κατά τινα πανηγυρικὸν χορὸν ἐδολοφονήθη ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ ἡ μήτηρ του τότε ἔδωκε καὶ τὴν χεῖρά της καὶ τὴν βασιλείαν εἰς τὸν δολοφόνον, ὅστις ἐβασίλευσεν ὡς ἐπίτροπος τῶν νεωτέρων υἱῶν της Περδίκκου καὶ Φιλίππου (368—365 π. Χ.).

Νομίσματα δυνάμενα ἀσφαλῶς ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν βασιλέα τοῦτον δὲν διεσώθησαν. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΜΑΚΕΔΩΝ ἢ Ο ΜΕΓΑΣ

Τὸ ὄνομα τοῦτο δίδεται, τὸ μὲν *Μακεδὼν* ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, τὸ δὲ *Μέγας* ὑπὸ τῶν νεωτέρων, εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Φιλίππου τοῦ Β' βασιλέως τῆς ***Μακεδονίας,*** καὶ τῆς Ὀλυμπιάδος, ἡγεμονίδος ἐκ τῆς Ἠπείρου, τὸν κατακτήσαντα διὰ τῶν ὅπλων καὶ διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὁλόκληρον τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ 4ου αἰῶνος μ. Χ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔμεινεν ὁ ἥρως τῆς ἱστορίας, τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ μύθου εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν. Ἡ ρωμαντικὴ καὶ τυχοδιωκτικὴ φύσις αὐτοῦ, ἡ ὁποία τὸν ἔκαμνε νὰ νομίζῃ τὸ μακρινὸν ὡς πλησίον κείμενον καὶ δυνάμενον νὰ ἀποκτηθῇ, διὰ τὴν ὁποίαν μόνον τὸ ἀσύνηθες καὶ τὸ σπάνιον εἶχε θέλγητρον· ὁ θαυμασμός του διὰ τὸν ἐκλιπόντα Ὁμηρικὸν κόσμον τῶν ἡρώων, τὸν ὁποῖον ἀνέσυρεν εἰς τὴν πραγματικότητα ἀπὸ τὸ ποιητικὸν ἡμίφως καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἠθέλησε νὰ δώσῃ πάλιν ζωήν· ἡ γοητεία ἑνὸς νεανικοῦ βίου γεμάτου ἀπὸ ἀδιαλείπτους ἡρωϊκοὺς ἄθλους καὶ μεγαλεπηβόλους ἐπιχειρήσεις ἐπλήρωσαν τὸν σύγχρονον καὶ τὸν μεταγενέστερον κόσμον μὲ θαυμασμὸν καὶ κατάπληξιν, καὶ ὅσῳ ταχύτερον παρῆλθε τὸ λαμπερὸν ἄστρον, ἐν μέσῳ τόσον ἐνδοξοτέρας αἴγλης ἐνεφανίσθη εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεὰς ἡ ἡρωϊκὴ μορφή» *(Weber)*.

Εἶναι ἀπέραντος καὶ ἀτελείωτος ὁ θαυμασμὸς τοῦ κόσμου, ἀνεξάλειπτος ἀπὸ τοὺς χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους ἔζη καὶ κατέκτα τὴν Ἀνατολὴν ὁ Ἀλέξανδρος, ἕως σήμερον, εἶναι ἄπειρα τὰ θαυμαστικὰ ἐγκώμια πρὸς τὸν ἥρωα κατακτητὴν τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν, ὥστε εὑρίσκεται ὁ γράφων εἰς δυσκολίαν ποῖον νὰ ἐκλέξῃ χαρακτηριστικώτερον. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀνωτέρω περικοπὴν τοῦ ἐπιφανοῦς Γερμανοῦ ἱστορικοῦ δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν εἰς ὀλίγας γραμμὰς τὸν πλήρη καὶ προσφυέστατον χαρακτηρισμόν. Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ὑπῆρξεν ἡρωϊκὸς μόνον κατακτητής, ἀλλὰ καὶ ἥρως ἀγαπητὸς ὁ ὁποῖος ἔδιδε ζωὴν εἰς τὰ κατορθώματά του, συμπαρέσυρε μὲ τὴν ἐνθουσιώδη ὁρμήν του τὰ πάντα καὶ μετέδιδεν εἰς πάντας τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς ἡρωϊκῆς ψυχῆς του. Ὑπῆρξε δ' ὁ μόνος κατακτητής, τοῦ ὁποίου αἱ κατακτήσεις δὲν ἔφερον καταστροφὰς εἰς τοὺς λαούς, ἀλλ' ἔφεραν τὰ ἀνεκτίμητα ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ· ὑπῆρξεν ὁ μόνος τοῦ ὁποίου ἡ κατάκτησις ἀπεράντων χωρῶν δὲν ἦτο μόνον πολεμική, ἀλλὰ καὶ εἰρηνικὴ κατάκτησις, καὶ τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον ἔμεινεν εἰς τοὺς αἰῶνας. Διότι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατάκτησις τῆς Ἀνατολῆς ἤνοιξεν εὐρεῖαν τὴν λεωφόρον πρὸς τὴν πρόοδον τοῦ κόσμου καὶ τὸν πολιτισμόν, ὑπῆρξε δ' ὁ Μακεδὼν ἥρως ὁ κατ' ἐξοχὴν ρηξικέλευθος ἡγήτωρ τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ ὁποῖος ὡδήγησεν αὐτὴν εἰς νέους μεγάλους πνευματικοὺς καὶ ἐκπολιτιστικοὺς ὁρίζοντας. Ἡ κατάκτησις τοῦ κόσμου ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία προητοίμασε τὴν κατάκτησιν τῆς Ρώμης, ἐδημιούργησε τὴν ἕνωσιν τῶν λαῶν ὑπὸ μίαν διοίκησιν, ηὐκόλυνε τὴν κατίσχυσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ παρήγαγε τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία, ἀναζωογονήσασα τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν μὲ τὴν ὑψηλὴν πνοὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐξηκολούθησε τὸ μέγα ἔργον τοῦ ἐξελληνισμοῦ τοῦ κόσμου καὶ διέδωκεν εἰς αὐτὸν τὰ ἀγαθὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Οὐδεμία κατάκτησις ἀπέβη τόσον ὠφέλιμος εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ οὐδὲν μεγαλύτερον εὐεργέτημα ἐπετεύχθη ποτὲ διὰ τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπῆρξεν ἔργον ταυτοχρόνως—καὶ τοῦτο εἶναι μέγα—διπλοῦν, προκαλοῦν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν κατάπληξιν, ἔργον κατακτητικὸν καὶ ἔργον ἐκπολιτιστικόν, πολεμικὸν ἅμα καὶ εἰρηνικόν, μεγαλεπήβολον καὶ κατὰ τὰς δύο κατευθύνσεις. Ὡς πρὸς τὴν πολεμικὴν κατάκτησιν, τὸ ἄξιον ἀμέτρου θαυμασμοῦ δὲν εἶναι τὸ κοινῶς γνωστὸν πολεμικὸν ἔργον, αἱ μεγάλαι νῖκαι αὐτοῦ κατὰ τῶν Περσῶν καὶ κατὰ τῶν βαρβάρων· εἶναι ἡ κατάκτησις τῶν παρὰ τὴν Κασπίαν καὶ πρὸ τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου ἀγρίων χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας οὐδεὶς εἶχεν ἀκόμη εἰσχωρήσει καὶ εἰς τὰς ὁποίας καὶ αὐτοὶ οἱ νεώτατοι στρατοὶ μὲ τὰ τελειότατα μέσα αὐτῶν θὰ ἐδυσκολεύοντο νὰ βαδίσουν. Ὡς πρὸς δὲ τὴν εἰρηνικὴν κατάκτησιν, τὸ ἄξιον ἀμέτρου θαυμασμοῦ εἶναι ἡ εὐρύτης τῆς διανοίας, ἡ ὁποία διήνοιξε νέους ὁρίζοντας καὶ ἔσχεν ἀποτελέσματα μόνιμα καὶ διαρκῆ, τὰ ὁποῖα παρεσκεύασαν τὴν Ρώμην, ἤνοιξαν τὴν ὁδὸν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὴν ἐξέλιξιν πρὸς τὸν νεώτερον κόσμον, καὶ εἶναι ἕως σήμερον ἀκόμη αἰσθητά. «Τί ἄλλο εἶναι, λέγει ὁ Ἀδόλφος Reinach, ἡ Ρωμαϊκὴ εἰρήνη, καὶ ἀκόμη τί ἄλλο εἶναι ἡ ἐπιδιωκομένη σήμερον ἕνωσις τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, παρὰ τὰ μακρινὰ ἀλλὰ βέβαια ἀποτελέσματα τοῦ ἔργου τοῦ Ἀλεξάνδρου;» Ὁ Ἀλέξανδρος θὰ μείνῃ ὁ ἀγαπητὸς ἥρως καὶ κατακτητής. Εἶχεν εἰς ὕψιστον βαθμὸν τὴν λατρείαν πρὸς τὴν διανοητικὴν ὑπεροχήν, πρὸς τὸ καλόν, πρὸς τὴν πρόοδον, καὶ πρὸς διάδοσιν αὐτῶν εἰργάσθη μὲ τὴν θέρμην τῆς μεγάλης του ψυχῆς, μὲ ὅσην θέρμην ἠγωνίζετο καὶ εἰς τὰς μάχας. Ἦτο ἀληθὲς τέκνον τῆς Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας τὸ πνεῦμα κατέθελξεν αὐτόν, καὶ τῆς ὁποίας ἔφερε μακρὰν τὴν εὐεργετικὴν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἐπίδρασιν.

Ἡ ἔκθεσις λοιπὸν περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἀλεξάνδρου πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ δύο μεγάλα μέρη, πρῶτον τὴν *κατάκτησιν* καὶ δεύτερον τὴν *ὀργάνωσιν* τῶν κατακτηθέντων καὶ τὴν *διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ*. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν θὰ εἶναι ἕτοιμος ὁ Ἀλέξανδρος νὰ διαβῇ τὸν Ἑλλήσποντον, τότε θὰ ἐξετασθῇ καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ, δηλαδὴ τὸ πολεμικὸν ὄργανον, τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰς χεῖράς του καὶ ὁποῖος ἦτο καὶ ἔγινεν ἐκ μορφώσεως αὐτός, ὁ ὁποῖος ὁρμᾷ εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου.

Μὲ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας (338), εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Μακεδονικὴ φάλαγξ τοῦ Φιλίππου τοῦ Β' κατέθραυσε τὴν ἰσχὺν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Θηβαίων, τελειώνει ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἀνεξαρτησία ἡ ὁποία περιωρίζετο εἰς τὴν ἀρχαίαν *πόλιν*. Ὁ Φίλιππος, μετὰ τὴν νίκην αὐτοῦ, ἐζήτησε νὰ ἑνώσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς μίαν κοινὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τοῦ παλαιοῦ ἐχθροῦ, ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἐκστρατείαν, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο ὡς ἐθνικὸς ἀγών, καὶ πρὸς τοῦτο ἐκάλεσεν εἰς τὴν Κόρινθον συνέδριον ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεκηρύχθη ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων (337). Τὸ πλῆγμα τοῦ ἐγχειριδίου, τὸ ὁποῖον ἔπληξε θανασίμως τὸν Φίλιππον (336) εἰς τὰς Αἰγάς, τὴν παλαιὰν Μακεδονικὴν πρωτεύουσαν, ἔφερεν εἰς κίνδυνον τὸ Μακεδονικὸν βασίλειον, ὡς καὶ τὸ σχέδιον τοῦ πολέμου εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἀλλὰ τὸ μέγα σχέδιον ἔμελλε νὰ ἐκτελέσῃ, καὶ πολὺ εὐρύτερον ἀκόμη, ὁ υἱός του Ἀλέξανδρος, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ γίνῃ ὁ *Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας*.

Ἀνάβασις τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὸν θρόνον. — Ὁ Ἀλέξανδρος διεδέχθη τὸν πατέρα του εἰς ἡλικίαν μόλις εἴκοσιν ἐτῶν, εἰς ἡλικίαν δηλαδή, εἰς τὴν ὁποίαν, ἂν δὲν ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος, εὐκόλως θὰ εἶχε χάσει τὸν θρόνον. Ἀλλ' εἶχε δείξει ἤδη, καὶ νεώτερος ἀκόμη, τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ. Τέσσαρα ἔτη ἐνωρίτερα, ἀντικαθιστῶν τὸν πατέρα του, ὁ ὁποῖος ἐπολιόρκει τὸ Βυζάντιον, εἶχε νικήσει τὰς Θρᾳκικὰς φυλάς, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐπαναστατήσει, εἶχε δὲ λάβει μέρος καὶ εἶχε πολεμήσει γενναιότατα μετὰ τοῦ πατρός του εἰς τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην. Αὐτὸς πρῶτος ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὴν ἀπέναντι αὐτοῦ πτέρυγα τῶν Θηβαίων. Αἱ περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἀνήρχετο ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας, ἦσαν δυσκολώταται. Καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ὅλον τὸ οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον μὲ τόσην ἐπιμονὴν καὶ ὑπομονὴν εἶχεν ἀνεγείρει ὁ πατήρ του, ἐκλονίζετο δεινῶς. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοὺς στρατιώτας, τοὺς ὁποίους κατέθελγεν ἡ ὁρμητικὴ ἀνδρεία του καὶ πρὸ παντὸς εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν μεγαλοφυΐαν του. «Παρέλαβε μὲν οὖν ἔτη γεγονὼς εἴκοσι τὴν βασιλείαν, λέγει ὁ βιογράφος αὐτοῦ Πλούταρχος (βίος Ἀλεξάνδρου 9), φθόνους μεγάλους καὶ δεινὰ μίση καὶ κινδύνους πανταχόθεν ἔχουσαν». Διότι, ἐξακολουθεῖ ὁ Πλούταρχος, οὔτε τὰ γειτονικὰ βαρβαρικὰ ἔθνη ὑπέφερον τὴν ὑποδούλωσιν, ἐπειδὴ ἐπόθουν τὰς ἰδικάς των βασιλείας, ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν Ἑλλάδα εἶχε κατορθώσει ὁ Φίλιππος νὰ τιθασεύσῃ ἐντελῶς. Ἐνώπιον τόσων μεγάλων κινδύνων οἱ Μακεδόνες ἦσαν φοβισμένοι καὶ εἶχον τὴν ἰδέαν, ὅτι τὰ μὲν Ἑλληνικὰ πράγματα ἔπρεπε νὰ τὰ ἀφήσουν, ὅσον δὲ ἀφορᾷ τοὺς βαρβάρους, αὐτοὺς νὰ προσέξουν μὲ ἥμερον τρόπον νὰ προσεταιρισθοῦν. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἐνόμιζε τὰ ἀντίθετα ὅτι ὤφειλε νὰ πράξῃ, «ν' ἀποκτήσῃ, δηλαδή, τὴν ἀσφάλειαν μὲ τόλμην καὶ μὲ μεγαφροσύνην», διότι ἂν ὀλίγον ὑπεχώρει, τότε ὅλοι θὰ ἐπετίθεντο ἐναντίον τῆς Μακεδονίας.

Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς δὲν εἶχε λοιπὸν ν' ἀντιμετωπίσῃ μόνον τοὺς Ἕλληνας πρὸς Νότον τοῦ βασιλείου του, καὶ τοὺς βαρβάρους πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Δυσμάς. Εἶχε πρῶτον ν' ἀντιμετωπίσῃ τοὺς ἐσωτερικοὺς ἐχθρούς, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ κίνδυνος τῆς ἀνατροπῆς του ἦτο ἐπικείμενος. Πολλοὶ ἦσαν οἱ μνηστῆρες τοῦ θρόνου, τοὺς ὁποίους ὑπεστήριζον διάφοροι φατρίαι Μακεδόνων. Ὑπῆρχε κόμμα ὑπὲρ ἑνὸς υἱοῦ τοῦ Φιλίππου ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Κλεοπάτρας· ἄλλο κόμμα ὑπὲρ τοῦ Ἀμύντα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἁρπάσει τὸν θρόνον ὁ Φίλιππος. Εἷς θεῖος τῆς Κλεοπάτρας, ὁ Ἄτταλος, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν διοίκησιν ἑνὸς σώματος Μακεδονικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ τὸν ὁποῖον εἶχε στείλει ὁ Φίλιππος ὡς πρόσκοπον καὶ ὡς ἀρχὴν τῆς ἐκστρατείας, ἐζήτει καὶ αὐτὸς τὴν βασιλείαν. Ὑπῆρχον δὲ καὶ ἄλλοι πρεσβύτεροι ἀπαιτηταὶ τοῦ θρόνου, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ προσόν, ὅτι ἦσαν ἄνδρες ἐχθροὶ τῶν νεωτερισμῶν καὶ ὑποστηρικταὶ τῆς παλαιᾶς παραδόσεως τοῦ τόπου, καὶ τοῦτο ἔκαμνε πολλοὺς νὰ τοὺς ὑποστηρίζουν.

Ἐν μέσῳ τόσων συγκρουομένων συμφερόντων ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ ὁποῖος ἦτο μόλις εἰκοσαετής, θὰ ἦτο χαμένος, ἂν δὲν ἐνήργει μὲ στιβαρὰν χεῖρα καὶ καταπληκτικὴν ταχύτητα καὶ θέλησιν εἰς τὰς ἀποφάσεις του. Ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου ἐπροσκάλεσε τὸν στρατόν, διὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν τὸν ὅρκον τῆς πίστεως. Δημοσίᾳ ἐκήρυξεν ἐνώπιον τῶν Μακεδόνων, ὅτι μόνον τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως ἤλλαξεν, ὅτι ἡ τάξις τῶν πραγμάτων καὶ ἡ ἐλπὶς τῶν μεγάλων κατακτήσεων μένουν αἱ ἴδιαι. Ἕκαστος ὀφείλει ὡς στρατιώτης νὰ ὑπακούῃ, αὐτὸς δὲ εἶναι εἰς θέσιν νὰ τιμωρήσῃ τοὺς δολοφόνους καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν. Καὶ οὕτως, ἔχων πρόσχημα ὁ Ἀλέξανδρος ὅτι τιμωρεῖ τοὺς δολοφόνους, προέβη εἰς τελείαν ἐξασφάλισιν τοῦ θρόνου διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς του ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀπαιτητὰς καὶ τοὺς

Digitized by Google

ὑπόπτους πρὸς αὐτόν. Ὁ Ἀμύντας καὶ ὁ Ἄτταλος ἐφονεύθησαν, ἡ δὲ ἐμπαθὴς μήτηρ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὀλυμπιὰς εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδικηθῇ τὴν Κλεοπάτραν καὶ τὸν υἱόν της φονεύουσα καὶ τοὺς δύο. Οἱ φόνοι οὗτοι ἦσαν ἀναγκαῖοι εἰς τὸν νέον βασιλέα, ἀλλὰ πολλαὶ ἀδικίαι καί σκληρότητες διεπράχθησαν. Ὁ Ἀλέξανδρος, ὅπως θὰ ἴδωμεν καὶ κατόπιν, ἐλησμόνει ἐνίοτε ὅτι ἦτο Ἀλέξανδρος, καὶ παρεξετρέπετο εἰς πράξεις σκληράς, αἱ ὁποῖαι ἐδείκνυον ὅτι ἐκοιμῶντο εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του, παρ' ὅλην τὴν εὐγένειαν αὐτῆς, ἀκατανίκητοι ὁρμαὶ τραχέος στρατιώτου, αἱ ὁποῖαι ἐξηγείροντο ἐνίοτε καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας μόνας ἐνικᾶτο αὐτὸς ὁ ἀήττητος εἰς τὰς μάχας. Μὲ τοιαύτην ἀνηλεῆ ἐνέργειαν ἐξησφάλισε τὸν θρόνον του καὶ ἐτακτοποίησε τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τοῦ κράτους αὐτοῦ ὁ Ἀλέξανδρος, ὥστε νὰ δύναται νὰ στρέψῃ ἀπερίσπαστος τὴν προσοχήν του εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς κινδύνους.

Ἡ πρώτη κάθοδος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἑλλάδα.—Εὐθὺς ἀμέσως ὁ Ἀλέξανδρος ἐπεχείρησε κεραυνοβόλους ἐκστρατείας πρὸς Νότον καὶ πρὸς Βορρᾶν. Ἡ μᾶλλον ἐπείγουσα ἐκστρατεία ἦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι ἡ μὲν κατ' αὐτοῦ συμμαχία τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἐνισχύετο κάθε ἡμέραν, μένοντες δὲ μόνοι οἱ Ἕλληνες ἠδύναντο νὰ ὑποκινήσουν σπουδαῖόν τινα ἐμφύλιον πόλεμον εἰς τὴν Μακεδονίαν. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ εἰσβάλῃ μὲ τὸν στρατόν του εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρὶν λάβουν καιρὸν οἱ Ἕλληνες νὰ τοῦ ἀντιτάξουν σπουδαίαν στρατιωτικὴν δύναμιν.

Αἱ πάντοτε πρωτοστατοῦσαι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος Ἀθῆναι εἶχον δώσει τὸ σημεῖον τῆς ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξεγέρσεως, εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας πρῶτος ἔδωκε τὸ σημεῖον ὁ Δημοσθένης, ὁ ἀκατάβλητος ἐκεῖνος ἀνήρ, ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν εἶχεν ἀπελπισθῆ διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος του. Ὁ μέγας ῥήτωρ εὑρίσκετο εἰς πένθος διὰ τὴν κόρην αὐτοῦ, ἡ ὁποία εἶχεν ἀποθάνει πρὸ ἑπτὰ ἡμερῶν, ὅτε εἷς μυστικὸς ἀγγελιαφόρος ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου. Ἀμέσως φορεῖ λευκὰ ἐνδύματα, στεφανώνεται μὲ ἄνθη καὶ τρέχει ν' ἀναγγείλῃ εἰς τὴν Βουλὴν τῶν πεντακοσίων ὅτι οἱ θεοὶ τοῦ ἀνήγγειλαν ἐν ὀνείρῳ τὸν θάνατον τοῦ Μακεδόνος. Ἡ εἴδησις ἐπιβεβαιώνεται, ὁ λαὸς συνέρχεται εἰς ἐκκλησίαν καὶ ὁ Δημοσθένης, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Φωκίωνος, πείθει τοὺς Ἀθηναίους νὰ ψηφίσουν στέφανον εἰς τὸν δολοφόνον. Ἦτο ἀτυχὴς ἡ ἔμπνευσις αὕτη τοῦ Δημοσθένους, ἂν καὶ πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τοιαύτας δολοφονίας οἱ Ἀθηναῖοι τὰς ἐνόμιζον ὡς πράξεις καλὰς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἔχοντες πρὸ αὐτῶν τὸν φόνον τοῦ Πεισιστρατίδου Ἱππάρχου, μετὰ τὸν ὁποῖον εἶχον τιμήσει τοὺς τυραννοκτόνους Ἁρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα. Τὸ πρακτικώτερον ἦτο ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν ἀμέσως ἀπεσταλμένους εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις καλοῦντες αὐτὰς εἰς ἐξέγερσιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ Σπάρτη, τὸ Ἄργος, ἡ Ἀρκαδία, ἡ Ἦλις ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὴν Μακεδονικὴν ἡγεμονίαν, αἱ Θῆβαι ἀνατρέπουν τὸ ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα τῆς Μακεδονίας καὶ ἐπιτίθενται κατὰ τῆς ἀκροπόλεώς των Καδμείας· οἱ Αἰτωλοὶ δίδουν βοήθειαν εἰς τοὺς ἐξορίστους τοῦ Φιλίππου, οἱ Ἀμβρακιῶται ἐκδιώκουν τὰς Μακεδονικὰς φρουράς.

Ἡ ταχεῖα κάθοδος τοῦ Ἀλεξάνδρου σταματᾷ πᾶσαν πρὸς ἐξέγερσιν κίνησιν. Ἀκολουθεῖται ἀπὸ

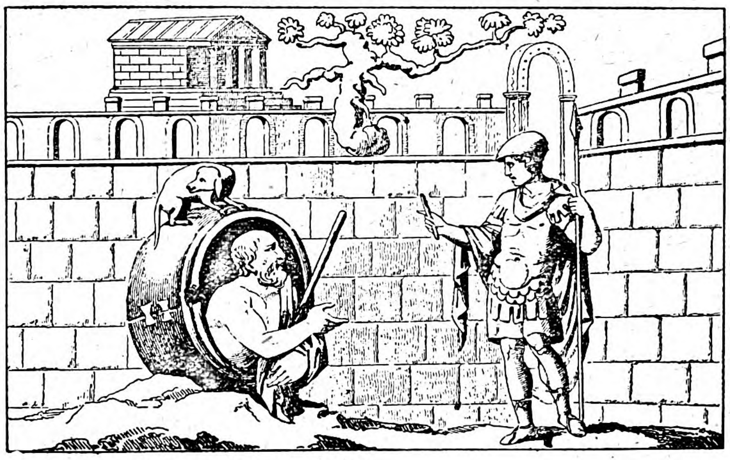

ΑΠΟΣΚΟΤΗΣΟΝ ΜΟΥ

Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Διογένης.

γενναῖον στρατόν, γίνεται κύριος τῆς Θεσσαλίας καὶ ἀμέσως συγκαλεῖ εἰς τὰς Θερμοπύλας τοὺς Ἀμφικτίονας, οἱ ὁποῖοι καὶ ἀναγνωρίζουν εἰς αὐτὸν τὴν ἡγεμονίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀναγνωρίσει καὶ εἰς τὸν πατέρα του Φίλιππον. Καὶ ἀφοῦ ἐκανόνισε πάντα ταῦτα, αἰφνιδίως ἐμφανίζεται ὑπὸ τὰ τείχη τῶν Θηβῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι, μεταπεσόντες ἀμέσως ἀπὸ τὸ πολεμικὸν μένος εἰς ἀθυμίαν καὶ ἐπανευρόντες τὴν σύνεσιν, στέλλουν πρεσβείαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἦτο καὶ ὁ Δημοσθένης, ὅστις ὅμως, μόλις ἔφθασεν εἰς τὸν Κιθαιρῶνα, ἐπέστρεψεν ὀπίσω, εἴτε φοβηθεὶς τὴν ὀργὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἴτε διότι ἤθελε νὰ ἐμμείνῃ συνεπὴς εἰς τὴν πολιτικήν του. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐδέχθη μετ' εὐμενείας τοὺς πρέσβεις, ἐσυγχώρησεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ παρελθόντα, ἐζήτησε δὲ μόνον ἀπὸ αὐτοὺς νὰ στείλουν συνέδρους εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου καὶ ὁ ἴδιος θὰ μετέβαινεν. Πράγματι ὁ Ἀλέξανδρος μεταβὰς εἰς τὴν Κόρινθον συνεκάλεσε συνέδρους ἀπὸ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐψήφισαν αὐτὸν ὅπως εἶχον ψηφίσει καὶ τὸν πατέρα του, *στρατηγὸν αὐτοκράτορα* εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν. Μεταξὺ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ὑπεγράφη συνθήκη εἰρήνης καὶ συμμαχίας, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίζετο ἡ ἀνεξαρτησία αὐτῶν μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ στείλωσιν ἀνάλογον δύναμιν εἰς τὴν κοινὴν ἐκστρατείαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ὑπερήφανος νὰ εἶναι ἡγεμὼν ἀνδρῶν ἐλευθέρων καὶ νὰ ἔχῃ τὴν δόξαν ὅτι ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἑλλήνων ἐξεστράτευε διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς βαρβάρους καὶ νὰ ἐκδικηθῇ τὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὕβρεις αὐτῶν. Μόνη ἡ ὑπερήφανος, ἀλλ' ἀπομονωμένη Σπάρτη ἠρνήθη νὰ δώσῃ τὴν συναίνεσίν της εἰς τὸ κοινὸν ἔργον καὶ ἀπήντησε μὲ τὴν συνήθη μεγαλαυχίαν της, ὅτι δὲν εἶναι πάτριον εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ν' ἀκολουθοῦν ἄλλους, ἀλλ' αὐτοὶ νὰ εἶναι ἄλλων ἡγεμόνες.

Ἡ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον διάθεσις τῶν Ἑλλήνων εἶχεν ἀρχίσει νὰ μεταβάλλεται εὐνοϊκῶς ὑπὲρ αὐτοῦ, ἤρχιζον δὲ νὰ ἐνθουσιάζωνται διὰ τὸν ἡρωϊκὸν ἐκεῖνον νεανίαν, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ ὁδηγήσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τόσον μεγαλοπράγμονας σκοπούς. Εἰς τὴν Κόρινθον συνέρρεον πεπαιδευμένοι Ἕλληνες, φιλόσοφοι, καλλιτέχναι, ζητοῦντες νὰ θαυμάσουν τὸν νεαρὸν βασιλέα, ν' ἀκούσουν μίαν λέξιν αὐτοῦ, νὰ συναντήσουν ἓν βλέμμα του. Εἷς μόνος ἄνθρωπος ἔμενεν ἀδιάφορος καὶ ἡ ἀδιαφορία του ἐξέπληξε τὸν Ἀλέξανδρον, ἦτο δ' οὗτος ὁ *Διογένης ὁ κύων*, ἤτοι ὁ κυνικὸς φιλόσοφος. Ὁ βασιλεὺς ἠθέλησε νὰ τὸν ἴδῃ καὶ ἐπορεύθη πρὸς αὐτόν, τὸν εὗρε δὲ ἐξηπλωμένον εἰς τὸν ἥλιον πλησίον πίθου, ὁ ὁποῖος ἐχρησίμευεν ὡς κατοικία αὐτοῦ. Ὁ Διογένης βλέπων τόσους καὶ τοιούτους ἀνθρώπους νὰ ἔρχωνται πλησίον του, ὑπηγέρθη ὀλίγον καὶ ἀνακαθίσας ἔρριψε τὰ βλέμματά του εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ βασιλεὺς ἐχαιρέτισεν αὐτὸν καὶ τὸν ἠρώτησεν ἂν χρειάζεται τίποτε. «Ὀλίγον παραμέρισε ἀπὸ τὸν ἥλιον», ἀπήντησεν ὁ Διογένης. Τόσον πολὺ ἐθαύμασε τὸν ἄνδρα ὁ Ἀλέξανδρος, ὥστε, ὅταν ἀπήρχετο, εἶπε πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν, οἱ ὁποῖοι ἐγέλων καὶ ἔσκωπτον: «Ἀλλ' ἐγώ, ἂν δὲν ἤμην Ἀλέξανδρος, θὰ ἤθελα νὰ εἶμαι Διογένης».

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπενοήθη καὶ ἡ ὡραία ἱστορία περὶ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τοὺς Δελφούς. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἦσαν ἡμέραι ἀποφράδες, κατὰ τὰς ὁποίας δὲν ἦτο νόμιμον νὰ δίδεται χρησμός. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν παρεκάλει ὁ Ἀλέξανδρος τὴν Πυθίαν, ἀλλ' αὕτη ἠρνεῖτο· τότε ὁ βασιλεὺς ἔλαβεν αὐτὴν καὶ τὴν ἔσυρε πρὸς τὸν ναόν, ἡ δὲ Πυθία ὡς ἡττημένη ἀνέκραξεν: «Ἀνίκητος εἶσαι, ὦ παῖ». Ὁ Ἀλέξανδρος εἶπεν ἀμέσως ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἀπὸ ἄλλην μαντείαν, ἔχει τὸν χρησμόν, τὸν ὁποῖον ἤθελεν.

Καθυπόταξις τῶν βαρβάρων τοῦ Βορρᾶ.—Εἰς ὀλίγας ἑβδομάδας ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν εἰρηνεύσει ὅλας τὰς χώρας πρὸς Νότον τοῦ κράτους αὐτοῦ. Ἀλλ' οἱ βάρβαροι λαοὶ τοῦ Βορρᾶ καὶ τοῦ Δουνάβεως ἐκινοῦντο ἀπειλητικοὶ καὶ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἐπιπέσουν ἐναντίον τοῦ βασιλείου αὐτοῦ. Τὸν χειμῶνα τοῦ 336 ὁ Ἀλέξανδρος παρέμεινεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐπιστρέψας εἰς αὐτὴν ἐκ τῆς Ἑλλάδος, τὴν δὲ ἄνοιξιν τοῦ 335 ὥρμησε πρὸς καθυπόταξιν τῶν βαρβάρων τοῦ Βορρᾶ. Ἦσαν δὲ οἱ σπουδαιότεροι τούτων, πλὴν πολλῶν ἄλλων μικροτέρων λαῶν, οἱ Θρᾷκες καὶ οἱ Ἰλλυριοί, κύριοι ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων πάσης τῆς περὶ τὸν Αἷμον χώρας. Πέραν τούτων, ἐκτεινόμενοι

Περίφημον ψηφιδωτὸν ἀναπαριστῶν τὴν ἐν Ἰσσῷ μάχην.

[Εὑρέθη εἰς τὴν Πομπηΐαν καὶ σήμερον ἀπόκειται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως.]

Digitized by Google

ἕως τὸν Δούναβιν, ἦσαν οἱ Τριβαλλοί, πέραν δὲ τοῦ μεγάλου ποταμοῦ οἱ Γέται, οἱ ὁποῖοι ἔκαμνον συχνὰς ἐπιδρομὰς ἐντεῦθεν τοῦ Ἴστρου. Εἰς διάστημα μόνον δέκα ἡμερῶν φθάνει ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Αἵμου, ὅπου ἐπερίμενον αὐτὸν οἱ Θρᾷκες, τοὺς ὁποίους νικήσας ἐξετόπισε, διέρχεται τὸν Αἷμον καὶ κατατροπώνει τοὺς Τριβαλλούς, ἐκ τῶν ὁποίων τρισχίλιοι ἐφονεύθησαν εἰς τὴν φυγήν, ἐνῷ ἐκ τῶν Ἑλλήνων μόνον ἕνδεκα ἱππεῖς καὶ τεσσαράκοντα πεζοί. Ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην ὁ στρατὸς ἐξακολουθεῖ τὴν πορείαν καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας φθάνει εἰς τὸν ποταμὸν Ἴστρον, ὅπως ὠνομάζετο ὁ κάτω ῥοῦς τοῦ Δουνάβεως. Ἐκεῖ εἰς δυσπρόσιτον νῆσον τοῦ ποταμοῦ, τὴν Πεύκην, εἶχον καταφύγει οἱ περισωθέντες Τριβαλλοὶ καὶ Θρᾷκες, ἕτοιμοι ν' ἀντιτάξουν νέαν ἀντίστασιν. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε προνοήσει ν' ἀποσταλῶσιν εἰς τὸν Δούναβιν πλοῖα ἐκ τῆς πόλεως τοῦ Βυζαντίου διὰ τοῦ Δουνάβεως. Μὴ δυνάμενος ἕνεκα τοῦ ὁρμητικοῦ ῥεύματος τοῦ ποταμοῦ νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν νῆσον Πεύκην, ἀπεφάσισε νὰ διαβῇ τὸν μέγαν ποταμὸν καὶ νὰ ἐπιπέσῃ ἐναντίον τῶν Γετῶν. Εἰς τὴν πέραν ὄχθην τοῦ Ἴστρου εἶχον συναθροισθῇ οἱ Γέται— τετρακισχίλιοι ἱππεῖς καὶ δεκακισχίλιοι πεζοί—, διὰ νὰ ἐμποδίσουν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ. Διέρχεται τὴν νύκτα διὰ πλοίων καὶ μονοξύλων τὸν ποταμὸν καὶ ἐπιπίπτει ἐναντίον τῶν ἐκπλήκτων Γετῶν, κατατροπώνει αὐτοὺς καὶ καταστρέφει τὴν παρὰ τὸν Ἴστρον πρωτεύουσάν των. Εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Ἴστρου προσέφερε θυσίαν εἰς τὸν Δία τὸν Σωτῆρα καὶ εἰς τὸν Ἡρακλῆν, δεικνύων διὰ ταύτης ὅτι ἡ πρὸς βορρᾶν ἐκστρατεία ἐτερματίζετο εἰς τὸν μέγαν ποταμόν, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ εἶναι ἀσφαλέστατον σύνορον τοῦ κράτους του.

Εἴσοδος πομπικὴ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου εἰς Βαβυλῶνα.

Μετὰ τὴν ταχεῖαν καὶ νικηφόρον ταύτην δυσχερεστάτην ἐκστρατείαν ἔσπευσαν πάντες οἱ παραδουνάβιοι βάρβαροι νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Ἦτο δὲ μεγάλη ἡ δόξα τοῦ Ἀλεξάνδρου μεταξὺ τῶν μαχιμωτάτων ἐκείνων ἐθνῶν. Πρέσβεις αὐτῶν προσήρχοντο φέροντες δῶρα, ἡ δὲ φήμη τοῦ νεαρωτάτου δορικτήτορος ἀπήχησε μακράν, καὶ ἔσπευσαν οἱ ἀνδρεῖοι βάρβαροι Κέλται ἀπὸ τὸν ἀπώτατον μυχὸν τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου νὰ στείλουν καὶ αὐτοὶ πρεσβείαν. Ὁ νεαρὸς ἥρως ὑπερηφανεύθη βλέπων τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπωτάτης Δύσεως θαυμάζοντας αὐτὸν καὶ ὁ ἴδιος, ἀγαπῶν τὴν ἀνδρείαν, ἐτίμησε τοὺς πρέσβεις τῶν Κελτῶν, «οἱ ὁποῖοι ἔχουν μεγάλα σώματα καὶ μεγάλην ἔχουν διὰ τοὺς ἑαυτούς των ὑπερηφάνειαν». Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκάλεσεν αὐτοὺς εἰς συμπόσιον καὶ τοὺς ἠρώτησε: «Τί φοβεῖσθε περισσότερον εἰς τὸν κόσμον»; Ὁ νεαρὸς κατακτητὴς ἐπερίμενε ν' ἀπονείμουν τιμὴν εἰς τὴν ἀνδρείαν του, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀπήντησαν ἀγερώχως: «Μήπως πέσῃ ὁ οὐρανὸς ἐπάνω των· τὴν φιλίαν ὅμως τοιούτου ἀνδρὸς πολὺ ἐκτιμοῦν». —«Οἱ Κέλται εἶναι πολὺ ἀλαζόνες», ἀπεκρίθη ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὠνόμασεν αὐτοὺς *φίλους καὶ συμμάχους*, ἦτο δὲ τοῦτο ὡς τίτλος τιμῆς διδόμενος εἰς τοὺς γενναίους ἐκείνους ἄνδρας.

Ἀπομακρύνεται τότε ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὸν Δούναβιν, ἀφοῦ διὰ τῶν νικῶν αὐτοῦ κατὰ τῶν Θρακῶν καὶ τῶν Τριβαλλῶν ἐστερέωσε τὴν δύναμίν του εἰς τὰ πρὸς Νότον τοῦ Δουνάβεως ἔθνη, καὶ διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν Γετῶν ἔβαλεν ἀσφαλὲς ὅριον τῆς μοναρχίας αὐτοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην τὸν Δούναβιν, ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ στραφῇ εἰς τὰ Δυτικὰ αὐτῆς σύνορα, τὰ ὁποῖα ἠπείλουν ἄλλοι ἰσχυροὶ βάρβαροι, οἱ Ἰλλυριοί. Δύσκολος ὑπῆρξεν ἡ κατανίκησις τῶν γενναίων ἐκείνων πολεμιστῶν, οἱ ὁποῖοι πρὸ τῆς μάχης ἐθυσίαζον τρεῖς παῖδας καὶ κόρας ἴσας τὸν ἀριθμὸν καὶ τρεῖς κριοὺς μέλανας καὶ ἔπειτα ὥρμων ἐνθουσιώδεις εἰς τὴν μάχην. Διὰ τολμηρῶν καὶ ῥιψοκινδύνων κινήσεων καὶ ἐπιθέσεων κατώρθωσε τέλος ὁ νεαρὸς ἥρως νὰ καθυποτάξῃ καὶ τὰς δυσμαχήτους ἐκείνας φυλὰς τῶν Ἰλλυριῶν.

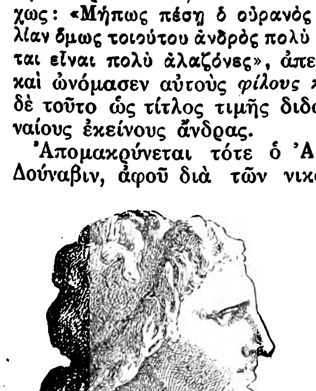

Ἡ ἐν Λούβρῳ προτομὴ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου.

Καὶ εἰς τὰ Δυτικὰ λοιπὸν δυσπρόσιτα ταῦτα μέρη ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐδόθη δὲ ἡ εἰρήνη εἰς τοὺς Ἰλλυριοὺς βασιλεῖς, ὅπως καὶ εἰς τοὺς ἄλλους βαρβάρους, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν ὑπερτάτην κυριαρχίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ νὰ στείλουν εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ ὡρισμένας ἐπικουρίας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Ἀλέξανδρος ἔκαμε τὸν γῦρον τῶν κρατῶν αὐτοῦ, κατανικῶν καὶ καθυποτάσσων τοὺς περικυκλοῦντας τὸ κεντρικὸν βασίλειόν του λαούς. Εἶχε τρέξει μὲ κεραυνοβόλον ὁρμὴν πρὸς Νότον, ἔπειτα ἀνῆλθε πρὸς Βορρᾶν καὶ ἐπέρασε τὸν Δούναβιν, κατόπιν ἐστράφη πρὸς Δυσμάς. Δὲν τοῦ ἔμεινε παρὰ μόνον ἡ Ἀνατολή, ἡ ὁποία ἦτο καὶ ὁ κύριος σκοπὸς αὐτοῦ. Ἐνόμιζεν ἤδη ὅτι ἦτο ἐλεύθερος νὰ βαδίσῃ εἰς τὰς μεγάλας ἐκτάσεις τῆς Ἀνατολῆς, ὅτε μανθάνει αἰφνιδίως, ὅτι νέα ἐπανάστασις ἐξερράγη κατ' αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τί θὰ κατώρθωνεν ὁ Ἀλέξανδρος ἂν ἐξεκίνει διὰ τὴν Ἀσίαν ἀπερίσπαστος καὶ μὲ τὴν ἀμέριστον βοήθειαν τῆς Ἑλλάδος!

Δευτέρα κάθοδος εἰς τὴν Ἑλλάδα.—Εἰς τὴν Ἑλλάδα διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε φονευθῇ πολεμῶν ἐναντίον τῶν βαρβάρων, καὶ ἀμέσως ἐξεγείρεται κατὰ τῆς Μακεδονικῆς κυριαρχίας ἡ κεντρικὴ Ἑλλάς. Πρωτοστατοῦν εἰς τὴν ἐξέγερσιν αἱ Θῆβαι, τὰς ὁποίας ἀκολουθοῦν αἱ Ἀθῆναι, οἱ ἐξόριστοι Θηβαῖοι ἐπανέρχονται εἰς τὴν πόλιν των, συλλαμβάνουν τὴν Μακεδονικὴν φρουρὰν καὶ φονεύουν τοὺς δύο ἀρχηγούς. Τὸ ὄνομα τῆς ἐλευθερίας ἀντηχεῖ καὶ πάλιν· ἀλλ' «ὁ τύραννος» ἔζη καὶ μὲ ἀπίστευτον ταχύτητα ἔτρεξε ν' ἀποσοβήσῃ καὶ τὸν κίνδυνον αὐτόν. Ἐντὸς δεκατριῶν ἡμερῶν ὁ Ἀλέξανδρος φθάνει εἰς τὴν Βοιωτίαν ὁδηγῶν 33.000 ἄνδρας, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἦσαν Θρᾷκες καὶ Γέται πολεμισταί. «Ὁ Δημοσθένης, λέγει ὁ Ἀλέξανδρος, μὲ ὠνόμαζε παιδίον ὅταν ἤμην εἰς τὴν χώραν τῶν Τριβαλλῶν, μειράκιον ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν Θεσσαλίαν· θέλω τώρα νὰ φανῶ παρὰ τὰ τείχη τῶν Ἀθηναίων ὅτι ἔγινα ἀνήρ». Προσεπάθησεν ἐν τούτοις ν' ἀποφύγῃ τὴν αἱματοχυσίαν, διὰ τοῦτο δὲ ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰς Θήβας, ἔδωκε καιρὸν πρὸς μετάνοιαν καὶ ἐκήρυξε συγγνώμην εἰς τοὺς μετανοοῦντας. Ἀλλ' οἱ Θηβαῖοι ἀντεκήρυξαν ὅσοι ἤθελον νὰ συνελευθερώσουν τὴν Ἑλλάδα νὰ ταχθοῦν μὲ τὸ μέρος των, καὶ οὕτως ἠνάγκασαν τὸν Ἀλέξανδρον εἰς πόλεμον.

Δὲν εἶχον λάβει ἀκόμη τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν εἶχον ψηφίσει οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ πρότασιν τοῦ Δημοσθένους, οὔτε τὸν στρατόν, τὸν ὁποῖον ἐπερίμενον ἀπὸ τὴν Ἦλιδα καὶ τὴν Ἀρκαδίαν καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε σταματήσει εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου· ἐν τούτοις μὲ θάρρος ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ τείχη των καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν Μακεδόνων. «Ἠγωνίσθησαν δὲ οἱ Θηβαῖοι, λέγει ὁ Πλούταρχος (Βίος Ἀλεξ. 11) μὲ ἀνδρείαν καὶ μὲ προθυμίαν ὑπὲρ τὰς δυνάμεις των, διότι ἦσαν ὀλίγοι ἐναντίον πολλαπλασίων ἐχθρῶν». Ἡ μάχη ἦτο πεισματώδης καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔμεινεν ἄκριτος. Ἀλλ' ἡ Μακεδονικὴ φρουρά, ἡ ὁποία ἦτο εἰς τὴν Καδμείαν, ἐξῆλθε καὶ ἐπέπεσεν ἐναντίον τοῦ Θηβαϊκοῦ στρατοῦ ἐκ τῶν ὄπισθεν, περικυκλωθεὶς δὲ οὗτος ἡττήθη καὶ κατεκόπη. Ὁ Μακεδονικὸς στρατὸς εἰσώρμησεν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔσφαζεν ὅλην τὴν ἡμέραν. Τὰ λάφυρα ἦσαν πλουσιώτατα καὶ αἱ Θῆβαι ἔμελλον νὰ λάβουν καὶ αὐταὶ μὲ τὴν σειράν των τὴν σκληρὰν τύχην, τὴν ὁποίαν εἶχον ἐπιβάλει εἰς τὰς Πλαταιὰς κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, τὴν τύχην, τὴν ὁποίαν ἤθελον νὰ ἐπιβάλουν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅτε ἐνικήθησαν ὁριστικῶς ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, δηλαδὴ νὰ κατασκαφοῦν καὶ νὰ καταστραφοῦν. Δὲν εἶχον αἱ Θῆβαι, ὅπως αἱ Ἀθῆναι, μεγάλας καὶ εὐγενεῖς ἀναμνήσεις, διὰ νὰ σωθοῦν, κατὰ δὲ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου εἶχον συνάψει ἀσεβῆ συμμαχίαν μὲ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ συμβούλιον τῶν συμμάχων, εἰς τὸ ὁποῖον ἔμελλε ν' ἀποφασισθῇ ἡ τύχη τῆς πόλεως, οὐδεμία ἑλληνικὴ πόλις εὑρέθη νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ ἐξεδόθη ἀπόφασις σκληροτάτη «νὰ κατασκαφῇ ἡ πόλις, νὰ πωληθοῦν ὡς δοῦλοι οἱ αἰχμάλωτοι καὶ οἱ φυγάδες νὰ συλλαμβάνωνται πανταχοῦ, οὐδεὶς δ' Ἕλλην νὰ δέχεται Θηβαῖον ὑπὸ τὴν στέγην αὐτοῦ». Ὁ Ἀλέξανδρος ἐξετέλεσε τὴν ἀπόφασιν, ἡ ὁποία «ἦτο μᾶλλον καρπὸς παλαιοῦ μίσους ἐναντίον τῶν Θηβῶν, παρὰ ἀποτέλεσμα τῆς προσφάτου νίκης αὐτοῦ» (Victor Duruy), κατέσκαψε τὴν πόλιν, ἐπώλησε τοὺς αἰχμαλώτους ὡς δούλους καὶ διένειμε τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἰς τοὺς συμμάχους. Ἐν τούτοις, δεικνύων πάντοτε τὴν τιμὴν εἰς τὸ θεῖον καὶ εἰς τὸ πνεῦμα, ἐξῄρεσεν ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Πινδάρου, καὶ ἐσεβάσθη τοὺς ναοὺς καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ μεγάλου ποιητοῦ τῆς Βοιωτίας. Ἡ τιμὴ τῶν πωληθέντων αἰχμαλώτων ἀνῆλθεν εἰς 440 τάλαντα ἀργυρᾶ (2.495.000 χρυσᾶς δραχμάς), οἱ πωληθέντες ἦσαν 30,000, ἕκαστος λοιπὸν ἐπωλήθη ἀντὶ 83 χρυσῶν δραχμῶν. Τόση ἦτο τότε ἡ ἀγοραία τιμὴ ἑνὸς πολίτου, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν δυστυχίαν νὰ γίνῃ αἰχμάλωτος πολέμου!

Ἡ φοβερὰ αὕτη καταδίκη καὶ καταστροφὴ ἔσπειρε τὸν τρόμον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ παντοῦ ἦλθον εἰς τὸν Ἀλέξανδρον αἱ ἐκδηλώσεις μετανοίας καὶ ὑποταγῆς. Καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν νὰ συγχαροῦν τὸν νικητήν, ἔκαμαν ὅμως τὸ καθῆκόν των πρὸς τοὺς ἡττημένους, διότι μετὰ μεγάλης φιλανθρωπίας προσηνέχθησαν εἰς τοὺς καταφυγόντας εἰς τὴν πόλιν των Θηβαίους. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐσυγχώρησε πάλιν τὰς Ἀθήνας, καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐτιμώρησεν αὐτάς, ἀλλὰ καὶ παρεκίνησε τὴν πόλιν νὰ ἔχῃ ἐστραμμένην πάντοτε τὴν προσοχήν της εἰς τὰ γεγονότα, διότι, ἔλεγεν, «ἂν συμβῇ εἰς αὐτὸν ἀπευκταῖόν τι, αἱ Ἀθῆναι θὰ εἶναι ἡ πόλις, ἡ ὁποία θὰ ἄρξῃ τῆς Ἑλλάδος». (Πλούτ. 13).

Αἱ προετοιμασίαι διὰ τὴν μεγάλην ἐκστρατείαν.—Οὕτως ἡ Ἑλλὰς εἰρήνευσε πάλιν καὶ ἥσυχος πλέον ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 335. Ἓν μόνον ἔτος εἶχεν ἀρκέσει εἰς τὸν μέγαν ἄνδρα, ἵνα τὸ πανταχόθεν κλονιζόμενον καὶ συνταρασσόμενον βασίλειον αὐτοῦ καταστήσῃ ἀκλόνητον, καθυποτάξῃ τοὺς γειτονικοὺς βαρβάρους λαούς, καθησυχάσῃ ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα, καὶ δεσμεύσῃ τὸν λαὸν αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν διὰ πίστεως ἀδιασείστου, καὶ οὕτω νὰ καθορίσῃ τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς ὁποίας ἡ ἀνατολὴ ἐπέπρωτο ν' ἀποφασίσῃ περὶ τῆς τύχης ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων.

Ὁ χειμὼν ὅλος παρῆλθεν εἰς μεγάλας προετοιμασίας. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς Θρᾴκης, ἀπὸ τὰς κοιλάδας τῆς Ἰλλυρίας, ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἤρχοντο οἱ στρατοὶ τῶν συμμάχων, καὶ πλοῖα παρεσκευάζοντο πολλὰ πρὸς μετάβασιν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ βασιλεὺς ἔκαμνε καθημερινὰ συμβούλια μὲ τοὺς στρατηγούς του πρὸς μελέτην τοῦ σχεδίου τοῦ μεγάλου πολέμου. Τέλος ἐκανονίσθησαν αἱ ἐσωτερικαὶ ὑποθέσεις τοῦ βασιλείου. Ὁ στρατηγὸς Ἀντίπατρος διωρίσθη ἀντιβασιλεύς, στρατὸς δὲ 12.000 ἔμεινεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, προωρισμένος νὰ κρατῇ εἰς ἀσφάλειαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς βαρβάρους λαούς. Ὁ Ἀλέξανδρος μετέδιδεν εἰς ὅλους τὴν θέρμην τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ μὲ ἐνθουσιασμὸν ἐπερίμεναν ὅλοι τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἤρχιζεν ἡ μεγάλη ἐκστρατεία. Οἱ γέροντες στρατηγοὶ ἐσκέφθησαν τί θὰ ἐγίνετο ἂν συνέβαινεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἀπροσδόκητον δυστύχημα, καὶ ἐξώρκισαν αὐτὸν νὰ λάβῃ πρὸ τῆς ἐκστρατείας γυναῖκα καὶ νὰ περιμένῃ τὴν γέννησιν διαδόχου τοῦ θρόνου. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἠρνήθη εἰπὼν ὅτι «καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν Μακεδόνων καὶ τῆς Ἑλλάδος ἀνάξιον εἶναι νὰ συλλογίζωνται γάμον καὶ θαλάμους νυμφι-

Ὁπλίτης φάλαγγος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.
[Ἐκ τῆς «The Historians' History».]

Digitized by Google

κούς, καθ' ὃν χρόνον ἑτοίμη εἶναι ἡ Ἀσία πρὸς πόλεμον». Ὅταν ἐπλησίαζεν ἡ ἡμέρα τῆς ἀναχωρήσεως, ὁ Ἀλέξανδρος ἔκαμε μεγάλας τελετὰς καὶ πανηγύρεις εἰς τὰς Αἰγάς, τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τῶν Μακεδόνων βασιλέων (τὴν κατόπιν *Ἔδεσσαν, σήμερον Βοδενά*). Προσέφερε μεγάλας θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς καὶ ἑώρτασεν ἀγῶνας σκηνικοὺς εἰς τιμὴν τοῦ μεγάλου θεοῦ Διὸς καὶ τῶν Μουσῶν, δεικνύων τὴν ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ συνένωσιν τῆς ὑλικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἰσχύος. Μεγαλοπρεπῆ συμπόσια πρὸς τιμὴν τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων πρέσβεων, μεγάλαι ἑορταὶ δι' ὅλον τὸν στρατὸν ἐδόθησαν πρὸς ἀναψυχὴν ἀπὸ τοὺς μακροὺς καὶ σκληροὺς ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους ὅλοι ἔμελλον νὰ συμμερισθοῦν. Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν εἶχεν ἄλλην σκέψιν παρὰ μόνον τὴν ἐκστρατείαν. Πᾶν ὅ,τι ἀνῆκεν εἰς αὐτόν, εἰς τὴν πατρίδα του, κτήματα, δάση, κώμας, πόλεις, ὅλα τὰ ἐδώρησεν εἰς τοὺς φίλους. «Τί ἀπομένει εἰς σέ, βασιλεῦ»; ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ στρατηγός του Περδίκκας.— «Ἡ ἐλπίς», ἀπήντησεν ὁ ἥρως. Τότε καὶ ὁ Περδίκκας καὶ πολλοὶ φίλοι τὸν ἐμιμήθησαν λέγοντες: «Ἄφησε λοιπὸν καὶ ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι θὰ πολεμήσωμεν μετὰ σοῦ, νὰ συμμετάσχωμεν καὶ τῶν σῶν ἐλπίδων». Ὅλαι αἱ ἐλπίδες αὗται, ὅσον καὶ ἂν ἐφαίνοντο χιμαιρικαί, ἔμελλον νὰ εἶναι πολὺ κατώτεραι ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε τελειώσει τὰς ἐκστρατείας του εἰς τὴν Εὐρώπην, τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ ἔμελλε νὰ διέλθῃ εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἦτο μόλις εἴκοσι δύο ἐτῶν, δὲν εἶχεν ἀκόμη οὔτε μίαν φορὰν ἡττηθῆ, καὶ οὔτε ἔμελλε οὐδέποτε νὰ ἡττηθῇ· εἶχε τὴν ψυχὴν ἀκαταδάμαστον ὅπως καὶ τὸ σῶμα, τὸ δὲ πνεῦμά του ἐφέρετο ἀκράτητον πρὸς πᾶν μέγα καὶ ἀκατόρθωτον εἰς τοὺς κοινοὺς ἀνθρώπους. Ἦτο ἤδη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του καὶ ἕτοιμος νὰ διέλθῃ εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἰς τὸ κρίσιμον αὐτὸ σημεῖον, κρίσιμον ὄχι μόνον διὰ τὸν ἐπικείμενον μέγαν πόλεμον, ἀλλὰ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, δύναται ὁ ἱστορικὸς νὰ σταθῇ ὀλίγον. Εἶναι ἤδη ἡ κατάλληλος ὥρα νὰ γνωρίσωμεν πλησιέστερον τὸν ἄνδρα, τὴν φύσιν καὶ τὴν μόρφωσιν αὐτοῦ, ἐπίσης νὰ γνωρίσωμεν τὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας ὡδήγει εἰς τὴν Ἀσίαν. Θὰ ἴδωμεν τὸν Ἀλέξανδρον νὰ πατᾷ εἰς τὰ ἀχανῆ διαστήματα, νὰ ὁρμᾷ εἰς τὴν νίκην, νὰ διαβαίνῃ ποταμοὺς μεγάλους καὶ ν' ἀνέρχεται ἀπόκρημνα ὄρη χωρὶς οὐδὲ στιγμὴν νὰ κουρασθῇ τὸ σῶμά του, οὐδὲ στιγμὴν νὰ καμφθῇ ἡ ἀλύγιστος ψυχή του. Θὰ τὸν ἴδωμεν νὰ ἔχῃ ἄγρυπνον τὸ ὄμμα εἰς τὸν μικρὸν στρατόν του, νὰ διοργανώνῃ ἄλλους μεγαλυτέρους, νὰ χαράσσῃ ὁδοὺς καὶ νὰ κτίζῃ πόλεις καὶ νὰ διοργανώνῃ παγκόσμιον κράτος χωρὶς νὰ κουρασθῇ τὸ πνεῦμά του. Θὰ θαυμάσωμεν τὴν εὐγένειαν καὶ μεγαλοψυχίαν του, ἀλλὰ θὰ ἐκπλαγῶμεν διὰ τὰς ἐκρήξεις παραφόρου ὀργῆς, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ ἀμέσως πολὺ συμπαθητικὴ μετάνοια. Ὁποῖος λοιπὸν ἦτο ὁ χαρακτὴρ καὶ ἡ ψυχικὴ σύνθεσις τοῦ ἥρωος, ὁ ὁποῖος ἐνέπνεεν εἰς ὅλους θερμὴν ἀγάπην καὶ βαθὺν σεβασμόν, τοῦ ὅλως ἐξαιρετικοῦ καὶ παραδόξου ἐκείνου ἀνθρώπου, τοῦ ἀκαταβλήτου ἐκείνου ἥρωος καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὴν ψυχήν;

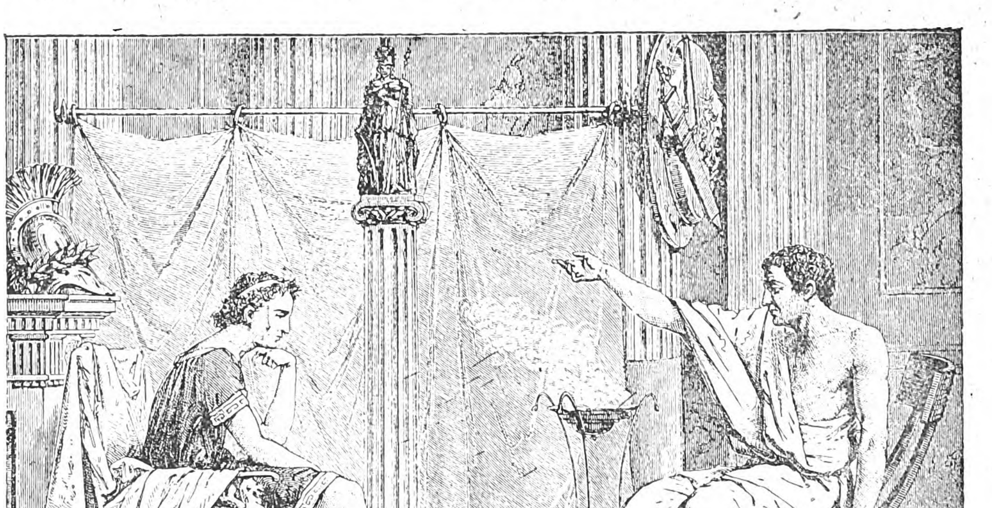

Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ μαθητής του Ἀλέξανδρος.

ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΚΑΙ ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο υἱὸς τοῦ Φιλίππου Β', υἱοῦ τοῦ Ἀμύντα Β', ἀπογόνου τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, ὁ ὁποῖος ἀνέκαθεν ἐβασίλευεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Αἱ βασιλεῖαι τῶν προγόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦσαν εἰς ἄκρον ταραχώδεις, καὶ διῆλθον αἱ πλεῖσται ἐν μέσῳ στάσεων καὶ φόνων καὶ αἱμάτων. Οἱ Μακεδόνες, ἂν καὶ Ἕλληνες κατὰ τὸ γένος, ἦσαν ὅμως ἀκόμη ἡμιβάρβαροι, ὡς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν, καὶ κατ' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ λεπτοτάτου πολιτισμοῦ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων. Ἂν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς ὑψίστους ἐκείνους χρόνους πολιτισμοῦ συνέβησαν τόσα κακὰ καὶ τόσαι βιαιότητες ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ὁποίαν βίαν καὶ σκληρότητα ἤσκουν οἱ Μακεδόνες εἰς τὰς ἐμπαθεστάτας μεταξὺ αὐτῶν κομματικὰς ἔριδας. Ὁ Μακεδονικὸς βασιλικὸς οἶκος ἦτο πλήρης διχονοιῶν καὶ φόνων, ἦσαν δ' οἱ εὐγενεῖς Μακεδόνες ὁρμητικοὶ καὶ σκληροὶ εἰς τὴν ἐκδίκησίν των. Ἐν γένει τὰ ἤθη αὐτῶν δὲν διέφερον πολὺ ἀπὸ τὰ ἤθη τῶν ἡρώων τοῦ Ὁμήρου. Ἦσαν γενναῖοι καὶ ἀκούραστοι εἰς τὸν πόλεμον, διήρχοντο δὲ τὸν καιρόν των ἐν καιρῷ εἰρήνης εἰς μακρὰ συμπόσια καὶ μεγάλους πότους, οἱ ὁποῖοι

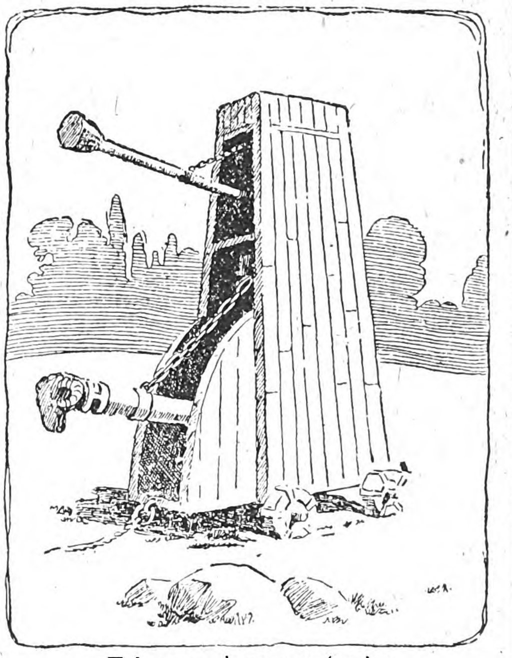

Πολιορκητικὴ μηχανη (κριός).

πολλάκις κατέληγον εἰς διαπληκτισμούς. Ὁ εὐγενής, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε φονεύσει τοὐλάχιστον ἕνα κάπρον εἰς τὸ κυνήγιον, δὲν ἦτο δεκτὸς νὰ παρακάθηται εἰς τὰ συμπόσια. Μεγάλοι ἐμφύλιοι ἀγῶνες καθῃμάτωσαν συχνὰ τοὺς βασιλικοὺς οἴκους καὶ μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ οἴκου καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων εὐγενῶν τῆς χώρας.

Ἡ πρώτη βασιλεία, ἡ ὁποία ἐπροσπάθησε νὰ εἰσαγάγῃ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν χώραν ἦτο ἡ τοῦ Ἀρχελάου τοῦ Α', ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσε κατὰ τὰ τέλη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ μετ' αὐτὸν (413—399). Ἀλλ' ὁ βιαστικὸς ἐκεῖνος πολιτισμὸς ἦτο ἐπίπλαστος ἀκόμη, δὲν εἶχεν εἰσχωρήσει ὄχι μόνον εἰς τὰ κατώτερα στρώματα τοῦ λαοῦ, ἀλλ' οὔτε ἀρκετὰ καὶ εἰς τὴν αὐλήν. Αὐτὸς ὁ Ἀρχέλαος, διὰ ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον, εἶχε στραγγαλίσει ἕνα ἀδελφόν, ἕνα θεῖον καὶ ἕνα ἐξάδελφόν του, τῶν ὁποίων τὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου ἦσαν ἰσχυρότερα τῶν ἰδικῶν του. Ἔπειτα ἠναγκάσθη νὰ ἀντιτάξῃ σφοδρὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς ὑπερηφάνου, ἀλλ' ἡμιβαρβάρου, ἀριστοκρατίας τοῦ τόπου. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀπέθανε δολοφονημένος, καὶ τὸν θάνατόν του ἠκολούθησαν ταραχαὶ καὶ φόνοι, καὶ σφετερισμοὶ τῆς ἐξουσίας, οἱ ὁποῖοι διήρκεσαν τεσσαράκοντα ἔτη, ἕως τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Φιλίππου Β'. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ πατρὸς τοῦ Φιλίππου Ἀμύντα Β' ἡ Μακεδονία ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας διὰ τὸν θρόνον καὶ ἀπὸ τὰς ταραχὰς εἶχε φθάσει εἰς τὸ χεῖλος τῆς καταστροφῆς. Καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀμύντα ἐξηκολούθησαν οἱ ἐσωτερικοὶ ἀγῶνες καὶ οἱ φόνοι, μόνον δὲ ἡ ἄνοδος εἰς τὸν θρόνον τοῦ Φιλίππου εἰς ἡλικίαν εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν ἔσωσε τὴν Μακεδονίαν. Ἀπὸ τοιαύτην φιλοτάραχον, ἀλλὰ ρωμαλέαν γενεὰν κατήγετο ὁ Ἀλέξανδρος, ηὔξησε δὲ τὸ ἀνήσυχον τῆς ψυχῆς του καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς μητρός του Ὀλυμπιάδος, Ἠπειρώτιδος ἡγεμονίδος, εἰς τὴν ψυχὴν τῆς ὁποίας ἐνεφώλευον ὅλα τὰ ἰσχυρότερα πάθη τῆς φιλοδοξίας καὶ τοῦ μίσους πρὸς τοὺς ἐχθρούς. Ἡ ὡραία ἐκείνη Ἠπειρῶτις ἡγεμονίς, ἡ ὁποία ἐκαυχᾶτο ὅτι κατήγετο ἀπὸ τὸν οἶκον τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ ἤρχετο ἀπὸ τὴν ἀγρίαν ἀκόμη ὀρεινὴν ἐκείνην χώραν, εἶχε τὴν ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ τὴν ἱερὰν μανικὴν καὶ μυστηριώδη λατρείαν τοῦ Βάκχου καὶ τοῦ Ὀρφέως καὶ τῶν Θρᾳκικῶν μυστηρίων, τρέχουσα εἰς τὰ ὄρη κατὰ τοὺς νυκτερινοὺς ὀργιασμοὺς ἐν ἀγρίῳ ἐνθουσιασμῷ, ἔχουσα ἀνὰ χεῖρας τὸν θύρσον καὶ ὄφεις μετεώρους. Τοιαῦτα ἔπραττον αἱ περὶ τὸν Αἷμον Θρᾷσσαι ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων, λέγει ὁ Πλούταρχος, ἐπιδιδόμεναι μὲ πάθος εἰς τοὺς Ὀρφικοὺς καὶ τοὺς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργιασμούς. «ἡ δὲ Ὀλυμπιὰς μᾶλλον ἑτέρων ζηλώσασα τὰς κατοχὰς καὶ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς ἐξάγουσα βαρβαρικώτερον ὄφεις μεγάλους χειροήθεις ἐφείλκετο τοῖς θιάσοις, οἳ πολλάκις ἐκ τοῦ κιττοῦ καὶ τῶν μυστικῶν λίκνων παραναδυόμενοι καὶ περιελιττόμενοι τοῖς θύρσοις τῶν γυναικῶν καὶ τοῖς στεφάνοις ἐξέπληττον τοὺς ἄνδρας».

Οἱ θρῦλοι τῆς γεννήσεώς καὶ τῆς νεότητός του.—Τὴν ὀργιαστικὴν καὶ μανικὴν ταύτην ψυχικὴν διάθεσίν της ἡ Ὀλυμπιὰς δὲν ἀφῆκεν ἀνεκμετάλλευτον σχετικῶς μὲ τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ της, ἴσως δὲ ὑπὸ τῶν φαντασιωδῶν εἰκόνων τούτων παραπλανωμένη ἐπίστευε καὶ αὐτὴ εἰς τὰ τερατώδη σημεῖα, τὰ ὁποῖα προανήγγελλον θείαν τὴν καταγωγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὴν νύκτα πρὸ τοῦ γάμου εἶδεν ὄνειρον, ὅτι ἔγινε βροντὴ καὶ ἔπεσε κεραυνὸς εἰς τὴν γαστέρα αὐτῆς, ἐξεπήδησε δὲ ἀπὸ αὐτὴν πῦρ, τὸ ὁποῖον ἐξέσπασε καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις εἰς φλόγας. Καὶ ὁ Φίλιππος ἐξ ἄλλου εἶδεν ὄνειρον, ὅτι ἐπέθηκε σφραγῖδα εἰς τὴν γαστέρα τῆς γυναικός, ἡ δὲ γλυφὴ τῆς σφραγῖδος λέοντος εἶχεν εἰκόνα. Εἶπον δὲ οἱ μάντεις ὅτι θὰ γεννηθῇ παῖς θυμοειδὴς καὶ λεοντώδης τὴν φύσιν. Εὑρέθη δέ ποτε καὶ δράκων κοιμώμενος μὲ τὴν Ὀλυμπιάδα παρεκτεταμένος κατὰ μῆκος τοῦ σώματος αὐτῆς (τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι καὶ παράξενον νὰ συνέβῃ, ἀφοῦ ἡ Ὀλυμπιὰς εἶχεν ὄφεις ἐξημερωμένους εἰς τὸν οἶκόν της διὰ τὰς ὀργιαστικὰς τελετάς). Ἐπιλέγει δὲ ὁ ἀγαθὸς Πλούταρχος ὅτι ἔκτοτε ὁ Φίλιππος ἔπαυσε νὰ πηγαίνῃ εἰς τὴν κλίνην τῆς Ὀλυμπιάδος, εἴτε διότι ἐφοβήθη μαγείας τῆς γυναικός, εἴτε διότι ηὐλαβήθη αὐτήν, ὡς συνερχομένην μὲ καλύτερόν του, «ὡς κρείττονι συνούσης ἀφοσιούμενον». Ὁ καλύτερος οὗτος ἦτο θεός, τὸν ὁποῖον ἄφινεν ἡ Ὀλυμπιὰς νὰ νομισθῇ ὡς πατὴρ τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ καλῶς ἰσορροπημένος Φίλιππος δὲν ἐπήγαινεν εἰς τὴν κλίνην τῆς Ὀλυμπιάδος, προσποιούμενος μὲν ὅτι ἐφοβεῖτο τὰς μαγείας ἢ ὅτι ἐσέβετο τὸν καλύτερόν του, ἀλλὰ κατ' ἀλήθειαν ἑλκυόμενος ἀπὸ τὰ θέλγητρα νεωτέρων γυναικῶν καὶ μάλιστα παρθένων.

Συνέβησαν δὲ καὶ μεγάλαι ταραχαὶ εἰς τὸν βασιλικὸν οἶκον διὰ τὴν κλίσιν τοῦ Φιλίππου πρὸς τὰς γυναῖκας, καὶ παρίστατο μάλιστα ὁ Ἀλέξανδρος, παῖς ὤν, μάρτυς τῶν ἐρίδων τούτων παροξυνόμενος ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἦτο, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, «χαλεπὴ καὶ δύσζηλος καὶ βαρύθυμος γυνή». Δὲν ἐδίστασε δὲ ὁ Φίλιππος καὶ γυναῖκα ἄλλην νὰ λάβῃ, παρθένον, τὴν ὡραίαν Κλεοπάτραν «ἐρασθεὶς παρ' ἡλικίαν τῆς κόρης». Χαρακτηριστικὸν ἐπεισόδιον διηγεῖται ὁ Πλούταρχος. Εἰς τὸ συμπόσιον τῶν νεωτέρων γάμων τοῦ Φιλίππου ὁ θεῖος τῆς Κλεοπάτρας Ἄτταλος μεθύων προέτρεπε τοὺς Μακεδόνας νὰ ζητήσουν ἀπὸ τοὺς θεούς, νὰ γίνῃ γνήσιος διάδοχος τῆς

Digitized by Google

βασιλείας ἀπὸ τὸν Φίλιππον καὶ τὴν Κλεοπάτραν». Ὁ Ἀλέξανδρος ὅστις ἦτο παρών, ἐξοργισθεὶς ἔρριψε κατ' αὐτοῦ σκύφον λέγων: «καὶ ἡμεῖς, κακὴ κεφαλή, νόθοι σοι φαινόμεθα;». Ὁ δὲ Φίλιππος ἔσυρε τὸ ξίφος καὶ ὥρμησε κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ οἴνου παρεπάτησε καὶ ἔπεσεν. Ὑβρίζων δὲ τότε ὁ Ἀλέξανδρος εἶπεν: «Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀνήρ, ὁ ὁποῖος παρεσκευάζετο νὰ διαβῇ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ ὁ ὁποῖος διαβαίνων ἀπὸ κλίνην εἰς κλίνην (τοῦ συμποσίου) ἔπεσεν ἀνατετραμμένος» (Πλούτ. Ἀλέξ. 9).

Ἐν μέσῳ τόσων σφοδρῶν παθῶν καὶ τοιούτων οἰκογενειακῶν καὶ πολιτικῶν ἐρίδων καὶ ταραχῶν διήνυσεν ὁ Ἀλέξανδρος τὰ παιδικὰ καὶ ἐφηβικὰ ἔτη αὐτοῦ. Εἰς τὴν ἐκ φύσεως αἰσθηματικὴν ψυχήν του δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ ν' ἀφήσουν τὰ γεγονότα ταῦτα ἐντυπώσεις καὶ διδάγματα ἴσως. δὲν ὑπάρχει δ' ἀμφιβολία ὅτι ἐπηρέασαν αὐτὸν καὶ διήγειραν καὶ εἰς τοῦτον σφοδρὰ πάθη, τὰ ὁποῖα ἐνίοτε ἐξερρηγνύοντο ἀγρίως, κάμνουν δὲ καὶ σήμερον τὸν ἱστορικὸν νὰ ἐνθυμῆται τοὺς προγόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἰδίως τὴν μητέρα του Ὀλυμπιάδα. Πρέπει δὲ νὰ παρατηρηθῇ ἐνταῦθα ἡ ἰδιάζουσα ἀγάπη καὶ τιμή, τὴν ὁποίαν ἀείποτε διετήρησε πρὸς τὴν παράδοξον ταύτην, ἀλλὰ **ἰσχυρᾶς** ἀτομικότητος, γυναῖκα. Τὸν πατέρα δὲν φαίνεται νὰ ἠγάπα πολύ, οὐδεμίαν ἀφῆκεν ὅμως εὐκαιρίαν, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς κοπιωδεστάτας πορείας του εἰς τὴν Ἀσίαν, νὰ μὴ εὑρίσκεται εἰς σχέσιν μὲ τὴν μητέρα. Εἰς τὴν Ὀλυμπιάδα ἀνήγγελλεν ἀμέσως πᾶσαν ἐπιτυχίαν, ἡ μετ' αὐτῆς ἀλληλογραφία του ἦτο τακτικωτάτη, ἐκτεινομένη μάλιστα καὶ εἰς παραινέσεις ἐκ μέρους τῆς μητρός, ἐφύλαττε δὲ ἀπὸ σεβασμὸν καὶ φρόνησιν τὰ γράμματα «ἀπόρρητα», καὶ ἀναφέρεται ὅτι, ὅτε ὁ φίλτατός του Ἡφαιστίων συνανέγνωσε μετ' αὐτοῦ μίαν ἐπιστολήν, ἀφαιρέσας τὸν δακτύλιον τὸν ἐπέθηκεν ὡς σφραγῖδα ἐπὶ τοῦ στόματός του διὰ νὰ ἐπιτάξῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἐχεμύθειαν (Πλ. Ἀλέξ. 39). Ἡ τοιαύτη τιμὴ πρὸς τὴν μητέρα τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ ἀποτελεῖ ἠθικὸν δίδαγμα, συγχρόνως ὅμως μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν ἐπίδρασιν τῆς βασιλίσσης ἐπὶ τοῦ υἱοῦ. Εἶχε δὲ ἡ Ὀλυμπιὰς ἐν ἑαυτῇ κάτι τι τὸ ἐνθουσιαστικὸν καὶ τὸ μαγικόν, τὸ ὁποῖον συνεδέετο μὲ τοὺς περὶ τὴν γέννησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου θρύλους, ὑποδεικνύοντας θείαν τὴν προέλευσιν αὐτοῦ, ὡς συνέβη διὰ πάντας τοὺς μεγάλους ἄνδρας, τοὺς ἡγήτορας λαῶν (Πλούτ. Ἀλέξ. 2 ἑξ. Πρβ. *Α. Ἀδαμαντίου* «Ἁγνείας πεῖρα», ἐν Λαογραφίᾳ, τ. Β΄ σ. 108 ἑξ., ὅπου παραπομπαὶ καὶ ἑρμηνεῖαι τῆς δοξασίας).

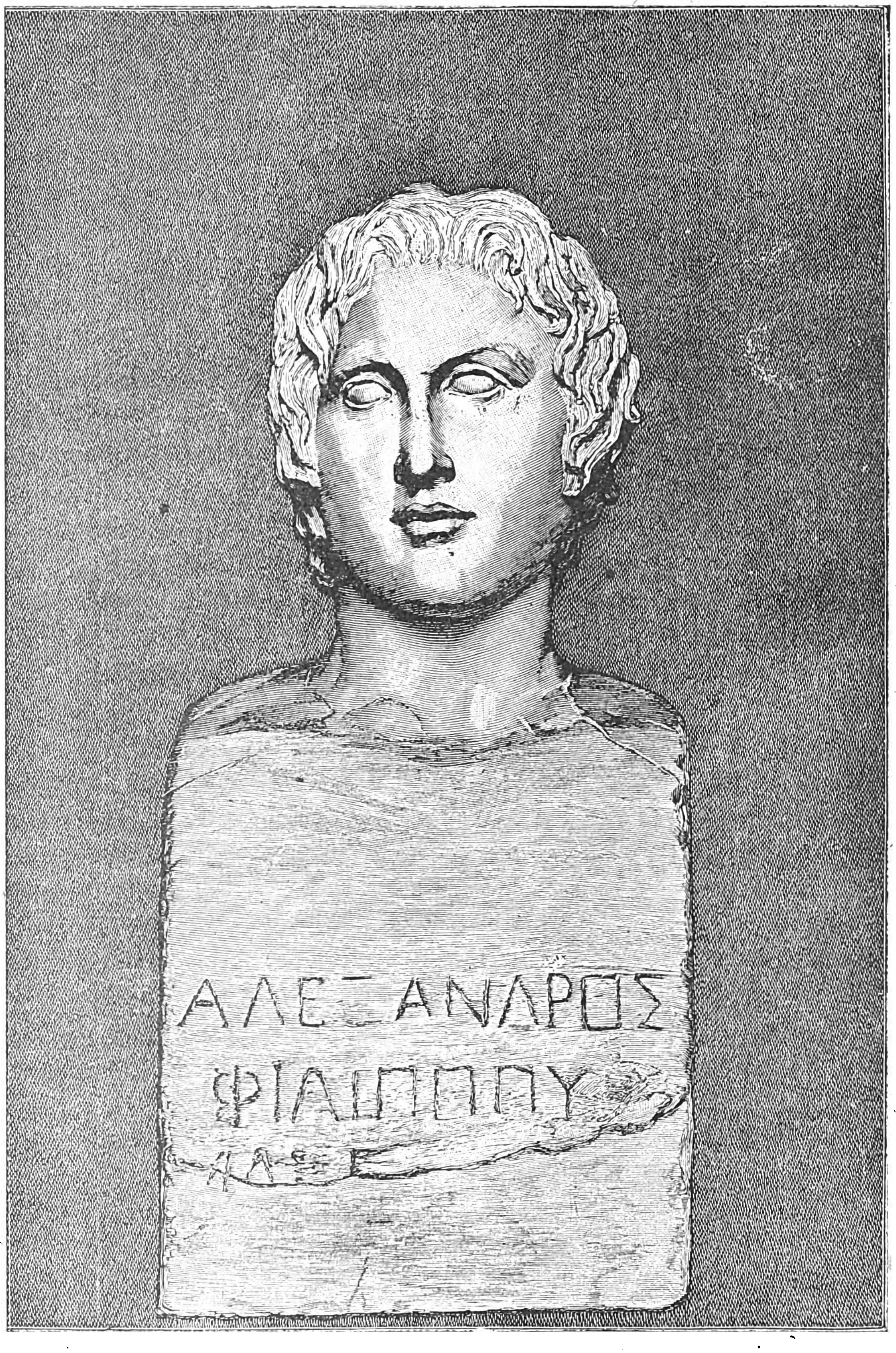

Προτομὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου (εἰς στήλην, ἀπὸ τὰς λεγομένας *ἑρμᾶς*, δηλαδὴ ὅρια συνόρων).
[Λέγεται Ἀλέξανδρος τοῦ Ἀζάρα, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν (σήμερον εἶναι εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου). Ἡ αὐθεντικωτέρα ἀπεικόνισις τοῦ Ἀλεξάνδρου.]

Εἰς τὰς διασταυρωθείσας ταύτας κληρονομικὰς ἐπιδράσεις καὶ εἰς τὸν τεταραγμένον περὶ αὐτὸν βίον, τὸν ὁποῖον ἔζησεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς ἡλικίαν παιδός, πρέπει βεβαίως ν' ἀποδοθῇ μέρος τοὐλάχιστον τῆς φύσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρός του. Οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοί, καὶ μάλιστα ὁ ἠθογράφος Πλούταρχος, ἀναφέρουσι πλῆθος ἀνεκδότων, τὰ ὁποῖα, καὶ ἂν ἐπλάσθησαν ὑστερώτερον, ὅμως εἶναι χαρακτηριστικὰ τοῦ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον θαυμασμοῦ. Τὰ ἀνέκδοτα ταῦτα δὲν εἶναι ἡ ἀληθὴς ἱστορία τοῦ Ἀλεξάνδρου. περιελήφθησαν ὅμως εἰς αὐτήν, καὶ ἐπειδὴ δίδουν ἀληθοφανῆ εἰκόνα τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, ἐπὶ αἰῶνας δὲ ἀπετέλεσαν μέρος τῆς ἱστοοίας του, δύνανται νὰ μνημονευθῶσι καὶ ἐνταῦθα. Τὸ γνωστότατον ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἐλέχθη σχετικῶς μὲ τὴν ἀλκήν, τὴν ἀφοβίαν καὶ τὴν δεξιότητα τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἶναι τὸ πασίγνωστον περὶ τοῦ «χαλεποῦ καὶ δυσχρήστου» ἵππου, ὁ ὁποῖος ἐθρυλήθη μὲ τὸ ὄνομα *Βουκεφάλας*. Ἀφοῦ ἐδάμασεν αὐτὸν ὁ Ἀλέξανδρος ἐνώπιον τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν περὶ αὐτόν, οἱ ὁποῖοι μετ' ἐκπλήξεως καὶ ἀγωνίας εἶδον τὸ παιδίον νὰ τρέχῃ ἐπὶ τοῦ Βουκεφάλα, ἐπέστρεψε «σοβαρὸς καὶ γεγηθώς». Καὶ ὅλοι μὲν οἱ ἄλλοι ἠλάλαξαν, ὁ δὲ πατὴρ ἐδάκρυσε καὶ ἀφοῦ τὸν ἐφίλησεν εἰς τὴν κεφαλὴν εἶπεν εἰς αὐτόν: «Ὦ παῖ, ζήτει διὰ σὲ αὐτὸν βασιλείαν ἀνταξίαν· διότι ἡ Μακεδονία δὲν σὲ χωρεῖ».

Τοὺς εἰς τὸν Φίλιππον προσερχομένους πρέσβεις τῶν Περσῶν ὁ Ἀλέξανδρος κατέπληττε, διότι δὲν ἠρώτα αὐτοὺς οὐδὲν τὸ παιδικόν, ἀλλὰ ὁποῖος ἦτο εἰς τοὺς πολέμους ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας, ὁποία ἡ ἀλκὴ καὶ ἡ δύναμις τῶν Περσῶν, ποία ἡ χώρα καὶ τὰ μήκη τῶν ὁδῶν. Ὁσάκις δὲ ἀνηγγέλλετο ὅτι ὁ Φίλιππος εἴτε πόλιν τινὰ σπουδαίαν ἐκυρίευσεν, εἴτε μεγάλην μάχην ἐνίκησε, δὲν ἤκουε ταῦτα μὲ φαιδρότητα, ἀλλὰ λυπημένος ἔλεγε πρὸς τοὺς συνηλικιώτας αὐτοῦ: «Ὦ παῖδες, ὅλα θὰ τὰ προφθάσῃ ὁ πατήρ μου· εἰς ἐμὲ δὲ δὲν θ' ἀφήσῃ κανὲν ἔργον νὰ ἐκτελέσω μεθ' ὑμῶν μέγα καὶ λαμπρόν». Δὲν ἠγάπα δὲ πᾶν εἶδος δόξης, ὅπως ὁ Φίλιππος, ὁ ὁποῖος φιλαρέσκως ἐκαυχᾶτο διὰ τὴν ρητορικήν του δεινότητα καὶ διὰ τὰς νίκας τῶν ἁρμάτων αὐτοῦ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν (ὅπερ ὅμως ἦτο σημαντικώτατον, διότι διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἐγίνετο δεκτὸς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν οἰκογένειαν, Ἕλλην καὶ αὐτὸς θεωρούμενος), καὶ ὅταν τὸν ἠρώτων ἂν ἤθελε ν' ἀγωνισθῇ εἰς τὸν ἀγῶνα δρόμου εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, διότι ἦτο ταχύπους, «ἂν θὰ εἶχον, ἀπήντα, βασιλεῖς ὡς ἀνταγωνιστάς». Ταῦτα καὶ ἄλλα ἀνέκδοτα μνημονεύων ὁ Πλούταρχος (Βίος Ἀλεξ. 4 ἑξ.) παρατηρεῖ ὅτι ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν του διεφαίνετο «ἡ ὁρμὴ αὐτοῦ ἡ ραγδαία πρὸς τὰ καλὰ καὶ ἡ παρὰ τὴν ἡλικίαν φιλοτιμία καὶ τὸ φρόνημα τὸ ἐμβριθὲς καὶ μεγαλόψυχον».

Ἡ σωματική του διάπλασις.—Εἰς τὴν ἐπιβολήν, τὴν ὁποίαν διήγειρεν ὁ Ἀλέξανδρος ἐπὶ πάντας τοὺς ἀνθρώπους καὶ κατὰ πάντας τοὺς αἰῶνας, συνετέλεσε πολὺ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ διάπλασις τοῦ σώματος καὶ ἡ ἐξωτερική του ἐμφάνισις, «ἡ ἰδέα τοῦ σώματος» ὅπως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἔγινε δημοφιλὴς καὶ γνωστὸς εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν παραστάσεων αὐτοῦ, ἀγαλμάτων, ζωγραφιῶν, μικρῶν γλυπτῶν ἔργων, νομισμάτων. «Ὁ Ἀλέξανδρος καταλαμπόμενος ἀπὸ τὴν θαυμασίαν αἴγλην τῶν κατακτήσεών του, ὑμνούμενος ὡς ὑπεράνθρωπος ἥρως, κοσμούμενος ὑπὸ τῆς φαντασίας τοῦ λαοῦ διὰ τελείας ὡραιότητος, θεοποιηθεὶς μετὰ θάνατον, τιμώμενος ἰσαξίως πρὸς θεὸν εἰς τὰς πόλεις, τὰς ὁποίας εἶχεν ἱδρύσει, παρέχει εἰς τὴν τέχνην ἕνα ἀπὸ τοὺς σπανιωτάτους τύπους, ὁ ὁποῖος διατηρεῖ τὴν χαρακτηριστικὴν ἀτομικότητα, ἀλλὰ καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς τύπος ἥρωος ἢ θεοῦ» (*Max. Collignon*, Lysippe - Les grands artistes, σ. 40 ἑξ.). Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἰδιαιτέρους καλλιτέχνας, ἐπισήμους, οὕτως εἰπεῖν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὸ δικαίωμα ν' ἀναπαριστάνουν τὴν εἰκόνα του, ὡς γλύπτην τὸν Λύσιππον, ὡς ζωγράφον τὸν Ἀπελλῆν, καὶ τὸν Πυργοτέλην διὰ τὴν ἀπεικόνισίν του εἰς πολυτίμους λίθους. Πρὸ παντὸς ὁ Λύσιππος, ὁ ὁποῖος εἶχε σπουδάσει ἀπὸ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν φυσιογνωμίαν του, ὁ ὁποῖος εἶχε τὸ προνόμιον νὰ τὴν ἀπεικονίζῃ ἐκ τοῦ φυσικοῦ, ἦτο εἰς θέσιν ν' ἀναπαραστήσῃ πιστῶς τὸν ἀτομικόν του χαρακτῆρα καὶ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά. Οἱ ἀνδριάντες τοῦ Λυσίππου ἦσαν χαλκοὶ καὶ πολυάριθμοι, ὡς ἐλέχθη, καὶ ποικιλωτάτων στάσεων, διεσώθησαν δὲ ἀντίγραφά τινα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ δεχθῶμεν ὡς προερχόμενα ἀπὸ γνήσιον πρωτότυπον. Καὶ αὐτὸς ὁ Πλούταρχος τοὺς ἀνδριάντας τοῦ Λυσσίπου παρατηρεῖ διὰ νὰ περιγράψῃ τὸν βασιλέα: «Τὴν μὲν οὖν ἰδέαν τοῦ σώματος οἱ Λυσίππειοι μάλιστα τῶν ἀνδριάντων ἐμφαίνουσιν...» (Ἀλέξ. 4). Τὸ κύριον χαρακτηριστικόν, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Λύσιππος ἐπιτυχέστατα εἶχεν ἀπεικονίσει, ἦτο «τὸ ἀρρενωπὸν καὶ λεοντῶδες» τοῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον ἀνεδεικνύετο περισσότερον διὰ τῆς διατάξεως τῆς κόμης, ἡ ὁποία ἀνυψοῦτο ἐπὶ τοῦ μετώπου ὡς χαίτη. Ἐπίσης τὸ βλέμμα, «ἡ ὑγρότης τῶν ὀμμάτων» καὶ «ἡ ἀνάτασις τοῦ αὐχένος, εἰς εὐώνυμον ἠσυχῇ κεκλιμένου». Ἐλέχθη ὅτι ἴσως ἡ πρὸς τὰ ἀριστερὰ κλίσις αὕτη τῆς κεφαλῆς προήρχετο ἀπὸ φυσικήν τινα ἀσθένειαν—καὶ τοῦτο θὰ συνεβιβάζετο πρὸς τὸν ἀνώμαλον χαρακτῆρα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅπως καὶ τῆς μητρός του—, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι θὰ ἦτο μᾶλλον ἁπλῆ συνήθεια τοῦ βασιλέως. Τὸ πιστότερον ἀν-

Digitized by Google

τίγραφον ἑνὸς Λυσιππείου ἀνδριάντος εἶναι, κατὰ τὴν κοινὴν σήμερον ὁμολογίαν, μία μαρμαρίνη προτομὴ ἐν σχήματι ἑρμοῦ, ἡ ὁποία φυλάττεται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Ὁ λαιμὸς κάμπτεται ἐλαφρῶς πρὸς τὸν ἀριστερὸν ὦμον· ἡ κόμη, ἀναδεδεμένη διὰ ταινίας, πίπτει εἰς τοὺς κροτάφους καὶ εἰς τὸν αὐχένα μὲ πλουσίους βοστρύχους κτυπητὰ χωρισμένους. Πρὸ παντός, ἐκ·ῖνο, τὸ ὁποῖον προσθέτει εἰς τὴν φυσιογνωμίαν ἰδιαίτερον τόνον ῥώμης καὶ ἐνεργητικότητος, εἶναι οἱ ἀνυψωμένοι πυκνοὶ βόστρυχοι ἐπὶ τοῦ μετώπου, ἀφίνοντες νὰ φαίνεται ὅλον τὸ πλάτος αὐτοῦ. Ἰδοὺ τὸ «θυμοειδὲς καὶ λεοντῶδες», περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ὁ Πλούταρχος· ὁ καλλιτέχνης τὸ παρέστησε μὲ ἀκρίβειαν καὶ μὲ ἐνέργειαν. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι ὡς βυθισμένοι εἰς σκιὰν ὑποκάτω τῆς καμαρωτῆς ὀφρύος· ἰδοὺ «ἡ ὑγρότης τῶν ὀμμάτων». Ἐν τῷ συνόλῳ, καὶ ὡς γενικὴ φυσιογνωμιστικὴ ἐντύπωσις, ἡ μορφὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου δεικνύει τὴν νεανικὴν ὁρμήν, ἡ ὁποία ὅμως συγκεράννυται μὲ τὴν λελογισμένην σωφροσύνην, τὴν πεποίθησιν εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν δύναμιν πρὸς ἐνέργειαν, δύναμιν δυναμένην νὰ φθάσῃ ἕως τὴν βιαιότητα, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως τὴν ἡμέρωσιν καὶ γλυκύτητα, ἡ ὁποία φθάνει ἕως μίαν ἔκφρασιν ἐλαφρᾶς μελαγχολίας· ἀπετύπωσε δὲ ὁ γλύπτης εἰς τὴν ἔκφρασιν ταύτην τὴν βαθεῖαν καὶ ἔμμονον σκέψιν, ἡ ὁποία εἵλκυε διαρκῶς τὸν Ἀλέξανδρον πρὸς τὸ μέγα καὶ τὸ ἀσύλληπτον μακρινὸν ἰδεῶδες.

Ἦθος καὶ χαρακτήρ.—Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου εὑρίσκομεν ἀπετυπωμένην ἀπὸ τὸν ὑπέροχον καλλιτέχνην τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον. Ἀναμφισβητήτως παρ' ὅλην τὴν φυσικὴν αὐτοῦ εὐγένειαν δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένος ἠθικῶν ἐλαττωμάτων, τὰ ὁποῖα μάλιστα ηὐξήθησαν μὲ τὴν μέθην τῶν θριάμβων. Ὁ ἱστορικὸς βλέπει ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν κατώρθωσαν νὰ καθησυχάσουν ἐντελῶς τὸ Μακεδονικὸν αἷμα, τὸ ὁποῖον ἔβραζεν εἰς τὴν ψυχήν του. Ἀλλ' ὁ χαρακτὴρ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας εἶναι εἰς ἄκρον ἐξαιρετικός, εἶναι πολυσύνθετος, ὁ δὲ καθορισμὸς αὐτοῦ ἀποβαίνει δυσχερέστατος· καὶ διὰ τοῦτο παραδοξολόγοι τινὲς ἱστορικοί, θέλοντες νὰ προξενήσουν ἐντύπωσιν, εὗρον στοιχεῖα νὰ κακολογήσουν τὸν κατακτητὴν τοῦ κόσμου, εὔκολον διαπράττοντες κατόρθωμα.

Ἦτο ἀληθῶς πολυσύνθετος ἡ φύσις καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Αἱ εὐγενέσταται ὁρμαὶ πρὸς πᾶν μέγα, ὑψηλὸν καὶ δυσέφικτον, ἡ μεγαλοψυχία, ἡ γενναιοδωρία, ἡ παράβολος, ἡ ἀπίστευτος προσωπικὴ γενναιότης, ὁρμητικότης καὶ ἀφοβία, καὶ συγχρόνως ἡ εὐγενὴς ὑπερηφάνεια, ἡ ἀπεριόριστος καὶ ἀκατάβλητος αἰσιοδοξία, ἡ γλυκύτης, ἡ προσήνεια, ἡ φιλανθρωπία, καὶ παρὰ ταῦτα ἡ εὔθυμος διάθεσις τῆς ψυχῆς καὶ ἡ φαιδρότης, συνδυασμένη καὶ αὐτὴ μὲ ὀνειροπόλον τινὰ διάθεσιν πρὸς μελαγχολίαν—ἦσαν πάντα ταῦτα οὐσιώδη α ὐ τ ο ῦ χαρακτηριστικά. Δὲν ἦσαν ὅμως—ὀφείλει ὁ ἱστορικὸς νὰ τὸ ὁμολογήσῃ—καὶ οἱ ἀχώριστοι, οἱ μόνιμοι τρόποι αὐτοῦ. Ὅλως ἀντίθετα πρὸς ταῦτα αἰσθήματα ἐκρήγνυνται ἐνίοτε εἰς στιγμὰς ὀργῆς. Ἐνίοτε ἐγίνετο σκληρός, ὡς νὰ ἐνθυμεῖτο τοὺς προγόνους του, ἐνίοτε κατελαμβάνετο ἀπὸ σφοδρὰς παραφορὰς ὡς νὰ ὑφίστατο ἀντανάκλασιν τῆς μανίας τῆς μητρός του Ὀλυμπιάδος. Αἱ στιγμαὶ αὐταὶ ἦσαν σ π ά ν ι α ι· ἀλλ' ἀναμφισβητήτως πολὺ ὀλίγον εἶχεν ὁμοιάσει τὸν πατέρα του, τὸν ἤρεμον καὶ ψυχρὸν διπλωμάτην, ὁ ὁποῖος μὲ θαυμαστὴν ὑπομονὴν ἐπὶ ἔτη μακρὰ ἠγωνίζετο κρύπτων τοὺς σκοπούς του, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτοὺς ἀσφαλέστερον. Ἦσαν ὅλως ἀντίθετοι πρὸς τοὺς ψ υ χ ρ α ί μ ο υ ς ὑπολογισμοὺς τοῦ Φιλίππου αἱ μανικαὶ στιγμαί, κατὰ τὰς ὁ π ο ί α ς ὁ Ἀλέξανδρος π ρ ο έ β α ι ν ε ν εἰς καταστροφὰς καὶ εἰς φόνους φιλτάτων αὐτοῦ προσώπων. Πόσον φοβερὰ ἦτο ἡ ὄψις αὐτοῦ εἰς τὰς στιγμὰς τοῦ πολεμικοῦ μένους καὶ τῆς ὀργῆς δεικνύει ἓν καταπληκτικὸν ἀληθῶς ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον μνημονεύει ὁ Πλούταρχος καὶ εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἐδόθη ἡ δέουσα προσοχή. Ὅτε, μετὰ τὸ τέλος τῶν ἐκστρατειῶν καὶ κατορθωμάτων του ἦλθεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα ὁ υἱὸς τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἀντιβασιλέως Ἀντιπάτρου, Κάσανδρος, ἰδὼν οὗτος βαρβάρους τινὰς προσκυνοῦντας τὸν Ἀλέξανδρον, ἐπειδὴ ἦτο Ἑλληνοπρεπῶς ἀνατεθραμμένος καὶ τοιοῦτόν τι δὲν εἶχεν ἴδει ποτὲ ἕως τότε, ἐγέλασε μὲ προπέτειαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ὠργίσθη καὶ ἁρπάσας τὸν Κάσανδρον καὶ διὰ τῶν δύο χειρῶν ἀπὸ τὰς τρίχας

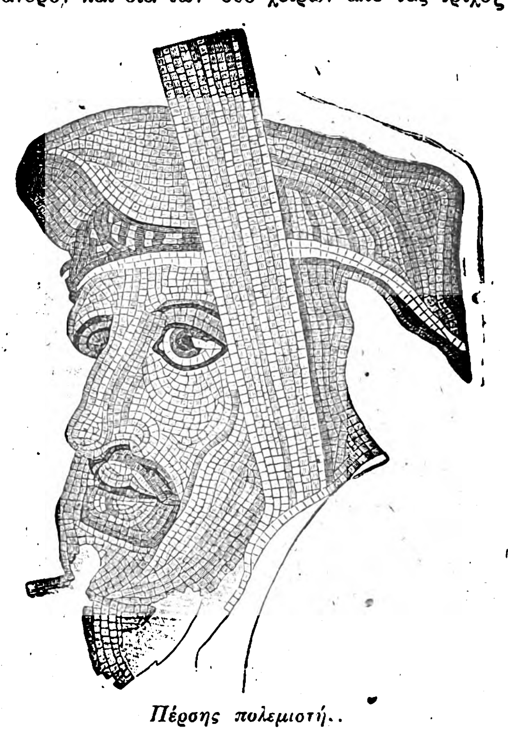

Πέρσης πολεμιστής.

[Ἀπὸ τὸ ψηφιδωτὸν τῆς Πομπηΐας, τὸ ὁποῖον παριστάνει τὴν ἐν Ἰσσῷ μάχην].

τῆς κεφαλῆς ἐκτύπησε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ εἰς τὸν τοῖχον. Τόσον δὲ φοβερὸς κατὰ τὴν ὄψιν ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος τὴν στιγμὴν ἐκείνην, καὶ τόσον ἀνεξάλειπτος ὑπῆρξεν ὁ φόβος τοῦ Κασάνδρου, ὥστε μετὰ πολλὰ ἔτη, ὅταν οὗτος ἦτο ἤδη βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων καὶ ἐπεριπάτει εἰς τοὺς Δελφοὺς θεώμενος τοὺς ἀνδριάντας, ἰδὼν αἰφνιδίως εἰκόνα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔμεινε πεπληγμένος ὑπὸ τοῦ τρόμου, τὸ σῶμά του ἔφριξε καὶ ἐκραδάνθη, ἰλιγγίασε δὲ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἀπὸ τὴν ὄψιν ἐκείνην, ὥστε κατόπιν μετὰ χρόνον καὶ μὲ δυσκολίαν πολλὴν συνῆλθεν (*Πλούτ.* Ἀλέξ. 74). Περὶ τοῦ ὁποῖος θὰ ἦτο εἰς στιγμὰς ὀργῆς ὁ Ἀλέξανδρος λαμβάνομεν ἰδέαν ἀπὸ τὴν τέχνην, ἀπὸ τὸ περίφημον ψηφιδωτὸν τῆς ἐν Ἰσσῷ μάχης, τὸ ὁποῖον ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν Πομπηΐαν καὶ σήμερον εὑρίσκεται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως.

Ὁ Ἀλέξανδρος μαχόμενος ἀπὸ τοῦ ἵππου.

[Τμῆμα τοῦ περιφήμου ψηφιδωτοῦ τῆς Πομπηΐας τὸ ὁποῖον παριστάνει τὴν ἐν Ἰσσῷ μάχην].

Ἡ ὄψις τοῦ Ἀλεξάνδρου, μαχομένου κατὰ τὴν συνήθειαν ἀπὸ τοῦ ἵππου, εἶναι ἐκπληκτικὴ διὰ τὴν δύναμιν τῆς φυσιογνωμίας, μὲ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς ἀνωρθωμένας, μὲ τὸ ἀραιὸν περὶ τὸ πρόσωπον γένειον, μὲ τὸν μέγαν καὶ ἔμψυχον νομίζεις ὀφθαλμόν! Εἰς τὴν μάχην καὶ τὴν ὀργήν του ἀφυπνίζεται, νομίζεις, ὁ ἀπόγονος τῶν ὀρεσιβίων εὐγενῶν τῆς Μακεδονίας καὶ συνάμα ὁ πλήρης πάθους υἱὸς τῆς Ὀλυμπιάδος!

Εἰς τὰς σκληρὰς παρεκτροπὰς τοῦ Ἀλεξάνδρου, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν ἔφθασαν ποτὲ οὔτε εἰς τὴν μανίαν τῆς μητρός του, οὔτε εἰς τὴν ψυχρὰν σκληρότητα τοῦ Φιλίππου, ὁ νηφάλιος ἱστορικὸς δὲν πρέπει νὰ ἴδῃ, ἐκτὸς τῆς κληρονομικῆς διαθέσεως, παρὰ τὴν συνέπειαν τῶν περιστάσεων, τῶν ἰδεῶν καὶ ἐθίμων τῆς ἐποχῆς, καὶ τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην τοῦ πολέμου, καὶ μάλιστα τοῦ μᾶλλον μεγαλεπηβόλου ἐκ τῶν πολέμων, τοὺς ὁποίους ἀνέλαβεν ἀρχηγὸς λαοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἔχει δὲ τοὐλάχιστον τὴν δικαιολογίαν ὁ Μακεδὼν κατακτητὴς ὅτι οὐδέποτε διέπραξε φόνον χωρὶς τὴν σκληρὰν πολιτικὴν ἀνάγκην, πολλάκις δ' ἐσυγχώρησε τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ καὶ πάντοτε ἀπεξεδέχετο χαίρων τὴν μετάνοιαν. Εἰς ἐσχάτως γραφεῖσαν καὶ πολὺ ἀναγνωσθεῖσαν γενικὴν ἱστορίαν τῆς ἱστορικῆς πορείας τῆς ἀνθρωπότητος μὲ ὑπερβολικὴν μὲν αὐθεντικότητα, μὲ πολὺ ὅμως ἐλαφρὰν συνείδησιν διεξάγεται συστηματικὸς διασυρμὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐπειδὴ τὸ βιβλίον—τοῦ Ἄγγλου *H. G. Wells*, «The Outline of History»,—εἶναι γενικῶς ἐπιτυχές, καλῶς γεγραμμένον καὶ εὐρύτατα διαδεδομένον, εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ παραλειφθῇ ἡ πρὸς τὸν συγγραφέα ὑπόδειξις ἁπλῶν τινων καὶ μεμαρτυρημένων ἱστορικῶν καὶ ψυχολογικῶν ἀληθειῶν (βλ. ἰδίως τὴν διασκευασθεῖσαν νεωτάτην Γαλλικὴν μετάφρασιν ὑπὸ τοῦ ἐν Σορβόννῃ καθηγητοῦ *Guyot* Esquisse de l'histoire universelle, 1925, σ. 168 ἑξ.). Δύο ἰδίως γεγονότα, τὸ ἓν ἀληθῶς οἰκτρόν, ἡ καταστροφὴ τῶν Θηβῶν, τὸ ἄλλο ἀληθῶς παράδοξον διὰ τὴν σύγχρονον διανόησιν, ἡ θεοποίησις τοῦ Ἀλεξάνδρου, δίδουν ἀφορμὴν εἰς τὸν Ἄγγλον συγγραφέα νὰ προσενεχθῇ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ὡς θὰ ἐφέρετο πρὸς ἕνα σύγχρονον στρατηγὸν πολεμοῦντα ἕνα συνήθη πόλεμον. Κηρύσσει λοιπὸν ὁ Wells τὸν Ἀλέξανδρον ματαιόδοξον, ἐμπαθῆ, φιλύποπτον, ἔχοντα τὸ διεφθαρμένον πνεῦμα τῆς μητρός του, βάρβαρον κατὰ τὰς πράξεις, κατακτητὴν τοῦ κόσμου δι' αἰφνιδιασμοῦ, ἐγωϊστήν, ὁ ὁποῖος ἐνόμιζεν ὅτι τὰ πλούτη τοῦ κόσμου ἦσαν διὰ νὰ τὰ νέμηται αὐτὸς καὶ οἱ φίλοι του. Φθάνει μάλιστα νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ ἐγωϊστική του ματαιοδοξία τὸν ἔκαμε νὰ ξυρίζῃ τὸ πρόσωπον διὰ νὰ φαίνηται πάντοτε νέος! ὅτι δὲ πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγε τὸν συρμὸν τοῦτον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν διῆλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἔμεινεν ἐπὶ αἰῶνας (σημειωτέον ἐν παρόδῳ ὅτι εἰς τὸ ψηφιδωτὸν τῆς ἐν Ἰσσῷ μάχης ὁ Ἀλέξανδρος ἔχει ἀραιὸν γένειον). Οὕτω γράφεται ἡ ἱστορία! ἰδοὺ ποῖα τεκμήρια ζητοῦν οἱ θέλοντες νὰ προσαρμόσουν τὰ πράγματα πρὸς τὰς ἰδέας καὶ τὰς προθέσεις των!

Ἀλλά, διὰ νὰ δειχθῇ ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ἂς καθορισθοῦν ἀκριβέστερον εἰς τὸ φῶς τοῦ ἱστορικοῦ πνεύματος οἱ χαρακτηρισμοὶ τῶν δύο μνημονευθέντων γεγονότων, τῆς καταστροφῆς τῶν Θηβῶν καὶ τῆς θεοποιήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Τὴν καταστροφὴν τῶν Θηβῶν δὲν ἀπεφάσισεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἀλλὰ τὸ συνέδριον τῶν συμμάχων αὐτοῦ Ἑλληνικῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἐμίσουν τὰς Θήβας· ὁ Ἀλέξανδρος ἐξετέλεσε τὴν ἀπόφασιν, δὲν δυσηρεστήθη δὲ μὲ τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν καὶ περιέθαλψαν φυγάδας, παρὰ τὸ κοινὸν καταδικαστικὸν ψήφισμα, ἀπηλευθέρωσε δὲ Θηβαίαν γυναῖκα φονεύσασαν στρατιώτην του, πάντοτε δὲ μετὰ πόνου ἐνθυμεῖτο τὴν συμφορὰν τῶν Θηβαίων καὶ οὐδεὶς ποτε Θηβαῖος ἦλθεν εἰς αὐτὸν χωρὶς νὰ εὐεργετηθῇ. Ἄλλας πόλεις Βοιωτικὰς δὲν κατέστρεψε, τοὐναντίον μάλιστα ἀνήγειρε τὰς Θεσπιάς, τὰς Πλαταιὰς καὶ τὸν Ὀρχομενόν. Εἰς τὴν Ἀνατολήν, πρέπει νὰ σημειωθῇ, δὲν ἐπέτρεψε παρὰ μόνον τὴν λαφυραγωγίαν τῆς Περσεπόλεως, αὕτη δὲ ἔγινεν ἐν μέθῃ καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἐκδικήσεως τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰς καταστροφὰς τῶν Περσῶν. Ὡς πρὸς δὲ τὰς Θήβας, εἶδεν ὁ κόσμος τόσας ἄλλας καταστροφὰς χωρὶς καμμίαν ἀνάγκην! Πῶς ἦτο δυνατὸν ὁ Ἀλέξανδρος ν' ἀφήσῃ ὄπισθεν ἑαυτοῦ τὸν ἰσχυρὸν

Digitized by Google

ἐκεῖνον καὶ ταραχοποιὸν λαόν, τῶν Θηβῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἄλλως τε εἶχε προσφέρει συγγνώμην, ἐν πολεμικῇ ἀκμῇ, ὄχι μόνον ἑστίαν διαρκοῦς ἀντιδράσεως, ἀλλ' ἀσφαλῆ ματαίωσιν τοῦ μεγαλεπηβόλου σχεδίου; Ὅσον διὰ τοὺς φόνους ὑπόπτων, ἦσαν οὗτοι τιμωρίαι δίκαιαι συνωμοτῶν, τιμωρίαι ψηφισθεῖσαι ἀπὸ τὸν στρατόν, συμφώνως μὲ τὸν Μακεδονικὸν νόμον. Ἀλλ' ἂς ἀναγραφῇ ἡ γνώμη νεωτάτου ἀληθοῦς ἐπιστήμονος, τοῦ Ἀδόλφου Reinach: «Ἐν πάσῃ περιπτώσει, οἱ φόνοι οὗτοι εἶναι πολιτικαὶ καταδίκαι, τὰς ὁποίας δὲν ἔχομεν δικαίωμα νὰ προσάψωμεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ὅταν τὰς συγχωροῦμεν εἰς τὸν Ρισελιέ. Καὶ ἐπὶ τέλους, ποῖος ἠμπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε θερμὸν τὸ αἷμα καὶ βίαια τὰ πάθη; χωρὶς αὐτὰ θὰ εἶχε ρίψει ἕως τὰ σύνορα τῆς Ἰνδίας τὰ σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ»; (L' hellénisation du monde antique, 1914, σ. 182).

Ὡς πρὸς δὲ τὴν καταλαβοῦσαν τὸν Ἀλέξανδρον ἀληθῶς ἀκατανόητον δι' ἡμᾶς ἰδέαν, ὅτι ἠδύνατο νὰ εἶναι θεός, τί τὸ παράδοξον ὅτι ἐπωφελήθη ἀπὸ τὸν λόγον ἑνὸς σεβαστοτάτου μαντείου, τοῦ Μαντείου τοῦ Ἄμμωνος Διός, διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν ἐπιβολήν του εἰς τοὺς καταχτωμένους λαούς; Ὁ ἀληθὴς χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος θὰ ἐφώτιζε μὲ ζωηρὸν φῶς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, εἶναι ὅτι ἦτο καὶ αὐτὸς ἔμπλεως οἴστρου ὡς φοιβόληπτος, εἴτε ἐκ τῆς μητρός του, εἴτε ἐκ τῆς μέθης τῶν θριάμβων του—καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοιάζει καὶ πρὸς ἄλλους μεγάλους ἄνδρας, τὸν Ἰουλιανόν, τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον. Εἶχεν ἐν ἑαυτῷ τοιοῦτον θρησκομανῆ πυρετόν, ὥστε ἡ ἰδέα ὅτι ἦτο ἀνώτερος ἢ κατ' ἄνθρωπον ἠδύνατο νὰ γεννηθῇ εἰς αὐτόν, ὡς καὶ ἡ ἰδέα ὅτι εἶχεν ἐξαιρετικὴν νὰ ἐκπληρώσῃ ἀποστολήν. «Τὸ αἴσθημα τοῦτο, λέγει εἰς ἀπὸ τοὺς νεωτάτους ἐπιστήμονας, οἱ ὁποῖοι ἔκριναν τὸν Ἀλέξανδρον, τὸ αἴσθημα τοῦτο ἐφάνη ἄτοπον, τὸν ἔκαμε μάλιστα νὰ διαπράξῃ ἐγκλήματα· ἀλλ' ἐνεφύχωνε γενναῖαν φύσιν, ἡ ὁποία ἐπίστευεν εἰς τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔργου της» (*P. Jouguet.* L'impérialisme macédonien, 1916. σ. 8). Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς θείας καταγωγῆς καὶ τῆς ἀποθεώσεως εἶναι ἀρκετὰ βαθὺ καὶ πολύπλοκον ψυχολογικῶς, ὥστε νὰ μὴ δύναταί τις ἐπιπολαίως νὰ κατακρίνῃ τὸν Ἀλέξανδρον. Θὰ ἠδύνατο μόνον νὰ ἐρωτήσῃ, διατί δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα ὁ Ἀλέξανδρος νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν θείαν αὐτοῦ καταγωγήν, ἔχουν δὲ δικαίωμα οἱ Ρωμαῖοι Αὐτοκράτορες νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἀποθέωσιν καὶ τὴν δημοσίαν λατρείαν αὐτῶν; Ἄλλως τε παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, οἱ ὁποῖοι ὡς πραγματικοὺς προγόνους ἑαυτῶν ἐθεώρουν τοὺς ἡμιθέους, τοὺς ἥρωας, καὶ οἱ ὁποῖοι ἦσαν συνηθισμένοι εἰς τὸν ἀφηρωϊσμὸν μεγάλων ἀνδρῶν, τὸ αἴσθημα τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ φανῇ τόσον ἄτοπον, δὲν ὁμιλῶ δὲ περὶ τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν καὶ δὴ τῶν Αἰγυπτίων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσουν βασιλέα χωρὶς νὰ εἶναι θεός (ὅλ. περὶ τῆς βαθυτέρας ἐννοίας τῆς θεοποιήσεως παρὰ *Jouguet*, ἔνθα ἀνωτ. σ 337 ἑξ. ὅπου εὑρίσκονται καὶ παραπομπαὶ εἰς ἄλλας συγγραφάς). Ἂς προστεθῇ δὲ ἀκόμη ὅτι οἱ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον Ἕλληνες, καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Ἀλέξανδρος, κατὰ ὅλως Ἑλληνικὸν τρόπον, δηλαδὴ μὲ σκωπτικὴν ἐνίοτε νηφαλιότητα, ἔβλεπον τὴν θεοποίησιν ταύτην. Ὁ Πλούταρχος διηγεῖται ὅτι πληγωθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος κάποτε εἶπε: «Τοῦτο μέν, ὦ φίλοι, τὸ ῥέον ῥέει εἶναι αἷμα, καὶ δὲν εἶναι ἰχώρ, οἷός πέρ τε ῥέει μακάρεσσι θεοῖσιν»

Καὶ ὅταν ἄλλοτε ἔγινε μεγάλη βροντὴ καὶ ὅλοι κατεπλάγησαν, ὁ Ἀνάξαρχος ὁ σοφιστὴς παρὼν εἶπε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον· «Μήπως παρήγαγες αὐτὴν σύ, ὁ υἱὸς τοῦ Διός»; καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἀντὶ νὰ θυμώσῃ ἐγέλασεν ἀνταποδώσας εἰς αὐτὸν τὸ πείραγμα (*Ἀλέξ.* 28).

Ἀρεταὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου.—Ἡ ἀληθὴς ἱστορικὴ παράδοσις περὶ τῶν ἐξαιρετικῶν καὶ ὅλως βασιλικῶν ἀρετῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶχεν ἤδη σχηματισθῇ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ Χαιρωνεὺς ἠθογράφος δὲν παύει νὰ ἐξαίρῃ αὐτάς. Ὁ σημερινὸς ἱστορικὸς ψυχραιμότερον ἐξετάζων τὰ γεγονότα θὰ εὕρῃ βεβαίως ὅτι ἐνίοτε ἐφάνη ὁ Ἀλέξανδρος κατώτερος ἑαυτοῦ καὶ ἔδειξεν ὅτι δὲν ἦτο ἐστερημένος ἠθικῶν ἐλαττωμάτων. Ἀλλ' ἔχει δικαίωμα ἡ ἀμερόληπτος ἱστορία ταῦτα μόνον νὰ μνημονεύσῃ; Διατί θὰ λησμονήσῃ ἡ τοσάκις ἐπιδειχθεῖσα φιλανθρωπία καὶ μεγαλοψυχία, τῆς ὁποίας τόσα μεμαρτυρημένα παραδείγματα ὑπάρχουν, ἡ προσπάθεια τοῦ ν' ἀποφεύγῃ πᾶσαν μὴ ἀναγκαίαν σκληρότητα, ἡ ὑπερήφανος ἐγκράτεια—καὶ εἰς τὰς γυναῖκας καὶ εἰς τοὺς πότους ἀκόμη—, ὅλως διόλου ἀντίθετος πρὸς τὰς συνηθείας τῶν Μακεδόνων εὐγενῶν; Εἰς τὰς περὶ τὸ σῶμα ἡδονάς, λέγει ὁ Πλούταρχος (*Ἀλέξ.* 4 καὶ ἀλλαχοῦ), αὐτός, ὁ ὁποῖος τόσον ραγδαῖος ἦτο πρὸς τἆλλα, ἦτο δυσκίνητος καὶ μὲ πολλὴν πραότητα ἥπτετο τῶν τοιούτων. Ἦτο δέ, λέγει ἀλλαχοῦ (*Ἀλέξ.* 23), ὀλιγώτερον παρ' ὅσον νομίζεται ἐπιρρεπὴς εἰς τὸν οἶνον. Πόσα ἐπεισόδια μνημονεύουν οἱ ἀρχαῖοι γενναίου φρονήματος καὶ μεγαλείου ψυχῆς; Ἀρκεῖ νὰ μνημονευθῇ ἡ ὑπερήφανος μεγαλοφροσύνη, μὲ τὴν ὁποίαν προσηνέχθη εἰς τὴν αἰχμάλωτον οἰκογένειαν τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ εἰς τὴν «εὐπρεπεστάτην» βασίλισσαν τῆς Περσίας. Προσέτι ἡ πίστις πρὸς τὴν φιλίαν καὶ τὴν εἰλικρίνειαν, ὅπως ἔδειξε κατὰ τὸ γνωστότατον ἐπεισόδιον τοῦ ἰατροῦ αὐτοῦ Φιλίππου, ἡ τρυφερὰ ἀγάπη πρὸς τοὺς στρατιώτας του, ἡ τιμὴ πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τοὺς νεκροὺς τῶν ἐχθρῶν, καὶ τόσα ἄλλα γενναῖα καὶ ὑπέρτερα ἠθικῶς αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει ἡ ἱστορία ν' ἀναφέρῃ δι' ἄλλους μεγάλους ἄνδρας.

Ἡ παίδευσις τοῦ Ἀλεξάνδρου.—Ὁπωσδήποτε ἡ νηφάλιος ἱστορία δὲν θ' ἀρνηθῇ τὴν ὁρμητικὴν ὡς Μακεδόνος βασιλέως διάθεσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, περιπλακεῖσαν μάλιστα καὶ μὲ τὴν ἀγρίαν φιλοδοξίαν καὶ τὴν μανικὴν φύσιν τῆς μητρός του Ὀλυμπιάδος. Καὶ δὲν θὰ ἐγίνετο ἴσως ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου ὁ Ἀλέξανδρος, ἂν τὴν κοιμωμένην εὐγενῆ φύσιν αὐτοῦ δὲν ἐφρόντιζε μετὰ περισσῆς ἐπιμελείας νὰ παιδεύσῃ ὁ πατήρ του Φίλιππος, καὶ εἰς τοῦτο ἀναδειχθεὶς μεγαλόνους πολιτικός. Ὑπολείπεται δὲ τοῦ πατρός του ὁ υἱὸς καὶ εἰς ἄλλα καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐσκέφθη νὰ παρασκευάσῃ διάδοχον, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ ἔξα :ολουθήσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἦτο νέος ὁ Ἀλέξανδρος, ἀλλ' ὁ Φίλιππος πολὺ πρὶν γίνῃ τριάκοντα ἐτῶν, εἶχε φροντίσει διὰ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ υἱοῦ του, καὶ μάλιστα, πρέπει νὰ προστεθῇ, κατὰ τρόπον ὑπέροχον.

Ὁ Φίλιππος εἶχε δώσει εἰς τὸν υἱόν του πολλοὺς παιδαγωγοὺς καὶ διδασκάλους, ὧν σπουδαιότατοι εἶναι ὁ Ἠπειρώτης Λεωνίδας, ὁ ὁποῖος ἦτο συγγενὴς τῆς Ὀλυμπιάδος, ὁ Ἀκαρνὰν Λυσίμαχος, καὶ ὁ περίφημος φιλόσοφος Ἀριστοτέλης. Ὁ Λεωνίδας ἦτο ἀνὴρ σοβαρός, θιασώτης τῆς Σπαρτιατικῆς ἀγωγῆς, καὶ εἰς αὐτὸν ὀφείλει ὁ Ἀλέξανδρος τὴν ἀγάπην πρὸς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις. Διετήρησε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος τὴν μνήμην τῶν νυκτοπορειῶν καὶ τῶν ἄλλων σκληραγωγιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὑπέβαλλεν αὐτὸν ὁ παιδαγωγός του Λεωνίδας. Κατὰ τὰς νίκας αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀσίαν ἔλεγεν ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἐκ Μακεδονίας, «ἔλυε καὶ τὰ στρώματα καὶ τὰ ἱμάτια, παρατηρῶν μήπως ἡ μήτηρ του εἶχε θέσει εἰς αὐτά τι τὸ τρυφερὸν ἢ τὸ περιττόν». (*Πλουτ. Ἀλέξ.* 22). Ὁ Λεωνίδας οὗτος διεύθυνε τὴν ὅλην ἐκπαίδευσιν, ὀνομαζόμενος ὑπὸ πάντων «τροφεὺς καὶ καθηγητὴς τοῦ Ἀλεξάνδρου». Ὁ Λυσίμαχος ἦτο ὁ κυρίως παιδαγωγός, εἶχε δὲ συνείδησιν τοῦ μεγάλου ἔργου, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ διαπραχθῇ, καὶ ἀπεκάλει μετὰ χάριτος τὸν μὲν Ἀλέξανδρον *Ἀχιλλέα, Πηλέα* δὲ τὸν Φίλιππον καὶ ἑαυτὸν *Φοίνικα*. Ὁ παιδαγωγὸς οὗτος ἔκαμε νὰ ἔχῃ τὴν λατρείαν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, καὶ ἰδίως τοῦ πολεμικοῦ ποιήματος, τῆς *Ἰλιάδος*, καὶ τὸν θαυμασμὸν πρὸς τοὺς μεγάλους ἥρωας τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, τὸν Αἴαντα, τὸν Πάτροκλον καὶ πρὸς τὸν λαμπρότερον ὅλων, τὸν Ἀχιλλέα, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ ἀγαπητός του ἥρως καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον διαρκῶς παρέβαλλεν ἑαυτόν.

Ἀλλ' εἶχε τὴν μεγάλην ἔμπνευσιν ὁ Φίλιππος νὰ καλέσῃ διδάσκαλον τοῦ υἱοῦ του τὸν Ἀριστοτέλην. Ὁ μέγιστος τῶν κατακτητῶν εἶχε διδάσκαλον τὸν μέγιστον τῶν φιλοσόφων· ὁ πρῶτος ἐξέτεινεν εἰς τὸ ἄκρον τὰ ὅρια τοῦ γνωστοῦ κόσμου, ὅπως ὁ Ἀριστοτέλης εἶχεν ἐκτείνει εἰς τὸ ἄκρον τὰ ὅρια τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Λέγεται ὅτι ὁ Φίλιππος ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην εἰς τὸν Ἀριστοτέλην, ἡ ὁποία, καὶ ἂν δὲν εἶναι ἀκριβής, ἐκφράζει ὅμως τελείως τὸ πνεῦμα αὐτοῦ· «Φίλιππος Ἀριστοτέλει χαίρειν. Γνώριζε ὅτι μοι ἐγεννήθη υἱός. Πολλὴν χάριν ἔχω εἰς τοὺς θεούς, ὄχι τόσον διὰ τὴν γέννησιν τοῦ παιδός, ὅσον διότι ἐγεννήθη κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς ἰδικούς σου». Εἰς τὸν Ἀριστοτέλην ἀνήκει ἡ τιμὴ ὅτι διήγειρεν εἰς τὴν πλήρη πάθους νεανικὴν ψυχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὴν ὁρμὴν πρὸς τὰς μεγάλας πράξεις καὶ τὸ ὕψος τῆς διανοίας, τὸ ὁποῖον τὸν ἐδίδαξε νὰ περιφρονῇ τὴν ἡδυπάθειαν καὶ ἐξηυγένισε τὰ πάθη αὐτοῦ. Δὲν περιωρίσθη δὲ εἰς τὴν ὑψηλὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλ' ἐπαίδευσε τὸν μαθητήν του καὶ «εἰς τὸν πολιτικὸν λόγον», τὸν ἐδίδαξε δηλαδὴ τὴν τέχνην τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς κυβερνήσεως τῶν λαῶν. Ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ὑπῆρξε μόνον ὁ μέγας φιλόσοφος, ἀλλὰ καὶ μέγας ἱστορικός, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζεν, ὅσον οὐδείς, τὸ παρελθὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ πολιτεύματα αὐτῆς. Ἐδίδαξε, λοιπὸν εἰς τὸν μαθητήν του τὴν θεωρίαν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν πολιτευμάτων, διατείνεται δὲ ὁ Πλούταρχος (*Ἀλέξ.* 7) ὅτι ἐδίδαξεν εἰς αὐτὸν «καὶ τὰς ἀπορρήτους καὶ βαθυτέρας διδασκαλίας, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται ἀκροαματικαὶ καὶ ἐποπτικαί». Διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀριστοτέλους τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἠνοίχθη εἰς εὐρεῖς ὁρίζοντας καὶ προσέλαβε τὴν θαυμασίαν ἐκείνην ὁρμὴν πρὸς πᾶν μέγα καὶ ὑψηλὸν καὶ εὐγενές.

Δὲν ἄφηκε δὲ ποτέ, οὐδὲ κατὰ τὰς μᾶλλον ἐπιπόνους ἐκστρατείας αὐτοῦ, τὴν μελέτην καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ βιβλία, ὅπως καὶ πρὸς τὴν ἐπιστήμην, καὶ πρὸς τὴν τέχνην. «Ἦν δὲ καὶ φύσει φιλόλογος καὶ φιλαναγνώστης», λέγει ὁ Πλούταρχος. Καὶ τὴν μὲν Ἰλιάδα, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζε ὡς ὀνόμαζεν ἐφόδιον τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς, εἶχε πάντοτε μαζί μὲ τὸ ἐγχειρίδιόν του ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον, ὅταν δὲ δὲν εἶχε βιβλία παρήγγελλε νὰ τοῦ ἀποστέλλουν. Μεταξὺ τῶν προσφιλῶν ποιητῶν ἦσαν ὁ Εὐριπίδης, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Αἰσχύλος, καὶ ἐδείκνυεν οὕτω διὰ τῆς προτιμήσεώς του, ὅτι ἐγνώριζε νὰ αἰσθάνεται τὰς ὑψηλὰς πνευματικὰς ἀπολαύσεις, τὰς ὁποίας παρέχει ἡ ὑψηλὴ ποίησις καὶ τέχνη.

Ὁ μακεδονικὸς στρατός.—Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι τὸ ἔμψυχον ὑλικόν, τὸ ὁποῖον εὗρεν ὁ Ἀλέξανδρος προητοιμασμένον ἀπὸ τὸν πατέρα του, ὑπῆρξε σπουδαιότατον ὄργανον τῶν νικῶν αὐτοῦ. Εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Πέλλης εἶχε συγκεντρώσει ὁ Φίλιππος τοὺς εὐγενεστάτους καὶ ἱκανωτάτους ἄνδρας τοῦ βασιλείου αὐτοῦ. Ἐπιφανέστατοι καὶ γενναιότατοι στρατηγοὶ περιεστοίχιζον τὸν Φίλιππον, ὁ ὁποῖος εἶχε φροντίσει νὰ ἐκπαιδεύσῃ Ἑλληνικῶς τοὺς νέους Μακεδόνας εὐπατρίδας, ὡς στρατιωτικοὺς καὶ ὡς πολιτικοὺς συγχρόνως. Ἡ διαμονὴ τοῦ Φιλίππου εἰς τὰς Θήβας, εἰς τὰς ὁποίας εἶχεν ἀχθῆ ὡς ὅμηρος ὑπὸ τοῦ Πελοπίδα, συνέτεινε μεγάλως εἰς τὸ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν τὸν πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν ὀργανωτικὸν νοῦν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐμεγάλωσε τὴν Μακεδονίαν καὶ παρεσκεύασε τὴν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐκστρατείαν. Ἤκμαζον τότε αἱ Θῆβαι, ἀκόμη καὶ αἱ Ἀθῆναι, εἶχε δὲ τὴν εὐτυχίαν ὁ Φίλιππος νὰ ζήσῃ πλησίον ἑνὸς τῶν μεγαλυτέρων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ νικητοῦ τῆς Σπάρτης Ἐπαμεινώνδου. Εἰς τὰς Θήβας εὑρισκόμενος ὁ Φίλιππος ἐγνώρισε τὴν κατάστασιν καὶ τὰ πολιτεύματα τῆς Ἑλλάδος, ἐγνώρισε τὸν στρατὸν τῶν τριῶν μεγάλων πόλεων, τῆς Σπάρτης, τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Θηβῶν. Καὶ οὕτω διωργάνωσεν ὁ Φίλιππος τὸ θαυμάσιον ὄργανον τῆς νίκης, τὸν Μακεδονικὸν στρατόν.

Οἱ Μακεδόνες ἦσαν λαὸς ρωμαλέων ὀρεινῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ μακρῶν χρόνων εἶχον συνηθίσει εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὰ σύνορα καὶ εἰς τὰς ἐμφυλίους διενέξεις. Τὸ πεζικὸν ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς *σαρισσοφόρους*, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν ἓν ἀληθὲς σιδηροῦν φρούριον κινούμενον, τὸ ὁποῖον εἰς ὁμαλὸν χῶρον ἐσάρωνεν ὅλα ἔμπροσθέν του, καὶ ἀπὸ τοὺς ἐλαφροτέρους πεζοὺς διὰ τὴν ἐπίθεσιν, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο *ὑπασπισταί*. Ἐκλεκτότατον δὲ ἦτο τὸ ἱππικόν, τὸ σιδηρόφρακτον, ἀποτελούμενον ἀπὸ εὐγενεῖς, καὶ περὶ τὸν βασιλέα ἦσαν οἱ ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτὸν *σωματοφύλακες*. Ὅλα τὰ μηχανικὰ μέσα πολιορκίας, ὅλαι αἱ βοηθητικαὶ ὑπηρεσίαι ἦσαν λεπτομερῶς διωργανωμέναι. Ἂς προστεθῶσιν εἰς ταῦτα σιδηρᾶ πειθαρχία, ὁρμὴ σωματικὴ καὶ ἠθικὴ πρὸς τοὺς κόπους, καὶ πρὸ παντὸς ἡ τυφλὴ ἀφοσίωσις πρὸς τὸν βασιλέα των καὶ τότε θὰ ἐξηγηθῇ εὐκόλως ἡ νίκη τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ ὄργανον τῆς κατακτήσεως ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὸν Φίλιππον, ἀλλ' οὐδεὶς θὰ τὸ εἶς θέσιν νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ὄργανον τοῦτο ὅπως ὁ Ἀλέξανδρος. Εἶχε φροντίσει περὶ ὅλων τῶν λεπτομερειῶν, καὶ ἰδίως τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς ἀναπληρώσεως τῶν στελεχῶν του διὰ τακτικῆς ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀποστολῆς δυνάμεων. Πρῶτος δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἔκαμε σοφωτάτην διοργάνωσιν ἐγχωρίων στρατῶν, τοὺς ὁποίους ἐκπαιδεύων κατὰ τὸν Μακεδονικὸν τρόπον καὶ ἀναμιγνύων μὲ Μακεδόνας ἀνεδείκνυεν ἰσχυροτάτην στρατιωτικὴν δύναμιν.

Οὐδέποτε δὲ ἀρχηγὸς στρατοῦ ἐνέπνευσε μεγαλυτέραν ἐμπιστοσύνην καὶ ἀφοσίωσιν. Ὁ Φίλιππος εἶχεν ἑτοιμάσει περίλαμπρον ἐπιτελεῖον στρατηγῶν, ἀλλ' οὐδεὶς θὰ ἐγνώριζε τόσον τελείως τὴν εἰδικὴν ἱκανότητα ἑκάστου ἀξιωματικοῦ. «Ἂν ὁ Ἀλέξανδρος κατώρθωσε νὰ ἐπιτελέσουν ὅλοι, ἀπὸ τὸν τελευταῖον φαλαγγίτην ἕως τὸν ἀνώτερον ἀξιωματικόν, τὸ ἔργον των μὲ τὴν ὑπερτάτην δύναμίν των, τοῦτο τὸ κατώρθωσε, διότι τοὺς ἔδιδεν ὁ ἴδιος τὸ παράδειγμα. Οὐδεὶς ἀπῄτησε περισσότερα πρῶτον ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του παρ' ὅσον ὁ Ἀλέξανδρος. Ἡ νίκη ἐπήρχετο πάντοτε ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Ἀλέξανδρον, ὁ ὁποῖος ὁδηγῶν τὴν δεξιὰν πτέρυγα ἐπέπιπτε πρῶτος μεθ' ὁρμῆς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐν μέσῳ τῶν ἐνθουσιώντων ἑταίρων αὐτοῦ. Ἡ κεραυνοβόλος ἐπίθεσις τῆς βασιλικῆς ἴλης τῶν ἱππέων, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας πρῶτος ἐφώρμα ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπέφερε πρώτη τὴν διάσπασιν τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως, τὴν ἐπίθεσιν δ' ἠκολούθουν οἱ θαυμάσιοι τοξόται αὐτοῦ καὶ τὰ ἐλαφρότερα σώματα καταδιώξεως.

Τὸ κύριον δὲ χαρακτηριστικὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ἡ ἀκαταδάμαστος δραστηριότης του, ἐμψυχουμένη δι' ἀπεριορίστου πεποιθήσεως εἰς τὸν ἀστέρα του. Δὲν ὑπεχώρησεν εἰς οὐδεμίαν ἐπιχείρησιν, διότι ἠσθάνετο ἑαυτὸν βέβαιον περὶ τῆς δυνάμεώς του καὶ διότι ἦτο πεπεισμένος ὅτι ἤρκει ἡ θέλησίς του διὰ τὴν ἐπιτυχίαν. Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν εἶναι μόνον τόλμη καὶ θέλησις, εἶναι διάνοια, πνεῦμα, καρδία» (*Ad. Reinach*, ἔνθα ἀνωτ. σ. 180).

Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ. Εἶναι ἕτοιμος ὁ Ἀλέξανδρος νὰ διαβῇ εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν ἴδωμεν εἰς τὸ ἔργον, διότι ἐν αὐτῇ τῇ πράξει ἀνεπτύχθη ἡ μεγαλοφυΐα του. Διαβαίνων εἰς τὴν Ἀσίαν ποῖον σκοπὸν εἶχεν ὁ βασι-

Digitized by Google

λεὺς τῆς Μακεδονίας; Ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἰσχυροτέρου τῶν Ἑλληνικῶν κρατῶν καὶ ὡς ἀρχιστράτηγος αὐτοκράτωρ τῆς Ἑλληνικῆς συμπολιτείας ἔφερεν εἰς τὴν Ἀσίαν τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ὁ Ξέρξης εἶχε φέρει εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἦτο λοιπὸν ὁ ἀρχηγός, ὁ ὁποῖος ἐξηκολούθει τὸ ἔργον τοῦ Κίμωνος, τοῦ Ἀγησιλάου, ὁ ὁποῖος ἔβαλεν εἰς πρᾶξιν τὸ ἀπὸ μακροῦ χρόνου σχεδιαζόμενον ἔργον τοῦ πατρός του. Ἦτο ὁ ἐκδικητὴς τοῦ Λεωνίδα, ἦτο συγχρόνως καὶ ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ ὁποῖος ἐπήγαινε νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἀσίαν.

Ὁ Ἀλέξανδρος ὡδήγει εἰς τὴν Ἀσίαν περίπου 40.000 ἀνδρῶν. Ἦτο βεβαίως μικρὰ ἡ δύναμις αὕτη ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀτελειώτους δυνάμεις τὰς ὁποίας ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ ὁ Μέγας βασιλεύς. Οὐδέποτε ὅμως ἄλλοτε τόσον ἰσχυρῶς ὠργανωμένος Ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχε διέλθει εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ Ἀγησίλαος δὲν εἶχεν ἱππικόν, δὲν εἶχε σῶμα μηχανικῶν, ἄξιον νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν τὸ ὑλικὸν πολιορκίας πόλεων καὶ ὠχυρωμένων θέσεων. Μὲ θαυμαστὸν σύστημα ὀργανώσεως ἐδημιουργοῦντο εἰς τὴν Ἑλλάδα διαρκῶς ἐνισχύσεις, αἱ ὁποῖαι ἐστέλλοντο περιοδικῶς εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ οὕτω ὁ Ἀλέξανδρος ἐπὶ ἕνδεκα ἔτη εἶχε τὰ μόνιμα στελέχη αὐτοῦ σχεδὸν πάντοτε τὰ ἴδια κατ' ἀριθμὸν καὶ κατὰ ποιόν, παρὰ τὰ κενὰ τὰ ὁποῖα προήρχοντο ὄχι μόνον ἀπὸ τὰς ἀπωλείας τῶν μαχῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ἀσθενείας, ἀπὸ τὰς συχνὰς ἀδείας πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὴν πατρίδα τῶν κουρασμένων στρατιωτῶν του, καὶ ἰδίως ἀπὸ τὰς πολυαρίθμους φρουράς, τὰς ὁποίας ἄφινεν ὁ κατακτητὴς καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς θριαμβευτικῆς πορείας αὐτοῦ εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ κύρια σημεῖα τοῦ κατακτωμένου ὑπ' αὐτοῦ νέου ἀπεράντου κράτους. Οἱ Μακεδόνες ἦσαν πάντοτε οἱ περισσότεροι· 12.000 τούτων ἐσχημάτιζον τὸν ἀκλόνητον πυρῆνα τοῦ πεζικοῦ, συμπληρούμενοι διὰ 7.000 ὁπλιτῶν, τοὺς ὁποίους εἶχον παράσχει αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις, καὶ 5.000 μισθοφόρων. Πρὸς τούτοις 8.000 ἄριστοι τοξόται καὶ σφενδονῆται Θρᾶκες ἐνίσχυον τὸν Ἑλληνομακεδονικὸν στρατόν. Ἡ σπουδαιοτάτη δὲ δύναμις, ἡ φέρουσα πάντοτε τὴν νίκην, ἦσαν οἱ 5.000 καὶ περισσότεροι ἱππεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 1.800 ἦσαν Μακεδόνες, τὸ ἄνθος τῆς Μακεδονικῆς ἀριστοκρατίας. Τὸ ἀσθενὲς σημεῖον τῆς ἐκστρατείας ἦτο ὁ στόλος, ὁ ὁποῖος περιελάμβανε μόνον 160 μονάδας, διότι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ δὴ οἱ Ἀθηναῖοι (οἱ ὁποῖοι παρεῖχον μόνον 20 τριήρεις) δὲν ἐβοήθησαν μὲ πολὺν ἐνθουσιασμόν.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἰδίως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐκστρατείας, ᾐσθάνθη πολλάκις τὴν ἔλλειψιν ναυτικῆς δυνάμεως. Ἀλλ' εἶχεν ὁ Ἑλληνομακεδονικὸς στρατὸς πρὸ παντὸς πολὺ ἀνυψωμένον τὸ ἠθικόν, πίστιν καὶ ἀγάπην ἀπεριόριστον πρὸς τοὺς στρατηγούς του, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐξαίρετοι στρατιωτικαὶ μορφαί, ὁποῖοι ὁ Περδίκκας, ὁ Παρμενίων, ὁ Κλεῖτος, ὁ Κρατερός, ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Ἀντίγονος, ὁ Ἡφαιστίων κ.λ., καὶ πρὸ παντὸς εἶχε τὸν Ἀλέξανδρον ἀρχηγόν!

Τὸ κράτος κατὰ τοῦ ὁποίου ἔμελλε νὰ ἐπιτεθῇ ὁ στρατὸς οὗτος ἦτο μέγα, πλούσιον, ἀλλ' ἀσθενές, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ξέρξου. Ἦτο πεντήκοντα φορὰς μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν μικρὰν Ἑλλάδα, ἀλλ' εὑρίσκετο εἰς μεγάλην χαλάρωσιν. Ἕκαστος σατράπης ἐζήτει νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος, οἱ λαοὶ ἦσαν ἀδιάφοροι, ἂν μὴ πρόθυμοι, εἰς τὸ ν' ἀλλάξουν κύριον. Δὲν ἠδύνατο ὁ Μέγας βασιλεύς, ὁ Δαρεῖος Γ' ὁ Κοδομανός, νὰ περιμένῃ μεγάλην ἀφοσίωσιν καὶ πατριωτισμὸν ἀπὸ τὰ στρατεύματά του. οἱ μόνοι ρωμαλέοι καὶ ἀφωσιωμένοι πολεμισταί του ἦσαν οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὰς ὀρεινὰς ἐπαρχίας, ἀπὸ τὴν παλαιὰν κοιτίδα τῆς Περσικῆς μοναρχίας. Διέθετεν ὅμως ὁ Μέγας βασιλεὺς δυνάμεις σημαντικώτατα ὑπερτέρας ἀριθμητικῶς, καλὸν ἱππικόν, καλὸν πεζικόν, τοῦ ὁποίου ἓν μέρος συνίστατο ἀπὸ Ἕλληνας μισθοφόρους, στόλον ἰσχυρόν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἦτο ὁ ἐμπειρότατος Φοινικικὸς στόλος, καὶ ἂν δὲν εἶχεν ἐμπείρους στρατηγούς, εἶχεν ὅμως περὶ ἑαυτὸν τοὺς γενναίους εὐγενεῖς τῆς Περσίας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἕτοιμοι νὰ θυσιασθοῦν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὁ Δαρεῖος ὁ Γ' ἦτο πολεμιστὴς γενναῖος καὶ εἶχε νοῦν στρατηγικόν, τοῦτο δὲ ἀντελήφθη καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἰσσόν. Ἀλλὰ δὲν εἶχε οὔτε τὴν διαρκῆ δραστηριότητα, οὔτε τὴν ὀξυδέρκειαν μεγάλου στρατηγοῦ. Τὸ μέγιστον δὲ σφάλμα του ἦτο ὅτι ὑπετίμησε τὸν ἀντίπαλον, τὸν ὁποῖον εἶχε νὰ καταπολεμήσῃ, ὅτι δὲν ἐνόησεν ὅτι εἶχε τὸν Ἀλέξανδρον ἐνώπιόν του.

Ὁ Ἀλέξανδρος μαχόμενος.
[Ἀγαλμάτιον χαλκοῦν, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἀντίγραφον ἀνδριάντος τοῦ Λυσίππου].

Ἡ εἴσοδος εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἡ ἐν Γρανικῷ μάχη.—Ὁ Ἀλέξανδρος ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν Πέλλαν ὁδηγεῖ τὸν στρατόν του μὲ πορείαν 20 ἡμερῶν διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν Σηστὸν ἐν τῇ Θρακικῇ Χερσονήσῳ, ἐπιβιβάζεται ἐπὶ τοῦ στόλου, κυβερνᾷ ὁ ἴδιος τὸ πλοῖόν του ἕως τὰς Δαρδανίας ἀκτάς, ἕως τὸν λιμένα τῶν Ἀχαιῶν, τὸ Ἴλιον. Διαβαίνων δὲ τὸν Ἑλλήσποντον εἰς τὸ μέσον τοῦ πόρου σφάζει ταῦρον εἰς τὸν Ποσειδῶνα καὶ τὰς Νηρηΐδας καὶ κάμνει σπονδὰς ἐκ χρυσῆς φιάλης εἰς τὴν θάλασσαν. Μόλις ἔφθασε παρὰ τὴν ξηρὰν ρίπτει καὶ ἐμπηγνύει τὸ δόρυ εἰς αὐτήν, ὡς διὰ νὰ λάβῃ κατοχὴν τῆς Ἀσίας, ἀνεγείρει βωμὸν εἰς τὸν Δία τὸν Ἀποβατήριον, εἰς τὴν Ἀθηνᾶν καὶ εἰς τὸν πρόγονόν του Ἡρακλέα. Ἔπειτα, ἐστεφανωμένος μὲ στέφανον χρυσοῦν, ἀναβαίνει εἰς τὸ Ἴλιον, ἀφιερώνει τὴν πανοπλίαν του, ἐνδύεται μὲ μίαν ἐκ τῶν ἐκεῖ ἀφιερωμένων καὶ τέλος ἐστεφάνωσε τὴν στήλην τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ἐμακάρισεν αὐτὸν ὅτι καὶ ζῶν ἔτυχε νὰ ἔχῃ φίλον πιστὸν καὶ ἀποθανὼν μέγαν κήρυκα. «Δὲν ἦσαν πάντα ταῦτα θεατρικαὶ ἐπιδείξεις, ἀλλ' ἀπόρροια εἰλικρινοῦς Ἑλληνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τῆς ὑπερηφανείας, ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸ ἐκ θεῶν γένος τῶν ἡρώων καὶ ὅτι ἐπλησίαζον χρόνοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἄξιοι ἑνὸς νέου Ὁμήρου» ἀλλ' εἶναι ἐπίσης φανερόν, ὅτι ὅλαι αἱ πράξεις αὗται ἐγίνοντο καὶ διὰ νὰ ἐκπλήξουν τὴν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ πείσουν τὸν κόσμον ὅτι ὁ νέος Ἀχιλλεὺς ἐλάμβανε τὰ ὅπλα διὰ τὸν πατροπαράδοτον ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων» (*Jouguet*, L'impérialisme macédonien. σ. 19).

Ἡ νίκη δὲν ἦτο μακράν. Ἀπὸ τὸ Ἴλιον τὴν τετάρτην ἡμέραν φθάνει εἰς τὴν κάτω κοιλάδα τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ. Ὁ Περσικὸς στρατός, συνιστάμενος ἀπὸ 20.000 Ἀσιάτας ἱππεῖς, 20.000 Ἕλληνας μισθοφόρους, διοικούμενος ἀπὸ σατράπας καὶ ἄλλους μεγιστᾶνας, τὸν ἐπερίμενε παρατεταγμένος εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην, ἐπὶ ἑνὸς ὑψώματος τοῦ ἐδάφους (παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Tschinar Kopruk). Εἰς τὸ Μακεδονικὸν στρατόπεδον ὁ Παρμενίων συνεβούλευσε τὸν Ἀλέξανδρον νὰ περιμένουν ἕως ὅτου φύγουν οἱ Πέρσαι, ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἔβαλε τὸν στρατὸν εἰς τάξιν μάχης, λέγων, ὅτι «αἰσχύνομαι ἄν, διελθὼν εὐκόλως τὸν Ἑλλήσποντον, σταματήσω εἰς τὸν Γρανικόν, δὲν εἶναι δ' ἄξιον τοῦτο οὔτε τῆς τιμῆς τῶν Μακεδόνων, οὔτε τῆς ἰδικῆς μου». Ὑπῆρξε πεισματώδης, πολὺ τραχὺς ὁ ἀγών· ἡ ὁρμὴ τοῦ βασιλέως καὶ ἡ ἀνδρεία τῶν Μακεδόνων τρέπουν εἰς φυγὴν τοὺς Πέρσας (βλ. λ. Γρανικός). Ὁ Ἀλέξανδρος ἠγωνίσθη ὡς ἥρως, εἰκοσιπέντε ἑταῖροι ἔπεσαν μαχόμενοι πέριξ αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἀπηθανάτισεν εἰς χαλκοῦς ἀνδριάντας, τοὺς ὁποίους ἔκαμεν ὁ Λύσιππος ἐφίππους ὡς ἐφορμῶντας εἰς τὴν μάχην, τῶν ὁποίων μίαν ἰδέαν δύναται νὰ μᾶς δώσῃ ὁ σωζόμενος μικρὸς χαλκοῦς ἀνδριάς. Εἰς τὸ μέσον τόσης σφαγῆς ὁ Ἀλέξανδρος μόνος σχεδὸν ἔμεινεν ἄθικτος, ἡ αἴγλη καὶ φήμη αὐτοῦ ὡς ἥρωος εἶχεν ἐξασφαλισθῇ. Ὁ Περσικὸς στρατός, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ προφυλάξῃ τὴν Μ. Ἀσίαν, εἶχε καταστραφῆ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος δύναται ἤδη νὰ προχωρήσῃ (τέλη Μαΐου τοῦ 334). Ἡ πρώτη αὕτη νίκη ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν καταπληκτικὴν καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἂν καὶ τὸ μέγα μέρος τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ δὲν εἶχε λάβει μέρος, ἂν καὶ αἱ ἀπώλειαι τῶν Περσῶν ὑπῆρξαν ὀλίγαι, ὅμως ἔβλεπεν ὁ κόσμος ὅτι εἶχεν ἡττηθῆ τὸ ἐπίφοβον ἱππικόν των καὶ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἐκβιάσει τὰς πύλας τῆς Ἀσίας καὶ εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὸ Περσικὸν κράτος. Τὸ φθινόπωρον τοῦ 334 φρουρὰ Περσικὴ δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Αἱ πράξεις τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τὰ πρῶτα ταῦτα βήματά του δεικνύουν φανερῶς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιχειρήσεώς του. Οἱ Ἕλληνες μισθοφόροι τῶν Περσῶν, συλληφθέντες ὅλοι αἰχμάλωτοι, ἀποστέλλονται εἰς τὴν Μακεδονίαν κατάδικοι εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα. Ταύτην τὴν ἰδίαν ἔννοιαν ἐνέχει καὶ ἡ «φιλοτιμοτάτη ἐπιγραφὴ» τῶν 300 Περσικῶν πανοπλιῶν, τὰς ὁποίας ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Παρθενῶνα: «Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου καὶ οἱ Ἕλληνες πλὴν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν βαρβάρων τῶν τὴν Ἀσίαν κατοικούντων». Μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Σάρδεων θέτει τὰ θεμέλια ναοῦ τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου, ἀντικαθιστάνων διὰ τούτου τὸν ναὸν τῆς Ἀναΐτιδος καὶ κηρύττων οὕτω ὅτι ἡ Ἀσία μετεβιβάσθη ἀπὸ τοὺς Περσικοὺς εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς θεούς.

Ἡ πρώτη αὕτη δυσκολωτάτη νίκη δὲν ἐμέθυσεν ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τὸν Ἀλέξανδρον, διότι μετὰ θαυμαστῆς περινοίας ἐξηκολούθησε τὴν συνέχειαν τῶν ἐπιχειρήσεών του. Δὲν ὁρμᾷ εἰς καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ του καὶ δὲν εἰσχωρεῖ βαθύτερον εἰς τὴν Ἀσίαν, διότι θέλει νὰ ἔχῃ ἀσφαλῆ τὴν βάσιν, καταλαμβάνων πρῶτον τὴν παραλίαν διὰ νὰ ἔχῃ ὁ στρατὸς συνεργασίαν μὲ τὸν στόλον του καὶ νὰ ἔχῃ ἐλευθέρας τὰς συγκοινωνίας μὲ τὴν Ἑλλάδα. Οὕτω γίνεται κύριος τῆς Φρυγίας, κυριεύει τὰς Σάρδεις, καὶ ἔπειτα κατέρχεται ἀμέ-

Digitized by Google

σως εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κηρύττει τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων.

Εἰς τὴν Ἔφεσον διαμένων ὁ Ἀλέξανδρος μελετᾷ μεγάλα σχέδια, τὴν ἀνάκτισιν τῆς Σμύρνης, τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ναῶν τῆς Ἐφέσου, τῶν Διδύμων καὶ τῆς Πριήνης, τὴν διόρυξιν τοῦ ἰσθμοῦ τῶν Κλαζομενῶν, ὡς καὶ τοῦ Ἄθωνος. Πάντα ταῦτα εἶναι σχέδια δεικνύοντα, ὅτι ἡ ἐκστρατεία, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρει, ἦτο ἐκστρατεία Ἑλληνική, εἶναι ὅμως παράδοξον, ὅτι παρ' ὀλίγον ν' ἀποτύχῃ εὐθὺς εἰς τὰς ἀρχὰς ὁ πόλεμος οὗτος, ὄχι ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν Περσῶν, ἀλλ' ἀπὸ δυνάμεις Ἑλληνικάς. Καὶ εἶναι τώρα καιρὸς νὰ λεχθῶσι τινὰ περὶ τοῦ Μέμνονος τοῦ Ροδίου, ὁ ὁποῖος εἶχε κατορθώσει νὰ ἔχῃ στόλον ἰσχυρόν, τοῦ ὁποίου τὰ πληρώματα ἦσαν κυρίως Ἑλληνικά, καὶ ὁ ὁποῖος συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀντίστασιν τῆς Μιλήτου, τῆς Ἁλικαρνασσοῦ, καὶ ἐσχεδίαζε νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Μέμνων ἀπέθανεν αἰφνιδίως (333) καὶ ἡ ὁρμὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου σπεύσαντος νὰ συναντήσῃ τὸν Δαρεῖον καὶ νὰ δώσῃ τὴν κρίσιμον μάχην ἐξησθένησε τὰς τάσεις ταύτας τῶν Μικρασιατικῶν παραλίων πρὸς ἀντίστασιν. Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐφοβήθη τὸν κίνδυνον. Μὲ τὴν μεγάλην πεποίθησιν, τὴν ὁποίαν πάντοτε εἶχεν εἰς ἑαυτόν, διέρχεται τὰς παραλιακὰς χώρας, τὴν Φρυγίαν, τὴν Καρίαν, τὴν Λυκίαν, τὴν Παμφυλίαν καὶ τὴν Πισιδίαν, καταλαμβάνει τὴν Περσικὴν πόλιν Κελαινὰς τῆς Φρυγίας καὶ συγκεντρώνει τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν ἄλλην πρωτεύουσάν της, τὸ Γόρδιον (τὴν ἄνοιξιν τοῦ 333). Ἐνταῦθα ὁ Ἀλέξανδρος κόπτει τὸν Γόρδιον δεσμὸν (βλ. λ.), ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ δεσμὰ «τὴν θρυλλουμένην ἅμαξαν» καὶ κατὰ τὴν παλαιὰν παράδοσιν, τὴν ὁποίαν ἐπίστευον οἱ βάρβαροι, δεικνύει εἰς τὸν κόσμον ὅτι αὐτὸς εἶναι «ὁ βασιλεὺς τῆς οἰκουμένης». Κατέχων τὸ Γόρδιον, ὅπου λαμβάνει ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, ἦτο κύριος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διότι κατέχει καὶ τὴν μεγάλην «βασιλικὴν ὁδόν», ἡ ὁποία συνδέει τὴν παραλίαν μὲ τὰ Σοῦσα. Ὁ Δαρεῖος πλησιάζει διὰ τῆς ἰδίας βασιλικῆς ὁδοῦ, ὁ Ἀλέξανδρος βαδίζει εἰς τὴν Ἄγκυραν καὶ ὁρμᾷ εἰς συνάντησιν τοῦ Μεγάλου βασιλέως.

Ἡ ἐν Ἰσσῷ μάχη (333). Ἡ Φοινίκη καὶ ἡ Αἴγυπτος. Εἰς τὰς πύλας τῆς Κιλικίας. — Ὁ Ἀλέξανδρος ἠναγκάσθη νὰ διατρίψῃ πολὺν χρόνον εἰς τὴν Κιλικίαν, εἰς τὴν πόλιν Ταρσόν, καὶ ἡ χρονοτριβὴ αὕτη ἔδωκε θάρρος εἰς τὸν Δαρεῖον. Προήρχετο δὲ ἡ χρονοτριβὴ αὕτη ἐκ νόσου τοῦ Ἀλεξάνδρου, προελθούσης εἴτε ἐκ τῶν κόπων, εἴτε διότι ἐλούσθη εἰς τὸν ποταμὸν Κύδνον, τοῦ ὁποίου τὸ ρεῦμα ἦτο παγωμένον. Κατὰ τὴν μεγάλην ταύτην ἀσθένειαν τοῦ Ἀλεξάνδρου συνέβη τὸ γνωστὸν ἐπεισόδιον μὲ τὸν ἰατρόν του Φίλιππον, τὸ ὁποῖον ἔμεινε παράδειγμα τῆς μεγαλοψυχίας αὐτοῦ. Οἱ ἰατροί του ἐφοβοῦντο νὰ τὸν βοηθήσουν, ἵνα μὴ ἀποτυχόντες συκοφαντηθοῦν· μόνος ὁ Φίλιππος ὁ Ἀκαρνὰν ἐπεχείρησεν ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον νὰ τὸν θεραπεύσῃ, παρεσκεύασε δὲ διὰ νὰ πίῃ δραστικὸν φάρμακον. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε λάβει ἐπιστολὴν λέγουσαν εἰς αὐτὸν νὰ φυλαχθῇ ἀπὸ τὸν Φίλιππον, διότι εἶχε πεισθῆ ὑπὸ τοῦ Δαρείου διὰ μεγάλων δωρεῶν καὶ δι' ὑποσχέσεως γάμου μετὰ τῆς θυγατρός του νὰ φονεύσῃ τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ βασιλεύς, διὰ νὰ δείξῃ τὴν πίστιν εἰς τὴν φιλίαν, διὰ τῆς μιᾶς μὲν χειρὸς ἔδωκε τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν ἰατρόν του, διὰ δὲ τῆς ἄλλης ἔπιε τὸ φάρμακον μὲ φαιδρὸν πρόσωπον. Εἰς τὴν στενὴν πεδιάδα τῆς Κιλικίας, τὴν ὁποίαν διαρρέει ὁ ποταμὸς Πίναρος, εἰς τὸ βάθος τοῦ Ἰσσικοῦ κόλπου καὶ μεταξὺ τῶν στενῶν τοῦ Ταύρου καὶ τοῦ Ἀμανοῦ, εἰς τὸ κέντρον τῶν τριῶν μερῶν τοῦ Περσικοῦ κράτους — τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τοῦ Ἰρὰν καὶ τῆς Συρίας — ἔγινεν ἡ σύγκρουσις ἡ κρίσιμος, ἡ ὁποία ἔμελλε ν' ἀποβῇ τελεσιδίκως διὰ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀσίας. Δὲν εἶναι εὔκολον μὲ ὀλίγας λέξεις νὰ ἀναπτυχθῶσι τὰ τῆς μεγάλης ταύτης μάχης (βλ. λ. Ἰσσός). Ὁ Δαρεῖος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν ὑπερασπισθῆ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, εἶχε προχωρήσει διὰ νὰ σώσῃ τὴν Συρίαν ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ 400,000 πεζῶν καὶ 100,000 ἱππέων. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ παρατάξῃ ὅλον τὸν στρατόν του, ἕνεκα τῆς στενότητος τοῦ τόπου (ἐν γένει οἱ ἀριθμοὶ τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ μνημονεύονται διαφοροτρόπως ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους, οἱ δὲ νεώτατοι ἱστορικοὶ παρατρέχουσιν αὐτούς). Τὸ Περσικὸν ἱππικὸν ἠγωνίσθη κρατερῶς καὶ ἐκλόνισε τὸν Μακεδονικὸν στρατόν. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἐκέρδισε τὴν νίκην, διότι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔκαμεν ὁρμητικὴν ἐπίθεσιν μὲ τοὺς ἑταίρους του κατὰ τοῦ κέντρου τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ, ὅπου ἐμάχετο γενναίως ὁ Δαρεῖος ἀπὸ ἅρματος ἐν μέσῳ τῶν ἐπιφανῶν εὐγενῶν, οἱ ὁποῖοι ἐθυσίασαν ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ζωήν των, ὡς βλέπομεν εἰς τὸ ψηφιδωτὸν τῆς Νεαπόλεως (Νοέμβριος τοῦ 333). Ὁ Δαρεῖος ἐτράπη εἰς φυγήν, ὁ στρατός του παρεσύρθη ἀπὸ τὴν Μακεδονικὴν ὁρμὴν καὶ δὲν ἐστάθη παρὰ μόνον ἀφοῦ ἐπέρασε τὸν Εὐφράτην. Τόσον ἐσπευσμένη ἦτο ἡ φυγὴ τοῦ Δαρείου, ὥστε ἀφῆκεν ὁ Μέγας βασιλεὺς εἰς τὰς χεῖρας τῶν Μακεδόνων τὴν μητέρα, τὴν σύζυγον καὶ δύο θυγατέρας. Καὶ ἐνταῦθα πρέπει νὰ μνημονευθῇ τὸ ἄλλο ἐπεισόδιον τῆς μεγαψυχίας τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ ὁποῖον μετὰ θαυμασμοῦ ἀφηγεῖται ὁ Πλούταρχος (Ἀλέξ. 21) σχετικῶς μὲ τὰς ἐπιφανεῖς αἰχμαλώτους. Ὁ Ἀλέξανδρος διέταξε νὰ περιποιηθῶσιν αὐτὰς ὡς βασιλίσσας, οὐδὲ νὰ ἴδῃ ἠθέλησε τὴν γυναῖκα τοῦ Δαρείου, ἡ ὁποία ἦτο πολὺ εὐπρεπεστάτη ἀπὸ ὅλας τὰς βασιλίσσας, «τοῦ νικᾶν τοὺς πολεμίους τὸ κρατεῖν ἑαυτοῦ βασιλικώτερον ἡγούμενος».

Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ πάλιν, μετὰ τὴν νίκην εἰς τὸν Γρανικόν, δὲν κατεδίωξε τὸν φεύγοντα Περσικὸν στρατόν, ἀλλ' ἀντὶ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Βαβυλῶνα, ἐστράφη πρὸς Νότον, πάντοτε εἰς τὴν Μεσογειακὴν παραλίαν. «Ἀλεξάνδρῳ πρῶτον ἐδόκει, λέγει ὁ Πλούταρχος, κρατύνασθαι τὰ πρὸς θαλάσσῃ» (Ἀλέξ. 24). Ἔπρεπε νὰ εἶναι κύριος ὅλων τῶν παραλίων, διότι μόνον οὕτω θὰ καθίστα ἀνίσχυρον τὸν Περσικὸν στόλον εἰς τὰς ἐναντίον αὐτοῦ προσπαθείας τῶν Ἑλλήνων. Ἰδίως τοῦ ἐχρειάζετο ἡ κατάκτησις τῆς Φοινίκης, διότι εἰς τὴν Φοινίκην κατηρτίζοντο οἱ Περσικοὶ στόλοι, καταστρέφων δὲ τὴν δύναμιν τοῦ κατ' ἐξοχὴν ναυτικοῦ τούτου λαοῦ, ηὐχαρίστει καὶ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ ἀντίζηλοι τῶν Φοινίκων. Διὰ τοῦτο κατέστρεψε τὴν κυρίαν Φοινικικὴν πόλιν Τύρον μὲ πολλὴν δυσκολίαν καὶ μετὰ πολιορκίαν ἑπτὰ μηνῶν (τὸν Αὔγουστον τοῦ 332. Βλ. λ. Τύρος). Ἡ πτῶσις τῆς Τύρου, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο ἀπόρθητος καὶ ἡ ἐνίσχυσις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου διὰ τῆς ἐλευθέρας καὶ ἄνευ ἀντιζήλου Ἑλληνικῆς θαλασσοπλοΐας ἐχρησίμευσαν πρὸς προσέλκυσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ πρὸς αὔξησιν τῆς γοητείας ὅσον καὶ αἱ νῖκαι αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Δαρείου. Μὲ ἀρκετὴν δυσκολίαν ἐπίσης ἐκυρίευσε κατόπιν τὴν Γάζαν. Ἀλλ' ἤθελε νὰ κατακτήσῃ τὴν Συρίαν, τὴν Φοινίκην, κατόπιν τὴν Αἴγυπτον, διὰ ν' ἀνοίξῃ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπόριον τὴν κοιλάδα τοῦ Νείλου.

Πρὸς τὰς πόλεις ἢ ὠχυρωμένας θέσεις εἰς τὰς ὁποίας εὕρισκεν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ὁ Ἀλέξανδρος παροξυνόμενος καθίστατο σκληρός. Οὕτω τὴν Τύρον καὶ τὴν Γάζαν ἐτιμώρησε μὲ μεγάλην ὠμότητα. Αὕτη ἦτο μία ἀπὸ τὰς ὄψεις τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ. Ἄλλη ὄψις, ἀντίθετος αὕτη, ἦτο ἡ ἐπιείκεια, τὴν ὁποίαν ἐδείκνυεν εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τοὺς λαοὺς οἱ ὁποῖοι ἡσύχως παρεδίδοντο εἰς αὐτόν. Ἰδιαιτέρον δὲ σεβασμὸν ἐδείκνυε πρὸς ὅλας τὰς θεότητας τῶν κατακτωμένων χωρῶν. Ἡ παράδοσις λέγει ὅτι προσέφερε θυσίαν καὶ εἰς τὸν Ἰεχωβᾶ τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐπεσκέφθη εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος, ὅτι τὸν ὑπεδέχθη ὁ μέγας ἀρχιερεὺς καὶ τοῦ ἀνέγνωσε τὴν προφητείαν τοῦ Δαβίδ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κυριαρχία τῆς Ἀσίας θὰ κατελαμβάνετο ἀπὸ ἕνα ἐκ τῶν Ἑλλήνων (ἕνα εἰδωλολάτρην) ἐρχόμενον ἐκ τῆς Δύσεως (βλ. *Ἰώσηπον*, Ἰουδ. ἀρχαιολ. XI 8, 3—7).

Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ οἱ θεοὶ τῆς Αἰγύπτου.— Τὴν ὀξυδερκῆ ταύτην πολιτικὴν ἐφήρμοσεν ὁ Ἀλέξανδρος ἰδίως εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἔγινε δεκτὸς ὡς ἐλευθερωτής, διότι οἱ Αἰγύπτιοι, ὑποδουλωμένοι εἰς τοὺς Πέρσας, ἐπόθουν τὴν ἀποτίναξιν τοῦ Περσικοῦ ζυγοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔδειξε πρὸς τοὺς Αἰγυπτιακοὺς θεοὺς μεγίστην εὐλάβειαν. Πηγαίνει διὰ τῆς ἐρήμου εἰς τὴν Ἡλιούπολιν, ἔπειτα εἰς τὴν Μέμφιν, καὶ θύει εἰς τὸν Ἆπιν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Φθᾶ, εἰς αὐτὸν τὸν ἱερὸν ναόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐγίνετο ἡ καθιέρωσις τῶν παλαιῶν Φαραώ. «Ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ ὁποῖος ἐγίνετο δεκτὸς ὡς βασιλεὺς εἰς τοὺς ναούς, ἦτο διὰ πάντας υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ θεοῦ, νόμιμος κυρίαρχος τῆς Αἰγύπτου. Δὲν δυνάμεθα νὰ μαντεύσωμεν τὰ αἰσθήματά του ὅταν εἰσήρχετο εἰς τὴν θρησκευτικὴν σκιὰν τῶν ναῶν, ἀπήγγελλε τὰ σκοτεινὰ λόγια καὶ ἐτέλει τὰς χειρονομίας, αἱ ὁποῖαι ἀναζωογονοῦν τὴν ψυχὴν τοῦ θεοῦ εἰς τὸν Ναὸν αὐτοῦ καὶ ἐδέχετο ὁ ἴδιος τὸ ἀόρατον ρευστὸν τῆς θείας πνοῆς· Ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν ὑπήκουεν, ὅπως ὁ διδάσκαλός του, εἰς τὸν καθαρὸν λόγον. Τὸ πνεῦμά του ἐκινεῖτο εὐχαρίστως εἰς ἕνα κόσμον μυστικῶν λογισμῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξῆπτον τὴν ὑπερηφάνειάν του» (*Jouguet*, L' impérialisme macédonien, σελ 34). Εἰς τὴν μακρινὴν ὄασιν τοῦ Siouhah ὑπῆρχεν ἓν Αἰγυπτιακὸν ἱερόν, τοῦ ὁποίου οἱ χρησμοὶ ἦσαν περιλάλητοι εἰς τὸν Μεσογειακὸν κόσμον, καὶ τὸ ὁποῖον εἶχε ψάλει καὶ αὐτὸς ὁ Πίνδαρος. Ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἄμμωνα, τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ἐταύτιζον μὲ τὸν Δία. Εἰς τὸν Δία Ἄμμωνα ἐπῆγεν ὁ Ἀλέξανδρος διὰ νὰ ἐρωτήσῃ τὸ μυστικὸν τῆς θείας γεννήσεώς του. Ἀπὸ τὴν Μέμφιδα κατέρχεται διὰ τοῦ Κανωπικοῦ κλάδου τοῦ Νείλου διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν παραλίαν. Τὰ μυστικοπαθῆ ὄνειρά του δὲν κάμνουν τὸν Ἀλέξανδρον νὰ λησμονήσῃ τὴν πραγματικότητα. Εἰς τὴν Μεσόγειον δὲν εἶχεν ἡ Αἴγυπτος λιμένα καὶ θέλει ὁ Ἀλέξανδρος νὰ κτίσῃ «πόλιν μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον Ἑλληνίδα, ἐπώνυμον ἑαυτοῦ». Κτίζει λοιπόν, ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς νησῖδος Φάρου, τὴν *μεγάλην Ἀλεξάνδρειαν* (τὸν Ἰανουάριον τοῦ 331), ἡ ὁποία ἔμελλεν ἐπὶ αἰῶνας νὰ δοξάσῃ τὸν Ἑλληνισμὸν (βλ. Ἀλεξάνδρεια).

Ἔπειτα διευθύνεται πρὸς Δυσμὰς μὲ ἓν μέρος τοῦ στρατοῦ του εἰς τὴν ὄασιν τοῦ Ἄμμωνος. Βαδίζει ἐπὶ δέκα ἡμέρας διὰ χώρας ἀνύδρου καὶ ἐρήμου, ἐν μέσῳ νεφῶν ἄμμου, ἐν μέσῳ θείων σημείων. Βροχαὶ ἀσυνήθιστοι εἰς τὰς χώρας ταύτας ἔπαυσαν τὴν δίψαν καὶ κατέσβεσαν τὴν ξηρότητα τῆς ἄμμου, καὶ κατέστησαν τὸν ἀέρα εὔπνουν καὶ καθαρόν. Ἔπειτα οἱ στρατιῶται συνέχυσαν τὰ ὅρια καὶ ἔχασαν τὸν δρόμον. Τότε πτηνά, καὶ δὴ κόρακες καὶ ἑρπετά, ὁδηγοῦν αὐτούς. Ταῦτα ἐφάνησαν ὡς θαῦμα εἰς τοὺς στρατιώτας. Φθάνει τέλος εἰς χλοερὰν ὄασιν καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἄμμωνος καὶ γίνεται δεκτὸς ἀπὸ τὸν προφήτην εἰς τὸ ἄδυτον μόνος μετ' αὐτοῦ ἐν μυστικῇ συνεντεύξει. Εἶδε ζωγραφισμένας εἰς τοὺς τοίχους τὰς σκηνὰς τῆς θεογαμίας, τὰς ὁποίας βλέπομεν καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Λουξώρ, δηλαδὴ τὴν ἕνωσιν τοῦ θεοῦ μὲ βασιλίσσας, τὴν θείαν γέννησιν τοῦ Φαραώ. Μήπως ἡ ὑπερήφανος μήτηρ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ Ὀλυμπιάς, δὲν ὑπῆρξεν ἀξία τῶν περιπτύξεων τοῦ Διός; Ὁ Αἰγύπτιος ἱερεὺς ἐνόησε τὰς σκέψεις τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν «*ἀπορρήτους μαντείας*», τὰς ὁποίας, ὡς ἔγραφεν εἰς τὴν μητέρα του, συχνὰ ἀλληλογραφῶν μὲ αὐτήν, ὅταν θὰ ἐπανήρχετο θὰ τὰς ἔλεγε «πρὸς μόνην ἐκείνην». Ὁ Ἀλέξανδρος λοιπὸν ἀπεσιώπησε τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ, ἀλλ' οἱ Μακεδόνες ἦσαν φυσικὰ περίεργοι νὰ μάθουν τί συνέβη εἰς τὴν μυστηριώδη ἐκείνην ἐκστρατείαν, καὶ ἀπὸ τὴν περιέργειαν αὐτὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς πάντας ἡ μυστηριώδης αὐτὴ ἐκστρατεία, ἐγεννήθησαν θρῦλοι πολλοί. Ὁ προφήτης προσηγόρευσε τὸν Ἀλέξανδρον «ἀπὸ τοῦ θεοῦ χαίρειν, ὡς ἀπὸ πατρός». Καὶ ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἠρώτησεν ἂν εἶχε τιμωρήσει ὅλους τοὺς δολοφόνους τοῦ πατρός του, εἶπεν εἰς αὐτὸν ὁ προφήτης ὅτι ὅλους τοὺς ἐτιμώρησεν, ἀλλ' ὅτι ὀφείλει νὰ *εὐφημῇ*, δηλαδὴ νὰ ὁμιλῇ μὲ σεβασμὸν περὶ τοῦ πατρός του, διότι δὲν ἔχει πατέρα θνητόν. Ἔπειτα τὸν ἠρώτησε ὁ βασιλεὺς περὶ τῆς ἀρχῆς, ἂν θὰ γίνῃ κύριος ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἐχρησμοδότησε δὲ ὁ θεὸς ὅτι καὶ τοῦτο παραχωρεῖ εἰς αὐτόν. Ἄλλοι πάλιν εἶπον ὅτι ὁ προφήτης ἠθέλησε μετὰ φιλοφροσύνης νὰ τὸν προσαγορεύσῃ καὶ ἕνεκα βαρβαρισμοῦ ἐλανθάσθη καὶ ἀντὶ «*ὦ παιδίον*» ἐπρόφερεν «*ὦ παιδίος*», ἀσμένως δὲ ὁ Ἀλέξανδρος παρεδέχθη τὸ σφάλμα τῆς φωνῆς, καὶ οὕτω διεδόθη ὁ λόγος ὅτι ὁ θεὸς προσηγόρευσεν αὐτὸν «*ὦ παῖ Διός*».

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μέμφιν περιβαλλόμενος ἤδη μὲ τὴν δόξαν τῆς θείας καταγωγῆς, μὲ τὸν θεῖον ἐκεῖνον χαρακτῆρα, ὁ ὁποῖος ἦτο ἴδιος εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἀνατολῆς. Βεβαίως δὲν ἠδύνατο τώρα νὰ σταματήσῃ τὴν κατάκτησίν του εἰς τὸν Εὐφράτην, ὅπως τοῦ ἐπρότεινεν ὁ Δαρεῖος. Ἡ πορεία τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ Ἄμμωνος ἦτο πλήρης ταλαιπωριῶν καὶ κινδύνων, καὶ ἐλέγετο ὅτι ἐκ τῆς δίνης τῆς ἄμμου, ἡ ὁποία ἐκυμάτωσε τὴν πεδιάδα, κατεχώσθη ὁ στρατὸς τοῦ Καμβύσου ἀπὸ 50.000 ἄνδρας. Ὁ Ἀλέξανδρος, τὸν ὁποῖον ἦτο δύσκολον ν' ἀποτρέψῃ τις ἀπὸ τὴν ὁρμήν αὐτοῦ (Πλουτ. Ἀλέξ. 26), ὑπέστη πάντα ταῦτα, ὄχι μόνον διότι ἡ ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν μεθυσθεῖσα ματαιοδοξία του τὸν ἔκαμνε νὰ περιφρονῇ πάντα κίνδυνον, ἀλλὰ διότι εἵλκυετο ἀπὸ ἀκατανίκητον ἕλξιν πρὸς τὸ σεβαστότατον μαντεῖον τοῦ Ἄμμωνος, ἔστω καὶ μὲ τὸν κίνδυνον νὰ χαθῇ καὶ ὁ ἴδιος καὶ νὰ χάσῃ τὸν στρατόν του εἰς τὰς Λιβυκὰς ἄμμους· ἔπρεπε νὰ ἔχῃ χρησμὸν τοῦ Ἄμμωνος χρησμόν, ὁ ὁποῖος θὰ τὸν ἐπεβάλλεν εἰς τὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς. Δὲν ἠδύνατο λοιπὸν νὰ δεχθῇ τὰς προτάσεις τοῦ Δαρείου, καὶ εἶναι γνωστὸν τὸ ἐπεισόδιον. Ὁ Δαρεῖος ἐπρότεινεν εἰς τὸν νεαρὸν κατακτητὴν νὰ μοιρασθοῦν τὸ κράτος, νὰ λάβῃ ὁ Ἀλέξανδρος ὁλόκληρον τὴν ἐντὸς τοῦ Εὐφράτου χώραν καὶ ὡς σύζυγον μίαν ἐκ τῶν θυγατέρων του, καὶ νὰ εἶναι φίλοι καὶ σύμμαχοι. Ὁ Παρμενίων εἶπεν· «Ἐγὼ μέν, ἂν ἤμην Ἀλέξανδρος, θὰ ἐλάμβανον ταῦτα». — «Καὶ ἐγώ, ἀπήντησεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἂν ἤμην Παρμενίων». Ἔγραψε δὲ πρὸς τὸν Δαρεῖον, ὅτι θὰ παρεχωρεῖτο πᾶσα τιμὴ ἂν ὑπετάσσετο ἐρχόμενος πρὸς αὐτὸν (τὸν Ἀλέξανδρον), «εἰδεμὴ αὐτὸς ἤδη πορεύεται πρὸς ἐκεῖνον».

Τὰ Γαυγάμηλα καὶ ἡ κατάκτησις τῆς Ἀσίας (331).—Παρ' ὅλην ὅμως τὴν μυστικοπάθειαν καὶ τὸν οἶστρον περιεργείας, ὁ ὁποῖος παρέσυρε τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ὁ ὁποῖος τὸν ἔκαμε νὰ διαμείνῃ ἕνα χειμῶνα εἰς τὴν πλήρη μυστηρίων χώραν τοῦ παναρχαίου πολιτισμοῦ, ὁ νεαρὸς ἥρως δὲν ἔχανε τὸ αἴσθημα τῆς πραγματικότητος. Ἦτο βέβαιος, ὅτι ὁ Δαρεῖος δὲν εἶχε καιρὸν νὰ συναθροίσῃ ταχέως τὰς δυνάμεις του, καὶ διὰ τοῦτο παρέτεινε τὴν διαμονήν του εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλ' ἤδη ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Περσικοῦ κράτους. Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 332 ἀπὸ τὴν Μέμφιν ἦλθεν εἰς τὴν Τύρον, ὅπου ἐτέλεσε θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς καὶ πομπὰς καὶ ἀγῶνας. Ἦτο πλέον ἀσφαλὴς περὶ τῆς κυριαρχίας αὐτοῦ εἰς τὰ παράλια, ἡ Ἀνατολικὴ Μεσόγειος ἦτο μία Ἑλληνομακεδονικὴ λίμνη, καὶ ἦτο ἐλευ-

Digitized by Google

θερος νὰ ὁρμήσῃ εἰς συνάντησιν τοῦ Δαρείου, ὁ ὁποῖος θέλων νὰ τὸν παρασύρῃ μακρὰν ἀπὸ τὰς βάσεις αὐτοῦ τὸν ἐπερίμενεν εἰς τὴν Βαβυλωνίαν. Ὁ βασιλεὺς μὲ τὸν στρατόν του ἔλαβε τὴν ὁδὸν τῶν ἐρήμων, ἡ ὁποία φέρει πρὸς τὸν Εὐφράτην. Εἰς τὴν Θάψακον, τὸ μόνον μέρος τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ εὐκολώτερον πρὸς διάβασιν, διέρχεται τὸν μέγαν ποταμὸν ἐπὶ γεφύρας ἐκ πλοίων (τὸν Ἰούλιον - Αὔγουστον τοῦ 331). Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν βαδίζει κατὰ τῆς Βαβυλῶνος, ἀλλὰ πρὸς Βορρᾶν, πρὸς τὸν Τίγριν ποταμόν, εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Νισίβεως. Βαδίζει μὲ μεγάλην περίσκεψιν, διότι βλέπομεν ὅτι διῆλθε τὸν Τίγριν κατὰ τὰς 20 ἢ 21 Σεπτεμβρίου καὶ ἔπειτα στρέφεται πρὸς Νότον.

Τὴν τετάρτην ἡμέραν τὸν εἰδοποιοῦν οἱ ἀνιχνευταί, οἱ *πρόδρομοι* αὐτοῦ, ὅτι ὁ Περσικὸς στρατὸς ἦτο στρατοπεδευμένος εἰς τὴν πεδιάδα *Γαυγάμηλα*, μεταξὺ τῆς Μοσσούλης καὶ τῆς Ἐρβήλης (τῶν ἀρχαίων Ἀρβήλων) ὄχι μακρὰν τῆς ἀρχαίας Νινευΐ: Εἰς τὴν εὐρύχωρον πεδιάδα ταύτην ὁ Δαρεῖος ἠδύνατο ἐλευθέρως νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπὸ τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχήν του, τὴν ὁποίαν ὅσον καὶ ἂν ὑπερέβαλλον οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοί, θὰ ἦτο ὅμως κολοσσιαία (δὲν θὰ ὑπελείπετο πολὺ ἀπὸ τὸ 1,000,000 πεζῶν καὶ 40,000 ἱππέων, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται). Ὁλόκληρος ἡ πεδιὰς «**ἔλαμπεν ἀπὸ τὰ βαρβαρικὰ φῶτα, καὶ δυσδιάκριτος φωνὴ καὶ θόρυβος ἀπὸ τὸ στρατόπεδον διήγειρεν ἠχὼ μεγάλην, ὡς νὰ προήρχετο ἀπὸ ἀχανὲς πέλαγος**» (*Πλουτ. Ἀλέξ.* 31). Οἱ στρατηγοὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, εὑρισκόμενοι εἰς ἀπορίαν πῶς ἦτο δυνατὸν τόσον πλῆθος ἐχθρῶν ν' ἀποκρουσθῇ, προσεπάθουν νὰ πείσουν τὸν Ἀλέξανδρον νὰ ἐπιτεθῇ νύκτα κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Καὶ τότε ἀπήντησεν ὁ Μακεδὼν βασιλεὺς τὸ μνημονευόμενον «**οὐ κλέπτω τὴν νίκην**». Ὁ Πλούταρχος (ἔνθα ἀνωτ.) καὶ ὁ Ἀρριανὸς (ΙΙΙ, 10) ἀναφέροντες τὸν λόγον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκφέρουν καὶ τὰς κρίσεις των. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ ὑπερήφανοι λόγοι τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν προήρχοντο μόνον ἀπὸ τὴν εὐθαρσίαν καὶ μεγαληγορίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἦσαν καὶ ἀποτέλεσμα συνετῆς προνοίας, διότι μόνον ἡ φανερὰ νίκη θὰ κατέστρεφε τελείως τὸν στρατὸν τοῦ Δαρείου, θ' ἀφήρει ἀπὸ αὐτὸν τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ φρόνημα καὶ θὰ κατέπληττε τοὺς λαούς. Ταῦτα νομίζει ὀρθῶς ὁ Πλούταρχος, δίκαιον δὲ δίδει εἰς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ὁ Ἀρριανός: «**δοκεῖν δ' ἔμοιγε, καὶ λογισμῷ ἀκριβεῖ ἐχρήσατο ἐν τῷ τοιῷδε**».

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι εἰς τὰ Γαυγάμηλα, εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Περσικοῦ κράτους, ἵστατο ἀντιμέτωπος ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία. Ἦτο δὲ τόση ἡ θαυμαστὴ πεποίθησις, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς ἑαυτὸν ὁ Ἀλέξανδρος, ὥστε λέγεται, ὅτι τὴν ἡμέραν τῆς μάχης ἐκρατήθη παραδόξως ὑπὸ ὕπνου βαθέος πολὺ ἀργά. Ὁ καιρὸς ἐβίαζε καὶ οἱ στρατηγοί του ἠναγκάσθησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν σκηνὴν καὶ νὰ καλέσουν αὐτὸν δὶς ἢ τρίς. Ὅτε δ' ἐξύπνησεν ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἠρώτων τί ἔπαθε νὰ κοιμᾶται ὕπνον νικητοῦ καὶ ὄχι ὕπνον ἀνθρώπου μέλλοντος ν' ἀγωνισθῇ τὸν μέγιστον ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας.

Χρυσοῦν μετάλλιον εὑρεθὲν μετ' ἄλλων εἰς τὴν Ταρσόν.

[Εἰς τὴν μίαν ὄψιν παριστάνεται ὁ Ἀλέξανδρος ἐν προτομῇ, εἰς δὲ τὴν ἄλλην εἰς κυνήγιον λεόντων.]

Οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀπέναντί των ὄχι μόνον τὸν ὄγκον τῆς ἐχθρικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ ἀρίστους ὀρεινοὺς πολεμιστάς, καὶ τὰ δρεπανηφόρα ἅρματα, παλαιὰν Ἀσσυριακὴν παράδοσιν, καὶ τοὺς πολεμικοὺς ἐλέφαντας τῆς Ἰνδίας, τοὺς ὁποίους πρώτην φορὰν ἔβλεπον οἱ Ἕλληνες, τοὐλάχιστον εἰς τόσον πλῆθος καὶ μὲ τόσην τελείαν πολεμικὴν ἐξάρτησιν. Δὲν εἶναι ἐνταῦθα ὁ τόπος τῆς ἀναπτύξεως τῶν κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ταύτην μάχην διὰ τὸ μέλλον τοῦ κόσμου (βλ. λ. Γαυγάμηλα). Ἁπλῶς ἀρκεῖ νὰ μνημονευθῇ ὅτι τὴν τροπὴν τῶν πολεμίων ἐπροκάλεσε καὶ ἐνταῦθα ἡ ἔφοδος τῶν ἑταίρων, τοὺς ὁποίους ὡδήγει αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ ὁποία ἔθραυσε τὸ κέντρον τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως, «**δεινὸς ὀφθείς**, λέγει ὁ Πλούταρχος, **ἐγγύθεν Ἀλέξανδρος**». Ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἰσσόν, ὁ νικητὴς δὲν παρεσύρθη εἰς καταδίωξιν τοῦ τραπέντος εἰς φυγὴν τμήματος τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἐπανῆλθεν ἐν καιρῷ εἰς ἐνίσχυσιν τῶν κλονιζομένων πτερύγων τῆς Ἑλληνομακεδονικῆς παρατάξεως (1η Ὀκτωβρίου τοῦ 331).

Ἡ μάχη τῶν Ἀρβήλων.

[Μαρμάρινον ἀνάγλυφον εὑρεθὲν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀνάγλυφον Chigi*].

Εἴσοδος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὰς Περσικὰς πρωτευούσας. — Ἡ μεγάλη αὕτη νίκη ἤνοιξεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὴν ὁδὸν εἰς τὰς πρωτευούσας τοῦ Περσικοῦ κράτους. Φαίνεται ὅτι ἐπροχώρει μὲ προσοχήν, διότι ἀπὸ τὰ Ἄρβηλα ἕως τὴν Βαβυλῶνα, δι' ἀπόστασιν δηλαδὴ 60 ἕως 65 μιλλίων, ἐχρειάσθη ἕνα σχεδὸν μῆνα. Τὰ σύνορα τῆς Βαβυλωνίας ἐκλείοντο διὰ μακροῦ τείχους 20 παρασαγγῶν (110 χιλιομέτρων), τεῖχος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἴδει ὁ Ξενοφῶν καὶ τὸ ὁποῖον εἶχεν ὕψος 30 μ. 60 καὶ πλάτος 6 μ. 12. Ἀλλ' ὁ Μακεδονικὸς στρατὸς εἰσῆλθεν εὐκόλως διὰ τῶν πυλῶν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐφράτου, καὶ εἶδε τότε τὴν ἀπέραντον καὶ μυθώδη πόλιν τῆς Βαβυλῶνος μὲ τὸν κολοσσιαῖον περίβολον τῶν τειχῶν καὶ τῶν πύργων αὐτῆς. Ἡ Βαβυλὼν θὰ ἠδύνατο εὐκόλως ν' ἀμυνθῇ, ἡ δὲ πολιορκία πόλεως, ἡ ὁποία εἶχε περίμετρον 360 σταδίων (δηλαδὴ περίπου 66 χιλιομ.), διὰ μέσου τῆς ὁποίας διήρχετο ὁ μέγας ποταμός, θὰ ἦτο ἐπιχείρησις μακρὰ καὶ δύσκολος. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῆς Βαβυλῶνος, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ των, ἐξῆλθον εἰς προϋπάντησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ οἱ Μακεδόνες εἰσῆλθον εἰς τὴν μυθώδη πόλιν τῆς Ἀνατολῆς. Θὰ ἠδυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ποῖα αἰσθήματα ἐπλήρουν τὴν ψυχὴν τῶν σκληρῶν καὶ ὀρεινῶν ἐκείνων μαχητῶν τῆς Μακεδονίας, εὑρισκομένων εἰς τὴν φιλήδονον καὶ μυστικοπαθῆ ἐκείνην πόλιν τῆς Ἀνατολῆς, τῆς ὁποίας ὁ μέγας ναὸς τοῦ Βήλου, τὰ ἀνάκτορα, οἱ κρεμαστοὶ κῆποι, αἱ γέφυραι ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου ἦσαν ἤδη περίφημοι εἰς τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τὴν Βαβυλῶνα ἐχρειάσθησαν τριάντα ἡμέρας ὁ στρατός. Κατόπιν ἐχρειάσθησαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον εἴκοσιν ἡμέραι διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ Σοῦσα. Δὲν ἀνησυχεῖ διὰ τὰς κακὰς εἰδήσεις τὰς ὁποίας λαμβάνει ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ὅπου καὶ πάλιν γίνεται ἰσχυρὰ κίνησις ἐναντίον του. Ὁ ἀντιβασιλεὺς Ἀντίπατρος, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀφήσει εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἀντιμετωπίζει καὶ τοὺς Θρᾶκας καὶ τοὺς Ἕλληνας, κατατροπώνει δὲ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Ἆγιν εἰς τὴν Μεγαλόπολιν (331). Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔμελλε πλέον νὰ κινηθῇ ἕως τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας εἶναι ἀδιαφιλονίκητος κύριος ἑνὸς ἀχανοῦς κράτους, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν Κέρκυραν ἕως τὴν Κασπίαν θάλασσαν.

Διότι εἰς τὸ μεταξὺ ὁ Ἀλέξανδρος, παρὰ τὴν ἀντίστασιν τῶν ὀρεινῶν, εἶχεν ἐκβιάσει τὰ στενὰ (τὸν χειμῶνα τοῦ 331 πρὸς τὸ 330), τὰ τόσον δύσκολα καὶ διὰ τοὺς σημερινοὺς ταξιδιώτας, τὰ ὁποῖα φέρουν ἀπὸ τὴν Μεσοποταμιακὴν πεδιάδα εἰς τὸ ὀροπέδιον τοῦ Ἰράν, καὶ ἠδύνατο ἤδη νὰ εἰσέλθῃ χωρὶς ἀντίστασιν εἰς τὰς παλαιὰς καὶ ἱερὰς πρωτευούσας τῶν Περσῶν βασιλέων: εἰς τὴν *Περσέπολιν*, ἡ ὁποία ἦτο ὡς αἱ Βερσαλλίαι τῶν Ἀχαιμενιδῶν, εἰς τὰς *Πασαργάδας*, ὅπου ἦσαν οἱ τάφοι τῶν βασιλέων τῆς Περσίας, εἰς τὰ *Ἐκβάτανα* (Hamadane), τὴν βορειοτάτην πρωτεύουσαν, τὴν ἱερὰν πόλιν τῶν Μήδων.

Εἰς τὰ Σοῦσα ὁ Ἀλέξανδρος παρέλαβε τοὺς ἀπείρους θησαυρούς, τοὺς συσσωρευμένους ἀπὸ τοὺς πρώτους Πέρσας βασιλεῖς: πεντήκοντα χιλιάδας τάλαντα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, «**τὴν δὲ ἄλλην κατασκευὴν καὶ πολυτέλειαν ἀδιήγητον**» (Πλούταρχος). Ἐπίσης εἰς τὴν Περσέπολιν ἡ ὁποία ἦτο «**ἡ πλουσιωτάτη πόλις τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον**», ὅπου εὗρε, λέγουσιν, ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδας ταλάντων, πλῆθος δὲ ἄλλου πλούτου, πρὸς μετακόμισιν τοῦ ὁποίου καὶ κατάθεσιν πρὸς ἀσφάλειαν εἰς τὰ Σοῦσα ἐχρειάσθη δέκα χιλιάδας ἡμιόνους καὶ πέντε χιλιάδας καμήλους (Πλούταρχος, Ἀλέξ. 37). Θαυμάσια δ' εἶναι ὅσα διηγεῖται ὁ Διόδωρος περὶ τῆς ἀμυθήτου πολυτελείας καὶ μεγαλοπρεπείας τῶν Περσικῶν βασιλείων εἰς τὴν Περσέπολιν (Διόδ. XVII, 71). Ἡ χιλιόστυλος βασιλικὴ πύλη, ἡ ὑπερήφανος ἀκρόπολις, μὲ τὸ τριπλοῦν τεῖχος, οἱ κολοσσιαῖοι λίθινοι φύλακες τῆς εἰσόδου αὐτῆς, τὸ ἀπέραντον σύστημα τῶν μεγάλων καὶ λαμπροτάτων κτιρίων, ἐξωραΐζον τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον χῶρον, τὸν ὁποῖον ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Ἀσίας ἐσέβοντο ὡς τὴν ἱερὰν κοιτίδα τοῦ γένους καὶ τῆς δυνάμεως τῶν Ἀχαιμενιδῶν. Καὶ τότε εἰς τὴν μέθην τοῦ θριάμβου ἄφησεν ἑαυτὸν ὁ Ἀλέξανδρος νὰ παρασυρθῇ, ἐν πότῳ εὑρισκόμενος, εἰς ἔργον καταστροφῆς καὶ ἐκδικήσεως, ἴσως καὶ ἀναγκαστικῆς ἐπιβολῆς εἰς τὴν ἐξημμένην φαντασίαν τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν.

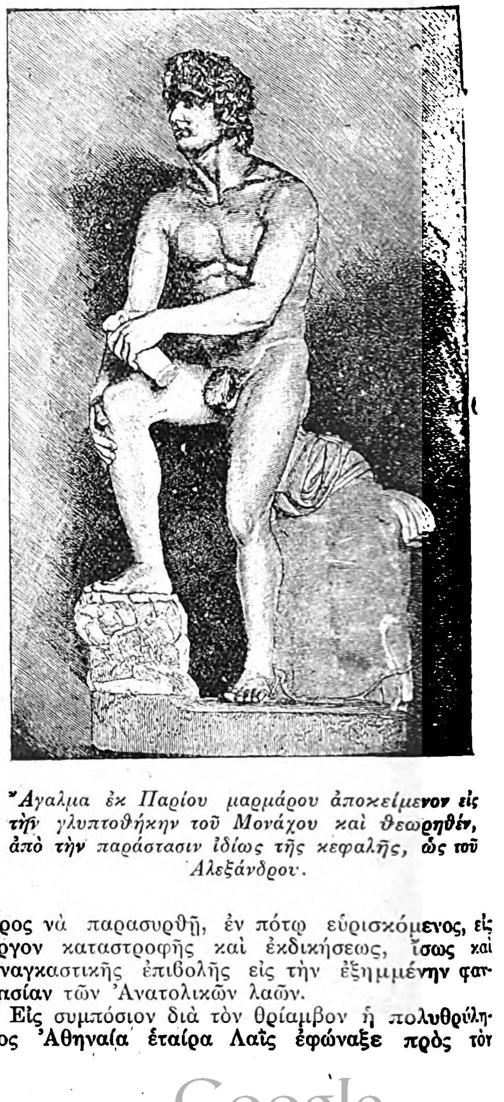

Ἄγαλμα ἐκ Παρίου μαρμάρου ἀποκείμενον εἰς τὴν γλυπτοθήκην τοῦ Μονάχου καὶ θεωρηθέν, ἀπὸ τὴν παράστασιν ἰδίως τῆς κεφαλῆς, ὡς τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Εἰς συμπόσιον διὰ τὸν θρίαμβον ἡ πολυθρύλητος **Ἀθηναία ἑταίρα Λαῒς ἐφώναξε πρὸς τὸν**

Digitized by Google

Ἀλέξανδρον ὅτι «ἀντὶ τῶν κόπων, τοὺς ὁποίους ὑπέστη πλανωμένη εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀπολαμβάνει χαρὰν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐντρυφῶσα εἰς τὰ ὑπερήφανα βασίλεια τῶν Περσῶν. Ἀλλ' ἀκόμη μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν θὰ ἠσθάνετο ἂν ἐπυρπόλει τὸν οἶκον τοῦ Ξέρξου, ὁ ὁποῖος κατέκαυσε τὰς Ἀθήνας». Τότε κρότος καὶ θόρυβος ἠγέρθη ἐκ μέρους τῶν ἑταίρων. Ἐνθουσιασθεὶς ὁ Βασιλεὺς καὶ ἔχων στέφανον καὶ λαμπάδα προηγήθη, εἵποντο δὲ οἱ ἑταῖροι καὶ οἱ ἄλλοι Μακεδόνες χαίροντες, καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ βασίλεια ἐπυρπολήθησαν. Ταχέως μετενόησεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ διέταξε νὰ κατασβεσθῇ ἡ πυρκαϊά, δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀμφιβολία ὅτι ἡ μεθύουσα αὐτοῦ φαντασία, ὅπως καὶ ἡ κατάπληκτος φαντασία τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, εἶδεν εἰς τὰς φλόγας τῆς πυρπολουμένης πόλεως τὴν πραγματικὴν κατάλυσιν τῆς κυριαρχίας τῶν Περσῶν καὶ τὴν νέαν ἐγκαινιζομένην τάξιν τοῦ κόσμου.

Χρυσοῦν μετάλλιον (Ἀπὸ τὸ Ἀβουκίρ).
[Παριστάνει τὸν Ἀλέξανδρον μὲ λόγχην].

Ἐν τῇ μέθῃ τοῦ θριάμβου δὲν ἐλησμόνει ὁ Ἀλέξανδρος τὴν περίνουν αὐτοῦ πολιτείαν πρὸς τοὺς καθυποτασσομένους λαούς. Εἰς τὰς πόλεις, τὰς ὁποίας κατέκτα καὶ εἰς αὐτὰς τὰς μεγάλας πρωτευούσας ἄφινεν ἐγχωρίους διοικητάς, ἀλλὰ καὶ Μακεδόνας στρατηγούς, εἰς τὴν Βαβυλῶνα ἤκουσε τὰς συμβουλὰς τῶν «*Χαλδαίων*», δηλαδὴ τῶν ἱερέων, ἐτίμησε τὸν μέγαν ναὸν E-Sagila, εἰς τὴν Περσέπολιν ἐτίμησε τὸν τάφον τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ, τοῦ Κύρου τοῦ Πρεσβυτέρου. Διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν χώραν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ληστρικῶν κατοίκων τῶν πέριξ ὀρέων, ἐξεστράτευσεν ἐναντίον αὐτῶν ἐν μέσῳ δριμυτάτου χειμῶνος, καὶ τέλος κατώρθωσε νὰ τοὺς καθυποτάξῃ διὰ πορειῶν ἐπιπονωτάτων εἰς τὰ τραχέα χιονοσκέπαστα ὄρη αὐτῶν. Εἰς τὰ Σοῦσα καὶ τὴν Περσέπολιν διέμεινεν ὅλον τὸν χειμῶνα (τοῦ 331 πρὸς τὸ 330) διὰ νὰ ξεκουράσῃ τὸν κακοπαθήσαντα στρατόν. Λέγεται δὲ ὅτι εἰς τὴν Περσέπολιν εὑρισκόμενος, ὅτε ἐκάθισεν ὑπὸ τὸν χρυσοῦν οὐρανίσκον εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον τῶν Ἀχαιμενιδῶν, ὁ Κορίνθιος Δημάρατος, φίλος πατρικὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐδάκρυσε καὶ εἶπεν «ὅτι μεγάλην ἡδονὴν ἔχασαν οἱ Ἕλληνες οἱ φονευθέντες ἐν τῷ πολέμῳ, πρὶν ἴδουν τὸν Ἀλέξανδρον καθήμενον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Δαρείου».

Ὁ θάνατος τοῦ Δαρείου. Ὁ Ἀλέξανδρος Βασιλεὺς τῆς Περσίας. —Καὶ ἐν τούτοις δὲν ἦτο ἀκόμη ἀληθὴς βασιλεὺς τοῦ Περσικοῦ κράτους ὁ Ἀλέξανδρος. Ἔζη ἀκόμη ὁ Δαρεῖος, καὶ αἱ Ἀνατολικαὶ ἐπαρχίαι τοῦ κράτους ἦσαν ἀκόμη ἀδούλωτοι. Ἀπὸ τὰς ὀρεινὰς ταύτας χώρας προήρχοντο οἱ γενναιότατοι στρατιῶται τοῦ Δαρείου, εἰς αὐτὰς εἶχον καταφύγει ἀνυπότακτοι σατράπαι, οἱ ὁποῖοι διωργάνωνον σοβαρὰν ἀντίστασιν.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξανδρος διέτριβεν εἰς τὰ Σοῦσα, ὁ Δαρεῖος ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἴλην ἱππικοῦ καὶ σῶμα πεζικοῦ, πιστὸν στρατόν του, εἶχε φύγει εἰς τὴν Μηδίαν κατὰ μῆκος τῶν ὀρέων τῆς Ἀρμενίας. Εὑρισκόμενος οὗτος εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἀσίας, ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ συναθροίσῃ νέα στρατεύματα καὶ προσέτι ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ συμβῇ ταραχή τις μεταξὺ τοῦ στρατοῦ τῶν νικητῶν. Ἀλλ' ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ κατακτητὴς ἦτο εἰς τὴν Περσίαν, ἀπεφάσισε νὰ καταφύγῃ διὰ τῆς Παρθίας εἰς τὴν Ὑρκανίαν παρὰ τὰς μεσημβρινὰς ὄχθας τῆς Κασπίας θαλάσσης διὰ νὰ διοργανώσῃ ἀσφαλέστερον τὴν ἀντίστασιν αὐτοῦ. Εἰς τὰς χώρας ἐκείνας τὰς τραχείας καὶ ὀρεινὰς ἠδύνατο ὁ Δαρεῖος νὰ παρασκευάσῃ ἰσχυρὸν στρατόν, ἐπικουρίαι Περσικαὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν καὶ πολλοὶ Πέρσαι μεγιστᾶνες, ἦτο δ' εὔκολος ἡ ἄμυνα τῶν Κασπίων πυλῶν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἡ μόνη διάβασις πρὸς τὴν Ὑρκανίαν. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἀρχίσει τὴν πρὸς τὰ ΒΑ πορείαν καὶ εἶχε εἰσέλθει εἰς τὰ Ἐκβάτανα. Στέλλει τὸν Παρμενίωνα εἰς τὴν Ὑρκανίαν, τὸν Κλεῖτον εἰς τὴν Παρθίαν, αὐτὸς δὲ μὲ σῶμα ἐλαφρῶν ἱππέων ῥίπτεται εἰς καταδίωξιν τοῦ φυγάδος. Εἰς διάστημα ἕνδεκα ἡμερῶν διατρέχει τὴν ὁδὸν ἀπὸ τὰ Ἐκβάτανα εἰς τὰς Ραγὰς (Rei, ὀλίγον πρὸς νότον τοῦ Τεχεράν), αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἕνα σταθμὸν πρὸ τῶν Κασπίων πυλῶν. Ὁ Δαρεῖος εἶχε περάσει ἤδη τὰς Κασπίας πύλας καὶ εἶχον ἀρχίσει αἱ ἀποστασίαι τῶν εὐγενῶν του ἀπὸ τὸν ἀτυχῆ μονάρχην. Οἱ φυγάδες διευθύνονται πρὸς τὸ Ἑκατόμπυλον (σήμερον Dameghan), δύο χιλιάδες στάδια ΒΑ τῶν Κασπίων πυλῶν. Ἀλλ' ὁ Δαρεῖος δὲν εἶναι παρὰ αἰχμάλωτος τῶν μεγιστάνων του, συρόμενος ἐπὶ ἅρματος καὶ περικυκλούμενος ἀπὸ συνωμότας. Ὁ Ἀλέξανδρος μανθάνει τὴν προδοσίαν, λαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς ταχίστους ἱππεῖς καὶ ὁρμᾷ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου χωρὶς νὰ σταθῇ παρὰ μόνον τὴν ἑπομένην τὴν μεσημβρίαν. Ἤθελε νὰ προφθάσῃ ζῶντα τὸν Δαρεῖον. Ὅλην τὴν νύκτα τρέχει καὶ φθάνει εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Μεγάλου βασιλέως, μόλις τὸ εἶχεν οὗτος ἐγκαταλείψει Καὶ πάλιν ἀναχωρεῖ τὴν νύκτα ἕως τὴν ἄλλην ἡμέραν τὴν μεσημβρίαν, ἀλλὰ καὶ πάλιν μόλις εἶχεν ἐγκαταλειφθῇ ἡ κατασκήνωσις. Μετὰ πορείαν πάλιν 400 σταδίων ὁ Ἀλέξανδρος εὑρίσκει τὴν συνοδίαν, ἀλλ' ὁ Δαρεῖος εἶναι νεκρὸς καὶ οἱ δολοφόνοι του ἔχουν φύγει (Ἰούλιος τοῦ 330). Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐπεζήτησε τὸν θάνατον τοῦ Δαρείου, εἶναι ὅμως ἀληθὲς ὅτι οὗτος ηὐκόλυνε τὴν κατάστασιν, διότι τί θὰ ἔκαμνεν ὁ Ἀλέξανδρος ἂν τὸν συνελάμβανε ζῶντα; Ὁ Δαρεῖος ἐτάφη εἰς τοὺς βασιλικοὺς τάφους τῆς Περσεπόλεως μὲ ὅλας τὰς ὀφειλομένας τιμάς, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐμφανίζεται ὡς ὁ ἐκδικητὴς τοῦ βεβηλωθέντος μεγαλείου τοῦ θρόνου. Ὁρμᾷ εἰς καταδίωξιν τοῦ δολοφόνου του, σατράπου Βήσσου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀναδυθῇ τὴν τιάραν καὶ εἶχε λάβει τὸ ὄνομα Ἀρταξέρξης. Ἡ διεύθυνσις τὴν ὁποίαν εἶχον λάβει οἱ δολοφόνοι φεύγοντες καὶ ἡ καταδίωξις αὐτῶν καθορίζει τὴν νέαν ταύτην θαυμαστὴν πορείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὰ Βόρεια καὶ τὰ Ἀνατολικά, πρὸς τὰς ἀξένους καὶ ἀγρίας χώρας τῆς Κασπίας θαλάσσης. Τέλος τὸν καταφθάνει πέραν τοῦ ποταμοῦ Ὤξου μετὰ πορείαν φρενητιώδη, τὸν δικάζει καὶ τὸν παραδίδει εἰς τοὺς δημίους. Ἦτο αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος ὁ νόμιμος διάδοχος τοῦ Δαρείου, καὶ ὤφειλε νὰ τιμωρήσῃ δικαίως καὶ παραδειγματικῶς τὸν δολοφόνον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀσεβήσει εἰς τὴν ἱερότητα τοῦ θρόνου.

Ψηφιδωτὸν ἀπὸ τὴν Δῆλον.
[Παριστάνει τὸν Διόνυσον-Βάκχον, ὁποῖος ἐθεωρήθη καὶ ὁ Ἀλέξανδρος].

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ. Ἡ καταδίωξις τοῦ Δαρείου, ἔπειτα ἡ καταδίωξις τοῦ δολοφόνου αὐτοῦ, συνδέεται μὲ ἄλλην σειρὰν σπουδαιοτάτων ἐκστρατειῶν εἰς τὴν μακρινὴν Ἀνατολήν, ἐκστρατειῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν νέαν φάσιν τῶν κατακτήσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἰσῆλθεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Βαβυλῶνα καὶ ἔπειτα εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν Μεγάλων βασιλέων, εἶναι αὐτὸς ὁ *Μέγας βασιλεύς*. Πολὺ καθαρὰ διεῖδεν ἤδη ὁ Πλούταρχος τὴν μεταβολὴν ταύτην τῶν πραγμάτων. Μετὰ τὴν εἰς τὰ Γαυγάμηλα νίκην, λέγει (Ἀλέξ. 34) «ἡ μὲν ἀρχὴ παντάπασιν ἡ Περσῶν ἐδόκει καταλελύσθαι, βασιλεὺς δὲ τῆς Ἀσίας Ἀλέξανδρος ἀνηγορευμένος, ἔθυε τοῖς θεοῖς μεγαλοπρεπῶς καὶ τοῖς φίλοις ἐδωρεῖτο πλούτους καὶ οἴκους καὶ ἡγεμονίας».

Ἀλεξανδρινὸν ψηφιδωτόν: Γαλαῖ παίζουσαι.
[Τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς]

Εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς Μέγας βασιλεὺς καὶ ἀπὸ τοὺς Πέρσας, καὶ πρὸς τοῦτο παρεδέχθη τὰς συνηθείας τῶν βασιλέων αὐτῶν. Ὁ ἀρχιστράτηγος αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ἦτο ἤδη ὁ Βασιλεὺς τῶν Βασιλέων. Ὡς μέγας βασιλεὺς μέλλει ἤδη νὰ κατακτήσῃ τὴν ὑπόλοιπον Ἀνατολήν, διότι δὲν εἶχε καθυποτάξει ἀκόμη παρὰ τὸ ἥμισυ μόνον τοῦ κράτους αὐτοῦ. Ὅταν εὗρε φονευμένον τὸν Δαρεῖον κατὰ τὰ νότια τῆς Κασπίας θαλάσσης ἦτο 400 παρασάγγας, ἤτοι 13.000 στάδια μακρὰν ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἡ ἰδία ἀπόστασις τὸν ἐχώριζεν ἀκόμη ἀπὸ τὸν Ἰνδὸν καὶ τὸν Ὕφασιν ποταμόν, ὅπου ἔμελλον νὰ σταματήσουν αἱ κατακτήσεις αὐτοῦ. Ὡς Ἕλλην ἀρχιστράτηγος, ὁ Ἀλέξανδρος ἔχει φθάσει εἰς τὸ πέρας τῆς κατακτήσεώς του, ὡς Μέγας βασιλεὺς εἶναι ἀκόμη εἰς τὸ μέσον τῆς πορείας του. Διὰ νὰ εἶναι πραγματικὸς κυρίαρχος τῆς Ἀνατολῆς, διὰ νὰ ἔχῃ προφυλαγμένον τὸ κράτος του ἀπὸ τοὺς ἀγρίους βαρβάρους τῆς Σκυθίας, τοὺς πέραν τῆς Κασπίας θαλάσσης, ὤφειλε νὰ ἀποτελειώσῃ τὴν κατάκτησιν καὶ νὰ καθυποτάξῃ ὅλον τὸ κράτος τῶν Μεγάλων βασιλέων τῶν ὁποίων ἦτο ὁ διάδοχος.

Τέσσαρα ἤδη ἔτη τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶχον διαρρεύσει, ἀπὸ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 334 ἕως τὴν ἄνοιξιν τοῦ 330. Ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς διάστημα τεσσάρων ἐτῶν εἶχε πλημμυρίσει τὴν ἀπέραντον Ἀσίαν, ἀπὸ τὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἕως τὰ νότια μέρη τῆς Κασπίας θαλάσσης, καὶ ἐκεῖ ὅπου ἠγωνίζοντο πρὸ δέκα ἐτῶν οἱ Ἕλληνες «τὸν ἀγενῆ τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ ἀγῶνα, ἐμάχοντο ἤδη ἐν Γαυγαμήλοις εἰς τὰ ἐνδότατα τῆς Ἀσίας περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ κόσμου». Ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὁ ὁποῖος λέγει τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα πολὺ ἐπιτυχῶς, φαίνεται ὅτι ὑποτιμᾷ τὴν νέαν ταύτην περίοδον τῶν κατακτήσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου. Καὶ ὅμως ὑπὸ ἔποψιν μὲν στρατηγικὴν καὶ πολεμικὴν εἶναι ἀπείρως ἀνώτεραι αἱ ἐκστρατεῖαι αὗται εἰς τὰς δυσπροσίτους ἐκείνας καὶ ἀγρίας χώρας, τόσον ἀνώτεραι, ὥστε καταντοῦν ἀληθὴς ἡρωϊκὴ ἐποποιία. Ὑπὸ ἔποψιν δ' ἐκπολιτιστικὴν δὲν ὑπολείπονται τῶν προγενεστέρων, διότι ἔφερον τὸ σπέρμα τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς ἀγρίας ἐκείνας χώρας καὶ ἔκαμον αὐτὰς προπύργιον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐν γένει τοῦ πολιτισμένου βίου ἐναντίον τῆς βαρβαρότητος τοῦ Τουράν.

Ἡ κατάκτησις τῆς Ἄνω Ἀσίας. — Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε διέλθει τὰς Κασπίας πύλας καὶ εἶχεν ἀνέλθει εἰς τὴν Ὑρκανίαν, εἰς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Κασπίας θαλάσσης. Δὲν εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς ἐκστρατείας παρὰ μόνον 20.000 πεζοὺς καὶ 5.000 ἱππεῖς, ἐνίοτε προχωρεῖ μὲ μίαν δράκα ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν τὸν ἀκολουθοῦν μὲ ἐνθουσιασμόν, ἀλλὰ παρασύρον-

Digitized by Google

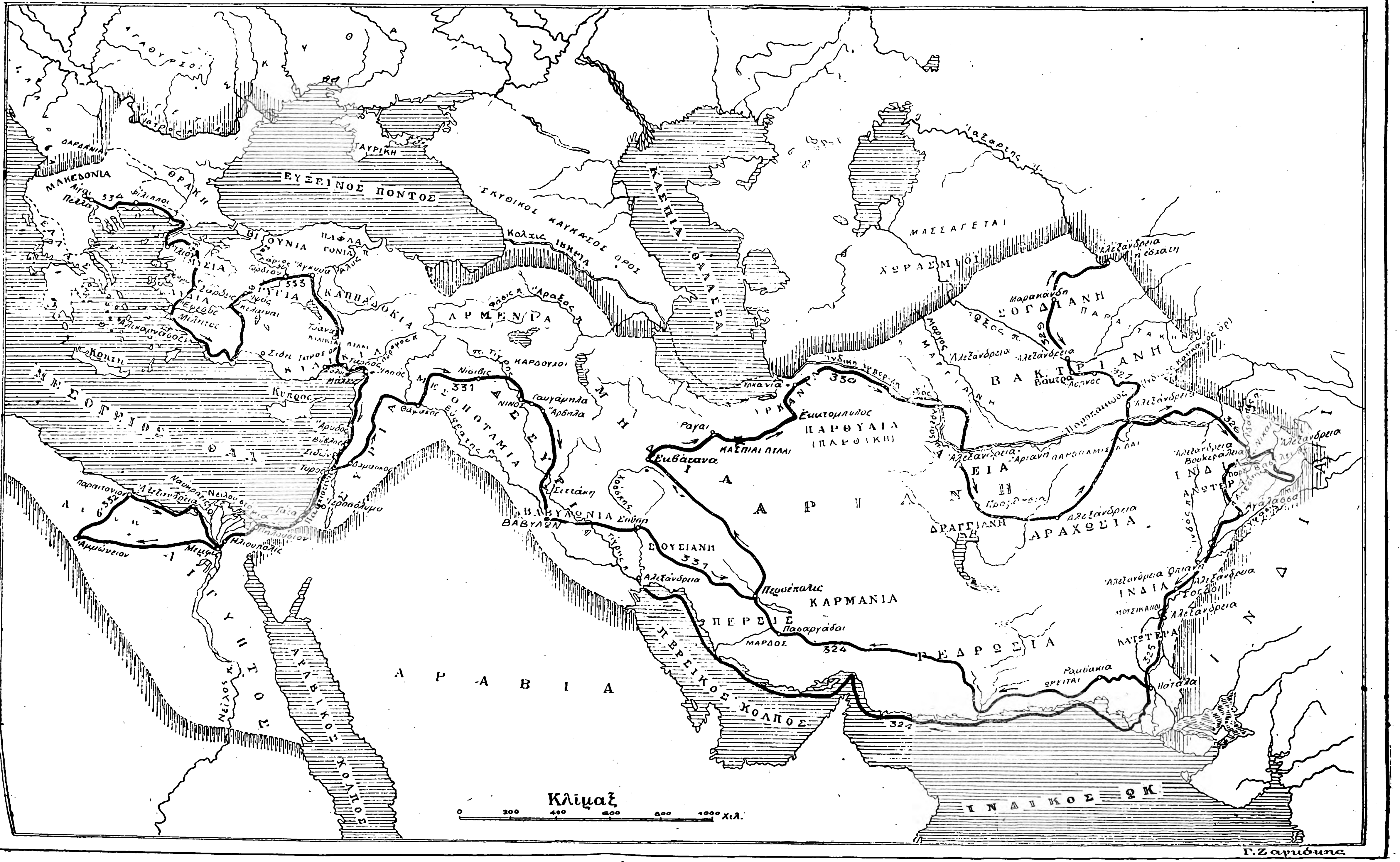

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ('Επὶ τοῦ χάρτου σημειοῦνται καὶ τὰ σύνορα τοῦ Ἑλληνομακεδονικοῦ κράτους)

Γ. Ζαρμύδης

Digitized by Google

ται ἀπὸ τὴν ἰδικήν του οἰστρηλατημένην ὁρμήν. Εἰς τὴν πόλιν *Ἑκατόμπυλον* «τὰς ἑκατὸν πύλας», ἡ ὁποία ὠνομάσθη οὕτω, διότι ἦτο ὁ κόμβος ὅλων τῶν ὁδῶν τῆς Ἄνω Ἀσίας, μανθάνει ὁ Ἀλέξανδρος ὅτι οἱ Σατράπαι τῆς Ἀριανῆς καὶ τῆς Δραγγιανῆς ἔλαβον τὸ μέρος τοῦ δολοφόνου τοῦ Δαρείου Βήσσου, τὸν ὁποῖον κατεδίωκεν. Στρέφεται ἐναντίον των πρὸς Νότον καὶ τὰ κτίσματα Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Ἀρίᾳ καὶ Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Ἀραχωσίᾳ (βλ λέξεις) ἀφῆκαν ἀκόμη τὴν μνήμην τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ των εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Χεράτης (Ἄρια) καὶ τοῦ Kandahar (Ἀλεξάνδρεια), αἱ ὁποῖαι εἶναι πρωτεύουσαι τοῦ σημερινοῦ Ἀφγανιστὰν (φθινόπωρον τοῦ 330).

Κατόπιν διέρχεται τὴν χώραν τῶν Παροπαμισαδῶν, σκεπασμένην ἀπὸ χιόνας, καὶ φθάνει εἰς τὸ ὑψηλὸν ὀροπέδιον Καβούλ, ὅπου σταματᾷ διὰ ν' ἀναπαυθῇ ὁ στρατός του. Εὑρίσκεται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου (σήμερον Hindukusch), τὸν ὁποῖον οἱ Μακεδόνες ἐνόμισαν ὡς συνέχειαν τοῦ Καυκάσου καὶ εὗρον μάλιστα τὸ σπήλαιον, ὅπου ὁ Ἡρακλῆς εἶχεν ἐλευθερώσει τὸν Προμηθέα. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ μεγάλου τούτου ὄρους, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὴν σειρὰν τῶν Ἱμαλαΐων, καὶ τὸ ὁποῖον χωρίζει τὴν χώραν ἀπὸ τὴν Βακτριανὴν καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκβάλλουν αἱ πηγαὶ τῶν ποταμῶν Ὦξου καὶ Ἰνδοῦ, ἱδρύει πλησίον τοῦ σημερινοῦ Καβούλ, ἄλλην *Ἀλεξάνδρειαν (τὴν ἐν Παροπαμισάδαις)*, κλεῖδα τῆς ὁδοῦ μεταξὺ τῶν Ἰνδικῶν χωρῶν καὶ τῆς Σαμαρκάνδης. Ἀνέρχεται πρὸς Βορρᾶν, καθυποτάσσει τὴν χώραν τῶν Βακτρίων, ἔπειτα βορειότερον εἰς τὴν Σογδιανήν. Εἰς τὰς μακρινὰς ταύτας πέραν τῆς Κασπίας θαλάσσης χώρας κατέλαβεν ἐξ ἀπίνης διὰ ἀκαθέκτου πορείας ὁ Ἀλέξανδρος τὸν δολοφόνον τοῦ τελευταίου τῶν Ἀχαιμενιδῶν. Ἦτο πολὺ ἐπικίνδυνος διὰ τὴν Μακεδονικὴν κατάκτησιν ἡ πολὺ δραστηρία ἐνέργεια τοῦ Βήσσου ἥτις εἶχεν ἀναστατώσει τὸν μακρινὸν ἐκεῖνον κόσμον τῶν συνήθως λεγομένων βορβάρων καὶ τῶν ἀγρίων βαρβάρων ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἤδη ἐκινεῖτο ἐναντίον αὐτοῦ ὁ πέραν τοῦ Ἰαξάρτου Σκυθικὸς κόσμος, οἱ Δάαι, οἱ Μασσαγέται, οἱ ὁποῖοι, συνενούμενοι μὲ τοὺς Βακτριανούς, τοὺς Σογδιανοὺς καὶ τοὺς ἄλλους γενναίους καὶ σκληροὺς μαχητὰς τῶν χωρῶν τούτων, θὰ ἔφερον τὸν Ἀλέξανδρον εἰς δυσχερεστάτην θέσιν καὶ ἴσως εἰς τοὺς δυσβάτους ἐκείνας χώρας θὰ εὕρισκε τὴν καταστροφήν του. Διὰ τῆς ἀκαθέκτου ὁρμῆς καὶ καταδιώξεώς του ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἐπρόφθασε, τὸν συνέλαβε καὶ τὸν παρέδωκεν εἰς τὴν ἐκδίκησιν τῆς οἰκογενείας τοῦ Δαρείου.

Συγκράτησις τῶν Σκυθικῶν λαῶν.—Εἰς τὰς χώρας ἐκείνας εἶχε φθάσει ἡ περίφημος Σεμίραμις τῶν Ἀσσυρίων, ὁ μέγας κατακτητὴς Κῦρος τῶν Περσῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἤθελε νὰ φαίνεται εἰς τὸν κόσμον ὅτι ἐξακολουθεῖ τὸ ἔργον τῶν μεγάλων ἐκείνων παλαιῶν κατακτητῶν. Πέραν πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Κασπίας θαλάσσης ῥέουν κατὰ τὴν διεύθυνσιν της περίπου οἱ μεγάλοι ποταμοὶ *Ὦξος* (Amon-Daria) καὶ ἀκόμη ἀνατολικώτερον ὁ *Ἰαξάρτης* (Syr-Daria). Καταλαμβάνει τὴν μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν χώραν πρὸς τὸν ἄνω ῥοὴν αὐτῶν, ἐνισχύει τὰ κτίσματα τῶν παλαιῶν κατακτητῶν, τὴν Μαρακάνδαν (τὴν σημερινὴν Σαμαρκάνδην), τὴν Κυρούπολιν (Κύρου ἐσχάτην), καὶ αὐτός, ὑπερβαίνων ἐκείνους, ἔκτισε πέραν ἀκόμη, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἰαξάρτου, τὴν *Ἀλεξάνδρειαν τὴν Ἐσχάτην*. Ὁ Μακεδὼν κατακτητὴς εὑρίσκεται εἰς τὰ ἔσχατα ὅρια τοῦ γνωστοῦ κόσμου· πέραν ὑψώνεται ἀπειλητικὸν τὸ ἄγριον Τουράν, ἡ ἀπέραντος καὶ φοβερὰ Σκυθία τῶν ἀρχαίων. Τοὺς ἀγρίους Σκυθικούς, ἤτοι Τουρανικοὺς λαούς, ζητεῖ ὁ Ἀλέξανδρος νὰ συγκρατήσῃ, τοὺς ἀνημέρους ἐκείνους λαούς, οἱ ὁποῖοι διαρκῶς ἠπείλουν νὰ κατακλύσουν τὸν γνωστὸν κόσμον καὶ νὰ ἁπλώσουν εἰς αὐτὸν τὴν ἀγρίαν αὐτῶν βαρβαρότητα, καταστρέφοντες τὸν Ἰρανικὸν πολιτισμὸν τῶν Περσῶν καὶ τὸν ὑψηλότερον πολιτισμὸν τῶν Ἑλλήνων.

Εἶναι ἡ ἀγρία τοποθεσία τῶν χωρῶν τούτων τοιαύτη, ὥστε ἀπὸ παλαιοτάτους χρόνους νὰ γίνουν τὸ ὀροθέσιον μεταξὺ τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι δεκτικοὶ πολιτισμοῦ, τῶν ἡμιπολιτισμένων, ἂς εἴπομεν, βαρβάρων, καὶ τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν δύνανται νὰ ζήσουν παρὰ τὸν νομαδικὸν καὶ ξένον πρὸς πᾶσαν ἀνάπτυξιν βίον. Πέραν τοῦ ὀροθεσίου τούτου ἁπλώνεται ὁ Τουρανικὸς κόσμος, ὁ κόσμος ὁ ἀντιτιθέμενος πρὸς πᾶσαν ἔννοιαν ἡμέρου βίου, τὸ *Τουράν*, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς διαρκῆ πάλην μὲ τὸ *Ἰράν*, συμβολίζον ἀκόμη καὶ εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἔννοιαν τῶν Ἰρανικῶν λαῶν τὸν δαίμονα τοῦ κακοῦ παλαίοντα μὲ τὸν δαίμονα τοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ *Τουρὰν* εἶναι κατὰ τὴν Ζὲνδ-Ἀβέσταν, ἡ ὁποία συχνὰ τὸ μνημονεύει, ἡ χώρα ἡ ἄγονος καὶ ξηρά, ἡ κατοικία τοῦ *Ἀριμάν*, τοῦ δαίμονος τοῦ κακοῦ, «τοῦ δαίμονος τῆς καταστροφῆς», ἐνῷ τὸ *Ἰρὰν* εἶναι ἡ γόνιμος χώρα, εἰς τὴν ὁποίαν κατοικεῖ ὁ *Ἀχούρας Μάζδας*, ἤτοι *Ὁρμάζδης* (ὁ Ὡρομάζης τῶν Ἑλλήνων), ὁ ἰσχυρὸς θεὸς τοῦ ἀγαθοῦ μὲ τὴν στρατιὰν τῶν ἀγαθοποιῶν δαιμόνων. Αἱ δύο χῶραι εὑρίσκονται εἰς ἀτελείωτον πάλην, ὅπως παλαιοὺν αἰωνίως τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἀφοῦ ἔφθασεν ἕως τὸν Ἰαξάρτην, ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὰ μακρινὰ ταῦτα σύνορα διὰ σειρᾶς φρουρίων, τὰ ὁποῖα κατέληγον εἰς τὴν *Ἀλεξάνδρειαν τὴν Ἐσχάτην*, ἐσκέπτετο νὰ διέλθῃ τὸν μέγαν ποταμὸν καὶ νὰ κατατροπώσῃ ὁριστικῶς τοὺς Σκύθας. Ἤθελε νὰ στερεώσῃ οὕτω τὴν Ἑλληνικὴν κυριαρχίαν, ὄχι μόνον πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι ἐνόησεν ὁποίαν κολοσσιαίαν σημασίαν εἶχον αἱ χῶραι αὗται διὰ τὸ ἐμπόριον, διότι διὰ τούτων διήρχετο ἡ φυσικὴ ὁδὸς πρὸς τὴν ἄπω Ἀνατολήν, πρὸς τὴν ἀπέραντον χώραν τῆς Κίνας, καὶ προσέτι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἄνω τῆς Κασπίας θαλάσσης πρὸς τὴν Εὐρώπην. Ἡ τελευταία αὕτη ὁδὸς διὰ τῶν βορείων παραλίων τῆς Κασπίας θαλάσσης ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη ἐπὶ αἰῶνας μακροτάτους ὁδὸς ὅλων τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων τῆς Ἀσίας ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Εὐρώπην, μὲ τοὺς Οὕννους ἐπὶ κεφαλῆς καὶ μὲ τοὺς ποικίλους Τουρκικοὺς λαούς, ἐπιδρομῶν αἱ ὁποῖαι παρ' ὀλίγον νὰ συμπαρασύρουν τὰ πάντα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ νὰ καταστρέψουν τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος ἂν ὁ Βυζαντινὸς Ἑλληνισμὸς δὲν ἐξηκολούθει ἐνδόξως τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἔπειτα τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων.

Εἰς ταύτας τὰς μεγάλας ὁδοὺς συγκοινωνίας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐξησφάλιζον τὴν εὐημερίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ κόσμου, ἠθέλησεν ὁ Ἀλέξανδρος νὰ θεμελιώσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ βασιλεὺς τῶν Χωρεσμίων τοῦ ἐπρότεινε νὰ τὸν βοηθήσῃ, ἂν ἤθελε νὰ καταδιώξῃ τὰς θρυλουμένας Ἀμαζόνας. Δὲν ἦλθεν ὅμως πρὸς αὐτὸν ἡ πολυθρύλητος Ἀμαζών, ὡς γράφουν πολλοὶ ἀρχαῖοι ἱστοριογράφοι τοῦ Ἀλεξάνδρου. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς ἔγραφεν εἰς τὰς ἐπιστολάς του ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Σκυθῶν τοῦ ἔδιδε πρὸς γάμον τὴν θυγατέρα, δὲν μνημονεύει ὅμως τὴν Ἀμαζόνα (*Πλούτ.* Ἀλέξ. 46). Καὶ τότε ὁ Ἀλέξανδρος ἀπεκάλυψε τὰ γιγαντιαῖα αὐτοῦ σχέδια. Ἤθελε νὰ ἀποτελειώσῃ πρῶτον τὴν ὑποταγὴν τῶν ὑψηλῶν ὀροπεδίων, ὅπου ἔχουν τὰς πηγάς των οἱ ποταμοὶ τῆς Ἰνδίας καὶ τοῦ Ἰράν. Ἔπειτα θὰ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καθυποτάσσων τοὺς λαοὺς τῆς Κασπίας καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. «Οὐδείς ποτε Ἕλλην εἶχε συλλάβει τοιαῦτα σχέδια, τὰ ὁποῖα ὑπερέβαινον κατὰ πολὺ ὅλα τὰ μυθολογούμενα περὶ τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ τοῦ Ἡρακλέους» (*Ad. Reinach*, L'Hellénisation du monde).

Βεβαίως αἱ μακριναὶ καὶ ἄγριαι ἐντεῦθεν τοῦ Ἰαξάρτου ἐκεῖναι χῶραι δὲν ἦσαν κατάλληλοι διὰ νὰ δεχθῶσι μονίμως τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Ἐν τούτοις αἱ τέσσαρες κτισθεῖσαι εἰς αὐτὰς *Ἀλεξάνδρειαι*, αἱ πολυάριθμοι στρατιωτικαὶ ἐγκαταστάσεις, ἔφερον τὰ σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰ ἔσχατα ταῦτα σύνορα τοῦ γνωστοῦ κόσμου καὶ ὑπῆρξαν τὸ κέντρον τοῦ διὰ τῶν καραβανίων ἐμπορίου. «Τὸ ὑψηλὸν πνεῦμα αὐτοῦ, λέγει ὁ Droysen καὶ ἄλλοι ἱστορικοί, δὲν κατηυθύνετο μόνον εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὰς κατακτήσεις, ἀλλ' ἤθελε τοὺς γενναίους ὀρεινοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν ἐκείνων νὰ καταστήσῃ ἱκανοὺς διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ βίου νὰ δεχθοῦν τὴν νέαν τάξιν τῶν πραγμάτων». Εἰς τὴν Βακτριανὴν ἐπὶ ἑπτὰ ὁλοκλήρους αἰῶνας ἔμελλε νὰ διατηρηθῇ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός. Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ γνωρίζῃ πῶς θὰ συνεκρατοῦντο οἱ πέραν τοῦ Ἰαξάρτου Σκυθικοὶ λαοὶ ἂν ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐνεφανίζετο εἰς τὰς χώρας ἐκείνας;

Μία μόνον Σκυθικὴ φυλή, οἱ Parni, οἱ γνωστοὶ εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς *Πάρθοι*, κατώρθωσαν νὰ εἰσχωρήσουν εἰς τὸ Ἰράν, τρεῖς περίπου δεκάδας ἐτῶν μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὸν Ἰαξάρτην, κατὰ τὸ 300 π.Χ. Ὁ Σκυθικὸς οὗτος λαὸς τῶν Πάρθων, ὁ ὁποῖος ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὴν χώραν, τὴν ὀνομασθεῖσαν κατόπιν Παρθίαν, ἔμελλε νὰ γίνῃ ὁ φοβερώτατος ἀντίπαλος τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἱστορία γνωρίζει τοὺς φοβεροὺς πολέμους τῶν Ρωμαίων καὶ ἔπειτα τῶν Βυζαντινῶν πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῶν Πάρθων, τὸν Ἀρσάκην, τὸν Σαπώρ, ἀκόμη καὶ αὐτὸν τὸν Χοσρόην, παραλαβόντα τὴν κληρονομίαν τῶν Μεγάλων βασιλέων, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε δυνηθῆ ὁ Ἑλληνισμὸς νὰ κρατήσῃ.

Καὶ οἱ μὲν Πάρθοι, ἀναμιχθέντες μὲ τοὺς Πέρσας, εἶχον ὁπωσδήποτε ἐκπολιτισθῆ. Ἀλλ' ἦσαν ἕτοιμοι, μόλις συνεκρατοῦντο, καὶ ἄλλαι Σκυθικαὶ φυλαὶ νὰ κατέλθουν ἀπὸ τὰς πέραν τῆς Κασπίας θαλάσσης χώρας καὶ νὰ ἁπλώσουν τὴν ἀγρίαν βαρβαρότητά των εἰς τὰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληνες εἶχον φέρει τὴν ἡμέρωσιν καὶ τὸν πολιτισμόν. Ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη νὰ δαμασθοῦν αἱ παρὰ τὸν Ἰαξάρτην χῶραι, νὰ ζωογονηθοῦν μὲ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν, νὰ ἐνισχυθοῦν μὲ φρουρὰς καὶ μὲ κτίσματα καὶ μὲ φρούρια Ἑλλη-

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος τοῦ Ρήγα.

[Ἐλευθέρα μεγέθυνσις παραστάσεως εἰλημμένης ἐκ δακτυλιολίθου τοῦ ἐν Βιέννῃ μουσείου. Ἐγένετο τῷ 1797 ὑπὸ τοῦ Ρήγα Φεραίου ὡς ἓν μέσον καὶ αὐτὸ τῆς ἣν ἐσκόπει ἐθνεγερσίας τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς ἀνακρίσεως προκύπτει, κατὰ Σπ. Π. Λάμπρον («Νέος Ἑλληνομνήμων», τόμ. Η τεῦχ. Β, σελ. 233—5) ὅτι τῆς εἰκόνος (παρισταμένης ἐνταῦθα ὑπὸ σμίκρυνσιν) ἐξετυπώθησαν 1200 ἀντίτυπα, ὧν τινα διενεμήθησαν δωρεὰν εἰς τοὺς τότε ἐν Βιέννῃ παρεπιδημοῦντας Ἕλληνας, τινὰ δὲ παρεδόθησαν πρὸς πώλησιν ἀντὶ 20 κρέϋτσερ. Περιγραφὴν τῆς εἰκόνος ἔκαμεν ὁ Σπ. Π. Λάμπρος εἰς τὴν «Ἐθνικὴν ἀγωγὴν» (Α΄ σ. 129) καὶ τὰς «Μικτὰς Σελίδας» (σ. 624). Βλ. σχετικῶς ἄρθρον Ρήγας Φεραῖος].

Digitized by Google

νικά, διά νά εἶναι ἥσυχος ὁ κόσμος. Αὐτὴν τὴν ὑψίστην σημασίαν ἔχουν αἱ ὑπεράνθρωποι ἐκστρατεῖαι ἐκεῖναι τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος. Παρ' ἡμῖν δὲ εἶναι ἀκόμη ἀρκετὰ γνωστὸν τὸ χαλεπώτατον, ἀλλὰ καὶ ἐνδοξότατον ἴσως μέρος τοῦτο τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ ἡμέτερος Παπαρρηγόπουλος οὐδὲν λέγει, παρατρέχων αὐτὰς ὡς ἐχούσας ὀλίγην σημασίαν διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, δὲν μνημονεύονται δὲ συνήθως περὶ αὐτῶν παρὰ μόνον μερικὰ ἀπὸ τὰ ὡραῖα ἢ ρωμαντικὰ ἢ καὶ μυθώδη ἐπεισόδια τῆς καταπληκτικῆς ἐκείνης ἐποποιίας τοῦ Μακεδόνος ἥρωος.

Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὰς Ἄνω σατραπείας.— Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν ἀκριβέστερον τὰς εἰς τὰ σύνορα τοῦ γνωστοῦ ἀρχαίου κόσμου χώρας ταύτας καὶ τὴν κατάκτησιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Αἱ χῶραι αὗται, αἱ ὁποῖαι εἶναι πέραν τῆς Περσίας καὶ τῆς Μηδίας, ἐκτείνονται δὲ ἕως τὸν Ἰαξάρτην πρὸς Β καὶ ἕως τοὺς πρόποδας τῶν Ἱμαλαΐων πρὸς Ν, ἀποτελοῦσι τὴν *Ἄνω Ἀσίαν,* τὰς λεγομένας *Ἄνω σατραπείας,* μὲ μίαν λέξιν ἀποτελοῦν τὴν γεμάτην ἀπὸ δυσπρόσιτα ὀροπέδια χώραν, τὴν περικυκλώνουσαν τὴν ἐντεῦθεν Ἀσίαν, ἀπὸ τὸν Καύκασον ἕως τὰ Ἱμαλάϊα. Αἱ σατραπεῖαι αὗται δὲν ἦσαν τελείως Ἰρανικαί· οἱ κάτοικοί των ἦσαν μῖγμα Ἰρανοσκυθικὸν ἢ Ἰνδοσκυθικόν, βάρβαροι λοιπὸν ἡμιπολίτιστοι, σφηνωμένοι εἰς τὸ μέσον τῶν πολιτισμένων βαρβάρων τοῦ Ἰρὰν καὶ τῶν ἀγρίων βαρβάρων τοῦ πέραν τοῦ Ἰαξάρτου Τουράν. Ἦσαν δ' αἱ Ἰρανοσκυθικαὶ εἴτε Ἰνδοσκυθικαὶ αὗται σατραπεῖαι: πρὸς Βορρᾶν μὲν ἡ *Μαργιανη,* ἡ *Βακτριανή,* ἡ *Σογδιανή·* καὶ πρὸς Νότον ἡ *Ἀραχωσία* καὶ ἡ *Γεδρωσία*— δηλαδὴ αἱ σημεριναὶ χῶραι Τουρκεστάν, Καβούλ, Ἀφγανιστὰν καὶ Βελουτχιστάν.

Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὰς *Ἄνω σατραπείας* ἔγιναν ἀπὸ τὸ 330 ἕως τὸ 327, ἦτο δ' ἕτοιμος ὁ βασιλεὺς νὰ διαβῇ τὸν Ἰαξάρτην καὶ νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν Σκυθίαν, ὅτε ἔμαθεν, ὅτι ἐξερράγη ἐπανάστασις ἐναντίον του εἰς τὴν Σογδιανὴν καὶ στρέφει ἀμέσως πρὸς τὰ ὀπίσω. Τὸ δριμύτερον μέρος τοῦ χειμῶνος τὸ διῆλθεν εἰς τὰ Ναύτακα τῆς Σογδιανῆς καταγινόμενος εἰς τὴν διοργάνωσιν τοῦ κράτους. Τὸ ἔαρ τοῦ 327 κυριεύει ὅλα τὰ ἀνθιστάμενα ἀκόμη φρούρια τῆς Σογδιανῆς καὶ τῆς Βακτριανῆς. Οἱ δύο τελευταῖοι εὐγενεῖς Πέρσαι, αἱ ὁποῖοι διετήρουν τὴν ἀντίστασιν, προσῆλθον φυγάδες πρὸς αὐτόν. Ὁ εἷς ἦτο παλαιὸς σύντροφος τοῦ Βήσσου, ὁ Ὀξυάρτης. Τούτου τὴν κόρην ἐνυμφεύθη ὁ Ἀλέξανδρος. Ἦτο δ' αὕτη ἡ περίφημος διὰ τὴν καλλονὴν αὐτῆς *Ροξάνη,* «**τὸ μαργαριτάρι τῆς Ἀνατολῆς**», τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ Ἀλέξανδρος ὡς ἆθλον τῆς παρατόλμου ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καταλήψεως τοῦ ἀποκρήμνου φρουρίου, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ τόπου εἶχον ἐξασφαλίσει τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς θησαυρούς των. Μὲ μεγαλοπρέπειαν ἐντελῶς Ἀσιατικὴν ἑωρτάσθησαν οἱ γάμοι τοῦ Ἀλεξάνδρου μὲ τὴν ὡραίαν Περσίδα εἰς τὰς ἐσχατιὰς ἐκείνας τοῦ γνωστοῦ κόσμου, καὶ οὕτως ἔδιδεν ἤδη ὁ Ἀλέξανδρος πρῶτος τὸ παράδειγμα τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ, τῆς συγχωνεύσεως τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς Πέρσας.

Εἰς τὰς μακρινὰς ἐκείνας χώρας συνέβησαν καὶ τραγικὰ ἐπεισόδια, τὰ ὁποῖα ἐπίκραναν τὴν ψυχὴν τοῦ νεαροῦ δορικτήτορος. Ἡ τοιαύτη διάθεσις τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ περιποιῆται τοὺς Πέρσας εἶχε διεγείρει μεγάλην δυσαρέσκειαν εἰς τὸν στρατόν του. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς προσφιλεῖς ἑταίρους αὐτοῦ προσηνέχθησαν μετ' ἄκρας ἐλευθεροστομίας πρὸς τὸν νικητήν, ἔδειξαν τάσεις ἀπειθείας, μερικοὶ προέβησαν μάλιστα εἰς συνωμοσίας. Ἐπιφανέστατος ἑταῖρος τοῦ βασιλέως, αὐτὸς ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἑταίρων, ὁ Φιλώτας, ὁ ὁποῖος εἶχε «**μέγα ἀξίωμα ἐν τοῖς Μακεδόσι**», κατηγορήθη ὡς ἀρχηγὸς συνωμοσίας. Ὁ Ἀλέξανδρος, μὴ θέλων ν' ἀφήσῃ σπέρματα ἀναρχίας εἰς τὰς δυσυποτάκτους ἐκείνας χώρας καὶ ἐπειγόμενος ν' ἀρχίσῃ νέαν πάλιν μακρινὴν σειρὰν ἐκστρατειῶν, ἔσπευσε νὰ δικάσῃ καὶ νὰ θανατώσῃ τὸν Φιλώταν, καὶ ὄχι μόνον τὸν υἱόν, ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα του Παρμενίωνα, παλαιὸν ἑταῖρον τοῦ πατρός του Φιλίππου. Καὶ εἰς τοὺς δύο τούτους ἐπιφανεῖς ἄνδρας ὁ Ἀλέξανδρος ὤφειλε πολλὰς καὶ σπουδαίας ὑπηρεσίας, ἡ ἐσπευσμένη δὲ θανάτωσις αὐτῶν, «**εἰς πολλοὺς τῶν φίλων ἐποίησε φοβερὸν τὸν Ἀλέξανδρον**».

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔμελλε νὰ συμβῇ καὶ ἄλλη τραγικωτέρα σκηνή, ἀκόμη «**ἀγριώτερα γεγονότα τῶν κατὰ Φιλώταν**», λέγει ὁ Πλούταρχος. Εἰς ἓν συμπόσιον, τὸ ὁποῖον ἔγινεν εἰς τὴν Μαρακάνδαν (τὴν Σαμαρκάνδην) τὸ ἔαρ τοῦ 328, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ νοῦς τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶχε σαλευθῆ ἀπὸ τὸν πότον, ὁ δὲ στρατηγός του Κλεῖτος εἶχε παροξυνθῆ ἐναντίον τοῦ βασιλέως, ἐφόνευσεν ὁ Ἀλέξανδρος τὸν φίλον του, διότι ἐτόλμησε νὰ διακηρύξῃ ὅτι ἐπροτίμα τὴν δόξαν τοῦ Φιλίππου ἀπὸ τὴν ἰδικήν του. Ὅταν συνῆλθε κατελήφθη ἀπὸ ἀγρίαν ἔκρηξιν μετανοίας.

Μετ' ὀλίγον προβαίνει καὶ εἰς τὸν φόνον τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἱστοριογράφου αὐτοῦ Καλλισθένους ὑπὸ περιστάσεις, τῶν ὁποίων μερικαὶ λεπτομέρειαι φαίνονται μυθώδεις, δεικνύουσαι ἴσως ὅτι ἡ ἱστορία αὕτη δὲν εἶναι ἀληθής. Διὰ μακρῶν περιγράφουν οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ (καὶ δὴ ὁ Πλούταρχος, **Ἀλέξ. 48 ἑξ.**), ὅπως καὶ οἱ νεώτεροι, τὰς τραγικὰς ταύτας σκηνὰς καὶ τὰς ἀναξίας τοῦ Ἀλεξάνδρου πράξεις ταύτας, κατὰ διαφόρους δὲ τρόπους ἐκρίθησαν καὶ ἔδωκαν λαβὴν εἰς πολλὰς μομφὰς ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Καὶ ἂν δύνανται αἱ σκληραὶ αὗται πράξεις νὰ δικαιολογηθῶσιν ὡς ἀναγκαῖαι διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Κράτους καὶ τοῦ μεγάλου ἔργου αὐτοῦ, ὅμως δὲν παύουν ἀπὸ τοῦ νὰ ρίπτουν σκιὰν εἰς τὴν αἴγλην τοῦ ὀνόματός του.

Τὸ θαυμαστὸν εἶναι ὅτι ἐν μέσῳ τοιούτων γεγονότων δὲν ἔπαυεν ὁ Ἀλέξανδρος, οὐδὲ εἰς τὰς μακρινὰς ἐκείνας χώρας, ν' ἀναγινώσκῃ, πλὴν τῆς Ἰλιάδος, τοὺς Ἕλληνας ἰδίως τραγικούς. Ἀλλ' οὔτε τὸν ἠμπόδισαν τὸ χυθὲν αἷμα, αἱ στάσεις, οἱ φόνοι, αἱ ποικίλαι ταραχαί, ν' ἀκολουθήσῃ τὸ καταπληκτικὸν ἔργον του μὲ ἀκαταδάμαστον ψυχικὴν δύναμιν. Ἡ δυσαρέσκεια φαίνεται δὲν εἶχε προχωρήσει βαθέως εἰς τὸν στρατόν. Διότι ἀμέσως μετὰ τὴν τελευταίαν συνωμοσίαν βλέπομεν τὸν θαυμάσιον ἐκεῖνον ἡγέτην ἀνθρώπων νὰ παρασύρῃ τοὺς στρατιώτας ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ Περσικοῦ κράτους, εἰς τὴν μυθώδη χωραν τῶν Ἰνδιῶν, δεικνύων οὕτως ὅτι ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ἀσία δὲν ἐχώρουν αὐτόν, ὅτι ἐζήτει τὸ παγκόσμιονκράτος!

Ἡ ἐκστρατεια εἰς τὰς Ἰνδίας.—Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔαρος τοῦ 327 ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπὶ κεφαλῆς πολυμιγοῦς στρατοῦ πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ, συνισταμένου κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἐγχωρίων πολεμιστῶν τῆς Βακτριανῆς καὶ τῆς Σογδιανῆς (120.000 ἀνδρῶν), ἐξεκίνησε πρὸς Νότον πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Κωφῆνος καὶ τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ. Αἱ δύο ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαι πόλεις, Νίκαια (Καβοὺλ) καὶ ἡ Νύσα (Jellahabad), ἐδείκνυον ὅτι ἐπήγαινε διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ μυθολογούμενα κατορθώματα τοῦ Διονύσου. Διῆλθε καὶ πάλιν τὸν Παροπάμισον καὶ κατῆλθεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κωφῆνος, ὅπου ἦλθεν εἰς συνάντησίν του ὁ ἡγεμὼν Ταξίλης, ὅστις τοῦ εἶχεν ὑποσχεθῆ βοήθειαν. Ἐπροχώρει πολὺ ἀργά, διότι εἶχε νὰ ὑπερνικήσῃ κολοσσιαίας δυσκολίας τῆς φύσεως και τῶν κατοίκων, αἱ ὁποῖαι ἐνθυμίζουν ἐκείνας, τὰς ὁποίας συνήντησαν οἱ Ἄγγλοι ἐκ μέρους τῶν Ἀφγάνων.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἐγνώριζον τὸν Ἰνδὸν παρὰ μόνον ἀπὸ τὰς διηγήσεις, κάπως μυθώδεις, τοῦ ἐκ τῆς Κῶ Κτησίου καὶ τοῦ Σκύλακος· ἐκ τούτων ὁ πρῶτος ἦτο ἰατρὸς τοῦ Ἀρταξέρξου, ὁ δὲ δεύτερος ναύαρχος τοῦ Δαρείου, οἱ ὁποῖοι προηγουμένως εἶχον ἐπιχειρήσει νὰ καθυποτάξουν τὰς Ἰνδίας, ἀποτυχόντες εἰς τὴν ἀπόπειράν των, ὅπως καὶ ἡ παλαιὰ Σεμίραμις. Ὑπῆρχον ἐκεῖ, διηγεῖτο ὁ Κτησίας, πηγαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔρρεε χρυσός, πτηνὰ τὰ ὁποῖα ὡμίλουν ὡς ἄνθρωποι, καὶ ἄνθρωποι κυνοκέφαλοι. Τοιαῦτα θαυμάσια δὲν εὗρον οἱ Μακεδόνες, εὗρον ὅμως κοιλάδας πλουσίας, πόλεις μεγάλας, χρυσὸν καὶ παντὸς εἴδους ἀγαθά.

Ὁ Περδίκκας καὶ ὁ Ἡφαιστίων κατήρχοντο κατὰ μῆκος τοῦ Κωφῆνος ἕως τὴν συμβολὴν αὐτοῦ μὲ τὸν Ἰνδόν. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ Ἀλέξανδρος ἐπῆγε νὰ κατακτήσῃ διαφόρους πολεμοχαρεῖς φυλὰς πρὸς Β τοῦ Κωφῆνος. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη διήρκεσεν ἕως τὸ τέλος τοῦ 327 καὶ ἔγινεν ὀνομαστὴ διὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀόρνου, τὴν ὁποίαν οὔτε ὁ Ἡρακλῆς εἶχε κατορθώσει νὰ κυριεύσῃ. Εἰς τὴν Νύσαν ἐνόμισεν ὅτι εὗρεν ἴχνη τῆς διαβάσεως τοῦ Διονύσου καὶ ἔδειξε ταῦτα εἰς τοὺς στρατιώτας του. Ἐβάδιζον λοιπὸν οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Μακεδόνες, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἰς τὰ ἴχνη τοῦ Βάκχου καὶ τοῦ Ἡρακλέους! Πραγματικῶς ἐφαίνετο ὁ Ἀλέξανδρος ὅτι ἐβάδιζεν εἰς τὰ ἴχνη ἑνὸς ἡμιθέου ἢ θεοῦ καὶ ὅτι ἐξήλειφε τὴν δόξαν των διὰ τῆς δόξης τῆς ἰδικῆς του.

Τέλος διέβη τὸν Ἰνδὸν ποταμόν, διῆλθε τὰ κράτη τοῦ συμμάχου αὐτοῦ Ταξίλη, ὅπου εἶδε μὲ ἔκπληξίν του Βραχμᾶνας προσευχομένους. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ταξίλη ἐστάθη διὰ νὰ παρασκευάσῃ τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ ἰσχυροῦ ραγιᾶ τῆς Ἰνδικῆς Πώρου. Ἤρχισε δ' ὁ πόλεμος οὗτος, εἷς ἀπὸ τοὺς δυσχερεστέρους, τοὺς ὁποίους ἀνέλαβεν ὁ Ἀλέξανδρος, τὸ τέλος τοῦ ἔαρος τοῦ 326. Διὰ νὰ συναντηθῇ μὲ τὸν Πῶρον ὤφειλε νὰ διέλθῃ τὸν Ὑδάσπην, καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὸν ποταμὸν ἔχων τὴν βοήθειαν τοῦ Ταξίλη. Ἡ θαυμασία χώρα, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο, ἡ *Πενταποταμία,* ἡ χώρα τὴν ὁποίαν σχηματίζει ὁ Ἰνδὸς ποταμὸς μὲ τὰς συμβολὰς τεσσάρων ἄλλων, τοῦ Ὑδάσπους, τοῦ Ἀκεσίνη, τοῦ Ὑδραώτου καὶ τοῦ Ὑφάσεως, ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τέσσαρας ἡγεμόνας, ραγιάδας, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἦτο ὁ Ταξίλης· ἡ βοήθεια λοιπὸν τούτου συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν νίκην τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὅταν ὁ βασιλεὺς ἔφθασε μὲ τὸν στρατόν του εἰς τὸν Ὑδάσπην, εἶδεν εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τὰ πολυάριθμα στρατεύματα τοῦ Πώρου καὶ τοὺς πολυαρίθμους πολεμικοὺς ἐλέφαντας. Ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ (πλησίον τοῦ Dshalalpour), βλέπων δὲ ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκβιάσῃ φανερὰ τὴν δίοδον, ἐσκέφθη νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν μεγάλων βροχῶν πρὸς ἐκτέλεσιν αἰφνιδιασμοῦ κατὰ τῶν ἀντιπάλων. Ἀφῆκε τὸν στρατηγόν του Κρατερὸν εἰς τὸ στρατόπεδον μὲ τὸ μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ διὰ ν' ἀπασχολῇ τὸν ἐχθρόν, αὐτὸς δὲ μὲ ὀλίγους ἀπὸ τοὺς ἱππεῖς καὶ τοὺς ὑπασπιστάς του διῆλθε τὸν ποταμὸν πρὸς τὰ ἄνω, 120 σταδίους μακρὰν τοῦ στρατοπέδου του, εἰς μέρος δασῶδες, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο ἀπέναντι δασώδους ἐπίσης νήσου (Yamar). Μεγάλη καὶ φονικὴ μάχη ἐπηκολούθησε (εἰς τὰ πέριξ τοῦ Mong), ἡ ὁποία, διὰ καταλλήλου ἑλιγμοῦ τοῦ ἱππικοῦ, κατέληξεν εἰς τὴν κατατρόπωσιν τοῦ Πώρου καὶ εἰς μίαν ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας νίκας τοῦ Ἀλεξάνδρου (κατὰ Μάϊον - Ἰούνιον τοῦ 326).

Αἱ συνήθεις ἱστορίαι δι' ὀλίγων μόνον λέξεων μνημονεύουσι τὴν μάχην τοῦ Ὑδάσπους (οὐδὲν περὶ αὐτῆς λέγει ὁ Παπαρρηγόπουλος). Ἀλλ' ὑπῆρξεν ἡ μάχη αὕτη μία ἀπὸ τὰς θαυμαστοτάτας καὶ τὰς μεγαλυτέρας τοῦ ἀρχαίου κόσμου (**βλ. καλλίστην περιγραφὴν παρὰ** *J. B. Bury* «A History of Greece to the Death of the Alexander the Great», 1917, **σ.** 802—808 **μετὰ σχεδιαγράμματος**). Αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ ἀκαταδάμαστος ἥρως, τὸν ὁποῖον οὐδαμοῦ εἴδομεν νὰ κουράζεται, ἀνέκραξεν, ὡς λέγεται: «**Ὦ Ἀθηναῖοι, ἆρά γε πιστεύσαιτε ἂν ἡλίκους ὑπομένω κινδύνους, ἕνεκα τῆς παρ' ὑμῖν εὐδοξίας;**» (*Πλουτ* **Ἀλέξ. 60**). Και ἀληθὲς ἂν δὲν εἶναι τὸ ἀνέκδοτον, ἀναφερόμενον ὑπὸ ἀρχαίου συγγραφέως, δεικνύει τὴν κατάπληξιν διὰ τὴν νίκην τοῦ Ἀλεξάνδρου. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς περιέγραψε τὴν μάχην εἰς τὰς ἐπιστολάς του, τόσον πολὺ ἐνθουσίασεν αὐτὸν τὸ κατόρθωμά του. Ὁ Πῶρος, γιγάντειος κατὰ τὸ ἀνάστημα, ἠγωνίσθη ἀνδρειότατα, αἰχμάλωτος δὲ προσηνέχθη ὑπερηφάνως πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον. Ὅταν τὸν ἠρώτησεν ὁ βασιλεὺς πῶς νὰ τὸν μεταχειρισθῇ, ἀπήντησε: «**Βασιλικῶς**». Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἔκαμε φίλον καὶ σύμμαχον καὶ τοῦ ἀφῆκε τὸ βασίλειόν του, ηὐξημένον μάλιστα. Διότι, ἀφοῦ ἵδρυσε καὶ εἰς τὴν Πενταποταμίαν δύο πόλεις, τὴν Νίκαιαν (Mong) καὶ τὴν Βουκεφαλίαν (Dshalalpour;) — ταύτην πρὸς τιμὴν τοῦ ἐκεῖ ἀποθανόντος περιφήμου ἵππου του — καθυπέταξε διὰ δυσχερῶν ἀγώνων ὅλην τὴν χώραν τῶν Πέντε ποταμῶν, καὶ τέλος ἔφθασεν ἕως τὸν τελευταῖον πρὸς Α ποταμόν, τὸν Ὕφασιν.

Ὁ ποταμὸς οὗτος διαγράφει τὸ τέρμα τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Λέγουν, ὅτι ἤθελε νὰ παρασύρῃ πάλιν τὸν στρατόν του εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Γάγγου, τὴν ὁποίαν χωρίζει ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰνδοῦ μεγάλη ἔρημος, καὶ ὅτι οἱ Μακεδόνες του, κουρασμένοι, ἀπήτησαν ἀπὸ τὸν βασιλέα των νὰ σταματήσουν πλέον. Ὁ Ἀρριανὸς διηγεῖται διὰ μακρῶν τὰς σκηνάς, αἱ ὁποῖαι συνέβαινον μεταξὺ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τοὺς λόγους του εἰς τὰ συμβούλια τῶν στρατηγῶν. Δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ τοὺς πείσῃ. Διατάσσει τότε νὰ κτίσουν εἰς τὸ ἔσχατον ὅριον τῆς πορείας του δώδεκα κολοσσιαίους βωμούς, ὑψηλοὺς ὡς οἱ μέγιστοι τῶν πύργων, προσέφερε τὰς νενομισμένας θυσίας κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον, ἐτέλεσεν ἀγῶνας γυμνικοὺς καὶ ἱππικούς, καὶ δίδει τότε τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως. Καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην στιγμὴν δὲν λησμονεῖ τὴν πολιτικήν του τῆς ἐξελληνίσεως τῶν κατακτωμένων χωρῶν. κτίζει καὶ ἄλλας πόλεις, καὶ δὴ καὶ μίαν ἀκόμη Ἀλεξάνδρειαν παρὰ τὸν Ἀκεσίνην, καὶ παρασκευάζεται.

Ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὴν Βαβυλῶνα.—Πολυάριθμος στόλος ἦτο ἕτοιμος τὸ φθινόπωρον τοῦ 326, κατασκευασθεὶς ἐπὶ τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπεβιβάσθησαν πληρώματα Ἑλληνικὰ ἰδίως καὶ Φοινικικά, καὶ ὅστις ἐτέθη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Νεάρχου. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ μέρος τοῦ στρατοῦ ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τῶν πλοίων, τὸ δὲ ἄλλο μέρος παρεπορεύετο πεζὸν παρὰ τὰς ὄχθας. Κατῆλθεν οὕτω ὁ στόλος καὶ ὁ στρατὸς τὸν Ὑδάσπην ἕως τὴν συμβολὴν τοῦ Ἀκεσίνη. Κατὰ τὸν κατάπλουν ὁ Ἀλέξανδρος καταπολεμεῖ ἀνδρειοτάτους λαούς, παρ' ὀλίγον δὲ νὰ φονευθῇ καταδιώκων τοὺς Μαλλοὺς ἕως τὴν πρωτεύουσάν των, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσῆλθε μόνος. Μὲ τοὺς πολέμους τούτους κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του κατέκτησε τὰς εὐρείας χώρας παρὰ τὸν Ἰνδὸν ποταμόν, καὶ ὑπῆρξε μὲν παροδικὴ ἡ κατάκτησίς του, ἀλλ' ἔσχε μεγάλα ἀποτελέσματα διὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Παρὰ τὸν Ἰνδὸν κτίζει δύο ἄλλας Ἀλεξανδρείας. Τέλος φθάνει εἰς τὰ *Πάταλα* (Χαϊδεραβάδη), εἰς τὸν τόπον τῶν Βραχμάνων, ὅπου κατασκευάζει μέγαν λιμένα, ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο διὰ τὰς Ἰνδίας ὅ,τι καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια ἡ μεγάλη διὰ τὴν Αἴγυπτον. Φθάσας εἰς τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανὸν θέλει νὰ τὸν γνωρίσῃ, ἀνοίγεται εἰς τὸ πέλαγος, βλέπει τὴν παλίρροιαν καὶ τοὺς τυφῶνας καὶ τὰ θαλάσσια τέρατα. Ἐπιστρέψας εἰς τὰ Πάταλα καταστρώνει μεγαλοπρεπὲς σχέδιον διὰ τὴν ἐπιστροφήν. Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο ὁ Νέαρχος φεύγει μὲ τὸν στόλον τὸ φθινόπωρον τοῦ 325 διὰ νὰ παραπλεύσῃ τὴν πα-

Digitized by Google

ραλίαν τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος στρέφει πρὸς Δυσμὰς καὶ κατὰ μῆκος τῆς ἐρήμου ἀκτῆς τῆς Γεδρωσίας (τοῦ σημερινοῦ Βελουτχιστάν) ἕως τὴν εἴσοδον τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Ἄλλο τμῆμα τοῦ στρατοῦ, ὑπὸ τὸν Κρατερόν, διέρχεται διὰ μέσου τῆς Γεδρωσίας.

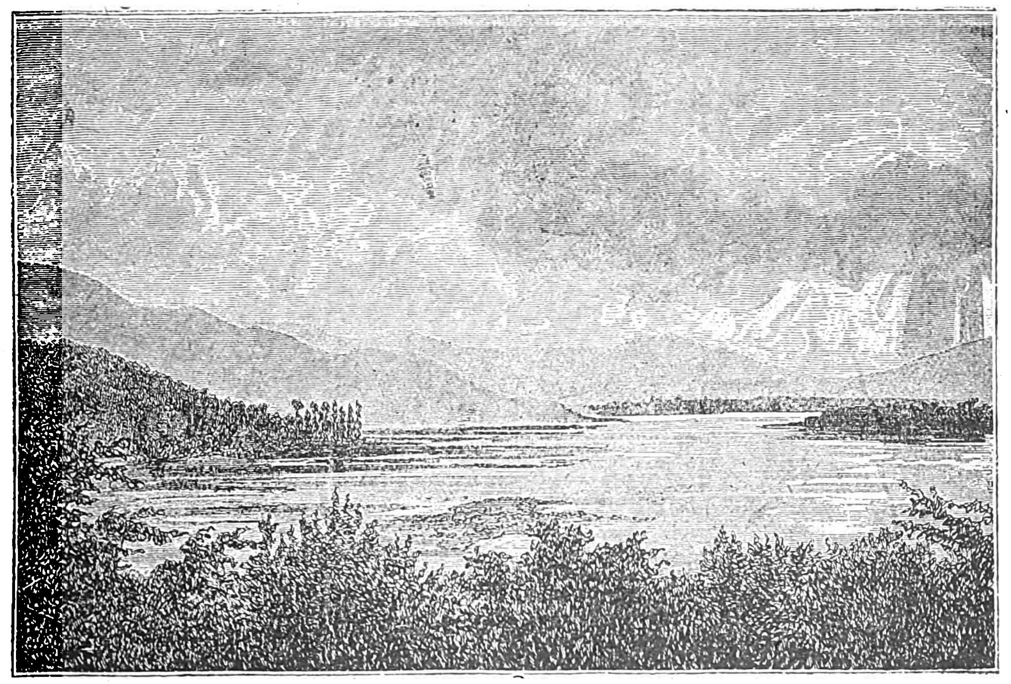

Ἄποψις τοῦ Ὑδάσπου, ποταμοῦ τῶν Ἰνδιῶν.

Ὑπῆρξαν ἀδιήγητοι αἱ ταλαιπωρίαι τοῦ στρατοῦ, τοῦ ἐπανερχομένου διὰ ξηρᾶς, ἀδιήγητοι αἱ περιπέτειαι τοῦ στόλου τοῦ πλέοντος εἰς τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν. Δὲν ἐπανέφερεν ὁ Ἀλέξανδρος οὐδὲ τὸ τέταρτον τῆς μαχίμου δυνάμεως ἐκ τῆς Ἰνδικῆς. «*Ἀλλὰ καὶ νόσοι χαλεπαί, καὶ δίαιται πονηραὶ καὶ καύματα ξηρὰ καὶ πλείστους ὁ λιμὸς διέφθειρεν*» (*Πλούτ.* Ἀλέξ. 66). Ἑξήκοντα ἡμέραι ἐχρειάσθησαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὸν Κρατερὸν διὰ νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὴν φρικτὴν ἐκείνην ἐρημίαν.

Εἶναι ἀπορίας ἄξιον διατί ὁ Ἀλέξανδρος, θέλων νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ κέντρον τοῦ κράτους του, ἐπροτίμησε νὰ λάβῃ τὴν παραλιακὴν ταύτην ὁδὸν τοῦ Βελουτχιστάν, ἡ ὁποία εἶναι καὶ σήμερον εἰς ἀπὸ τοὺς φρικωδεστέρους τόπους τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον δὲν ἔχει ἴδει ἀκόμη οὔτε εἷς Εὐρωπαῖος (βλ. *Jouguet*, L'impérialisme macédonien σ. 57). Δὲν ἦτο ἁπλῆ τόλμη πρὸς τοὺς κινδύνους, δὲν ἦτο ἁπλῆ περιέργεια, τὸ αἴσθημα τὸ ὁποῖον ὤθει τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τοιαύτας χαλεπωτάτας πορείας. Ἴσως καὶ ταῦτα, ἀλλὰ περισσότερον ἀπὸ αὐτά, ἡ ἐπιθυμία τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ καὶ μεγάλου κυβερνήτου, τοῦ ἡγήτορος τῶν ἀνθρώπων, νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ σπουδάσῃ ὅλας τὰς χώρας καὶ ὅλα τὰ σύνορα τοῦ ἀπεράντου κράτους αὐτοῦ. Ἡ καταδίωξις τοῦ Δαρείου εἶχε φέρει τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν Ὑρκανίαν, δὲν ἐπέστρεψε δὲ παρὰ μόνον ἀφοῦ ἐπροχώρησεν ἕως τὰς ὄχθας τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ καθυπέταξε τοὺς ὀρεινοὺς κατοίκους αὐτῶν. Ἔπειτα φθάνει ἕως τὸν Ἰαξάρτην, περνᾷ αὐτὸν καὶ διώκει τοὺς Σκύθας. Διῆλθε πρὸ ὀλίγου δέκα μῆνας εἰς τὸ ν' ἀκολουθῇ τὸν ροῦν τῶν μεγάλων ποταμῶν καὶ καθιδρύῃ ἐκεῖ τὰς ἀμυντικὰς φρουρήσεις τῶν Ἀνατολικῶν ὁρίων τοῦ κράτους του. Αἱ ἀκταὶ τῆς Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι ἀνοίγονται πρὸς τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανὸν καὶ ἡ μεγάλη αὐτὴ θάλασσα, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ τοῦ ὑποδείξουν θαλασσίας ὁδοὺς χρησίμους διὰ τὰς συγκοινωνίας τῶν χωρῶν τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς μὲ τὰς Μεσογειακὰς χώρας; Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἐξερευνηθῇ ὁ ὠκεανὸς καὶ ὁ καλύτερος τρόπος ἦτο αὐτός, τὸν ὁποῖον ἐπετέλεσεν ὁ Ἀλέξανδρος, νὰ γίνῃ ἡ ἐξερεύνησις συγχρόνως καὶ διὰ τῆς ξηρᾶς καὶ διὰ τῆς θαλάσσης (Πρβ. *Jouguet*, ἔνθα ἀνωτ. σ. 58).

Καὶ ἔγινεν ὅπως ἤθελεν ὁ Ἀλέξανδρος. Ὁ Νέαρχος φθάνει μὲ τὸν στόλον του εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τίγρητος (τὸν Δεκέμβριον τοῦ 325). Ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τῆς Καραμανίας φθάνει εἰς τὰς Πασαργάδας, ἔπειτα εἰς τὴν Περσέπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ Σοῦσα. Διὰ τοῦ Πασιτίγρητος ὁ Νέαρχος ἀναπλέει πρὸς τὰ Σοῦσα, ὅπου ἔφθασε καὶ ὁ Κρατερὸς καὶ ὁ Ἡφαιστίων, καὶ ὅπου ἔγινεν ἡ γενικὴ συγκέντρωσις τοῦ στρατοῦ.

Ὁ Ἀλέξανδρος διῆλθε τὸν χειμῶνα τοῦ 325 πρὸς τὸ 324 εἰς τὰ Σοῦσα καὶ ἐνταῦθα δὲ ἤρχισε ν' ἀναπτύσσῃ τὸ μέγα σχέδιόν του τῆς ἑνώσεως τῶν λαῶν. Ἀλλ' ἀπ' ὅλα τὰ μέρη σημειοῦνται δυσαρέσκειαι καὶ δυσκολίαι εἰς τὸ ἔργον του, στάσεις σατραπῶν, ἐξέγερσις τῶν Μακεδόνων, ὁ θάνατος τοῦ ἐπιστηθίου φίλου του Ἡφαιστίωνος, ὁ ὁποῖος, φαίνεται, ἦτο καὶ ὁ μόνος ὅστις ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ καλῶς τοὺς σκοπούς του. Ὁ θάνατος τοῦ Ἡφαιστίωνος συνέβη εἰς τὰ Ἐκβάτανα, ὅπου εἶχε μεταβῆ ὁ Ἀλέξανδρος μὲ τὸν στρατόν του. Τὴν ἐξ αὐτοῦ λύπην του διασκεδάζει καθυποτάσσων τὸν σκληρὸν καὶ λῃστρικὸν λαὸν τῆς Κοσσαίας, ὁ ὁποῖος ὅπως καὶ ὁ ἄλλος λῃστρικὸς λαὸς τῶν ὀρεινῶν τούτων χωρῶν τῆς Σουσιανῆς δὲν εἶχον οὐδέποτε ὑποταχθῇ εἰς τὸν Μέγαν Βασιλέα.

Διὰ τοῦ Τίγρητος ἐπιστρέφει τέλος εἰς τὴν μεγάλην Βαβυλῶνα τὸ ἔαρ τοῦ 323, τὴν ὁποίαν, ὡς φαίνεται, ἐσκόπευε νὰ κάμῃ πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους του. Ἐκεῖ τὸν ἐπερίμεναν πρέσβεις ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας τοῦ γνωστοῦ κόσμου: οἱ Ἀνατολικοὶ Λίβυες, οἱ γείτονες τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Κυρηναϊκῆς, οἱ Αἰθίοπες οἱ πρὸς Νότον τῆς κοιλάδος τοῦ Νείλου, οἱ Σκύθαι τοῦ Εὐξείνου Πόντου, οἱ Ἴβηρες καὶ οἱ Κελτοί, οἱ Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Φοίνικες τῆς Ἱσπανίας, ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν οἱ Ἐτροῦσκοι, οἱ Βρούττιοι, οἱ Λουκανοί, ἴσως καὶ αὐτοὶ οἱ Ρωμαῖοι. Οἱ δ' Ἕλληνες πρέσβεις προσῆλθον πρὸς αὐτὸν φέροντες στεφάνους εἰς τὰς χεῖρας καὶ εἰς τὴν κεφαλήν, ὡς νὰ προσήρχοντο πρὸς θεόν.

Ἀλλ' οὔτε αἱ τιμαὶ τὰς ὁποίας τοῦ προσέφερεν ὁ κόσμος ὅλος, οὔτε αἱ θλίψεις, αἱ ὁποῖαι κατέτρωγον αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀντιδράσεως τῶν ἰδίων ὁμοεθνῶν καὶ φίλων καὶ ἀπὸ διάφορα ἀπαίσια σημεῖα, τὰ ὁποῖα οἱ Χαλδαῖοι προοιωνίζοντο ὀλέθρια δι' αὐτὸν καὶ ἕνεκα τῶν ὁποίων εἶχε καταστῇ «*ταραχώδης καὶ περίφοβος τὴν διάνοιαν*», ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ πότοι καὶ αἱ λαμπραὶ ἑστιάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐζήτει παραμυθίαν, ἀπέτρεψαν τὸν νοῦν αὐτοῦ ἀπὸ νέα κολοσσιαῖα σχέδια. Εἰργάζετο ἀκούραστος εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τοῦ Κράτους αὐτοῦ καὶ συγχρόνως παρεσκεύαζε νέαν γιγαντιαίαν ἐργασίαν. Ἐσκόπευε διὰ στόλου μεγάλου νὰ κάμῃ τὸν γῦρον τῆς Ἀραβίας καὶ εἶχεν ὁρίσει τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως διὰ τὴν σχεδιαζομένην νέαν ἐκστρατείαν του πρὸς κατάκτησιν τοῦ ὑπολοίπου μέρους τῆς Οἰκουμένης. Ἀλλ' αἰφνιδίως πίπτει ἀσθενὴς ἀπὸ σφοδρότατον πυρετόν. Οἱ συνεχεῖς κόποι δώδεκα ἐτῶν πολέμων σκληρῶν καὶ ἐπιπόνων πορειῶν, ἡ ὑπερέντασις τοῦ πνεύματος ἡ ἀκούραστος, οἱ πότοι καὶ ἡ καθόλου ἀσωτεία τοῦ βίου, ἴσως καὶ μίασμα, τὸ ὁποῖον τὸν προσέβαλεν εἰς τὰ ἕλη τῶν μεγάλων πορειῶν ἐνίκησαν τέλος τὸν ὀργανισμόν. Ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Ἀρριανὸς διετήρησαν μέχρις ἡμῶν, παραλαβόντες ἀπὸ τὰς *Βασιλικὰς Ἐφημερίδας*, ἀπὸ τὸ ἐπίσημον δηλαδὴ βιβλίον τῶν πράξεων τοῦ Βασιλέως, ὅλας τὰς λεπτομερείας τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀπὸ τὰς 15 ἕως τὰς 28 τοῦ Δαισίου μηνός. Εἶναι ἡ διήγησις τῶν λεπτομερειῶν τούτων ἐξόχως θλιβερὰ καὶ προκαλεῖ τὴν κατάπληξιν διὰ τὴν ἄκραν τραγικότητα τῆς εἰκόνος, εἰς τὴν ὁποίαν ὕπουλον τὸ μοιραῖον πεπρωμένον ὑπεισέρχεται ἀφανὲς καὶ καταστρεπτικὸν εἰς τὸν δρόμον τοῦ βίου τοῦ Βασιλέως, εἰς στιγμὴν καθ' ἣν ἐφαίνετο οὗτος πλήρης ζωῆς καὶ δόξης. Οὐδεμία διήγησις δύναται ν' ἀποδώσῃ τὴν δυνατὴν ἐκφραστικότητα τῶν ξηρῶν καὶ τραγικῶν σημειώσεων τῆς ἐπισήμου ἐφημερίδος. Μετ' ἀσθένειαν δέκα ἡμερῶν, τὴν 13 Ἰουνίου τοῦ 323, ἀπέθανεν ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών, ἀφοῦ ὀλίγας ὥρας πρωτύτερα εἶχε χαιρετίσει δι' ἀσθενοῦς κλίσεως τῆς κεφαλῆς καὶ διὰ σημείου τῶν ὀφθαλμῶν ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς ἐνδόξους αὐτοῦ συναγωνιστάς, παρελαύνοντας ἀόπλους καὶ σιωπηλοὺς ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην του.

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. ***Ἡ κατάκτησις τοῦ κόσμου.***—Τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔμεινεν ἀτελὲς ἐκ τοῦ προώρου καὶ αἰφνιδίου τέλους του. Εἶχεν ἡλικίαν κατὰ τὸν θάνατόν του τριάκοντα δύο ἐτῶν καὶ ὀκτὼ μηνῶν, ἕνδεκα δ' ἔτη ἤρκεσαν εἰς αὐτὸν διὰ τὴν θαυμασιωτέραν κατάκτησιν, τὴν ὁποίαν γνωρίζει ἡ ἱστορία. Ὁ Ἀθηναῖος πολίτης μόλις ἐθεωρεῖτο ἄξιος τῆς στρατηγίας κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην, ὁ δὲ Ρωμαῖος δὲν ἐθεωρεῖτο ἀκόμη ὥριμος διὰ νὰ γίνῃ ὕπατος. Δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τί θὰ κατώρθωνεν ἂν ἔφθανεν εἰς τὴν συνήθη ἡλικίαν τῶν ἀνθρώπων. Τὸ ἥμισυ τοῦ γνωστοῦ κόσμου ἦτο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ἴσως καὶ τὸ ἄλλο ἥμισυ ἔμελλε νὰ περιέλθῃ εἰς αὐτούς.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ κατάκτησις ὑπ' αὐτοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ἐκστρατεία τῆς ὁποίας ἐδόθη ἐνταῦθα βραχυτάτη ἀφήγησις, καταπλήττει τὴν διάνοιαν ἡμῶν, ὅπως εἶχε καταπλήξει καὶ τὴν διάνοιαν τῶν ἀρχαίων, καὶ ἐθεωρήθη ὡς μία τεραστία περιπέτεια, ὡς μία ἐξαιρετικὴ τύχη. Τὴν ἐντύπωσιν θαύματος προκαλεῖ τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὰ ἕνδεκα ἔτη πολέμων καὶ κατακτήσεων οὐδὲν ἐπεισόδιον ἀτυχὲς ἐπαρουσιάσθη διὰ νὰ φέρῃ ἀποτυχίαν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Εἶναι λοιπὸν φυσικὸν ὅτι ἔγινε

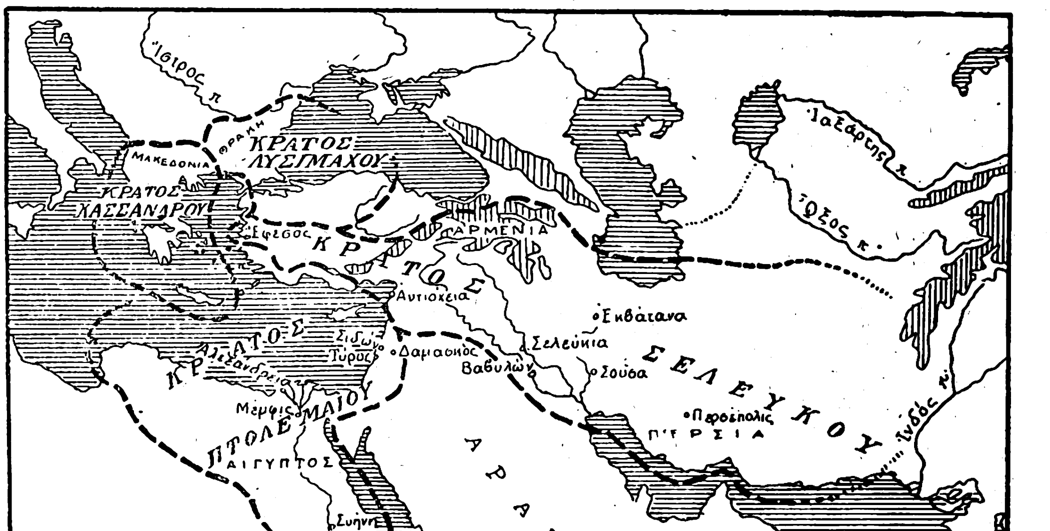

Τὰ κράτη τῶν Διαδόχων.

[Ὁ χάρτης δεικνύει τὴν μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην πρώτην διανομὴν τῶν Ἑλληνιστικῶν κρατῶν.]

λόγος «περὶ τῆς τύχης τοῦ Ἀλεξάνδρου». Ὑπῆρξαν ὅμως καὶ οἱ ὀξυδερκέστεροι, οἱ ὁποῖοι εἶδον εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐσωτερικῆς ἐκείνης δραστηριότητος, ἡ ὁποία κάμνει τὸν ἄνθρωπον ἀληθῶς ἄνθρωπον, εἶδον τὴν «*ἀρετήν*», ἡ ὁποία δὲν εἶναι διὰ τὸν ἥρωα μόνον ὁ

Digitized by Google

ρυθμιστὴς τῶν πράξεών του, ἀλλ' ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ πηγή, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀντλεῖ τὴν δύναμίν του. Ὁ Πλούταρχος ἔγραψεν ἰδιαίτερον καὶ λίαν ἐνδιαφέρον πονημάτιον «**Περὶ τῆς Ἀλεξάνδρου τύχης ἢ ἀρετῆς**». Νεώτατος δ' ἐρευνητής, ὁ ὁποῖος ἐνεβάθυνε σοβαρῶς εἰς τὴν μελέτην τῆς μεγάλης ἐκείνης Ἑλληνομακεδονικῆς ἐποχῆς, λέγει: «Καὶ ἀληθῶς οὐδὲν ἔργον δεικνύει περισσότερον ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν σφραγῖδα μεγαλοφυΐας ἀτομικῆς· ἡ κατάκτησίς του ἐξελίσσεται ὡς ἡ εὔρυθμος πραγματοποίησις ἑνὸς λογικοῦ σχεδίου· καὶ κατὰ τοῦτο τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι συγγενὲς μὲ τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ» (*Jouguet*, L'impérialisme macédonien, σ. 71).

Μία ταχεῖα ἐπισκόπησις τῆς πορείας τοῦ ἥρωος θὰ πείσῃ περὶ τῆς λογικῆς ἀσφαλείας τῆς ἐπιτυχίας αὐτοῦ. Μόλις διαβαίνει τὸν Ἑλλήσποντον ὁ Ἀλέξανδρος ἀνοίγει τὴν ὁδὸν τῆς Ἀσίας διὰ τῆς μάχης τοῦ Γρανικοῦ. Ἔπειτα χρειάζονται εἰς τὸν κατακτητὴν δύο ἔτη διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ σταθερὰν βάσιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν συγκοινωνιῶν του μὲ τὴν Ἑλλάδα. Μετὰ τὴν κατοχὴν τῆς παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσιας καὶ τὴν κατατρόπωσιν τοῦ Δαρείου εἰς τὴν Ἰσσόν, ἡ βάσις ἡ σταθερὰ ἐπεκτείνεται εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Τότε μόνον ὁ κατακτητὴς προχωρεῖ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ κατάγει εἰς τὰ Γαυγάμηλα τὸ ὁριστικὸν πλῆγμα. Καταδιώκει τὸν Δαρεῖον καὶ τὸν Βῆσσον εἰς τὴν Ὑρκανίαν καὶ εἰς τὴν Βακτριανήν, ἀλλ' ἐξασφαλίζει τὰ ΒΑ σύνορα τοῦ κράτους του, κατέρχεται εἰς τὴν Ἰνδίαν διὰ νὰ ἐξασφολίσῃ τὰ Ἀνατολικά, ἐπανέρχεται εἰς τὸ κέντρον τοῦ Κράτους του διὰ τῆς παραλίας τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ διὰ νὰ μελετήσῃ νέας ὁδοὺς συγκοινωνίας καὶ νέα σχέδια. Οὐδὲν γεγονὸς εἶναι τυχαῖον, καὶ ἂν ἐνίοτε τοῦ παρουσιάζωνται ἀπρόοπτα συμβάντα, ἔχει τὴν δύναμιν νὰ καθυποτάσσῃ αὐτὰ εἰς τὴν ἰδικήν του θέλησιν καὶ νὰ τὰ μεταχειρίζεται πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἰδικῶν του σκέψεων, πρὸς δημιουργίαν μιᾶς νέας τάξεως πραγμάτων. Ἀλλ' ἆρά γε τὸ σχέδιον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο ἀπ' ἀρχῆς καθωρισμένον εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας αὐτοῦ;

Τὸ σχέδιον τοῦ Φιλίππου καὶ τὸ σχέδιον τοῦ Ἀλεξάνδρου.—Οἱ ἀναγνῶσται τοῦ Ἀθηναίου ῥήτορος Ἰσοκράτους καὶ οἱ ὀπαδοὶ τῆς πανελληνίου αὐτοῦ πολιτικῆς θὰ ἦσαν εὐχαριστημένοι μὲ τὴν κατάκτησιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἡ ὁποία καθίστα ἐλευθέρας ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσιατικῆς παραλίας καὶ ἤνοιγεν εὐρεῖαν χώραν ἀποικισμοῦ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν παραλίαν ἕως τὸν Σαγγάριον. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἀρκεῖται. Θέλει νὰ καθυποτάξῃ τὸ Περσικὸν κράτος ὁλόκληρον, καὶ ῥίπτεται τότε εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου, διὰ νὰ ἔχῃ πλήρη ἐξασφάλισιν τῆς συγκοινωνίας του μὲ τὴν Μεσόγειον. Μὲ τὰς κατακτήσεις τῶν τριῶν τούτων μεγάλων χωρῶν, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου, μὲ τὴν κτίσιν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἔχει ἱδρύσει ὁ Ἀλέξανδρος ἓν μέγα Μεσογειακὸν κράτος εἰς τὴν Ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου θαλάσσης, τὸ ὁποῖον ἦτο ἤδη εὐρύτατον διὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Καὶ κατὰ τὴν ὑπερτέραν ἱστορικὴν ἀνάγκην εἰς τὸ Ἑλληνικὸν τοῦτο Μεσογειακὸν κράτος ἀναγεννᾶται ὁ Ἑλληνισμὸς μετὰ ἓξ αἰῶνας διὰ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ὅταν οἱ Ἄραβες κατέκτησαν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ περιωρίσθησαν τὰ σύνορα τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, τότε συνεσπειρώθη αὕτη εἰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν προσφυέστεραι εἰς τὸν Ἑλληνισμόν.

Ὁ Ἀλέξανδρος λοιπὸν εἰσχωρῶν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὑπερέβαινε τὸ σχέδιον τοῦ γηραιοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ὑπερέβαινε δὲ καὶ τὴν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν εἶχε δώσει εἰς αὐτὸν τὸ ἐν Κορίνθῳ Συνέδριον τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἐκστρατείαν ὡς *στρατηγὸς αὐτοκράτωρ* τῶν Ἑλλήνων. Ἠδύνατο τέλος καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸ Περσικὸν κράτος διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς ἐμπρησθέντας ὑπὸ τοῦ Ξέρξου ναοὺς καὶ ἱερὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ τί ἐζήτει ἐπιδιώκων αὐτὸς νὰ καθυποτάξῃ ὅλας τὰς χώρας τοῦ Περσικοῦ κράτους καὶ νὰ ἱδρύσῃ κράτος μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ Μεγάλου βασιλέως, τὸ περιλαμβάνον καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου; Διότι τὸ κράτος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξετείνετο ἤδη ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν ἕως τὸν Ἰαξάρτην, ἕως τὸν Ἰνδικὸν Καύκασον, ἕως τὸν Ὕφασιν ποταμόν, ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἕως τοὺς καταρράκτας τοῦ Νείλου. Ἠκολούθει πολιτικὴν παγκόσμιον, *ἡγεμονικήν*, ὅπως θὰ ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, πολιτικὴν *ἰμπεριαλιστικήν*, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον; Τὸ ζήτημα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ἀπησχόλησεν ἕνα Ἀμερικανὸν ἐπιστήμονα, τὸν *W. Fergusson* (Greek Imperialism, 1912) καὶ ἕνα Ἕλληνα, τὸν ἡμέτερον *Π. Καρολίδην* (**Ἔλεγχος τῶν περὶ ἡγεμονικῆς πολιτικῆς ἐν τῷ ἀρχαίῳ Ἑλληνικῷ θεωριῶν Ἀμερικανοῦ ἱστοριογράφου, εἰς τὴν «Ἐπιστημονικὴν Ἐπετηρίδα τοῦ Πανεπιστημίου», τ. ΙΔ', 1917 1918**). Ὁ Fergusson ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ ἰμπεριαλιστικὴ πολιτικὴ τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους εἶναι ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις τοῦ ἐσωτερικοῦ πολιτικοῦ βίου τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τὴν συνήθη δ' εὐρυμάθειαν, ἀλλὰ καὶ ὀξύτητα, ἀντεπεξέρχεται κατὰ τοῦ Ἀμερικανοῦ ἐπιστήμονος ὁ Καρολίδης, ὑποστηρίζων ὅτι αἱ ἰδέαι αὗται ἦσαν ἐντελῶς ξέναι εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἡ ἔννοια τῆς ἰμπεριαλιστικῆς πολιτικῆς ὑπῆρξε ξένη εἰς τὰς ἀρχαίας Ἑλληνικὰς πολιτείας, διότι ἡ ἡγεμονία τῆς μιᾶς πόλεως ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸ ἰσχυρὸν πνεῦμα τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ *Ἑλλάς*, τὸ *Ἑλληνικόν*, ἦτο ἰδέα θετικὴ καὶ συγκεκριμένη, πολιτικὴ καὶ ἐθνική, ἅμα δὲ καὶ ἠθική, ἀπέναντι δὲ τῆς ἰδέας ταύτης σύστημα πολιτειακὸν *ἡγεμονικόν*, ἰμπεριαλισμός, ἦτο καταδικασμένον πάντοτε εἰς ἀποτυχίαν. Ἡ μόνη δὲ ἀληθῶς ἡγεμονικὴ πολιτική, ὁποίαν ἤσκησαν αἱ Ἀθῆναι, ὑπῆρξεν ἡ *παγκόσμιος πνευματικὴ ἡγεμονία καὶ ἀρχὴ* τῆς Ἀθηναϊκῆς πνευματικῆς μορφώσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πολιτικὴν τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ Φιλίππου, πολὺ δὲ περισσότερον ἀπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔχει αὕτη χαρακτῆρα προσομοιάζοντα πρὸς τὴν λεγομένην σήμερον ἰμπεριαλιστικὴν πολιτικήν. Ἐκ πρώτης ὄψεως πράγματι φαίνεται ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος τοιαύτην πολιτικὴν ἠκολούθησεν. Ἀλλ' ἐὰν ἐξετασθοῦν βαθύτερον τὰ πράγματα, δὲν προκύπτει τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἰμπεριαλισμὸς ἦτο τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς ἦτο ἡ τιμωρία τῶν Περσῶν διὰ τὰ κατὰ

Ἡ ἀποκειμένη εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Καπιτωλίου προτομὴ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

τῆς Ἑλλάδος πραχθέντα. Ἡ πρόοδος τῶν κατακτήσεων αὐτοῦ τὸν ἔφερεν ἀναμφιβόλως εἰς τὸ νὰ ὑπερβῇ τὸ ἀρχικὸν σχέδιον καὶ νὰ ὁρμήσῃ εἰς νέας κατακτήσεις καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν συγχώνευσιν τοῦ Περσικοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου, ἱδρύων ἓν παγκόσμιον κράτος. Ἀλλ' ἡ τιμὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ὅτι δὲν περιωρίσθη εἰς τὸ ἔργον τῆς κατακτήσεως. Ἠθέλησε διὰ τῆς ἱδρύσεως ἑνιαίου κράτους νὰ δημιουργήσῃ νέαν κατάστασιν πραγμάτων, ἡ ὁποία νὰ συνενώσῃ εἰς μίαν ὁμοιόμορφον τάξιν ὅλας τὰς χώρας. Δὲν εἶναι εὔκολον νὰ δοθῇ ἐν ὀλίγοις χαρακτηρισμὸς τοῦ ἀπεράντου κράτους, τοῦ ὁποίου ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀφῆκεν ἀτελείωτον τὸ πλῆρες οἰκοδόμημα. Δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι δὲν ἐπροσπάθησε οὔτε πρὸς Β. οὔτε πρὸς Α. νὰ ὑπερβῇ τὰ σύνορα τὰ ὁποῖα εἶχον φθάσει οἱ Ἀχαιμενίδαι. Τὸ δὲ κράτος τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἴδει ἕως τὰς ἐσχατιάς του νικηφόρος ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ἀνασυνεστάθη περίπου τὸ ἴδιον, ὁποῖον ἦτο ἐπὶ τῶν Ἀχαιμενιδῶν μὲ τὰς ἰδίας βάσεις ὀργανώσεως διοικητικῆς.

Ἡ συγχώνευσις τοῦ Περσικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ βίου.—Ποῖα ἦσαν τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ὁ κατακτητὴς ἐσκόπευε νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μεγίστων σχεδίων του; Εἶναι προφανὴς ἡ ἔντονος προσπάθειά του νὰ ἐπιφέρῃ συγχώνευσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Περσικοῦ βίου. Εἴδομεν τὸν Ἀλέξανδρον νὰ κάθηται εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον τῶν Περσῶν. Μετ' ὀλίγον, ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν Παρθίαν, ἐνδύεται βαρβαρικὴν στολήν, ὄχι τὴν παντελῶς βαρβαρικὴν τῶν Μήδων, ἀλλὰ σοβαρωτέραν τινά. «Καὶ λυπηρὸν μὲν ἦτο διὰ τοὺς Μακεδόνας τὸ θέαμα, λέγει ὁ Πλούταρχος (Ἀλέξ. 45), θαυμάζοντες ὅμως τὴν ὅλην αὐτοῦ ἀρετήν, ἐνόμιζον ὅτι ἔπρεπε νὰ συγχωρῶσιν εἰς αὐτὸν καὶ μερικὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἔπραττε πρὸς ἡδονὴν καὶ δόξαν». Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον προσήρμοζε τὸν τρόπον τοῦ βίου πρὸς τοὺς ἐγχωρίους καὶ ἐπροσπάθει νὰ πείθῃ εἰς τοῦτο καὶ τοὺς Μακεδόνας. Ἔπειτα ἐζήτησε νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὴν Περσικὴν ἀριστοκρατίαν, ἡ ὁποία προθύμως προσέτρεξεν εἰς τὸν νικητήν, διότι ἔβλεπεν εἰς αὐτὸν τὸν διάδοχον τοῦ Δαρείου. Εἶχε καταμαγεύσει τοὺς εὐγενεῖς Πέρσας διὰ τῆς γενναιοψυχίας, τῆς τόλμης καὶ τοῦ μεγαλείου αὐτοῦ, ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ Δαρείου γίνεται ἑταῖρος τοῦ βασιλέως. Κατωτέρω θὰ μνημονευθῶσιν ὅλαι αἱ προσπάθειαι τὰς ὁποίας κατέβαλε διὰ νὰ κάμῃ μόνιμον τὴν κατάκτησίν του καὶ διὰ τῆς εἰρηνικῆς ὑποταγῆς τῶν κατακτωμένων λαῶν, καὶ δὴ τοῦ εὐγενεστέρου καὶ ἐνδοξοτέρου ὅλων, τοῦ λαοῦ τῶν Περσῶν. Ἀλλ' εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο βίων, τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Ἀσιατικοῦ, εὗρεν ἀντίδρασιν σφοδρὰν κυρίως ἐκ μέρους τῶν εὐγενῶν Μακεδόνων καὶ μάλιστα πολλῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν στενώτατα συνδεδεμένοι μετ' αὐτοῦ. Ἡ Ἀνατολικὴ πολυτέλεια καὶ ὑπερηφάνεια, τὴν ὁποίαν ἐπετήδευεν ἤδη ὁ Ἀλέξανδρος, τόσον διάφορος ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἁπλότητα, ἐκίνησε τὴν δυσπιστίαν καὶ τὴν ὀργὴν τῶν Μακεδόνων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσουν τοὺς βαθυτέρους πολιτικοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἐπεδίωκε διὰ τῆς πλήρους συμφιλιώσεως καὶ τῆς συγχωνεύσεως μὲ τοὺς Πέρσας.

Κατὰ βάθος αἱ ἀλλαγαί, τὰς ὁποίας ἐπεδίωκεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἔτεινον εἰς τὸ νὰ μετατρέψῃ τὴν Μακεδονικὴν βασιλείαν κατὰ τὸν τύπον τῆς ἀπολύτου μοναρχίας τῶν Ἀσιανῶν δεσποτῶν. Ἡ βασιλεία ἐκείνη, ὅπως εἶχε μεταβιβάσει αὐτὴν εἰς τὸν υἱόν του ὁ Φίλιππος, εἶχε κυρίως πατριαρχικὸν χαρακτῆρα. Ὁ βασιλεύς, πρῶτος ἐν ἴσοις, συνεμερίζετο τὸν βίον τῶν εὐγενῶν αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦτο ἐλάμβανον ὡς ἐπίσημον τίτλον τὸ ὄνομα τῶν συντρόφων, ὀνομαζόμενοι ἑταῖροι καὶ *φίλοι*. Δὲν ἦσαν αἱ σχέσεις τοῦ Μακεδόνος βασιλέως καὶ τῶν ἑταίρων αὐτοῦ διαφορετικαὶ ἀπὸ τὰς σχέσεις πρὸς ἀλλήλους τῶν ἡρώων τοῦ Ὁμήρου. Αἱ μεγάλαι ὑποθέσεις συνεζητοῦντο εἰς τὸ «*Συμβούλιον τῶν φίλων*». Ἰδίως δὲ μὲ τὸν Ἀλέξανδρον εἶχον συνηθίσει οἱ στρατηγοί του νὰ ἔχουν μεγάλην ἐλευθερίαν, διότι ὁ βασιλεὺς ἦτο νεαρὸς καὶ αὐτοὶ εἶχον διακριθῆ πολὺ πρωτύτερα ἀπὸ τὸν πατέρα του Φίλιππον, τοῦ ὁποίου ἦσαν πιστοὶ στρατιῶται καὶ ἦσαν ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖοι, ᾐσθάνοντο δὲ καὶ πραγματικὴν ἀγάπην πρὸς τὸν νεαρὸν καὶ μεγαλόψυχον ἥρωα. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς δὲν ἔκαμνε καμμίαν διάκρισιν μεταξὺ ἑαυτοῦ καὶ τῶν στρατηγῶν του. Εἶναι λοιπὸν εὐνόητος ἡ ὀργὴ τῶν νικητῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπερίμενον διοικήσεις καὶ δόξαν, ὅταν εἶδον νὰ καταφεύγῃ ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τοὺς ἡττημένους Πέρσας, διὰ νὰ εὕρῃ τοὺς ἀνωτάτους ἄρχοντας, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἐχρειάζοντο. Καὶ ἀκόμη περισσότερον παρωξύνετο τὸ Ἑλληνικὸν καὶ ὑπερήφανον αὐτῶν αἴσθημα, ὅταν ἔβλεπον νὰ εἰσάγεται εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ Περσικὴ αὐλικὴ ἐθιμοτυπία, ὅταν αὐτοὶ οἱ ὑπερήφανοι δημιουργοὶ τῆς νίκης, ὡς ἐνόμιζον ἑαυτούς, ἔβλεπον τὸν βασιλέα των νὰ φέρεται πρὸς αὐτοὺς ὁμοίως ὅπως καὶ πρὸς τοὺς Πέρσας. Ἔθλιβε καὶ ἐξήγειρε τοὺς ὑπερηφάνους ἐκείνους εὐγενεῖς Μακεδόνας καὶ τοὺς ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος Ἕλληνας, τοὺς συνηθισμένους μὲ τὴν ὑπερήφανον πολιτικὴν ἐλευθερίαν, ἡ ἐξομοίωσίς των ἀπέναντι τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς ὑπηκόους τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν κατὰ τὰς ἐπισήμους ἀναστροφὰς καὶ κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς καὶ δεξιώσεις. Διότι ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε διατάξει ὅπως, κατὰ τὰς ἐπισήμους τελετάς, χαιρετῶσι πάντες τὸν βασιλέα, καὶ οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Ἕλληνες, κατὰ τὸν τρόπον τῶν βαρβάρων, νὰ ὑποτάσσωνται δηλαδὴ καὶ οὗτοι εἰς τὴν *προσκύνησιν*. Ἦτο τοῦτο μία ἀνάγκη τὴν ὁποίαν εὕρισκεν ὁ Ἀλέξανδρος ὅτι ὤφειλε νὰ ἐπιβάλῃ, διότι ἄλλως τὸ μέγα πλῆθος τῶν ὑπηκόων του δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τὸν θεωρήσῃ ὡς κύριον τῆς Ἀσίας, ἂν οἱ πλησίον αὐτοῦ εὑρισκόμενοι τοῦ ἠρνοῦντο τὸν τύπον τοῦτον τῆς ὑπακοῆς.

Ἡ τοιαύτη πρὸς τὴν Ἀσιατικὴν μοναρχίαν κατεύθυνσις τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὰ μέτρα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἐπέβαλεν, ἐπροξένησαν σοβαρὰς δυσαρεσκείας εἰς τὸν στρατόν. Πῶς ἦτο δυνατὸν οἱ Μακεδόνες καὶ Ἕλληνες ἀρχηγοὶ νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὴν προσκύνησιν; Ὁ ἐκ τῆς Μακεδονίας ἀφιχθεὶς νεωστὶ Κάσανδρος εἶδεν ὄχι Ἕλληνας, ἀλλὰ βαρβάρους νὰ προσκυνοῦν τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ἐγέλασεν «**ἅτε** δὴ τεθραμμένος Ἑλληνικῶς καὶ **τοιοῦτο πρότερον** μηδὲν ἑωρακώς», μὲ πόσην δὲ ὀργὴν ἐκτυπήθη διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον ἐλέχθη ἀνωτέρω. Ἡ δυσαρέσκεια τοῦ στρατοῦ ηὔξανεν ὁλονέν, φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο πολὺ ἰσχυρά. Ἀκόμη καὶ συνωμοσίαι κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως ἔγιναν. Πολλοὶ ἐνόμισαν, καὶ σήμερον ἀκόμη νομίζουν, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὸ ἀσύνηθες ὕψος, εἰς τὸ ὁποῖον οὐδεὶς θνητὸς εἶχε φθάσει,

Digitized by Google

ἔχασε τὸν νοῦν καὶ ὅτι πράγματι κατήντησε νὰ γίνῃ Ἀσιανὸς δεσπότης. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀληθές. Ἀποτέλεσμα ὡς ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον ἔφθασεν ὁ Ἀλέξανδρος δὲν εἶναι ἐφικτὸν παρὰ μόνον εἰς πνεῦμα ὑψηλότερον ἀπὸ τοιαύτας μικρότητας, εἰς καθαρὸν καὶ νηφάλιον πνεῦμα. Καὶ τοῦτο ἐμφαίνεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἐγκράτειαν αὐτοῦ εἰς τὰς γυναῖκας, εἰς τοὺς πότους καὶ εἰς κάθε ἡδυπάθειαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀπαραδειγμάτιστον δύναμιν κυριαρχίας, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ τόσον νεαρὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ ἐπεβάλλετο εἰς τόσον πολυμιγῆ καὶ διαφόρων ἰδεῶν στρατόν.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ἄλλη. Ἡ ἕως τότε ἤρεμος ψυχὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπικράνθη εἰς μέγαν βαθμὸν ἀπὸ τὰς δυσαρεσκείας τῶν Μακεδόνων, ὄχι μόνον τῶν εὐγενῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν τὸν ἠκολούθει πλέον μὲ μεγάλην προθυμίαν, ἐζήτησε δὲ πολλάκις νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν. Βεβαίως ὁ Ἀλέξανδρος κατέστελλε μὲ σιδηρᾶν χεῖρα κάθε ἀπειθαρχίαν, ἐνόει ὅμως ὅτι δὲν εἶχε πλέον μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς Μακεδόνας του, καὶ ὅτι εἶχεν ἀποξενωθῆ ἀπὸ τὰς συμπαθείας των. Ἐλυπεῖτο πικρότατα, διότι δὲν ἤθελον νὰ ἐννοήσουν τὰς προθέσεις καὶ τὰ μεγάλα του σχέδια. Αἱ συνωμοσίαι τὸν ἔκαμαν νὰ λάβῃ αὐστηρά, σκληρὰ μέτρα ἐναντίον παλαιῶν συναγωνιστῶν του, καὶ ἡ ψυχική του διάθεσις ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν παρωξύνετο ἀκόμη περισσότερον. Ἔγινε βαρὺς καὶ δύσθυμος, διέπραξεν ἀδικίας, μετενόει πικρότατα καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον παραδείγματα ὑπέροχα εἰλικρινοῦς καὶ βαθείας μετανοίας. «Εἰ δέ τι ἐπλημμελήθη, λέγει ὁ Ἀρριανὸς (VII 29), Ἀλεξάνδρῳ ἢ δι' ὀξύτητα ἢ ὑπ' ὀργῆς, ἢ εἴ τι εἰς τὸ ὑπερογκότερον προήχθη βαρβαρίσαι, οὐ μεγάλα τίθεμαι ἔγωγε, εἰ τὴν νεότητά τέ τις τὴν Ἀλεξάνδρου μὴ ἀνεπιεικῶς ἐνθυμηθείη.... ἀλλὰ μεταγνῶναί γε, ἐφ' οἷς ἐπλημμέλησεν, μόνῳ οἶδα τῶν πάλαι βασιλέων Ἀλεξάνδρῳ ὑπάρξαν ὑπὸ γενναιότητος».

Πάντοτε Μακεδὼν βασιλεύς.— Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀγανάκτησιν, τὴν ὁποίαν διήγειρεν ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ ἡ προσπάθειά του πρὸς προσέλκυσιν τῶν Περσῶν, τὸ δίκαιον εἶναι νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ἦτο ἡ ἀγανάκτησις αὕτη ὑπερβολική. Μὲ τὸ ἀσφαλὲς καὶ ὀξυδερκὲς ὄμμα του ἐνόησεν ὅτι οἱ ἡττημένοι λαοί, καὶ πρὸ παντὸς οἱ ὑπερήφανοι διὰ τὴν εὐγένειαν τῆς καταγωγῆς καὶ τὰ παλαιὰ κατορθώματα Πέρσαι—οἱ ὁποῖοι ἄλλως τε δὲν εἶχον καὶ ἀνάξιον λόγου πολιτισμόν—, δὲν ἤθελον νὰ βλέπουν εἰς αὐτὸν τὸν κατακτητήν, ἀλλὰ τὸν δίκαιον βασιλέα. Ποῖος ποτὲ κατακτητὴς προσηνέχθη πρὸς τοὺς ἡττημένους λαοὺς κατὰ τοιοῦτον τρόπον; Ἀλλ' οἱ γενναῖοι σύντροφοί του εἰς τὰς μάχας, οἱ γενναῖοι στρατηγοί του ἐκαυχῶντο, ὅτι αὐτοὶ ἔκαμον τὰ κατορθώματα καὶ ἀνέμενον αὐτοὶ μόνοι νὰ ἔχουν τὴν δόξαν, τὸ ἔλεγον δὲ κατὰ πρόσωπον τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἐμυκτήριζον τὰς προσπαθείας αὐτοῦ καὶ ἄπειρα προσκόμματα ἔφερον εἰς τὸ τόσον ἐπιθυμητὸν ἔργον του. Οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ καλῶς διεῖδον τὸν σκοπὸν του καὶ ἐπεδοκίμασαν αὐτόν: «Ὡς ἔμοιγε καὶ ἡ Περσικὴ σκευὴ σόφισμα δοκεῖ εἶναι πρός τε τοὺς βαρβάρους, ὡς μὴ πάντη ἀλλότριον αὐτῶν φαίνεσθαι τὸν βασιλέα, καὶ πρὸς τοὺς Μακεδόνας, *ὡς ἀποστροφήν τινα εἶναι αὐτῷ ἀπὸ τῆς ὀξύτητός τε καὶ ὕβρεως τῆς Μακεδονικῆς*» (Ἀρριανός, VII, 29).

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος οὐδέποτε ἐλησμόνησεν ὅτι ἦτο Μακεδὼν βασιλεὺς καὶ ὅτι ἐμάχετο διὰ τὴν δόξαν τοῦ Μακεδονικοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ καὶ εἰργάζετο συγχρόνως πρὸς διάδοσιν καὶ ἐπικράτησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀκόμη καὶ καθ' ὃν χρόνον οἱ καχύποπτοι σύντροφοί του τὸν κατηγόρουν ὅτι ἀπηρνήθη τὴν Μακεδονικὴν καταγωγήν του, ἐκεῖνος ἔφερε πάντοτε τὰ σύμβολα τῆς ἐθνικῆς βασιλείας, τὸν πορφυροῦν μανδύαν, τὴν *καυσιαν*, ἤτοι μέγαν πῖλον στολισμένον ἐπίσης μὲ πορφύραν, καὶ τὰ ὑποδήματα τὰ Μακεδονικά. Καὶ μαζὶ μὲ τὰ σύμβολα διατηρεῖ ἕως τὰ τέλη τοῦ βίου του τὰ ἤθη τὰ ἁπλᾶ καὶ ἐλεύθερα τῶν προγόνων αὐτοῦ.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ θρυλλουμένη εὔνοια πρὸς τοὺς Πέρσας εἶχεν ὡς βάσιν αὐτὴν τὴν συγχώνευσιν μὲ κύρια στοιχεῖα, μὲ βάσεις τὸν Ἑλληνισμόν. Ἐκτὸς τοῦ σώματος τῶν εὐγενῶν Περσῶν παίδων, τοὺς ὁποίους ἤθελε νὰ μορφώσῃ καὶ αὐτοὺς κατὰ τὸν Μακεδονικὸν τρόπον, κατὰ τὰ ἄλλα προέβη εἰς συγχώνευσιν τοῦ στρατοῦ μὲ βάσιν τὸν Μακεδονικὸν ὀργανισμόν. Περσικὰ τμήματα συνεχωνεύθησαν μὲ τὸν ὅλον Ἑλληνομακεδονικὸν στρατόν, εἰς δὲ τὸ πεζικὸν συνεχώνευσε μεγάλας Περσικὰς δυνάμεις εἰς τὴν περίφημον Μακεδονικὴν φάλαγγα, ἐν τῇ ὁποίᾳ αἱ τρεῖς πρῶται τάξεις καὶ ἡ τελευταία συνίσταντο ἀπὸ Μακεδόνας, πλαισιοῦσαι δώδεκα τάξεις Ἀσιατῶν ἐλαφρότερον ὡπλισμένων. Ἄλλως τε ἡ ἀνάγκη ἐπίεζε τὸν Ἀλέξανδρον, διότι οὔτε ἡ Μακεδονία, οὔτε ἡ διχασμένη Ἑλλὰς ἠδύναντο νὰ τοῦ δώσουν περισσοτέρους ἀπὸ 50.000 στρατιώτας, αὐτὸς δ' ἐχρειάζετο τοὐλάχιστον 100.000 μονίμων στρατὸν καὶ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ λάβῃ τὸ ὑπόλοιπον ἀπὸ τὰς κατακτηθείσας χώρας. Ἐπίσης, ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν, ἠναγκάσθη νὰ διατηρήσῃ τὴν παλαιὰν διοικητικὴν διαίρεσιν εἰς σατραπείας καὶ νὰ μεταχειρισθῇ ἰθαγενεῖς ὑπαλλήλους, διότι οἱ Μακεδόνες δὲν θὰ ἠδύναντο, φυσικά, μόνοι νὰ διοικήσουν ξένον λαόν, τοῦ ὁποίου ἠγνόουν τὴν γλῶσσαν, ἂν δὲν διετηροῦντο τὰ ὑπαλληλικὰ γραφεῖα τῶν προκατόχων αὐτοῦ.

Διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα ὁ Ἀλέξανδρος ἐχρησιμοποίησεν ὅλην τὴν ἐπίμονον θέλησίν του καὶ ὅλην τὴν γοητευτικὴν πειθὼ τοῦ πνεύματός του. Γνωρίζων τὴν ἰσχὺν τοῦ Περσικοῦ ἱερατείου καὶ τὴν πραγματικὴν εὐγένειαν τῆς Περσικῆς ἀριστοκρατίας μὲ πάντα τρόπον προσείλκυσε καὶ τὰ δύο ταῦτα σημαντικὰ στοιχεῖα τοῦ Ἰρανικοῦ λαοῦ, αὕτη δὲ κυρίως ἡ εὔνοιά του ἐπέφερε τὴν σπουδαιοτέραν ἀντίδρασιν. Ἡ ἀνταρσία τῶν Μακεδόνων του εἰς τὴν πόλιν Ὦπιν τῆς Βαβυλωνίας προῆλθεν ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησιν τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυε διὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ καταρτισθὲν σῶμα τῶν εὐγενῶν Περσῶν παίδων. Ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀποστολὴ εἰς τὴν Μακεδονίαν τῶν ἀσθενῶν καὶ τῶν ἀναπήρων ἐθεωρήθη ὕβρις καὶ προπηλακισμός, καὶ ἐφώναξαν εἰς τὸν βασιλέα ν' ἀποπέμψῃ ὅλους καὶ νὰ νομίσῃ ὅλους τοὺς Μακεδόνας ἀχρήστους, «ἀφοῦ ἔχει τοὺς νέους τούτους πυρριχιστάς, μὲ τοὺς ὁποίους ἐξορμῶν θὰ κατακτήσῃ τὴν οἰκουμένην» (Πλούτ. Ἀλέξ 71)!

Ἐν τούτοις ὁ Ἀλέξανδρος ἐπροχώρει εἰς τὸ ἔργον του. Ἀπὸ τὴν ἁπλῆν συνεργασίαν τῶν δύο λαῶν ἤρχισε νὰ ἐπιθυμῇ τὴν συγχώνευσιν αὐτῶν. Ἐσκέπτετο ἴσως ὅτι αἱ δύο προεξάρχουσαι φυλαὶ τοῦ ἀπεράντου κράτους αὐτοῦ, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Πέρσαι, ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡνωμένοι, ἑνώνοντες καὶ

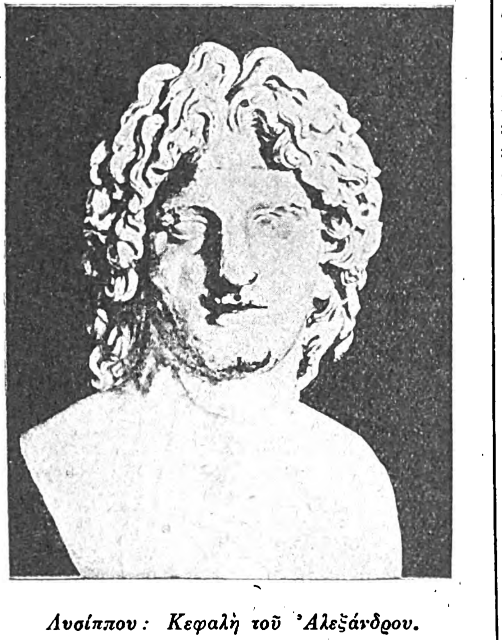

Λυσίππου: Κεφαλὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου.
[Συλλογὴ τοῦ Δουκὸς τοῦ Ντεβονσάϊρ – Chalsnorth House. Ἐκ τῆς «Journal of Hellenic Studies»].

τὰς ἰδίας αὐτῶν ἀρετάς. Ἡ προσπάθεια αὕτη ἐξεδηλώθη ἰδίως εἰς τοὺς γάμους μεταξὺ Ἑλλήνων ἐπιφανῶν καὶ στρατιωτῶν μὲ Περσίδας, τῶν ὁποίων πρῶτος αὐτὸς ἔδωσε τὸ παράδειγμα νυμφευόμενος τὴν ὡραίαν Ρωξάνην εἰς τὴν Βακτριανήν.

Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός. — Πλεῖσται πράξεις καὶ πολλὰ ἐπεισόδια δεικνύουν τὸν ἀπεριόριστον θαυμασμὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Δὲν ἐλησμόνει ὁ Ἀλέξανδρος ὅτι ἐπὶ κεφαλῆς Ἑλληνομακεδονικοῦ στρατοῦ κατέκτησε τὸ Ἀσιατικὸν κράτος. Ἡ κατάκτησις δ' αὐτὴ δὲν δεικνύει μόνον τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ ἀρχηγοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀκόμη καὶ τώρα τὴν καὶ πρότερον γνωστὴν ἰσχυρὰν διεισδυτικὴν δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ τόσον πλουσίως προικισμένη μὲ πνευματικὰ χαρίσματα Ἑλληνικὴ φυλὴ ἔπρεπε νὰ δώσῃ τὸ ἔναυσμα πρὸς ἀναζωογόνησιν τοῦ παλαιοῦ Ἀνατολικοῦ κόσμου, φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη διαρκῶς ἀπησχόλει τὸ πνεῦμα τοῦ κατακτητοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἵδρυε πόλεις καὶ ἐσκόρπιζε παντοῦ ὅθεν διήρχετο, καὶ ἰδίως εἰς τὰς Ἀνατολικὰς ἐπαρχίας, φρουρὰς Ἑλληνομακεδονικάς, διὰ νὰ εἶναι αὗται κέντρα ἐξελληνισμοῦ καὶ ἐκπολιτισμοῦ τῶν περιχώρων. Πολλαὶ ἀπὸ τὰς ἀποικίας ταύτας ἦσαν ἁπλῶς ὠχυρωμέναι θέσεις, τὰς ὁποίας ἐφρούρει Ἑλληνικὴ φρουρά, φυλάττουσα ὄχι μόνον σπουδαῖον στρατηγικὸν σημεῖον, ἀλλὰ καὶ τόπον, ὅπου ἐγίνετο ἀγορὰ τῶν ἰθαγενῶν καὶ κόμβον ὁδῶν συγκοινωνίας. Πλεῖσται ὅμως ἐξ αὐτῶν ἀνεπτύχθησαν εἰς τόσον μέγαν βαθμὸν κατόπιν, ὥστε καὶ σήμερον ἀκμάζουν καὶ εἶναι ἀκόμη σπουδαῖα στρατηγικὰ εἴτε ἐμπορικὰ κέντρα· εἰς τὸ βάθος τῆς Ἀσίας δύο Ἀλεξάνδρειαι, ἡ Χεράτη καὶ ἡ Κανδαχάρη, εἶναι ἀκόμη καὶ σήμερον σημαντικοὶ σταθμοὶ καραβανίων, ἡ δὲ Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Αἰγύπτῳ, ἡ μεγάλη, μόλις ἥμισυν αἰῶνα μετὰ τὴν ἵδρυσιν αὐτῆς εἶχε γίνει ὁ μέγιστος ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς οἰκουμένης καὶ συγχρόνως ἐπὶ αἰῶνας ὑπῆρξεν ἡ πνευματικὴ πρωτεύουσα τοῦ κόσμου.

Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἦτο μόνον κατακτητής, δὲν ἦτο μόνον Μακεδών, κοπιάζων διὰ τὴν δόξαν τῶν Ἑλληνικοῦ ὀνόματος, ἀλλ' ἦτο καὶ ὁ πρωτουργὸς μεγάλης δημιουργικῆς κινήσεως πρὸς προαγωγὴν τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων καὶ τῆς ἐπιστήμης. Κατήρτισε χάρτην τοῦ Κράτους αὐτοῦ κατὰ ἐπαρχίας, αἱ ὁδοὶ ἐχαράχθησαν ἀπὸ ἀξιωματικοὺς τοπογράφους αὐτοῦ, ἐξερευνηταὶ ἐστάλησαν πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὁ πλοῦς τοῦ Νεάρχου διὰ τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ ἦτο πλοῦς ἐξερευνήσεως. Ἠκολούθει αὐτὸν ὁλόκληρον ἐπιτελεῖον λογίων ἀνδρῶν καὶ ἐπιστημόνων, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπῆρχον καὶ μαθηταὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ Καλλισθένης καὶ ὁ Ἀναξιμένης, πρῶτος αὐτὸς διεῖδε τὴν ἀλήθειαν περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Νείλου, εἰς αὐτὸν ὀφείλονται σπουδαιότατοι γεωγραφικαὶ ἀνακαλύψεις, εἶναι δὲ γνωστὸν πόσην ὠφέλειαν ἠρύσθη ὁ διδάσκαλός του Ἀριστοτέλης ἀπὸ τὰς ἐρεύνας, αἱ ὁποῖαι τότε ἔγιναν πρὸς προαγωγὴν τῆς ἱστορίας τῶν φυτῶν. Δὲν εἶναι δὲ ὑπερβολὴ νὰ λεχθῇ ὅτι ἕως σήμερον ἀκόμη ὁ Εὐρωπαϊκὸς κόσμος ἀπὸ τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς ἐξερευνητὰς τοῦ Ἀλεξάνδρου γνωρίζει τὰ κράτη τῆς Χαλδαίας, τοῦ Ἰράν, τῶν Ἰνδιῶν.

Τὸ παγκόσμιον κράτος. — Μὲ τὴν πρόοδον, φαίνεται, τῶν κατακτήσεών του, ὁ Ἀλέξανδρος ἦλθεν εἰς τὴν ἰδέαν ἱδρύσεως παγκοσμίου κράτους, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ ἑνωθοῦν ὅλοι οἱ λαοὶ ὑπὸ μίαν τάξιν πραγμάτων. «Ἑνὸς ὑπήκοα λόγου τὰ ἐπὶ γῆς καὶ μιᾶς πολιτείας ἕνα δῆμον ἀνθρώπους ἅπαντας ἀποφῆναι», λέγει ὁ Πλούταρχος (Περὶ τῆς Ἀλεξ. τύχης ἢ ἀρετῆς, 8 καὶ ἀλλαχοῦ). Τὸν Ἀλέξανδρον δ' ἐννοεῖ βεβαίως ὁ Στράβων, ὅταν λέγῃ (C. 9): «μέγιστοι δὲ τῶν στρατηλατῶν, ὅσοι δύνανται γῆς καὶ θαλάττης ἄρχειν, ἔθνη καὶ πόλεις συναγαγόντες εἰς μίαν ἐξουσίαν καὶ διοίκησιν πολιτικήν». Ὁ ἡμέτερος Καρολίδης, ἀναφέρων τὰ τοῦ Πλουτάρχου, δὲν παραδέχεται ταῦτα πάντα, διατείνεται δὲ ὅτι εἶπεν αὐτὰ ὁ Χαιρωνεὺς ἠθογράφος «ἀποβλέπων, ὡς λέγει (ἔνθα ἀνωτ. σ. 91), καὶ πρὸς τὴν διὰ τῆς Ρωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας ἐπελθοῦσαν πολιτικὴν συναγωγὴν τοσούτων λαῶν ὑπὸ μίαν ἀρχήν».

Τὰ πράγματα ὅμως καὶ αἱ πράξεις τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ δὴ αἱ μετὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν Περσικὴν πρωτεύουσαν, δεικνύουσιν ὅτι συνέλαβε σχέδιον παγκοσμίου κράτους ὁ Μακεδὼν κατακτητής. Εἰς τὴν Ἄνω Ἀσίαν θέλει ὁριστικῶς νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ κράτος του ἀπὸ τὸν φόβον τῶν Σκυθῶν, δηλαδὴ μεγάλης βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς· εἰς Πάταλα ὀρύσσει λιμένας, ἐπίσης εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ὅπου διευθετεῖ τὴν κοίτην τῶν μεγάλων ποταμῶν καὶ τὰς διώρυγας τῆς Μεσοποταμίας, στόλους ἐκπέμπει εἰς τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν, στόλους παρασκευάζει πρὸς περίπλουν τῆς Ἀραβίας, ὁδοὺς μεγάλας ἐμπορίου χαράσσει. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὠνειρεύετο νὰ καταστήσῃ τὴν Περσίαν τὸ ἑνωτικὸν σημεῖον μεταξὺ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν λαῶν τῆς Ἰνδίας καὶ τῆς Κίνας, εἰς ὅλας δὲ τὰς σκέψεις του διαβλέπομεν τὴν μεγάλην προσπάθειάν του πρὸς διεύρυνσιν παγκόσμιον τοῦ ἐμπορίου, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐπήρχετο καὶ ἡ εὐημερία καὶ ὁ συγχρωτισμὸς τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁ ἑνιαῖος πολιτισμός, ὁ ἔχων ὡς βάσιν τὸν Ἑλληνικόν. Τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔμεινεν ἀτελές, ἀλλ' οἱ μεγάλοι *Διάδοχοι* καὶ *Ἐπίγονοι* ἠκολούθησαν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου καὶ γνωρίζει ἡ ἱστορία ὁποίας κολοσσιαίας καὶ μονίμους εὐεργεσίας παρέσχε τότε εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ὁ Ἑλληνισμός.

Νὰ γίνῃ ἤδη λόγος περὶ τῶν γιγαντιαίων σχεδίων τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὰ ὁποῖα ἐματαίωσεν ὁ θάνατός του; Δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ τὰ γνωρίζωμεν ἀκριβῶς, ἀλλ' ἀπὸ ὅσα παραδίδουν οἱ ἀρχαῖοι φαίνονται ὅτι ἦσαν τοιαῦτα: συναθροίζων εἰς τὴν Βαβυλῶνα στόλον 1.000 καὶ περισσοτέρων τριήρεων ἐσκόπευε νὰ κάμῃ τὸν γῦρον τῆς Ἀραβίας καὶ φθάνων εἰς τὸν Νεῖλον διὰ τῆς μεγάλης διώρυγος τοῦ Φαραὼ Νεχώ, τὴν ὁποίαν εἶχε πάλιν ἀνοίξει, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ἀπὸ αὐτὴν νὰ βαδίσῃ πρὸς κατάκτησιν τῆς Δύσεως. Συγχρόνως, ἄλλος στόλος, ὁ ὁποῖος κατεσκευάζετο παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν θὰ ἐπήγαινεν εἴτε εἰς τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν, εἴτε εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ θὰ συνηντᾶτο μετ' αὐτοῦ. Παρεσκευάζετο δὲ νὰ χαράξῃ ὁδὸν διὰ τῆς Λιβυκῆς παραλίας ἕως τὰς στήλας τοῦ Ἡρακλέους (τὸ Γιβραλτάρ). Τοιουτοτρόπως θὰ ἐγίνετο πλήρης ὁ περίπλους τῆς οἰκουμένης.

Τὰ κοσμοπολιτικὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἔργου του.— Δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν ἐν ὅλῃ τῇ ἐκτάσει των τὰ κοσμοπολιτικὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἔργου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἔχομεν ὅμως τὰ ἀσφαλῆ καὶ καθολικῶς μεμαρτυρημένα ὑπὸ τῆς ἀψευδοῦς ἱστορίας μεγάλα καὶ διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ διὰ τὸν κόσμον ὁλόκληρον ἀποτελέσματα τοῦ ἔργου τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἃς συνοψισθοῦν ἐνταῦθα κεφαλαιωδέστατα τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἔργου του (βλ. *V. Duruy*, Histoire des Grecs, νέα ἔκδ. 1889, τ. III σ. 314):

Digitized by Google

Οἱ ἡττημένοι προσειλκύσθησαν διὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς εὐμενείας τοῦ νικητοῦ.

Τὸ ἐμπόριον, ἑνωτικὸς δεσμὸς τῶν λαῶν, ἀνεπτύχθη θαυμασίως καὶ εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του νέας ἢ εἰρηνευμένας ὁδούς, λιμένας, νεώρια, σταθμούς.

Ἡ βιομηχανία ἐκινήθη ζωηρῶς διὰ τῶν ἀτελειώτων Περσικῶν θησαυρῶν, οἱ ὁποῖοι ἄλλοτε ἔμενον ἄγονοι καὶ τοὺς ὁποίους ὁ Ἀλέξανδρος ἐσκόρπισεν εἰς τὴν κυκλοφορίαν.

Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔφθασεν εἰς ἄπειρα σημεῖα τοῦ κράτους αὐτοῦ διὰ πολυαρίθμων ἀποικιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων μία καὶ μόνη, ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἔλαβε καὶ ἔχυσεν ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὸν κόσμον κῦμα ἀστείρευτον πλούτου καὶ ἰδεῶν.

Εἷς νέος κόσμος ἀπεκαλύφθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ οἱ λαοί, αἱ ἰδέαι, αἱ θρησκεῖαι, συγχωνευθεῖσαι εἰς μίαν μεγαλοπρεπῆ ἑνότητα, θὰ παρῆγον μίαν νέαν κοινωνίαν, ἂν ἡ μεγίστη δύναμις, ὁ χρόνος, ἐδίδετο εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος κατεῖχεν ὅλας τὰς ἄλλας.

Ἰδού, ἐπιλέγει ὁ ἀνωτέρω ἐπιφανὴς Γάλλος ἱστορικός, τί εἶχε παρασκευάσει ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ διατὶ πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν ὁ κόσμος ἵσταται καὶ προσκυνεῖ τὸν νικητήν.

Ποῖον θαυμασμὸν ἐξεδήλωσεν ὁ κόσμος πρὸς τὸν νεαρὸν κατακτητὴν δεικνύουν οἱ πολυποίκιλοι καὶ εἰς πολλοὺς λαοὺς παραδόσεις περὶ αὐτοῦ, ὁποῖαι δὲν ἐσχηματίσθησαν δι' οὐδὲν ἄλλο ἱστορικὸν πρόσωπον. Ἀλλ' ἐπῆλθον τὰ σπουδαιότατα ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα, παρ' ὅλον τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ κατακτητοῦ. Ἡ θαυμασία ἄνθησις τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ὁποία ἐπακολουθεῖ τὸν θάνατόν του εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς, εἶναι ἀποτέλεσμα ἄμεσον τῆς κατακτήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς κληρονομίας αὐτοῦ, ἡ ὁποία συντηρήθη ὑπὸ τῶν μεγάλων διαδόχων αὐτοῦ. Ἔμμεσον δέ, ἀλλὰ βέβαιον ἀποτέλεσμα, εἶναι ὅτι προσεγγίσας τὴν Εὐρώπην πρὸς τὴν Ἀσίαν, ἤνοιξε τὸν δρόμον πρὸς τὴν κοσμοκρατορίαν τῆς Ρώμης καὶ πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, ὑπὸ ἔποψιν δὲ Ἑλληνικήν, παρεσκεύασε τὴν μετὰ ἓξ αἰῶνας ἵδρυσιν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὴν κυνένωσιν τῶν Ἑλλήνων εἰς ἓν ἔθνος, τὸ ὁποῖον σαὶ πάλιν ἐμεγαλούργησε κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τοῦ Μεσαίωνος καὶ διεφύλαξε τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ μετέδωκεν αὐτὸν εἰς τὸν νεώτερον κόσμον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Πηγαί.* – Ἡ ἱστορικὴ παράδοσις περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ ὁποία ἦτο πλουσιωτάτη, περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἀτελής. Ἐπίσημοι καὶ μεγάλαι συγγραφαί, συγχρόνων μὲ τὸν κατοκτητὴν ἱστοριογράφων, ἀπωλέσθησαν, θλιβερωτάτη δὲ εἶναι ἡ ἀπώλεια τῶν *Βασιλικῶν Ἐφημερίδων*, τοῦ ἐπισήμου δηλαδὴ βιβλίου, ἐν τῷ ὁποίῳ κατεγράφοντο καθημερινῶς αἱ πράξεις τοῦ βασιλέως. Αἱ μόναι πηγαὶ ἡμῶν εἶναι πολὺ μεταγενέστεραι, ὁ *Ἀρριανός*, ὁ *Πλούταρχος* καὶ ὁ Λατῖνος Κουΐντος *Κούρτιος*, οἱ ὁποῖοι ἤντλησαν ἀπὸ τὰς παλαιὰς πηγάς. Εἰδήσεις εὑρίσκομεν φυσικὰ καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους ἀρχαίους συγγραφεῖς (τὸν Διόδωρον, τὸν Στράβωνα, τὸν Ἰουστῖνον κ.λ.).

Βοηθήματα. — Ἂς μνημονευθῶσι πρῶτον τὰ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπάρχοντα. Πρῶτον καὶ τὸ ἄριστον πάντων βιβλίον εἶναι τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ *G. Droysen* (1883) τὸ ὁποῖον μετεφράσθη καὶ Ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ Ἰω. Παντα-ζίδου εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Μαρασλῆ (ἀξιόλογος διασκευὴ παλαιοτέρα εἶναι τοῦ *Κ. Φρεαρίτου*, προσθέτοντος μακρὰ χρησιμώτατα προλεγόμενα, 1859). Βιβλίον Ἑλληνικὸν δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον τὰ σχετικὰ κεφάλαια εἰς τὰς ἱστορίας Παπαρρηγοπούλου καὶ Λάμπρου.

Ἀπὸ τὰς ξένας ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μνημονευτέαι ἡ παλαιά, ἀλλὰ καλὴ πάντοτε τοῦ Ἄγγλου Grote. ἡ νεωτέρα λαμπρὰ γεγραμμένη τοῦ Γάλλου V. Duruy (1889). Αἱ κάλλισται νέαι ἱστορίαι εἶναι τῶν Γερμανῶν *J. Beloch*, Griechische Geschichte, 4 τ. 1922-23 (2α ἐκδ.), καὶ τοῦ *Ad. Holm* εἰς 4 τ. 1891-94. — Νεωτάτη δὲ ἀξιόλογος τοῦ *J. Bury*, A. History of Greece, 1917. — Τὰ εἰδικώτερα σήμερον ὑπάρχοντα ἔργα εἶναι: *J. Kaerst*, Geschichte des hellenistischen Zeitalters, 2 τ. 1901-1909, καὶ τοῦ αὐτοῦ, Gesch. des Hellenismus 1917 (2α ἐκδ. τοῦ προηγουμένου). — *J. Mahaffy*, Alexander's Empire, 1η ἐκδ. 1887, 8η ἐκδ. 1920. — Τὸ κάλλιστον καὶ νεώτατον ἔργον εἶναι τοῦ *P. Jouguet*, L'imperialisme macédonien et l'hellénisation de l'Orient 1926, (Bibliothèque de synthése historique). Λαμπρὸν δὲ τὸ ἄρθρον τοῦ *Ad. Reinach* ἐν L' hellénisation du monde antique, 1914. — Πλήρη δὲ βιβλιογραφίαν βλ. παρὰ *Jouguet*, ἔνθα ἀνωτ. σ. 471 ἑξ. — Ἐντελῶς εἰδικὸν ἔργον περὶ Ἀλεξάνδρου δὲν ὑπάρχει ἄλλο παρὰ τοῦ Droysen. Ὁ Γάλλος *M. Radet* ἐργάζεται ἀπὸ καιροῦ εἰς ἔργον Alexandre le Grand. Χρησιμώτατον δ' εἶναι τοῦ αὐτοῦ, Notes critiques sus l'histoire d'Alexandre, 1925. Ὑπάρχουν δὲ καὶ δύο βιογραφίαι περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰκονογραφημέναι. γερμανιστί: ἡ μία τοῦ H. Koepp (1899) καὶ ἡ ἄλλη τοῦ O. Jaeger (1892).

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι ἐμφάνισις ἐξαιρετικὴ εἰς τὸν κόσμον, ὄχι κυρίως διότι ὑπῆρξε μέγας πολιτικὸς καὶ μέγας στρατηλάτης, ἀλλὰ διότι ἐγένετο ὁ δημιουργὸς νέας κοσμικῆς περιόδου. Ἀπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου χρονολογεῖται ἡ νέα ὄψις τοῦ κόσμου· ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐδημιουργήθη τὸ ἰσχυρὸν καὶ μέγα κράτος, τὸ περιλαβὸν ἐν ἑαυτῷ φυλὰς καὶ λαοὺς διαφόρους, καταστάντας, ἔστω καὶ δι' ὡρισμένην ἱστορικὴν περίοδον, Ἔθνος ἕν, ὁμοούσιον κατὰ τὴν πνευματικήν, τὴν ἰδεολογικὴν οὕτως εἰπεῖν, ἑνότητα. Πράγματι ὁ Ἀλέξανδρος, παραλαβὼν λαοὺς ἀγρίους, ἀπολιτίστους καὶ ἀμαθεῖς, ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς περιωπὴν καὶ ἀνάπτυξιν διανοητικὴν καὶ ἠθικήν. Ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον ἐν τῇ ἀχανεῖ Ἀσιατικῇ χώρᾳ, ἣν διήλασεν ὁ μέγας κατακτητής, εὑρίσκομεν ἴχνη τοῦ πολιτισμοῦ ὃν αὐτὸς μετέδωκεν.

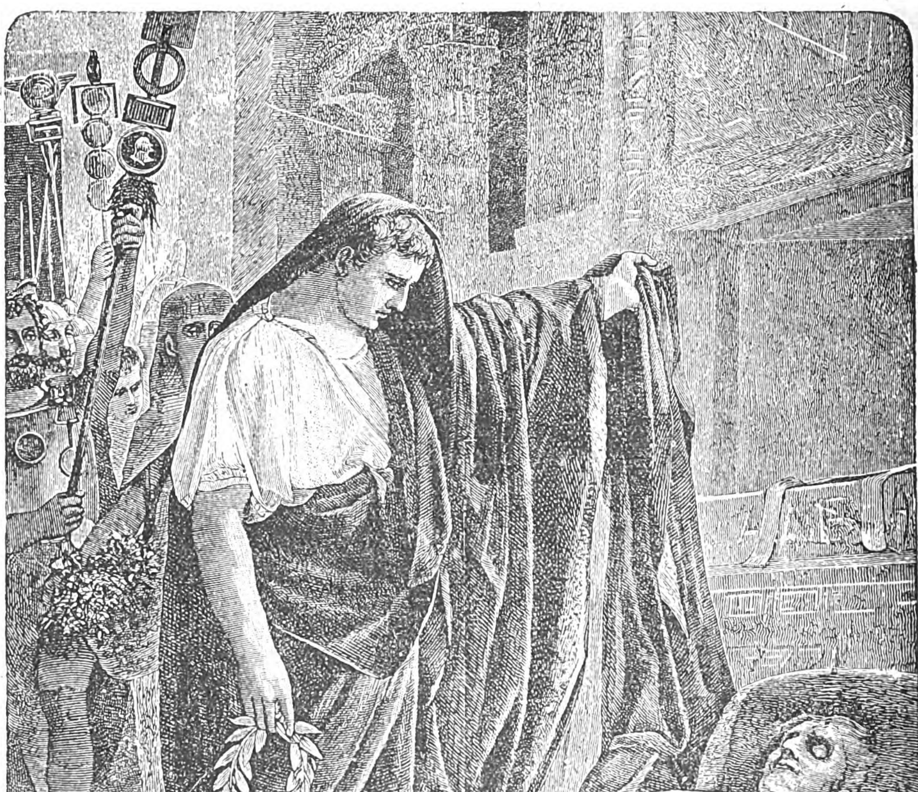

Ὁ Καῖσαρ καταθέτων στέφανον εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.
[Κατὰ τὸν ζωγραφικὸν πίνακα H. Shaurer.]

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι ἡ μεγίστη τῶν ἱστορικῶν φυσιογνωμιῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Πολλοὶ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὑπῆρξαν μεγάλοι: ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Φειδίας, ὁ Περικλῆς, ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ἄλλοι· οὐδεὶς ὅμως τούτων ὑπῆρξε μέγας ἐν τῇ καθολικῇ ἐννοίᾳ τῆς μεγαλειότητος. Ὁ διδάσκαλός του, διδάσκαλος οἷος ὁ Ἀριστοτέλης, ἐταπεινοῦτο πρὸ τοῦ γενικοῦ μεγαλείου τοῦ μεγάλου αὐτοῦ μαθητοῦ. Ὁ διδάσκαλος ἐδίδαξε τὸν μαθητήν, ἀλλ' ὁ μαθητὴς ἐμεγαλούργησεν ἐξ ἰδίων· δὲν ἦτο ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλ' ἡ ἰδία τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπέροχος φύσις ἐκείνη, ἥτις τῷ ἐνέπνευσε τὴν γόνιμον ἐκπολιτιστικὴν δρᾶσιν.

Ὁ Ἀλέξανδρος, δημιουργὸς τῆς νεωτέρας στρατηγικῆς, εἶχεν ἀνάγκην τῆς γνώσεως, τῆς τελείας γνώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος, ὅπως θεμελιώσῃ τὴν στρατηγικήν του. Ὅταν κατεδίωκε τὸν Δαρεῖον, μόνος αὐτὸς ἐκ τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ στρατοπέδου, ἐγνώριζε τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἐγνώριζεν ὅτι ὁ διωκόμενος ὑφίσταται τὴν ἠθικὴν ἐπιβολὴν καὶ ὑποβολὴν τοῦ διώκοντος· καὶ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ὁ Ἀλέξανδρος ἐγκατελείφθη ὑπὸ τοῦ καταπτοηθέντος ἐκ τῆς συνεχοῦς διώξεως ἱππικοῦ αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὑπασπιστῶν, αὐτὸς μόνος, κατάμονος ἐξηκολούθησε τὴν δίωξιν καὶ κατέφθανε τὸν φεύγοντα Δαρεῖον. Μόνος αὐτὸς ἦτο ὁ διώκτης, διότι μόνον αὐτὸν ἐφοβεῖτο ὁ Πέρσης καὶ μόνος αὐτὸς ἐπέφερε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διώξεως. Πῶς ἦτο ἑπομένως δυνατὸν νὰ ἀρυσθῇ τὸ θάρρος, τὴν τόλμην, τὴν δύναμιν ὁ Ἀλέξανδρος εἰμὴ ἐκ μόνης τῆς ἀπολύτου γνώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος, τοῦ ὑποτασσομένου εἰς τὴν ἐπιβολὴν καὶ ὑποβολὴν τοῦ πνευματικῶς καὶ διανοητικῶς ἰσχυροτέρου; Ἡ γνῶσις τῆς δυνάμεως καὶ ἡ γνῶσις τῆς ἀδυναμίας εἶναι ἠθικαὶ δυνάμεις, κανονίζουσαι τὰ μεταξὺ τῶν δύο πρώτων δυνάμεων σχέσεις. Ὁ Ἀλέξανδρος αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν γνῶσιν εἶχε, καὶ ἐπὶ τῆς γνώσεως τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ ἐνήργει καὶ ἐνίκα. Θέλησις καὶ γνῶσις, αὐταὶ αἱ δύο ἠθικαὶ ἰδιότητες ἐχαρακτήριζον τὸν Ἀλέξανδρον καὶ δι' αὐτῶν κατέκτησε τὸν τότε γνωστὸν κόσμον.

Βεβαίως ὁ Ἀλέξανδρος δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς μεμονωμένον τι φαινόμενον, ὡς ἀστὴρ διάττων. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι, ἐν τῇ δημιουργικῇ αὐτοῦ ἐκφάνσει, ὁ καρπὸς τῆς μελέτης καὶ τῆς σοφίας πολλῶν πρὸ αὐτοῦ γενεῶν μεγάλων ἀνδρῶν, φιλοσόφων, στρατηγῶν, πάντων ἐν γένει τῶν συντελεστῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι, ὡς παρουσιάζεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, τὸ κορύφωμα τῆς ἐξελίξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Εἰς αὐτὸν κατεστάλαξε ὅ τι ἡ Ἑλληνικὴ δημιουργικὴ δύναμις ἠδυνήθη νὰ παραγάγῃ, νὰ πραγματοποιήσῃ καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος ὑπῆρξε Μέγας κυρίως διότι συνεκέντρωσεν ἐν αὑτῷ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλληνικῆς ἐξελίξεως. Εἶναι ὁ ἀπόστολος τῶν Ἑλληνικῶν ἰδεῶν, εἶναι ὁ ἐφαρμοστὴς τούτων, εἶναι τὸ κορύφωμα τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῶν. Γόνος Μακεδόνος καὶ Ἠπειρώτιδος περιέφερεν ἔνθεος τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα ἀπὸ τὸν Δούναβιν μέχρι τοῦ Νείλου, καὶ ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ, νικητὴς πάντοτε, ἐκπολιτιστής, ἠθικοποιός. Ἕλληνες τὴν ψυχὴν οἱ Μακεδόνες ἐδημιούργησαν, ὡς Φίλιπποι, ὡς Ἀλέξανδροι, ὡς Διάδοχοι, ὡς Ἐπίγονοι, τὸ μέγα Ἑλληνικὸν Κράτος τῆς Ἀνατολῆς, ἐφ' οὗ ἐβασίσθη ἡ Ρωμαϊκὴ ἰσχὺς ἵνα συνεχίσῃ τὸ ἔργον των — ἀλλ' ἀπὸ ὑλικῆς μόνον ἀπόψεως, ὄχι ἀπὸ πνευματικῆς, ἀπὸ ἠθικῆς. Τὰ φῶτα καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἑλλήνων οἱ Μακεδόνες διέδοσαν εἰς τὸν κόσμον. Καὶ ἦτο τόσον ἰσχυρὰ ἡ δύναμις αὕτη, ὥστε ἐπ' αὐτῆς στηριχθεὶς ὁ Χριστιανισμός, ἡ νεωτέρα αὕτη Ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ θρησκεία, ἠδυνήθη νὰ μεγαλουργήσῃ καὶ νὰ κατακτήσῃ ἄλλοῦ ἀμέσως καὶ ἀλλοῦ ἐμμέσως, τὸν σύμπαντα κόσμον. Ὅπως ἡ ἀποκάλυψις ἐδημιούργησε τὴν Θρησκείαν, οὕτω καὶ ὁ Ἑλληνισμός, ἡ ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ δύναμις αὐτοῦ, ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν διάδοσιν, στερέωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς Θρησκείας ταύτης. Διότι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι κυρίως Θρησκεία Ἑλληνική, ἀπὸ Ἑλληνικῶν παραδόσεων, ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἕως τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ ἀκόμη ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς ἰσχύος στηριχθεῖσα καὶ προαχθεῖσα. Καὶ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως; Ἡ διδασκαλία καρποφορεῖ ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκει εὐήκοον οὖς, καὶ τοῦτο ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία τὸ προετοίμασεν, ἀνεγείρασα ἐν μέσαις Ἀθήναις τὸν πρὸς τὸν Ἄγνωστον Θεὸν βωμόν. Ὁ βωμὸς οὗτος εἶναι ὁ κρίκος ὁ συνδέσας τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν πρὸς τὴν θεόπνευστον φιλοσοφίαν καὶ διὰ τὴν δημιουργίαν ἐδάφους καλλιεργημένου, ἑτοίμου νὰ δεχθῇ τὴν δι-

Digitized by Google

δασκαλίαν τοῦ Θεανθρώπου, κυρίως καὶ ἀποτελεσματικῶς εἰργάσθη ὁ Ἀλέξανδρος.

Εἰκοσαετὴς μόλις ἤρξατο τῆς βασιλείας του καὶ τῆς μεγάλης του ἐπιχειρήσεως καὶ εἰς ἡλικίαν τριάκοντα δύο περίπου ἐτῶν ἔπαυσε ζῶν. Ἡ μεγαλοφυΐα του τοῦτο τὸ ἰδιάζον εἶχε καὶ ἔχει, ὅτι ἀνεπτύχθη ἐξ ἐμφύτου, ἐξ ἐμπνεύσεως οὕτως εἰπεῖν, διότι ὁ εἰκοσαετὴς νέος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ θεωρῆται πεπειραμένος, οὔτε ἐξ ἰδίας αὐτοῦ ἐργασίας, οὔτε ἐκ τῆς μελέτης καὶ ἐφαρμογῆς πορισμάτων πείρας ξένης. Ὅ,τι ἐδημιούργησε, τὸ ἐδημιούργησεν ἀφ' ἑαυτοῦ, διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐμπνεύσεως, τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀτομικότητος, τῆς συλλήψεως τῶν σχεδίων καὶ ἀποφάσεων ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πεδίου τῆς ἐνεργείας. Δὲν ἐμελέτα ἐπὶ τοῦ χάρτου καὶ διὰ τῶν συγγραμμάτων τὰ σχέδια τῶν ἐκστρατειῶν του, διότι τοῦτο ἄλλως τε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τεχνικῶς ἦτο ἀδύνατον.

Ἐνήργει ἐξ ἐνστίκτου, ὡς νὰ εἶχε ζήση προηγουμένως ἐπὶ τῶν ἀγνώστων καὶ ἀχανῶν χωρῶν τῶν ἐπιχειρήσεών του. Ἐπολέμησεν ἐχθρὸν ἄγνωστον ὡς ἐὰν ἦτο γνώστης τῆς ὀργανώσεως, τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ καὶ ὑλικῆς δυνάμεως συζήσας μετ' αὐτοῦ καὶ συμπολεμήσας ἐπὶ ἔτη πολλά. Ἦτο κάτοχος πάσης λεπτομερείας τῆς ζωῆς τοῦ ἀντιπάλου, εἶχε προαποφασίσει ὅσα ἐπρόκειτο νὰ διατάξῃ, ἐγνώριζε, φαίνεται, τὸ συμβησόμενον, διότι ἄλλως ἦτο ἀδύνατον νὰ συλλάβῃ καὶ εἰς αἴσιον πέρας νὰ φέρῃ ἔργον τόσῳ γιγάντειον, ἔργον ὑπεράνθρωπον ὄχι μόνον διὰ τὴν ἀπομεμακρυσμένην ἐκείνην ἐποχὴν ἀλλὰ καὶ διὰ σήμερον καὶ δι' ἀκόμη μεταγενεστέρους αἰῶνας. Ἂν δὲ ἐσταμάτησε πρὸ τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ, τοῦτο συνέβη ὄχι διότι ἐξηντλήθη ἡ γόνιμος μεγαλοφυΐα του, ἀλλὰ διότι ἐκουράσθησαν οἱ Μακεδόνες του, τὸ ἔθνος ὁλόκληρον, ἐνῷ αὐτὸς ἔμενεν ἀκούραστος, ἀειθαλὴς καὶ εὐσταλής, ἕτοιμος νὰ συνεχίσῃ ἐπ' ἄπειρον, μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Ὠκεανοῦ, τὸ μεγαλουργὸν αὐτοῦ ἐγχείρημα.

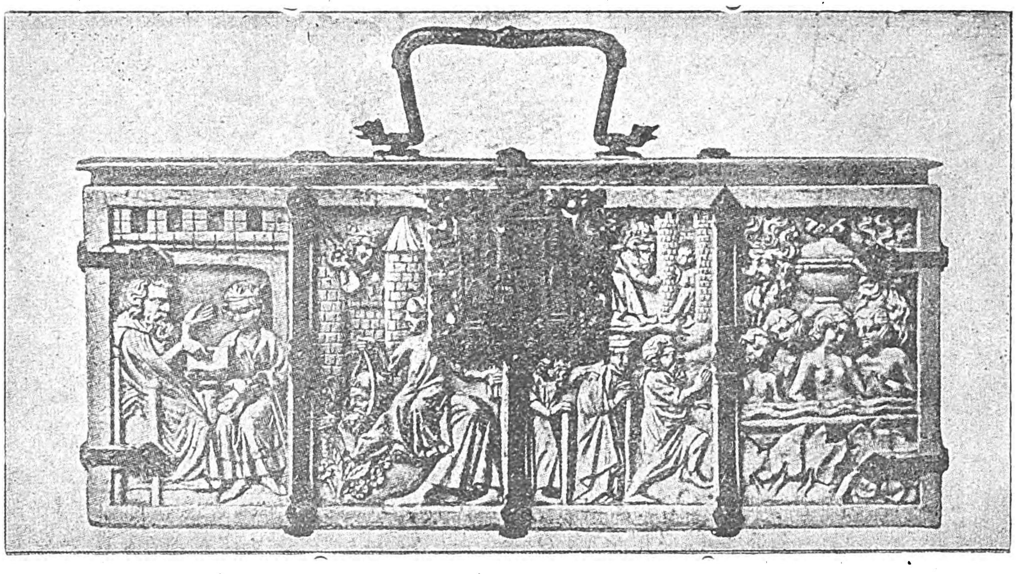

Μία πολὺ περίεργος παράστασις ἐπὶ ἐλεφαντίνου κιβωτιδίου τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.

[Εἰς τὴν (ἀριστερὰ) πρώτην εἰκόνα παρίσταται ὁ Ἀριστοτέλης διδάσκων εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ κυριαρχῇ τῶν παθῶν του. Ἐν τοσούτῳ, ὀλίγον μετὰ (δευτέρα εἰκὼν) ὁ διδάσκαλος, δελεαζόμενος ἀπὸ τὰ θέλγητρα μιᾶς ἑταίρας, ἀφίεται νὰ μεταβληθῇ ὑπ' αὐτῆς εἰς φορτηγὸν τετράποδον. Δεξιὰ ἡ «Πηγὴ τῆς Νεότητος» καὶ ὁμὰς γερόντων οἱ ὁποῖοι σπεύδουν διαγκωνιζόμενοι εἰς αὐτὴν πρὸς ἀνανεασμόν.—Ἐκ τῆς συλλογῆς Spitzer.]

Δὲν εἶναι μικρόν, δὲν εἶναι τυχαῖον τὸ ἐπιτευχθέν, δὲν ἔχομεν ἕτερον παράδειγμα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου. Διότι δὲν ἦτο ἁπλῆ στρατιωτικὴ ἐπιχείρησις, ὡς τοῦ Ναπολέοντος, τοῦ Ἀννίβα, τοῦ Καίσαρος καὶ ἄλλων μεγάλων στρατηλατῶν, τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἦτο ἔργον ἐκπολιτισμοῦ, ἔργον ἀνακαλύψεως νέων χωρῶν, ἔργον διεισδύσεως καὶ ἔργον καταβολῆς τῆς βαρβαρότητος. Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἦτο ὁ κατακτητής, ὁ ὑποδουλώνων τοὺς κατοίκους τῆς χώρας εἰς ἣν προήλαυνε, δὲν ἐτυράννει, δὲν ἐθεώρει δοριαλώτους τοὺς ἰθαγενεῖς. Δὲν κατέστρεφε τὴν ἀτομικότητα τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἐποδοπάτει τὴν ἐλευθερίαν του. Ἦτο ὁ ζείδωρος ποταμός, ὅστις κατακλύζει τὴν χώραν οὐχὶ διὰ νὰ τὴν καταστρέψῃ διὰ τῆς πλημμύρας καὶ τῆς ῥοῆς τῶν ὑδάτων, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν ἀρδεύσῃ καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ παραγωγικήν, ἀνθηράν, καρποφόρον.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι ἡ πραγματικὴ καὶ ἀκριβὴς ἐκπροσώπησις τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Γοργός, ταχύς, ἀγαθοποιός, δημιουργικὸς εἰς ἔργα ὑψηλά, ἀναμορφωτὴς καὶ διδάσκαλος τῆς ἠθικῆς. Δὲν ἠθέλησε νὰ ἴδῃ τὴν ὡραίαν σύζυγον τοῦ Δαρείου, τὴν εἰς χεῖρας αὐτοῦ περιπεσοῦσαν αἰχμάλωτον, ἥν, κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου τῆς ἐποχῆς του, ἐδικαιοῦτο νὰ μεταχειρισθῇ ὡς παλλακήν. Ἠρνήθη νὰ τὴν ἀντικρύσῃ, οὐχὶ διότι ἐφοβήθη μὴ δελεασθῇ, αὐτὸς ὁ ἄτρωτος, ἐκ τῆς ὑπερόχου σωματικῆς αὐτῆς καλλονῆς, ἀλλὰ διὰ νὰ διδάξῃ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἱερότητα πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δίκαιον τοῦ αἰχμαλώτου, τοῦ ὑποκύψαντος εἰς τὴν ἀνάγκην, ἢ εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀντιπάλου, δικαιουμένου ὅμως νὰ διατηρήσῃ τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ὑπόστασιν, τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἀκεραίαν καὶ αὐτοτελῆ.

Ὡς ὄργανον τῆς θελήσεως ἀνωτέρας τινὸς δυνάμεως, εἰργάσθη ταχέως, ἀποτελεσματικῶς καὶ ἀσφαλῶς. Δὲν ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς ὅπως σπουδάσῃ καί, ὑπὸ τῆς πείρας τῆς ἐργασίας ὁδηγούμενος, δημιουργήσῃ νέας καταστάσεις. Ἦλθεν ἕτοιμος πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ γιγαντώδους ἔργου του, ἐδημιούργει αὐτὸς τὴν κατάστασιν βαδίζων πάντοτε πρὸς τὰ ἐμπρός, ἔφθασεν εἰς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, διὰ πορείας θαυμαστῆς, διὰ νικηφόρου προελάσεως, ἐνώπιον τῆς ὁποίας πᾶσαι αἱ δυσχέρειαι κατεβάλλοντο, πᾶν πρόσκομμα ὑπερπηδᾶτο ὑπὸ μόνον τῆς πνοῆς ἣν ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐξέπεμπε. Οἱ ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου, οἱ συνηθισμένοι νὰ ὁμιλῶσι ἐξ ὀνόματος τῶν θεῶν, οἱ μὴ ἔχοντες πρὸ αὐτῶν ἀνθρώπινα ἐμπόδια, προσῆλθον νὰ προσκυνήσωσι τὸν ἐρχόμενον «παῖδα». Οἱ γηραιοὶ αὐτοὶ θεράποντες τοῦ θείου, αὐτοὶ οἱ ἄτρωτοι καὶ ἀκλόνητοι ἱερεῖς, οἱ ἐμπνέοντες τὸν τρόμον, τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ὑπακοὴν εἰς πάντας τοὺς τότε ἰσχυροὺς μονάρχας, ἔκλιναν ἱκετήριον τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν «παῖδα» τὸν ὁποῖον ἡ φήμη καὶ τὰ ἔργα του, τὰ κατορθώματα καὶ ἡ τόλμη του ἐγιγάντωσαν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τῇ διανοίᾳ τῶν ἀφιερωμένων εἰς τὴν λατρείαν τοῦ θείου. Ποία ἠθικὴ δύναμις, ποία ἐπιβολὴ ψυχῆς! Ἄνθρωπος κοινὸς κατὰ τὴν ὑλικὴν αὐτοῦ δύναμιν, ἄνθρωπος ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ εὐτελεστάτην διὰ τὸν ἀριθμὸν στρατιάν, γενναίαν ὅμως καὶ ἰσχυρὰν διὰ τὴν πνευματικὴν αὐτῆς δύναμιν, τὴν ἀποδεικνυομένην ὑπὸ τῆς σιδηρᾶς ὑπακοῆς εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ μόνον τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς, τοῦ Ἀλεξάνδρου. Αὐτὸ τὸ ὄνομα συνεκέντρωσεν ὁλόκληρον τὴν συμπεπυκνωμένην δύναμιν τῆς Μακεδονικῆς στρατιᾶς καὶ κατέστη θρῦλος, εἴδωλον, πνευματικὴ ὀντότης ἀπροσμετρήτου ἰσχύος — παντοδυναμίας. Οὕτω ἐτελειώθη ἡ ἰσόθεος ἱστορικὴ μορφὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἂς ἐξετασθῇ ἤδη ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ καθαρῶς στρατιωτικῆς ἀπόψεως. Συναισθανόμενος τὴν δύναμίν του, τὴν στρατιωτικήν του ἀξίαν, παρεπονήθη ποτὲ ὅτι δὲν ὑπῆρχε καὶ δι' αὐτὸν εἷς νεώτερος Ὅμηρος ὅπως ψάλῃ τὰ μεγαλουργήματά του· καὶ ἦτο δίκαιον τὸ παράπονόν του, διότι ἀφοῦ δι' ἕνα Ἀχιλλέα, ἕνα ἥρωα μονομαχιῶν, εὑρέθη ὁ μέγιστος τῶν ποιητῶν νὰ ἐξυμνήσῃ τοὺς ἄθλους του, δίκαιον θὰ ἦτο νὰ ἐγεννᾶτο μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ ἄξιος ὑμνητὴς τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ. Μέχρι τῆς σήμερον ἐν τούτοις ὁ στρατιωτικὸς συγγραφεὺς ὁ προωρισμένος νὰ γράψῃ τὴν στρατηγικὴν καὶ τακτικὴν ἐπίνοιαν τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν εὑρέθη, ὄχι δι' ἄλλον λόγον, ἀλλὰ διὰ τὸ δυσχερὲς καὶ παράτολμον τοῦ ἐγχειρήματος. Διότι μήπως εἶναι μία καὶ μόνη ἡ ἐπίνοια, ἁπλαῖ καὶ εὔκολοι αἱ ἀρχαὶ τῆς στρατηγικῆς καὶ τῆς ἐν γένει πολεμικῆς αὐτοῦ τέχνης; Μελέται πολυχρόνιοι θὰ ἔπρεπε νὰ γίνωσι, σπουδαὶ εἰδικαὶ ἐπιτόπιοι, τοπογραφικαὶ ἐργασίαι λεπτομερεῖς, ἠθικαὶ μελέται καὶ σπουδαὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ τε στρατοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀντιπάλου ἢ τῶν ἀντιπάλων του, διὰ νὰ δυνηθῇ τις νὰ διερευνήσῃ μετ' ἀποτελεσματικότητος τὸ γιγάντειον ἔργον του. Ἡ στρατηγική, ἡ τακτική, ἡ ἐπιτελικὴ ὑπηρεσία, ἡ ἐπιμελητεία, ἡ ὁδοποιία, ἡ στρατιωτικὴ γεφυροποιΐα, ἡ ἐκπαίδευσις τῶν στελεχῶν, ἡ πολιορκητική, ἡ διάβασις ποταμῶν, ἡ ἐφευρετικότης τῶν μέσων ἀμύνης καὶ ἐπιθέσεως, ἡ ἀκατάπαυστος δημιουργία νέων μεθόδων, σπουδαιοτάτων διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, θέλουσι ἀπαιτήσει τὴν συγγραφὴν τόμων ὁλοκλήρων ὑπὸ πολλῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν συγγραφέων. Τὸν Γρανικὸν διέρχεται ὁ Ἀλέξανδρος ἐν παρατάξει ἐκβιάζων τὴν διάβασιν. τὸν Ὑδάσπην διέρχεται ὑπερκάμπτων τὴν ἀμυντικὴν θέσιν τοῦ ἀντιπάλου, κατασκευάζων προχείρους γεφύρας ἐπὶ ἀσκῶν. Εἰς τὴν Ρόδον ἐφευρίσκει τὴν σιδηρᾶν ἅλυσον τῆς ἀγκύρας τῶν πλοίων, εἰς τὴν Γεδρωσίαν δημιουργεῖ σύστημα ὁλόκληρον νέον πρὸς διάβασιν τῆς ἐρήμου. Τὰ πάντα μηχανεύεται, τὰ πάντα διευθύνει, ἐφευρίσκει νέας μηχανάς, νέα μέσα προελάσεως καὶ ὁδηγίας τῶν στρατῶν. Δὲν ἐγκαταλείπει τὴν βάσιν τῶν ἐπιχειρήσεών του, δὲν ἀμελεῖ τὰς γραμμὰς τῆς ἐπικοινωνίας αὐτοῦ, δὲν σταματᾷ εἰς μόνα τὰ μέσα, ἅτινα ἀρχικῶς ἐδημιούργησε ἀναχωρῶν ἐκ Μακεδονίας. Διαρκῶς τροφοδοτεῖ τὸν στρατὸν αὐτοῦ διὰ νέων ἀνδρῶν, διαρκῶς ἐκπέμπει πρὸς τὰ ὀπίσω τοὺς παλαιμάχους καὶ καταπονηθέντας, ὥστε διαρκῶς νὰ ἀνανεώνῃ τὰς εἰς ἀνθρώπινον ὑλικὸν δυνάμεις, τὰ μέσα μεταφορῶν, τὰ ἐπιτήδεια εἰς πόλεμον. Ἂς φαντασθῇ τις τὴν ἀνάγκην, ἣν εἶχεν ἑκάστοτε νὰ κυριαρχῇ τῆς χώρας, τῆς ξένης χώρας, τῆς εὑρισκομένης εἰς τὰ νῶτα τῆς δρακὸς τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀποτελούντων τὸν στρατὸν αὐτοῦ καὶ θ' ἀναλογισθῇ τὸ μέγεθος τῶν ὑπερπηδηθεισῶν δυσχερειῶν, τὸ μεγαλουργὸν πνεῦμα τὸ διευθῦνον καὶ κανονίζον τὴν παλινδρομικὴν ταύτην κίνησιν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας πρὸς τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν καὶ ἀπὸ τούτου πρὸς τὴν Μακεδονίαν.

Νὰ συγκριθῇ ὁ Ἀλέξανδρος; Πρὸς ποῖον; Πρὸς τὸν Ναπολέοντα αἴφνης; Ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπεται σύγκρισις. Ὁ Ναπολέων ἡττήθη κατὰ τὰ δύο μεγάλας ἐκστρατείας του, τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Ρωσίας, οὐχὶ ὑπὸ τῆς ἰσχύος τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ὀργανώσεως τῆς ὑπηρεσίας τῶν νώτων, ὑπηρεσίας στοιχειώδους, ὑπηρεσίας πολλάκις παρ' ἄλλων στρατηλατῶν πρὸ αὐτοῦ ὀργανωθείσης καὶ ἐπιτυχῶς χρησιμοποιηθείσης. Ὁ Ναπολέων, μιμούμενος τὸν Ἀλέξανδρον, ἐσχεδίασε τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείαν, διὰ νὰ τὴν ἐγκαταλείψῃ εὐθὺς ὡς τὰ πρῶτα ἐμπόδια προέκυψαν εἰς τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν, καὶ ὑπὸ ἠθικῆς ἀδυναμίας καταληφθείς, ἐγκατέλειψε τὸν στρατόν του, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν ὅπως ἀναμιχθῇ εἰς τὴν πολιτικήν. Μέγας ὁ Ναπολέων, μέγας στρατηγός, καὶ μέγας πολιτικός, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐποχήν του καὶ διὰ τὴν Γαλλίαν, τὴν μεγάλην καὶ ἰσχυράν. Τί θὰ ἦτο ὡς ἄρχων μικροῦ κράτους, μιᾶς ἀσημάντου Μακεδονίας; Εἰσέβαλεν εἰς Ἰταλίαν, ἔφθασε μέχρι Βιέννης καὶ Ἀουστερλιτς, μετέβη εἰς Ἰέναν, ἀλλὰ διῆλθε διὰ χωρῶν πολιτισμένων, ταξιδεύων ἐντὸς ἀναπαυτικῆς ταχυδρομικῆς ἁμάξης. Δὲν διέσχισε τὰς ἐρήμους πεδιάδας καὶ τὰ πανύψηλα ὄρη τῆς Ἀσίας ἔφιππος, ἄνευ ἐφιππίου, ἄνευ ἀναβολέων, διανύων καθ' ἡμέραν παρασάγγας πολλὰς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ γενναίου καὶ θαυμαστοῦ Μακεδονικοῦ ἱππικοῦ. Ἐν γένει οἱ ὅροι καὶ αἱ συνθῆκαι τοῦ πολέμου ἦσαν ἐξαιρετικῶς διάφοροι διὰ τὸν Ἀλέξανδρον. Ἡ κατάστασις τῶν ὁδῶν, τὰ μέσα συγκοινωνίας, τὸ μῆκος τῶν πορειῶν, ἡ πολυχρόνιος ἀπὸ τῆς Μητροπόλεως ἀπομάκρυνσις, ἡ καταπληκτικὴ ἀριθμητικὴ διαφορὰ τῆς δυνάμεως τῶν δύο ἀντιπάλων στρατῶν, τὸ ἀπολίτιστον, τὸ ἄγριον καὶ τὸ ἀπολύτως ἐχθρικὸν τοῦ ἀπεράντου καὶ ἀγνώστου θεάτρου τοῦ πολέμου, ἡ ἄγνοια τῆς γλώσσης, ἡ διαφορὰ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, ἡ δυσκολία τῆς πρὸς τὰ νῶτα καὶ τὴν βάσιν τῶν ἐπιχειρήσεων ἐπικοινωνίας, καθιστῶσι κολοσσιαίαν τὴν διαφορὰν τῶν περιστάσεων καὶ τῶν μέσων ὑφ' ἃς ἐνήργει ὁ Ἀλέξανδρος, πρὸς ἐκείνας ὑφ' ἃς ἐνήργησαν μεταγενέστεροι, ὑφ' ἃς ἐνεργοῦν σύγχρονοι στρατοί. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον δικαίως ὁ Ἀλέξανδρος παρὰ πάντων τῶν ἱστορικῶν θεωρεῖται μέγας στρατηλάτης, μέγας ὁδηγὸς καὶ ἰθύντωρ τῆς θελήσεως τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἔθνους.

Τὸ μεγαλούργημα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀπὸ στρατιωτικῆς, πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀπόψεως, εἶναι καὶ θὰ μείνῃ μοναδικὸν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν ἀνθρώπων. Ἔζησε καὶ ἀπέθανε ὡς ἥρως θρυλικός. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἄκουσμα τοῦ θανάτου αὐτοῦ συνεταράχθη ἡ οἰκουμένη πᾶσα. Τὸ Κράτος, ὅπερ αὐτὸς ὡς μονάρχης ἀπόλυτος καὶ ἀκατάτμητος διώκει, ἐν πολεμικῇ μάλιστα ἐξεγέρσει, κατεκερματίσθη καὶ κατετμήθη, διότι ἦτο ἀδύνατος ἡ ὑποταγὴ ἀνθρώπων καὶ χωρῶν εἰς τὴν θέλησιν καὶ τὴν διεύθυνσιν ἑνὸς μόνου ἀνδρός, ἐφ' ὅσον τοιοῦτος ἀνὴρ δὲν ἐγεννήθη ἄλλος μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν στρατηγῶν του, τῶν μεγάλων ἄλλως τε στρατηγῶν, καταδεικνύεται ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς εἰς πλείονας σατραπείας ἢ ἐπαρχίας διαιρέσεως τοῦ ἀχανοῦς καὶ ἰσχυροῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐκεῖνος ἐδημιούργησεν. Ἦσαν ἰσχυροὶ καὶ μεγάλοι οἱ στρατηγοὶ-σατράπαι, ἀλλ' ὅμως ἕκαστος ἐξ αὐτῶν μόλις ἐπήρκει εἰς τὴν διοίκησιν ἑνὸς μόνον τμήματος τοῦ μεγαλειώδους συνόλου, τὸ ὁποῖον ἀμέσως.

Digitized by Google

πρὸ αὐτῶν, διῳκεῖτο ὑφ' ἑνὸς καὶ μόνου, τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἡ Ἑλλὰς διὰ τοῦ ἔργου τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξηπλώθη ἐπὶ τῶν τριῶν ἠπείρων καὶ κατέκτησε σχεδὸν ὁλόκληρον τὸν τότε γνωστὸν καὶ ἀκόμη ἄγνωστον κόσμον. Τὸ ἔργον του ὑπῆρξεν ἡ τάσις τῆς δημιουργίας τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, τοῦ γεννηθέντος καὶ ἀναπτυχθέντος ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ ἐσχατιᾷ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἐξ ἧς, ὡς ἑστίας φωτοβόλου, ἐξεχύθη διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν τότε γνωστὴν οἰκουμένην. Ἄνευ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ μεγαλούργημα τῶν ἀρχαίων χρόνων, ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός, ἤθελε πνιγῇ ἐν τῇ στενότητι τῶν ὁρίων τῆς ἀρχαίας κλασσικῆς Ἑλλάδος, ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ ἔδαφος πρὸς καλλιέργειαν τοῦ φυτωρίου τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος εὑρέθη καὶ παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Οἱ μετ' αὐτὸν διάδοχοι καὶ ἐπίγονοι ἐστερέωσαν καὶ συνεπλήρωσαν τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ, ἐσυστηματοποίησαν τὴν διοίκησιν, ἐνεπέδωσαν τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἐξησφάλισαν τὴν πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν. Οἱ ἐπελθόντες Ρωμαῖοι διετήρησαν τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων παραχθεῖσαν κατάστασιν καὶ τὴν παρέδωσαν ηὐξημένην εἰς τὸ νέον μεσαιωνικὸν Ἑλληνικὸν Κράτος, τὸ χριστιανικὸν πλέον Ἑλληνικὸν Κράτος, δι' οὗ ἐξεπορεύθη πρὸς τὴν Δύσιν τὸ νέον θρήσκευμα, ὁ νέος Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμός, ὅστις καὶ ἐκυριάρχησε καὶ κυριαρχεῖ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐφ' ὅλης τῆς οἰκουμένης. Β. ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ. Τὰ ἐπισημότερα καὶ ἀψευδέστερα μνημεῖα τῆς ἱστορίας τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου εἶναι τὰ νομίσματα αὐτοῦ· ταῦτα ὅμως κατέχουσιν ἐν τῇ Νομισματικῇ τόσον ἐκτεταμένον καὶ περίπλοκον ἔδαφος ἐρεύνης, ὥστε οἱ εἰδικοὶ νομισματολόγοι δὲν κατώρθωσαν εἰσέτι νὰ μελετήσωσιν ἐπακριβῶς αὐτὰ καὶ νὰ ἐξαγάγωσι τὰ προσήκοντα συμπεράσματα περὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐν γένει πολιτικῆς τοῦ μεγάλου ἀνδρός. Εἶναι φυσικὸν νὰ εἰκάσωμεν ὅτι τὰ *χρήματα*, ἀποτελοῦντα πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὰ *νεῦρα* τοῦ πολέμου, διεδραμάτισαν σπουδαιότατον ρόλον ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῶν ἔργων πάσης φύσεως, καὶ δὴ τῶν στρατιωτικῶν, τοῦ μεταρρυθμίσαντος ὁλόκληρον τὸν κόσμον ὑπερφυοῦς μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Δύο κυρίως φάσεις τῆς Νομισματικῆς τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου διακρίνονται: α') τὰ ἐκδοθέντα ζῶντος αὐτοῦ νομίσματα, ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἢ ὑπὸ πόλεων καὶ κοινοτήτων κατὰ τοὺς τύπους αὐτοῦ καὶ β') τὰ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκδοθέντα— διότι καὶ ἀποθανόντος αὐτοῦ ἐξηκολούθουν ἐκδιδόμενα κατά τε τοὺς τύπους αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομά του καθ' ἅπαντα τὸν γνωστὸν κόσμον καὶ μέχρι τῶν βαρβάρων λαῶν χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα, ἰδίως ἀργυρᾶ, ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἐπὶ αἰῶνας, μέχρι καὶ τῶν μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ χρόνων· μόνον χρυσᾶ εἶναι πιθανὸν ὅτι δὲν ἐξεδόθησαν πέραν τοῦ 280 π. Χ., ἴσως δὲ καὶ χαλκᾶ, ἀργυρᾶ ὅμως ἐξεδίδοντο τρεῖς καὶ τέσσαρας σχεδὸν αἰῶνας μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐξέδωκε νομίσματα καὶ τῶν τριῶν μετάλλων, ἅμα τῇ ἀναλήψει τοῦ θρόνου καὶ πρὸ τῆς ἐκστρατείας του εἰς Ἀσίαν· ταῦτα εὐκόλως διακρίνονται, διότι εἶναι καθαρῶς ἐντοπίου ἐν Μακεδονίᾳ κοπῆς, ὕφους αὐστηροτέρου, κανόνος σταθμητικοῦ 227 κόκκων δι' ἕκαστον τετράδραχμον, ἤτοι ὁμοίου πρὸς τὸν τοῦ πατρός του Φιλίππου τοῦ Β'· τὰ μικρότερα νομίσματα ἀργύρου ταχέως μετερρύθμισεν ὁ Ἀλέξανδρος, συντάξας αὐτὰ πρὸς τὸν Εὐβοϊκο-ἀττικὸν σταθμητικὸν κανόνα, ὁ ὁποῖος μετ' ὀλίγον καὶ ἐπεκράτησε καθ' ἁπάσας τάς τε Εὐρωπαϊκὰς καὶ Ἀσιατικὰς κτήσεις του. Κύριον χαρακτηριστικὸν αὐτῶν εἶναι ὅτι φέρουσι τὴν μετριόφρονα καὶ δημοκρατικὴν ἐπιγραφὴν ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ἄνευ προσθήκης τῆς λέξεως «*βασιλέως*».

1. 2. 3. 4. 5. 6.

Ἀργυρᾶ νομίσματα Μεγ. Ἀλεξάνδρου.

[1=Ἔμπροσθεν κεφαλὴ γενειοφόρου Διὸς πρὸς δεξιά, ἐστεφανωμένη στεφάνῳ δρυός. 2,3,4,5,6=Κεφαλὴ Ἀλεξάνδρου φέρουσα δέρμα λέοντος.]

Χρυσᾶ νομίσματα (περὶ τὰ 334 π. Χ. ἢ ὀλίγον κατόπιν καὶ μέχρι τοῦ 280 π. Χ.).—Ἔμπροσθεν: Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς πρὸς δεξιά· φορεῖ κράνος Κορινθιακόν, ἐφ' οὗ παρίσταται ἔκτυπος ὄφις, σφὶγξ ἢ γρύψ· οἱ πλόκαμοι εἶναι ἁδροί, σπειροειδεῖς, τοῦ φειδιακοῦ τύπου, κατέρχονται δὲ ἐκ τοῦ ἐπαυχενίου ἐπὶ τοῦ τραχήλου κατ' αὐστηρὸν ἀρχαϊκὸν ὕφος. Ὄπισθεν: Νίκη ὁλόσωμος, ὀρθὴ ἱσταμένη κατενώπιον, μὲ στροφὴν τῆς κεφαλῆς πρὸς δεξιὰ ἑαυτῆς οὕτως, ὥστε φαίνεται αὕτη κατὰ τὸν ἀριστερὸν κρόταφον· τὸ βάρος τοῦ σώματος φέρει ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ σκέλους, διὰ τοῦτο τεταμένου· τὸ ἀριστερὸν σκέλος ἀποσύρει ἐν ἀναπαύσει, ὀλίγον κεκαμμένον πρὸς τὰ ἀριστερά· ἔχει μεγάλας πτέρυγας, κατερχομένας ἑκατέρωθεν καθέτως, ἄνευ τάσεως εἰς πτῆσιν· διὰ τῆς δεξιᾶς κρατεῖ ἀκτηρίδα τροπαίου, τὴν δὲ ἀριστερὰν καταβιβάζει φυσικῶς ἡμικεκαμμένην· κατόπιν κρατεῖ ναυτικὴν στυλίδα· πέριξ ἡ ἐπιγραφὴ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Λίαν σπανίως προστίθεται ἡ λέξις ΒΑΣΙΛΕΩΣ· τοῦτο δ' ἀκριβῶς διακρίνει τὰ νομίσματα, τὰ ὁποῖα ἔκοψε ζῶν ὁ Μέγ. Ἀλέξανδρος, ἀπὸ τῶν μετὰ θάνατον κοπέντων, ὅτε τὰ μὲν πρῶτα φέρουσιν ἁπλῶς τὸ ὄνομά του, τὰ δὲ δεύτερα καὶ τὸν τίτλον του· ἐπὶ τοῦ πεδίου ὑπάρχουσι διάφορα μονογραφήματα καὶ σημάνσεις νομισματοκοπείων.

Χρυσᾶ νομίσματα Μεγ. Ἀλεξάνδρου.

[1=*διστάτηρ*. Ἔμπροσθεν, κεφαλὴ κρανοφόρου Ἀθηνᾶς πρὸς δεξιά, ὕφους ὡραίου. Ὄπισθεν, Νίκη ὀρθὴ ἐνδεδυμένη, πτερωτή, κρατοῦσα στέφανον διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ στυλίδα (ναυτικὴν σημαίαν) διὰ τῆς ἀριστερᾶς· ἐν τῷ πεδίῳ κεραυνὸς (σύμβολον)· πρὸ τῆς δεξιᾶς κνήμης γράμμα Α (μονογράφημα). Κοπὴ *Πέλλης* τοῦ 336—323 π. Χρ. ζῶντος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἢ *Ἀμφιπόλεως* ὁμοίως. Ἐπιγραφή: «*Ἀλεξάνδρου*».

2=*στατήρ*. Τὰ αὐτὰ περίπου ὡς ἄνω· κοπὴ μετὰ θάνατον αὐτοῦ· ἐν τῷ πεδίῳ στέφανος καὶ ἐντὸς αὐτοῦ συμπίλημα γραμμάτων.

3)=*ἡμιστάτηρ*. Τὰ αὐτὰ ὡς ἐν ἀριθ. 1. Κοπὴ 336—323 π.Χ.

4)=*τεταρτημόριον*. Ἔμπροσθεν τὰ αὐτά. Ὄπισθεν κεραυνός. Ἐπιγραφὴ ΑΛΕΞΑΝ, τόξον, ρόπαλον, ἐπιγραφὴ ΔΡΟΥ. Κοπὴ Μακεδονικὴ 336—323 π. Χρ.

5)=*Ὅμοιον*. Τύποι οἱ αὐτοὶ τῶν ὑπ' ἀριθ. 3.]

Τὸ κύριον κομμάτιον εἶναι ὁ στατὴρ 133 κόκ., ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ διστάτηρες 266 κ., ἡμιστάτηρες 66 κ., τεταρτημόρια 33 κ. καὶ ὀβολοὶ χρυσοὶ (ὄγδοα στατῆρος) 16 κ. Ἡ παρουσία τῆς Ἀθηνᾶς εἶναι πρωτοφανὴς ἐν τῇ νομισματικῇ τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας· ἐπίσης ἡ Νίκη (κατὰ τὸν φειδιακὸν περίπου τύπον καὶ αὐτὴ) εἰσήχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου· ταῦτα ὑποδηλοῦσιν ὅτι ὁ Μέγ. Ἀλέξανδρος ἀρχῆθεν ὑπενόει τὸ ἔργον του ὡς πανελληνίου χαρακτῆρος καὶ οὐχὶ ὡς στενῶς Μακεδονικόν, ὡς ὁ πατήρ του· ὡς ἀγαθὸν δὲ οἰωνὸν προεξώφλει τὴν καθολικὴν ἐπιτυχίαν τῆς νίκης ἤδη διὰ τῶν πρώτων μερικῶν νικῶν του πρὸς τοὺς συνορεύοντας μὲ τὸ κράτος του βαρβάρους. Εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἔκοψε χρυσᾶ νομίσματα καὶ πρὸ τῆς εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείας.

Ἀργυρᾶ (ἀπὸ τοῦ 336—334 π. Χ., ἔπειτα δὲ μέχρι τοῦ 50 μ. Χ. περίπου).—Τὸ κύριον, ἤτοι λαϊκὸν καὶ ἐν μεγίστῃ κυκλοφορίᾳ νόμισμα, ὑπῆρξε πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὸ ἀργυροῦν τετράδραχμον ἰδίως, ἐν μέρει δὲ καὶ αἱ ὑποδιαιρέσεις αὐτοῦ· διὰ τοῦτο πάντοτε οἱ Ἕλληνες εἰς τὰ νομίσματα ταῦτα ἐναπέθετον ἅπασαν τὴν τοπικὴν καὶ ἰδιάζουσαν λατρείαν καὶ τὴν καλλιτεχνικήν των δύναμιν. Τοῦ Ἀλεξάνδρου τὰ τετράδραχμα ἐμελέτησεν ἰδιαιτέρως ὁ Μ. Müller καὶ ἐξέδωκεν ἰδιαίτερον σύγγραμμα περὶ αὐτῶν· ἀπὸ ἐτῶν δὲ εἷς τῶν προθυμοτέρων συλλογέων ἀρχαίων Ἑλληνικῶν νομισμάτων λέγεται ὅτι ἔχει συγκεντρώσει ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς ὑπὲρ τὰς 26.000 τετραδράχμων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ὁ Müller διακρίνει ἑπτὰ σειρὰς αὐτῶν. Τὰ πρὸ τῆς ἐκστρατείας εἰς Ἀσίαν, μὴ περιλαμβανόμενα ὑπ' αὐτοῦ, ἔχουσι τοὺς ἑξῆς τύπους: Ἔμπροσθεν, κεφαλὴ Διός, ὁμοία τῇ τῶν τετραδράχμων τοῦ πατρός του Φιλίππου τοῦ Β'· ὄπισθεν τὴν ἐπιγραφὴν ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ· ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ, στρέφων τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ πλάγια αὐτοῦ (227 κόκ.). Ὑπάρχουσι καὶ δραχμαὶ φέρουσαι ἔμπροσθεν κεφαλὴν νεαροῦ Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ (σταθμητικοῦ κανόνος Ἀττικοῦ), καὶ ἡμίδραχμα τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω ὀπισθίων τύπων, ἔτι δὲ διώβολα φέροντα ἔμπροσθεν μὲν τὰς παραστάσεις τῶν διδράχμων, ὄπισθεν δὲ δύο ἀντιμετώπους ἀετοὺς ἐπὶ κεραυνοῦ. Οἱ δὲ ἀργυροῖ ὀβολοὶ φέρουσιν ὄπισθεν μόνον κεραυνόν.

Οἱ τύποι οὗτοι τῶν ἀργυρῶν κομματίων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἶναι σπανιώτατοι καὶ πολύτιμοι, μεγάλης δὲ σήμερον ἐμπορικῆς ἀξίας διὰ τοὺς λόγους τούτους· δὲν περιλαμβάνονται ὅμως εἰς τὰς 7 μνημονευθείσας σειρὰς ἢ ἐκδόσεις τοῦ Müller, διότι οὗτος ἐμελέτησε μόνον τοὺς *ἀετοφόρους* τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἤτοι τὰ τετράδραχμα τοῦ ἑξῆς νεωτέρου τύπου, ἐκδοθέντα ἀπὸ τοῦ 334 π. Χ. ἢ ὀλίγον μετ' αὐτὸ καὶ κατόπιν: Ἐμπρός, κεφαλὴ νεαροῦ Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ πρὸς δεξιά· ὄπισθεν Ζεύς, καθήμενος ἐν θρόνῳ πρὸς ἀριστερά, ἔχων γυμνὸν τὸ ἄνω ἥμισυ τοῦ σώματος, περὶ δὲ τὸ κάτω ἥμισυ ἐρριμμένον τὸ ἱμάτιον· τὴν δεξιὰν προεκτείνει γυμνήν, ἔχων τὴν παλάμην ἀνοικτὴν πρὸς τὰ ἄνω, ἡνωμένων τῶν δακτύλων· ἐπ' αὐτῆς ἵσταται ἀετὸς ἤρεμος, προσβλέπων πρὸς αὐτόν· τὴν ἀριστερὰν ὑψώνει κρατῶν σκῆπτρον. Ὁ τύπος οὗτος εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰλημμένος ἐκ τοῦ χρυσελεφαντίνου κολοσσιαίου ἀγάλματος τοῦ Φειδίου τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διός, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ ἐπίσης ἔνδειξιν, ὡς ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ἡ Νίκη, τῶν διαθέσεων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, οὐ μόνον ἀφ' ὅτου ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκστρατείας, ἵνα ἐργασθῇ ὡς ἀρχηγὸς τῶν Πανελλήνων. Ὁ Ἡρακλῆς εἶναι ὁ προπάτωρ τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας καὶ διετηρήθη ὡς ἔχων, ἐκτὸς τῆς εἰδικῆς ταύτης, καὶ τὴν Πανελλήνιον μορφὴν τοῦ ἀθλοφόρου νικητοῦ, τοῦ διαδραμόντος ἐπιτυχῶς τὸν γνωστὸν κόσμον καὶ διαδόσαντος τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν ἤδη κατὰ τὴν βαθεῖαν προϊστορικὴν περίοδον. Ἐπιγραφὴν φέρουσι καὶ ταῦτα, ὅπως καὶ τὰ χρυσᾶ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, ἐνίοτε δὲ μετὰ τῆς λέξεως ΒΑΣΙΛΕΩΣ· ταῦτα ὅμως, ὡς καὶ τὰ χρυσᾶ, τὰ φέροντα τὴν λέξιν «*βασιλέως*», πρέπει μᾶλλον νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀνήκοντα εἰς ἐκδόσεις γενομένας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Τοὺς αὐτοὺς τύπους φέρουσι καὶ τὰ *δίδραχμα*, αἱ *δραχμαί*, τὰ *τριώβολα* (ἡμίδραχμα) καὶ οἱ *ὀβολοί*. Ὑπάρχουσι καὶ *δεκάδραχμα* τοῦ αὐτοῦ τύπου, ἀλλὰ σπανιώτατα, καὶ

Digitized by Google

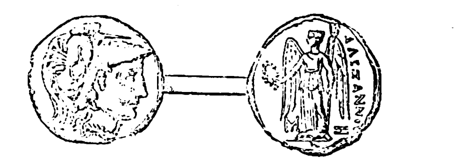

Χρυσοῦς στατὴρ τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου.

[Ἔμπροσθεν κεφαλὴ κρανοφόρου Ἀθηνᾶς πρὸς δεξιά· φορεῖ περιδέραιον· ἀνάγλυφος ὄφις ἐπὶ τοῦ κράνους· Ὄπισθεν Νίκη ἐνδεδυμένη, ὀρθή, κατενώπιον, πτερυγοφόρος· κρατεῖ ἐν τῇ προτεταμένῃ δεξιᾷ στέφανον, διὰ τῆς ἀριστερᾶς ναυτικὴν σημαίαν (στυλίδα)· ἑκατέρωθεν τῶν κνημῶν εἰς τὸ πεδίον μονογραφήματα· δεξιὰ ἡ ἐπιγραφή. Κοπὴ τοῦ 336—323 π. Χρ. (ζῶντος τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου).]

ἐκτάκτως μεγάλης διὰ τοῦτο ἐμπορικῆς ἀξίας.

Τῶν ἀετοφόρων τούτων αἱ διακρινόμεναι ἑπτὰ σειραὶ τοῦ Müller εἶναι αἱ ἑξῆς:

α΄) Κατασκευὴ παχεῖα, ὕφος αὐστηρόν· ὁ Ζεὺς κάθηται κατὰ διάθεσιν ἀτενῆ, τῆς δεξιᾶς του κνήμης φαινομένης ἔμπροσθεν τῆς ἀριστερᾶς.

β΄) Τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ μετά τινων ἐλαφρῶν παραλλαγῶν.

γ΄) Τὰ αὐτά, ἀλλὰ τὸ ὕφος πολὺ κομψότερον καὶ χαριέστερον.

δ΄) Κατασκευὴ ὀλιγώτερον χονδροειδής· ὕφος ὡραῖον· ἐργασία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιμεμελημένη· ἡ δεξιὰ κνήμη τοῦ Διὸς σύρεται πρὸς τὰ ὀπίσω τῆς ἀριστερᾶς.

ε΄) Τὰ αὐτά, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπίπεδος κατασκευή, τοῦ πεδίου πλέον ἐκτεταμένου· ὕψος ἐλεύθερον, ἀλλ' ἐνίοτε ἐπιπόλαιον.

στ΄) Κατασκευὴ λεπτὴ (κοινῶς «*πλακωτὰ*») ἐπεκτεταμένη· ἐργασία μᾶλλον ἰχνογραφική, οὐχὶ ὅμως ἀκατέργαστος καὶ βάρβαρος.

ζ΄) Ὁμοία κατασκευή, ἀλλ' ἐργασία ἀκατέργαστος καὶ βαρβαρική.

Ἐκ τῶν ἐκδόσεων τούτων ἡ α΄ καὶ ἡ γ΄ λογίζονται καθαρῶς Μακεδονικαί, ἤτοι ἀνήκουσιν εἰς νομίσματα κοπέντα ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου πρὸ τῆς εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείας ἐν αὐτῇ τῇ Μακεδονίᾳ· αἱ ἐκδόσεις β΄ καὶ ἐν μέρει γ΄ θεωροῦνται γενόμεναι ἐν τοῖς ἐν Κιλικίᾳ, Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ νομισματοκοπείοις τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ζῶντος ἔτι αὐτοῦ, καὶ ἐξακολουθητικῶς μετὰ τὸν θάνατόν του μέχρι τοῦ 300 περίπου π. Χ. Ἡ δ΄ ἔκδοσις ἀνήκει εἰς νομισματοκοπεῖα τῆς Μακεδονίας, Στερεᾶς, Πελοποννήσου, Νήσων, ἐξακολουθοῦντα νὰ ἐκδίδωσι νομίσματα τῶν τύπων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μετὰ τὸν θάνατόν του, καὶ δὴ μεταξὺ 300—280 π. Χ. Ἐπίσης εἰς τὴν δ΄ ἔκδοσιν εἰργάσθησαν ὁμοίως καὶ ταυτοχρόνως νομισματοκοπεῖα τῆς Κιλικίας, Συρίας, Παλαιστίνης καὶ Αἰγύπτου ἀπὸ 300 μέχρι τοῦ 250 π. Χ. Ἡ ε΄ ἔκδοσις ἀνήκει εἰς νομισματοκοπεῖα τῆς Θρᾴκης καὶ ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τοῦ 250—200 π. Χ., ἔτι δὲ καὶ πόλεων τῆς Φοινίκης ἀπὸ τοῦ 244—183 π. Χ. Ἡ στ΄ ἔκδοσις ἀνήκει εἰς νομισματοκοπεῖα τῶν αὐτονόμων πόλεων τῆς Δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τοῦ 190—133 π. Χ. Μέρος τῆς στ΄ καὶ ἡ ζ΄ ἔκδοσις ἀνήκουσιν εἰς νομισματοκοπεῖα τῆς Θρᾴκης καὶ τῶν βορείως αὐτῆς χωρῶν ἀπὸ τοῦ 200 π. Χ. περίπου μέχρι τῶν ὀλίγον μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ χρόνων.

Αἱ σειραί, ἢ ἐκδόσεις, αὗται, καθὼς καὶ αἱ κόψασαι τὰ νομίσματα πόλεις ἢ χῶραι διακρίνονται διὰ τῶν ὑπὸ τὸν θρόνον τοῦ Διὸς καὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ μονογραφημάτων καὶ συμβόλων, τὰ ὁποῖα ἐξ ἄλλων νομισμάτων βεβαιοῦνται ὡς χαρακτηριστικὰ καὶ ἰδιάζοντα εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην· πλεῖστα τούτων εἶναι σήματα νομισματοκοπείων· πολλάκις ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα τοῦ ὅτι ἡ δεῖνα πόλις ἔκοψε τὸν δεῖνα τύπον ἐκδόσεως ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν αὐτῆς εὑρίσκονται πολλὰ τοιαῦτα νομίσματα τοῦ αὐτοῦ τύπου· ἀλλ' ὁ λόγος οὗτος δὲν εἶναι πάντοτε ἀσφαλής, διότι οἱ κόπτοντες νομίσματα καὶ ἐνεργοῦντες δι' αὐτῶν ἀγορὰς προϊόντων εἰς ἄλλας πόλεις ἢ χώρας ἄφινον ἐκεῖ τὰ νομίσματα τοῦ τόπου των, ὡς π. χ. οἱ Ἀθηναῖοι καὶ Θηβαῖοι πλεῖστα τῶν νομισμάτων των ἀφῆκαν ἐν Θεσσαλίᾳ, Μακεδονίᾳ, Θρᾴκῃ δι' ἀγορὰς δημητριακῶν, ἵππων κ.τ.λ., οὕτω δὲ εὑρίσκονται ἐκεῖ πλεῖστα σήμερον, ἐνῷ ἐν Ἀττικῇ καὶ Βοιωτίᾳ ἐλάχιστα.

Χάλκινα.— Τὰ πρώϊμα χαλκᾶ νομίσματα, τὰ πρὸ τῆς εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείας ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (περὶ τὸ 336—334 π. Χ.) ἔχουσι τοὺς ἑξῆς τύπους: Ἔμπροσθεν κεφαλὴ νεαροῦ Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ· ὄπισθεν ἐπιγραφὴ

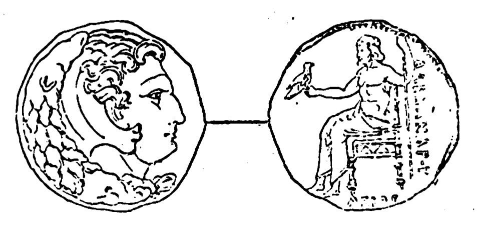

Ἀργυροῦν τετράδραχμον Μεγ. Ἀλεξάνδρου.

[Ἔμπροσθεν κεφαλὴ νεαροῦ Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ πρὸς δεξιά. Ὄπισθεν Ζεὺς καθήμενος ἐν θρόνῳ πρὸς ἀριστερά, τὰ ἄνω γυμνός· προτείνει τὴν δεξιάν, ἐφ' ἧς ἐπικάθηται ἀετός· τὴν ἀριστερὰν ἐπὶ σκήπτρου. Κοπὴ 336—323 π. Χρ. (ζῶντος τοῦ Ἀλεξάνδρου). Ἐπιγραφὴ «*Ἀλεξάνδρου*»· κάτω ὑπὸ τὸν θρόνον «*Ἀσίας*»(;)]

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ καὶ ἀετὸς ἐπὶ κεραυνοῦ, στρέφων τὴν κεφαλὴν πλαγίως, 65 κόκ., ἢ μόνον κεραυνὸς καὶ 55 κ. Ἀπὸ δὲ τοῦ 334 καὶ ἐφεξῆς ζῶντος μὲν αὐτοῦ οἱ ἑξῆς τύποι: Ἔμπροσθεν κεφαλὴ νεαροῦ Ἡρακλέους ὡς ἄνω· ὄπισθεν ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ καὶ ῥόπαλον, τόξα ἐν φαρέτρᾳ ποικίλων βαρῶν. Ἐπίσης, ἔμπροσθεν νεανικὴ ἀνδρικὴ κεφαλή, φοροῦσα ταινίαν, ὄπισθεν δὲ ἡ αὐτὴ ἐπιγραφὴ καὶ ἵππος ἐλεύθερος. Τὰ χαλκᾶ ὅμως ταῦτα, κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, φαίνονται ἀνήκοντα εἰς *Ἀλέξανδρον τὸν Φεραῖον*, διότι ἀνευρίσκονται ἀφθονώτατα ἐν Βελεστίνῳ, ἄφθονα δὲ κατὰ τὴν πεδινὴν Θεσσαλίαν. Οἱ κατωτέρω τύποι ἀνήκουσι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου περίοδον: Ἔμπροσθεν κεφαλὴ Ἡρακλέους, ἢ Ἀθηνᾶς, ἢ νεανίου φοροῦντος ταινίαν (ἀμφίβολα τὰ τελευταῖα ταῦτα· μᾶλλον Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου, ὡς ἐλέχθη), ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἢ τοῦ Ποσειδῶνος, ἢ Μακεδονικὴ ἀσπίς· ὄπισθεν, κατὰ σειρὰν τῶν μνημονευθέντων, ἐπιγραφὴ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ καὶ συνωρὶς (ἢ ἱππεὺς ἢ ΒΑ = Β(ασιλέως) Ἀ(λεξάνδρου) καὶ τόξον μετὰ φαρέτρας καὶ ῥοπάλου, ἢ ἱππεύς), Νίκη, ἱππεὺς ἐνίοτε μετὰ τῆς λέξεως ΒΑΣΙΛΕΩΣ, ἱππεὺς ἄνευ τῆς λέξεως ταύτης, πρῷρα, κράνος.

Καὶ ἡ ἀρχαία παράδοσις τῶν συγγραφέων καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ διέσωσαν πολλὰς εἰδήσεις περὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὁ Ζήνων ἀπεκάλει τοὺς ἀργυροῦς Ἀλεξάνδρους «*εὐοφθάλμους καὶ περιγεγραμμένους*» ἤτοι εὐαρέστους νὰ τοὺς βλέπῃ τις καὶ μὲ καλλιτεχνικὴν λεπτότητα κατεσκευασμένους. Ἐν ἐπιγραφῇ τῶν Δελφῶν ἀναφέρεται ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἄτταλος ὁ Β΄ ἔστειλεν ἐκεῖ 18.000 «ἀργυρίου δραχμὰς Ἀλεξανδρείους» ἵνα διατεθῶσι πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν ἀπόρων παίδων (ἐβασίλευσε τῷ 159—138 π. Χ.). Ἐν τοῖς λογαριασμοῖς τῶν ἱεροποιῶν τῆς Δήλου ἀναγράφονται «χρυσοῖ Ἀλεξάνδρειοι, τετράδραχμα Ἀλεξάνδρεια, δραχμαὶ Ἀλεξάνδρειαι», ἔτι δὲ γενικῶς «Ἀλεξάνδρειον δόκιμον» (=γνήσιον, ἤτοι ἀρίστου κράματος 990|1000), ἢ «ἀργύριον Ἀλεξάνδρειον». Τὰ τετράδραχμα Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος φέρουσιν ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας του ἐπιγραφὴν «*Ἀλεξάνδρειον Πτολεμαίου*».

Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

Νομίσματα Ἀλεξάνδρου. 1=Δίδραχμον (κεφαλὴ ἀγένειος τοῦ Ἀλεξάνδρου φοροῦσα δέρμα λέοντος). 2=Τετράδραχμα διάφορα. 3,4,5,6,=Δίδραχμα καὶ ὀβολοί.

Digitized by Google

Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΜΥΘΟΥΣ ΚΑΙ ΤΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι ὁ μόνος τῶν βασιλέων, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα καὶ ἡ μνήμη ἐπέζησαν ἐπὶ τόσους αἰῶνας ὄχι μόνον ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τῆς ἰδίας χώρας, τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς λαοὺς τοῦ παλαιοῦ κόσμου ἀπὸ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τοῦ Ἀφγανιστὰν μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ ἀπὸ τῶν χωρῶν τοῦ Βορρᾶ μέχρι τοῦ βάθους τῆς Ἀφρικῆς ὡς προσωπικότητος παγκοσμίου. Εἰς τοῦτο φαίνεται ὅτι συνετέλεσαν τρία τινά: α΄) τὸ νεαρὸν τοῦ κατακτητοῦ καὶ τὰ παμμέγιστα αὐτοῦ στρατιωτικὰ κατορθώματα, διὰ τῶν ὁποίων ἀνετράπησαν κράτη καὶ καθεστῶτα παμπάλαια καὶ συνεπήχθη νέον παγκόσμιον κράτος καὶ νέα τάξις πραγμάτων· β΄) τὸ δυσπερίληπτον μῆκος τῶν ἐκστρατειῶν εἰς χώρας ἀγνώστους καὶ ἀπροσπελάστους, αἱ ὁποῖαι ὡς ἐκ τούτου εἰς τὴν φαντασίαν τῶν λαῶν ἔλαβον τὴν μορφὴν ἐξερευνήσεως τοῦ κόσμου μέχρι τῶν περάτων αὐτοῦ καὶ γ΄) τὰ γεωγραφικά, φυσιογραφικὰ καὶ ἐθνολογικὰ περίεργα τῶν ἀπωτάτων χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἰνδιῶν, τὰ ὁποῖα ἀπεκάλυψαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Δύσιν ἐν γένει αἱ ἐκστρατεῖαι τοῦ φιλίστορος μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Τὰ τρία ταῦτα ἤδη ἐνωρὶς εἰς τὴν φαντασίαν τῶν λαῶν περιέβαλον τὴν μορφὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου μὲ αἴγλην μυθικήν, τὸν κατέστησαν πρόσωπον μυθικὸν καὶ περιεσώρευσαν περὶ αὐτὸν παντοίους μύθους, οἱ ὁποῖοι ἀκριβῶς σύμφωνα πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐλατήρια δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς τρεῖς ὁμάδας: α΄) εἰς τοὺς σχετικοὺς πρὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς κατακτητοῦ καὶ κοσμοκράτορος· β΄) εἰς τοὺς σχετικοὺς πρὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ἐξερευνητοῦ τοῦ κόσμου ὡς κοσμογυριστοῦ καὶ γ΄) εἰς τοὺς περιστρεφομένους περὶ ζῷα παμμεγέθη καὶ θηρία καὶ τέρατα καὶ συνηθείας ἀνθρώπων ἰδιορρύθμους καὶ περιέργους καὶ διάφορα ἄλλα φυσιογραφικὰ καὶ ἐθνογραφικὰ περίεργα καὶ θαυμάσια. Ἐκ τῶν μύθων δὲ τούτων, ἄλλοι μὲν εἶναι παλαιοὶ καὶ προγενέστεροι πολὺ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τινὲς δὲ καὶ παμπάλαιοι, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὸ σύνηθες ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν μύθων φαινόμενον, εὗρῆκαν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ μυθικοῦ βασιλέως νέον πυρῆνα συγκεντρώσεως, νέον κέντρον συσπειρώσεως, ἄλλοι δὲ νεώτεροι αὐτοῦ, εἰς τῶν ὁποίων τὴν δημιουργίαν ἀφορμὴν ἔδωκαν τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα ἐλατήρια. Τοὺς πλείστους εὑρίσκομεν ἤδη συγκεντρωμένους εἰς τὴν ψευδοκαλλισθένειον ἱστορίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (βλ. Καλλισθένης), τὴν γνωστὴν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «*φυλλάδα τοῦ Μέγα Ἀλέξαντρου*», δὲν εἶναι ὅμως καὶ ὀλίγοι οἱ ἐκτὸς ταύτης φερόμενοι, εἴτε εἰς δημώδη βιβλία ποικίλης φύσεως, εἴτε εἰς τὸ στόμα τῶν λαῶν καὶ ἰδίως τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς ᾄσματα, παραδόσεις καὶ παραμύθια. Τοὺς κυριωτέρους τούτων θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν εἰς τὰ ἀκόλουθα γενικῶς καὶ μὲ τὴν δυνατὴν συντομίαν ἀκολουθοῦντες τὴν ἀνωτέρω καθορισθεῖσαν τριμερῆ διαίρεσιν.

Α) Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΩΣ ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΩΡ. *Ἡ γέννησίς του.*— Τῶν θαυμαστῶν ἀνδρῶν, κατὰ τὴν ἀφελῆ τοῦ λαοῦ λογικήν, θαυμαστὴ πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ γέννησις. Οὕτω καὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἡ γέννησις, κατὰ τὰς μυθικὰς περὶ αὐτοῦ παραδόσεις, ὑπῆρξε θαυμαστή. Ἤδη ζῶντος τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὑπὸ τὰς ἐπιδοκιμασίας αὐτοῦ ἐγίνετο λόγος περὶ τῆς θείας αὐτοῦ καταγωγῆς, αἱ δὲ περὶ αὐτῆς διηγήσεις πηγὴν εἶχον ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν μητέρα του τὴν Ὀλυμπιάδα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν φίλους καὶ κόλακας, οἱ ὁποῖοι ἐκολάκευον τὴν γνωστὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅπως θεοποιηθῇ, ἥτις βαθμηδὸν ἐγεννήθη καὶ ἀνεπτύχθη εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐφ' ὅσον ἐκ παραλλήλου ἐγεννᾶτο καὶ ἀνεπτύσσετο ἐν αὐτῷ ἡ ἰδέα τῆς κοσμοκρατορίας. Ἤδη παρ' Ἀρριανῷ (IV 10, 2) ὁ ἱστορικὸς τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου φέρεται εἰπὼν περὶ τῆς θειότητος αὐτοῦ, ὅτι αὕτη δὲν θὰ ἐξαρτηθῇ ἐξ ὅσων ψευδῶς διηγεῖται περὶ τῆς γεννήσεώς του ἡ Ὀλυμπιάς, ἀλλ' ἐξ ὅσων ὁ ἴδιος θέλει δημοσιεύσει περὶ τῶν πράξεών του. Ἡ εἴδησις αὕτη, ἥτις ἀδίκως θεωρεῖται ὑποβολιμαία, δεικνύει ὅτι ἐφέροντο διηγήσεις, ἐκ τῆς Ὀλυμπιάδος προερχόμεναι, περὶ τῆς θαυμαστῆς γεννήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου. Πρὸς τοῦτο συμφωνοῦν καὶ ὅσα διηγεῖται ὁ Πλούταρχος περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ κατακτητοῦ καὶ παρὰ τῷ ὁποίῳ δύνανται νὰ διακριθῶσι δύο διαδόσεις. Κατὰ τὴν μίαν πρόκειται περὶ θαυμαστῶν ὀνείρων, τὰ ὁποῖα εἶδον οἱ γονεῖς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἥ τε Ὀλυμπιὰς καὶ ὁ Φίλιππος. Καὶ ἡ μὲν Ὀλυμπιὰς κατὰ τὴν πρώτην νύκτα τοῦ γάμου της εἶδεν ὅτι κεραυνὸς ἔπεσεν ἐπὶ τῆς κοιλίας της, ἐκ δὲ τῆς πληγῆς ὅτι ἀνήφθη πῦρ μέγα, τὸ ὁποῖον διελύθη εἰς φλόγας διασκορπισθείσας πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ὁ δὲ Φίλιππος ὀλίγον ὑστερώτερον ὅτι ἐσφράγισε τὴν κοιλίαν τῆς γυναικός του μὲ σφραγῖδα, ἔχουσαν γεγλυμμένον λέοντα. Τὸ ὄνειρον τῆς Ὀλυμπιάδος βεβαίως ἐδήλου τὴν κοσμοκρατορίαν τοῦ τεχθησομένου ἐκ τοῦ γάμου υἱοῦ, τὸ δὲ τοῦ Φιλίππου ἡρμήνευσεν ὁ μάντις Ἀρίστανδρος ὁ Τελφησσεὺς ὡς σημαῖνον ἐγκυμοσύνην τῆς γυναικός, ἐξ ἧς ἔμελλε νὰ γεννηθῇ παῖς θυμοειδὴς καὶ λεοντώδης. Κατὰ τὴν ἄλλην ἔκδοσιν ὤφθη δράκων κοιμώμενος πλησίον τῆς Ὀλυμπιάδος, τὸν ὁποῖον ἰδὼν κρυφίως διὰ τοῦ ἁρμοῦ τῆς θύρας ὁ Φίλιππος ἐψυχράνθη καὶ ἔπαυσεν ἔκτοτε νὰ πλησιάζῃ τὴν σύζυγόν του, εἴτε διότι ἐφοβήθη μαγγανείας ἐκ μέρους αὐτῆς, εἴτε καὶ διότι ἐθεώρησε τὸ πρᾶγμα θεῖον. Ἔστειλε δὲ καὶ ἠρώτησε σχετικῶς τὸ μαντεῖον, τὸ ὁποῖον ἀπήντησεν ὅτι πρέπει νὰ θύῃ εἰς τὸν Ἄμμωνα καὶ τοῦτον τὸν θεὸν ἰδιαιτέρως νὰ σέβεται. Ἐπειδὴ δ' ἐτόλμησε διὰ τῆς ὀπῆς νὰ ἴδῃ τὸν θεόν, ὅστις ὑπὸ μορφὴν ὄφεως ἐπλησίαζε τὴν Ὀλυμπιάδα, ἔχασε μετά τινα χρόνον τὸν βέβηλον ὀφθαλμὸν τοξευθείς. Προσθέτει δ' ὁ Πλούταρχος ὅτι, καθ' ἃ ἐλέγετο, ἡ Ὀλυμπιὰς εἰς μόνον τὸν Ἀλέξανδρον εἶχεν ἀνακοινώσει τὸ ἀπόρρητον τῆς γεννήσεώς του, καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἀπήρχετο εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἀσίας ἐκστρατείαν. Κατ' ἄλλας ἀφηγήσεις ἡ Ὀλυμπιὰς οὐδεμίαν εἶχε γνῶσιν τούτων, ὅταν δ' ἤκουσε τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὅτι ἐθεώρει ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ Διὸς ἀπέκρουσε ταῦτα εἰποῦσα· «οὐ παύσεταί με διαβάλλων Ἀλέξανδρος πρὸς τὴν Ἥραν». Ἐκ τῶν δύο τούτων ἐκδόσεων, ἡ πρώτη φαίνεται ὅτι πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὰ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Φιλίππου φερόμενα περὶ τῆς θαυμαστῆς γεννήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ δευτέρα φαίνεται ὑστερωτέρα τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ Ἄμμωνος καὶ

Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος εἰς νόμισμα τῆς ἐποχῆς τοῦ Λυσιμάχου.

τῶν διαδόσεων περὶ προσφωνήσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὡς υἱοῦ τοῦ Διός, ἐπηρεασμένη δὲ ἀπὸ τὰς τάσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅπως θεωρηθῇ υἱὸς θεοῦ καὶ θεοποιηθῇ. Ὅτι δὲ δὲν ἐκυκλοφόρει πρὸ τῆς ἐξόδου αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀσίαν, φαίνεται ἐκ τῆς ἐν τῇ αὐτῇ διηγήσει προσθήκης, ὅτι τὸ ἀπόρρητον τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς μόνον τοῦτον ἀνεκοινώθη ὑπὸ τῆς Ὀλυμπιάδος, ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν ἀπήρχετο εἰς τὴν ἐκστρατείαν, διὰ νὰ φανῇ ἄξιος τῆς καταγωγῆς του. Τὴν αὐτὴν δὲ σημασίαν ἔχει καὶ ἡ διαμαρτυρία τῆς Ὀλυμπιάδος δι' ὅσα ὁ Ἀλέξανδρος διέδιδε περὶ τῆς ἐκ τοῦ Διὸς καταγωγῆς αὐτοῦ.

Τὸ μόνον στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐνδεχόμενον καὶ ἐν τῷ μύθῳ τούτῳ νὰ προέρχεται ἐκ τῆς Ὀλυμπιάδος, εἶναι τὸ τοῦ δράκοντος, ὀφειλόμενον εἴτε εἰς ὄνειρον τῆς Ὀλυμπιάδος, εἴτε εἰς πραγματικὴν ὄψιν τοῦ Φιλίππου. Διότι, καθὼς παρετήρησαν ἤδη οἱ ἀρχαῖοι, ἡ Ὀλυμπιὰς ἀνῆκεν εἰς ὀργιαστικὸν θίασον γυναικῶν, αἵτινες καὶ ὄφεις χειροήθεις ἐχρησιμοποίουν εἰς τὰ ὄργιά των. Οὗτοι δὲ πολλάκις ἐκ τοῦ κισσοῦ καὶ τῶν μυστικῶν λίκνων παραναδυόμενοι καὶ περιελισσόμενοι εἰς τοὺς θύρσους τῶν γυναικῶν καὶ τοὺς στεφάνους ἐξέπληττον τοὺς ἄνδρας. Ὅτι δὲ πολὺ ἐνωρὶς κατίσχυσεν ἡ διήγησις αὕτη φαίνεται καὶ ἐκ τῶν νομισμάτων τῶν ἀμέσων διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Πτολεμαίου καὶ ἰδίᾳ τοῦ Λυσιμάχου, οἵτινες ἀπεικόνισαν αὐτὸν κερασφόρον, ὡς υἱὸν τοῦ Ἄμμωνος. Βραδύτερον εἰς ἄλλα νομίσματα μακεδονικὰ αὐτοκρατορικῶν χρόνων εἰκονίζεται αὐτὴ ἡ ἐπίσκεψις τοῦ ὄφεως πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα. Ἡ Ὀλυμπιὰς εἰκονίζεται ἐξηπλωμένη ἐπὶ κλίνης ἡμίγυμνος καὶ στηριζομένη ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, ὑψώνει δὲ τὴν δεξιὰν πρὸς τὸν ὄφιν, ὅστις σηκώνει τὴν κεφαλήν του ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῆς κλίνης (εἰκὼν παρὰ *Imhoof-Blumer*, Monnaies grecques, Paris 1883, 61, 3 καὶ *Gaebler* Münzen Nordgriechenlands III, πίν. IV 35. Ἡ εἰκὼν καὶ εἰς διάφορα μετάλλια: *Sabatier*, Description générale des médaillons contorniates, Paris 1860 σ. 95, πίν. XIV 13-15. Ἄλλην βιβλιογραφίαν βλ. παρὰ *O. Weinreich*. Der Trug des Nectanebos, Leipzig Berlin 1911 σ. 9 κέξ.).

Ἐκ τῶν παραστάσεων τούτων ἡ πρώτη ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ γεννηθῇ καὶ ὁ περὶ τῶν κεράτων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μῦθος. Ἤδη εἰς τὸ Κοράνιον καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ ἀραβικῆς ἀρχῆς τουρκικὸν μυθιστόρημα «Sajid Battal» ὁ Ἀλέξανδρος καλεῖται *Djul karnein*, ἤτοι ὁ κύριος τῶν δύο κεράτων, σώζονται δὲ σήμερον καὶ παρ' ἡμῖν καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς ποικίλαι διηγήσεις περὶ τῶν κεράτων τούτων, τῶν ὁποίων τὸ παμπάλαιον πρότυπον εὑρίσκεται εἰς τὸν μῦθον περὶ τῶν ὀνείων ὤτων τοῦ Μίδα. Κατὰ τὰς διηγήσεις ταύτας ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν εἰς τὴν κεφαλὴν κέρατον, τὸ ὁποῖον ἔκρυπτεν ἐπιμελῶς, ἀπειλήσας τὸν κουρέα του διὰ θανάτου ἂν ἤθελε τολμήσει νὰ ἀνακοινώσῃ τι περὶ αὐτοῦ. Ὁ κουρεὺς μὴ δυνάμενος νὰ σιωπήσῃ, φοβούμενος ὅμως καὶ τὸν βασιλέα, ἔσκαψε λάκκον, εἰσῆλθεν ἐντὸς καὶ ἐφώναξεν «ὁ βασιλεὺς ἔχει κέρατον». Μετά τινα χρόνον εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐφύτρωσαν στάχυες, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ παιδία κατεσκεύασαν σφυρίκτρας. Μόλις ὅμως ἤρχισαν νὰ φυσοῦν εἰς αὐτὰς αἱ σφυρίκτραι ἔλεγον «ὁ βασιλεὺς ἔχει κέρατον». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκοινολογήθη τὸ μυστικόν. Εἴς τινας τῶν διηγήσεων τούτων ἡ ταυτότης πρὸς τὸν μῦθον τοῦ Μίδα εἶναι πληρεστέρα, καθόσον τὰ κέρατα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀντικατεστάθησαν ἀπὸ «αὐτιὰ γαϊδουρινὰ ἢ ἕνα γαϊδουρινὸ καὶ ἕνα σκυλλήσιο».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δύο ἐκδόσεων τῆς θείας καταγωγῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ δευτέρα ἔσχεν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ πιθανῶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνοαιγυπτιακοῦ λαοῦ τὴν ἐξέλιξίν της. Διὰ τοὺς ἑλληνοαιγυπτίους Ἀλεξανδρεῖς δὲν ἦτο ἀρκετὸν διὰ τὸν ἱδρυτὴν τῆς πόλεώς των καὶ τοῦ νέου ἑλληνοαιγυπτιακοῦ βασιλείου νὰ εἶναι ἁπλῶς υἱὸς τοῦ Ἄμμωνος· ἔπρεπε νὰ συνδεθῇ πρὸς τὴν ἐκλιποῦσαν αἰγυπτιακὴν δυναστείαν. Οὕτως ἐπλάσθη ὁ μῦθος τοῦ Νεκτανεβώ, τοῦ τελευταίου τῶν Αἰγυπτίων βασιλέων, τὸν ὁποῖον εὑρίσκομεν εἰς τὸν Ψευδοκαλλισθένη. Κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον ὁ Νεκτανεβώ, μάγος δεινός, ἔσωζε τὴν χώραν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὄχι διὰ τῶν ὅπλων, ἀλλὰ διὰ τῶν μαγικῶν τεχνασμάτων του. Κατεσκεύαζεν ὁμοιώματα κήρινα πλοίων καὶ στρατιωτῶν, τὰ ὁποῖα ἐνεψύχωνεν ἐμφυσῶν, ἔπειτα δὲ τὰ κατεπόντιζεν εἰς ὕδωρ λεκάνης, καταποντίζων οὕτω καὶ τοὺς ἐχθρούς. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπιδρομὴν οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ πράξῃ, διότι εἶδε τοὺς θεοὺς τῶν Αἰγυπτίων διευθύνοντας τὰ πλοῖα τῶν πολεμίων. Ξυρίσας λοιπὸν τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ μὴ γνωρισθῇ καὶ παραλαβὼν ὅσα ἠδύνατο νὰ φέρῃ χρήματα ἔφυγε κρυφίως ἐξ Αἰγύπτου καὶ ἦλθεν εἰς Μακεδονίαν, ὅπου ἐπηγγέλλετο τὸν μάγον καὶ τὸν ἀστρολόγον.

Ἐκεῖ κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Φιλίππου ἐκλήθη καὶ ὑπὸ τῆς Ὀλυμπιάδος ἐπανειλημμένως, ὅπως δώσῃ διαφόρους μαντείας, ἐν τέλει δ' ἠρωτήθη ὑπ' αὐτῆς ἂν πράγματι θέλει διαζευχθῇ αὐτὴν ὁ Φίλιππος ἐπανερχόμενος ἐκ τῆς ἐκστρατείας, καθὼς ἐλέγετο, ὡς μὴ τεκνοποιοῦσαν. Ὁ πονηρὸς μάντις, ὅστις εἶχεν ἤδη ἐρασθῇ τῆς βασιλίσσης, συμβουλευθεὶς τὸ ὡροσκόπιόν του εἶπεν εἰς τὴν Ὀλυμπιάδα ὅτι μέλλει νὰ συνευρεθῇ πρὸς θεὸν ἐπίγειον, τὸν Ἄμμωνα, ἐξ οὗ θέλει γεννήσει υἱόν, ὅστις θέλει προστατεύσει αὐτὴν κατὰ τοῦ Φιλίππου. Συνεβούλευσε δ' αὐτὴν ὅπως ἑτοιμασθῇ διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ θεοῦ. Πράγματι ἡ Ὀλυμπιὰς τὴν νύκτα ἐκείνην διὰ τῶν μαγικῶν τεχνασμάτων τοῦ Νεκτανεβὼ εἶδε τὸν Ἄμμωνα περιπλεκόμενον εἰς αὐτήν. Τὸ πρωῒ ἐκάλεσε τὸν Νεκτανεβὼ καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ ὅπως ἐπανέλθῃ ὁ Ἄμμων, οὗτος δὲ τότε ἐζήτησε παρὰ τῆς βασιλίσσης ὅπως δοθῇ εἰς αὐτὸν δωμάτιον παραπλεύρως πρὸς τὸ τῆς βασιλίσσης διὰ νὰ διευκολύνῃ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ἄμμωνος ὄχι πλέον ἐν ὀνείρῳ ἀλλ' αὐτουσίου καὶ αὐτοσωμάτου. Ἡ Ὀλυμπιὰς ἐδέχθη καὶ τότε πράγματι τὴν νύκτα ὁ Νεκτανεβὼ μεταμορφωθεὶς εἰς Ἄμμωνα εἰσῆλθε παρ' αὐτῇ καὶ ἐξηκολούθει καὶ κατόπιν νὰ εἰσέρχεται ὁσάκις ἐζήτει τοῦτο ἡ Ὀλυμπιάς. Ἐκ τῶν σχέσεων τούτων συνελήφθη ὁ Ἀλέξανδρος. Ἐπειδὴ ὅμως ὑφίστατο κίνδυνος ἐκ μέρους τοῦ Φιλίππου, διὰ νὰ προπαρασκευασθῇ οὗτος ὅπως δεχθῇ τὸ πρᾶγμα ὡς θεῖον, ἔστειλεν ὁ Νεκτανεβὼ εἰς αὐτὸν ὄνειρον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐξήγησαν οἱ ὀνειροκρῖται του ὡς σημαῖνον τὴν ἐκ τοῦ Αἰγυπτίου θεοῦ Ἄμμωνος σύλληψιν τῆς Ὀλυμπιάδος, ἐξ ἧς ἔμελλε νὰ γεννηθῇ παιδίον, τὸ ὁποῖον ἤθελε κυριεύσει τὸν κόσμον ὅλον.

Ἐν τούτοις ὁ Φίλιππος, μολονότι ἐπείσθη εἰς τοὺς λόγους τῶν μάντεων, ἐπανελθὼν ἤλεγξε τὴν Ὀλυμπιάδα ὡς ἀπατήσασαν αὐτόν. Τότε ὁ Νεκτανεβὼ μεταμορφωθεὶς εἰς δράκοντα εἰσῆλθεν εἰς τὸ δεῖπνον καὶ πλησιάσας τὴν Ὀλυμπιάδα ἠσπάσθη αὐτήν, κατόπιν δὲ μεταμορφωθεὶς εἰς ἀετὸν ἀπέπτη. Τοῦτο ἰδὼν ὁ Φίλιππος ἐπείσθη ὅτι πράγματι ἡ σύλληψις τῆς γυναικός του ἐκ τοῦ Ἄμμωνος προήρχετο. Μετά τινας ἡμέρας πτηνὸν πετάξαν εἰς τὸν κόλπον του ἐγέννησεν ᾠόν, τὸ ὁποῖον πεσὸν ἐθραύσθη, ἐξ αὐτοῦ δ' ἐξῆλθε μικρὸν δρακόντιον, τὸ ὁποῖον, ἀφοῦ πολλάκις ἐτριγύρισε τὸ ᾠόν, ἔθεσε τὴν κεφαλήν του εἰς τὴν ὀπήν, ὅθεν ἐξῆλθε, καὶ ἀπέθανε. Ὁ Φίλιππος ἀμέσως ἐκάλεσε τοὺς μάντεις, παρὰ τῶν ὁποίων ἔλαβε τὴν ἑρμηνείαν τοῦ σημείου, ὅτι θὰ γεννήσῃ υἱόν, ὅστις θὰ ὑποτάξῃ τὸν κόσμον ὅλον, ἀλλὰ ταχέως θὰ ἀποθάνῃ. Ὅταν δ' ἔφθασεν ἡ ἡμέρα τοῦ τοκετοῦ, ὁ Νεκτανεβὼ παριστάμενος ἐκράτει τὰς ὠδῖνας, ἕως οὗ μεσουρανήσῃ ὁ ἥλιος, διὰ νὰ γεννηθῇ τὸ παιδίον μὲ τὴν μοῖραν τοῦ κοσμοκράτορος, ὅπως πράγματι καὶ ἔγινε. Οὕτως ἐγεννήθη ὁ μέλλων κοσμοκράτωρ Ἀλέξανδρος.

Εἶναι προφανές, ὡς ἔδειξεν ὁ Weinreich εἰς τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν ἔργον του, ὅτι εἰς τὴν ψευδοκαλλισθένειον αὐτὴν διήγησιν ποικίλα ποικίλης φύσεως στοιχεῖα, αἰγυπτιακὰ καὶ ἑλληνικὰ συμφύρονται. Ὁ λόγος ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο υἱὸς τοῦ Νεκτανεβὼ βεβαίως ἔχει αἰγυπτιακὴν τὴν ἀρχήν, ἀλλ' ἡ ὅλη ἔκθεσις τοῦ γεγονότος τῆς ἀπάτης τῆς Ὀλυμπιάδος, ὑπομιμνήσκουσα πολυαρίθμους ἄλλας παρομοίας μυθιστορικὰς ἀφηγήσεις, βεβαίως ἔχει τὴν ἀρχήν της εἰς τὴν ἑλλην-

Digitized by Google

στικὴν μυθιστοριογραφίαν. Ποῖος ὅμως ὁ χρόνος τῆς συνθέσεως αὐτῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ, διότι ποικιλόχρονα εἶναι τὰ στοιχεῖα αὐτῆς, ἀρχόμενα ἀπὸ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων καὶ ἐξικνούμενα μέχρι τῶν τελευταιων ρωμαϊκῶν, μέχρι τοῦ 300 μ. Χ., ὅπου καὶ τίθεται τὸ τελευταῖον πρὸς ἡμᾶς ὅριον (terminus ante quem) τῆς συγγραφῆς τοῦ ψευδοκαλλισθενείου μυθιστορήματος.

Ὅ,τι ἔγινεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου προσεπάθησαν νὰ ἰδιοποιηθοῦν τὸν κατακτητὴν τοῦ κόσμου συνδέοντες αὐτὸν πρὸς τὴν ἐντοπίαν δυναστείαν, ἔγινε καὶ εἰς τοὺς Πέρσας. Κατὰ τὰς περσικὰς διηγήσεις (Abu Hanifa ad Diuwari, Tabari, Firdousi, Nizami κτλ.), ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Δαρείου καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Φιλίππου, τὴν ὁποίαν ὁ Δαρεῖος λαβὼν ὡς σύζυγον μετ' ὀλίγον διεζεύχθη, ἕνεκα τῆς ὀζούσης ἀναπνοῆς αὐτῆς. Εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς ἐπαναλαμβάνονται ὑπὸ διαφόρους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπεχούσας παραλλαγὰς τὰ τοῦ Ψευδοκαλλισθένους.

Εἰς τὰ περὶ τὴν γέννησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου μυθολογήματα πρέπει νὰ καταταχθῶσι καὶ αἱ συμπτώσεις τὰς ὁποίας ἀνέφερον οἱ ἀρχαῖοι διὰ τὴν ὥραν τῆς γεννήσεώς του. Κατὰ τὸν Πλούταρχον τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐγεννήθη ὁ Ἀλέξανδρος, ἐκάη ὁ ναὸς τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος, ὅσοι δὲ τῶν μάγων διέτριβον τότε ἐν Ἐφέσῳ ἔτυπτον τὰ πρόσωπά των καὶ ἐφώναζον ὅτι ἡ ἡμέρα ἐκείνη συμφορὰν μεγάλην ἐγέννησε διὰ τὴν Ἀσίαν. Ἐκτὸς τούτου και ὁ Φίλιππος, ὅστις πρὸ ὀλίγου εἶχε κυριεύσει τὴν Ποτίδαιαν τρεῖς ἀγγελίας εὐφροσύνους ταυτοχρόνως ἔλαβεν, ὅτι οἱ Ἰλλυριοὶ ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ Παρμενίωνος, ὅτι ἵππος του ἐνίκησεν ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ὅτι ἡ Ὀλυμπιὰς ἔτεκεν ἄρρεν. Ἐξήγουν δὲ οἱ μάντεις τὰς συμπτώσεις ὡς ἄριστον διὰ τὸ τεχθὲν οἰωνόν, διότι ἐσήμαινον ὅτι ἔμελλε νὰ εἶναι ἀήττητος. Κατὰ τὸν Ψευδοκαλλισθένη «τοῦ παιδὸς πεσόντος εἰς τὴν γῆν, ἐγένοντο βροντῶν τυποι ἀλλεπάλληλοι καὶ ἀστραπῶν φωτισμοί, ὥστε τὸν σύμπαντα κόσμον κινεῖσθαι». Ἀνάλογα εἶναι καὶ τὰ ἐν τῇ γαλλικῇ ποιητικῇ διασκευῇ τῆς μυθικῆς ἱστορίας τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Alberic de Besançon (*P. Meyer*, Alexandre le grand dans la littérature française du moyen age. Paris 1886 I σ. 4 VII).

Ἡ παδικὴ ἡλικία τοῦ Ἀλεξάνδρου.—Ὅπως ὅλων τῶν ἡρώων, καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ παιδικὴ ἡλικία ὑπῆρξε θαυμαστὴ διὰ τὴν πρώϊμον ὡριμότητα καὶ τοῦ νοῦ καὶ τῶν σωματικῶν δυνάμεων καὶ δεξιοτήτων, ἥτις προοιωνίζετο τὸν μέλλοντα κοσμοκράτορα. Κατὰ τὸν Ψευδοκαλλισθένη παῖς ἔτι μαθητευόμενος ἐδίδασκε τοὺς συμμαθητάς του, αἱ δ' ἀπαντήσεις αὐτοῦ ἐξέπληττον τὸν σοφόν του διδάσκαλον, τὸν Ἀριστοτέλη (*Ψευδοκ.* I 16). Ἡ καταπληκτικὴ αὐτοῦ εὐδοκίμησις εἰς τὰ πολεμικὰ ἐδεικνύετο εἰς τοὺς παιδικοὺς ψευδοπολέμους, εἰς τοὺς ὁποίους ἐνίκα πάντοτε ἡ μερὶς τῆς ὁποίας προΐστατο. Ἡ πρωϊμότης αὕτη τονίζεται ἔτι μᾶλλον εἰς τὰ γαλλικὰ ποιήματα, κατὰ τὰ ὁποῖα τριῶν ἡμερῶν εἶχεν ἀνάπτυξιν τριῶν μηνῶν, ἑνὸς δ' ἔτους ἐφαίνετο ὡς παιδίον ἑπτὰ ἐτῶν (Alberic de Besançon παρὰ *Paul Meyer*, Alexandre le Grande dans la littérature française du moyen âge. Paris 1886 I σ. 5 καὶ 7 VIII, XI), ἑπτα δ' ἐτῶν τὴν ἡλικίαν εἶχε μάθησιν, τὴν ὁποιαν ἄλλοι οὔτε εἰς ἑκατὸν ἔτη δὲν ἀποκτοῦν. Τὸ γνωστὸν ἐπεισόδιον τοῦ Βουκεφάλου διαπλάττεται ἐπὶ τὸ μυθικώτερον, καθ' ὅσον ὁ ἵππος χαρακτηρίζεται ὡς ὁ Μινώταυρος ἀνθρωποφάγος, εἰς τὸν ὁποῖον ἔρριπτεν ὁ Φίλιππος τοὺς καταδίκους, μόλις δὲ εἶδε τὸν Ἀλέξανδρον ἀναγνωρίσας τὸν κύριόν του προέτεινε τοὺς ἐμπροσθινοὺς πόδας πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν γλῶσσαν, νέον προμήνυμα τῆς μελλούσης κοσμοκρατορίας του. Καὶ ἐν γένει παντοῦ ἐδείκνυε τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν φρόνησίν του, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὸν Ψευδοκαλλισθένη «ὑπὸ πάντων ἐφιλεῖτο ὡς φρενήρης καὶ πολεμιστής». Ὀλίγον βραδύτερον τὴν περὶ τὰ ἱππικὰ δεξιότητά του ἔδειξεν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ὅπου ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῶν Ἀκαρνάνων Νικόλαον, μετά τινα δὲ χρόνον τὴν σύνεσίν του καὶ τὴν τόλμην του ἔδειξε καὶ ἀπέναντι τῶν πρέσβεων τοῦ Δαρείου, οὓς ἐλθόντας νὰ ζητήσωσι τὸν συνήθη ἐξ ἑκατὸν χρυσῶν ᾠῶν φόρον τῶν Μακεδόνων κακοὺς κακῶς ἀπέπεμψε. Τὸ τελευταῖον ἐπεισόδιον, ἀπηλλαγμένον τῶν μυθικῶν στοιχείων τῶν φόρων κ.τ.λ., διηγεῖται καὶ ὁ Πλούταρχος, ἀλλὰ καὶ οὕτω φαίνεται ὕποπτον, ἡ δὲ ἀρχὴ αὐτοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι λαϊκή.

Τὴν σύνεσίν του ἐπίσης ἔδειξε καὶ κατὰ τὸ ἀδικαιολόγητον ἐπεισόδιον τοῦ φόνου τοῦ Νεκτανεβώ, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει ἔκδηλος εἰρωνεία κατὰ τῶν ἀστρολογούντων. Ὁ Ἀλέξανδρος ἰδὼν τὸν Νεκτανεβὼ ἀστρολογοῦντα ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ διδαχθῇ τὰ τῶν ἀστέρων. Καθ' ὃν ὅμως χρόνον οὗτος ἠτένιζε πρὸς τὸν οὐρανὸν ὁ Ἀλέξανδρος ὁδηγήσας αὐτὸν εἰς κρημνὸν ὤθησε αὐτὸν κάτω. Ὅταν δ' ὁ Αἰγύπτιος ἠρώτησε τὸν λόγον τῆς τοιαύτης τοῦ Ἀλεξάνδρου πράξεως, «Σεαυτὸν μέμφου, μαθηματικέ, ἀπήντησεν οὗτος. Ὅτι τὰ ἐπὶ γῆς μὴ ἐπιστάμενος, τὰ ἐν οὐρανῷ ἐκζητεῖς». Τὸ ἐπεισόδιον ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ μάθῃ ὁ Ἀλέξανδρος παρὰ τοῦ Νεκτανεβὼ τὰ τῆς γεννήσεώς του, τὰ ὁποῖα ἀκούσας παρέλαβε τοῦτον ἀποθανόντα καὶ ἔφερε πρὸς τὴν μητέρα του, ἥτις ἀκούσασα τὰ διατρέξαντα ἔλαβε στοργὴν πρὸς τὸν ἀποθανόντα καὶ ἔθαψεν αὐτὸν πρεποντως ὡς πατέρα τοῦ Ἀλεξάνδρου (*Ψευδοκ.* I 14).

Διὰ τὴν πρόωρον τέλος σοφίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπεδόθησαν εἰς αὐτὸν καὶ διάφοροι ἄλλαι διηγήσεις, ἀποδιδόμεναι καὶ εἰς τὸν Σολομῶντα, καὶ ἰδίως ἡ διήγησις, καθ' ἣν δι' αἰνιγμάτων ἔδωκε τὴν αἰτουμένην συμβουλὴν εἰς τὸν ἐρωτῶντα ἂν πρέπῃ νὰ νυμφευθῇ πλουσίαν, σοφὴν ἢ πτωχὴν καὶ ταπεινὴν γυναῖκα («σήκω σὺ νὰ κάτσω ἐγώ, σώπα σὺ νὰ πῶ ἐγώ, διάταξε ἀφέντη μου»).

Αἱ κατακτήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου.—Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος κατέκτησε τὴν Ἀσίαν εἰς μέγα βάθος, φθάσας μέχρι καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀπετέλει κοσμοκρατορίαν, διότι ἔμενεν ἐκτὸς ὁλόκληρος ἡ Δύσις, και ὡς πρὸς τοῦτο συνεπλήρωσε τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν ἡ μυθική. Κατὰ ταύτην ὁ Ἀλέξανδρος ἐπὶ κεφαλῆς ὅλων τῶν Ἑλλήνων, μηδὲ τῶν Λακεδαιμονίων ἐξαιρουμένων, μετὰ τὰς πρώτας αὐτοῦ κατακτήσεις ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ διέβη εἰς Σικελίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου οἱ Ρωμαῖοι ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν στέφανον ἐκ μαργαριτῶν καὶ τιμίων λίθων καὶ λίτρας χρυσίου πεντακοσίας. Παραλαβὼν δὲ καὶ παρ' αὐτῶν τοξότας καὶ χρήματα διεπέρασεν εἰς τὴν Ἀφρικήν, ὅπου κατέστησε φόρου ὑποτελεῖς τοὺς Καρχηδονίους. Διαβὰς δὲ τὴν Λιβύην ἦλθεν εἰς τὴν Ἀμμωνιακὴν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἔκτισε τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἐξηκολούθησε τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ κατὰ τοῦ Δαρείου καὶ κατόπιν τοῦ Πώρου, τοὺς ὁποίους καταβαλών, ὑπέταξεν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Ταῦτα κατὰ τὴν θεωρουμένην παλαιοτέραν ἔκδοσιν τῆς μυθικῆς ἱστορίας.

Κατὰ τὴν νεωτέραν (παραλλαγὴ C. Περὶ τούτων βλ. καὶ λ. Καλλισθένης) ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Δύσιν συνεχίζεται μέχρι τῶν ἄκρων τῆς οἰκουμένης, συμπληροῦται δὲ καὶ δι' ἐκστρατείας πρὸς Νότον, ὅπου πλεῖστα τέρατα συναντᾷ, ἔτι δὲ καὶ πρὸς Βορρᾶν, οὕτως ὥστε οὐδεμία τῆς γῆς γωνία μένει ἐκτὸς τῆς κατακτήσεώς του. «Ἀπάρας οὖν πάλιν ἀπὸ Ῥώμης, ὥρμησε κατὰ δυσμῶν· καὶ οὐκ ἦν αὐτῷ ὁ ἀνθιστάμενος. Καὶ προϋπαντῶσιν αὐτῷ πᾶσαι αἱ βασιλεῖαι δυσμῶν. Καὶ δώροις ἐκμειλίσσονται αὐτόν, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν μὴ ἐπιβῆναι τοῖς ὁρίοις αὐτῶν. Καὶ λαβὼν τὰ δῶρα ἀνθυποστρέφει, καταλείπων αὐτῶν πάντων κύριον τὸν Λαομέδοντα, συνταξάμενος φόρους αὐτῷ τελεῖν μέχρι καὶ χρόνων δώδεκα. Ἐκεῖθεν δὲ τοῖς τοῦ νότου πέρασιν ἐπιβαίνει· καὶ ὑπέταξεν ἔθνη πολλὰ καὶ ποικίλα· καὶ διῆλθε τὴν οἰκουμένην, καὶ εἰσῆλθε τὴν ἀοίκητον γῆν, καὶ διώδευσε μέχρι τοῦ Ὠκεανοῦ ποταμοῦ. Καὶ εὗρεν ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις ἀνθρώπους δικεφάλους, καὶ ἐπολέμησε μετ' αὐτῶν καὶ ἥττησεν αὐτοὺς κατὰ κράτος καὶ ἔφυγον ἀπ' αὐτοῦ. Ἐκεῖθεν οὖν διελθὼν εὗρε γυναῖκας δυσθεωρήτους καὶ λίαν μεγίστας, καὶ πάντων ὧν διῆλθον δυσμαχωτέρας. Αὗται δὲ ἐν τῷ τρέχειν τοὺς μαστοὺς αὐτῶν ἐν τοῖς ὤμοις τιθέασιν. Ἔνδυμα δὲ αὐταῖς ἡ τῶν τριχῶν δασύτης. Αὗται δὲ ἐπελθοῦσαι πτεροῖς εἶχον πετόμεναι Εἰς παντελῆ δὲ ἀπορίαν ἦλθον οἱ Μακεδόνες ταύτας ὡς ἐθεάσαντο πετομένας καὶ πρὸς αὐτοὺς μαχομένας. Ἀλέξανδρος δὲ ταύτας ὡς εἶδεν, ἐκέλευσε πυρ ἀνάπτεσθαι καὶ ὑπεράνωθεν μαχεῖν (;). Αἵτινες τὴν φύσιν τοῦ πυρὸς ἀγνοήσασαι ἀσκόπως κατέπεσον ἐπ' αὐτοὺς καὶ τῶν πτερῶν καέντων οὐκέτι ἀνασχέσθαι ἴσχυσαν· πεπτωκυῖαι δὲ ἀνῃρέθησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῖς ξίφεσιν. Ἀνεῖλον δὲ αὗται τοῖς ὄνυξι στρατιώτας ἑκατόν Τοιῷδε τῷ τρόπῳ χρησάμενοι μόλις διῆλθον αὐτάς Τὴν ἐκεῖσε δὲ οὐκέτι διελθεῖν ἔχοντες, τοῦ Ὠκεανοῦ ποταμοῦ κωλύοντος τῆς εἰσόδου, τὴν ἀριστερὰν παράλιον πιάσαντες τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τὰ πρὸς βορρᾶν περιπατήσαντες τὴν οἰκουμένην κατέλαβον. Πολέμους δὲ πλείστους μετὰ βαρβάρων ποιήσαντες καὶ πάντα τὰ ἑσπέρια καταλαβόντες ὑπέταξαν αὐτὰ παντελῶς». Ἡ συμπλήρωσις αὕτη τῶν κτήσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς λαϊκῆς διηγήσεως, ἡ ὁποία δὲν ἀνέχεται τὰ ἡμιτελῆ, ἀλλ' ἐννοεῖ νά φθάσῃ μέχρι τῶν ἄκρων Ἄξια δὲ σημειώσεως ἐπίσης, ὡς χαρακτηριστικὰ λαϊκῆς διηγήσεως, εἶναι καὶ τὰ περὶ τῶν δικεφάλων καὶ τῶν πτερωτῶν γυναικῶν λεγόμενα, τὰ ὁποῖα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀντίστοιχος διὰ τὸν νότον ἐπανάληψις τῶν ὅσων ἀλλαχοῦ λέγονται διὰ τὴν ἀνατολήν.

Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν τῶν συμπληρώσεων ἀνήκουν καὶ τὰ λεγόμενα περὶ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἰουδαίαν. Κατ' αὐτὰ ὁ Ἀλέξανδρος ὑποτάξας τὴν Περσίαν ἦλθε καὶ πρὸς τὴν Ἰουδαιαν. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀπέστειλαν τότε πρὸς αὐτὸν πρέσβεις, πράγματι ὅμως κατασκόπους, ὅπως ἐξετάσωσι τὰ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος τότε διὰ νὰ δείξῃ τὸ πειθαρχικὸν τῶν Μακεδόνων καὶ καταπλήξῃ αὐτοὺς διέταξε νέους τινὰς ἐκ τῆς Μακεδονικῆς φάλαγγος νὰ ῥίψουν ἑαυτοὺς εἴς τινα παρακείμενον κρημνόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὗτοι ἀμέσως καὶ ἄνευ ἀντιρρήσεως ἔπραξαν. Οἱ Ἰουδαῖοι πρέσβεις ἀνήγγειλαν τὸ γεγονὸς εἰς τοὺς ὁμοφύλους των, οὗτοι δὲ ἀπεφάσισαν ὅπως μὴ ἀντιστῶσιν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἀλλ' ἐξέλθωσιν εἰς ὑπάντησιν αὐτοῦ μετὰ τῶν ἱερέων των ἐνδεδυμένων τὸ ἱερατικόν των ἔνδυμα. Τούτους ἰδὼν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ θαυμάσας τὸ θεοειδὲς αὐτῶν σχῆμα ἠρώτησε τίνα θεὸν λατρεύουν. Ὅταν δὲ ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἕνα θεὸν λατρεύουν, τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, ἀνεγνώρισεν αὐτοὺς ὡς ἀληθινοὺς τοῦ θεοῦ θεραπευτὰς καὶ ἀπέστειλεν ἐν εἰρήνῃ, δὲν ἠθέλησε δὲ νὰ λάβῃ καὶ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα τοῦ προσεφέρθησαν, ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτὰ καθὼς καὶ τὸν φόρον εἰς Κύριον τὸν θεόν. Τὸ διήγημα τοῦτο εὑρίσκεται παρὰ Ψευδοκαλλισθένει, ὅτι δ' ἀποτελεῖ πλάσμα ἰουδαϊκὸν οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ἡ ἐπίσκεψις ἄλλως τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς Ἱεροσόλυμα ὡς ἀνήκουσα εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν παράδοσιν δὲν εἶναι ἄγνωστος καὶ εἰς τὸν Ἰώσηπον.

Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ἐπίσης ἀνήκει καὶ ἡ διήγησις περὶ τῆς νίκης κατὰ τῶν ἐθνῶν τοῦ Βορρᾶ, τῶν Γώγ, Μαγὼγ κτλ., τὰ ὁποῖα ἀπέκλεισεν ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τῆς οἰκουμένης, κτίσας χαλκίνας πύλας εἰς τὴν μεταξὺ τῶν ὀρέων στενὴν δίοδον.

Οὕτως ὁ Ἀλέξανδρος ἐγένετο κύριος τῆς οἰκουμένης «καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐδούλωτο, καὶ φόρους αὐτῷ ἐδίδοσαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἀνθιστάμενος αὐτῷ, ὅτι πάντες αὐτὸν ἐφοβήθησαν» (*Ψευδοκ.* II ΚΘ'). Ἀλλ' ἡ λαϊκὴ φαντασία καὶ εἰς τὰ ὅρια ταῦτα δὲν ἠρκέσθη. Μετὰ τὰ βασίλεια τῶν ἀνθρώπων ἔπρεπε νὰ ὑποταχθοῦν καὶ τὰ βασίλεια τῶν ζῴων. Οὕτω κατά τινα παράδοσιν ἠπειρωτικὴν (;) δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Χρηστοβασίλη, ὁ Ἀλέξανδρος νικήσας τοὺς Σκυλοκεφάλους, τοὺς Ἀράπηδες καὶ τοὺς Ἰνδούς, ἔφθασεν εἰς τὸ βασίλειον τῶν *λιονταριῶν*. Ἀφ' οὗ δ' ἐνίκησεν αὐτά, ὑπέταξε διαδοχικῶς καὶ τὰ βασίλεια τῶν *φτερωτῶν φιδιῶν*, τῶν *φτερωτῶν μυρμηκιῶν*, τῶν *φτερωτῶν σκουληκιῶν*, τῶν *κουνουπιῶν* καὶ τῶν *ἐλεφαντων*, ἕως οὗ ἔφθασεν εἰς τὸ βασίλειον τῆς νύχτας. Οὕτως οὐδὲν ἔμεινεν ἐκτὸς τοῦ κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Κυνοκέφαλοι.

[Μικρογραφία ἐν τῷ «Livre des Merveilles.

Ἐννοεῖται ὅτι ὅπως τὰ γεγονότα τῶν κατακτήσεων καὶ νικῶν εἶναι κατὰ μέγα μέρος μυθικά, οὕτω καὶ ἡ ἔκθεσις αὐτῶν οὐδὲν ἔχει τὸ σύμφωνον πρὸς τὴν ἱστορίαν. Καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ὀλίγων ἱστορικῶν γεγονότων ἡ περιγραφὴ εἶναι φανταστικὴ καὶ μὲ λαϊκὸν ἐντελῶς πνεῦμα, πλεῖστα δὲ ὅσα εἶναι τὰ ἐπεισόδια, τὰ ἐξ ἄλλων λαϊκοῦ ἐπίσης χαρακτῆρος διηγήσεων εἰλημμένα. Τοιοῦτο π. χ. εἶναι τὸ ἐπεισόδιον τῆς πρεσβείας τοῦ ἰδίου πρὸς τὸν Δαρεῖον, παρὰ τῷ ὁποίῳ κατὰ τὸ δεῖπνον πίνων ἔθετε τὰ κύπελλα εἰς τὸν κόλπον του πρὸς μεγάλην ἔκπληξιν τῶν παρισταμένων, ἐπίσης τὰ διάφορα πολεμικὰ τεχνάσματα, οἷον τῶν προβάτων τῶν συρόντων κλάδους καὶ ἐγειρόντων κονιορτόν, τῶν ἀνημμένων λαμπάδων ὅπως τὸ στρατόπεδον φαίνεται μέγα (II 13), ἡ μονομαχία πρὸς τὸν Πῶρον καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου.—Τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶχον προείπει ἤδη εἰς τὸν Φίλιππον οἱ μάντεις, οἱ ἑρμηνεύσαντες τὸ τέρας τοῦ ᾠοῦ, ἐξ οὗ εἶχεν ἐξέλθει τὸ δρακόντιον. Διὰ δευτέραν φορὰν ἤκουσε περὶ αὐτοῦ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν κατακτήσεών του ἐν τῇ Ἰνδικῇ. Ἐκεῖ εἰς τὴν Πρασιακὴν πόλιν ὑπῆρχε παράδεισος, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου εὑρίσκοντο ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη. Ἦσαν δὲ ταῦτα δένδρα ἱερά, ὅμοια πρὸς κυπαρίσσους, τὰ ὁποῖα δι' ἀνθρωπίνης φωνῆς προεφήτευον κατὰ τὴν ἀνατολήν, τὸ μεσουράνημα καὶ τὴν δύσιν, τὸ μὲν τοῦ ἡλίου, τὸ δὲ τῆς σελήνης. Παρὰ τούτων ἤκουσε τὸ προσεχὲς αὐτοῦ τέλος ὁ Ἀλέξανδρος: «Βασιλεῦ Ἀλέξανδρε, ἐν Βαβυλῶνι δεῖ σε ἀποθανεῖν· ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀναιρεθήσῃ καὶ οὐ δυνήσῃ ἀνακομισθῆναι πρὸς τὴν μητέρα σου Ὀλυμπιάδα» (*Ψευδοκ.* III 17).

Διὰ τρίτην φορὰν τέρας γεννηθὲν ἐν Βαβυλῶνι προεσήμανε τὸν θάνατον τοῦ κοσμοκράτορος. Τὸ τέρας μέχρι μὲν τῶν λαγόνων εἶχε φύσιν ἀνθρώ-

Digitized by Google

που, κάτωθεν δ' αὐτῶν ἀπέληγεν εἰς προτομὰς παντοίων θηρίων, καὶ τὸ μὲν ἀνθρώπινον μέρος ἦτο νεκρόν, τὰ δὲ θηρία ζῶντα. Τοῦτο Χαλδαῖος μάντις ἡρμήνευσεν ὡς προδηλοῦν τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν (Ψευδοκ. III 30). Πράγματι μετ' ὀλίγον ὁ οἰνοχόος αὐτοῦ Ἰόλλας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου, λαβὼν παρὰ τοῦ πατρός, ὅστις ἐρίσας πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα ἐφοβεῖτο τὴν τιμωρίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, δηλητήριον καὶ ἐντολὴν ὅπως δηλητηριάσῃ τὸν βασιλέα του, κατώρθωσεν ἐπιτηδείως εἰς τὸ δεῖπνον νὰ τοῦ προσφέρῃ τὸ δηλητήριον. Ὁ Ἀλέξανδρος αἰσθανθεὶς τὸν θάνατον διέταξε νὰ στήσουν ὑψηλὰ τὴν κλίνην του διὰ νὰ ἀποχαιρετήσῃ τοὺς Μακεδόνας, ἀφ' οὗ δ' ἐκανόνισε διὰ διαθήκης τὰ τῆς διαδοχῆς του ἀπέθανε. Ἐννοεῖται ὅτι ὅπως τὴν γέννησιν οὕτω καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ συνώδευσαν διάφορα τέρατα καὶ σημεῖα δηλωτικὰ τῆς θείας αὐτοῦ καταγωγῆς. Κατὰ τὸν Ψευδοκαλλισθένη (III 33) μετὰ τὴν ὑπαγόρευσιν τῆς διαθήκης «ἐγένετο περὶ τὸν ἀέρα ὁμίχλη καὶ ἐφάνη μέγας ἀστὴρ κατερχόμενος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν θάλασσαν καὶ σὺν αὐτῷ ἀετός, καὶ τὸ ἄγαλμα Βαβυλῶνος, ὃ ἐκάλουν Δία, ἐκινήθη. Ὁ δὲ ἀστὴρ πάλιν ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανόν ἠκολούθησε δὲ αὐτῷ καὶ ὁ ἀετός Κρυβέντος δὲ τοῦ ἀστέρος εἰς τὸν οὐρανόν, ἐκοιμήθη ὁ Ἀλέξανδρος τὸν αἰώνιον ὕπνον.»

Μορφὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου.— Ὅπως ἐν γένει ὁ βίος τοῦ Ἀλεξάνδρου, οὕτω καὶ ἡ μορφὴ κατὰ τὴν μυθικὴν αὐτοῦ ἱστορίαν οὐδὲν εἶχε τὸ κοινόν. Κατὰ τὸν Ψευδοκαλλισθένη (I,13) ὁ Ἀλέξανδρος οὔτε πρὸς τὸν Φίλιππον, οὔτε πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα ὡμοίαζεν, ἀλλ' εἶχεν ἴδιον ἐντελῶς τύπον. «Μορφὴν μὲν εἶχεν ἀνθρώπου, τὴν δὲ χαίτην λέοντος, τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς ἑτερογλαύκους, τὸν μὲν δεξιὸν κατοφερῆ (!) ἔχων, τὸν δὲ εὐώνυμον γλαυκόν, ὀξεῖς δὲ τοὺς ὀδόντας ὡς δράκοντος, ὁρμὴν δὲ ἀνέφηνε λέοντος ὀξεῖαν». Βραδύτερον οἱ μῦθοι προσέθεσαν εἰς τὴν μορφὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, καθὼς εἴπομεν, καὶ τὰ κέρατα. Ἀναλόγου δὲ πρὸς ταῦτα προελεύσεως φαίνεται ὅτι εἶναι καὶ ἡ λεόντειος αὐτοῦ χαίτη, ἐκ τῶν νομισμάτων δηλονότι, ἐν οἷς εἰκονίζεται ἐνδεδυμένος τὴν λεοντῆν. Τὸ ἑτερόγλαυκον καὶ ἡ ὀξύτης τῶν ὀδόντων φαίνεται ὅτι εἶχον ἰδιαιτέραν σημασιαν, τὴν ὁποίαν ἀγνοῶ. Ἀντίστοιχον δὲν γνωρίζω ἄλλο, εἰ μὴ ὅτι οἱ μὲν ἑτερόγλαυκοι θεωροῦνται βάσκανοι, οἱ δὲ ἀραιοὺς τοὺς ὀδόντας ἔχοντες ἰσχυροὶ καὶ γενναῖοι. Κατὰ δὲ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος, κατὰ τοὺς μύθους, θεωρεῖται μικρός. Οὕτως ὅταν μετέβη ὡς πρεσβευτὴς παρὰ τῷ Δαρείῳ (*Ψευδοκ.* II 15) οἱ Πέρσαι ἐθαύμαζον τὴν σμικρότητα αὐτοῦ ἀγνοοῦντες «ὅτι ἐν μικρῷ ἀγγείῳ τύχης οὐρανίου ἦν δόξα». Οἱ τελευταῖοι οὗτοι λόγοι εἶναι χαρακτηριστικοί, διότι δεικνύουν ὅτι ἀκριβῶς διὰ τὴν ἀντίθεσιν αὐτήν, τὴν τόσον συνήθη εἰς τὰς λαϊκὰς διηγήσεις, ἐπλάσθη καὶ ἡ σμικρότης αὕτη τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Β') Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΞΕΡΕΥΝΗΤΗΣ. Εἴπομεν, ὅτι τὸ μέγα μῆκος τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἰνδικήν, αἵτινες μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἀρχικοῦ τῆς ἐκστρατείας σκοποῦ τῆς κατακτήσεως δηλονότι τοῦ περσικοῦ κράτους, κατήντων πλέον ἀκατανόητοι διὰ τὸν ἁπλοϊκὸν λαόν, ἴσως δὲ καὶ ἡ γνωστὴ φιλομάθεια αὐτοῦ, συνετέλεσαν ὥστε νὰ μορφωθῇ παρὰ τῷ λαῷ ἡ ἰδέα ὅτι ὄχι πλέον πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ κράτους του, ἀλλ' ἁπλῶς ἐκ φιλομαθείας πρὸς ἐξερεύνησιν ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου ἐπεχείρησε τὰς μακρινὰς αὐτοῦ ἐκστρατείας εἰς χώρας ἀγρίας καὶ δυσπροσίτους. Εἰς τοῦτο ἰδιαιτέρως συνετέλεσαν καὶ αἱ ἐπὶ τὸ φανταστικώτερον διαπλασθεῖσαι ἀφηγήσεις περὶ τῆς διελεύσεως αὐτοῦ διὰ τῆς Γεδρωσίας ἐρήμου καὶ τῶν παντοίων δεινῶν, ὅσα ὁ στρατὸς ὑπέφερε κατ' αὐτήν, καθὼς καὶ ὁ τοῦ Νεάρχου παράπλους ἐξ Ἰνδιῶν πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον. Οὕτως εἰς τὴν μυθικὴν ἱστορίαν τῶν κατακτήσεων προσετέθη καὶ ἡ μυθικὴ ἱστορία τῶν ἐξερευνήσεων. Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς οἰκουμένης ἀποφασίζει νὰ εἰσέλθῃ καὶ εἰς τὴν ἀοίκητον πρὸς ἐξερεύνησιν τῆς γῆς μέχρι τῶν περάτων αὐτῆς.

Ὡς πρὸς τὸ ταξίδιον τοῦτο πρὸς τὰ ἄκρα τοῦ κόσμου ἐφέροντο ἤδη παρὰ τοῖς λαοῖς καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ἀνατολῇ διάφοροι μυθικαὶ διηγήσεις περὶ ἡρώων ὡς τοῦ Ἕλληνος Ἡρακλέους καὶ τοῦ Ἀσσυρίου **Γιλγάμου** (βλ. λ.), οἵτινες εἶχον φθάσει πράγματι εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, ὁ μὲν Ἡρακλῆς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἄθλων του, ὁ δὲ Γίλγαμος πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἀθανασίας. Ἐκ τῶν διηγήσεων τούτων, τῶν διαφόρων ταξιδιωτικῶν μυθολογημάτων, ὅσα ἀπὸ αἰώνων ἐκυκλοφόρουν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολήν, καὶ τῶν διαφόρων μυθικῶν πλασμάτων, ὅσα εἶχον πλασθῆ ἐκ τῶν ὑπερβολικῶν ἀφηγήσεων περὶ τῶν δεινῶν τῆς Γεδρωσίας καὶ τῆς παρακειμένης θαλάσσης, συνυφάνθη ὁ μῦθος περὶ τοῦ ταξιδίου τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, πέραν τῶν Ἡρακλείων στηλῶν καὶ πέραν παντὸς ὁρίου, ὅπου ἀνθρώπινος ποῦς εἶχέ ποτε πατήσει, μέχρι τῆς χώρας τῶν Μακάρων. Τὴν ἐξερεύνησιν δὲ ταύτην τῆς γῆς συμπληρώνουν οἱ μῦθοι περὶ ἐξερευνήσεως τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἀέρος.

Τὸ ταξίδιον ἔχει ἐν συντόμῳ ὡς ἑξῆς (*Ψευδοκ.* II 29 κ. ἑ.) Ὁ Ἀλέξανδρος διελθὼν ὅλην τὴν ὑφήλιον διέταξε τὸν στρατὸν αὐτοῦ νὰ λάβῃ τροφὰς δι' ἓξ μῆνας, διότι ἐσκέπτετο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀοίκητον γῆν. Ἐκεῖ πορευόμενος διὰ μέσου ἐρημιῶν φθάνει εἰς ποταμὸν παμμεγέθη,

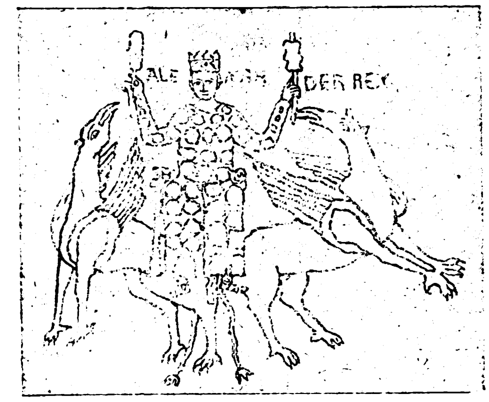

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐξερευνητὴς καὶ τοῦ ἀέρος
[Ἐκ Μωσαϊκοῦ τῆς Ὀτράνδης.]

ὅστις ἄλλοτε μὲν ἔρρεεν ὕδωρ, ἄλλοτε δ' ἄμμον. Τοῦτον διελθὼν ἔρχεται εἰς ἄλλους καὶ ἄλλους τόπους, ἕως οὗ φθάνει εἰς τὴν στήλην τοῦ *Σεσογχόσιος τοῦ κοσμοκράτορος*. Εἶναι τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἀπωτάτων σημείων, εἰς ἃ εἶχε φθάσει ἄνθρωπος. Ἐκεῖθεν εἰσελθὼν εἰς τὰ ὀπίσω τῆς ἐρήμου ὥδευσε διὰ φάραγγος βαθυτάτης, ἕως οὗ ἔφθασεν εἰς τόπους λείους καὶ πεδινοὺς καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὰς στήλας τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Σεμιράμιδος, πέραν τῶν ὁποίων οὐδεὶς θνητὸς εἶχε προχωρήσει. Μετὰ ἡμερῶν τινων πορείαν πέραν τῶν στηλῶν τούτων ἔφθασεν εἰς παραλίαν καὶ ἐξηκολούθει τὴν ὁδόν του παρ' αὐτῇ, ὁπότε καρκίνοι πελώριοι ἐξελθόντες αἰφνιδίως ἥρπασαν κολυμβῶντας στρατιώτας. Κατωτέρω εὑρόντες ἕνα τοιοῦτον καρκίνον εἰς τὴν ξηρὰν ἐφόνευσαν αὐτόν, ἀνοίξαντες δὲ τὴν κοιλίαν του εὗρον ἑπτὰ μαργαρίτας μεγάλης τιμῆς ἀξίους. Τοῦτο παρώτρυνε τὸν Ἀλέξανδρον νὰ ἐρευνήσῃ τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης. Πρὸς τοῦτο κατεσκεύασε κλωβὸν σιδηροῦν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ἔθεσε παμμεγέθη ὑέλινον πίθον, φέροντα εἰς τὸ βάθος ὀπὴν καλῶς κεκλεισμένην. Εἰς τὸν πίθον εἰσῆλθεν ὁ ἴδιος, ἐσκόπευε δὲ ὅταν ἔφθανεν εἰς τὸν πυθμένα νὰ ἀνοίξῃ τὴν ὀπήν, νὰ ἁπλώσῃ τὴν χεῖρα καὶ νὰ λάβῃ ἐκ τοῦ πυθμένος πᾶν τὸ προστυχὸν καὶ πάλιν νὰ κλείσῃ ταχέως τὴν ὀπήν. Ἀλλὰ μολονότι δὶς ἐπεχείρησε, δὲν κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὸν πυθμένα διότι τὴν μὲν πρώτην φορὰν ἰχθὺς πελώριος ἐκτύπησε τὸν κλωβὸν διὰ τῆς οὐρᾶς του καὶ ἐτάραξε τὴν ἅλυσιν. οἱ δὲ στρατιῶται νομίσαντες ὅτι εἶναι τὸ σημεῖον τῆς ἀνελκύσεως ἀνείλκυσαν αὐτόν, τὴν δὲ δευτέραν, ἄλλος ἰχθὺς παμμέγιστος

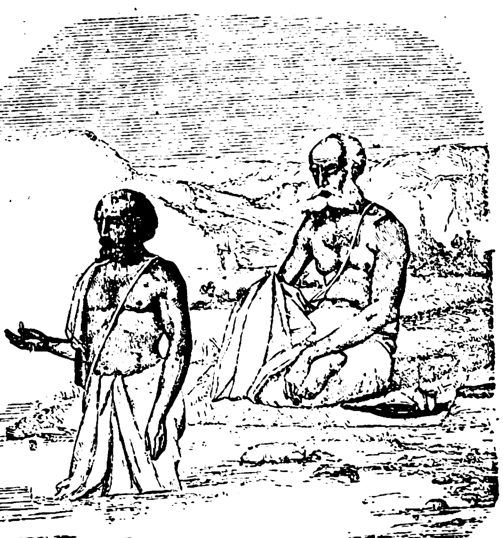

Βραχμᾶνες προσευχόμενοι.
[Σχεδ. S.-C. Beinos ἐν «The Sundhyc».]

λαβὼν τὸν κλωβὸν διὰ τοῦ στόματος ἀπέρριψεν αὐτὸν εἰς τὴν ξηράν. Τότε ἠννόησεν ὁ Ἀλέξανδρος ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιχειρῇ τὰ ἀδύνατα, οὐδὲ νὰ ζητῇ νὰ ἐρευνήσῃ τὰ ἀνεξερεύνητα.

Ἐκεῖθεν προχωρήσας ἔφθασεν εἰς φάραγγα, καὶ ταύτην γεφυρώσας εἰσῆλθε τέλος εἰς χώραν, ὅπου ὁ ἥλιος δὲν ἔλαμπεν. Αὐτὴ ἦτο ἡ χώρα τῶν Μακάρων. Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐδίστασε καὶ εἰς τὴν χώραν ταύτην νὰ προχωρήσῃ μετ' ὀλίγων συνοδῶν ἕως οὗ ἔφθασεν εἰς τόπους ἀβάτους. Ἐκεῖ τέλος ἔφθασεν εἰς πηγὴν διαυγῆ, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ ἤστραπτεν ὡς ἀστραπή, ὁ δὲ πέριξ ἀὴρ εὐωδίαζε καὶ ἦτο γλυκύτατος. Ἐκεῖ διέταξε τὸν μάγειρόν του Ἀνδρέαν νὰ ἑτοιμάσῃ προσφάγιον, οὗτος δὲ λαβὼν ἰχθὺν τεταριχευμένον ἠθέλησε νὰ τὸν πλύνῃ εἰς τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς ταύτης. Ἀλλ' ὁ ἰχθὺς ἀμέσως ἐνεψυχώθη καὶ ἔφυγεν. Ὁ μάγειρος χωρὶς νὰ ἀνακοινώσῃ τίποτε ἔλαβεν ἐκ τοῦ ὕδατος τῆς πηγῆς καὶ ἐφύλαξεν αὐτὸ ἐντὸς ἀργυροῦ δοχείου. Μετὰ τὸ γεῦμα ὁ Ἀλέξανδρος ἠθέλησε νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω, ἀλλὰ τότε ὄρνεα ἀνθρωπόμορφα τοῦ ἀπηγόρευσαν τὴν περαιτέρω πορείαν εἰς τὴν χώραν τῶν Μακάρων, ἐπὶ τῆς ὁποίας δὲν ἐπετρέπετο νὰ πατήσῃ ποῦς ζῶντος ἀνθρώπου. Ὁ Ἀλέξανδρος τρομάξας ἔλαβε τὴν πρὸς τὰ ὀπίσω ἄγουσαν, ἀφοῦ διέταξε νὰ λάβῃ ἕκαστος τῶν στρατιωτῶν ἐκ τοῦ ἐδάφους πᾶν τὸ προστυχόν, μετά τινα δὲ χρόνον ἐξῆλθε πάλιν εἰς τὸ φῶς. Ἐκεῖ εἶδον οἱ στρατιῶται ὅτι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶχον λάβει ἐκ τοῦ ἐδαφους, ἦσαν μαργαρῖται ἢ χρυσὸς ἢ ἄλλοι λίθοι πολύτιμοι. Ἐκεῖ τότε διηγήθη καὶ ὁ Ἀνδρέας τὸ ἐπεισόδιον τοῦ ἀναβιώσαντος ἰχθύος, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἐμαστιγώθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀνδρέας εἶχε πίει, εἶχε δώσει δὲ καὶ εἰς τὴν νόθον θυγατέρα τοῦ Ἀλεξάνδρου Καλήν, καὶ εἶχον ἀμφότεροι καταστῆ ἀθάνατοι, ὁ Ἀλέξανδρος ἐξεδίωξεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων ὡς δαίμονας, οὗτοι δὲ ριφθέντες εἰς τὴν θάλασσαν παραμένουν ἐν αὐτῇ ἡ μὲν ὡς νηρηΐς, ὁ δὲ ὡς θαλάσσιος δαίμων τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους.

Ἐδῶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐπεχείρησε καὶ τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ ἀέρος. Διέταξε νὰ συλληφθοῦν δύο ὄρνεα παμμέγιστα, τὰ ὁποῖα ἔζευξεν εἰς ζυγὸν καὶ ἀνῆλθε δι' αὐτῶν εἰς τὰ ὕψη (βλ. ἀεροπλοΐα: *εἰς τοὺς μύθους*). Καὶ ἐκεῖ ὅμως πτηνὸν ἀνθρωπόμορφον ἀπηγόρευσε τὴν περαιτέρω ἀνάβασιν ὡς ἀθέμιτον. Κατῆλθε λοιπὸν ἐκ τοῦ ἀέρος καὶ μετὰ πορείαν ἡμερῶν ἑπτὰ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδόν του, ἀποφασίσας τοῦ λοιποῦ νὰ μὴ ἐπιχειρῇ ἀδύνατα.

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν ἐξερευνητικῶν ταξιδίων ἀνήκουν δύο ἀκόμη ἐπεισόδια, ἡ ἐπίσκεψις πρὸς τοὺς Βραχμᾶνας, τοὺς Ἰνδοὺς δηλονότι γυμνοσοφιστάς, καθὼς καὶ ἡ ἐπίσκεψις πρὸς τὰς Ἀμαζόνας. Οἱ πρῶτοι παρίστανται ζῶντες βίον μοναχικόν, φυσικὸν καὶ φιλοσοφικὸν ἐν ἰδίᾳ νήσῳ, πρὸς δὲ τούτους πολλὰ συνεζήτησεν ὁ Ἀλέξανδρος περί τε τοῦ βίου καὶ τῆς φιλοσοφίας αὐτῶν καὶ πολλὰ ἄπορα ἐρωτήματα ἐρωτήσας ἔλαβε τὴν δέουσαν ἀπάντησιν. Αἱ δὲ δεύτεραι ἔζων ἄνευ ἀνδρῶν, ἐν χώρᾳ τὴν ὁποίαν κύκλοθεν περιέτρεχε ποταμός, ἅπαξ δὲ τοῦ ἔτους διερχόμεναι τοῦτον συνεμείγνυντο πρὸς τοὺς ἄνδρας, καὶ ὅσα μὲν ἐγέννων ἄρρενα ἐξέπεμπον αὐτὰ πέραν τοῦ ποταμοῦ πρὸς τοὺς ἄνδρας, ὅσα δὲ θήλεα ἐκράτουν πλησίον των καὶ ἀνέτρεφον κατὰ τὰ ἤθη των. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐλθὼν εἰς τὰ ὅρια τῆς χώρας των ἔγραψε πρὸς αὐτὰς ζητῶν παρ' αὐτῶν ὑποταγὴν καὶ ἐξηγῶν ὅτι εἶχεν ἔλθει οὐχὶ διὰ νὰ κακοποιήσῃ αὐτάς, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ ἴδῃ τὴν χώραν των. Αἱ Ἀμαζόνες ἀπέκρουσαν κατ' ἀρχὰς τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἀπειλῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐδέχθησαν νὰ ὑπακούσουν.

Τοῦ ἐξερευνητικοῦ τούτου ταξιδίου τοῦ Ἀλεξάνδρου πηγὴ δὲν εἶναι κυρίως ὁ Ψευδοκαλλισθένης, μολονότι εἴς τινας παραλλαγὰς αὐτοῦ ἔχει παρεισφρήσει ἡ διηγησις καὶ εἰς τὸ κείμενον, ἀλλ' ἐπιστολαί τινες τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἀριστοτέλους, αἵτινες ἐφέροντο αὐτοτελεῖς καὶ ἀνεξάρτητοι τοῦ Ψευδοκαλλισθενείου κειμένου. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἀπετελέσθη, εἶναι, ὡς εἴπομεν, ποικιλώτατα. Καθ' ὅσον ἄλλα μὲν εἶναι παμπάλαια, εὑρισκόμενα εἰς διάφορα περὶ παλαιῶν ἡρώων μυθεύματα, ἄλλα δὲ νεοπλάσματα, ὧν ὁ πηγὴν εὑρίσκεται εἰς τὰς θαυμαστὰς τῶν κατὰ τὴν ἔρημον καὶ τὸν παράπλουν τοῦ Νεάρχου ἀφηγήσεις. Πόσον δ' ἐνωρὶς τὰ διάφορα ταῦτα μυθεύματα εἶχον παρεισφρήσει εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου δεικνύει τὸ μεταξὺ Ὀνησικρίτου καὶ Λυσιμάχου ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον διηγεῖται ὁ Πλούταρχος. Ὁ Ὀνησίκριτος, εἷς τῶν συνοδῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ, ἀνεγίνωσκέ ποτε εἰς ἐπήκοον τοῦ Λυσιμάχου, ὅτι ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἔφθασεν εἰς τὴν Σκυθίαν ἐπεσκέφθη αὐτὸν Ἀμαζών. Ὁ Λυσίμαχος τότε μειδιάσας ἠρώτησε: «Καὶ ποῦ τότε ἤμην ἐγώ»; (*Πλουτάρχου*, Ἀλέξανδρος 46).

Γ'. ΦΥΣΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ. Τὸ ἀνωτέρω ἐξερευνητικὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου ταξίδιον πληροῦται ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον ἀπὸ ὅλα τὰ φυσιογραφικὰ καὶ ἐθνολογικὰ περίεργα καὶ παράδοξα, ὅσα ἠδύνατο νὰ πλάσῃ ἡ ταξιδιωτικὴ μυθολογία (Reise fabulistik). Εἶναι γνωστὸν ὅτι καὶ οἱ περιηγηταὶ ἔχουν τὰς παραδοξολογίας καὶ τὰ ψεύδη των, ὅπως καὶ οἱ κυνηγοί. Ἀρέσκονται νὰ διηγοῦνται ἐπὶ τὸ θαυμασιώτερον καὶ ὑπερβολικώτερον ὅσα εἶδον, δὲν διστάζουν δὲ καὶ ψεύδη πολλάκις νὰ πλάσουν διηγούμενοι τέρατα καὶ ση-

Digitized by Google

μεῖα διὰ τὰς μακρινὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἐπεσκέφθησαν, διὰ νὰ καταπλήξουν τοὺς ἀκροατάς των καὶ νὰ προσελκύσουν τὸν θαυμασμόν των. Ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν ψεύδωνται ἐκ συστήματος, ἡ ἀπόστασις συνήθως μεγεθύνει τὰ πράγματα, οἱ δὲ ἀκούοντες φαντάζονται αὐτὰ μεγαλύτερα καὶ θαυμαστότερα ἀπὸ ὅτι πράγματι εἶναι, ἀπὸ στόματος δ' εἰς στόμα αὐξανόμενα καὶ διακοσμούμενα, συμφυρόμενα δὲ καὶ πρὸς ἄλλα σχετικὰ παλαιὰ μυθεύματα καθίστανται εἰς τὸ τέλος ἀγνώριστα, αὐτόχρημα μυθικά. Οὕτω πολὺ ἐνωρίς, πολὺ πρὸ τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, εἶχε σχηματισθῆ ἐν Ἑλλάδι τοιαύτη ταξιδιωτικὴ μυθολογία, τῆς ὁποίας παλαιότατον παράδειγμα ἔχομεν τὴν Ὀδύσσειαν. Βραδύτερον τὰ ταξίδια τῶν Μιλησιων καὶ ἡ ἐπικοινωνία πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀνατολὴν ἔδωκαν νέαν τροφὴν εἰς τὴν μυθολογίαν ταύτην, εἰς δὲ τὸν Ἡρόδοτον εὑρίσκομεν ἱκανὰ αὐτῆς δείγματα.

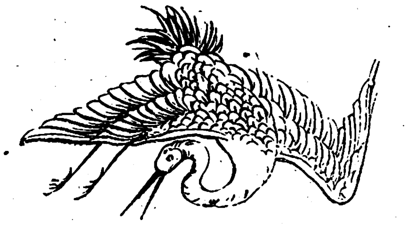

Πύγμαῖοι τῶν Ἰνδιῶν.
[Κατὰ σχεδίασμα τῆς «Ἰαπωνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».]

Διὰ τῶν ἐκστρατειῶν τέλος τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν κατόπιν ἐξερευνητικῶν ταξιδίων τῶν Ἀλεξανδρινῶν γεωγράφων ἐδόθη νέα ζωὴ εἰς τὴν μυθολογίαν ταύτην, περὶ δὲ τὰς ἐκστρατείας αὐτοῦ ὡς περὶ πυρῆνα συνεκεντρώθησαν ὅλα τὰ τοιαύτης φύσεως λαϊκὰ μυθολογήματα, εἴτε παλαιὰ ἦσαν καὶ γνωστά, εἴτε νεοπλάσματα ἐκ τῶν διηγήσεων τῶν συντρόφων τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν μετέπειτα Ἀλεξανδρινῶν περιηγητῶν. Οὕτως ὁ Ἀλέξανδρος εἰσελθὼν εἰς τὴν ἀοίκητον γῆν συναντᾷ ἀλληλοδιαδόχως πελωρίας τριχωτὰς ἀνθρωποφάγους γυναῖκας ἐν εἴδει Λαιστρηγόνων, νάνους μικροτάτους ἔχοντας ὕψος μόλις ἑνὸς καὶ ἡμίσεος πήχεως, ὑπενθυμίζοντας τοὺς ὁμηρικοὺς πυγμαίους, γίγαντας πριονόποδας, ἄλλους ἀγρίους δασυτρίχους ἀνθρωποφάγους ὑλακτοῦντας ὡς οἱ κύνες, ἄλλους ἑξάχειρας καὶ ἑξάποδας κυνοκεφάλους, ἀνθρώπους καὶ ζῷα ἰχθυοφάγα, σειρῆνας, ἱπποκενταύρους, μονόποδας, «ἀκεφάλους, οἵτινες ὀφθαλμὸν καὶ στόμα εἶχον ἐπὶ τοῦ στήθους, ταυροπροσώπους καὶ τρωγλοδύτας καὶ ἱμαντόποδας, ἀγρίους ἀνθρώπους, ἄλλους δασεῖς ὡς αἶγας, καὶ λεοντοπροσώπους, καὶ θηρία πάνυ ποικίλα καὶ διάφορα εἰς ὅρασιν.» Ἐκεῖ συναντᾷ καὶ ἔθνη ἐσθίοντα σάρκας ἀνθρώπων καὶ πίνοντας αἷμα ζῴων (καὶ θηρίων) ὥσπερ ὕδωρ· τοὺς δὲ νεκροὺς αὐτῶν δὲν ἔθαπτον ἀλλὰ κατέτρωγον. Ἐκεῖ συναντᾷ ἐπίσης καὶ τέρατα παράδοξα, μύρμηκας πελωρίους, ἁρπάζοντας ἵππους καὶ ἄνδρας, καρκίνους ὑπερμεγέθεις, ὄρνεα πῦρ ἀποπνέοντα καὶ ὀνάγρους ἐξοφθάλμους, δένδρα θαυμαστά, μαστιγοῦντα τοὺς τολμῶντας νὰ ἐγγίσουν αὐτά, ἰχθῦς ψηνομένους εἰς ὕδωρ ψυχρόν, δράκοντας πηχῶν ἑβδομήκοντα, σκορπίους πηχιαίους.

Εἰς ἄλλην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀριστοτέλη γίνεται λόγος περὶ κήτους πελωρίου, τὸ ὁποῖον ἐκλαμβάνεται ὡς νῆσος, περὶ καλάμων παχυτάτων, ἐχόντων τεσσάρων πήχεων περίμετρον καὶ περὶ πόλεως ἐκτισμένης ἐπ' αὐτῶν ἐν εἴδει πασσαλο-

Ζῶα ἰχθυοφάγα.
[Μικρογραφία ἐν τῷ «Livre des Merveilles».]

κτίστου λιμναίου συνοικισμοῦ, περὶ ἱπποποτάμων καὶ περὶ λεόντων ἐχόντων τὸ μέγεθος ταύρων κτλ. «Καὶ πάντα, λέγει (*Ψευδοκ.* III 17), ἐκ τῆς ὕλης τῶν καλάμων ἐξήρχοντο, σύαγροι δὲ μείζονες τῶν λεόντων (οἱ οὖν ὀδόντες αὐτῶν πηχυαῖοι), λύγγες καὶ παρδάλεις καὶ σκορπίουροι καὶ ἐλέφαντες καὶ βούκριοι καὶ ταυρελέφαντες· ἄλλα τε ζῷα θηριόμορφα. Νυκταλώπηκες δὲ ἐκ τῆς ἄμμου ἀνεπήδων πηχῶν ι', ἄλλοι δὲ πηχῶν η', κροκόδειλοι δὲ ἐκ τῆς ὕλης, οἵτινες τὰ σκευηφόρα ἀπώλλυσαν· νυκτερίδες δὲ ἦσαν περιστερῶν μείζονες, ὀδόντας ἔχουσαι».

Ἀλλοῦ γίνεται λόγος περὶ μεγίστου θηρίου τοῦ *ὀδοντοτυράννου*, ἀλλοῦ τέλος περὶ ὀπωρῶν παμμεγίστων (III 21). «Ὁδεύων δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἐθαύμαζε τὰ ποικίλα ὄρη τῆς κρυσταλλοφόρου γῆς φθάνοντα μέχρι τῶν τοῦ οὐρανοῦ νεφῶν καὶ τὰ δένδρα τὰ ὑψίκομα καρπῶν γέμοντα, οὐχ ὡς παρ' Ἕλλησιν, ἀλλ' ὡς ἴδια θαύματα. Μηλέαι γὰρ ἦσαν χρυσίζουσαι, τὸν ὄγκον τῆς ὀπώρας ἔχουσαι ὡς τὰ παρ' Ἕλλησι κίτρα, καὶ βοτρύων σταφυλαὶ παμμεγέθεις, κάρυα δὲ ἔχοντα περίμετρον πεπόνων, πίθηκοι δὲ τέλειοι ὡς ἄρκτοι, ἄλλα τε ζῷα ποικίλα τῇ χροιᾷ καὶ ξένα τῇ μορφῇ». Ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης μέσα εἰς τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν τερατολογημάτων εὐκόλως θὰ διακρίνῃ ὅτι ὅλα δὲν εἶναι πράγματι καὶ ἐξ ἀρχῆς μυθεύματα, ἀλλὰ πληροφορίαι περιηγητικαὶ ἀληθεῖς, τὰς ὁποίας πολὺ ἐνωρὶς ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ ἐξογκώσασα κατέστησε μυθικάς, πολλὰς δ' ἐξ αὐτῶν εὑρίσκομεν εἰς σοβαροὺς συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Στράβων καὶ ὁ Αἰλιανός. Οὕτως ἡ μυθικὴ ἱστορία τοῦ Ἀλεξάνδρου μὲ τὴν συγκέντρωσιν αὐτὴν ὅλων τῶν περιηγητικῶν παραδόξων, μυθικῶν καὶ μή, ἀπετέλεσε μετὰ τοῦ *Φυσιολόγου* τὸ ἐγχειρίδιον, οὕτως εἰπεῖν, τῆς λαϊκῆς φυσικῆς ἱστορίας καὶ ἀνθρωπολογίας, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπὶ αἰῶνας μακρούς, μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων, λαὸς καὶ λόγιοι ἤντλουν τὰς γνώσεις των περὶ τοῦ φυσικοῦ κόσμου τῶν ἀνεξερευνήτων χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Νότου.

Δ) ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΜΥΘΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ. Ἐξ ὅσων εἴπομεν ἀνωτέρω δεικνύεται ὅτι πολὺ ἐνωρὶς εἶχον ἀρχίσει περὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ περισωρεύωνται διάφορα μυθεύματα, ἀφ' οὗ σύντροφοι τῶν ἐκστρατειῶν του, καθὼς ὁ Ὀνησίκριτος, δὲν ἐδίσταζον νὰ παρεμβάλλουν εἰς τὰς ἱστορίας των τοιαῦτα. Πότε ὅμως ἀκριβῶς ἀπετελέσθη ἡ ψευδοκαλλισθένειος ἱστο-

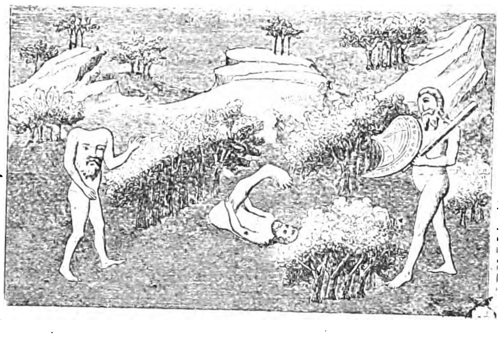

Ἀκέφαλοι καὶ μονόποδες.
[Μικρογραφία ἐν τῷ «Livre des Merveilles».]

ρία ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς παραλλαγῆς Α (περὶ τῶν παραλλαγῶν καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ κειμένου τοῦ Ψευδοκαλλισθένους λεπτομερέστερον βλ. **Καλλισθένης**), ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς ἡ πλησιάζουσα περισσότερον πρὸς τὴν ἀρχικὴν διατύπωσιν, δὲν εἶναι δυνατὸν ἀσφαλῶς νὰ καθορισθῇ. Τοῦτο μόνον εἶναι βέβαιον ὅτι κατὰ τὸ 340 μ. Χ. ἦτο ἤδη συγκεκροτημένη, διότι τότε καὶ μεταφράσθη εἰς τὴν λατινικὴν ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Βαλερίου.

Ἡ μυθικὴ αὕτη ἱστορία ἀπετέλεσε προσφιλὲς ἀνάγνωσμα τῶν λαῶν καὶ διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ ὁποῖον ἐπλήρου τὸν κόσμον ὅλον, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσα παράδοξα καὶ τερατώδη διηγεῖτο περὶ χωρῶν καὶ ζῴων καὶ ἐθνῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐνωρίτατα μετεφράσθη εἰς ὅλας τὰς γλώσσας. Οὕτως ἔχομεν παλαιὰς μεταφράσεις καὶ διασκευὰς αὐτῆς πολλάκις ποιητικὰς εἰς τὴν ἀρμενικήν, συριακήν, περσικήν, ἀραβικὴν καὶ αἰθιοπικήν. Διὰ τῆς λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ Ἰουλίου Βαλερίου καὶ κατόπιν τοῦ Λέοντος τοῦ πρεσβυτέρου ἐγένετο γνωστὴ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἤδη δὲ ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἔχομεν μεταφράσεις αὐτῆς καὶ διασκευὰς εἰς στίχους ὑπὸ ποιητῶν τῆς Δύσεως, ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τοῦ Alberic de Besançon, ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τοῦ Lamprecht, ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τοῦ Thomas de Kent, τὰς ὁποίας ἠκολούθησαν πολυάριθμοι ἄλλαι ποιητικαὶ καὶ πεζαί. Ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἡ ψευδοκαλλισθένειος ἱστορία ἀνεγινώσκετο πολὺ διεσκευάσθη δὲ καὶ εἰς στίχους, ἐκ τῶν ἑλληνικῶν δὲ διασκευῶν μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν σλαβονικὴν καὶ διεδόθη καὶ εἰς τοὺς Σλάβους. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ μεταφράσεις αὗται ποτὲ δὲν ἦσαν πισταί. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἀποβῆ παγκόσμιος ἥρως, τὸν ὁποῖον ἕκαστος λαὸς ἐφαντάζετο σύμφωνα μὲ τὸ ἰδεῶδες πρότυπον, τὸ ὁποῖον αὐτὸς εἶχε πλάσει. Εἰς τοὺς Πέρσας π. χ. ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι πρότυπον Πέρσου μονάρχου, εἰς τοὺς Ἄραβας καὶ ἐκ τούτων εἰς τοὺς Τούρκους (Sajid Battal) λαμβάνει χαρακτηριστικὰ προφήτου, ἐνῷ εἰς τοὺς Αἰθίοπας γίνεται Χριστιανός. Οἱ δυτικοὶ διασκευασταὶ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ βλέπουν τὸ πρότυπον φεουδαλικοῦ ἄρχοντος, ἱππότου καὶ πολεμιστοῦ, καὶ ὡς τοιοῦτον τὸν παρουσιάζουν, ἀποβάλλοντες ἐκ τῆς μυστικῆς ἱστορίας πᾶν ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ κηλιδώσῃ τὴν ἱπποτικήν του μορφήν, καὶ πρωτίστως τὸν μῦθον περὶ τῆς νόθου αὐτοῦ ἐκ τοῦ Νεκτανεβῶ καταγωγῆς, προσθέτοντες δὲ πολυάριθμα στοιχεῖα ἱπποτικά. Χαρακτηριστι-

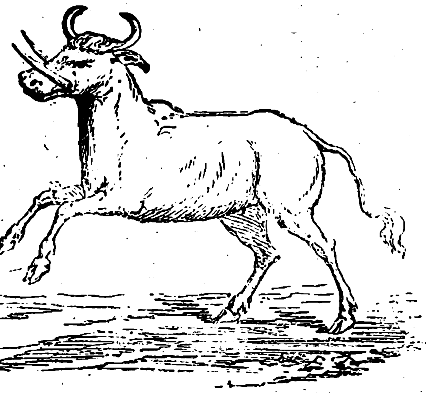

Ταυρέλαφος.
[Κατὰ Κοσμᾶν τὸν Ἰνδικοπλεύστην.]

κὸς ὡς πρὸς τοῦτο εἶναι ὁ τίτλος τῆς ἀγγλικῆς διασκευῆς τοῦ *Thomas de Kent* «Roman de toute chevalerie».

Ἐκτὸς τῶν μεταφράσεων τούτων καὶ διασκευῶν πολυάριθμα ἐπεισόδια τῆς μυθικῆς ταύτης ἱστορίας εὑρίσκονται ἐγκατεσπαρμένα εἰς ἱστορίας καὶ χρονογραφίας τῶν παρελθόντων αἰώνων, καθὼς καὶ εἰς ποικίλα ἄλλα ἀφηγηματικὰ καὶ μὴ ἔργα. (Πρβ. Κοράνιον, Ταλμοὺθ κτλ.). Ἐκ τούτων τινὰ μετεφέρθησαν καὶ προσεκολλήθησαν καὶ εἰς ἄλλα πρόσωπα, εἰς ἄλλους μυθιστορικοὺς ἥρωας, ὅπως π.χ. τὸν Ἀπολλώνιον τὸν Τύριον κατὰ τὴν γερμανικὴν διασκευὴν τοῦ Heinrich von Neustadt. Τέλος μέχρι σήμερον εὑρίσκομεν εἰς διαφόρους λαοὺς λείψανα τῆς μυθικῆς ταύτης ἱστορίας, ἄλλοτε μὲν περὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἄλλοτε ἀνωνύμως καὶ ἄλλοτε περὶ τὸ ὄνομα ἄλλων ἡρώων. Ἰδίως εἰς τὴν Ἀνατολὴν αἱ περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου παραδόσεις στηριζόμεναι ἐπὶ μακρᾶς ποιητικῆς παραδόσεως, ἔτι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς μνείας τοῦ ἥρωος ἐν τῷ Κορανίῳ, διατηροῦνται εἰσέτι ἀκμαῖαι. Ὡς πρὸς τοῦτο ἄξιον ἰδιαιτέρας συμπαθείας εἶναι τὰ ἐκ τοῦ Ἀφγανιστὰν ὑπὸ τοῦ Darmesteter δημοσιευθέντα κείμενα, ᾄσμα καὶ παραδόσεις, ἐν οἷς ὁ Ἀλέξανδρος συνδυάζεται πρὸς τὰς περὶ τοῦ σοφοῦ Loqman, ἤτοι τοῦ Αἰσώπου ἢ Ἀχικάρου, ἀνατολικὰς παραδόσεις (*James Darmesteter*, Chants populaires des Afghans. Paris 1888—1890 σ. 110 ἑξ.).

Ἐν Ἑλλάδι τὴν μυθικὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου διαιώνισε καὶ διαιωνίζει ἡ λεγομένη *φυλλάδα τοῦ Μεγάλου Ἀλέξανδρου*, ἥτις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ εἰς τὴν δημώδη μετάφρασις τῆς ψευδοκαλλισθενείου διηγήσεως, ἥτις ἐτυπώθη πλειστάκις ἄλλοτε ἐν Βενετίᾳ, ἐξακολουθεῖ δὲ καὶ σήμερον νὰ τυπώνεται ἐν Ἀθήναις εἰς λαϊκὸν βιβλίον. Αἱ ἐκτὸς τῆς μυθικῆς ἱστορίας εἰς τὸ στόμα μόνον τοῦ λαοῦ ζῶσαι παραδόσεις εἶναι μᾶλλον εὐάριθμοι καὶ περιωρισμέναι. Ἡ εὐρυτάτην ἔχουσα διάδοσιν ἐκ τούτων εἶναι ἡ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Γοργόνας, ἥτις κατὰ τὴν μυθικὴν ἱστορίαν ἔπιε τὸ ἀθάνατο νερὸ μετὰ τοῦ μαγείρου αὐτοῦ Ἀνδρέου καὶ μετεβλήθη εἰς νηρηΐδα (βλ. **Γοργόνα**). Σήμερον δὲ ὁσάκις ποιμένες ἢ ναῦται περιπίπτουν εἰς ἀνεμοστρόβιλον φωνάζουν πρὸς τὰς νεράϊδας ἢ τὴν Γοργόνα «Ὁ Ἀλέξανδρος ὁ βασιλέας ζῇ καὶ βασιλεύει». Ἐκτὸς αὐτῆς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀναμιγνύεται καὶ εἰς διαφόρους τοπικὰς παραδόσεις. Οὕτω πολλαχοῦ ἐν Μακεδονίᾳ δεικνύουν τὰ ἴχνη τῶν ὁπλῶν τοῦ Βουκεφάλου, ἐν Φιλίπποις τὴν φάτνην, ἐν Θεσσαλίᾳ δὲ εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται τὸ ἀνδροπρεπὲς κάλυμμα τῶν γυναικῶν. Δυστυχῶς μέχρι τοῦδε δὲν ἔγινε συστηματικὴ περισυλλογὴ τῶν παραδόσεων τούτων.

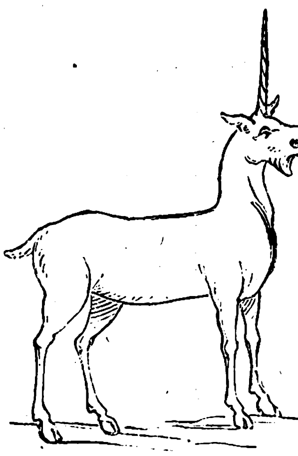

Μονόκερως.
[Κατὰ Κοσμᾶν τὸν Ἰνδικοπλεύστην.]

Τὸ ἄρθρον τοῦ ἀειμνήστου Πολίτου ἐν τῷ ἡμερολογίῳ τοῦ Σκόκου (1889) «Ἀλέξανδρος ὁ μέγας κατὰ τὰς δημώδεις παραδόσεις» εἶναι ἀνεπαρκές, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐν ταῖς Παραδόσεσι συγκεντρωθεῖσαι ἐπίσης εἶναι ὀλιγάριθμοι.

Ἐν τέλει δὲν πρέπει νὰ παραλειφθῇ καὶ ἡ μα-

Digitized by Google

γική δύναμις, ἡ ὁποία ἀπεδόθη εἰς τὴν μορφὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὰ φέροντα αὐτὴν νομίσματα. Οἱ Ρωμαῖοι τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἔφερον τοιαῦτα, ὄχι μόνον ὡς κόσμημα ἀλλὰ καὶ ὡς μαγικὴν ἀσκοῦντα δύναμιν διὰ πᾶσαν περίπτωσιν, ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐπίσης ὁμιλεῖ περὶ τῆς συνηθείας ταύτης ὡς γενικῶς διαδεδομένης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Διὰ τὰ κείμενα καὶ τὰς ἐκδόσεις βλ. Καλλισθένης.—Γενικῶς βλ *Zacher*, Pseudokallisthenes. *Rohde*, Griechische Roman. —*Ausfeld*, Dea Griechische Alexanderroman herausgegeden von *Kroll*· Leipzig 1907.—*Berger de Xivrey*, Traditions tératologiques.— *Kroll*, ἐν Pauly-Wissowa R. Encycl. XX σ. 1707 ἑξ.—*Otto Weinreich*, Der Trug des Nektanebos. Leipzig 1911.— *Κρουμβαχερ*. Ἱστορία τῆς βυζ. λογοτεχνίας μετάφρ. Σωτηριάδου τ. Γ'. ἔνθα καὶ ἄλλη βιβλιογραφία —Διὰ τὰ ἀνατολικὰ στοιχεῖα ἐν τῇ μυθικῇ ἱστορίᾳ βλ. *Meissner* Alexander und Gilgamos. Leipzig 1894.—*I. Friedländer*, Die Chadhirlegende und der Alexanderroman.—*Nöldcke* Beiträge zur Geschichte des Alexanderromans.— Διὰ τὰς δυτικὰς διασκευὰς βλ. *Dunlop-Liebrecht*, Geschichte der Prosadichtungen καὶ ἰδίᾳ τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν ἔργον τοῦ Paul Meyer.—Διὰ τὰ ἑλληνικά, πλὴν τοῦ μνημονευθέντος ἄρθρου τοῦ Πολίτου, βλ. Παραδόσεις σ. 640 καὶ 1197 κ. ἑξ. καὶ —*Στ. Π. Κυριακίδου*, Διγενῆς καὶ Κάβουρας ἐν Λαογραφίᾳ στ' σ. 368 κ. ἑξ.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Ο Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΝ ΤΗ Π. ΔΙΑΘΗΚΗ. Ρητῶς ἀναφέρεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μόνον ἐν τῇ Α' βίβλῳ τῶν Μακκαβαίων (α' 1—9 καὶ στ' 2), ἔνθα δι' ὀλίγων ἁδρῶν γραμμῶν σκιαγραφεῖται ἡ δρᾶσις αὐτοῦ. Καὶ ὁ Δανιὴλ ὅμως ὁ προφήτης, ἂν καὶ δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Μεγάλου Μακεδόνος, οὐχ ἧττον γινώσκει προφητικῶς καὶ προλέγει ἐπανειλημμένως περὶ τοῦ κράτους αὐτοῦ, ὅπερ παριστᾷ ποικιλοτρόπως. Ἀλλαχοῦ μὲν παρίσταται τὸ κράτος τοῦτο ὡς ἀποτελοῦν τὴν χαλκῆν κοιλίαν τοῦ συμβολικοῦ ἀγάλματος, ὅπερ εἶχεν ἐνυπνιασθῇ ὁ Ναβουχοδονόσορ (Δανιὴλ β' 32. 39), ἀλλαχοῦ δ' ἐμφανίζεται ὡς πάρδαλις μετὰ 4 πτερύγων καὶ 4 κεφαλῶν (ζ' 6), ἀλλαχοῦ ὡς τράγος μεθ' ἑνὸς κέρατος, συμβόλου τῆς δυνάμεως αὐτοῦ (η' 5—7) καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν ὡς ἑξῆς χαρακτηρίζεται αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀλέξανδρος, χωρὶς νὰ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ: «Καὶ ἀναστήσεται βασιλεὺς δυνατὸς καὶ κυριεύσει κυρείας πολλῆς καὶ ποιήσει κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ. Καὶ ὡς ἂν στῇ ἡ βασιλεία αὐτοῦ συντριβήσεται καὶ διαιρεθήσεται εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τοῦ οὐρανοῦ καὶ οὐκ εἰς τὰ ἔσχατα αὐτοῦ κλπ.» (ια' 3—4). Π. Ι. Μ.

—**Ἀλέξανδρος ὁ Λυγκηστής.** Ἦτο οὗτος υἱὸς τοῦ Ἀερόπου καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν ἡγεμονικὴν οἰκογένειαν τῆς Λυγκηστίδος, ἐκ τῆς ὁποίας εἶχον γίνει βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας ὁ πατήρ του καὶ ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός του Παυσανίας. Ἐκ τῶν προγενεστέρων προγόνων του μνημονεύονται παρὰ Θουκυδίδῃ (Δ' 84) ὡς βασιλεῖς τῶν Λυγκηστῶν Μακεδόνων ὁ Βρομερὸς καὶ ὁ υἱὸς τούτου Ἀρραβαῖος, ὅστις εἶχε γίνει καὶ φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ Βρασίδου κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Νυμφευθεὶς οὗτος μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ ἀφωσιωμένου εἰς τὸν Φίλιππον Β' Ἀντιπάτρου εὑρέθη συνδεδεμένος πρὸς τὴν βασιλικὴν δυναστείαν τῆς Μακεδονίας, διὰ τοῦτο καὶ ἀναγνωρίσας τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον βασιλέα τῆς Μακεδονίας μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Φιλίππου ἔτυχε χάριτος, ἂν καὶ οἱ ἀδελφοί του Ἀρραβαῖος καὶ Ἡρομένης ἐθανατώθησαν, διότι ἀνεκαλύφθη ὅτι ὁ δολοφόνος Παυσανίας ἦτο τυφλὸν ὄργανον αὐτῶν, οἵτινες εἶχον χαλκεύσει τὴν συνωμοσίαν καὶ διότι εἶχον δωροδοκηθῇ ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ διότι ἤλπιζον ὅτι τῇ ὑποστηρίξει τῶν Περσῶν θὰ περιέλθῃ εἰς αὐτοὺς ὁ βασιλικὸς θρόνος τῆς Μακεδονίας. Ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ (Α' 25, 3) μνημονεύεται καὶ ὡς «στρατηγὸς ἐπὶ Θρᾴκης», δηλαδὴ ὡς διοικητὴς τῶν παρὰ τὸν Ἕβρον μακεδονικῶν ἀποικιῶν, μὲ ἐντολὴν νὰ ἐπιβλέπῃ τοὺς βασιλεῖς τῶν ὁμόρων θρακικῶν κρατῶν. Μετὰ τὴν παράδοσιν τῶν Σάρδεων (334 π. Χ.) εἰς τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον, ὁ Λυγκηστὴς Ἀλέξανδρος ἐστάλη μετὰ τῶν Θεσσαλῶν ἱππέων, τῶν ὁποίων εἶχε διορισθῇ ἀρχηγός, ἐναντίον τῆς χώρας τοῦ Μέμνονος (Ἀρρ Α' 17, 8) καὶ τῶν Βιθυνῶν. Μολονότι ὅμως ὁ Λυγκηστὴς Ἀλέξανδρος ἔτυχε χάριτος ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἀνέλαβεν ὑψηλὰ ἀξιώματα ἐν τῷ στρατῷ καὶ ἐκρίθη ὑπ' αὐτοῦ ἄξιος πολλῆς ἐμπιστοσύνης, ἀνεκαλύφθη ἀνάξιος καὶ τῶν προσγενομένων τιμῶν καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ μεγάλου βασιλέως.

Ὅτε ὁ μέγας Ἀλέξανδρος εὑρίσκετο εἰς τὴν παρὰ τὸν Παμφύλιον κόλπον Φάσηλιν προσεκομίσθη πρὸς αὐτὸν ἔμπιστος ἀπεσταλμένος τοῦ Δαρείου, συλληφθεὶς εἰς τὰς προφυλακὰς τῆς στρατιᾶς ὑπὸ τοῦ Παρμενίωνος, ὅστις ὡμολόγησεν ὅτι εἶχεν ἀποσταλῇ, λόγῳ μὲν ἵνα κομίσῃ διαταγὰς πρὸς τὸν Ἀνιζύην, τὸν σατράπην τῆς μεγάλης Φρυγίας, ἔργῳ δὲ ὅπως εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ κατασκηνώματα τοῦ θεσσαλικοῦ ἱππικοῦ πρὸς συνάντησιν τοῦ Λυγκηστοῦ Ἀλεξάνδρου, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐντολὴν νὰ ὑποσχεθῇ ἐν ὀνόματι τοῦ Δαρείου, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχε προσυνεννοηθῇ ὁ Λυγκηστὴς Ἀλέξανδρος, χίλια τάλαντα καὶ τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας, ἂν ἐδολοφόνει τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον. Μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς προδοσίας ὁ Λυγκηστὴς Ἀλέξανδρος ἀνηρπάσθη ἀθορύβως ἐκ τοῦ θεσσαλικοῦ ἱππικοῦ ὑπὸ τοῦ πρὸς τοῦτο ἀποσταλέντος Ἀμφοτεροῦ, ἀδελφοῦ τοῦ Κρατεροῦ, καὶ ἐφυλακίσθη ἀναβληθείσης πάσης περὶ αὐτοῦ κρίσεως ἐκ προνοίας τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ἵνα μὴ ἡ καταδίκη του δώσῃ ἀφορμὴν εἰς ταραχοποιοὺς φήμας εἰς τε τὸν στρατὸν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα (Ἀρρ. 25 καὶ Διοδ ΙΖ'. 32. 80) καὶ ἵνα μὴ λυπηθῇ ὁ ἐν Μακεδονίᾳ ἐπίτροπός του Ἀντίπατρος, ὅστις ἦτο, ὡς ἐλέχθη, πενθερὸς τοῦ Λυγκηστοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐπὶ τέσσαρα ἔτη ἔμεινεν ἀτιμώρητος, παρακολουθῶν ὑπὸ ἁπλῆν ἐπιτήρησιν μόνον τὴν στρατιάν, ὁ Λυγκηστὴς Ἀλέξανδρος, ὅτε ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀποκαλύψεως τῶν προδοτικῶν σχεδίων τοῦ Φιλώτα ἀπῃτήθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ἡ τιμωρία καὶ τούτου καὶ ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἠναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὴν δικαίαν ἀπαίτησιν τοῦ στρατοῦ του. Γ. Δ ΚΑΨ.

— **Ἀλέξανδρος Δ' ὁ Ἀλεξάνδρου.** Ὁ δύσμοιρος υἱὸς τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς Ρωξάνης, τῆς θυγατρὸς τοῦ Ὀξυάρτου. Ἐγεννήθη τῷ 323 π. Χ. ἐν Βαβυλῶνι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, καὶ ἀνεκηρύχθη ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασθέντος διὰ τὸ γεγονὸς στρατοῦ, ὅστις καὶ ὠνόμασε τοῦτον *Ἀλέξανδρον*. Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τῆς μητρός του καὶ τοῦ συμβασιλέως Ἀρριδαίου, ἑτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, παρέμεινε κατὰ τὰ πρῶτα ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ἔτη παρὰ τῷ ἐπιμελητῇ αὐτοκράτορι τοῦ βασιλείου Περδίκκᾳ, ὅτε ὅμως ὁ Περδίκκας ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ στασιάσαντος ἐναντίον του ὑπὸ τὸν Σέλευκον στρατοῦ του, καθ' ὃν χρόνον εἶχεν ἐκστρατεύσει ἐναντίον τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου, παρελήφθη, τριετὴς ὤν, ὑπὸ τοῦ ἀναγορευθέντος νέου ἐπιμελητοῦ αὐτοκράτορος τοῦ βασιλείου, τοῦ Ἀντιπάτρου, ὅστις ἔκρινε φρόνιμον ν' ἀπομακρύνῃ τὸν παῖδα τῶν ἐνδεχομένων κινδύνων εἰς τοὺς ὁποίους ὑπέκειτο ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Ἀντιγόνου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐφυλάσσετο πρὸς ἀσφάλειαν μετὰ τὴν σφαγὴν τοῦ Περδίκκου. Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 319 π. Χ. ἀπεβίωσεν ὁ γέρων ἐπιμελητὴς αὐτοκράτωρ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου καὶ ὁ θάνατός του ἔγινεν ἀφορμὴ τῆς φανερᾶς διασπάσεως τῆς ἑνότητος τῶν συμφερόντων τῆς δυναστείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης καταλύσεως τῆς ἑνότητος τοῦ Κράτους.

Ἡ φίλαρχος τοῦ Ἀρριδαίου σύζυγος Εὐρυδίκη, ἐπιθυμοῦσα νὰ συγκεντρώσῃ εἰς χεῖράς της πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν, προσοικειοῦται τὸν χιλίαρχον Κάσσανδρον, υἱὸν τοῦ Ἀντιπάτρου, δυσαρεστηθέντα διότι ὁ πατήρ του ἀντ' αὐτοῦ ἀνέδειξεν ἀποθνήσκων ἐπιμελητὴν τῶν βασιλέων καὶ στρατηγὸν αὐτοκράτορα τὸν Πολυσπέρχοντα καὶ παρακινεῖ αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Ἀντιγόνου καὶ Πτολεμαίου ἐναντίον τοῦ Πολυσπέρχοντος.

Τοῦτο ὅμως ἠνάγκασε καὶ τὸν Πολυσπέρχοντα ν' ἀνακηρύξῃ στρατηγὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀσίας τὸν Εὐμένη, διὰ νὰ ἀντιτάξῃ τοῦτον κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου, ν' ἀνακαλέσῃ ἐκ τῆς Ἠπείρου τὴν μητέρα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Ὀλυμπιάδα καὶ νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτὴν τὴν ἀνατροφὴν τοῦ νεαροῦ ἐγγόνου της. Ἡ ῥῆξις ἐπῆλθεν. Ἡ Εὐρυδίκη ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως συζύγου της διορίζει τὸν Κάσσανδρον ἐπιμελητὴν τοῦ Κράτους καὶ διατάσσει τὸν Πολυσπέρχοντα νὰ παραδώσῃ τὴν ἀρχήν. Ὁ Πολυσπέρχων τότε τρέπεται εἰς Αἰτωλίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἤπειρον, συμμαχεῖ μετὰ τοῦ βασιλέως αὐτῆς Αἰακίδου, πρώτου ἐξαδέλφου τῆς Ὀλυμπιάδος, ἥτις εἶχε πάλιν καταφύγει πρὸς αὐτὸν μετὰ τοῦ ἐγγόνου της Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς μητρός του Ρωξάνης, καὶ πείθει πάντας νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τῆς Εὐρυδίκης καὶ τοῦ στρατοῦ τοῦ εἰς Ἑλλάδα ἀπουσιάζοντος Κασσάνδρου. Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον κατίσχυσεν ὁ Πολυσπέρχων, διότι οἱ ὑπὸ τὴν Εὐρυδίκην Μακεδόνες ἠρνήθησαν νὰ ἐγείρωσι τὰ ὅπλα κατὰ τῆς μητρὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Γενομένη τότε κυρία τῆς Μακεδονίας ἡ Ὀλυμπιὰς ἐκδικεῖται ἀγρίως πάντας τοὺς ἐχθρούς της· συλλαμβάνει τὴν Εὐρυδίκην διαφυγοῦσαν εἰς Ἀμφίπολιν καὶ τὸν Ἀρριδαῖον καὶ θανατώνει ἀμφοτέρους μὲ βάσανα οἰκτρὰ (βλ. Διοδ. ΙΘ', 11, Αἰλιανοῦ Π. Ἱστ. ΙΓ' καὶ Παυσ. Η' 7. 7), φονεύει δὲ καὶ ἑκατὸν περίπου ἐπιφανεῖς Μακεδόνας, φίλους ὄντας τοῦ Κασσάνδρου. Ἡ ἀγρία ὅμως αὕτη συμπεριφορά της προκαλεῖ ἐναντίον της τὸ μῖσος τῶν Μακεδόνων, οἵτινες μετ' ἀγαλλιάσεως εἶχον ὑποδεχθῇ πρότερον αὐτήν, καὶ τὴν προσχώρησιν αὐτῶν πρὸς τὸν Κάσσανδρον, ὅστις κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 317 π. Χ. πολιορκεῖ τὴν Ὀλυμπιάδα εἰς τὴν Πύδναν. Μετ' αὐτῆς ἀπεκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον ὁ Ἀλέξανδρος, ἡ μήτηρ του, ἡ θυγάτηρ τοῦ Φιλίππου καὶ ἀδελφὴ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Θεσσαλονίκη καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἐπιφανεῖς γυναῖκες. Ἔδραμε τότε πρὸς βοήθειαν τῆς Ὀλυμπιάδος ὁ ἐξάδελφός της βασιλεὺς Αἰακίδης, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε δοθῇ καὶ ὑπόσχεσις ὅτι θὰ νυμφευθῇ ἐν καιρῷ τὴν κόρην του Δηϊδάμειαν ὁ Ἀλέξανδρος (Πλούτ. Πύρρος Γ'), ἀλλ' ὁ στρατός του δυσαρεστηθείς, διότι ἄνευ ὠφελήματός τινος ἐν μέσῳ χειμῶνι ὑπεβάλλετο εἰς ταλαιπωρίας καὶ κινδύνους, ἐστασίασε, καθῄρεσε τὸν βασιλέα Αἰακίδην καὶ συνεμάχησε μετὰ τοῦ Κασσάνδρου, ὅστις ἔστειλεν εἰς τὴν Ἤπειρον ἐπιμελητὴν καὶ στρατηγὸν τὸν Λυκίσκον. Ἡ Πύδνα ἐγκαταλειφθεῖσα εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις ἠναγκάσθη παρὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τῆς ἀτρομήτου Ὀλυμπιάδος νὰ παραδοθῇ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 316 π. Χ. εἰς τὸν Κάσσανδρον.

Ἐφάμιλλος εἰς ἀγριότητα ψυχῆς πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα ὁ Κάσσανδρος, ἐθανάτωσε τὴν γηραιὰν μητέρα τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἐπιτρέψας εἰς τοὺς συγγενεῖς τῶν ὑπ' αὐτῆς φονευθέντων νὰ λιθοβολήσωσιν αὐτήν, καὶ περιώρισεν εἰς Ἀμφίπολιν τὸν ἑξαετῆ Ἀλέξανδρον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ πιστοῦ του Γλαυκίου. Μετὰ ταῦτα ἔθαψε μετὰ μεγίστων τιμῶν ἐν Αἰγαῖς τὸν βασιλέα Ἀρριδαῖον καὶ τὴν Εὐρυδίκην εἰς τοὺς τάφους τῶν βασιλέων, ἔλαβεν εἰς γάμον, ἄκουσαν, τὴν Θεσσαλονίκην «σπεύδων οἰκεῖον αὑτὸν ἀποδεῖξαι τῆς βασιλικῆς συγγενείας» (Διόδ. ΙΘ'. 52. 1.), ἔκτισε τὴν φερώνυμόν του Κασσάνδρειαν καὶ ἐν γένει ἔπραττε τὰ πάντα, ὡς ἂν ἦτο ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας. Οὕτως ἡ ἑνότης πλέον τῆς κληρονομίας τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐξηρτᾶτο ἀπὸ λεπτοῦ νήματος, τοῦ δεσμίου ἐν Ἀμφιπόλει παιδίου, ἐνῷ πανίσχυροι ὠρθοῦντο οἱ πρὸς ἀνατροπὴν τῆς βασιλικῆς δυνάμεως συμμαχήσαντες Κάσσανδρος ἐν Εὐρώπῃ, Πτολεμαῖος ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Συρίᾳ καὶ Ἀντίγονος ἐν Ἀσίᾳ. Πάντων τούτων ἰσχυρότερος ἦτο ὁ Ἀντίγονος καὶ ἐφαίνετο προωρισμένος νὰ καταλάβῃ τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν καὶ ν' ἀνορθώσῃ τὴν ἑνότητα τοῦ κράτους. Ἡ ὑπεροχή του ὅμως αὕτη προεκάλει καὶ τὰς ἀντιζηλίας τῶν ἄλλων, αἵτινες ὤθησαν αὐτούς, ἐν συμμαχίᾳ καὶ πρὸς τὸν Λυσίμαχον, εἰς τετραετῆ ἐναντίον του πόλεμον, ὅστις ἀπέληξεν εἰς τὴν εἰρήνην τοῦ 311 π. Χ διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίζετο ὡς βασιλεὺς ὁ κάθειρκτος δωδεκαετὴς Ἀλέξανδρος: «Οἱ περὶ Κάσσανδρον καὶ Πτολεμαῖον καὶ Λυσίμαχον διαλύσεις ἐποιήσαντο πρὸς Ἀντίγονον καὶ συνθήκας ἔγραψαν· ἐν δὲ ταύταις ἦν, Κάσσανδρον μὲν εἶναι στρατηγὸν τῆς Εὐρώπης μέχρις ἂν Ἀλέξανδρος ὁ ἐκ Ρωξάνης εἰς ἡλικίαν ἔλθῃ.... τοὺς δ' Ἕλληνας αὐτονόμους εἶναι».

Ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς τοῦ μόνου νομίμου βασιλέως εἶχε φέρει εἰς μεγάλην στενοχωρίαν τὸν Κάσσανδρον, ὅστις ἀπὸ τῆς ἐν Ἀμφιπόλει φυλακίσεως τοῦ παιδὸς εἶχε λάβει πᾶσαν πρόνοιαν νὰ μὴ ἀκουσθῇ μηδαμοῦ ἐκδήλωσίς τις συμπαθείας πρὸς τὸν ἀτυχῆ Ἀλέξανδρον, νὰ μὴ ἴδῃ ποτὲ αὐτὸν ὁ λαὸς καὶ νὰ μὴ μάθῃ πόσον οἰκτρῶς ἔζη οὗτος ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ κόσμου, τοῦ κράτους καὶ τοῦ λαοῦ του. Φαντάζεταί τις πόσον ζωηρὰ θὰ ἐξεδηλώθη, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης, ἡ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον συμπάθεια, πόσον θὰ ἀνεπτερώθησαν αἱ ἐλπίδες τῶν Μακεδόνων ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ μεγάλου καὶ ἐνδόξου βασιλέως θὰ συνεχίσῃ τὴν αἴγλην τοῦ μακεδονικοῦ ὀνόματος. Ἀναμφιβόλως ὁ λαὸς θὰ ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ ἐλευθέρως—ἔδιδον εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα τοῦτο οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης—περὶ τοῦ κάλλους του, περὶ τοῦ πνεύματός του καὶ περὶ τῶν δικαιωμάτων του. Θὰ ἤρχισε νὰ ἐκδηλώνῃ οὗτος τὰς ἐλπίδας του ὅτι αὐτοῦ ἀνερχομένου εἰς τὸν θρόνον θὰ ἔπαυον οἱ αἱματηροὶ καὶ ἄγριοι ἐμφύλιοι ἀγῶνες καὶ θ' ἀνέτελλεν ἡ ἠὼς τῆς εἰρήνης καὶ ἠρεμίας εἰς τὸ βασίλειόν του.

Αἱ ἐκδηλώσεις ὅμως αὗται διὰ τὸν Κάσσανδρον, ὅστις εἶχεν ἀτιμάσει καὶ καταδιώξει τὸ ὄνομα καὶ τὸ γένος τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἦσαν ἀπειλαὶ κατὰ τῆς προσωπικῆς του ἀσφαλείας, ἦσαν ὁ θάνατος τῆς φιλαρχίας του. Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἐκδηλώσεων τούτων τὸ μῖσος καὶ ἡ φιλαρχία τοῦ Κασσάνδρου παρωξύνθησαν καὶ τὸ μοιραῖον τέλος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπῆλθε. Τὸ ἔργον ἀνετέθη εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Ἀμφιπόλεως Γλαυκίαν, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Κάσσανδρος ἔγραψεν, ὡς παραδίδει ὁ Διόδωρος (ΙΘ' 105), τὰ ἑξῆς: «Μηδενὸς εἰδότος, κατάσφαξον τὸν παῖδα καὶ τὴν μητέρα· ἀπόκρυψον τὰ σώματα, μηδενὶ δὲ τῶν ἄλλων ἀπαγγείλῃς τὸ γεγονός». Ἡ διαταγὴ ἐξετελέσθη καὶ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἡ περικαλλὴς αὐτοῦ μήτηρ ἐφονεύθησαν πληγέντες δι' ἐγχειριδίου. Ὁ προνοητικὸς Κάσσανδρος θὰ ἐφρόντισε ν' ἀποκρυβῇ κατ' ἀρχὰς τὸ γεγονός, νὰ γνωσθῇ ἔπειτα κατὰ μικρόν, νὰ διαψευσθῇ, ν' ἀμφισβητηθῇ καὶ νὰ πιστευθῇ ὅταν ἡ ἐξ αὐτοῦ ἐντύπωσις δὲν θὰ προεκάλει ἐξέγερσιν ἐναντίον του. Ὁ νόμιμος κληρονόμος τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐξέλιπε καὶ οἱ φιλόδοξοι στρατηγοί του ἠδύναντο ν' ἀποκαλύψωσι τοὺς ἐπιμελῶς ἕως τότε ἀποκρυπτομένους πόθους των περὶ ἀνακηρύξεώς των ὡς βασιλέων. Μόνον ἡ θεία Δίκη ἐτιμώρησεν, ὡς παραδίδει ὁ Παυσανίας (ΙΧ 7. 2—3), τὸν Κάσσανδρον διὰ τὸ ἔγκλημά του, διότι αὐτὸς μὲν ἔπαθεν ἐξ ὕδρωπος, ἐκ δὲ τῶν υἱῶν του ὁ πρεσβύτατος Φίλιππος ἔγινε φθισικός, ὁ Ἀντίπατρος ἐφόνευσε τὴν μητέρα του καὶ ὁ νεώτατος Ἀλέξανδρος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ συμμάχου του ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀντιπάτρου Δημητρίου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀντιγόνου (βλ. καὶ λ. **Αἰακίδης**, **Ὀλυμπιάς**, **Κάσσανδρος**).

ΓΕΡ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Digitized by Google

—**Ἀλέξανδρος.** ***Μακεδών***, υἱὸς τοῦ Πολυσπέρχοντος, στρατηγοῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Κατ' ἀρχὰς κατετάχθη εἰς τοὺς σωματοφύλακας τοῦ βασιλέως Φιλίππου Ἀρριδαίου (321), ἔπειτα δὲ κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα ἀνταγωνισμὸν μεταξὺ τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ δυνάμεως εἰς τὴν Ἀττικὴν (319, ἵνα λόγῳ μὲν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τοῦ Νικάνορος, ὀπαδοῦ τοῦ Κασσάνδρου, τοὺς λιμένας τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς Μουνυχίας, ἔργῳ ὅμως ἵνα ἐπιτηρῇ τὰς κινήσεις τοῦ ἀντιπάλου καὶ καταλάβῃ τὰς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ μάλιστα οἱ μέχρι τότε κυβερνήσαντες τὴν πόλιν, ἐν οἷς καὶ ὁ Φωκίων, ἐστήριξαν κατ' ἀρχὰς μεγάλας ἐλπίδας ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου εἶδον ταύτας διαψευδομένας. Διότι ὁ Ἀλέξανδρος, στρατοπεδεύσας ἔξωθι τοῦ Πειραιῶς, ἤρχισε νὰ διεξάγῃ κρυφίως διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Νικάνορος (Πλουτάρχου Φωκίων 33.35—*Δρόϋσεν* II σ. 150,227,228). Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πολιορκίας τοῦ Πειραιῶς (318), ἣν ἐπεχείρησεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ, παρέμεινεν ἐνταῦθα μετὰ δυνάμεως ἱππικοῦ, ἵνα ἐπιτηρῇ τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς. Ἀκολούθως εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἵνα ὑποστηρίξῃ τοὺς συμμάχους καὶ τιμωρήσῃ τὰς μὲ τὸ μέρος τοῦ Κασσάνδρου συντεταγμένας πόλεις. Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον ὁ Κάσσανδρος, κατισχύσας ἐν Μακεδονίᾳ, ὥρμησεν ἐναντίον αὐτοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ Ἀλέξανδρος μολονότι ἐμειονέκτει τοῦ ἀντιπάλου ἀντιπαρετάχθη κατ' αὐτοῦ εἰς τὸν Ἰσθμὸν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου (Διόδωρος ΙΘ', 53, 54, 65, 66, 68—*Δρόϋσεν* τ. II σ. 251, 253). Ἀλλ' ἡ παρέμβασις εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἀντιγόνου τῆς Συρίας ὑπεχρέωσε τὸν Κάσσανδρον νὰ ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Ἀλέξανδρος τότε προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου ἦλθεν εἰς τὴν Συρίαν, ἵνα συνεννοηθῇ μετ' αὐτοῦ διὰ τὸν ἀγῶνα. Κατασταθεὶς δ' ὑπ' αὐτοῦ στρατηγὸς ἐν Πελοποννήσῳ, ἐπανῆλθεν εἰς αὐτὴν καὶ ἐπανήρχισε τὸ διακοπὲν ἔργον τῆς ὑποταγῆς. Αἰφνιδίως ὅμως προέρχεται εἰς συμφωνίαν μετὰ τοῦ Κασσάνδρου, ἐγκαταλείπει τοὺς συμμάχους καὶ τὸν πατέρα καὶ συμμαχεῖ μετ' αὐτοῦ. Ὡς στρατηγὸς ἤδη τοῦ Κασσάνδρου εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἠλείαν καὶ πολιορκεῖ τὴν Κυλλήνην, ἀλλ' ἀποτυγχάνει. Ἀκολούθως τρέπεται πρὸς τὴν Ἀχαΐαν καὶ κυριεύει τὴν Δύμην, ἀλλ' οἱ Δυμαῖοι τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ Αἰτωλῶν ἐπανακτῶσιν αὐτήν. Τέλος ὑποτάσσει καὶ τὴν Σικυῶνα, ἀλλ' εἷς ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ αὐτοῦ Σικυωνίων, ἐκδικούμενος τὴν ὑποδούλωσιν τῆς πατρίδος, δολοφονεῖ αὐτὸν τῷ 314 π.Χ. (*Δρόϋσεν* τ. II, σ. 255, 354 362 καὶ 365). Ε. Μ.

—**Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών,** στρατηγὸς Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ρόδου (305 π. Χ.) ἀπεστάλη ὑπὸ Δημητρίου πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς φρουρᾶς τῶν Ροδίων Ἀθηναγόραν, ἵνα κατὰ προηγηθεῖσαν συμφωνίαν διαπραγματευθῇ μετ' αὐτοῦ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως. Φθάσας ὅμως εἰς τὸν ὁρισθέντα πρὸς συνάντησιν τόπον συνελήφθη ὑπὸ Ροδίων ὁπλοφόρων καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς (*Δρόϋσεν,* τ. II 524.—Διοδ. XX, 94, 5. Πλουτάρχου Δημήτριος 53). Ε. Μ.

—**Ἀλέξανδρος Ε',** βασιλεὺς τῆς ***Μακεδονίας.*** Υἱὸς τοῦ Κασσάνδρου καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀδελφῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἐβασίλευσεν ἐν Μακεδονίᾳ ἀπὸ τοῦ 296—294 π. Χ. καὶ εἶχε νυμφευθῆ τὴν Λυσσάδραν, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος (*Δρόϋσεν,* Πίναξ VI. 4 καὶ VIII 3—τόμ. II, σ. 622 καὶ 630). Εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθε νεαρώτατος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Φιλίππου (296 π. Χ.), ὅστις ἐπὶ βραχύτατον διάστημα ἦρξε. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνέμετο τὴν βασιλείαν μετὰ τοῦ ἑτέρου ἀδελφοῦ του Ἀντιπάτρου, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἠγέρθη μεταξὺ τῶν δύο νεαρῶν ἀδελφῶν ζηλοτυπία καὶ διχοστασία, καθ' ἣν ὁ Ἀντίπατρος ἐφόνευσε τὴν Θεσσαλονίκην, αἰτιώμενος αὐτὴν ὅτι ἐξ ἰδιαιτέρας εὐνοίας πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἐπεδίωκε νὰ ὑποτάξῃ εἰς αὐτὸν ὁλόκληρον τὸ κράτος (295 π. Χ.). Ὁ Ἀλέξανδρος τότε φοβηθεὶς ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Μακεδονίας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν κατέφυγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς Δημήτριον τὸν Πολιορκητήν, ἔπειτα δὲ πρὸς τὸν Πύρρον, τὸν βασιλέα τῆς Ἠπείρου, καὶ ἐπεκαλέσθη ἀμφοτέρων τὴν συνδρομὴν πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου. Ὁ Πύρρος ἀμειφθεὶς πλουσιοπαρόχως διὰ τῆς προσκτήσεως ἱκανῶν Μακεδονικῶν χωρῶν, εἰσέβαλεν ἀμέσως μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐνῷ ὁ Δημήτριος ἀπησχολημένος μὲ τὰ ἐν Ἑλλάδι πράγματα δὲν ἠδυνήθη νὰ πράξῃ τοῦτο (Πλουτάρχου Πύρρος VI, 7). Μετ' ὀλίγον τῇ μεσολαβήσει τοῦ βασιλέως τῆς Θρᾴκης Λυσιμάχου οἱ δύο ἀδελφοὶ συμφιλιώνονται καὶ βασιλεύουσιν ἀπὸ κοινοῦ ἐν Μακεδονίᾳ. Ὁ Πύρρος τότε ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, ἐνῷ ὁ Δημήτριος ὑπείκων εἰς τὴν πρὸ μηνῶν γενομένην πρόσκλησιν ἔσπευσε μετὰ στρατοῦ ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Δὲν εἶναι γνωστόν, ἂν ὁ τολμηρὸς κατακτητὴς ἐγνώριζε τὴν εἰρήνευσιν τῶν δύο ἀδελφῶν, ἢ ἡ πρόσκλησις ἐχρησίμευσεν ὡς ἁπλοῦν πρόσχημα ἵνα προσέλθῃ καὶ ἀντιληφθῇ ἰδίοις ὄμμασι τὴν κατάστασιν ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Μακεδονίας. Εἶχε δὲ ἤδη διαβῆ τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν ὁ Δημήτριος, ὅτε ὁ νεαρὸς Ἀλέξανδρος ἔσπευσεν εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ εἰς τὸ Δῖον, κατὰ τὸ μεσημβρινὰ μεθόρια τῆς Μακεδονίας καὶ ὑπεδέχθη αὐτὸν μετὰ μεγίστων τιμῶν. Ηὐχαρίστησε τοὺς θεούς, διότι ἡ πρὸς τὸν ἀδελφὸν διαφορὰ εἶχεν ἐξομαλυνθῆ, καὶ δὲν ὑπῆρχε πλέον χρεία τῆς βοηθείας, ἣν ὁ Δημήτριος ἤρχετο φέρων. Ἀλλ' αἱ φιλοφρονήσεις αὗται ἦσαν ὅλως τυπικαί, καὶ ἐγένοντο ἵνα συγκαλύψῃ τὴν τολμηρὰν ἀπόφασιν ἣν εἶχε λάβει, νὰ δολοφονήσῃ τ. ἔ. τὸν Δημήτριον. Παρεσκεύασε λοιπὸν δεῖπνον πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔμελλε ὑπὸ τῶν ἀκολούθων του νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ δολοφονία. Ἀλλ' ὁ Δημήτριος πληροφορηθεὶς ἐγκαίρως τὰ τεκταινόμενα ἐπρόλαβε κάθε ἐκδήλωσιν αὐτῶν. Τὴν ἑπομένην δὲ ἀναζεύξας ἐπανήρχετο εἰς τὰ ἴδια, ἐνῷ ὁ Ἀλέξανδρος ἐπροθυμοποιήθη νὰ προπέμψῃ αὐτὸν μέχρι Θεσσαλίας. Ἡ πρόθεσις τοῦ βασιλέως καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἦτο καταφανής· προσποιούμενος ἐμπιστοσύνην καὶ διαμένων πλησίον τοῦ Δημητρίου θὰ ἐπεζήτει νὰ εὕρῃ ἀσφαλεστέραν εὐκαιρίαν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ του. Ἀλλ' ὁ Δημήτριος τὸν ἐπρόλαβεν. Ἐν τῷ δείπνῳ, ὅπερ παρέθηκεν εἰς Λάρισαν, διέταξε τοὺς ἀκολούθους αὐτοῦ καὶ ἐφόνευσαν τὸν Ἀλέξανδρον (294 π. Χ.). Ἀποθνήσκων ὁ νεαρὸς βασιλεὺς λέγεται ὅτι κατηράσθη τὴν τύχην, διότι δὲν ἔζησε μέχρι τῆς ὑστεραίας, ὁπότε ἀντ' αὐτοῦ θὰ κατέκειτο νεκρὸς ὁ Δημήτριος (Πλουτάρχου Δημήτριος 36, 37, Διόδ. Σικελ. XXI, VII. σ. 490). Μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον ὁ Δημήτριος καταστήσας ἐκποδὼν καὶ τὸν Ἀντίπατρον ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας (*Δρόϋσεν,* τ. II, σ. 630 κ. ἑξ.).

ΕΠ. ΜΠΑΣΟΥΚΕΑΣ

—**Ἀλέξανδρος.** ***Μακεδών***, υἱὸς τοῦ Κρατέρου, ἑτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ Ἐγεννήθη πιθανῶς μεταξὺ τοῦ 300 καὶ 290 π. Χ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τὸν ἐπισυμβάντα μεταξὺ τοῦ 270 καὶ 265, ὁ Ἀλέξανδρος ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῶν ἐν Κορίνθῳ καὶ Χαλκίδι μακεδονικῶν φρουρῶν. Ἀλλ' εὐθύς, εἴτε ἐξ οἰκείας βουλήσεως, εἴτε ὑποκινούμενος ἔξωθεν, ὑπὸ τῆς Αἰγύπτου ἢ τῆς Σπάρτης, ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ θείου αὐτοῦ καὶ ἵδρυσεν ἴδιον κράτος ἐν Κορίνθῳ καὶ Εὐβοίᾳ. Πολλαχοῦ τῶν πηγῶν μνημονεύεται πόλεμος μεταξὺ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ Ἀντιγόνου (περὶ τὸ 265—264). Ὁ Σουΐδας μάλιστα ἐν λέξει ***Εὐφορίων*** ἀναγράφει «... Ἀλεξάνδρου βασιλεύσαντος τῆς Εὐβοίας», ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἔλαβε καὶ τὸν τίτλον τοῦ *βασιλέως* (*Δρόϋσεν,* τόμ. III Α', σ. 296). Βραδύτερον κατὰ τὸν Β' Συριακὸν πόλεμον, ὁ Ἀλέξανδρος συνεφιλιώθη μὲ τὸν θεῖον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγα ἔτη (περὶ τὸ 245) ἐπρόδωκε καὶ πάλιν αὐτόν, διότι συνεμάχησε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο πρὸς τὸν Ἄρατον, τὸν στρατηγὸν τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας. Ἕνεκα δὲ τῆς συμμαχίας ταύτης ὁ Ἄρατος ἀνέκοψε τὰς πρὸς κατάληψιν τῆς Κορίνθου ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ (*Δρόϋσεν,* τ III Α', σ. 491). Τελευταῖον ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου, ὡς λέγεται, (244 π. Χ.). Ἡ πόλις τότε τῆς Κορίνθου περιῆλθεν εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ Νίκαιαν, ἡ ὁποία συμφιλιωθεῖσα μὲ τὸν Ἀντίγονον παρέδωκεν εἰς αὐτὸν ταύτην μετὰ τοῦ Ἀκροκορίνθου (*Δρόϋσεν,* τ. III Α', σ. 493). Ε. Μ.

—**Ἀλέξανδρος.** ***Μακεδών,*** υἱὸς τοῦ Ἀκμήτου, στρατηγὸς Ἀντιγόνου τοῦ Δώσωνος ἐν τῇ μάχῃ τῆς Σελλασίας τῷ 222 π. Χ. (Πολύβιος 66,5).

—**Ἀλέξανδρος.** ***Μακεδών,*** ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Ἀντιγόνου ἐν τῇ μάχῃ τῆς Σελλασίας (Πολύβιος 66,5). Βραδύτερον διὰ τῆς διαθήκης τοῦ Ἀντιγόνου, ἀποθανόντος τῷ 220 π. Χ., κατέστη ἀρχηγὸς τῶν σωματοφυλάκων τοῦ νέου βασιλέως Φιλίππου, πρὸς τὸν ὁποῖον διέκειτο εὐμενέστατα καὶ πλείστας παρέσχεν ἐκδουλεύσεις (Πολύβιος, IV 87, 5 καὶ 8 V, 28,6, VII, 11,6 κ.λ.)

—**Ἀλέξανδρος.** Τρίτος υἱὸς τοῦ Περσέως, τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς ***Μακεδονίας.*** Ὁ πατήρ του, ἡττηθεὶς τῷ 168 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Παύλου Αἰμιλίου ἐν Πύδνᾳ ἐνεπιστεύθη τὸν υἱὸν καὶ τὴν θυγατέρα του εἰς τὰς φροντίδας τοῦ Ἴωνος τοῦ Θεσσαλονικέως, ἑνὸς τῶν εὐνοουμένων του. Ὁ Ἴων βλέπων ὅτι ὁ κύριός του εἶχεν ἡττηθῆ, παρέδωσε τὰ παιδία εἰς τοὺς Ρωμαίους, οὗτοι δὲ τὰ ἀπέστειλαν εἰς Ρώμην, ὅπου ἐκόσμησαν μετὰ τοῦ πατρός των τὸν θρίαμβον τοῦ Αἰμιλίου. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐστάλη τότε εἰς Ἄλβαν, ὅπου ἔμεινε μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του (165 π. Χ), ὅτε τῷ ἀπεδόθη ἡ ἐλευθερία. Ἐλθὼν εἰς Ρώμην, ἔμαθε τὴν λατινικὴν καὶ ἔλαβε θέσιν γραφέως, ἣν διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Λέγεται ὅτι διέπρεψεν ὡς χαράκτης μετάλλων καὶ ὅτι τὰ ἔργα του ἐξετιμῶντο πολὺ ἐν Ρώμῃ. Ἀπατεών τις ἔλαβε τῷ 147 π. Χ. τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλεξάνδρου υἱοῦ τοῦ Περσέως καὶ συνήθροισε στρατὸν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Νέστου. Ὁ Μέτελλος ἀποσταλεὶς κατ' αὐτοῦ τὸν ἐνίκησε καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς Δαλματίαν, ἔκτοτε δὲ οὐδὲν ἠκούσθη περὶ αὐτοῦ.

—**Ἀλέξανδρος.** Σατράπης τῆς ***Περσίας,*** ὑπὸ Ἀντίοχον Γ' τὸν Μέγαν (222 π. Χ.). Συνεννοηθεὶς οὗτος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Μόλωνος, σατράπου τῆς Μηδίας, ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Ἀντιόχου, καταφρονήσας, ὡς λέγει ὁ Πολύβιος, τὴν νεαρὰν τοῦ βασιλέως ἡλικίαν· κυρίως ὅμως φοβηθεὶς τὴν ὠμότητα καὶ κακοπραγμοσύνην τοῦ πανισχύρου πρωθυπουργοῦ αὐτοῦ Ἑρμείου. Ὁ Ἀντίοχος ἐξεστράτευσεν ἐπανειλημμένως κατὰ τῶν ἀποστατῶν, τέλος δὲ μετὰ δεινοὺς ἀγῶνας κατώρθωσε νὰ καταβάλῃ αὐτούς. Ἀμφότεροι οἱ ἀδελφοί, ἐκ τοῦ φόβου μήπως περιερχόμενοι εἰς χεῖρας τοῦ νικητοῦ κακοποιηθῶσιν, ηὐτοκτόνησαν (Πολύβιος, V, 41, 4). Ε. Μ.

—**Ἀλέξανδρος.** Πατὴρ τοῦ Πευκέστου, σατράπου τῆς ***Περσίας*** (Δρόϋσεν I, 718, 727).

—**Ἀλέξανδρος Σεβῆρος** (Marcus Aurelius Severus Alexander). ***Ρωμαῖος*** αὐτοκράτωρ ἀπὸ τοῦ 222 μέχρι τοῦ 235 μ. Χ. Ἐγεννήθη τῷ 205 ἢ τῷ 208 ἐν Ἄρκᾳ Καισαρείᾳ τῆς Φοινίκης, ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ὅπου οἱ γονεῖς του παρίσταντο εἰς τελετήν. Ὁ πατήρ του Γέσσιος Μαρκιανὸς πλέον ἢ ἅπαξ ὑπῆρξεν αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος, φαίνεται δὲ ὅτι ἀπέθανε νέος. Ἡ μήτηρ του ἦτο ἡ Ἰουλία Μαμμαία θυγάτηρ τῆς Ἰουλίας Μαίσας, ἀδελφὴ τῆς Ἰουλίας Σοιμίας καὶ θεία τοῦ αὐτοκράτορος Ἡλιογαβάλου. Ὁ Ἀλέξανδρος Σεβῆρος ἦτο λοιπὸν ἐκ μητρὸς ἐξάδελφος τοῦ ἀκολάστου τούτου αὐτοκράτορος. Τὸ ἀρχικόν του ὄνομα ἦτο *Ἀλεξιανός,* ἀλλὰ τῷ 221 τὸ ἤλλαξεν, ὅταν ἡ μάμμη του καὶ ἡ μήτηρ του κατέπεισαν τὸν Ἡλιογάβαλον νὰ υἱοθετήσῃ τὸν ἐξάδελφόν του, δεκατετραετῆ μόλις, ὡς διάδοχον τοῦ θρόνου. Αἱ δύο γυναῖκες εἶχον συγκεντρώσει ὅλας τὰς ἐλπίδας των εἰς τὸν νέον τοῦτον. Ὁ Ἀλέξανδρος περιεστοιχίσθη ὑπὸ ἀρίστων καὶ αὐστηρῶν παιδαγωγῶν, οἵτινες τῷ ἐνέπνευσαν τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα καὶ ἰδίως πρὸς τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν καὶ ἀνέπτυξαν αὐτῷ ἀρχὰς ὑγιεῖς καὶ περιφρόνησιν διὰ τὴν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἐξαδέλφου του ἀκόλαστον ζωήν. Ὁ Ἡλιογάβαλος, βλέπων ὅτι ὁ διάδοχός του κατέκτα ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ μεγαλυτέραν τὴν εὔνοιαν τῶν πραιτωριανῶν, μετενόησε διὰ τὴν υἱοθεσίαν καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὸν δολοφονήσῃ. Ἀλλ' ἡ μήτηρ καὶ ἡ μάμμη τοῦ νέου Καίσαρος ἐπηγρύπνουν.

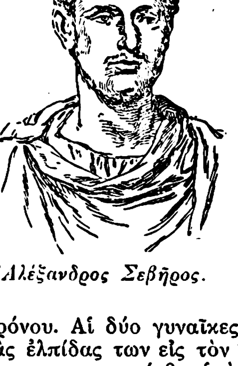

Ἀλέξανδρος Σεβῆρος.

Τὴν 11 Μαρτίου τοῦ 222 μ. Χ., φονευθέντος τοῦ Ἡλιογαβάλου κατά τινα στάσιν, ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν πραιτωριανῶν καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς συγκλήτου. Ἦτο δεκαπενταετὴς παῖς, ἐρασμίου χαρακτῆρος, ὑπακούων τυφλῶς εἰς τὴν μητέρα του, τὴν ἐνάρετον Μαμμαίαν, ἥτις πᾶσαν φροντίδα κατέβαλε ὅπως ὁ υἱός της γίνῃ χρηστὸς ἀνήρ, δὲν ἦτο ὅμως ἀρκετὰ ἰσχυρὰ νὰ ἐπιβληθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ, ὅστις δυσηρεστημένος διὰ τὴν μεγάλην της φιλαργυρίαν ἤρχισε νὰ ἐξεγείρεται. Συνωμοσίαι ἐξυφαίνοντο εἰς διάφορα μέρη τοῦ κράτους. Κατὰ μίαν τούτων ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν στασιαστῶν στρατιωτῶν ὁ ἀρχηγὸς τῶν πραιτωριανῶν Οὐλπιανός, ὁ διάσημος νομομαθής, ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις τιμῶν τὸ εὐγενὲς θῦμα ἐκάλυψε τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴν πορφύραν. Ἄλλη συνωμοσία ἐπέφερε τὴν ἀπὸ τῆς διοικήσεως τῆς Παννονίας ἀποχώρησιν τοῦ ἱστορικοῦ Δίωνος Κασσίου, ὅστις διέκοψε τὴν συγγραφὴν τοῦ ἔργου του εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο. Γενικῶς ὅμως ἡ αὐτοκρατορία τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπῆρξεν εὐεργετική. Μεγάλοι νομοθέται ἠσχολήθησαν εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν νόμων καὶ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν μεταρρυθμίσεων. Μεταξὺ τούτων, πλὴν τοῦ Οὐλπιανοῦ, ἦσαν ὁ Παῦλος, ὁ Μαρκιανός, ὁ Καλλίστρατος, ὁ Ἀκουΐλας, ὁ Μοδεστῖνος κ. ἄ. Ὁ αὐτοκράτωρ προθύμως ἐπεδοκίμαζε πᾶν μέτρον ἀποβλέπον εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν ὑπηκόων του, ἀλλὰ ἡ ἐκπαίδευσίς του, ἁρμόζουσα μᾶλλον εἰς φιλόσοφον, δὲν ἦτο ἀρκετὴ δι' αὐτοκράτορα. Ἐστερεῖτο στρατιωτικῆς ἀγωγῆς.

Τῷ 232 ἐξερράγη ἐπανάστασις ἐν Ἀσίᾳ. Ὁ Ἀρσακίδης Ἀρταβάν, τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Πάρθων, ἡττηθείς, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Σασσανίδου Ἀρταξέρξου. Ὁ νικητὴς ἵδρυσε τὴν δευτέραν περσικὴν μοναρχίαν καὶ τὴν δυναστείαν τῶν Σασσανιδῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος Σεβῆρος ἠναγκάσθη νὰ ἐξέλθῃ εἰς πόλεμον, διότι ὁ νέος μονάρχης ἀξιῶν νὰ ἀποδοθοῦν εἰς αὐτὸν ὅλαι αἱ χῶραι τοῦ ἀρχαίου περσικοῦ κράτους, εἶχε φθάσει εἰς τὰ ὅρια τῆς Συρίας. Ὁ πόλεμος διήρκεσε δύο ἔτη (232-233). Τὰ κατ' αὐτὸν δὲν εἶναι σαφῆ. Κατ' ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, σταλεῖσαν εἰς τὴν σύγκλη-

Digitized by Google

τον, ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς κατήγαγε πολλὰς καὶ περιφανεῖς νίκας, πολλοὶ ὅμως ἱστορικοί, ἐν οἷς ὁ Μόμμσεν, ἀμφισβητοῦν τὴν ἀλήθειαν τῶν πληροφοριῶν τούτων. Μόλις ἐπέστρεψεν ἐξ Ἀσίας ὁ Ἀλέξανδρος ἔσπευσεν εἰς τὸν Ρῆνον, ὅπου εἶχον εἰσβάλει οἱ Γερμανοί. Ἐκεῖ ἐφονεύθη μετὰ τῆς μητρός του, κατά τινα στάσιν τοῦ στρατοῦ, ἣν εἶχε κινήσει ὁ Μαξιμῖνος, Θρᾷξ λεγεωνίτης, ὅστις καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον (Μάρτιος 235). Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε τότε ἡλικίαν 29 ἐτῶν, εἶχε δὲ βασιλεύσει 13 ἔτη.

Ἡ Ρώμη ἐπένθησε διὰ τὸν ἐνάρετον αὐτοκράτορά της καὶ τὸν ἐκήδευσεν ἀποδώσασα εἰς αὐτὸν θείας τιμάς. Τὸ σῶμά του καὶ τὸ τῆς μητρός του ἀπετέθησαν ἐντὸς σαρκοφάγου, ἥτις πιστεύεται ὅτι ἀνευρέθη τὸν 18ον αἰῶνα. Φέρει ἐπὶ τῶν πλευρῶν της ἀναγλύφους παραστάσεις τοῦ αὐτοκράτορος, τῆς μητρός του, καὶ σκηνὰς τῆς Ἰλιάδος. Ἐν τῇ σαρκοφάγῳ εὑρέθη θαυμάσιον ἀγγεῖον ἐκ κυανῆς ὑάλου μὲ λευκὰς παραστάσεις.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ μαλθακότης τῆς αὐλῆς ἐμετριάσθη. Ἡ τιμὴ τοῦ νομίσματος ὑψώθη, οἱ φόροι ἠλαττώθησαν, τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἐκαλλιεργήθησαν. Εἰς τὸ ζήτημα τῆς θρησκείας ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ἐλευθερόφρων. Ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ του ναϊδίῳ εἶχε προτομὰς τοῦ Ὀρφέως, τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Λέγεται δὲ ὅτι ἤθελε νὰ κτίσῃ ναὸν εἰς τὸν ἱδρυτὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἠμποδίσθη ὅμως ὑπὸ τῶν ἱερέων του. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ὁ Χριστιανισμὸς ἀπήλαυσεν ἀπολύτου εἰρήνης. Βιογράφος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο ὁ Λαμπρίδιος.

— **Ἀλέξανδρος.** Υἱὸς τοῦ Ἀχαιοῦ καὶ ἀδελφὸς τῆς Λαοδίκης, πρώτης συζύγου τοῦ βασιλέως τῆς ***Συρίας*** Ἀντιόχου Β' τοῦ Θεοῦ. Ἐν τῷ περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου πολέμῳ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀντιόχου Σελεύκου Β' καὶ Ἀντιόχου τοῦ Ἱέρακος (246—239 π. Χ.), ὁ Ἀλέξανδρος ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ δευτέρου. Διό, ὡς διοικητὴς τῶν Σάρδεων, παρέδωκεν εἰς τὸν Ἀντίοχον τὴν πόλιν καὶ μὲ πάντα τρόπον ὑπεστήριξεν αὐτόν, ἵνα ἀνακτήσῃ τὰς ἐν Μ. Ἀσίᾳ χώρας καὶ μάλιστα τὴν Κιλικίαν, ἡ ὁποία πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀποστατήσει πρὸς τὸν ἀδελφόν του Σέλευκον (*Δρόϋσεν*, τ. II. σ. 467,474).

Ε. Μ.

— **Ἀλέξανδρος Α' ὁ Βάλας**, βασιλεὺς τῆς ***Συρίας***. Οὗτος ἦτο διάσημος Σμυρναῖος ἢ Ρόδιος τυχοδιώκτης ἐκ ταπεινῆς οἰκογενείας, κατορθώσας νὰ γίνῃ βασιλεὺς τῆς Συρίας, περὶ τὸ 150 π.Χ. ὑπὸ τὰς ἀκολούθους περιστάσεις. Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας Δημήτριος ὁ Σωτὴρ ἐμισεῖτο ὑπὸ μεγάλου μέρους τῶν ὑπηκόων του καὶ τῶν βασιλέων τῆς Καππαδοκίας, τῆς Περγάμου, τῆς Αἰγύπτου, ὡς καὶ τῆς ρωμαϊκῆς συγκλήτου, ὁ Ἡρακλείδης, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Τιμάρχου, τὸν ὁποῖον ὁ Δημήτριος εἶχεν ἐξορίσει εἰς Ρόδον, συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ ἐμφανίσῃ ὡς διεκδικητὴν τοῦ θρόνου τῆς Συρίας τὸν Ἀλέξανδρον Βάλαν, ὡς υἱὸν δῆθεν τοῦ Ἀντιόχου Δ' τοῦ Ἐπιφανοῦς. Πράγματι ὁ Ἀλέξανδρος ὡδηγήθη εἰς Ρώμην μετὰ τῆς Λαοδικείας, θυγατρὸς τοῦ Ἀντιόχου, ἥτις εἶχε μυηθῆ εἰς τὴν συνωμοσίαν, καὶ ἐξέθεσεν ἐνώπιον τῆς συγκλήτου τὰς ἀξιώσεις του. Ὁ ρωμαϊκὸς λαὸς ἀπεφάνθη ὅτι ὤφειλε νὰ ὑποστηριχθῇ ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ συριακοῦ θρόνου. Ὁ Ἀριαράθης, ὁ Πτολεμαῖος καὶ ὁ Ἄτταλος, κατόπιν διαταγῆς τῆς συγκλήτου, ἔθεσαν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου τοὺς στρατούς των, καὶ ὁ τυχοδιώκτης κατέλαβε τὴν Πτολεμαΐδα. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Δημητρίου· ὕστερον ὅμως ἐξασφαλίσας τὴν ἐπικουρίαν τῶν Ρωμαίων καὶ τοῦ Ἰωνάθαν, ἀρχιερέως τῶν Ἰουδαίων, συνήθροισεν ὅλον τὸν στρατόν του καὶ ἐπιτεθεὶς ἐνίκησε τὸν Δημήτριον εἰς πολλὰς μάχας καὶ τέλος τὸν ἐφόνευσεν.

Ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τῷ 151 π. Χ. ἐνυμφεύθη τὴν Κλεοπάτραν, θυγατέρα τοῦ Πτολεμαίου, βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐπεδόθη εἰς βίον τρυφηλὸν καὶ ἀκόλαστον. Ἡ κυβέρνησις τῆς χώρας ἀνετέθη εἰς τὸν εὐνοούμενόν του Ἀμμώνιον, ὅστις μετεχειρίσθη τὴν ἐξουσίαν διὰ νὰ χρηματίζεται ἀσυστόλως. Ἕνεκα τούτου προεκλήθησαν δυσαρέσκειαι μεταξὺ τοῦ λαοῦ. Ὁ Δημήτριος, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Δημητρίου Σωτῆρος, ἐπωφεληθεὶς τῆς λαϊκῆς ἀγανακτήσεως, συνήθροισε περὶ αὐτὸν δυσηρεστημένους τινὰς καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Οὗτος ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ πενθεροῦ του, ἀλλὰ ὁ Πτολεμαῖος, ἐννοήσας ὅτι θὰ ἦτο ἀνωφελὴς πᾶσα βοήθεια, συνεμάχησε μετὰ τοῦ Δημητρίου καὶ καλέσας παρ' ἑαυτῷ τὴν θυγατέρα του Κλεοπάτραν τὴν ἐνύμφευσε μετ' αὐτοῦ. Ἐκμανεὶς ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τοῦτο, συνήθροισε στρατὸν καὶ ἐβάδισε κατὰ τῆς πρωτευούσης του Ἀντιοχείας, ἥτις εἶχεν ἀναγνωρίσει βασιλέα τὸν Δημήτριον. Νικηθεὶς ὅμως κατέφυγε παρ' ἀρχηγῷ τινι Ἀράβων, ὅστις τὸν ἐδολοφόνησε καὶ προσεκόμισε τὴν κεφαλήν του εἰς τὸν Δημήτριον. Ὁ Ἀλέξανδρος Βάλας ἐβασίλευσε τέσσαρα ἔτη. Ἡ ρωμαϊκὴ σύγκλητος τὸν ἐκήρυξεν ἀπατεῶνα καὶ ἀνεγνώρισε τὸν Δημήτριον (Ἰώσηπος Ἀρχ. 13, 2. -Στράβων—Ἰουστῖνος 35,1—2 —Ἀππιανὸς Συρ. 67.—Πολύβιος 33 14).

Ε. Σ.

— **Ἀλέξανδρος Β'**, βασιλεὺς τῆς ***Συρίας***, ἐπονομαζόμενος Ζαβίνας, ὅπερ ἐν τῇ συριακῇ σημαίνει ἀγυρώνητος δοῦλος. Οὗτος ἦτο υἱὸς κατ' ἄλλους μὲν ἐμπόρου τινὸς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Πρωτάρχου καλουμένου, κατ' ἄλλους δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου Βάλα (βλ. ἀνωτέρω), τοῦ τυχοδιώκτου ἅρπαγος τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τῆς Συρίας. Ὁ Ἀλέξανδρος Ζαβίνας, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φύσκωνος, βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐπωφελούμενος τῆς ἀντιδημοτικότητος τοῦ Δημητρίου Νικάνορος, ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐνίκησε παρὰ τὴν Δαμασκὸν τῷ 126 π. Χ. Ὁ Δημήτριος κατέφυγεν εἰς Τύρον, ὅπου ἐδολοφονήθη τῇ παρακινήσει τῆς συζύγου του, ὡς λέγεται, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος καταλαβὼν μέγα μέρος τῆς Συρίας ἀνεκηρύχθη βασιλεύς. Τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς Συρίας κατεῖχεν ὁ Σέλευκος, υἱὸς τοῦ Δημητρίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας, τῆς πρώην συζύγου τοῦ Βάλα. Τοῦτον ὅμως ἡ Κλεοπάτρα, φοβουμένη μήπως ὁ υἱὸς ἐκδικηθῇ τὸν θάνατον τοῦ πατρός, τὸν ἐδολοφόνησε καὶ ἀνεκήρυξε βασιλέα ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν της τὸν δευτερότοκον υἱόν της Ἀντίοχον τὸν Ἐπιφανῆ, τὸν ἐπονομαζόμενον ἐκ τῆς ρινός του Γρυπόν. Ἐκτὸς τούτου ὁ Ἀλέξανδρος, ἀρνηθεὶς νὰ καταβάλῃ τὸν ὑπεσχημένον πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς Συρίας φόρον εἰς τὸν Πτολεμαῖον Φύσκωνα, προὐκάλεσε τὴν ἐχθρότητα τούτου, ὅπως τὸν τιμωρήσῃ δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου συνεμάχησε μετὰ Ἀντιόχου τοῦ Γρυποῦ, ὃν καὶ ἐνύμφευσε μετὰ τῆς θυγατρός του Τρυφήνης καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν μετὰ μεγάλου στρατοῦ. Ὁ Ζαβίνας ἡττηθεὶς κατέφυγεν εἰς Ἀντιόχειαν. Μὴ ἔχων χρήματα νὰ πληρώσῃ τὸν στρατόν του, ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ λεηλατήσῃ τὸν ναὸν τῆς Νίκης, ἔλαβε δὲ ὁ ἴδιος τὸ ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ ἄγαλμα τοῦ Διός. Οἱ Ἀντιοχεῖς ἐξεγερθέντες τὸν ἐξεδίωξαν, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Πτολεμαῖος ἐβάδιζε κατὰ τῆς Ἀντιοχείας. Ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ του ὁ Ἀλέξανδρος εἰσῆλθεν εἰς μικρὸν πλοῖον ἵνα φύγῃ εἰς Ἑλλάδα, ἀλλὰ συλληφθεὶς ὑπὸ πειρατῶν ἤχθη ἐνώπιον τοῦ Πτολεμαίου, ὅστις τὸν ἐφόνευσεν (Ἰώσηπ. Ἀρχ. XII 9,10).

Ε. Σ.

— **Ἀλέξανδρος ὁ Τριχωνεύς.** Στρατηγὸς τῶν Αἰτωλῶν κατὰ τὸν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Ἀχαιῶν πόλεμον, εἰς ὃν ἀνεμίχθη καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν αὐτοῦ εἰς τὴν Αἰτωλίαν ὁ Ἀλέξανδρος εὑρὼν εὐκαιρίαν ἐπετέθη κατὰ τῆς ὀπισθοφυλακῆς τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος (Πολύβιος, V, 13, 3).

— **Ἀλέξανδρος**, τύραννος ***Φερῶν***. Διεδέχθη τὸν τύραννον Πολύφρονα, ἀδελφὸν τοῦ μεγαλόφρονος τυράννου τῶν Φερῶν **Ἰάσονος** (βλ. λ.) Τὸν Πολύφρονα ἐφόνευσεν ἐκδικούμενος τὸν φόνον τοῦ Πολυδώρου, φονευθέντος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Πολύφρονος — διὰ νὰ ἄρξῃ αὐτὸς μόνος — καὶ θέλων νὰ καταλύσῃ, ὡς ἐπηγγέλλετο, τὴν τυραννίαν. Ἦτο στενὸς συγγενὴς τοῦ τυραννικοῦ οἴκου τοῦ Ἰάσονος, ὤν, πιθανώτατα, υἱὸς τοῦ Πολυδώρου. Διὰ νὰ φανῇ ὅτι διανοεῖται νὰ συνεχίσῃ τὰ σχέδια τοῦ μεγαλοπράγμονος Ἰάσονος, τὴν συνένωσιν δηλαδὴ τῶν θεσσαλικῶν πόλεων εἰς ἑνιαῖον κράτος καὶ τὴν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τούτου ἔπειτα ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Περσῶν, συνεζεύχθη τὴν κόρην τοῦ Ἰάσονος (Πλουτ. Πελοπ. 28) καὶ βραδύτερον συνεζεύχθη ὡς δευτέραν σύζυγον τὴν χήραν τοῦ Ἰάσονος, ἥτις ἦτο, πιθανώτατα, Θηβαία. Ἀντὶ ὅμως νὰ συνεχίσῃ τὰ μεγαλόφρονα σχέδια τοῦ Ἰάσονος, ὁ Ἀλέξανδρος ἐπεδίωξε μετ' ἐμπαθείας τὴν ἐξόντωσιν τῶν εὐπατριδῶν Θεσσαλῶν, τῶν ὁποίων πολλοὶ κατέφυγον πρὸς σωτηρίαν εἰς Μακεδονίαν πρὸς τὸν βασιλέα αὐτῆς Ἀλέξανδρον τὸν Ἀμύντου, ὅστις παρακινούμενος ὑπὸ τῶν φυγάδων τούτων εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ κατέλαβε τὴν Λάρισαν καὶ τὴν Κρανῶνα. Ὁ Μακεδὼν βασιλεὺς ἐγκαθιδρύθη εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Πηνειοῦ ὡς εἰς Μακεδονικὴν χώραν, διαψεύσας οὕτω τὰς ἐλπίδας τῶν Θεσσαλῶν εὐπατριδῶν, ὅτι ἐστράτευσεν ὡς ἐλευθερωτὴς τῶν θεσσαλικῶν πόλεων. Ἠναγκάσθησαν τότε νὰ ζητήσωσιν τὴν συνδρομὴν τῶν Θηβαίων. Οἱ Θηβαῖοι, οἵτινες εἶχον πολιτικὸν συμφέρον οὔτε ἰσχυρὰ τυραννὶς ν' ἀναπτυχθῇ ἐν Θεσσαλίᾳ, ἀλλ' οὔτε καὶ Μακεδόνες νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν αὐτῇ, ἀπεδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν, καὶ καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἐπαμεινώνδας διέτρεχεν ὡς νικητὴς τὸ ἔδαφος τῆς Πελοποννήσου (369), ὁ Πελοπίδας εἰσήλασε μετὰ θηβαϊκοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Θεσσαλίαν (Διόδ. Σικελ. XV 61). Ἡ ἐκστρατεία αὕτη τοῦ Πελοπίδου ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, διότι ἐξεδιώχθη ὁ Μακεδὼν βασιλεὺς ἐκ τῆς Θεσσαλίας καὶ ἠναγκάσθη ὁ τύραννος τῶν Φερῶν ν' ἀποδεχθῇ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ὑπὸ τοῦ Πελοπίδου ἀπελευθερωθεισῶν θεσσαλικῶν πόλεων καὶ νὰ ὑποχρεωθῇ διὰ συνθήκης νὰ συνεκστρατεύσῃ μετὰ τῶν Θηβαίων.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ τύραννος Ἀλέξανδρος δὲν ἐνέπνεεν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς Θηβαίους, ὁ Πελοπίδας πεποιθὼς εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν δύναμιν καὶ αἴγλην τῶν Θηβῶν, ἄνευ στρατιᾶς, ἀκολουθούμενος ὑπὸ μόνου τοῦ Ἰσμηνίου μετέβη εἰς Θεσσαλίαν πρὸς ἐπιτήρησιν τοῦ τυράννου. Ἐπωφεληθεὶς τόιε ὁ τύραννος τῆς ἀπρονοησιας ταύτης τοῦ Πελοπίδου, ὅστις «εἰκῇ καὶ ἀκρίτως ἐπίστευσεν οἷς ἥκιστα ἐχρῆν», ὡς λέγει ὁ Πολύβιος (VIII. 35, 9), συνέλαβεν αὐτὸν καὶ τὸν Ἰσμηνίαν. Τὸ πραξικόπημα τοῦτο προεκάλεσε πόλεμον μεταξὺ Θηβαίων καὶ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου βοηθηθέντος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐξ ἀντιζηλίας πρὸς τοὺς Θηβαίους ἀπέστειλαν εἰς Θεσσαλίαν εἴκοσι τριήρεις καὶ χιλίους πεζοὺς ὑπὸ τὸν Αὐτοκλέα (Ξενοφ. Ἑλλ. VII 1.28). Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν κατίσχυσεν ὁ Ἀλέξανδρος κατ' ἀρχὰς ἐξ ἀνικανότητος τῶν ἀρχηγῶν τῆς θηβαϊκῆς στρατιᾶς· ὅτε ὅμως ἐξεστράτευσεν εἰς Θεσσαλίαν θηβαϊκὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Ἐπαμεινώνδαν, ὁ τύραννος ἠναγκάσθη ἡττηθεὶς καὶ ἀποθαρρυνθεὶς ν' ἀπελευθερώσῃ τὸν Πελοπίδαν. Βραδύτερον ὅμως ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπωφελούμενος τῆς ἀπασχολήσεως τῶν Θηβαίων μὲ τὴν τρίτην ἐκστρατείαν των εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν πρεσβείαν των ὑπὸ τὸν Πελοπίδαν, ἐπεξέτεινε, βοηθούμενος πάντοτε ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, τὸ κράτος του ἐν Θεσσαλίᾳ. Κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 364 π.Χ. οἱ Θηβαῖοι ἡτοίμασαν μεγάλην στρατιὰν ὑπὸ τὸν Πελοπίδαν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν διάσπασιν τῆς συμμαχίας Ἀλεξάνδρου καὶ Ἀθηναίων καὶ τὴν κατάληψιν τῶν λιμένων τῆς Θεσσαλίας· ἡ ἐκστρατεία ὅμως αὕτη ἐματαιώθη ἐκ τοῦ φόβου τὸν ὁποῖον ἐνέπνευσεν εἰς τὰ δεισιδαίμονα πλήθη ἡ κατὰ τὴν 13ην Ἰουλίου γενομένη ἔκλειψις τοῦ ἡλίου· ἀνώτερος προλήψεων ὁ Πελοπίδας παρέλαβε τότε μόνον 300 λογάδας καὶ διὰ τούτων ἀπηλευθέρωσε τὰς πλείστας τῶν θεσσαλικῶν πόλεων τῆς τυραννίας καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν ἀπελευθερωθέντων Θεσσαλῶν ἐπῆλθε κατὰ τοῦ τυράννου, ὅστις ἀνέμενε μετὰ διπλασίας δυνάμεως εἰς τοὺς λόφους τῶν Κυνὸς κεφαλῶν. Εὐθὺς ὡς ἀντίκρυσε τὸν Ἀλέξανδρον, ἀκράτητος ὁ Πελοπίδας ὥρμησεν ἐναντίον του, θέλων νὰ φονεύσῃ τὸν μισητὸν τύραννον ἐν μέσῳ τῶν περιβαλλόντων αὐτὸν σωματοφυλάκων του· πλήττεται ὅμως ὑπὸ τῶν δορυφόρων τοῦ τυράννου, προτοῦ νὰ πλήξῃ αὐτὸς τοῦτον, τραπέντα εἰς φυγήν.

Τὸν θάνατον τοῦ Πελοπίδου ἐξεδικήθησαν οἱ φίλοι του, οἵτινες ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῶν Θηβαίων. Ἡ μετὰ ταῦτα δρᾶσις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο ἡ πειρατεία· διὰ τοῦ στόλου του ἐλήστευε τοὺς ναυτιλλομένους καὶ ἔφερε κλονισμὸν εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ θράσος του ὡς πειρατοῦ μάλιστα ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἐπιτεθῇ μετὰ τὴν δῄωσιν τῶν Κυκλάδων καὶ τὴν καταναυμάχησιν ἀθηναϊκοῦ στολίσκου ὑπὸ τὸν Λεωσθένη ἐν Πεπαρήθῳ, κατ' αὐτοῦ τοῦ Πειραιῶς μετὰ τοιαύτης ταχύτητος, ὥστε ἠδυνήθη νὰ λαφυραγωγήσῃ τὴν ἐμπορικὴν ἀγορὰν (*Δεῖγμα*) αὐτοῦ καὶ ν' ἀπέλθῃ κατάφορτος λαφύρων πρὶν ἢ οἱ Ἀθηναῖοι παρασκευασθῶσι πρὸς ἄμυναν. Μετὰ τὴν συμφορὰν ταύτην οἱ Ἀθηναῖοι ἐκρήμνισαν τὴν ἐν τῇ Ἀκροπόλει στήλην, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεγράφετο ἡ μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου προτέρα συμμαχία των καὶ συνεμάχησαν μετὰ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ἐχθρῶν του Θεσσαλῶν εὐπατριδῶν. Τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπηλλάγησαν αἱ Ἀθῆναι καὶ οἱ Θεσσαλοὶ εὐπατρίδαι κατὰ τὸ 359—8 π. Χ., ὅτε ἐδολοφονήθη οὗτος τῇ εἰσηγήσει τῆς συζύγου του Θήβης ὑπὸ τῶν νεαρῶν ἀδελφῶν της Τεισιφόνου, Λυκόφρονος καὶ Πειθολάου, οἵτινες καὶ ἀνέλαβον τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῶν Θεσσαλῶν εὐπατριδῶν, οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦντες τοὺς Θηβαίους ἐπολέμουν κατὰ τῶν Φωκέων. Εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἀνεμίχθη τῇ προσκλήσει τῶν Ἀλευαδῶν, ὡς εἶναι γνωστόν, ὁ Φίλιππος, ὅστις καὶ κατώρθωσεν ὅ, τι δὲν ἐπέτυχον οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Σπαρτιᾶται, οἱ Θηβαῖοι, ὁ Ἰάσων, τὴν συνένωσιν δηλ. τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον.

Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὡς ἡγεμὼν καὶ ὡς ἄνθρωπος ἦτο ὠμότατος. Οὕτω λέγεται ὅτι ἄνθρωποί τινες ἐτάφησαν ὑπ' αὐτοῦ ζῶντες, ἄλλοι δὲ ἐνδυθέντες δέρματα ἀγρίων χοίρων καὶ ἄρκτων κατεσπαράχθησαν ὑπὸ τῶν θηρευτικῶν κυνῶν του παρορμηθέντων ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τοῦτο. Αἰώνιον μνημεῖον τῆς ἀπανθρωπίας καὶ ἀπιστίας του ἔμεινεν ἡ συμφορὰ τῶν κατοίκων τῆς θεσσαλικῆς πόλεως Σκοτούσσης. Περικυκλώσας διὰ πελταστῶν καὶ τοξοτῶν, ἐν καιρῷ σπονδῶν, τοὺς εἰς ἐκκλησίαν ἐν τῷ θεάτρῳ συνηθροισμένους Σκοτουσσαίους ἐφόνευσε πάντας, ἔπειτα δὲ ἐπώλησεν ὡς ἀνδράποδα τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας καὶ διὰ τῶν ληφθέντων χρημάτων ἐπλήρωσε τοὺς μισθοὺς τῶν μισθοφόρων του (Παυσ. VI. 5. 2). Τὴν λόγχην διὰ τῆς ὁποίας ἐφόνευσε τὸν θεῖον του Πολύφρονα ἐθεοποίησεν, ὀνομάσας αὐτὴν *Τύχωνα* (Ἀγαθὴν Τύχην) καὶ προσέφερεν εἰς αὐτὴν θυσίας. Τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι ὁ σκληρὸς οὗτος τύραννος συνεκινεῖτο μέχρι δακρύων εἰς τὸ

Digitized by Google

θέατρον, ὡς συνέβη κατὰ τὴν πρὸ αὐτοῦ παράστασιν τῶν Τρῳάδων τοῦ Εὐριπίδου, διὰ τὰ παθήματα τῶν προσώπων τῆς διδασκομένης τραγῳδίας. Ὁ θάνατός του ὑπῆρξεν ἡ δικαία ἀμοιβὴ διὰ τὰ ἀπάνθρωπα ἔργα του. Ἐδολοφονήθη τῇ εἰσηγήσει καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἀνταξίας του συζύγου διὰ λύχνου φωτιζούσης τοὺς δολοφόνους ἀδελφούς της καὶ διὰ προτροπῶν καὶ ἀπειλῶν ἐξωθούσης αὐτούς, διστακτικοὺς γενομένους πρὸ τῆς κλίνης του, εἰς τὸ μιαρὸν ἔργον των. Ἐσφάγη ὡς βοῦς ἐν τῇ φάτνῃ του, ἀφοῦ ἡ προνοητικὴ σύζυγος εἶχεν ἀποσύρει ἐκ τῆς θύρας τοῦ κοιτῶνος τὸν ἄγριον φρουρὸν κύνα καὶ εἶχεν ἐπιστρώσει τὰς βαθμῖδας τῆς κλίμακος δι' ἐρίων διὰ νὰ μὴ ἀκούεται ὁ κρότος τῶν πατημάτων τῶν ἀνερχομένων αὐτὴν δολοφόνων. Τὸ πτῶμά του ριφθὲν εἰς τὰς ὁδοὺς ἠξιώθη τῶν ἐμπρεπουσῶν εἰς αὐτὸ τιμῶν ὑπὸ τῶν Φεραίων πολιτῶν.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου διεσώθησαν ἄξια λόγου νομίσματα. Τὸ ἀργυροῦν κόμμα του ἐκαλεῖτο δραχμὴ Ἀλεξανδρεία. Ὁ συνήθης τύπος τῶν νομισμάτων του ἦτο ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως κεφαλὴ Ἑκάτης (βλ. εἰκ.) ἢ Ἀρτέμιδος Φεραίας ἀντωπὸς καὶ μυρτοστεφὴς μὲ δᾷδα ἐν τῷ πεδίῳ, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ ἡ ἐπιγραφὴ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ἢ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟΣ μὲ τὴν παράστασιν ἱππέως ἐνόπλου καὶ πελέκεως διστόμου παρὰ τὰ πλευρὰ τοῦ ἀνορθουμένου ἵππου. Ἡ λατρεία τῆς Ἀρτέμιδος ὡς σεληναίας

Ἀργυροῦν δίδραχμον Ἀλεξάνδρου Φερῶν. (369—357 π. Χ.).

θεότητος εἶχε ταυτισθῆ μὲ τὴν λατρείαν τῆς Ἑκάτης καὶ τῆς Περσεφόνης. Ἡ λατρεία τοῦ ἀμφιστόμου πελέκεως εἶχε ληφθῆ ἐκ τῶν Παγασῶν, ἐπινείου τῶν Φερῶν, ἔνθα ἐλατρεύετο καὶ ὠνομάζετο *Πέλεκυς ὁ Διόνυσος* ἐκ τοῦ κατὰ τὰς θυσίας χρησιμοποιουμένου πελέκεως (Πρβ. *Σιμων.* παρ' Ἀθηναίῳ 10, 84) «**Διωνύσοιο ἄνακτος βουφόνον θεράποντα**» καὶ (Σχ. Ὁμ. Ἰλ. XXIV 428) «**Θεόπομπός φησιν Ἀλέξανδρον Φερῶν Διόνυσον τὸν ἐν Παγασαῖς, ὃς ἐκαλεῖτο Πέλεκυς, εὐσεβεῖν διαφόρως**». Ἐνίοτε παρίστατο εἰς τὰ νομίσματά του ὡς λεοντοκεφαλὴ ἐκχέουσα ὕδωρ καὶ ἡ περίφημος κρήνη Ὑπέρεια ἡ ἐκ βραχώδους ὑψώματος ἐκχύνουσα τὰ ἄφθονα ὕδατά της. Γ. Δ. ΚΑΨ.

— **Ἀλέξανδρος**. Διοικητὴς τῆς ***Φωκίδος*** ὑπὸ τὸν Φίλιππον κατὰ τὸν Συμμαχικὸν πόλεμον (220—217 π.Χ.). Ὑποκριθεὶς φιλίαν πρὸς τὸν στρατηγὸν τῶν Αἰτωλῶν Ἀγήταν ὑπεσχέθη ὅτι θὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν τῶν Φανοτέων, ἐνῷ πράγματι ἐσκόπει νὰ παρασύρῃ καὶ ἐξολοθρεύσῃ αὐτόν. Ἀλλ' ὁ Ἀγήτας ὑποψιασθεὶς τὸ πρᾶγμα ἐβάδισε μετὰ φρονήσεως καὶ οὕτω δὲν παρέσχεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἐγχείρημα (**Πολύβιος**, V, 96, 4). Ε. Μ.

ΑΛΛΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ

—**Ἀλέξανδρος Ἀβωνοτειχίτης.** Ἐγεννήθη ἐν Ἀβώνου τείχει τῆς Θρᾴκης κατὰ τὸν δεύτερον μ. Χ. αἰῶνα ἐκ πτωχῶν γονέων. Ὁ σύγχρονός του Λουκιανὸς ἐκχέει κατ' αὐτοῦ φοβερὸν ὑβρεολόγιον· τὸν παριστᾷ ὡς ἀργυρώνητον καὶ ἀναιδῆ ἀπατεῶνα. Ἀναγνωρίζει τὸ μεγαλεπήβολον τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ἀποκρύπτει τὰς ἀγαθὰς πράξεις αὐτοῦ καὶ διαστρέφει τὰς περὶ μυστηρίων ἀληθείας τοῦ *θειου*, κατὰ τὸν ***Φιλόστρατον*** καὶ τὸν *Reitzenstein*, ἀνδρός. Κατὰ τὸν Λουκιανὸν ὁ Ἀλέξανδρος παῖς ἔτι προσελήφθη ὑπό τινος τῶν μαγείας καὶ ἐπῳδὰς ἐπαγγελλομένων, ὅπως ἐκπαιδευθῇ ὑπ' αὐτοῦ καὶ χρησιμοποιηθῇ βραδύτερον ὡς ὑπηρέτης καὶ συνεργάτης εἰς τὸ ἐπάγγελμά του, καθόσον ἦτο μεγαλόσωμος, λευκόχρους, λάσιος καὶ πρόθυμος εἰς ὑπηρεσίαν. Οἱ ὀφθαλμοί του ἀπήστραπτον ἐκ ζωηρότητος, ἡ φωνή του ἦχει μελῳδικῶς, τὸ πνεῦμά του ἦτο ἀγχίστροφον, εὐμαθὲς καὶ μνημονευτικόν. Ὁ προσλαβὼν αὐτόν, μαθητὴς τοῦ Ἀπολλωνίου Τυανέως, ἐπηγγέλλετο τὸν ἰατρόν, ἐπιστάμενος «**φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά**». Ἀποθανόντος τοῦ διδασκάλου του ὁ Ἀλέξανδρος εὑρέθη ἐν μεγίστῃ ἀπορίᾳ καὶ ἠναγκάσθη νὰ συνεταιρισθῇ μετὰ Βυζαντινοῦ τινος χρονογράφου Κοκκωνᾶ ἐπιλεγομένου, μεθ' οὗ ἔζη, κατὰ τὸν Λουκιανόν, βίον ἀλήτου, περιερχόμενος πόλεις καὶ χωρία, γοητεύων καὶ μαγγανεύων. Ἐν τῷ μεταξὺ γυνή τις ἐκ Πέλλης, Μακέτις ὀνόματι, ἐσαγηνεύθη ἐκ τῶν μυστικῶν θελγήτρων τῶν συνεταίρων καὶ προσηνέχθη νὰ συνταξιδεύσῃ μετ' αὐτῶν ἐκ Βιθυνίας εἰς τὴν πατρίδα της καταβάλλουσα πάσας τὰς δαπάνας τοῦ ταξιδίου. Ὅτε τέλος ἔφθασαν εἰς Πέλλαν εὗρον ὀλιγίστους οἰκήτορας, πολυαρίθμους ὅμως δράκοντας παμμεγέθεις, ἡμέρους καὶ τιθασούς. Οἱ ὄφεις οὗτοι ἐτρέφοντο ὑπὸ γυναικῶν καὶ συνεκοιμῶντο μὲ παιδία καὶ πατούμενοι ἠνείχοντο ἢ καὶ θλιβόμενοι δὲν ἠγανάκτουν καὶ γάλα ἔπινον ὡς βρέφη. Ὅθεν καὶ ὁ παλαιὸς περὶ Ὀλυμπιάδος διεπλάσθη μῦθος, καθ' ὃν ἡ Ὀλυμπιὰς ἔκυε τὸν Ἀλέξανδρον συγκοιμωμένη μετὰ δράκοντος. Ἐκ Πέλλης μετῴκησαν εἰς τὸ παρὰ τὸ τοῦ Ἀβώνου τεῖχος πολίχνιον ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπεφάσισαν, ὅπως ἱδρύσωσι χρηστήριον. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Κοκκωνᾶς ἀπέθανεν, ἀπέμεινε δὲ μόνος ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις «**ἔχρη καὶ ἐθέσπιζε πολλῇ τῇ συνέσει χρώμενος**» τοὺς μὲν ἀποτρέπων, τοὺς δὲ προτρέπων, τοὺς δὲ θεραπείας δεομένους θεραπεύων διὰ φαρμάκων χρησίμων ἢ ἀβλαβῶν. Ἀνέβαλλε δὲ πάντοτε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τοὺς προβάλλοντας ἐρωτήματα μελλοντικὰ προκοπῆς καὶ διαδοχῆς. Ἐκ τῶν ἄνω καταφαίνεται ὅτι τὸ ἵδρυμα αὐτὸ δὲν ἦτο ἁπλῶς χρηστήριον, ἀλλὰ θεραπευτήριον ἢ μᾶλλον ἐργαστήριον ἀποκρύφων ἐπιστημῶν χρησιμεῦον καὶ ὡς κέντρον λατρείας καὶ μυστηρίων.

Οἱ περὶ τὴν ἀπόρρητον γνῶσιν ἀσχολούμενοι δύνανται νὰ γνωρίσωσι τὸ εἶδος τῶν μυστηρίων, τὰ ὁποῖα ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τούτῳ ἐτελοῦντο ἐὰν ἀναλογισθῶσι τὸν συμβολισμὸν τὸν ὁποῖον περικλείουσι. 1) Ἡ ὕπαρξις ἐν τῷ χρηστηρίῳ ἀδύτου, ὅπερ κατὰ τὸν Ἐδουάρδον Τσέλλερ εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὸν σκοτεινὸν θάλαμον τῶν νεωτέρων μυστηρίων (βλ. **Διασκεπτήριον**). 2) Ἡ ἀκατανόητος ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ εἴσοδος τοῦ Ἀλεξάνδρου γυμνοῦ καὶ ξιφήρους εἰς τὴν ἀγορὰν (στοάν). 3) Ἡ φράσις «**Ὁρᾶται Ἀλέξανδρος Ποδαλειρίου αἷμα λελογχώς**». 4) Ἡ περιβολὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ χρυσοῦ διαζώματος (συμβόλου τῆς ἐργασίας). 5) Ἡ βαφικὴ βοτάνη, ἥτις μᾶς ὑπομιμνήσκει τὴν βαφὴν τῶν Ἀλχυμιστῶν. 6) Ἡ συνύπαρξις τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ. 7) Τὸ χήνειον ᾠόν, ἐνῷ «**Θεὸς κατεκέκλειστο**» καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ φιλοσοφικὸν ᾠόν. 8) Ὁ ἀνθρωποκέφαλος ὄφις *Γλύκων*, ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰσαχθείς, ὅστις εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν οὐροβόρον τῶν Ἀλχυμιστῶν, τὸν Κνοῦφιν τῶν Αἰγυπτίων, τὸν χαλκοῦν κώνωπα τοῦ Τυανέως, τὸν χαλκοῦν ὄφιν τοῦ Μωϋσέως ὡς καὶ πάντα ὄφιν τῶν Μυστηρίων, ἀναπαριστῶντα συμβολικῶς τὴν θεότητα καὶ ἐνίοτε ὡς σύμβολον αὐτῆς ἐπιδεικνύμενον ὄρθιον ἐπὶ ράβδου κλπ.

Τὰ μυστήρια ταῦτα ἦσαν διῃρημένα εἰς τρεῖς βαθμούς, ἃς καὶ *ἡμέρας* ὠνόμαζεν. Ὁ πρῶτος βαθμὸς περιεστρέφετο εἰς τὰ κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἐδιδάσκετο δηλ. εἰς τὸν βαθμὸν αὐτὸν τὰ κατὰ τὴν λοχείαν τῆς Λητοῦς, πῶς ἐγεννήθη ἐξ αὐτῆς ὁ Ἀπόλλων, πῶς ἦλθεν εἰς γάμον μετὰ τῆς Κορωνίδος καὶ ἐγέννησε τὸν Ἀσκληπιόν.

Ὁ δεύτερος βαθμὸς ἐστρέφετο εἰς τὰ κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ θεοῦ Γλύκωνος καὶ τέλος ὁ τρίτος βαθμὸς εἰς τὰ κατὰ τὸν γάμον τοῦ Ποδαλειρίου καὶ τῆς Δαδίδος, εἰς τὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἐνδυμίωνος, τῶν σχέσεων αὐτοῦ μετὰ τῆς Σελήνης καὶ εἰς τὴν ἐκ τῶν σχέσεων τούτων ἀπόκτησιν τοῦ βασιλικοῦ τέκνου. Πρὸ πάσης διδασκαλίας καὶ μυήσεως ἀπεμακρύνοντο οἱ βέβηλοι, ὡς μᾶς δεικνύει ἡ ἑξῆς τοῦ Λουκιανοῦ φράσις: «**εἴ τις ἄθεος ἢ Χριστιανός, ἢ Ἐπικούρειος ἥκει κατάσκοπος τῶν ὀργίων φευγέτω, οἱ δὲ πιστεύοντες τῷ θεῷ τελείσθωσαν τύχῃ τῇ ἀγαθῇ**» ἀντίστοιχος πρὸς τὴν «**στέγασιν**» τῶν νέων μυστηρίων. Ἐγίνετο δηλ. ἐν ἀρχῇ πρὸ πάσης ἐργασίας, ὡς παρατηρεῖ ὁ Λουκιανός, «ἐξέλασις». Εἶχε δὲ αὕτη τὸν ἑξῆς τύπον: ὁ προεδρεύων τοῦ βαθμοῦ ἐφώνει «**ἔξω τοὺς Χριστιανούς**», οἱ δὲ ὑπὸ τὴν λύραν του μεμυημένοι ἀπήντων «**ἔξω τοὺς ἀθέους, ἔξω τοὺς Ἐπικουρείους**». Ἵνα τις μυηθῇ εἰς τὰ μυστήρια αὐτὰ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ συμπληρώσει τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, νὰ προκριθῇ καὶ δοκιμασθῇ. Οὐδεὶς ἄθεος ἢ ἄπιστος ἐγίνετο δεκτός. Μέρος τῆς μυήσεως ἀπετέλει καὶ τὸ φίλημα τὸ ὁποῖον, διδόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἢ τοῦ ἀναπληρωτοῦ του εἰς τὸν νεομύητον, συνέδεε συμβολικῶς αὐτὸν μετὰ τῶν ἄλλων μυστῶν. Διὸ οἱ μὲν μεμυημένοι ἐκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου «**οἱ ἐντὸς τοῦ φιλήματος**», οἱ δὲ ἀμύητοι «**οἱ ἐκτὸς τοῦ φιλήματος**».

Εἰς τὰ μυστήρια αὐτὰ ἀνῆκον πλεῖστοι ὅσοι ἐπιφανεῖς Ρωμαῖοι ὧν ἄξιοι μνείας εἶναι οἱ στρατηγοὶ Ρουτιλιανός, Σεβηριανὸς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Μᾶρκος Αὐρήλιος, ὅστις ὠνόμασε τὸ παρὰ τὸ τεῖχος τοῦ Ἀβώνου πολίχνιον κατὰ πρότασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἰωνόπολιν, ἐπέτρεψε δὲ εἰς τὴν πόλιν νὰ κόψῃ ἴδιον νόμισμα, οὗ ἡ μία ὄψις εἶχε τὴν εἰκόνα τοῦ Γλύκωνος, ἡ δ' ἑτέρα τὰ στέμματα τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἐκ πτώσεως κεραυνοῦ. Οἱ ὀπαδοί του καὶ συμπολῖται του τιμῶντες αὐτὸν οὐ μόνον τάφου καὶ ἀνδριάντος, ὡς λέγει ὁ Ἀθηναγόρας, ἠξίωσαν, ἀλλ' ἅμα δημοτελεῖς θυσίας καὶ ἑορτὰς ἵδρυσαν ὡς «ἐπηκόῳ θεῷ».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Πηγαὶ ἄμεσοι*: *Ἀθηναγόρου* **Πρεσβεία περὶ Χριστιανῶν** 26.— *Αὔλου Γελλίου* **Ἀττικαὶ νύκτες** VIII 3 καὶ XII 11.—*Εὐσεβίου* **Χρονικὰ** 236 καὶ **Προπαρασκευὴ εὐαγγελικὴ** V 15.—*Τατιανοῦ* **Λόγος πρὸς Ἕλληνας** 25, καὶ *Φιλοστράτου* **Βίοι Σοφιστῶν** II 133.—*Πηγαὶ ἔμμεσοι*: *Babelon, Reinach et Waddington* Recueil général des monnaies Grecques d'Asie mineure, 1904. —*Baltus (P.)* Réponse à l'histoire des oracles de M. de Fontenelle 1707 σ.190 καὶ 334.— *Bouché - Leclercq*, Histoire de la divination III (1880) σ. 260, 355-361.—*Eckhel*, Doctrina numorum veterum I 383.- *Fontenelle*, Histoire des oracles. Ed. critique par Louis Maigron 1908 σ. 114, 120, 131, 157. Gazette archeol. nov. 1878, καὶ sept. 1879.—*Gregorovius*, Hadrian 1884, βιβλ. Β, κεφ. 15, σ. 388 — *Head-Σβορώνου*, Ἱστορία τῶν νομισμάτων 1898 Β σ. 1. Inscr. Lat. corpus II 331, III 188, 1021, 1022.—*Δ. Π. Καλογεροπούλου* 1) Τα μυστήρια τοῦ Κινύρα 1923, 2) Περὶ Ἀγαθοδαίμονος [Ἀθηνᾶ τόμ. 37 (1926) σ. 246].—*Lenormant* Catal. Behr σ. 228.- *Panofka*. Asklepios und die Askepiaden σ. 48.— *Reitzenstein* 1) Die Hellenistischen Mysterien religionen nach ihren Grundgedanken und Wirkungen. Leipzig 1920 σ. 13 και 100. 2) Die Hellenistischen Wundererzählungen —*Renan*, Origines du Christianisme II 342, III 25, V 407, VI 310 καὶ 428-430, VII 48-51, 132, 346.— *Rundschau* (Deutsche) Jan. 1877. —Spanheim, De praest. num. vet. Londr. 1706 τ. I 213.— *Spon*, Rech. cur. d'ant. σ. 525.- *Van-Dale*, De oraculis Ethnicorum 1683 σ. 79, 88, 299, 315-316, 326-328, 333 καὶ 441.—Waddigton, Fastes des provinces Asiatiques de l'Asie Mineure. Paris 1872 σ. 235-236.—*Zeller*, Vorträge und Abhandlungen. Δευτέρα συλλογη 1877, σ. 154.

ΔΙΟΝ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἀλέξανδρος ὁ Αἰγαῖος.** Ἐξ Αἰγῶν τῆς Μυσίας καταγόμενος, περιπατητικὸς φιλόσοφος ἀκμάσας κατὰ τὸν 4ον μ. Χ. αἰῶνα. Μαθητὴς ὢν τοῦ Σωσιγένους, ὑπῆρξε μετὰ τοῦ φιλοσόφου Χαιρήμονος διδάσκαλος τοῦ Νέρωνος, εἶχε δὲ υἱὸν ὀνομαζόμενον Καίλιον· οὗτος ἀπεκάλει τὸν Νέρωνα **πηλὸν αἵματι πεφυρμένον**. Ἐκ τοῦ Σιμπλικίου γινώσκομεν, ὅτι ὁ φιλόσοφος οὗτος ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὰς **Κατηγορίας** τοῦ Ἀριστοτέλους. Τὰ ὑπομνήματα ταῦτα ἐχρησιμοποίησε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιεύς, διὸ καὶ διεσώθη ἀπόσπασμά τι ἐξ αὐτῶν παρὰ τῷ Σιμπλικίῳ· ὅτι δὲ καὶ εἰς τὸ **περὶ οὐρανοῦ** σύγγραμμα τοῦ Ἀριστοτέλους ἔγραψεν ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Αἰγαῖος ὑπομνήματα, τοῦτο προῆλθεν ἐκ κακῆς ἀναγνώσεως τοῦ σχετικοῦ παρὰ Σιμπλικίῳ χωρίου (Schol. Arist. 494 6, 31), ἔνθα τὸ ὄνομα Α. S. κακῶς ἀνεγνώσθη *Ἀλέξανδρος* ἀντὶ τοῦ μᾶλλον πιθανοῦ *Ἄδραστος*. Α. Π. Σ.

— **Ἀλέξανδρος ὁ Αἰτωλός.** Ποιητὴς καταγόμενος ἐκ τῆς ἐν Αἰτωλίᾳ Πλευρῶνος, ἐξ οὗ καὶ *Πλευρώνιος* καλεῖται. Οὗτος, καὶ ὡς *Ἀλέξανδρος ὁ Σατύρου* ὢν γνωστός, ἐγεννήθη περὶ τὰ 320 μ. Χ., νέος δὲ ἦλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ὁ Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος κατήρτιζε τὴν μεγάλην βιβλιοθήκην, ἣν ὁ πατήρ του Πτολεμαῖος ὁ Σωτὴρ εἶχεν ἀρχίσει νὰ συναθροίζῃ. Ὁ Ζηνόδοτος καὶ ὁ Λυκόφρων ἦσαν ἐπιφορτισμένοι μὲ τὴν συλλογὴν καὶ τὴν ταξινόμησιν τῶν βιβλίων. Ὁ Πτολεμαῖος Φιλάδελφος ὑπεδέχθη τὸν Ἀλέξανδρον εὐμενῶς εἰς τὴν αὐλήν του καὶ τοῦ ἀνέθεσε τὴν ταξινόμησιν τῶν τραγῳδιῶν τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς καὶ τῶν σατυρικῶν δραμάτων. Μετὰ δεκαετῆ διαμονὴν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὁ Ἀλέξανδρος ἦλθεν εἰς τὴν αὐλὴν Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Αἰτωλὸς δὲν εἶναι μόνον γνωστὸς ὡς κριτικός. Ἐργαζόμενος εἰς τὴν βιβλιοθήκην ἔγραψε καὶ ὁ ἴδιος τραγῳδίας, αἵτινες κατέταξαν αὐτὸν μεταξὺ τῆς Πλειάδος τῶν Ἀλεξανδρινῶν τραγῳδῶν, ἥτις ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸν Λυκόφρονα, τὸν Σωσιφάνη, τὸν Σωσίθεον, τὸν Διονυσιάδην, τὸν Ὅμηρον Βυζάντιον, τὸν Φίλισκον τὸν Κερκυραῖον καὶ τὸν Ἀλέξανδρον Αἰτωλόν. Γνωρίζομεν τὸν τίτλον ἑνὸς δράματός του «**Ἀστραγαλισταί**», πραγματευομένου τὰ τῆς νεανικῆς ἡλικίας τοῦ Πατρόκλου. Ἐσώθησαν δὲ καὶ ἀποσπάσματα δύο ἐλεγειῶν του, «**Ἀπόλλων**» καὶ «**Μοῦσαι**» ἐπιγραφομένων. Παρὰ δὲ Θέωνι τῷ Σμυρναίῳ σώζονται ἑξάμετροί τινες ἔκ τινος διδακτικοῦ περὶ πλανητῶν καὶ ἀστέρων ποιήματος. Ὁ Ἀλέξανδρος μετεχειρίσθη διάφορα μέτρα, ἀλλὰ ἐκ τῶν ἔργων του καταφαίνεται ὅτι δὲν κατενόει ὀρθῶς τὴν οὐσίαν τῶν μετρικῶν μορφῶν. Ὡς ἐλεγειακὸς ποιητὴς ὁ Ἀλέξανδρος Αἰτωλὸς ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἀμέσων προκατόχων τοῦ Καλλιμάχου.

— **Ἀλέξανδρος ὁ Αἰτωλός, *ὁ Ἴσιος*** ἐπικαλούμενος. Πάντων τῶν Ἑλλήνων πλουσιώτατος, ἀλλὰ καὶ περίφημος διὰ τὴν φιλαργυρίαν αὐτοῦ (Πολύβιος XXI, 26, 9, 27). Ἐχρησιμοποιήθη πολλάκις ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ ὡς πρεσβευτὴς εἴτε παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Μακεδονίας Φιλίππῳ, εἴτε βραδύτερον παρὰ τοῖς Ρωμαίοις, πάντοτε δὲ ὑπερήσπισε μετὰ σθένους καὶ παρρησίας τὰ δίκαια αὐτῶν, «**ἐδόκει γὰρ ἀνὴρ πραγματικὸς εἶναι καὶ λέγειν ἱκανός**» (Πολύβιος, XVIII, 3,14). Κατὰ τὸν Αἰτωλικὸν πόλεμον (211—204) γέρων ἤδη ἀποστέλλεται ὡς πρεσβευτὴς εἰς Ρώμην, ἀλλὰ κατὰ τὸν πλοῦν συλλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ ἀπάγεται εἰς Ἤπειρον. Καὶ ἐνῷ μὲν οἱ μετ' αὐτοῦ συλληφθέντες ἀφέθησαν ἐλεύθεροι ἐπὶ καταβολῇ χρηματικοῦ ποσοῦ, ὁ Ἀλέξανδρος παρέμενεν ὀλοφυρόμενος εἰς τὰς φυλακάς, ἐπειδὴ ἐκ φιλαργυρίας δὲν ἤθελε νὰ καταβάλῃ τὰ ζητούμενα λύτρα. Τέλος τῇ ἐπεμβάσει τῶν Ρωμαίων ἀφήνεται ἐλεύθερος χωρὶς νὰ καταβάλῃ πρὸς μεγάλην του εὐχαρίστησιν χρήματα (Πολύβιος XXI, 26, 7-17 Λίβιος, XXXII, 33 καὶ XXXIV, 23).

—**Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιεύς.** Φιλόσοφος, μαθητὴς τοῦ Ἀριστοκλέους ἀκμάσας ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Σεπτίμου Σεβήρου (περὶ τὰ τέλη τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ.). Συνέταξεν ὑπομνήματα εἰς τὰ ἀρι-

Digitized by Google

στοτελικὰ συγγράματα, ὡς εἰς τὰ *ἀναλυτικὰ πρότερα, τὰ τοπικά, τὴν μετεωρολογίαν, περὶ αἰσθήσεως, μετὰ τὰ φυσικά*. Ἐγένετο δὲ τόσον εὐδόκιμος ἑρμηνευτὴς τοῦ Σταγιρίτου, ὥστε ὀνομάζεται *ἐξηγητὴς* καὶ *δεύτερος Ἀριστοτέλης*. Ἀλλὰ καὶ ἰδίας πραγματείας συνέγραψεν, οἷον *περὶ ψυχῆς, περὶ εἱμαρμένης, περὶ κράσεως καὶ αὐξήσεως* κ. ἄ. Ἵνα ἄρῃ τὰς ἀσαφείας τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Κόσμον καὶ τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου πρὸς τὸν θεῖον νοῦν εἰσήγαγε καινοτομίας τινὰς εἰς τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν. Ἰσχυρίζεται ὅτι τὰ καθ' ἕκαστον, εἶναι οὐ μόνον ὡς πρὸς ἡμᾶς ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν φύσιν πρότερα τῶν καθόλου, διότι ἄνευ ἐκείνων δὲν θὰ ὑπῆρχον ταῦτα. Τὰ καθόλου δηλαδὴ καὶ κοινά, τὰ εἴδη, ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα καὶ ἐν ὅλοις, γίνονται δὲ καθόλου καὶ κοινά, καθ' ὅσον νοοῦνται χωρὶς ὕλης· ὁ νοῦς ποιούμενος ἀφαίρεσιν ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστον ποιεῖ τὰ καθόλου. Τὰ καθόλου ἄρα μὴ νοούμενα δὲν ὑπάρχουσιν ἤ, ἄλλως εἰπεῖν, χωρισθέντα ἀπὸ τοῦ νοοῦντος αὐτὰ νοῦ φθείρονται, ἀφοῦ ἡ ὕπαρξις αὐτῶν εἶναι ἐν τῷ νοεῖσθαι. Ὁπότε δὲ τὸ εἶδος δὲν δύναται νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τῆς ὕλης, ἕπεται ὅτι καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀχώριστος τοῦ σώματος οὗ εἶναι ψυχὴ καὶ πᾶσα ἐνέργεια αὐτῆς εἶναι ἀδύνατος ἄνευ σωματικῆς κινήσεως. Ἐντεῦθεν εὔδηλον ὅτι ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ εἶναι πεπερασμένον ὄν, ἔχει πρὸς ὕπαρξιν ἀνάγκην τοῦ σώματος καὶ φθείρεται μετ' αὐτοῦ. Ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει ὁ *ὑλικὸς καὶ φυσικὸς νοῦς*, ὅστις εἶναι δυνάμει νόησις, ἀναπτυσσόμενος δὲ καθίσταται ἐνεργείᾳ νόησις, τουτέστι νοῦς ἐπίκτητος ἢ νοῦς καθ' ἕξιν. Τὴν δ' ἀνάπτυξιν τῆς δυνάμει νοήσεως ποιεῖ ὁ ποιητικὸς νοῦς, ὅστις δὲν εἶναι μέρος ἢ δύναμις τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ἀλλὰ θεῖον ὂν γινόμενον ἐν ἡμῖν ἔξωθεν. Ἑρμηνεύων ὁ Ἀλέξανδρος τὰ φαινόμενα ἐκ φυσικῶν αἰτίων δὲν παραδέχεται τὴν εἱμαρμένην ὡς ἀντικειμένην πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως καὶ πρὸς τὴν ὀρθὴν περὶ Θεοῦ καὶ κόσμου ἔννοιαν. Καὶ δὲν ἀρνεῖται μὲν ὅλως τὴν πρόνοιαν, ἀλλὰ περιορίζει ἐν μόνῳ τῷ ὑπὸ τὴν σελήνην κόσμῳ καὶ νοεῖ αὐτὴν οὐχὶ ὡς σκόπιμον ἐνέργειαν, ἀλλ' ὡς συνειδητὸν τῷ Θεῷ ἀποτέλεσμα τῆς φύσεως. Κ.Ι.Λ.

— **Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιεύς.** Ἰατρός. Τινὲς ταυτίζουσι τοῦτον πρὸς τὸν ὁμώνυμον αὐτῷ «ἐξηγητὴν» τοῦ Ἀριστοτέλους (βλ. ἀνωτέρω). Ὑπῆρξεν ὀπαδὸς τῆς πνευματικῆς σχολῆς (Wellmann), ἐν δὲ τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ ἔσχε κυρίως ὑπ' ὄψει τὰ ἔργα τοῦ Ἀρεταίου, διὸ καὶ μετὰ τὴν Β' ἑκατονταετηρίδα μ. Χ. ὑποτίθεται ὅτι ἔζησεν. Ἔγραψε «περὶ πυρετῶν» (α' ἔκδ ὑπὸ *Δ. Σχινᾶ* ἐν Museo Crit. Cantabrig. 1821, εἶτα παρὰ *F. Passow* Βρεσλαυΐα 1822 καὶ παρὰ *Ideler*, Physici et medici graeci minores I, σελ. 81), οὓς κατὰ Γαληνὸν διακρίνει εἰς μικροὺς καὶ μεγάλους, διαλείποντας, συνεχεῖς, βραδεῖς, σηπτικούς, ἑκτικοὺς κ.τ.λ. Τὸ ἕτερον ἔργον αὐτοῦ «Ἰατρικὰ ἀπορήματα καὶ φυσικὰ προβλήματα» (ἐπίσης παρὰ *Ideler* I, σελ. 3), ἀποδιδόμενον ὑπό τινων εἰς τὸν *Ἀλέξανδρον τὸν Τραλλιανόν*, πραγματεύεται ἐν 228 ἐρωτήμασι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Γαληνοῦ διάφορα ἰατρικὰ καὶ φυσικὰ ζητήματα. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ἡ ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ σαφὴς γνῶσις τῆς μεταδοτικότητος ἐνίων παρασιτικῶν καὶ λοιμωδῶν νόσων, οἷον ψώρας, φθίσεως, ὀφθαλμίας. ΑΡ. Π. Κ.

— **Ἀλέξανδρος Δαμασκηνός.** Ἐκ τῶν τελευταίων περιπατητικῶν φιλοσόφων, ἀκμάσας περὶ τὸ 176 μ. Χ. Ἐδίδαξεν ἐν Ἀθήναις, εἰς αὐτὸν δὲ ἀποδίδεται τὸ ἔργον «Διαδοχαὶ φιλοσόφων» τὸ ὁποῖον ὅμως κατ' ἄλλους ἀνήκει εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Πολυΐστορα ἢ τὸν Ἀλέξανδρον Αἰγαῖον.

— **Ἀλέξανδρος ὁ Ἐφέσιος,** ὁ ἐπικληθεὶς *Λύχνος*. Ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τοῦ Α' αἰῶνος π. Χ. Ἔγραψε «Φαινόμενα» καὶ ποίημά τι ἀστρονομικὸν καὶ διδακτικὸν εἰς ἑξαμέτρους, τὴν ἔμμετρον διάταξιν τοῦ ὁποίου ἐμιμήθη γράφων Διονύσιος ὁ περιηγητής. Περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τούτου λέγει ὁ Στράβων «... τῶν δὲ νεωτέρων Ἀλέξανδρος ῥήτωρ, ὁ Λύχνος προσαγορευθείς.... συνέγραψεν ἱστορίαν καὶ ἔπη κατέλιπεν, ἐν οἷς τά τε οὐράνια διατίθεται καὶ τὰς ἠπείρους γεωγραφεῖ, καθ' ἑκάστην ἐκδοὺς ποίημα» (Meineke, Analecta Alexandrina σελ. 371 κ. ἑ.). Ε. Σ.

— **Ἀλέξανδρος ὁ Κασίλωνος.** Σοφιστής, ἀδελφὸς τοῦ σοφιστοῦ Εὐσεβίου καὶ μαθητὴς τοῦ Ἰουλιανοῦ (*Σουΐδας* εἰς λ. Ἀλέξανδρος). Α. Π. Σ.

— **Ἀλέξανδρος Κλαύδιος.** Σοφιστὴς καὶ οὗτος, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ἐπίσης ὁ Σουΐδας. Α Π. Σ.

— **Ἀλέξανδρος ὁ Κοτυαεύς.** Ὀνομαστὸς Ἕλλην γραμματικὸς τοῦ 2ου μ. Χ. αἰῶνος ἐκ Κοτυαείου τῆς Φρυγίας (σημ. *Κιουτάχια*), υἱὸς τοῦ Ἀσκληπιάδου. Κυριωτάτη πηγὴ διὰ τὸν βίον αὐτοῦ εἶναι ὁ δωδέκατος λόγος τοῦ μαθητοῦ του Ἀριστείδου τοῦ ῥήτορος (βλ. ἔκδ. Dindorf, τομ. I, σελ. 130 κ. ἑπ.).

Ὁ Ἀλέξανδρος ἔτυχεν ἐπιμελοῦς ἀγωγῆς, ἦλθεν ἐνωρὶς εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἡ δόξα του ὡς γραμματικοῦ-φιλολόγου ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ταχέως ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ ἔπειτα Ρωμαίου αὐτοκράτορος Μάρκου Αὐρηλίου, ἦτο δὲ τόση ἡ ὑπόληψις αὐτοῦ ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ αὐλῇ τῆς Ρώμης, ὥστε εἶχε τὴν δύναμιν νὰ συνιστᾷ ὁμοτέχνους του Ἕλληνας καὶ νὰ ἐπιτυγχάνῃ ὑπὲρ αὐτῶν διαφόρους θέσεις. Καὶ ἡ ὑπόληψίς του αὐτὴ διετηρήθη ἀμείωτος μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Διὰ τὴν διδασκαλίαν του ἐλάμβανεν ἀρκετὰ μεγάλον μισθόν, ὥστε ν' ἀποκτήσῃ καὶ περιουσίαν ἀρκετήν, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησεν ὑπὲρ τῆς πατρίδος του Κοτυαείου, τὸ ὁποῖον ἐκόσμησε διὰ διαφόρων οἰκοδομημάτων. Ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἡλικίαν, ἀπέθανεν αἰφνιδίως καὶ ἄνευ ὀδύνης. Ἡ πατρίς του τὸν ἀνεκήρυξεν *ἀρχηγέτην* καὶ *οἰκιστὴν* καὶ ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τιμὰς ἥρωος, ἀνέλαβε δὲ καὶ τὴν περίθαλψιν τῶν ὑπολειφθέντων οἰκείων του. Ὁ μαθητής του Ἀριστείδης ἔστειλεν εἰς τὸ Κοτυάειον ὡς παραμυθητικὴν ἐπιστολὴν τὸν μνημονευθέντα δωδέκατον λόγον του. Ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁμοφώνως ἐπαινεῖται ἡ πρᾳότης τοῦ χαρακτῆρός του καὶ ἐξαίρεται ἡ ἀμφιλαφὴς αὐτοῦ σοφία. Στέφανος ὁ Βυζάντιος ὀνομάζει αὐτὸν πολυμαθέστατον γραμματικόν. Εἰς τὰς φιλολογικὰς συγγραφάς του, ὅσον καὶ εἰς τὰς διαλέξεις του (διατριβάς), τὰς ὁποίας ἔκαμνεν εἰς διαφόρους πόλεις, τὰς ὁποίας περιῆλθεν, ἐπραγματεύετο περὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ πεζογράφων.

Μία ὁμηρική του συγγραφὴ ἔφερε τὸν τίτλον *Ἐξηγητικά*. Ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει εἰκοσιτέσσαρας βίβλους τοῦ Ἀλεξάνδρου παντοδαπῆς ὕλης. Ἀλλ' ἐξ ὅλων αὐτῶν διεσώθησαν μόνον ὀλίγα ἀποσπάσματα. Θ Α. Κ.

— **Ἀλέξανδρος Λύχνος·** βλ. **Ἀλέξανδρος ὁ Ἐφέσιος.**

— **Ἀλέξανδρος ὁ Μιλήσιος·** βλ. **Ἀλέξανδρος ὁ Πολυΐστωρ.**

— **Ἀλέξανδρος ὁ Μύνδιος.** Συγγραφεὺς ἀκμάσας περὶ τὸ 25 π. Χ. Εἰς τοῦτον ἀποδίδονται τὰ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Πολυΐστορα ἀποδιδόμενα φυσικὰ ἔργα καὶ ὅστις ὑπὸ πολλῶν ταυτίζεται μετὰ τούτου (βλ. **Ἀλέξανδρος Πολυΐστωρ**).

— **Ἀλέξανδρος ὁ Νουμηνίου.** Υἱὸς τοῦ ῥήτορος Νουμηνίου, ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς δευτέρας μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀδριανοῦ. Ἐκτὸς συγγραμμάτων περὶ γενικῆς ῥητορικῆς τέχνης ἔγραψε καὶ εἰδικὴν πραγματείαν «περὶ τῶν τῆς διανοίας καὶ τῆς λέξεως σχημάτων», τοῦ ὁποίου μόνον ἐπιτομὴ σώζεται. Ἄλλαι ἐπιτομαὶ ἐγένοντο ἀργότερον εἰς τὴν λατινικὴν ὑπὸ τοῦ Aquila Romanus καὶ τοῦ Julius Rufinianus ὑπὸ τὸν τίτλον De Figuris Sententiarum et Elocutionis. Συνέγραψε καὶ ἄλλο ἔργον «περὶ ἀφορμῶν ῥητορικῶν», τοῦ ὁποίου σώζεται ἀπόσπασμα. Τὸ περὶ σχημάτων σύγγραμμα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις εἰς τοὺς μετέπειτα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος γράψαντας τεχνογράφους Τιβέριον, Φοιβάμμωνα, Ἡρωδιανόν, Πολύβιον Σαρδιανὸν κ. ἄ. Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1508, ὑπὸ τοῦ Ἄλδου ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Ἑλλήνων ῥητόρων. Τὴν τετάρτην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἐγένετο ἄλλη ἐπιτομὴ τοῦ ἔργου ὑπό τινος Χριστιανοῦ πρὸς χρῆσιν ἐν τοῖς σχολείοις τῶν Χριστιανῶν, περιέχουσα καὶ παραδείγματα ἀπὸ τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν. Ε. Σ.

— **Ἀλέξανδρος ὁ Παφλαγών·** βλ. **Ἀλέξανδρος Ἀβωνουτειχίτης**

— **Ἀλέξανδρος ὁ Πάφιος.** Κύπριος μυθογράφος, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου ὡς γράψας μυθολογίαν. «Ἀλέξανδρος ὁ Πάφιος μυθολογεῖ Πικόλαον ἕνα τῶν Γιγάντων» (Εὐσταθ. Ὀδ. κ, 227. 658). Κ. Μ. ΚΑΡ.

— **Ἀλέξανδρος ὁ Πηλοπλάτων.** Εἷς τῶν σοφιστῶν τοὺς ὁποίους ἐβιογράφησεν ὁ Φιλόστρατος, ὅστις καὶ ἀναφέρει τὸν λόγον τῆς σκωπτικῆς ἐπικλήσεως (Φιλ. Β. σοφ. Β' 5, 3).

— **Ἀλέξανδρος ὁ Πλευρώνιος·** βλ **Ἀλέξανδρος Αἰτωλός.**

— **Ἀλέξανδρος ὁ Πολυΐστωρ.** Γεωγράφος, ἱστορικὸς καὶ φιλόσοφος τοῦ πρώτου π. Χ. αἰῶνος. Κατήγετο κατά τινας συγγραφεῖς ἐκ Μιλήτου, κατ' ἄλλους ἐκ Μύνδου, πόλεως τῆς Καρίας. Ὁ Σουΐδας τὸν ἀποκαλεῖ *Μιλήσιον*. Ὁ Πλούταρχος, ὁ Αἰλιανὸς καὶ ὁ Διογένης λέγουν αὐτὸν *Μύνδιον*. Συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Σύλλα κατὰ τοὺς Μιθριδατικοὺς πολέμους ἐπωλήθη εἰς Ρώμην ὡς δοῦλος καὶ ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ τοῦ Κορνηλίου Λεντούλου ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ γένους τοῦ ἀπελευθερωτοῦ του ἐπονομασθεὶς Κορνήλιος. Τὸ ὅτι ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Κράσσου καὶ ὅτι συνώδευσε τοῦτον εἰς τὰς κατὰ τῶν Πάρθων ἐκστρατείας του ἀμφισβητεῖται ὑπὸ πολλῶν, καθότι δὲν εἶναι βέβαιον ἂν ὁ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ βίῳ τοῦ Κράσσου ἀναφερόμενος περιπατητικὸς Ἀλέξανδρος εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν Πολυΐστορα. Ἀπέθανεν εἰς προβεβηκυῖαν ἡλικίαν ἐν Λαυρενταῖς μὴ δυνηθεὶς νὰ σωθῇ ἐκ τῆς ὑπὸ πυρὸς καταστραφείσης οἰκίας του, ἡ δὲ σύζυγός του Ἑλένη ἀπηγχονίσθη ἐκ λύπης.

Ὀλίγοι ἄνθρωποι, κατὰ τὸν Εὐσέβιον, εἶχον τόσην εὐρυμάθειαν. Κατὰ τὸν Σουΐδαν συνέγραψε «βιβλία ἀριθμοῦ κρείττω», ἐπραγματεύοντο δὲ ταῦτα κυρίως ἱστορικὰ καὶ γεωγραφικὰ θέματα ὡς τὰ Αἰγυπτιακά, Λιβυκά, Ἰνδικά, Κρητικά, περὶ Καρίας, περὶ Λυκίας, περὶ Φρυγίας, περὶ Συρίας, περὶ Βιθυνίας, περὶ Εὐξείνου Πόντου, περὶ Κιλικίας, περὶ Παφλαγονίας, περὶ Ἰλλυρίας, περὶ Ἰουδαίων, Χαλδαϊκά, περὶ Ρώμης, περὶ τῶν παρ' Ἀλκμᾶνι τοπικῶς εἰρημένων, περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς Χρηστηρίου. Ὑπὸ τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Διαδοχαὶ φιλοσόφων» καὶ «Σχόλια Πυθαγόρου». Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὀνομάζει Κλήμης ὁ **Ἀλεξανδρεὺς** «Σύμβολον Πυθαγόρου». Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει πολλάκις τὸν Πολυΐστορα, ὁ δὲ ἅγιος Κύριλλος ἐν τῷ κατὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ βιβλίῳ του ἀναφέρει τὴν γνώμην του ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ τοῦ πύργου τῆς Βαβέλ. Εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Πολυΐστορα ἀποδίδονται καὶ φυσικά τινα συγγράμματα «Περὶ ζῴων» εἰς δύο βιβλία, ἐξ ὧν τὸ δεύτερον περὶ πτηνῶν εἰδικῶς πραγματευόμενον, «Θαυμασίων συναγωγὴ» ἐκ τοῦ βασιλείου τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσεν ὁ Φώτιος, καὶ ἐκ τῆς ὁποίας πολλὰ ἠρύσθη ὁ Αἰλιανός, «Μυθικὰ» εἰς ἐννέα βιβλία, πραγματευόμενα περὶ μεταμορφώσεων, «Περὶ ὀνείρων» ὅπερ πολλάκις ἀναφέρει ὁ Ἀρτεμίδωρος ἐν τῷ συγγράμματί του «Ὀνειροκριτικοῖς». Τὰ ἔργα ὅμως ταῦτα, ἂν καὶ φέρουσι τὰ χαρακτηρίζοντα τὰ ἄλλα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀποδίδονται ὑπὸ μεταγενεστέρων τινῶν σοφῶν εἰς ὁμώνυμόν τινα συγγραφέα *Ἀλέξανδρον Μύνδιον*, ἀκμάσαντα κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους (βλ. **Ἀλέξανδρος Μύνδιος**). Τὰ σωζόμενα τοῦ Πολυΐστορος ἐξέδωκεν ὁ Μύλλερ (ἐν Fragm. hist. graec. III 206—244). Ε. Σ.

— **Ἀλέξανδρος ὁ Σατύρου·** βλ. **Ἀλέξανδρος Αἰτωλός.**

— **Ἀλέξανδρος ὁ ἐκ Σελευκείας.** Πατὴρ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Πηλοπλάτωνος, *δικηγόρος* κατὰ τὸν Σουΐδαν, κατὰ δὲ τὸν Φιλόστρατον τοὺς ἀγοραίους λόγους ἱκανώτατος. Οὗτος κατὰ τὸν Φιλόστρατον εἶχε σύζυγον ὡραιοτάτην, ὁμοίαν κατὰ τὸ κάλλος πρὸς τὴν Ἑλένην, τῆς ὁποίας τὴν εἰκόνα εἶχε ζωγραφήσει ὁ Εὔμηλος ἐν τῇ Ρωμαίων ἀγορᾷ· τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἐλέγετο ὅτι καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἠράσθησαν, ἰδίᾳ δὲ ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς, μόνον δὲ εἰς τούτου τὸν ἔρωτα αὕτη ἀνταπεκρίθη χάριν *εὐπαιδίας*, ἐπειδὴ ὁ Ἀπολλώνιος ἦτο ὁ θειότερος τῶν ἀνθρώπων. Τὴν φήμην ὅμως ταύτην ὁ Φιλόστρατος ἀποκρούει ὡς συκοφαντίαν κατὰ τοῦ Ἀπολλωνίου, τοῦ ὁποίου ἐξαίρει τὴν καθ' ὅλον τὸν βίον του ἐγκράτειαν καὶ τὴν πρὸς τὰ ἐρωτικὰ ἀπάθειαν (Φιλοστρ. β. σοφ. II, 5, 1 καὶ Ἀπολλ. I, 13). Α. Π. Σ.

— **Ἀλέξανδρος ὁ Φιλαλήθης.** Ἰατρός, πιθανῶς μαθητὴς τοῦ Ἀσκληπιάδου καὶ διάδοχος τοῦ Ζεύξιδος ἐν τῇ διευθύνσει τῆς κατὰ τὴν α' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἱδρυθείσης νεωτέρας Ἡροφιλείου σχολῆς. Ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ ἐκ Μασσαλίας διασήμου ὀφθαλμολόγου Δημοσθένους Φιλαλήθους καὶ τοῦ Ἀριστοξένου. Ἔγραψεν ἰατρικὸν ἱστορικὸν σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον τὰ «Ἀρέσκοντα τοῖς ἰατροῖς» καὶ «περὶ σπέρματος». Τὰ γυναικεῖα νοσήματα ἐθεώρει καὶ οὗτος οὐχὶ ὡς ἰδίας νόσους (Σωρανὸς II, προοίμ. 2). Συνταγαὶ αὐτοῦ παρὰ Γαληνῷ (XII 557,580 XIV. 510). Ὁ Ἀλέξανδρος ὑπῆρξεν ἡ κυρία πηγὴ τοῦ **Λονδινείου ἀνωνύμου** (βλ. λ.). ΑΡ. Π. Κ.

— **Ἀλέξανδρος ὁ Ψευδομάντις·** βλ. **Ἀλέξανδρος Ἀβωνουτειχίτης.**

ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΟΣΙΟΙ ΚΑΙ ΚΛΗΡΙΚΟΙ

— **Ἀλέξανδρος** *Ἀβήλης* (ἐν Παλαιστίνῃ) *Ἐπίσκοπος*. Ὡς γνωστὸν ἡ πέμπτη οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει (553) ἐπεκύρωσε τὴν διὰ διατάγματος τοῦ Ἰουστινιανοῦ (554) καταδίκην τῶν τριῶν κεφαλαίων, ἤτοι τῶν θεωρηθέντων ὡς προκαλεσάντων τὸν Νεστοριανισμὸν συγγραμμάτων τοῦ Θεοδώρου ἐπισκόπου Μοψουεστίας, Ἴβα τοῦ Ἐδέσσης καὶ Θεοδωρήτου τοῦ Κύρου. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ταύτης ἐστάλησαν, ὡς λέγει ὁ τότε ἀκμάσας Κύριλλος ὁ Σκυθοπολίτης (βίος ἁγίου Σάβα 90), κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ εἰς τὰς ἐπαρχίας διὰ νὰ ὑπογραφοῦν ἀπὸ τοὺς μὴ παραστάντας ἐν τῇ συνόδῳ ἐπισκόπους. Τοῦτο συνέβη πανταχοῦ ἄνευ σχεδὸν ἀντιστάσεως Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Εὐστόχιος συνεκάλεσε πρὸς τοῦτο σύνοδον ἐν Ἱεροσολύμοις, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 553, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπέγραψαν τὰ πρακτικὰ πάντες οἱ συνελθόντες, πλὴν τοῦ ὡρισμένου Ἐπισκόπου Ἀβήλης Ἀλεξάνδρου, ὅστις δι' αὐτὸ καθῃρέθη (*Hefele* Conciliengeschichte τόμ. 2, Freiburg i. B. 1875, σελ. 903. *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου* Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, Ἱεροσόλυμα 1910, σ. 223). Δ. Σ. Μ.

Digitized by Google

— **Ἀλέξανδρος** ***Ἀλεξανδρείας*** *Ἀρχιεπίσκοπος* ἀπὸ τοῦ 313 ἢ (312) μέχρι τοῦ 328, διαδεχθεὶς τὸν Ἀχιλλᾶν. Ἐκ τοῦ προεπισκοπικοῦ του βίου οὐδὲν γνωρίζομεν. Ὡς ἐπίσκοπος ᾠκοδόμησεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὴν «τότε μείζονα νομιζομένην Ἐκκλησίαν τὴν καλουμένην τοῦ Θ ωνᾶ» (Ἀθανάσιος πρὸς Κωνστάντιον 15, Migne 25, 613). Ὁ ἐπισκοπικός του βίος διῆλθεν εἰς διαρκεῖς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ποιμνίου· καὶ πρῶτον μὲν ἦλθεν εἰς ἔριν πρὸς Κρεσκέντιόν τινα διὰ τὸν χρόνον τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα (*Ἐπιφάνιος* Πανάριον 3, 1, 9, ἐν Migne 42, 356). Κατόπιν τὸν ἀπησχόλησε τὸ *σχίσμα τοῦ Μελιτίου*· ὁ Μελίτιος οὗτος ἦτο ἐπίσκοπος Λυκοπόλεως ἐν Θηβαΐδι, καθαιρεθεὶς δ' ὑπὸ τοῦ Πέτρου, Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας (300—311), «δι' ἄλλας τε πολλὰς αἰτίας καὶ μάλιστα ὅτι ἐν τῷ διωγμῷ ἀρνησάμενος τὴν πίστιν ἐπέθυσε», ἀπεχωρίσθη τῆς Ἐκκλησίας καὶ κατηγόρει καὶ ἐλοιδόρει τὸν Ἐπίσκοπον Πέτρον καὶ τοὺς τούτου διαδόχους Ἀχιλλᾶν καὶ Ἀλέξανδρον, ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ ὁποίου «στασιάσας, πολλαῖς πόλεσι καὶ ἐπισκόπους ἐχειροτόνησε καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους» (*Σωκράτους* Ἐκ. ἱστ. 1, 6 ἐν Migne 65, 52—53). Μέγιστα ὅμως πράγματα παρέσχε τῷ Ἀλεξάνδρῳ ἡ κατὰ τὸ 318 πιθανώτατα ἔκρηξις τῆς ἀρειανικῆς ἔριδος (βλ. λ.). Ὁ Ἄρειος, πρεσβύτερος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, εὑρισκόμενος μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, εἰς τὴν ἐκλογὴν οὗ μάλιστα ὡς Ἐπισκόπου εἶχε πολὺ συντελέσει, διεφώνησε πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς τὴν ἑρμηνείαν χριστολογικοῦ τινος χωρίου.

Συνεπείᾳ τούτου ὁ Ἀλέξανδρος, ἀφοῦ εἰς μάτην προσεπάθησε δι' ἠπίων μέσων νὰ μεταπείσῃ τὸν Ἄρειον, ὅστις τὸν κατηγόρει ἐπὶ σαβελλιανισμῷ (βλ. λ.), τέλος ἠναγκάσθη νὰ συγκαλέσῃ σύνοδον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 321 (ἢ 320), ἥτις, ἀποτελεσθεῖσα ἐξ ἑκατὸν περίπου ἐπισκόπων ἐξ Αἰγύπτου καὶ Λιβύης, ἀφώρισε τὸν Ἄρειον καὶ τοὺς ὁμόφρονάς του. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἄρειος ἐπέμενε καὶ ἡ σταλεῖσα ἐπιστολὴ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου διὰ τοῦ Ὁσίου Ἐπισκόπου Κορδούης πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὸν Ἄρειον (ἐν Migne 20,1041) δὲν ἐπέφερεν ἀποτέλεσμά τι, συνεκλήθη ἡ ἐν Νικαίᾳ α' οἰκουμενικὴ σύνοδος, τῷ 325, εἰς ἣν παρέστη ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τοῦ διακόνου του Ἀθανασίου. Οὐ πολὺν χρόνον ὕστερον, τὴν 17 Ἀπριλίου 328 πιθανώτερον (κατ' ἄλλους τῷ 326), ἀπεβίωσεν ὁ Ἀλέξανδρος. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔγραψε διαφόρους ἐγκυκλίους ἐπιστολὰς κατὰ τοῦ Ἀρείου καὶ τοῦ Ἀρειανισμοῦ, ἐξ ὧν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἐπιφανίου ἐσῴζοντο «ὡς τὸν ἀριθμὸν ἑβδομήκοντα» (*Ἐπιφανίου* Παν. 69,4 ἐν Migne 42,209). Μέχρις ἡμῶν διεσώθησαν δύο ἐκ τῶν ἐγκυκλίων τούτων, ὧν ἡ μὲν ἐκτενεστέρα ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς ἐπισκόπους ἀπευθύνεται «Πρὸς Ἀλέξανδρον Κωνσταντινουπόλεως», ἡ δέ, προσυπογραφομένη ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων Ἀλεξανδρείας καὶ Μαρεώτιδος, ἀπευθύνεται «τοῖς ἀγαπητοῖς καὶ τιμιωτάτοις συλλειτουργοῖς, ἀπανταχοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας». Εἰς τὰς ἐπιστολὰς ταύτας ἱστορεῖ ὁ Ἀλέξανδρος τὰ τῆς ἐμφανίσεως τῆς «αἰσχίστης καὶ χριστομάχου» χριστιανικῆς αἱρέσεως, τῆς ὁποίας ἐκθέτει καὶ ἀναιρεῖ τὴν διδασκαλίαν, ἀντιπαραθέτων τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν (Κείμενόν του ἐν Migne Ἑ. Π. 18,547—578). Ὁ Ἀλέξανδρος ἐδίδασκε τὴν ἄναρχον, αἰωνίαν γέννησιν τοῦ υἱοῦ, ἄνευ οὗ δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ὁ Πατὴρ («ἀεὶ Θεός, ἀεὶ Υἱός· ἅμα Πατήρ, ἅμα Υἱός· συνυπάρχει ὁ Υἱὸς ἀγεννήτως τῷ Θεῷ· ἀειγενής, ἀγενητογενής· ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὄντος Πατρὸς γεγέννηται ἀνάρχως»). Ὁ Υἱὸς εἶναι «φύσει» καὶ οὐχὶ θέσει Υἱὸς τοῦ Πατρός, ἡ δὲ υἱότης τοῦ Σωτῆρος οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν «πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν υἱότητα», καθ' ὅσον αὕτη «κατὰ φύσιν τυγχάνουσα τῆς πατρικῆς θεότητος, ἀλέκτῳ ὑπεροχῇ διαφέρει τῶν δι' αὐτοῦ θέσει υἱοθετηθέντων». Τὴν ἀρειανικὴν ἀντίληψιν ὅτι ὁ Υἱὸς ἐγεννήθη ἐν χρόνῳ ἐξ οὐκ ὄντων χαρακτηρίζει ὡς ἀσεβεστάτην, καθόσον «ἀνάγκη τὸν Πατέρα ἀεὶ εἶναι Πατέρα· ἔστι δὲ Πατὴρ ἀεὶ παρόντος τοῦ Υἱοῦ, δι' ὃν χρηματίζει Πατήρ». Ὁ Υἱὸς εἶναι «μονογενὴς θεός, μεσιτεύουσα φύσις μονογενής, δι' ἧς τὰ ὅλα ἐξ οὐκ ὄντων ἐποίησεν ὁ Πατὴρ τοῦ Θεοῦ Λόγου». Μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ δὲν ὑπάρχει διαφορά τις («οὐδ' ἄχρι τινὸς ἐννοίας διάστημα»)· ὁ Υἱὸς εἶναι «ἀπαράλλακτος εἰκὼν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ πρωτοτύπου ἔκτυπος χαρακτήρ, τέλειος Υἱὸς ἐμφερὴς τῷ Πατρί», μόνον κατὰ τὸ ἀγέννητον διαφέρων Ἐκείνου («μόνῳ τῷ ἀγεννήτῳ λειπόμενον ἐκείνου») Ἐκ τούτου φαίνεται πόσον ἀσύστατος ἦτο ἡ κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατηγορία τῶν Ἀρειανῶν «ἀγέννητα διδάσκειν δύο» Ὁ Ἀλέξανδρος ναὶ μὲν δὲν γνωρίζει ἔτι τὸν ὅρον «ὁμοούσιος», διακηρύττει ὅμως «τὴν κατὰ πάντα ὁμοιότητα» τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Πατὴρ καὶ Υἱὸς εἶναι «τῇ ὑποστάσει δύο φύσεις». Ἡ κυρία ἔννοια τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι «διὰ τοῦ φύσει Υἱοῦ εὐεργετούμενοι γίγνονται αὐτοὶ θέσει υἱοί» (ἐπιστ. πρ Ἀλεξ. κ. 7 σ. 510). ὅπερ δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ ἐὰν ὁ Σωτὴρ δὲν ἦτο φύσει Υἱός. Τὴν ἀρειανικὴν δόξαν, καθ' ἣν ὁ Υἱὸς ἐγεννήθη ἐν χρόνῳ, πολεμεῖ διὰ τοῦ ἐπιχειρήματος, ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀποδεχόμεθα τὸν Πατέρα μέχρι τῆς γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ ἢ Λόγου ὡς ἄλογον καὶ ἄσοφον· τὸ ἐπιχείρημα ὅμως τοῦτο εἶναι σαθρόν, καθόσον ὁ Ἄρειος σαφῶς διέκρινε μεταξὺ Λόγου καὶ Σοφίας τοῦ Θεοῦ ὡς ἀείποτε ἐγκατοικούσης ἐν τῷ Θεῷ δυνάμεως, ἀχωρίστου τῆς οὐσίας του καὶ τῶν ἐν χρόνῳ δεδημιουργημένων δυνάμεων, ὧν μία ἦτο ἡ σοφία ἢ Λόγος ἢ Υἱός.

Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ δριμύτητος ἐκφράζεται κατὰ τοῦ Ἀρείου καὶ τοῦ ὁμόφρονός του Ἀχιλλᾶ καὶ τῆς «τῶν σὺν αὐτοῖς πονηρευομένων συνόδου», τοὺς ὁποίους χαρακτηρίζει μαθητὰς («κεκρυμμένα μοσχεύματα») τῶν αἱρετικῶν Ἐβιωνος, Ἀρτεμᾶ, Παύλου Σαμοσατέως καὶ Λουκιανοῦ· ἐπίσης δὲ μετὰ ζωηρότητος ἐκφράζεται κατὰ τοῦ Εὐσεβίου Νικομηδείας, τοῦ «προϊσταμένου» τῶν «παρανόμων καὶ χριστομάχων» ἀποστατῶν, οἵτινες «ἱστρηλατούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐνεργοῦντος ἐν αὐτοῖς διαβόλου χριστομάχον συνεκρότησαν ἐργαστήριον, τὴν θεότητα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀρνούμενοι» καὶ οὕτω «διασύροντες τὸν Χριστιανισμόν».

Ἐν συριακῇ μεταφράσει διεσώθη καὶ λόγος ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Ἀλέξανδρον «περὶ ψυχῆς καὶ σώματος καὶ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου», ἀμφιβόλου γνησιότητος (ἐν Migne Ἑ. Π. 18, 585—604). Ἐπίσης διεσώθησαν ἐν συριακῇ μεταφράσει ἀποσπάσματά τινα ἄλλου λόγου του, ὡς καὶ ἐν κοπτικῇ γλώσσῃ ἀμφιβόλου γνησιότητος ἐγκώμιον εἰς τὸν προκάτοχόν του μάρτυρα Ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας Πέτρον. Ἔγραψε δὲ καὶ ἑορταστικάς, κατὰ τὸ Πάσχα, ἐπιστολὰς (*Migne* 26, 1352).

Ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τοὺς ἀτρύτους κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ ἀγῶνάς του δικαίως ἐθεωρήθη «τῶν εὐαγγελικῶν δογμάτων γενναῖος πρόμαχος» καὶ «τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων συνήγορος» (*Θεοδώρ.* Ἐ. Ἱ. 1,1 ἐν Migne 82, 885) καὶ δικαίως ἐξυμνεῖται ὡς «ἀνὴρ τίμιος ἐν πᾶσι, παντὶ τῷ τῆς Ἐκκλησίας κλήρῳ καὶ λαῷ μεγαλοπρεπής...., φιλόθεος, φιλάνθρωπος...» (*Γελασίου* Σύνταγμα 2,1 ἐν Migne Ἑ. Π. 85, 1228). Ἡ μνήμη του ὡς ὁσίου ἑορτάζεται τὴν 29ην Μαΐου. Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟ.

— **Ἀλέξανδρος** ***Ἀκοιμήτων*** βλ. λ. **Ἀκοίμητοι**.

— **Ἀλέξανδρος** *ὁ ἐξ Ἅλης* (Alexandrus Halesius). Ὀνομάζεται τοιουτοτρόπως ἐκ τῆς μονῆς τῆς Ἅλης ἐν τῇ κομητείᾳ τοῦ Glocester τῆς Ἀγγλίας, ὅπου ἐγεννήθη μεταξὺ 1170 καὶ 1180 καὶ ἔλαβε τὴν πρώτην μόρφωσιν, τὴν ὁποίαν συνεπλήρωσεν ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ Παρισίοις. Εἰς μεγάλην ἡλικίαν (περὶ τὸ 1231) κατετάχθη ὡς φραγκισκανὸς μοναχὸς καὶ ἐδίδαξε, πρῶτος αὐτὸς φραγκισκανός, ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τῶν Παρισίων, ὅπου ἐφημίσθη τόσον ὥστε ἐπεκλήθη «πηγὴ ζωῆς», «μονάρχης τῶν θεολόγων» καὶ «δόκτωρ ἀναντίρρητος» (fons vitae, theologorum monacha, doctor irrefragabilis). Ἀπό τινων ἀπόψεων δύναται νὰ θεωρηθῇ μετὰ τοῦ *Ἀλβέρτου Μάγνου* ὡς ἐκ τῶν προδρόμων τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτου, τοῦ ὁποίου, κατ' ἀνεξακρίβωτον πληροφορίαν, διετέλεσε διδάσκαλος. Ἀπέθανε τῷ 1245.

Εἰς αὐτὸν ἀποδίδονται πλεῖστα φιλοσοφικά, ἱστορικὰ καὶ θεολογικὰ ἔργα, ὧν ἱκανὰ εἶναι ἔτι ἀνέκδοτα. Τὸ σπουδαιότερον τῶν ἔργων του, τὸ καὶ ἀναμφισβητήτου γνησιότητος, εἶναι «ἡ διδασκαλία συμπάσης τῆς Θεολογίας» («Universae Theologiae Summa»), ἐκδοθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1475 καὶ ἔκτοτε πολλάκις. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο διαιρεῖται εἰς 4 μέρη, ἐν οἷς ὁ Ἀλέξανδρος πραγματεύεται περὶ θείας οὐσίας, δημιουργίας, Χριστολογίας, μυστηρίων καὶ ἐσχατολογίας. Μεῖναν ἀσυμπλήρωτον, ὡς ἐκ τοῦ ἐπισυμβάντος θανάτου τοῦ συγγραφέως, συνεπληρώθη ὀλίγον βραδύτερον, τῷ 1252, ὑπὸ μαθητοῦ του.

Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ὁ Ἀλέξανδρος προσεπάθησε ν' ἀναπτύξῃ τὸ ὅλον τῆς θεολογίας σύστημα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συγγραμμάτων τοῦ *Οὔγωνος* καὶ τῶν γνωμῶν τοῦ *Λομβαρδοῦ*, ἐπικουρούσης τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας. Ἀλλὰ καὶ τοῦ *Πλάτωνος* καὶ τοῦ *Αὐγουστίνου* ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τὰ φιλοσοφικὰ καὶ τὰ θεολογικὰ διανοήματα τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι προφανής.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι ὀπαδὸς τῆς *πραγματικῆς* λεγομένης θεωρίας· φρονεῖ ὅτι τὰ καθόλου ὑπάρχουσιν ante rem ἐν τῷ νῷ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποτελοῦσι τὴν αἰτίαν τῶν ὄντων. Ἡ τοῦ Θεοῦ γνῶσις εἶναι, λέγει, ἔμμεσος καὶ γίνεται ἢ διὰ τῆς πίστεως ἢ διὰ τῶν δημιουργημάτων. Αἱ ἀποδείξεις τῆς ὑπάρξεως Θεοῦ εἶναι πολλαί. Ἐπειδὴ πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι παροδικὰ καὶ ἔχουσι τὴν αἰτίαν ἐκτὸς ἑαυτῶν, ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ ἀΐδιον καὶ καθ' ἑαυτὸ ὄν. Τοῦτο εἶναι ὁ Θεός. Ἔπειτα δὲ ἡ κατ' ἀνάγκην ὑπάρχουσα ἀλήθεια μαρτυρεῖ τὴν ὕπαρξιν ἀπολύτου ἀληθείας, τοῦ Θεοῦ. Ἐπὶ πλέον τὸ αὐτὸ ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς *τελειότητος*. Γινώσκομεν δηλαδὴ ὅτι τὰ ὄντα τάσσονται εἰς βαθμολογικὴν σειρὰν τελειότητος καὶ ὅτι ἑκάστου νοουμένου ὡς τελείου ὑπάρχει ἕτερον τελειότερον. Ἀνάγκη ὅμως ἐν τῇ βαθμολογικῇ ταύτῃ ἀνόδῳ ἢ νὰ χωρήσωμεν ἐπ' ἄπειρον, ὅπερ ἄτοπον, ἢ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὑπὲρ πάντα ὑπάρχει ἀκρότατον καὶ τελειότατον ὄν, ὅπερ ἀποτερματίζει τὴν σειράν, διότι οὐδὲν ὑπάρχει ἀνώτερον, καὶ τοῦτο εἶναι ὁ Θεός. Τέλος τοῦ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἀποδεικνύει ἡ τοῦ ἀνθρώπου συνείδησις. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ψυχὴ ἔχει ἐπίγνωσιν τοῦ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀεὶ ἀλλ' ὅτι ἔλαβεν ἀρχήν, ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὑπάρχει αἰτία τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς καὶ ἡ αἰτία αὕτη εἶναι ὁ Θεός. Ὡσαύτως προσπαθεῖ ὁ Ἀλέξανδρος, ἀκολουθῶν τοὺς προγενεστέρους, νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀναλλοίωτος καὶ ἁπλοῦς, ἄπειρος καὶ τριαδικός. Ὁ Θεὸς εἶναι τὸ παράδειγμα πάντων τῶν ὄντων· διότι αἱ ἰδέαι, καθ' ἃς ὁ κόσμος ἐγένετο, δὲν ὑπάρχουσιν ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ ἀλλ' ἐν τῷ θείῳ νῷ καὶ εἶναι κατὰ βάθος οὐδὲν ἄλλο ἢ αὐτὴ ἡ θεία οὐσία, καθ' ὅσον αὕτη γινώσκεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὡς τὸ πρότυπον, ὡς ἡ causa exemplaris τῶν ὄντων. Καὶ οὐ μόνον τὸ πρότυπον καὶ ἡ ποιητικὴ αἰτία εἶναι ὁ Θεός, ἀλλ' ἅμα καὶ ἡ τελικὴ αἰτία, διότι ὑπάρχει τὸ ὕψιστον ἀγαθόν, εἰς ὃ πάντα τείνουσιν. Ἐντεῦθεν προέρχεται ἡ γενικὴ πάντων ἁρμονία, ἥτις δὲν ταράσσεται οὐδ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κακοῦ, διότι καὶ τοῦτο συντελεῖ ἐμμέσως εἰς τοῦ ὅλου τὴν ἁρμονίαν. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ *καθολικῇ ἁρμονίᾳ* κεῖται τὸ κάλλος τοῦ κόσμου ὅστις πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ἡ ἀποκάλυψις τοῦ θείου κράτους.

Ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ διακρίνονται δύο εἴδη ὄντων, τὰ *ἄψυχα* καὶ τὰ *ἔμψυχα*. Τὰ δ' ἔμψυχα πάλιν τάσσονται εἰς τρεῖς διαφόρου βαθμοῦ τάξεις, εἰς τὰ *φυτὰ* καὶ τὰ *ζῷα* καὶ τοὺς *ἀνθρώπους*. Ἐν τῇ Ψυχολογίᾳ ὁ Ἀλέξανδρος πειρᾶται νὰ συνάψῃ θεωρίας τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Αὐγουστίνου. Ἡ *ψυχὴ* εἶναι, λέγει, οὐσία συγκειμένη ἐξ εἴδους καὶ ὕλης, δὲν συμπίπτει πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτῆς καὶ εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ σώματος. Συναπτομένη πρὸς τὸ σῶμα ἡ ψυχὴ ζῇ ἐν ἑαυτῇ καὶ δι' ἑαυτῆς, ἐνῷ τὸ σῶμα ζῇ μόνον διὰ τῆς ψυχῆς.

Καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ τοῦ Θεοῦ ὡς ἀκροτάτου ἀγαθοῦ γνῶσις, ἡ ἐκ τῆς γνώσεως ἀγάπη καὶ ἡ διὰ τῆς ἀγάπης ταύτης κτῆσις τοῦ Θεοῦ, ἔνθα κεῖται ἡ εὐδαιμονία.

Νέας θεωρίας βεβαίως ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐπενόησε. Διὰ τῆς μεγάλης ὅμως ἀγχινοίας καὶ σπουδαίας πολυμαθείας αὐτοῦ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν τῆς χριστιανικῆς φιλοσοφίας κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα. Ὁ Βοναβεντούρας καὶ Θωμᾶς ὁ Ἀκινᾶτος ἐτίμων πολὺ τὸν Ἀλέξανδρον. Αὐτὸς ὁ Βάκων, ὁ ἄλλως ἐπιτιμητής, ὁμολογεῖ τὴν ἀξίαν τοῦ φιλοσόφου τούτου καὶ τάσσει αὐτὸν παρὰ τὸν Ἀλβέρτον τὸν μέγαν, καλῶν ἀμφοτέρους ἐνδόξους (duo moderni gloriosi). Ἀλλ' αἱ ὑπηρεσίαι, ἃς προσήνεγκεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν θεολογίαν, παρεγνωρίσθησαν ἐπὶ πολὺν χρόνον, διότι ἐπεσκιάσθησαν ὑπὸ ἐπιφανῶν διαδόχων.

Εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἀποδίδονται καὶ ἑρμηνευτικὰ ἔργα εἰς τὴν Γραφὴν καὶ τὸν Ἀριστοτέλη. Ἐν συνεργασίᾳ δὲ μετὰ τριῶν συμμοναζόντων ἔγραψε τὸ «Expositio quatuor magistrorum in regulam S. Francisci» ὅπερ ἐξεδόθη τὸ α' ἐν Νυρεμβέργῃ τῷ 1482. Τίτλους τῶν γραφεισῶν περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου πραγματειῶν βλ. ἐν Diction. de théol. catholique 1,772—785 (ἄρθρον A. Vacant). —ω.

— **Ἀλέξανδρος** ***Ἀντιοχείας***. Κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ πέμπτου αἰῶνος, καθ' ὃν χρόνος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἦτο ὁ Κύριλλος καὶ Ἱεροσολύμων ὁ Ἰωάννης, Ἀρχιεπίσκοπος Ἀντιοχείας—38ος κατὰ τὴν σειρὰν—ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος «ὁ τὰ πάντα ἄριστος καὶ βίον καὶ λόγον» (Νικηφ. Καλ. Ἐκ. ἱστ. 14,25 Migne Ἑ. Π. 146, 1137). Ζῶν βίον αὐστηρᾶς ἀσκήσεως πρὸ τῆς ἀρχιερωσύνης, ἐξηκολούθησεν αὐτὸν καὶ ὅταν διαδεχθεὶς τὸν Πορφύριον ε' (τῷ 413) ἔγινεν ἀρχιερεύς, δείξας βίον ἀντάξιον τοῦ ὑψηλοῦ του ἀξιώματος καὶ διακριθεὶς οὐ μόνον διὰ τὴν ἄσκησίν του ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εὐγλωττίαν του «καὶ μυρίοις ἑτέροις χαρίσμασιν» ὡς λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Θεοδώρητος. Ἐπ' αὐτοῦ τῷ 415 ἐπετεύχθη ἡ συμφιλίωσις τῶν ἀντιμαχομένων ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀρθοδόξων μερίδων καὶ ἡ ἄρσις τοῦ *μελιτιανοῦ σχίσματος*. Οἱ Ἀρειανοὶ δηλ. ἐξεδίωξαν τῷ 330 τὸν ἐκεῖ ὀρθόδοξον Ἀρχιεπίσκοπον Εὐστάθιον καὶ ἐγκατέστησαν ἀρειανὸν ἐπίσκοπον, τὸν ὁποῖον ὅμως δὲν ἀνεγνώριζον οἱ ὀρθόδοξοι, οἵτινες ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὴν μνήμην τοῦ Εὐσταθίου (*Εὐσταθιανοί*), ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Πρεσβυτέρου Παυλίνου. Ὅταν τῷ 360 ὁ ἀρειανὸς Ἀρχιεπίσκοπος Ἀντιοχείας Εὐδόξιος ἔγινε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ὀπαδοί του ἐξέλεξαν Ἀντιοχείας τὸν Μελίτιον, ὅστις ἦτο μὲν πρὶν ἡμιαρειανός, ἤδη ὅμως εἶχε προσέλθει εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Τοῦτο ὅμως δὲν ἤρεσεν εἰς τοὺς ἀρειανούς, οἵτινες ἰδόντες τὰ φρονήματά του ἐκ τοῦ ἐνθρονιστηρίου του λόγου τὸν ἐξεδίωξαν μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας καὶ ἐχειροτόνησαν ἀρχιεπίσκοπον τὸν ἀρειανὸν Εὐζώιον. Ὅταν ὅμως μετ' ὀλίγον ὁ Ἰουλιανὸς ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἐκδιωχθέντας ἀρχιερεῖς νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς ἕδρας των, ἐπανῆλθε καὶ ὁ Μελίτιος εἰς Ἀντιόχειαν ὅπου εἶχε φίλους τινάς. Ὁ Ἀθανάσιος καὶ ἡ ἀλεξανδρινὴ σύνοδος τοῦ 362 ἔκαμαν πᾶν δυνατὸν διὰ νὰ συμφιλιώσουν τὰς δύο ὀρθοδόξους μερίδας τῶν Μελιτιανῶν καὶ τῶν Εὐσταθιανῶν,

Digitized by Google

ἀλλ' εἰς μάτην. Θανόντος τοῦ Εὐσταθίου, τῷ 360, οἱ ὀπαδοί του ἐξέλεξαν ἐπίσκοπόν των τὸν Παυλῖνον, ὑπὲρ οὗ ἐκηρύχθη ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Δύσις, ἐνῷ ἡ ὀρθόδοξος Ἀνατολὴ ἦτο ὑπὲρ τοῦ Μελιτίου, εἰς ὃν ἀνετέθη καὶ ἡ προεδρία τῆς β' ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικῆς συνόδου (381).

Ὅταν διαρκούσης ταύτης ὅμως ἀπέθανεν ὁ Μελίτιος, ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς συνέστησε νὰ μὴ ἐκλεγῇ ἄλλος ἐπίσκοπος ἀλλὰ νὰ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ πάντων τῶν ὀρθοδόξων ὁ γέρων Παυλῖνος καὶ μόνον μετὰ τὸν θάνατόν του νὰ ἐκλεγῇ ἄλλος· δυστυχῶς δὲν εἰσηκούσθη καὶ ἐξελέγη διάδοχος τοῦ Μελιτίου ὁ Φλαβιανός, καὶ ὅταν τῷ 388 ἀπέθανεν ὁ Παυλῖνος οἱ Εὐσταθιανοὶ ἐξέλεξαν διάδοχόν του τὸν Εὐάγριον. Τὸν Φλαβιανὸν θανόντα διεδέχθη ὁ Πορφύριος Ε' και τοῦτον ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις κατώρθωσε, τῷ 415, ὅτε εἶχεν ἤδη ἀποθάνει ὁ Εὐσταθιανὸς ἐπίσκοπος Εὐάγριος, νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸ τόσον ταράξαν τὴν Ἐκκλησίαν μελιτιανὸν σχίσμα. Ἐπὶ κεφαλῆς δηλ. τῶν τῆς μερίδος του κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἦλθε πρὸς τοὺς Εὐσταθιανούς, οἵτινες ἦσαν συνηγμένοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἔν τινι ναῷ καὶ παραλαβὼν καὶ αὐτοὺς ὡδήγησε πάντας «ψάλλοντας μίαν ἁρμονίας ὑμνῳδίαν» εἰς τὴν μητρόπολιν, ὅπου συνεπροσευχήθησαν καὶ οὕτως ἐπῆλθεν ἡ συμφιλίωσις, πρὸς μεγάλην λύπην τῶν ἑτεροθρήσκων καὶ τῶν αἱρετικῶν. Ὁ αὐτὸς Ἀλέξανδρος πρῶτος ἐνέγραψε τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ δίπτυχα τῶν Ἱεροσολύμων καὶ συνίστα τοῖς ἁπανταχοῦ ἐπισκόποις νὰ πράξωσι τὸ αὐτὸ «καὶ τὴν εἰρήνην τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐντεῦθεν ἀσφαλῶς πρυτανεύειν» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Νικηφόρου Καλλίστου. [Τὰ περὶ Ἀλεξάνδρου Ἀντιοχείας ἱστοροῦν ὁ *Θεοδώρητος* ἐν Ἐκκλ. ἱστορίᾳ 5, 35 (Migne Ἑ. Π. 82, 1265) καὶ ὁ *Νικηφόρος Κάλλιστος* Ἐκκλησ. ἱστορία 14, 25 (Migne Ἑ. Π. 146, 1136-7)].

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—**Ἀλέξανδρος** ***Ἀπαμείας*** (τῆς ἐν Συρίᾳ) *Μητροπολίτης*, κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Σῴζεται, ἐν λατινικῇ μεταφράσει, βραχυτάτη ἐπιστολή του πρὸς τὸν στενόν του φίλον (amicissimum) καὶ ὁμόφρονα Ἀλέξανδρον Ἱεραπόλεως (βλ. λ.), ἐν ᾗ ζητεῖ παρ' αὐτοῦ προσωπικὴν συνάντησιν (ἴδε Synodicon adversus tragoedian Irenaei κεφ. 132, ἐν Migne Ἑ. Π. 84, 746).

Δ. Σ. Μ.

—**Ἀλέξανδρος,** ***Βασιλινουπόλεως*** (ἐν Βιθυνίᾳ) *Ἐπίσκοπος*, κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ τετάρτου αἰῶνος, χειροτονηθεὶς τοιοῦτος ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Φίλος αὐτοῦ ὤν, ἠναγκάσθη κατά τινα στάσιν νὰ καταλίπῃ τὴν ἐπισκοπήν του καὶ νὰ ἀποσυρθῇ εἰς Λιβύην, ὅθεν κατήγετο, καὶ ὅπου τῷ 410 ἔζη ἔτι. Ὁ Συνέσιος, ὁ ἐπίσκοπος Κυρηναϊκῆς, εἰς δύο ἐπιστολάς του πρὸς τὸν Θεόφιλον Ἀλεξανδρείας (ὑπ' ἀριθ. 66 καὶ 67 ἐν Migne Ἑ. Π. 66, 1408—9 καὶ 1432) τὸν ἐρωτᾷ ἂν πρέπῃ νὰ τὸν θεωρῇ ὡς ἐπίσκοπον ἢ οὔ, καὶ ἐπιλέγει: «Ἐκκλησίᾳ μὲν οὐκ ἐδεξάμην αὐτόν, οὐδὲ τραπέζης ἱερᾶς ἐκοινώνησα· οἴκοι δὲ ἴσα καὶ τοῖς ἀναιτίοις ἐτίμησα·.... τὸ μὲν εἴκω τῷ νόμῳ, τὸ δὲ τῇ φύσει χαρίζομαι, ρεπούσῃ πρὸς τὸ φιλάνθρωπον» (σ. 1409). Σημειωτέον ὅτι ὁ Συνέσιος τὸν ὀνομάζει ἐπίσκοπον Βασινουπόλεως, κακῶς ὅμως, διότι ἡ πόλις ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ Βασιλινούπολις, πρὸς τιμὴν τῆς μητρός του Βασιλίνης.

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—**Ἀλέξανδρος** ***Ἑλλάδιος*** βλ. λ. Ἑλλάδιος.

—**Ἀλέξανδρος** ***Θεσσαλονίκης*** *Ἐπίσκοπος*, κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ὁ μέγας Ἀθανάσιος διέσωσε δύο ἐπιστολάς του, ὧν ἡ μὲν μία, γραφεῖσα τῷ 332, ἐκφράζει πρὸς τὸν Ἀθανάσιον τὴν χαράν του, διότι ἀπεδείχθη συκοφαντικὴ ἡ κατ' αὐτοῦ κατηγορία, ὅτι δῆθεν κατ' ἐντολήν του ἐφονεύθη μελιτιανός τις ἐπίσκοπος Ἀρσένιος· ἡ δὲ δευτέρα, γραφεῖσα τῷ 335, καταγγέλλει εἰς τὸν κόμητα Διονύσιον τὰς κατὰ τοῦ Ἀθανασίου σκευωρίας ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Τύρου, ἐν ᾗ παρέστη. (Τὸ κείμενον τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἐν Ἀθανασίου ἀπολογίᾳ κατὰ Ἀρειανῶν κεφ. 66 και 80, Migne Ἑ. Π. 25, 368 καὶ 393.) Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐν τέλει ὁ Ἀλέξανδρος ἐκβιασθεὶς ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν ἐτήρει τοιαύτην στάσιν, ὥστε νὰ θεωρῆται ὑπ' αὐτῶν φίλα φρονῶν πρὸς αὐτοὺς (Migne Ἑ. Π. 25, 273).

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—**Ἀλέξανδρος** ***ἰατρὸς*** *μάρτυς* τοῦ Χριστιανισμοῦ. Κατὰ τοὺς ἐν Γαλλίᾳ φοβεροὺς διωγμοὺς ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου (177 - 8), ἠγέρθη εἰς τὸ στάδιον Ἀλέξανδρός τις, ἰατρός, Φρὺξ τὸ γένος, πρὸ πολλοῦ ἀποκατεστημένος ἐν Γαλλίᾳ, ὅστις προέτρεπε τοὺς Χριστιανοὺς νὰ μὴ ἀρνηθοῦν ἐκ φόβου τοῦ διωγμοῦ τὴν πίστιν των καὶ παρεκίνει τοὺς ἀρνηθέντας αὐτὴν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὰ μαρτύρια καὶ τὸν θάνατον. Τότε πολλοὶ ἀρνηθέντες, πάλιν ὡμολόγησαν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν των, ὅπερ ἐπέφερε τὴν ζωηρὰν ἐξέγερσιν τοῦ ὄχλου κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις, ἀποφάσει τοῦ ἡγεμόνος, ἐρρίφθη εἰς τὰ θηρία μετά τινος καλουμένου *Ἀττάλου*. Ἀμφότεροι ὑπέστησαν πάντα τὰ μαρτύρια τῶν ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ βασανιστικῶν ὀργάνων καὶ τέλος ἐτέθησαν ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς πεπυρακτωμένης καθέδρας, ἐφ' ἧς καὶ ἐξέπνευσαν. Ὁ Ἀλέξανδρος παρέδωκε τὸ πνεῦμα «μήτε στενάξας μήτε γρύξας τι ὅλως ἀλλὰ κατὰ καρδίαν ὁμιλῶν τῷ Θεῷ» (*Εὐσεβίου* Ἐκκλ. ἱστ. 5, 1 ἐν Migne Ἑ. Π. 20, 428). Κατὰ τὸν Harnack (Medicinisches aus der aeltesten Kirchengeschichte εἰς τὰ Texte und untersuchungen 1892, τόμ. 8, τ. 4 σελ. 40) ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι ὁ πρῶτος ἰατρὸς μαρτυρήσας ὑπὲρ τῆς πίστεως.

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—**Ἀλέξανδρος** ***Ἱεραπόλεως*** (ἐν Συρίᾳ) *Ἀρχιεπίσκοπος*. Ἤκμασε τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ πέμπτου αἰῶνος καὶ διετέλεσε μέχρι τέλους τοῦ βίου του ἄκαμπτος καὶ σταθερὸς φίλος τοῦ αἱρετικοῦ *Νεστορίου* καὶ πολέμιος τοῦ *Κυρίλλου* Ἀλεξανδρείας. Εἰς τὴν ἐν Ἐφέσῳ τρίτην οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἥτις ἤρχισε τὰς συνεδρίας της τὴν 22αν Ἰουνίου 431, ὑπεστήριξε μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀπαμείας τὴν ἄποψιν νὰ μὴ ἀρχίσουν αἱ ἐργασίαι τῆς συνόδου πρὶν καταφθάσῃ ὁ Ἰωάννης ὁ Ἀντιοχείας καὶ οἱ λοιποὶ ἀντιοχειανοὶ ἐπίσκοποι. Ἡ πλειοψηφία ὅμως τῆς συνόδου ἐπειγομένη νὰ ἐκδώσῃ τὴν κατὰ τοῦ Νεστορίου ἀπόφασιν πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Ἀντιοχέων, οἵτινες ἐφρόνουν φίλα τῷ Νεστορίῳ, δὲν ἀπεδέχθη τὰς ἀπόψεις τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἤδη κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν της ἀνεθεμάτισε τὸν Νεστόριον. Ὅταν τὴν 27ην Ἰουνίου ἔφθασε τέλος εἰς Ἔφεσον ὁ Ἰωάννης, συνῆλθε μετὰ τῶν 30 Ἀντιοχέων ἐπισκόπων ἀμέσως εἰς ἰδιαιτέραν συνεδρίαν μετ' ἄλλων 13 φίλων τοῦ Νεστορίου, ἐν οἷς ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ ἐψήφισαν ὁμοφώνως τὴν καθαίρεσιν τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ Μέμνονος τοῦ Ἐφέσου καὶ ἐχαρακτήρισαν αἱρετικοὺς τοὺς κατὰ τοῦ Νεστορίου ἀναθεματισμοὺς τοῦ Κυρίλλου, συγχρόνως δὲ διεμαρτυρήθησαν διὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, αἵτινες ἐλήφθησαν ἀπόντων αὐτῶν. Τότε ἡ ἐν Ἐφέσῳ σύνοδος, ἐν τῇ τετάρτῃ της συνεδρίᾳ, ἀπέκλεισε τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας τὸν Ἰωάννην Ἀντιοχείας, τὸν Ἀλέξανδρον Ἱεραπόλεως καὶ πάντας τοὺς ὁμοφρονοῦντας αὐτοῖς ἐπισκόπους. Ἐπιστρέφοντες ἐξ Ἐφέσου οἱ Ἀντιοχειανοί, ἐν οἷς ὁ Ἀλέξανδρος, συνεκρότησαν τῷ 432 σύνοδον ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας καὶ μετ' ὀλίγον ἐν Ἀντιοχείᾳ, ὅπου καὶ ἀναθεμάτισαν πάλιν τὸν Κύριλλον. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐξηκολούθησε καὶ κατόπιν σφοδρὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Νεστορίου, ὡς καὶ κατὰ τοῦ ὅρου «*Θεοτόκος*»· ἐχαρακτήριζε δ' ὡς σατανικὰς ἐπιβουλὰς τὰς συμφιλιωτικὰς προσπαθείας τῶν δύο μερίδων. Ὅταν δὲ βραδύτερον, χάριν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνότητος, κατόπιν ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων, ἐπετεύχθη ἡ συνδιαλλαγὴ Ἰωάννου τοῦ Ἀντιοχείας μετὰ τοῦ Κυρίλλου, ἐξεφράζετο προφορικῶς καὶ γραπτῶς δριμύτατα κατ' αὐτῆς καὶ κατὰ τοῦ Ἰωάννου, ἀπειλῶν νὰ παύσῃ πᾶσαν ἐπικοινωνίαν μετὰ παντὸς ἐπικοινωνοῦντος πρὸς τὸν Κύριλλον, ὃν ἐθεώρει ἀπολλιναριστὴν καὶ ἀποδεχόμενον τὸν Λόγον Παθητὸν ἀπὸ τῆς ἐνσαρκώσεως αὐτοῦ. Πράγματι δὲ αὐτὸς μετὰ τοῦ Ἑλλαδίου, Ἐπισκόπου Ταρσοῦ, Μαξιμιανοῦ Ἐπισκόπου Ἀναζαρβοῦ καὶ Εὐθυμιου Τυάνων οὐδέποτε ἐδέχθη νὰ συμφιλιωθῇ μετὰ τοῦ Κυρίλλου, παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ Θεοδωρήτου Κύρου καὶ τῶν μετριοπαθεστέρων, οἵτινες εἶχον ἀναγνωρίσει τὸν Κύριλλον. Διὰ τὴν ἐπιμονήν του αὐτὴν τέλος καθῃρέθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς Αἴγυπτον, ὅπου καὶ ἀπέθανε, πρὸς μεγάλην λύπην τοῦ ποιμνίου του, ὅπερ πάντοτε τὸν ἠγάπα καὶ τὸν ἐτίμα.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου σῴζονται διάφοροι ἐπιστολαὶ ὡς καὶ ἐπιστολαὶ πρὸς αὐτόν, ἐν λατινικῇ μεταφράσει (*Mansi* 5 830 κ.ἑ.). Κατ' ἀνεξακρίβωτον δὲ πληροφορίαν τοῦ Σουΐδα (Λεξικον 1,203) ὁ Ἀλέξανδρος, ὃν ἀποκαλεῖ καὶ μάρτυρα, ἔγραψε «λόγον νοημάτων γέμοντα», ὑπὸ τὸν τίτλον «τί καινὸν εἰσήνεγκε Χριστὸς εἰς τὸν κόσμον», ἐξ ἐννέα κεφαλαίων· [Ἴδε ἰδίως *H. Quilliet*, ἐν Dict. de théol. cath. 1,766—9.—*Hefele* Conciliengeschichte 2,229 κ.π.ἄ.].

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—**Ἀλέξανδρος** ***Ἱεροσολύμων*** *Ἐπίσκοπος* († 250). Ὁ Ἀλέξανδρος, γεννηθεὶς περὶ τὸ 170, πιθανῶς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐσπούδασεν ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ Ἀλεξανδρείας, ἔχων διδασκάλους τὸν Πάνταινον καὶ τὸν Κλήμεντα καὶ συμμαθητὴν τὸν πολὺν Ὠριγένη. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε τὸ πρῶτον ἐπίσκοπος ἐν Καππαδοκίᾳ, ἄγνωστον εἰς ποίαν πόλιν, πιθανώτερον «περιοδευτὴς ἐπίσκοπος», καὶ ὡς τοιοῦτος ἠγωνίσθη καὶ ὑπέφερεν ὑπὲρ τῆς πίστεως κατὰ τὸν ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου (193—211) διωγμόν, καθ' ὃν καὶ ἐφυλακίσθη ἐπὶ πολύ. Ἐλευθερωθεὶς ἦλθε τῷ 212 εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ νὰ γνωρίσῃ τοὺς ἱεροὺς τόπους καὶ νὰ προσευχηθῇ ἐκεῖ («εὐχῆς καὶ τῆς τῶν τόπων ἱστορίας ἕνεκεν»). Οἱ κάτοικοι τῶν Ἱεροσολύμων τὸν ἐδέχθησαν φιλοφρονέστατα καὶ δὲν τὸν ἄφιναν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ τὸν παρεκάλουν νὰ παραμείνῃ ἐκεῖ ὡς βοηθὸς τοῦ γέροντος ἐπισκόπου των Ναρκίσσου, ὅστις, ἄγων ἡλικίαν 116 ἐτῶν, δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐπαρκῇ εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ὑψηλῆς λειτουργίας του «διὰ λιπαρὸν γῆρας». Καὶ ὁ Νάρκισσος, φωτισθεὶς «κατ' ἀποκάλυψιν», καίτοι ὡς τότε ἦτο ἄγνωστος ὁ θεσμὸς τῶν βοηθῶν ἐπισκόπων καὶ δὲν συνηθίζετο ἡ μετάθεσις αὐτῶν ἀπὸ ἕδρας εἰς ἕδραν, ἐθέλχθη ἐκ τοῦ ἤθους τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὸν παρεκάλεσε θερμῶς νὰ παραμείνῃ ὡς βοηθός του. Ὁ Ἀλέξανδρος ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀξίωσιν τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ ὅταν, μετ' ὀλίγον, ἀπέθανεν ὁ Νάρκισσος, ὁμοφώνως ὡρίσθη διάδοχός του ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις διεκρίθη διὰ τὰ ποιμαντικά του χαρίσματα, τὴν σταθεράν του πίστιν καὶ τὴν διὰ τὰ γράμματα ἀγάπην του. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινεν ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἀρχαιοτέρας Χριστιανικῆς βιβλιοθήκης, συλλέξας ἐν Ἱεροσολύμοις πολλὰ καὶ σπουδαῖα χειρόγραφα ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ἐξ ὧν ἐπωφελήθη ὁ Εὐσέβιος διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς τόσον πολυτίμου ἐκκλησιαστικῆς του ἱστορίας. Ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Δεκίου (250), αὖθις συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη καὶ ἀπέθανεν ἐκ τῶν κακώσεων ἐν τῇ εἱρκτῇ «λιπαρῷ γήρᾳ καὶ σεμνῇ πολιᾷ κατεστεμμένος» καὶ ὑπὸ ταύτην τὴν ἔννοιαν καλεῖται μάρτυς· ἡ μνήμη του ἐπιτελεῖται τὴν 12ην Δεκεμβρίου. Εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τὸν διεδέχθη ὁ Μαζαβάνης.

Παρ' Εὐσεβίῳ σῴζονται ἀποσπάσματα ἐπιστολῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ δὴ ἐν πρώτοις ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς του, τὴν ὁποίαν ἔστειλε κατὰ τὴν πρώτην του φυλάκισιν ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου, «τῇ μακαρίᾳ Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ», συγχαίρων αὐτῇ ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ ὁμολογητοῦ Ἀσκληπιάδου, τῷ 211, ὡς ἐπισκόπου Ἀντιοχείας· θεωρεῖ τοῦτον «ἐπιτηδειότατον, κατ' ἀξίαν τὴν πίστιν τῆς ἐπισκοπῆς ἐγκεχειρισμένον». Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔστειλεν εἰς Ἀντιόχειαν «διὰ Κλήμεντος τοῦ μακαρίου πρεσβυτέρου», τοῦ περιφήμου διδασκάλου τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ θεολογικῆς σχολῆς, ὅστις φεύγων τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διωγμὸν ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου, τῷ 202, κατέφυγε πρὸς αὐτόν, τὸν προσφιλέστατόν του μαθητήν, εἰς ὃν ἀφιέρωσε καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικούς του κανόνας. Ἐπίσης σῴζεται ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς του πρὸς Ὠριγένη, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁμιλεῖ μετὰ σεβασμοῦ περὶ τῶν διδασκάλων του Πανταίνου καὶ Κλήμεντος καὶ μετ' ἀφοσιώσεως περὶ αὐτοῦ, ὃν ἀποκαλεῖ «κατὰ πάντα ἄριστον κύριον καὶ ἀδελφόν».

Τὸν Ὠριγένη πράγματι ὁ Ἀλέξανδρος πολὺ ἐτίμα καὶ ἠγάπα· ὅταν δ' ἐκεῖνος, κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Καρακάλλα, τῷ 216, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἀλεξανδρείας, κατέφυγε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις τὸν ἐδέχθη εὐμενέστατα, καθὼς καὶ ὁ Καισαρείας ἐπίσκοπος Θεόκτιστος. Ἀμφότεροι ἐπέτρεψαν εἰς αὐτόν, λαϊκὸν ὄντα, νὰ κηρύττῃ ἐν τοῖς ναοῖς· τοῦτο ἤγειρε τὴν μῆνιν καὶ τὸν φθόνον τοῦ Ἐπισκόπου Δημητρίου Ἀλεξανδρείας, ὅστις διεμαρτυρήθη πρὸς αὐτοὺς διὰ τὴν παραχωρηθεῖσαν ἄδειαν, τὴν ὁποίαν ἐχαρακτήριζε πρωτάκουστον. Τότε ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Θεόκτιστος ἀπήντησαν εἰς τὸν Δημήτριον δι' ἐπιστολῆς, ἧς σῴζεται ἀπόσπασμα, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπολογούμενοι λέγουν ὅτι ἡ ἄδεια εἰς λαϊκὸν νὰ κηρύττῃ ἀπ' ἐκκλησίας δὲν εἶναί τι πρωτάκουστον, διότι «ὅπου εὑρίσκονται οἱ ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ ὠφελεῖν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ παρακαλοῦνται τῷ λαῷ προσομιλεῖν ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐπισκόπων» καὶ πρὸς πίστωσιν τῶν λεγομένων των φέρουν συγκεκριμένα παραδείγματα, καὶ δὴ ὅτι ὁ λαϊκὸς Εὔελπις ἐκήρυττεν ἐν Λαράνδοις, ὁ Παῦλος ἐν Ἰκονίῳ, ὁ Θεόδωρος ἐν Συνάδοις καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ. Ὅταν τέλος βραδύτερον, κατὰ τὸ 231, ὁ Ὠριγένης, σταλεὶς ὑπὸ τοῦ Δημητρίου εἰς Ἑλλάδα, «ἐκκλησιαστικῶν ἕνεκα πραγμάτων», διῆλθεν ἐκ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Θεόκτιστος ἔλαβον πάλιν ἀφορμὴν νὰ δείξουν τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν καὶ ἐκτίμησιν, χειροτονήσαντες αὐτὸν πρεσβύτερον, ὅπερ ἐξώργισε τόσον τὸν Δημήτριον, ὥστε νὰ προβῇ εἰς καθαίρεσιν αὐτοῦ, διὸ ὁ Ὠριγένης ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ νὰ μεταφέρῃ τὸ πεδίον τῆς πεφωτισμένης του δράσεως εἰς Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης, πλησίον τῶν τιμώντων αὐτὸν (βλ. λ. **Ὠριγένης**). Ἐπίσης ἐσώθη τὸ τέλος ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τοὺς ἐν Ἀντινόῃ Χριστιανούς, πρὸς οὓς συνιστᾷ ὁμόνοιαν.

[Πηγὴ τῶν κατὰ τὸν Ἀλέξανδρον Ἱεροσολύμων εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τοῦ Εὐσεβίου (βιβλίον 6ον κεφάλ. 8ον κ. ἑ. Migne Ἑ. Π. 20, 536 κ. ἑ.), ἐν ᾗ διεσώθησαν καὶ ἀποσπάσματα τῶν ἐπιστολῶν του, ἅτινα συνεκεντρώθησαν ἐν Migne Ἑ. Π. 10, 204—205, προτασσομένων βιογραφικῶν σημειώσεων σ. 201—204. Ὁ Ἱερώνυμος (de vir. ill. 62) οὐδὲν οὐσιῶδες προσθέτει εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου λεγόμενα.]

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—**Ἀλέξανδρος** ***(Καινῆς Διαθήκης)***. Πέντε πρόσωπα μνημονεύονται ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλέξανδρος.

1) ***Ἀλέξανδρος,*** υἱὸς *Σίμωνος τοῦ Κυρηναίου*, τοῦ ἄραντος τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἀγομένου ἐπὶ τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου, ἀδελφὸς δὲ τοῦ *Ρούφου*. Τούτων τὰ ὀνόματα ἀναφέρει ἐκ τῶν Εὐαγγελιστῶν ὁ Μᾶρκος (ἐν κεφ. ιε' 21) ὡς γνωστὰ τοῖς ἀναγνώσταις αὐτοῦ, πιθανῶς διότι θὰ εἶχον γίνει ἔπειτα Χριστιανοί. Κατά τινα παράδοσιν οἱ δύο

Digitized by Google

μνημονευθέντες ἀδελφοὶ συνώδευσαν τῷ ἀποστόλῳ Πέτρῳ εἰς Ῥώμην. Κατ' ἄλλην δὲ παράδοσιν ἱσπανικήν, ὁ Ἀλέξανδρος οὗτος ἐμαρτύρησεν ἐν Καρθαγένῃ τῇ 11 Μαρτίου.

2) **Ἀλέξανδρος** ἐξ *Ἱεροσολύμων*. Ἰουδαῖος ἐξ ἱερατικοῦ γένους, ὅστις συμμετέσχε τοῦ Συνεδρίου τοῦ συνελθόντος ἵνα δικάσῃ τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην διὰ τὴν ἀποστολικὴν αὐτῶν δρᾶσιν (Πράξεων δ' 6). Ἡ ὑπό τινων θεολόγων ἐξενεχθεῖσα εἰκασία (*Βαρώνιος, Lightfoot* κ. ἄ.), ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος οὗτος εἶναι ὁ ἀλαβάρχης (βλ. λ.) τῆς Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρος Λυσίμαχος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰουδαίου φιλοσόφου Φίλωνος, θεωρεῖται σήμερον ὡς ἀσύστατος.

3) **Ἀλέξανδρος** ἐξ *Ἐφέσου*. Ἰουδαῖος, ὅστις τῇ προτροπῇ τῶν ἐν Ἐφέσῳ ὁμοθρήσκων αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐνταῦθα ἐξέγερσιν τοῦ ἐθνικοῦ ὄχλου ἐναντίον τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἀναλαβὼν νὰ προασπίσῃ τοὺς Ἰουδαίους, διακρίνων ἴσως αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ Παύλου, ἠμποδίσθη ὑπὸ τοῦ ἐκμανέντος ὄχλου ὡς Ἰουδαῖος (Πράξεων ιθ' 33—34).

4) **Ἀλέξανδρος**, Χριστιανὸς ἐξ *Ἐφέσου* καὶ αὐτός, ὃν ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀναφέρει ὁμοῦ μετὰ *Ὑμεναίου* τινὸς ὡς παράδειγμα ἐξ ἐκείνων, οἵτινες «τὴν ἀγαθὴν συνείδησιν ἀπωσάμενοι, περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν» (Α' Τιμοθέου α' 19. 20).

5) **Ἀλέξανδρος**, χαλκεὺς τὴν τέχνην, ἄγνωστον ἂν Ἰουδαῖος ἢ Χριστιανός, ὅστις «πολλὰ κακὰ ἐνεδείξατο» τῷ ἀποστόλῳ Παύλῳ καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου, ὡς ἀντιτιθεμένου εἰς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ὁ ἑτοιμοθάνατος ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν συνιστᾷ εἰς τὸν Τιμόθεον, ὅπως προφυλάσσεται (Β' Τιμοθέου δ' 14). Εἶναι λίαν ἀμφίβολον, ἂν πρέπῃ νὰ ταυτίζηται οὗτος οὐ μόνον πρὸς τὸν ὑπ' ἀριθ. 4, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ὑπ' ἀριθ. 3 *Ἀλέξανδρον* (βλ. ἀνωτέρω).

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

— **Ἀλέξανδρος *Κομάνων*** (ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ). Οἱ κάτοικοι τῶν Κομάνων ἐζήτησαν παρὰ τοῦ περικλεοῦς ἐπισκόπου Νεοκαισαρείας ἐν Πόντῳ Γρηγορίου θαυματουργοῦ (213—270) νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πόλιν των καὶ νὰ ἐκλέξῃ ἐπίσκοπον δι' αὐτούς. Ὁ Γρηγόριος ἐδέχθη καὶ ἦλθε πρὸς τοῦτο εἰς Κόμανα· τότε τοῦ ὑπεδεικνύοντο διάφοροι ὡς ὑποψήφιοι ἐκ τῶν προυχόντων «λόγῳ, γένει καὶ τῇ λοιπῇ περιφανείᾳ»· εἰς τὸν Γρηγόριον ὅμως δὲν ἔκαμεν ἐντύπωσιν κανεὶς ἐξ αὐτῶν, ἐζήτησε δὲ νὰ γνωρίσῃ καὶ ἀνθρώπους ὀλιγώτερον περιφανεῖς «κατὰ τὸ τοῦ βίου σχῆμα». Τότε εἷς τῶν παρισταμένων, μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας, εἶπε πρὸς τὸν Γρηγόριον: «ἀφοῦ θέλεις νὰ ἐκλέξῃς ἐπίσκοπον ἐκ τοῦ ὄχλου, σοῦ συνιστῶ νὰ κάμῃς τοιοῦτον τὸν ἀνθρακέα Ἀλέξανδρον»· εἰς ἐρώτησιν δὲ τοῦ Γρηγορίου τίς ὁ Ἀλέξανδρος οὗτος, εἷς τῶν παρισταμένων ἔφερε πρὸ αὐτοῦ τοῦτον, ἐνδεδυμένον μὲ ράκη, ἅτινα δὲν ἐκάλυπταν κἂν ὅλον του τὸ σῶμα καὶ κατερρυπωμένον, ὡς ἐκ τῆς ἐργασίας. Ὅλοι οἱ παρόντες ἐξέσπασαν εἰς γέλωτας, ἀλλ' εἰς τοὺς ὀξυδερκεῖς τοῦ Γρηγορίου ὀφθαλμοὺς ἔκαμεν ἐντύπωσιν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος· λαβὼν αὐτὸν ἰδιαιτέρως, ἔμαθε παρ' αὐτοῦ ὅτι δὲν ἔγινεν ἀνθρακοπώλης ἐξ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐκ ταπεινοφροσύνης καὶ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας του μὲ τὸν ρύπον τῶν ἀνθράκων νὰ καλύψῃ τὸ κάλλος τοῦ σώματος, ἵνα οὕτως ἀποφύγῃ τὰ βέλη τοῦ πειρασμοῦ («καθάπερ τι προσωπεῖον ἐπιδεχθεὶς τὴν ἀνθρακοποιΐαν ἑκουσίως ἑαυτῷ περιτίθησι, δι' ἧς τὸ σῶμα τοῖς πόνοις πρὸς ἀρετὴν ἐγυμνάζετο καὶ τὸ κάλλος τῷ ρύπῳ τῶν ἀνθράκων ἐπεκαλύπτετο»). Ὁ Γρηγόριος τέλος ἐπείσθη ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου εὗρε τὸν ἐνδεδειγμένον ἐπίσκοπον καὶ ἀφοῦ τοῦ παρήγγειλε νὰ λουσθῇ καὶ νὰ περιβληθῇ τὴν ἀρχιερατικὴν στολήν, τὸν παρουσίασε πρὸ τοῦ ἐκπλήκτου λαοῦ καὶ τὸν ἐχειροτόνησε. Τότε οὗτος ἀπηύθυνε πρὸς τὸ ποίμνιον λόγον «πλήρη διανοίας», ἂν καὶ ὑστεροῦντα ὡς πρὸς τὰ ρητορικὰ ἄνθη. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεδείχθη πρότυπον ἐκκλησιαστικοῦ ποιμένος καὶ κατὰ Γρηγόριον ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον («διὰ πυρὸς τελειῶσαι τὸν δρόμον») πρὸ τοῦ 270. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 11ην Αὐγούστου. [Τὰ κατὰ Ἀλέξανδρον Κομάνων εὑρίσκονται εἰς *Γρηγορίου Νύσσης* βίον Γρηγορίου θαυματουργοῦ· ἐν Migne Ρ.Π. 46,933-940.]

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—**Ἀλέξανδρος *Κορίνθου***. Σῴζεται ἐπιστολὴ τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς αὐτόν, γραφεῖσα τῷ 406 ἐκ τῆς ἐξορίας, ἐν ᾗ παραπονεῖται οὗτος διότι δὲν τοῦ ἔγραψεν «ἐν οὕτω μακρῷ χρόνῳ οὐδὲ ἅπαξ», ἐνῷ ἐὰν τοῦ ἔγραφε θὰ ἦτο δι' αὐτὸν μεγίστη παρηγορία. (*Χρυσοστόμου* ἐπιστ. ΡΞΔ' ἐν Migne Ἑ. Π. 52, 707).

Δ. Σ. Μ.

—**Ἀλέξανδρος *Κορσικῆς***. Ὁ Ἀλέξανδρος, ἐξ οἰκογενείας Σάουλι, ἐγεννήθη τῷ 1534 ἐν Μιλάνῳ. Δεκαεπταετὴς κατετάχθη εἰς τὸ μοναχικὸν τάγμα τῶν Βαρναβιτῶν καὶ τῷ 1556 ἔγινεν ἱερεὺς καὶ καθηγητής. Τῷ 1570 ἔγινεν ἐπίσκοπος ἐν Aleria τῆς Κορσικῆς, ὅπου ἐπέδειξε τόσην στοργὴν πρὸς τὸ χειμαζόμενον ἐκ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν ποίμνιόν του καὶ τόσον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν χριστιανικὴν διαπαιδαγώγησίν του, ὥστε ἐπεκλήθη ὁ ἀπόστολος τῆς Κορσικῆς. Τῷ 1592 ἔγινεν ἐπίσκοπος Παβίας καὶ ὡς τοιοῦτος ἀπέθανε τῷ 1593. Τῷ 1742 ἐκηρύχθη *μακάριος*. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα ὧν τινα ἐτυπώθησαν (additiones ad Confessionale Hieronymi Savonarolae, Παβία 1565. Dottrina del catechismo romano, Παβία 1581, Ἐπιστολαὶ ποιμαντικαὶ κ. ἄ.).

Δ. Σ. Μ.

— **Ἀλέξανδρος, *Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης***. Διεδέχθη τὸν Μητροφάνη εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Βυζαντίου, πιθανώτατα κατὰ τὸ 314, καὶ παρέμεινεν ἐπ' αὐτοῦ μέχρι τοῦ θανάτου του (337) ἐπὶ εἴκοσι τρία ἔτη, γενόμενος ἀπὸ τοῦ 330 ἐπίσκοπος τῆς πρωτευούσης. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἀρειανικῆς ἔριδος ἀπηύθυνε πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν ὁ *Ἀλεξανδρείας* Ἀλέξανδρος (βλ. λ.), ἐν ᾗ ἐξιστόρει τὰ κατ' αὐτήν. Ὁ Ἀλέξανδρος Κωνσταντινουπόλεως «θεοφιλὴς εἴπερ τις μάλιστα ὤν» (*Νικηφ.* Καλ. Ἐ. Ἰ. 8, 51) καὶ «ἀποστολικοῖς χαρίσμασι λαμπρυνόμενος» (*Θεοδωρήτου* Ἐ. Ἰ. 1, 2) συνεμερίζετο ὅλως τὰ ὀρθόδοξα φρονήματα τοῦ συνωνύμου του ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, καὶ εὑρέθη εἰς δυσχερεστάτην θέσιν ὅταν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος τὸν διέταξε (τῷ 336) νὰ δεχθῇ πάλιν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν τὸν Ἄρειον, ὅστις εἶχε δώσει ἔγγραφον ὁμολογίαν καὶ ἔνορκον διαβεβαίωσιν περὶ τῆς ὀρθοδοξίας του εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἠρνεῖτο νὰ συμμορφωθῇ, ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον τὸν Νικομηδείας, ὄντες πανίσχυροι τότε, τὸν ἠπείλουν διὰ καθαιρέσεως· αὐτὸ δὲν τὸν ἐφόβιζε τόσον, ὅσον ἐφοβεῖτο «ἐπὶ τῇ σπουδαζομένῃ παραλύσει τοῦ δόγματος» (*Σωκρ.* Ἐ. Ἰ. 1, 27). Τέλος ὁ αὐτοκράτωρ ὥρισε τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἔπρεπεν ὁ Ἄρειος νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν. Τότε ὁ Πατριάρχης εἰσελθὼν μόνος εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Εἰρήνης ἔπεσε πρηνὴς ὑπὸ τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ δακρύων προσηυχήθη πρὸς τὸν Θεὸν ὅπως, ἐὰν πρόκειται νὰ θριαμβεύσῃ ὁ Ἄρειος, αὐτὸς νὰ μὴ ἐπίδῃ τὴν ἡμέραν αὐτήν· ἄλλως, ἐφόσον ὁ Θεὸς φείδεται τῆς Ἐκκλησίας του, νὰ ἄρῃ ἐκ τοῦ κόσμου τὸν Ἄρειον, ἵνα μή, δεκτοῦ γενομένου αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, θεωρῆται εἰς ἑξῆς ἡ ἀσέβεια ὡς εὐσέβεια. Τότε, κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, ὁ Ἄρειος εὗρεν οἰκτρὸν θάνατον ἔν τινι δημοσίῳ ἀποχωρητηρίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον καὶ τοὺς μετέπειτα ἐκκλησιαστικοὺς ἱστορικούς, τοῦτο δὲ ἀπεδόθη εἰς θείαν δίκην.

Ἐπὶ τῷ γεγονότι τούτῳ, ὁ Ἀλέξανδρος συγκαλέσας εἰς προσευχὴν τοὺς πιστοὺς ἐδόξασε μετ' αὐτῶν τὸν Θεόν, ὄχι, ὡς λέγει ὁ Θεοδώρητος, ἐπιχαίρων διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρείου ἀλλὰ διότι δι' αὐτοῦ ἀπεδείχθη τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐπηύξησε πολὺ τὸ γόητρον τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὸν λαόν, ὅστις τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ Ἀρείου ἀπέδιδεν ὡς θεομηνίαν ὀφειλομένην «ταῖς Ἀλεξάνδρου ἀρεταῖς» (Σωκρ. Ἐ. Ἰ. 3, 4). Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε τῷ 337 ὑπέργηρως, εἰς ἡλικίαν 98 ἐτῶν, καὶ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία τιμᾷ τὴν μνήμην του τὴν 30ὴν Αὐγούστου, ἡ δὲ δυτικὴ τὴν 28ην Αὐγούστου.

[Περὶ τοῦ *Ἀλεξάνδρου Κωνσταντινουπόλεως* ἴδε, ἐκτὸς τῶν συγγραμμάτων τοῦ μεγάλου *Ἀθανασίου*, *Σωκράτους* Ἐκκλ. Ἱστ. 1,27 (Migne Ἑ. Π. 67, 173-6) καὶ 2,6 (67,192-3). *Σωζομένου* Ἐκκλ. Ἱστ. 1,18 (67,917), 2,29-30 (67.1017-1024) καὶ 3,4 (67,1040). *Θεοδωρήτου* Ἐκκλ. Ἱστ. 1,2 (82,888) καὶ 1,13 (82, 949-952). *Νικηφόρου Καλλίστου* Ἐκκλ. Ἱστορία 8,51 (146,205-219.]

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

— **Ἀλέξανδρος *Λάσκαρις*** βλ. Ἀλέξανδρος *Σισανίου καὶ Σιατίστης*.

—**Ἀλέξανδρος *Λυκοπολίτης***. Ἐν φλωρεντιανῷ χειρογράφῳ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος διεσώθη μέχρις ἡμῶν μεταξὺ ἄλλων μικρὰ πραγματεία ἐξ 26 κεφαλαίων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀλεξάνδρου Λυκοπολίτου ἐπιστρέψαντος ἐξ ἐθνῶν πρὸς τὰς Μανιχαίου δόξας». Ὁ Φώτιος (κατὰ Μανιχαίων 1, 11 ἐν Migne Ἑ. Π. 102, 33) λέγει ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ἐπίσκοπος «τῆς πόλεως Λύκων» ἐν Θηβαΐδι τῆς Αἰγύπτου. Ὀρθῶς ὅμως παρετηρήθη ὑπὸ νεωτέρων (*Tillemont, Baur, Brinkmann*) ὅτι ὁ συγγραφεύς, ὅστις ἀπὸ πλατωνικῆς μόνον ἀπόψεως πολεμεῖ τὸν Μανιχαϊσμόν, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ οὐδὲν χωρίον ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς ἢ ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν ἦτο Χριστιανός, ἀλλὰ μᾶλλον νεοπλατωνικός, ὅστις γενόμενος Μανιχαῖος, ταχέως ἀντελήφθη τὰς πλάνας τοῦ Μανιχαϊσμοῦ, διὸ τὸν ἐγκατέλιπεν. Ὁ συγγραφεὺς φαίνεται ζήσας περὶ τὸ 300. Τὸ ἔργον, ὅπερ εἶναι πολύτιμος συμβολὴ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Μανιχαϊσμοῦ, ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ὁ Fr. Combefisius, τῷ 1672, καὶ εὑρίσκεται ἐν Migne Ἑ. Π. 18, 411—418· τελευταῖον ἐξεδόθη πολὺ πληρέστερον ὑπὸ *A. Brinkmann* «Alexandri Lycopolitani contra Manichaei opiniones disputatio» Lipsiae 1895.

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—**Ἀλέξανδρος *Λυκοῦργος*** βλ. λ. Λυκοῦργος.

—**Ἀλέξανδρος *(Μάρτυρες* καὶ *ὅσιοι)***. Ἡ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην 24 περίπου ἀνδρῶν φερόντων τὸ ὄνομα Ἀλέξανδρος. Ἐκ τούτων τρεῖς εἶναι οἱ γνωστοὶ Ἱεράρχαι (περὶ ὧν βλ. οἰκείας λέξεις) Ἀλέξανδρος *Ἀλεξανδρείας* (†328), οὗ ἡ μνήμη ἐπιτελεῖται τὴν 29ην Μαΐου, ὁ Ἀλέξανδρος *Κωνσταντινουπόλεως* (†337 πιθανώτερον), τὴν 30ὴν Αὐγούστου, καὶ ὁ ἐν φυλακῇ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν του ἀποθανὼν τῷ 250 Ἀλέξανδρος *Ἱεροσολύμων*, οὗ ἡ μνήμη ἐπιτελεῖται τὴν 12ην Δεκεμβρίου. Ἐκ τῶν συναξαριστικῶν διηγήσεων περὶ τῶν λοιπῶν Ἀλεξάνδρων, τῶν ὁποίων οἱ πλείονες εἶναι μάρτυρες, μείζονος ἐνδιαφέροντος εἶναι ἡ ἀναφερομένη εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας *Ἀλέξανδρον* καὶ *Ἀντωνίναν*, ὧν ἡ μνήμη ἐπιτελεῖται τῇ δεκάτῃ Ἰουνίου. Κατὰ ταύτην ἡ σεμνὴ νέα Ἀντωνίνα, κατὰ τὸν δεύτερον αἰῶνα, ἐμμένουσα εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν της ἐρρίφθη πρὸς τιμωρίαν της εἰς οἶκον ἀνοχῆς· ἐλθὼν δ' ἐκεῖ, κατὰ θείαν ἀποκάλυψιν, ὁ νεαρὸς Ἀλέξανδρος τὴν ἐφυγάδευσεν, ἐνδύσας αὐτὴν μὲ τὰ ἐνδύματά του. Τότε συνέλαβον ἀμφοτέρους καὶ ἀφοῦ ἀπέκοψαν τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν των καὶ τῶν ποδῶν των καὶ τοὺς ἔχρισαν μὲ πίσσαν, τοὺς ἔρριψαν εἰς κάμινον τοῦ πυρός, ὅπου καὶ ἐτελεύτησαν, πιθανώτατα τὸ ἔτος 312.

Δ. Σ. Μ.

—**Ἀλέξανδρος *μοναχός***. Ἤκμασε τὸν ἕκτον αἰῶνα καὶ πιθανῶς ἐγεννήθη ἐν Σαλαμῖνι Κύπρου. Σῴζεται λόγος του εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ (ἐν Migne Ἑ. Π. 87, 3, 4016—4076 καὶ ἐν ἐπιτομῇ σ. 4075—4088)· ἐν τούτῳ, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ πάσης ἀρχῆς κατάρχοντος Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, καταλήγει εἰς χαιρετισμοὺς καὶ ἐγκώμια τοῦ σταυροῦ (σ. 4072—6). Σῴζεται ἐπίσης καὶ λόγος του εἰς τὸν ἀπόστολον Βαρνάβαν, ἀπαγγελθεὶς προφανῶς ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Βαρνάβα ἐν Σαλαμῖνι ἢ ἐν Κωνσταντίᾳ Κύπρου (ἐξεδόθη ἑλληνιστὶ ὑπὸ *Papebroch* εἰς τὰ Acta sanctorum, 1698, 2ος τόμ. Ἰουνίου σελ. 436—453. Πρβλ. Migne Ἑ. Π. 87, 3, 4087—4106 εὑρίσκεται μόνον ἐν λατινικῇ μεταφράσει). Περὶ Ἀλεξάνδρου μοναχοῦ βλ. Migne Ἑ. Π. 87, 4013—4 καὶ *Κρουμβάχερ-Σωτηριάδου*. Ἱστ. βυζ. λογοτ. Ι, 326).

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

—**Ἀλέξανδρος *Μοντανιστής***. Ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Εὐσέβιος διέσωσεν ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ κατὰ τῆς *μοντανιστικῆς αἱρέσεως* (βλ. λ.) συγγράμματος τοῦ περὶ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου αἰῶνος ἀκμάσαντος Ἀπολλωνίου ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τούτοις ὁ Ἀπολλώνιος παριστᾷ διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων ἕνα τῶν προφητῶν τοῦ Μοντανισμοῦ, ὅστις ἐχαρακτήριζεν ἑαυτὸν καὶ ὡς μάρτυρα, τὸν καλούμενον Ἀλέξανδρον, διαβόητον διὰ «τὰς λῃστείας καὶ τὰ ἄλλα τολμήματα ἐφ' οἷς κεκόλασται», περὶ τοῦ ὁποίου «οἱ θέλοντες μαθεῖν τὰ κατ' αὐτόν, ἔχουσι τὸ τῆς Ἀσίας δημόσιον ἀρχεῖον». Εἰρωνικῶς δ' ἐρωτᾷ ὁ Ἀπολλώνιος περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, προφήτου ἅμα καὶ μάρτυρος, ποῖος εἰς ποῖον συγχωρεῖ τὰς ἁμαρτίας, ὁ προφήτης τὰς λῃστείας εἰς τὸν μάρτυρα ἢ ὁ μάρτυς εἰς τὸν προφήτην τὰς πλεονεξίας; (Τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα σῴζονται παρ' *Εὐσεβίῳ* Ἐκκλ. Ἱστ. 5, 18 ἐν Migne Ἑ. Π. 20, 476—480.)

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

— **Ἀλέξανδρος, *νεομάρτυς***. Κατήγετο ἐκ Θεσσαλονίκης, ὅθεν δι' ἀσφάλειαν του ἐφυγαδεύθη ὑπὸ τῶν γονέων του εἰς Σμύρνην· ἐκεῖ ὅμως παραπλανηθεὶς ἐξισλαμίσθη καὶ ταξιδεύσας διαφόρους τόπους ἦλθε καὶ εἰς Μέκκαν πρὸς προσκύνησιν καὶ κατετάγη εἰς τὸ τάγμα τῶν Δερβισῶν, διὸ καὶ *Δερβίσης* ἐπεκλήθη. Πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἔτρεφε πάντοτε συμπάθειάν τινα καὶ βαθμηδὸν ἤρχισεν ἡ συνείδησίς του νὰ ἐξεγείρεται κατὰ τῶν κατ' αὐτῶν πιέσεων, ἕως ὅτου, 18 ἔτη μετὰ τὸν ἐξισλαμισμόν του, προσελθὼν πρὸς τὸν διοικητὴν Σμύρνης, ὡμολόγησεν ὅτι ἦτο ἐκ γενετῆς Χριστιανὸς καὶ ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ ματαίας προσπαθείας τῶν Τούρκων πρὸς μετάπεισιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀπεκεφαλίσθη οὗτος τὴν 26ην Μαΐου 1794 ἐν Σμύρνῃ.

«Δὸς τὴν κεφαλήν, ὦ Ἀλέξανδρ' εὐθύφρον,
καὶ στέμμα λάβε χειρὸς ἐκ τοῦ Κυρίου».

[Ἴδε *Κ. Χ. Δουκάκη* Μέγας Συναξαριστὴς μὴν Μάϊος (Ἀθῆναι 1892) σ. 463-9].

— **Ἀλέξανδρος Α'**, *Πάπας Ρώμης* (109-119). Ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος (267-340) διασκευάζων πληροφορίαν τινὰ τοῦ Εἰρηναίου Ἐπισκόπου Λουγδούνου (130-202) ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος Α' ὑπῆρξε 5ος κατὰ σειρὰν Ρωμαῖος ἐπίσκοπος. Ἀλλαχοῦ δ' ἀναφέρεται οὗτος ὡς *Ἀλέξανδρος Ρωμαῖος*, 6ος πάπας, ἅγιος. Ἄλλοι ὀνομάζουν αὐτὸν καὶ ἁπλῶν καρδινάλιον, ἢ καὶ ἁπλοῦν πρεσβύτερον Ρώμης, οὗτινος ἡ δρᾶσις ἀναφέρεται ἀπὸ τοῦ 109-119, ὅτε καὶ ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον. Κατὰ ταῦτα περὶ τοῦ πάπα τούτου δὲν ἔχομεν σαφεῖς ἱστορικὰς μαρτυρίας. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὰς ἀποδιδομένας εἰς αὐτὸν ἐπιστολὰς καὶ ἀποφάσεις, ἐν αἷς γίνεται λόγος περὶ συστάσεως μυστηρίων, περὶ τελετῶν καὶ περὶ δογμάτων, ἐλέγχονται ψευδεπίγραφοι, καθόσον ἐξεταζόμεναι αὗται ἀπὸ ἱστορικῆς, δογματικῆς καὶ τελετουργικῆς ἀπόψεως δει-

Digitized by Google

κνύουσιν ὅτι ἐγράφησαν εἰς χρόνους μεταγενεστέρους τοῦ Ἀλεξάνδρου.

—**Ἀλέξανδρος Β΄**, *Πάπας* ***Ρώμης*** (1061—1073). Ἄνσελμος de Vaggio ἐξ εὐγενοῦς καταγόμενος οἴκου, ἐγεννήθη ἐν Vaggio, παρὰ τὸ Μιλᾶνον. Τυχὼν εὐρείας θεολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς μορφώσεως, ἀνέπτυξε λίαν ἐνωρὶς ἀξιόλογον κοινωνικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν δρᾶσιν, κινήσας τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν εὔνοιαν τοῦ διασήμου μεταρρυθμιστοῦ κληρικοῦ Πέτρου Δαμιανοῦ καὶ τοῦ καρδιναλίου διδασκάλου του Hildebrand, τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν εἰς τὸν παπικὸν θρόνον, ὑπὸ τὸ ὄνομα Γρηγόριος Ζ΄. Χάρις εἰς τὴν μεγάλην τούτου πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἐπιρροὴν ἠδυνήθη ὁ Ἄνσελμος νὰ ἐκλεγῇ πάπας ὑπὸ τῆς συνόδου τῶν καρδιναλίων τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1061. Πρώτην ταύτην φορὰν ἐγένετο ἐκλογὴ πάπα ἀπὸ μόνης τῆς συνόδου τῶν καρδιναλίων συμφώνως πρὸς τὸ ψήφισμα τοῦ ἀποθανόντος πάπα Γρηγορίου τοῦ Β΄, δι᾿ οὗ ὁ ἡγεμὼν τῆς Γερμανίας ἀπεστερεῖτο τοῦ δικαιώματος, ὅπερ ἐκέκτητο, ὡς «πατρίκιος τῶν ρωμαίων», αὐτὸς ρυθμίζων καὶ ἐπιβάλλων τὴν ἐκλογήν. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον θέλοντες οἱ καρδινάλιοι νὰ καταστήσωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον γεγονὸς τετελεσμένον τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Β΄, ἔσπευσαν νὰ ἐνθρονίσωσιν αὐτὸν ἐπισήμως. Ἀλλ᾿ ὁ βασιλεὺς τῆς Γερμανίας Ἑρρῖκος Δ΄ κηδεμονευόμενος, ὡς ἀνήλικος εἰσέτι, ὑπὸ τῆς μητρός του Ἁγνῆς, καὶ εἰς ταύτης ὑπείκων τὰς προτροπάς, συνεκάλεσεν ἀμέσως ἐν Βασιλείᾳ ἑτέραν σύνοδον, ἐκ καρδιναλίων καὶ εὐγενῶν, ἥτις καὶ ἀνέδειξε τὸν καρδινάλιον Πάρμας Cadalöus νόμιμον πάπαν, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ὀνόριος Β΄* (28 Ὀκτ. 1061). Τοιουτοτρόπως ἐν τῇ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ἐδημιουργεῖτο σχίσμα. Ὁ Ἑρρῖκος διὰ στρατιωτικῆς βίας ἐκδιώκει ἐκ τοῦ Βατικανοῦ τὸν Ἀλέξανδρον Β΄, ὅστις καταλείπει τὴν Ρώμην, ἀλλὰ μετ᾿ ὀλίγον χρόνον καὶ ὁ ἐγκαθιδρυθεὶς εἰς τὸν θρόνον διὰ τῶν γερμανικῶν λογχῶν ἀντίπαπας ἐκδιώκεται καὶ οὗτος τῷ 1062, ὅτε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κολωνίας Annon, ἐξασκῶν μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ Ἑρρίκου Δ΄, κατώρθωσε ν᾿ ἀποσπάσῃ τοῦτον ἀπὸ τῆς ἐπικινδύνου διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἐπιρροῆς τῆς μητρός του, καὶ ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν νὰ συγκαλέσῃ τὴν ἐν Μαντούῃ σύνοδον (1064), ἥτις περιορίσασα τὸν Ὀνόριον εἰς τὴν προτέραν ἐπισκοπικήν του θέσιν τῆς Πάρμας, ἀνεγνώρισε τὸν Ἀλέξανδρον Β΄ ὡς νόμιμον πάπαν. Ὡς ἱερεὺς εἰσέτι ὁ Ἀλέξανδρος, ὑπηρετῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι του, ἐπέδειξε μέγαν ζῆλον διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ ὑπῆρξεν ἀτρόμητος εἰς πᾶσαν ἐνέργειάν του, κακίζων δημοσίᾳ τὴν διαφθορὰν τοῦ ἀνωτέρου ἰδίᾳ κλήρου. Ἐτόλμησε δὲ νὰ ὀργανώσῃ ὁ ἴδιος καὶ λαϊκὸν σύνδεσμον, ὃν προσφυῶς *Pataria* ὠνόμασε (*λαὸς ἐπαιτῶν*), ἵνα καταπολεμήσῃ τὰς βιαιότητας τῶν καρδιναλίων καὶ ἀποσείσῃ τὴν βαρυτάτην φορολογίαν τὴν ὁποίαν ἐπέβαλλον εἰς τὸν λαὸν τὰ ὄργανα τῆς παπικῆς θεοκρατίας. Πρόδηλον ὅτι ὁ εὐγενὴς νεαρὸς κληρικὸς τότε ἐκίνησε τὸν φθόνον καὶ τὰς ὑποψίας τοῦ καρδιναλίου Gui, ὅστις, θέλων ν᾿ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τῆς περιοχῆς του τὸν ἐπικίνδυνον καὶ αὐστηρὸν τοῦτον κληρικόν, συνετέλεσε νὰ ἐκλεγῇ οὗτος ἐπίσκοπος (1057) τῆς Lucques ἐν Ἰταλίᾳ, μετὰ ταῦτα δὲ τῷ ἐνεπιστεύθη ἀποστολήν τινα παρὰ τῇ αὐλῇ τοῦ αὐτοκράτορος Ἑρρίκου Γ΄. Ἀλλ᾿ ὁ πάτρων τοῦ Ἀνσέλμου, ἰσχύων ἔκτοτε, ἐπέτυχε τὴν ἀνάδειξιν τοῦ προστατευομένου του ὡς ποντιφικοῦ ἀντιπροσώπου (legatu) εἰς τὸ Μιλᾶνον, ὅπου ὁ Ἄνσελμος συνεδέθη μετὰ τοῦ Πέτρου Δαμιανοῦ. Μὲ τὴν ἐπιρροὴν καὶ τὴν συνδρομὴν τῶν δύο τούτων, ὡς εἴδομεν, κατώρθωσεν οὗτος ν᾿ ἀνέλθῃ τὸν παπικὸν θρόνον. Ἐνδεικτικὸν τοῦ αὐστηροῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἀλεξάνδρου Β΄ εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς γερμανικῆς αὐλῆς ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ἐξηκολούθησε νὰ στηλιτεύῃ δημοσίᾳ διὰ τῶν ἐμπίστων ἀντιπροσώπων του τὸν ἀκόλαστον βίον τοῦ Ἑρρίκου, ἐπιζητοῦντος νὰ διαζευχθῇ ἀδικαιολογήτως τὴν ἐνάρετον σύζυγόν του Βέρθαν τῆς Σαβοΐας. Τὸ διαζύγιον τοῦτο ἀπηγόρευσεν ὁ Ἀλέξανδρος Β΄ τῷ 1069 διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου του παρὰ τῇ αὐλῇ τοῦ Ἑρρίκου, ἀπειλήσας αὐτὸν δι᾿ ἀφορισμοῦ.

Καὶ διὰ τῆς προσωπικῆς ἐπιβολῆς του ὁ Ἀλέξανδρος Β΄ καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς πολυτίμων συμβούλων, οὓς εἶχε κατασπείρει εἰς τὰ κεντρικώτερα μέρη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡγεμονίας, ἀπέβη πολὺ ἰσχυρός. Ἀλλὰ καὶ ὁ περίφημος σύλλογος τοῦ «*πεινῶντος λαοῦ*», τὸν ὁποῖον ὡς ἁπλοῦς πρεσβύτερος εἶχεν ἱδρύσει, οὐκ ὀλίγην συμβολὴν παρέσχεν εἰς τὸ ἀναμορφωτικὸν ἔργον τοῦ πάπα τούτου. Ἠδυνήθη οὕτω νὰ καταστήσῃ τὸ Βατικανὸν κέντρον ζωηρᾶς ἐκκλησιαστικῆς δράσεως ἀναδημιουργικῆς τοῦ πεπτωκότος γοήτρου τῆς Ἁγ. Ἕδρας. Ἀπηγόρευσεν εἰς πάντας ἀνεξαιρέτως ν᾿ ἀποφασίζωσιν ἐπὶ διοικητικῶν ἢ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ἄνευ τῆς ἐγκρίσεώς του, καὶ διὰ νὰ ὑποχρεώσῃ πάντας νὰ ἐπικοινωνῶσι μετ᾿ αὐτοῦ, ὥρισε νὰ μὴ δίδωνται τὰ *πολυσταύρια (pallium)* παράσημα εἰς ἐκείνους οἵτινες δὲν θὰ ἤρχοντο προσωπικῶς εἰς Ρώμην. Ἔκρινεν ὅτι διὰ τοιούτων μέσων θὰ κατώρθου νὰ συγκεντρώσῃ εἰς χεῖράς του ὅλην τὴν διοικητικὴν ἐξουσίαν. Ἡ μεταρρυθμιστικὴ δραστηριότης τοῦ Ἀλεξάνδρου Β΄, τὴν ὁποίαν συνάγομεν ἐκ τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν ψηφισμάτων του, δι᾿ ὧν καθορίζονται αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ τῆς Ἐκκλησίας βίου, ὑπῆρξε σημαντική. Ἐπεδίωξε τὴν ἀναμόρφωσιν καὶ τὴν ἐξυγίανσιν τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ γοήτρου αὐτῆς μεταξὺ τῶν γειτονικῶν ἡγεμονιῶν καὶ τῶν ἐξαρτωμένων ἀπ᾿ αὐτῆς χωρῶν, καὶ ἐνδιεφέρθη μεγάλως διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θρησκευτικοῦ φρονήματος τοῦ λαοῦ διὰ τοῦ συχνοῦ κηρύγματος. Δι᾿ ὅλων τούτων τῶν μέσων ἐξησφάλισε τὴν ἀπεριόριστον ἐκτίμησιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κλήρου. Ἐκ τῆς ἠθικῆς του δὲ ταύτης ἐπιρροῆς ἤντλει τὸ σθένος οὐ μόνον νὰ δικάζῃ καὶ νὰ καταδικάζῃ πάντα ἔνοχον, ὅσον καὶ ἂν ἦτο οὗτος ἰσχυρός, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιζητῇ τὴν ἐκτέλεσιν πάσης ἐπιβαλλομένης ποινῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς προκατόχους του, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἠρκοῦντο ν᾿ ἀναφέρωσι μόνον εἰς τὰ ψηφίσματά των τὰς ἐπιβαλλομένας ποινάς. Ἔναντι τοῦ νόμου τῆς δικαιοσύνης πάντες ἦσαν ἴσοι ἐνώπιον τοῦ πάπα, τοῦτο δ᾿ ἐξ ἄλλου ἐπέβαλλον καὶ τὰ συμφέροντα τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Τοιουτοτρόπως κατώρθωσεν ὁ Ἀλέξανδρος Β΄ νὰ ἀποκαταστήσῃ ἁρμονικὰς τὰς σχέσεις μεταξὺ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, κλήρου καὶ λαοῦ.

Τὴν πολιτικὴν ταύτην τῆς φρονήσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης ἤσκησεν ὁ Ἀλέξανδρος Β΄ καὶ ἐξωτερικῶς, ἐπιτυχὼν δι᾿ αὐτῆς τὴν πολιτικὴν μεταξὺ τῶν διαφόρων ἡγεμόνων εὐστάθειαν. Εἰς τὸν βασιλέα τῆς Δανιμαρκίας Swein ἐκδηλοῦντα τάσεις ἀνεξαρτησίας ἐπιβάλλει βαρύτατον φόρον ὑποτελείας. Εἰς τὸν Φίλιππον Δ΄ τῆς Γαλλίας συνιστᾷ νὰ μὴ παραβαίνῃ τοὺς κανόνας καὶ τὰ παπικὰ ψηφίσματα, εἰς δὲ τὸν βασιλέα τῆς Νορμανδίας, ἀφοῦ ἐξηνάγκασεν αὐτὸν ν᾿ ἀποδώσῃ εἰς τὴν Ἁγίαν Ἕδραν τὰς ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν ἁρπαγείσας γαίας, ἀποστέλλει ηὐλογημένον λάβαρον, προκειμένου νὰ ἐκστρατεύσῃ οὗτος κατὰ τῶν Ἄγγλων. Μετὰ τὴν ἀρνικὴν διάστασίν του πρὸς τὸν Ἑρρῖκον Δ΄ ὁ Ἀλέξανδρος ἀναγκάζεται τῷ 1073 ν᾿ ἀφορίσῃ τοὺς σιμωνιακοὺς συμβούλους του, διότι οὗτοι ἐπώλουν πλειοδοτικῶς ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα καὶ διότι παρὰ τὰ παραδεδεγμένα διὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς ἐν Μαντούῃ (1064) συνόδου οὗτοι προέβησαν εἰς ἐγκατάστασιν ἀρχιεπισκόπου ἐν Μιλάνῳ καθ᾿ ὑπόδειξιν τοῦ Ἑρρίκου Δ΄.

Καθ᾿ ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῆς πατωσύνης του ὁ Ἀλέξανδρος Β΄ διενήργησε πολλοὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν ἀπειθαρχήτων ἡγεμόνων, ἀποφυγὼν ἐπιτηδείως νὰ ἐμπλέξῃ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς δυσχερεῖς πολεμικὰς περιπετείας. Ὁ Ἀλέξανδρος Β΄ ἀπέθανεν εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Λατεράνου τὴν 21 Ἀπριλίου 1073.

—**Ἀλέξανδρος Γ΄**, *Πάπας* ***Ρώμης*** (1159—1181). Ρολλάνδος Bantinelli, γεννηθεὶς ἐν Σιέννῃ. Πεπροικισμένος μὲ πνεῦμα βαθὺ καὶ σταθερότητα ἀξιόλογον ἀπέβη εἷς τῶν διασημοτέρων παπῶν τοῦ μεσαίωνος. Ἡ ἱστορία τὸν θεωρεῖ ἰσάξιον πρὸς τὸν Γρηγόριον Ζ΄ (1073—1085) καὶ τὸν Ἰννοκέντιον Γ΄ (1198—1216). Ὁ Ἀλέξανδρος Γ΄ προήσπισε σθεναρῶς τὰ δίκαια τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἐξυψώσας ἅμα αὐτὴν διὰ τῆς καλλιεργείας καὶ ἀναπτύξεως τῶν θεολογικῶν καὶ τῶν φιλοσοφικῶν γραμμάτων καὶ ὡς συγγραφεὺς δὲ καὶ διδάσκαλος ἀπέβη περιώνυμος. Ὁ βιογράφος του καρδινάλιος d' Aragon γράφει δι᾿ αὐτὸν ὅτι πρὸς τῇ βαθείᾳ γνώσει τῶν Γραφῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων εἶχε καὶ σπανίαν ρητορικὴν ἱκανότητα.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς σταδιοδρομίας του ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν Βολωνίᾳ διδάξας δογματικήν, ἠθικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων καὶ τῶν ψηφισμάτων τῶν παπῶν, συντάξας ἐπιτόμως ἀξιολογώτατα θεολογικὰ καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα, ἐφάμιλλα πρὸς τὰ τῶν διασημοτέρων πατέρων τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας. Ἡ μεγάλη φήμη του, ὡς ἐπιστήμονος καὶ κληρικοῦ, τὸν ἀνύψωσε τῷ 1153 εἰς τὴν τιμητικὴν θέσιν τοῦ καγκελλαρίου τῆς Ἀποστολικῆς Ἕδρας, ἐκ τῆς θέσεως δὲ ταύτης ἀνεδείχθη τῷ 1159 πάπας, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀλέξανδρος Γ΄*.

Ὁ Ἀλέξανδρος Γ΄ ἀπέβη θαυμαστὸς καὶ διὰ τὸ ἀκατάβλητον σθένος μεθ᾿ οὗ διεξήγαγε τὸν δεκαεπταετῆ πόλεμον ἐναντίον τοῦ πανισχύρου αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα (Frédéric Barberousse) ὅστις ἀκολουθῶν τὴν κοσμοκρατορικὴν πολιτικὴν τοῦ Μεγάλου Καρόλου (Charlemagne) ἐπεδίωξεν ἐπανειλημμένως νὰ καταλάβῃ τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ στεφθῇ ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Πέτρου. Εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σχεδίων του τούτων ὑπεβοήθησεν αὐτὸν ὁ καρδινάλιος Κολωνίας Renaud de Dassel, ὅστις καὶ ἐδημιούργησε πρὸς τοῦτο ἰσχυρὸν ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὸν πάπαν Ἀλέξανδρον Γ΄, διότι ὑπέβαλεν ἐπιτηδείως εἰς τὸν Φρειδερῖκον τὴν ἰδέαν τῆς ἀνακηρύξεως ἄλλου πάπα, παρ᾿ οὗ θὰ ἐλάμβανε τὴν ἐκ Θεοῦ συγκατάθεσιν καὶ τὴν εὐλογίαν ὅπως ἀγάγῃ εἰς πέρας τὸ μέγα ἔργον τῆς κοσμοκρατορίας. Τοιοῦτοι δὲ πάπαι καθ᾿ ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἀνεδείχθησαν ἐναλλὰξ τέσσαρες: ὁ *Βίκτωρ Δ΄* (1160), ὁ *Πασκάλ Γ΄* (1164), ὁ *Κάλλιστος Γ΄* (1168) καὶ ὁ *Ἰννοκέντιος Γ΄* (1178). Πάντες δ᾿ οὗτοι διὰ παντὸς τρόπου προσεπάθησαν νὰ ἐξευτελίσωσι τὸν Ἀλέξανδρον Γ΄, ἀποκηρύττοντες καὶ ἀφορίζοντες αὐτόν. Ἀλλ᾿ ὁ Ἀλέξανδρος ἐνισχυόμενος ὑπὸ τῆς πλειονότητος τῆς Ἐκκλησίας, ἐπωφελούμενος δὲ τῆς πολιτικῆς ἀντιζηλίας τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὴν Γερμανίαν, κατώρθωσε νὰ συνεγείρῃ ὁλόκληρον τὴν δημοκρατικὴν Ἰταλίαν ἐναντίον τοῦ ἐπικινδύνου τούτου ἐχθροῦ.

Ἐν τούτοις πρὸ τῆς στρατιωτικῆς ὑπεροχῆς τοῦ Φρειδερίκου τὰ παπικὰ στρατεύματα ἐπανειλημμένως ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν, αὐτὸς δὲ ὁ Ἀλέξανδρος δὶς ἐγκατέλιπε τὴν Ρώμην· πρῶτον μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου κατάληψιν τοῦ Μιλάνου (1162), ὅτε κατέφυγεν εἰς τὴν γαλλικὴν αὐλὴν τοῦ Λουδοβίκου Ζ΄, φιλοξενήσαντος αὐτὸν καὶ τὴν ἀκολουθίαν του, δεύτερον δὲ κατὰ τὴν ἀπειλὴν τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου, ὅτε κατέφυγεν εἰς Benevent πλησίον τῆς Νεαπόλεως, μετὰ πολλὰς δὲ περιπλανήσεις παρέμεινεν εἰς τὴν πόλιν Anagui. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Φρειδερῖκος ἐγκαθιδρύσας ἐν Ρώμῃ τὸν ἀντίπαπαν Πασκὰλ Γ΄ ἐστέφθη παρ᾿ αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Πέτρου αὐτοκράτωρ· ἀλλὰ λοιμὸς τρομερός, ἀποδεκατίσας τὰ στρατεύματά του, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Ρώμην καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Γερμανίαν (1168).

Ὁ πάπας Ἀλέξανδρος Γ΄ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ὠργάνωσε τὴν *Ὁμοσπονδίαν τῶν Λομβαρδικῶν πόλεων*, ἥτις συνεστήθη πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ τοῦ ἀπειλοῦντος νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Πράγματι δὲ ὅτε ὁ Φρειδερῖκος ἐπανῆλθεν εἰς Ἰταλίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κατακτητικῶν του σχεδίων εὗρεν ἰσχυροτάτην ἄμυναν, εἰς μίαν δὲ μάχην παρὰ τὸ Legnano ἡττήθη κατὰ κράτος. Τοιουτοτρόπως ἡ τελευταία φάσις τοῦ πολέμου (1174 1177) ὑπῆρξεν ὀλεθρία διὰ τὸν Φρειδερῖκον, ὑποχρεωθέντα νὰ συνάψῃ τὴν ἐξευτελιστικὴν συνθήκην τῆς Βενετίας (24 Ἰουλίου 1177). Χαρακτηριστικαὶ τῆς ἀνακτήσεως τοῦ παπικοῦ γοήτρου τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ΄ εἶναι αἱ διασωζόμεναι λεπτομέρειαι τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης, εἰς τὴν ὁποίαν σημειωτέον ὁ πάπας Ἀλέξανδρος δὲν ἔλειψε νὰ διαλάβῃ καὶ τὰ προσκτώμενα ὑπὸ τῶν συμμάχων του δικαιώματα ἔναντι τοῦ ἡττηθέντος ἡγεμόνος, ἐπηκολούθησεν ἡ τέλεσις τῆς εὐχαριστηρίου θείας λειτουργίας. Ἐξερχόμενος ὁ πάπας τοῦ ναοῦ συνωδεύετο, ἐν μέσῳ τιμητικῆς παρατάξεως τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων, ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου, ὅστις γονυπετήσας ἠσπάσθη τοὺς πόδας τοῦ Ποντίφηκος καὶ ἐκράτησε τὸν ἀναβολέα ἵνα ἱππεύσῃ ἐπὶ τοῦ ἵππου του, τὸν ὁποῖον κρατήσας ἐκ τοῦ χαλινοῦ ὡδήγησεν ἐπί τινα βήματα, μεθ᾿ ὃ ὁ πάπας ἀνταμείβων τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦτον τοῦ τρομεροῦ αὐτοκράτορος ἠσπάσθη αὐτὸν εἰς τὸ μέτωπον. Ἑπόμενον ὅτι μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην ὁ Φρειδερῖκος ἐγκατέλιπε τοὺς κληρικοὺς ὑποστηρικτάς του εἰς τὴν μεγαλοφροσύνην τοῦ Ἀλεξάνδρου· ἐννοεῖται δὲ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος προσεφέρθη πρὸς αὐτοὺς πολιτικώτατα, εὐεργετήσας αὐτοὺς ἀντὶ νὰ τοὺς καταδιώξῃ. Οὕτως εἰς τὸν ἀντίπαπαν ἐξεχώρησε πλουσιωτάτην μονήν, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς ὀπαδούς του ἐπέτρεψε νὰ ἀποκατασταθῶσιν εἰς τὰς γαίας, τὰς ὁποίας κατεῖχον πρότερον. Ἐν τούτοις ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ρώμην ἢ μόνον τὴν 12 Μαρτίου 1178.

Εἰς τὸν Ἑρρῖκον Β΄ βασιλέα τῆς Ἀγγλίας ἀπεδόθη ἡ ἐν τῷ ναῷ δολοφονία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας Thomas Becket (21 Δεκεμ. 1170). Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν μὲν δολοφονηθέντα ἀρχιεπίσκοπον ἀνεκήρυξε δι᾿ ἁπλῆς ἀποφάσεώς του ἅγιον (1173), τὸν δὲ Ἑρρῖκον ὑπεχρέωσε νὰ δηλώσῃ τελείαν μὲν ὑποταγὴν εἰς τὴν Ἁγίαν Ἕδραν, νὰ προσέλθῃ δὲ μ᾿ ἐξευτελιστικὴν ταπείνωσιν καὶ νὰ προσκυνήσῃ τὸν τάφον τοῦ θύματός του. Ἀναφέρομεν τὰ δύο ταῦτα παραδείγματα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς μεγάλης ἐπιβολῆς τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε διὰ τῆς σταθερότητός του καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας του ἀπὸ τῶν διαβολῶν καὶ τῶν κακῶν ὑποδείξεων τῶν συμβούλων καὶ τῶν φίλων του.

Ὄντως ὁ πάπας Ἀλέξανδρος Γ΄ καθ᾿ ὅλον τὸ στάδιον τῆς παπικῆς του ἐξουσίας ἐπέδειξε μοναδικὴν φρόνησιν καὶ σταθερότητα. Προστατεύσας τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας συνετέλεσε διὰ σειρᾶς μέτρων εἰς τὴν ὅσον ἔνεστι ἀρτιωτέραν μόρφωσιν τοῦ κατωτέρου ἰδίᾳ κλήρου. Ἀπεπειράθη νὰ καθιερώσῃ διὰ τὸν λαὸν τὴν δωρεὰν ἐκπαίδευσιν, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε ἐλλείψει πόρων. Τοιουτοτρόπως ἡ σταδιοδρομία τοῦ Ἀλεξάνδρου παραμένει φαεινὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐξελίξεως τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, διότι ὑπὸ τὰς τόσον δυσχερεῖς συνθήκας κατώρθωσε ν᾿ ἀποκαταστήσῃ τὴν κοσμοπολιτικὴν αὐτῆς ἰσχύν.

Digitized by Google

Τοῦτο ἀποκλειστικῶς ὀφείλεται εἰς τὴν ἀξιοθαύμαστον μετριοπάθειάν του καὶ ἀπαρασάλευτον πολιτικότητά του.

Τὸν Ἀλέξανδρον Γ' ἀπησχόλησε σπουδαίως ἡ ἀνόρθωσις τοῦ κλήρου καὶ ἡ γενικωτέρα θεραπεία τῶν κακῶν τῆς Ἐκκλησιας, πρὸς τοῦτο δὲ συνεκάλεσε τὴν *σύνοδον τοῦ Λατεράνου* (Μάρτιος 1179). Δυστυχῶς ὅμως ἀπὸ τοῦ γεγονότος τούτου παρήλλαξέ πως ὁ χαρακτὴρ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ δὲν κατώρθωσε ν' ἀποφύγῃ καὶ αὐτὸς τὰ πολλαπλᾶ συμβατικὰ μέτρα ἅτινα τοσάκις κατέρριψαν τὸ γόητρον καὶ τὴν ἠθικὴν ἐπιβολὴν τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἰσχυρὰ αἵρεσις τῶν ἐπιλεγομένων καθαρῶν (βλ. λ.) εἶχε διαδοθῇ εἰς τὴν Γαλλίαν, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος θέλων νὰ ἐξεγείρῃ ἐναντίον των τὸ ποίμνιόν του ἐκήρυξε σταυροφορίαν καὶ διὰ νὰ καθοπλίσῃ τὴν ἀσυνειδησίαν τῶν σταυροφόρων τούτων συνεχώρησεν αὐτοὺς προκαταβολικῶς διὰ δύο ἔτη δι' ὅσα κακουργήματα ἐπρόκειτο νὰ διαπράξουν πρὸς καταστολὴν τῆς αἱρέσεως τῶν «*καθαρῶν*». Ἐν τούτοις ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς συνόδου τοῦ Λατεράνου, ἡ θέσις τοῦ Ἀλεξάνδρου κατέστη ἐπισφαλής, ἰσχυρὰ δὲ κατ' αὐτοῦ ἀντίδρασις τῶν καρδιναλίων ἤρχισε ν' ἀναφαίνεται. Ὁ πάπας οὗτος ἐπεζήτησε ν' ἀναμιχθῇ καὶ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς, ἐνισχύσας μάλιστα διαφόρους ἀποστολάς, ἐπανέλαβε δὲ καὶ αὐτὸς τὰς πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν προσπαθείας του, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Μανουὴλ Κομνηνὸς δυσπιστῶν πρὸς τὰς προτάσεις του τὰς ἀπέρριψε. Ἦτο ἤδη γνωστὴ ἡ παπικὴ ἐπιθυμία νὰ ἐξασκήσῃ ἐπιρροὴν εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς, ἐξεδήλωσε δὲ τοῦτο διὰ τῆς ἀπὸ 14 Ἰουλίου 1165 ἐκκλήσεώς του πρὸς τοὺς ἀνατολικοὺς λαούς.

Τὸ τέλος τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ' δὲν ὑπῆρξεν ἀντάξιον τῆς μεγαλουργοῦ αὐτοῦ πολιτικῆς, ἥτις τόσον ὠφέλησε τὴν ρωμαϊκὴν Ἐκκλησιαν. Ἡ ἀπὸ τῆς συνόδου τοῦ Λατεράνου ἀρξαμένη ἀντίδρασις κατ' αὐτοῦ, ἀπέληξεν εἰς τὸ ν' ἀναγκασθῇ οὗτος νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Ρώμην. Τὴν 30 Αὐγούστου 1181 ἀπέθανεν ἐν ἐξορίᾳ εἰς Civita Castellana. Ι. Α. Π.

—**Ἀλέξανδρος Δ'**, *Πάπας Ρώμης* (1254—1261), Ρινάλδος κόμης de Segna γεννηθεὶς ἐν Anagni καὶ καταγόμενος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν κομήτων de Segna, ἐξ ἧς κατήγετο καὶ ὁ προκάτοχός του *Ἰννοκέντιος* Γ'. Ὁ Ρινάλδος τυχὼν εὐρυτάτης μορφώσεως, εἰς λίαν νεαρὰν ἡλικιαν κατετάχθη, τῇ ἐπιμόνῳ ἀπαιτήσει τοῦ θείου του πάπα Γρηγορίου τοῦ Θ', εἰς τὸ τάγμα τῶν Φραγκισκανῶν καὶ τὴν 18 Σεπτ. 1227 χειροτονεῖται καρδινάλιος διάκονος, τὸν δὲ Ἰούλιον τοῦ 1231 καρδινάλιος ἐπίσκοπος τῆς Ostie καὶ Velletri. Τὴν 12 Δεκεμβρίου 1254 ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς συνόδου τῶν καρδιναλίων ἐν Νεαπόλει πάπας καὶ τὴν 24ην γίνεται ἡ ἐπίσημος αὐτοῦ ἀνάρρησις.

Ἐξ εὐγενῶν καταγόμενος ὁ Ἀλέξανδρος ἐξηνλεῖτο εἰς τοὺς κατὰ τῶν ἄλλων εὐγενῶν ἀγῶνας, ἀκριβῶς καθὼς καὶ ὁ προκάτοχος αὐτοῦ, μόνον ὅτι ὑπῆρξεν ἀτυχέστερος τούτου, διὸ καὶ κατεδίωξαν αὐτὸν οἱ εὐγενεῖς ἀπηνῶς. Ὑπῆρξε πάντοτε ματαιόδοξος, μηδόλως ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς ὠφελειας τῆς Ἐκκλησιας. Στερούμενος πρωτοβουλίας ἀπέβη τυφλὸν ὄργανον τῶν περιστοιχούντων ὀλεθρίων αὐτοῦ συμβούλων καὶ δὲν ἐδίσταζε ποσῶς νὰ ἐμπλέκῃ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς περιπετείας, ὁσάκις ἐπεζήτει νὰ καρπωθῇ ἰδίαν τινὰ ὠφέλειαν. Οὕτω π. χ. ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς μεγάλης περιουσίας τοῦ πρίγκιπος καὶ μετέπειτα βασιλέως τῶν δύο Σικελιῶν Μαμφρέδου, φυσικοῦ τέκνου τοῦ Φρειδερίκου Β', περιεπλάκη μετ' αὐτοῦ εἰς ἀτελεύτητον ἀγῶνα ἀφοσας ἐν τέλει αὐτόν. Ὁ Φρειδερῖκος καὶ ὁ Μαμφρέδος ὅμως ἔχοντες τὴν ὑποστήριξιν τῶν *Γιβελλίνων*, μιᾶς τῶν τρομερωτέρων ἐπαναστατικῶν μερίδων, αἵτινες περιέτρεχον καταστρέφουσαι τὴν Ἰταλίαν, κατεξηυτέλισαν τὸν Ἀλέξανδρον Δ' ἀναγκάσαντες αὐτὸν νὰ φύγῃ ἐκ Ρώμης καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν Viterbe, πόλιν τῆς Ἰταλίας, μετὰ τὴν μακρὰν δὲ ἐξορίαν του διέμεινεν ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Anagni, τὴν ὁποίαν μόλις ἠδυνήθη νὰ διασώσῃ κατόπιν ταπεινωτικῶν ἱκεσιῶν πρὸς τοὺς ἀντιπάλους του.

Στερούμενος ἤθους, οὐδόλως ἠδυνήθη νὰ διαφυλάξῃ τὸ παπικὸν γόητρον. Ὑπὸ τῶν συμβούλων του παρεσύρετο εἰς τὰς εὐτελεστέρας ἐνεργείας, δι' ὧν μόνον προσωπικὰ συμφέροντα ἐξυπηρετοῦντο, ἡ δ' Ἐκκλησια, ὡς κράτος ληστρικὸν ἀντηγωνίζετο εἰς τὰς βιαιότητας καὶ τὰς θηριωδίας τοὺς βαρβάρους ἀντιπάλους της. Ἐκ τούτου αἱ ἐσωτερικαὶ διχόνοιαι ἐνετάθησαν καὶ κοινὴ κατακραυγὴ ἐναντίον του ὠγκοῦτο καθ' ἑκάστην· τὰ ἤθη τοῦ κλήρου ἐχαλαρώθησαν, τὸ δὲ θρησκευτικὸν τοῦ λαοῦ φρόνημα ἐντελῶς κατέπεσεν.

Ἀλλ' ἐν τῇ χαρακτηριζούσῃ αὐτὸν πολυπραγμοσύνῃ ἀπεπειράθη καὶ τὴν ἄρσιν τοῦ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν σχίσματος καὶ τὴν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του ὑπαγωγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, προέβη δὲ καὶ εἰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου τοῦ Β' Λασκάρεως, αἵτινες εὐνόητον, ὅτι ἀπέβησαν ἄκαρποι.

Ὅλως ἀψυχολόγητος ὑπῆρξεν ἡ προσπάθεια αὐτοῦ ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν ἐπικινδύνως προϊοῦσαν διαφθορὰν τοῦ κλήρου, καὶ διὰ νὰ τρομοκρατήσῃ αὐτόν, ἀνεθεώρησε πάντα τὰ σχετικὰ ψηφίσματα

Ἀλέξανδρος Ε', Πάπας Ρώμης.

τῶν προκατόχων του ἐπιπροσθέσας τὴν διάταξιν, καθ' ἣν πᾶς κληρικὸς κατηγορούμενος ἐπὶ ἀνηθικότητι θὰ ἐδικάζετο «συνοπτικῶς, ἄνευ θορύβων καὶ δικηγόρων». Παραλλήλως δ' ἐνέτεινε τὴν ἐξουσίαν τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως, ἀντικαταστήσας πολλοὺς δικαστὰς διὰ βαναυσοτέρων ἄλλων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1257 ἐπεξέτεινε καὶ εἰς τὴν Λομβαρδίαν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν ἐπιβολὴν τῶν κακούργων ὀργάνων τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως καὶ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀσυνειδησίαν τούτων τοὺς συνεχώρησε διὰ μακρὰ ἔτη καὶ ἐκήρυξεν ἀνισχύρους τοὺς ἐναντίον των ἀφορισμοὺς τῶν θυμάτων των, ἂν οὗτοι ἐτύγχανε νὰ ὦσι κληρικοί. Πᾶσα διαμαρτυρία διὰ τὴν ἀθλιεστάτην τῶν πραγμάτων κατάστασιν καὶ τὴν καταρράκωσιν τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε διὰ συγγραφῶν γινομένη εἴτε διὰ τοῦ κηρύγματος κατεπνίγετο εἰς τὸ αἷμα. Οὕτως ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου «Οἱ κίνδυνοι τῶν τελευταίων χρόνων» καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων *Γουλιελμος de Saint Amour* καίεται ἐπιδεικτικῶς ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ὁ δὲ συγγραφεὺς τῆς «εἰσαγωγῆς εἰς τὸ αἰώνιον Εὐαγγέλιον» ἐξηφανίζετο ἀθορύβως καὶ μὲ πολλὰς προφυλάξεις τῶν φραγκισκανῶν μοναχῶν διαφθαρέντων καὶ τούτων ὑπὸ τοῦ κακοήθους πάτρωνός των. Ἡ διοικητικὴ ἀδυναμία τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου Δ' ἐπετάθη ἔτι μᾶλλον λόγῳ τῆς ἐπιρροῆς ἣν ἐξήσκουν ἐπ' αὐτοῦ τὰ τάγματα τῶν ἐπιλεγομένων «ἐπαιτῶν», τὰ ὁποῖα παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ ὑγιοῦς κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς ὅλας τὰς θέσεις ἐπιδιώκοντα, πρὸς διαφθορὰν παντελῆ τοῦ φρονήματος τοῦ λαοῦ, ν' ἀναλάβουν καὶ τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τὸ κήρυγμα. Λόγῳ τῆς ἀδιακόπου ἀντιδράσεως κατὰ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου δὲν ἠδυνήθη οὗτος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ρώμην, ἀφ' ὅτου ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν Φρειδερίκου καὶ Μαμφρέδου. Ἀπέθανεν ἐν Viterbe τὴν 21 Μαΐου 1261. Ι. Α. Π.

—**Ἀλέξανδρος Ε'**, *Πάπας Ρώμης* (1409-1410), Πέτρος Φιλάργος ἢ Φιλάρετος, γεννηθεὶς ἐκ γονέων πτωχῶν τῷ 1340 ἐν Καραΐς τῆς ἐπαρχίας Μιραμπέλου (Κρήτης), Ἕλλην τὴν καταγωγήν. Κατά τινα λοιμόν, ὅστις ἐπὶ ἐνετοκρατίας ἀπεδεκάτισε τὸν πληθυσμὸν τῆς Κρήτης ὁ πτωχὸς Πέτρος ἐν παιδικῇ ἔτι ἡλικίᾳ ἀπώλεσε τοὺς γονεῖς του. Ἀπορφανισθεὶς οὕτως ἀπέμεινεν ἄνευ τινὸς προστασίας, περιήρχετο δὲ τοὺς δρόμους ἐπαιτῶν. Φραγκισκανός τις περισυνέλεξεν αὐτὸν καὶ τὸν παρέλαβεν εἰς τὸ ἐν Νεαπόλει μοναστήριόν του, ἔνθα ὁ Πέτρος ἐξέμαθε τὰ πρῶτα του γράμματα. Ἐκεῖ ἐδιδάχθη καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν καὶ μετά τινα ἔτη, καθ' ἃ ἐπεδείξατο ἐξαίρετον εὐφυΐαν καὶ φρόνησιν, ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν τῶν φρανκισκανῶν ἔνδυμα (1357), ἀμέσως δὲ ἀπεστάλη εἰς Ἰταλίαν ἐγγραφεὶς μοναχὸς τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου ἐν Παταυΐῳ. Εἰς τὸν νεαρὸν Πέτρον παρεσχέθη τοιουτοτρόπως ἡ μοναδικὴ εὐκαιρία νὰ φοιτήσῃ εἰς τὸ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ περιώνυμον πανεπιστήμιον, μεθ' ὃ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν θεολογικῶν καὶ τῶν φιλοσοφικῶν του σπουδῶν ἀπεστάλη καὶ εἰς Ὀξφόρδην, μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ δὲ καὶ ἐκ τοῦ πανεπιστημίου τούτου ἀποφοίτησιν μετέβη εἰς Παρισίους ἐγγραφεὶς εἰς τὸ αὐτόθι πανεπιστήμιον. Ἡ τοιαύτη εὐρυτάτη μόρφωσις τοῦ μοναχοῦ Πέτρου ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν λίαν ἐνωρὶς νὰ ἐκδηλώσῃ τὰ ἐξαίρετα χαρίσματά του, ἐν αὐτῷ δὲ τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων ἐδίδαξε τὴν Θεολογίαν καὶ τὴν Φιλοσοφίαν, ἐπιδοθεὶς καὶ εἰς τὴν συγγραφὴν δοκιμωτάτων μελετῶν. Οἱ χρονογράφοι τοῦ πανεπιστημίου τούτου ἀποκαλοῦσι τὸν Πέτρον «περιώνυμον διδάσκαλον τῆς Θεολογίας». Πλὴν τῶν θεολογικῶν, διασώζονται καὶ μεταφράσεις βιβλίων ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, τὰ χειρόγραφα δὲ ταῦτα ἴσως ἀπετέλουν δοκίμια τῶν διδασκαλιῶν του εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων.

Τοιουτοτρόπως ὁ νεαρὸς Ἕλλην μοναχὸς ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ εὐδοκίμου ἐπιστημονικῆς δράσεως ἐδικαίωσε τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας ἐστήριξαν ἐπ' αὐτοῦ οἱ φραγκισκανοί, ἀποφασίσαντες νὰ χρησιμοποιήσωσιν αὐτὸν ἐπωφελέστερον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ σταδίου ὁ Πέτρος ἤρχισε περιφανῶς τὴν ἐκκλησιαστικὴν σταδιοδρομίαν αὐτοῦ καὶ ταχέως ἀνεδείχθη εἰς ἐξέχουσαν προσωπικότητα.

Ἀποσταλεὶς πρὸς τοὺς Λιθουανοὺς ἐπέτυχε νὰ κερδίσῃ αὐτοὺς πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ νὰ βαπτίσῃ τὸν ἡγεμόνα του Ἰαγγέλωνα. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Ἰταλίαν, ὁ Πέτρος προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ ἡγεμόνος τῆς Λομβαρδίας Ἰωάννου Βισκόντου, υἱοῦ τοῦ Γαλεάτου Βισκόντου, ὅστις ἀπέσπασεν αὐτὸν παρὰ τῇ Αὐλῇ του καὶ τῷ ἀνέθεσε πολλὰς ἀποστολάς, πολλὰς πρεσβείας καὶ διοίκησιν πόλεων ἀκόμη. Πάντοτε ὁ Πέτρος ἀνεδείκνυτο ἀντάξιος τῆς τοιαύτης ἐμπιστοσύνης, φημιζόμενος μεταξὺ τῶν γειτονικῶν ἡγεμόνων. Ἀμείβων ὁ Ἰωάννης Βισκόντης τὸν Πέτρον ἐπέτυχε τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ εἰς ἐπίσκοπον Πλακεντίας (1386) καὶ βραδύτερον Βενετίας (1387), Ναβάρας (1839) καὶ τέλος εἰς ἀρχιεπίσκοπον Μιλάνου (1402). Ἡ τοιαύτη δὲ ἀποκατάστασις τοῦ Πέτρου εἰς τὴν ἕδραν τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου πρωτίστως ἱκανοποίησεν αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα, ἀναμένοντα ἐκ τῆς πολυτίμου ἱκανότητος καὶ ἐπιρροῆς τοῦ νέου ἀρχιεπισκόπου ν' ἀποκτήσῃ τὸ στέμμα ὁλοκλήρου τῆς Ἰταλίας, ἤδη ὅτε ἡ ἀντίζηλος Φλωρεντία εἶχε πέσει. Ὁ θάνατος δὲν ἀφῆκε τὸν Ἰωάννην ν' ἀποβλέψῃ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν μεγαλεπιβόλων τούτων σχεδίων. Ἀποθνήσκων διώρισε τὸν Πέτρον μέλος τῆς ἀν-

Digitized by Google

τιβασιλείας, μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ διαδόχου υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου. Μικρὸν μετὰ τοῦτο ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πέτρος συγκεντρῶν τὴν ἀπεριόριστον ἐμπιστοσύνην τῆς Ἁγίας Ἕδρας, ἄγων ἤδη τὸ 65ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, διωρίζετο ὑπὸ τοῦ πάπα *Ἰννοκεντίου Γ΄* ἀντιπρόσωπός του ἐν Λομβαρδίᾳ. Εἰς τὸν Πέτρον διηνοίγετο εὐρύτερον ἔτι στάδιον δράσεως. Ἐν τῇ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ὑφίστατο τότε καὶ πάλιν ἐσωτερικὸν σχίσμα. Ὁ ἀντίπαπας *Βενέδικτος ΙΓ΄* ἥδρευεν ἀπὸ τοῦ 1377 ἐν τῇ γαλλικῇ πόλει Avignon, ἀποκηρύττων καὶ ἀναθεματίζων τὸν τότε Ρώμης Ἰννοκέντιον Γ΄, ὅστις ἀντανεθεμάτιζεν αὐτόν. Πᾶσαι αἱ προσπάθειαι πρὸς συμβιβασμὸν τῶν ἐριζόντων γερόντων παπῶν ἀπέβαινον μάταιαι, προσκρούουσαι εἰς τὴν ἀνάγκην τῶν ἀμοιβαίων προσωπικῶν ὑποχωρήσεων. Τὸ σχίσμα τοῦτο ἔφερε τὸν Πέτρον εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῆς δράσεως. Τὰ γεγονότα ἄλλως ἐπέβαλλον τὴν ταχυτέραν λύσιν τοῦ σχίσματος, διότι ὁ Βενέδικτος ἐξεστράτευε κατὰ τῆς Ρώμης, ἐνῷ ἐν αὐτῇ ἐγίνοντο σφαγαὶ τῶν ἀντιπάλων εὐγενῶν ἀποδιδόμεναι εἰς τὸν Ἰννοκέντιον. Ὁ Ἰννοκέντιος ἀπέθανεν ἐν τῷ μεταξὺ (1406), ἀλλὰ τὸ

Νόμισμα τοῦ Πάπα Ἀλεξάνδρου Ε΄.

σχίσμα ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ *Γρηγορίου ΙΒ΄*. Ἐν τέλει ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων ἐξεβίασε τὴν λύσιν, πρὸς ἀποτροπὴν τῆς περαιτέρω διακωμῳδήσεως τῆς Ἐκκλησίας· ἐπέτυχε καὶ συνῆλθε προσύνοδος ἐν Λιβόρνῳ, ἥτις συγκεντρώσασα ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερίδων 24 καρδιναλίους ὥρισεν ἕδραν συνόδου τὴν Πίζαν, ἔνθα συνῆλθεν αὕτη τὴν 25 Μαρτίου 1409. Ἡ σύνοδος ἀποκηρύξασα ἀμφοτέρους τοὺς πάπας ἀνέδειξε παμψηφεὶ νόμιμον τοιοῦτον τὸν Πέτρον, τὴν δὲ 7ην Ἰουλίου ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς Πίζης ἐγένετο ἡ ἐπίσημος ἀνάρρησις αὐτοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀλέξανδρος Ε΄*. Ἐν τούτοις ὅμως ἡ ἕνωσις κατὰ τύπους μόνον συνετελέσθη, παρὰ δὲ τὰς ἐπιμόνους ἐνεργείας καὶ προσπαθείας τῶν ἡγεμόνων καὶ τοῦ λαοῦ δὲν κατωρθώθη νὰ μεταβῇ ὁ Ἀλέξανδρος Ε΄ εἰς Ρώμην. Ὑπείκων εἰς τὰς ὑστεροβούλους εἰσηγήσεις τοῦ σατανικοῦ καρδιναλίου Βαλτάσσαρ Κόσσα, ἐξασκοῦντος ἀπεριόριστον ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὑπεχρεώθη νὰ παραμένῃ ἐν Βολωνίᾳ. Ὡς πάπας ὁ Ἀλέξανδρος Ε΄ ἦτο λιτώτατος καὶ ἀγαθοεργός. δικαίως δ' ἔλεγε περὶ ἑαυτοῦ «ἤμην εἷς πλούσιος ἐπίσκοπος, εἷς πτωχὸς καρδινάλιος, εἶμαι ἤδη εἷς πτωχότατος πάπας».

Ἡ Σύνοδος τῆς Πίζης, ἀποφασίσασα νὰ συνδράμῃ τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὸ ἀποφασισθὲν ὑπ' αὐτῆς ἀνακαινιστικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας, δὲν εἶχε διαλυθῆ. Ἀλλ' ὁ δυστυχὴς Ἀλέξανδρος παρὰ τὸν ζῆλόν του, παρὰ τὸν διακαῆ του πόθον νὰ ἴδῃ ἀναμορφουμένην τὴν Ἐκκλησίαν του, τὴν ὁποίαν αἱ μακραὶ διαμάχαι τοσοῦτον ἐζημίωσαν, οὐδὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ. Τόση ἦτο ἡ κατὰ τῶν ἀνακαινιστικῶν αὐτοῦ προγραμμάτων ἀντίδρασις, ὥστε πρὸ τοῦ ἀπειληθέντος νέου σχίματος ὑπὸ τοῦ ἐν Avignon ἑδρεύοντος ἀντίπαπα *Γρηγορίου ΙΒ΄*, ὃν ὑπεστήριζον οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ Βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως Λαδοσλαῦος, ὅστις κατέλαβε μάλιστα καὶ διὰ στρατοῦ τὸ Βατικανόν, ἠναγκάσθη ὁ Ἀλέξανδρος νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ μὲν σύνοδος θὰ διαλυθῇ, τὸ δὲ πρόγραμμα αὐτῆς θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ ἐντὸς τριετίας ὑπὸ ἄλλης συνόδου ἐγκρινόμενον. Παρὰ ταῦτα ὅμως πάντα καὶ παρὰ τὴν κατοχὴν τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν παπικῶν στρατευμάτων ὁ Ἀλέξανδρος Ε΄ δὲν ηὐτύχησε ν' ἀποκατασταθῇ ἐν αὐτῇ. Ὁ Κόσσα τὸν ἐκράτει πάντοτε μακρὰν προφασιζόμενος φανταστικοὺς κινδύνους ἐκ μέρους τῶν εὐγενῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανεν αἰφνιδίως ἐν Βολωνίᾳ τὴν νύκτα τῆς 3 Μαΐου 1410, δέκα μῆνας ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεώς του. Τὸ αἰφνίδιον τοῦ θανάτου του ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ πιστευθῇ ὅτι ὁ κατ' αὐτοῦ διαρκῶς μηχανορραφῶν καρδινάλιος Κόσσα τὸν ἐδηλητηρίασε κατὰ τὸ δεῖπνον τῆς νυκτὸς ἐκείνης, διὰ νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον. Καὶ ναὶ μὲν δὲν ἐπιβεβαιοῦται ἡ ὑπόνοια αὕτη, ἀλλὰ τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ καρδινάλιος Κόσσα διεδέχθη τὸν Ἀλέξανδρον Ε΄, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἰωάννης ΚΓ΄* ἐγκαθιδρυθεὶς ἀμέσως εἰς τὴν Ρώμην.

Ἔμβλημα τοῦ Πάπα Ἀλεξάνδρου Ε΄.

Ὁ τάφος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ε΄, ἔργον μεγάλης τέχνης, ἀνεγερθεὶς ὑπὸ τῶν φραγκισκανῶν διασώζεται ἐν Βολωνίᾳ. Ἐπ' αὐτοῦ δ' εἶναι χαραγμένοι ἐπιτύμβιοι στίχοι, δι' ὧν χαρακτηρίζεται ἡ μεγάλη προσωπικότης του. Ι. Α. Π.

—**Ἀλέξανδρος ΣΤ΄**, *Πάπας Ρώμης* (1492—1503), Ροδρῖγος Βοργίας, υἱὸς τοῦ Joffrè Lanzuoli καὶ τῆς Ἰσαβέλλας Βοργία, ἀδελφῆς τοῦ Πάπα *Καλλίστου* Γ΄, ἐγεννήθη ἐν Jativa τῆς Καταλωνίας τὴν 1 Ἰανουαρίου 1431. Λέγουν ὅτι ἔφερε τὴν ἐπωνυμίαν τῆς οἰκογενείας τῆς μητρός του, διότι πρὸ τοῦ γάμου αὐτῆς μετὰ τοῦ Lanzuoli ὁ Ροδρῖγος εἶχεν υἱοθετηθῆ ὑπὸ τοῦ θείου του Πάπα Καλλίστου Γ΄. Ἐπὶ τῶν νομισμάτων ὅμως τὰ ὁποῖα ἐπὶ τῆς παπωσύνης του ἐκυκλοφόρησαν ἀναφέρεται οὗτος μὲ τὸ ἐπώνυμον *Lanzuoli*. Ὁ θεῖός του Πάπας, παραλαβὼν τὸν μικρὸν Ροδρῖγον ἐξεπαίδευσεν αὐτὸν ἐν Βολωνίᾳ, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ ἑπταετίαν· περιβάλλων δὲ αὐτὸν διὰ ἰδιαζούσης εὐνοίας καὶ ἀποθαυμάζων τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὴν δραστηριότητά του ἐπεζήτει εὐκαιρίαν νὰ χρησιμοποιήσῃ τοῦτον εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτω δὲ παραβλέπων τὰ κεκανονισμένα καὶ περιφρονῶν τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ χειροτονεῖ τὸν Ροδρῖγον, εἰκοσιτετραετῆ μόλις, καρδινάλιον ἐπίσκοπον Βαλεντίας, μετὰ τρία δ' ἔτη ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑποκαγκελαρίου τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἦτο ἀμέσως κατώτερον τοῦ ποντιφικοῦ, διετήρησε δὲ αὐτὸ ὁ Ροδρῖγος ἐπὶ σειρὰν πέντε παπῶν (1457—1492) μέχρις οὗ ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὕπατον ἀξίωμα τοῦ Ποντίφηκος εἰς ἡλικίαν 61 ἐτῶν. Γενόμενος ὁ Ροδρῖγος ὑποκαγκελάριος εἶχε διδαχθῆ ἤδη παρὰ τοῦ θείου του πάπα Καλλίστου Γ΄ τὴν διπλωματικὴν διορατικότητα, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὸ ὄνειρον ἀποκαταστάσεως τῶν Βοργίων εἰς βασιλικὰ ἀξιώματα. Προφανῶς τὸ σφάλμα τοῦ Καλλίστου Γ΄ ὑπῆρξε μέγα, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι διὰ τῆς τοιαύτης εὐνοίας πρὸς τὸν ἀνεψιόν του τόσον ἀσυστόλως ἐνεκαινίαζεν ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας τὸν ἀξιόμεμπτον θεσμὸν τῆς *ἀνεψιοκρατίας* (nepotismus), ὅστις ἐξήσκησεν ὀλεθρίαν ἐπιρροὴν ἐν τῷ μετέπειτα βίῳ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἔβλαψε καὶ διέφθειρε καὶ αὐτὸν τὸν Ροδρῖγον, τοῦ ὁποίου ὁ χαρακτήρ, κακὸς καὶ ἐστρεβλωμένος κατ' ἀρχήν, ἐξελίχθη κατὰ τρόπον καταστήσαντα τὸν νεαρὸν ὑποκαγκελάριον ὀλέθριον δαίμονα τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας· διότι ὁ Ροδρῖγος, χρησιμοποιῶν τὴν ἰσχύν του μόνον πρὸς ἀπόκτησιν πλούτου καὶ δόξης, ἐξειλίσσετο ἐπικινδύνως καὶ ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς κληρικός. Ὁπλισθεὶς μὲ τὴν ἰσχυρὰν ἐπιβολὴν τοῦ ἀξιώματός του ἀνέτρεπε κατὰ τὸν βιαιότερον τρόπον πᾶν πρόσκομμα, ὅπερ ἤθελε συντύχει εἰς τὸν δρόμον του. Ἡ ἀτελεύτητος σειρὰ τῶν ἐγκλημάτων του καὶ πάσης ἄλλης ἀνοσιουργίας του ἀρχίζει ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἀναμίξεώς του εἰς τὴν ἐνεργὸν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τελειώνει μὲ τὴν τελευταίαν του πνοήν. Πᾶσαν σκέψιν του καὶ πᾶσαν δρᾶσίν του ἐνεπνέετο ὁ Ροδρῖγος ὑπὸ μόνης τῆς φιλοδοξίας του καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ του.

Εἶναι ἀδύνατον εἰς τὸν βιογραφοῦντα τὸν Ἀλέξανδρον Βοργίαν νὰ ὑπερπηδήσῃ τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας ὁ θρῦλος καὶ ἡ φήμη ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους αἰῶνας ἐδημιούργησαν, παραμορφώσαντες, προφανῶς, κατά τι τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν τῶν λεπτομερειῶν τῆς ζωῆς του καὶ τῶν μετ' αὐτῆς συνδεομένων γεγονότων. Κατὰ τοὺς μὲν παρὰ τὴν σκοτεινὴν εἰκόνα τῆς διαφθορᾶς, τῆς ἱεροσυλίας, τῆς ἐπιορκίας, τῶν δολοφονιῶν, τῶν ἀσελγειῶν, τῆς αἱμομιξίας κ. ἄ. δι' ὧν εἰκονίζετο ὁ χαρακτὴρ τοῦ πάπα τούτου, ὁ Ἀλέξανδρος ΣΤ΄ δέον νὰ θεωρηθῇ ὁ τύπος τοῦ ἰδεώδους Ποντίφηκος, ὅστις διὰ τῆς ἀκεραιότητος τῆς πίστεώς του καὶ τῆς πολυπράγμονος μεγαλουργίας του ἐκλέϊσε τὴν ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν. Κατὰ τοὺς δέ, ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ προτερήματα τὰ ὁποῖα τυχὸν κατέδειξεν ἐν τῇ δράσει του ὁ Ἀλέξανδρος καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ πίστις του, ἂν παραδεχθῶμεν καὶ ἡμεῖς ταύτην, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν καθολικῶν συγγραφέων, δὲν θὰ ἦσαν ἱκανὰ νὰ μειώσουν τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ ὡς *Πάπα-Τέρατος*, ὅστις ἔφερεν εἰς τὸ Βατικανὸν ἤθη ἀφαντάστως σκανδαλώδη. Ἡ δευτέρα αὕτη ἀντίληψις εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ ὀρθοτέρα. Διότι ἂν καὶ ὁ πάπας Ἀλέξανδρος Βοργίας «δὲν παρέσυρε τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν ὡς συνένοχον τῆς πολιτικῆς του, τὴν τιμὴν ὅμως αὐτῆς κατεσπίλωσε διὰ τοῦ βίου του». Τὸν συλλογισμὸν τοῦτον παραδεχόμενος μετ' ἄλλων ὁ τελευταῖος ἱστοριογράφος τοῦ Ἀλεξάνδρου Giuseppe Portigliotti ἔχει ὑπ' ὄψιν του ἱστορικὰ στοιχεῖα ἀναμφισβητήτου κύρους καὶ αὐθεντικότητος. Τὰ ἀρχεῖα τοῦ Βατικανοῦ καὶ τὰ τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορικῆς ἑταιρείας, ὡς καὶ πλεῖστα περιοδικὰ καὶ ἐπιθεωρήσεις τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι μάρτυρες ἀψευδεῖς τῆς ἀφαντάστου ἐγκληματικότητος καὶ τῆς μετὰ κυνικῆς ἀσυνειδησίας ἐξασκουμένης ὑπ' αὐτοῦ ἀσελγείας καὶ μετὰ ξένων γυναικῶν καὶ μετὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ θυγατρὸς *Λουκρητίας*. Ἴσως ἀπ' οὐδενὸς ἀμφισβητεῖται ἡ διαφθορὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ μόνον ὁ βαθμὸς αὐτῆς. Διὰ πάντας δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ΣΤ΄ ἀποτελεῖ ἄλυτον εἰσέτι ψυχολογικὸν αἴνιγμα.

Περὶ τοῦ πρώτου σταδίου τοῦ Ροδρίγου Βοργία δὲν ἔχομεν ἀσφαλεῖς μαρτυρίας· ἄλλοι τὸν ἀναφέρουν ὡς νομικόν, ἄλλοι ὡς στρατιωτικόν, ἄλλοι δὲ ὡς ἀπασχοληθέντα εἰς τὰ νομικὰ πρὶν ἢ γίνῃ στρατιωτικὸς μέχρι τῆς κλήσεώς του εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν. Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι εἶχεν ἱκανὴν μόρφωσιν μαρτυρουμένην ἐκ δύο ἀποδιδομένων εἰς αὐτὸν συγγραμμάτων, ὧν τὸ μὲν πραγματεύεται περὶ διοικήσεως, τὸ δὲ περὶ τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάπα Καλλίστου Γ΄ (1458) ἐξεδηλώθη ζωηρὰ δυσφορία κατὰ τοῦ ὑποκαγκελαρίου Ροδρίγου διάγοντος ἀκόλαστον καὶ ἐγκληματικὸν βίον. Ἐπὶ τῶν παπῶν μάλιστα Πίου Β΄ (1458-1464) καὶ Παύλου Β΄ (1464-1471) ἡ ἐναντίον του καταφορὰ ἐπετάθη, λόγῳ τῶν διαδιδομένων εἰς βάρος του κοινωνικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν σκανδάλων. Ὁ πάπας Πίος Β΄ διὰ τῆς ἀπὸ 11 Ἰουνίου 1464 ἐπιστολῆς του γράφει πρὸς αὐτόν: «Πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν κυρίαι τινὲς τῆς Σιέννης ἐπιδοδόμεναι εἰς τὰς κοσμικὰς ματαιότητας συνεκεντρώθησαν εἰς τοὺς κήπους τοῦ Gianni de Bichis καὶ ἡ ἐντιμότης σου, λησμονοῦσα τὴν ἀποστολήν της, παρέμεινε μετ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς 7-22 ὥρας. Ἐχόρευσαν ἀνηθίκως καὶ οὐδεμία ἐρωτικὴ ἀπόλαυσις ἐλησμονήθη καὶ ἡ στάσις σου ἦτο ὁμοία μὲ τὴν τῶν κοσμικῶν αὐτῶν. Ἡ συστολὴ μὲ ὑποχρεοῖ ν' ἀποσιωπήσω τὰ λαβόντα χώραν ἐκεῖ, διότι καὶ ἡ ὀνομαστικὴ των ἀκόμη μνεία εἶναι ἀναξία τῆς θέσεώς σου. Οἱ σύζυγοι, οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ γονεῖς τῶν νεαρῶν γυναικῶν τούτων δὲν παρίσταντο, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ χαλινός τις εἰς τὴν διασκέδασίν σας. Ὅθεν ἡ ὀδύνη ἡμῶν εἶναι ἀνέκφραστος, διότι ταῦτα πάντα καταλογίζονται εἰς βάρος τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ὑποχρεώσεων...».

Ὁ Ροδρῖγος ὑποσχεθεὶς νὰ βελτιωθῇ οὐδόλως συνεκινήθη ἐκ τῶν φιλολογικῶν τούτων ἐπιτιμήσεων. Παρὰ τὰς μεγάλας δυσχερείας, τὰς ὁποίας συνήντα, ἐξηκολούθει νὰ εἶναι πανίσχυρος καὶ νὰ ἐγκληματῇ ἀσυστόλως, διαφθείρων διὰ τῶν χρημάτων καὶ ἐξοντώνων διὰ τοῦ δηλητηρίου καὶ τοῦ ἐγχειριδίου τοὺς ἐπικινδυνωδεστέρους ἀντιπάλους του. Διὰ τῶν ποταπῶν καὶ ἀπανθρώπων τούτων μέσων, τὰ ὁποῖα βεβαίως ἦσαν συνήθη διὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὁ νεαρὸς ὑποκαγκελάριος τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἤρχισε λίαν ἐνωρὶς νὰ προλειαίνῃ τὸν δρόμον τῆς τελικῆς του δόξης καὶ τῆς εὐημερίας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάπα Παύλου Β΄ (1471) ἐπεδίωξε καὶ ἐπέτυχε τὴν ἀνάδειξιν τοῦ πάπα Σίξτου Δ΄, ὅστις ἀπέβη τυφλὸν ὄργανον εἰς χεῖράς του. Ἐπ' αὐτοῦ κατώρθωσε νὰ μετατεθῇ εἰς τὴν περιφανῆ ἐπισκοπὴν τοῦ Πόρτου. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Σίξτου Δ΄ (1484) ἀπεπειράθη μὲν νὰ θέσῃ ὁ ἴδιος ὑποψηφιότητα διὰ τὸν παπικὸν θρόνον, ἀλλ' ἀπεκρούσθη αὕτη διὰ σθεναρᾶς ἀντιδράσεως τῶν συνηνωμένων ἀντιπάλων του καρδιναλίων. Προνοῶν ὅμως ὁ Ροδρῖγος ὅπως μὴ χάσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς δράσεώς του καὶ τὴν ἐπιρροήν του, ἐξηγόρασεν ἱκανὰς ψήφους, δι' ὧν ἐξελέγη πάπας ὁ ἔμπιστος αὐτοῦ Ἰννοκέντιος Η΄. Οὗτος πράγματι ἐξυπηρετήσας δουλοπρεπῶς τὸν Ροδρῖγον, ἀπέβη ὁ πρόδρομος τῆς εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ἀναρρήσεώς του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰννοκεντίου Η΄ (1492) παρὰ τὴν κατ' αὐτοῦ καὶ αὖθις ἐκδηλωθεῖσαν ἀντίδρασιν τῶν ἠθικωτέρων στοιχείων, ἣν ἐν τούτοις κατώρθωσε νὰ ἐξουδετερώσῃ κατὰ μέγα μέρος δι' ἀδροτάτης δωροδοκίας, ὁ Ροδρῖγος ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς συνόδου τῶν καρδιναλίων πάπας, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλέξανδρος ΣΤ΄ τὴν 10ην Αὐγούστου 1492, τὴν δὲ 26ην ἐγένετο ἡ ἐπίσημος ἀνάρρησις αὐτοῦ.

Ἡ ἄνοδος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ἐχαιρετίσθη μὲ πολὺν ἐνθουσιασμὸν ἐκ μέρους τῆς πλειονότητος τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Ἀνεχόμενοι πάντες τὸν αἰσχρὸν καὶ ἀκόλαστον βίον του, ὅστις ἀπετέλει συνήθη κατηγορίαν διὰ τοὺς εὐγενεῖς καὶ ἰσχυροὺς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἀνέμεναν παρ' αὐτοῦ μεγάλην ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας δρᾶσιν. Μάτην ὁ μοναχὸς Σαβοναρόλας ἐλέγχων δημοσίᾳ τὸν ἀκόλαστον βίον τοῦ Ποντίφηκος καὶ καταγγέλλων τὰ φανερὰ ἐγκλήματά του προσπαθεῖ νὰ διασείσῃ τὴν πρὸς τὸν νέον πάπαν ἐμπιστοσύνην τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Μετὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἀποπείρας του ὅπως τὸν δελεάσῃ διὰ τοῦ καρδιναλικοῦ πίλου ὁ Ἀλέξανδρος, ἵν' ἀποφύγῃ νὰ βάζῃ τὰς χεῖράς του εἰς τὸ αἷμα, ἀναγκάζεται τέλος νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὴν ἱερὰν ἐξέτασιν, ἥτις καὶ τὸν κατεδίκασεν εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον· καὶ οὕτως ὁ Σαβοναρόλας, ὃν πολλοὶ θεωροῦν ἅγιον, ἐκαίετο ἐπιδεικτικώτατα εἰς τὴν κεντρικωτέραν πλατεῖαν τῆς Ρώμης, ἱκανοποιῶν διὰ τοῦ θανάτου του τὸ

Digitized by Google

διὰ τοῦ ἐλέγχου τοῦ προσβληθὲν γόητρον τοῦ ἁγιωτάτου πατρός.

Οὐδέποτε οὐδένα ἐφοβήθη ὁ Ἀλέξανδρος ΣΤ'. Ἦτο ἰσχυρὸς καὶ ἠννόει νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀξιώματός του διὰ νὰ πλουτισθῇ καὶ δοξασθῇ, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ὁλόκληρος ἡ πολυμελὴς οἰκογένειά του. Χάριν τῶν τέκνων του, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐκ διαφόρων παλλακῶν, ἔπρεπε νὰ ἱδρυθῇ ἐν τῇ κεντρικῇ Ἰταλίᾳ μεγάλη ἐπικράτεια ἵνα κατανεμηθῇ εἰς αὐτά. Ἡ στοργὴ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου πρὸς τὰ τέκνα του ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὡς τις δαίμων παρέσυρεν αὐτὸν ἐν πλήρει συνειδήσει εἰς τὸ ἔγκλημα καὶ εἰς πᾶσαν ποταπότητα καὶ εὐτέλειαν. Ἡ διαβόητος παλλακὴ αὐτοῦ ἔγγαμος Ρωμαία Βανότζα, μεθ' ἧς συνέζη οὗτος ἀπὸ τοῦ 1470, ἐξήσκει ἐπὶ τοῦ πάπα σατανικὴν γοητείαν μέχρις ὅτου τὴν ἀντικατέστησεν ἡ δεκαεννεαέτις Ἰουλία Φαρνέζε, ἥτις καὶ ἀπεκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰρωνικῶς «σύζυγος τοῦ Χριστοῦ»! Ἀληθῶς δέ, ὡς λέγει ὁ ἱστορικὸς Portigliotti, διὰ νὰ κατανοήσῃ τις τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ψυχοσύνθεσιν τοῦ ἀνθρωπίνου τούτου τέρατος, ὅπερ μετὰ κυνικῆς ἀναισχυντίας προσέβαλε τὴν τιμὴν καὶ τὸ γόητρον τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νἀναδημιουργήσῃ ὁλόκληρον τὸ περιβάλλον του, τὴν αὐλήν του, νὰ ἐμφανίσῃ τὸ Βατικανόν, ὡς κέντρον διαφθορᾶς, ἐγκλήματος καὶ ἀκολασίας, ὡς τὸ κατέστησεν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ἀναστρεφόμενος καὶ συζῶν μετὰ τῶν παλλακῶν του κυνικώτατα, ὑπ' αὐτὰ τὰ ὄμματα τῶν τέκνων του μεθ' ὧν καὶ συνεμερίζετο ἀκόμη τὰς ἀκατονομάστους περιπετείας τῆς ἀσελγείας. Ἰδοὺ διατί ἡ ζωὴ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου ΣΤ' μολύνει τὰ χρονικὰ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

Παρὰ πάσας λοιπὸν τὰς ἀναμορφωτικὰς ἐπαγγελίας του, τὰς ὁποίας διεκήρυξε πομπωδῶς καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἐπίστευσεν ὁ λαὸς καὶ μετ' αὐτοῦ πολὺ μέρος τοῦ κλήρου, ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀποκαλυφθῇ.

Πλὴν δύο ἄλλων τέκνων τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐξ ἄλλης παλλακῆς, πρὶν συνδεθῇ μετὰ της Βανότζας, καὶ τὰ ὁποῖα εἶχεν ἤδη ἐγκαταστήσει μὲ πᾶσαν ἐπιφύλαξιν ἐν Ἰσπανίᾳ, ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἐκ τῆς Βανότζας τέσσαρα τέκνα, τὸν Καίσαρα, τὸν Ἰωάννην, τὴν Λουκρητίαν καὶ τὸν Γοφρέδον.

Ὁ Καῖσαρ τῷ 1493, εἰς ἡλικίαν δέκα ἐννέα ἐτῶν χειροτονεῖται ὑπὸ τοῦ πατρός του καρδινάλιος, ἀποκτήσας καὶ τὸν τίτλον καὶ τὸ δουκᾶτον τῆς Romagne (1501), ἀφοῦ προγενέστερον ὁ Λουδοβῖκος ΙΒ' εἶχεν ἀπονείμει εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον καὶ τὰς προσόδους τοῦ δουκὸς de Valentinois. Τὸν κυριώτερον ρόλον διεδραμάτισεν ὁ Καῖσαρ ὡς *«σημαιοφόρος»* τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἰωάννης, δοὺξ τῆς Γανδίας, ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ *στρατηγοῦ* τῶν στρατευμάτων τῆς Ἁγίας Ἕδρας, ἐπιθυμῶν δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ΣΤ' νὰ προετοιμάσῃ αὐτῷ στέμμα ἐν Ἰταλίᾳ τὸν νυμφεύει μὲ τὴν Μαρίαν Enriquez, ἐξαδέλφην τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ. Τὸν Ἰωάννην, ὡς πολλοὶ ἰσχυρίζονται, ἐδολοφόνησεν ὁ Καῖσαρ, λόγῳ ἀντιζηλίας καὶ λόγῳ φθόνου διότι ὁ πάπας πατήρ των ἔτρεφε μεγαλυτέραν πρὸς αὐτὸν στοργήν, τὸ δὲ πτῶμά του ἀνεσύρθη μετὰ ἡμέρας ἀπὸ τὸν Τίβεριν. Ἡ Λουκρητία νυμφεύεται τῷ 1492 τὸν Ἰ. Σφόρτζα, κόμητα de Posaro· διαζευχθεῖσα τοῦτον, μετ' ἀπόπειραν δολοφονίας, τὴν ὁποίαν ἀποδίδουν εἰς τοὺς ἀδελφούς της Καίσαρα καὶ Ἰωάννην, νυμφεύεται τὸν Ἀλφόνσον de Bisceglia· δολοφονηθέντος καὶ τούτου (1500) ἐπὶ τῆς κλίνης του ὑπὸ τεσσάρων προσωπιδοφόρων, νυμφεύεται τὸν Ἀλφόνσον d'Este, υἱὸν τοῦ δουκὸς τῆς Φερράρας, δηλητηριασθέντα καὶ τοῦτον. Ἡ κοινὴ φήμη, ἐνισχυομένη ἐκ τῶν ἐπαλλήλων δολοφονιῶν τῶν συζύγων τῆς Λουκρητίας, ἐθεώρει αὐτὴν ὡς εὑρισκομένην εἰς ἀθεμίτους σχέσεις μετὰ τῶν ἀδελφῶν της καὶ τοῦ ἰδίου της πατρὸς πάπα Ἀλεξάνδρου. Ἡ ψυχολογικὴ ἀνατομὴ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν τέκνων του ἐπιβάλλει, κατὰ τὸν Portigliotti, νὰ παραδεχθῶμεν τὰς ἀνηκούστους σχέσεις ταύτας αὐτῶν πρὸς τὴν Λουκρητίαν, οὐχὶ ὡς ἁπλᾶς συκοφαντικὰς κατηγορίας. Ὁ τελευταῖος υἱὸς τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου Γοφρέδος νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀλφόνσου τῆς Νεαπόλεως Sancia, ἐγένετο μετὰ ταῦτα πρίγκιψ de Squilace καὶ κόμης de Cariati.

Τὸ ἀνάκτορον τοῦ Βατικανοῦ ἀπέβη οὕτω κέντρον ὀργίων ἐγκληματικῶν καὶ ἀκολάστων, εἰς ἃ μετεῖχον καὶ αὐτοὶ οἱ ἐπίσημοι τῶν ξένων κρατῶν ἀντιπρόσωποι. Ἰδοὺ ἐπὶ παραδείγματι τί γράφει μεταξὺ ἄλλων εἰς τὴν ἀπὸ 30 Νοεμβρίου 1502 ἐπιστολήν του πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς ἐνετικῆς Δημοκρατίας ὁ παρὰ τῷ Βατικανῷ πρέσβυς Giustinian: «Ὁ ἦλθον τὴν ἑσπέραν μου μὲ τὴν Ἁγιότητα του καὶ μέχρι χαραυγῆς ἐλάβομεν μέρος εἰς τὰς συνήθεις ἀπολαύσεις τοῦ Ποντίφηκος. Ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν γυναικῶν δὲν γίνεται πλέον εὐχάριστος ἑορτή. Ἐπαίξαμεν ὁμοίως ἑκατοντάδας τινὰς δουκάτων...»

Ὁ Ἀλέξανδρος πρὸ τῶν ἰδίων του συμφερόντων δεν ὑπεχώρει πρὸ οὐδενὸς ἐγκλήματος καὶ ἦτο ἀφάνταστος ἡ σκληρότης καὶ ἀπανθρωπία του ἔναντι τῶν ἰσχυρῶν, οὓς ἐν τοῖς συμποσίοις τὰ ὁποῖα ἐν τῷ Βατικανῷ παρέθετεν ἐξώντωνε διὰ τοῦ δηλητηρίου ἢ τοῦ ἐγχειριδίου, ἵνα σφετερισθῇ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δόξαν των, ἐνῷ τοὐναντίον πρὸς τὸν λαὸν ἐφέρετο πρᾶος καὶ μειλίχιος, γοητεύων διὰ τῆς μεγαλοπρεποὺς καὶ ἐπιβλητικῆς του παραστατικότητος, τῆς ρητορείας, τῆς ἐπιπλάστου εὐσεβείας καὶ τῆς προσηνείας του.

Ἐνῷ αἱ χεῖρές του ἐσκόρπιζον πᾶσαν εὐεργεσίαν πρὸς τὸν εὐγνωμονοῦντα λαόν, ὁ Τίβερις ἐδέχετο ἀπαθὴς καὶ ἄφωνος, ὑπὸ τὸ πυκνὸν σκότος καὶ τὴν σιωπὴν τῆς νυκτός, τὰ ἀπειράριθμα θύματα τῆς «cantarella», ὡς ἐπωνομάζετο τὸ δηλητηριῶδες μῖγμα τὸ προσφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πάπα εἰς τοὺς ξενιζομένους ἐν τῷ Βατικανῷ ἐχθρούς του. Αὐτὸς ὁ διακονός του καὶ ἰδιαίτερος γραμματεύς του Asquino di Colloredo κατηγορηθείς, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπὶ συνεργίᾳ εἰς φόνον τινὰ καὶ καταδικασθεὶς ὑπὸ τοῦ πάπα *Ἰουλίου τοῦ Β'* εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον (16 Μαρτίου 1504), ὡμολόγησεν ὅτι κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ΣΤ' ἐδηλητηρίασε δύο συνδαιτημόνας ἐν τῷ Βατικανῷ. Ἐπινοῶν ὁ Ἀλέξανδρος σατανικὰς μεθόδους πλουτισμοῦ καὶ φορολογίας προσέδιδεν εἰς ἁπάσας τὰς ἐνεργείας του τὴν αἴγλην τοῦ ἱερωτέρου καθήκοντος πρός τε τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μετὰ θάνατον ζωὴν τῶν ἀνθρώπων. Οὐδόλως ἐδυσκολεύθη νὰ πιστεύσῃ ὁ λαός, ὅτι ὁ πάπας Ἀλέξανδρος εἶχε παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν χάριν νὰ σώζῃ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ἐκ τῶν ἐγκοσμίων καὶ ἐκ τῶν μετὰ θάνατον θλίψεων καὶ ὀδυνῶν. Ὅθεν ἔσπευδον πάντες νὰ ἐξαγοράσωσι τὸ εὐεργέτημα τῆς ἀπὸ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς σωτηρίας τῶν ψυχῶν των. Ὁ νέος οὗτος πακτωλός, ὃν ἐπενόησεν ὁ καταχθόνιος οὗτος πάπας, παρασύρων εἰς τὴν εὐτελεστέραν ἐκμηδένισιν τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν, ἀπέβη εὐεργετικώτατος διὰ τὰς πολλαπλῶς ὁσημέραι δημιουργουμένας πολεμικὰς περιπετείας καὶ ἀτομικὰς ὑποχρεώσεις του. Οἱ πολιτικοὶ συνδυασμοὶ καὶ αἱ συμμαχίαι ἐνδιέφερον τὸν Ἀλέξανδρον, ἐφ' ὅσον θὰ εἶχεν ἐξ αὐτῶν νὰ κερδίσῃ συγκεκριμένον ὠφέλημα, χάριν τοῦ ὁποίου ἦτο πρόθυμος τὸ πᾶν νὰ διαπράξῃ. Οὕτω λ. χ. συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΒ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ, ὁ μὲν Λουδοβῖκος νὰ τὸν βοηθήσῃ στρατιωτικῶς πρὸς καθυπόταξιν τῶν ἰσχυόντων εἰσέτι ἀντιπάλων τῆς ἁγίας Ἕδρας, αὐτὸς δὲ παρανόμως νὰ διαλύσῃ τὸν γάμον τοῦ Λουδοβίκου μετὰ τῆς βασιλίσσης Ἰωάννας, γυναικὸς ἐναρέτου καὶ εὐσεβοῦς, μεθ' ἧς ὁ Λουδοβῖκος εἶχε συνάψει γάμον ἀπὸ 22 ἐτῶν, διὰ νὰ νυμφευθῇ τὴν πλουσιωτάτην δούκισσαν τῆς Βρεττάνης. Ὁ Ἀλέξανδρος ΣΤ' δὲν ἐδίστασε νἀνεύρῃ μεταξὺ τῶν ἐμπίστων αὐτοῦ τοὺς ἀσυνειδητοτέρους, οἵτινες ἐκδικάσαντες τὴν αἴτησιν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας ἐξέδωκαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ διαζυγίου. Ὁ Καῖσαρ, ἐπιφορτισθεὶς νὰ φέρῃ τὰ ἐπίσημα τοῦ διαζυγίου ἔγγραφα εἰς τὸν Λουδοβῖκον ΙΒ', δέχεται παρ' αὐτοῦ ὡς δῶρον τὰς ἀποδοχὰς καὶ τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῶν Valentinois, ὡς καὶ τὴν χεῖρα τῆς δουκίσσης d'Albret Καρλόττας. Ἔκτοτε ὁ Καῖσαρ ἀπέβη ὁ πανίσχυρος σημαιοφόρος τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἥτις τὴν τιμήν της καὶ τὸ γόητρόν της ἐνεπιστεύθη εἰς τὰς μιαράς του χεῖρας.

Διὰ νὰ εἴμεθα ὅμως δίκαιοι, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι ὁ πάπας Ἀλέξανδρος ΣΤ' ὠφέλησεν ἀφ' ἑτέρου τὴν ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ἀποκαταστήσας τὴν ἑνότητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ φροντίσας διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν βαρβάρων λαῶν, καὶ μάλιστα ἐν Ἀμερικῇ. Πρὸς τούτοις ἀπέβη διαιτητὴς μεταξὺ τῶν Ἱσπανῶν καὶ τῶν Πορτογάλων, ἐριζόντων διὰ τὰς σφαίρας τῆς πολιτικῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐν τῷ ἀνακαλυφθέντι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νέῳ κόσμῳ, ἐκ τούτου δὲ ἐπωφελήθη ὁ Ἀλέξανδρος ἀξιόλογα διὰ τὴν ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν ὠφελήματα. Ἰδίως ὅμως ὁ Ἀλέξανδρος ἐφημίσθη διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα, ἀποβὰς ὁ δημιουργὸς καὶ ἀναμορφωτὴς νέας ἐποχῆς. Φροντίσας οὐκ' ὀλίγον διὰ τὸν ἐξωραϊσμὸν τῆς Ρώμης, δι' ἔργων τέχνης καὶ περιλάμπρων οἰκοδομῶν, κατέστησεν αὐτὴν ἀνταξίαν πρωτεύουσαν τοῦ πανισχύρου, ὡς τὸ κατέστησε διὰ τοῦ υἱοῦ του Καίσαρος, παπικοῦ κράτους. Τὸ δαιμόνιον πνεῦμα τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Ραφαὴλ, ὅπερ ἀπὸ τῶν παπῶν Ἰουλίου Β' καὶ Λέοντος Η' παρήγαγεν ἔργα ἀσυλλήπτου τελειότητος, δὲν ἄφηκεν ἀσυγκίνητον τὸν Ἀλέξανδρον. Τὰ ἐν τῷ Βατικανῷ περιβόητα διαμερίσματα *«Βοργία»*, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ 1897 ἐλευθέρως ἀποθαυμάζει πᾶς ἐπισκέπτης τοῦ ἀνακτόρου, ἀποτελοῦν μνημειώδες σύνολον τέχνης καὶ ἐμπνεύσεως.

Ὁ Ἀλέξανδρος ὡς πάπας ἀπέβη ἀληθῶς πανίσχυρος καὶ ἡ ματαιοδοξία του δὲν ἐγνώριζεν ὅρια, ὁ δὲ υἱός του, οὗτινος ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ἀποφασιστικότης ἦτο ἀναμφισβήτητος, ὠνειρεύετο νὰ στεφθῇ παρὰ τοῦ πατρός του αὐτοκράτωρ. Ὁ αἰφνίδιος ὅμως θάνατος τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου ΣΤ' ἀνέτρεψε τὰ ὄνειρα ταῦτα τῆς ποντιφικῆς οἰκογενείας. Δειπνῶν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸ Βατικανὸν μετὰ τοῦ Καρδιναλίου Andrien de Corneti ἀπέ-

Ἀλέξανδρος ΣΤ', Πάπας Ρώμης. (Τοιχογραφία τοῦ Pinturicchio ἐν τῷ Βατικανῷ.)

Digitized by Google

θανεν αἰφνιδίως. Φήμη διεδόθη ὅτι ὁ πάπας ἀπέθανε λαβὼν τὸ κατὰ λάθος προσφερθὲν εἰς αὐτὸν δηλητήριον, τὸ ὁποῖον προωρίζετο διὰ τὸν καρδινάλιον μεθ' οὗ συνεδείπνει καὶ τὸν ὁποῖον ἤθελεν οὕτω νὰ ἐξαφανίσῃ, ἵνα σφετερισθῇ τὴν κολοσσιαίαν του περιουσίαν. Ἀλλ' ὁ ἀρχιτελετάρχης του εἰς τὸ ἡμερολόγιον (diarium) αὐτοῦ διαψεύδει τὴν φήμην ταύτην, σημειῶν λεπτομερείας τινὰς τῆς νόσου ἐξ ἧς ἀπέθανεν ὁ Ἀλέξανδρος ΣΤ' εἰς ἡλικίαν ἑβδομήκοντα τριῶν ἐτῶν τὴν ἑσπέραν τῆς 18ης Αὐγούστου 1503. Ι. Α. Π.

— **Ἀλέξανδρος Ζ'**, *Πάπας Ρώμης* (1655—1667), Fabius Chigi γεννηθεὶς ἐν Σιέννῃ τῆς Ἰταλίας. Κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς Βεσφαλικῆς εἰρήνης, παρέστη ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Πάπα *Ἰννοκεντίου Γ'*, διαμαρτυρηθεὶς διὰ τοὺς ὅρους, οὓς ὁ πάπας δὲν ἀνεγνώρισεν. Ἦτο εὐσεβὴς καὶ ἐνάρετος, συνετὸς καὶ πρᾷος, ἐπὶ μακρὰ δὲ ἔτη διηύθυνεν ὡς γραμματεὺς τὸ Βατικανόν, περιπεσὼν εἰς τὴν μεγάλην δυσμένειαν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΔ'. Λόγῳ τῆς δυσμενείας ταύτης μόλις καὶ μετὰ βίας κατώρθωσε νὰ ἐκλεγῇ πάπας εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποθανόντος Ἰννοκεντίου Γ'. Ἡ σύνοδος τῶν καρδιναλίων τρεῖς μῆνας κατηνάλωσε διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐκλογὴν τοῦ εὐσεβοῦς Φαβίου, παρὰ τὰς πιέσεις, ἃς ἐπ' αὐτῆς ἐξήσκησεν ἐκ μέρους τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ὁ πρωθυπουργὸς Μαζαρῖνος. Ἀναδειχθεὶς πάπας τὴν 7 Ἀπριλίου 1655 ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀλέξανδρος Ζ'*, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπέδειξε χαρακτηριστικὴν πρωτοβουλίαν καὶ εὐστάθειαν ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας, εἶτα δὲ ἀπέβη ἁπλοῦν ὄργανον τῶν Ἰησουϊτῶν, οἵτινες κατώρθωσαν δι' αὐτοῦ νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν ἐπιρροήν των καὶ ἐπὶ τῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας, ὁπόθεν εἶχον ἐκδιωχθῆ ἀπὸ τοῦ 1606. Ἐνδιαφερόμενος μόνον διὰ τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις, ἃς ἐρρύθμιζε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπιτυχῶς, λόγῳ τῆς διπλωματικῆς του ἐπιτηδειότητος, ἀφῆκεν ἁπάσας τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τοῦ παπικοῦ κράτους εἰς χεῖρας τῶν Ἰησουϊτῶν, οἵτινες διεδραμάτισαν σπουδαιότατον πρόσωπον εἰς βάρος του. Χαρακτηριστικὸν τῆς διοικητικῆς ἀδιαφορίας του εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπησχολεῖτο εἰς μελέτας θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικάς, εὕρισκε δ' ἐπὶ πλέον τὸν χρόνον νὰ συνθέτῃ στίχους, οἵτινες εἰς συλλογὴν ἐξεδόθησαν τῷ 1616 ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸν τίτλον Philometi labores juneviles. Ἐπιθυμῶν νὰ καλλωπίσῃ καὶ αὐτὸς τὴν Ρώμην ἐσκόρπισεν ἀφειδῶς τὸν δημόσιον πλοῦτον· εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ σειρὰ τῶν κιόνων, οἵτινες κοσμοῦν σήμερον τὴν πλατεῖαν τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐν Ρώμῃ. Ὑπείκων δὲ εἰς συστάσεις ἀνευθύνων συμβούλων, ἤρχισε, παρὰ τὴν ἀρχικήν του συντηρητικότητα, νὰ διανέμῃ τίτλους καὶ ἀξιώματα, κατηγορηθεὶς διὰ τοῦτο. Ἐπὶ τοῦ πάπα τούτου ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμὸν ἡ βασίλισσα τῆς Σουηδίας Χριστίνα, γενομένη τιμητικώτατα δεκτὴ ἐν Ρώμῃ καὶ λαβοῦσα παρ' αὐτοῦ μεγάλας ἐκτάσεις γαιῶν ὡς δῶρον.

Ὁ πάπας Ἀλέξανδρος, φίλος ὢν τῶν Ἰησουϊτῶν, κατεπολέμησε τὴν αἵρεσιν τῶν ἀμειλίκτων ἐχθρῶν των, τῶν *Ἰανσενιστῶν*. Ἦλθε δ' εἰς προστριβὰς μὲ τὴν Γαλλίαν, διότι ὁ καρδινάλιος τοῦ Retz, κατηγορηθεὶς ἐπὶ συνεργασίᾳ στάσεως κατὰ τοῦ ἀνηλίκου εἰσέτι βασιλέως Λουδοβίκου ΙΔ', εὗρε προστασίαν παρὰ τῷ πάπᾳ, νομίζοντι ὅτι τοῦτο ἐπέβαλλε τὸ ἐκκλησιαστικὸν γόητρον.

Ἡ Αὐλὴ τοῦ Λουδοβίκου ὅμως εἰς ἀπόδοσιν τῆς προσβολῆς ταύτης ἐπεφύλαξεν εἰς τὸν πάπαν μέγαν ἐξευτελισμόν. Τῇ ἐπιμονῇ τοῦ Λουδοβίκου, ὁ πρωθυπουργὸς Μαζαρῖνος διώρισε πρέσβυν παρὰ τῷ Βατικανῷ τὸν βάναυσον δοῦκα Grequi, ὅστις ἐλθὼν εἰς Ρώμην ἐξεπλήρωσε πιστῶς τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ἐντολὴν τοῦ ἐξευτελισμοῦ τοῦ πάπα. Οἱ ἀκόλουθοί του ἡμέραν τινὰ προεκάλεσαν τὴν ἐκ Κορσικανῶν φρουρὰν τοῦ πάπα, ἥτις ἐφόνευσέ τινας τῶν ἀκολούθων καὶ ἠπείλησε τὸν πρέσβυν (1662). Ὁ δοὺξ καταγγέλλει τὰ γεγονότα ταῦτα εἰς τὸν Λουδοβῖκον ΙΔ', ὅστις ἐκδιώκει πάραυτα τὸν *νούντσιον* τοῦ πάπα ἐκ Παρισίων, ἀπευθύνας πρὸς τούτοις πρὸς τὸν πάπαν ὑβριστικωτάτην ἐπιστολήν· διατάσσει συγχρόνως τὴν κατάληψιν τῆς Avignon καὶ τῆς κομητείας Venaissin, ἀπειλῶν ὅτι θὰ καταλάβῃ ἅπαντα τὰ κράτη τῆς ἁγίας Ἕδρας, ἂν ὁ πάπας δὲν ἔσπευδε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν γαλλικὴν τιμήν. Εὐνόητον ὅτι πρὸ τῆς ἀπειλῆς ταύτης ἅπαντες οἱ ηγεμόνες ἠρνοῦντο νὰ παράσχουν οἱανδήποτε ὑποστήριξιν πρὸς τὸν πάπαν, ὅστις τοιουτοτρόπως ἀναγκάζεται εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῆς *συνθήκης τῆς Πίζης* (1664), δι' ἧς ἐπεβάλλετο εἰς αὐτὸν ὁ ὅρος νὰ ζητήσῃ ἐπισήμως συγγνώμην παρά τε τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ τοῦ δουκὸς Grequi καὶ νὰ στήσῃ εἰς Ρώμην ἀναμνηστικὴν τοῦ γεγονότος τούτου στήλην. Ἔκτοτε δὲ κατηγορήθη ἡ ἐκ Κορσικανῶν φρουρὰ τοῦ πάπα. Ὁ Πασκάλ, διάσημος φιλόσοφος καὶ μαθηματικὸς (1623 1662), διαφερόμενος σπουδαίως διὰ τὴν καθόλου θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν κατάπτωσιν, ἧς ἐθεώρει τὴν Ἐκκλησίαν ὑπαίτιον, ἐδημοσίευσε τῷ 1656 ἐπιστολάς τινας (provinciales) καυτηριάζων τὴν χαλαρὰν ἠθικὴν τῶν κληρικῶν θεολόγων. Ὡς ἑπόμενον οἱ Ἰησουῖται ἔσπευσαν νὰ πείσωσι τὸν Ἀλέξανδρον Ζ' περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀποκηρύξεως τῶν ἐπιστολῶν τούτων (1657). Ἐν τούτοις μακροτάτη συζήτησις ἠγέρθη ἐπ' αὐτῶν διαρκέσασα ἐπὶ δεκαετίαν, ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος Ζ' δι' ἀποφάσεώς του (1667) ἀπηγόρευσε πᾶσαν συζήτησιν ἐπὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πασκάλ, ἐπεφύλασσε δὲ εἰς μόνην τὴν ἁγ. Ἕδραν τὸ δικαίωμα νἀποφανθῇ ἐπὶ τῶν ἀνακινηθέντων ζητημάτων. Ἐξ ἄλλου ἐν Γαλλίᾳ μεταξὺ Βουλῆς καὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων διεξήγετο ἔντονος συζήτησις θίγουσα τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ πάπα, ἀδυνατοῦντος, ὡς ἐκ τῆς διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν μετὰ τῆς Γαλλίας σχέσεων, νὰ ἐπέμβῃ. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν ὅμως τῆς εἰρήνης τῆς Πίζης καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ νουντσίου ἐν Παρισίοις, ἔσπευσε ν' ἀξιώσῃ ἱκανοποίησιν παρὰ τῆς Βουλῆς. Ἐννοεῖται ὅτι οὐδεμίαν διάθεσιν ἐπεδείξεν ἡ Βουλὴ πρὸς τοῦτο, ὅπερ τὸν ἠνάγκασε διὰ τῆς ἀπὸ 25 Ἰουνίου 1665 ἀποφάσεώς του νὰ ἀναιρέσῃ τὰς ἀπόψεις τῆς σχολῆς τῶν Παρισίων καὶ νὰ ἐπιφυλάξῃ εἰς ἑαυτὸν τὸ δικαίωμα τοῦ τελικοῦ διακανονισμοῦ. Ὅταν ἡττᾶτο ὁ ἄλλωστε ἱκανὸς διπλωματικὸς οὗτος πάπας, ἠρκεῖτο ἁπλῶς νὰ τηρῇ τὰ προσχήματα τῆς ἀξιοπρεπείας του. Ἀπέθανε τὴν 22 Μαΐου 1667. Ι. Α. Π.

— **Ἀλέξανδρος Η'**, *Πάπας Ρώμης* (1689—1691), Πέτρος Οττομπόνι, καταγόμενος ἐκ τοῦ εὐγενοῦς οἴκου τῆς Βενετίας Ottoboni. Διεδέχθη τὸν *Ἰννοκέντιον ΙΑ'* (1686) ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀλέξανδρος Η'*. Κατώρθωσε ν' ἀποκαταστήσῃ ἀπόλυτον τὴν παπικὴν ἐξουσίαν καὶ ἐν ταῖς γαλλικαῖς χώραις, περιορίσας ἐξ ἄλλου τὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἀσυδοσίαν τῆς ἐν Ρώμῃ γαλλικῆς πρεσβείας. Οὕτως ἀποκατέστησεν ὁμαλὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' δεχθέντος τὰς ἀπόψεις του ἐπὶ ὠφελιμωτάτοις ἀνταλλάγμασιν.

Ἡ ἐπὶ τοῦ Πάπα Ἀλεξάνδρου Ζ' ἀσπασθεῖσα τὸν Χριστιανισμὸν πρώην βασίλισσα τῆς Σουηδίας Χριστίνα, ἀποθανοῦσα ἐν Ρώμῃ (1689), κατέλιπε μεγάλην καὶ ἀξιόλογον βιβλιοθήκην, τὴν ὁποίαν ἠγόρασε παρὰ τῶν κληρονόμων της ὁ Ἀλέξανδρος Η', διασώζεται δὲ αὕτη σήμερον εἰς τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ottoboni* διαμέρισμα τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ.

Ὁ Ἀλέξανδρος Η' διὰ *βούλλας* τοῦ 1682 κατεδίκασε τὰ τέσσαρα ἄρθρα δι' ὧν ὁ γαλλικὸς κλῆρος συνελθὼν ἐν συνόδῳ καθώριζε τὰ δικαιώματα διαρκοῦς συνόδου ἥτις συνιστωμένη ἐκ καρδιναλίων περιώριζε τὴν παπικὴν ἀπολυταρχίαν. Ἀπέθανε τῷ 1691.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Περὶ τῶν ἀνωτέρω παπῶν, ἐκτὸς τῶν ἐκκλησ. ἐγκυκλοπαιδειῶν καὶ θεολ. λεξικῶν, ἴδε: *Lamirault*, Ἱστορία τῶν παπῶν τῆς Ρώμης (S. Delaire), μετάφρ. *Γ. Ἀρβανιτάκη*. Ἱστορικαὶ μελέται *Μ. Ρενιέρη*.— *Wutleich*, Pontificum romanorum vitae, t. I.—*L. Pastor*, Histoire des Papes, trad. franç. *Reynaud*.—*J. Richepin*, Les débuts de César Borgia.—*Gius. Portigliotti*, Les Borgia, trad. franç de *Fern. Hayward*, Payot, Paris 1927. Ι. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἀλέξανδρος**, ***Σισανίου*** καὶ ***Σιατίστης*** (ἐν Μακεδονίᾳ) ἐπίσκοπος. Ἐν Κωνσταντινουπόλει γεννηθεὶς καὶ μορφωθείς, τὴν 1ην Φεβρουαρίου 1863 ἔγινε Διευθυντὴς τῆς μεγάλης τοῦ Γένους σχολῆς, διαδεχθεὶς τὸν ἐκ Περγάμου Παΐσιον, καὶ τῷ 1864 ἐξελέγη Μητροπολίτης Σισανίου καὶ Σιατίστης· ὡς τοιοῦτος διεκρίθη διὰ τὰ ποιμαντορικά του χαρίσματα καὶ τὴν ἐθνικήν του δρᾶσιν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο καὶ λόγιος ἀνήρ, ἐκτὸς δὲ ἐγχειριδίων ἱερᾶς ἱστορίας τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου μελέτην, ἐν ᾗ ὑπογράφεται *Ἀλέξανδρος Λασκαρις* ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορικὴ ἐποψις περὶ τῆς ἐν Μόσχᾳ Ἑλληνικῆς ἀκαδημίας κατὰ τὸν ιζ' καὶ ιη' αἰῶνα, ἤτοι περὶ τῶν ἀδελφῶν Λειχουδῶν, Ἰωαννικίου καὶ Σωφρονίου» (ἐν τόμῳ β' σελ. 24—44). Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1869 ἐκ δεινῆς νόσου, κατά τινας δηλητηριασθείς. Δ. Σ. Μ.

ΑΠΟ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΟΣ ΚΑΙ ΕΝΤΕΥΘΕΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΣ ΚΑΙ ΗΓΕΜΟΝΕΣ

— **Ἀλέξανδρος Βασαράβας**, ἡγεμὼν τῆς ***Βλαχίας*** κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα. Τῷ 1342 ἔδωσεν ὅρκον ὑποταγῆς εἰς τὸν βασιλέα τῆς Οὑγγαρίας Κάρολον Α' τῆς Ἀνδηγαυΐας. Κατὰ τὰ βλαχικὰ χρονικὰ ἦτο ἡγεμὼν ἐπὶ 27 ἔτη. Ἔλαβε κατ' ἀρχὰς σύζυγον ὀρθόδοξον, ἐξ ἧς ἀπέκτησε υἱόν, τὸν *Βλάϊκον*, ὅστις τὸν διεδέχθη, μετ' αὐτὴν δὲ καθολικήν τινα Κλάραν ἐξ ἧς ἔσχε δύο θυγατέρας ὑπανδρευθείσας τὸν Στρατζιμίρ, μπὰν τοῦ Βιντιν, ἡ μία, τὸν Σέρβον ἡγεμόνα Σιμῶνα Στάρετς ἡ ἄλλη. Εἶχε καὶ υἱόν, Νικόλαον, ἀποθανόντα τῷ 1366.

— **Ἀλέξανδρος Β'**, ἡγεμὼν τῆς ***Βλαχίας***. Δεύτερος υἱὸς τοῦ Μιρκέα καὶ τῆς Δεσποίνης θυγατρὸς τοῦ Πέτρου Ράρες. Ἀντικατέστησε τὴν 6ην Μαΐου 1568 τὸν νεώτερον ἀδελφόν του Πέτρον τὸν Χωλὸν ἐκβληθέντα τοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Σελὴμ Β'. Ὁ Ἀλέξανδρος ἠθέλησε κατ' ἀρχὰς νὰ τρομοκρατήσῃ τὸν λαὸν του ἀποκεφαλίσας πολλοὺς βοϊάρους. Φοβούμενος τὴν ἀντίπραξιν τοῦ ἀδελφοῦ του, ὑπεβοήθησε τὰς βλέψεις του ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Μολδαυΐας, ὅταν Ἰωάννης ὁ Ἀρμένιος ἔπεσεν εἰς δυσμένειαν (1573). Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ἐπαναστατήσας ἐνίκησε συγχρόνως τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὸν Πέτρον καὶ ἐγκατέστησεν ἐν Βλαχίᾳ ἡγεμόνα τινὰ Βιντιλαν καλούμενον, ὅστις ὅμως δὲν ἠδυνήθη ἐπὶ πολὺ νὰ μείνῃ εἰς τὴν ἀρχήν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπανῆλθε βραδύτερον εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν ἧτταν τοῦ Ἰωάννου καὶ τὸν θρίαμβον τοῦ Πέτρου τοῦ Χωλοῦ ἐν Μολδαυΐᾳ. Ἀπέθανε τὴν 15 Ἰουνίου 1577.

— **Ἀλέξανδρος Γ'**, ἡγεμὼν τῆς ***Βλαχίας***. Ἦτο μολδαυϊκῆς, ὡς λέγεται, καταγωγῆς. Εἰς τὴν ἀρχὴν παρέμεινεν ἐπὶ ἓν μόνον ἔτος (1591-1592). Ἀνίκανος νὰ σταματήσῃ τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων, οἵτινες διελθόντες τὸν Δούναβιν ἐλεηλάτουν τὴν Μολδαυΐαν, ἐξεβλήθη ὑπὸ τῶν βοϊάρων, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ διασήμου Μιχαὴλ τοῦ Γενναίου.

— **Ἀλέξανδρος Δ'**, ἡγεμὼν τῆς ***Βλαχίας***. Υἱὸς τοῦ Ραντουλ καὶ ἔγγονος τοῦ Μινέα. Ἀπολαύων ἰδιαιτέρας εὐνοίας τοῦ Σουλτάνου, ἀντικατέστησε τὸν πατέρα του, ὅστις ἐγένετο ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας (1623). Κατέβαλε ἀντίπαλόν του τινά, Παΐσιον καλούμενον, τὸν ὁποῖον οἱ βοϊάροι τῆς Μικρᾶς Βλαχίας προέβαλλον κατ' αὐτοῦ. Ἐνυμφεύθη τὴν Ρωξάνδραν θυγατέρα τοῦ πλουσίου Ἕλληνος τραπεζίτου Σκαρλάτου, διαζευχθεὶς αὐτὴν ἀμέσως διὰ τὴν ἀσχήμιαν της. Ὑπῆρξεν ἡγεμὼν μέχρι τοῦ 1628.

— **Ἀλέξανδρος Ἠλίας**, ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, υἱὸς τοῦ Ἠλία Ράρες καὶ ἔγγονος τοῦ Πέτρου Ράρες, γεννηθεὶς τῷ 1560. Ἐγένετο ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας τῷ 1616, ἦρξε δὲ μόνον ἓν ἔτος. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1620 ἐγένετο ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας, ὅπου ἔμεινε μέχρι τοῦ 1621. Τῷ 1628 καὶ 1629 ἐγένετο πάλιν ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, τῷ δὲ 1632 ἐκ δευτέρου ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας ἐπὶ ἓν ἔτος.

— **Ἀλέξανδρος Ἰωάννης, Κούζας**, ἡγεμὼν ***Βλαχίας*** καὶ ***Μολδαυΐας***· βλ. Κούζας.

— **Ἀλέξανδρος**, ἡγεμὼν τῆς ***Βουλγαρίας*** κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα. Διαδεχθείς, κατόπιν μακρῶν ἐμφυλίων πολέμων, τὸν ἀποθανόντα θεῖον του Μιχαὴλ (1331), ἐξεστράτευσεν, εὐθὺς ὡς ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, κατὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἀνέκτησε τὰς περὶ τὸν Αἷμον πόλεις τῆς Β.—Α. Θρᾴκης, τὰς ὁποίας ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος εἶχε καταλάβει ἐπωφεληθεὶς τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῶν Βουλγάρων.

Μετά τινα ἔτη ὁ Ἀλέξανδρος πληροφορηθεὶς ὅτι καὶ πάλιν ὁ Ἀνδρόνικος παρεσκευάζετο νὰ ἀνακαταλάβῃ τὰς ἀνωτέρω πόλεις, ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν πρέσβεις αἰτούμενος εἰρήνην, ἣν ὁ Ἀνδρόνικος ἀπέρριψεν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐν τέλει συγκροτήσας στρατὸν ἐκ 10 χιλ. ἀνδρῶν ἐβάδισε κατὰ τοῦ Ἀνδρονίκου, ὅστις μετὰ 3 χιλιάδων μόνον ἀνδρῶν εἶχεν εἰσβάλει εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς Ρουσόκαστρον. Δοθείσης ἐκεῖ μάχης οἱ Βυζαντινοί, καίτοι γενναίως πολεμήσαντες, ἐκάμφθησαν ὑπὸ τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τῶν Βουλγάρων καὶ ὑπεχώρησαν εἰς Ρουσόκαστρον ἔνθα ἐπολιορκήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ θέσις τοῦ πολιορκουμένου Ἀνδρονίκου ἦτο δεινή, διότι βοήθειαν δὲν ἀνέμενεν ἔξωθεν, ἐστερεῖτο δὲ τῶν πάντων, καὶ αὐτοῦ τοῦ ὕδατος. Παραδόξως ὅμως ὁ Ἀλέξανδρος ἔπεμψε κήρυκας πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον, εἰδοποιῶν αὐτὸν ὅτι ἦτο ἐλεύθερος νὰ ἀπέλθῃ ἀνενόχλητος μετὰ τοῦ στρατοῦ του.

Ἀλλ' ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν ὑπηγορεύθη ἐξ ἁπλῆς γενναιοφροσύνης. Ἦτο ἀπόρροια τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ὀξυδερκείας. Ἐπεθύμει τὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων εἰλικρινῆ φιλίαν πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἀπειλοῦντος καὶ Ἕλληνας καὶ Βουλγάρους κινδύνου, τοῦ τουρκικοῦ. Ἔβλεπεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι οἵτινες εἶχον ἐπεκταθῆ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Προποντίδος καὶ ἐπεχείρουν ἀλλεπαλλήλους ἐπιδρομὰς ἐν Θρᾴκῃ, δὲν ἠπείλουν τὸ Βυζάντιον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ Κράτος. Ὑπὸ τοιούτων σκέψεων ἀγόμενος ἐπεδίωξε καὶ ἐπέτυχεν εἰρήνην καὶ φιλίαν μετὰ τῶν Βυζαντινῶν, ἣν ἡδραίωσε διὰ τοῦ γάμου τοῦ 15ετοῦς υἱοῦ του μετὰ τῆς 9ετοῦς θυγατρὸς τοῦ Ἀνδρονίκου. Ἡ φιλία τῶν δύο γειτόνων κρατῶν ὑπῆρξε τότε μακρὰ καὶ εἰλικρινής, διετηρήθη δὲ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀνδρονίκου, ἐπελθόντα τῷ 1341.

Αἱ τουρκικαὶ ἐπιδρομαί, ὑποβοηθούμεναι καὶ διὰ τῆς ναυπηγήσεως ἰσχυροῦ τουρκικοῦ στόλου, ἔφθανον μέχρις αὐτῶν τῶν βουλγαρικῶν συνόρων. Εἰς ἐπίμειρον δεινὸς ἐμφύλιος πόλεμος ἐσπάρασσε τὸ Βυζαντινὸν κράτος (μεταξὺ τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ καὶ τῆς ἀπαισίας χήρας βασιλίσσης Ἄννης, τῆς ἐπιτροπευούσης τὸν ἀνήλικον βασιλέα Ἰωάννην Παλαιολόγον).

Μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ σπαραγμοῦ ἐκείνου,

Digitized by Google

διαρκέσαντος ἀπὸ τοῦ 1342—1347, ὁ Ἀλέξανδρος ἐπανέλαβε τὰς πρὸς ἑλληνοβουλγαρικὴν σύμπραξιν προσπαθείας του. Ἀλλὰ πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ τουρκικοῦ κινδύνου ἀπῃτεῖτο πρωτίστως στόλος Βυζαντινὸς ἰσχυρός, τὸ δὲ Βυζαντινὸν Κράτος, ἐξηντλημένον ἐκ τοῦ πενταετοῦς ἐμφυλίου πολέμου, εἶχε περιέλθει τότε εἰς τοιαύτην πενίαν, ὥστε οὐδὲ νὰ σκεφθῇ ἠδύνατο περὶ ναυτικῶν παρασκευῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος, χάριν τῆς κοινῆς σωτηρίας, προσεφέρθη νὰ ἀναλάβῃ μέρος τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν ναυπήγησιν δαπανῶν, καὶ τῷ 1351 πρεσβεία ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀφίκετο εἰς Τύρνοβον τῆς Βουλγαρίας ἵνα διαπραγματευθῇ μετ' αὐτοῦ τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ τοὺς ὅρους τῆς ἐν γένει ἑλληνοβουλγαρικῆς συμπράξεως.

Περὶ τῶν κρατουσῶν τότε ἀντιλήψεων καὶ παρ' αὐτῷ τῷ βουλγαρικῷ λαῷ, ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐκ τῶν Τούρκων κίνδυνον καὶ τὴν ὡς ἐκ τούτου ἀνάγκην τῆς Ἑλληνοβουλγαρικῆς συμπράξεως, μαρτυρεῖ τὸ ἑξῆς ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἀφηγεῖται ἐν τῷ συγγραφῇ αὐτοῦ ὁ τότε βασιλεύων Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός. Καθ' ὃν χρόνον ἡ ἑλληνικὴ ἀποστολὴ διέτριβεν ἐν Τυρνόβῳ ἐτελέσθη ἐκεῖ ἑορτή τις, εἰς ἣν παρέστη καὶ ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπεσταλμένων. Κατὰ τὴν διέλευσιν τοῦ βασιλέως ὁ βουλγαρικὸς λαὸς διὰ κραυγῶν παρεκάλει αὐτὸν νὰ συμμορφωθῇ κατὰ πάντα πρὸς τὴν γνώμην τοῦ βασιλέως Καντακουζηνοῦ καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ διὰ παντὸς τρόπου τὴν μετ' αὐτοῦ συμμαχίαν ἵνα μή, καταπολεμουμένου αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων, καταστραφῶσιν εἶτα καὶ οἱ Βούλγαροι ὑπ' αὐτῶν.

Φαίνεται ὅτι συνήφθη τότε συμφωνία τις ἑλληνοβουλγαρικῆς συμμαχίας. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συνεισφέρῃ διὰ τὰς δαπάνας τῆς ναυπηγήσεως στόλου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ ἐγένετο πράγματι ἔναρξις ναυτικῶν παρασκευῶν, ἐξεβαθύνθη ὁ λιμὴν τοῦ Ἑπτασκαλίου Κωνσταντινουπόλεως καὶ πλοῖά τινα ἐναυπηγήθησαν. Δυστυχῶς ἡ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν ἐχθρότης ἀφ' ἑνὸς μὲν τῶν ἰταλικῶν κρατῶν τῆς Γενούης καὶ τῆς Ἑνετίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν Σέρβων, δὲν ἐπέτρεψαν νὰ πραγματοποιηθῶσιν αἱ ἐλπίδες τὰς ὁποίας ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος ἐστήριξεν ἐπὶ τῆς μετὰ τῶν Βυζαντινῶν συμμαχίας. Τὰ ἀδιάλειπτα κτυπήματα τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἰταλῶν κατέστησαν τὸ Βυζάντιον ἀνίκανον νὰ ἀντιστῇ μέχρι τέλους κατὰ τῆς τουρκικῆς ἐπιδρομῆς. Καὶ ἐπὶ τέλους ἔπεσεν, ἀλλὰ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ ἐπηκολούθησε καὶ ἡ ὑποδούλωσις τῶν Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων καὶ ἡ ταπείνωσις τῶν Γενουατῶν καὶ τῶν Ἑνετῶν καὶ τῶν Ἰταλῶν ἐν γένει, οἵτινες ὁλοσχερῶς ἐσαρώθησαν ἐκ τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου.

Ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας Ἀλέξανδρος προεῖδε κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα, δηλ. πρὸ ἑξακοσίων ἐτῶν, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οἱ διπλωμάται καὶ οἱ τετυφλωμένοι ἐκ τοῦ σωβινισμοῦ λαοὶ τῶν Βαλκανίων καὶ τῆς Εὐρώπης δὲν κατενόησαν οὔτε πολὺ βραδύτερον.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—**Ἀλέξανδρος**, πρίγκιψ τοῦ Βάττεμβεργ. Πρῶτος ἡγεμὼν τῆς ***Βουλγαρίας*** μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ πρίγκιπος Ἀλεξάνδρου τῆς Ἔσσης, γεννηθεὶς τὴν 5ην Ἀπριλίου 1857, ἀνεψιὸς τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Β' τῆς Ρωσίας, ὅστις εἶχε νυμφευθῇ ἀδελφὴν τοῦ πρίγκιπος Ἀλεξάνδρου τῆς Ἔσσης. Ἡ μήτηρ του, θυγάτηρ τοῦ κόμητος Μαυρικίου φὸν Χάουκε, ἦτο κυρία ἐπὶ τῶν τιμῶν τῆς τσαρίνας. Κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ νεανικήν του ἡλικίαν διέτριψε πολλάκις ἐν Πετρουπόλει καὶ συνώδευσε τὸν θεῖόν του εἰς τὴν Βουλγαρικὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1877. Ὅταν κατόπιν τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἡ Βουλγαρία ἐγένετο αὐτόνομος ἡγεμονία ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Τουρκίας, ὁ τσάρος ἐπρότεινε τὸν ἀνεψιόν του διὰ τὸν θρόνον τοῦ ἡγεμόνος καὶ τὴν 29ην Ἀπριλίου 1879 ἡ μεγάλη Σομπράνιε ἐξέλεξεν αὐτὸν παμψηφεί. Ὁ Ἀλέξανδρος ὑπηρέτει τότε ὡς ὑπολοχαγὸς εἰς τὴν πρωσικὴν σωματοφυλακὴν τοῦ Πότσδαμ. Πριν κατέλθῃ εἰς τὴν νέαν του χώραν ἐπεσκέφθη τὰς αὐλὰς τῆς Πετρουπόλεως, Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἄλλων Μεγάλων Δυνάμεων. Περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου 1879 ἦλθεν ἐπὶ ρωσικοῦ πολεμικοῦ εἰς Βάρναν καὶ ὁρκισθεὶς εἰς τὸ σύνταγμα ἐν Τυρνόβῳ τὴν 8ην Ἰουλίου ἔφθασεν εἰς Σόφιαν, γενόμενος πανταχοῦ δεκτὸς μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ.

Ὁ πρίγκιψ Ἀλέξανδρος ἐρωτήσας τὸν Βίσμαρκ ὅτε ἐξελέγη, ἂν ἔπρεπε νὰ δεχθῇ τὸ προτεινόμενον στέμμα, ἔλαβε εἰς ἀπάντησιν «δέξου το· θὰ εἶναι τοὐλάχιστον μιὰ εὐχάριστος ἀνάμνησις». Ἡ πρόβλεψις ὅμως τοῦ σιδηροῦ ἀρχικαγγελαρίου δὲν ἐπηλήθευσεν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον εἶδεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν χώραν μὲ σύνταγμα συνταχθὲν ὑπὸ τὴν ρωσικὴν ἐπιρροήν, οὔτε μὲ τὴν ταπεινωτικὴν διὰ τὴν Βουλγαρίαν συμπεριφορὰν τῶν Ρώσων Πανσλαυϊστῶν, οἵτινες καταλαβόντες τὰς ἀνωτέρας στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς θέσεις ὑπεδείκνυον διὰ τοῦ τρόπου των εἰς αὐτόν, ὅτι ὤφειλε νὰ παίζῃ τὸν ρόλον ἡγεμόνος ψιλῷ ὀνόματι. Ὑπέμεινε τὴν κατάστασιν ἐπὶ δύο ἔτη ἕως οὗ, μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Τσάρου, κατόπιν δύο συνεντεύξεων ἐν Πετρουπόλει, ἐπέτυχεν ἀναστολὴν τοῦ ὑπερδημοκρατικοῦ συντάγματος, καὶ ἐκάλεσε τὸν βουλγαρικὸν λαὸν (1881) νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῆς παραιτήσεώς του καὶ ἑπταετοῦς δικτατορίας μέχρι τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγματος. Τὴν 13ην Ἰουλίου ἡ εἰδικῶς ἐκλεγεῖσα Σομπράνιε ἐψήφισεν ὅλας τὰς προτάσεις του. Ἡ ρωσικὴ ὅμως πίεσις ἐξηκολούθησεν αὔξουσα. Ἡ ἐξουσια περιῆλθεν οὐσιαστικῶς εἰς χεῖρας δύο Ρώσων στρατηγῶν, τοῦ Σομπόλεφ καὶ τοῦ Κάουλμπαρς, τοῦ πρώτου ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, τοῦ δευτέρου ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν. Οὗτοι ἦγον καὶ ἔφερον τὰ τῆς Βουλγαρίας ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Ρώσου πρεσβευτοῦ Jonin, χωρὶς νὰ λαμβάνουν διόλου ὑπ' ὄψιν τὰ γνώμας τῶν Βουλγάρων συναδέλφων των. Ὁ Κάουλμπαρς μάλιστα εἶχε διατάξει μεταξὺ ἄλλων, ὅτι οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ διορισθῇ ἀξιωματικὸς ἂν δὲν εἶχεν ὑπηρετήσει ἐπὶ διετίαν εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν. Ὁ Ἀλεξανδρος, ἀφοῦ ματαίως προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνάκλησιν τῶν δύο τούτων στρατηγῶν, ἐπανέφερε τὸ σύνταγμα, τῇ συνδρομῇ ὅλων τῶν πολιτικῶν μερίδων τὴν 18ην Σεπτεμβρίου 1883, καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς στρατηγοὺς τὴν ἀπόλυσίν των. «Εἶναι ὁ τελευταῖός σας θρίαμβος, Ὑψηλότατε,—εἶπεν ὁ Σομπόλεφ ἀπερχόμενος—ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὸ τελευταῖον σφάλμα σας, τὸ ὁποῖον δὲν θ' ἀφήσῃ ἀτιμώρητον ὁ αὐτοκράτωρ».

Ὁ νέος τσάρος δὲν ἐνεφορεῖτο ὑπὸ τῶν αὐτῶν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον αἰσθημάτων ὅσον ὁ πατήρ του. Αἱ προστριβαὶ ἐξηκολούθησαν καὶ ἠπειλεῖτο διακοπὴ τῶν σχέσεων, ἐνῷ ὁ ἡγεμὼν κατέκτα ὁσημέραι τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ του.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ριζοσπαστικὸν ἐθνικὸν κόμμα, δυσηρεστημένον διότι τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου εἶχεν ἀντιστῇ εἰς τὸν σχηματισμὸν μεγάλης Βουλγαρίας καὶ διότι ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία ἔλαβεν ἴδιον διοικητὴν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀλέκο-πασᾶ, εἰργάζετο ἀδιακόπως ἐν κρυπτῷ διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν δύο Βουλγαριῶν. Τὴν 18ην Σεπτεμβρίου 1885 ἐξερράγη ἀναίμακτος ἐπανάστασις ἐν Φιλιππουπόλει. Ὁ ἀνίσχυρος διάδοχος τοῦ Ἀλέκο-πασᾶ, Γαβριὴλ πασᾶς, συνελήφθη καὶ ἐκηρύχθη ἡ ἕνωσις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Ἡ ἐπανάστασις εἶχε γίνει τῇ ἐπινεύσει τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἀμέσως μετ' αὐτὴν ἐκλήθη νὰ ἔλθῃ εἰς Φιλιππούπολιν. Ἐλθὼν ἐκεῖ διεκήρυξεν ὅτι ἡ τουρκικὴ ἐπικυριαρχία εἶχε λήξῃ καὶ ὅτι οὐδεὶς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ τῆς Ρωμυλίας. Κατὰ προτροπὴν τῆς Αὐστρίας καὶ Γερμανίας ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν αἱματοχυσίαν, δὲν ἔστειλε στρατὸν ὡς προὐτίθετο. Ἡ Ρωσία ἀπεδοκίμασε τὸ κίνημα, ὁ δὲ τσάρος Ἀλέξανδρος ἀνεκάλεσεν ὅλους τοὺς ἐν Βουλγαρίᾳ ὑπηρετοῦντας Ρώσους ἀξιωματικούς, ἀπήλειψε δὲ καὶ ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλεξάνδρου Βάττεμβεργ.

Ἡ Σερβία ἐπωφελήθη τῶν ταραχῶν καὶ τὴν 13ην Νοεμβρίου 1885 ὁ βασιλεὺς Μιλᾶνος ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ εἰσέβαλεν εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος. Ἡ θέσις τῆς Βουλγαρίας ἐφαίνετο ἀπελπιστική, διότι ὁ στρατὸς δὲν εἶχεν ἀξιωματικούς. Μετά τινας ἀλλεπαλήλους νίκας οἱ Σέρβοι εὑρίσκοντο πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς Σόφιας. Ἀλλὰ ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων ἤλλαξεν ἀποτόμως. Ὁ Ἀλέξανδρος συνεβιβάσθη μὲ τὴν Τουρκίαν, ἐπεκαλέσθη τὴν ἐπέμβασιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, συνέλεξε 15,000 στρατοῦ καὶ ἦλθεν εἰς Σλιβνίτσαν.

Τὴν 17ην Νοεμβρίου ἀπέκρουσεν ἐπίθεσιν τῶν Σέρβων· τὴν 18ην ἀντεπετέθη· τὴν 19ην ὁ ταγματάρχης Γκοῦντσεφ ἐξετόπισε τοὺς Σέρβους ἐκ τῶν θέσεών των καὶ ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς κατεδίωξε τὸν σερβικὸν εἰς τὴν χώραν του μέχρι τοῦ Πιρότ, τὸ ὁποῖον κατέλαβε τὴν 27ην Νοεμβρίου. Αἱ δυνάμεις ἐπενέβησαν καὶ ὁ πόλεμος ἔληξεν, ἀλλὰ ὁ Ἀλέξανδρος ἐξησφάλισε τὴν μετὰ τῆς Ἀν. Ρωμυλίας ἕνωσιν καὶ ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τὴν 5ην Ἀπριλίου 1886 γενικὸς διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἐπὶ πέντε ἔτη.

Ἡ Ρωσία ὅμως ἤρχισε ραδιουργοῦσα. Ὁ λαὸς δὲν ἦτο εὐχαριστημένος μὲ τὴν νέαν κατάστασιν καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ βασιλέως, διότι δὲν ἠμείφθησαν ἀρκετὰ μετὰ τὴν ἐκστρατείαν. Ἐξυφάνθη στρατιωτικὴ συνωμοσία καὶ τὴν νύκτα τῆς 20ῆς Αὐγούστου ὁ ἡγεμὼν συνελήφθη εἰς τὰ ἀνάκτορά του ἐν Σόφιᾳ καὶ ἐξηναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν παραίτησίν του. Ἔπειτα μετηνέχθη εἰς τὴν ἐπὶ τῶν συνόρων ρωσικὴν πόλιν Ρένι καὶ παρεδόθη εἰς τὰς ρωσικὰς ἀρχάς, αἵτινες τὸν ὡδήγησαν εἰς τὰ αὐστριακὰ σύνορα. Χάρις εἰς τὴν ἀντεπανάστασιν τὴν κινηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σταμπούλωφ ἐπέστρεψε μετ' ὀλίγον εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ παραμείνῃ ἐπὶ πολύ, διότι ὁ τσάρος δὲν ἐπεδοκίμασε τὴν ἐπιστροφήν του καὶ ὁ Βίσμαρκ ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς αὐστριακῆς καὶ ρωσικῆς κυβερνήσεως τοῦ ἀπηγόρευσε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς συνωμοσίας. Τὴν 7ην Σεπτεμβρίου 1886 ἐπανέφερε τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν καὶ παρῃτήθη τοῦ θρόνου, τὴν ἑπομένην δὲ ἐγκατέλιπε τὴν Βουλγαρίαν. Μετά τινα ἔτη ἐνυμφεύθη τὴν ἠθοποιὸν Loisingen.

Ἀπέθανεν ἐν Γκρὰτς τὴν 23 Ὀκτωβρίου 1893, τὸ δὲ σῶμά του μετεφέρθη εἰς Σόφιαν, ὅπου ἐκηδεύθη καὶ ἐναπετέθη εἰς μαυσωλεῖον.

Ε. Σ.

— **Ἀλέξανδρος Α'**, βασιλεὺς τῆς ***Γεωργίας***. Γεννηθεὶς περὶ τὸ 1377 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1442, ἐβασίλευσεν ἐπὶ εἴκοσιν ὀκτὼ ἔτη. Ὀλίγον πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ εἶχεν ἀρχίσει ὁ ἀπελευθερωτικὸς ἀγών. Οἱ Μογγόλοι, ἀρχομένου τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, εἶχον κατακτήσει τὴν Γεωργίαν, οἱ δὲ ἡγεμόνες αὐτῆς καὶ μέγα μέρος τοῦ λαοῦ της εἶχον καταφύγει εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὄρη τοῦ Καυκάσου. Μόλις περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὅτε ἡ δύναμις τῶν Μογγόλων εἶχεν ἤδη ἐξασθενήσει, ὁ ἡγεμὼν Γεώργιος ΣΤ' ἠδυνήθη, διεξάγων δεινοὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς γειτονεύοντας ἐχθρούς, νὰ ἀποδώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν εἰς τὴν χώραν. Αὕτη ὅμως δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, καθ' ὅσον περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ἐνεφανίσθη ὁ μέγας Ἀσιανὸς κατακτητὴς Ταμερλάνος, ὅστις ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν τὸ μεγαλεπήβολον σχέδιον αὐτοῦ τῆς κατακτήσεως ὁλοκλήρου τῆς Ἀσίας. Ἐκστρατεύσας κατὰ τῆς Γεωργίας ἠδυνήθη νὰ ὑποτάξῃ ταύτην.

Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀγῶνες διεξήχθησαν τὸ ἔτος 1398, ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας Γεωργίου Ζ', καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ἀκόμη ἔφηβος. Οἱ Γεωργιανοὶ εἶχον καταφύγει εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ σπήλαια, εἰς τὰ ὁποία ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἐξησφαλισμένους ἀπὸ παντὸς κινδύνου. Ὁ Ταμερλάνος ὅμως πρὸς κατάληψιν τῶν καταφυγίων τούτων, προσέφυγεν εἰς νέον εἶδος προσβολῆς διὰ σχοινίων καὶ κοφίνων. Τὰ σχοινία εἶχον μῆκος ἑκατὸν πεντήκοντα πήχεων καὶ κατεβιβάζοντο δι' αὐτῶν κρεμαστοὶ κόφινοι καὶ κινητὰ φορεῖα ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῶν καθέτων βράχων πλήρη στρατιωτῶν, οἵτινες φθάνοντες εἰς τὰ σπήλαια τῶν Γεωργιανῶν, ἐξέπεμπον κατ' αὐτῶν χάλαζαν βελῶν ἢ ἔρριπτον ἀνημμένους δαυλοὺς πυρπολοῦντες τοὺς σιτοβολῶνας καὶ τὰς σκευοθήκας των. Οἱ Γεωργιανοὶ διωχθέντες ἐκ τῶν καταφυγίων τούτων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντιστοῦν εἰς τὰ φρούρια, ἐκ τῶν ὁποίων δέκα πέντε, μετὰ τῆς πόλεως Τιφλίδος, ὑπετάγησαν εἰς τὸν Ταμερλάνον. Βραδύτερον ἐπόρθησεν οὗτος ἑπτὰ ἄλλα φρούρια, τῶν ὁποίων τὰ μὲν τείχη κατηδάφισε, τοὺς δὲ κατοίκους κατέσφαξεν.

Ὁ Ἀλέξανδρος Α', νεανίας τότε, ἠκολούθησε τὰς περιπετείας τῶν συμπατριωτῶν του, οἵτινες μόλις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κατακτητοῦ, ἐπισυμβάντα τῷ 1405, ὅταν ἐπεχείρει οὗτος τὴν κατάκτησιν τῆς Κίνας, ἤρξαντο ἀνακτῶντες τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Ζ', ὅστις μετὰ τῶν οἰκείων του καὶ τῶν πιστῶν ὀπαδῶν του εἶχε καταφύγει εἰς τὰ ὄρη, ἐπελήφθη νέων ἀγώνων πρὸς ἐπανεγκατάστασιν τοῦ δεινοπαθήσαντος χριστιανικοῦ λαοῦ. Τῶν ἀγώνων τούτων μετέσχεν ἐνεργῶς ὁ Ἀλέξανδρος, τόσον ἐπὶ τοῦ Γεωργίου Ζ', ἀποθανόντος τῷ 1407, ὅσον καὶ ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Κωνσταντίνου, ἕως οὗ ἀνεκτήθη ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ χώρα. Εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθε τῷ 1414, συνετέλεσε δὲ μεγάλως εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως καὶ τὴν παγίωσιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Γεωργίας.

Κατὰ τὴν μακρὰν βασιλείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Α', ἡ ἡγεμονία δὲν ὑπέστη περιπετείας, τοὐλάχιστον οἱ σύγχρονοι χρονογράφοι δὲν μνημονεύουσι τοιαύτας. Ἀποθανὼν ὅμως οὗτος τῷ 1442 ἐκληροδότησε τὴν χώραν αὐτοῦ διῃρημένην εἰς τοὺς τρεῖς υἱούς του· εἰς τὸν Βαγθάγκ τὴν Ἰμερεθίαν, Μιγρελίαν καὶ τὴν Γουρίαν, εἰς τὸν Δημήτριον ἢ Κωνσταντῖνον τὴν Καρθαληνίαν καὶ εἰς τὸν Γεώργιον τὸ Καχήθιον. Ἕκαστον τῶν κρατῶν τούτων διαιρούμενον ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων του, διετίθετο εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν, οὕτω πως δὲ ἐπῆλθε στιγμὴ καθ' ἣν ὑπῆρχον ἐν Γεωργίᾳ εἴκοσιν ἓξ ἡγεμονεύοντες πρίγκιπες. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' ἤρξατο ἡ διαμάχη μεταξὺ τῶν διαφόρων ἡγεμόνων, οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ οἱ σπαραγμοί, οἵτινες ἐξηκολούθησαν περὶ τοὺς δύο αἰῶνας, ἐξησθένησαν δὲ μεγάλως τὴν χώραν καὶ ἐπέφερον γενικὴν σύγχυσιν. Τὴν διαίρεσιν ταύτην τοῦ κράτους ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' καταλογίζουν ὡς τὴν κυρίαν αἰτίαν τῶν μεγάλων συμφορῶν τῆς Γεωργίας οἱ ἱστορικοί, διότι ἕνεκεν τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἐπωφελήθη ἡ Περσία, ἥτις ἐγένετο κυρίαρχος ὁλοκλήρου τῆς Γεωργίας, ἐκλέγουσα αὐτὴ τοὺς ἡγεμόνας της. Ἡ ἐπέμβασις δὲ αὕτη τῆς Περσίας ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς μεταστροφῆς πολυπληθῶν Γεωργιανῶν εἰς τὸν μωαμεθανισμόν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταριθμοῦνται καὶ ἡγεμόνες μεταλλάξαντες τὴν πίστιν των, ὅπως ἐξασφαλίσουν τὴν προστασίαν τοῦ Σάχου καὶ διατηρήσουν ἀσφαλέστερον τὸ στέμμα των. Τῶν κακῶν τούτων πρόξενος θεωρεῖται ὁ Ἀλέξανδρος Α', ὅστις ἐν τούτοις καὶ ἠγωνίσθη καὶ προεκινδύνευσεν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς χώρας του, θεωρεῖται δὲ εἷς τῶν ἐνδόξων ἡγεμόνων τῆς Γεωργίας.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Digitized by Google

—**'Αλέξανδρος Α'**, βασιλεὺς τῶν ***'Ελλήνων***. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τῆς βασιλίσσης Σοφίας, γεννηθεὶς ἐν 'Αθήναις τὴν 20 'Ιουλίου 1893 καὶ ὑποθανὼν τὴν 12 'Οκτωβρίου 1920 ἐν τῇ βασιλικῇ ἐπαύλει τῆς Δεκελείας. 'Ο βασιλεὺς 'Αλέξανδρος ἐσπούδασεν εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων ἀπὸ τοῦ 1908 μέχρι τοῦ 1912, ὅτε ἀποφοιτήσας κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν ὡς ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ, ἠκολούθησε δὲ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1913 κατὰ τὸν 'Ελληνοβουλγαρικὸν πόλεμον, ὑπηρετῶν εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τῆς στρατιᾶς.

Κατόπιν τῆς ἐκραγείσης ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπαναστάσεως καὶ τῆς προελθούσης ἐπιπλοκῆς τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, αἱ σύμμαχοι δυνάμεις, αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν ὁμάδα τῆς 'Αντάντ, διὰ τηλεσιγράφου των ἐπέβαλον τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ θρόνου τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τὸν ἀποκλεισμὸν ἀπὸ τῆς διαδοχῆς τοῦ διαδόχου Γεωργίου. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῶν συμμάχων δυνάμεων ἐκοινοποίησε τὴν 29 Μαΐου 1917 ὁ πρὸς τοῦτο ἀφιχθεὶς ἐν Πειραιεῖ ἁ ρ μ ο σ τ ὴ ς αὐτῶν Γάλλος γερουσιαστὴς Ζοννάρ, ὁ δὲ πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου 'Αλέξανδρος Ζαΐμης ἀνέλαβε τὴν διευθέτησιν τοῦ ἀκανθηροῦ τούτου ζητήματος.

'Αλέξανδρος Α' Βασιλεὺς τῶν 'Ελλήνων.

Κατὰ τὴν γενομένην τὴν αὐτὴν ἡμέραν σύγκλησιν ἐν τοῖς ἀνακτόροις ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἀνακτοβουλίου, εἰς ὃ παρέστησαν πάντες οἱ διατελέσαντεςπρωθυπουργοὶ καὶ ἀρχηγοὶ κομμάτων τῆς μιᾶς πολιτικῆς παρατάξεως, ἀπεφασίσθη ἡ ἀποδοχὴ τοῦ τηλεσιγράφου, ἀφεθείσης τῆς ὑποδείξεως τοῦ νέου βασιλέως εἰς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον. Οὗτος ὑπέδειξε τὸνβασιλόπαιδα 'Αλέξανδρον ὅστις αὐθημερὸν ἀνηγορεύθη βασιλεύς. Τὴν πρωίαν τῆς 30 Μαΐου 1917, δοὺς τὸν κεκανονισμένον ὑπὸ τὸ Συντάγματος ὅρκον ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, τοῦ πρωθυπουργοῦ 'Αλεξάνδρου Ζαΐμη καὶ τοῦ Μητροπολίτου 'Αθηνῶν, ἀνέλαβε τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν ὑπὸ κατ' ἐξοχὴν περιπλόκους περιστάσεις. Διαλυθείσης τῆς ὑφισταμένης Βουλῆς τοῦ 1915, ἀνεβίωσεν ἡ διαλυθεῖσα τοιαύτη, ὁ δὲ βασιλεὺς 'Αλέξανδρος ἐκήρυξεν αὐτοπροσώπως τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς διὰ λόγου, εἰς ὃν διεγράφετο ἡ πολιτική, ἣν ἔμελλε νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ 'Ελλὰς εἰσερχομένη ὡς σύμμαχος ἐν τῇ ὁμάδι τῆς 'Αντάντ καὶ ἀναμιγνυομένη εἰς τὸν ἐναντίον τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν πόλεμον. Τὴν πολιτικὴν ταύτην ἠκολούθησεν ὁ 'Αλέξανδρος Α' ἄνευ προσκομμάτων καὶ μεγάλων δυσχερειῶν.

Τὴν 12 Νοεμβρίου 1919, ἄνευ τῆς τηρήσεως τῶν πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν κανόνων, ὁ βασιλεὺς 'Αλέξανδρος ἐτέλεσε μυστικῶς μοργανιτικὸν γάμον μετὰ τῆς 'Ασπασίας Μάνου, θυγατρὸς τοῦ στρατηγοῦ Θρ. Μάνου. 'Η ἄγνοια τῆς τελέσεως τοῦ γάμου τούτου, ἀσυνήθους εἰς τὰ ἤθη τῆς ἑλληνικῆς δυναστείας, ἐγένετο ἀφορμὴ ποικίλων διαδόσεων, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ Κυβέρνησις ἐζήτησε τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐξ 'Αθηνῶν τῆς Κυρίας Μάνου, ἀπελθούσης εἰς Παρισίους. Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1920 ὁ βασιλεὺς 'Αλέξανδρος Α' μετέβη εἰς Παρισίους πρὸς συνάντησιν τῆς συζύγου του, ἀναθέσας τὴν διαχείρισιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας εἰς τὴν Κυβέρνησιν. 'Εν Παρισίοις διεκανονίσθησαν μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ 'Ελευθερίου Βενιζέλου τα περὶ νομιμότητος τοῦ γάμου τούτου, ἐψηφίσθησαν δὲ σχετικοὶ νόμοι καὶ ἐδημοσιεύθησαν Β. Διατάγματα περὶ ἀναγνωρίσεως αὐτοῦ καὶ τῶν τυχὸν γεννηθησομένων τέκνων ἐκ τούτου.

'Εν Παρισίοις διαμένων ὁ βασιλεὺς 'Αλέξανδρος μικροῦ δεῖν ἐγίνετο θῦμα αὐτοκινητικοῦ δυστυχήματος. Διευθύνων ὁ ἴδιος αὐτοκίνητον, κατά τινα καμπὴν ὁδοῦ τινος τοῦ Φοντενεμπλώ, συνεκρούσθη μεθ' ἑτέρου αὐτοκινήτου, τοῦ ὁποίου δύο ἐπιβάται ἐφονεύθησαν ἐκ τῆς συγκρούσεως. Περίλυπος ἐκ τοῦ συμβεβηκότος τούτου ἐπέστρεψεν εἰς τὴν 'Ελλάδα, κατὰ τὴν γενομένην δὲ κατάληψιν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῆς Θράκης, ἐπεσκέφθη τὸν Σεπτέμβριον τὴν νέαν ταύτην ἐπαρχίαν, γενόμενος δεκτὸς μετὰ εἰλικρινοῦς ἐνθουσιασμοῦ.

Μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ διέτριβεν εἰς τὴν ἐν Δεκελείᾳ βασιλικὴν ἔπαυλιν, ὅτε τὴν 12 Σεπτεμβρίου συνέβη δυστύχημα, ὅπερ ἔσχε τραγικὰς συνεπείας. Πίθηκός τις, ἐκ τῶν τρεφομένων ἐν τῇ ἐπαύλει, ἐδῆξε τὸν νεαρὸν ἡγεμόνα, ἐκ τοῦ τραύματος δὲ τούτου προῆλθε μόλυνσις καὶ ἐπηκολούθησε σηψαιμία ἀποκλείσασα πᾶσαν ἐλπίδα θεραπείας. 'Η πολυώδυνος νόσος τοῦ βασιλέως ἐξηκολούθησεν ἐπὶ ἕνα μῆνα, ἐν μέσῳ δὲ τῆς γενικῆς συγκινήσεως τὴν 12 'Οκτωβρίου 1920 ἀφῆκε τὸν τελευταῖον αὐτοῦ στεναγμόν, βασιλεύσας ἐπὶ τρία ἔτη, τέσσαρας μῆνας καὶ δώδεκα ἡμέρας. 'Ο νεκρὸς αὐτοῦ μετεφέρθη εἰς 'Αθήνας, ὅπου ἡ κηδεία του ἐγένετο ἐν μέσῳ γενικῆς θλίψεως, ἐτάφη δὲ ἐν Δεκελείᾳ παρὰ τὸν τάφον τοῦ πάππου αὐτοῦ βασιλέως Γεωργίου Α'. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ ἀντιβασιλεία ἀνετέθη εἰς τὸν ναύαρχον Παῦλον Κουντουριώτην.

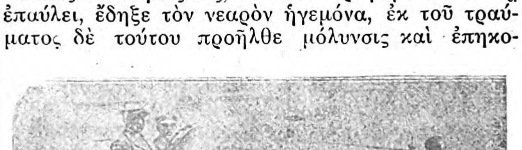

'Ο Βασιλεὺς 'Αλέξανδρος ὁδηγῶν αὐτοκίνητον.

Πέντε μῆνας βραδύτερον (25 Μαρτίου 1921) ἡ 'Ασπασία Μάνου ἔτεκεν ἐν 'Αθήναις θῆλυ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδόθη τὸ ὄνομα 'Αλεξάνδρα (βλ. λέξιν, καὶ εἰκόνα ἐν σελ. 679). **θ. β.**

— **'Αλέξανδρος.** Ὄνομα βασιλέων τῆς ***'Ιμερεθίας*** τοῦ Καυκάσου: ***'Αλέξανδρος Α'***, βασιλεύσας ἀπὸ 1372 - 1389. — ***'Αλέξανδρος Β'***, βασιλεύσας ἀπὸ 1478 - 1510. — ***'Αλέξανδρος Γ'***, βασιλεύσας ἀπὸ 1639 - 1661· ἀνεγνώρισεν ἑαυτὸν ὑποτελῆ τῆς Ρωσίας τῷ 1651 καὶ ἥνωσε μὲ τὴν Ρωσίαν τὴν Μιγ γ ρ ε λ ί α ν. — ***'Αλέξανδρος Δ'***, βασιλεύσας ἀπὸ 1683 - 1695. — ***'Αλέξανδρος Ε'***, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1721 - 1752.

— **'Αλέξανδρος 'Αρχίλοβιτς**, πρῖγκιψ διάδοχος τῆς ***'Ιμερεθίας*** τοῦ Καυκάσου, στρατηγὸς τῆς Ρωσίας. Τῷ 1697 συνώδευσε τὸν Μεγάλον Πέτρον εἰς τὸ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ταξίδιόν του. 'Εσπούδασε τὴν πυροβολικὴν ἐν Χάγῃ, καὶ μετὰ δύο ἔτη προσελήφθη εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ρωσικοῦ πυροβολικοῦ μὲ τὸν τίτλον στρατηγοῦ, ὡς τοιοῦτος δὲ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Νάρβας τῷ 1700 ὅπου ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Σουηδῶν. Παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ Μεγάλου Πέτρου οἱ Σουηδοὶ ἠρνήθησαν νὰ τὸν ἀποδώσουν. 'Απέθανεν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τῷ 1710.

— **'Αλέξανδρος**, βασιλεὺς τοῦ ***Κακετίου***, χώρας τοῦ Καυκάσου, υἱὸς τοῦ Λεβὰν Β' (1574-1604). 'Απειλούμενος ὑπὸ τῶν Λεσγίων καὶ τῶν Τούρκων ἐζήτησε τὴν ἐπικουρίαν τῆς Ρωσίας καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν της. 'Εξεβλήθη τοῦ θρόνου τῇ ἐπαιτήσει τοῦ Σάχου τῆς Περσίας, ἀλλὰ ἐπανῆλθε τῷ 1604. 'Εδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ Σάχου 'Αμπάς.

— **'Αλέξανδρος** ***(Γουλιέλμος, Κάρολος, 'Ερρῖκος, Φρειδερῖκος)***, πρῖγκιψ τῆς 'Οράγγης, βασιλικὸς πρῖγκιψ τῶν ***Κάτω Χωρῶν***. Υἱὸς τοῦ Γουλιέλμου Γ', βασιλέως τῆς 'Ολλανδίας, καὶ τῆς Σοφίας τῆς Βυρτεμβέργης, ἐγεννήθη ἐν Χάγῃ τῷ 1831. Ὢν ἀσθενικῆς κράσεως περιέπεσεν εἰς μελαγχολίαν, μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός του καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Γουλιέλμου, ὃν ὑπερηγάπα, ἰδίως δὲ ἀπὸ τοῦ δευτέρου γάμου τοῦ πατρός του, καὶ ἀποσυρθεὶς εἰς τὸ ἀνάκτορόν του δὲν ἐδέχετο παρὰ μόνον ἐλαχίστους τινὰς φίλους. Εἶχε κάμει ἀρίστας σπουδὰς καὶ διεκρίνετο διὰ τὴν φιλεργίαν του. 'Απέθανε τῷ 1884.

—**'Αλέξανδρος**, αὐτοκράτωρ ***Κωνσταντινουπόλεως***. Ἦτο τρίτος υἱὸς τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, ὅστις, ζῶν ἔτι, ἀνηγόρευσε συναυγούστους τοὺς δύο υἱούς του, *Λέοντα* (τὸν ἐπικληθέντα *Σοφὸν*) καὶ *'Αλέξανδρον*, ἀποθνήσκων δὲ κατέλιπεν αὐτοὺς συμβασιλεῖς. 'Ο 'Αλέξανδρος ἐθεωρεῖτο ὑπὸ πάντων ὡς ὁ μόνος γνήσιος υἱὸς τοῦ Βασιλείου, ὅπως ρητῶς λέγει ὁ Συνεχιστὴς Γεωργίου τοῦ μοναχοῦ: «ἐγεννήθη δὲ 'Αλέξανδρος ὁ βασιλεὺς ἐκ τῆς τοῦ Ἴγγηρος Εὐδοκίας, οὗτος παῖς γνήσιος ὢν

Digitized by Google

τοῦ Βασιλείου», καθότι ὁ Λέων καὶ ὁ ἀποθανὼν πρεσβύτερος ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ἐθεωροῦντο υἱοὶ τῆς Εὐδοκίας ἐκ τοῦ προκατόχου τοῦ Βασιλείου Μιχαὴλ τοῦ Μεθυστοῦ. Ἀλλ' ἐμειονέκτει ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέναντι τοῦ ἀδελφοῦ του Λέοντος, ὢν ἔκδοτος εἰς πότους, ἐλάχιστα φροντίζων διὰ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀναγαγὼν τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ κυνήγιον, διὰ τῆς καταχρήσεως, εἰς ἐλάττωμα. Ὁ Λέων ἀντιθέτως κοσμούμενος διὰ πολλῶν ἀρετῶν, γνωρίζων δὲ καὶ τὸ ἐπισφαλὲς τῆς θέσεώς του διὰ τὰ περὶ τὴν γέννησίν του διαδιδόμενα, προσεπάθει παντὶ σθένει νὰ παραγκωνίσῃ τὸν ἀδελφόν του, τόσον δὲ καλῶς κατώρθωσε τοῦτο, ὥστε ἀπὸ τοῦ 904 ὁ Ἀλέξανδρος ἔπαυσε νὰ φαίνεται ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν νομισμάτων. Συνεργούντων δὲ καὶ τῶν ἱστοριογράφων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, παρ' ὀλίγον νὰ νομισθῇ, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ 904 νὰ εἶναι συμβασιλεὺς καὶ ὅτι ὁ Λέων ὁ Σοφὸς εἶχεν ἀπομείνει μονοκράτωρ. Οὕτω τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Λέοντος (912) χρονικὰ ἀναφέρουσι: «Μαΐῳ δὲ ια', ἡμέρᾳ γ', ἰνδικτιῶνος ιε' τελευτᾷ Λέων ὁ βασιλεύς, Ἀλεξάνδρῳ τῷ αὐτοῦ ἀδελφῷ τὴν βασιλείαν παραδούς». *(Συνεχιστὴς Θεοφάνους)*... «Κοιλιακῷ δὲ νοσήματι περιπεσὼν (ὁ Λέων) τελευτᾷ προχειρισάμενος Ἀλέξανδρον τὸν αὐτοῦ ἀδελφόν, πολλὰ δεηθεὶς αὐτοῦ φυλάττειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον» *(Ἰωήλ)*.

Γενόμενος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος μόνος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ὁ Ἀλέξανδρος, δὲν ἐφρόντισεν οὐδ' ἐλάχιστον νὰ ἀποβάλῃ τὸν παλαιὸν τρόπον τοῦ βίου του. Ἀπεναντίας ἐγένετο πλέον ἔκδοτος εἰς τὴν πολυφαγίαν καὶ μέθην. Συμβούλους του ἀνέδειξεν, ὀνομάσας αὐτοὺς πατρικίους, τοὺς ὁμοίους του εἰς τὸν χαρακτῆρα Βασιλίτζην καὶ Γαβριηλόπουλον. Ὁ πρῴην πατριάρχης Εὐθύμιος ἐξωρίσθη. Ἡ χήρα βασίλισσα, ἡ μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἐξεβλήθη τῶν ἀνακτόρων, ὁ δὲ Ἱμέριος, Μέγας Λογοθέτης καὶ Ναύαρχος τοῦ Λέοντος, ἐκλείσθη εἰς μοναστήριον ὅπου ἀπέθανε. Τὸν ἑπταετῆ Κωνσταντῖνον δὲν ἐτόλμησε νὰ φονεύσῃ, ἀλλὰ ἐσκέφθη νὰ εὐνουχήσῃ ἵνα κατόπιν ἀναδείξῃ διάδοχον τὸν εὐνοούμενόν του Βασιλίτζην, τότε δὲ μόνον ἐγκατέλιπε τὸ μυσαρὸν του σχέδιον, ὅτε οἱ περὶ τὸν Πορφυρογέννητον ἐβεβαίωσαν τὸν θεῖόν του ὅτι ὁ καχεκτικὸς μικρὸς δὲν θὰ ἔζῃ ἐπὶ πολλὰ ἀκόμη ἔτη. Ἡ δεισιδαιμονία τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο παράδοξος. Οἱ ἀστρολόγοι εἶχον καταπείσει αὐτὸν ὅτι ὁ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ χάλκινος ἀγριόχοιρος ἦτο τὸ *στοιχεῖόν* του, ὁ φύλαξ δαίμων του, τὸ ἄγαλμα δὲ τοῦτο ἐγένετο ἀντικείμενον σεβασμοῦ καὶ σχεδὸν λατρείας διὰ τὸν αὐτοκράτορα. Ἀλλὰ καὶ ἐξωτερικῶς κάκιστα ἐπολιτεύθη. Ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Βουλγάρων Συμεὼν ἔπεμψεν εἰς αὐτὸν πρέσβεις διὰ νὰ ἀνανεώσῃ τὴν μεταξὺ τῶν δύο συνθήκην· ἀλλ' ἀντὶ νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς εὐκαιρίας πρὸς παγίωσιν τῆς εἰρήνης, ὁ Ἀλέξανδρος τόσον κακῶς ἐφέρθη πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τούτους, ὥστε οἱ Βούλγαροι ἐβάδισαν κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Εὐτυχῶς δὲν ἔζησε πολὺ ὁ ἄσωτος οὗτος αὐτοκράτωρ:

«Ὁ γὰρ Ἀλέξανδρος τρυφαῖς ἐσχολακὼς καὶ πότοις
καὶ μόνον τὸν γαργαλισμὸν τοῦ σώματος φροντίσας
ἄλλο δ' οὐδὲν καταξιον τοῦ τηλικούτου κράτους
οὐ δράσας, οὐ φθεγξάμενος, οὐ σχὼν κατὰ καρδίαν,
ὡς ἄνθος ἔρρευσεν ὑγρὸν ἐκμαρανθὲν ἡλίῳ,
καὶ τάχιον ἐξέλιπε νόσοις τυκεὶς φθινάσι,
καὶ Κωνσταντῖνος γίνεται μόναρχος μονοκράτωρ».

(Κωνσταντῖνος Μανασσῆς)

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε τὴν 6ην Ἰουνίου 913, βασιλεύσας 13 μῆνας μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος. Ε. Σ.

—**Ἀλέξανδρος Α'** ὁ ἐπιλεγόμενος ***Καλὸς*** ἢ ***Γέρων***, ἡγεμὼν τῆς ***Μολδαυΐας***. Ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Ρωμανοῦ, ἀνῆλθε δὲ εἰς τὸν θρόνον τῷ 1401 καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ χώρα του διήρχετο κρίσιμον περίοδον, ἀπειλουμένη ἀφ' ἑνὸς ὑπὸ τοῦ φιλοδόξου βασιλέως τῆς Πολωνίας, καὶ κατασπαρασσομένη ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ ἐμφυλίων ἐρίδων. Τὴν 12ην Μαρτίου 1402 ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεγνώρισε τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Βλαδισλάου Γιαγκέλλων, καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν βοήθειαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν του, ἀνενέωσε δὲ τὸν ὅρκον πίστεως τῷ 1404, 1407, 1415 καὶ 1419. Τῷ 1410 ὁ πόλεμος ἐξερράγη μεταξὺ τοῦ Βλαδισλάου καὶ τῶν Τευτόνων ἱπποτῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐδάνεισεν εἰς τὸν Πολωνὸν βασιλέα χίλια ἀργυρᾶ ρούβλια διὰ τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου, ἔλαβε δὲ εἰς ἀνταμοιβὴν τὰς χώρας Σνιατύν, Κολομύγια καὶ ὅλην τὴν Ποκουτίαν. Τῷ 1410 ὁ Ἀλέξανδρος ἀπώλεσε τὴν σύζυγόν του Μαργαρίταν, πιθανῶς Πολωνίδα ἢ Οὐγγρίδα. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1411 οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Οὐγγαρίας καὶ Πολωνίας ἦλθον εἰς συνεννόησιν καὶ τῷ 1412 οἱ βασιλεῖς τῶν δύο τούτων χωρῶν ὑπέγραψαν συμμαχίαν ἐν Λούμπλαου. Οἱ ὅροι τῆς συνθήκης ταύτης ἔχουν μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Μολδαυΐας. Καὶ' αὐτοὺς ὁ Σιγισμοῦνδος, αὐτοκράτωρ τῆς Οὐγγαρίας, ἀνεγνώριζε τὴν ἐπὶ τῆς Μολδαυΐας κυριαρχίαν τοῦ Βλαδισλάου. Ἂν ἡ Οὐγγαρία ἠπειλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὁ Ἀλέξανδρος ὤφειλε νὰ θέσῃ ὅλας τὰς δυνάμεις του εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐὰν ὁ βοεβόδας τῆς Μολδαυΐας ἠρνεῖτο νὰ ὑπακούσῃ θὰ ἐξεθρονίζετο καὶ ἡ χώρα του θὰ διεμοιράζετο μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν. Κατ' ἄλλον τέλος ὅρον, πέντε ἔτη μετὰ τὸν θάνατον ἑνὸς τῶν δύο βασιλέων θ' ἀπεφασίζετο ὑπὸ ἐπιτροπῆς εἰς ποῖον τῶν δύο κρατῶν θὰ ἔμενεν ὁριστικῶς ὑποτελὴς ἡ ἡγεμονία.

Ὁ Ἀλέξανδρος ὑπετάχθη εἰς τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης καὶ ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι πιστὸς ὑποτελὴς τοῦ Βλαδισλάου, θέλων οὕτω νὰ ἐπιτύχῃ τὴν βοήθειαν τοῦ βασιλέως τούτου κατὰ τοῦ πρίγκιπος τῆς Βλαχίας Μιρκέα, ὅστις ἐλεηλάτει τὴν Μολδαυΐαν καὶ κατὰ τοῦ ὁποίου μάτην ἐπεκαλέσθη τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Σιγισμούνδου. Τῷ 1419 αἱ σχέσεις τῶν δύο κρατῶν ἐψυχράνθησαν, πρὶν ὅμως ἀρχίσουν αἱ ἐχθροπραξίαι οἱ Τοῦρκοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Πολωνίαν ἀποσυρθέντες μετ' ὀλίγον ἀφ' ἑαυτῶν. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐνυμφεύθη ὁ Ἀλέξανδρος τὴν Μαρίαν, ἀδελφὴν τοῦ Βλαδισλάου. Τῷ 1422 ἀπέστειλεν εἰς βοήθειαν τῆς Πολωνίας, πολεμούσης κατὰ τῶν Τευτόνων ἱπποτῶν, 400 ἄνδρας, διακριθέντας εἰς τὴν μάχην τοῦ Μάριενμπουργκ.

Τῷ 1430 ὁ ἡγεμὼν τῆς Λιθουανίας ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πολωνίας, κατορθώσας νὰ ἔχῃ σύμμαχον τὸν Ἀλέξανδρον. Αἱ ἐχθροπραξίαι διήρκεσαν μέχρι τοῦ 1432, ὅτε ὁ στρατὸς τῶν Λιθουανῶν καὶ Μολδαυῶν ἡττήθη. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε τῷ 1433.

Ἡ πριγκίπισσα Ἀλεξάνδρα, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Ἀλεξάνδρου Α'.

—**Ἀλέξανδρος Β'**, ἡγεμὼν τῆς ***Μολδαυΐας***. Ἦτο υἱὸς Ἠλία τοῦ Α' καὶ ἔγγονος Ἀλεξάνδρου Α' τοῦ Καλοῦ. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τρίς: τὸν Μάϊον τοῦ 1449 μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1451 μέχρι τοῦ 1454 καὶ ἀπὸ τοῦ 1455—1466.

—**Ἀλέξανδρος Γ' Κορνέα**, ἡγεμὼν τῆς ***Μολδαυΐας***. Φύλαξ ὢν τῶν πυλῶν τῆς πόλεως Σουτσεάτα, ἔλαβε μέρος εἰς συνωμοσίαν κατὰ τοῦ θρόνου καὶ τῆς ζωῆς τοῦ Στεφάνου Λακούστα περὶ τὰ τέλη τοῦ 1510. Ἡ συνωμοσία ἐπέτυχε καὶ οἱ συνωμόται ἀνεκήρυξαν ἡγεμόνα τὸν Ἀλέξανδρον, ἀλλ' ὀλίγον ἐχάρη τὸν θρίαμβόν του, συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Πέτρου Ράρες καὶ καρατομηθεὶς τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1541.

—**Ἀλέξανδρος Δ' Λαπουσνεάνουλ**, ἡγεμὼν τῆς ***Μολδαυΐας***. Φυσικὸς υἱὸς Μπόγνταν τοῦ Μονοφθάλμου, υἱοῦ Στεφάνου τοῦ Μεγάλου, καλούμενος ἀρχικῶς Πέτρος. Διεδέχθη τῷ 1552 τὸν Στέφανον Ράρες καὶ ἔλαβε σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ Πέτρου Ράρες Ρουξάνταν. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1552 ἔδωκεν ὅρκον ὑποταγῆς εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας. Προσεπάθησε νὰ εὑρίσκηται πάντοτε εἰς καλὰς σχέσεις μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ μέχρι τοῦ 1561 κατώρθωσε νὰ ἐμποδίζῃ τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων εἰς Πολωνίαν. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1561 ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ τυχοδιώκτου Ἰωάννου Ἡρακλείδου, ἀλλ' ἐπανῆλθε τῷ 1564. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς δευτέρας του βασιλείας ἐδείχθη σκληρότατος, κατηδάφισε δὲ ὅλα τὰ φρούρια ἅτινα προήσπιζον τὴν Μολδαυΐαν κατὰ τῶν τουρκικῶν εἰσβολῶν. Ἀπέθανε περὶ τὰ μέσα τοῦ 1568, δηλητηριασθείς, ὡς λέγεται, ὑπὸ τῆς συζύγου του.

—**Ἀλέξανδρος Γιαγκέλλων** (Alexandre Jagellon). Μέγας δοὺξ τῆς Λιθουανίας καὶ βασιλεὺς τῆς ***Πολωνίας***. Ἐγεννήθη τὴν 5ην Ὀκτωβρίου 1461 καὶ ἀπέθανεν ἐν Βίλνᾳ τὴν 9ην Αὐγούστου 1506. Ἦτο υἱὸς τοῦ Καζιμὶρ Γιαγκέλλων, ὅστις ἐβασίλευσεν ἐπὶ τῶν δύο χωρῶν ἀπὸ τῷ 1447-1492. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὁ Ἀλέξανδρος ἐγένετο μέγας δοὺξ τῆς Λιθουανίας, ὁ δὲ ἀδελφός του Ἰωάννης Ἀλβέρτος διεδέχθη τὸν πατέρα του εἰς τὸν πολωνικὸν θρόνον. Ἡ Λιθουανία ἀποχωρισθεῖσα οὕτω τῆς Πολωνίας ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Ρώσων καὶ τῶν Τατάρων, διὰ τῆς συνθήκης δὲ τῆς ὑπογραφείσης ἐν Μόσχᾳ τῷ 1494 πολλαὶ λιθουανικαὶ πόλεις παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Ρωσίαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Μοσχοβίας Ἰβὰν Βασίλιε-

Digitized by Google

βιτς, ἀλλὰ ὁ γάμος οὗτος πολλάκις ἐχρησίμευσεν ὡς πρόσχημα ὅπως ἐπέμβουν οἱ Ρῶσοι εἰς τὰ τῆς Λιθουανίας. Τότε τὸ μέγα δουκᾶτον ἤρχισε συνεννοήσεις μετὰ τῆς Πολωνίας, ἡ δὲ ἕνωσις ἐπετεύχθη ὁριστικῶς τῷ 1501, ὅτε ἀποθανόντος τοῦ Ἰωάννου Ἀλβέρτου ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Πολωνίας ὁ Ἀλέξανδρος. Βραδύτερον ὁ Ἰβὰν Βασίλιεβιτς συμμαχήσας μετὰ τοῦ χάνου τῆς Κριμαίας ἐβάδισε πάλιν κατὰ τῆς Λιθουανίας. Ἡ εἰρήνη ἀποκατέστη διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ πάπα, ὅστις ἐπέτυχεν ἀνακωχὴν ἓξ ἐτῶν, ὑποχρεωθείσης τῆς Λιθουανίας νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Μοσχοβίαν ὅλας σχεδὸν τὰς ἐκεῖθεν τοῦ Δνειπέρου κτήσεις της πλὴν τῆς ἐπαρχίας Σμόλενσκ, ἥτις καὶ ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Τατάρων μετ' ὀλίγον χρόνον. Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ Πρωσία καὶ ἡ Μολδαυία, ὑποτελεῖς τῆς Πολωνίας ἡγεμονίαι, προσεπάθησαν πολλάκις νὰ ἀποτινάξουν τὸν ζυγόν. Ὁ θάνατος τοῦ Στεφάνου, μεγάλου ὁσποδαρίου τῆς Μολδαυΐας, ἔδωσεν εἰς τὴν Πολωνίαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας της, διὰ δὲ τῆς οἰκονομικῆς ὑποστηρίξεως τοῦ πάπα Ἰουλίου Β΄ ὁ Ἀλέξανδρος ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ τὰς ἐν Πρωσίᾳ ἐξεγέρσεις. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ὑπῆρξεν ὁ πλέον ἀνίκανος βασιλεὺς τῆς γιαγκελλονικῆς δυναστείας. Ἄκρα πενία ἐχαρακτήριζε τὴν βραχυχρόνιον βασιλείαν του. Πολλάκις δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς δαπάνας τῶν γευμάτων του. Οὐδέποτε δὲ ἠγάπησε τὴν Πολωνίαν. Οἱ Λιθουανοὶ ἀπήλαυον ὅλης τῆς εὐνοίας του. Εἰς ἕνα τούτων, τὸν Μιχαὴλ Γκλίνσκη, κατέλιπεν ὅλην τὴν διοίκησιν τῆς Λιθουανίας. Οὗτος τὴν 5ην Αὐγούστου 1506 κατενίκησε τοὺς Τατάρους παρὰ τὸ Κλέκ, ἡ δὲ εἴδησις τῆς νίκης ταύτης ἔφθασεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἐπὶ τῆς νεκρικῆς του κλίνης.

—**Ἀλέξανδρος Καραγεώργεβιτς**, ἡγεμὼν τῆς ***Σερβίας***. Υἱὸς τοῦ Καραγεώργη, γεννηθεὶς τῷ 1806 ἐν Τολπόλᾳ, ἔφυγεν ἐκ Σερβίας τῷ 1813 μετὰ τοῦ πατρός του καὶ μετὰ τὸν φόνον του ὑπηρέτησεν εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν. Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σερβίαν τῷ 1839, ὅτε ὁ Μίλος Ὀβρένοβιτς ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Τῷ 1842 ἄλλη ἐξέγερσις ἐξεθρόνισε τὸν υἱὸν τοῦ Μίλος Μιχαὴλ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐξελέγη ἡγεμὼν ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Ἡ Ρωσία διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ δεύτεραι ἐκλογαὶ ἐπεκύρωσαν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν πρώτων τῷ 1843. Πρώτη φροντὶς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο ἡ βελτίωσις τῶν ἐσωτερικῶν τῆς χώρας του, συγκοινωνίας, ἐκπαιδεύσεως κ. λ. π. Ἐπίσης ἐπεδίωξε καλὰς σχέσεις μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1853 δὲν ἐδέχθη τὰς προτάσεις τῆς Ρωσίας περὶ ἐξόδου τῆς Σερβίας ἐκ τῆς οὐδετερότητος. Ἡ τουρκόφιλος ὅμως καὶ αὐστριακόφιλος πολιτικὴ του δυσηρέστει ὄχι μόνον τὴν Ρωσίαν ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν σερβικὸν λαὸν καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν τέλος ὁ Ἀλέξανδρος, ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης, ἀπεφάσισε νὰ συγκαλέσῃ ἐθνικὴν συνέλευσιν, πρώτη ἀπόφασις ταύτης ἦτο νὰ κηρύξῃ ἔκπτωτον καὶ νὰ ἐκλέξῃ ὡς ἡγεμόνα τὸν γέροντα Μίλος Ὀβρένοβιτς, ὅστις μετὰ τοῦ υἱοῦ τον δὲν εἶχον παύσει καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἡγεμονίας τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ συνωμοτοῦν κατ' αὐτοῦ βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῆς Ρωσίας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔφυγεν εἰς Οὐγγαρίαν (1858), ὁπόθεν ἐξηκολούθησεν ἀναμιγνυόμενος εἰς τὰ πολιτικὰ τῆς χώρας του καὶ συνετέλεσεν, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν δολοφονίαν τοῦ Μιχαὴλ Ὀβρένοβιτς τὴν 10ην Ἰουνίου 1868. Ἀπέθανεν ἐν Τεμεσβάρῃ τῆς Οὐγγαρίας τῷ 1885.

—**Ἀλέξανδρος Α΄ Ὀβρένοβιτς**, βασιλεὺς τῆς ***Σερβίας***. Υἱὸς τοῦ Μιλάνου καὶ τῆς Ναταλίας, γεννηθεὶς τὴν 14ην Αὐγούστου 1876, ἐν Βελιγραδίῳ. Τὴν 6ην Μαρτίου 1889 ὁ βασιλεὺς Μιλᾶνος παρῃτήθη ὑπὲρ τοῦ δωδεκαετοῦς υἱοῦ του, ὅστις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον μὲ ἀντιβασιλεῖς τὸν Γιόχαν Ρίστιτς καὶ τοὺς στρατηγοὺς Πρότιτς καὶ Μπελιμάρκοβιτς. Τὴν 13ην Ἀπριλίου, ἓν ἔτος πρὸ τῆς ἐνηλικιώσεώς του, ὁ Ἀλέξανδρος διὰ πραξικοπήματος ἐκήρυξεν ἑαυτὸν ἐνήλικον καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν, τῇ ἐγκρίσει τοῦ πατρός του, φυλακίσας τοὺς ἀντιβασιλεῖς καὶ τοὺς ὑπουργούς, τῇ βοηθείᾳ τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς. Ἡ ἀντιβασιλεία ἦτο συντηρητική, ἐνῷ ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις καὶ ἡ κυβέρνησις ἦσαν φιλελευθέρων ἀρχῶν. Τὸ κίνημα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπεδοκιμάσθη ὅτε μάλιστα οὗτος ἐσχημάτισε ριζοσπαστικὸν ὑπουργεῖον. Ἀλλὰ αἱ πολιτικαὶ διαμάχαι ἐξηκολούθουν. Τὰ τρία κυριώτερα κόμματα, τῶν φιλελευθέρων, τῶν προοδευτικῶν καὶ τῶν ριζοσπαστῶν, ἦσαν πάντοτε ἕτοιμα πρὸς σύρραξιν. Ἐξ ἄλλου οἱ περὶ τοὺς Καραγεώργεβιτς ἐξηκολούθουν ραδιουργοῦντες. Ὁ τύπος ἐπετίθετο κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν γονέων του, ἐψιθυρίζετο δὲ ὅτι ἡ Ρωσία ἔμελε νὰ στέψῃ εἰς Σερβίαν ὡς βασιλέα ἕνα τῶν Μεγάλων Δουκῶν. Ἐν μέσῳ τῶν ταραχῶν τούτων ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, αἰσθανόμενος τὴν ἀνάγκην μεγαλυτέρας πολιτικῆς πείρας, ἐκάλεσε τὸν πατέρα του νὰ τὸν βοηθήσῃ. Τὸν Μάϊον τοῦ 1894 δι' ἑτέρου πραξικοπήματος κατήργησε τὸ φιλελεύθερον σύνταγμα τοῦ 1888 καὶ ἐπανέφερε τὸ σύνταγμα τοῦ 1869.

Ἠκολούθησε περίοδος σχετικῆς γαλήνης. Ἡ νέα κυβέρνησις ἔλαβε περιοριστικά τινα μέτρα, ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου περιεστάλη ὀλίγον καὶ οἱ νόμοι ἐγένοντο αὐστηρότεροι, ἡ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριον ἔτυχον πλειοτέρας προσοχῆς ἐκ μέρους τοῦ κράτους καὶ γενικῶς ἡ κατάστασις ἐβελτιώθη.

Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἡ Σερβία ἐτήρησεν αὐστηρὰν οὐδετερότητα. Τῷ 1898 ὁ Ἀλέξανδρος διώρισε τὸν πατέρα του ἀρχιστράτηγον τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ, ἔκτοτε δὲ ἢ μᾶλλον ἀπὸ τῆς εἰς Σερβιαν ἐπιστροφῆς του τῷ 1894 μέχρι τοῦ 1900 ὁ πρώην βασιλεὺς Μιλᾶνος ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ πραγματικὸς κυβερνήτης τῆς χώρας. Τῷ 1896, ὁ Σέρβος βασιλεὺς ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἀποβλέπων εἰς σύναψιν γάμου μετὰ Ἑλληνίδος πριγκιπίσσης, ἀλλὰ τὸ συνοικέσιον τοῦτο δὲν ἐπραγματοποιήθη.

Ἀλέξανδρος Α΄ Ὀβρένοβιτς.

Τὸ θέρος τοῦ 1900, ἐνῷ ὁ Μιλᾶνος παρεθέριζεν εἰς Κάρλσμπαντ καὶ διεπραγματεύετο τὸν γάμον τοῦ υἱοῦ του μετὰ Γερμανίδος πριγκιπίσσης καὶ ἐνῷ ὁ πρωθυπουργὸς Βλάνταν Γεώργεβιτς ἀπουσίαζεν εἰς Παρισίους, ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἀνήγγειλεν αἰφνιδίως εἰς τὸν σερβικὸν λαὸν τοὺς ἀρραβῶνάς του μετὰ τῆς κυρίας Δράγας Μασίν, χήρας, πρώην κυρίας ἐπὶ τῶν τιμῶν τῆς βασιλίσσης Ναταλίας. Μεγάλη ἐξέγερσις ἐσημειώθη εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς ἀναγγελίας ταύτης. Τὸ ὑπουργεῖον Γεώργεβιτς παρῃτήθη ἀμέσως καθὼς καὶ ὁ βασιλεὺς Μιλᾶνος ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ἀρχιστρατήγου. Ὁ Ἀλέξανδρος συνήντησε μεγάλας δυσχερείας εἰς τὸν σχηματισμὸν νέας κυβερνήσεως. Ἀλλὰ τὴν ἐξέγερσιν κατεσίγασεν ἀρκετὰ ἡ δημοσίευσις τῶν συγχαρητηρίων τοῦ τσάρου Νικολάου πρὸς τὸν βασιλέα διὰ τοὺς ἀρραβῶνάς του καὶ ἡ ἀποδοχή του νὰ παραστῇ ὡς μάρτυς κατὰ τοὺς γάμους. Ἡ τελετὴ τῶν γάμων ἐγένετο τὴν 5ην Αὐγούστου 1900.

Ἡ ἕνωσις ὅμως αὕτη ἦτο ἀντιπαθὴς εἰς τὸν λαὸν καὶ ἡ δημοτικότης τοῦ βασιλέως ἤρχισε νὰ ἐλαττοῦται. Ἐδοκίμασεν ὁ Ἀλέξανδρος νὰ συνδιαλλάξῃ τὰς πολιτικὰς μερίδας, δώσας εἰς τὴν χώραν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας φιλελευθερώτερον σύνταγμα, τὴν 6ην Ἀπριλίου 1901, καὶ ἱδρύσας Συνέλευσιν μὲ δύο βουλάς, Σκουψίναν καὶ Γερουσίαν. Ἡ πρόθεσις τοῦ βασιλέως ἐν μέρει ἐπραγματοποιήθη καὶ αἱ πολιτικαὶ μερίδες κατά τι συνδιηλλάγησαν, ὁ στρατὸς ὅμως ἔμενεν ἀδιάλλακτος καὶ τὴν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γάμου δυσαρέσκειάν του ἐπηύξησεν ἡ φήμη ὅτι ἐπέκειτο ἡ ἀνακήρυξις ὡς διαδόχου εἰς τὸν σερβικὸν θρόνον ἑνὸς τῶν ἀντιδημοτικῶν ἀδελφῶν τῆς βασιλίσσης Δράγας, τοῦ ὑπολοχαγοῦ Νικοντίγιε, ἀφοῦ ἐγένετο πασίγνωστον ὅτι ἡ βασίλισσα δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ μήτηρ. Ἡ ἐπὶ τοῦ βασιλέως ἐπιρροὴ τῆς Δράγας ἦτο ἀπεριόριστος, μετεχειρίζετο δὲ τὴν δύναμίν της ταύτην εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν φίλων της ἢ τὴν καταδίωξιν τῶν ἐχθρῶν της. Ἡ Σκουψίνα καὶ ἡ Γερουσία ἤρχισαν νὰ κινοῦνται μὲ πνεῦμα ἀνεξαρτησίας. Τοῦτο ἀνησύχησε τὸν Ἀλέξανδρον ὅστις διὰ νέου πραξικοπήματος, τὸν Μάρτιον τοῦ 1903, ἀνέκοψε τὴν ἰσχὺν τοῦ συντάγματος ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν, χρονικὸν διάστημα ἀρκετὸν πρὸς παῦσιν τῶν γερουσιαστῶν καὶ τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας καὶ διορισμὸν νέων. Ἡ αὐθαίρετος αὕτη πρᾶξις ἤγειρε νέον κῦμα δυσαρεσκείας ἐν τῇ χώρᾳ. Τίποτε πλέον δὲν ἠμπόδιζε τὸν Ἀλέξανδρον νὰ ἀνακηρύξῃ διάδοχον τὸν ἀδελφὸν τῆς Δράγας, καθότι ἡ νέα κυβέρνησις τῷ ἦτο ἀφωσιωμένη καὶ ἡ πλειοψηφία ἐν τῇ βουλῇ ἐξησφαλισμένη. Πρὸς παρεμπόδισιν τούτου, πράγματι ὅμως πρὸς ἀνακήρυξιν τοῦ Πέτρου Καραγεώργεβιτς, ἐγένετο στρατιωτικὴ συνωμοσία καὶ τὴν νύκτα τῆς 10ης πρὸς τὴν 11ην Ἰουνίου 1903, ὀλίγον μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἡ Δράγα κατεσφάγησαν ἀνηλεῶς ὑπὸ ὁμάδος ἀξιωματικῶν ἐν τῷ ἀνακτόρῳ των ἐν Βελιγραδίῳ. Προσωρινὴ κυβέρνησις σχηματισθεῖσα ἀμέσως κατόπιν ἐπανέφερε τὸ σύνταγμα τοῦ 1888 καὶ προσεκάλεσε τὸν Πέτρον Καραγεώργεβιτς νὰ ἀναλάβῃ τὰ ἡνία τοῦ κράτους.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του εἶχον ἀρχίσει συνεννοήσεις μεταξὺ Σερβίας καὶ Ἑλλάδος διὰ τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα, ἄνευ ὅμως ἀποτελέσματος.

—**Ἀλέξανδρος Α΄ Καραγεώργεβιτς**, βασιλεὺς τῶν ***Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων***. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Πέτρου Καραγεώργεβιτς καὶ τῆς Ζόρκας, θυγατρὸς τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μαυροβουνίου Νικολάου, δισέγγονος τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῆς Σερβίας Καραγεώργη. Ἐγεννήθη ἐν Κεττίγνῃ τὴν 4ην Δεκεμβρίου 1888, ἔμεινεν ὀρφανὸς μητρὸς εἰς ἡλικίαν δύο ἐτῶν καὶ κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν συνεμερίσθη τὴν ἐξορίαν τοῦ πατρός του εἰς Γενεύην. Τῷ 1899 ἐστάλη χάριν τῶν σπουδῶν του εἰς Πετρούπολιν. Τῷ 1904 κατετάχθη εἰς τὸ σῶμα τῶν ἀκολούθων τοῦ τσάρου καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1909, ὅτε ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σερβιαν ὅπου ἀπὸ ἑξαετίας ἐβασίλευεν ὁ πατήρ του, κληθεὶς εἰς τὴν θρόνον μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὀβρένοβιτς καὶ τῆς συζύγου του. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1909 ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Πέτρου, διάδοχος Γεώργιος, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιωμάτων του, λόγῳ τοῦ ἀνισορρόπου χαρακτῆρός του, προξένου διαφόρων ἐπεισοδίων κατὰ τὴν βοσνιακὴν κρίσιν, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἀνεκηρύχθη διάδοχος ὁ Ἀλέξανδρος. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πρώτου Βαλκανικοῦ πολέμου εἶχε τὴν ὀνομαστικὴν διοίκησιν τῆς Α΄ στρατιᾶς καὶ διεκρίθη εἰς τὸν Σερβοβουλγαρικὸν πόλεμον τοῦ 1913.

Τὴν 21ην Ἰουνίου 1914 ὁ βασιλεὺς Πέτρος, τοῦ ὁποίου ἡ ὑγεία εἶχε κλονισθῇ σοβαρῶς, διώρισε τὸν υἱόν του ἀντιβασιλέα, οὕτω δὲ ὅτε ἐξερράγη ὁ Μέγας Πόλεμος ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ἀρχιστράτηγος τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ. Ἔμενε διαρκῶς εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ κατὰ τὴν διὰ τῆς Ἀλβανίας ὑποχώρησιν συνεμερίσθη ὅλας τὰς δοκιμασίας τῶν στρατιωτῶν του. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν παραλίαν ἠσθένησε βαρέως καὶ ὑπέστη σοβαρὰν ἐγχείρησιν, ἀλλὰ ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὴν προσφορὰν τῆς Ἰταλίας, ἥτις ἔστειλε πολεμικὸν ἵνα τὸν φέρῃ ἐκεῖθεν τοῦ Ἀδριατικοῦ, μόνον δὲ ἀφοῦ ὅλοι οἱ πρόσφυγες μετεφέρθησαν ἀσφαλῶς μετέβη πεζῇ εἰς τὸ Δυρράχιον, καὶ διεπεραιώθη ἐκεῖθεν εἰς Κέρκυραν. Ἐκεῖ εἶχον καταφύγει καὶ μέλη τῆς σερβικῆς Κυβερνήσεως καὶ πολιτικοὶ φυγάδες ἀπὸ τὰς νοτιοσλαβικὰς ἐπαρχίας τῆς Διπλῆς Μοναρχίας.

Ἀλέξανδρος Α΄, βασιλεὺς τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων.

Τὴν 20ὴν Ἰουλίου 1917, παρ' ὅλην τὴν ἀτελπιστικὴν θέσιν τῆς χώρας του, ἐκηρύχθη ἐν Κερκύρᾳ «τὸ μέλλον ἡνωμένον κράτος τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων, ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον». Τὸ ἔγγραφον γνωστὸν ὡς «Συνθήκη τῆς Κερκύρας» ὑπεγράφη διὰ τὴν Σερβίαν ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ της Πάσιτς καὶ διὰ τοὺς Νοτιοσλαύους τῆς Αὐστρουγγαρίας ὑπὸ τοῦ δόκτορος Ἄντε Τρούμπιτς, βουλευτοῦ καὶ προέδρου τῆς Νοτιοσλαβικῆς Ἐπιτροπῆς.

Καθ' ὅλον τὸ ὑπόλοιπον διάστημα τοῦ πολέμου ὁ Ἀλέξανδρος παρέμενεν εἰς τὸ Στρατηγεῖόν του καὶ ἦτο μὲ τὸν στρατόν του κατὰ τὴν νικηφόρον προέλασιν τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1918. Τὴν 23ην Νοεμβρίου 1918 ὁ πρίγκιψ ἀντιβασιλεὺς Ἀλέξανδρος τῆς Σερβίας ἐξελέγη ἀντιβασιλεὺς τοῦ Βασιλείου τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἄγκραμ (Zagreb). Τὴν 29ην Ἰουνίου 1921, τὴν ἐπομένην τῆς ὁρκωμοσίας του εἰς τὸ νέον γιουγκοσλαβικὸν σύνταγμα, ἐγένετο δολοφονικὴ ἀπόπειρα κατὰ τῆς ζωῆς του, ὠφείλετο ὅμως αὕτη ὄχι εἰς ἀντιδημοτικότητά του ἀλλὰ εἰς ἐνεργείας κομμουνιστῶν, οἵτινες ἤθελον νὰ δημιουργήσουν ἐν τῷ νέῳ κράτει ταραχάς. Τὴν 16ην Αὐγούστου 1921 διεδέχθη τὸν πατέρα του εἰς τον θρόνον καὶ τὴν 8ην Ἰουνίου 1922 ἐνυμφεύθη τὴν πριγκίπισσαν Μαρίαν, δευτερότοκον θυγατέρα τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου τῆς Ρουμανίας, ἐξ ἧς τὴν 6ην Σεπτεμβρίου 1923 ἀπέκτησεν υἱόν, διάδοχον τοῦ θρόνου τὸν βασιλόπαιδα Πέτρον.

Ε. Σ.

Digitized by Google

— **Ἀλέξανδρος Νιέφσκη.** *Ρῶσος* ἡγεμὼν γεννηθεὶς τῷ 1220 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1263. Υἱὸς τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Ρωσίας Ἰαροσλαύου Βοεβόλδοβιτς, εἰκοσαετὴς μόλις, ἐγκατεστάθη ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰς Νοβογόροδ, ὅπως ἡγεμονεύσῃ. Ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονίαν ταύτην ὁ Ἀλέξανδρος ὑπῆρξεν ἡ θλιβερωτέρα περίοδος τῆς ἱστορίας τοῦ ρωσικοῦ ἔθνους. Ἡ χώρα ἅπασα εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Μογγόλων, ἡ δὲ κατάστασις αὐτῆς, ὡς λέγουσιν οἱ Ρῶσοι χρονογράφοι, ἦτο οἰκτρά: «Ἐφαίνετο ὅτι πύρινος ποταμὸς εἶχε διέλθει αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἕως τῶν δυτικῶν ὁρίων. Ἐνόμιζέ τις ὅτι ὁ λοιμός, ὁ σεισμὸς καὶ πᾶσαι τῆς φύσεως αἱ μάστιγες κατεβασάνισαν αὐτήν. Ὡς λυσσῶντα θηρία οἱ Μογγόλοι κατεβρόχθιζον ὁλοκλήρους ἡγεμονίας καὶ κατεσπάραττον διὰ τῶν ὀνύχων τὰ λείψανα. Οἱ ἀνδρειότεροι τῶν Ρώσων ἡγεμόνων ἔπεσαν μαχόμενοι, ἄλλοι δὲ περιεπλανῶντο εἰς τὴν ξένην ζητοῦντες προστασίαν παρὰ λαοῖς ἀλλοθρήσκοις, ἀλλ' οὐχ εὕρισκον. Αἱ μητέρες ἐθρήνουν τὰ τέκνα, τὰ ὑπὸ τῶν ἵππων τῶν Τατάρων καταπατηθέντα, αἱ δὲ παρθένοι τὴν διακόρευσίν των. Πολλαὶ τούτων, πρὸς σωτηρίαν τῆς παρθενικῆς ἁγνότητος, ἔπιπτον ἐπὶ μαχαιρῶν, ἢ ἐρρίπτοντο εἰς βαθεῖς ποταμούς. Αἱ γυναῖκες τῶν εὐπατριδῶν, ἀγνοοῦσαι μέχρι τοῦδε τὴν ἐργασίαν, κεκοσμημέναι δὲ πάντοτε διὰ σηρικῶν ἱματίων καὶ χρυσῶν περιδεραίων, καὶ περιστοιχούμεναι ὑπὸ πλήθους θεραπαινίδων, ἐγένοντο δοῦλαι τῶν βαρβάρων. Οἱ ἐπιζῶντες ἐμακάριζον τὴν ἀνάπαυσιν τῶν νεκρῶν».

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Ρωσίας ἀρχομένου τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Μόνον τὸ Νοβογόροδ, ἔχον ἡγεμόνα τὸν Ἀλέξανδρον, παρέμεινεν ἀβλαβές. Ὁ λαὸς μετὰ σεβασμοῦ ἀπέβλεπεν εἰς αὐτόν, τοῦ ὁποίου ἡ φωνὴ «ἀντήχει ὡς σάλπιγξ εἰς τὰς συνελεύσεις» καὶ ἡ στρατηγική του πρόνοια ὠχύρωσε τὰς ὄχθας τοῦ Σελόνα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς χώρας του. Τὸ Νοβογόροδ εἶχε φοβεροὺς πολεμίους, ὄχι μόνον τοὺς Τατάρους, ἀλλὰ καὶ τοὺς Λιβονούς, καὶ τοὺς Σουηδούς. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας, ἀγανακτῶν κατὰ τῶν Ρώσων οἵτινες πολλάκις ἐπόρθησαν τὴν Φιλλανδίαν, ἔπεμψε τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Βύργερ ἐναντίον τοῦ Νοβογόροδ μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ, πλεύσαντος διὰ τοῦ Νέβα εἰς τὴν Λαδόγαν. Μαθὼν τὰ γενόμενα ὁ Ἀλέξανδρος εἶπε πρὸς τὸν λαόν: «**Ἡμεῖς μὲν εἴμεθα ὀλίγοι κατ' ἀριθμόν, ὁ δὲ ἐχθρὸς ἰσχυρός, ἀλλ' ὁ Θεὸς προστατεύει οὐχὶ τὴν ἰσχὺν ἀλλὰ τὴν δικαιοσύνην. Ἀκολουθήσατε λοιπὸν τὸν ἡγεμόνα σας**». Χωρὶς δὲ νὰ ἀναμένῃ ἐπικουρίας ἄλλοθεν ἐξέρχεται εἰς τὴν πεδιάδα τὴν 15 Ἰουλίου 1243 καὶ προσεγγίζει τὸν Νέβαν, ἔνθα ἐστρατοπέδευον οἱ Σουηδοί. Ἐκεῖ ἐπληροφορήθη τὰς κινήσεις καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἀντιπάλου, τὴν πρωΐαν δὲ τῆς ἐπομένης ἐπιπίπτει ὅλως ἀπροσδοκήτως κατὰ τῶν Σουηδῶν τοὺς ὁποίους, καίτοι ἡρωϊκῶς ἀντιστάντας, ἔτρεψεν εἰς φυγήν, τὸ δὲ σκότος τῆς νυκτὸς διέσωσε τὰ λείψανα τοῦ σουηδικοῦ στρατοῦ. Ἡ ἀξιομνημόνευτος αὕτη μάχη ἐνέπλησε χαρᾶς τὴν τεθλιμμένην Ρωσίαν, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐξ αὐτῆς ἐκλήθη *Νιέφσκη*. Εἶτα ὁ Ρῶσος ἡγεμὼν ἐξεδίωξε τοὺς ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ Νοβογόροδ εἰσβαλόντας Γερμανοὺς μαχαιροφόρους καὶ ἀπηγχόνισε τοὺς προδότας Βοζανοὺς καὶ Τσούδους, τοὺς ὑπηρετοῦντας τὸν ἐχθρόν.

Ἀλλ' αἱ νίκαι αὗται δὲν μετέβαλον τὴν τύχην τῶν Ρώσων, ὑποτελῶν ἤδη τῶν Τατάρων, τῶν ὁποίων ὁ ἡγεμὼν Μπάτης ἐκπορθήσας τὴν Πολωνίαν, Οὐγγαρίαν, Κροατίαν, Σερβίαν, Μολδαυΐαν καὶ Βλαχίαν, καταπτοήσας δὲ τὴν Εὐρώπην, ἀνεχαίτισε τὴν ὁρμὴν τῶν Μογγόλων καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸν Ρᾶ, ἔνθα ἀναγορευθεὶς μέγας Χάνης ἐστερέωσε τὸ μέγα κράτος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ρωσίας, τοῦ Πολοβάτσκου, τῆς Ταυρίδος, τοῦ Καυκάσου καὶ πασῶν τῶν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τανάϊδος μέχρι τοῦ Ἴστρου χωρῶν. Ὁ Μπάτης ἀνηγόρευσεν ἀρχηγὸν πάντων τῶν Ρώσων ἡγεμόνων τὸν Ἰαροσλαῦον, οὕτω πως δὲ οἱ Ρῶσοι ἡγεμόνες, ἀπαλλοτριώσαντες τὰ δικαιώματα αὐτονόμου ἔθνους, ἔκλιναν τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν ταταρικὸν ζυγόν. Ἀλλ' ὁ Ἰαροσλαῦος ἀπέθανε μετὰ ἓν ἔτος.

Μόνος ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῆς Ρωσίας ὁ υἱός του Ἀλέξανδρος Νιέφσκη δὲν εἶχεν ἀκόμη ὑποταγῆ. Θέλων ὅμως νὰ προφυλάξῃ τὴν πατρίδα του ἐκ νέων συμφορῶν, συγκατετέθη νὰ μεταβῇ παρὰ τῷ Μπάτῃ, ὅστις καταθελχθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, ἔδωκεν εἰς τοῦτον πᾶσαν τὴν μεσημβρινὴν Ρωσίαν καὶ τὸ Κίεβον, εἰς δὲ τὸν ἀδελφόν του Ἀνδρέαν τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Βλαδιμίρ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ φήμη τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶχε διέλθει τὰ σύνορα τῆς Ρωσίας καὶ διεθρυλεῖτο καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην. Ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Δ', θελήσας τότε νὰ προσελκύσῃ τὴν Ρωσίαν εἰς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν, ἀπηύθυνεν εἰς αὐτὸν τὴν 10ην Φεβρουαρίου 1248 ἐπιστολὴν ἐκ Λουγδούνου (Nobili viro Alexandro duci Susdaliensi), ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῶν καρδιναλίων Ἄλδου καὶ Γεμόντου, δι' ἧς ἐβεβαίου αὐτὸν ὅτι ὁ πατήρ του Ἰαροσλαῦος εἶχεν ὑποσχεθῆ, ὅτι θὰ ἐδέχετο τὴν ρωμαϊκὴν θρησκείαν, καὶ παρώτρυνεν αὐτὸν νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τοῦ πατρός του, εὑρίσκων ἡσυχίαν καὶ δόξαν ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας. Ὁ Ἀλέξανδρος συγκαλέσας Σύνοδον ἀπήντησεν ὡς ἀκολούθως: «Γινώσκομεν καλῶς πάντα τὰ γενόμενα ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι κατακλυσμοῦ· ἀπὸ αὐτοῦ μέχρι τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῆς διαβάσεως τοῦ Ἰσραὴλ διὰ τῆς θαλάσσης μέχρι τῆς τελευτῆς τοῦ Δαβίδ, ἀπ' ἀρχῆς τῆς βασιλείας Σολομῶντος μέχρις Αὐγούστου καὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, τῶν παθῶν αὐτοῦ, τῆς ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανὸν ἀναβάσεως καὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου· ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας ταύτης μέχρι τῆς Α' καὶ Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου· οὐκ ἀποδεχόμεθα οὖν τὴν ὑμετέραν διδασκαλίαν, οὐδὲ βουλόμεθα γινώσκειν αὐτήν».

Οὕτω κατέρρευσαν αἱ προσπάθειαι τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ὅπως περιλάβῃ εἰς αὐτὴν τὸν μέγαν ὀρθόδοξον πληθυσμὸν τῆς Ρωσίας. Ὑποτελὴς γενόμενος τοῦ μεγάλου Χάνου τῶν Τατάρων, ὁ Ἀλέξανδρος ἐκυβέρνησεν ἐπὶ μακρὸν ἄνευ ταραχῶν καὶ κινδύνων τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ, ὅτε αἴφνης ὁ ἀλαζὼν ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀνδρέας, προτιμῶν τὸν ἰδιωτικὸν βίον ὑποτελοῦς βασιλείας, ἔφυγε κρυφὰ ἐκ Βλαδιμίρ. Οἱ Τάταροι εἰσβαλόντες τότε κατέστρεψαν τὴν φρουρὰν αὐτοῦ καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν ἡγεμονίαν. Ὁ φυγὼν Ἀνδρέας ἐζήτησεν ἄσυλον εἰς Νοβογόροδ, ἀλλ' οἱ πολῖται ἀπέκρουσαν αὐτόν, καὶ οὕτως ἀπῆλθεν εἰς Σουηδίαν. Ἡ σύνεσις ὅμως τοῦ Ἀλεξάνδρου κατεπράϋνε τὴν κατὰ τῶν Ρώσων ὀργὴν τοῦ Χάνου, διὸ ἀναγορευθεὶς *Μέγας ἡγεμὼν* παρ' αὐτοῦ, εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Βλαδιμίρ, ὅπου ὁ μητροπολίτης Κύριλλος, ὁ κλῆρος, οἱ εὐπατρίδαι καὶ πάντες οἱ πολῖται ὑπεδέχθησαν αὐτόν, οὕτω δὲ ἐπανῆλθεν ἡ προτέρα γαλήνη εἰς τὴν μεγάλην ἡγεμονίαν. Ἀναχωρήσας ἐκ Νοβογόροδ ὁ Ἀλέξανδρος ἀφῆκεν ἐκεῖ τὸν υἱόν του Βασίλειον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανεν ὁ Μπάτης, ὁ δὲ νέος μέγας Χάνης, καταγράψας τοὺς κατοίκους τῆς ἡγεμονίας, ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς ποικίλους φόρους. Ὁ Ἀλέξανδρος ὑπέμενε καρτερικῶς τὸν ζυγὸν τῆς ὑποτελείας. Ἡ δεσποτεία ὅμως τῶν Μογγόλων ἔφερεν εἰς Ρωσίαν πλείστους ἐμπόρους τῆς Βεσερμανίας καὶ τῆς Χίβας, ἐγκρατεῖς ἀρχαιόθεν περὶ τὰς συναλλαγὰς καὶ τὴν κερδοσκοπίαν. Ἀγοράζοντες οὗτοι τοὺς φόρους τῶν ρωσικῶν ἡγεμονιῶν, κατεπίεζον τοὺς πένητας, ἐν περιπτώσει δὲ μὴ ἀποτίσεως τῶν φόρων, κηρύττοντες αὐτοὺς δούλους, τοὺς ἀπῆγον ὡς ἀνδράποδα. Ὡς ἐκ τούτου οἱ κάτοικοι ἐπανεστάτησαν ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν κωδώνων κατὰ τῶν ἐκμεταλλευτῶν τῶν φόρων, καὶ ἄλλους μὲν τούτων ἀπέκτειναν, ἄλλους δ' ἐξήλασαν, φονεύσαντες καὶ τὸν ἐξισλαμισθέντα Ζωσιμᾶν, ὅστις ἀπὸ μοναχοῦ γενόμενος ἰμάμης ἐξύβριζε τὴν ἁγιότητα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Ἀλλὰ τὰ συμβάντα ταῦτα ἔσχον ὀλέθρια ἐπακολουθήματα, τὰ ὁποῖα ἐζήτησε νὰ ἄρῃ ὁ Ἀλέξανδρος, μεταβὰς αὖθις εἰς τὸν Χάνην καὶ κομίζων πλεῖστα δῶρα δι' ὧν ἐπράϋνεν αὐτόν. Εὗρε τὸν Χάνην εἰς τὴν πόλιν Σεράϊον. Ὁ Χάνης Βέρκα ἠγάπα τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας, καὶ ἐπροστάτευε τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς καλλιτέχνας. Ἐπετράπη εἰς τοὺς Ρώσους νὰ πρεσβεύουν ἀκωλύτως τὰ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἠδυνήθη δὲ ὁ Ἀλέξανδρος νὰ ἀποσπάσῃ διαταγὴν ἀπαλλάσσουσαν τοὺς Ρώσους τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως. Οὕτως ἔπαυσαν οὗτοι χύνοντες τὸ αἷμά των ὑπὲρ τῶν ἀλλοθρήσκων κατακτητῶν. Ἐκράτησεν ὅμως πλησίον του ἐπὶ ὁλόκληρον ἔτος τὸν Ἀλέξανδρον. Ὅταν, κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1263, ἐπέστρεψεν εἰς Γοροδὲτς εἶχεν ἐξασθενήσει μεγάλως. Καταναλώσας τὰς σωματικὰς καὶ ψυχικάς του δυνάμεις πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ λαοῦ, ἀφωσιώθη εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἔλαβε τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Ἀκούων τοὺς παρὰ τὴν κλίνην του κλαίοντας καὶ ὀδυρομένους, εἶπε μετὰ φωνῆς ἠρέμου: «**Απομακρύνθητε καὶ μὴ θλίβετε τὴν ψυχήν μου θρηνοῦντες**». Τὴν 14 Νοεμβρίου, ἄγων ἡλικίαν 43 ἐτῶν, ἀφῆκε τὴν τελευταίαν πνοήν του. Ὁ μητροπολίτης Κύριλλος εὑρισκόμενος εἰς Βλαδιμὶρ καὶ κυκλούμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὡς ἐπληροφορήθη τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου ἡγεμόνος, ἀνέκραξεν ἀπολοφυρόμενος: «**Ἔδυσεν ὁ ἥλιος τῆς Πατρίδος· ὁ Ἀλέξανδρος ἐξέλιπεν**». Οἱ παρόντες ἤρχισαν κλαίοντες καὶ κραυγάζοντες: «**Νῦν ἀπολλύμεθα**».

Ὁ νεκρὸς τοῦ Μεγάλου ἡγεμόνος ἐκομίσθη εἰς Βλαδιμὶρ καὶ ἐτάφη ἐν μέσῳ τῶν γενικῶν θρήνων εἰς τὴν μονὴν τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἡ ρωσικὴ ἐκκλησία ἔταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἁγίων προστατῶν τῆς Ρωσίας. «Τὸ ἀποδοθὲν εἰς αὐτὸν ἐπίθετον τοῦ ἁγίου, λέγει ὁ Καραμζῖνος, ἐμφαίνει πλέον ἢ τὸ μέγας· διότι μέγαν μὲν πολλάκις καλοῦσι καὶ τὸν εὐτυχῆ, ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος μόνον διὰ τῶν ἀρετῶν του ἠδυνήθη νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν σκληρὰν τύχην τῆς Ρωσίας. Διὸ καὶ οἱ ὑπήκοοί του δοξάσαντες τὴν μνήμην αὐτοῦ ἀπέδειξαν ὅτι ὁ λαὸς δικαίως ἐνίοτε ἐκτιμᾷ τὰς ἀρετὰς τῶν ἡγετῶν του καὶ ὅτι κρίνει πάντοτε περὶ αὐτῶν οὐχὶ ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς δυνάμεως». Πέτρος ὁ μέγας μετεκόμισεν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Νέβα τὰ λείψανα τοῦ ἀθανάτου ἡγεμόνος, ἀφιερῶν εἰς αὐτόν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν νέαν πρωτεύουσάν του (βλ. καὶ λ. **Ἀλεξάνδρου Νιέφσκη μονὴ καὶ — ναός**). **Θ. Β.**

— **Ἀλέξανδρος Μιχαήλοβιτς.** *Ρῶσος* μέγας ἡγεμὼν Τβέρης καὶ Πσκόβ, γεννηθεὶς ἐν Τβέρῃ τῷ 1290, ὅπου ὁ πατὴρ αὐτοῦ Μιχαήλ, ἔγγονος τοῦ Ἰαροσλαύου, ἡγεμόνευεν. Ἡ Ρωσία εὑρίσκετο τότε ὑπὸ τὸν ταταρικὸν ζυγόν, οἱ δὲ Ρῶσοι ἡγεμόνες τῶν διαφόρων κληρουχιῶν ἐραδιούργουν ἀλλήλους πρὸς τὸν Χάνην τῆς Χρυσῆς παρεμβολῆς καὶ ἡ χώρα εὑρίσκετο εἰς διαρκῆ ἀλληλοσπαραγμόν. Ὁ Χάνης Οὔβεσκ ὑπείκων εἰς τὰς ραδιουργίας τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Βλαδιμὶρ Γεωργίου, ἀνεψιοῦ τοῦ Μιχαὴλ ἐκάλεσεν εἰς ἀπολογίαν αὐτόν, ὅστις μεταβὰς παρὰ τὰς ἐκβολὰς του Τανάϊδος, ὅπου ἐστρατοπέδευεν ὁ Χάνης, ἀπελογήθη ὑφιστάμενος ἀνεκδιηγήτους ταπεινώσεις. Ἡ ζωή του ἠπειλεῖτο διαρκῶς, ἄτρομος ὅμως ὁ ἡγεμὼν πρὸ τοῦ κινδύνου, εὕρισκε παρηγορίαν καὶ ἀνακούφισιν εἰς τὰς ἀτυχίας του, ἀναγιγνώσκων τοὺς ψαλμοὺς τοῦ προφητάνακτος Δαβίδ. Παρακινηθεὶς ὅπως δραπετεύσῃ: «Οὐδέποτε, εἶπεν, ἐγνώρισα τὸ αἶσχος τῆς φυγῆς. Ἡ φυγὴ σώζει μόνον ἐμέ, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν πατρίδα· γενηθήτω τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ». Δικασθείς, κατεδικάσθη εἰς θάνατον· ὑπέστη τὸν διὰ βασάνων τοιοῦτον, ἡ δὲ ἐκκλησία ἀνεκήρυξεν αὐτὸν μάρτυρα, καὶ ὁλόκληρος ἡ Ρωσία ἐθρήνησε τὴν συμφοράν. Οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Δημήτριος καὶ Ἀλέξανδρος ἀπομάξαντες τὰ δάκρυα, μόνον περὶ ἐκδικήσεως ἐσκέπτοντο. Καὶ ὁ μὲν Δημήτριος ἀνῆλθε τὸν θρόνον τοῦ πατρός του ἐν Τβέρῃ, ὁ Γεώργιος ὅμως, ἐπιδιώκων ὅπως ἐκθρονίζων τοῦτον ἀναλάβῃ τὴν μεγάλην ἡγεμονίαν, μετέβη πρὸς τοῦτο εἰς τὸν Χάνην. Ἀλλὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος μετέβη ἐπίσης καὶ ὁ Δημήτριος, ὅπου ἐνώπιον τοῦ Τατάρου βασιλέως συνηντήθησαν οἱ δύο ἐχθροί. Τότε οὗτος ἀναπολήσας τὰ μαρτύρια τοῦ πατρός του καὶ καταληφθεὶς ἐξ ὀργῆς ἐνέπηξε τὸ ξίφος εἰς τὰ στήθη τοῦ Γεωργίου. Ὁ Χάνης κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν Δημήτριον καὶ τὴν 15 Σεπτεμβρίου 1326 ἐξετελέσθη ἡ ποινή, ἀνηγορεύθη ὅμως Μέγας Ἡγεμὼν τῆς Ρωσίας ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος. Ὑπὸ τοιαύτας δραματικὰς περιστάσεις ἀνῆλθεν οὗτος τὸν θρόνον.

Δὲν εἶχεν ὅμως παρέλθει ἔτος καὶ ἐνεφανίσθη ἐν Τβέρῃ ὁ ἐξάδελφος τοῦ Χάνου, Σεβχάλ, ἀκολουθούμενος ὑπὸ πολυαρίθμων ἁρπακτικῶν συμμοριῶν. Ἔνθερμος οὗτος ὀπαδὸς τοῦ Κορανίου ἐπεζήτει, ὅπως ἀναγκάσῃ τοὺς Ρώσους εἰς ἀποδοχὴν τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας, φονεύων δὲ τὸν ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον, νὰ ἀνέλθῃ οὗτος εἰς τὸν θρόνον. Διεδίδετο ὅτι ἐμελέτα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὅτε συνήρχετο ἄπειρον πλῆθος προσκυνητῶν ἐν Τβέρῃ, νὰ προβῇ εἰς τὴν σφαγὴν αὐτῶν. Αἱ φῆμαι αὗται ἐνέπλησαν ὀργῆς τὸν λαόν, τὸν κλῆρον καὶ τοὺς εὐπατρίδας, οἵτινες περιστοιχίσαντες τὸν νεαρὸν ἡγεμόνα, ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ ἐκδίκησιν. Οὗτος δὲ εἶπεν εἰς τούτους, ὅτι οὐχὶ αὐτός, ἀλλ' ὁ Σεβχὰλ ἐζήτει αἱματοχυσίαν, ὁ δὲ Θεὸς εἶναι ἡ ἐλπὶς καὶ ἡ ἀσπὶς τῶν δικαίων. Οἱ πολῖται ἥρπασαν τὰ ὅπλα, ὁ δὲ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος, τὴν αὐγὴν τῆς 15 Αὐγούστου 1327, ὡδήγησεν αὐτοὺς εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ πάππου του, ἔνθα κατῴκει ὁ Σεβχάλ. Οἱ Τάταροι, ἐξελθόντες πάνοπλοι εἰς τὴν πλατεῖαν, συνεπλάκησαν μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀμέσως δὲ ἐπηκολούθησε σφαγὴ φοβερά· ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου μέχρι τῆς νυκτὸς ἐμάχοντο, μέχρις ὅτου οἱ Μογγόλοι ὑποχωρήσαντες ἐκλείσθησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἐπυρπόλησεν αὐτά, οὕτω δὲ ἀπωλέσθη ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν ὁ Σεβχὰλ μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ τοῦ Χάνη. Κατεσφάγησαν δὲ καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ πόλει Τάταροι, μηδὲ αὐτῶν τῶν ἐμπόρων ἐξαιρουμένων. Ὁ Χάνης ἐκμανὴς γενόμενος καὶ συμπράττων μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μόσχας, ἐξαπέστειλε πολυάριθμον στρατὸν πρὸς τιμωρίαν τῆς Τβέρης. Ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ τρομεροῦ τούτου στρατοῦ, ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος ἔφυγεν εἰς Πσκόβ, ἡ δὲ Τβέρη, τὸ Κάσσιν καὶ τὸ Τόρζεκ παρεδόθησαν εἰς τὴν λεηλασίαν καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν ᾐχμαλωτίσθησαν.

Ὁ ἡγεμὼν τῆς Μόσχας παραλαβὼν τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Ἀλεξάνδρου Κωνσταντῖνον καὶ Μιχαὴλ μετέβη εἰς τὸν Χάνην, ὅστις ἀνηγόρευσεν ἡγεμόνα τὸν Κωνσταντῖνον, προστάξας τοῦτον ὅπως συλλάβῃ καὶ παραδώσῃ τὸν ἀδελφόν του Ἀλέξανδρον. Ἕνεκα τούτου μεταβὰς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μωϋσῆς εἰς Πσκόβ, προέτρεπε τὸν Ἀλέξανδρον ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος, νὰ παραστῇ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τοῦ Χάνη καὶ καταπραΰνῃ τὴν ἐναντίον πάσης τῆς Ρωσίας ὀργὴν αὐτοῦ. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι τοῦ Πσκὸβ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐδέχοντο νὰ θυσιασθῇ ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν, καὶ ὡρκίσθησαν νὰ συναποθάνωσι μετ' αὐτοῦ. Ἐξωπλίσθησαν καὶ ἀνέμενον. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Μόσχας Ἰωάννης φοβούμενος μήπως θεωρηθῇ ἀπειθὴς τῶν προσταγῶν τοῦ Χάνη, ἠπείλει πόλεμον κατ' αὐτῶν, οὐδὲν ὅμως ἐκλόνισε τὴν γενναιότητα τῶν Πσκοβίων. Φοβούμενος οὗτος μὴ περιπλακῇ εἰς πόλεμον, κατέφυγεν εἰς πρᾶξιν ἀνήκουστον εἰς τὰ ἤθη τῆς ἀρχαίας Ρωσίας. Ἔπεισε τὸν Μητροπολίτην νὰ ἐπιβάλῃ ἀρὰν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Πσκοβίων, ἂν μὴ ὑποτάσσοντο. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὕτη ποινή, προστιθεμένου καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀφορισμοῦ, κατεθορύβησε μὲν τὸν

Digitized by Google

λαόν, ἀλλ' οὗτος ἠρνεῖτο τὴν παράδοσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Οὗτος ὅμως, μεγαλοψύχως φερόμενος, παραιτηθεὶς τῆς ἀρωγῆς αὐτῶν, εἶπε: «Μὴ ἐπέλθῃ ἡ ἀρὰ κατὰ τῶν φίλων καὶ ἀδελφῶν ἕνεκεν ἐμοῦ. Ἐξέρχομαι τῆς πόλεώς σας, ἀπαλλάσσων ὑμᾶς τοῦ δοθέντος ὅρκου», καὶ ἀπῆλθεν αὐθημερὸν εἰς Λιθουανίαν γενόμενος φιλικώτατα δεκτὸς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς. Παραμείνας ἐκεῖ ἐπὶ δέκα ὀκτὼ μῆνας, ἐπέστρεψεν ἐκ νέου εἰς Πσκόβ, προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν κατοίκων του, οἵτινες ἀνηγόρευσαν αὐτὸν ἡγεμόνα. Ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος συνωμολόγησεν εἰρήνην μετὰ τοῦ Νοβογορόδ. Οἱ Τάταροι ἐν τούτοις ἐμαίνοντο κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἐπὶ δέκα ἔτη ἐξηκολούθει ἡγεμονεύων τοῦ Πσκόβ, θέλων δὲ νὰ λύσῃ ὁριστικῶς τὰς ὑφισταμένας διαφορὰς μετὰ τοῦ Χάνη, μετέβη ὁ ἴδιος εἰς τὴν παρεμβολὴν καὶ παρουσιασθεὶς ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ εἶπεν ἀφόβως: «Κράτιστε βασιλεῦ, κινήσας τὴν ὀργήν σου, ἀναθέτω εἰς σὲ τὴν τύχην μου. Πρᾶξον κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς καρδίας σου. Ἐλέησον ἢ φόνευσόν με. Ἀλλ' ἐὰν μὲν πράξῃς τὸ πρῶτον, θὰ δοξάσω τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἐπιείκειάν σου· ἐὰν δὲ ἐπιθυμῇς τὴν κεφαλήν μου, ἰδοὺ αὐτή». Μαλαχθεὶς ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ Χάνης ἀπήλλαξεν αὐτὸν τῆς θανατικῆς ποινῆς καὶ τοῦ ἀπέδωκε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Τρέβης.

Νέαι ὅμως ῥαδιουργίαι ἐκ Μόσχας ἐπέσυρον τὴν δυσμένειαν τοῦ Χάνη κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις μετεκαλεῖτο εἰς τὴν παρεμβολήν. Οὗτος ἀπέστειλεν ἐκεῖ τὸν υἱόν του Θεόδωρον, ὅπως κατανοήσῃ τοὺς πραγματικοὺς σκοποὺς τοῦ Χάνη. Προσκληθεὶς οὗτος ἐκ δευτέρου ἠναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ, ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς θλίψεως τοῦ λαοῦ. Ὁ ἡγεμονόπαις Θεόδωρος ἔσπευσεν εἰς προϋπάντησιν τοῦ πατρός του καὶ ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν τὴν ὀργὴν τοῦ Χάνη. Μετ' ὀλίγον ἐπληροφορεῖτο οὗτος ἐπισήμως ὅτι ὁ θάνατος αὐτοῦ ἦτο ἤδη ἀποφασισμένος, καὶ ἀπελθὼν εἰς τὴν σκηνήν του ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ μετέβη εἶτα εἰς συνάντησιν τῶν δημίων· οὗτοι ἀποκεφαλίσαντες αὐτὸν καὶ τὸν υἱόν του Θεόδωρον διεμέλισαν τὰ σώματά των. Μετακομισθέντα ἠκρωτηριασμένα λείψανα εἰς Ρωσίαν, ἐτάφησαν εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Τρέβης πλησίον τῶν δύο ἑτέρων σφαγέντων ἡγεμόνων αὐτῆς Μιχαὴλ καὶ Δημητρίου ὑπὸ τοῦ Χάνη Οὐβεσκ.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Ἀλέξανδρος Α' Παύλοβιτς.** Αὐτοκράτωρ τῆς **Ρωσίας**, υἱὸς τοῦ Παύλου τοῦ Α' καὶ τῆς Μαρίας Θεοδώροβνας, πριγκηπίσσης τῆς Βυρτεμβέργης. Ἐγεννήθη τὴν 23 Δεκεμβρίου 1777. Ὁ Παῦλος Α' δὲν εἶχε μεριμνήσει διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ υἱοῦ του, καθ' ὅσον ἡ μάμμη του Αἰκατερίνη Β' εἶχεν ἀναλάβει μόνη τὴν ἀνατροφήν του, μόλις δὲ ἐπέτρεψεν εἰς τὴν μητέρα αὐτοῦ, μεγάλην δούκισσαν Μαρίαν, τὴν ἐξάσκησιν τῶν μητρικῶν της καθηκόντων. Ἡ Αἰκατερίνη Β' διέγραψε τὸ πρόγραμμα τῶν σπουδῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀφῆκε τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ εἰς τὸν κόμητα Σολτικώφ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων σπουδῶν τοῦ νεαροῦ Μεγάλου Δουκὸς ἡ Αἰκατερίνη εἶχε θέσει τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ποίησιν, ὡς ἀπαραιτήτους διὰ τὴν παίδευσιν ἑνὸς μέλλοντος αὐτοκράτορος. Ὁ Καῖσαρ Λααρπ, καθηγητὴς Ἐλβετός, θερμὸς θιασώτης τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, ἦτο ὁ ἐκλεχθεὶς πρὸς ἐπίβλεψιν τῆς ἀνατροφῆς τοῦ μέλλοντος αὐτοκράτορος ὑπὸ τοῦ κόμητος Σολτικώφ. Ἡ ἐκλογὴ ὑπῆρξε θαυμασία. Ὁ Λααρπ, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὰ καθιερωμένα εἰς τὴν αὐλήν, ἔδωκεν εἰς τὸν μαθητήν του παίδευσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπιεικείας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Δὲν παρημέλησε κανένα κλάδον τῆς ἐπιστήμης. Ἀνέπτυξεν εἰς αὐτὸν τὸ αἴσθημα τοῦ δικαίου, τὰ ἱερὰ συναισθήματα, τὴν ταχεῖαν ἀντίληψιν, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐκ φύσεως ὁ νεαρὸς πρίγκιψ καὶ τὸν κατέστησεν ἕνα τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων ἀνδρῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Ἀλέξανδρος διετήρησε πάντοτε βαθὺ τὸ αἴσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν διδάσκαλόν του. Δὲν τὸν κατέλιπεν εἰμὴ κατὰ τὸ 1793, εἰς ἡλικίαν δέκα ἓξ ἐτῶν, ὅπως νυμφευθῇ τὴν πριγκίπισσαν τῆς Βάδης, Λουΐζαν Μαρίαν Αὐγούσταν, γνωστοτέραν βραδύτερον ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἐλισάβετ Ἀλεξέγιεβνα*, ὅταν ἐγένετο ὀρθόδοξος.

Ἦτο δεκατεσσάρων ἐτῶν, ὡραιοτάτη καὶ ἄκρως χαρίεσσα· ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως ἀγόμενος ὑπὸ τῆς νεανικῆς ὁρμῆς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιληφθῇ τὰς ἀρετὰς τῆς νεαρᾶς ταύτης γυναικός· ἀφέθη εἰς ὅλην τὴν φαντασίαν τῶν παθῶν του, ἀδιαφορῶν πρὸς τὸν ἔρωτα, ὃν αὕτη ᾐσθάνετο δι' αὐτόν. Ἡ Αἰκατερίνη Β' ἀπέθανε τρία ἔτη μετὰ τὸν γάμον τούτον, ἀφήσασα τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν υἱόν της Παῦλον Α', δολοφονηθέντα πέντε ἔτη βραδύτερον χωρὶς νὰ διενεργηθῇ οὐδεμία ἀναζήτησις τῶν ἐγκληματιῶν, τῇ διαταγῇ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις διεδέχθη αὐτὸν τὴν 24 Μαρτίου τοῦ 1801. Κατηγορήθη ὁ Ἀλέξανδρος ὅτι εἶχε συμμετάσχει τῆς συνωμοσίας τῶν αὐλικῶν ἐναντίον τοῦ πατρός του, ἀλλ' ἡ κατηγορία αὕτη δὲν ἐστηρίχθη οὐδέποτε σοβαρῶς.

Ἡ ἄνοδος τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' εἰς τὸν θρόνον ἐξυμνήθη ὑπὸ τῶν ποιητῶν ὅλων τῶν ἐθνῶν. Ὁ Κλοπστόκ, εἰς τὸ ἔσχατον ἤδη γῆρας εὑρισκόμενος, ἀφιέρωσε πρὸς αὐτὸν τὴν «Ὠδὴν πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα»· ὁ λαός, εὐτυχὴς ὅτι ἀπηλλάγη ἀπὸ τῆς τυραννίας τοῦ Παύλου Α', ἐχαιρέτισε τὸν νέον αὐτοκράτορα διὰ τῶν εὐχῶν του. Μόλις δὲ ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν ὁ Ἀλέξανδρος ἐπεχείρησε τὴν ἀνόρθωσιν τῶν ἀδικημάτων τοῦ προκατόχου του· ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς ἐξορίας ἐκείνους, οὓς εἶχε καταδικάσει ὁ πατήρ του καὶ ἔσπευσε νὰ δώσῃ εἰς τὰ κράτη του ἀγαθὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν. Ἐπέδειξε τὸ βαθύτερον σέβας πρὸς τοὺς νόμους τῆς χώρας καὶ διεκήρυξεν ὅτι δὲν προετίθετο νὰ ἀναγνωρίσῃ οὐδεμίαν ἐξουσίαν μὴ ἀπορρέουσαν ἐκ τῶν νόμων. Κατήργησε τὴν λογοκρισίαν, τὰ μυστικὰ δικαστήρια καὶ τὰ βασανιστήρια. Ἐπέτρεψε τὴν δημοσίευσιν τῶν ἀφορώντων τὰς δημοσίας ὑποθέσεις, καὶ ἔστρεψε τὰ ὄμματά του εἰς μεταρρυθμίσεις προαγούσας τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν. Διὰ τῶν ἐμπορικῶν συμβάσεων, τὰς ὁποίας συνωμολόγησε καὶ διὰ τῶν ἄλλων χρησίμων μέτρων τὰ ὁποῖα ἔλαβεν, ἐδιπλασίασε τὴν ἀξίαν τῶν ρωσικῶν προϊόντων καὶ εἰσήγαγεν αὐτὰ διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀγοράς. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ὀργάνωσις τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ἥτις ἔλαβε τάχιστα τὴν ἐξέλιξίν της. Περιεστοιχίσθη ὑπὸ σοφῶν ἀνδρῶν, οἵτινες διωχέτευσαν εἰς τὴν ρωσικὴν ἀριστοκρατίαν τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Διὰ τῶν συμβουλῶν τῶν ἀνδρῶν τούτων καὶ διὰ τῶν προσπαθειῶν των ἀνδιωργάνωσεν ἢ συνέστησεν ἑπτὰ πανεπιστήμια, πλέον τῶν διακοσίων γυμνασίων καὶ δύο χιλιάδων προκαταρκτικῶν σχολείων. Ἐπροστάτευσε τοὺς καλλιτέχνας καὶ τοὺς λογίους, τοὺς ὁποίους εἵλκυσεν εἰς τὴν αὐλήν του· ἐνεθάρρυνε τὴν δημοσίευσιν ὡραίων συγγραμμάτων· ἐμετρίασε τὰς ἐπιβαλλομένας ποινὰς εἰς τοὺς χωρικοὺς καὶ τοὺς ἀγρότας καὶ ὤθησε τὴν Ρωσίαν μεγάλως εἰς τὸν πολιτισμόν. Ἡ ἐπιείκειά του, ἥτις ἐξεφυλίσθη βραδύτερον εἰς περίεργον μυστικισμόν, διήλλαξε τὸν κλῆρον μετὰ τοῦ λαοῦ.

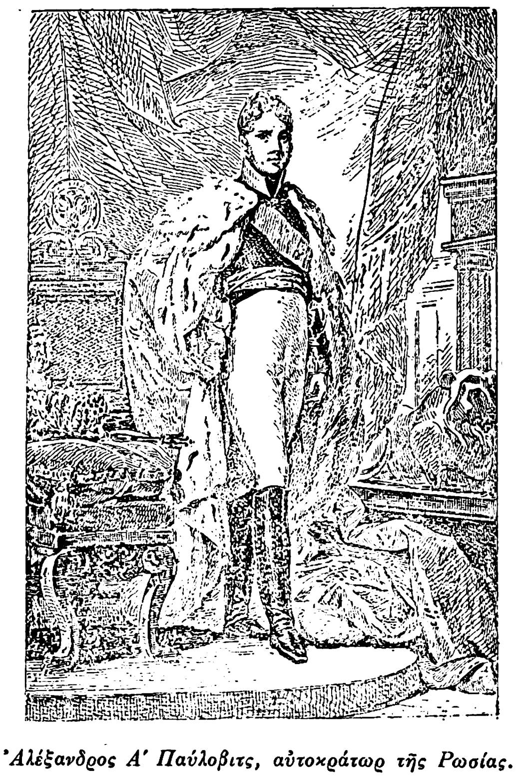

Ἀλέξανδρος Α' Παύλοβιτς, αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας.

Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας του ὁ Ἀλέξανδρος ὑπέγραψε μετὰ τοῦ Ναπολέοντος πρώτου, ὑπάτου τότε, συνθήκην φιλίας, ἥτις δὲν διερράγη εἰμὴ μετὰ τὴν θανατικὴν ἐκτέλεσιν τοῦ δουκὸς τοῦ Ἀγγιέν. Ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη ὑπεγράφη τὴν 8ην Ὀκτωβρίου 1801, τὴν 11ην δὲ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὑπεγράφη ἑτέρα μυστικὴ σύμβασις, εἰς τὴν ὁποίαν, μεταξὺ ἄλλων ὅρων, περιελαμβάνετο ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ οὐδετερότης τῶν Ἰονίων νήσων. Πρὸς τούτοις οἱ συμβαλλόμενοι ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντελέσωσι πάσῃ δυνάμει εἰς παγίωσιν γενικῆς εἰρήνης, ἀποκατάστασιν τῆς παγκοσμίου ἰσορροπίας καὶ ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθερίας τῆς ναυτιλίας. Τὴν συνθήκην ταύτην ἐπηκολούθησεν ἡ τῆς Λουνεβίλλης μεταξὺ Γαλλίας καὶ Αὐστρίας καὶ παρεσκεύασε τὴν τῆς Ἀμιένης μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, διὰ τῆς ὁποίας ἐξησφαλίζετο ἡ δικτακτορία Γαλλίας καὶ Ρωσίας ὡς πρὸς τὸν διακανονισμὸν τῶν ζητημάτων τῆς Ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης! Ἀλλ' ἡ συνθήκη τῆς Ἀμιένης ἠτόνησε καὶ ἡ Γαλλία καὶ Ἀγγλία εὑρέθησαν ἐκ νέου ἀντιμέτωποι. Ὁ Ἀλέξανδρος ἠθέλησε νὰ ἀναλάβῃ ῥόλον μεσάζοντος πρὸς ἀποτροπὴν πολέμου· ἀλλ' αἱ προσπάθειαί του ἀπέτυχον. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ὁ ἐν Παρισίοις πρεσβευτὴς τοῦ τσάρου Μαρκώφ, ὅστις ἔτρεφε μῖσος ἀκατάσχετον πρὸς τὸ νέον καθεστὼς ἐν Γαλλίᾳ, πρὸς τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὸν Βοναπάρτην. Εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῶν Παρισίων δὲν ἐδέχοντο πλέον τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ρωσίας. Ἐπηκολούθησεν ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἀπαγωγὴ καὶ ὁ θάνατος τοῦ δουκὸς τοῦ Ἀγγιέν, δι' ὃν διεμαρτυρήθη ἡ Ρωσία, εἰς τὴν διακοίνωσιν δὲ ταύτην ἡ Γαλλία ἀπήντησε διὰ πικροτάτου ὕφους, συνέπεια τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ ἀνάκλησις τῶν πρεσβευτῶν ἀμφοτέρωθεν. Ὁ Νοβοσίλτσωφ ἀπεστάλη εἰς τὸ Λονδῖνον πρὸς σύναψιν συμμαχίας μετὰ τῆς Ἀγγλίας κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, ὑπεγράφη δὲ τοιαύτη, καθ' ἣν ἡ Ἀγγλία ὑπεχρεοῦτο νὰ καταβάλῃ εἰς τὴν Ρωσίαν 1.200.000 λιρῶν στερλινῶν διὰ πᾶσαν ἑκατοντάδα χιλιάδων ἀνδρῶν ἐπικουρούντων τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα.

Οὕτω ὄπισθεν τῶν τριῶν μεγάλων στρατῶν τῆς Αὐστρίας, τῶν διοικουμένων ἐν μὲν τῇ Ἰταλίᾳ ὑπὸ τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου, ἐν Τυρόλῳ ὑπὸ τοῦ ἀρχιδουκὸς Ἰωάννου καὶ κατὰ τῆς Βαυαρίας ὑπὸ τὸν ἀρχιδοῦκα Φερδινάνδον, παρετάσσοντο τὰ ρωσσικὰ στρατεύματα. Ταῦτα ὅμως δὲν ἦσαν τὰ μόνα, διότι ἡ Ρωσία ἀπέστειλεν εἰσέτι εἰκοσακισχιλίους ἄνδρας εἰς Σουηδίαν καὶ ἕτερον στράτευμα ὑπὸ τὸν ναύαρχον Σανιάβιν, ὅπερ, ἑνούμενον μετὰ τῶν Ἄγγλων, θ' ἀπεβιβάζετο εἰς Νεάπολιν. Ἐπίσης ἑτέρα στρατιὰ παρετάσσετο εἰς τὰ τουρκικὰ σύνορα, καὶ 45.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Κουτούζωφ ἔσπευδον εἰς Γερμανίαν, ὅπως συνενωθῶσι μετὰ τοῦ Μάκ. Ἀλλὰ προτοῦ ὁ στρατὸς οὗτος καταφθάσῃ, ὁ Μὰκ εἶχεν ἡττηθῆ ὑπὸ τῶν Γάλλων, τὴν δὲ ἧττάν του εἶχεν ἐπακολουθήσει ἡ συνθήκη τῆς Οὔλμ. Ἠναγκάσθη οὗτος νὰ ὑποχωρήσῃ, ὅπως ἑνωθῇ μετὰ τοῦ λοιποῦ ρωσικοῦ στρατοῦ μαχόμενος καὶ συνῆψε τὰς μάχας τοῦ Διρνστάϊν, ἀλλ' ἡ κατάληψις ὑπὸ τοῦ Λὰν καὶ τοῦ Μυρᾶ τῆς γεφύρας τῆς Βιέννης περιήγαγον αὐτὸν εἰς κίνδυνον. Ἐπροτάθη τότε ἀνακωχὴ ἐξ ὀνόματος τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου, ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἐμμανὴς γενόμενος ἐπὶ τῇ εὐπιστίᾳ τοῦ Μυρᾶ, διέταξεν ἄμεσον ἐπίθεσιν. Ὁ ρωσικὸς στρατὸς ἐδεκατίσθη ἀλλ' ὁ Κουτούζωφ ἐσώθη. Ἡ μικρὰ αὐτὴ ἐπιτυχία τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ἐξῆψε τὸ φρόνημα πάντων. Ὅλοι ὡμίλουν περιφρονητικῶς περὶ τοῦ Ναπολέοντος, ἔχοντος 70.000 στρατοῦ καὶ ἀντιμετωπίζοντος τοὺς ἡνωμένους στρατοὺς τῶν αὐτοκρατόρων Αὐστρίας καὶ Ρωσίας καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσίας. Κατὰ τὸ σχέδιον τῆς μάχης, τὸ ἐκπονηθὲν ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ στρατηγοῦ Βαϊρότερ, ὅπερ ἐνεκρίθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, διετάχθη ὁ Βαγρατίων νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν Λάν, οἱ δὲ στρατηγοὶ Δουκτούρωφ, Λαντζερὼν καὶ ὁ Κουτούζωφ κατερχόμενοι εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Γκόλδμπαχ θὰ περιέβαλλον τὸν Ναπολέοντα καὶ θ' ἀπώθουν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως εἰς τὰ ὄρη τῆς Βοημίας.

Τὴν πρωΐαν τῆς 1 Δεκεμβρίου ἡ κοιλὰς τοῦ Γκόλδμπαχ ἐκαλύπτετο ὑπὸ ὁμίχλης ἐκ τῆς ὁποίας προέκυπον τὰ ὑψώματα τοῦ Σλάπανιτς, ὅπου εἶχε παραταχθῆ ὁ Ναπολέων, καὶ τοῦ Πράτζεν ἅπινα κατεῖχον οἱ σύμμαχοι. Ὁ Ναπολέων ἔβλεπεν εὐκρινῶς τὰς κινήσεις τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων, κατερχομένων τὸ ὀροπέδιον τοῦ Πράτζεν, πρὸς τὰ δεξιὰ δὲ ἐκ τοῦ μέρους τῶν λιμνῶν Σόκολνιτς, Σατσὰν καὶ Μάνιτς ἤκουε τὸν θόρυβον τῶν ἁμαξῶν τοῦ πυροβολικοῦ. Προφανῶς οἱ σύμμαχοι προέθεντο νὰ ἐνεργήσουν ἐκεῖθεν τὴν κατ' αὐτοῦ προσβολήν. Ὅτε ἀπεγυμνώθη ὅπως δήποτε τὸ ὀροπέδιον τοῦ Πράτζεν, ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ἐφόδου, ἐντὸς δὲ 20 λεπτῶν τῆς ὥρας, τὸ σῶμα τοῦ Σοὺλτ ἀνῆλθε τὰς κλιτύας ταύτας καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ Κουτούζωφ. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εὑρέθη ὑπὸ τὰς σφαίρας, ἡ φρουρά του διεσκορπίσθη καὶ αὐτὸς ἀπεσύρθη τροχάδην, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ του, ἑνὸς θεράποντος καὶ δύο Κοζάκων. Τὰ ρωσικὰ τάγματα εὑρεθέντα ἐντὸς τῶν συμπλεγμάτων τῶν λιμνῶν ὑπέστησαν τρομερὰν καταστροφήν, 21 δὲ χιλιάδες Ρώσων ἔπεσαν ἐν τῇ μάχῃ. Ἡ ἀγανάκτησις τῶν Ρώσων ἐστράφη τότε κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, οὓς κατηγόρουν ἐπὶ ἀνικανότητι καὶ ἀναδρίᾳ.

Τὴν 4 Δεκεμβρίου ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος συνηντήθη μετὰ τοῦ Ναπολέοντος, τῇ προσωπικῇ δὲ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ διηυκολύνθη ἡ ἐπάνοδος τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων εἰς Ρωσίαν καὶ τὴν 26 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὑπεγράφη ἡ εἰρήνη τοῦ Πρεσβούργου. Ἡ συμμαχία ἡττηθεῖσα στρατιωτικῶς διελύθη καὶ διπλωματικῶς. ἀνεσχηματίσθη δὲ αὕτη μεταξὺ Ρωσίας, Ἀγγλίας, Πρωσίας καὶ Σουηδίας. Ἀλλὰ προτοῦ ἄρξηται τῆς ἐκστρατείας ὁ Ἀλέξανδρος, οἱ Πρῶσοι εἶχον ὑποστῆ τὴν καταστροφὴν τῆν Ἰένης καὶ τῆς Ἀουερστάδ. Ἡ πρωσικὴ μοναρχία εἶχε παύσει ὑφισταμένη καὶ ἡ Ρωσία καταληφθεῖσα ἀπαράσκευος περιῆλθεν εἰς δεινὴν θέσιν. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν συνεβούλευσε τότε τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἔκλινεν ὑπὲρ τοῦ πολέμου καὶ στρατὸς ἐξ 96.000 ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Μπάννιγγεν συνεκεντρώθη παρὰ τὸν Βιστούλαν.

Τὸ τολμηρὸν σχέδιον τούτου, ὅπως διαβῇ τὸν ποταμὸν μεταξὺ τῶν δύο σωμάτων τοῦ Κερτα-

Digitized by Google

δότη καὶ τοῦ Νέϋ ἀπέτυχεν, ἐπηκολούθησε δὲ ἡ μάχη τοῦ Ἐϋλώ, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ αἱματηροτάτη πασῶν τῆς ναπολεοντείου περιόδου. Εἴκοσιν ἓξ χιλιάδες Ρώσων εἶχον πέσει, δέκα στρατηγοὶ εἶχον τραυματισθῆ. Τὰ ἀποτελέσματα ἐν τούτοις τῆς μάχης ταύτης ἦσαν ἀμφίρροπα καὶ οἱ σύμμαχοι ὑπέβαλον προτάσεις εἰρήνης, δι' ὧν ἐζήτουν τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ πρὸ τοῦ 1805 ὅρια. Ὁ Ναπολέων ἀνέπτυξε τότε μεγαλοφυᾶ διπλωματικὴν δραστηριότητα, ὑπεκίνησε τὸν Σελὴμ Γ' νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ ὁ στρατηγὸς Σεβαστιάνης μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὠχύρωσε τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὸν Βόσπορον καὶ ἀπέκρουε τὸν ἀγγλικὸν στόλον, ὁ δὲ στρατηγὸς Γκαρδὰν μετέβη εἰς τὸ Ἰσπαχὰν ὅπως προκαλέσῃ ἀντιπερισπασμοὺς εἰς τὴν Ρωσίαν. Κατὰ τὸ ἔαρ ὁ Μπάνιγγεν ἐνισχυθεὶς καὶ συμπληρώσας 100.000 στρατοῦ ἤρξατο ἐπιθετικοῦ πολέμου, ἀλλ' ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ εἰς Φριεδλάνδην καὶ περιορίσθη εἴς τινα γωνίαν τοῦ Ἄλ. Ὅταν ἔφθασεν ὁ Ναπολέων καὶ ἀντελήφθη τὴν ἐξαιρετικῶς μειονεκτικὴν θέσιν τῶν Ρώσων, διέταξεν ἐπίθεσιν κατ' αὐτῶν καὶ ἐντὸς ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας ἐκ τοῦ συντάγματος Ἰσμαηλόφσκη δὲν ἀπέμενον εἰμὴ 120 ἄνδρες, ὁλόκληρος δὲ ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ἐρρίφθη εἰς τὸν ποταμόν, ἐνῷ ὁ ὑπόλοιπος στρατός, διωκόμενος κατὰ πόδας, εἶχεν ἀποσυντεθῆ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐζήτησε συνθηκολόγησιν μετὰ τοῦ Ναπολέοντος. Την 25 Ἰουνίου τοῦ 1806 ἐγένετο ἐπὶ τῆς σχεδίας τοῦ Τίλσιτ ἡ συνάντησις τῶν δύο αὐτοκρατόρων καὶ συνήφθησαν αἱ τρεῖς συνθῆκαι, εἰς τὰ μυστικὰ δὲ τῆς δευτέρας ἄρθρα ἀπεδίδοντο αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ὡς κτῆμα εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ὁ Φερδινάνδος τῆς Νεαπόλεως ἐστερεῖτο τῆς Σικελίας, ἀποζημιούμενος διὰ τῶν Βαλεαρίδων νήσων ἢ τῆς Κύπρου καὶ τῆς Κρήτης. Ἐν τούτοις τὸ πνεῦμα τόσον τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν, ὅσον καὶ τῆς κοινῆς γνώμης τῆς Ρωσίας δὲν εἶχε διαλλαγῆ μετὰ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ ρωσικὴ φιλολογία τῶν χρόνων ἐκείνων ἔχει ἀντιγαλλικὸν χαρακτῆρα καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἀλέξανδρος εὕρισκε τὰς πράξεις τοῦ συμμάχου του ἀντιτιθεμένας πρὸς τὸ αἴσθημα αὐτοῦ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ πρεσβευτὴς τοῦ Ναπολέοντος ἐπέτυχε μὲν τὴν μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας ἀνακωχήν, διὰ τῆς ὁποίας ὅμως ὑπεχρεοῦτο νὰ εκκενώσῃ τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας. Ἕνεκα τούτου ἡ γαλλορρωσικὴ συμμαχία εἶχε διασεισθῆ καὶ κατὰ τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1808 ὑπεγράφη νέα μυστικὴ συνθήκη μεταξὺ τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν, καθ' ἣν ὑπεχρεοῦντο αὗται νὰ ἐνεργῶσιν ἀπὸ κοινοῦ εἴτε πρὸς εἰρήνην εἴτε πρὸς πόλεμον. Καὶ ἡ μὲν Γαλλία θὰ συγκατετίθετο μόνον εἰς εἰρήνην ἐξασφαλίζουσαν εἰς τὴν Ρωσίαν τὴν Φιλλανδίαν, τὴν Βλαχίαν, τὴν Μολδαυΐαν, ἡ δὲ Ρωσία εἰς τὴν Γαλλίαν πάντα τὰ κεκτημένα, εἰς δὲ τὸν Ἰωσὴφ Βοναπάρτην τὸ στέμμα τῆς Ἱσπανίας καὶ τῶν Ἰνδιῶν.

Ἡ νέα αὐτὴ συνθήκη ἔμελλε νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὴν Ρωσίαν τρεῖς νέους πολέμους κατὰ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Σουηδίας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Α' εὑρίσκετο εἰς πνευματικὴν ἀνωμαλίαν· τὸ μῖσός του κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἦτο ἀπεριόριστον. Ἐνθερμος ἀναγνώστης τῶν ἱερῶν γραφῶν, ἔβλεπεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος τὸ «θηρίον τῆς Ἀποκαλύψεως». Εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' πρὸς εἰρήνευσιν μετὰ τῆς Γαλλίας, οὗτος ἀπήντησεν ὑβριστικῶς καὶ ἐπέστρεψε τὸν απονεμηθέντα εἰς αὐτὸν μεγαλόσταυρον τοῦ ἁγίου Βλαδιμήρου. Τότε 10.000 Ρώσων στρατιωτῶν διῆλθον τὰ σύνορα, διεσκόρπισαν τὸν σουηδικὸν στρατὸν καὶ κατέκτησαν τὴν Φιλλανδίαν, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1808 κατέστη ρωσικὴ ἐπαρχία. Ἀναίμακτος στάσις ἐξερράγη ἐν Στοκχόλμῃ καὶ ὁ Γουσταῦος συλληφθεὶς ἐνεκλείσθη εἰς τὸ φρούριον Δροττιγχολμ μετὰ τῆς οἰκογενείας του, ἀνέλαβε δὲ τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν ὁ Κάρολος ΙΓ', ὅστις ὑπέγραψε τὴν συνθήκην μετὰ τῆς Ρωσίας δι' ἧς παρεχωρήθη ἡ Φιλλανδία εἰς αὐτήν, κατὰ δὲ τὸ 1810 ἐξελέγη βασιλεὺς τῆς Σουηδίας ὁ Γάλλος στρατηγὸς Βερναδόττης.

Κατὰ τὸ 1809 ἤρξατο ὁ κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμος τοῦ Ναπολέοντος, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ὑπεχρεοῦτο ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Ἔρφουρτ νὰ παράσχῃ ἐπικουρίας. Ἀπέστειλε 30.000 στρατιωτῶν. Ἀλλ' ὁ πόλεμος οὗτος τῶν Ρώσων κατὰ τῆς Αὐστρίας ὑπῆρξεν ἀληθὴς κωμῳδία· καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐκστρατείας δὶς μόνον συνεκρούσθησαν οἱ Ρῶσοι μετὰ τῶν Αὐστριακῶν, καὶ κατὰ τὴν πρώτην μάχην ἐφονεύθη εἷς καὶ ἐτραυματίσθησαν δύο στρατιῶται, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἐφονεύθησαν δύο καὶ ἐτραυματίσθησαν δύο. Ὡς ἐκ τούτου δὲ εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Σεμπρουν δὲν ἀντεπροσωπεύθη ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος. Διὰ τῆς ἐπακολουθησάσης συνθήκης τῆς Βιέννης ὁ Ναπολέων τὴν μὲν δυτικὴν Γαλικίαν προσέθηκεν εἰς τὸ δουκᾶτον τῆς Βαρσοβίας, ὅπερ ἀνῆκεν εἰς αὐτόν, τὴν δὲ ἀνατολικὴν Γαλικίαν παρεχώρησεν εἰς τὴν Ρωσίαν. Ἡ παραχώρησις αὕτη δὲν κατεποίησε τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις διέβλεπε κινδύνους ἐκ τῆς μεγαλυνθείσης Πολωνίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξηκολούθει ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε προτείνει συμμαχίαν εἰς τὴν Τουρκίαν κατὰ τῆς Γαλλίας ἀπὸ τοῦ 1804, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅπως οἱ ὀρθόδοξοι ὑπήκοοι τοῦ σουλτάνου τεθῶσιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τῆς Ρωσίας. Ὁ Σελὴμ Γ' διαβλέπων εἰς τοὺς ὅρους τούτους ἀπειλουμένην τὴν ἀκεραιότητα τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀπέκρουσεν αὐτοὺς καὶ προσήγγισε τῇ Γαλλίᾳ. Οἱ ὁσποδάροι τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαυΐας Ὑψηλάντης καὶ Μουρούζης ἐπαύθησαν, ὡς φρονοῦντες φίλα πρὸς τὴν Ρωσίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισαν αἱ ἐν Σερβίᾳ ταραχαὶ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέστειλε στρατὸν πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ Καραγεώργεβιτς, διεμαρτυρήθη δὲ διὰ τὴν παῦσιν τοῦ Μουρούζη καὶ τοῦ Ὑψηλάντου. Ὁ Ρῶσος στρατηγὸς Μίσελσων εἰσήλασεν εἰς τὴν Μολδαυΐαν καὶ κατέλαβε τὸ Βουκουρέστιον, ἀνέλαβε δὲ τὴν διοίκησιν τῆς χώρας συμβούλιον ἐκ Ρώσων καὶ Ρουμάνων. Οὕτως ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν, οἱ Ρῶσοι κατέλαβον ὅλα σχεδὸν τὰ φρούρια τοῦ Δουνάβεως ἀλλ' ἡττήθησαν εἰς Βουλγαρίαν, τὴν ὁποίαν ἀνέκτησαν τὸ ἑπόμενον ἔτος. Ἡ ἐπικειμένη ὅμως ρῆξις πρὸς τὴν Γαλλίαν ἐξηνάγκασε τὴν Ρωσίαν νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τῆς Τουρκίας. Παρῃτήθη τῆς Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας, διετήρησεν ὅμως τὴν Βεσαραβίαν, καὶ ἐπέβαλεν ἐκ νέου τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ὁσποδάρων καὶ τὴν ἐπικύρωσιν τῶν ἀρχαίων προνομιῶν, πρὸς δὲ ἀμνηστείαν τῶν Σέρβων, οὓς θὰ ἐκυβέρνα εἰς τὸ μέλλον ὁ Καραγεώργεβιτς. Ἀλλὰ τὰ ἐν Σερβίᾳ πράγματα ἀνετράπησαν καὶ ἡ Τουρκία παρεχώρησε τὴν αὐτονομίαν τῆς Σερβίας ὑπὸ τὴν κληρονομικὴν ἡγεμονίαν τοῦ Μίλος Ὀβρένοβιτς. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀλέξανδρος διεξῆγε πόλεμον κατὰ τῆς Περσίας, ζητούσης τὴν ἀνάκτησιν τῆς κυριαρχίας της ἐπὶ τῆς Γεωργίας. Ὁ πόλεμος οὗτος διετηρήθη μέχρι τοῦ 1813.

Αἱ δυσαρέσκειαι τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ Ναπολέοντος προελθοῦσαι ἐκ τῶν πολωνικῶν καὶ γερμανικῶν πραγμάτων, ὠγκοῦντο καθ' ἑκάστην. Ἐπὶ πλέον ὁ Ναπολέων διαζευχθεὶς τὴν Ἰωσηφίνην ἐσχεδίασε σύναψιν συνοικεσίου μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' Ἄννης Παύλοβνας. Τὸ συνοικέσιον τοῦτο εἶχε προσκρούσει εἰς πολλὰς δυσχερείας. Ἀντετίθετο ἡ ρωσικὴ ἀριστοκρατία, ἥτις ἐμίσει τὸν Ναπολέοντα, καὶ ὁ ὀρθόδοξος δὲ κλῆρος δὲν διετίθετο εὐνοϊκῶς εἰς τοῦτο. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀφ' ἑτέρου θέλων νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην τοῦ Ναπολέοντος, ἐπεζήτει νὰ ἀποσπάσῃ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ ὅτι οὐδέποτε ἤθελεν ἐπιδιώξει τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ πολωνικοῦ βασιλείου, διὸ δὲν ἔσπευδε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ συνοικέσιον τοῦτο. Τοῦτο πληροφορηθεὶς ὁ οἶκος τῶν Ἀψβούργων ἔσπευσε νὰ προτείνῃ εἰς γάμον τὴν Ἀρχιδούκισσαν Μαρίαν Λουΐζαν, ὁ δὲ Ναπολέων ἀποδεχθεὶς τὴν πρότασιν ἐπραγματοποίησε τὸ αὐστριακὸν αὐτὸ συνοικέσιον, ὅπερ κατέθλιψε τὸν Ἀλέξανδρον τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον ἡ στενωτέρα σύμπραξις Γαλλίας καὶ Αὐστρίας παρέβλαπτε τὰ ἐν τῇ Ἀνατολῇ συμφέροντα τῆς Ρωσίας. Ἦτο δὲ γνωστὸν εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ Ταλλευράνδος εἶχεν ὑποβάλει ἤδη εἰς τὸν Ναπολέοντα σχέδιον, δι' οὗ θ' ἀπεζημιοῦτο ἡ Αὐστρία διὰ τῆς παραχωρήσεως εἰς αὐτὴν τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν καὶ τῶν σλαυϊκῶν τῆς Τουρκίας ἐπαρχιῶν, ὁ δὲ πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας ἐν Παρισίοις εἶχε κατορθώσει νὰ λάβῃ ἀντίγραφον τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Δυρόκ, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεφαίνετο ὅτι ἡ ρωσικὴ συμμαχία ὄχι μόνον ἀντέβαινε πρὸς τὰς πολιτικὰς παραδόσεις τῆς Γαλλίας, ἀλλ' ἀπέβαινεν ἐπιζήμιος εἰς τὴν δυναστείαν τοῦ Ναπολέοντος. Ἐξ ἄλλου τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ρωσίας εἶχον, ὡς ἐκ τοῦ ἠπειρωτικοῦ ἀποκλεισμοῦ, δεινωθῆ καὶ τὸ ρούβλιον εἶχεν ἐκπέσει εἰς 25 καπίκια, τὸ δὲ ουκάζιον, δι' οὗ ἀπηγορεύετο ἡ εἰσαγωγὴ εἰδῶν πολυτελείας εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπως περιορισθῇ ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ χρυσοῦ, προσέβαλε τὸ γαλλικὸν ἐμπόριον, τοῦτο δὲ προεκάλεσε νέας δυσαρεσκείας μεταξὺ τῶν δύο συμμάχων. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐδημοσιεύθη τὸ περιβόητον σύγγραμμα τοῦ Λετοὺρ «Περὶ τῶν προόδων τῆς Ρωσίας», εἰς τὸ ὁποῖον κατὰ πρῶτον δημοσιεύεται ἡ ἀπόκρυφος διαθήκη τοῦ Μεγάλου Πέτρου. Τὸ πάντα καθίστων ἀναπόδραστον πλέον τὸν μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ρωσίας πόλεμον καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν συνθήκη διερρηγνύετο. Ὁ Ναπολέων συνάπτει συνθήκας μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσίας ἐξασφαλιζούσας εἰς αὐτὸν 50 000 στρατοῦ.

Ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη, κατηρτίσθη δὲ ἡ μεγάλη στρατιὰ ἀποτελουμένη ἐκ 356.000 Γάλλων καὶ 322.000 ξένων, μετὰ τῶν ἐφεδρικῶν δὲ στρατευμάτων ἀνερχομένη εἰς 1.100.000 ἀνδρῶν. Ὁ Ναπολέων διαβαίνων τὸν Νίεμαν ἐπὶ κεφαλῆς 290.000 στρατοῦ ἔμελλε ν' ἀπειλήσῃ τὸ κέντρον τῆς Ρωσίας. Ἀπέναντι τοῦ στρατοῦ τούτου ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἐν συνόλῳ πραγματικοὺς 320.000 ἄνδρας, καθόσον ὁ ἀναγραφόμενος ἀριθμὸς τῶν 612.000 ἦτο φανταστικός. Τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ Ἀλεξάνδρου εὑρίσκετο εἰς Βίλναν. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην· ἡ ἀπόπειρα διαπραγματεύσεων περὶ εἰρήνης γενομένη τότε ἀπέτυχε καὶ ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν Μόσχαν ἐφαίνετο ἐλευθέρα. Ὁ Ναπολέων ἐν τούτοις ἐδίσταζε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ρωσίαν, ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀποστάσεων, τῆς κακῆς καταστάσεως τῶν ὁδῶν καὶ τῆς παρατηρουμένης ἐλλείψεως συνοχῆς εἰς τὸν σύμμικτον ἐκεῖνον στρατόν. Ἐξ ἄλλου διέβλεπεν ὅτι τὸ σχέδιον τῶν Ρώσων ἦτο νὰ παρασύρῃ αὐτὸν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ρωσίας, ὅπου ὁ ρωσικὸς στρατὸς συνεκεντρώθη εἰς Σμολένσκην. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς προήλασε κατ' αὐτῆς, μετὰ πεισματώδη δὲ μάχην καθ' ἣν ἐπυρπολήθη ἡ πόλις, ὁ ρωσικὸς στρατὸς ὑπεχώρησε καὶ συνῆψε νέαν μάχην εἰς Βελουτίναν. Οἱ Ρῶσοι ἀπεσύροντο πυρπολοῦντες τὰ πάντα ὄπισθέν των. Ὁ στρατὸς τοῦ Ναπολέοντος διελύετο ὀλίγον κατ' ὀλίγον, μέχρι δὲ τῆς μάχης ταύτης εἶχεν ἀπολέσει περὶ τοὺς 50.000 φονευθέντας, πληγωμένους καὶ λιποτάκτας. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος ηὔξανεν ἐφόσον προήλαυνεν ὁ στρατός. Καίτοι αἱ δυσαρέσκειαι ἐν τῷ ρωσικῷ στρατῷ ηὔξανον, ἐφ' ὅσον οὗτος ὑπεχώρει, ἐν τούτοις οἱ Ρῶσοι ἐξηκολούθησαν ἀποσυρόμενοι καὶ ὅταν ὁ Κουτούζωφ ἀνέλαβε τὴν ἀρχιστρατηγίαν παρέταξεν εἰς Βοροδῖνον 72.000 πεζῶν καὶ 18.000 ἱππέων, πρὸς δὲ 7.000 Κοζάκων, 10.000 πολιτοφυλάκων καὶ 640 τηλεβόλα, ἤτοι ἐν ὅλῳ 130.000 ἀνδρῶν. Ὁ Ναπολέων εἶχε συγκεντρώσει 86.000 πεζῶν, 18.000 ἱππέων καὶ 587 τηλεβόλα. Τὴν 7 Σεπτεμβρίου συνεκροτήθη ἡ περίφημος μάχη τοῦ Βοροδίνου. Τὴν προτεραίαν τῆς μάχης οἱ Ρῶσοι διῆλθον ἐξομολογούμενοι καὶ μεταλαμβάνοντες, εἶχον δὲ καταληφθῆ ὑπὸ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ. Ἡ μάχη ἤρχισε διὰ κανονιοβολισμοῦ τῶν 1260 τηλεβόλων, οἱ δὲ Γάλλοι ἐν ἀκατασχέτῳ ὁρμῇ κατέλαβον τὸ Βοροδῖνον καὶ ὁ Νὺ διεχώρισε τὸν ρωσικὸν στρατόν. Οἱ Ρῶσοι ἀνακατέλαβον αὐτό, ἀλλ' ἐξηναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν. 30.000 Γάλλων καὶ 40.000 Ρώσων εἶχον πέσει κατὰ τὴν μάχην ταύτην, καὶ οἱ μὲν πρῶτοι εἶχον 49 στρατηγοὺς νεκρούς, πλείονας δὲ οἱ Ρῶσοι.

Ὁ Κουτούζωφ ὑπεχώρησε κανονικῶς μέχρι τῆς Μόσχας, δὲν ἠθέλησεν ὅμως νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν, κλαίων δὲ διῆλθε διὰ τῶν προαστείων της. Ὁ Ἀλέξανδρος προσεκάλεσεν ἐπιστράτευσιν εἰς δέκα ἓξ κυβερνεῖα, ὥπλισε νέον στρατὸν καὶ διώρισεν ἄρχηγὸν τῆς Μόσχας τὸν στρατηγὸν Ραστόπσχιν. Ἐδημοσιεύθη τότε ἡ ἱστορικὴ προκήρυξις εἰς τὴν ὁποίαν μεταξὺ ἄλλων ἐλέγετο: «Ἡ Μόσχα εἶναι μήτηρ ἡμῶν, μᾶς ἐθήλασε, μᾶς ἔθρεψε, μᾶς ἐπλούτισεν. Ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεομήτορος καλῶ ὑμᾶς εἰς ὑπεράσπισιν τῶν ἱερῶν τοῦ Κυρίου, τῆς Μόσχας, τῆς Ρωσίας. Δόξα ἐν τῷ οὐρανῷ εἰς τοὺς ἀπελευσομένους, εἰρήνη αἰωνία εἰς τοὺς φονευθησομένους, τιμωρία αἰωνία κατὰ τὴν τελευταίαν κρίσιν εἰς τοὺς ὑποχωρήσοντας!». Μυστικῶς εἰργάζετο Λέπης τις πρὸς κατασκευὴν ἀεροστάτου, δι' οὗ θὰ ἐκάλυπτε διὰ πυρὸς τὸν γαλλικὸν στρατόν. Ἐν τούτοις ἐξ ὅλων τούτων οὐδὲν ἐπραγματοποιήθη καὶ ὡς ἐπλησίασεν ὁ γαλλικὸς στρατὸς εἰς Μόσχαν, οἱ Ρῶσοι ὑπεχώρησαν, ὁ δὲ ὄχλος διήρπασε τὰς οἰκίας καὶ τὰ καταστήματα. Τὴν 14 Σεπτεμβρίου διήλασαν οἱ Γάλλοι τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ᾄδοντες τὴν μασσαλιῶτιδα, ὁ δὲ Ναπολέων εἰσελθὼν εἰς τὸ Κρεμλῖνον κατέλυσεν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀνάκτορον. Τὴν ἑπομένην νύκτα τῆς 18 Σεπτεμβρίου ἐξερράγησαν πυρκαϊαὶ ἀπὸ διαφόρων σημείων τῆς παλαιᾶς πρωτευούσης. Ὁ Ναπολέων διώδευσε τὰς φλεγομένας ὁδούς, τὸν ἔσχατον διατρέξας κίνδυνον. Ἡ γαλλικὴ κατοχὴ διήρκεσεν ἐπὶ 35 ἡμέρας· ἐστεροῦντο οἱ στρατιῶται τροφῶν, διότι οἱ Ρῶσοι εἶχον καταστρέψει τὰ πάντα, ἠναγκάζοντο δὲ νὰ τρώγουν τοὺς ἵππους. Ἐκστρατεία κατὰ τῆς Πετρουπόλεως καθίστατο ἀδύνατος λόγῳ τοῦ ἐπὶ θύραις χειμῶνος. Ἐνῷ δὲ ὁ στρατὸς τοῦ Ναπολέοντος παρέλυεν, ἐξ ἀντιθέτου ἐνισχύετο ὁ στρατὸς τοῦ Κουτούζωφ. Εἶχεν ἀρχίσει ὁ πόλεμος τῶν χωρικῶν καὶ τῶν Κοζάκων, οἵτινες ἀπέκλειον πᾶσαν τροφοδοσίαν εἰς τοὺς Γάλλους. Ἡ χωρικὴ λεγομένη βασίλισσα Ναγκέσδα Δούροβα ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὰς τοιαύτας ἐπιδρομάς. Ἀπεφασίσθη ἡ ἐκκένωσις τῆς Μόσχας· ἀπὸ τῆς 14 Ὀκτωβρίου ἤρξατο αὕτη, τελευταῖος δὲ ἐξῆλθεν ὁ Μορτιέ, θέσας πῦρ εἰς τὰς ὑπονόμους τοῦ Κρεμλίνου. Ἡ ὑποχώρησις ἐγένετο ὑπὸ διαρκῆ ἀγῶνα, ὅστις περιήγαγε τὸν γαλλικὸν στρατὸν εἰς κρίσιμον θέσιν. Ὁ Κουτούζωφ ἀποφεύγων ὁριστικὴν μάχην ἄφινεν εἰς τὸν χρόνον τὴν φθορὰν τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ ψῦχος κατῆλθεν εἰς 26 βαθμούς, ὑπὸ τὰς τρομερὰς δὲ ταύτας δυσχερείας τὰ λείψανα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν Βίλναν. Ὅταν ἀπῆλθον ἐκεῖθεν ἡ πόλις ἦτο κατάμεστος Γάλλων τραυματιῶν καὶ ἀσθενῶν, οἱ δὲ εἰσβαλόντες Κοζάκοι προέβησαν εἰς ἀγρίαν σφαγήν, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες συμμετέσχον τῆς σφαγῆς τῶν τραυματιῶν καὶ τῶν ἀσθενῶν. Ὁ Ναπολέων διαβὰς τὸν Νίεμαν ἄφινεν ὄπισθέν του 330.000 Γάλλων ἢ συμμάχων, νεκρῶν καὶ αἰχμαλώτων.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Κουτούζωφ ἀπεφάσισε τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἀπορρίψας πᾶσαν περὶ εἰρήνης πρότασιν καὶ συνωμολόγησε συνθήκην πρὸς τὴν Πρωσίαν. Τὴν 28 Φεβρουαρίου 1813 ὁ βασι-

Digitized by Google

λεὺς τῆς Πρωσίας ἐκήρυξε κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πόλεμον. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων εἶχεν ἤδη ἐπιστρατεύσει 150,000 ἀνδρῶν καὶ ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ἔλβαν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας εἶχεν ἀποθαρρυνθῆ καὶ ὁ ρωσικὸς στρατὸς εἶχε περιέλθει εἰς ἀπειθαρχίαν, τῇ ἐπεμβάσει δὲ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκου ὑπεγράφη ἡ ἀνακωχὴ τοῦ Πλέσβιτς. Οἱ σύμμαχοι ἀναθαρρήσαντες συνεκέντρουν ἤδη στρατούς, ἡ δὲ Αὐστρία ἐξαπατήσασα τὸν Ναπολέοντα προσεχώρησεν εἰς τὴν συμμαχίαν, τὴν δὲ ἀνωτάτην διοίκησιν τῶν στρατῶν τῆς ἀνέλαβε προσωπικῶς ὁ Ἀλέξανδρος. Ἐπηκολούθησαν πλεῖσται μάχαι, καθ' ἃς οἱ σύμμαχοι ἀπέφευγον νὰ συγκρουσθῶσι μετὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ περιωρίζοντο νὰ μάχωνται μετὰ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ· ὁ πόλεμος οὗτος κατέληξεν εἰς τὴν μάχην τῆς Λειψίας τὴν ἐπικληθεῖσαν μάχην τῶν Ἐθνῶν. Ἐπηκολούθησαν εἶτα αἱ πρὸς τὸν Ναπολέοντα διαπραγματεύσεις, αἱ μὴ καταλήξασαι εἰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα, αἱ πολυάριθμοι μάχαι, ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος ἀπαυδήσας νὰ βλέπῃ τοὺς στρατοὺς τῶν συμμάχων φεύγοντας πρὸ 30.000 Γάλλων ἐπέβαλε τὴν ἀποδοχὴν τῶν σχεδίων του, ὅπως συσσωματωμένοι οἱ σύμμαχοι προελάσωσι κατὰ τῶν Παρισίων, ὅπου συνεκροτήθη μάχη, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας ὁ Ἀλέξανδρος ἐδέχθη τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Παρισίων πρὸς οὓς ἐξεφράσθη ὑπὲρ τῶν Γάλλων καὶ ὅτι θὰ ἐπροστάτευε τὴν ἐλευθερίαν τῶν συζητήσεων ἐν τῇ Γερουσίᾳ. Τὴν 2αν Ἀπριλίου ὁ Ναπολέων ἐκηρύχθη ἔκπτωτος ὑπ' αὐτῆς καὶ τὴν 11ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς παρῃτεῖτο οὗτος τῆς ἀρχῆς ἐν Φοντενεβλώ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐξησφάλισε τὰ συμφέροντα τοῦ Ναπολέοντος καὶ τὴν κυριαρχίαν τῆς νήσου Ἔλβας ἥτις εἶχεν ὁρισθῆ ὁ τόπος ἐξορίας αὐτοῦ. Ὁ κόμης Σουβάλωφ ἐνετάλη νὰ συνοδεύσῃ τὸν Ναπολέοντα εἰς τὴν ἐξορίαν του, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος εἶπεν εἰς αὐτόν: **«Ἀναθέτω εἰς ὑμᾶς μεγάλην ἀποστολήν· θὰ μοῦ πληρώσητε διὰ τῆς κεφαλῆς σας καὶ διὰ μίαν μόνην τρίχα, ἥτις θὰ ἔπιπτεν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ναπολέοντος».** Τὴν 3ην Μαΐου τοῦ 1814 ὁ Λουδοβῖκος ΙΗ' ἐγκατέστη εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Κεραμεικοῦ.

Εἰς τὴν συνελθοῦσαν συνδιάσκεψιν ἐν Βιέννῃ ὁ Ἀλέξανδρος ἀντεπροσωπεύθη ὑπὸ τῶν Ροζουμόφσκη, Νέσελροδ, Καποδίστρια· κατ' αὐτὴν διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ταλλεϋρὰν ἐγεννήθη ἀντίδρασις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπιθυμοῦντος νὰ ἑνώσῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του ὁλόκληρον τὴν Πολωνίαν. Ὑπεγράφη τότε ἡ μυστικὴ συνθήκη συμμαχίας μεταξὺ Γαλλίας, Αὐστρίας καὶ Ἀγγλίας, γενικὸς δὲ ἠπειλεῖτο πόλεμος, ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος, ὑποχωρήσας εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν συμμάχων, ἠρκέσθη εἰς μέρος μόνον τῆς Πολωνίας, οὕτω δὲ αὕτη διεμελίσθη τὸ τέταρτον ἤδη, διαμοιρασθεῖσα μεταξὺ Ρωσίας, Πρωσίας καὶ Αὐστρίας.

Εἰς τὰς συνθήκας ταύτας ἡ Ρωσία ἐλάμβανε 3.000.000 μόνον ψυχῶν, ἐνῷ ἡ Αὐστρία 10.000.000 καὶ ἡ Πρωσία 5.320.000. Οὕτως ἡ δύναμις ἡ πλειότερον συνεργήσασα εἰς ἀπελευθέρωσιν τῆς Εὐρώπης ἐλάμβανε τὰ ὀλιγώτερα ἐκ τοῦ πολέμου κέρδη. Ἐνῷ τοσοῦτον ἐχρονοτρίβει ἡ συνδιάσκεψις ἐν Βιέννῃ, ὁ Ναπολέων ἀπεβιβάζετο εἰς Γαλλίαν, οἱ Βουρβῶνοι ἐδραπέτευον καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐκήρυττεν ὅτι θὰ ἐπεδίωκε τὴν ἀνατροπὴν τῶν κοινῶν ἐχθρῶν θυσιάζων τὸν τελευταῖόν του στρατιώτην καὶ τὸ τελευταῖον ρούβλιον τοῦ ρωσικοῦ θησαυροφυλακίου. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βατερλὼ ὁ Ἀλέξανδρος εἰσελθὼν εἰς Παρισίους εὗρεν ἐγκατεστημένον ἤδη τὸν στρατηγὸν Βλοῦχερ, φερόμενον πρὸς τοὺς Παρισίους ὡς πρὸς κατακτηθεῖσαν πόλιν καὶ ζητοῦντα ἀποζημίωσιν 100.000.000 φρ. Ὁ βαρῶνος φὸν Στάϊν προσεπάθει νὰ πείσῃ τὸν Ἀλέξανδρον ὅπως ταχθῇ πρὸς τὰς πρωσικὰς ἀπόψεις, ἀλλ' ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Γαλλίας Ρισελιέ, ὅστις εἶχε διαμείνει ἐπὶ μακρὸν ἐν Ρωσίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια, ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς γνώμης τοῦ τσάρου, ὅπως περισταλῶσιν αἱ ἀξιώσεις τῶν Πρώσων καὶ τῶν λοιπῶν συμμάχων. Ἀπῄτουν οὗτοι παρὰ τῆς Γαλλίας τὴν παραχώρησιν τῆς Σαβοΐας, τοῦ Κονδέ, τῆς Φιλιππβίλλ, τῆς Ζιβώ, τοῦ Σαρλεμὸν κτλ., πρὸς δὲ ἀπότισιν 800.000.000 φρ. καὶ τὴν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη κατοχὴν τῆς βορείου Γαλλίας. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Καποδίστριας προσέφερε μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Γαλλίαν, πείσας τὸν αὐτοκράτορα ὅπως ἐπέμβῃ πρὸς μετριασμὸν τῶν ἀξιώσεων τῶν συμμάχων, οὕτω πως δὲ διέσωσεν ἡ Γαλλία τὰς ἐπαρχίας της, ἀπεφασίσθη δὲ νὰ ὑποβιβασθῇ ἡ ἀποζημίωσις καὶ νὰ περιορισθῇ ἡ κατοχὴ τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους εἰς μίαν τριετίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εὑρίσκετο τότε ὑπὸ τὴν μυστικοθρησκευτικὴν ἐπιρροὴν τῆς Κυρίας Κρούδενερ ἐξαιρούσης παρ' αὐτῷ τὰς ἰδέας τοῦ ἀπολύτου δικαίου, τῆς μεγαλοφροσύνης, τῆς συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τῆς παγκοσμίου ἀδελφότητος. Ὁ Ἀλέξανδρος Α' κατέλιπε τοὺς Παρισίους τὸν Νοέμβριον 1815. Οἱ Πολωνοὶ ἔστρεψαν τὰς ἐλπίδας αὐτῶν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς πατρίδος των, οὗτος δὲ δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Ὀζίνσκην, πρόεδρον τῆς Πολωνικῆς Γερουσίας, ὡμίλει περὶ τῶν προσπαθειῶν του πρὸς μετρίασιν τῆς σκληρότητος τῆς διαμελίσεως τῆς Πολωνίας, καὶ τῆς δυνατῆς του ἔθνους των εὐδαιμονίας.

Τῷ ὄντι δὲ τὴν 21 Ἰουνίου ἐκηρύσσετο ἡ ἀποκατάστασις τῆς Πολωνίας, παρεχομένου εἰς αὐτὴν συντάγματος μετὰ Γερουσίας καὶ Βουλῆς, καὶ ἀνακηρυσσομένου βασιλέως αὐτῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Α'. Ἀντιβασιλεὺς διωρίζετο ὁ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος μέγας δοὺξ Κωνσταντῖνος.

Ἔκτοτε ὅμως παρατηρεῖται μεγάλη μεταβολὴ τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου Α'. Ἡ μυστικοπάθεια εἶχε καταλάβει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἡ δὲ Ἱερὰ Συμμαχία ἀποτελεῖ τὴν ἀσφαλεστέραν ἐκδήλωσιν τῆς πνευματικῆς μεταβολῆς αὐτοῦ. Ἡ ἐν Ἀκυϊσγράνῳ (Aix-la-Chapelle) καὶ ἡ ἐν Καρλσβάδῃ συνθῆκαι παρουσιάζουν τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς Εὐρώπης ὑποκύπτοντα εἰς τὰς θεωρίας τοῦ Μετερνίχου. Ἀντιτίθεται οὗτος πρὸς πάσας τὰς φιλελευθέρας ἐξεγέρσεις τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Νεαπόλεως, καὶ ἀπηύθυνε τὴν περίφημον ἀπειλητικὴν ἐπιστολὴν μετὰ τῶν συνελθόντων ἐν Λαϊβάχῃ ἡγεμόνων πρὸς τὴν συνταγματικὴν Κυβέρνησιν τῆς Μαδρίτης.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐν τοῖς Βαλκανίοις οἱ ὁμόθρησκοι τῶν Ρώσων λαοί, πιστεύοντες εἰς τὰς ἄλλοτε φιλελευθέρους ἀρχὰς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἤρξαντο ἐξεγειρόμενοι καὶ ἡ φιλικὴ ἑταιρία, ἱδρυθεῖσα εἰς αὐτὴν τὴν ρωσικὴν χώραν, παρασκευάζει τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Οἱ διευθυνταὶ αὐτῆς ἀδυνατοῦν νὰ πιστεύσουν τὰς δηλώσεις τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Καποδιστρίου, ὅτι οὐδεμίαν θὰ εὕρισκον προστασίαν παρ' αὐτοῦ. Οὐδὲ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὑπασπιστὴς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπίστευεν ὅτι θὰ ἐστρέφετο οὗτος κατὰ ὁμοδόξων ζητούντων τὴν αὐτονομίαν αὐτῶν. Ἐν τῷ συνεδρίῳ ἐν τούτοις τῆς Βράνης ἐξεδηλώθη ἡ ἀποστροφὴ αὐτοῦ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις ἐξηνάγκασε τὸν Καποδίστριαν, περιελθόντα εἰς δυσχερεστάτην θέσιν, νὰ ἀπομακρυνθῇ βραδύτερον ἐκ Πετρουπόλεως καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς Γενεύην. Ἡ τροπὴ αὕτη τῶν διαθέσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' προεκάλεσε τὴν γενικὴν ἐν Ρωσίᾳ ἀγανάκτησιν. Κλῆρος, ἀριστοκρατία, ἀστικαὶ τάξεις καὶ αὐτὸς ὁ λαὸς ἐθεώρουν ὡς θεϊκὴν κατάραν τὴν στάσιν αὐτὴν τοῦ μονάρχου ἀπέναντι τοῦ ἀγωνιζομένου ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τοιαύτη ἦτο ἡ βεβαιότης τῶν Ρώσων περὶ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Ρωσίας εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ὥστε ὁ στρατηγὸς Δέβιτς εἶχεν ἤδη ἐκπονήσει τὸ τῆς ἐκστρατείας σχέδιον. Ἡ ἐπελθοῦσα τρομερὰ πλήμμυρα τῆς Πετρουπόλεως, ἡ ἀριθμήσασα τοσαῦτα θύματα, ἀπεδόθη ὑπὸ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. Ἄκαμπτος ἐν τούτοις ὁ Ἀλέξανδρος ἐκήρυττε τοὺς ἐπαναστατήσαντας Ἕλληνας ὡς ἀντάρτας κατὰ τοῦ νομίμου Κυρίου των. Εἶχε παρέλθει ἡ περίοδος καθ' ἣν ἐξήτει ὁ αὐτοκράτωρ τὴν πραγματοποίησιν τῶν φιλελευθέρων χιμαιρῶν του, πολλὰς τῶν ὁποίων ἐπραγματοποίησεν ὁ ὑπουργός του Σπεράνσκη, ἀνὴρ μεγάλων ἀρετῶν καὶ ἄκρως φιλελευθέρων ἀρχῶν. Αἱ μέγισται δὲ τῶν μεταρρυθμίσεων τῆς πρώτης περιόδου τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' ὀφείλονται κυρίως εἰς τὸν ἄνδρα τοῦτον. Ὁ Σπεράνσκη ὡς ἀκρογωνιαῖον λίθον τῆς ρωσικῆς ἀναγεννήσεως ἐθεώρει τὴν χειραφέτησιν τῶν δουλοπαροίκων ἀγροτῶν, τῶν ἀποτελούντων τὸ μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ἐπρότεινε δὲ ταύτην εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὁμοῦ μετὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς τάξεως τῶν ἀριστοκρατῶν καὶ σχηματισμοῦ σώματος ὁμοτίμων κατὰ τὸ σύστημα τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων. Εἶχε δὲ προκαλέσει οὐκάζιον δι' οὗ οἱ κεκτημένοι πανεπιστημιακὰ διπλώματα ἀπέλαυον προσόντων πρὸς προαγωγὴν εἰς διαφόρους πολιτικοὺς βαθμούς, οὓς ἐνέμοντο ἄλλοτε οἱ ἐκ καταγωγῆς εὐπατρίδαι.

Αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται προεκάλεσαν τὴν σύγκρουσιν διαφόρων συμφερόντων καὶ τὴν κατὰ τοῦ ὑπουργοῦ ἐχθρότητα τῶν ἀριστοκρατῶν, κατηγορήθη δὲ οὗτος ὡς ἀκολουθῶν τὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὡς προδότης τῆς πατρίδος. Ἀπηλάθη αἴφνης ὁ Σπεράνσκη εἰς Νίζνι-Νοβογόροδ καὶ ἐτέθη ὑπὸ αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν, μόλις δὲ τῷ 1821 ἐπετράπη εἰς αὐτὸν ἡ ἐπάνοδος εἰς Πετρούπολιν, ὅπου διεβίωσεν ὡς ἁπλοῦς πολίτης. Ἀντικατέστησαν αὐτὸν ἐκεῖνοι οἵτινες ὑπῆρξαν τὰ ὄργανα τῆς τυραννίας Παύλου τοῦ Α' καὶ οἱ φανατικώτεροι πολέμιοι πάσης νέας ἰδέας. Ἦσαν οὗτοι οἱ κήρυκες τῆς ἀπολύτου μοναρχίας. Αἱ μεταρρυθμίσεις αἱ τόσον λαμπρῶς ἀρξάμεναι διεκόπησαν, ἡ δὲ στάσις τοῦ συντάγματος τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς Σεμνόφσκη ἐνέπλησε τὸν αὐτοκράτορα μελαγχολίας. Ἤρξατο θεωρῶν ἑαυτὸν τὸ θῦμα τῆς γενναιοφροσύνης του καὶ τῆς ἀχαριστίας τῆς Εὐρώπης. Ἐφαντάζετο τὴν Γαλλίαν συνωμοτοῦσαν κατ' αὐτοῦ, τὴν Πολωνίαν συνεργοῦσαν ἐναντίον του καὶ τὴν Γερμανίαν ἀποκρινομένην εἰς τὰς προσπαθείας του ὑπὲρ τῆς πλήρους ἀπελευθερώσεώς της διὰ τοῦ φόνου τοῦ Κοτσεβοῦ. Ἐτέθη οὕτως ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Ἱερᾶς συμμαχίας, ἥτις ἀπέβη συμμαχία κατὰ τῶν λαῶν. Ἐν τῇ ἐσωτερικῇ πολιτικῇ ἐξεδήλου τὰς αὐτὰς ἀνελευθέρους ἀρχάς, ἀποκαταστήσας ἐκ νέου αὐστηροτέραν τὴν λογοκρισίαν καὶ μεταρρυθμίσας τὰ πανεπιστήμια, οὕτως ὥστε ἡ ἐν αὐτοῖς διδασκαλία νὰ βασίζεται ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἀπολύτου ἀρχῆς, ἀντιθέτως δὲ πρὸς τὸ κοινὸν αἴσθημα ἀπεκήρυξε τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ ἀπεδοκίμασεν αὐτήν.

Ἡ τοιαύτη ἀπότομος μεταβολὴ τῶν ἰδεῶν τοῦ αὐτοκράτορος προσέκρουσεν εἰς τὸ δημόσιον αἴσθημα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὠθήσει πρὸς τὰς νέας παγκοσμίους ἰδέας ἡ πρώτη μεταρρυθμιστικὴ περίοδος τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Ἡ Ρωσία δὲν ἦτο πλέον ἡ τῆς ἐποχῆς τῆς Αἰκατερίνης Β', ὅτε ὁ λαὸς παρέμενεν ἀπαθὴς πρὸς οἱανδήποτε νεωτεριστικὴν μεταβολήν. Οἱ μακροὶ πόλεμοι τῆς Ναπολεοντείου περιόδου, ἡ ἀνάμιξις τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ εἰς αὐτούς, ἡ παραμονὴ χιλιάδων ἀξιωματικῶν ἐπὶ μακρὸν εἰς Παρισίους εἶχε μεταβάλει τὰ φρονήματα αὐτῶν καὶ ὁ ἐπιστρέψας στρατὸς ἐγένετο κῆρυξ τῶν νέων ἰδεῶν, πρὸς τὰς ὁποίας ἦτο ψυχρὸς ὁ αὐτοκράτωρ. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ δὲν περιωρίζετο ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ρωσικῆς κοινωνίας, ἀλλ' εἰσέδυεν εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῆς. Τὸ αὐθαίρετον σύστημα τῆς διοικήσεως τὸ κρατοῦν ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος μέχρι τοῦ τελευταίου ὀργάνου αὐτῆς, προεκάλει τὴν ἀγανάκτησιν τῶν εὐγενῶν ἐκείνων πνευμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἠνείχοντο νὰ βλέπωσι τὴν Ρωσίαν μόνην ἐξ ὅλης τῆς Εὐρώπης ἀτιμαζομένην ὑπὸ τῆς δουλοπαροικίας, τὸν Ρῶσον στρατιώτην, τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς Εὐρώπης, ὑποκείμενον ἐν τῇ πατρίδι του εἰς τὸν ἐξευτελισμὸν τῶν σωματικῶν ποινῶν διὰ τοῦ κνούτου, καὶ τὸν λαὸν ὁλόκληρον κυβερνώμενον ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους βαρβάρους νόμους. Τὸ ἀλύγιστον τοῦ ἡγεμόνος συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δημοκρατικοῦ πνεύματος ἐν Ρωσίᾳ, οὕτω δὲ παρ' ὅλην τὴν ἐπιτήρησιν τῆς μυστικῆς ἀστυνομίας, συνεκροτήθησαν ἀπειράριθμοι μυστικαὶ ἑταιρίαι εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἐπικρατείας. Ἀπὸ τοῦ 1818 ἤδη ἐν Μόσχᾳ ἕδρα ἡ «Ἑταιρία τῆς Ἀρετῆς», ἥτις κατέλεγε μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς ἐπιφανεστάτους ἄνδρας, τῆς ἀνωτάτης ἀριστοκρατίας τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καταγωγῆς. Συνεζητεῖτο ἤδη εἰς αὐτὴν ἡ μορφὴ τοῦ δοτέου πολιτεύματος, ἐὰν τοῦτο ὤφειλε νὰ ἦτο τὸ συνταγματικὸν ἢ ἡ δημοκρατία, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα πρῶτος ἔρριψεν ὁ Νοβικώφ. Ἐκ τῆς διαφωνίας ταύτης προῆλθεν ἡ διάλυσις αὐτῆς τῷ 1822. Ἐκ ταύτης ὅμως προέκυψαν ἄλλαι, ὡς ἡ «Ἑταιρία τοῦ Βορρᾶ» ἑδρεύουσα ἐν Πετρουπόλει, εἰς ἣν ἐκράτουν αἱ συνταγματικαὶ ἀρχαὶ καὶ ἡ «Ἑταιρία τῆς Μεσημβρίας» ἐν Οὐκρανίᾳ, ἀποτελουμένη κυρίως ὑπὸ ἀξιωματικῶν τῶν φρουρῶν τῆς Μικρᾶς Ρωσίας, τῆς ὁποίας προΐστατο ὁ συνταγματάρχης Πέστελ καὶ ἡ ὁποία εἶχε κηρυχθῆ ἤδη ὑπὲρ τῆς Δημοκρατίας. Αἱ ἑταιρίαι αὗται εἶχον ἔλθει εἰς σύμπραξιν μετὰ τῆς «Πατριωτικῆς Ἑταιρίας» τῆς Πολωνίας, ἥτις παρεσκεύαζε τὴν ἐπανάστασιν.

Τῷ 1823 ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων ἐπαναστατικῶν ἑταιριῶν συνῆλθον εἰς Κίεβον, ἐκεῖ δὲ ὁ Πέστελ ὑπέβαλε σχέδιον δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ κώδικος ἰσοπολιτείας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κύριον πρόσκομμα πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου του ἦτο ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια Ρωμανὼφ ἐπρότεινε τὸν φόνον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ πάντων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του. Τὴν βασιλοκτονίαν ἀπεδέχθη ὁμοθύμως ἡ Ἑταιρία τῆς Μεσημβρίας καὶ ἀνέμενεν μόνον ἡ κατάλληλος στιγμὴ πρὸς διάπραξιν αὐτῆς.

Τὰ τῶν συνωμοσιῶν ἔφθανον ἀορίστως μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος, ἔρριπτον δὲ τοῦτον εἰς μελαγχολίαν βαθυτέραν. Ἐθεώρει ὅτι ἡ Ρωσία τοῦ ὤφειλεν εὐγνωμοσύνην διὰ τὰς εὐεργεσίας του πρὸς αὐτὴν καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ κατανοήσῃ τοὺς λόγους τῆς ἐξεγέρσεως τῶν παλαιῶν του συμμαχητῶν. Ἡ μυστικοπάθειά του ηὐξάνετο καὶ ἡ διάθεσις ὅπως παραιτηθῇ τοῦ στέμματος ἐφαίνετο κυοφορουμένη εἰς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ εἶχεν ἀσθενήσει καὶ οἱ ἰατροὶ συνεβούλευσαν αὐτὴν ὅπως ἀπέλθῃ εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Ρωσίαν, τῆς ὁποίας τὸ εὐκραέστερον κλῖμα θὰ συνετέλει εἰς τὴν ἀνάρρωσιν αὐτῆς. Ἡ αὐτοκράτειρα παρακολουθοῦσα τὴν βαθεῖαν μελαγχολίαν, εἰς ἣν εἶχε περιέλθει ὁ αὐτοκράτωρ, ἠθέλησε νὰ ἀποσπάσῃ αὐτὸν τῶν βασιλικῶν φροντίδων καὶ ἐπέμεινεν ὅπως ἀκολουθήσῃ αὐτὴν εἰς τὴν Μεσημβρίαν, ἐλπίζουσα νὰ διασκεδάσῃ οὕτω τὴν θλῖψιν τοῦ συζύγου της. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐδέχθη τὴν πρότασιν ταύτην καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν αὐτοκράτειραν. Ἀνεχώρησε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1825, κατεχόμενος ὑπὸ θλιβερῶν προαισθήσεων περὶ τοῦ προσεχοῦς τέλους αὐτοῦ. Ἦτο βαθύτατα συγκεκινημένος ἀποχαιρετῶν τοὺς οἰκείους καὶ τοὺς αὐλικούς, ὅτε δὲ ἐξήρχετο τῆς πόλεως διέταξε τὸν ἁμαξηλάτην νὰ σταματήσῃ καὶ ἐστάθη ὅπως ἴδῃ τὴν πόλιν ἔνθα ἐγεννήθη. Ἔρριψε μελαγχολικὸν βλέμμα ἐπὶ τοῦ δημιουργήματος τούτου τοῦ Μεγάλου Πέτρου, οἱ ὀφθαλμοί του ἐπληρώθησαν δακρύων, οὕτω δὲ ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως. Ἐξέλεξεν ὡς κέντρον τῆς διαμονῆς του

Digitized by Google

τὴν ἐπὶ τῆς Ἀζοφικῆς μικρὰν πόλιν Ταϊγάνιον, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν κατακτηθεῖσαν ὁριστικῶς ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης Β', οὕτω δὲ ἐν διαρκεῖ εὑρισκόμενος συγκινήσει ἀφίκετο εἰς τὸ Ταϊγάνιον (Ταγανρόγ). Ἡ μικρὰ αὐτὴ πόλις κατῳκεῖτο ὑπὸ Ρώσσων καὶ Ἑλλήνων, κοινοτάρχης δὲ αὐτῆς ἦτο ὁ Τυπάλδος, ὅστις συνεδέθη μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος κατὰ τὴν αὐτόθι διαμονήν του. Ἡ ἡσυχία καὶ τὸ ἤπιον τοῦ κλίματος τοῦ Ταϊγανίου εἶχον βελτιώσει τὴν ψυχικήν του κατάστασιν, ὅτε ἀνεκοινώθησαν αἴφνης εἰς αὐτὸν τὰ περὶ τοῦ μελετωμένου φόνου του σχέδια· περιῆλθεν ἔκτοτε εἰς νέαν κρίσιν καὶ διαλεγόμενος μὲ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐπανελάμβανε διαρκῶς: «Τί κακὸν τοὺς ἔκαμα, ὥστε νὰ ἐπιβουλεύωνται τὴν ζωήν μου;» Μεταμεληθεὶς δὲ διότι ἀπεμακρύνθη τῶν ἀρχικῶν του ἰδεῶν, ἀνεκοίνου ὅτι, ἐπιστρέφων εἰς Πετρούπολιν, ἤθελε προβῇ εἰς νέας μεγάλας μεταρρυθμίσεις.

Εἶχεν ἀποφασίσει ἤδη νὰ ἐπιχειρήσῃ ταξίδια πρὸς τὰς χώρας τοῦ Ταναΐδος καὶ παρεσκευάζετο ὅπως ἀποδημήσῃ εἰς Ἀστραχὰν ἐν μέσῳ χειμῶνι, ὅτε ἀφίκετο εἰς Ταϊγάνιον ὁ διοικητὴς τῆς Μεσημβρινῆς Ρωσίας κόμης Βοροντώφ, ὅστις τὸν ἔπεισε νὰ μεταβάλῃ σχέδιον καὶ ἐπισκεφθῇ τοὺς λαοὺς τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου. Ἐπείσθη ἐκ τῶν εἰσηγήσεων τούτων καὶ ἀνεχώρησε τὸν Νοέμβριον συνοδευόμενος ὑπὸ εὐαρίθμων φίλων του. Τὸ ταξίδιον ὑπελογίζετο μακρόν· διῆλθε ταχέως τὴν μεσημβρινὴν Κριμαίαν ὑπὸ δριμύτατον ψῦχος. Εἰς τὸ μέσον τοῦ ταξιδίου του κατελήφθη ἐκ πυρετοῦ καὶ διέταξε νὰ μεταφέρωσιν αὐτὸν εἰς Ταϊγάνιον πλησίον τῆς αὐτοκρατείρας. Ὁ αὐτοκράτωρ κατείχετο ἐξ ὑπονοιῶν καὶ ἠρνεῖτο νὰ δεχθῇ τὰ διδόμενα εἰς αὐτὸν φάρμακα. Ἐζήτει διαρκῶς παρὰ τῶν θεραπόντων του παγωμένον ὕδωρ: «αὐτό, ἔλεγε, **μὲ καθησυχάζει, ἐνῷ τὰ φάρμακά των μὲ κατακαίουν...»** Ἡ νόσος διήρκεσεν ἐπὶ ἕνδεκα ἡμέρας καὶ τὴν 1 Δεκεμβρίου 1825 ἐξέπνευσεν, εἰς ἓν ἁπλούστατον οἴκημα, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Τυπάλδου ἐν Ταϊγανίῳ. Ὀλίγας ὥρας μετὰ τὴν ἀναγγελίαν τοῦ θανάτου του, ἡ φυσιογνωμία του ὑπέστη τοιαύτην ἀλλοίωσιν, ὥστε οὐδεὶς ἀνεγνώριζε πλέον τὸν αὐτοκράτορα. Ὅταν μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἠθέλησαν νὰ ἐκθέσουν τὸν νεκρόν, ὅπως ὁ λαὸς ἀσπασθῇ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, εἶχον καλύψει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ δι' ὑφάσματος, ὥστε οὐδεὶς εἶδε τοῦτο. Ἡ μορφή του εἶχε καταστῆ μελανή. κατὰ τὴν γενομένην δὲ ἀμέσως αὐτοψίαν τὸ σῶμα εἶχε προσλάβει μολυβδομέλαιναν χροιάν, περιστατικὸν ὅλως ἐξαιρετικὸν καὶ ἀπίθανον δι' ἐποχὴν τόσον παγεράν. Ἐδόθησαν διαταγαὶ ὅπως τὸ πτῶμα κλεισθῇ εἰς φέρετρον καὶ μὴ ἀποκαλυφθῇ τοῦτο οὐδόλως. Ταῦτα πάντα ἐγέννησαν ὑπονοίας περὶ δηλητηριάσεως τοῦ αὐτοκράτορος ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς **«Ἑταιρίας τῆς Μεσημβρίας»**, ἥτις εἶχε μέλη της καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἰδιαιτέραν ἀκολουθίαν τοῦ τσάρου.

Βραδύτερον ἄλλαι παραδοξότεραι φῆμαι ἐκυκλοφόρησαν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' ἱστορηθέντα ἐθεωρήθησαν ὡς μυθοπλαστίαι. Μεταξὺ ἄλλων ἐλέγετο ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ πληροφορούμενος τὰς διαστάσεις, ἃς ἐλάμβανον αἱ ἐνέργειαι τῶν ἐπαναστατικῶν ἑταιριῶν καὶ μὴ θέλων νὰ προβῇ εἰς καταδιώξεις καὶ τιμωρίας, ἐσχεδίασε τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου διὰ μυθιστορηματικοῦ ὅλως τρόπου. Ἐπωφεληθεὶς τοῦ θανάτου λοχίου τινὸς ὑπηρετοῦντος εἰς τὴν φρουράν του, συνεννοήθη μετὰ τῆς αὐτοκρατείρας καὶ τῶν ἐμπίστων φίλων του, καὶ ἐπαρουσίασαν τὸν νεκρὸν τούτου ὡς τὸν ἰδικόν του, διὸ καὶ ἐκάλυψαν τὸ πρόσωπόν του δι' ὑφάσματος διαδόσαντες τὴν ἐπελθοῦσαν παραμόρφωσιν αὐτοῦ. Ἐνῷ δὲ ἐγένοντο ταῦτα ἐν τῷ ἀνακτόρῳ, ὁ Ἀλέξανδρος ἀπῆλθε νύκτωρ τῆς πόλεως καὶ μεταβὰς εἰς Καύκασον εἰσῆλθεν εἰς μοναστήριόν τι αὐτοῦ, ἐκεῖ δὲ διήνυσεν, ὡς μοναχός, τὴν ζωήν του, ἀποθανὼν τῷ 1857. Τελευταίως ὅταν τὸ σοβιετικὸν καθεστὼς ἠνέωξε τοὺς τάφους τῶν αὐτοκρατόρων, τοὺς εὑρισκομένους ἐν τῷ ναῷ τοῦ φρουρίου Πετροπαύλοφσκη, ὁ τάφος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Α' εὑρέθη κενός, πρᾶγμα, ὅπερ ἐνίσχυσε τὰς παλαιὰς διαδόσεις. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Ἀλέξανδρος Α' ἀπέθνησκεν ἢ ἀπήρχετο ὅπως περιβληθῇ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἐν Πετρουπόλει ὁ θρόνος ἔμενε χηρεύων καὶ ἐξερρηγνύετο εἰς τὰς ὁδοὺς αὐτῆς τρομερὰ ἐπανάστασις, τοῦ λαοῦ ἀγνοοῦντος τίς ἦτο ὁ πραγματικὸς διάδοχος τοῦ θρόνου, καθ' ὅσον ὁ μὲν πρεσβύτερος τῶν ἀδελφῶν τοῦ τσάρου Κωνσταντῖνος εἶχε παραιτηθῆ τῶν δικαιωμάτων, ὅπως νυμφευθῇ τὴν Πολωνίδα κόμησσαν Γκρουδσίνσκαν, ὁ δὲ Νικόλαος ἠρνεῖτο νὰ δεχθῇ τὸν θρόνον πρὸ νέας καὶ ἐπισήμου δηλώσεως τοῦ μεγάλου δουκὸς περὶ ὁριστικῆς παραιτήσεως αὐτοῦ. Ὀδοφράγματα ἠγέρθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἡ πλατεῖα τῆς Γερουσίας κατείχετο ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν. Καὶ ἡ μὲν ἐπανάστασις κατεπνίγη ἐν τῷ αἵματι, οἱ κυριώτεροι δὲ τῶν ἐπαναστατῶν, ἄλλοι μὲν ἀπηγχονίσθησαν, ἄλλοι δὲ κατὰ ἑκατοντάδας ἀπεστάλησαν εἰς τὰ κάτεργα τῆς Σιβηρίας. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ ἐπίλογος τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀπὸ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἄρχεται γενικευόμενον τὸ ἐπαναστατικὸν ἐν Ρωσίᾳ πνεῦμα, διαδοθὲν διὰ τῆς νέας φιλολογίας καὶ τὸ ὁποῖον ἔφθασεν εἰς τὰς ἐσχάτας αὐτοῦ συνεπείας περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας Ἀλεξάνδρου τοῦ Β' διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν τρομερὰν ἐπανάστασιν τοῦ 1917, ἥτις ἀνέτρεψε τὸ πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν καθεστὼς τῆς μεγάλης αὐτῆς αὐτοκρατορίας.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Ἀλέξανδρος Β'** ***Νικολάϊεβιτς***, αὐτοκράτωρ τῆς ***Ρωσίας***, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου καὶ τῆς Ἀλεξάνδρας Θεοδώροβνας, γεννηθεὶς τὴν 29ην Ἀπριλίου 1818 ἐν Μόσχᾳ καὶ ἀποθανὼν τὴν 1 Μαρτίου 1881 ἐν Πετρουπόλει. Λαβὼν τὴν πρώτην ἀνατροφὴν αὐτοῦ παρὰ τῆς μητρός του, ἔσχε βραδύτερον ἐπόπτην τῶν σπουδῶν αὐτοῦ τὸν ποιητὴν Ζουκόφσκη. Ὁ πατήρ του ἐξ ἄλλου εἶχεν ἐπιφορτισθῆ τὴν στρατιωτικήν του μόρφωσιν. Τὴν 4ην Μαΐου 1834 ἐγένετο ταγματάρχης τῶν λογχοφόρων τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ἀρχηγὸς τῶν Κοζάκων καὶ πρῶτος ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος. Κατὰ ἓν ταξίδιόν του εἰς Γερμανίαν ἐμνηστεύθη τὴν 28ην Ἀπριλίου 1841 τὴν πριγκίπισσαν Μαξιμιλιανὴν-Βιλελμίναν-Αὐγούσταν-Σοφίαν-Μαρίαν, θυγατέρα τοῦ μεγάλου δουκὸς Λουδοβίκου Β' τῆς Ἔσσης, ἥτις, κατὰ τὰ κρατοῦντα ἐν Ρωσίᾳ, γενομένη ὀρθόδοξος ἔλαβε τὸ ὄνομα Μαρία Ἀλεξάνδροβνα. Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἔλσινγκφορς τῆς Φιλλανδίας ἐνίσχυσε τὰς φιλλανδικὰς σπουδάς, ἔλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὴν φιλλανδικὴν ἀκαδημίαν καὶ συνεδέθη μετὰ τῶν σοφῶν τῆς χώρας ταύτης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου του Μεγάλου Δουκὸς Μιχαὴλ ἀνέλαβε τὴν γενικὴν διοίκησιν τῶν στρατιωτικῶν σχολῶν καὶ κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως τρέψῃ τὴν ἐν γένει ἐκπαίδευσιν τῶν νέων εἰς τὸ καθαρῶς ρωσικὸν πνεῦμα. Τῷ 1850 ἐπεσκέφθη τὴν Μεσημβρινὴν Ρωσίαν καὶ ἐτερμάτισε τὸ ταξίδιον τοῦτο εἰς Καύκασον, ἔνθα ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πολεμοῦντος κατὰ τῶν Κιρκασίων στρατοῦ.

Ὁ Ἀλέξανδρος Β' διεδέχθη τὸν πατέρα του τὴν 19ην Φεβρουαρίου 1855 ὑπὸ δυσχερεστάτας περιστάσεις ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. **«Τὸ φορτίον, ὅπερ ἀναλαμβάνεις, εἶναι βαρύτατον»**, εἶπεν εἰς αὐτόν, ἐκπνέων ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος Α'. Ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος εὑρίσκετο εἰς ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔντασιν, ἡ δὲ πολιορκία τῆς Σεβαστουπόλεως ἐξηκολούθει. Τὴν νύκτα τῆς 22 πρὸς τὴν 23ην Μαΐου 1855 δύο ἔξοδοι τῶν Ρώσων ἀπεκρούσθησαν, οἱ σύμμαχοι κατέλαβον τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Τσερνάγια, κατέστρεψαν τὰ φρούρια τοῦ Κὲρτς καὶ τοῦ Γενὶ-Καλὲ καὶ κατέλαβον τὴν Ἀζοφικήν. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον καταλάβει τὴν Ἀνάπαν καὶ ἐπανεστάτησαν τοὺς Κιρκασίους, τὴν δὲ 28ην Αὐγούστου εἶχεν ἐπιστῆ ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς Σεβαστουπόλεως. Εἶχον ἐκσφενδονισθῆ κατ' αὐτῆς 1.500.000 βόμβαι καὶ ὀβούζια, οἱ ρωσικοὶ προμαχῶνες κατέρρεον, κατὰ δὲ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς πολιορκίας εἶχον φονευθῆ 18 000 ἄνδρες τῆς φρουρᾶς. Ἐπὶ τέλους ἡ Σεβαστούπολις ἔπεσεν. Ἐν τούτοις ἡ Ρωσία δὲν ἐφαίνετο διατεθειμένη νὰ συνάψῃ συνθήκην εἰρήνης, αὐτοπροσώπως δὲ μεταβὰς εἰς Κριμαίαν ὁ νέος αὐτοκράτωρ ἐνεθάρρυνε τοὺς ἀγωνιζομένους. Ἡ χώρα ὅμως ἐπεθύμει τὴν εἰρήνην· εἶχε θυσιάσει ἤδη ὑπὲρ τὰς 280.000 μαχητῶν καὶ ἀπεκλείετο πανταχόθεν. Ἀφ' ἑτέρου τὸ ἀνταλλακτικόν της νόμισμα εἶχεν ἐκπέσει μεγάλως. Τὰ πάντα ἐδείκνυον ὅτι ὁ πόλεμος δὲν ἠδύνατο νὰ παραταθῇ. Ἡ ἐπέμβασις τῆς Αὐστρίας διηυκόλυνε τὰς διαπραγματεύσεις καὶ τὴν 1ην Φεβρουαρίου 1856 ὑπεγράφη ἀνακωχή, τὴν 25ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἤρξατο τὸ ἐν Παρισίοις Συνέδριον, τὴν δὲ 30ὴν Μαρτίου 1856 ὑπεγράφη ἡ εἰρήνη, καθ' ἣν ἡ Ρωσία παρῃτεῖτο τοῦ ἀποκλειστικοῦ δικαιώματος τῆς προστασίας τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν. ἐξησφαλίζετο ὁ διάπλους τοῦ Δουνάβεως, ὁ Εὔξεινος πόντος ἐκηρύσσετο οὐδέτερος καὶ κατεχωρίζετο εἰς τὴν συνθήκην τὸ χάτι-σερίφ, δι' οὗ ἀνενεοῦντο τὰ προνόμια τῶν μὴ Μουσουλμάνων ὑπηκόων.

Ὁ Ἀλέξανδρος Β' ἀνῆλθε τὸν θρόνον μετὰ μίαν ἧτταν τῆς Ρωσίας, ἀναγγέλλων δὲ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης εἰς τὸν λαὸν διὰ διαγγέλματος, διεκήρυττεν ὅτι ἡ διοίκησις καὶ ἡ δικαιοσύνη θὰ ὑφίσταντο σπουδαίας μεταρρυθμίσεις, ἄφινε δὲ νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι αἱ συμφοραὶ τῆς Ρωσίας προῆλθον ἐκ τῆς κακῆς διοικήσεως, ἐκ τῆς καταπιέσεως τοῦ τύπου, ἐκ τῆς φαυλότητος τῆς ἀστυνομίας καὶ τῆς ἐπαχθοῦς λογοκρισίας, παρακωλυούσης πᾶσαν ἐλευθέραν ἔκφρασιν τοῦ δημοσίου φρονήματος. Ἤδη εἶχεν ἐκδηλωθῆ ἡ γνώμη τοῦ νέου τσάρου καὶ περὶ τῆς ὑφισταμένης ἐν Ρωσίᾳ δουλοπαροικίας ἥτις εἶχε μεταβάλει εἰς ἀνδράποδα 50.000.000 ἀνθρώπων. Ὡς ἐκ τούτου ὁ λαὸς οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ συναγωνισθῇ πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη ἐν τῇ πνευματικῇ, ἐπιστημονικῇ καὶ οἰκονομικῇ προόδῳ, ἐνῷ ἡ πρόοδος καὶ τὸ μεγαλεῖον ἑνὸς ἔθνους ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐλευθέρας δράσεως πασῶν τῶν ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Αὐταὶ ἦσαν αἱ προκύψασαι ἰδέαι ἐκ τοῦ ἀτυχοῦς πολέμου. Αἱ ἀρχαί, ἃς ἐκήρυττε τὸ διάγγελμα τοῦ Ἀλεξάνδρου Β', ἦσαν αὐταί, ἃς διεσάλπιζον οἱ ἐπαναστάται τοῦ Δεκεμβρίου 1825 εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Πετρουπόλεως, τὰς ὁποίας εἶχε καταθάψει ἡ αὐταρχία τοῦ Νικολάου Α' ἐπὶ τριάκοντα ἔτη.

Μετὰ τὴν ἧτταν ὅμως τῆς Κριμαίας κατενοεῖτο πανταχόθεν, ὅτι αἱ μεταρρυθμίσεις καθίσταντο ἀναπόδραστοι καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐτέθη αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κινήσεως ταύτης. Ὁ μετριασμὸς τῆς λογοκρισίας προεκάλεσεν ἓν εἶδος εἰρηνικῆς ἐπαναστάσεως, μύριαι δὲ φωναὶ ὑψώθησαν εἰς τὰς ἐφημερίδας, εἰς τὰ περιοδικά, εἰς τὰ συγγράμματα, εἰς τὰς αἰθούσας, εἰς τὰς δημοσίας συναθροίσεις, εἰς ἃς ἡ ἀνάμιξις τῆς ἀστυνομίας εἶχεν ἀπαγορευθῆ. Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Νικολάου πᾶσα φιλελευθέρα ἐκδήλωσις εἶχεν ἀπαγορευθῆ, τὰ δὲ ὄργανα τῆς δημοσίας γνώμης εἶχον μεταβληθῆ εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, εἰς τὰς στήλας τῶν ὁποίων ἐνωπτρίζετο μία μαρασμώδης πνευματικὴ κατάστασις, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωὴν ἑνὸς ἔθνους. Αἴφνης οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων μετεβλήθησαν εἰς σημαιοφόρους τῆς ἀναγεννήσεως καὶ ἡ ρωσικὴ φιλολογία ἐνεφάνισε πρωτοτυπίαν ἄγνωστον εἰς τὰς λοιπὰς λογοτεχνίας τῆς Εὐρώπης. Ἀπομακρυνθεῖσα τοῦ κλασσικοῦ ἢ τοῦ ρωμαντικοῦ πνεύματος, περιέλαβεν εἰς τὸν κύκλον αὐτῆς ὅλα τὰ μεγάλα ἐκεῖνα ζητήματα, τὰ πολιτικά, τὰ διοικητικά, τὰ οἰκονομικά, τὰ ἐκπαιδευτικά, τὰ κοινωνικά, τὰ ὁποῖα ὤφειλον νὰ κανονισθῶσι. Δὲν ἐφείδετο δὲ οὐδενὸς προσώπου ὁ τύπος, καὶ ὁ τρομερὸς *«Κώδων»* τοῦ Χέρτσων ἐκδιδόμενος εἰς Λονδῖνον εἰσήγετο εἰς Ρωσίαν κατὰ μυριάδας καὶ εὑρίσκετο πάντοτε εἰς αὐτὸ τὸ γραφεῖον τοῦ τσάρου.

Ὁ Ἀλέξανδρος Β' ἀπαρχὴν τοῦ μεγάλου ἔργου του ἤρξατο διὰ τῆς χειραφετήσεως τῶν δουλοπαροίκων. Εἶχεν εἰσαχθῆ αὕτη ἐκ Πολωνίας εἰς τὴν Ρωσίαν, οἱ δὲ γεωργοὶ περιεφρονοῦντο ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν πόλεων, ἐκαλοῦντο *σμέρντ*, ἤτοι βρωμεροί, μετὰ τὴν εἰσβολὴν δὲ τῶν Μογγόλων ἐκάλεσαν αὐτοὺς κριστιάνε, ἤτοι χριστιανούς, ἐν τέλει *κρεπόσνιγιε*, ἤτοι ἀνθρώπους προσηλωμένους εἰς τὸ ἔδαφος. Τοὺς ἐμάνδριζαν ἐντὸς ρυπαρῶν χωρίων καὶ οἱ ἄρχοντες ὑπῆρξαν οἱ ἄκαρδοι τύραννοι αὐτῶν ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας. Ὁ Ἀρτάμωφ εἰκονίζει τὴν κατάστασιν τῶν ἀνθρώπων τούτων θλιβερωτάτην. Ἐπώλουν αὐτούς, λέγει, ὡς τὰ τυχόντα τετράποδα, ἀντήλλασσον αὐτοὺς ἀντὶ σκύλων, τοὺς ἠνάγκαζον νὰ ἐργάζωνται δι' ἑαυτούς. Ἀπεκόπτοντο αἱ κόμαι τῶν νεανίδων καὶ ἐπωλοῦντο ὑπὲρ τοῦ κυρίου των, ὅστις πρὸς τούτοις κατὰ τὸ 15ον ἢ 16ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, ὁσάκις ἦσαν ὡραῖαι, ἐπλήρου τὰς στυγερὰς αὐτοῦ ἰδιοτροπίας πρὸ τοῦ νυμφεύσῃ αὐτάς. Ἐνῷ δὲ τοιαύτη ἦτο ἡ ἐν τῷ τόπῳ θέσις τῶν ἀνθρώπων τούτων, ἦγον αὐτοὺς οἱ αὐτοκράτορες εἰς ἐκστρατείας πρὸς ἀπελευθέρωσιν ἄλλων λαῶν, οὗτοι δὲ μετὰ μακρὰν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἐπανήρχοντο, ὅπως ἐπαναπέσωσιν εἰς τὴν τυραννίαν τῶν γαιοδεσποτῶν.

Καὶ οἱ μὲν προγενέστεροι αὐτοκράτορες εἶχον ἐλαφρύνει ἔν τινι μέτρῳ τὴν ἀφόρητον ταύτην ἀθλιότητα τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλ' ἡ δουλοπαροικία παρέμενεν, ἀποτελοῦσα στίγμα καὶ ἀτιμίαν εἰς τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα καὶ εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ἡ χειραφέτησις τῶν δουλοπαροίκων ἀπεφασίσθη τὴν 19 Φεβρουαρίου 1861 καὶ ἡ πρᾶξις αὕτη ἐφηρμόσθη ἐντὸς δύο ἐτῶν, ἀπεδόθη ἡ ἐλευθερία εἰς τὰ ἑκατομμύρια ἐκεῖνα τῶν δούλων καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ ἐλευθερωτοῦ. Οὕτως ἐλύθη τὸ μέγα ἐκεῖνο ζήτημα, καὶ οἱ ἀπελευθερωθέντες γεωργοὶ ἀπέκτησαν τὸ δικαίωμα τῆς ἐξαγορᾶς τῶν γαιῶν, ἃς καλλιέργουν. Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν μεγάλην ταύτην κοινωνικὴν μεταβολήν. Βοηθούμενος ὑπὸ τῶν φιλελευθέρων ὑπουργῶν του Βαλούγιεφ, Γολόβνιν καὶ Ρέτνερ, ἠθέλησε νὰ εἰσαγάγῃ νέον ὅλως σύστημα διοικήσεως εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν του. Κατήρτισεν ὑπουργικὸν συμβούλιον, κατέλυσε τὴν ἀρχὴν τῆς τρίτης διευθύνσεως τῆς μυστικῆς ἀστυνομίας, ἥτις ἀπετέλει ἅπασαν τὴν Κυβέρνησιν ἐπὶ αὐτοκράτορος Νικολάου, καὶ ὠργάνωσεν ἀνεξάρτητον δικαστικὸν σῶμα μετὰ κακουργιοδικείου, εἰς ὃ ἐξησφαλίζετο ἡ ὑπεράσπισις τῶν ὑποδίκων. Ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις ηὐρύνθη. Συνεστήθησαν γυναικεῖα γυμνάσια, καὶ μετὰ τῶν κλασσικῶν γυμνασίων ἱδρύθησαν πολυάριθμα πρακτικὰ λύκεια καὶ πολυτεχνεῖα. Ἐπὶ πλέον ἀπέδωκεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν καὶ ἐπέτρεψε τὴν φοίτησιν τῶν γυναικῶν εἰς αὐτά. Ταὐτοχρόνως διέλυσε τὸ παλαιὸν οἰκονομικὸν σύστημα τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας, οἱ δὲ προϋπολογισμοὶ τοῦ κράτους ἐδημοσιεύοντο τακτικῶς ἀπὸ τοῦ 1860. Καθιέρωσε τὴν ὑποχρεωτικὴν στρατολογίαν πάντων καὶ κατὰ τὸ 1864 ἐδημοσίευσε τὸ οὐκάζιον περὶ ἐκλογῆς τῶν τοπικῶν συμβουλίων, τῶν Ζέμστβος, ἅτινα ἦσαν εἶδος ἐπαρχιακῶν βουλῶν, μεριμνωσῶν περὶ τῶν ποικίλων συμφερόντων τῶν ἰδίων διαμερισμάτων των.

Αἱ διοικητικαὶ αὗται μεταρρυθμίσεις, γενόμεναι μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀποδεκταί, ἐγέννησαν τὴν ἐλπίδα ὅτι ἤθελον χορηγηθῆ εὐρύτεραι λαϊκαὶ ἐλευ-

Digitized by Google

θερίαι καὶ ὅτι ἐπεβάλλετο ἡ ἐγκαθίδρυσις κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος. Ἀντιθέτως ὅμως πρὸς τὰς φιλελευθέρας αὐτὰς τάσεις, τὸ κόμμα τῆς Παλαιᾶς Ρωσίας διεμαρτύρετο ἐπιμόνως, καταγγέλλον τοὺς νεωτερισμοὺς τούτους, ὡς διαφθείροντας τὸ σλαυϊκὸν φρόνημα τοῦ λαοῦ καὶ παρεμποδίζοντας τὴν φυσιολογικὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ. Αἱ φιλελεύθεραι αὐταὶ τάσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου Β′ ἐξήγειραν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν Πολωνῶν· ἐζήτουν οὗτοι τὴν παλινόρθωσιν τοῦ συντάγματος αὐτῶν καὶ τὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς Πολωνίας τῶν λιθουανικῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ ἐξέγερσις τῆς Ἰταλίας παρέσχε τὴν πεποίθησιν ὅτι ἦτο δυνατὴ παρομοία ἐν Πολωνίᾳ, αἱ δὲ γενόμεναι παραχωρήσεις εἰς τοὺς Οὔγγρους ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας ἐθεωρήθησαν ὡς ἐπιτρέπουσαι παραπλησίας ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Β′ εἰς τοὺς Πολωνούς. Τὰ δύο μεγάλα ἐν Πολωνίᾳ κόμματα ἐζήτουν τὸ μὲν ἓν ὅπως ληφθῇ ὡς παράδειγμα ἡ Ἰταλία, τὸ δὲ ἠρκεῖτο εἰς παραχωρήσεις ὁμοίας πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐζητεῖτο ἡ πλήρης ἀποκατάστασις τῶν χωρικῶν. Ἐν μέσῳ τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων, τὴν 25 Φεβρουαρίου 1861, κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς μάχης τοῦ Γκροσίβου ἐγένετο ἡ πρώτη αἴτησις παρὰ τῆς πολωνικῆς γεωργικῆς ἑταιρείας πρὸς παροχὴν συντάγματος, τὴν δὲ 27 ἐπῆλθον ῥήξεις εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Βαρσοβίας, καὶ ὁ πρῖγκιψ Γορτσακώφ, ἀντιβασιλεὺς τότε τῆς Πολωνίας, μετὰ συγκινήσεως ἔβλεπε τὴν στωϊκὴν ἀπάθειαν τοῦ λαοῦ ἀόπλου ᾄδοντος ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν Ρώσων στρατιωτῶν τὰ πατριωτικά του ᾄσματα. Ὁ Ἀλέξανδρος Β′ προέβη εἰς ἱκανὰς παραχωρήσεις, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν κατηύνασαν τὰ πνεύματα, καὶ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον 1861 ὁ λαὸς εὑρίσκετο ἐν ἐπαναστάσει Ἡ στρατιωτικὴ ἀρχὴ συνέλαβε δισχίλια πρόσωπα καὶ τὰ ἐνέκλεισεν εἰς τὸ φρούριον. Διωρίσθη τότε ἀντιβασιλεὺς ὁ μέγας δοὺξ Κωνσταντῖνος (8 Ἰουνίου 1862) καὶ προέβη εἰς νέα πρὸς διαλλαγὴν διαβήματα. Δὲν ὑπῆρχεν ὅμως ἔδαφος πρὸς συννενόησιν καὶ κατὰ τὴν νύκτα τῆς 15 Ἰανουαρίου διετάχθη γενικὴ στρατολογία.

Οἱ στρατευθέντες ἀπέδρασαν καὶ ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ. Οἱ Ρῶσοι στρατιῶται ἐξαγριωθέντες προσηνέχθησαν σκληρῶς πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων, οἱ δὲ συλλαμβανόμενοι ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατῶν ἐτυφεκίζοντο ἐπὶ τόπου, ἄνευ διαδικασίας τινός. Αἱ ὑπογράψασαι τὴν ἐν Βιέννῃ συνθήκην δυνάμεις ἐπενέβησαν, τὰς προτάσεις των ὅμως ἀπέκρουσεν ὁ Ἀλέξανδρος Β′ καὶ ἡ Εὐρώπη ἐφάνη ἀνίσχυρος ὅπως ὑποστηρίξῃ τὰς διακοινώσεις αὐτῆς. Ἡ ἐπανάστασις κατεπνίγη εἰς τὸ αἷμα, τὰ δὲ λείψανα τῆς αὐτονομίας τῆς Πολωνίας ἐξέλιπον καὶ τὸ βασίλειον ὑφίστατο κατ᾽ ὄνομα μόνον, διαιρεθὲν εἰς δέκα κυβερνεῖα, διοικούμενα ὑπὸ Ρώσων ὑπαλλήλων. Ἡ πολωνικὴ γλῶσσα κατηργήθη καὶ εἰσήχθη ὡς ἐπίσημος ἡ ρωσική. Ἡ ἐκπαίδευσις ὡς κύριον σκοπὸν εἶχε τὸν ἐκρωσισμὸν τῆς Πολωνίας, τὰ δὲ κτήματα τῶν ἀριστοκρατῶν παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς γεωργούς, ἐνῷ τοὐναντίον εἰς τὴν Φιλλανδίαν, φανεῖσαν εὐπειθεστέραν, ἐπεκυρώθησαν πάντα τὰ προνόμια αὐτῆς.

Παραλλήλως πρὸς τὰ συμβαίνοντα ἐν Πολωνίᾳ ἀνεπτύσσετο νέα φιλελευθέρα κίνησις ἐν Ρωσίᾳ. Πρὸς ἐξουδετέρωσιν αὐτῆς ἐλήφθησαν μέτρα βίαια· ἐκλείσθησαν τὰ Πανεπιστήμια Μόσχας καὶ Πετρουπόλεως, ὡς ἑστίαι ταραχῶν, ηὐξήθησαν τὰ δίδακτρα, καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ἀπηγορεύθησαν οἱαιδήποτε συναθροίσεις. Ταῦτα πάντα προεκάλεσαν ταραχάς. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ συνελεύσεις τῶν ἀριστοκρατῶν προέβησαν εἰς ἀναφοράς, ζητοῦσαι τὴν κατάλυσιν τῶν προνομίων καὶ τὴν σύγκλησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ τὴν ἕνωσιν τῶν Ζέμστβος. Δύο ἐν τῷ μεταξὺ γενόμεναι ἀπόπειραι κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ τοῦ Καρακάζωφ ἐν τῷ θερινῷ κήπῳ, ἐπ᾽ ὀνόματι τῶν Ρώσων φιλελευθέρων, καὶ ἡ τοῦ Βεριζέφσκη ἐν Παρισίοις, κατέδειξαν ὅτι τὰ ληφθέντα μέτρα κατ᾽ οὐδὲν ὠφέλησαν, καὶ ὁ τσάρος κατεῖδε τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην οὐσιωδεστέρων μεταρρυθμίσεων. Οὕτως ἡ προσοχή του ἐστράφη εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συγκοινωνίας, τῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου, τοιουτοτρόπως δὲ ἡ Ρωσία εἰσῆλθεν εἰς βίον καθαρῶς εὐρωπαϊκόν.

Τὰ γυμνάσια καὶ τὰ λύκεια ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν πανεπιστημίων ἀνῆλθεν εἰς ὀκτώ, ἀφεθείσης ἐλευθέρας τῆς φοιτήσεως οἱουδήποτε.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Νικολάου Α′ ἡ ρωσικὴ ἐπιρροὴ ἐξηκολούθησε ἐκτεινομένη· οἱ ἐπαναστατήσαντες κατὰ τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον Κιρκάσιοι ὑπετάγησαν τῷ 1859. Ὁ ἐμίρης τῆς Βουχάρας ἐξηναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ρωσίαν τὴν Σαμαρκάνδην, ἡ Χοκάνδη προσηρτήθη εἰς αὐτήν, ἡ δὲ Χίβα καὶ ἡ Βουχάρα ἐγένοντο ὑποτελεῖς καὶ οἱ Κινέζοι κατέλιπον εἰς τοὺς Ρώσους τὸ διαμέρισμα τοῦ ποταμοῦ Ἴλη διὰ τῆς ἐν Πετρουπόλει συνθήκης τῆς 24 Φεβρουαρίου 1881, παρῃτήθησαν δὲ παντὸς ἀνταγωνισμοῦ πρὸς τοὺς Ἄγγλους ὡς πρὸς τὸ Ἀφγανιστάν. Ἡ ρωσικὴ ἐπιρροὴ ἐπαγιώθη ἐν Περσίᾳ, καὶ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ὤξου καὶ Ἰαξάρτου ἱδρύθησαν ρωσικαὶ ἀποικίαι. Κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς Ἀσίας εἶχον συνομολογηθῆ πρὸς τὴν Σινικὴν αὐτοκρατορίαν αἱ συνθῆκαι τοῦ Αϊγούν, τοῦ Τιὲν-Τσὶν (1858) καὶ τοῦ Πεκίνου, αἱ ἐξασφαλίσασαι πᾶσαν τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀμοὺρ καὶ πᾶσαν τὴν δεξιὰν μεταξὺ Οὐσούρα καὶ τῆς θαλάσσης. Ἡ Ἰαπωνία παρεχώρησε τῷ 1875 ὁλόκληρον τὴν Σαχαλίναν καὶ ἡ Ρωσία ἐπώλησεν εἰς τὰς Ἡνωμένας πολιτείας τὴν Ἀλάσκαν. Οὕτως ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου Β′ ἐκανονίσθησαν τὰ μᾶλλον πολύπλοκα ἀσιατικὰ ζητήματα.

Μετὰ τὰς συμφορὰς τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ὁ τσάρος ἠκολούθησεν ἐν Εὐρώπῃ πολιτικὴν ἀνορθώσεως. Δὲν ἀντέστη εἰς τὴν ἰταλικὴν ἑνότητα, καὶ προσεῖδεν εὐμενῶς τὴν γαλλικὴν ἐν Συρίᾳ κατοχήν, διαφωνήσας ὅμως μετὰ τῆς Γαλλίας, ὡς ἐκ τῆς ἀναμίξεως αὐτῆς εἰς τὰ πολωνικὰ πράγματα, ἐστράφη πρὸς τὸ Βερολῖνον, ἠνέχθη τὸν ἀκρωτηριασμὸν τῆς Δανίας (1864) καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Πρωσίαν τῷ 1566 ὄχι μόνον νὰ ἐξώσῃ τὴν Αὐστρίαν ἀπὸ τῆς γερμανικῆς ὁμοσπονδίας, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκθρονίσῃ τοὺς βασιλεύοντας οἴκους τοῦ Νασσάου, τοῦ Κάσσελ καὶ τοῦ Ἀννοβέρου καὶ νὰ συγκροτήσῃ τὴν ἀκίνδυνον τέως Γερμανίαν εἰς φοβερὸν στρατιωτικὸν κράτος. Τότε δὲ κατὰ πρῶτον ἀνηγγέλθησαν δημοσίως αἱ θεωρίαι τοῦ Κάτνερ περὶ τῆς «Ἀποστολῆς τῆς Πρωσίας» ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἡ πρὸς τὴν Πρωσίαν πολιτικὴ τοῦ

Ἀλέξανδρος Β′ Νικολάϊεβιτς, αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας.

τσάρου εὑρίσκετο εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὸ κοινὸν ἐν Ρωσίᾳ αἴσθημα, αἱ δὲ ἧτται τῆς Γαλλίας τῷ 1870 προεκάλεσαν πένθος ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ. Ἡ Πρωσία εἶχεν ἀποκτήσει ἐν τῷ μεταξὺ βασίλεια καὶ ἐπαρχίας, πολεμικοὺς λιμένας, στρατὸν φοβερὸν καὶ θέσιν ὑπέροχον, ἐνῷ ἡ Ρωσία οὐδὲν ἄλλο ἐπέτυχεν εἰμὴ τὴν τροποποίησιν τοῦ ἄρθρου τῆς συνθήκης, τοῦ περιορίζοντος τὰς ἐν τῇ Μαύρῃ Θαλάσσῃ ναυτικάς της δυνάμεις.

Ἐφ᾽ ὅσον ἐπηνωρθοῦντο αἱ ἐκ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου συμφοραὶ ἡ Ρωσία ἐστρέφετο πρὸς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐπεζήτει τὴν ἀνάκτησιν τῆς προστασίας τῶν Χριστιανῶν τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου. Ἀπὸ τοῦ 1860 ὁ ἀρχικαγκελάριος πρῖγκιψ Γορτσακώφ ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῶν σλαυϊκῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου καὶ τῆς Κρήτης, ἀνασυνεστήθη δὲ ἡ διαλυθεῖσα ἐπὶ Νικολάου πανσλαυϊστικὴ ἑταιρία ἥτις ἐσκόπει τὴν ἀπελευθέρωσιν ὅλων τῶν σλαυϊκῶν ἐθνῶν καὶ τὴν ἕνωσιν αὐτῶν μετὰ τῆς Ρωσίας, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Ἰταλίας καὶ Γερμανίας. Τὴν ἰδίαν πολιτικὴν τῆς ἑταιρίας ταύτης ἀκολουθῶν ὁ Ἀλέξανδρος Β′ ὑπεστήριξεν ἀναφανδὸν τὰς ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως περὶ ἀνεξαρτήτου ἐθνικῆς ἐκκλησίας, κατώρθωσε δὲ νὰ χορηγηθῇ εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα ἐκλογῆς ἐξάρχου τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1872, καὶ συνῆψε σύμβασιν μετὰ τῆς Τουρκίας (1872), δι᾽ ἧς ἀνεγνωρίζετο εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ Τουρκίαν τὸ δικαίωμα τῆς ἀνεγέρσεως φρουρίων εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον καὶ διατηρήσεως πολεμικῶν στόλων.

Ἐφαίνετο οὕτως ὅτι ἐπῆλθε πλήρης συνεννόησις καὶ προσεμειδία ἡ εἰρήνη εἰς τὴν Βαλκανικήν, ὅτε αἴφνης τῷ 1874 ἐξερρηγνύετο ἐπανάστασις εἰς τὴν Βοσνίαν καὶ Ἐρζεγοβίνην, ἥτις ἠπείλει γενίκευσιν αὐτῆς καθ᾽ ὅλην τὴν Χερσόνησον. Οἱ ἐπαναστάται παρ᾽ ὅλην τὴν γενομένην παραχώρησιν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τῶν αἰτημάτων των, δὲν κατέθετον τὰ ὅπλα, ἀλλ᾽ ἐζήτουν τὴν ἐκκένωσιν τῆς Ἐρζεγοβίνης ἀπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ἡ Πύλη ἀπέρριψε τὰ αἰτήματα τῶν ἐπαναστατῶν ὑποστηριζόμενα ὑπὸ τῆς Ρωσίας, Γερμανίας καὶ Αὐστρίας, ὁ δὲ Ρῶσος στρατηγὸς Τσερνάγιεφ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως, τὴν ὁποίαν ἐνίσχυον οἱ Σέρβοι καὶ Μαυροβούνιοι. Ὁ Τσερνάγιεφ θελήσας νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἐπαναστατήσῃ αὐτήν, ἡττήθη καὶ ὑπεχώρησεν, οἱ δὲ Σέρβοι κατετροπώθησαν ὑπὸ τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου Ἀβδοὺλ Κερὶμ ἐν Γραμμάδᾳ, Κνιάζεβατς καὶ Πανδιόλ, ὁ δὲ τουρκικὸς στρατὸς προήλαυνεν ἤδη ἐπὶ τὸ Βελιγράδιον. Τὰ λείψανα τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ συγκεντρωθέντα εἰς Τζουνὶς συνῆψαν αἱματηρὰν μάχην, ἀλλὰ κατεκόπησαν καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἔπεσαν δὲ κατ᾽ αὐτὴν πάντες σχεδὸν οἱ ὑπὸ τὸν Τσερνάγιεφ Ρῶσοι ἐθελονταί.

Τὸ γόητρον τῆς Ρωσίας ὑπέστη δεινὸν τραῦμα, καθ᾽ ὅλην δὲ τὴν αὐτοκρατορίαν ἀνεπτύχθη φιλοπόλεμον ρεῦμα καὶ τὴν 12 Νοεμβρίου 1876 ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Β′ ἀγορεύων ἐν Μόσχᾳ ἐξεδήλωσε τὰς συμπαθείας του πρὸς τοὺς ὁμοδόξους τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἐκήρυττε τὴν ἐπιστράτευσιν ἓξ στρατιωτικῶν σωμάτων. Προεκλήθη ἡ ἐν *Κωνσταντινουπόλει συνδιάσκεψις*, ἀλλ᾽ ἀκριβῶς τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ᾽ ἣν συνήρχετο ἡ συνδιάσκεψις, ὅπως ἀποτρέψῃ τῆς ἀνάμιξιν τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Τουρκίας πράγματα, ὁ Σουλτάνος Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἐκήρυττε τὴν παραχώρησιν συντάγματος, ἐθέσπιζε τὸν θεσμὸν τῆς Γερουσίας καὶ τῆς Βουλῆς παραχωρῶν εἰς τοὺς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του λαοὺς εὐρείας ἐλευθερίας. Ἕνα μῆνα μετὰ τοῦτο (24 Δεκεμβρίου 1876) ἡ συνδιάσκεψις ἐπέδωκε τελεσίγραφον εἰς τὸν μέγαν βεζύρην Μιδὰτ πασσᾶν, δι᾽ οὗ ἐζητεῖτο ἡ ἐδαφικὴ ἐπέκτασις τοῦ Μαυροβουνίου, ἡ ἀποκατάστασις τοῦ πρώην καθεστῶτος τῆς Σερβίας, ἡ αὐτονομία τῆς Βοσνίας, Ἐρζεγοβίνης καὶ Βουλγαρίας μετὰ αἱρετῶν συνελεύσεων καὶ Χριστιανῶν διοικητῶν, ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν Κιρκασίων καὶ Βασιβουζούκων, ἡ γενικὴ ἀμνηστεία κτλ. Ἡ Ἀγγλία ἀπέτρεψε τὴν Τουρκίαν νὰ ἐκτελέσῃ τὰς μεταρρυθμίσεις ταύτας, οὕτω δὲ αὕτη ἀπέρριψε τὸ τελεσίγραφον. Μέγας προεκλήθη ἐκ τούτου θόρυβος ἐν Ρωσίᾳ, οἱ διασημότεροι δὲ ἄνδρες τῆς αὐτοκρατορίας ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ ἀμέσου πολέμου, παρὰ δὲ τοὺς δισταγμοὺς τοῦ ἀρχικαγκελαρίου πρίγκιπος Γορτσακώφ, τὰ πράγματα ὠθοῦντο εἰς πόλεμον. Ἡ Τουρκία προσεπάθησε νὰ λύσῃ τὰ ἐκκρεμῆ της ζητήματα οἴκοθεν, ἀλλ᾽ ἡ συνελθοῦσα τουρκικὴ Βουλὴ ἐψήφισε τὴν ἐξακολούθησιν πολέμου κατὰ τοῦ Μαυροβουνίου, πρᾶγμα ὅπερ ἐθεωρήθη ὡς πρόκλησις κατὰ τῆς Ρωσίας.

Οἱ ρωσικοὶ στρατοὶ συνεκεντροῦντο ἤδη εἰς Κισνόβιον καὶ ἐπὶ τῶν ἀρμενικῶν μεθορίων ἐν Ἀσίᾳ. Ὁ μέγας δοὺξ Νικόλαος ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πρώτου καὶ ὁ στρατηγὸς Λόρις Μελικὼφ τοῦ δευτέρου, μυστικὴ δὲ ὑπεγράφετο συνθήκη μετὰ τῆς Ρουμανίας, δι᾽ ἧς ἐπετρέπετο ἡ διὰ τοῦ ἐδάφους της διάβασις τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων. Τὴν 24 Ἀπριλίου 1877 διετάσσετο νὰ προελάσῃ ὁ στρατός, διήλασε δὲ τὴν Ρουμανίαν, ἥτις ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν της καὶ συμμετέσχε τοῦ πολέμου δι᾽ 61.000 ἀνδρῶν. Ὁ ρωσικὸς στρατὸς διῆλθε τὸν Δούναβιν καὶ ὁ στρατηγὸς Γοῦρκος προήλασεν εὐτόλμως τὸν Αἷμον καὶ κατέλαβε τὰς διόδους τῆς Σίπκας, ἐμφανισθεὶς οὕτως εἰς τὴν Θρᾴκην, κατὰ δὲ τὸν Ἰούνιον 1877 ἡ ἄγουσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐφαίνετο ἀνοικτὴ εἰς τοὺς Ρώσους. Ἤρξαντο ὅμως πνέοντες δυσμενεῖς ἄνεμοι· ὁ Σουλεϋμὰν πασᾶς δραμὼν ἐκ Μαυροβουνίου κατέλαβε τὴν ὁδὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ὀσμὰν πασᾶς διαβὰς τὸ Βὶδ ὠχυρώθη εἰς Πλεύναν καὶ ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς ὥδευσε κατὰ τοῦ Μεγάλου δουκὸς Νικολάου. Αἱ ἔφοδοι κατὰ τῆς Πλεύνας ἀπέτυχον καὶ ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς ἐξηνάγκασε τὸν ρωσικὸν στρατὸν εἰς ὑποχώρησιν. Ὁ Σουλεϋμὰν πασᾶς ἀπέκρουσε τὰς προφυλακὰς τοῦ Γούρκου καὶ ἐπεχείρησε τὴν ἀνάκτησιν τῆς Σίπκας, ὅπως διευκολύνῃ τὴν ἕνωσιν τῶν τριῶν τουρκικῶν στρατιῶν. Ἀλλ᾽ ἅπασαι αἱ ἐπὶ ἕνα μῆνα διαρκέσασαι ἐπιθέσεις αὐτοῦ ἀπέτυχον, οὕτω δὲ ἐχαλαρώθη ὁ ἐπιθετικὸς ἀγὼν τῶν Τούρκων. Παρ᾽ ὅλα ταῦτα ἡ πορεία τῶν Ρώσων ἀνεκόπη καὶ εὑρίσκοντο οὗτοι ἐγκεκλεισμένοι μεταξὺ Πλεύνας πρὸς δυσμάς, Αἵμου καὶ τῶν διόδων τῆς Σίπκας πρὸς Νότον καὶ Γιάντρα πρὸς Ἀνατολάς.

Ἐνῷ δὲ τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ἐν Εὐρώπῃ, δὲν ἦτο καλυτέρα ἐν Ἀσίᾳ, διότι μετὰ τὰς πρώτας νίκας τοῦ στρατηγοῦ Λόρις Μελικώφ, αἱ τέσσαρες μοῖραι τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ εὑροῦσαι ἀντιμέτωπον τὸν στρατὸν τοῦ Μουκτὰρ πασᾶ ὑπεχώρησαν. Οἱ ἐν Πετρουπόλει κατενόησαν ὅτι εἶχον ἀτελῆ ἰδέαν περὶ τῶν τουρκικῶν δυνάμεων καὶ ὅτι ἡ κρίσις τοῦ γερμανικοῦ ἐπιτελείου, ὅτι θὰ ἠδύνατο ρωσικὸς

Digitized by Google

στρατὸς ἐκ 250.000 ἀνδρῶν νὰ διεξαγάγῃ νικηφόρως τὸν πόλεμον, ἦτο πεπλανημένη. Εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῆς Πλεύνας εἶχον ἀπολέσει οἱ Ρῶσοι 50.000 ἀνδρῶν, νέαι δὲ στρατιωτικαὶ δυνάμεις ἐξ 100.000 μετὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς ἀπεστάλησαν εἰς τὸν Δούναβιν καὶ 50.000 εἰς τὸν στρατὸν τῆς Ἀσίας. Ἐζητήθη ἡ ρουμανικὴ ἐνίσχυσις πρὸ τῆς Πλεύνας, καὶ ἤρξαντο διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὅπως συμμετάσχῃ καὶ αὕτη εἰς τὸν πόλεμον, εἰσβάλλουσα εἰς Θεσσαλίαν καὶ Ἤπειρον καὶ φέρουσα οὕτως ἀντιπερισπασμὸν πρὸς Νότον. Αἱ διαπραγματεύσεις αὗται τῶν Ἀθηνῶν ἐματαιώθησαν τῇ ἐπεμβάσει τῆς Ἀγγλίας καὶ ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε, τῆς Ἑλλάδος οὐδὲν λαβούσης μέρος κατὰ τὸν μεγάλον τοῦτον ἀνατολικὸν πόλεμον.

Τὸ ἔργον τῆς ἐκπορθήσεως τῆς Πλεύνας ἀνετέθη εἰς τὸν ἥρωα τῆς Σεβαστουπόλεως στρατηγὸν Τοτλέβεν, ὅστις περιέζωσε τὴν Πλεύναν καὶ διέκοψε τὰς μετὰ τῆς Σόφιας συγκοινωνίας τοῦ Ὀσμὰν πασᾶ, ἐνῷ ὁ στρατηγὸς Γοῦρκος καταλαβὼν τὰς διόδους τοῦ Αἵμου παρημπόδισε τὴν ἀποστολὴν πάσης πρὸς αὐτὸν ἐπικουρίας. Τὴν 9 Νοεμβρίου 1877 ὁ Σκοβέλεφ διὰ τῆς ἁλώσεως τῶν Πρασίνων ὀρέων περιέκλεισε στενώτερον τοὺς πολιορκουμένους, καὶ τὴν 10 Δεκεμβρίου ὁ Ὀσμὰν πασᾶς στερούμενος τῶν πάντων ἐπεχείρησεν ἔξοδον, ἀλλὰ τραυματισθεὶς ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὴν Πλεύναν μετὰ τῆς φρουρᾶς της ἀνερχομένης εἰς 43.000 ἀνδρῶν. Αἱ προσπάθειαι τῶν ἄλλων Τούρκων στρατηγῶν Μεχμὲτ Ἀλῆ καὶ τοῦ Σουλεϋμὰν ἀπέτυχαν, τὴν αὐτὴν δὲ τύχην ἔσχε καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς τῆς Ἀσίας, ὅστις ἀπεσύρθη εἰς Ἐρζερούμ, ἐνῷ τὸ Κὰρς ἡλώθη ἐξ ἐφόδου τὴν 18 Νοεμβρίου. Τὴν κατακλεῖδα τοῦ πολέμου ἐπέφερεν ἡ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1877-1878 προέλ ισις τοῦ Γούρκου, ὅστις ὑπὸ ψῦχος 25'—30⁰ βαθμῶν σύρων ἐπὶ τῶν πάγων καὶ τῶγ κρημνῶν διὰ τῶν χειρῶν τῶν στρατιωτῶν τὰ τηλεβόλα, διῆλθε τὴν κλεισώρειαν τοῦ Αἵμου Ἐστροπόλ.. ἀπώθησε τὸν στρατὸν τοῦ Σακὶρ πασᾶ καὶ εἰσῆλθε τὴν 3ην Ἰανουαρίου 1878 εἰς Σόφιαν. Ἀκολουθῶν τὴν κοιλάδα τοῦ Αἵμου ὁ τολμηρὸς οὗτος στρατηγὸς καταικᾷ τὸν Φουὰτ πασᾶν εἰς Καδίκιοϊ καὶ εἰσέρχεται εἰς Φιλιππούπολιν τὴν 16ην Ἰανουαρίου. Ἄλλα σώματα ρωσικοῦ στρατοῦ εἰσέβαλον εἰς τὴν Θρᾴκην καὶ ἀπέκλεισαν τὴν ὑποχώρησιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ Βυζάντιον. Συντελεσθείσης τῆς ἑνώσεως ὅλου τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ εἰς Ἀδριανούπολιν, ὥδευσεν οὗτος εἰς Σηλύβριαν καὶ Ραιδεστὸν ἐπὶ τῆς Προποντίδος. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξηγέρθη ἡ Σερβία καὶ κατέλαβε τὴν Νίσαν, οἱ δὲ Μαυροβούνιοι εἰσῆλθον εἰς τὸ Ἀντίβαρι. Τότε καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς διετάσσετο νὰ εἰσβάλῃ εἰς Θεσαλίαν τὴν 2αν Φεβρουαρίου, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὰ ἐν Μακεδονίᾳ συμφέροντα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Φθάσας ὅμως μέχρι Δομοκοῦ ἐπανέκαμψεν εἰς Λαμίαν. Οἱ Ρῶσοι εὑρίσκοντο πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε ὁ ἀγγλικὸς στόλος κατέπλευσε πρὸ τῆς Πριγκίπου. Ὁ μέγας δοὺξ Νικόλαος κατελάμβανε τὰ φρούρια τῆς Τσατάλτζας καὶ ἐγκαθίστατο εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον. Ἤρξαντο ἀμέσως αἱ διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Τουρκίας διὰ τοῦ Ἰγνάτιεφ περὶ συνάψεως συνθήκης, ἥτις καὶ ὑπεγράφη ἐν Ἁγίῳ Στεφάνῳ. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης τὸ Μαυροβούνιον ἐδιπλασιάζετο· ἡ Σερβία καὶ ἡ Ρουμανία καθίσταντο ἀνεξάρτητοι αὐξανομένων τῶν διαμερισμάτων αὐτῶν, ἀντὶ δὲ τῆς Δουβρουτσᾶς παρεχώρει ἡ δευτέρα τὴν Βεσαραβίαν εἰς τὴν Ρωσίαν, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Β' ἔσχιζεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ πατρός του τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων τοῦ 1856, δι' ἧς ἀπεσπᾶτο ἡ Βεσαραβία τῆς Ρωσίας. Ἐδημιουργεῖτο ἐξ ἄλλου ἡ βουλγαρικὴ ἡγεμονία, ἥτις περιελάμβανε τὴν ἀπὸ Δουνάβεως μέχρις Εὐξείνου πόντου καὶ Αἰγαίου χώραν. Ἡ Τουρκία διεμελίζετο ἐν Εὐρώπῃ· δὲν ἀφίνετο εἰς αὐτὴν εἰμὴ στενὴ λωρὶς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μέχρι Ροδόπης, πρὸς δὲ ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Χαλκιδικὴ καὶ ἡ Θεσσαλία. Εἰς τὴν Ἀσίαν ἡ Ρωσία ἀπέκτα τὰ διαμερίσματα τοῦ Βατούμ, τοῦ Κάρς, τοῦ Βαγιαζὴτ καὶ τοῦ Ἀδραχὰν καὶ ἡ Τουρκία ὑπεχρεοῦτο νὰ ἀποτίσῃ πολεμικὴν ἀποζημίωσιν 300.000.000 ἀργυρῶν ρουβλίων.

Περὶ Ἑλλάδος οὐδεμία πρόνοια ἐλαμβάνετο εἰς τὴν συνθήκην ταύτην. Ἡ δόξα τοῦ Ἀλεξάνδρου Β' ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον, ἀλλ' ἡ συνθήκη τοῦ ἁγίου Στεφάνου προσβάλλουσα τοσαῦτα εὐρωπαϊκὰ συμφέροντα δὲν ἠδύνατο νὰ καταστῇ ὁριστικὴ ἄνευ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπικυρώσεως, καὶ ἐν μέσῳ τῆς προκληθείσης γενικῆς ταραχῆς, ἡ Ρωσία ὑπέγραψε μυστικὴν συνθήκην μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἐν Λονδίνῳ κανονίζουσαν εἰς γενικὰς γραμμὰς τὰς ἀμφοτέρωθεν ἀξιώσεις, τῶν ὁποίων αἱ λεπτομέρειαι θὰ συνεζητοῦντο ἐν Βερολίνῳ, ἔνθα ἔμελλε νὰ συνέλθῃ εὐρωπαϊκὸν συνέδριον, συμφώνως τῇ μεσολαβήσει τοῦ πρίγκιπος Βίσμαρκ. Ἐν τῷ μεταξὺ διὰ μυστικῆς συνθήκης ἡ Ἀγγλία κατελάμβανε τὴν Κύπρον καὶ τὴν 13 Ἰουνίου 1878 συνῆλθε τὸ Βερολίνειον συνέδριον, εἰς ὃ μετέσχον πᾶσαι αἱ μεγάλαι εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις, ἡ δὲ Ἑλλάς, Ρουμανία, Σερβία, Μαυροβούνιον καὶ Περσία ἀπέστειλαν ἀντιπροσώπους των συμβουλευτικὴν ἔχοντας ψῆφον. Αἱ ἐργασίαι τοῦ συνεδρίου τούτου ἔληξαν τὴν 13 Ἰουνίου 1878, καθ' ἣν ἀνετρέποντο πλεῖστοι τῶν ὅρων τῆς συνθήκης τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ἐξεφράζετο δὲ ἡ ἐπιθυμία ὅπως ἡ Πύλη παραχωρήσῃ τὴν Θεσσαλίαν μέχρι τοῦ Πηνειοῦ καὶ τὴν Ἤπειρον μέχρι τοῦ Θυάμιδος εἰς τὴν Ἑλλάδα τῇ προτάσει τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Γαλλίας Βάδδιγκτων καὶ Σαὶν Βελλιέ, τῇ ἐντολῇ τοῦ Γαμβέττα.

Ἀλλ' ἐνῷ τοιοῦτον κατήγαγε θρίαμβον ἡ Ρωσία, συμπληροῦσα τὴν ὑπὸ Πέτρου τοῦ μεγάλου πολιτικήν της, ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις αὐτῆς ἐπαρουσίαζεν ἐπικινδύνους ροπὰς τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος. Καθ' ἣν στιγμὴν οἱ Ρῶσοι εὑρίσκοντο πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Βυζαντίου, ἐξεδηλοῦντο αἱ μηδενιστικαὶ τάσεις ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ. Ἡ Βέρα Ζασούλιτς ἐπυροβόλει τὸν διοικητὴν τῆς ἀστυνομίας στρατηγὸν Τρέπωφ καὶ ἐφυγαδεύετο εἰς Ἑλβετιαν. Αἱ μηδενιστικαὶ ἰδέαι εἶχον ἤδη εἰσχωρήσει ἐν Ρωσίᾳ καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς κοινογαμίας καὶ τῆς κοινοκτημοσύνης ἐκηρύσσοντο ἀναφανδόν. Οἱ μηδενισταὶ ἐζήτουν τὴν κατάργησιν τῆς ἀπολυταρχίας, τὴν τῶν προνομίων τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τὴν ἀνατροπὴν τῶν περὶ ἰδιοκτησίας θεσμῶν. Συνεστήθησαν διάφοροι μυστικαὶ ἑταιρίαι, ἐν αἷς ἡ τῶν «Νέων ἀνθρώπων», ἡ τῆς «Νέας Ρωσίας», τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ διάσημος συγγραφεὺς Τσερνισέφσκη, ἡ τοῦ «Ἅδου», ἥτις ἐκήρυττε τὴν βασιλοκτονίαν καὶ πλεῖσται ἄλλαι. Οὕτως ὁ μηδενισμός, ὡς ἀπεκάλεσεν αὐτὸν ὁ Ἴβαν Τουργένιεφ, ἀπὸ φιλοσοφίας μετεβάλλετο εἰς πολιτικὸν κόμμα, ὅπερ προσείλκυε μεταξὺ τῶν εὐφαντάστων φοιτητῶν ἄπειρον πλῆθος δυσηρεστημένων ἐκ τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τοῦ πολέμου, μέγας δὲ ἀρι-

Τὸ μνημεῖον Ἀλεξάνδρου τοῦ Β' ἐν Κρεμλίνῳ—Ἔργον τοῦ Ὀπεκούσιν.

-θμὸς ἐξ αὐτῶν ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ πνεύματος. Ἐπηκολούθησαν πολυάριθμοι δίκαι, ἐξορίαι εἰς Σιβηρίαν, τὰς ὁποίας ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ ἀναρχικοί, καὶ ἐπηκολούθησε σειρὰ ἐπιβουλῶν κατὰ τῆς ζωῆς διασήμων ἀνδρῶν τῆς Ρωσίας. Ἡ ζωὴ αὐτὴ τοῦ τσάρου ἠπειλεῖτο, οὗτος δὲ περιέβαλλε διὰ δικτατορικῆς ἐξουσίας τοὺς στρατηγοὺς Λόριν Μέλικωφ, Γοῦρκον καὶ Τοτλέβεν.

Παρ' ὅλα ὅμως τὰ ληφθέντα αὐστηρότατα μέτρα, τὴν 1 Δεκεμβρίου 1879 ἡ ἐκ Κριμαίας εἰσερχομένη εἰς τὸν σταθμὸν τῆς Μόσχας αὐτοκρατορικὴ ἁμαξοστοιχία ἐξετροχιάσθη ὑπὸ ἐκρήξεως ὑπονόμου, τὴν δὲ 26 Ἰανουαρίου 1880 ἐδημοσιεύετο ἡ εἰς θάνατον καταδίκη ὑπὸ τοῦ μυστικοῦ δικαστηρίου τῶν μηδενιστῶν τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Β'. Ἐγνώριζον δὲ εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὅτι θὰ ἀνέστελλον τὴν ἀπόφασιν ταύτην, μόνον ἐὰν παρείχετο πλήρης ἐλευθερία τοῦ τύπου, τοῦ λόγου καὶ τῶν δημοσίων συναθροίσεων, παροχὴ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, καθολικὴ ψηφοφορία καὶ μετασχηματισμὸς τοῦ στρατοῦ εἰς πολιτοφυλακήν. Τρόμος κατέλαβε τὴν Πετρούπολιν ὁλόκληρον. Ἡ ἀστυνομία καθίστατο ἀνίσχυρος νὰ προστατεύσῃ τὸν αὐτοκράτορα καὶ νὰ ἀνακαλύψῃ τοὺς συνωμότας. Αἱ προτάσεις ἐν τούτοις τῶν ἐπαναστατῶν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψει καὶ τὴν 17 Φεβρουαρίου 1886, καθ ἣν στιγμὴν ἀνεμένετο ὅπως παρακαθήσῃ εἰς πρόγευμα ἐν τῷ χειμερινῷ ἀνακτόρῳ ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας Ἀλέξανδρος Βάττεμβεργ, ἔκρηξις δυναμίτιδος ἀνετίναξε τὴν αἴθουσαν τοῦ ἑστιατορίου, ἡ δὲ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια διεσώθη ἐκ τυχαίας βραδύτητος τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας. Ἐν τούτοις ἐφονεύθησαν ἑξήκοντα καὶ ἐτραυματίσθησαν τεσσαράκοντα. Ἐπεδεικνύετο οὕτως ὅτι οἱ συνωμόται εἶχον εἰσχωρήσει μέχρι τῆς ὑπηρεσίας τῶν ἀνακτόρων καὶ ὁ κίνδυνος πλέον, ὄχι μόνον τῆς ζωῆς τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ καὶ παντὸς προέχοντος ἀνδρὸς ἐν Ρωσίᾳ εὑρίσκετο ἐν κινδύνῳ· αἱ βόμβαι καὶ ἡ δυναμῖτις ἠπείλουν τὰ πάντα, ἡ ἁπλῆ δὲ καταδίωξις τοσούτων μυριάδων μηδενιστῶν καθίστατο σχεδὸν ἀδύνατος. Ἐξ ἄλλου ἡ κοινὴ γνώμη ἐξηγείρετο ἕνεκα τῶν πολυαρίθμων ἐξοριῶν καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν φοιτητῶν ἀπὸ τῶν Πανεπιστημίων. Ὁ Ἀλέξανδρος Β' καὶ πάλιν πρὸ τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἠθέλησε νὰ μαλάξῃ τὴν κοινὴν γνώμην διὰ νέων μεταρρυθμίσεων. Ἐπετράπη τότε εἰς τοὺς φοιτητάς, ἀνερχομένους εἰς τρεῖς περίπου χιλιάδας, νὰ ἐξακολουθήσουν τὰς σπουδάς των εἰς τὰ Πανεπιστήμια καὶ τὰς τεχνικὰς σχολάς, ἀνέκτησαν δὲ τὰς δημοτικὰς θέσεις των πάντες οἱ ἀπομακρυνθέντες ὑπάλληλοι. Ὁ Λόρις Μέλικωφ κατενόει ὅτι τὰ μέτρα ταῦτα ἦσαν πλέον ἀνεπαρκῆ πρὸς ἐξευμενισμὸν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ὅτι ὤφειλον νὰ χωρήσουν εἰς εὐρυτέρας παραχωρήσεις, τὰς ὁποίας καὶ ἐπρότεινεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον.

Τὸ σχέδιον τοῦ Μέλικωφ ἦτο ὅπως παραχωρηθῇ εἰς τὴν Ρωσίαν ἀντιπροσωπευτικὸν πολίτευμα. Ὁ Ἀλέξανδρος Β' κατενόει ἐπίσης ὅτι ἄνευ τοιούτων παραχωρήσεων δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀπομονώσῃ τοὺς μηδενιστὰς ἀπὸ τὰ λοιπὰ φιλελεύθερα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀπῄτουν τὰς παραδεδεγμένας ἐλευθερίας εἰς πάντα τὰ φιλελεύθερα κράτη· κυρίως ἂν δὲν ἱκανοποιεῖτο ἡ κοινὴ ἐπιθυμία ἐν Ρωσίᾳ ὅπως καθιερωθῇ τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ προσώπου, ἡ κατάργησις τῶν ἀστυνομικῶν δικαστηρίων, ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου, καὶ εἶδος ἀντιπροσωπείας διὰ τῆς προσκλήσεως εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας ἀντιπροσώπων τῶν Ζέμστβος, ὅπως συμμετέχῃ τὸ ἔθνος εἰς τὰ δημόσια πράγματα. Τὰς γνώμας ταύτας εἶχεν ἀποδεχθῆ ὁ τσάρος παρακινούμενος ὑπὸ τῆς πριγκιπίσσης Δολγορούκη, ἣν εἶχε νυμφευθῆ τὴν 31 Ἰουλίου 1880, καὶ ἥτις ὑπεστήριζεν ὅτι μόνον διὰ τοιούτων παραχωρήσεων θὰ ἠδύνατο οὗτος νὰ ἀνακτήσῃ τὴν κατὰ τὸ 1861 δημοτικότητά του. Κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1881 ὁ Ἀλέξανδρος συνεκάλεσε συμβούλιον, ἀπαρτιζόμενον ὑπὸ τῶν μεγάλων δουκῶν καὶ τῶν Λόρις Μέλικωφ, Ἀβάζα καὶ Βαλούγιεφ, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπέβαλε τὸ σχέδιον ἀντιπροσωπευτικοῦ πολιτεύματος, μετριάζοντος μεγάλως τὴν ἀπόλυτον ἀρχήν. Τὸ συμβούλιον ἀπεδέχθη ὁμοψήφως τὴν πρότασιν τοῦ αὐτοκράτορος, ταύτην δὲ ἀπεδέχθη μετ' ἀνακουφίσεως ἡ κοινὴ γνώμη. Ἀλλ' ἡ ἀριστοκρατικὴ μερὶς ἐπεμβᾶσα ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ παραχώρησις αὕτη κατ' οὐδεν ἤθελεν ἀφοπλίσει τοὺς μηδενιστάς, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ὁ ρωσικὸς λαὸς στερούμενος ἀκόμη τῆς ἀπαιτουμένης πολιτικῆς μορφώσεως θὰ ἔθετεν εἰς κίνδυνον τὴν ἑνότητα τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος.

Αἱ ἀντιδράσεις αὗται ἐγέννησαν δισταγμοὺς εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Προεκάλεσαν αὗται νέαν διέγερσιν εἰς τοὺς ἐπαναστατικοὺς κύκλους, ἐκυκλοφόρησε δὲ ἀμέσως ἡ ἀπόφασις μυστικοῦ δικαστηρίου καταδικάσαντος εἰς θάνατον τὸν τσάρον. Αἱ προηγούμεναι ἀπόπειραι κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀπεδείκνυον ὅτι οὐδεμία ἐπιτήρησις ἠδύνατο νὰ ἐξασφαλίσῃ αὐτόν. Πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ συμβουλίου, συγκατένευσε μετὰ πολλὰς ἀναβολὰς τὴν 2αν Μαρτίου νὰ διατάξῃ τὴν δημοσίευσιν τοῦ οὐκαζίου. Θέσας τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ εἶπεν εἰς τὴν πριγκίπισσαν Γιουργιέφσκη: «Ὑπέγραψα οὐκάζιον δι' οὗ χορηγῶ πᾶν ὅ,τι δύναμαι εἰς τὸν λαόν. Ἐλπίζω ὅτι τοῦτο θὰ εὐαρεστήσῃ τὴν Ρωσίαν».

Μετ' ὀλίγον ὁ αὐτοκράτωρ ἀπῆλθεν ἐκ τῶν χειμερινῶν ἀνακτόρων καὶ μετέβη εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Μηχανικῶν, τὴν δὲ πρώτην ὥραν μ. μ. ἐξήρχετο ἐπιστρέφων εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐφ' ἁμάξης. Ὅτε διήρχετο τὴν προκυμαίαν τῆς διώρυγος τῆς Αἰκατερίνης, χειροβομβὶς ριφθεῖσα συνέτριψε τὴν ἅμαξαν ἐφ' ἧς ἐπέβαινεν, ἀλλ' οὗτος οὐδὲν εἶχε πάθει. Μόνον τινὲς ἐκ τοῦ ἐφίππου ἀποσπάσματος ὅπερ συνώδευεν αὐτὸν εἶχον φονευθῆ. Ὁ αὐτοκράτωρ ποιήσας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἐπλησίασε τοὺς τραυματίας, εἶτα δὲ ἀνῆλθε τὸ πεζοδρόμιον. Αἴφνης νέα ἐξερράγη χειροβομβὶς καλύψασα διὰ τοῦ καπνοῦ τὸν αὐτοκράτορα. Ὅταν διελύθη ὁ καπνὸς ὁ αὐτοκράτωρ κατέκειτο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους θανασίμως τραυματισμένος, μὲ τὸ πρόσωπον κατάμεστον αἵματος καὶ μὲ τεθλασμένους τοὺς πόδας. Μετεφέρθη εἰς τὰ ἀνάκτορα, τὴν δὲ 3 μ. μ. ὥραν ἀπέθνησκεν, ἀκριβῶς καθ' ἣν ἡμέραν εἶχεν ὑπογράψει τὸ οὐκάζιον παροχῆς κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος εἰς τὴν Ρωσίαν. Ὁ διαπράξας τὴν βασιλοκτονίαν ἦτο ὁ δεκαεννεαετὴς μαθητὴς τοῦ Πολυτεχνείου *Νικόλαος Ρισσακώφ*. Ὡς συνένοχοί του συνελήφθησαν ἡ ἀριστοκράτις Σοφία Περόφσκαγια, 27 ἐτῶν θυγάτηρ πρῴην ὑπουργοῦ, ἡ Ἔσα Γεϊλφσμαν, οἱ Ἀνδρέας Ζελιάμπωφ, Νικόλαος Κιμπέλτσιτς, καὶ Τιμόθεος Μιχαήλωφ, οἵτινες δικασθέντες κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον. Ἡ ποινὴ ἐξετελέσθη τὴν 27 Μαρτίου, ἀνεβλήθη δὲ ἡ ἐκτέλεσις μόνον ὡς πρὸς τὴν Γεϊλφσμαν, εὑρισκομένην εἰς ἐνδιαφέρουσαν κατάστασιν, βραδύτερον δὲ ἐδόθη εἰς αὐτὴν χάρις.

Τοιοῦτο ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ αὐτοκράτορος

Digitized by Google

ἐκείνου, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ φιλελευθερώτερος πάντων τῶν αὐτοκρατορων τῆς Ρωσίας καὶ ὁ ὁποῖος κατὰ μὲν τὸ 1861 ἀπήλλαξε τὴν Ρωσίαν ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τῆς δουλοπαροικιας, τῷ 1878 ἀπέδωκε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν σλαυϊκῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, τὴν ἡμέραν δὲ τοῦ θανάτου του παρεχώρει σύνταγμα εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπερ ἀνεστάλη ἀμέσως ὑπὸ τοῦ νέου αὐτοκράτορος. Ἐκεῖνο ὅπερ κατελόγιζον εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Β′ εἶναι ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας του περιέστειλε τὰς ἐλευθερίας τάσεις, ἐγένετο διστακτικὸς καὶ ἀναποφάσιστος, ἡ δὲ πολιτικὴ αὕτη ἀπέβαινεν ὀλεθρία, καθ' ὅσον συνήνου τὰ φιλελεύθερα στοιχεῖα μετα τῶν ἀναρχικῶν τοιούτων, ἡ ἕνωσις δὲ αὕτη παρεσκεύαζεν εὐρυτάτην ἐπανάστασιν. Ἐκεῖνο δὲ ὅπερ ἔτι μᾶλλον προεκάλει τὴν γενικὴν δυσφορίαν ἦτο, ὅτι, ἐνῷ κατὰ μυριάδας ἐθυσιάσθησαν οἱ Ρῶσοι πολῖται ὅπως δώσουν τὴν αὐτονομίαν καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς συνταγματικῆς πολιτείας εἰς ἄλλους λαούς, αὐτοὶ ἐτέλουν ὑπὸ ἀπολυταρχίαν μὴ συμβιβαζομένην πρὸς τὸ παγκόσμιον πνεῦμα. Παρ' ὅλα ταῦτα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου Β′ ἐσημειώθησαν αἱ μεγαλύτεραι πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ πρόοδοι, ἡ δὲ Ρωσία ἐξετάθη μεγάλως ἐν Ἀσίᾳ.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Ἀλέξανδρος Γ′ *Ἀλεξάνδροβιτς,*** αὐτοκράτωρ τῆς ***Ρωσίας,*** γεννηθεὶς τὴν 10ην Μαρτιου 1845, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Β′, γενόμενος ἐπίδοξος διάδοχος τοῦ θρόνου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του μεγάλου δουκος Νικολάου, ἐπισυμβάντα ἐν Νικαιᾳ τῷ 1865. Ὁ μέγας δοὺξ Νικόλαος ἦτο μνηστευμένος μετὰ τῆς Δανιδος βασιλοπαιδος Δάγμαρ, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ καὶ ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου Α′, ἀσπασαμένης τὸ ὀρθόδοξον δόγμα κατὰ τὰ καθιερωμένα ἐν Ρωσίᾳ καὶ μετονομασθείσης Μαριας Θεοδώροβνας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διαδόχου, ὁ νέος τοιοῦτος μέγας δοὺξ Ἀλέξανδρος ἐνυμφεύθη τὴν μνηστὴν τοῦ ἀδελφοῦ του βασιλόπαιδα Δάγμαρ. Προοριζόμενος διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ οὗτος συνεπλήρωσε βραδύτερον τὰς πολιτικὰς καὶ διοικητικὰς σπουδάς αὐτοῦ, ὅπως κυβερνήσῃ, γενόμενος αὐτοκράτωρ, τὴν ἀπέραντον καὶ πολυσύνθετον εἰς λαοὺς χώραν. Κατὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877 ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν μιᾶς ἐκ τῶν στρατιῶν, εὑρέθη ἀντιμέτωπος τοῦ Τούρκου στρατηγοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ, παρατεταγμένου ἐπὶ τοῦ Κάτω Δουνάβεως, ὅστις ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ παρακωλύσῃ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ τούτου. Ὁ στρατηγὸς Ζίμμερμαν διαπεράσας τὸν Δούναβιν ἐν Χερσόβᾳ καὶ Γαλαζίῳ, κατέλαβε τὴν Δοβρουτσάν. Ἡ κίνησις αὕτη δὲν ἦτο ἢ ἁπλοῦς ἀντιπερισπασμός, καθ' ὅσον μετὰ πέντε ἡμέρας, τὴν 27ην Ἰουνίου 1877, ὁ κύριος στρατὸς ἐξετέλεσε τὴν διάβασιν αὐτοῦ ἐν Ζιμνίτσᾳ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ὄστροβαν. Ταυτοχρόνως ὁ στρατηγὸς Κνοῦδερ κατέλαβε τὴν Νικόπολιν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Βίδ. Τότε ὁ μέγας δοὺξ διάδοχος διεπεραιώθη τὸν Γιάντραν καὶ ἠπείλησε τὸ Ρουστσούκιον διευκολύνας τὸν Γοῦρκον εἰς τὴν τολμηρὰν πρὸς τὸν Αἷμον προέλασιν. Ἀλλ' ὄπισθεν τῶν ἐλαυνόντων πρὸς την Κωνσταντινούπολιν ρωσικῶν στρατευμάτων παρέμενεν ἡ Πλεύνα μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ὀσμὰν πασᾶ, ἡρωικῶς ἀμυνομένου καὶ ματαιοῦντος τὰ σχέδια τῶν Ρώσων.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ διάδοχος Ἀλέξανδρος συνῆπτεν ἐπὶ δέκα τέσσαρας ἡμέρας μάχην ἐν Ἁγιασλάρ, Καρὰ-Χασὰν-Κιοΐ, Κετσελέβῳ καὶ Ἀμπλιβῳ κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πέραν τοῦ Γιάντρα, μετὰ δὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων, τὴν διάβασιν τοῦ Αἵμου ὑπὸ τοῦ Γούρκου καὶ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Σουλεϋμὰν πασᾶ εἰς Ἀδριανούπολιν, ὁ διάδοχος Ἀλέξανδρος ἀπῆλθεν εἰς Πετρούπολιν. Κατὰ τὸ τετραετὲς μετὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον χρονικὸν διάστημα, ὅτε ἐξεδηλώθησαν ὀξύτερον αἱ μηδενιστικαὶ ἐνέργειαι ἐν Ρωσιᾳ, ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐφαίνετο εὐνοῶν τὰς προθέσεις τοῦ πατρός του πρὸς χορηγίαν ἀντιπροσωπευτικοῦ πολιτεύματος, λέγεται δὲ ὅτι, ἐν τῇ γενομένῃ συσκέψει τῶν μεγάλων δουκῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ αὐτοκράτορος, εὑρέθη ἀντιλέγων. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Β′ ἐδολοφονεῖτο τὴν 2 Μαρτίου 1881, τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς καθ' ἣν εἶχεν ὑπογράψει τὸ παραχωροῦν εἰς τὴν Ρωσίαν σύνταγμα. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὑπὸ τοιαύτας τραγικὰς περιστάσεις ἀνήρχετο εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀλέξανδρος Γ′. Καίτοι ὑπῆρχον πολλαὶ ἀμφιβολίαι, ἐὰν ὁ στρατός, ὑποκινούμενος ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς μερίδος, θὰ ἐπέτρεπε τὴν ἀπόλυτον διαδοχὴν αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον, οὗτος τὴν ἐπομένην πρωίαν ὡρκίσθη πίστιν εἰς τὸν νέον τσάρον, τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν ἐπὶ ἀνοικτοῦ ἐλκύθρου διῆλθε τὰς ὁδοὺς τῆς πρωτευούσης μετὰ τῆς αὐτοκρατείρας ἐπευφημούμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν ἀνέστειλε τὴν δημοσίευσιν τοῦ συντάγματος καὶ ἐψύχρανε πάντας τοὺς ἐλπίζοντας, ὅτι οὗτος θὰ ἐφαίνετο φιλελευθερώτερος τοῦ πατρός του.

Οἱ μηδενισταὶ ἔσπευσαν νὰ εἰδοποιήσωσιν αὐτόν, ὅτι ἐὰν ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ τὴν τύχην τοῦ πατρός του, ὤφειλε νὰ μεταβάλῃ πολιτικήν. Ὁ φόνος αὐτοῦ ἦτο λίαν ἐνδεχόμενος, καὶ τοῦτο ἔχων ὑπ' ὄψει προέβη παραχρῆμα εἰς τὸν διορισμὸν ἀντιβασιλείας, ἐν περιπτώσει τοιούτου τινὸς ἐνδεχομένου, ὥριζε δὲ ὡς ἀντιβασιλέα τὸν ἀδελφόν του μεγάλον δοῦκα Βλαδίμηρον Ἀλεξάνδροβιτς μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ υἱοῦ του μεγάλου δουκὸς Νικολάου, ἄγοντος τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Οὐδέποτε ἡγεμὼν περιεβλήθη τὸ στέμμα ὑπὸ παρομοίας συγκινητικὰς καὶ ταραχώδεις περιστάσεις. Ὁ λόρδος Μέλικωφ, ὅστις ἦτο ὁ κυρίως ἐνισχύων τὸν Ἀλέξανδρον Β′ εἰς παροχὴν εἰς τὴν χώραν φιλελευθέρων θεσμῶν, ἔσπευσε νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν νέον αὐτοκράτορα τὰς ληφθείσας κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ φόνου τοῦ πατρός του ἀποφάσεις. «**Οὐδὲν πρέπει νὰ μεταβληθῇ ἐκ τῶν ἀποφάσεων τοῦ πατρός μου**», ἀνεφώνησεν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἀπολύτου ἀρχῆς ἐπηρέασαν τὸν νέον αὐτοκράτορα καὶ παρέστησαν εἰς τοῦτον ὅτι πᾶσα ὑποχώρησις αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν ἐπαναστατῶν ἤθελεν ἔχει ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἐπὶ αὐτῆς τῆς συγκρατήσεως τοῦ ρωσικοῦ κράτους. Οὕτως ἀνεστάλη πᾶσα περαιτέρω ἐνέργεια, ἐματαιώθησαν δὲ αἱ ἀποφάσεις τοῦ προκατόχου του. Ὁ στρατηγὸς λόρδος Μέλικωφ καὶ οἱ λοιποὶ ὑπουργοὶ παρῃτήθησαν, ἀνέλαβον δὲ τὴν Κυβέρνησιν ὁ Ἰγνάτιεφ καὶ ὁ κόμης Τολστόη, ἐκ τῶν μᾶλλον ἀδιαλλάκτων ὀπαδῶν τῆς ἀντιστάσεως κατὰ πάσης φιλελευθερωτέρας μεταβολῆς τοῦ πο-

Ἀλέξανδρος Γ′ Ἀλεξάνδροβιτς, αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας.

λιτεύματος. Αὐθημερὸν ἐδημοσίευεν ὁ νέος τσάρος προκήρυξιν πρὸς τὸν λαόν, δι' ἧς ἀνεκοίνου ὅτι παρέμενε πιστὸς εἰς τὰ πάτρια, ἐτήρει τὴν ἀπόλυτον ἀρχήν, οὕτω δέ πως ἐξηκολούθησεν ἡ αὐτὴ κατάστασις. Ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις ὅπως γίνῃ συντονωτέρα ἡ καταδίωξις τῶν ἀναρχικῶν στοιχείων καὶ πρὸς στιγμὴν ἐπιστεύθη ὅτι ἡ Ρωσία ἀπηλλάγη τῆς φοβερᾶς τοῦ μηδενισμοῦ πληγῆς. Ἀλλ' ὁ Ἰγνάτιεφ καὶ ὁ Τολστόη, διάθερμοι ὀπαδοὶ τῆς ἑταιρείας τῶν Σλαυοφίλων, διὰ τῶν μέτρων τὰ ὁποῖα εἰσηγοῦντο καὶ ἰδίως διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ οὐκαζίου τῆς 15 Μαΐου 1882, δι' οὗ καθωρίζετο ἡ συστηματικὴ δίωξις τῶν ἐν Ρωσίᾳ Ἰσραηλιτῶν, προεκάλεσαν τὰ ἀντισημιτικὰ κινήματα.

Τὸ αὐτοκρατορικὸν τοῦτο οὐκάζιον καθίστα μειονεκτικὴν τὴν θέσιν τῶν Ἑβραίων, εἰς πολλὰ ἀνερχομένων ἑκατομμύρια μεταξὺ τῶν λοιπῶν ὑπηκόων τοῦ Τσάρου. Ἀπηγορεύθη ἡ παραμονὴ αὐτῶν εἰς ὡρισμένα διαμερίσματα τῆς αὐτοκρατορίας, οὕτω δὲ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐξηναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς στέγας των καὶ τὰς ἐργασίας των καὶ νὰ εὑρεθῶσιν εἰς ἀμφίβολον κατάστασιν. Εἰς τὰ διαμερίσματα τῶν Κοζάκων καὶ τὰς μεγάλας ἀκόμη πόλεις, τὰς ὑπαγομένας εἰς ταῦτα, ἡ παραμονὴ αὐτῶν δὲν ἐπετρέπετο πέραν τῶν τεσσαράκοντα ὀκτὼ ὡρῶν. Οἱ δὲ ἀπερχόμενοι τῶν ἀπαγορευθέντων εἰς αὐτοὺς διαμερισμάτων ἐξεποίουν τὰς ἰδιοκτησίας ἀντὶ μηδαμινῶν ποσῶν, χωρὶς ἐν τούτοις τὸ κράτος νὰ λάβῃ οἱαδήποτε μέτρα ἀποζημιώσεως. Ταῦτα πάντα ἐξηνάγκασαν πλῆθος Ἰσραηλιτῶν νὰ ἀπέλθουν ἐκ Ρωσίας, εἰς ὡρισμένας δὲ περιφερείας τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ἔπαθον ἀνεπανόρθωτον σχεδὸν κλονισμόν.

Τὸ χείριστον πάντων ἦτο ὅτι τὰ βίαια ταῦτα μέτρα ὑπέτρεφον τὴν ἀντισημιτικὴν ἐν τῇ χώρᾳ κίνησιν. Τὰ ἀχαλιναγώγητα στοιχεῖα εὗρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδηλώσουν τὸν θρησκευτικὸν αὐτῶν φανατισμόν, εἰς πλείστας δὲ πόλεις διεπράχθησαν ὁμαδικαὶ σφαγαὶ καὶ γενικὴ διαρπαγὴ τῶν περιουσιῶν τῶν ἀνθρώπων τούτων, τοὺς ὁποίους οὐδεμία ἀρχὴ ἐπροστάτευεν. Αἱ πράξεις αὗται, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς παρουσίαζον εἰς τὰ ὄμματα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου βάρβαρον τὴν χώραν, ἀφ' ἑτέρου ἐνίσχυσαν τὸν μηδενισμὸν διὰ τῆς προσθήκης μεγάλων μαζῶν εἰς αὐτόν, ὅστις ἐκήρυττε τὴν ἀνεξιθρησκειαν καὶ τὴν ἰσοπολιτείαν μεταξὺ πάντων τῶν ἐν Ρωσίᾳ οἰκουσῶν φυλῶν. Ἔκτοτε χρονολογεῖται ἡ ἀνάμιξις τοῦ ἰουδαϊκοῦ στοιχείου εἰς τὴν επαναστατικὴν κίνησιν, τοῦ ὁποίου ἡ δρᾶσις ἐξεδηλώθη ὀξυτέρα κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐπανάστασιν, μετὰ τὴν ἧτταν τῆς Ρωσίας ἐν τῷ Ρωσοϊαπωνικῷ πολέμῳ, ἐπὶ τῆς βασιλείας Νικολάου Β′.

Ἐκτὸς τῆς καταδιώξεως τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἡ διοίκησις ἐστράφη καὶ ἐναντίον τῶν ποικίλων θρησκευτικῶν αἱρέσεων, πλεῖσται τῶν ὁποίων ἐκήρυττον τὸν μὲν αὐτοκράτορα ὡς τὸν ἀντίχριστον, τὰς κυβερνήσεις δὲ καὶ τὴν διοίκησιν ὡς ὄργανα τῆς Κολάσεως. Αἱ καταδιώξεις αὗται ἔτρεψαν ἄλλους μὲν τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν πρὸς τὰς ἀνερευνήτους στέππας τῆς Ρωσίας, ἄλλους δὲ μετέβαλον εἰς ἀλήτας, οὕτω δὲ ἐπληρώθησαν αἱ ὄχθαι τοῦ Βόλγα, τῆς Κασπίας καὶ αἱ ἀκταὶ τῆς Μαύρης καὶ τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης ὑπὸ ἀλητικοῦ τινος κόσμου, μηδένα ἔχοντος δεσμὸν πρὸς τὴν οἰκογένειαν, πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν πολιτείαν. Ἐδημιουργήθη τοιουτοτρόπως ἀλλόκοτός τις κατάστασις, ἐσχηματίσθησαν νέα ἐπικίνδυνα στοιχεῖα καὶ ἐλάμβανον παραδόξως σάρκα, ἐν μέσῳ τοῦ ἀλητικοῦ τούτου ὄχλου, αἱ θεωρίαι τοῦ Τσερνισέφσκη, ὑποστηρίζοντος τὰς ἀρχὰς τῆς διασπάσεως τῶν κοινωνικῶν δεσμῶν καὶ τῆς ἀποσυνθέσεως τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς πολιτείας.

Οἱ κρατοῦντες τὴν ἀρχήν, ἔχοντες σύμφωνον τὸν τσάρον, ἤγοντο ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἡ Ρωσια ἐστερεῖτο τῶν στοιχείων, ἅτινα θὰ καθίστων ἀκίνδυνον τὴν ἑνότητα τῆς αὐτοκρατορίας εἰσαγομένου κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος. Ἐθεώρουν ὅτι ἡ βάσις πάσης ἐνεργείας τοῦ κράτους ἔδει νὰ ἦτο ἡ διευκόλυνσις τῆς εὐημερίας τῶν κατοίκων καὶ ἡ βαθμιαία πνευματικὴ ἀνάπτυξις αὐτῶν, ἐντὸς πάντοτε τοῦ πλαισίου τῆς μοναρχίας, ἥτις μόνη θὰ ἠδύνατο νὰ συγκρατήσῃ τοὺς ποικιλοεθνεῖς κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας εἰς πειθαρχίαν.

Ἡ ἀσταθὴς αὕτη κατάστασις καὶ οἱ φόβοι ἐκ τῶν ἀπειλῶν τῶν μηδενιστῶν ἠνάγκασαν τὸν Ἀλέξανδρον Γ′ νὰ ἀναβάλῃ ἐπὶ δύο ἔτη τὴν ἐπίσημον αὐτοῦ στέψιν, ἥτις μόλις ἐγένετο τὴν 27 Μαΐου 1883 ἐν Μόσχᾳ. Ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις τὸν κατὰ τῆς μοναρχίας κίνδυνον ἔβλεπε μόνον μεταξὺ τῶν κατοίκων τῶν πόλεων, ἠρέσκετο νὰ ἀποκαλῇ ἑαυτὸν *Τσάρον τῶν μουζίκων*, τούς ὁποίους ἐθεώρει ὡς τὴν κυρίαν βάσιν τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐζήτησε νὰ προσοικειωθῇ αὐτούς, βελτιῶν τὴν θέσιν των ἀπέναντι τῶν *Γρόνδων*. Οὗτοι ἦσαν τάξις τις ἀνθρώπων δημιουργηθεῖσα ἐκ τοῦ ἀτελοῦς διακανονισμοῦ τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος, τοῦ ἐξαναγκάσαντος τοὺς χειραφετηθέντας χωρικοὺς νὰ πέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐκμεταλλευτῶν τούτων, οἵτινες ὑπεθήκευον τὰς ἀνεπαρκεῖς γαίας των καὶ ἀνῆγαγον εἰς σύστημα τὴν τοκογλυφίαν, ἀπεγύμνουν δὲ ταυτοχρόνως τοὺς μικροκτηματίας ἀριστοκράτας περιελθόντας εἰς ἀπερίγραπτον ἔνδειαν μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν δουλοπαροίκων. Οὕτω νέος κόσμος δυσηρεστημένων ἐδημιουργήθη. Τὰ ληφθέντα μέτρα πρὸς βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν γεωργῶν δὲν ὑπῆρξαν ριζικά, δὲν μετέβαλον δὲ καὶ τὴν κατάστασιν αὐτῶν. Οἱ χωρικοὶ ἐζήτουν ἐπιμόνως νέαν διανομὴν τῶν γαιῶν, πρᾶγμα ὅπερ ἀπέκρουσεν ἡ ἀριστοκρατία, ἐνῷ δὲ ἀνέμενον τοιαύτην, αἴφνης εὑρέθησαν πρὸ τῆς κατηγορηματικῆς δηλώσεως ὅτι τὸ ἀγροτικὸν σύστημα θὰ παρέμενεν οἷον εἶχε κανονισθῆ ὑπὸ τῶν προκατόχων του. Ἀνεπτύχθη οὕτω νέον στάδιον ραδιουργίας τῶν ἀναρχικῶν μεταξὺ τῆς μεγάλης ἐκείνης μερίδος τοῦ λαοῦ, τῆς θεωρουμένης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ὡς βάσεως τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας. Οἱ χωρικοὶ οὕτως ἢ ὠθοῦντο πρὸς τὴν ἀλητείαν ἢ ἐγκατέλειπον τοὺς ἀγροὺς καὶ ἀπήρχοντο πρὸς τὰ βιομηχανικὰ κέντρα μεταβαλλόμενοι εἰς ἐργάτας, ὅπου εὐχερεστέρα καθίστατο ἡ ἐπαναστατικὴ αὐτῶν προπαίδευσις. Καὶ οἱ μηδενισταὶ ἀφήσαντες τότε τὸν διὰ τῶν φόνων ἐξεχόντων προσώπων ἀγῶνά των, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς γενικεύσεως τῶν ἰδεῶν αὐτῶν μεταξὺ τοῦ λαοῦ, διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου προετοίμαζον γενικωτέραν ἐπανάστασιν, ἥτις θ' ἀνέτρεπεν ἐξ ὁλοκλήρου τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Μεγάλου Πέτρου. Ἡ στάσις αὕτη τῶν μηδενιστῶν ἐθεωρήθη ὡς ἀδυναμία αὐτῶν καὶ ὡς ἐπιτυχία τῆς πολιτικῆς τῶν ἀντιτασσομένων εἰς τὰς παραχωρήσεις εὐρυτέρων λαϊκῶν ἐλευθεριῶν.

Ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ ὁ Ἀλέξανδρος Γ′ ἑτεροποποίησε τὰς ἰδέας αὐτοῦ. Ὅτε διετέλει διάδοχος τοῦ θρόνου, διεξαγομένου τοῦ Γαλλοπρωσικοῦ πολέμου τοῦ 1870, ἐξεδήλωσε τὰς πρὸς τὴν

Digitized by Google

Γαλλίαν συμπαθείας αὐτοῦ ἀπροκαλύπτως. Γενόμενος ὅμως αὐτοκράτωρ, ἠκολούθησε τὴν κεχαραγμένην ὑπὸ τοῦ πατρός του πολιτικήν. Καὶ ἡ μὲν τριπλῆ συμμαχία Αὐστρίας, Γερμανίας καὶ Ρωσίας, ἡ καλουμένη συμμαχία τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων, δημιούργημα τοῦ πρίγκιπος Βίσμαρκ, εἶχε μεταβληθῆ εἰς διπλῆν, τῆς Ρωσίας ἀποσυρθείσης ἀπὸ τοῦ 1878. Πέντε μῆνας ὅμως μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ' ἠκολούθησεν ἡ ἐν Δάντζιχ συνέντευξις αὐτοῦ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Γουλιέλμου Α'. μετὰ τρία δὲ ἔτη, τὴν 15 Σεπτεμβρίου 1884 ἡ συνάντησις τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων Γουλιέλμου, Φραγκίσκου Ἰωσὴφ καὶ Ἀλεξάνδρου Γ' ἐν Σκέρνιεβις τῆς Πολωνίας, παρασκευασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βίσμαρκ καὶ τοῦ Γκίρς, τοῦ διαδεχθέντος εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν πρίγκιπα Ἀλέξανδρον Γορτσακώφ, ἐκεῖ δὲ ἐγένετο ἡ μεγάλη λεγομένη συμμαχία τοῦ Βορρᾶ, ἥτις διεκανόνιζε τὴν εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην. Ἡ βασιλεία τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ' δὲν σημειώνει πολέμους ὅπως πάντων τῶν προκατόχων του. Κατὰ τὸ δεκατετραετὲς διάστημα, καθ' ὃ ἐβασίλευσεν οὗτος, ἐπεδίωξε τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης ἐν Εὐρώπῃ καὶ τὴν πρὸς τὴν Ἀσίαν ἐπέκτασιν τῆς Ρωσίας, διὸ συνετλήρου τὸ ἔργον τῶν ἀσιατικῶν προσαρτήσεων διὰ τοῦ σιδηροδρομικοῦ συνδέσμου τῆς Σιβηρίας καὶ τοῦ ὑπερκασπίου τοιούτου. Κατέλαβε τὴν Μέρβαν (Μεριγγιανὴν) καὶ τὸ Πενζάχ, οὕτω δὲ τὰ ὅρια τῆς Ρωσίας προσέγγισαν ἔτι μᾶλλον πρὸς τὰς Ἰνδίας, καὶ διεκανόνισε μετὰ τῆς Ἀγγλίας τὰ σύνορα τοῦ Ἀφγανιστάν. Συνῆψε φιλικωτάτας σχέσεις μετὰ τοῦ ἐμίρου τῆς Βουχάρας καὶ ἐδέχθη τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὅπως σπουδάσῃ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πετρουπόλεως. Ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ ὁ Ἀλέξανδρος ἠγωνίσθη ὅπως διατηρήσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ πατρός του κτηθέντα. Μετὰ τὸ βουλγαρικὸν πραξικόπημα τῆς 6/18 Σεπτεμβρίου 1885, τῆς καταλήψεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας Ἀλεξάνδρου Βάττενβεργ, ἥτις προεκάλεσε τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Ρώσων ἐκεῖθεν, ὡς καὶ ὁ ἐπακολουθήσας Σερβοβουλγαρικὸς πόλεμος ἦρε τὴν ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης εὔνοιαν αὐτοῦ, καίτοι δὲ δὲν ἐπενέβη ἐπισήμως εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν ἐθνῶν τοῦ Αἵμου, ἀπηγόρευσεν ὅμως εἰς τὸν ἐκδιωχθέντα Βάττεμβεργ νὰ ἐπανέλθῃ ἐπὶ τοῦ βουλγαρικοῦ θρόνου.

Ἡ ἐπέμβασις τῆς Αὐστροουγγαρίας ἐξ ἄλλου εἰς τὰ ἀφορῶντα τὰ βαλκανικὰ ἔθνη καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν Σλαυοφίλων τῆς Μόσχας, κατέστησαν αὐτὸν ἐπιφυλακτικὸν ἀπέναντι τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γερμανίας, αἵτινες εἶχον ἤδη συμπήξει τὴν τριπλῆν συμμαχίαν, προστεθείσης τῆς Ἰταλίας, καὶ ἤρχισε προσεγγίζων τὴν Γαλλίαν, τῷ 1891 ἐγένετο ἡ πρώτη θετικὴ ἐκδήλωσις τῶν νέων πολιτικῶν ῥοπῶν διὰ τῆς γενομένης θερμῆς ὑποδοχῆς τοῦ γαλλικοῦ στόλου ἐν Κροστάνδῃ, καὶ ὕστερον ἡ τοῦ ρωσικοῦ εἰς Τουλῶνα καὶ εἰς ἄλλους γαλλικοὺς λιμένας. Ἐξ ἄλλου καὶ κατὰ τὴν γενομένην συνέντευξιν ἐν Κοπεγχάγῃ τοῦ Γλάδστωνος μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ' ἐρρίφθησαν τὰ πρῶτα σπέρματα ρωσοαγγλικῆς συνεννοήσεως, τὴν ὁποίαν ἐκαλλιέργει ὁ πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας καὶ διάδοχος τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ ἔτη τῆς ζωῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ' εἶχε παρασκευασθῆ τὸ ἔδαφος πρὸς τοιαύτην συνεννόησιν, ἥτις ἐπετεύχθη μετά τε τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ διαδόχου του Νικολάου Β'.

Τῷ 1893 ἐξεδηλώθησαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, μετὰ προσβολὴν γρίππης, τὰ πρῶτα συμπτώματα νεφρικῆς παθήσεως, τὴν ὁποίαν παρημέλησε, μὴ θελήσας νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Χάνδριν δίαιταν, ἀλλ' ὑφιστάμενος τὰς ὑπερβολικὰς κοπώσεις τῆς διαχειρίσεως τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας καὶ ἐργαζόμενος ἐπὶ πολλὰς ὥρας καθ' ἑκάστην. Ἡ ὑπερβολικὴ αὕτη κόπωσις ἐχειροτέρευσε (?) τὴν θέσιν του καὶ ἐξήντλησε τὸν χαλύβδινον αὐτοῦ ὀργανισμόν. Ἀπεφασίσθη ἡ μεταφορὰ αὐτοῦ εἰς ἠπιώτερον κλῖμα καὶ ὑπεδείχθη ὡς τὸ κάλλιστον πάντων τὸ τῆς Κερκύρας. Εἶχον ἤδη ἑτοιμασθῆ τὰ πάντα ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ, ὅτε ἠγγέλθη ὅτι προεκρίθη νὰ μεταφερθῇ εἰς τὸ ἐν Γιάλτᾳ ἀνάκτορον τῆς Λιβαδείας τὸ ἀντικαταστῆσαν τὴν παλαιὰν ἔπαυλιν τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, ἥτις εἶχε λάβει τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος τοῦ Ἕλληνος ναυάρχου. Ὅτε ἀφέρθη ἐκεῖ οὐδεμία ὑπῆρχεν ἐλπὶς περὶ σωτηρίας αὐτοῦ. Μετέβη μαζί του ἅπασα ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια καὶ μετ' αὐτῆς ἡ βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος Ὄλγα, παραλαβοῦσα μαζί της τὸν ἱερέα Ἰωάννην Σεργέϊεφ, ἀπολαμβάνοντα ἀπείρου σεβασμοῦ παρὰ τῷ ρωσικῷ λαῷ, ἐκ τῶν προσευχῶν τοῦ ὁποίου ἐξήρτησεν οὗτος τὴν σωτηρίαν τοῦ ἡγεμόνος του. Ὁ ἀσθενὴς εὑρίσκετο ἐν ἀπελπιστικῇ θέσει ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους μῆνας, ἡ δὲ κατάστασις αὐτοῦ συνεκίνει ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Ἡ ἐξάντλησις ἔβαινε ταχέως, ὁ ἀσθενὴς ἐκόπιαζεν, οἱ ζωηροὶ αὐτοῦ ὀφθαλμοὶ εἶχον καταστῆ ἀλαμπεῖς, διήρχετο δὲ τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας μετὰ τῆς οἰκογενείας του, ὅταν δὲ εἰσήρχετο ὁ πατὴρ Ἰωάννης, ἐξήρχοντο πάντες καὶ παρέμενε μετ' αὐτοῦ προσευχόμενος.

Παρ' ὅλην τὴν ἀπελπιστικὴν κατάστασίν του, δὲν ἔπαυσεν ἐν τούτοις συνεργαζόμενος μετὰ τῶν ὑπουργῶν του, ὑπογράφων ἔγγραφα καὶ πληροφορούμενος τὰ τῆς διεθνοῦς καταστάσεως. Οἱ ἰατροὶ μηδεμίαν ἔχοντες ἐλπίδα σωτηρίας αὐτοῦ, ἐπίστευον ἐν τούτοις ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ζήσῃ μέχρι τῆς 28ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1894, ὅπως εὐλογήσῃ τοὺς γάμους τοῦ διαδόχου του Νικολάου. Ἀλλὰ τὴν 19ην τοῦ μηνὸς τούτου ἐξεδηλώθησαν πνευμονικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἦσαν συνέπειαι τῆς νεφρικῆς παθήσεώς του καὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 20 Ὀκτωβρίου 1894 παρέδιδε τὸ πνεῦμα, ἄγων μόλις ἡλικίαν 39 ἐτῶν. Ἡ νόσος του ἀπεδόθη εἰς βραδεῖαν δηλητηρίασιν γενομένην ὑπὸ τῶν μηδενιστῶν, τὸ ζήτημα ὅμως τοῦτο παρέμεινεν ἄλυτον, διαφωνίαι δὲ μεγάλαι ἠγέρθησαν μεταξὺ τῶν ἰατρῶν. Ἡ προκληθεῖσα καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην θλῖψις ὑπῆρξε μεγάλη, διότι ὁ Ἀλέξανδρος Γ' ἐθεωρεῖτο ὁ κατ' ἐξοχὴν εἰρηνόφιλος ἡγεμὼν τοῦ κόσμου. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ ἐπιθυμία του πρὸς διατήρησιν φιλικῶν σχέσεων μετὰ πάντων, ὥστε ἐπανέλαβεν ἐπισήμως τὰς μετὰ τοῦ Βατικανοῦ τοιαύτας, αἵτινες διετέλουν διακεκομμέναι ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Νικολάου Α'.

Ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ του ὑπῆρξεν ὑπόδειγμα ἐναρέτου ἀνδρός. Ἔζη ἁπλούστατα, φυσικώτατα καὶ κανονικώτατα. Ὀρθόδοξος ἐκ πεποιθήσεως καὶ θιασώτης τοῦ θρησκευτικοῦ προσηλυτισμοῦ, καίτοι ἀπέστεργε τὰς καταδιώξεις, ὑπέγραψεν ἐν τούτοις τὸ κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν οὐκάζιον καὶ ἀφῆκεν εἰς τὰ ὄργανα τῆς ἐξουσίας τὴν καταπίεσιν τῶν αἱρετικῶν, ὡς συντελούντων εἰς τὴν ὑπόσκαψιν τῶν θεμελίων τῆς αὐτοκρατορίας. Περὶ τῆς σωματικῆς του ρώμης ἀναφέρονται ἄπειρα ἀνέκδοτα. Ἔθραυε μὲ τὴν μίαν χεῖρα σίδηρον καὶ ἐξέσχιζε δέσμην παιγνιοχάρτων. Θέλων νὰ περιποιηθῇ τὴν βασιλόπαιδα τῆς Ἑλλάδος Ἀλεξάνδραν ἔν τινι γεύματι, ἔλαβεν ἀφελῶς ἀργυροῦν πινάκιον, τὸ ἐλύγισεν εἰς σχῆμα ἀνθοδόχου, ἔθηκεν ἐντὸς αὐτοῦ ἄνθη καὶ τῆς τὸ προσέφερεν. Ἐλεύθερος καὶ ἀπηλλαγμένος πάσης ἐργασίας ἔμενε μόνον ἐν Κοπεγχάγῃ, ὅπου κατ' ἔτος συνεκεντροῦντο αἱ συγγενικαὶ βασιλικαὶ οἰκογένειαι τῆς Ἀγγλίας, Ρωσίας καὶ Ἑλλάδος, καὶ ἠρέσκετο παίζων μετὰ τῶν νεαρῶν πριγκίπων, οἵτινες ἀπεκάλουν αὐτὸν «θεῖον Σάσαν».

Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ μεταφερθεὶς ἐκ Γιάλτας ἐνεταφιάσθη εἰς τὴν μητρόπολιν Πέτρου καὶ Παύλου, πλησίον τῶν τάφων τῶν προγόνων αὐτοῦ.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Ἀλέξανδρος *Ρουμανίας*** βλ. Ἀλέξανδρος *Βλαχίας*.

— **Ἀλέξανδρος Α'** (Alexander), βασιλεὺς τῆς ***Σκωτίας***. Τέταρτος υἱὸς τοῦ Μάλκολμ Κάνμορ καὶ τῆς Μαργαρίτας (Ἁγίας) μικρᾶς ἀνεψιᾶς τοῦ Ἐδουάρδου τοῦ Ὁμολογητοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1078. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἔντγκαρ τῷ 1107, ἀνῆλθεν εἰς τὸν σκωτικὸν θρόνον, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ θανόντος ἐκληρονόμησε μόνον μέρος τῆς χώρας· αἱ περιφέρειαι νοτίως τοῦ Φὸρθ καὶ Κλάϋντ, συγκροτηθεῖσαι εἰς κομητείαν, ἐδόθησαν εἰς τὸν νεώτερόν του ἀδελφὸν Δαβίδ. μάτην δὲ προσεπάθησε ὁ Ἀλέξανδρος νὰ τὰς ὑπαγάγῃ πάλιν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του. Ὑπῆρξεν ἀνδρεῖος πολεμιστὴς καὶ ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς σκωτικῆς ἐκκλησίας. Ἀποθανόντα τὴν 27ην Ἀπριλίου 1124 τὸν διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Δαβίδ.

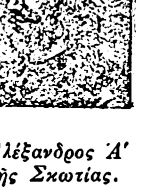

Ἀλέξανδρος Α' τῆς Σκωτίας.

— **Ἀλέξανδρος Β'**, βασιλεὺς τῆς ***Σκωτίας***. Υἱὸς Γουλιέλμου τοῦ Λέοντος καὶ τῆς Ἐρμενγάρδης τοῦ Μπωμόν, γεννηθεὶς τῷ 1198, διεδέχθη τὸν πατέρα του τῷ 1214. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἐνδοξοτέρων βασιλέων τῆς Σκωτίας. Τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας του κατέστειλε στάσιν τῶν φατριῶν (clan) Μὰκ Οὐΐλλιαμ καὶ Μὰκ Χέθ, τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος συνεμάχησε μετὰ τῶν Ἄγγλων βαρώνων εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἰωάννου ἀγῶνά των καὶ ὡδήγησε στρατὸν εἰς Ἀγγλίαν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν αἰτημάτων των. Ἐβοήθησε τὸν Ροβέρτον Φιτζουῶλτερ εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Λονδίνου καὶ εἰς τὸν ἐξαναγκασμὸν τοῦ Ἰωάννου νὰ ὑπογράψῃ τὸν Μέγαν Χάρτην. Ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Γ' ἀφώρισε, τὴν 16ην Δεκεμβρίου 1515, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ ὑποτελοῦς του, τοὺς ὁποίους ἐκήρυττε χείρονας τῶν Σαρακηνῶν, μεταξὺ δ' αὐτῶν καὶ τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ Ἰωάννης ἔστειλε στρατὸν κατὰ τῆς Σκωτίας, τὸν βασιλέα τῆς ὁποίας ἀπεκάλει «ἐρυθρὰν ἀλώπεκα», καὶ ἐπυρπόλησε τὰς πόλεις Roxburgh, Dimhar καὶ Haddington. Ὁ Ἀλέξανδρος τότε, θέλων νὰ ἐκδικηθῇ, συνεμάχησε μετὰ τοῦ πρίγκιπος Λουδοβίκου τῆς Γαλλίας, υἱοῦ τοῦ Φιλίππου Αὐγούστου.

Ὁ Γάλλος πρίγκιψ καὶ οἱ βαρῶνοι ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ὑπογράψουν εἰρήνην μετὰ τοῦ Ἰωάννου ἂν δὲν συνυπέγραφε καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Σκωτίας. Ἀλλὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1216 ὁ Ἰωάννης ὁ Ἀκτήμων ἀπέθανεν, ὁ δὲ Λουδοβῖκος καὶ οἱ βαρῶνοι ἐγκαταλιπόντες τὸν Ἀλέξανδρον ἐπέστρεψαν εἰς τὰς χώρας των.

Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἐρρίκου Γ', ἡ Σκωτία κατ' ἀρχὰς διῆγεν ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐνυμφεύθη τῷ 1221 τὴν πριγκίπισσαν Ἰωάνναν, πρεσβυτέραν θυγατέρα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἀκτήμονος. Ὁ γάμος οὗτος ἦτο ἀποτυχία τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς, διότι ὁ Φίλιππος Αὔγουστος εἶχε μνηστεύσει τὸν νέον πρίγκιπα ἤδη ἀπὸ τοῦ 1200 μὲ θυγατέρα του ἣν εἶχεν ἀποκτήσει ἐκ τῆς Ἁγνῆς τῆς Μερανίας. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Β' Μαργαρίτα ἐνυμφεύθη συγχρόνως τὸν Οὐμβέρτον τοῦ Burgh, δικαστὴν τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐπίτροπον τοῦ βασιλέως. Ἡ φιλία τῶν δύο χωρῶν διήρκεσε περὶ τὰ 16 ἔτη. Τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1237 οἱ λεγάτοι τοῦ πάπα ἐκανόνισαν πρὸς ὄφελος τοῦ Ἐρρίκου Γ' τὰς μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας παλαιὰς διαφορὰς ἐν σχέσει πρὸς τὰς τρεῖς κομιτείας τοῦ Βορρᾶ. Ὁ Ἀλέξανδρος Β' παρῃτήθη τῶν ἀξιώσεών του.

Τῷ 1238 ἀπέθανεν ἡ βασίλισσα Ἰωάννα καὶ νέαι δυσχέρειαι ἀνεφάνησαν. Ὁ Ἐρρῖκος Γ' εἰσέβαλεν εἰς τὴν Σκωτίαν διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν Ἀλέξανδρον Β' νὰ δηλώσῃ ὑποταγήν, ἀλλὰ ἡ στάσις τῶν Σκώτων βαρώνων τὸν ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσῃ πρὶν συνάψῃ μάχην. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔστρεψε τὴν προσοχήν του εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν Δυτικῶν Νήσων, αἵτινες ὀνομαστικῶς ἐξηρτῶντο ἐκ τῆς Νορβηγίας, ἀλλ' οὐδὲν ἐπέτυχε. Προσεπάθησε τότε νὰ ἀποσπάσῃ τὸν λόρδον τοῦ Argyll ἀπὸ τὴν εἰς τὸν Νορβηγὸν βασιλέα ὑποταγήν του. Ὁ δοὺξ ἠρνήθη καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἔπλευσε κατ' αὐτοῦ διὰ νὰ τὸν ἐξαναγκάσῃ, κατὰ τὸν πλοῦν ὅμως καταληφθεὶς ὑπὸ πυρετοῦ ἀπέθανεν ἐν Κερρέρᾳ τὴν 8ην Ἰουλίου 1249.

— **Ἀλέξανδρος Γ'**, βασιλεὺς τῆς ***Σκωτίας***. Υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Β' ἐκ τῆς δευτέρας του συζύγου Μαρίας τοῦ Κουσύ, γεννηθεὶς τῷ 1241, διεδέχθη τὸν πατέρα του εἰς ἡλικίαν ὀκτὼ ἐτῶν καὶ δεκαετὴς ἐνυμφεύθη τὴν Μαργαρίταν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκου Γ', ὅστις οὕτω ἀνενέωσε τὰς ἐπὶ τῆς Σκωτίας ἀξιώσεις του καὶ ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑποταγήν. Ἡ αἴτησίς του ἀπεκρούσθη. Τῷ 1262 ὁ νέος βασιλεὺς τῆς Σκωτίας ἐνηλικιωθεὶς ἐδήλωσεν ὅτι ἐσκόπευε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του κατάληψιν τῶν Δυτικῶν Νήσων, καὶ διετύπωσεν ἐπισήμως σχετικὴν αἴτησιν πρὸς τὸν Νορβηγὸν βασιλέα Χάκωνα. Ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως ὁ Χάκων εἰσέβαλε τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς Σκωτίαν. Περιπλεύσας τὴν δυτικὴν ἀκτὴν προσήγγισεν εἰς Ἀρρὰν καὶ ἤρχισε διαπραγματεύσεις. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπεβράδυνεν ἐκ προθέσεως τὰς σχετικὰς συνεννοήσεις, ἀναμένων τὴν ἔναρξιν τῶν φθινοπωρινῶν τρικυμιῶν. Τέλος ὁ Χάκων βαρυνθεὶς ἐπετέθη, ἀλλὰ τρικυμία ἐπελθοῦσα κατέστρεψε μέγα μέρος τοῦ στόλου του, ἡττημένος δὲ ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια, ἀλλ' ἀπέθανε κατὰ τὸν πλοῦν. Τῷ 1266 ὁ διάδοχος τοῦ Χάκωνος συνῆψε συνθήκην δι' ἧς αἱ Δυτικαὶ Νῆσοι καὶ ἡ Νῆσος τοῦ Ἀνθρώπου (Isle of Manu) παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Σκωτίαν ἀντὶ χρηματικῆς πληρωμῆς.

Περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ θάνατος τῶν τριῶν τέκνων του ἤγειρε ζήτημα διαδοχῆς τοῦ θρόνου. Τῷ 1284 ἀνεκήρυξε διάδοχον τὴν ἐγγονήν του Μαργαρίταν, τὴν «κόρην τῆς Νορβηγίας», καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπιθυμῶν ἄρρενα διάδοχον συνῆψε δεύτερον γάμον, ἀπέθανεν ὅμως πρὶν πραγματοποιηθοῦν αἱ ἐλπίδες του, πεσὼν ἐκ τοῦ ἵππου του, τὴν 16ην Μαρτίου 1285.

ΑΛΛΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ

— **Ἀλέξανδρος ντὲ Βίλλα Ντεΐ** (Alexandre de Villa Dei). Ἐγεννήθη ἐν Νορμανδίᾳ περὶ τὸ 1170, ἀπέθανε δὲ περὶ τὸ 1250. Μετά τινος συμπολίτου αὐτοῦ καί τινος Ἄγγλου συνεσπούδασεν ἐν Παρισίοις καὶ συνέταξε μετ' αὐτῶν, ἐκ τῶν σημειώσεων τὰς ὁποίας κατέγραφον ἀκροώμενοι, ἰδίᾳ μαθήματα περὶ τοῦ γραμματικοῦ Πρισκιανοῦ, καὶ ἐκ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, εἶδος ἐγκυκλοπαιδείας διὰ τὸν κλῆρον. Τῷ 1199 ἐξέδωκε σύνοψιν τῆς λατινικῆς γραμματικῆς ἐκ 2645 στίχων ἑξαμέτρων, τὴν ὁποίαν ἐπέγραψε «Doctrinale» (puerorum). Ἐνῷ δὲ τὰ λοιπὰ βιβλία τοῦ Ἀλεξάνδρου ντὲ Βίλλα Ντεΐ ταχέως περιῆλθον εἰς λήθην, τὸ «Doctrinale» μέχρι τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος ἔσχε μοναδικὴν διάδοσιν ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν βιβλίον τῆς γραμματικῆς τῆς λατινικῆς γλώσσης, ἥτις ἐπεκράτει τότε ἁπανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς ζῶσα γλῶσσα τῶν πεπαιδευμένων· ἐν Ἰταλίᾳ μάλιστα ἐπέζησε καὶ τῆς ἀναγεννήσεως πέραν τοῦ ἡμίσεος αἰῶνος.

Σ. Μ. Κ.

— **Ἀλέξανδρος τῆς *Βυρτεμβέργης***. Στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1771 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1833. Ἦτο υἱὸς τοῦ Φρειδερίκου Εὐγενίου δουκὸς τῆς

Digitized by Google

Βυρτεμβέργης καὶ ἀδελφὸς τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίας Θεοδώροβνας. Κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατὸν καὶ τῷ 1800 εἰσῆλθεν εἰς τὸν ρωσικὸν ὡς ὑποστράτηγος. Ἐξέδωκε τῷ 1807 ἐν Μίτταου ἔργον του περὶ τῆς πρωσικῆς ἐκστρατείας τοῦ 1806. Τῷ 1811 ὠνομάσθη γενικὸς διοικητὴς τῆς Λευκῆς Ρωσίας. Τῷ 1812 ἀνέλαβε τὴν ἄμυναν τῆς χώρας εἰς ἣν εἶχεν εἰσβάλει ὁ Ναπολέων καὶ ἀργότερον διηύθυνε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ντάντσιγ ὅπερ καὶ κατέλαβε. Τῷ 1822 ἐγένετο ὑπουργὸς τῆς Συγκοινωνίας. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ κατασκευὴ τῆς μεγάλης διώρυγος ἥτις φέρει τὸ ὄνομά του καὶ ἥτις ἑνώνει τὴν Κασπίαν μετὰ τοῦ Ὠκεανοῦ. Ἵδρυσεν «Ἐπιθεώρησιν Ὁδῶν καὶ Συγκοινωνιῶν» ὅπου ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἄρθρα. Ἀπέθανε τῷ 1833.

— **Ἀλέξανδρος Γεωργίου.** Τυπογράφος ἐν Βενετίᾳ, τυπώσας τῷ 1486 ψαλτήριον, φέρον ἐν τέλει τὴν σημείωσιν: «σύνθεσις ἐμοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἀπὸ Χάνδακος τῆς Κρήτης, υἱοῦ δὲ τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου κυροῦ Γεωργίου ἱερέως τοῦ Ἀλεξάνδρου» (Legrand bibliogr. hell. τοῦ XV καὶ XVI αἰῶνος 1, 7—8). Εἶναι αἱ μόναι εἰδήσεις, ἃς ἔχομεν περὶ αὐτοῦ. Περὶ τοῦ πατρός του βλ. Γεώργιος Ἀλεξάνδρου. Δ. Σ. Μ

— **Ἀλέξανδρος, *γνωστικός*.** Ὀπαδὸς τοῦ αἱρετικοῦ Οὐαλεντίνου (βλ. λ.), ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ β' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ γ' αἰῶνος. Κατὰ τὸν Τερτυλλιανὸν (de carne christi 16, Migne P. L. 2, 780) συνέγραψε σύγγραμμα, ὅπερ πιθανῶς ἔφερε τὸν τίτλον «*Συλλογισμοί*», ἐν ᾧ παρουσίαζεν ὡς διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ὅτι ὁ Χριστὸς ἔλαβε σῶμα πλῆρες ἁμαρτιῶν. Δ. Σ. Μ

— **Ἀλέξανδρος Δημητρίου.** Ἐκαλεῖτο οὕτω κρυπτογραφικῶς ὁ *Νικόλαος Γαλάτης*, κατὰ τὸ Κρυπτογραφικὸν Λεξικὸν τῆς Φιλικῆς Εταιρίας.

— **Ἀλέξανδρος Θαλασσηνός.** Τραπεζούντιος λόγιος. κάτοχος ἱκανῶν γραμμάτων, ἀκμάσας τὸν 18ον αἰῶνα. Διεκρίθη μεταξὺ τῶν ὀλίγων συγχρόνων του λογίων. Τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ ἴσως εἶναι καὶ *Θελαπηνός*, καθ' ὅσον, κατὰ Ἐπ. Κυριακίδην, ἄγαν δυσαναγνώστως εὑρέθη τοῦτο ἐπὶ βιβλίου ἀνήκοντος πρότερον τῷ Θεοδώρῳ Συμεῶνος, περιελθόντος δὲ εἶτα εἰς τὸν Ἀλέξανδρον (1717) καὶ σήμερον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φροντιστηρίου Τραπεζοῦντος εὑρισκομένου. Ι. ΣΠ.

— **Ἀλέξανδρος Λογοθέτης ἢ Ψαλίδιος.** Οἰκονομολόγος, ἀκμάσας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, διορισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἔφορος τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ραβέννας ὑπὸ τοῦ Βελισαρίου, ὁ Ἰουστινιανός. πρὸς τελειοτέραν ὑποταγὴν τῶν Γότθων, οἵτινες ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ στρατηγοῦ τούτου ἤρχισαν νὰ δεικνύουν τάσεις ἐξεγέρσεως, ἔστειλεν ἐκεῖ ὄχι στρατηγόν τινα, ἀλλὰ πολιτικόν, τὸν Ἀλέξανδρον Λογοθέτην, ἐλπίζων ὅτι τὰ οἰκονομολογικά του μέτρα θὰ ἐγίνοντο πηγαὶ νέων προσόδων εἰς τὸ κράτος. Τὸ ἐπιβληθὲν ὅμως ὑπὸ τοῦ νέου διοικητοῦ σύστημα φόρων καὶ οἰκονομιῶν ἐξήγειρε δυσαρέσκειαν μεγάλην. Ἠλάττωσε τὸν ἀριθμὸν τῶν ταγμάτων καὶ κατήργησε τὰ ἐκ τοῦ πολέμου πηγάζοντα ὠφελήματα τῶν στρατιωτῶν, ἐνῷ συγχρόνως περιέκοψε τὰ προνόμια καὶ τὰς ἐπιχορηγήσεις, αἵτινες ἀπετέλουν μέγα μέρος τῶν προσόδων τῶν ἀνωτέρων τάξεων. Τοῦτο ἐξήγειρε κατ' αὐτοῦ τὸ μῖσος πολλῶν, ἐν οἷς καὶ τοῦ Προκοπίου, ὅστις ἔγραφεν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἀπεξένωσε τοὺς Ἰταλοὺς ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανόν, οὐδεὶς δὲ τῶν στρατιωτῶν ἐπροθυμοποιεῖτο πλέον νὰ ὑποβληθῇ εἰς τοὺς κόπους τῶν ἐκστρατειῶν καὶ νὰ ριψοκινδυνεύσῃ τὴν ζωήν του ἀφοῦ δὲν θὰ εἶχε μετὰ τὸ πέρας των ὑλικήν τινα ἀνταμοιβήν. Τὸ ἐπώνυμον «*Ψαλίδιος*» ἐδόθη εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἕνεκα τῆς ἱκανότητος, ἣν λέγεται ὅτι εἶχεν εἰς τὴν περικοπὴν τῶν χρυσῶν νομισμάτων, πιθανὸν πρὸς ἀφαίρεσιν ποσοστοῦ.

— **Ἀλέξανδρος ντὲ Μπερναὶ ἢ ντὲ Παρὶ** (Alexandre de Bernay ἢ de Paris). Γάλλος ποιητὴς τοῦ 12ου αἰῶνος. Ἐπηκολούθησε ἢ μᾶλλον ἀνεθεώρησε τὸ ποίημα τοῦ Lambert le Court περὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, διορθώσας τὸ ὕφος του καὶ ἀντικαταστήσας τὰς «συνηχήσεις» δι' ὁμοιοκαταληξιῶν ἀκριβῶν. Ἐκ τοῦ Ἀλεξάνδρου τούτου προῆλθεν ἡ ὀνομασία «*ἀλεξανδρινὸς στίχος*», ὁρίζουσα τὸ χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν ἱστορικὴν καὶ δραματικὴν ποίησιν μέτρον. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ συγγραφὴ τοῦ ποιήματος «*Ἀθὶς καὶ Προφυλίας*», ἐπίσης δὲ ἑτέρου ποιήματος γραφέντος πρὸς τιμὴν τῆς Ἑλένης μητρὸς τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου.

Τὸ «Ἔπος τοῦ Ἀλεξάνδρου» διεσώθη εἰς πολλὰ ἀντίγραφα, ἐξ ὧν ἄνω τῶν εἴκοσιν ὑπάρχουν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων. Ἡ πληθὺς αὕτη ἀποδεικνύει πόσον δημοφιλὴς ὑπῆρξεν εἰς τὴν ἐποχήν του ὁ μῦθος οὗτος, ὅστις ὡς ὑπόθεσιν ἔχει τοὺς περὶ τὸν Μακεδόνα ἥρωα δημιουργηθέντας θρύλους.

Τὸ Ἔπος τοῦ Ἀλεξάνδρου, δὲν ἔχει ἄλλην ἱστορικὴν ἀξίαν ἐκτὸς τῶν ἐγκατεσπαρμένων πληροφοριῶν περὶ τοῦ ἱπποτισμοῦ, τῶν φεουδαλικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς ἐποχῆς τῶν Σταυροφοριῶν.

— **Ἀλέξανδρος ντὺ Πὸν** (Alexandre du Pont) Τροβαδοῦρος τοῦ 13ου αἰῶνος, συγγράψας ἐν Laon τῷ 1258 Ἔργον του εἶναι τὸ παράδοξον ποίημα «Ρομάντσο τοῦ Μωάμεθ» κατὰ μίμησιν ἄλλου ἐπίσης παραδόξου λατινογλώσσου ποιήματος. Κατ' αὐτό, ὁ Μωάμεθ («Mahom»), κατ' ἀρχὰς ἱερεὺς καθολικός, προαχθεὶς καὶ εἰς καρδινάλιον, ἐκήρυξεν ἑαυτὸν ἐχθρὸν τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, διότι δεν ἠθέλησαν νὰ τὸν ἐκλέξουν πάπαν.

— **Ἀλέξανδρος Σουλπίκιος.** Γαλλορρωμαῖος ἱστορικὸς ζήσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου de Tours, ὅστις ἐδανείσθη παρ' αὐτοῦ τὴν περιγραφὴν τοῦ ἀγῶνος τοῦ Κοϊντίνου καὶ τοῦ Ναννένου. στρατηγῶν τοῦ τυράννου Μαξίμου, κατὰ τῶν Φράγκων, καὶ τὰς πληροφορίας περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Ἀρβογάστου τοῦ Βαλεντινιανοῦ καὶ τοῦ ρήτορος Εὐγενίου μετὰ τῶν Φράγκων. Ε. Σ.

— **Ἀλέξανδρος Συγκλητικός** βλ. Συγκλητικὸς Ἀλέξανδρος.

— **Ἀλέξανδρος ὁ Τραλλιανός.** Διάσημος Ἕλλην ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 525 μ. Χ. εἰς τὰς Τράλλεις τῆς Λυδίας (σημερ. *Ἀϊδίνιον*). Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Στέφανος ὑπῆρξεν ἐπίσης περίφημος ἰατρός, ἐκ δὲ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ὁ μὲν Ἀνθέμιος ἦτο ὁ ἔξοχος μηχανικὸς καὶ μαθηματικὸς ὁ οἰκοδομήσας τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὁ Μητρόδωρος ὑπῆρξε γραμματικὸς καὶ διδάσκαλος ἐν Βυζαντίῳ, ὁ Ὀλύμπιος νομικὸς καὶ ὁ Διόσκορος ἰατρὸς καὶ οὗτος. Μετ' ἐπιμελεῖς σπουδὰς κατ' ἀρχὰς παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ καὶ τῷ πατρὶ τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Ἰνδικοπλεύστου, ἀπεδήμησεν εἰς Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Ἱσπανίαν καὶ Ἀφρικήν, ἔνθα πρακτικῶς μεγάλως ἐξησκήθη. Ἐπιστρέψας διέτριψε πλέον ὁριστικῶς ἐν Ρώμῃ ἔνθα διεκρίθη ὡς πρακτικὸς ἰατρὸς καὶ διδάσκαλος τῆς Ἰατρικῆς. Ἀπέθανεν ὀγδοηκοντούτης περίπου τῷ 605 μ. Χ. Τὸ ἀπαύγασμα τῆς μακρᾶς αὐτοῦ πείρας εὕρηται ἐν τῷ μεγάλῳ ἐκ 12 βιβλίων ἔργῳ του περὶ παθολογίας καὶ θεραπείας, τῷ συνταχθέντι περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου αὐτοῦ, ὁπότε πλέον ἐπαύσατο ἐπαγγελλόμενος τὸν ἰατρόν. Τοῦ ἔργου τούτου ἐγένοντο μεταφράσεις εἰς λατινικήν, συριακήν, ἀραβικὴν καὶ ἑβραϊκὴν γλῶσσαν καὶ πολλαὶ ἐκδόσεις (α' ὑπὸ J Goupylus. Παρίσιοι 1548, β' ὑπὸ I. Guinterius Andernacus, Βασιλεία 1556), ὧν ἀρίστη ὑπὸ τοῦ ἐν Βιέννῃ καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς Th. Puschmann (ὑπὸ τὸν τίτλον Alexander von Tralles. Original text u. Uebersetzung 2 Τομ. ἐν Βιέννῃ 1878—9).

Καίτοι τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ἀλεξάνδρου στηρίζεται κατὰ τὸ σύστημα τῶν Βυζαντινῶν ἰατρῶν ἐπὶ τῶν παλαιοτέρων ἐργασιῶν τοῦ Ἀετίου, τοῦ Ἀπολλωνίου, τοῦ Ἀρχιγένους, τοῦ Ἀσκληπιάδου, τοῦ Γαληνοῦ, τοῦ Διοσκορίδου, τοῦ Ἐρασιστράτου, τοῦ Ἱπποκράτους, τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ψυχρήστου, τοῦ Μάγνου, τοῦ Μνασία, τοῦ Ξενοκράτους, τοῦ Ρούφου, τοῦ Σεβήρου, τοῦ Φιλαγρίου, τοῦ Φιλοτίμου, ἐν τούτοις ὀφείλει τις νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἀποτελεῖ ἐξαίρετον ὄντως κόσμημα τῆς ἑλληνικῆς ἰατρικῆς γραμματείας, ὡς διακρινόμενον διὰ τὴν ἔξοχον σαφήνειαν τῆς περιγραφῆς τῶν διαφόρων παθῶν, τὴν ὀξύτητα τῆς παρατηρήσεως καὶ τὴν οὐχὶ σπανίαν προσωπικὴν συμβολὴν τοῦ συγγραφέως, ὅστις καὶ αὐτὰς ἔτι τοῦ Γαληνοῦ τὰς γνώμας συζητεῖ (II, 154).

Ἐν τῷ α' βιβλίῳ του πραγματεύεται περὶ νόσων τῆς κεφαλῆς (τριχῶν κ.τ.λ.) καὶ τοῦ ἐγκεφάλου (φρενίτιδος, ἐπιληψίας, μελαγχολίας), ἐν τῷ β' περὶ ὀφθαλμικῶν νόσων, ἐν τῷ γ' περὶ νόσων τοῦ ὠτός, ἐν τῷ δ' περὶ κυνάγχης, ἐν τῷ ε' περὶ νόσων τοῦ πνεύμονος, ἐν τῷ στ' περὶ πλευρίτιδος, ἐν τῷ ζ' περὶ νόσων τοῦ στομάχου, ἐν τῷ η' περι χολέρας καὶ κωλικῶν, ἐν τῷ θ' περὶ νοσημάτων τοῦ ἥπατος καὶ δυσεντερίας, ἐν τῷ ι' περὶ ὕδρωπος, ἐν τῷ ια' περὶ νόσων τῶν οὐροποιητικῶν ὀργάνων καὶ ἐν τῷ ιβ' περὶ ποδάγρας.

Ἐκτὸς τοῦ κυρίου τούτου ἔργου ὁ Ἀλέξανδρος συνέγραψε καὶ ἄλλα: Τούτων το «περὶ πυρετῶν» (I, 102—4) καὶ «περὶ σκωλήκων» (II, 586) ἐξεδόθησαν ὑπὸ Puschmann. Ἡ περὶ ὀφθαλμικῶν νόσων πραγματεία ἐκδοθεῖσα καὶ αὐτη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Puschmann («Nachträge zu Alexander Trallianus» ἐν Berl. Studien f. klas. Philologie 1886 V) θεωρεῖται ὑπό τινων ὡς νόθος καὶ ἔργον νεωτέρων χρόνων. Ἡ περὶ κεφαλῆς, τραυμάτων καὶ ἐν γένει καταγμάτων πραγματεία δὲν διεσώθη. Τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἰατρικὰ ἀπορήματα καὶ προβλήματα*» ἀνήκουσι τῷ Ἀλεξάνδρῳ τῷ Ἀφροδισιεῖ (βλ. ἀνωτ. σελ. 668).

Καίτοι ὀξὺς παρατηρητὴς καὶ σοβαρώτατος κλινικὸς ὁ Ἀλέξανδρος, ἐν τούτοις δὲν διέμεινε καὶ οὗτος ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τῆς κρατούσης κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους δεισιδαιμονίας. Ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτοῦ οὐχὶ σπανίως συνιστᾷ καὶ διάφορα περίαπτα, συμπαθητικὰ φάρμακα καὶ ἄλλας δεισιδαίμονας πράξεις, οὐ μικρὸν μειούσας τὴν σοβαρότητα τοῦ ἔργου του. ΑΡ. Π. Κ.

— **Ἀλέξανδρος Τυρναβίτης** βλ. Τυρναβίτης Ἀλέξανδρος.

Ἀλέξανδρος (Alexandre) [*Ἀστρονομ*.]. Κρατὴρ τῆς Σελήνης κείμενος ἐν τῷ ΒΔ. τεταρτημορίῳ τοῦ δίσκου αὐτῆς, πλησίον τοῦ κρατῆρος τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ μεταξὺ τῶν τοῦ Εὐδόξου καὶ τοῦ Καλίππου Αἱ σεληνογραφικαὶ συντεταγμέναι τῆς θέσεως αὐτοῦ εἶναι κατὰ προσέγγισιν αἱ ἑξῆς: μῆκος: 12",5 Δ καὶ πλάτος +40. Ι. Π.

Ἀλέξανδρος [*Ναυτ. Γεωγρ.*]. Κολπίζων ὅρμος παλαιότερον γνωστὸς καὶ ὡς *ὅρμος* «*Δρέπανο*» (πλάτ. 38° 47', μῆκ. 20° 45') διανοιγόμενος νοτίως τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Λευκάδος, μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἀκαρνανίας *Κεφάλι* καὶ ἄκρας *Μαγιομένος* τῆς Λευκάδος. Τὸ πλάτος κατὰ τὸ στόμιόν του εἶναι 1 $^{7}/_{10}$ μιλλ., ἡ δὲ εἴσδυσίς του 3 $^{1}/_{5}$ μιλ. ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ πλάτους τοῦ στομίου ἕως τοῦ μυχοῦ του λογιζομένων. Δεξιᾷ τῷ καταπλέοντι, εἰς $^{1}/_{2}$ μίλλιον ΝΑ τῆς ἄκρας Κεφάλι καὶ εἰς ἴσην ἀπόστασιν ΝΔ τοῦ αὐλῶνος *Βαθειὰ Βάλη*, ἐπικίνδυνος ὕφαλος, 1 $^{1}/_{2}$ ὀργυιᾶς βολίσματος, ὀνομαζομένη «ὕφαλος *Μιαούλη*» («Miaoulis Rock») ἀπὸ τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτήν, ποτὲ ἀντιπλοιάρχου καὶ ὑδρογράφου, Ἀνδρ. Μιαούλη.

Ὑπὲρ τὸν βόρειον μυχόν του λόφος, ὃν ἐπιστέφει φρούριον, *Ἅγιος Γεώργιος*, οὗ πλειστάκις ποιεῖται μνείαν ἡ ἱστορία τοῦ Ἀγῶνος, καὶ ὅπερ, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἐρειπωμένα ἤδη ὀχυρωματικὰ ἐκεῖ ἔργα, ἐγένοντο ἐπὶ ρωσικῆς κατοχῆς τῆς Ἑπτανήσου. Ἀπὸ δὲ τοῦ Β.ΒΔ. μυχοῦ, ὅστις δὲν κλείεται, ἄρχεται ἡ *διῶρυξ τῆς Λευκάδος* (Ἐλ. λ. Λευκάδος Διῶρυξ), ἧς τὸ στόμιον ἀφωρίζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μεταξὺ τῶν ἀκροχηλίων δύο ἐπ' εὐθείας καὶ κατέναντι ἀλλήλων λιμενοβραχιόνων ἐχόντων τὰς ρίζας, τοῦ μὲν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀκαρνανίας, τοῦ δὲ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Λευκάδος. Ἐκ τῶν λιμενοβραχιόνων τούτων οὐδεὶς σήμερον φαίνεται· διότι ὁ μὲν ἀπὸ τῆς νήσου εἶναι μὲν ἀκέραιος, πλὴν ὕφαλος, δι' ὃ καὶ τὸ ποτὲ ἀκροχήλιόν του ἐπισημαίνεται διὰ σημαντῆρος, ὁ δὲ ἀπὸ τῆς στερεᾶς εἶναι κατεστραμμένος καθ' ὅλον του τὸ μῆκος, πλὴν τοῦ ἀκροχηλίου του, ἐφ' οὗ εἶναι ἐκτισμένη ἐνδεικτικὴ στήλη. Οὕτω, τὸ σημερινὸν στόμιον τῆς πολυτίμου διὰ τὴν ἀκτοπλοΐαν διώρυγος ἀνοίγεται μεταξὺ τῆς στήλης καὶ τοῦ σημαντῆρος. Μέρος δὲ τοῦ ἀπὸ τῆς Ἀκαρνανίας λιμενοβραχίονος ἀπετέλει ἡ νησὶς *Βαληός*, ἐφ' ἧς. μεμονωμένης ἤδη, διοπτρικὸς ναυτικὸς φανός, ἐκπέμπων ἐρυθρὸν σταθερὸν φῶς ἀνατολικῶς τῆς ἀντιστοιχίας 335° (μέχρι τῆς ἀκτῆς, ὅπερ καὶ ἀποκρύπτεται ὑπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου *Κεφάλι* κατὰ τὰς μικροτέρας τῶν 325 ἀντιστοιχίας), πράσινον δὲ σταθερόν, πρὸς ἔνδειξιν τοῦ ἀγκυροβολίου, κατὰ τὸν λοιπὸν ὁρίζοντα. Τὰ δὲ βάθη εἰς τὸ ἀγκυροβόλιον εἶναι, πρὸ τοῦ στομίου 7—9 ὀργυιῶν, ἀνοικτότερα δὲ ἕως 18 ὀργ.

Εἰς ἓν χιλιόμετρον βορείως τοῦ στομίου, αἱ μεγάλαι *Ἀλυκαὶ Ἀλεξάνδρου*. (Χάρτης ἑλληνικὸς 9=«Διῶρυξ Λευκάδος καὶ ὅρμος Ἀλεξάνδρου— Χάρτης Ἀγγλικός: 1609*=Santa Maura Canal) Σ. Ε. Λ.

Ἀλέξανδρος [*Ναυτ. Γεωγραφία*]. Νησὶς τῆς συστάδος τῶν Τρικκέρων (ἀρχ. *Τρίκρανα*, βλ. λ. Αἰγαῖον Ζ, 1, ζ) εὑρισκομένη ἀκριβῶς 1 μίλλιον νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου *Μπίστι* δυτικῆς τῆς νήσου Ὕδρας ἐσχατιᾶς (πλάτ. 37° 16'55", μῆκ. 23° 22'...). Χάρτης Ἀγγλικὸς 1520=Hydra bay, Spezzia, Dhoko, etc). Ἡ νησὶς αὕτη εἶναι πολύτιμον γνώρισμα πρὸς προφύλαξιν τῶν ἀπὸ Σπετσῶν πρὸς Πειραιᾶ πλοίων ἀπὸ τῆς ὑφάλου *Μιλιανός*· διοπτευομένη εἰς τὸ νὰ φαίνηται καλῶς ἀποχωρισμένη ἀπὸ τῆς νησῖδος *Τρίκκερα* καὶ διοπτευομένη πρὸς 87° (ἀν.) ὁδηγεῖ βορείως τῆς μνησθείσης ὑφάλου. Σ. Ε. Λ.

•

Ἀλέξανδρος. Κοινότης τῆς ἐπαρχίας Λευκάδος τοῦ νομοῦ Κερκύρας· κάτοικοι 381.

«Ἀλέξανδρος ὁ Α'». Βρίκιον ἑλληνικόν, ὑπὸ ρωσικὴν σημαίαν, ὅπερ, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 182.. συνελήφθη ἔξωθι τῶν Ψαρῶν, ἀπὸ τὴν ἡνωμένην μοῖραν τῶν Ναυάρχων Σαχτούρη, Ἀνδρούτζου καὶ Ἀποστόλη. ὡς ἐνεργοῦν λαθρεμπόριον πολέμου. Τὰ ἐφοδιαστικά του γράμματα, ἐκδοθέντα εἰς τὸν Αἶνον διὰ τὴν Κέρκυραν ἦσαν πανομοιότυπα μὲ τὰ γράμματα ὅλων τῶν ἐνεργούντων τὸ αὐτὸ λαθρεμπόριον αὐστριακῶν. Ὁδηγηθὲν εἰς Σπέτσας ἐδημεύθη ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν λειῶν. Ὁ πλοίαρχός του Ἀλέξανδρος Σκα... νέος διέφυγε τὴν καταδίκην, διότι ἔπεισε τὸ δικαστήριον περὶ τῆς ἀθωότητός του τῆς προσωπικῆς. Τὸ πλοῖον ἐν τέλει μετεποιήθη εἰς πυρπολικὸν καὶ ὡς τοιοῦτο ἐχρησιμοποιήθη. Γ. Δ. Κ.

«Ἀλέξανδρος Ζ'». Ἀτμόπλοιον ναυαγοσωστικὸν τῆς ἑταιρίας Ζαλοκώστα, ὅπερ, ἐπιταχθὲν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς συγκοινωνίας μεταξὺ Πειραιῶς καὶ τοῦ ἐν Κερατσινίῳ ὁρμοῦντος στόλου, κατεποντίσθη τὴν 10 Μαρτίου 1923 ὑπὸ λαίλαπος ἀπὸ τοῦ

Digitized by Google

ετὰ σφοδροῦ κλύδωνος καὶ ἀνατραπὲν ἐβυθίσθη νιγέντων 12 ἀξιωματικῶν. 87 ὑπαξιωματικῶν, 193 αυτῶν καὶ 5 τεχνιτῶν, ἤτοι ἐν συνόλῳ 297 ἐκ ῶν ἐπιβαινόντων.

«**Ἀλέξανδρος Νιέφσκη**» *[Ναυτ. Ἱστορία]*. Δί-ροτον τῶν 74 πυροβόλων, τέταρτον πλοῖον ἐν τῇ ωσικῇ παρατάξει, κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυα-ίνου τῆς 8|20 Ὀκτωβρίου 1827. Ἀπακμάζοντος οῦ ἀνέμου βαθμηδόν, μόλις ἐκινεῖτο τοῦτο, ὅταν ετὰ τῶν προπλεόντων ρωσικῶν ευρέθη εἰς τὸ εταξὺ τῶν πυροβολείων τῆς Πύλου καὶ ἐκείνων ῆς Σφακτηρίας στομιον τοῦ λιμένος τοῦ Ναυα-ίνου. Ἐδέχθη τότε τὸ διασταυρούμενον πῦρ τῶν υροβολείων τούτων ὡς καὶ πυκνὸν τυφεκισμὸν πὸ τουρκικοῦ πυροπολικοῦ τὸ ὁποῖον ἐπειράθη ὰ τῷ προσκολληθῇ. Τόσον τὸ «Ἀλέξανδρος Νιέφ-κη» ὅσον καὶ τὰ λοιπὰ ρωσικὰ πλοῖα ἐξηκο-ούθησαν τὴν πλεῦσίν των πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Κό-ριγκτων ὑποδειχθέντα τόπον ἀγκυροβολίας χωρὶς ὰ ριψωσιν οὐδεμίαν βολὴν ἕως τῆς στιγμῆς ἐκεί-ης, καίτοι μόλις κινούμενα καὶ δεχόμενα διὰ οῦτο πλῆθος σφαιρῶν. Φθάσαν τέλος εἰς τὸ ροσδιορισθὲν αὐτῷ ἀγκυροβόλιον καὶ εὑρὸν λησίον του μεγάλην αἰγυπτίαν φρεγάταν, ἐπετέθη ατ' αὐτῆς διὰ σφοδροτάτου πυρὸς καὶ τὴν ἠνάγ-ασε νὰ ὑποστείλη τὴν σημαίαν της καὶ νὰ τῷ αραδοθῇ.

[Αὐθεντικαὶ πηγαὶ ὡς πρὸς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυα-ίνου: «Memoir of the life of admiral sir Edward Codrington ith selection from his public and private correspondence lited by his daughter *Lady Bourchier*. — *Edm. Jurien de la raviére* «La Station du Levant» τόμος II ἐκ τοῦ ἀρχείου οῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν τῆς Γαλλίας. — *Wil. mes* «History of the British Navy» τόμος VI, ἐκ τῶν ἀρ-ίων τοῦ Ἀγγλικοῦ Ναυαρχείου καὶ τῶν ἡμερολογίων ῶν εἰς τὴν ναυμαχίαν λαβόντων μέρος πλοίων. — *Géné-il E Bogdanovitch*: La bataille de Navarin», 1827; d'après s documents inédits des Archives Imperiales Russes». Σ. Ε. Λ.

«**Ἀλέξανδρος ὁ Φεραῖος**». Μία ἀπὸ τὰς δύο ραγῳδίας — ἡ ἑτέρα ἦτο ὁ «*Κόρεσσος*» — τὰς τοίας ἔγραψεν ὁ Ἰάκωβος Ρῖζος Ραγκαβῆς, ὁ ατὴρ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ. Ἡ ὑπόθεσις ῆς τραγῳδίας, μηδέποτε διδαχθείσης ἀπὸ σκη-ῆς, ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἡ Θήβη, ἡ σύζυγος τοῦ βασι-έως τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου, μὴ δυναμένη πλέον ὰ ὑποφέρῃ τοῦ συζύγου της:

«τὸ ἦθος τὸ τυραννικόν,
τὴν βαρβαρότητά του,
τὸ πρὸς τὸ πλῆθος ἀπηνὲς
καὶ τὰς αἰσχρὰς του κλίσεις,
καὶ τὸ τραχὺ το πρὸς αὐτὴν
καὶ τὰς περιφρονήσεις»,

ρονεῖ, ὅτι εἶναι καιρὸς «ν' ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ τὸ δέλυγμα αὐτό», πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν παραδέ-εται καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς Τισίφονος ὅστις, καί-οι εἶναι τῆς αὐτῆς μὲ τὴν ἀδελφήν του γνώ-ης ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαγωγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὐχ ἧττον νομίζει ὅτι πρέπει νὰ ὑπομείνουν «μι-ρὸν ἔτι»:

«Ἂς μὴ ἀπελπισθῶμεν·
τὸ πᾶν φρυάττει κατ' αὐτοῦ·
ἐνδέχεται ἡ τοση
κατακραυγὴ τὴν ἄκραν του
δομὴν νὰ ἐλαττώσῃ.
Τὰς πράξεις ου τὰς ρυπαρὰς
ἐνδέχεται ν' ἀφήσῃ
καὶ μετὰ σοῦ σεμνότερον
εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ζήσῃ·
ὁ χρόνος, ἡ συνείδησις,
τὸ τῶν ἀνθρώπων μῖσος,
νὰ μεταβάλουν πιθανὸν
τὴν φύσιν του καὶ ἴσως...»

Τὰς ἐναντίον του *κακολογίας* ταύτας τῆς τε Θήβης ὶ τοῦ ἀδελφοῦ της μανθάνει ὁ Ἀλέξανδρος καὶ οφασίζει νὰ τοὺς θανατώσῃ, πλὴν τῇ συμβουλῇ ῦ μυστικοσυμβούλου του Λυκίδα, ἴσως φοβεῖται ἡ πρὸς τὸν βασιλέα συγγένειά των

«καὶ αἱ πολλαὶ
μετὰ πολλῶν των σχέσεις
κ' αἱ ἐνεστῶσ' ἐπιβουλαὶ
τοῦ πλήθους διαθέσεις
ἐπιφέρουν ἐπικίνδυνον κρότον».

ταπείθεται καὶ ἀποφασίζει νὰ τοὺς ἐξορίσῃ *ῶτον*

«μὲ τρόπον εὐλογοφανῆ
κ' εἰς ἄλλας περιπτώσεις
νὰ τοὺς θανατώσῃ».

Κύριος ὅμως σκοπὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ζητοῦν-ς νὰ ἐξορίσῃ τὴν Θήβην καὶ τὸν ἀδελφόν της, ναι ἡ ἐπιθυμία του νὰ διαζευχθῇ τὴν σύζυ-ν του καὶ νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ Λυ-δου Πανδίαν, ἧς ἐξ ἄλλου ἐρᾶται καὶ ὁ τῆς ήβης ἀδελφὸς Τισίφονος. Τοῦτο εἶναι καὶ τὸ νον ἐπεισόδιον τῆς ἁπλουστάτης κατὰ τὰ ἄλλα αγῳδίας, ἥτις περατοῦται διὰ τῆς δολοφονίας ῦ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ τῆς Θήβης.

Τοιαύτη ἐν ὀλίγοις ἡ τραγῳδία τοῦ Ραγκαβῆ ρὶ ἧς καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ «*πρωτοτύπων συν-σεων*» ὁ υἱός του Ἀλέξανδρος λέγει, ὅτι «ἀνε-ωρίζοντο ὡς ἀριστουργήματα, καὶ ἦσαν, ὡς μετὰ ῦτα ἠδυνήθην νὰ κρίνω, ἔξοχοι ἀληθῶς εἰς τὸ θός των, οὐχὶ ἴσως τόσον διὰ τὴν θαρραλέαν ἔμ-υσιν, ὅσον διὰ τὴν στιχουργικὴν ἐντέλειαν καὶ ῆς γλώσσης τὴν καλλονὴν» (Ραγκ. Ἀπομνημον. μ. Α' σελ. 76. Αἱ δύο τελευταῖαι αὗται ἰδιότη-ς τῶν πρωτοτύπων συνθέσεων τοῦ Ραγκαβῆ αίνονται καὶ ἐκ τῶν ἐπὶ τούτῳ παρατιθεμένων ἄνω-ρω στίχων.

Τὸν θάνατον τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλε-ξάνδρου ἐδραματοποίησε καὶ ὁ *Ἰωάν Περβά-νογλου* καὶ ἔγραψε τραγῳδίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Θήβη» (βλ. λ.). Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Ἀλεξάνδρου *βωμοί*. Οἱ «are Alexandri», μνη-μονευόμενοι ὑπὸ τοῦ Πλινίου (VI, 25). Ἔκειντο ἐν τῷ «promontorio» τ. ἔ. ἐπὶ τοῦ ὄρους Εἴρου τῆς Ἰνδικῆς (*Ἀρρ.*), τοῦ σημερινοῦ ἀκρωτηρίου Monz (*Δρόϋσεν* III, Β', 278).—2) Τόπος ἐν τῇ εὐ-ρωπαϊκῇ Σαρματίᾳ παρὰ τὸν Τάναϊν (*Πτολεμ.* 3, 5, 26). Ε. Ν. Μ.

— **Ἀλεξάνδρου** *κλῖμαξ*. Ὑπὸ τοῦ Πολυαίνου (Στρατηγ. Δ' 3, 23) ὀνομάζεται οὕτω ἡ παρὰ τα Τέμπη κλιμακωτὴ ἀτραπός, διὰ τῆς ὁποίας συνε-τελέσθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ ὑπερ-κέρασις τῶν Θεσσαλῶν τῷ 336.

— **Ἀλεξάνδρου** *λιμὴν [Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰνδικῆς (Γεδρωσίας), ὀλίγον πρὸς βορρᾶν τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Ἰνδοῦ*. Πι-στεύεται μὲν γενικῶς (Atlas Général *Vidal-Lab lache*, 12—13: Empire d'Alexandre), ὅτι εἶναι ὁ σύγχρονος μέγας ἐμπορικὸς λιμὴν Karachi καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ ὁ τελευταῖος οὗτος εἶναι ὁ καλύ-τερος, καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἄριστος, φυσικὸς λιμὴν τῶν ἀκτῶν ἐκείνων τῆς Ἰνδικῆς (πλάτ. 24° 47' Β, μῆκ 68° 59' Ἀν. Χάρται Ἀγγλικοὶ 826: Karachi to Vengurla, 41: Cape Monze to Kedi-wari mouth, 40: Karachi harbour). Ἀλλ' οὐδεμία περὶ τούτου ὑπάρχει ἀπόδειξις, οὔτε εἶναι δυνα-τὸν τὰ συναγάγῃ τις συμπεράσματα ὡς πρὸς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς συγχρόνου ἀκτῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εἰδήσεων τοῦ Ἀρριανοῦ, καθ' ὅσον αἱ ἀπὸ τοῦ *Ἰνδοῦ* καὶ τῶν παρ' αὐτόν, συγκριτικῶς μὲν ἐλασσόνων, πραγματικῶς ὅμως μεγάλων καὶ αὐτῶν, ποταμῶν ἰλύες διαρκῶς προσεπιχώννουν καὶ ὁλονὲν ἀλλοιοῦσι το σχῆμα τῆς ἀκτογραμμῆς τῶν μερῶν ἐκείνων. Ὑπάρχει ἐν τούτοις καθ' ἡμᾶς ἔνδειξίς τις, ὡς πρὸς τὴν σύγχρονον ταυτότητα τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀσθενὴς βεβαίως: ἡ συσχέτισις τῆς περὶ ἧς κατωτέρω ἀφηγήσεως τοῦ Ἀρριανοῦ πρὸς τὴν ὕπαρξιν τριῶν νήσων, κειμένων ἐγγύτατα τοῦ κυματοθραύστου Kiamari τοῦ λιμένος Karachi, στεγαζουσῶν αὐτὸν ἀπὸ τῶν σφοδρῶν ἐν τῷ Ἰν-δικῷ Ὠκεανῷ ἀπὸ Λιβὸς Μουσσώνων, καὶ δὴ νή-σων ἐν αἷς βρίθουσι τὰ *ἀκέφαλα*, ἐξ ὧν καὶ ἡ ὀνομασία τῶν Oyster islands. Πρέπει δὲ πάλιν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι αἱ τρεῖς αὗται νῆσοι ἀπετέλουν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μίαν καὶ μόνην, διαβρω-θεῖσαν ἔκτοτε εἰς δύο αὐτῆς ἐνδιάμεσα μέρη, φαι-νόμενον συνηθέστατον εἰς νήσους ἀγρίως πληττομένας ὑπὸ τῆς ἐπιφορᾶς τῶν τρικυμιῶν, καὶ δὴ χθαμαλὰς ὡς αἱ νῆσοι Oyster, ἡ ὑψηλοτέρα τῶν ὁποίων μόλις φθάνει εἰς 26 μέτρα (West coasts of India pilot 1926, σελ. 240).

Ὁ Ἀρριανός, ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ πλοῦ τοῦ *Νεάρχου*, ναυάρχου Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ἀναφέρει τὰ ἀκόλουθα περὶ τοῦ λιμένος τούτου: ...Μόλις παρέκαμψαν νῆσον, βαίνουσαν ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὴν ἀκτογραμμὴν τοῦ αἰγιαλοῦ, εἰσέπλευ-σαν εἰς λιμένα εὔορμον καὶ μέγαν, τόσον δὲ ἀρέ-σαντα εἰς τὸν Νέαρχον, ὥστε νὰ τῷ φανῇ εὔλογον ὅπως τὸν ὀνομάσῃ *Ἀλεξάνδρου λιμένα*. Κεῖται δὲ ἡ νῆσος πρὸ τοῦ στομίου του, ἀπέχουσα ἀπὸ τῆς ἀκτῆς μόλις δύο δέκατα μιλλίου καὶ ἡ μὲν νῆσος ὀνομάζεται *Βίβακτα*, ὁ δὲ τόπος *Σαγγάδη*. Πνευ-σάντων ὅμως σφοδροτάτων ἀπὸ τοῦ πόντου ἀνέ-μων καὶ συνεχῶν (δηλ. Μουσσώνων ἀπὸ Λιβὸς) παρακωλυόντων τὸν ἀπόπλουν καὶ τοῦ Νεάρχου φοβηθέντος ἐπιδρομὴν τῶν βαρβάρων πρὸς διαρ-παγὴν τοῦ στρατοπέδου, συνετελέσθη περιτείχισις τοῦ μέρους. Εἴκοσι τέσσαρας ὅλας ἡμέρας παρέ-μεινεν ἐκεῖ ἀποκεκλεισμένος ὁ στόλος τοῦ Νεάρ-χου, καθ' ἃς οἱ ἄνδρες του «μῦας τε ἐθήρων τοὺς θαλασσίους καὶ ὄστρεα καὶ σωλῆνας τοὺς καλεομέ-νους, ἄτοπα τὸ μέγεθος» (*Ἀρριανοῦ* Ἰνδικὴ κα' 10-13). Αὕτη, ἡ τελευταία, εἶναι ἡ περικοπή, ἣν ἀνωτέρω ὑπηνίχθημεν, ὡς πρὸς τὴν ταυτότητα τοῦ *Ἀλε ξάνδρου λιμένος*, ὡς πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Πλίνιος ποιεῖται ἁπλῆν μνείαν (VI, 25, 2) ὀνομάζων μά-λιστα αὐτὸν Alexandria. ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Ἀλεξάνδρου** *μονή*· ἐλέγετο οὕτω ἡ μετέπειτα *Ἀκοιμήτων μονή* (βλ. **Ἀκοίμητοι**).

—**Ἀλεξάνδρου** *ναός*. Ἦτο ἱδρυμένος παρὰ τὴν Ἄρκην τοῦ Λιβάνου (ἐσώζετο ἀκόμη ἐπὶ τῶν ρω-μαϊκῶν χρόνων), πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δεικνύει τὰς ἰδιαιτέρας ὑποχρεώσεις τῆς ἐν λόγῳ πόλεως πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα. Μνημονεύεται παρ' Αἰλίῳ Λαμ-πριδίῳ ἐν τῷ βίῳ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου: «in tem plo dicato apud Arcenam urbem Alexandro Magno natus» (*Δρόϋσεν* III, Β', 240). Ε. Ν. Μ.

—**Ἀλεξάνδρου** *νῆσος [Ἀρχ. Παραλ. Γεωγραφ.]*. Νῆσος ἀναφερομένη ἐν τῷ «Περίπλῳ τῆς ἔξω θα-λάσσης» (Γ,24) τοῦ ἐκ τῶν ἐλασσόνων Ἑλλήνων γεωγράφων *Μαρκιανοῦ Ἡρακλεώτου τοῦ Πόντου*, ὡς κειμένη μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν Ραγομάνιος καὶ Βρισσάνα. Παρὰ Πτολεμαίῳ δὲ (Περσίδος θέσις: VI, 5,8) καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀρα-κία*. Πᾶν συμπέρασμα ὅμως βασιζόμενον ἐπὶ τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων, ἃς παρέχει οὗτος, θὰ ἦγεν εἰς πλάνην, ἰδίως ὡς πρὸς τὸ μῆκος τὸ ὁποῖον θὰ ἀφίσταται πολλὰς μοίρας τοῦ ἀκριβοῦς, δεδο-μένου ὅτι οἱ λοξοδρομικοὶ πίνακες τῶν περίπλων, αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς χονδροειδεστάτην προσέγγισιν παρέχοντες, θὰ ἦσαν ἔτι μᾶλλον ἀνεπαρκεῖς λόγῳ τοῦ σπανιωτάτου τῶν πλόων ἀνὰ τὰς σχεδὸν ἀγνώ-στους τότε θαλάσσας ἐκείνας. Δὲν δύναται ἐν τού-τοις νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ ὑπόθεσις ὅτι πρόκειται περὶ τῆς νήσου περὶ ἧς γράφει ὁ *Ἀρριανὸς* (Ἰνδικὴ κβ', 1). Σ. Ε. Λ.

—**Ἀλεξάνδρου** *πανδοχεῖον*. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἀππιανοῦ (Μιθριδάτ. 20), πιθανῶς δὲ ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀπὸ Σάρδεων πρὸς Ἔφεσον ὁδοῦ (*Δρόϋ-σεν* III, Β, 228). Ε.Ν.Μ.

—**Ἀλεξάνδρου** *παρεμβολή*. Τόπος ἐν Λιβύῃ πλησίον τοῦ Ἄμμωνος, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (4, 5, 33).

—**Ἀλεξάνδρου** *πύργος*. Τόπος ἐν Θεσσαλίᾳ ὅπου ἐστρατοπέδευσε Φίλιππος ὁ Ε' μετὰ τὴν ἐν Κυ-νὸς Κεφαλαῖς μάχην. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πο-λυβίου (18, 10).

—**Ἀλεξάνδρου** *Σκηναὶ [Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Μεταφορὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν τῆς λατινικῆς τοπω-νυμίας *Alexandroscenae*, τῆς συγχρόνου τουρκι-κῆς ὀνομασίας *Ἰσκενδερουνὰ* ἀποτελούσης καὶ ταύτης μερικὴν μετάφρασιν τῆς ρωμαϊκῆς ὀνο-μασίας. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη εἰς παράκτιον τοποθεσίαν τῆς Συρίας, εὑρισκομένην 2 ½ μίλλια ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ρας ἐλ Ἀμπιὰδ* (Ras el Abiad τοῦ Promontorium Album τοῦ Πλινίου) καὶ εἰς 7 ½ μίλλια Ν.ΝΔ τῆς συγχρόνου *Σούρ*, τῆς ἐπε-χούσης τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Τύρου*, ὀφείλεται δὲ εἰς φρούριον καὶ ὁδὸν ἧς ἡ ἐντὸς βράχων διό-ρυξις, ἀρξαμένη ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Σεβήρου ἐπερατώθη ἐπὶ Καρακάλλα.

Τὰ ἀρχαῖα ὁδοιπορικὰ (Itinerarium Ierosolymi-tanum) ποιοῦνται μνείαν τῆς θέσεως ὡς σταθμοῦ πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν ὁδοιπόρων, κατὰ δὲ τὸν με-σαίωνα ἔλαβεν αὕτη τὰ ὀνόματα *Σκανδάλιον* καὶ *Σκανδάριον* (Scandalium καὶ Scandarium) καὶ ἀπε-τέλει φέουδον ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς Τύρου (*E. G. Rey*: Les familles d'Outre-Mer, σελ. 427). Κατὰ τῷ 1116, Βαλδουῖνος (Baldouin) ὁ Α' ἀνεκαίνισε τὸ φρούριον, ὅπως τὸ χρησιμοποιήσῃ ὡς βάσιν ἐπιχειρήσεων κατὰ τῆς Τύρου (*Sauret et Isambert*: Itinéraire historique et archéologique de l'Orient, τόμος III σελ. 481). Τανῦν ἀποτελεῖ συνοικισμὸν μικρόν, τὴν *Ἰσκενδερουνά*, (πλάτ. 33°09'00", μῆκ. 35 09'40", χάρτης Ἀγγλικὸς 2633: Markhab to Ras-En-Nakura), ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ὀχυρὸν «Χάνι» κατεσκευασμένον ἐξ ἀρχαίων λειψάνων· ἐγγὺς ἀναβλύζει πηγὴ εὐεργετικὴ διὰ τοὺς ὁδοι-πόρους. Πλῆθος ἐρειπίων ἰωνικοῦ ρυθμοῦ ὡς καὶ θεμελιώσεις ἀρχαίων κτιρίων καὶ σαρκοφάγοι εἰς τὰς πέριξ θέσεις Idmid, Kulat Shemmà καὶ Na-kura, εἰς ἃς μικροὶ συνοικισμοί. Εὐάριθμοι στρα-τιῶται παραμένουσιν εἰς Ἰσκενδερουνὰ πρὸς φύ-λαξιν τῆς ἐρημικῆς της διόδου. Παράδοσις, ἀνα-φερομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Baedecker (Palestine et Syrie ἐκδ. 1906, σελ. 260), καθ' ἣν ἡ ὀνομασία *Alexandroscenae* ὀφείλεται εἰς φρούριον ὑπὸ Ἀλε-ξάνδρου τοῦ Μεγάλου ἀνεγερθέν, εἶναι ἀβάσιμος, καθ' ὅσον αὕτη ὀφείλεται εἰς Ἀλέξανδρον τὸν Σεβῆρον. ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Ἀλεξάνδρου** *Στῆλαι*. Ὄρος τῆς Ἀσιατικῆς Σαρματίας ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου.

—**Ἀλεξάνδρου** *στρατόπεδον*. Εἶναι τὰ ἐν Αἰγύ-πτῳ «Castra Alexandri», τὰ ὁποῖα ὁ Κούρτιος χαρακτηρίζει ὡς «regionem» (IV, 7,2.—*Δρόϋσεν* III, Β', 241). Ε. Ν. Μ.

—«**Ἀλεξάνδρου** *συμπόσιον*» (Alexander's Feast). Ὠδὴ τοῦ Ἄγγλου *Τζὼν Ντράϋντεν* (1631—1700), τοῦ μεγαλυτέρου ποιητοῦ τῆς ἐποχῆς τῆς Παλι-νορθώσεως, εἰς τὴν ὁποίαν δείκνυται ἡ μεγάλη φιλολογική του δύναμις. Ἡ ᾠδὴ αὕτη θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἀρίστων ποιημάτων.

—**Ἀλεξάνδρου** *Χάραξ*· βλ. Χάραξ.

Ἀλεξάνδρου Α' *γῆ*. Ἐκ τοῦ πλοίου «Belgica» ἐθεάθη εὐκρινῶς τὴν 16ην Φεβρουαρίου 1821 ἐν τῷ Ἀνταρκτικῷ ὠκεανῷ καὶ πρὸς Β τῆς Ρω-σίας ξηρὰ κληθεῖσα *«Γῆ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α'»*. Την γῆν ταύτην παρετήρησεν ἐκ νέου τὸν Δεκέμ-βριον τοῦ 1904 ἐκ τοῦ «Français» ὁ δόκτωρ Charcot, ἀλλὰ τὸ πλοῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ πλη-σιάσῃ, ὡς ἐκ τῶν παγετώνων, δὲν κατέστη δὲ δυ-νατὸν ὡς ἐκ τούτου νὰ ἐξακριβωθῇ ἐὰν πρόκειται περὶ συνεχείας τῆς γῆς τοῦ Γκράχαμ ἢ περὶ νήσου.

Ἀλεξάνδρου Καλαμίτσι. Κοινότης τῆς ἐπαρ-χίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων· κάτ. 333.

Ἀλεξάνδρου Νιέφσκη *μονή*. Εὑρίσκεται ἐν Πετρουπόλει, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μεγάλου Πέτρου τῷ 1713. Ἡ σημερινὴ Λαύρα τῆς *Ἁγίας Τριάδος Ἀλεξάνδρου Νιέφσκη* ἀποτελεῖ παμμέγιστον φρούριον, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου ἐγείρεται ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος ὅπου ἐνα-πετέθη τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ Ἀλεξάνδρου Νιέφ-

Digitized by Google

σκη (βλ. λ. εἰς σελ. 681), μετακομισθὲν ἐκ Βλαδιμίρ.

Τὸ μοναστήριον τοῦτο εἶναι τὸ τρίτον κατὰ τάξιν τῶν ἐν Ρωσίᾳ, ἀπὸ ἀπόψεως ἐκτάσεως καὶ πλούτου. Περιέχονται δὲ εἰς αὐτὸ αἱ ἀκόλουθοι ἐκκλησίαι:

α) Ἁγία Τριάς, μητρόπολις, ἱδρυθεῖσα ἐπὶ σχεδίου τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἐπὶ Αἰκατερίνης Β′ καὶ συμπληρωθέντος ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Στάρωφ. Τὸ εἰκονοστάσιον αὐτῆς εἶναι κατεσκευασμένον δι' ὡραίου ἰταλικοῦ μαρμάρου, τὰ δὲ δύο παμμέγιστα τόξα της ἐξ ὀρειχάλκου ἐπιχρύσου, κεκοσμημένα δι' ἱερῶν παραστάσεων. Αἱ εἰκόνες περιβάλλονται διὰ πλαισίων σιδηριακοῦ ἀχάτου καὶ περικλείουν εἰκόνας τῆς ἰταλικῆς σχολῆς. Ἡ αὐτοκρατορικὴ πύλη εἶναι κατεσκευασμένη περιτέχνως ἐξ ὀρειχάλκου ἐπίσης. Τὰ φατνώματα, ὁ θόλος, οἱ ἄμβωνες, τὰ στασίδια διακοσμοῦνται δι' ἀραβουργημάτων καὶ 22 μορφῶν ἁγίων. Τῷ 1752 ἱδρύθη ἐν αὐτῇ ἡ λειψανοθήκη τοῦ ἁγ. Ἀλεξάνδρου παριστῶσα πυραμίδα ἐξ ἀργύρου ζυγίζουσαν 1200 ὀκάδας. Εἰς τὰς πλευρὰς τῆς λειψανοθήκης ἔχουν ἐγχαραχθῇ στίχοι τοῦ Λομονόσωφ κάτωθεν ἀναγλύφων ἀναφερομένων εἰς σκηνὰς τοῦ βίου τοῦ Ἀλεξάνδρου Νιέφσκη. Ὑπάρχουν δὲ κηροστάσια χρυσᾶ κοσμημένα ἐξ ἀδαμάντων, πολυκάνδηλα ἀργυρᾶ, εἰκόνες διακόσμητοι ἐκ πολυτίμων λίθων καὶ ἄπειρα πολύτιμα ἀφιερώματα. Εἰς τὴν μητρόπολιν ταύτην ἔχουν ταφῇ μέλη τινὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, οἱ στρατάρχαι Σουβάρωφ καὶ Κουτούζωφ καὶ ὑπάρχει ὁ περικαλλὴς τάφος τῶν μεγάλων δουκισσῶν Μαρίας καὶ Ἐλισαβετας, ἀποτελούμενος ἐκ δύο ἀργυρῶν ἀγγέλων φυσικοῦ μεγέθους.

β′) Ἐκκλησία τῶν ἁγίων δουκὸς Θεοδώρου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἱδρυθεῖσα τῷ 1754 Εἰς τὸν ναὸν τοῦτον ἔχει ἐνταφιασθῆ ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις, ὁ μέγας τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους διδάσκαλος καὶ ἄλλοτε ἀρχιεπίσκοπος Χερσῶνος.

γ′) Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· εἰς αὐτὴν ἐνεταφιάζοντο οἱ μητροπολῖται Πετρουπόλεως καὶ οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἐπίτροποι τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

δ′) Ἐκκλησία τῆς Ἀναστάσεως τοῦ ἁγίου Λαζάρου, ἔνθα ἐνεταφιάζοντο ἄνδρες, οἵτινες προσέφερον ὑπηρεσίας εἰς τὸ κράτος. Ὑπάρχουν ἐν αὐτῇ διακόσιοι καὶ πλέον τάφοι, ἔργα διασήμων γλυπτῶν Ρώσων καὶ ἀλλοδαπῶν.

ε′) Ἐκκλησία τῆς Θεομήτορος.

στ′) Ἐκκλησία τῶν ἁγίων Πάντων.

Ἐκτὸς τῶν ναῶν τούτων ὑπάρχουσι πολυάριθμα ἄλλα παρεκκλήσια καί τινες πύργοι ἐγερθέντες τῷ 1770. Εἰς αὐτοὺς διαφυλάττονται ἄπειρα κειμήλια καὶ συλλογαὶ χειρογράφων ρωσικῶν, ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν καὶ πολύτιμοι ἐκδόσεις βιβλίων τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας.

Ἡ μονὴ περιλαμβάνει, ἐκτὸς τῶν ναῶν, μητροπολιτικὸν μέγαρον, τὸ ὁποῖον περιβάλλεται ὑπὸ ὡραιοτάτου κήπου καὶ ἐξαισίου πορτοκαλλεῶνος, ἐπίσης δὲ τὰ κελλία τῶν μοναχῶν, τὴν Θεολογικὴν Ἀκαδημίαν, τὴν Ἱερατικὴν Σχολήν, προκαταρκτικὰ ἱερατικὰ σχολεῖα, τυπογραφεῖον καὶ νεκροταφεῖον. **Θ. Β.**

—**Ἀλεξάνδρου Νιέφσκη *ναός*.** Ὁ καθεδρικὸς τῆς

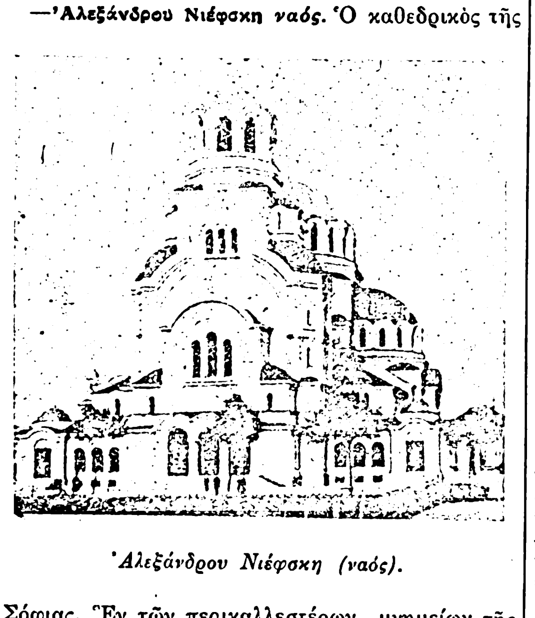

Ἀλεξάνδρου Νιέφσκη (ναός).

Σόφιας. Ἓν τῶν περικαλλεστέρων μνημείων τῆς νεοβυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν νοτίων Σλαύων.

Ἀλεξάνδρου *Ἀποστολάκης*. Σπετσιώτης καραβοκύρης τοῦ ἱστιοφόρου «Ἁγ. Νικόλαος», τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὡς πυρπολικόν. Μετέσχεν ἐνεργῶς τῆς ἐκστρατείας τῆς Σούδας καὶ ἄλλων ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων.

—**Ἀλεξάνδρου *Βενιζέλος*.** Σπετσιώτης καπετάνιος, σημαντικῶς δράσας καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος.

—**Ἀλεξάνδρου *Δημήτριος*.** Μεμυημένος εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς ἔμπορος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπώλεσε φυγὼν πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν διετέλεσεν ἐπί τι διάστημα δημόσιος ὑπάλληλος καὶ βουλευτὴς τῶν ἀνατολικῶν Σποράδων.

—**Ἀλεξάνδρου *Ἰωάννης* ἢ *Καλόγερος*.** Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀμφίσσης, ὅστις ἐμόναζε πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, μετὰ τὴν ἔκρηξιν δ' αὐτῆς ἐπέταξε τὰ ράσα καὶ προσεκολλήθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Ι. Γκούρα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου ἐξῆλθε τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἠκολούθησε τὸν Καραϊσκάκην. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ὠνομάσθη ἀξιωματικὸς τῆς Φάλαγγος. **Γ. Δ. Κ.**

—**Ἀλεξάνδρου *Ἰωάννης*.** Γενναῖος ἀγωνιστὴς ἐκ Δελφῶν, μετασχὼν πολλῶν μαχῶν.

—**Ἀλεξάνδρου *Ἰωάννης*.** Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Καστανίτσας, πολεμήσας γενναίως ἐν Μονεμβασίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ.

—**Ἀλεξάνδρου *Κωνσταντῖνος*.** Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Γορτυνίας.

—**Ἀλεξάνδρου *Κωνσταντῖνος*.** Λίαν ἱκανὸς καὶ γενναῖος ὁπλαρχηγός, καταγόμενος ἐκ Λεονταρίου.

—**Ἀλεξάνδρου *Λάμπρος*.** Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀταλάντης. Ἀναφέρεται ὡς πολλάκις ἀντιπροσωπεύσας τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα εἰς τὰς Συνελεύσεις. **Γ. Δ. Κ.**

—**Ἀλεξάνδρου *Λουκᾶς*.** Κατήγετο ἐξ Ἀγόριανης. Ἡ ἀνδρεία τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς καὶ πολλὰς κατόπιν μάχας τὸν κατέστησαν ἐξακουστόν.

—**Ἀλεξάνδρου *Λουκᾶς*.** Ἔμπορος ἐξ Ἀραχώβης, προσενεγκὼν ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀγῶνα.

—**Ἀλεξάνδρου *Μανώλης*.** Γενναῖος Χαλκιδεὺς Ἀγωνιστής, μετασχὼν πολλῶν μαχῶν πρὸ καὶ μετὰ τὸν τραυματισμόν του.

—**Ἀλεξάνδρου *Μιχαήλ*.** Σπετσιώτης ἀγωνιστής, διακριθεὶς διὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν πειθαρχίαν αὐτοῦ. Ἠκολούθησε κατ' ἀρχὰς μὲν τὸν Γ. Πάνου εἰς Μονεμβασίαν, κατόπιν δὲ τὸν Γ. Ἀνδροῦτσον. Εἰς αὐτὸν ἀνετέθη ὁ καταρτισμὸς τοῦ πληρώματος τῆς ἑλληνικῆς φρεγάτας «Ἑλλάς». **Γ. Δ. Κ.**

—**Ἀλεξάνδρου *Νικόλαος*.** Ἀγωνιστὴς ἐκ Τήνου. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Β. Μαυροβουνιώτην καὶ τὸν Δ. Ὑψηλάντην εἰς χερσαίας καὶ θαλασσίας ἐπιχειρήσεις διακριθείς.

—**Ἀλεξάνδρου *Παναγιωτάκης*.** Ἐγγράμματος Πηλιορείτης, ὅστις περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος «ἐλθὼν ἐκ Ζαγορᾶς εἰς τὰς Ἀθήνας—κατὰ τὰς *Ἐφημερίδας* τοῦ Ἰωάννου Μπενιζέλου—συνεζεύχθη μετὰ τῆς ψυχοθυγατρὸς τοῦ Ἀγγελάκη Γέροντα. Ὅστις Παναγιωτάκης, μὲ τὸ νὰ ἦτον ἐστολισμένος μὲ τὸν ἀκήρατον πλοῦτον τῆς παιδείας καὶ μὲ φρόνησιν καὶ χρηστὰ ἤθη συνηριθμήθη μὲ τοὺς γνησίους πατριώτας καὶ εἰς τὸν κατάλογον τῶν προεστώτων». Ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι μόνον τοὺς ἀξίους οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ 18ου αἰῶνος ἐπολιτογράφουν. **Γ. Δ. Κ.**

—**Ἀλεξάνδρου *Πᾶνος* ἢ *Ζαρόγγας*.** Ἀγωνιστὴς ἐκ Βάλτου, μετασχὼν εἰς διαφόρους μάχας ὑπὸ τὸν Ι. Ράγκον, Κ. Μπότσαρην καὶ Α. Ἴσκον κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. **Γ. Δ. Κ.**

Ἀλεξανδρούπολις ἢ ***Ἀλεξανδρόπολις*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*] α′) ***Ἐν Θράκῃ*.** Ταύτην κατά τινα μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου ἔκτισεν ὁ Ἀλέξανδρος ἐν τῇ χώρᾳ τῶν καθυποταχθέντων Μαίδων Θρᾳκῶν, πιθανῶς τῷ 334 π. Χ., καθ' ὃν χρόνον ὁ πατὴρ αὐτοῦ εἶχεν ἐκστρατεύσει ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου· καὶ «τοὺς μὲν βαρβάρους ἐξαπήλασε, συμμείκτους δὲ κατοικίσας Ἀλεξανδρόπολιν προσηγόρευσε» (*Πλουτάρχου βίος Ἀ* ἐξ. 9). Μνημονεύεται προσέτι καὶ ἐν τῷ καταλόγῳ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου τρίτη κατὰ σειράν, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο εἶναι περὶ αὐτῆς γνωστὸν (*Δρόϋσεν*, τ. Ι σ. 186, τ. ΙΙΙ Β′, σ. 220 σημ. 5,' βλ. καὶ κατωτέρω.

β′) Ἐν ***Ἰνδικῇ*.** Μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀππιανοῦ (Συριακῆς 57) ὡς κτίσμα Σελεύκου τοῦ Α′, ἀλλὰ πιθανώτατα εἶναι ἡ «Ἀλεξάνδρεια παρὰ τοῖς Ἀραχώτοις, ἡ ὁμοροῦσα τῇ Ἰνδικῇ» κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον, ἢ «ἡ Ἀλεξανδρόπολις παρὰ τὸν Ἀραχωτὸν» τοῦ Ἰσιδώρου, τὴν ὁποίαν ἔκτισεν ὁ Ἀλέξανδρος (βλ. λ. **Ἀλεξάνδρεια ἐν Ἀραχωσίᾳ**—*Δρόϋσεν*, τ. ΙΙΙ Β′, σ. 302).

γ′) Ἐν ***Παρθίᾳ*.** Μνημονεύεται μόνον ὑπὸ Πλινίου· «regio Nisiaea Parthyenes nobilis, ubi Alexandropolis a conditore—χώρα Νησαία (ἢ Νισσαία) Παρθυηνὴ γνωστή, ἐν τῇ ὁποίᾳ Ἀλεξανδρόπολις ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ» (VI, 25: 29), ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν περὶ αὐτῆς (*Δρόϋσεν*, τ. ΙΙΙ Β, σ. 249 καὶ 250).

καὶ δ′) Ἐν ***Σακαστηνῇ*.** Μνημονεύεται μετὰ ἑτέρας Ἀλεξανδρείας ὑπὸ Ἰσιδώρου τοῦ Χαρακηνοῦ ἐν σταθμοῖς Παρθικοῖς, 19, ὡς κτίσμα Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ πιθανῶς πρόκειται περὶ μιᾶς Ἀλεξανδρείας ἢ Ἀλεξανδροπόλεως ἐν Σακαστηνῇ (βλ. λ. Ἀλεξάνδρεια ἐν Σακαστηνῇ—*Δρόϋσεν*, τ. ΙΙΙ Β, σ. 302). **Ε. Ν. Κ.**

Ἀλεξανδρούπολις (πρώην *Δεδὲ-ἀγάτς*). Ἐμπορικωτάτη πόλις τῆς Δυτικῆς Θρᾴκης, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Ἕβρου καὶ ὁμωνύμου αὐτῇ ὑποδιοικήσεως. Ἔχει κτισθῆ παρὰ τὴν θάλασσαν, ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ὅρμῳ ἐπὶ ἐπικλινοῦς ἐδάφους μεταξὺ τῆς Μάκρης πρὸς Δ καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Ἕβρου καὶ τῆς Αἴνου πρὸς Α.

Αἱ γεωγραφικαὶ αὐτῆς συντεταγμέναι εἶναι: πλάτος 40°49′22″ καὶ μῆκος 2°10′25″ Ἀν. τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου τῶν Ἀθηνῶν, ἤτοι 25°53′40″ Ἀν. τοῦ τοιούτου τοῦ Γρήνουϊτς.

Ἡ πόλις ἀριθμεῖ ὀλίγων μόνον δεκαετηρίδων βίον, ἱδρυθεῖσα τῷ 1876 ὡς ἑλληνικὴ ἀποικία, λόγῳ τῆς ἀπὸ τὴν ἔρημον σχεδὸν παραλίαν, ἔνθα εὐάριθμοι μόνον ἁλιεῖς ἐνδιέτριβον, διόδου τῆς ἑνούσης τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ Ἀδριανούπολιν σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Ἡ πρώτη ὀνομασία αὐτῆς ἐδόθη ἔκ τινος Τούρκου μοναχοῦ *Δεδέ*, ὅστις εἶχε ταφῆ ὑπὸ τὴν σκιὰν μεγάλου δένδρου, σωζομένου καὶ σήμερον παρὰ τὸ νομαρχιακὸν κατάστημα· εἰς *Ἀλεξανδρούπολιν* δὲ μετωνομάσθη τῷ 1919 ὅτε περιῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς τιμὴν τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου, ὅστις εἶχεν ἀποβιβασθῆ ἐκεῖ πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ἐλευθερωθείσης Θρᾴκης. **Δ. Ι. Κ.**

—[ΝΑΥΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ὁ ὅρμος τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως εἶναι ὅρμος ἀνοικτὸς («σάλος»), ἀναπεπταμένος εἰς τοὺς νοτίους καὶ δυτικοὺς ἀνέμους, πλὴν παρέχων ἄριστον ἀγκυροβόλιον ὑπὸ βορείους τοιούτους, πρὸς νότον τῆς φερωνύμου πόλεως καὶ εἰς 9 μιλ. ΒΔ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἕβρου. Οἱ βυθοὶ του μειοῦνται βαθμιαίως ἀπὸ 10 ὀργυιῶν, εἰς 3 μίλλια ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, μέχρι 3 ὀργ. εἰς $^1/_4$ μιλλίου ἀπ' αὐτῆς. Τὸ καλύτερον ἀγκυροβόλιον εἶναι εἰς $^3/_4$ μιλλίου ΝΑ τοῦ φάρου (βόλισμα 25 ποδ.=7,5 μέτρων) προκειμένου περὶ μεγάλου βυθίσματος πλοίων καὶ εἰς $^1/_2$ μιλλίου καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀντιστοιχίας (βύθισμα 20 ποδῶν=6,3 μετρ.) προκειμένου περὶ πλοίων ἥσσονος βυθίσματος. Τὴν ἔλλειψιν ἄλλως τε Ἀγγλ. χάρτου, τοῦ 2836 Β* μὴ ἔχοντος ἀρκοῦσαν διὰ τὰς λεπτομερείας κλίμακα, ἐθεράπευσεν ἡ Διεύθυνσις τῆς Ὑδρογραφικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Π.Ν., ἐκδοῦσα τὸν χάρτην 14: «*Ὅρμος Ἀλεξανδρουπόλεως (Δεδεαγάτς)*». Οὐδεμίαν ὅμως προστασίαν παρέχει τὸ ἀγκυροβόλιον μὲ ΝΔ ἀνέμους, οἵτινες οὐχὶ σπανίως πνέουσι μὲ μεγίστην σφοδρότητα καὶ παράγουν σφοδρὰν τρικυμίαν τοῦ ρεύματος ἀφ' ἑτέρου παραθέοντος τὴν ἀκτήν, τὰ ἀγκυροβολημένα πλοῖα ἀναπρωρίζουσι πρὸς διεύθυνσιν προσεγγίζουσαν τὴν τοῦ Ἀπηλιώτου-Ζεφύρου καὶ παρουσιάζοντα οὕτω πλευρὰν πρὸς τὸ κῦμα διατοιχοῦσι δεινῶς ὥστε δὲν ἀπομένει ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἢ νὰ ἀναχθῶσι τὰ ἠγκυροβολημένα πλοῖα εἰς τὸ πέλαγος. Παρακινδυνευμένον ἐπίσης εἶναι τὸ νὰ ἀγκυροβολήσῃ τις ἐκεῖ μὲ ΝΑ ἀνέμους καταιγίζοντας, δυναμένους νὰ μεταπέσωσιν εἰς ΛΝ ἀποτόμως. Μικρὸς δὲ λιμενίσκος τεχνητός, ἀποτελούμενος ἐκ κυματοθραύστου μικροσκοπικοῦ ὀρθογωνίως κεκαμμένου καὶ ἔχοντος τὴν ρίζαν του εἰς 200 περίπου μέτρα ἀνατολικῶς τοῦ φάρου καὶ ἑτέρου μικροσκοπικωτέρου λιμενοβραχίονος πρὸς ἀνατολὰς ὅπου καὶ τὸ στόμιον, εἶναι, διὰ τὸ ἀβαθέ-

Ὁ ὅρμος καὶ ὁ λιμενίσκος τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως.

στατον αὐτοῦ μόνον διὰ λέμβους ἢ πολὺ μικρὰ ἱστιοφόρα (καΐκια) κατάλληλος, τῆς ὑδατίνης αὐτοῦ ἐπιφανείας ἄλλως τε οὔσης μόλις 100Χ60 μέτρα.

Ὁ φάρος (πλάτ. 40°50′34″, μῆκ. 25°52′38″) κτισθεὶς ὑπὸ τῆς γαλλικῆς «Ἑταιρίας τῶν φάρων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας» καὶ τεθεὶς εἰς λειτουργίαν τὴν 1 Ἰουνίου 1880, ἔχει ἑστιακὸν ὕψος 27 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν καὶ ἐκπέμπει μίαν παρατεινομένην λευκὴν ἀναλαμπὴν διαρκείας 7 $^1/_2$ δ.λ. φωτοβολίας «γεωγραφικῆς» 16 μιλλίων καὶ τοιαύτης «μηχανήματος» 24 μιλλίων ἀνὰ 30 δ. λ. Καὶ σήμερον ἔτι ὁ φάρος οὗτος φέρεται καὶ παρὰ τοῖς ξένοις καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Φάρος Δεδεαγάτς», διότι ἡ ἀλλαγὴ τῆς ὀνομασίας θὰ ἐπέφερε σύγχυσιν εἰς τὴν διεθνῆ ναυτιλίαν ἐθισμένην μὲ τὴν παλαιὰν ὀνομασίαν,

Digitized by Google

ιλλὰ καὶ διότι ἐκρίθη ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀπομείνῃ καί τι ἀναμιμνῆσκον ὅτι ἡ Ἀλεξανδρούπολις διετέλεσεν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Αἱ ἀποστάσεις τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως ἀπὸ διαφόρων σημείων τοῦ Αἰγαίου ἐνδιαφερόντων τὰς πρὸς αὐτὴν ναυτικὰς γραμμὰς εἶναι, ἀπό: Στομίου Ἑλλησπόντου 49 μιλ., Πόρτο Λαγὸ 37, Καβάλλας 69, Θεσσαλονίκης 185, βορ. Στομίου Στενοῦ Καφηρέως 185, Πειραιῶς 258, Μαλέας 310 μιλ.

Σ. Ε. Λ.

Αἱ ναυτιλιακαὶ ὁδηγίαι διὰ τὰ κατευθυνόμενα εἰς τὸν ὅρμον Ἀλεξανδρουπόλεως πλοῖα ἐπιβάλλουσιν εἰς μὲν τὰ πλέοντα ἀνατολικῶς τῆς Ἴμβρου καὶ τῆς Σαμοθράκης ν' ἀποφεύγουν δύο κινδύνους, τὴν *Ζουράφαν*, βράχον μονήρη $6^1/_4$ μίλλια ἀνατολικῶς τῆς Σαμοθράκης, καὶ τὰς ὑφάλους τὰς γειτνιαζούσας πρὸς τὴν παραλίαν βορειοδυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου *Κριμαία*, βορείου σημείου τῆς εἰσόδου εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ξηροῦ. Πολλὰ πλοῖα ἐξώκειλαν εἰς τὰς τελευταίας ταύτας ὑφάλους, διότι ἐκράτησαν τόσον μακρὰν διὰ ν' ἀποφύγουν τὸν βράχον τῆς Ζουράφας, ὥστε παρέπλευσαν ὑπὲρ τὸ δέον ἐγγὺς τὴν παραλίαν, νοτίως τοῦ Αἴνου. Ὅταν ὁ πλοίαρχος εὑρεθῇ ἀκριβῶς ἔναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Κριμαίας, ἀναγνωριζομένου ἔκ τινος λόφου παρὰ τὸν Αἶνον, ὕψους 620 ποδῶν καὶ παρουσιαζομένου μακρόθεν ὡς δικορύφου, ὀφείλει νὰ «ἐπιβάλῃ» πρὸς τὴν Ἀλεξανδρούπολιν, ἀναγνωριζομένην ἀπὸ κωνικὸν λόφον ὄπισθεν αὐτῆς ἀκριβῶς κείμενον, ὅστις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραγνωρισθῇ, διότι οἱ δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ αὐτοῦ εὑρισκόμενοι λόφοι εἶναι ὑψηλότεροι. Τὴν νύκτα ὁδηγεῖ ὁ φάρος.

Πλοῖα διερχόμενα δυτικῶς τῆς Σαμοθράκης ὀφείλουν ν' ἀποφεύγουν τὴν χαμηλὴν βορειοδυτικὴν ἐσχατιὰν τῆς νήσου ταύτης *Ἀκρωτῆρι*, καθ' ὅσον, καίτοι ἡ νῆσος εἶναι σχεδὸν ἡ ὑψηλοτέρα τοῦ Ἀρχιπελάγους, τὸ ἄκρον ἐκεῖνο προεκτείνεται πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ ἓν καὶ ἥμισυ μίλλιον. Τὴν νύκτα ἰδίως δέον νὰ καταβάλλεται ἰδιαιτέρα προσοχή, καθ' ὅσον ἡ γειτνίασις τῶν ὑψηλῶν μερῶν τῆς νήσου ἐξαπατᾷ τὸν ὀφθαλμόν.

Ἡ καλυτέρα ἀγκυροβολία εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως εἶναι εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ ἡμίσεος μέχρις ἑνὸς μιλλίου ἀπὸ τῆς παραλίας καὶ εἰς βάθος $4^1/_2$ ὀργυιῶν. Μικρὰ πλοῖα δύνανται νὰ ἀγκυροβολήσωσι καὶ ἔτι πλησιέστερον μὲ τὸν φανὸν τοῦ λιμενοβραχίονος 320°. Ὁ πυθμὴν τῆς θαλάσσης εἶναι ἀμμώδης μὲ ἰλὺν (λάσπην). Εἰς ἀπόστασιν $^1/_4$ μιλλίου ἀπὸ τῆς παραλίας τὸ βάθος τοῦ ὕδατος φθάνει τὰς 3 ὀργυιάς, πλὴν τοῦ δυτικοῦ σημείου τῆς πόλεως, ὅπου τὰ ἀβαθῆ προεκτείνονται ἀπὸ τῆς παραλίας εἰς βάθος $^1/_2$ μιλλίου, εἰς τὸ ἄκρον δὲ αὐτῶν ὑπάρχει ὕφαλος, ὑπεράνω τῆς ὁποίας τὸ βάθος τοῦ ὕδατος εἶναι 2—3 ποδῶν, καὶ εὑρισκομένη ἐν σχέσει πρὸς τὸν φάρον 185°.

Οἱ ἐπικρατοῦντες περισσότερον ἄνεμοι εἶναι τὸν χειμῶνα οἱ βόρειοι (χιονιάδες) ἰσχυροί, πνέοντες μὲ διεύθυνσιν συνήθους Βορρᾶ καὶ Μεσοβορρᾶ. Οἱ βορειοανατολικοὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀσθενέστεροι τῶν βορείων, ἐνῷ οἱ δυτικοὶ καὶ βορειοδυτικοὶ εἶναι σπανιώτεροι. Συνηθέστατα ὅμως καὶ μετὰ μεγίστης ἐντάσεως πνέει κατὰ τὸν χειμῶνα ὁ Νότος καὶ ὁ Εὖρος. Καὶ οἱ μὲν βόρειοι πνέοντες ἀπὸ ξηρᾶς δὲν ἐπιφέρουν μεγάλην θαλασσοταραχήν, οὔτε οἱ δυτικοὶ καὶ οἱ βορειοδυτικοί, λόγῳ τῶν πρὸς δυσμὰς εὑρισκομένων ἀβαθῶν, τὰ ὁποῖα παρακωλύουν αὐτήν. Ὅταν ὅμως πνέωσι νότιοι ἄνεμοι, εἶναι τόση ἡ ὁρμή των καὶ ἡ ἐντεῦθεν προκαλουμένη θαλασσοταραχή, ὥστε ἡ πρόσορμισις τῶν πλοίων καὶ ἡ ἀγκυροβολία αὐτῶν δὲν εἶναι καθόλου ἀσφαλής. Πολλάκις δέ, ἂν καὶ ἡ σύστασις τοῦ πυθμένος δὲν εἶναι κακή, μεγάλη θαλασσοταραχὴ ἐξεγείρεται μὲ πολὺ ὀλίγον ἄνεμον, καὶ τότε ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης ὁμοιάζει μὲ σινδόνα ἀφροῦ. Ὡς ἐξήγησις τούτου παρέχεται ὅτι ρεῦμα ὑποβρύχιον ἀνακινεῖται παλινδρομικῶς καὶ ἀνακυκᾷ τὴν θάλασσαν. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς θαλασσοταραχῆς ταύτης, ἥτις πολλάκις εἶναι αἰφνιδιαστική, τὰ μὲν μικρὰ πλοιάρια, φορτηγίδες καὶ λέμβοι, σπεύδουν νὰ καταφύγουν εἰς τὸν λιμενίσκον, τὰ δὲ μεγάλα πλοῖα, κλυδωνιζόμενα σοβαρῶς, εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ ἀπαίρωσι καὶ νὰ ἀνάγωνται εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν ἢ νὰ καταφεύγωσιν εἰς τὴν πλησιεστέραν ὑπήνεμον ἀκτήν, ἥτις εἶναι ἡ ἀπέναντι ἀκριβῶς καὶ εἰς ἀπόστασιν 24 μιλλίων εὑρισκομένη ἀκτὴ τῆς Σαμοθράκης, μὴ προσβαλλομένη ὑπὸ τοῦ Νότου, ἐκεῖ δὲ ἀναμένουν τὴν παρέλευσιν τῆς θαλασσοταραχῆς, ἥτις κρατεῖ ἐνίοτε καὶ ἡμέρας. Διὰ τὸν ἄνω λόγον τὰ ἀγκυροβολοῦντα εἰς τὴν Ἀλεξανδρούπολιν πλοῖα κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας πρέπει νὰ διατελῶσι πάντοτε ὑπ' ἀτμὸν διὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν ταχέως νὰ ἀπαίρωσιν.

Πολλάκις συνέβη ὥστε μικρὰ ἱστιοφόρα καὶ φορτηγίδες ἐργαζόμεναι εἰς τὰς φορτοεκφορτώσεις ἐπὶ τῶν πλοίων νὰ καταληφθῶσι τόσον ἐξαίφνης ὑπὸ τῆς θαλασσοταραχῆς, ὥστε μὴ προλαβοῦσαι νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸν λιμενίσκον ἐξώκειλαν ἢ διελύθησαν εἰς τὴν ἀκτήν.

Ἐκ μακρᾶς πείρας καὶ παρατηρήσεων ἔχει βεβαιωθῆ ὅτι, ὅταν ἡ νῆσος Σαμοθράκη, ἰδίᾳ δὲ ἡ κορυφὴ αὐτῆς, καλύπτεται ὑπὸ ὁμίχλης καὶ νεφῶν, τοῦτο ἀποτελεῖ ἀσφαλὲς προμήνυμα ὅτι ὁ καιρὸς ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν θὰ μεταβληθῇ εἰς νότιον καὶ οἱ ναυτικοὶ λαμβάνουσι τὰ μέτρα των.

Ἡ σημασία τοῦ λιμένος. - Ὁ λιμὴν τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως ἔχει μεγάλην οἰκονομικὴν σημασίαν. Ἀποτελεῖ διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Αἰγαίου μιᾶς ἐνδοχώρας μεγάλης ἐκτάσεως καὶ μεγίστης ἀποδόσεως εἰς προϊόντα, διότι εἶναι τὸ τέρμα πρὸς τὴν θάλασσαν σιδηροδρομικοῦ δικτύου ἐξυπηρετοῦντος τὴν ἐνδοχώραν ταύτην καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις. Τὸ σιδηροδρομικὸν σύμπλεγμα τὸ καταλῆγον εἰς τὴν Ἀλεξανδρούπολιν συνδέει πρὸς αὐτὴν τὴν Δυτικὴν Θράκην, τὴν Νότιον Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἀκριβῶς διότι ἡ ἐνδοχώρα αὕτη ἀνήκει εἰς διάφορα κράτη, ἔχει προσαποκτήσει μείζονα οἰκονομικὴν σημασίαν ὁ λιμὴν τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως. Τὰ προϊόντα τῆς νοτιοανατολικῆς Βουλγαρίας, (δημητριακά, κτηνοτροφικὰ κ.λ.π.), τὰ τῆς εὐφόρου πεδιάδος τῆς Ἀδριανουπόλεως (Τουρκικὴ Θράκη), τὰ τῆς Ἑλληνικῆς Θράκης καὶ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας (σιτηρά, καπνός, κτηνοτροφικὰ κ.λ.π.) ὡς προσιτώτερον λιμένα ἐξαγωγῆς ἔχουσι τὸν τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ εἰς αὐτὸν ἀναγκαίως θὰ εὕρουν οἱ ἔμποροι ὑπὸ εὐμενεῖς πολιτικὰς συνθήκας τὸν καλύτερον λιμένα διεξαγωγῆς τῶν ἐμπορικῶν των ἐργασιῶν μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἄλλης Εὐρώπης.

Ἀλλὰ διὰ νὰ καταστῇ ἄξιος τῆς σημασίας ἣν προσδίδει αὐτῷ ἡ φυσική του θέσις καὶ διὰ νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας τοῦτο ἀναμένει παρ' αὐτοῦ, ἀνάγκη νὰ μεταβληθῇ ἀπὸ ὅρμου, οἷος εἶναι περίπου σήμερον, εἰς πραγματικὸν λιμένα· ν' ἀποκτήσῃ ἀποθήκας διαμετακομίσεως μεγάλας, μηχανικὰ μέσα φορτοεκφορτώσεως καὶ ὅλας τὰς τεχνικὰς καὶ ἐμπορικὰς ἐκείνας εὐκολίας, τὰς ὁποίας τὸ σύγχρονον διὰ θαλάσσης ἐμπόριον ἀπαιτεῖ. Ἡ ἔλλειψις ἀσφαλοῦς ἀγκυροβολίου τῶν πλοίων, ὅταν πνέωσι νότιοι ἄνεμοι, καὶ ἥτις παρουσιάζεται κυρίως κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας, δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ σταματήσῃ τὴν κίνησιν τοῦ λιμένος, ὅταν ὑπάρχουν αἱ ἄλλαι ἐμπορικαὶ εὐκολίαι. Εὐτυχῶς δύνανται ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ διεξάγωνται ἐν τῷ μικρῷ τεχνητῷ λιμενίσκῳ αἱ ἐκ τῶν ἀποθηκῶν παραβολὴ εἰς αὐτὸν καὶ ἡ ἐνέργεια φορτοεκφορτώσεων, λόγῳ τῶν ἀβαθῶν, εἶναι ἀδύνατος. Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πλευρὰν τοῦ βορειοανατολικοῦ κυματοθραύστου ἔχει κατασκευασθῆ μικρὰ ξυλίνη ἀποβάθρα, εἰς ἣν παραβάλλουν μόνον αἱ ἐπιβατικαὶ λέμβοι διὰ τὴν ἐπιβίβασιν καὶ τὴν ἀποβίβασιν τῶν ἐπιβατῶν.

Κατὰ μῆκος τοῦ κρηπιδώματος τῆς προκυμαίας εἶναι στρωμέναι τέσσαρες σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ συνδεόμεναι μετὰ τῶν κεντρικῶν σταθμῶν τῆς πόλεως καὶ ἐκεῖθεν μὲ τὸ ὅλον σιδηροδρομικὸν δίκτυον τὸ συνδέον τὴν πόλιν μὲ τὸ ἐσωτερικὸν καὶ μὲ τὰ σύνορα. Εἰς τὸν λιμένα ἐργάζονται συνήθως 65 διαφόρων τύπων ἱστιοφόρα πλοῖα καὶ πλοιάρια, χρησιμοποιούμενα ὡς φορτηγίδες, 5 βενζινόπλοια, χρησιμοποιούμενα συνήθως ὡς φορτηγίδες καὶ ἔστιν ὅτε πρὸς ρυμούλκησιν, καὶ δέκα λέμβοι διὰ τοὺς ἐπιβάτας.

Ὁ λιμὴν τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως ἔχει τακτικὴν συγκοινωνίαν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ διὰ τῶν ταχυδρομικῶν ἀτμοπλοίων τοῦ Τεργεσταίου Λόϋδ, ἐκτελούντων ἀνὰ δεκαπέντε ἡμέρας τὴν γραμμὴν Τεργέστης — Πειραιῶς — Θεσσαλονίκης — Καβάλλας— Ἀλεξανδρουπόλεως — Κωνσταντινουπόλεως—Σαμψοῦντος—Βατοὺμ— Κωνσταντινουπόλεως— Σμύρνης— Πειραιῶς— Κρήτης— Καλαμῶν— Τεργέστης καὶ ἀνὰ δεκαπέντε ἐπίσης ἡμέρας τὴν γραμμὴν Τεργέστης—Πειραιῶς—Κρήτης— Ἀλεξανδρείας— Λιμένων Συρίας—Σμύρνης— Κωνσταντινουπόλεως —Κωστάντζας — Βάρνας—Κωνσταντινουπόλεως— Ἀλεξανδρουπόλεως—Καβάλλας— Θεσσαλονίκης— Πειραιῶς—Βρινδησίου— Τεργέστης. Δεκαπενθημέρους ἐπίσης προσεγγίσεις, ἂν καὶ ὄχι συνεχεῖς καὶ κανονικάς, ἔχουν τὰ ἀτμόπλοια τῆς Βουλγαρικῆς Κρατικῆς Ἑταιρείας ἐκ Πύργου—Βάρνας—Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀλεξανδρούπολιν—Καβάλλαν —Θεσσαλονίκην—Πειραιᾶ. Ἑλληνικὰ ταχυδρομικὰ ἀτμόπλοια πολλῶν Ἑταιριῶν προσεγγίζουν πλειστάκις τῆς ἑβδομάδος, ἀκολουθοῦντα τὴν γραμμὴν Πειραιῶς — Χίου —Μυτιλήνης— (Λήμνου)— Ἀλεξανδρουπόλεως—Καβάλλας— (Ἁγ. Ὄρους)— Θεσσαλονίκης— Βόλου— Χαλκίδος— Πειραιῶς—ἢ ἀκριβῶς τὴν ἀντίθετον αὐτῆς.

Ἡ κατὰ τὰ τέσσαρα τελευταῖα ἔτη καὶ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον τοῦ 1927 κίνησις τοῦ λιμένος εἰς ἀριθμὸν πλοίων καὶ χωρητικότητα ἐμφαίνεται εἰς τὸν κάτωθι παρατιθέμενον στατιστικὸν πίνακα:

ΚΙΝΗΣΙΣ ΛΙΜΕΝΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΕΩΣ

Α') ΚΑΤΑΠΛΟΙ

	1923		1924		1925		1926		1927 (α' ἑξάμ.)	
1) Ἀτμόπλοια	641	367.416	532	326.512	546	398.657	468	353.352	200	143.183
2) Ἱστιοφόρα καὶ βενζινόπλοια ἄνω τῶν 10 κόρων	383	4 694	584	7.971	568	6.733	525	6.182	216	3.282
Σύνολον	1.024	372 110	1.116	334.483	1.114	405.390	993	359.534	416	146.465

Β') ΑΠΟΠΛΟΙ

	1923		1924		1925		1926		1927 (α' ἑξάμ.)	
1) Ἀτμόπλοια	638	362 245	533	330.963	548	400.427	468	353.352	207	153.081
2) Ἱστιοφόρα καὶ βενζινόπλοια ἄνω τῶν 10 κόρων	398	4.680	605	8.255	557	6.695	522	6.010	215	3.173
Σύνολον	1.036	366.925	1.138	339 218	1.105	407.122	990	359.362	422	156.254

εἰς τὰς φορτηγίδας φορτώσεις καὶ ἀντιθέτως, ὅταν δὲ τονωθῇ οὕτως ἡ κίνησις τοῦ λιμένος καὶ αἱ εἰσπράξεις αὐξηθοῦν, τότε θὰ ὑπάρξουν καὶ αἱ χρηματικαὶ ἐγγυήσεις διὰ τὴν κατασκευὴν μεγάλων λιμενικῶν ἔργων. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἶχον σκεφθῆ, φαίνεται, καὶ οἱ ἐκμεταλλευόμενοι τὸν λιμένα ξένοι κεφαλαιοῦχοι, ὅταν ἦτο τουρκικός· ὑπῆρχον τότε καὶ μεγάλαι ἀποθῆκαι καὶ τεχνικὰ μέσα φορτοεκφορτώσεων, ἡ δὲ ἐμπορικὴ κίνησις τοῦ λιμένος, χωρὶς μεγάλα ἐν τῇ θαλάσσῃ λιμενικὰ ἔργα, ἦτο ἀνεπτυγμένη μέχρι σημείου ὥστε περισσότερα τῶν 20 συγχρόνως πλοῖα ἐφόρτωνον, καὶ ἡ πόλις τοῦ Δεδεαγὰτς εἰς τὴν κίνησιν αὐτὴν ὀφείλει τὴν βαθμηδὸν δημιουργίαν της.

Ὁ λιμενίσκος οὗτος, κατασκευασθεὶς ἀπὸ τοῦ 1872 διὰ τὴν προφύλαξιν τῶν μικρῶν σκαφῶν, εἶναι συνολικῆς ἐπιφανείας 9.200 τετρ. μ., μεγίστου βάθους 1,80 μ. Μόνον μικρὰ πλοῖα καὶ φορτηγίδας δύναται νὰ δεχθῇ, τῶν ὁποίων τὸ βύθισμα δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀνώτερον τῶν 6 ποδῶν. Ὅταν δὲ πνέουν συνεχεῖς βόρειοι ἄνεμοι, καθὼς καὶ λόγῳ τῆς παλιρροίας, τὰ ὕδατα τοῦ λιμενίσκου γίνονται ἀκόμη χαμηλότερα καὶ πολλὰ πλοιάρια, ἰδίᾳ φορτωμένα, *καθίζουν* ἀναμένοντα τὴν ἐπάνοδον τῶν ὑδάτων διὰ νὰ κινηθοῦν. Τὸ μῆκος τοῦ κρηπιδώματος τοῦ λιμενίσκου εἶναι 100 μέτρων, οἱ δὲ δύο λιμενοβραχίονες (κυματοθραῦσται) οἱ σχηματίζοντες αὐτὸν εἶναι πλάτους δύο μέτρων καὶ μήκους ὁ μὲν νοτιοδυτικός, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου ἔχει στηθῇ ἐρυθρὸς φανός, 210 μέτρων, ὁ δὲ βορειοανατολικὸς 45 μ. Αἱ φορτοεκφορτώνουσαι φορτηγίδες παραβάλλουν κατὰ μῆκος τοῦ κρηπιδώματος καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ βορειοανατολικοῦ κυματοθραύστου· ἐσωτερικῶς τοῦ νοτιοδυτικοῦ προσδένονται μόνον τὰ ἀπρακτοῦντα σκάφη, διότι ἡ

Εἰς τὴν κίνησιν ταύτην προεξάρχουν τὰ ὑπὸ ἑλληνικὴν σημαίαν πλοῖα, μετ' αὐτὰ δὲ ἀκολουθοῦσι τὰ ἰταλικά. Ἐπὶ παραδείγματι, κατὰ τὸ 1923, ἐπὶ 641 καταπλευσάντων εἰς Ἀλεξανδρούπολιν ἀτμοπλοίων ἀντιπροσωπευόντων 367,416 τόννους, τὰ 578 ἦσαν ἑλληνικὰ σκάφη (τόνν. 271.700) καὶ τὰ 47 ἰταλικὰ (τόνν. 84.000)· τῷ 1925, ἐπὶ 546 ἀτμοπλοίων (τόνν. 398.657), ἑλληνικὰ ἦσαν 415 (τόνν. 174,500) καὶ ἰταλικὰ 70 (τόνν. 131,000).

Β. ΣΚΑΡΠΕΤΗΣ

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΟΛΙΣ. Ἡ Ἀλεξανδρούπολις ἔχει κτισθῆ ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίου, ἀπηλλαγμένη τῶν χαρακτηριζόντων τὰς τουρκικὰς πόλεις σκολιῶν ὁδῶν, τοῦτο δὲ χάρις εἰς τὴν γενομένην τῷ 1877 ρυμοτομίαν ὑπὸ τῶν καταλαβόντων ταύτην μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον Ρώσων, οἵτινες καὶ ἐξετέλεσαν εἰς αὐτὴν καὶ ἄλλα ἐκπολιτιστικὰ ἔργα.

Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 εἶχε πληθυσμὸν 6,963 κατοίκων, εἰς οὓς προσετέθησαν ἕτεροι 6205 ἐκ τῶν τῷ 1922 ἐποικισθέντων προσφύγων τῆς Ἀνατ. Θράκης καὶ Μικρᾶς Ἀσίας, ἀπογραφέντες τῷ 1923, ἤτοι τὸ σύνολον τῶν κατοίκων ἀνέρχεται εἰς 13168 (ἄρρενας 6699 καὶ θήλεις 6469). Προπολεμικῶς (στατιστικὴ 1911) τὸ Δεδεαγὰτς εἶχεν 7000 περίπου κατοίκων.

Τὸ κλῖμα εἶναι ξηρὸν καὶ ὑγιεινόν, εὔκραὲς κατὰ τὸν χειμῶνα.

Ἡ πόλις διαιρεῖται εἰς τέσσαρας συνοικίας, εἰς τὴν κεντρικὴν τοιαύτην εἰς ἣν συγκεντροῦται ὅλη ἡ κοινωνικὴ καὶ ἐμπορικὴ ζωή, εἰς τὴν παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ *Ἁγίου Ἐλευθερίου*, κατοικουμένην παρὰ προσφύγων, καὶ εἰς τὰς εἰς τὸ Β. μέρος νέας προσφυγικὰς τοιαύτας τῆς *Καλλιθέας* καὶ τοῦ *Ἀλήμπεη*.

Digitized by Google

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι ἅμα τῇ ἐγκαταστάσει των ἔκτισαν μικρὸν ναὸν καὶ σχολεῖον, δώσαντες εὐθὺς ἀμέσως χριστιανικὸν καὶ δὴ ἑλληνικὸν χαρακτῆρα εἰς τὴν πόλιν, παρ' ὅλην τὴν ὑπὸ τοὺς Τούρκους διαβίωσίν των. Μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως εἶναι στενῶς συνδεδεμένα τὰ ὀνόματα τοῦ μητροπολίτου Χαλκηδόνος Ἰωακείμ, τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Ἀντωνίου Λεονταρίδου καὶ τοῦ ἰατροῦ Παναγιώτου Λεφάκη, διὰ τὴν ἐθνικήν των δρᾶσιν. Τὸν μικρὸν ναὸν συντόμως διεδέχθη ἡ ἀνέγερσις μεγάλου τοιούτου εἰς ὑψηλὴν καὶ περίοπτον θέσιν, στοιχίσασα τότε ὑπὲρ τὰς 25.000 τουρκικῶν λιρῶν ἐξ ἐράνου μεταξὺ τῶν κατοίκων· ὁ ναὸς οὗτος, ὁ μητροπολιτικὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου, δεσπόζει σήμερον τῆς πόλεως. Πλὴν τούτου εἰς τὸ Α μέρος αὐτῆς ὑπάρχει μικρὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Ἐλευθερίου, πρώην βουλγαρικὴ ἐκκλησία, εἰς ὃν ἐκκλησιάζονται οἱ κάτοικοι τῆς ὁμωνύμου συνοικίας.

Τζαμία σήμερον δὲν ὑπάρχουσι, καθότι τὰ δύο μικρὰ τοιαῦτα ἅτινα ἐπὶ τουρκοκρατίας εἶχον ἀνεγερθῇ ἔχουσιν ἤδη ἐρειπωθῇ ὑποστάντα ἀνατινάξεις κατὰ τὴν δίοδον τῶν Βουλγάρων καὶ βομβαρδισθέντα μετέπειτα παρὰ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου.

Ἡ Ἀλεξανδρούπολις ἔχει γυμνάσιον στεγαζόμενον ἐντὸς μεγαλοπρεποῦς κτιρίου, ἀνεγερθέντος δαπάνῃ τοῦ Ἀντ. Λεονταρίδου, εἰς ὃ ὑπάγεται καὶ τὸ Ἑλλην. Σχολεῖον. Εἰς ταῦτα φοιτῶσιν ὑπὲρ τοὺς 275 μαθηταί, ἕτεροι δὲ 250 εἰς τὸ ἐν τῇ πόλει Διδασκαλεῖον, προελθὸν ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τοῦ Ζαππείου τοιούτου τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν Ἀρχιγενείων τῶν Ἐπιβατῶν. Τοῦτο ἔχει καὶ οἰκοτροφεῖον, θέλει δὲ μετ' οὐ πολὺ στεγασθῇ εἰς ἐξ ἴσου μέγα κτίριον, ἤδη ἀποπερατούμενον, ἄλλοτε προοριζόμενον διὰ τουρκικὴν σχολήν.

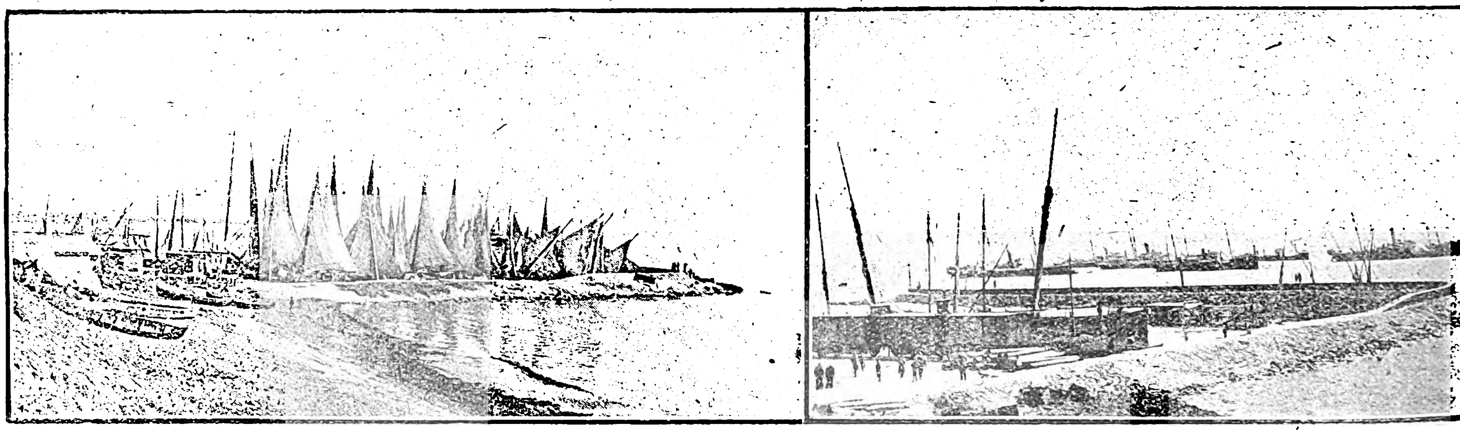

Δύο ἀπόψεις τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως. [Φωτογρ. Π. Καλφούδη.]

Δημοτικὰ σχολεῖα ἔχει πέντε· ἀνὰ ἓν ἑξατάξιον ἀρρένων καὶ θηλέων μὲ ὑπερτριακοσίους μαθητὰς εἰς ἕκαστον, ἕτερον μικτὸν τοιοῦτον μὲ ὑπερδιακοσίους καὶ ἀνὰ ἓν εἰς τὰς συνοικίας Καλλιθέας καὶ Ἀλήμπεη μὲ 150 περίπου μαθητὰς ἐν ἑκάστῳ. Ἐσχάτως ἱδρύθη ἐν Ἀλεξανδρουπόλει χάριν τῶν ἀπόρων προσφύγων μαθητῶν καὶ συσσίτιον, ἐξ οὗ διατρέφονται καθ' ἑκάστην δωρεὰν 160 προσφυγόπαιδα.

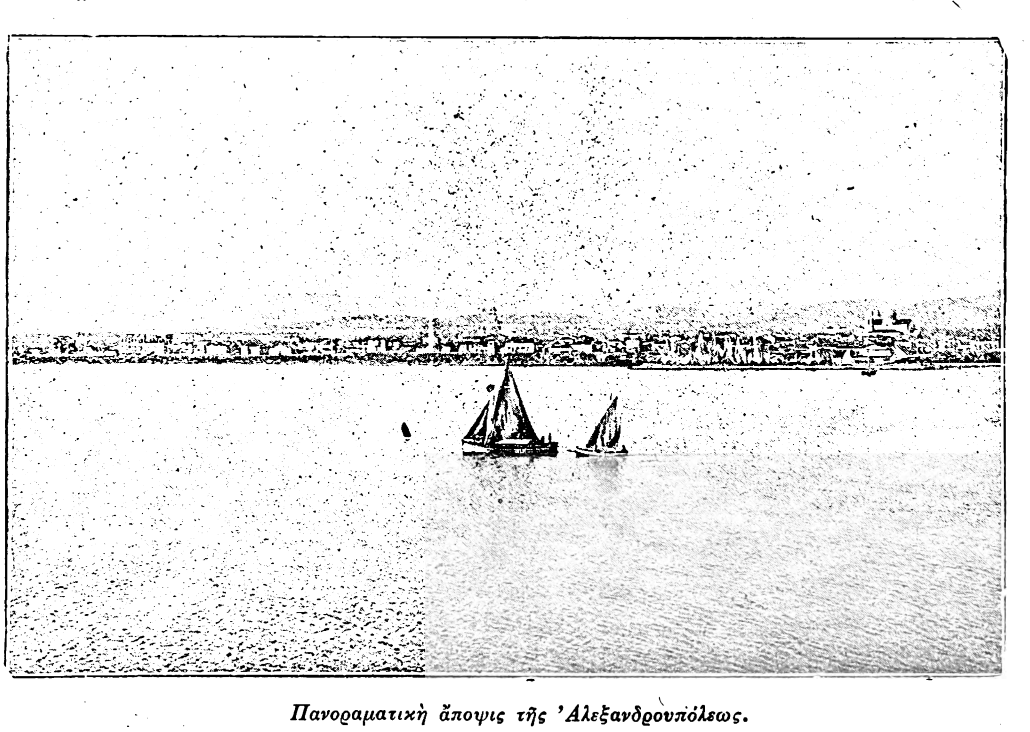

Πανοραματικὴ ἄποψις τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως.
[Φωτ. Π. Καλφούδη.]

Πλὴν τῶν ἀναφερθέντων κτιρίων ἀξιοσημείωτα εἶναι τὸ Μητροπολιτικὸν Μέγαρον, ἕδρα τοῦ ἄλλοτε μητροπολίτου Αἴνου καὶ νῦν μητροπολίτου Ἀλεξανδρουπόλεως, τὸ παλαιὸν Διοικητήριον, χρησιμεῦον ὡς στρατών, τὸ Νομαρχιακὸν κατάστημα, κτίριον δωρηθὲν εἰς τὴν Ἑλλην. Κυβέρνησιν ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Κρήτη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας, τὸ Δημαρχιακὸν κατάστημα, τὸ Τηλεγραφεῖον καὶ τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον, ὅπερ χρησιμεύει ὡς τοιοῦτον τῶν προσφύγων. Ἡ Ἀλεξανδρούπολις κοσμεῖται ἐπίσης ὑπὸ πολλῶν μεγάλων ἰδιωτικῶν οἰκιῶν, αἵτινες δίδουσιν ἐπιβλητικὴν ὄψιν εἰς τὰς εὐρείας λεωφόρους αὐτῆς.

Μερικὴ ἄποψις τῆς παραλίας Ἀλεξανδρουπόλεως μετὰ τοῦ φάρου.
[Φωτ. Π. Καλφούδη.]

Ἡ πόλις ὑδρεύεται ἐκ μεγάλης παρακειμένης αὐτῇ πρὸς Β πηγῆς, ἧς ἡ ἀπόδοσις ἐσχάτως ἐπηυξήθη διὰ τοῦ ὕδατος δύο ἀρτεσιανῶν φρεάτων. Ὑδρονομικὸν δίκτυον ἔχει ἀρκετὰ καλόν, κατασκευασθὲν ἐπὶ τουρκοκρατίας.

Ἡ Ἀλεξανδρούπολις ὡς πρωτεύουσα νομοῦ τυγχάνει ἕδρα νομάρχου, τῆς πόλεως δ' ἄρχει δήμαρχος. Ἔχει Πρωτοδικεῖον ὑπαγόμενον εἰς τὸ ἐν Κομοτινῇ Ἐφετεῖον Θρᾴκης, Εἰρηνοδικεῖον, Διοίκησιν Χωρ)κῆς ὑπαγομένην εἰς τὴν Ἀνωτ. Δ)σιν Θρᾴκης, Τελωνεῖον, Λιμεναρχεῖον, Δασαρχεῖον, Ταχ. Τηλεγρ. Γραφεῖον α' τάξεως (μὲ ἐτησίαν κίνησιν ἀφικνουμένων καὶ ἀποστελλομένων ἀντικειμένων ἀλληλογραφίας περὶ τὸ 1.000.000), Ἐφορείαν, Ταμεῖον, Γραφεῖα Ἐποικισμοῦ, Νομομηχανικοῦ, Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων κλπ.

Σωματεῖα εἰς τὴν πόλιν ὑφίστανται πολλὰ ὧν τὸ σπουδαιότερον εἶναι ὁ «Σύλλογος τῶν κυριῶν καὶ δεσποινίδων», κοινωνικῆς καὶ φιλανθρωπικῆς δράσεως. Ἐπίσης ὑπάρχει Λέσχη, ἱδρυθεῖσα παρὰ τῶν ἐκεῖ ἐγκατεστημένων τεκτόνων. Ὁ ἐμπορικὸς κόσμος ἔχει συμπήξει ἐμπορικὸν σύλλογον ὡς καὶ ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικὸν Ἐπιμελητήριον.

Ἐκ τῶν τραπεζῶν ὑποκαταστήματα ἔχουσιν ἱδρύσει ἐν Ἀλεξανδρουπόλει ἡ Ἐθνικὴ καὶ ἡ τῶν Ἀθηνῶν, πρακτορεῖα ὅμως καὶ ἀνταποκριτὰς ἔχουσιν ὁρίσει ὅλαι σχεδὸν αἱ ἑλληνικαὶ τοιαῦται.

Ἡ ὑποδιοίκησις Ἀλεξανδρουπόλεως.—Ἡ περιφέρεια τῆς ὑποδιοικήσεως Ἀλεξανδρουπόλεως, ἔχουσα ἐν συνόλῳ πληθυσμὸν 32.568 κατοίκων, περιλαμβάνει τὸν ὁμώνυμον δῆμον καὶ ὀκτὼ κοινότητας. Ὁ δῆμος ἑδρεύει ἐν τῇ πόλει, ἔχει δ' ὑπ' αὐτὸν καὶ τοὺς συνοικισμοὺς *Ἀπαλόν*, *Ἀρίστηνον*, *Ἄνθειαν*, *Ἀγνάντια*, *Νέαν Χιλὴν* καὶ *Νέον Μαΐστρον*, μὲ ἐν συνόλῳ πληθυσμὸν 15,347 κατοίκων. Συνεστήθη τῷ 1924 καὶ ἔχει ἔσοδα (χρῆσις 1925—1926) κατ' ἔτος δραχ. 2.013.379 καὶ ἔξοδα 1.832.060.

Αἱ ὀκτὼ κοινότητες τῆς περιφερείας εἶναι αἱ ἑξῆς συσταθεῖσαι, πλὴν τῆς τελευταίας ἀναγνωρισθείσης τῷ 1927, τῷ 1924.

1) *Κοινότης* ***Ἄβας*** (κάτ. 2.467), ἀποτελουμένη ἀπὸ τὴν ὁμώνυμον κώμην καὶ τὰς *Ἀμφιτρίτην* καὶ *Δωρικόν*. 2) Κοινότης ***Αἰσύμης*** (κάτ. 1640), ἀποτελουμένη ἀπὸ τὴν ὁμώνυμον κώμην καὶ τοὺς συνοικισμοὺς *Πάτταρα* καὶ *Μαυρόπετρα*. 3) Κοινότης ***Ἰάνας*** (κάτ. 2158), ἀποτελουμένη ἀπὸ τὴν ὁμώνυμον κώμην, τὰ χωρία *Ποταμὸς* καὶ *Δάμια* καὶ τοὺς συνοικισμοὺς *Ἀμφιθέα* καὶ *Ἀλίκη*. 4) Κοινότης ***Λουτροῦ*** (κάτ. 2001), ἀποτελουμένη ἀπὸ τὰ χωρία *Λουτρὸς* καὶ *Πεῦκα*. 5) Κοινότης ***Μάκρης*** (κάτ. 501), ἀποτελουμένη ἀπὸ τὴν ὁμώνυμον κώμην, ἔνθα σῴζονται πλεῖστα μνημεῖα τῆς ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἀκμῆς της. 6) Κοινότης ***Νίψης*** (κάτ. 1501), ἀποτελουμένη ἀπὸ τὴν ὁμώνυμον κώμην καὶ τοὺς συνοικισμοὺς *Δρυμὸς* καὶ *Ἀετοχῶρι*. 7) Κοινότης ***Φερρῶν*** (κάτ. 6.698), ἀποτελουμένη ἀπὸ τὴν ὁμώνυμον κωμόπολιν, τὰ χωρία *Μεγάλη Καβησσὸς Κοῖλα*, *Μελία*, *Πυλαία* καὶ τοὺς συνοικισμοὺς *Μικρὰ Καβησσὸς* καὶ *Μοναστηράκι*. Ἐν Φερραῖς ὑπάρχουσιν ἰαματικαὶ πηγαί, χρησιμοποιούμεναι ἐπωφελῶς ὑπὸ τῶν κατοίκων, παρ' αὐτὰς δὲ εὑρίσκετο καὶ ἡ παλαιὰ Πόλις *Τραγιανούπολις*, ἔνθα σῴζεται πλὴν ἄλλων καὶ ἀρχαῖος λουτρών· καὶ 8) Κοινότης ***Δωρίσκου*** (κάτ. 255) ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ ὁμωνύμου χωρίου.

Τὰ ἔσοδα ὅλων τῶν κοινοτήτων ὁμοῦ ἀνέρχονται εἰς τὰς 994.149 δραχμὰς καὶ τὰ ἔξοδα τὰς 890.445 (χρῆσις 1925-1926).

Οἰκονομικὴ ἄποψις.— Ἡ περιφέρεια τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως ἔχει μεγάλην ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως σημασίαν, καθότι ἀποδίδει σημαντικὰς ποσότητας διαφόρων προϊόντων καὶ δὴ γεωργικῶν, ἔτι δὲ ὁ λιμὴν αὐτῆς κατέχει ἀξιόλογον θέσιν ἀπὸ συγκοινωνιακῆς ἀπόψεως.

Digitized by Google

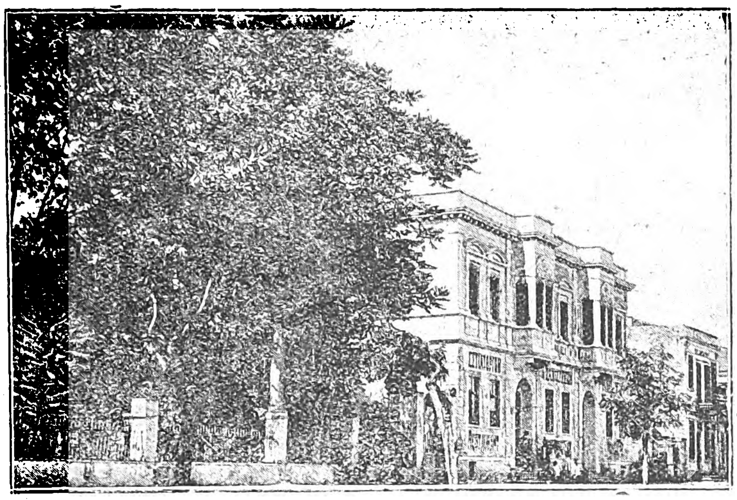

Κεντρικὴ ὁδὸς τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως.
[Φωτ. Π Καλφούδη.]

Προϊόντα. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς περιφερείας εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον τὰ δημητριακά, ἕπονται δὲ τὸ σησάμι, ὁ καπνός, ἡ ρόβη καὶ τὰ ὄσπρια. Κατὰ στατιστικὴν τοῦ Γραφείου Ἐποικισμοῦ Ἀλεξανδρουπόλεως ἐν τῇ περιφερείᾳ του (ὑποδιοικήσεις Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ Σουφλίου) κατὰ τὸ 1926 ἐσπάρησαν μὲ δημητριακὰ ἐκτάσεις 114144 στρεμμάτων μὲ ἀπόδοσιν 9.784.900 χγρ. προϊόντων, ὧν 3.185.500 χγρ σίτου, 3.083.700 ἀραβοσίτου, 2.266.100 κριθῆς, 1.004 700 σικάλεως, 132.700 σμιγοῦ καὶ 112.200 βρόμης. Ἡ παραγωγὴ σησαμίου ἀνῆλθε τὰ 762.000 χγρ., καπνοῦ τὰ 480.900, ρόβης τὰ 436.000 καὶ διαφόρων ὀσπρίων 306.800, σημειουμένης καὶ μικρᾶς παραγωγῆς κέχρου καὶ βάμβακος. Πλὴν τούτων ἀναφέρομεν τὴν ἤδη εἰσαχθεῖσαν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου παρ' Ἑλλήνων μεταναστῶν ἐκ Βουλγαρίας, ἥτις εὐδοκιμοῦσα ἤρχισε διαδιδομένη. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κτηνοτροφίαν, αὕτη πρὸ τῶν πολέμων εἶχε μεγάλην διάδοσιν, ὑποστᾶσα ὅμως μεγίστην καταστροφήν, μόλις ἐσχάτως ἤρχισε νὰ προοδεύῃ, σημειουμένης πολὺ μικρᾶς παραγωγῆς κτηνοτροφικῶν προϊόντων· σημαντικωτέρα πως εἶναι ἡ ἀπόδοσις τῆς ὀρνιθοτροφίας. Εἰσαχθεῖσα παρὰ τῶν προσφύγων εὐδοκιμεῖ καὶ ἡ μελισσοκομία μὲ εὐρὺ μέλλον.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς τῆς περιφερείας ἔχει συμπήξει γεωργικοὺς συνεταιρισμοὺς πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας, εἰς οὓς τὸ Κράτος διὰ τῆς παροχῆς παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης δανείων ἦλθε σημαίνων ἐπίκουρος.

Δάση. Ἡ περιφέρεια τοῦ Δασαρχείου Ἀλεξανδρουπόλεως ἔχει πολλὰς δασώδεις ἐκτάσεις, τὸ σύνολον τῶν ὁποίων καταλαμβάνει σήμερον 147.870 στρέμματα. Τούτων μόνον τὰ 11.870 ἀνήκουν εἰς ἰδιώτας, τὰ λοιπὰ εἶναι δημόσια. Πρὸ ἐτῶν αἱ ἐκτάσεις αὗται ἦσαν πολὺ μεγαλύτεραι (τῷ 1911 στρέμμ. 334.500), κατὰ τὴν ἐμπόλεμον ὅμως περίοδον ὑπέστησαν οὐκ ὀλίγας καταστροφάς. Παραθέτομεν πίνακα ἐμφαίνοντα κατ' εἶδος δένδρου τὰς καταλαμβανομένας ἐκτάσεις (εἰς στρέμματα):

Δάση ἐκ:	*Δημόσια*	*Ἰδιωτικὰ*	*Σύνολον*
Δρυὸς	113000	—	113 00
Ὀξυᾶς	5000	—	5000
Πρίνων	6500	6870	13370
Κομάρων	4500	—	4500
Πεύκης	7000	—	7000
Βαλανιδιᾶς	—	5000	5000
	136000	11870	147870

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν τούτων, αὕτη ἐνεργεῖται διὰ λόγους προστασίας οὐχὶ εἰς μεγάλην κλίμακα, ἐπιτρεπομένης ἐν μέρει τῆς ὑλοτομίας δι' ἀτομικὰς καὶ μικροεπαγγελματικὰς μόνον ἀνάγκας τῶν κατοίκων τῆς περιφερείας καὶ παραγωγὴν ξυλανθράκων. Διὰ τὸ ἔτος 1927 τὸ ὑπουργεῖον Γεωργίας ἐνέκρινε τὴν ὑλοτομίαν 475 κυβ. μ. οἰκοδομησίμου ξυλείας καὶ ἐπέτρεψε τὴν κατόπιν δημοπρασίας ἐνοικίασιν τοῦ δικαιώματος κατασκευῆς ξυλανθράκων διὰ ποσότητα 900.000 ὀκάδων. Πλὴν τούτων κατ' ἔτος γίνεται ἐξαγωγὴ ἀρκετῆς ποσότητος βαλανιδίων.

Βιομηχανία καὶ ἐμπόριον. Ἡ Ἀλεξανδρούπολις δὲν εἶναι πόλις βιομηχανική, ἐν αὐτῇ δ' ἀσκοῦνται ἐλάχισται βιομηχανίαι ἀπαραίτητοι διὰ τὰς τοπικὰς ἀνάγκας. Τοιαῦται εἶναι ἡ ἀλευροποιία, ἡ παγοποιία, ἡ οἰνοπνευματοποιία, ἡ ποτοποιία καὶ ἡ κατασκευῆς πλίνθων καὶ κεράμων, λειτουργούντων ἰσαρίθμων ἐργοστασίων. Πρὸ τῆς βουλγαρικῆς εἰσβολῆς ἦτο ἐν ἐνεργείᾳ μέγας κυλινδρόμυλος, ὁ πρῶτος τῆς Ἀνατολῆς, ὅστις τότε διηρπάγη, συμπληρωθείσης τῆς καταστροφῆς του κατὰ τὸν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων βομβαρδισμόν.

Πρὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου Θεσ)νίκης—Κων)πόλεως καὶ συνεπῶς τῆς κτίσεως τοῦ Δεδεαγάτς, τὸ ἐμπόριον τῶν δημητριακῶν τῆς πλουσίας παραγωγῆς τῆς ἐνδοχώρας ἐνηργεῖτο εἰς τὴν Αἶνον, μεταφερομένων τῶν προϊόντων διὰ τοῦ ρεύματος τοῦ ποταμοῦ Ἕβρου. Ὅτε ὅμως ἐλειτούργησεν ὁ σιδηρόδρομος, τόσον οἱ ἔμποροι τῆς Αἴνου, ἅπαντες Ἕλληνες, ὅσον καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ἐκ τῶν πέριξ καὶ ἰδίως τῆς Μάκρης καὶ Μαρωνείας, ἠναγκάσθησαν, χάριν τῶν ἐργασιῶν των, νὰ μετοικήσωσιν ἀθρόοι εἰς τὴν νέαν πόλιν, δώσαντες τοιουτοτρόπως ζωὴν εἰς αὐτήν. Μετ' οὐ πολὺ τὸ Δεδεαγάτς κατέστη τὸ ἐπίνειον καὶ ὁ διαμετακομιστικὸς σταθμὸς οὐχὶ μόνον τῆς Θρᾴκης ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας παρουσιάζων κίνησιν ἀρκετὰ σπουδαίαν, ἥτις ἀνεκόπη μὲν κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον, ἐσυνεχίσθη ὅμως μετ' αὐτὴν ἐπὶ νέων βάσεων καὶ πρὸς διαρκῆ πρόοδον.

Κατωτέρω δίδομεν ἀριθμοὺς ἐμφαίνοντας τὴν ἀξίαν εἰς δραχμὰς τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τῶν ἐτῶν 1923, 1924, 19.5 καὶ 8 μηνῶν τοῦ 1926 μετὰ τοῦ ἐλλείμματος ἢ περισσεύματος τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου πρὸς σύγκρισιν καὶ ἐξαγωγὴν συμπερασμάτων περὶ τῆς σημασίας καὶ τῆς διαρκοῦς προόδου τοῦ λιμένος τούτου.

Ἔτη	*Εἰσαγωγὴ*	*Ἐξαγωγὴ*	*Ἰσοζύγιον*
1923	55.560 340	9 664.031	— 45.896 3.9
1924	113 735.403	165.814 950	+ 52 079.547
1925	121.124.248	417.138.627	+296.014.380
1926 (8 μηνῶν)	93.100.815	235.757 363	+157.656.548

Ἐπίσης παραθέτομεν στατιστικὴν κατὰ εἴδη τῆς ποσότητος καὶ τῆς ἀξίας τῆς κατὰ τὸ 1925 εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς διὰ τοῦ τελωνείου Ἀλεξανδρουπόλεως:

Κατηγορίαι ἐμπορευμάτων	*Εἰσαγωγὴ*			*Ἐξαγωγὴ*		
	Ποσότης εἰς χγρ.	Τεμάχ.	Ἀξία δρχ.	Ποσότης εἰς χγρ.	Τεμάχ	Ἀξία δρχ.
Ζῷα ἐν γένει, ζῶντα	16.561	5.229	7 324.300	—	—	—
Κτηνοτροφικὰ προϊόντα	235.843	—	3.720.160	62.510	—	4.170.280
Ἁλιείας προϊόντα	224.882	—	1.818.715	32.023	—	178 250
Γεωργικὰ προϊόντα	9.008.839	—	61.523.804	4.752.972	—	411.655.524
Ἔλαια καὶ ἐλαιώδεις οὐσίαι	10.594	—	111.450	50.375	—	357.800
Δασικὰ προϊόντα	8.217.285	—	12.912.050	—	—	—
Φυτικαὶ βαφαὶ καὶ βυρσοδεψικαὶ ὗλαι	4.902	—	10.000	31.136	—	43.000
Ὀρυκτὰ καὶ μέταλλα ἀκατέργαστα	9.354.779	—	8.155.875	15 668	—	38.038
Φαρμακευτικὰ καὶ χημικὰ εἴδη	279.365	—	2.015.020	8.447	—	71.600
Δέρματα καὶ ὀστᾶ κατειργασμένα	322	—	20.000	832	—	34 200
Ἔπιπλα καὶ εἴδη ἐκ ξύλου	3 369	—	56.650	51	—	320
Ζαχαροπλαστικῆς καὶ φυραματοποιίας εἴδη	2.625.708	—	17.749.695	—	—	—
Οἶνοι καὶ πνευματώδη ποτὰ	345	—	2.000	—	—	—
Νήματα καὶ ὑφάσματα	13.296	—	1.047,082	815	—	83.000
Εἴδη ἐκ σπάρτου, καννάβεως κλπ.	91.320	774	1.652.250	36.670	230	335.875
Προϊόντα ὑαλουργίας κλπ.	41.462	18.100	211.800	—	—	—
Ὀρυκτὰ καὶ μέταλλα κατειργασμένα	58.112	—	743.120	4,723	—	73.690
Μουσικὰ ὄργανα καὶ ἐπιστημ. ἐργαλεῖα	622	3	181.500	—	—	—
Χαρτοποιίας εἴδη	23,243	—	313.500	—	—	—
Διάφορα ἄλλα εἴδη	33.262	60.004	1.555.277	—	46	97.050
Σύνολον	30.244.111	84.110	121.124.248	4.996.252	276	417.138.627

Αἱ πρόσοδοι δὲ τοῦ τελωνείου τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως ὑπερβαίνουσιν ἐτησίως τὰ 20 ἑκατομ. δραχμῶν (Στατιστικὴ 1925 δραχ. 23.827.223).

Συγκοινωνίαι. Ἡ Ἀλεξανδρούπολις εἶναι τὸ πρὸς τὴν θάλασσσαν τέρμα σιδηροδρομικοῦ δικτύου ἐξυπηρετοῦντος ὅλην τὴν ἐνδοχώραν, καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, συγκοινωνοῦσα μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης, τῆς Νοτίου Βουλγαρίας, τῆς δυτικῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μακεδονίας, δι' αὐτῶν δὲ μετὰ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Δύο μεγάλαι γραμμαὶ ἀναχωροῦσιν ἐξ αὐτῆς. Ἡ μία ἔχει κατεύθυνσιν τὴν Θεσσαλονίκην (ἀπόστασις χμτρ. 443) διερχομένη διὰ Κομοτινῆς (χμτρ. 68), Ξάνθης (χμτρ. 115) καὶ Δράμας (χμτρ. 211). Ἡ ἄλλη βαίνει πρὸς ΒΑ διὰ Σουφλίου (χμτρ. 69) καὶ Διδυμοτείχου (χμτρ. 105) εἰς Κουλελὶ—Μπουργὰς (χμτρ. 118), ἔνθα ἑνοῦται μετὰ τῆς γραμμῆς Κωνσταντινουπόλεως — Ἀδριανουπόλεως, προεκτεινομένης ἐκεῖθεν πρὸς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος.

Ἁμαξιτὰς ὁδοὺς σημειοῦμεν τὴν συνδέουσαν τὴν Ἀλεξανδρούπολιν α') μὲ τὴν Μάκρην, παραλιακὴν μήκους 12 χμτρ., ἥτις συνεχίζεται ὡς βατὴ μέχρι Κομοτινῆς, β') μὲ τὰς Φερὰς τοῦ αὐτοῦ περίπου μήκους καὶ γ') μὲ τὴν Αἶνον μήκους 30 χλμτρ. Περὶ τῶν διὰ θαλάσσης συγκοινωνιῶν βλ. ἀνωτέρω: *[Ναυτ Γεωγρ.]*.

Ἐν Ἀλεξανδρουπόλει λειτουργοῦν σταθμοὶ ἀσυρμάτων τηλεγράφου καὶ τηλεφώνου προσιτοὶ εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα καὶ τοὺς ἰδιώτας.

ΔΙΟΝ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

[ΝΑΥΤ. ΙΣΤΟΡ.] Τὴν πρώτην τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1912 ἑβδομάδα, ἐκρίθη ἐπιτακτικῶς ἀναγκαία ἡ μεταφορὰ ἐκ Θεσσαλονίκης, μιᾶς βουλγαρικῆς μεραρχίας μετὰ τοῦ πυροβολικοῦ της καὶ τῶν ἐφοδίων της εἰς Ἀλεξανδρούπολιν (τότε *Δεδεαγάτς*). Ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἶχεν ἤδη ἀποσυρθῆ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Θρᾴκης, ἀλλ' ὁ βουλγαρικὸς στρατός, ὅστις ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀλεξανδρούπολιν κατερχόμενος, δὲν εἶχεν εἰσέτι καταφθάσει καὶ ἡ πόλις ἐτρομοκρατεῖτο ἀπὸ διακοσάδα ἀτάκτων Βουλγάρων, οἵτινες εἰσέβαλον ἅμα ὡς ἀντελήφθησαν τὴν ἀποχώρησιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὁ ναύαρχος Κουντουριώτης, ὅπως διευκολύνῃ τὴν ἀπόβασιν ταύτην, ἥτις πλείστας δυσχερείας παρουσίαζε καὶ διὰ τὸ ἀναπεπταμένον τοῦ ὅρμου τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ διὰ τὸ χειμέριον τῆς ἐποχῆς καὶ διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ καταμερισμοῦ τοῦ φυλάσσοντος τὰ Στενὰ ἑλληνικοῦ στόλου, ἀπέστειλε τὸ ἀντιτορπιλικὸν «Βέλος» ὅπως ἀναγνωρίσῃ τίνα μέσα πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀποβάσεως διέθετεν ἡ Ἀλεξανδρούπολις· ἐξηκρίβωσε δὲ τοῦτο, ὅτι ὑπῆρχον εὐτυχῶς 90 φορτηγίδες ἱστιοφόροι μετὰ καταστρώματος, ἀλλὰ καὶ μικροῦ βυθίσματος ἐπιτρέποντος τὸν εἴσπλουν των εἰς τὸν τεχνητὸν λιμενίσκον τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ τὴν «παραβολήν» των εἰς τὰς προκυμαίας της.

Τὴν 8ην Νοεμβρίου εἰσῆλθεν εἰς Ἀλεξανδρούπολιν σῶμα βουλγαρικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κοκόφτσεφ, 17 δὲ μεγάλα ἑλληνικὰ φορτηγὰ συνεκεντροῦντο εἰς Θεσσαλονίκην, διὰ τὴν ἀποβίβασιν τῆς βουλγαρικῆς μεραρχίας. Ὁ ναύαρχος καταλιπὼν τότε τὴν φύλαξιν τῶν Στενῶν εἰς τὰ ἀντιτορπιλλικὰ «Λόγχη», «Θύελλα», «Ναυκρατοῦσα», «Νίκη», «Βέλος», «Ἀσπίς», «Δόξα» τὸ καταδυόμενον «Δελφὶν» καὶ τὰ τορπιλλικὰ «11» καὶ «12», ἀπέπλευσε μετὰ τῶν θωρηκτῶν «Ἀβέρωφ», «Ὕδρας», «Ψαρῶν», «Σπετσῶν», τῶν τορ-

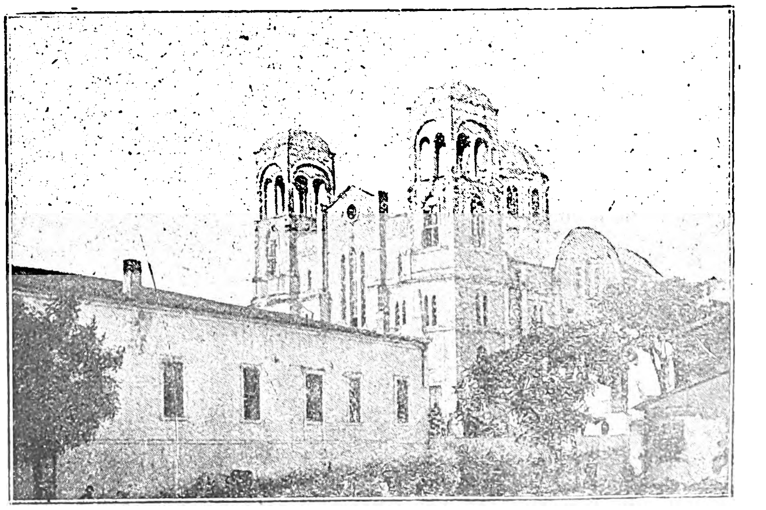

Ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου.
[Φωτογρ. Μ. Ποάλα.]

Digitized by Google

πυροβόλων «14», «15» καὶ τῶν ἀνιχνευτικῶν «Πάνθηρ», «Ἱέραξ» πρὸς Ἀλεξανδρούπολιν, ὅπου κατέπλευσε τὴν αὐγὴν τῆς 15ης Νοεμβρίου. Δὲν εἶχεν ὅμως καταπλεύσει εἰσέτι ἡ ἐκ τῶν 17 φορτηγῶν παραπομπὴ καὶ μόνον τὸ γαλλικὸν θωρηκτὸν «Léon Gambetta» ἐναυλόχει ἐκεῖ, ἀπᾶραν ἅμα τῷ κατάπλῳ τοῦ στόλου μας.

Ὁ ἐπιτελάρχης τοῦ στρατηγοῦ Κοκόφτσεφ ἔσπευσε τότε νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ «Ἀβέρωφ», ἐπικαλούμενος τὴν ἐξεύρεσιν τρόπου πρὸς εἰδοποίησιν τοῦ βουλγαρικοῦ ἐν Διδυμοτείχῳ στρατηγείου, ἵνα ἀποσπάσῃ καὶ ἀποστείλῃ πρὸς Καλλίπολιν σῶμα βουλγαρικοῦ στρατοῦ, διὰ τὴν ἀποκοπὴν τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ τουρκικοῦ Σώματος Στρατοῦ, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Γιαβέρ, ἀνερχομένου εἰς 15000 ἄνδρας μετὰ πυροβολικοῦ καὶ ἐφοδιοπομπῶν. Ὄντως διεβίβασε τοιοῦτον ραδιοτηλεγράφημα ὁ «Ἀβέρωφ» μέσῳ Ἀθηνῶν καὶ Βάρνης καὶ μετὰ 29 ὥρας μετέδιδεν εἰς τὸν Βούλγαρον στρατηγὸν τὴν εἴδησιν, ἣν διὰ τῶν αὐτῶν ὁδῶν εἶχε λάβει, ὅτι τὸ ραδιοτηλεγράφημα τοῦ «Ἀβέρωφ» ἔφερεν ἀποτέλεσμα, τοῦ ὑπὸ τὸν Γιαβὲρ στρατοῦ αἰχμαλωτισθέντος ἀμαχητί. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἀναφέρομεν καὶ ὡς ἓν δεῖγμα τῶν ἀγνοουμένων, ἐν πολλοῖς, ὑπηρεσιῶν, ἃς κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον προσήνεγκεν ὁ στόλος μας εἰς τοὺς τότε συμμάχους.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν (15 Νοεμβρίου) κατέπλευσε περὶ τὴν 1 μ.μ. ἡ παραπομπὴ ὑπὸ τὴν συνοδείαν τῆς «Μυκάλης», ἧς ἐπέβαινεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου τοῦ Ναυτικοῦ πλοίαρχος Ματθ. Ματθαιόπουλος, καὶ εὐθὺς ἅμα τῇ ἀγκυροβολίᾳ της ἤρξατο ἡ ἀποβίβασις ἐν σπουδῇ καὶ διότι ἡ φύσις τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπέβαλλε ταύτην, ἀλλὰ καὶ διότι οἱ Βούγαροι, νομίσαντες ὅτι θὰ εὕρισκον ἄνετον παραμονὴν ἐντὸς τῶν φορτηγῶν κατὰ τὸν διάπλουν παρέλειψαν νὰ πληρώσωσι τὰ ὑδροφόριά των ὕδατος· τὰ πλεῖστα τῶν πλοίων εἶχον καταπλεύσει μὲ σῆμα «ἀνάγκη ἄμεσος ποσίμου ὕδατος» καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς Βούλγαροι ἐξέφερον κραυγὰς ἀγωνίας. Χάρις ὅμως εἰς τὰ μέσα, ἅτινα διετέθησαν ὑπὸ τοῦ στόλου εἰς ρυμουλκὰ καὶ ἀτμακάτους, ἀλλ᾽ ἰδίως χάρις εἰς τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας ἃς παρέσχον αἱ ἱστιοφόροι ἀβαθεῖς φορτηγίδες τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ ἡ δίψα τῶν Βουλγάρων ἐγκαίρως κατηυνάσθη καὶ τὸ δυσχερέστατον αὐτὸ ἐπιχείρημα εἶχε τελείως συντελεσθῇ τὴν 10ην πρωϊνὴν τῆς 17 Νοεμβρίου, παρ᾽ ὅλον τὸν νότιον ἄνεμον ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκδηλωθῆ. Σ. Ε. Λ.

[ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Ἡ Ἀλεξανδρούπολις ἀπέκτησεν ἐνδιαφέρον διὰ τὸ διεθνὲς δίκαιον ἐξ ἀφορμῆς τῆς βουλγαρικῆς ἀξιώσεως πρὸς οἰκονομικὴν διέξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον (βλ. Βουλγαρία, *Διεθν. θέσ.*), ὁρισθέντος ἐν ἄρθρ. 5 τῆς περὶ Θρᾴκης συνθήκης τῶν Σεβρῶν μεταξὺ τῶν Προεχουσῶν Συμμάχων καὶ Συνησπισμένων Δυνάμεων καὶ τῆς Ἑλλάδος, ὅτι θέλει ἐκμισθωθῇ εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐν τῷ λιμένι τοῦ Δεδεαγὰτς (Ἀλεξανδρουπόλεως) εἰς τὸ διηνεκὲς (ἂν μὴ καθορισθῇ χρονικὴ διάρκεια ὑπὸ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν) χῶρος, ὅστις θέλει τεθῇ ὑπὸ τὸ διὰ τῶν ἄρθρων 12—14 τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν προβλεπόμενον καθεστὼς καὶ θέλει προορισθῇ διὰ τὴν ἄμεσον διαμετακόμισιν τῶν ἐκ Βουλγαρίας προερχομένων ἢ εἰς αὐτὴν κατευθυνομένων ἐμπορευμάτων. Τὸν καθορισμὸν τῶν ὁρίων τοῦ χώρου τούτου, τὴν σύνδεσιν αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑπαρχουσῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ ὅλους ἐν γένει τοὺς ὅρους τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ ὡς καὶ τὸ μίσθωμα θέλει καθορίσει ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἐξ ἑνὸς ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλλάδος, ἑνὸς τῆς Βουλγαρίας καὶ ἑνὸς ὑποδεικνυομένου ὑπὸ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Τὸ 16ον ἄρθρον τῆς αὐτῆς συνθήκης προβλέπει, ὅτι, ἂν ἡ Βουλγαρία ζητήσῃ τοῦτο παρὰ τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, θέλει ἀνατεθῇ εἰς Διεθνῆ Ἐπιτροπήν, ἀποτελουμένην ἐκ πέντε μελῶν διοριζομένων ὑπὸ τῆς Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ἰταλίας. Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθεστῶτος τοῦ προβλεπομένου ὑπὸ τῶν ἄρθρων 4—14 διὰ τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως. Πᾶσα σχετικὴ ἀμφισβήτησις θὰ λύεται ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης, πᾶσα δὲ ἔφεσις ἐναντίον τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐπιτροπῆς θέλει ὑποβάλλεσθαι εἰς ἁρμοδίαν ἀρχὴν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν· ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως αἱ ἀποφάσεις τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς θὰ εἶναι ἐκτελεσταί.

Αἱ διὰ τῆς περὶ Θρᾴκης συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἀναλαμβανόμεναι ὑποχρεώσεις δὲν ἀφορῶσι μόνον τὴν Βουλγαρίαν. Τὸ 6ον ἄρθρον τῆς ἐν λόγῳ Συνθήκης κηρύττει τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως *λιμένα διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος*. Οἱ ὑπήκοοι, τὰ ἐμπορεύματα καὶ ἡ σημαία ὅλων τῶν Κρατῶν, ἅτινα εἶναι μέλη τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν θέλουσιν ἀπολαμβάνει ἐν Ἀλεξανδρουπόλει πλήρους ἐλευθερίας διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ λιμένος, ἰδίᾳ δὲ πλήρους ἰσότητος, ἄνευ διακρίσεως ἀπὸ τῶν ὑπηκόων, τῶν ἐμπορευμάτων καὶ τῆς σημαίας τῆς Ἑλλάδος, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς λιμενικὰς εὐκολίας καὶ τὰ διάφορα δικαιώματα καὶ τέλη (προκυμαιῶν, φορτοεκφορτωτικά, φαρικά, ὑγειονομικὰ κλπ.). Τὸ 8ον ἄρθρον ὁρίζει, ὅτι οἱ τελωνειακοὶ δασμοί, τὰ διαπύλια τέλη καὶ οἱ φόροι καταναλώσεως διὰ τὰ διὰ τοῦ λιμένος Ἀλεξανδρουπόλεως εἰσαγόμενα καὶ ἐξαγόμενα ἐμπορεύματα δέον νὰ εἶναι τὰ αὐτά· ἐξαιρέσει δὲ εἰδικῶν περιστάσεων δικαιολογουσῶν ἐξαίρεσιν δι᾽ οἰκονομικὰς ἀνάγκας, δέον νὰ ὁρίζωνται ἐφ᾽ ὧν βάσεων καὶ εἰς τὰ ἄλλα τελωνειακὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος. Πᾶσα εὐκολία παραχωρουμένη ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ ἄλλων ὁδῶν συγκοινωνίας διὰ ξηρᾶς ἢ θαλάσσης διὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἢ ἐξαγωγὴν ἐμπορευμάτων, θέλει ἐπεκτείνεαι καὶ διὰ τὸν λιμένα Ἀλεξανδρουπόλεως.

Συνεπείᾳ ὑπερφιάλων ἀξιώσεων τῆς Βουλγαρίας ἡ εἰς αὐτὴν κατὰ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης ταύτης ἐκμίσθωσις χώρου ἐν τῷ λιμένι Ἀλεξανδρουπόλεως δὲν ἐπραγματοποιήθη, μολονότι ἡ Ἑλλὰς διαρκούσης τῆς ἐν *Λωζάννῃ Συνδιασκέψεως* τῆς εἰρήνης ὑπέβαλε νέαν πρότασιν συζητηθεῖσαν ἐν τῇ ὑποεπιτροπῇ τῶν ἐδαφικῶν καὶ στρατιωτικῶν ζητημάτων κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 26ης Ἰανουαρίου 1924 ὑπὸ τύπον σχεδίου συμβάσεως ἐκπονηθέντος ὑπὸ ἐμπειρογνωμόνων καὶ ἐξετασθέντος αὐθημερὸν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν αὐτῶν ζητημάτων. Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐξεμίσθωνεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν διὰ 99 ἔτη ζώνην ἐδάφους ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Αἰγαίου μεταξὺ Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ Μάκρης, μήκους μὲν 3 χιλιομέτρων, πλάτους δὲ 1 χμ. Ἡ θέσις καὶ τὰ ὅρια τῆς ζώνης ταύτης θὰ καθωρίζοντο διὰ κοινῆς συμφωνίας μεταξὺ τῶν Κυβερνήσεων Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας, ἐν περιπτώσει δὲ διαφωνίας αὐτῶν ἡ ἐπὶ τῆς διαφορᾶς ἀπόφασις θὰ ἐπαφίετο εἰς διαιτητὴν διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ἡ ζώνη αὕτη θὰ ἐθεωρεῖτο βουλγαρικὸν ἔδαφος δι᾽ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν διοίκησιν, ἀλλ᾽ ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις θ᾽ ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ χρησιμοποιήσῃ αὐτὸ διὰ στρατιωτικοὺς ἢ ναυτικοὺς σκοπούς. Τὸ οὕτω παραχωρούμενον ἔδαφος θὰ διῳκεῖτο ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας καὶ θὰ ἐτέλει ὑπὸ τὴν βουλγαρικὴν νομοθεσίαν. Οἱ ἐν αὐτῷ χρησιμοποιούμενοι ὑπάλληλοι θὰ ἦσαν Βούλγαροι ὑπήκοοι καὶ θὰ διωρίζοντο ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις θ᾽ ἀνεκοίνου ἀνὰ πᾶν ἑξάμηνον εἰς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὀνομαστικὸν αὐτῶν κατάλογον.

Ἡ τήρησις τῆς τάξεως θ᾽ ἀνετίθετο εἰς βουλγαρικὴν ἀρχὴν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς τῆς ζώνης. Ἂν ἡ ἐκμισθουμένη ζώνη ἦτο ἰδιοκτησία τοῦ ἑλληνικοῦ Δημοσίου θὰ ἐξεμισθοῦτο εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἀμισθί, ἂν δὲ ἀνῆκεν εἰς ἰδιώτας θὰ ἀπηλλοτριοῦτο προηγουμένως ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, οἱ δὲ ἰδιοκτῆται θ᾽ ἀπεζημιοῦντο ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ Δημοσίου, τοῦ ποσοῦ τῆς ἀποζημιώσεως καθοριζομέμένου ὑπὸ διαιτητοῦ, τὸν ὁποῖον θὰ διώριζον ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις ὡς καὶ οἱ ἰδιοκτῆται. Τὰ λιμενικὰ ἔργα θὰ κατεσκευάζοντο ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν καὶ δι᾽ ἐξόδων τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως. Αὕτη θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ ἐντὸς τῆς οὕτως ἐκμισθουμένης ζώνης λιμενικὰ καὶ ἄλλα τέλη ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν μετὰ τῶν ξένων Κρατῶν ἐμπορικῶν αὐτῆς συμβάσεων. Ἀλλ᾽ ἡ διεθνὴς Ἐπιτροπὴ θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ εἰσπράττῃ πρόσθετα τέλη διὰ τὰ ἔξοδα αὐτῆς. Ὁ κατασκευασθησόμενος λιμὴν θὰ ἦτο λιμὴν ἐλεύθερος καὶ διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος, ἡ δὲ Βουλγαρία θὰ ἐδέχετο δι᾽ αὐτὸν τὰς συστάσεις τῆς Συνδιασκέψεως τῆς Βαρκελώνης (10 Μαρτίου—20 Ἀπριλίου 1921). Πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθέρας διαμετακομίσεως ἐμπορευμάτων καὶ ἐπιβατῶν μεταξὺ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς ὑπὸ μίσθωσιν ζώνης, θὰ συνιστᾶτο ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἐξ ἀντιπροσώπων διοριζομένων ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων Ἀγγλίας, Βουλγαρίας, Γαλλίας, Ἑλλάδος, Ἰταλίας, Ρουμανίας, Γιουγκοσλαυΐας καὶ Τουρκίας. Εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην θὰ μετεβίβαζεν ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ὅλα αὐτῆς τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα ἐπιβλέψεως τῶν ἔργων, ἐπιθεωρήσεως καὶ ἀστυνομίας τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς συνδεούσης τὰ βουλγαρικὰ σύνορα μετὰ τῆς ζώνης. Τὴν ἀστυνομίαν τῶν σιδηροδρομικῶν ἁμαξοστοιχιῶν καὶ σταθμῶν θὰ ἐξήσκουν ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς Ἑταιρίας ὑπάλληλοι τῆς Ἐπιτροπῆς, οἵτινες θὰ προσελαμβάνοντο ἐκ πάσης ἐθνικότητος, ἀδιακρίτως. Μέχρι τῆς ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως κατασκευῆς τῶν λιμενικῶν ἔργων τῆς ζώνης, ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θ᾽ ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως ὅλας τὰς εἰς τὰ ἄρθρα 4—16 τῆς συνθήκης τοῦ Νεϊγὺ προβλεπομένας εὐκολίας.

Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο ἀπέρριψεν ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις καὶ ἔκτοτε τὸ ζήτημα ἐκκρεμεῖ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλεξανδρόφκα, ***Ἀλεξανδρόφσκ,*** ***Ἀλεξανδρόφσκυ·*** βλ. **Ἀλεξαντρόφκα, Ἀλεξαντρόφσκ, Ἀλεξαντρόφσκυ.**

Ἀλεξανδροχῶρι *(Ἰσκεντὲρ-κιοϊ) [Γεωγρ.].* Τουρκικὸν χωρίον τῆς κατὰ τὴν ἑλλην. κατοχὴν ὑποδιοικ. Νίκης τοῦ Νομοῦ Ἀδριανουπόλεως· κάτ. 327.

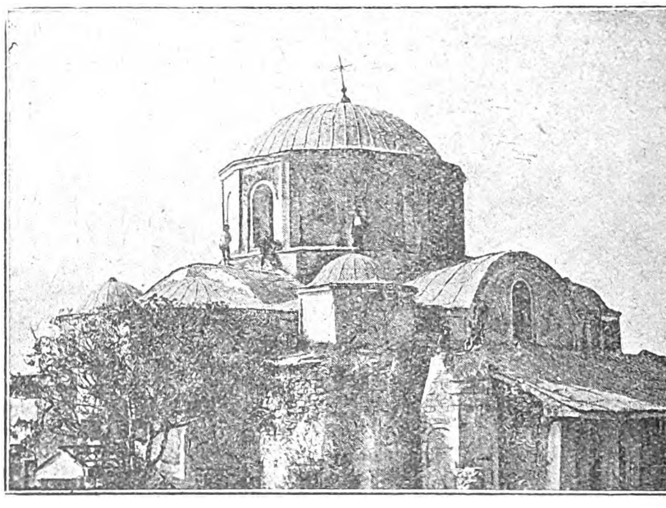

Ὁ ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἀλεξανδρούπολιν κωμοπόλει Φερῶν βυζαντινὸς ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας.

[Φωτ. Π. Καλφούδη.]

Ἀλεξάντερ. Ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰακώβου ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τοῦ 1842 μέχρι τοῦ 1847. Κατόπιν συνεννοήσεων μεταξὺ Πρωσσίας καὶ Ἀγγλίας, πρωτοβουλίᾳ τῆς πρώτης, ἀπεφασίσθη νὰ ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν δύο τούτων Δυνάμεων ἐπίσκοπος Ἱερουσαλήμ, ἐκ περιτροπῆς, ὁτὲ Ἄγγλος, ὁτὲ Πρῶσσος. Πρῶτος τοιοῦτος ἐπίσκοπος ἀπεστάλη ἐξ Ἀγγλίας ὁ ἐξ Ἑβραίων καταγόμενος Ἀλεξάντερ, τέως καθηγητὴς ἐν Λονδίνῳ τῆς ἑβραϊκῆς καὶ ἀραβικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας. Οὗτος ἐλθὼν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1842 εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐγκατεστάθη ἐν τῇ νεοκτίστῳ ἐπισκοπῇ, ἐπὶ γηπέδου ἀγορασθέντος τῷ 1839 ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς ἱεραποστολικῆς ἑταιρείας «πρὸς ἐπιστροφὴν τῶν Ἑβραίων εἰς τὸν Προτεσταντισμόν», ἐφ᾽ οὗ εἶχεν ἱδρυθῆ καὶ οἰκία διὰ τοὺς ἱεραποστόλους, σχολὴ καὶ ναΐσκος. Τὸ σύνολον τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του πιστῶν κατὰ τὴν ἔλευσίν του περιελάμβανε τὰ μέλη τριῶν μόνον ἐκχριστιανισθεισῶν ἑβραϊκῶν οἰκογενειῶν, ἐλάχιστα δ᾽ ηὐξήθησαν ταῦτα βραδύτερον. Ὁ Ἀλεξάντερ ἐφέρθη ὁμολογουμένως ἀψόγως πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους, μηδὲ διανοηθεὶς προσηλυτισμὸν μεταξὺ αὐτῶν. Ταχέως ὅμως ἤρξαντο αἱ ἀντιζηλίαι μεταξὺ τῶν συμπραττόντων λουθηρανῶν Γερμανῶν καὶ τῶν ἀγγλικανῶν, τὰς ὁποίας ἐξωμάλυνεν ὁ ἤπιος τοῦ Ἀλεξάντερ χαρακτήρ· μετὰ τὸν θάνατόν του (1847) ὅμως ἐπιταθεῖσαι, ἰδίως ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τῆς Πρωσσίας διορισθέντος διαδόχου του Γόβατ, ὅστις ἤρξατο προσηλυτισμοῦ καὶ μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων, ἐπέφεραν τέλος τὴν διάλυσιν τῆς ἀγγλογερμανικῆς ταύτης ἐν Ἱεροσολύμοις συμπράξεως. (Ἴδε *Χρυσοστόμου Α. Παπαδοπούλου* Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, Ἱεροσόλυμα 1910, σ. 696 - 8.) Δ. Σ. Μ.

— **Ἀλεξάντερ** *Ἀρθοῦρος.* Ἰατρὸς ἐν Βερολίνῳ, γεννηθεὶς τῷ 1870 εἰς τὸ Δάντζιγ. Σπουδάσας τὴν ἰατρικὴν εἰς Βερολῖνον ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1894, ὑποβαλὼν ὡς ἐναίσιμον διατριβὴν μελέτην του «Περὶ αἰτιολογίας τῶν καρκινωμάτων τοῦ φάρυγγος». Διωρίσθη ἀκολούθως εἰς τὴν Πολυκλινικὴν τοῦ Βερολίνου εἰς τὸ τμῆμα τῆς ρινολογίας. Ἐδημοσίευσε διαφόρους πραγματείας ἀναγομένας εἰς νοσήματα τῆς ρινός. Μ. Ν. Κ.

— **Ἀλεξάντερ,** *Ἰάκωβος Ἐδουάρδος* (Sir James Edward of Westerton). Ἄγγλος ἀξιωματικός, ἐξερευνητὴς καὶ στρατιωτικὸς συγγραφεὺς (1803-1885). Ἐπραγματοποίησε κατὰ διαφόρους ἐποχὰς πλεῖστα ταξίδια εἰς διάφορα μέρη, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς τὴν κατὰ τῆς Βιρμανίας (Birma) τῶν Ἰνδιῶν ἀγγλικὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1825, εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον τῆς Ρωσίας τοῦ 1829, ὑπηρετῶν εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ Ρώσου στρατάρχου Ντίμπιτς (Diebitsch)· ἐταξίδευσεν εἶτα εἰς Περσίαν καὶ Ν. Ἀμερικήν, ἠγωνίσθη ἐν Πορτογαλίᾳ ὑπὲρ τοῦ δὸν Πέτρου, μετέσχε τῆς καταλήψεως τῆς ἀποικίας τοῦ Ν. Ἀκρωτηρίου τῆς Ἀφρικῆς, διῴκησε

Digitized by Google

τὸ 15ον σύνταγμα πεζικοῦ τῷ 1854, κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ἐπολέμησεν ἐν Νέᾳ Ζηλανδίᾳ τῷ 1863 ἐναντίον τῶν Μαορὶ (Maori) καὶ ἐγένετο στρατηγὸς τῷ 1882.

Συνέγραψε τά: «Travels from India to England (Ταξίδια ἀπὸ τὰς Ἰνδίας εἰς τὴν Ἀγγλίαν), Λονδῖνον 1827· «Travels to the seat of the War in the East, through Russia and the Crimea (Ταξίδια εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου εἰς τὴν Ἀνατολὴν διὰ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Κριμαίας), Λονδῖνον, 1830· «Sketches in Portugal» (Εἰκόνες τῆς Πορτογαλίας), Λονδῖνον, 1835· «Expedition into South-Africa» (Ἐκστρατεία εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν) Λονδῖνον, 1838· «Incidents of the last Maori-War (Γεγονότα τοῦ τελευταίου πολέμου τῶν Μαορί), Λονδῖνον, 1863. —Ω.

— **Ἀλεξάντερ** *Ἰωάννης Οὐάϊτ*. Ἀμερικανὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Allegheny τῆς Πενσυλβανίας τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1856. Εἰργάσθη κατ' ἀρχὰς ὡς εἰκονογράφος εἰς τὸ Harper's Magazine, κατόπιν δὲ μετέβη εἰς Εὐρώπην, ὅπου ἐσπούδασεν εἰς τὴν Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονάχου. Εἰργάσθη ἀλληλοδιαδόχως ἐν Βενετίᾳ, Ὀλλανδίᾳ καὶ Παρισίοις, ὅπου καὶ προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν φιλοτέχνων διὰ τῆς ἐκθέσεώς του εἰς τὸ Salon δύο εἰκόνων γυναικῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Γκρίζο» καὶ «Μαῦρο». Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν του ταύτην ἐγένετο μέλος τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρείας τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῶν Παρισίων καὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἀκαδημίας τῆς Νέας Ὑόρκης, τῆς Διεθνοῦς Ἑταιρίας τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Ἑταιρίας τῶν Ζωγράφων τῆς Βιέννης καὶ Μονάχου. Τῷ 1901 ὠνομάσθη Ἱππότης τοῦ Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς. Ἐζωγράφησε τοιχογραφίας εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κογκρέσου ἐν Οὐάσιγκτον καὶ διὰ τὸ Ἰνστιτοῦτον Carnegie ἐν Πίττσμπουργκ. Τῷ 1909 ἐγένετο πρόεδρος τῆς Ἐθνικῆς Ἀκαδημίας τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἀπέθανεν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1915.

—**Ἀλεξάντερ** *Κονράδος*. Γερμανὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς εἰς τὴν Λειψίαν τῷ 1856. Διορισθεὶς εἰς τὴν Πολυκλινικὴν καὶ τὴν Κλινικὴν τοῦ Μπρεσλάου καὶ εἶτα ἀναγορευθεὶς καθηγητὴς τῆς Παθολογίας (1897), ἐνέκυψεν ἰδιαιτέρως εἰς μελέτας τῆς ἐσωτερικῆς παθολογίας καὶ δὴ τῶν νόσων τῶν νεφρῶν, καὶ ἐδημοσίευσε διαφόρους εἰδικὰς μελέτας καὶ μονογραφίας. Μ. Ν. Κ.

—**Ἀλεξάντερ** *Οὐΐλλιαμ*. Ἄγγλος ἰατρὸς ἀποθανὼν ἐν Ἐδιμβούργῳ τῷ 1783. Ἐξήσκησε τὴν χειρουργικὴν ἐν Ἐδιμβούργῳ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1769 ἐν Λονδίνῳ. Ὁ Ἀλεξάντερ ἐνέκυψε κυρίως εἰς τὴν πειραματικὴν μελέτην τῶν φυσιολογικῶν καὶ θεραπευτικῶν ἰδιοτήτων τῶν φαρμάκων, πολλάκις ἐφ' ἑαυτοῦ πειραματιζόμενος. Συνέγραψεν «Experimental Essays» (Λονδῖνον 1768), «Diss. inaug. de cantharidum historia et usu» (Ἐδιμβοῦργον 1769) «An experimental inquiry concerning the causes which have generally been said to produce putrid diseases» (Λονδῖνον 1771).

—**Ἀλεξάντερ** *Στέφανος*. Ἀμερικανὸς ἀστρονόμος γεννηθεὶς ἐν Schenectady τῆς πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1806 καὶ ἀποθανὼν ἐν Πρίνστον τῆς Νέας Ἰερσέης τὴν 24ην Ἰουνίου 1883. Ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι τοῦ 1877 ἐδίδαξεν ἐν τῷ κολλεγίῳ τῆς Νέας Ἰερσέης. Ἐδημοσίευσε σπουδαίας μελέτας εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ ὑπὸ τοὺς τίτλους «Αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τῶν μαθηματικῶν» (ἐν Silliman's Journal σειρὰ Β' τόμ. VII), «Φιλοσοφικὴ ὁμολογία πίστεως» (ἐν Princeton Review 1867) «Περὶ ἁρμονιῶν τινων τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος» (Smithsonian Contributions, 1875) κ. ἄ.

—**Ἀλεξάντερ** *Φραγκῖσκος*. Ἀμερικανὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν τῇ κομιτείᾳ Windham, τῆς πολιτείας Connecticut τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1800. Εἰκοσαετὴς ἦλθεν εἰς Νέαν Ὑόρκην, ὅπου ἐσπούδασεν ὑπὸ τὸν Ρόμπερσον. Τῷ 1831 καὶ 1832 ἐπεσκέφθη τὴν Ρώμην καὶ κατόπιν ἐπὶ δέκα ἔτη ἔζησεν ἐν Βοστώνῃ, ὅπου ἀπέκτησεν ἀρκετὴν φήμην καὶ ὅπου τῷ 1842 ἐξετέλεσε τὴν προσωπογραφίαν τοῦ Καρόλου Ντίκενς. Ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων του εἶναι μία προσωπογραφία τῆς Φλέτσερ Οὐέμπστερ ἐν τῷ μουσείῳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Βοστώνης. Ὁ Ἀλεξάντερ ἀπέθανεν ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1881. Ε. Σ.

Ἀλεξάντερ, *ἐγχείρησις τοῦ*—. Οὕτω καλεῖται ἡ *ἐξωπεριτοναϊκὴ βράχυνσις τῶν στρογγύλων συνδέσμων τῆς μήτρας* πρὸς ἐπαναφορὰν ταύτης ἐκ τῆς ἀναστροφῆς ἢ πτώσεώς της εἰς τὴν κατὰ φύσιν θέσιν (βλ. **ἀνάρτησις μήτρας**). Ἡ ἐγχείρησις αὕτη καλεῖται κυρίως ἐγχείρησις τοῦ Alquié—Alexander—Adams, πρῶτον τοῦ ἐν Montpellier Γάλλου Alquié σχόντος τὴν ἰδέαν τῆς νέας ἐγχειρητικῆς ταύτης μεθόδου, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ σχετικοῦ ὑπομνήματος του εἰς τὴν ἰατρικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Παρισίων (17 Νοεμβρ. 1840). Μετὰ μακρὰν λήθην, πολὺ βραδύτερον, (κατὰ τὸ 1881) δύο Ἄγγλοι χειρουργοί, ὁ Alexander καὶ ὁ Adams, εἰσηγήθησαν ταύτην σχεδὸν ταυτοχρόνως ὡς νέαν μέθοδον καὶ ἐφήρμοσαν αὐτήν, ἔκτοτε δὲ ἐγενικεύθη, ἰδίως ὑπὸ τοῦ Adams.

Ἡ ἐγχείρησις αὕτη φερομένη σήμερον ὑπὸ πάντων τῶν χειρουργῶν συντετμημένως ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Alexander*», συνίσταται εἰς τὴν ἄνευ διανοίξεως τοῦ περιτοναίου καὶ συνεπῶς τοῦ κύτους τῆς κοιλίας, διὰ τομῆς ἐπὶ τῆς κατωτάτης καὶ ἔσω μοίρας τοῦ προσθίου κοιλιακοῦ τοιχώματος, ἐπὶ τῶν δύο ἑκατέρωθεν *βουβωνικῶν πόρων*, ἀνεύρεσιν τῶν ἄκρων τῶν στρογγύλων συνδέσμων, τῶν ὁρμωμένων ἐκ τοῦ κύτους τῆς κοιλίας ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἀνωτέρων προσθιοπλαγίων ἐπιφανειῶν τῆς μήτρας, τὴν ἀποκόλλησιν καὶ ἕλξιν αὐτῶν μέχρι τελείας ἀνυψώσεως τῆς μήτρας, αἰσθητῆς γινομένης ταύτης ἐπὶ τῆς ὑπερηβικῆς χώρας, τὴν ῥαφὴν αὐτῶν ἐπὶ τῆς μυοαπονευρωτικῆς στοιβάδος ἢ στύλων, τῶν διανοιγέντων βουβωνικῶν πόρων, καὶ τέλος τὴν ἐκτομὴν τῶν ἐκ τῆς ἕλξεως πλεοναζόντων ἄκρων τῶν στρογγύλων συνδέσμων παρουσιαζόντων μῆκος 10—20 ὑφεκτμ. περίπου.

Ἡ ἐγχείρησις αὕτη, ἂν καὶ ἁπλῆ καὶ ἀκίνδυνος, παρουσιάζει οὐχ ἧττον ἀφ' ἑνὸς δυσχερείας ὡς πρὸς τὴν ἀνεύρεσιν τῶν ἄκρων τῶν στρογγύλων συνδέσμων, ἀποσχιζομένων εἰς λεπτὰς δεσμίδας κατὰ τὴν ἀκροτελεύτιον διαδρομὴν των εἰς τὸν βουβωνικὸν πόρον καὶ τὰ μεγάλα χείλη, καὶ συμφυρομένων ἐντὸς τοῦ ἕρποντος κυτταρολιπώδους ἱστοῦ ὡς ἐξ οὗ ἡ μέθοδος αὕτη μεταξὺ τῶν ὑπερμάχων αὐτῆς εἶχε καὶ τοὺς πολεμίους, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρουσιάζει ἐπιπλοκὰς κατὰ τὴν ἕλξιν τῶν συνδέσμων εἰς περιπτώσεις χρονίων περιμητρικῶν φλεγμονωδῶν ἐπεξεργασιῶν καὶ προσφύσεων τῆς μήτρας, ἀκινητουσῶν τελείως ταύτην Ὡς ἐκ τῶν ἐγχειρητικῶν τούτων ἐπιπλοκῶν, ἐκτὸς καθαρῶν περιπτώσεων κινητῆς μήτρας, εὐκόλως ἀναιρομένης κατὰ τὴν ἕλξιν τῶν συνδέσμων ἔνθα καὶ ἐνδείκνυται ἡ ἐγχείρησις αὕτη τοῦ Alexander, εἰς πάσας τὰς ἄλλας περιπτώσεις διὰ τὴν βράχυνσιν τῶν στρογγύλων συνδέσμων οἱ πλεῖστοι τῶν γυναικολόγων καταφεύγουσιν εἰς ἑτέρας παραπλησίας τροποποιημένας ἐλαφρῶς μεθόδους, διὰ διανοίξεως τοῦ κύτους τῆς κοιλίας (ἐνδοπεριτοναϊκὴ βράχυνσις). ΟΔ. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

ἀλεξάντερς [*Βοτ.*]· 6λ. σμύρνιον.

Ἀλεξάντερς βάμμα (Alexanders tinctura stomatica) [*Φαρμ.*]. Μῖγμα 50 μ. βάμματος ξύλου γουαϊάκης, 25 μ. βάμματος κίνας, 25 μ. πνεύματος κοχλιαρίδος καὶ $1/2$ μ. ἐλαίου μίνθης τῆς πιπερώδους. Κ. Γ. Μ.

Ἀλεξάντερσμπαντ (Alexandersbad). Λουτρόπολις ἐν Βαυαρίᾳ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Koesseine ἐν τῷ Fichtel Gebirge. Τῷ 1731 ἀνεκαλύφθη ἐκεῖ μεταλλικὴ πηγή, ὁ δὲ μαργράβος Ἀλέξανδρος ἵδρυσεν ἐκεῖ τῷ 1782 λουτρόπολιν, ἥτις ταχέως ἀνεπτύχθη.

Ἀλεξάντερσον (Alexanderson E. F. W.). Ἀμερικανὸς ἠλεκτρολόγος μηχανικὸς τῆς General Electric Co, ἀσχολούμενος εἰδικῶς εἰς τὴν Ἀσύρματον Τηλεγραφίαν, ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ ἐρευνῶν εἰς Schenectady τῆς Νέας Ὑόρκης. Ὁ Ἀλεξάντερσον κατέστη ὀνομαστὸς ἀπὸ τοῦ 1904 καὶ ἐντεῦθεν ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων ἐφευρέσεων καὶ ἐργασιῶν αὐτοῦ εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς Ἀσυρμάτου Τηλεγραφίας αἵτινες ἔτυχον εὐρυτάτης ἐφαρμογῆς.

Μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων ἐργασιῶν αὐτοῦ εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πειραματικῶν ἐρευνῶν τοῦ Tesla καὶ τῶν ὑποδείξεων τοῦ Fessendey κατεσκεύασεν ὁ Ἀλεξάντερσον τὸν πρῶτον ἐναλλακτῆρα ὑψηλῆς συχνότητος (100.000 περιόδων/δευτ.) ὑπὸ συνολικὴν ἰσχὺν 2.5. K.W., οὕτω δὲ ἐπετεύχθη ἡ ἄμεσος τροφοδότησις τῆς κεραίας ὑπὸ ἐναλλασσομένης ὑψηλῆς συχνότητος ἰσχύος. Ἀκολούθως ἐπέτυχε τὴν κατασκευὴν ἐναλλακτῆρος ὑψηλῆς συχνότητος μεγαλυτέρας ἰσχύος 50 K.W. 50000 περιόδων/δευτ. καὶ 100 K.W. καὶ 25000 περιόδων/δευτ. Οἱ ἐναλλακτῆρες ὑψηλῆς συχνότητος Alexanderson εἶναι ἤδη εὐρύτατα διαδεδομένοι ἐν Ἀμερικῇ.

Ἐκτὸς τῶν ἐναλλακτήρων ὑψηλῆς συχνότητος ὁ Alexanderson διεμόρφωσε ἰδίαν μέθοδον λήψεως Γῆς ἐν ταῖς ῥαδιοτηλεγραφικαῖς ἐγκαταστάσεσιν, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸν ὅρον *Λῆψις Γῆς διὰ χρησιμοποιήσεως πολλαπλῶν καθόδων*. Ἡ μέθοδος αὕτη λήψεως Γῆς εἶναι ἐπίσης εὐρύτατα διαδεδομένη ἐν Ἀμερικῇ, συνετέλεσε δὲ τὰ μέγιστα εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἀποδόσεως τῶν ῥαδιοτηλεγραφικῶν ἐγκαταστάσεων.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ὁ Alexanderson παρουσίασε καὶ πλείστας ὅσας σπουδαίας ἐργασίας ἀφορώσας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν Ἀσύρματον Τελεγραφίαν καὶ Τηλεφωνίαν. Κ. Π.

Ἀλεξάντερφαρμ (Alexanderfarm). Ἐκ τῶν διασημοτέρων ἱπποφορβείων εἰς τὴν Πολιτείαν Κεντούκυ (Kentucky) τῆς Κολομβίας. Παρήγαγεν ὑπερόχους δρομεῖς (trotteurs), μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ ὑπὸ τὴν προσωνυμίαν «*Maude S*» περιώνυμος φορβὰς διετήρησεν ἐπὶ μακρὸν τὴν παγκόσμιον ἐπίδοσιν εἰς τὸν τροχασμόν. Οἱ ἐν αὐτῷ γεννώμενοι καὶ ἀναπτυσσόμενοι ἵπποι ἐπωλοῦντο εἰς τιμὰς ὑπερβαινούσας ἐνίοτε τὰς ἑκατὸν χιλιάδας χρυσῶν φράγκων. —Ω

Ἀλεξάντρ (Alexandre). Ἀκρωτήριον τῆς «Κυανῆς ἀκτῆς» τῆς Μεσημβρινῆς Γαλλίας, 5 μίλ. Ν.ΝΔ τοῦ λιμένος Σαὶν Ραφαὲλ καὶ ἀποτελοῦν τὸ βόρειον κέρας τοῦ ὅρμου Μπουνιὸν (Bougnon). Ὀνομαζόμενον ἐπίσης *Κὰπ Ἰσσάμπρ* (Cap Issambres) ἔχει εἰς ἀπόστασιν $^{2}/_{10}$ μιλλίου ἀπ' αὐτοῦ φερώνυμον ὕφαλον 5 ὀργυιῶν. Ἡ ἀπόστασίς του ἀπὸ τοῦ φάρου τοῦ ἀκρωτηρίου Καμαρὰ (Camarat) εἶναι 9 μιλλίων πρὸς Β 1 Μ (πλάτος 43° 20'40", μῆκος 6°43'15". Χάρτης Ἀγγλικὸς 2607: Marseille to Agay). Σ Ε.Λ.

— **Ἀλεξάντρ** (Alexandre), *Δὸν Ἰάκωβος*, Βενεδικτῖνος. Ἐγεννήθη τῷ 1653 ἐν Αὐρηλίᾳ καὶ ἀπέθανε τῷ 1734. Ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν σπουδὴν τῶν μαθηματικῶν ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἐφευρετῶν τῶν λεγομένων ἰσοχρόνων ὡρολογίων (horloges à équation). Ἡ «Γενικὴ περὶ τῶν ὡρολογίων πραγματεία του» ἐκδοθεῖσα εἰς 8ον σχῆμα ἐν Παρισίοις τῷ 1734 ἐχρησίμευσε τὰ μέγιστα εἰς τοὺς διασήμους κατασκευαστὰς ὡρολογίων ἀκριβείας, τοὺς Lepante καὶ Berthoud. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

Ἀλεξάντρ (Alexandre) *Ἰάκωβος*. Κατασκευαστὴς μουσικῶν ὀργάνων γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1804—1876). Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἐδουάρδου ἐδημιούργησε τὸ «κλειδοκύμβαλον-ὄργανον» (piano-orgue), τὸ «κλειδοκύμβαλον Liszt» καὶ τὸ «μελῳδιακὸν ὄργανον», γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «ὄργανον Ἀλεξάντρ». Χ. Δ.

— **Ἀλεξάντρ** (Alexandre) *Κάρολος*. Γάλλος φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1797 καὶ ἀποθανὼν ἐκεῖ τῷ 1872. Συνέγραψε «Λεξικὸν γαλλοελληνικὸν» (Παρίσιοι 1827), «Λεξικὸν ἑλληνογαλλικὸν» καὶ «Μέθοδον συγγραφῆς ἑλληνικῶν θεμάτων κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Μπουρνοὺφ» (1824 — 1825). Ἐπίσης ἐξέδωκε τὴν Κοσμογονίαν τοῦ Πλινίου (1827) καὶ ἄλλας μελέτας ἐπὶ ἀρχαίων συγγραφέων ὡς τὰ «Oracula Sibyllina» (Παρίσιοι 1841). Ε. Σ.

— **Ἀλεξάντρ** *Νοέλ* (Noël Alexandre γαλλιστί, Natalis Alexandrus λατινιστί). Θεολόγος γεννηθεὶς τῷ 1639 ἐν Ρουένῃ τῆς Γαλλίας, ὅπου καὶ ἔλαβε τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσιν, τὴν ὁποίαν συνεπλήρωσεν ἐν Παρισίοις, ἔνθα ἐσπούδασε θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν. Καταταχθεὶς εἰς τὸ τάγμα τῶν δομινικανῶν μοναχῶν, ἀπὸ τοῦ 1674 ἀνέλαβε θέσιν διδασκάλου καὶ εἶτα διευθυντοῦ ἐν τῷ Παρισινῷ κολλεγίῳ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου καὶ θιασώτης τῶν γαλλικανικῶν ἐλευθεριῶν ἐπολέμησε σφοδρῶς τὸν *ἰανσενισμόν*. Λόγῳ τῆς ἐξαιρέτου μορφώσεώς του διεδραμάτισεν ἐνεργὸν μέρος εἰς πάντα τὰ σύγχρονα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα καὶ ἀπέθανε πλήρης ἡμερῶν, γενικῶς τιμώμενος, τῷ 1724. Ἦτο πολυγραφώτατος συγγραφεὺς εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς Θεολογίας. Ἰδιαζούσης σημασίας εἶναι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία του (Selecta historiae ecclesiasticae capita, 1676—1686 εἰς 26 τόμους εἰς 8ον), ἥτις ἀρχομένη ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ διήκει μέχρι τέλους τοῦ 16ου αἰῶνος· τὸ 1684, λόγῳ τῶν ἐν αὐτῇ διατυπουμένων γαλλικανικῶν ἀρχῶν, δι' ὧν ἐξετίθετο τὰ τεθῇ φραγμὸς εἰς τὴν παπικὴν αὐθαιρεσίαν, ἐνεγράφη τὸ σύγγραμμα εἰς τὸν πίνακα (index) τῶν ἀπηγορευμένων βιβλίων. Ὁ Ἀλεξάντρ συνεμορφώθη πρὸς τὰς παπικὰς ὑποδείξεις καὶ ἐξέδωκεν εἰς νέαν ἔκδοσιν τὸ βιβλίον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Historia ecclesiastica...» (Παρίσιοι 1699, 8 τόμοι folio). Ἐπίσης ὁ Ἀλεξάντρ ἔγραψε γαλλιστὶ «Abrégé de la foi et de la morale de l' église, tire de l' écriture sainte» (2 τ. Παρίσιοι 1686—8)· «Theologia dogmatica et moralis...» (10 τόμοι, Παρίσιοι 1694), ἑρμηνείας εἰς διάφορα βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀπολογητικὰ συγγράμματα ἐπὶ συγχρόνων ζητημάτων ὡς καὶ περὶ τῶν ἐν Σινικῇ θρησκευτικῶν ἐθίμων.

Ὁ Χρύσανθος Νοταρᾶς, ὁ ἀπὸ τοῦ 1707 Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, ἐν ἐπιστολῇ του ἐκ Παρισίων τῷ 1700 πρὸς τὸν Νικόλαον Παπαδόπουλον Κομνηνὸν λέγει ὅτι ἐκ τῆς γνωριμίας του μετὰ τοῦ Ἀλεξάντρ καὶ τοῦ Dupin ἰδίως ὡς καὶ ἄλλων καθηγητῶν τῆς Σορβόννης ἐσχημάτισε τὴν γνώμην ὅτι θὰ ἦτο εὐχερὴς ἡ συνεννόησις τῆς γαλλικανικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς (*Ἐκκλ. Φάρος* 1913 σ. 533). Δ. Σ. Μ.

Ἀλεξάντρη *Βασίλειος*. Ρουμᾶνος ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Ἰασίῳ τῷ 1819 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1890 εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. Ἡ οἰκογένειά του λέγεται ὅτι κατήγετο ἐκ Βενετίας καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Μολδαυΐᾳ πρὸ δύο αἰώνων. Τὴν προκαταρκτικὴν αὐτοῦ παίδευσιν ἔλαβεν ἔν τινι γαλλικῷ οἰκοτροφείῳ τοῦ Ἰασίου, εἶτα δ' ἠκολούθησε τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του εἰς δημόσιόν τι λύκειον τῶν Παρισίων.

Ἡ ἀνωτέρα παίδευσίς του ὑπῆρξεν ἀνώμαλος. Ἐγγραφεὶς ἐκ περιτροπῆς εἰς τὰς σχολὰς τῆς Νομικῆς, Ἰατρικῆς καὶ τῶν Ἐφηρμοσμένων Ἐπι-

Digitized by Google

στημῶν δὲν ἐνέμεινεν εἰς οὐδεμίαν ἐξ αὐτῶν. Ἡ φυσικὴ κλίσις του ἦτο ἡ λογοτεχνία ἐν γένει, ἰδιαιτέρως ὅμως ἡ ποίησις, πρὸς ἃς ἀφωσιώθη καθ' ὅλην του τὴν ζωήν, παροδικῶς μόνον εἰσελθὼν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὴν διπλωματίαν. Ἐπιστρέφων εἰς Μολδαυΐαν διῆλθεν ἐξ Ἰταλίας, ὅπου συνηντήθη μετὰ πλείστων ὁμοεθνῶν του, οἵτινες ἤρχιζον τότε φοιτῶντες εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης.

Βασίλειος 'Αλεξάντρη.

Ἀπὸ τοῦ 1834, ὅτε ἡ Ρουμανία ἀνέκτησε τὰ ἀρχαῖα αὐτῆς προνόμια, ἤρξατο εἰς αὐτὴν πνευματικὴ κίνησις. Εἶχεν ἀναγεννηθῆ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τοῦ λαοῦ της. Οἱ διαμένοντες εἰς τὴν Εὐρώπην σπουδασταὶ εἶχον ἐμποτισθῆ μὲ τὰς ἰδέας τῆς Παριζινῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1830, τὰς ὁποίας ἐπεδίωκον νὰ εἰσαγάγουν εἰς τὴν χώραν των. Τῶν προσπαθειῶν τούτων διάθερμος κῆρυξ ἐγένετο ὁ Ἀλεξάντρη.

Εἰς τὴν Μολδαυΐαν ὅμως ἡγεμόνευεν ὁ πρίγκιψ Μιχαὴλ Στούρντζας, μεγάλης μὲν πολιτικῆς ἱκανότητος ἀνήρ, ὀπαδὸς ὅμως τῶν ρωσικῶν περὶ διοικήσεως ἰδεῶν καὶ συνεπῶς εἰς ἄκρον ἀντίθετος πρὸς τὸ ὀγκούμενον φιλελεύθερον πνεῦμα τοῦ λαοῦ. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἐν τούτοις τοῦ ἡγεμόνος τούτου εἶχεν ἀρχίσει ἀναπτυσσομένη φιλολογικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησις, ὁ δὲ Λαζὰρ καὶ ὁ Ἠλιάδης, ὁ μὲν χωρικός, ὁ δὲ ἐκ τῶν λαϊκῶν τάξεων τοῦ Ἰασίου προερχόμενος, ἤρξαντο ἀναλύοντες τὸν βίον τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ καὶ εἰσάγοντες εἰς τὴν φιλολογίαν τὰ ἤθη αὐτοῦ. Πλὴν τῶν δύο τούτων συγγραφέων ὁ Ραδουλέσκου καὶ εἰς τὸ ἐπιστημονικόν, ὅπως καὶ εἰς τὸ λογοτεχνικὸν αὐτοῦ ἔργον παρουσίαζε τὸ τοπικὸν πνεῦμα, μὲ τὴν λαϊκὴν εὐθυμίαν καὶ τὴν δημοτικὴν ποίησιν. Ἤκμαζον ἐπίσης τότε ὁ ποιητὴς Ἀσάχης, ὅστις εἰς τοὺς ὡραίους, ἀλλὰ ψυχροὺς στίχους του ἠκολούθει τὴν κλασσικὴν ἰταλικὴν ποίησιν, καὶ ὁ ὑπέρτερος τούτων πάντων Νεγκρούτσης, ὅστις εἰσέδυσε πλειότερον ὅλων τῶν συγχρόνων του εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν καὶ ἐδημοσίευσε τὰ ἱστορικά του διηγήματα, εἰς τὰ ὁποῖα εἰκονίζετο ὁ παλαιὸς ρουμανικὸς βίος. Ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου συγγραφέως διεκρίνετο ὅτι νέα πνευματικὴ περίοδος ἤρχιζεν ἐν Ρουμανίᾳ.

Τῆς περιόδου ταύτης ἐπιφανέστερος ἀντιπρόσωπος ὑπῆρξεν ὁ Βασίλειος Ἀλεξάντρη. Καίτοι υἱὸς πλουσίου βογιάρου καὶ λαβὼν παιδιόθεν γαλλικὴν ἀνατροφήν, ἐνεστερνίσθη τὰς ἐθνικὰς ἰδέας καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν φιλολογίαν τὴν ἐθνικὴν ζωήν, ἀναπαραστήσας αὐτὴν θαυμασίως εἰς τὰ ποιήματα, εἰς τὰ δράματα καὶ εἰς τὰ διηγήματά του. Πνεῦμα ἐκτάκτως ζωηρὸν καὶ μεγάλης πρωτοτυπίας, ὅμοιον τοῦ ὁποίου δὲν εἶχεν ἀποκτήσει μέχρι τότε ἡ Ρουμανία, ἐγένετο ὁ προσφιλέστερος τῶν συγγραφέων της, ἕνεκα τῆς κομψότητος τοῦ ὕφους του καὶ διότι μετέφερεν εἰς τοὺς ἐλαφροὺς καὶ εὐλήπτους στίχους του τόνους τινὰς τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, τὸ θέλγητρον τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀναβίωσιν τῶν θρύλων καὶ τῶν παραδόσεων αὐτοῦ.

Ἤρξατο τοῦ λογοτεχνικοῦ του σταδίου διά τινος διηγήματος ἐπιγραφομένου «'Ἀνθοπώλις τῆς Φλωρεντίας», τὸ ὁποῖον δὲν προεκάλεσεν ἰδιαιτέραν τινὰ ἐντύπωσιν. Ἀμέσως ὅμως συμμετέσχεν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἐφημερίδος τοῦ Κογκαλνιτσεάνο, τὴν «Φιλολογικὴν Δακίαν», ἓν ἄκρως φιλελεύθερον φύλλον, τοῦ ὁποίου τὴν ἔκδοσιν ἀπηγόρευσεν ὁ ἡγεμὼν Στούρντζας. Μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο ὁ Ἀλεξάντρη, μὴ δυνάμενος νὰ δημοσιογραφῇ ἐλευθέρως ὡς ἤθελεν, ἀπεσύρθη εἰς τὰ μεγάλα κτήματα τοῦ πατρός του καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν καλλιέργειαν αὐτῶν. Ζῶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀγροτικοῦ ἐκείνου κόσμου καὶ εἰς τὴν παρθένον φύσιν τῶν Μολδαυϊκῶν ὀρέων εἰσέδυσε πλειότερον εἰς τὸ κάλλος τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, εἰς τὴν ἰδιορρυθμίαν τῶν ἠθῶν καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ λαοῦ, εὗρε δὲ τὴν πλουσίαν πηγὴν τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἐκφράσεων τοῦ λαοῦ ἀνεξάντλητον καὶ κατεγοητεύθη ἐξ αὐτῶν. Περισυνέλεξε τὰ δημοτικὰ ᾄσματα καὶ τὰς μικρὰς ἐποποιίας τῶν ὀρεινῶν τῆς Μολδαυΐας, κατέταξε λαογραφικὸν ὑλικὸν παντοῖον καὶ συνέθεσε τὰ ὡραιότερα τῶν ποιημάτων του ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἄριστα εἶναι ἡ «Στρούγκα», ἡ «Χόρα» καὶ ὁ «Μπάμπας Κοάντα».

Ἐπιστρέψας εἰς Ἰάσιον τῷ 1845 ἀνέλαβε μετὰ τοῦ Νεγκρούτση καὶ τοῦ Κογκαλνιτσεάνο τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ρουμανικοῦ καὶ Γαλλικοῦ θεάτρου τῆς πόλεως. Τότε ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ὡς δραματικὸς συγγραφεύς, ἀναβιβάσας πλεῖστα δράματα τῶν ὁποίων τὰ θέματα, τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὴν ἠθογραφίαν ἤντλησεν ἐκ τῆς ρουμανικῆς ζωῆς. Ἐξ αὐτῶν τὰ προκαλέσαντα τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμὸν ἦσαν ὁ «*Γεώργιος Σντάγκούρα*», τὸ «*Καρνάβάλι εἰς τὸ Ἰάσιον*», οἱ «*Χωριάτικοι γάμοι*», ἡ «*Κυρία Κιρίτσα*», τὸ «*Ἰάσιον*» καὶ ἡ «*Κυρία Κιρίτσα εἰς τὴν ἐπαρχίαν*».

Τῷ 1848 τὸν συναντῶμεν εἰς τὴν Βουκοβίναν, διευθύνοντα μετὰ τῶν ἀδελφῶν Χουρμουζάκη τὴν ἐπιθεώρησιν «Βουκουβίνα». Ἐπίσης μετὰ τοῦ πρίγκιπος Γκίκα καὶ τοῦ Κογκαλνιτσεάνο ἵδρυσε τὴν «Πρόοδον», περιοδικὸν ἐπιστημονικὸν καὶ φιλολογικόν, ἀπαγορευθὲν καὶ τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἔκδοσίν του. Μὴ θέλων νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν πατρίδα του ὑπὸ τὴν αὐταρχικὴν πίεσιν τοῦ ἡγεμόνος, ἀπῆλθεν ὅπως ἐπισκεφθῇ τὴν Ἀνατολήν. Μετέβη εἰς τὴν Προῦσαν, παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς Ἀθήνας, περιῆλθε τὰς Ἰονίους νήσους, μετέβη ἐν τέλει εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου ἀσθενήσας ἐπέσπευσε τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ εἰς τὴν πατρίδα του. Κατὰ τὸ 1848 μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις κατεπνίγη διὰ τῆς εἰσόδου τοῦ Στούρντζα εἰς Βουκουρέστιον, καὶ οὕτως ὁ Ἀλεξάντρη ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Παρισίους, ὅπου τῷ 1852 ἐξέδωκε τὴν συλλογὴν τῶν ποιημάτων του «Τραγούδια καὶ δάκρυα» καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Μολδαυΐας.

Ἡ φιλολογική του παραγωγὴ δὲν ἐσταμάτησεν· ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἔργα, ἐμπνεόμενα ὑπὸ φιλοπάτριδος αἰσθήματος καὶ εἰς τὰ ὁποῖα συνήθως ἔθετεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς πρόσωπα τῆς ρουμανικῆς ἱστορίας. Τῷ 1855 ἐπέστρεψεν εἰς Ρουμανίαν καὶ ἐξέδωκε τὸ περιοδικὸν «Ρουμανικὴ Φιλολογία», τῆς ὁποίας ἀπηγορεύθη ἡ ἔκδοσις μετὰ ἓν ἔτος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, γενόμενος κάτοχος τῆς μεγάλης περιουσίας αὐτοῦ, ἀπηλευθέρωσε πάντας τοὺς δουλοπαροίκους του, τὸ δὲ παράδειγμά του ἠκολούθησαν πλεῖστοι τῶν γαιοδεσποτῶν, καὶ ἐγένετο οὕτως ἡ ἀρχὴ τῆς γενικῆς χειραφετήσεως τῶν δούλων ὑπὸ τοῦ νέου ἡγεμόνος Γρηγορίου Γκίκα. Τῷ 1857 ἀνέλαβε τὴν σύνταξιν τοῦ συντάγματος τῶν ἑνωθεισῶν ἡγεμονιῶν Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας καὶ τῷ 1859 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Γκίκα ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ ἀπήρεσκεν ἤδη εἰς αὐτὸν καὶ παραιτηθεὶς τοῦ πολιτικοῦ ἀξιώματος ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Ἰάσιον καὶ ἀφωσιώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν φιλολογίαν. Ἔχων τὴν συνεργασίαν τῶν ἀρίστων λογογράφων τῆς Ρουμανίας συνέστησε τὴν ἑταιρείαν «Junimea» καὶ τὸ περιοδικὸν «Convorbiri literare», ἐδημοσίευσε δὲ πλῆθος ποιημάτων καὶ φιλολογικῶν διατριβῶν· παρέσχε ταυτοχρόνως τὴν φιλολογικήν συνεργασίαν του εἰς πλῆθος περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων, ἐξέδιδε δὲ ταυτοχρόνως τὰ λογοτεχνικά του ἔργα εἰς τόμους. Ἡ φιλολογικὴ αὐτοῦ δρᾶσις ὑπῆρξε τεραστία καὶ γονιμωτάτη· θεωρεῖται ὡς ἱδρυτὴς τῆς νεωτέρας φιλολογίας τῶν Ρουμάνων, θεμελιώσας ἰδίαν σχολὴν καὶ δοὺς τὴν λογοτεχνικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν χώραν του.

Ἐκδοτικὸς οἶκος τοῦ Βουκουρεστίου προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἁπάντων του, περισυλλέξας ὅ,τι ἔγραψε, μέρος τοῦ ὁποίου εὑρίσκετο κατεσπαρμένον εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν. Μεταξὺ αὐτῶν ἀξίζει νὰ μνημονευθοῦν τὰ βουκολικά του («Παστέλουρι»), τὰ πολεμικὰ καὶ πατριωτικὰ (ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον εἰς τὸν ὁποῖον ἔλαβε μέρος) διηγήματα καὶ πεζογράφουδα, θεατρικὰ ἔργα μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ «Δεσπότ. Βόδας», ἡ «Φαντάνα Μπλαντουτζεΐ», καὶ ὁ «Ὀβίδιος».

Τῷ 1865 διωρίσθη πρεσβευτὴς τῆς Ρουμανίας εἰς Παρισίους, ἔνθα ἔλαβε καὶ τὸ βραβεῖον Mohpellier διὰ διθύραμβόν του εἰς τὸ Λατινικὸν πνεῦμα. Καὶ πρεσβευτὴς ὢν δὲν ἔπαυσε συνθέτων ποιήματα καὶ συγγράφων δράματα καὶ φιλολογικὰς μελέτας. Τῷ 1866 ἀπεσύρθη ὁριστικῶς τῆς πολιτικῆς.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ἀλεξαντρινέϊκος, —η, —ο· κοιν. ὁ ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας, *ἀλεξανδρεωτικός.*

Ἀλεξαντρίνι *Ἰούλιος.* Διάσημος Ἰταλὸς ἰατρός, γνώστης βαθὺς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὑπεστήριξεν ὅτι τὸ πρὸς Πίσωνα ἔργον περὶ Θηριακῆς δὲν ἀνήκει εἰς τὸν Γαληνόν. Ἐγένετο ἰατρὸς καὶ τῶν αὐτοκρατόρων Φερδινάνδου Α', Μαξιμιλιανοῦ Β' καὶ Ροδόλφου Β', παρ' ὧν ἔτυχε καὶ τίτλου εὐγενείας (de Neustain). Ἀπέθανε τῷ 1590. Ἔγραψε ἔργα τινά, κυρίως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θεωριῶν τοῦ Γαληνοῦ, οὗτινος ὑπῆρξε πιστότατος ὀπαδὸς καὶ οὗ τινα ἔργα, ὡς καὶ τοῦ Νικολάου τοῦ Ἀκτουαρίου, μετέφρασεν.

ΑΡ. Π. Κ.

Ἀλεξάντροβατς. 1) Πολίχνη τῆς Σερβίας ἐν τῇ περιφερείᾳ Μοράτα τοῦ νομοῦ Πογιάρεβατς. Κάτοικοι 3.000. Κτηνοτροφία καὶ ὀρνιθοτροφία.

2) Πολίχνη τῆς Σερβίας, ἀπέχουσα 228 χιλιόμετρα τοῦ Βελιγραδίου, ἐν τῷ νομῷ Κρούσεβατς, ΒΔ τῆς Νίσας. Εἶναι πρωτεύουσα τῆς περιφερείας καὶ ἔχει 2500 κατοίκους. Παράγει καὶ ἐξάγει οἴνους, σῖτον, δέρματα, ὀπωρικά, βούτυρον, τυρόν. Κτηνοτροφία καὶ ὀρνιθοτροφία ἀνεπτυγμέναι.

Ἀλεξάντροβο Πόλις τῆς Πολωνίας ἐν τῷ κυβερνείῳ τῆς Βαρσοβίας, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Νιεζάβα. ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βαρσοβίας - Βιέννης. Σπουδαιότατος τελωνειακὸς σταθμός. Κάτοικοι 8000.

Ἀλεξάντροφ. Πόλις τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Βλαντιμίρ. Κάτοικοι 7.000. Εἶναι ἡ Ἀλεξαντροφσκάϊα Σλομπόντα τοῦ 16ου αἰῶνος, ὀνομαστὴ διότι εἰς αὐτὴν ἀπεσύρθη τῷ 1564 ὁ Τσάρος Ἰβὰν ὁ Τρομερός, ἱδρύσας εἶδος μοναστηρίου, τοῦ ὁποίου αὐτὸς ἦτο ὁ πρωθηγούμενος καὶ ὅπου ἀγαθοεργίαι μετὰ παντὸς εἴδους ὀργίων ἠσκοῦντο ἀναμίξ. (Φυλάττεται ἀκόμη εἰς τὸ μοναστήριον Οὐσπένσκυ, εἶδος βασανιστηρίου ὀργάνου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.) Διενεργεῖ σημαντικὸν ἐμπόριον δερμάτων καὶ χρωμάτων. Οἱ κάτοικοι τῆς περιφερείας ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴν γεωργίαν.

Ἀλεξάντροφκα (Alexandrofka) *[Παρ. Γεωγρ.]* Ἀγκυροβόλιον ἐν τῷ ὅρμῳ τῆς *Χερσῶνος* τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐπὶ τῆς ΒΑ ἀκτῆς αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ πρῶτον τριτημόριόν της ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Μπιούγκ* (Büg) πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δνειπέρου (Dniepr) καὶ δὴ εἰς 3 ½ μιλ. ΒΔ τοῦ ἀκρωτ. Στανίσλαβ (Stanislav. Πλάτος = 46° 33'30" — Μῆκος = 32°09'20" — Χάρται Ἀγγλικοὶ 2232 = Odessa to Sevastopol καὶ 2380 = Southern approach to Kherson bay), πρὸ τοῦ ὁποίου πυρσωρὶς καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἠχητικὸν σῆμα ὁμίχλης.

Εἰς τὸν ΒΑ μυχὸν τοῦ ἀγκυροβολίου κωμόπολις μικρά, ἀλλὰ κανονικώτατα ρυμοτομημένη καὶ ἐκτισμένη, Ἀλεξάντροφκα ἐπίσης ὀνομαζομένη. Τὰ βολίσματα, ὡς καὶ ὅλου τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ κόλπου τῆς Χερσῶνος ἄλλως τε, εἶναι μικρὰ 12 ἕως 17 ποδῶν.

Σ. Ε. Λ.

Ἀλεξάντροφσκ. Πόλις τῆς Οὐκρανίας ἐν τῷ πρώην ρωσικῷ κυβερνείῳ τοῦ Αἰκατερινοσλάβ. 50 μίλλια νοτίως τοῦ Αἰκατερινοσλὰβ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Λοζοβάγια - Σεβαστουπόλεως καὶ παρὰ τὸν Δνείπερον. Κάτοικοι 51.605. Ἔχει ἐργοστάσια πλίνθων, χυτήρια καὶ ἀλευρομύλους. Ἐξάγει σῖτον καὶ ξυλείαν. Εἰς τὰ πέριξ χωρία εὑρίσκονται ἀρκετοὶ ἀρχαῖοι τάφοι πιθανῶς σκυθικοί. Ἀπέναντι τῆς Ἀλεξάντροφσκ κεῖται ἡ νησὶς Χορτίτσα, ἄλλοτε περίφημον στρατόπεδον Κοζάκων. Ὁ ποταμὸς Δνείπερος μέχρι τῆς πόλεως ταύτης εἶναι πλωτός, ἀπὸ τῶν ἐν τῷ κόλπῳ *Χερσῶνος* στομίων του *Ρβάτσε'* καὶ Ζμπούργεφκα. Ὑπῆρξε σκέψις ἐπ' ἐσχάτων ἀνατινάξεως τῶν φραγμάτων τῶν παρακωλυόντων τὸν ἀνάπλουν πέραν τοῦ Ἀλεξάνδροφσκ, ὅπως καταστῇ πλώϊμος ὁ ποταμὸς μέχρι τοῦ *Σμόλενσκ.*

—α

—Ἀλεξάντροφσκ. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Νέβα, 5½ μίλλια ἀνατολικῶς τοῦ Λένινγκραντ (Πετρουπόλεως). Ἔχει ἐργοστάσια ὑάλου, πορσελάνης καὶ ὑφασμάτων. Κάποτε εἶχε ἐργοστάσια κατασκευῆς παιγνιοχάρτων, ὧν τὰ κέρδη διετίθεντο ὑπὲρ τοῦ νοσοκομείου τῶν ἐκθέτων. Ἡ ἔκδοσις παιγνιοχάρτων ἐγένετο ἀργότερον κρατικὸν μονοπώλιον πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Κάτοικοι 9000.

—Ἀλεξάντροφσκ. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ Πέρμ, πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως Πέρμ. Κάτοικοι 7.000. Ἔχει σιδηρουργεῖα καὶ ὑψικαμίνους.

—Ἀλεξάντροφσκ ἢ ***Λιμὴν Αἰκατερίνης.*** Λιμὴν τῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Ἀρχαγγέλου, ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Τουλόμα, ἐν τῷ κόλπῳ Κόλα τῆς παραλίας Μουρμάν. Ἐπειδὴ εἶναι ἀπηλλαγμένος πάγων, τῷ 1899 ἐγένετο ναυτικὴ βάσις, ἀλλὰ ἡ σπουδαιότης του ἐμειώθη ὅτε 30 μίλλια νοτίως αὐτοῦ ἐγένετο ὁ λιμὴν τοῦ Μουρμάνσκ.

Ἀλεξαντροφσκάγια. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Σταβροπὸλ ἐπὶ τοῦ Τουμουζλόφκα, παραποτάμου τοῦ Κούμα, ὅστις χύνεται εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Ἔχει 9.000 κατοίκους καὶ εἶναι πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου περιφερείας, ἥτις ἀριθμεῖ 126.000 κατοίκους.

Ἀλεξάντροφσκ-Γκρούσεφσκ. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῇ σοβιετικῇ δημοκρατίᾳ τοῦ Ντόν, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ροστόβ-Ζυγιέρεβο, 16 μίλλια ΒΑ τοῦ Νόβο-Τσερκάσκ. Ἡ περιφέρεια εἶναι μία τῶν σπουδαιοτέρων ἀνθρακοπαραγωγικῶν τῆς Ρωσίας. Κάτοικοι 42,540.

Ἀλεξάντροφσκυ Μουΐς *[Ναυτ. Γεωγρ.]* Ἡ ἄκρα ἡ σχηματίζουσα τὸ νότιον κέρας, τὸ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι, τοῦ λιμένος τῆς Σεβαστουπόλεως ἐν τῷ Εὐξείνῳ, προέχουσα ἀνάμεσον πλήθους φρουρίων, ἐπιστεφομένη δὲ καὶ αὐτὴ ὑπὸ τοιούτου ἐπωνύμου αὐτῇ. Ἀφορίζει δὲ αὕτη μετὰ τῆς ἀπέναντί της *Ἅγιος Κωνσταντῖνος*, ἐξ ἧς ἐπίσης φρούριον *(Φὸρτ Σβιατόβο Κωνσταντῖνο)*, τὸ στόμιον τοῦ φυσικῶς καὶ τεχνητῶς ὀχυρωτά

Digitized by Google

του λιμένος τῆς Σεβαστουπόλεως (Σεβαστοπόλ), ἔχον φυσικὸν μὲν εὖρος ἡμίσεος μιλλίου, πραγματικὸν δὲ $^3/_{10}$ μιλλίου, λόγῳ τῶν ἀβαθῶν τῶν προεκτεινόντων ἑκατέραν τῶν ἀκρῶν τούτων ἐπὶ $^1/_{10}$ μιλλίου. Οὐδετέρα τῶν ἀκρῶν τούτων τοῦ στομίου εἶναι φωτισμένη, τοῦ εἴσπλου τὴν νύκτα ἐπιτυγχανομένου διὰ τῆς εὐθυγραμμίας τῶν φώτων *Βοστότσνιϊ Ἴνκερμαν* (=Ἀνατολικὸν Ἴνκερμαν: λευκὸν σταθερὸν) καὶ *Ζάπαντνεϊ Ἴνκερμαν* (=Δυτικὸν Ἴνκερμαν: ἐναλλάσσον λευκὸν καὶ ἐρυθρὸν φῶς), εὑρισκομένων ἀμφοτέρων ἀνατολικῶς τοῦ μυχοῦ τοῦ ἰδιοτύπου τούτου λιμένος· ἄλλως τε, δύο φωτοβόλοι σημαντῆρες, ὁ μὲν λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς πρὸ τοῦ φρουρίου Ἁγίου Μιχαὴλ *(Φὸρτ Σβιατόβο Μιχαήλα)* ἀριστερᾷ τῆς εὐθυγραμμίας διὰ τὸν εἰσπλέοντα, ὁ δὲ δεξιᾷ αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ δεξιᾷ τῷ καταπλέοντι εἰς τὸν λιμένα τοῦ ναυστάθμου, ἐκπέμπων ἐκλάμψεις λευκάς, βοηθοῦν τὴν εὐθυγράμμισιν.

Πιθανῶς τὸ σοβιετικὸν καθεστὼς νὰ ἔχῃ ἀλλάξει τὴν ἀπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐποχῆς ὀνομασίαν ταύτην τῆς ἄκρας· ἕως σήμερον ὅμως (Ἰούλιος 1927) οὐδεμία τοιαύτη ἀναγγελία τοῖς ναυτιλλομένοις ἐγένετο, ὑπὸ τῆς Σοβιετικῆς Κυβερνήσεως. (Χάρται Ἀγγλικοί: 2232 = Odessa to Sevastopol.—963* = Sevastopol harbour. Προσεγγίζουσαι συντεταγμέναι: Πλάτος = 44° 36′ — Μῆκος = 33° 24′). Σ. Ε. Λ.

Ἀλέξανωρ *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Μαχάονος καὶ ἔγγονος τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἐτιμᾶτο ὡς ἥρως δι' ἐναγισμάτων μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐν Τιτάνῃ τῆς Σικυωνίας, ἔνθα, κατὰ τὴν παράδοσιν (Παυσ. II. 11. 6), ἀνήγειρεν ἀσκληπιεῖον ἐντὸς περιβόλου καταφύτου ἐκ κυπαρίσσων. Ἐντὸς τοῦ ἀσκληπιείου ὑπῆρχον τὰ ἀγάλματα τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐκ ξύλου καὶ τῆς Ὑγείας, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀφανὲς ἐκ τῶν πολλῶν πλοκάμων γυναικείων κομῶν. Ἀδελφοὶ τοῦ Ἀλεξάνορος ἦσαν ὁ Σφῦρος, ἱδρυτὴς καὶ οὗτος τοῦ ἐπιφανεστάτου τῶν ἐν Ἄργει ἀσκληπιείων, καὶ ὁ Πολεμοκράτης, οὗτινος ἱερὸν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Εὔαν, κώμην τῆς Θυρεάτιδος. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλέξαρχος. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (Ζ' 19) Κορίνθιός τις στρατηγὸς 500 ὁπλιτῶν, ἀποσταλέντων ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 19ου ἔτους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ εἷς τῶν ἐπισήμων ἐκ Δελφῶν πολιτῶν. Γ. Δ. ΚΑΨ.

— **Ἀλέξαρχος.** Ὁ νεώτερος τῶν ὀκτὼ υἱῶν τοῦ μεγάλου Ἀντιπάτρου, τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιτρόπου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου κατὰ τὴν εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείαν αὐτοῦ. Οὗτος ἔκτισεν ἐπὶ τοῦ Ἄθωνος, πλησίον τῶν Ἀκροθώων, τὴν πόλιν Οὐρανόπολιν (Στρ. C 331), τῆς ὁποίας τὴν ὕπαρξιν ἐπεβεβαίωσε καὶ νόμισμα ἐσχάτως εὑρεθέν, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «ΟΥΡΑΝΙΑΣ ΠΟΛΕΩΣ» (βλ. *I. Droysen μετάφρ. Πανταζίδου «Ἱστορία τῶν Διαδόχων»* II 261, 2), καθ' ὃν χρόνον ὁ πρεσβύτατος τῶν ἀδελφῶν του Κάσσανδρος ἔκτισεν ἐπὶ τῆς χερσονήσου Παλλήνης τὴν ὁμώνυμόν του πόλιν Κασσάνδρειαν. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ὁ Ἀλέξαρχος οὗτος ἐποιήσατο λαμπρὸς σπουδὰς καὶ μελέτας, ἀλλ' ἔπαθε γλωσσοπλαστικὴν παράκρουσιν, ὡς καί τινες ἄλλοι, ἀναφερόμενοι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων· πάντας ὅμως ὑπερέβαλεν οὗτος, ἐνῷ κατὰ τ' ἄλλα ὑπῆρξε σώφρων ἀνήρ. Μετωνόμασε λοιπὸν ὁ Ἀλέξαρχος τὸν ἀλεκτρυόνα εἰς *ὀρθροβόαν*, διότι βοᾷ κατὰ τὸν ὄρθρον (τὴν χαραυγήν), τὸν κουρέα εἰς *βροτοκέρτην*, διότι κείρει τοὺς βροτοὺς (= θνητοὺς = ἀνθρώπους), τὴν δραχμὴν *ἀργυρίδα*, διότι εἶναι τεμάχιον μικρὸν ἀργύρου, τὸν χοίνικα (καθημερινὸν σιτηρέσιον ἄρτου 315 δραμίων) *ἡμεροτροφίδα*, διότι εἶναι μέτρον τροφῆς μιᾶς ἡμέρας, τὸν κήρυκα *ἀπύτην*, (ἐκ τοῦ ἀπύω=προσκαλῶ διὰ φωνῶν). Τέλος αὐτὴ ἡ κτισθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ *Οὐρανόπολις* ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τῆς γλωσσοπλαστικῆς του μανίας Ἐπιστολὴν τινα τοῦ Ἀλεξάρχου πρὸς τοὺς Κασσανδρεῖς λέγουσιν οἱ ἀρχαῖοι ὅτι οὐδ' ὁ Ἀπόλλων τῶν Δελφῶν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ· τμῆμα αὐτῆς ἀπ' ἀρχῆς ἀναφέρουσιν οἱ ἀρχαῖοι (Ἡρακλείδης ὁ Λέμβος παρ' Ἀθηναίῳ ἐν Δειπν. Γ' 98 e-f) τὸ ἑξῆς: **«Ἀλέξαρχος Ὁμαιμέων πρόμοις γαθεῖν· τοὺς ἡλιοκρεῖς οἰῶν οἶδα λιπουσαθεῶν ἔργων κρατῖορας, μορσίμῳ τύχᾳ κεχυρωμένας, θεουπογαῖς χυτλώσαντας αὐτοὺς καὶ φύλακας ὀριγενεῖς».** «Τὸ *Ὁμαιμέων* ἡρμήνευσεν ὀρθῶς ὁ Wilamowitz, ὡς δηλοῦν τοὺς Κασσανδρεῖς, διότι ἡ πόλις εἶχε κτισθῇ ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου, ὄντος ἀδελφοῦ (= ὁμαίμου) τοῦ Ἀλεξάρχου· τὸ *πρόμοις* δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ διὰ τοῦ «ἄρχοντες», τὸ δὲ *γαθεῖν* διὰ τοῦ «χαίρειν», ἤτοι: **«Ἀλέξαρχος Κασσανδρέων τοῖς ἄρχουσι χαίρειν»**. Τὰ περαιτέρω εἶναι ἀκατάληπτα· *ἴσως ἡλιοκρεῖς οἰῶν* εἶναι οἱ ποιμένες, οἱ ὁποῖοι φαίνεται ὅτι ἔβλαψαν σπαρτὰ ἰδιοκτητῶν ἑτέρας πόλεως (= Οὐρανοπολιτῶν;) παρὰ τὰς συνθήκας, καὶ συνελήφθησαν διὰ τοῦτο κ.τ.τ. Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἀλέξαρχος.** Ἱστορικὸς συγγραφεὺς τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου· ἔγραψεν ἱστορίαν τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Ἰταλικά*. Ὁ Πλούταρχος (ἐν συναγ. ἱστορ. παραλλ. κ. 7) παραθέτει ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ τετάρτου βιβλίου τοῦ συγγράμματος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκτίθεται τὸ ἑξῆς ἱστορικὸν γεγονός. Ὁ βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων Τοῦλλος Ὁστίλλιος πολεμῶν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν, πολλάκις ἀνέβαλλε τὴν μάχην. Συναφθείσης τέλος τῆς μάχης καὶ ἡττωμένου τοῦ βασιλέως τῶν Ρωμαίων, οἱ Ἀλβανοὶ ἐπεδόθησαν εἰς εὐωχίαν· τότε ὁ Ὁστίλλιος ἐπιπεσὼν κατ' αὐτῶν, ἐν κραιπάλῃ διατελούντων, κατετρόπωσεν αὐτούς, τὸν δὲ βασιλέα αὐτῶν συλλαβών, συζεύξας δύο πώλους, κατεσπάραξεν. Καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλεξάρχου ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος (ἐν Ἰσ. καὶ Ὀσ. 37), καθ' ἣν ὁ Διόνυσος ὡς υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἴσιδος ἱστορεῖται ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. Τὸν ἱστορικὸν Ἀλέξαρχον ἀναφέρει καὶ ὁ Σερούϊος ἐν ὑπομν. εἰς Βιργίλιον (Aen. III, 334. ἑλ. καὶ Müller Fragm. Hist. Graec. IV, 298 κ. ἑ.). ΑΝ. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

— **Ἀλέξαρχος.** Γραμματικὸς τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου, ὅστις, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἄριστος ὁ Σαλαμίνιος, ἐφαντάζετο ἑαυτὸν ὡς ἥλιον (Κλημ. Ἀλεξ. προτρ. IV, 69). Α. Π. Σ.

Ἀλεξᾶς. Καλλιτέχνης χαράκτης παραστάσεων ἐπὶ πολυτίμων καὶ ἡμιπολυτίμων δακτυλιολίθων (κοινῶς *«ἀντίκες»* δακτυλιδίων), τοῦ ὁποίου υἱοὶ ἦσαν οἱ ἐπίσης καλλιτέχναι *Αὖλος* καὶ *Κόϊντος*· ἔζησε κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους καὶ φαίνεται ὅτι μετέβη εἰς Ρώμην ἐξ Ἑλλάδος, ἐγκατασταθεὶς δὲ ἐκεῖ καὶ λαβὼν Ρωμαίαν γυναῖκα ὠνόμασε τοὺς υἱούς του διὰ καθαρῶς ρωμαϊκῶν ὀνομάτων. Πλεῖστοι λίθοι καὶ καμέοι φέρουσι τὴν ὑπογραφήν του, ἀλλ' εἶναι κατὰ μέγιστον μέρος κίβδηλοι, ἤτοι νεώτεραι ἀπομιμήσεις πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν συλλεκτῶν· γνήσιον ἔργον του φαίνεται τεμάχιον καμέου, εὑρισκόμενον εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον τοῦ Λονδίνου καὶ φέρον ὡραίαν παράστασιν θαλασσίου τέρατος. Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἀλεξᾶτο. Ποικιλία τῆς οἰνοφόρου ἀμπέλου, ἴσως παραλλαγὴ τοῦ ροδίτου τῆς Ἀττικῆς, μὲ τὸν ὁποῖον ὁμοιάζει. Π.Κ.

ἀλεξγεϊεβίτης (Alexjejewite) *[Ὀρυκτ.]*. Κατὰ τὸν A. de Lapparent (Cours de minéralogie, 1908, σελ. 714) εἶναι εἶδος ὀρυκτοῦ κηροῦ. Γ. Κ. Γ.

Ἀλεξέας. Ἄρχων τις ἐν Δελφοῖς.

Ἀλεξέϊεφ (Alexeiev) ***Εὐγένιος Ἰβάνοβιτς.*** Ἀντιβασιλεὺς τρόπον τινὰ (ρωσιστὶ *«ναμέστνικ»*) τῆς αὐτοκρατορικῆς Ρωσίας ἐν τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ, γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν ἐκεῖ στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν δυνάμεων, ἀντιναύαρχος τοῦ ρωσικοῦ αὐτοκρατορικοῦ Ναυτικοῦ. Ἐγεννήθη τὴν 24 Μαΐου 1843, καὶ ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν καλυτέρων ἀξιωματικῶν τοῦ ρωσικοῦ αὐτοκρατορικοῦ Ναυτικοῦ, δι' ὃ καὶ ἐπὶ μακρὰ ἔτη διετέλεσε ναυτικὸς ἀκόλουθος παρὰ τῇ ἐν Παρισίοις ρωσικῇ Πρεσβείᾳ.

Ἑδρεύων ἐν Πὸρτ-Ἀρθοὺρ συνεκέντρου ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του, ὡς ἀντιβασιλέως, εἰς τὰς χεῖράς του ὅλα ἐν γένει τὰ πάσης φύσεως τοπικὰ ζητήματα, τὰ ἐνδιαφέροντα τὴν Ρωσίαν, ἀπὸ τῆς εἰρήνης τοῦ *Σιμονοσέκι* (Simonoseki, 1894) μέχρι τοῦ Ρωσοϊαπωνικοῦ πολέμου (1904). Τὰ μεγαλύτερα πολιτικὰ γεγονότα μεταξὺ Ρωσίας, Κίνας καὶ Ἰαπωνίας εἶχον διεξαχθῆ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιρροήν του καὶ εἰς τινα σημεῖα ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον πρωτοβουλίαν του. Ἦσαν δὲ τὰ κυριώτερα τῶν ζητημάτων τούτων:

Ἡ κατάληψις τοῦ Πὸρτ-Ἀρθοὺρ τὴν 3)15 Δεκεμβρίου 1897 ὑπὸ τῶν ρωσικῶν πλοίων, ὧν ἡγεῖτο ὡς ναύαρχος τοῦ ρωσικοῦ στόλου τοῦ Εἰρηνικοῦ, καὶ ἡ ὑπογραφὴ ἐν Πεκίνῳ τὴν 3)15 Δεκεμβρίου 1897 συμβάσεως, δι' ἧς ἐξεχωροῦντο εἰς τὴν Ρωσίαν ὑπὸ τύπον ἐκμισθώσεως ἐπὶ μίαν εἰκοσιπενταετίαν τὸ Πὸρτ-Ἀρθοὺρ καὶ τὸ Ταλιενβάν (χερσόνησος Quantoun).

Ἡ κατασκευὴ τοῦ σημαντικωτέρου τμήματος ὑπερσιβηρικοῦ σιδηροδρόμου, ἑνοῦντος τὴν Ρωσίαν πρὸς τὸ Βλαδιβοστὸκ διὰ μέσου Μαντζουρίας καὶ Τσίτα (Tchita).

Τὸ ζήτημα τῆς Κορέας καὶ αἱ ταραχαὶ τῶν Μπόξερς, τῷ 1900, ἐν Κίνᾳ.

Τὸ ζήτημα τῆς Μαντζουρίας καὶ ἡ ἰδιαιτέρα συμφωνία, κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1901, μετὰ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Μούκδεν.

Ἡ συμφωνία τῆς 26)8 Ἀπριλίου 1902 μεταξὺ Ρωσίας καὶ Κίνας σχετικῶς πρὸς τὴν Μαντζουρίαν.

Αἱ διαπραγματεύσεις μεταξὺ Ἰαπωνίας καὶ Ρωσίας κατὰ τὰ ἔτη 1902 καὶ 1903.

Τὸ δημιουργηθὲν ζήτημα ἐκ τῶν σχετικῶν πρὸς τὸ *Γιαλοῦ* ρωσικῶν ἀντιλήψεων.

Αἱ προκαταρκτικαὶ διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Ἰαπωνίας πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου καὶ αἱ ἰαπωνικαὶ προτάσεις, αἵτινες ἀπεσκόπουν εἰς ἀποφυγὴν τοῦ πολέμου καί, εἶτα, ἡ διακοπὴ τῶν διαπραγματεύσεων καὶ ἡ κήρυξις τοῦ Ρωσοϊαπωνικοῦ πολέμου τὴν 26/8 Φεβρουαρίου 1904.

Ἡ διεύθυνσις τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν ἐν Ἄπω Ἀνατολῇ στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν δυνάμεων τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ρωσοϊαπωνικοῦ πολέμου, μέχρι τῆς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μοῦκδεν ἀναλήψεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κουροπάτκιν τῶν μέν, καὶ τοῦ ναυάρχου Μακάρωφ τῶν δέ, τοῦ ἀντιβασιλέως περιπεσόντος μετὰ ταῦτα εἰς δυσμένειαν. Συνεπείᾳ μάλιστα ἀποφάσεως ἀνακριτικοῦ συμβουλίου ἐπιληφθέντος τῆς ἐξακριβώσεως τῆς ἐν γένει δράσεώς του, ἀπεμακρύνθη ὁριστικῶς ἀπὸ πάσης δημοσίας τῆς αὐτοκρατορίας ὑπηρεσίας (βλ. **Ρωσοϊαπωνικὸς πόλεμος**). ΙΒΑΝ ΝΙΕΛΕΒΙΤΣΚΥ

— **Ἀλεξέϊεφ** ***Μιχαὴλ Βασίλιεβιτς.*** Στρατηγὸς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πεζικοῦ τῆς Ρωσίας, ὑπασπιστὴς τοῦ τσάρου, ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ ἀνωτάτου διοικητοῦ *(Ρωσιστὶ Βερχονάγκο Γκλαβνοκομαντουγιουσιάγκο)* ὅλων τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς Ρωσίας (1915—1917) κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Γεννηθεὶς τὴν 3 Νοεμβρίου 1857, ἠσπάσθη τὸ στρατιωτικὸν στάδιον τῷ 1876, λαβὼν τὸ βάπτισμα τοῦ πυρὸς εὐθὺς ἀμέσως, κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877. Στρατηγὸς ἀπὸ τοῦ 1904. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Παγκοσμίου πολέμου (Ἰούλιος—Αὔγουστος 1914) εὑρέθη ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ ΝΔ μετώπου, κατατροπώσας τοὺς Αὐστριακοὺς ἐν Γαλικίᾳ καὶ καταλαβὼν μέγιστον μέρος τῆς Αὐστρίας μέχρι τῶν Καρπαθίων. Ὀνομασθεὶς κατόπιν (Μάρτιος 1915) ἀρχηγὸς τοῦ βορειοανατολικοῦ μετώπου, διέσωσε διὰ τῆς στρατηγικῆς του δεινότητος καὶ τῆς ἀκαταπονήτου ἐνεργητικότητός του, τὰ πρὸς τὸν *Νῖμεν* (Niemen) ὑποχωροῦντα στρατεύματα.

Ὅταν ὁ τσάρος Νικόλαος ὁ Δεύτερος ἀνέλαβεν αὐτοπροσώπως τὴν διοίκησιν πασῶν τῶν στρατιωτικῶν τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας δυνάμεων, προσέλαβε τὸν Ἀλεξέϊεφ ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου του *(ρωσ. Στάφβκι Βερχονάγκο)*, ὅπερ ἥδρευεν ἐν Μογκιλὼφ (Mogiliev). Συνειργάζετο δὲ τότε στενῶς καὶ ἐν ἀπολύτῳ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος ὁμοφωνίᾳ καὶ ἐπέτυχε πλήρως τὴν ἀνασύνταξιν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, τὴν ἐνίσχυσίν του καὶ τὴν ἐντελῆ προετοιμασίαν του πρὸς γενικὴν προέλασιν διὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1917, πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ὁποίας εἶχε καταλάβει εὐνοϊκωτάτας θέσεις. Εἶχεν ὅμως ἐκραγῆ ἡ ἐπανάστασις ἐν τῷ μεταξὺ (26 Φεβρουαρίου 1917) καὶ ὁ τσάρος, ὑπὸ τὴν πίεσιν λαϊκῶν τινων κύκλων καὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν πεπλανημένων, ἂν μὴ ψευδῶν, εἰσηγήσεων ἐνίων βουλευτῶν τῆς Δούμας καί τινων στρατηγῶν του, νομιζόντων ὅτι σώζουσι τὴν πατρίδα των, παρῃτήθη. Ὁ στρατηγὸς Ἀλεξέϊεφ ἐπρωτοστάτησε τότε εἰς πάσας τὰς διαπραγματεύσεις μεταξὺ Δούμας καὶ τοῦ ἐν Μογκιλὼφ ἐπιτελείου καὶ διὰ τηλεγραφήματος, ὅπερ ἰδιοχείρως συνέταξε, ἀνήγγειλεν ἐγκυκλίως εἰς ὅλην τὴν ὑπὸ τὰ ὅπλα Ρωσίαν τὴν τοῦ τσάρου τὴν παραίτησιν, μεθ' ὃ, ἰδιοχείρως ἐπίσης, συνέταξε τήν, ἀπὸ 8 Μαρτίου 1917, ἀποχαιρετιστήριον τοῦ τσάρου ἡμερησίαν διαταγὴν πρὸς τὰ στρατεύματά του, ἣν καὶ προσυπέγραψε.

Κατὰ Σεπτέμβριον ὑπεισῆλθεν, ὡς μεσολαβῶν, ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσι μεταξὺ Κερένσκυ καὶ στρατηγοῦ Κορνίλωφ, βαδίζων ἅμα, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀντεπαναστατικοῦ στρατοῦ, πρὸς τὴν Πετρούπολιν. Ἀποτυχὼν ὅμως, ἐστράφη πρὸς Νοβοτσερκὰς (Novochercass) τῆς ΝΑ Ρωσίας, πρὸς ὀργάνωσιν ἐθελοντικοῦ στρατοῦ, διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν Μπολσεβίκων, ἀναφανέντων ἐπὶ τῆς σκηνῆς κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1917 ὑπὸ τὸν Λένιν.

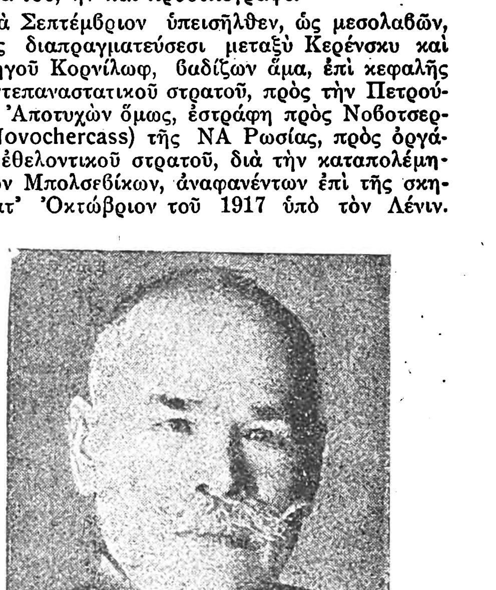

Ἀλεξέϊεφ Μιχαὴλ Βασίλιεβιτς.

Σχεδὸν ἄνευ ἐφοδίων καὶ χρημάτων, οὐδὲ κἂν φυσιγγίων, ὁ οὕτωσὶ συγκεντρωθεὶς στρατός, τρισχίλιοι πεντακόσιοι περίπου μὲ μεγάλην συνοδείαν ἀσθενῶν καὶ τραυματιῶν, ἐβάδιζε διὰ μέσου τῶν παγωμένων στεππῶν τῆς βορείας Καυκασίας κατὰ τὸν δριμύτατον χειμῶνα τοῦ 1918—

Digitized by Google

1919, ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Κορνίλωφ ὡς διοικητήν, Ντενικὶν ὡς ὑποδιοικητὴν καὶ Ἀλεξέϊεφ ὡς ἐπιτελάρχην, διαρκῶς μαχόμενος, συμπτωματικῶς ὅμως καὶ ἄνευ ὡρισμένου ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ. Ἀπέθανε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1918 ἕνεκα καρδιακῆς ἐξαντλήσεως λόγῳ κακουχιῶν, ἐν Αἰκατερινοντάρ, διατελῶν ἀρχηγὸς «*τῆς Κυβερνήσεως τοῦ ἐθελοντικοῦ στρατοῦ*». ΙΒΑΝ Ν. ΕΛΕΒΙΤΣΚΥ

—**Ἀλεξέϊεφ** ***Πέτρος Ἀλεξέϊεβιτς.*** Ρῶσος θεολόγος καὶ κληρικός, γεννηθεὶς τῷ 1727 ἐν Μόσχᾳ, ἔνθα καὶ ἐδίδαξεν ἐν τῇ αὐτόθι ἐκκλησιαστικῇ ἀκαδημείᾳ, ἐλθὼν εἰς προστριβὰς πρὸς τὸν περίφημον μητροπολίτην Μόσχας Πλάτωνα, διὰ τὴν πολεμικήν του κατὰ τῆς ἐπισκοπικῆς παντοδυναμίας. Ἀπέθανε τῷ 1801. Συνέταξεν «*Ἐκκλησιαστικὸν λεξικόν*», ἤτοι ἐξήγησιν τῶν ἀρχαίων σλαυωνικῶν ἢ ξένων λέξεων τῶν περιεχομένων ἐν ταῖς ἁγίαις Γραφαῖς καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐκκλησιαστικαῖς βίβλοις» (Μόσχα, τόμ. 2 1773—6, β' ἐκδ. Πετρούπολις τόμ. 3, 1794). Τὸ πρῶτον τοιούτου εἴδους λεξικὸν εἰς ρωσικὴν γλῶσσαν δεικνύει μὲν τὴν πολυμάθειαν τοῦ συγγραφέως, ἀλλὰ φέρει πολλὰς οὐσιώδεις ἐλλείψεις, ὡς τὴν οὐχὶ πάντοτε εὔστοχον γνῶσιν καὶ χρῆσιν τῶν πηγῶν, ἀμεθοδίαν καὶ ἀσυμμετρίαν. Συνέγραψεν ἐπίσης λεξικὸν τῶν αἱρέσεων καὶ σχισμάτων καὶ ἱστορίαν τῆς ἑλληνορωσικῆς ἐκκλησίας· ἐξέδωκε μετὰ σχολίων τὴν ὁμολογίαν Πέτρου τοῦ Μογίλα καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν ρωσικὴν διάφορα ἔργα τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας. Θεωρῶν μίαν τῶν κυρίων αἰτιῶν τῆς καταπτώσεως τῆς Ἐκκλησίας τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀγαμίαν τοῦ ἐπισκόπου, διὰ νὰ πολεμήσῃ ταύτην μετέφρασε, τῷ 1784 ἐν Μόσχᾳ, τὴν πραγματείαν τοῦ Nettesheim (†1535) «de nobilitate et praecellentia femini sexus declamatio» καὶ βραδύτερον συνέγραψε πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Δύναται νὰ γίνῃ ἐπίσκοπος ἱερεὺς μὴ ἀσπασθεὶς τὸν μοναχικὸν βίον;». Ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ ὑποστηρίζει τὴν γνώμην ὅτι κακῶς ὁ γάμος εἶναι ἐμπόδιον πρὸς ἀνύψωσιν εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, ὅπερ ἄλλως εἶναι ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον, ὅστις ὑποτιμᾷ τιμὰς καὶ πλούτη. [Ἴδε ἰδίως ἄρθρον *A. Palmieri* ἐν Dict d'hist. et de géogr. ecclésiastiques, 2 (1914) σ. 377-9, ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ φιλολογία.] Δ. Σ. Μ.

Ἀλεξέϊεφκα. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ Βορονέζη, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τιχαΐα Σόσνα, παραποτάμου τοῦ Ντόν. Κάτοικοι 14.000. Εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς πρὸς τὸ Ροστόβ.

—**Ἀλεξέϊεφκα.** Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Χάρκοβ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ Μόσχας εἰς Σεβαστούπολιν. Κάτοικοι 8000. Διενεργεῖ ἐμπόριον δημητριακῶν.

Ἀλέξη *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἡ ΒΑ ἄκρα τῆς νήσου *Παλαιὸ Τρίκκερι*, δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν Παγασιτικὸν κόλπον. (Πλάτος=39 10'00'' —Μῆκος=23°07'00''. Χάρτης Ἀγγλικός: 1556=Gulf of Volo with Oreos and Talanta Channels.) Εἰς 400 μέτρα βορειανατολικῶς τῆς ἄκρας ὕφαλος 2 ὀργυιῶν, «*Τσαμαδός*» (Tsamados shoal) ὀνομαζομένη, ἐκ τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὴν ἀντιπλοιάρχου Σταύρου Τσαμαδοῦ. Γ. Ε. Λ.

ἀλεξήλιον (τό)· τὸ ἀποκροῦον τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, τὸ προφυλακτικὸν ἀπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου, ἡ ὀμπρέλλα τοῦ ἡλίου (βλ. ἀλεξιβρόχιον).

— *[Τοπογρ.]* Τὸ ἀλεξήλιον χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἐργαζομένων εἰς γεωδαιτικὰς καὶ τοπογραφικὰς ἐργασίας, διὰ τὴν προφύλαξιν ἐκ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τούτου διαστολῶν τόσον τῶν ἐπιστημονικῶν ὀργάνων, ὅσον καὶ τοῦ ἐργαζομένου παρατηρητοῦ.

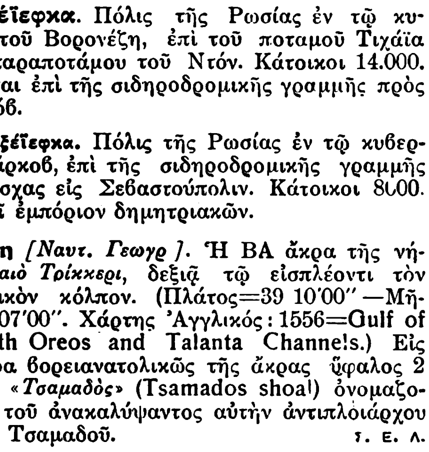

Τύπος 1.

Τὰ χρησιμοποιούμενα ἀλεξήλια εἶναι κυρίως τριῶν εἰδῶν.

α) Τὸ τοῦ τύπου (1) ὅπερ κατὰ τὴν ἐργασίαν κρατεῖται πάντοτε ὑφ' ἑνὸς ἐργάτου.

β') Τὸ τοῦ τύπου (2) ὅπερ εἶναι καθ' ὅλα ὅμοιον τοῦ προηγουμένου καὶ ὅπερ στηρίζεται διὰ τεσσάρων σχοινίων, εἰς τὰ ἄκρα τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι προσδεδεμένοι σιδηροῖ ἧλίσκοι, διὰ τῶν ὁποίων προσηλοῦνται ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ

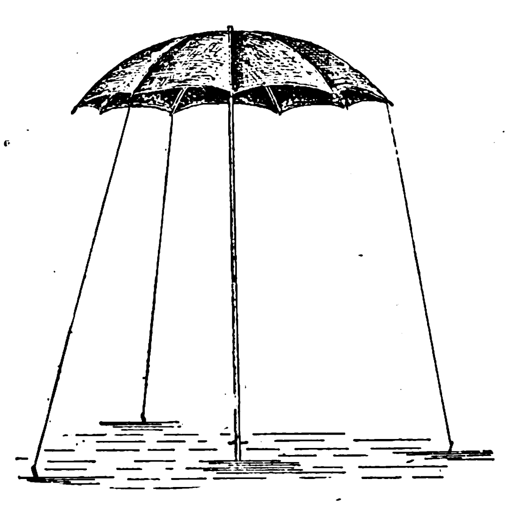

Τύπος 2.

γ') Τὸ τοῦ τύπου (3) ὅπερ καὶ αὐτὸ κρατεῖται πάντοτε ὑφ' ἑνὸς ἐργάτου, ἔχει δὲ εἰς τὸ ἄνω μέρος ἕνα γυγκλιμόν, ὅστις ἐπιτρέπει τὴν κατὰ διαφόρους γωνίας ἐκ τοῦ κατακορύφου ἄξονος κλίσιν τοῦ κυρίως ἀλεξηλίου.

Ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω ἀποτελοῦνται ἐκ δύο τμημάτων, τοῦ κυρίως ἀλεξηλίου, διαμέτρου περίπου 1.60 μ. ὅπερ κατασκευάζεται ἐκ χονδροῦ λινοῦ ὑφάσματος, καὶ ἐκ τοῦ στηλαιοῦ ὅστις κατασκευάζεται ἐκ ξύλου σκληροῦ καὶ τοῦ ὁποίου ἡ διάμετρος εἶναι περὶ τὰ 0μ 03 — 0μ 04, καταλήγει δὲ εἰς τὸ κάτω ἄκρον εἰς σιδηρᾶν αἰχμὴν [βλ. καὶ λ. ἀζιμουθιακὴ διόπτρα]. Ι. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

Τύπος 3.

ἀλεξήνεμος (ὁ, ἡ), —**ον** (τὸ) καὶ **ἀλεξάνεμος.** Ὁ ἀποκρούων τὸν ἄνεμον, ὁ προφυλάττων ἀπὸ τοῦ ἀνέμου (ἤδη παρ' Ὁμήρῳ). *Ἀλεξανέμας* καλεῖται παρ' Ἰαμβλίχῳ ὁ Ἐμπεδοκλῆς || τὸ οὐδέτερον *ἀλεξήνεμον* ὡς οὐσιαστικόν, ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ γαλλ. paravent.

[Τοπογρ.] Τὸ ἀλεξήνεμον ἐν ταῖς τοπογραφικαῖς ἐργασίαις χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν προφύλαξιν ἐκ τοῦ ἀνέμου καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τεμαχίου λινοῦ χονδροῦ ὑφάσματος (καραβόπανο) διαστάσεων περίπου 2.00 μ.×3.00 μ., ὅπερ τοποθετούμενον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ πνέοντος ἀνέμου ἀνακόπτει τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ καὶ καθιστᾷ τὰς διὰ τῶν γεωδαιτικῶν ὀργάνων παρατηρήσεις ἀσφαλεστέρας, ἀκριβεστέρας καὶ ἀκοπωτέρας. Ι. Δ.

Ἀλεξήνωρ. Διάφορος τύπος τοῦ ὀνόματος Ἀλεξάνωρ (βλ. λ.). Ἐπίσης ἐπώνυμον τοῦ Ἀσκληπιοῦ = ὁ τοὺς ἀνθρώπους προστατεύων.

Ἀλέξης Βιλλιμπάλδ. Γερμανὸς συγγραφεὺς γεννηθεὶς τὴν 29ην Ἰουνίου 1798 ἐν Μπρεσλάου καὶ ἀποθανὼν εἰς Ἄρνσταντ τὴν 16ην Δεκεμβρίου 1871. Τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ ὄνομα εἶναι *Γουλιέλμος-Ἐρρῖκος-Χέριγκ*, κατήγετο δὲ ἐξ οἰκογενείας προερχομένης ἐκ Βρεττάνης καὶ ἐκπατρισθείσης κατὰ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους ἐπὶ ἀντιβασιλείας τῆς Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων καὶ φερούσης τότε τὸ ὄνομα Hareng. Τὸ ὄνομά του ὁ Hareng ἐξελατίνισεν, ὅτε ἀπετέλει μέλος φοιτητικοῦ τινος σωματείου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ὅστις ἦτο διευθυντὴς τοῦ πολεμικοῦ γραφείου, μετέβη μετὰ τῆς μητρός του εἰς Βερολῖνον, ὅπου ἤρξατο τὰς προκαταρκτικὰς αὐτοῦ σπουδάς. Νεανίσκος κατετάγη ὡς ἐθελοντὴς εἰς τὸν πρωσικὸν στρατὸν καὶ μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1815, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας ἐνεγράφη εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μπρεσλάου, περατώσας δὲ τὰς σπουδάς του διωρίσθη εἰσηγητὴς ἐφετείου ἐν Βερολίνῳ. Ἀλλὰ ταχέως παρῃτήθη τῆς θέσεως ταύτης, θελήσας νὰ ἀφιερωθῇ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν λογοτεχνίαν, ἐξέδωκε δὲ μετ' ὀλίγον συλλογὴν διηγημάτων, τὰ ὁποῖα παρῆλθον ἀπαρατήρητα. Τῷ 1823 ἐδημοσίευσεν ἓν μέγα μυθιστόρημα ὑπὸ τὸν τίτλον Walladmor, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο εἰμὴ ἐλευθέρα μετάφρασις ἔργου τινὸς τοῦ Οὐάλτερ Σκώττ, μετὰ προλόγου τοῦ Βιλλιμπάλδ Ἀλέξη. Μετὰ τέσσαρα ἔτη ἐκυκλοφόρησεν ἕτερον μυθιστόρημα, τὸ «φρούριον ντ' Ἀβάλδυ», καὶ τοῦτο ληφθὲν ἐξ ἔργου τοῦ Οὐάλτερ Σκώττ, ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ, ὡς ἐσημείου, «Walladmor». Ἔκτοτε ὁ Γουλιέλμος Χάριγκ ἤρξατο δημοσιεύων τὰ ἔργα του ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Βιλλιμπαλδ Ἀλέξης*, ὑπ' αὐτὸ δὲ εἶναι γνωστὸς εἰς τὴν γερμανικὴν φιλολογίαν. Ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1829 σειρὰν διηγημάτων καὶ θεατρικῶν ἔργων, τὸ ἄριστον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ Ἀνέττα ντὲ Θαράου.

Εἰς ταῦτα, ὡς καὶ εἰς ἕτερα ἔργα του, ἀπεμιμεῖτο τὰ ἱστορικὰ μυθιστορήματα τὸν Οὐάλτερ Σκώττ. Ἡ φήμη τοῦ Ἄγγλου συγγραφέως εἶχε πληρώσει τὸν κόσμον, οἱ δὲ σύγχρονοι κριτικοὶ ἐχαρακτήριζον τὰ ἔργα αὐτοῦ ὡς ἀντικαταστήσαντα τὴν ἀρχαίαν ἐποποιίαν, εὗρε κατ' ἀκολουθίαν οὗτος, οὐχὶ μόνον εἰς τὴν Γερμανίαν, ἀλλὰ πανταχοῦ τοῦ κόσμου μιμητάς. Ὁ Ἀλέξης ἐζήτησε κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον νὰ ζωγραφίσῃ τὰ ἤθη τῆς ἐποχῆς τῶν χρόνων Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου τῆς Πρωσίας. Ἀλλὰ τὰ μυθιστορήματά του ἦσαν ἀπελπιστικῶς ἐκτενῆ, διὸ ἀφῆκαν ψυχρὸν τὸ κοινόν. Ἄλλως τε ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐφαίνετο ἔχων ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἕξεων τῶν ἀνθρώπων τοῦ Φρειδερίκου Β'. Ἀπεμιμεῖτο μὲν τὸν Οὐάλτερ Σκώττ, ἀλλ' οὔτε τὴν δύναμιν τῆς περιγραφικότητος, οὔτε τὴν βαθεῖαν μελέτην τῆς ἱστορίας, οὔτε τὴν φιλοσοφικὴν βαθύνοιαν τοῦ Ἄγγλου συγγραφέως παρουσίαζον τὰ ἔργα του. Τοὐναντίον αἱ συγγραφικαὶ αὐτοῦ ἰδιότητες ἐχάνοντο μέσα εἰς ἀπεραντολογίαν καὶ εἰς λεπτομερείας μὴ παρεχούσας οὐδὲν ἐνδιαφέρον. Ἡ ψυχρότης αὕτη τοῦ κοινοῦ τὸν ὡδήγησε νὰ τραπῇ πρὸς ἀπεικόνισιν τοῦ συγχρόνου γερμανικοῦ βίου καὶ περιέγραψε τὴν γερμανικὴν κοινωνίαν τῆς ναπολεοντείου καταλήψεως καὶ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος. Εἰς τὰ μυθιστορήματα ταῦτα αἱ εἰκόνες εἶναι φυσικώτεραι καὶ προέρχονται ἐκ τῆς προσωπικῆς ἀντιλήψεως τοῦ συγγραφέως. Ἐξετάζονται καὶ ἀναλύονται τὰ πρόσωπα καὶ τὰ γεγονότα μετὰ ἱστορικῆς ἀκριβείας καὶ ζωγραφίζονται εἰς αὐτὰ τὰ σύγχρονα ἤθη καὶ αἱ κοιναὶ προσπάθειαι. Τὰ μυθιστορήματά του ὁ «Ρολὰν ἐν Βερολίνῳ», ὁ «Ψευδοβαλδεμάρ», «Τὰ πανταλόνια τοῦ κυρίου ντὲ Μπρεντάου», «Ἡ ἐρημία εἶναι τὸ πρῶτον καθῆκον τοῦ πολίτου» καὶ ἄλλα τινὰ παρέχουν πιστὴν ὅπως δήποτε ἠθογραφικὴν εἰκόνα καὶ παρουσιάζουν τὰς κρατούσας περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἰδέας ἐν Γερμανίᾳ. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν μυθιστορημάτων τούτων κατεδείχθη ἡ ἰδιορρυθμία τοῦ συγγραφικοῦ ταλάντου τοῦ Βιλλιμπάλδ Ἀλέξη. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν μεγάλην αὐτοῦ παραγωγὴν δὲν ἠδυνήθη οὗτος νὰ ὑψωθῇ εἰς τὴν σειρὰν τῶν Γάλλων καὶ τῶν Ἄγγλων μυθιστοριογράφων τῆς ἐποχῆς του. Δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἀναπαραστήσῃ ἀναγλυφικῶς τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν γεγονότων, ἐκχειλίζουν δὲ ἐκ τῶν θεμάτων του πάντοτε αἱ ἀδιάφοροι λεπτομέρειαι καὶ ἡ φορτικότης παρατηρήσεων ἀσημάντων. Τὸν διακρίνει ὅμως σατυρικὴ καὶ γελοιογραφικὴ ἰδιοφυΐα εἰς τὸ εἰκονίζειν τὰ γελοῖα τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων τῆς κοινωνίας εἰς τὴν ὁποίαν ἔζη. Εἷς τῶν κριτικῶν του λέγει περὶ αὐτοῦ, ὅτι θὰ καθίστατο συγγραφεὺς πρώτης τάξεως, ἐὰν εἶχε τὴν ἀρχιτεκτονικὴν αἴσθησιν καὶ δὲν ἐφόρτωνε τὰ θέματά του μὲ περιττολογίας, αἱ ὁποῖαι ἐξησθένουν τὴν οὐσίαν αὐτῶν, ἢ τοὐλάχιστον δὲν συνέπεσε νὰ ἔχῃ πλησίον του ἄνθρωπόν τινα ἔχοντα μᾶλλον ἀνεπτυγμένον τὸ καλλιτεχνικὸν αἴσθημα, ὅπως περικόπτῃ πᾶσαν περιττολογίαν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν δύναταί τις, ὅσον αὐστηρῶς καὶ ἂν κρίνῃ αὐτόν, νὰ τοῦ ἀρνηθῇ συγγραφικὴν ἰδιοφυΐαν, πρὸς δὲ ὅτι οὗτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν γερμανικὴν λογοτεχνίαν τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα.

Ἀπὸ τοῦ 1857 προσεβλήθη ὑπὸ χρονίας νόσου, ἥτις ἔθεσεν αὐτὸν εἰς ἀδράνειαν. Κατέγινεν ἔκτοτε μετὰ τοῦ Hitzig εἰς τὴν περισυλλογὴν διασήμων δικῶν. Τὰ ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν εἰς εἴκοσι τόμους τῷ 1874, θεωροῦνται δὲ ὡς πηγὴ διαφόρων ἱστορικῶν παρασκηνίων, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν ὡς θέματα πληρεστέρων ἱστορικῶν μελετῶν εἰς ἄλλους συγγραφεῖς. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἀλέξης *Γιαννάκης.* Ἀκαρνὰν ὁπλαρχηγὸς τῶν δυσμῶν τοῦ 18ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, ὑπηρετήσας ὡς ἑκατόνταρχος εἰς τὸ ἐν Ἑπτανήσῳ συγκροτηθὲν Σῶμα τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἄλλων Ἀρματωλῶν, ὅπερ διετήρησαν μὲν οἱ Γάλλοι, καταλαβόντες τὴν Ἰόνιον Πολιτείαν, διέλυσαν ὅμως οἱ Ἄγγλοι μετ' ὀλίγον. Ὁ Γιαννάκης Ἀλέξης συνυπέγραψε τὴν περίφημον ἱκετήριον πρὸς τὸν Τσάρον Ἀλέξανδρον ἐπιστολὴν τοῦ 1814, ἣν ἀπηύθυναν πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ διαμένοντα τότε διὰ τὸ συνέδριον Ἰωάννην Καποδίστριαν (**Φιλήμονος Δοκ. Ἱστορίας Ἑλλ. Ἐπαναστ. Τόμ. Α' σελ. 131**). Γ. Δ. Γ.

Digitized by Google

ἀλεξητὴρ —ῆρος (θηλ. —ήτειρα) καὶ **ἀλεξήτωρ** —ορος. Ὁ προφυλάττων, ὁ ἀποσοβῶν «ἀλεξητὴρ λοιμοῦ» (Ἀπολ. Ρ. 2, 519) καὶ ἐπιθετικῶς «ἀλεξητὴρ θυμός» (Ὀππ. ἁλ. 4, 42).

ἀλεξητήριος,—α,—ον ὁ ἀλέξων, ὁ ἀποκρούων, ὁ προφυλαττων, ὁ ὑπερασπίζων· || τὸ οὐδ. *ἀλεξιτήριον* ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς οὐσιαστικὸν πρὸς ὀνομασία φαρμάκων, ἰδίως ἀντιδραστικῶν κατὰ δηλητηριάσεων: «*ἀλεξητήριον ὕδωρ*» κλπ.

Ἀλέξια. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μοράφτσης τῆς ἐπαρχίας Κιλκίς, τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

ἀλέξια (Alexia Leach.) /*Παλαιοζ.*/. Γλωσσοφόρον ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *αὐρικουλιδῶν*, ὅπερ ἔζησε κατὰ τὸ μειόκαινον τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ Ποντλεβουᾶ τῆς Τουραίνης καὶ ἔχει ὄστρακον ἐπίμηκες, φοειδές, στενὸν καὶ εὐρὺ πρὸς τὰ κάτω μετὰ ἐξωτερικοῦ μὲν χείλους ὀξέος, ἐσωτερικοῦ δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λεπτοῦ μετὰ τριῶν ἐν εἴδει ὀδόντων πτυχώσεων. Ἐνταῦθα ὑπάγεται ἡ *Alexia pisolina Desh.* τοῦ μειοκαίνου.

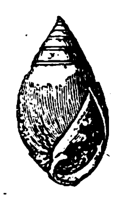

Ἀλέξια pisolina (*μεγ.* 2/1 *τοῦ φυσικοῦ*).

ἀλεξία /*Νευρολογ.*/. Λέγεται οὕτως ἡ διαταραχὴ ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ πάσχων βλέπει μὲν τὰ γραπτὰ σχετικῶς καλά, δύναται δ' ἔν τινι βαθμῷ καὶ νὰ ἀντιγράψῃ τὰς λέξεις, ἀδυνατεῖ ὅμως νὰ ἐπαναλάβῃ ταύτας ἐνάρθρως, πολλῷ δὲ μᾶλλον νὰ ἐννοήσῃ τὸ περιεχόμενόν των. Ἡ ἀλεξία καλεῖται καὶ *λεξικὴ τύφλωσις*, ὑπάγεται δὲ μετὰ τῆς ἀγραφίας εἰς τὰς διαταραχὰς τοῦ γραπτοῦ λόγου, αἵτινες ἀμφότεραι ἀποτελοῦσι μορφὰς τῶν διαταραχῶν ἐν γένει τοῦ λόγου.

Ἡ *ἁπλῆ* ἀλεξία, ἡ ἄνευ ἀγραφίας, εἶναι συνέπεια ἐγκεφαλικῆς βλάβης, ἐντετοπισμένης εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῆς γωνιαίας ἕλικος κατὰ τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἰδίως εἰς τὸ ὀπίσθιον τριτημόριον ταύτης, συνυπάρχουσα συνήθως μετὰ δεξιᾶς *ἡμιανοψίας*· ἐπὶ βλάβης δὲ τῆς ἐπιπολῆς ἐπιφανείας τῆς γωνιαίας ἕλικος, ἐντετοπισμένης ὄπισθεν τοῦ ἀκουστικοῦ κέντρου τοῦ λόγου, μετὰ τῆς ἀλεξίας συνυπάρχει καὶ ἀγραφία. (Πλείονα βλ. ἐν λ. *ἀφασία*)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Νευρολογία *Oppenheim*. Ἐντοπίσεις ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ *v. Monakow*. Νευρολογία *Curschmann* καὶ *Kramer* κ.τ.λ. Γ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

Ἀλεξιάδης *Πέτρος*. Ὀνομάζεται οὕτω εἰς πλεῖστα ἑλληνικὰ κείμενα τοῦ 18ου αἰῶνος ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Πέτρος ὁ Μέγας (1672—1725). Γ. Δ. Κ.

† **Ἀλεξιάδης** *Δημοσθένης*. Εἷς τῶν διασημοτέρων Ἑλλήνων ἠθοποιῶν εἰς οὓς ὀφείλει τὴν ὕπαρξίν της ἡ ἑλληνικὴ σκηνή. Ἐγεννήθη τὸν Νοέμβριον τοῦ 1839 ἐν Σύρῳ ὅπου καὶ διήκουσε τὰ πρῶτα ἐγκυκλοπαιδικὰ αὐτοῦ μαθήματα. Δεκαεξαετὴς μόλις παρῄτησε τὰ γράμματα καὶ μοιραίως ἠσπάσθη τὸ ναυτικὸν στάδιον, προσληφθεὶς ἔν τινι ἐμπορικῷ φιλικῷ πλοίῳ, δι' οὗ διέπλευσε τὴν Μαύρην θάλασσαν μεταβὰς εἰς Ταϊγάνιον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Τεργέστην, Μασσαλίαν καὶ Κωνσταντινούπολιν. Ἐπανελθὼν μετά τινα χρόνον εἰς Σῦρον ἐσπούδασεν ἐκεῖ ἐπὶ τρίμηνον τὰ ναυτικά. Ἀλλὰ μεταβὰς εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ λάβῃ δίπλωμα ἐμποροπλοιάρχου ἦλθεν εἰς γάμον δοστις ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ τοῦ ναυτικοῦ του σταδίου. Τῷ 1860 προσελήφθη γραφεὺς εἰς τὴν Ἀστυνομίαν Ἀθηνῶν. Τὸ θέατρον τότε τὸ διηύθυνεν ὁ Παντ. Σούτσας μετὰ τοῦ Ἀθ. Σισύφου, μεθ' ὧν γνωρισθεὶς ὁ Ἀλεξιάδης κατά τινα ἐρασιτεχνικὴν παράστασιν, εἰς ἣν εἶχε λάβει μέρος, ἐσχετίσθη τόσον καιρόν, ὥστε ὅτε κατὰ τὴν Μεταπολίτευσιν ἀπελύθησαν ὅλοι οἱ ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι, προσῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὸν θίασόν των ὡς τακτικὸς πλέον ἠθοποιός. Ὁ πρῶτος ρόλος ὁ ὁποῖος ἐδόθη εἰς τὸν Ἀλεξιάδην ἦτο ὁ τοῦ γέροντος πατρὸς τῆς Λουσίνδης ἐν τῷ «Ἀκουσίῳ ἰατρῷ» τοῦ Μολιέρου. Ὁ ἐξ ἀπροόπτου χρισθεὶς ἠθοποιός, ἀναλογιζόμενος τὴν ἀπὸ δημοσίας σκηνῆς ἐμφάνισίν του, δὲν ἐκοιμήθη ἐπὶ νύκτας ὁλοκλήρους. Τόσον δὲ εἶχε καταβληθῇ ὑπὸ τῆς ἀϋπνίας καὶ τῆς συγκινήσεως, ὥστε ἅμα ἐνεφανίσθη ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου Μπούκουρα ἐφάνη φυσικώτατος γέρος, χειροκροτηθεὶς καὶ διὰ τοῦτο κατ' ἐπανάληψιν. Πλὴν τὰ χειροκροτήματα ταῦτα δὲν ἐπέδρασαν ποσῶς ἐπὶ τοῦ Ἀλεξιάδου, δι' ὃ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀστυνομίᾳ θέσιν του, προαχθεὶς ἅμα εἰς ὑπογραμματέα ὑπὸ τοῦ τότε διευθυντοῦ Δημοσθένους Βυατσάνου.

Ἐν τούτοις ὁ Ἀλεξιάδης εἱλκύετο μεγάλως ὑπὸ τοῦ θεάτρου καὶ τέλος ἐζήτησε τρίμηνον ἀναρρωτικὴν ἄδειαν καὶ ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου μακρὰν τῶν ὀμμάτων τῆς Ἀστυνομίας ἀνῆλθε καὶ πάλιν πρὸς ἀνάρρωσιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Ἀλεξιάδης καὐ ὅλον τὸν χειμῶνα τοῦ 1863—64 ἔπαιξε πλεῖστα ἐρωτικὰ μέρη δραμάτων καὶ κωμῳδιῶν. Ἐν τῷ μεταξύ, πρὸς μεγάλην του λύπην, ἔληξεν ἡ τρίμηνος ἄδειά του καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσῃ πάλιν τὴν σκηνὴν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἐπανέλαβε μὲν τὰ ἀστυνομικὰ του καθήκοντα, ἀλλὰ δὲν ἠννόει νὰ διακόψῃ καὶ πᾶσαν μὲ τὴν Θάλειαν σχέσιν. Τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν ἤρεσε καὶ εἰς τὸν τότε διευθυντὴν τῆς Ἀστυνομίας ταγματάρχην τῆς χωροφυλακῆς Πλέσσαν, ὅστις, φρονῶν ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἀνάρμοστος ἡ τοιαύτη τοῦ Ἀλεξιάδου κλίσις πρὸς τὸ θέατρον δι' ἕνα ἀστυνομικόν, τοῦ ἐπέβαλε νὰ ἐκλέξῃ ὁριστικῶς μεταξὺ θεάτρου καὶ ἀστυνομίας. Ὁ Ἀλεξιάδης, μετὰ μακρὰν καὶ ὥριμον σκέψιν, ἐπροτίμησε τὸ πρῶτον καὶ ἔκτοτε παρέμεινεν ὁριστικῶς εἰς τὸ θέατρον.

Καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Ἀλεξιάδης ἠσπάσθη ὁριστικῶς πλέον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἠθοποιοῦ, ἡ ἑλληνικὴ σκηνὴ ἐν Ἀθήναις ἐφυτοζώει, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς ἀνωμάλου τότε πολιτικῆς καταστάσεως, τὸ δὲ διότι οἱ ἐν Ἀθήναις ἐπροτίμων τὸ ξένον μελόδραμα. Τούτου ἕνεκα οἱ εὐπρόσωποι ὁπωσδήποτε ἑλληνικοὶ θίασοι εἶχον ἐκπατρισθῇ, καταφυγόντες ὁ μὲν ὑπὸ τὸν Σούτσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ ὑπὸ τὸν Ταβουλάρην εἰς Σμύρνην καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ. Διὰ νὰ μὴ λησμονηθῇ δὲ καθ' ὁλοκληρίαν καὶ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου τὸ ἑλληνικὸν θέατρον, οἱ ἐνταῦθα παραμείναντες ἐλάχιστοι ἠθοποιοὶ ἔδιδον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Σ. Καρτεσίου σποραδικὰς παραστάσεις, εἰς ἃς ἐλάμβανε μέρος καὶ ὁ Δ. Ἀλεξιάδης, ὅστις ὑπεδύθη τότε μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιτυχίας τὸν Αὐλάρχην εἰς τὴν «Λουΐζαν Μύλλερ» τοῦ Σίλλερ. Ἀλλὰ καὶ αἱ παραστάσεις αὗται διεκόπησαν ἐλλείψει θεατῶν καὶ τὸ δύσμοιρον ἑλληνικὸν θέατρον ἔμεινε κλειστὸν μέχρι τοῦ 1865, ὅτε, λόγῳ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὃν ἐπροκάλεσαν αἱ τότε δοθεῖσαι παραστάσεις ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Μπούκουρα ὑπὸ τῆς Ἀδελαΐδος Ριστόρη, συνεκινήθη ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις καὶ διώρισεν ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ὁποίας συνεκροτήθη ἑλληνικὸς θίασος ἐκ τῶν ἐξεχόντων τότε ἠθοποιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκατελέχθη καὶ ὁ Ἀλεξιάδης ὅστις παραδόξως, καθὰ ἀναγράφουσιν αἱ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς, διεκρίθη ὡς «λεπτὸς κωμικός», ἐνθουσιάσας τὸ κοινὸν καὶ ὡς Κωνσταντῆς εἰς τὴν τότε δοθεῖσαν κωμῳδίαν τοῦ Ἀγγ. Βλάχου «ἡ κόρη τοῦ παντοπώλου» καὶ ὡς στρατιώτης εἰς τὴν ἰταλικὴν φάρσαν «τὰ κόκκινα πανταλόνια». Δυστυχῶς, μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ θεάτρου, μεθ' ὅλους τοὺς κόπους τῶν καλῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἠθοποιῶν (Σούτσα, Σισύφου, Ἀριωτάκη, Χέλμη, Κυριακοῦ, Πιπίνας Βονασέρα, Ἑλένης Ξυδερίου τῆς μετέπειτα Χέλμη καὶ ἄλλων), ὁ κόσμος ἤρχισε πάλιν νὰ ἀπέχῃ τῶν ἑλληνικῶν παραστάσεων, αἵτινες καὶ διεκόπησαν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1866. Ὁ Ἀλεξιάδης τότε, ὅστις εἶχεν ἐπιβληθῆ εἰς τοὺς συναδέλφους του, ἵδρυσε μετὰ τοῦ Μιχ. Ἀριωτάκη τὸν πρῶτον ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του θίασον καὶ μεταβὰς εἰς Ἀλεξάνδρειαν τῆς Αἰγύπτου ἔδοσεν ἐκεῖ σειρὰν παραστάσεων ἑλληνικῶν ἔργων μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Τόσον δὲ ἐνεθουσίασεν ἐκεῖ ὁ Ἀλεξιάδης, ὥστε παρεκλήθη θερμότατα ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν νὰ ἐπανέλθῃ καὶ τὸν ἑπόμενον χειμῶνα, ὅπερ καὶ ἔπραξεν ὁ ἀκάματος θιασάρχης κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 1866. Δυστυχῶς κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην εἰς Ἀλεξάνδρειαν μετάβασίν του δὲν ἠδυνήθη νὰ δώσῃ ἐπικερδεῖς παραστάσεις ἕνεκα τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς πολεμικοῦ ὀργασμοῦ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁμογενῶν.

Δημοσθένης Ἀλεξιάδης.

Ληξάσης τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως, ὁ Ἀλεξιάδης μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὅμως ἡ ἀστυνομία ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δὲν εἶχον ἐπιθεωρηθῆ τὰ διαβατήριά του ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκ τῆς ἐκεῖ ἰθαγενοῦς ἀρχῆς, συνέλαβε τὸν Ἀλεξιάδην μεθ' ὅλων τῶν μελῶν τοῦ θιάσου του. Τῇ ἐπεμβάσει ἐν τούτοις τοῦ διερμηνέως τῆς ἑλληνικῆς πρεσβείας, ἐσώθη καὶ πάλιν ὁ Ἀλεξιάδης ἐκ τῶν χειρῶν τῆς ἀστυνομίας καὶ μετὰ ἐξάωρον κράτησιν, ἐξελθὼν μετέβη εἰς Σταυροδρόμιον ὅπου ἔμαθεν ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔφθανεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ ἀείμνηστος Ραγκαβῆς πρὸς ἐπανάληψιν τῶν διακεκομμένων σχέσεων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Ἀμέσως ὁ Ἀλεξιάδης ἡτοίμασε μεγάλην παράστασιν πρὸς τιμὴν τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ θεάτρῳ Ναοὺμ, τοῦ ὁποίου τὰ θεωρεῖα ἐκόσμησε, πρὸς μεγάλην ἔκπληξιν τῶν Ἑλλήνων, δι' ἑλληνικῶν σημαιῶν, αἵτινες ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἶχον πάθει ὁλικὴν ἔκλειψιν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὴν ἑσπέραν παρευρέθη ἐν τῷ θεάτρῳ ὁ Ραγκαβῆς μεθ' ἁπάσης τῆς ἑλληνικῆς παροικίας, ἥτις κατάπληκτος ἔβλεπεν ἐκτυλισσόμενον ἐπὶ σκηνῆς τὸ σοσιαλιστικὸν δρᾶμα «Ροβέρτος ὁ ἀρχιλῃστής» ἐν ᾧ ὁ Ἀλεξιάδης ὑπεδύετο τὸ κύριον πρόσωπον, καθόσον ἐφοβοῦντο τὴν λογοκρισίαν, ἥτις ἐν τούτοις τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἐτήρησε σιγὴν ἰχθύος. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἀλεξιάδης μετέβη εἰς Ρωσίαν καὶ περιῆλθε μέχρι τοῦ 1873 ὅλας τὰς πόλεις ἔνθα ἤκμαζεν ὁ ἑλληνισμός. Ἐκ περιτροπῆς ἐπεσκέφθη τὴν Ὀδησσόν, τὸ Ταϊγάνιον, τὴν Βερδιάνσκαν καὶ ἄλλας τινὰς πόλεις ἐνθουσιάζων διὰ τῆς τέχνης του τοὺς ἐκεῖ Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ διδων παραδείγματα αὐταπαρνήσεως καὶ πατριωτισμοῦ εἰς τοὺς Ρώσους. Ἐρωτηθεὶς ἑσπέραν τινὰ ἐν Ὀδησσῷ ὑπὸ Ρώσων συνδρομητῶν τοῦ θεάτρου, ἐὰν ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ἠθοποιοὶ τόσον καλοὶ ὅσον οἱ τοῦ θιάσου του, ἀπεκρίθη:

—Ἐμεῖς ποὺ γυρίζομεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, εἴμεθα οἱ χειρότεροι, διότι δὲν βρίσκουμε θέσιν εἰς τοὺς λαμπροὺς θιάσους τῆς Ἑλλάδος!

Εἰς τὴν Βερδιάνσκαν, τόσον ἐνεθουσίασεν ὁ Ἀλεξιάδης τοὺς Ἕλληνας, ὥστε πάντες οἱ ἐκεῖ φιλοπάτριδες κατέβαλον ἅπασαν τὴν δαπάνην πρὸς κατασκευὴν θεατρικῶν ἐνδυμάτων, ὧν τότε εἶχε μεγάλην ἀνάγκην ὁ θίασος, διὰ νὰ ἴδουν διδασκομένην τὴν «Μερόπην» τοῦ Βερναρδάκη. Εἰς τὸ Ταϊγάνιον ὅπου ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Ἑλλήνων εἶχε φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον πλέον, τὸ χρῆμα εἶχεν εἰσρεύσει τόσον ἄφθονον εἰς τὰ θυλάκια τῶν Ἑλλήνων ἠθοποιῶν, ὥστε εἰς παρατηρήσεις τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν διατί δὲν δίδονται εὐεργετικαὶ ὑπὲρ τῶν ἠθοποιῶν παραστάσεις, ὡς ἐγίνετο συνήθως, ὁ Ἀλεξιάδης ἀπήντησε:

—Μὰ ὅλαι αἱ παραστάσεις τὰς ὁποίας ἐδώσαμεν ἐδῶ ἦσαν *εὐεργετικωταται* δι' ὅλους μας.

Ὁ Ἀλεξιάδης, ἀφ' ἧς ἐζεύχθη εἰς τὸ ἅρμα τοῦ Θέσπιδος μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ βίου του, περιέφερεν ἐνδόξως τὴν ἑλληνικὴν σκηνὴν καὶ ἐκ περιτροπῆς ἀπὸ τοῦ Μαιάνδρου μέχρι τοῦ Δουνάβεως καὶ ἀπὸ τοῦ Νείλου μέχρι τῶν μυχῶν τῆς Μαιώτιδος, διὰ τὸ ἐξωτερικόν, καὶ ἀπὸ τοῦ Ταινάρου μέχρι τῶν ἑκάστοτε πρὸς τὴν Τουρκίαν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸ ἐσωτερικόν. Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἔργων, πρῶτος ὁ Ἀλεξιάδης ἐδίδαξε τὸν Κοριολανὸν τοῦ Μαυρομιχαλη, τὸν Βρούτον τοῦ Φρυγικά, τὴν Φροσύνην τοῦ Βερναρδάκη, τοὺς Μνηστῆρας τῆς Πηνελόπης καὶ τὸ Μῆλον τῆς Ἔριδος τοῦ Ζάνου, τοὺς Κρῆτας καὶ Βενετοὺς τοῦ Ἀμπελᾶ, τὴν Συζύγου ἐκλογὴν τοῦ Παπαρρηγοπούλου, τὴν Χίμαιραν τοῦ Βασιλειάδου, τὴν Σαπφὼ τοῦ Καλαποθάκη, πάντα σχεδὸν τὰ ἔργα τοῦ Ζαμπελίου, τὰ Ἄλλα ἀντ' ἄλλων τοῦ Σουρῆ, τοὺς Ἄνδρας καὶ Γυναῖκας τοῦ Ζώρα καὶ ἄλλα τινά. Ἐκ τῶν δραμάτων τοῦ Οὐγκὼ ἔπαιξε τὸν Ἐρνάνην, τὸν Ρουΐ-Βλάς, τοὺς Βυργράβους καὶ τὴν Λουκρητίαν Βοργίαν, ἐκ τῶν τοῦ Σαίξπηρ τὸν Ὀθέλλον, ἐκ τῶν τοῦ Σίλλερ τὴν Λουΐζα Μύλλερ καὶ τὴν Νύμφην τῆς Μεσσήνης. Πρὸς τούτοις, τὸν Ὀρέστην τοῦ Ἀλφιέρη, τὸν Ἀρταξέρξην τοῦ Μεταστασίου καὶ τὸν Ἀλκαζὴν τῆς Θχλαμάχς τοῦ Κάλδερων. Πρῶτος δὲ ἔπαιξε καὶ διέπλασε τοὺς λαϊκοὺς χαρακτῆρας τοῦ Ἰωσία τοῦ ἀκτοφύλακος, τοῦ Γέρω-Μαρτέν, τοῦ Ρακοσυλέκτου, τοῦ Χειρώνακτος, τοῦ Γαλιλαίου καὶ τοῦ Ναυάρχου Δανιήλ. Χαρακτηριστικὰς κωμῳδίας ἐδίδαξε τὸν Ἐξηντασέλωνην τὰς Πανουργίας τοῦ Σκαπίνου καὶ τὰς Κομψευομένας τοῦ Μολιέρου, τὴν Ξενοδόχον τοῦ Γολδόνη καὶ πολλὰς ἄλλας μικροτέρας. Ὡς δεῖγμα καρτερίας καὶ ὑπομονῆς, πρὸς δὲ ἀντοχῆς περὶ τὸ γράφειν καὶ ἀντιγράφειν, πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι διεσκεύασε καὶ ἔγραψε τὰ δύο μεγαλύτερα δράματα τοῦ κόσμου ὅλου: τὸν Περιπλανώμενον Ἰουδαῖον εἰς εἴκοσι καὶ πέντε πράξεις παιζόμενον ἐπὶ τέσσαρας ἑσπέρας καὶ τοὺς Ἀθλίους τοῦ Οὐγκὼ παιζομένους ἐπὶ τρεῖς ἑσπέρας εἰς δέκα καὶ πέντε πράξεις! Διὰ νὰ ἐννοηθῇ δὲ τὸ μέγεθος τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνδρός, ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι πλέον τῶν πεντακοσίων δραμάτων καὶ κωμῳδιῶν ἀνεβίβασεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, μόνος ἐπιστατήσας κατὰ τὰς δοκιμάς, μόνος ἀντιγράψας δὲ τὰ κείμενα αὐτῶν καὶ πάντα τὰ κύρια πρόσωπα διδάξας. Ἐκ τῶν χειρογράφων του αὐτῶν, τὰ πλεῖστα μετὰ τὸν θάνατόν του ἐδώρησεν ἡ οἰκογένειά του εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς ἑταιρίας τῶν Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων. Ὁ Δημοσθένης Ἀλεξιάδης ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις ἐν βαθεῖ γήρατι τὴν 10 Ἰανουαρίου 1916. ΝΙΚ. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Ἀλεξιάνης βλ. Ἀλεξιανός.

Ἀλεξιανοί. Οὕτως ἐλέγοντο τὰ μέλη θρησκευτικῆς ἀδελφότητος ἐν τῇ Δύσει, ἐμφανισθείσης τὸ

Digitized by Google

πρῶτον, κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα, ἐν Ὁλλανδίᾳ καὶ ἐκεῖθεν ἐν Γερμανίᾳ, πρὸς προστασίαν τῶν ἀσθενῶν καὶ ταφὴν τῶν ἐνδεῶν, κατὰ τὰς φοβερὰς ἐπιδημίας τῆς πανώλους, αἵτινες ἐλυμαίνοντο τὴν Εὐρώπην κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Αὐτοὶ ἐκάλουν ἑαυτοὺς τὸ πρῶτον *«fratres voluntarie pauperes»* *(=ἑκουσίως πτωχοὶ ἀδελφοί)*· ὑπὸ τοῦ πλήθους ὅμως ἐκαλοῦντο *Cellitae*, ὡς ἐκλήθησαν καὶ ἐν παπικῇ βούλλᾳ τοῦ 1431, πιθανώτατα ἐκ τοῦ *cella=τάφος*, ἤτοι ἀδελφοὶ φροντίζοντες διὰ τὴν ταφὴν ἢ καὶ *Λολλάρδοι (Lollharden)* ἐκ τοῦ μονοτόνου ᾄσματός των *(Lollen)* κατὰ τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν. Ἀπὸ τοῦ 1462 ἀπεκλήθησαν *Ἀλεξιανοί*, διότι εἶχον ὡς πρότυπον καὶ προστάτην τὸν *Ἀλέξιον*, «τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ». Οἱ Ἀλεξιανοί, ζῶντες κατὰ τὸν κανόνα τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου συνέζων ἀνὰ 4—6 ὑπὸ ἕνα προϊστάμενον, καὶ ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος ἐμορφώθη καὶ γυναικεῖον τάγμα Ἀλεξιανῶν, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἁγίας Οὐρσούλης, τὰ μέλη τοῦ ὁποίου ἐλέγοντο συνήθως *ἀδελφαὶ τοῦ ἄρτου (Brotschwestern)* ἢ καὶ *Zellschwestern* (ἐκ τοῦ *Cella*) ἢ καὶ *μαῦραι ἀδελφαί*, ἐκ τοῦ ἐνδύματός των. Ἀλεξιανοὶ ὑφίστανται ἔτι ἐν Γερμανίᾳ πρὸς προστασίαν πνευματικῶς ἰδίως ἀσθενῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ κήδευσιν ἀπόρων. Ἡ ἕδρα τῆς ἀδελφότητος εὑρίσκεται νῦν ἐν τῷ γερμανικῷ Ἀκυϊσγράνῳ (Aachen). Δ. Σ. Μ.

Ἀλεξιανός. Τὸ πρότερον ὄνομα τοῦ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου (βλ. λ.) κατὰ Ἡρωδιανόν.

Ἀλεξιανὸς ἢ ***Ἀλεξιάνης.*** Κατὰ τὰ Ὀρλώφεια διεκρίθησαν τρεῖς Ἕλληνες ναυτικοὶ (1779 - 1795) φέροντες τὸ ἐπίθετον τοῦτο:

—1) ***Ἀλέξιος***, καραβοκύρης τῆς «Κωστάντζας».

— 2) ***Ἀντώνιος***, καραβοκύρης τῆς «Δογιέτζας». Οἱ δύο οὗτοι ἀδελφοί, ὅπως καὶ πλεῖστοι ἄλλοι Μαυροθαλασσῖται καὶ Ἀσπροθαλασσῖται (Αἰγαιοπελαγῖται) πλοίαρχοι, ἐπὶ πολλὰ ἔτη, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὀρλὼφ καὶ μέχρι τῆς δράσεως τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, κυρίως μὲν κατεδίωκον τοὺς *ὀτζακλῆδες* ἤτοι τοὺς Μουσουλμάνους πειρατὰς ἐκ τῶν *«νταηλικιων»* τῆς Ἀφρικῆς (Τριπολίτιδος, Τύνιδος, Ἀλγερίου καὶ τοῦ Μαρόκου), πράγματι ὅμως ἐπεδίδοντο καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν προσοδοφόρον πειρατείαν, ἥτις προεκάλεσε τὴν δυσμενῆ κατάστασιν τοῦ Αἰγαίου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος.

— 3) ***Παναγιώτης.*** Ἄγνωστον πότε καὶ ποῦ γεννηθείς. Ὑπηρέτει εἰς τὸ ρωσικὸν ναυτικὸν κατὰ τὴν κάθοδον τοῦ ρωσικοῦ στόλου εἰς τὸ Αἰγαῖον ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ἀλέξιον Ὀρλώφ, συμμετασχὼν δὲ εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Μεθώνων, ἐξέπλευσεν ἔπειτα μετὰ τῆς μοίρας τοῦ στόλου τῶν ναυάρχων Σπυρίδωφ καὶ Ἔλφιστων πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ καταβάντος εἰς τὸ Αἰγαῖον ὁμανικοῦ τοιούτου. Μετ᾿ ὀλίγον, ὅτε κατὰ τὴν 24 καὶ 26 Ἰουνίου 1770 ἐπηκολούθησεν ἡ περίφημος ναυμαχία τοῦ Τσεσμέ, ὁ Παναγιώτης Ἀλεξιάνης ἔλαβε σπουδαῖον εἰς αὐτὴν μέρος, μετασχὼν εἰς τὸ ἐγχείρημα τῶν πυρπολικῶν, τὰ ὁποῖα τότε κατὰ πρῶτον ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογήν. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς 24 Ἰουνίου, ὁ ὑποναύαρχος Σπυρίδωφ ἐπέπλευσε κατὰ τοῦ δικρότου τοῦ φέροντος τὴν σημαίαν τοῦ Καπετὰν πασᾶ. Ἀλλ᾿ ἐκτεθεὶς εἰς τὸ πῦρ ὁλοκλήρου τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ ἀφοῦ ἀπώλεσε περὶ τοὺς ἑκατὸν νεκροὺς καὶ τραυματίας ἐκ τοῦ πληρώματός του προτοῦ οὐδεμίαν νὰ ἐκσφενδονίσῃ σφαῖραν, ἠναγκάσθη νὰ παραταχθῇ ἐκ τοῦ πλαγίου. Ἀλλ᾿ ἐπέπεσε καὶ ἐκόλλησεν εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ τουρκικοῦ δικρότου. Οὕτως ἤρξατο ἡ μάχη ἐκ τοῦ συστάδην εἰς ἣν ἠγωνίζετο καὶ ὁ Παναγιώτης Ἀλεξιάνης. Ἐν ᾧ ὅμως διεξήγετο οὕτω τρομερὰ μάχη αἴφνης μετεδόθη, ἄγνωστον πόθεν, πῦρ εἰς τὸ ρωσικὸν σκάφος, ὅπερ μετεδόθη καὶ εἰς τὸ τουρκικόν. Ὁ κυβερνήτης τοῦ τουρκικοῦ σκάφους Χασάν, ὁ κατόπιν καταστὰς θρυλικὸς ἀρχιναύαρχος, καὶ ὁ Σπυρίδωφ δὲν ἐγκατέλιπον τὰ πλοῖά των, εἰμὴ ὅταν ταῦτα ἦσαν ἐγγὺς νὰ ἀνατιναχθῶσι. Τὸ θέαμα προεκάλεσε κατάπληξιν εἰς τὰ λοιπὰ πλοῖα τοῦ τουρκικοῦ στόλου, τὰ ὁποῖα κόψαντα τὰς ἀγκύρας των εἰσέδυσαν εἰς τὸ βάθος τοῦ λιμένος τοῦ Τσεσμέ. Ἀπεφασίσθη τότε ἡ χρησιμοποίησις πυρπολικῶν, κατασκευασθέντων τὴν 25 Ἰουνίου ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Παναγιώτου Ἀλεξιάνη. Τὰ πυρπολικὰ ταῦτα ἀνήρχοντο εἰς τρία· τὰ πληρώματά των συνεκροτήθησαν ὑπὸ Ἑλλήνων ναυτικῶν καὶ ὀλίγων Σκλαβουνιῶν, εἰς ἓν δὲ τούτων ἐπέβη ὁ Ἀλεξιάνης. Εἰσχωρήσαντα τὰ πυρπολικὰ μεταξὺ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἔθεσαν πῦρ, μετ᾿ ὀλίγον δὲ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἀνετινάχθησαν, ἐξ ὅλου δὲ τοῦ τουρκικοῦ στόλου δὲν ἀπέμεινεν εἰμὴ ἓν μόνον, ὅπερ ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ρώσων. Ὁ ἀνώτερος Γάλλος ἀξιωματικὸς Μ. Γκρασσί, ὁ ἐκπονήσας τὸν περίφημον χάρτην τῆς Τουρκίας, εἰς τὸ συγγραμμά του «Ἡ ἱερὰ συμμαχία, οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Ἰησουῖται» ἀναφέρει ὅτι: «ἡ ναυτικὴ νίκη τῶν Ρώσων, ἡ τόσον διαφημισθεῖσα εἰς τὰς ἐκθέσεις τοῦ ναυάρχου Σπυρίδωφ, δὲν ἀνήκει εἰς τοὺς Ρώσους μόνον, καθ᾿ὅσον οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ διηύθυνον τὰς κινήσεις τοῦ στόλου των καὶ ἡ πυρπόλησις τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐν Τσεσμὲ ἐγένετο διὰ πυρπολικῶν, ἐφ᾿ ὧν ἐπέβαινον ἑλληνικὰ πληρώματα, καθ᾿ὅσον ὁ ρωσικὸς στόλος ἐπυροβόλει μόνον ὅπως ἐπιφέρῃ σύγχυσιν εἰς τὸν τουρκικόν» (La Sainte Alliance, *M. Grassi*, Paris 1827).

Εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην τῶν πυρπολικῶν ἀνεδείχθη ὁ Ἀλεξιάνης, ὅστις διετάχθη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος νὰ πλεύσῃ ὡς ἀρχηγὸς ἐλαφροῦ στολίσκου εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Αἰγύπτου. Εἰσδύσας οὗτος εἰς τὸν λιμένα τῆς Δαμιέττης κατέστρεψε, μεταχειρισθεὶς πυρπολικά, τὸν ἐκεῖ σταθμεύοντα τουρκικὸν στολίσκον καί τινα ἐμπορικὰ σκάφη χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου καὶ τὴν υπογραφὴν τῆς εἰρήνης μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας, ἐπέστρεψεν ὁ Ἀλεξιάνης εἰς Ρωσίαν τιμηθεὶς ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης Β΄ διὰ παρασήμων καὶ παραχωρήσεως γαιῶν ἐν Ταυρίδι. Ἀνὴρ μετριόφρων καὶ ἀποφεύγων τὸν περὶ τὸ ὄνομά του θόρυβον ἀπεχώρησε τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας καὶ ἐγκατέστη εἰς τὰ κτήματα αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ἀναφέρεται μετὰ τιμῆς εἰς τὰς ἐκθέσεις τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης, δι᾿ ἧς ἠθέλησεν ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη νὰ ἐξεγείρῃ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπέθανε κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1792 εἰς ἡλικίαν ἑξήκοντα ἐτῶν. Θ. Β.

Ἀλεξιάρης *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ἥβης, τὴν ὁποίαν συνεζεύχθη ὁ Ἡρακλῆς, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ διαλλαγεὶς μὲ τὴν Ἥραν ἔτυχεν ἀθανασίας (Ἀπολλ. II. 7.7) Ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξιάρους ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς ἦτο καὶ ὁ Ἀνίκητος· πάντες οἱ ἄλλοι υἱοὶ τοῦ Ἡρακλέους, περὶ τοὺς 50, εἶχον γεννηθῆ ἐκ θνητῶν γυναικῶν. Τὰ ὀνόματα ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν ἦσαν ἰδιότητες τοῦ ἥρωος προσωποποιηθεῖσαι. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλεξιάς· βλ. Κομνηνοὶ—Ἄννα Κομνηνή.

Ἀλεξ ας· βλ. Ἄλεξος.

ἀλεξιβάσκανον (τό)· τὸ προφυλακτικὸν ἀπὸ τῆς βασκανίας, τὸ ἐμποδίζον τὸ κακὸ μάτι, κοιν. *φυλαχτό, χαϊμαλί.*

Ἀλεξίβιες. Εἷς ὀλυμπιονίκης εἰς τὸ πένταθλον ἐξ Ἡραίας τῆς Ἀρκαδίας, τοῦ ὁποίου ὁ ἀνδριὰς εἰς τὴν ἱερὰν Ἄλτιν ἦτο ἔργον τοῦ γλύπτου Ἀκέστωρος τοῦ Κνωσίου (Παυσ. VI 17. 4).

ἀλεξιβόλιον *['Οχυρωμ.]*· μετάφρ. τοῦ γαλλ. ὅρου pareballes· διαχώρισμα προωρισμένον νὰ προφυλάττῃ ἀπὸ τὰ ἐκ βλημάτων θραύσματα· καλεῖται καὶ *θραυσματοδόχη* (γαλλ. pare-éclats).

ἀλεξιβόρβορον (τό)· μέσον προφυλάττον ἀπὸ τὸν βόρβορον, ὡς εἶναι τὰ ὑπεράνω τῶν τροχῶν τῆς ἁμάξης τιθέμενα ἐλάσματα, τὰ ὁποῖα δέχονται τὴν ὑπὸ τῶν τροχῶν ἐκσφενδονιζομένην λάσπην (γαλλ. garde-crotte).

ἀλεξίβρωμα (τά)· οὕτως ὠνομάσθησαν ἐπὶ τὸ παιγνιωδέστερον τὰ ἀρωματικά, ὡς προφυλάσσοντα δηλονότι ἀπὸ τῆς βρωμας, τῆς δυσωδίας. Β. Φ.

ἀλεξιβρόχιον (τὸ) καὶ ***ἀλεξίβροχον***· τὸ ἀποκροῦον τὴν βροχήν, τὸ προφυλακτικὸν ἀπὸ τῆς βροχῆς, ἡ ὀμπρέλα (βλ. λ.) τῆς βροχῆς.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀλεξιβροχίου, καθὼς καὶ τοῦ ἀλεξηλίου, ἀνάγεται εἰς τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα. Οἱ Κινέζοι, οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι φαίνεται ὅτι πρῶτοι ἐχρησιμοποίησαν αὐτά, ἀλλὰ ἡ χρῆσίς των ἐπετρέπετο μόνον εἰς τοὺς ἡγεμόνας καὶ πρίγκιπας. Γνωρίζομεν τὴν ὕπαρξίν των ἀπὸ διάφορα ἀρχαῖα χειρόγραφα καὶ μνημεῖα, ὡς τὸ Τσέου-Λί, γραφὲν τὸν 11ον π. Χ. αἰῶνα, τὰ ἀνάγλυφα τῆς Νινευΐ καὶ τῆς Ἰάβας, αἱ τοιχογραφίαι τῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν τάφων τῆς Μέμφιδος καὶ τῶν Θηβῶν καὶ διάφοροι παραστάσεις ἑλληνικῶν καὶ ἐτρουσκικῶν ἀγγείων. Τὸ ἀλεξιβρόχιον τῶν βορείων χωρῶν κατάγεται κατ᾿ εὐθεῖαν ἀπὸ τοῦ ἀλεξηλίου τῶν τροπικῶν, φαίνεται δὲ ὅτι εἰσήχθη ἐξ Ἀφρικῆς καὶ Ἰνδιῶν ὑπὸ θαλασσοπόρων Πορτογάλων, μόλις ὅμως τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 16ου αἰῶνος ἐγένετο γνωστὸν εἰς Γαλλίαν, εἰσαχθὲν ἐξ Ἰταλίας ἢ Κίνας. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὸ ἀλεξιβρόχιον ἦτο γνωστὸν ἀπὸ τὸν 17ον αἰῶνα. Ὁ ποιητὴς Ντραίητον ἔλεγε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου περιγράφων περιστεράς:

> «Καὶ σὰν *ὀμπρέλες*, μὲ τὰ φτερά των
> σὲ σκέπουν ἀπὸ ἥλιο καὶ βροχή».

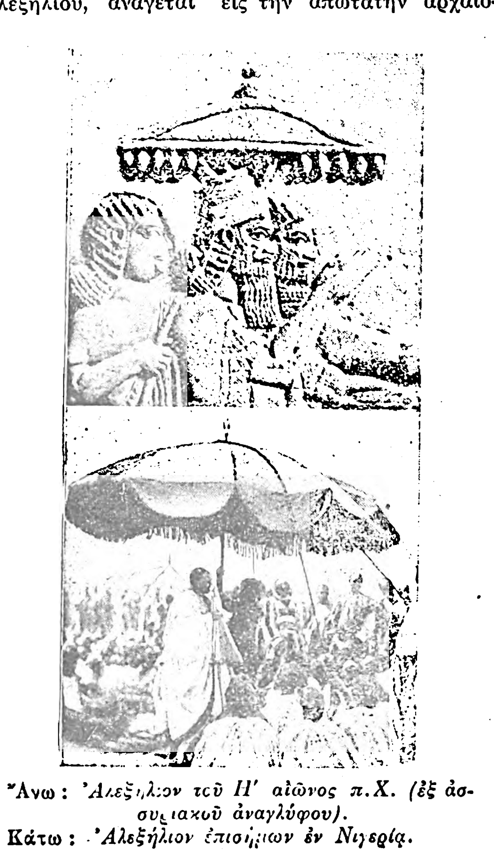

Ἄνω: *Ἀλεξήλιον τοῦ Η' αἰῶνος π.Χ. (ἐξ ἀσσυριακοῦ ἀναγλύφου).*
Κάτω: *Ἀλεξήλιον ἐπισήμων ἐν Νιγηρίᾳ.*

Τὰ πρῶτα εὐρωπαϊκὰ ἀλεξιβρόχια δὲν ἠδύναντο νὰ καυχηθοῦν ἐπὶ κομψότητι. Τὰ τοῦ 17ου αἰῶνος εἶχον μῆκος 1,20 μέτρ. Ὁ σκελετὸς κατεσκευάζετο ἐκ ξύλου καὶ μπαλαινῶν μήκους 0,80 τοῦ μέτρου. Εἶχε βάρος 2 περίπου χιλιογράμμων, ἐκαλύπτετο δὲ κατ᾿ ἀρχὰς ἀπὸ χάρτην βερνικωμένον, ὕφασμα κήρωτον, μεταξωτόν, ἢ καὶ δέρμα, ἀργότερον ὕφασμα γκρὸ Τοὺρ ἢ Νεαπόλεως, περὶ δὲ τὸ 1789 ἀπὸ ταφτᾶν ρόδινον, κίτρινον ἢ πράσινον βαθύ, μονόχρουν ἢ ποικιλόχρουν. Μετά τινα ἔτη ὁ συρμὸς ἐπέβαλε τὸ ἐρυθρόν, πράσινον ἀνοικτὸν καὶ κυανοῦν. Τέλος περὶ τὸ 1825 ἐπεκράτησαν τὰ βαθύχροα ὑφάσματα, καστανόχροα, βαθυπράσινα, μέλανα. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος ἀναφέρεται παραδοξοτάτη καὶ λίαν πρωτότυπος χρῆσις τοῦ ἀλεξιβροχίου. Ὁ Βενιαμὶν Φραγκλῖνος εἶχεν ἐφεύρει τὸ ἀλεξικέραυνον, ἡ δὲ μόδα παραλαβοῦσα τὴν ἐφεύρεσιν εἰσήγαγε τὰ φορητὰ ἀλεξικέραυνα. Τὸ ἀλεξιβρόχιον ἐθεωρήθη πρόσφορος βάσις: ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐστερεώνετο κοντὸς σιδηροῦς, συγκοινωνῶν μετὰ τοῦ ἐδάφους διὰ σύρματος. Ὁ κάτοχος τοῦ ὅλου μηχανήματος τὸ ἐκράτει ἀπὸ ξυλίνην ἀπομονωτικὴν λαβὴν καὶ ἐβάδιζεν ἀσφαλὴς ὑπὸ τὸν μετάξινον θόλον τοῦ ἀλεξιβροχίου!

Τὸ 1852 ὁ Ἄγγλος Σαμουὴλ Φὸξ ἐτελειοποίησε τὸ ἀλεξιβρόχιον, ἀντικαταστήσας τὸν ξύλινον σκελετὸν διὰ χαλυβδίνου ἐλαφροτάτου. Τέλος τὸ ἀλεξήλιον τῶν κυριῶν ἀπεσπάσθη ὁριστικῶς τοῦ ἀλεξιβροχίου, ἀποτελέσαν ἴδιον θέμα, ἐφ᾿ οὗ ἡ μόδα ἐξήντλησε πᾶν εἶδος διακοσμήσεως: συνδυασμοὺς χρωμάτων, σχημάτων, κεντήματα, δαντέλλας, θυσάνους κ.τ.λ., μέχρι τῆς ἐξελίξεώς του εἰς τὰ σημερινά του σχήματα. Ε. Ι.

ἀλεξίβροχον· βλ. ἀλεξιβρόχιον.

Ἀλεξίδημος. Θεσσαλός, πατὴρ τοῦ Μένωνος.

Ἀλεξιέγεφκα (Alexyeevka) *[Παρ. Γεωγρ.]*. Χωρίον καὶ τόπος ἀποβιβάσεως (Πλάτ.=46°03'30" —Μῆκος=33°26'00") ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ ὅρμου τοῦ *Περεκόπ*, ἐν τῷ φερωνύμῳ κόλπῳ (ἀρχαῖος *Καρκινίτης*) τοῦ Εὐξείνου κόλπου, τῷ διαχωρίζοντι ἐκ δυσμῶν τὰς ἀκτὰς τῆς Ταυρίδος καὶ τῆς Κριμαίας [βλ. Black Sea Pilot 1924 σ. 273. χάρτας Ἀγγλικοὺς 2232=Odessa to Sevastopol καὶ 2996=Karkinit bay]. Σ. Ε. Λ.

Ἀλεξίδα. Θυγάτηρ τοῦ Ἀμφιαράου, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (Κεφάλ. Ἑλλ. 23)· φαίνεται ὅμως ὅτι παρεδόθη διὰ τῶν χειρογράφων κακῶς, διότι ὀρθὸν θὰ ἦτο ἡ *Ἀλεξὶς* (τῆς Ἀλεξίδος). Ἀπόγονοι ἐλογίζοντο ἐν Ἄργει οἱ *Ἐλάσιοι* δαίμονες, οἱ ὁποῖοι ἐλατρεύοντο ἐκεῖ ὡς θεραπεύοντες τὴν ἐπιληψίαν. Α. Ι. ΑΡΒ.

ἀλεξίδροσον (τό). Μία ἐκ τῶν πολλῶν πεποιημένων λέξεων, τῶν ἐκ τῆς ρίζης *ἀλεξι*—σχηματισθεισῶν· τὸ προφυλάσσον ἀπὸ τῆς δρόσου (βλ. ἀλμουθιακὴ διόπτρα).

ἀλεξίηχον· βλ. ἦχος.

ἀλεξιθόρυβον· βλ. θόρυβος.

Ἄλεξιχ, *Βικέντιος*. Αὐστριακὸς ἔμπορος ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος. Ἐπισήμως ἀπεδείχθη πράκτωρ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης, ἐγένετο δὲ διαφόρων εὐρωπαϊκῶν πλοίων ναυλωτὴς οἰκονομικός, πρὸς μετακόμισιν τουρκικῶν ζωοτροφιῶν εἰς ἐχθρικὰς ἐπικρατείας. Πλεῖστα πλοῖα ἅτινα ἐφόρτωνεν ἰδίως ἀπὸ τὸν Αἶνον κατεσχέθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πλοιάρχων, πολλὰ ὅμως πράγματα παρέσχεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ναυτικόν, ἰδίως κατὰ τὸ 1825, χάρις εἰς τὴν ἀπηνῆ καταδίωξιν, ἣν ἐπροκάλεσεν ἐκ μέρους τοῦ αὐστριακοῦ πολεμικοῦ στόλου (βλ. λ. Ἀγγίσης). Γ. Δ. Κ.

ἀλεξίκακος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἀποτρεπτικὸς τῶν κακῶν. «Ἄπολλον ἀλεξίκακε!» ἀναφώνησις καθὰ ἡ τῶν σημερινῶν «Θεέ μου φύλαγε!». Τὸ ὄνομα

Digitized by Google

τοῦτο καὶ τὸ *ἀλεξήνεμος* ἐχρησίμευσαν ὡς πρότυπα πρὸς σχηματισμὸν πλήθους ὀνομάτων μὲ πρῶτον συνθετικὸν τὸ *ἀλέξω*. Β. Φ.

Ἀλεξίκακος. Ἐπώνυμον τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Ἀθήναις, διότι ἀπεμάκρυνε, διὰ μαντεύματος ἐκ Δελφῶν, τῆς πόλεως τὸν λοιμόν, ὅστις ἐλυμαίνετο αὐτὴν κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον (Παυσ I. 3. 4). Τὸ ἄγαλμα τοῦ οὕτως ἐπικαλουμένου θεοῦ ἦτο ἔργον τοῦ Καλάμιδος καὶ εἶχε στηθῆ ἐν τῷ Κεραμεικῷ, παρὰ τὸν Πατρῷον Ἀπόλλωνα τοῦ Λεωχάρους.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ὑπὸ συγγενῆ ἐπώνυμα ἐλατρεύετο ὁ Ἀπόλλων καὶ ἐν Ἤλιδι ὡς Ἀκέσιος (Παυσ VI. 24. 6), καὶ ἐν Φυγαλίᾳ ὡς Ἐπικούριος (Παυσ VIII. 41. 7) Πρβλ. καὶ λ. Ἀκέσιος καὶ Ἐπικούριος. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀλεξικέραυνον (τό)· ἢ *ἀλεξικεραύνιον* τὸ ἀλέξον τοὺς κεραυνούς, τὸ ἐμποδίζον τὴν πτῶσιν κεραυνῶν· νέα λέξις σχηματισθεῖσα κατὰ τὴν ἀρχαίαν *ἀλεξήνεμος*.

—**ΦΥΣΙΚ.**) Γενικῶς ὀνομάζομεν *ἀλεξικέραυνον* (Blitzableiter-parafoudre) πᾶσαν διάταξιν ἥτις χρησιμεύει πρὸς προφύλαξιν οἰκοδομημάτων, πλοίων, ἠλεκτρικῶν ἐγκαταστάσεων ἰσχυρῶν καὶ ἀσθενῶν ρευμάτων κλπ. ἀπὸ τοῦ κεραυνοῦ.

Ἱστορικόν.—Εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους ἰδίᾳ χρόνους αἱ θύελλαι μετὰ τῶν ἐπακολουθούντων αὐτὰς φαινομένων, τοῦ κεραυνοῦ καὶ τῆς βροντῆς, ἐτρόμαζον τοὺς ἀνθρώπους, εἰς πάντας δ' ἀνεξαιρέτως τοὺς λαοὺς ἡ ἐκ τῶν φαινομένων τούτων ψυχολογικὴ ἐπίδρασις ἦγεν, ἀναλόγως τῶν φυσιοθρησκευτικῶν ἢ φιλοσοφικῶν ἀντιλήψεών των, εἰς δημιουργίαν εἰδικῶν θεοτήτων καὶ διαφόρων μέσων καὶ τρόπων πρὸς ἐξευμενισμὸν αὐτῶν. Ἐν τούτοις ὅμως καὶ κατὰ τοὺς παλαιοτάτους ἔτι χρόνους ἐπεκράτει παρά τισιν ἡ ἀντίληψις, ὅτι ἡ προστασία ἀπὸ τῶν κεραυνῶν θὰ ἐξησφαλίζετο οὐχὶ διὰ θυσιῶν καὶ προσευχῶν, ἀλλὰ δι' ἐφαρμογῆς εἰδικῶν μηχανικῶν διατάξεων· ἤγοντο δὲ οἱ ταῦτα πρεσβεύοντες εἰς τὴν ἐκδοχὴν ταύτην ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων ἐπὶ τῶν φαινομένων τοῦ κεραυνοῦ, τῆς βροντῆς καὶ ἐν γένει τῶν θυελλῶν.

Οὕτω κατὰ τὸν Αἰγυπτιολόγον H. Brugsch, οἱ ναοὶ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων (1430 π. Χ.) ἐπροστατεύοντο ἀπὸ τῶν κεραυνῶν διὰ σειρᾶς ὑψηλῶν δένδρων, περιτοιχιζόντων αὐτούς, ἅτινα συνεδέοντο μεταλλικῶς πρὸς τὴν γῆν. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἠμφισβητήθη ἐν τούτοις ὑπὸ μεταγενεστέρων ἐρευνητῶν.

Λίαν ἐνδιαφέρουσα ὅμως εἶναι ἡ πληροφορία ἣν ἔχομεν παρὰ τοῦ Πλινίου τοῦ νεωτέρου, ὅσον ἀφορᾷ τὸν θάνατον τοῦ Tullus Hostillius (672-640 π. Χ.), ὃν πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν ἀποδίδουσιν εἰς κατακεραύνωσιν ὑπὸ τοῦ Διός, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ Πλίνιος ἀναφέρει, ὅτι οὗτος, πειρώμενος κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ πατρός του Νουμᾶ Πομπηλίου πρὸς ἀπαγωγὴν τοῦ κεραυνοῦ, ὑπέστη ἐξ ἀτυχήματος κατακεραύνωσιν. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω παραδόσεως προκύπτει, ὅτι ὑπῆρχεν ἔκτοτε γνῶσις ἡ μέθοδος ἀπαγωγῆς τοῦ κεραυνοῦ. Ὁμοίως ὁ Ρωμαῖος συγγραφεὺς διηγεῖται περὶ τοῦ Arnus, ὅτι οὗτος εἶχε τὴν ἱκανότητα ὥστε «τὸ πῦρ τοῦ κεραυνοῦ τὸ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ διασπειρόμενον νὰ συλλέγῃ καὶ θάπτῃ εἰς τὴν Γῆν».

Ἔκτοτε ὅμως καὶ μέχρι τῶν μέσων τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος οὐδεμίαν συναντῶμεν περιγραφὴν ἢ σχετικὸν πείραμα διὰ τὴν ἐξερεύνησιν τῆς φύσεως τῶν θυελλῶν, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐπινόησιν μέσων πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ κεραυνοῦ. Μόλις τῷ 1646 ὁ Γερμανὸς σοφὸς *Winkler* ὑπέδειξεν ὅτι ὁ κεραυνὸς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ἠλεκτρικὸν φαινόμενον καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχονται ἐκ νέου σχετικὰ πειράματα πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ἀλεξικεραύνου.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι καὶ ὁ Schiller, εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ «Wallenstein» γράφει:

«Und wie des Blitzes Funke sicher, schnell geleitet an der Wetterstange läuft, herascht sein Befehl»

ἤτοι, κατὰ ἐλευθέραν πως μετάφρασιν:

«Ἡ προσταγή του κυβερνᾷ σὰν τοῦ κεραυνοῦ τὴ σπίθα ποῦ, σίγουρα καὶ γοργά, τὸ ἀλεξικέραυνο τὴν παίρνει καὶ τὴν φέρνει στὴ γῆ»,

χρησιμοποιῶν τὴν λέξιν Wetterstange ἀντὶ τῆς Blitzableiter τῆς ἐπικρατησάσης μετέπειτα διὰ τὸ *ἀλεξικέραυνον*.

Ἡ περικοπὴ αὕτη ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Γερμανὸς ποιητὴς εἶχε γνῶσιν τῆς φύσεως τῶν φαινομένων τοῦ κεραυνοῦ ὡς καὶ τοῦ ἀλεξικεραύνου.

Ἀλεξικέραυνον Φραγκλίνου—Ἐπιστημονικῶς ὡς εφευρέτης τοῦ ἀλεξικεραύνου θεωρεῖται ὁ Ἀμερικανὸς *Βενιαμὶν Φραγκλῖνος*. Ἐν τούτοις ὑπὸ πολλῶν πρεσβεύεται ὅτι πρὸ τοῦ Φραγκλίνου ὁ *d'Alibard* πλησίον τῶν Παρισίων ὡς καὶ ὁ *Delor* ἐν Παρισίοις εἶχον ἀποδείξει διὰ χρησιμοποιήσεως μεμονωμένων ράβδων τὴν ἠλεκτρικὴν φύσιν ἢ κατάστασιν τῶν θυελλῶν. Αἱ ἔρευναι τῶν δύο τούτων ἐρευνητῶν ἐγένοντο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης ἀνακοινώσεως τοῦ Winckler περὶ τῆς φύσεως τοῦ κεραυνοῦ, κατὰ προτροπὴν δὲ τούτου ὁ Divisch εἶχεν ἐγκαταστήσει ἐν Peuditz ἀλεξικέραυνον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1754.

Ὁ Φραγκλῖνος πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἠλεκτρικῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας ἐξετέλεσε τὸ ἀκόλουθον πείραμα, ἐξ οὗ ἀπέρρευσεν ἀκολούθως τὸ ἀλεξικέραυνον. Ἐν θυελλώδει ἡμέρᾳ ἀφῆκε ν' ἀνυψωθῇ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ χαρταετὸς συγκρατούμενος διὰ συνήθους λεπτοῦ σχοινίου, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ ἐλεύθερον ἄκρον προσέδεσε μεταλλικὸν κλειδίον· εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ κλειδίου τούτου προσέδεσε μετάξινον νῆμα, τοῦ ὁποίου πάλιν τὸ ἐλεύθερον ἄκρον προσέδεσεν ἀπὸ ἀκλονήτου στηρίγματος. Οὕτω τὸ σύστημα τοῦ χαρταετοῦ μετὰ τοῦ νήματος αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο, λόγῳ τοῦ κατὰ τὸ ἄκρον του μεταξίνου νήματος, ὡς μεμονωμένον ἀπὸ τῆς γῆς. Ὁ Φραγκλῖνος, ἀφοῦ ἀνέμεινεν ἐπ' ὀλίγον ὅπως τὸ νῆμα τοῦ χαρταετοῦ ὑγρανθῇ, εἰς τρόπον ὥστε τοῦτο νὰ κατασταθῇ ἀγωγόν, ἐπλησίασε τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς τὸ κλειδίον, παρετήρησε δὲ τότε ὅτι ἀπεσπῶντο ἐξ αὐτοῦ ἐντατικοὶ ἠλεκτρικοὶ σπινθῆρες.

Τὸ πείραμα τοῦτο τοῦ Φραγκλίνου ἐγένετο κατὰ τὸ ἔτος 1752, θεωρεῖται δὲ ὡς ἀπαρχὴ τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ ἀλεξικεραύνου, ὅπερ ὅμως ἐν Εὐρώπῃ εἰσήχθη πολὺ βραδύτερον, κατὰ τὸ ἔτος 1762.

Τὸ ἀρχικῶς χρησιμοποιηθὲν ἀλεξικέραυνον, ὅπερ ἐχρησιμοποιήθη πρὸς προφύλαξιν οἰκοδομημάτων ἀπὸ τοῦ κεραυνοῦ, χρησιμοποιεῖται δὲ εἰσέτι καὶ σήμερον πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἀκολούθων μερῶν: 1ον) ἐκ τῆς κεραίας ἢ στελέχους· 2ον) ἐκ τῶν ἀγωγῶν ἀπαγωγῆς· 3ον) ἐκ τῆς λήψεως γῆς.

Ἡ κεραία ἀποτελεῖται ἐκ σιδηρᾶς ράβδου μήκους 1—3 μέτρων ἥτις στηρίζεται κατακορύφως ἐπὶ τῆς μᾶλλον προεξεχούσης περιοχῆς τοῦ οἰκοδομήματος. Κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος αὐτῆς ἡ κεραία ὁπλίζεται διὰ χαλκίνης συνήθως ἐπιχρυσωμένης ἀκίδος ἥτις ἐνίοτε πρὸς τὸ ἀνώτατον ἄκρον αὐτῆς ἀποτελεῖται ἐκ λευκοχρύσου ἢ ἄλλου εὐγενοῦς μετάλλου. Οἱ ἀγωγοὶ ἀπαγωγῆς ἀποτελοῦνται ἐκ χαλκίνων συρμάτων ἢ καλωδίων, ὧν ἡ τομὴ δέον νὰ μὴ εἶναι κατωτέρα τῶν 50mm². Ἐν ᾗ περιπτώσει πρὸς προφύλαξιν τοῦ οἰκοδομήματος χρησιμοποιοῦνται περισσότεραι τῆς μιᾶς κεραῖαι, οἱ ἀγωγοὶ διατάσσονται οὕτως ὥστε νὰ συνδέωσι πάσας τὰς κεραίας μεταλλικῶς μεταξύ των· μεθ' ὅ, ἐξ ἑνὸς ἢ περισσοτέρων σημείων, φέρονται πρὸς τὰ κάτω καὶ συνδέονται πρὸς τὴν λῆψιν γῆς.

Ἡ λῆψις γῆς πραγματοποιεῖται δι' ἐπικασσιτερωμένων χαλκίνων πλακῶν, αἵτινες ἐμβυθίζονται ἐντὸς τοῦ ἐδάφους καὶ εἰς τοιοῦτον βάθος, ὥστε νὰ εὑρίσκωνται ἐν ὑδατοσυναφείᾳ πρὸς αὐτό. Ἐν περιοχαῖς ἐν αἷς ὑφίστανται φρέατα αἱ χάλκιναι πλάκες ἐμβυθίζονται ἐντὸς τοῦ ὕδατος τῶν φρεάτων.

Τρόπος λειτουργίας ἀλεξικεραύνου. — Ὁσάκις κεραυνὸς ἐπιπίπτει ἐπὶ οἰκοδομήματος μὴ ἐφωδιασμένου δι' ἀλεξικεραύνου, τότε οὗτος κατὰ τὴν διαδρομὴν αὐτοῦ μεταξὺ νέφους καὶ οἰκοδομήματος πρὸς τὴν γῆν συναντᾷ ἁπανταχοῦ ἠλεκτρικὴν ἀντίστασιν. Ἕνεκα τοῦ ἀνωτέρω λόγου ἡ ἐνέργεια τοῦ κεραυνοῦ μετατρέπεται εἰς θερμότητα, φῶς, κίνησιν, ἦχον, χημικὴν ἐνέργειαν κλπ. Ἀποτέλεσμα τούτων εἶναι ὅτι συνεπείᾳ πλήγματος ἢ πτώσεως κεραυνοῦ τοῖχοι κρημνίζονται, ξύλιναι κατασκευαὶ κατακαίονται, ἀσθενῆ μεταλλικὰ ἀντικείμενα τήκονται, ἄνθρωποι καὶ ἐν γένει ζῷα φονεύονται ἢ βλάπτονται σοβαρῶς. Ἀντιθέτως παρετηρήθη ὅτι ὁ κεραυνὸς ἐγκαταλείπει ἀνεπάφους μεγάλας μεταλλικὰς μάζας, ἐξηγεῖται δὲ τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι αὗται παρουσιάζουσιν εἰς τὴν δίοδον τοῦ κεραυνοῦ ἀμελητέαν ἀντίστασιν. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου φαινομένου ἐρείδεται ἡ προφυλακτικὴ λειτουργία τοῦ ἀλεξικεραύνου.

Ὄντως ἐγκατάστασις ἀλεξικεραύνου ἔχοντος ἀγωγοὺς ἀπαγωγῆς ἱκανῆς τομῆς παριστᾷ τροχιὰν ἀμελητέας ἠλεκτρικῆς ἀντιστάσεως διὰ τὸν κεραυνόν. Ἐὰν ὅθεν ἐπὶ τοῦ ἐφωδιασμένου δι' ἀλεξικεραύνου οἰκοδομήματος ἐπιπέσῃ κεραυνός, ἀκολουθεῖ οὗτος τὴν ὑπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως ταύτης ἐκ τῶν προτέρων προδιαγεγραμμένην τροχιάν, ὡς ἐκ τῆς μικρᾶς ἀντιστάσεως ἣν αὕτη παρουσιάζει, οὕτω δ' ὁ κεραυνὸς ἄγεται ἀσφαλῶς εἰς τὴν γῆν χωρὶς νὰ προκαλέσῃ οὐδεμίαν βλάβην ἐπὶ τοῦ οἰκοδομήματος.

Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἐπρεσβεύετο ὅτι ἡ προστατευτικὴ λειτουργία τοῦ ἀλεξικεραύνου ὀφείλεται εἰς τὴν ὕπαρξιν ἐπὶ τοῦ οἰκοδομήματος *ἀκίδος*—τῆς αἰχμῆς τῆς κεραίας τοῦ ἀλεξικεραύνου—, ἥτις προεκάλει βραδεῖαν καὶ σκοτεινὴν ἐξίσωσιν τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ μεταξὺ νέφους καὶ οἰκοδομήματος. Ἡ ἐκδοχὴ αὕτη δὲν ἰσχύει σήμερον. Ἡ προστατευτικὴ λειτουργία τοῦ ἀλεξικεραύνου ὀφείλεται εἰς τὴν πραγματοποίησιν διὰ τοῦτο ἐπὶ τοῦ οἰκοδομήματος τροχιᾶς μικροτάτης ἠλεκτρικῆς ἀντιστάσεως, ἥτις χρησιμεύει διὰ τὴν ἀσφαλῆ ἀπαγωγὴν τοῦ κεραυνοῦ πρὸς τὴν γῆν εὐθὺς ὡς οὗτος ἤθελεν ἐπιπέσει ἐπὶ τοῦ οἰκοδομήματος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι μεγίστη προσοχὴ δέον νὰ καταβάλληται περὶ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἀλεξικεραύνων καὶ τὴν διατήρησιν αὐτῶν ἐν καλῇ καταστάσει. Οἱ ἀγωγοὶ ἀπαγωγῆς δέον ν' ἀποτελῶσι συνεχῆ σύνδεσμον ἀγωγοῦ μεταξὺ τῆς κεραίας καὶ τῆς λήψεως γῆς. Κατεδείχθη δ' ὅτι ἐὰν τὸ οἰκοδόμημα, ὅπερ προστατεύεται ὑπὸ τοῦ ἀλεξικεραύνου παρουσιάζῃ ἰσχυρὰς μεταλλικὰς μάζας, δέον πᾶσαι νὰ συνδέωνται μεταλλικῶς πρὸς τοὺς ἀγωγοὺς ἀπαγωγῆς. Ὄντως κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκρήξεως κεραυνοῦ ἀναπτύσσονται ἐπὶ τῶν γειτνιαζουσῶν μεταλλικῶν μαζῶν (π. χ. σιδηρῶν στεγῶν, σωληνώσεων ἀεριόφωτος, ὕδατος, τηλεφωνικῶν ἐγκαταστάσεων) ἠλεκτρικαὶ ταλαντώσεις· δύναται συνεπῶς νὰ παραχθῇ σπινθὴρ μεταξὺ δύο γειτνιαζουσῶν τοιούτων μαζῶν, οὗτινος αἱ συνέπειαι εἶναι πολλάκις ἐπικίνδυνοι, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ ἀνθρώπων καὶ εἰς χώρους ἐν οἷς διατηροῦνται εὔφλεκτοι οὐσίαι. Ἐνίοτε πάλιν συμβαίνει νὰ προκαλῆται εἰσπήδησις τοῦ κεραυνοῦ ἀπὸ τοῦ ἀλεξικεραύνου πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ οἰκοδομήματος, ὅταν τοῦτο φέρῃ ἰσχυρὰς μεταλλικὰς μάζας. Πάντες οἱ ἀνωτέρω κίνδυνοι ἀποφεύγονται διὰ συνδέσεως πασῶν τῶν ἀξίων λόγου μεταλλικῶν μαζῶν τοῦ οἰκοδομήματος πρὸς τοὺς ἀγωγοὺς ἀπαγωγῆς. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ εἰσπηδήσεως τοῦ κεραυνοῦ ἐν τῷ οἰκοδομήματι δέον νὰ ἀποφεύγηται εἰς τοὺς ἀγωγοὺς ἀπαγωγῆς ἡ παρουσία αὐτεπαγωγῆς, ἥτις ὡς συντελοῦσα εἰς αὔξησιν τῆς ἀντιστάσεως αὐτῶν δύναται νὰ γίνῃ πρόξενος πλευρικῶν ἐπικινδύνων ἐκκενώσεων.

Διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἀγωγῶν ἀπαγωγῆς προτιμᾶται ὁ χαλκός. Δυνατὸν ὅμως ἀντὶ χαλκοῦ νὰ χρησιμοποιηθῇ σίδηρος ἢ ψευδάργυρος· ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δέον νὰ ἐκλεγῇ καταλλήλως ἡ τομὴ τοῦ σύρματος. Οὕτως ἐνῷ διὰ χαλκὸν εἶναι ἀρκετὴ τομὴ 50 mm., διὰ σίδηρον ἀπαιτεῖται 100 mm., διὰ ψευδάργυρον 125 mm. κ. ο. κ.

Ἡ προστατευτικὴ ἱκανότης ἀλεξικεραύνου θεωρεῖται ὅτι ἐξικνεῖται ἐντὸς κύκλου οὗτινος ἡ ἀκτὶς ἰσοῦται πρὸς τὸ διπλάσιον τοῦ ὕψους τῆς κεραίας τοῦ ἀλεξικεραύνου.

Γενικῶς κατεδείχθη ὅτι οἰκοδομήματα ἅτινα ἀποτελοῦνται καθ' ὁλοκληρίαν ἢ κατὰ μέγα μέρος ἐκ σιδήρου (σιδηροδρομικοὶ σταθμοί, σιδηρᾶς κατασκευῆς, σιδηρᾶ πλοῖα κλπ.) εἶναι ὡς ἐκ τῆς μεγάλης σιδηρᾶς μάζης αὐτῶν τόσον καλῶς προφυλαγμένα ἀπὸ τοῦ κεραυνοῦ, ὥστε κατὰ κανόνα ἡ ἐγκατάστασις ἐπὶ τούτων ἀλεξικεραύνου νὰ περιττεύῃ. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν κατοικησίμων οἰκοδομημάτων τοῦ αὐτοῦ τύπου, καθ' ὅσον, ὡς ἐκ στατιστικῶν παρατηρήσεων κατεδείχθη, ἡ πιθανότης τῆς προσβολῆς τούτων ὑπὸ κεραυνοῦ εἶναι ἐλαχίστη. Ἐπιβάλλεται ὅμως ἡ χρησιμοποίησις ἀλεξικεραύνου ὁσάκις μεταλλικαὶ κατασκευαὶ εἶναι ἐλευθέρως ἐκτεθειμέναι ἐπὶ ἐξεχόντων σημείων. Οὕτω κωδωνοστάσια ἐκκλησιῶν εὑρίσκονται ἐκτεθειμένα εἰς κίνδυνον κεραυνοῦ εἰκοσάκις πλειότερον τοῦ συνήθους. Ἡ ἀναλογία τοῦ κινδύνου εἶναι ἐπίσης μεγάλη προκειμένου περὶ καπνοδόχων βιομηχανικῶν ἐργοστασίων.

Ἕτεροι τύποι ἀλεξικεραύνου.— Ὑπὸ τοῦ Melsen ὑπεδείχθη ἡ χρησιμοποίησις ἀλεξικεραύνου οὗτινος ἡ λειτουργία ἐρείδεται ἐπὶ τῶν ἠλεκτρικῶν διαφραγμάτων. Ὡς γνωστόν, ὅταν σῶμά τι περιβάλλεται ὑπὸ μεταλλικοῦ δικτύου συγκοινωνοῦντος πρὸς τὴν γῆν, τὸ σῶμα τοῦτο εἶναι ἀπηλλαγμένον πάσης ἠλεκτρικῆς ἐπαγωγῆς. Συνεπῶς δυνάμεθα νὰ προφυλάξωμεν οἰκοδόμημα ἀπὸ κεραυνοῦ, ἐὰν περιβάλωμεν τοῦτο διὰ μεταλλικοῦ δικτύου συγκοινωνοῦντος πρὸς τὴν γῆν. Ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι εἰκονίζεται ἀλεξικέραυνον τύπου Melsen.

Τοῦ τύπου τούτου γίνεται ἰδίως ἐφαρμογὴ διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ κεραυνοῦ προφύλαξιν ἐργοστασίων ἐκρηκτικῶν ὑλῶν καὶ πυριτιδαποθηκῶν. Οὕτω εἰς ἐργοστάσια κατασκευῆς νιτρογλυκερίνης τὸ

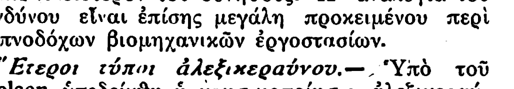

Σχ. 1.—Ἀλεξικέραυνον Melsen.

ὅλον οἰκοδόμημα περιβάλλεται ὑπὸ μεταλλικοῦ πλέγματος, δίκην *κλωβοῦ Faraday*. Ἐφαρμόζονται δὲ συνήθως δύο συστήματα ἀλεξικεραύνων: 1ον) Ἐν ἐξωτερικὸν δικτυωτὸν σύστημα ἀγωγῶν, ὅπερ ἐξικνεῖται εἰς ὕψος 2 μέτρων περίπου ἀπὸ τῆς ὑψηλοτέρας περιοχῆς τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἐπεκτείνεται ὁριζοντίως εἰς μεγάλην ἀπόστασιν

Digitized by Google

ἀπὸ τοῦ οἰκοδομήματος. Τὸ σύστημα τοῦτο τῶν ἀγωγῶν συγκρατεῖται ὑπὸ σιδηρῶν ἱστῶν καὶ παρουσιάζει ὅσον τὸ δυνατὸν ἀσφαλεστέραν παφὴν πρὸς τὴν γῆν. 2ον) Σύστημα ἀγωγῶν δικτυωτὸν διατιθέμενον ἐγγύτατα τοῦ οἰκοδομήματος καὶ περιβάλλον αὐτὸ καθ' ὁλοκληρίαν. Ὁ σκοπὸς τοῦ δευτέρου δικτύου ἀγωγῶν εἶναι νὰ προλαμβάνῃ ἐκκενώσεις ἐπὶ τοῦ κυρίου οἰκοδομήματος, ἐὰν διά τινα οἱονδήποτε λόγον τὸ πρῶτον σύστημα ἀγωγῶν δὲν ἐπέτυχε τὴν πλήρη ἀπορρόφησιν τοῦ κεραυνοῦ. Διὰ τοῦ δευτέρου τούτου συστήματος ἀγωγῶν ἀποφεύγονται αἱ δευτερεύουσαι ἐκκενώσεις, πρὸς τούτοις δὲ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ οἰκοδομήματος τηρεῖται ἀπηλλαγμένον ἠλεκτρικῶν τάσεων.

Εἰς τ' ἀνωτέρω ἱδρύματα τὰ δίκτυα σωληνώσεων ὕδατος, ἀεριόφωτος κλπ. διατάσσονται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνάπτυξις ἐν αὐτοῖς ἠλεκτρικῶν τάσεων.

Ἀλεξικέραυνον κερατοειδές.—Ὁ τύπος οὗτος τοῦ ἀλεξικεραύνου ἐφαρμόζεται ἰδίᾳ εἰς ἐγκαταστάσεις ἰσχυρῶν ρευμάτων, π. χ. μεταφορᾶς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας κ. λ. π. Προκειμένου περὶ ἀσθενῶν ρευμάτων, ὡς ἐν τῇ περιπτώσει τηλεφωνικῶν ἐγκαταστάσεων, ἡ προφύλαξις τῆς γραμμῆς καὶ τῶν συσκευῶν ἀπὸ τοῦ κεραυνοῦ ἐπιτυγχάνεται διὰ συστήματος ἀκίδων προοηρμοσμένων

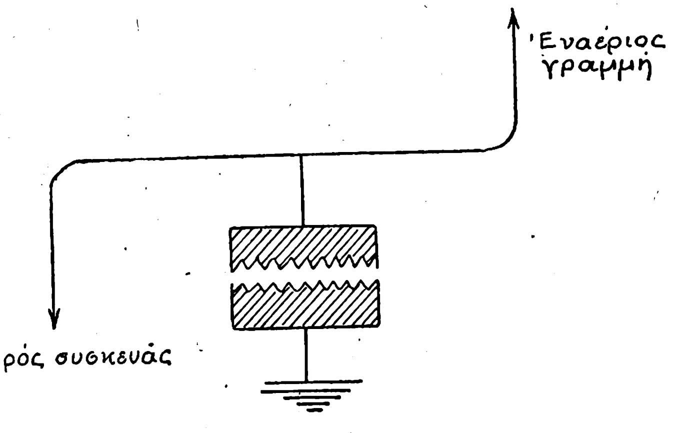

Σχ. 2.—Ἀλεξικέραυνον τηλεφ. γραμμῶν.

ἐπὶ δύο μεταλλικῶν πλακῶν, ὧν ἡ μία μὲν συγκοινωνεῖ πρὸς τὴν γραμμήν, ἡ δ' ἑτέρα πρὸς τὴν γῆν. Ἐὰν ἐπὶ τῆς γραμμῆς παραχθῇ ἐκκένωσις ἀτμοσφαιρική, τότε γεννᾶται μεταξὺ τῶν δύο πλακῶν τοιαύτη διαφορὰ δυναμικοῦ, ὥστε ὁ μεταξὺ αὐτῶν χῶρος θεωρεῖται ὅτι ἀποτελεῖ ἀμελητέαν ἀντίστασιν διὰ τὴν δίοδον τῆς ἐκκενώσεως πρὸς τὴν γῆν. Μικρὸν μέρος τῆς ἀποτόμως ἐμφανιζομένης διαφορᾶς δυναμικοῦ τείνει νὰ εἰσχωρήσῃ ἐντὸς τῶν πηνίων τῶν συσκευῶν τῶν συνδεδεμένων πρὸς τὴν γραμμήν. Ταῦτα ὅμως ὡς, ἐκ τῆς μεγάλης αὐτεπαγωγῆς ἣν παρουσιάζουσι, ἀντιτίθενται εἰς πᾶσαν μεταβολὴν τοῦ ρεύματος ἐν τῇ γραμμῇ, οὕτω δ' ἡ ὅλη ἐκκένωσις ὁδεύει πρὸς τὴν γῆν μέσῳ τῶν δύο πλακῶν.

Ἡ τοιαύτη ὅμως διάταξις δὲν ἐφαρμόζεται εἰς τὴν περίπτωσιν ἰσχυρῶν ρευμάτων, καθ' ὅσον μεταξὺ τῶν δύο πλακῶν θὰ παρήγετο τόξον. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς λειτουργίας τῶν γραμμῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων μερῶν ἑκάστης γραμμῆς καὶ τῆς γῆς ὑφίσταται ὡρισμένη διαφορὰ δυναμικοῦ, ἱκανὴ νὰ διατηρήσῃ τόξον μήκους πολλῶν χιλιοστομέτρων, ἐνίοτε δὲ πολλῶν ἑκατοστομέτρων. Ἕπεται ὅτι, ἐὰν τὸ ἐκ τῆς ἐκκενώσεως διεγειρόμενον τόξον διατηρῆται ἐπὶ μακρόν, μέγα μέρος τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας θὰ διωχετεύετο πρὸς τὴν

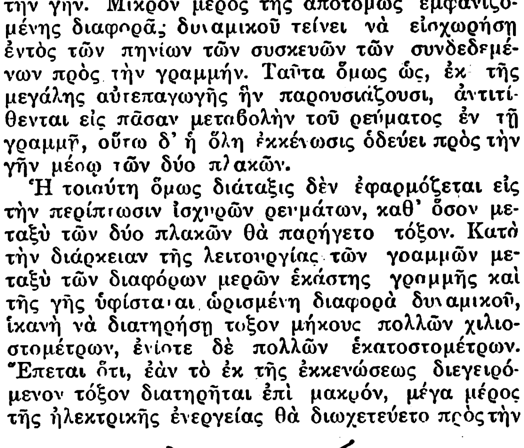

Σχ. 3.—Ἀλεξικέραυνον κερατοειδές.

γῆν, τοῦτο δὲ θὰ συνετέλει εἰς σημαντικὰς ἀπωλείας τῶν ἐγκαταστάσεων. Πλὴν τούτου τὸ τόξον θὰ συνεπήγετο καταστροφὴν τῶν μερῶν τῆς γραμμῆς μεταξὺ τῶν ὁποίων παράγεται καὶ θ' ἀπετέλει κίνδυνον ἀναπτύξεως πυρκαϊῶν. Πάντων τῶν ἀνωτέρω μειονεκτημάτων ἀπαλλασσόμεθα ἐν τῇ περιπτώσει ἰσχυρῶν ρευμάτων δι' ἐφαρμογῆς τῶν κερατοειδῶν ἀλεξικεραύνων.

Τὸ κερατοειδὲς ἀλεξικέραυνον ὅπερ εἰκονίζεται σχηματικῶς ἐν τῷ παρατιθεμένῳ διαγράμματι ἀποτελεῖται ἐκ δύο μεταλλικῶν, συνήθως χαλκίνων, στελεχῶν α καὶ β, κεκαμμένων κατὰ τρόπον ὥστε ταῦτα νὰ ἔχωσι τὸ σχῆμα κεράτων. Ἡ τοιαύτη διάταξις τῶν στελεχῶν σκοπὸν ἔχει ὅπως τὸ μεταξὺ αὐτῶν διάκενον ἀέρος μεταβάλλεται βαθμιαίως.

Ὁ τρόπος λειτουργίας τοῦ ἀλεξικεραύνου τούτου ἔχει ὡς ἑξῆς. Φαντασθῶμεν ὅτι συνδέομεν τὸ ἓν στέλεχος πρὸς τὸ ἓν σύρμα γραμμῆς μεταφορᾶς ἐνεργείας διὰ δύο ἀγωγῶν, τὸ δ' ἕτερον ὅτι συγκοινωνεῖ πρὸς τὴν γῆν ὡς δεικνύεται ἐν τῷ διαγράμματι. Ἐὰν ἐπὶ τῆς γραμμῆς ἐπιπέσῃ κεραυνός, τότε, κατὰ τὴν ἀναγωγὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν γῆν, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δι' ὃν καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ἀλεξικεραύνου διὰ πλακῶν, γεννᾶται μεταξὺ τῶν δύο στελεχῶν τόξον. Ἐν τῇ περιπτώσει ὅμως τοῦ κερατοειδοῦς ἀλεξικεραύνου, τὸ τόξον διακόπτεται αὐτομάτως καὶ ἐξασφαλίζεται ἡ γραμμή, καθ' ὅσον ἕνεκα τῆς παραγωγῆς τοῦ τόξου θερμαίνεται ὁ πέριξ ἀήρ, ἐκ δὲ τοῦ σχηματιζομένου ἀνιόντος ρεύματος ὠθεῖται τὸ τόξον πρὸς τὰ ἄνω. Ἐπειδὴ ὅμως πρὸς τὰ ἄνω ἡ μεταξὺ τῶν δύο μεταλλικῶν στελεχῶν ἀπόστασις βαίνει αὐξανομένη, τὸ τόξον καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπιμηκέστερον καὶ ἐν τέλει διακόπτεται.

Ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι παρίσταται διὰ φωτογραφίας ἡ διαδρομὴ τοῦ ἀναπτυσσομένου τόξου ἐν κερατοειδεῖ ἀλεξικεραύνῳ.

Πειραματικῶς κατεδείχθη ὅτι ἡ ἀπόσβεσις τοῦ τόξου δὲν ὀφείλεται ἁπλῶς εἰς τὴν γένεσιν τοῦ ἀνιόντος ρεύματος ἀέρος, ἀλλ' ὅτι, ἐν τῇ περιπτώσει ἰσχυρῶν ρευμάτων, συμβάλλουσιν ἐπὶ πλέον εἰς ταύτην καὶ ἠλεκτροδυναμικαὶ ἐπενέργειαι. Ὄντως κατεδείχθη ὅτι παρατηρεῖται ἀπόσβεσις

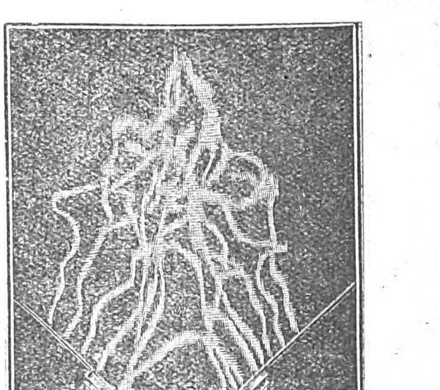

Σχ. 4.—Ἐκκένωσις εἰς κερατοειδὲς ἀλεξικέραυνον.

τοῦ γεννωμένου τόξου καὶ ὅταν ἀναστρέφεται τὸ ἀλεξικέραυνον εἰς τρόπον ὥστε τὰ μᾶλλον ἀποκλίνοντα μέρη τῶν μεταλλικῶν στελεχῶν νὰ εὑρίσκωνται ἐστραμμένα πρὸς τὰ κάτω.

Ἔλεγχος ἐγκαταστάσεως ἀλεξικεραύνου.—Ὁ ἔλεγχος τῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ ἀλεξικεραύνου ἔχει σπουδαιοτάτην σημασίαν, καθ' ὅσον μόνον ὅταν ἡ ἐγκατάστασις εὑρίσκεται ἐν καλῇ καταστάσει δύναται νὰ ἐπενεργήσῃ προφυλακτικῶς, ἄλλως εἶναι ἄχρηστος, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπικίνδυνος. Ὁ ἔλεγχος ἑκάστης ἐγκαταστάσεως ἀλεξικεραύνου περιλαμβάνει τὸν καθορισμὸν τῆς καταστάσεως τῶν ἀγωγῶν ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς ἀντιστάσεως τῆς λήψεως γῆς ἀφ' ἑτέρου. Καὶ προκειμένου μὲν περὶ τῶν ἀγωγῶν ἀπαγωγῆς δέον νὰ ἐλέγχηται συχνάκις ἡ κατάστασις εἰς ἣν εὑρίσκονται παρ' εἰδικῶν προσώπων καὶ δι' ἐπιμελοῦς ἐξετάσεως. Οἱ ἀγωγοὶ πρέπει νὰ μὴ παρουσιάζωσιν οὐδαμοῦ διακοπήν· οὔτε νὰ δεικνύωσι σημεῖα φανερᾶς ὀξειδώσεως. Ὁσάκις συμβαίνῃ νὰ μὴ εἶναι δυνατὴ

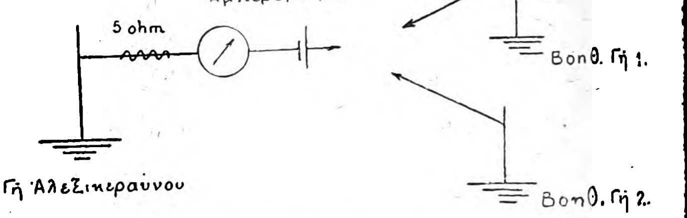

Σχ. 5.—Μέτρησις ἀντιστάσεως ἀλεξικεραύνων.

ἡ ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐπιθεώρησίς των, δυνάμεθα νὰ ἐξετάζωμεν τούτους καὶ ἐξ ἀποστάσεως, ἀλλὰ μετὰ προσοχῆς, βοηθείᾳ τηλεσκοπικῆς διόπτρας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀντίστασιν λήψεως γῆς, δέον αὕτη νὰ ἐλέγχηται ἐπίσης τακτικῶς, τοὐλάχιστον ἅπαξ τοῦ ἔτους, ἰδίᾳ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐν τῷ θεωρουμένῳ τόπῳ λαμβάνουσι χώραν συχνάκις θύελλαι. Ἡ ἀντίστασις λήψεως γῆς εἰς ἐγκαταστάσεις ἐν αἷς οἱ ἀγωγοὶ ἀπαγωγῆς συνδέονται ἀπ' εὐθείας πρὸς σωληνώσεις ὕδατος ἢ ἀερίου δέον νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὴν τιμὴν 1 ohm, ἐν τῇ περιπτώσει δὲ χρησιμοποιήσεως πλακῶν μεταλλικῶν δέον ἡ τιμὴ τῆς ἀντιστάσεως γῆς νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὰ 5—10 ohm. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μετρήσεων ἐφαρμόζονται τρεῖς κυρίως μέθοδοι: α') διὰ ἀμπερομέτρου· β') διὰ βολτομέτρου· γ') διὰ γεφύρας.

α') ***Μέθοδος δι' ἀμπερομέτρου.*** Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦμεν δύο ἀνεξαρτήτους βοηθητικὰς λήψεις γῆς, 1 καὶ 2, καὶ ἐκτελοῦμεν τρεῖς μετρήσεις, ὡς ἑξῆς:

Λαμβάνομεν ἠλεκτρικὸν στοιχεῖον γνωστῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως E (π. χ. ξηρὸν στοιχεῖον E = 1,48 Βόλτ) καὶ μετροῦμεν τῇ βοηθείᾳ ἀμπερομέτρου τὴν ἔντασιν τοῦ ρεύματος ἐν τῷ κυκλώματι τῷ σχηματιζομένῳ ὑπὸ τῆς γῆς τοῦ ἀλεξικεραύνου, τοῦ στοιχείου, βοηθητικῆς ἀντιστάσεως συνήθως 5 ohm καὶ βοηθητικῆς γῆς 1. Τὰς αὐτὰς μετρήσεις ἐκτελοῦμεν ἀκολούθως μεταξὺ γῆς ἀλεξικεραύνου καὶ βοηθητικῆς γῆς 2, ὡς καὶ μεταξὺ τῆς βοηθητικῆς γῆς 1 καὶ βοηθητικῆς γῆς 2. Ἐκτελοῦμεν δ' ἑκάστοτε δύο μετρήσεις καὶ λαμβάνομεν ἀκολούθως τὸν μέσον ὅρον τῶν ἐνδείξεων τοῦ ἀμπερομέτρου ἐν ἑκάστῃ μετρήσει:

Οὕτως ἡ πορεία τῶν μετρήσεων εἰκονίζεται ἐν τῷ παρατιθεμένῳ ἀριθμητικῷ παραδείγματι:

α)	1) Γῆ ἀλεξ. + βοηθ. γῆ 1=2 χλστ.αμπέρ.		Μέσος ὅρος
	2) » » » » » =161 » »		187χλστ.αμπ.
β)	1) Γῆ ἀλεξ. + βοηθ. γῆ 2=156 » »		
	2) » » » » 1=126 » »		141 »
γ)	1) Βοηθ. γῆ 1 + Βοηθ. γῆ 2=151 » »		
	2) » » + » » 2=115 » »		133 »

Ἐπειδὴ δ' ἐν ἑκάστῃ μετρήσει τὸ κύκλωμα περιλαμβάνει τὴν τεχνητὴν ἀντίστασιν 5 ohm καὶ τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἀμπερομέτρου 1 ohm, ἐν τῇ προκειμένῃ δὲ περιπτώσει καὶ τὴν ἀντίστασιν τῆς Γῆς x. θὰ ἔχομεν συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τοῦ Ohm:

$$x = \frac{E}{I} - r$$

ἔνθα E=1,48. I αἱ ἐκ τῶν μετρήσεων ἑκάστοτε προκύπτουσαι τιμαὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος καὶ r=6 ohm. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτουσιν αἱ ἀκόλουθοι τιμαὶ διὰ τὰς τρεῖς μετρήσεις:

$$\text{Διὰ τὴν α)}\ \frac{1{,}48}{0{,}187} - 6 = 1{,}9\ \text{ohm}$$

$$\text{» » β)}\ \frac{1.48}{0.141} - 6 = 4{,}5\ \text{»}$$

$$\text{» » γ)}\ \frac{1.48}{0{,}133} - 6 = 5{,}1\ \text{»}$$

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τιμῶν τούτων εὑρίσκομεν τὴν ἀντίστασιν γῆς τοῦ ἀλεξικεραύνου ἐκ τοῦ τύπου:

$$\text{Ἀντίστασις γῆς ἀλεξ.} = \frac{1{,}9 + 4{,}5 - 5{,}1}{2} = 0{,}65\ \text{ohm.}$$

Ὁ τύπος οὗτος προκύπτει εὐκόλως ὡς ἑξῆς: Ὄντως ἐὰν καλέσωμεν διὰ X τὴν ἀντίστασιν λήψεως γῆς τοῦ ἀλεξικεραύνου καὶ διὰ y, z, ω τὰς ἀντιστάσεις γῆς ἀλεξικεραύνου καὶ βοηθητικῆς γῆς 1, γῆς ἀλεξικεραύνου καὶ βοηθητικῆς γῆς 2, βοηθητικῆς γῆς 1 καὶ βοηθητικῆς γῆς 2, θὰ ἔχωμεν τὰς ἐξισώσεις:

$$X = y - \text{Βοηθητ. γῆ 1}$$
$$\text{καὶ } X = z - \text{Βοηθητ. γῆ 2}$$

ἐξ ὧν διὰ προσθέσεως προκύπτει εὐκόλως:

$$X = \frac{y + z - \omega}{2}$$

β') ***Μέτρησις διὰ βολτομέτρου.***—Ἡ μέθοδος

Digitized by Google

ιὕτη, ἥτις ἀπαιτεῖ ἐπίσης τὴν χρησιμοποίησιν δύο ἀνεξαρτήτων βοηθητικῶν λήψεων γῆς, πραγματο ποιεῖται ὡς ἑξῆς: Συνδέομεν στοιχεῖον γνωστῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως μεταξὺ δύο λήψεων γῆς καὶ μετροῦμεν τὴν διαφορὰν δυναμικοῦ εἰς τοὺς πόλους τοῦ στοιχείου. Ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ ἡ παρεχομένη ὑπὸ τοῦ βολτομέτρου κατὰ τὴν μέτρησιν εἶναι μικροτέρα τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως τοῦ στοιχείου (ἤτοι τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ εἰς τοὺς πόλους τοῦ στοιχείου ἐν ἀνοικτῷ κυκλώματι). Ἡ ὑπὸ τοῦ ὀργάνου παρεχομένη διαφορὰ δυναμικοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν ἀντιστάσεων τῶν δύο λήψεων γῆς μεταξὺ τῶν ὁποίων συνδέεται τὸ στοιχεῖον.

Ἡ μεταξὺ δύο λήψεων γῆς ἀντίστασις ὑπολογίζεται ἐκ τοῦ τύπου:

$$R = r\left(\frac{E}{\delta} - 1\right)$$

ἔνθα r ἡ ἐσωτερικὴ ἀντίστασις τοῦ στοιχείου, E ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις αὐτοῦ καὶ δ ἡ πτῶσις δυναμικοῦ 1 κατὰ τὴν ἀντίστοιχον μέτρησιν.

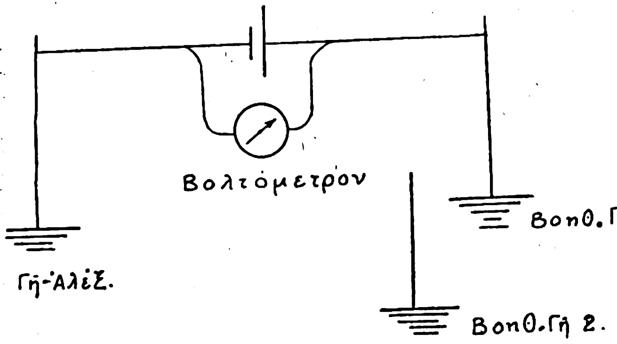

Σχ. 6.—Μέτρησις ἀντιστάσεως ἀλεξικεραύνου.

Ἔστω ἐπὶ παραδείγματι E = 1 Βὸλτ καὶ r = 6,5 ohm, τὰ δ' ἐξαγόμενα τῶν τριῶν μετρήσεων ἦσαν:

Γῆ ἀλεξ. + βοηθ. γῆ 1 = 0,85 Volt.
Γῆ » + » » 2 = 0,80 »
Βοηθ. γῆ 1 + βοηθ. γῆ 2 = 0,90 »

Ἐκ τῶν τιμῶν τούτων ὑπολογίζομεν τὰς ἀντιστοίχους ἀντιστάσεις τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀνωτέρω τύπου ὡς ἑξῆς:

$$\text{ἀλεξ} + \text{βοηθ. γῆ } 1 = 6{,}5\left(\frac{1}{0{,}15} - 1\right) = 36{,}8 \text{ ohm}$$

$$» + » \quad 2 = 6{,}5\left(\frac{1}{0{,}20} - 1\right) = 26 \text{ ohm}$$

$$\text{Βοηθ. γῆ } 1 + \text{βοηθ. γῆ } 2 = 6{,}5\left(\frac{1}{0{,}10} - 1\right) = 58{,}5 \text{ ohm}$$

Ἐκ τῶν τιμῶν τούτων εὑρίσκεται ἡ ἀντίστασις γῆς τοῦ ἀλεξικεραύνου ἐκ τοῦ τύπου:

$$\text{Ἀντίστ. γῆς ἀλεξ.} = \frac{36{,}8 + 26 - 58.5}{2} = 2{,}15 \text{ ohm.}$$

γ') ***Μέθοδος διὰ γεφύρας.*** Ἡ μέθοδος αὕτη θεωρεῖται ἡ ἀκριβεστέρα, καθ' ὅσον αἱ διὰ βολτομέτρου καὶ ἀμπερομέτρου μέθοδοι ἕνεκα τῆς χρησιμοποιήσεως ἐν τῇ μετρήσει συνεχοῦς ρεύματος παρουσιάζουσι τὸ σφάλμα τῶν ρευμάτων πολώσεως. Κατὰ τὴν μέτρησιν διὰ γεφύρας χρησιμοποιεῖται ἡ γέφυρα *Wheastone* (βλ. λ.) τροφοδοτουμένη δι' ἐναλλασσομένου ρεύματος, ὡς δείκτης δὲ χρησιμοποιεῖται τηλέφωνον. Καὶ κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην γίνεται χρῆσις δύο βοηθητικῶν λήψεων γῆς καὶ ἐκτελοῦνται τρεῖς μετρήσεις ὡς καὶ ἀνωτέρω περιεγράφη. Ἐκ τῶν ἐξαγομένων δὲ τῶν μετρήσεων τούτων ὑπολογίζεται ἡ ἀντίστασις λήψεως γῆς κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον ὡς καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις διὰ βολτομέτρου καὶ ἀμπερομέτρου.

Ἐν περιπτώσει ἐγκαταστάσεων ἀλεξικεραύνου εἰς οἰκοδομημάτων ἐν οἷς χρησιμοποιοῦνται πλείονες τῆς μιᾶς, ἐπὶ παραδείγματι τρεῖς, λήψεις γῆς, τότε περιττεύει ἡ χρησιμοποίησις δύο ἀνεξαρτήτων βοηθητικῶν λήψεων γῆς, καθ' ὅσον προσδιορίζομεν τὴν ἀντίστασιν ἑκάστης λήψεως διὰ χρησιμοποιήσεως τῶν δύο ἑτέρων ὡς βοηθητικῶν. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

[ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓ.] *Τὰ ἀλεξικέραυνα εἰς τὰς ἠλεκτρικὰς ἐγκαταστάσεις ἰσχυρῶν ρευμάτων.* Τὰ ἀλεξικέραυνα εἰς τὰς ὡς ἄνω ἐγκαταστάσεις χρησιμοποιοῦνται ἁπλῶς ἢ καὶ ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων ἀσφαλιστικῶν συσκευῶν, πρὸς προστασίαν αὐτῶν ἔναντι τῶν ἀναπτυσσομένων *ὑπεροχῶν τάσεως.*

Αἱ ὑπεροχαὶ τάσεως, ἤτοι αἱ ὑψώσεις τάσεως κατὰ πολλαπλάσιον ποσὸν τῆς κανονικῆς τάσεως λειτουργίας τῆς ἐγκαταστάσεως, εἴτε μεταξὺ ἀγωγῶν διαφόρου φάσεως, εἴτε μεταξὺ ἀγωγῶν καὶ γῆς, δύνανται νὰ προκαλέσωσι σημαντικὰς ζημίας εἰς τὴν ἐγκατάστασιν, ἤτοι διασπάσεις μονώσεως ὀργάνων, καλωδίων καὶ μονωτήρων. Εἶναι δὲ τὰ φαινόμενα τῆς ἀναπτύξεως τούτων τόσον συχνότερα, ὅσον μεγαλύτερα εἶναι ἡ τάσις λειτουργίας καὶ ἡ ἔκτασις τοῦ δικτύου τῆς ἐγκαταστάσεως, ἰδίως εἰς ἐναερίους γραμμάς.

Ἡ ἀνάπτυξις ὑπεροχῶν τάσεως ὀφείλεται εἰς τὰς κάτωθι τρεῖς θεμελιώδεις αἰτίας:

α') Εἰς ἀτμοσφαιρικὰς ἀνωμαλίας (ἀτμοσφαιρικαὶ ἐκκενώσεις ἐπὶ τῶν ἐναερίων γραμμῶν ἢ ἐπὶ γειτονικῶν σημείων ἐπηρεάζουσαι ἐξ ἐπαγωγῆς ταύτας).

β') Εἰς ἀνωμαλίας λειτουργίας ἐν τῇ ἐγκαταστάσει (ἀπότομος διακοπὴ ἢ παρεμβολὴ μεγάλου ἠλεκτρικοῦ φορτίου).

γ') Εἰς φαινόμενα συντονισμοῦ.

Αἱ συσκευαὶ ἀσφαλείας ἔναντι τῶν ὑπεροχῶν τάσεως εἶναι:

1) Τὰ στραγγαλιστικὰ πηνία.
2) Τὰ ἀλεξικέραυνα.
3) Αἱ ἀντιστάσεις προσγειώσεως.
4) Οἱ πυκνωταί.
5) Τὰ προστατευτικὰ καλώδια.

Σκοπὸς τῶν ἀλεξικεραύνων εἶναι νὰ διοχετευθῇ πρὸς τὴν γῆν τὸ προκαλοῦν τὴν ὑπεροχὴν τάσεως ἠλεκτρικὸν φορτίον, ἐπιτυγχάνεται δὲ τοῦτο τιθεμένης τῆς γραμμῆς ἐφ' ἧς ἀνεφάνη αὕτη ἐν ἀγωγίμῳ συνδέσει μετὰ τῆς γῆς. Ὀφείλουσι δὲ τὰ ἀλεξικέραυνα νὰ εἶναι οὕτω κατεσκευασμένα, ὥστε ἡ μετὰ τῆς γῆς ἀγώγιμος σύνδεσις νὰ διακοπῇ εὐθὺς ὡς ἐξαλειφθῇ ἡ ὑπεροχὴ τάσεως καὶ μεταξὺ ἀγωγῶν καὶ γῆς κρατῇ ἡ τάσις λειτουργίας. Ἐπίσης πρέπει ἡ ἐκκένωσις νὰ λάβῃ χώραν ἄνευ κυμάνσεων.

Κερατοειδῆ ἀλεξικέραυνα.— Τὰ ἀλεξικέραυνα ταῦτα συνίστανται ἐκ δύο μεταλλικῶν ἐν εἴδει κεράτων ἐσχηματισμένων ἠλεκτροδίων, τὸ ἓν τῶν ὁποίων συνδέεται μετὰ τῶν πρὸς προστασίαν γραμμῶν μεταφορᾶς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, τὸ δ' ἕτερον μετὰ τῆς γῆς μέσῳ ἀντιστάσεως. Ὁ τρόπος λειτουργίας τῶν ἀλεξικεραύνων τούτων εἶναι ὁ ἀκόλουθος:

Εἰς περίπτωσιν ἀναπτύξεως ὑπεροχῆς τάσεως διασπᾶται τὸ διάκενον ἐξ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος

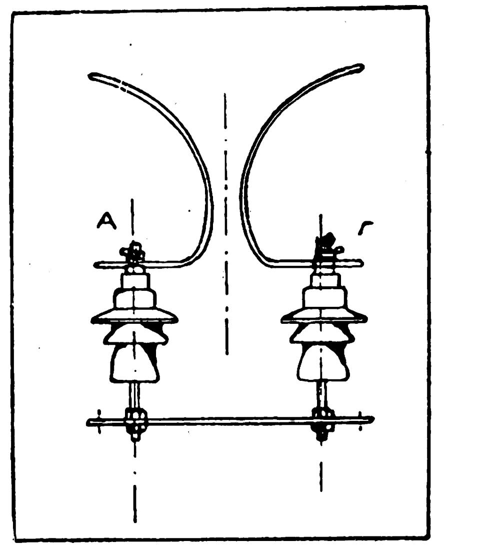

Σχ. 7. Ἀλεξικέραυνον κερατοειδὲς εἰς ἐγκαταστάσεις ἰσχυρῶν ρευμάτων.

εἰς τὴν στενωτέραν θέσιν μεταξὺ τῶν ἠλεκτροδίων, εἰς τρόπον, ὥστε ἡ γραμμὴ συνδέεται ἀγωγίμως μετὰ τῆς γῆς καὶ τὸ προκαλοῦν τὴν ὑπεροχὴν τάσεως ἠλεκτρικὸν φορτίον διοχετεύεται πρὸς ταύτην. Τὸ οὕτως ἀναπτυσσόμενον φωτεινὸν τόξον, ὅταν παύσῃ ὑφισταμένη ἡ ὑπεροχὴ τάσεως, τόσον δι' ἠλεκτροδυναμικῆς ἐνεργείας, ὅσον λόγῳ

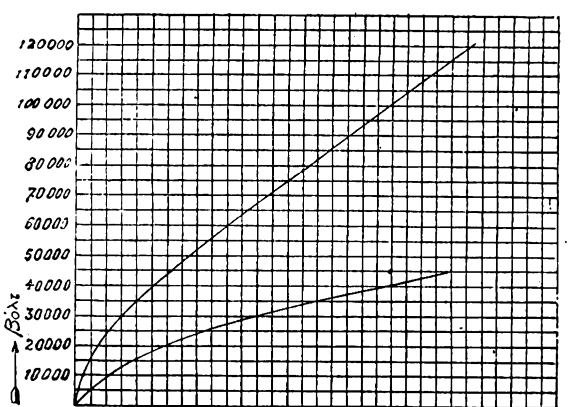

Σχ. 8.—Πλάτος διακένου συναρτήσει τῆς τάσεως διασπάσεως.

τοῦ θερμανθέντος ἀέρος ὠθεῖται πρὸς τὰ ἄνω μέχρις οὗ λόγῳ τῆς ἐπιμηκύνσεως ἀποσβέννυται.

Ἡ ἐλαχίστη μεταξὺ τῶν ἠλεκτροδίων ἀπόστασις, ἢ ἄλλως *πλάτος διακένου* καλουμένη, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τάσεως λειτουργίας τῆς ἐγκαταστάσεως. Τὸ ἐλάχιστον πλάτος διακένου πρέπει νὰ ἀνέρχεται εἰς 3 χιλιοστ. καθόσον κάτωθι τούτου ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπαφὴν τὰ δύο ἠλεκτρόδια μέσῳ κόνεως ἢ ἐντόμων, κυρίως εἰς ἀλεξικέραυνα ἐν ὑπαίθρῳ ἐγκατεστημένα. Τὸ διάκενον τῶν 3 χιλιοστ. διασπᾶται εἰς τάσιν 7500—8000 βόλτ, ἥτις ἀντιστοιχεῖ εἰς τάσιν λειτουργίας 5000 βόλτ, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ὑπεροχὴ τάσεως ὑφ' ἣν δέον νὰ λειτουργῇ τὸ ἀλεξικέραυνον ὀφείλει ὁμοῦ μετὰ τῆς τάσεως τῶν γραμμῶν νὰ ἰσοῦται πρὸς τὰ 1,5 τῆς πολικῆς τάσεως λειτουργίας. Συνεπῶς τὰ κερατοειδῆ ἀλεξικέραυνα ὑπὸ τὴν ἁπλῆν ὡς ἄνω μορφὴν εἶναι χρησιμοποιήσιμα διὰ τάσεις λειτουργίας 5000 βόλτ καὶ ἄνω. Ἵνα χρησιμοποιηθῶσι καὶ διὰ τὰς μεινοτέρας τάσεις, γίνεται χρῆσις εἰδικῶν διατάξεων τούτων ἐν συνδυασμῷ πρὸς πυκνωτάς, ὧν ἡ κυριωτέρα ἀναφέρεται κατωτέρω.

Ἀντιστάσεις ἀποσβέσεως. Ἕκαστον ἀλεξικέραυνον συνδέεται ἐν σειρᾷ μετ' ἀντιστάσεως καλουμένης ἀντιστάσεως ἀποσβέσεως, ἥτις ἔχει τριπλοῦν προορισμόν. Πρῶτον, ἡ ἐνέργεια ὑπεροχῆς τάσεως μετατρέπεται κατὰ τὴν μέσῳ τῆς ἀντιστάσεως διάβασιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ φορτίου εἰς θερμότητα. Δεύτερον, ἡ ἐκκένωσις τοῦ φορτίου λαμβάνει χώραν ἄνευ κυμάνσεων διὰ καταλλήλου τῆς ἀντιστάσεως ἐκλογῆς. Καὶ τρίτον, δοθέντος ὅτι

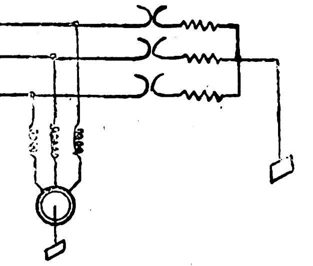

Σχ. 9.—Ἀλεξικέραυνον μετ' ἀντιστάσεων ἀποσβέσεως ἐν τριφασικῇ γραμμῇ.

τὸ φωτεινὸν τόξον μεταξὺ τῶν κερατοειδῶν ἠλεκτροδίων διατηρεῖται ἐπὶ ἀρκετὸν καὶ μετὰ τὴν διοχέτευσιν τῆς ἐνεργείας ὑπεροχῆς τάσεως, ἡ ἀντίστασις ἀποσβέσεως ἐμποδίζει τὴν πρὸς τὴν γῆν ἔντασιν ροῆς νὰ λάβῃ μεγάλην τιμήν.

Ἡ τιμὴ τῆς ἀντιστάσεως πρὸς πλήρωσιν τῆς δευτέρας συνθήκης ὀφείλει νὰ ἰσοῦται πρὸς τὴν $\sqrt{\frac{L}{C}}$ ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς θεωρίας τῶν ὑπεροχῶν τάσεως, ἔνθα L καὶ C εἶναι ἡ αὐτεπαγωγὴ καὶ χωρητικότης τῶν γραμμῶν ἀνὰ μονάδα μήκους. Ἡ τιμὴ τοῦ μεγέθους τούτου ποικίλλει ἀπὸ 400-800 ὦμ. εἰς ἐναερίους γραμμάς. Εἰς καλώ-

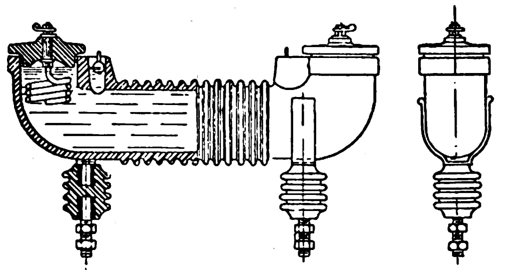

Σχ. 10.—Τύπος ὑδραυλικῆς ἀντιστάσεως ἀποσβέσεως.

δια ἡ τιμὴ τούτου ἀνέρχεται εἰς 40-60 ὦμ, πρὸς τοῦτο δέ, πρὸς ἀποφυγὴν ἰσχυρᾶς ἐντάσεως ροῆς ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως, ἡ ἀντίστασις ἀποσβέσεως λαμβάνεται τετραπλασία τοῦ μεγέθους τούτου.

Αἱ χρησιμοποποιούμεναι ἀντιστάσεις ἀποσβέσεως εἶναι ἢ ὑδραυλικαί, ἢ ἐξ ἀνθρακοπυριτίου, ἢ μεταλλικαί.

Αἱ ὑδραυλικαὶ ἀντιστάσεις συνίστανται ἐκ στήλης ὕδατος εὑρισκομένης ἐντὸς μονωτικοῦ σωλῆνος. Τὸ ὕδωρ καθίσταται ἀγώγιμον διὰ διαλύσεως σόδας, ἡ τιμὴ δὲ τῆς ἀντιστάσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διαμέτρου τῆς στήλης καὶ τῆς πυκνότητος τοῦ διαλύματος. Πρὸς ἀποφυγὴν πήξεως λόγῳ ψύξεως γίνεται προσθήκη γλυκερίνης.

Αἱ ἐξ ἀνθρακοπυριτίου ἀντιστάσεις εἶναι διαμεμορφωμέναι εἰς ράβδους μήκους 150 περίπου χιλ., ἡ δὲ τιμὴ αὐτῶν ποικίλλει ἀπὸ 200—250 ὦμ. Δέχονται ἔντασιν ροῆς 3,5—4 ἀμπὲρ ἐπὶ 3″ δι' ἐκκενώσεις ἀπὸ 10′—15′. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ράβδων κανονίζεται ἐκ τῶν δεδομένων τούτων ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε συνθηκῶν.

Τέλος, αἱ μεταλλικαὶ ἀντιστάσεις συνίστανται ἐκ μεταλλικῶν συρμάτων ἢ ταινιῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐντὸς ἐλαίου εὑρισκομένων πρὸς ἀπαγωγὴν τῆς ἀναπτυσσομένης θερμότητος.

Διάταξις ἀλεξικεραύνων. Τὰ ἀλεξικέραυνα εἰς τριφασικὰς ἐγκαταστά-

Digitized by Google

σεις ἐναερίων γραμμῶν, μετὰ προσγεγειωμένου τοῦ οὐδετέρου κόμβου διατάσσονται συμφώνως πρὸς τὸ σχῆμα 9. Τὰ μεταξὺ τῶν ἀλεξικεραύνων καὶ τῶν μηχανῶν *στραγγαλιστικὰ πηνία* ἔχουσι τὸν σκοπὸν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν μέχρι τῆς μηχανῆς διείσδυσιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ κύματος τοῦ προκαλοῦντος τὴν ὑπεροχὴν τάσεως, τὸ ὁποῖον μεταδίδεται ἐπὶ τῶν ἀγωγῶν μὲ ταχύτητα ἴσην πρὸς τὴν ταχύτητα τοῦ φωτὸς (ἐξαιροῦνται αἱ *στατικαὶ ἐκκενώσεις*).

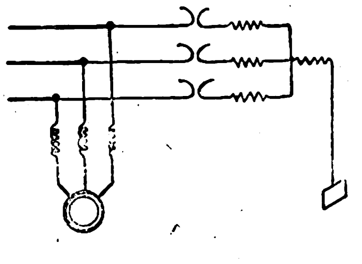

Σχ. 11. — Ἀλεξικέραυνον ἐν τριφασικῇ ἐγκαταστάσει μετὰ μεμονωμένου οὐδετέρου κόμβου.

Εἰς ἐγκαταστάσεις μετὰ μεμονωμένου οὐδετέρου κόμβου ἢ προσγεγειωμένου μέσῳ μεγάλης ἀντιστάσεως ἡ διάταξις τῶν ἀλεξικεραύνων γίνεται συμφώνως πρὸς τὸ σχ. 11, διαφέρουσα ἀπὸ τὴν προηγουμένην διὰ τῆς τετάρτης ἀντιστάσεως ἀποσβέσεως. Ἐκτελεῖται δὲ οὕτω, καθόσον εἰς περίπτωσιν προσγειώσεως μιᾶς φάσεως λόγῳ βλάβης μονώσεως ἢ ἄλλης τινὸς αἰτίας, ὁπότε μεταξὺ τῶν ἄλλων φάσεων καὶ τῆς γῆς κρατεῖ ἡ πολικὴ τάσις καὶ οὐχὶ ἡ φασική, δίον μεταξὺ ἑκάστης φάσεως καὶ τῆς γῆς νὰ ὑπάρχῃ ἡ αὐτὴ ἀντίστασι. ὡς καὶ μεταξὺ δύο φάσεων. Εἰς ἀποκλειστικῶς δίκτυα καλωδίων, ὅπου αἱ ἐμφανιζόμεναι ὑπεροχαὶ τάσεως εἶναι ἐσωτερικῆς προελεύσεως (δὲν ὀφείλονται δηλ. εἰς ἐξωτερικὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἀνωμαλίας, ἀλλ' εἰς ἀνωμαλίας λειτουργίας κλπ.), αἵτινες φθάνουσι τὸ πολὺ μέχρι τοῦ τριπλασίου τῆς τάσεως τῆς ἐγκαταστάσεως, δὲν χρησιμοποιοῦνται ἀλεξικέραυνα εἰς τὰς τοιαύτας ἐγκαταστάσεις, ἀλλ' ἡ μονωτικὴ ἀντοχὴ τῶν καλωδιων καὶ τῶν λοιπῶν ἐξαρτημάτων τῆς ἐγκαταστάσεως τίθεται ἐκ κατασκευῆς τοιαύτη, ὥστε νὰ ἀνθίσταται εἰς τὰς ὡς ἄνω ὑπεροχὰς τάσεως. Εἰς παλαιοτέρας ὅμως ἐγκαταστάσεις ὅπου ἐγκαθιστῶντο τοιαῦτα, παρενετίθεντο ἐν τριγωνικῇ διατάξει διὰ τάσεις μέχρι 8500 βόλτ καὶ ἐν ἀστεροειδεῖ διὰ τάσεις ἀνωτέρας. Τὸ πλάτος διακένου ἐρρυθμίζετο εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἀλεξικέραυνον νὰ λειτουργήσῃ ἐν μὲν τῇ τριγωνικῇ διατάξει εἰς τὰ 1,25 τῆς πολικῆς τάσεως, ἐν δὲ τῇ ἀστεροειδεῖ εἰς τὰ 1,25 τῆς φασικῆς τοιαύτης.

Ἀλεξικέραυνα μετὰ μαγνητικοῦ φυσήματος. Τὰ ἀλεξικέραυνα ταῦτα συστήματος Benischke ἐφηρμόσθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ ἐργοστασίου Allgemeine Electrizitäts Gesellschaft εἰς ἐγκαταστάσεις μέχρι 13000 βόλτ.

Εἰς ταῦτα τὸ διάκενον τῶν ἠλεκτροδίων εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν πόλων ἠλεκτρομαγνήτου, εἰς τρόπον ὥστε τὸ τόξον ἀναγκάζεται νὰ ἀνέλθῃ πρὸς τὰ ἄνω καὶ συνεπῶς ἡ σβέσις λαμβάνει χώραν πολὺ ταχύτερον ἢ εἰς τὰ κοινὰ ἀλεξικέραυνα. Τὸ πηνίον τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου δύναται νὰ παρεμβληθῇ κατὰ δύο τρόπους. Κατὰ τὸν πρῶτον συνδέεται ἐν σειρᾷ μετὰ τῆς ἐναερίου γραμμῆς διαρρεόμενον ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ ρεύματος ταύτης καὶ χρησιμεῦον ταυτοχρόνως καὶ ὡς στραγγαλιστικὸν πηνίον.

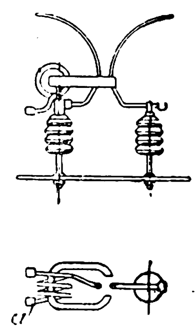

Σχ. 12.—Ἀλεξικέραυνον μετὰ μαγνητικοῦ φυσήματος.

Δι' ἐντάσεις ὅμως ἀνωτέρας τῶν 400 ἀμπέρ, ὁπότε καθίσταται δυσχερὴς ἡ κατασκευὴ τοῦ μαγνητικοῦ τυλίγματος χρησιμοποιεῖται ἡ δευτέρα διάταξις καθ' ἣν τὸ μαγνητικὸν τύλιγμα συνδέεται ἐν σειρᾷ μετὰ τοῦ ἀλεξικεραύνου καὶ τῶν ἀντιστάσεων ἀποσβέσεως. Παραλλήλως πρὸς τὸ τύλιγμα τιθεται ἀντίστασις ἀπὸ ἀνθρακοπυρίτιον, ὥστε τὸ μεγάλης συχνότητος ρεῦμα ἐκκενώσεως τῆς ὑπεροχῆς τάσεως διέρχεται διὰ ταύτης, ἐνῷ τὸ μετὰ τὴν ἐκκένωσιν διὰ τοῦ ἀλεξικεραύνου διερχόμενον ρεῦμα τῆς συχνότητος τοῦ δικτύου διέρχεται κατὰ μέγα μέρος διὰ τοῦ πηνίου.

Ἀλεξικέραυνα διὰ τάσεις κατωτέρας τῶν 5000 βόλτ. Ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, τὸ ἐλάχιστον ἐπιτρεπόμενον πλάτος διακένου εἶναι 3 χιλ. διασπώμενον ὑπὸ τάσιν 7500 βόλτ καὶ συνεπῶς ἀντιστοιχοῦν εἰς τάσιν λειτουργίας 5000. Ἵνα χρησιμοποιηθῇ κερατοειδὲς ἀλεξικέραυνον διὰ τάσεις κατωτέρας, ὑπάρχουσι διάφοροι τύποι διατάξεως τούτων, ἐξ ὧν σπουδαιότερος εἶναι ὁ τοῦ σχήματος 13. κατασκευῆς τοῦ ἐργοστασίου Siemens—Schuckert.

Κατὰ τοῦτον τὰ δύο κερατοειδῆ ἠλεκτρόδια A καὶ B κέκτηνται πλάτος 3 χιλ. ἢ καὶ μεγαλύτερον. Διὰ τοῦ βοηθητικοῦ κυκλώματος κυμάνσεων τοῦ ἀποτελουμένου ἐκ τῶν πυκνωτῶν C καὶ C', ἐκ τοῦ πρωτογενοῦς πηνίου P τοῦ μετασχηματιστοῦ M καὶ ἐκ τοῦ σπινθηριστοῦ Σ προκαλεῖται μεταξὺ τῶν κερατοειδῶν ἠλεκτροδίων A καὶ B, εὐθὺς ὡς ἡ ὑπεροχὴ τάσεως ἐν τῇ προστατευομένῃ γραμμῇ ὑπερβῇ τὸ ὁρισθὲν ὅριον, ὑψηλὴ τάσις ὑψηλῆς πυκνότητος κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Ὑπὸ τὴν ὑπεροχὴν τάσεως ὑφ' ἣν δέον νὰ λειτουργήσῃ τὸ ἀλεξικέραυνον διασπᾶται ὁ σπινθηριστὴς Σ ἀποτελούμενος ἐκ δύο σφαιρικῶν ἠλε-

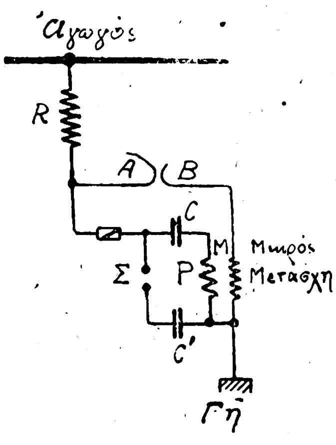

Σχ. 13. Κερατοειδὲς ἀλεξικέραυνον Siemens-Schuckert διὰ τάσεις κατωτέρας τῶν 5000 Βόλτ.

κτροδίων ἐντὸς μονωτῆρος εὑρισκομένων. Ἡ διάσπασις αὐτοῦ προκαλεῖ εἰς τὸ βοηθητικὸν κύκλωμα κυμάνσεις ὑψηλῆς συχνότητος, αἵτινες ἐπάγουσιν ἐπὶ τοῦ δευτερογενοῦς τοῦ μετασχηματιστοῦ M ὑψηλὴν τάσιν ὑψηλῆς συχνότητος, ἐπιφέρουσαν διάσπασιν τοῦ διακένου τῶν κερατοειδῶν ἠλεκτροδίων. Συνέπεια ταύτης εἶναι νὰ διοχετευθῇ πρὸς τὴν γῆν τὸ προκαλοῦν τὴν ὑπεροχὴν τάσεως ἐν τῇ γραμμῇ L ἠλεκτρικὸν φορτίον, ἡ ἐνέργεια τοῦ ὁποίου μετατρέπεται εἰς θερμότητα ἐν τῇ ἀντιστάσει ἀποσβέσεως R.

Παρεμβολὴ προσθέτου ἀντιστάσεως ἀποσβέσεως. Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἡ μετὰ τοῦ ἀλεξικεραύνου ἐν σειρᾷ παρεμβαλλομένη ἀντίστασις ἀποσβέσεως ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὡρισμένην τιμήν, καὶ τοῦτο ἵνα ἡ ἐκκένωσις τοῦ προκαλοῦντος τὴν ὑπεροχὴν τάσεως ἠλεκτρικοῦ φορτίου γίνεται ἀπεριοδικῶς. Μεγαλυτέρα τῆς τιμῆς ταύτης ἀντίστασις προκαλεῖ ἀνάκλασιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ κύματος κατὰ τόσον μεγαλύτερον ὕψος καὶ συνεπῶς τόσον μεγαλυτέραν ὑπεροχὴν τάσεως ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἀντίστασις. Μικροτέρα ἀντίστασις συνεπάγεται τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα εἰς πολὺ μικρότερα ὅμως ὅρια. Κατὰ τοὺς γερμανικοὺς κανονισμοὺς ἡ ἀντίστασις ἀποσβέσεως ὀφείλει διὰ τοὺς ὡς ἄνω λόγους νὰ εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν 0,5 καὶ τοῦ διπλασίου τῆς $\sqrt{\frac{L}{C}}$ · εἰς τὰς ὑψηλὰς ὅμως τάσεις, ἄνω τῶν 30,000 βόλτ. μία τοιαύτη τιμὴ τῆς ἀντιστάσεως ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ προκαλοῦντος τὴν ὑπεροχὴν τάσεως ἠλεκτρικοῦ φορτίου, ἥτις διαρκεῖ ἑκατοντάκις χιλιοστὰ τοῦ δευτερολέπτου, τὸ τόξον μεταξὺ τῶν ἠλεκτροδίων παραμένει ἐπί τινα δευτερόλεπτα τοῦθ' ὅπερ συνεπάγεται σημαντικὴν ἔντασιν ροῆς ἐκ τῆς γραμμῆς μεταφορᾶς πρὸς τὴν γῆν.

Ἡ ἔντασις αὐτὴ λόγῳ τοῦ μεγέθους της οὐ μόνον ἐπιφέρει ὑπερφόρτωσιν τῶν μηχανῶν τοῦ κέντρου παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ἐμποδίζει τὴν σβέ-

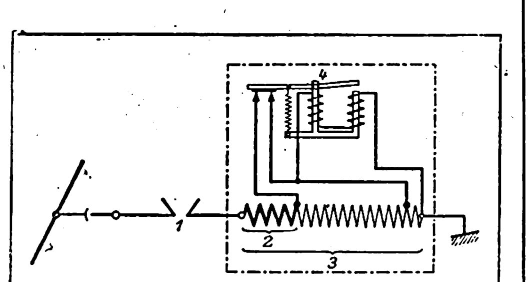

Σχ. 14.—Ἀλεξικέραυνον μετὰ προστιθεμένης ἀντιστάσεως.

[1=Ἀλεξικέραυνον. 2=Πρῶτον τμῆμα ἀντιστάσεως. 3=Δεύτερον τμῆμα ἀντιστάσεως. 4=Διακόπτης βραχυκυκλώσεως.]

σιν τοῦ φωτεινοῦ τόξου, δυναμένη συνάμα νὰ προκαλέσῃ λόγῳ τῆς διαρκείας της σύντηξιν τῶν ἠλεκτροδίων. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν μειονεκτημάτων τούτων χρησιμοποιοῦνται ἐσχάτως εἰς τὰς γερμανικὰς κυρίως ἐγκαταστάσεις ἀλεξικέραυνα μετὰ παρεμβολῆς προσθέτου ἀντιστάσεως ἀποσβέσεως, εἰσαχθέντα ὑπὸ τῶν γερμανικῶν ἐργοστασίων Siemens-Schuckert. Εἰς ταῦτα ἡ ἀντίστασις ἀποσβέσεως συνίσταται ἐκ δύο τμημάτων, τοῦ τμήματος 2 μεγέθους ἴσου πρὸς $\sqrt{\frac{L}{C}}$ καὶ τοῦ δευτέρου τμήματος 3 μεγαλυτέρου μεγέθους ἀναλόγου πρὸς τὴν τάσιν λειτουργίας. Κατὰ τὴν λόγῳ τῆς ὑπεροχῆς τάσεως διάσπασιν τοῦ διακένου, ἡ ἀντίστασις 3 εἶναι βραχυκυκλωμένη, ὥστε ἡ ἐκκένωσις τοῦ ἠλεκτρικοῦ φορτίου γίνεται μέσῳ τῆς ἀντιστάσεως 2 ὡς εἶναι ὀρθόν. Τὸ τόξον ὅμως καὶ μετὰ τὴν ἐκφόρτισιν ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενον, ὥστε διοχετεύεται ἔντασις ροῆς ἐκ τῆς γραμμῆς πρὸς τὴν γῆν. Μετὰ μίαν ἢ δύο περιόδους τῆς ἐντάσεως ταύτης, ἕλκεται ὁ ὁπλισμὸς τοῦ διὰ τμήματος τοῦ ρεύματος τούτου διεγειρομένου ἠλεκτρομαγνήτου, εἰς τρόπον ὥστε αἰρομένης τῆς βραχυκυκλώσεως τῆς ἀντιστάσεως 3 παρεμβάλλεται αὕτη ἐν σειρᾷ.

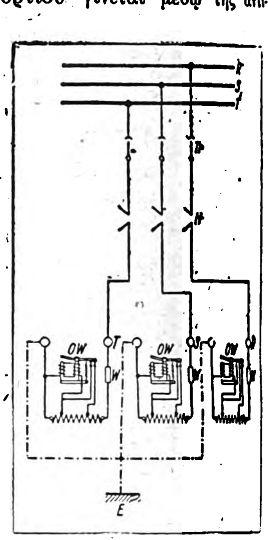

Σχ. 15.—Ἀλεξικέραυνα τριφασικοῦ δικτύου ἐν ἀστεροειδεῖ ζεύξει.

Ἡ παρεμβολὴ ταύτης συνεπάγεται μείωσιν τοῦ πρὸς τὴν γῆν ρεύματος εἰς τιμὴν ἀνεκτὴν διὰ τὴν ἐγκατάστασιν, ἐπίσης δὲ ταχυτέραν σβέσιν τοῦ τόξου. Τὸ σχ. 15 δεικνύει διάταξιν τῶν ἀλεξικεραύνων τούτων εἰς τριφασικὴν γραμμήν.

Τροποποιήσεις τῶν κερατοειδῶν ἠλεκτροδίων. Μία ἐκ τῶν ἐσχάτως εἰσαχθεισῶν τροποποιήσεων εἶναι ἡ τῆς προσθήκης μεταλλικῶν ἡμισφαιρίων. Ἡ χρῆσις τούτων συνιστᾶται ὅταν ἡ σχέσις τοῦ πλάτους διακένου πρὸς τὴν διάμετρον τῶν ἠλεκτροδίων εἶναι ἀρκούντως μείζων τῆς μονάδος. Διὰ τούτων ἐπιτυγχάνεται ταχυτέρα διάσπασις τοῦ διακένου ἅμα τῇ ἐμφανίσει ὑπεροχῆς τάσεως ἢ εἰς τὰ κοινῆς μορφῆς ἠλεκτρόδια.

Εἰς ἀλεξικέραυνα ἐγκατεστημένα ἐν ὑπαίθρῳ, ἅτινα παρουσιάζουσι τὸ μειονέκτημα, ὅτι ἡ τά-

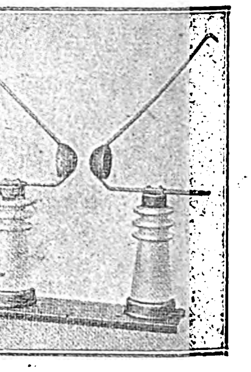

Σχ. 16.—Κερατοειδῆ ἠλεκτρόδια μετὰ προσθήκης ἡμισφαιρίων.

σις διασπάσεως ἐν ὑγρῷ καιρῷ εἶναι πολὺ μικροτέρα τῆς ἐν ξηρῷ τοιαύτης ἔχει εἰσαχθῆ ἐσχάτως ἡ ἑξῆς τροποποίησις: Ἐπὶ τῶν ἡμισφαιρίων ἔχουσι τοποθετηθῆ μικροὶ μεταλλικοὶ κῶνοι ἔναντι ἀλλήλων κατὰ τὸ πλάτος διακένου. Διὰ τούτων ἐπιτυγχάνεται, ὡς ἐπανειλημμένα πειράματα ἀπέδειξαν, ἡ αὐτὴ περίπου τάσις διασπάσεως ἐν ξηρᾷ καὶ ἐν ὑγρᾷ ἀτμοσφαίρᾳ. Τὸ ἀνωτέρω σχῆμα δεικνύει τοιαῦτα ἀλεξικέραυνα μετὰ μεταλλικῶν ἀντιστάσεων ἀποσβέσεως εὑρισκομένων ἐντὸς ἐλαίου διὰ τὴν ἀπαγωγὴν τῆς ἀναπτυσσομένης θερμότητος.

Ἀλεξικέραυνα μετὰ πλακὸς ἐκ πορσελάνης. Τὰ ἀλεξικέραυνα ταῦτα κατασκευῆς Bennet, οὐσιωδῶς διαφέροντα τῶν μέχρι τοῦδε περιγραφέντων τύπων κερατοειδῶν ἀλεξικεραύνων, χρησιμοποιοῦνται εἰς ἀγγλικὰς ἐγκαταστάσεις ὑπαιθρίων σταθμῶν, ἐφηρμόσθησαν δὲ καὶ ἐσχάτως ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῆς Ἠλεκτρικῆς Ἑταιρείας Παραγωγῆς εἰς τὸν νέον ὑπαίθριον σταθμὸν τῶν 22000 βόλτ ἐν τῷ ἐργοστασίῳ Νέου Φαλήρου.

Ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ κατωτέρω σχήματος 17, τὸ ἀλεξικέραυνον συνίσταται ἐκ δύο ἠλεκτροδίων, ἐξ ὧν τὸ μὲν δεξιὸν συνδέεται μετὰ τῆς πρὸς προστασίαν γραμμῆς, τὸ δὲ ἀριστερὸν μετὰ δευτερεύοντος ἐξ ἄνθρακος ἢ χαλκοῦ ἠλεκτροδίου

Digitized by Google

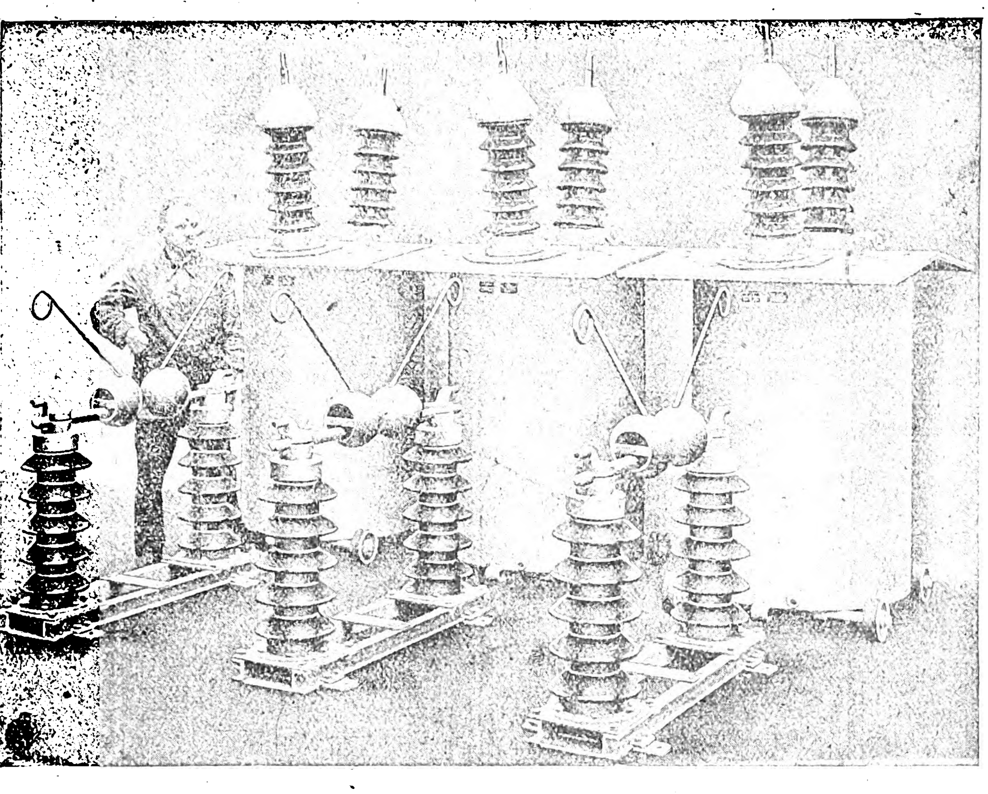

Σχ. 17.— Ἀλεξικέραυνα καὶ ἀντιστάσεις ἀποσβέσεως μετὰ μικρῶν μεταλλικῶν κιόνων ἐπὶ τῶν σφαιροειδῶν ἠλεκτροδίων.

ὁ ὁποῖον βυθίζεται μέχρι 10 χιλ. ἐντὸς ὕδατος περιέχοντος χλωριοῦχον ἀσβέστιον ἐν ἀραιᾷ διαλύσει. Τὸ ἐξ ἐπιψευδαργυρωμένου σιδήρου δοχεῖον συνδέεται ἀγωγίμως μετὰ τῆς γῆς. Ἕκαστον ἠλεκτρόδιον καταλήγει εἰς μικρὰν σφαιρικὴν ἐπιφάνειαν, ἥτις περιβάλλεται ὑπὸ δίσκου ἐκ πορσελάνης σφαιροειδοῦς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει δίσκος μεταλλικός, καταλλήλως εἰς τὸ ἄνω αὐτοῦ μέρος ἐσχηματισμένος πρὸς ἀπόσβεσιν τοῦ φωτεινοῦ τόξου.

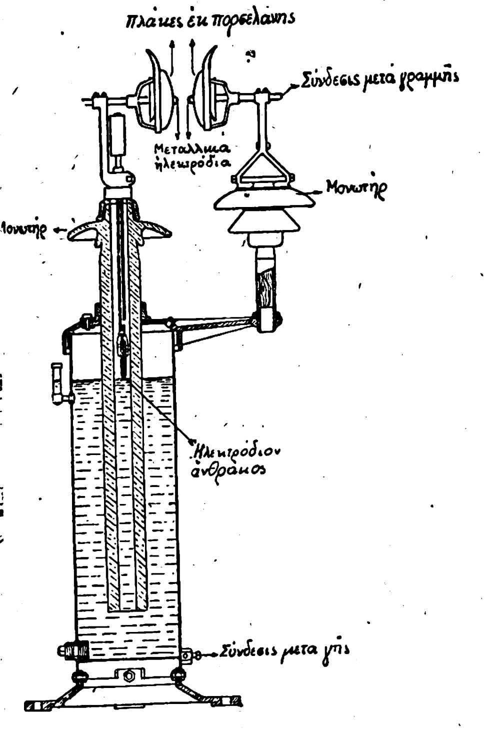

Σχ. 18.—Ἀλεξικέραυνον Bennet.

ἐξ εἰδικῆς πορσελάνης κατεσκευασμένος δίσκος εἶναι ξηρὸς ἐν ξηρᾷ ἀτμοσφαιρικῇ καταστάσει, ἐπομένως δυσηλεκτραγωγός· ἀντιθέτως ἀπορροφᾷ ὑγρασίαν εἰς περίπτωσιν ὑγρᾶς ἀτμοσφαίρας καθιστάμενος οὕτως ἀγώγιμος. Διὰ τῆς ταύτης διατάξεως τὰ ἠλεκτρόδια συμπεριφέρονται ὡς δύο μικραὶ σφαῖραι εἰς περίπτωσιν ξηρασίας καὶ ὡς δύο μεγάλαι εἰς περίπτωσιν ὑγρασίας, ἐπιτυγχανομένης οὕτω τῆς αὐτῆς περίπου τάσεως διασπάσεως κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις.

Ἀντίστασις ἀποσβέσεως, ἐνταῦθα, εἶναι ἡ τῆς ὑδατίνης στήλης τῆς περιεχομένης ἐντὸς τῆς κυλινδρικῆς προεκτάσεως τοῦ ἀριστεροῦ μονωτῆρος. Ὅταν ἡ ἐκκένωσις ἐξακολουθῇ περισσότερον τοῦ δέοντος, τὸ ἐν ἐπαφῇ μετὰ τοῦ ἐξ ἄνθρακος ἠλεκτροδίου διάλυμα ἐξατμίζεται ταχύτατα, καὶ τῆς ἀναπτυσσομένης πιέσεως κατέρχεται ἡ ὑδατίνη στήλη, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἀντίστασις αὐτομάτως αὐξάνει λόγῳ τῆς μείζονος ἀντιστάσεως τοῦ ἀτμοῦ. Ὅταν τὸ τόξον σβεσθῇ καὶ συνεπῶς διακόπτεται ἡ ἠλεκτρικὴ ἐκκένωσις, ἡ ὑδατίνη στήλη καταλαμβάνει τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς θέσιν.

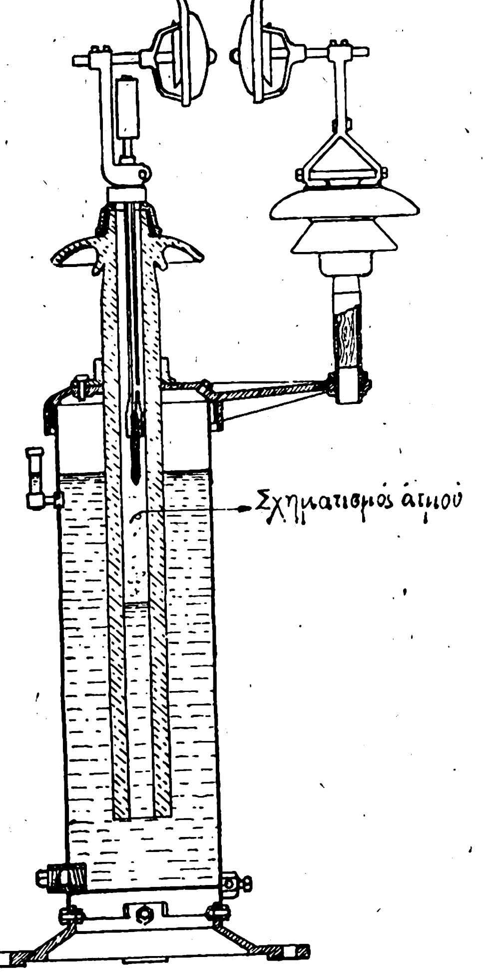

Σχ. 19. Τὸ ἀλεξικέραυνον ἐν ἐκκενώσει.

Β' Ἀλεξικέραυνα μετὰ κυλινδρίσκων.—Τὰ ἀλεξικέραυνα ταῦτα συνίστανται ἐκ μικρῶν μεταλλικῶν κυλινδρίσκων τοποθετημένων ἐπὶ μονωτικῆς πλακός, ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων 0,8 χιλ. περίπου, ὁ ἀριθμὸς δὲ τούτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τάσεως τῆς ἐγκαταστάσεως.

Οἱ συνηθέστεροι τύποι τῶν ἀλεξικεραύνων τούτων εἶναι οἱ κάτωθι κατασκευῆς τῆς General Electric Co. (Σχ. 20 καὶ 21). Τὸ ἐν τῷ σχ. 20 ἀλεξικέραυνον κατάλληλον διὰ τάσεις μέχρι 2300 βόλτ κέκτηται 14 κυλινδρίσκους, μίαν μικρὰν ἀντίστασιν R_1 ἀπὸ ἀνθρακοπυρίτιον συνδεδεμένην παραλλήλως μὲ ὀλίγους κυλινδρίσκους καὶ μίαν μεγάλην ἀντίστασιν R_2 ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὡς ἡ πρώτη ὑλικοῦ συνδεδεμένη παραλλήλως μὲ μείζονα ἀριθμὸν αὐτῶν. Τὸ ἀλεξικέραυνον τοῦτο λειτουργεῖ κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Αἱ ὑπεροχαὶ τάσεως μέσης συχνότητος ἐκφορτίζονται μέσῳ τῆς μικρᾶς ἀντιστάσεως R_1 καὶ τῶν κάτωθι ταύτης κυλινδρίσκων, αἱ δὲ ὑπεροχαὶ τάσεως κατωτέρας συχνότητος μέσῳ τῆς ἀντιστάσεως R_2. Τέλος ὑπεροχαὶ τάσεως μεγάλης συχνότητος συναντῶσιν εἰς τὰς ἐξ ἀνθρακοπυριτίου ἀντιστάσεις μεγαλυτέραν ἀντίστασιν ἀπὸ τὰ διάκενα μεταξὺ τῶν κυλινδρίσκων καὶ διὰ τοῦτο ἐκκενοῦνται μέσῳ αὐτῶν. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν διακένων ὅστις διασπᾶται δι' ἓν ὡρισμένον μέγεθος τάσεως αὐξάνει μὲ τὴν συχνότητα τάσεως. Τὰ μεγέθη τῶν ἀντιστάσεων καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν διακένων ἔχουσι ρυθμισθῆ οὕτως, ὥστε ἡ ἐκκένωσις νὰ λαμβάνῃ χώραν πάντοτε ὑπὸ τὴν αὐτὴν τιμὴν ὑπεροχῆς τάσεως ἀνεξαρτήτως τῆς συχνότητος ταύτης.

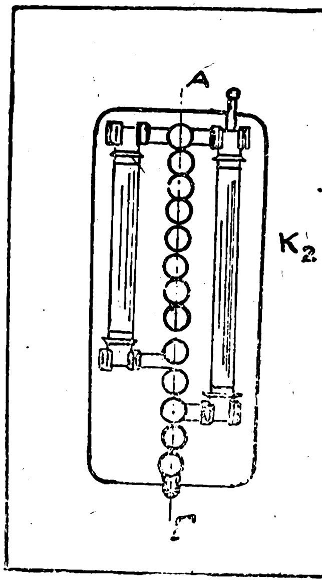

Σχ. 20.—Ἀλεξικέραυνον μετὰ κυλινδρίσκων.

Τὸ σχ. 21 δεικνύει ἀλεξικέραυνον τοῦ αὐτοῦ τύπου χρησιμοποιούμενον πρὸς προστασίαν τῶν ἐναερίων γραμμῶν 5500 βόλτ τοῦ ἠλεκτροφωτισμοῦ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς. Εἰς τοῦτο ὑπάρχει ἡ τροποποίησις ὅτι ἐν σειρᾷ πρὸς τοὺς κυλινδρίσκους ὑπάρχουσι δύο ἐκ χαλκοῦ ἠλεκτρόδια F, τὸ μεταξὺ τῶν ὁποίων διάκενον διασπᾶται ὁμοῦ μετὰ τῶν διακένων τῶν κυλινδρίσκων.

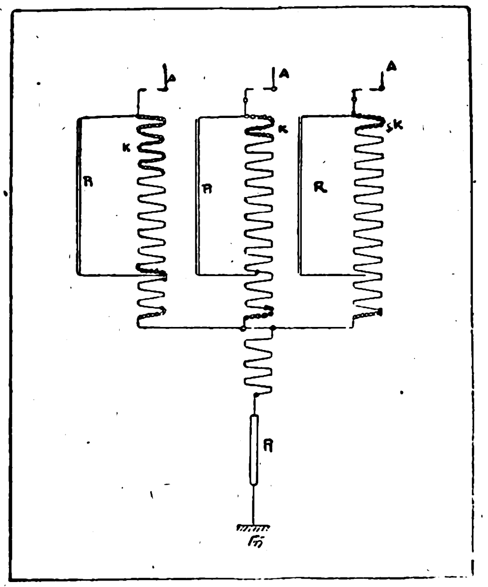

Σχ. 21.—Ἀλεξικέραυνον μετὰ κυλινδρίσκων τριφασικῆς ἐγκαταστάσεως.

Τῆς αὐτῆς περίπου μορφῆς εἶναι καὶ τὰ δι' ὑψηλοτέρας τάσεις χρησιμοποιούμενα ἀλεξικέραυνα.

Ἐπὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν ἀλεξικεραύνων τούτων ὑπάρχουσιν ἀντίθετοι ἀπόψεις καὶ τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι εἰς ἄλλας μὲν ἐγκαταστάσεις παρέσχον ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, εἰς ἄλλας ὅμως πλεῖσται ζημίαι, εἰς ὑπεροχὰς τάσεως ὀφειλόμεναι, ἔλαβον χώραν παρὰ τὴν ὕπαρξιν τῶν ἀλεξικεραύνων αὐτῶν. Τοῦτο ἀποδίδεται εἰς τὰς ἐναλλασσομένας ἠλεκτρικὰς ἐκκενώσεις, αἵτινες προκαλοῦνται ὑπὸ τῶν πολλαπλῶν τόξων τῶν μεταξὺ τῶν κυλινδρίσκων σχηματιζομένων.

Ἕτερον μειονέκτημα τούτων εἶναι ὅτι ἀπαιτοῦσιν ἐπισταμένην συντήρησιν καὶ συχνὸν καθαρισμόν, λόγῳ τῶν ὑπὸ τῶν σπινθήρων προκαλουμένων συντήξεων τῶν μεταλλικῶν ἐπιφανειῶν, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ προκαλέσουν ἐπαφὰς μεταξὺ τῶν κυλινδρίσκων, λίαν ἐπικινδύνους διὰ τὴν ἀσφάλειαν λειτουργίας τῆς ἐγκαταστάσεως.

Διὰ τοὺς ὡς ἄνω λόγους τὰ περισσότερον ἐν χρήσει ἀλεξικέραυνα εἶναι τὰ κερατοειδῆ τοιαῦτα.

Digitized by Google

'Αλεξικέραυνα μετ' αἰχμηρῶν ἠλεκτροδίων.—Τὰ ἀλεξικέραυνα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται πρὸς προστασίαν ἐναερίων γραμμῶν ταπεινοτέρων τάσεων, καὶ διὰ συνεχοῦς μὲν ῥεύματος μέχρι 2000 βόλτ, ἐναλλασσομένου δὲ μέχρι 500. Τὸ σχ. 22 δεικνύει τὸν κυριώτερον τύπον τῶν ἀλεξικεραύνων αὐτῶν, ἔνθα Α εἶναι ἡ πρὸς προστασίαν γραμμή, Σ τὰ ἐκ χαλκοῦ ἠλεκτρόδια τὸ μεταξὺ τῶν ὁποίων διάκενον διασπᾶται ἐν ὑπερογῇ τάσεως, Μ ὁ ἠλεκτρομαγνήτης χρησιμεύων εἰς τὴν διὰ μαγνητικοῦ φυσήματος ἀπόσβεσιν τοῦ τόξου, Π τὸ πηνίον αὐτοῦ καὶ R ἀντίστασις ἀποσβέσεως ἐξ ἀνθρακοπυριτίου. Αὕτη συνδέεται ἐν μέρει παραλλήλως πρὸς τὸ πηνίον, οὕτως ὥστε ἐκκενώσεις μεγάλης συναντῶσαι μεγάλην ἀντίστασιν εἰς τὸ πηνίον διέρχονται διὰ ταύτης κατὰ μέγα μέρος. Τὸ πλάτος διακένου ἀνέρχεται μέχρι 850 βόλτ ἀπὸ 0,5—0,7 χιλ. καὶ διὰ τάσεως 850—2000 ἀπὸ 0,7—3 χιλ. Ἡ ὅλη συσκευὴ εὑρίσκεται εἰς κλειστὸν κιβώτιον ἐκ πορσελάνης.

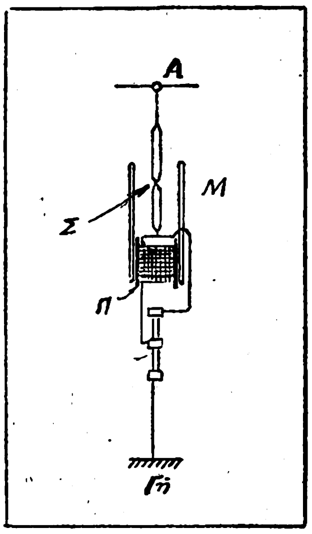

Σχ 22.—'Αλεξικέραυνον μετ' αἰχμηρῶν ἠλεκτροδίων.

'Αποτελεσματικότης τῶν ἀλεξικεραύνων.— Μολονότι τὰ ἀλεξικέραυνα εἶναι ἐν χρήσει εἰς τὰς πλείστας ἐναερίους γραμμάς, ἔχουσι πολλοὺς ἀντιπάλους ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀποτελεσματικότητα αὐτῶν, καὶ τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι πολλάκις ἐνεφανίσθησαν ζημίαι ἐξ ὑπεροχῶν τάσεως εἰς ἠλεκτρικὰς ἐγκαταστάσεις παρὰ τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν. Ἐκ τῶν κυριωτέρων εἶναι ὁ ἐπιφανὴς Γερμανὸς καθηγητὴς W. Petersen ἀποκρούων τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν εἰς τὸ σύγγραμμά του «Hochspannungstechnik» καὶ εἰς τὰς ἐν τῷ «Elektrotechnische Zeitschrift» δημοσιεύσεις του. Ἀντὶ ἀλεξικεραύνων ὁ Petersen συνιστᾷ τὴν χρῆσιν στραγγαλιστικῶν πηνίων, πυκνωτῶν, προστατευτικῶν καλωδίων καὶ ἀντιστάσεων ἢ αὐτεπαγωγῶν προσγειώσεως καταλλήλως ἀναλόγων τοῦ εἴδους καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐγκαταστάσεως διατεταγμένων. Ἡ κυριωτέρα αἰτία δι' ἣν θεωρεῖ τὰ ἀλεξικέραυνα περιττὰ εἶναι, ὅτι τὸ μεσολαβοῦν χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ὑπεροχῆς τάσεως μέχρι τῆς διασπάσεως τοῦ διακένου εἶναι ἀρκετὸν ἵνα ἐπέλθωσι ζημίαι εἰς τὴν ἐγκατάστασιν, εἰς τοῦτο δὲ ἀποδίδει τὰς εἰς μετ' ἀλεξικεραύνων ἐγκαταστάσεις ἐμφανισθείσας διασπάσεις μονώσεως ἐξ ὑπεροχῶν τάσεως.

Παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις ταύτας, ὑπὸ τῶν πλείστων κατασκευαστικῶν οἴκων χρησιμοποιοῦνται σήμερον ἀλεξικέραυνα, καὶ κυρίως κερατοειδῆ τοιαῦτα μετὰ τῶν ἀναφερθεισῶν τροποποιήσεων πρὸς μείωσιν τοῦ χρόνου διασπάσεως, διὰ τούτων δὲ τὰ φαινόμενα ζημιῶν ἐξ ὑπεροχῶν τάσεως ἔχουσι κατὰ πολὺ ἀραιωθῆ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Curchod.* Installations électriques de force et de lumière.
A. Buch. Die theorie moderner Hochspannungsanlagen.
H. Kyser. Die elektrische Kraftüber ragung.
E. Rizha & J. Seidener: Starkstromtechnik.
W. Petersen. Hochspannungstechnik.
G. Benischke: Schutzvorrichtungen der Starkstromtechnik.

Γ. ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΤΗΛΕΓΡΑΦ.] Ἐν τῇ τηλεγραφίᾳ τὸ ἀλεξικέραυνον χρησιμεύει πρὸς προστασίαν τῶν τηλεγραφικῶν καὶ τηλεφωνικῶν μηχανημάτων ἀπὸ τῶν προσβολῶν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐκκενώσεων τοῦ κεραυνοῦ.

Εἰς περίπτωσιν πτώσεως κεραυνοῦ πλησίον τηλεγραφικῆς ἢ τηλεφωνικῆς τινος γραμμῆς τὸ προκαλούμενον ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ ῥεῦμα ὑψηλῆς τάσεως ἄγεται δι' αὐτοῦ πρὸς τὸ τηλεγραφικὸν ἢ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, εἰς ὃ ἡ γραμμὴ καταλήγει καὶ εἴτε καταστρέφει τὰ τηλεγραφικὰ καὶ τηλεφωνικὰ μηχανήματα, τήκον τὰ λεπτὰ σύρματα τῶν πηνίων τῶν ἠλεκτρομαγνητῶν ἢ κατακαῖον τὸ μονωτικὸν αὐτῶν περίβλημα, εἴτε παρακάμπτει τὰ μηχανήματα λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτεπαγωγῆς των καὶ ἀναζητοῦν ἑτέραν διέξοδον πρὸς τὴν γῆν θέτει εἰς κίνδυνον τὰ πλησίον εὑρισκόμενα πρόσωπα ἢ ἀντικείμενα.

Πρὸς προστασίαν τῶν τηλεγραφικῶν καὶ τηλεφωνικῶν ἐγκαταστάσεων ἀπὸ τοῦ κινδύνου τούτου τοποθετεῖται εἰς τὴν εἴσοδον τῆς γραμμῆς ἐν τῷ γραφείῳ τηλεγραφικὸν ἀλεξικέραυνον. Τοιοῦτον ἀλεξικέραυνον τοποθετεῖται καὶ εἰς τὰ μέρη, ἔνθα περατοῦται μία ἐναέριος γραμμὴ καὶ συνεχίζεται καλώδιον πρὸς προστασίαν τοῦ μονωτικοῦ αὐτοῦ περιβλήματος.

Τὸ τηλεγραφικὸν ἀλεξικέραυνον ἐν τῇ βασικῇ του μορφῇ ἀποτελεῖται ὑπὸ δύο μεταλλικὰς πλάκας Α καὶ Β (Σχ. 23), χωριζομένας ἀπ' ἀλλήλων ἠλεκτρικῶς διὰ στρώματος ἀέρος ἢ ἄλλου μονωτικοῦ σώματος. Ἡ μία πλὰξ Α παρεμβάλλεται μεταξὺ τῆς γραμμῆς Γ καὶ τοῦ τηλεγραφικοῦ μηχανήματος Δ, ἡ δὲ ἑτέρα πλὰξ Β συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς γῆς Ε. Διὰ τῆς τοιαύτης διατάξεως, ὅταν μὲν καταφθάνουσιν ἐκ τῆς γραμμῆς ῥεύματα τηλεγραφικά, ταῦτα ὁδεύουσι διὰ τῆς πλακὸς Α τοῦ ἀλεξικεραύνου πρὸς τὸ μηχάνημα καὶ προκαλοῦσι κανονικῶς τὴν λειτουργίαν τοῦ δέκτου. Ἐὰν ὅμως εἰσβάλωσιν ἐκ τῆς γραμμῆς ῥεύματα προερχόμενα ἐκ κεραυνοῦ, τότε ταῦτα λόγῳ τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν τάσεως διασπῶσι τὸ μεταξὺ τῶν δύο πλακῶν παρεμβαλλόμενον μονωτικὸν στρῶμα καὶ πηδῶσιν ἀπὸ τῆς πλακὸς Α εἰς τὴν πλάκα Β καὶ ἐκεῖθεν ὁδεύουσι κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν γῆν, παρακάμπτοντα τὸν δρόμον πρὸς τὸ μηχάνημα.

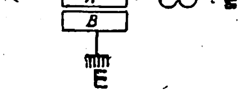

Σχ. 23.

Ἐν τῇ πράξει ἐφαρμόζονται διάφοροι τύποι ἀλεξικεραύνων, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ ἀκόλουθοι.

Τὰ μετὰ πλακῶν ἀλεξικέραυνα.—Εἰς ταῦτα ἡ πλὰξ γραμμῆς καὶ ἡ πλὰξ γῆς εἶναι μεταλλικαί, χωρίζονται δ' αὗται κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ στρώματος ἀέρος. Αἱ ἔναντι ἀλλήλων ἐπιφάνειαι τῶν πλακῶν φέρουσι συνήθως ῥαβδώσεις.

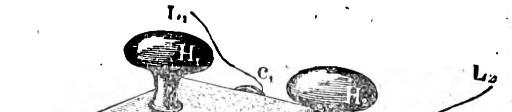

Σχ. 24.—'Αλεξικέραυνον μετὰ πλακῶν.

Τοιοῦτον ἀλεξικέραυνον διὰ δύο γραμμὰς δεικνύει τὸ σχῆμα 24.

Τὰ ἀνθρακωτὰ ἀλεξικέραυνα.—Ταῦτα ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο πρίσματα ἐκ σκληροῦ ἄνθρακος μικρᾶς ἐπιφανείας διαχωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων κατὰ 0,15 χιλιοστόμετρα διὰ τῆς παρενθένσεως λεπτοῦ μονωτικοῦ φύλλου ἐκ σελουλοῖντ διατρήτου, ἢ φύλλου μίκας. Τὰ ἀλεξικέραυνα αὐτὰ συναρμολογοῦνται συνήθως ἐπὶ κοινῆς βάσεως μετὰ τῶν τηκτῶν ἀσφαλειῶν καὶ κατασκευάζονται διὰ δύο ἢ καὶ περισσοτέρας γραμμάς. Τὸ σχ. 25 δεικνύει ἐν τοιοῦτον ἀλεξικέραυνον μετ' ἀσφαλειῶν διὰ δύο γραμμάς, τοποθετούμενον συνήθως εἰς τοὺς τηλεφωνικοὺς σταθμοὺς τῶν συνδρομητῶν.

Σχ. 25—'Ανθρακωτὸν ἀλεξικέραυνον.

'Αλεξικέραυνα διὰ κενοῦ ἀέρος.— Ταῦτα ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο πρίσματα ἐξ ἄνθρακος τοποθετούμενα ἔναντι ἀλλήλων ἐντὸς σωληναρίου ὑαλίνου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔχει ἀφαιρεθῆ κατὰ μέγα μέρος ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ. Τὸ σωληνάριον φέρει εἰς τὰ δύο αὐτοῦ ἄκρα πώματα κυλινδρικὰ μεταλλικὰ συγκοινωνοῦντα ἠλεκτρικῶς μετὰ τῶν δύο πρισμάτων τῶν ἀνθράκων καὶ παρεμβάλλεται εἰς τὸ κύκλωμα διὰ συμπιέσεως μεταξὺ τῶν ἐλασμάτων τῆς ἀλεξικεραυνοδόχης, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύναται εὐκόλως νὰ ἀντικαθίσταται εἰς περίπτωσιν βλάβης αὐτοῦ.

Σχ. 26.—'Αλεξικέραυνον διὰ κενοῦ ἀέρος διὰ δύο γραμμάς.

Ἐκ τῶν τριῶν ἄνω κατηγοριῶν τῶν ἀλεξικεραύνων εὐαισθητότερα εἶναι τὰ ἀλεξικέραυνα διὰ κενοῦ ἀέρος, καὶ τοῦτο, διότι ἐν ἠραιωμένῳ ἀέρι αἱ ἠλεκτρικαὶ ἐκκενώσεις ἐκρήγνυνται εὐχερέστερον παρὰ εἰς τὸν συνήθη ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα. Πράγματι ἐνῷ τὰ ἀλεξικέραυνα διὰ πλακῶν λειτουργοῦσιν, ὅταν ἡ τάσις ἀνέλθῃ εἰς 2000 ἕως 3000 βόλτ, τὰ δὲ ἀνθρακωτὰ εἰς 700 ἕως 800 βόλτ, τὰ διὰ κενοῦ ἀέρος ἀλεξικέραυνα λειτουργοῦσιν, ὅταν ἡ τάσις ἀνέλθῃ εἰς 200 ἕως 400 μόνον βόλτ. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου τὰ διὰ κενοῦ ἀέρος ἀλεξικέραυνα προστατεύουσι μετὰ περισσοτέρας ἀσφαλείας τὰς τηλεγραφικὰς καὶ τηλεφωνικὰς ἐγκαταστάσεις καὶ διὰ τοῦτο τείνουσι ταῦτα νὰ ἀντικαταστήσωσιν ἐξ ὁλοκλήρου τὰ διὰ πλακῶν ἀλεξικέραυνα καὶ κατὰ μέγα μέρος καὶ τὰ ἀνθρακωτά.

'Αλεξικέραυνα τηλεγραφικῶν στύλων.— Πρὸς προστασίαν τῶν τηλεγραφικῶν στύλων ἀπὸ τῆς διαρρήξεως ἢ καταστροφῆς αὐτῶν ἐκ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐκκενώσεων, χρησιμοποιεῖται ἀλεξικέραυνον ἀποτελούμενον ἁπλῶς ὑπὸ σύρματος στερεουμένου διὰ διχαλωτῶν καρφίδων κατὰ μῆκος τοῦ στύλου καὶ τοῦ ὁποίου σύρματος τὸ μὲν ἓν ἄκρον ἐξέχει κατά τινα ἑκατοστὰ ἄνωθεν τῆς κορυφῆς τοῦ στύλου, τὸ δὲ ἄλλο ἄκρον, ἀφ' οὗ σχηματισθῶσι μερικαὶ σπεῖραι, βυθίζεται ἐντὸς τοῦ ἐδάφους καὶ συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς γῆς.

ΠΕΡ. ΜΕΪΝΤΑΝΗΣ

—[ΝΑΥΤ.] Τὰ ἀλεξικέραυνα τῶν πλοίων κατασκευάζονται ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ὡς τὰ κοινὰ τοιαῦτα, διαφέρουσι δὲ μόνον κατὰ τὸν τρόπον τῆς συνδέσεως μετὰ τῆς «γῆς». Ἡ ῥάβδος τοῦ ἀλεξικεραύνου τοῦ πλοίου εἶναι βραχυτέρα τῆς τοῦ κοινοῦ τοιούτου καὶ κατεσκευασμένη ἐκ χαλκοῦ. Εἰς τὰ ξύλινα πλοῖα ἡ ῥάβδος αὕτη Α (σχ. 27) κοχλιοῦται εἰς ἑτέραν σιδηρᾶν ῥάβδον BC, ἥτις καὶ αὐτὴ κοχλιοῦται εἰς τὸ *ἐπιμηλον* I τοῦ *ἐπιστηλίου τοῦ φώσωνος*. Σιδηροῦν τι ἔλασμα MQ στερεωμένον ἐπὶ τοῦ ἐπιστηλίου κατέρχεται ἀπὸ τοῦ ἐπιμήλου

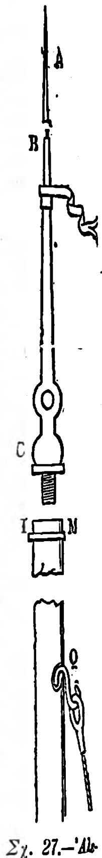

Σχ. 27.—'Αλεξικέραυνον πλοίου.

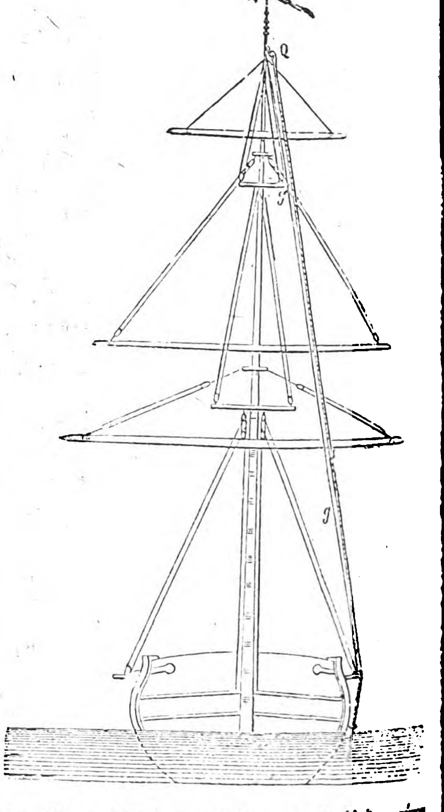

Σχ. 28.—Κάθοδος τοῦ ἀγωγοῦ τοῦ ἀλεξικεραύνου μέχρι τῆς θαλάσσης.

Digitized by Google

καταλήγει εἰς ἄγκιστρον Q. Εἰς τὸ ἄγκιστρον ῖτο προσδένεται ὁ ἀγωγὸς τοῦ ἀλεξικεραύνου οτελούμενος ἀπὸ συρματόσχοινον. Ὁ ἀγωγὸς ος συνδεόμενος διὰ μονωτικῶν συνδετήρων κατὰ στήματα μετὰ *ἐπιτόνου* τινὸς gg καὶ διερχόμε-; παρὰ τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου (σχ. 28) διὰ κτυλίου τινος b, ἵνα τηρῆται μακρὰν αὐτῆς, πτεται εἰς τὴν θάλασσαν, τιθεμένου εἰς τὸ ἄκρον μολυβδίνου τινὸς βάρους, ἢ συνδέεται μὲ τὴν χάλκωσιν τοῦ πλοίου. Εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ὁ ἀγωγὸς δὲν συνδέεται μετὰ τῆς ἐπιχαλκώ-ος, τηρεῖται ἐσπειρωμένος εἰς τὰ *παρεξάρτια* πλοίου καὶ μόνον ἐν περιπτώσει θυέλλης ρί-πται εἰς τὴν θάλασσαν.

Εἰς πλοῖά τινα ὁ ἀγωγὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ χαλ-ην ταινίαν κατερχομένην κατὰ μῆκος τοῦ ἱστοῦ, ς διαπερῶσα τὴν τρόπιδα συγκοινωνεῖ μετὰ θαλάσσης.

Εἰς τὰ νεώτερα πλοῖα, ἅτινα ἔχουσι σιδηροῦς ούς, ἡ ῥάβδος τοῦ ἀλεξικεραύνου συνδέεται δι' ωγοῦ μετὰ τοῦ σιδηροῦ ἱστοῦ, οὕτω δὲ ὁλόκλη-τὸ σκάφος ἀποτελεῖ τὸν ἀγωγὸν τοῦ ἀλεξι-αύνου, δι' οὗ τοῦτο συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς θα-σσης. Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ἀλεξίκηπος (=ὁ προστάτης τῶν κήπων)· τί-ς βιβλίου τινὸς τοῦ Νέστορος Γεωπ. 12, 16.

Ἀλεξικλῆς. Εἷς τῶν ἐν Ἀθήναις ἐξεχόντων γαρχικῶν, οἵτινες ἀνέτρεψαν τὸ δημοκρατικὸν Ἀθήναις πολίτευμα κατὰ τὸ 411 π. Χ. καὶ κατέστησαν αὐτὸ διὰ τῆς ἀρχῆς τῶν τετρα-ίων. Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς βουλῆς ταύτης έφυγε μετὰ τοῦ Πεισάνδρου καὶ τῶν ἄλλων ριωτέρων ὀπαδῶν τῆς ὀλιγαρχικῆς μερίδος εἰς Δεκέλειαν. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλεξικράτης. Πυθαγόρειος φιλόσοφος, περὶ βίου καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ ὁποίου οὐδὲν γι-σκομεν. Μόνον ὁ Πλούταρχος (ἐν συμποσ. προβλ. ΙΙ η'. 1) ἀναφέρων τὸ περὶ τῶν παλαιῶν Πυθα-ρείων ἱστορούμενον, ὅτι οὗτοι ἀπείχοντο τῶν ύων, ἐπιβεβαιοῖ τοῦτο καὶ ἐκ τῆς ἰδίας του ιλήψεως, φέρων ὡς παράδειγμα μαθητὰς τοῦ γχρόνου του Πυθαγορείου φιλοσόφου Ἀλεξι-άτους, οἵτινες ἐν γένει ἦσαν ἐγκρατεῖς καὶ μέ-οι εἰς τὸν βίον των, «ἰχθύος δὲ μὴ γεύεσθαι παράπαν ὑπέμενον» καὶ τοῦτο, διότι, ὡς ὁ Τυν-ρίδης ὁ Λακεδαιμόνιος λέγει, οἱ ἰχθύες ἄφω-ι ὄντες, ἐσυμβόλιζον τὴν μυστικότητα τῶν Πυ-γορείων. Α. Π. Σ.

—**Ἀλεξικράτης**. Ἀρχιοινοχόος τοῦ Πύρρου (Πλούτ).

ἀλεξίκροτον· βλ. σιγαστὴρ καὶ αὐτοκίνητον.

ἀλεξίλυπος (ὁ, ἡ)—*ον*. Ὁ ἀπομακρύνων τὰς πας.

Ἀλεξίμαχος. Φωκεύς, διακριθεὶς πάντων διὰ ν ἀνδρείαν του εἰς τὸν νικηφόρον ἀγῶνα τῶν λλήνων κατὰ τῶν Γαλατῶν, ὅτε οὗτοι ἐπῆλθον τὰ τῶν Δελφῶν. Οἱ Φωκεῖς ἀφιέρωσαν τὴν εἰ-να του εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα (Παυσ. 23. 3). Ε. Σ.

Ἀλέξιν. Πόλις τῆς κενιρικῆς Ρωσίας ἐν τῷ βερνείῳ Τούλα, βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως Τούς, καὶ 896 χιλιόμετρα τοῦ Λένινγκραντ. Εἶναι ωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου περιφερείας καὶ συν-εται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τικῆς Ρωσίας. Κάτοικοι 5.500. Ἐξάγει λίπος ι δέρματα.

Ἀλεξινάτς. Πόλις τῆς Σερβίας κειμένη ἐπὶ ς συμβολῆς τοῦ Μοραβίτσας εἰς τὸν Μοράβαν, ρὶ τὰ 110 μίλλια ΝΑ τοῦ Βελιγραδίου καὶ 20 τῆς Νίσας, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς λιγραδίου-Σόφιας-Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ ν σερβοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1876 τὸ Ἀλεξι-ς ἦτο τὸ στρατηγεῖον τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ ίου, ἀπὸ δὲ τῆς 7|19 Αὐγούστου μέχρι τῆς |25 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀπέκρουσεν ἐπανειλημ-νας τουρκικὰς ἐφόδους. Ἐκυριεύθη καὶ ἐλεηλα-ήθη τὴν 19|31 Ὀκτωβρίου. Κατὰ τὸν Μέγαν λεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 7ην οεμβρίου 1915, ἀνακατελήφθη δὲ ὑπὸ τῶν Σέρ-ν τὴν 15ην Ὀκτωβρίου 1918. Ἡ πόλις ἐξάγει ιτνόν, οἴνους, ἀραβόσιτον, ὠά, τάπητας, μαλ ον, δέρματα. Ε. Σ.

ἀλεξῖναι *[Μικροβ.]*. Οὐσίαι ὑπάρχουσαι κατὰ ύσιν ἐν παντὶ ὀρῷ αἵματος, εἰς ἃς ὀφείλεται ἡ κροβιοκτόνος δύναμις τοῦ τοιούτου φυσιολογι-ῦ ὀροῦ. Ὁ ὅρος *ἀλεξῖναι* ὑπὸ τοῦ Buchner κα-ρωθεὶς ταυτίζεται πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Ehrlich εἰ-χθέντα ὅρον *συμπλήρωμα*. Τὴν εἰς τὰς ἀλεξίνας ρειλομένην μικροβιοκτόνον δύναμιν τοῦ ὀροῦ βαιοῦμεν καὶ πειραματικῶς ἀναμιγνύοντες πο-ότητά τινα προσφάτως ληφθέντος ὀροῦ αἵματος ῴου τινός, μηδέποτε ὑποστάντος λοιμώδη νόσον, ηδ' ὑποβληθέντος εἰς ἐμβολιασμόν, μετὰ παθο-όνων μικροβίων ἐντὸς δοκιμαστικῶν σωλήνων. ετὰ παρέλευσιν βραχυτάτου χρόνου τὰ τοιαῦτα ικρόβια φονεύονται ἐκ τῆς ἐπιδράσεως ἐπ' αὐ-τῶν τῶν τοιούτων οὐσιῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως τῆς ἐπενεργείας ταύτης τῶν ἀλεξινῶν εἶναι διάφο-ρον ἑκάστοτε ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ ζῴου, ἐξ οὗ προῆλθον αὗται καὶ ἐκ τοῦ ἐφ' ὃ ἐπιδρῶσι μι-κροβιακοῦ εἴδους. Ὑπὸ ἐρευνητῶν τινων θεωρεῖ-ται ὡς κατ' ἐξοχὴν συμβάλλουσα εἰς τὴν ἐπέλευ-σιν τῆς *φυσικῆς ἀνοσίας* ἡ ὕπαρξις τῶν ἀλεξινῶν ἐν τῷ αἵματι. Ἀνάλογος δὲ πρὸς τὸ ποσὸν αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ βαθμὸς τῆς τοιαύτης ἀνοσίας. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐξάρτησις τῆς φυσικῆς ἀνοσίας δὲν ἐπιβεβαιοῦται πάντοτε διὰ τοῦ πειράματος, κα-θότι π. χ. εἰ καὶ ὁ ὀρὸς τοῦ κονίκλου δεικνύει μεγίστην μικροβιοκτόνον δύναμιν ἐπὶ τῶν βακτη-ριδίων τοῦ σπληνάνθρακος, ἐν τούτοις ὁ κόνικλος στερεῖται παντελῶς φυσικῆς ἀνοσίας ἀπέναντι τοῦ τοιούτου μικροβίου, εὐκόλως προσβαλλόμενος ὑπὸ τῆς νόσου. Ἀντιστρόφως δὲ ὁ ὀρὸς τοῦ αἵ-ματος τῶν κυνῶν, οἵτινες εἶναι σχεδὸν ἄνοσοι πρὸς τὸν σπληνάνθρακα, οὐδεμίαν ἔχει μικροβιο-κτόνον ἰσχὺν ἐπὶ τῶν βακτηριδίων τούτου. Τὰ γε-γονότα ὅμως ταῦτα δὲν ἐλαττοῦσι τὴν μεγίστην σημασίαν τῶν ἀλεξινῶν ἐν τῇ ἐπελεύσει τῆς τοιαύ-της ἀνοσίας, καθότι κατὰ τὰ νῦν παραδεδεγμένα δὲν συντελεῖ πρὸς τοῦτο ἡ ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ἐν τῷ αἵματι ὑπάρχουσα ποσότης ἀλεξινῶν, ἀλλ' ἡ τα-χύτης, μεθ' ἧς παράγονται αὗται ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης. Ὁ δ' ὀργανισμὸς ἔχει πολυαρίθμους ἑστίας πα-ρασκευῆς καὶ ἐναποταμιεύσεως ἀλεξινῶν, ἐξ ὧν συμπληροῖ τάχιστα τὸ ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ἀπαι-τηθησόμενον ποσὸν αὐτῶν.

Ἐν δὲ τῇ *ἐπικτήτῳ ἀνοσίᾳ* δὲν εἶναι ἐλάσσων ἡ σημασία τῶν ἀλεξινῶν, καθότι ἔνια τῶν παραγο-μένων ἀντισωμάτων εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιδρά-σωσιν ἐπὶ τῶν οἰκείων ἀντιγόνων ἄνευ τῆς ὑπάρ-ξεως τῶν τοιούτων οὐσιῶν (ὡς π. χ. αἱ μικροβιο-λυσῖναι).

Ἡ χημικὴ σύστασις τῶν ἀλεξινῶν δὲν ἔχει δια-κριβωθῆ εἰσέτι. Δίδουσιν αὗται τὰς ἀντιδράσεις τῶν λευκωματοειδῶν, εἶναι δ' ἐκ τῶν ἀσταθεστέ-ρων σωμάτων τῆς Φυσιολογικῆς Χημείας, ἀλλοιού-μεναι καὶ καταστρεφόμεναι διὰ τῆς ἐπὶ μακρὸν χρόνον διατηρήσεως καὶ ἰδίως διὰ τῆς θερμάνσεως εἰς θερμοκρασίαν 55° ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν. Ὁ ὀρὸς τοῦ αἵματος, ὅστις ἀπώλεσε καθ' οἱονδήποτε τρό-πον τὰς ἀλεξίνας αὐτοῦ, καλεῖται *ἀδρανὴς* ἢ *ἀδρα-νοποιηθείς*, οὐχὶ δὲ μόνον στερεῖται τελείως πάσης μικροβιοκτόνου ἐπενεργείας ἐπὶ τῶν μικροργανι-σμῶν, ἀλλὰ καὶ καθίσταται ἄριστον θρεπτικὸν ὑπό-στρωμα πρὸς πολλαπλασιασμὸν καὶ καλλιεργίαν αὐ-τῶν. Πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἐν τῇ ἐπικτήτῳ ἀνοσίᾳ δρά-σεως τοῦ συμπληρώματος παραδεχόμεθα κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Ehrlich ὅτι φέρει τοῦτο δύο διακρί-τους ὁμάδας μορίων, ὧν ἡ μὲν καλεῖται *ἀπτοφό-ρος* καὶ συνδέεται πρὸς τὸν εἰδικὸν ἀμφιδοχέα, ἡ δὲ ὀνομάζεται *ζυμοτοξικὴ* καὶ συνενοῦται πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀντιγόνον. Ἐὰν τὰ συμπληρώματα ἀπο-λέσωσι τὴν ζυμοτοξικὴν ὁμάδα, τῇ ἐπιδράσει με-τρίας θερμοκρασίας, καλοῦνται *συμπληρωματοειδῆ*.

Τὸ ἐν τῷ ὀρῷ τοῦ αἵματος ποσὸν τῶν ἀλεξι-νῶν ἐλαττοῦται ἢ καὶ ἐξαφανίζεται ἐπὶ νόσων τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἄλλων ἐξασθενητικῶν ἐπιδράσεων, λ. χ. πείνης, λοιμώξεως, δηλητηριάσεως κλπ. Ἐὰν δ' εἰς πάσχοντα καὶ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εὑρι-σκόμενον ἐγχύσωμεν θεραπευτικόν τινα ὀρόν, πε-ριέχοντα ἀντισώματα, ὧν εἶναι ἀδύνατος ἡ δράσις ἄνευ τῆς ὑπάρξεως ἀλεξινῶν, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ θεραπευτικὴ ἐνέργεια τοῦ τοιούτου ὀροῦ εἶναι μηδαμινή. Ἐγένετο ἀπόπειρα ὅπως ἀναπληρωθῇ τὸ ἔλλειπον εἰς τὰ τοιαῦτα ἄτομα συμπλήρωμα διὰ τῆς ταυτοχρόνου ἐγχύσεως τοῦ θεραπευτικοῦ ὀροῦ καὶ ὀροῦ αἵματος προσφάτως ληφθέντος ἀπὸ ὑγιοῦς ἀτόμου. Ἀλλ' ὅμως τὰ συμπληρώματα τῶν διαφόρων ζῴων ὁμοιάζουσι μὲν πρὸς ἄλληλα, δὲν εἶναι ὅμως ἐντελῶς τὰ αὐτά. Μόνον εἰς συγγενῆ εἴδη ζῴων δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ ὡς ἄνω μέ-θοδος, διευκολύνουσα ὄντως τὴν ἐπενέργειαν τῶν τοιούτων θεραπευτικῶν ὀρῶν. Πλὴν τῶν ὡς ἄνω ἰδιοτήτων, τὸ συμπλήρωμα χρησιμεύει καὶ διὰ ἐκτέλεσιν βιολογικῶν τινων ἀντιδράσεων πρὸς διαγνωστικὸν σκοπόν, ὡς εἶναι ἡ ἀντίδρασις τοῦ Wassermann κλπ. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

Ἀλεξίνικος. Ἠλεῖος ὀλυμπιονίκης εἰς ἀγῶνα πάλης παίδων. Ὁ ἀνδριάς του, ἔργον τοῦ Σικυω-νίου γλύπτου Κανθάρου, εἶχε στηθῆ ἐν τῇ Ὀλυμπίᾳ παρὰ τὸν ἀνδριάντα τοῦ περιφημισμένου σοφιστοῦ Γοργίου τοῦ Λεοντίνου (Παυσ. VI, 17. 7).

Ἀλεξῖνος ὁ *Ἠλεῖος*. Φιλόσοφος τῆς Μεγαρι-κῆς (ἐριστικῆς) σχολῆς, μαθητὴς τοῦ Εὐβουλίδου, τοῦ ἐμπαθεστάτου ἀντιπάλου τοῦ Ἀριστοτέλους, σύγχρονος τοῦ Μεγαρικοῦ ἐπίσης φιλοσόφου Στίλ-πωνος, ἀκμάσαντος περὶ τὸ 370—290 π. Χ., καὶ τοῦ Μενεδήμου. Οὗτος ἀνὴρ φιλονικότατος ὤν, κατὰ Διογένην τὸν Λαέρτιον (ΙΙ, 10), πρὸς πάντας ἤριζε καὶ πάντας ἤλεγχε· διὸ καὶ Ἐλεγξῖνος σκω-πτικῶς ἐπεκλήθη· ἰδίᾳ διεφέρετο πρὸς τὸν Ζήνωνα. Καθ' ἃ ὁ Ἕρμιππος παρὰ Διογένει τῷ Λαερτίῳ ἀναφέρει, ὁ φιλόσοφος οὗτος ἀπελθὼν ἐξ Ἤλιδος ἦλθεν εἰς Ὀλυμπίαν, προτιθέμενος νὰ διδάξῃ αὐ-τόθι τὴν φιλοσοφίαν καὶ νὰ ἱδρύσῃ ἰδίαν αἵρεσιν, ἣν ἤθελε νὰ ἐπονομάσῃ *Ὀλυμπικήν*. Ἀλλ' ἐκεῖ μετ' ὀλίγον οἱ μαθηταί του, στενοχωρούμενοι διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν πρὸς τὸν βίον ἀναγκαίων καὶ διὰ τὸ νοσηρὸν τοῦ κλίματος, ἐγκατέλιπον αὐτόν. Ἐκεῖ δὲ μόνος ὁ Ἀλεξῖνος μετὰ τοῦ ὑπηρέτου διατρίβων καὶ κολυμβῶν ἡμέραν τινὰ ἐν τῷ Ἀλφειῷ ποταμῷ, διετρυπήθη ὑπὸ καλάμου, ἐκ τῆς πληγῆς δὲ ταύτης καὶ ἀπέθανεν αὐτόθι· ὁ Διογέ-νης διέσωσεν εἰς ἡμᾶς καὶ τὸ γεγραμμένον εἰς αὐ-τὸν ἐπίγραμμα, ἔχον οὕτως:

οὐκ ἄρα μῦθος ἦν ἐκεῖνος εἰκαῖος
ὡς ἀτυχής τις ἐὼν
τὸν πόδα κολυμβῶν περιέπεσεν ἥλῳ.
καὶ γὰρ σεμνὸς ἀνήρ
πρὶν Ἀλφειόν ποτ' ἐκπερᾶν Ἀλεξῖνος
θνῆσκε πληγεὶς καλάμῳ.

Οἱ μαθηταὶ καὶ ὀπαδοὶ τοῦ Ἀλεξίνου ἐκαλοῦντο *Ἀλεξίνειοι* ἢ *οἱ περὶ τὸν Ἀλεξῖνον*. Συγγράμματα ὁ Ἀλεξῖνος ἔγραψε πρὸς Ζήνωνα, πρὸς Ἔφορον τὸν ἱστοριογράφον, περὶ ἀγωγῆς, ἐξ οὗ μικρὸν ἀπό-σπασμα διεσώθη παρὰ Φιλοδήμῳ (ἐν τῷ περὶ ρη-τορικῆς σελ. 79 ἐκδ. Sudhaus), καὶ Ἀπομνημονεύ-ματα, ἐν οἷς, ὡς ὁ Εὐσέβιος ἀναφέρει (Προπαρ. εὐαγγ. XV, 2, 4), «εἰσῆγε τὸν Ἀλέξανδρον παῖδα δια-λεγόμενον τῷ πατρὶ Φιλίππῳ καὶ διαπτύοντα τοὺς Ἀριστοτέλους λόγους». Ὁ δὲ Ἕρμιππος παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ ἀναφέρει καὶ παιᾶνα πρὸς τιμὴν τοῦ Κρατεροῦ τοῦ Μακεδόνος ποιηθέντα ὑπὸ Ἀλεξί-νου τοῦ *διαλεκτικοῦ*. Ὁ Pappe (ἐν τῷ Λεξ. τῶν κυρ. ὀνομ.) ἀμφιβάλλει, ἂν ὁ διαλεκτικὸς οὗτος Ἀλεξῖνος εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Ἠλεῖον φιλό-σοφον.

Ὁ Πλούταρχος («περὶ δυσωπίας», τόμ. ΙΙΙ, σ. 386 κ. ἑ. ἐκδ. *Βερναρδάκη*) λόγον ποιούμενος περὶ τῶν ἐχόντων *ἀτονίαν τῆς ψυχῆς*, οἵτινες εὐκόλως μεταπίπτουσιν ἀπὸ μιᾶς ψυχικῆς διαθέσεως εἰς ἄλλην, ὅπως οἱ ἀμφορεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ὤτων εὐ-κόλως μεταφερόμενοι ἀπὸ ἑνὸς μέρους εἰς ἄλλο, ὡς παράδειγμα τοιαύτης ψυχικῆς ἀτονίας καὶ ἀσταθείας φέρει τὸν Ἀλεξῖνον, διηγούμενος τὸ ἑξῆς περὶ αὐτοῦ ἀνέκδοτον: Ἡμέραν τινὰ κατηγό-ρει ὁ Ἀλεξῖνος ἐν τῷ περιπάτῳ τοῦ Ἀριστοτέλους τὸν φιλόσοφον Στίλπωνα, πολλὰ φαῦλα κατ' αὐτοῦ λέγων. Ἀλλ' ὅτε τις τῶν παρόντων εἶπεν εἰς αὐτόν, ὅτι ὁ Στίλπων τοὐναντίον ἐπῄνει αὐτόν, τότε ὁ Ἀλεξῖνος εὐθὺς τὸν λόγον μεταβαλὼν εἶπεν, «ἀλη-θῶς ὁ Στίλπων εἶναι ἄριστος ἀνὴρ καὶ εὐγενέστα-τος». Πρὸς τὴν ψυχικὴν τοῦ Ἀλεξίνου ἀτονίαν ἀντιπαραβάλλων ὁ Πλούταρχος τὸ ψυχικὸν τοῦ Μενεδήμου σθένος λέγει περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς· οὗτος ἀκούσας, ὅτι ὁ Ἀλεξῖνος ἐπαινεῖ αὐτόν, «ἐγὼ δ'», εἶπεν, «ἀεὶ ψέγω Ἀλεξῖνον· ὥστε κακὸς ἄνθρωπος ἢ κακὸν ἐπαινῶν ἢ ὑπὸ χρηστοῦ ψεγόμενος».

Κατὰ τὸν Σέξτον τὸν Ἐμπειρικὸν (π. μαθημ. VII, 13) ὁ Ἀλεξῖνος, ὅπως καὶ ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Εὐβουλίδης, ἠσχολήθη περὶ τὸ λογικὸν μᾶλλον μέρος τῆς φιλοσοφίας, δεῖγμα δὲ τῆς πρὸς τὸν Ζήνωνα πολεμικῆς τοῦ Ἀλεξίνου, παρα-θέτει ὁ Σέξτος τὸ ἑξῆς: ὁ Ζήνων θέλων νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ κόσμος εἶναι λογικὸν καὶ ἔμψυ-χον δημιούργημα, ἐσυλλογίζετο ὡς ἑξῆς: «τὸ λο-γικὸν τοῦ μὴ λογικοῦ κρεῖττόν ἐστιν· οὐδὲν γε τοῦ κόσμου κρεῖττόν ἐστιν· λογικὸν ἄρα ὁ κόσμος», καὶ «τὸ νοερὸν τοῦ μὴ νοεροῦ καὶ τὸ ἔμψυχον τοῦ μὴ ἐμψύχου κρεῖττόν ἐστιν· οὐδὲν γε τοῦ κόσμου κρεῖττον· νοερὸς ἄρα καὶ ἔμψυχός ἐστιν ὁ κόσμος». Τὸν συλλογισμὸν τοῦτον ὡς ἄτοπον ἐξελέγχων ὁ Ἀλεξῖνος, ἔκαμνε καὶ αὐτὸς τὸν ἑξῆς συλλογι-σμόν: «Τὸ ποιητικὸν τοῦ μὴ ποιητικοῦ καὶ τὸ γραμματικὸν τοῦ μὴ γραμματικοῦ κρεῖττόν ἐστιν καὶ κατὰ τὰς ἄλλας τέχνας τὸ θεωρούμενον κρεῖτ-τόν ἐστι τοῦ μὴ τοιούτου, οὐδὲ ἓν δὲ κόσμου κρεῖτ-τόν ἐστι· ποιητικὸν ἄρα καὶ γραμματικὸν ὁ κόσμος». Πρὸς ταῦτα ἀπαντῶντες οἱ στωϊκοὶ ἔλεγον, ὅτι τὸ *κρεῖττον* ἐν τοῖς συλλογισμοῖς τοῦ Ζήνωνος ἔχει καθολικὴν ἔννοιαν, εἶναι δηλ. *καθόλου κρεῖτ-τον* (*καθάπαξ κρεῖττον*), ἐνῷ ἐν τῷ συλλογισμῷ τοῦ Ἀλεξίνου τὸ *κρεῖττον* δὲν δύναται νὰ εἶναι *καθόλου κρεῖττον*, ὅπως π. χ. ὁ Ἀρχίλοχος ποιη-τικὸν ὢν δὲν εἶναι κρείττων τοῦ Σωκράτους τοῦ μὴ ποιητικοῦ καὶ ὁ Ἀρίσταρχος γραμματικὸς ὢν δὲν εἶναι κρείττων τοῦ Πλάτωνος τοῦ μὴ γραμ-ματικοῦ. Α. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

Ἀλεξίνσκυ Γ. Ρῶσος σοσιαλιστής, βουλευτὴς τῆς Πετρουπόλεως εἰς τὴν δευτέραν Δούμαν. Ἀνῆκεν εἰς τὸ Ἐργατικὸν Σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα· συγγραφεὺς ἱκανῶν ἔργων.

Ἀλέξιος (ἐκ τοῦ *ἀλέξω*=ἀποκρούω, προφυ-λάττω ἀπὸ κακόν τι, *ἀλεξητήριος*). Κύριον ὄνομα ἀπαντώμενον ἐπὶ μακεδονικῶν νομισμάτων, σύνη-θες δὲ καὶ εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, καὶ σή-μερον, ἰδίᾳ παρὰ τοῖς Ρώσοις. Κοινὸς τύπος *Ἀλέξης*.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ-ΠΡΙΓΚΙΠΕΣ

— **Ἀλέξιος Α' *Κομνηνός***. Αὐτοκράτωρ τοῦ ***Βυ-ζαντίου***· βλ. Κομνηνός.

— **Ἀλέξιος Β' *Κομνηνός***. Αὐτοκράτωρ τοῦ ***Βυ-ζαντίου***· βλ. Κομνηνός.

— **Ἀλέξιος Γ' *Ἄγγελος***. Αὐτοκράτωρ τοῦ ***Βυ-ζαντίου***, υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Ἀγγέλου, καὶ ἀδελ-

Digitized by Google

φὸς τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1195 οἱ δύο ἀδελφοὶ εὑρίσκοντο ἐστρατοπεδευμένοι εἰς τὰ Κύψελα τῆς Θράκης, ὅπου συνεκέντρωνον στρατὸν διὰ νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ὁ Ἀλέξιος, πρὸ πολλοῦ ἐποφθαλμιῶν τὸν θρόνον, ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας, ἣν παρέσχεν ἡ εἰς κυνήγιον ἀπουσία τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν βασιλικὴν σκηνὴν ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν συνωμοτῶν Γεώργιου Παλαιολόγου, Μιχαὴλ Κανταχουζηνοῦ, Θεοδώρου Βρανᾶ, Ἰωάνου Πετραλίφα, Κωνσταντίνου Ραοὺλ καὶ ἄλλων. Ὁ στρατὸς προσεχώρησεν εἰς τὴν στάσιν καὶ στρατιωτικὴ δύναμις ἐξαπεστάλη πρὸς σύλληψιν τοῦ Ἰσαακίου, ὅστις μὴ δώσας ποτὲ προσοχὴν εἰς τὰς διαδόσεις περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ ἀδελφοῦ του, ἔφευγε τώρα ἔμφοβος πρὸ τῶν διωκτῶν του. Συλληφθεὶς ὅμως μετά τινας ἡμέρας εἰς τὰ Στάγειρα τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τοῦ Παντευγένου ἐτυφλώθη. Ὁ Ἀλέξιος θέλων νὰ στερεώσῃ τὸν θρόνον του ἐσκόρπισεν ἀφειδῶς εἰς τοὺς στρατιώτας τὰ διὰ τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον ἀποταμιευμένα χρήματα, διένειμεν εἰς αὐτοὺς γαίας καὶ παντὶ τρόπῳ προσεπάθησε νὰ κατασιγάσῃ τὴν ἐκ τῆς πράξεώς του γεννηθεῖσαν δυσφορίαν. Συνεργὸν πολύτιμον εἶχε τὴν σύζυγόν του Εὐφροσύνην, ἐκ τοῦ εὐγενοῦς οἴκου τῶν Καματηρῶν, ἥτις τὴν καλλονήν, τὴν εὐφράδειαν καὶ τὴν ἀγχίνοιάν της μετεχειρίσθη πρὸς ἐπιβολὴν τῶν θελήσεών της. Ὁ Ἀλέξιος γενόμενος αὐτοκράτωρ ἀνέλαβε τὸ ὄνομα τῶν Κομνηνῶν, πρὸς τὸν οἶκον τὸν ὁποῖον ἐσυγγένευε, ἀλλὰ οὐδεμίαν τῶν ἀρετῶν τούτων εἶχε, φανεὶς κατώτερος καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰσαακίου, ἀνέστειλε δὲ καὶ τὰς κατὰ τῶν Βουλγάρων πολεμικὰς παρασκευάς, ἀποθρασύνας οὕτως ἔτι μᾶλλον τοὺς ἐχθρούς. Ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ἡ βασιλεία τοῦ Ἀλεξίου Γ′ ἦτο μία τῶν χειροτέρων διὰ τὸ Βυζαντινὸν κράτος. Ἐσωτερικῶς ἡ διοίκησις παρεδόθη εἰς ἀναξίους ἄνδρας, τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους, παρ' ὅλας τὰς βαρείας φορολογίας, ἦσαν κενά, ἡ πειθαρχία ἐν τῷ στρατῷ εἶχε χαλαρωθῆ, καὶ μόνη φρουρὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦσαν οἱ Βάραγγοι. Ὁ στόλος ἤδη ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν εὑρισκόμενος εἰς ἀθλίαν κατάστασιν διελύθη τελείως ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ μεγάλου δουκὸς Μιχαὴλ Στρυφνοῦ, συζύγου τῆς ἀδελφῆς τῆς Εὐφροσύνης, ὅστις δὲν ἐδίστασε νὰ πωλήσῃ πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ ἀποφέρῃ χρυσὸν διὰ τὸ ἴδιόν του ταμεῖον. Ὁ Ἀλέξιος Γ′ ἠδιαφόρει διὰ πάντα ταῦτα, μόνην σκέψιν ἔχων τὰ χρυσοποίκιλτα ἐνδύματα καὶ τὰς πολυδαπάνους του ἑορτάς. Οἱ περὶ τὸ κράτος ὅμως ἐχθροὶ ἠγρύπνουν. Ὁ Σελτζουκίδης Κιλὶτζ Ἀρσλὰν Β′, ζῶν ἔτι, διένειμε τὸ κράτος του εἰς τοὺς δέκα υἱούς του, οἵτινες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός των ἤρχισαν διαπληκτιζόμενοι χωρὶς νὰ δυνηθῇ ἡ Κωνσταντινούπολις νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς διχονοίας ταύτης. Μὲ τέσσαρας ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἦλθεν εἰς ῥῆξιν ὁ Ἀλέξιος.

Ἐναντίον τοῦ ἀμηρᾶ τῆς Ἀγκύρας Μουεδδίν, ἐπιτεθέντος κατὰ τῶν ἐν Παφλαγονίᾳ Δαδύβρων, ἔστειλε τὸν Θεόδωρον Βρανᾶν, τὸν Ἀνδρόνικον Καταχαλὼν καὶ τὸν Θεόδωρον Καζάνην· ἀλλ' οἱ νεαροὶ οὗτοι στρατηγοὶ ἐνικήθησαν καὶ ὁ Ἀλέξιος ἠναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἀμηρᾶ. Ὁ Ρουνεδδίν, ὁ Ρουκρατῖνος κατὰ τὸν Νικήταν Χωνιάτην, ἀπησχόλησε κατόπιν τὸν Ἀλέξιον, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Καϊχοσρόης, ἀμφότεροι ὅμως κατώρθωσαν νὰ ἐπιβληθοῦν. Οἱ Βούλγαροι ἐφάνησαν ἀπειλητικώτεροι. Ὁ Ἰωάννης Ἀλέξανδρος Ἀσὰν ἐνίκησεν ἀλληλοδιαδόχως τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Ἀλεξίου, Ἀλέξιον Ἀσπιέτην καὶ Ἰσαάκιον, γαμβρὸν τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ εἰσβαλὼν εἰς Μακεδονίαν ἐλεηλάτει καὶ κατέστρεφεν αὐτήν. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀσὰν ἀπήλλαξε τὸ Βυζάντιον τρομεροῦ ἐχθροῦ, ἀλλ' ὅπως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν Σελτζουκιδῶν, ὁ Ἀλέξιος δὲν ἴσχυσε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς ἔριδος τοῦ Πέτρου, ἀδελφοῦ τοῦ θανόντος, καὶ τοῦ Ἰβάγκου. Ὁ θρόνος τῆς Βουλγαρίας περιῆλθε τέλος εἰς τὸν Ἰωαννίτζην, νεώτερον ἀδελφὸν τοῦ Ἀσάν, ὅστις ἐπέφερε μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, πρὶν εἰρηνεύσῃ μετ' αὐτοῦ ὁ Ἀλέξιος περὶ τὰ τέλη τοῦ 1202. Ἀλλὰ καὶ οἱ Βλάχοι ἐδείχθησαν ἐπικίνδυνοι ὑπὸ τὸν Δοβρομῆρον Στρεγάνον, τὸν Χρύσον τῶν Βυζαντινῶν. Ἐν τῷ κράτει ἀνεφαίνοντο συχναὶ στάσεις. Ὁ Ἀλέξιος Κοντοστέφανος, ὁ Ψευδαλέξιος, ὁ Παχύς, ὁ Μανουὴλ Καμύτζης, ὁ ἐκ Κύπρου Ἰωάννης Σπυριδωνάκης, ἐπεχείρησαν νὰ ἀνατρέψωσι τὸν Ἀλέξιον, εἰς δὲ τὰς ἐπαρχίας οἱ διάφοροι ἀρχηγοὶ τῶν ἀριστοκρατικῶν οἴκων ἐγίνοντο βασιλίσκοι εἰς τὰς περιφερείας των. Ὁ μέγιστος ὅμως τῶν κινδύνων ἦτο ὁ ἐκ δυσμῶν.

Τῷ 1202 ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Γ′ ἐν Ρώμῃ καὶ ὁ ἱερεὺς Φούλκων ἐξήγειραν παρὰ τῷ κλήρῳ, τῷ λαῷ καὶ τοῖς εὐπατρίδαις τὴν σκέψιν νέας, τετάρτης σταυροφορίας. Πρὸς πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων του ὁ Ἰννοκέντιος ἐζήτησε τὴν συμμετοχὴν τοῦ Δόγη Δανδόλου καὶ τοῦ Ἀλεξίου Γ′. Καὶ ὁ μὲν Ἀλέξιος ἠρνήθη νὰ συμμορφωθῇ, ὁ δὲ πανοῦργος δόγης κατώρθωσε νὰ ἐκμεταλλευθῇ πρὸς ὄφελος τῆς Βενετίας τὴν πρότασιν. Βλέπων δηλαδὴ ὅτι οἱ σταυροφόροι εἶχον ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς ναυτικῆς ἐπικουρίας του, ἐδέχθη νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς πλοῖα ἀντὶ καταβολῆς εἰς τέσσαρας δόσεις μέχρι τέλους Ἀπριλίου 1202 ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας μάρκων ἀργύρου, καλῶς δὲ γνωρίζων ὅτι οἱ ἀναλαβόντες τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην Γάλλοι κόμητες δὲν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ τὴν ἐκπληρώσωσιν, ἐσκόπει νὰ ἀναγκάσῃ τούτους νὰ ἀλλάξωσι τὸ σχέδιον ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ἥτις μεγάλως θὰ ἔβλαπτε τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα τῆς Βενετίας. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ ὁ δεκαοκταετὴς Ἀλέξιος, υἱὸς τοῦ Ἰσαακίου, ὅστις, ἐπὶ ἓξ ἔτη συμμεριζόμενος τὴν φυλακὴν τοῦ πατρός του ἐν Διπλοκιονίῳ, κατώρθωσε τέλος νὰ δραπετεύσῃ τῇ βοηθείᾳ Πισατῶν ναυτῶν. Καταπείσας τοὺς σταυροφόρους νὰ τὸν ἀποκαταστήσωσιν εἰς τὸν θρόνον ἔπλευσε μετ' αὐτῶν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν 4ην Ἰουλίου 1203 ἤρξατο ἡ πολιορκία τοῦ Πέραν. Τὴν 17ην Ἰουλίου ἐγένετο γενικὴ ἔφοδος ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης.

Ὁ Ἀλέξιος Γ′, παρ' ὅλας τὰς παροτρύνσεις τοῦ γαμβροῦ του Θεοδώρου Λασκάρεως, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιτάξῃ ἄμυναν, ἂν καὶ διαθέτων περισσότερον ἢ οἱ ἐχθροὶ στρατόν. Εἰσελθὼν ἐν ἀταξίᾳ εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τὰς ὕβρεις τοῦ ὄχλου κατέφυγεν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας παραλαβὼν τοὺς θησαυρούς του καὶ τὴν θυγατέρα του Εἰρήνην ἔφυγεν ἐντὸς λέμβου εἰς Δεβελτὸν τῆς Θράκης παρὰ τὸν Εὔξεινον Πόντον, ἐγκαταλιπὼν τὴν σύζυγον, τὰς ἄλλας θυγατέρας καὶ τὸ κράτος. Ὁ Ἰσαάκιος ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοκράτωρ τὴν πρωΐαν τῆς 18ης Ἰουλίου. Μετά τινα χρόνον ὁ Ἀλέξιος Γ′ ἐπεχείρησε τὴν ἐπανάκτησιν τοῦ θρόνου, μεταβὰς ἀπὸ Δεβελτοῦ εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ κυριαρχήσας τῆς Θράκης. Οἱ σταυροφόροι μετὰ τοῦ Ἀλεξίου Δ′ τὸν κατεδίωξαν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸν συλλάβουν. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1204 ἐγκατεστάθη ἐν Μοσυνοπόλει τῆς Θράκης. Ἐκεῖ κατέφυγε καὶ ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρός του Μούρτζουφλος. Ὁ Ἀλέξιος Γ′ ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ καὶ παραλαβὼν τὴν σύζυγον Εὐφροσύνην καὶ τὴν θυγατέρα Εὐδοκίαν, αἵτινες ἦσαν παρὰ τῷ Μουρτζούφλῳ, ἔφυγεν εἰς Θεσσαλίαν καταλιπὼν τὴν πόλιν εἰς τοὺς ἐπελθόντας Λατίνους. Εἰς Θεσσαλίαν συνεμάχησε μετὰ τοῦ Λέοντος Σγουροῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκε σύζυγον τὴν ἄλλοτε σύζυγον τοῦ Μουρτζούφλου Εὐδοκίαν. Πειραθεὶς νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν Βονιφάτιον τὸν Μομφερρατικὸν συνελήφθη ὑπ' αὐτοῦ αἰχμάλωτος τῷ 1204 καὶ ἐγκατεστάθη ὑπὸ τοῦ νικητοῦ ἐν Ἁλμυρῷ. Ἐκεῖθεν κατέφυγε παρὰ τῷ Μιχαήλ, δεσπότῃ τῆς Ἠπείρου, καὶ ἔπειτα ἐλθὼν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν κατέφυγε παρὰ τῷ σουλτάνῳ τοῦ Ἰκονίου καὶ ἀπήτησε τὸν θρόνον ἀπὸ τὸν γαμβρόν του Θεόδωρον Λάσκαριν τῆς Νικαίας. Ὁ Λάσκαρις ἠρνήθη καὶ ὁ Ἀλέξιος Γ′ ἐβάδισε μετὰ τοῦ σουλτάνου Καϊχοσρόου κατὰ τοῦ γαμβροῦ του. Οὗτος ἀντεπεξῆλθε μετὰ στρατοῦ, ἐνίκησε καὶ ἐφόνευσε τὸν σουλτάνον καὶ συλλαβὼν τὸν πενθερόν του τὸν ἐνέκλεισεν εἴς τινα μονὴν ἐν Νικαίᾳ, ὅπου οὗτος ἀπέθανεν ἄγνωστον ἀκριβῶς ποῖον ἔτος. Ε. Σ.

— **Ἀλέξιος Δ′ Ἄγγελος**. Αὐτοκράτωρ τοῦ ***Βυζαντίου***, υἱὸς τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου, ἀνεψιὸς τοῦ Ἀλεξίου Γ′. Ἦτο μόλις δωδεκαετὴς ὅτε ὁ θεῖός του ἐκθρονίσας καὶ τυφλώσας τὸν πατέρα του τὸν ἐνέκλεισεν εἰς φυλακὴν ἐν Διπλοκιονίῳ. Ὁ μικρὸς Ἀλέξιος ἐπὶ ἓξ ἔτη ἦτο φυλακισμένος μετὰ τοῦ πατρός του, ἀλλὰ κατώρθωσε δεκαοκταετὴς νὰ δραπετεύσῃ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Πισατῶν ναυτῶν εἰς Ἰταλίαν. Ἐκεῖ παρουσιάσθη εἰς τὸν πάπαν Ἰννοκέντιον Γ′, ἀλλ' οὗτος τόσον ψυχρῶς τὸν ὑπεδέχθη, ὥστε ὁ νέος ἀπογοητευθεὶς κατέφυγε πρὸς τὸν ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ Εἰρήνῃ γαμβρὸν Φίλιππον, βασιλέα τῆς Γερμανίας, ὅστις τὸν συνέστησεν εἰς τὸν Βονιφάτιον τὸν Μομφερρατικὸν ἐπισκεφθέντα τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1201 τὴν γερμανικὴν αὐλήν, προέτρεψε δὲ καὶ διὰ πρέσβεων τοὺς Βενετοὺς καὶ τοὺς σταυροφόρους νὰ ὑποστηρίξουν τὴν εἰς τὸν θρόνον τοῦ πατρός του ἀποκατάστασιν τοῦ νέου. Ἡ Βενετία δὲν ἐφάνη ἀπορρίπτουσα τὴν πρότασιν, διότι μία κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἐκστρατεία θὰ ηὔξανε τὴν δύναμίν της. Ἐζητήθησαν τότε παρὰ τῶν σταυροφόρων τὰ καθυστερούμενα ἐκ τῶν ὑπεσχημένων εἰς τὴν Βενετίαν χρημάτων, προυτάθη δὲ νὰ γίνῃ ἡ πληρωμὴ ἐκ τοῦ ἡμίσεος τῶν λαφύρων τῆς πρώτης πόλεως, ἣν ἔμελλον νὰ κυριεύσωσι. Καὶ ἀντέστησαν μὲν κατ' ἀρχὰς οἱ σταυροφόροι νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ χριστιανικῆς πόλεως, ὁ δὲ πάπας ἠπείλησεν ἀφορισμόν, ἀλλὰ ὑπεχώρησαν πρὸ τοῦ ἀκάμπτου γηραιοῦ Δανδόλου καὶ ἀρχομένου τοῦ Ὀκτωβρίου 1202 ὁ στόλος ἀπέπλευσεν ἐκ Λίδο. Τὴν 20ὴν Νοεμβρίου ἐπολιορκήθη ἡ Ζάρα, πόλις τῆς Δαλματίας, ἀφαιρεθεῖσα ἄλλοτε ὑπὸ τῆς Οὐγγαρίας ἀπὸ τῶν Βενετῶν καὶ καταστᾶσα φωλεὰ πειρατῶν. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ζάρας ἀνεφάνησαν πάλιν διχογνωμίαι ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν, ἣν ἔμελλον νὰ λάβουν οἱ σταυροφόροι. Τότε, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1203, ἔφθασαν ἀπεσταλμένοι τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξίου. Ὁ νέος ἐζήτει παρὰ τῶν σταυροφόρων νὰ τὸν βοηθήσουν πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου, ὑπέσχετο δὲ νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς Βενετούς, μόλις ἀποκατασταθῇ εἰς αὐτόν, 200000 μάρκων ἀργύρου, νὰ ἀναλάβῃ ἐπὶ ἓν ἔτος τὴν διατροφὴν ὅλου τοῦ στρατοῦ, νὰ προσθέσῃ εἰς τοὺς σταυροφόρους δέκα χιλιάδας μαχητὰς συντηρουμένους ὑπ' αὐτοῦ, καὶ νὰ συντηρῇ διὰ βίου πεντακοσίους ἄνδρας πρὸς ἄμυναν τῆς Παλαιστίνης, καί, ὅπερ σπουδαιότερον, ὑπέσχετο τὴν ὑποταγὴν τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν τῆς Ρώμης καὶ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ λατινικοῦ δόγματος.

Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἐγένοντο δεκτὰ τὰ προτεινόμενα, ὁ δὲ Ἀλέξιος κατῆλθεν εἰς Ζάραν, καὶ ὁ στόλος ἀπέπλευσε διευθυνόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐσταμάτησαν εἰς Δυρράχιον, ὅπου ὁ Ἀλέξιος ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ ὡς Ἀλέξιος Δ′, καὶ κατόπιν διηυθύνθησαν εἰς Κέρκυραν ὅπου εἶχε προπορευθῇ ἀπὸ τοῦ Πάσχα προφυλακὴ τοῦ στόλου. Τὴν 27ην Ἰουνίου ὁ στόλος ἠγκυροβόλησε πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ τοῦ Ἀλεξίου Γ′ οὐδεμίαν ἢ γελοίαν ἀντίστασιν προέβαλον εἰς τοὺς ἐπερχομένους. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ὁ τυφλὸς Ἰσαάκιος ἀνακηρυχθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοκράτωρ ἔστειλε πρέσβεις εἰς τοὺς σταυροφόρους ἀναγγέλλων τὰ συμβάντα καὶ ζητῶν τὸν υἱόν του Ἀλέξιον. Οὗτοι ἀπήτησαν τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνώρισιν τῶν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του ἀναληφθεισῶν ὑποχρεώσεων. Ὁ Ἰσαάκιος τὰς ἐδέχθη ἂν καὶ διστάζων καὶ ὁ Ἀλέξιος Δ′ εἰσῆλθε τὴν 1ην Αὐγούστου 1203 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Αἱ ὑποσχέσεις ὅμως δὲν ἐξετελέσθησαν παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ Ἀλεξίου. Τὰ κτήματα τῆς αὐτοκρατείρας Εὐφροσύνης καὶ τῶν συγγενῶν της ἐδημεύθησαν, τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἱερὰ σκεύη τῶν ναῶν συνελέγησαν ὅπως ἀποτελεσθῇ τὸ ἀναγκαῖον ποσόν, ἀλλὰ πάντα ταῦτα καὶ ὅλα τὰ χρήματα τοῦ ταμείου μόλις τὸ ἥμισυ τοῦ ὑπεσχημένου ποσοῦ κατέστη δυνατὸν νὰ καλύψωσιν.

Οἱ σταυροφόροι ἤρχισαν τότε νὰ γίνωνται ἀπαιτητικοὶ καὶ ὀχληροί. Ὁ Ἰσαάκιος, ἐλευθερωθεὶς τῆς φυλακῆς, οὐδὲν ἄλλο ἐσκέπτετο ἢ πῶς νὰ διαιτᾶται τρυφηλῶς, ὁ δὲ Ἀλέξιος ἐκέρδιζε μὲν τὴν εὔνοιαν τῶν σταυροφόρων κραιπαλῶν μετ' αὐτῶν, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο κατώρθωνεν ἢ νὰ δυσαρεστῇ τὸν πατέρα του, ὅστις οὕτως ὑπεβιβάζετο ἐνώπιον τοῦ υἱοῦ του, καὶ νὰ ἐξεγείρῃ τὴν δυσφορίαν τοῦ λαοῦ, ἥτις μετετράπη εἰς ὀργήν, ὅτε ὁ Ἀλέξιος ἔστειλεν εἰς Ρώμην ὁμολογίαν πίστεως καὶ ἠνάγκασε τὸν Πατριάρχην Καματηρὸν νὰ ἀνακηρύξῃ τὸν πάπαν ἀνώτερον τῶν ἐπὶ γῆς ἐπισκόπων. Ἡ βαρεῖα φορολογία πρὸς πορισμὸν τῶν διὰ τοὺς σταυροφόρους χρημάτων ἐξῆψε τὰ πνεύματα καὶ φῆμαι ἐπαναστάσεως ἐκυκλοφόρουν. Ἡ Κωνσταντινούπολις εὑρίσκετο οὕτω ὑπὸ τοὺς σταυροφόρους. Εὑρισκόμενος ἐν ἀμηχανίᾳ ὁ Ἀλέξιος ἀπεφάσισε νὰ ἀρνηθῇ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεών του. Ἀπεσταλμένοι τῶν πιστωτῶν ἐστάλησαν νὰ ζητήσωσι τὰ ὀφειλόμενα, ἀλλὰ ἐξεδιώχθησαν κακοὶ κακῶς ἐκ τοῦ παλατίου τῶν Βλαχερνῶν. Ὁ Ἀλέξιος ἔσχε τὸ θάρρος νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ αὐτὸν τὸν γηραιὸν Δάνδολον, ἀλλ' ἡ Βενετία ἠπείλησε διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου της πόλεμον. Πράγματι δὲ δὲν ἤργησε νὰ κηρυχθῇ οὗτος μεταξὺ σταυροφόρων καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Ἄγγελοι δὲν ἐφρόντιζον νὰ ἀναχαιτίσωσι τὰς ἐπιδρομὰς καὶ λεηλασίας τῶν Λατίνων. Ὁ λαὸς ἐξοργισθεὶς διέταξε τὴν σύγκλητον καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς νὰ ἐκλέξωσιν ἄλλον αὐτοκράτορα. Ὡς τοιοῦτος ἐξελέγη ὁ νεαρὸς Νικόλαος Καναβός. Ὁ Ἀλέξιος Δ′ ἔσπευσε νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πρωτοβεστιαρίου τοῦ Ἀλεξίου Μουρτζούφλου. Οὗτος ὅμως φυλακίσας αὐτὸν τὸν ἐστραγγάλισε καὶ διαδώσας ὅτι ὁ πρώην αὐτοκράτωρ ἠσθένει διεπραγματεύετο ὡς ἀντιπρόσωπός του μετὰ τῶν πολεμίων. Ὅτε ὁ Δάνδολος ἐζήτησεν, ὑποπτευθεὶς τὴν ἀλήθειαν, τὴν παράδοσιν τοῦ Ἀλεξίου, ὁ Μούρτζουφλος ἀπήντησεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέθανεν. Ὁ Ἀλέξιος Δ′ ἐκηδεύθη τότε μεγαλοπρεπῶς μετὰ τοῦ πατρός του Ἰσαακίου, ὅστις, ἀσθενῶν ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τῆς στάσεως, εἶχεν ἀποθάνει ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του. Ε. Σ.

— **Ἀλέξιος Ε′, *Μούρτζουφλος***. Αὐτοκράτωρ τοῦ ***Βυζαντίου***· βλ. Μούρτζουφλος.

— **Ἀλέξιος Α′ *Μιχαήλοβιτς***. Τσάρος τῆς ***Ρωσίας***, γεννηθεὶς ἐν Μόσχᾳ τῷ 1629 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1676. Εἶναι οὗτος υἱὸς τοῦ πρώτου τσάρου τῆς Ρωσίας Μιχαὴλ ἐκ τῆς δευτέρας ρωσικῆς δυναστείας τοῦ οἴκου Ρωμανώφ καὶ τῆς Εὐδοξίας Στρέχνεφ. Ἀπὸ τοῦ Ἀλεξίου Α′ χρονολογεῖται ἡ ρωσικὴ ἀναγέννησις, θεωρεῖται δὲ οὗτος ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν ὡς πρόδρομος τοῦ υἱοῦ του Μεγάλου Πέτρου. Ἀνῆλθε τὸν θρόνον ἄγων μόλις τὸ δέκατον ἕβδομον ἔτος, κατέδειξεν ὅμως ἀμέσως ἰσχὺν χαρακτῆρος καὶ πολυπράγμονα θέλησιν. Ἡ Ρωσία εὑρίσκετο ἐν πλήρει ἀναρχίᾳ, στάσεις ἠκολούθουν τὰς στάσεις, αἱ εἰσβολαὶ τῶν Πολωνῶν ἠρήμουν τὰς πεδιάδας τῆς Οὐκρανίας, οἱ Οὐνῖται καὶ οἱ Ἰησουῖται εἶχον κηρύξει εἰς διωγμὸν τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν

Digitized by Google

καὶ οἱ Ἰουδαῖοι προεκάλουν ἐξεγέρσεις τῶν Κοζάκων, οἵτινες παρὰ τὸν ληστρικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα ἦσαν ζηλωταὶ τῆς ὀρθοδοξίας. Μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῶν τελευταίων τούτων διεκρίνοντο ὁ Ναβιλάϊκ, ὁ Οὐστρανίτσα, ὁ Παυλιούκη καὶ ὁ Ταράς Μπούλμπα, ἀπαθανατισθέντες ὑπὸ τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων. Τότε οἱ τυφλοὶ ἀοιδοὶ διασκορπισθέντες καθ' ὅλην τὴν Ρωσίαν ἔψαλλον τὸ θαυμάσιον ᾆσμα τῆς Δικαιοσύνης. Αἱ καταστροφαὶ τὰς ὁποίας προεκάλουν οἱ *πάνοι* τῆς Πολωνίας συνετέλουν ὅπως οἱ πιεζόμενοι τῆς Μικρᾶς Ρωσίας στρέφουν τὰ ὄμματά των πρὸς τὸν ὀρθόδοξον τσάρον τῆς Μόσχας, καὶ οἱ Κοζάκοι ἐπεδίωκον συμμαχίαν μετ' αὐτοῦ.

Ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονικὴν ἐξουσίαν ὁ Ἀλέξιος Μιχαήλοβιτς· ὡς βάσιν τῆς πολιτείας του ὁ νεαρὸς τσάρος ἔθετο τὴν κατὰ τῆς Πολωνίας ἐκδίκησιν, τὴν ἀνάκτησιν τῆς Μικρᾶς Ρωσίας, τὴν καθυπόταξιν τῶν Κοζάκων, τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς Ρωσίας ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ οἰκογενείᾳ. Ἦτο ὁ Ἀλέξιος ἀπὸ χαρακτῆρος ἤπιος, ἀλλὰ πνεύματος ζωηροῦ καὶ παρατόλμου, ἐδείκνυε δὲ ἀδυναμίαν μόνον πρὸς τοὺς εὐνοουμένους αὐτοῦ. Ὁ ἐνασκῶν τὴν μεγαλυτέραν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιρροὴν ἦτο ὁ βογιάρος Μορόζωφ, εἰς ἄκρον μὲν φιλόδοξος ἀνήρ, ἀλλ' εὐρείας παιδείας, ὀξυδερκείας καὶ ἐκτάκτου διπλωματικῆς ἱκανότητος. Νυμφευθεὶς οὗτος τὴν ἀδελφὴν τῆς τσαρίνας ἐπαγίωσε τὴν θέσιν του παρὰ τῷ τσάρῳ καὶ ὤθησε τοῦτον εἰς τὸν κατὰ τῆς Πολωνίας πόλεμον. Ἀνασυντάξας ὁ Ἀλέξιος τὸν ἐν ἀποσυνθέσει εὑρισκόμενον ρωσικὸν στρατὸν καὶ ἀποκαταστήσας τὴν τάξιν εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ λαὸς ἕνεκα τῶν διαρκῶν ἐπαναστάσεων εἶχεν ἀποχαλινωθῆ, ἐπεδίωξεν ἐν ταυτῷ καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν τῆς χώρας. Τὸ φιλοτάραχον τοῦτο λαϊκὸν πνεῦμα ἔστρεψεν ὁ Ἀλέξιος κατὰ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐπωφελούμενος τῶν πολωνικῶν ταραχῶν διήνοιξε τὴν εἴσοδον εἰς Οὐκρανίαν τῶν στρατευμάτων του. Ὁ ἀρξάμενος τοῦ πολέμου τούτου ἀρχηγὸς τῶν Κοζάκων Χμελνίτσκη κατετρόπωσε τοὺς Πολωνοὺς στρατηγοὺς Ποτόσκην καὶ Καλινόσκην κατὰ τὰ Κίτρινα ὕδατα, εἶτα δὲ εἰς Κορσοὺν ὅπου ἔπεσαν ὀκτακισχίλιοι Πολωνοί. Ἡ νίκη αὕτη τῶν Κοζάκων ἐγένετο τὸ σύνθημα γενικῆς ἐξεγέρσεως τῶν ὑπὸ τὴν Πολωνίαν ὀρθοδόξων λαῶν. Οἱ Ρῶσοι ἱερεῖς περιτρέχοντες τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία ἐκήρυττον τὸν ἱερὸν πόλεμον κατὰ τῶν Οὐνιτῶν καὶ Ἰησουϊτῶν, οἱ δὲ ἀγρόται ἐξεγερθέντες κατὰ τῶν ἀρχόντων Πολωνῶν κατέκαιον τοὺς πύργους αὐτῶν καὶ διήρπαζον τὰ ὑποστατικά των. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐξεδιώκοντο πανταχόθεν, καὶ ἐθεώρουν ἑαυτοὺς εὐτυχεῖς ἐὰν ἠδύναντο νὰ διέλθουν ἀχίτωνες πέραν τοῦ Βιστούλα. Ὁ Χμελνίτσκη κατανικήσας τοὺς Πολωνοὺς εἰς Πιλάβαν, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Γαλικίαν καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Λεμβέργης νικητής. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Βλαδίσλαος καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης Καζιμίρ. Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κοζάκων, καλέσας τὸν Τάταρον Χάνην τῆς Κριμαίας εἰς ἐπικουρίαν, περιεκύκλωσε τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας εἰς Σβόροβ, διεσώθη δὲ οὗτος προσενεγκὼν πλούσια δῶρα εἰς τὸν Χάνην, ὅστις ἀπεσύρθη συστήσας εἰς τὸν σύμμαχόν του συνθηκολόγησιν. Ὁ Χμελνίτσκη ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ, ἀλλ' ἡ συνθήκη αὕτη ἀπέβη ἀνεφάρμοστος. Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε καὶ ὁ Χάνης τῶν Τατάρων ἐπρόδωσεν αὖθις τοὺς Κοζάκους, οἵτινες ἐν τέλει ἡττήθησαν.

Τότε ὁ τσάρος Ἀλέξιος συνεκάλεσε τὰ γενικὰ συμβούλια, τὰ ὁποῖα ἀπεφάνθησαν ὑπὲρ τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Πολωνίας. Τὸ αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὁ Χμελνίτσκη· ἐκάλεσε τὴν συνέλευσιν τῶν Κοζάκων ἐν Περεϋσλάβ, ἡ ὁποία ὤμοσε τὸν παρὰ τοῦ τσάρου ἀπαιτηθέντα ὅρκον καὶ ἐζήτησε μόνον τὴν διατήρησιν τῶν οὐκρανικῶν ἐλευθεριῶν. Πραγματοποιηθείσης οὕτω τῆς ἑνώσεως τῆς Μικρᾶς Ρωσίας μετὰ τῆς Μόσχας, ὁ τσάρος Ἀλέξιος τὸν Μάϊον τοῦ 1654 ἐν τῇ μητροπόλει Οὐσπένσκη Σαμπὸρ ἐκήρυξε τὸν κατὰ τῆς Πολωνίας πόλεμον καὶ ἐξαπέστειλε κατ' αὐτῆς ἑξήκοντα χιλιάδας στρατοῦ. Ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην αἱ καταλαμβανόμεναι ὑπὸ τῶν Πολωνῶν πόλεις περιήρχοντο εἰς χεῖρας τῶν Ρώσων καὶ ὁ πόλεμος οὗτος προεκάλεσε τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν ὀρθοδόξων. Ἡ ἐπέμβασις ὅμως τῆς Σουηδίας καὶ ἡ ἀπιστία τῶν Κοζάκων μετέστρεψε τὰ πράγματα, οἱ δὲ Πολωνοί, καίτοι συνθηκολογήσαντες μετὰ τῶν Ρώσων, ἐπωφελήθησαν τοῦ θανάτου τοῦ ἑτμάνου τῶν Κοζάκων Χμελνίτσκη, ὅπως ἀνακτήσουν ὅλην σχεδὸν τὴν Μικρὰν Ρωσίαν καὶ νικήσουν τοὺς Ρώσους.

Ὁ στρατὸς ὅμως τοῦ Καζιμὶρ καταληφθεὶς εἰς τὰς στέππας ὑπὸ τοῦ ψύχους καὶ τῆς πείνης, ἐξωλέσθη κατὰ τὸ πλεῖστον, ἠναγκάσθη δὲ οὕτω εἰς συνομολόγησιν δεκατριετῆ ἀνακωχῆς. Ὁ Ἀλέξιος ἐγένετο κύριος τῆς Σμολένσκης, τοῦ Κιέβου καὶ πάσης σχεδὸν τῆς Μικρᾶς Ρωσίας. Ἀλλ' αἱ στάσεις δὲν ἔπαυσαν ἐν Ρωσίᾳ καὶ οἱ Κοζάκοι ἐτ' εὐχερείας καταπλησσούσης ὤμνυον μὲν πρὸς τὸν τσάρον, ἐπρόδιδον ὅμως αὐτόν. Ἐν μέσῳ τοιαύτης καταστάσεως ὁ σουλτάνος Κωνσταντινουπόλεως ἐπέπεσε κατὰ τῆς Πολωνίας καὶ ἐμάστιζε τὰς παρὰ τὴν Κριμαίαν ρωσικὰς χώρας, διέταξε δὲ τὸν τσάρον ὅπως ἐκκενώσῃ τὴν Οὐκρανίαν. Ἐν ἐπιστολῇ του ὁ Μωάμεθ Δ' ἀπεκάλει τὸν μὲν τσάρον ἁπλῶς γοσποδάρον, ἑαυτὸν δὲ κύριον τῆς οἰκουμένης. Ὁ Ἀλέξιος ἀπέστειλε πρέσβεις πρὸς τὸν πάπαν καὶ πάντας τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, καλῶν αὐτοὺς εἰς ἱερὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον. Ἀλλὰ ἡ Ρωσία ἐν τῇ δύσει διετέλει σχεδὸν ἄγνωστος καὶ ἡ παρουσία τῶν Ρώσων πρέσβεων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς πόλεις προεκάλεσεν ἁπλῶς τὴν περιέργειαν.

Μετὰ τὸν τουρκοπολωνικὸν πόλεμον, καθ' ὃν ἡ Πολωνία ὑπέστη τρομερὰν δῄωσιν, οἱ Κοζάκοι τοῦ Δὸν διῆγον ἡσυχώτερον. Ἀλλ' εἷς ἐκ τῶν μεγάλων ἐπαναστατῶν, ὁ ἀνυπότακτος Κοζάκος Στέφκα Ραζίνα ἀνεστάτωσε τὴν ἀνατολικὴν Ρωσίαν. Ἀφορμὴν λαβὼν οὗτος τὴν μαστίζουσαν τὴν χώραν σιτοδείαν, ἐγένετο ἀρχηγὸς ἐπαναστατῶν καὶ ἐτράπη πρὸς τὸν Βόλγαν, τὴν εὐρεῖαν ταύτην ἀρτηρίαν τῶν μεγάλων ἐν Ρωσίᾳ ἐπαναστάσεων, ἐδῄωσε τὰς περὶ τὴν Κασπίαν χώρας καὶ τὰς γειτονικὰς περσικὰς τοιαύτας. Καίτοι ἀμνηστευθεὶς ὑπὸ τοῦ τσάρου, δὲν ἡσύχασε.

Ἡ δημοτικότης κατέστησεν αὐτὸν θρυλικὸν καὶ αἱ λαϊκαὶ περὶ αὐτοῦ ραψῳδίαι τυγχάνουν προσφιλέσταται μέχρι τῆς σήμερον παρὰ τῷ ρωσικῷ λαῷ. Κατὰ τὸ 1670 ἀνέπλευσε πάλιν τὸν Δὸν καὶ διέβη ἐκεῖθεν ἐπὶ τοῦ Βόλγα. Ἡ παρουσία του ἐξήγειρε πάντας, αἱ πόλεις παρεδίδοντο εἰς αὐτὸν καὶ οἱ τσαρικοὶ στρατοὶ στασιάζοντες παρέδιδον εἰς τὸν Ραζίνα τοὺς ἀξιωματικούς των, ἕως ὅτου εἰς τὴν παρὰ τὸν Δὸν μάχην ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Μπαρατίνσκη συνελήφθη καὶ μεταφερθεὶς εἰς Μόσχαν ἐθανατώθη τῷ 1671, δωδεκακισχίλιοι δὲ ἐπαναστάται ἐκαρατομήθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Ἀστραχάν. Ἔκτοτε ἐπηκολούθησε γαλήνη καθ' ἅπασαν τὴν Ρωσίαν, ἥτις ἤρχιζεν ἤδη νὰ λαμβάνῃ τὴν μορφὴν ὠργανωμένου Κράτους.

Ὁ Ἀλέξιος εἶναι ὁ ἡγεμὼν ὁ ἀρξάμενος τῆς ρωσικῆς μεταρρυθμίσεως, τὴν ὁποίαν ἐπέβαλεν ἀργότερον ὁ υἱός του Πέτρος ὁ Μέγας. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ὁ σοφὸς πατριάρχης τῆς Ρωσίας Νίκων ἀνέλαβε τὴν διόρθωσιν τῶν ἱερῶν σλαυονικῶν βιβλίων, εἰς ἃ ὑφίσταντο παρερμηνεῖαι καὶ σφάλματα, διαφωτιζόμενος ὑπὸ Ἑλλήνων ἱεραρχῶν. Ἀλλ' ἡ διόρθωσις αὕτη τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἡ δηλοῦσα πνεῦμα ἐπιστημονικὸν καὶ νεωτεριστικόν, προεκάλεσε τὸ σχίσμα τῶν ρασκολνίκων, μὴ παραδεχομένων τὰς διὰ τῆς Συνόδου γενομένας διορθώσεις. Ἤρξατο ἐπίσης ἐπαφὴ τῆς Ρωσίας μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, οὕτως ἀπεστάλησαν πρεσβεῖαι εἰς τὰς αὐλὰς Γαλλίας, Ἱσπανίας, Ἀγγλίας καὶ Περσίας, ἐδόθη δὲ ἡ πρώτη ὤθησις τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ὑπὸ τοῦ τσάρου δὲ τούτου ἱδρύθησαν τὰ πρῶτα μεταλλουργεῖα καὶ συνήφθησαν αἱ πρῶται ἐμπορικαὶ σχέσεις μετὰ τῆς Κίνας. Ὁ Ἀλέξιος συνετέλεσε πρὸς τούτοις εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς νομοθεσίας τῆς χώρας. Λαβὼν ὡς βάσιν τὸν ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ τρομεροῦ συνερανισθέντα κώδικα διώρθωσε τὰ σφάλματα, διεσαφήνισε τὰ σκοτεινὰ αὐτοῦ μέρη καὶ συνεσωμάτωσε τὰ διεσκορπισμένα οὐκάζια τὰ ὁποῖα διέφευγον τὴν κοινὴν προσοχήν. Ἐγένοντο οὕτως αἱ περὶ δικαίου θεωρίαι σαφέστεραι, εἶτα δὲ ἐξετύπωσε πάντα ταῦτα.

Καὶ ἄλλας μεταρρυθμίσεις εἰσήγαγεν ὁ Ἀλέξιος εἰς τὰς χώρας του· συνῴκισεν ἐπίσης μεγάλας ἐρήμους περὶ τὸν Βόλγαν καὶ τὸν Κάμαν, μεταφέρων κατὰ τὰς ἐκστρατείας του οἰκογενείας ἐξ ἄλλων μερῶν καὶ ἔφερε πειθαρχίαν εἰς τὰ βάρβαρα στίφη του. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐδόθη ὤθησις εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν καὶ ἱδρύθη τὸ πρῶτον ἐν Μόσχᾳ θέατρον, εἰς ὃ ἐπαίχθησαν τὰ δράματα τοῦ Μοναχοῦ Συμεὼν Παλότσκη, κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἐποχὴν γερμανικοὶ θίασοι εἰσήγαγον εἰς τὴν Ρωσίαν θεατρικὰ ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον ᾄσματα καὶ χοροί. Ἐπίσης εἰσήχθη ἡ διάτομος ἐκκλησιαστικὴ μουσική. Οὕτως ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου παρεσκευάσθη τὸ ἔδαφος τῆς ρωσικῆς ἀναγεννήσεως καὶ ἤρξατο ὑπολογιζομένη ἡ χώρα αὕτη ἐν τῇ Δύσει.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Ἀλέξιος** ***Πέτροβιτς.*** Πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Μεγάλου Πέτρου, αὐτοκράτορος τῆς *Ρωσίας*, καὶ τῆς Εὐδοξίας Λαπούχιν, γεννηθεὶς ἐν Μόσχᾳ τὴν 18 Φεβρουαρίου 1696. Δεκαπενταετὴς νυμφευθεὶς ὁ Πέτρος τὴν Εὐδοξίαν, ἀνήκουσαν εἰς οἰκογένειαν προσκειμένην εἰς τὴν ἀντιδρῶσαν εἰς τὰς διοικητικὰς καινοτομίας αὐτοῦ καὶ ἀσπαζομένην τὰς ἰδέας τῶν συγγενῶν της, ἐγένετο ἀπεχθὴς εἰς αὐτόν, διὸ μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἀζὸφ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἤθελε νὰ εὕρῃ αὐτὴν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ διέταξε τὴν ἐξορίαν της εἰς τὴν Μονὴν τῆς Σουσδάλης. Ἀλλ' ἡ Εὐδοξία καίτοι ἐξωρισμένη διετήρει ἱκανὴν ἰσχὺν εἰς μέγα μέρος τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ἐξήσκησε δὲ ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἀλεξίου ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν. Μετὰ τὴν διάζευξίν του ὁ Πέτρος ἐνεπιστεύθη τὴν ἀνατροφὴν τοῦ υἱοῦ του εἰς τὸν βαρῶνον Χούϊσεν. Ἐξέμαθεν οὗτος τὴν γερμανικήν, τὴν γαλλικήν, προώδευσε δὲ ἱκανῶς εἰς τὴν ἱστορίαν, τὰ φυσικομαθηματικὰ καὶ τὴν ζωγραφικήν. Ἡ κυριωτέρα ὅμως αὐτοῦ ἐνασχόλησις ἦτο ἡ μελέτη θρησκευτικῶν συγγραμμάτων, λέγεται δὲ ὅτι κατέστη τοσοῦτον εἰδήμων εἰς τὰ θρησκευτικά, ὥστε πολλάκις ἔφερεν εἰς ἀπορίαν τοὺς μετ' αὐτοῦ συνδιαλεγομένους.

Ἀλλ' ἡ διαγωγὴ τοῦ μεγάλου δουκὸς ἦτο σκανδαλώδης, τῆς παιδικῆς μὴ δυνηθείσης νὰ μεταβάλῃ τὰ ἤθη του. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας παραδοθεὶς εἰς ἡδονὰς καὶ ἀσωτίας περιεφρόνει τὰς πράξεις τοῦ πατρός του. Ὁ δεύτερος γάμος τοῦ Πέτρου μετὰ τῆς Αἰκατερίνης συνῳκείωσε τὸν Ἀλέξιον μετὰ τοῦ κλήρου καὶ τῶν λοιπῶν ἀντιδρώντων. Οὗτοι παρέστησαν εἰς τὸν ἡγεμονόπαιδα, ὅτι ὁ λαὸς ἐβδελύσσετο τὰς πράξεις τοῦ πατρός του καὶ ἐπειδὴ οὗτος ἔμελλεν ἐπ' ἐλάχιστον νὰ ζήσῃ, λόγῳ τῆς ἀσθενείας του, ὤφειλεν ὁ μέλλων τσάρος ἀπὸ τοῦδε νὰ ἐπιδεικνύῃ τὴν ἀποστροφήν του πρὸς πᾶσαν μεταρρύθμισιν καὶ νὰ διακηρύττῃ ὅτι ἐμελέτα νὰ ἀκολουθήσῃ τὰ ἴχνη τῶν προπατόρων του. Ὁ Πέτρος προσεπάθησε νὰ ἀποτρέψῃ τὸν υἱόν του τῶν ἀτοπιῶν τούτων καὶ συνέζευξεν αὐτὸν μετὰ τῆς ἡγεμονίδος Καρλόττας-Σοφίας Wolfenbuttel, γυναικαδέλφης τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Καρόλου ΣΤ'. Ἀλλ' ἐν ᾧ ὁ Πέτρος εὑρίσκετο εἰς περιοδείαν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην, ὁ Ἀλέξιος ἐχήρευσε καὶ ἐφαίνετο συμπράττων μετὰ τῶν δυσηρεστημένων, κόμματος παρασκευάζοντος ἐπανάστασιν ἐν Ρωσίᾳ. Ὁ αὐτοκράτωρ Πέτρος, ὅστις προσεπάθει νὰ ἑλκύσῃ τὸν Ἀλέξιον εἰς τὰς ἰδέας του καὶ νὰ τοῦ γεννήσῃ τὴν ἀγάπην εἰς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, ἠπείλησεν αὐτὸν ὅτι θὰ τὸν ἐκήρυττεν ἔκπτωτον τῶν δικαιωμάτων του ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἐὰν ἐξηκολούθει τὴν ἄσωτον αὐτοῦ ζωήν. Ἡ ἀπάντησις εἰς τὰς ἀπειλὰς ταύτας ἦτο, ὅτι ὁ Ἀλέξιος ἐδήλωσεν ὅτι οὐδεμίαν ἀπαίτησιν εἶχεν ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ἐπεθύμει νὰ λάβῃ τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Ὁ Πέτρος ἀφῆκεν εἰς τὸν υἱόν του ἑξάμηνον χρονικὸν διάστημα ὅπως σκεφθῇ καὶ ἀπῆλθεν εἰς Κοπενάγην. Ἐκεῖ ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Ἀλέξιος εὑρίσκετο εἰς διαρκῆ ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἀντιθέτων, ἔγραψε δὲ εἰς αὐτόν: «**Ἔκλεξε ἓν ἐκ τῶν δύο, ἢ τὸ μοναστήριον ἢ τὸν θρόνον. Ἂν θέλῃς νὰ μὲ διαδεχθῇς, ἐλθὲ ἀμέσως εἰς Κοπενάγην**». Ὁ τσάρεβιτς θεωρήσας ὡς ἐπικίνδυνον νὰ παραδοθῇ εἰς χεῖρας τοῦ παρωργισμένου πατρός, ἀπεκρίθη ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἀπέλθῃ εἰς Κοπενάγην, ἀλλὰ φθάσας εἰς τὰ ὅρια τῆς Λιβονίας ἔστρεψε τὴν πορείαν του εἰς Βιέννην, ζητήσας προστασίαν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Καρόλῳ ΣΤ' καὶ ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ διαμείνῃ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ τσάρου πλησίον τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου. Ἐν Βιέννῃ ἔτυχε κρυφίου καὶ ἀπροσίτου ἀσύλου ἐγκλεισθεὶς ἀλληλοδιαδόχως εἰς διαφόρους πύργους.

Οἱ ἐκπεμφθέντες ἐν τούτοις πράκτορες ὑπὸ τοῦ πατρός του ἀνεῦρον τοῦτον εἰς Νεάπολιν καὶ ὁ κόμης Τολστὸη ἔπεισεν αὐτὸν νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς Μόσχαν, δοὺς ὑπόσχεσιν ὅτι οὐδένα θὰ διέτρεχε κίνδυνον. Ἐν Μόσχᾳ ὅμως ὑπεβλήθη εἰς ἀνακρίσεις, ἐξ αὐτῶν δὲ ἐπληροφορεῖτο ὁ τσάρος ὅτι ὁ διάδοχος του ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, ὅτι ἐν Βιέννῃ εἶχε ζητήσει ἔνοπλον προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου, ὅτι εἶχεν ἐξυφάνει ραδιουργίας μετὰ τῆς Σουηδίας καὶ ὅτι κατὰ τὴν στρατιωτικὴν στάσιν τοῦ Μεκλεμβούργου εἶχεν ἐπικοινωνήσει μετὰ τῶν στασιαστῶν, ἐπιθυμήσας τὸν θάνατον τοῦ πατρός του. Κατέλαβεν οὕτως ὁ Πέτρος τὰ νήματα εὐρείας συνωμοσίας, τὰ ὁποῖα ἀρχόμενα ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων τοῦ τσάρεβιτς κατέληγον εἰς τὸ μοναστήριον, ὅπου ἐφυλάσσετο ἡ διεζευγμένη τσαρίνα. Ὁ Πέτρος ἐξώντωσε πάντας τοὺς συνωμότας, ἡ δὲ Εὐδοξία μαστιγωθεῖσα ἐνεκλείσθη εἰς τὴν Νέαν Λαδόγαν. Ὁ Ἀλέξιος δὶς ὑπεβλήθη εἰς τὸ βασανιστήριον τοῦ κνούτου, δικαστήριον δὲ συσταθὲν ἀπεφάσισε τὴν στέρησιν αὐτοῦ ἀπὸ παντὸς ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματος, οὗτος δὲ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ αὐτῶν. Αἱ ἀνακρίσεις διεξαγόμεναι ἐν Μόσχᾳ διήρκεσαν ἐπὶ τέσσαρας μῆνας. Κατὰ τὸν Ἰούνιον 1718 ὁ Πέτρος μεταφέρει τὸν Ἀλέξιον εἰς Πετρούπολιν καὶ παρέπεμψεν αὐτὸν εἰς δικαστήριον, συγκείμενον ἐκ τῶν γερουσιαστῶν, τῶν ἀνωτάτων ἀξιωματικῶν τοῦ κράτους, τοῦ ἀνωτέρου κλήρου. Κατηγορεῖτο οὗτος ἐπὶ ἐγκλήματι ἐσχάτης προδοσίας καὶ ἀφίνετο ἡ ἀπόφασις εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου. Οἱ δικασταὶ μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐπορεύθησαν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Γερουσίας. Τὸ θέαμα ἦτο σπαραξικάρδιον. Ἤχησε ἐνώπιον τῶν δικαστῶν ὁ τσάρεβιτς. Ἦτο ἰσχνός, περίλυπος καὶ καταβεβλημένος· ἡ ἰσχυρὰ φωνή του εἶχεν ἐξασθενήσει τόσον, ὥστε οὐδεὶς ἀνεγνώρισε τοὺς ἤχους αὐτῆς. Ὁ Πέτρος παρίστατο κατὰ τὴν δίκην ἀναλαβὼν τὸ ἔργον τοῦ κατηγόρου. Οἱ αὐτάδεις χαρακτῆρές του, ἀναφέρει αὐτόπτης ἱστορικός, ἐξέφραζον τὴν συγκεντρωθεῖσαν ὀργήν του καὶ τὴν αὐστηρότητα ἀδυσωπήτου κριτοῦ. Ὁ λόγος ὃν ἀπηύθυνεν ὁ τσάρος πρὸς τὸν υἱόν του ὑπῆρξεν εὐρεῖα ἔκθεσις τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων τοῦ υἱοῦ του. Ἐλε-

Digitized by Google

γεν ὅτι ἐνῷ οἱ νόμοι παρεῖχον εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα τῆς τύχης τοῦ ὑποδίκου, ἐν τούτοις φοβούμενος μήπως παρασυρθῇ εἰς ἀπόφασιν ἄδικον, ἀνέθετε ταύτην εἰς τοὺς δικαστὰς καὶ κατέληγεν οὕτως: «Μὴ πλανηθῆτε νὰ ἀποφασίσητε κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἡγεμόνος σας, ἀλλὰ δότε ἀφόβως καὶ μετ' εὐκολίας τὴν ψῆφόν σας, μηδόλως εἰς πρόσωπα ἀποβλέποντες, καὶ μὴ κινδυνεύσητε τὴν ψυχήν σας καὶ τὴν ἰδικήν μας, πράττοντές τι ὅπερ ἤθελεν ἐπιφέρει ἔλεγχον εἰς τὰς συνειδήσεις μας κατὰ τὴν τρομερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως».

Ὁ αὐτοκράτωρ Πέτρος, προκειμένου περὶ τῆς τύχης τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου καὶ υἱοῦ του, ἠθέλησεν ἰδιαιτέρως τὴν κρίσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸ τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως παρέδωκε διάγγελμα εἰς τὸν κλῆρον, ζητῶν τὴν κρίσιν αὐτοῦ καὶ ἐξορκίζων αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τῆς ἀξιότητος τοῦ σχήματός του νὰ προβῇ εἰς τὸ ἔργον μηδόλως φοβούμενος, μηδὲ ἐπὶ πρόσωπον ἀποβλέπων. Πρῶτοι οὕτως οἱ ἐκκλησιαστικοὶ λειτουργοὶ ἔδωσαν τὴν γνώμην των ἐπὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως, διακηρύξαντες ὅτι δὲν περιλαμβάνεται αὕτη εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν καὶ ὑπενθυμίζον εἰς τὸν μονάρχην ὅτι ὁ νόμος ἀνέθετεν εἰς αὐτὸν ἀνεύθυνον ἐξουσίαν. Ἀμέσως δὲ μετὰ τὸ προοίμιον τοῦτο ἀνεφέροντο καὶ ῥητὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Οὕτως ἀνεφέρθη τὸ τοῦ λευϊτικοῦ χωρίον «Ἄνθρωπος, ὃς ἂν κακῶς εἴπῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ θανάτῳ θανατούσθαι» καὶ τὸ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου: «Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω», κατέληγε δὲ ἡ ἀπάντησις τῶν κληρικῶν λέγουσα ὅτι, ἂν ὁ αὐτοκράτωρ θέλῃ νὰ παιδεύσῃ τὸν ἔνοχον, ἔχει τὸ παράδειγμα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἂν ὅμως κλίνῃ νὰ δείξῃ ἐπιείκειαν, ἔχει παράδειγμα ἐν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, ὅστις ἐδέξατο τὸν ἄσωτον υἱὸν μετὰ συντετριμμένης καρδίας, ὅστις ἀπέλυσε τὴν ἐν μοιχείᾳ συλληφθεῖσαν γυναῖκα καταδικασθεῖσαν εἰς λιθοβολισμὸν καὶ ὅστις οὐδέποτε ἠθέλησε θυσίαν, ἀλλὰ ἔλεος. Ἡ ἀπάντησις ἐθεωρήθη ὡς κλίνουσα εἰς ἐπιείκειαν, ἀλλὰ κυρίως ἐπιδιώκουσα τὴν ἀπαλλαγὴν πάσης εὐθύνης ἀπὸ μέρους τῆς ἐκκλησίας διὰ καταδικαστικὴν ἀπόφασιν.

Μετὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἐξηκολούθησεν ἡ δίκη, τὸ δὲ δικαστήριον ὁμοψήφως κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν Τσάρεβιτς Ἀλέξιον Πέτροβιτς, συνίστα δὲ εἰς τὸν Τσάρον ἐπιείκειαν. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ὑπεγράφη ὑπὸ 89 διοικητῶν διαφόρων ταγμάτων καὶ ὑπὸ 35 ὑπουργῶν καὶ πολιτικῶν μεγιστάνων. Ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη ἔσχε τὴν μεγαλοψυχίαν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἐνώπιον τοῦ τσάρεβιτς: «Ἀρκέσου εἶπε νὰ ἀναγκάσῃς αὐτὸν ὅπως λάβῃ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, διότι τὸ ὄνειδος τῆς δημοσίᾳ γενομένης θανατικῆς καταδίκης θὰ ἐπιπέσῃ ἐπὶ τῶν ἀπογόνων σου». Ὁ Πέτρος δὲν ἤκουσε τὴν συμβουλὴν τῆς συζύγου του· ὅταν ὁ Μέντικωφ ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου ἀπήντησεν: «Ἡ πατρίς μου εἶναι ἡ ἀληθὴς οἰκογένειά μας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀγαθὸν αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ μου, τὸ λέγω τρέμων: ἂς ἀποθάνῃ, ἂς θανατωθῇ ὁ υἱός μου. Πατρίς μου, διὰ σὲ προβαίνω εἰς τὴν μεγάλην ταύτην θυσίαν». Ἡ ἀπόφασις ἀνεγνώσθη ἐνώπιον τοῦ τσάρεβιτς, ὅστις κατεσχέθη ὑπὸ σπασμῶν, οἵτινες προεκάλεσαν ἀποπληξίαν. Μετακομισθεὶς τὴν 25 Ἰουνίου εἰς τὴν φυλακὴν ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὸν πατέρα του καὶ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ συγγνώμην· ὁ τσάρος πορευθεὶς εἰς τὴν εἱρκτὴν ἀνεχώρησε δοὺς εἰς αὐτὸν τὴν αἰτηθεῖσαν συγχώρησιν. Τὴν ἐπομένην ὁ Ἀλέξιος ἀπέθνησκεν, ὁ δὲ νεκρός του διὰ μέλανος καὶ χρυσοϋφάντου ὑφάσματος κεκαλυμμένος ἐτέθη εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν καὶ ἔμεινεν ἐκτεθειμένος ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας, ἐτάφη δὲ εἶτα πλησίον τῆς συζύγου του.

Καὶ οὕτω μὲν ἐπισήμως ἀνεκοινώθησαν τὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξίου, ὁ Coxe ὅμως, ὁ Busching καὶ ἄλλοι Γερμανοὶ ἱστορικοὶ βεβαιοῦσιν, ὅτι ὁ Ἀλέξιος μαστιγωθεὶς πρῶτον διὰ τοῦ κνούτου ἀπεκεφαλίσθη τὴν ἰδίαν νύκτα καὶ ὅτι ἡ τομὴ συνερράφη πρὸς ἐξαπάτησιν τοῦ πλήθους, ὁ δὲ ἐκτελεστὴς τῆς ἀποφάσεως ταύτης ὑπῆρξε Γερμανός τις στρατηγὸς ὑπηρετῶν ἐν τῷ ῥωσικῷ στρατῷ, Weid καλούμενος. Ὁ Ἀλέξιος ἀφῆκεν ἐκ τῆς συζύγου αὐτοῦ πριγκηπίσσης Brunswick-Wolfenbuttel θυγατέρα ἀποθανοῦσαν τῷ 1728 καὶ υἱόν, βασιλεύσαντα βραδύτερον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Πέτρου Β'. Ἡ καταδίκη εἰς θάνατον διαδόχου θρόνου ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς δὲν εἶναι ἡ μοναδικὴ εἰς τὴν ῥωσικὴν ἱστορίαν· καὶ ὁ Ἰβὰν Δ' ἔχυσε τὸ αἷμα τοῦ υἱοῦ του καὶ ὁ Φίλιππος τῆς Ἱσπανίας ἐκ ζηλοτυπίας ἐθανάτωσε τὸν διαδοχόν του, ἡ θανάτωσις ὅμως τοῦ Ἀλεξίου ἀποτελεῖ, ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων καθ' ἃς ἐγένετο, μίαν τῶν δραματικωτέρων σκηνῶν τῆς νεωτέρας ἱστορίας. Τὴν καταδίκην αὐτοῦ ἠκολούθησαν πολυάριθμοι ἄλλαι, μεταξὺ δὲ τῶν νέων τούτων θυμάτων ἀναφέρονται οἱ πρίγκιπες Βιαζάμσκη, ὁ Σεργιάγεφ, ὁ Λαποῦχιν καὶ πλεῖστοι ἀξιωματικοί, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἐτροχίσθησαν ζῶντες, ὑποστάντες μαρτυρικὸν θάνατον ὡς συνένοχοι τοῦ τσάρεβιτς, ἄλλων δὲ μετετράπη ἡ ποινὴ εἰς κεφαλικὴν ἀποτομήν. Ἡ τσαρίνα μήτηρ τοῦ Ἀλεξίου ἀπέθανε μαστιγουμένη, ἡ θεία αὐτοῦ τσαρίνα Μαρία ἐκλείσθη εἰς τὰς εἱρκτάς, ὁ στρατηγὸς βογιάρος Γλιέμπεφ κατεδικάσθη εἰς τὸν διὰ βασανιστηρίων θάνατον καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ροστὸβ Δοσίθεος ἀπεκεφαλίσθη. Πάντες δὲ οἱ συνεργήσαντες εἰς τὴν καιαδίκην τοῦ Ἀλεξίου Ρωμανώφ, Τολστόη, Οὐστακὼφ κτλ., ἀντημείφθησαν γενναίως. Θ. Β.

— **Ἀλέξιος** ***Ἀλεξάνδροβιτς***. Μέγας δοὺξ τῆς *Ῥωσίας*, γεννηθεὶς ἐν Πετρουπόλει τῷ 1850, ἀδελφὸς τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Γ'. Νεώτατος κατετάχθη εἰς τὸ ναυτικόν, προαχθεὶς μετά τινα ἔτη εἰς ναύαρχον. Μετὰ τὸν ῥωσοϊαπωνικὸν πόλεμον τοῦ 1904—5 παρῃτήθη. Ἀπέθανε τῷ 1908.

— **Ἀλέξιος** ***Νικολάϊεβιτς***. Μέγας δοὺξ τῆς *Ῥωσίας*, ἐπίδοξος διάδοχος τοῦ ῥωσικοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου, γεννηθεὶς ἐν Πέτερχωφ τὴν 30 Ἰουλίου 1904 καὶ φονευθεὶς ὑπὸ τῶν μπολσεβίκων (βλ. πλείονα ἐν λ. Ἀλεξάνδρα *Θεοδώροβνα* καὶ εἰκόνα). Ὁ μέγας δοὺξ Ἀλέξιος ἠκολούθησε τὴν τύχην τῶν γονέων του. Δεκατετραετὴς τὴν ἡλικίαν, ἀσθενικῆς ἰδιοσυγκρασίας, ἐκρατήθη αἰχμάλωτος τῶν μπολσεβίκων εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Τσάρσκογιε Σέλο, εἶτα δέ, μεταφερόμενος ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, ἐνεκλείσθη ἐν τέλει μετὰ τῶν γονέων καὶ τῶν ἀδελφῶν του εἰς ῥυπαρόν τι οἴκημα τοῦ Αἰκατερινμπούργ, ὅπου τὴν νύκτα τῆς 16ης Ἰουλίου 1918 ἐσφάγη μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων Νικολάου καὶ Ἀλεξάνδρας καὶ τῶν ἀδελφῶν του μεγάλων δουκισσῶν Ὄλγας, Τατιάνας, Μαρίας καὶ Ἀναστασίας. Ὁλόκληρος ἡ βραχεῖα ζωὴ τοῦ μεγάλου δουκὸς Ἀλεξίου ὑπῆρξε δραματική, μοιραίως δὲ ἐγένετο οὗτος μία τῶν ἀφορμῶν τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς ἐν Ῥωσίᾳ. Θ. Β.

— **Ἀλέξιος Α'** ***Κομνηνός, ὁ Μέγας***. Αὐτοκράτωρ τῆς *Τραπεζοῦντος*· βλ. λ. Κομνηνός.

— **Ἀλέξιος Β'**, ***Κομνηνός***. Αὐτοκράτωρ τῆς *Τραπεζοῦντος*· βλ. λ. Κομνηνός.

— **Ἀλέξιος Γ'**, ***Κομνηνός***. Αὐτοκράτωρ τῆς *Τραπεζοῦντος*· βλ. λ. Κομνηνός.

— **Ἀλέξιος Δ'**, ***Κομνηνός***. Αὐτοκράτωρ τῆς *Τραπεζοῦντος*· βλ. λ. Κομνηνός.

— **Ἀλέξιος Ε'**, ***Κομνηνός***. Αὐτοκράτωρ τῆς *Τραπεζοῦντος*· βλ. λ. Κομνηνός.

ΑΓΙΟΙ ΚΑΙ ΚΛΗΡΙΚΟΙ

— **Ἀλέξιος** ***Ἀγαλλιανός***. Διάκονος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οὗτος κατ' ἀρχάς, ὀπαδὸς ὢν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Βέκκου (1275-1282) ὅστις θερμῶς ὑπεστήριξε τὴν ἕνωσιν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας διὰ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ «περὶ τῆς ἑνώσεως καὶ τῆς εἰρήνης τῶν τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Ῥώμης ἐκκλησιῶν», μετέστη ἔπειτα μετὰ τὴν δίωξιν τοῦ Βέκκου εἰς τὴν ἀντίθετον θρησκευτικὴν μερίδα τῶν *ἀντιρρητικῶν* κατὰ τῆς τοιαύτης ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν. Τοῦτο μαθὼν ὁ Βέκκος, ἐν τῇ φυλακῇ εὑρισκόμενος, ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ἐπιστολήν, δι' ἧς ὠνείδιζεν αὐτὸν διὰ τὴν ἀπιστίαν του (*Κρουμβάχερ* ἱστορ. βυζ. λογοτεχν. μετάφρ. *Γ. Σωτηριάδου* τόμ. Α' σελ. 188). Α. Π. Σ.

— **Ἀλέξιος** ***ἅγιος***. Ὁ ἅγιος Ἀλέξιος, ὁ ἐπικληθεὶς *ἄνθρωπος τοῦ θεοῦ*, ἐγεννήθη ἐν Ῥώμῃ ἐκ γονέων πλουσίων καὶ εὐγενῶν, τοῦ πατρικίου Εὐφημιανοῦ καὶ τῆς Ἀγλαΐδος, βασιλεύοντος τοῦ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου. Διακρινόμενος ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας διὰ τὰς χριστιανικάς του ἀρετὰς καὶ τὴν πρὸς τὸν ἀσκητισμὸν ἀγάπην του, εὐθὺς μετὰ τὸν γάμον του δοὺς δακτύλιον εἰς τὴν νύμφην, ἀνεχώρησε κρυφίως ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἔδεσσαν. Ἐκεῖ ἔμεινεν ἐπὶ δέκα ὀκτὼ ἔτη διημερεύων ὡς τὰ πολλὰ εἰς τὴν κλίμακα τῆς ἐκκλησίας, ἐνδεδυμένος παλαιὰ ἐνδύματα καὶ τρεφόμενος διὰ τῆς βοηθείας τῶν Χριστιανῶν. Διαδοθείσης ὅμως κατ' ὀλίγον τῆς φήμης του καὶ πολλῶν συντρεχόντων πρὸς αὐτόν, ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ καὶ ἔλθῃ εἰς τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας. Ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἦτο ἐνάντιος καὶ τὸ πλοῖον παρεσύρθη καὶ οὕτω ἦλθε πάλιν εἰς τὴν Ῥώμην. Ἐκεῖ ἀγνώριστος ἐκάθητο εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας τοῦ πατρὸς του χλευαζόμενος ὑπὸ τῶν δούλων του καὶ μὴ ἀναγνωριζόμενος ὑπὸ τῶν οἰκείων του.

Ὅτε τέλος ἔφθασεν ἡ ὥρα τοῦ θανάτου ἐζήτησε χάρτην, εἰς ὃν ἔγραψε τὰ τοῦ βίου του, ἔπειτα δὲ ἔκλεισεν αὐτὸν εἰς τὴν χεῖρά του καὶ οὕτω ἀπέθανε καὶ ἐτάφη. Μετὰ ἔτη ὁδηγηθεὶς ὑπὸ θείας ἐκλάμψεως ὁ Ὀνώριος ἤνοιξε τὸν τάφον καὶ λαβὼν τὸν χάρτην ἀνέγνωσεν εἰς ἐπήκοον πάντων. Τὸ λείψανον τότε ἐτάφη μεγαλοπρεπῶς εἰς τὸν ναὸν τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, τὰ πλήθη δὲ συνέρρεον πρὸς προσκύνησιν καὶ θαύματα πολλὰ ἐγίνοντο. Κατά τινα παράδοσιν μετὰ τὸν θάνατόν του ἠκούσθη οὐρανία φωνὴ λέγουσα «Ζητήσατε τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ»· κατ' ἄλλην ζῶντος ἔτι αὐτοῦ ἡ Θεοτόκος ἐφανέρωσε τὴν ἁγιότητα αὐτοῦ λέγουσα «Ζητήσατε τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ». Ἐκ τούτου συνέβη ὥστε ὁ ἅγιος Ἀλέξιος νὰ ἐπικαλῆται ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ.

Τοιοῦτον ἐν δυνατῇ συντομίᾳ τὸ περιεχόμενον τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως περὶ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου, περὶ τὸν ὁποῖον ἐκτὸς τοῦ Μεταφραστοῦ ἔχουσι καὶ ἄλλοι ἀσχοληθῇ. Ἄξιαι ἰδίας προσοχῆς εἶναι δύο βιογραφίαι, ὧν ἡ μὲν ἄρχεται «Ἔδει μὲν ὦ ἱερώτατε», ἡ δὲ «ἐγένετο ἀνὴρ εὐσεβὴς ἐν Ῥώμῃ» καὶ ὁ κατὰ πλάτος βίος αὐτοῦ ὅστις ἔχει ἐκδοθῆ εἰς τὸ Ἐκλόγιον (πρβλ. καὶ βιβλ. hag. gr. ἔκδ. 2 σ. 8-9).

Ἡ λατινικὴ παράδοσις περὶ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου, εἰ καὶ ἔχει παραλλαγάς τινας ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς, προέρχεται ἀναμφιβόλως ἐξ αὐτῆς (πρβλ. βιβλ. hag. lat. σ. 48-50). Οὕτω ἐν τῷ ἑλληνικῷ κειμένῳ, ὁ πάπας καλεῖται Μαρκιανός, ἐνῷ ἐν τῷ λατινικῷ Ἰννοκέντιος, ὅστις, ὡς γνωστόν, ἤκμασε κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα, οὕτω δὲ τὸ λατινικὸν κείμενον μεταφέρει τὸν χρόνον τῆς ἀκμῆς τοῦ Ἀλεξίου ἀπὸ τοῦ τετάρτου εἰς τὸν πέμπτον αἰῶνα. Ἡ διαφορὰ αὕτη εἶναι ἀξιοσημείωτος καὶ διὰ τοῦτο, διότι κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα οὐδεὶς πάπας φέρει τὸ ὄνομα Μαρκιανός. Ἡ ἑλληνικὴ παράδοσις ἀναφέρει ἔτι, ὅτι ὁ Ἀλέξιος ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Πέτρου, ἐνῷ ἡ λατινικὴ εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Βονιφατίου παρὰ τὸ Ἀβεντῖνον.

Ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι ἡ συριακὴ παράδοσις περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἀλεξίου, ἥτις πιθανῶς προέρχεται ἐκ τῆς ἑλληνικῆς. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην ὁ Ἀλέξιος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν ἀναφέρει καλοῦσα αὐτὸν ἁπλῶς «ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ» ἢ «ἅγιον πρίγκιπα», ἤκμασε κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα. Καταγόμενος ἐκ πλουσίων γονέων τῆς Ἐδέσσης ἀπηρνήθη τὸν κόσμον, ζῶν πτωχικὸν βίον. Ἀποθνήσκων διηγήθη εἰς τὸν νεωκόρον τῆς ἐκκλησίας ὅτι κατήγετο ἐκ γονέων πλουσίων καὶ ἀπηρνήθη τὸν κόσμον πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του. Ὁ νεωκόρος διηγήθη τοῦτο εἰς τὸν ἐπίσκοπον, ὅστις διέταξε νὰ ἀνοίξωσι τὸν τάφον· παραδόξως δὲ εὗρεν ἐν αὐτῷ μόνον τὰ πτωχικὰ ἐνδύματα τοῦ θανόντος, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ σῶμα, ὅπερ εἶχεν ἐξαφανισθῆ. Οὕτω διεδόθη ἡ φήμη τοῦ ἁγίου κατ' ἀρχὰς ἐν Ἐδέσσῃ ἐπὶ τοῦ ἐπισκόπου αὐτῆς Rabula (412-435).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται δῆλον ὅτι ἡ ἱστορικὴ βάσις τοῦ βίου τοῦ Ἀλεξίου, ἥτις εὑρίσκεται ἐν τῇ συριακῇ παραδόσει, εἶναι ὅτι ἀνήρ τις ἐν Ἐδέσσῃ

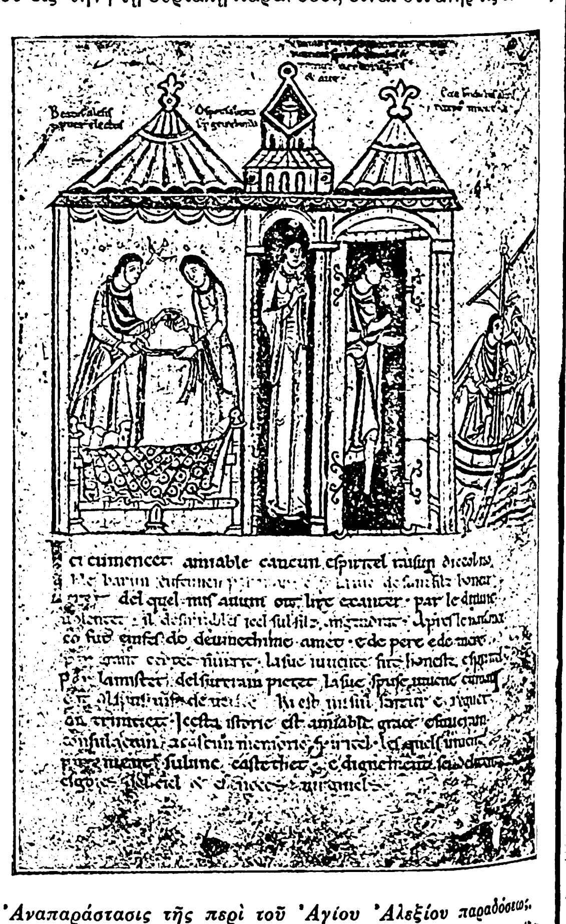

Ἀναπαράστασις τῆς περὶ τοῦ Ἁγίου Ἀλεξίου παραδόσεως.

[Εἰς τὴν πρώτην εἰκόνα, ὁ Ἅγιος Ἀλέξιος ἀποχαιρετᾷ τὴν σύζυγόν του τὴν ἰδίαν ἑσπέραν τῶν γάμων του. Εἰς τὴν δευτέραν ἀναχωρεῖ ἐκ τῆς οἰκίας του καὶ εἰς τὴν τρίτην ἐπιβιβάζεται τοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον θὰ τὸν μετέφερε μακρὰν τῆς πατρίδος του.]

[Ἐξ ἀρχαίου συριακοῦ χειρογράφου.]

Digitized by Google

μένων καὶ ἐκ πλουσίων γονέων καταγόμενος, ἀπηρνήθη τὸν κόσμον ζῶν πτωχικῶς, πιθανῶς ὡς ἐρημίτης. Ἡ φήμη τοῦ ἀνδρὸς τούτου διεδόθη εἰς τὰ πέριξ τῆς Ἐδέσσης καὶ μετὰ θάνατον ἐθεωρήθη ἅγιος, κληθεὶς ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τῆς Ἐδέσσης διεδόθη ἡ παράδοσις αὕτη εἴς τε

Ἑτέρα ἀναπαράστασις τῶν περὶ τοῦ Ἁγίου Ἀλεξίου.

[Τοιχογραφία ἰταλικοῦ μοναστηρίου.]

ὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν καὶ ἐγένοντο εἰς αὐὴν προσθῆκαί τινες καὶ μεταβολαί. Οὕτως ὁ ἀνώνυμος ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐκλήθη *Ἀλέξιος*, συνεέθη ὁ βίος του πρὸς τὴν Ρώμην, ἀπὸ τῆς ὁποίας θεωρήθη καταγόμενος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ροῆλθεν ἀναμφιβόλως ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ βίου οῦ Ἰωάννου τοῦ Καλυβίτου, ὅστις εὐγενὴς καὶ λούσιος ὢν κατέλιπε μυστικῶς τὴν πατρικὴν ἰκίαν καὶ ἐγένετο μοναχός, ἔπειτα δὲ ἐπανῆλθεν ἰς τὴν Ρώμην καὶ ὡς πτωχὸς ἐκάθητο εἰς τὰς λίμακας τῆς πατρικῆς του οἰκίας ἐπαιτῶν καὶ λευαζόμενος ὑπὸ τῶν ἰδίων δούλων.

Αἱ ἀρχαιότεραι βιογραφίαι τοῦ Ἀλεξίου δύναναι νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὸν ἔνατον αἰῶνα, ἀλλ' ἡ ερὶ τοῦ Ἀλεξίου παράδοσις εἶνε ἀρχαιοτέρα τοῦ νάτου αἰῶνος. Ὁ ὑμνογράφος Ἰωσήφ, ὅστις ἀπέανε τῷ 883, εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν παράδοσιν αὐτὴν συντάσσων τὸν κανόνα αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀλέιον, ἐν δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος ἐν Ῥώμῃ εὑρίσκομεν μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰκόνων καὶ νδιαφέρουσαν τοιαύτην τῶν μέσων τοῦ 11ου αἰῶος παριστῶσαν τὰ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου. Ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην οῦ Ἀλεξίου τὴν 17 Μαρτίου, ἡ δὲ δυτικὴ τὴν 7 Ἰουλίου. Οἱ μονοφυσῖται τέλος ἑορτάζουσι τὴν νήμην τοῦ ἡμετέρου ἁγίου ὑπὸ τὸ ὄνομα «Joannan baz Euphemjanos» τὴν 12 Μαρτίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Περὶ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου ἔχουσι λεῖστοι ἀσχοληθῆ δημοσιεύσαντες διαφόρους πραγματείας. Ἐκ τῶν πραγματειῶν τούτων ἀναφέρομεν τὰς ἀκολούθους. *miaud*. La legende syriaque de Saint Alexis l'homme de Dieu. aris 1889. – *Esteves Pereira* Vita S. Alexii (ἐν Anal. Boll. 1900 ομ. XIX σ. 243–251). – *Ponselet* La legende de S. Alexis v La sciences catholique 1890 τομ. 4 σ. 269 ἑ). – *Plaine* a vie syriaque de S. Alexis (ἐν Revue des questions hist. 392. τομ. LI σ. 560 ἑ.). – *Kösler* Die Fassungen der Alexius gende ἐν Wienerbeiträge zur englischen Philologie 1905 ομ. XXI σ. 118 ἑ.). – *Massmann* Sankt Alexius Leben (ἐν ibl. der gesam. deutsch National Lit. 1843 τομ. IX). – *Konad von Wurzburg* Das Leben das heiligen Alexius. Berlin 398. – *Duchesne* Les legendes chretiennes de l'Aventin. Nos sur la topographie de Rome au moyen âge (ἐν Melanges 'archéol. et d'histoire 1890 τομ. X σ. 234 ἑ).

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Ἡ κάρα τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου. — Κατὰ παράοσιν πελοποννησιακὴν ἡ κάρα τοῦ ἁγίου Ἀλεἰου, τοῦ ἐπιλεγομένου Ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ, ἐδωήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Παιολόγου τῷ 1414 εἰς τὴν παρὰ τὰ Καλάβρυτα στορικὴν μονὴν τῆς Ἁγίας Λαύρας. Ἔχει δὲ σην φήμην ὡς θαυματουργός, ὥστε ἔκτοτε πειφέρεται ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ τιμᾶται ὡς λεξητήριον κατὰ τῶν ἐπιδημικῶν νόσων καὶ κατὰ ῶν ζωϋφίων τῶν προσβαλλόντων τὰς ἀμπέλους. ατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ἀλβανῶν, συνεπείᾳ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀρλώφ, οἱ μοναχοὶ τῆς ἁγίας αύρας ἐφρόντισαν νὰ λάβουν συγχωροχάρτιον πὸ τὸν ἐν Πάτραις ἀρχηγὸν τῶν Τουρκαλβανῶν Ιουσταφᾶν Παπούλη, χάρις δ' εἰς αὐτὸ δὲν ὑπέτησαν ἐπὶ τριετίαν ὅλην οὐδεμίαν ἐπιδρομήν. Ἡγουμενεύοντος ὅμως τῷ 1773 τοῦ πατρὸς Ἀνανίου, ἐπέδραμεν ἐκ Τριπόλεως ὁ Τζένιο Χάρο, Μιρδίτης ὁπλαρχηγός, μετὰ τῆς φάρας του, ἀποτελουμένης ἐκ καθολικῶν Ἀλβανῶν, καὶ ἐλεηλάτησε τὴν μονήν, τῆς ὁποίας τὰ κειμήλια καὶ μεταξὺ τούτων τὴν κάραν τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου ἐπώλησεν εἰς Λάρισαν. Ἐκεῖ, μετά τινα ἔτη, τὴν ἐπανεῦρεν ὁ ἐκ Λαγκαδίων τῆς Γόρτυνος Ἄνθιμος, ἡγούμενος τῆς Ἁγίας Λαύρας, ὅστις καὶ ἀγοράσας αὐτὴν τὴν ἐπανέφερεν εἰς τὴν μονήν. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμπραὴμ (1826) οὐδὲν ἔπαθε, διότι ἀπεκρύβη ὑπὸ τῶν μοναχῶν εἰς ἀπρόσιτον σπήλαιον τοῦ Χελμοῦ.

Γ. Δ. Κ.

Τὸ ἔπος τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου.—Ἓν τῶν ἀρχαιοτέρων ποιημάτων τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τῆς μεσαιωνικῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας. Εἶναι ἀρχαιότερον τοῦ περιφήμου «*ᾄσματος τοῦ Ρολάνδου*». κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα συνετέθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Εἰς τὰ σωζόμενα ἀρχαῖα χειρόγραφα ουδαμοῦ φέρεται τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ. Ὁ ἐκδόσας ὅμως τὸ ποίημα Γαστὼν Paris ἰσχυρίζεται, ὅτι ἔγραψε τοῦτο ὁ Thibaud de Vernon, κληρικὸς ἐκ Ρουένης, ὅστις κατὰ τὸ 1053 μετέφρασε πλείστους βίους ἁγίων ἐκ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν κοινὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Τοῦτο συνάγει ἐκ τοῦ ὕφους καὶ τῆς κομψότητος τῆς γλώσσης, ἣν μεταχειρίζεται οὗτος εἰς τὰς μεταφράσεις του, αἵτινες ὁμοιάζουν μεγάλως πρὸς τὸ ποίημα τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου Τὸ ὅλον ποίημα ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑξακοσίους εἴκοσι πέντε δεκασυλλάβους, διῃρημένους εἰς ἑκατὸν εἴκοσι πέντε στροφάς, περιλαμβανούσας πέντε στίχους ἑκάστη, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ τρεῖς ἔχουσι τὴν αὐτὴν ὁμοιοκαταληξίαν καὶ οἱ ἕτεροι δύο διάφορον.

Ὁ ποιητὴς ἠκολούθησε πιστῶς τὴν λατινικὴν παράδοσιν καὶ συνέθεσε ταύτην εἰς στίχους ἁρμονικωτάτους καὶ εἰς γλῶσσαν ζωντανὴν καὶ ἀνθηροτάτην. Τὸ ποίημα εἶναι πλῆρες δραματικοῦ πάθους καὶ ρωμαντικότητος, συνήθους εἰς τὴν ποίησιν τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ ἰδίως τῶν τοῦ ἑπομένου αἰῶνος, ὅτε εὑρίσκοντο ἐν ἀκμῇ τὰ *ἐπίκαιρα ᾄσματα* (chants de circonstance).

Κατὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου, τὴν κυκλοφοροῦσαν τότε εἰς λατινικὸν κείμενον, ὁ Ἀλέξιος ἦτο υἱὸς Ρωμαίου συγκλητικοῦ, Εὐγενίου καλουμένου, ἡ δὲ μήτηρ του ὠνομάζετο Ἀγλαΐς. Οἱ γονεῖς του ἠθέλησαν νὰ τὸν νυμφεύσουν μετὰ κόρης ἐνδόξου οἴκου, ἀλλ' οὗτος τὴν ἰδίαν νύκτα τῆς τελέσεως τῶν γάμων του ἐδραπέτευσε τοῦ πατρικοῦ οἴκου. ὅπως ἀφιερωθῇ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸν Θεόν. Τὸ γεγονὸς συνέβη καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ ἀσκητισμὸς προσείλκυε τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τὰς ἐρήμους, ὁ δὲ Ἀλέξιος ἐτράπη πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ζήσας ἐπὶ μακρὸν βίον πλήρη στερήσεων καὶ ἀποκρύπτων τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ ὄνομα. Ἐπιβιβασθεὶς πλοίου ὅπως ἀπέλθῃ εἰς Ταρσὸν καὶ ἀσκητεύσῃ ἐκεῖ, παρεσύρθη ἀπὸ ἐναντίου ἀνέμου καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς ἰταλικὰς ἀκτάς. Ἐπιστρέψας εἰς Ρώμην ἐζήτησεν ἄσυλον εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον, χωρὶς νὰ ἀναγνωρισθῇ παρ' οὐδενός, τρεφόμενος ἐκ τῶν λειψάνων τῆς πατρικῆς τραπέζης καὶ ζῶν εἰς μίαν γωνίαν τοῦ οἴκου μεταξὺ τῶν οἰκετῶν. Ἡ ἀναγνώρισίς του ἐγένετο κατὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὅτε εἰς χεῖράς του εὑρέθη περγαμηνὴ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξετίθετο ὁ βίος καὶ αἱ περιπέτειαι αὐτοῦ. Ὁ πατήρ του ἐκήδευσεν αὐτὸν μεγαλοπρεπῶς, ἐπὶ τοῦ τάφου του δὲ πολλάκις ἐγένοντο θαύματα, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ Ἐκκλησία ἔταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἁγίων. Ὁ θάνατός του κατὰ παράδοσιν συνέβη τῷ 412. Ὁ βίος τοῦ ἁγίου ἐγένετο τὸ κοινὸν ἀνάγνωσμα ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει, εἰς δὲ τὴν Ρώμην δεικνύουσι καὶ σήμερον ἔτι τὸν οἶκον, ἔνθα διέμενε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του.

Ἡ παλαιὰ βιογραφία τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου μὲ τὸ δραματικὸν ἐπεισόδιον τοῦ γάμου του, μὲ τὴν θλῖψιν τῆς συζύγου καὶ τῶν γονέων του, περιέχει πολλὴν δόσιν μυθοπλαστίας, τὴν ὁποίαν καθιστᾷ παθητικωτέραν ἡ συμβίωσις αὐτοῦ μετὰ τῶν πενήτων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, αἱ περιπέτειαι τοῦ ναυαγίου του καὶ ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον, ἔνθα ἠκολούθησεν ἄγνωστος τὴν αὐτὴν ζωήν. Ὁ Γάλλος ποιητὴς ἔδωσε δραματικότητα εἰς τὰ διάφορα ἐπεισόδια τῆς ζωῆς τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ποιήματος τούτου κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπῆρξε τεραστία, ὡς δὲ συμβαίνει μὲ τὰ χειρόγραφα τῶν τοιούτων ποιημάτων, ἕκαστος ἀντιγραφεὺς μετέβαλλε τὸ κείμενον τοῦ ποιήματος καὶ μετεσχημάτιζεν αὐτὸ συμφώνως πρὸς τὴν καλαισθησίαν καὶ τὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς του. Οὕτω κατὰ τὸν ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνα τὸ ποίημα λαμβάνει τὸν χαρακτῆρα τῶν ἡρωϊκῶν ραψῳδιῶν (chansons de jeste). Οὕτω διὰ τῶν συνεχῶν μεταβολῶν παρεφθάρη τὸ ἀρχικὸν κείμενον, αἱ δὲ γενόμεναι παραποιήσεις ἐξασθενίζουν αὐτό. Εὐτυχῶς ὅτι διεσώθη ἀντίγραφον τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ὅπερ παρουσιάζει τὴν ὅλην σύνθεσιν τοῦ ὡραίου ποιήματος εἰς τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ κάλλος, ἡ δὲ γενομένη ἀναψηλάφησις τοῦ κειμένου ὑπὸ τοῦ Λεοπόλδου Pannier τῷ 1572 ἐν τῇ ἐκδόσει Γάστων Paris περιλαμβάνει τὸ γνήσιον κείμενον αὐτοῦ. Κατὰ τὴν διαρροὴν τῶν χρόνων πλεῖστοι ἄλλοι συνέθεσαν ποιήματα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, ἀλλ' οὐδὲν ἐξ αὐτῶν παρέχει τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἔργου τοῦ Thibaud de Vernon, τὸ ὁποῖον ἐπὶ αἰῶνας συνεκίνησε τὴν γαλλικὴν ψυχήν.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Ἀλέξιος**, *ἅγιος*. Ρῶσσος μητροπολίτης, γεννηθεὶς τῷ 1293 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1378. Ὁ περικλεὴς οὗτος Ἱεράρχης ἦτο υἱὸς τοῦ εὐπατρίδου Θεοδώρου Τσέρνιγωφ, ὡς λαϊκὸς δὲ ἔφερε τὸ ὄνομα Ἐλευθέριος. Ἀπὸ τῆς ἁπαλωτάτης αὐτοῦ ἡλικίας ἔρρεπε πρὸς τὸν μοναστικὸν βίον, πρὸς θλῖψιν δὲ τῶν γονέων του ἔλαβε τὸ μοναστικὸν σχῆμα ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῶν Θεοφανείων τῆς Μόσχας. Προικισμένος ὑπὸ ἐξαιρέτων ἀρετῶν ὁ Ἀλέξιος, ἐγένετο τάχιστα τοποτηρητὴς τοῦ μητροπολίτου Θεογνώστου, κατοικῶν εἰς τὴν αὐτὴν μετ' αὐτοῦ οἰκίαν καὶ διαχειριζόμενος τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, ὁσάκις ὁ μητροπολίτης ἀπήρχετο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἢ μετέβαινεν εἰς τὴν παρεμβολὴν τοῦ Χάνου τῶν Τατάρων, δεσποζόντων τότε τῆς Ρωσίας, ἢ ἐπεσκέπτετο ἀπομεμακρυσμένας ἐπαρχίας τῆς χώρας. Τὴν θέσιν ταύτην ἐτήρησεν ἐπὶ δωδεκαετίαν. Ὁ μητροπολίτης Θεόγνωστος ἐπεβάρυνε κατὰ τὰς ἀποδημίας αὐτοῦ τὸν κλῆρον, ἐξαναγκάζων αὐτὸν εἰς παροχὴν δαψιλῶν δώρων. Ὁ Ἀλέξιος τοὐναντίον ἀπέκρουε ταῦτα καὶ ἠσχολεῖτο μετ' ἀκαμάτου ζήλου πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, ἥτις εἶχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διαταραχθῆ. Ἐγένετο βραδύτερον ἐπίσκοπος τοῦ Βλαδιμίρ. Ὅτε ἐνέσκηψε κατὰ τὸ 1344 ὁ τρομερὸς ἐκεῖνος λοιμός, ὁ ὀνομασθεὶς *μέγας θάνατος*, ὅστις ἐπέφερε τὰς μεγίστας καταστροφάς, προσεβλήθη ἐκ τῆς νόσου ὁ μητροπολίτης Μόσχας Θεόγνωστος, καὶ ὁ Ἀλέξιος προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ὑφ' ὁλοκλήρου τῆς αὐλῆς τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος Μόσχας πρὸς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ, ὅστις ψυχορραγῶν ἔγραψε πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως συνηγορῶν ὑπὲρ αὐτοῦ. Τὸ ἴδιον ἔπραξε καὶ ὁ μέγας ἡγεμὼν Συμεὼν γράψας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην Καντακουζηνόν.

Ὁ μητροπολίτης ἔπεμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Ἀρτέμιον Κορόβιν καὶ τὸν Ἕλληνα Μιχαήλ, οἵτινες, ἐπιστρέψαντες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος Συμεών, ἐκόμισαν τὴν ἀπάντησιν, ὅπως μεταβῇ ὁ Ἀλέξιος εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας πρὸς χειροτονίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ Πατριάρχης Τερνόβου ἀνηγόρευσεν ὡς μητροπολίτην τῆς Ρωσίας μοναχόν τινα Θεοδώρητον, τὸν ὁποῖον ἀπέστειλεν εἰς Κίεβον μετὰ τοῦ ἐγγράφου τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ κλῆρος τοῦ Κιέβου, εἰς οὐδεμίαν εὑρισκόμενος σχέσιν μετὰ τοῦ Πατριάρχου Τερνόβου ἀπέκρουσε τὸν Θεοδώρητον ὡς ἀντικανονικὸν καὶ αὐτόκλητον.

Εἰς τὴν Ρωσίαν ἐπὶ μητροπολίτου Θεογνώστου ἡ ἐκκλησία παρουσίαζεν ἀταξίας καὶ σκάνδαλα. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Νοβογορὸδ Μωϋσῆς μεταβὰς τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν κατήγγειλεν εἰς τὸν Ἕλληνα αὐτοκράτορα καὶ τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην τὴν αὐθαιρεσίαν τοῦ μητροπολίτου Ρωσίας, πιθανὸν δὲ ἐπρόκειτο περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰσφορῶν, δι' ὧν ὁ μητροπολίτης

Digitized by Google

Θεόγνωστος ἐπεβάρυνε τὸν κλῆρον. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, ὁ μέγας ἡγεμὼν Μόσχας Συμεών, παθὼν ἐκ τοῦ λοιμοῦ, ἀπέθανε συστήσας διὰ τῆς διαθήκης του εἰς τοὺς εὐπατρίδας καὶ τὸν λαὸν νὰ διάγωσιν ἐν ὁμονοίᾳ, ὅπως μὴ μεταβληθῶσιν οἱ ὑπ' αὐτοῦ θεσπισθέντες πολιτικοὶ καὶ δικαστικοὶ θεσμοί». «**Κωφεύοντες, ἔλεγε, πρὸς τὰς συκοφαντίας καὶ τὰς ἔριδας τῶν συκοφαντῶν καὶ ἐριζόντων, ἀκούετε τὰς συμβουλὰς τῶν χρηστῶν καὶ πρεσβυτέρων εὐπατριδῶν καὶ τοῦ ἡμετέρου Δεσπότου Ἀλεξίου**». Οἱ ἀποσταλέντες πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπανῆλθον εἰς Μόσχαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος Συμεὼν κομίζοντες φιλικὰς ἐπιστολὰς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ τοῦ πατριάρχου Φιλοθέου, ἐσφραγισμένας διὰ χρυσῆς σφραγῖδος. Ὁ πατριάρχης ὅμως Φιλόθεος ἀνθ' ἑνὸς ἐχειροτόνησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει δύο μητροπολίτας, τὸν ἅγιον Ἀλέξιον, τὸν ἐκλεχθέντα ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος Συμεών, καὶ τὸν Ρωμανόν, ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ πατριάρχου προεκάλεσεν ἐκκλησιαστικὸν σκάνδαλον, καθ' ὅσον ὁ ρωσικὸς κλῆρος, μὴ δυνάμενος νὰ ἐννοήσῃ τὸν νεωτερισμὸν τοῦτον, ἠγνόει ὁποῖον ὤφειλε νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς νόμιμον, τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον ἀμφότεροι οἱ μητροπολῖται διεφώνουν πρὸς ἀλλήλους. Ὁ Ρωμανὸς ὀφείλων τὴν ἀρχαιρεσίαν εἰς ραδιουργίας καὶ εἰς παροχὴν χρυσίου, ἀπῄτει παρὰ τῶν Ρώσων ἐπισκόπων ἀργύρια. Ἀλλ' ὁ Ἅγιος Ἀλέξιος «**μὴ αἰτήσας τιμήν**», κατὰ τὸ ρωσικὸν χρονικόν, «**ἀλλ' ἐκ τιμῆς ἐκζητηθεὶς**» ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως παραστήσῃ εἰς τὸν πατριάρχην τὸ δημιουργηθὲν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ρωσίας σκάνδαλον ἐκ τῆς διπλῆς ταύτης χειροτονίας. Ὁ πατριάρχης Φιλόθεος, ὅπως ἐπιφέρῃ γαλήνην, ἀνηγόρευσε τὸν μὲν ἅγιον Ἀλέξιον μητροπολίτην Κιέβου καὶ Βλαδιμίρ, τὸν δὲ Ρωμανὸν Λιθουανίας καὶ Βολυνίας.

Ὁ μητροπολίτης Ἀλέξιος, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκ τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ φήμη εἶχεν ἐκταθῆ καθ' ἅπασαν τὴν Ρωσίαν καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν Ταττάρων, ὠφέλησε μεγάλως τὴν χώραν ἐκ τυχαίου τινὸς γεγονότος. Ἡ σύζυγος τοῦ Χάνου Ταϊδούλα, πάσχουσα ἐκ δεινῆς νόσου, ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ ἁγίου ἀνδρός. Ὁ Χάνης ἔγραψε πρὸς τὸν μεγάλον ἡγεμόνα τῆς Ρωσίας, ὡς ἀκολούθως: «**Ἠκούσαμεν ὅτι ὁ οὐρανὸς οὐδὲν ἀρνεῖται εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ Παππᾶ ὑμῶν. Ἂς αἰτήσῃ λοιπὸν τὴν ὑγείαν τῆς συζύγου μου**». Ὁ μητροπολίτης Ἀλέξιος μετέβη εἰς τὴν παρεμβολὴν ἐλπίζων εἰς τὸν Θεόν, ἡ δὲ ἐλπὶς αὐτοῦ ἐξεπληρώθη. Ἡ ἡγεμονὶς Ταϊδούλα ἀνέκτησε τὴν ὑγείαν της, οὐδενὸς δὲ ἐφείσθη αὕτη ὅπως ἐκδηλώσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην της, τῇ παρακλήσει δὲ τοῦ ἁγίου ἀνδρός, ὁ Χάνης ἀπήλλαξε τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ρωσίας ἐκ βαρυτάτων φόρων, τοὺς ὁποίους ὑφίσταντο οὗτοι, ἀπέδωκε δὲ χάριν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰς ἡγεμονίας, οὕτω δὲ ἐπανῆλθον ἡμέραι γαλήνης καὶ ἀνακουφίσεως εἰς τὴν μαστιζομένην χώραν. Ὁ μέγας ἡγεμὼν μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ τοῦ λαοῦ προϋπήντησαν ἐπιστρέφοντα τὸν μητροπολίτην ὡς εὐεργέτην τῆς πατρίδος του. Τότε ὁ ὀκταετὴς διάδοχος τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος, κατανυγεὶς ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ Ἀλεξίου, εἶπεν εἰς αὐτόν: «**Ὦ Δέσποτα, σὺ ἐδώρησας ἡμῖν εἰρηνικὸν βίον. Πῶς θὰ δυνηθῶμεν νὰ σοῦ ἐκφράσωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας;**» Ὁ μητροπολίτης καθησυχάσας τὴν τεταραγμένην Ρωσίαν μετέβη καὶ παρέμεινεν ἐπὶ διετίαν εἰς Κίεβον, ὅπερ ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ τῶν ταταρικῶν εἰσβολῶν εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἐρείπια, καὶ ἀφιερώθη εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς κοιτίδος ταύτης τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Ρωσίᾳ, τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ τῆς εὐημερίας τοῦ λαοῦ. Ἡ περὶ ἁγιότητος τοῦ Ἀλεξίου φήμη τοιαύτην ἔσχεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν Μογγόλων, ὥστε οἱ υἱοὶ τοῦ Χάνου Κούλπα ἐγένοντο Χριστιανοί. Καὶ τὸ γεγονὸς μὲν τοῦτο οἱ καθολικοὶ ἱεραπόστολοι ἀπέδωκαν εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν, ἀλλ' ἡ ἀποδοχὴ ὑπὸ τῶν ἡγεμονοπαίδων τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος καταδεικνύει πόθεν οὗτοι ἤχθησαν εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀποδοχῆς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, βαπτισθέντες καὶ λαβόντες τὰ ὀνόματα Ἰωάννης καὶ Μιχαήλ. Τὸ μέγα τοῦτο γεγονὸς ὠφέλησε μεγάλως τὸν χριστιανισμόν, θὰ μετέβαλλε δὲ ἄρδην τὴν κατάστασιν, ἂν μὴ ὁ Τάταρος ἡγεμὼν Κούλπας καὶ οἱ δύο ἐκχριστιανισθέντες υἱοί του ἐδολοφονοῦντο ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου του, τοῦ Ζίγκις Χὰν Ναβρούς.

Ἐν Ρωσίᾳ παρεσκευάζετο ἤδη ἡ ἀνεξαρτησία αὐτῆς, πρὸς ταύτην δ' ἔτειναν πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τοῦ μητροπολίτου Ἀλεξίου, ὅστις τὴν σωτηρίαν αὐτῆς εὕρισκεν εἰς τὴν κατάργησιν τῶν κληρουχικῶν ἡγεμονιῶν, τὴν συνδιαλλαγὴν αὐτῶν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Μόσχας ὡς ἐθνικοῦ ἀρχηγοῦ. Πράγματι δὲ μερικοὶ τῶν ἡγεμόνων ἀπεπέμφθησαν τῶν κληρουχικῶν αὐτῶν πόλεων, ἄλλοι δὲ ὑπετάγησαν ἐξ ἀνάγκης εἰς τὸν νεαρὸν ἡγεμόνα Δημήτριον Ἰβάνοβιτς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἤνθει ἡ ἐλπὶς τῆς Ρωσίας. Συνωμολόγησεν οὗτος μετὰ τοῦ Βλαδιμίρου συνθήκην. Μάρτυς ταύτης ὑπῆρξεν ὁ Μητροπολίτης Ἀλέξιος κρατῶν τὸν σταυρόν, τὸν ὁποῖον ἀσπασθέντες οἱ νεαροὶ ἡγεμόνες ὤμοσαν ὁ μὲν Βλαδίμιρος, ὅτι θὰ ἐτίμα τὸν μέγαν ἡγεμόνα ὡς πατέρα, ὑποτασσόμενος εἰς τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν αὐτοῦ, ὁ δὲ Δημήτριος ὅτι θὰ ἠγάπα τοῦτον ὡς νεώτερον ἀδελφόν. Καθ' ὅλα τὰ κατόπιν ἔτη τοῦ βίου του ὁ μητροπολίτης Ἀλέξιος ἀφιέρωσεν ἑαυτὸν εἰς τὴν καταπράϋνσιν τῶν παθῶν καὶ εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν φρονήματος τῶν Ρώσων, ἐνθαρρύνων τὸν λαὸν καταπτοούμενον ἐκ τῶν εἰσβολῶν τῶν Ταττάρων, κατὰ τὸ ἔτος δὲ τοῦ θανάτου αὐτοῦ οἱ Ρῶσοι κατὰ πρῶτον ἐνίκησαν τοὺς Μογγόλους.

Τῷ 1376 ὅλως παραδόξως ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐχειροτόνησε κατ' ἰδίαν πρωτοβουλίαν μητροπολίτην Ρωσίας τὸν Σέρβον Κυπριανόν· τοῦτο ἐξήγειρε τὴν Ρωσίαν ἅπασαν, μικροῦ δεῖν δὲ ἐπηκολούθει διάσπασις τῶν ἐκκλησιῶν, διότι ὁ μέγας ἡγεμὼν Μόσχας διεκήρυξεν ὅτι ζῶντος τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἕτερον Ποιμενάρχην. Προβλέπων μάλιστα τὸν προσεχῆ θάνατον τοῦ Ἀλεξίου, παρεσκεύαζεν ὡς διάδοχον αὐτοῦ τὸν Μικιάϊν, ὁ δὲ Ἀλέξιος προβὰς ἤδη εἰς βαθὺ γῆρας καὶ παρακαλούμενος ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων Δημητρίου καὶ Βλαδιμίρου ἐχειροθέτησε καὶ ηὐλόγησε τὸν Μικιάϊν τοποτηρητὴν αὐτοῦ, προσθέσας «**ἐὰν ὁ Θεός, ὁ Πατριάρχης καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος κρίνωσι τοῦτον ὡς ἄξιον πρὸς διοίκησιν τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας**». Μετὰ τὸν ἐπισυμβάντα θάνατον τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου, ὁ Μικιάϊν ἐπέθηκεν οἴκοθεν τὸ λευκὸν ἐπανωκαλύμμαυχον καὶ ἀνέλαβε τὰ μητροπολιτικὰ καθήκοντα. Εὗρεν ὅμως ἀντίδρασιν εἰς τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ ὡς ἐπισκόπου ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Σουσδαλίας Διονυσίου, ὥστε ἠναγκάσθη ὁ μέγας ἡγεμὼν νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἀξίωσιν αὐτῶν, ὅτι ἐν Ρωσίᾳ μόνος ὁ Μητροπολίτης ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ χειροτονεῖν, μὴ ὑπάρχοντος δὲ μητροπολίτου, ἀποβαίνει ἄκυρος πᾶσα χειροτονία. Ἠναγκάσθη οὕτως ὁ Μικιάϊν νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τῷ Πατριάρχῃ, ἀλλ' ὡς ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀπέθανε, πιθανῶς δηλητηριασθείς, καὶ ἐτάφη εἰς Γαλατᾶν. Οὕτως ἐπὶ διετίαν παρέμεινε χηρεύων ὁ θρόνος τοῦ ἐνδόξου μητροπολίτου Ρωσίας Ἀλεξίου, τὸν ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία ἔταξε μεταξὺ τῶν ἁγίων, οὐ μόνον διὰ τὰς μεγάλας αὐτοῦ χριστιανικὰς ἀρετάς, ἀλλὰ καὶ διότι οὗτος ὑπῆρξε κατὰ τὴν δυσχείμερον ἐποχὴν ὁ εὐεργέτης τῆς πατρίδος καὶ ὁ ἐξυψώσας τὸ πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν φρόνημα τοῦ λαοῦ.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Ἀλέξιος.** Ρῶσος κληρικὸς ἐκ Νοβογόροδ, γεννηθεὶς περὶ τὰ 1430 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μόσχᾳ τῷ 1491. Μετέσχεν ἐνεργητικώτατα εἰς τὴν *ἰουδαϊκὴν* λεγομένην αἵρεσιν ἧς ὑπῆρξεν εἷς τῶν κυρίων μοχλῶν καὶ περὶ ἧς γράφει ὁ ἅγιος Ἰωσὴφ ὁ ἐκ Βολόκ, ὅτι ὀλεθριωτέραν ἡ ὀρθόδοξος Ρωσία οὐδέποτε εἶδεν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τῆς Ὄλγας καὶ τοῦ ἁγίου Βλαδιμίρου. Ἡ αἵρεσις ἔχει οὕτως: Ὑπῆρχεν ἐν Κιέβῳ Ἰουδαῖός τις, Ζαχαρίας ὀνομαζόμενος, ἄνθρωπος δολιώτατος μέν, ἀλλὰ μεγάλης παιδείας καὶ εὐγλωττίας. Οὗτος συναπελθὼν εἰς Νοβογόροδ, τῷ 1470, μετὰ τοῦ πρίγκιπος Μιχαὴλ Ὀλέλκοβιτς, ἀπεπλάνησε τοὺς ἱερεῖς Ἀλέξιον καὶ Διονύσιον, πείσας αὐτοὺς ὅτι ὁ μωσαϊκὸς νόμος εἶναι τῷ ὄντι θεῖος, ὅτι δὲ ἡ ἱστορία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἦτο ἐπινόημα, καθ' ὅσον ὁ Χριστὸς δὲν κατῆλθεν ἀκόμη εἰς τὸν κόσμον, ἀπέβαλε δὲ καὶ τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Τοιαύτην ἔσχε τὴν ἀρχὴν ἡ ἰουδαϊκὴ αἵρεσις. Ὁ ἱερεὺς Ἀλέξιος ἐκλήθη *Ἀβραάμ*, ἡ δὲ σύζυγος αὐτοῦ *Σάρα*. Οὗτος μετὰ τοῦ ἱερέως Διονυσίου ἀπεπλάνησε πολλοὺς λαϊκοὺς καὶ κληρικούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν πρωτοπρεσβύτερον τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας Γαβριὴλ καὶ τὸν Μιχαὴλ Τοῦτσιν, υἱὸν ἐπιφανοῦς μεγιστᾶνος. Παράδοξον εἶναι κατὰ τίνα τρόπον ὁ Ζαχαρίας ηὔξησε μετὰ τοσαύτης εὐχερείας τοὺς προσηλύτους, ἀφοῦ ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν κατάργησιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, καὶ τὴν ὕψωσιν τῆς ἰουδαϊκῆς πίστεως.

Φαίνεται ὅτι οὗτος, τὸν ὁποῖον ὁ ἅγιος Ἰωσὴφ ἀποκαλεῖ ἀστρολόγον καὶ μάγον, κατεγοήτευε τοὺς Ρώσους διὰ τῆς *ἰουδαϊκῆς καβάλας*, ἐπιστήμης λίαν ἀγαπητῆς εἰς τὰ ἀμαθῆ πλήθη κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Οἱ καβαλισταὶ ἐκαυχῶντο ὅτι κατεῖχον τὰς ἀρχαίας παραδόσεις ἀπὸ Μωϋσέως μέχρις αὐτῶν καὶ ἐβεβαίουν ὅτι κατεῖχον βίβλον δοθεῖσαν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Ἀδάμ, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ὁ Σολομὼν ἤντλησε πᾶσαν τὴν σοφίαν του, ὅτι ἐγίνωσκον πάντα τὰ μυστήρια τῆς φύσεως, ὅτι ἐξήγουν τὰ ὄνειρα, προεμάντευον τὸ μέλλον καὶ ἐπέταττον τὰ πνεύματα. Ὁ Ἀλέξιος γενόμενος ἐνθουσιώδης ὀπαδὸς τῆς αἱρέσεως ἐκήρυττεν ὅτι διὰ τῆς ἐπιστήμης ταύτης ὁ Μωϋσῆς ἐθριάμβευσε κατὰ τῶν μάγων τῆς Αἰγύπτου, ὁ Ἠλίας ἦρχε τοῦ οὐρανίου πυρός, ὁ δὲ Δανιὴλ ἔφραξε τὰ στόματα τῶν λεόντων, πρὸς δὲ ὅτι ἡ παλαιὰ Διαθήκη εἶναι πλήρης ἀλληγοριῶν, ἐξηγουμένων μόνον διὰ τῆς καβάλας, ἥτις κάμνει θαύματα διά τινων λόγων τῆς Γραφῆς. Δὲν εἶναι δὲ παράδοξον ὅτι αἱ θεωρίαι αὗται ἐπέδρασαν ἐπὶ τῶν διανοιῶν πλήθους ἀνθρώπων καὶ ἔπειθον αὐτοὺς ὅτι ὁ Μεσσίας δὲν εἶχεν ἐμφανισθῆ ἀκόμη εἰς τὸν κόσμον.

Ὁ Ἀλέξιος καὶ οἱ ὀπαδοί του, καίτοι ἀποβαλόντες τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἐτήρουν ἐν τούτοις αὐτὴν ἐξωτερικῶς, φαινόμενοι ταπεινοὶ καὶ ζηλωταὶ τῶν χριστιανικῶν καθηκόντων. Ἡ διαγωγὴ ἐν τούτοις τοῦ Ἀλεξίου προεκάλεσε θόρυβον, ὁ δὲ μέγας ἡγεμὼν τῆς Μόσχας Ἰωάννης Βασίλιεβιτς Γ', ὁ σύζυγος τῆς Σοφίας Παλαιολόγου, μετεκάλεσε τοῦτον εἰς τὴν πρωτεύουσαν.

Ἀλλ' οὗτος κατέπεισε τὸν ἡγεμόνα ὅτι ἦτο ἄκρας εὐσεβείας ἱερεύς, διὸ καὶ ἐγκατέστησεν αὐτὸν ὡς πρῶτον ἱερέα τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Τόσον δὲ ἠγαπήθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, ὥστε εἰσήρχετο ἐλευθέρως παρ' αὐτῷ. Μετὰ τοῦ Ἀλεξίου ἦλθεν εἰς Μόσχαν καὶ ἡ αἵρεσις, τῆς ὁποίας ἡ ρίζα ἔμεινεν πάντοτε εἰς Νοβογόροδ. Ἐδίδαξεν ὁ Ἀλέξιος κρυφίως τὸ νέον δόγμα εἰς τὸν Ζώσιμον, ἀρχιμανδρίτην τοῦ ἁγίου Σίμωνος, καὶ πλείστους ἄλλους μοναχούς, πρὸς δὲ εἰς τὸν γραμματέα τοῦ ἡγεμόνος. Μὴ ὑποπτεύων αἵρεσίν τινα ὁ Ἰωάννης Βασίλιεβιτς, ἤκουε μετὰ περιεργείας τοὺς μυστηριώδεις λόγους τοῦ Ἀλεξίου. Βραδύτερον ὅμως ἀνεκοίνωσε ταῦτα εἰς τὸν ἅγιον Ἰωσήφ, λέγων ὅτι καὶ ἡ νύμφη αὐτοῦ Ἑλένη ἐπίστευεν εἰς τὰς θεωρίας ταύτας, παραπλανηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Μαξίμοβιτς, μαθητοῦ τοῦ Ἀλεξίου. Ἀλλ' οὗτος ἀπήλαυσε μέχρι τοῦ θανάτου του τῆς εὐνοίας τοῦ ἡγεμόνος, ἐπαινῶν δὲ πάντοτε τὸν Ζώσιμον, προσήλυτον αὐτοῦ, ἐγένετο αἴτιος, ὅπως ὁ μέγας ἡγεμών, τελευτήσαντος τοῦ μητροπολίτου Γεροντίου τῷ 1490, ἀναδείξῃ ὡς διάδοχόν του τὸν Ζώσιμον.

Τότε δὲ ὁ ἅγιος Ἰωσὴφ εἶπε: «**Εἴδομεν τὸν υἱὸν τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ, τὸν δὲ λύκον φέροντα τὸ ἔνδυμα εἰρηνικοῦ ποιμένος**», διότι ὁ ἰουδαΐζων Ζώσιμος ἐκρύπτετο ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν.

Ἀλλ' ἡ αἵρεσις ἀνεκαλύφθη τέλος ἐν Νοβογόροδ. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γεννάδιος κατήγγειλε πάντας τοὺς αἱρετικοὺς πρὸς τὸν μέγαν ἡγεμόνα καὶ ἔπεμψε πάντας τούτους εἰς Μόσχαν, ἐκ τῶν ὁποίων πλεῖστοι ἦσαν ἱερεῖς καὶ διάκονοι, σημειῶν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐν Μόσχᾳ ὀπαδῶν τῆς αἱρέσεως, ἐκτὸς τοῦ Ζωσίμου. Ὁ μονάρχης συνεκάλεσε τότε πάντας τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς ἡγουμένους καὶ τοὺς ἀρχιμανδρίτας εἰς σύνοδον, ὅπως ἐκδικάσουν τὴν σπουδαίαν ταύτην ὑπόθεσιν. Τῆς συνόδου προήδρευσεν ὁ μητροπολίτης Ζώσιμος. Πάντες μετὰ φρίκης ἤκουσαν τὰ ὑπὸ τοῦ Γενναδίου καταγγελλόμενα, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ζώσιμος προσεποιεῖτο τὸν ἐκστατικόν.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Νοβογόροδ κατηγόρει τοὺς σχισματικοὺς τούτους ὡς βλασφημήσαντας κατὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου, ὡς καταπτύσαντας τὸν σταυρόν, ὡς ἀποκαλοῦντας ξόανα τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ ὡς ἀρνουμένους τὸν παράδεισον καὶ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν. Καὶ ἐσίγων μὲν οὗτοι ἐνώπιον τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν, μετὰ θρασύτητος ὅμως ἀπεπλάνων τοὺς ἀσθενεῖς. Κατὰ τὴν ἀπολογίαν των οἱ ἀρχηγοὶ τῆς αἱρέσεως ἠρνήθησαν ταῦτα, ἀλλ' αἱ κατ' αὐτῶν κατηγορίαι ἀπεδείχθησαν πασιφανῶς καὶ τὸ δικαστήριον ἀπεφάνθη ὅτι οἱ ἔνοχοι ἦσαν ἄξιοι βασάνων καὶ θανάτου. Διεξαγομένης τῆς δίκης ὁ Ἀλέξιος ἐτελεύτησεν. Ὁ μέγας ἡγεμὼν Ἰωάννης Γ' ἀπέκρουσε τὴν ἐπιβολὴν θανάτου εἰς τοὺς αἱρετικοὺς κληρικούς, περιορίσας τὴν ποινὴν εἰς ἁπλῆν φυλάκισιν. Ἡ σύνοδος ἀνεθεμάτισε τὴν αἵρεσιν. Ἡ τιμωρία ὅμως ἐκρίθη ὡς μετριωτάτη· πολλοὶ δὲ τῶν καταδικασθέντων ἀπεστάλησαν εἰς Νοβογόροδ πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Γεννάδιον.

Οὗτοι ὑπέστησαν ἀπείρους προπηλακισμούς. Ἀνεβιβάσθησαν ἐπὶ τῶν ἵππων ἔχοντες ἐστραμμένον τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν οὐράν, τὰ ἐνδύματα ἀνάστροφα καὶ φέροντες ἐπὶ κεφαλῆς κράνη ἀπολήγοντα εἰς ὀξύ, οἷα τὰ τῶν διαβόλων, μετὰ στεφάνων ἀχυρίνων καὶ τῆς ἐπιγραφῆς: «**Ἴδε ὁ στρατὸς τοῦ σατανᾶ**»! Περιήχθησαν οὕτω διὰ τῶν δημοσίων ὁδῶν ἀκολουθούμενοι ὑπὸ ὄχλου κραυγάζοντος «**Ἰδοὺ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ**». Ἐν τέλει ἔκαυσαν τοὺς ἀχυρίνους στεφάνους, πλεῖστοι δὲ ἐκ τῶν δυστυχῶν τούτων ἀπέθανον ἐκ τῶν ἐγκαυμάτων. Ἐν Νοβογόροδ ἐμέμφθησαν τὴν ἐπιείκειαν τοῦ μονάρχου, μὴ καταδικάσαντος αὐτοὺς εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον, διότι ἐφρόνει οὗτος ὅτι τὸ ἀνάθεμα τῆς ἐκκλησίας ἤρκει ὅπως ἀποτρέψῃ τοὺς ἀσθενεῖς ἐκ τῆς τοιαύτης ἀποπλανήσεως.

Παρ' ὅλα ταῦτα οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἀλεξίου ἔμειναν ἐν τῇ αἱρέσει. Ὁ Ζώσιμος, ὅστις δὲν ἐτόλμησεν ἐνώπιον τῆς συνόδου νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῶν συνεταίρων του, ἔβλαπτε κρυφίως τὸν Χριστιανισμόν, ὁτὲ μὲν διαστρέφων τὴν ἱερὰν Γραφήν, ὁτὲ δὲ ἀποβάλλων τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ λέγων: «**Τί ἄρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; τί δὲ ἡ δευτέρα παρουσία καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν; Ὁ ἀποθανὼν οὔτε ἐστίν, οὔτε ἔσται**». Ἄλλοι εἶχον μαθητάς, τοὺς ὁποίους ἐδίδασκον τὴν ἀστρολογίαν καὶ τὴν ἰουδαϊκὴν σοφίαν, ἐξασθενίζοντες οὕτω τὴν χριστιανικὴν πί-

Digitized by Google

στην. Πανταχοῦ δὲ ἀνεφαίνετο τὸ πυρρωνικὸν πνεῦμα καὶ ἐπὶ τῶν σπουδαιοτάτων ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἤριζον δημοσίᾳ περὶ τῆς φύσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ καθύβριζον τὰς ἁγίας εἰκόνας.

Οἱ αἱρετικοὶ οὗτοι ἀπετέλεσαν μυστικὴν κοινωνίαν, τῆς ὁποίας κέντρον ὑπῆρξεν ὁ μητροπολιτικὸς οἶκος, ἔνθα συνήρχοντο συζητοῦντες καὶ εὐωχούμενοι. Ὁ Ζώσιμος ἀπεμάκρυνε τῆς ἐκκλησίας κληρικοὺς διακρινομένους ἐπὶ ζήλῳ πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν, καθ' ἑβδομάδα δὲ ἐπανηγύριζε τὴν μνήμην τοῦ Ἀλεξίου καὶ διαρκῶς ἐκήρυττε ταῦτα: «Ἀνάξιον πνευματικοῦ ποιμένος ἡ κατὰ αἱρετικῶν μανία, ὡς εἰρήνην διδάσκειν ὀφείλοντες». Ὁ ἀτρόμητος ὅμως ἐχθρὸς τοῦ σχίσματος ἅγιος Ἰωσὴφ ἐξεφράζετο δημοσίᾳ λέγων: «Ἐκρύβησαν ἐξ ἡμῶν, ἀπῆλθον εἰς Κύριον οἱ ἀρχαῖοι ἀετοὶ τῆς πίστεως, οἱ ἀγαθοὶ ἱεράρχαι, ὧν ἡ μὲν φωνὴ εὐηγγελίζετο ἀλήθειαν ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς ἐκκλησίας, οἱ δὲ ὄνυχες ἐξώρυττον πάντα ὀφθαλμόν, μὴ ὀρθῶς βλέποντα τὴν θειότητα τοῦ Σωτῆρος. Νῦν δὲ συρίζει ἐκεῖ ὁ ὀλέθριος ὄφις ἐρευγόμενος βλάσφημον φωνὴν κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ». Τῷ 1494 ἄνευ δίκης καὶ θορύβου ἀπεστάλη ὁ Ζώσιμος εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος χαρακτηρισθεὶς ὡς φιλοπότης, παραμελῶν τὰ τῆς ἐκκλησίας, ἐξελέγη δὲ μητροπολίτης πάσης τῆς Ρωσίας ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τῆς ἁγίας Τριάδος Σίμων. Ἡ αἵρεσις ἐν τούτοις ἐξηκολούθησεν ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη καὶ ἐξηφανίσθη παντελῶς ἐπὶ βασιλείας Ἰβὰν τοῦ Τρομεροῦ.

ΘΕΟΔ ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Ἀλέξιος Λάσκαρις, *Φιλανθρωπινός*·** βλ. Φιλανθρωπινός.

— **Ἀλέξιος *Στουδίτης*.** Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ 1025 μέχρι τοῦ 1043. Ὅταν αἰφνιδίως ἀσθενήσας ἀπέθνησκεν ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Βασίλειος Β' (1025) προσῆλθε πρὸς αὐτὸν ὁ ἡγούμενος *τῆς Μονῆς τοῦ Στουδίου* Ἀλέξιος, κομίζων μεθ' ἑαυτοῦ κεφαλήν, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ὁ αὐτοκράτωρ, συγκινηθεὶς προφανῶς, τὸν ἐδέχθη ἀμέσως καὶ διέταξεν αὐθημερὸν νὰ χειροτονηθῇ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ πρὸ μικροῦ θανόντος Πατριάρχου Εὐσταθίου. Τοῦτο καὶ ἐγένετο, τὴν ἰδίαν δ' ἡμέραν τῆς χειροτονίας ἀπέθανε καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ. Ὁ Ἀλέξιος ἔλαβε μέτρα πρὸς διαρρύθμισιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ μοναστηριακῶν πραγμάτων καὶ σώζονται δύο σχετικὰ ὑπομνήματά του, ἐν οἷς μεταξὺ ἄλλων ἀπαγορεύεται ἡ χειροτονία διγάμων καὶ μὴ ἐχόντων βίον μεμαρτυρημένον, ἡ ἐκδίκασις κληρικῶν καὶ μοναχῶν ἐνώπιον κοσμικῶν δικαστῶν καὶ κανονίζοντα τὰ τῆς διοικήσεως καὶ περιουσίας τῶν μονῶν· συγχρόνως δὲ ἔγραψε περὶ κωλυμάτων τινῶν τοῦ γάμου· διὰ συνοδικοῦ δὲ τόμου, τῷ 1026, ἀνεθεμάτισε τοὺς ἐπιχειροῦντας «ἀποστασίαν ἢ τυραννίδα κατὰ βασιλέων».

Κατὰ τὸ 1037 ὁ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος, Ἰωάννης, ἐπιθυμῶν νὰ γίνῃ Πατριάρχης, συνεννοηθεὶς μετά τινων μητροπολιτῶν, ἐζήτει νὰ ρίψῃ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὸν Ἀλέξιον, διὰ νὰ ἀνέλθῃ αὐτὸς ἐπ' αὐτοῦ, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ἡ ἐκλογή του δὲν ἔγινε κανονικῶς δι' ἀρχιερέων ἀλλὰ «προστάξει Βασιλείου τοῦ βασιλέως». Τότε ὁ Ἀλέξιος διεμήνυσεν ὅτι ἂν ἡ ἐκλογή του ἦτο ἄκυρος, θὰ ἔπρεπε νὰ καθαιρεθοῦν καὶ οἱ μητροπολῖται οὓς ἐχειροτόνησε καὶ νὰ ἀναθεματισθοῦν οἱ τρεῖς βασιλεῖς οὓς ἔστεψε κατὰ τὰ 11½ ἔτη, καθ' ἃ μέχρι τότε ἐπατριάρχευσε. Τότε οἱ μητροπολῖται, ὧν οἱ πλείονες εἶχον χειροτονηθῇ παρ' αὐτοῦ, ἔπαυσαν τὰς ῥαδιουργίας των καὶ ὁ Ἰωάννης παρῃτήθη τῶν φιλοδόξων σχεδίων του.

Ὁ Ἀλέξιος ἦτο πλουσιώτατος καὶ ἀνήγειρε μονήν, ἥτις βραδύτερον ὠνομάζετο «μονὴ τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου». Κατὰ τὸν Κεδρηνὸν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ μονομάχος ἥρπασε μετὰ θάνατόν του τὴν ἐν τῇ μονῇ του ἀποτεθησαυρισμένην περιουσίαν του, ἥτις ἀνήρχετο τὰ 25 κεντηνάρια χρυσοῦ. Ἀπέθανε τὴν 20ὴν Φεβρουαρίου τοῦ 1043 καὶ τὸν διεδέχθη Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Περὶ τοῦ *Ἀλεξίου Στουδίτου* ἴδε ἰδίως, *Γεωργίου Κεδρηνοῦ*: Σύνοψις ἱστοριῶν ἐν Migne Ἑ Π. 122, 12, 249—252 καὶ 284.—Τὰ δύο ὑπομνήματά του ἐν Migne Ἑ. Π. 119, 828—844.— Αἱ ἀποφάνσεις του περὶ κωλυμάτων γάμου αὐτόθ. σ. 744—8 καὶ 844—9. — Περὶ τοῦ συνοδικοῦ τόμου ἴδε ἐν Migne 137,1245.— Πρβλ. καὶ *Μ. Γεδεὼν* Πατριαρχικοὶ πίνακες, Κων)πολις, σελ. 317—322. —*G. Ficker* Erlasse des Patr. von Const. Al. Studites, Kiel 1911.—Dictionnaire de théologie catholique 1,398.

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

ΑΛΛΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ

— **Ἀλέξιος.** Βυζαντινὸς φιλόσοφος, ἀκμάσας κατὰ τὴν 11ην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα καὶ διατελέσας μέγας μαγίστρος, ὀπαδὸς τοῦ *Συμεών*, *τοῦ νέου θεολόγου* (*Κρουμπάχερ* Ἱστορ βυζ. λογοτεχ. μετάφρ. Γ. *Σωτηριάδου* τόμ. Α' σελ. 302). Α. Π. Σ.

— **Ἀλέξιος *Ἀριστηνός*·** βλ. Ἀριστηνός.

— **Ἀλέξιος, ἢ *Ἄλεξις, ὁ Δράκων*.** Στρατηγὸς καταγόμενος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Κομνηνῶν. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1553 καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ ἔτος 1619. Προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν Δούκα τῆς Σαβοΐας, εἰς τὴν Δημοκρατίαν τῆς Ἑνετίας καὶ εἰς τὸν Πάπαν· ἔπειτα εἰς τὴν Γαλλίαν ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν ἑνὸς σώματος ἱππικοῦ, βραδύτερον δὲ διωρίσθη διοικητὴς τοῦ Πέρθ (Perth). Α. Π. Σ.

— **Ἀλέξιος, *ὁ Καυσαλώνης*.** Διάσημος ἀπατεών, τῶν χρόνων Ἰσαακίου τοῦ Β' (1185—1195). Οὗτος ἐκμεταλλευόμενος τὴν ὁμοιότητά του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ Κομνηνόν, παρουσίαζεν ἑαυτὸν υἱόν του καὶ διεξεδίκει τὸν θρόνον. Ἐκ τῆς ὁμοιότητός του ἀπατηθεὶς ἢ καὶ ἐξ ὑστεροβουλίας κινούμενος ὁ σουλτάνος τῶν Σελτζούκων τοῦ Ἰκονίου Ἀσζήδ, ὑπεσχέθη εἰς τὸν Ἀλέξιον τὴν συνδρομήν του εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σχεδίων του, ἀργότερον ὅμως εἴτε ἀντιληφθεὶς τὴν ἀπάτην εἰς τὴν ὁποίαν περιέπεσεν, εἴτε μεταγνώσας, τὸν ἀπέπεμψεν. Ἐν τούτοις ὁ Ἀλέξιος συνεκέντρωσε περὶ τὰς ὀκτὼ χιλιάδας ἀνδρῶν, ἀνακηρύξας δ' ἑαυτὸν αὐτοκράτορα ἐδῄωσε τὰς περὶ τὸν Μαίανδρον πόλεις, ὅσαι δὲν ἠθέλησαν νὰ τῷ δηλώσωσιν ὑποταγήν, κατακαύσας τὰ ἁλώνια αὐτῶν, ὅθεν καὶ ἀπεκλήθη *Καυσαλώνης*.

Ὁ Ἰσαάκιος ἐπανειλημμένως ἔστειλε κατ' αὐτοῦ διαφόρους στρατηγούς, οἱ ὁποῖοι ὅμως οὐδὲν κατώρθωσαν. Ἐν τούτοις συνεπείᾳ τῆς καθόλου κακῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Καυσαλώνη, ἐπιτρέψαντος ἀντιψυχολογικῶς εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς στρατιώτας του τὴν καταστροφὴν καὶ βεβήλωσιν χριστιανικῶν ναῶν, ἠγέρθη ἐναντίον του ἡ ὀργὴ καὶ τὸ μῖσος τῶν πληθυσμῶν καὶ τῶν περὶ αὐτόν, τέλος δ' ἐφονεύθη ὑπό τινος ἱερέως ἐνῷ ἐκοιμᾶτο. Μ. Δ.

— **Ἀλέξιος *ὁ Μουσελέμ*.** Βυζαντινὸς στρατηγός, τὸν ὁποῖον ἡ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, θέλουσα νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐν τῷ ἀρμενικῷ σώματι ἐκραγεῖσαν στάσιν, ἀπέστειλεν ὅπως προβῇ εἰς ἀνακρίσεις καὶ συλλάβῃ τοὺς πρωταιτίους. Ἡ στάσις αὕτη προῆλθεν ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἡ Εἰρήνη μὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῆς συνωμοσίας τῶν περὶ τὸν υἱόν της αὐλικῶν, ἐνόμισεν ὅτι θέλει ἐξασφαλίσει ἑαυτὴν καλύτερον ἐὰν ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ στρατοῦ ὅρκον διαλαμβάνοντα ὅτι ἐν ὅσῳ αὕτη ζῇ οὐδέποτε θέλουσιν ἐπιτρέψει εἰς τὸν υἱόν της νὰ καταλάβῃ τὴν πραγματικὴν ἐξουσίαν. Καὶ ἔδοσαν μὲν τὸν ζητηθέντα ὅρκον ἡ βασιλικὴ φρουρά, ὁ στρατὸς τῆς Θράκης καὶ ὀλίγα τινὰ τῶν ἀνατολικῶν ταγμάτων, τὸ πλεῖστον ὅμως τοῦ ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς ἐπαρχίαις τοῦ κράτους στρατοῦ δὲν ἐφάνη διατεθειμένον νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς περὶ τούτου διαταγάς· πρῶτον δὲ τὸ ἀρμενικὸν σῶμα ἐξανέστη κατὰ τῶν παραινέσεων τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Νικηφόρου καὶ ἐπανεστάτησε κατὰ τῆς αὐτοκρατείρας. Ὁ Ἀλέξιος οὐ μόνον δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν, ἀλλ' ἀνέλαβεν ἑκὼν ἢ ἄκων τὴν ἡγεσίαν τοῦ στρατοῦ, ἀνακηρύξαντος βασιλέα τὸν Κωνσταντῖνον ΣΤ'.

Τὸ παράδειγμα τοῦ ἀρμενικοῦ σώματος ἐμιμήθη ὁ στρατὸς καὶ τῶν λοιπῶν σωμάτων τῆς Μ. Ἀσίας, διώξας τοὺς στρατηγούς, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐπιβάλει ὁ Σταυράκιος καὶ ἡ Εἰρήνη καὶ ταχθεὶς ὑπὸ τοὺς ἄλλοτε στρατηγοὺς αὐτοῦ, τοὺς προμάχους τῆς μεταρρυθμίσεως. Ὁ Κωνσταντῖνος ΣΤ' ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον καθῄρεσε καὶ ἐτιμώρησε τὸν Σταυράκιον καὶ τοὺς ἄλλους ὀπαδοὺς καὶ φίλους τῆς μητρός του, ταύτην δὲ ἀπεμάκρυνεν εἰς τὸ ἐν τῷ λιμένι τοῦ Ἐλευθερίου ἀνάκτορόν της. Ἡ φίλαρχος ὅμως αὕτη γυνὴ ἐκμεταλλευομένη τὴν ἀνικανότητα καὶ τὴν κενοδοξίαν τοῦ υἱοῦ της, κατώρθωσε διὰ τῶν ῥαδιουργιῶν της νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ ἀναγορεύσῃ αὐτὴν συμμέτοχον πάλιν τῆς βασιλείας, νὰ ἀνακαλέσῃ δὲ ἐκ τῆς ἐξορίας τὸν Σταυράκιον. Ἡ Εἰρήνη θέλουσα νὰ ἀσφαλισθῇ κατὰ παντὸς ἐν τῷ μέλλοντι κινδύνου κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως ἐξοντώσῃ τοὺς δυσμενῶς πρὸς αὐτὴν διακειμένους στρατιωτικούς, ἀρχίσασα ἀπὸ τοῦ Ἀλεξίου. Τοῦτον εἶχε προηγουμένως ἀνακαλέσει εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Κωνσταντῖνος ΣΤ', ἴσως διότι ἐδυσπίστει πρὸς αὐτόν, ἐπεριποιήθη ὅμως τὸν ἄνδρα, τιμήσας αὐτὸν διὰ τῆς τοῦ «πατρικίου ἀξίας». Ἐπειδὴ ὅμως τὸ θέμα τῶν ἀρμενιακῶν ἀπεποιήθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν γενομένην εἰς τὴν στρατηγίαν αὐτοῦ μεταβολήν, καί, ὡς λέγεται, ἐζήτησε νὰ ταχθῇ καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν Ἀλέξιον, ἡ Εἰρήνη καὶ ὁ Σταυράκιος κατηγορήσαντες αὐτὸν ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ ἐκούρευσαν καὶ ἐφυλάκισαν, μετ' οὐ πολὺ δὲ συμπληροῦντες τὸ ἔργον των ἐτύφλωσαν αὐτόν. Μ. Δ.

— **Ἀλέξιος, *ὁ Ψευδαλέξιος*.** Ἀπατεὼν ἐκ Παφλαγονίας (1185-1195), ὁ ὁποῖος, μιμούμενος τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀλεξίου Καυσαλώνη, ὑπεκρίθη τὸν φονευθέντα Ἀλέξιον Β' Κομνηνόν, διήγειρε στάσιν ἐν Παφλαγονίᾳ καὶ ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον. Ἐναντίον του ἐπῆλθεν ὁ στρατηγὸς Θεόδωρος Χοῦμνις ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ τὸν συνέλαβε, τὸν ἐφόνευσε. Μ. Δ.

Ἀλέξιος. Χρυσοῦν νόμισμα κοπὲν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, ἀπὸ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Ἄνχαλτ διὰ τὸ δουκᾶτόν του, φέρον τὴν εἰκόνα του καὶ ἰσοδυναμοῦν πρὸς 20.75 γαλλικὰ φράγκα χρυσᾶ. Τὸ νόμισμα τοῦτο ἐκυκλοφόρησεν ἐν Πρωσίᾳ μέχρι τοῦ 1870, ὅτε ἔπαυσεν ἡ κυκλοφορία του.

«Ἀλέξιος *καὶ ἀνεψιοὶ Στεφάνου*». Ἐμπορικὸς καὶ τραπεζικὸς οἶκος ἐν Ζακύνθῳ, ἀκμάσας πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ κατ' αὐτήν. Προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐν Ζακύνθῳ «Ἐπιτροπὴν» τὴν ἀπαρτιζομένην ἀπὸ τὸν Διονύσιον Ρώμαν, τὸν Δραγίναν καὶ Στεφάνου (βλ. λ.).

Ἀλεξίου *Ἀντώνιος*. Τήνιος καραβοκύρης. Μὲ τὸ πλοῖόν του «Παναγία Ἐλεοῦσα» καὶ τὴν αὐτοθυσίαν του παρέσχε πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἀγῶνα, λαβὼν πολλὰς πληγάς.

—**Ἀλεξίου *Ἀποστόλης*.** Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀγρινίου, συμπολεμήσας μετὰ τῶν Μποτσαρέων.

—**Ἀλεξίου *Γεώργιος*·** βλ. Μουρκογιῶργος καὶ Μπέσας Γ.

— **Ἀλεξίου *Ἐμμανουήλ*.** Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Ρεθύμνης τῆς Κρήτης, ἐξαιρετικὴν ἐπιδείξας ἀνδρείαν, αὐταπάρνησιν καὶ ἐμμονὴν εἰς τὸν Ἀγῶνα, ὑπὲρ οὗ διέθεσε πᾶσάν του τὴν περιουσίαν.

—**Ἀλεξίου *Ἐλευθέριος*,** τοῦ ***Γκίκα*.** Ὑδραῖος Ἀγωνιστὴς καὶ πλοιοκτήτης μικροῦ ἱστιοφόρου, πολλὰς προσενεγκὼν ὑπηρεσίας. Ἐτέλει εἰς τὴν ἄμεσον ὑπηρεσίαν τῶν Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου. Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλεξίου *Πᾶνος*.** Πρόκριτος ἐκ Ναυπακτοβενετίκου, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος, πολλὰς προσενεγκὼν ὑπηρεσίας. Ἐξελέγη πληρεξούσιος τῆς περιφερείας ταύτης μετὰ τοῦ Ἀναγνώστου Κίτζου καὶ τοῦ Σπύρου Πασσαπόρτη εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1843, καὶ διεκρίθη κατὰ τὰς συζητήσεις διὰ τὴν σωφροσύνην αὐτοῦ. Μετέσχεν εἰς πολλὰς ἐπιτροπάς. Μετὰ ταῦτα, πολιτευθείς, ἐξελέγη βουλευτὴς ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν. Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλεξίου *Στέφανος*.** Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται ὁ ἐν Ζακύνθῳ ἔγκριτος τραπεζίτης Ἀλέξιος Στεφάνου (βλ. λ.) εἰς τὴν γενομένην τῷ 1821 ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Φρειδερίκου Ἀδὰμ καταδρομὴν τῆς Ζακύνθου διὰ τὰ ἐπεισόδια τοῦ Λαγανᾶ. Γ. Δ. Κ.

Ἀλεξιούπολις (ἢ ***Νεόκαστρον***). Πόλις ἐν Θράκῃ παρὰ τὸν Εὗρον, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ ἵνα συγκεντρώσῃ τοὺς ἐν Θράκῃ (περὶ τὴν Φιλιππούπολιν) Παυλιανίτας ἢ Παυλικιανούς. Τοὺς Παυλιανίτας τούτους, Χριστιανοὺς αἱρετικοὺς μαχιμωτάτους δέ, εἶχε μετοικίσει εἰς Θράκην ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Τζιμισκῆς (969—976) μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ ἐν Τεφρικῇ κράτους αὐτῶν, ἵνα θέσῃ τέρμα εἰς τὰς ἕνεκα θρησκευτικῶν λόγων διαρκεῖς αὐτῶν ἐπαναστάσεις.

Τὸ μέτρον τῆς συγκεντρώσεώς των ἐν Ἀλεξιουπόλει, καθὼς καὶ ἄλλα σκληρὰ κατ' αὐτῶν μέτρα, ἔλαβεν ὁ Ἀλέξιος πρὸς τιμωρίαν των, ἀφ' ἑνὸς διότι ἠρνήθησαν νὰ παράσχωσι τὰ διαταχθέντα στρατιωτικὰ σώματα εἰς τὸν κατὰ τῶν Νορμανδῶν τοῦ Ροβέρτου Γισκάρδου πόλεμον, καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ νὰ δύναται νὰ ἐπιτηρῇ καλύτερον αὐτούς, καταστάντας ὑπόπτους ὅτι συνεννοοῦντο μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλεξιππίδας. Εἷς τῶν ἐν Σπάρτῃ ἐφόρων.

Ἀλέξιππος.—1) Θεράπων τοῦ Μέμνονος, τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Αἰθιόπων κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ἀναφερόμενος ὑπὸ Κοΐντου τοῦ Σμυρναίου (II, 365).

—2) Υἱὸς τοῦ Δεινομένους, Κυναιθεύς, ὅστις κατά τινα δελφικὴν ἐπιγραφὴν ἠγωνίσθη ἐν Δελφοῖς κατὰ τὸν ἀγῶνα τῶν Σωτηρίων ὡς παῖς χορευτὴς κατὰ τὸ τέλος τῆς 3ης ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς 2ας π.Χ. ἑκατ. (Wescher—Fucart inscr. Delph).

—3) Υἱὸς τῆς μεγάλης λαρισαϊκῆς οἰκογενείας τοῦ Ἱππολόχου (τοῦ Α'), ταγὸς ἐν Λαρίσῃ, ἀκμάσας κατὰ τὸ τέλος τῆς 3ης π. Χ. ἑκατ., πατὴρ τοῦ Ἱππολόχου (τοῦ Β'), ὅστις διετέλεσεν ὡς στρατηγὸς τῶν Θεσσαλῶν κατὰ τὸ ἔτος 181 π. Χ.

— 4) Υἱὸς τοῦ Ἱππολόχου (τοῦ Β'), ἔγγονος τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3 Ἀλεξίππου (τοῦ Α'), ὅστις ἐστρατήγησε τῶν Θεσσαλῶν κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 179—146 π. Χ. χρονικὸν διάστημα. Εἰς τοῦτον καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἱππόλοχον καὶ τοὺς ἐκγόνους αὐτῶν ἡ πόλις τῶν Θαυμακῶν διὰ ψηφίσματος σῳζομένου ἐχορήγησε προξενίαν καὶ ἰσοπολιτείαν διὰ τὰς μεγάλας αὐτῶν πρὸς τὴν πόλιν των εὐεργεσίας (Bulet. Hell. VII, 44).

— 5) Ἀθηναῖος, συγγενὴς τοῦ Ἀκουμενοῦ καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, οἵτινες κατηγορήθησαν ὡς ἑρμοκοπίδαι. Τοῦτον ἀναφέρει ὁ Ἀνδοκίδης (I, 18).

— 6) Ἰατρὸς παρὰ τῷ Μ. Ἀλεξάνδρῳ. Πρὸς τοῦτον ὁ Ἀλέξανδρος ἔγραψεν ἐπιστολήν, εὐχα-

Digitized by Google

ριστῶν διότι ἔσωσεν ἔκ τινος ἀσθενείας τὸν σωματοφύλακά του Πευκέσταν (Πλουτ. 'Αλ. 41).

— 7) 'Αλέξιππός τις ἀναφέρεται καὶ ἐν ἐπιγραφῇ νομίσματος τῆς 'Ερετρείας (Mionnet II, 308).

— 8) 'Ιππίατρος, ἀναφερόμενος εἰς τὰ «'Ελληνικὰ ἱππιατρικά», ἅτινα ἐκ παρισινοῦ κώδικος ἐξέδωκεν ὁ Miller.

— 9) Αὐλητὴς 'Αθηναῖος (Dittemb. Syll. 413). Α. Π. Σ.

ἀλεξίπτωτον (τό)· τὸ ἐμποδίζον τὴν ὁρμητικὴν πτῶσιν, τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου προφυλάσσεταί τις κατὰ τὴν πτῶσιν. [Βλ. λ. **'Αεροπλοΐα, τόμ. Α' Μ. 'Ελλ. 'Εγκ., σελ.** 756.]

ἀλεξιπύρετον (τό)· τὸ ἐμποδίζον τὸν πυρετόν, τὸ προφυλακτικὸν ἀπὸ τῶν πυρετῶν.

'Αλεξιρροία καὶ ***'Αλεξιρρίη***. Θυγάτηρ τοῦ 'Αντάνδρου καὶ μήτηρ τοῦ Καρμάνορος ἐκ τοῦ Διονύσου (Πλούταρχος).

ἀλεξίπυρος (ὁ, ἡ),—*ον* (τὸ), καὶ ***ἀλεξίφλογος***· ὁ προφυλασσων ἀπὸ τοῦ πυρός. Τὸ οὐδέτ. ***ἀλεξίπυρον*** χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς οὐσιαστικόν. [**Βλ. καὶ πυρίμαχος.**] 'Ο Χατζερῆς ἐν τῷ ὀνομαστικῷ τοῦ Στρατοῦ, μεταχειρίζεται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῶν ἀλεξιπύρων τὸν ὅρον «*φυλαξίπυρα*»· ὁ δὲ Πλούταρχος (**Βίος 'Αλεξ.**) τὸν ὅρον «*παρακαλύμματα*».

'Αλεξίπυρον εἶναι πᾶν μέσον ἢ ὄργανον ἀποτρέπον τὴν μετάδοσιν τοῦ πυρὸς ἢ τῆς ἐξ αὐτοῦ ὑπερβολικῆς θερμότητος. Οὕτως ἀλεξίπυρον εἶναι καὶ τὸ πρὸ θερμάστρας τοποθετούμενον διάφραγμα πρὸς ἀποτροπὴν ἰσχυρᾶς ἀκτινοβολίας ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῇ πυρᾶς.

—**'Αλεξίπυρος *αὐλαία***. Αὐλαία ἀσφαλείας, κατεσκευασμένη συνήθως ἐξ ἀμιάντου καὶ χρησιμοποιουμένη εἰς τὰ θέατρα ὅπως, εἰς περίπτωσιν πυρκαϊᾶς ἐν τῷ χώρῳ τῆς σκηνῆς καὶ τῶν παρασκηνίων, (ἀποχωρίζῃ τὸν χῶρον τοῦτον ἀπὸ τὸν τοῦ λοιποῦ θεάτρου. 'Εν 'Ελλάδι ἀλεξίπυρον αὐλαίαν ἔχει μόνον τὸ ἐν 'Αθήναις 'Εθνικὸν (τέως Βασιλικὸν) Θέατρον, κατεσκευασμένην ἐκ σιδήρου. [**Πλείονα βλ. ἐν λ. αὐλαία.**]

— **ἀλεξίπυρος *ἐνδυμασία*** [*Ναυτ.*]. Συσκευὴ ἐξ ἀλεξιπύρου ὑφάσματος χρησιμεύουσα ὡς ἐνδυμασία ἀνδρῶν ἀγήματος πυρκαϊᾶς. Τὸ ὕφασμα τῆς ἐνδυμασίας οὐδεμίαν εἰδικὴν οὐσίαν περιέχει ἀλλὰ μόνον κατασκευάζεται ἐξ ἐρίου τελείως ἀπολιπανθέντος, οὕτως ὥστε νὰ εἶναι εὔκολος ἡ πλήρης διαβροχή του, ὁπότε ἡ ἐξάτμισις τοῦ ὕδατος τείνει εἰς τὸ νὰ τηρῇ τὴν θερμοκρασίαν σχετικῶς χαμηλήν.

Ποικίλοι τύποι τοιούτων ἐνδυμασιῶν ὑπάρχουσιν. 'Ο εἷς ἀποτελεῖται ἀπὸ χιτῶνα, περισκελίδα, κάλυμμα κεφαλῆς μετὰ θυρίδος ἐκ μίκας (μαρμαρυγίου) καὶ χειρόκτια ἐκ τοῦ ὡς ἀνωτέρω ἀλεξιπύρου ὑφάσματος. Μικρὸν δοχεῖον ἐκ κασσιτέρου προσαρτώμενοον εἰς τὸ στῆθος φέρει οὐσίαν τινὰ καυστικήν, συνήθως ὀξύλιθον (ὑπεροξείδιον νατρίου: **2NaO**), ἥτις, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὑδρατμῶν, τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας, ἀποδίδει ὀξυγόνον καὶ ἀπορροφᾷ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. 'Ο ἄνθρωπος μέσῳ ἀεραγωγοῦ σωλῆνος ἐξ ἐλαστικοῦ, εἰσπνέει ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας τὸν ἀέρα, ὅστις διερχόμενος διὰ τοῦ δοχείου καθαρίζεται.

"Ετερος τύπος εἰς ὃν ὁ ἀναπνεύσιμος ἀὴρ δὲν παραλαμβάνεται ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας ἀλλ' ἐκ κλειστοῦ χώρου (περικεφαλαίας, ἀποκαθαιρόμενος συνεχῶς) συνίσταται ἀπὸ ἱματίδιον μετὰ περικεφαλαιας ὁμοίας τῆς τῶν δυτῶν. Τὸ δοχεῖον εἰς ὃ περιέχεται ἡ καυστικὴ οὐσία συγκοινωνεῖ δι' ἑτέρου ἐλαστικοῦ σωλῆνος μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς περικεφαλαίας. Οὕτως ὁ φέρων τὴν ἐνδυμασίαν ταύτην χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν ἀναπνοήν του τὸν ἐντὸς τῆς περικεφαλαίας μολυσμένον ὑπὸ τῆς ἐκπνοῆς ἀέρα, ὅστις ὅμως καθαριζεται συνεχῶς διὰ τοῦ ὀξυλιθου.

Εἰς ἄλλας ἐνδυμασίας περιέχεται ἐντὸς μικροῦ κιβωτίου προσηρτημένου εἰς μικρὰς προσωπίδας χημικὴ οὐσία, συγκειμένη ἐξ 25% πορώδους ἄνθρακος καὶ 75% ἀσβέστου εἰς κόκκους ἐμποτισμένης δι' ὑπερμαγγανικοῦ καλίου. 'Η ἐν λόγῳ οὐσία, διὰ μέσου τῆς ὁποίας γίνεται ἡ εἰσπνοή, προφυλάσσει ἀπὸ τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος κατὰ τὴν καῦσιν, οὐδόλως ὅμως προφυλάσσει ἐκ τοῦ μονοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ τῆς ἀμμωνίας.

'Επ' ἐσχάτων ἐπενοήθη προσωπὶς ἄλλου τύπου, τῆς ὁποίας ὁ ἠθμὸς ὀξειδώνει τὸ ὀξείδιον τοῦ ἄνθρακος δι' εἰδικοῦ μίγματος (Hopcalit) καθιστῶσα τὸν ἀέρα ἀναπνεύσιμον. Γ. Κ.

—[*Πυροσβ.*]. Εἰς τὰ πυροσβεστικὰ ἀγήματα χρησιμοποιοῦνται πλεῖσται συσκευαὶ καὶ ἐνδυμασίαι «ἀλεξίπυροι», διὰ τῶν ὁποίων οἱ ἄνδρες δύνανται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον νὰ ἀποφεύγωσι τὸν κίνδυνον τῶν φλογῶν. 'Η στολὴ ἀποτελεῖται ἐξ ἀλεξιπύρου ὑφάσματος καὶ καλύπτει ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἀναπνοῆς χρησιμοποιεῖται συσκευὴ διὰ τῆς ὁποίας ὁ πρὸς ἀναπνοὴν ἀὴρ ἀποστέλλεται ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας διὰ συμπιεστικοῦ μηχανήματος μέσῳ μακροῦ ἐλαστικοῦ σωλῆνος, μήκους 25 μέτρων, εἰς περικεφαλαίαν ἣν φέρει ὁ πυροσβέστης.

Πλὴν τῆς ἀνωτέρω συσκευῆς, τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ γίνῃ χρῆσις παντοῦ, λόγῳ τοῦ περιωρισμένου μήκους τοῦ σωλῆνος, ὑπάρχει καὶ ἄλλη αὐτενεργός, ἡ ὁποία βάσιν ἔχει τὴν παροχὴν ἀέρος πεπιεσμένου ἐκ δοχείου τὸ ὁποῖον ὁ πυροσβέστης φέρει ἐπ' αὐτοῦ. 'Αποτελεῖται ὡς καὶ ἡ πρώτη, ἐκ τῆς περικεφαλαίας, τοῦ δοχείου τοῦ περιέχοντος τὸν πεπιεσμένον ἀέρα καὶ τὸν ἐκτονωτὴν αὐτοῦ, ζυγίζουν δὲ ὅλα ὁμοῦ 1ο περίπου χιλιόγρ.

'Υπάρχουσιν ἐπίσης καὶ συσκευαὶ ἄλλων τύπων εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἀὴρ καθαρίζεται δι' ἄλλων μεθόδων. Αἱ περικεφαλαῖαι ὅμως, πᾶσαι σχεδόν, ἔχουν τὴν αὐτὴν μορφὴν καὶ φέρουσιν ἔμπροσθεν θυρίδα κεκαλυμμένην ὑπὸ διαφανοῦς μίκας. [**Πλείονα βλ. ἐν λ. πυροσβεστική.**] Χ. Δ.

— **ἀλεξίπυροι *ἐπενδύσεις***. 'Ο χῶρος καύσεως παντὸς εἴδους λεβήτων περιβάλλεται ὑπὸ *ἀλεξιπύρων πλίνθων* (**βλ. κατωτέρω**) καὶ ἄλλων οὐσιῶν ἐπενδεδυμένων δι' ἀμιάντου καὶ συγκρατουμένων διὰ λεπτῶν ἐλασμάτων. Τοιαῦται ἐπενδύσεις δι' ἀλεξιπύρων, ἢ πυρομάχων, ὑλικῶν χρησιμοποιοῦνται εἰς κλιβάνους τήξεως ὑάλου, σιδήρου καὶ παντὸς εἴδους μετάλλων.

— **ἀλεξίπυροι *πλίνθοι*** [*Ναυτ. 'Ατμομ.*]. Πλίνθοι ἐκ πυριμάχου ἀργίλλου χρησιμοποιούμενοι πρὸς ἀνακοπὴν τῆς φθοροποιοῦ ἐπεξεργασίας τῶν πυρῶν τῶν ἀτμολεβήτων. Χρησιμοποιοῦνται σχεδὸν ἀνεξαιρέτως, εἰς πάντα τὰ συστήματα τῶν ναυτικῶν ἀτμολεβήτων πρὸς προστασίαν τῶν μερῶν ἐκείνων, σιδηρῶν ἢ χυτοσιδηρῶν, τῶν λεβήτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἔρχονται, διὰ τῆς ἄλλης αὐτῶν ὄψεως, εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸ ἐν τῷ λέβητι ὕδωρ.

Καὶ εἰς μὲν τοὺς συνήθεις κυλινδρικοὺς λέβητας χρησιμοποιοῦνται αἱ ἀλεξίπυροι πλίνθοι πρὸς προστασίαν τοῦ εἰς τὸ τέρμα τῶν *ἐσχαρῶν* τοποθετουμένου χυτοσιδηροῦ τεμαχίου, τοῦ ὀνομαζομένου ἐν τῇ ἀτμομηχανικῇ **βωμὸς** (βλ. λ.), ὅπερ ἐπικαλύπτουσι πρὸς τοῦτο διὰ τοιούτων πλίνθων συνδεομένων πρὸς ἀλλήλους διὰ κονιάματος ἐκ πυριμάχου γῆς, καθισταμένου τοῦ συνόλου ἀπροσβλήτου ἐκ τῆς ἐπηρείας τῶν ἐπ' αὐτοῦ προβαλλομένων φλογῶν. Εἰς δὲ τὰ συστήματα τῶν *ὑδραυλωτῶν λεβήτων*, γίνεται χρῆσις τῶν ἀλεξιπύρων πλίνθων πρὸς κατασκευὴν τοιχοποιίας, κατὰ τὴν περίμετρον τῆς ἐσχάρας καὶ εἰς ὕψος ποικῖλον κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ λεβητος, καλυπτούσης τὰ λεπτὰ ἐλάσματα τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, χρησιμευούσης δὲ ἅμα ὡς ἔρεισμα τοῦ, ἱκανὸν πάχος ἔχοντος, στρώματος τῶν γαιανθράκων τῆς ἑστίας. Εἰδικῶς δέ, εἰς τοὺς λέβητας συστήματος Γιάρρω (Yarrow), Θόρνυκροφτ (Thornykroit), Νορμὰν (Normand), Οὐάϊτ Φόρστερ (White Forster), ἐκτὸς τῆς κατὰ τὴν περίμετρον τῆς ἐσχάρας κατασκευαζομένης τοιχοποιίας, καλύπτεται ἐσωτερικῶς δι' ἀλεξιπύρων πλίνθων καὶ ἡ ἐκ λεπτοῦ σχετικῶς ἐλάσματος ὀπισθία πλευρὰ αὐτῶν, ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς ἐσχάρας ἕως τοῦ *ατμοθαλάμου*. Θ. Δ. ΔΑΝΙΗΛ

"Αλεξις. Σικυώνιος, πατὴρ τοῦ γλύπτου Κανθάρου, ὅστις εἶχε πολλὴν φήμην διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν ἀνδριάντων παίδων.

—**"Αλεξις.** 'Ανδριαντοποιὸς ἀκμάσας περὶ τὸν Δ' αἰῶνα π. Χ. 'Ο Πλίνιος τὸν συγκαταριθμεῖ μετὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Πολυκλείτου, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο εἶναι περὶ αὐτοῦ γνωστὸν καὶ βεβαιωμένον, οὐδ' ὅτι κατήγετο καὶ αὐτὸς ἐκ Σικυῶνος.

— **"Αλεξις**. 'Ιστορικὸς Σάμιος καὶ ποιητὴς ἀγνώστου ἐποχῆς. Μνημονεύονται τούτου δύο συγγράμματα «"Ωροι Σαμίων» καὶ «Περὶ αὐταρκείας» (*'Αθην.* ΙΒ. 57). Σ. ΦΩΚΟΣ

—**"Αλεξις, *ὁ κωμικός***. 'Εκ τῶν ποιητῶν τῆς μέσης 'Αττικῆς κωμῳδίας, καταγόμενος ἀπὸ τοὺς Θουρίους τῆς κάτω 'Ιταλίας (Σουΐδας) καὶ ζήσας τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς του ἐν 'Αθήναις, ἄγνωστον ἂν ὡς μέτοικος ἢ ὡς πολίτης 'Αθηναῖος. 'Εγεννήθη πιθανῶς τῷ 372 καὶ ἀπέθανε τῷ 270 π. Χ. 'Ο Σουΐδας ἀναβιβάζει τὰς κωμῳδίας του εἰς 245, ἐκ τῶν ὁποίων γνωρίζομεν τοὺς τίτλους 130 περίπου. Μερικαὶ κωμῳδίαι του ἦσαν νέα ἐπεξεργασία ἔργων ἄλλων παλαιοτέρων κωμικῶν ('Αντιφάνους κ. ἄ.). Τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα εἶναι πολὺ σύντομα, ὥστε δὲν δυνάμεθα ἐξ αὐτῶν νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς οἰκονομίας τῶν κωμῳδιῶν τοῦ 'Αλέξιδος, αἱ ὁποῖαι συνήθως ἔφερον τίτλους γυναικῶν, δηλουμένων εἴτε ἐκ τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς των ('Ατθίς, 'Αχαιΐς, Βρεττία, 'Ελληνίς, Κνιδία, Λευκαδία, Μιλησια, Λημνία ..), εἴτε ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος (Κουρίς, 'Ορχηστρίς, Ποιήτρια, 'Αλείπτρια, Τίτθη...), εἴτε ἐκ περιστατικῶν ('Η εἰς τὸ φρέαρ, Διαπλέουσαι, Φιλοῦσα...). "Αλλαι κωμῳδίαι ἔφερον ἑταιρῶν ὀνόματα: ('Ισοστάσιον, Μεροπίς, Παμφίλη, Πεζονίκη, Χορηγίς...). Κυρίως ὁ "Αλεξις διεκωμῴδησε γενικοὺς τύπους ('Αμπελουργός, Μυλωθρός, Παράσιτος, Ποιηταί, Τοκιστὴς ἢ Καταψευδόμενος, 'Εκπωματοποιός...). 'Αλλὰ μνημονεύονται ἐπίσης καὶ κωμῳδίαι του μὲ ὑπόθεσιν μυθικὴν (π. χ. 'Οδυσσεὺς ἀπονιζόμενος, 'Οδυσσεὺς ὑφαίνων, 'Ελένης ἁρπαγή, 'Ελένης μνηστῆρες.). 'Ο "Αλεξις μετέσχε καὶ εἰς δραματικοὺς ἀγῶνας μὲ τὰς κωμῳδίας του καὶ ἐνίκησε πολλάκις, ἐν ταῖς ἑορταῖς τοῦ Διονύσου, ἰδίᾳ ἐν τοῖς Ληναίοις. Τὰς κωμῳδίας αὐτοῦ ἐγνώρισαν καὶ ἠγάπησαν πολὺ καὶ οἱ Ρωμαῖοι (Gell. 2,23,1). Διεσώθησαν ἐξ αὐτῶν ἀποσπάσματα μόνον, παρὰ Kock II 297 καὶ Meineke III 382. Θ. Λ. Κ.

—**"Αλεξις**. Ραψῳδός, Ταραντῖνος (*'Αθήν.*).

—**"Αλεξις**. Υἱὸς τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ Βελισσαρίου. Κατὰ μυθικὴν παράδοσιν ὁ αὐτοκράτωρ 'Ιουστινιανὸς ἐτύφλωσε τὸν Βελισσάριον· ὅτε δὲ νέοι κινδυνοι ἐνέσκηψαν κατὰ τοῦ κράτους αὐτοῦ ἐκ τῶν Περσῶν καὶ τῶν Σαρακηνῶν, τότε ὁ αὐτοκράτωρ ἀνεκήρυξεν ἀρχηγὸν τῶν στρατευμάτων του τὸν υἱὸν τοῦ Βελισσαρίου *"Αλεξιν*, ὅστις καὶ πολεμήσας κατὰ τῶν ἐχθρῶν κατετρόπωσεν αὐτούς. Α. Π. Σ.

—**"Αλεξις *Βιλλιμπάλδ*·** βλ. 'Αλέξης Βιλλιμπάλδ.

'Αλέξις. 'Ωνομάζετο οὕτω ὁ προϊστάμενος τοῦ καταστήματος τοῦ ἐν Βιέννῃ "Ελληνος ἐμπόρου Σταύρου 'Ιωάννου, ὅστις, κατὰ τὴν δικογραφίαν τοῦ Ρήγα Φεραίου (Βελεστινλῆ), ἀνεμίχθη εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως. 'Εν τῇ δικογραφίᾳ ταύτῃ, χαρακτηριστικῇ διὰ τὸν τρόπον, καθ' ὃν διεξήγετο ἐν τῇ αὐστριακῇ πρωτευούσῃ ἡ προεπαναστατικὴ προπαγάνδα, εἰκοσιπενταετίαν ὅλην πρὸ τοῦ 'Ιεροῦ 'Αγῶνος ἀναφέρεται μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ ἑξῆς: «Ε'). 'Ο *Νικολίδης* ὁμολογεῖ πρὸς τούτοις ὅτι ὁ Ρήγας ἐνεχείρησεν εἰς αὐτὸν ἓν ἀντίτυπον τῆς ἑλληνικῆς προκηρύξεως, ἧς ὅμως ὁ συντάκτης εἶναι ἄγνωστος εἰς αὐτόν, ὡς διατείνεται, καὶ ὅτι αὐτὸς ἀνεκοίνωσεν αὐτὸ πρὸς ἀνάγνωσιν εἰς τὸν ἐνταῦθα (Βιέννῃ) διδάκτορα τῆς ἰατρικῆς Γεώργιον 'Εμμανουήλ, ἀλλ' ὅτι ἔπειτα ἐδώρησεν αὐτὸ εἰς τὸν "Ελληνα τὸν ὀνομαζόμενον 'Αλέξιν, ὅστις εἶναι προϊστάμενος τοῦ ἐνταῦθα ἐμπόρου Σταύρου 'Ιωάννου, ἔπραξε δὲ τοῦτο διότι ὁ 'Αλέξις ἐξεφράσθη ὅτι ἤθελε ν' ἀνακοινώσῃ τὴν προκήρυξιν ταύτην καὶ εἰς ἄλλους, ἀλλὰ χωρὶς ν' ἀναφέρῃ ρητῶς ὄνομά τι. 'Αλλ' ὅμως ἀρνεῖται ὁ Νικολίδης, ὅτι ἐπεδοκίμασε τὴν προκήρυξιν ταύτην, εἰ καὶ ἐξελέγχεται ψευδόμενος, τοῦτο μὲν διὰ τῶν καταθέσεων τοῦ *Μασούτη* καὶ *'Αμοίρου*, τοῦτο δὲ διὰ τῶν ἀνωτέρω ἀναγραφεισῶν ἰδίων αὐτοῦ ὁμολογιῶν». (*Αἰμιλίου Λεγκράν, Σ. Λάμπρου*: 'Ανέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινλῆ, σελ. 85). Γ. Δ. Κ.

'Αλεξὶς (Alexis) ***Παῦλος***. Γάλλος συγγραφεύς γεννηθεὶς ἐν Αἲξ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ρήνου (Bouches-du-Rhône) τῷ 1847 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1901 ἐν Λεβαλλουὰ-Περρὲ (Levallois-Perret). Τῷ 1896 ἔγραψε τὸ «Βαλλομπρὰ» (Vallobra), ἔργον θεατρικὸν πολιτικῆς ὑποθέσεως καὶ βραδύτερον μυθιστόρημα μὲ τὸν αὐτὸν τίτλον ἐκδοθὲν τῷ 1901. Χ. Δ.

'Αλέξισμπαντ (Alexisbad) 'Ιαματικὰ λουτρὰ εὑρισκόμενα εἰς τὸ Χὰρτς τῆς Γερμανίας. Ἔχουν δύο σιδηρούχους πηγὰς καὶ συνιστῶνται κατὰ τῆς ἀναιμίας καὶ τῶν γαστροεντερικῶν παθήσεων. Τὰς ἐγκαταστάσεις τῶν λουτρῶν ἀνήγειρε τῷ 1810 ὁ δοὺξ τοῦ "Ανχαλτ 'Αλέξιος.

'Αλεξισῶν· βλ. 'Αλεξίων.

ἀλεξίτρομον· βλ. ἐγκαταστάσεις μηχανῶν.

ἀλεξιτρόχιον [*'Οχυρωτ.*]. Δοκὸς τιθεμένη πρὸς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τῆς κλίνης τῶν προβόλων, τῶν ἐπὶ τροχῶν καὶ ἐλευθέρως ἀνατροχαζόντων, προορισμὸν ἔχουσα νὰ ἀναστέλλῃ τὴν πέραν τοῦ δέοντος προχώρησιν τῶν τροχῶν, κατὰ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ πυροβόλου, μετὰ τὴν βολήν. Χρῆσις τοῦ ἀλεξιτροχίου ἐγίνετο πάντοτε εἰς τὰ ὄπισθεν προπετάσματος βάλλοντα πυροβόλα, πρὸς προφύλαξιν βλάβης τῆς ἐσωτερικῆς κλιτύος. Κ. Δ.

ἀλεξιφάρμακον [*Φαρμ.*]. 'Η λέξις αὕτη συναντᾶται καὶ παρ' 'Ιπποκράτει ἔχουσα τὴν σημασίαν τοῦ ὡς ἀντιδηλητηρίου χρησιμεύοντος μέσου· χρησιμοποιεῖται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς συνώνυμον τοῦ γενικοῦ ἀντιδότου.

Εἰς παλαιοτέρας ἐποχάς, ὅτε τὴν ἐπιστήμην ἐξεπροσώπουν ἡ μαγγανεία, ἡ ἀγυρτεία καὶ ἡ δεισιδαιμονία, ἐπίστευον, ὅτι διάφοροι οὐσίαι τοῦ ζωικοῦ, φυτικοῦ καὶ ὀρυκτοῦ βασιλειου εἶχον ἐξαιρετον ἀντιδηλητήριον δρᾶσιν. Τὰς οὐσίας ταύτας εἶχον ἐκλέξει, εἴτε ἐκ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῶν προελεύσεως, εἴτε ἐκ τῆς παραδόξου μορφῆς αὐτῶν. Οὕτως ἐχρησιμοποιοῦντο οἱ εἰς τὰ σπλάγχνα τῶν ζώων εὑρισκόμενοι λίθοι, οἵτινες μάλιστα ἐκαλοῦντο *Benzoar* ἐκ τοῦ περσικοῦ αὐτῶν ὀνόματος ὅπερ ἐσήμαινεν ἀντιδηλητήριον. Περαιτέρω ἐχρησιμοποιοῦντο αἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα «*μονόκερως*» εἰσαχθεῖσαι εἰς τὰ φαρμακεῖα οὐσίαι, ἐξ ὧν τὸ κέρας τοῦ ἐν τῷ ἀνατολικῷ 'Ινδικῷ ἀρχιπελάγει εὑρισκομένου ρινόκερω καὶ σήμερον ἔτι ἔχει γενικὴν ἐφαρμογὴν κατὰ τῶν κεντημάτων τῶν ὄφεων καὶ τῶν δηλητηριωδῶν πληγῶν. 'Επίσης ὁ ὄνυξ τῆς ἐλάφου, τὸ ἔλαιον τοῦ σκορπίου καὶ ἄλλα πλεῖστα ἀπόθετα νῦν φάρμακα εὕρισκον ἐφαρμογὴν

Digitized by Google

ὰ ἐκ κέρατος ρινόκερω δοχεῖα ἐπίστευον, ὅτι ἠδύ-ιντο νὰ ἐξουδετερῶσι τὴν δρᾶσιν τοῦ ἐντὸς αὐτῶν νομένου δηλητηρίου, καὶ ὅτι κατὰ τὴν προσέγ-σιν αὐτῶν προὐκάλουν ἐφιδρωσιν.

'Ανάλογοι δοξασιαι ὑπῆρχον καὶ διὰ τοὺς πολυ-μους λίθους, ὡς τὸ ρουβίνιον, τον σμάραγδον, τὸν ιπφειρον κλπ., ὡς καὶ διὰ τὰ εὐγενῆ μέταλλα. ῦ ως ἐπίστευον ὅτι οἱ πολύτιμοι λίθοι ὤφειλον ι δεικνύωσι τὸ εὑρισκόμενον ἐγγὺς αὐτῶν δηλη-ριον διὰ τῆς μεταλλαγῆς τῆς χροιᾶς αὐτῶν καὶ ι εἶχον, ὡς καὶ ὁ ἀδάμας, ἀντιδηλητήριον ἐνέρ-ιαν. Περαιτέρω παρεδέχοντο ὅτι ἀντιδηλητήριον ἐργειαν εἶχον ὁ βῶλος, ὁ μαγνητόλιθος καὶ ἄλ-ι τινὲς οὐσιαι ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου. Ἐκ τοῦ υτικοῦ βασιλείου πάλιν ἐθεωροῦντο ὅτι εἶχον ντιδηλητήριον ἐνέργειαν φυτά, ἅτινα εἶχον ἐκ γῆ, εἴτε λόγῳ τοῦ παραδόξου αὐτῶν σχήματος, ε δι' ἄλλους λόγους. Οὕτως ἡ σκορζονέρα, ἡ α τοῦ σκορδίου καὶ τὸ ρίζωμα τοῦ εἰς τὰς οπικὰς χώρας φυομένου Contrajervae ἔχαιρον εγάλην φήμην. 'Αντιδηλητήριον ἐνεργειαν ἐθεω οῦντο ὅτι εἶχον καὶ διάφορα ἀηδῆ μίγματα, εἰς ι ὁποια κύριον συστατικὸν ἦτο τὸ ὄπιον καὶ με ξὺ τῶν ὁποίων τὰ μᾶλλον γνωστὰ ἦσαν ἡ *δια-κόρδια ἡ θυριακή*, τὸ *μιθριδάτιον* καὶ τὸ *Philo-um romanum.*

Ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἀναφερθέντα σώματα οὐδε-αν πραγματικὴν ἀξίαν εἶχον, ἡ δὲ περὶ αὐτῶν ς ἀντιδότων πίστις ἦτο, ὡς εἴδομεν, ἀπότοκος ης δεισιδαιμονιας τῆς ἐποχῆς ἐκεινης. Οὐδὲν εἶχε ησιμοποιηθῇ συνεπείᾳ ἀκριβοῦς παρατηρήσεως.

Εἰς νεωτέρας ἐποχὰς ἐζήτησαν ἐπὶ χημικῶν ιέον βάσεων νὰ ἀνεύρωσι τὸ γενικὸν ἀντίδοτον, ιεῖσται δὲ οὐσίαι προὐτάθησαν πρὸς τουτο, ὡς ο ὄξυς, τὸ γάλα, ὁ σάπων, τὸ χλωριοῦχον νά-ιον, τὸ δεψικὸν ὀξὺ κλπ. Πλὴν ὅμως καὶ τὰ ώματα ταῦτα ἔχουσι μὲν ὡρισμένας τινὰς ἐνδεί-ις ἐπι δηλητηριάσεών τινων, ἀλλ' ὑπάρχουσι ιἄλλαι περιπτώσεις, ἐφ' ὧν ἢ ἀδρανοῦσιν, ἢ ἀντεν-είκνυνται τελείως. Οὕτω π. χ. το γάλα ἐπὶ τῶν ' ὀξέων μὲν ἢ μεταλλικῶν ἁλάτων δηλητηριά-ιων δρᾷ εὐμενῶς, ἐξουδετεροῖν διὰ τοῦ λευκώμα-ς αὐτοῦ τὰ καυστικὰ ταῦτα σώματα. Ἐπι τῶν ' ἀλκαλοειδῶν ὅμως δηλητηριάσεων ἐπιταχύνει ην διάλυσιν αὐτῶν καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ ορρόφησιν. Ὅθεν καὶ τὰ προταθέντα ταῦτα σα οὐδόλως δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς γενικὰ τίδοτα. Ὅλαι δὲ αἱ ἀπόπειραι, αἵτινες ἐγένοντο ος ἐξεύρεσιν ἑνὸς τοιούτου γενικοῦ ἀντιδότου ναυάγησαν· καὶ πᾶσα ὅμως ἄλλη τοιαύτη ἀπό-ιρα εἶναι καταδικασμένη εἰς ἀποτυχίαν, ἐπειδὴ διάφορα δηλητήρια, ὡς πρὸς τὰς χημικὰς αὐ-ν ἰδιότητας και τὴν ἐπι τοῦ ὀργανισμοῦ δρᾶσιν ν, παρουσιάζουν μεγάλας διαφοράς. κ. γ. μ.

ἀλεξίφλογον (τὸ) καὶ **ἀλεξιφλόγιον**· βλ. ἀλε-ιυρον και ἄφλογον μῖγμα.

ἀλεξίφωτον (τό)· πᾶν τὸ παρακωλῦον τὴν διά-σιν φωτος πρὸς ὡρισμένην διεύθυνσιν. Οὕτω ταφράζεται συνήθως καὶ ἡ γαλλικὴ λέξις abat-ir, την ὁποιαν ὅμως ὀρθότερον ἀποδίδει ἡ λέξις *αυγαστήρ.*

—[ΝΑΥΤ.] 1) 'Αλεξίφωτον λέγεται τὸ ἐν σχήματι έδρου γωνίας «*παρασανίδωμα*», τὸ ὑπὸ τοῦ θρου 2 ἐδάφιον δ' τοῦ «Διεθνοῦς κανονισμοῦ ς ἀποφυγὴν συγκρούσεων» προβλεπόμενον, πρὸς ' σκοπὸν ὅπως οἱ πλευρικοὶ πλοϊκοὶ φανοί, ιν εἰσὶν ἀνημμένοι «μὴ ὦσιν ὁρατοι ἀπο τῶν ρειῶν τοῦ πλοίου, ὁ πρασινος ἐξ ἀριστερῶν καὶ ρυθρὸς ἐκ δεξιῶν». Στερεοῦνται δὲ τὰ παρα-νιδώματα ταῦτα ἀνὰ ἓν ἐπὶ ἑκαστης τῶν πλευ-ν τῆς κάτω γεφύρας, εἴτε κάτωθεν αὐτῆς ἐπὶ ιτέρας τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου, ὀλίγον ὑπερ-' τοῦ καταστρώματος, συμμέτρως δὲ πρὸς τὸ μηκες, εἴτε εἰς τὸ πρόστεγον (τῶν φορτηγῶν ως) καὶ εἰς ἑκατέραν τῶν παρειῶν. Ἡ μία τῶν ῶν τοῦ παρασανιδώματος, ἡ μακροτέρα και ιτελοῦσα κυρίως τὸ ἀλεξίφωτον, διατίθεται ιαλλήλως σχεδὸν πρὸς τὸ διάμηκες ἐπίπεδον ' πλοίου καὶ εἴθισται νὰ χρωματίζεται, κατὰ ' πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπιφάνειάν της, συμφώ ; πρὸς τὸ χρῶμα τοῦ πλοϊκοῦ φανοῦ, ὅστις εν-ειαι ἐν τῷ παρασανιδώματι (πρασινη δεξιὰ ἐρυθρὰ ἀριστερά). Εἰς τὰ ἱστιοφόρα τὰ πα-ανιδωματα ταῦτα τοποθετοῦνται, συμμέτρως ης ὡς πρὸς τὸ διάμηκες τοῦ πλοίου, μᾶλλον ς πρύμναν, ἐνίοτε ἐπὶ τῆς πρῳραίας ἐπωτί-ἑκατέρου τῶν μᾶλλον πρὸς πρύμναν ζευγῶν ιτίδων τῶν λέμβων, τοῦθ' ὅπερ οὐχὶ ὀρθόν. : ἐπι τῶν ἐπιτόνων τοῦ μᾶλλον πρὸς πρύμναν οῦ, ὅπερ ἀκόμη ὀλιγώτερον ὀρθόν.

Ἐν τῇ πράξει, ἡ διάθεσις τῶν ἀλεξιφώτων παρα-ιδωμάτων εἶναι ὑψίστης σπουδαιότητος, ἰδιως ν ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις τῶν πλευρικῶν πλοϊ-φανῶν, λόγῳ τοῦ πλάτους τοῦ πλοιου, ἀποβαίνει αντική. Πᾶσα δὲ μέριμνα καταβάλλεται, ὅπως άθεσις αὕτη ἀποτρέπῃ, τὰς ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ πλευ-οῦ φανοῦ πρασίνους ἀκτῖνας νὰ διασταυροῦν-εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς πρῴρας ἀπόστασιν πρὸς ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ πλευρικοῦ πλοϊκοῦ φανοῦ θρὰς τοιαύτας (Instr. of Board of Trade II ἄρθ. 80). Ὁ πρὸς τοῦτο δὲ ὑπὸ τῆς Board of Trade παρεχόμενος τύπος (*Π. Δ. Ρεδιάδη* 'Ερμηνεία τοῦ Διεθνοῦς Κανονισμοῦ πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων κατὰ θάλασσαν, σελ 109 § 54) εἶναι $d = \frac{12\, bc}{a} + c$, ἔνθα d εἶναι ἡ ἀπόστασις εἰς πόδας τοῦ κέντρου τῆς λυχνίας μέχρι τοῦ σημείου καθ' ὃ ἡ ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τοῦ φανοῦ ἀκτὶς τέμνει τὸν νοητῶς προεκτεινόμενον ἄξονα τοῦ πλοίου, a ἡ ἀπόστασις εἰς δακτύλους μεταξὺ τῆς γραμμῆς ἀναγωγῆς (παραλλήλου πρὸς τὸ διάμηκες τοῦ πλοιου) καὶ τοῦ σημείου καθ' ὃ ἡ μᾶλλον συγκλίνουσα φωτεινὴ ἀκτὶς τέμνει τὸ διὰ τοῦ κέντρου τῆς λυχνιας νοητὸν εγκαρσιον ἐπίπεδον του πλοίου, b ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῆς γραμμῆς ἀναγωγῆς καὶ τοῦ διαμήκους ἐπιπέδου ἐκπεφρασμενου εἰς πόδας καὶ c τὸ μῆκος εἰς πόδας τῆς ἀλεξιφώτου ἕδρας τοῦ παρασανιδώματος.

Συνήθως τὸ μῆκος τοῦ ἀλεξιφώτου παρασανι-δώματος εἶναι ἄνω τῶν τριῶν ποδῶν, ἐλαχιστου ὁρίου ὑπὸ τοῦ Διεθνοῦς Κανονισμοῦ καθωρισμένου (ἄρθ. 2 § δ)· ὡς πρὸς δὲ τὴν κατεύθυνσιν αὐτοῦ, οὐδὲν τὸ καθωρισμένον ὑπάρχει, πλὴν τῆς συστά-σεως τῆς Board of Trade, ὅπως τὰ ἀλεξίφωτα διατιθενται οὕτως ὥστε ἡ γραμμὴ ἡ ἀγομένη ἀπὸ τὴν μᾶλλον πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου κόψιν τῆς θρυαλλίδος (ἢ τῆς τριχὸς τοῦ ἠλεκτρι-κοῦ λαμπτῆρος) πρὸς τὴν ἐξωτάτην κόψιν τοῦ πρῳραίου ἄκρου του ἀλεξιφώτου, ᾖ παράλληλος τῇ τρόπιδι τοῦ πλοίου. Ἡ σύστασις ὅμως αὕτη, επιτρέπουσα εἰς τοὺς φανοὺς νὰ ὦσιν ὁρατοι 2 ἕως 4° διὰ μέσου τῆς ἀντιθέτου παρειᾶς τοῦ πλοίου, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἑρμηνεύουσα τὸ πνεῦμα τοῦ Διεθνοῦς Κανονισμοῦ (*Π. Ρεδιάδης,* αὐτόθι σελ 110) οὐ μόνον σχετικοῦ διατάγμα-τος μη ἐκδοθέντος ἐν 'Αγγλίᾳ, ἀλλ' ἀντιθέτως ανα-κληθέντος προϋπάρξαντός τινος τοιούτου (order in Council of 30th. Jan. 1893). Ἐν Γαλλίᾳ δέ, ἕνεκα βεβιασμένης ἐκδοχῆς τῆς § δ τοῦ ἄρθρου 2, προέκυψεν, ἐπὶ μεγάλου πλάτους πλοίων ἰδίᾳ, ἡ ἀνάγκη τῆς αὐξησεως τοῦ τόξου ὁρατότητος τῶν πλευρικῶν φανῶν, ὥστε τὸ ἔγχρωμον τούτων φῶς νὰ καθίσταται θεατὸν διὰ μέσου τῶν παρειῶν ἀπὸ τῆς στείρας αὐτοῦ τούτου τοῦ πλοίου. Ἡ ἐκ-δοχὴ τῆς Board of Trade καθ' ἥν, ὅπως ἀμφο-τέρων τῶν πλευρικῶν φανῶν τὸ φῶς καταστῇ συγχρόνως ὁρατόν, δέον ὁ θεωρὸς νὰ εὑρίσκεται εἰς ἱκανὴν ἀπὸ της πρῴρας τοῦ πλοίου ἀπόστα-σιν, εἶναι μᾶλλον προσαρμόζουσα πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Διεθνοῦς Κανονισμοῦ. Διὰ τοῦτο μάλιστα εἶχε κριθῆ ἀναγκαια και τροποποίησίς τις τούτου ἐπιβάλλουσα ἐλαφρὰν κλίσιν τῶν ἀλεξιφώτων πα-ρασανιδωμάτων πρὸς τὸ διάμηκες, κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὸ συγχρόνως ὁραιὸν ἀμφοτέρων τῶν πλευρικῶν φανῶν, ἐξ ὡρισμένης ἀποστασεως ἀπὸ τῆς στείρας καὶ κατὰ τὴν νοητὴν προέκτασιν τοῦ διαμήκους ἐπιπέδου· εὖρος τοιούτου τομέως 5 ἑκατέρωθεν τοῦ διαμήκους ἐπιπέδου καὶ ἀπόστα-σις 200 μέτρων ἀπὸ τῆς στείρας προσαρμόζει ἄριστα εἰς τὰ συνήθους πλάτους πλοῖα.

Ἐναργες εἶναι ὅτι ὁ τοιοῦτος λεπτὸς προσδιο-ρισμὸς τῆς διατάξεως τῶν παρασανιδωμάτων ὡς πρὸς τὴν κατευθυνσιν του ἀλεξιφώτου, ἀπαιτεῖ ἵνα μὴ ταῦτα τοποθετῶνται ἐπὶ τῶν ἐπωτιδων τῶν λεμβων ἢ τῶν ἐπιτόνων ἱστοῦ, τοῦθ' ὅπερ κακῶς, ὡς προειπομεν, γίνεται ἐπὶ ἱστιοφόρων (Instructions of Board of Trade II ἄρθ. 81.—*Π. Ρεδιαδου* αὐτ. 111).

—2) 'Αλεξίφωτα ἐπίσης λέγονται δίσκοι ἐξ ἐλά-σματος στερεούμενοι ἐνδον τῶν κρυστάλλων τῶν *παραφωτιδων* (*φινέστραις*), πρὸς παρεμπόδισιν τοῦ φωτὸς ἀπὸ τοῦ να καθίσταται ὁρατὸν εἰς τοὺς ἐκτὸς τοῦ πλοίου. Προφύλαξις ἀπαραίτητος ἐν πολέμῳ. Μὴ ὑπαρχόντων τοιούτων δίσκων, βαφὴ μέλαινα πηκτὴ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν παραφωτίδων (φινέστραις) ὑποκαθιστᾷ τὸ ἀλεξί-φωτον. Σ. Ε. Λ.

[ΦΑΡΟΙ]. Εἰς τοὺς φάρους ἀλεξίφωτα λέγονται ἀδιαφανεῖς ἐπιφάνειαι, προτιθέμεναι τοῦ φωτος, ὅπως καταστήσωσι τὸ φῶς του φάρου ἀθέατον ἐντὸς τομέως, τοῦ ὁποίου τὰ σκέλη ἔχουσιν ὡρι-σμένον ἕκαστον προσανατολισμόν, γνωστὸν ἐκ τῶν φαροδεικτῶν εἰς τοὺς ναυτιλλομένους, καὶ ὅστις τομεύς, χρησιμεύων πρὸς κάλυψιν κινδύνων ἀπὸ σκοπέλων ἢ ὑφάλων, καλεῖται «τεχνητὸς σκοτεινὸς τομεύς». Οὕτω τὸ ἀλεξίφωτον ἀποτε-λεῖ εἴτε χρῶσις διὰ μέλανος χρώματος πηκτοῦ ὡρισμένης ἐπιφανείας τῶν κρυσταλλοπινάκων του κλωβοῦ τοῦ φαρου, εἴτε ἀντικατάστασις ὡρισμέ-νου τμήματος τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν διὰ σιδηρ-ελάσματος.

Δεδομένου ὅτι ὁ προσανατολισμὸς τῶν σκελῶν τοῦ τομέως δέον νὰ εἶναι μετὰ πάσης ἀκριβείας καθωρισμένος, καὶ ὅτι συνεπῶς ἡ «*γωνία ἀβεβαιό-τητος*» δέον νὰ ᾖ περιωρισμένη εἰς τὸ ἐλάχιστον, συμφέρον εἶναι νὰ εὑρίσκεται τὸ ἀλεξίφωτον ὅσον τὸ δυνατὸν μακρὰν τῆς φωτιστικῆς ἑστίας διότι οὕτω ἐλαττοῦται ἡ τιμὴ τῆς, λόγῳ ὁριζον-τίας ἀπονεύσεως, γωνιας ἀβεβαιότητος. Οἱ φάροι Ἄγκα, λόγῳ τοῦ μικροῦ μεγέθους τῆς παρὰ τοῦτο ἐντατικῆς φλογός των καὶ τῶν εὐκολιῶν ἃς παρέχουν ὑπὸ ἔποψιν διατάξεως εἶναι προσφο-ρώτατοι διὰ τὴν τοποθέτησιν ἀλεξιφώτων.

'Αλεξιφωτα ὀνομάζονται ἐπίσης, εἰς τὴν ὑπη-ρεσιαν τῶν φάρων, καίτοι μὴ ὄντα πράγματι τοι-αῦτα, διαμήκη σιδηρελασμάτινα πτερύγια, ὧν τὸ ἐπίπεδον ταυτίζεται μὲ τὸν ἄξονα τοῦ φανοῦ, καὶ τὰ ὁποῖα τιθενται κατὰ τὸν μεσημβρινὸν διαχωρισμὸν δύο προσκειμένων ἑτεροχρόων το-μέων, ἰδίως φανῶν λιμένος, οὐχὶ πρὸς ἀπόκρυψιν τοῦ φωτὸς τινος ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸς σαφῆ δια-χωρισμὸν τοῦ φωτὸς ἑκατέρου τῶν τομέων καὶ παρακώλυσιν τῆς γενέσεως γωνίας ἀβεβαιότητος, ἐν ᾗ τὸ φῶς θὰ μετεῖχε τοῦ φωτὸς καὶ τῶν δύο ἑκατέρωθεν χρωμάτων.

'Αντιθέτως δὲν ὀνομάζονται ἀλεξίφωτα, καίτοι εἶναι πράγματι τοιαῦτα, τὰ «*ἀδιαφανῆ πτερύγια*», ἅτινα κανονικῶς καὶ ἰσοταχῶς περιστρεφόμενα περὶ τὴν φλόγα ἢ περὶ τὸ ὀπτικὸν τοῦ φάρου παράγουσι κανονικὰς ἀποκρύψεις (occultations) τοῦ φωτὸς τοῦ φάρου, τὸ ὁποῖον ἀντιλαμβάνεται οὕτω ὁ διαπλέων ὡς φῶς *σκαρδαμῦσσον* (feu cli-gnotant, occulting light). Σ. Ε. Λ.

'Αλεξιων. Σικυώνιός τις, μαθητὴς τοῦ Πολυ-κλειτου.

— **'Αλεξίων.** Πενθερὸς τοῦ Πλουτάρχου.

— **'Αλεξίων.** Ὁ ἄλλοτε ὡς '*Αλεξισῶν* γνωστὸς ἐκ μαρτυριας τοῦ '*Αθηναίου* (Δειπνοσοφιστῶν Δ 182c) συγγραφεὺς μουσικῶν ἔργων, ὧν ἀναφέρε-ται μόνον τὸ «Περι αὐλῶν».

— **'Αλεξίων.** Ἕλλην γραμματικὸς τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος, μὲ τὸ παρωνύμιον *ὁ χωλός*. Ἔκα-μεν 'Επιτομὴν τῶν Συμμίκτων τοῦ Διδύμου, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησε καὶ ὁ Εὐστάθιος (πρβλ. Παρεκβ. Εὐσταθ. εἰς 'Οδύσσ. σελ. 1788, 52). Ὁ Ἡρωδιανὸς διέσωσε πλῆθος παρατηρήσεων τοῦ 'Αλεξίωνος εἰς τὸν Ὅμηρον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀρθογραφικὰς καὶ προσῳδιακάς, ἐπ' ἐλάχιστον δὲ ἐξηγητικάς. Αἱ παρατηρήσεις τοῦ 'Αλεξίωνος συμ-φωνοῦν καταπληκτικὰ μὲ παρατηρήσεις τοῦ Πτο-λεμαίου τοῦ 'Ασκαλωνιτου, ἀλλὰ σχεδὸν μόνον ὅταν ὁ Πτολεμαῖος ἀκολουθῇ τὸν 'Αρίσταρχον, τὸν ὁποῖον γενικῶς ἤθελε νὰ ἀκολουθῇ ὁ 'Αλε-ξίων, και πρὸς τὸν ὁποῖον σπανιωτατα διαφωνεῖ. 'Απὸ τοῦ Πτολεμαίου τὰς ἐργασίας ὠφελήθη πολὺ ὁ 'Αλεξίων, καθὼς και ἀπὸ τὰς ἐργασίας τοῦ Τυ-ραννίωνος καὶ τοῦ Ἡρακλέωνος. Ἐκ τοῦ γεγονό-τος αὐτοῦ, ὅτι ὁ 'Αλεξιων ἐχρησιμοποίησε τὰς ἐργασίας Πτολεμαίου τοῦ 'Ασκαλωνιτου, Τυραν-νίωνος καὶ Ἡρακλέωνος, συναγεται ὅτι οὗτος ἔζησε κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος. Θ. Α. Κ.

—**'Αλεξίων ὁ ἀπὸ Βηθαγάθωνος.** Ἤκμασε κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ἐν Παλαιστινῃ καὶ ἡ μνήμη του ἐτιμᾶτο ἤδη τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ πέμπτου αἰῶ-νος μετὰ τῆς μνήμης τοῦ 'Αλαφίωνος (βλ. λ.) καὶ ἄλλων εὐσεβῶν και ἐναρέτων ἀνδρῶν, συντελε-σάντων εἰς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν εθνικῶν. (Ἴδε *Σωζομένου* 'Εκκλ. Ἱστ. 3,14 ἐν Migne 'Ε. Π. 67, 1077.) Δ. Σ. Μ.

'Αλέξοβον· τσιφλίκιον ἐν τῇ ὑποδιοικήσει 'Αβρὰτ-'Ισσάρ τῆς Μακεδονίας, οἰκούμενον ὑπὸ 200 περίπου βουλγαροφώνων γεωργῶν.

'Αλεξόπουλος, 'Αθανάσιος Μπουλουκτσῆς ἐκ Γαλαιά του Μεσολογγίου, ὑπηρετήσας μετὰ πολ-λῆς αὐταπαρνήσεως καθ' ὅλον τὸν 'Αγῶνα ὑπὸ τὸν Δ. Μακρῆν.

—**'Αλεξόπουλος, 'Αναστάσιος.** Κατήγετο ἐκ Στρε-ζόβης των Καλαβρύτων, ἐτάχθη ὑπὸ τὸν Β. Πετι-μεζᾶν καὶ ἐγένετο δημογέρων.

— **'Αλεξόπουλος, Γεώργιος.** 'Αγωνιστὴς ἐκ Γορ-τυνίας. Κατα τὸν ἐμφύλιον πόλεμον διωρίσθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως Κουντουριώτη χιλίαρχος. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν κατετάχθη εἰς τὴν προικοδο-τημένην φάλαγγα. Γ. Δ. Κ.

—**'Αλεξόπουλος, Γρηγόρης.** Γενναῖος ἁρματωλὸς ἐκ Μερκαδας τοῦ Τυμφρηστοῦ, φονευθεὶς τῷ 1827.

—**'Αλεξόπουλος, Δημήτριος.** Κυβερνήτης πλοίου πολεμικοῦ, ἀνήκοντος εἰς τὸν πολεμικὸν στόλον τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, διὰ τοῦ ὁποίου οὗτος κατὰ τὰ ἔτη 1788 καὶ 1789 πολλάκις ἐνίκησεν ἐκ παρατάξεως τὸν τουρκικὸν στόλον. Κατὰ τὴν πε-ρίφημον ναυμαχιαν παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Κα-φηρέως τὴν 7 'Απριλιου 1790 εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι παρέταξαν στόλον ὀκταπλάσιον τοῦ στό-λου τοῦ Κατσώνη, καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἔν-δοξον ἧτταν τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὸ πλοῖον τοῦ 'Αλε-ξοπούλου ἔμειναν ζωντανοὶ μόνον δέκα ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ἔρριψαν τὸ πλοῖον εἰς τὴν Ἄνδρον. Καὶ αὐτοὶ μὲν διεσώθησαν κολυμβῶντες ἀλλ' ὁ ἀτρό-μητος 'Αλεξόπουλος φέρων βαρέως τὴν ἧτταν καὶ μὴ θέλων νὰ ἐπιζήσῃ, ἔβαλε φωτιὰ εἰς τὴν ὑπο-λειφθεῖσαν πυρίτιδα καὶ ἀνετινάχθη μαζὶ μὲ τὸ πλοῖον εἰς τὸν ἀέρα. Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

—**'Αλεξόπουλος, Δῆμος** ἢ **Δημαρᾶς.** 'Αγωνιστὴς ἀπὸ τὴν περιφερειαν τοῦ ἐν 'Αρκαδίᾳ Λεονταρίου,

Digitized by Google

διακριθεὶς καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα ὡς ἀξιωματικός, ἀκολουθῶν τοὺς Φλεσσαίους καὶ μάλιστα τὸν Γρηγόριον Δικαῖον. Μετ' αὐτοῦ συνηγωνίσθη ἡρωϊκῶς εἰς τὸ Μανιάκι. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Πολιτείας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Δημαρᾶς* τὸ ὁποῖον ἐκράτησαν τὰ τέκνα του.

—**Ἀλεξόπουλος, *Διονύσιος*.** Προεστὼς Μαγουλιάνων τῆς Γορτυνίας, συντηρήσας ἐξ ἰδίων τὸ ἐκ συγχωρίων του σῶμα καὶ παρασχὼν ἑαυτὸν παράδειγμα γενναίου πατριώτου καὶ ἐχέφρονος ἡγήτορος.

—**Ἀλεξόπουλος, *Ζαχαρίας*.** Ἀνδρεῖος καὶ ἱκανὸς Ἀγωνιστὴς ἐκ Μεγάλης Ἀναστάσοβας.

—**Ἀλεξόπουλος, *Κυριαζῆς*.** Ἀγωνιστὴς ἐκ Γορτυνίας. Ἀκολουθήσας τον Δημήτριον Πλαπούταν, καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας. Τῷ 1825 ὠνομάσθη ὑποχιλίαρχος. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐπροικοδοτήθη ὡς λοχαγὸς τῆς Φάλαγγος.

—**Ἀλεξόπουλος, *Σπῦρος*** (καὶ ***Παπαλεξόπουλος***). Γορτύνιος νομομαθὴς κατὰ τὸν Ἀγῶνα, ὅστις διωρίσθη μεταξὺ τῶν πρώτων ἐφετῶν μέλος τοῦ Δικαστηρίου τῶν Ἐκκλήτων. Γ.Δ.Κ.

Ἀλεξόπυργος *(Μετόχιον)*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πεσπεράγου τῆς ἐπαρχίας Λήμνου, τοῦ νομοῦ Λέσβου.

Ἄλεξος ἢ ***Ἀλεξίας***. *Κιναιδολόγος* ποιητὴς τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου, εἷς τῶν προδρόμων τοῦ Σωτάδου, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς κιναιδολογικῆς ποιήσεως. Ἔγραψεν εἰς στίχους ἰωνικοὺς ποιήματα τῆς ἀκολάστου σκωπτικῆς ποιήσεως κατὰ τὸν τρόπον καὶ τὸν κύκλον τῶν ἰδεῶν τῶν κοινῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὰ σκωπτικὰ ταῦτα ποιήματα ἐψάλλοντο μετ' ὀρχήσεως. Α. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

Ἀλεξοστάθης *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Λυκοχωρίου τῆς Δωρίδος. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως διέθεσε πάντα τὰ ὑπάρχοντά του ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ καὶ ἔταξεν ἑαυτὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Σκαλτσοδήμου πρῶτον, τοῦ Σιαφάκα καὶ τοῦ Ἀνδρούτσου ὕστερον, ἐπιδείξας γενναιότητα ἐξαιρετικήν.

Ἀλεξότα. Θεὰ τοῦ ἔρωτος ἐν τῇ πολωνικῇ μυθολογίᾳ, ναὸς τῆς ὁποίας ἠγείρετο ἐπὶ λόφου τῆς φερωνύμου πόλεως, κειμένης ἐπὶ τοῦ Νιέμεν καὶ γνωστῆς ἐκ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ναπολέοντος, ἐχούσης δὲ περὶ τὰς 10.000 κατοίκων.

Ἀλεξούδης *Ἄνθιμος*. Ἐγεννήθη ἐν Μαδύτῳ κατὰ τὸ 1824 ἐκ πατρὸς διδασκάλου φονευθέντος ὀλίγον μετὰ τὴν γέννησίν του. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν Μαδύτῳ, μικρὸς δὲ τὴν ἡλικίαν προσεκολλήθη τῷ βοηθῷ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας Διονυσίου, τῷ Παντελεήμονι Κλαυδιουπόλεως, ἐκ Μαδύτου καταγομένῳ. Μετὰ τὸ 1848 ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἤκουσε μαθημάτων ἐπί τινα χρόνον ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ, μεθ' ὃ προσελήφθη γραμματεὺς τοῦ Ἐφέσου Ἀνθίμου. Ἔπειτα προσέλαβεν αὐτὸν ὁ πατριάρχης Ἄνθιμος ὁ ΣΤ', τῇ δὲ 22 Φεβρουαρίου 1855 ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Βελεγράδων. Τὴν ἐπαρχίαν ταύτην διηύθυνε μετὰ νοημοσύνης σπανίας μέχρι τοῦ 1887, ὁπότε μετετέθη εἰς Ἀμάσειαν, τὴν ὁποίαν διηύθυνε μέχρι τοῦ 1908. Διετέλεσε πολλάκις συνοδικὸς καὶ εἰργάσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ ζήλου ὡς πρόεδρος τῆς ἐφορίας τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς. Τῇ 11 Φεβρουαρίου τοῦ 1909 ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον ἐν Μουχλίῳ καὶ ἐτάφη ἐν τῷ νεκροταφείῳ τῆς Ζωοδόχου πηγῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Ἄνθιμος Ἀλεξούδης, τυχὼν μικρᾶς παιδεύσεως, κατώρθωσε διὰ τῆς φιλομαθείας καὶ ἐπιμονῆς του νὰ ἀναπληρώσῃ τὰ ἐλλείποντα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἐκμάθῃ καὶ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν καὶ ἐν μέρει τὴν λατινικήν. Κατεγίνετο εἰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν συγγραφὴν ἐπισκοπικῶν καταλόγων τῶν ὑπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκοπῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν του, καταλόγων χειρογράφων, καὶ εἰς τὴν ἐκτενῆ περιγραφὴν σπουδαίων κατὰ τὴν γνώμην του χειρογράφων. Περιελθὼν ἐπαρχίας τινὰς τῆς Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου (1855—1886) συνήθροισε γράμματα ἰδιωτικά τε καὶ ἐπίσημα καὶ ἀπετέλεσεν οὕτω παμμεγέθεις κώδικας πολυτιμοτάτους, δωρησάμενος αὐτοὺς εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκ τῶν τύποις ἐκδοθέντων ἔργων του ἀναφέρομεν τὰ ἀκόλουθα:

1) «Σύντομος ἱστορικὴ περιγραφὴ τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Βελεγράδων» (Ἐν Κερκύρᾳ 1868).

2) «Κατάλογος μητροπολιτῶν Νικοπόλεως» (Ἐν Νεολόγῳ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1891).

3) «Σύντομος ἱστορικὴ περιγραφὴ τῆς Ἀπολλωνίας, πόλεώς ποτε τῆς νέας Ἠπείρου» (Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1896).

4) «Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἐκκλησίαις τῆς συνοικίας Κάστρου, πόλεως Βερατίου τῆς Μητροπόλεως Βελεγράδων, εὑρισκομένων ἀρχαίων χειρογράφων» (Ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορ. καὶ ἐθν. ἑταιρ. τόμ. Ε' τεῦχ. Η τοῦ 1897 σ. 352—369).

5) «Κώδικες ἐπαρχίας Βελεγράδων. Κατάλογος μετὰ περιγραφῆς χειρογράφων κωδίκων ἐκκλησιαστικῆς ὕλης εὑρισκομένων ἐν Βερατίῳ καὶ ἰδίως ἐν ταῖς ἱεραῖς ἐκκλησίαις τῆς συνοικίας Κάστρου, οἷον τῆς Μητροπόλεως Βελεγράδων, τῆς ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τιμωμένης, τῆς Παναγίας Εὐαγγελιστρίας, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου» (ἐν Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ τόμ. 20 τοῦ 1900 σ. 485 ἑ.).

6) «Ἔγγραφα πατριαρχικὰ» (ἐν Ν. Ἑλληνομνήμονι, τόμ. 17 τοῦ 1923 σ. 232 ἑξ. Ἐδημοσιεύθησαν ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ Σπ. Λάμπρου). Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Ἀλεξοχρήστου *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ξηροχωρίου τῆς Εὐβοίας ὅστις ἐπολέμησε παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Τσάμη Καρατάσσου. Διορισθεὶς κατόπιν εἰκοσιπένταρχος εἰς τὴν χιλιαρχίαν τοῦ Δ. Τσάμη Καρατάσσου, ὑπηρέτησε καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν εἰς τὸ Σῶμα τῆς Ὁροφυλακῆς. Κατετάχθη εἰς τὴν Φάλαγγα. Γ. Δ. Κ.

ἀλέξω (μὲ ῥηματ. χαρακτῆρα διπλοῦν σύμφωνον, καθὰ *αὔξω, ἕψω, δέψω κ. ἄ.*) ἀποκρούω, ἀπομακρύνω ‖ βοηθῶ, ὑπερασπίζω. (Πλῆθος συνθέτων τῆς νέας ἑλληνικῆς ἐκ τοῦ ῥήματος τούτου ὡς πρώτου συνθετικοῦ (Βλ *Κουμαν.* Συναγωγ. Α', σελ. 38 κ. ἑξ.). Β. Φ.

Ἀλεξώ. Ἑταίρα τις ἀναφερομένη ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ.

Ἄλεος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἀφείδαντος, υἱοῦ τοῦ Ἀρκάδος, καὶ πατὴρ τοῦ Λυκούργου, τοῦ Ἀμφιδάμαντος, τοῦ Κηφέως καὶ τῆς Αὔγης. Ἐγινε βασιλεὺς τῆς Ἀρκαδίας διαδεχθεὶς εἰς τὸν θρόνον τὸν πρῶτον ἐξάδελφόν του Αἴπυτον (βλ λ.), υἱὸν τοῦ Ἐλάτου καὶ ἔγγονον καὶ αὐτὸν τοῦ Ἀρκάδος. Ἔκτισε τὴν ἀρκαδικὴν πόλιν Ἀλέαν καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ἀρχαιότερον ναὸν τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς διὰ τοῦτο καὶ ὡς ἐπώνυμος τῆς πόλεως ἥρως ἐτιμᾶτο (Παυσ. VIII, 4, 8). Κατ' ἄλλην παράδοσιν δὲ καὶ τῆς πόλεως Τεγέας οἰκιστὴς ἦτο ὁ Ἄλεος (Παυσ. VIII 45. 1). Ὅτε ἐβασίλευεν ἐν Τεγέᾳ ὁ Ἄλεος, διῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως ὁ Ἡρακλῆς, ὅστις ἀγνοῶν ἢ ἐν μέθῃ ὤν, ἔφθειρε τὴν κόρην τοῦ Ἀλέου Αὔγην, ἱέρειαν οὖσαν τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς. Ἡ Αὔγη ἔκρυψε τὸ τεχθὲν βρέφος εἰς τὸ τέμενος τῆς θεᾶς, ἀλλ' ἡ πρᾶξίς της αὕτη προεκάλεσε τὴν ὀργὴν τῆς θεᾶς καὶ τὴν χώραν ἐλυμαίνετο δεινὸς λοιμός. Ὁ Ἄλεος ἐζήτησε τότε χρησμὸν καί, ἐπειδὴ ὁ χρησμὸς ἐμήνυεν ὅτι εἰς τὸ τέμενος τῆς Ἀθηνᾶς «*δυσσέβημά τι*» εἶναι, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸ καὶ ἀνεκάλυψε τὸ κρυπτόμενον βρέφος. Ὀργισθεὶς τότε ὁ βασιλεὺς τὸ μὲν βρέφος ἐξέθεσεν εἰς τὸ Παρθένιον ὄρος, ὅπου «ἀρτιτόκος μὲν ἔλαφος» ἐθήλασεν αὐτὸ ἐπί τινας ἡμέρας, ποιμένες δὲ ἀνεῦρον καὶ ἀνέθρεψαν βραδύτερον ὀνομάσαντες αὐτὸ Τήλεφον, τὴν δὲ Αὔγην παρέδωκεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ποσειδῶνος Ναύπλιον διὰ νὰ πωλήσῃ αὐτὴν ὡς δούλην μακρὰν τῶν ὁρίων τῆς χώρας. Ὁ Ναύπλιος ἔδωκε τὴν Αὔγην εἰς τὸν βασιλέα τῆς Τευθρανίας Τεύθραντα, ὅστις κατέστησε ταύτην σύζυγόν του (Ἀπολλ. ΙΙ. 7. 4 καὶ ΙΙΙ. 9. 1). Κατ' ἄλλην παράδοσιν (Παυσ. VIII. 48. 7) τὴν Αὔγην παρέδωκεν εἰς τὸν Ναύπλιον ὁ Ἄλεος, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ρίψῃ αὐτὴν εἰς τὴν θάλασσαν ὅταν φθάσῃ εἰς τὴν χώραν του, ἔτι ἔγκυον οὖσαν. Κατὰ τὴν παράδοσιν δὲ αὐτήν, ἡ Αὐγὴ ἐνῷ ἀπήγετο ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατα καὶ οὕτως ἐγέννησε τὸν Τήλεφον εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐκτίσθη βραδύτερον τὸ ἱερὸν τῆς Εἰλειθυίας ἡ ὁποία διὰ τοῦτο καὶ ἐπεκαλεῖτο ἐν Τεγέᾳ «Αὔγη ἐν γόνασι». Τὰς τοῦ μύθου ὑπὸ τῶν τραγικῶν διαρρυθμίσεις βλ. εἰς τὰ ἄρθρα Αὔγη καὶ Τήλεφος.

Κατά τινα παραλλαγὴν τοῦ μύθου ὁ Ἄλεος ἦτο ἀδελφὸς τῆς Σθενεβοίας τῆς συζύγου τοῦ βασιλέως Προίτου καὶ πατὴρ τῆς Ἀλκιδίκης, τῆς συζύγου τοῦ Αἰολίδου Σαλμωνέως καὶ μητρὸς τῆς περιωνύμου Τυροῦς (βλ. λ.). Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλεόττι, *Ἰωάννης Βαπτιστής*. Ἀρχιτέκτων καὶ μηχανικὸς Ἰταλός, γεννηθεὶς ἐν Ἀργέντᾳ παρὰ τὴν Φερράραν τῷ 1546 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1636. Διετέλεσε μηχανικὸς τοῦ πρίγκιπος Ἀλφόνσου Β' τῆς Φερράρας, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου παρελήφθη ὑπὸ τοῦ πάπα Κλήμεντος Η', ὅστις προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος τῆς Ἁγίας Ἕδρας τὴν Φερράραν. Ὁ Ἀλεόττι θεωρεῖται εἷς τῶν δεξιωτέρων μηχανικῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ καλλιτέχνης προικισμένος μὲ πολὺ αἴσθημα. Δι' ὃ ἡ δρᾶσίς του δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς Φερράραν ἐπανειλημμένως ἐκλήθη καὶ ὑπὸ ἄλλων ἰταλικῶν πόλεων πρὸς ἐκτέλεσιν περιφανῶν οἰκοδομῶν καὶ μνημείων. Τὰ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτα ἐκ τούτων εἶναι ἡ *Ἀκρόπολις τῆς Φερράρας* καὶ τὸ *θέατρον τῆς Πάρμης*, ὅπερ ἐπερατώθη κατὰ τὸ 1619, πρὸς δὲ πλεῖστα μνημεῖα ἐν Βενετίᾳ, Παδούῃ, Μαδένῃ καὶ Πάρμῃ.

Ὁ Ἀλεόττι εἶναι ἱδρυτὴς τῆς Ἀκαδημίας «Degli intrepidi» τῆς Φερράρας.

Ἐκτὸς τῶν ἀρχιτεκτονικῶν αὐτοῦ ἔργων, τὰ ὁποῖα περιεποίησαν μεγάλην τιμὴν εἰς αὐτόν, συνέγραψε καὶ ἔργον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «*θεωρίαι ἀρχιτεκτονικαί, γεωμετρικαὶ καὶ ὑδρολογικαί*».

—**Ἀλεόττι, *Βικτωρία*.** Θυγάτηρ τοῦ προηγουμένου. Ἀναφέρεται ὡς μουσικοσυνθέτρια. Ἔσχεν ὡς διδάσκαλον αὐτῆς τὸν Πασκουῖνον, ἐξηκολούθησε δὲ τὰς σπουδάς της εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Βίτι τῆς Φερράρας, ὅπου καὶ διῆλθε τὴν ζωὴν αὐτῆς. Ἔγραψε τὴν «Ghirlanda de Madrigali». Θ. Β.

Ἄλεου, *Ἀνδρέας* (Aleu Andres). Διάσημος Ἱσπανὸς γλύπτης τοῦ 19ου αἰῶνος. Μολονότι ἔζησεν εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ ἱσπανικὴ τέχνη, ἀπομακρυνομένη ὁσημέραι αἰσθητότερον ἀπὸ τῶν παραδόσεων τοῦ ξηροῦ ἀκαδημαϊσμοῦ, ἀνεζήτει νέους τρόπους ἐκφράσεως καὶ συνῆπτε στενωτέρας σχέσεις πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ πρὸς τὴν φύσιν, δὲν ἀπηρνήθη τὰς κλασσικὰς κατευθύνσεις ἀλλ' ἔχυσε νέον αἷμα εἰς αὐτὰς καὶ ἐδημιούργησεν ἔργα, τὰ ὁποῖα, παρὰ τὴν μέχρι σχολαστικότητος πολλάκις τήρησιν τῶν ἀναλογιῶν, εἶναι πλήρη ἐξόχου μεγαλείου καὶ θαυμασίως σφριγώσης ζωῆς. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του συγκαταλέγονται ὁ ἐν Βαρκελώνῃ «*Ἅγιος Γεώργιος*» καὶ τὸ ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ὀβελίσκου εἰς τὴν Μαδρίτην ἔφιππον *ἄγαλμα τοῦ στρατάρχου Κόντσα*. Ι. Μ. Τ.

Ἀλεοῦται *νῆσοι* (Aleutian Islands), ἢ *πολύνησον Αἰκατερίνης*. Καλοῦνται οὕτω 150 περίπου νῆσοι ὑψηλαὶ καὶ ἡφαιστειογενεῖς ἐκτεινόμεναι ἀπὸ τῆς χερσονήσου τῆς Ἀλάσκας μέχρι τῆς Καμτσάτκας κατὰ τὸν Βερίγγειον πορθμόν. Πολιτικῶς ὑπάγονται πᾶσαι εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς Ἀλάσκας καὶ διαιροῦνται: 1) Εἰς τὰς κυρίως Ἀλεούτας ἢ Σασινανικάς, 2) εἰς τὰς Βεριγγείους καὶ τὰς Χαλκιδικάς 3) εἰς τὰς Ἀνδρεανοφικὰς καὶ 4) εἰς τὰς Ἀλωπεκονήσους. Ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ διαφόρων πλοιάρχων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Βέριγγ, ἀπὸ τοῦ 1741 καὶ ἐντεῦθεν, κατοικοῦνται δὲ ὑπὸ δισχιλίων περίπου κατοίκων, ἀνηκόντων εἰς φυλὴν συγγενῆ πρὸς τοὺς Ἐσκιμώους, Χριστιανῶν πάντων, ὁμιλούντων τὴν αὐτὴν γλῶσσαν καὶ ἀσχολουμένων μὲ τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν θήραν. Πρωτεύουσα τῶν νήσων τούτων εἶναι ἡ Οὐναλάσκα εἰς τὴν ὁποίαν ἀκμάζει βιομηχανία καὶ ἐμπόριον δερμάτων. Τὸ κλῖμα εἶναι ψυχρὸν καὶ ὑγρόν, τὸ δὲ ἔδαφος ἄδενδρον καὶ ἡφαιστειῶδες. Κ. Μ. Κ.

ἀλεουτίτης (Aleutit) *[Πετρογρ.]*. Οἱ ἀλεουτῖται (ὡς καὶ οἱ *αὐγιτικοὶ-ἀλεουτῖται*) εἶναι πετρώματα ἐκρηξιγενῆ, ἀνήκοντα εἰς τὰ κανονικὰ διοριτικὰ μάγματα τῆς ἀσβεστοαλκαλικῆς σειρᾶς (kalkalkali-reihe). Σύμφωνα μὲ τὸν χυμισμόν των εἶναι ἐνδιάμεσα πετρώματα, μεταξὺ διορίτου καὶ γάββρου. Εὑρίσκονται εἰς τὴν *ἀλεουτιανὴν* πολύνησον. Γ. Κ. Γ.

ἀλεοχάρη (ἡ) (Aleochara) *[Ζωολ.]*. Ἔντομα κολεόπτερα τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*. Τὸ σῶμά των εἶναι ᾠοειδές, χονδρὸν καὶ μικρότατον. Αἱ κεραῖαί των βραχεῖαι καὶ ἀρκετὰ ἰσχυραί· ἡ τετάρτη ἄρθρωσις τῶν προσακτρίδων εἶναι ἀκιδοειδής· ἡ κοιλία των φέρει κράσπεδα. Ὁ χρωματισμός των εἶναι φαιὸς ἢ μέλας. Εὑρίσκονται ἐντὸς κόπρων, σεσηπότων, πτωμάτων μικρῶν ζῴων, ἐντὸς μυρμηκιῶν. Τῆς οἰκογενείας ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη διεσπαρμένα καθ' ὅλον τὸν κόσμον. ἐκ τῶν ὁποίων γνωστότερα εἶναι: ἀλεοχάρη ἡ *στιλπνὴ* (Aleochara nitida). τὸ χρῶμα ταύτης εἶναι στιλπνῶς μέλαν μὲ μικρὰν ὑπέρυθρον κηλῖδα εἰς ἕκαστον ἔλυτρόν της· τὸ μῆκος της δὲν ὑπερβαίνει τὰ 4 χιλιοστόμετρα· καὶ ἀλεοχάρη ἡ *ὑφαντουργὸς* (aleochara lanuginosa) ἥτις ἔχει μελανόφαιον χρωματισμόν, μὲ ἐρυθρὰ ἔλυτρα καὶ ἐπιξάνθους πόδας. Το μῆκός της εἶναι 4-5 χιλιοστομέτρων. Δ. Ν. Γ.

ἀλεοχαρίδαι (αἱ) (Aleocharidae). Ἔντομα κολεόπτερα πενταμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *βραχελύτρων*. Εἶναι μικρότατα ἔντομα καὶ ζῶσιν ἐπὶ σεσηπότων μυκήτων καὶ ὑπὸ τοὺς λίθους. Δ. Ν. Γ.

Ἀλέπι· βλ. Χαλέπι.

Ἀλέπι (Alepi). Ὁ κυριώτερος λιμὴν τῆς αὐτονόμου ἡγεμονίας τῶν Ἰνδιῶν Τραβανκὸρ (Travancore ἢ Travankor). Κατατάσσεται μεταξὺ τῶν ἀγγλικῶν ἀποικιῶν, καὶ ἔχει περὶ τὰς 23.000 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὸ ἐμπόριον ἀρωματικῶν. Κ. Μ. Κ.

Ἀλεπιάδης Κ. Εἷς ἐκ τῶν πρώτων εὐεργετῶν τῆς ἐν Ἀθήναις Φιλεκπαιδευτικῆς ἑταιρείας δωρήσας εἰς αὐτὴν 1500 δραχ. κατὰ τὸ 1837 δεύτερον ἔτος τῆς ἱδρύσεώς της.

ἀλέπιδα (τὰ) (Alepida) *[Ζωολ.]*. Οὕτω καλοῦνται εἴδη τινὰ ἑρπετῶν στερούμενα λεπίδων. Δ. Ν. Γ.

Digitized by Google

ἀλεπιδοσαυρίδαι (Alepidosauridae Zittel) *[Παλαιοζ.]* Ὁμοιογένεια ἰχθύων τῆς ὑποτάξεως τῶν *ἑοσκιμόρφων*, ἥτις ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς ἐλάχιστα ἴχνη κατὰ τὸ κρητιδικὸν σύστημα, ἐξακολουθεῖ δὲ ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ζῇ δι' ἁρπακτικῶν ἀβυσσικῶν ἰχθύων. Θ. Ι.

ἀλεπίδωτοι (οἱ) (Alepidota) *[Ζῳολ.]* Ἡ ὀνομασία αὕτη δίδεται εἰς ὡρισμένους ἰχθῦς στερουμένους λεπίων. Δ. Ν. Π.

ἀλεπίνη. Ἐκαλεῖτο οὕτω μέλαν ὕφασμα κατασκευαζόμενον κυρίως ἐν Χαλιπίῳ, ἀποτελούμενον δὲ ἐκ μετάξης καὶ ἐρίου.

ἀλεπίσαυρος (ὁ) (Alepisaurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων χαρακτηριζόμενον ἐκ τῆς ἀπουσίας λεπίδων καὶ ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀταιλίων* (σολωμῶν). Δ. Ν. Π.

ἀλεπόγουνα (ἡ)· γούνα, γουναρικὸ ἀπὸ δέρμα ἀλώπεκος.

Ἀλεπόκαμπος (ὁ)· Τοπωνύμιον ἐν Κροκυλίῳ τῆς Αἰτωλίας. Δ. ΛΟΥΚ.

ἀλεποκέφαλος (ὁ) (Alepocephalus) *[Ζῳολ.]*. Τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἔδωσε ὁ Risso εἴς τινα ἰχθὺν τῆς Μεσογείου, χαρακτηριζόμενον ὑπὸ ἐπιμήκους σώματος, πεπιεσμένου, ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ λεπτῶν λεπίων καὶ ἔχει γυμνὴν ἀπὸ λέπια καὶ λείαν κεφαλήν. Ἔχει σιαγόνας φερούσας ἰσχυροὺς ὀδόντας καὶ ἓν ραχιαῖον πτερύγιον. Ἡ κεφαλή του εἶναι σκοτεινῶς κυανῆ, σχεδὸν μελανὴ καὶ τὸ σῶμά του φαιόν. Ὁ ἰχθὺς οὗτος ὑπάγεται εἰς τὴν ὁμοιογένειαν τῶν *κλυπεϊδῶν* καὶ ζῇ εἰς βάθος 200—300 μέτρων. Δ. Ν. Π.

ἀλεπονουρά (ἡ) καὶ **ἀλεποουρά, ἀλεπονοριά,** καὶ **ἀλεπουρά·** ἡ οὐρὰ τῆς ἀλώπεκος.

—*[Βοτ.]* Καλοῦνται οὕτω κοινῶς διάφορα εἴδη τῶν *ἀνρωστιδῶν*, ὅπως τὸ *πολυπῶγον*, ἡ *φαλαρίς*, ὁ *ἀλωπέκουρος* κ. ἄ. Γ. Π.

ἀλεπόπουλλο (τό)· τὸ νεογνὸν τῆς ἀλώπεκος: Παροιμ. «ἡ ἀλεποῦ ἑκατὸ χρονῶν, τὸ ἀλεπόπουλλο ἑκατὸ δέκα». Μῦθ. «Βλέποντας φωτιὰ στ' ἀντικρινὸ βουνὸ ἡ ἀλεποῦ εἶπε: «—Ζεστάθηκα»! καὶ τ' ἀλεπόπουλλο: «—Κάηκα!». Β. Φ.

ἀλεποτόμαρο (τό)· δημοτ. τομάρι ἀλεποῦς, δορὰ ἀλώπεκος· πβ. *λαγοτόμαρο*.

ἀλεπότρυπα (ἡ) καὶ **ἀλουπότρυπα·** ἡ τρῦπα εἰσχωρεῖ ἡ ἀλώπηξ, ἡ φωλεὰ τῆς ἀλώπεκος.

ἀλεποῦ (ἡ)· δημ. τύπος τοῦ *ἀλώπηξ*· ἰδιωματικῶς λέγεται καὶ *ἀλωποῦ, ἀλουποῦ. ἀλποῦ*, ἔτι δὲ καὶ *ἀλούπης* (ὁ)· προσωποποίησις τῆς πανουργίας, τῆς δολιότητος, τῆς πλεονεξίας· πλῆθος μύθων λαϊκῶν καὶ παροιμιῶν ἐμφανίζει τὰς ἰδιότητας τοῦ ζῴου τούτου, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὴν ἀσυνεσίαν καὶ τὴν ἥτταν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἔτι πονηροτέρου ἱκανθοχοίρου (βλ. **ἀλώπηξ**)· ‖ προσηγορία ἀνθρώπου πονηρευομένου. Β. Φ.

Ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ λέγεται *ἀλεποῦ* ἡ ξυλίνη δοκὸς ἡ ἐγκαρσίως ἐνσφηνωμένη ὑπὸ τὸν τροχὸν (τὴν *φτερωτὴν*) τοῦ μύλου ἐν τῷ στύλῳ (*ἀδράχτι φτερωτῆς*) διὰ νὰ κρατῇ τὸν τροχὸν εἰς τὴν θέσιν του καὶ μὴ κατέχεται οὗτος λόγῳ τοῦ βάρους καὶ τῆς ὁρμῆς τοῦ πίπτοντος ὕδατος, ὅπερ επιφέρει τὴν περιστροφικὴν κίνησιν. Δ. ΛΟΥΚ.

—*[Βοταν.]*. Ποικιλία τῆς οἰνοφόρου ἀμπέλου μὲ ξανθὰς πολυχύμους καὶ γλυκείας ῥάγας. Ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸν *ροδίτην*, τοῦ ὁποίου πιθανὸν νὰ εἶναι παραλλαγή. Καλλιεργεῖται κυρίως ἐν Πελοποννήσῳ. Π. Κ.

—**«ἀλεποῦ».** Παιδιὰ κατὰ τὴν ὁποίαν εἷς ἐκ τῶν παίδων ὁμάδος μετὰ συμφωνίαν ἢ κατόπιν κληρώσεως ἀναλαμβάνει νὰ παίξῃ τὸν ρόλον τῆς «ἀλεποῦς», ἐνῷ οἱ συμπαῖκται προσποιοῦνται τὰς «ὄρνιθας». Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κύκλου, τὸν ὁποῖον σχηματίζουν ἱστάμεναι αἱ «ὄρνιθες», ἵσταται ὄρθιος ὁ τὸν ρόλον τῆς ἀλεποῦς ἀναλαβὼν παῖς καὶ ἀναμένει. Τὸ σύνθημα τῆς καταδιώξεως δίδεται ἀπὸ τοὺς ἀποτελοῦντας τὸν κύκλον παῖδας, οἵτινες, ἀφοῦ ἀριθμήσουν «ἕν! δύο! τρία!» σκορπίζονται δρομέως πρὸς διαφόρους διευθύνσεις καὶ ἐπιχειροῦν ν' ἀνέλθουν εἰς κλάδους ἢ κορμοὺς δένδρων ἤ, ἐν ἐλλείψει τοιούτων, εἰς ξύλινα καθίσματα, σανίδας κλπ. Ἡ «ἀλεποῦ» τρέχει κατόπιν τῶν φευγόντων καὶ καταβάλλει κάθε δυνατὴν προσπάθειαν νὰ συλλάβῃ ἢ καὶ ἐγγίσῃ ἔστω τινὰ τούτων πρὶν προφθάσῃ νὰ πατήσῃ κάπου, ὅπερ σημαίνει ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ δυσκόλου ρόλου της. Ὁ ἐγγιχθεὶς ἢ συλληφθεὶς γίνεται «ἀλεποῦ» επαναλαμβανομένης ἀπ' ἀρχῆς τῆς παιδιᾶς. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἀρχίζει μὲ τὰ αὐτὰ πρόσωπα ἡ παιδιά. Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

—**«Ἀλεποῦ».** Κωμῳδία τοῦ Π. Ζάνου, βραβευθεῖσα εἰς τὸν Λασσάνειον ἀγῶνα καὶ διακωμῳδοῦσα τὸ παιγνίδι τῆς ἀλεποῦς. Ἐδιδάχθη πολλάκις ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τὸν θίασον Ἀλεξιάδου.

Ἀλεποῦ. 1) Κοινότης καὶ χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ποταμογειτόνων τοῦ νομοῦ Κερκύρας. Κεῖται πρὸς Β. τῆς πόλεως Κερκύρας καὶ εἰς ἀπόστασιν 35' (2610 μ.). Κάτοικοι 432 (ἄρρενες 222, θήλεις 210) ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν. Α. Κ. ΧΡ.

—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Κότρωνος τοῦ τέως δήμου Τευθρώνης, τῆς τέως ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας· κατοικεῖται ὑπὸ 60 περίπου κατοίκων. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀλεπουδάκι (τὸ) καὶ **ἀλεπουδέλλι** μικρὰ ἀλώπηξ, ἢ τὸ μικρὸν τῆς ἀλώπεκος· ἀπὸ τοῦ *ἀλεπούδι*.

Ἀλεπουδέας, *Γεώργιος*., Ἀγωνιστὴς γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μιχοληνάκης, ἐκ Πετροβουνίων τῆς Καρδαμύλης. Ἐν ἀρχῇ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος ἦτο μπουλουκτσῆς· κατετάχθη ὡς ἀνθυπολοχαγὸς τῆς φάλαγγος. Κ. Μ. Κ.

ἀλεπούδι (τὸ) καὶ **ἀλωπούδι·** μικρὰ ἀλώπηξ, τὸ μικρὸν τῆς ἀλώπεκος.

ἀλεπούκι *[Βοτ.]*. Ὑπὸ τὴν κοινὴν αὐτὴν ὀνομασίαν καλεῖται, κυρίως ἐν Πηλίῳ, εἶδός τι τῶν *ὀυερβάσκων* (Verbascum thapsiforme Schard., V, macrurum Ten. καὶ V. speciosum Schard.). Εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος καλεῖται *ἀλεπουσιά* (Πελοπόννησος), *ἀλπούσι* ἢ *ἀλεπούσι* (Παρνασσίς) κ. ἄ. —Ω.

ἀλεπουνουρά· βλ. ἀλεπονουρὰ καὶ ἀλωπέκουρος.

ἀλεπουπορδή ἢ *ἀλεποπούρδι* καὶ *πορδομανίταρο* *[Βοτ.]*. Ὑπὸ τὴν κοινὴν αὐτὴν ὀνομασίαν καλοῦν ἐν Μεσσηνίᾳ, Κεφαλληνίᾳ καὶ Λακωνίᾳ εἴδος μυκήτων τοῦ γένους *λυκοπέρδου* (Lycoperdum) καὶ *βοΰδους* (Bovista). —Ω.

ἀλεπουρά· βλ. ἀλεπονουρὰ καὶ ἀλωπέκουρος.

ἀλεποφωλιά (ἡ)· ἡ φωλεὰ τῆς ἀλώπεκος, ἄλλως *ἀλεπότρυπα*.

Ἀλεποχῶρι. 1) Χωρίον τῆς κοινότητος *Βυλλίων* τῆς ἐπαρχίας Μεγαρίδος, ἔχον περὶ τοὺς 25 κατοίκους.

—2) Κοινότης καὶ χωρίον τοῦ τέως δήμου *Γερονθρῶν* τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Τὸ χωρίον εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ πετρώδους λόφου, οὐχὶ μακρὰν ἑνὸς χειμάρρου, ὅστις καλεῖται Μαριόρεμα, διασῴζων οὕτω διὰ τοῦ ὀνόματός του τὸ ὄνομα τῆς τελούσης εἰς τὸ Κοινὸν τῶν Ἐλευθερολακώνων ἀρχαίας λακωνικῆς κωμοπόλεως Μαριοῦ, καὶ ὑπάγεται εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον καὶ τὸν ἀστυνομικὸν σταθμὸν Γερονθρῶν (κωμοπόλεως Γεράκι). Τὸ χωρίον ἀπέχει τῆς Σπάρτης 9 ὥρας καὶ 4 τῆς Σκάλας, πρωτευούσης τοῦ τέως δήμου Τρινάσου καὶ συγκοινωνεῖ ταχυδρομικῶς δι' ἀγροτικοῦ διανομέως. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ἔδαφος ἐπαρκῶς γόνιμον, παράγον δημητριακοὺς καρπούς, ἔλαιον καὶ οἶνον, καὶ κατοικεῖται ὑπὸ τετρακοσίων περίπου ἀνθρώπων ἀσχολουμένων εἰς τὴν γεωργίαν. Περὶ τὸ χωρίον ὑπάρχουν ἐξωκκλήσια, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ εἶναι πολὺ παλαιά, καὶ οὐχὶ μακρὰν αὐτοῦ κεῖται ἡ μονὴ «*Ἔλενα*». Εἰς τὸ χωρίον λειτουργεῖ καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Γ. Δ. ΚΑΨ.

—3) Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ὑπαγόμενον εἰς τὴν τέως ὑποδιοίκησιν *Διδυμοτείχου*, καὶ ἔχον πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν περὶ τοὺς 400 κατοίκους. Κ. Μ. Κ.

—4) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας *Μαντινείας* ἔχον περὶ τοὺς 250 κατοίκους.

—5) Ψαμμαθὼν τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ ὅρμου *Ψάθας* ἐν τῷ νοτίῳ τῶν δύο ἀνατολικῶν μυχῶν τοῦ κόλπου τῆς Δομβραίνης (βλ. λ. **Ἀλκυονὶς θάλασσα**). Εἰς τὸν αἰγιαλόν, χωρίον *Ἀλεποχῶρι* καὶ μικροσυνοικισμὸς *Ζάστανο*. Εἰκονοστάσιον τῆς ἐκκλησίας (Παναγίας) τοῦ χωρίου εἶναι ἐκτισμένον ἀκριβῶς εἰς (πλάτος 38° 05'16", μῆκος 23° 11'10'. (Χάρτης Ἑλληνικὸς 19: «Κόλπος Δομβραίνης») τὸ νότιον κέρας τοῦ *ὅρμου τῆς Ψάθας*, καὶ χρησιμεύει ὡς σημεῖον ἀναγνωρίσεως διὰ διόπτευσιν. Σ. Ε. Λ.

Ἀλεποχωρίτης. Πελοποννήσιος *κλέφτης* ἐκ τῶν συναγωνιστῶν τοῦ περιβοήτου Ζαχαριᾶ.

—**Ἀλεποχωρίτης, Ἀθανάσιος.** Ἀναφέρεται ὡς Σπετσιώτης πυρπολητής, κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα. Γ. Δ. Κ.

ἀλεπτολόγητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ λεπτολογηθείς, ὁ μὴ μετὰ λεπτολογίας ἐξετασθείς.

ἀλεπτόνη (Alepton) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται μῖγμα κολλοειδῶν πεπτονούχων ἢ σακχαρούχων ἑνώσεων τοῦ σιδήρου καὶ μαγγανίου. Τῆς ἀλεπτόνης φέρονται δύο εἰδῶν δισκία: 1) τὰ σημειούμενα διὰ τοῦ γράμματος P, ἅτινα σύγκεινται ἐκ 0,05 γρμ. σιδήρου καὶ 0,008 γρμ. μαγγανίου ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν κολλοειδῶν πεπτονούχων ἑνώσεων αὐτῶν μετὰ σοκολάτας καὶ 2) τὰ σημειούμενα διὰ τοῦ γράμματος S, ἅτινα ἐνέχουσι τὸ αὐτὸ ποσὸν σιδήρου καὶ μαγγανίου ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν σακχαρούχων κολλοειδῶν αὐτῶν ἑνώσεων μετὰ σοκολάτας. Κ. Γ. Μ.

ἀλεπτούργητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ λεπτουργηθείς, ὁ μὴ μετὰ λεπτουργίας ἀπειργασμένος.

ἀλέπτυντος,—*η*,—*ον*· ὁ μὴ λεπτυνθείς.

ἀλέπυρον (τὸ) (Alepyrum Hieron) *[Βοτ.]*. Γένος τῆς ὁμογενείας τῶν *κεντρολεπιδοειδῶν*. Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὴν Νέαν Ζηλανδίαν καὶ ἐν μέρει εἰς τὴν Τασμανίαν. Πιθανῶς ἡ *κεντρολεπίς*. —Ω.

ἀλεπωσύνη (ἡ)· ἰδιωματ. προσποίησις, δολιότης.

Ἄλερ *Παῦλος* (Aler Paul). Γερμανὸς Ἰησουΐτης, παιδαγωγὸς καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς εἰς τὸ Sait-Vith τοῦ Λουξεμβούργου τῷ 1656 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1727. Εἰς τὴν Κολωνίαν ἐδίδαξεν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον, φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν, μεταγειρισθεὶς κατὰ τὴν διδασκαλίαν του σκηνικὴν μέθοδον, ἱδρύσας δὲ εἰς τὰ διδακτήρια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδαξε, εἰδικὰ θέατρα. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνέγραψε λατινικὰς καὶ γερμανικὰς τραγῳδίας, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ἐγένετο γνωστὸς εἰς εὐρύτερον κύκλον. Κυρίως ὅμως μνημονεύεται ἡ συγγραφή του: «Gradus ad Parnassum», ἀποτελοῦσα λατινικὴν μετοικὴν ἐν εἴδει λεξικοῦ. Τὸ βιβλίον ἐξεδόθη πολλάκις ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, τῷ δὲ 1862 συνεξεδόθη ἐν Παρισίοις μετὰ τοῦ «Θησαυροῦ ἐπιθέτων καὶ συνωνύμων». Κ. Μ. Κ.

Ἀλερία (Aléria) *[Παραλ. Γεωγρ]*. Κώμη ἐπὶ τῆς νοτίας ὄχθης τοῦ ποταμοῦ *Ταβινιάνο* (Tavignano) καὶ εἰς ἓν μίλλιον ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς του, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς *Κορσικῆς* (Πλάτος 42°06'20", μῆκος 9°30'00" Ἀν. Χάρτης Ἀγγλ. 1131: Island of corsica) εἰς 36 μίλλια νοτίως τῆς *Μπάστια*, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς, ὑπάρχοντος σταθμοῦ τῆς γραμμῆς «Μπάστια-Γκιζονάτσια» εἰς χιλιόμετρον ἀνατολικῶς τῆς κώμης.

Ἡ ἄσημος αὕτη κώμη, 200 σήμερον κατοίκων, ὑπῆρξεν ἀρχαιοτάτη τῶν Φωκαέων ἀποικία, ἡ Ἀλαλία (βλ. λ.), τοῦ ὀνόματος *Ἀλερία* ἐπικρατήσαντος μετὰ τὴν ἐπανοικοδόμησιν τῆς ὑπὸ τοῦ Σκιπίωνος καταστραφείσης πόλεως, γενομένην ὑπὸ Σύλλα. Καὶ ὡσὰν νὰ ἐλάνθανεν ὑπὸ τὰ ἐρείπια τὸ πνεῦμα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ νεόκτιστος πόλις καὶ ἡ γείτων της *Μαριανὴ* «ἦσαν τὰ μόνα σημεῖα τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τὰ ὁποῖα δὲν κατῳκοῦντο ὑπὸ βαρβάρων» κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λατίνου Γεωγράφου (Pomponius Melas II, 122). Ἐκ τῆς παρὰ Πτολεμαίῳ (VIII, 8, 7) μνείας, καθ' ἣν ἦτο «*Ἀλερία κολωνία Ροτάνου ποταμοῦ*» καὶ εἶχεν αὕτη τὰς ἰδίας γεωγραφικὰς συντεταγμένας πρὸς τὰς τῆς ἐκβολῆς τοῦ ποταμοῦ, συνάγομεν, ἐκ συσχετίσεως πρὸς τὰ σύγχρονα, ὅτι *Ροτάνος* ἐκαλεῖτο τότε ὁ Tovignano καὶ ὅτι ἡ Ἀλερία ἔκειτο ἐγγύτερον τῶν ἐκβολῶν ἢ ὅτι σήμερον· ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι ἡ μεγίστη ἡμέρα διαρκεῖ ἐκεῖ 14 ὥρας καὶ 3 λεπτὰ καὶ ὅτι ἔχει ἡ πόλις διαφορὰν μήκους δυτικῶς Ἀλεξανδρείας 2 ὥρας περίπου, ἥτις ἐκτίμησις ὑπερβάλλει κατὰ 40 ὅλα λεπτὰ ὥρας τὴν πραγματικήν. Ἐκ τοῦ Πλινίου πάλιν πληροφορούμεθα περὶ τοῦ ἱδρυτοῦ της (II, 12, 1: Colonias Marianam a C. Mario deductam; Aleriam a dictatore Sylla) καὶ τοῦ τῆς γείτονός της Μαριανῆς.

Τὴν ἄσημον ἤδη καὶ λησμονημένην αὐτὴν κώμην ἐνεθυμήθη τῷ 1899 πλουσία ἀλλὰ καὶ ἁβρὰ ἀδελφή, ὅσον καὶ εὐσεβὴς θυγάτηρ καὶ ἐγγόνη. Ἑώρταζε τότε (15 Ὀκτωβρίου) ἡ Μασσαλία, ἐπίσης ὑπὸ ναυτικῶν τῆς Φωκαίας, τῆς ἀνθούσης ἀττικῆς ἀποικίας, κτισθεῖσα, τὴν συμπλήρωσιν 25 αἰώνων ἀπὸ τοῦ ἐποικισμοῦ τοῦ ἐρήμου λιμένος της *Λακυδῶν*, τοῦ σημερινοῦ Vieux Port. Καὶ ἐκάλεσε τότε εἰς συνεορτασμὸν τὴν προμήτορα Ἑλλάδα παραστᾶσαν διὰ τοῦ στόλου της, τὰς Ἀθήνας, τὴν Φώκαιαν καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τὰς ὑπὸ Φωκαίων, ἢ ἀπογόνων των, κτισθείσας. Διὰ τοῦτο εἰς τέσσαρας μαρμαρίνας ἐνεπιγράφους πλάκας, ἐντοιχισμένας ἔκτοτε εἰς τὸ φρούριον Saint Jean δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸ Vieux Port τῆς Μασσαλίας, καὶ ἀναφερομένας εἰς ἑλληνικήν, λατινικήν, γαλλικὴν καὶ προβηγκιανὴν τὰ τοῦ ἑορτασμοῦ ἐκείνου, παραπλεύρως τῶν ὀνομάτων τῆς Ἑλλάδος, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Φωκαίας, φέρεται καὶ τῆς λησμονημένης Ἀλερίας τὸ ὄνομα, ἧς ἡ θέσις, ἴσως καὶ ἡ ὕπαρξις, παρὰ πλείστων ἀγνοεῖται. ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀλέρκη (ἡ) (Alerce). Ὄνομα δένδρου ἀπαντῶντος εἰς τὴν Χιλὴν (Roya Patagonica Hook). Ὑπάγεται εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν κυπαρισσοειδῶν καὶ φθάνει τὸ ὕψος 30-40 μέτρων. Ὁ φλοιὸς του εἶναι λευκός, τὰ δ' ἐξ αὐτοῦ ξύλα κατάλληλα δι' οἰκοδομὰς καὶ ὁδοποιίαν. —Ω.

«Ἀλέρτ» («Alerte»). Ἐκαλεῖτο οὕτω ὁ γαλλικὸς πολεμικὸς πάρων οὗ ἐπιβαίνων ὁ δεκαεξαετὴς τότε Εὐγένιος Μπωαρναί (Eugène Beauharnais), υἱὸς τῆς Ἰωσηφίνης, συζύγου τοῦ Ναπο-

Digitized by Google

λέοντος Βοναπάρτου, ἔφθασεν εἰς Κέρκυραν τὴν 1 Νοεμβρίου 1797, ὅπως, κατ' ἐντολὴν τοῦ πατρυιοῦ του, ἀναγγείλῃ τήν, δυνάμει τοῦ ἄρθρου 5 τῆς ἀπὸ 17 Ὀκτωβρίου 1797 συνθήκης τοῦ Καμποφόρμιο, προσάρτησιν εἰς τὴν γαλλικὴν Δημοκρατίαν πασῶν τῶν ἐν τῷ Ἰονίῳ Πελάγει πρώην ἐνετικῶν κτήσεων. Ἐλιτανεύετο τὴν ὥραν τοῦ κατάπλου του τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ Πολιούχου τῆς νήσου, ὡς καὶ μέχρι σήμερον γίνεται κατὰ πᾶσαν πρώτην Κυριακὴν Νοεμβρίου, καὶ ὁ λαὸς ἐπὶ ποδὸς εὑρεθείς, λόγῳ της πανηγύρεως, γηθοσύνως ὑπεδέχθη τὸν κομιστὴν τῆς ἀγγελίας περὶ τῆς νέας αὐτοῦ τύχης, πρὸς ἣν πάντες οἱ Ἑπτανήσιοι μετ' ἀγαθῶν ἐλπίδων ἀπέβλεπον, καὶ ἣν ἄλλω τε αἱ Ἰόνιοι νῆσοι εἶχον ἐκ πρωτοβουλίας ἐπιδιώξει πρώτη ἡ Ζάκυνθος, ἡ Κέρκυρα κατόπιν, δι' ἐπιστολῶν τῶν δημάρχων των πρὸς τὸν δαφνηφόρον στρατηλάτην.

Ἐπηκολούθησαν ἑορταὶ πρὸς τιμὴν τοῦ ἀπεσταλμένου, ἀλλὰ καὶ ἀπόπειρα τις ἐναντίον του, τὴν δὲ 4 Νοεμβρίου τὸ προσωρινὸν Δημαρχεῖον Κερκύρας ἐψήφισε α) τὴν ἐκλογὴν δύο ἀντιπροσώπων καὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν πρὸς τὸν Βοναπάρτην πρὸς διερμήνευσιν τῶν εὐχαριστιῶν τοῦ λαοῦ τῆς Κερκύρας· β) τὴν δωρεὰν ἀργυρᾶς ἀναμνηστικῆς σπάθης εἰς τὸν Μπωαρναι, ἡ ὁποία ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κατασκευασθῇ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του, θὰ τῷ ἀπεστέλλετο ἐν καιρῷ· καὶ γ) τὴν ἀνέγερσιν τετραέδρου πυραμίδος μετ' ἀλληγορικῶν παραστάσεων ἀναγλύφων, σχετικῶν δὲ πρὸς τὴν πόλιν τῆς Κερκύρας, τὴν Γαλλικὴν Δημοκρατίαν, τὰς νίκας τῆς Στρατιᾶς τῆς Ἰταλίας καὶ τὰ γεγονότα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Οὔτε ὅμως ἡ πυραμὶς ἀνηγέρθη οὔτε ἡ ἀναμνηστικὴ σπάθη τῷ ἐδωρήθη, τοῦ ἀναλαβόντος τὴν κατασκευήν της τεχνίτου ἐν Μιλάνῳ χρεοκοπήσαντος. Οὕτω, μόνον τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ψηφίσματος ἐξετελέσθη, ἐκλεγέντων διὰ τὴν διερμήνευσιν τῶν εὐχαριστηρίων πρὸς τὸν Βοναπάρτην τῶν Ἰωάννου Καπάδοκα καὶ Π. Βυνδιώλη, ἐπιβάντων τοῦ «Ἀλέρτ» καὶ συναποπλευσάντων μετὰ τοῦ Μπωαρναὶ περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου 1797. [Ὅρα Ἀναμνηστικὸν τεῦχος τῆς Πανιονίου ἀναδρομικῆς ἐκθέσεως II, 157.] ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀλέρτα· βλ. ἀλέστα.

ἀλέρωτος, —η, —ο· (δημοτ.)· αὐτὸς ποὺ δὲν ἐλερώθη, δὲν ἐκηλιδώθη.

ἀλεσιὰ (ἡ)· ὅσον δύναταί τις νὰ ἀλέσῃ ἐφάπαξ· «μιὰ ἀλεσιὰ καφέ».

ἀλεσία (Ahlesia Fuckel.) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *δισκομυκήτων* (Discomycetes, Bulgaricae). Καρποὶ ἐπιφυεῖς κοῖλοι, ἀνοικτοὶ ἐξ ἀρχῆς. Σπόρια ᾠοειδῆ-σφηνοειδῆ μονοκύτταρα ἄχροα, ἐντὸς ἑκάστου ἀσκοῦ 16.

Ἀλεσια ἡ ἐπιλειχήνιος (A. lichenicola Fuckel)· μύκης μικρὸς ὡραίου κιτρίνου χρώματος ἐπὶ τοῦ θαλλοῦ τοῦ λειχῆνος *βαιομυκης* (Baiomyces Pers.) σπάνιος. Ν. Μ.

Ἀλεσία ἢ *Ἀλέσια*, ὡς σημειοῖ αὐτὴν ὁ Πλούταρχος. Ἀρχαία καὶ ὀχυρὰ πόλις τῆς Γαλατίας, κειμένη ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀκχὶς (Auxois, Cote d'Or), ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται σήμερον ἡ κώμη Alise-Sainte Reine. Ἡ πόλις αὕτη ἐχρημάτισε πρωτεύουσα τῶν Μανδουβίων, οἵτινες ὑπέκειντο εἰς τοὺς Αἰδούους, κατέστη δὲ περιώνυμος ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος μακρᾶς πολιορκίας καὶ ἁλώσεως αὐτῆς (52 π. Χ.) καὶ τῶν περὶ αὐτὴν συγκροτηθεισῶν μαχῶν, αἵτινες κατέληξαν εἰς περίλαμπρον νίκην τοῦ Καίσαρος ἐναντίον τῶν ἐξεγερθέντων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Οὐεργεντόριγος (ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Στράβων γράφουσι τὸ ὄνομα Vercingetorix καὶ Οὐερκιγγετόριξ) πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Γαλατῶν. Ἡ πολιορκία καὶ αἱ μάχαι τῆς Ἀλεσίας ὑπῆρξαν ἡ τελευταία προσπάθεια τῶν Γαλατῶν μεθ' ἃς ἐπῆλθε πλήρης ἡ ρωμαϊκὴ κατάκτησις τῆς χώρας των. Τὸ ζήτημα τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς Ἀλεσίας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος προεκάλεσε μακρὰς ἐπιστημονικὰς συζητήσεις μεταξὺ ἀρχαιολόγων, ἱστορικῶν καὶ στρατιωτικῶν, αἵτινες ἐξηκολούθησαν περὶ τοὺς δύο σχεδὸν αἰῶνας. Ἐκ τούτων ἄλλοι μὲν ἐτοποθέτουν ταύτην εἰς τὴν Alais, ἄλλοι εἰς τὴν Novalaise, παρὰ τὴν πεδιάδα τοῦ Crasi le μεταξὺ τοῦ Ζεομπραὶ καὶ τοῦ Ρυσεφόρ, καὶ ἕτεροι εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ Ἰζερνόρ, ὅπου σήμερον εὑρίσκεται ἡ Chalex, καλουμένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Alex. Οἱ σοφώτεροι ὅμως τῶν ἐρευνητῶν περιώρισαν τὴν τοπογραφίαν τῆς Ἀλεσίας οἱ μὲν εἰς τὴν Ἀλαΐζ, κοινότητα τοῦ διαμερίσματος τοῦ Ἀνανσαί, οἱ δὲ εἰς τὴν Alise-Sainte Reine, κοινότητα τοῦ διαμερίσματος Φλαβινῦ. Ἡ τελευταία αὕτη γνώμη ἐπεκράτησεν, υἱοθετηθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν τῶν Παρισίων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1865 θεωρεῖται ἡ κοινότης αὕτη τὸ μέρος ἔνθα ἠγείρετο ἡ ἡρωϊκὴ πόλις, τὸ τελευταῖον προπύργιον της γαλατικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἀπὸ τοῦ 1884 σημειοῦται εἰς τὴν τοποθεσίαν ταύτην ἡ Ἀλεσία καὶ εἰς τὸν δημοσιευθέντα ἐθνικὸν χάρτην τῆς Γαλλίας ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου Longnon.

Αἱ δύο ἀντιτιθέμεναι μερίδες τῶν ἀρχαιολόγων καὶ ἱστορικῶν κατὰ τοὺς μακροὺς των ἀγῶνας περιέλαβον τοὺς διασημοτέρους ἐπιστήμονας τῆς Γαλλίας, ἐκδόσαντες πολυαρίθμους τόμους ἐπὶ τοῦ θέματος πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς γεωγραφικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀληθείας. Οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν γνώμην ὅτι ἡ Ἀλεσία εἶναι ἡ Alaise εἰσὶν οἱ Guicherat, Desardins, Henri Martin, Castan, Delacroix καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.

Οἱ ἀποδεχόμενοι τὴν Alise-Sainte Reine εἶναι μεταξὺ ἄλλων οἱ Ch. Lenormant, Sanley, ὁ στρατηγὸς Craily, ὁ Rossignol καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων Γ' συγγράψας τὸν ὀγκώδη βίον τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ ἀσχοληθεὶς ἰδιαιτέρως εἰς τὴν τοπογραφίαν τῆς στρατηγικῆς δράσεως αὐτοῦ. Ὁ Ναπολέων Γ' διέταξε τὴν ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν τῷ 1862, εἰς τὴν θέσιν Alise-Sainte Reine, αἵτινες ἐξακολουθήσασαι ἐπὶ τρία ἔτη ἀπεκάλυψαν πλεῖστα ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα. Αἱ ἀρχαιολογικαὶ αὗται ἀνασκαφαὶ ἔφεραν εἰς φῶς ἓν θέατρον, ἕνα ναόν, πλείστας ὁδούς, πολυαρίθμους ἰδιωτικὰς οἰκίας καὶ ἄπειρα ἄλλα ἀντικείμενα, δεικνύοντα ὅτι ἐκεῖ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχεν ἀξιοσήμαντος ρωμαϊκογαλατικὴ πόλις, ἥτις κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρεύνας δὲν ἠδύνατο νὰ ἦτο ἄλλη, εἰ μὴ ἡ περιώνυμος Ἀλεσία, τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν παράδοσιν ἔκτισεν ὁ Ἡρακλῆς, οἱ δὲ Κελτοὶ ἐτίμων «ὡς ἀκρόπολιν(?) τῆς Κελτικῆς οὖσαν ἑστίαν» κατὰ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην (Δ, 19). Πᾶν ὅ,τι εἶχε νὰ ἐρευνηθῇ κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἠρευνήθη, ἡ δὲ μακρὰ συζήτησις περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς Ἀλεσίας κατέπαυσεν, ἀναγνωρισθείσης κοινῶς τῆς Alise-Sainte Reine ὡς τοιαύτης.

Τὰ ἀρχαῖα λατινικὰ καὶ ἑλληνικὰ κείμενα, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν πόλιν ταύτην, εἶναι ἄπειρα, πρωτίστην δὲ θέσιν κατέχει τὸ ἔργον τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος De bello gallico, καίτοι τοῦτο προεκάλεσε πλείστας συζητήσεις ἐπὶ ὑπαρχουσῶν ἐν αὐτῷ ἱστορικῶν ἀνακριβειῶν. Ἐπίσης τοιαύτας ἀνακριβείας καταλογίζουν οἱ νεώτεροι ἀρχαιολόγοι εἰς τὸν Στράβωνα, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀλεσίας, ὡς καὶ εἰς τὸν Πλούταρχον, τὸν Δίωνα Κάσσιον, τὸν Διόδωρον, τὸν Πλίνιον τὸν Τίτον Λίβιον καὶ ἰδίως εἰς τὸν Φλόρους, ὃν θεωροῦν ἀκολουθήσαντα ἐσφαλμένην ὅλως ὁδόν. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐξ ἄλλου μὴ περιορισθεῖσαι εἰς τὴν Alise-Sainte Reine, ἀλλ' ἐπεκταθεῖσαι καὶ εἰς τὴν Alaise ἀπεκάλυψαν ἐπίσης πολυάριθμα μνημεῖα δεικνύοντα ὅτι καὶ παρ' αὐτὴν ὑπῆρχε μεγάλη πόλις. Ἀλλ' ἐκ τῶν εὑρεθέντων νομισμάτων τὰ πλεῖστα τούτων ἀνήκουσιν εἰς ἐποχὴν πολὺ προγενεστέραν τῆς κατακτήσεως τῆς Γαλατίας ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ἐνῷ τουναντίον εἰς τὸ ὄρος Auxois, ὅπου ὑπάρχει ἡ Alise-Sainte Reine, εὑρέθησαν μεταξὺ ἄλλων ἄπειρα ὅπλα, σκεύη καὶ νομίσματα, τὰ πλεῖστα σύγχρονα τῆς πολιορκίας τῆς Ἀλεσίας τὰ ὁποῖα καταριθμεῖ εἰς τὸν βίον τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ὁ Ναπολέων Γ' (τόμος Β' σελ. 316-323). Ὁμοιότυπα τῶν νομισμάτων τούτων κατεσκεύασε βραδύτερον ἡ ἀρχαιοκιβδηλία ἐν Παρισίοις καὶ Ἰταλίᾳ. Ἔκτοτε ἡ ἱστορία, ἡ ἀρχαιολογία, ἡ στρατηγικὴ καὶ ἡ νομισματολογία ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῆς Alise-Sainte Reine, ὁ δὲ νεώτερος ἱστορικὸς G. Ferrero εἰς σύγγραμμά του «Grandeur et Décadence de Rome» (1906) λέγει ὅτι οὐδὲ ἡ ἐλαχίστη ἀπομένει πλέον ἀμφιβολία περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς Ἀλεσίας.

Πολιορκία καὶ μάχαι τῆς Ἀλεσίας.— Λυθέντος ἤδη μετὰ διακοσαετῆ ἔρευναν τοῦ τοπογραφικοῦ καὶ στρατηγικοῦ ζητήματος περὶ τῆς περιλαλήτου πρωτευούσης τῶν Μανδουβίων, ἀπομένει τὸ καθαρῶς ἱστορικὸν μέρος αὐτῆς. Νικητὴς ὁ Καῖσαρ εἰς Ἀβάρικουμ καὶ Γεωργοβίαν κατέπνιξε πολλὰς ἀποστασίας τῶν Γαλατῶν. Μετὰ μικρὸν ὅμως ἤρξαντο αἱ ροπαὶ ἀντιστάσεως τῶν Γαλατῶν, ἐμφανίζουσαι τοὺς κινδύνους τοῦ μεγίστου πολέμου. Ἡ γαλατικὴ νεολαία ἔσπευδεν εἰς τὰ ὅπλα, συνεκομίζοντο δέ, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος (Βίος Ἰουλίου Καίσαρος ΚΣΤ'), μεγάλοι θησαυροί, ὠχυροῦντο δὲ αἱ πόλεις καὶ αἱ δύσβατοι δίοδοι. Ἦτο χειμών, οἱ ποταμοὶ ἐκαλύπτοντο ὑπὸ πάγων, τὰ δάση ἦσαν χιονοσκεπῆ, αἱ πεδιάδες ἐλίμναζον, αἱ ὁδοὶ εἶχον καταστῆ δυσδιάγνωστοι, ἡ πορεία ἀσαφής. Τὰ πάντα ἐφαίνοντο καθιστῶντα ἀδύνατον πᾶσαν ἐπιχείρησιν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Πλεῖσται ἰσχυραὶ φυλαὶ ἀπεστάτησαν, ἐξ ὧν ἐπισημότεραι ἦσαν οἱ Ἀρβέρνοι καὶ οἱ Καρνουτῖνοι. Διηύθυνε δὲ τὰ τοῦ πολέμου ἀναγνωρισθεὶς παρὰ πάντων ὁ Οὐεργεντόριξ, τοῦ ὁποίου τὸν πατέρα εἶχον φονεύσει οἱ Γαλάται, ὑποπτεύσαντες ὅτι ἐπεχείρει νὰ καταλάβῃ τὴν τυραννίαν.

Ὁ Οὐεργεντόριξ κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ μέγα μέρος τῆς χώρας, σκοπεύων, ὅταν οἱ ἐν Ρώμῃ ἐχθροὶ τοῦ Καίσαρος συνησπίζοντο κατ' αὐτοῦ, νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον εἰς πᾶσαν τὴν Γαλατίαν. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Καίσαρος, ἥτις ἐβασίζετο ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν του νικῶν καὶ τῶν κατακτήσεων, εκινδύνευεν οὕτω νὰ καταρρεύσῃ. Τότε ὁ Καῖσαρ, ὅστις ἐκ φύσεως ἦτο μέγας στρατηγός, ὡς ἤκουσε τὰ τῆς ἀποστασίας ἐπανῆλθε διὰ τῶν ἰδίων ὁδῶν διὰ μέσου τῆς τραχύτητος τοῦ χειμῶνος, καταφοβήσας τοὺς Γαλάτας, οἵτινες εἶδον πρὸ αὐτῶν στρατὸν ἀκαταμάχητον. Διήρχετο ὁ Καῖσαρ κατεδαφίζων τὰ ὀχυρώματα καὶ καταστρέφων τὰς πόλεις. Διέβη τὰ λιγγονικὰ πεδία, μεταξὺ Καμπανίας καὶ Βουργουνδίας, ὅπως φθάσῃ εἰς τὴν χώραν τῶν Σηκουανῶν. Ἐνταῦθα ἐπιπεσόντες οἱ Γαλάται ἐκύκλωσαν αὐτόν, ἀλλ' ἀνθορμήσας οὗτος, μετὰ φονικὴν μάχην, ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγήν. Τότε πολλοὶ ἐκ τῶν διαφυγόντων μετὰ τοῦ Οὐεργεντόριγος κατέφυγον εἰς τὴν Ἀλησίαν (Ἀλεσίαν). Ἤρξατο οὕτως ἡ πολιορκία τῆς πόλεως, ἥτις ἐφαίνετο ἀπόρθητος λόγῳ τῶν μεγάλων αὐτῆς τειχῶν καὶ τοῦ πλήθους τῶν ὁπλιτῶν, οἵτινες ἐνεκλείσθησαν εἰς αὐτήν.

Ὁ στρατὸς τοῦ Καίσαρος ἦτο ἐλάχιστος, ἀνερχόμενος εἰς 30.000 ἀνδρῶν, ἐστερεῖτο δὲ τροφῶν καθ' ὅσον οἱ Γαλάται εἶχον καταστρέψει ὄχι μόνον πᾶσαν τὴν παραγωγήν, ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, ὅπως δυσχεράνουν τὴν θέσιν τοῦ πολιορκητοῦ, ὅστις κατεγίνετο εἰς κατασκευὴν ὀχυρωματικῶν ἔργων, προβλέπων τὴν ἐνδεχομένην κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσιν τῶν συγκεντρουμένων πανταχόθεν Γαλατῶν. Αἱ ἑβδομάδες παρήρχοντο οὕτω. Ἐνῷ δὲ πᾶσα ἡ Γαλατία ἐπληροῦτο θορύβου ἐκ τῶν σχηματιζομένων στρατευμάτων, πέριξ τῆς Ἀλεσίας ἐπεκράτει σιωπηρὰ καὶ σκυθρωπὴ ἐρημία. Μέχρι τοῦ Καίσαρος δὲν ἔφθανον εἰμὴ ἀόριστοι πληροφορίαι περὶ ἐνισχύσεως. Ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Ἀλεσίας οἱ σκοποὶ τοῦ Οὐεργεντόριγος εἰς μάτην ἠρεύνων τὸν ὁρίζοντα, ὅπως διακρίνουν τὰ στρατεύματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θὰ ἔλυον τὴν πολιορκίαν. Οἱ πολιορκούμενοι ταχέως ἤρξαντο ὑφιστάμενοι τὰ δεινὰ τῆς πείνης, ὁ δὲ Οὐεργεντόριξ ἐζήτησε νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν ἀχρήστων στομάτων. Ἐκδιώκων τὸν ἄμαχον πληθυσμόν, ἐπίστευεν ὅτι ὁ Καῖσαρ θὰ ἐδέχετο αὐτόν, ὅπως τὸν πωλήσῃ καὶ θὰ διέτρεφε κατ' ἀκολουθίαν τοῦτον. Ἀλλ' οὗτος δὲν εἶχεν ἐπαρκῆ ἄρτον οὐδὲ διὰ τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ. Εἰς μάτην τὸ πλῆθος τοῦτο τῶν γερόντων, τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων, τὸ ἐγκαταλειφθὲν εἰς τὴν πεῖναν, ἔτεινε τὰς ἀνισοδέτους χεῖράς του, ἐξαιτούμενον παρὰ τῶν Ρωμαίων ἄρτον. Τὸ θέαμα ἦτο δραματικώτατον. Καθ' ἑκάστην οἱ πολιορκούμενοι τῆς Ἀλεσίας καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἔβλεπον τὰ δυστυχῆ ταῦτα ὄντα προσπαθοῦντα νὰ τραφῶσι διὰ τῆς χλόης καὶ καταπίπτοντα ἐξηντλημένα. Οὕτω τὸ μεταξὺ τῶν χαρακωμάτων καὶ τοῦ λόφου ἔδαφος εἶχε μεταβληθῆ εἰς πεδίον ἀγωνίας, ἔνθα οἱ θνήσκοντες εἶχον καταστῆ ἐκ τῆς πείνης σκελετοί. Ἀλλὰ αἱ σπαρακτικαὶ κραυγαὶ τῶν θνησκόντων δὲν συνεκίνουν οὔτε τῶν Ρωμαίων οὔτε τῶν Γαλατῶν τὰς ψυχάς, ἀπορροφημένων ἐκ τῶν σκέψεων τοῦ διεξαγομένου ἀγρίου πολέμου, ὅστις εἶχεν ἀποθηριώσει τοὺς ἀνθρώπους. Ἐντὸς τῆς πόλεως εἶχεν ἐκλείψει ἤδη καὶ ὁ τελευταῖος κόκκος σίτου, ἀλλ' εἰς τὰ χαρακώματα ἐπίσης καὶ τὰ ὀχυρώματα 30000 Ρωμαίων εἰργάζοντο μὲ κενὴν τὴν γαστέρα.

Ἐνῷ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἐξηκολούθει ἡ πολιορκία, ὁ Καῖσαρ ἐπληροφορεῖτο ὅτι τρομερὸς ἐνέσκηπτε κίνδυνος ἔξωθεν. Στρατὸς γαλατικός, τὸν ὁποῖον ὁ μὲν Πλούταρχος ἀναβιβάζει εἰς 300.000, ἄλλοι δὲ συγγραφεῖς εἰς 250.000 ἀνδρῶν, ἐπήρχετο, ὅπως ἐνισχύσῃ τὰς 170.000 τῶν εἰρισκομένων ἐντὸς τῆς Ἀλεσίας. Οὕτως ὁ Καῖσαρ περιήρχετο εἰς μέγαν κίνδυνον καὶ ἔβλεπε καταρρέον ὁλόκληρον τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἀπὸ πολιορκητὴς μετεβάλλετο εἰς πολιορκούμενον· ἠναγκάσθη ὡς ἐκ τούτου νὰ μεταβάλῃ τακτικήν, ἐγείρας πέριξ του διπλᾶ τείχη, τὸ μὲν πρὸς τὴν πολιορκουμένην πόλιν, τὸ δὲ πρὸς τοὺς ἐπερχομένους κατ' αὐτοῦ, καθ' ὅσον ἂν ἠνοῖντο οἱ ἐχθροί του ἡ πλήρης καταστροφὴ θὰ ἐπέβαινεν ἄφευκτος. Ὁ διπλοῦς οὗτος ἀγὼν ὑπῆρξεν ἐνδοξότατος, ἀναβάσας εἰς τὸ κατακόρυφον τὴν στρατιωτικὴν τέχνην τοῦ Καίσαρος, καθ' ὅσον εἰς αὐτὸν ἐπετελέσθησαν μετὰ πρωτοφανοῦς τόλμης στρατηγήματα καὶ ὀχυρωματικὰ ἔργα, ὅμοια τῶν ὁποίων οὐδεὶς τῶν προγενεστέρων πολέμων παρουσίασεν. Ἔξωθεν τῆς Ἀλεσίας ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἔρριψε τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων κύβον. Διαγράψας τὸ σχέδιον τοῦ πολέμου δὲν ἠθέλησε νὰ ἀφήσῃ μέρος τοῦ ὀλιγαρίθμου αὐτοῦ στρατοῦ πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς πολιορκίας, διὰ τοῦ ὑπολοίπου δὲ νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ ἐπερχομένου εἰς βοήθειαν τῆς Ἀλεσίας στρατοῦ, καθ' ὅσον αἱ δυνάμεις του ἦσαν ἐλάχισται καὶ διαιρούμεναι εἰς δύο τμήματα θὰ ὑφίσταντο πλήρη καταστροφήν. Τότε ὁ ἀνὴρ οὗτος, τοῦ ὁποίου τὸ πνεῦμα ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας ἐκόχλαζε διαρκῶς ὡς μεγάλη πηγὴ ἀναπηδῶσα ἀπὸ στενῆς ἐξόδου, συνέλαβε καὶ προέβη ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου δισταγμοῦ εἰς ἐκτέλεσιν μεγαλειώδους σχεδίου, πρωτοφανοῦς εἰς τὴν πολεμικὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαιότητος. Ἐνεκλείσθη ἐντὸς προχείρως κατασκευασθέντος φρουρίου καὶ διεξήγαγε διμέτωπον ἀγῶνα πρὸς τοὺς πολιορκουμένους τῆς Ἀλεσίας καὶ πρὸς τὰς μυριάδας τῶν ἐπιπεσόντων Γαλατῶν.

Digitized by Google

ἐν ᾧ οἱ στρατιῶται αὐτοῦ ἠναγκάσθησαν πεινῶντες νὰ μεταφέρουν πρὸς κατασκευὴν τῶν χαρακωμάτων, ὡς ἀναφέρει ὁ δοὺξ τῆς Ὡμάλης, (Revne de Deux Mondes du 1er mai 1858 σελ. 113), δύο ἑκατομμύρια κυβικῶν μέτρων χώματος. Ἐν τούτοις ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας ὁ Καῖσαρ βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Μαμούρα, Ἀντωνίου, Λαπιένου, Δεσίμου Βρούτου, Γαΐου Τρεβονίου, Γαΐου Κανινίου καὶ Γαΐου Ἀντιστίου Ρεγινίου, διηύθυνε τὸ γιγάντειον ἔργον, μεταδίδων τὴν εὐψυχίαν του εἰς τοὺς ἄνδρας του. Μετεχειρίζετο πρὸς τούτοις καὶ τοὺς ἐξ Ἀνατολῆς δούλους, μᾶλλον ἐπιτηδείους εἰς στρατιωτικὰ ἔργα, διὰ τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο ἀδιακόπως ἐννεακισχίλιοι στρατιῶται. Μετεχειρίσθη τότε κατὰ πρῶτον καὶ εἶδος συρματοπλεγμάτων, ὅπως ἐμπίπτουσιν εἰς αὐτὰ οἱ ἀπὸ τῆς πεδιάδος ἐφορμῶντες.

Παρ' ὅλας τὰς δυσχερείας, ὁ μέγας πόλεμος ἀπέβη ἅπαξ ἔτι ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος. Ὁ γαλατικὸς στρατός, μέγας κατ' ἀριθμόν, δὲν ἦτο εἰμὴ ὄχλος ὁδηγούμενος ὑπὸ τεσσάρων στρατηγῶν διαφωνούντων μεταξύ των. Αἱ ἐπιθέσεις των ἐξηκολούθησαν ἐπὶ ἑπτὰ ὁλοκλήρους ἡμέρας. Ὁ Ἀντώνιος, ὁ Τρεβόνιος, ὁ Ἀντίστιος καὶ ὁ Κανίνιος ἀπέκρουον μετ' ἐνεργητικότητος τὰς ἐφόδους ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Καίσαρος εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἐπιθέσεως· αἱ μάταιαι αὗται προσπάθειαι, αἱ στοιχίσασαι τὴν ζωὴν πολυαρίθμων ἀνδρῶν στρατοῦ καταπεπονημένου καὶ ἀποθαρρυνθέντος, ἐπέφερον τὴν ἀποσύνθεσιν αὐτοῦ, ὅστις διαλυθεὶς ἀφῆκεν ἄπειρον πλῆθος αἰχμαλώτων εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ρωμαίων. Θαυμαστὸν δὲ εἶναι, ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος ὅτι ἔμεινεν εἰς τοὺς ἐν τῇ πόλει ἄγνωστος ἡ ἐπελθοῦσα καταστροφὴ τοῦ γαλατικοῦ στρατοῦ, καὶ ἔτι μᾶλλον ἠγνοεῖτο παρ' αὐτῶν τῶν Ρωμαίων, τῶν φυλασσόντων τὸ πρὸς τὴν πόλιν τεῖχος. Τὴν νίκην τότε μόνον ἠννόησαν οὗτοι, ὅταν ἤκουσαν τὸν κλαυθμὸν καὶ τὸν κοπετόν, ὃν ἤγειρον αἱ γυναῖκες τῆς Ἀλεσίας, ἰδοῦσαι ἑκατέρωθεν τῆς πόλεώς των ἀπειραρίθμους ἀσπίδας ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, πολλοὺς θώρακας αἱματοβαφεῖς καὶ σκηνὰς γαλατικὰς μετακομιζομένας ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν. Ἀπελπισθέντες οἱ κατέχοντες τὴν Ἀλεσίαν, καὶ μαστιζόμενοι ὑπὸ τῆς πείνης, παρεδόθησαν ἐν τέλει. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ὅλου πολέμου Οὐεργεντόριξ περιβληθεὶς τὰ κάλλιστα τῶν ὅπλων του, καὶ κοσμήσας ὁμοίως τὸν ἵππον του, ὥρμησεν ἔφιππος ἐκτὸς τῶν πυλῶν, ἱππάσας δὲ κύκλῳ τοῦ Καίσαρος καθημένου, ἐπήδησεν ἔπειτα ἀπὸ τοῦ ἵππου, ἀπέρριψε τὴν πανοπλίαν του καὶ καθήσας ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Καίσαρος παρέμεινεν ἤρεμος μέχρις ὅτου παρεδόθη ὅπως φρουρηθῇ διὰ τὸν θρίαμβον, ἀπεκεφαλίσθη δὲ μετ' αὐτόν.

Ὁ πόλεμος ἐπερατώθη περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου, ἡ δὲ νίκη, ἣν κατήγαγεν ὁ Καῖσαρ διὰ τοῦ ὀλιγαρίθμου στρατοῦ του κατὰ τῶν ἐχθρικῶν μυριάδων, καὶ ἡ παράδοσις τῆς Ἀλεσίας ἐξησφάλισαν ὁριστικῶς εἰς τὴν Ρώμην τὴν κατάκτησιν τῆς Γαλατίας. Βάρβαρος χώρα αὕτη, μόλις δὲ εἰσερχομένη εἰς τὸν πολιτισμόν, εὑρίσκετο ἐν μέσῳ ποικίλων ἀντιθέσεων. Ὁ Οὐεργεντόριξ ὑπῆρξεν ὁ ἥρως καὶ τὸ θῦμα τῶν ἀντιθέσεων τούτων, αἵτινες μοιραίως ἔμελλον νὰ καταλήξουν εἰς μεγάλην καταστροφήν. Ἡ νίκη τῆς Ἀλεσίας κρίνεται ὑπὸ τῶν μεγάλων ἱστορικῶν, ὡς θέσασα τὰς βάσεις τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ τῆς ὁδοῦ ἣν ἠκολούθησεν ἡ Εὐρώπη ἔκτοτε. Ἡ ἐπιχείρησις τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ἐὰν αὐτὸς δὲν ἦτο τόσον μεγαλοφυής, τόσον ἰσχυρὸς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν, ἠδύνατο νὰ καταλήξῃ εἰς καταστροφήν, καὶ τὸ ἐκ τριάκοντα χιλιάδων στράτευμά του νὰ καταληφθῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πανικοῦ, τοῦ καταλαβόντος τὸν στρατὸν τοῦ Κράσσου, ὅταν εὑρέθη οὗτος εἰς ἀπέραντον ἐχθρικὴν χώραν ἐν Ἀσίᾳ, καταπολεμούμενος πανταχόθεν ἄνευ στρατιωτικῶν βάσεων. Ὁ Καῖσαρ θὰ ἠδύνατο νὰ ἀπολεσθῇ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Ἀλεσίας, ὅπως ὁ Κράσσος ἐν Ἀρμενίᾳ, οὕτω δὲ ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τῆς Εὐρώπης θὰ ἠκολούθει ἄλλον δρόμον. Τί θὰ ἐπηκολούθει, λέγει ὁ Φερρέρο, ἐὰν ἡ Ρώμη ὑφίστατο πρὸ τῆς Ἀλεσίας καταστροφήν, ἀνάλογον ἐκείνης ἣν εἶχεν ὑποστῆ πρό τινων ἐτῶν ἐν Περσίᾳ; Ἡ στιγμὴ ἦτο τραγικῶς κρίσιμος, καὶ μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ Κράσσου ἡ ἠθικὴ κατάπτωσις τοῦ ἔθνους, ἐκ δευτέρας τινὸς ἀποτυχίας, θ' ἀπέβαινεν ἀνεπανόρθωτος. Ἡ Ἰταλία ἀπογοητευμένη διὰ παντὸς ἐκ τῶν τοιούτων ἐπιχειρήσεων, θὰ ἔπαυεν ἐκτελοῦσα τὰς τοιαύτας ἐπικινδύνους ἐκστρατείας. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ ὀλίγαι ἡμέραι τῆς πολιορκίας τῆς Ἀλεσίας ἔκριναν τὴν τύχην τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἐάν, ἐξακολουθεῖ ὁ αὐτὸς συγγραφεύς, ὁ Καῖσαρ δὲν κατέκτησε τὴν Γαλατίαν, ὡς κατηγοροῦσιν αὐτὸν οἱ ἀντίπαλοί του, μὲ τὴν ταχύτητα ἀστραπῆς, κατώρθωσεν ὅμως κάτι ἄλλο, μετριοφρονέστερον μέν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὀλιγώτερον σημαντικόν. Ἐδημιούργησε μικρόν, ἀλλὰ θαυμάσιον στρατόν, ὅμοιον τοῦ ὁποίου ἀπὸ πολλοῦ δὲν εἶχεν ἡ Ρώμη, καὶ εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν στιγμὴν ἐχάραξεν ἐπὶ τῶν γεγονότων **τὴν ὁριστικὴν κατεύθυνσιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ μεταβάλωσιν οἱ αἰῶνες!**

Οὕτως ἡ μάχη τῆς Ἀλεσίας ἀποτελεῖ ἓν τῶν μεγίστων γεγονότων τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Auxois ἐγείρεται ἀπὸ τοῦ 1865 ὁ κολοσσιαῖος ἀνδριὰς τοῦ Οὐεργεντόριγος, γλυφεὶς ὑπὸ τοῦ Αἰμὲ Μιλὲ καὶ ἐπὶ βάθρου τοῦ μεγάλου ἀρχιτέκτονος Viollet-le Duc, κατὰ παραγγελίαν τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος Γ', εἰς μνήμην τῆς τελευταίας προσπαθείας τῶν Γαλατῶν ἐναντίον τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἀλεσίαι [*Ἀρχ.*]. Χωρίον τῆς Λακωνικῆς. Ἔκειτο εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Ταϋγέτου παρὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Γαιαόχου Ποσειδῶνος. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Μύλης, ὁ υἱὸς τοῦ Λέλεγος, ὅστις ἐπιστεύετο ὡς ὁ πρῶτος εὑρετὴς τῆς μύλης (μυλόπετρας), εἰς τὰς Ἀλεσίας ἤλεσε τὸ πρῶτον σῖτον. Ἐν τῇ πολίχνῃ ταύτῃ ὑπῆρχε τὸ ἱερὸν τοῦ ἐπωνύμου τῆς χώρας ἥρωος Λακεδαίμονος, τοῦ υἱοῦ τῆς νύμφης Ταϋγέτης. Ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Παυσανίου (III. 20. 2) δύναται νὰ τοποθετήσῃ τις τὸ χωρίον παρὰ τὴν νῦν κωμόπολιν *Μυστρᾶν*. Τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου, παρὰ τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἐξωρύσσοντο μυλόπετραι, ἔγινεν ἀφορμὴ τῆς δημιουργίας τοῦ εἰρημένου μύθου τοῦ Μύλητος. Ποιάν τινα σχέσιν ἡ περὶ Ἀλεσιῶν παράδοσις ἔχει πρὸς τὴν περὶ Ἀλευροῦς (βλ. λ.), κοινότητος τῆς Λακεδαίμονος, νεολληνικὴν παράδοσιν. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἄλεσις (ἡ), καὶ *ἄλεσμα*· ἡ πρᾶξις τοῦ ἀλέθειν· «ἄλεσις σίτου, καφὲ κ.λ.».

Ἀλεσκὰν ἢ **Ἀλισκὰν** (Aleschans). Ἡρωϊκὸν μεσαιωνικὸν ποίημα, ἀναγόμενον εἰς τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Τὸ ὡραιότερον ποίημα τοῦ μεσημβρινοῦ κύκλου. Ὁ ποιητής του ἐξυμνεῖ τὸν Γουλιέλμον τῆς Ὀράγγης ἡττημένον πρῶτον καὶ βαρέως πληγωμένον ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τοῦ *Ἀλεσκάν*, νικητὴν ὕστερον τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου, γαμβροῦ τοῦ γενναίου ἱππότου Ραινουάρ. Κ. Μ. Κ.

Ἀλέσκι (Aleschki). Οὕτω καλεῖται σήμερον ἡ πρότερον *Δνιέπροβσκ*, πόλις τῆς ρωσικῆς Ταυρίας, κειμένη κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ Κόγκα. Κάτοικοι περὶ τὰς 15.000. Ἡ πόλις ἐκτίσθη κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ὑπὸ τῶν Γενοατῶν ὑπὸ τῶν ὁποίων καὶ ὠνομάσθη *Ἐλίκη*. Κ. Μ. Κ.

ἄλεσμα (τό)· (δημοτ.) τὸ ἀλέθειν, ἡ ἄλεσις, αὐτὸ τὸ ἀλεσθὲν γέννημα ἢ τὸ προωρισμένον διὰ νὰ ἀλεσθῇ· «πάω τὸ ἄλεσμα στὸ μύλο», «ἔχει πολλὰ ἀλέσματα αὐτὸς ὁ μύλος».

Ἀλεσσάνο (Alessano). Πόλις τῆς ἐπαρχίας Λέτσε (Lecce) τοῦ νομοῦ Ἀπουλίας τῆς Ἰταλίας. Ἡ κτίσις τῆς πόλεως ἀνάγεται κατά τινας εἰς τὸν πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Πύρρου χρόνον. Κατ' ἄλλους ἐκτίσθη περὶ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, λαβοῦσα τὸ ὄνομά της ἔκ τινος παρακειμένου φρουρίου, ἀνεγερθέντος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ.

Αἱ περὶ τὴν Ἀλεσσάνο γαῖαι εἶναι εὐφορώταται, παράγουσαι καπνόν, βάμβακα, λίνον καὶ ἐλαίας.

Εἰς ἀπόστασιν 10 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ παρὰ τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Λεύκης ἐγείρεται ὁ ὀνομαστὸς ναὸς τῆς *Παναγίας τῆς Λεύκας* (Santa Maria di Leuca). Ὁ ναὸς οὗτος εἶναι γνωστὸς εἰς τοὺς ναυτικοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Madona de Finibus terre», καὶ τοῦτο, διότι εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Λεῦκα ἢ Σιλεντίνο, τὸ κατέναντι τῆς Κερκύρας καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἠπείρου, ἧς τὰ ὄρη διαγράφονται εὐκρινῶς. Ὁ ἐν λόγῳ ναὸς εἶναι εἷς τῶν ὀνομαστοτέρων καὶ ἀνάγεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ μέρος τοῦτο. Λέγεται ἀκόμη ὅτι ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, ἀναφερομένου ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου (Αἰνειὰς III). Εἰς τὰ πέριξ τοῦ ναοῦ εὕρηνται σπήλαια ἐνδιαφέροντα λόγῳ ἐπιγραφῶν, ὧν τινες ἀνάγονται εἰς τοὺς χρόνους τῶν πρώτων ἀντιχριστιανικῶν διωγμῶν. Κ. Μ. Κ.

Ἀλεσσάντρι, *Ἀλεσσάντρο* (Alexander ab Alexandro). Ἰταλὸς λογοτέχνης γεννηθεὶς ἐν Νεαπόλει τῷ 1461 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1523. Κυρίως ἐγένετο ὀνομαστὸς ἀπὸ τὸ ἑρμηνευτικὸν ἔργον του «Genialium dierum» Libri VI (Rome 1522) περιέχον πλῆθος περιέργων πληροφοριῶν περὶ ρωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων, ὀνείρων, φαντασμάτων κλπ. Κ. Μ. Κ.

—**Ἀλεσσάντρι** (Alessandri) *Ἰννοκέντιος*. Χαράκτης ὑδροχρωμάτων, γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1742 καὶ ἀποθανὼν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν περὶ τὸ 1802. Ἠκολούθησε τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Μαρτολότση, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε μαθητής. Τὰ πρῶτά του ἔργα ἔσχον ἱκανὴν ἐπιτυχίαν. Ὅπως οἱ πλεῖστοι τῶν χαρακτῶν τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ ὁ Ἀλεσσάντρι ἐγένετο ἔμπορος χαλκογραφιῶν, ἐν συνεργασίᾳ δὲ μετὰ τοῦ Πέτρου Σκατέλια ἐξέδωκε δύο τόμους φυσικῆς ἱστορίας. **Αἱ ἄρισται τῶν χαλκογραφιῶν του εἶναι αἱ χαραχθεῖσαι ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Μαιότο.** Θ. Β.

—**Ἀλεσσάντρι** *Φῆλιξ*. Μουσικοσυνθέτης γεννηθεὶς ἐν Ρώμῃ τῷ 1742 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1810. Τοῦ ἀποδίδονται εἴκοσι περίπου ὄπεραι μετρίας ἀξίας, ἐξ ὧν μᾶλλον γνωστὴ «Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Ὀδυσσέως» παιχθεῖσα ἐν Βερολίνῳ τῷ 1790. Κ. Μ. Κ.

Ἀλεσσάντρια (Alessandria). Πόλις ὀχυρὰ τῆς βορείου Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πεδεμοντίου, ἐκτισμένη εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Τανάρο, πλησίον τῆς συμβολῆς τούτου μετὰ τοῦ παραποτάμου Μπορμίντα. Ἔχει ἀνθηρότατον ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν πιλημάτων καὶ πίλων παγκοσμίως γνωστῶν, ὑφασμάτων (ἐριούχων καὶ μεταξωτῶν) πλεκτῶν ἐκ χόρτου. Εἶναι πόλις μὲ ὄψιν νεωτερίζουσαν, καθαρῶς βιομηχανική. Ἕδρα ἐπισκοπῆς, ἔχει 41.200 κατοίκους καὶ πολλὰ μέσα συγκοινωνίας. Εἶναι κέντρον δικτύου τῶν σιδηροδρόμων τῆς δυτικῆς βορείου Ἰταλίας, οἱ ὁποῖοι διακλαδοῦνται πρὸς Τουρῖνον, Νοβάραν, Μιλᾶνον, Παβίαν, Πλακεντίαν, Γένουαν, Βερσέϊγ, Ἄκουϊ καὶ Κόνι. Εἰς Ἀλεσσάντριαν διοργανοῦνται συχνὰ ἐμποροπανηγύρεις διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος.

Ἡ πόλις ἐκτίσθη τῷ 1168 ὑπὸ τῆς Λομβαρδικῆς Ὁμοσπονδίας διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κέντρον πολεμικοῦ ἀντιπερισπασμοῦ ἐναντίον τῆς πλησίον εὑρισκομένης Παβίας, ἡ ὁποία ἔμεινε πιστὴ εἰς τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερῖκον Βαρβαρόσσαν, καὶ ὠνομάσθη Ἀλεσσάντρια (Ἀλεξάνδρεια) πρὸς τιμὴν τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ', ὁ ὁποῖος ἦτο ἡ ψυχὴ τῆς Λομβαρδικῆς Ὁμοσπονδίας καὶ εἶχεν ἀφορίσει τὸν Βαρβαρόσσαν. Τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα της ἀνηγέρθησαν ἐν τάχει καὶ ἐκαλύφθησαν κατόπιν δι' ἀχύρων, διὰ τοῦτο δὲ ὁ Βαρβαρόσσας τὴν ἀπεκάλεσεν ἐμπαικτικῶς *Ἀχυρίνην Ἀλεξάνδρειαν*. Ὁ Φρειδερῖκος ἐπολιόρκησεν ἐπὶ μακρὸν καὶ μετὰ πείσματος τὴν Ἀλεσσάντριαν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν καταλάβῃ.

Ἡ σωζομένη μέχρι σήμερον ἀκρόπολις ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Βίκτωρος-Ἀμεδαίου Β' τῷ 1728, βραδύτερον δέ, ἐπὶ Ναπολέοντος, ὁ στρατηγός του Σασσελοῦ κατεσκεύασε νέα ὀχυρωματικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα κατηδαφίσθησαν τῷ 1815 καὶ ἐπανηγέρθησαν τῷ 1848. Δι' εὐφυεστάτου συστήματος διωρύγων, ἐκσκαφεισῶν ἐπὶ τοῦ βασιλέως Καρόλου-Ἀλβέρτου μεταξὺ τῶν ποταμῶν Τανάρο καὶ Μπορμίντα πλημμυρίζεται ὁ μεταξὺ αὐτῶν χῶρος, ὁ ὁποῖος προφυλάσσεται στρατιωτικῶς ὑπὸ τῶν φρουρίων τῆς Ἄκουϊ.

Ἄλλοτε ἐγένετο σκέψις νὰ μεταβληθῇ ἡ Ἀλεσσάντρια εἰς μέγα περιχεχαρακωμένον στρατόπεδον, τὰ σχέδια ὅμως ταῦτα δὲν ἐπραγματοποιήθησαν. Ἔκτοτε αἱ ὀχυρώσεις της δὲν ἔτυχον τῆς δεούσης ἀνανεώσεως, δι' ὃ καὶ σήμερον εἶναι ἀνεπαρκεῖς. Ἐν τούτοις, λόγῳ τῶν καλῶν σιδηροδρομικῶν της συγκοινωνιῶν, ἡ Ἀλεσσάντρια ἀπέκτησε μεγάλην στρατηγικὴν σπουδαιότητα καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ κλεὶς τῆς δυτικῆς βορείου Ἰταλίας. Εἰς ὀλίγων χιλιομέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πόλεως πρὸς ἀνατολὰς εὑρίσκεται τὸ πεδίον τῆς μάχης τοῦ Μαρέγγου, ὅπου οἱ Γάλλοι ἐνίκησαν τοὺς Αὐστριακοὺς τῷ 1800. Χ. Δ.

—**Ἀλεσσάντρια** (Alessandria) [*Ναυτ. Γεωγρ.*]. Μικρὰ νῆσος, οὖσα «ἀπόσπασμα» τοῦ δαλματικοῦ ἀκρωτηρίου *Προβίζντο*, νοτιοδυτικῆς τῆς χερσονήσου τοῦ Σαμπιοντσέλλο (Provisdo, Sabbioncello) ἐσχατιᾶς. Ἀποτελεῖ τὸ ΒΑ κέρας τοῦ *διέκπλου Μελέντα* (Meleda channel) τοῦ μεταξὺ τῆς φερωνύμου νήσου καὶ τῆς ρηθείσης χερσονήσου, καὶ τὸ νότιον κέρας τοῦ κόλπου *Τζιουλιάνα* τῆς τελευταίας. Ἐπὶ τῆς νήσου, ὁ φάρος Alessandria (πλάτος = 42° 52' 24", μῆκος 17° 25' 42", χάρτης ἀγγλικὸς 2713: Curzola to Cattaro) ἐκπέμπων μίαν ἀναλαμπὴν 1 δλ. λευκήν, φωτοβολίας 17 μιλλίων ἀνὰ 6 δλ. Σ. Ε. Λ.

—**Ἀλεσσάντρια ντέλλα Ρόκκα**. Πόλις τῆς Σικελίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γκιργκέντι. Κάτοικοι περίπου 6.000. Κ. Μ. Κ.

Ἀλέσσι *Ἀλέσσιος* (Alessio degli Alessi). Ἰατρὸς Ρωμαῖος τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰῶνος, ἐντελῶς ἰδιόρρυθμος. Ἦτο κατὰ τὸν Ἰωάννη Νίκιον Ἐρυθραῖον ὁ ἐντελέστερος γνώστης τῶν ἔργων τοῦ Ἱπποκράτους. Ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα. ΑΡ. Π. Κ.

—**Ἀλέσσι** (Alessi) *Γκαλεάτσο*. Ἰταλὸς ἀρχιτέκτων γεννηθεὶς ἐν Περουγίᾳ τῷ 1512 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὴν 30 Δεκεμβρίου 1572. Ἡ οἰκογένειά του παρέσχεν εἰς αὐτὸν θετικὴν παίδευσιν, οὗτος δὲ ἔδειξεν ἰδιαιτέραν κλίσιν εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ εἰς τὴν ἀστρονομίαν. Ἀλλ' ὁ Ἀλέσσι εἶχε βαθὺ τὸ καλλιτεχνικὸν αἴσθημα καὶ ταχέως ἀπεσπάσθη τῶν ἐπιστημῶν τούτων, ὅπως ἐπιδοθῇ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἀρχιτεκτονικήν. Τὸ σχέδιον ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου-Βαπτιστοῦ Καπορὰλη, ζωγράφου καὶ ἀρχιτέκτονος, ἀκολουθοῦντος τὰς θεωρίας τοῦ Βιτρουβίου. Μετ' ὀλίγον ὁ Ἀλέσσι δὲν εἶχε νὰ διδαχθῇ πλειότερα παρὰ τοῦ διδασκάλου του καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην, εἰσαχθεὶς εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁποίου ἀνε-

Digitized by Google

πτύχθη ἡ καλλιτεχνική του ἰδιοφυΐα. Ἐνωρίτατα ἀποκτήσας φήμην καλαισθητικοῦ ἀρχιτέκτονος, ἐγένετο περιζήτητος, εἰς αὐτὸν δὲ ἀνετέθη ἡ ἀποπεράτωσις τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Περούζης, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου ἀρχιτέκτονος αὐτῆς Ἀντωνίου ντὰ Σὰν Γκάλλο, καθ' ὃ δὲ χρονικὸν διάστημα διέτριβεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην, τοῦ ἀνετέθη ἡ οἰκοδόμησις πλείστων μεγάρων καὶ ἐπαύλεων. Μετὰ μικρὸν ἀπῆλθεν εἰς Γένουαν, τὴν πόλιν ἥτις ἐγένετο τὸ στάδιον τῆς γονιμωτέρας καὶ ὡραιοτέρας δράσεως αὐτοῦ. Εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ εἰσαγωγὴ τῆς νεωτέρας ἀρχιτεκτονικῆς ἐν Ἰταλίᾳ, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαν πάντες οἱ μεταγενέστεροι ἀρχιτέκτονες! Ὁλόκληρος ἡ ὁδὸς Strada nuova τῆς πόλεως ταύτης ᾠκοδομήθη διὰ μεγάρων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐμπνεύσεως τοῦ Ἀλέσσι, τὰ ὁποῖα ἔδωσαν ἐξαιρετικῶς χαρίεσσαν ὄψιν εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦτο τῆς πόλεως.

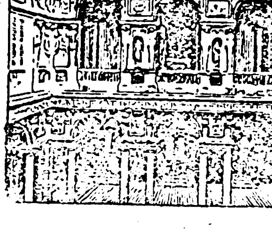

Τὸ ἐν Γενούῃ ἀνάκτορον Doria.

Ταυτοχρόνως εἰργάζετο εἰς τὰ λιμενικὰ ἔργα, εἰς τὴν ὀχύρωσιν τῆς Γενούης, εἰς τὰ ἐγειρόμενα δημόσια μνημεῖα, πανταχοῦ δὲ ἔθεσε τὴν σφραγῖδα τῆς ἰδιοφυΐας του. Οὕτως ἡ Γένουα εἶναι πλήρης ἔργων τοῦ διασήμου ἀρχιτέκνονος, ἐκ τῶν ἀρίστων δὲ αὐτοῦ καταλέγονται: ἡ *Πύλη τῆς Παλαιᾶς προκυμαίας*, ἡ *Ἐκκλησία τῆς ἁγίας Μαρίας τοῦ Καρινιάν*, κληθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ λόφου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγείρεται, ἡ *Στοὰ τῶν Τραπεζιτῶν*, αἱ μεγάλαι σιταποθῆκαι τοῦ δημοσίου, τὰ παλάτια τοῦ *Καρέγκα, Λάσκαρη, Γκριμάλδη, Βρινιόλε, Ζουστινιάνη* καὶ *Σαούλη*. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐγειρόμενον ἐπὶ τῆς Strada di porta Romana, δύναται ἐν πάσῃ δικαιοσύνῃ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἓν τῶν ἀρίστων, ἂν μὴ τὸ ἄριστον, τῆς πλουσιωτάτης εἰς θαυμάσια κτίρια Ἰταλίας. Ἔχει τοῦτο δύο προσόψεις, τὴν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τὴν ἑτέραν ἐπὶ θαυμασίου κήπου. Ἡ εὐρεῖα τετράγωνος αὐλὴ τοῦ οἰκοδομήματος κυκλοῦται ὑπὸ διπλοῦ προστόου, κοσμουμένου διὰ μαρμαρίνων μονολίθων στηλῶν, αἱ ὁποῖαι διδουσιν εἰς αὐτὴν θελκτικωτάτην ὄψιν. Ἐπίσης ἡ Ἐκκλησία τῆς ἁγίας Μαρίας τοῦ Καρινιάν, εἶναι μὲν μικρογραφία τοῦ ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης, ἀλλ' ὁ θόλος αὐτῆς ἑδραζόμενος ἐπὶ τυμπάνου ἐκ στηλῶν καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τεσσάρων ἄλλων θολίσκων, ἐμφανίζει ἐξαιρετικῶς σοφὴν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν διάταξιν καὶ ἀποτελεῖ ἓν σύνολον τοῦ ὁποίου ἡ χάρις καὶ ἡ κομψότης ἁμιλλᾶται πρὸς τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ἐμπνεύσεως. Αἱ εὐμενεῖς οἰκονομικαὶ συνθῆκαι ὑφ' ἃς εὑρίσκοντο τότε ἡ δημοκρατία τῆς Γενούης καὶ οἱ πολῖται αὐτῆς παρέσχον εἰς τὸν Ἀλέσσι τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως ἀναπτύξῃ εὐρύτατα τὸ πρωτότυπον τάλαντον αὐτοῦ καὶ ἐφαρμόσῃ τὰς ἐπὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς νέας θεωρίας του. Ὄχι μόνον ἡ πόλις τῆς Γενούης ἀλλὰ καὶ τὰ προάστεια αὐτῆς κοσμοῦνται ὑπὸ πλείστων ἐπαύλεων, τὰς ὁποίας αὐτὸς ἐσχεδίασε καὶ ἐπέβλεψεν εἰς τὴν οἰκοδομίαν των. Ἱκαναὶ ἐξ αὐτῶν διασῴζονται καὶ μετὰ πάροδον τεσσάρων ὡς ἔγγιστα αἰώνων. Τοιαῦται εἶναι αἱ τοῦ Παλαβιτσίνη, Γριμάλδη καὶ Ζουστινιάνη, ἀληθῆ ἀριστουργήματα. Θαυμάζει τις τὸν πλοῦτον τῆς φαντασίας τοῦ καλλιτέχνου καὶ τὸ εὔπτερον τοῦ σχεδίου. Τὰ ἐσωτερικὰ διαμερίσματα τῶν παλατίων καὶ τῶν ἐπαύλεων τούτων, αἱ κλίμακες, τὰ ἄνδηρα, αἱ αὐλαί, αἱ στοαὶ καὶ αἱ ἀψῖδες εἶναι τόσον γραφικαὶ καὶ τόσον χαρίεσσαι, ὥστε φαίνεται ὡς νὰ ἔθεσεν ἐπ' αὐτῶν τὴν ποιητικήν του ψυχὴν ὁ καλλιτέχνης.

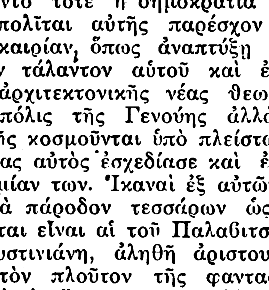

Τὸ ἐν Μιλάνῳ ἀνάκτορον Μαρίνι.

Ἡ φήμη του εἶχε διέλθει τὰ σύνορα τῆς Ἰταλίας, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας Φίλιππος Β' ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ πρώτου σχεδιαγράμματος τοῦ *Ἐσκοριαλίου*. Τῶν θαυμαστοτέρων ἐπαύλεων τῆς Ἰταλίας τὰ πλεῖστα τῶν σχεδίων εἶναι ἔργα αὐτοῦ, εἰς αὐτὸν δὲ ἀνήκει ἡ *πύλη τοῦ Κυβερνείου* τῆς Βονωνίας, τὸ ἐν Μιλάνῳ *παλάτιον τοῦ Μαρίνη* καὶ ἡ πρόσοψις τοῦ ναοῦ τοῦ *ἁγίου Σελσίου*. Ἐν γένει εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν του ὁ Ἀλέσσι συνεδύασε τὴν ἄνεσιν μετὰ τῆς μεγαλοπρεπείας καὶ τῆς ἄκρας καλαισθησίας. Φυσικὸν ἦτο ἡ ἰδιοφυΐα ἑνὸς τοιούτου καλλιτέχνου νὰ σχηματίσῃ σχολὴν καὶ ἡ τέχνη του νὰ εὕρῃ μιμητάς, οἵτινες κατὰ τὴν δίοδον τοσούτων χρόνων ἠκολούθησαν τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ καὶ ἐπλήρωσαν τὴν Ἰταλίαν διὰ τῶν ὡραιοτέρων οἰκοδομῶν, ἰδίως παλατίων καὶ ἐπαύλεων.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἀλέσσιο (Alessio, τουρκιστὶ *Λέσς*). Χωρίον τῆς Ἀλβανίας ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ *Δρὶν* (ἀρχ. *Δρίλων*) κείμενον (πλάτ. 41° 47', μῆκος 19° 39'. χάρτης ἀγγλ. 2701 = Gulf of Cattaro to Corfu) καὶ εἰς ἀπόστασιν 9 χιλιομ. ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς του, ἀπεχούσης ἀπὸ μὲν τοῦ ἀκρωτηρίου *Μένδερς* 22 μιλ. ΝΑ, ἀπὸ δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ροδώνη* 11 $^{1}/_{2}$ ΒΑ.

Παρὰ τὴν μεγίστην τῶν γαιῶν του εὐφορίαν καὶ τὸ πλούσιον τῶν βοσκῶν του, μόνον περὶ τοὺς 250 κατοίκους ἀριθμεῖ τὸ θέρος, διότι μαστίζεται τότε ὁ τόπος ἀπὸ ἑλονοσίαν. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀφίνουσιν ἅμα τῇ δύσει τοῦ ἡλίου τὴν παροχθίαν ἀγοράν των («παζάρ») καὶ ἀνέρχονται πρὸς ἀναζήτησιν δροσερωτέρου καὶ ὑγιεινοτέρου ἀέρος εἰς τὰς κλιτῦς, ὅπου ἔχουσι τὰς ἀγροικίας των. Τὸν χειμῶνα, ληθαργούσης τῆς ἑλονοσίας, κατέρχονται οἱ ποιμένες πρὸς διαχείμασιν τῶν ποιμνίων των καὶ ὁ πληθυσμὸς τοῦ Ἀλέσσιο αὐξάνεται. Πάντες ὅμως ὁπλοφοροῦσι, πάντοτε ἡ ζωὴ διαρρέει ἐκεῖ ἐν ἀνησυχίᾳ, διότι οἱ ὀρεσίβιοι τῆς κατέναντι ὄχθης τοῦ Δρὶν εἶναι τρομεροὶ γείτονες ἀπὸ πάσης ἀπόψεως.

Ἐπίνειον τοῦ Ἀλέσσιο εἶναι ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σὰν Τζιοβάννι ντὶ Μέντουα* διεθνῶς γνωστὸς ὅρμος (San Giovanni di Medua: πλάτ. 41° 49', μῆκ. 19°35'), τῆς ὀνομασίας πιθανοφανέστατα δοθείσης αὐτῷ ἀπὸ τῆς ἀπαρχῆς τῆς ἐμφανίσεως τῆς καθολικῆς προπαγάνδας ἐν Ἀλβανίᾳ. Εἶναι δὲ τοῦτο ὁ ἀνθυγιεινότερος τόπος τῆς Ἀλβανίας, μαστιζόμενος, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου, ἀπὸ ἑλονοσίαν, τὴν ὁποίαν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποφύγῃ τις, ὅσον δήποτε ὀλίγον καὶ ἂν ἤθελε παραμείνει ἐκεῖ. Παρὰ ταῦτα εἶναι κέντρον ἐμπορικῆς κινήσεως καὶ τόπος προσεγγίσεως ταχυδρομικῶν ἀτμοπλοίων, διότι ἐξάγονται σημαντικαὶ ποσότητες ἀραβοσίτου, δερμάτων καὶ ἐρίων, δι' ὃ καὶ δι' αὐτοκινητικῆς ὁδοῦ συνδέεται πρὸς τὴν Σκόδραν, μέσῳ Ἀλεσσίου, καὶ ναυτικὸν φανόν, λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς 10 μιλλίων, κέκτηται.

Τὸ Ἀλέσσιο, *Λίσσος* κατὰ Πολύβιον καὶ Στράβωνα, *Λισσὸς* κατὰ Διόδωρον Σικελιώτην ὀνομαζομένη, κατήντησεν ἕνεκα τῶν ὑπαμειβομένων παραφθορῶν νὰ ὀνομάζεται *Λέσς* ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν, ἀποδιδομένης μάλιστα παρ' αὐτῶν τῆς ὀνομασίας εἰς τοῦ κλίματος τὸ νοσηρόν, ἐπειδὴ συμπίπτει τὸ *Λέσς* νὰ σημαίνῃ τουρκιστὶ «θνησιμαῖον». Μολονότι δὲ ἱστορεῖται ἡ Λίσσος ὡς κτισθεῖσα ὑπὸ Διονυσίου τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν (βλ. **Ἀκρόλισσος**), ἐν τούτοις τὰ ἴχνη τῶν πελασγικῶν τειχῶν, τόσον τῆς πόλεως ὅσον καὶ τῆς ἀκροπόλεώς της, καταδηλοῦν ἀρχαιοτάτην καταγωγήν.

—(ΕΚΚΛΗΣ. ΙΣΤΟΡ.) Τὸ Ἀλέσσιο ἔχει ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν διάδοσιν τοῦ καθολικισμοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ. Alessio Lissiensis, Alexiensis, σπανιώτερον Lissus ὑπῆρξαν αἱ ὀνομασίαι του κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἀπετέλει δ' ἔκτοτε μικρὰν ἐπισκοπὴν Καθολικολατίνων ἐν Ἀλβανίᾳ, κατὰ μῆκος τῆς Δαλματικῆς ἀκτῆς, ἀπὸ τῶν κλεισωρειῶν τοῦ *Τσὰρ Δὰγ* μέχρι τῆς *Ντουκαζὶν* πρὸς Βορ. καὶ τῆς Μιρδιτίας πρὸς Νότ. Ἐκτείνεται συνεπῶς ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη, μεταξὺ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Σκόρδας ἀφ' ἧς εἶναι ἀπὸ τοῦ 1886 ἐξηρτημένη, τῆς τοῦ Δυρραχίου ἀφ' ἧς ἐξηρτᾶτο πρότερον καὶ τῶν ἐπισκοπῶν Πουλάτι ΒΑ καὶ Σάσιπα ἀνατολικῶς, περιλαμβάνει δὲ δεκαπεντακισχιλίους καθολικούς, κατανεμημένους εἰς δεκατρεῖς ἐνορίας μετὰ εἰκοσάδος ἱερέων καὶ ἱερομονάχων, μὲ καθέδραν τῆς ἐπισκοπῆς τὸ *Λέσς*, τοῦ ἐπισκόπου ὅμως παραμένοντος εἰς *Καλμέτι*, 9 χιλιομ. βορειότερον, τοῦ ἀρχαίου μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἀντικατασταθέντος ὑπὸ ἐκκλησίας κειμένης ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ ἀφιερωμένης εἰς τὴν Παναγίαν.

Ἐπίσκοπος Λίσσης μνημονεύεται ἀπὸ ἀρχαίων χρόνων. Ὁ Farlatti ὅμως ἀπέδειξαν ὅτι ὁ *Οὐάλης* (Valens), ὅστις εἶχεν ἐπικρατήσει νὰ θεωρῆται ὁ πρῶτος καὶ εἶχε λάβει μέρος εἰς τὴν σύνοδον τῆς Σαρδικῆς (347), προήρχετο πράγματι ἐκ Σκυθουπόλεως τῆς Δακίας. Βεβαιωμένως πρῶτος ἀναφέρεται ὁ *Joannes «episcopus Lissiensis»*, ὅστις ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν Σλάβων καὶ ὠνομάσθη ἐπίσκοπος Σκύλακος (Squillace ἐν τῷ κόλπῳ Τάραντος) ὑπὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου, πρὸς εὐχερεστέραν ἐπανεισέλευσιν, παρουσιαζομένης εὐκαιρίας, εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν ἕδραν ἐξ ἧς εἶχεν ἀποδιωχθῆ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διακόπτεται ἡ συνέχεια ἱστορικῶν εἰδήσεων, μέχρι τοῦ 1357, ὅτε φαίνεται ἐνθρονισθεὶς *Ἰάκωβός τις*, ὃν διεδέχθη ὁ *Διονύσιος*, ἀντικατασταθεὶς τῷ 1369 ὑπό τινος *Δομνίκου*.

Ἡ κατάληψις τοῦ Ἀλέσσιο ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν (1386) ἡδραίωσέ πως καλύτερον τὰ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ μετὰ τὸν Ἐνετὸν *Γρηγόριον* χειροτονηθέντα ἐπίσκοπον ὑπὸ τοῦ Οὐρβανοῦ τοῦ VI (1385) οἱ ἐπίσκοποι διεδέχοντο ἀλλήλους κανονικῶς. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον (1647) τοῦ Σκενδέρμπεη ἐν Ἀκρολίσσῳ καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάληψιν τοῦ Ἀλέσσιο, ἡ Ἐνετία, διὰ τῆς συνθήκης τῆς ὁριστικῆς εἰς αὐτοὺς ἐκχωρήσεώς του, ἐξησφάλισε τὴν διατήρησιν τῆς ἐπισκοπῆς.

Οἱ Φραγκισκανοὶ παρέσχον ἱκανοὺς τὸν ἀριθμὸν ἐπισκόπους καὶ εἶχον ἀποκτήσει τριακοντάδα ἐκκλησιαστικῶν κτισμάτων ἐξ ὧν δὲν ἀπομένει παρὰ σκήτη, κατέναντι τοῦ Ἀκρολίσσου καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄχθης τοῦ Δρίν, ἑορτάζουσα τὴν 13 Ἰουνίου ἅτε τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου τῆς Παδούης, οὗτινος ἡ λατρεία εἶναι πολὺ διαδεδομένη εἰς τὸν τόπον, ἀκόμη καὶ παρὰ Μουσουλμάνοις. Ἐν τῇ σκήτῃ ταύτῃ ὁ Degrand, πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Φιλιππουπόλει, ἀνεῦρε (1901) τάφον μὲ ἐπιτυμβίαν πλάκα φέρουσαν οἰκόσημα καὶ ἐπιγραφήν, ἧς ὅμως ἔλειπε τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον μέρος. Εἶχον ἐπίσης καταλάβει οἱ Φραγκισκανοὶ δύο ἀββαεῖα τῶν Βενεδικτίνων ἀπὸ Σίξτου τοῦ IV, τὸ Saint Sauveur Rebichence καὶ τὸ Santa Maria de Cantatis, ἐξ ὧν οὐδέτερον σῴζεται πλέον.

Οἱ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Ἀλεσσίου, καταλαβοῦσαν μέρος τῆς τῆς Κρόγιας καὶ ὑπαγαγοῦσαν τοὺς Μιρδίτας, ἀνήκοντες καθολικοὶ Ἀλβανοί, φανατικοὶ μεταξὺ τῶν ἀλλοδόξων ἢ ἀλλοθρήσκων ὁμοφύλων των, εἶχον ἀποκτήσει οὐσιαστικὴν αὐτοδιοίκησιν καὶ ἐκκλησιαστικὴν χειραφέτησιν, θεμελιωθεῖσαν ὑπὸ *Ἀλεξάνδρου* τοῦ Oroschi, ὑπὲρ οὗ Λέων ὁ XIII εἶχεν ἀποκτήσει ἱκανὰ προνόμια καὶ ἀστικῆς ἀκόμη φύσεως. Τόσον δὲ ἡ ἐπισκοπὴ ὅσον καὶ τὸ ἀββαεῖον ἐξαρτῶνται κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὴν ἱεραποστολὴν (propagande) τὴν μορφοῦσαν τὸν διὰ τὴν Ἀνατολὴν καθολικὸν κλῆρον· αὐτῆς δὲ μαθηταὶ ὑπῆρξαν ὁ ἀββᾶς *Primo Dochi* ὡς καὶ ὁ *François Malezinsky* Πολωνός, ἐπίσκοπος ἐπὶ συνεχῆ τεσσαρακονταετίαν.

—(ΝΑΥΤ. ΙΣΤΟΡ.) Τὴν 8ην Φεβρουαρίου 1913 ἐξεδηλώθη ἡ ἀνάγκη τῆς μεταφορᾶς τοῦ συμμάχου ἡμῶν σερβικοῦ στρατοῦ, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πολιορκούντων τὴν Σκόδραν Μαυροβουνίων· ἀπεφασίσθη δὲ ἡ μεταφορὰ μέρους μὲν τοῦ στρατοῦ τούτου εἰς Δυρράχιον, μέρους δὲ εἰς τὸ ἐπίνειον τοῦ Ἀλέσσιο. Ἡ ἐπιχείρησις ὅμως αὕτη εἶχε μοιραίως συμπέσει πρὸς τὴν ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου ἔξοδον τοῦ τουρκικοῦ καταδρομικοῦ «Χαμηδιέ» (βλ. λέξ.), τὸ ὁποῖον, τὴν 9ην π. μ. τῆς 27 Φεβρουαρίου, ἐμφανισθὲν πρὸ τοῦ Δυρραχίου ἤνοιξε πῦρ κατὰ τῶν σερβικῶν θέσεων. Τὸ γεγονὸς ἀνηγγέλθη τηλεγραφικῶς εἰς Ἅγιον Ἰωάννην τῆς Μέδουας, ὅπου ὥρμουν τὰ μεταφέροντα τὸν σερβικὸν στρατὸν ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια «Χρυσομάλλης Σιφναῖος» μὲ εἴδη ἐπιμελητείας, «Τριφυλία» μὲ στρατὸν καὶ 12 πυροβόλα πεδινὰ καὶ ὀρειβατικά, «Ἐλπίς», «Ζᾶννος Σιφναῖος» καὶ «Ζεὺς» μὲ στρατὸν καὶ κτήνη, «Νικολ. Βερβενιώτης» μὲ στρατόν, ὀχήματα, ἀποσκευὰς καὶ κλιβάνους ἐκστρατείας, καὶ «Μαρίκα» μὲ στρατὸν καὶ τρία ἀεροπλάνα, ὡς καὶ ἓν ἀλβανικὸν τριΐστιον σκάφος, κατασχεθὲν ὑπὸ τῶν Μαυροβουνίων καὶ ἓν ρυμουλκὸν «Σκόδρα» ὑπὸ αὐστριακὴν σημαίαν.

Τὰ μέσα πρὸς βεβιασμένην ἀποβίβασιν ἔλειπον καὶ προεκρίθη ἡ προσάραξις διὰ τῆς πρώρας τῶν ἀτμοπλοίων «Ζᾶννος Σιφναῖος» «Μαρίκα» καὶ «Ζεὺς», ἵνα ἀποβιβάζωσιν ἀπ' αὐτῆς τὸν ὃν ἔφερον στρατόν. Τὸν αὐτὸν χειρισμὸν ἐκτελοῦν καὶ τὸ «Ν. Βερβενιώτης» καὶ θελήσαν νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν ἐσωτερικὸν λιμενίσκον, ὃν σχηματίζει ἡ ἐφ' ἧς ὁ φάρος χερσονησίζουσα γλῶσσα καὶ ἐν ᾧ ὥρμει ἡ «Τριφυλία», προσήραξε διὰ τῆς δεξιᾶς του πλευρᾶς εἰς τὰ ἀβαθῆ τῆς ἀκτῆς καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ παρουσιάζον τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν ὅλην πρὸς τὸ πέλαγος. Τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἐφάνη καταφθάνον ὁλοταχῶς ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ροδώνη* τὸ ἐχθρικὸν καταδρομικόν, ὅπερ φθάσαν εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἐπινείου ἤνοιξε πῦρ ἀπὸ ἀποστάσεως 5000 μέτρων κατὰ τῶν «Βερβενιώτης», «Σιφναῖος», «Ἐλπὶς» καὶ «Τριφυλία», ὡς καὶ κατὰ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς ἑνούσης τὸ Ἀλέσσιο πρὸς τὸ ἐπίνειόν του. Οἱ ἐπὶ τῆς «Τριφυλίας» Σέρβοι ἀξιωματικοὶ συνηρμολόγησαν ἀμέσως δύο ὀρειβατικὰ πυροβόλα καὶ προσδέσαντες τοὺς τροχοὺς τῶν κιλλιβάντων των ἐπὶ τῶν κιόνων τοῦ καταστρώματος, ἤρχισαν πῦρ ταχύ, πλήν, ὡς εἰκός, αἱ βολαὶ ὑπῆρξαν βραχεῖαι. Ἴσως ὅμως ἡ ἀντίστασις αὕτη, τῶν ὑπὸ τόσον παραδόξους συνθήκας ναυμαχησάντων Σέρβων, προέλαβε χειρότερα, διότι, ἐὰν τὸ «Χαμηδιὲ» ἐπροχώρει νοτιώτερον ὥστε νὰ τῷ ἀποκαλυφθῇ ὁ ΒΔ μυχὸς τοῦ ὅρμου θὰ ἔβλεπε τοὺς πρὸς τοὺς λόφους τραπέντας Σέρβους καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ μυχοῦ σωροὺς πυρομαχικῶν καὶ θὰ ἔβαλλε κατ' αὐτῶν, ὁπότε αἱ καταστροφαὶ θὰ ἦσαν πολὺ μεγαλύτεραι. Τὸ «Χαμηδιὲ» ἔβαλε ὑπὲρ τὰς 100 ὀβίδας εἰς διάστημα 40 λεπτῶν, μεθ' ὃ ἀπέπλευσε πρὸς Δουλτσίνο καὶ κατόπιν ἠνοίχθη εἰς τὸ πέλαγος. Ἡ διαγωγὴ τῶν κυβερνητῶν τῶν πλοίων, ἰδίως τῶν «Τριφυλίας» καὶ «Βερβενιώτης», ὑπῆρξε πάσης μνείας ἀξία· ἀντιθέτως, τὰ πληρώματα εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ πανικοῦ καὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σωθῶσι ἐξ οὗ πλεῖστοι ἐπνίγησαν παρασυρόμενοι

Digitized by Google

ἀπὸ τοὺς Σέρβους. Περισσότεροι τῶν 70 ἐπνίγησαν ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ κυβερνήτου τῆς «Τριφυλίας». Τὰ θύματα μεταξὺ τῶν Σέρβων ὑπῆρξαν 119 ἄνδρες. Μεταξὺ τῶν πνιγέντων ἦτο καὶ ὁ υἱὸς τοῦ κυβερνήτου τοῦ «Νικ. Βερβενιώτη». Τοῦ δράματος τούτου λήξαντος, αἱ μεταφοραὶ τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ διὰ Σὰν Τζοβάννι — Ἀλέσσιο ἐξηκολούθησαν.

Κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον.—Ἀπὸ τοῦ τέλους Δεκεμβρίου τοῦ 1915, ὁ στρατηγὸς *ντὲ Μονδεζὶρ* (de Mondesir), ἀρχηγὸς τῆς παρὰ τῷ σερβικῷ στρατῷ στρατιωτικῆς ἀποστολῆς, κατέστησεν ἀντιληπτὴν εἰς τοὺς συμμάχους τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς μεταφορᾶς του. Ἀφοῦ δὲ ἀπερρίφθη ἡ σκέψις τῆς μεταφορᾶς αὐτοῦ εἰς τὴν μέσην Ἤπειρον, ἐφάνη ἐπικρατήσασα ἡ σκέψις τῆς μεταφορᾶς του εἰς Μπιζὲρτ τῆς Τύνιδος, ἀλλὰ καὶ ταύτης κριθείσης ἀπορριπτέας ἐζητήθη παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, διὰ τῆς ἀπὸ 11 Ἰανουαρίου 1916 διακοινώσεως τῶν πρεσβευτῶν τῶν συμμάχων, ἡ παραχώρησις τῆς Κερκύρας, πρὸς προσωρινὴν παραμονὴν τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ καὶ σωτηρίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πείνης καὶ τῆς καταστροφῆς. Ἀπεφασίσθη δὲ ὅπως ἡ μεταφορὰ αὐτοῦ γίνῃ ἐκ τριῶν λιμένων: τοῦ ἐπινείου τοῦ Ἀλέσσιο, τοῦ Δυρραχίου καὶ τοῦ Αὐλῶνος, τοῦ πρώτου ἀποτελοῦντος ναυτικὴν βάσιν ὑπὸ τὸν Ἄγγλον ναύαρχον Trowbridge, ἰδίως προορισθέντος διὰ τὴν ἐπιβίβασιν τῶν μελῶν τῆς σερβικῆς κυβερνήσεως, τῶν πρεσβευτῶν τῶν συμμάχων, τῶν ἀσθενῶν καὶ τῶν μὴ δυναμένων λόγῳ ἐξαντλήσεως νὰ ἀκολουθήσωσι πορείαν μέχρι Δυρραχίου ἢ Αὐλῶνος. Οὕτω τὴν 14ην Ἰανουαρίου 1916 κατῆλθεν ἐξ Ἀλεσσίου εἰς Ἅγιον Ἰωάννην ὁ πρωθυπουργὸς Πάσιτς (Pachitch), οἱ συνυπουργοί του καὶ τὸ διπλωματικὸν σῶμα, οἵτινες μετ' ἀσθενῶν Σέρβων ἐπεβιβάσθησαν τοῦ ἰταλικοῦ Città de Bari» καὶ μετηνέχθησαν εἰς Μπρίντεζι· κεῖ δὲ ἐμάνθανεν ὁ Πάσιτς διὰ πρώτην φοράν, ἀπὸ στόματος τοῦ Μονδεζίρ, ὅτι ὁ σερβικὸς στρατὸς δὲν θὰ μετεφέρετο εἰς Μπιζὲρτ ἀλλ' εἰς Κέρκυραν. Τὴν 19ην ἔφθασεν εἰς Ἀλέσσιο ὁ Μονδεζίρ, ὅπως ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν πρίγκιπα Ἀλέξανδρον τὰς σκέψεις του, εὑρισκόμενον ἐκεῖ ἀπὸ τῆς 5 καὶ νοσηλευόμενον κατόπιν ἐγχειρήσεως, μὴ ἐλήσαντα δὲ παρὰ τοῦτο νὰ μεταβῇ διὰ πλοίου εἰς Δυρράχιον, ἀλλὰ διὰ ξηρᾶς ἀκολουθοῦντα τὸν στρατόν του. Τὴν 21 Ἰανουαρίου, διελθὼν ἐξ Ἀλέσσιο, ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τοῦ ἰταλικοῦ ἀντιτορπιλικοῦ «Abba» ὁ βασιλεὺς τοῦ Μαυροβουνίου μετενεχθεὶς εἰς Ἰταλίαν. Τὴν 24 Ἰανουαρίου, αἱ αὐστριακαὶ προφυλακαὶ ἦσαν πρὸ τοῦ Ἀλέσσιο, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἐξασκήσωσι πίεσιν κατὰ τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ, ἂν καὶ διετέλουν ἐν γνώσει τῆς ἀπεξαρθρώσεώς του, τὴν δὲ ἑπομένην διῆλθεν ἐκεῖθεν ἡ ὀπισθοφυλακὴ τῆς σερβικῆς στρατιᾶς «Drina II», μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Δυρράχιον. Ἦτο δὲ ἡ 25 Ἰανουαρίου ἡ ταχθεῖσα, ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῶν Ἀμπρούτζι, ἡμέρα διὰ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ Ἀλέσσιο καὶ τοῦ ἐπινείου του, ἥτις ἐπιχείρησις συνετελέσθη ὁριστικῶς εἰς δύο νύκτας, κατόπιν ὑπερανθρώπων προσπαθειῶν δύο γαλλικῶν τορπιλλαλιευτικῶν, «Marie Rose» καὶ «Petrel II», κατορθωσάντων νὰ ἀποκομίσωσι τὰ μήπω παραληφθέντα σερβικὰ πυροβόλα καὶ νὰ διασώσωσι τοὺς ὀλίγους ἐναπομείναντας Σέρβους στρατιώτας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Ant. Baldacci*: Itinerari Albanesi ἔκδοσ. εωγρ. Ἑτ. Ἰταλ. 19.7.—*Degrand* Souvenir de la Haute-banie.—*Instr. Nautiques* Bassin Oriental de la Mediterranée I.—*Mediterranean Pilot* III.—*Vogt-Baudrillard.* Dict d'ist. et Géogr. Ecclésiastique. *Ἰωάννης Ε. Θεοφανίδης* Ἱστορία τοῦ ἑλλην. Ναυτικοῦ (1909—1913).—*De Ripert d'Alauzer* Un drame historique: La resurrection de l'armée Serbe. ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἀλέσσιο *Πιεμοντέζε*. Ἰταλὸς φαρμακέμπορος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, γνωστὸς κυρίως ἀπὸ τὸ ἔργον του «Τὰ μυστικά», ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1555, ἐν ᾧ πραγματεύεται περὶ διαφόρων φαρμάκων, ἀλοιφῶν, ἀρωμάτων κ.λ.π.

Ἀλέσσο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτίας ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου Πόντου δεξιᾷ τῷ καταπλέοντι εἰς τὸν ὅρμον *Κοσλοῦ* (πλάτ. 41°27', μῆκ. 31°46'. Χάρτης ἀγγλικὸς 2238*: Bosporus to Kerempeh: Koslu bay*), 2½ μίλλια ΝΔ τοῦ ὅρμου *Πόντου Ἡρακλείας (τουρ. Ζογκουλδάκ)*. Σ.Ε.Λ.

ἄλεσσον (τό), (Alesum) *[Ζωολ.]*. Ἔντομα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νευροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρμηγκολεόντων*. Διακρίνονται ἐκ τῶν λεπτοτάτων εἰς ὕψος καὶ χρωματισμὸν πτερύγων των καὶ ἐκ τῶν ὀδόντων των, οἵτινες κατὰ τὸ ἄκρον των καταλήγουσιν εἰς αἰχμήν. Δ. Ν. Π.

ἀλέστα· ἐπίρρ. ἀπὸ τοῦ ἰταλ. alla lesta· ἐμπρός, γρήγορα, «ὀρθοί!», εἰς προσοχήν' ‖ «εἶμαι ἀλέστα» εἶμαι ἕτοιμος. ‖ Φρ.: «Θέλ' ἕναν ἄνθρωπο νὰ στέκῃ ἀλέστα αὐτὸ τὸ παιδί».

Ἀλέσταινα (ἡ) Χωρίον τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος. Κάτοικοι ὑπὲρ τοὺς 300.

ἀλεστής (ὁ)· ἀλέθων, ὁ μυλωνᾶς.

Ἀλέστια (ἡ)· χωρίον τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ Νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτοικοι 220.

ἀλεστικός, *—ή, —όν*. Ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἄλεσιν (ἄλεσμα), ὁ χρήσιμος πρὸς ἄλεσιν: ἀλεστικὴ μηχανή. Τὸ οὐδέτ. *ἀλεστικό*, συνηθέστερον δὲ εἰς τὸν πληθυντ. *ἀλεστικὰ* = ἡ ἀμοιβὴ τοῦ τοῦ μυλωνᾶ διὰ τὸ ἄλεσμα. Παροιμ. «ἀλεστικά, φουρνιάτικα κι' ὁ νοικοκύρις ἄδειος»· ὅτι ἡ ἀμοιβὴ τοῦ μυλωνᾶ καὶ ἡ ἀμοιβὴ τοῦ φούρναρη εἶναι ἴσαι πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ ἄρτου· «μπᾶτε, σκύλοι, ἀλέστε κι' ἀλεστικὰ μὴ δόστε».

ἄλεστος, *—η, —ο*· ἰδιωμ. ὁ ἀνάλεστος, ὁ μὴ ἀλεσθείς.

Ἀλέτζιο (Alezio). Κωμόπολις (5000 κατ.) τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος, 6 χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τῆς γλώσσης τῆς *Γκαλλίπολι*, καταφανὴς εἰς τοὺς παραπλέοντας εἰς οὓς χρησιμεύει καὶ ὡς «γνώρισμα». (πλάτ. 40°03', μῆκ. 18°04' ½. Χάρτης Ἀγγλικός: Gulf of Cattaro to Corfu including the coast from Capo Santa Maria di Leuca to Brindisi). Κατά τινας ἐπέχει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Ἀλητίας (βλ. λ.). Σ Ε Λ.

ἀλετρᾶς· δημοτ., ἀροτροποιός, ὁ κατασκευαστὴς ἀρότρων.

Ἀλετρέϊκα τά. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μαλίκας, τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος. Κάτοικοι 126.

ἀλέτρι (τό), καὶ *ἄλετρο*· δημῶδες ὄνομα τοῦ ἀρότρου· (διὰ τὸ ἀλέτρι καὶ τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ, βλ. ἄροτρον).

Ἀλέτρι. Ὄνομα δημῶδες τῆς Μεγάλης Ἄρκτου ἐν Μακεδονίᾳ *(Abbott*, Macedonian Folklore σ. 70). Τὸ ὄνομα φαίνεται ἔχον σχέσιν πρὸς τὴν παλαιὰν παράστασιν τῶν ἀστέρων τοῦ ἀστερισμοῦ ὡς βοῶν ἀροτριώντων ἢ ἀλωνιζόντων. Ἡ τοιαύτη παράστασις τῆς Μεγάλης Ἄρκτου ὡς ἀρότρου δὲν εἶναι μόνον ἑλληνική· εἰς τὰς διαφόρους κελτικὰς φυλάς, Ἰρλανδούς, Οὐαλοὺς κλπ., ἐπίσης ὁ ἀστερισμὸς ὀνομάζεται δι' ὀνομάτων δηλούντων τὸ ἄροτρον (Βλ. *Πολίτου*, Οἱ περὶ ἀστέρων καὶ ἀστερισμῶν μῦθοι ἐν Λαογρ. Συμμείκτοις Β' σ. 195). ΣΤΙΛΠ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ἀλετρίβανος (ὁ)· τὸ γουδοχέρι.

ἀλετριβιδειό (τό)· ἰδιωματ. τύπος τοῦ ἐλαιοτριβεῖον (βλ. λ.).

ἀλετρίζω· δημοτ., ὀργώνω, ἀροτριῶ.

Ἀλέριουμ (Aletrium). Τὸ σημερ. Ἀλάτρι (βλ. λ.). Ἀρχαία πόλις ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Ῥώμης. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κικέρωνος ἦτο ἡμιαυτόνομος πόλις (municipium), διετήρησε δὲ τὴν ἰδιότητά της ταύτην καὶ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Διακρίνεται διὰ τὰ ἐν καλῇ ὁπωσοῦν καταστάσει διατηρούμενα τείχη της. Εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως ἐγείρεται λόφος, ὕψους 500 μέτρων περίπου, ὅστις λογίζεται ὡς ἡ παλαιὰ ἀκρόπολις. Ταύτης διατηροῦνται ἐρείπια τειχῶν τριῶν διαδοχικῶν περιόδων. Ἐπίσης σῴζονται ἴχνη ὑδραγωγείου, δι' οὗ ὑδρεύετο ἡ πόλις. Τῷ 1889 ἀνεσκάφη ναὸς περὶ τὰ 900 μέτρα βορείως τῆς πόλεως.

ἀλετρίς (ἐκ τοῦ *ἀλέω* = ἀλέθω). Εὕρηται παρ' Ἀριστοφάνει ἐν τῇ Λυσιστράτῃ (στίχ. 642)· ἐκεῖ αἱ γυναῖκες ἐν χορῷ καυχῶνται ὅτι ἡ κορυφαία ἐχρημάτισεν ἑπταετὴς μὲν τὴν ἡλικίαν ὡς *ἀρρηφόρος*, δεκαετὴς δὲ ὑπηρέτησεν ὡς *ἀλετρὶς* εἰς τὴν Ἀρχηγέτιδα (Ἀθηνᾶν). Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύων τοῦτο λέγει ὅτι διωρίζοντό τινες εὐγενεῖς παρθένοι Ἀτθίδες ὡς *ἀλετρίδες*, ἵνα ἀλέθωσιν εἰς τοὺς ἱεροὺς μύλους τὸν σῖτον καὶ ἐκ τοῦ ἀλεύρου αὐτοῦ πλάττωνται τὰ ἱερὰ *πόπανα* (στρογγύλα πλακούντια), τὰ προωρισμένα διὰ τὴν θυσίαν τῆς ἐν Ἀκροπόλει Ἀθηνᾶς. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐθεωρεῖτο τιμητικόν· ὁ δὲ σῖτος ἐσπείρετο εἴς τινα μικρὰ χωράφια περὶ τὴν Ἀκρόπολιν, τῇ προνοίᾳ τοῦ γένους τῶν Βουζυγῶν. Ὅτι αἱ ἀλετρίδες ἦσαν ἐκ τοῦ γένους τούτου μόνον, ὡς νομίζει ὁ Toepffer (Real-Encykl. τόμ. Α' σελ. 1371), θεωρητέον πολὺ ἀμφίβολον καὶ ἀπίθανον· διότι παρ' Ἀριστοφάνει ὁμιλοῦσιν αἱ γυναῖκες διὰ τὰ ὑπουργήματα ἐκλεκτῶν μὲν παρθένων, ἀλλ' ἐξ ὅλων τῶν Ἀθηναίων. Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἀλετρίς (Aletris, Star-grass ἢ Colic-root) *[Βοτ.]*. Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειλιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει φυτὰ ποώδη πολυετῆ, τὰ περισσότερα ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Διακρίνονται δύο εἴδη: 1) *Ἀλετρὶς ἡ ἀλευρώδης* (A. farinosa L.) καὶ τῆς ὁποίας ἡ ῥίζα εἶναι πικροτάτη, χρησιμεύουσα εἰς κατασκευὴν φαρμάκων τονωτικῶν, καὶ 2) *Ἀλετρὶς ἡ χρυσῆ* (A. aurea L.). —Ω

— *[Φαρμακ.]*. Τὸ ῥίζωμα τοῦ λειριανθοῦς τούτου φυτοῦ ἐνέχει πικρόν τι στοιχεῖον, τὴν *ἀλετρίνην*, διαλυτὸν μὲν ἐν οἰνοπνεύματι, ἀδιάλυτον δὲ ἐν ὕδατι. Εἶναι φάρμακον ἐρεθιστικὸν μὲν ἐπὶ μεγάλαις δόσεσι, τονωτικὸν δὲ ἐπὶ μικραῖς. Χρησιμοποιεῖται μετ' ἐπιτυχίας πρὸς ὕδρωπας ἐν γένει πρὸς ρευματισμοὺς καὶ πρὸς μητροπαθείας. Αἱ δόσεις ὑφ' ἃς παρέχεται εἶναι: Κόνεως μὲν 0.60 ἐκστγρ., βάμματος 5 ἕως 6 γραμμ., καὶ ῥοώδους ἐκχυλίσματος 0 50—0.60 ἑκατοστογράμμων. Μ.Ν.Κ.

ἀλέτρισμα, (τό)· δημ. ἡ ἀροτρίωσις.

ἄλετρο (τό)· βλ. ἄροτρον.

ἀλετροπόδα (ἡ) καὶ *ἀλετροπόδι* (τό). Ὁ ποῦς τοῦ ἀρότρου (βλ. ἀλέτρι). Ἐκ τούτου διὰ τὸ σχῆμα ὠνομάσθη παρὰ τῷ λαῷ καὶ ὁ Ὠρίων. Τὸ ὄνομα φέρεται κατὰ τόπους ὑπὸ διαφόρους τύπους ὡς *ἀλετροπόδα* (ἡ) καὶ διαλεκτικῶς *ἀλετρουπόδα* (βόρεια ἰδιώματα), *ἀλετροπόδι* (τὸ) καὶ εἰς τὸν πληθ. *ἀλετροπόδια* (τὰ) (Μακεδονία), καὶ διαλεκτικῶς *λετρουπόδια* (τὰ) (Βελβεντὸς Μακεδονίας). Ἐν Κύπρῳ τὸ ὄνομα φέρεται ὑπὸ τὸν τύπον *ποναλέρκα* (τὰ) ἐκ τοῦ *ποδαλέτρια*. Τὸ ὄνομα τοῦτο τοῦ Ὠρίωνος εἶναι ἤδη βυζαντινόν. Παρὰ τῷ σχολιαστῇ τοῦ Θεοκρίτου (Ζ54) καὶ τῷ Ζωναρᾷ φέρεται ὑπὸ τὸν τύπον *ἀλετ οπόδιον*. Τὸ παρὰ τῷ σχολιαστῇ τοῦ Ἀράτου ἀλεκτροπόδιον (βλ. λ.), τὸ ὁποῖον ἔγινεν ἀφορμὴ ὅπως σχετισθῇ τὸ ὄνομα καὶ ἡ παράστασις τοῦ ἀστερισμοῦ πρὸς πόδα ἀλέκτορος, εἶναι πλημμελές. Τὸ ὄνομα κυρίως δίδεται εἰς τοὺς ἀστέρας τῆς ζώνης καὶ τοῦ ξίφους τοῦ Ὠρίωνος.

Τὴν αὐτὴν παράστασιν τοῦ ἀστερισμοῦ ὡς ἀρότρου ἔχομεν καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς. Παρὰ τοῖς παλαιοτέροις Γερμανοῖς ὁ ἀστερισμὸς ἐκαλεῖτο *pfluoc* (=ἄροτρον), παρὰ δὲ τοῖς Γάλλοις *rateau*. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι παρίστανον αὐτὸν ὡς ἀροτριῶντα ζευγίτην, οἱ δὲ σημερινοὶ Καμβόδιοι καλοῦσιν αὐτὸν *τζὲμ κόλ*, ἤτοι φρουρὸν τοῦ ἀρότρου καὶ οἱ Σιαμαῖοι *dao thai* ἤτοι ἀρότρου ἀστέρα. Ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου δηλοῦται ἡ Μεγάλη Ἄρκτος (*ἀλετροπόδα* ἐν Οἰνοῦντι, *λιτροιπόδια* ἐν Ζουπανίῳ Μακεδονίας). Ἐπειδὴ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ σχῆμα οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ὄνομα πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι πρόκειται ἢ περὶ κακῆς καὶ ἐξ ἀγνοίας μεταφορᾶς τοῦ ὀνόματος ἀπὸ ἀστερισμοῦ εἰς ἀστερισμὸν ἢ περὶ ὑπολείμματος τῆς παλαιᾶς παραστάσεως τῆς Ἄρκτου ὡς βοῶν ἀροτριώντων.

[ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ Κυρίως: *Ν. Γ. Πολίτου*, Οἱ περὶ ἀστέρων καὶ ἀστερισμῶν μῦθοι ἐν Λαογρ. Συμμείκτοις Β' σ. 190 κέ. 1951. ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ἀλετροσίδερο (τό)· ἰδιωματ. τὸ ὕννιον (βλ. ἄροτρον).

Ἀλετρουβάρι. Μικρὸν ὀρεινὸν χωρίον τοῦ πρώην δήμου Κεραμειῶν Κυδωνίας νομοῦ Χανίων Κρήτης ἔχον 123 κατ. Μετὰ τῶν χωρίων Παναγιᾶς (178 κατ.), Ἀχλάδων (117 κατ.), Ἁγίου Γεωργίου (63 κατ.) καὶ Χωραφιανῶν (14 κατ.) ἀποτελεῖ τὸν ἀγροτικὸν δῆμον (Κοινότητα) Παναγιᾶς (495 κατ.). Ε. Γ.

ἀλετρόχερο (τό)· τὸ μέρος τοῦ ἀρότρου, τὸ ὁποῖον κρατῶν ὁ γεωργὸς διευθύνει τοὺς βοῦς, ἀρχ. *ἐχέτλη* (βλ. ἄροτρον).

Ἄλετς (Aletsch). Ὁ μέγιστος παγὼν τῶν Ἄλπεων καὶ τῆς Εὐρώπης (Alpes Bernoises) μῆκος 23 χιλιομέτρων, εἰς τὸ ἑλβετικὸν καντόνιον τῆς Βαλαισίας (Valais), κατερχόμενος μέχρι τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Γιούγγφραου (Jungfrau) πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Ροδανοῦ. Ἔκτασις 169 τ. χιλιόμετρα. Κ. Μ. Κ.

Ἄλετσχορν (Aletschhorn). Ἡ ὑπεράνω τοῦ Ἄλετς ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῶν Ἄλπεων (Alpes Bernoises) ἔχουσα ὕψος 4.198 μέτρων. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης ἀνῆλθε διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1859 ὁ Tuckett. Κ. Μ. Κ.

Ἀλευάδαι *[Ἀρχ.]*. Ἡ ἐπισημοτέρα, ἰσχυροτέρα καὶ πλουσιωτέρα τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ οἰκογενειῶν, αἵτινες συνεκρότουν τὴν ὀλιγαρχίαν τῶν Θεσσαλικῶν πόλεων. Γενάρχης τοῦ οἴκου ἦτο, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Ἡρακλείδης *Ἀλεύας*. Ἕνεκα τούτου οἱ Ἀλευάδαι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἴσους εἰς εὐγένειαν πρὸς τοὺς Ἡρακλείδας τῆς Σπάρτης βασιλεῖς, βασιλεῖς δὲ ἀποκαλεῖ αὐτοὺς καὶ ὁ Ἡρόδοτος (Ζ' 6) καὶ βασιλικὴ ἦτο εἰς λάμψιν καὶ πλοῦτον καὶ ἡ ἐν Λαρίσῃ αὐλή των. Ἄπειροι ἦσαν τὸ πλῆθος οἱ δοῦλοι των καὶ μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν νικηφόρων εἰς τοὺς ἀγῶνας ἵππων των. Οἱ εὐφυέστατοι καὶ ἐνδοξότατοι τῶν ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, ὁ Πίνδαρος καὶ ὁ Σιμωνίδης εἶχον διακηρύξει εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸν πλοῦτον, τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν δόξαν τοῦ οἴκου τῶν Ἀλευαδῶν, ὁ μὲν πρῶτος ἰδίᾳ διὰ τοῦ Ι' τῶν εἰς Πυθιονίκας ἐπινίκων του, ὁ δὲ δεύτερος διὰ τοῦ περιφήμου εἰς τὸν Ἀντίοχον θρήνου του (*W. Christ.* Ἱστ. τῆς Ἑλλ. λογοτ. Α' σ. 294 κατὰ μετάφρ. *Δ. Γ. Χ. Κώνστα*). Ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Ἀλευαδῶν ὠργανώθη ἡ Θεσσαλία καὶ πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς. Συνήθης δὲ ἡγεμών, *ταγὸς* καλούμενος εἰς τὴν θεσσαλικὴν διάλεκτον, τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεώς των,

Digitized by Google

ἀνερχομένης εἰς 6 χιλ. ἱππέων καὶ 10 χιλ. πεζῶν, ἦτο εἷς τῶν Ἀλευαδῶν.

Ἡ εὔκλεια ὅμως τῶν Ἀλευαδῶν ἐξέλιπεν ἀπὸ τῶν Μηδικῶν πολέμων, ἕνεκα τῆς ἀντεθνικῆς κατ' αὐτοὺς συμπεριφορᾶς των, βραδύτερον δὲ ἐμειώθη καὶ ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ ἰσχὺς καὶ ἐπιβολή των. Ἡ ἀνθελληνικὴ διαγωγὴ τῶν Ἀλευαδῶν ὠφείλετο εἰς τὴν ἐπιθυμίαν των νὰ συγκρατήσωσιν εἰς τὸν οἶκον των τὴν ἡγεμονίαν τῆς Θεσσαλίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἐξέγερσις τοῦ λαοῦ κατὰ τῆς κληρονομικῆς κυριαρχίας τῶν εὐγενῶν.

Οὕτως εἰς τοὺς προτρέψαντας τὸν Ξέρξην εἰς τὴν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν Ἕλληνας (τοὺς ἀπογόνους τοῦ Πεισιστράτου, ἔκπτωτον βασιλέα τῆς Σπάρτης Δημάρατον, Ὀνομάκριτον καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπισήμους Ἕλληνας διατρίβοντας ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ξέρξου), προσετέθη καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλεύα *Θώραξ*, ὁ φίλος τοῦ Πινδάρου, ὅστις ὑπεσχέθη εἰς τὸν μέγα βασιλέα πᾶσαν ὑποστήριξιν, ἂν ἐπεχείρει τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἥτις ἦτο, ὡς γνωστόν, σχέδιον τοῦ Μαρδονίου, ὀνειροπολοῦντος τὴν ἵδρυσιν μιᾶς μεγάλης πέραν τῶν ὁρίων τοῦ περσικοῦ κράτους σατραπείας ὑπὸ τὴν διοίκησίν του. Ἂν ὅμως οἱ Ἀλευάδαι ὑπεσχέθησαν πᾶσαν ὑποστήριξιν πρὸς τὸν Ξέρξην, οἱ ἡγούμενοι τῆς φιλελευθέρας ἐν Θεσσαλίᾳ κινήσεως ἔστειλαν ἀντιπροσώπους εἰς τὸ ἐν Κορίνθῳ συνέδριον τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες συνεσκέπτοντο περὶ τῆς ἀποκρούσεως τῶν Περσῶν, καὶ ἐζήτησαν τὴν ἀποστολὴν στρατιωτικῆς δυνάμεως πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν Περσῶν εἰς τὰ θεσσαλικὰ σύνορα. Τὸ συνέδριον ἀπεφάσισε τὴν ἀποστολὴν βοηθείας, ἀλλ' ἡ ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Εὐαίνωτον καὶ τὸν Ἀθηναῖον Θεμιστοκλέα ἀποσταλεῖσα ἐκ 10 χιλιάδων ὁπλιτῶν στρατιά, ἡ καταλαβοῦσα τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν (Ἡρωδ. Ζ' 173), ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν ὀχυρὰν ἐκείνην θέσιν, διότι ἔμαθε διὰ κρυφίου μηνύματος τοῦ βασιλέως **Ἀλεξάνδρου Α' τοῦ Φιλέλληνος** (βλ. λ.), ὅτι οἱ Πέρσαι ἠδύναντο νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Θεσσαλίαν διά τινος ἄλλης, διὰ μέσου τῶν ὀρέων, στενοπορίας, βατῆς κατὰ τὸ θέρος, τῶν δυτικωτέρων τοῦ Ὀλύμπου-ὀρεινῶν πυλῶν, τῶν περιφήμων δηλ. στενῶν τῆς Πέτρας, διὰ τῶν ὁποίων εἰσήλασε νικηφόρος ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν τοῦ 1912 πόλεμον, καὶ ὅτι ἠδύναντο καὶ νοτιώτερον τῶν Τεμπῶν ν' ἀποβιβάσωσι στρατόν, ὅστις θὰ κατελάμβανε τὰ νῶτα αὐτῶν.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς σύμπασα ἡ Θεσσαλία ἀπεστάτησε καὶ οἱ Ἀλευάδαι ἀδελφοὶ *Θώραξ, Εὐρύπυλος καὶ Θρασυδαῖος* μετὰ στρατοῦ ἐκ Θεσσαλῶν ἠκολούθησαν τὸν Ξέρξην μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν. Ἡ ἐθνικὴ φατρία «*οἱ τὰ ἀμείνω φρονέοντες*», κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴν τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας ῥῆσιν, ὅπως ἐτιμώρησε καὶ τοὺς ἄλλους μηδίσαντας Ἕλληνας, διότι «*Ἕλληνες ἐόντες ἔδοσαν σφέας αὐτοὺς τῷ Πέρσῃ, μὴ ἀναγκασθέντες*», μετὰ τὴν νικηφόρον ἀπόκρουσιν τῶν Περσῶν, οὕτως ἐτιμώρησε καὶ τοὺς Ἀλευάδας κατὰ τῶν ὁποίων ἐπῆλθεν ὁ ἐν Μυκάλῃ νικητὴς τῶν Περσῶν βασιλεὺς τῆς Σπάρτης **Λεωτυχίδης** (βλ λ.). Ἡ καὶ πρὸ τῶν Μηδικῶν πολέμων ἀρχίσασα φιλελευθέρα ἐν Θεσσαλίᾳ κίνησις ἐπετάθη μετ' αὐτοὺς καὶ θὰ κατίσχυεν ἀπολύτως συντρίβουσα τὴν δύναμιν τῶν Ἀλευαδῶν καὶ τῶν ἄλλων εὐγενῶν, ἂν οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεστήριζον εἰλικρινῶς καὶ σθεναρῶς τὴν δημοκρατικὴν φατρίαν. Εἰς τὰς μεταξὺ δημοκρατικῶν καὶ εὐγενῶν ἔριδας προσετέθησαν λήγοντος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ αἱ ἀντιζηλίαι τῶν εὐγενῶν, αἵτινες ἔγιναν αἰτία να δημιουργηθῇ ἡ τυραννὶς καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ. Πρῶτος τύραννος εἶναι ὁ Φεραῖος *Λυκόφρων*, ὅστις πρόγραμμα εἶχε τὴν ἐξόντωσιν τῶν ἐν Λαρίσῃ, Φαρσάλῳ καὶ Κρανῶνι Ἀλευαδῶν καὶ Σκοπαδῶν. Βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ὁ Λυκόφρων ἐνίκησε τὸν Ἀλευάδην *Ἀρίστιππον* ἐν Λαρίσῃ, κατὰ τὸ 404 π.Χ. (Ξεν. Ἑλλ. ΙΙ 3. 4), βραδύτερον ὅμως ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Ἀλευάδου *Μηδίου*, ὅστις διὰ μισθοφόρων ἐξέβαλε τοὺς συμμάχους του Λακεδαιμονίους ἐκ τῆς Φαρσάλου καὶ ἐξηνδραπόδισε τοὺς κατοίκους αὐτῆς (395 π. Χ.).

Τὴν δύναμιν τῶν Ἀλευαδῶν κατώρθωσεν ὅμως καὶ πάλιν νὰ συντρίψῃ ὁ Λυκόφρων, καταλαβὼν αἰφνιδίως τὴν Φάρσαλον καὶ κατασφάξας τοὺς μισθοφόρους τοῦ Μηδίου, τῶν ὁποίων τὰ πτώματα μείναντα ἄταφα ἔγιναν ἡ βορὰ τῶν ἐκ πάσης Ἑλλάδος, ὡς λέγεται, συνελθόντων ἐν Φαρσάλῳ ὀρνέων (βλ. *Ε. Κουρτίου-Σπ. Λάμπρου* «Ἑλλην. Ἱστορία» Δ'. 543). Τὴν δύναμιν τῶν Ἀλευαδῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐν Θεσσαλίᾳ εὐγενῶν συνέτριψεν ἔτι μᾶλλον τοῦ Λυκόφρονος ὁ διάδοχος αὐτοῦ μεγαλοπράγμων τύραννος τῶν Φερῶν *Ἰάσων*, ὅστις κατὰ τὸν Διόδωρον (XV 60) «ἔπεισε τοὺς Θετταλοὺς ἀντιποιεῖσθαι τῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίας. ταύτην γὰρ ὥσπερ ἔπαθλον ἀρετῆς προκεῖσθαι τοῖς δυναμένοις αὐτῆς ἀμφισβητῆσαι» καὶ ἐμελέτησεν ἀφοῦ συνενώσῃ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου μέχρι Κρήτης νὰ ἡγηθῇ αὐτῆς ἐναντίον τῶν Περσῶν (*Ἰσοκρ.* Φίλιππος 119 καὶ *Ξενοφ.* Ἑλλην. VI. 1.12). Τὴν δίωξιν τῶν Ἀλευαδῶν ἐσυνέχισε καὶ ὁ τύραννος τῶν Φερῶν *Ἀλέξανδρος* μετὰ τὸ 370 π. Χ, ἀναγκάσας αὐτοὺς νὰ ζητήσωσι τὴν συνδρομὴν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας *Ἀμύντου*. Δολοφονηθέντος δὲ τούτου ἐν τῷ μεταξύ, ἦλθε πρὸς βοήθειαν ὁ υἱός του βασιλεὺς *Ἀλέξανδρος Β'*. Οὗτος ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ ἄνευ ἀντιστάσεως τὴν Λάρισαν καὶ Κρανῶνα, ἐγκατέστη ὅμως εἰς αὐτὰς ὡς κύριος καὶ οὐχὶ ὡς σύμμαχος. Τοῦτο ἠνάγκασε τοὺς ἀγερώχους Ἀλευάδας νὰ ζητήσωσι τὴν συνδρομὴν τῶν Θηβαίων, οἵτινες, ἀφοῦ ἐξεδίωξαν τοὺς Μακεδόνας, διέταξαν τὰ τῆς Θεσσαλίας, διὰ τοῦ *Πελοπίδου*, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς ἐλευθέρων πολιτευμάτων.

Ἐγκαταλειφθέντες βραδύτερον ὑπὸ τῶν Θηβαίων οἱ Ἀλευάδαι καὶ καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν διαδεχθέντων τὸν φονευθέντα κατὰ τῷ 359 π. Χ. τύραννον Ἀλέξανδρον τὸν Φεραῖον, ἠναγκάσθησαν καὶ πάλιν νὰ προσφύγωσι πρὸς τοὺς Μακεδόνας καὶ νὰ δώσουν οὕτως ἀφορμὴν εἰς τὸν *Φίλιππον* ν' ἀναμιχθῇ κατὰ τῷ 353 π. Χ. εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν ἐντεῦθεν τοῦ Ὀλύμπου Ἑλλήνων. Ἔχων ὁ πανοῦργος Φίλιππος ὄργανα τῶν πολιτικῶν συμφερόντων του τοὺς Ἀλευάδας, οἵτινες πάντοτε τὸ ἐθνικὸν καὶ πανθεσσαλικὸν συμφέρον ἐθυσίασαν εἰς τὸ ἴδιον συμφέρον, ἐπέτυχε τὴν διαίρεσιν τῆς Θεσσαλίας εἰς τέσσαρα ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων καὶ τελείως ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτώμενα τμήματα, ὑπὸ τετράρχας μέλη ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀλευαδῶν (*Δημ.* Φιλιπ. Γ'. 26). Κατὰ τῷ 343 ὅμως κατέλυσεν ὁ Φίλιππος καὶ τὰς τετραρχίας καὶ διῴκει τὴν Θεσσαλίαν ὡς καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἀπὸ τῆς ἑνώσεως δὲ τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὸν Φίλιππον καὶ Ἀλέξανδρον, καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου διανομῆς τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀποικιῶν αὐτῆς εἰς τοὺς διαδόχους του ἡ δύναμις τῶν Ἀλευαδῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ἤρχισε νὰ ἐξασθενῇ ἕως ὅτου ἐξεμηδενίσθη, ἐξισωθέντων τῶν Ἀλευαδῶν εἰς δύναμιν καὶ πλοῦτον μὲ τοὺς ἄλλους Θεσσαλούς.

Ἂν καὶ τοσοῦτον ἴσχυσαν, ἰδίᾳ ἐν Λαρίσῃ, οἱ Ἀλευάδαι ἀπὸ τοῦ ΣΤ' μέχρι καὶ τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος, ἐν τούτοις δὲν ἐκυριάρχησαν εἰς τὰ νομίσματα τῆς πόλεως αἱ μορφαὶ καὶ τὰ σύμβολα αὐτῶν. Τὰ πλεῖστα τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως Λαρίσης φέρουσι τὴν μορφὴν τῆς κρηναίας νύμφης Λαρίσης ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως καὶ ἵππον ἐπὶ τῆς ἑτέρας, ὀλίγα δὲ ὑπενθυμίζουσι τοὺς Ἀλευάδας. Τῶν ὀλίγων τούτων ἓν (τοῦ 400—353 π. Χ.) φέρει κεφαλὴν τοῦ μυθικοῦ *Ἀλεύα* μετὰ πλουσίως κεκοσμημένου κωνικοῦ κράνους ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως καὶ ἀετὸν ἐπὶ κεραυνοῦ ἐπὶ τῆς ἑτέρας, ἕτερον κεφαλὴν τοῦ Ἀλεύα μετ' ἐπιγραφῆς «ΕΛΛΑΣ», κοπὲν ὅτε κατέλαβε τὴν Λάρισαν ὁ τύραννος τῶν Φερῶν Ἀλέξανδρος, καί τινα ἄλλα ἐκτὸς τῶν συνήθων συμβόλων τῆς πόλεως φέρουσι καὶ τὴν ὑπογραφὴν «ΣΙΜΟΣ», τὸ ὄνομα δηλ. τοῦ Ἀλευάδου τετράρχου, τοῦ κατασταθέντος ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτῃ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατὰ τὸ 352 π. Χ. Κατὰ τὸ 344 ὁ Φίλιππος κατήργησε τὰς τετραρχίας καὶ ἀπὸ τότε διεκόπη καὶ ἡ κοπὴ τῶν νομισμάτων. Ἐκ τῶν Ἀλευαδῶν ὀνομαστότατοι ἐγένοντο οἱ προμνημονευθέντες Ἀντίοχος, Θώραξ, Μήδιος καὶ πρὸ πάντων ὁ τετράρχης *Σῖμος*, ὅστις καὶ «μεσίδιος ἄρχων» ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν ἐριζόντων πρὸς ἀλλήλους Ἀλευαδῶν πρὸς διαλλαγὴν μεταξύ των, δηλ. διαλλακτής, ὡς ἀνηγορεύοντο εἰς ἄλλας πόλεις οἱ αἰσυμνῆται ὡς διαλλακταὶ τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων ἀριστοκρατικῶν καὶ δημοκρατικῶν.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Ἀλεύας. Υἱὸς τοῦ *Θεσσαλοῦ*, ἔγγονος τοῦ Ἡρακλέους, ἐπονομαζόμενος *Πυρρὸς* (πυρρόθριξ), εἰς τὸν ὁποῖον κυρίως ἀποδίδεται ἡ πρώτη ὀργάνωσις τῶν Θεσσαλῶν εἰς πεπολιτισμένην πολιτείαν. Περὶ τῆς ὀργανώσεως ταύτης τοῦ Ἀλεύα φαίνεται ὅτι ὡμίλουν ὁ Ἑλλάνικος καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εἰς ἔργα των ἀπολεσθέντα, ὁ μὲν πρῶτος εἰς τὰ «Θετταλικά» του, ὁ δὲ δεύτερος εἰς τὴν «Κοινὴν Θετταλῶν πολιτείαν».

Ὁ θηρατικὸς καὶ φιλοπόλεμος λαὸς τῶν Θεσσαλῶν, μὴ ἀντέχων εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἰλλυρικῶν φύλων, ἐζήτησεν ἄλλους τόπους διαμονῆς καὶ εὗρεν ὡς κατάλληλον δι' αὐτὸν τόπον τὴν αἰολικὴν Βοιωτίαν, ἡ ὁποία ὑπετάχθη εἰς αὐτοὺς καταστᾶσα ἡ πρώτη Θεσσαλία. Ὀλίγον βραδύτερον ἐξηπλώθησαν ἐφ' ὅλην τὴν εὔφορον Θεσσαλίαν, ἀφ' ἑνὸς μέχρι τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου, ἀφ' ἑτέρου μέχρι τοῦ Ὀλύμπου, ἐκτοπίζοντες πάντα τὰ ὀρεινὰ φῦλα τῶν Λαπιθῶν, τῶν Περραιβῶν, τῶν Μαγνήτων καὶ τῶν παρὰ τὸν Ὄλυμπον Δωριέων. Ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης τῶν Θεσσαλῶν (1100 π. Χ.) ἐπῆλθε μέγας μαρασμὸς καὶ ὀπισθοδρόμησις εἰς τὰς χώρας, τοῦτο δὲ διότι οἱ Θεσσαλοὶ ἦσαν κατώτεροι, κατὰ τὸν πολιτισμόν, τῶν πρότερον οἰκούντων τὴν χώραν. Οἱ ἐνοικεῖς τούτων, κυρίως δὲ οἱ κάτοικοι τῆς κοιλάδος τοῦ Πηνειοῦ, Ἀρναῖοι, Βοιωτοὶ καὶ Δωριεῖς, προέκρινον τὴν εἰς ἄλλας χώρας μετανάστευσιν ἀπὸ τὴν δουλείαν ἢ τὴν ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους ὑποταγήν των. Τινὲς τῆς μεσαίας τάξεως παρέμειναν ἐπὶ τῶν ὀρέων, δουλωθέντες εἰς τοὺς Θεσσαλούς, λαβόντες δὲ τὸ ὄνομα *Πενέσται* εἰργάζοντο τὴν γῆν καὶ ἀπέδιδον εἰς τοὺς νέους κυρίους αὐτῶν τὰ προϊόντα της. Αἱ διάφοροι ἀνασκαφαὶ ἐβεβαίωσαν τὴν στασιμότητα εἰς τὴν ὁποίαν κατεδικάσθη ἡ χώρα ἐπὶ τρεῖς περίπου αἰῶνας (1100—800 π. Χ.).

Οἱ Θεσσαλοί, λοιπόν, ἀφοῦ ἐπὶ αἰῶνας προσεπάθουν ματαίως νὰ ὀργανώσωσι πολιτείαν, καθὼς διηγεῖται ὁ Πλούταρχος, ἠναγκάσθησαν τέλος νὰ ἀποταθῶσι εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ νὰ θέσωσιν εἰς αὐτὸ ἐρώτημα «περὶ βασιλέως». Τὸ μαντεῖον ἀπήντησεν ὑποδεῖξαν ὡς τοιοῦτον τὸν *Ἀλεύαν*. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ πατὴρ τοῦ Ἀλεύα καὶ ὁ θεῖος αὐτοῦ ἐθεώρουν ὅτι τὸ ὑπούργημα ἦτο ἀκατάλληλον διὰ τὸν βίαιον χαρακτῆρά του, ἐπιτηδείως ἀνέμειξαν τὸ ὄνομα τοῦ θείου του μεταξὺ τῶν κλήρων τῶν ἀποσταλέντων εἰς τοὺς Δελφούς· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἀπόλλωνος «Τὸν πυρρόν τοι φημί, τὸν Ἀρχεδίκη τέκε παῖδα» ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀλεύα.

Διὰ σοφῆς πολιτείας ὁ Ἀλεύας διωργάνωσε τὴν Θεσσαλίαν, ἥτις κατέστη ἐντὸς ὀλίγου ἓν τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων κρατῶν τῆς Ἑλλάδος. Ὑπῆρξεν ἐξαίρετος ἡγεμών, διακρινόμενος διὰ τὴν σωφροσύνην καὶ πρακτικότητα τοῦ πνεύματός του.

Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

—**Ἀλεύας.** Καλλιτέχνης χαλκουργός, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἐν τῇ ἀπαριθμήσει κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν τοιούτων καλλιτεχνῶν, οἱ ὁποῖοι ἐποίησαν χαλκοῦς ἀνδριάντας. Ἰδιαιτέρως διὰ τὸν Ἀλεύαν λέγει ὁ Πλίνιος (Nat. Hist. 34. 86) ὅτι ἐποίησε χαλκοῦς ἀνδριάντας *φιλοσόφων*, δηλαδὴ διακεκριμένων ἀνδρῶν τῶν γραμμάτων, ποιητῶν κτλ. Τοιαῦτα ἔργα ἐποιοῦντο ἀπὸ τοῦ 300 π. Χρ. καὶ εἰς τοὺς περὶ τοῦτο χρόνους πρέπει νὰ τεθῇ ὁ ἀναφερόμενος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα οὐχὶ ὀρθῶς ὀβελίζεται ὑπὸ τῶν ἑρμηνευτῶν καὶ ἐκδοτῶν τοῦ Πλινίου. Ὡς πιθανὴν εἰκασίαν δύναταί τις νὰ προτείνῃ ὅτι ὁ καλλιτέχνης οὗτος ἦτο Θεσσαλὸς καὶ δὴ Λαρισαῖος, ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος πρὸς τὸν περίφημον ρυθμιστὴν τοῦ πολιτεύματος τῶν Θεσσαλῶν Ἀλεύαν τὸν Πυρρόν.

Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἀλευδρίνη [*Ὀργ. Χημ.*] Εἶναι καρβαμιδικὸς ἐστὴρ τῆς διχλωριοϊσοπροπυλικῆς ἀλκοόλης, ἤτοι ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν *οὐρεθανῶν*.

Ἔχει τὸν τύπον

$$(Cl.\ CH_2)_2\ CH.\ O.\ CO\ NH_2$$

καὶ κρυσταλλοῦται εἰς λευκοὺς ἀόσμους κρυστάλλους πικρᾶς γεύσεως. Εἶναι ἐλάχιστα διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὐδιάλυτον εἰς τὰ ὀργανικὰ διαλυτικὰ ὑγρὰ καὶ τὰ λιπαρὰ ἔλαια. Τήκεται εἰς 82°. Τῷ 1912 προὐτάθη ὡς ὑπνωτικόν, δὲν ἔσχεν ὅμως μεγάλην ἐφαρμογήν.

Ξ. Γ.

—[*Φαρμακ.*]. Ἡ ἀλευδρίνη ἀνεγράφη ὡς ὑπνωτικὸν καὶ καταπραϋντικὸν εἰς δόσιν 0,5—1 γρμ.

Κ. Γ. Μ.

ἀλευθέρωτος, —*η,* —*ο*· δημοτ. ὁ μὴ ἐλευθερωθείς, ὁ μὴ ἀπαλλαχθεὶς βάρους τινός· || ἐπὶ γυναικός, ἡ μήπω τεκοῦσα, «ἀλευθέρωτη εἶναι ἀκόμα».

ἀλεύκαντος (ὁ, ἡ), —*ον* (τὸ) καὶ **ἀλεύκαστος** ὁ μὴ λευκασμένος, ὁ μὴ διὰ τῆς πλύσεως ἢ δι' ἄλλων μέσων καταστὰς λευκός· «ἀλεύκαντο πανί, — κερί».

ἄλευκος, —*η,* —*ο*· δημοτ. ὁ μὴ λευκός, ἐπὶ τῶν ὑφασμάτων τῶν μὴ λελευκασμένων· «ἄλευκο πανί».

Ἀλεϋν (Aleyn) ***Κάρολος.*** Ἄγγλος ποιητής γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος, ἀποθανὼν τῷ 1640 ἢ τῷ 1643. Ἐσπούδασεν ἐν Καίμπριτζ. Ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς ποιήματα: «The Battles of Crescey and Poictiers, under the fortunes and valour of Edward the Third and his Son» (1631). «The Historie of that wise and fortunate Prince Henrie, of that name the Seventh, King of England» (Λονδῖνον 1638)· «Εὐρύαλος καὶ Λουκρητία» (Λονδῖνον 1639).

ἀλευραγορὰ (ἡ)· ὁ τόπος ὅπου κυρίως γίνεται ἡ ἀγορὰ τῶν ἀλεύρων.

Ἀλευράδα (ἡ). Χωρίον τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτοικοι 401.

ἀλευράπιδο (τό)· εἶδος ἀπιδιοῦ ἐν Ἀκαρνανίᾳ ὀνομαζόμενον οὕτω διότι τρωγόμενον χυλοποιεῖται ὡς ἄλευρον.

Δ. ΛΟΥΚ.

ἀλευρᾶς (ὁ), θηλ. *ἀλευροῦ*· δημοτ. ὁ ἀλευροπώλης· πβλ. *ψωμᾶς, κρασᾶς* κ. τ. τ.

Ἀλευρᾶς ***Πᾶνος.*** Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται δύο Ἀγωνισταί: ὁ μὲν εἷς καταγόμενος ἐκ Δουσίλας τῆς Ἀνδανείας, γενναῖος ἀρχηγὸς τῶν Ἰμπλακίων, ὁ δὲ καταγόμενος ἐκ Κολλινῶν, εὔπορος προεστώς, προσενεγκὼν πολλὰ εἰς τὸν Ἀγῶνα.

Κ. Μ. Κ.

Ἀλευρᾶτα (τά). Συνοικισμὸς τῆς Κοινότητος

Digitized by Google

;εββάτων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κε-ιαλληνίας. Κάτοικοι 50.

ἀλευρεμπόριον (τό)· ἐμπόριον ἀλεύρων· βλ. λευροβιομηχανία.

ἀλευρέμπορος (ὁ)· ἔμπορος ἀλεύρων.

ἀλεύρι (τό)· γεν. *ἀλευριοῦ*· δημοτ., τὸ ἄλευρον, ;τε σίτινον, εἴτε κρίθινον, εἴτε ἀραβοσίτινον, εἴτε ; οἱωνδήποτε δημητριακῶν. Παροιμ. «ἡ κόττα ἰλει πρόσφωλο, τὸ σπίτι θέλει ἀλεύρι», ὅτι τὸ λευρον οὐδέποτε πρέπει νὰ λείπῃ, ὅπως οὐδ' ὁ ρόσφωλος ἀπὸ τὴν φωλεὰν τῆς ᾠοτοκούσης ὄρ-.θος· || «βάλ' ἀλεύρι μέσ' 'ς τὴ σκάφη καὶ πολλοὺς ιαυροὺς μὴ κάμνῃς» ἀπὸ τῆς συνηθείας τῶν γυ-ιικῶν νὰ χαράττωσι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ιὶ τοῦ ἀλεύρου, τὸ ὁποῖον ἐχύθη εἰς τὴν σκάφην .ὰ νὰ ζυμωθῇ· || «ὅπου ἔχει δυὸ μάτια ἀγοράζει τάρι, ὅπου ἔχει ἕνα ἀγοράζει ἀλεύρι, κι' ὅπου δὲν ;ει κανένα ἀγοράζει ψωμί», ὅτι ὁ καλὸς νοικοκύ-;ς ἀγοράζει σῖτον καὶ οὐχὶ ἄλευρα εἴτε ἄρτον .ὰ νὰ κερδίζῃ αὐτὸς τὰ τῆς μετασκευῆς ἔξοδα λ. ἄλευρον). Β. Φ.

ἀλευριὰ (ἡ)· χυλὸς ἀλεύρων βρασμένος, ὡς ;όχειρον ἔδεσμα Παροιμ. «ἡ ἀλευριὰ καθούμενη ' ὁ χόντρος ἔμπα κι' ἔβγα» ὅτι ἡ ἀλευριὰ χω-:ύει χωρὶς κἂν νὰ κινηθῇς, ὁ δὲ χόνδρος (τὸ *πλουγούρι*) ὅσο νὰ μπῇς καὶ νὰ 'βγῇς, δηλ. ὅσο ι κάμῃς ὀλίγα βήματα.

ἀλευρία (Aleuria Fuckel). *[Βοτ.]*· βλ. πεζίζη.

ἀλευρῖται (Alphitites) *[Γεωλογ.]*. Οὕτω κα-ιῦνται αἱ ἄργιλλοι, ὅταν δὲν ἐξετάζωνται ἀπὸ ιυκτολογικῆς ἀπόψεως, ὁπότε κυρίως εἶναι ἀκά-ιρτοι καολῖναι, ἀλλ' ἀπὸ γεωλογικῆς τοιαύτης, ιότε δύνανται νὰ εἶναι μίγματα λεπτοτάτων κοκ-δίων παντὸς εἴδους ὀρυκτῶν. Γ. Κ. Γ.

ἀλευριτέλαιον. Χαρακτηρίζονται οὕτω διάφορα αια λαμβανόμενα ἐκ τῶν σπερμάτων διαφόρων ιῶν **ἀλευρίτου** (βλ. λ.).

Τὰ σπέρματα τοῦ ἀλευρίτου ἐνεχόμενα ἐντὸς ιψῶν δρυποειδῶν ἔχουσιν ἐπικάλυμμα ἐνίοτε πε-ῶδες καὶ σχεδὸν γενικῶς ἀκανόνιστον ἐπιφά-ιαν, φέρουσι δὲ αὔλακας καὶ ἐξογκώματα. Ὅλα . ἐκ τῶν σπερμάτων τοῦ φυτικοῦ τούτου γένους .μβανόμενα ἔλαια (βανκουλέλαιον, ξυλέλαιον κ.λ.π.) ιαι λίαν ξηραντικά· εἶναι δὲ ταῦτα:

1) Ἔλαιον ἀλευρίτου τοῦ *τριλόβου* ἢ καὶ *βανκου-λαιον*. Λαμβάνεται ἐκ τῶν σπερμάτων τοῦ ὁμωνύ-υ δένδρου, φυτοῦ ἰθαγενοῦς τῆς Μαλαισίας, σήμε-ν δὲ εἰσαχθέντος εἰς πολλὰς χώρας τῆς τροπι-ς ζώνης, ἰδίᾳ δὲ εἰς Ὠκεανίαν καὶ Ἀσίαν. Τὸ ιδρον τοῦτο φέρει διαφόρους ὀνομασίας εἰς τὰς ιρας εἰς ἃς φύεται. Οἱ καρποί του εἶναι στρογ-λοι ἢ πλαγίως ἐπιμεμηκυσμένοι καὶ φέρουν ἓν ἢ ο σπέρματα. Ἡ ψύχα τοῦ σπέρματος δίδει — 66 % ἐλαίου διὰ τῶν διαλυτικῶν μέσων καὶ % δι' ἐκθλίψεως. Τὸ ἔλαιον εἶναι διαυγὲς κι-ινωπὸν ἢ σχεδὸν ἄχρουν, εὐαρέστου ὀσμῆς καὶ ;σεως γλυκείας. Αἱ κυριώτεραι σταθεραὶ αὐτοῦ ιαι αἱ ἀκόλουθοι: εἰδ. βάρος 0,920—0,925· ἀρι-.ὸς σαπωνοποιήσεως 180—204,2· ἀριθμὸς ἰωδίου 7—164· ἀριθμὸς Ruchert-Meisse 2,82. Τὸ ἐν ;μῷ παρασκευαζόμενον ἔλαιον εἶναι ἐρυθρωπόν. · διὰ ψυχρᾶς ὁδοῦ λαμβανόμενον δύναται νὰ αι βρώσιμον, ἔχει ὅμως καθαρτικὰς ἰδιότητας; ισθενουμένας, κατὰ τὸν Vilcox, διὰ θερμάνσεως ν σπερμάτων. Τὸ ἔλαιον τοῦτο εἶναι λίαν κα-ιληλον διὰ τὴν κατασκευὴν χρωμάτων καὶ βερ-.ίων. Εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους χρησιμοποιεῖ-. διὰ τὸ πάκτωμα τῶν πλοίων καὶ πρὸς διαπο-μὸν ξύλων προωρισμένων ἵνα παραμείνωσιν εἰς ;ὰ μέρη. Εἰς τοὺς τόπους τῆς προελεύσεως αὐ-ι χρησιμοποιεῖται ἔτι καὶ ὡς φωτιστικὸν μέσον. ναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ εἰς τὴν σαπωνοποιΐαν ἀναλογίαν 20—30 % μετὰ βουτύρου τοῦ κακάου ὸς κατασκευὴν σκληρῶν σαπώνων.

2) Ἔλαιον ἀλευρίτου τοῦ *τρισπέρμου*. Τὸ φυτὸν οὗ-ος τὰ σπέρματα παρέχουσι τὸ ἔλαιον τοῦτο γνω-ὸν εἶναι εἰς τὰς Φιλιππίνας ὑπὸ τὰ ὀνόματα lum-ng banucalag καὶ baguilumbang. Ἡ ψίχα τῶν ερμάτων τούτου ἀποχωρίζεται κατὰ τὴν ἀποξήραν- εὐκολώτερον τοῦ προηγουμένου. Τὰ σπέρματα ;κεινται ἐκ 35,7 φλοιοῦ καὶ 61,3 ψίχας καὶ δί-ον διὰ θλίψεως 32—35 % ἐλαίου, ἤτοι 50—60 % ; ψύχας. Τὸ ἔλαιον εἶναι ἠλεκτρόχρουν διαυγές, ιν ἔχῃ ληφθῇ δι' ἐκθλίψεως καὶ ἔχει τὰς ἀκο-ίθους σταθεράς: εἰδ. βάρος 0,9362—0,9368· ἀρι-ὸς σαπωνοποιήσεως 191—200,3· ἀριθμὸς ἰωδίου 3,5—166. Τὸ ἔλαιον ξηραίνεται ταχύτερον τοῦ ελαιου καὶ ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸ ξυλέλαιον ; Κίνας. Τὸ ἔλαιον τοῦτο δὲν χρησιμοποιεῖται :δὸν οὐδέποτε μόνον, ἀλλ' ἐν μίγματι.

3) Ἔλαιον ἀλευρίτου *Fordii*. Λαμβάνεται ἐκ τοῦ ιοῦ τοῦ καλουμένου ὑπὸ τῶν Κινέζων tung—ichu, ὅπερ φύεται εἰς τὰ θερμὰ μέρη τῆς εὐ-ίτου Κίνας καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Vang-. Τὰ 9/10 τοῦ ξυλελαίου (huil de bois, wood ι τοῦ χρησιμοποιουμένου καὶ ἐξαγομένου ὑπὸ τῶν Κινέζων προέρχεται ἐκ τοῦ εἴδους αὐτοῦ τοῦ ἀλευρίτου. Εἰσαγωγὴ κυρίως τοῦ ἐλαίου τούτου γίνεται εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, Ἀγγλίαν, Ἰαπωνίαν καὶ Αὐστραλίαν. Οἱ καρποὶ τοῦ φυτοῦ ἔχουν τὸ μέγεθος μήλου, εἶναι κάψα 3χωρος—5χωρος καὶ περιέχουν ἴσα σπέρματα μὲ κέλυφος ηὐλακωμένον. Τὰ σπέρματα ὡς καὶ ὁ καρπὸς εἶναι τοξικὰ καὶ προκαλοῦν ἐμέτους καὶ διάρροιαν. Πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἐλαίου tung yu θραύονται τὰ σπέρματα ὑπὸ κυλιομένης κυκλικῶς βαρείας μυλοπέτρας. Ἡ θραυσθεῖσα καὶ ἐλαφρῶς ψηθεῖσα μᾶζα φέρεται εἰς ξύλινα δοχεῖα, τοποθετούμενα ἄνωθεν ζέοντος ὕδατος, κόπτονται δὲ ἐξ αὐτῆς κυκλικὰ τεμάχια 45 ἑκσμ. διαμέτρου καὶ 10 ἑκστμ. πάχους, ἅτινα εἶτα ὑποβάλλονται εἰς πρωτόγονον θλῖψιν, ἐξ ἧς λαμβάνεται ἔλαιον, ἀντιστοιχοῦν πρὸς 40 % τῆς ψίχας τοῦ σπέρματος. Ὁ ἐναπομένων πολτὸς χρησιμοποιεῖται ὡς λίπασμα, τὸ δὲ ἔλαιον ἐξάγεται εἰς ξυλίνους σωλῆνας. Αἱ ἐφαρμογαὶ ἃς εὑρίσκει τὸ ἔλαιον τοῦτο εἶναι πολυάριθμοι: εἰς τὴν χρωματοποιΐαν, βερνικοποιΐαν, τὴν κατασκευὴν ἀδιαβρόχων ἀντικειμένων, εἰς τὴν ἰατρικὴν κλπ. Διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν χρωμάτων καὶ βερνικίων ψήνεται ἐπὶ ὥραν τὸ ἔλαιον, ὅτε καθίσταται σιροπῶδες, καλεῖται δὲ ὑπὸ τῶν Κινέζων Pe yu, ἤτοι λευκὸν ἔλαιον. Ψηνόμενον ἐπὶ 2 ὥρας, τῇ προσθήκῃ μεταλλικῶν οὐσιῶν, καθίσταται βερνίκιον ἰξῶδες χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν κατασκευὴν ἀδιαβρόχων. Τὸ ἀκάθαρτον ἔλαιον εἶναι ἀσθενοῦς φωτιστικῆς δυνάμεως καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς φωτιστικὸν μέσον μόνον ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Ἡ ψίχα τῶν σπερμάτων τοῦ ἀλευρίτου Fordii δίδει διὰ τῆς διὰ πετρελαϊκοῦ αἰθέρος ἐκχυλίσεως 58,3 % ἐλαίου. Αἱ σταθεραὶ τοῦ ἐλαίου τούτου εἶναι αἱ ἑξῆς:

	τῶν ἐλαίων τοῦ ἐμπορίου	*τοῦ ἀλ. Fordii*
εἰδ. βάρος	0,9425	0,9404
ἀριθμὸ. σαπωνοποιήσεως	194,2	191,8
ἀριθμὸς ἰωδίου	170,16	106,7
ἀριθμὸς Hedner	96	94,6

Τὸ σπουδαιότερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἐλαίου τούτου εἶναι ὁ ταχὺς αὐτοῦ μετασχηματισμός, κατὰ ὡς 250° θέρμανσιν, πρὸς οὐσίαν ζελατινώδη. Τοῦτο δὲ διότι ὑφίσταται πολυμερισμὸν ὀφειλόμενον εἰδικῶς εἰς τὸ ἐνεχόμενον ἐν αὐτῷ ἐλαιομαργαρικὸν ὀξύ. Δυστυχῶς τὸ ἔλαιον τοῦτο, ἂν καὶ εἶναι πλέον ξηραινόμενον τοῦ λινελαίου, δὲν παρουσιάζει τὰς αὐτὰς πρὸς ἐκεῖνο καλυπτικὰς ἰδιότητας, διότι τὰ στρώματα αὐτοῦ παρουσιάζονται θαμβὰ καὶ ῥυτιδωμένα.

4) Ἔλαιον τοῦ ἀλευρίτου τοῦ εἴδους *montana*, τοῦ καλουμένου mu yu shu ὑπὸ τῶν Κινέζων καὶ ἐν Ἰνδοκίνᾳ cay trau καὶ cay dau son, ὅπερ εἶναι παραπλήσιον πρὸς τὸ προηγούμενον· καὶ

5) Ἔλαιον τοῦ ἀλευρίτου τοῦ εἴδους *Cordata*, τοῦ καλουμένου yama kiri καὶ dokajé ἐν Ἰαπωνίᾳ, ὅπου τὸ φυτὸν εἶναι αὐτοφυές. Τὸ ἔλαιον τοῦτο χρησιμεύει ἐν Ἰαπωνίᾳ πρὸς φωτισμόν, ὡς καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν ἐλαιοχάρτων. Αἱ σταθεραὶ τοῦ ἐλαίου τούτου εἶναι: εἰδ. βάρος 0,9351, ἀριθμὸς σαπωνοποιήσεως 193,5, ἀριθμὸς ἰωδίου 153,5. Κ. Γ. Μ.

ἀλευρίτης· ὠνομάζετο οὕτω παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἶδος ἄρτου (Ἀθήν. Γ. 115)· βλ. ἀλευριά.

ἀλευρίτης (Aleurites) *[Βοτ.]*. Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐφορβιιδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἀειθαλῆ, κοσμητικώτατα καὶ εἰς πολλὰς ἀνάγκας χρήσιμα, ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὰς θερμὰς χώρας.

1) *ἀλευρίτης ὁ τρίλοβος* (Aleurites triloba, ἢ Candlemut-tree). Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὴν Νότιον Ἀσίαν καὶ τὰς παρ' αὐτὴν νήσους.

2) *ἀλευρίτης ὁ καρδιόφυλλος* (Aleurites cordata ἢ Elaeococca verrucosa) φυόμενος ἰδίως εἰς τὴν Ἰαπωνίαν, τὴν Σινικὴν καὶ τὴν Νατάλην.

3) *ἀλευρίτης ὁ μολούκκιος* (Aleurites ἢ Croton moluccanus), ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀνατοτολικὰς Ἰνδίας.

Τὰ εἴδη *καρδιόφυλλος* καὶ *μολούκκιος* περιέχουν ξηραντικὸν ἔλαιον, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν τῶν βερνικίων (βλ. **ἀλευριτέλαιον**. Εἰς δὲ τὸν ἀλευρίτην τὸν *τρίλοβον* ἐνυπάρχει πολύτιμος βαφικὴ οὐσία, καὶ 35—50 % ξηραντικὸν ἔλαιον. Τὰ σπέρματα τὰ ὁποῖα περιέχουν τὰς οὐσίας αὐτάς, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *κάρυα φωτιστικὰ* (noix de Bancoul ἢ noix chandelle) περώμενα εἰς ῥαβδία ἀποτελοῦσι λαμπάδας, τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται πρὸς φωτισμόν των οἱ ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν. Ω.

ἀλευρίτια (Aleuritia) *[Βοτ.]*· συνώνυμον τῆς *πριμούλης* (Primula L.).

ἀλευριτόπτερις (Aleuritopteris) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῶν *πτεριδοφύτων*. Εἴδη τοῦ γένους τούτου εἶναι ἐλάχιστα, ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ, Ἀβησσυνίας, Ἰνδιῶν καὶ τῆς μεσημβρινῆς Σιβηρίας. Σ. Μ.

Ἀλευριώτης *Θεόδωρος*. Ὑδραῖος καραβοκύρης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος. Καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ὡς μετασχὼν τῆς ῥωσικῆς ἐνεργείας τοῦ 1807, ἀπώλεσε τὸ πλοῖόν του, κατασχεθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔκτοτε δ' ἐπλοιάρχει εἰς ἄλλα ὑδραϊκὰ πλοῖα. Ἀπέθανε τῷ 1818. Γ. Δ. Κ.

ἀλευροβιομηχανία (ἡ)· ἡ βιομηχανία παραγωγῆς ἀλεύρων.

Ἡ ἀλευροβιομηχανία ὑπάγεται εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν εἰδῶν διατροφῆς καὶ ἀποτελεῖ ἓν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα τμήματα αὐτῆς (οἰνοπνευματώδη, ζυθοποιία, ἐλαιουργία, ἀμυλώδη, κονσερβοβιομηχανία, παγοποιία, κλπ.). Μετὰ τῆς μακαρονοποιίας καὶ ἀρτοποιίας ἀποτελεῖ τὸ σύμπλεγμα τῆς κυριωτέρας κατεργασίας τοῦ σίτου διὰ τὴν παραγωγὴν ἄρτου καὶ ζυμαρικῶν.

Ὁ κλάδος τῆς ἀλευροβιομηχανίας περιλαμβάνει πλῆθος ἐγκαταστάσεων ἀπὸ τοῦ σπουδαιοτέρου κυλινδρομύλου μέχρι τῶν μικροτέρων ὑδρομύλων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγκαταστάσεων τούτων δύναται νὰ ὑπολογισθῇ σήμερον, μὲ βάσιν τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920, εἰς 6.000 περίπου, μὲ σύνολον κινητηρίου δυνάμεως 42.000 ἵππων καὶ ἀριθμὸν ἐργατῶν περὶ τὰς 15.000. Ἐκ τούτων ἄξιοι λόγου εἶναι ὑπερεξακόσιοι ἀλευρόμυλοι ἐγκατεσπαρμένοι ἀνὰ τὴν χώραν, ἐξ ὧν 140 περίπου εἶναι κυλινδρόμυλοι. Ἐκ τούτων πάλιν 43 εἶναι οἱ σημαντικώτεροι ἔχοντες ἡμερησίαν παραγωγὴν 2.475 τόννων ἀλεύρου. Ἀπὸ αὐτοὺς 13 εὑρίσκονται ἐν Πειραιεῖ, 5 εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἀνὰ 4 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ τὰς Πάτρας, τρεῖς εἰς τὸν Βόλον, ἀνὰ 2 εἰς τὴν Λάρισαν καὶ Καλάμας καὶ ἀνὰ 1 εἰς Σῦρον, Κύμην, Κεφαλληνίαν, Μυτιλήνην, Σάμον, Τρίκκαλα, Καρδίτσαν, Βελεστῖνον, Λαμίαν καὶ Χαλκίδα.

Ἡ ἐγχώριος κατανάλωσις ἀλεύρων διὰ τὴν διατροφὴν τοῦ πληθυσμοῦ κυμαίνεται ἐτησίως περὶ τὰς 700.000 τόννων. Ἐκ τούτων, ἀφαιρουμένων 10 % περίπου ὡς προερχομένων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὑπὸ μορφὴν ἀλεύρων, τὸ ὑπόλοιπον εἶναι προϊὸν τῶν ἀλευρομύλων. Τοῦ ὑπολοίπου δὲ πάλιν τούτου τὰ δύο πέμπτα περίπου προέρχονται ἐξ ἐγχωρίου σίτου.

Ἡ ἐγχωρία παραγωγὴ καὶ ἡ εἰσαγωγὴ σίτου καὶ ἀλεύρων, καθὼς καὶ τὸ σύνολον τῶν καταναλισκομένων ἀλεύρων, ἀποδίδονται διὰ τοῦ κατωτέρω πίνακος.

Ἔτη	Ἐγχωρία παραγωγὴ σίτου εἰς τόννους	Εἰσαγωγὴ σίτου εἰς τόννους	Σύνολον σίτου εἰς τόννους	Παραγωγὴ ἀλεύρων εἰς τόννους	Ἄλευρα εἰσαχθέντα ἔξωθεν εἰς τόννους	Σύνολον καταναλωθὲν ἀλεύρ. εἰς τόννους
1920	304478	307140	611618	520000	37919	557919
1921	281294	283633	564927	479000	18281	497281
1922	240000	346689	586689	498000	46488	544488
1923	363000	333627	697124	590000	119000	709000
1924	250000	410000	660000	560000	137400	697400
1925	311500	382500	694000	590000	111900	701900
1926	290000	410000	700000	595000	137543	732543

(καθ' ὑπολογισμόν).

Δυνάμεθα νῦν νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ἀξίαν τοῦ συνόλου τῆς καταναλώσεως, ἤτοι τὴν ἀξίαν τῶν ἐκ τῆς ἀλέσεως τοῦ σίτου παραχθέντων προϊόντων, ἀλεύρων (λευκῶν καὶ πιτυρούχων) καὶ πιτύρων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ὑπολογισμὸς τῆς παραγωγῆς ἑνὸς ἑκάστου ἀλευρομύλου εἶναι ἀδύνατος παρ' ἡμῖν, διὰ τοῦτο θεωροῦμεν κατὰ προσέγγισιν ὡς παραγωγὴν ὅλων τῶν ἀλευρομύλων τὸ προϊὸν τῆς ἀλέσεως τοῦ συνόλου τοῦ εἰσαχθέντος καὶ παραχθέντος σίτου. Τὴν συνολικὴν δὲ ἀξίαν αὐτοῦ εὑρίσκομεν πολλαπλασιάζοντες τὸ προϊὸν τοῦτο, ἄλευρα καὶ πίτυρα, μὲ τὴν μέσην τιμὴν αὐτοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὴν συνολικὴν ἀξίαν προσθέτομεν κατόπιν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν εἰσαχθέντων ἀλεύρων.

Πρὸς τοῦτο λαμβάνομεν μέσην τινὰ ἀπόδοσιν τοῦ σίτου εἰς ἄλευρα 85 % (λευκὰ 73—75 %, πιτυροῦχα 91 %) καὶ ὑπολογίζομεν τὴν παραγωγὴν καὶ εἰσαγωγὴν σίτου εἰς χιλιόγραμμα, εἰς ταῦτα δὲ προσθέτομεν καὶ τὰ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαχθέντα πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ὁλικῆς ἀξίας αὐτῶν.

Δυνάμεθα ὡσαύτως νὰ ὑπολογίσωμεν καὶ τὴν βιομηχανικὴν ἀξίαν τῆς ἀλέσεως τοῦ σίτου, δηλαδὴ τὸ καταβαλλόμενον ποσὸν διὰ τὰ ἀλεστικὰ αὐτοῦ.

Τὴν ἀξίαν τοῦ συνόλου τῶν ἀλεσθέντων καὶ εἰσαχθέντων ἀλεύρων καθὼς καὶ τὴν βιομηχανικὴν ἀξίαν τοῦ ἐντοπίως ἀλεσθέντος σίτου ἀποδίδει ὁ ἑπόμενος πίναξ:

Ἔτη	Μέση τιμὴ εἰς δρ. ἀλεύρων κατὰ χιλιόγραμμον	Τιμὴ πιτύρ. εἰς δρ. κατὰ χιλιόγραμμ.	Ὁλικὴ ἀξία ἀλεύρων εἰς ἑκατομ. δρ.	Ὁλικὴ ἀξία πιτύρων εἰς ἑκατομ. δρ.	Σύνολον ἀξίας 3 καὶ 4 ἑκατομμύρ. δραχμῶν.	Ἀλεστ. κατὰ χ. γρ. σίτου εἰς δραχμὰς	Ἀξία εἰς ἑκατομ. δρ. τῆς βιομηχ. ἐπεξεργασ.
1924	4,30	1,60	2999	160	3159	0,17	[illegible]12
1925	6	2	4211	208	4419	0,22	153
1926	6,80	2,30	4981	241,5	5222,5	0,22	154

Μεταξὺ τῆς ἀλευροβιομηχανίας καὶ τοῦ ἀλευρεμπορίου ὑφίστανται διαφοραί, καθόσον ἀφορᾷ τὴν προστασίαν τῆς πρώτης καὶ τὴν ἐλευθέραν εἰσαγωγὴν παντὸς εἴδους ἀλεύρων ὑπὸ τοῦ δευτέρου. Ἡ ἀλευροβιομηχανία εἶναι ἐκ τῶν κλάδων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι δικαιοῦνται προστασίας τινός,

Digitized by Google

διότι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἀναντικαταστάτου καὶ ἀπαραιτήτου βιομηχανίας, τῆς ὁποίας ἡ ἔλλειψις ἢ ἡ παραμέλησις θίγει καιρίως τὸ κράτος εἰς τὴν ὑπόστασίν του. Ἡ προστασια ὅμως αὕτη δὲν πρέπει πάλιν νὰ ἐξικνῆται μέχρι τῶν περὶ αὐτονομίας καὶ αὐταρκείας ἰδεῶν τῶν ὑπερπροστατευτικῶν. Κανὲν πολιτισμένον κράτος, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον τὰ μικρότερα, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς αὔταρκες καὶ νὰ ἀποστερηθῇ τῆς ἐπικοινωνίας του ἀπὸ τὸν λοιπὸν κόσμον. Τοιαύτη τις προστασία ἴσως κατέληγεν εἰς μονοπώλιον τάξεως. Ὁ ἀνταγωνισμὸς ἑπομένως τοῦ ἀλευρεμπορίου πρὸς τὴν ἐγχώριον βιομηχανίαν, ὡς ἀπαραίτητος ρυθμιστὴς τῶν τιμῶν, δὲν πρέπει νὰ ἐξαλειφθῇ τελείως. Οὔτε ἡ προστασία μιᾶς βιομηχανίας μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν αὐτῆς δικαιολογεῖται ἐπὶ μακρόν, διότι τότε πλέον δύναται αὕτη νὰ ἀνταγωνισθῇ ἐπιτυχῶς τὰς βιομηχανίας ἄλλων προηγμένων κρατῶν. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ ἀρίστη ἔννοια τῆς δασμολογικῆς προστασίας, ἡ ὑποβοήθησις δηλαδὴ πρὸς ἐξύψωσιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων μιᾶς χώρας. Πάντως ἡ διαμάχη αὕτη ὑπάγεται εἰς τὸ ἄλυτον καὶ περιμάχητον ζήτημα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, τῆς προστασίας δηλαδὴ ἢ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου.

Αἱ παρ' ἡμῖν περαιτέρω συζητήσεις ἐπὶ τῆς διαφορᾶς ταύτης μεταξὺ τῆς ἀλευροβιομηχανίας καὶ τοῦ ἀλευρεμπορίου φαίνεται νὰ εὗρον συμβιβασμόν τινα, εἰς νομοσχέδιόν τι τῆς 1ης Μαΐου 1927, τὸ ὁποῖον καθορίζει καθ' ἅπαν τὸ κράτος τὰ ἄλευρα τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ τῆς ἀλέσεως σίτου ἐξωτερικῆς ἢ ἐσωτερικῆς προελεύσεως εἰς δύο μόνον ποιότητας, ἤτοι εἰς λευκὰ ἄλευρα καὶ εἰς πιτυροῦχα. Ἡ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ δὲ εἰσαγωγὴ ἀλεύρων καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοιούτων πρὸς ἀρτοποιίαν ἐπιτρέπεται μόνον, ἐφόσον ταῦτα ἐκπληροῦσι τοὺς ὅρους τοῦ ἐν λόγῳ νομοσχεδίου. Μάλιστα δύναται εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, τῇ προτάσει τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ, νὰ ἀπαγορευθῇ γενικῶς ἢ κατὰ περιφερείας ἡ εἰσαγωγὴ τούτων. Διαορίζεται ἐπὶ πλέον ἡ ἀξία τῆς μεταλλικῆς δραχμῆς προκειμένης εἰσαγωγῆς σίτου ἢ σμιγοῦ καὶ ἀλεύρων ἐκ σίτου μετὰ ἢ ἄνευ πιτύρων καὶ καθορίζονται διάφοροι διατυπώσεις διὰ τὴν κατοχήν, πώλησιν, παράδοσιν, ἀποταμίευσιν κλπ. τῶν ἀλεύρων, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ἐξάγωνται ἀπὸ τοὺς σάκκους τοὺς ἐμπεριέχοντας τὰ ἄλευρα.

Τὸ νομοσχέδιον γενικῶς εἰπεῖν ἐν τῇ τωρινῇ του διατυπώσει ἀποκλίνει μᾶλλον ὑπὲρ τῆς προστασίας τῆς ἀλευροβιομηχανίας, τὴν ὁποίαν τὸ ἐν ἰσχύϊ δασμολόγιον εἶχέ πως ἀμβλύνει, ἐπιδιώκει δὲ τὴν ἀποτροπὴν τῆς νοθείας τῶν ἀλεύρων, τὴν αὔξησιν τῶν προσόδων τοῦ δημοσίου, τὴν προστασίαν τῆς ἐγχωρίου σιτοπαραγωγῆς καὶ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἐξαγομένου συναλλάγματος. Καὶ τὰ μὲν τρία τελευταῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθοῦν, ἡ ἀποτροπὴ ὅμως τῆς νοθείας εἶναι ἀρκετὰ δυσχερής. Πάντως αἱ ἐπίμονοι καὶ μὴ δεδικαιολογημέναι πλέον ἀναμίξεις τοῦ κράτους εἰς τε τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν δὲν δύνανται νὰ δικαιολογηθοῦν μεταπολεμικῶς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Ἀργυροῦ - Ν. Μιχέλη*, Ἡ Ἑλληνικὴ Βιομηχανία 1925.— *Ν. Μιχέλη*, Ἡ Ἑλληνικὴ Βιομηχανία κατὰ τὸ 1925 1926 1926 27.— *Γ. Χαριτάκη*, Ἡ Ἑλληνικὴ Βιομηχανία 1927.—Ὑπόμνημα τοῦ Συνδέσμου Ἀλευροβιομηχάνων τῆς Ἑλλάδος 1926.—Ὑπόμνημα τῆς Ἑνώσεως Εἰσαγωγέων καὶ Ἐμπόρων ἀλεύρων 1927.—Γενικὴ Οἱ ονομικὴ ἀνασκόπησις τῆς Χώρας τοῦ ἔτους 1926 (ἔκδοσις Γενικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος) 1927.—Ἔκθεσις τῆς ἐπὶ τῶν ἀλεύρων κλπ. κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὴν Βουλὴν καὶ Αἰτιολογικὴ ἔκθεσις ἐπὶ τοῦ σχεδίου νόμου «περὶ καθιερώσεως δύο ὡρισμένων τύπων ἄρτου καθ' ἅπαν τὸ Κράτος». Ἔντυπα Βουλῆς 1927.

Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ

ἀλευροβιομήχανος (ὁ)· βιομήχανος παραγωγῆς ἀλεύρων.

ἀλευρόδενδρον (Aleurodendron) *[Βοτ.]*. Συνώνυμον τῆς μηλοχίας (Mélochia L.)· (6λ. λ.).

ἀλευροειδὴς ἢ *ἀλευρώδης* (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ ὅμοιος με ἄλευρον.—Ἐπίρρ. *ἀλευροειδῶς*.

ἀλευροθήκη. Τετράγωνον ξύλινον κιβώτιον πρὸ τῆς μυλοπέτρας τοῦ ὑδρομύλου συγκολλώμενον, ἵνα συγκεντροῦται τὸ διά τινος ὀπῆς (τῆς «*φτύσης τοῦ μύλου*») ἐξερχόμενον ἄλευρον, τὸ ἐκ τῆς τριβῆς τοῦ σίτου ἢ ἀραβοσίτου παραγόμενον «Ἔπεσε τ' ἀλεύρι στὴν *ἀλευροθήκη*», φράσις ἰσοδύναμος τῇ: «ἀλέστηκε τὸ ἄλεσμα». Δ. ΛΟΥΚ.

ἀλευρόκολλα (ἡ)· κόλλα παρασκευαζομένη ἐξ ἀλεύρου βραζομένου μὲ ἀνάλογον ὕδωρ.

—*[Χημ.]* Ὑγρὸν ἰξῶδες λαμβανόμενον διὰ θερμάνσεως ἀμύλου μεθ' ὕδατος, ὁπότε ἐπέρχεται διόγκωσις καὶ θλάσις τῶν κοκκίων αὐτοῦ· χρησιμοποιεῖται ὡς συγκολλητικὴ ὕλη. Σ. Γ.

ἀλευρομαντεία (ἡ) καὶ **ἀλφιτομαντεία** (ἡ). Εἶδος μαντικῆς δι' ἀλεύρων, τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι γνωσταὶ λεπτομέρειαι. Ὁ διὰ τοῦ τρόπου τούτου μαντευόμενος καλεῖται *ἀλευρόμαντις* ἢ *ἀλφιτόμαντις*. Τοιοῦτοι, καθὼς καὶ τὸ εἶδος τῆς μαντικῆς, μνημονεύονται καὶ παρὰ τοῖς λεξικογράφοις (Ἡσυχίῳ, Πολυδεύκῃ, Ἀνωνύμῳ παρὰ *Bekker* Anecdota 382, 22) καὶ παρὰ συγγραφεῦσι (Αἰλιανὸς Περὶ ζῴων VIII 5, Ἰάμβλιχος, Κλήμης, Θεοδώρητος κτλ. Τὰ χωρία παρὰ *Lobeck* Aglaophamus 815 c καὶ ἐν τῷ Θησαυρῷ). Ὁ Jacobs οὐχὶ ὀρθῶς ταυτίζει τὴν παρὰ Θεοκρίτῳ (ΙΙ 18) ἐπίπασιν ἀλεύρων ἐν τῇ πυρᾷ, ἧς καθαρῶς μαγικὴ ἡ χρῆσις, πρὸς τὴν ἀλευρομαντείαν. Παρ' Εὐσεβίῳ (Εὐαγγ. Παρασκ. 219 c) ἀναφέρονται καὶ ἀλευρομαντεῖα. Πρβλ. Riess ἐν *Pauly - Wissowa* Real-Encyclop. ἐν λ. *ἀλευρομαντεία καὶ ἀλφιτομαντεία*. ΣΤΙΛΠΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ἀλευρόμαντις, —*ιδος*· ἡ ἀπὸ τῶν ἀλεύρων μαντευομένη γυνή· πβ. *ἀλφιτόμαντις, ἀστραγαλόμαντις*.

ἀλευρόμετρον. Ὄργανον χρησιμεῦον διὰ τὸν προσδιορισμον τῆς ἀρτοποιητικῆς ἱκανότητος τοῦ ἀλεύρου. Τὸ ὄργανον τοῦτο κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Boland, παρ' ὅλας τὰς τροποποιήσεις ἃς ὑπέστη, στηρίζεται πάντοτε ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς. Σύγκειται ἐκ κυλίνδρου, εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ὁποίου φέρεται ὡρισμένη ποσότης γλουτένης (7 γρμ.) καὶ εἰς ὃν εἶτα εἰσάγεται εὐκίνητον ἔμβολον, φέρον κλίμακα ἀπὸ 25—50 βαθμολογημένην. Ἡ ἀπόστασις τῆς γλουτένης ἀπὸ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ ἐμβόλου ἀνέρχεται εἰς 25 ἑκσμ., κατὰ δὲ τὸν Boland εἶναι καθωρισμένη δι' ἄλευρον, οὔτινος ἡ γλουτένη δὲν δύναται νὰ ὠθήσῃ τὸ ἔμβολον, ἤτοι ἀκατάλληλον πρὸς ἀρτοποίησιν. Ἡ διαστολὴ τῆς γλουτένης γίνεται εἰσαγομένου τοῦ ἑτοιμασθέντος ὀργάνου ἐν ἐλαιολούτρῳ εἰς θερμοκρασιαν 150°, ὅπου ἀφίεται ἐπὶ 10', ἕως οὗ ἡ θερμοκρασία ἀνέλθῃ εἰς 250°, μετὰ ἕτερα δὲ 10' τὸ πείραμα περατοῦται. Ἡ ἐξώθησις τοῦ ἐμβόλου προκαλεῖται διὰ τῆς ἐξατμίσεως τῆς ἐν τῇ γλουτένῃ ἐνεχομένης ποσότητος ὕδατος, ὅσον δὲ περισσότερον τὸ ἔμβολον ἐξωθεῖται, τόσον πλέον καλυτέρα ἀρτοποιητικῆς ἱκανότητος εἶναι τὸ ἄλευρον. Κ. Γ. Μ.

ἀλευρόμυλος. Μηχάνημα ἢ σύνολον μηχανημάτων, δι ὧν, κυρίως ὁ σῖτος, καθὼς καὶ ἡ κριθή, ὁ ἀραβόσιτος, ἡ σίκαλις, ἀλέθομενα διὰ μυλολίθων ἢ ἀπεσκληρυμένων χυτοσιδηρῶν κυλίνδρων, μετατρέπονται εἰς ἄλευρα διαφόρων εἰδῶν καὶ ποιοτήτων πρὸς κατασκευὴν ἄρτου.

Εἰς τοὺς ἀλευρομύλους ὑπάγονται κατὰ χρονολογικὴν τάξιν τῆς ἐφαρμογῆς καὶ χρήσεώς των καὶ ἀναλόγως τῆς χρησιμοποιηθείσης κινητηρίου αὐτῶν δυνάμεως, οἱ ἀρχέγονοι χειρόμυλοι, οἱ ἀλογόμυλοι ἀνεμόμυλοι, ὑδρόμυλοι, ἀτμόμυλοι καὶ τέλος οἱ σημερινοὶ τελειότατοι κυλινδρόμυλοι (6λ. λέξεις), δι' ὧν, κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη, ἐτελειοποιήθη καὶ ἐπετεύχθη ἡ μεθοδικὴ ἄλεσις τοῦ σίτου καὶ ὁ τέλειος ἀποχωρισμὸς τῶν διαφόρων οὐσιῶν, εἰδῶν καὶ ποιοτήτων τῶν ἀλεύρων, ἀνεπτύχθη δὲ καὶ ἡ σημερινὴ μεγάλη ἀλευροβιομηχανία. Γ. Π. ΡΑΖΕΛΟΣ

ἄλευρον (τό)· ὁ καθαρεύων τύπος τοῦ δημοτ. *ἀλεύρι*· οἱ παλαιοὶ ἔλεγον εἰς τὸν πληθ. *ἄλευρα* (τὰ) μόνον τὰ ἐκ τοῦ σίτου προερχόμενα, *ἄλφιτα* (τὰ) δὲ τὰ ἐκ τῆς κριθῆς (6λ. ἀλεύρι).

— *[Χημ. Τροφ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἄλευρον* ἐννοοῦμεν συνήθως τὸ κατὰ τὸ ἄλεσιν ἀπαλλαγὲν ἀπὸ τῶν φύτρων καὶ φλοιῶν προϊὸν τῆς ἀλέσεως τῶν δημητριακῶν καρπῶν. Ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν ἐννοοῦνται μόνον τὰ ἐκ σίτου, σικάλεως καὶ κριθῆς προϊόντα, ἐνῷ ὑπὸ εὐρυτέραν ἐννοοῦνται οὐχὶ μόνον τὰ ἐκ δημητριακῶν προϊόντα ἀλλὰ καὶ τὰ ἐξ ὀσπρίων. Διὰ τὴν δήλωσιν τῶν τοιούτων προϊόντων δέον νὰ τιθεται καὶ προσδιοριστικὸν εἰς τὸ ὄνομα ἄλευρον, ὡς λ. χ. ἄλευρον κυάμων, ἄλευρον φασιόλων κλπ.

Σεμίδαλις εἶναι ἄλευρον σίτου, διαφέρον τοῦ κοινοῦ τοιούτου κατὰ τὸ μέγεθος τῶν κόκκων. Τὰ μετὰ τὴν ἄλεσιν ἀπομακρυνόμενα διὰ μηχανικῶν μέσων θραύσματα τῶν φύτρων καὶ φλοιῶν ἀποτελοῦσι τὰ καλούμενα *πίτυρα*, ἅτινα εὐρείαν ἔχουσι σημασίαν ἐν τῇ κτηνοτροφίᾳ.

Ἄλευρα ἀρτοποιΐας καλοῦνται εἰδικῶς τὰ ἐκ σίτου καὶ σικάλεως προϊόντα, διότι ταῦτα παρέχουσιν ἄρτον μᾶλλον πορώδη καὶ εὐγευστον. Τὰ ἄλλα εἴδη τοῦ ἀλεύρου διὰ τὴν ἀρτοποιίαν ἐλαχίστην ἔχουσι σημασίαν.

Τὰ ἄλευρα τῶν δημητριακῶν καρπῶν διαφέρουσι τῶν ἐξ ὀσπρίων λαμβανομένων, καθόσον τὰ πρῶτα ἀποτελοῦνται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν θρεπτικῶν ἱστῶν, ἐνῷ τὰ δεύτερα προέρχονται ἐκ τῶν φύτρων (κοτυληδόνων).

Χημικὴ σύστασις τῶν ἀλεύρων ἀρτοποιΐας.— Τὰ ἄλευρα ταῦτα περιέχουσιν *ὕδωρ* εἰς ποσότητα κυμαινομένην μεταξὺ 11 καὶ 16 %. Τὸ ποσὸν τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς συγκομιδῆς, τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως, τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους, ὡς καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀλέσεως. Τὸ ποσὸν τοῦ ὕδατος ἑπομένως εὑρηται εἰς στενωτάτην σχέσιν πρὸς τὴν ὑγρασίαν τοῦ σιτηροῦ καὶ εἶναι μόνον ὀλιγώτερον τούτου κατὰ 1—2 %, λόγῳ τῆς κατὰ τὴν ἄλεσιν ἐπερχομένης θερμάνσεως καὶ τοῦ ἐπιτελουμένου ἀερισμοῦ. Ἐκ τῶν *ἀνοργάνων συστατικῶν* περιέχει ἐκεῖνα ἀκριβῶς ἅτινα ὑπάρχουσιν εἰς τὸ ἀντίστοιχον σιτηρόν.

Τὸ εἰς τὸ ἄλευρον εὑρισκόμενον *λίπος* προέρχεται κυρίως ἐκ τοῦ φύτρου καὶ τῆς ἐξωτερικῆς στιβάδος, εἶναι δὲ ὑποκίτρινον ἔλαιον, ἀποτελούμενον κυρίως ἐκ γλυκεριδίων τοῦ ἐλαϊκοῦ καὶ παλμιτικοῦ ὀξέος. Τὸ ἔλαιον τοῦτο εἶναι λίαν εὐαποσύνθετον. Τὸ λίπος τοῦτο ἀκολουθοῦσι καὶ ἀσαπωνοποίητα συστατικὰ (λεκιθίνη καὶ φυτοστερίνη) εἰς ποσότητα περίπου 7,5 % τοῦ λίπους. Τὸ ὑποκιτρινον χρῶμα τοῦ λίπους τούτου ὡς καὶ τοῦ ὅλου ἀλεύρου ὀφείλεται εἰς εἰδικὴν χρωστικὴν (καροτίνην).

Τὸ ἄλευρον περιέχει σημαντικὴν ποσότητα *λευκωματοειδῶν ὑλῶν*. Τὸ ποσὸν τοῦ λευκώματος ὡς καὶ τοῦ λίπους καὶ τῶν ἀνοργάνων συστατικῶν, αὐξάνει ἐφ' ὅσον ἡ κατὰ τὴν ἄλεσιν ἀπόδοσις καθισταται μεγαλυτέρα. Κατὰ τὸν Th. B. Osborne ἀπαντῶσι τὰ ἑξῆς λευκώματα:

1) Λευκοσίνη, ἥτις εἶναι ἀλβουμίνη διαλυτὴ εἰς ὕδωρ, καθιζάνουσα διὰ κορεσμοῦ τοῦ διαλύματος εἴτε διὰ μαγειρικοῦ ἅλατος, εἴτε διὰ θειικοῦ μαγνησίου.

2) Ἐδεστίνη, ἥτις εἶναι γλοβουλίνη διαλυτὴ εἰς διάλυμα 5 % μαγειρικοῦ ἅλατος καὶ καθιζάνεται ἐκ τοῦ διαλύματος αὐτῆς διὰ κορεσμοῦ διὰ θειικοῦ ἀμμωνίου ἢ θειικοῦ μαγνησίου.

3) Γλιαδίνη, ἥτις εἶναι καζεΐνη εὐδιάλυτος εἰς ἀραιὰν ἀλκοόλην. Περιέχεται εἰς τὸν σῖτον καὶ τὴν σίκαλιν εἰς ποσότητα 4—5 %. Ἐκ τῶν διαλυμάτων αὐτῆς καθιζάνεται ἢ δι' ἰσχυρᾶς ἀραιώσεως δι' ὕδατος ἢ διὰ προσθήκης πυκνῆς ἀλκοόλης.

4) Γλουτενίνη, ἡ ὁποια εἶναι ἐπίσης καζεΐνη, ἀδιάλυτος ὅμως εἰς ἀλκοόλην. Παρασκευάζεται εἰς καθαρὰν κατάστασιν μόνον ἐκ τοῦ σιταλεύρου.

Αἱ δύο αὗται τελευταῖαι λευκωματοειδεῖς ὗλαι (γλιαδίνη καὶ γλουτενίνη) ἀποτελοῦν τὴν καλουμένην *γλουτένην* ἥτις ὑπὸ μορφὴν κόκκων εὑρηται κατανεμημένη μεταξὺ τῶν κόκκων τοῦ ἀμύλου τοῦ ἀλευρούχου πυρῆνος τῶν σιτηρῶν.

Τὰ λευκωματοειδῆ κοκκία τῆς λευκωματούχου στιβάδος, ἥτις εὑρίσκεται ἔξωθεν τοῦ ἀλευρούχου πυρῆνος τῶν σιτηρῶν εἶναι διαφόρου συστάσεως, ἀποτελούμενα ἐξ ἄλλων λευκωματοειδῶν ὑλῶν. Ἡ ἰδιότης ἣν κέκτηται ἡ γλουτένη (κυρίως ἡ γλουτενίνη) τοῦ νὰ διογκοῦται καὶ νὰ σχηματίζῃ πλαστικὴν καὶ ἐλαστικὴν μᾶζαν διὰ προσθήκης ὕδατος καὶ μαλάξεως, ὡς λ. χ. κατὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ἀρτοζύμης, ἔχει σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὴν ἀρτοποιίαν.

Τὸ ἄλευρον περιέχει περαιτέρω ὑδατάνθρακας, ἐξ ὧν τὴν σημαντικωτέραν θέσιν κατέχει τὸ ἄμυλον. Τὸ ἄμυλον τῶν σιτηρῶν ἀποτελεῖται ἐξ ἀμυλοκυτταρίνης ἢ ἀμυλοπεπτίνης (μέχρι 15 %) ἐξ ἀμυλόζης ἢ γρανουλόζης (περίπου 75 %) καὶ διαλυτοῦ ἀμύλου μετὰ μικρῶν ποσοτήτων ἀμυλοδεξτρινῶν (10 %). Σάκχαρον κανονικῶς δὲν ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἄλευρον ἢ εἰς ἐλάχιστα μόνον ποσά, τὸ δὲ ἐνίοτε κατὰ τὴν δι' ὕδατος ἐκχύλισιν παραλαμβανόμενον τοιοῦτον ἔχει σχηματισθῆ, παρουσίᾳ τοῦ ὕδατος, διὰ διαστατικῆς διασπάσεως φυραματικῆς προελεύσεως.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, εἰς τὰ ἄλευρα ἀπαντᾷ καὶ σειρὰ ὅλη φυραμάτων διαστατικῶν, πρωτεολυτικῶν καὶ ὀξειδωτικῶν, δι' ὧν προκαλοῦνται αἱ διάφοροι ἀλλοιώσεις τῶν ἀλεύρων.

Ἡ μέση ἑκατοστιαία σύνθεσις τῶν σπουδαιοτέρων ἀλεύρων εἶναι ἡ ἑξῆς:

Συστατικὰ	Σίτου λεπτόταιου	Σίτου χονδρότερου	Σικάλεως	Κριθῆς	Βρόμου	Ἀραβοσίτου	[illegible]
Ὕδωρ	12,63	12,58	12,58	14 06	9,09	12 99	[illegible]
Ἀζωτοῦχοι ὗλαι	10,68	11,60	9,62	12,29	13,87	9,62	[illegible]
Λ πος	1,13	1,59	1,44	2,41	6,18	3,14	[illegible]
Ἐλεύθ. Ν ἐκχ ὗλαι	74,69	73,39	73,84	68,47	67,06	71,70	[illegible]
[ἐξ ὧν Ἄμυλ ν]	69,33	66,34	64,95	—	—	—	-
Ἀκατ. ἶνες	0,30	0,92	1,35	0,89	1,71	1.41	[illegible]
Ἀνόργανα συστατικὰ	0,52	1,02	1,17	1,85	2,07	1,14	[illegible]

Τὰ ἄλευρα διακρίνονται, ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ σιτηροῦ ἐξ οὗ προέρχονται, εἰς ἄλευρα ἐκ μαλακῶν σιτηρῶν, ἐκ σκληρῶν καὶ ἐξ ἡμισκλήρων τοιούτων. Ἐμπορικῶς δὲ διακρίνονται εἰς ἄλευρα ἀρίστης ποιότητος, α' ποιότητος, β' ποιότητος, γ' ποιότητος, δ' ποιότητος καὶ ἄλευρα κατωτάτης ποιότητος. Ἡ ἐξ ἑνὸς σιτηροῦ λαμβανομένη ποιότης ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ ἀλέσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ σχετικοῦ κοσκινίσματος.

Κατὰ τὴν διατήρησιν καὶ ἐναποθήκευσιν τῶν ἀλεύρων ἰδιάζουσα δέον νὰ καταβάλληται προσοχή, ἵνα μὴ ἐπέλθῃ ἐπιβλαβὴς ἀλλοίωσις τοῦ ἀλεύρου. Οὕτω λ.χ. ἡ αὔξησις τῆς θερμοκρασίας ἐπιφέρει ἐπαύξησιν τῆς ἀναπνοῆς καὶ ἑπομένως σημαντικὴν ἀπώλειαν κατὰ βάρος, δι' ὃ ἐνδείκνυται ἐπιμελὴς ἀερισμὸς τῶν ἀποθηκῶν. Ὅταν τὰ ἄλευρα εὕρηνται συσκευασμένα εἰς σάκκους, δὲν πρέπει νὰ τοποθετοῦνται ἐπ' ἀλλήλων πλείονες τῶν 3—4 σάκκων καὶ ἐπιπροσθέτως δέον συχνὰ νὰ μετατοπίζωνται. Ἄλευρα συσκευασμένα ἐντὸς λ[illegible]τίων δέον νὰ διατηροῦνται εἰς χώρους καθαρ[illegible]

Digitized by Google

.ιὴ χρησιμοποιουμένους δι' ἐναποθήκευσιν καὶ ἄλλων ὑλῶν, καὶ καλῶς ἀεριζομένους, κατὰ τὴν θερμὴν δὲ ἐποχὴν τοῦ ἔτους πρέπει καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα νὰ ἐξετάζωνται καλῶς μήπως ἤρχισεν ἀλλοίωσίς τις. Ἡ διατήρησις ἀλεύρων ἐπὶ δαπε-δων πρέπει νὰ ἀποφεύγηται διὰ πολλοὺς λόγους ὡς λ. χ. ἀπώλειαι, πρόσμιξις μετ' ἀκαθαρσιῶν κ. λ. π.). Ἄλευρα μετ' ηὐξημένης ὑγρασίας (ἄνω τῶν 16 %,) ὑπόκεινται ταχύτερον καὶ εὐκολώτερον εἰς ἀλλοίωσιν.

Ἄλευρον ἀπροσέκτως διατηρούμενον δύναται νὰ ὑποστῇ αὐτοθέρμανσιν, νὰ συσφαιρωθῇ, νὰ ἀποκτήσῃ δυσάρεστον ὀσμὴν καὶ γεῦσιν, νὰ ὑπο-στῇ εὐρωτίασιν κλπ. Ἡ συσφαίρωσις εἰδικῶς εἶναι ἔνδειξις ἀρχομένης ἀποσυνθέσεως, ἐφ' ὅσον δὲ γίνῃ ἐγκαίρως ἀντιληπτή, εἶναι εὔκολος ἡ σωτηρία τοῦ ἀλεύρου διὰ καταλλήλου ἀερι-σμοῦ.

Τὰ ἄλευρα τῆς σικάλεως εἶναι ὀλιγώτερον δια-τηρήσιμα τῶν ἐκ σίτου ἀλεύρων, γενικῶς δὲ τὰ λεπτότερα εἶναι μᾶλλον διατηρήσιμα τῶν χον-δροτέρων.

Λίαν εὐπαθῆ εἶναι τὰ ἄλευρα πρὸς τὰς ἀρω-ματικὰς ἢ δυσόσμους ὕλας πάσης φύσεως, ἐξ ὧν δυσκολώτατα προσλαμβάνουν τὴν χαρακτηριστικὴν ὀσμήν.

Τὰ ἄλευρα κατὰ τὴν προστριβὴν μεταξὺ τῶν δακτύλων δὲν πρέπει νὰ παρουσιάζωνται ὡς πολὺ μαλακά, οὔτε κονιορτώδη, οὔτε ὕφυγρα, οὔτε θερμὰ ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι ἐλαφρῶς κοκκώδη, αἰσθητὰ εἰς τὴν ἀφὴν καὶ κατὰ τὴν πίεσιν διὰ τῆς χειρὸς νὰ μὴ ἑνοῦνται εἰς μίαν μᾶζαν. Καλὰ ἄλευρα δὲν πρέπει νὰ παρουσιάζουν ὄψιν ....ρητίδος, τὸ δὲ χρῶμα αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ εἶ-ναι τελείως λευκὸν ἀλλὰ ἐλαφρῶς ὑποκίτρινον ...ὑπόλευκον. Χροιὰ ὑπότεφρος δὲν εἶναι συστατικὸν καλοῦ ἀλεύρου. Ἡ ὀσμὴ τῶν καλῶν ἀλεύρων πρέπει νὰ εἶναι ἡ χαρακτηριστικὴ διὰ τὰ πρόσ-φατα ἄλευρα καὶ οὐχὶ ὡς ἀπὸ εὐρῶτος τοιαύτη.

Ἡ γεῦσις καλοῦ ἀλεύρου πρέπει νὰ εἶναι ἡ χαρακτηριστικὴ διὰ τὸ πρόσφατον τοιοῦτον, εὐ-χαρίστως ὑπογλυκίζουσα, οὐχὶ πικρά, οὐδὲ ταγ-γή, νήσσουσα ἢ ὑπόξυνος.

Ἡ πικρὰ γεῦσις χαρακτηρίζει τὰ πεπαλαιωμένα ἄλευρα. Αἱ διάφοροι ἀλλοιώσεις τῶν ἀλεύρων δύνανται νὰ προέλθωσιν εἴτε ἐκ κλιματολογικῶν λόγων, εἴτε ἐξ ἀπροσεξίων κατὰ τὴν ἄλεσιν, ἐνα-ποθήκευσιν καὶ διατήρησιν, εἴτε τέλος ἐκ τοῦ εἴδους καὶ τῆς ποικιλίας τοῦ χρησιμοποιηθέντος σιτηροῦ. Ἐπίσης σημαντικώταται ἀλλοιώσεις δύ-νανται νὰ ἐπέλθωσι διὰ διαφόρων βακτηρίων καὶ μυκήτων.

Ὡς *ἀκαθαρσίαι* τοῦ ἀλεύρου θεωροῦνται κυρίως τὰ ζιζάνια τῶν σιτηρῶν καὶ τὰ διάφορα παρά-σιτα, περαιτέρω δὲ ἡ ἄμμος, ὁ κονιορτὸς τῶν ἀλευρομύλων, ἀκαθαρσίαι μυῶν, τὰ ἐπὶ ἐλαττωμα-τικῶν ἐγκαταστάσεων ἐκ τῶν κυλίνδρων τῶν μύ-λων συμπαρασυρόμενα μεταλλικὰ τεμαχίδια (ἅτινα ἐνίοτε λόγῳ παρουσίας μολύβδου ἢ ἄλλου δηλη-τηριώδους μετάλλου δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ ἐπι-βλαβῆ εἰς τὴν ὑγείαν) κλπ.

Ὡς *νοθεῖαι* τοῦ ἀλεύρου θεωροῦνται ὅλαι αἱ προσμίξεις αἵτινες ἢ εἶναι ἄχρηστοι διὰ τὴν θρέ-ψιν ἢ ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας εἶναι ἐπιβλαβεῖς διὰ τὴν ὑγείαν ἢ ἐπιφέρουν σκοπίμως ἐπαύξησιν τοῦ βάρους τοῦ ἐμπορεύματος, ὡς λ. χ. ἡ κρητίς, ἡ γύψος, ὁ μαγνησίτης, τὸ πυριτικὸν μαγνήσιον, τὸ φωσφορικὸν ἀσβέστιον, ἡ ὀπτὴ γῆ, ἡ γῆ ἐκ πατόμων καὶ τὰ παρόμοια. Περαιτέρω θεωρεῖ-ται ὡς νοθεία ἡ πρόσμιξις μεθ' ὑλῶν δι' ὧν ἀπο-σκοπεῖται ἡ ἀπόκρυψις, ἡ συγκάλυψις ἐλαττωμα-τικῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀλεύρων εἴτε ἀκαταλληλό-τητος αὐτῶν διὰ τὴν ἀρτοποιίαν, ὡς λ. χ. ἡ προσ-θήκη στυπτηρίας, θειικοῦ χαλκοῦ καὶ θειικοῦ ψευδαργύρου, χρωστικῶν ὑλῶν, ἡ λεύκανσις τοῦ ἀλεύρου διὰ διοξειδίου τοῦ ἀζώτου, ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου, θειώδους ὀξέος, χλωρίου ἢ ἠλε-κτρικοῦ ρεύματος. Περαιτέρω θεωρεῖται ὡς νο-θεία ἡ πρόσμιξις ἑνὸς ἀλεύρου μετ' ἀλεύρου ἄλ-λου σιτηροῦ ἢ κατωτέρου εἴδους τοῦ ἰδίου σιτη-ροῦ. Ἡ ἐξέτασις ἑνὸς ἀλεύρου γενομένη κατὰ τὰ ἐν τῇ εἰδικῇ βιβλιογραφίᾳ ἀναφερόμενα ἀποσκο-πεῖ εἰς τὴν ἀνίχνευσιν τῶν τυχὸν νοθειῶν ἢ τῆς ἀλλοιώσεως ὡς καὶ εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς κα-ταλληλότητος αὐτοῦ διὰ τὴν ἀρτοποιίαν, τοῦτο δ' ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν πρᾶξιν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ε. Ἐμμανουήλ*, Χημεία τῶν τροφίμων καὶ ποτῶν.—*Δαμβέργη-Κομνηνοῦ*, Ὁδηγὸς ἐξετάσεως ἐδωδίμων καὶ ποτῶν.—*Chevalier-Baudrimant*, Dictionnaire des falsifications. *Villiers-Collin*, Altérations et falsifications.—*Kötger*, ...rungs mittelchemie.—*König*, Chemie der menschlichen Nahrungs- und Genussmittel.—*Zeitschrift für Untersuchung der Nahrungs- und Genussmittel.—Vereinbarungen für das Deutsche Reich.—Codex alimentarius Austriacus. Schweizerisches Lebensmittelbuch.* κ λ.π. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

—ἄλευρον ὀρεινὸν (Bergmehl) *[Πετρογρ.]*· βλ. **διατόμων.**

Ἀλευρόν (;). Πόλις τῆς Παμφυλίας. Ἦτο ἕδρα ἐπισκόπου ἐξαρτωμένου ἐκ τοῦ μητροπολίτου Πέργης κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους (λ. *Baudrillart-Vogt* «Dictionnaire d'histoire e.c.» λ. *Aleurum*). Γ. Δ. Κ.

ἀλευρονᾶτον (Aleuronat). Λευκωπὴ κόνις λαμ-βανομένη ἐκ τῆς γλουτένης τοῦ σίτου. Κατὰ μέγα μέρος σύγκειται ἐκ φυτικοῦ λευκώματος. Πολυά-ριθμοι ἐπ' αὐτοῦ ἔρευναι ἔδειξαν ὅτι εἶναι λίαν ἀφομοιώσιμον ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Ἐφαρμογὴν εὑρίσκει εἰς τὴν παρασκευὴν ζυμαρι-κῶν καὶ ἄρτου διὰ διαβητικοὺς πλουσίων εἰς λεύ-κωμα. Τὸ ἀλευρονᾶτον προστίθεται ἔτι καὶ εἰς τὰ διὰ παιδία ἄλευρα. Κ. Γ. Μ.

ἀλευροποίησις (ἡ)· ἡ εἰς ἄλευρον μεταβολὴ τοῦ σίτου, τῆς κριθῆς κ.τ.τ.

ἀλευροποιὸς (ὁ, ἡ)· ὁ περὶ τὴν ἄλεσιν τοῦ σί-του καὶ ἐν γένει τὴν παρασκευὴν τοῦ ἀλεύρου ἀσχολούμενος.

ἀλευροποιῶ *(—έω)*· μεταβάλλω εἰς ἄλευρον, παράγω ἄλευρον.

ἀλευροπωλεῖον (τό)· ὁ τόπος, τὸ κατάστημα ἔνθα πωλοῦνται ἄλευρα.

ἀλευροπώλης (ὁ)· ὁ πωλῶν ἄλευρα.

ἀλευρόσακκος (ὁ) καὶ δημοτ. *ἀλευροσάκκι* (τό)· σάκκος πρὸς ἀποθήκευσιν ἀλεύρου: «Οὔτε ἀλευροσάκκι δὲν ἔχουν αὐτοὶ στὸ σπίτι τους». Δ. ΛΟΥΚ.

ἀλευροσκόπιον. Ὄργανον πρὸς ἐμπειρικὸν προσδιορισμὸν τῆς εἰς γλουτένην περιεκτικότητος καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἐξαρτωμένης ἀρτοποιητικῆς ἱκα-νότητος τοῦ ἀλεύρου. Σύγκειται ἐκ κυλίνδρου φέ-ροντος ἔμβολον κινητὸν κατὰ μῆκος κλίμακος. Ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου ἐγκλείεται ποσόν τι τῆς ζύ-μης καὶ θερμαίνεται ὁ κύλινδρος, ὅτε ἀντιστοίχως τὸ ἔμβολον κινεῖται περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον πρὸς τὰ ἔξω κατὰ μῆκος τῆς κλίμακος (βλ καὶ λ. ἀλευρόμετρον). Κ. Γ. Μ.

ἀλευροσκώληξ (ὁ) *[Ζωολ.]*. Ἔντομα κολεό-πτερα ἑτερομερῆ, τῆς οἰκογενείας τῶν *τενεβριδῶν*. Χαρακτηρίζονται ὑπὸ ἐπιμήκους καὶ ἐλαφρῶς κυρτοῦ σώματος· αἱ κεραῖαι των πλατύνονται κατὰ τὸ ἄκρα των· τὸ τελευταῖον ἄρθρον τῶν σιαγο-νικῶν προσακτρίδων εἶναι σχεδὸν τριγωνικόν· οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι πλάγιοι· ὁ προθώραξ τετράγωνος· τὰ ἔλυτρα μεγάλα καὶ ἀπεστρογγυλωμένα κατὰ τὸ ἄκρον των. Ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς οἰκο-γενείας εἶναι *ἀλευροσκώληξ ὁ μυλωθρός*, ὅστις ἔχει χρῶμα μελανότερον καὶ ἐνίοτε ὑπέρυθρον κατὰ τὰ ἔλυτρα. Εἶναι ἔντομον κοινότατον καὶ ἐνδιαι-τᾶται κατὰ προτίμησιν εἰς σιτοβολῶνας, ἀλευρα-ποθήκας κτλ. Τὰ ᾠά του τὰ ἐναποθέτει ἐπὶ τῶν σάκκων τῶν ἀλεύρων, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ τρέφον-ται αἱ κάμπαι του. Κοινῶς εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀλευροσκούληκο*. Δ. Ν. Π.

ἀλευροστάφυλο *[Βοτ.]* κοινὴ ὀνομασία εἰς τὴν νῆσον Κεφαλληνίαν ποικιλίας σταφυλῆς. Σ. Μ.

ἀλευρόστικτα (τὰ) (Aleurosticta). Ἔντομα κο-λεόπτερα πενταμερῆ συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν λεπιδοκέρων, παραπλήσια τῶν καράβων. Δ.Ν.Π.

Ἀλευροῦ. Μία τῶν ἓξ κοινοτήτων τοῦ τέως δήμου Πελλάνης τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταϋγέτου, οὐχὶ μακρὰν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Εὐρώτα καὶ εἰς ἀπόστασιν 2 μὲν χιλιομέτρων τῆς κωμοπόλεως Καστανιᾶς, εἰς τῆς ὁποίας τὸ εἰρηνοδικεῖον ὑπά-γεται, καὶ 3 χιλιομέτρων τῆς κωμοπόλεως Γεωρ-γίτση (Πελλάνης), εἰς τῆς ὁποίας τὴν ἀστυνομι-κὴν περιφέρειαν ἀνήκει· μετ' ἀμφοτέρων τούτων τῶν κωμοπόλεων συνδέεται καὶ τηλεφωνικῶς. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ἔδαφος γόνιμον, παρά-γον δημητριακοὺς καρπούς, ἔλαιον, οὗτινος γίνε-ται ἐξαγωγὴ (εἰς Μεγαλόπολιν καὶ Γορτυνίαν) περὶ τὰς 70 χιλ. ὀκ. καὶ οἶνον, κατοικεῖται δὲ ὑπὸ 900 περίπου κατοίκων, ἐκ τῶν ὁποίων 500 εἶναι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Ἀλευροῦ, ὑπὲρ τοὺς 300 τοῦ εἰς τὴν αὐτὴν κοινότητα ὑπαγομένου συνοικισμοῦ Περιβόλια, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀγροικιῶν τῆς κοι-νότητος.

Οἱ κάτοικοι τῆς κοινότητος, ζῶντες ἐν μέσῳ γονίμων ἀγρῶν ἀρδευομένων ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῆς πηγῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ τῶν ἄλλων πηγῶν τοῦ χωρίου, ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν γεωρ-γίαν, ἐλάχιστοι δὲ αὐτῶν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν μικρὰν βιομηχανίαν τοῦ χωρίου (ἔχουσι 5 ἐλαιο-τριβεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἓν εἶναι ἀτμοκίνητον), εἶ-ναι δὲ φιλοπρόοδοι καὶ διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἐπιστή-μονες τοῦ χωρίου (ἰατροὶ) κατάγονται ἐξ αὐτοῦ. Εἶναι ἕδρα διταξίου δημοτικοῦ σχολείου.

— *[Ἱστορ.]*. Τὸ χωρίον ἐκτίσθη, κατὰ τὴν πα-ράδοσιν, κατὰ τὸ 1770 καὶ ὠνομάσθη Ἀλευροῦ ἀπὸ τὴν γυναῖκα τοῦ πρώτου μυλωθροῦ τοῦ χω-ρίου, ἡ ὁποία διένεμεν εἰς τοὺς κατοίκους τὰ ἄλευρά των, οὖσα πάντοτε διὰ τοῦτο ἀλευρωμένη. Βραδύτερον τὸ χωρίον ἀπέκτησε πολλοὺς μύλους, οἱ ὁποῖοι ὅμως κατεστράφησαν ἀπὸ ἰσχυρὸν σει-σμόν. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 οἱ δυνάμε-νοι νὰ φέρωσιν ὅπλα κάτοικοι μετὰ τοῦ ὁπλαρ-χηγοῦ των Γ. Μπαλιώτη ἠκολούθησαν τοὺς καπε-ταναίους Κεφάλαν, Τζωρτζάκην καὶ Καπετανάκην καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πρώτου εἰσῆλθον πρῶ-τοι εἰς τὴν Τρίπολιν κατὰ τὴν ἅλωσίν της (23 Σεπτεμβρίου 1821). Ἐπὶ τουρκοκρατίας οἱ κάτοι-κοι τοῦ χωρίου κατέφευγον, ὁσάκις ἠπειλοῦντο ὑπὸ τῶν εἰς τὰ Περιβόλια κατοικούντων γειτόνων των Τούρκων καὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, εἰς τὰ πλη-σίον τοῦ χωρίου καὶ παρὰ τὸν παραπόταμον τοῦ Εὐρώτα Κάρδαριν (Λουκᾶν) πολυάριθμα σπήλαια ἅτινα ἦσαν τὰ λημέρια τῶν ἀνυποτάκτων κλεφτῶν τοῦ τόπου. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλευροῦτσος *Μιχαὴλ* Ἀθηναῖος κτηματίας. Μετέσχε τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, καὶ διὰ τῆς προσωπικῆς του συμβολῆς, ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Σ. Ζαχαρίτσαν, καὶ χρηματικῶς, προσενεγ-κὼν σχεδὸν ὅλην του τὴν περιουσίαν. Ἀπέθανε γέρων.

ἀλευροφάγος (ὁ) *[Ζωολ.]*· βλ. ἀλευροσκώληξ.

ἀλευρώδης· ὁ ἀλευρωμένος· ὁ ἀλευροειδής.

ἀλευρώδης (ὁ) (Aleurodus) *[Ζωολ.]*. Ἔντομα ἡμίπτερα τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκιδῶν*, μικρο-τάτου μεγέθους, ἐνδιαιτώμενα κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τῶν φύλλων τῆς ἐλαίας, ὅπου καὶ ἐναποθέτουν τὰ ᾠά των. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἔλαβον τὴν ὀνομασίαν ἐκ τῆς λεπτοτάτης κόνεως, ἥτις καλύπτει τὸ ἄνω μέρος τῶν πτερύγων των. Δ. Ν. Π.

ἀλεύρωμα (τό)· τὸ δι' ἀλεύρου πασπάλισμα· || ἀτελὴς ἐκπαίδευσις ἢ ἄσκησις, ἄλλως *πασάλειμμα*.

ἀλευρώνω· πασπαλίζω μὲ ἄλευρον· «—τὰ ψά-ρια» || *ἀλευρωμένος*· πλήρης ἀλεύρων, πασπαλισμέ-νος μὲ ἀλεύρι· «ἀλευρωμένος σὰν μυλωνᾶς».

ἄλεφ. Εἶναι τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ φοινικι-κοῦ καὶ τοῦ ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου, ἀντιστοιχοῦν πως πρὸς τὸ ἡμέτερον *ἄλφα*. Ὠνομάσθη δὲ οὕτω ἕνεκεν τῆς ἐν τῇ παλαιᾷ γραφῇ ὁμοιότητος αὐ-τοῦ πρὸς κεφαλὴν βοός, ὅστις ἑβραϊστὶ λέγεται ἄλεφ (πρβ. καὶ Πλουτάρχου Συμπόσ. θ' 2· βλ. καὶ λ. α). Καίπερ ὅμως ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ ἡμέτε-ρον α τὸ ἑβραϊκὸν ἄλεφ δὲν ἐκφράζει φωνῆεν, ἀλλὰ πνεῦμα λεπτόν, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν ἡμετέραν ψιλήν Π. Ι. Μ.

—*[Ἀρχ.]* Ἄλεφ ὀνομάζεται ὁ *Σιναϊτικὸς Κώ-διξ*, τὸ ἀρχαιότερον χειρόγραφον τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ἀνευρεθὲν ὑπὸ τοῦ *Τίσσεν-δορφ* εἰς τὸ Θεοβάδιστον ὄρος. Γ. Δ. Κ.

—*[Ἀποκρυφ.]*· βλ. ἄλφα.

ἀλεφάντης (ὁ)· (ἰδιωματ.) ἀντὶ τοῦ *ἀναφάντης*· ἡ εἴσοδος εἰς τὸν ἀχυρῶνα, ἀπὸ τῆς ὁποίας καὶ μόνης φωτίζεται.

Ἀλεφάντω (ἡ) καὶ *Ἀλυφαντὼ*· βαπτιστικὸν ὄνομα γυναικὸς ἐν Κυνουρίᾳ· ἀπὸ τοῦ *ἀνυφαντής-ἀλυφαντής*· πρβ. ἀρχ. *Ἐργῖνος*, *Ἐργάνη*.

Ἀλεφελδ *Φρειδερῖκος*. Ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1820 εἰς τὸ Γκραιφενχάουζεν παρὰ τὴν Δαρμστά-την. Ἐδημοσίευσε τῷ 1866 τὴν γεωργικὴν χλω-ρίδα τῆς μέσης Εὐρώπης (Landwirthschaftliche Flora e. c. t. Berlin 1866). Ν. Μ.

ἀλέφονας *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς Centaurea Spinosa D. Ἐν Ἄνδρῳ *ἀλιφός*· ἐν Ἀμοργῷ καὶ Πάρῳ *φόνος*· ἐν Κύθνῳ *ἀλίφονας*· ἐν Σερίφῳ *ἀλίφονας*. Σ. Μ.

Ἀλέχης. Ρωσικὴ πόλις ἀνήκουσα εἰς τὸ κυ-βερνεῖον τῆς Ταυρίδος. Ἐγείρεται ἐπὶ τῆς ἀρι-στερᾶς ὄχθης τοῦ Δνειστέρου καὶ κατοικεῖται ὑπὸ 15.000 ψυχῶν. Ἡ πόλις αὕτη ἱδρύθη κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ὑπὸ ἁλιέων ἑλληνικῆς τινος ἀποι-κίας τῆς Χερσῶνος, κατὰ τὸν μεσαίωνα δὲ κα-ταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Γενουατῶν ὠνομάζετο Ἐλέχε ἢ Ἐλέτσε. Μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Τατάρων πε-ριῆλθε καὶ αὕτη εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Χανῶν τοῦ Μαξὲ-σεραΐ καὶ κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ρώσων ἐπὶ Αἰκατερίνης τῆς Β. Κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης τῆς μικρᾶς ταύτης πό-λεως, παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς νέους κατοίκους, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἦσαν Ἕλληνες καταφυγόντες εἰς Κριμαίαν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐν Ἑλλάδι τοῦ Ὀρλώφ, πλεῖστα προνόμια καὶ γαῖαι. Ἔκ-τοτε ἀνεπτύχθη εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἡ κηπουρικὴ καὶ ἰδίως ἡ ἀμπελουργία, εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, πρὸς δὲ ἡ καλλιέργεια τοῦ μεταξοσκώ-ληκος, καὶ ἡ μέταξα ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον εἶδος τῆς παραγωγῆς της. Θ. Β.

ἀλεώριον *[Ναυτ.]*. Ὅρος, μήπω ἐν τούτοις κα-θιερωθεὶς ἐπισήμως, σημαίνων τὰ τεχνικὰ μέσα δι' ὧν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιτυγχάνεται ἡ ναυτικὴ ἐπισή-μανσις, καὶ χάρις εἰς τὰ ὁποῖα καθοδηγοῦνται τὰ πλοῖα πρὸς ἀσφαλῆ πλοῦν, εἴτε διάπλους διὰ μέ-σου ἐπικινδύνων ἑκατέρωθεν ἀβαθῶν εἶναι οὗτος, εἴτε παράπλους ἐπικινδύνου ὑφάλου.

Ἀποτελῶν παραφθορὰν τῶν *ἀλεώρα, ἀλεωρή, ἀλεωρά, ἀλεωρία*, εὐχρηστότερος ὅμως αὐτῶν διὰ τὸ εὔηχον καὶ τὸ εὐπροσάρμοστον εἰς τὴν ναυτι-

Digitized by Google

τικὴν γλῶσσαν, παράγεται ὁ ὅρος οὗτος ἀπὸ τοῦ *ἀλέομαι* (ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ προφυλάσσομαι ἀπό τινος διά, ἀποφεύγω τι διά τινος) καὶ ἀνταποκρίνεται εἰς τοὺς ὅρους «signaux du jour» καὶ «day-signals», ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ναυτικῆς ἐπισημάνσεως (balisage), τοὺς ἀδοκίμως μεταφρασθέντας διὰ τῶν «*σημεῖα ἡμέρας*» καὶ «*σημεῖα διὰ τὴν ἡμέραν*», ἐπικρατησάντων δὲ παρὰ τοῦτο διὰ τῆς χρήσεως. Πάντως *ἀλεώριον* μόνον διὰ τὴν ἡμερινὴν ἐπισήμανσιν χρησιμοποιεῖται· ἐὰν δὲ κατὰ σύμπτωσιν τοιοῦτο μέσον ἐπισημάνσεως ἡμερικῆς εἶναι ἐφωδιασμένον καὶ διὰ φωτιστικοῦ μέσου, πρὸς ὁδηγίαν τῶν πλωϊζομένων καὶ ἐν νυκτί, τὸ μὲν σύνολον ὀνομάζεται τότε «πυρσός» (ὅρα λέξιν), τοῦ κτιστοῦ ὅμως ἢ σιδηροτεύκτου αὐτοῦ μέρους διατηροῦντος τὴν ὀνομασίαν «ἀλεώριον», διὰ τὴν ἐν ἡμέρᾳ χρησιμοποίησιν.

Κατατάσσονται δὲ τὰ ἀλεώρια, ἀναλόγως τῆς χρησιμότητός των ἢ τῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς εἶναι τοποθετημένα, εἰς τοιαῦτα: 1) *ἀμέσου ἐπισημάνσεως*, δι' ὧν «ἀμέσως» καὶ οὐχὶ «ἐμμέσως» ἐπισημαίνονται σκόπελοι χθαμαλοὶ ἢ ὕφαλοι ἐπικίνδυνοι· 2) *ἐμμέσου ἐπισημάνσεως*, δι' ὧν ἀποφεύγει τις κίνδυνον ὕφαλον μὴ σεσημασμένον· τοιαῦτα δὲ εἶναι καὶ τὰ καταδηλοῦντα, διὰ τῆς «εὐθυγραμμίσεώς» των, πορείαν (πλεῦσιν), ἣν ἀκολουθοῦν πλοῖόν τι ἀποφεύγει τὸν κίνδυνον ἀπὸ ἐγγὺς ἀβαθῶν, ἐφ' ὧν δὲν ὑπάρχει «ἄμεσος ἐπισήμανσις»· 3) *ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους*, ἅτινά εἰσι «πυργία», «ὀβελίσκοι» ἢ «πάσσαλοι», μονίμως ἐστερεωμένα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, εἴτε ἔξαλον εἶναι τοῦτο εἴτε βυθὸς θαλάσσης ἢ λίμνης πλωτῆς· 4) *εἰς πλωτά*, ἤτοι ἠγκυροβολημένα εἰς «ἀποχὴν» πρὸς ὡρισμένην διεύθυνσιν τῶν ἀβαθῶν· εἶναι δὲ ταῦτα οἱ σημαντῆρες (κοιν. *τσαμαδοῦρες*), αἱ πυρσορίδες (κοιν. *καραβοφάναρα*) καὶ οἱ ταλαντευόμενοι πάσσαλοι, οἱ καὶ ἀνδρείκελλα (marionettes) παραστατικώτατα καλούμενοι, διὰ τὰς καθ' ὕψος καὶ πλαγίαν ἔννοιαν κινήσεις των, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ κυματισμοῦ.

Τὸ σχῆμα τῶν ἀλεωρίων, ὁ χρωματισμὸς αὐτῶν, τὸ σχῆμα τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτῶν «*ἐπισήματος*» καὶ οἱ ἀριθμοὶ οἵτινες ἀναγράφονται ἐπ' αὐτῶν ποικίλλουσιν, ἀπὸ ἀπόψεως συμβολικῆς σημασίας, ἀπὸ κράτους εἰς κράτος, μήπω καταστάσης δυνατῆς τῆς θεσπίσεως «ὁμοιομόρφου συστήματος ἐπισημάνσεως» δι' ὅλα τὰ ναυτικὰ κράτη, παρ' ὅλα τὰ διεθνῆ ὑδρογραφικὰ συνέδρια, τὰ ὁποῖα συνεκροτήθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον (ὅρα **λεπτομερείας εἰς** «Bureau Hydrographique international», Monaco, Août 1925, publication No 6: L'uniformisation du balisage: Historique et chronologie), τῶν μεγάλων ναυτικῶν κρατῶν μὴ δεχθέντων νὰ ἐκκλίνωσι τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ παρ' αὐτοῖς ἐν χρήσει συστήματος. Παρὰ τοῦτο, πλεῖστα δευτερεύοντα ναυτικὰ κράτη ἐπισήμως ἐδέχθησαν—ἡ Ἑλλὰς σιωπηρῶς—νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς ἀντιλήψεις αἵτινες ἐπεκράτησαν κατὰ τὸ διεθνὲς Ὑδρογρ. Συνέδριον τῆς Πετρουπόλεως (Μάρτιος 1912).

Κατὰ ταύτας: *1)* ἀλεώρια ἐπισημαίνοντα τὸ ἀριστερᾷ τῷ ἀναπλέοντι ἀπὸ τοῦ πελάγους (coté babord) ὅριον τῆς ὄχθης πλωΐμου πόρου δέον νὰ ἔχωσι: σχῆμα σώματος κυλινδρικὸν (προαιρετικῶς τοῦτο), ἐπίσημα (προαιρετικῶς τοῦτο) ὁμοίου σχήματος, *χρῶμα ἐρυθρὸν* (ὑποχρεωτικόν), ἀριθμὸν περιττῆς τάξεως (ὑποχρεωτικὸν) καὶ νὰ φέρωσι κατὰ τὸ δυνατὸν τὸ ὄνομα τοῦ πόρου ὃν ἐπισημαίνουσι·—*2)* ἀλεώρια ἐπισημαίνοντα τὸ δεξιᾷ τῷ ἀναπλέοντι ἀπὸ τοῦ πελάγους (coté tribord), ὅριον τῆς ὄχθης τοῦ πλωΐμου πόρου δέον νὰ ἔχωσι: σχῆμα σώματος κωνικὸν (προαιρετικῶς), ἐπίσημα (προαιρετικῶς τοῦτο) ὁμοίου σχήματος, *χρῶμα μέλαν* (ὑποχρεωτικόν), ἀριθμὸν ἀρτίας τάξεως (ὑποχρεωτικῶς) καὶ νὰ φέρωσι κατὰ τὸ δυνατὸν τὸ ὄνομα τοῦ πλωΐμου πόρου ὃν ἐπισημαίνουσι·—*3)* ἀλεώριον ἐπισημαῖνον «μεμονωμένον κίνδυνον» (danger isolé), ὃν δηλαδὴ δύναταί τις νὰ παραπλεύσῃ ἀκινδύνως ὁλογύρωθεν, δέον ἀνεξαρτήτως τύπου ἢ σχήματος νὰ φέρῃ (προαιρετικῶς) σφαιρικὸν ἐπίσημα ἐρυθρόν, τὸ δὲ κύριον τοῦ ἀλεωρίου σῶμα νὰ εἶναι χρωματισμένον κατὰ ζώνας *ἐναλλὰξ ἐρυθρὰς καὶ μελαίνας*·—*4)* ἀλεώριον ἐπισημαῖνον «σημεῖον διχασμοῦ» (bifurcation: καθ' ὃ δηλαδὴ ὁ πλώϊμος πόρος διχάζεται εἰς δύο τοιούτους, πλωΐμους ἀμφοτέρους, τοῦ ἀναπλέοντος πλοίου ὀφείλοντος νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν ἕνα τῶν δύο) δέον νὰ φέρῃ ἐπίσημα *μέλαν* (προαιρετικῶς), ἀποτελούμενον ἐκ δύο κώνων ἡνωμένων κατὰ βάσιν, ὥστε νὰ ἐμποιῇ μακρόθεν ὁρώμενον ἐντύπωσιν ῥόμβου, τὸ δὲ κύριον ἀλεωρίου σῶμα νὰ ᾖ χρωματισμένον (ὑποχρεωτικῶς) κατὰ ζώνας *ἐναλλὰξ λευκὰς καὶ μελαίνας*·—*5)* ἀλεώριον ἐπισημαῖνον «σημεῖον συμβολῆς» (jonction: καθ' ὃ δηλαδὴ δύο πλώϊμοι πόροι ἑνοῦνται εἰς ἕνα) δέον νὰ φέρῃ ἐπίσημα (προαιρετ.) ἐρυθρὸν ἐκ δύο κώνων ἡνωμένων κατὰ κορυφήν, τὸ δὲ κύριον σῶμα τοῦ ἀλεωρίου νὰ ᾖ χρωματισμένον κατὰ ζώνας *ἐναλλὰξ ἐρυθρὰς καὶ λευκάς*·—*6)* ἀλεώριον ἐπισημαῖνον «ναυάγιον ἐπικίνδυνον» εἰς τὴν ναυτιλίαν (épave dangereux) δύναται νὰ ἔχῃ οἱονδήποτε σχῆμα, ὑποχρεωτικῶς ὅμως χρῶμα *πράσινον*· ἐὰν δὲ ἀντὶ ἀλεωρίου ἔχει χρησιμοποιηθῇ πλοῖον ἠγκυροβολημένον, δέον τοῦτο ὑποχρεωτικῶς νὰ ἔχῃ χρωματίσει τὰ ἔξαλά του πράσινα, προαιρετικῶς δὲ νὰ ἐπαίρῃ ἀπὸ ὁριζοντίας κεραίας μίαν μὲν σφαῖραν ἀπὸ τὸ ἀκροκέραιον τὸ πρὸς τὴν ἐγγυτέραν τῷ ναυαγίῳ πλευρὰν τοῦ πλοίου-ἀλεωρίου, δύο δὲ σφαίρας καταχορύφους, λευκὰς ἢ μελαίνας, ἀπὸ τὸ πρὸς τὴν ἀπωτέραν πλευρὰν ἀκροκέραιον·—*7)* ἀλεώριον ἐπισημαῖνον γραμμὴν ποντισμένων τηλεγραφικῶν καλωδίων, καθ' ἣν ἡ ἀγκυροβολία ἀπαγορεύεται· φέρει (ὑποχρεωτικῶς) ἐπιγεγραμμένον διὰ λευκοῦ καὶ εὐδιακρίτως τὸ γράμμα Τ. Φανὸς δὲ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς δέον νὰ προβάλλῃ φῶς πράσινον σταθερὸν κατὰ τομέα καλύπτοντα τὴν κατεύθυνσιν τῶν ποντισμένων καλωδίων.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἐὰν εἰς τὰς περιπτώσεις 1—5 τὰ ἐπισήματα ἤθελον ἀναρπαγῇ ὑπὸ τρικυμίας, ἡ ἀναγνώρισις γίνεται ἀπὸ τὸ χρῶμα τοῦ κυρίως σώματος τοῦ ἀλεωρίου.

Ὡς πρὸς τὴν δι' ἀλεωρίων ἐπισήμανσιν τῶν ἀβαθῶν, κατὰ τὴν «τεταρτοκυκλικὴν» ἀξιμουθιακὴν ἔννοιαν (système cardinal), τὸ συνέδριον τῆς Πετρουπόλεως ἐκύρωσε τὰς ἀντιλήψεις τοῦ δευτέρου Διεθνοῦς Ὑδρογραφικοῦ Συνεδρίου τῆς Βασιγκτῶνος (Ὀκτωβρ.-Δεκέμβριος 1889). Οὕτω: *1)* Ἀλεώριον ἐπισημαῖνον τὴν βορείαν «ἀποχὴν» ὑφάλου τινὸς δέον νὰ ᾖ χρωματισμένον δι' ἑνὸς καὶ μόνου χρώματος· εἴτε *ὅλον λευκόν*, εἴτε *ὅλον μέλαν*. *2)* Ἀλεώριον ἐπισημαῖνον τὴν πρὸς νότον «ἀποχὴν» ὑφάλου δέον νὰ ᾖ, ἀνεξαρτήτως σχήματος, χρωματισμένον ὅλον *ἐρυθρόν*. *3)* Ἀλεώριον ἐπισημαῖνον τὴν ἀνατολικὴν «ἀποχὴν» ὑφάλου, δέον νὰ ᾖ χρωματισμένον, ἀσχέτως σχήματος, διὰ καταφανοῦς καὶ εὐδιακρίτου *συνδυασμοῦ λευκοῦ καὶ ἐρυθροῦ* χρώματος. *4)* Ἀλεώριον ἐπισημαῖνον τὴν δυτικὴν «ἀποχὴν» ὑφάλου δέον, ἀσχέτως σχήματος, νὰ ᾖ χρωματισμένον διὰ καταφανοῦς *συνδυασμοῦ λευκοῦ καὶ μέλανος* χρώματος.

Δὲν ἀποτελοῦν, ὡς εἰκός, «ἀλεώρια» μεμονωμένα σημεῖα ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, φυσικὰ ἢ τεχνικὰ (λ. χ. ἰδιόμορφοι κορυφαί, δένδρα μεμονωμένα, χαρακτηριστικὰ οἰκοδομήματα, καπνοδόχοι, κωδωνοστάσια κ.ἄ.δ.), τὰ ὁποῖα ἔτυχε, λόγῳ θέσεως, νὰ παρέχουν μεγάλην χρησιμότητα εἰς τοὺς ναυτικούς, εἴτε ὡς σημεῖα ἀναγνωρίσεως, εἴτε ἀκόμη ὡς σημεῖα εὐθυγραμμίσεως, διότι ταῦτα εἶναι ἁπλῶς «**γνωρίσματα**» (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Ἀλζάριο ντέλλα Κρὸζ (Vincent). Ἰταλὸς ἰατρός, γεννηθεὶς εἰς τὴν Γένουαν τῷ 1576. Ἡ ἐποχὴ τοῦ θανάτου του εἶναι ἄγνωστος. Ὁ Ἀλζάριο ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἰατρὸς τοῦ Πάπα Γρηγορίου ΙΕ', ἀποδίδεται δὲ εἰς αὐτὸν μεγάλος ἀριθμὸς ἔργων. Κ. Μ. Κ.

Ἀλ-Ζαρκαλὶ (Al-Zarkali) *[Ἀστρονομ.]*. Ἰουδαῖος ἢ κατ' ἄλλους Ἄραψ ἀστρονόμος ἀκμάσας περὶ τὰ 1080. Τὸ πραγματικὸν ὄνομα αὐτοῦ ἦτο Abraham ἢ Ibrahim ben Jahia al Nakkach abou Ishac, ἐπεκαλεῖτο δὲ Ibn al Zarkali al Andalousi. Ἐκ τοῦ τελευταίου ἐπιθέτου, ὑπὸ τὸ ὁποῖον φέρεται εἰς τινα χειρόγραφα, φαίνεται ὅτι ἔζησεν ἐν Ἀνδαλουσίᾳ ἢ ὅτι κατήγετο ἐκεῖθεν, ἂν καὶ κατά τινας πατρίς του ἦτο τὸ Τολέδον. Εἰς τὰ διάφορα ἀστρονομικὰ συγγράμματα τοῦ μεσαίωνος ὁ ἀστρονόμος οὗτος ἀπαντᾷ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ἤτοι *Ἀζαρκάλ* (Azarkal), *Ἀζαρχέλε* (Azarchele) καὶ *Ἀλ-Ζαρκάλα* (Al-Zarcala). Ὁ ἐκ Μαρόκου ἀστρονόμος Aboul Hhassan ἀναφέρει αὐτὸν ἐν τῷ περὶ μεταπτώσεως τῶν ἰσημεριῶν κεφαλαίῳ τοῦ συγγράμματός του ὑπὸ τὸ ὄνομα Cheik Fadhel Abou Ishâkh Ibrahim ben Jahia Ab Rhazkâllah, ὁ δὲ Ἀλ-Μπιτρογκὶ ἀποκαλεῖ αὐτὸν Avoashac Alzarcala. Τὸ συνηθέστερον ὅμως ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς πλεῖστα μεταγενέστερα συγγράμματα εἶναι *Ἀρζαχέλ* (Arzachel). Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἀμποὺλ Χασάν, ὁ Ἀλ-Ζαρκαλὶ ἐξετέλει τὰς παρατηρήσεις του ἐν Τολέδῳ περὶ τὰ 1061—1080.

Ὁ Ἀλ-Ζαρκαλὶ ὑπῆρξε περιώνυμος διὰ τὰς θεωρίας του περὶ τῆς κινήσεως τῶν ἀπλανῶν, τὰς ὁποίας ἀνέπτυξεν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφομένῳ «**Πραγματεία περὶ κινήσεως τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων**». Μετάφρασις τοῦ ἔργου τούτου εἰς τὴν ἑβραϊκὴν φυλάσσεται ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων. Ἡ μετάφρασις αὕτη ἐγένετο κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ XIV αἰῶνος ὑπὸ τοῦ ἐκ Μασσαλίας Ἰουδαίου Samuel ben Jéhuda, τοῦ ἐπικαλουμένου Rabbi Miles.

Κατὰ τὸν Rhéticus ὁ Ἀλ-Ζαρκαλὶ εἶναι ὁ συντάξας τοὺς περιφήμους πίνακας τοῦ Τολέδου, ὀνομασθέντας οὕτω διότι ἀναφέρονται εἰς τὸν μεσημβρινὸν τῆς πόλεως ταύτης. Ἐν τούτοις οὐδεμία περὶ τούτου ἀκριβὴς μαρτυρία ἀπαντᾷ, εἰς οὐδὲν δὲ ἐκ τῶν χειρογράφων ἀντιγράφων τῶν ἐν λόγῳ πινάκων ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλ-Ζαρκαλὶ ὡς συντάκτου αὐτῶν. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι οἱ πίνακες οὗτοι συνετάχθησαν ὑπό τινος ὁμάδος σοφῶν Ἀράβων καὶ Ἰουδαίων τῇ ἐνθαρρύνσει τοῦ Kadi Saïd ben Saïd καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διδαγμάτων τοῦ Ἀλ-Ζαρκαλί, οὗτινος τὸ ὄνομα μνημονεύεται μόνον εἰς τοὺς προτασσομένους τῶν πινάκων «Κανόνας».

Ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων ὑπάρχει χειρόγραφον ὑπ' ἀρ. 7281, ὅπερ ἀποτελεῖ συλλογὴν ἀστρονομικῶν πραγματειῶν. Εἰς μίαν ἐκ τῶν πραγματειῶν τούτων ἐπιγραφομένην «Canones tabularum astronomiae Azarchelis» προτάσσεται ἡ ἑξῆς σημείωσις: «Οἱ πίνακες οὗτοι συνετάχθησαν ὑπὸ τοῦ Abensahet (Saïd ben Saïd) δικαστοῦ (Kadi) τοῦ βασιλέως Μαμοὺν (Al Mamoun Yahyé) τοῦ Τολέδου. Ὁ Ἀρζαχὲλ καὶ ἄλλοι μετ' αὐτοῦ ἦσαν μαθηταὶ τοῦ δικαστοῦ τούτου, ἀλλ' ὁ Ἀρζαχὲλ προΐστατο τῶν ὀργάνων καὶ διηύθυνε τὰς παρατηρήσεις. Ὅταν ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐδιώχθη ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ἐκ Τολέδου, ὁ Ἀρζαχὲλ μετέβη εἰς Κόρδοβαν, ὅπου ἐπενόησε νέας μεθόδους καὶ ἐξετέλεσε νέας παρατηρήσεις. Ἐκεῖ συνέγραψεν ὡσαύτως καὶ πραγματείαν περὶ τῆς κινήσεως τοῦ Ἡλίου καὶ τῶν ἀπλανῶν. Κατόπιν αὐτοῦ ἦλθεν ὁ Ἀλκαμέτ, ὅστις ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἀρζαχὲλ καὶ τοῦ Messala (Masciallah). Ὁ Ἀλκαμὲτ συνέταξε τοὺς περσικοὺς πίνακας καὶ τοὺς τέσσαρας πρώτους. Μετ' αὐτὸν ὁ Albubalet ἐκ Κορδόβης, ὅστις ἐξετέλεσε τὰς παρατηρήσεις του ἐν Μουρκίᾳ (Murcie) ἐπεράτωσε τοὺς πίνακας τούτους προσθέσας εἰς αὐτοὺς τοὺς πίνακας τῶν ἡλιακῶν συνόδων».

Ὅπως δήποτε καὶ ἂν ἔχῃ ἡ ἱστορία τῆς συντάξεως τῶν πινάκων τοῦ Τολέδου, φαίνεται ὅτι οἱ πίνακες οὗτοι ἀποτελοῦσι τὸ ἀπαύγασμα τῶν ἀστρονομικῶν θεωριῶν, ἃς ἐδίδαξεν ὁ Ἀλ-Ζαρκαλί.

Κατὰ τὰς μαρτυρίας διαφόρων Μουσουλμάνων καὶ ἄλλων ἀστρονόμων, συγγραψάντων διάφορα ἀστρονομικὰ ἔργα ἐντὸς ἑνὸς περίπου αἰῶνος μετὰ τὸν Ἀλ-Ζαρκαλί, φαίνεται ὅτι τὸ εἰς τὸν Thâbit ben Kourrah ἀποδιδόμενον σύγγραμμα «Liber de motu octavae sphaerae» ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὸν Ἀλ-Ζαρκαλὶ ἢ τοὐλάχιστον εἰς τινα ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Ὁ Ἀλ-Ζαρκαλὶ ἐξετέλεσε σειρὰν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων πρὸς προσδιορισμὸν τῆς κινήσεως τοῦ ἀπογείου τοῦ Ἡλίου, τῆς μεταβολῆς τῆς λοξώσεως τῆς ἐκλειπτικῆς καὶ τῆς μεταπτώσεως τῶν ἰσημερινῶν σημείων. Ἡ τιμὴ τῶν 49″—50″ ἐτησίως, ἣν εὗρε διὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο στοιχεῖον, μαρτυρεῖ περὶ τοῦ βαθμοῦ ἀκριβείας τῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ.

Ἡ ὕπαρξις εἰδικῶν ὀργάνων δι' ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις φερόντων τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλ-Ζαρκαλὶ (Shafiah τοῦ Ἀρζαχὲλ) ἀποτελεῖ τεκμήριον τῶν εὐρυτάτων γνώσεων τοῦ ἀστρονόμου τούτου, ὅσον ἀφορᾷ καὶ τὸ μηχανικὸν ἔτι μέρος τῆς ἐπιστήμης, ἣν ἐκαλλιέργει. Λέγεται πρὸς τούτοις ὅτι ὁ Ἀλ-Ζαρκαλὶ μετεχειρίζετο καὶ ὡρολόγια πιθανῶς ἰδικῆς του κατασκευῆς, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν Al-Makkari ἐθαυμάζοντο ὑπὸ τῶν συγχρόνων του. Ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων σώζονται λατινικαὶ μεταφράσεις διαφόρων μικρῶν πραγματειῶν τοῦ Ἀλ-Ζαρκαλί, ἀτυχῶς ὅμως τὰ σπουδαιότερα τῶν συγγραμμάτων τοῦ σοφοῦ τούτου ἀνδρὸς δὲν περιεσώθησαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *P. Duhem:* Le système du monde.—*Delambre:* Histoire de l'Astronomie du Moyen-âge — *Steinchneider:* Études sur Zarkali (Bulletino da B. Boncompagni t. XX 1887). *L. Am. Sédillot:* Suppl. au traité sur les instruments astronomiques des Arabes, Paris 1845. etc.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

Ἀλζάς, *Θωμᾶς Λουδοβῖκος*. Βέλγος ἱεράρχης γενόμενος καρδινάλιος τοῦ Henin-Lietard. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Βρυξέλλας τῷ 1680 καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1759. Κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξεν ἀρχιεπίσκοπος ἐν Μαλίνῃ τοῦ Βελγίου, ἀργότερον δὲ ἀνηγορεύθη πρωθιεράρχης τῶν Κάτω-Χωρῶν, καὶ τῷ 17.. ἐγένετο καρδινάλιος. Ὑπεδέχθη τὸν Λουδοβῖκον 15ον εἰς τὴν θύραν τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ, μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Βρυξελλῶν (1746). Κ. Μ. Κ.

Ἀλ-Ζαχήρ· βλ. Ζαχήρ.

«**Ἀλζεζιρὰς**» («Algesiras»). Ὄνομα γαλλικῶν πολεμικῶν πλοίων κατὰ διαφόρους ἐποχάς· βλ. λ. «**Ἀλγεθίρα**».

Ἀλζέκος (Alzeco—Alzecus). Ἀναφέρεται ὡς τέταρτος υἱὸς τοῦ *Χαρβάτου*, ἀκμάσας τὸν ... αἰῶνα μ. Χ. καὶ θεωρούμενος ὡς εἷς τῶν γενναρχῶν τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους. Πράγματι ὁ Wanefridius εἰς τὰ «De gestibus Longobardorum» λέγει, ὅτι τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς βουλγαρικῆς ἀποικίας εἰσέβαλε μέχρι τῆς καρδίας τῆς Ἰταλίας, εἰς τὴν Πεντάπολιν, πόλιν τῆς ἐξαρχίας τῆς Ραβέννης. Τεθεὶς δὲ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ βασιλέως τῶν Λογγοβάρδων Γριμοάλδου, ὡς μισθωτὸς μετὰ τῆς σπείρας του, ἐδέχθη ἐν τέλει εἰς ἀμοιβὴν γαίας ἐν Βενεβέντῳ ἵνα ἐποικήσῃ αὐτάς. Ὁ Γίββων ἀναφέρει ὅτι ἡ βουλγαρικὴ αὕτη ἀποικία ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὸν ἔξαρχον τῆς Ραβέννης καὶ ὅτι ἐποικήσασα τὴν ἔρημον περιοχὴν τοῦ Σουμνίου ἐδιδάχθη τὴν λατινικὴν γλῶσσαν χωρὶς ὅμως νὰ λησμονήσῃ τὴν μητρικήν. Ἡ νεωτέρα κριτικὴ παραδέχεται ὅτι, ὅπως τὸ ὄνομα τοῦ Χαρβάτου ὡς βασιλέως τῶν Βουλγάρων δὲν εἶναι

Digitized by Google

ἄλλο τι εἰμὴ ἐθνικὸν τοῦ ἀπὸ τῶν Χαρβάτων (*Κροατῶν καὶ Χωροβατῶν*) Σέρβων ἡγεμόνος, οὕτω καὶ τὸ Ἀλζέκος οὐδὲν ἄλλο σημαίνει εἰμὴ τὸν ἀρχηγὸν *τσεχικῆς* σπείρας, κατελθούσης, κατὰ τὰ ἤθη τῆς ἐποχῆς, εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου οἱ βάρβαροι πάντες Βούλγαροι ἐλογίζοντο. Γ. Δ. Κ.

Ἄλζεϋ (Alzey). Πόλις τῆς Γερμανίας εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ μεγάλου Δουκάτου τοῦ Ἔσσε-Ντάρμσταντ. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν ὅμως τοῦ 1900 ἠρίθμει περὶ τὰς 7000 κατοίκων· σήμερον ὅμως ἔχει περὶ τὰς 40000. Ἡ Ἄλζεϋ ἔχει μίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν καὶ δύο προτεσταντικὰς τοιαύτας, διατηρεῖ μεγαλοπρεπῆ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα καὶ ἔχει μεγάλην βιομηχανίαν κατασκευῆς χρωμάτων, ὑφαντουργίας, ζυθοποιίας καὶ διαφόρων ἄλλων εἰδῶν οἴνων καὶ οἰνοπνευμάτων. Ἡ πόλις αὕτη εἶναι γνωστὴ κυρίως ἐκ τοῦ καταστάντος σχεδὸν λαϊκοῦ ἡρωϊκοῦ ἔπους «Der Niebelungenlied» τὸ ὁποῖον φέρει ὡς ἕνα ἐκ τῶν ἡρώων του τὸ ὄνομα τοῦ πολεμιστοῦ *Φόλκερ φὸν Ἄλζεϋ* (Volkêr von Alzeie), ὑποδυομένου κυρίως εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ ἔπους δευτερεύοντά τινα ῥόλον. Ἡ Ἄλζεϋ ἐγένετο πολιτεία τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας τῷ 1277. Τῷ δὲ 1620 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν. Περὶ τῷ 1690 ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν ὁποίων διετέλεσε καθ' ὅλους τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος. Ἀπὸ τοῦ 1815 περιῆλθεν εἰς τὸ μέγα Δουκᾶτον τοῦ Ἔσσε - Ντάρμσταντ. Κ. Μ. Κ.

«Ἀλζίρα» (Alzire). Τίτλος ἐμμέτρου τραγῳδίας τοῦ Βολταίρου εἰς πέντε πράξεις, παιχθείσης τῷ 1736 ἐν Παρισίοις.

Ἄλζογγ (Alzog), **Ἰωάννης**. Γερμανὸς θεολόγος συγγραφεὺς γεννηθεὶς εἰς τὸ Λάου (Ohlau) τῆς Σιλεσίας τῷ 1808, καὶ ἀποθανὼν ἐν Φρίμπουργκ τῷ 1878. Ἠσπάσθη τὸ ἱερατικὸν στάδιον καὶ ἐγένετο καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Φρίμπουργκ - Μπρίσκαου (Friburg - en - Brisgau). Ἐκτὸς τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου τοῦ Βατικανοῦ (1869), τοῦ ὁποίου ἦτο μέλος, ἔλαβεν ἐπίσης μέρος καὶ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν δογμάτων. Κυριώτερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι «Στοιχεῖα τῆς Παγκοσμίου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας» (1840) καὶ τὸ «Ἐγχειρίδιον Πατρολογίας» (1866). Κ. Μ. Κ.

Ἀλζὸν (Alzonne). Πρωτεύουσα ὁμωνύμου δήμου ἐν τῷ γαλλικῷ νομῷ Ὤντ τῆς ἐπαρχίας Καρκασσὸν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Φρεσκὲλ καὶ πλησίον τῆς διώρυγος τοῦ Νότου (Midi). Εἶναι σταθμὸς τοῦ μεσημβρινοῦ σιδηροδρόμου τῆς διακλαδώσεως Τουλοὺζ - Καρκασσόν. Ἡ πόλις αὕτη εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὰς συγκροτουμένας συχνάκις ἐν αὐτῇ ἐμποροπανηγύρεις. Ἡ Ἀλζὸνν κατὰ τὸν ἑκατονταετῆ πόλεμον κατελήφθη καὶ ἔπαθε καταστροφὰς πολλάκις. Ἐπίσης καὶ κατὰ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους συνήφθησαν παρ' αὐτὴν πλεῖσται ὅσαι μάχαι. Ὁ δῆμος ἔχει 1 κοινότητα καὶ περὶ τὰς 8.000 κατοίκων. Κ. Μ. Κ.

Ἀλῆ. Κύριον ὄνομα ἀραβικόν, μεταβιβασθὲν καὶ εἰς τοὺς Τούρκους, Πέρσας καὶ ἄλλους Μουσουλμάνους. Ὡς ὅλα σχεδὸν τὰ κύρια ὀνόματα τῆς ἀραβικῆς γλώσσης, ἡ λέξις *ἀλῆ* (καὶ κατ' ἐπικρατέστερον τύπον *ἀαλῆ*) εἶναι ἐπίθετον σημαῖνον *ὑψηλός, ὑπέροχος, διαπρεπής, ἔξοχος*, παράγεται δὲ ἐκ τοῦ *οὐλοὺβ*=ὕψος, μεγαλεῖον. Ν. Μ.

[Εἰς τὴν κατάταξιν τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἱστορικῶν προσώπων ἠκολουθήθη ἡ ἀλφαβητικὴ τάξις τοῦ ἐπωνύμου ἢ τῆς προσωνυμίας των, συνεκεντρώθησαν δ' ἐπὶ τὸ αὐτὸ κεχωρισμένως οἱ φέροντες τὸν τίτλον τοῦ *ἀγᾶ, βέη*, καὶ *πασᾶ*.

Περὶ τῶν ὑπὸ κύριον ὄνομα *Ἀλῆ* μὴ λεξικογραφουμένων κατωτέρω, σημαινόντων δὲ ὁπωσοῦν Μουσουλμάνων Ἀράβων, Ἰνδῶν, Περσῶν, Σελτζούκων, Τούρκων κλπ. συγγραφέων, γεωγράφων, ἀστρολόγων, φιλοσόφων, ἰατρῶν, ποιητῶν, διδασκάλων, δημοσιογράφων κλπ. βλ. εἰς τὸ ἐπώνυμον ἢ τὸ ἐπικρατῆσαν προγονικὸν ὄνομα ἑκάστου· ἐπίσης εἰς τὰ ἄρθρα: ἀραβική, ἰνδική, περσική, τουρκικὴ κλπ. Φιλολογία, Αἴγυπτος, Ἄλγεβρα, Ἀλεξάνδρεια, Ἀλχυμεία, Ἀστρολογία, Ἀστρονομίας καὶ Ἰατρικῆς ἱστορία κ.δ.κ., τέλος δὲ ὅπου τὸ *Γεν. Εὑρετήριον* παραπέμπει.

—Ἀλῆ. Ἐξάδελφος καὶ γαμβρὸς τοῦ Μωάμεθ καὶ τέταρτος ὀρθόδοξος χαλίφης. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐγένετο ὁ πρῶτος Μουσουλμᾶνος μετὰ τὴν Χαδιτζᾶ ἢ ὁ δεύτερος μετὰ τὸν Ἀμποῦ - Μπέκρ. Ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, τῆς αἱρέσεως τῶν Σχιιτῶν, θεωρεῖται ὡς ὁ μόνος νόμιμος διάδοχος τοῦ Προφήτου. Κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις ὁ Ἀλῆ ἦτο ὑπερβαλλόντως εὐσεβής, περιεφρόνει τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ καὶ ἐδαπάνησε τὴν περιουσίαν του εἰς ἐλεημοσύνας. Ἐντεῦθεν καὶ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν ὁ ἅγιος κατ' ἐξοχήν, ὑπὸ δὲ τῶν Σχιιτῶν καλεῖται «ὁ φίλος τοῦ Θεοῦ», ἐνῷ ὁ Μωάμεθ εἶναι ἁπλῶς ὁ «προφήτης τοῦ Θεοῦ». Περὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐσχηματίσθη πυκνὸν δίκτυον θρύλων. Ν. Λ.

—Ἀλῆ-Ἀββᾶς, ἢ *Ἀλῆ Μπὲν ἐλ-Ἀμπᾶς*. Πέρσης τὴν καταγωγήν, ἰατρὸς τοῦ σουλτάνου Ἀδχὰτ ἐλ Δάουλα Βὲν Βουέϊ. Ἀπέθανε τῷ 384 μ. Χ. Ὑπῆρξε συγγραφεὺς τοῦ γνωστοτάτου ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Ἀλ-μαλεκὶ*» (τὸ «*βασιλικὸν*» βιβλίον, liber regius) συγγράμματος, οὗτινος κυρίως ὁ τίτλος εἶναι: «Βιβλίον περιέχον πάντα τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν ἰατρικήν». Ἦτο τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει βιβλίον μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ *Κανόνος* ὑπὸ τοῦ Ἀβικέννα, οὗτινος μάλιστα τινὲς (Sprengel) θεωροῦσι τοῦτο ὑπέρτερον. Διῃρεῖτο εἰς θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν μέρος ἐκ δέκα βιβλίων, ἐξεδόθη δὲ καὶ ἐν λατινικῇ μεταφράσει (Liber totius medicinae necessarius ἐν Βενετίᾳ 1492 καὶ Λουγδούνῳ 1523). Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ἀφρικανὸς συνώψισε τοῦτο ἐν πραγματείᾳ (De communibus locis medico scitu necessariis) ἐκδοθείσῃ τῷ 1539 ἐν Βασιλείᾳ. Ἕτερον γνωστὸν σύγγραμμα τούτου ὑπῆρξε τὸ περὶ ἰατρικῆς, εἰς τρία μέρη διῃρημένον, ὧν τὸ μὲν α' ἐπραγματεύετο περὶ ὑγιείας, τὸ β' περὶ νόσου καὶ τὸ γ' περὶ σημείων. ΑΡ. Π. Κ.

—Ἀλῆ-Ἀαδὶλ *Σὰχ Α'* (*Ἔμπ-ουλ-Μουζαφφέρ*). Ἡγεμὼν τοῦ ἐν Μπιτζαποὺρ (ἢ Bhagalpur) τοῦ Ἰνδοστὰν μογγολικοῦ κράτους, βασιλεύσας 22 ἔτη. Ἀπέθανε τῷ 1571 μ. Χ.

— Ἀλῆ-Ἀαδὶλ *Σὰχ Β'*. Ἡγεμὼν τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερομένου μογγολικοῦ κράτους τοῦ Μπιτζαπούρ, ἀποθανὼν τῷ 1673 μ. Χ.

— Ἀλῆ Ἄβντ Ἀλ-Ράζεκ. Αἰγύπτιος μεταρρυθμιστής. Ἐγεννήθη τῷ 1888 εἰς μικρὸν καὶ ἄσημον χωρίον Ἀμποῦ Γκάραγκ τῆς ἐπαρχίας (ἀραβ. *μάρκαζ*) Μπένι Μυζὰρ εἰς τὸν νομὸν (ἀραβ. *μουδιριαν*) Μινιας τῆς Ἄνω Αἰγύπτου. Διακούσας τὰ πρῶτα μαθήματα εἰς τὸ χωρίον τῆς μουδιρίας του μετέβη εἶτα εἰς τὸ Κάϊρον, ὅπου ἐνεγράφη εἰς τὸ μέγα ἱεροδιδασκαλεῖον τοῦ Ἀλ Ἄζχαρ (βλ. λ.), ταυτοχρόνως δὲ παρηκολούθει ἀνώτερα φιλολογικὰ μαθήματα εἰς τὸ ἐκεῖ Ἀραβικὸν Αἰγυπτιακὸν Πανεπιστήμιον, τὸ ἱδρυθὲν περὶ τὸ 1910. Τῷ 1911 ἔλαβεν ἀπὸ τὸ Ἀλ-Ἄζχαρ πρωτοβάθμιον δίπλωμα. Τῷ 1912 μεταβαίνει εἰς Λονδῖνον πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἀγγλικῆς. Ἐπὶ δύο συνεχῆ ἔτη, 1913 καὶ 1914, ἦτο φοιτητὴς τῆς Νομικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1915 ἐπανέρχεται εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὁπότε καὶ ἀρχίζει ἡ δημοσία του δρᾶσις.

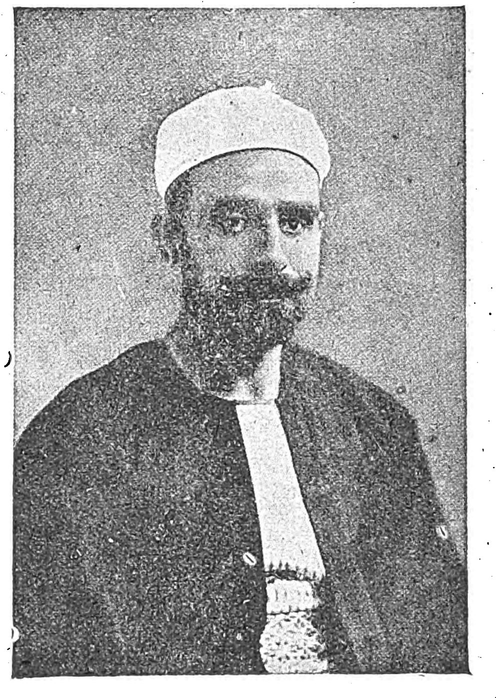

Ἀλῆ Ἄβντ Ἀλ - Ράζεκ.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ 1915 διορίζεται μέλος εἰς τὸ ἱεροδικαστήριον τοῦ Καΐρου καὶ τὸ 1916 διορίζεται μὲ τὸ ἴδιον ἀξίωμα εἰς τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἱεροδικαστήριον. Ταυτοχρόνως εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἦτο καθηγητὴς εἰς τὸ ἱεροδιδασκαλεῖόν της.

Ἡ συγγραφικὴ του δρᾶσις ἀποτελεῖται ἀπὸ σειρὰν ἄρθρων, τὰ ὁποῖα οἱ αἰγυπτιακὸς ἀραβικὸς τύπος, καὶ ἰδίᾳ αἱ ἐφημερίδες τοῦ Καΐρου «Ἀλ-Γκαρίντατ» (=ἡ Ἐφημερίς), «Ἀλ-Σιάσα» (=ἡ Πολιτική) καὶ «Ἀλ-Σιάσα Ἀλ-Ἀσμπουγία» (=ἡ Ἑβδομαδιαία Πολιτική), ἐδημοσίευον μὲ ἐνθουσιώδη σχόλια. Τῷ 1912 ἐξέδωκεν εἰς τὸ Κάϊρον εἰς 128 σελίδας σοβαρὸν βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἱστορικο-κριτικῆς ἀπόψεως ἐξετάζει ἓν τμῆμα τῆς καθόλου Ἀραβικῆς Ρητορικῆς. Τῷ 1925 ἐδημοσίευσε τρὶς ἐντὸς ἑνὸς ἔτους τὸ κλασσικόν του ἔργον «*Τὸ Ἰσλὰμ καὶ αἱ βάσεις τῆς Διοικήσεως*» μελέτην ἐπὶ τοῦ Χαλιφάτου καὶ τοῦ διοικητικοῦ συστήματος ἐν τῷ Ἰσλαμισμῷ. ἡ ὁποία κυριολεκτικῶς ἀνεστάτωσε τὸν μουσουλμανικὸν κόσμον καὶ προὐκάλεσε τὴν μερικὴν ὑπουργικὴν κρίσιν τῆς Αἰγύπτου τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1925.

Ἡ τρίτη καὶ τελευταία ἔκδοσις τοῦ ἔργου τούτου διαιρεῖται εἰς τρία μεγάλα μέρη, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει τρία κεφάλαια μὲ διαφόρους παραγράφους. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος του, τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «*Τὸ Χαλιφᾶτον καὶ ἡ Μουσουλμανικὴ θρησκεία*» ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὴν οὐσίαν καὶ τὴν φύσιν τοῦ Χαλιφάτου καὶ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι εἰς ὅλα τὰ ἐδάφια τοῦ Κορανίου γίνεται λόγος περὶ Κυβερνήσεως καθόλου καὶ οὐχὶ περὶ Χαλιφάτου, δηλαδὴ περὶ κοσμικῆς ἐξουσίας καὶ οὐχὶ περὶ θρησκευτικο-πολιτικῆς τοιαύτης, ὡς καὶ περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ Προφήτου. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος, τὸ ἐπιγραφόμενον «*Τὸ Διοικητικὸν ἐν τῷ Ἰσλὰμ σύστημα*», ἀποδεικνύει, ὅτι τὰ ὅρια τῆς ἀστικῆς δικαιοδοσίας εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ προφήτου Μωάμεθ ἦσαν πολὺ περιωρισμένα καὶ συνεπῶς τοιαύτη ἐξουσία ἦτο ἀνύπαρκτος. Ὁ Μωάμεθ δὲν ἦτο ἱδρυτὴς κράτους καὶ πρόεδρος Κυβερνήσεως, ἀλλ' ἦτο ἱεραπόστολος καὶ θρησκευτικὸς ἀρχων. Ἡ οὐσία καὶ ἡ φύσις τῆς ἱεραποστολῆς δὲν συμβιβάζονται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας. Ἡ ἐξουσία αὕτη προϋποθέτει ἔνοπλον δύναμιν καὶ πίεσιν, αἱ δὲ θρησκευτικαὶ ἀρχαὶ καὶ πεποιθήσεις δὲν ἐπιβάλλονται μὲ τὸ «*σπαθί*». Τὸ Κοράνιον εἰς πολλὰ μέρη διδάσκει ὅτι «*ἡ θρησκεία δὲν ἐπιβάλλεται*». Ὁ Μωάμεθ ἦτο ἁπλοῦς καὶ ἀπέριττος εἰς τοὺς τρόπους, εἰλικρινὴς καὶ φιλαλήθης, ἀγράμματος καὶ ἀπόστολος τῶν ἀγραμμάτων. Ἦτο δυνατὸν τοιοῦτος ἄνθρωπος, φύσει πεποικισμένος μὲ τοιαύτας ἰδιότητας, νὰ ἱδρύσῃ πολιτειακὸν καθεστώς, τὸ ὁποῖον νὰ περιστρέφεται περὶ ξηροὺς καὶ βεβιασμένους τύπους καὶ κανόνας; Ὁ Μωάμεθ ἦτο ἀπόστολος καὶ προφήτης, οὐχὶ ὅμως καὶ βασιλεύς. Ἐν τῷ προσώπῳ του συνεκέντρωσεν ἠθικὴν τελειότητα, ὑπεροχὴν κοινωνικῆς θέσεως, πνευματικὴν ἐπιρροὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ τέλος μυστηριώδη προσελκυστικὴν δύναμιν. Ἡ ἐξουσία του ἦτο καθαρῶς θρησκευτική. Καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως οἱ Μουσουλμᾶνοι ἀποτελοῦν ἓν σύνολον θρησκευτικὸν μὲ ἀνώτατον ἀρχηγὸν καὶ ὁδηγὸν τὸν Μωάμεθ. Ὁ Μωάμεθ ἀπεστάλη εἰς τὸν κόσμον μὲ ὡρισμένην ἀποστολήν, ἐκ τῆς ὁποίας κάθε κοσμικὸν στοιχεῖον ἀποκλείεται. Τὸ Κοράνιον ῥητῶς καὶ ἀπεριφράστως διδάσκει, ὅτι ὁ Μωάμεθ εἶναι ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγγελιαφόρος καὶ ὅτι ἀπεστάλη εἰς τὸν κόσμον, ἵνα καταστήσῃ γνωστὴν τὴν ἀποστολήν του ταύτην καὶ ὄχι περισσότερον.

Πρὸς τὸ τοιοῦτο πνεῦμα τοῦ Κορανίου κατὰ πάντα εἶναι σύμφωνος καὶ ἡ *Σοὺννατ*, δηλαδὴ ἡ ἱερὰ παράδοσις. Ὁ Ἰσλαμισμὸς εἶναι θρησκευτικὴ ἀποστολή. Εἶναι θρησκεία, ἡ ὁποία ἔχει σκοπὸν τὴν μεταρρύθμισιν καὶ τὴν διαφώτισιν, ἐξασφαλίζει δὲ εἰς τοὺς Μουσουλμάνους τὴν αἰώνιον εὐτυχίαν. Εἶναι θρησκεία, ἡ ὁποία ἔχει ἀπώτατον σκοπὸν νὰ ἑνώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα εἰς ἓν σύνολον μὲ τοὺς στερεοὺς δεσμοὺς τῆς ἀδελφότητος. Ἡ τοιαύτη ἀδελφοσύνη, ἡ ὁποία διδάσκεται ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας, εἶναι λογική, καὶ φύσει ἡ ἀνθρωπότης εἶναι προπαρεσκευασμένη πρὸς ὑποδοχὴν αὐτῆς. Ἡ ἑνότης καὶ ἡ καθολικότης τῆς θρησκείας εἶναι νόμος τόσον λογικός, ὅσον καὶ φυσικός. Ἐνῷ ἡ ἑνότης τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας εἶναι κάτι παράλογον καὶ ἀφύσικον. Ὁ Μωάμεθ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα κηρύξῃ τὴν ἑνότητα καὶ καθολικότητα τῆς θρησκείας. Εἶναι ὅμως καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται χάριν τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας. Καὶ τὸ συμπέρασμα: Τὸ Κοράνιον, ἡ Σοὺννάτ, ἡ λογικὴ καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ οὐσία τῆς ἀποστολῆς τοῦ Μωάμεθ μαρτυροῦν, ὅτι οὗτος ἦτο ἱδρυτὴς θρησκείας καὶ οὐχὶ πολιτειακῆς ἐξουσίας.

Εἰς τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον μέρος, τὸ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν: «*Τὸ Χαλιφᾶτον καὶ ἡ Διοικητικὴ ἐξουσία ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως*», ὁ συγγραφεὺς λέγει, ὅτι ὁ Ἰσλαμισμὸς εἶναι θρησκεία, ἡ ὁποία θὰ περιλάβῃ ὑπὸ τὰς πτέρυγάς της ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα. Τῆς θρησκείας ταύτης ἀπόστολος καὶ κῆρυξ ἦτο ὁ Μωάμεθ. Ὁ Μωάμεθ ἐγεννήθη ἐξ ἀραβικῆς φυλῆς. Τὸ Κοράνιον ἐδόθη εἰς τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν. Καὶ τὸ μουσουλμανικὸν κήρυγμα ἤρχισε νὰ διδάσκηται εἰς τὴν Ἀραβικὴν Χερσόνησον. Ἀλλὰ τὰ τρία ταῦτα γεγονότα δὲν ἀποκλείουν τὴν καθολικότητα τοῦ κηρύγματος τοῦ Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος ἀπεστάλη εἰς τὸν κόσμον, ἵνα δημοσίᾳ κηρύξῃ τὸ θέλημα τοῦ Ἀλλάχ. Ὁ Μωάμεθ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν κατὰ γράμμα τοῦ θείου θελήματος ἀπέθανε χωρὶς νὰ ὑποδείξῃ Χαλίφαν (Διάδοχον) καὶ τοιουτοτρόπως «*διεκόπη ἡ ἰδιαιτέρα ἐκείνη ἐπικοινωνία, ἡ ὁποία ὑπῆρξε μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μωάμεθ*». Τὸ καθεστὼς τὸ ὁποῖον εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατόν του ἐδημιουργήθη, ἦτο καθεστὼς πολιτειακῆς καθαρῶς φύσεως, ἂν καὶ ἔφερε καταχρηστικῶς τὸ ὄνομα, καθὼς καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ θεσμοῦ τοῦ Χαλιφάτου. Τὸ καθεστὼς ἐκεῖνο ἦτο Ἀραβικὸν Βασίλειον, καὶ οὐχὶ διαδοχὴ καὶ ἐξακολούθησις τῆς ἐξαιρετικῆς ἐκείνης ἀποστολῆς, τὴν ὁποίαν ἔφερεν ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ ὁποία ἀποστολὴ ἔληξε μετὰ τὸν θάνατόν του. Καὶ ἐν τούτοις ὁ Ἀμποῦ Μπάκρ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ, παρουσιάζεται ὡς ἀνώτατος ἀρχηγὸς τῶν Μουσουλμάνων μὲ τὸν τίτλον «*Χαλίφης τοῦ Ἀποστόλου τοῦ Θεοῦ*». Ἀλλὰ ποῖος ἐχάλκευσε τὸν τίτλον τοῦτον καὶ τὸν προσέφερεν ἕτοιμον εἰς τὸν Ἀμποῦ Μπάκρ;

Digitized by Google

Ἡ ἱστορία οὐδὲν θετικὸν καὶ βέβαιον περὶ τούτου λέγει. Τὸ ὑπερβέβαιον εἶναι ὅτι τὸ συμφέρον ἐγέννησε τὸν θεσμὸν τοῦ Χαλιφάτου εἰς τὴν Μουσουλμανικὴν ἱστορίαν καὶ τοιουτοτρόπως οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες, περιβεβλημένοι μετὰ τοῦ ξίφους τῆς κοσμικῆς των ἐξουσίας καὶ τὸν μανδύαν τοῦ Χαλίφου καὶ ὠχυρωμένοι ὄπισθεν τῆς θρησκευτικῆς δυνάμεως τοῦ Χαλιφάτου, παρουσιάζοντο μὲ διπλῆν μορφὴν ἐξουσίας καὶ ἑπομένως μὲ ἀνάλογον ἰσχύν, ἐνῷ ἡ πραγματικὴ των ἐξουσία ἦτο περιωρισμένη εἰς τὰς κοσμικὰς ὑποθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν πολιτειακὴν ἐξουσίαν καὶ ὄχι περισσότερον.

Ὁ Ἀλῆ Ἄβντ Ἀλ-Ράζεκ διδάσκων τοιαῦτα ἐχαρακτηρίσθη ὡς «*Λούθηρος τοῦ Ἰσλάμ*». Ὅθεν καὶ σφοδρὰ κατ' αὐτοῦ ἠγέρθη δημοσιογραφικὴ πολεμική. Ὑπάρχουν καὶ δύο αὐτοτελῆ εἰς τὴν ἀραβικὴν συγγράμματα πρὸς ἀνασκευὴν τῶν θεωριῶν του, τῶν ὁποίων τοὺς τίτλους ἀναγράφομεν κατωτέρω.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «Οὐσία τοῦ Ἰσλὰμ καὶ τὸ Διοικητικὸν σύστημα» ὑπὸ τοῦ πρώην Μεγάλου Μουφτῆ τῆς Αἰγύπτου *Μωχάμμετ Μπαχὶτ Ἀλ-Μουτιγη*, Κάϊρον, 1926 – «Ἀνασκευὴ τοῦ περὶ Ἰσλὰμ καὶ Διοικητικοῦ συστήματος βιβλίου» ὑπὸ τοῦ *Μωχάμμετ Ἀλ-Χοῦνταρ Χουσεΐν*, ἱεροδιδασκάλου ἐν Καΐρῳ καὶ πρώην ἱεροδικαστοῦ εἰς Τυνίδα, Κάϊρον, 1926.—«Ὁ Μεταρρυθμιστὴς Ἀλῆ Ἄβντ Ἀλ-Ράζεκ καὶ τὸ ἔργον του περὶ τοῦ Χαλιφάτου», ὑπὸ *Εὐγενίου Μιχαηλίδου*, καθηγητοῦ, Ἀλεξάνδρεια, 1926. — «Messages d'Orient» No II, 1926 (p. 119—143).

ΕΥΓ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

— **Ἀλῆ Ἀράπης.** Αἰθίοψ, τὸν ὁποῖον ὁ στρατηγὸς Βοναπάρτης κατέταξεν εἰς τὸ σῶμα τῶν *Κυνηγῶν τῆς Ἀνατολῆς*, κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείαν τοῦ 1798, καὶ ὅστις ἀκολουθήσας αὐτὸν εἰς Γαλλίαν, ἐπὶ μακρὸν ὑπηρέτησεν εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν, προαχθεὶς εἰς λοχίαν. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ναπολέοντος, ὁ Ἀλῆ-Ἀράπης παρητήθη τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν Ἀνατολήν, προσελήφθη ὑπὸ τοῦ σατράπου τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ πασᾶ, τοῦ Τεπελενλῆ, ὡς ὀργανωτὴς τοῦ πυροβολικοῦ, μολονότι, κατὰ τὸν Γάλλον ἱερομόναχον καὶ ἱστορικὸν Ἰμπραῆμ-Μαντζούρ, δὲν εἶχε καμμίαν γνῶσιν πυροβολικῆς. Ἐντεῦθεν ἡ ὀργάνωσις τοῦ σώματος τούτου ἐχώλαινε, κατὰ τὰς βεβαιώσεις δὲ πολλῶν περιηγητῶν τῆς Ἠπείρου κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, σπανίως ἐξετελοῦντο γυμνάσια πυροβολικοῦ, χωρὶς νὰ συμβαίνουν δυστυχήματα, λόγῳ ἀπειρίας περὶ τὸν χειρισμὸν τῶν κανονίων. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ ἡ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀσήμαντος ἐνέργεια τοῦ πυροβολικοῦ του, μολονότι τὰ φρούρια μόνα τῶν Ἰωαννίνων ἠρίθμουν διακόσια πεντήκοντα κανόνια. Ὁ Ἀλῆ Ἀράπης, αὐτομολήσας κατὰ τὴν πολιορκίαν πρὸς τοὺς Σουλτανικούς, ἐφονεύθη εἴς τινα μάχην μετ' ὀλίγον χρόνον. Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλῆ - Βιδάϊτς.** Βόσνιος μεγιστάν, ὅστις, ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ *Κιοσσὲ Μεχμέτ*, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κατὰ τὸ 1821 ἐκστρατείαν του κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Καταλαβὼν μετὰ ταῦτα διάφορα διοικητικὰ ἀξιώματα, προήχθη εἰς διοικητὴν τοῦ Σαραγιέβου τῷ 1835. Ἐκεῖ ὅμως ζητήσας νὰ ἐπαναστατήσῃ, προκαλέσας δὲ ταραχὰς εἰς πολλὰς ἐπαρχίας τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης, ἡττήθη ἔν τινι μάχῃ καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Βετζὴπ-πασᾶ ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καὶ ἐφαρμακώθη ἐν τῇ φυλακῇ, προφανῶς διὰ νὰ μὴ προβῇ εἰς ἀποκαλύψεις, δυναμένας νὰ ἐκθέσουν ἄλλους μεγιστᾶνας, καὶ μάλιστα τὸν τότε Μεγάλον Βεζύρην Μεχμὲτ Ρεσσήτ, τὸν γνωστὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας τοῦ Ἀγῶνος ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ *Κιουταχῆ*. Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλῆ Γαζνεβῆ.** Ἕκτος ἡγεμὼν τοῦ κράτους τῶν Γαζνεβιτῶν, ἀνελθὼν τὸν θρόνον τὸ 1050 μ. Χ. καὶ βασιλεύσας δύο ἔτη. Τὸ κράτος τῶν Γαζνεβιτῶν, ἱδρυθὲν ὑπὸ Τούρκων ἐν Γαζνᾷ ἢ Γαζνῇ τοῦ Ἀφγανιστὰν (Ἀραγωσία) εἶχεν ἐκταθῆ μέχρι Κασπίας, Περσίας καὶ Γάγγου, ἐπισκιασθὲν κατόπιν ὑπὸ τοῦ βασιλείου των Σελτζουκιδῶν τῆς Περσίας. Ν. Μ.

— **Ἀλῆ Γετίμ.** Κρὴς γενίτσαρος ὅστις ἐξορμῶν ἐκ τοῦ χωρίου Κυριάννα ἐλεηλάτει καὶ ἐκακούργει ἐπὶ ὁλόκληρον σειρὰν ἐτῶν ἀνὰ τὴν ἐπαρχίαν Ρεθύμνης. Τὸ ὄνομά του ἀναφέρεται μετὰ τρόμου εἰς πλεῖστα περὶ αὐτοῦ κρητικὰ δημοτικὰ ᾄσματα. Μία ἰδίως τῶν ἁρπακτικῶν καὶ δολοφονικῶν του ἐπιδρομῶν εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ἀγριότητός του. Παραλαβὼν οὗτος κατὰ τὴν Μ. Πέμπτην ἐκ τοῦ χωρίου Λούτρα τὸν Στυλιανὸν Περακάκην ὅπως μεταβῶσιν εἰς Ρέθυμνον, ἐφόνευσε, μεταξὺ τοῦ χωρίου Πηγὴ καὶ τῆς πόλεως Ρεθύμνης, ἐπτὰ Χριστιανοὺς ἄνευ οὐδεμιᾶς αἰτίας καὶ μάλιστα ἐνῷ οὗτοι τὸν ὑπεδέχοντο μετὰ σεβασμοῦ. Ἔξωθι του προαστείου τῆς Ρεθύμνης Περιβόλια ἐφόνευσεν ὁμόθρησκόν τού τινα Ἀμπαδιώτην, ἐνῷ δὲ ἐπέστρεφε πάλιν μετὰ τοῦ Περακάκη εἰς Λούτραν ἔκοψε διὰ τῶν ὀδόντων του τὸ οὖς Τούρκου τινὸς ἐκ Περάματος Μυλοποτάμου διὰ νὰ μὴ μαρτυρήσῃ οὗτος ὅτι ὁ ἐν Περιβολίοις φονευθεὶς ἐφονεύθη ὑπ' αὐτοῦ. Φθάσαντες εἰς Λούτραν ὁρμᾷ καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν χήρας τινὸς καὶ εὑρὼν μόνην τὴν μονάκριβον κόρην αὐτῆς Πανώρηαν, τὴν ἁπάγει βιαίως καὶ φεύγει πρὸς τὰ πλησίον ἐρείπια. Ἡ μήτηρ ὅμως αὐτῆς, εὑρισκομένη τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πληροφορηθεῖσα τὸ γεγονὸς τρέχει εἰς καταδίωξιν τοῦ ἅρπαγος, ὁ ὁποῖος ὅμως τὴν φονεύει. Δέσας εἶτα τὴν κόρην διὰ τῆς ζώνης του ἀποσύρεται εἴς τινα ἐρημικὴν θέσιν τῶν Ἀλιακιῶν, ἐκεῖ δὲ ὀργιάσας ἐπ' αὐτῆς ἐπὶ διήμερον τὴν ἀφήσε τέλος νεκρὰν ἔν τινι ὀπῇ.

Κατὰ τὸ β' ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν Κρήτῃ ὅτε ὁ Μ. Κουρμούλης μετὰ τοῦ Μυλοποταμίτου Ἀντ. Μεληδόνη διωργάνωνον εἰσβολὴν εἰς Μεσσαράν, πρὸς ἀπαλλαγὴν αὐτῆς ἀπὸ τῶν πολυπληθῶν βαρβαρογενιτσάρων, ὁ Γετίμ, παραλαβὼν κατ' ἄλλους μὲν 55, κατ' ἄλλους δὲ περὶ τοὺς 70 Τούρκους, κατέλαβε τὸ μοναστήριον Ἀρκάδι. Καὶ ὁ μὲν Γ. Δεληγιαννάκης μετὰ 60 Σφακιανῶν κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ ἀθέατος, τὴν 17 Ἰανουαρίου 1822, εἰς τὴν μονὴν ἐξ ὑπογείου θυρίδος, ἣν ἐγίγνωσκε, καὶ κατέλαβε θέσιν ἐπίκαιρον ἐντὸς τοῦ περιβόλου αὐτῆς, οἱ δὲ περὶ τὸν Μεληδόνην, Πωλογεωργάκην, Μανουσέλην καὶ Μαυροθαλασσίτην περιεκύκλωσαν ἔξωθεν τὸν πέριξ χῶρον· οὕτως οἱ Τοῦρκοι εὑρεθέντες μεταξὺ δύο πυρῶν ἐφονεύθησαν πάντες μετὰ τοῦ Γετὶμ πλὴν ἑνός, ὅστις, διαφυγὼν εἰδοποίησε τοὺς ἐν Ρεθύμνῃ περὶ τῆς πανωλεθρίας ταύτης. Τότε ἐγένετο διὰ τὸν Ἀλῆ Γετὶμ σκωπτικὸν ᾆσμα, ἀρχίζον οὕτω:

«Σηκώθηκε ὁ Γετὶμ Ἀλῆς νὰ πάῃ εἰς τ' Ἀρκάδι,
νὰ πάῃ νὰ βρῇ τον γούμενο νὰ λειτουργοῦν ὁμάδι.

Ἐκ τῶν ἡμετέρων κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθησαν καὶ ἐτραυματίσθησαν περὶ τοὺς 15, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἰω. Δεληγιαννάκης ἀδελφὸς τοῦ Γεωργίου. Δ. Μ.

— **Ἀλῆ Γλυμίδης** Ρεθύμνιος γενίτσαρος ὅστις κατὰ τὸν γενόμενον ἐν Ρεθύμνῃ ἀναβρασμὸν διὰ τὴν ἐν Ἀρκαδίῳ κατὰ τὴν 17ην Ἰανουαρίου 1822 καταστροφὴν τῶν Τούρκων καὶ τὸν θάνατον τοῦ *Ἀλῆ Γετὶμ* (βλ. ἀνωτέρω) ὡρκίσθη ἐνώπιον τοῦ πλήθους ὅτι θὰ ἐκδικηθῇ τὸ αἷμα τῶν φονευθέντων, καὶ ὅτι θὰ φέρῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ Δεληγιαννάκη καὶ ἄλλων κορυφαίων ὁπλαρχηγῶν εἰς Ρέθυμνον. Παραλαβὼν λοιπὸν ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους μαχιμωτάτους ἄνδρας ἐξῆλθε πρὸς συνάντησιν τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους διῴκουν οἱ Δεληγιαννάκης, Μανουσέλης καὶ Τσουδερός. Ἡ συνάντησις ἐγένετο τὴν 26ην Ἰανουαρίου παρὰ τὴν θέσιν Ἀκόνια, ἡ συγκροτηθεῖσα δὲ μάχη ὑπῆρξε πεισματωδεστάτη διαρκέσασα καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν· περὶ τὸ δειλινὸν ὅμως, ἐνῷ ἀμφότερα τὰ μαχόμενα μέρη ἐξήμουν κατ' ἀλλήλων ὕβρεις καὶ προσβολάς, ὁ Ἀλῆ Γλυμίδης, βλέπων μικρὰν ὕφεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πυρὸς καὶ νομίζων ὅτι ὑπεχώρουν τοὺς ὠνείδισε δι' ὑβριστικῶν φράσεων εἰς τὰς ὁποίας ὁ καπετὰν Ἀναγνώστης (Παπαναγνώστης) ἀνταπήντησε κατὰ τὸ σχετικὸν δημοτικὸν ᾆσμα

«Ἐπόρισες, Ἀλῆ ἀγᾶ, τώρα νὰ πολεμήσῃς,
ὅμως ὁρκίζω στὸ Θεὸ 'πίσω νὰ μὴ γυρίσῃς,
γιὰ νὰ σὲ δῇ ἡ μάνα σου κ.τ.λ.

(βλ. *Robert Pashley*. Travels in Crete, I 109 ἔνθα καὶ τὰ ἄλλα διμώδη περὶ αὐτοῦ ᾄσματα).

Ὁ Ἀλῆ ἀκούσας τοιαύτας φράσεις ἐκ τῶν πρὸ μικροῦ ἀκόμη ραγιάδων καὶ μανιώδης διὰ τὴν προβαλλομένην ἀντίστασιν, ξιφουλκήσας ὥρμησε κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὅλως ἀπροκάλυπτος μετὰ τῶν αὐτῷ. Οἱ Ἕλληνες ἀνθώρμησαν, θὰ συνήπτετο δὲ ἡ τρομερωτέρα ἐκ τοῦ συστάδην μάχη, ἂν αἴφνης δὲν ἀνεκόπτοντο οἱ Τοῦρκοι. Ἰδόντες τὸν προεφορμῶντα ἀρχηγόν των Ἀλῆ Γλυμίδην πίπτοντα νεκρόν. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ τραχύτατος καὶ ἀπτόητος μαχητὴς Ἀνδρέας Μανουσέλης ἐξορμήσας ἐν μέσῳ χαλάζης πυρός, ἀφώπλισε καὶ ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀλῆ ἀνηρτησεν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ ὅπλου του, μεθ' ὃ ἐπανῆλθεν ἀτάραχος εἰς τὰς τάξεις του.

«Εἷς Σφακιανὸς ἐχύθηκεν ὡσὰν τὸ περιστέρι
κι' ἔκοψε τὸ κεφάλι του μὲ τὸ δεξιόν του χέρι.
Ἔκοψε τὸ κεφάλι του τ' Ἀλῆ τοῦ Γλυμιδάκι
κι' τὸ 'βαλε 'στο ὅπλον του ὡσὰν τὸ μπαϊράκι.
Γλυμίδη τὸ κεφάλι σου 'πού 'βανε 'ς τσιτσέκια
οἱ Σφακιανοὶ τὸ 'σιέσουσι σημάδι 'στὰ τουφέκια!
γιατὶ ἔκοψε πολλὲ καρδιὲ, κι' ἀκόμη ἤθελε κάψῃ
ἀποῦ νὰ βγοῦν τὰ μάθια του ἀπού θὲ νὰ σὲ κλάψῃ ....»

Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἐφονεύθησαν πλέον τῶν 100 ἐπισήμων μπέηδων καὶ ἠχμαλωτίσθησαν ὁ Μουζουραγᾶς μὲ τὸν σημαιοφόρον του καὶ τὴν σημαίαν, ὡς καὶ δύο ἕτεροι ἐπίλεκτοι μπέηδες καὶ τινες ἄλλοι, οἵτινες ἀπεστάλησαν εἰς Λουτρὸν πρὸς τὸν ἁρμοστὴν Ἀφφεντούλην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σμύρνην, κατ' αἴτησίν των, ἀνταλλαγέντες μὲ πολλοὺς Ρεθυμνίους Χριστιανοὺς αἰχμαλώτους. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν 14, ἐτραυματίσθησαν δὲ πολλοὶ ἀλλ' ἐλαφρῶς.

Ἡ δευτέρα αὕτη νίκη τῶν ἐπαναστατῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐνέβαλεν εἰς μέγα πένθος καὶ ἀπόγνωσιν τοὺς ἐν Ρεθύμνῃ Τούρκους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκεῖνοι ἐνθαρρυνθέντες εἰσέβαλον ὑπὸ τὸν Θ. Χουδον, Ἀντ. Μεληδόνην, Ἀλ. Μαυροθαλασσίτην καὶ ἄλλους ἐνθουσιωδῶς εἰς Μυλοπόταμον καὶ κατέλαβον αὐτό. Μ. Δ.

— **Ἀλῆ Ἐβρενόζογλου.** Βεηλέρβεης τῆς Ρούμελης, ἐπὶ Μωαμεθ τοῦ Πορθητοῦ, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ *Ἐβρενός*, τοῦ παρὰ τῶν Ἑλλήνων χρονογράφων ἀναφερομένου ὡς *Ἀβρανέζη* καὶ *Βρανέζη*. Ἔμπιστος σύντροφος ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ. Ὅταν ὁ τελευταῖος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, μεταξὺ ἄλλων ἔσπευσε νὰ τὸν συγχαρῇ ἡ χήρα τοῦ πατρός του Μουράτ, ἔγγονὴ δὲ τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας, *Ἑλένη*, ἥτις εἶχεν ἐν λίκνῳ τὸν μικρὸν Ἀχμέτ. Τῆς ἐπισκέψεως ταύτης ἐπωφελούμενος, ὁ Ἀλῆ-Ἐρβενόζογλου, εἴτε αὐθορμήτως διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν Μωάμεθ ἀπὸ πάσης ἀντιδράσεως, εἴτε καὶ ἐκτελῶν μυστικὴν ἐντολήν του, παρέλαβε τὸν μικρὸν Ἀχμὲτ καὶ ὁδηγήσας αὐτὸν εἰς λουτρόν, τὸν ἐφόνευσε δι' ἀσφυξίας, ὥστε νὰ μὴ χυθῇ οὐδὲ σταγὼν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ αἵματός του. Ὁ θάνατος τοῦ νηπίου Ἀχμέτ, μόλις ἐγνώσθη, ἐπροκάλεσε σφοδρὰν ἀγανάκτησιν φοβηθεὶς δὲ ὁ Μωάμεθ μήπως ἡ ἀγανάκτησις αὕτη στραφῇ ἐναντίον του, διέταξε καὶ ἀπεκεφάλισαν τὸν φίλον του Ἀλῆν. Μετὰ τὸν φόνον αὐτοῦ, ὁ σουλτάνος, ἀπαλλαγεὶς καὶ τοῦ μάρτυρος καὶ τοῦ ὀργάνου τῆς ἐγκληματικῆς πράξεως, προέβη εἰς ἀποδοκιμασίαν ἐπίσημον τοῦ φόνου, καὶ ἀπονείμας μεγάλην σύνταξιν εἰς τὴν μητέρα, τῆς προσέφερε πλεῖστα δῶρα καὶ τὴν ἀπέστειλε πρὸς τὸν πατέρα της. Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλῆ Ἐλ-Ταραμπλουζί.** Ἰατρὸς ἐκ Τριπόλεως τῆς Συρίας τῶν ἀρχῶν τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος, γράψας καί τινα συγγράμματα. ΑΡ. Π. Κ.

— **Ἀλῆ Ζενμπιλλῆ** (τὸ πλῆρες ὄνομά του εἶναι *Ἀλαεδδὶν Ἀλῆ-Δζεμαλῆ μπὶν-Ἀχμὲτ μπὶν-Μεχμέτ*). Διάσημος Τοῦρκος θεολόγος καὶ νομοδιδάσκαλος, χρηματίσας ἐπὶ 25 ἔτη Σεϊχουλισλάμης ὑπὸ τοὺς σουλτάνους Βαγιαζὶτ Β', Σελὶμ Α' καὶ Σουλεϋμὰν τὸν νομοθέτην. Κατήγετο ἐκ Καραμανίας, ἐσπούδασε δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει, Προύσῃ καὶ Ἀδριανουπόλει. Ἀφοῦ ἐπεσκέφθη τὴν Μέκκαν καὶ Μεδίναν ὡς καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου διωρίσθη Σεϊχουλισλάμης τὸ πρῶτον ὑπὸ Βαγιαζὶτ Β'. Ἀπέθανε τῷ 1530 καὶ ἐτάφη ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς σχολῆς τὴν ὁποίαν ἵδρυσεν ἐν τῇ συνοικίᾳ Ζεϊρὲκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Ζενμπιλλῆ Ἀλῆ διεκρίθη διὰ τὴν τόλμην μεθ' ἧς ἀντεπεξῆλθε πολλάκις κατὰ τῶν ἀδικιῶν καὶ ὠμοτήτων τοῦ Σελήμ. Τὸ ἐπίθετον τοῦ Ζενμπιλλῆ (ὁ ζεμπιλλοφόρος) ἐδόθη εἰς αὐτόν, διότι, ὅπως ἀποφύγῃ τὰς συχνὰς ἐπισκέψεις τῶν ζητούντων τὰς ἱερονομολογικὰς γνωμοδοτήσεις (φετβάδες) του ἐπὶ παντοίων ἱερονομικῶν ζητημάτων, εἶχεν ἀνηρτημένην ἀπὸ τὸ παράθυρόν του σπυρίδα (ζεμπίλιον), εἰς τὴν ὁποίαν οἱ συμβουλευόμενοι αὐτὸν κατέθετον τὰς ἐρωτήσεις των, τῶν ὁποίων τὴν ἀπάντησιν ἀπέσυρον πάλιν ἐκ τοῦ ζεμπιλίου. Ν. ΜΟΙΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἀλῆ Ζῶτο** (καὶ μονολεκτικῶς *Ἀλ-ζώτ*). Εἷς τῶν Τουρκαλβανῶν σωματοφυλάκων τοῦ Ὀμὲρ πασᾶ τοῦ Καρυστινοῦ, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ὅστις πολλὰ δεινὰ ἐπροξένησεν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Καρύστου καὶ κατόπιν τῆς Χαλκίδος. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν παρέμεινεν ἐν Χαλκίδι, ἔνθα ἀπέθανε βαθύγηρως περὶ τὸ 1860. Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλῆ Ἴβν Χομπάλ** (*Ἀμποὺλ Χαφὰν Ἀλῆ Μπὶν Ἀχμὲτ Μπεν Ἀλῆ Ἴβν-Χομπαλ Μουγαντιπ ἐλ-Νὶρ ἐλ Μπαγδατὶ ἐλ Ἀχλαϊλ*). Διάσημος ἰατρὸς Ἄραψ γεννηθεὶς ἐν Βαγδάτῃ τῷ 1117. Ἐν ἀρχῇ ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῇ Νιδχαμείῳ ἀκαδημίᾳ, εἶτα δὲ ἰατρικήν, γενόμενος εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ἰατρῶν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ καὶ ἰδιαίτερος ἰατρὸς τοῦ ἡγεμόνος Σὰχ-Ἀρμίν. Ἐγκατασταθεὶς εἶτα εἰς Μοσούλην ἐξήσκει καὶ ἐδίδασκε τὴν ἰατρικήν. Ἀπέθανε τῷ 1213, τυφλός, ἐκ πλήγματός τινος κατὰ τὸν ὀφθαλμόν. Ἔγραψε περὶ νόσων, αἰτίων καὶ φαρμάκων, καὶ ἕτερον βιβλίον περὶ ἰατρικῆς τὸ *Δζεμαλικὸν* καλούμενον, ἀπὸ βεζύρου τινὸς Δζεμάλ, εἰς ὃν εἶχεν ἀφιερώσει τοῦτο. ΑΡ. Π. Κ.

— **Ἀλῆ-καπτάνιος.** Ἄγνωστον διατὶ ὀνομαζόμενος οὕτω ἀναφέρεται εἰς διάφορα ἔγγραφα τῆς προεπαναστατικῆς περιόδου, ὡς παντοδύναμος ἀγᾶς ἐν Μονεμβασίᾳ, ἔνθα εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ *γιουμπρουξῆ-ἀγᾶ*, ἤτοι ἀρχιτελώνου. Εἰς πλείστας περιστάσεις αὐτὸς ἐκανόνιζε τὰ τοῦ ἐμπορίου κατὰ τὴν ἀνατολικὴν μάλιστα παραλίαν τῆς Πελοποννήσου, κατὰ δὲ τὴν περίοδον τοῦ 1807 μετῆλθε πάντα τὰ μέσα διὰ νὰ καταδιώξῃ τὰ ἑλληνικὰ πλοιάρια, ὅσα, ὑποστηρίξαντα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τὴν ρωσσικὴν σημαίαν, ἐθεωροῦντο καὶ κατεδιώκοντο ὡς πειρατικά. Σπουδαῖον ἐπίσης πρόσωπον διεδραμάτισεν ὁ Ἀλῆ καπτάνιος εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Γάλλου ἐν Ἀθήναις Προξένου *Κουτυργιέ*, διὰ τὴν ὁποίαν, κατὰ τὸ 1809 ἐκρατοῦντο φυλακισμένοι ὑπὸ τῶν γαλλικῶν ἀρχῶν εἰς τὰ Κύθηρα οἱ καταφυγόντες ἐκεῖ Ὑδραῖοι πρόκριτοι Λάζαρος Κουντουριώτης, Ἀναστάσιος Κοκκίνης, Νικόλαος Οἰκονόμου καὶ Γεώργιος Μπρούσκου. Τῷ 1811, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Βελῆ πασᾶ εἰς Ναύπλιον διὰ ν' ἀπολογηθῇ διὰ μίαν κατηγορίαν γενομένην ἐναντίον αὐτοῦ ὑπὸ Χι-

Digitized by Google

ἐμπόρων, ὀλίγον ἔλειψε ν' ἀποκεφαλισθῇ, ἐσώθη δὲ διότι ἐδωροδόκησεν ἐμπίστους τοῦ Μωραβαλεσῆ, οἵτινες και ἐμεσίτευσαν παρ' αὐτῷ διὰ τὴν σωτηριαν του. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βελῆ πασᾶ ἐκ Πελοποννήσου, ὁ Ἀλη-καπτάνιος επανήρχισε τὰς τυραννικάς του ἐνεργειας μέχρι τοῦ 1820, ὁπότε διὰ τελευταίαν φοραν ἀναφέρεται, τότε προφανῶς ἢ ἀποθανὼν ἢ ἀναχωρησας ἐκ Μονεμβασίας. Διοτι κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως τὸν Ἰούνιον 1821 δὲν ἀναφέρεται, ἐνῷ ἂν εὑρίσκετο ἐκεῖ θὰ μετεῖχεν ἀσφαλῶς τῶν διαπραγματεύσεων, ὡς ἐπίσημος πολίτης καὶ δημόσιος λειτουργός. Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλῆ Μαχδούμ**. Εὐνοῦχος τοῦ σουλτάνου Βαγιαζὶτ Β'. Τῷ 1492 διωρίσθη πασᾶς τῆς Τρανσυλβανίας· ἐν δὲ τῷ πρὸς τοὺς Τρανσυλβανοὺς καὶ Οὔγγρους πολέμῳ διῴκησεν αὐτοπροσώπως μοῖραν τοῦ ὀσμανικοῦ στρατοῦ. Τῷ 1497 ἐπολεμησεν ἐναντίον τῶν Ἐνετῶν καὶ νικήσας αὐτοὺς ἐκυρίευσε τὴν Δαλματίαν. Τρία ἔτη βραδύτερον, τῷ 1500, εἰσήλασεν εἰς τὴν Πελοποννησον, κατέστειλε τὴν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν ὑποκινηθεῖσαν στάσιν καὶ ἐκυρίευσε τὸν Αὔγουστον τὰ ὑπο τῶν Ἐνετῶν κατεχόμενα τρια ὀχυρώτατα φρούρια τῆς Πύλου, τῆς Μεθώνης καὶ τῆς Κορώνης, δηώσας πᾶσαν τὴν καταληφθεῖσαν χώραν. Μετὰ τὴν νικηφορον ταύτην στρατειαν ἐγένετο μέγας βεζύρης και εφονεύθη τῷ 1512 ἐν πολέμῳ πρὸς τοὺς Κούρδους. Σ. Δ. Β.

— **Ἀλῆ Μοεζζίν.** Πασᾶς τοῦ ὀσμανικοῦ στόλου κατὰ τὸν ἐν ετει 1570 πόλεμον τοῦ Σελὶμ τοῦ Β' πρὸς τοὺς Βενετούς. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον διεκρίθη μεγαλως, κυριεύσας τὴν Κύπρον, τὸ Δουλκῖνον, τὸ Ἀντίβαρι καὶ ἄλλα τινὰ φρούρια. Ὁ Μοεζζὶν ἐφονεύθη τὴν 7ην Ὀκτωβρίου 1571 ἐν τῇ ὀνομαστῇ ναυμαχίᾳ τῆς Ναυπάκτου. Σ. Δ. Β.

— **Ἀλῆ - Μπαμπᾶς**. Ἥρως ἑνὸς τῶν δημοφιλεστέρων παραμυθιῶν τῶν «*Χιλίων καὶ μιᾶς νυκτῶν*». Ὁ Ἀλῆ - Μπαμπᾶς ἦτο πτωχὸς ξυλοκόπος εἰς μίαν πόλιν τῆς Περσιας. Μίαν ἡμέραν, ἐν ᾧ ἠσχολεῖτο νὰ συλλέγῃ ξύλα εἰς τὸ δάσος,, εἶδε συμμορίαν τεσσαράκοντα κλεπτῶν νὰ σταματᾷ πλησιον τοῦ δένδρου, τὸ ὁποῖον προεφύλασσε τὸν Ἀλῆ-Μπαμπᾶν ἀπὸ τῶν βλεμματων των. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς συμμορίας ἐπλησίασεν εἰς τὴν θύραν ἑνὸς σπηλαίου καὶ εἶπε: «Σουσάμι, ἄνοιξε!» Ἀμέσως ἡ θύρα ἤνοιξε καὶ οἱ κλέπται εἰσῆλθον εἰς τὸ σπήλαιον. Ὅταν οἱ κλέπται ἐξῆλθον πάλιν καὶ ἔφυγον, ὁ Ἀλῆ-Μπαμπᾶς ἐπλησίασε καὶ ἐπρόφερε τὰς καβαλιστικὰς λεξεις, τὰς ὁποιας εἶχεν ἀκούσει. Ἡ θύρα ἤνοιξεν ἐκ νέου καὶ ὁ Ἀλῆ - Μπαμπᾶς εἰσελθὼν εἰς τὸ σπήλαιον εὑρέθη ἐνώπιον ἀμυθήτου θησαυροῦ, τὸ ὁποῖον οἱ κλέπται ἐφύλαττον ἐκεῖ. Ἔλαβε μαζύ του ὅσον ἠδύνατο καὶ ἔφυγεν ἔχων κατὰ νοῦν νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς παραλαβὴν καὶ ἄλλων. Τὸ μυστικὸν ὅμως τοῦ Ἀλῆ-Μπαμπᾶ ἔμαθεν ὁ ἀδελφός του Κασσίμ, ὁ ὁποῖος ἔσπευσεν εἰς τὸ σπήλαιον ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Ἀλῆ διὰ νὰ κλέψῃ τὸν θησαυρόν. Ἀλλ' ἐνῷ ἐπρόκειτο νὰ ἐξελθῃ ἐλησμόνησε τὰς μαγικὰς λέξεις καὶ οὕτω συνελήφθη ὑπὸ τῶν λῃστῶν, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐφόνευσαν, καὶ ἀφοῦ ἔκοψαν τὸ σῶμά του εἰς τέσσαρα τεμάχια καὶ ἐτοποθέτησαν τὰ δύο ἐντὸς τοῦ σπηλαιου καὶ τὰ ἄλλα δύο ἐκτὸς αὐτοῦ, ἀνεχώρησαν. Ὁ Ἀλῆ-Μπαμπᾶς, ἐπανελθὼν εἰς τὸ σπήλαιον, ἀνεγνώρισε τὸ κρεουργημένον σῶμα τοῦ ἀδελφοῦ του και συλλέξας τὰ τεμάχια τὰ ἔφερεν εἰς τὴν οἰκίαν του. Τοῦτο ὅμως ὑπῆρξε διὰ τοὺς λῃστὰς ἀπόδειξις ὅτι καὶ ἄλλος ἐγνώριζε τὸ μυστικόν των. Κατέφυγον τότε εἰς διάφορα τεχνάσματα διὰ νὰ φονεύσουν τὸν Ἀλῆ-Μπαμπᾶν καὶ ἀσφαλισουν οὕτω τὸν θησαυρόν των, ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν εὐφυΐαν καὶ τὸ θάρρος τῆς σκλάβας τοῦ Ἀλῆ-Μπαμπᾶ Μοργκιάνας, ἐφονεύθησαν ὅλοι καὶ ὁ ἄλλοτε πτωχὸς ξυλοκόπος ἔμεινε μόνος κύριος τοῦ θησαυροῦ. Ὁ ἴδιος μῦθος ἐχρησιμοποιήθη ἐπίσης καὶ ὡς ὑπόθεσις μελοδράματος ὑπὸ τὸν τίλτον «*ὁ Ἀλῆ-Μπαμπᾶς καὶ οἱ σαράντα κλέφτες*», τὸ ὁποῖον ἐμελοποίησεν ὁ Χερουμπίνι (Cherubini) εἰς τέσσαρας πράξεις ἐπὶ λιμπρέττου τῶν Σκρὶμπ καὶ Μελεβίλ. Ἀνεβιβάσθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν «Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν τῆς Μουσικῆς» ἐν Παρισίοις τὴν 22αν Ἰουλίου 1833. Γ. Α. Κ.

— **Ἀλῆ-Μπεκτατζῆς'** βλ. Μπεκτατζῆδες.

— **Ἀλῆ-Μπὲν-Ἀμποῦ** (— *Ἀλῆ ἐλ Ἀμιντί*). Ἄραψ ἰατρὸς (1156 - 1233) ἐξ Ἀμίδης. Ἔγραψε διάφορα ἔργα νομικὰ καὶ θεολογικά, φιλοσοφίας καὶ λογικῆς, ὑπῆρξε δὲ μέλος τῆς ἐν Δαμασκῷ Ἀζιζείου Ἀκαδημίας. ΑΡ. Π. Κ.

— **Ἀλῆ-Μπὲν-Ἰσὰ** (ἢ *Ἰσὰ-Μπὲν-Ἀλῆ*). Ἰαδος μαθητης τοῦ Χανεΐν, χριστιανὸς ὀφθαλμίατρος ἐν Βαγδάτῃ και μετυφρασιής. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων καὶ πραγματείαν περὶ ὀφθαλμῶν, ἐκδοθεῖσαν ἐν λατινικῇ μεταφράσει (*Jesu Ali*, de Oculis Guid. de Cauliaco chyrurgia. Venet. 1499. fol.). ΑΡ. Π. Κ

— **Ἀλῆ-Μπὲν-Ἰσᾶ**. Ἄραψ ἀστρονόμος τῆς πόλης τῆς Βαγδάτης, ἀκμάσας ἐπὶ τοῦ Χαλίφου Ἀλ - Μαμοὺν (814 - 833). Ἐπεκαλεῖτο ὑπὸ τῶν συγχρόνων του *Ἀστρολάβος*, λογῳ τῆς μεγάλης ειδικότητος αὐτοῦ περι τὸ κατασκευάζειν τὰ φέροντα τὸ ὄνομα τοῦτο ἀστρονομικὰ ὄργανα. Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν μετὰ τοῦ Καλὶντ - μπὲν - Ἀβδουλμελὲκ καὶ τοῦ Ἀβοὺλ - Ταΐντ προσδιορισμὸν τῆς λυξώσεως τῆς ἐκλειπτικῆς. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον οἱ τρεῖς οὗτοι ἀστρονόμοι, οἵτινες ἐξετέλουν τὰς ἀστρονομικάς των παρατηρήσεις ἐν Δαμασκῷ, μετεχειρίσθησαν, ὡς λέγεται, ὄργανον μήκους πεντήκοντα δύο ποδῶν, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι πρόκειται περὶ ἁπλοῦ γνώμονος. Ὁ προσδιορισμὸς οὗτος, γενόμενος κατὰ τὸν Ἴβν-Ἰουνὶς περὶ το 233ον ἔτος τῆς Ἐγειρας, ἔδωκεν ὡς τιμὴν τῆς λοξώσεως 23°.33'.52'', ὑπῆρξε δὲ κατὰ 52'' διάφορος τοῦ προηγουμένως γενομένου ἐν Βαγδάτῃ ἑτέρου προσδιορισμοῦ, ὃν ἐξετέλεσαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλ - Μαμοὺν ὁ Γιαχιὰ - Ἀβοῦ - Μανσούρ, ὁ Σὲνδβὲν - Ἀλῆ καὶ ὁ Ἀββᾶς βὲν - Σαΐδ.

Ὁ Ἀλῆ-μπὲν-Ἰσᾶ μετέσχεν ἐπίσης εἰς τὸν κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλ-Μαμοὺν γενόμενον προσδιορισμὸν τοῦ μήκους τόξου μεσημβρινοῦ. Καθ ἃ ἱστορεῖ ὁ Ἀμπουλφεντὰ εἰς τὰ χρονικά του, οἱ διάσημοι γεωδαῖται τῆς ἐποχῆς ἐξέλεξαν διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦτον τὴν εὐρεῖαν πεδιάδα τοῦ Σιντζὰρ (Sindjar) ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ κατενεμήθησαν εἰς δύο ὁμάδας, ὧν ἡ μία ἐτέθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀλῆ μπὲν-Ἰσᾶ, ἡ δὲ ἑτέρα ὑπὸ τὸν Καλὶντ μπὲν-Ἀβουλμελέκ. Ἐκ τῶν δύο ὁμάδων ἡ πρώτη κατηυθύνθη ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἡ δευτέρα ἀπὸ Νότου πρὸς Βορρᾶν. Μετρῶντες οἱ δύο ἀστρονόμοι τὰς ἀποστάσεις διαφόρων σημείων, τὰ ὁποῖα συνήντων ἐπὶ τῆς εὐθυγράμμου πορείας των, ἀπεμακρύνθησαν ἀπ ἀλλήλων μέχρις ὅτου διὰ προσδιορισμοῦ τοῦ ἐξάρματος τοῦ πόλου εὗρον ὅτι ἕκαστος ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τοῦ σημείου, ἐξ οὗ ἐξεκίνησε, κατὰ μίαν μοῖραν. Τὸ αὐτὸ γεγονὸς μνημονεύει καὶ ἕτερος Ἄραψ συγγραφεύς, ὁ Ἀλμασσουντί, ἀλλὰ κατὰ τροπον τελείως διάφορον, δι' ὃ ἀποβαίνει ἀδύνατον νὰ συναγάγῃ τις ἀσφαλῆ συμπεράσματα περὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τούτου, ὅστις κατὰ βάθος οὐδὲν ἄλλο ἀποτελεῖ εἰμὴ ἐφαρμογὴν τῆς μεθόδου τοῦ Ἐρατοσθένους. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

— **Ἀλῆ Μπὲν Μούσα.** Ἄραψ ἰατρὸς καὶ μεταφραστής, γεννηθεὶς εν Μεδινῃ τῷ 770 καὶ ἀποθανὼν τῷ 818. Ἔγραψε «τὴν χρυσῆν πραγματείαν ἰατρικῆς». ΑΡ. Π. Κ.

— **Ἀλῆ Μπὲν Ἀμποὺλ Χασάν.** Ἰατρὸς Ἄραψ καὶ μεταφραστής. ΑΡ. Π. Κ

— **Ἀλῆ Μπὲν Ροντουὰν** (*Ἀμποὺλ Χασάν, Μπὲν Ἀλῆ μπὲν Δζαφὲρ ἐλ-Μισρί*). Καίτοι πτωχότατος, ἠδυνήθη νὰ μορφωθῇ ἄριστα ἔν τε τῇ ἰατρικῇ καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ, ἐγένετο δὲ ἰατρὸς τοῦ Χαλίφου ἐλ-Χακὶμ καὶ προϊστάμενος τῶν ἰατρῶν. Κατὰ τὸν ἐνσκήψαντα τῷ 1053 λοιμὸν ἐν Αἰγύπτῳ, παρέλαβεν οὗτος ὀρφανήν τινα κόρην ἣν καὶ ἀνέθρεψεν, αὕτη ὅμως μετὰ ταῦτα ἐξηφανίσθη παραλαβοῦσα καὶ πᾶσαν τὴν περιουσίαν τοῦ Ροντουάν, ὅστις πτωχότατος καὶ ἀπολέσας τὸ λογικὸν αὐτοῦ ἀπέθανε τῷ 1061.

Ὁ Ροντουὰν ἐδίδαξε τὴν ἰατρικήν, ἔγραψε διάφορα συγγράμματα καὶ ὑπεμνημάτισε βιβλία τινὰ τοῦ Γαληνοῦ. Ἐκ τούτων τὸ ὑπόμνημα εἰς τὴν Μικρὰν Τέχνην τοῦ Γαληνοῦ ἐξεδόθη καὶ ἐν λατινικῇ μεταφράσει (*Haly Eben Rodan s. kodoham, Aegyptius*, Commentar. in artem parvam Galeni. Venet. 1496). ΑΡ. Π. Κ.

— **Ἀλῆ Μπὲν Σὰλ Ἴβν** (*Ζεΐν ἀλ Ταμπέρι Ἀμποὺλ Χασάν*). Διάσημος φιλόλογος καὶ ἰατρὸς Ἄραψ, διδάσκαλος τοῦ Ραζῆ. Ἔγραψε διάφορα συγγράμματα φιλολογικὰ καὶ ἰατρικά. ΑΡ. Π. Κ.

— **Ἀλῆ-Μπὲν-Σολεϊμὰν ἐλ Ζαραουΐ** (*Ἀμποὺλ Χασάν*). Διάσημος μαθηματικὸς καὶ ἰατρὸς Ἄραψ τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος. ΑΡ. Π Κ.

— **Ἀλῆ Μπούμικος.** Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται ὑπὸ της ἑλληνικῆς χρονογραφιας τοῦ 15ου αἰῶνος ὁ Οὔγγρος ἀρνησίθρησκος *Ἀνδρέας Μποῦμιτς*, οστις προαχθεὶς περὶ τὸ 1475 εἰς τὸν ἀνώτατον ἐν Εὐρώπῃ βαθμὸν τοῦ *βεηλέρβεη* τῆς Ρούμελης, ἐξεστράτευσε τῷ 1480 ἐναντίον τοῦ ἐν Μάνῃ ἐπαναστατήσαντος Κορκοδειλου Κλαδᾶ, καὶ ἡττηθείς, μόλις κατώρθωσε νὰ διασωθῇ. Ἀντικατασταθεὶς τότε ὑπὸ τοῦ Σερασκερ-Ἀχμὲτ πασα, ἐπέστρεψεν εἰς Λάρισαν, ἐκεῖ δὲ ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Βαγιαζὴτ τοῦ Β' μετά τινα ἔτη. Γ. Δ. Κ.

Ἀλῆ-Πιτσενῖνο. Ἀρνησίθρησκος Ἰταλός, γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος. Εἶχεν αἰχμαλωτισθῇ ὑπὸ τῶν Ἀλγερίνων πειρατῶν. Ἀπελευθερωθείς, διότι ἠσπάσθη τὸν Ἰσλαμισμόν, προήχθη εἰς τὸ ναυτικὸν τῶν λεγομένων *ὀτζακίων* (ἀφρικανικῶν κτήσεων τῆς Τουρκίας) καὶ κατόπιν κατήρτισεν ἴδιον στόλον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐλυμαίνετο τὴν Μεσόγειον ἀπὸ τὸ ἔτος 1635. Δύο ἔτη βραδύτερον, ἡγούμενος δέκα ἑπτὰ γαλερῶν, κατέπλευσεν εἰς τος ἀκτὰς τῆς Καλαβρίας καὶ τὰς ἐλαφυραγώγει συστηματικῶς δι' ἐπιδρομῶν, τὰς ὁποίας ἐπεχείρει εἰς ἀκτῖνα πολλῶν χιλιομέτρων εἰς τὴν ἐνδόχωραν τῶν ὅρμων, ὅπου εναυλόχει ὁ στόλος του. Μετὰ ταῦτα ἔστησε τὸ ὁρμητήριόν του εἰς τὴν Αὐλῶνα καὶ ἐλυμαίνετο ὄχι μόνον τὴν παραλίαν καὶ τὴν νῆσον τῆς Κερκύρας, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἐνετικὰ σκάφη τὰ ὁποῖα καταφορτα ἐμπορευμάτων ἐκυκλοφόρουν ἀνὰ τὴν Ἀδριατικήν. Μόλις ἐγνώσθη τὸ κρησφύγετον τοῦ Ἀλῆ-Πιτσενῖνο, ὁ προβλεπτὴς τῶν τριῶν Νήσων τοῦ Ἰονιου, ναύαρχος Καπέλλος, ἐξῆλθεν εἰς καταδίωξίν του ἐπὶ κεφαλῆς μοίρας τοῦ ἐνετικοῦ πολεμικοῦ στόλου. Καὶ ἀφοῦ κατεβύθισε μερικὰ πειρατικὰ πλοῖα εἰς τὴν Αὐλῶνα, κατεδίωξε τὰ λοιπὰ εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Δυρραχίου, ὅπου ὁ Ἀλῆ Πιτσενῖνο κατέφυγε μὲ τὰ διασωθέντα. Τὰ ἐγκατέλειψεν ὅμως διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄνδρας του ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ὅπου περιεχαρακώθη καὶ ἐπροστατεύετο διὰ κανονιοστοιχίας. Κατὰ τὴν γενομένην μάχην, καθ' ἣν μετέσχον πολλοὶ Κερκυραῖοι ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Καπέλλου, οἱ πειραταὶ διεσκορπίσθησαν φονευθέντος καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ των. Οἱ δὲ Ἐνετοὶ κυριεύσαντες τὰ πλοῖα, τὴν μὲν πλουσιωτάτην λείαν των διενεμήθησαν μεταξύ των, τὰ δὲ πλοῖα διέθεσαν εἰς τὴν κατασκευὴν ἐξέδρας, ἥτις μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἐσῴζετο ἐν Κερκύρᾳ, ἡμίχωστος, δύο δ' ἐξ αὐτῶν διέθεσαν ὡς τρόπαια. Τὸ ἓν ἐστάλη εἰς Ἐνετίαν. Τὸ ἄλλο ὡδήγησεν ὁ Καπέλλος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ζητῶν ἀμοιβὴν παρὰ τῆς Πύλης, διότι, κατὰ τὴν ἐνετοτουρκικὴν συνθήκην, ἐδικαιοῦτο ταύτης πᾶς ὁ καταστρέφων πειρατάς. Παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ὅμως ἡ Πύλη διέταξε τὴν φυλάκισιν ὅλων τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἐνετῶν, μηδὲ τοῦ Βαΰλου Κονταρίνη ἐξαιρουμένου. Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλῆ-Σακέ**. Τοῦρκος πλοίαρχος. Ἀναφέρεται ὅτι τῷ 1810 ἐξῆλθε μὲ τὴν φρεγάταν ἣν ἐκυβέρνα εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος πρὸς καταδίωξιν «ἑνὸς τακιμίου σπαντίδων καὶ κλεφτῶν, ὅπου μὲ μερικὰ καΐκια καὶ τράτες ἐβγῆκαν ἀπὸ τὴν Μάνην, πρὸς τὰ μέρη τοῦ κόρφου τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Εὐρίπου, καὶ μεταξὺ Τζίας καὶ Τρικέρων καὶ Σάμου καὶ εἰς τὰ παραθαλάσσια τῶν ἄλλων μικρῶν νησίων περιφέρονται καὶ ὁρμοῦν ἐπάνω εἰς τὰ καΐκια καὶ λεηλατοῦν τὸ *μάλι* καὶ πράγματα ὅπου εἰς αὐτὰ εὑρίσκονται, καὶ φονεύουν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐπεμβαίνουν εἰς τὴν τιμὴν τῶν *Γιολντζήδων*, καὶ κουρσεύοντες καὶ λεηλατοῦντες προξενοῦν μεγαλωτάτην ζημίαν εἰς τὰ *ἰμπατουλλὰχ* ..». Ταῦτα κατὰ τὸ ἔγγραφον τοῦ τότε δραγουμάνου τοῦ στόλου Θεοδώρου Ρίζου, ἐμπίστου τοῦ καπουδὰν-πασᾶ Χαφὶζ - Ἀλῆ. Ἡ φρεγάτα τοῦ Ἀλῆ Σακὲ ἠκολούθει τὴν τουρκικὴν πολεμικὴν κορβέτταν «Ζαφὲρ - Κιουσά», κυβερνωμένην ἀπὸ τὸν Καπετάνα - βέην, ἤτοι ὑποναύαρχον Χασάν. Τὰ πλοῖα, ἀντὶ παντὸς ἄλλου, ἐστράφησαν εἰς τὴν Ὕδραν, ἥτις εἰδοποιήθη νὰ ἐξοπλίσῃ βοηθητικὸν πλοῖον, καὶ ἐκεῖ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1810 ἐφορολόγησαν αὐτήν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς συλλογῆς τῶν ἀπαιτουμένων ποσῶν διὰ τὴν ἐξεύρεσιν δέκα πέντε ἀνδρῶν. Οἱ πειραταὶ περὶ τῶν ὁποίων ἐγίνετο μνεία εἰς τὸ ἔγγραφον, ἦσαν τὰ σώματα Μανιατῶν καπεταναίων, οἵτινες ἐρίσαντες πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ 1808 *Μανιάτμπεην* Κωνσταντῖνον Ζερβάκον, κατώρθωσαν μετὰ πολλὰ νὰ τὸν ἀποβάλουν καὶ βραδύτερον νὰ τὸν κατηγορήσουν ὡς ἐχθρὸν τῆς Τουρκίας, ἐφ' ᾧ καί, μεταφερθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐστραγγαλίσθη εἰς τὸ κάτερνον τοῦ Ταρσανᾶ. Ἦσαν δ' ἐπίσης καὶ λείψανα τῶν ἀπομεινάντων ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Σενιάβιν (1807) πειρατικῶν, τῶν ὁποίων πολλὰ συνελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ - Σακέ, παραμείναντος εἰς τὸ Αἰγαῖον μὲ τὴν φρεγάταν του καθ' ὅλον τὸ 1811 καὶ μέχρι τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1812, ὁπότε τὸ πλοῖον ἐξώκειλεν εἰς τὰ Παρασάμια (τὰς ἀκτὰς τῆς Συρίας). Κατὰ τὸν Taylor εἰς τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον διεκρίνετο «Τοῦρκος πλοίαρχος Ἀλῆ-Ἰσαακῆ», ἴσως ὁ αὐτός. Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλῆ-Σὶρ Νεβαΐῆ.** Τοῦρκος ποιητὴς γράψας ποιήματα εἰς τὴν τσαγαταϊκήν, ἤτοι τὴν ἀρχαίαν τουρκικὴν διάλεκτον, ὡς καὶ περσιστί. Ἀνετράφη μετὰ τοῦ κατόπιν Μογγόλου σουλτάνου Χουσεΐν Μπαϊκιρά, ὅστις ἀνελθὼν τὸν θρόνον ἐτίμησεν αὐτὸν διορίσας βεζύρην καὶ βαλῆν. Ἀλλ' ὁ ποιητής, προτιμῶν τὴν μελέτην, παρῃτεῖτο ταχέως πάσης δημοσίας ὑπηρεσίας. Ἀπέθανε τῷ 1501 μ. Χ. Ν. Μ.

— **Ἀλῆ-Σὲχ** (ἢ καλύτερον *Σὲχ-Ἀλῆς*). Ἐκαλεῖτο οὕτω ὁ δερβίσης ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλῆ πασᾶς Τεπελενλῆς ἐσέβετο μεταξὺ τῶν Μουσουλμάνων ὡς ἅγιον, ὡς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν τὸν νεομάρτυρα Κοσμᾶν. Ὁ δερβίσης οὗτος εἶχεν ἐμπνεύσει εἰς τὸν τύραννον τῶν Ἰωαννίνων τὴν πεποιθησιν ὅτι θὰ ζήσῃ ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη καὶ ὅτι θὰ κατακτήσῃ τὴν Κέρκυραν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ μακρᾶς σειρᾶς ἐτῶν ἐποφθαλμία. Πέρσης τὴν καταγωγὴν ὁ Ἀλῆς οὗτος καὶ ἀνήκων κατά τινας εἰς τὸ τάγμα τῶν Ρουφαΐ, κατ' ἄλλους δὲ εἰς τὸ τῶν Καλενδέρ, ἔφθασεν εἰς Ἰωάννινα περιβεβλημένος δορὰν λεοπαρδάλεως καὶ ζῶν ἀληθῶς ἀσκητικὸν βίον. Ἐπὶ μακρὸν ὑβρίζων τὸν Ἀλῆν διὰ τὰς ἁμαρτίας του καὶ παραμένων ἀτι-

Digitized by Google

μώρητος, διότι ἐκεῖνος φοβούμενος τοὺς δερβίσας τοὺς ἐθεώρει ἀσυδότους, προσεκολλήθη κατόπιν εἰς αὐτὸν καὶ ἐπί τινα χρόνον ἔζησεν ἔκ τινος εἰσοδήματος, ὅπερ τοῦ ἐξησφάλισε. Καὶ δὲν ἐβράδυνε μὲν ν' ἀποθάνῃ ἐν Ἰωαννίνοις ὁ Σὲχ-Ἀλῆς. Ὁ τύραννος ὅμως τοῦ ἀνήγειρε παρὰ τὴν πόλιν μεγαλοπρεπῆ *τουρμπέν*, κατὰ τὸ 1817, εἰς τὴν κατασκευὴν δὲ αὐτοῦ ἐπεστάτησεν ὁ ἴδιος, κατὰ τὴν συνήθειάν του. «Τὸν εἶδον πολλάκις, ἀναφέρει ὁ Ἰμπραὴμ Μαντζούρ, ἔφιππον ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐργατῶν, καθημερινῶς σχεδὸν φοιτῶντα εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὡς καὶ μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας προσευχόμενον παρὰ τῷ τάφῳ τοῦ ἁγίου τούτου. Διέταξε δε καὶ ἀργυρᾶ λυχνία ν' ἀναρτηθῇ ἐπὶ τοῦ μνημείου, καὶ διὰ δυο καὶ ἡμίσεος πουγγίων ἐπροικοδότησεν αὐτό, πρὸς συντήρησίν του, ἀγορὰν τοῦ καιομένου ἐλαίου καὶ εἰς μισθοδοσίαν δερβίσου προωρισμένου νὰ ἱερουργῇ ἐν αὐτῷ».

Τὸ σέβας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ διὰ τοὺς ἐν γένει δερβίσας ἦτο ἀπεριόριστον, ὅπως ἀποδεικνύουν αἱ ἱστορίαι τοῦ *Σὲχ-Ἀχμέτ*, τοῦ *Σὲχ-Ἀλῆ-Μισυρλῆ*, τοῦ *Σεχ-Ἄχμετ Λατακιέ*, τοῦ *Δερβὶς-Χασὰν* καὶ ἄλλων, καταφυγόντων εἰς τὴν Αὐλήν του. Γ. Δ. Κ.

—**Ἀλῆ Σούμπαση.** Ὁ ἐπὶ Βαγιαζὴτ τοῦ Β', τῷ 1502, διὰ πρώτην φορὰν ἀναφερόμενος δραγουμάνος (τουρκ. *σούμπαση*), ἤτοι διερμηνεὺς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Ἄδηλον ἂν ἦτο ἐκ γενετῆς Τοῦρκος ἐγγράμματος, ἢ ἀρνησιθρησκος Γερμανός, Οὔγγρος, Πολωνὸς ἢ Ἰταλός, ἐκ τῶν ὁποίων ἔβριθε κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἡ Κωνσταντινούπολις. Δὲν εἶναι ἀπίθανον ἐπίσης νὰ ἦτο καὶ Ἕλλην ἀρνησίθρησκος. Διότι οἱ ἐγγράμματοι Ἕλληνες ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς *γραμματικοί*. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι, μικρὸν κατὰ μικρὸν οἱ γραμματικοὶ οὗτοι, πᾶν ἄλλο ἢ πλοῦτον γραμματικῶν γνώσεων ἐφαίνοντο ἔχοντες, κατὰ τὸν 16ον καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος, ἕνεκα τῆς παντελοῦς σχεδὸν ἐλλείψεως σχολειων και τοῦ περιορισμοῦ τῆς διδασκαλιας· κατὰ συμπέρασμα ὅμως ἐπιτρεπόμενον ἐκ τῆς ἀλληλουχίας πολλῶν σχετικῶν πρὸς τὴν τουρκικὴν ὑπαλληλίαν ζητημάτων, θεωρεῖται βέβαιον ὅτι ἡ *δραγουμανία* δεν ἔπαυσε νὰ ἀσκῆται ἀπὸ Ἕλληνας ἀρνησιθρήσκους, μέχρις ὅτου, κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος, ὁ Παναγιώτης Νικούσιος, καταλαβὼν τὸ ἀξίωμα, ἔταμε νέαν ὁδόν, κατορθώσας διὰ συστηματικῆς ἐργασίας νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ἀξίωμα τοῦτο εἰς μέλη τῆς λεγομένης *φαναριωτικῆς* κοινωνίας, καὶ γενικώτερον εἰς Ἕλληνας καλῶς μορφωμένους. Γ. Δ. Κ.

—**Ἀλῆ Τσαούσης.** Τουρκοκρὴς ἐκ Σελίνου καὶ ἐκ τῶν πλουσιωτέρων γαιοκτημόνων τῆς Δυτικῆς Κρήτης, ὅστις, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἀνέλαβε μετὰ τοῦ Καούρη καὶ τοῦ Βεδούρη τὴν ἀντεπαναστατικὴν κίνησιν τῆς περιφερείας. Ὑπὸ τοῦ Κριτοβουλίδου παρέχεται ὡς ὑπόδειγμα τουρκοκρητικῆς θηριωδίας. Πᾶς Τουρκοκρὴς ὅστις δὲν εἶχε φονεύσει Χριστιανὸν ἦτο κατ' αὐτὸν ἄξιος περιφρονήσεως. Δι' ὃ συμποσιαζόντων ποτὲ Τουρκοκρητῶν εἰς τὸ χωρίον Τσυκαλαριὰ καὶ εἰς τὸ Μετόχιον τοῦ Ἀλῆ Τσαούση, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ***Ἀλητσαουσάκης*** ἐπεριφρονήθη παρὰ τῶν ἄλλων. Ἀποχωρισθεὶς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν τῶν λοιπῶν, ἐφόνευσε τὸν πρῶτον Χριστιανὸν τὸν ὁποῖον συνήντησεν, ὀνόματι Ἰωάννην, ὅστις ἐξετέλει γεωργικήν τινα ἐργασίαν παρὰ τὸ πλησιόχωρον Μετοχιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀνακηρυχθεὶς οὕτω, μετὰ τὸν ἀναίτιον φόνον, ὡς *παλληκάρι* ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, ἔλαβε θάρρος καὶ μετά τινας ἡμέρας ἐφόνευσεν ἕνα σεβάσμιον ἔμπορον ὀνομαζόμενον Ἀντώνιον Ἀλυφεράκην, ἔμπροσθεν τοῦ καταστήματός του, διότι οὗτος δὲν ἔδιδεν εἰς τὸν Τουρκοκρῆτα ὅσην τσόχαν τοῦ ἐζήτει, ἄνευ πληρωμῆς.

Ὁ Ἀλῆ Τσαούσης διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας διὰ τὴν γενναιότητά του. Κατὰ τὴν ἄμυναν τῶν Τουρκοκρητῶν εἰς τὸ Σέλινον, θνήσκοντος τοῦ Καούρη ὑπὸ τῆς πανώλους, ὁ Ἀλῆ Τσαούσης ἐκανόνισε τὰ τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου τοῦ Κανδάνου, ἔπεσε δὲ κατὰ τὴν ἔξοδον. Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλῆ Τσεκούρας.** Εἷς τῶν ἀγριωτέρων *σπαχήδων* (φοροσυλλεκτῶν) τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν προεπαναστατικὴν περίοδον. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ι. Φιλήμονος ὡς ὁ τύπος τοῦ «μαχαιροβγάλτου». Μετὰ τὴν κάθειρξιν τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν προκρίτων εἰς τὴν Τρίπολιν, και καθ' ὃν χρόνον αὕτη ἤρχισε νὰ πολιορκῆται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὁ Ἀλῆ Τσεκούρας διετάχθη ὑπὸ τοῦ καϊμακάμη Μεχμὲτ Σαλὴχ νὰ εἰσπράξῃ ἐπαχθέστατον φόρον, ὑπὸ τὸν τύπον μὲν ἐγγυήσεως, πραγματι δὲ ὡς λεηλασίαν τῆς κινητῆς περιουσίας. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας ἐφέρθη ἀσπλάγχνως πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς Τριπόλεως, τοὺς ὁποίους ὑπεχρέου, νήστεις, καταπεπονημένους καὶ κινδυνεύοντας ἀπὸ τὰς σφαίρας τῶν πολιορκητῶν, νὰ ἐπισκευάζουν τὰ κατερειπούμενα μέρη τῶν τειχῶν, καὶ ὅπου ἐκρίνετο ἀπαραίτητος ἡ ἐνίσχυσις τῆς τειχοδομῆς, διὰ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως. Κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως ὁ Ἀλῆ Τσεκούρας ἐφονεύθη. Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλῆ Τσεκούρας.** Ἀναφέρεται ὡς δερβέναγας τῶν δυσμῶν τοῦ 18ου αἰῶνος εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Συγχέεται πρὸς τὸν ἐκ Τριπόλεως σπαχῆν (βλ. ἀνωτέρω). Προφανῶς ἦτο Τουρκαλβανός. ἦτο δὲ ὠμότατος, ὡς ἀποδεικνύει δημοτικὸν τραγοῦδι περιλαμβανόμενον εἰς τὴν Συλλογὴν *Ν. Ι. Πολίτου*.(Ἐκλογαί). Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλῆ Τσελεμπῆ.** Ὑπαρχηγὸς τοῦ Σαντζάκμπεη τῆς Καλλιπόλεως. Τὸν συνήντησεν ὁ Ἀνδρέας Δόρια (Andrea Doria) ἔξωθεν τῶν Παξῶν, τὴν 22 Ἰουλίου 1537, ἐπι κεφαλῆς δώδεκα τουρκικῶν γαλερῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὴν πρώτην ἀποστολην ἑκατὸν πλοίων, ἅτινα ὁ Χαῖρ-ἐδ-Δὶν ἡτοίμαζεν, ὅπως τὰ ἀποστείλῃ εἰς Αὐλῶνα, ὅπου ἀπὸ τῆς 13 Ἰουλίου εὑρίσκετο ὁ σουλτάνος Συλιμὰν μετὰ τῶν δύο υἱῶν του Μωχάμετ και Σελὴμ, προετοιμάζοντες τὴν δῄωσιν τῆς νήσου τῆς Κερκύρας καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς ἀκροπόλεώς της (βλ. λ. Ἀκρόπολις Κερκυρας). Ὁ Γενουήνσιος ναύαρχος ἤρξατο ἐπίθεσιν κατὰ τῆς μοίρας τοῦ Ἀλῆ Τσελεμπῆ, μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ξελιχθεῖσαν εἰς ναυμαχίαν φρικιαστικῶς λυσσώδη. Ὁ Δόρια ἐπι μίαν και ἡμισειαν ὥραν, ὀρθὸς ἐπι τοῦ ἐπιστέγου τῆς «καπιτάνας» του, διηύθυνεν αὐτοπροσώπως τὰς κινήσεις της καὶ εὐδιάκριτος, λόγῳ τῆς βαθυερύθρου στολῆς του, μεταξὺ τῶν λευχειμονούντων ὑπασπιστῶν του, ἐγίνετο στόχος τῶν βελῶν καὶ τῶν ἀρκεβουζίων. Καὶ ἐπληγώθη μὲν ἀρκετὰ σοβαρῶς εἰς τὸ γόνυ, ἀλλὰ καθ' ἣν ὥραν ἡ νίκη εἶχε πλέον ἀποκλίνει ὁριστικῶς ὑπὲρ αὐτοῦ. Καὶ ὅταν εἰσέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μεσσήνης, ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ, ρυμουλκηθείσας τὰς δώδεκα γαλέρας τοῦ Ἀλῆ Τσελεμπῆ, τὰς ὁποίας ᾐχμαλώτισε πρὸ τῶν Παξῶν. (Βλ. *Alberto Guglielmotti* «La guerra dei pirati e la marina pontificia». *Edm. Jurien de la Gravière* «Doria et Barberousse» XXXIX). Σ. Ε. Λ.

— **Ἀλῆ Τσελεμπῆ.** Ὄνομα τριῶν Τούρκων ποιητῶν τοῦ Ι' αἰωνος τῆς Ἑγείρας (16ου καθ' ἡμᾶς) ὧν σπουδαιότερος εἶναι ὁ ποιησας τὸ «*Χουμαγιουναμέ*». Ν. Μ.

— **Ἀλῆ Φαρμάκης.** Λαλαῖος Μωαμεθανός, ἀποκτήσας μεγίστην ἐπιρροὴν ἐν τῷ τόπῳ καὶ καταστὰς ἐπιφανής, διότι συνεννοήθη καὶ μὲ τὸν Ναπολέοντα. Ἡ οἰκογένεια τῶν Ἰσμαηλαιων, ἐξ ἧς κατήγετο, ἦτο πάντοτε ἰσχυρα, συνῆψε δὲ και ἀδελφοποιίαν μετὰ τοῦ πάππου τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη Ἰωάννου. Εἷς τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἀλῆ, ὁ Μουσταφᾶς, ἦτο διοικητὴς εἰς τὸ Λάλα, ἕτερος, ὁ Σεΐδ Ἀγᾶς, διοικητὴς τοῦ Πύργου τῆς Ἠλείας καὶ ὁ γαμβρός του, Ἀλῆ Τσεκούρας (βλ. ἀνωτέρω), ἰδιοκτήτης τσιφλικίων καὶ δεκατιστὴς προσόδων διαμένων ἐν Τριπόλει, μέγα ἰσχύων καὶ τρομοκρατῶν τοὺς ραγιάδες. Ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης, λεγόμενος οὕτω διότι ἦτο ὠχρὸς καὶ μελαψός, θελήσας νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐπιρροήν του, εἰσέβαλέ ποτε ἐν Γορτυνίᾳ καὶ συλλαβὼν παρὰ τὴν Διβρίτσαν τὸν ἔγγονον τοῦ Μωραγιάννη Συντύχου, Σπήλιον Καΐρην, αὐτὸν μὲν ἐκρέμασεν ἀνάστροφον ἀπό τινος δένδρου, ἐδήμευσε δὲ τὰς ἰδιοκτησίας του καὶ δὴ τὸ χωρίον Μοναστηράκι τοῦ τέως δήμου Θελπούσης. Πλησίον τοῦ χωρίου τούτου ἐπὶ λόφου ἔκτισε πύργον ὀχυρώτατον, εἶδος φρουρίου, τοῦ ὁποίου σῴζονται μέχρι τοῦδε περὶ τὰς δεκα ἐπάλξεις καὶ βαρέα ἐρείπια. Ἐν τῷ πύργῳ συνετήρει σωματοφύλακας, ἔχων δὲ ἀντίζηλον τὸν νεώτερον Μωραγιάννην Ι. Δεληγιάννην τῶν Λαγκαδίων, εἰσέβαλεν ἐνίοτε εἰς Γορτυνίαν καὶ ἐλεηλάτει τὴν χώραν. Κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τούτων ὁ Δεληγιάννης ἀντέτασσε τὸν καπόμπασην Κόλιαν Πλαπούταν, ὅστις πολλάκις περιώριζε τοὺς Λαλαίους ἐκεῖθεν τοῦ Ἐρυμάνθου.

Κατὰ τὸν Κολοκοτρώνην, ὁ ἐλθὼν κατὰ τὸ 1807 ὡς Μωρα-Βαλεσῆ υἱὸς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ Βελῆς ηὐνόησε πολὺ τοὺς Ἕλληνας καὶ δὴ τὸν Μωραγιάννην Δεληγιάννην, ὅστις τῷ συνέστησε τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη. Ἡ ρῆξις ἐπῆλθε διότι τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1808 ὁ Βελῆς ἔπαυσε τον βοεβόδαν τοῦ Πύργου Σαΐδ, εἷς δὲ τῶν ἀνεψιῶν τοῦ Ἀλῆ ἐφόνευσεν ἄνθρωπον τοῦ Βελῆ, μεθ' ὃ ἐκεῖνος κληθεὶς εἰς Τρίπολιν ἠρνήθη νὰ μεταβῇ καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸν πύργον του. Ἐνθυμηθεὶς τὴν πατρικὴν φιλίαν ἔγραψεν εἰς τὸν ἐν Ζακύνθῳ ἐξόριστον Θ. Κολοκοτρώνην, ὃν δὲν ἐγνώριζε προσωπικῶς, νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειάν του. Ἡ περίστασις αὕτη ἐξαίρει δύο τινά. Πρῶτον τὴν δύναμιν ἣν εἶχεν ἡ ἀδελφοποιία, ἔστω καὶ μεταξὺ ἀλλοθρήσκων, καὶ δεύτερον το θαρρος δύο ἀγνώστων πρὸς ἀλλήλους φίλων ν' ἀντιταχθῶσι κατὰ τοῦ τρομεροῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἀποδεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν, ἀνέβαλε μόνον τὴν ἐκκίνησίν του ἐκ Ζακύνθου, μέχρις ὅτου ἐκστρατεύσῃ ὁ Βελῆς, ἵνα μὴ ἡ ἄφιξίς του καὶ μόνη προκαλέσῃ τὸν πόλεμον. Ὅταν δὲ ὁ Βελῆς, ἀποτυχὼν νὰ κατακτήσῃ τὴν Ὕδραν, ἐξεστράτευσε μὲ 8 χιλ. κατὰ τοῦ Ἀλῆ, ἔφθασε καὶ ὁ Κολοκοτρώνης μὲ 14 φίλους, ἐν οἷς ὁ Νικηταρᾶς, ὁ Νικ. Πετιμεζᾶς καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μήλιου, ἐκπρόσωποι γενναῖοι τοῦ διωχθέντος ἀρματολισμοῦ. Ὁ Ἀλῆς εὑρίσκετο μόνον μὲ 90 Ἀλβανούς, διότι τριακόσιοι ἄλλοι ὁπλοφόροι του ἰδόντες πλησιάζοντα τὸν Βελῆν ἐδραπέτευσαν. Τὴν ἑπομένην ἤρξατο ἡ μάχη, ὁ δὲ Βελῆς βλέπων τὴν ἀντοχὴν τοῦ πύργου ἐδοκίμασε μάτην νὰ τὸν ἀνατινάξῃ δι' ὑπονόμου. Μετὰ προσπάθειαν ἑνὸς μηνὸς ἐμήνυσεν εἰς τὸν Ἀλῆν ὅτι διαλύει τὴν πολιορκίαν ἀρκεῖ νὰ τῷ παραδώσῃ τὸν Κολοκοτρώνην, ἀλλ' ὁ Ἀλῆς ἀπέρριψεν εὐθὺς τὴν πρότασιν ὡς ἀτιμάζουσαν αὐτόν. Μετὰ τὴν ἄρνησιν ἐξηκολούθησεν ὁ πόλεμος μετὰ λύσσης, δι' ὃ ἐδυσφόρουν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἀλῆ, ἀλλ' ὅταν καὶ εἰς αὐτοὺς ἐπροτάθη ἡ παράδοσις τοῦ Κολοκοτρώνη δὲν τὸ ἐδέχθησαν, καίτοι ὁ ἴδιος ἐκεῖνος τοὺς προέτρεπε νὰ τὸν παραδώσουν διὰ νὰ σωθῶσιν.

Ἔκτοτε ἐπιστρέψαντος τοῦ Βελῆ εἰς Τρίπολιν ἡ πολιορκία ἐξηκολούθησεν ὑπὸ τὸν Πασόβεην, ἀπέτυχον δὲ τρεῖς κατὰ σειρὰν ὑπόνομοι, καίτοι ἐκ τῶν ἐκρήξεών των ἐσείοντο ὅλοι οἱ πέριξ λόφοι. Ἡ ἀποτυχία ὠφείλετο εἰς ἀνθυπονόμους. Οἱ πολιορκουμενοι, ἀντέχοντες σθεναρώτατα, ἐμέτρησαν 3734 κανονιοβολισμοὺς ἐν διαστήματι 64 ἡμερῶν. Τὴν 65ην ἡμέραν ἔκαμεν ὁ Πασόβεης προτάσεις λύσεως τῆς πολιορκίας, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ θιχθῇ ὁ πύργος, νὰ δοθῶσιν ὅμηροι ἵνα ἀσφαλισθῇ ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς Ζάκυνθον καὶ νὰ μεταβῇ ὁ Ἀλῆς εἰς Τρίπολιν ἵνα προσκυνήσῃ τὸν Βελῆν. Μόλις ὅμως ἐπεβιβάσθη ὁ Κολοκοτρώνης διὰ Ζάκυνθον ἔφθασαν ὄπισθεν οἱ ἀπεσταλμένοι νὰ τὸν συλλάβουν, ὁ πύργος παρὰ τὰ συμπεφωνημένα διηρπάγη καὶ ἀνετινάχθη, ὁ δὲ Ἀλῆς ὑπεκρίθη ὅτι θὰ μεταβῇ εἰς Τρίπολιν μαζὺ δῆθεν με τὸν Κολοκοτρώνην, ὃν ἐκάλεσε πρὸς τοῦτο ἐκ Ζακύνθου. Ἀλλ' ὅταν εὗρεν εὐκαιρίαν ἔφυγε καὶ αὐτὸς μὲ τὴν οἰκογένειάν του εἰς Ζάκυνθον, ἐπιβὰς καϊκίου, ὅπερ τοῦ ἔστειλεν ὁ Κολοκοτρώνης.

Τὴν ἄμυναν τοῦ Ἀλῆ καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Κολοκοτρώνη προς αὐτὸν τὴν ἔψαλεν ἡ λαϊκὴ μοῦσα διὰ πλείστων ᾀσμάτων, ὧν τινα εἶναι ἀποτεθειμένα ἀνέκδοτα εἰς το Λαογραφικὸν ἀρχεῖον. Κατ' αὐτὰ ο Ἀλῆς τρέχει εις Κοντοβάζαιναν διὰ νὰ διορθώσῃ τὰ ὅπλα του, ὅταν δὲ τοῦ ὑποδεικνύουν ὅτι ἐκει εἶναι κλέφτες, ἀπαντᾷ μετ' ἐμπιστοσύνης ὅτι αὐτὸς ἀκριβῶς αὐτοὺς ζητεῖ ὡς βοηθούς. Το ᾆσμα τῆς ἀμύνης τοῦ πύργου χορεύεται ἀκόμη ὡς τσάμικον.

Ὅταν ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης ἐγκατεστάθη εἰς Ζάκυνθον, συνεπήχθη μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη ἡ ἀλβανοελληνικὴ συνεννόησις πρὸς ἵδρυσιν ἑλληνοαλβανικοῦ βασιλείου, ἀδείᾳ τοῦ Μ. Ναπολέοντος, περὶ ἧς ἐγράψαμεν ἀνωτέρω (βλ. λ. Ἀλβανία σελ. 423). Ὅταν τῷ 1810 ἀπεφασίσθη ἡ μετὰ τῶν Ἄγγλων ἅλωσις τῆς Λευκάδος, ὁ Κολοκοτρώνης ὡς πρώτιστον ὅρον ἠξίωσε ν' ἀποφυλακισθῶσιν ἐκ τοῦ φρουρίου τῆς Ζακύνθου ὁ ἀπὸ τοῦ 1809 φυλακισθεὶς υἱὸς τοῦ Ἀλῆ καὶ οἱ ἄνθρωποί του, ἐκλήθη δὲ καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν Ἐχινάδων νήσων ὅπου παρέμενεν, ἐγκατασταθεὶς ἔκτοτε ἐν Ζακύνθῳ. Ὅταν κατὰ τὸ 1812 μετετέθη ὁ Βελῆς ἐκ Πελοποννήσου, ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Λάλα, ἐκεῖνοι ὅμως δὲν ἐδέχθησαν, ἵνα μὴ δυσαρεστηθῇ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ὃν ἐκολάκευον. Μονον δὲ ὅταν ἐβεβαιώθησαν ὅτι ἦτο ἑτοιμοθάνατος ἐπέτρεψαν τὴν ἀναχώρησίν του. Ὁ Κολοκοτρώνης μαθὼν τον θάνατον τοῦ φίλου του ἐν Λάλᾳ ἔσπευσεν ἐκεῖ τῷ 1812 πρὸς παρηγορίαν τῆς χήρας καὶ τῶν τέκνων του. Τοῖς εἶπε δέ· «Λύκαινα, ἐχάσαμε τὸν λύκο, ἀλλὰ τὰ λυκόπουλα δὲν εἶναι ὀρφανά, ἔχουν ἐμένα. Ἐλᾶτε νὰ σᾶς φιλήσω. Ὁ Θεὸς τὸ θέλησε. Ὅ,τι γίνεται εἶναι καλό». Καὶ ἐκλείσθη μὲ τον πρεσβύτερον ἐκ τῶν υἱῶν, συνομιλῶν ἐπὶ μακρον μαζύ του. ΤΑΚΗΣ ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Ἀλῆ Χαφίζ.** Καπουδὰν πασᾶς τῷ 1810. Βλ. **Χαφὶζ-Ἀλῆ.**

ΑΛΗ-ΑΓΑΣ

Συνηθεστάτη ὀνομασία Τούρκων, συχνότατα ἀπαντωμένη εἰς ἑλληνικὰ κείμενα ἐπὶ τουρκοκρατιας. Σημαίνει ὅμως καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας. Διότι τὸ Ἀλῆ, ἄλλως γραφόμενον, δηλοῖ τὴν δυναστείαν, ὅπως εἰς τὴν φράσιν: *Δουβλέτ-Ἀλῆ-Οσμάν*, ὅπερ σημαίνει «τὸ κράτος τῆς δυναστείας τοῦ Ὀσμάν». Ἡ διαφορὰ προεκάλεσε κάποτε σφοδρὰν διαμάχην ἱστορικῶν, ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς ἐπιστολῆς, ἣν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν τῷ 1826 ἀπέστειλεν ὁ Κιουταχῆς πρὸς ἕνα Ἀλῆ-ἀγᾶν. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀπεδόθη παρά τινος ἱστορικοῦ ὡς σταλεῖσα πρὸς αὐτὸν τὸν σουλτάνον Μαχμούτ, ὑπὸ τὸ δῆθεν ψευδώνυμον τοῦ Ἀλῆ-ἀγᾶ, ὑποστηριχθέντος μάλιστα ὅτι οὕτως ἐτιτλοφορεῖτο ὁ σουλτάνος. Ἡ συζήτησις ἥτις διήρκεσεν ἐπὶ καιρόν, περιελήφθη δὲ εἰς τὰς δημοσιεύσεις τῶν σχετικῶν ἱστορικῶν ὑπομνημάτων, ὑπῆρξεν ἄσκοπος, διότι ἡ ἐπιστολή, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ περιεχομένου της, οὐχὶ εἰς τὸν σουλτάνον ἀπηυθύνετο, ἀλλὰ πρὸς ἀξιωματικὸν ἐμπείρως περὶ τὴν πυροβολικὴν καὶ μηχανικὴν ἀσχολούμενον, ἀναλαβόντα δὲ ν' ἀποστείλῃ εἰς τὸν Κιουταχῆν ὑπονομοποιούς, καὶ ὅστις ἀξιωματικὸς ἁπλῶς ὠνομάζετο Ἀλῆ-ἀγᾶς. Γ. Δ. Κ.

—**Ἀλῆ-ἀγᾶς Σοφτᾶς.** Πλούσιος καὶ ἐπίση-

Digitized by Google

Τουρκοκρής, ἀκμάσας κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821. Κατήγετο ἐκ Χανίων, ἔνθα κατεῖχε περισπούδαστον θέσιν μεταξὺ τῶν ὁμοδόξων. Τὸ ἔξωθι τῆς πόλεως μετόχιόν του, τὸ καλούμενον *τοῦ Μπάρμπου*, ἦτο ἐντευκτήριον πλουσίων γαιοκτημόνων, οἵτινες ἐκαλλιέργουν τὰς μούσας, καὶ μάλιστα ἑλληνιστί. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ μετὰ τὴν πρώτην αὐτῆς ἀναγγελίαν ἀπὸ τὸν Τουρκοκρῆτα πλοίαρχον Ταμπουρατζῆν, ὁ Ἀλῆ - ἀγᾶς Σοφτᾶς συνεννοήθη μετὰ τοῦ *Ἀλιδάκη* καὶ ἤρχισαν τὴν ἄμυναν, ἥτις, ἔχουσα βάσιν τὰς παρὰ τὴν Σούδαν καλύβας, καὶ στρεφομένη κυρίως πρὸς τὰς γύρω τῆς Κυδωνίας πολεμικὰς ἐπαρχίας, πολλὰς ἔσχεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη τὰς ποικίλας περιπετείας. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐπαναστάσεως, ὁ Ἀγῆ - ἀγᾶς δὲν ὑπῆρξε βεβαίως φίλος τῶν ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας Χριστιανῶν συμπολιτῶν του, ἀλλ' οὔτε καὶ τοὺς κατέτρεξε μὲ τὴν λύσσαν ἣν μετεχειρίσθησαν ἄλλοι, διὰ νὰ ἐκδικήσουν τὰς ζημίας ἃς οἱ ἐπαναστάται ἐπέφερον εἰς τὴν μεγάλην ἀγροτικήν των περιουσίαν. Τῷ 1828 μάλιστα, ὅταν, ταῖς ἐνεργείαις τῶν ναυάρχων Κόδριγκτων καὶ Δεριγνῦ, κατόπιν δὲ ἰδιαιτέρως τοῦ Ἄγγλου Μάλκωλμ καὶ τέλος τοῦ νεωτέρου Μαίτλανδ, ἐγένετο ἀπόπειρα ὅπως συναφθῇ ἀνακωχὴ καὶ ἐν Κρήτῃ, ὅπως συνέβη καθ' ὅλην τὴν λοιπὴν ἐπαναστατικὴν Ἑλλάδα, ὁ Ἀλῆ-ἀγᾶς Σοφτᾶς ἐξελέγη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Δυτικῆς Κρήτης εἰς τὴν συνέλευσιν. Ὅταν δὲ ἡ Κρήτη διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ ὁρίσαντος τὰ ὅρια τῆς ἀνεξαρτήτου Ἑλλάδος, ἀπεκλείσθη τῆς νεοσυστάτου Πολιτείας, αὐτὸς πάλιν ἐπρωτοστάτησεν ὅπως ριφθοῦν εἰς λήθην τὰ γενόμενα, ἵνα «οἱ Κρῆτες, Μουσουλμᾶνοι καὶ Χριστιανοί, κυττάξουν τὰς ὑποθέσεις των ὡς ἀδελφοί, χωρὶς νὰ ἐξερεθίζωνται ἐναντίον ἀλλήλων ἀπὸ τοὺς ξένους». Βραδύτερον κατέλαβεν ἐν Κρήτῃ διοικητικὴν θέσιν καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀλῆ - βέης* διεκρίθη ἀργότερον εἰς διαφόρους διοικητικὰς θέσεις τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας.

Γ. Δ. Κ.

ΑΛΗ-ΜΠΕΗΣ

— **Ἀλῆ** ***μπέης.*** Ναύαρχος τοῦ τουρκικοῦ στόλου κατὰ τὸν εἰκοσιπενταετῆ (1644—1669) περὶ κατοχῆς τῆς Κρήτης πόλεμον τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς Ἑνετούς. Οὗτοι, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐμποδίζωσι τὸν τουρκικὸν στόλον ἀπὸ τοῦ νὰ πλησιάζῃ εἰς Κρήτην καὶ ἐνισχύῃ τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς, συνέλαβον τὸ τολμηρὸν σχέδιον νὰ μεταφέρωσι τὸν πόλεμον πρὸ τῶν πυλῶν τῆς ὀθωμανικῆς πρωτευούσης. Πράγματι μέρος τοῦ ἐνετικοῦ στόλου, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ρίβα, ἀπέκλεισε τὸν τουρκικὸν στόλον ἐν Δαρδανελλίοις, ἐνῷ ὁ ὑπόλοιπος στόλος παρέμεινεν ἐν Κυθήροις. Καίτοι ὅμως ὁ Ρίβας ἐπετήρει τὴν ἔξοδον, δὲν κατώρθωσεν ἐν τούτοις νὰ παρακωλύσῃ τὸν τουρκικὸν στόλον, ὅστις ναυαρχούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ ἐξέφυγεν ἐκεῖθεν τῷ 1651 καὶ διηυθύνθη πρὸς νότον. Ὁ ἀρχιναύαρχος Μονσενίγος, πληροφορηθεὶς τοῦτο παρά τινος προὔχοντος Αἰγαιοπελαγίτου κὺρ-Βασίλη, μὲ τὴν συμπληρωματικὴν πληροφορίαν ὅτι ὁ ὀθωμανικὸς στόλος προσορμισθεὶς ἐν Πάτμῳ ἠπείλει νὰ καταστρέψῃ τὰς νήσους, ἔσπευσε νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴν ὑπὸ τὸν Ρίβαν μοῖραν καὶ νὰ κινήσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ συνάντησις ἐγένετο παρὰ τὴν Θήραν, οἱ δὲ δύο στόλοι ἀντήλλαξαν ἁπλῶς κανονιοβολισμούς τινας λόγῳ τῆς ἐπελθούσης ἐν τῷ μεταξὺ νυκτός, τῆς ὁποίας ἐπωφελούμενοι οἱ Τοῦρκοι ἐξέφυγον. Τὴν ἐπομένην οἱ Ἑνετοὶ κατεδίωξαν τὸν ἐχθρικὸν στόλον καὶ κατέφθασαν αὐτὸν πλησίον τῆς Πάρου καὶ παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Κέφαλον, κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν δὲ ναυμαχίαν οἱ Ἑνετοὶ ἦραν νίκην λαμπράν, κυριεύσαντες δύο πρώτης τάξεως πλοῖα, τὸ ἕτερον τῶν ὁποίων ἦτο ἐξωπλισμένον δι' ἑξήκοντα τηλεβόλων, κατακαύσαντες πέντε ἄλλα καὶ αἰχμαλωτίσαντες τέσσαρας ἕως πέντε χιλιάδας Τούρκους. Τὸ πλεῖστον τοῦ ὑπολοίπου τουρκικοῦ στόλου ἐξώκειλεν εἰς Νάξον, οἱ δὲ ἐπιβαίνοντες τούτου Τοῦρκοι κατέλαβον μοναστήριόν τι παρασκευαζόμενοι πρὸς ἄμυναν. Πρὸς αὐτοὺς ἀπεστάλη ὁ ῥηθεὶς κὺρ-Βασίλης προσκαλῶν αὐτοὺς ἐν ὀνόματι τοῦ Ἑνετοῦ ἀρχιναυάρχου νὰ παραδοθῶσι. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἠρνήθησαν οὗτοι, ἀλλ' ἐν τέλει βλέποντες ὅτι θὰ κατεστρέφοντο ἀσφαλῶς παρεδόθησαν. Ἐν τούτοις μοῖρά τις τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου διαφυγοῦσα κατώρθωσε νὰ πλεύσῃ εἰς Χανιὰ καὶ ἐνισχύσῃ ὅπως δήποτε τοὺς ἐν αὐτοῖς πολιορκουμένους. Βραδύτερον ὅτε ὁ διαδεχθεὶς τὸν Μοτσενίγον Πέτρος Φώσκολος κατέλευσεν εἰς τὸ Αἰγαῖον πρὸς καταδίωξιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὁ Ἀλῆς κατέφυγεν εἰς Ρόδον, ἀφοῦ ἀπέβαλε πλοῖα τινά, κατὰ τὴν ἐκεῖ δὲ παραμονήν του συνεννοήθη μετὰ τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου Χουσεΐν, ὅπως ἐφαρμόσουν κοινὸν σχέδιον τακτικῆς, καὶ αὐτὸς μὲν νὰ προσβάλῃ ἀπὸ θαλάσσης τὰ μεσημβρινὰ τῆς Κρήτης καὶ ἰδίως τὸ ὀχυρὸν φρούριον τοῦ Σελίνου (Παληοχώραν), ὁ Χουσεῒν δὲ νὰ ἐπέλθῃ κατ' αὐτοῦ ἀπὸ ξηρᾶς. **Ἀλλ'** ὁ Φώσκολος ναυλοχῶν ἐν Κυθήροις **ἐπετέθη μετὰ τοῦ στόλου του κατὰ τοῦ Ἀλῆ** παρὰ τὴν Γραμβοῦσαν. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην ὁ Ἀλῆς ὑπέστη ἀληθῆ καταστροφήν, ὁ στόλος δὲ αὐτοῦ διεσκορπίσθη πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις.

Μ. Δ.

— **Ἀλῆ**-***μπεης.*** Σουλτᾶνος τῆς ***Αἰγύπτου,*** γεννηθεὶς τῷ 1728 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1773. Οὗτος Ἀβγαζὸς ὢν τὸ γένος, ἐπωλήθη παῖς ἔτι ὡς δοῦλος ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπου διακριθεὶς ὡς ἀνδρεῖος καὶ ρωμαλέος ἐγένετο εἷς τῶν 24 μαμελούκων βέηδων, οἱ ὁποῖοι ἐκυβέρνων ἀνὰ μίαν ἐπαρχίαν τῆς Αἰγύπτου ἕκαστος, ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν ὅμως Τούρκου πασᾶ· ὁ Ἀλῆ μπεης κατορθώσας νὰ θέσῃ ἐκποδὼν τοὺς ἄλλους 23 βέηδες, ἀπεμάκρυνε σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Σουλτάνου πασᾶν, τὸν ἔχοντα τὴν ἐπικυριαρχίαν, καὶ οὕτως ἀνηγόρευσεν ἑαυτὸν Σουλτᾶνον τῆς Αἰγύπτου. Ἐπειδὴ δὲ τότε καὶ ἡ Πύλη, ἀπησχολημένη μὲ τὸν πρὸς τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Πολωνίαν πόλεμον, δὲν ἠδύνατο νὰ καταπολεμήσῃ αὐτόν, ὁ Ἀλῆ μπεης κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὴν Μέκκαν καὶ τὰ παράλια τῆς Ἀραβίας, ἑνωθεὶς δὲ καὶ μετὰ τοῦ ἀντάρτου πασᾶ τῆς Πτολεμαΐδος Δαχὲρ κατέκτησε ὅλην σχεδὸν τὴν Συρίαν. Ἀλλ' ὅτε ἐπολιόρκει τὸ τελευταῖον ἐν Συρίᾳ προπύργιον τῶν Τούρκων, τὴν Δαμασκόν, ὁ στρατηγός του Μωχαμὲδ διαφθαρεὶς διὰ χρημάτων ἔστρεψε κατ' αὐτοῦ τὸν στρατόν του καὶ οὕτω ὁ Ἀλῆς τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1773 συνελήφθη αἰχμάλωτος ἐν τῇ παρὰ τὴν Σαλαχιὲ μάχῃ καὶ ἀπέθανεν ἐκ τῶν πληγῶν ἃς ἔλαβεν, ἢ κατ' ἄλλους δηλητηριασθείς.

Σ. Δ. Β.

— **Ἀλῆ**-***μπεης*** **Ἄργους.** Ὠνομάζετο *Ἀλῆ Ναμὶκ* μπέης καὶ ἦτο γόνος ἀρχαίας, μεγάλης καὶ πλουσίας οἰκογενείας τῆς Πελοποννήσου. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ καὶ ἐβίωσε παιδιόθεν ἐν Ἄργει. Ἐντεῦθεν δὲ ἄλλοι ἱστορικοὶ ἀποκαλοῦσιν αὐτὸν *Ἀργεῖον* καὶ ἄλλοι *Ναυπλιέα*. Ἐλέγετο ἀδελφὸς τοῦ περιωνύμου δυνάστου τῆς Κορίνθου Καμὶλ μπεη καὶ τοῦ ἐν Ἄργει πλουσιωτάτου μεγιστᾶνος Ἰτζὲτ μπέη ἐφέντη, ὅστις ἔκτισε τὸν ἐν Ἄργει ναὸν τοῦ ἁγίου Βασιλείου διὰ τοὺς Χριστιανοὺς ἐργάτας καὶ ὑπηρέτας του ὡς ἔχων πλησίον τὸ σεράγιον καὶ τὸ μέγα περιβόλιόν του. Ὁ Ἀλῆ μπεης ἦτο ἐπιφανέστατος Τοῦρκος ἐν Ἄργει. Εἶχε μέγα καὶ λαμπρὸν σεράγιον εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς πόλεως καὶ τὴν ἀριστοκρατικὴν τουρκικὴν συνοικίαν παρὰ τὸ διοικητήριον καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου. Ἐφημίζετο δὲ ὡς βαθύπλουτος καὶ τοκιστής, ἰδίως δὲ ὡς μέγας γαιοκτήμων, ἐξ οὗ μεγάλη κτηματικὴ περιφέρεια τοῦ Ἄργους ἔφερε τὸ ὄνομά του. Ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος βοεβόντας τοῦ Ἄργους μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐτιτλοφορεῖτο πομπωδῶς «ἐνδοξομεγαλοπρεπέστατος Ἀλῆ μπεης ἐφέντης σερασκέμπεη ζαδὲς (γόνος στρατάρχου) Χοτζακιάνης (μεγιστὰν) ἐφέντης τῆς κραταιᾶς βασιλείας, βοεβόντας καὶ ζαπίτης (δυνάστης) τοῦ καζᾶ (κοινότητος) Ἄργους». Συνεξεστράτευσε μετὰ τοῦ Χουρσὶτ ἐκ Τριπόλεως εἰς Ἰωάννινα τῷ 1821. Διεκρίθη ἐν τῷ πολέμῳ κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ προήχθη ἀπὸ μπέην εἰς πασᾶν. Προσελήφθη εἰς τὸ στρατηγεῖον τοῦ Δράμαλη διορισθεὶς φρούραρχος Ναυπλίου καὶ κατῆλθε μετὰ τῆς πρωτοπορείας ἐν Ἄργει, ἔνθα ἔμεινε μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ φρουρίου. Τότε ἐκρατήθη ὡς αἰχμάλωτος πολέμου εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1825, ὅτε ἀνταλλαγεὶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας αἰχμαλώτους τοῦ Νεοκάστρου Γ. Π. Μαυρομιχάλην καὶ Π. Γιατρᾶκον ἀπῆλθεν εἰς Ἤπειρον. Τὰ μεγάλα του ἀνάκτορα κατεστράφησαν, τὸ δὲ ὑλικόν των ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν ἀνέγερσιν διαφόρων ναῶν, οἷος τοῦ Τιμίου Προδρόμου, οὗτινος οἱ κίονες τῆς πρὸ τοῦ ναοῦ στοᾶς τῆς πρὸς νότον κειμένης, κατὰ τὰς διηγήσεις, εἶναι ἐκ τῶν κιόνων τῶν ἀνακτόρων. [Βιβλιογραφία *Δ. Βαρδουνιώτου*. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη 1913.]

Β. Ε. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

— **Ἀλῆ** ***μπέης*** **ἐλ Ἀμπάσι** (1766—1818). Ψευδώνυμον τοῦ Ἱσπανοῦ τυχοδιώκτου Ντομίγκο Μπάντια ὐ Λεμπλίτς. Οὗτος ἐγκύψας εἰς τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν καὶ μελετήσας εἰδικῶς τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς Ἀνατολῆς, ἤρχισε περιηγούμενος τὴν χώραν ταύτην ἀπὸ τὸ 1803, μὲ μουσουλμανικὸν ἔνδυμα, καὶ διακηρύττων ὅτι εἶναι ἀπόγονος τῶν Ἀββασιδῶν. Ἐπεσκέφθη τὸ Μαρόκον, τὴν Τριπολίτιδα, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Συρίαν, πανταχοῦ δὲ ἐτύγχανεν ἐξαιρέτου ὑποδοχῆς ὡς πρόσωπον ὑψηλῆς καταγωγῆς. Ἐπίσης μετέβη εἰς Μέκκαν, κατεχομένην τότε ὑπὸ τῶν Βαχαβιτῶν. Ἐπανελθὼν εἰς Ἱσπανίαν τῷ 1807 συνετάχθη πρὸς τὸν Βοναπάρτην καὶ διωρίσθη διοικητὴς τῆς Σεγοβίας, κατόπιν δὲ τῆς Κορδούης. Ἀλλ' ὅταν ἔφυγαν οἱ Γάλλοι ἐξ Ἱσπανίας, ἠναγκάσθη καὶ αὐτὸς νὰ καταφύγῃ εἰς Γαλλίαν, ὅπου τῷ 1814 ἐδημοσίευσε περιγραφὴν τῶν ταξιδίων του ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ταξίδιον τοῦ Ἀλῆ μπέη εἰς Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν κ.λ.π.*». Μετά τινα ἔτη ἀπῆλθε πάλιν εἰς Συρίαν, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ἀλῆ Ὀσμὰν καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητα, ὡς λέγεται, πράκτορος τῆς Γαλλίας. Ἀπέθανεν εἰς Χαλέπι τὸν Αὔγουστον 1818, κατά τινας δηλητηριασθείς.

— **Ἀλῆ**-***μπεης.*** Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐγνωρίζετο, φθίνοντος τοῦ 18ου αἰῶνος, εἰς ***Μονεμβασίαν,*** θηριώδης τὴν ψυχὴν Τοῦρκος, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἀμβρόσιος Φραντζῆς ἀφηγεῖται τ' ἀκόλουθα: Τῷ 1794, ἰδὼν ὡραιοτάτην Ἑλληνίδα εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ ἐν Κυνουρίᾳ Ἁγίου Κοσμᾶ, ἠράσθη αὐτῆς ἐμμανῶς, ἀφοῦ δὲ ματαίως ἐξήντλησε καὶ τὴν πειθὼ καὶ τὴν ἀπειλήν, συνέλαβεν αὐτὴν καὶ θέσας τοὺς μαστούς της μεταξὺ τῶν χειλέων μιᾶς κασσέλας καὶ τοῦ καλύμματός της, διέταξε τρεῖς ὑπηρέτας του νὰ χορεύσουν ἐπ' αὐτοῦ. Τὸ κάλυμμα ἔκλεισεν, ἀπέκοψε τοὺς μαστοὺς καὶ ἐθανάτωσε τὴν νέαν. Τὴν θηριωδίαν ὅμως ταύτην πληροφορηθεὶς ὁ Κλέφτης Ζαχαριᾶς ἐκαιροφυλάκτησε τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ἀλῆ μπεη εἰς Μονεμβασίαν. Συναντήσας αὐτόν, τὸν ἐφόνευσε, τεμαχίσας δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματός του τ' ἀπέστειλε «πεσκέσι» εἰς τοὺς ἄλλους τῆς Μονεμβασίας Τούρκους, μὲ τὸ σημείωμα ὅτι: «τοιαῦτα δοκιμάζουν ὅσοι παραβιάζουν τὴν τιμὴν καὶ τὴν θρησκείαν τῶν Χριστιανῶν». Κατ' ἄλλας πληροφορίας, τοῦ *Χούμη*, τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Βαλῆν τοῦ Μορέως νὰ κινήσῃ πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ζαχαριᾶ, ὅστις τὸν ἐνίκησε καὶ κινήσας τὸν θαυμασμόν του διότι ἄνευ λύτρων ἀπέλυε Τούρκους αἰχμαλώτους, τὸν ἠνάγκασε νὰ τοῦ ἀποστείλῃ πλεῖστα δῶρα ὡς καὶ τὰς προσόδους τῆς ἐπαρχίας Ἕλους. Προφανὲς εἶναι ὅτι πρόκειται περὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ φονικοῦ ἐπεισοδίου, καθ' ὃ ὁ Ζαχαριᾶς ἀπέλυσε τοὺς συνοδεύοντας τὸν Ἀλῆ μπεην, ἵνα κομίσουν τὰ λείψανά του εἰς Μονεμβασίαν.

Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλῆ**-***μπεης*** **Σερασκέρης.** Υἱὸς τοῦ Χατζῆ-Ἰμπραήμ, ἄλλοτε μὲν ληστοῦ, κατόπιν δέ, τῷ 1780, φρουράρχου Ναυπλίου. Ἠκολούθει τὸν πάτρωνά του Γαζῆ Χασσάν, τὸν ἐπιλεγόμενον *Μουστάκαν*, ὅστις ἀνέλαβεν, ὡς Καπουδὰν πασσᾶς, νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν Πελοπόννησον, μετὰ τὴν ἀλβανικὴν ἐπιδρομὴν τοῦ 1770. Τῷ 1779 ὁ Ἀλῆ μπεης, μὲ τὸν τίτλον τοῦ Σερασκέρη ἀνέλαβε τὴν ἐπιβολὴν τῆς τάξεως. Μεταξὺ ἄλλων, αὐτοπροσώπως διηύθυνε τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ *Πύργου τῆς Καστανίτσας*, ἐν Μάνῃ, ὅπου ἐφονεύθησαν οἱ μὴ προσκυνήσαντες Κλέφται ὁ Παναγιώταρος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης. Τῷ 1781 διωρίσθη Βαλῆς τοῦ Μορέως καὶ μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν ἀπὸ Ναυπλίου εἰς Τρίπολιν. Τῷ 1785 ὅμως ἐνσκηψάσης πανώλους, ὁ Ἀλῆ μπεης ἀνεχώρησεν, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Ναυπλιώτου Ἀχμὲτ Πασᾶ τοῦ Σαλαμπάση, ὅστις παραμείνας εἰς Τρίπολιν, ἐτείχισεν αὐτήν. Τούτου υἱὸς ἦτο ὁ κατελθὼν μετὰ τοῦ Δράμαλη *Μώραλη-Ἀλῆ πασᾶς* (βλ. κατωτέρω), ὁ Ἀργείτης καὶ Ναυπλιώτης καὶ Σερασκὲρ-ζαδὲ καλούμενος, ὅστις ἠχμαλωτίσθη εἰς τὸ Ναύπλιον τῷ 1822.

Γ. Δ. Κ.

— **Ἀλῆ** ***πασᾶς,*** **Ἀλητσαλῆς** (καὶ ***Οὐλοὺτς-Ἀλῆς***). Ὁ διασωθεὶς ἀπὸ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου Τοῦρκος ὑποναύαρχος, γνωστότερος ὑπὸ τὴν μετέπειτα ἐπωνυμίαν τοῦ ***Κιλὶτς-Ἀλῆ*** (βλ. **Ἀλῆ** ***πασᾶς, Κιλίτς***).

— **Ἀλῆ** ***πασᾶς,*** **Ἀραμπατζῆς.** Κατήγετο ἐξ Ἀχρίδος, ἐχρημάτισε δὲ Βεζύρης ἐπὶ Ἀχμὲτ Β'. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ἱμάμης καὶ ἱεροδίκης (*ναῒπ*), κατόπιν ὅμως, ἀποθέσας τὸ ἔνδυμα τοῦ Χότζα, προσεκολλήθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν διαφόρων πασάδων καὶ τέλος τοῦ Κιοπρουλῆ Μουσταφᾶ, ὅταν οὗτος ἦτο διοικητὴς τοῦ Μπαμπᾶ-δάγ, τοῦ ὁποίου ἔγινε *κιαγιᾶς*. Τῷ 1689 διωρίσθη *ἀγᾶς* τῶν Βεκτασήδων (Δερβισῶν), μετὰ ἓν δὲ ἔτος *καϊμακάμης* (ἀναπληρωτὴς) τοῦ Γενιτσὰρ - ἀγᾶ. Φονευθέντος τοῦ Κιοπρουλῆ Μουσταφᾶ (1691) κατὰ τὴν μάχην τοῦ Σλάνκαμεν τῆς Οὐγγαρίας, ἐκλήθη εἰς τὸ βεζυρικὸν ἀξίωμα. Τὸ παρωνύμιον *Ἀραμπατζῆς* (ἁμαξηλάτης) ἐδόθη εἰς αὐτόν, διότι συνήθιζε νὰ ἀποστέλλῃ εἰς ἐξορίαν διὰ βωδαμάξης τοὺς ἐχθρούς του. Θελήσας νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν διαπόμπευσιν ταύτην καὶ τὸν ἀρχιευνοῦχον τῶν ἀνακτόρων Ἰσμαὴλ ἀγᾶν κατηγγέλθη εἰς τὸν Σουλτάνον ὑπὸ τῆς Χασεκῆ Σουλτάνας, προστάτιδος τούτου, ἥτις καὶ ἐπέτυχε παρὰ τοῦ Σουλτάνου τὴν εἰς Ρόδον ἐξορίαν τοῦ Βεζύρου διὰ τῆς βωδαμάξης τὴν ὁποίαν εἶχεν ἑτοιμάσει διὰ τὸν Ἰσμαήλ. Μετὰ ἓν ἔτος ὁ Ἀλῆς ἐθανατώθη ἐν Ρόδῳ, διότι ἐρραδιούργει ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ν. Μ.

— **Ἀλῆ** ***πασᾶς,*** **Γιαβοὺζ** (=*σκληρός*). Βεζύρης ἐπὶ Σουλτάνου Ἀχμὲτ Α'. Ἦτο Βόσνιος τὴν πατρίδα, καταγόμενος ἐκ τῆς οἰκογενείας *Μάλκοβιτς*, ὅπερ οἱ Τοῦρκοι σήμερον ἀναγινώσκουσιν ἐνίοτε *Μαλκὸτς* λησμονήσαντες τὴν ἀρχικὴν προφοράν. Ἦτο κατ' ἀρχὰς *σιλιχτάρης* (σπαθάριος) ἐν τῇ σουλτανικῇ αὐλῇ, κατόπιν δὲ *βαλῆς* τῆς Αἰγύπτου. Διωρίσθη *σατραζάμης* κατὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ ἀνήλικος Ἀχμὲτ Α' μετ' ἀπεριορίστου ἐξουσίας, ὡς εἶδος ἀντιβασιλέως. Ἦτο ἐναντίον παντὸς σχεδίου νέων ἐκστρατειῶν, συνεπείᾳ ὅμως τῆς ἐπιμονῆς τοῦ νεαροῦ Σουλτάνου διώρισε τὸν Σινὰν-πασᾶν-Τσιγάλαν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τῶν Τουρκο-περσικῶν συνόρων, ὁ ἴδιος δὲ ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Οὐγγαρίας. Ἀλλ' ἀσθενήσας **ἐν τῷ στρατοπέδῳ** τοῦ Βελιγραδίου ἀπέθανε τῇ

Digitized by Google

26 Ἰουλίου 1604 μετὰ ἑπτάμηνον πρωθυπουργίαν. Ἦτο αἱμοχαρής, διὸ καὶ παρωνομάσθη *Γιαβοὺζ* (σκληρός), ὡς ἄλλωστε καὶ ὁ Σουλτάνος Σελὶμ Α΄.

Ν. Μ.

—**Ἀλῆ πασᾶς, Δαμὰτ** (=γαμβρὸς τοῦ Σουλτάνου) ἐπονομαζόμενος καὶ ***Σεχὶτ*** (=ἱερομάρτυς) ὡς πεσὼν ἐν πολέμῳ. Βεζύρης ἐπὶ Σουλτάνου Ἀχμὲτ Γ΄. Οὗτος κατήγετο ἐξ ἀσήμου χωρίου τῶν περιχώρων τῆς Νικομηδείας (Ἰζνίκ). Ὁ πατήρ του ἦτο *ἀγᾶς* (θεράπων) διαφόρων πασάδων. Ἐλθὼν νεώτατος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ Ἀλῆ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων ἐπὶ Ἀχμὲτ Β΄, ἐπειδὴ δὲ ἠγάπα πολὺ τὰ γράμματα καὶ διήρχετο πολλὰς ὥρας μελετῶν, ἐπωνομάσθη *Χαλιφὲ* (=γραμματεύς). Ἐπὶ Μουσταφᾶ Β΄ ἐγένετο γραμματεὺς τῶν ἀνακτόρων, ἐπὶ δὲ Ἀχμὲτ Γ΄ *σιλιχτάρης* (ὑπασπιστὴς) τοῦ σουλτάνου, ἀξιωθεὶς τότε καὶ τῆς τιμῆς νὰ νυμφευθῇ σουλτάναν τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, ἐξ οὗ καὶ τὸ παρωνύμιον *Δαμάτ*. Τῷ 1713 φονευθέντος τοῦ Βεζύρου Ἰβραχὴμ πασᾶ ὁ Ἀλῆ ἀνῆλθεν ἐπισήμως εἰς τὸ βεζυρικὸν ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον διεξῆγεν ἐπιτροπικῶς. Ὡς τοιοῦτος ἔσπευσε νὰ συνάψῃ τὴν εἰρήνην μετὰ τῆς Ρωσίας, ὑπογραφεῖσαν τῇ 5 Ἰουνίου 1713 ἐν Ἀδριανουπόλει διὰ μίαν εἰκοσιπενταετίαν καὶ ἀνανεοῦσαν τὴν παρὰ τὸν Προῦθον συνθήκην μετὰ τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου (1711), ὡς καὶ μετὰ τῆς Πολωνίας. Κατόπιν κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας Κάρολον ΙΒ΄ νὰ ἀπέλθῃ ἐπὶ τέλους ἐκ Τουρκίας (1 Ὀκτωβρίου 1714). Ἀφοῦ δὲ κατέστειλεν ἐπανάστασιν ἐκραγεῖσαν ἐν Αἰγύπτῳ, ὁ Δαμὰτ Ἀλῆ παρεσκεύασε μεγάλην στρατιάν, ὅπως κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Βενετίας, ἥτις ἐπωφελουμένη τῆς πρὸ τῆς Βιέννης ἥττης τῶν Τούρκων καὶ συμμαχήσασα πρὸς τὴν Αὐστρίαν εἶχεν ἀνακτήσει τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Αἴγιναν.

Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔναρξιν του πολέμου ἔδωκε κυρίως ἐπανάστασις ἐκραγεῖσα ἐν Μαυροβουνίῳ, μεθ' ἥν, κατασταλεῖσαν ταχέως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὁ *βλαδίκας*, ἤτοι ὁ ἡγεμονεύων ἐπίσκοπος τῆς χώρας, κατέφυγεν εἰς τὸ ἐνετοκρατούμενον Κάτταρον, ὅπου ἔγινε δεκτὸς ὑπὸ τῶν Βενετῶν, καίτοι οὗτοι εἶχον ὑποσχεθῆ ἄλλοτε εἰς τὴν Τουρκίαν, ὅτι οὐδέποτε θὰ φιλοξενήσωσιν ἐπαναστάτας ἐκ τῶν τουρκικῶν ἐπαρχιῶν. Σχεδὸν συγχρόνως εἶχον κυριεύσει οἱ Ἐνετοὶ πλοῖον τουρκικὸν κομίζον εἰς τὴν σουλτάναν Χατιτζὲ τὴν περιουσίαν τοῦ ἀποθανόντος συζύγου της, ἤτοι τοῦ βεζύρου Δαμὰτ Χασὰν πασᾶ. Παρόμοιον ἐπεισόδιον εἶχε προκαλέσει πρὸ τριῶν τετάρτων αἰῶνος τὴν κατὰ τῆς Κρήτης ἐκστρατείαν τῶν Τούρκων. Ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη τὴν 9ην Δεκεμβρίου 1714 διὰ διαγγέλματος τοῦ σουλτάνου ἐκ δέκα τεσσάρων παραγράφων, εἰς τὰς ὁποίας ἀνεφέροντο τὰ δύο ἀνωτέρω ἐπεισόδια καὶ δώδεκα ἄλλα δευτερεύοντα, ὡς συστηματικαὶ παρασπονδίαι καὶ ἐνδείξεις ἐχθρότητος κατὰ τῆς Τουρκίας. Μετὰ ἕνα μῆνα ἐξήχθησαν ἐκ τῶν ἀνακτόρων εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην μετὰ τῆς συνήθους πομπῆς, παρόντων τῶν βεζυρῶν, ἐμιρῶν, σεϊχῶν, οὐλεμάδων κλπ. ἡ ἱερὰ σημαία τοῦ Μωάμεθ (τὸ Σαντζὰκ σερὶφ) καὶ ἄλλα ἱερὰ σύμβολα, καὶ μετὰ δύο μῆνας (7 Μαρτίου 1715) μετεφέρθησαν ἔξω τῆς πόλεως εἰς Δαβοὺτ-πασᾶ, ὅπου συνεκεντρώθη ὁ στρατός, μεθ' ὃ ἐξῆλθε καὶ ὁ σουλτάνος ἐκ τῶν ἀνακτόρων, ἀφοῦ ἀνεγνώσθησαν τὰ περὶ νίκης καὶ κατακτήσεως ἐδάφια τοῦ Κορανίου.

Μετὰ δύο ἑβδομάδας ὁ σουλτάνος ἐπέδωκεν εἰς τὸν βεζύρην καὶ γενικὸν ἀρχιστράτηγον (*σερασκέρην*) Δαμὰτ Ἀλῆ πασᾶν τὴν ἱερὰν σημαίαν, ἀμφότεροι δὲ ἐξεκίνησαν μετὰ τοῦ στρατοῦ, οὗτινος ἡ πορεία εἶχε τακτοποιηθῆ, εἰς τρόπον ὥστε ὁ σουλτάνος νὰ ἕπεται τοῦ βεζύρου κατὰ ἕνα σταθμόν. Ἐν Ἀδριανουπόλει ὁ σουλτάνος ἐπεθεώρησε τὸ στράτευμα (9 Ἀπριλίου 1715), μεθ' ὃ ἐστρατοπέδευσεν εἰς Τιμουρτὰς (Δεμιρδέσι), ὁπόθεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας παρήλασαν οἱ γενίτσαροι καὶ τὸ πυροβολικὸν ὁδεύσαντες πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὴν ὑπάρχουσαν συνήθειαν εἰς ἄλλας ἐκστρατείας, ἀνεμένετο διὰ τὴν ἐκκίνησιν τὸ *Χιδιρλέζι* (*Χιδὶρ-Ἰλιὰς* ἢ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ), ἤτοι ἡ 23 Ἀπριλίου, τοῦ ἁγ. Γεωργίου καθ' ἡμᾶς, ἡμέρα καθ' ἣν ἄρχεται καὶ καθαγιάζεται κατὰ τοὺς Τούρκους τὸ θέρος, λῆγον τὴν 26ην Ὀκτωβρίου (κατὰ τὸ λεγόμενον *κασίμ*, ἤτοι τοῦ ἁγ. Δημητρίου). Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ὅμως ταύτην, ἐπειδὴ ὑπῆρχε σχέδιον ταχείας πολιορκίας τῶν φρουρίων τοῦ Μορέως, ἐδόθη διαταγὴ ν' ἀναμείνῃ τὸ στράτευμα τὴν ἑορτὴν τῆς καθαγιάσεως τῶν ἀγρῶν καὶ λειμώνων ἐν Θεσσαλονίκῃ. Κατὰ τὸν Τοῦρκον ἱστορικὸν Ρασίτ, παρ' οὗ ἐρανίζεται κυρίως ὁ Χάμμερ τὴν λεπτομερῆ ἀφήγησιν τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ὁ βεζύρης διέταξε νὰ μὴ θίξῃ ὁ στρατὸς κατὰ τὴν διάβασίν του τὰ σπαρτὰ τῶν ὑπηκόων. Καὶ ἐπειδὴ τὰ περὶ τὴν Θεσσαλονίκην λιβάδια δὲν ἐπήρκουν διὰ τὴν βόσκησιν τῶν ἵππων, ἐδόθη εἰς τοὺς σιπαχήδας καὶ σιλιχτάρηδες ἡ ἄδεια νὰ χρησιμοποιήσωσι καὶ τοὺς περὶ τὰς Σέρρας λειμῶνας. **Μετὰ τοῦ στρατοῦ ἔφθασεν εἰς Θεσσαλονίκην** καὶ ὁ στόλος, ὅστις εἶχεν ἀποπλεύσει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως συγχρόνως μετὰ τοῦ στρατοῦ. Ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ Καπετὰν πασᾶς ἐπεβίβασε δύο τεράστια τηλεβόλα πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Τήνου. Ἔφθασε συγχρόνως καὶ σῶμα 3000 ἀνδρῶν ἐξ Αἰγύπτου. Τὸ αἰγυπτιακὸν σῶμα ἀπετελεῖτο συνήθως ἐξ ἱππέων.

Ἐπειδὴ ὅμως τὴν φορὰν ταύτην ἔλειπον ἐπαρκεῖς ἵπποι, ἀπεβιβάσθησαν οἱ 1500 πεζοί, ἀφέθησαν δὲ ἐπὶ τῶν πλοίων 1500 ἄνιπποι ἱππεῖς. Ὁ σουλτάνος ἐδοκίμασε τὴν τύχην, κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀνοίξας κατὰ τύχην ἓν ἱερὸν βιβλίον καὶ σημειώσας χωρὶς νὰ βλέπῃ ἓν χωρίον τῆς λαχούσης σελίδος. Ὡς τοιαύτη ἔτυχεν ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «**Ἡ Ἀνατολὴ τῶν προφητικῶν φώτων**» σελὶς τῶν ἱερῶν παραδόσεων *(Χαδίς)*, ἡ δὲ βελόνη ἐκέντησε τὴν γραμμὴν ἥτις λέγει: «**Θέλεις κατακτήσει μίαν χώραν, ὅπου τὸ χαράτιον εἶναι κανονικόν. Μεταχειρισθῆτε καλῶς τοὺς κατοίκους διότι εἶναι πιστοὶ εἰς σᾶς καὶ συγγενεῖς**» (φαίνεται, ὅτι διὰ τῆς φράσεως ταύτης ὑποδηλοῦται ἐν τῷ βιβλίῳ ἡ Αἴγυπτος). Τοῦτο ἐθεωρήθη καλὸς οἰωνός.

Τὴν 1ην Μαΐου ὁ σουλτάνος διῆλθε πανηγυρικῶς διὰ Λαρίσης, στρατοπεδεύσας τὴν μὲν προτεραίαν εἰς τὸ λιβάδιον τοῦ Καρὰ-Χαλίλ, τὴν δὲ ἐπιοῦσαν εἰς τὴν κοιλάδα, ὅπου ὁ τάφος τοῦ ἰδίου. Ἐν Θήβαις ὁ βεζύρης συνεκάλεσε στρατιωτικὸν συμβούλιον, ὅπως ἀποφασισθῇ ποῖον φρούριον τῆς Πελοποννήσου θὰ ἐπολιορκεῖτο κατὰ πρῶτον ἢ ἂν ὁλόκληρος ἡ χερσόνησος τοῦ Μορέως θὰ κατεκλύζετο διὰ μιᾶς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς διετύπωσε τὴν ἐλαχίστην γνώμην, ὁ βεζύρης διέταξε τὸν βεηλερβέην τοῦ Διαρβεκίρ, Καρὰ Μουσταφᾶ, νὰ πολιορκήσῃ τὴν Κόρινθον μὲ 4000 ἄνδρας καὶ συνεβουλεύθη πάλιν τὴν τύχην, ἀνοίξας τυχαίως τὸ Διβάνιον (ἤτοι τὴν συλλογὴν ποιημάτων) τοῦ Πέρσου ποιητοῦ Χαφίζ, τοῦ «**ἑρμηνέως τῶν ὑπεργείων μυστηρίων**». Ἡ οὕτως εὑρεθεῖσα σελὶς περιεῖχε στίχους εὐνοϊκούς. Ἔτι μᾶλλον εὐοίωνος ἐθεωρήθη ἡ συγχρόνως φθάσασα εἴδησις τῆς καταλήψεως τῆς Τήνου, (τουρκιστὶ *Τινε*), τὴν ὁποίαν ὁ *προβλεπτὴς* Βάλβης, πεισθεὶς ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, παρέδωκεν ἀμαχητί. Ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς νήσου τηλεβόλων παρελήφθησαν τριάκοντα πέντε ἐπὶ τῶν πλοίων, ἐκ δὲ τῶν κατοίκων 200 καθολικαὶ οἰκογένειαι ἀπεστάλησαν εἰς τὰς βαρβαρικὰς χώρας (Τρίπολιν, Τύνιδα κ.λ.). Τὴν κατάκτησιν τῆς Τήνου εἶχον ἤδη ἐπιχειρήσει προηγουμένως εἰς μάτην διάσημοι Τοῦρκοι ναύαρχοι, ὡς ὁ Καπλάν, ὁ Κιασὲτζ-Ἀλῆ καὶ ὁ λεγόμενος Μετζομόρτο, ὁ κατακτητὴς τῆς Χίου. Καὶ αὐτὸς ὁ βεζύρης Ἀχμὲτ Κιοπρουλῆς εἶχεν ἀποτύχει. Εὐτυχέστερος ἦτο ἤδη ὁ ἀρχιναύαρχος Δζανὶμ-Χότζας, Τοῦρκος ἐκ Κορώνης, συλληφθεὶς κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ἐν Ἴμβρῳ ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, κρατηθεὶς ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη αἰχμάλωτος ἐπὶ τῶν γαλερῶν, ἐξαγορασθεὶς κατόπιν ἀντὶ 100 δουκάτων καὶ τώρα τρομοκρατῶν τὸν στόλον, εἰς τὸν ὁποῖον διετέλεσεν αἰχμάλωτος.

Ἐν Θήβαις ἐλήφθησαν πολεμεφόδια ἐξ Εὐβοίας τὰ ὁποῖα διενεμήθησαν εἰς τὸν στρατόν, διετάχθη δὲ ὁ διοικητὴς Χαλεπίου νὰ μεταφέρῃ διὰ ξηρᾶς τὰ πολιορκητικὰ τηλεβόλα εἰς Κόρινθον. Εἰς τὸν θαλαμηπόλον τοῦ σουλτάνου Τοπὰλ-Ὀσμάν, διορισθέντα ἀρχι-αρματωλὸν *(μαρτολὸζ-μπασῆ)*, ἐδόθη ἀμοιβὴ 1100 γροσίων, διότι τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα, συνάψαν μετὰ 400 Βενετῶν ἀψιμαχίαν παρὰ τὸ Ναύπλιον, ἔφερε τρεῖς αἰχμαλώτους. Εἰς δὲ τοὺς ἐξ Ἀνατολῆς στρατιώτας, οἵτινες ἔπασχον ἐκ δίψης, ἐργαζόμενοι ὑπὸ τὸν καύσωνα διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν πυροβόλων, ὁ βεζύρης ἀπέστειλεν ὑδροφόρους (σακκάδες), εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔδωκε δύο δουκᾶτα. Οὕτως ἐκαθαρίσθη ἡ διὰ Μεγάρων πρὸς τὴν Κόρινθον ὁδός. Τὴν 10ην Ἰουνίου ὁ βεζύρης ἐπάτησεν ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τὸ ἔδαφος τῆς Πελοποννήσου. Τὰ ἐξ Εὐβοίας κομισθέντα τρόφιμα ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν ὅρμον τῶν Κεγχρεῶν. Ἡ πολιορκία τῆς Κορίνθου διήρκεσε τρεῖς ἑβδομάδας. Ἐπὶ τέλους διετάχθη ἡ ἔξοδος. Εἴκοσι χιλιάδας γενίτσαροι εἰς τὸ ἀριστερόν, 2000 σιπαχῆδες καὶ 500 ἐθελονταὶ *τζεμπετζῆδες* (θωρακοφόροι) εἰς τὸ δεξιὸν καὶ ὁ ἀρχιαρματωλὸς Τοπὰλ-Ὀσμὰν μὲ 2000 *λεβέντες* (ἐλαφροὶ πεζοί, οὕτω κληθέντες ἴσως ἐκ τοῦ *λεβαντῖνοι*) ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἔφοδον ταύτην, ὅταν αἴφνης τὸ φρούριον παρεδόθη μὲ μόνον τὸν ὅρον τῆς ἐλευθέρας ἐξόδου. Ἀλλὰ καὶ ὁ ὅρος οὗτος παρεβιάσθη ἕνεκα τῆς ἀνατινάξεως μιᾶς πυριτιδαποθήκης εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον, τὴν ὁποίαν τόσον οἱ Τοῦρκοι ὅσον καὶ οἱ Βενετοὶ ἐπέρριψαν εἰς ἀλλήλους. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἀπηθανάτισεν, ὡς γνωστόν, ὁ λόρδος Βύρων εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «The siege of Corinth» ἀριστουργηματικὸν αὐτοῦ ποίημα.

Συνεπείᾳ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου, ἴσως ἐπίτηδες παρασκευασθέντος, οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν γενικὴν λεηλασίαν τῆς πόλεως καὶ σφαγὴν τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀδιακρίτως, πρὸς μεγάλην, ὡς λέγεται, λύπην τοῦ βεζύρου. Καὶ αὐτὸς ὁ *προβλεπτὴς* Μινότο ἀπήχθη ὡς αἰχμάλωτος, ἐξαγορασθεὶς κατόπιν ὑπὸ τῆς κ. Hochepied, συζύγου τοῦ ἐν Σμύρνῃ προξένου τῆς Ὀλλανδίας. **Ὁ Τοῦρκος** ἱστορικὸς Ρασὶτ ἀναφέρει, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Αἰγίνης ἀπέστειλαν εὐθὺς ἀμέσως εἰς Κόρινθον ἀντιπροσώπους, ὅπως παρακαλέσωσι τοὺς Τούρκους νὰ ἐλευθερώσωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς βενετικῆς τυραννίας. Συνεπείᾳ τοῦ διαβήματος τούτου ἡ βενετικὴ φρουρὰ τῆς νήσου ἐζήτησε νὰ ἐκκενώσῃ ταύτην ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἐλευθέρας ἐξόδου, ἥτις ἐπετράπη εἰς αὐτήν, οὕτως ὥστε ὁ Καπετὰν πασᾶς ἀπέστειλεν εἰς τὸν βεζύρην τὰς κλεῖδας τοῦ φρουρίου.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κορίνθου ὁ στρατὸς διηρέθη εἰς δύο μέρη ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Παλαμηδίου καὶ κατὰ τῆς Ἀκροναυπλίας. Ἡ πολιορκία διήρκεσε μόνον ὀκτὼ ἡμέρας, διότι ὁ βεζύρης διέταξε συντόμως ἔφοδον, ἐνθαρρύνας τὸν στρατὸν μὲ πλούσια δῶρα. Κάποιος στρατιώτης κατορθώσας νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ ἑνὸς προμαχῶνος τὴν σημαίαν τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἔλαβεν ὁλόκληρον βαλλάντιον πλῆρες χρυσίου καὶ ἰδιαίτερον παράσημον, ὅπερ νὰ φέρῃ ἐπὶ τοῦ σαρικίου του. Εἷς τῶν σιπαχήδων συλλαβὼν ἕνα Βενετὸν πληγωμένον, ὅστις εἶχε κυριεύσει μίαν τουρκικὴν σημαίαν, ἔλαβε πρόσθετον ἐπίδομα 10 ἄσπρων ἡμερησίως καὶ ἀμοιβὴν 200 ἄσπρων ἐφάπαξ. Ἄλλοι κατορθώσαντες νὰ καταρρίψωσι διὰ σχοινίου πυροβόλα ἐκ τῶν ἐπάλξεων ἔλαβον ἀνὰ ἓν βαλλάντιον χρυσῶν νομισμάτων. Μὲ τοιαύτας ἐνθαρρύνσεις ἐξήφθη τόσον ἡ ὁρμὴ τοῦ στρατεύματος, ὥστε τὴν ἐνάτην ἡμέραν τῆς πολιορκίας ἔπεσε τὸ Παλαμῆδι, τὴν δὲ ἐπιοῦσαν καὶ τὸ φρούριον τῆς Ἀκροναυπλίας, τοῦ ὁποίου ἡ φρουρὰ εἶχεν ἐλαττωθῆ εἰς 1700 ἄνδρας. Λέγεται, ὅτι εἷς τῶν ἀξιωματικῶν αὐτῆς, ὁ συνταγματάρχης Σάλ, διέπραξε προδοσίαν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου καὶ οἱ συμπολεμοῦντες Ἕλληνες εἶχον ἀπαυδήσει καὶ ἠρνοῦντο νὰ πολεμήσωσι. Μεθ' ὅλα ταῦτα οἱ Τοῦρκοι ἔσφαξαν πρωτίστως τοὺς Ἕλληνας. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος μετ' ἄλλων μελῶν τοῦ κλήρου ἐστραγγαλίσθησαν, ἡ δὲ πόλις ἐλεηλατήθη. Τόση δὲ ἦτο ἡ λεία, ὥστε ἤρκεσεν εἰς 120.000 Τούρκους, τῶν ὁποίων πολλοὶ ἀπεκόμισαν δέκα μέχρις εἴκοσι βαλλάντια χρυσοῦ. Πλούσια ἦσαν καὶ τὰ λάφυρα εἰς ὀρειχάλκινα καὶ σιδηρᾶ πυροβόλα, μόλυβδον, πυρίτιδα, σφαίρας καὶ ὀβίδας. Ὁ σουλτάνος, κατὰ τὸν Ρασίτ, ἔμαθε τὴν εἴδησιν τῆς πτώσεως τῆς Ἀκροναυπλίας εὑρισκόμενος ἐπὶ τοῦ ὄρους Δεσπότ *Γιαιλᾶ* (;·φέρετρον τοῦ Δεσπότου), ἔσπευσεν εἰς Ναύπλιον καὶ Παλαμῆδι. Ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς ὡς ἀμοιβὴν τιμητικὰς στολάς. Αἱ ἐκκλησίαι μετετράπησαν πάλιν εἰς τζαμία καὶ μεστζήτια (μασγίδια). Ἡ φρούρησις τῆς πόλεως ἀνετέθη εἰς τὸν ἀγᾶν τῶν σιπαχήδων Ὀσμάν.

Τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἰουλίου ὁ Καπετὰν πασᾶς διετάχθη νὰ πλεύσῃ εἰς Κορώνην. Τὸ μέγα πολιορκητικὸν τηλεβόλον τῆς Ἀκροναυπλίας μετεφέρθη εἰς Μεθώνην. Μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας ἐξεκίνησε καὶ ὁ βεζύρης. Ἡ Μάνη ὑπετάχθη καί, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Τούρκου ἱστορικοῦ, «ἡ **ἅλωσις τῆς κατακτήσεως περιέβαλε** πάλιν τὸν τράχηλον **τῆς ἀνταρσίας**». Ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἐστρατοπέδευσαν εἰς τοὺς Μύλους τοῦ Βέη-όγλου, κειμένους μεταξὺ Κορώνης, Μεθώνης καὶ Ναυαρίνου, εἰς ἀπόστασιν τριῶν ὡρῶν ἀφ' ἑκάστης τῶν τριῶν τούτων πόλεων, ἦλθεν ἡ εἴδησις, ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν ἐσκόπευε νὰ κρατηθῇ εἰς Κορώνην καὶ Ναυαρῖνον, ἀλλὰ μετέφερε τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ εἰς Μεθώνην. Δύο βεηλερβέηδες ἀπεστάλησαν εἰς Ναυαρῖνον καὶ Κορώνην (17 Ἰουλίου 1715), ἐνῷ ὁ βεζύρης ἐστράφη πρὸς τὴν Μεθώνην, ὅπου εἶχεν ἀγκυροβολήσει καὶ ὁ στόλος, ἀφοῦ ἀποπλεύσας ἐκ Ναυπλίου, ἐπεχείρησεν ἀνεπιτυχῆ ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Πρεβέζης. Ὅτε ὁ τουρκικὸς στόλος ἐπλησίασεν εἰς Μεθώνην, ὁ βενετικὸς ἀπεχώρησε. Ἡ πολιορκία ἤρχισε μὲ σφοδρὸν μένος τῶν πολιορκητῶν, ἐνῷ οἱ πολιορκούμενοι εἶχον ἀπολέσει τὸ θάρρος των, διότι τὸ στράτευμα ἐστασίασεν. Ἡ στάσις ἤρχισεν εἰς τὸ φρούριον, εἰς τοὺς προμαχῶνας Μανδράκου καὶ ἁγίου Ἀντωνίου, ὡς καὶ εἰς τὴν πύλην τοῦ ἁγίου Μάρκου. Οἱ ἀνδρεῖοι στρατηγοὶ Πάστα καὶ Γιάνσιτς δὲν κατώρθωσαν νὰ τὴν προλάβωσιν. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Πάστα ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις διὰ τὴν παράδοσιν, ὁ δὲ βεηλέρβεης τῆς Ρούμελης Ἀχμὲτ πασᾶς εἶχεν ὑποσχεθῆ ἐκεχειρίαν, ἀλλ' ὁ βεζύρης ἀπέρριψε πᾶσαν διαπραγμάτευσιν, ἵνα μὴ στερηθῇ ὁ στρατὸς τῆς λείας. Τὸ στράτευμα τῶν πολιορκουμένων εἴτε ἀποθαρρυνθὲν εἴτε στασιάσαν, ἐγκατέλειψε τότε τὰ ὀχυρώματα, οὕτως ὥστε οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν ἄνευ ἐφόδου. Ὁ Πάστα συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν λεβέντων, οἵτινες ἔσυραν αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ Καπετὰν πασᾶ. Οὗτος ἐνθυμούμενος μικράς τινας ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας ὁ Πάστα εἶχε παράσχει εἰς αὐτόν, ὅταν ἐκρατεῖτο αἰχμάλωτος εἰς τὰς βενετικὰς γαλέρας, ἐπέδειξεν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν Βενετὸν στρατηγόν. Ἐνεφανίσθη πρὸς τὸν βεζύρην ὡς ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς τοῦ Πάστα, μετεχειρίσθη δὲ μετὰ φιλανθρωπίας καὶ γενναιοψυχίας καὶ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τῶν πλοίων μεταφερθέντας Βενετοὺς ἀξιωματικούς, δώσας εἰς ἕκαστον δέκα τάλληρα, **εἰς δὲ τὸν Πάστα καὶ ἕνα σκλάβον** ὡς ὑπηρέτην

Ἡ διαγωγὴ αὕτη τοῦ Δζανὶμ-χότζα ἦτο ἀντίθετος τῆς τοῦ βεζύρη, ὅστις ἐν Μεθώνῃ ἔδιδε 30 τάλληρα δι' ἕκαστον Χριστιανόν, ἀποκεφαλίζων κατόπιν ἐμπρὸς τῆς σκηνῆς του καθ' ἑκατοντάδας τοὺς οὕτω συλλαμβανομένους. Μετὰ τὴν Μεθώνην ἔπεσαν τὸ Ρίον, ἡ Μονεμβασία καὶ τὰ Κύθηρα, ὡς καὶ ἡ Σούδα καὶ ἡ Σπιναλόγγα, τὰ μόνα σημεῖα τὰ ὁποῖα ἐκράτουν ἀκόμη οἱ Ἑνετοὶ ἐν Κρήτῃ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ σουλτάνος ἐπέστρεψεν εἰς Σέρρας, ὅπου μαθὼν τὴν εἴδησιν τῆς κατακτήσεως τοῦ Μορέως, ἐτέλεσε τριημέρους ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις, μεθ' ὃ ἐπανῆλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν.

Ὁ βεζύρης ὅμως παραμείνας ἐν Πελοποννήσῳ ὠργάνωσε τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ Μορέως. Ἀνετέθη εἰς ὀκτὼ ὑπαλλήλους νὰ περιγράψωσι καὶ καταγράψωσι τὴν Πελοπόννησον, ἔχουσαν τότε 2000 πόλεις καὶ χωρία, εἰς δύο δὲ ἄλλους ἀνετέθη τὸ αὐτὸ ἔργον διὰ τὴν νῆσον Τῆνον, ἡ ὁποία εἶχε τότε 62 χωρία. Ὁ Τοῦρκος πρωθυπουργὸς ἐδείκνυε μεγάλην αὐστηρότητα. Ἀκόμη πρὸ τῆς πολιορκίας τῆς Μεθώνης διάφοροι σιπαχῆδες ἐκ Μεντεσὲ καὶ Προύσης, διαπράξαντες αὐθαιρεσίας, ἐτιμωρήθησαν διὰ θανάτου. Πολλοὶ ἐξωμόται Τοῦρκοι, ἤτοι Μουσουλμάνοι ἀσπασθέντες τὸν Χριστιανισμὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑνετικῆς κυριαρχίας, ἐθανατώθησαν ἐν Μυστρᾷ. Ἀφοῦ δὲ διώρισε φρουράρχους εἰς ὅλα τὰ κυριευθέντα φρούρια, ὁ βεζύρης ἐδέχθη ἐν Ναυπλίῳ τὸν σιλιχτάρην τοῦ σουλτάνου, κομίσαντα τιμητικὴν σπάθην, τιμητικὴν σισύραν καὶ λίαν ἐπαινετικὴν αὐτόγραφον ἐπιστολήν του διὰ τὸν πρωθυπουργὸν καὶ ὅλους τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατεύματος. Τὸ κείμενον τοῦ σουλτανικοῦ τούτου γράμματος δημοσιεύει ὁ Τοῦρκος ἱστορικὸς Ρασίτ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἤρχισαν περιπλεκόμεναι αἱ μετὰ τῆς Αὐστρίας σχέσεις τῆς Πύλης καὶ ὁ Δαμὰτ Ἀλῆ ἀνεχώρησεν ἐκ Ναυπλίου τὴν 3ην Δεκεμβρίου 1715, ἀφοῦ διέμεινεν ἐν Πελοποννήσῳ ἑκατὸν μίαν ἡμέρας, καθ' ἃς κατέκτησεν ὁλόκληρον τὴν χερσόνησον. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐπέτρεψε τὴν ἐπάνοδον τῶν φυγάδων Μωραϊτῶν. Κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ βεζύρου ἡ ἱερὰ σημαία τοῦ προφήτου τῶν Τούρκων δὲν ἐφέρετο πλέον πρὸ τοῦ στρατοῦ, ἵνα μὴ πάθῃ ἐκ τῆς κακοκαιρίας, ἀλλ' ἐφυλάσσετο ἐντὸς πολυτελοῦς θήκης ἐκ μεταξωτοῦ καὶ χρυσοπάστου ὑφάσματος. Ὁ βεζύρης ἔμεινε μίαν μόνον ἡμέραν εἰς Λάρισαν, ὅπως πληρώσῃ εἰς τὸ στράτευμα τοὺς μισθούς του. Χωρὶς δὲ νὰ σταματήσῃ οὔτε εἰς Θεσσαλονίκην οὔτε εἰς Σέρρας, ἔσπευσεν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου εἰσῆλθεν ἐν θριάμβῳ ὡς νικητὴς καὶ κατακτητὴς τῆς Πελοποννήσου.

Ἐν τῇ ἐσωτερικῇ διοικήσει τῆς ἀχανοῦς τότε Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας ὁ Δαμὰτ Ἀλῆ πασᾶς φαίνεται, ὅτι ἐπέδειξεν ἱκανότητα καὶ σύνεσιν, εἶχεν ὅμως τὸ εὐτύχημα νὰ τύχῃ καὶ ἀφωσιωμένου ἱστοριογράφου *(βακαᾶ-νοιβίς)*, τοῦ οὐλεμᾶ Ρασίτ, ὅστις ἀφηγεῖται τὰς πράξεις του διὰ μακρῶν. Εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς βεζυρείας του ὠργάνωσε καὶ ἐβελτίωσε τὴν ἐν Γαλατᾷ σχολὴν τῶν εὐγενοπαίδων, εἰς τὴν ὁποίαν παρεσκευάζοντο οἱ μέλλοντες ἀνώτεροι ἀξιωματοῦχοι τοῦ κράτους καὶ ἔθεσε τάξιν εἰς τοὺς προβιβασμοὺς τῶν οὐλεμάδων καὶ ἀνωτέρων λειτουργῶν τῆς πολιτείας. Ἠθέλησεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ νὰ διορίσῃ τὸν ἱστοριογράφον Ρασὶτ εἰς τὴν θέσιν τοῦ *νισαντζῆ*, ἤτοι μεγάλου σφραγιδοφύλακος, ἑνὸς τῶν τότε ὑπουργῶν. Ὁ Ρασὶτ ὅμως ἠρνήθη, δηλώσας ὅτι προτιμᾷ τὴν κανονικὴν προαγωγὴν εἰς τὴν ἱεραρχίαν τῶν οὐλεμάδων. Συγχρόνως ὁ βεζύρης ἀπηγόρευσε δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος *(χὰττ-ι-σερίφ)* εἰς τοὺς ἀνωτέρους ἱεροδικαστὰς νὰ πωλῶσι τὰς θέσεις τῶν ὑπ' αὐτοὺς *μουλαζίμηδων*, ἤτοι τῶν ὑποψηφίων, καὶ περιώρισε σημαντικῶς τὸν ἀριθμὸν τούτων.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάνου Μουσταφᾶ Β', εἶχον μετατραπῆ οἱ *μουκατααάδες*, ἤτοι αἱ ἐτήσιαι μισθώσεις κτημάτων τοῦ Δημοσίου, εἰς *μαλικιανέδες* (=κτήματα), ἤτοι εἰς ἰσοβίους τοιαύτας. Ἡ μετατροπὴ ὅμως αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς μεγάλας καταχρήσεις πρὸς ζημίαν τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν, διότι τοιοῦτοι ἰσόβιοι μισθωταὶ (πακτωταὶ) μαλικιανέδων ἔγιναν μόνον πλούσιοι, ὑπεκμισθοῦντες τὰ κτήματα εἰς ὑπομισθωτάς, οἱ ὁποῖοι, ἐκτὸς τοῦ εἰς τοὺς μισθωτὰς πληρωνομένου μισθώματος, ἔπρεπε νὰ κερδίσωσι καὶ οἱ ἴδιοι, ὡς ἐκ τούτου δὲ κατεπίεζον τὸν λαόν, καὶ κυρίως τοὺς ἐμφυτευτάς. Ὁ Δαμὰτ Ἀλῆ κατήργησεν ὅλους τοὺς μαλικιανέδες καὶ περιέλαβεν αὐτοὺς εἰς τὴν διαχείρισιν τοῦ Δημοσίου ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν εἰδικῶν ἐπιστατῶν. Ἦτο αὕτη ἡ πρώτη ἀπόπειρα κρατικῆς διαχειρίσεως τῶν γεωργικῶν κτημάτων. Ἐπίσης μετερρύθμισε τὸν θεσμὸν τῶν *γεδικλίδων*, ἤτοι τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων (γραμματέων, *μουτεφερρικάδων* καὶ *τσαουσάδων*), οἵτινες ἀντὶ μισθοῦ εἶχον ὑπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν ὡρισμένον κτῆμα (φέουδον), τὸ λεγόμενον *γεδίκ*, τοῦ ὁποίου ἐλάμβανον τὸ εἰσόδημα. Οἱ ὑπάλληλοι οὗτοι ἦσαν εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν προσκεκολλημένοι εἰς τὴν προσωπικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ μεγάλου βεζύρου καὶ διὰ τοῦτο ἐξήρχοντο εἰς ὑπηρεσίαν μόνον ὅταν ἐξεστράτευεν αὐτοπροσώπως ὁ βεζύρης, ἀργομισθοῦντες τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τοῦ βίου των. Τοῦτο ἦτο εἰδικῶς ἀναγεγραμμένον εἰς τὸ βεράτιον τοῦ διορισμοῦ των. Ἤδη ὁ Δαμὰτ Ἀλῆ πασᾶς διέταξεν, ὅτι οἱ τοιοῦτοι οὐδέποτε θ' ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ τοῦ βεζύρου, οὕτως ὥστε ἐξησφαλίσθη ἡ διηνεκὴς χρησιμοποίησις αὐτῶν διὰ πᾶσαν τυχὸν παρουσιαζομένην ὑπηρεσίαν. Πρὸς τούτοις ἐτακτοποίησε τὴν παραμεληθεῖσαν ὑπηρεσίαν τῶν ταχυδρομικῶν *(τατάρων)* καὶ κατέστησε προσωπικῶς ὑπευθύνους δι' αὐτὴν τοὺς κατὰ τόπους *ἀγιάννηδες* (προκρίτους ἢ Τούρκους δημογέροντας). Ἐνήργησεν ἐπὶ ἓξ μῆνας ἔρευναν τῆς λογιστικῆς τῶν Ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν καὶ διεκανόνισεν αὐτήν. Ἐπίσης ἔθεσεν ὀλίγην τάξιν εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν βακουφίων καὶ εἰς τὰς θέσεις τῶν σιλιχτάριδων καὶ τῶν σιπαχίδων. Ἔκοψε νέον χρυσοῦν νόμισμα τίτλου καλυτέρου τῶν βενετικῶν, φέρον εἰς τὸν γῦρον ἅλυσιν καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως τὸν *τουγρᾶν*, ἤτοι μονόγραμμα καλλιγραφημένον περιέχον ἐν συμπλέγματι τὸ ὄνομα τοῦ ἀνάσσοντος σουλτάνου, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου τὰς λέξεις: *Δαραμπᾶ φὶ Κωνσταντιγὲ* (ἐκόπη ἐν Κωνσταντινουπόλει). Ἔπειτα διέταξε νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς τρεῖς πρωτευούσας τοῦ κράτους, τὴν Κωνσταντινούπολιν, Ἀδριανούπολιν καὶ Προῦσαν, οἱ ἐκεῖθεν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη φυγόντες Χριστιανοί, ἵνα μὴ τὸ Δημόσιον ζημιοῦται ἐκ τῆς στερήσεως τῶν σχετικῶν φόρων. Ἀπηγόρευσεν εἰς τὰς ἐν Αἰγύπτῳ τουρκικὰς ἀρχὰς τὴν βιαίαν ἐκτομὴν τῶν Αἰθιόπων, οἱ ὁποῖοι κατόπιν ἀπεστέλλοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς εὐνοῦχοι. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Ρασίτ, ὁ Δαμὰτ Ἀλῆ πασᾶς ἤθελε διὰ τοῦ κατ' ἐπίφασιν φιλανθρωπικοῦ τούτου μέτρου νὰ ἀποκαθάρῃ τὰ σουλτανικὰ ἀνάκτορα ἐκ τῆς πληγῆς τῶν εὐνούχων. Ἀλλ' ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων, ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη δὲν ἐτηρήθη.

Εἰς ἄλλα ὅμως μέτρα του ὁ Δαμὰτ Ἀλῆ δὲν ἐφάνη τόσον φιλάνθρωπος. Διέταξε νὰ κρεμασθῶσι τρεῖς Ἑβραῖοι, διότι παρέσυραν εἰς μίαν οἰκίαν τὸν ἑξαετῆ υἱὸν τοῦ Κιαγιᾶ βέη μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ δώσωσιν εἰς αὐτὸν ὡραῖα ὀπωρικά. Ἀπήτησε νὰ κρημνισθῇ ἡ ἑλληνικὴ μονὴ τοῦ Μαύρου - Μώλου, κειμένη εἰς τὴν ὁμώνυμον θέσιν παρὰ τὴν πρὸς τὸν Εὔξεινον εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου (1713), διότι κατὰ μὲν τὸν Ρασὶτ οἱ μοναχοὶ ἀνήγειραν δι' ἐράνων ναόν, ὅστις δῆθεν ἐξετάθη καὶ ἐπὶ βακουφικῶν γηπέδων τοῦ τζαμίου τοῦ σουλτάνου Βαγιαζήτ, κατὰ δὲ τὸν Σεΐδ-Ἀλῆ, συγγραφέα τοῦ περὶ τζαμίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τὸν τίτλον «κῆπος τῶν τζαμίων» («Χαδικάτ-οὐλ-δζεβαμὶ) συγγράμματος, διότι ἐν τῇ μονῇ εὑρέθησαν ὅπλα. Τὰ τῆς μονῆς ταύτης ἀναφέρει λεπτομερῶς κατὰ τοὺς ἀνωτέρω Τούρκους συγγραφεῖς ὁ Χάμμερ ἐν τῷ ὑπὸ τὸν τίτλον «Konstantinopel und der Bosporus» περισπουδάστῳ συγγράμματι αὐτοῦ. Ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς βιβλιοπώλας νὰ πωλῶσι βιβλία εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἵνα μὴ φυγαδεύωνται πολύτιμα συγγράμματα. Ἀπηγόρευσεν ἐπίσης εἰς τοὺς εἰσπράκτορας τοῦ κεφαλικοῦ φόρου νὰ εἰσπράττωσι πρόσθετον τέλος ἑνὸς ἄσπρου κατὰ κεφαλὴν διὰ γραφικὴν δῆθεν ὕλην. Ἠραίωσε τὰς θανατικὰς καταδίκας, περιορίσας αὐτὰς εἰς τὰς ὁπωσδήποτε δικαιολογημένας, ἀλλ' εἰς ταύτας ἐφάνη ἀμείλικτος. Οὕτως ἔπεσαν αἱ κεφαλαὶ τοῦ *σαντζὰκ-βέη* Χαμίτ - ἀμπὰτ (Παμφυλίας), διότι ἐνεφανίσθη μὲ τὸν στρατόν του πολὺ ἀργὰ εἰς μίαν ἐκστρατείαν, τοῦ πρώην ἐπιστάτου τοῦ *τερσανᾶ* (ναυστάθμου), διότι δὲν ἤθελε νὰ ὁμολογήσῃ τὰς κλοπάς του, τοῦ φρουράρχου Ναυπλίου Ὀσμὰν ἀγᾶ, υἱοῦ τοῦ εἰς Βιένην ἀποσταλέντος πρεσβευτοῦ Ζουλφικάρ, διότι ὡς ἀγᾶς τῶν σιπαχίδων ἐπέβαλε παρανόμους φόρους εἰς τοὺς πλοιάρχους, τοῦ Πέρσου Σεΐχου Ἔμπου-Μπὲκρ-Σεγιάχ, διότι παρεπλάνα τὰς γυναῖκας καὶ ἐξήσκει τὴν μαγείαν, ὡσαύτως δὲ καὶ ἑνὸς ἄλλου Πέρσου τυχοδιώκτου καὶ δῆθεν θαυματοποιοῦ. Αἱ θανατικαὶ αὗται ἐκτελέσεις δὲν εἶναι αἱ μόναι ἐπὶ τοῦ βεζύρου τούτου.

Μεγάλην αὐστηρότητα ἐδείκνυεν ὁ Δαμὰτ Ἀλῆ καὶ κατὰ τῶν ἀνωτέρων λειτουργῶν τοῦ κράτους. Καὶ αὐτὸν τὸν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τόσον διακριθέντα Τζανὶμ - Χότζαν ἐκάλεσεν εἰς ἀπολογίαν, διότι ἐκράτησε τὸν στόλον ἐπὶ ἡμέρας τινὰς εἰς μάτην πρὸ τῆς Μονεμβασίας, χωρὶς νὰ ἐπιβιβάσῃ τοὺς κατοίκους. Ὁ πρὸς διενέργειαν ἀνακρίσεων ἀποσταλεὶς Ρεΐζ ἐφέντης (ἀρχιγραμματεὺς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν) ἀνέφερεν, ὅτι ἦτο ἀθῶος. Ἀλλὰ παρὰ τὸ ἀπαλλακτικὸν τοῦτο πόρισμα τῆς ἀνακρίσεως τοῦ Ρεΐζ ἐφέντη, ὁ καπετὰν πασᾶς παρεπονέθη ἐναντίον τοῦ τελευταίου τούτου, διότι δὲν τὸν ἐχαιρέτησεν, οὐδὲ ἀπέτεινεν εἰς αὐτὸν τὸν λόγον, ἀλλὰ συνεννοήθη μετὰ τοῦ δεφτερτάρη (ἀρχιλογιστοῦ).

Ἐπὶ τῆς βεζυρείας τοῦ Δαμὰτ Ἀλῆ συνέβησαν καὶ δύο μεγάλαι πυρκαϊαὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ μία ἀπετέφρωσε τὴν νύκτα τοῦ Βαϊραμίου μέγα μέρος τοῦ παλαιοῦ σουλτανικοῦ ἀνακτόρου, τοῦ καὶ σήμερον *Ἐσκῆ - Σεράϊ* καλουμένου, ἡ δὲ ἑτέρα τὸ μέγαρον τοῦ σεϊχουλισλάμη.

Ἐν τῇ ἐξωτερικῇ αὐτοῦ πολιτικῇ ὁ Δαμὰτ Ἀλῆ διεκρίθη διὰ τῆς πρὸς τοὺς ξένους περιφρονήσεως. Εἰς διάβημα τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας, παραπονεθέντος διότι εἷς τελωνοφύλαξ ἐξύλισε τὸν ἑβδομηκοντούτη διερμηνέα τοῦ ἐν Σμύρνῃ Προξενείου τῆς Ἀγγλίας, ὁ βεζύρης ἀπήντησε: «Τί θέλετε νὰ κάμω ὅταν εἷς μουσουλμάνος δέρνῃ ἕνα γκιαούρην;» Καὶ εἰς τὴν παρατήρησιν ὅτι ἡ τοιαύτη διαγωγὴ τῶν τελωνειακῶν ὑπαλλήλων θὰ διαταράξῃ τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις, ἀπήντησεν, ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἔχει ἀνάγκην τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου, διότι, ἂν φύγουν μερικοὶ ἔμποροι, θὰ ἔλθουν ἄλλοι.

Τραγικωτέρα ὅμως ὑπῆρξεν ἡ τύχη τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Ναβόν, διερμηνέως τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βενετικῆς πρεσβείας, τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ἱστορικοὶ ὀνομάζουσιν ἁπλῶς *Μπατίστα*. Οὗτος ἀπηγχονίσθη, διότι εἰς μίαν ἐπιστολήν του, πεσοῦσαν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἔδιδε διαφόρους πληροφορίας. Ὁμοίως ἀπηγχονίσθη καὶ εἷς Ἕλλην ἰατρὸς ἐκ Μονεμβασίας, ὅστις εὑρισκόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν διέφυγεν ἐκεῖθεν καὶ ἐνεφανίσθη εἰς Μονεμβασίαν μὲ βενετικὸν δίπλωμα ὡς ἀρχηγός. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὅμως τῆς Μονεμβασίας συνελήφθη καὶ μεταφερθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκρεμάσθη πρὸ τοῦ Παρμὰκ-καποῦ (Πύλης τοῦ δακτύλου) μὲ τὸ βενετικὸν δίπλωμα περὶ τὸν λαιμόν.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μορέως περιεπλάκησαν αἱ μετὰ τῆς Αὐστρίας σχέσεις τῆς Τουρκίας μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε ὁ πόλεμος κατέστη ἀναπόφευκτος. Εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ κατὰ τῆς Βενετίας πολέμου ὁ Δαμὰτ Ἀλῆ πασᾶς ἀπέστειλεν εἰς Βιέννην τὸν Μουτεφερρικᾶ Ἰβραχὶμ μετ' ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν πρίγκιπα Εὐγένιον τῆς Σαβαυδίας (Σαβοΐας), ἀρχιστράτηγον τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ, τὸν ἐπονομασθέντα ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν «der edle Ritter» (ὁ εὐγενικὸς ἱππότης). Ὁ βεζύρης ἤλπιζεν, ὅτι ἡ Αὐστρία θὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον, ὡς καὶ κατὰ τὸν τελευταῖον ρωσοτουρκικόν. Ἡ ἐπίδοσις τῆς βεζυρικῆς ἐπιστολῆς ἐγένετο μετὰ μεγάλης πομπῆς (13 Μαΐου 1715). Μετὰ τέσσαρας μῆνας ὁ μουτεφερρικᾶς ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν κομίζων τὴν ἀπάντησιν τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου, ὅστις καὶ προηγουμένως εἶχε προσφέρει τὴν μεσολάβησιν τῆς Αὐστρίας μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βενετίας. Τὸ ἀκόλουθον ἔτος, δώδεκα ἡμέρας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν συνθήκης συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας (13 Ἀπριλίου 1716) μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Βενετίας, ὁ πρῖγκιψ Εὐγένιος ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Δαμὰτ Ἀλῆ πασᾶν προτείνων τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσχύος τῆς συνθήκης τοῦ Κάρλοβιτς, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς πληρωμῆς εἰς τὴν Βενετίαν ὅλων τῶν ζημιῶν πολέμου.

Συνεπείᾳ τῆς προτάσεως ταύτης ἤρχισεν ἐν Τουρκίᾳ πολεμικὸς ὀργασμός. Εἰς μέγα συμβούλιον τοῦ Στέμματος συνελθὸν εἰς τὸ παλάτιον τῆς Βαλιδὲ - Σουλτάνας, εἰς Ἐγιούπ, ὁ Ρεΐζ ἐφέντης ἀνέγνωσε διακήρυξιν συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ βεζύρου ἰδιοχείρως καὶ ἀναπτύσσουσαν, ὅτι ἡ συνθήκη τοῦ Κάρλοβιτς δὲν ἐπιβάλλει εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας τὴν ὑποχρέωσιν νὰ βοηθήσῃ τὴν Βενετίαν, ὅτι ἑπομένως ὁ Αὐτοκράτωρ παρασπονδεῖ καὶ πρέπει νὰ κηρυχθῇ ἐναντίον του ὁ πόλεμος. Πρὸς τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ βεζύρου συνετάχθη ὁ μουφτῆς. Ὁ Δαμὰτ Ἀλῆ ἠρώτησε τότε τοὺς στρατηγούς, ἂν κατὰ τὴν γνώμην των ἔπρεπε ν' ἀποσταλῇ ὁ κύριος στρατὸς εἰς Κέρκυραν, τῆς ὁποίας εἶχεν ἀποφασισθῆ προηγουμένως ἤδη ἡ πολιορκία ἢ εἰς τὰ αὐστριακὰ σύνορα. Πάντες οἱ στρατηγοὶ ἀπεφάνθησαν ὁμοφώνως, ὅτι ὁ βεζύρης ἔπρεπε νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ βαδίσῃ κατὰ τῶν Γερμανῶν, «διότι οἱ Γερμανοὶ αὐτοὶ δὲν εἶναι ὡς οἱ ἄλλοι ἄπιστοι, ἀλλ' ἔθνος ἀνδρεῖον». Εἰς ταῦτα ὁ βεζύρης παρετήρησε τὰ ἑξῆς: «Ἄνθρωποι μικρόψυχοι μεγαλοποιοῦσι τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ τῆς πίστεως, λέγοντες, ὅτι οἱ Γερμανοὶ αὐτοὶ εἶναι ἐχθρὸς μέγας, καὶ ἀποθαρρύνουσι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς Μουσουλμάνους. Ἔ λοιπόν, σεβάσμιε μουφτῆ, δὲν εἶναι σύμφωνον πρὸς τὸν νόμον νὰ θανατωθῶσι τοιοῦτοι προδόται τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, οἱ ὁποῖοι ζητοῦσι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ διαφύγωσι τὰς κακουχίας τοῦ πολέμου; Δὲν ἀρχίζομεν τὸν πόλεμον ἐξ αἰτίας μιᾶς ἐπιστολῆς. Ὁπλιζόμεθα καὶ βαδίζομεν εἰς Βελιγράδιον, ἂν τὸ στράτευμα τῶν ἀπίστων ὑπερβῇ τὰ σύνορα κατὰ ἓν βῆμα καὶ ἀποκρούομεν αὐτό. Εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν συνόρων ἐδόθησαν αὐστηρόταται διαταγαὶ νὰ μὴ διαταράξωσι τὴν εἰρήνην».

Ὁ βεζύρης ἀνεκοίνωσε κατόπιν, ὅτι προώρισε τὸν βεηλέρβεην τοῦ Διαρβεκὶρ Καρᾶ-Μουσταφᾶ διὰ τὴν Κέρκυραν καὶ ἠρώτησε ποία εἶναι ἡ γνώμη τοῦ συμβουλίου. Οἱ στρατηγοί, οἵτινες εἶδον ὅτι πρόκειται περὶ ληφθείσης ἀποφάσεως, προυτίμησαν νὰ σιωπήσωσι παρὰ νὰ ἐκτεθῶσι πάλιν εἰς τὴν κατηγορίαν ὅτι εἶναι ἐχθροὶ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος. «Ἀρκετὰ διὰ σήμερον» εἶπε τέλος ὁ Βεζύρης. Σκεφθῆτε αὐτὴν τὴν νύκτα καὶ αὔριον, μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, νὰ εὑρεθῆτ'

Digitized by Google

ὅλοι εἰς τὸ μέγα συμβούλιον, τὸ ὁποῖον θὰ συγκροτήσῃ ἡ Α. Μ. ὁ Παδισὰχ εἰς τὸ Δαούτ-πασᾶ».

Τὴν ἐπιοῦσαν οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ οὐλεμάδες συνῆλθον εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ καϊμακάμη (ἀρχηγοῦ τῆς αὐτοκρατορικῆς συνοδείας). Μόλις ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος ἐνεφανίσθη ὁ μέγας βεζύρης εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ σουλτάνου, ὅπου προσῆλθον καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς συνελεύσεως. Πρῶτος ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Δαμὰτ Ἀλῆ πασᾶς, ἐπαναλαβὼν τὰ τῆς προτεραίας περὶ παρασπονδίας τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ περὶ ἐπιστολῆς τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου. Τότε ἐξήγαγεν ὁ μουφτῆς τὸν φετβᾶν (ἱερονομολογικὴν γνωμοδότησιν), τὸν ὁποῖον εἶχεν ἑτοιμάσει, ὁ δὲ Ρεΐς ἐφέντης ἀνέγνωσεν αὐτόν. «Ποία εἶναι ἡ γνώμη σας;» ἠρώτησε τοὺς παρισταμένους ὁ μουφτῆς. Ἐπηκολούθησε σιγὴ διαρκέσασα ἓν τέταρτον τῆς ὥρας, διότι οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ εἴπῃ τι. Διακόψας τότε τὴν σιωπὴν ὁ βεζύρης εἶπε: **«Διατί δὲν ὁμιλεῖτε, κύριοι; Αὐτὸ εἶναι Συμβούλιον τοῦ Στέμματος, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ καθεὶς εἶναι ἐλεύθερος νὰ ὁμιλήσῃ. Ἔχετε καμμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς νομιμότητος τοῦ φετβᾶ; Ὁμιλήσατε».** Τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ ἀνώτερος στρατοδίκης (καζασκέρης) Ἀνατολῆς Μιρζᾶ-ζαδὲ Μεχμὲτ εἰπών: **«Ἀφοῦ ἐπιστολὴ τοῦ Γερμανοῦ πρωθυπουργοῦ ληφθεῖσα διὰ τοῦ ταχυδρομείου δὲν ἀποδεικνύει ἀκόμη, ὅτι παρεβιάσθησαν τὰ σύνορα, πῶς ἀποδεικνύεται ἡ παράβασις τῆς εἰρήνης; Δὲν θὰ ἦτο καλύτερον νὰ συνταχθῶσιν αἱ διαταγαὶ κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε προηγουμένως νὰ βεβαιωθῇ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη περὶ τούτου;»**

Ἐξηκολούθησεν ἐφ' ἱκανὸν στιχομυθία, τὴν ὁποίαν παραθέτει ὁ Χάμμερ μεταφράζων ἐκ τοῦ Τούρκου ἱστορικοῦ Ρασίτ, τέλος δὲ ἐκράτησεν ἡ γνώμη τοῦ βεζύρου, διατάξαντος τὸν Ρεΐς ἐφέντη ν' ἀναγνώσῃ τὰς τελευταίας πληροφορίας τοῦ πασᾶ τοῦ ἐν Οὑγγαρίᾳ Τεμεσβὰρ (τῆς σήμερον ρουμανικῆς Τιμισοάρας), ἀγγέλλοντος, ὅτι παρεμποδίζεται ὁ διὰ τοῦ Σαύου διάπλους τῶν ἐκ Βοσνίας ποταμοπλοίων. Τέλος ἀπεφασίσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ βεζύρης κατὰ τῶν Γερμανῶν, ὁ δὲ σουλτάνος εἶπεν: **«Ἂς συνέλθωμεν μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ πάλιν εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ ἂς συσκεφθῶμεν περὶ τοῦ κατὰ τῶν Γερμανῶν πολέμου».**

Ἤρχισαν τότε δραστηρίως αἱ πολεμικαὶ προπαρασκευαί. Ἐκτὸς τοῦ ἐν τῷ ναυστάθμῳ στόλου ἐναυπηγήθησαν 15 γαλιότα, 25 φρεγάται καὶ ἄλλα μικρότερα σκάφη. Ὁ βεηλερβέης τῆς Ἀνατολῆς Τουρκ-Ἀχμέτ, ὅστις εἶχε διαταχθῆ νὰ ἐκκινήσῃ κατὰ τῆς Κερκύρας, διετάχθη ἤδη νὰ κατευθυνθῇ ἐσπευσμένως εἰς Νύσσαν τῆς Σερβίας. Συγχρόνως ὁ βεζύρης διεμήνυσεν εἰς τὸν Ράκοσυ, μνηστῆρα τοῦ οὑγγρικοῦ θρόνου, ὅτι θὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ λάβῃ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Τρανσυλβανίας καὶ τὸν τίτλον βασιλέως τῆς Οὑγγαρίας, ἂν ἐβοήθει τοὺς Τούρκους. Μετ' ὀλίγον ὁ σουλτάνος ἔφθασε μετὰ μεγάλης συνοδείας εἰς Ἀδριανούπολιν. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ φετβᾶ καὶ τῆς πολεμικῆς προκηρύξεως ὁ βεζύρης λαβὼν τὸν λόγον εἶπε: **«Δὲν συνήλθομεν ἐνταῦθα, ὅπως ἀπασχοληθῶμεν εἰς κενοὺς λόγους περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἀποφασισθέντος ἤδη πολέμου, ἀλλ' ὅπως ἐνθουσιασθῶμεν διὰ τὴν διεξαγωγὴν αὐτοῦ συμφώνως πρὸς τὸ ἱερὸν λόγιον «Μάχου κατὰ τῶν ἀπίστων καὶ ἔσο βίαιος ἐναντίον των!»**

Πρὸ τῆς πρὸς τὸ Βελιγράδιον ἐκκινήσεως ἐδόθη ἡ ἀπάντησις τοῦ βεζύρου εἰς τὸν ἐπιτετραμμένον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, Φλάϊσμαν, τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι εἶχον παραλάβει μεθ' ἑαυτῶν εἰς Ἀδριανούπολιν. Ἡ ἀπάντησις αὕτη, συνταχθεῖσα ὑπὸ αὐτοῦ του Δαμὰτ Ἀλῆ πασᾶ, εἶναι δεῖγμα τοῦ τότε ἀποτόμου διπλωματικοῦ ὕφους τῶν Τούρκων, τὸ ὁποῖον ἄλλως τε εἰς ἄλλα ἔγγραφα εἶναι ἀκόμη περισσότερον ἀπότομον. Ἰδοὺ τί γράφει ὁ βεζύρης πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος: **«Ἔ! πῶς θὰ πιστεύωμεν εἰς τὸ ἑξῆς εἰς τὸν λόγον σας, ὅταν κλείεται εἰρήνη. Τοιαύτας ἀξιομέμπτους πράξεις οὔτε ἁπλοῖ δοῦκες διαπράττουσι, πόσον ὀλιγώτερον ἕνας Χριστιανὸς βασιλεύς. Ἐμπρὸς λοιπόν, θὰ πολεμήσωμεν μὲ σᾶς. Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἡ ἐνέργεια αὐτὴ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἐνέργεια ἐλευθέρα πάσης ὑπεροψίας, θὰ τὴν ὠφελήσῃ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὸ αἷμα τὸ ὁποῖον θὰ χυθῇ ἀπὸ τὰ δύο μέρη θὰ φέρῃ τὴν κατάραν καὶ τὴν καταστροφὴν οὐχὶ μόνον εἰς σᾶς ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ τέκνα σας καὶ εἰς τὰ τέκνα τῶν τέκνων σας μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς Κρίσεως. Τὸ κακὸ στὸ λαιμό σας!»** Ἐν περιθωριακῇ δὲ σημειώσει προσετίθετο, ὅτι, ἐπειδὴ κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ὁ ἐν Βιέννῃ ἀπεσταλμένος τῆς Τουρκίας ἐνεκλείσθη εἰς Κομόρν, καὶ ὁ πρέσβυς τοῦ αὐτοκράτορος θὰ κρατηθῇ ἡμέρας τινὰς εἰς Βελιγράδιον.

Ἐκ Φιλιππουπόλεως ἀπεστάλησαν διαταγαὶ εἰς τὸν καπετὰν πασᾶν, ὅπως κινήσῃ κατὰ τῆς Κερκύρας, ἐνῷ ὁ Ἀαρὲτς Ὀσμὰν πασᾶς, σαντζὰκ-βέης Τρικάλλων, διετάχθη νὰ καθαρίσῃ τὰς ὁδοὺς ἀπὸ Τρικκάλων εἰς Σαγιάδα καὶ Φούριντος (τουρκικὸν ὄνομα τοῦ Butrinto ἢ Βουθρωτοῦ) καὶ νὰ ἑτοιμάσῃ τρόφιμα διὰ τὸν στρατόν, ὅστις θὰ ἐξεστράτευε κατὰ τῆς Κερκύρας. Πρὸς μεταφορὰν τῶν πυροβόλων ἐστρατολογήθησαν ἢ μᾶλλον ἠγγαρεύθησαν οἱ ἐντόπιοι ἑλληνικοὶ πληθυσμοί.

Ἐν τῷ μεταξὺ μεγάλαι στρατιωτικαὶ κινήσεις ἐγίνοντο εἰς ὅλα τὰ σύνορα τῆς Τουρκίας κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἔφθασε δὲ καὶ ἡ συνήθης ἐπικουρία τοῦ Χὰν τῆς Κριμαίας. Συγχρόνως ἔφθασε καὶ πρεσβευτὴς τῆς Πολωνίας μὲ προτάσεις συμμαχίας. Τὰ τῆς ἀκροάσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου καὶ τὰ τῆς δουλοπρεποῦς τοῦ Πολωνοῦ ἀπεσταλμένου στάσεως περιγράφει διὰ μακρῶν ὁ ἀνωτέρω μνημονευόμενος Τοῦρκος ἱστορικὸς Ρασίτ. Χρέη διερμηνέως ἐξετέλει ὁ Ἰωάννης Μαυροκορδᾶτος, υἱὸς Ἀλεξάνδρου «**τοῦ ἐξ ἀπορρήτων**», διαδεχθεὶς τὸν ἀδελφόν του Νικόλαον, διορισθέντα ὁσποδάρον τῆς Μολδαυίας ἀντὶ τοῦ Ρακοβίτσα καί, βραδύτερον, τῆς Βλαχίας.

Ἐξ Ἀδριανουπόλεως τὸ στρατόπεδον μετεφέρθη εἰς Νύσσαν τῆς Σερβίας, ὅπου ἔφθασαν ὁ Σαρῆ Ἀχμέτ, βεηλὲρ-βέης τῆς Ρούμελης, εἷς ἄλλος Ἀχμέτ, βεηλὲρ-βέης τῆς Ἐρζερούμ, ὡς καὶ οἱ σαντζὰκ-βέηδες Καισαρείας καὶ Κοτζᾶ-ἴλῆ καὶ 10.000 Τάταροι ὑπὸ τὸν Νουρεττὶν Σελαμὲτ-Γκιραΐ. Καθ' ὁδὸν ἐδολοφονήθη ὑπὸ δζεμπετζίδων μεταξὺ Γιαγοδίνας καὶ Μπατουσίνας ὁ Γάλλος διερμηνεὺς Πιέρ, διότι ἐπεχείρησε νὰ ἀποτρέψῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας, ἔχων, ὡς ἐπιστεύετο, ἐν τούτῳ σύμφωνον καὶ τὸν Ρεΐζ-ἐφέντην. Τὸν φόνον διέταξεν ὁ Κιαγιᾶ βέης διὰ νὰ ἐκφοβίσῃ τὸν Ρεΐζ. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔφθασεν ὁ βεζύρης εἰς Βελιγράδιον ὑπὸ τοὺς κρότους τῶν τηλεβόλων τῶν φρουρίων. Γενομένου κατόπιν πολεμικοῦ συμβουλίου ὁ βεζύρης ἔθεσε τὸ ἐρώτημα, ἂν θὰ βαδίσωσι κατὰ τοῦ Πετροβαραδίνου ἢ κατὰ τοῦ Τεμεσβάρ. Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἀπεφασίσθη νὰ βαδίσῃ ὁ στρατὸς κατὰ τοῦ Πετροβαραδίνου διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως ζευχθείσης γεφύρας (25 Ἰουλίου 1716). Αἱ ἐχθροπραξίαι ἤρχισαν εἰς Καρλόβτσαν (Κάρλοβιτς), δηλαδὴ ἀκριβῶς εἰς τὸ μέρος, ὅπου πρὸ δέκα ἑπτὰ ἐτῶν εἶχεν ὑπογραφῆ ἡ προαναφερθεῖσα συνθήκη εἰρήνης. Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ στρατόπεδον οἱ πρῶτοι αἰχμάλωτοι καὶ αἱ πρῶται κεφαλαί, ὁ κιαγιάβεης, ὅστις κατέκρινε τὴν ἐν Πελοποννήσῳ γενναιοδωρίαν τοῦ βεζύρου, ἐπλήρωσε μόνον 20 γρόσια κατὰ κεφαλήν. Τοῦτο προὐκάλεσε μεγάλην δυσαρέσκειαν τοῦ στρατεύματος, ἐδέησε δὲ νὰ ἐπέμβῃ ὁ βεζύρης διατάξας τὴν διανομὴν γενναιοτέρων ποσῶν. Ὅταν ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἔφθασεν ἐνώπιον τοῦ Πετροβαραδίνου, ὅπου ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος κατεῖχε τὰ κατὰ τὸν προηγούμενον πόλεμον ὑπὸ τοῦ Σουρμελῆ Ἀλῆ πασᾶ ἀνεγερθέντα ὀχυρώματα, ὁ βεζύρης, ἂν καὶ διαθέτων πολὺ μεγαλυτέρας δυνάμεις, δὲν διέταξεν ἄμεσον ἐπίθεσιν, ἀλλ' ἀνέμενε νὰ ἐπιτεθῶσιν οἱ Αὐστριακοί. Τὸ αὐτὸ ἐπανελήφθη καὶ τὴν ἐπιοῦσαν. Τοῦτο ἐθεωρήθη σφάλμα, ὀφειλόμενον εἰς τὸν Σαρῆ-Ἀχμέτ. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν (13 Αὐγούστου 1716) ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος ἀπεφάσισε τέλος νὰ δώσῃ τὴν μάχην, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀλῆ δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ. Ἡ μάχη ἤρχισε τὴν 7ην ὥραν τῆς πρωΐας. Οἱ Τοῦρκοι διέθετον 150.000 ἄνδρας (50.000 γενιτσάρους, 30.000 σιπαχῆδες, πρὸς δὲ Ταταρους, Βλάχους, Ἀρναούτας καὶ Αἰγυπτίους), ἐνῷ ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος ἐπετέθη κατ' ἀρχὰς μὲ 187 ἴλας ἱππικοῦ καὶ 62 τάγματα πεζικοῦ, ἔχων τὸ μὲν δεξιὸν προστατευόμενον ὑπὸ ἀποτόμων ὑψωμάτων, τὸ δὲ ἀριστερὸν ὑπὸ ἕλους. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐφάνησαν κερδίζοντες οἱ Αὐστρογερμανοί, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ γενίτσαροι ἀπέκρουσαν τὸ αὐστριακὸν πεζικόν. Ὁ Εὐγένιος ἀπέστειλε τότε τὸ ἱππικὸν τοῦ δεξιοῦ ὅπως συγκρατήσῃ τοὺς ὑποχωροῦντας.

Τὸ ἱππικὸν τοῦτο ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς εἰς βοήθειαν τῶν γενιτσάρων ἐρχομένους Τούρκους ἱππεῖς. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μάχης ὁ μέγας βεζύρης ἵστατο ἀκίνητος ἔμπροσθεν τῆς σκηνῆς του ἔχων ἐνώπιον αὐτοῦ τὸ *σαντζάκ-ι-σερίφ*. Ὅταν ὅμως, πεσόντος τοῦ βεηλέρβεη, ὅστις διώκει τὸ ἀριστερόν, οἱ σιπαχῆδες καὶ σιλιχτάρηδες ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ὁ βεζύρης ὥρμησεν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀγάδων του κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλ' ἐβλήθη ὑπὸ σφαίρας εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἔπεσεν ἐκ τοῦ ἵππου. Οἱ ἄνθρωποί του ἐφόρτωσαν αὐτόν, θανασίμως πληγωθέντα, ἐπὶ ἵππου, κατόπιν δὲ ἐφ' ἁμάξης, καὶ τὸν μετέφερον εἰς Κάρλοβιτς, ὅπου ἐξέπνευσεν εἰς ἡλικίαν 50 περίπου ἐτῶν. «Οὕτω, ὡς λέγει ὁ Χάμμερ, οἱ Γερμανοὶ ἐξεδικήσαν τὴν ὑπὸ τοῦ βεζύρου τούτου κατὰ τῶν Βενετῶν διαπραχθεῖσαν παρασπονδίαν ἀκριβῶς εἰς τὸ μέρος, ὅπου εἶχεν ὑπογραφῆ ὑπὸ τῶν Τούρκων παραβιασθεῖσα συνθήκη.» Ὁ ἱστορικὸς Ρασίτ, ὁ δεφδερτάρης Μουσταφᾶ, ὁ Μεβκουφατζῆς Ἰβραχὶμ καὶ ὁ Ρεΐζ-ἐφέντης Μουσταφᾶς, οἵτινες ἵσταντο παρὰ τὴν ἱερὰν σημαίαν, παρέλαβον αὐτὴν καὶ ἔσπευσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν μερικῶν ἐφίππων γεδικλίδων μετὰ τοῦ ἀγᾶ τῶν σιπαχίδων εἰς Βελιγράδιον. Ὅταν ἡ φυγὴ αὐτὴ ἐγνώσθη εἰς τὸ δεξιὸν τοῦ Σαρῆ Ἀχμέτ, ὑπεχώρησαν καὶ οἱ γενίτσαροι εἰς Βελιγράδιον. Τὴν μεσημβρίαν ἡ μάχη εἶχε κριθῆ. Οἱ Αὐστρογερμανοὶ ἔχασαν 30.000 ἄνδρας, ἀλλ' ἐκυρίευσαν 150 σημαίας καὶ 5 ἱππουρίδας, πρὸς δὲ καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ βεζύρου μὲ σπουδαῖα ἔγγραφα. Οἱ Τοῦρκοι ἔχασαν 60.000 ἄνδρας.

Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ νεκρὸς τοῦ βεζύρου ἐτάφη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ τότε ἐν Βελιγραδίῳ τεμένους τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν. Μετὰ ἑβδομήκοντα ὅμως ἔτη ὁ Αὐστριακὸς στρατηγὸς Λόουδον (Loudon), κυριεύσας τὸ Βελιγράδιον, μετέφερεν εἰς Βιέννην ὡς τρόπαιον τὸ ἐπιτύμβιον μνημεῖον τοῦ Δαμὰτ Ἀλῆ, ὅπερ ἀπετέθη εἰς τὸ δάσος τοῦ Χάδερσδορφ, ὅπου ἐτάφη καὶ ὁ Λόουδον.

Κατὰ τὸν Χάμμερ, ὁ Δαμὰτ Ἀλῆ πασᾶς, ὁ κατακτητὴς τῆς Πελοποννήσου, ἐστερεῖτο πάσης στρατιωτικῆς ἀξίας. Ἦτο εὔγλωττος καὶ πεπαιδευμένος, καλλιεργῶν καὶ τὴν ποίησιν, πολλὰ ἀναγνώσας καὶ πολλὰ μαθὼν ἰδίως ἐκ τῶν ἱερῶν βιβλίων, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποκτήσῃ τὸ «γνῶθι σαυτόν», διότι τὸν ἐπεσκότιζεν ἡ ὑπερηφάνειά του. Ἐπίστευεν εἰς τὴν ἀστρολογίαν, ἐνισχυόμενος εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Κιαγιᾶ-βέη, ὅστις ἤθελε διὰ τοῦ μέσου τούτου νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιρροήν του. Καὶ εἶχον μὲν προείπει εἰς αὐτὸν τὰ ἄστρα τὴν κατάκτησιν τοῦ Μορέως, ἀλλὰ τὰ ἴδια ἄστρα ἠπατήθησαν εἰς τὴν πρόρρησιν, ὅτι θὰ κατέκτα καὶ τὴν Βουδαπέστην. Οἱ Τοῦρκοι ἱστορικοὶ ἀναγνωρίζουσιν, ὅτι κατὰ τὴν βεζυρείαν του, διαρκέσασαν τρία καὶ ἥμισυ ἔτη, ἀφιερώθη εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ κράτους. Μεταξὺ τῶν ἱδρυμάτων αὐτοῦ ἀναφέρονται μία βιβλιοθήκη παρὰ τὸ τέμενος τοῦ Σὲχ-ζαδὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἓν τζαμίον εἰς τὴν πατρίδα του Νίκαιαν. Τοσαύτη ἦτο ἡ αὐστηρότης του κατὰ τῶν καταχραστῶν τοῦ δημοσίου χρήματος, ὥστε, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του, ὅλοι ἔλεγον γενικῶς τὴν τουρκικὴν παροιμίαν: **«Σήμερον τίποτε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λάβῃ κανείς, παρεκτὸς ἀπὸ τὸν χαιρετισμόν».**

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**Ἀλῆ *πασᾶς*, Δζεντερῆ-Ζαδέ.** Υἱὸς τοῦ Καρὰ-Χαλὶλ Δζεντέρλῆ, τέταρτος βεζύρης τῆς Τουρκίας, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του, ὅστις διεδέχθη τὸν πρίγκιπα Σουλεϋμὰν πασᾶν, υἱὸν τοῦ σουλτάνου Ὀρχάν. Ἡγηθεὶς διαφόρων τουρκικῶν ἐκστρατειῶν ἐπὶ σουλτάνου Μουρὰτ Α΄ ἐκυρίευσε τὴν Νικόπολιν καὶ τὴν Τύρναβον (τῆς Βουλγαρίας), τὴν Προβαδίαν καὶ τὴν Σιλίστριαν. Βογιαζὶτ ὁ Β΄ διετήρησεν αὐτὸν εἰς τὸ βεζυρικὸν ἀξίωμα. Λέγεται ὅτι ἐπεχείρησε νὰ ἀποτρέψῃ τὸν σουλτάνον τοῦτον ἀπὸ τοῦ σχεδίου ἐκστρατείας καὶ ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπέθανε τὸ 813ον ἔτος τῆς Ἐγίρας (1411). Ν. Μ.

—**Ἀλῆ *πασᾶς*, Καπλανζαδέ.** Τουρκαλβανὸς βέης ἐξ Ἀργυροκάστρου, γεννηθεὶς τῷ 1740 καὶ διαδεχθεὶς εἰς τὴν τοπαρχίαν τοῦ Δελβίνου τὸν Καπλὰν πασᾶν, ἀποκεφαλισθέντα τῷ 1771 διὰ σκευωρίας τοῦ γαμβροῦ του Ἀλῆ πασᾶ τοῦ Τεπελενλῆ. Νυμφευθεὶς μετά τινας μῆνας τὴν ἀδελφὴν τοῦ τελευταίου, τὴν περιβόητον *Χαϊνίτσαν* ἢ *Σαχνισιάν*, ἔζη μετ' αὐτῆς ἀνύποπτος καὶ ἀγαπώμενος παρ' ὅλων ἐν τῷ πασαλικίῳ του, διότι ἐκυβέρνα μετὰ δικαιοσύνης καὶ πραότητος. Ὁ Τεπελενλῆς ὅμως, ὅστις ἐπεδίωξε τὸν φόνον τοῦ πενθεροῦ του Καπλὰν πασᾶ διὰ ν' ἀποκτήσῃ τὸ πασαλίκιον τοῦ Δελβίνου, δὲν ἐδίστασε νὰ διενεργήσῃ καὶ τοῦ γαμβροῦ του τὴν δολοφονίαν, κινήσας τὸν ἀδελφόν του Σουλεϋμὰν βέην πρὸς τοῦτο καὶ ὑποσχόμενος τὸ πασαλίκιον καὶ τὴν χεῖρα τῆς ἀδελφῆς του. Ὁ φόνος ἐτελέσθη τῷ 1773, ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Χαϊνίτσας, ἥτις, ἐπὶ μακρὸν ἀντιστᾶσα εἰς τὰς ἀπειλὰς τοῦ ἀδελφοῦ της, τέλος ἔστερξε νὰ νυμφευθῇ τὸν δολοφόνον τοῦ ἀνδρός της, Σουλεϋμὰν βέην, μεθ' οὗ καὶ ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον συνέζησε. Γ. Δ. Κ.

—**Ἀλῆ *πασᾶς*, Καρᾶ.** Τοῦρκος ναυτικὸς ἐκ τῶν ἐμπειροτάτων, διὰ τῆς ἀξίας του προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ *καπετὰν-πασᾶ* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ φονευθεὶς τὸν Μάϊον τοῦ 1822 κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κ. Κανάρη ἀνατίναξιν τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ἐν Χίῳ (βλ. Καρὰ-Ἀλῆς). Γ. Δ. Κ.

—**Ἀλῆ Καπετὰν *πασᾶς*.** Ἦτο ἐπὶ σουλτάνου Μεχμὲτ Δ΄ διοικητὴς Πελοποννήσου, ὅτε διωρίσθη τῷ 1671 καπετὰν πασᾶς εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Καπλὰν πασᾶ. Ἐπαύθη τῷ 1675.

—**Ἀλῆ *πασᾶς*, Κεμανκὲς (*Καρὰ Ἀλῆ πασᾶς*).** Ἀνῆλθεν εἰς τὸ πρωθυπουργικὸν ἀξίωμα ἐπὶ Μουσταφᾶ Α΄, ἀλλὰ συνωμόσας μετὰ τῶν οὐλεμάδων ἐξεθρόνισε τοῦτον καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν Μουρὰτ Δ΄ (9 Σεπτεμβρίου 1623). Κατήγετο ἐκ τῆς Παμφυλίας, πρὶν δὲ γίνῃ βεζύρης διετέλεσε βαλῆς Διαρβεκίρης καὶ Βαγδάτης. Ὡς πρωθυπουργὸς ἐπεδόθη εἰς πλείστας καταχρήσεις. Ἐπειδὴ δὲ ἀπέκρυψεν ἀπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ σουλτάνου τὴν ἅλωσιν τῆς Βαγδάτης ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἐθανατώθη τὴν 3ην Ἀπριλίου 1621 καὶ ἐτάφη εἰς τὸ φερώνυμον τζαμίον του ἐν τῇ Πόλει.

Τὸ παρωνύμιον *Κεμανκὲς* σημαίνει τοξότης (*κεμὰν*=τόξον, σήμερον δὲ βιολίον), ἐδόθη δὲ εἰς αὐτόν, διότι ἦτο δεινὸς τοξότης. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔλαβε μία συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ν. Μ.

—**Ἀλῆ *πασᾶς*, Κιλίτς.** Τὸ προσωνύμιον τοῦ *Κιλίτς* εἶναι ταυτόσημον ἐν τῇ τουρκικῇ γλώσσῃ μὲ τὴν λέξιν σπάθη. Ἦτο εἷς ἐκ τῶν διασημοτέρων Τούρκων ναυτικῶν, διατελέσας ἐπὶ 16 ἔτη κατε-

Digitized by Google

άν πασᾶς, ὑπὸ τοὺς σουλτάνους Σελὶμ Β' καὶ Μουρὰτ Γ'. Κατ' ἀρχὰς ἐκαλεῖτο *Οὐλοὺτς 'Αλῆ*. Περὶ τὸ ὄνομά του ὑπάρχει κάποια σύγχυσις. Ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος (Κωνσταντινούπολις, Β' 78, 9), ἐξηγῶν τὸ *Οὐλοὺτς* ὡς «νεκρὸς» (τουρκ. *οὐ-οῦ*), συγχέει αὐτὸν πρὸς τὸν διαβόητον πειρατὴν Σουσεῖν τὸν ἐπιλεγόμενον *Μέτζο-Μόρτο* (=ἡμι-θανῆ), ὅστις συνελήφθη ἡμιθανὴς ἐπί τινος πει-ρατικοῦ πλοίου καὶ ἐγένετο κατόπιν καπετὰν πα-σᾶς· συγχρόνως δὲ δέχεται καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Χάμμερ, θεωροῦντος ὅτι τὸ *Οὐλοὺτς 'Αλῆ* εἶναι παραφθορὰ τοῦ Occhiali ('Οχιάλη), ὅπερ ἦτο τὸ ὄνομα Ἰταλοῦ τινος ναυτικοῦ ἐκ Καλαβρίας, ἐξο-μόσαντος καὶ λαβόντος τὸ ὄνομα 'Αλῆ, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀποκληθέντος *Οὐλοὺτς* (=ἐξωμότης). Ὁ λεγόμενον ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τοῦ Τούρκου λεξι-κογράφου Σαμῆ βέη, ὅτι ὁ Οὐλοὺτς 'Αλῆ ἦτο Τοῦρκος ἐκ γενετῆς, καταγόμενος ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, ἐπωνυμούμενος *Μουεζζὶν-ζαδέ*, ὡς υἱὸς χό-τζα, εἶναι ἐσφαλμένον. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβο-λία ὅτι ὁ Σαμῆ συγχέει τὸν *'Αλῆ Κιλίτς* πρὸς τὸν *'Αλῆ-Σεχίτ* (βλ. κατωτέρω).

Ὀλίγον μετὰ τὴν προαγωγήν του εἰς τὴν τουρ-κικὴν ὑπηρεσίαν ὁ Κιλίτς-'Αλῆ διωρίσθη, ἕνεκα τῆς μεγάλης περὶ τὰ ναυτικὰ ἱκανότητός του, *βεη-λέρβεης*, ἤτοι διοικητὴς Ἀλγερίου. Ὡς τοιοῦτος συμμετέσχεν εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου διοικῶν τὸ ἀριστερὸν τῆς τουρκικῆς παρατάξεως κατὰ τοῦ δεξιοῦ τοῦ χριστιανικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Δόρια. Ὁ Κιλίτς κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὴν *καπιτάναν* (ναυαρχίδα) τοῦ τάγματος τῶν Ἱπποτῶν τῆς Μελίτης, ἀποκόψας διὰ τῶν ἰδίων του χειρῶν τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ τάγματος. Ἐκ τῆς γενικῆς δὲ καταστροφῆς τοῦ τουρκικοῦ στόλου ὁ Κιλίτς κατώρθωσε νὰ σώσῃ μόλις τὰς 40 γαλέρας, τὰς ὁποίας ἔφερεν εἰς Κων-σταντινούπολιν. Ὁ σουλτάνος Σελὶμ Β' διώρισε τότε αὐτὸν καπετὰν-πασᾶν καὶ μετέτρεψε τὸ πα-ρωνύμιον Οὐλοὺτς εἰς Κιλίτς.

Χάρις εἰς τὴν δραστηριότητα τοῦ τότε μεγάλου βεζύρου Μεχμὲτ πασᾶ Σοκολλῆ, ἡ Τουρκία κα-τώρθωσε νὰ ναυπηγήσῃ πάλιν νέον μέγαν στόλον. Ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος (15 Μαΐου 1574) μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ναυπάκτου, ὁ στόλος οὗτος ἀριθμῶν 198 μικρὰ καὶ μεγάλα σκάφη ἀπέπλευσεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ἀνάκτησιν τῆς πό-λεως Τύνιδος, τὴν ὁποίαν, κυριευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κιλίτς 'Αλῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐναντίον τῆς Κύπρου τουρκικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀνέκτησαν οἱ Ἱσπανοὶ ἐπελθόντες ὑπὸ τὸν Δὸν Χουάν, ἓν ἔτος μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου, ἐκ τῆς ἐν Σικελίᾳ Φαβινιάνας μὲ 99 γαλέρας καὶ ἐγκατα-στήσαντες ὡς ἀντιβασιλέα μετὰ τοῦ τίτλου Ἰνφάν-τη Ἱσπανίας τὸν ἐκ τῆς ἐγχωρίου δυναστείας τῶν Χαφσιτῶν (Μπενὶ-Χάφς) Μωχαμμέτ.

Ὁ τουρκικὸς στόλος, οὗτινος ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Κιλίτς 'Αλῆ πασᾶς, ἐνῷ τοῦ ἀποβατικοῦ στρατοῦ ἦτο ὡς σερασκέρης ὁ Σινὰν πασᾶς, ὁ κατα-κτητὴς τῆς Ὑεμένης, ἀπεβίβασεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Τύνιδος 40.000 ἄνδρας, ὧν 7.000 γενίτσαροι καὶ 7.000 σιπαχίδες. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἡ πόλις ἐκυκλώθη, κατόπιν δὲ ἤρχισεν ἡ πολιορκία τοῦ φρουρίου τῆς Γολέττας, τὸ ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχον κατορθώσει νὰ κυριεύσωσι κατὰ τὴν πρώ-την κατάληψιν τῆς πόλεως.

Κατόπιν ἀμύνης ἡ ὁποία διήρκεσε τριάκοντα τρεῖς ἡμέρας, οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Γολέτ-ταν μετὰ 200 τηλεβόλων καὶ 33 σημαιῶν, αἰ-χμαλωτίσαντες καὶ τὸν φρούραρχον Δὸν Πέτρο ὡς καὶ τὸν Ἰνφάντην ἀντιβασιλέα Μωχαμμὲτ μετὰ 300 Ἱσπανῶν αἰχμαλώτων. Τὸ φρούριον τῆς Γο-λέττας ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα, ὅπως ἀπολέσωσιν οἱ Ἱσπανοὶ πᾶσαν ἐλπίδα ἀνακτήσεως αὐτοῦ. Κα-τόπιν οἱ Τοῦρκοι ἐπολιόρκησαν τὸ νέον φρού-ριον τῆς Τύνιδος, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκυρίευσαν μετὰ τρεῖς λυσσαλέας ἐφόδους. Ὁ φρούραρχος Σερμπριο συλληφθεὶς ἤχθη πρὸ τοῦ Σερασκέρη ὅστις λαβὼν αὐτὸν ἀπὸ τῆς γενειάδος τὸν ἤλεγξε, διότι ἐπέμεινε νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ φρούριον καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Γολέττας. Οἱ Ἱσπανοὶ ὅμως ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπερασπίζωσιν ἡρωϊκῶς τὸν πύργον τῆς πρὸ τοῦ φρουρίου νήσου ὑπὸ τὸν Πα-γανὸ Δόρια καὶ τὸν Σινογκέρα. Τέλος ὁ Κιλίτς θαυμάσας τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν ὑπερασπιστῶν ὑπέγραψεν ἔγγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξησφαλί-ζετο εἰς αὐτοὺς ἡ ἐλευθέρα ἔξοδος. Ἀλλ' ὁ Πα-γανὸ φοβούμενος τὴν τουρκικὴν ἀπιστίαν ἐνόμι-σεν ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ βασισθῇ εἰς τοὺς Μαυριτα-νούς. Ὑπεσχέθη 1000 δουκᾶτα εἰς τέσσαρας μαύ-ρους, ἂν σώσωσιν αὐτόν. Οὗτοι δὲ ἀπιστότεροι τῶν Τούρκων ἀπέκοψαν τὴν κεφαλήν του καὶ ἔφεραν αὐτὴν εἰς τὸν σερασκέρην. Ὁ ἕτερος τῶν ὑπερασπιστῶν, ὁ Σινογκέρα, παρέδωκεν εἰς τὸν Σινὰν πασᾶν 15.000 δουκᾶτα τοῦ βασιλικοῦ ταμείου, ἐλπίζων οὕτω νὰ σώσῃ τὴν ζωήν του. Ἀλλ' ἐὰν ἐδηλώσεν εἰς τοὺς 30 φυγόντων ἐλεύθερον, ὅσοι ἔσωκοντο εἰς τὸν πύργον πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ φρουρίου, οὐχὶ ὅμως καὶ ὅσοι κατέφυγαν ἐκεῖ κα-τόπιν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σινογκέρα ἐπέμεινεν ὅτι ὅλοι ἔσωκοντο ἐκεῖ προηγουμένως, ὁ Σινὰν πασᾶς ἔδειξεν ἀπειλητικῶς τὴν κεφαλὴν τοῦ Δόρια, ἐπέτρεψε δὲ μόνον εἰς 50 ἄνδρας νὰ φύγουν ζῶν-τες. Οὕτως ἐγένοντο οἱ Τοῦρκοι κύριοι τῆς Τύνι-δος μεθ' ὅλων τῶν φρουρίων της.

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας ὁ Κιλίτς-'Αλῆ πασᾶς παρέμεινεν εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου καὶ ἐπὶ Μουρὰτ Γ'. Ἀπέθανε δὲ αἰφνιδίως τὴν 27ην Ἰουνίου 1587 καὶ ἐτάφη εἰς ἰδιαίτερον μαυσω-λεῖον παρὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ κτισθὲν τέμενος *Κιλίτς-'Αλῆ-πασᾶ-δζαμισῆ* ἐν Τοπχανὲ Κωνσταντινουπό-λεως. Ἐπὶ τοῦ τάφου του, ἐφ' οὗ ὑψοῦται μαρ-μάρινος ἱστὸς πλοίου μετὰ τόξου, ἀναγινώσκεται ἐπίγραμμα λέγον τὰ ἑξῆς εἰς τὴν παραστατικὴν γλῶσσαν τῶν τουρκικῶν ποιημάτων: «Χαλαρω-θείσης τῆς νευρᾶς τῆς ζωῆς αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἡλι-κίας, ὡς καὶ τὸ ἐνταῦθα ἀναρτηθὲν τόξον αὐτοῦ, ὅπερ ἀνέθεσε προσαρτήσας μετὰ τῆς σπάθης του εἰς τὸν οὐρανόν, ἐπέβη ἐπὶ τοῦ μονοξύλου τοῦ νεκροκραββάτου σκαφιδίου καὶ ἀναπαύεται ἤδη εἰς τὴν γῆν, ἣν οὐδέποτε εἶχε πατήσει». Τὸ ἐν λόγῳ τζαμίον ἔκτισαν κυρίως Χριστιανοὶ αἰχμά-λωτοι, κατορθώσαντες νὰ ἀνυψώσωσιν ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ νυκτὶ τὰ θεμέλια τοῦ κτιρίου μέχρι τῶν πρώτων θυρίδων. Ἀπορήσαντος δὲ τοῦ σουλτάνου Σελὶμ διὰ τὸ συντελεσθέν, ὁ Κιλίτς-'Αλῆ ἀπήν-τησεν, ὅτι διὰ τοῦ κατορθώματος τούτου ἠθέλησε νὰ ἀποδείξῃ ὁποίαν δύναμιν ἔχει ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Τουρκίας, ἀφοῦ οἱ δοῦλοί του οἰκοδομοῦσιν ἐν μιᾷ νυκτὶ τοιοῦτο κτίριον.

Ὁ Κιλίτς ἔκτισε καὶ ἕτερον φερώνυμον αὐτοῦ τζαμίον μεταξὺ Ὀρτάκιοϊ καὶ Βεσικτάς, ἐν Κων-σταντινουπόλει.

Κατὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀφῆκεν μέγαν θησαυ-ρὸν πολυτίμων λίθων καὶ χρυσοῦ, συνολικῆς ἀξίας 50.000 δουκάτων, ἐξ ὧν 6.000 δουκᾶτα εἰς νόμισμα· ὁ θησαυρὸς οὗτος περιῆλθεν εἰς τὸ Δημόσιον ὁμοῦ μετὰ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Γαλατᾶ, τῆς Καλλιπόλεως, τῆς Λήμνου καὶ ἄλλων νήσων, ἅτινα εἶχον ἐκχωρηθῇ εἰς αὐτόν. Ἦτο δὲ κατὰ τὸν θά-νατόν του 90 ἐτῶν, ἐκπνεύσας εἰς τὰς ἀγκάλας μιᾶς δούλης του, διότι μέχρι τῆς τελευταίας στι-γμῆς δὲν εἶχε παραιτηθῆ τῶν ἀπολαύσεων τοῦ γυναικωνίτου. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **'Αλῆ** *πασᾶς*, ὁ ἐπιλεγόμενος **Μαχτοὺμ** (=υἱός) καὶ **Χαντοὺμ** (=εὐνοῦχος). Τοῦρκος βεζύρης καταλαβὼν δὶς τὸ πρωθυπουργικὸν ἀξίωμα ἐπὶ Βα-γιαζὶτ Β'. Ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὅστις εἰσέβαλεν τῷ 1492 ἐκ Σεμενδρίας (Σεμὲν-δερέ) εἰς Τρανσυλβανίαν διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Ἐρυ-θροῦ Πύργου (Rotenturm), ἀλλ' ἐνικήθη καὶ ἐτράπη εἰς φυγήν, ἀφήσας ὅσα λάφυρα εἶχε κυ-ριεύσει προηγουμένως καὶ 15.000 αἰχμαλώτους. Κατόπιν ὅμως, διορισθεὶς πάλιν ἀρχηγὸς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς διαφόρους ἄλλας ἐκστρα-τείας, ἐκυρίευσε τὰς ὀχυρὰς πόλεις Παγιὰς καὶ Σὶς (τῆς Κιλικίας) ὡς καὶ τὰ ἐν Πελοποννήσῳ φρούρια τῆς Μεθώνης καὶ τῆς Κορώνης ἀπὸ τῶν Βενετῶν. Γενόμενος δὲ ἐπί τινα χρόνον βαλῆς (Γενικὸς Διοικητὴς) τοῦ Μορέως, διωρίσθη τῷ 1502 βεζύρης, παραμείνας τοιοῦτος ἐπὶ διετίαν καὶ ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Χερσὲκ-ζαδὲ Ἀχμὲτ πασᾶ. Μετὰ τρία ὅμως ἔτη ἐκλήθη τὸ δεύτερον εἰς τὸ βεζυρικὸν ἀξίωμα, παραμείνας τοιοῦτος ἐπὶ πέντε ἔτη.

Αὐτὸς ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ τοῦ Βα-γιαζὶτ Β', ὅστις ἐνίκησε παρὰ τὴν Τυρολόην (*Τσορλοὺ* ἢ *Τσουρουλοὺ*) τὸν υἱὸν τούτου, τὸν κα-τόπιν σουλτάνον Σελὶμ Α', στασιάσαντα κατὰ τοῦ πατρός του. Τῷ 1511 ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ ἐν Καππαδοκίᾳ ἐπαναστατήσαντος Σὰχ-Κουλῆ, τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ἐπωνόμασαν *Σεϊτὰν-Κουλῆ* (δοῦ-λον τοῦ διαβόλου), ἀλλ' ἐφονεύθη κατὰ τὴν μά-χην, τὴν συγκροτηθεῖσαν τῷ 1511 παρὰ τὸ Σαρ-μουσακλῆ, οὐ μακρὰν τῆς Καισαρείας. Λέγεται ἀνδρεῖος καὶ συνετός, συνάμα δὲ καὶ μεγαλόδω-ρος, ἰδίᾳ πρὸς τοὺς ποιητὰς καὶ τοὺς πεπαιδευ-μένους. Ἔκτισεν ἐν Κωνσταντινουπόλει δύο τζα-μία καὶ ἕνα μεδρεσὲν (ἱεροδιδασκαλεῖον). Ν. Μ.

— **'Αλῆ** *πασᾶς*, **Μολδοβαντζῆς**. Ἐβεζύρευσεν ἐπὶ Μουσταφᾶ Γ'. Γεννηθεὶς εἴς ἄσημόν τι χωρίον τοῦ νομοῦ Κασταμονῆς, ἦλθεν εἰς Κωνσταντινού-πολιν καὶ προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνακτόρων ὡς *μποσταντζῆς* (σωματοφύλαξ) διακρι-θεὶς κατόπιν κατὰ τὴν καταδίωξιν διαφόρων λη-στῶν. Τὸ ἐπώνυμον *Μολδοβαντζῆς* ἔλαβε πρὶν ἡ γίνῃ βεζύρης, διότι διαταχθεὶς νὰ συνοδεύσῃ ἱε-ροδούλους τινὰς ἐκ Μολδαυίας, ἐξοριζομένας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Προῦσαν, ἐπώλησεν αὐ-τὰς ὡς δούλας μὲ τὴν συγκατάθεσίν των. Κατό-πιν ἔγινε *καρακουλάκης*, δηλαδὴ κατάσκοπος τοῦ Σουλτάνου ἐντεταλμένος νὰ ἐπιτηρῇ τὸν βεζύρην. Τοιοῦτος ἦτο τότε ὁ Ραγὴπ πασᾶς, ὅστις ὅμως ἐπέτυχε νὰ ἐξορίσῃ αὐτὸν εἰς Φιλιππούπολιν. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἐκεῖ ἡ διαγωγή του ἀπήρεσεν, ὁ Μολ-δοβαντζῆς προσεκλήθη πάλιν εἰς Κωνσταντινού-πολιν καὶ διωρίσθη ἀγὰς τῶν *χασεκήδων* (σωμα-τοφυλάκων) καὶ κατόπιν *μποσταντζῆ-μπασης*, ἤτοι ἀρχηγὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, βαλῆς τῆς Ρούμελης μὲ βαθμὸν βεζύρου καὶ τέλος σερασκέ-ρης (ἀρχιστράτηγος) καὶ φρούραρχος τοῦ Μπεν-δὲρ καὶ τοῦ Χοτῖν τῆς Βεσσαραβίας. Ὡς τοιοῦ-τος διεκρίθη εἰς τὸν κατὰ τῶν Ρώσων πόλεμον, διὸ καὶ διωρίσθη, ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀκόμη εὑρι-σκόμενος, μέγας βεζύρης (1769), εἰς ἀντικατά-στασιν τοῦ Μεχμὲτ Ἐμὶν πασᾶ Γιαγλικτζῆ-ζαδέ. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἀπέτυχεν εἰς μίαν μάχην κατὰ τῶν Ρώσων, οἵτινες ἐκυρίευσαν τὸ Χοτῖν καὶ εἰ-σέβαλον μετὰ ταῦτα εἰς Μολδαυίαν, τὴν ὁποίαν καὶ κατέλαβον, αἰχμαλωτίσαντες τοὺς ἡγεμόνας τῆς Μολδαυίας καὶ Βλαχίας, Κωνσταντῖνον Μαυ-ροκορδᾶτον καὶ Γρηγόριον Γκίκαν, καὶ σφάξαν-τες ὅσους Τούρκους εὗρον ἐν Βλαχίᾳ. Εἰς ἐκδί-κησιν ὁ μουφτῆς ἐξέδωκε φετβᾶν καταδικάζοντα εἰς σφαγὴν ὅλους τοὺς Μολδοβλάχους, οἵτινες θὰ ὑπετάσσοντο εἰς τὴν Ρωσίαν. Τὸ μέτρον τοῦτο ἠνάγκασε τοὺς Μολδοβλάχους νὰ προσκολληθῶ-σιν ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν Ρωσίαν.

Ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας ταύτης ὁ Μολδοβαντζῆς ἐπαύθη, βεζυρεύσας μόνον τέσσαρας μῆνας καὶ πέντε ἡμέρας καὶ ἐξωρίσθη εἰς Καλλίπολιν. Μετὰ ἓν ἔτος ὅμως διωρίσθη φρούραρχος τῶν στενῶν τοῦ Ἑλλησπόντου μὲ τὸν βαθμὸν βεζύρου. Τῷ 1772, γέρων πλέον, διετάχθη νὰ διαμένῃ ἐν Ραιδεστῷ, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Ν. Μ.

— **'Αλῆ Μωχαμμὲτ 'Εμὶν** *πασᾶς*· βλ. **'Αλῆ Μω-χαμμέτ**.

— **'Αλῆ** *πασᾶς*, **Μοπάραχ**. Εἷς ἐκ τῶν πρωτερ-γατῶν τῆς σημερινῆς ἀναγεννωμένης Αἰγύπτου. Ἐγεννήθη τῷ 1821 εἰς τὸ χωρίον Μπαρναμπὰλ Ἀλ Γκαντίντα τῆς Δεκαχλίας (Αἰγύπτου) καὶ παρὰ τὴν συνήθειαν τῶν ὁμοεθνῶν του ἐπεδόθη εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ διεκρίθη. Διακούσας τὰ πρῶτα μαθήματά του εἰς τὰ ἐν Αἰγύπτῳ σχολεῖα, ἐστάλη μετ' ἄλλων ἐκλε-κτῶν σπουδαστῶν ὑπὸ τοῦ Μωχαμμὲτ 'Αλῆ — ἱδρυτοῦ τῆς σημερινῆς ἐν Αἰγύπτῳ δυναστείας — εἰς Παρισίους, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐκπαιδεύ-σεώς του.

Τῷ 1844, ἡγεμονεύοντος τοῦ Ἀββᾶς Α', ἐπα-νῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, ἔκτοτε δὲ ἀρχίζει ἡ πολύτι-μος καὶ πολύμορφος δρᾶσίς του. Μεταξὺ ἄλλων, ἱδρύει ἐν Αἰγύπτῳ νέας σχολάς· διοργανώνει τὰς ἤδη ὑπαρχούσας· δημοσιεύει πολλὰ σχολικὰ ἔργα εἰς τὰ δύο τυπογραφεῖα, τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος ἐγκα-τέστησεν εἰς τὸ Κάϊρον· θέτει τὰ θεμέλια τῆς χε-διβικῆς τοῦ Καΐρου μεγάλης καὶ πλουσίας σήμε-ρον βιβλιοθήκης· σχεδιάζει ἰδιοχείρως τὴν ἀρχι-τεκτονικὴν διαρρύθμισιν καὶ ρυμοτομίαν τοῦ Καΐ-ρου καὶ ὑποδεικνύει τὴν ἀνάγκην τῆς κατασκευῆς γεφυρῶν καὶ διωρύγων εἰς διάφορα τῆς Αἰγύπτου μέρη. Τέλος εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ σύνταξις καὶ ἐκτέλεσις τοῦ προγράμματος τῶν ἐγκαινίων τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ τὴν 17ην Νοεμβρίου 1869 ἐπὶ Ἰσμαὴλ πασᾶ. Ὁ Μοπάραχ μὲ ζῆλον καὶ σύστημα ἐξετέλεσεν ὅλα τὰ ἔργα ταῦτα, ἡ δὲ Αἴ-γυπτος, εὐγνωμονοῦσα, ἐτίμησεν αὐτὸν μὲ διάφορα δημόσια ἀξιώματα καὶ παράσημα. Ἀπέθανεν ἐν Καΐρῳ τῷ 1893 εἰς ἡλικίαν 72 ἐτῶν.

Τὰ κυριώτερα ἐπιστημονικά του ἔργα εἶναι: 1ον) **«Ἡ τοπογραφία τοῦ Καΐρου»** τὸ ἔργον τοῦτο, ὂν συμπλήρωμα τῆς ὑπὸ τοῦ Μακρίζη ἐκπονη-θείσης **«τοπογραφίας καὶ ἱστορικῆς περιγραφῆς τῆς Αἰ-γύπτου»**, ἐξεδόθη τῷ 1306 (Ἐγείρας) ἐν Καΐρῳ εἰς εἴ-κοσι (20) τόμους μεγάλου σχήματος, ἐν οἷς, ἐκτὸς μέρους μόνον τοῦ ἑβδόμου τόμου, ἐκτίθεται ἐν λεπτομερείᾳ καὶ ἐκτάσει ἡ τοπογραφία τοῦ Καΐ-ρου· μόνον 95 σελίδες τοῦ ζ' τόμου εἶναι ἀφιε-ρωμέναι εἰς τοπογραφικὴν περιγραφὴν τῆς Ἀλε-ξανδρείας. Τὸ εἰκοσάτομον τοῦτο ἔργον εἶναι πλού-σιον εἰς ὑλικόν. Λείπει ὅμως ἐξ αὐτοῦ ἡ κατάτα-ξις καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ κεφαλαιοποίησις, ἀπ' αὐ-τῆς δὲ τῆς ἀπόψεως εἶναι δυσκολομεταχείριστον καὶ ἀρκετὰ κουραστικόν. 2ον) **«Περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν ἐν Αἰγύπτῳ»**, σύγγραμμα ἐκδοθὲν ἐν Καΐρῳ τῷ 1309 (Ἐγείρας). 3ον) **«Περὶ τειχιστικῆς καὶ ἰδίως περὶ ὀχυρωματικῆς»** ἕτερον δὲ ἀνέκδοτον ἔργον του **περ. οἰκοδομικῆς»**. 4ον) **«Ἡ θρησκεία»**. Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον συνέγραψε σειρὰν βιβλίων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐν εἴδει μυθιστορήματος πραγματεύε-ται διάφορα ζητήματα ἠθικο-κοινωνικῆς φύσεως. Ἐκτὸς τούτων ἔχει συγγράψει καὶ σχολικὰ βιβλία διαφόρου περιεχομένου καὶ πολλὰ ἄλλα ἔργα μὴ ἐκδοθέντα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «Αὐτοβιογραφία του» εἰς διάφορα μέρη τοῦ ἔργου του: «Ἡ τοπογραφία τοῦ Καΐρου» Κάϊρον, 1306 'Εγείρας.— «Βιογραφία τοῦ 'Αλῆ πασᾶ Μοπάραχ» ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ (χειρουργοῦ) *Μωχαμμὲτ Βὲη Νταρῆ*, Κάϊ-ρον, 1311 ('Εγείρας) εἰς 63 σελίδας (ἀραβιστί).— «Αἱ ἐξέ-χουσαι τῆς 'Ανατολῆς φυσιογνωμίαι κατὰ τὸν ιθ' αἰῶνα» ὑπὸ τοῦ *Γεωργίου Ζαϊντάν*, τόμ. Β', 1903, σελ. 32—38 (ἀρα-βιστί).— Τὰ κύρια πρόσωπα τοῦ περιοδικοῦ «Μουκτατάφ», 1925, σελ. 145—156 (ἀραβιστί).— «Ὁ Φάρος» τῆς 'Αλεξαν-δρινῆς Βιβλιοθήκης, 'Αλεξάνδρεια, 1926, σελ. 71 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ Αἴγυπτος ἐν τῇ 'Αραβικῇ φιλολογίᾳ» ὑπὸ τοῦ *Εὐγ. Μιχαηλίδου*.— «Ἀλ-Σιάσα 'Αλ-'Ασμπουγίαντ» (=«Ἡ 'Εβδομαδιαία Πολιτική»), Κάϊρον 9 'Απριλίου 1927, ἀριθ. 57 (ἀραβικὴ ἐφημερίς). ΕΥΓ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

— **'Αλῆ** *πασᾶς*, **Μπενδερλῆς**. Ἐβεζύρευσεν ἐπὶ Μαχμοὺτ Β' κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἦτο υἱὸς κάποιου ἀσήμου Ἀγᾶ-Μπαμπᾶ, ἐκ Μπενδὲρ τῆς Βεσσαραβίας, διαπρά-ξας δὲ ἔγκλημά τι ἐδραπέτευσεν εἰς Χοτῖν, ὅπου προσεκολλήθη ὡς ἁπλοῦς ὑπηρέτης εἰς τὸν τῶν ἐκεῖ προκρίτων 'Αλῆ Ἀγᾶν. Βραδύτερον με-ταβὰς εἰς Βραΐλαν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ φρουράρχου Ἀχμὲτ πασᾶ. Οὗτος δὲ διορι-σθεὶς μετὰ μικρὸν μέγας βεζύρης προήγαγε τὸν

Digitized by Google

Μπενδερλῆ εἰς *σιλιχτάρην* του καὶ μετά τινα καιρὸν εἰς ἀρχιθυρωρὸν ἢ ὀρθότερον θαλαμηπόλον τῶν ἀνακτόρων *(καπουτζῆ - μπαση)* Ὁ Μπενδερλῆς εὑρίσκετο τότε μετὰ τοῦ προϊσταμένου του ἐν Ἐρζερούμ. Ἐλθὼν μετά τινα καιρὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπεστάλη εἰς οἰκονομικὴν ὑπηρεσίαν ἐν Κομοτηνῇ (Γκιουμουλτζίνα). Ληξάσης τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἀπεστάλη μὲ τὸν βαθμὸν *μίρι - μιρὰν* εἰς τὸν Καύκασον καὶ μετὰ μικρὸν διωρίσθη βαλῆς τοῦ Τσιλδίρ. Ἐκεῖθεν ἐκλήθη ὡς μέγας βεζύρης εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου οἱ Τοῦρκοι διετέλουν ἐν ἐξεγέρσει, συνεπείᾳ τῶν ἐκ τῶν ἡγεμονιῶν καὶ τοῦ Μορέως εἰδήσεων περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ Σουλτάνος Μαχμούτ, ἀνησυχῶν ἐκ τῶν πληροφοριῶν, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπέκειτο ἔκρηξις ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔπαυσε τὸν ἀνωτέρω ἀναφερόμενον Σεῒτ Ἀλῆ πασᾶν ὡς ἀνεπαρκῆ καὶ διώρισε τὸν Μπενδερλῆ Ἀλῆ πασᾶν, ὅστις, καθ' ἃ λέγεται εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν διάγγελμα τοῦ διορισμοῦ του, «διεκρίθη μεταξὺ τῶν βεζυρῶν διὰ τοῦ ζήλου καὶ τῆς γενναιότητος καὶ ἐγνωρίσθη διὰ τὴν πίστιν καὶ εὐθύτητά του» (*Ι. Φιλήμονος* Δοκίμιον Ἱστορικὸν Β' σελ. 306/ι). *Τὸ χάιτ - ι - χουμαγιοὺν* τοῦ διορισμοῦ ἐξακολουθεῖ ὡς ἑξῆς: «Ἐπειδὴ ἡ παροῦσα ἐποχὴ πρὸς οὐδεμίαν ἄλλην ὁμοιάζει, πληροφόρησον τούς πάντας μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης σε εὐθύτητος, τῆς ὑγιοῦς κρίσεώς σου καὶ τοῦ πρὸς τὴν θρησκείαν ζήλου σου, ὅτι ἀνάγκη ἐπίκειται ἀπόλυτος, ὅπως οἱ πιστοὶ ἅπαντες ὦσιν ἡνωμένοι κατὰ τὴν ἱερὰν ταύτην τοῦ Κορανίου ρῆσιν: *«Καὶ ὁ Θεὸς θεωρεῖ μετ' ἀγαθότητος τοὺς προσφέροντας αὐτῷ τὸ σέβας αὐτῶν ὑπὸ τὸ δένδρον καὶ ἀξιουμένους οὕτω τῆς θείας εὐνοίας ...»* Οἱ ὑπουργοί, οἱ πρόκριτοι τοῦ βασιλείου, οἱ διοικηταὶ τῶν γενιτσάρων, ὑπηρέται μου, ὀφείλουσι ν' ἀποβάλωσι τὴν νωθρότητα, τὴν περὶ τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὸν τρόπον τοῦ ζῆν πολυτέλειαν, ἁρμόζουσαν μᾶλλον ἐν καιρῷ εἰρήνης, παύσωσι δὲ τὰς ἀνωφελεῖς δαπάνας καὶ παραιτήσωσι τὴν ὀκνηρίαν».

Τὸ διάγγελμα τοῦτο ἀπεστάλη εἰς τὸ Τσιλδίρ, μέχρι δὲ τῆς ἀφίξεως τοῦ νέου μεγάλου βεζύρου διωρίσθη καϊμακάμης (τοποτηρητὴς) αὐτοῦ ὁ Ἐλ-Χὰτζ Σαλὶχ πασᾶς, εἰς τὸν διορισμὸν δὲ τούτου ὁ σουλτάνος Μαχμοὺτ ἔλεγεν: «...Ἡ ἐπιτηδειότης, μεθ' ἧς οἱ προδόται ἔπλεξαν τὴν συνωμοσίαν αὐτῶν ἂς διεγείρῃ πᾶσαν τὴν προσοχήν σου...»

Μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Μπενδερλῆ ἐνηργήθησαν συλλήψεις καὶ περιορισμὸς τῶν ὑπόπτων Ἑλλήνων, ὡς καὶ θανάτωσις ἐκείνων, ἐφ' ὧν ἐβάρυνον ὑπόνοιαι προδοσίας, πρωτίστως δὲ τοῦ μεγάλου διερμηνέως τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Κωνσταντίνου Μουρούζη. Ὅταν ὁ Μπενδερλῆς ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν (9/21 Ἀπριλίου 1821) πρώτη πρᾶξίς του ἦτο ἡ ὑπογραφὴ τοῦ διατάγματος τῆς παύσεως Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ τῆς περὶ θανατώσεως αὐτοῦ μυστικῆς διαταγῆς, τὰ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὁποίας λεπτομερῶς περιγράφει ὁ Ι. Φιλήμων (βλ. λ. Γρηγόριος Ε'), ἀναφέρων, ὅτι καὶ ὁ σουλτάνος μετημφιεσμένος εἰς δερβίσην ἐνεφανίσθη εἰς Φανάριον καὶ καθήσας κατέναντι τῆς ἀγχόνης, ἐφ' ἧς ᾐωρεῖτο ὁ νεκρὸς τοῦ γενναίου ἐθνομάρτυρος, παρετήρει αὐτὸν ἐπὶ ὥραν καὶ πλέον δι' οὗ ἔφερε μικροῦ τηλεσκοπίου, ὁ δὲ μέγας βεζύρης, διελθὼν ἔφιππος, ἔστη ἐπ' ὀλίγον καὶ ἰδὼν σκυθρωπὸς τὸν νεκρὸν ἔκαμε διὰ τῆς κεφαλῆς κίνησιν ἀποδοκιμασίας. Διότι φαίνεται, ὅτι ὁ Μπενδερλῆ Ἀλῆ πασᾶς δὲν ἦτο διατεθειμένος νὰ ἀνταποκριθῇ καθ' ὁλοκληρίαν πρὸς τὰς ἐλπίδας περὶ ἐξολοθρεύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, τὰς ὁποίας ἐβάσισεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ σουλτάνος Μαχμούτ, παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ διαβοήτου Χαλὲτ ἐφέντη, τοῦ κυριωτέρου αὐτοῦ συμβούλου, τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ἱστορικοὶ θεωροῦσιν ὡς ἕνα τῶν ὑπευθύνων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, διότι, κινήσας τὴν ὀργὴν τοῦ Μαχμοὺτ κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Ἠπείρου καὶ ἐπιτυχὼν τὴν προγραφὴν τούτου, διηυκόλυνε τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἑλληνικοῦ κινήματος. Κατὰ τὴν στιγμὴν ὅμως τοῦ ἐναντίον τοῦ πατριάρχου ἀνοσιουργήματος, ὅπερ ὁ σύγχρονος ἡμῶν Τοῦρκος δημοσιογράφος καὶ ἱστορικὸς Ἀχμὲτ Ρασίμ, γράψας τετράτομον ἐπίτομον ἱστορίαν τῆς Τουρκίας, δὲν διστάζει νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς «μέγα πολιτικὸν λάθος», ὁ Χαλὲτ ἐφέντης ἦτο πανίσχυρος, πᾶς δὲ ἐπιχειρῶν νὰ τὸν ἀντιπολιτευθῇ ἔπρεπε νὰ λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν θάνατον ἢ τὴν ἐξορίαν. Ἰδοὺ πῶς ἐκθέτει ὁ Ἀχμὲτ Ρασὶμ τὰ τότε ἐν τοῖς συμβουλίοις τῶν Τούρκων λαβόντα χώραν μετὰ τὸν ἀπαγχονισμὸν τοῦ πατριάρχου, τὰ ὁποῖα καὶ παραθέτομεν ἐνταῦθα ὡς ἀνέκδοτα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄγνωστα:

Κατὰ τὸ ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ σεϊχουλισλάμου συνελθὸν συμβούλιον ἐτέθη ὑπὸ συζήτησιν τὸ ἑξῆς ζήτημα: «Οἱ ραγιάδες τοῦ Μορέως ἐπανεστάτησαν. Ἡ ἐξέγερσις μετεδόθη εἰς τοὺς πέριξ καζάδες. Ἡ κατάστασις τῶν μερῶν ἐκείνων ἐχειροτέρευσε. Τί ποιητέον; Χρήματα μετρητὰ δὲν ὑπάρχουσι. Στρατὸς τακτικὸς δὲν ὑπάρχει ἕτοιμος. Ὑπάρχει μόνον πολὺ ἀνθρωπομάζωμα. Κανεὶς ὅμως δὲν θυσιάζεται διὰ τὴν πίστιν. Ὅλοι ἐργάζονται διὰ τὸ ἀτομικόν των ὄφελος. Ὅταν δὲ στρατολογηθοῦν διὰ τῆς βίας, ἡ πεῖρα δεικνύει, ὅτι διασκορπίζονται μὲ τὴν παραμικροτέραν ἀφορμήν». Τὸ ζήτημα τοῦτο, ὡς ἐτέθη, προὐκάλεσε γενικὴν ἀπορίαν.

Ἡ μετὰ μακρὰν συζήτησιν ληφθεῖσα ἀπόφασις ἦτο ὅτι: πρέπει νὰ κινηθῇ ἡ πρὸς δρᾶσιν ὁρμὴ τοῦ στρατοῦ διὰ τῆς ἐξεγέρσεως τῆς ἀπληστίας του. Τοῦτο ἐσήμαινεν, ὅτι θὰ ἐξωθεῖτο ὁ στρατὸς εἰς λεηλασίαν. Ἀφ' ἑτέρου ὁ διευθυντὴς τοῦ τμήματος τῶν φετβάδων Οὐριανῆ - Ζαδὲ ἐξέδωκε φετβὰν περὶ σφαγῆς τῶν στασιαζόντων ραγιάδων. Αἱ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ φετβᾶ τούτου ἐκδοθεῖσαι διαταγαὶ ἔλεγον: «Οἱ ἐν τῷ Μορέᾳ ραγιάδες, οἵτινες ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν Μουσουλμάνων θὰ σφάζωνται καὶ θὰ ἐξανδραποδίζωνται, τὰ δὲ ὑπάρχοντα αὐτῶν θὰ λαφυραγωγῶνται ὑπὸ τῶν μουσουλμανικῶν στρατευμάτων». Ἰδοὺ λοιπὸν εἰς τί συνίστατο ἡ ἐξέγερσις τῆς ἀπληστίας τοῦ στρατοῦ. Ὅλα ὅμως ταῦτα καὶ ἰδίᾳ τὰ περὶ ἐξανδραποδισμοῦ ἐφείλκυσαν τὴν μομφὴν πολλῶν Εὐρωπαίων καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἄγγλων.

Ὁ μέγας βεζύρης (Ἀλῆ πασᾶς) ἦτο ἄνθρωπος ἀμετροεπής, ὁ δὲ Χαλὲτ ἐφέντης μέγας ραδιοῦργος. Εἰς ἓν ὑπουργικὸν συμβούλιον, τοῦ λόγου γενομένου περὶ τῆς καθημερινῆς αἱματοχυσίας, ὁ Χαλὲτ ἐφέντης εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ σφαγῶσι μερικοὶ Ἕλληνες διὰ νὰ «σπάσῃ ἡ μύτη των». «—Ὄχι, ἀντιπαρετήρησεν ὁ βεζύρης. Πρέπει νὰ φονεύωνται οἱ ἔνοχοι, συγχρόνως ὅμως πρέπει νὰ τιμωρῶνται ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ὁπλίζουσιν ἀνήλικα παιδία καὶ ἐπιτρέπουσι νὰ σφάζωνται ἐντὸς τῆς πρωτευούσης οἱ πτωχοὶ Ρωμηοί». Καὶ ταῦτα λέγων ἠτένισε πρὸς τὸν Χαλὲτ ἐφέντην. Στρεφόμενος δὲ πρὸς τὸν Γενιτσὰρ-ἀγᾶν εἶπεν: «—Ὁ Παδισὰχ μᾶς ἔχει ἑπτὰ ὀτζάκια Ποῦ εἶναι ὁ ἰδικός σου στρατός;» Κατόπιν ἀπευθυνόμενος εἰς τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου εἶπε: «—Ὁ Παδισάχ, ὁ σεπτός μας Κύριος, θέλει ἀπὸ ἡμᾶς ὁμόνοιαν. Θὰ συμφωνήσετε μαζῆ μου ἢ τί ἔχετε νὰ εἰπῆτε; Θέλω νὰ μοῦ ἀπαντήσετε ἀμέσως».

Ὅλα τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου ἀνησύχησαν, ἐνῷ τοῦ Χαλὲτ ἐφέντη ἔτρεμον τὰ χείλη. Διὰ τῶν λόγων του τούτων ὁ Μπενδερλῆ Ἀλῆ πασᾶς ἐδείκνυεν, ὅτι ἦτο ἄνθρωπος ἀνεξαρτήτου φρονήματος. Μίαν ἡμέραν ἐνῷ ὁ Σουλτάνος Μαχμοὺτ εὑρίσκετο μετημφιεσμένος εἰς τὸ τζαμίον τοῦ Ἐγιούπ, ὁ βεζύρης γενόμενος δεκτὸς ὑπ' αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ μαυσωλείου, ἐξέθεσε τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν κατάστασιν τοῦ κράτους καὶ ἐζήτησεν ἀπόλυτον πληρεξουσιότητα, κατά τινα δὲ φήμην καὶ τὴν θανάτωσιν τοῦ Χαλὲτ ἐφέντη. Ὁ σουλτάνος ἀπήντησε: «Νὰ σκεφθῶ!» Ἀλλ' οἱ τολμηροὶ τρόποι τοῦ Μπενδερλῆ δὲν ἤρεσαν εἰς τὸν Μαχμούτ. Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐκλήθη εἰς τὰ ἀνάκτορα ὅπου τοῦ ἀφῃρέθη ἡ αὐτοκρατορικὴ σφραγίς, ὁ ἴδιος δὲ ἀπεστάλη εἰς τὸν *Μπαλουκχανὰ* (κιῶσκι τῶν παλαιῶν τουρκικῶν ἀνακτόρων, ὅπου ἤγοντο οἱ βεζύραι, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ ἐξορισθῶσιν ἢ ἀπαγχονισθῶσιν). Ἐκεῖθεν ἐξωρίσθη εἰς Κύπρον. Εὐθὺς ὅμως μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἀπεστάλη μουμπασίρης (διαγγελεὺς) μὲ τὸ φιρμάνιον τῆς θανατώσεώς του. Ἡ κεφαλή του ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπου ἐξετέθη εἰς τὴν εἰδικὴν κόγχην τοῦ αὐτοκρατορικοῦ σεραγίου.

Τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Τούρκου ἱστορικοῦ, τὸ ὁποῖον παρεθέσαμεν ἀνωτέρω, δίδει, νομίζομεν, ἐπαρκῆ χαρακτηρισμὸν τοῦ Μπενδερλῆ καὶ τοῦ Μαχμούτ.

Ἡ παῦσις τοῦ Μπενδερλῆ Ἀλῆ πασᾶ ἐπῆλθε δέκα μόλις ἡμέρας μετὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄφιξίν του (18/30 Ἀπριλίου 1821). Αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐκλήθη εἰς τὸ ὕπατον ἀξίωμα τῆς Αὐτοκρατορίας μὲ τόσας ἐλπίδας, ἐθανατώθη ὡς προδότης, θυσιασθεὶς εἰς τὰς ραδιουργίας τοῦ Χαλὲτ ἐφέντη καὶ τοῦ ἀρχικουρέως *(μπερμπερμπασῆ)*, τῶν δύο κυριωτέρων εὐνοουμένων τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ. Ὁ ἡγεμὼν αὐτός, εἰς ὃν οἱ Εὐρωπαῖοι ἀπένειμαν τὸν τίτλον ὁ «*Δίκαιος*», τὸν ὁποῖον δὲ πολλοί, καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀκόμη, θεωροῦσιν ὡς χαρακτῆρα εὐγενῆ καὶ ἱπποτικὸν καὶ ὡς ὀπαδὸν τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, ἤθελε νὰ βλέπῃ ρέον ποταμηδὸν τὸ αἷμα τῶν Ἑλλήνων, ἐξήπτοντο δὲ ἔτι μᾶλλον τὰ αἱμοχαρῆ ἔνστικτά του, ἐνόσῳ δὲν ἔβλεπε κοπτομένας ὅλας τὰς κεφαλὰς τῶν προκρίτων τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Εἰς τὸ πρὸς τὸν διάδοχον τοῦ Μπενδερλῆ, τὸν τέως καϊμακάμην Ἐλ-Χὰτζ-Σαλὶχ πασᾶν, αὐτοκρατορικὸν διάγγελμα περιέχονται αἱ ἑξῆς φράσεις: «Ὁ προκάτοχός σου Ἀλῆ πασᾶς, ὅστις ἀρχόμενος τῶν καθηκόντων του εὑρέθη ἀπολύτως ἀγνοῶν τοὺς νόμους τοῦ κράτους μου καὶ τὰς αἰτίας τῆς ἐπαναστάσεως, ἠθέλησε νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους τῶν Ρωμηῶν. Μὴ ἀντιληφθεὶς δὲ ὡς ἐκ τῆς πεισμονος βλακείας του τί ἐμηχανῶντο, ἠθέλησε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν τιμωρίαν τοῦ ἀπαισίου αὐτοῦ ἔθνους, ψυχράνῃ τὸν ζῆλον καὶ ματαιώσῃ τὴν ὁμόνοιαν, σπείρων τὴν διχόνοιαν...» (Ἡ μετάφρασις αὕτη, γενομένη ἐκ τοῦ τουρκικοῦ πρωτοτύπου, διαφέρει ὀλίγον τοῦ ὑπὸ τοῦ Ι. Φιλήμονος ἐν «Ἱστορικῷ Δοκιμίῳ» 2, σελ. 30 διδομένης).

Οὕτως ἡ παῦσις καὶ ἡ θανάτωσις τοῦ Μπενδερλῆ ἐξῆψεν ἔτι μᾶλλον τὸν φανατισμὸν καὶ τὰ θηριώδη ἔνστικτα τῶν Τούρκων. Τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ νέου βεζύρου ἐσφάγησαν ὁ ἱερατικὸς προϊστάμενος τοῦ Μεγάλου Ρεύματος καὶ 12 ἄλλοι πρόκριτοι Ἕλληνες, τὴν μετεπιοῦσαν ἄλλοι ἑπτὰ καὶ τὰς κατόπιν ἡμέρας πλεῖστοι ὅσοι. Οἱ σφαγεῖς ἡμιλλῶντο τίς θὰ ἀνταποκριθῇ καλύτερον πρὸς τὸ αὐτοκρατορικὸν χάτιον. Ὁμάδες μαινομένου τουρκικοῦ ὄχλου κατέστρεψαν τὸν ναὸν τοῦ Ἐγρῆ-καποῦ, ἄλλοι ὥρμησαν εἰς τὸ Πέραν. Ἀκόμη καὶ Τοῦρκοι ὁμιλοῦντες κατὰ τοῦ Χαλὲτ ἐφέντη ἐθανατοῦντο. Τὰς λεπτομερείας δὲν ἀναμένει νὰ μάθῃ ὁ ἀναγνώστης ἐκ τῶν γραμμῶν τούτων. Τὰ ὀλίγα ταῦτα παρετέθησαν, ὅπως κατανοηθῇ ὅτι κατὰ τὴν τεραστίαν ἐκείνην ἐξέγερσιν τοῦ τουρκικοῦ φανατισμοῦ, ἄνθρωποι ὡς ὁ Μπενδερλῆς, ὀπαδοὶ τῶν περιωρισμένων σφαγῶν, ἐχαρακτηρίζοντο ὡς προδόται. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἀλῆ *πασᾶς***, ὁ ἐπιλεγόμενος Μπιγικλῆ (= ὁ μουστακᾶς). Γνωστὸς ὡσαύτως ὑπὸ τὸ προσωνύμιον ***Νισαντζῆ*** (σφραγιδοφύλαξ). Διετέλεσε βεζύρης δύο μῆνας καὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπὶ τῆς βασιλείας Ὀσμὰν τοῦ Γ' (1755). Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξ οἰκογενείας ἀσήμου. Χάρις ὅμως εἰς τὴν ὡραίαν φωνήν του εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνακτόρων, κατ' ἀρχὰς ὡς *μουεζίνης* τοῦ ἀρχιευνούχου Μπεσὶρ ἀγᾶ. Κατόπιν προσελήφθη εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ Α' ὡς *τσοχαδάρης*, ἀνελθὼν βαθμιαίως μέχρι τοῦ ἀξιώματος τοῦ *σιλιχτάρη*. Κατὰ τὴν τελευταίαν παῦσιν τοῦ *Ἀλῆ Χεκίμογλου* (βλ. κατωτέρω) ὁ Μπιγικλῆ Ἀλῆ παρ' ὀλίγον θὰ ἐγίνετο μέγας βεζύρης, ἀλλὰ ὁ διορισμός του ἐματαιώθη, διότι ἐστερεῖτο τοῦ προσόντος τῆς γενειάδος. Ἀποκτήσας ὅμως μετ' ὀλίγον τοιαύτην ἐκλήθη εἰς τὸ πρωθυπουργικὸν ἀξίωμα, ἀλλ' ἐπαύθη μετὰ δίμηνον (22 Ὀκτωβρίου 1755) καὶ ἐφυλακίσθη ἐν τῷ περιβόλῳ τῶν ἀνακτόρων ὡς ἀμελής, ψεύστης καὶ καταχραστής, τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἀπεκεφαλίσθη. Ἐτάφη ἐν Χρυσουπόλει (Σκούταρι), εἰς τὸ Σεῒτ-Ἀχμὲτ-δερεσῆ. Κ. Ν.

— **Ἀλῆ *πασᾶς*, Μώραλη** βλ. Μώραλη.

— **Ἀλῆ *πασᾶς*, Ναυπλιώτης** (ἢ καὶ *Ἀλῆ-Βέης*) Τοῦρκος ἐπιφανὴς τῆς Πελοποννήσου, γεννηθεὶς ἐν Ναυπλίῳ, ἐπονομαζόμενος δὲ διὰ τοῦτο «*Ναυπλιώτης*». Διεκρίθη εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων ἐκστρατείαν τοῦ σουλτάνου.

Ὅτε ὁ Μαχμοὺτ πασᾶς Δράμαλης διετάχθη νὰ ἐκστρατεύσῃ πρὸς κατάπνιξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὸ ἐπιτελεῖόν του, τὸ ὁποῖον συνεκροτεῖτο ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοτέρους μεγιστᾶνας τῆς αὐτοκρατορίας, συμπεριελαμβάνετο καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς Ναυπλιώτης διορισθεὶς *μουχαβούζης* τοῦ Ναυπλίου ἀντὶ τοῦ Σελὴμ πασᾶ. Φθάσας ὁ Δράμαλης εἰς τὴν Κόρινθον συνεκρότησε πολεμικὸν συμβούλιον, καθ' ὃ ἀπεφασίσθη ἡ ἐν σώματι εἰσβολὴ τοῦ στρατοῦ εἰς Ἀργολίδα πρὸς σωτηρίαν τοῦ κινδυνεύοντος νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Ἕλληνας Ναυπλίου. Ὁ Δράμαλης διέταξε τότε τὸν Ἀλῆ πασᾶ νὰ προηγηθῇ αὐτοῦ σπεύδων, ὅπως προλάβῃ τὴν ἐπικειμένην παράδοσιν τοῦ Ναυπλίου πράγματι δὲ οὗτος, ἐπὶ κεφαλῆς 50 μόνον ἱππέων, ἐπωφελούμενος τῆς συγχύσεως καὶ τῆς ταραχῆς ἐκ τῆς ἀναγγελίας τῆς ἐπερχομένης στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη, διῆλθε τὰ Δερβενάκια καὶ τὴν Ἀργολίδα ἄνευ ἀντιστάσεως καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ναύπλιον τῇ 10 Ἰουλίου 1822, κροτούντων τῶν πυροβόλων τοῦ φρουρίου καὶ ἐν ἀλαλαγμοῖς τῶν κατοίκων. Ἀναλαβὼν δὲ ἀμέσως τὰ καθήκοντα τοῦ μουχαβούζη τοῦ Ναυπλίου ἐκήρυξεν ἄκυρον τὴν μήπω ἐκτελεσθεῖσαν συνθήκην τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως εἰς τοὺς ὑπὸ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην πολιορκητάς.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ἀποκατέστησε στενωτέραν τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, λόγῳ τῆς ὁποίας οἱ ἐν αὐτῷ Τοῦρκοι ἐξήντλησαν τὰς τροφάς των καὶ κατετρύχοντο ὑπὸ τῆς πείνης καὶ διαφόρων νόσων. Ὁ Ἀλῆς ὅμως τρέμων τὴν ὀργὴν τοῦ σουλτάνου προσεπάθει νὰ διατηρήσῃ τὴν ἄμυναν, ἀναβάλλων τὴν ἐπικειμένην παράδοσιν ἐν ἀναμονῇ νέων ἐπικουριῶν. Τέλος τὴν νύκτα τῆς 30 Νοεμβρίου 1822 κατελήφθη τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν 3 Δεκεμβρίου ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν ὅμως ἠρνήθη νὰ ὑπογράψῃ ὁ Ἀλῆ πασᾶς, κρατηθεὶς διὰ τοῦτο αἰχμάλωτος πολέμου μετὰ τῆς οἰκογενείας του.

Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης ὁ Θ. Κολοκοτρώνης διέταξε τρεῖς ἐκ τῶν ὁπλαρχηγῶν καὶ τὸν ὑπασπιστήν του Φωτᾶκον Χρυσανθόπουλον νὰ κατέλθωσιν ἐκ τοῦ Παλαμηδίου εἰς τὴν πόλιν καὶ παραλάβωσι τὰς κλεῖδας τῶν φρουρίων. Οἱ ἀπεσταλμένοι κατῆλθον εἰς Ναύπλιον καὶ ὡδηγήθησαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὃν εὗρον νωχελῶς καθήμενον ἐπὶ τινος σοφᾶ. Οὗτος ἀκούσας τὸν σκοπὸν τῆς ἐπισκέψεώς των, ἔνευσε συγκεκινημένος εἰς τινα παριστάμενον αἰθίοπα, ὅστις σπεύσας ἔφερεν ἐκ τοῦ γειτονικοῦ δωματίου τὰς κλεῖδας τῶν φρουρίων τοποθετημένας ἐντὸς ἀργυροῦ δίσκου καὶ κεκαλυμμένας διὰ χρυσοποικίλτου τουρκικοῦ ὑφάσματος. Ὁ Ἀλῆς ἀνέστρεψε τὸ κάλυμμα, ἔλαβε τὰς κλεῖδας καὶ τὰς ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη εἰπών: «Πάρτε τὰ κλειδιὰ καὶ δόστε τα τοῦ ἀρχηγοῦ σας

Digitized by Google

αί πέστε του νὰ λυπηθῇ τοῦ Θεοῦ τὰ πλάσματα».

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐξηκολούθει νὰ παραμένῃ ἐν Ναυπλίῳ μετὰ τῆς οἰκογενείας του ὡς αἰχμάλωτος ολέμου, κατὰ δὲ τὴν συγκρότησιν τῆς ἐν Ἄστρει 3′ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἀπηύθυνε πρὸς αὐτὴν ναφοράν του, χρονολογουμένην ἀπὸ 29 Μαρτίου 823, ἐξαιτούμενος τὴν ἀπελευθέρωσίν του. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἀνέγνωσε τὴν ἀναφοράν του, ἀλλὰ ὲν ἀπεφάσισε περὶ τῆς ἀμέσου ἀπελευθερώσεώς ου, διατάξασα μόνον νὰ χορηγῶνται εἰς αὐτὸν φθονώτερα τὰ μέσα συντηρήσεως. Τέλος τὸν Αὔγουστον τοῦ 1925 ἀντηλλάγη ὁ Ἀλῆ πασᾶς αὶ οἱ ἄλλοι κρατούμενοι ἐν Ναυπλίῳ Τοῦρκοι ρὸς τοὺς ἐν Νεοκάστρῳ αἰχμαλωτισθέντας ὑπὸ οῦ Ἰμβραὴμ Γ. Μαυρομιχάλην καὶ Γιατρᾶκον, ῇ μεσολαβήσει τοῦ Ἄγγλου Μοιράρχου Ἅμιλτων.

Θ. Σ. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἀλῆ Νιζαμῆ *πασᾶς*.** Τοῦρκος στρατιωτικὸς ρηματίσας Γενικὸς Ἐπιτελάρχης τοῦ τουρκικοῦ τρατοῦ κατὰ τὸ 1880—81. Κατήγετο ἐκ Γκέρεδε οῦ νομοῦ Κασταμονῆς, ἐσπούδασε δὲ κατ' ἀρχὰς εολογιαν, τὴν ὁποίαν παραιτήσας εἰσῆλθεν εἰς ὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Παγκαλτίου, ἐξ ἧς ξῆλθεν ἐπιτελής. Διεκρίθη εἰς διαφόρους ἀποστολάς, κυρίως δὲ ἐν Βιέννῃ, ὅπου καὶ ἐνυμφεύθη, ν Βελιγραδίῳ, Βερολίνῳ καὶ Παρισίοις. Προαχθεὶς βαθμιαίως εἰς τὸν βαθμὸν στρατάρχου, διετέλεσε μέλος τῆς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Σουλτάνου Ἀνωτάτης στρατιωτικῆς ἐπιτροπῆς καὶ κατόπιν Γενικὸς Ἐπιτελάρχης. Ἀπέθανε δὲ τῷ 1886. Ἦτο ἀξιωματικὸς μεμορφωμένος ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον, φιλελεύθερος καὶ γλωσσομαθής.

Υἱὸς αὐτοῦ ἦτο ὁ στρατηγὸς *Ὀσμὰν Νιζαμῆ* πασᾶς, ἄλλοτε πρεσβευτὴς τῆς Τουρκιας ἐν Βερολίνῳ καὶ ὑπουργὸς τῶν Δημοσίων ἔργων ἐπὶ νεοτουρκικοῦ καθεστῶτος.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**Ἀλῆ Σαΐπ *πασᾶς*.** Στρατάρχης τοῦ τουρκικοῦ τρατοῦ, διατελέσας ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ιερασκέρης) ἐπὶ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ καὶ πὶ Ἀβδοὺλ Χαμίτ. Ἦτο Κιρκάσιος τὴν καταγωγήν, γεννηθεὶς ἐν Ταλὰς τῆς Καισαρείας. Ἀπέθανε ῷ 1892.

Ν. Μ.

—**Ἀλῆ *πασᾶς*, Σαχὶν** (=ἱέραξ). Ἐβεζύρευσεν τὶ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Α′. Γεωργιανὸς τὴν καταγωγήν, προσληφθεὶς κατ' ἀρχὰς ὡς ἁπλοῦς ὑπηρέτης τοῦ Τσελὶκ-Μεχμὲτ πασᾶ, κατώρθωσε νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ βαθμοῦ *μὶρ οὐλ-ουμερὰ* καὶ νὰ διορισθῇ βαλῆς Ἀδάνων. Ἐπιδείξας κατόπιν ἀνδρείαν εἰς τὸν κατὰ τῶν Ρώσων πόλεμον πρὸ τοῦ οττὶν τῆς Βεσσαραβίας, προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν βεζύρου καὶ διωρίσθη ἀλληλοδιαδόχως βαλῆς Καραμάν, Σιβάζ, Ἀϊδινίου, Κιουτάχιας, Μαῒς καὶ Χαλεπίου. Τῷ 1775 διωρίσθη μέγας βεζύρης. Ἐπαύθη ὅμως μετὰ ἐννέα μῆνας καὶ διωρίσθη πασᾶς Θεσσαλονίκης, ἥτις ἦτο τότε ἁπλοῦν ιντζάκιον. Βραδύτερον διωρίσθη σερασκέρης σμαηλίας. Παυθεὶς ὅμως τῷ 1777, διετάχθη νὰ παραμένῃ εἰς Σιλίστριαν, μεθ' ὃ, καθαιρεθεὶς ἀπὸ οῦ βαθμοῦ βεζύρου, ἐξωρίσθη εἰς Τενεδον, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἀπέθανεν ἐν Καλλιπόλει.

Ν. Μ.

—**Ἀλῆ *πασᾶς*, Σεΐδ.** Διετέλεσε βεζύρης ἐπὶ ιταήμερον μόλις, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου 1821, παυθεὶς εὐθὺς μετὰ τὰς πρώτας εἰδήσεις περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὡς ἀνίκανος αἱ ὅτε συνεζητεῖτο τὸ ζήτημα τῆς γενικῆς σφαγῆς ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Τουρκίας. Τὸν διεδέχθη ὁ Ἀλῆ πασᾶς Μπενδερλῆς (βλ. κατωτέρω).

Φαίνεται, ὅτι καὶ ὁ Σεΐδ Ἀλῆ, ὡς καὶ ὁ τότε Σεϊχουλισλάμης, ἀντετίθετο εἰς τὸ σχέδιον τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ περὶ γενικῆς ἐξολοθρεύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, προτιμῶν νὰ θανατωθῶσιν οἱ πρόκριτοι καὶ δημευθῇ ἡ περιουσία αὐτῶν.

Ν. Μ.

—**Ἀλῆ *πασᾶς*,** ὁ ἐπιλεγόμενος **Σεΐτ.** Ἐχρημάτισε δὶς καπετὰν πασᾶς ἐπὶ σουλτάνου Σελὶμ ′ καὶ Μαχμοὺτ Β′. Καταγόμενος ἐκ Ζωγραφουπόλεως (*Σαφράμπολου*), διεκρίθη ἐν ἀρχῇ κατὰ τὴν καταδίωξιν τῶν πειρατῶν, διωρίσθη δὲ ἀρχιναύαρχος τῷ 1806 καὶ ἐναυμάχησε μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἔξω τῶν Δαρδανελλίων, ὅτε ὁ Ἄγγλος ναύαρχος Δάκουρθ κατώρθωσε νὰ ἐκβιάσῃ τὸν διάπλουν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ νὰ ἐμφανισθῇ πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἴκοσι πέντε ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάρρησιν Μαχμοὺτ Β′ ἐπαύθη, διωρίσθη ὅμως καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον ἀρχιναύαρχος καὶ ἐπαύθη ὁριστικῶς τῷ 1809, τοποθετηθεὶς ὡς βαλῆς **Αἰγύπτου**. Μεταβὰς εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀπέθανε μικρὸν μετὰ τὴν ἐκεῖ ἄφιξίν του.

Ν. Μ.

— **Ἀλῆ *πασᾶς*, Σεμίζ.** Πρωθυπουργεύσας ἐπὶ Σουλεϊμὰν τοῦ Νομοθέτου. Ἐγεννήθη ἐκ γονέων χριστιανῶν ἔν τινι χωρίῳ τῆς Ἑρζεγοβίνης, ἀναρπαγεὶς δὲ ἐκεῖθεν κατὰ τὸ παιδομάζωμα τῶν γενιτσάρων ὑπηρέτησεν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ εἰς τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων, ἀνελθὼν μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ σώματος τούτου (*γενιτσὰρ ἀγᾶ*). Τῷ 950 ἔτος τῆς Ἐγειρας (1543) διωρίσθη βαλῆς Αἰγύπτου, τῷ δὲ 1561 μέγας βεζύρης, διατελέσας **τοιοῦτος ἐπὶ τετραετίαν**. Ἀπέθανε τῷ 1561 καὶ ἐτάφη εἰς Ἐγιούπ. Τὸ παρωνύμιον *Σεμίζ* (παχὺς) ἐδόθη εἰς αὐτόν, διότι ἦτο τόσον σωματώδης, ὥστε δυσκόλως εὕρισκεν ἵππον ἱκανὸν νὰ φέρῃ αὐτὸν ἐπὶ πολλὰς ὥρας.

Ἦτο γενναιόφρων, φαιδρός, εὐθυμολόγος καὶ δημοτικώτατος, ἀναφέρονται δὲ παρὰ Τούρκοις πολλαὶ αὐτοῦ χαριτολογίαι.

Ν Μ.

— **Ἀλῆ *πασᾶς*, Σεχίτ.** Ἀρχιναύαρχος ἐπὶ Σελὶμ Β′. Τὴν προσωνυμίαν *Σεχὶτ* (=μάρτυς τῆς πίστεως) ἔλαβεν ὡς πεσὼν ἐν πολέμῳ· εἶναι δὲ γνωστὸς ἐπίσης καὶ ὡς ***Μουεζζὶν-ζαδὲ*** (υἱὸς τοῦ Χότζα). Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς *καπουνιζῆ-μπασῆς* καὶ ἀρχηγὸς τῶν γενιτσάρων. Κατὰ τὸν θάνατον τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμὰν Α′ συμμετεῖχε τῶν ἐναντίον τοῦ ἐν Οὐγγαρίᾳ φρουρίου Szigetvar τουρκικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀνελθόντος δε τὸν θρόνον τοῦ Σελὶμ Β′, ὁ Ἀλῆ πασᾶς διεδέχθη τὸν Πιαλὲ πασᾶν εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου τεθεὶς κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐπὶ Κύπρον τουρκικῆς ἐκστρατείας παρέστη κατὰ τὴν συνθηκολόγησιν τῆς Ἀμμοχώστου (1 Αὐγούστου 1571) καὶ τὰς ἐπακολουθησάσας ἀνηκούστους φρικαλεότητας (διαπόμπευσις καὶ οἰκτρὰ θανάτωσις κατόπιν φοβερῶν βασάνων τοῦ Βραγαδίνου κτλ).

Τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξῆλθεν εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Μεσόγειον ἐπὶ κεφαλῆς 224 σκαφῶν καὶ συνῆψε τὴν 7 Ὀκτωβρίου 1571 παρὰ τὰς Ἐχινούσας (Κουρτσολάρας νήσους), πρὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελῴου, τὴν ἱστορικὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου (βλ. **Ναύπακτος**), καθ' ἣν ὁ τουρκικὸς στόλος ἀριθμῶν περὶ τὰ 300 σκάφη διαφόρων τάξεων ἡττήθη καὶ κατεστράφη καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ τοῦ ἡνωμένου ἱσπανοενετικοῦ στόλου, ἀποτελουμένου ἐκ 200 καὶ πλέον σκαφῶν. Ἐκ τῶν τουρκικῶν πλοίων 94 μὲν ἐξώκειλαν, 130 δὲ κυριευθέντα διενεμήθησαν μεταξὺ τῶν νικητῶν. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην ἀπώλεσε τὸν δεξιὸν βραχίονά του ὁ διάσημος Ἱσπανὸς λογογράφος Θερβάντες, συγγραφεὺς τοῦ Δὸν Κιχώτου.

Μεταξὺ τῶν φονευθέντων 30.000 Τούρκων ἦτο καὶ ὁ καπετὰν πασᾶς, βληθεὶς ὑπὸ σφαίρας ἐπὶ τῆς *καπιτάνας* (ναυαρχίδος) του, ἀγωνισθείσης εἰς τὸ κέντρον τῆς τουρκικῆς παρατάξεως ἐναντίον τῆς ναυαρχίδος τοῦ Δὸν Ζουάν, ἢ ὀρθότερον Δὸν Χουὰν (don Juan), καὶ ἐπὶ τέλους συλληφθείσης. Εἷς ἐκ τῶν εἰς τὴν τουρκικὴν καπιτάναν εἰσορμησάντων Ἱσπανῶν πεζοναυτῶν ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἔφερεν αὐτὴν εἰς τὸν Δὸν Χουάν, ὅστις ἀποστρέψας τὸ πρόσωπον διέταξε νὰ ριφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ πεζοναύτης ὅμως ἐνέπηξεν αὐτὴν ἐπὶ τῆς λόγχης του καὶ τὴν περιήγαγεν ἐφ' ἱκανόν.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**Ἀλῆ *πασᾶς*, Σιλιχτάρ.** Βεζύρης ἐπὶ σουλτάνου Μαχμοὺτ Β καὶ ἀκριβῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ σατράπου τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ Τεπελενλῆ καὶ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἦτο υἱὸς τοῦ ἐκ Ρουχτσουκίου Γαζῆ Ἀχμὲτ πασᾶ, ἐγεννήθη δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Εἰσῆλθε νεώτατος εἰς τὸ Ἐνδερούνι-χουμαγιοὺν (ἐνδότερον τῶν ἀνακτόρων), εἶδος σχολῆς εὐγενοπαίδων τῆς τουρκικῆς αὐλῆς, προαχθεὶς δὲ κατόπιν ταχέως ἔφθασε μέχρι τοῦ ἀξιώματος τοῦ *σιλιχτάρη* (ὑπασπιστοῦ τοῦ σουλτάνου) (1811). Παυθεὶς ὅμως μετά τινα καιρὸν ἐκλήθη κατόπιν τῷ 1820 εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου βεζύρου. Ἐπ' αὐτοῦ ἐκηρύχθη *φερμανλῆς*, δηλαδὴ προγεγραμμένος, ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῆς Ἠπείρου (βλ. **κατωτέρω** *Ἀλῆ πασᾶς Τεπελενλῆς*). Ὅταν κατόπιν ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ὁ Σιλιχτὰρ Ἀλῆ πασᾶς ἐπαύθη ὡς ἀνίκανος τῇ 19/31 Μαρτίου 1821 καὶ ἐξωρίσθη εἰς Ραιδεστόν. Μετὰ μικρὸν ὅμως συγχωρηθεὶς διωρίσθη βαλῆς Ἰκονίου καὶ κατόπιν γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν φρουρίων τοῦ κράτους. Ἀπέθανε δὲ ἐν Δαρδανελλίοις εἰς ἡλικίαν 60 ἐτῶν.

Ν. Μ

—**Ἀλῆ *πασᾶς*, Σουρμελῆς.** Βεζύρης ἐπὶ σουλτάνου Ἀχμὲτ Β′ καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας Μουσταφᾶ Β′. Κατήγετο ἐκ Διδυμοτείχου, ἀφοῦ δὲ ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους θέσεις, ἔγινε ταμίας τοῦ Ναυτικοῦ καὶ κατόπιν *δεφτερδάρης*. Τῷ 1692 διωρίσθη εἰς Τρίπολιν τῆς Ἀφρικῆς, τῷ δὲ 1696 ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ βεζύρου. Ὡς τοιοῦτος ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ ἐν Βελιγραδίῳ διὰ τὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμον. Ἐπολιόρκησε τὸ Πετροβαραδῖνον, ἀλλ' ἀποτυχών, ἕνεκα δῆθεν ραγδαίων βροχῶν, ἐπανῆλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν. Ὁ σουλτάνος Μουσταφᾶ διετήρησεν αὐτὸν κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ βεζυρικὸν ἀξίωμα, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐξώρισεν αὐτὸν εἰς Τσεσμέ, ὅπου καὶ ἐθανατώθη ἐν ἡλικίᾳ 50 περίπου ἐτῶν. Ἦτο, ὡς λέγεται, ἱκανώτατος καὶ εὐφυής, ἀλλ' ἔκδοτος εἰς τὴν πολυτέλειαν, εἰς τὴν μέθην καὶ εἰς τὰς ἡδονάς. *Σουρμελῆς* ὠνομάσθη διότι ἔβαφε τὰς βλεφαρίδας του μὲ τὴν γνωστὴν ἐξ ἀντιμονίου σκευασίαν ἥτις καλεῖται *σουρμές*.

Ν. Μ.

— **Ἀλῆ *πασᾶς*, Τεπελενλῆς** (τῶν Ἰωαννίνων). Φυσιογνωμία ἐπιφανεστάτη, συγκρατήσασα τὴν γενικὴν προσοχὴν καὶ συγκίνησιν καθ' ὅλην τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν ὁλόκληρον (1780—1821), φήμης διεθνοῦς, σκόλωψ ἀληθὴς τῆς τουρκικῆς ἐπικρατείας. Ἐγεννήθη περὶ τὰ 1744 εἰς τὴν κώμην Τεπελένι παρὰ τὸν Ἀῷον ποταμόν, ἐκ πατρὸς *Βελῆ* καὶ μητρὸς *Χάμκως*. Ἀπώτερος πρόγονός του ἦτο *Χουσεΐν* τις, ἐλθὼν περὶ τὰ 1640 ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐγκατασταθεὶς εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Τεπελενίου. Τούτου ὁ υἱὸς *Μέτσιο Χοῦσος* ἢ *Μουσταφᾶς* ἀπέκτησε δύο τέκνα, τὸν *Μπεκὴρ* καὶ τὸν *Μουχτάρ*. Ὁ Μπεκὴρ κατέλιπεν υἱὸν τὸν *Ἰσλιὰμ μπέην*, ὅστις ἀπέκτησεν, ἀρχηγὸς ὢν τῆς οἰκογενείας, ἱκανὴν ἐπιρροήν, ἀναδειχθεὶς διοικητὴς τοῦ Τεπελενίου καὶ ἔχων τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὴν Καριανήν. Ὁ ἕτερος Μουχτὰρ (πάππος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ) ἔλαβε μέρος ὡς ὁπλαρχηγὸς ἁπλοῦς εἰς τὴν κατὰ τῆς Κερκύρας ἐκστρατείαν ὑπὸ τὸν Καρᾶ Μουσταφᾶ πασᾶν, ἔνθα καὶ ἐφονεύθη τῷ 1716. Κατὰ τὸν Ἀλβανὸν στιχουργὸν Χατζῆ Σεχρέτην, ὑμνητὴν τῆς οἰκογενείας:

Τὸ ἰδικόν τους ὄνομα δὲν εἶναι ντροπιασμένο
καὶ τὸ σπαθί του στοὺς Κορφοὺς ἐκεῖ 'νε κρεμασμένο.
'Εκεῖνος πούχε τὸ σπαθί, τὸν ἔλεγαν Μουχτάρη,
ποὺ μπῆκε μέσα στοὺς Κορφοὺ. τὸ κάστρο γιὰ νὰ πάρῃ
...Καὶ σήμερα γιὰ σήμερα ἐκεῖνε κρεμασμένο
ἀπὸ τὸν πάτο ὡς στὴν κορφὴ στὰ αἵματα πνιγμένο...

Ὁ Χατζῆ Σεχρέτης ἐλπίζει ὅτι ὁ Ἀλῆς θὰ ὁμοιάσῃ τὸν πάππον του, ἔχων ὡς σύμβολον «τὸ σπαθί, τὸ πνιγμένον στὰ αἵματα» καὶ ὅτι δὲν θὰ ντροπιάσῃ τὸ χρυσό του τὸ ὄνομα. Ὁ Μουχτὰρ κατέλιπε δύο θυγατέρας καὶ ἕνα υἱόν, τὸν *Βελῆν*, ὅστις μὴ δυνάμενος νὰ ἐπικρατήσῃ ἐν Τεπελενίῳ, ὅπου ἦρχεν ὁ ἐξάδελφός του Ἰσλιάμ, διένειμε μετ' αὐτοῦ τὴν περιουσίαν τοῦ πάππου των καὶ διετήρησε τὸ ἀγαλίκι τοῦ Χορμόβου. Οἱ Χορμοβῖται, διαβληθέντες ὑπὸ τοῦ Βελῆ, ἐφόνευσαν τὸν Ἰσλιάμ. Ὁ Βελῆς, οὐδέποτε ὑπάρξας πασᾶς, παρὰ τὰς ψευδολογίας τοῦ Χατζῆ Σεχρέτη, ἔσχε δύο συζύγους ἐξ ὧν ἀπέκτησε τέκνα. Ὁ Ἀλῆς ἐγεννήθη ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου, Χάμκως, ὅτε δὲ περὶ τὸ 1753 ἀπέθανεν ἐξ ὕδρωπος ὁ γέρων Βελῆς, ἀνέλαβεν αὐτή, θυγάτηρ οὖσα τοῦ βέη τῆς Κονίτσης, τὴν διεύθυνσιν τοῦ οἴκου, περιποιουμένη τοὺς Χορμοβίτας, ὧν προεστὼς ἦτο ὁ Τσαοὺς Πρίφτης, μεθ' οὗ ἀναιδῶς ἔκτοτε συνέζη.

Ἀνατροφὴ καὶ διάπλασις.—Ἔχουσα ἀπέραντον φιλοδοξίαν καὶ φιλοκέρδειαν ἡ Χάμκω ἀνέτρεφε τοὺς λυκιδεῖς αὐτῆς Ἀλῆν καὶ Χαϊνίτσαν μὲ μόνον ἰδανικὸν νὰ περάσουν ἐν στόματι μαχαίρας ὅλους τοὺς συγγενεῖς των πρὸς νοσφισμὸν ὁλοκλήρου τῆς προγονικῆς περιουσίας καὶ πρὸς πολιτικὴν ἐπικράτησιν εἰς ὅλην τὴν περιφέρειαν. Προεξοφλοῦσα δὲ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σχεδίου μετεχειρίσθη τὸν ἐραστήν της Πρίφτην καὶ τοὺς Χορμοβίτας πρὸς σφαγὴν ολοκλήρου τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἰσλιὰμ εἰς τὴν Καριανήν, νοσφισθεῖσα δὲ τὴν περιουσίαν τῆς ἑτέρας ρίζης τῆς οἰκογενείας, ἐγκατέλειψε τὸ Τεπελένι, φοβουμένη ἀντεκδικήσεις, καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Καριανήν.

Ἐπειδὴ δὲ ἐπέβαλεν εἰς ὅλην τὴν περιφέρειαν φορολογίας καὶ ἥρπασε περὶ τὸ 1760 ἓν χωρίον τῶν Γαρδικιωτῶν, οὗτοι εἰσβαλόντες ἠχμαλώτισαν αὐτὴν καὶ τὴν κόρην της Χαϊνίτσαν, ἀπαγαγόντες δὲ αὐτὰς ὡς καὶ τὸν νεαρὸν Ἀλῆν εἰς τὸ Γαρδίκι τὰς ὑπέβαλον εἰς παντοίους ἐξευτελισμοὺς καὶ ἀτιμώσεις. Ἐλευθερωθεῖσα μεσολαβήσει τοῦ Χατζῆ Ἀγᾶ, καὶ διὰ λύτρων δοθέντων ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος Μαλικόβου, ἐκαλλιέργει ἔκτοτε εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀλῆ τὸ πνεῦμα τῆς ἀνηλεοῦς ἐκδικήσεως κατὰ τῶν Μουσουλμάνων Γαρδικιωτῶν καὶ τῶν γειτόνων των Χριστιανῶν Χορμοβιτῶν, ὡς βοηθησάντων εἰς τὸν ἐξευτελισμόν των. Πρὸς πλείονα δὲ εὐδοκίμησιν ἡ Χάμκω καὶ ὁ Ἀλῆς ἐδηλητηρίασαν τοὺς δύο ἑτεροθαλεῖς ἀδελφούς του καὶ οὕτως ὁλόκληρος ἡ περιουσία τοῦ Μέσσιο Χούσου περιῆλθεν εἰς αὐτόν. Τότε κατὰ Σεχρέτην:

Ὁ Ἀλῆ Βελῆς ἀνέβηκε στὸ πόστι νὰ καθήσῃ
τὸ τιμημένο ὀντζάκι του νὰ τὸ νουμανιαρίσῃ.
Καὶ εἶχε καὶ τὴν μάνα του Τρανὴ Κυρα χανούμη
εἶχε λαλάδες ἄπειρους αὐτὴ στον ὁρισμό της...

Αἱ πρῶται του φιλοδοξίαι.—Ἤρξατο δὲ ὁ Ἀλῆς νὰ τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς Τόσκηδων καὶ Λιάπηδων, ἐπιδιδόμενος ὡς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ εἰς λῃστείας καὶ τρομοκρατῶν τὰ πέριξ. Ἡ μήτηρ του ὅμως ἐπόθει τὴν ἄμεσον ἐξολόθρευσιν τῶν Χορμοβιτῶν, ὅταν δὲ ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν ἀνδρείων τούτων Χριστιανῶν ἀπέτυχεν, ἡ Χάμκω τὸν ὠνείδισε σκληρῶς καὶ τῷ ἔδωκε ρόκαν νὰ νήθῃ. Προσβληθεὶς ὁ Ἀλῆς ἀπῆλθε, κατὰ Πουκεβὶλ (τόμ. Α′ σ. 19), μετὰ τριάκοντα παλληκαρίων εἰς Εὔβοιαν καὶ ἐτάχθη ἐκεῖ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βεζύρου της νήσου. Ἐπανελθὼν δὲ κατόπιν εἰς Θεσσαλίαν, καὶ ἀφοῦ διὰ διαφόρων λῃστειῶν ηὔξησε τὴν περιουσίαν του, μετέβη ἐκεῖθεν εἰς Τεπελένι, ὅπου ἔστησε τὰ λημέρια του καὶ ἤρχισεν ἀναπτύσσων τὰ φιλόδοξά του σχέδια πρὸς κατάκτησιν τοῦ ἀξιώματος τοῦ δερβέναγα.

Ἡ θέσις τοῦ δερβεντζῆ-πασᾶ, ἤτοι ἐπόπτου τῶν κλεισωρειῶν καὶ διαβάσεων (δερβενιων) τῆς Πίνδου καὶ τῆς πέριξ ἠπειρωτικῆς καὶ μακεδονικῆς περιφερείας, εἶχεν ἱδρυθῇ ὑπὸ τῆς Πύλης

Digitized by Google

περὶ τὸ 1740, πρῶτος δὲ τοιοῦτος εἶχε διορισθῆ ὁ Σουλεϊμάν, ἔχων προορισμὸν νὰ ἐπιτηρῇ τοὺς ἁρματολοὺς καὶ κλέφτας διὰ τὴν εὐταξίαν ἀλλὰ καὶ πρὸς ματαίωσιν τῶν ἐνεργειῶν τῶν πρακτόρων τῆς Ρωσίας, ὀνειρευομένης τὴν πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων τοῦ Μεγάλου Πέτρου. Διάδοχος τοῦ Σουλεϊμὰν ὑπῆρξεν ὁ Κοὺρτ, διατελέσας ἐπὶ δεκαπενταετίαν δερβεντζῆ-πασᾶς, ὢν δὲ συγχρόνως διοικητὴς Ἰωαννίνων καὶ κατόπιν Βερατίου, ἐφ' οὗ, κατὰ Φίνλαϋ, ἐπετάθη ἡ κατὰ τῶν ἁρματολῶν αὐστηρότης. Ἐκεῖνος εἶχε καταδιώξει πολὺ τὸν προεστῶτα τῆς Εὐρυτανίας καὶ Ἀγράφων Ι. Παλαιόπουλον, οὗ ὁ υἱὸς προσεκολλήθη εἰς τὸν Ἀλῆν, λυμαινόμενον τότε τὴν χώραν. Ἔκτοτε ὁ Ἀλῆς ἤρξατο συνεργαζόμενος μετ' Ἑλλήνων ὁπλαρχηγῶν, ἐξηκολούθησε δὲ τὴν σύμπραξιν ταύτην κατόπιν καὶ μετὰ τοῦ Ἀνδρούτσου πατρὸς τοῦ Ὀδυσσέως, Μπουκουβάλα, Βλαχάβα κλπ.

Ὁ Ἀλῆς αἰχμάλωτος.— Κατὰ τὸν Χατζῆ Σεχρέτην ἡ ἐφαρμογὴ τῶν σχεδίων τοῦ Ἀλῆ ἤρξατο ἀπὸ τὰ χωριὰ τοῦ Ζαγορίου, τὰ ὁποῖα ἐκάλεσε νὰ ἔλθουν νὰ τὸν προσκυνήσουν ἀπειλῶν ὅτι «θὰ κόψῃ αὐτιὰ καὶ μύτες», συνέλεξε δὲ καὶ παρ' αὐτῶν καὶ παρὰ τῶν κατοίκων τῆς Πωγωνιανῆς φόρους, διασχίσας αὐτοπροσώπως τὴν χώραν των. Οὗτοι ὅμως κατόπιν κατέφυγον εἰς τὸν Κοὺρτ πασᾶν προσκλαιόμενοι, ἐκεῖνος δὲ ἐκάλεσε τὸν Ἀλῆ μὲ κολακείας ὡς υἱὸν φίλου εἰς τὸ Βεράτι καὶ τὸν ἔρριψεν ἀπίστως εἰς τὰς φυλακάς. Ἡ Χάμκω ἐξηγέρθη καὶ ἐζήτησε τὴν λύτρωσιν τοῦ υἱοῦ της, μεσιτείᾳ δὲ καὶ τῆς συζύγου τοῦ Κοὺρτ πασᾶ οὗτος ἠλευθερώθη. Ὁ Ἀλῆς καίτοι μηνίων διὰ τὴν προσβολὴν ἐνεπνεύσθη ἔρωτα πρὸς τὴν κόρην τοῦ Κοὺρτ πασᾶ, Μαριέμ, ἀπορριφθείσης δὲ τῆς προτάσεώς του περὶ συνοικεσίου ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Τεπελένι. Ὅταν δὲ ἡ Μαριὲμ ἐξέλεξε σύζυγον τὸν Ἰμβραὴμ βέην, ὁ Ἀλῆς ἐξεμάνη καὶ ἐξειλίχθη εἰς λήσταρχον προκηρυχθείσης τῆς κεφαλῆς του. Ἐπειδὴ δὲ ἐξεδικήθη σκληρῶς τοὺς κατοίκους τοῦ Ζαγορίου καὶ τῆς Πωγωνιανῆς ὁ Κοὺρτ πασᾶς ἐκστρατεύσας κατέστρεψε τὸν οἶκόν του καὶ τὸν κατεδίωξεν εἰς τὴν κάτω Ἤπειρον, ὁ δὲ Ἀλῆς, μυριάκις κινδυνεύσας, προσέφυγεν εἰς τὸν ἀντίζηλον τοῦ Κοὺρτ πασᾶ, τὸν Καπλὰν πασᾶν τοῦ Δελβίνου, ὅστις τῷ 1768 τῷ ἔδωκε σύζυγον τὴν θυγατέρα του Ἐμινέ, ἐξ ἧς ἐγεννήθησαν τῷ μὲν 1769 ὁ Μουχτάρ, τῷ δὲ 1773 ὁ Βελῆς, ὅτε καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀλῆ Χαϊνίτσα ἐμνηστεύθη τὸν υἱὸν τοῦ Καπλάν.

Ἐπιβουλαὶ κατὰ συγγενῶν.— Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξειλίσσετο ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, ὅστις ἤρξατο κατ' οὐσίαν ἀπὸ τοῦ 1765, ὅτε οἱ πράκτορες τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης ἐξήγειραν τὸ Μαυροβούνιον καὶ τὴν Χειμάρραν, ἀποσταλέντος καὶ τοῦ Παπάζελη εἰς Ἤπειρον, Στερεὰν καὶ Πελοπόννησον, μέχρις οὗ ἔφθασεν εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ ὁ ρωσικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ὀρλώφ. Φαίνεται ὅτι ὁ πενθερὸς τοῦ Ἀλῆ Καπλὰν-πασᾶς ὑπεστήριζε κρυφίως τὸ κίνημα τῆς Ἠπείρου, ὅτε δὲ κατεστάλη ἡ ἐπανάστασις ἐπελθούσης τῆς εἰρήνης τοῦ 1774 ὁ Ἀλῆς κατέδωσε τὸν ἴδιον πενθερόν εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Σιλικτὰρ Μουχαμὲτ πασᾶν καὶ ἐκεῖνος τὸν ἀπεκεφάλισεν εἰς τὰ Βιτώλια. Τοῦτον ὅμως δὲν τὸν διεδέχθη ὁ Ἀλῆς ὡς ἤλπιζεν, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἐκείνου υἱὸς Ἀλῆ-βέης, ὁ μνηστὴρ τῆς Χαϊνίτσας. Κρύψας τὴν ὀργήν του καὶ τὴν ζηλοτυπίαν του ὁ Ἀλῆς ἔσπευσε καὶ ἐνύμφευσε τὸν νέον πασᾶν μετὰ τῆς ἀδελφῆς του, ταχέως ὅμως ἔστρεψε κατ' αὐτοῦ τὸν νεώτερον ἀδελφὸν Σουλεϊμάν, ὅστις ἐδέχθη νὰ δολοφονήσῃ τὸν πασᾶν καὶ νὰ νυμφευθῇ τὴν νύμφην του Χαϊνίτσαν! Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἔγινε πασᾶς τοῦ Δελβίνου οὔτε ὁ Ἀλῆς, οὔτε ὁ δολοφόνος, ἀλλ' ὁ Μουσταφᾶς Κόκκας καὶ εὐθὺς κατόπιν ὁ ἀντίπαλος ἐκείνου Σελήμ.

Καταστροφὴ τοῦ Χόρμοβον. — Ἑδρεύων ἐν Τεπελενίῳ ὁ Ἀλῆς ἐνόμισε σκόπιμον κατὰ τὸ 1778 νὰ καταστρέψῃ τοὺς παλαιοὺς ἐχθροὺς τῆς μητρός του, τοὺς Χορμοβίτας, ὧν προεστὼς ἦτο ὁ Τσαοὺς Πρίφτης, καὶ οἱ ὁποῖοι εἰς οὐδένα, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ ποιητὴς Σεχρέτης ἔκυπτον τὸν αὐχένα. Εἰς πρόσκλησίν του οἱ ἀγέρωχοι Χριστιανοὶ ἀπήντησαν, ὅτι, ὡς δὲν προσεκύνησαν τὸν πατέρα του, δὲν θὰ ὑποταχθοῦν οὐδὲ εἰς αὐτόν. Κατ' ἄλλας πηγὰς ὁ Ἀλῆς ὑπεκρίθη συνδιαλλαγήν, ἀλλ' ἐπιπεσὼν αἰφνιδίως ἔκλεισε 500 Χορμοβίτας ἐντὸς τῆς μονῆς Τριμποῦκι, ἐκεῖ δὲ ἀόπλους διὰ τοῦ τρομεροῦ Γιουσοὺφ Ἀράπη τοὺς κατεκρεούργησε, συλλαβὼν καὶ τὸν κρυπτόμενον Τσαοὺς Πρίφτην, τὸν ὁποῖον ἔψησε ζῶντα, κατόπιν δὲ κατέσκαψε τὸ Χόρμοβον, διασχίσας αὐτὸ μὲ ἄροτρα καὶ σπείρας κατὰ τὸν Βαλαωρίτην στάχτην καὶ ἁλάτι (Ἑστία 1878 σ. 435). Ἐξολοθρεύσας συγχρόνως καὶ τὴν Λέκλην διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου, ἠνάγκασε τοὺς διασωθέντας ὀλίγους κατοίκους νὰ καταφύγουν εἰς τὴν Ἑπτάνησον. Τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέστη καὶ ἡ Μαλισιόβα, μὴ δυνηθέντος τοῦ Κοὺρτ πασᾶ νὰ τὴν ὑπερασπίσῃ ὡς καὶ τὸ Διάμποβον. Κατὰ τὸν Χατζῆ Σεχρέτην εἴκοσιν ὁλόκληρα χρόνια διήρκεσεν ἡ ληστρικὴ ἐπίθεσις τοῦ Ἀλῆ κατὰ τῶν κτήσεων τοῦ Κοὺρτ πασᾶ!

Σατανικὰ μέσα πρὸς ἐπικράτησιν.—Τὸ ὄνειρον ὅμως τοῦ Ἀλῆ ὅπως ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῆς Πύλης εἰς ἐπίσημόν τι ἀξίωμα δὲν εἶχεν ἀκόμη πληρωθῆ. Μετεχειρίσθη λοιπὸν πρὸς ἐπίτευξιν τούτου δύο σατανικὰ μέσα. Εἴπομεν ὅτι πασᾶς τοῦ Δελβίνου εἶχεν ἀναδειχθῆ ὁ Σελὴμ Μουσταφᾶ. Πρὸς τοῦτον ὁ Ἀλῆς ὑπεκρίθη φιλίαν καὶ προσελθὼν ἐκ Τεπελενίου ἐχρησίμευεν ἐν Δελβίνῳ ὡς μυστικὸς σύμβολός του. Συλλαβὼν δὲ ἀσήμαντον ἀλληλογραφίαν τοῦ Σελὴμ μετὰ τῶν Ἑνετῶν τοῦ Βουθρωτοῦ ἀφορῶσαν κτηματικὰς διαφορὰς κατέδωκεν αὐτὴν εἰς τὴν Πύλην, ὡς ὑποκρύπτουσαν δῆθεν συνεννοήσεις πολιτικάς. Ἡ Πύλη διέταξεν ἀμέσως τὸν ἀποκεφαλισμὸν τοῦ Σελήμ, ὃν ἐξετέλεσεν ἀπανθρώπως ὁ Ἀλῆς, ὅστις ὅμως οὐδὲ τότε ἔλαβε τὸ πασαλίκι, διότι πασᾶς τοῦ Δελβίνου διωρίσθη ὁ υἱὸς τοῦ Σελήμ, διαφυγὼν τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Ἀλῆ.

Τὸ δεύτερον σχέδιον τοῦ Ἀλῆ εἶχεν ὡς ἑξῆς: ψαν πρὸς τὸν σουλτάνον ν' ἀνατεθῇ ἡ καταστολὴ τῶν ἀτάκτων στοιχείων εἰς τὸν Ζαχαριᾶν, διοριζόμενον *δερβέναγαν* τῆς Πελοποννήσου. Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς ἔγραψαν κατὰ Κούμαν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ προεστῶτες τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας πρὸς τὴν Πύλην, βεβαιοῦντες αὐτήν, ὅτι μόνον ὁ Ἀλῆς δύναται νὰ σώσῃ τὴν χώραν ἀπὸ τὴν μάστιγα τῶν Ἀλβανῶν ληστῶν. Ἡ δὲ Πύλη ἔχουσα κατὰ τὸ 1787 περισπασμοὺς ἐξωτερικούς, διότι ἡ Μεγάλη Αἰκατερίνη, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Αὐστρίας καὶ Πολωνίας, ἐνήργει ἐπιδεικτικὰς περιοδείας εἰς τὰ νότια τῆς Ρωσίας, ἀναγράφουσα ἐπὶ τῆς πύλης τῆς Χερσῶνος «Αὐτὴ ἡ ὁδὸς ἄγει πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν», ἠναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ καὶ τὸν Ἀλῆν καὶ τὸν Ζαχαριᾶν ἀρχηγοὺς τῶν κλεισωρειῶν, τὸν μὲν τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου, τὸν δὲ τῆς Πελοποννήσου.

Διαδοχὴ τοῦ Κοὺρτ πασᾶ.— Κατὰ τὸν Χατζῆ Σεχρέτην ὁ Κοὺρτ πασᾶς ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν ζήλειαν καὶ τὴν λύπην του, βλέπων τὸν Ἀλῆν ἀναγνωριζόμενον δερβεντζῆ πασᾶν, ἤτοι προστάτην μέγαν τῶν ὁδῶν μὲ τούγια δύο οὐρῶν. Ἡ κατάταξις χρονολογικῶς τῶν γεγονότων τοῦ ἔπους εἶναι δυσχερεστάτη, καθόσον οὐδεμία παρέχεται χρονολογία, οἱ δὲ γράψαντες περὶ Ἀλῆ πασᾶ καὶ αὐτὸς ὁ Πουκεβὶλ περιπίπτουν εἰς ἀνακριβείας καὶ ἀναχρονισμούς. Ὁπωσδήποτε φαίνεται ἀληθὲς ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κοὺρτ πασᾶ, τὸ πασαλίκι του, ἐκτεινόμενον μέχρις Αὐλῶνος, τὸ διεδέχθη ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Ἰμβραήμ, παραγκωνισθέντος καὶ πάλιν τοῦ Ἀλῆ. Νέος ὅμως ἐφάνη ἐκ βορρᾶ μνηστὴρ τοῦ μεγάλου ἀξιώματος τοῦ Ρούμελη βαλεσῆ, ὁ Καρᾶ Μαχμοὺτ Μποσατλῆς, υἱὸς τοῦ Μεχμέτ, προγενεστέρου βεζύρου τῆς Σκόδρας. Ὁ Μαχμοὺτ κατὰ τὸν Σεχρέτην κατελθὼν αἰφνιδίως μὲ στρατεύματα εἰσῆλθε καὶ κατέλαβε τὴν Ἀχρίδα, θύων καὶ ἀπολλύων καὶ ἀναγνωριζόμενος ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν ὡς νέος *Σκεντέρ μπεης*. Οἱ τυρανούμενοι ἀνεφέρθησαν πρὸς τὸν σουλτάνον, ὅστις ἀμέσως διέταξε τὸν Ἀλῆν νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ ἀποσυρθῇ πρὸς τὴν Σκόδραν. Πράγματι οὗτος ἐπέδειξε μεγάλην δραστηριότητα καὶ δεινότητα στρατηγικήν. Λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοὺς Ἕλληνας ἁρματολοὺς Εὐθ. Βλαχάβαν, Μπουκουβάλαν, Παλαιόπουλον, Καναβόν, Χρηστάκην καὶ ἄλλους, ἐπετέθη καὶ ἐκυρίευσε τὴν Ἀχρίδα, ἀναβάντων τῶν ἁρματολῶν εἰς τὰ τείχη αὐτῆς διὰ κλιμάκων. Τόσην ἔδειξαν τότε οἱ Ἕλληνες ἀνδρείαν, ὥστε, ὡς ὁμολογεῖ κατόπιν εἰς τὸν Πουκεβίλ, «τοὺς ἐφοβήθη τὸ μάτι του» καὶ ὤμοσεν ἐνδομύχως τὴν ἐξόντωσίν των, διότι, ὡς ἐξηκρίβωσεν, αὐτοὶ ὠνειρεύοντο τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν του.

Ὁ Μαχμοὺτ τῆς Σκόδρας ἠναγκάσθη νὰ ὀπισθοχωρήσῃ, καίπερ νικήσας εἰς τὰ βόρεια τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα. Ὁ ἐν Ἀχρίδι ὅμως θρίαμβος τοῦ Ἀλῆ ἐξησφάλισε τὴν ὑπόληψιν τοῦ σουλτάνου, ὅστις, κατὰ τὸν ποιητὴν Σεχρέτην, ἐχάρισεν αὐτῷ τότε τὰ Ἰωάννινα. Ἄλλοι ὅμως ἱστοροῦσιν ὅτι ὁ Ἀλῆς κατέλαβεν αὐθαιρέτως τὴν πόλιν, ἀναγκάσας τὴν Πύλην ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν σφετερισμόν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ κρατῇ ἀνοικτὴν τὴν ὁδὸν Ἠπείρου-Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Ἀλῆς εἰς Ἰωάννινα. — Οἱ κάτοικοι τῶν Ἰωαννίνων ἔχοντες ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων προνόμια δὲν εἶδον εὐχαρίστως τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ Ἀλῆ, συνέταξαν δὲ Μουσουλμάνοι βέηδες ἀναφορὰν πρὸς τὴν Πύλην διαμαρτυρόμενοι. Ὁ Ἀλῆς ὅμως, ἐνεργῶν ἔκτοτε πρωτοφανῆ κατασκοπείαν, ἔμαθε τὸ γεγονὸς καὶ συλλαβὼν καθ' ὁδὸν τοὺς ἀπεσταλμένους ἐτιμώρησε σκληρότατα τοὺς πρωταιτίους, ἀπένειμε δὲ πολλὰς τιμὰς εἰς τοὺς Τόσκηδες, οἵτινες ἐφάνησαν πιστοὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Ἔκτοτε, ἀπὸ τοῦ 1788, ὁ Ἀλῆς ἀσκῶν τρομοκρατίαν εἰς ὅλην τὴν Ρούμελην ἐκανόνισε πληρέστερον τὸ πρόγραμμα τοῦ βίου του, ὅπερ συνίστατο εἰς τὴν παγίωσιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀρχῆς διὰ πιστῶν ἀνθρώπων ἔκ τε τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ δι' απονομῆς αὐστηροτάτης δικαιοσύνης εἰς πάντα ἀδικούμενον. Κατὰ τὸν Σεχρέτην ἵδρυσεν ἐν Ἰωαννίνοις καὶ μεγαλοπρεπῆ σεράγια, παρουσιάζων ὄψιν ἀληθοῦς βασιλέως:

Καὶ χαίρεται τὴν ἄνοιξιν, τὸν Μάη, τὸ καλοκαίρι
Καὶ κατεβαίν' ἡ Ρούμελη καὶ τὸν ἐπροσκυνοῦνε
Ἐμπρός του γονατίζουνε, τὴν γοῦνα του φιλοῦνε
Καὶ μιὰ ξηντάρα ποὔτονε, ἀκόμα τὴν θυμᾶται
καὶ τοὺς πτωχοὺς ὁ Ἀλήπασας περίσσια τοὺς λυπᾶται.
Ἀρβανιτιὰ καὶ Ρούμελη τοὺς δένει μὲ ἕνα ράμμα,
ὁ λύκος μὲ τὸ πρόβατο τὰ δυὸ βοσκοῦν ἀντάμα.
Αὐτὸς γιὰ ἕνα κορόμηλο τὸν ἄνθρωπο σκοτώνει
τὸ μαυρισμένο τὸ κορμὶ στὴν μαύρη γῆς τὸ χώνει.
Κι' ὅλος ὁ κόσμος γιούρδισαν, κι' ὅλα τὰ βιλαέτια
καὶ κουβαλοῦν στὰ Γιάννενα φλωριὰ μὲ τὰ σεπέτια

Ἡ θεωρουμένη αὐθεντικωτέρα προσωπογραφία τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ.

Ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἁρματολισμοῦ τῆς Πελοποννήσου Ζαχαριάν, ὅστις εἶχεν ὡς βάσιν «νὰ μὴ πειραχθῇ Ρωμηός», ὁ Ἀλῆς ἐσκέφθη νὰ ἐκθέσῃ τοὺς Ἀλβανοὺς εἰς τὴν ὀργὴν τῆς Πύλης, ἵνα ἀναγκάσῃ αὐτὴν νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειάν του. Ὅλους λοιπὸν τοὺς Ἀλβανοὺς ληστάς, τοὺς ὁποίους ἕως τότε εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του, τοὺς ὤθησε μυστικῶς να κηρυχθῶσιν ἀντάρται καὶ νὰ πλημμυρίσωσι τὴν Θεσσαλίαν καὶ λοιπὴν Ἑλλάδα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκολάκευσε τοὺς δημογέροντας τῶν ἐπαρχιῶν, συντρώγων μαζῆ των καὶ ὀνομάζων αὐτοὺς ἀδελφοὺς καὶ φίλους, ἵνα τὸν εὐκολύνουν νὰ μεγαλυνθῇ. Ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἐσχημάτισε πεποίθησιν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πληρωθοῦν τὰ σχέδιά του ἂν δὲν ἐκολάκευε καὶ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ σχεδίου του ὑπῆρξε κεραυνοβόλον. Κατὰ τὸν Κούμαν (τόμ. Ι σελ. 545) τὰ ὄργανά του ἀπολυθέντα ἀκάθεκτα καὶ περιερχόμενα κατὰ στίφη ἠρήμωσαν, ἔκαυσαν, ἐλεηλάτησαν πόλεις καὶ χωριὰ καὶ ἐγέμισαν αἷμα καὶ δάκρυα ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Τότε ὁ σουλτάνος, πρὸ τῶν γενικῶν ἐπικλήσεων, ἐξέδωκε τῷ 1784 τὸ περίφημον *Κίρ-Φερμάνι*, ἐπικηρύσσων πάντας τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ κηρύσσων γενικὸν κατ' αὐτῶν διωγμόν. Τόσον δὲ ἀπηνῶς κατεδιώχθησαν οὗτοι, ὥστε οἱ ὑπολειφθέντες κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη κρυπτόμενοι εἰς τὰ ἑλληνικὰ ποίμνια, ἐπεστρατεύθησαν δὲ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ζαχαριᾶ κατὰ τῶν στρατιῶν τοῦ Μωρᾶ βαλεσῆ. Νικηφόρως προελάσας οὗτος μέχρι Τριπόλεως, ἠνάγκασε τὸν διοικητὴν τῆς Πελοποννήσου νὰ κλεισθῇ εἰς αὐτὴν καὶ νὰ κινδυνεύσῃ νὰ χάσῃ τὴν θέσιν του, ἐπρόλαβαν ὅμως οἱ Ἕλληνες μωραγιάννηδες καὶ οἱ Τοῦρκοι σπαχῆδες καὶ ἔγρα-

Digitized by Google

Ἐκ τῆς περικοπῆς ταύτης πιστοῦται ὅτι ὁ Ἀλῆς ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς πάμπτωχος, ἐνθυμεῖται δηλαδὴ ὅτι εἶχεν ἄλλοτε εἰς τὴν τσέπην του μίαν μόνον «ἐξηντάραν» γροσίων, τώρα δὲ ἔβλεπε νὰ σωρεύεται ὁ χρυσὸς πρὸ τῶν ποδῶν του καὶ εἰς «ἑφτὰ Ρηγᾶτα Φράγγικα» νὰ ἐξαπλοῦται ἡ φήμη του.

Ἐκστρατεῖαι εἰς τὸν Δούναβιν.—Ἡ φήμη τοῦ Ἀλῆ ἐξηπλώθη πράγματι ἀφ' ἧς ἔλαβε μέρος εἰς τὸν νέον Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον, τὸν ἀρχίσαντα ἀπὸ τοῦ 1787 καὶ λήξαντα τῷ 1792. Αἱ σχετικαὶ πληροφορίαι τοῦ Σεχρέτη εἶναι ἀτελέσταται. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας συμπράξας μετὰ τῶν Ρώσων ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐν Βελιγραδίῳ Τούρκων. Τὸν Σουλτάνον Χαμὶτ θανόντα, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1789 διεδέχθη ὁ ἀναμορφωτὴς Σελὴμ ὁ Γ', ὅστις ἐπελήφθη ἀμέσως τῆς ὀργανώσεως ἰσχυροῦ στρατοῦ πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν παραδουναβίων ἀτυχιῶν, διορίσας ἀρχιστράτηγον καὶ μέγαν βεζύρην τὸν περίφημον νικητὴν τῶν Ἀλβανῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ τοῦ Κ. Κολοκοτρώνη Χασὰν Τζεζαερλῆν. Διετάχθη λοιπὸν ὑπὸ τοῦ Σελὴμ καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς νὰ σπεύσῃ εἰς τὸ μέτωπον μετὰ πλείστων ἄλλων πασάδων. Τὸν ἀποτυχόντα Τζεζαερλῆν καὶ αὐτοκτονήσαντα τῷ 1790 διεδέχθη ὁ Χασὰν Ρουστοκλῆς, ὅστις ἐφόνευσε καὶ τὸν ἡγεμόνα Μαυρογένην. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Λάμπρος Κατσώνης κατώρθωσε νὰ παρασύρῃ εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας τοὺς Σουλιώτας, ἐπωφεληθέντας τῆς ἀπουσίας τοῦ Ἀλῆ εἰς τὸν Δούναβιν, ὡς καὶ ἄλλους τινὰς καὶ νησιώτας, ἐνῷ οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων ἔμενον ἀσυγκίνητοι.

Περὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἀλῆ εἰς τὸ μέτωπον δὲν ἔχομεν ἀσφαλεῖς πληροφορίας. Κατὰ τὸν Σεχρέτην μετέβη δὶς ἐκεῖ. Τὸ πρῶτον μὲν ὅταν ἐπολέμησε τοὺς Αὐστριακούς, διαβάντας τὸν Δούναβιν, ἐκπορθήσας τὸ «Κιουλιοὺτζ-Καλὲ» μὲ «**τῆς Ἀρβανιτιᾶς τὰ ξεφτέρια ποὺ νηπιόθεν πολεμοῦν μὲ τ' ἅρματα στὰ χέρια**», συλλαβὼν καὶ αἰχμαλώτους καὶ ὠθήσας τοὺς ἐχθροὺς πέραν τοῦ Δουνάβεως. Μαθὼν ὅμως τὰ τοῦ Κατσώνη καὶ ἐπωφεληθεὶς τῆς εὐκαιρίας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Σουλίου, ἐπέτυχε παρὰ τοῦ σουλτάνου τὴν ἄδειαν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἤπειρον ἐξαίρων τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ραγιᾶς τοῦ τόπου, γυναῖκες καὶ ἄνδρες, ἤθελαν νὰ μιμηθοῦν τὸ παράδειγμα τοῦ Σουλίου. Ἄγνωστον ἂν εἶναι πραγματικοὶ οἱ κατ' Αὐστριακῶν θρίαμβοι τοῦ Ἀλῆ εἰς τὸν Δούναβιν, οὓς ὑμνεῖ ὁ Σεχρέτης. Βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἡ Αὐστρία ἐξαναγκασθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, Πρωσσίας καὶ Ὁλλανδίας, ὑπέγραψε τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1791 μετὰ τῆς Τουρκίας τὴν εἰρήνην τοῦ Σιτσοβίου. Ἡ Μεγάλη ὅμως Αἰκατερίνη, ἀψηφοῦσα τὰς ἀπειλὰς τῶν Εὐρωπαίων, ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον μόνη, ὡς καὶ ὁ Κατσώνης μετὰ τοῦ Ἀνδρούτσου ἐν τῇ Μεσογείῳ. Κατὰ τὸν Σεχρέτην τὸ θέρος τοῦ 1791 ὁ σουλτάνος διέταξεν ἐκ δευτέρου τὸν Ἀλῆ πασᾶν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Ρώσων, ὅτε καὶ πάλιν δῆθεν ἐθριάμβευσεν οὗτος «**μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι**», αἰχμαλωτισθέντος τοῦ ἀνεψιοῦ του Μεχμέτ. Ἐπελθόντος τοῦ φθινοπώρου αἱ ἐχθροπραξίαι διεκόπησαν καὶ ὁ Ἀλῆς ἐπανῆλθεν ὁριστικῶς εἰς τὰ Ἰωάννινα, τὸν δὲ Ἰανουάριον τοῦ 1792 συνῆψε καὶ ἡ Ρωσία μετὰ τῆς Τουρκίας τὴν ἐν Ἰασίῳ εἰρήνην.

Ἀγῶνες κατὰ τοῦ Σουλίου.— Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ Ἀλῆς ἐπεδόθη εἰς τὴν καταστροφὴν διὰ προδοσιῶν καὶ ἀπιστιῶν τῆς ἡρωϊκῆς φωλεᾶς τοῦ Σουλίου, καλέσας βοηθοὺς καὶ προκαλῶν τὴν φιλοτιμίαν τῶν Τσάμηδων. Οὗτοι ὅμως ἰσχυρίζοντο ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἀμυνθῶσι, διότι μετὰ τῶν Σουλιωτῶν συνέπραττον ὁ Γέρο Πρόνιος καὶ ὁ Χασὰν Τσαπάρης. Θυμωθεὶς ὁ Ἀλῆς ἔστειλε κατὰ τῶν Σουλιωτῶν τὸν υἱόν του Μουχτάρ, ὅστις ἡττήθη κατὰ κράτος, τῶν Τσάμηδων μὴ ὑποστηριξάντων αὐτὸν μὲ τὴν δέουσαν πίστιν. Ὁ Ἀλῆς ὅμως τοὺς ἠμνήστευσε ἵνα τοὺς χρησιμοποιήσῃ καὶ πάλιν κατὰ τῶν ἡρωϊκῶν βράχων τοῦ Σουλίου, οὓς ὑπερήσπιζεν ὁ καλόγηρος Σαμουὴλ ὡς πολέμαρχος. Νικήσαντες οἱ Σουλιῶται παρέμειναν ἥσυχοι ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη, ὁ Ἀλῆς ὅμως ἀλλάξας τακτικὴν προσεπάθει νὰ τοὺς διαιρέσῃ καὶ τοὺς ἐξασθενήσῃ διὰ δωροδοκιῶν. Ἡ ὀργή του μάλιστα ηὔξανε, διότι ἀνέκαθεν τοὺς ὑπέθαλπε κατ' αὐτοῦ ὁ πασᾶς τοῦ Βερατίου Ἰμβραήμ, ὃν ἀσπόνδως ἐμίσει.

Ἄφησε δὲ τοὺς Σουλιώτας ἡσύχους καὶ δι' ἄλλον λόγον. Παρεμβάντος τοῦ Ναπολέοντος τῷ 1797 εἰς τὰ τῆς Ἑπτανήσου, ἡ Ἀνατολὴ ἀνεστατώθη, ἔκτοτε δὲ ἄρχεται νὰ ἐξελίσσεται ζωηρότερον καὶ ἡ ἀποσχιστικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἀλῆ ἀπὸ τῆς γενικῆς πολιτικῆς τῆς Τουρκίας. Ὁ Ναπολέων, ἀφοῦ κατέλαβε πρῶτον τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐνίκησε τοὺς Αὐστριακούς, κατέλυσε τὸν Μάϊον τοῦ 1797 τὴν ἐνετικὴν Δημοκρατίαν καὶ ἀποστείλας τὸν στρατηγὸν Γεντίλην κατέλαβε τὴν Ἑπτάνησον καὶ τὰς ἐπὶ τῆς Ἠπείρου ἐνετικὰς κτήσεις Βουθρωτόν, Πάργαν, Βόνιτσαν καὶ Πρέβεζαν.

Προαισθανόμενος τὴν θύελλαν ταύτην ὁ Ἀλῆς **ἔγραψε τὴν 6ην Ἰουνίου 1797 πρὸς τὸν Βοναπάρτην, ἐκ μέρους δῆθεν καὶ τοῦ σουλτάνου, συγ**χαίρων καὶ θαυμάζων αὐτὸν διὰ τὰς νίκας καὶ ἀξιῶν ἀπάντησιν καὶ δήλωσιν τῆς φιλίας τῆς Γαλλίας, σὺν τῇ ἀποστολῇ δύο διδασκάλων τῆς πυροβολικῆς, ὑπέσχετο δὲ νὰ περιποιῆται πάντα Γάλλον προσεγγίζοντα εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὁ Ναπολέων ἀπήντησε πρὸς αὐτὸν θερμότατα στέλλων καὶ τοὺς δύο ἀξιωματικοὺς ὡς διδασκάλους τοῦ πυροβολικοῦ διὰ τοῦ Γεντίλη, ὅστις κατέλαβε τὴν Ἑπτάνησον ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Στερεᾶς ἐξαρτήματα αὐτῆς. Βαρέως φέρων τὴν κατάληψιν ταύτην ὁ Ἀλῆς ὑπεκρίθη φιλίαν πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ ἤρχισε διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν στρατηγῶν, ὅπως ἐξαγοράσῃ τὰς ἐπὶ τῆς Στερεᾶς πόλεις. Ὁ Γεντίλης ἔστειλεν εἰς Ἰωάννινα τὸν συνταγματάρχην Ρόζε, ἵνα διαγνώσῃ τὰ φρονήματα τοῦ Ἀλῆ. Ὑποκριθεὶς ὁ Ἀλῆς ἀπεπλάνα τὸν Ρόζε, ὃν μάλιστα ἐνύμφευσε μὲ ὡραίαν κόρην τῶν Ἰωαννίνων Ζωΐτσαν. Ὁ Ἀλῆς ἐζήτει ἄδειαν ἐλευθεροπλοΐας διὰ τῶν στενῶν τῆς Κερκύρας μέχρι Χειμάρρας, ἣν οὐδέποτε ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Τουρκίαν ἡ Ἑνετία κατὰ τὴν μακρὰν κατοχὴν αὐτῆς ἐν Ἑπτανήσῳ. Ὁ Ναπολέων, καίτοι μὴ ἔχων κατὰ τῶν Χειμαρριωτῶν οὐδὲν παράπονον, ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Ἀλῆν τὴν διάβασιν τῶν στενῶν, ἐνῷ διὰ τὴν παραχώρησιν τῶν ἐξαρτημάτων ἀντέτασσεν ἄρνησιν κατηγορηματικήν. Ἀνοχῇ λοιπὸν τῶν γαλλικῶν ἀρχῶν τῆς Ἑπτανήσου ὁ Ἀλῆς ἐπεβίβασεν ἐπὶ στολίσκου τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1798 στρατὸν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ σφαγέως τῶν Χορμοβιτῶν Ἰσοὺφ Ἀράπη καὶ ἐπετέθη κατὰ τὴν νύκτα τῆς Ἀναστάσεως ἐξ ἀπροόπτου καὶ κατέστρεψε τὰς κώμας τῆς Χειμάρρας Νίβιτσαν καὶ Ἅγιον Βασίλειον, σφάξας τοὺς κατοίκους αὐτῶν, μὴ δυνηθέντας νὰ ἀντισταθῶσι κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως, ὅστις ἀπὸ τετραετίας μάτην εἶχε προσπαθήσει νὰ ὑποτάξῃ διὰ ξηρᾶς τὴν ἀπωτάτην ἐκείνην ἀκρόπολιν τῆς ἑλληνικῆς ἀνδρείας. Ὁ Ἀλῆς ἐκηρύχθη ὑπὸ τῆς Πύλης *Ἀσλάνι*, δηλ. λέων τῆς Ρούμελης, διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πάντοτε ἀτιθάσου πρὸς τὸν σουλτάνον Χειμάρρας.

Ὁ Ἀλῆς ἀπίστως πάντοτε ἐνεργῶν ἐδέχετο μὲν τὰς παραχωρήσεις τῶν Γάλλων, ἀπέστειλεν ὅμως ἀναφορὰν εἰς τὴν Πύλην καταγγέλλων τὸν Ναπολέοντα ὅτι διὰ τοῦ Ρόζε ἔκαμε πρὸς αὐτὸν προτάσεις περὶ συμμαχίας κατὰ τοῦ σουλτάνου, ἵνα ἔχῃ τὴν θύραν ἀνοικτὴν πρὸς εὔκολον διέξοδον. Πράγματι ὁ Ναυπολέων εἶχε τότε ἐχθρικωτάτας κατὰ τῆς Τουρκίας διαθέσεις, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ποθήσῃ ποτὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐκστρατεία κατὰ Πασβάντογλου.—Ἐνῷ δὲ συνελήφθη ὁ Ρήγας καὶ ἐστέλλετο ὑπὸ τῆς Αὐστρίας δέσμιος πρὸς τὴν Τουρκίαν, ὁ φίλος αὐτοῦ ὁ Πασβάνογλου, δυνάστης τοῦ Βιδινίου, ἤγειρεν ἐπανάστασιν κατὰ τῆς Πύλης. Λέγεται ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν ὤθησεν ὁ Ναπολέων εἰς ἀνταρσίαν διὰ νὰ περισπάσῃ τὴν προσοχὴν τῆς Πύλης, ἥτις ὅμως διέταξε πολλοὺς πασάδες καὶ τὸν Ἀλῆ πασᾶν νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τοῦ ἀντάρτου τῆς Βουλγαρίας. Ὁ Ναπολέων διὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ Σεφὲρ προσεπάθησε νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ἀλῆν νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὸν Δούναβιν, ἐκεῖνος ὅμως τοῦ ἐζήτησε ν' ἀποβιβασθῇ εἰς Ἤπειρον 10 χιλ. γαλλικὸς στρατός, ὅπως τὸν προστατεύσῃ κατὰ τῆς Πύλης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ναπολέων ἠρνήθη, ὁ Ἀλῆς οὐ μόνον ἐπεχείρησε τὴν ἐκστρατείαν μὲ 12 χιλ. στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Πύλην κατέδωκε τὰς γαλλικὰς βλέψεις. Ὁ σουλτάνος ὅμως Σελίμ, ἔχων ἕως τότε πεποίθησιν περὶ τῆς εἰλικρινείας τοῦ Ναπολέοντος, ἐπέπληξε τὸν Ἀλῆν διὰ τὰς ὑποψίας του, ὡς ἐκθέτει διὰ μακρῶν καὶ ὁ Σεχρέτης (σελ. 203—205). Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων ἡτοίμαζε μέγαν στόλον καὶ στρατόν, δι' οὗ τὸν Μάϊον ἐκπλεύσας ἐκ Τουλῶνος κατέλαβε τὴν Μάλταν. Ἐκεῖθεν ἔστειλε πρὸς τὸς Ἀλῆν ἐπιστολὴν τοῦ Γαλλικοῦ Διευθυντηρίου καὶ τὸν Λαβαλὲτ πρὸς συνεννόησιν προσωπικήν. Καὶ ὁ μὲν Ἀλῆς εὑρίσκετο τότε εἰς τὸ Βιδίνιον, ὁ δὲ Ρόζε ἀνεκοίνωσε τὰ γράμματα πρὸς τοὺς υἱούς του Μουχτὰρ καὶ Βελῆν, προσηλυτίζων συγχρόνως τοὺς Ἠπειρώτας εἰς τὰ κατὰ τῆς Τουρκίας τεκταινόμενα. Ὁ διάδοχος τοῦ στρατηγοῦ Γεντίλη Σιαμπώ, παραγνωρίζων τὰς διαθέσεις τοῦ Ἀλῆ καὶ τῶν υἱῶν του, ἔγραφε πρὸς τὸν Ναπολέοντα ὡς περὶ πιστῶν φίλων, καὶ δὴ ὡς ἑτοιμαζομένων νὰ γίνουν σύμμαχοι τῆς Γαλλίας.

Ἡ εἴδησις ὅτι ὁ Ναπολέων κατέλαβε τὴν Αἴγυπτον καὶ ὅτι προὐχώρει νικηφόρως πρὸς βορειανατολικὰ σκοπῶν νὰ καταλύσῃ τὴν τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ Συρίαν, ἀνεστάτωσεν οὐ μόνον τὴν Τουρκίαν ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ρωσίαν, αἵτινες μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ γαλλικοῦ στόλου, τὴν 1 Αὐγούστου 1798, εἰς Ἀβουκὶρ συνῆψαν συμμαχίαν καὶ ἐξεστράτευσαν καὶ αἱ τρεῖς πρὸς ἀπόσπασιν τῆς Ἑπτανήσου ἀπὸ τῶν Γάλλων, ἣν καὶ πράγματι κατέλαβον τὸ φθινόπωρον.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀλῆς, ἀφοῦ προσεπάθησε μάτην νὰ σώσῃ τὸν Ρήγαν τὸν Φεραῖον, ἀξιώσας νὰ παραδοθῇ οὗτος ὑπὸ τοῦ πασᾶ τοῦ Βελιγραδίου εἰς αὐτόν, ἐπεδόθη μὲ ἄλλους 14 πασάδες εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ καλῶς ὠχυρωμένου Πασβάντογλου. Πάντοτε ὅμως δίβουλος ὤν, ἐδέχθη προθύμως, κατὰ Σεχρέτην, προτάσεις τοῦ πολιορκουμένου ἵνα μεσολαβήσῃ πρὸς τὴν Πύλην περὶ ἀμνηστείας αὐτοῦ. Ὁ Πασβάντογλου ὑποδεικνύων καὶ προβλέπων ὡς μοιραίαν τὴν βραδυτέραν καταδίωξιν καὶ τοῦ Ἀλῆ ἔγραψε πρὸς αὐτόν:

> **Γαζῆ σαῒν Ἀλήπασα στοχάσου μοναχός σου**
> **Τὶ σήμερά 'ν' ὁ γάμος μου καὶ αὔριον ὁ δικός σου.**

Ἐνῷ δὲ ὁ Ἀλῆς ἔστειλε πρὸς τὸν σουλτάνον παράκλησιν πρὸς συγχώρησιν τοῦ Πασβάντογλου, ἔμαθεν αἴφνης παρὰ τῶν υἱῶν του τὴν ἀπόβασιν τοῦ Ρόζε καὶ τὰς προτάσεις του ὡς καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ Ναπολέοντος πρὸς ἐξέγερσιν τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων. Καιροσκόπος δὲ ὢν δὲν ἀνέμενεν ἐν Βιδινίῳ τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου ἀλλὰ μετεχειρίσθη ὡς πρόσχημα τὰς γαλλικὰς ραδιουργίας καὶ λαβὼν σουλτανικὴν διαταγὴν ἀνεχώρησε ταχὺς ἐκ τοῦ στρατοπέδου, διατρέξας, ὡς καυχᾶται δι' αὐτὸν ὁ Σεχρέτης, τὸ ἀπὸ Δουνάβεως μέχρις Ἠπείρου μηνιαῖον διάστημα εἰς δέκα μόνον ἡμέρας.

Ἅλωσις Πρεβέζης.—Πεισθέντος τοῦ σουλτάνου περὶ τῶν ἐχθρικῶν διαθέσεων τοῦ Ναπολέοντος, ἐδόθη ἡ ἄδεια εἰς τὸν Ἀλῆν νὰ ὀχυρώσῃ τὰ Ἰωάννινα καὶ νὰ καταλάβῃ τὰ ἐξαρτήματα τῶν Ἰονίων νήσων ἐπὶ τῆς Στερεᾶς, χρησιμοποιῶν κατὰ τῶν Γάλλων «Ἀρβανιτιὰν καὶ Ρούμελην», Μουσουλμάνους καὶ ραγιάδες Χριστιανούς. Ἀποκρύψας τὴν ἐμφάνισίν του ὁ Ἀλῆς κατῆλθεν εἰς Φιλιάτας, ἐκεῖ δὲ ἐκάλεσε τὸν Σιαμπὼ πρὸς συνεννόησιν. Ἀπόντος ἐκείνου, προσῆλθεν ὁ Ρόζε εἰς ὃν ὑπεκρίθη ὅτι ἡττηθεὶς ἐν Βιδινίῳ ἐτράπη εἰς φυγὴν καταδιωκόμενος ὑπὸ 10 πασάδων καὶ ὅτι ζητεῖ τὴν συνδρομὴν τῶν Γάλλων πρὸς ἄμυνάν του δῆθεν κατὰ τοῦ σουλτάνου. Ὁ Ρόζε ἀπατηθεὶς ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ εἰς Ἰωάννινα, ὅπου ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, εἰς τὰ δεσμά, ὑφιστάμενος βδελυροὺς ἐξευτελισμούς, ὁ δὲ Ἀλῆς ἐμελέτησε τὰ αὐτὰ καὶ κατὰ τοῦ φρουράρχου τοῦ Βουθρωτοῦ, μὴ δεχθέντος ὅμως ἐκείνου τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλῆ ἐπηκολούθησε πολιορκία. Ὁ Σιαμπὼ συναθροίσας μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Μπερριὲ στρατεύματα ἐπολέμησε τοὺς Ἀλβανούς, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ ἀποσυρθῇ εἰς Κέρκυραν, ἧς ἤρξατο νὰ κατεδαφίζῃ τὰ τείχη. Τότε ὁ Ἀλῆς ἐκυρίευσε τὸ Βουθρωτὸν καὶ ἐστράφη πρὸς τὴν Πρέβεζαν, ἧς ἡ κατάληψις ἀπετέλει τὴν προσφιλεστέραν του σκέψιν. Ἐκεῖ εἶχε συγκεντρωθῇ ἡ γαλλικὴ φρουρὰ μετὰ πλήθους Ἑλλήνων ἁρματολῶν, ὡς βεβαιοῖ καὶ ὁ Σεχρέτης γράφων ὅτι

> **«Ἡ κλεφτουριὰ τῆς Ρούμελης ἐδῶ 'νε μαζωμένη**
> **Μερόνυχτα γιὰ πόλεμον αὐτοὶ 'νε λυσσασμένοι».**

Παρ' ὅλα ταῦτα καὶ τὴν ἐκ τῶν νώτων ἐπίθεσιν τῶν Σουλιωτῶν ἡ ἧττα τῶν Γάλλων καὶ Ἑλλήνων ὑπῆρξεν ἐν Πρεβέζῃ πλήρης, κατεκόπη δὲ ὑπὸ τοῦ θηριώδους υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ Μουχτὰρ ἡ φρουρά, οἱ ἁρματολοὶ ἐδεκατίσθησαν, γυναῖκες δὲ καὶ νεάνιδες ἐστάλησαν αἰχμάλωτοι κατὰ ἑκατοντάδας. Ἐπειδὴ δὲ μέρος τῆς γαλλικῆς φρουρᾶς ἀπεσύρθη εἰς τὸ Ἄκτιον καὶ ὠχυρώθη, ὁ Ἀλῆς πρὸς συμπλήρωσιν τῆς καταστροφῆς ὑπεκρίθη ὅτι ἐπραΰνθη καὶ ἔστειλε τὸν μητροπολίτην Ἄρτης Ἰγνάτιον νὰ κηρύξῃ εἰς μὲν τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανοὺς ὅτι δύνανται νὰ ἐπιστρέψουν ἥσυχοι εἰς τὰς ἑστίας των, νὰ πείσῃ δὲ καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς γαλλικῆς φρουρᾶς εἰς παράδοσιν. Πράγματι 370 ἄνδρες παρεδόθησαν οἵτινες πάντες ἐστάλησαν πεζῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐξήχθησαν δὲ εἰς τὴν Σαλαγόραν ἐκ τῶν πλοίων καὶ οἱ ὑπόλοιποι τοῦ Ἀκτίου Χριστιανοὶ καὶ ἐσφάγησαν πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ Ἀλῆ ἀνηλεῶς.

Βόνιτσα, Λευκάς, Πάργα.—Ἀφοῦ δὲ ὁ Ἀλῆς κατέκτησε καὶ τὴν Βόνιτσαν, ἠθέλησε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Λευκάδος πρὸς ἣν ἔσπευδε βοηθὸς ὁ ρωσικὸς στόλος. Ὁ Ἰθακήσιος τότε Ι. Βλασόπουλος ὁπλίσας ἐν Ἰθάκῃ μίαν λέμβον ἐνεδύθη τὴν στρατιωτικήν του στολὴν καὶ ἔσπευσε πρὸς τὸν Ἀλῆν ὡς ἀπεσταλμένος δῆθεν τοῦ Ρώσου ναυάρχου ἀπειλῶν αὐτόν, ὅτι ἂν ἐπιχειρήσῃ τι κατὰ τῆς Λευκάδος ὁ ρωσικὸς στόλος θὰ ἀποβιβάσῃ στρατὸν εἰς Ἤπειρον καὶ θὰ τὸν καταστρέψῃ. Τὸ τέχνασμα ἐπέτυχε καὶ ἡ Λευκὰς ἐσώθη, ὁ δὲ Βλασόπουλος, ἐγκριθέντος ἐκ τῶν ὑστέρων τοῦ διαβήματός του, προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, καὶ διωρίσθη πολιτικὸς διοικητὴς τῆς Πάργας ἣν ὡσαύτως ἐποφθαλμία ὁ Ἀλῆς, προσπαθῶν νὰ ἀποσπάσῃ καὶ ταύτην ἀπὸ τοὺς Γάλλους διὰ νὰ μὴ τὴν πάρωσιν οἱ Ρῶσοι. Ἀλλὰ καὶ ἡ Πάργα ἐσώθη ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ Ἀλῆ, ἀποσυρθείσης τῆς γαλλικῆς φρουρᾶς εἰς Κέρκυραν, διότι ὁ Ρῶσος ναύαρχος ἀπεβίβασε στρατὸν καὶ ἐπρόλαβε τὴν παράδοσίν της, ἥτις ἐπέκειτο. Ἡ Κέρκυρα παρεδόθη εἰς τοὺς Ρώσους καὶ Τούρκους τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1799, μετὰ ἓν δὲ ἔτος ἡ Ἑπτάνησος ἐκηρύχθη αὐτόνομος πολιτεία ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν Ρωσίας καὶ Τουρκίας. Οὕτω δὲ ὁ Ἀλῆς, βαρέως φέρων τὴν ἀτυχίαν, ἠναγκάσθη νὰ κενώσῃ καὶ τὰ προσαρτήματα, ὑπακούων εἰς ἐντόνους διαταγὰς

Digitized by Google

τῆς Πύλης διαβιβασθείσας διὰ τοῦ Τούρκου ναυάρχου Καδρῆ βέη. Αἱ διαταγαὶ τῆς Πύλης αὗται εἶχον καὶ ὑπολογισμόν, διότι ἀπὸ τοῦ 1798 εἶχεν ἀρχίσει ἡ δυσπιστία αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν εἰλικρίνειαν τῶν προθέσεων τοῦ Ἀλῆ, ἐποφθαλμιῶντος τὴν Ἑπτάνησον:

Ὥρισε κ' εἶπε ὁ βασιλεὰς: Ταχίνη δὲν τὸν κάνω,
Τί βαίνει τὸ ποδάρι του κι' ἀπέκει δὲν τὸν βγάνω.

Οὕτω λοιπὸν τὸ μόνον ὅπερ ὠφελήθη ὁ Ἀλῆς ἐκ τῆς γαλλοτουρκικῆς συρράξεως ἦτο ὁ προβιβασμός του εἰς πασᾶν τριῶν οὐρῶν, ὅπερ ἐγένετο πρὸς ἁπλῆν παρηγορίαν του, ἔκτοτε δὲ ἐνηβρύνετο ν' ἀποκαλῆται βεζύρης.

Νέοι ἀγῶνες κατὰ τοῦ Σουλίου.—Λυσσῶν ἐξ ὀργῆς, ἀφοῦ ὑπέταξε καὶ ἔπνιξεν εἰς τὸ αἷμα τὸ πλεῖστον τῶν χωρίων τῆς Χειμάρρας, ἀπεφάσισε τότε νὰ ἐξοντώσῃ καὶ τὸ Σοῦλι, διότι εἶχε λάβει τοῦτο ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Πρεβέζης. Ἀρχομένου τοῦ 1799 ὁ Ἀλῆς ἀπηύθυνεν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς ἀγάδες τῆς Ἀλβανίας περὶ ἐξοντώσεως τοῦ Σουλίου, συγκεντρώσας δὲ στρατὸν 12 χιλιάδων ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ ἀπροόπτως, ἀλλὰ καίτοι ἀποχωρήσαντος τοῦ Μπότσαρη μία δρὰξ Σουλιωτῶν ὑπερήσπισε τοὺς βράχους. Παραιτήσας τὰ ὅπλα προσεπάθησεν ὁ Ἀλῆς νὰ διασπάσῃ τοὺς Σουλιώτας διὰ δωροδοκιῶν καὶ δι' ἀναπτύξεως διχονοιῶν, διότι ἐγνώριζεν ὅτι σιτοδεία ἐμάστιζε τοὺς ἡρωϊκοὺς προμάχους. Τότε οἱ Σουλιῶται ἠναγκάσθησαν νὰ στείλωσι διακοσίας ψυχάς, γέροντας καὶ παιδία εἰς τὴν Ἑπτάνησον, καὶ συνάψωσι συμμαχίαν μὲ τὸν ἀρχηγὸν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας Παλαιόπουλον καὶ μὲ τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, ὡς μᾶς βεβαιοῖ ὁ Πουκεβὶλ (τόμ. Α' σελ. 114), συγχρόνως δὲ καὶ νὰ συνεννοηθῶσι μὲ τοὺς βέηδες τῆς Τσαμουριᾶς. Διαφυγόντες δὲ τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀλῆ ἔφθασαν εἰς Πάργαν καὶ ἐκεῖθεν ἀνογῇ τῶν βέηδων ἐπρομηθεύθησαν τροφάς, οὕτω δὲ ἐξησφάλισαν τὴν ἀντίστασιν. Ὁ Ἀλῆς πλήρης ὀργῆς κατὰ τῶν βέηδων ἐξετράπη εἰς ὕβρεις ἐναντίον των, οὗτοι δὲ τότε συνῆψαν μυστικὴν συμμαχίαν ἐναντίον του μετὰ τῶν Σουλιωτῶν καὶ Αἰτωλῶν καὶ στασιάσαντες ἔφυγον ἐκ τοῦ στρατοπέδου. Ἐσώθη λοιπὸν καὶ πάλιν τὸ Σοῦλι, διότι καὶ ἡ Τουρκία διέταξε τὸν Ἀλῆν νὰ φέρεται ἠπίως. ἀμνηστεύσασα κατὰ τὸ 1800 καὶ τοὺς ἁρματολοὺς τῆς Πελοποννήσου, λόγῳ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν περιπλοκῶν.

Ἐν τοῦ 1803 ἐπῆλθεν ἡ ἀγγλογαλλικὴ ῥῆξις, αἱ συστάσεις τοῦ Ναπολέοντος ἐγένοντο πειστικώτεραι, πρῶτος δὲ ἐξεμεταλλεύθη ταύτας ὁ Ἀλῆς, ἀποφασίσας παντὶ σθένει νὰ ἐξοντώσῃ πρῶτον τὸ Σοῦλι. Παραλύσας λοιπὸν τὴν συνεκτικότητα τῶν φρουρῶν, ἐξεμηδένισε διὰ φρικτῆς καὶ ἐπιμόνου πολιορκίας τὴν στρατηγικὴν ἀντίστασιν τοῦ καλογήρου Σαμουὴλ καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1803 ἠνάγκασε τοὺς ἡρωϊκοὺς Σουλιώτας εἰς ἐκπατρισμὸν διὰ συνθήκης. Τελευταία ἀναλαμπὴ τῆς ὑπερόχου ἀνδρείας ὑπῆρξεν ὁ ἡρωϊσμὸς τῶν γυναικῶν τοῦ Ζαλόγγου, αἵτινες ἐπροτίμησαν τῆς παραδόσεως εἰς τοὺς Τούρκους τὴν κατακρήμνισιν μετὰ τῶν τέκνων των εἰς τὰς φάραγγας τοῦ Ἀχέροντος μετὰ τὸν ἱστορικὸν μακάβριον χορόν.

Τὸ ἔτος 1803 ὑπῆρξεν ἀφετηρία καὶ ἄλλων διωγμῶν. Ὁ μπέης τῆς Μάνης Κουμουνδουράκης, φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη, ἐφονεύθη, ὁ Τζανετάκης κατεδιώχθη καὶ ὁ Μούρτζινος ἐξεπατρίσθη διορισθέντος τοῦ φιλοτούρκου Ἀντωνόμπεη. Οἱ Σέρβοι ἐξηναγκάσθησαν εἰς ἐπανάστασιν, ἥτις ἐκράτησε μέχρι τοῦ 1805 ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Καραγεώργη, ὅστις ἀνεγνωρίσθη στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Σερβίας. Ὁ Ἀλῆς κατέστειλε τῷ 1804 δι' αἱμάτων μίαν ἀπόπειραν τῶν Σουλιωτῶν νὰ ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτοῦ, συμμαχησάντων μετὰ τῶν Τσάμηδων (ὅρα ἀνωτέρω σελ. 424). Ἔκτοτε ὁ Ἀλῆς ἀνήγειρεν εἰς τὸ Σοῦλι καὶ τὴν Κιάφαν ὀχυρώτατον φρούριον, φοβούμενος ἐπίθεσιν αἰφνιδίαν. Κατὰ τὸ 1805 καὶ 1806 ἡ Πύλη ἐθριάμβευσε κατὰ τῶν διαφόρων Ἑλλήνων ἀνταρτῶν, ἵνα ἀποσοβήσῃ τὸν ἐκ Ρωσίας κίνδυνον. Εὗρεν ὅμως καιρὸν καὶ ὁ Ἀλῆς ἵνα ταπεινώσῃ τοὺς γείτονας πασάδες καὶ νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸ ὄνειρον τοῦ βίου του, τὴν ἐπέκτασιν δηλ. τοῦ κράτους του ἀπὸ Σκόδρας μέχρι Μάνης.

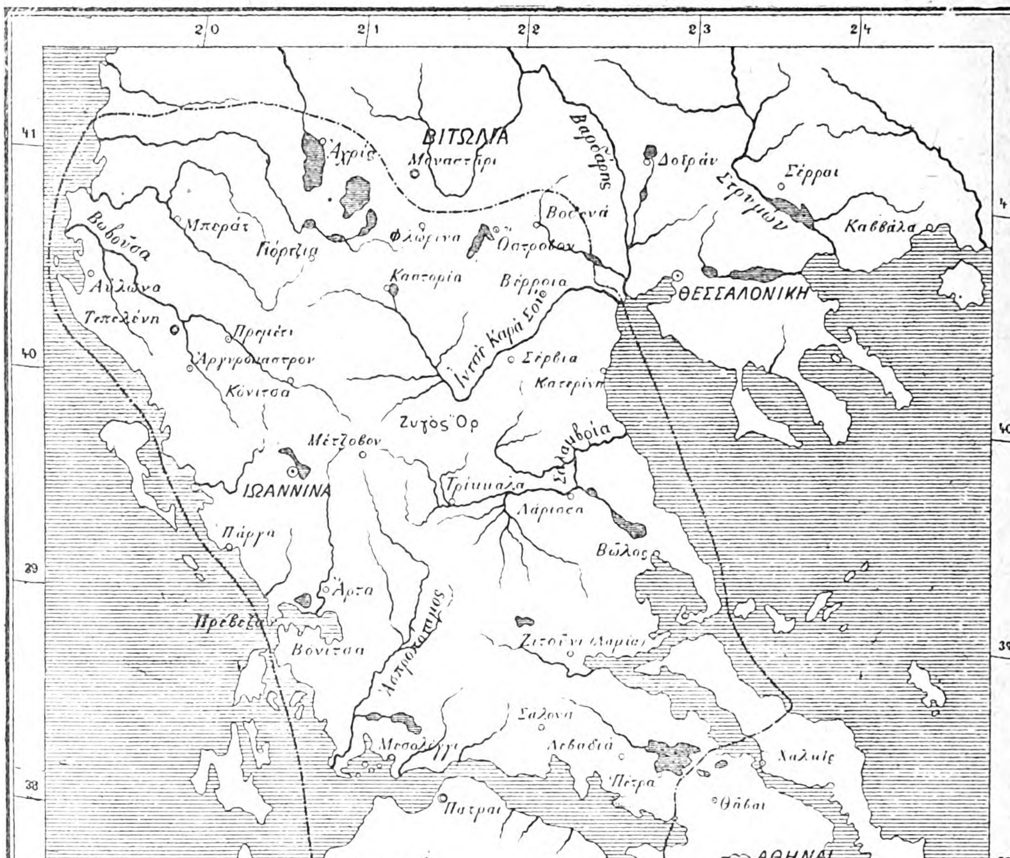

[Τὸ κράτος τοῦ Ἀλῆ ἤρξατο ἀπὸ τῆς περιοχῆς τοῦ Τεπελενίου ἐξετάθη εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν, βαθμηδὸν δὲ περιέλαβε καὶ τὴν Δυτικὴν καὶ Ἀνατολικὴν Στερεὰν (πλὴν τῆς Ἀττικῆς καὶ Χαλκίδος). Πρὸς Βορρᾶν κατέλαβε τὸν Αὐλῶνα καὶ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν, ἐπί τινα δὲ μόνον χρόνον ὅταν διωρίσθη Ρούμελη Βαλεσῆς ἐξετάθη μέχρι καὶ τῆς Φιλιππουπόλεως. Τὴν Πελοπόννησον κατέλαβεν ἐμμέσως διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βελῆ ἀπὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1807 μέχρι τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1818, οὐδέποτε ὅμως ἔθεσε πόδα εἰς τὴν Μάνην καὶ τὰς νήσους Ὕδραν καὶ Σπέτσας. Πέραν ὅμως τῷ 1820 κατεδιώχθη, τὸ κράτος του περιωρίσθη εἰς μόνα τὰ Ἰωάννινα.]

Ἡ κυρὰ Φροσύνη. — Κατὰ τὸ 1801 ὁ πασᾶς τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐπαναστάτησε, διετάχθη δὲ ὁ Μουχτὰρ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ σύζυγός του ὡς καὶ ἡ ἀδελφή της, ἡ σύζυγος τοῦ Βελῆ, ἰδοῦσαι εἴς τινα γάμον τὴν φίλην του *κυρὰ Φροσύνην* νὰ φορῇ τὸ δακτυλίδι της (δῶρον τοῦ Μουχτάρ), κατήγγειλαν τὸ σκάνδαλον εἰς τὸν Ἀλῆν, ὅστις διατάξας ἀνάκρισιν συνέλαβε μίαν νύκτα 17 γυναῖκας ὑπόπτων ἠθῶν καὶ τὴν Κυρὰ Φροσύνην καὶ τὰς ἔπνιξεν εἰς τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐκπατρισμὸς τῶν Σουλιωτῶν. — Ἀπὸ τοῦ 1802 ἐκτοπισθεὶς ὁ Ναπολέων ἐξ Αἰγύπτου ἤρχισε νὰ ἐρωτοτροπῇ πάλιν πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἣν ἐξετόπισε κατ' οὐσίαν ἐξ Ἑπτανήσου ἡ Ρωσία, ὑπεδείκνυε δὲ διὰ τοῦ πρέσβεως αὐτοῦ στρατηγοῦ Βροὺν τὸν τρομερὸν κίνδυνον εἰς ὃν ὑπέκειτο τὸ κράτος τοῦ σουλτάνου ἐν τῇ Πελοποννήσῳ καὶ τῇ Στερεᾷ, λόγῳ τῆς συγκεντρώσεως ἐν Κερκύρᾳ ρωσικῶν στρατευμάτων καὶ ἐκ τῆς ὑποθάλψεως πάντων τῶν ἐκτοπιζομένων ἐκ τῆς ἔναντι παραλίας ἁρματολῶν. Ὅταν δὲ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1803 ...

Ὁ Ἀλῆς Ρούμελη βαλεσῆς. — Κηρυχθεὶς ὁ Ἀλῆς τῷ 1804 διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Σουλίου *Ρούμελη βαλεσῆς* διετάχθη νὰ ἡγηθῇ 80 χιλ. στρατοῦ καὶ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἀνταρτῶν τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, ἡ Πύλη ὅμως, φοβηθεῖσα τὸν ὄγκον του, τὸν διέταξεν εὐσχήμως νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ Σόφιας καὶ Φιλιππουπόλεως εἰς Ἰωάννινα καὶ τοῦ ἀφήρεσε τὸν τίτλον. Ἀφήρεσε δὲ καὶ ἀπὸ τὸν Βελῆ πασᾶ τὸ πασαλίκι, διορίσασα τὸν υἱὸν τῆς Χαϊνίτσας Ἀλῆ Ἐλμὰζ μπέην, εἰς ὃν ὁ θεῖος ἐχάρισε μηλωτὴν μεμολυσμένην ἀπὸ εὐλογιάν, ἥτις καὶ τὸν ἐξόντωσεν. Οὕτω δὲ ὁ Βελῆς, κρατήσας τὴν θέσιν του, ἐταπείνωσε τὸν Ἰμβραὴμ πασᾶν τοῦ Βερατίου, ἐνῷ ὁ πατήρ του ἐπολέμει τὸν Μουσταφᾶ πασᾶν τοῦ Δελβίνου. Ἀπὸ τῆς Χειμάρρας πλέον μέχρι τῆς Ἀχρίδος καὶ ἀπὸ τῆς δυτικῆς Στερεᾶς μέχρι καὶ τῆς Λεβαδείας, τὸ κράτος τοῦ Ἀλῆ ἐξετείνετο ἀδιαφιλονίκητον, μὲ ἀνατολικὰ ὅρια τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἁλιάκμονος. Οἱ πλεῖστοι τῶν γειτόνων τοπαρχῶν εἶχον ἐξουδετερωθῆ· ἀλλ' ἡ βουλιμία τοῦ Ἀλῆ δὲν εἶχεν ἀκόμη κορεσθῆ.

Ἐπέκτασις μέχρι Πελοποννήσου. — Ὑποκινήσει τοῦ Ναπολέοντος ἐκηρύχθη τῷ 1806, ἕνεκα τῆς παύσεως τῶν ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας, ὁ τρίτος Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, ὅστις διήρκεσε μέχρι τοῦ 1812. Ἀπησχολημένη ἐκ τούτου δεινῶς ἡ Πύλη ἠναγκάσθη τῷ 1806 νὰ πωλήσῃ πρὸς τὸν Ἀλῆν τὰ ἐξαρτήματα τῆς Ἑπτανήσου Πρέβεζαν, Βουθρωτὸν καὶ Βόνιτσαν, τὰ ὁποῖα ἔκτοτε κατέλαβεν οὗτος κυριαρχικῶς. Ὁ πόλεμος ἐκεῖνος ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Ἀλῆν μεγαλυτέρων ἐπεκτάσεων. Διότι ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ περισπάσῃ τὰς ἐν Ἑπτανήσῳ ρωσικὰς δυνάμεις, τὸν παρώθει νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Λευκάδος. Ἀντιθέτως οἱ Ρῶσοι διέταξαν ὅλα τὰ τακτικὰ στρατεύματα καὶ τὰ κλέφτικα καπετανάτα τῆς Ρούμελης ν' ἀποβιβασθοῦν ἐκ τῶν νήσων εἰς τὴν Στερεὰν καὶ νὰ παρενοχλοῦν τοὺς Τούρκους. Ὁ Ἀλῆς τελευτῶντος τοῦ 1806 γράφει πρὸς τοὺς αὐτονόμους Παργίους νὰ ἐκδιώξουν ὅλους τοὺς καταφυγόντας ἐκεῖ ἁρματολούς, ἀρχίζει δὲ μακρὰ ἀλληλογραφία μετὰ τῶν Παργίων, οἵτινες, ἕτοιμοι ὄντες, τοῦ ὑπενθυμίζουν ὅτι δὲν θὰ δυνηθῇ ποτὲ νὰ ἐφαρμόσῃ καὶ εἰς τὴν Πάργαν τὴν τύχην τῆς Πρεβέζης. Ἡ Τουρκία τὴν 5ην Ἰανουαρίου 1807 καταγγέλλει εἰς τὸν κόσμον ὅτι ἡ Ρωσία κατέστησε τὴν Ἑπτάνησον κέντρον τῶν ἀνταρτῶν, οἵτινες ἐξορμῶντες ἐξ αὐτῆς διεγείρουσι τοὺς ραγιάδες καθ' ἑαυτῆς καὶ κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Συνταυτίζει δηλ. τὴν τύχην της μετὰ τοῦ Ἀλῆ, ὅστις οὕτως εὑρίσκει στάδιον νέας ἐπεκτάσεως. Διότι παριστῶν εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι δὲν δύναται ν' ἀμυνθῇ τελεσφόρως κατὰ τῶν ἐπιδρομέων ἂν δὲν ἔχῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν του καὶ τὴν Πελοπόννησον, τὴν τροφοδοτοῦσαν μὲ ἀντάρτας τὴν Ἑπτάνησον, κατορθώνει διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως Σεβαστιανοῦ νὰ διορισθῇ ὁ υἱός του Βελῆς *Μωρὰ βαλεσῆς*. Πράγματι δὲ ὁ Βελῆς τὸν Μάρτιον τοῦ 1807 ἡγούμενος 1[illegible] χιλιάδων Ἀλβανῶν Μουσουλμάνων, εἰσέβαλε διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον κατατρομάζων τὸν κόσμον. Ἡ ἀποστολή του ὅμως δὲν ἦτο ἐχθρικὴ κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Ἀλῆς θέλων νὰ κολακεύσῃ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἐπέβαλεν εἰς τὸν Βελῆν νὰ ὑποτάξῃ τοὺς ἀτιθάσους Βαρδουνιώτας καὶ Λαλαίους Μουσουλμάνους, ὅπερ καὶ ἐπετεύχθη εὐχερῶς, κατόπιν δὲ νὰ ὑποτάξῃ ἐντέχνως εἰς τὰ νεύματά του τὴν Ὕδραν καὶ Σπέτσας, βαθμηδὸν δὲ καὶ τὴν Μάνην. Οὕτω λοιπὸν ὁ **Ἀλῆς τῆς νοτίου Ἀλβανίας, τῆς Ἠπείρου, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Δυτικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Στερεᾶς (μέχρι τῆς Λεβαδείας) καὶ τῆς πρὸς Βορρᾶν τῆς**

Digitized by Google

Ὀλύμπου Μακεδονίας, ἐγένετο κύριος καὶ τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ τὸν Χατζῆ Σεχρίτην μάλιστα ὁ σουλτάνος Σελὴμ ζητῶν τὴν συνδρομήν του διὰ τὸν κατὰ τῶν Ρώσσων καὶ Ἄγγλων πόλεμον, τῷ ἔγραψε:

Κι' ἂν ἀγαπᾶς, Ἀλήπασα, σοῦ δίνω καὶ τὴν Βούλα
καὶ ἐδῶ στὴν Πόλιν σὲ κρατῶ μὲ τὰ μουράτια σ'οὖλα.
καὶ σ' ὅλο τὸ δοβλέτι μου σὲ κάνω νοικοκύρη..

Δηλαδὴ τῷ ἐπρότεινε νὰ τὸν διορίσῃ βεζύρην τῆς Βούλας, ἤτοι μέγαν βεζύρην. Ὁ Ἀλῆς ὅμως ὑποπτευθεὶς μήπως ὁ Σελὴμ ἤθελε νὰ εὕρῃ πρόφασιν διὰ νὰ τὸν σηκώσῃ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ νὰ τὸν θανατώσῃ, ἀπήντησεν ὅτι λόγῳ τῶν γηρατείων του καὶ τῆς περιφορᾶς τῶν Ἀγγλορρώσων δὲν κρίνει σκόπιμον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν Μορηᾶν καὶ τὴν Στερεὰν ἕρμαιον τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ὅτι θὰ στείλῃ τὸν υἱόν του Μουχτάρ, πασᾶν τῆς Θεσσαλίας, εἰς τὸ Ρουστοῦκι.

Ἐπίθεσις κατὰ τῆς Λευκάδος.—Ὁ Σελὴμ ὅμως ἀντικαταστήσας τοὺς γενιτσάρους, φοβηθέντας μήπως ἐφαρμόζων εὐρέως τὸ Νιζὰτ Τσεδὶτ στείλῃ καὶ αὐτοὺς κατὰ τῶν Ρώσων, ἀνετράπη τὸν Μάϊον τοῦ 1807 καὶ ἐφυλακίσθη ἐν Κων)πόλει, ἀνῆλθε δὲ εἰς τὸν θρόνον ὁ Μουσταφᾶς ὁ Δ'. Ἡ μεταβολὴ αὕτη ὠφέλησε τὸν Ἀλῆν, διότι ἐπεδόθη μετὰ μείζονος θέρμης νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του μέχρι καὶ τῆς Ἑπτανήσου, ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς γείτονος Λευκάδος. Ἐνώπιον τοῦ ἐπικρεμαμένου κινδύνου ἡ Ἰόνιος Πολιτεία καὶ ὁ Ρῶσος ἁρμοστὴς Μοτσενῖγος ἔλαβεν ἔκτακτα μέτρα, διωρίσθη δὲ ἔκτακτος ἀπεσταλμένος μὲ ἀπόλυτον πληρεξουσιότητα διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἀμύνης ὁ Ι. Καποδίστριας, προσλαβὼν καὶ τὸν Ἰγνάτιον Ἄρτης, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1806 εἶχε δραπετεύσει ἐξ Ἠπείρου, ἵν' ἀποφύγῃ τὸν φόνον ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ, οὗ δὲν ἐνέκρινε τὰς παντοειδεῖς πιέσεις κατὰ τοῦ ποιμνίου του. Χάρις εἰς τὰς προσπαθείας αὐτῶν καὶ τῶν συρρευσάντων κατὰ ἑκατοντάδας Ἑλλήνων ἁρματολῶν (ἐν οἷς ὁ ἀναγνωρισθεὶς πολέμαρχος Κατσαντώνης, ὁ Βαρνακιώτης, ὁ Κίτσος Μπότσαρης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης) ἡ ἐπίθεσις ἀπεκρούσθη μετὰ λυσσώδεις μάχας. Ὁ Ἀλῆς κατῆλθε τὴν 13 Ἰουνίου εἰς Πρέβεζαν ἵνα ἐπιβλέψῃ αὐτοπροσώπως εἰς τὴν ἀπόβασιν 11 χιλ. στρατοῦ, ἀλλ' ἡ ἄμυνα τῶν ἐν Λευκάδι ὑπῆρξεν ἀνένδοτος. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ μὲν Νικοτσάρας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης εἰς τὴν Ἀχαΐαν πρὸς ἀντιπερισπασμόν. Ἐνῷ δὲ ἐξηκολούθει ἡ πολιορκία τῆς Λευκάδος, τὴν 27 Ἰουλίου 1807 ἦλθε διαταγὴ εἰς τοὺς Ρώσους νὰ παραδώσουν ὅλην τὴν Ἑπτάνησον εἰς τοὺς Γάλλους, διότι ὁ Ναπολέων, νικήσας τοὺς Ρώσους, εἶχε συνάψει μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου τῆς Ρωσίας τὴν συνθήκην τοῦ Τιλσίτ. Οὕτω λοιπὸν ὁ Ἀλῆς ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Λευκάδος, τὴν ὁποίαν εὐθὺς παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Ρώσους οἱ σύμμαχοι τῆς Τουρκίας Γάλλοι. Φεύγοντες οἱ Ρῶσοι ἐγκατέλιπον τοὺς βοηθήσαντας αὐτοὺς Ἕλληνας τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων καὶ τοῦ Ἀλῆ, ὅστις ἀπέσυρε πλήρης ὀργῆς ἐκ τῆς παραλίας τὰ στρατεύματά του.

Ἐξόντωσις ἁρματολισμοῦ.—Μὴ δυνάμενος δὲ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν νὰ ἐκδικηθῇ δι' ἄλλου τρόπου τοὺς Γάλλους, οἵτινες ἐματαίωσαν τὰ σχέδιά του, διωργάνωσε συστηματικὸν διωγμὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἁρματολῶν, ἀναθέσας εἰς τὸν Βαλῆν Ναυπάκτου Μουχτὰρ τὴν ἐξόντωσιν τῶν ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου μέχρι τοῦ Ἰονίου Στερεοελλαδιτῶν, οἵτινες ἀρνηθέντες νὰ μείνωσιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ὑπὸ τοὺς Γάλλους, κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη τῆς Στερεᾶς καὶ ἐκρύβησαν εἰς τὰ λημέρια των. Τότε ὁ Νικοτσάρας, ὁ Βλαχάβας, ὁ Τζαχίλας, οἱ Λαζαῖοι, ὁ Σταθᾶς καὶ ἄλλοι ὠργάνωσαν στολίσκον καὶ διαιρεθέντες εἰς 10 σώματα ἐπετίθεντο κατὰ τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου χρησιμοποιοῦντες διὰ πρώτην φορὰν ὡς σημαίαν τὴν κυανόλευκον. Ὁ Νικοτσάρας διασκορπίσας ἀρχομένου τοῦ 7βρίου 1807 τοὺς Ἀλβανοὺς τοῦ Μουχτὰρ ἐφονεύθη ὑπὸ σφαίρας καιροφυλακτοῦντος Μουσουλμάνου καὶ ἐτάφη ἐν Σκιάθῳ, ὁ θάνατός του ὅμως δὲν ἀνέστειλε τὸν ναυτικὸν ἀγῶνα, εἰς ὃν μετέσχον αὐτόκλητοι καὶ οἱ Κολοκοτρώνης καὶ Ρομφαίης. Δεύτερον δεινὸν πλῆγμα κατέφερεν ὁ Ἀλῆς κατὰ τὸ αὐτὸ φθινόπωρον τοῦ 1807 κατὰ τοῦ ἁρματολισμοῦ, κατορθώσας νὰ συλλάβῃ διὰ τοῦ Ἄγου Μουχουρδάρη τὸν πολέμαρχον Κατσαντώνην, ἀσθενῆ, καὶ νὰ τὸν θανατώσῃ διὰ τρομερῶν βασάνων εἰς τὰ Ἰωάννινα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Χασιώτη.

Ἑτέρωθεν ὁ Βελῆς ἠνάγκασε τοὺς Μανιάτας νὰ στείλουν πρὸς αὐτὸν πρεσβείαν, καὶ τοὺς Ὑδραίους νὰ τὸν κολακεύουν, τὸν δὲ Δημ. Παλαιόπουλον, κρυπτόμενον ἐν Πάτραις, τὸν ἠνάγκασε νὰ φύγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καὶ πάλιν ἐκρύπτετο ἐπὶ δεκαετίαν. Ὡσαύτως ἐδήμευσε τὰ κτήματα τοῦ ἐν Ἑπτανήσῳ δρῶντος Ἀναγνωσταρᾶ, ταγματάρχου, καὶ κατεδίωκε πάντα ὁπλοφόρον, ἀντιθέτως δὲ παρεῖχε πᾶσαν εὐκολίαν καὶ περιποίησιν εἰς τοὺς προεστοὺς καὶ δημογέροντας μετ' ἀνεξιθρησκείας ἀπιστεύτου, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς κατακτητικῆς τοῦ πατρός του πολιτικῆς. Ἓν μόνον ὑπῆρχε διὰ τὸν Ἀλῆν μελανὸν σημεῖον: ἡ παραμονὴ παρὰ τῷ Βελῇ ἐν Τριπόλει τοῦ *Ἰσμαὴλ Πασόβεη*, ὃν ἐμίσει ἀνέκαθεν, ἴσως ἐκ προαισθήματος ὅτι θὰ ἐγίνετό ποτε ἡ ἀφορμὴ τῆς καταστροφῆς του.

Ὁ Βελῆς ὅμως, παρὰ τὰς συμβουλὰς τοῦ πατρός του, εἶχε περὶ πολλοῦ τὸν Πασόβεην, αὐτὸν δὲ μετεχειρίσθη εἰς ὅλας τὰς σπουδαίας ἐκστρατείας κατὰ τῶν ἀτιθάσων ὑποτελῶν του ἐν Πελοποννήσῳ, ὡς καὶ κατὰ τοῦ Λαλαίου *Ἀλῆ Φαρμάκη*.

Ἐνῷ δὲ ἐν τέλει μάτην ἐπεχείρησε τῷ 1808 νὰ ἐπιβουλευθῇ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν, ὁ Εὐθ. Βλαχάβας ὠργάνωσε τὴν ἄνοιξιν τοῦ αὐτοῦ ἔτους μέγα κίνημα ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ Θεσσαλίᾳ, ὁρισθείσης ὡς ἡμέρας τῆς ἐγέρσεως τῆς 29 Μαΐου. Ὁ Ἀλῆς ἀσκῶν τρομερὰν κατασκοπείαν καὶ ραδιουργίαν κατώρθωσε νὰ μάθῃ παρὰ τοῦ ἐκ Μετσόβου Δεληγιάννη καὶ τοῦ Βλαχοθόδωρου τὰ τῆς συνωμοσίας καὶ ἠνάγκασε τὸν Βλαχάβαν νὰ προβῇ προώρως εἰς τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Μουχτὰρ κατενίκησεν εὐκόλως πᾶσαν ἀντίστασιν, ὁ δὲ πατήρ του, συλλαβὼν δολίως τὸν Βλαχάβαν αἰχμάλωτον παρὰ τὴν Αἰκατερίνην, τὸν ἔφερεν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ τὸν κατεκρεούργησεν ὑπὸ τὰς ὄψεις τοῦ Πουκεβίλ.

Ἡ Ἑπτάνησος ὑπὸ τοὺς Ἄγγλους.— Ἀφ' ἧς ἡ Ρωσία δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσίτ ἀπεμακρύνθη ἑκουσίως ἐκ τῆς Ἑπτανήσου, ἡ Ἀγγλία ᾐσθάνθη ζωηρὰν ἀνησυχίαν καὶ παντὶ σθένει ὑπενόμευε τὴν γαλλικὴν κατοχήν. Ἡ ἐπίκαιρος αὕτη θέσις ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας κίνδυνος διὰ τὴν ὁδὸν τῶν Ἰνδιῶν, εἶχε δὲ ἀποφασισθῆ ὁ ἐκτοπισμὸς τοῦ Ναπολέοντος ἐκ τοῦ στομίου τῆς Ἀδριατικῆς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀλῆς ἦτο δυσηρεστημένος κατὰ τῆς Γαλλίας, διότι τῷ ἔφραξε τῷ 1807 τὴν ὁδὸν τῆς κατακτήσεως τῆς Ἑπτανήσου τὸν ὑπέβλεπε καὶ τὸν ἐθεώρει ἐχθρόν της. Ὅταν δὲ ἀρχομένου τοῦ 1909 ἡ Ἀγγλία συνωμολόγησεν εἰρήνην μετὰ τῆς Τουρκίας, ὁ Ἀλῆς δὲν εἶχε πλέον ἀνάγκην προσχημάτων διὰ νὰ ἐπιδεικνύῃ φιλίαν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ νὰ ἐπιβουλεύεται τὴν γαλλικὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Ἑπτανήσου. Πράγματι κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Βλαχάβα εἶχεν ἐπιχειρήσει καὶ δευτέραν ἀπόπειραν καταλήψεως τῆς Λευκάδος, ματαιωθεῖσαν ὅμως τελείως.

Προβλέπων λοιπὸν καὶ νέαν σειρὰν ἐπιβουλῶν τοῦ Ἀλῆ κατὰ τῆς Ἑπτανήσου ὁ Ναπολέων ἀντικατέστησε τὸν διοικητὴν αὐτῆς Μπερτιὲ διὰ τοῦ Δονζελώτ, εἰς ὃν ἀνέθεσε τὴν ἄγρυπτον ἐπιτήρησιν τῶν κινημάτων τοῦ ἐπιβούλου γείτονος. Διὰ τοῦτο προφρόνως ὁ Δονζελὼτ ἀπεδέχθη τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη περὶ ὀργανώσεως ἀλβανοελληνικῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ Ἀλῆ ἀπὸ τῆς Αὐλῶνος μέχρι τοῦ Ταινάρου. Τὴν ματαίωσιν τοῦ σχεδίου τούτου, ὅπως περιεγράψαμεν ἐκτενῶς (ἀνωτέρω σελ. 424), ἐπέφερεν ἡ ἀπρόοπτος κατάληψις κατὰ τὸν 7βριον τοῦ 1809 ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῆς Ζακύνθου, βαθμηδὸν δὲ καὶ τῆς Κεφαλληνίας, Ἰθάκης καὶ Κυθήρων καθ' ὃν χρόνον οἱ πρῶτοι, 600 περίπου, Ἀλβανοὶ ὁπλοφόροι ἀπεβιβάζοντο ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ

Ὁ Ἀλῆ-πασᾶς κατὰ ὑδατογραφίαν τοῦ L. Dupré.

[Ἡ εἰκὼν ἐγένετο ἐκ τοῦ φυσικοῦ τὴν 14ην Μαρτίου 1819 ἐν τῇ λίμνῃ τοῦ Βουθρωτοῦ.]

Digitized by Google

τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη εἰς τὴν Λευκάδα, ἐνῷ οἱ λοιποὶ στρατολογηθέντες 2,400 παρέμενον ἐν Πάργᾳ. Οὕτως ὁ Ἀλῆς καὶ ὁ υἱός του Βελῆς διέφυγον τὴν ἐξέλιξιν περιπετείας, ἥτις ἴσως θὰ διέλυε κατὰ τὸ 1809 τὸ κράτος αὐτῶν, ἀφοῦ τοῦτο ὑπενομεύετο προστασίᾳ τῆς Γαλλίας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ πλείστων Ἀλβανῶν.

Τελευτῶντος τοῦ 1809 ἐφονεύθησαν ὁ σουλτάνος Μουσταφᾶς καὶ ὁ φίλος τοῦ Μουσταφᾶ Μπαϊρακτάρης, ἀνῆλθε δὲ εἰς τὸν θρόνον ὁ Μαχμούτ, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου ἐφυλλορρόησαν ὅλα τὰ σχέδια τοῦ Ἀλῆ περὶ ἀνατροπῆς τοῦ τουρκικοῦ καθεστῶτος. Ἀφορμὴ δὲ πρὸς δυσπιστίαν ἐδόθη εἰς τὸν Μαχμοὺτ εὐθὺς ἀμέσως. Διότι κατὰ τὴν ἐπίθεσιν, τῷ 1810, τῶν Ἄγγλων κατὰ τῆς Λευκάδος, ὁ Ἀλῆς εἶχε κατέλθει μετὰ τοῦ Γάλλου προξένου εἰς Πρέβεζαν, παρακολουθῶν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀγῶνος. Ὅταν ὅμως ἀπεβιβάσθη εἰς Πρέβεζαν ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς Ὀσβάλδ, ἐκάλει καὶ αὐτὸν εἰς δεῖπνον ἐπαμφοτερίζων. Πεσούσης τῆς Λευκάδος ὁ Ἀλῆς συνεχάρη τὸν Ὀσβάλδ, ἐκεῖνος δὲ τὸν ηὐχαρίστησε, διότι συνέτεινεν εἰς τὴν νίκην. Τότε διεδόθη καθ' ἅπασαν τὴν Τουρκίαν ὅτι ὁ Ἀλῆς διὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἄγγλους θὰ ἔλαβε πολὺ χρυσίον, τοῦτο δὲ διήγειρε πολλὴν ζηλοτυπίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ δὲ νέος σουλτάνος παρασυρόμενος ὤμοσε, κατὰ τὸν Πουκεβίλ, τὴν ἐξόντωσίν του. Πρὸς διάλυσιν τῶν ὑπονοιῶν ὁ Ἀλῆς προσεφέρθη προθύμως νὰ στείλῃ κατὰ τῶν Ρώσων εἰς Σούμλαν καὶ τοὺς δύο αὐτοῦ υἱοὺς Μουχτὰρ καὶ Βελῆν. Ὁ Μαχμοὺτ ὅμως εἶχε διατάξει, κατὰ τὸν Σεχρέτην, νὰ μεταβῇ αὐτοπροσώπως ὁ Ἀλῆς ἵνα βοηθήσῃ τὸ ὑπὸ τὸν βεζύρην Κιὸρ Γιουσοὺφ στρατόπεδον, ἀλλ' ὁ Ἀλῆς, φύσει φιλύποπτος, φοβούμενος περὶ τῆς ἰδίας ζωῆς δὲν ὑπήκουσεν, ἀλλ' ἔστειλε τὸν Μουχτάρ, μόλις ἐπιστρέψαντα ἐκ τῆς πλήρους καταστολῆς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Βλαχάβα.

Ὁ Ναπολέων, ἐξοργισθεὶς διὰ τὰς ἀναπτυχθείσας μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Ἀλῆ ἐγκαρδίους σχέσεις, διέταξε τὸν ἐν Δαλματίᾳ στρατηγὸν Μαρμὸν νὰ εἰσβάλῃ εἰς Ἀλβανίαν καὶ νὰ τὸν καταστρέψῃ, ἡ ἐκστρατεία ὅμως πρὸς εὐτυχίαν τοῦ Ἀλῆ ἀνεστάλη, διότι, ὑποχωρήσαντος τοῦ Μασσένα ἐν Ἱσπανίᾳ, διετάχθη ὁ Μαρμὸν ν' ἀναλάβῃ τὸν κατὰ τῶν Ἀγγλο-Ἱσπανῶν πόλεμον. Ἔκτοτε οἱ Ἄγγλοι ἐτίμων ἐπιδεικτικῶς τὴν γηραιὰν ἀλώπεκα τῆς Ἀλβανίας, ἥτις ὅμως βαρέως ἔφερεν ἐνδομύχως τὴν ματαίωσιν τοῦ τελευταίου ὀνείρου, ὅτι δηλαδὴ θὰ κατελάμβανεν εὐκολώτερον διὰ τῶν Ἄγγλων τὴν Ἑπτάνησον. Εἰς ταύτην ἤδη εἶχεν ἀσφαλῶς ἐγκαθιδρυθῆ ἡ Ἀλβιών, πλὴν τῆς Κερκύρας, Παξῶν καὶ Πάργας, ἅτινα κατεῖχον ἀκόμη οἱ Γάλλοι.

Ἐκστρατεῖαι τῶν υἱῶν του εἰς τὸν Δούναβιν. —Πλὴν τοῦ Μουχτὰρ ἐξεστράτευσε διὰ τὸ μέτωπον καὶ ὁ Βελῆς, ἀφοῦ ἐρρύθμισε τὰ πράγματα τῆς Μάνης, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιτρέψουν οἱ Μανιᾶται νὰ πατήσῃ τὸ πόδι του εἰς αὐτήν. Ἀμφότερα τὰ τέκνα τοῦ Ἀλῆ ἐπεχείρησαν τὴν ἐκστρατείαν μετὰ πολλῆς θλίψεως, λόγῳ τῶν ἡδονῶν καὶ τῆς κραιπάλης μεθ' ἧς ἔζων. Ὅταν ὁ Πουκεβὶλ συνεχάρη τὸν Ἀλῆν διὰ τὴν ἀνάδειξιν καὶ τῶν υἱῶν του ὡς στρατηλατῶν, οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ κρύψῃ τὴν ἐνδόμυχον ἀπογοήτευσίν του εἰπών: «Ἀλίμονον, καϋμένε Ἀλῆ πασᾶ, ἔθρεψες κόττες!» Δὲν τὸν ἐζημίωσεν ὅμως ὁλικῶς ἡ ἐκστρατεία τῶν υἱῶν, διότι οὐ μόνον ἀμφότεροι οὗτοι διὰ σφοδρῶν πιέσεων εἰσέπραξαν τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλῆς, ἵνα ἀπαλλάξῃ πολλοὺς Μουσουλμάνους τῆς στρατολογίας, ἐπέβαλε σημαντικὰ ἀντισηκώματα, τὰ ὁποῖα οἱ ἔμποροι Ἀλβανοὶ προθύμως κατέβαλον, φοβούμενοι ν' ἀντιμετωπίσουν εἰς τὸ μέτωπον τοὺς Ρώσους. Εἰς τὸν πόλεμον ἐκεῖνον τὰ τέκνα τοῦ Ἀλῆ δὲν διέπρεψαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ οὗτος ἐτιμώρησε σκληρῶς τοὺς συμμετασχόντας εἰς τὸ ἑλληνοαλβανικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη Ἀλβανοὺς καὶ ἰδίως τὸν Χασὰν Τσαπάρην, ὃν ᾐχμαλώτισεν ὑπούλως καὶ τὸν ἐκράτησεν ἐν Ἰωαννίνοις δέσμιον μέχρι τοῦ 1820. Οἱ λοιποὶ Τσαπαραῖοι, ὁ Μαλὴκ Γράββιας, ὁ Ἰσοὺφ Τζῶμος, ὁ Μπαζίνας, ὁ Χοῦσος καὶ ἄλλοι κατέφυγον διὰ Πάργας κρυφίως εἰς Αἴγυπτον, ἔνθα τοὺς περιέθαλψεν ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς μέχρι τῆς κατὰ τὸ 1821 καταστροφῆς τοῦ Ἀλῆ.

Καταστροφὴ τοῦ Γαρδικίου.— Κατὰ τὸ 1812 ὁ Ἀλῆς ἀπεφάσισε τὴν ἐξόντωσιν τῶν ὑπολειπομένων ἐχθρῶν καὶ ἀντιζήλων του, ἐπέδραμε δὲ αἰφνιδίως διὰ τεσσάρων σωμάτων κατὰ τῆς ἐλευθέρας πόλεως Ἀργυροκάστρου, ἥτις καίτοι παρεδόθη διὰ συνθήκης ἐλεηλατήθη σκληρῶς ὑπὸ τοῦ Θανάση Βάγια. Κατόπιν ὅλη ἡ Λιαπουριὰ παρεδόθη εἰς τὸν Ἀλῆν. Ὁ Μουσταφᾶς πασᾶς τοῦ Δελβίνου, παραδόσας αὐτό, ἐκλείσθη εἰς τὸ Γαρδίκι. Ὁ Ἀλῆς ἐνεθυμήθη τὴν παλαιὰν ἔχθραν καὶ τὸ ἐπολιόρκησε, μετὰ ἕνα μῆνα δὲ ὁ Μουσταφᾶς παρεδόθη καὶ ὡδηγήθη εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἑξήκοντα δὲ ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων Μουσουλμάνων Γαρδικιωτῶν μετακομισθέντες ὡσαύτως ἐκεῖ ἐσφάγησαν κοιμώμενοι. Κατόπιν ὁ Ἀλῆς συγκεντρώσας 700 Γαρδικιώτας εἰς τὸ πανδοχεῖον Βαλιερέ, διέταξε τὸν Θανάση Βάγιαν καὶ τοὺς ἐξόντωσεν, ἐκδικούμενος τὴν κατὰ τῆς μητρὸς καὶ ἀδελφῆς του προσβολήν. Τὴν ἐπιοῦσαν ἡ Χαϊνίτσα, ἐπιτεθεῖσα διὰ στίφους Ἀλβανῶν εἰς τὸ Γαρδίκι, ἐπήγαγε πᾶσαν ἀτιμίαν κατὰ παρθένων καὶ γυναικῶν, οὕτω δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ Γαρδικίου, κατασκαφέντος, ἐξηφανίσθη. Ὁ Χατζῆ Σεχρέτης περιγράφει τὰς μακρὰς προσπαθείας τοῦ Ἀλῆ πρὸς ἐξόντωσιν πάντων τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ ἀντιπάλων του ἀπὸ Βερατίου εἰς Ἐλβασὰν μέχρι τῆς Αὐλῶνος, μὲ σύγχυσιν ὅμως χρονολογικήν.

Ἐν τούτοις οἱ Γάλλοι θεωροῦντες τὸν Ἀλῆν ἄσπονδον ἐχθρόν των ἀντέδρων ἀνενδότως κατ' αὐτοῦ. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γάλλος πρέσβυς κατώρθωσε τῷ 1812 νὰ μεταθέσῃ ἐκ Πελοποννήσου τὸν Βελῆν, μόλις ἐπιστρέψαντα ἐκ τῆς ἐκστρατείας τῆς Σούμλας, νὰ ἐξορίσῃ δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Ἀλῆν εἰς τὸ Τεπελένι, στηριχθεὶς εἰς τὴν δυσαρέσκειαν τῆς Πύλης καὶ τῶν Τούρκων, διότι ἐξωλόθρευσεν ἀγρίως τὸν Μουσουλμανικὸν λαὸν τοῦ Γαρδικίου. Εἰς τὸ Τεπελένι παρέμεινεν ὁ Ἀλῆς μέχρι τῆς καταστροφῆς τοῦ Ναπολέοντος ἐν Ρωσίᾳ, ὁπότε αὐτόκλητος ἐπανῆλθεν εἰς Ἰωάννινα.

Ματαίωσις τῆς καταλήψεως τῆς Πάργας.— Ἡ ἀρχὴ τοῦ τέλους τοῦ Ναπολέοντος ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀλῆν ἐλπίδας περὶ κληρονομίας τῆς μόνης ὑπολειπομένης γαλλικῆς κτήσεως ἐν τῇ Στερεᾷ, δηλαδὴ τῆς Πάργας, ἴσως δὲ καὶ αὐτῆς τῆς Κερκύρας. Ἀδείᾳ τῆς Πύλης, ἀρχομένου τοῦ 1814, ἔστειλε τὸν υἱόν του Μουχτὰρ κατὰ τῆς Πάργας, ἠξίωσε δὲ ἀπὸ τὸν Δονζελὼτ νὰ τῷ παραδώσῃ ἀμέσως τὴν Ἀγυιάν, παρακειμένην τῇ Πάργᾳ. Ἀποτυχουσῶν τῶν διαπραγματεύσεων, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἀλῆ Δαοὺτ κατέλαβε τὴν Ἀγυιὰν καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Πάργαν. Ἀλλ' οἱ Πάργιοι ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ ἐρρωμένως ἀντέστησαν, ἐπειδὴ δὲ ἐφοβήθησαν μήπως οἱ Γάλλοι πωλήσωσι τὴν πόλιν εἰς τοὺς Ἀλβανούς, ἐκάλεσαν τοὺς Ἄγγλους καὶ τὸν Κολοκοτρώνην εἰς βοήθειαν, οὕτω δὲ καταληφθείσης τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ὑψωθείσης ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀγγλικῆς σημαίας, ἡ γαλλικὴ φρουρὰ παρεδόθη τῇ 22ᾳ Φεβρουαρίου 1814, ὁ δὲ στρατὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ ἄπρακτος. Ὅταν ὅμως κατηρτίσθη καὶ ἐπαγιώθη ἡ Ἱερὰ συμμαχία τῷ 1815, ἡ ἀνακηρύξασα ὡς δόγμα καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας, ἡ Ἀγγλία, ἡ καταλαβοῦσα πρὸ ἔτους καὶ τὴν Κέρκυραν, ἤρχισε νὰ σκέπτεται ὅτι οὐδεμία Μεγάλη Δύναμις πρέπει νὰ ἔχῃ κυριαρχίαν τινὰ ἐπὶ τῆς συμπαγοῦς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, δι' αὐτὸ δέ, καὶ διὰ νὰ περιποιηθῇ καὶ τὸν Ἀλῆν, ἤρχετο διαπραγματεύσεων περὶ πωλήσεως τῆς Πάργας εἰς αὐτόν, ἐξασφαλίζουσα οὕτω τὸ ἀπερίσπαστον τῆς Ἰονίου πολιτείας, ἣν διῴκει αὐταρχικώτατα διὰ τοῦ ἁρμοστοῦ Μαίτλανδ. Πεσόντος τοῦ Ναπολέοντος ἡ Ἀγγλία ἐφοβεῖτο μόνον τὴν Ρωσίαν διὰ τὰς ἐν Ἀσίᾳ κτήσεις αὐτῆς, πᾶσαν δὲ μείωσιν τῆς Τουρκίας τὴν ἐφαντάζετο ὡς ἐνίσχυσιν τῆς Ρωσίας εἰς ἐπιθετικὰς βλέψεις.

Ἀρχαὶ ἀμύνης τῆς Πύλης.—Ἀσφαλισθεῖσα ὅμως καὶ ἡ Τουρκία διὰ τῆς διεθνῶς ἀναγνωρισθείσης ἀκεραιότητος αὐτῆς, ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1815 ν' ἀντιμετωπίζῃ σοβαρῶς τὸ κράτος ἐν κράτει, ὅπερ ἵδρυσεν ὁ Ἀλῆς καὶ ὅπερ λόγῳ τῶν ἐσωτερικῶν περισπασμῶν καὶ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ διεθνῶν πολέμων ἠνείχετο μέχρι τοῦδε. Ἦλθεν ἡ ὥρα να θερίσῃ καὶ ὁ Ἀλῆς τριβόλους ἐκ τῶν ἀκανθῶν τὰς ὁποίας ἐπὶ τόσα ἔτη ἔσπειρεν εἰς τὸ κράτος τοῦ κυριάρχου του, ἀψηφῶν τὰς ὑποδείξεις καὶ τὰς στρατιάς αὐτοῦ.

Ὁ Ἀλῆς ὡς διοικητής.—Ὁ Ἀλῆς ἀποτελεῖ ἐξαιρετικὴν φυσιογνωμίαν καὶ ὡς πολιτικὸς διοικητὴς τῆς περιφερείας ἧς ἦρχεν. Ἐγκαθιδρυθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις ἀπὸ τοῦ 1783 ἵδρυσεν ἐκεῖ παλάτια πολυτελῆ καὶ ἤρξατο ἀποκαλούμενος καὶ «*Μεγαλειότατος*», νὰ συλλέγῃ πλοῦτον ἀμύθητον δι' ἁρπαγῶν, δημεύσεων καὶ προκλήσεων δωρεῶν. Θεωρῶν ἑαυτὸν ἀντιπρόσωπον ἐν τῇ γῇ τῆς ὑπερτάτης δυνάμεως, ἐτέθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπεράνω παντὸς νόμου καὶ πάσης ἰδέας ἠθικῆς. Καθιέρωσε δι' ἑαυτὸν τὸ ἀλάθητον καὶ τὸ ἀνεύθυνον. Δὲν ἐπέτρεπεν ὅμως καὶ εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν νὰ ἐφαρμόζουν τὰς αὐτὰς ἀρχάς. Βιαιοπραγίας καὶ παραβιάσεις δὲν ἐτόλμων νὰ πράξωσιν οὐδ' οἱ ἐμπιστότεροι τῶν ἀκολούθων του. Ὁ Ἀλῆς ἠνείχετο μόνον τὰς καταχρήσεις τὰς ὁποίας διέτασσεν αὐτὸς πρὸς ἴδιον ὄφελος. Τοὺς ἄλλους τοὺς ἐτιμώρει ἀγριώτατα. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς μακρᾶς διοικήσεώς του ἐπαγιώθη ἡ ἀσφάλεια τῶν ὁδῶν καὶ ἐξησφαλίσθη ἓν εἶδος δικαιοσύνης ἣν ἀπένεμεν αὐτὸς χωρὶς διατυπώσεις καὶ ἀργοπορίας. Δὲν ἔκαμνε διάκρισιν Μουσουλμάνων καὶ Χριστιανῶν. Δι' αὐτὸν ὑπῆρχον ἢ πιστοὶ ραγιᾶδες ἢ ἐπικίνδυνοι ἀντάρται. Ἡ κυριαρχία τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τοῦ σουλτάνου ἦτο εἰς τὴν περιφέρειάν του ἓν παίγνιον σεβαστὸν μόνον κατὰ τύπους. Κατ' οὐσίαν ὁ Ἀλῆς ἐπέβαλεν ἑαυτὸν ὡς αὐτὸ τὸ Κράτος. Ὁ ἀπειθῶν ἢ δυσφορῶν εἴτε Ἀλβανὸς εἴτε Ἕλλην κατεδικάζετο ἀμειλίκτως. Διαθέτων ἄπειρον πλοῦτον, ὃν διηνεκῶς ηὔξανε, διέθετε μέρος αὐτοῦ πρὸς δωροδοκίαν μόνιμον τῶν ἐν τῷ Διβανίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εὐνοούντων αὐτόν. Ἐκεῖνοι ἐξουδετέρωνον παρὰ τοῖς ἑκάστοτε σουλτάνοις τὰς διαβολὰς τῶν μισούντων αὐτόν. Διότι εἶχε πολλοὺς τοὺς μισοῦντας.

Ὁ Ἄγγλος ἰατρὸς Χόλλανδ, ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἤτοι εἴκοσιν ἔτη πρὸ τῆς καταστροφῆς του, μᾶς δίδει μίαν εἰκόνα ἀπολύτου ἄρχοντος μὲ ἐπίφασιν νεωτεριστικήν. Ἐλυπεῖτο διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Εὐρώπην. Ἐθαύμαζε τὴν Ἀγγλίαν, τὰ ναυπηγεῖά της καὶ τὴν δύναμίν της. Ἐπρομηθεύετο ἐργαλεῖα φυσικῆς, τηλεσκόπια, μικροσκόπια κλπ., ἰδίως δὲ ὅπλα ἐκ τῶν τελειοτέρων εὐρωπαϊκῶν. Ἐδέχετο τοὺς ὑπηκόους του μόνος, ἤκουε τὰ παράπονά των καὶ ἐξέφερε ταχέως κρίσιν ἀνέκκλητον. Τὸ δὲ ὑπήκοον προὐτίμα ν' ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν παρὰ εἰς τοὺς ὑπαλλήλους του, διότι κατὰ τὴν κοινὴν πεποίθησιν οὐδεὶς ἐγίνωσκε κάλλιον αὐτοῦ τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα, τὰς τοποθεσίας καὶ τὰς ἐν γένει τοπικὰς καὶ κοινωνικὰς περιστάσεις. Ἐγνώριζε τὴν φυσιογνωμίαν καὶ τὰ ὀνόματα πάντων τῶν ὑπηκόων του, εἰργάζετο ἀπὸ τῆς 6ης πρωϊνῆς μέχρι τῆς μεσημβρίας καὶ ἀναπαυόμενος ὀλίγον συνέχιζε μέχρι τῆς ὀγδόης ἑσπερινῆς, πολλάκις δὲ συνειργάζετο μετὰ τῶν ὑπουργῶν του μέχρι βαθείας νυκτός. Εἰς τὸ χαρέμιόν του, συγκείμενον ἐκ 300 παλλακίδων, ὅλων τῶν ἐθνικοτήτων τῆς Ἀνατολῆς, ἐπέβαλλε τὴν θέλησίν του ἀκαριαίως δι' ἑνὸς βλέμματος ἢ διὰ τῆς βροντώδους φωνῆς του, καταστέλλων τὰς διηνεκεῖς ἔριδας. Ἠρέσκετο νὰ ὑπανδρεύῃ τὰς παλλακίδας του μὲ πρόσωπα ἐπιφανῆ, ἐπιβάλλων εἰς αὐτοὺς νὰ τὸ θεωροῦν τιμήν των! Πολλοὶ ὅμως ἐντέχνως ἀπέφευγον τὴν χάριν, προώρως νυμφευόμενοι. Δὲν ἦτο γαστρίμαργος, καίτοι παρετίθεντο 12 - 16 εἴδη φαγητῶν, ἅτινα μόλις ἔθιγε, προτιμῶν τὸ ψητὸν ἀρνὶ χειμῶνος καὶ θέρους. Ἔπινε καὶ ὀλίγον οἶνον, μὴ ὢν φανατικός. Τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι δὲν εἶχε κανένα φόβον δολοφονίας, μετ' ἐμπιστοσύνης δὲ περιήρχετο τὰ Ἰωάννινα ἔφιππος καὶ τὴν νύκτα. Ἐδέχετο προσκλήσεις Ἑλλήνων ἢ Μουσουλμάνων εἰς δεῖπνον, ὅπου παρεκάθηντο ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ πολλοί, αὐτὸς ὅμως ἐν χωριστῇ τραπέζῃ ἔτρωγε μόνον μετὰ τῶν οἰκοδεσποτῶν. Ἤκουεν εὐχαρίστως τὰ ἐγχώρια μουσικὰ ὄργανα καὶ ἀπεσύρετο ταχέως. Ποτὲ δὲν τὸν εἶδε κανεὶς μεθυσμένον, ἐνῷ τὰ τέκνα του ἐκυλίοντο εἰς πᾶν εἶδος κραιπάλης καὶ ἀσελγείας.

Κατὰ τὸ 1800 εἶχε γραμματεῖς ἕνα Ἕλληνα, ἕνα Μουσουλμάνον καὶ τρίτον Ἰσραηλίτην. Ἵδρυεν ἰδίαις δαπάναις ναοὺς ὀρθοδόξων. Παρὰ τὸ πλευρόν του ἐκοιμᾶτο, διαρκῶς, ἔνοπλος, ὁ παλαιὸς σύντροφος ἐν ταῖς ἀτυχίαις καὶ ἤδη ἐν ταῖς εὐτυχίαις Θανάσης Βάγιας. Καὶ ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ταξιδεύων δὲν ὑπωπτεύετο κανένα, οὐδ' ἐφοβεῖτο. Μόνον τὴν διασάλευσιν τῆς ὑγείας του ἔτρεμε καὶ τὸν συναφῆ κίνδυνον θανάτου. Διὰ τοῦτο παρεκάλει τὸν διηγούμενον τὰ ἀνωτέρω Ἄγγλον ἰατρὸν νὰ μείνῃ παρ' αὐτῷ ἰσοβίως, ὁρίζων ὁ ἴδιος καὶ τὸν μισθόν του. Ἐπίστευεν εἰς ἀλχυμείας καὶ τὴν πιθανότητα ὑπάρξεως φιλοσοφικοῦ λίθου. Ἦτο φιλέκδικος εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν κατὰ τῶν ἐπιβουλευθέντων αὐτόν, τότε δὲ τὸ μειδίαμά του ἦτο πρόδρομος ἀμέσου θανατικῆς ἐκτελέσεως. Τὸ μῖσός του ἐξετείνετο καθ' ὅλων τῶν συγγενῶν τοῦ θύματος. Ἔπρεπε νὰ ξεκληρίσῃ ἡ οἰκογένεια. Ἔκτοτε κατὰ τὸν Χόλλανδ εἶχε κατασκόπους πανταχοῦ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, οὐδὲν δὲ συνεζητεῖτο ἢ ἀπεφασίζετο ἐν τῷ Διβανίῳ τοῦ σουλτάνου, ὅπερ νὰ μὴ γίνῃ γνωστὸν τῷ βεζύρῃ ἐντὸς ὀκταημέρου.

Ὁ Ἀραβαντινὸς εἰς τὴν ἔξοχον περὶ Ἀλῆ πραγματείαν του ἐξετάζει λεπτομερῶς τὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου βίου τοῦ Ἀλῆ. Ὁ παρ' αὐτῷ μείνας ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς πρόξενος τῆς Γαλλίας Πουκεβὶλ τὸν παρουσιάζει πάντοτε μὲ δυσμενεστάτην προκατάληψιν. Ὅταν ὁ Πουκεβὶλ μετετέθη εἰς Πάτρας, τῷ 1815, εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐκδηλοῦται ἡ κατὰ τοῦ Ἀλῆ δυσμένεια τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ, ὑποθάλποντος διηνεκῶς αὐτὴν τοῦ ἐμπίστου Χαλὲτ ἐφένδη, ὅστις ἐμίσει ἀσπόνδως τὸν Ἀλῆν. Ὁ Πουκεβὶλ εἶχε στείλει πρὸς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας τῷ 1815 δυσμενεστάτην ἔκθεσιν, συνιστῶν νὰ κηρυχθῇ ὁ Ἀλῆς φερμανλῆς· τὴν ἔκθεσιν ὅμως ταύτην συνέλαβεν ὁ Ἀλῆς καὶ ἐσκέφθη νὰ τὸν δηλητηριάσῃ, ἀλλ' ὁ Ψαλλίδας ἠρνήθη νὰ γίνῃ ὄργανον τῆς ἐπιβουλῆς. Δὲν εἶναι γνωστὸν ἐκ τίνων ἐπηρεασμῶν μετετέθη ὁ Πουκεβὶλ ἐξ Ἰωαννίνων, ὢν ἀπὸ πεποιθήσεως μοναρχικός. Ὁπωσδήποτε ὁ Ἀλῆς τὸν εἶδεν εὐχαρίστως ἐγκαταλείψαντα τὰ ἐδάφη τῆς ἐξουσίας του, εἰς ἣν τότε δὲν περιελαμβάνετο μόνον ἡ Πελοπόννησος, ἡ νέα δηλ. ἕδρα τοῦ Πουκεβὶλ ὡς ἀντιπροσώπου τῆς μοναρχικῆς Γαλλίας.

Ὁ Γάλλος διπλωμάτης καὶ συγγραφεὺς μὴ ἀναγνωρίζων οὐδὲν προτέρημα εἰς τὸν Ἀλῆν ἀποδεικνύεται μὲν φανατικὸς φιλέλλην, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀκριβοδίκαιος ἱστορικός. Διότι ὁ Ἀλῆς δὲν πρέπει νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸ ἰδανικὸν Εὐρωπαίου διοικητοῦ ἀλλὰ πρὸς τοὺς λοιποὺς πασάδες τῆς τουρκικῆς

Digitized by Google

ὐτοκρατορίας, πολλῶν αἰώνων, πράγματι δὲ ἀκριης ἐξέτασις τῶν λεπτομερειῶν τῆς διοικήσεώς του ποδεικνύει ὅτι δὲν δύναται κανεὶς οὐδὲ νὰ τὸν ροσεγγίση κατὰ τὴν ἀξίαν. Διότι διῴκησε μὲ ἀνεθρησκείαν, ἐτιμώρει τὰ ἐγκλήματα καὶ τὰς κλοάς, ἐξήλειψε τὴν λῃστείαν, κατεσκεύασε δρόμους, ανδοχεῖα κ.λ. Ἐπ' αὐτοῦ ἡ μικρὰ βιομηχανία καὶ) ἐμπόριον ἤκμασαν. Ἱδρύθησαν καὶ ἀνεπτύχθηιν σχολεῖα, ἐτιμήθησαν οἱ λόγιοι, ἐφιλοξενήθηιν ἐστεμμένοι καὶ ἐγένοντο δεκτοὶ μετὰ χαρᾶς ιὶ πολλῶν περιποιήσεων ξένοι ἐπιστήμονες καὶ ερμηνηταί, οἵτινες βλέποντες μόνον τὰ καλὰ τοῦ άτους τοῦ Ἀλῆ (ὡς γίνεται καὶ σήμερον εἰς τοὺς ισκεπτομένους τὴν μπολσεβικικὴν Ρωσίαν) ἐπαρχοντο ἐνθουσιασμένοι εἰς τὰς πατρίδας των καὶ εφήμιζον τὸν Ἀλῆν ὡς μέγαν ἄνδρα. Ἡ ἀγριόης ὅμως μεθ' ἧς ἐτιμώρει ἐξήγειρε κατὰ Φίνλαϋ τὴν ρίκην τῆς Εὐρώπης. Ὁ Ἀλῆς ἐὰν δὲν εἶχε τὴν φιιδοξίαν ν' ἀνατρέψῃ τὸν σουλτάνον θὰ ἐδημιούρι πρότυπον διαμέρισμα. Ἀλλ' ἡ πρόθεσις ἡ ἐπιτικὴ τὸν ἠνάγκαζε νὰ συγκεντρώνῃ περιουσίαν ναμένην νὰ ἀντιμετωπίσῃ πόλεμον κατ' ἀχανοῦς τοκρατορίας. Ἡ βουλιμία δὲ αὐτη, συκοφαντουνη εὐλόγως ὑπὸ τῶν μὴ μετεχόντων τῆς πανισίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐδημιούργησε τὴν μοσφαῖραν τῆς ἐκδικήσεως τοῦ σουλτάνου, ἣν οανήγγειλεν εἰς τὸν Ἀλῆν αὐτὸς ὁ Πουκεβὶλ ὡς ικειμένην.

Συνεννοήσεις μὲ τὰς Δυνάμεις. — Μετὰ τὴν ρυσιν, ὡς εἴπομεν, τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἡ Τουρα εὗρεν ἰσχυροὺς προστάτας, τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις ν ἤθελεν ἰσχυρὰν ὅπως ἀποκρούσῃ ρωσικὴν κάδον, καὶ τὴν Αὐστροουγγρικὴν μοναρχίαν, ἥτις ελε τὴν Τουρκίαν ἀκεραίαν, ἵνα συντηρήσῃ καὶ ν ἰδίαν ἀκεραιότητα, ἀφοῦ ἐδέσποζε καὶ αὐτὴ σων ξένων φυλῶν. Ἀμφότεραι. καὶ ἡ Αὐστρία ιἡ Ἀγγλία, ἐθεώρησαν τὸν Ἀλῆν ἔρεισμα τῆς υρκικῆς ἰσχύος καὶ τὸν ἐκολάκευον καὶ τὸν ριέθαλπον, ὑπεστήριζον δὲ τὴν ἄποψιν ταύτην πρέσβεις ἐν Κων)πόλει παρὰ τὰς καταγγελίας ς Γαλλίας. Ὁ Ἀλῆς ἐν πλήρει συναισθήσει τοῦ αιστείου ὅπερ θὰ ἐξερρήγνυτο κατὰ τῆς κεφαης του, προέβαινεν εἰς συνεννοήσεις ἰδιαιτέρως μὲ άστην Μεγάλην Δύναμιν, χρησιμοποιῶν ἰδιαιτέυς δι' ἑκάστην Ἕλληνας γραμματεῖς, ἐξ ὧν οὐις ἐγνώριζε τί ἔγραφεν ὁ ἄλλος. Διὰ τὴν ρωσιν ἀλληλογραφίαν εἶχε τὸν Κ. Μαρίνογλου, διὰ ν Γαλλίαν τὸν Μάνθον Οἰκονόμου, διὰ τὴν γγλίαν τὸν Σπῦρον Κολοβὸν καὶ διὰ τὴν Αὐρίαν τὸν προεστῶτα Σταῦρον. Προὐτίμα ὅμως συνεννοηθῇ μὲ τὴν Ρωσίαν, ὡς δυναμένην νὰ λεμήσῃ τὴν Τουρκίαν μᾶλλον τελεσφόρως διὰ ρᾶς, καὶ διὰ τοῦτο ἐγκαίρως ἔστειλεν εἰς Μολβλαχίαν τὸν Κ. Δούκαν ἵνα βολιδοσκοπήσῃ τὰ άγματα. Γενικῶς ἐπρότεινε πρὸς ἑκάστην τῶν νάμεων νὰ κηρύξῃ αὐτη πόλεμον κατὰ τῆς υρκίας, αὐτὸς δὲ ἐπαναστατῶν τὰς ὑπὸ τὰς διαγάς του ἐπαρχίας νὰ ἐξοπλίσῃ δι' ἐξόδων του —30 χιλ. στρατοῦ καὶ δι' αὐτῶν νὰ κατακτήσῃ ν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν. Λήγοντος τοῦ πολέμου, μὲν εὐρωπαϊκὴ δύναμις νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ εμόνα ἀπὸ Σκόδρας μέχρι Ταινάρου καὶ Ἀξιοῦ, τὸς δὲ νὰ εἶναι ὑποτελὴς εἰς τὴν δύναμιν, βοηιν ταύτην ἐφ' ἑξῆς εἰς πάντα πόλεμόν της διὰ ρατοῦ 10 χιλ. ἀνδρῶν. Τοιαύτην βολιδοσκόπηι ἔκαμε τῷ 1816 πρὸς τὸν διερμηνέα τοῦ ἐν ἰτραις ρωσικοῦ προξενείου Ι. Παπαρρηγόπουν, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1814 μετέβαινε πολλάκις εἰς άννινα διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν συμφερόντων σων ὑπηκόων. Οὗτος ὅμως ἀπήντησε διὰ ῦ Μαρίνογλου ὅτι ὁ Τσάρος δυσαρέστως θὰ ουε τοιαύτην πρότασιν, ὡς εὑρισκόμενος ἐν εἰνῃ πρὸς τὴν Πύλην. Μάτην ἐδοκίμασε νὰ τὸν ίσῃ ὁ Ἀλῆς διὰ τοῦ Ι. Ρέσσου διαμείναντος λοτε ἐν Ρωσίᾳ. Ὅταν δὲ καὶ τῷ 1817 ἐστάλη Ἰωάννινα ὁ Παπαρρηγόπουλος διὰ τὴν ὑπόσιν τοῦ Πολυζώη, ὁ Ἀλῆς ἐξεφράσθη διὰ τὴν αριστίαν τοῦ Σουλτάνου, δι' ὃν καὶ σεράγια τισεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὅμως ἐκεῖνος ιζητεῖ τὴν ἐξόντωσίν του, ἐπρότεινε δὲ πάλιν συναφθῇ ἡ μετὰ τῆς Ρωσίας συμμαχία. Ὁ ιπαρρηγόπουλος ἔκρινε σκόπιμον νὰ μὴ τὸν ελπίσῃ, τῷ ὑπέδειξε δὶς νὰ ὑποκρίνεται φιλίαν ὸς τὸν σουλτάνον, ἀναμένων νὰ κηρυχθῇ Ρωσουρκικὸς πόλεμος καὶ τότε ὅλα θὰ εὐοδωθοῦν. ρυξις ὅμως πολέμου ἀπεῖχε πολύ, διότι ἀκριις πρὸς ἀποφυγὴν τοιούτου ἱδρύθη ἡ Ἱερὰ ιμμαχία.

Οἱ Φιλικοὶ καὶ ὁ Ἀλῆς.— Παραλλήλως πρὸς ν ἀντιδραστικωτάτην καὶ φιλότουρκον Ἱερὰν ιμμαχίαν ἱδρύθη καὶ ἤρχισε νὰ δρᾷ ἀπὸ τοῦ ρους τοῦ 1814 ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία, ἥτις εὐθὺς ἀρχῆς ἔθεσεν ὡς μίαν τῶν βάσεων τῶν ἐνεριῶν της τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ Ἀλῆ ἢ τὴν συμχίαν αὐτοῦ. Ἐκ τῶν ἱδρυτῶν οἱ μὲν Σκουφᾶς ι Τσακάλωφ ἦσαν Ἠπειρῶται, ὁ δὲ Ξάνθος εἶν ἐπισκεφθῆ τὴν Πρέβεζαν τῷ 1813· ἐγνώριζον ιπὸν καὶ οἱ τρεῖς τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν σημασίαν ῦ δυνάστου τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος. Εἶχον λοιν τὴν συναίσθησιν ὅτι, ἂν ἐξεγειρομένου τοῦ λληνισμοῦ ἀνέθετεν ὁ σουλτάνος τὴν κατάπνιξιν τοῦ κινήματος εἰς τὸν Ἀλῆν καὶ τὰς ἀλβανικὰς ὀρδάς του, ἡ καταστολὴ θὰ ἐπήρχετο ἀμέσως, ἐξευμενιζομένου καὶ τοῦ ὑπὸ δυσμένειαν βεζύρου. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν κατὰ τὸ 1818 ὁριστικῶς ἡ διέγερσις τοῦ Ἀλῆ κατὰ τοῦ σουλτάνου μὲ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ ἔχῃ ὡς ἀντάρτης τὴν ἔνθυμον ὑποστήριξιν ὅλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ ἐν Πελοποννήσῳ ἀρχηγὸς τῶν Φιλικῶν Γερμανὸς ὁ Π. Πατρῶν ἀνέθεσε τὸ ἔργον εἰς ἐκλεκτὸν Νάξιον καὶ ἀπόστολον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, τὸν Ι. Παπαρρηγόπουλον, ὅστις μεταβὰς καὶ πάλιν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1818 εἰς Ἰωάννινα διὰ τὴν ὑπόθεσιν Πολυζώη ἤκουσεν ἔκπληκτος ἀπὸ τὸν Ἀλῆν ὅτι ἐγνώριζε δῆθεν τὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καὶ ὅτι ἡ Τουρκία ὁμοιάζει μὲ παλάτιον κεκοσμημένον μὲν λαμπρῶς, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου τὰ θεμέλια ἤρχισαν νὰ σήπωνται καὶ ὅτι ἑπομένως γρήγορα ἢ ἀργὰ θὰ καταπέσῃ εἰς ἐρείπια. Αὐτὸς λοιπόν, εἶπε, θέλει νὰ πιασθῇ ἐγκαίρως ἀπὸ ἓν δυνατὸν δένδρον, ὥστε κατὰ τὸν κρημνισμὸν νὰ ὠφελήσῃ καὶ νὰ ὠφεληθῇ. Ὁ Παπαρρηγόπουλος προσεπάθησε νὰ διαλύσῃ τὰς περὶ Ἑταιρίας ἀορίστους ὑπονοίας τοῦ Ἀλῆ, ὁρκιζόμενος ὅτι οὐδὲν περὶ αὐτῆς γνωρίζει. Φοβούμενος δὲ δολοπλοκίαν δὲν ἐδέχθη τὰς περὶ Τουρκίας κρίσεις τοῦ Ἀλῆ, ὅστις ὅμως ἐπέμεινε νὰ λάβῃ γνῶσιν ὁ Στρογανὼφ τῶν προτάσεών του.

Ἡ ἀγορὰ τῆς Πάργας.—Ἀρχομένου τοῦ 1819 ἐνόμισεν ὁ Ἀλῆς ὅτι ἀπέκτησε τὴν ἔνθυμον ὑποστήριξιν τῆς Ἀγγλίας εἰς τὰ σχέδιά του. Διότι ἔληξαν αἱ διαπραγματεύσεις μετ' αὐτῆς περὶ πωλήσεως τῆς Πάργας, αἱ ἀρξάμεναι ἀπὸ τοῦ 1817. Ἡ ἐθνικὴ τραγῳδία συνετελέσθη κατὰ τὴν μεγάλην ἑβδομάδα τοῦ 1819, ὅτε οἱ Πάργιοι ἀνορύξαντες τὰ ὀστᾶ τῶν πατέρων των ἐκ τῶν τάφων ἀπῆλθον εἰς Κέρκυραν, λαβόντες ἀποζημίωσιν μόνον 156 χιλ. λιρῶν. Οἱ Πάργιοι ἐρρίφθησαν πένητες καὶ ἀνέστιοι εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν νήσων, ἐνῷ ὁ Ἀλῆς, ὁ γνωρίζων πάντοτε νὰ ὠφελῆται ἐξ οἱασδήποτε περιστάσεως, ὑπέβαλεν ἐφάπαξ ἀναγκαστικὴν εἰσφορὰν εἰς ὅλους τοὺς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του Ἕλληνας καὶ Τούρκους, εἰσπράξας οὕτω τριπλάσιον ποσὸν τοῦ καταβληθέντος διὰ τὴν ἐξαγοράν. Ἐπώλησε δὲ συγχρόνως εἰς μεγάλας τιμὰς καὶ τὰ ἐγκαταλειφθέντα κτήματα, διαθέσας μέρος αὐτῶν πρὸς δωροδοκίαν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑποστηρικτῶν του ἐν τῷ Διβανίῳ.

Ἀλῆς καὶ Καποδίστριας.—Κατὰ τύχην τότε εὑρίσκετο ἐκεῖ πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς γενετείρας καὶ ὁ Καποδίστριας πρὸς ὃν ὁ Στρογανὼφ ἔστειλεν ἔγγραφα ἐμπιστευτικά. Κομιστὴς τούτων ἐγένετο ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὅστις διελθὼν μυστικῶς ἐξ Ἰωαννίνων συνήντησεν εἰς τὰς $3^1/_2$ τῆς πρωίας τὸν Ἀλῆν καὶ τῷ εἶπεν: «Ἀφοῦ θέλεις νὰ σχετισθῇς μέ τινα τῶν μεγάλων Ρώσων ὑπαλλήλων, δὲν δύνασαι νὰ εὕρῃς καταλληλότερον ἀπὸ τὸν Καποδίστριαν». Κανονισθέντος καὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐπιστροφῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ τῆς αἰχμαλώτου οἰκογενείας Μόστρα, ὁ Ἀλῆς ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν διπλωμάτην καὶ παρήγγειλε προφορικῶς διὰ τοῦ Παπαρρηγοπούλου τὸ σχέδιόν του περὶ συμμαχίας μὲ τὴν Ρωσίαν. Ἐπιστρέψας ὁ Παπαρρηγόπουλος ἀνεκοίνωσεν ἐκ μέρους τοῦ Καποδίστρια πρὸς τὸν Ἀλῆν «νὰ εἶναι δίκαιος καὶ πιστὸς εἰς τὸν σουλτάνον, ἵνα δὲ φθάσῃ ἐκεῖ ὅπου ἐπιθυμεῖ πρέπει νὰ λάβῃ ὅλα τὰ αὐστηρὰ μέτρα, ὥστε νὰ διατηρῆται ἄκρα δικαιοσύνη εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐξουσιαζόμενα μέρη καὶ νὰ δώσῃ θάρρος εἰς ὅσους ἔχει πιστοὺς Χριστιανοὺς καὶ Μουσουλμάνους νὰ λέγουσιν εἰς αὐτὸν τὴν ἀλήθειαν». Ὁ Ἀλῆς ἐξαίρων τὴν διοίκησίν του ὡς προλαμβάνουσαν τὰς λῃστείας δι' ἀγρύπνων φρουρῶν καὶ ἀγρίας τιμωρίας, ἤλεγχε τὸν σουλτάνον ὡς ἀχάριστον καὶ παρήγγειλε πρὸς τὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβαίνοντα Παπαρρηγόπουλον νὰ ἐκθέσῃ πρὸς τὸν Στρογανὼφ μυστικῶς τὰ σχέδιά του· ἐκεῖνος ὅμως οὐδὲν εἶπε περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου εἰς τὸν πρέσβυν, συνεννοήθη ὅμως μετὰ τοῦ Σέκερη περὶ ἐπεκτάσεως τῶν μυήσεων εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ πρὸς ἐξουδετέρωσιν αὐτοῦ καὶ δημιουργίαν τοῦ ἀπαραιτήτου ἀντιπερισπασμοῦ.

Μύησις τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ.—Ἐντὸς τοῦ 1819 κατωρθώθη διὰ τοῦ ἐν Κων/πόλει οἰκονομικοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Ἀλῆ Ἀσημάκη Κροκίδα, ἀποστόλου τῆς Ἑταιρίας, καὶ τοῦ στενοῦ συγγενοῦς του Χριστοδούλου Οἰκονόμου νὰ μυηθῇ ὁ Μάνθος, ἀδελφὸς τοῦ Χριστοδούλου καὶ ἔμπιστος τοῦ βεζύρου γραμματεύς, βαθμηδὸν δὲ ἐγένοντο μέλη καὶ οἱ λοιποὶ γραμματεῖς Κολοβὸς καὶ Μαρίνογλου καὶ ἄλλοι πολιτικοὶ ὑπάλληλοι ὡς ὁ Τάτσης Μαγγίνας, Ἀναγν. Λιδωρίκης, Στέφ. Δούκας, Ἀναγν. Καρπενησιώτης, καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ στρατιωτικοῦ οἴκου τοῦ βεζύρου Δημ. Παλαιόπουλος, Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος, Ἀθ. Βαλτινός, Γ. Καραϊσκάκης, Ἀθ. Διάκος, Λάμπρος Βεΐκος, ὁ Τσόγκας, ὁ Γ. Βαρνακιώτης, ὁ Ἴσκος, ὁ Σκαλτσοδῆμος, Ρούκης, Γάτσος, Πανουργιᾶς, Δυοβουνιώτης, Γρίβας, Δ. Τσολάκογλους, Γ. Δράκος, Μακρυγιάννης καὶ λοιποί. Πρὸς δὲ καὶ οἱ ἐπιφανεῖς Ἠπειρῶται καὶ φίλοι τοῦ Ἀλῆ Ἀλ. Νοῦτσος, Μιχαὴλ Δόβρας, Γ. Τουρτούρης, Νικ. Μῖχος τραπεζίτης καὶ οἱ ἰατροὶ Γ. Σακελλάριος καὶ Ἰ. Κωλέττης. Τοῦ μυστηρίου κατέστη ἐμμέσως μέτοχος καὶ ἡ πεφιλημένη σύζυγος τοῦ Ἀλῆ *Βασιλικὴ Κονταξῆ*, ἥτις ἀσκοῦσα μεγίστην ἐπὶ τοῦ βεζύρου ἐπιρροὴν διηυκόλυνεν ἀνέκαθεν τὰς ὑποθέσεις τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκράτει ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν ἑταίρων εἰς διαρκῆ ἐρεθισμὸν κατὰ τοῦ σουλτάνου. Ἐξυμνοῦντες ὅλοι τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ τὴν μεγαλοπραγμοσύνην του, τὸν ὤθουν εἰς τὴν ρῆξιν, μὲ τὴν προϋπόθεσιν πάντοτε ὅτι θὰ εἶχε καὶ τὴν ὑποστήριξιν μιᾶς τοὐλάχιστον ἐκ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

Προτάσεις νὰ ἡγηθῇ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.—Περίεργος εἶναι ἡ πληροφορία καθ' ἣν εὗρον τότε εὐκαιρίαν οἱ ἔμπιστοι τοῦ Ἀλῆ Ἀλέξιος Νοῦτσος καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος νὰ τῷ προτείνωσι νὰ γίνῃ Χριστιανός, ἵνα τὸν ἐγκολπωθῇ θερμότερον τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Ὁ Ἀλῆς, καίτοι μὴ πιστεύων εἰς τίποτε, δὲν ἐθεώρησεν ἀπαραίτητον τὴν ἀλλαξοπιστίαν, δὲν δυσηρεστήθη ὅμως καὶ κατὰ τῶν προτεινάντων αὐτήν. Ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἔχομεν παράλληλον πληροφορίαν τοῦ Βαλαωρίτου (*Ἑστία* 1878, σελ. 435—442). Κατὰ τοῦτον ὅταν ἔφυγεν ὁ Καποδίστριας ἐκ Κερκύρας διὰ Παρισίους καὶ Λονδῖνον, τὸν ἠκολούθησεν ὁ Μαίτλανδ πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν ἐνεργειῶν του παρὰ τῇ ἀγγλικῇ κυβερνήσει ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἑπτανήσου. Ἐκεῖθεν ἐπέστρεψεν ὁ Μαίτλανδ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1819, ὁ δὲ Ἀλῆς ἔσπευσε νὰ τοῦ ζητήσῃ συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς φανερᾶς πλέον κατ' αὐτοῦ ἐχθρότητος τοῦ σουλτάνου. Ὁ Μαίτλανδ τῷ ἀπέστειλε τὸν ὑπασπιστήν του Κάρολον Νάπιερ, φίλον τοῦ Βύρωνος, ἵνα διαρρυθμίσῃ τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τοῦ βεζύρου, ὅστις τὸν ὑπεδέχθη διὰ λαμπρᾶς συνοδείας καὶ τὸν ἐξένισε μεγαλοπρεπῶς. Κυρίως ἐτόνισε πρὸς αὐτὸν ὅτι ἦτο ἠναγκασμένος, καίτοι γέρων, νὰ σύρῃ τὸ ξίφος καὶ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ἀπειλουμένην ὕπαρξίν του καὶ ἐζήτησε συμβουλὴν πῶς νὰ συνάξῃ τὰς δυνάμεις του καὶ πῶς νὰ σταθμίσῃ τὴν διαγωγήν του, ὅπως τύχῃ τῆς ἐγκαρδίου ὑποστηρίξεως τῶν ὑπηκόων του, ἄνευ τῆς ὁποίας προησθάνετο ὅτι θ' ἀπέβαινε δύσκολος ἡ ἐπιτυχία τῶν ὅπλων του.

Ὁ Νάπιερ, ζητήσας καιρὸν νὰ σκεφθῇ, ἐμελέτησε τὰ ζητήματα, συνδεθεὶς μετὰ τῶν ἐπισημοτέρων ἀνδρῶν τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ. Εὐθαρσῶς δὲ τῷ ἀπήντησεν ὅτι ἐθεώρει ἀδύνατον πόλεμον κατὰ τοῦ σουλτάνου καὶ νὰ φροντίσῃ νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὴν Πύλην, ἐξευμενίζων αὐτὴν μεσολαβήσει τῆς Ἀγγλίας. Ἐπειδὴ ὁ Ἀλῆς ἐπέμενε τῷ εἶπε 1) νὰ περιορισθῇ εἰς ἄμυναν· 2) νὰ καταρτίσῃ στρατὸν ἐξ 20 χιλ. τοὐλάχιστον ἀνδρῶν, στρατολογῶν καὶ μεταξὺ πολλῶν μαχητῶν τοῦ Ναπολέοντος, διατελούντων ἐν ἀργίᾳ· καὶ 3) καὶ σπουδαιότερον, νὰ προσοικειωθῇ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, συμμαχῶν μετ' αὐτοῦ, διότι ὁ Νάπιερ προέβλεπεν ὅτι τοῦτο ἐνισχυθὲν ἠθικῶς πρόκειται ν' ἀποτινάξῃ τὸν ζυγόν. Ἀκούσας τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀναλυτικῶς ἐκτιθέμενον ὁ Ἀλῆς ὑπεκρίνετο ἀπάθειαν καὶ ἔπαιζε τὸ κομβολόγιόν του, τέλος ὅμως ἐξέσπασε καὶ ἀπήντησε: «Πενῆντα χρόνων αἵματα τῶν Ἑλλήνων δικά τους καὶ δικά μου ἀφῆκαν σημάδια ποὺ δὲν τὰ ξεπλένει ὅλο τὸ νερὸ τοῦ Ὠκεανοῦ σας. Ἢ θὰ μὲ γελάσουν ἢ θὰ τοὺς γελάσω. Νὰ γίνω ἀπὸ ἀφέντης σύντροφος...δὲν τὸ νοιώθω. Θὰ σκεφθῶ...εἶμαι γέρος....Ἡ ἐπιχείρησις ποὺ μοῦ προτείνεις εἶναι μεγάλη...καὶ θέλει νέους...Καὶ τὰ Γιάννενα; Ποιὸς θὰ τὰ πάρῃ τὰ Γιάννενα; Ἔφαγα τὴ ζωή μου κ' ἔχασα τὴν ψυχή μου γιὰ νὰ τὰ κερδίσω, καὶ τώρα νὰ τὰ δώσω; Δύσκολο. Φοβᾶμαι μὴ σηκωθῇ ἡ γρηὰ Χάμκω ἀπὸ τὸν τάφο καὶ μὲ φάγῃ....»

Αἱ τελευταῖαι φράσεις τοῦ Ἀλῆ μᾶς καθορίζουν διὰ τοῦ στόματος τοῦ ἐπισημοτέρου Ἀλβανοῦ τῶν νεωτέρων χρόνων τὴν θέσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ἐν Ἠπείρῳ. Ὁ Ἀλῆς θεωρεῖ τὰ Ἰωάννινα καὶ τὴν περιοχήν των, ἣν κατέκτησε διὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν δολοπλοκιῶν, ἑλληνικά, καὶ δὲν θέλει νὰ συνδυασθῇ μετὰ τῶν Ἑλλήνων, διότι θὰ ἔπρεπε νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν Ἤπειρον, περιοριζόμενος εἰς τὴν ἄνω τῆς Χειμάρρας ἀλβανικὴν περιοχήν. Ὁ Νάπιερ ἐπιστρέψας εἰς Κέρκυραν ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Μαίτλανδ τὰ γενόμενα καὶ τὰς ἰδέας του περὶ προσεχοῦς ἐγέρσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὴ πείσας δὲ τὸν ἁρμοστὴν νὰ φανῇ εὔνους πρὸς τοιαύτην ἄποψιν, τιμῶσαν τὸν πολιτισμόν, ἔστειλεν ὑπόμνημα ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν, ὅπερ κατόπιν ἐχρησίμευσεν ὡς κίνητρον διὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἀγγλικοῦ κομιτάτου, εἰς ὃ συμμετέσχε καὶ ὁ Πάλμερστων.

Οἱ διωγμοὶ τοῦ Πασόβεη.—Ἡ ἐναγωνίως ἀναμενομένη καὶ διηνεκῶς προπαρασκευαζομένη ρῆξις ἐπέπρωτο νὰ ἐπέλθῃ ἐξ ἐπεισοδίου τοῦ Πασόβεη. Κατ' αὐτοῦ ὁ Ἀλῆς ἔτρεφεν ἄσπονδον μῖσος, ὅπερ ἐπετάθη, ὅταν ἐκεῖνος ἔπεισε τὸν Βελῆν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πελοπόννησον, παρὰ τὰς συμβουλὰς τοῦ πατρός, ὅτι ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἐκεῖ διὰ νὰ μὴ ἐλαττωθῇ ἡ δύναμίς του. Τότε ὁ Ἀλῆς ἐδοκίμασε νὰ δολοφονήσῃ τὸν Πασόβεην, ὅστις διαφυγὼν ἐκρύπτετο ἐκ περιτροπῆς ἐν Εὐβοίᾳ,

Digitized by Google

ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐν Καβάλλα καὶ τέλος ἐν Δράμᾳ παρὰ τῷ Μαχμοὺτ Βέη Δράμαλη. Ὁ Ἀλῆς διὰ καταλλήλων ἐνεργειῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατώρθωσε νὰ ἐκδοθῇ φιρμάνι ἐξορίας τοῦ Πασόβεη εἰς Λῆμνον, ἐπειδὴ δὲ ἔστειλε καὶ ἐκεῖ δολοφόνους καὶ ἐφυλάκισε ὅλους τοὺς συγγενεῖς του ἐν Ἠπείρῳ, ὁ Πασόβεης ἔσπευσεν ἱκέτης εἰς Δράμαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τὸν κατεδίωξεν ὁ Ἀλῆς, ὅπως δὲ τὸν ἐξοντώσῃ ἀνετίναξε τὸ μέγαρον τοῦ Δράμαλη ἀξίας 10 ἑκατομμυρίων γροσίων. Τότε ὁ Χαλὲτ ἐφέντης καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλῆ ἔπεισαν τὸν σουλτάνον νὰ ἀκυρώσῃ τὸ φιρμάνι τῆς ἐξορίας τοῦ Πασόβεη, ὅστις ἀρχομένου τοῦ 1820 ἐκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν εἰς τὰ ἀνάκτορα.

Τυφλούμενος ὑπὸ τοῦ μίσους ὁ Ἀλῆς καὶ κυρίως φοβούμενος ὅτι ὁ Πασόβεης, συνδεόμενος μετὰ τῶν ἐχθρῶν του, θὰ τῷ προὐξένει μείζονα κακά, ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἐξοντώσῃ, ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως κατελθὼν εἰς Πρέβεζαν ἐκάλεσεν ἐκεῖ δι' ἐμπιστευτικὴν ἀνακοίνωσιν τὸν Παπαρρηγόπουλον, ὅστις μετὰ γνώμην τοῦ Γερμανοῦ καὶ τοῦ Βλασοπούλου μετέβη ἐκεῖ καὶ τῷ εἶπεν ἐκ μέρους τοῦ Γερμανοῦ ὅτι ὁ σουλτάνος ἔχει ἀποφασίσει τὴν ἐξόντωσίν του καὶ νὰ καταρτίσῃ στρατὸν μικτόν, διότι οἱ Μουσουλμάνοι δυνατὸν ν' αὐτομολήσωσι πρὸς τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα. Ἀφοῦ δὲ ὁ Παπαρρηγόπουλος ἠρνήθη τὴν ὕπαρξιν Φιλικῆς Ἑταιρίας, δι' ἣν ἐπέμενεν ὁ Ἀλῆς, ἔχων ἤδη γνῶσιν αὐτῆς παρὰ τοῦ υἱοῦ του Βελῆ καὶ ἐκ καταδόσεως τοῦ Ζακυνθίου Διόγου, ἐδέχθη νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Ρωσίαν ὅπως παρασκευάσῃ τὰ πνεύματα πρὸς ὑποστήριξίν του ὑπὸ τοῦ Τσάρου.

Μωρόπιστος δὲ ὤν, διότι δὲν ἔπρεπε νὰ δώσῃ πίστιν εἰς ὑπόσχεσιν ἑνὸς ἁπλοῦ διερμηνέως ρωσικοῦ προξενείου, ἄφησε τὴν ὀργήν του νὰ ἐκχυλίσῃ ἀκαίρως, διότι ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν δολοφόνους καὶ ἀπεπειράθη δι' αὐτῶν νὰ φονεύσῃ τῇ 1 Μαρτίου 1821 τὸν Πασόβεην, ἱστάμενον εἰς παράθυρόν τι παρὰ τὰ ἀνάκτορα τοῦ σουλτάνου. Συλληφθέντος ἑνὸς τῶν δολοφόνων ζῶντος, ἐγνώσθη ἡ σατανικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἀλῆ, ὁ δὲ σουλτάνος φοβούμενος καὶ διὰ τὴν ἰδίαν του ζωήν, ἀπεφάσισεν ἔκτοτε νὰ πολεμήσῃ πάσῃ θυσίᾳ τὸν κεκαλυμμένον ἀντάρτην καὶ ν' ἀναθέσῃ μάλιστα τὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὸν Πασόβεην ὃν προήγαγε ταχέως εἰς πασᾶν.

Κατάδοσις τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας.—Μαθὼν ὁ Ἀλῆς διὰ τῶν κατασκόπων του τὰ ἀποφασισθέντα, ἐσκέφθη νὰ σωθῇ καταδίδων εἰς τὴν Πύλην ὅσα ἐγνώριζε περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἀλλὰ δὲν ἔγινε πιστευτός, διότι ὁ Διόγος δὲν ἐγνώριζε τὴν ἔκτασιν τοῦ μυστηρίου. Ἔσπευσαν ὅμως οἱ ἐν Ἰωαννίνοις Ἑταῖροι καὶ ἐφόνευσαν τὸν προδότην. Ὁ Παπαρρηγόπουλος φθάσας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνεκοίνωσε ταύτην τὴν φορὰν τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλῆ εἰς τὸν Στρογανώφ, καίτοι δ' ἐκεῖνος οὐδεμίαν ἔδωσε προσοχὴν εἰς αὐτάς, ἔγραψε καθησυχαστικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀλῆν ἣν ἔδωκε κατὰ τὰ συμπεφωνημένα πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωπον Χατζῆ Ὀμὲρ ἀγᾶν. Ὁμοίαν ἐπιστολὴν ἔγραψε καὶ ἐκ Πετρουπόλεως ὁ Παπαρρηγόπουλος πρὸς τὸν Ἀλῆν, συνιστῶν αὐτῷ νὰ ἐπιμείνῃ μὲ σταθερότητα, διότι τὸ σχέδιόν του καὶ ἡ ἐπιθυμία του θὰ ἐκτελεσθῶσι, συγκατατεθείσης δῆθεν τῆς Ρωσίας.

Ἐναγώνιοι προσπάθειαι.—Ἀλλ' ὁ Ἀλῆς ἐν τῷ μεταξὺ ἦτο πολὺ ἀνήσυχος. Μὴ πιστευθείσης τῆς καταδόσεως τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἔστειλε τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1821 εἰς Κωνσταντινούπολιν πρεσβείας ἐκ Μουσουλμάνων καὶ Χριστιανῶν, ἵνα διαπιστώσωσιν ὅτι οὐδὲν παράνομον εἶχον κατὰ τῆς διοικήσεώς του, ἀλλ' αἱ ἐπιτροπαὶ ἀπεπέμφθησαν. Τότε ἐζήτησε τὴν μεσολάβησιν τῶν Ἄγγλων, κατόπιν δ' ἔστειλε τὸν Μάνθον εἰς Κέρκυραν, ἵνα ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ ἁρμοστοῦ, ἐκεῖνος ὅμως τῷ παρήγγειλε νὰ μεταβῇ μὲ τοὺς θησαυροὺς του εἰς Κέρκυραν. Μὴ εὑρίσκων ἄλλην διέξοδον συνεκάλεσεν ὁ Ἀλῆς τὸν Μάϊον τοῦ 1821 τοὺς Ἕλληνας ὁπλαρχηγοὺς τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Στερεᾶς εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἀποστείλας πανταχοῦ ἐξεγερτικὰς ἐγκυκλίους καὶ τὰ ἀρέσκοντα ἑκάστοις ὑποσχόμενος. Ἐν τῷ συμβουλίῳ ὑποσχόμενος καὶ συνταγματικὸν πολίτευμα, πρὸς κοινὴν κατάπληξιν, ἐζήτησε τὴν βοήθειαν πάντων ἵνα ἱδρύσῃ ἴδιον βασίλειον περιλαμβάνον καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Ἀλβανοὶ ἐνθουσιάσθησαν, διότι ὑπέσχετο ἀφειδῶς παροχὴν μισθῶν, οἱ δ' Ἕλληνες, σύμφωνοι κατ' ἀρχήν, ἐζήτησαν ἐλευθέραν τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων.

Οὕτως ἐπραγματοποιήθη μία τῶν βάσεων τῆς ἐνεργείας τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἐπιτραπείσης ἀπὸ τοῦ θέρους 1820 τῆς ὁπλοφορίας πάντων τῶν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Ἀλῆ Ἑλλήνων μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ. Ὁ Ἀλῆς μάλιστα προβαίνων περαιτέρω, ἀφοῦ μάτην προσεπάθησε νὰ πείσῃ τοὺς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ του Ἕλληνας νὰ τῷ ἀποκαλύψουν τὰ τῆς Ἑταιρίας, ἔστειλε περὶ τὸν Ἰούνιον τὸν Σπῦρον Κολοβὸν εἰς Κέρκυραν, ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἐκεῖ ἀρχηγῶν τῆς Ἑταιρίας, δοὺς αὐτῷ καὶ πολλὰ χρήματα. Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐφημερίδα τῆς Γενεύης, ἐπρότεινε καὶ εἰς τοὺς Σουλιώτας τῆς Κερκύρας νὰ σπεύσωσι πρὸς βοήθειάν του, ἀλλ' αὐτοὶ ἠρνήθησαν, ἐνθυμούμενοι τὰς πρὸ τοῦ 1803 ἀπιστίας του καὶ τὸν ἐκπατρισμόν των.

Ἐξόρμησις στρατοῦ καὶ στόλου.—Ἐν τῷ μεταξὺ ζωηρότεραι ἐξηκολούθουν ἐν Κωνσταντινουπόλει αἱ προετοιμασίαι διὰ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ ἀντάρτου, ὅστις κηρυχθεὶς φερμανλῆς ἐκλήθη νὰ μεταβῇ καὶ ἀπολογηθῇ ἐκεῖ ἐντὸς 40 ἡμερῶν. Ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἐσκέφθη ποτὲ νὰ παραδοθῇ ζῶν εἰς τὸ στόμα τοῦ λύκου. Ὁ Σουλεϊμὰν πασᾶς διετάχθη νὰ προπορευθῇ, ἐνῷ συγχρόνως ὁ καπετανάμπεης (ὑποναύαρχος) ἐξῆλθε τῶν στενῶν, ἵνα ἀποκλείσῃ ἀπὸ θαλάσσης τὰ ἠπειρωτικὰ παράλια. Διελθὼν ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου μὲ τὸν Ὑδραῖον ρεΐζην Γκιοῦσκον προσέλαβε ναύτας νησιώτας καὶ ἐνόπλους Μανιάτας, ἐπιδεικνύων δὲ τούτους προσωρμίσθη εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μούρτου ἔναντι τῆς Κερκύρας. Ἑτέρωθεν ὁ Σουλεϊμὰν προὐχώρει ἔχων γραμματέα τὸν ἐκ Σιατίστης Ἀναγνώστην Λασπᾶν, διάθερμον μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἀλλ' ἄσπονδον ἐχθρὸν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅστις ἄλλοτε τὸν εἶχε καταδιώξει. Λέγεται ὅτι ὁ Λασπᾶς διαταχθεὶς νὰ κοινοποιήσῃ εἰς τοὺς ραγιάδες τὸ πρὸς αὐτοὺς φιρμάνι τοῦ σουλτάνου παρενέβαλεν ἐπιτηδείως ἐν τῇ μεταφράσει λέξεις, οὕτως ὥστε νὰ πιστεύσουν οἱ κατ' ἐπαρχίας Μουσουλμάνοι διοικηταί, ὅτι θέλησις τῆς Κυβερνήσεως ἦτο νὰ ἐξοπλισθῶσι πλὴν τῶν Μουσουλμάνων καὶ οἱ Χριστιανοὶ ὑπήκοοι. Οὕτω λοιπὸν ὁ ἐξοπλισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἐγένετο συγχρόνως ἐκ δύο ἀφετηριῶν, ἐντολῇ δηλαδὴ ἀμφοτέρων τῶν ἐμπολέμων, καὶ τοῦτο εἶναι ἔπαινον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἥτις ἐπιτηδειότατα ὠργάνωσε τὸ τέχνασμα.

Καὶ ὁ μὲν στόλαρχος κατώρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς Σουλιώτας νὰ ἐκστρατεύσουν εἰς Ἤπειρον, ὑποσχόμενος αὐτοῖς ὅτι ὁ Ἀρχιστράτηγος Ἰσμαὴλ θὰ τοῖς παραχωρήσῃ προσεχῶς τὸ Σοῦλι, ἀφαιρῶν αὐτὸ ἀπὸ τὸν Ἀλῆν. Οἱ Ἄγγλοι θέλοντες νὰ βοηθήσουν τὸν σουλτάνον δὲν ἔφεραν ἐμπόδιον εἰς τοὺς Σουλιώτας, ὅπως ἐγκαταλείψουν τὴν Κέρκυραν. Ὁ Σουλεϊμὰν πασᾶς ὅμως διεβλήθη διὰ τὰς ἐνεργείας του ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ ἀνακληθεὶς ἀπεκεφαλίσθη. Τότε ὁ Λασπᾶς προσεκολλήθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ διαδόχου του Μπεχλιβὰν πασᾶ, ὅστις εἰσέβαλεν εἰς Φθιωτίδα καὶ Αἰτωλίαν λεηλατῶν καὶ σφάζων. Πρὸ αὐτοῦ, ἡττηθείς, ἔφυγεν ὁ Βελῆς ἐκ Ναυπάκτου εἰς Πρέβεζαν καὶ ὁ Μουχτὸρ εἰς Βεράτιον. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἀπὸ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1820 βιασθεὶς ὑπὸ τῆς Πύλης ἐξαπέλυσε σφοδρὸν ἀφορισμὸν κατὰ τῶν στρατευομένων ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ. Ὁ δὲ Πασόβεης ἔστειλεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πεντακοσίας ἐπιστολὰς πρὸς πάντας τοὺς ὁπωσδήποτε ἐχθροὺς τοῦ Ἀλῆ εἰς Μακεδονίαν, Ἀλβανίαν καὶ Στερεάν. Ἀπελθὼν δ' ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τοῦ Δράμαλη συνεκάλεσεν ἐν Δράμᾳ πολλοὺς ἐκ τῶν σωματαρχῶν τῶν διαταχθέντων νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν εἰς τὴν ἐκστρατείαν. Ἤρχισαν ὅμως αἱ ψυχρότητες ἐκεῖ ἀπὸ τῶν πρώτων συμβουλίων. Μετά τινας ἑβδομάδας, τελευτῶντος τοῦ Ἰουλίου, ἔφθανε δι' Ἐλασσῶνος εἰς Λάρισαν. Ἐντὸς ὀλίγου δὲ 26 ἐν συνόλῳ πασάδες διὰ διαφόρων ὁδῶν ἔσπευδον πρὸς τὰ Ἰωάννινα, ἐν οἷς οἱ Σελὴμ πασᾶ Ρούμελη βαλεσῆς, ὁ πασᾶς τῆς Σκόδρας Μουσταφᾶς, ὁ Δράμαλης καὶ ἄλλοι.

Ὁ Ἀλῆς ἐγκαταλείπεται.—Ὅταν προσήγγιζαν τὰ βασιλικὰ στρατεύματα, ἀρχομένου τοῦ Αὐγούστου, ὁ Ἀλῆς ὑπέστη τραγικωτάτην ἔκπληξιν, διότι αἱ τρεῖς στρατιαὶ ἃς ἐξέπεμψε διὰ διαφόρων ὁδῶν κατ' αὐτῶν ηὐτομόλησαν πρὸ τὸν ἐχθρόν, μετὰ τούτων δὲ καὶ οἱ φιλικοὶ Ἀλέξιος Νοῦτσος καὶ Μάνθος Οἰκονόμου, ἔχοντες ὡς σχέδιον νὰ ἀδυνατίσῃ ὁ Ἀλῆς. Ὁ Μάνθος πεσὼν εἰς χεῖρας τοῦ Δράμαλη ἀντὶ τοῦ Πασόβεη, φίλου του, ἀπεκεφαλίσθη τῇ 22 Αὐγούστου 1820. Ὁ Κολοβὸς ἐπιστρέφων ἐκ Κερκύρας ἄπρακτος συνελήφθη καὶ μετεφέρθη εἰς Ἀθήνας, ἔνθα καὶ ἐφονεύθη ἐντὸς μηνός. Ὅλος ὁ ἀγὼν τοῦ Ἀλῆ περιωρίσθη εἰς τὰ Ἰωάννινα. Τὸν ἐγκατέλειψαν ὅλοι, διότι μόνον ἡ τρομοκρατία συνεῖχε τοὺς ὑπηκόους του. Καὶ αὐτὰ τὰ παιδιά του παρεδόθησαν εἰς τὸν ἐχθρόν. Ἐκμανεὶς λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἐπυρπόλησεν, ὡς ἄλλος Νέρων, τὴν 25 Αὐγούστου τὰ Ἰωάννινα καὶ κλεισθεὶς μὲ τοὺς θησαυρούς του εἰς τὸ φρούριον ἀνέμενεν ἐκεῖ μοιρολατρικῶς ὡς μόνην ἄγκυραν σωτηρίας τὴν δῆθεν ὑποσχομένην ἐκ Ρωσίας βοήθειαν. Ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς ἔμειναν κατ' ἀρχὰς πλησίον του, ταχέως ὅμως τὸν συνεβούλευσεν ὁ Ἀνδροῦτσος χάριν ἐξοικονομήσεως τροφίμων νὰ ἐξαγάγῃ τοὺς 1500 Ἕλληνας ὡς ὑπόπτους, ἔφυγε δὲ καὶ αὐτὸς κατόπιν δι' Ἑπτανήσου, ἵνα παρασκευάσῃ τὸ κίνημα τῆς Ἑλλάδος. Ἡ πολιορκία τοῦ Ἀλῆ ἀπὸ τοῦ 7)βρίου τοῦ 1820 ἐγένετο στενοτέρα. Ὀγδοήκοντα χιλ. στρατοῦ ἦσαν στρατοπεδευμέναι εἰς τὴν πεδιάδα. Ἐπίσπευσις ὅμως τῆς ἐκπορθήσεως ἐθεωρεῖτο ἐπιζημία, διότι ὁ σουλτάνος εἶχε διατάξει νὰ διαφυλαχθῶσιν οἱ θησαυροὶ τοῦ Ἀλῆ, δι' οὓς κυρίως ἐπεχειρήθη ἡ μεγαλοπρεπὴς αὕτη ἐκστρατεία. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀλῆς ἠπείλει ὅτι θ' ἀνατινάξῃ καὶ τοὺς θησαυρούς του καὶ ἑαυτόν, ἐχρειάζετο ὀλίγη περίσκεψις. Βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον μεταξὺ τῶν κυριωτέρων πασάδων, τοῦ ἀρχιστρατήγου, δηλ., Ἰσμαὴλ πασᾶ καὶ τῶν Ρούμελη βαλεσῆ Δράμαλη, Μπεχλιβὰν κ.λ., ἤρξατο ἀναπτυσσομένη ζωηρὰ ἀντιζηλία καὶ ἔρις. Ἡ ἀμοιβαία δυσπιστία παρέλυσε τὰς ἐνεργείας. Τότε ἐξεδηλώθη λαμπρῶς ἡ πανουργία τοῦ Ἀλῆ, ὅστις καὶ ἔγκλειστος κατώρθωσε νὰ ἐνσπείρῃ ζιζάνια καὶ νὰ ἐπηρεάζῃ τοὺς διώκτας του. Μίαν ἡμέραν ὁ Μπεχλιβὰν περιπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ ἀρχιστρατήγου εὑρέθη νεκρὸς εἰς τὴν σκηνήν του. Ἐθεωρήθη γενικῶς ὡς κρυφίως δηλητηριασθείς. Τὸν γραμματέα του Λασπᾶν προσέλαβε γραμματέα ὁ ἀρχιστράτηγος.

Ὁ Παπαρρηγόπουλος ἐπιστρέφων ἐκ Ρωσίας ἔγραψε διὰ τοῦ Χατζῆ Ὀμὲρ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν Ἀλῆν «ὅτι τὰ πάντα θ' ἀποβῶσι κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, ἀλλὰ νὰ ἐπιμείνῃ σταθερῶς εἰς τὴν ἀπόφασίν του ἀντιπαρατασσόμενος εἰς τὰς σουλτανικὰς δυνάμεις». Τὴν εἴδησιν αὐτὴν ἔλαβεν ὁ Ἀλῆς περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου καὶ ἐπλήσθη χαρᾶς. Ὑπολογίζων δὲ ὅτι ὁ Παπαρρηγόπουλος θὰ ἔφθανε τὸν 8/βριον εἰς Πάτρας ἔστειλεν ἐκεῖ ἔμπιστον καὶ τὸν ἀνέμενε. Ἐγκρίσει τοῦ Π. Πατρῶν ὁ Παπαρρηγόπουλος τὸν διεβεβαίωσε νὰ ἐμμένῃ ἀνθιστάμενος, διότι ὅλα θ' ἀποβῶσι κατ' εὐχήν. Ὁ Ἀλῆς λαβὼν τὴν εἴδησιν ἔρριψε κανονιοβολισμοὺς ἐκ τοῦ φρουρίου πρὸς ἐμψύχωσιν τῶν ἰδικῶν του.

Ὁ Ἀλῆς καὶ οἱ Σουλιῶται.—Ἀδυνατίσας ὁ Ἀλῆς ἐκ τῆς φυγῆς τοῦ Ἀνδρούτσου καὶ τῶν 1500 Ἑλλήνων ἐδέχθη τὴν γνώμην τοῦ Νούτσου νὰ προσεταιρισθῇ τοὺς Σουλιώτας, οἵτινες ἦσαν δυσηρεστημένοι κατὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου, διότι παρασυρόμενοι ἀπὸ τὰς ἀντιδράσεις τῶν Ἀλβανῶν δὲν παρέδιδον αὐτοῖς τὸ Σοῦλι. Πρὸς τοὺς Σουλιώτας εἶχεν ἀπευθύνει ὁ Ὑψηλάντης ἐξ Ἰσμαηλίου τῇ 7 8/βρίου 1820 ἔντονον ἐγκύκλιον, ἣν δημοσιεύει ὁ Περραιβός. Μετὰ μυστικὰς διαπραγματεύσεις οἱ Σουλιῶται χάριν τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ ἐδέχθησαν τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλῆ, ὅπως προσχωρήσωσιν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμέσου παραδόσεως τοῦ Σουλίου πλὴν τῆς Κιάφας. Ἀντηλλάγησαν ὅμηροι, ἔμεινε δηλ. εἰς μὲν τὸν Ἀλῆ ἡ σύζυγος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη μετὰ τῶν δύο τέκνων των καὶ ὁ ἀδελφός του Κώστας καὶ ἡ ἀδελφή του Δράκω, οἱ δὲ Σουλιῶται παρέλαβον τὸν υἱὸν τοῦ Μουχτὰρ Χουσεῒν ὃν ὑπερηγάπα ὁ πάππος Ἀλῆς. Συγχρόνως μεσολαβήσει τοῦ Νούτσου ηὐτομόλησαν ἐκ τοῦ σουλτανικοῦ στρατοπέδου οἱ παλαιοὶ ἔμπιστοι τοῦ Ἀλῆ Ἄγος Μουχουρδάρης, Σελιχτὰρ Μπότας καὶ Ταχὴρ Ἀμπάζης, οἵτινες πάντες μετὰ τῶν Σουλιωτῶν τὸν Νοέμβριον 1820 ἐστάλησαν εἰς τὸ Σοῦλι, ὅπερ οἱ Σουλιῶται πλήρεις χαρᾶς μετὰ πάροδον 18 ἐτῶν ἀνακατέλαβον. Ἔκτοτε ὁ Μάρκος Μπότσαρης ἐνήργει μετὰ τῶν Ἀλβανῶν ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων, συνελάμβανε τὰς ἐφοδιοπομπάς των καὶ παρέλυε τὰς ἐνεργείας των.

Διὰ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία ἐξησφάλισε τὸ Σοῦλι καὶ τὴν ἐπὶ μακρὸν ἀντοχὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἡ Πύλη ἐκμανεῖσα κατὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἀπεφάσισε τὴν καθαίρεσίν του καὶ τὴν ἀντικατάστασίν του διὰ τοῦ παλαιοῦ διώκτου τῆς Σερβίας καὶ τέως βεζύρου τῆς Συρίας Χουρσὶτ πασᾶ, ὃν εἶχε μεταθέσει ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου εἰς Πελοπόννησον πρὸς κατάπνιξιν τῶν ἐκεῖ ἀπειλουμένων ἐξεγέρσεων, ἃς κατέδιδον οἱ Ἄγγλοι καὶ Αὐστριακοὶ ὡς καί τινες προδόται τῶν Φιλικῶν. Διετάχθη λοιπὸν νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ Χουρσὶτ κατὰ τοῦ Ἀλῆ, ὁ δὲ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ ν' ἀφορίσῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1820 τοὺς Σουλιώτας, ἀλλ' οἱ ἀφορισμοὶ οὐδὲν ἀπεκόμισαν ἀποτέλεσμα.

Ἐκστρατεία τοῦ Χουρσίτ.—Ἤδη ὁ περιφανὴς καὶ πολύπειρος σατράπης Χουρσὶτ ἀρχομένου τοῦ 1821 ἐβάδιζε κατὰ τῶν Ἰωαννίνων, διότι οἱ ἑταῖροι τὸν καθησύχασαν τελείως περὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ καταστάσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀλῆς εἶχε συνομολογήσει μετὰ τῶν Σουλιωτῶν νὰ γίνῃ κοινὴ ἐπίθεσις τὴν νύκτα τῆς 13-14 Ἰανουαρίου κατὰ τῶν πολιορκητῶν. Ἡ ἐπιστολὴ ὅμως πρὸς τοὺς Σουλιώτας συνελήφθη καὶ ἐξῆλθε μόνος ὁ Ἀλῆς ὅστις ἔκαμε θραῦσιν κατὰ τῶν ἐχθρῶν του, ἀλλ' ἔχασε χιλίους στρατιώτας. Ὅταν ἦλθεν εἰς Ἤπειρον ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου 1821 ὁ Χουρσίτ, ἔσπευσεν ὁ Ἀλῆς νὰ τὸν ὑποδεχθῇ μὲ κανονιοβολισμοὺς καὶ δι' ἐγγράφου κολακευτικοῦ νὰ ἐξευμενισθῇ, ἀποδόσας τὴν ἀντίστασίν του εἰς τὸν ἄδικον καταδιωγμὸν ὃν προεκάλεσαν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐχθροί του καὶ ζητῶν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Ὁ Χουρσὶτ ἔθεσεν ὡς πρώτην βάσιν συνεννοήσεως τὴν ἄμεσον ἄνευ ὅρων παράδοσίν του, μεθ' ἣν δῆθεν θὰ ἤρχιζαν διαπραγματεύσεις. Ὁ Ἀλῆς προβλέπων τὴν τύχην του ἀπεφάσισε τὴν μέχρις ἐσχάτων ἀντίστασιν, ἀπειλῶν πάντοτε ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ ἀνατίναξιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν θησαυρῶν.

Οἱ Σουλιῶται, γνωρίζοντες ἤδη ἐπικειμένην τὴν

Digitized by Google

ἐξέγερσιν καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ἠξίωσαν παρὰ τοῦ Ἀλῆ τὴν παράδοσιν καὶ τοῦ φρουρίου τῆς Κιάφας, ἄλλως ἠπείλουν, ὅτι θὰ προσέλθουν πάλιν εἰς τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα ἐπὶ ἁδρῷ μισθῷ. Ὁ Ἀλῆς μετὰ πολλὰς ταλαντεύσεις ὑπέκυψεν. Ἀρνητικῶς ἤδη ὁ Ἀλῆς ὠφέλει ἀπεριγράπτως τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἑλλήνων, διότι πᾶσαν ἀποκαλυπτομένην κίνησιν τὴν ἀπέδιδον οὗτοι εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Ἀλῆ, ὅστις ἐπεδίωκε δῆθεν ἀντιπερισπασμοὺς πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν κινδύνων τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων. Παραδόξως δὲ καὶ ἡ Πύλη καὶ οἱ κατὰ τόπους πασάδες καὶ αὐτὸς ὁ Μωχαμμὲτ Ἀλῆς τῆς Αἰγύπτου ἐπίστευον τυφλῶς εἰς τὰς διαδόσεις ταύτας, ἃς ἐπιτηδείως ὑπεστήριζον οἱ Φιλικοί. Καὶ αὐτὴν τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἀγῶνος κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου ὁ Χουρσὶτ τὴν ἐθεώρησεν ὡς ἐνέργειαν ὑποβολιμαίαν τοῦ Ἀλῆ, αὐτὸ δὲ ἐπίστευαν καὶ οἱ μετὰ τῶν Σουλιωτῶν συμπράττοντες Ἀλβανοί.

Ὠφέλειαι τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς πολιορκίας.— Τοῦρκοι νουνεχεῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει διεγίνωσκον τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀνέφερον εὐλαβῶς πρὸς τὸν σουλτάνον Μαχμούτ, ὅτι ἡ στάσις τοῦ Ἀλῆ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἦτο ἀποτέλεσμα ἀνάγκης καὶ ὅτι θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ τὸν συγχωρήσῃ καὶ νὰ ἀναθέσῃ εἰς αὐτὸν τὴν κατάπνιξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἥτις θὰ ἐπετυγχάνετο, διότι καὶ τὸ ὄνομά του ἦτο τρομερὸν εἰς ὅλην τὴν χώραν τῶν ραγιάδων καὶ ἡ ἱκανότης του ἀπαράμιλλος. Ὁ σουλτάνος ὅμως παρασυρόμενος ὑπὸ τοῦ Χαλὲτ ἐφέντη καὶ ὀνειροπολῶν τοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἀλῆ πρὸς κάλυψιν τόσων δαπανῶν, ἔχων δὲ καὶ ἄπειρον ὑπόληψιν πρὸς τὴν δεινότητα τοῦ Χουρσίτ, δὲν ἤκουσε τὰς φρονίμους συμβουλὰς καὶ ἐδέχθη τὴν παράτασιν τῆς πολιορκίας καθ' ὅλον τὸ 1821. Ὁ ἀνακληθεὶς Πασόβεης ἐξωρίσθη εἰς Διδυμότειχον καὶ ἐφονεύθη ἐκεῖ. Οἱ συμμαχοῦντες μετὰ τῶν Σουλιωτῶν Ἀλβανοὶ τοὺς ἐγκατέλειψαν κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1821, ὅταν ἔστειλαν τὸν Ταχὴρ Ἀμπάζην πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον καὶ ἔμαθον τὴν σοβαρότητα τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως καὶ τὴν ἐθνικὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος. Ἔκτοτε προσῆλθον πάλιν εἰς τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα καὶ ἐπολιόρκουν τὸν Ἀλῆν, τοῦ ὁποίου πλέον ἡ ἀντίστασις ἤρξατο μειουμένη. Ἤρχισαν συγχρόνως νὰ ἐλαττοῦνται καὶ οἱ θησαυροί του, διότι τὸ πλεῖστον αὐτῶν διετέθη διὰ τὴν συγκράτησιν τῆς φρουρᾶς καὶ τὴν δωροδοκίαν τῶν περιφερομένων ὁπαδῶν, οἵτινες τόσας ἐπεχείρησαν παλινδρομικὰς κινήσεις ἐκ συμφέροντος ὑλικοῦ.

Βλέπων ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου ὁ Ἀλῆς μὴ ἐξεγειρομένην τὴν Ρωσίαν ὅπως τὸν προστατεύσῃ ἠνόησε τὴν πλεκτάνην καὶ κατηράσθη τὸν Παπαρρηγόπουλον. Ἔκτοτε περιωρίσθη εἰς τὸ φρούριον ἔχων ἑτοίμην τὴν θυραλλίδα πρὸς ἀνατίναξιν καὶ διαπραγματευόμενος τοὺς ὅρους τῆς παραδόσεως.

Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Ἀλῆ.—Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1821 ὁ Χουρσὶτ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Ἀλῆ, ὅτι θὰ στείλῃ τὴν πρὸς τὸν σουλτάνον ἀναφορὰν περὶ ἀμνηστείας, μετ' ὀλίγον ὅμως ἐζήτησε νὰ κενώσῃ τὴν Ἀκρόπολιν, ὁ δὲ Ἀλῆς μωροπίστως μετεκομίσθη εἰς τὴν νῆσον, εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἐγκατασταθεὶς εἰς τὸ κελλὶ τοῦ Ἰωαννίτου Ζήση Κουτζιούνη, μετὰ τῆς Βασιλικῆς, τοῦ Θανάση Βάγια καὶ ἄλλων ἐμπίστων τῆς ἀκολουθίας του. Ὅταν ἐλήφθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὸ φιρμάνι τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ του, ὁ Χουρσὶτ πασᾶς ἀπέστειλε τὸν Μωρᾶ βαλεσῆν Μεχμὲτ πασᾶν μετὰ πολυαρίθμου συνοδείας πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς σουλτανικῆς διαταγῆς. Ὁ Ἀλῆς μαθὼν τὰ τῆς πολιορκίας τῆς μονῆς διέταξεν ἄμυναν, ἔλαβε δὲ καὶ αὐτὸς τὰ πιστόλια ἀνὰ χεῖρας. Κατὰ σημείωμα τοῦ τότε ἡγουμένου τῆς μονῆς Ἀνανίου, εὑρεθὲν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου κ. Ἀθηναγόρα, ὁ φόνος τοῦ Ἀλῆ ἐγένετο οὐχὶ τὴν 24 Ἰανουαρίου (5 Φεβρουαρίου κατὰ τὸ νέον ἡμερολόγιον) ἀλλὰ τὴν 17 Ἰανουαρίου 1922 ἡμέραν Τρίτην. Ἀνταλλαγέντων πολλῶν ἑκατέρωθεν πυροβολισμῶν, οἱ σουλτανικοὶ εἰσέδυσαν εἰς τὰ ἰσόγεια τῆς μονῆς καὶ ἐπυροβόλουν πρὸς τὸ πάτωμα τοῦ δωματίου εἰς ὃ εἶχε κλεισθεῖ ὁ Ἀλῆς. Μία τῶν σφαιρῶν τὸν ἐπλήγωσε θανασίμως. Φαίνονται ἀκόμη αἱ ὀπαὶ τῶν σφαιρῶν, αἵτινες διετρύπησαν τότε τὸ πάτωμα καὶ δεικνύονται εἰς τοὺς ξένους. Ὁ Ἀλῆς, ἀφοῦ μάτην διέταξε νὰ φονεύσουν τὴν κρυπτομένην εἰς ἄλλο δωμάτιον Βασιλικήν, ἐξέπνευσε. Τότε δὲ παρεδόθησαν καὶ αὐτὴ καὶ οἱ ὀπαδοί του, ὁ δὲ Μεχμὲτ Ρεσὶτ πασᾶς ἀνελθὼν ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀλῆ ἣν ταριχεύσαντες ἀπέστειλαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐστάλησαν αἰχμάλωτα καὶ τὰ τέκνα τοῦ σατράπου (Δελτίον Ἐθν. Ἑταιρείας τόμος Η' σελ. 368-381).

Οἱ θησαυροί του.—Ἡ ἄμυνα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὠφέλησε πολὺ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, διότι ἀπησχόλησεν ἑκατὸν περίπου χιλιάδας τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ἄφησε διὰ τῆς ἁλώσεως τῶν φρουρίων Μονεμβασίας, Νεοκάστρου καὶ Κορίνθου καὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Τριπόλεως νὰ ἀνδρωθῇ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκκαθάρισις τῶν ἐγερθέντων ζητημάτων ἕνεκεν τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλῆ καθήλωσε τὸν Χουρσὶτ πασᾶν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἤπειρον, οὕτως ὥστε ἡ Ἐπανάστασις ἀνέπνευσε καὶ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος 1822. Διότι ὁ Χουρσὶτ δὲν ἠθέλησε νὰ κατέλθῃ εἰς Πελοπόννησον πρὶν ἐξουδετερώσῃ τοὺς συμμάχους τοῦ Ἀλῆ Σουλιώτας, οὓς δὲν ἤθελε νὰ ἀφήσῃ εἰς τὰ δυσπόρθητα ὀχυρώματά των, ἑτοίμους νὰ ἐπιπέσωσι κατ' αὐτοῦ ἐκ τῶν νώτων. Καὶ δεύτερον, διότι ἔπρεπε νὰ ἱκανοποιηθῇ ἡ βουλιμία τοῦ σουλτάνου ἐκ τῶν θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ, οἵτινες δὲν ἐφάνησαν ἐπαρκεῖς ὅπως φιμώσωσι τὰς σπερμολογίας ὅτι ὁ Χουρσὶτ ἐσφετερίσθη τὸ μεγαλύτερον ποσόν. Διάφοροι ἱστορικοὶ καὶ περιηγηταὶ ἀγνοοῦντες τὸ πραγματικὸν ποσὸν εἰς ὃ ἀνήρχετο ἡ περιουσία τοῦ Ἀλῆ ὑπελόγιζον τὸ εἰσόδημα εἰς 300 περίπου χιλιάδας λιρῶν ἀγγλικῶν, ὁ δὲ Μανζοὺρ εἰς 420 χιλ. Πάντως ὅμως αἱ δαπάναι τῆς ἀμύνης καὶ αἱ μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀλῆ καταχρήσεις ἐξήτμισαν τοὺς μεγάλους θησαυρούς, ἀπέμεινε δὲ ἡ ἀπήχησις αὐτῶν ὡς θρῦλος, προκαλέσας καὶ ἐσχάτως ἐρεύνας περὶ ἀνευρέσεως διὰ πολυδαπάνων ἀνασκαφῶν.

Τουρκικαὶ κρίσεις.—Ὁ σουλτάνος Μαχμοὺτ μὴ κατορθώσας νὰ ἀποζημιωθῇ ὑλικῶς ἐκ τῆς ἐκπολιορκήσεως τοῦ Ἀλῆ ἐξεδικήθη ἐξοντώσας πάντας τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀλῆ καὶ φυλακίσας ἐπὶ μακρὸν τὴν Βασιλικὴν μετὰ τοῦ Βάγια ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ Χουρσίτ, κριθεὶς ὡς σφετεριστὴς τῆς περιουσίας, ἐδολοφονήθη ἐν Λαρίσῃ. Τοῦ Ἀλῆ ἡ κεφαλὴ ἐξετέθη ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπ' αὐτῆς δὲ ἐκαρφώθη *γιαφτᾶς*, περιέχων κατὰ τὴν συνήθειαν τὰς αἰτίας τῆς ἐκτελέσεως. Ἐν αὐτῷ περιέχονται καὶ ὑπόνοιαι περὶ συμμετοχῆς αὐτοῦ εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν καὶ χαρακτηρισμοὶ γενικώτεροι τῆς δράσεως τῆς περιέργου ταύτης ἱστορικωτάτης φυσιογνωμίας, ἥτις ἐπὶ δεκαετηρίδας ἀπησχόλει τοὺς Ἕλληνας, τοὺς Τούρκους καὶ πολλοὺς τῶν Εὐρωπαίων.

Κατὰ τὸν γιαφτᾶν: «ὁ Ἀλῆς ἀπέδειξε καὶ τὴν μυστικὴν συνωμοσίαν ἣν εἶχε μετὰ τῶν ἀποστατησάντων Ἑλλήνων καὶ πέμψας μεγάλην ποσότητα χρημάτων εἰς τοὺς Πελοποννησίους καὶ τοὺς Σουλιώτας, παρώρμησεν αὐτοὺς νὰ καθοπλισθῶσι κατὰ τοῦ λαοῦ τῶν Μουσουλμάνων. Διὰ τοιούτων ἐπιχειρήσεων ἀπεδείκνυεν ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὅτι ἦτο ἄθρησκος καὶ ἄπιστος... Ποτὲ δὲν ἦτο ἥσυχος. Πανταχοῦ ὅπου συνέβαινεν ἐπανάστασις ἢ ἀποστασία αὐτὸς ἦτο ἢ προφανῶς ἢ ἀφανῶς τὸ πρῶτον κινοῦν. Αὐτὸς ἐλάμβανε μέρος εἰς αὐτὴν ἢ τὴν ἔτρεφεν ἢ μὲ χρήματα ἢ μὲ τὰς σκευωρίας του».

Καὶ ὅμως ὁ Ἀλῆς ἂν δὲν ὑπῆρξεν ὡς Τοῦρκος πιστὸς εἰς τὸν σουλτάνον, ὑπῆρξεν ὅμως δεξιὸς ἀρχηγὸς καὶ ἄξιος ἀντιπρόσωπος τῶν προτερημάτων καὶ ἐλαττωμάτων τῆς ἀλβανικῆς φυλῆς, ἥτις μετὰ τὸν Σκεντέρμπεην δὲν ἀνέδειξεν ἄλλον ἄνδρα ἱστορικώτερον καὶ ἱκανώτερον.

ΤΑΚΗΣ Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

—**Ἀλῆ *πασᾶς*, Τοπάλ**—.Ὁ κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀϊνορίου (1822) φονευθεὶς πρώην βαλῆς τοῦ Μορέως καὶ μέγας βεζύρης, στρατηγὸς δὲ τότε τοῦ Δράμαλη (Βλ. Ἀϊνόρι καὶ Τοπὰλ *Ἀλῆ πασᾶς*). Κακῶς συγχύζεται ὑπό τινων μετὰ τοῦ ταυτοχρόνως κατελθόντος εἰς τὴν Πελοπόννησον *Ἀλῆ πασᾶ Ναυπλιώτου* (βλ. ἀνωτέρω), τοῦ αἰχμαλωτισθέντος ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1822. Γ. Δ. Κ.

—**Ἀλῆ *πασᾶς*, Τσελεμπῆ** (=εὐγενής) ἢ *Γκιουζελτζὲ* (=ὡραῖος). Βεζύρης ἐπὶ Ὀσμὰν Β'. Ἦτο υἱὸς τοῦ ἐκ Κῶ (Στάνκιοϊ) Ἀχμὲτ πασᾶ, ἀντιβασιλέως τῆς Τύνιδος, ἐκ μητρὸς δὲ *σεΐτ*, δηλαδὴ γόνος τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας. Θανόντος τοῦ πατρός του ἐν συμπλοκῇ μετά τινος λῃστοῦ, ἔμεινεν ὀρφανὸς εἰς μικρὰν ἡλικίαν. Φονεύσας ὅμως βραδύτερον τὸν φονέα τοῦ πατρός του, διωρίσθη σαντζὰκ-βέης τῆς Δαμιέττης (Αἰγύπτου). Τῷ 1617 διωρίσθη βαλῆς Τύνιδος μὲ βαθμὸν βεζύρου, τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος κληθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν διωρίσθη καπετὰν πασᾶς, ἤτοι ἀρχιναύαρχος τοῦ Στόλου, παυθεὶς ὅμως μετὰ 50ήμερον διωρίσθη βαλῆς τοῦ Μορέως καὶ κατόπιν τῆς Κύπρου. Τῷ 1618 διωρίσθη ἐπὶ σουλτάνου Μουσταφᾶ τὸ δεύτερον καπετὰν πασᾶς, διετηρήθη δὲ εἰς τὴν θέσιν ταύτην ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Ὀσμὰν Β'. Τῷ 1619 ἐξῆλθεν εἰς ναυτικὴν ἐκστρατείαν ἐν τῇ Μεσογείῳ, ἐξ ἧς ἐπανῆλθε φέρων ὡς λείαν ἓξ πλοῖα μετὰ 200 αἰχμαλώτων καὶ πολλοῦ χρυσίου, τὰ ὁποῖα προσέφερεν ἅπαντα εἰς τὸν σουλτάνον. Τῷ 1620 διωρίσθη μέγας βεζύρης, ὡς τοιοῦτος δὲ ἐπέδειξε περισσὴν σκληρότητα κατὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων. Ἀπέθανε τῇ 9ῃ Μαρτίου τοῦ 1621 ἐκ χρονίας ψαμμιάσεως καὶ λιθιάσεως, καὶ ἐτάφη παρὰ τὸ Βεσικτὰς εἰς τὸ μαυσωλεῖον τοῦ Γιαχιὰ-ἐφέντη. Ἔκτισε τζαμία εἰς Χίον καὶ Νεοχώριον τοῦ Βοσπόρου.

Ἤδη ὡς καπετὰν πασᾶς εἶχε κερδήσει τὴν εὔνοιαν τοῦ σουλτάνου διὰ τῶν συχνῶν αὐτοῦ δώρων. Τῆς εὐνοίας ὅμως ταύτης κατεχρᾶτο ὅπως πολιτεύηται μετὰ πολλῆς βαρβαρότητος ἀπέναντι τῶν ξένων. Μεταξὺ ἄλλων διέταξε καὶ ἔπνιξαν τὸν Βορίσκου, διερμηνέα τῆς βενετικῆς πρεσβείας. Ἐμισεῖτο παρὰ πάντων διὰ τὴν πλεονεξίαν του, φορολογῶν ἀδιακρίτως Χριστιανοὺς καὶ Μουσουλμάνους. Ἐζήτησε κάποτε 100.000 φλωρίων παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Τιμοθέου, τοῦ ἀπὸ Παλαιῶν Πατρῶν, μόλις δὲ ἠρκέσθη εἰς 30.000 σκοῦδα. Ν. Μ.

— **Ἀλῆ *πασᾶς*, Τσορλουλοῦ**. Βεζύρης ἐπὶ σουλτάνου Ἀχμὲτ Γ'. Ἐγεννήθη ἐν Τσορλοῦ (ἐξ οὗ καὶ τὸ προσωνύμιόν του) καὶ εἰσῆλθε νέος εἰσέτι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων. Χάρις εἰς τὴν εὐφυΐαν του ἐγένετο σιλιχτάρης τοῦ Μουσταφᾶ Β'. Ἐπὶ τοῦ διαδόχου δὲ αὐτοῦ, Ἀχμὲτ τοῦ Γ', κατέλαβε διάφορα ἀξιώματα, ὡς βαλῆς Χαλεπίου, καϊμακάμης τῆς αὐτοκρατορικῆς συνοδείας, βαλῆς Τριπόλεως καὶ τέλος τῷ 1706 μέγας βεζύρης. Νυμφευθεὶς δὲ τὴν Ἐμινὲ Σουλτάναν, θυγατέρα τοῦ ἀποθανόντος σουλτάνου Μουσταφᾶ, ἐγένετο *δαμάτ*, ἤτοι γαμβρὸς τῆς σουλτανικῆς οἰκογενείας. Κατὰ τὴν βεζυρείαν αὐτοῦ διαρκέσασαν μίαν τετραετίαν, τὸ ὄνομά του συνεδέθη πρὸς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς προσφυγῆς εἰς Τουρκίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Καρόλου τοῦ ΙΒ' μετὰ τὴν ἧτταν ἣν ὑπέστη ἐν Πολτάβᾳ ὑπὸ τῶν Ρώσων τῷ 1709. Ὁ Ἀλῆς ἦτο κατὰ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Τουρκίας κατὰ τῆς Ρωσίας, ἐπιμένων ὅπως ἡ Τουρκία παραμείνῃ οὐδετέρα καὶ ἀναγκάσῃ τὸν Κάρολον, τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ἐκάλουν *«Δεμὶρ-μπὰς»* (=σιδηροκέφαλον) διὰ τὸν πείσμονα χαρακτῆρα του, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Ἐπεκράτησαν ὅμως αἱ ἐνέργειαι τοῦ Καρόλου, κατορθώσαντος νὰ κερδίσῃ ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεώς του τὴν σουλτανομήτορα καὶ ἡ Τουρκία ἐκήρυξε κατὰ τῆς Ρωσίας τὸν πόλεμον, καθ' ὃν, ὡς γνωστόν, Πέτρος ὁ Μέγας ἡττήθη παρὰ τὸν Προῦθον καὶ ἐξηγόρασε τὴν εἰρήνην διὰ τῆς εἰς τὴν Τουρκίαν ἐκχωρήσεως τῆς πόλεως Ἀζόφ. Ἡ διπλωματικὴ αὕτη ἧττα τοῦ βεζύρου ἔσχεν ὡς συνέπειαν τὴν παῦσίν του (1710). Οἱ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐχθροί του ἐπέτυχον τὴν ἐξορίαν αὐτοῦ εἰς Κεφὲ (τὴν Θεοδοσίαν τῆς Κριμαίας) μὲ τὴν θέσιν διοικητοῦ. Ἀλλ' ἀντὶ ν' ἀποσταλῇ εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐπεβιβάσθη πλοίου διὰ Μυτιλήνην, φθάσας δὲ ἐκεῖ ἐθανατώθη εἰς ἡλικίαν 40 μόλις ἐτῶν. Λέγεται κυβερνήτης συνετὸς καὶ δίκαιος. Ἔκτισε μεταξὺ ἄλλων μέγα τζαμίον ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ βιβλιοθήκης. Ν. Μ.

—**Ἀλῆ *πασᾶς*,** ὁ γνωστὸς ὡς **Χατζῆ Ἀλῆ *πασᾶς***. Πρωθυπουργεύσας ἐπὶ σουλτάνου Ἀχμὲτ τοῦ Β'. Κατήγετο ἐκ Μερζιφοὺν τῆς Ἀνατολῆς, ὁπόθεν ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνακτόρων ὡς *κιαγιᾶς τῶν καπουτζήδων* καὶ κατόπιν ὡς *τσαοὺς-μπασῆς*. Προβιβασθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν βεζύρου ἀπεστάλη ὡς στρατιωτικὸς διοικητὴς Χίου καὶ κατόπιν Χανίων, βραδύτερον δὲ ὡς βαλῆς εἰς Ἐρζερούμ μὲ τὴν εἰδικὴν ἀποστολὴν νὰ προετοιμάσῃ ἐφόδια διὰ τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ στρατοῦ. Κληθεὶς κατόπιν εἰς Κωνσταντινούπολιν διωρίσθη καϊμακάμης, ἤτοι ἀναπληρωτὴς τοῦ μεγάλου βεζύρου, βραδύτερον δὲ βαλῆς Διαρβεκίρης καὶ τῷ 1692 μέγας βεζύρης, διαδεχθεὶς τὸν *Ἀραμπατζῆ Ἀλῆ πασᾶν* (βλ. ἀνωτέρω).

Ὡς τοιοῦτος δὲν ἔδειξε πολεμικὴν προθυμίαν εἰς τὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμον, ἀλλ' ἀφοῦ παρέμεινε 40 ἡμέρας εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐξῆλθε μόνον μέχρι Βελιγραδίου, ὅπου ἐτήρησεν ἀμυντικὴν στάσιν περιορισθεὶς εἰς τὴν ἐπισκευὴν τῶν φρουρίων, μεθ' ὃ ἐπέστρεψε πάλιν εἰς Ἀδριανούπολιν. Μετ' ὀλίγον παρῃτήθη ἢ μᾶλλον ἐπαύθη, διότι ἠθέλησε ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς παύσεως τοῦ *δεφτερδάρη* Ἀχμὲτ βέη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, καὶ ἀπεσύρθη εἰς Προῦσαν. Ἀλλ' ἀνακληθεὶς εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν διωρίσθη φρούραρχος, παρασχὼν πολλάκις παράδειγμα ἀφιλοκερδείας. Ἦτο ὅμως λίαν μετρίας ἱκανότητος. Ν. Μ.

—**Ἀλῆ *πασᾶς*, Χουσὰμ-βὲν-ζαδέ.** Ἀρχιναύαρχος τῆς Τουρκίας ἐπὶ σουλτάνου Μεχμὲτ Δ'. Ἦτο φρούραρχος Ρόδου, ὅτε, τῷ 1650, διωρίσθη καπετὰν πασᾶς διαρκούσης ἀκόμη τῆς ἐναντίον τῆς Κρήτης τουρκικῆς ἐκστρατείας. Κατώρθωσε τότε νὰ ἐκπλεύσῃ μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἔξω τῶν Δαρδανελλίων, διαλαθὼν διὰ νυκτὸς τὴν προσοχὴν τοῦ ἐνετικοῦ στόλου, ὅστις εἶχεν ἀποκλεισμένα τὰ Στενά. Μετὰ δύο ἔτη ἑνωθεὶς πρὸς ἄλλας τουρκικὰς ναυτικὰς δυνάμεις, αἵτινες περιεπόλουν ἐν τῇ Μεσογείῳ, συνῆψε ναυμαχίαν πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς παρὰ τὴν Ἴμβρον, καθ' ἣν ὁ τουρκικὸς στόλος ἡττήθη κατὰ κράτος, βοηθούσης καὶ φοβερᾶς τρικυμίας. Ἕνεκα τῆς ἥττης ταύτης ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐπαύθη καὶ ἐδημεύθη ἡ περιουσία του. Μετὰ μικρὸν ὅμως διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ τουρκικοῦ στρατοῦ. Τῷ 1660 ἐγένετο πάλιν καπετὰν πασᾶς. Ἀπέθανε τῷ 1662 κατὰ τὴν διάρκειαν τουρκοβενετικοῦ πολέμου. Ν.Μ.

—**Ἀλῆ *πασᾶς*, Χεκίμογλου** ἢ ***Χεκὶμ-ζαδέ***. Ὠνομάσθη οὕτω (=υἱὸς ἰατροῦ), διότι ἦτο υἱὸς τοῦ Βενετοῦ τὴν καταγωγὴν ἀρχιάτρου τοῦ σουλτάνου Νοὺχ ἐφένδη, ὅστις, ἀνακαλυφθεισῶν τῶν μετά τινος Ὀθωμανίδος σχέσεών του, ἠναγκάσθη νὰ

Digitized by Google

ἀσπασθῇ τὸν ἰσλαμισμόν, ἵνα μὴ θανατωθῇ κατὰ τὸν ἱερὸν μουσουλμανικὸν νόμον.

Ὁ Χεκίμογλου ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1689 (1100 τῆς Ἑγίρας) καὶ ἐφείλκυσε τὴν εὔνοιαν τοῦ σουλτάνου Ἀχμὲτ Γ' ὡς *σιλαχσόρης* (σωματοφύλαξ) τῶν ἀνακτόρων. Ἐπειδὴ δὲ κάποτε ὁ σουλτάνος εἶπεν, ὅτι ὁ νεαρὸς οὗτος σωματοφύλαξ ἦτο ἄξιος νὰ γίνῃ γαμβρὸς τῆς σουλτανικῆς οἰκογενείας, ὁ τότε βεζύρης Ἀλῆ πασᾶς Δαμὰτ (βλ. ἀνωτέρω) φθονήσας αὐτόν, ἐνέπνευσεν εἰς τὸν ἡγεμόνα τὴν ἰδέαν νὰ στείλῃ τὸν Χεκίμογλου εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅπως δοκιμάσῃ τὴν ἀνδρείαν καὶ ἱκανότητά του. Ἀπεστάλη λοιπὸν τότε ὡς διοικητὴς εἰς Ζίλαν (τοῦ νομοῦ Σεβαστείας). Βραδύτερον ἐπὶ τῆς βεζυρείας τοῦ διασήμου Δαμὰτ Ἰβραχὴμ πασᾶ διωρίσθη *ἀγᾶς* ἤ, ὡς λέγει ὁ Χάμμερ, *βοεβόδας* τῶν Τουρκομάνων, βραδύτερον δὲ γενικὸς διοικητὴς Ἀδάνων, προβιβασθεὶς καὶ εἰς τὸν βαθμὸν *βεηλέρβεη* τῆς Ρούμελης. Τῷ 1725 διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς Χαλεπίου, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Περσίας. Ὁ Χεκίμογλου διεκρίθη κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, συντελέσας τὰ μέγιστα εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ Ἀζερμπαϊτζὰν καὶ τῆς Ταυρίδος, διασκορπίσας διαφόρους ἐξεγερθείσας κουρδοπερσικὰς φυλὰς καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν συνενωθέντας Ἀρμενίους τῆς περιοχῆς Ἐριβὰν καὶ Γκιοντζέ. Κατὰ τὴν εἰρήνην, συνομολογηθεῖσαν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1727, ἡ Τουρκία ἐκράτησε μέγα μέρος τῶν καταληφθεισῶν χωρῶν, μεταξὺ δὲ ἄλλων τὰς πόλεις Κερμανσαχάν, Χαμαδάν, Σινέ, Ἀρδελάν, Νουχαβέντ, Χουρρὲμ-ἀμπάτ, Μεκρί, Μεραγᾶ, Χόϊ, Σεντζάν, Τεμπρὶζ (Ταυρίς), Γκιοντζέ, Καραμπάξ, Ἐριβάν, Ὀρδοὺ-ἀμπάτ, Τιφλίδα καὶ Ναχιτσεβάν, ὡς καὶ ὁλόκληρον τὸ Λουριστάν. Εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του ὁ Ἀλῆ Χεκίμογλου διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς καὶ ἀρχιστράτηγος (σερασκέρης) τῆς Ταυρίδος, ὡς τοιοῦτος δὲ κατετρόπωσε καὶ τὸν Πέρσην ἀρχηγὸν Κασὶμ-Σουλτὰν καὶ κατέκτησε τὴν Οὐρμίαν καὶ ἄλλας πόλεις. Μετ' ὀλίγον ὅμως καταγγελθεὶς εἰς τὸν σουλτάνον διὰ καταχρήσεις, μετετέθη εἰς Σέχρι-Ζόρ, μικροτέραν ἐπαρχίαν τοῦ τουρκικοῦ Κουρδιστάν, ἀλλὰ μετὰ μικρὸν διωρίσθη καὶ πάλιν σερασκέρης Ταυρίδος, ὅτε καὶ ἀνέκτησε παρὰ τῶν Περσῶν ἡ Τουρκία τὴν Ταυρίδα καὶ τὴν Οὐρμίαν. Εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του διωρίσθη μέγας βεζύρης, ἀπεστάλη δὲ εἰς αὐτόν, εὑρισκόμενον ἐν Ἐρζερούμ, ἡ σφραγὶς τοῦ Κράτους, δι' ἰδιαιτέρου θαλαμηπόλου (1732). Ἡ πρώτη αὕτη βεζυρεία του διήρκεσε τρία καὶ ἥμισυ ἔτη ἐπὶ τῆς βασιλείας Μαχμοὺτ Α'.

Ὁ Χεκίμογλου ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ δύο μῆνας γενόμενος δεκτὸς μετὰ μεγίστων τιμῶν. Οἱ ἐπίσημοι ποιηταὶ καὶ οἱ στρατηγοὶ τῆς αὐλῆς συνέθεσαν πρὸς τιμήν του χρονογράμματα, ἤτοι ποιήματα, περιέχοντα ὡρισμένας λέξεις, τῶν ὁποίων τὸ ἄθροισμα τῆς ἀριθμητικῆς ἀξίας ἑκάστου γράμματος ἀποτελεῖ τὴν ἑορταζομένην χρονολογίαν. Καὶ ἡ ἐπίσημος ἐγκατάστασις τοῦ νέου βεζύρου ἐτελέσθη μετ' ἐξαιρετικῆς πομπῆς, συνοδευθεῖσα ὑπὸ βαρυτίμων δώρων τοῦ σουλτάνου καὶ τῶν μεγιστάνων. Εὐθὺς ἀμέσως ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν, ἔχουσαν ἀνάγκην βελτιώσεως μετὰ τόσους μακροὺς πολέμους. Ἐτιμώρησε διαφόρους ἐνόχους στρατιωτικοὺς καὶ ἀντήμειψε τοὺς κατὰ τὸν τουρκοπερσικὸν πόλεμον διακριθέντας τοιούτους. Ἐβελτίωσε τὸν τίτλον τῶν τουρκικῶν νομισμάτων, ἐκ τῆς κιβδηλεύσεως τῶν ὁποίων ἐζημιοῦτο τὸ ἐμπόριον, ἔκοψε δὲ νέους παράδες καὶ νέα γρόσια. Μεταξὺ ἄλλων ἔκτισε τζαμίον καὶ μεδρεσὲν εἰς Ταυρίδα. Ἐπὶ τῆς βεζυρείας αὐτοῦ ἐτελέσθησαν καὶ τὰ ἐγκαίνια τῶν γνωστῶν *μπεντίων* (ὑδροφρακτῶν) καὶ ὑδραγωγῶν τοῦ Μπαγτσεκιοϊ καὶ τοῦ Βελιγραδίου, εἰς ἀπόστασιν 19 χμ. περίπου ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξ ὧν ὑδρεύεται ἡ Κωνσταντινούπολις, κυρίως δὲ τὸ Πέραν καὶ ὁ Γαλατᾶς. Τὰ μπέντια ταῦτα σχηματίζοντα τεχνητὰς λίμνας, ἀναλόγους πρὸς τὴν ὑπὸ κατασκευὴν ἐν Μαραθῶνι διὰ τὴν ὕδρευσιν Ἀθηνῶν, σώζονται καὶ λειτουργοῦσι καὶ σήμερον ἀκόμη, φέροντα τὸ ὄνομα τοῦ τότε Σουλτάνου Μαχμοὺτ (Α') καὶ τῆς μητρός του (Βαλιδέ). Κατὰ τὴν διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος διὰ τῶν σωλήνων καὶ ὑδραγωγείων ἐφηρμόσθη τὸ σύστημα τῶν Ρωμαίων, ὅπερ περιγράφει καὶ ὁ Πλίνιος, καθ' ὃ τὸ ὕδωρ δέον νὰ ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται συχνὰ καὶ νὰ ρέῃ ἀπὸ διαστήματος εἰς διάστημα ὑπαίθρως ὅπως ἀερίζηται. Μέρος τῶν ὑδραυλικῶν τούτων ἔργων ἀποτελεῖ καὶ ὁ ὡραῖος ὑδραγωγὸς τοῦ Μπαγτσεκιοϊ, ὁρατὸς μακρόθεν ἐκ τοῦ Βοσπόρου.

Τὸν ἤπιον χαρακτῆρα τῆς διοικήσεως τοῦ Χεκίμογλου δεικνύει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἐπὶ τῆς βεζυρείας του δὲν ἐσημειώθησαν πολλοὶ ἀπαγχονισμοὶ μεγιστάνων καὶ ἀνωτέρων λειτουργῶν. Μεταξὺ τῶν ὀλίγων σχετικῶς κρεμασθέντων ὁ Τοῦρκος ἱστορικὸς Σουπχῆ ἀναφέρει καὶ τὸν διαβόητον πειρατὴν Γιαννάκην, τὸν ἐπιλεγόμενον Ἑβραῖον *(τσιφούτ)*, συλληφθέντα παρὰ τὴν Μῆλον (τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι ὠνόμαζον τότε *Δεγιρμενλὶκ* ἐκλαβόντες τὸ Μῆλος ὡς μύλος *=δεγιρμέν*).

Περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατέφυγεν εἰς Τουρκίαν καὶ ὁ Γάλλος κόμης Μπονβὰλ (Bonneval), στρατιωτικὸς τυχοδιώκτης, ὅστις ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν, κατόπιν εἰς τὸν αὐστριακὸν ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Εὐγένιον κατὰ τῆς πατρίδος Γαλλίας καὶ κατὰ τῶν Τούρκων, τῷ δὲ 1729 ἐρίσας πρὸς τοὺς Αὐστριακοὺς κατέφυγεν εἰς Τουρκίαν καὶ ἐξομόσας τῷ 1730 ἔγινε Τοῦρκος στρατηγὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀχμὲτ πασᾶς, ἀσχοληθεὶς ἰδίᾳ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ πυροβολικοῦ. Ὁ Χεκίμογλου, ὅστις ἠγάπα τοὺς Γάλλους, ὑπεστήριξε πολὺ τὸν Μπονβάλ, προβιβάσας αὐτὸν εἰς πασᾶν μὲ δύο ἱππουρίδας, καὶ διώρισεν αὐτὸν ἀρχηγὸν τῶν βομβαρδιέρων.

Μεθ' ὅλα ταῦτα, ὅταν ἐπανελήφθη ἐκ νέου ὁ κατὰ τῆς Περσίας πόλεμος (1735), αἱ πρῶται νῖκαι τῶν Περσῶν ἀπεδόθησαν εἰς νωχέλειαν τοῦ Χεκίμογλου. Ὅτε δὲ οὗτος ἠθέλησε νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐκστρατείας ὡς ἀρχιστράτηγος, διεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιευνούχου *(κιζλὰρ-ἀγᾶ)* εἰς τὸν σουλτάνον, ὅστις τὸν ἔπαυσε καὶ τὸν διώρισε γενικὸν διοικητὴν Βοσνίας (1737). Ὡς τοιοῦτος ὁ Χεκίμογλου ἐπολέμησε σχεδὸν συνεχῶς κατὰ τῶν Αὐστριακῶν. Μετ' ὀλίγον ἐκτραπέντων ἐν Αἰγύπτῳ τῶν πραιτωριανῶν Κιολεμένηδων εἰς διαφόρους ἀταξίας καὶ ἀνταρσίας, ἀπεστάλη πρὸς τιμωρίαν αὐτῶν ὁ Χεκίμογλου ὡς βαλῆς Αἰγύπτου, κατώρθωσε δὲ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν. Εἰς ἀμοιβὴν ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου διὰ πολυτίμων καφτανίων. Τῷ 1740 διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς Ἀνατολῆς. Μετὰ ἓν ἔτος ὁ σουλτάνος φοβηθεὶς λαϊκὴν ἐξέγερσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, συνεπείᾳ κακῶν εἰδήσεων ἐκ τοῦ περσικοῦ μετώπου, ἐκάλεσε τὸν Χεκίμογλου τὸ δεύτερον εἰς τὴν βεζυρείαν. Ἀλλ' ὁ κατὰ σάχου τῆς Περσίας Ναδὶρ πόλεμος ἦτο δυσχερέστατος, διὸ καὶ εὑρισκόμενος εἰς δύσκολον θέσιν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ Ἀχμὲτ πασᾶς ἐπρότεινε νὰ ἀνατεθῇ ἡ ἀρχηγία εἰς τὸν μέγαν βεζύρην. Ἡ πρότασις αὕτη ἐκίνησε τὰς ὑπονοίας τοῦ σουλτάνου, ὑποπτευθέντος, ὅτι ὅλη αὕτη ἡ ἐκστρατεία παρατείνεται διὰ νὰ γίνῃ *σερδάρης* ὁ Χεκίμογλου καὶ κηρυχθῇ ἀνεξάρτητος. Ἐπαύθη πάλιν λοιπὸν ὁ βεζύρης (1743) καὶ ἀπεστάλη ἐξόριστος εἰς Μυτιλήνην, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ἡράκλειον (Κρήτης), κατόπιν εἰς Βοσνίαν, τέλος δὲ ὡς βαλῆς εἰς Χαλέπιον. Ἀλλ' ὁ σάχης Ναδὶρ ἐξηκολούθει νὰ προχωρῇ ἀπειλήσας καὶ τὸ Κὰρς (τοῦ Καυκάσου). Εὑρέθη τότε ὁ σουλτάνος πάλιν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ καλέσῃ τὸν Χεκίμογλου ὡς σερασκέρην τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως πολεμήσῃ κατὰ τῶν Περσῶν (1745).

Συνομολογηθείσης μετὰ ἓν ἔτος τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Περσίας, ὁ Χεκίμογλου ἀπεστάλη ἐναντίον τῶν στασιασάντων *λεβέντων* (ἀτάκτου στρατοῦ) τῆς Ἀνατολῆς. Μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως ταύτης καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἀπεστάλη τὸ τρίτον εἰς Βοσνίαν ὡς βαλῆς, κατόπιν δὲ εἰς Θεσσαλίαν (Τρίκκαλα) καὶ ἐκεῖθεν εἰς Τραπεζοῦντα πρὸς καταστολὴν κινήματος τῶν ἐντοπίων *δερεβέηδων*. Τῷ 1756 διωρίσθη τὸ τρίτον μέγας βεζύρης, ἀλλ' ἐπαύθη μετὰ δύο μόλις μῆνας (1756), διότι ἐκραγείσης μίαν νύκτα μεγάλης πυρκαϊᾶς διεβλήθη πάλιν πρὸς τὸν σουλτάνον ὡς βυσσοδομῶν. Ὡδηγήθη τότε εἰς τὸν πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Βοσπόρου Πύργον τοῦ Λεάνδρου, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ θανατωθῇ. Ἀλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν συνεχωρήθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς Ἀμμόχωστον (Κύπρου) καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ρόδον. Ἀνεκλήθη ὅμως πάλιν μετὰ μικρὸν ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ διωρίσθη βαλῆς Αἰγύπτου καὶ κατόπιν Ἀνατολῆς. Ὡς τοιοῦτος δὲ ἀπέθανεν ἐν Κιουτάχιᾳ (14 Αὐγούστου 1759) εἰς ἡλικίαν 71 ἐτῶν. Τὸ σῶμα αὐτοῦ μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐτάφη εἰς τὸ φερώνυμον αὐτοῦ τζαμίον, εἰς τὸ Ἐξωκιόνιον. Ἐπαινεῖται ὡς ἀνδρεῖος, ἱκανὸς καὶ συνετὸς ἀνήρ. Ἦτο ὅμως αὐστηρὸς μέχρι σκληρότητος. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλῆ-ἀγᾶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μέγας φυσικὸς λιμήν, διανοιγόμενος ἀπὸ τῆς ΝΑ ἀκτῆς τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ *Ἐλαϊτικοῦ* κόλπου (κόλπου τοῦ Τσανδαρλῆ). Σχεδὸν κυκλικοῦ σχήματος διαμέτρου $1^{2}/_{3}$ μιλ. εἶναι ἀνοικτὸς πρὸς βορρᾶν, τὸ δὲ στόμιόν του, διαχωρίζον τὰ ἀκρωτήρια *Τασλὴ μπουρνοῦ* (πλάτ. 38° 50', μῆκ. 26° 57', χάρτης Ἀγγλ. 1902=Bay of Chandarly) ΝΔ καὶ *Τοῦζλα μπουρνοῦ* ΒΑ, ἔχει εὖρος $^{2}/_{3}$ μιλ. Ἡ νοτιοανατολική, ἡ νοτία καὶ νοτιοδυτικὴ ἀκτὴ παρουσιάζουν «ὑφαλοπλαίσιον» ἀβαθῶν εἶναι ὅμως τόσον ἐκτεταμένον τὸ ἀγκυροβόλιον, ὥστε στόλον πλήρη δύναται νὰ περιλάβῃ, εἰς τὴν ἔκτασιν ὑφ' ἣν βολίσματα 5—15 ὀργυιῶν (πηλὸς—ἄμμος) καὶ ὅπου αἱ ἄγκυραι κρατοῦσιν ἄριστα. Ποτάμιον, *Μπερμὲν Ντερέ*, ἐκβάλλον ἐν τῷ λιμένι, καθὼς καὶ ὁ ποταμὸς *Γκιουζὲλ Ἀσσὰρ τσάϊ* (ἀρχ. *Πυθικός*) μὲ τὰ ἕλη καὶ τὰς λιμνοθαλάσσας ἃς σχηματίζει, καθιστῶσι τὸ κλίμα νοσηρόν.

Εἶναι δὲ ὁ λιμὴν οὗτος «*ὁ ποτὲ Ἀχαιῶν λιμήν, ὅπου βωμοὶ τῶν δώδεκα θεῶν*». Ἐπὶ δὲ τῆς σχηματιζούσης τὴν ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι ἀκτὴν χερσονησιζούσης ἀποφύσεως, τῆς ἀπολγούσης πρὸς Ν. ΝΔ εἰς τὸ ἀκρωτήριον Τοῦζλα μπουρνοῦ, σαφῆ εἶναι τὰ ἐρείπια τῆς Αἰολίδος πόλεως *Μυρίνης*, τὰ ὁποῖα παραρρέει ὁ ποταμὸς Γκιουζὲλ Ἀσσὰρ τσάϊ (Στράβ. Did. ΙΓ, γ 5 Liv. 33 30 Ἡροδ. Α, 149) καὶ ἥτις εἶχε λιμένα εἰς τὴν Β. μασχάλην τῆς ἀποφύσεως, *Καλαμπὰκ λιμάν* ὀνομαζόμενον σήμερον.

[Βλ. χαρτ. Ἀγγλ. 515: Port Ali Agha, προχείρως δὲ χάρτην *Β. Αἰγαίου* σελ. 408-409 Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. τόμ. Β'.]
Σ. ΕΜΜ. Λ.

— **Ἀλῆ-ἀγᾶ** βλ. Βρυσοῦλες.

—**Ἀλῆ-ἀγᾶ** ***(Τὸ Περιβόλι τοῦ —.)*** Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν Ἀθήναις ὁ κατὰ τὴν σημερινὴν ὁδὸν Ἀχαρνῶν ἄλλοτέ ποτε λεγόμενος κῆπος τοῦ *Μιχὰλ-βόδα Σούτζου*, ἐκ τοῦ ὁποίου περιεσώθη κρήνη παλαιά, ἥτις καὶ εἰδικῶς καθώριζε τὴν συνοικίαν «*τοῦ Ἀγᾶ ἡ βρύση*». Εἰς τὸ περιβόλιον τοῦτο, κατὰ τὰ τελευταῖα τοὐλάχιστον ἔτη τῆς τουρκοκρατίας, οἱ προεστῶτες τῶν Ἀθηνῶν ὑπεδέχοντο ἐπισήμως τὸν κατὰ μῆνα Μάρτιον ἑκάστου ἔτους ἐρχόμενον *βοέβοδαν* ἢ ζαμπίτην, τὸν ἐνοικιαστὴν δηλονότι τῶν φόρων, ὅστις καὶ χρέη διοικητοῦ ἐξετέλει, καὶ τὸν συνώδευον ἐν πομπῇ μέχρι τοῦ κονακίου, τοῦ κειμένου ἔνθα σήμερον ὁ Παλαιὸς Στρατών. Γ. Δ. Κ.

ἀληγὴς (ἐκ τοῦ α στερ. καὶ *λήγω*)· ὁ μὴ λήγων, ὁ μὴ ἔχων τέλος, ὁ διαρκής, σταθερός, συνεχής.

— **ἀληγεῖς** ***ἄνεμοι*** βλ. ἄνεμοι.

Ἀληδάκις, ***Ἰβραὴμ ἀγᾶς*** **—**. Γενίτσαρος ἐκ Λωνίων, γενόμενος πλουσιώτατος τιμαριοῦχος (*μαλκιὰν-ἀγᾶς*) δι' ἁρπαγῆς τῶν γαιῶν τῶν Χριστιανῶν, τῶν ὁποίων εἶχε καταστῆ ὁ τρόμος. Αἱ εἰς τὴν κατοχήν του καλλιεργημέναι καὶ ἀκαλλιέργητοι ἐκτάσεις εἶχον σύνορα τὸν ποταμὸν Ρεθύμνης Μουσέλαν καὶ τὰς ὑψηλὰς ἄνωθεν τοῦ Καλλικράτους καὶ Ἀσκύφου κορυφὰς τῶν Λευκῶν ὀρέων, τὰς ὁποίας εἶχεν ἁρπάσει ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς. Ἐν τῷ χωρίῳ Μπροσνέρῳ Ἀποκορώνου εἶχεν οἰκοδομήσει ὀχυρὸν πύργον, ὡς ὁρμητήριον, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐκκινῶν μὲ σῶμα ὁπλιτῶν, τοὺς ὁποίους συνετήρει μέχρι 200, ἐλεηλάτει τὰ πέριξ ληστεύων καὶ φονεύων.

Μὲ τοὺς «*κακοὺς γείτονας*» αὐτοῦ Σφακιανοὺς εἶχεν ἔλθει εἰς τελείαν ρῆξιν ἀκόμη πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀρλώφ, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτοι παρεσύρθησαν διὰ τοῦ Δασκαλογιάννη. Ὅτε τὰ πρόβατα τοῦ ἐκ Καλλικράτους παπᾶ-Σήφη διέβησαν τὰς μαδάρας τοῦ Ἀληδάκι, οἱ ποιμένες του συνήθροισαν καὶ μετέφερον αὐτὰ εἰς Μπροσνερον. Ὁ Ἀληδάκις, φοβούμενος τὸν παπᾶ-Σήφην διὰ τὸ βίαιον τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν μεγάλην ἐπιρροήν του ἐπὶ τῶν Σφακιανῶν, διέταξεν οὐ μόνον τὴν ἐπιστροφὴν τῶν προβάτων ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ ἐμποδίζωσιν αὐτὰ τοῦ λοιποῦ νὰ βόσκωσιν εἰς τὰ κτήματά του. Ὁ ἀγέρωχος ὅμως Παπᾶ-Σήφης, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, παρέλαβεν ἐν τῷ μεταξὺ τοὺς ὁμοχωρίους του Καλλικρατιανοὺς καὶ ἐπέδραμεν εἰς τὰς κατὰ τὴν Ροδαρὲν μαδάρας τοῦ Ἀληδάκι. Καὶ οἱ μὲν ποιμένες καὶ παροκόμοι αὐτοῦ ἐφονεύθησαν ἢ ἐξεδιώχθησαν, τὰ δὲ πολυάριθμα ζῷα καὶ τὸ πλούσιον περιεχόμενον τῶν «μιτάτων» αὐτοῦ διένειμεν ὁ παπᾶ-Σήφης εἰς τοὺς συντρόφους του, ἐπιφυλάξας δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς τρεῖς ἀδελφούς του τὰς ἀπεράντους μαδάρας τοῦ Ἀληδάκι.

Ἐν ὅσῳ οἱ Σφακιανοὶ εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἀκμήν των ὁ Ἀληδάκις ἐφαίνετο ὡσεὶ λησμονήσας ὅσα παρ' αὐτῶν ἀπώλεσεν· μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ὅμως τοῦ Δασκαλογιάννη, κατὰ τὴν ὁποίαν συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ παπᾶ-Σήφης ἐσφάγη, ἐνόμισεν ὁ Ἀληδάκις κατάλληλον τὴν περίστασιν πρὸς ἐπανάκτησιν τῶν ἁρπαγεισῶν κτήσεών του. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐζήτησεν αὐτὰς διὰ τοῦ δικαστηρίου, ἐπειδὴ ὅμως οὔτε οἱ Σφακιανοὶ προσήρχοντο εἰς τὰς δίκας, οὔτε ὁ ἐν Ἡρακλείῳ βεζύρης ἐδέχθη νὰ ὑποβληθῇ πάλιν εἰς νέας θυσίας καὶ ἀγῶνας χάριν αὐτοῦ, ἐπεχείρησε νὰ ἀνακτήσῃ τὰ ἁρπαγέντα δι' ἰδίας δυνάμεως καὶ δαπανῶν καὶ ἤρχισε παρασκευάζων σῶμα ὁπλιτῶν διὰ τὴν ἐκδίκησιν. Ἀλλ' οἱ Σφακιανοὶ τὸν προέλαβον. Συγκεντρωθέντες εἰς Ἄσκυφον ἀπεφάσισαν τὴν καταστροφὴν τοῦ πύργου καὶ ἐξεκίνησαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἄνευ ἀναβολῆς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐξ Ἴμβρου Μανούσακα. Τὸ σῶμα τῶν Σφακιανῶν συνηκολούθησαν ἀκόμη καὶ γυναῖκες καὶ νεάνιδες. Ὁ Ἀληδάκις εἶδεν ἀπροσδοκήτως τὴν ἔφοδον, ἀντέστη ὅμως γενναίως μὲ 150 πιστοὺς μείναντας ὀπαδούς, διότι οἱ λοιποὶ ἔφυγον. Ἀλλὰ παρὰ τὴν γενναιοτάτην ἀντίστασιν ἐφονεύθησαν πάντες, ὁ δὲ πύργος ἐπυρπολήθη καὶ ἀνεσκάφη, ἀφ' οὗ ὁ ἐν αὐτῷ θησαυρισμένος πλοῦτος διηρπάγη καὶ ἐκομίσθη εἰς Ἄσκυφον, ὅπου ἐγένετο ἡ διανομὴ τῆς λείας. Καὶ ἐκ τῶν Σφακιανῶν ὅμως ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς 20, ἐν οἷς 2 νεάνιδες. Οὕτω κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1774, ἐξέλιπεν ὁ Ἀληδάκις καὶ ὁ πύργος του, τοῦ ὁποίου τὰ **ἐρείπια σῴζονται ἀκόμη.**

Τὸ γεγονὸς ἀπηθανάτισεν ὁ λαϊκὸς ποιητής

Digitized by Google

Γεώργης Πάτερος (συλλογαὶ Φαφουτάκι, Βαρδίδη), περιγράφων τὸν πλοῦτον τοῦ πυργοδεσπότου, τὴν συγκρότησιν τοῦ σώματος τῶν ὁπλιτῶν του, τὴν σύσκεψιν τῶν Σφακιανῶν, τὴν ἐκστρατείαν καὶ τὴν ἅλωσιν καὶ καταστροφὴν τοῦ πύργου, ἐν ζωηροτάτῃ κρητικῇ διαλέκτῳ. Περὶ τοῦ πλούτου τοῦ Ἀληδάκι λέγει ὅτι:

Ἦτον στὸν Ἀποκόρωνα ἀκούνιστο χαράκι,
Ποὖχε κοπάδι' ἀλάλητα καὶ κάμπου; καὶ λιβάδια.
καὶ μιτατοκαθίσματα μὲ βρύσες καὶ πηγάδια·
δάσα, βουνὰ καὶ χειμαδιά, στέρνες καὶ ποτιστήργια,
κουράδια τἀγριγιοβουίδα, κοπάδια τὰ μπεγίργια·
λιόφυτα καὶ λετριβιδιά, χαλέπες καὶ χωράφια,
κ' εἰς τῶ χανιῶ τὸ τοπολτι μετόχια καὶ κονάκια,
περβόλια, μελισσόκηπους, ἀμπέλια, πατητήργια,
ἀλώνια καὶ ζευγόσπιστα καὶ χόρτα καὶ τσοΐργια·
Μιτᾶτα εἰκοσιτέσσερα ἔστενε στὴν ἀράδα,
Συγκρατηχτὰ 'πού τὴ Γωνιὰ νὰ φτάξουν στὴ Λιβάδα.
Οὔλη τὴν ρίζαν ὥριζε, χωράφια καὶ χαλέπες
ἀπὸ τοῦ Σφάραγκο γιαμιᾶ; νὰ φτάξῃ 'ς τσὶ Καρέδες.
κι' οὖλα μαδάρες καὶ κορφὲς ἦσαν εἰς τὴν ἐξιά του
ἀπὸ τσὶ Γοῦρνες στὴ Γωνιὰ ἐπίνασι τὰ ζᾶ του.

Τὴν διαρπαγὴν δὲ τῶν μιτάτων τοῦ Ἀληδάκι ὑπὸ τῶν Σφακιανῶν, ὅταν οἱ ποιμένες τούτου διήρπασαν τὸ ποίμνιον τοῦ παπᾶ-Σήφη «**καὶ τὸ πῆγαν πεσκέσι τοῦ Μπραΐμ Ἀγᾶ στὸ Μπροσνερό**», περιγράφει ὡς ἑξῆς:

Μὰ ἐσηκώθη κι' ὁ παππᾶς στὴ Ροδαρὲν ἠβγαίνει
καὶ στὸ μιτᾶτο τοῦ ἀγᾶ στὴν Καλλικράτη πχιαίνει.
Οὖλα, τουπειά, ξεπορταρέ, λαβέντζια κι' ἀρμεγάργια,
καυκιά, μυζῆθρες καὶ τυριὰ κι' ὅσά 'βρασι κουράδιο,
ἐπῆραν στεῖρα κι' ἔγγαλα, στειράρους, γκαλονόμους
καὶ μαντρατζίδες, κι' ἀραγούς, θυλάκια, τυροκόμους.
Χαλοῦν καὶ τὰ μιτᾶτά του καὶ πετρα δὲν ἀφῆκαν·
τοῦ παππᾶ—Σήφη τὰ σφαχτὰ πολλὰ ξυνὰ τοῦ βγῆκαν.

Τὴν παρασκευὴν πρὸς ἐκδίκησιν ἐκθέτει εἰς τοὺς κατωτέρω στίχους:

Τρεῖς χρόνοι μόνο πέρασαν στσὶ τέσσερις ἀπάνω,
ποὺ τὰ Σφακιὰ τὰ ρήμαξε τἀσκέρι τοῦ Σουλτᾶνο,
ποὺ κι' Ἀλιδάκις βάρθηκε τἀσκέρι ν' ἀρματώσῃ
κι' ὅσοι πομεῖναν Σφακιανοὶ νὰ τσἀποτελειώσῃ.
Στὸ Μπρόσνερο εἰ: τὸ χωριὸ κάνει τσ' ἑτοιμασιες
κι' ἀσκερια γράφει διαλεχτά, πεζοὺς καὶ ἀτηλιδες·
ψωμιά, μπαρούθια κι' ἄρματα τὸν Πύργο του γεμίζει
κι' οὐλημερνὶς τσὶ Σφακιανοὺ; στέκει καὶ φοβερίζει,
πῶς στὰ Σφακιὰ σὰν τσὶ χοχλιοὺς θὰ βγῇ να τσι μαζώνει
στὴ Σβουριχτὴ κι' ἂν ἀνεβοῦν κιανεὶς δέν του γλυτώνει.

Ἐπακολουθεῖ ἡ συνάθροισις τῶν Σφακιανῶν, ἡ ἀπόφασις νὰ ξανακάμουν πόλεμο, ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν γνωμῶν, ἡ μετοχὴ καὶ γυναικῶν εἰς τὴν ἐκστρατείαν, διότι «**δὲ βαστοῦν τὸ σκυλὶ τὸν Ἀληδάκι**»:

Μιὰ φορὰ θ' ἀποθάνωμε καὶ τὲς ξεκουρασιά'ναι
μὴπού τὴ ζῆσι τὴν κακὴ ὁ θάνατος καλλιά'ναι,

ἡ ἔφοδος κατὰ τοῦ Πύργου, ὁ φόνος πάντων τῶν Τούρκων καὶ πολλῶν Χριστιανῶν καὶ δύο παρθένων καὶ ἡ καταστροφὴ τούτου.

Ἐδέτσι τὸν ἐδιάξασιν αὐτὸ τὸν Ἀληδάκι
ποῦ ἦτο στὸν Ἀποκόρωνα ἀκούνιστο χαράκι
κ' ἦτον κι' ὁ πλουσιώτερος τῶν γιανιτσαρογάδω
κι' ἀκόμη δυνατώτερος τῶν ἀλλωνῶ πασάδω.

Ἐν τούτοις οἱ πασάδες καὶ οἱ γενίτσαροι δὲν κινήθησαν πρὸς ἀντεκδίκησιν, ἡ δὲ Πύλη μὴ θέλουσα φαίνεται νὰ ἐγείρῃ καὶ ἄλλην ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Σφακιανῶν ἠδιαφόρησεν ἐντελῶς, «**δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον ὅτι καὶ ἐνδομύχως ηὐχαριστήθη βλέπουσα τὴν πρὸς αὐτὴν περιφρόνησιν καὶ τὸ ἀχαλίνωτον τῶν κρητικογιανιτσάρων**» (*Ψιλάκι* «Ἱστορία Κρήτης» Γ', Χανία, 1909. *Παπαδοπετράκι* «**Ἱστορία Σφακίων**» Ἀθῆναι 1888). Ε. Γ.

— **Ἀληδάκις *Ἰμβραήμ*.** Ἔγγονος τοῦ προηγουμένου, ὅστις ἐκκινῶν ἐξ ἄλλου τινὸς παρὰ τὸ Μπρόσνερον πύργου ἐπροξένησε πολλὰ δεινὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, φονευθεὶς ἐν τέλει ὑπ' αὐτῶν εἴς τινα συμπλοκήν.

ἀληδόνα (ἡ)· εἶδος ὀκτάποδος μικροῦ, μὲ λεπτοὺς καὶ μακροὺς βραχίονας, διάφορον τοῦ μοσχοχταποδιοῦ, ἡ Eledone aldrovandi, τὸ ἀρχ. *ἐλεδώνη* (**Λεξ. Ἀρχ.** 6,230).

Ἀλῆ-Ἐμίρ· βλ. **Δασοχώριον.**

Ἀληζὸτ *πασᾶς*. Ἀργυρώνητος δοῦλος τοῦ *Καλὸ πασᾶ* τῶν Ἰωαννίνων, Δαλματὸς τὴν πατρίδα καὶ ὡραιότατος, κατὰ τὴν παράδοσιν. Δεκαπενταετὴς περίπου τῷ 1765 ἠνδραγάθησεν εἰς μίαν συμπλοκὴν μεταξὺ τῶν ἐριζόντων εἰς τὰ Ἰωάννινα μπέηδων, σώσας δὲ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ πασᾶ Σουλεϊμάν, ἐδωρήθη εἰς αὐτόν. Προσκολληθεὶς παρ' αὐτῷ ὡς *καφετζῆς*, ἠκολούθησε τὴν τύχην του εἰς τὰς μετέπειτα ἔριδάς του διὰ τῶν ὁποίων τῷ 1780 ὁ Σουλεϊμὰν ἐγένετο πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων. Προήχθη δὲ μετ' οὐ πολὺ καὶ εἰς ἀρχιαστυνόμον τῆς πόλεως. Τότε κατώρθωσε διὰ πολλῶν μέσων νὰ πλουτήσῃ, ἐξασφαλίζων τὴν ἀτιμωρησίαν διὰ τῆς συνενοχῆς τῆς συζύγου τοῦ Σουλεϊμὰν *Ἀϊσσὲ Καραχούσου*, τῆς κοινῶς καλουμένης *Σουλεϊμὰν-πασσίνας*, ἥτις ὑπῆρξε καὶ ἐρωμένη του. Ὅταν ὅμως αἱ σχέσεις αὗται ἐπροδόθησαν εἰς τὸν Σουλεϊμὰν πασᾶν, ὁ Ἀληζὸτ ἐδραπέτευσεν, ἀλλ' ἤρχισεν ὕπουλον ἐναντίον τοῦ παλαιοῦ του προστάτου πόλεμον, εἰς τὸν ὁποῖον τὸν ὑπεβοήθει δι' ὅλων τῶν δυνάμεών της ἡ Ἀϊσσέ. Τέλος κατώρθωσε τὴν ἔκδοσιν σουλτανικοῦ φιρμανίου διὰ τοῦ ὁποίου ἐθανατώθη ὁ ἀντίπαλός του. Ὀλίγους μῆνας μετέπειτα, ὁ Ἀληζὸτ ἐτέλει τοὺς γάμους του μετὰ τῆς χήρας τοῦ Σουλεϊμάν, τοῦ ὁποίου ἔλαβε καὶ τὸ πασαλίκιον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως εἶχε ρίψει ἐπὶ τῶν Ἰωαννίνων τὰ ὄμματά του ὁ Ἀλῆ πασᾶς Τεπελενλῆς, κατορθώσας δὲ ν' ἀποσταλῇ ὁ Ἀληζὸτ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτικῶν του δυνάμεων εἰς τὸν ἐναντίον τῶν Ρώσων πόλεμον, κατέκτησε διὰ δόλου τὰ Ἰωάννινα, τῶν ὁποίων τὸ πασαλίκιον ἐξηγόρασε διὰ νὰ τὸ κρατήσῃ μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ἔκτοτε ὁ Ἀληζὸτ διεκρίθη εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας τῆς Τουρκίας, ἐπανειλημμένως ὅμως ἀποπειραθεὶς ν' ἀνακτήσῃ τὰ Ἰωάννινα ἀπέτυχε, φονευθεὶς ἐν τέλει, καθ' ἃ λέγεται, ὑπὸ ὀργάνων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἂν καὶ μόνον περὶ τοῦ φόνου τοῦ υἱοῦ του Ἀσὴμ βέη ἀναφέρουν οἱ ἱστοριογραφήσαντες τὸν Ἀλῆν ὡς τελεσθέντος κατ' ἐντολήν του. Γ. Δ. Κ.

Ἀληζότ-τσιφλίκι· βλ. **Γεροπλάτανος.**

ἀληθάργητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ πάντοτε ἀκμαῖος, ὁ μὴ περιπίπτων εἰς λήθαργον ἢ ἀφάνειαν «**ἀληθάργητος αἴγλη, —εὐγνωμοσύνη**».

ἀλήθεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι τι ἀληθές, πραγματικόν, κατ' Ἀριστοτέλη «**τὸ λέγειν τὸ ὂν εἶναι, καὶ τὸ μὴ ὂν μὴ εἶναι**»· ἀντίθ. ψεῦδος, ψευδολογία· φρ. «**κατ' ἀλήθειαν**»=πράγματι, ἀληθῶς· «**λέγω τὴν ἀλήθειαν**» «**κρύπτω—, ἀνακαλύπτω τὴν ἀλήθειαν**» τὰ ἀληθῆ, τὰ πραγματικὰ γεγονότα· «**αὐτὴ εἶναι ἡ καθαρὰ ἀλήθεια**» ἡ ἄκρατος, ἡ ἁγνὴ ἀλήθεια· παροιμ. «**ἀπὸ μικρὸ κι' ἀπὸ ζουρλὸ μαθαίνεις τὴν ἀλήθεια**», προκειμένου δηλ. περὶ μυστικοῦ τινος δύνασαι νὰ ἀποκαλύψῃς αὐτὸ ἐξετάζων μικρὸν παῖδα ἢ ἀνόητόν τινα ἢ καὶ μεθυσμένον κατ' ἄλλας παροιμίας· «**γειά σου κι' ἀλήθεια λέω**» ἀναφώνησις πρὸς πταρνισθέντα, ἐκλαμβανομένου δηλονότι τοῦ πταρμοῦ ὡς σημείου ἀποδεικνύοντος τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων ὑπ' αὐτοῦ· «**ἡ ἀλήθεια εἶναι πικρά**», δυσαρεστεῖ δηλ. ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται· ἡ ἀντίληψις αὕτη παλαιοτάτη: «**ἔχει γάρ τι πικρὸν ὁ τῆς ἀληθείας λόγος**» (Βλ. *Πολίτ.* Παροιμ. 1, 481 κ. ἑ.)· «**ἡ ἀλήθεια βασιλεύει καὶ τὸ ψέμα ψοφᾶται**», ὅτι ἐπικρατεῖ πάντοτε ἡ ἀλήθεια, τὸ δὲ ψεῦδος, καὶ ἂν πρὸς καιρὸν διαλάθῃ, ταχέως ὅμως θὰ μαρανθῇ καὶ θὰ ἀφανισθῇ· τὸ αὐτὸ λέγεται ἤδη ὑπὸ τοῦ Πολυβίου, ὅτι ἡ ἀλήθεια «**καὶ πολὺν χρόνον ἐπισκοτισθεῖσα, τέλος αὐτὴ δι' ἑαυτῆς ἐπικρατεῖ καὶ καταγωνίζεται τὸ ψεῦδος**» (βλ. *Πολίτην* ἔνθ' ἀν. 489). || δημοτ. «**ἀλήθεια λές;**» ἀληθῆ λέγεις; «**ψέματα λὲς ἢ ἀλήθεια**»; || ὡς ἐπιφώνημα «**ἀλήθεια!**» δηλ. ἀληθινὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ ἀκούω; || ὡς εἰσαγωγὴ ἢ προανάκρουσις λόγου λησμονηθέντος: «**ἀλήθεια! κάτι λησμόνησα νὰ σοῦ πῶ**»· || φρ. «**ἀλήθεια κι' ἀπαλήθεια!**» ὡς ἔκφρασις ἀγανακτήσεως· «**ἄμα πιά! ἀλήθεια κι' ἀπαλήθεια δὲν ὑποφέρεσαι!**» || φρ. «**'ς τ' ἀλήθεια**», ἀντίθ. «**'ς τὰ ψέματα**» «**θὰ παίξωμε 'ς τ' ἀλήθεια ἢ 'ς τὰ ψέματα**»; Β. Φ.

— **[ΦΙΛΟΣΟΦ.]** Ἓν τῶν δυσκολωτάτων προβλημάτων τῆς φιλοσοφίας εἶναι τὸ περὶ τῆς ἐννοίας καὶ περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἀληθείας. Ἐξεταστέον δὲ ἐνταῦθα κατ' ἀρχὰς τὸ πρῶτον τῶν ζητημάτων τούτων. Τί εἶναι ἀλήθεια, τίς εἶναι ἡ γενική, ἡ ἀφῃρημένη ἔννοια αὐτῆς; Καθὼς πᾶσα ἔννοια, οὕτω καὶ ἡ τῆς ἀληθείας, ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τὰ γνωρίσματα ἐκεῖνα, ἅτινα ἑνούμενα ν' ἀποτελοῦν τὴν οὐσίαν αὐτῆς. Ἂς προσπαθήσωμεν λοιπὸν νὰ ὀνομάσωμεν καὶ νὰ διασαφήσωμεν αὐτὰ κατὰ τρόπον ὅσον τὸ δυνατὸν ἁπλούστερον.

Τὸ πρῶτον γνώρισμα τῆς ἀληθείας εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς καταφάσεως, τῆς κατανεύσεως (ἢ ἀρνήσεως), τὴν ὁποίαν πᾶσα ἀλήθεια προκαλεῖ. Θὰ ἠδύνατό τις δὲ τὸ γνώρισμα τοῦτο νὰ ὀνομάσῃ καὶ συναίσθημα τῆς βεβαιότητος, τῆς ἐναργείας, τῆς ἀπορρίψεως, τῆς ἀντιστάσεως. Δεύτερον γνώρισμα εἶναι, ὅτι ἡ κατάφασις ἢ ἄρνησις αὕτη προσιδιάζει μόνον εἰς ἐντελῶς ὡρισμένα πνευματικὰ περιεχόμενα. Εἶναι δὲ ταῦτα οὐχὶ ἐπὶ μέρους πράγματα καθ' ἑαυτὰ λαμβανόμενα, φυσικὰ ἢ ψυχικά, λ. χ. τράπεζά τις, ψυχή τις ἀνθρωπίνη· διότι ταῦτα καλοῦνται πραγματικὰ ἢ μὴ πραγματικά, οὐχὶ δὲ ἀληθῆ ἢ ψευδῆ. Οὔτε συνδέσεις τοιούτων πραγμάτων, ὡς π. χ. μελανοδοχεῖον κείμενον ἐπὶ τραπέζης ἢ εἰς ἀπορίαν διατελοῦσα ἀνθρωπίνη ψυχή, οὔτε ἐπὶ μέρους παραστάσεις καὶ καταστάσεις τῆς συνειδήσεως, λ. χ. τὸ αἴσθημα «ἐρυθρόν», ἡ ἔννοια «φιλία», εἶναι τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ἀναγκάζουν ἡμᾶς εἰς συγκατάθεσιν ἢ εἰς ἄρνησιν. Ἀληθεῖς ἢ ψευδεῖς ὀνομάζονται συνδέσεις παραστάσεων καὶ δὴ ἐκ τούτων μόνον αἱ καλούμεναι *κρίσεις*, αἱ συνδέσεις δηλονότι ἐκεῖναι, καθ' ἃς εἴς τι Υ ἀποδίδεται ἢ δὲν ἀποδίδεταί τι Κ. Ἂν δὲ αἱ κρίσεις αὗται ἐκφράζωνται μὲ πλήρεις προτάσεις γραπτῶς ἢ προφορικῶς, ἢ ἂν παραμένουν ἐν νῷ ἀνέκφραστοι, εἶναι ἀδιάφορον, προκειμένου λόγου περὶ τῆς ἀληθείας ἢ τοῦ ψεύδους αὐτῶν.

Μόνον λοιπὸν κρίσεις εἶναι ἀληθεῖς ἢ ψευδεῖς· ἐν ταύταις δὲ ἀληθὴς ἢ ψευδὴς εἶναι ἡ σημασία τῆς συνδέσεως ἢ τοῦ χωρισμοῦ, οὐχὶ δὲ τὰ ἀντικείμενα, εἰς ἃ ἀναφέρονται αὗται· διότι τὰ ἀντικείμενα εἶναι πραγματικὰ ἢ μὴ πραγματικά, οὐχὶ δὲ ἀληθῆ ἢ ψευδῆ. Ἀλλὰ τίνες αἱ ἀληθεῖς κρίσεις; Χαρακτηριστικὸν αὐτῶν γνώρισμα εἶναι, ὅτι εἰς αὐτὰς συμφωνεῖ (ἢ εἰς τὰς ψευδεῖς δὲν συμφωνεῖ) τὸ διανόημα μετὰ τοῦ περὶ οὗ διανοούμεθα, ἡ γνώμη τοῦ κρίνοντος μετὰ τοῦ εἰς ὃ αὕτη ἀναφέρεται, ἡ κρίσις μετὰ τοῦ κρινομένου. Εἰς τὸ θεμελιῶδες τοῦτο γεγονός, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται πλέον νὰ ἀναχθῇ εἰς ἕτερόν τι, εἰς τὴν ἐπίγνωσιν ταύτην τῆς συμφωνίας ἢ τῆς ἀσυμφωνίας τούτου, ὅπερ λέγω, καὶ τοῦ περὶ οὗ λέγω, ὅ,τι λέγω, κεῖται τὸ ἔσχατον μυστήριον τῆς περὶ τῆς ἀληθείας συνειδήσεως ἡμῶν. Ἀλλ' αἱ κρίσεις ἅπασαι ἀναφέρονται ἢ εἰς νοητὰ (οὐχὶ πραγματικά), ἢ εἰς ἐμπειρικὰ (πραγματικὰ) ἢ εἰς σύνδεσιν ἀμφοτέρων· ἐντεῦθεν συνάγεται, ὅτι τὸ κατὰ τὸ περιεχόμενον κριτήριον πάσης ἀληθείας εἶναι ἡ συμφωνία μετὰ τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς νοήσεως. *Ἀληθεῖς* λοιπὸν εἶναι αἱ κρίσεις, αἱ ἐν ἁρμονίᾳ διατελοῦσαι μετὰ τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς νοήσεως, αἱ δὲ πρὸς τὴν ἐμπειρίαν καὶ τοὺς νόμους τοῦ νοεῖν (πρὸς τὴν νόησιν) διαφωνοῦσαι εἶναι *ψευδεῖς*.

Ἀλλ' ὅμως θὰ ἠδύνατό τις ἴσως νὰ ἀντείπῃ, ὅτι ἡ ἀλήθεια προσιδιάζει εἰς κρίσιν τινά, οὐχὶ ἐὰν αὕτη συμφωνῇ πρὸς τὴν ἐμπειρίαν καὶ τοὺς νόμους τῆς νοήσεως, ἀλλ' ἐὰν συμφωνῇ μὲ τὴν πραγματικὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων καθ' ἑαυτήν. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη ἤθελεν ἀποκλείσει ἀτόπως ἀπὸ τῶν κρίσεων, αἵτινες καλοῦνται ἀληθεῖς, τὰς λογικὰς καὶ τὰς μαθηματικάς· πλὴν δὲ τούτου ὁ νοῦς ἡμῶν ἀνευρίσκει αὐτὴν ταύτην τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων ὄχι ἀμέσως διὰ τῶν κρίσεων, ἀλλὰ πάντοτε μόνον διὰ μέσου τῆς νοήσεως καὶ τῆς ἐμπειρίας. Ὅθεν ἀνάγκη νὰ ἐμμείνωμεν εἰς τὴν ἀνωτέρω διατυπωθεῖσαν ἰσχύρισιν ἡμῶν, ὅτι δηλαδὴ κρίσεις συμφωνοῦσαι μὲ τὴν ἐμπειρίαν, συμφωνοῦσαι μὲ τὴν νόησιν εἶναι ἀληθεῖς, μὴ συμφωνοῦσαι δὲ εἶναι ψευδεῖς.

Τρίτον δὲ γνώρισμα τῆς ἀληθείας εἶναι *ὅροι* τινὲς ὡρισμένοι, ὑπὸ τοὺς ὁποίους μόνον γεννᾶται τὸ συναίσθημα τῆς ἐναργείας κρίσεώς τινος, τὸ τῆς καταφάσεως ἢ τὸ τῆς ἀρνήσεως. Ἡ ἐνάργεια δηλονότι αὕτη ὑπάρχει μόνον, ὅπου ἔχομεν πλήρη συνείδησιν τῆς σημασίας τῶν κρίσεων ἡμῶν, ὅπου τὰ μέλη τῆς κρίσεως καὶ ἡ σύνδεσις αὐτῶν πρόκεινται πρὸ τοῦ πνεύματος ἡμῶν ἀπολύτως σαφῆ. Οὕτω λ. χ. μεθυσμένος τις δυνατὸν νὰ ἀρνῆται, ὅτι εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο ὑπάρχει φῶς ἀνημμένον, διότι δὲν δύναται νὰ διαγνώσῃ σαφῶς τὴν πρὸς τὴν ἐμπειρίαν του σχέσιν τῆς κρίσεώς του. Ἐὰν δὲ ἐκπληρωθοῦν οἱ ὅροι οὗτοι, ἡ κατάφασις ἢ ἡ ἄρνησις εἶναι ἀναπόφευκτος.

Ἡ δὲ κατάφασις ἢ ἡ ἄρνησις αὕτη, τέταρτον, συμβαίνει ἀναποφεύκτως κατὰ πρῶτον μὲν *παρ' ἐμοί*, ἔπειτα δὲ καὶ *παρὰ παντὶ ἄλλῳ ὑποκειμένῳ*. Ὅτι τοῦτο συμβαίνει εἰς τὸν ἑαυτόν του, δύναται πᾶς τις εὐκόλως, παρευθὺς καὶ ἀμέσως νὰ πείσῃ ἑαυτόν. Ἀλλ' ὅτι ἡ κατάφασις ἢ ἡ ἄρνησις συμβαίνει καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις δὲν δύναταί τις μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος νὰ ἰσχυρισθῇ· Διότι οὐδεὶς δύναται νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἄλλου, συμπεραίνει δὲ πᾶς τις περὶ τῆς ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἄλλου γενέσεως τοῦ αὐτοῦ συναισθήματος ἐναργείας μόνον ἐκ τῶν ἐκδηλώσεων αὐτοῦ, οἷον ἐκ τῆς κατανεύσεως τῆς κεφαλῆς, ἐκ τῆς λέξεως «Ναί» κ.λ.π., αἱ ὁποῖαι ὁμοιάζουν μὲ τὰς ἰδικάς του ἐκδηλώσεις· ἐπειδὴ δὲ αἱ ἐκδηλώσεις αὗται τῆς ἰδικῆς μου ψυχῆς προέρχονται ἐκ τῆς ἐμῆς συνειδήσεως τῆς ἐναργείας, συμπεραίνω κατ' ἀναλογίαν ἐκ τῶν ὁμοίων ἐκδηλώσεων τοῦ ἄλλου περὶ τῆς ὑπάρξεως ὡσαύτως ὁμοίας συνειδήσεως ἐναργείας παρ' αὐτῷ. Τοιοῦτος ὅμως κατ' ἀναλογίαν συλλογισμὸς οὐδέποτε ἔχει τὴν ἀποδεικτικὴν δύναμιν τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως, οὐδὲ τὴν τοῦ συλλογισμοῦ ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν περὶ τῶν αὐτῶν ἀποτελεσμάτων. Ἀπολύτως βέβαιος ὅθεν δύναμαι νὰ εἶμαι μόνον περὶ τῆς ἐν ἐμοὶ ἐναργείας κρίσεώς τινος, περὶ δὲ τῆς ἐν τῷ ἑτέρῳ μόνον σχετικὴ βεβαιότης μεγαλυτέρα ἢ μικροτέρα ὑπάρχει.

Ἀνακεφαλαιοῦντες νῦν τὰ περὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἀληθείας εἰρημένα δυνάμεθα συντόμως νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἀλήθεια εἶναι ἡ ἰδιότης κρίσεώς τινος νὰ συμφωνῇ ἐν γένει μὲν μετὰ τοῦ κρινομένου, ἀκριβέστερον δὲ μετὰ τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς νοήσεως, τοῦτο δὲ πρὸς τούτοις ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι ἐγὼ ἔχω συνείδησιν τῆς συμφωνίας ταύτης, καὶ τελευταῖον νὰ γεννᾷ ἀναμφιβόλως ἐνάργειαν ἀσφαλῶς μὲν ἐν ἐμαυτῷ, πιθανῶς δὲ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους καὶ ἐν παντὶ ἄλλῳ ὑποκειμένῳ.

Ἡ ἔννοια τῆς ἀληθείας δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μετὰ τῆς ἐννοίας τῆς *ὀρθότητος*· συλλογισμοὶ σύμφωνοι πρὸς τοὺς νόμους τῆς Λογικῆς, ἤτοι ὀρθοί, δύνανται μόλα ταῦτα νὰ εἶναι ὑλικῶς ψευδεῖς. Πολλάκις ὅμως καλεῖται καὶ ἡ ὀρθότης αὕτη *εἰδολογικὴ ἀλήθεια* πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς *ὑλικῆς ἀληθείας*.

Σπουδαῖον εἶναι ἀνέκαθεν μέν, μάλιστα δὲ ἐν τῇ συγχρόνῳ φιλοσοφίᾳ, τὸ ζήτημα περὶ τῆς *ἀξίας* τῆς ἀληθείας. Ὁ Γουλιέλμος Στὲρν ὑπολαμβάνει τὴν ἀλήθειαν οὐχὶ ὡς ἀξίαν καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ὡς ὑπηρετικὴν ἀξίαν: «Ἡ ἀξία τῆς ἀληθείας δὲν εἶναι ἀρχικὴ καὶ πρωτότυπος, ἀλλὰ προϋποθέτε

Digitized by Google

τὰς αὐταξίας τῶν γινωσκόντων ὑποκειμένων καὶ τὰς αὐταξίας τῶν γνωστέων ἀντικειμένων». Ὁ δὲ Μὰξ Σέλερ (Scheler) φρονεῖ, ὅτι ἡ ἀλήθεια ἐν γένει δὲν εἶναι ἀξία τις: «ἐξ ἄλλου ἡ λογική, λέγει οὗτος, δὲν δύναται νὰ παρατάσσεται ἰσοτίμως ὡς ἀξιολογικὴ ἐπιστήμη πλησίον τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς αἰσθητικῆς, ἐπειδὴ αὐτὴ ἀσχολεῖται μὲ τὴν *ἀξίαν—ἀλήθειαν*. Διότι ἡ *ἀλήθεια* ἐν γένει δὲν εἶναι *ἀξία* τις. Εἶναι μὲν βεβαίως ὀρθὸν νὰ ἀποδίδη τις ἀξίαν εἰς τὴν ζήτησιν, εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀληθείας... Καὶ αὐτὴ δὲ ἀκόμη ἡ *γνῶσις* τῆς ἀληθείας εἶναι ἀξία τις· ἀλήθεια ὅμως ὡς τοιαύτη δὲν εἶναι ἀξία, ἀλλ' εἶναι ἰδέα διάφορος πάσης ἀξίας...». Κατὰ τῶν ἰσχυρίσεων τούτων ἀντιτάσσει ὁ Rickert τὰ ἑξῆς: «Τὸ ζήτημα, ἂν ἀντικείμενόν τι ὑπάρχῃ καὶ ἡ ἀπόκρισις *ὅτι ὑπάρχει*, δὲν ἀφίνει ἡμᾶς ἀδιαφόρους. Ἀλήθεια δὲν ὑπάρχει ἁπλῶς ἐδῶ δά, ἀλλὰ καὶ κινεῖ τὸ διαφέρον ἡμῶν, διεγείρει ἡμᾶς. Ταῦτα δὲ πάντα θὰ ἦσαν ἀκατανόητα, ἐὰν ἡ ἀλήθεια δὲν ἦτο ἀξία (φυσικὰ οὐχὶ αὐτὴ ἢ ἐκείνη ἡ ἐκπεφρασμένη ἀλήθεια, ἀλλ' ἡ «ἀλήθεια καθ' ἑαυτήν), καὶ δὴ ἐὰν δὲν ἦτο *ἐκείνη* ἡ ἀξία, ἄνευ τῆς ὁποίας εἶναι ἀδύνατος γνῶσίς τις τοῦ ὑπάρχοντος καὶ τὴν ὁποίαν ζητοῦμεν κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ πράγματι ἐν τῷ ἔξω κόσμῳ ἢ ἐν τῷ νῷ ὑπάρχοντος, ἵνα ἀνομολογήσωμεν αὐτὴν (ἢ ἵνα ἐκτιμήσωμεν αὐτήν)... Ἰσχυρίσθησαν μέν τινες βεβαίως, ὅτι αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι ἀξία τις· ἀλλ' ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος δὲν δύναται πράγματι νὰ κυρωθῇ ἐμπράκτως μέχρι τέλους. Ἐπειδὴ δὲν δύνανται νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ὕπαρξιν ἀξίας ἐν τῇ θεωρητικῇ ἐργασίᾳ, λέγουν, ὅτι ἡ *γνῶσις* εἶναι ἡ ἀξία· νομίζουν δέ, ὅτι οὕτω δύνανται νὰ ἄρουν ἐκ τοῦ μέσου τὸν ἀξιολογικὸν τῆς ἀληθείας χαρακτῆρα.

Ἀλλ' ὅμως τοῦτο σημαίνει τὴν ἐσχάτην τῶν ἐννοιῶν σύγχυσιν. Ἐὰν ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι ἀξία, πῶς δύναται νὰ ἀποβῇ ἀξία ἡ γνῶσις; Ἐὰν δέ τις τὴν γνῶσιν ἐννοῇ ὡς πραγματικὸν ψυχικὸν γεγονός, τότε αὐτὴ εἶναι *ἀγαθὸν* καὶ δὴ τότε μόνον, ἐὰν προσαρτᾶται εἰς αὐτὴν ἡ ἀξία τῆς ἀληθείας. Οὐδέποτε θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὀνομάσῃ τις τὴν γνῶσιν ἀξίαν, ἐὰν μὴ ἡ ἀλήθεια ἦτο ἡ ἀξία, ἡ ὁποία τὸ πρῶτον κάμνει τὴν γνῶσιν γνῶσιν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀγαθόν». Ἀναμφιβόλως ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη ἀναρίθμητοι γνώσεις, εἰς ἃς μεγίστη ἀπεδόθη καὶ ἀποδίδεται ἀξία, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι ἔχασαν ἢ πιθανῶς θὰ χάσουν τὴν ἀξίαν αὐτῶν. Οὐχὶ λοιπὸν ἡ ἀλήθεια καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἡ ἐπὶ μέρους γνῶσις διαγραπτέα ἐκ τοῦ πίνακος τῶν ἀπόλυτον κῦρος ἐχουσῶν ἀξιῶν. Ἡ *ἀλήθεια εἶναι αὐταξία*, ἡ δὲ γνῶσις ἔχει ἀξίαν μόνον, καθ' ὅσον ὑπηρετεῖ τῇ ἀληθείᾳ. Ἡ δὲ ἀξία τῶν ἐπὶ μέρους περιεχομένων τῶν ἐμπειρικῶν ἐπιστημῶν εἶναι μικροτέρα ἢ μεγαλυτέρα, καθόσον ὀλιγώτερον ἢ περισσότερον πραγματοῦται ἐν αὐτοῖς ἡ ἀπόλυτος ἀξία τῆς ἀληθείας.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὁσάκις γίνεται λόγος περὶ ἀληθείας, νοοῦσιν οἱ ἄνθρωποι μόνον τὴν θεωρητικὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια σημαίνει ἐν γένει πᾶσαν διάταξιν τῶν γεγονότων ἐν γένει εἰς ἑνότητα τείνουσαν, πλὴν τῆς θεωρητικῆς (ἐπιστημονικῆς) ἀληθείας, καθ' ἣν ἡ συνείδησις ἐξ ἀρχῆς εἰς ἑνότητα τείνουσα παρορμᾶται ἐξ ἑαυτῆς διὰ τῶν *γνωστικῶν* αὐτῆς λειτουργιῶν εἰς διάταξιν τῶν γεγονότων *τοῦ εἶναι*, ὑπάρχουν καὶ ἕτεραι ἀπόλυτον κῦρος ἔχουσαι ἀλήθειαι. Ὑπάρχει ἡ ἠθικὴ ἀλήθεια, ἤτοι ἡ ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν ἑνότητα γεννῶσα διάταξις τῶν προαιρέσεων ἡμῶν, ἡ συμφωνία τῶν πράξεων ἡμῶν καὶ τῶν λόγων ἡμῶν πρὸς πρακτικήν τινα ἰδέαν, πρὸς ἰδεῶδες, πρὸς βουλητικὸν σκοπόν, ὃν ἡ συνείδησις ἡμῶν ἀποδέχεται καὶ ἐπιδοκιμάζει. Ὑπάρχει τρίτον καὶ ἀλήθεια ἀπόλυτος αἰσθητική, ἱκανοποίησις δηλαδὴ τῆς ἀνάγκης τῆς συνειδήσεως πρὸς διάταξιν τοῦ χάους τῶν μορφῶν εἰς ἑνιαῖον ὅλον. Ἀλλ' ἡ συνείδησις ἡμῶν, *ἐν τῷ συνόλῳ* λαμβανομένη, κατέχεται ὑπὸ τῆς ἀνάγκης νὰ ἄρῃ πάσας τὰς ἀντιθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἀναφαίνονται μεταξὺ τῆς ἀδυσωπήτου ἀναγκαιότητος τῶν φυσικῶν νόμων καὶ τοῦ καθήκοντος τοῦ ἀπορρέοντος ἐκ τῶν εἰρημένων τριῶν γενικωτάτων νόμων τῆς συνειδήσεως, ἐκ τῆς τριττῆς δηλονότι μνημονευθείσης τάσεως πρὸς ἑνότητα. Ἡ ἱκανοποίησις τῆς γενικῆς ταύτης τάσεως πρὸς δημιουργίαν ἑνότητος περιλαμβανούσης πᾶν τὸ ὑπάρχον καὶ συμβαῖνον καὶ αἰρούσης πᾶσαν ἀντίθεσιν, εἶναι ἡ ἀπόλυτον κῦρος ἔχουσα κατ' ἀξίαν ἐκ πάσης ἄλλης ὑπερτέρα θρησκευτικὴ ἀλήθεια. Ὑπὸ τὴν γενικὴν τετραπλῆν ταύτην ὄψιν λαμβανομένη ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀπόλυτος, περισσότερον δὲ ἢ ὀλιγώτερον σχετικαὶ εἶναι μόνον αἱ ἑκάστοτε ἐπιστημονικαί, ἠθικαί, αἰσθητικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ ἀλήθειαι. Ἐν τῇ πραγματικῇ δηλονότι ἑκάστοτε ὑπαρχούσῃ καταστάσει τῆς ἐπιστήμης ἐν τῇ πράγματι ἑκάστοτε κρατούσῃ ἠθικότητι, ἐν τοῖς ἑκάστοτε δημιουργουμένοις ἔργοις τῆς τέχνης, ἐν ταῖς ἑκασταχοῦ καὶ ἑκάστοτε ὑπαρχούσαις θρησκείαις ἡ ἀπόλυτος ἀλήθεια οὐδέποτε ἀνευρίσκεται ὁλόκληρος, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, καθαρὰ καὶ ὅλως γνησία. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ πραγματικότητι ὑπάρχει ἀληθεστέρα ἢ μὴ θρησκεία, ἐπιστήμη, τέχνη, ἠθικότης, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀπολύτως ἀληθής. Ἐντεῦθεν δύναταί τις εὐκόλως νὰ συμπεράνῃ, ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ γίνεται λόγος ἐπ' εὐκαιρίαις περὶ ἀνατροπῆς δῆθεν τῆς ἀληθείας καθ' ἑαυτήν, ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, τῶν (ἀπολύτων) ἀξιῶν, ἀλλὰ μόνον περὶ ἀνατροπῆς τῶν συγκεκριμένων, τῶν πραγματικῶν φορέων αὐτῆς, οἵτινες, ὡς προείπομεν, πάντοτε ἀτελῶς μόνον φέρουν αὐτὴν ἐν ἑαυτοῖς πραγματοποιημένην. Δὲν δύναται λ. χ. νὰ ἀνατραπῇ ἡ θεωρητικὴ ἀλήθεια καθ' ἑαυτήν, δύναται ὅμως νὰ ἀνατραπῇ νόμος τις λ. χ. φυσικὸς καὶ νὰ ἀντικατασταθῇ ὑπ' ἄλλου μᾶλλον ἀληθοῦς, δηλαδὴ μᾶλλον ἱκανοποιοῦντος τὴν τάσιν τῆς συνειδήσεως ἡμῶν πρὸς κατασκευὴν ἑνιαίου συστήματος τῶν ὄντων κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῶν λαμβανομένων. Τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν τῆς ἀπολύτου ἀληθείας ἀντιπαραβαλλομένων πρὸς τοὺς πραγματικοὺς αὐτῶν φορεῖς.

Μετὰ τὰ λεχθέντα ταῦτα ὑπολείπεται νὰ ἐκθέσωμεν συντόμως τὰς περὶ τῆς ἀληθείας γνώμας τῶν σπουδαιοτέρων φιλοσόφων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Κατὰ *Παρμενίδην* (540 π. Χ.) ἀληθὲς εἶναι τὸ δυνάμενον νὰ νοηθῇ, ὅπερ συμπίπτει πρὸς τὸ *εἶναι*, πρὸ τὸ *ὂν* («τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστίν τε καὶ εἶναι.... ταὐτὸν δ' ἐστὶ νοεῖν τε καὶ οὕνεκέν ἐστι νόημα»). Κατὰ *Πλάτωνα* ὁμοίως μόνον τὰ *νοούμενα* εἶναι ἀληθῆ, μόνον δὲ τὰ ὄντως ὄντα, τὸ *εἶναι*, δύναται νὰ νοηθῇ. Τὸ δὲ ὕψιστον πάντων τῶν νοουμένων, ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, ἥτις ὑπερέχει καὶ αὐτῆς τῆς ἰδέας τοῦ εἶναι, εἶναι ἡ αἰτία πάσης ἀληθείας («Τοῦτο τοίνυν τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον τοῖς γιγνωσκομένοις καὶ τῷ γιγνώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδιδὸν τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν φάθι εἶναι, αἰτίαν δ' ἐπιστήμης οὖσαν καὶ ἀληθείας ὡς γιγνωσκομένης μὲν διανοοῦ... Καὶ τοῖς γιγνωσκομένοις τοίνυν μὴ μόνον τὸ γιγνώσκεσθαι φάναι ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ παρεῖναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναί τε καὶ τὴν οὐσίαν ὑπ' ἐκείνου αὐτοῖς προσεῖναι, οὐκ οὐσίας ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἔτι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας πρεσβείᾳ καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος». Πολιτ. 508 E—509 C.). Ὁ Πλάτων καταπολεμῶν τὴν πρωταγόρειον θεωρίαν ἀποφαίνεται ὑπὲρ τῆς ἀπολύτου ἀληθείας τῶν περὶ τῶν ἰδεῶν κρίσεων. Κατ' *Ἀριστοτέλη* ἀληθὴς εἶναι ἡ κρίσις, ἥτις περὶ τοῦ εἶναι λέγει, ὅτι ὑπάρχει, περὶ δὲ τοῦ οὐκ εἶναι, ὅτι δὲν ὑπάρχει. Ἀληθές εἶναί τι, οὐχὶ ἐπειδὴ νοοῦμεν αὐτό, ἀλλὰ νοοῦμεν αὐτό, ἐπειδὴ ὑπάρχει.

Οἱ στωϊκοὶ ἐρευνῶντες τὸ κριτήριον τῆς ἀληθείας ἀνευρίσκουν αὐτὸ τὸ μὲν ἐν τῷ *ὀρθῷ λόγῳ* (Διογ. Λαέρτ. VII, 54. — Sen. Epist. 66, 30. Κικερ. Tuscul. Disput. 1.30: «consensus gentium»)· τὸ δὲ (*Χρύσιππος, Ἀντίπατρος, Ἀπολλόδωρος κ. ἄ.*) ἐν τῇ *καταληπτικῇ φαντασίᾳ*, ἥτις σημαίνει παράστασιν, ἡ ὁποία ἀφορμωμένη ἔκ τινος ἀντικειμένου ἀναγκάζει ἡμᾶς εἰς συγκατάθεσιν («αὕτη γὰρ ἐναργὴς οὖσα καὶ πληκτικὴ μόνον οὐχὶ τῶν τριχῶν λαμβάνεται κατασπῶσα μᾶς εἰς συγκατάθεσιν» Sext. Emp. VII, 257). Κατὰ δὲ τὸν *Ἐπίκουρον*: «πάντων δὲ κρηπὶς καὶ θεμέλιος ἡ *ἐνάργεια*»· ἡ δ' ἐνάργεια προσήκει εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν ἀντίληψιν· δι' ὅ: κριτήρια τῆς ἀληθείας εἶναι τὰς αἰσθήσεις καὶ τὰς προλήψεις (πρόληψις ἐνταῦθα σημαίνει τὴν γενικὴν παράστασιν μνήμης, τὴν σχηματιζομένην ἐκ πολλῶν ὁμοίων ἀντιλήψεων ἀντικειμένου τινός) καὶ τὰ πάθη»· εἰς ταῦτα δὲ προσθέτουν οἱ *Ἐπικούρειοι* «καὶ τὰς φανταστικὰς ἐπιβολὰς τῆς διανοίας», δηλαδὴ τὰς παραστάσεις τῆς φαντασίας.

Καὶ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα νοεῖται ἡ ἀλήθεια, καθὼς ὑπὸ τῶν περισσοτέρων Ἑλλήνων φιλοσόφων, ὡς συμφωνία τοῦ νοεῖν μετὰ τοῦ εἶναι. Κατὰ τὸν *Αὐγουστῖνον* ἀληθὲς εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι τοιοῦτον, οἷον φαίνεται εἰς τὸν νοοῦντα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι αἰωνία: «erit igitur veritas, etiamsi mundus intereat». Ὁ θεὸς εἶναι ἡ πρώτη, ἀναλλοίωτος ἀλήθεια, περιλαμβάνει δὲ πάσας τὰς ἄλλας ἀληθείας, τὰς ὁποίας ἡμεῖς γινώσκομεν ἐν αὐτῷ. Ὅμοια διδάσκουσι καὶ ὁ *Ἀνσέλμος Canterbury*, ὁ *Θωμᾶς ὁ Ἀκινᾶτος κ. ἄ.*

Τὸ κριτήριον τῆς ἀληθείας εἶναι ἡ σαφήνεια καὶ ἡ ἐνάργεια τοῦ νοουμένου κατὰ τὸν *Καρτέσιον*· αἱ δὲ σαφεῖς καὶ ἐναργεῖς ἔννοιαι προέρχονται ἐκ τοῦ θεοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν δύναται νὰ ἀπατᾷ ἡμᾶς. Ὑπάρχουν αἰώνιαι ἀλήθειαι, ἃς αὐτὸς ὁ θεὸς γινώσκει ὡς τοιαύτας, λέγει ὁ Καρτέσιος. Αἰωνίας ἀληθείας παραδέχεται καὶ ὁ *Σπινόζας*, ὁ *Λεϊβνίτιος*, ὁ *R. Cudworth*. Κατὰ τὸν *Herbert von Cherbury* τὸ φυσικὸν ἔνστικτον εἶναι ἡ πηγὴ ἀληθειῶν ἀπολύτου κύρους. Ἡ δὲ *σκωτικὴ* σχολὴ παράγει τὰς ἀφ' ἑαυτῶν ἐναργεῖς ἀληθείας ἐκ τῆς κοινῆς γνώμης. Ὁ *Λώκκιος* τονίζει, ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἔμφυτοι ἀλήθειαι.

Ἀπόλυτον καὶ αἰώνιον κῦρος ἔχει ἡ ἀλήθεια καὶ κατὰ τὸν *Schelling*. Ὁ δὲ *Ἕγελος* (Hegel) λέγει: «Τὸ ἀληθὲς εἶναι ἀληθὲς οὐχὶ μόνον σήμερον καὶ αὔριον, ἀλλ' ἐκτὸς παντὸς χρόνου. ἐφ' ὅσον δὲ ὑπάρχει ἐν τῷ χρόνῳ, εἶναι πάντοτε καὶ ἐν παντὶ χρόνῳ ἀληθές». Ἀπόλυτοι, αἰώνιαι, ἀπὸ τῆς νοήσεως ἡμῶν ἀνεξάρτητοι ἀλήθειαι ὑπάρχουν καὶ κατὰ τὸν *Chr. Krause, V. Cousin* καὶ ἄλλους. Ὁ *Bolzano* διδάσκει, ὅτι πρέπει νὰ διακρίνωμεν ἀπὸ τῆς λογικῆς γνωσθείσης ἀληθείας, τὴν ἀντικειμενικὴν «ἀλήθειαν καθ' ἑαυτήν». Ἡ ἀλήθεια καθ' ἑαυτὴν δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ χρόνῳ (Wissenschaftslehre I). Ὁμοίως ὁ *Husserl* (ἐν: Logische Untersuchungen I. 1900-1901) λέγει: «Ὅ,τι εἶναι ἀληθές, εἶναι ἀπόλυτον, εἶναι καθ' ἑαυτὸ ἀληθές.» Ἡ ἀλήθεια κατ' αὐτὸν εἶναι αἰωνία, εἶναι «ἰδέα καὶ ὡς τοιαύτη ὑπεράνω χρόνου». Ἡ ἀλήθεια κατὰ τὸν *A. Meinong* εἶναι ἰδεώδης σχέσις μεταξὺ τοῦ περιεχομένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς κρίσεως ἢ μεταξὺ ὑπάρχοντος ἀντικειμένου καὶ πραγματικότητος· ἀληθὴς εἶναι κρίσις τις, «τὸ ὑποκείμενον τῆς ὁποίας εἶναι γεγονός» ἢ καθόσον «συλλαμβάνει ὅ,τι ἀντικειμενικῶς». Ἐν τῇ γνώσει, διδάσκει ὁ *Uphues*, ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ «συμμετοχῆς εἰς τὴν ὑπερχρόνου συνείδησιν», ἐπὶ «ἐνοράσεως» (intuition), ἔχομεν τὴν ἀλήθειαν ἀμέσως· διότι ἐν αὐτῇ ἀνυψούμεθα εἰς τὸν ἐπέκεινα χρόνον, εἰς τὸν αἰώνιον, διὰ παντὸς τὸν αὐτὸν μένοντα κόσμον, εἰς τὸ κράτος τῶν ἰδεῶν ἢ εἰς τὸ σύστημα τῶν ἀληθειῶν, αἱ ὁποῖαι περιέχονται ἐπέκεινα χρόνου ὑπὸ τῆς θείας συνειδήσεως. «Ὅ,τι εἶναι ἀληθὲς εἶναι ἀληθὲς μόνον, ἐπειδὴ ἰσχύει διὰ παντὸς τοῦ χρόνου καὶ κατ' ἀκολουθίαν αἰωνίως». «Πραγματικὸν δὲ εἶναί τι μόνον, ἐπειδὴ μετέχει τοῦ χαρακτῆρος τούτου τῆς αἰωνιότητος τῆς ἀληθείας». (Grundzüge der Erkenntnistheorie, 1901· Zur Krisis in der Logik, 1903· Erkenntniskrit. Logik, 1909). Ὁ *M. Palagyi* δὲ διακρίνει τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τοῦ νοεῖν, θεωρεῖ ὅμως αὐτὴν ἄφθαρτον· «τὸ πρᾶγμα χάνεται, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ ὑπάρχει». Πᾶσα γνῶσις (καὶ ἡ ἐμπειρική) εἶναι «σύλληψις τοῦ αἰωνίου ἐν τῷ φθαρτῷ» (Der Streit der Psychologisten und Formalisten, 1902· Die Logik auf dem Scheidewege 1903· Kant und Bolzano, 1902). Ἀπόλυτος καὶ χρόνου ἐπέκεινα εἶναι ἡ ἀλήθεια κατὰ τὸν *Bradley* (Appearance and Reality, 1897), κατὰ τὸν *Joachim* (The Nature of Truth) κτλ. Ὑπάρχουν ἀναγκαῖαι, ἀπόλυτοι ἀλήθειαι (ἀξιώματα, κατηγόριαι), διδάσκει ὁ *J. Royce* κατ' αὐτὸν ἡ ἀλήθεια εἶναι «ὄργανον», καθ' ὅσον εἶναι μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ βουλητικοῦ σκοποῦ (Bericht über den III internationalen Kongress für Philosophie, 1909).

Ἡ *κριτικὴ φιλοσοφία* διδάσκει, ὅτι καὶ μὲν αἱ ἐπὶ μέρους ἐμπειρικαὶ γνώσεις εἶναι σχετικαί, ἀλλ' ὅμως τὰ ἀξιώματα τῆς γνώσεως ἔχουν ἐκ τῶν προτέρων ἀπόλυτον κῦρος. Κατὰ Κάντιον ὑπάρχουν ἀλήθειαι ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας, ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τοῦ χρόνου, αἵτινες γινώσκονται ἐκ τῶν προτέρων ὡς ἀλήθειαι. Ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι ἡ συμφωνία κρίσεων μὲ πράγματα ὑπάρχοντα καθ' ἑαυτά, ἀλλ' ἡ συμφωνία πάντων τῶν διανοημάτων μὲ τοὺς νόμους τοῦ νοεῖν. Τὸ εἰδολογικὸν τοῦτο κριτήριον εἶναι ὁ ἀρνητικὸς ὅρος πάσης ἀληθείας· ὑλικὸν δὲ κριτήριον δὲν δύναται νὰ παράσχῃ ἡ λογική, ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι εἰδολογική. Τὰ ἐκ τῶν προτέρων ἀξιώματα εἶναι «ἀληθῆ ἐκ τῶν προτέρων», ἀναγκαῖα καὶ ἀπολύτως γενικοῦ κύρους, ἅμα δὲ καὶ ἡ πηγὴ πάσης ἄλλης ἀληθείας, δηλαδὴ τῆς συμφωνίας τῆς γνώσεως ἡμῶν πρὸς τὰ ἀντικείμενα· διότι τὰ ἀξιώματα ταῦτα περιέχουν ἐν ἑαυτοῖς τὸν λόγον τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐμπειρίας, ὡς τοῦ συνόλου πάσης γνώσεως, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι εἰς ἡμᾶς δεδομένα ἀντικείμενα. Ἡ ὑλικὴ ἀλήθεια εἶναι ἡ προσαρμογὴ κρίσεώς τινος πρὸς τοὺς νόμους τῆς συνθετικῆς νοήσεως, τῆς γεννώσης ἐμπειρικὴν γνῶσιν. Κατὰ δὲ τὸν *Σοπεγχάουερ* ἡ ἀλήθεια εἶναι συμφωνία ἀφῃρημένης μετὰ συγκεκριμένης γνώσεως (Welt als Wille und Vorstellung II Bd. Kap. 9). Κατὰ *Windelband* (Präludien 1907) ἡ ἀλήθεια εἶναι συμφωνία τῶν παραστάσεων μετ' ἀλλήλων, τῶν δευτερευουσῶν μετὰ τῶν προτερουσῶν, τῶν ἀφῃρημένων μετὰ τῶν συγκεκριμένων, τῆς θεωρίας μετὰ τῶν πραγμάτων. Ἡ βασικὴ ἀξία τῆς ἀληθείας κατ' ἀρχὰς μὲν εἶναι, ὅτι εἶναι ἰδιότης τῶν παραστάσεων, ἡ ὁποία καθιστᾷ αὐτὰς σκόπιμα μέσα τῶν πράξεων ἡμῶν· βραδύτερον δὲ αὐτὸ τὸ μέσον γίνεται σκοπὸς καὶ ἀξία, ἀνακύπτει ἡ βούλησις εἰς τὴν ἀλήθειαν χάριν αὐτῆς ταύτης τῆς ἀληθείας». Λογικῶς τὸ κῦρος τῆς ἀληθείας εἶναι ἐπέκεινα τοῦ χρόνου· μόνον ἡ ἑκάστοτε πραγματικὴ ἡμῶν τῆς ἀληθείας πεῖρα εἶναι πρᾶξις τῆς βουλήσεως ἐν χρόνῳ (Der wille zur Warheit, 1909). Ὅτι ἀλήθεια εἶναι ἀπόλυτος ἀξία διδάσκει καὶ ὁ Rickert, ὡς ἤδη προείπομεν. Καὶ κατὰ J. Cohn καὶ Münsterberg ἡ ἀλήθεια καταλέγεται εἰς τὰς ἀξίας. Ἐν τῷ ὁρισμῷ τῆς ἀληθείας ἀκολουθοῦν τὴν κριτικὴν φιλοσοφίαν οἱ: *Cohen, Natorp, Simmel, Cassirer, Arnold, Lask, J. Guttmann κ. ἄ.*

Κατὰ δὲ τοὺς τελευταίους χρόνους γίνεται λόγος παρὰ πολλοῖς οὐχὶ περὶ συμφωνίας τοῦ νοεῖν μετὰ τοῦ εἶναι, ἀλλὰ περὶ ἀντιστοιχίας τοῦ νοεῖν πρὸς τὸ ἀπολύτως πραγματικόν, πρὸς τὸ ὁποῖον δὲν δύναται ἀμέσως νὰ συγκρίνεται τὸ νοεῖν. Ὁ *Höffting* λ. χ. διδάσκει ὅτι μόνον διανοήματα καὶ ἐμπειρίας δυνάμεθα νὰ συγκρίνωμεν πρὸς ἀλλήλας· ἀλήθεια δὲ εἶναι κατ' αὐτὸν οὐχὶ πλήρης ταυτότης ἢ κατὰ τὸ ποιὸν ὁμοιότης πρός τι ἀπόλυτον ἀντικείμενον, ἀλλ' ἀναλογία (ὁμοιότης σχέσεως) μεταξὺ τῶν γεγονότων τῆς ὑπάρξεως καὶ τῶν διανοημάτων τοῦ ἀνθρώπου.

Digitized by Google

Κατὰ τὴν *δυναμικὴν* (ὀργανολογικὴν) ἔννοιαν τῆς ἀληθείας ἡ ἀλήθεια τῶν ἀρχῶν τῆς γνώσεως προέρχεται ἐκ τῆς εἰς ἐργασίαν ἀξίας αὐτῶν· δι' αὐτῶν δηλαδὴ δύναταί τις νὰ ἐργάζεται θεωρητικῶς, ἤτοι τῇ βοηθείᾳ αὐτῶν δύναταί τις νὰ προχωρῇ περαιτέρω ἐν τῇ κατανοήσει, ἐν τῇ σταθερᾷ καὶ ἐσωτερικῇ τάξει καὶ συνδέσει τῶν δεδομένων (Der menschliche Gedanke 1911). Ὁμοίως νοεῖ τὴν ἀλήθειαν τῶν θεμελιωδῶν ἐννοιῶν καὶ ἀξιωμάτων ὁ *Vaihinger* (Die Philosophie des Als —Ob., 1911). Δυναμικῶς νοεῖ τὴν ἀλήθειαν καὶ ὁ *Jerusalem*. Ἀληθὴς εἶναι κρίσις τις κατὰ τοῦτον, ἐὰν οὕτω διατυποῦται αὕτη καὶ ἐμφανίζεται οὕτως ἀντικειμενική, ὥστε προρρήσεις στηριζόμεναι ἐπ' αὐτῆς τῷ ὄντι νὰ πραγματοποιοῦνται· ἐντεῦθεν δὲ ἔπειτα συνάγεται, ὅτι ἡ κρίσις *ἀντιστοιχεῖ* πρὸς τὸ κρινόμενον γεγονός, ὅτι εἶναι σύμμετρος πρὸς αὐτό. Ἀρχικῶς ἀλήθεια σημαίνει ἁπλῆν βιολογικὴν ὠφέλειαν, κατόπιν δὲ κατανοεῖ τις, ὅτι κρίσις τις εἶναι τόσῳ χρησιμωτέρα, ὅσῳ περισσότερον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰ πραγματικὰ γεγονότα (Einleitung in die Philosophie 1909· Der Kritische Idealismus, 1905). Τὴν *ὀργανοκρατίαν* (Instrumentalismus) ἀποδέχονται καὶ οἱ: *Ostwald, Mach, J. Schultz, G. Jacoby, Poincaré, Milhaud* καὶ ἄλλοι. Τὰ αὐτὰ περίπου περὶ ἀληθείας διδάσκει καὶ ἡ (ἀμερικανικὴ) *πραγματοκρατικὴ θεωρία* (Pragmatismus). Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἀληθεῖς εἶναι αἱ κρίσεις αἱ θεωρητικῶς ἢ πρακτικῶς προάγουσαι ἡμᾶς, ἤτοι καθόσον αὗται προάγουσιν ἡμᾶς περὶ τὸ νοεῖν, περὶ τὴν συνάφειαν τῶν ἐμπειριῶν ἡμῶν, περὶ τὴν σκόπιμον ἐπεξεργασίαν καὶ πρόγνωσιν τῆς ἐμπειρίας, περὶ τὴν πρακτικὴν ζωήν. Τὸ κριτήριον λοιπὸν τῆς ἀληθείας εἶναι ἡ ἐπιτυχία. Ἡ ἀλήθεια εἶναι σχετική, μερική, ὑποχωροῦσα πρὸ νέων ἀκριβεστέρων ἀληθειῶν· ἀλλ' ὅμως ὑπάρχουν καὶ κοινωνικῶς ἐπεξειργασμέναι, σχετικῶς γενικαὶ ἀλήθειαι. Τέλος δὲ ὀφείλομεν νὰ ἀναγράψωμεν ἐνταῦθα καὶ τὴν περὶ τῆς ἀληθείας γνώμην τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς νέας θεωρίας περὶ τῆς ζωτικῆς ἀρχῆς (Neovitaismus), τοῦ *Hans Driesch*. Κατ' αὐτὸν «εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ἐκεῖ ὅπου νοερῶς ἡμεῖς βλέπομεν *ἐναργῶς*, ὑπάρχει ἀλήθεια. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῶμεν ὅτι (νοερῶς) ἡμεῖς βλέπομεν ἐναργῶς μόνον ἐν τῇ καθαρᾷ λογικῇ ὑπὸ τὴν στενοτέραν ἔννοιαν καὶ ἐν τῇ μαθηματικῇ ὑπὸ μορφὴν μὴ ἐπιδεχομένην βελτίωσιν· ὅτι δὲ πᾶν, ὅ,τι ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ νοερῶς βλέπομεν δύναται νὰ βελτιωθῇ καὶ φέρει πάντοτε ἀναγκαίως τὸν τόνον τοῦ «*ἴσως*» ἢ «*πιθανῶς*»...». Ἄνευ τῆς πίστεως ταύτης οὐδεμία ὑπάρχει ἐπιστήμη· αἱ δὲ ἐμπειρικαὶ ἐπιστῆμαι δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ κατανοήσουν, ὅτι ἡ πίστις αὕτη κεῖται βάσις πάσης ἐπιστήμης, ἀλλ' ὀφείλουν ἀδιακόπως νὰ διασῴζουν τὴν πεποίθησιν περὶ τῆς βελτιώσεως καὶ διορθώσεως αὐτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ Πλὴν τῶν ἐν τῷ κειμένῳ κατ' ἀνάγκην ἀναγραφομένων βιβλίων, ἀναγράφομεν ἐνταῦθα καὶ ἕτερά τινα, τὰ ἀξιολογώτερα: *Brentano*, Vom Ursprung sittlicher Erkenntnis, 1889.—*J. Petzoldt*, Einführung in die kritik der reinen Erfahrung.—*S. Kierkegaard*, Gesammelte Werke.—*R. Saitschick*, Quid est veritas? 1907.—*R. Eucken*, Geistige Strömungen der Gegenwart.—*Müller—Freienfels*, Irrationalismus, 1922.—*Switalski*, Der Wahrheitssinn, 1917.—*A. Lapp*, Die Wahrheit, 1913.—*H. Maier*, Logik und Psychologie (Festschrift für Riehl 1914).—*H. Lanz*, Das Problem der Gegenständlichkeit in der modernen Logik 1912.—*B. Croce*, Logika 1909.—*E. Hamilton*, Erkennen und Schliessen 1912.—*Griesbach*, Wahrheit und Wirklichkeiten, 1919.—*H. Driesh* Ordnungslehre 1923.—*Τοῦ αὐτοῦ*: Philosophie des Organischen 1921, Wirklichkeitslehre 1922.—*W. Stern*, Wertphilosophie 1924.—*Rickert*, Der Gegenstand der Erkenntnis 1904.—*Τοῦ αὐτοῦ* Allgemeine grundlegung der Philosophie. 1921.—*Max Scheler*, Der formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik.—*R. Richter*, Einführung in die Philosophie 1913.—*W. James*, Der Pragmatismus 1908.—*Dewey*, Studies in logical Theory, 1903.—*Bergon*, L'évolution créatice 1910.—*Chr. Sigwart*, Logik, 1911.—*F. Sawicki*, Die Wahrheit des Christentums, 1913.—Τα σχετικὰ ἄρθρα τῶν φιλοσοφικῶν λεξικῶν τοῦ *Eisler*: 1) Handwörterbuch der Philosophie καὶ 2) Wörterbuch der philosophischen Begriffs κ.λ.π.

Σ. Μ. ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ

—[ΜΥΘΟΛ.] Παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἡ *Ἀλήθεια* ἀπ' ἀρχὰς ἐπιστεύετο ὡς θυγάτηρ τοῦ Διός, μήτηρ τῆς Ἀρετῆς (Πίνδαρος), ἔπειτα δὲ καὶ ὡς τροφὸς τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τῆς Κορυθαλείας. Ἡ προσωποποιημένη ἀλήθεια παρὰ μὲν τῶν Ἑλλήνων ἀπεικονίζετο πλησίον τοῦ Ἀμφιαράου καὶ τοῦ Ὀνείρου, περιβεβλημένη τὴν λευκὴν ἐσθῆτα, παρὰ δὲ τῶν Ρωμαίων, ὑπὸ τῶν ὁποίων καὶ ὡς θυγάτηρ τοῦ Κρόνου ἐπιστεύετο, ἀπεικονίζετο ἄνευ ἐπικαλυμμάτων καὶ κοσμητικῶν στολιδίων, ἁπλῆ καὶ γυμνή. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπίστευον ἐπίσης τὴν Ἀλήθειαν ὡς θυγατέρα τοῦ Χρόνου, διότι ἐπρέσβευον, ὅτι ὁ χρόνος ἀποκαλύπτει ταύτην. Ὁ Ὁράτιος τὴν ὀνομάζει «*nudam*». Παρὰ τῶν Αἰγυπτίων ὁ εἰκονισμὸς τῆς Ἀληθείας ἦτο σοβαρότατος. Οὕτω π. χ. ὁ ἀνώτατος δικαστικὸς τῶν Αἰγυπτίων, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν Αἰλιανὸν ἔπρεπε νὰ ἦτο δικαιότατος ὅλων τῶν ἀνθρώπων (Αἰλ. Π. Ι. 14, 24) ὅταν ἐδίκαζεν, ἔφερε πάντοτε περὶ τὸν αὐχένα του, γλυπτὸν ἐκ σαπφειρίου λίθου ὁμοίωμα τῆς Ἀληθείας. Ἐπὶ τούτου δὲ ὁμιλῶν ὁ Αἰλιανὸς καυστικῶς πως προσθέτει «...ἐγὼ δὲ ἠξίουν μὴ λίθου πεποιημένην καὶ εἰκασμένην τὴν ἀλήθειαν περιφέρειν τὸν δικαστήν, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ ἔχειν αὐτήν» (*Αἰλ.* ἔνθ. ἀνωτ.). Κ. Μ. ΚΑΡ.

—[ΘΕΟΣΟΦ.]· βλ. Ἀλήθειαι.

—[ΕΛΕΥΘ. ΤΕΚΤ.] *Ἀλήθεια* ἐν τῷ Ἐλευθέρῳ Τεκτονισμῷ εἶναι ἡ θεία ἰδιότης, ἐφ' ἧς στηρίζεται πᾶσα ἀρετὴ τοῦ τέκτονος, *ἀληθὲς* δὲ τὸ συμφωνοῦν πρὸς τὰς ἡμετέρας σκέψεις καὶ τὸ ἀπηλλαγμένον παντὸς σοφίσματος παρακωλύοντος τὴν ἐλευθέραν ἐνάσκησιν τῆς διανοίας. Ἡ διάνοια, ἐν ἑνὶ λόγῳ, εἶναι ἡ δύναμις ἐκείνη ἥτις μᾶς καθιστᾷ ἱκανοὺς νὰ διακρίνωμεν τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ ψευδοῦς, τὸ ἀγαθὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ, τὸ χάος ἀπὸ τῆς τάξεως καὶ μᾶς ὑποβοηθεῖ ἵνα γνωρίσωμεν τὴν μεγάλην ἀλήθειαν τὴν συνδέουσαν τὸ παρελθὸν μετὰ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος. Ὅπως ὅμως κατανοήσωμεν ποῖον εἶναι τὸ κοινὸν τοῦτο τὸ συνδέον πᾶν ὅ,τι ὑπῆρξε πρὸς πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει καὶ ὅ,τι μέλλει νὰ ὑπάρξῃ, ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι μὲν τὰς σκέψεις, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἐπιθυμίας, ἀληθεῖς δὲ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Oliver* (*G*) Symbolical mansonry 1853 καὶ *Wunder* (*Fr.*) Materialien zu freimaurerischen Vortägen 1907.

ΔΙΟΝ. Π. ΚΑΛ.

Ἀλήθεια (Aletheia) [*Ἀστρονομ.*]. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεώς του ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 259. Ἀνεκαλύφθη τῇ 28ῃ Ἰουνίου 1886, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του εἶναι τὰ ἑξῆς: a=3,148 T=2040 ἡμ. e=0,111 i=$10^{0}43'$, L=338^{0} 31′. Ω=88^{0} 37′ π=245^{0} 30′. Σ. Π.

«**Ἀλήθεια**». Τὸν τίτλον τοῦτον ἔφερον κατὰ καιροὺς ἑλληνικαί τινες ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, ὧν σημειοῦμεν κατωτέρω τὸ εἶδος, τὸν τόπον καὶ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκδόσεως:

— Ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος ἐν Κεφαλληνίᾳ (1861—62). Ἐκδότης Παν. Παναᾶς, ὑπεύθυνος Ἀντ. Λέλος. Σχ. 4ον, φύλλα 1—52.

— Ἐφημερὶς ἐκδιδομένη πεντάκις τῆς ἑβδομάδος ἐν Ἀθήναις (1865—1883). Σχ. 2ον.

— Ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Βραΐλᾳ (1874).

— Περιοδικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει (1881). Ἐκδότης Μ. Χαμουδόπουλος.

— Ἐφημερὶς ἐν Σάμῳ (1881).

— Ἐφημερὶς ἑβδομαδιαία ἐν Ζακύνθῳ (1884-85).

— Ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Ἑρμουπόλει (1885—1886).

— Ἐφημερὶς «κοινωφελὴς» ἐν Τήνῳ (1887—1890). Διευθυντὴς καὶ ἐκδότης Εὐάγγελος Πάτσης. Σχ. 4ον.

— Ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν ἐν Κύπρῳ ἐφημερίδων ἐκδιδομένη καθ' ἑβδομάδα ἐν Λεμησσῷ. Διευθυντὴς καὶ ἰδιοκτήτης Α. Κ. Παλαιολόγος (1887—1906). Σχ. 2ον. Ἀπὸ τοῦ 1906 καὶ ἐντεῦθεν διευθυντὴς καὶ ἰδιοκτήτης Μενέλαος Δ. Φραγκούδης.

— «Ἀλήθεια—La verité». Ἐφημερὶς πολιτική, ἐμπορική, φιλολογική, ἐκδιδομένη Τρίτην, Πέμπτην καὶ Σάββατον ἐν Θεσσαλονίκῃ (1903—1909). Ἱδρυτὴς καὶ ὑπεύθυνος συντάκτης Σ. Μουρατώρης. Σχ. 2ον.

— «Ἀλήθεια—Truth». Μηνιαῖον εἰκονογραφημένον Ἑλληνοαμερικανικὸν περιοδικὸν ἐν Βοστώνῃ (1909—1925). Διευθυντὴς Στέφ. Βαΐτσης.

— «**Ἀλήθεια Ἐκκλησιαστική**»· βλ. «**Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια**».

Ἀλήθειαι ***(Αἱ τέσσαρες εὐγενεῖς —.)*** [*Θεοσοφ.*]. Κατὰ τὸν Βουδδισμὸν διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὅστις ἐπιθυμεῖ τὴν ἀπολύτρωσιν ἡ Μέση Ἀτραπὸς εἶναι ἡ ἀσφαλεστέρα. Τὸ νὰ παραδίδεταί τις ἀφ' ἑνὸς εἰς τὰς φιληδόνους ἀπολαύσεις τῆς κοινῆς τοῦ κόσμου ζωῆς εἶναι χαμερπὲς καὶ ἐξευτελιστικόν, καὶ εἰς οὐδὲν συντελεῖ. Ἀφ' ἑτέρου ὁ καθ' ὑπερβολὴν ἀσκητισμὸς εἶναι κακὸς καὶ περιττός. Πιθανὸν νὰ ὑπάρχῃ μικρὸς ἀριθμὸς ἀνθρώπων τοὺς ὁποίους ἑλκύει ἡ ζωὴ τοῦ ἀσκητοῦ ἢ τοῦ μοναχοῦ, καὶ ἐνδέχεται οὗτοι νὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ διάγωσι τὸν βίον τοῦτον ὀρθῶς, ἀλλὰ διὰ πάντας τοὺς κοινοὺς ἀνθρώπους ἡ Μέση Ἀτραπὸς εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἡ ἀρίστη καὶ ἀσφαλεστάτη. Τὸ πρῶτον βῆμα διὰ νὰ κατορθώσῃ κανεὶς νὰ ζήσῃ μίαν τοιαύτην ζωὴν εἶναι νὰ ἐννοήσῃ τοὺς ὅρους της. Τούτους ἐξέθεσεν ὁ Βούδδας εἰς ὅ,τι ἀπεκάλεσεν «*αἱ τέσσαρες εὐγενεῖς Ἀλήθειαι*». Αὗται εἶναι:

1) Ὁ Πόνος.
2) Ἡ Αἰτία τοῦ Πόνου.
3) Ἡ Κατάπαυσις τοῦ Πόνου (ἢ ἡ Ἀπολύτρωσις ἀπὸ τὸν Πόνον).
4) Ἡ Ὁδός, ἥτις ἄγει εἰς τὴν Ἀπολύτρωσιν ἀπὸ τὸν Πόνον.

1) Ἡ πρώτη Ἀλήθεια εἶναι διαπίστωσις τοῦ ὅτι πᾶσα ἐκδηλωθεῖσα ζωὴ εἶναι ***Πόνος***, ἐκτὸς ἂν ὁ ἄνθρωπος γνωρίζῃ πῶς νὰ τὴν ζῇ. Ἡ ἐκδηλωθεῖσα ζωὴ εἶναι πόνος ὑπὸ δύο ἐννοίας. Ἡ μία τούτων εἶναι ἔν τινι μέτρῳ ἀναπόφευκτος, ἀλλ' ἡ ἑτέρα εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου σφάλμα καὶ εὐκολώτατα δύναται ν' ἀποφευχθῇ.

Πᾶσα ἐκδηλωθεῖσα ζωὴ εἶναι, ὑπὸ μίαν ἔννοιαν, πόνος, λόγῳ τοῦ ὅτι ἀποτελεῖ ἕνα περιορισμὸν διὰ τὴν Μονάδα, ἡ ὁποία εἶναι τὸ ἀληθὲς Πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, περιορισμὸν τὸν ὁποῖον ἡμεῖς ἀδυνατοῦμεν παντελῶς νὰ συλλάβωμεν διὰ τοῦ φυσικοῦ ἐγκεφάλου μας, καθόσον οὐδεμίαν ἔχομεν ἰδέαν τῆς ὑψηλῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνωτέρας ζωῆς. Ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐλέχθη πάντοτε, ὅτι ὁ Χριστὸς προσφέρει Ἑαυτὸν ὡς θυσίαν, ὅταν κατέρχεται ἐν τῇ ὕλῃ. Εἶναι ἀναμφιβόλως μία θυσία, καθόσον ἀποτελεῖ ἕνα ἀνεκφράστως μέγαν περιορισμόν, διότι στερεῖ Αὐτὸν πασῶν τῶν ἐνδόξων δυνάμεων, αἵτινες εἶναι ἰδικαί Του ἐπὶ τοῦ οἰκείου εἰς Αὐτὸν πεδίου.

Τοῦτ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν Μονάδα τοῦ ἀνθρώπου: ἡ θυσία της εἶναι ἀναμφιβόλως μεγάλη, ὅταν αὕτη τίθεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς κατωτέρας ὕλης, ὅταν προεκβάλλῃ ἓν ἐλάχιστον τμῆμα ἑαυτῆς καὶ τοιουτοτρόπως δημιουργῇ ἓν «ἐγὼ» ἢ μίαν ἀτομικὴν ψυχήν.

Καίτοι ἀποτελοῦμεν ἐλάχιστον μόνον τμῆμα, εἴμεθα ἐν τούτοις μέρος μιᾶς μεγαλειώδους πραγματικότητος. Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ὑπερηφανευώμεθα διότι εἴμεθα μόνον ἓν τμῆμα, ἀλλ' ἔχομεν τὴν βεβαιότητα, ὅτι, ἐπειδὴ ἀποτελοῦμεν μέρος τοῦ Ἀνωτέρου, δυνάμεθα ἀποτελεσματικῶς νὰ ἀνυψωθῶμεν μέχρις Αὐτοῦ καὶ ν' ἀφομοιωθῶμεν πρὸς αὐτό. Ἰδοὺ τὸ τέλος τῆς ἐξελίξεώς μας. Καὶ ἂς ἐνθυμούμεθα, ὅτι καὶ ἐὰν ἐπιτύχωμεν τοῦ σκοποῦ τούτου μίαν ἡμέραν, τοῦτο δὲν θὰ εἶναι διὰ ν' ἀπολαύσωμεν τῆς προόδου μας, ἀλλὰ διὰ νὰ εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ συμβάλωμεν εἰς τὸ σχέδιον τῆς ἐξελίξεως. Πᾶσαι αἱ θυσίαι αὗται καὶ οἱ περιορισμοὶ δικαίως δύνανται νὰ περιγραφοῦν ὡς συνεπιφέροντες πόνον· γίνονται ὅμως μετὰ χαρᾶς δεκτοὶ ἅμα ὡς τὸ «ἐγὼ» ἀρχίσῃ πλήρως νὰ κατανοῇ.

Ἓν «ἐγὼ» δὲν κατέχει τὴν τελειότητα τῆς Μονάδος, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐννοεῖ πλήρως κατ' ἀρχάς. Ὀφείλει νὰ ἐκμάθῃ. Οἱ τρομακτικοὶ οὗτοι περιορισμοί, οἱ ὁποῖοι δημιουργοῦνται ἀνὰ πᾶσαν νέαν ἐν τῇ ὕλῃ κάθοδον εἶναι ἓν ἀναπόφευκτον γεγονός, καὶ διὰ τοῦτο πάντες οἱ πόνοι οὗτοι εἶναι ἀχώριστοι ἀπὸ τῆς ἐκδηλώσεως. Πρέπει ν' ἀποδεχθῶμεν τὸν περιορισμὸν τοῦτον ὡς ἓν μέσον διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπόν, ὡς ἓν μέρος τοῦ Θείου Σχεδίου.

Ἡ ζωὴ εἶναι συνήθως πόνος καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔννοιαν, ἀλλὰ πόνος, ὁ ὁποῖος δύναται ν' ἀποφευχθῇ ἐντελῶς. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ζῶν τὴν κοινὴν ζωὴν τοῦ κόσμου, δοκιμάζει συνήθως ἀνησυχίας πάσης φύσεως. Αἰτία τούτου εἶναι, ὅτι ἐμφορεῖται ὑπὸ παντοίων κατωτέρων ἐπιθυμιῶν οὐχὶ ἀναγκαίως κακῶν, ἀλλ' ἐπιθυμιῶν κατωτέρων πραγμάτων, καὶ λόγῳ τῶν ἐπιθυμιῶν τούτων, ὁ ἄνθρωπος εἶναι δεσμευμένος καὶ περιωρισμένος. Συνεχῶς ἀγωνίζεται διὰ νὰ ἀποκτήσῃ κἄτι, τοῦ ὁποίου στερεῖται, καὶ εἶναι πλήρης ἀδημονίας, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι βέβαιος περὶ τῆς ἀποκτήσεώς του· ὅταν δὲ τὸ ἀποκτήσῃ, ἀρχίζει ν' ἀνησυχῇ μὴ τυχὸν τὸ ἀπολέσῃ. Τοῦτο εἶναι ἀληθές, ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὸ χρῆμα, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν θέσιν καὶ τὴν ἐπιρροήν, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν κοινωνικὴν πρόοδον. Πάντες οἱ πόνοι αὐτοὶ προξενοῦσιν ἀδιακόπως ἀνησυχίας κατὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους.

Ὑπάρχουν ἕτερα ἀντικείμενα ἐπιθυμίας, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἀνώτερα τούτων, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἐν τούτοις ὑψηλότερα. Ποσάκις κάποιος, ἐπὶ παραδείγματι, νεανίας, ἐπιθυμεῖ τὴν ἀφοσίωσιν ἄλλου τινός, ὁ ὁποῖος δὲν τὴν ἀνταποδίδει, ὁ ὁποῖος δὲν δύναται νὰ τοῦ τὴν ἀνταποδώσῃ. Ἐξ ἑνὸς τοιούτου αἰσθήματος πηγάζουν συχνάκις μεγάλαι λύπαι, ζηλοτυπία καὶ κακὰ αἰσθήματα.

Εὐκόλως δυνάμεθα ν' ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἀλήθειαν τῆς μεγάλης ταύτης διδασκαλίας τοῦ Βούδδα, ὅτι ἅπασα ἡ ζωὴ δὲν εἶναι εἰμὴ πόνος, καθόσον ἀναμφίβολον εἶναι, ὅτι πάντες συνεχῶς ἔχομεν παντοειδεῖς περιέργους μικροσκέψεις, μικροανησυχίας, μικροστενοχωρίας, διὰ τὸ ἓν ἢ διὰ τὸ ἄλλο ζήτημα. Πάντα ταῦτα προξενοῦν στενοχωρίας καὶ βάσανα, ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον ἀναγκαιοῖ πρὸ παντὸς διὰ τὴν πρόοδόν μας εἶναι ἡ γαλήνη. Ὁ μόνος τρόπος ν' ἀποκτήσωμεν εἰρήνην, εἶναι ν' ἀπαλλαγῶμεν τελείως ὅλων αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ τοῦτο μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν δευτέραν Εὐγενῆ Ἀλήθειαν, τὴν Αἰτίαν τοῦ Πόνου.

2) Εἴδομεν, ἤδη, ὅτι ἡ ***Αἰτία τοῦ Πόνου*** εἶναι πάντοτε ἡ ἐπιθυμία. Ἐὰν εἷς ἄνθρωπος δὲν ἔχῃ ἐπιθυμίας, ἐὰν δὲν ἀγωνίζεται διὰ θέσιν, ἰσχὺν ἢ πλοῦτον, παραμένει ἐξ ἴσου ἥσυχος καὶ γαλήνιος καὶ ὅταν ἀποκτᾷ τὸν πλοῦτον ἢ τὴν θέσιν καὶ ὅταν τὰ χάνῃ. Ὡς ἄνθρωπος, φυσικά, θὰ ἐπιθυμήσῃ αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο, ἀλλὰ πάντοτε ἐν μέτρῳ καὶ ἠρεμίᾳ καὶ οὕτω ἀποφεύγει νὰ ἐκτεθῇ εἰς θλῖψιν. Γνωρίζομεν, ἐπὶ παραδείγματι, πόσον συχνὰ οἱ ἄνθρωποι καταβάλλονται ἀπὸ τὸν πόνον, ὁσάκις χάνουν λόγῳ θανάτου ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἀγαποῦν. Ἐὰν ὅμως ἡ ἀφοσίωσίς των ἐνετοπίζετο ἐπὶ ἑνὸς ὑψηλοτέρου ἐπιπέδου, ἐὰν ἠγάπων τὸν φίλον των, καὶ ὄχι τὸ σῶμα τοῦ φίλου των, δὲν θὰ ἐδοκίμαζον κανὲν αἴσθημα χωρισμοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου κανένα πόνον. Ἐὰν ὑπερεπιθυμοῦν τὴν ἔνσαρκον μετὰ τοῦ φίλου ἐπικοινωνίαν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου, τότε διὰ μιᾶς ἡ ἐπιθυμία αὕτη θὰ προξενήσῃ πόνον. Ἀλλ' ἐὰν

Digitized by Google

ἀποτινάξουν τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην καὶ ζήσουν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς ἀνωτέρας ζωῆς, ὁ πόνος ἐξαφανίζεται.

Ἐνίοτε οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνονται πόνον, ὅταν βλέπουν, ὅτι τὸ γῆρας ἐγγίζει. Ἐπιθυμοῦν τὴν δύναμιν καὶ τὰς ἰδιότητας, τὰς ὁποίας ἄλλοτε εἶχον. Εἶναι φρόνιμον δι᾽ αὐτοὺς ν᾽ ἀποβάλουν τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην, ν᾽ ἀντιληφθοῦν ὅτι τὰ σώματά των ἐξεπλήρωσαν τὸ ἔργον των, ὅτι, ἐὰν δὲν δύνανται πλέον, ὡς πρότερον, νὰ ἐργάζωνται, θὰ πρέπῃ ἐπίσης ἡσύχως καὶ εὐχαρίστως νὰ πράττουν πᾶν ὅ,τι δύνανται, καὶ νὰ μὴ λυπῶνται διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολήν. Ὀλίγον βραδύτερον θὰ ἀποκτήσουν νέα σώματα καὶ τὸ μόνον πρὸς ἐξασφάλισιν ἑνὸς καλοῦ σώματος μέσον, εἶναι ἡ ὅσον τὸ δυνατὸν καλυτέρα χρησιμοποίησις τοῦ παλαιοῦ τοιούτου, καὶ ἡ ἐν πάσῃ περιπτώσει παραμονὴ ἐν ἠρεμίᾳ, γαλήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ. Διὰ τοῦτο παρίσταται ἀνάγκη νὰ λησμονήσῃ καθεὶς τὸν ἑαυτόν του, νὰ ἀποβάλῃ πάσας τὰς ἐγωϊστικὰς ἐπιθυμίας του καὶ νὰ στρέψῃ τὴν σκέψιν του πρὸς τὸ ἔξω, ἐρχόμενος εἰς βοήθειαν τῶν ἄλλων, ἀναλόγως τῶν ἱκανοτήτων του.

3) Βλέπομεν ἤδη τίνι τρόπῳ ἐπιτυγχάνεται ***ἡ Κατάπαυσις τοῦ Πόνου*** καὶ τίνι τρόπῳ κτᾶται ἡ γαλήνη· διὰ τῆς προσηλώσεως πάντοτε τῆς προσοχῆς ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων πραγμάτων. Ὀφείλομεν ἀκόμη νὰ ζήσωμεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὁ ὁποῖος ποιητικῶς περιεγράφη ὡς *ὁ ἀστὴρ τοῦ πόνου*, ὡς πράγματι εἶναι διὰ τόσον πολλούς, ἴσως διὰ τὸ πλεῖστον τῶν ἀνθρώπων, ἐνῷ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι· δυνάμεθα, ἐν τούτοις, νὰ ζῶμεν εἰς αὐτὸν ἐντελῶς εὐτυχεῖς, ἐὰν δὲν εἴμεθα προσκεκολλημένοι εἰς αὐτὸν διὰ τῆς ἐπιθυμίας. Εἴμεθα ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἴμεθα, τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ δοκιμάζωμεν στενοχωρίας, ἀνησυχίαν καὶ πόνον. Ἀναμφιβόλως, τὸ καθῆκόν μας εἶναι νὰ βοηθῶμεν τοὺς ἄλλους κατὰ τοὺς πόνους των, τὰς ἀνησυχίας των καὶ τὰς στενοχωρίας των· ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς βοηθῶμεν ἀποτελεσματικῶς δὲν πρέπει νὰ ὑποκείμεθα εἰς αὐτὰ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι· πρέπει νὰ καταπραΰνωμεν γλυκέως πᾶσαν ταραχήν, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ ταῦτα, εὐθὺς ὡς ἤθελεν ἐμφανισθῇ, καὶ νὰ διατηρῶμεν τὴν γαλήνην μας καὶ τὴν εὐχαρίστησίν μας. Ἐὰν δεχώμεθα φιλοσοφικῶς τὴν κατωτέραν ταύτην ζωήν, θὰ ἴδωμεν ταχέως ὅτι δι᾽ ἡμᾶς ἡ λύπη καταπαύει σχεδὸν ἐντελῶς.

4) ***Ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα εἰς τὴν Ἀπολύτρωσιν ἀπὸ τὸν Πόνον*** ἐδόθη εἰς ἡμᾶς εἰς τὴν καλουμένην Εὐγενῆ Ὀκταπλῆν Ἀτραπόν, ἑτέραν ἐκ τῶν θαυμασίων τοῦ Βούδδα ὁμιλιῶν. Αὕτη εἶναι ὡραιοτάτη ἔκθεσις, δυναμένη νὰ γίνῃ δεκτὴ εἰς πάντα τὰ πεδία τῆς ἐξελίξεως. Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ στερούμενος ἀνατροφῆς, δύναται νὰ θεωρήσῃ ταύτην ἀπὸ τῶν κατωτέρων αὐτῆς ἀπόψεων καὶ νὰ εὕρῃ ἐν αὐτῇ εἰρήνην καὶ παρηγορίαν. Καὶ ὁ μεγαλύτερος φιλόσοφος δύναται καὶ αὐτὸς νὰ δεχθῇ ταύτην καὶ νὰ τὴν ἑρμηνεύσῃ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου του καὶ πολλὰ ἀπὸ αὐτὴν νὰ διδαχθῇ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *C. W. Leadbeater.* «Οἱ Διδάσκαλοι καὶ ἡ Ἀτραπός», μετάφρασις Ι. Ν. Χαρίτου]. Ι. Ν. ΧΑΡΙΤΟΣ

ἀληθειογράφος (ὁ)· ὁ τὴν ἀλήθειαν, ἢ περὶ ἀληθείας γράφων· οὕτως ἐπωνομάσθη ὁ *Θεόκλητος Φαρμακίδης* διὰ τὴν κατὰ τὸ 1852 συγγραφὴν αὐτοῦ «ὁ συνοδικὸς τόμος ἢ περὶ ἀληθείας».

ἀληθειολογία· ἡ περὶ τῆς ἀληθείας διδασκαλία. Τὸν ὅρον τοῦτον μετεχειρίσθη ὁ Ἄγγλος φιλόσοφος W. Hamilton ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς αὐτοῦ συγγράμμασι πραγματευόμενος περὶ τῶν κανόνων, καθ᾽ οὓς διακρίνεται ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ ψεῦδος. ΑΝ. ΣΑΚ.

ἀληθεῖς ***θέσεις τῶν ἄστρων*** (positions vraies, true positions) *[Ἀστρονομ.]*. Αἱ θέσεις τῶν ἄστρων αἱ εὑρισκόμεναι μετὰ τὴν διόρθωσιν ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς μεταπτώσεως καὶ τῆς κλονήσεως. Σ. Π.

— **ἀληθεῖς** ***συντεταγμέναι*** (coordonnées vraies, true coordinates). Αἱ συντεταγμέναι τῶν ἀστέρων διωρθωμέναι ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς μεταπτώσεως καὶ τῆς κλονήσεως. Σ. Π.

ἀληθὲς *[Φιλοσοφ.]*. Αἱ ἔννοιαι τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψευδοῦς ἀνάγονται εἰς τὰς ἀρχικὰς ἐννοίας καὶ δὲν ἐπιδέχονται, οὕτως εἰπεῖν, ὁρισμόν. Μὲ τοὺς διδομένους ὁρισμοὺς γίνεται ἁπλῶς μετατόπισις τῆς δυσκολίας. Κατὰ τὸν Russel, ὅ,τι εἶναι ἀληθές, εἶναι ἀληθές, ὅ,τι εἶναι ψευδές, εἶναι ψευδές· δὲν ἔχει τις σχετικῶς νὰ εἴπῃ τίποτε περισσότερον.

Οἱ διάφοροι ὁρισμοὶ τοῦ ἀληθοῦς, τοὺς ὁποίους εὑρίσκομεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας, ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰς διαφόρους φιλοσοφικὰς ὑποθέσεις τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως· ἵνα δὲ δοθῶσιν οἱ ὁρισμοὶ οὗτοι, εἴτε ἐλήφθησαν ὑπ᾽ ὄψιν τὰ μέσα δι᾽ ὧν διακρίνεται τὸ ἀληθὲς τοῦ ψευδοῦς (κριτήρια ἀληθοῦς), εἴτε ἐθεωρήθη ἡ ἔννοια τῆς ἀληθείας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀντικειμένου τῆς σκέψεως, εἴτε ἐθεωρήθη ἡ ἔννοια τῆς ἀληθείας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ σκεπτομένου ὑποκειμένου.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καρτεσίου ἔχομεν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τὸν κανόνα, καθ᾽ ὃν οὐδὲν ὀφείλομεν νὰ θεωρῶμεν ὡς ἀληθὲς πρὶν ἢ νοήσωμεν πλήρως καὶ σαφῶς τοῦτο (θεωρία τοῦ προφανοῦς). Ὁ κανὼν ὅμως οὗτος εἶναι ἀσαφὴς καὶ σκοτεινός, λαμβάνει δὲ σημασίαν τινὰ ἐκ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ καὶ τῶν ἐφαρμογῶν, ἃς ἔσχε (*Wundt*).

Ὁ Κάντιος ὑπεστήριξεν, ὅτι τὸ ὕψιστον σημεῖον πάσης γνώσεως δὲν εὑρίσκεται ἀναγκαίως εἰς τοὺς καθαροὺς ὁρισμοὺς τῆς νοήσεως, τοὺς εὑρισκομένους μακρὰν πάσης ἐμπειρίας (*Κριτικὴ Καντίου*).

Ὁ κανὼν τῆς παλαιᾶς θεωρίας τῆς γνώσεως, καθ᾽ ὃν δέον νὰ θεωρῶμεν ὡς ἀληθὲς γεγονός τι μόνον ὅταν ὑπάρχουν ἀποχρῶντες λόγοι δικαιολογοῦντες πλήρως τὴν πραγματικήν του ὑπόστασιν, εἰς τὰς ἐπιστήμας ἐφαρμόζεται ἀντιστρόφως· δηλαδὴ θεωροῦμεν εἰς αὐτὰς ὡς ἀληθές τι (παρεχόμενον εἰς τὴν ἐμπειρίαν) ἐφ᾽ ὅσον ἀποχρῶντες λόγοι δὲν ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ μὴ τὸ θεωρῶμεν ὡς τοιοῦτον.

Τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία τῆς ἐπιτυχίας τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν. Ἀρνητικὸς ὁρισμὸς τοῦ ἀληθοῦς δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὁ ἑξῆς: ἀληθὲς εἶναι ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου τὸ ἀντίθετον εἶναι ἀπαράδεκτον ὑπὸ τῆς νοήσεως, ἀκατανόητον (*Spencer*), ἢ πᾶν ὅ,τι φαίνεται ὡς ἀδύνατον νὰ εἶναι ἄλλως ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ἢ καὶ πᾶν ὅ,τι κατ᾽ ἀνάγκην οὕτως εἶναι.

Ἀλλὰ τότε προκύπτει τὸ ζήτημα· μήπως εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκλάβωμεν ὡς ἀναγκαῖον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι τοιοῦτον; (*St. Mill*)· π. χ. ὑπῆρξεν ἐποχή, καθ᾽ ἣν ἦτο ἀκατανόητον ὅτι εὑρίσκοντο ἄνθρωποι εἰς τοὺς ἀντίποδας· δὲν ἕπεται ἐξ αὐτοῦ ὅτι εἶναι ἀληθὲς ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἐκεῖ. Παρετηρήθη ὅμως ὑπὸ τοῦ Spencer ὅτι πρέπει νὰ γίνεται διάκρισις τοῦ ἀπιστεύτου ἀπὸ τοῦ ἀκατανοήτου· ἀπίστευτον εἶναι ὅ,τι πόρρω ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπαληθεύεται ἀπὸ τὸ πείραμα, ἐνῷ ἀκατανόητον εἶναι ὅ,τι ἀντιβαίνει πρὸς τὴν σκέψιν.

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας ἐγένετο ἀνέκαθεν διάκρισις τοῦ λογικῶς ἢ τυπικῶς ἢ κατ᾽ εἶδος ἀληθοῦς ἀπὸ τοῦ καθ᾽ ὕλην ἢ πραγματικῶς ἀληθοῦς· τυπικῶς ἀληθὲς εἶναι ἐκεῖνο δι᾽ ὃ ἔχομεν ἀλληλουχίαν τῆς ἀφῃρημένης σκέψεως καθ᾽ ἑαυτὴν κατὰ λογικὴν τάξιν ἢ καὶ συμφωνίαν τῶν διανοημάτων πρὸς τοὺς λογικοὺς κανόνας καὶ τὴν γνῶσιν ἀπηλλαγμένην ἀντιφάσεως. Ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο μαθηματικῶς ἢ λογικῶς καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ φυσικοῦ πειράματος ἢ τῆς ψυχολογικῆς παρατηρήσεως.

Καθ᾽ ὕλην ἢ πραγματικῶς ἀληθὲς εἶναι ἐκεῖνο καθ᾽ ὃ συμφωνεῖ ἡ γνῶσις πρὸς τὸ πραγματικὸν ἀντικείμενον αὐτῆς ἢ καὶ τὰ διανοήματα συμφωνοῦν πρὸς τὰ πράγματα· δυνάμεθα δὲ νὰ διακρίνωμεν πραγματικῶς ἀληθὲς ἐν σχέσει πρὸς τὰ φαινόμενα καὶ πραγματικῶς ἀληθὲς μεταφυσικόν· τὸ τελευταῖον θεωροῦμεν ὡς ἀληθὲς καὶ χωρὶς νὰ δυνάμεθα νὰ βεβαιωθῶμεν, ὅτι εἶναι τοιοῦτον ἢ καὶ ἀνεξαρτήτως πάσης μερικῆς θεωρίας καὶ πάσης θεωρίας γνώσεως.

Εἰς τὸ τυπικῶς ἀληθὲς ὑπάγεται τὸ μαθηματικῶς ἀληθές. Εἰς τὰ Μαθηματικὰ δεχόμεθα ἀληθὲς πᾶν ὅ,τι δὲν ἀντιφάσκει πρὸς τοὺς ὁρισμοὺς καὶ τὰ ἀξιώματα, τὰ ὁποῖα παρεδέχθημεν· π. χ. τὰ θεωρήματα τῆς Εὐκλειδείου γεωμετρίας εἶναι ἀληθῆ ἐφ᾽ ὅσον παραδεχόμεθα ὡς ἀληθὲς τὸ Εὐκλείδειον ἀξίωμα· ἀλλὰ καὶ τὰ θεωρήματα τῆς γεωμετρίας τοῦ Riemann εἶναι ἀληθῆ, ὅταν ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ τὸ ἀξίωμα, ὅτι ἐξ ἑνὸς σημείου οὐδεμία παράλληλος ἄγεται ἐπὶ ἄλλην κ. ο. κ. Οὕτως εἰς τὴν γεωμετρίαν τοῦ Εὐκλείδου ἀληθὲς εἶναι ὅτι: «εἰς πᾶν ἰσοσκελὲς ὀρθογώνιον τρίγωνον ὁ λόγος τῆς μιᾶς τῶν καθέτων πλευρῶν πρὸς τὴν ὑποτείνουσαν ἰσοῦται πρὸς $\sqrt{2}$», ἐνῷ εἰς τὴν τοῦ Riemann ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι μικρότερος τῆς $\sqrt{2}$ καὶ εἰς τὴν τοῦ Lobatschewski εἶναι μεγαλύτερος τῆς $\sqrt{2}$.

Σχετικῶς πρὸς τὰς διαφόρους γεωμετρίας ὁ Poincaré προχωρῶν ἔτι μᾶλλον ἀναφέρει: εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις πείραμα συγκεκριμένον, ὅπερ νὰ δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ εἰς τὸ Εὐκλείδειον σύστημα καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ συμβῇ αὐτὸ εἰς τὸ Λομπατξέβσκειον, ὥστε νὰ δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι κανὲν πείραμα δὲν θὰ εἶναι ποτὲ εἰς ἀντίφασιν μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ Εὐκλείδου· εἰς ἀνταπόδοσιν κανὲν πείραμα δὲν θὰ εἶναι ποτὲ εἰς ἀντίφασιν μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ Lobatschewski (Poincaré «Ἐπιστήμη καὶ Ὑπόθεσις»).

Δυνάμεθα χωροῦντες περισσότερον νὰ διακρίνωμεν ἀριθμητικῶς ἀληθές, γεωμετρικῶς ἀληθές, ἀλγεβρικῶς ἀληθὲς (Brunswig Les étapes de la philosophie mathématique 494, 197, 538).

Διακρίνομεν ἐπίσης φυσικὸν ἀληθές, ψυχολογικὸν ἀληθές, ἠθικὸν ἀληθές.

Παρατηρήσεις. 1) Ἐκ τῶν ἀνωτέρω βλέπομεν ὅτι διακρίνομεν τὰ διάφορα εἴδη τοῦ ἀληθοῦς ἐκ τῶν τρόπων δι᾽ ὧν φαίνεται, ἐκ τοῦ βαθμοῦ πραγματικότητος κτλ.

2) Πληρεστέρα ἀνάλυσις θὰ ἐδείκνυεν ὅτι ὑπάρχει ἑνότης μεταξὺ τοῦ τυπικῶς ἀληθοῦς καὶ πραγματικῶς ἀληθοῦς.

3) Μὲ τὰς νεωτέρας προόδους τῆς μαθηματικῆς ἐρεύνης ἐπὶ τῆς λογικῆς τοῦ ἀπείρου πολλαὶ καὶ οὐσιώδεις τροποποιήσεις ἐπέρχονται εἰς τὰς παλαιοτέρας περὶ τοῦ ἀληθοῦς ἀντιλήψεις. Π. ΖΕΡΒΟΣ

—**ἀληθὲς** ***ἐαρινὸν σημεῖον*** (point vernal ἢ equinox vrai, true equinox) *[Ἀστρονομ.]*. Ἡ θέσις τοῦ σημείου γ κατά τινα στιγμήν, διωρθωμένη ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς μεταπτώσεως καὶ τῆς κλονήσεως. Σ. Π.

—**ἀληθὲς** ***ζενὶθ*** *[Ἀστρονομ.]* Καλεῖται οὕτως, ἢ *ἀστρονομικὸν ζενίθ*, ἢ καὶ ἁπλῶς *ζενίθ*, πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τοῦ ***γεωκεντρικοῦ ζενίθ***, τὸ σημεῖον, καθ᾽ ὃ τέμνεται ἡ οὐράνιος σφαῖρα ὑπὸ τῆς κατακορύφου τοῦ τόπου (βλ. λ. ζενίθ). Σ. Π.

—**ἀληθὲς** ***μεσονύκτιον*** (minuit vrai, true ἢ apparent midnight, wahre Mitternacht) *[Ἀστρονομ.]*. Ἡ στιγμὴ τῆς κάτω μεσουρανήσεως τοῦ κέντρου τοῦ ἀληθοῦς Ἡλίου (βλ. λ. χρόνος). Σ. Π.

—**ἀληθὲς** ***φῶς*** *[Ἐλευθ. Τεκτ.]*. Ἐπωνυμία τοῦ τεκτονικοῦ ἔτους, ὅπερ «***κανονικὸν φῶς***» καὶ «*πνεῦμα σοφίας*» ἐπικαλεῖται. Οἱ τέκτονες συνήθως ἢ ἀντικαθιστῶσι τὸν πρῶτον ἀριθμὸν τοῦ ἔτους δι᾽ ἑνὸς μηδενικοῦ ἢ προσθέτουσιν εἰς τὸ χριστιανικὸν ἔτος τὸν ἀριθμὸν 4000. Οὕτω τὸ ἔτος 1927 γράφουσιν ἢ 0927 **Α. Φ.** ἢ 5927 **α. Α. Φ.**, ἤτοι ἀπὸ ἀληθοῦς φωτός. Τινὲς ἀντὶ τοῦ **Α. Φ.** μεταχειρίζονται καὶ ἄλλας σημάνσεις, οἷον τὴν A. L. (anno lucis), τὴν A. M. (anno mundi), τὴν συνήθη ἐν τῷ σκωτικῷ συστήματι A. H. (anno hebraico), τὰς ἐν χρήσει εἰς τὰ λείψανα τῶν ἱπποτικῶν ταγμάτων τοῦ μεσαίωνος οἷον, τὴν ὑπὸ τῶν Ἱπποτῶν τῆς βασιλικῆς ἁψῖδος A. J. (anno inventionis), τὴν ὑπὸ τῶν Ναϊτῶν A. D. (anno depositionis), τὴν ὑπὸ τῶν Νεωναϊτῶν A. O. (anno ordinis) κλπ. (Πλείονα **βλ. ἐν λ. ἔτος τεκτονικόν**). Δ. Π. Κ.

ἀλήθευμα (τό)· ἀληθὴς λόγος· ἀντίθ. *ψεῦδος* ἢ *ψευδολογία*.

ἀλήθευσις (ἡ)· τὸ ἀληθεύειν, ἡ ἐπαλήθευσις.

ἀληθευτὴς (ὁ)· ὁ ἀληθεύων, ὁ λέγων ἀληθῆ, ὁ ἐπαληθεύων τι.

ἀληθεύω· λέγω ἀληθῆ, ὁμολογῶ ἀληθινὰ πράγματα· ἀντίθ. *ψεύδομαι* ‖ συνήθως εἰς τὸ τρίτον ἑν. προσ. ***ἀληθεύει***, εἶναι ἀληθές· «**ἀληθεύει ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου;**» ἢ ἀπροσώπ. «**ἀληθεύει ὅτι ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος;**» ‖ **ἰδιωματ.** ἐπαληθεύω, πραγματοποιοῦμαι, ἰδίως ἐπὶ ὀνείρου «**ἀλήθευσε τὸ ὄνειρο ποὺ εἶδα**», ἄλλως *ἐδήλησε*.

ἀληθὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ μὴ λανθάνων, ὁ μὴ κεκρυμμένος, ὁ φανερός, ὁ εἰλικρινής, ὁ σύμφωνος πρὸς τὰ πράγματα· ἀντίθ. *ψευδής*· «**ἀληθὴς εἴδησις**» ‖ αὐτὸς καθ᾽ αὑτόν, ὁ ἀκραιφνής, ὁ κατ᾽ οὐσίαν τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος· «**ἀληθὴς φίλος, —στρατιώτης, —δικαστὴς κ.τ.τ.**», «**ἀληθὴς πατριώτης, —χριστιανός**» δηλ. ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πατριδοκάπηλον, τὸν χριστιανοκάπηλον κ.τ.λ.—Παραθ. ***ἀληθέστερος, — έστατος.***—Ἐπίρρ. ***ἀληθῶς*** [βλ. **καὶ ἀλήθεια, ἀληθές**]. Β. Φ.

— **ἀληθὴς** ***ἐκλειπτικὴ*** *[Ἀστρονομ.]*. Ἡ θέσις τῆς ἐκλειπτικῆς, λαμβανομένης ὑπ᾽ ὄψιν τῆς διορθώσεως τῆς μεταπτώσεως καὶ τῆς κλονήσεως. Ὑπὸ ἀνάλογον ἔννοιαν χρησιμοποιεῖται καὶ ὁ ὅρος ***ἀληθὴς λόξωσις τῆς ἐκλειπτικῆς.*** Σ. Π.

— **ἀληθὴς** ***κίνησις*** καὶ — ***περιστροφὴ*** *[Ἀστρ.]*. Ὀνομάζονται οὕτω ἡ καὶ ***πραγματικὴ*** καλουμένη κίνησις τῶν οὐρανίων σωμάτων (ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν ***φαινομένην*** κίνησιν αὐτῶν) καὶ ἡ καὶ ***ἀστρικὴ*** καλουμένη περιστροφὴ τοῦ ἡλίου, τῶν πλανητῶν κ. λ. π. περὶ τὸν ἄξονά των (ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν ***φαινομένην*** ἢ ***συνοδικὴν*** περιστροφήν). Σ. Π.

— **ἀληθὴς** ***ἄξων τῆς Γῆς*** καὶ — ***ἰσημερινός*** *[Ἀστρονομ.]*. Ἡ θέσις τοῦ ἄξονος τῆς Γῆς καὶ τοῦ ἰσημερινοῦ, λαμβανομένης ὑπ᾽ ὄψιν τῆς διορθώσεως τῆς μεταπτώσεως καὶ τῆς κλονήσεως. Σ. Π.

— **ἀληθὴς** ***ἥλιος*** (Soleil vrai, true ἢ apparent Sun, wahre Sonne) *[Ἀστρονομ.]*. Καλεῖται οὕτω ἐν τῷ προσδιορισμῷ τοῦ χρόνου τὸ πραγματικὸ ἄστρον τῆς ἡμέρας, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸν *μέσον ἥλιον*.

Ὁ χρόνος ὁ παρερχόμενος μεταξὺ δύο διαδοχικῶν ἄνω μεσουρανήσεων τοῦ κέντρου τοῦ *ἀληθοῦς ἡλίου*, λέγεται ***ἀληθὴς ἡμέρα***· ἡ στιγμὴ τῆς ἄνω μεσουρανήσεως τοῦ κέντρου αὐτοῦ λέγεται ***ἀληθὴς μεσημβρία*** (midi vrai, true noon ἢ apparent noon, wahre Mittag)· ἡ δὲ ὡριαία γωνία τοῦ ἀληθοῦς ἡλίου ***ἀληθὴς ἡλιακὸς χρόνος*** (temps vrai, true ἢ apparent time, wahre Zeit) [βλ. λ. χρόνος]. Σ. Π.

Digitized by Google

—ἀληθὴς πανσέληνος [Ἀστρονομ.]. Καλεῖται ·τως ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ινσέληνον, ἡ ἀστρονομικῶς ἀκριβὴς στιγμή, :θ' ἣν ἡ Σελήνη εἶναι πλησιφαὴς (βλ. λ. Πάσχα). Σ. Π.

ἀλῆθι (τό), καὶ ἀλῆθι· τὸ πρώϊμον σῦκον, ἀτε-ῦς συνήθως διαπλάσεως καὶ ἀκατάλληλον πρὸς ῶσιν· ἐν Ἰκαρίᾳ τὸ μαγιόσυκον. Δ. ΛΟΥΚ.

Ἀληθινὴ (ἡ), καὶ Ἀληθενή. Βαπτιστικὸν ὄνομα ναικῶν (Ἰκαρία)· ἀπὸ τοῦ χαιρετισμοῦ τοῦ Πά-α «ἀληθινῶς ἀνέστη».

Ἀληθινή. Χωρίον ἀνῆκον πρότερον εἰς τὸν ιμον Πλατάνου, ἐπαρχίας Καινουρίου, Ν. Ἡρα-είου Κρήτης, νῦν δὲ ἀποτελοῦν ἀγροτικὸν δῆ-ιν μὲ 208 κατ. Κεῖται εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐπαρ-ίας, εἶναι δὲ σύδενδρος καὶ κατάρρυτος, ἀληθι-ς παράδεισος, κατὰ τὸν Λαμπρινάκιν (Γεωγρα-ι Κρήτης), ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα. Τὸ δὲ ἔδαφος ·της εἶναι εὐφορώτατον, ὅθεν καὶ κακόζηλον ικὸν δίστιχον:

Τὸ Πέρι, ἡ Ἀληθινὴ καὶ τὸ Πετροκεφάλι,
Ἐτουτανὰ τὸ κάνουνε τσῆ Μεσαρὲς τὸ φάλι.

Κεῖται πρὸς Α. τῆς κωμοπόλεως Πόμπιας, ἀφ' ἀπέχει ἡμίσειαν ὥραν. Ἀπὸ τοῦ Ἡρακλείου :έχει 10 ὥρας, ἀπὸ δὲ τῶν Ἁγ. Δέκα 2 ὥρας. πάγεται ἀστυνομικῶς εἰς τὸν σταθμὸν Πόμπιας ν ὑποδιοίκησιν Ἁγ. Δέκα καὶ τὴν διοίκησιν ρακλείου· δικαστικῶς εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον Μοι-ὸν καὶ τὸ πρωτοδικεῖον Ἡρακλείου, ἐφοριακῶς ι ταμιακῶς εἰς τὴν Μεσσαρᾶν καὶ ταχυδρομι-ῶς εἰς τὸ ταχυδρ. Καινουρίου. —Ω.

—Ἀληθινή. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σύρου, τῇ ὁμωνύμῳ νήσῳ τῶν Κυκλάδων. Ἀπέχει τῆς ·λεως Σύρου 20 λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ ἔχει 57 κα-ίκους.

ἀληθινογνωσία (ἡ)· ἡ γνῶσις τοῦ ἀληθοῦς.

ἀληθινολογία (ἡ)· τὸ νὰ λέγῃ τις ἀληθινά· ληθινολογίας ἐπίφασις».

ἀληθινός, — ή, — όν· (δημοτικώτερος τύπος τοῦ ηθής), ἀληθής, ἀψευδής, πραγματικός· «ἀληθινὰ ιαι αὐτὰ ποὺ λὲς;» || αὐτὸς καθ' αὑτόν, ἀκραι-ής, γνήσιος· «ἀληθινὸ χρυσάφι,—μαργαριτάρι» || ληθινὴ πατρίδα», ὁ τόπος τῆς γεννήσεώς μου καὶ ν γονέων μου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν θετὴν πα-ίδα, ἤτοι τὴν ξένην χώραν, ὅπου τις εὐδοκιμεῖ. πίρρ. ἀληθινὰ καὶ ἀληθινῶς· συνήθως εἰς τὸν ιρετισμὸν τοῦ Πάσχα: «—Χριστὸς ἀνέστη.—Ἀλη-ῶς ἀνέστη».

Ἀληθινός (ὁ).—1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλ-ις ἐν Πόντῳ ἔχον 150 κατοίκους Ἕλληνας πρὸ ὐ παγκοσμίου πολέμου, ἐκ τῶν ὁποίων ὅσοι ωθησαν ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ηθυσμῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας καὶ ιῴκησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. — 2) Χωρίον τῆς αρχίας Ὄφεως τοῦ Πόντου, κατοικούμενον σή-ρον μόνον ὑπὸ Μουσουλμάνων ἀπογόνων τῶν λαιῶν Ἑλλήνων κατοίκων, οἱ ὁποῖοι, καθὼς ὶ οἱ πλεῖστοι κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας, διὰ νὰ αλλαγοῦν ἀπὸ τὰς πιέσεις τῶν Τούρκων καὶ ἀφόρητα δεινὰ τῆς δουλείας ἐξομόσαντες τὴν τριον θρησκείαν ἐδέχθησαν τὸν ἰσλαμισμὸν τὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ἀληθινότης (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ ἀληθινοῦ.

Ἀληθινοῦ (τό). Μικρὸν χωρίον τῆς νήσου Κύ-ου, κείμενον κατὰ τὴν νοτίαν πλευράν, τοῦ δια-ρίσματος Μόρφου, τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας, ἡ ·οία εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινή. Ἀριθμεῖ ιι τοὺς 80 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν ωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Κ. Μ. ΚΑΡ.

ἀληθοέπεια· τὸ νὰ λέγῃ τις τὴν ἀλήθειαν.

ἀληθοεπής· ὁ λέγων τὴν ἀλήθειαν.

ἀληθολάτρης (ὁ)· ὁ λάτρις τοῦ ἀληθοῦς.

ἀληθολογία· βλ. ἀληθειολογία.

ἀληθολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ λέγων τὴν ἀλήθειαν· ιηθολόγος ἐλευθερία», ἡ ἐλευθερία ἡ ἐπιτρέπουσα λέγειν τὰ ἀληθῆ.

ἀληθομανής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ μετὰ πάθους ιζητῶν τὴν ἀλήθειαν, ὁ εἰς ἄκρον ἀληθοεπής· :θ. ψευδομανής.

ἀληθομανία (ἡ)· ἡ μετὰ πάθους προσκόλλη-εἰς τὴν ἀλήθειαν· ἀντιθ. ψευδομανία.

ἀληθόμαντις (ὁ καὶ ἡ)· ὁ ἀληθῆ μαντευόμενος, ιροφητεύων ἀληθῆ, ὁ προορατικὸς τῶν ἀδή-ν· ἀντιθ. ψευδόμαντις.

ἀληθοποιῶ (—έω)· ἀποδεικνύω τι ἀληθές, πρα-ιτοποιῶ.

ἀληθοπτερίδαι (Alethopteridae Schmp.) [Πα-λαιοζ.]. Κατηγορία τῶν πτεριδοσπέρμων φυτῶν ὧν ἡ κατασκευὴ τοῦ ῥιπιδίου εἶναι πτεροσχιδὴς καὶ εἰς τὴν βάσιν πολλάκις διχαστική. Φυλλίδια πε-κοπτεριδικά, ἀρτηριώσεις πτεροσχιδὴς ἢ δικτυωτὴ μετὰ σχεδὸν πάντοτε ἐκπεφρασμένης κεντρικῆς ἀρτηρίας. Θ. Σ.

ἀληθόπτερις (Alethopteris Sternberg) [Πα-λαιοζ.]. Γένος τῆς κατηγορίας τῶν ἀληθοπτερίδων. Ἀρτηριώσεις πτε-ροειδῆς. Αἱ τυπι-καὶ αὐτῆς μορφαὶ ἔχουσι φυλλίδια μακρὰ καὶ γλωσ-σοειδῶς κατερ-χόμενα. Εἰς τὸ γένος τοῦτο ὑπά-γονται πάντα τὰ εἴδη τὰ ἀπαντῶν-τα εἰς τὸ ἀνθρα-κικὸν σύστημα. Ἔχει δὲ φυλλί-δια συνηυξημένα διὰ τῆς βάσεώς των καὶ ἰσχυρὸν καὶ παχὺ κεντρι-κὸν νεῦρον ἐξι-κνούμενον μέχρι τοῦ ἀκροτάτου ἄκρου. Τὰ φυλ-λίδια εἶναι ἰσχυ-ρῶς θολωτὰ καὶ πολλάκις περα-τούμενα κατὰ τοι-οῦτον τρόπον ὥ-στε νὰ ὑπενθυ-μίζωσι καρποποι-ήσιν, ἂν καὶ καρ-πικὰ ὄργανα δὲν παρετηρήθησαν εἰς τὸ γένος τοῦτο, ὅπερ εἶναι διαδεδομένον ἰδίως εἰς τὸ μέ-σον καὶ εἰς τὸ ἄνω προσοδοφόρον ἀνθρακικὸν σύ-στημα.

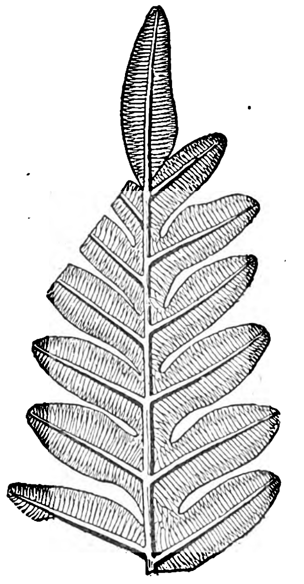

Ἀληθόπτερις lonchitica.

Συνήθως Alethopteris serli, Alethopteris lonchitica καὶ Alethopteris Grandini παρουσιάζονται εἰς τὸ ἄνω προσοδοφόρον ἀνθρακικόν, ἐνῷ Alethopteris decurreus μετὰ λεπτοτέρων φυλλιδίων εἰς τὸ μεσαῖον προσοδοφόρον ἀνθρακικόν. Εἰς τὰς ἀρχαιοτάτας ἀφ' ἑτέρου μορφὰς τοῦ κάτω προσοδοφόρου ἀνθρακικοῦ ἀνή-κει ἡ μικρὰ Alethopteris parva τῆς ἄνω Σιλε-σίας, εἰς δὲ τὸ κούλμιον οὐδεμία ἀληθόπτερις μέχρι τοῦδε παρουσιάσθη. Μορφαὶ ὁμοιάζουσαι πρὸς τὴν ἀληθόπτεριν, αἵτινες ὅμως μὲ τὸ γένος Alethopteris τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχουσι, ἐμφανίζονται καὶ εἰς τὸν μεσοζωϊ-κὸν αἰῶνα, ἐξ ὧν πρέπει ν' ἀναφέρωμεν τὴν Thinnfeldia. Θ. Σ.

Ἀληθόπτερις marginata.

ἀληθορκῶ (—έω)· ὁμολογῶ ἀληθῆ ἐνόρκως· ἀντιθ. ψευδορκῶ.

ἀληθοσύνη (ἡ)· ἀλήθεια· ἀντιθ. ψευδοσύνη.

ἀληθοφάνεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἀληθοφανές· τὸ νὰ ἐμφανίζῃ τις ἄποψιν ἀληθοῦς καταστά-σεως, πραγματικότητος.

ἀληθοφανής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ φαινόμενος ἀλη-θής, ὁ ἐμφανίζων ἄποψιν ἀληθῆ, πραγματικήν.

Ἀληθοφιλοτική ἑταιρία. Ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ κό-μητος Manteuffel τῷ 1736 ἐν Βερολίνῳ, εἰργά-ζετο δ' εἰς 5 βαθμοὺς κατὰ τὸ σύστημα τῶν κτι-στῶν τοῦ μεσαίωνος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Holderrieder Historische Nachricht von der Weissenfelsischen Alethophilotischen Gesellschaft, Λει-ψία 1750.—Merzdorf Denkmünzen der Freimaurerbrüderschaft Ἀφ. 96 σ. 43. ΔΙΟΝ. Π. Κ.

ἀληθοφοβία (ἡ)· ὁ φόβος τοῦ ἀληθοῦς, τὸ νὰ φοβῆταί τις τὴν ἀλήθειαν.

ἀλήθω· ἀντὶ ἀλέθω (βλ. λ.).

ἀλήθωρος· βλ. ἀλλήθωρος.

Ἀλήιον Πεδίον [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Ἡ νοτιοανα-τολικῶς τοῦ Ταύρου μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ταρ-σοῦ ἢ Κύδνου (σημ. Ταρσοὺς Τσάϊ) καὶ Πυράμου (σημ. Γιαϊχοὺν Τσάϊ ἢ Δζιχὰν Ἰρμάκ), διαρρεομένη δὲ ὑπὸ τοῦ Σάρου (σημ. Σεϊχοὺν Τσάϊ) παραθα-λασσία πεδιὰς τῆς Κιλικίας, ἐπικοινωνοῦσα πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Ἰσσοῦ διὰ τῶν Ἀμανίδων ἢ Ἀμανικῶν Πυλῶν (βλ. λέξεις ὡς καὶ λ. Ἀλεξαν-δρέττα). Εἶναι ἡ σύγχρονος Πεδιὰς τῶν Ἀδάνων τῶν Ἑλλήνων, ἡ Τσουκοὺρ Ὀβὰ τῶν Τούρκων, ἡ νοτίως τῆς παραλλήλου τῶν 37° καὶ μέχρι τῆς θαλάσσης ἀφ' ἑνός, μεταξὺ δὲ τῶν μεσημβρινῶν 34° 50' καὶ 35° 35' (χάρτης ἀγγλικὸς 2606: Candia to Alexandretta), ἐκτεινομένη. Παράγει βάμ-βακα, σῖτον καὶ καπνόν, καὶ συχνὰ τὸν χειμῶνα κα-τακλύζεται πλημμυρούντων τῶν ποταμῶν.

Ἡ ὀνομασία τῆς Ἀλήιον εἶναι ἀρχαιοτάτη. Κατὰ τὴν μυθολογίαν «κὰπ πεδίον τὸ Ἀλήιον οἶος ἀλᾶτο, ὃν θυμὸν κατέδων πάτον ἀνθρώπων ἀλεεί-νων» (Ἰλιὰς Ζ, 201) ὁ Βελλεροφόντης γενόμενος θεομισής, διότι ἠθέλησε νὰ ἀναβῇ τὸν οὐρανὸν ἱππεύων τὸν Πήγασον, ὃν ὁ Ζεὺς θυμωθεὶς κατέρ-ριψεν εἰς τὴν πεδιάδα (Πινδ. Ὀλ. ΙΓ', 60, Ἰσθ. Ζ' 64) «μόνος ἐπλανᾶτο ἐκφεύγων τὴν μετ' ἀνθρώπων συνδιατριβήν, εἰς μελαγχολίαν ἐκφυλισθείς» (Εὐστα-θίου Σχολ. εἰς Ἰλιάδα Π, 102, 36), καθ' ἃ καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς «Προβλήμασι» (Λ, α) ἐξηγεῖ. Παρά τινων ὅμως θεωρεῖται, ὅτι τὸ ὡς πρὸς τὸν Βελλεροφόντην Ἀλήιον ἦτο ἐν Λυκίᾳ. Καὶ ὅταν Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπου διέταξε τοὺς Δᾶτιν καὶ Ἀρ-ταφέρνην, ὅπως ἐξανδραποδίσωσι τὰς μὴ προσε-νεγκούσας «γῆν καὶ ὕδωρ» εἰς ἔνδειξιν ὑποταγῆς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, καὶ δὴ τὴν Ἐρέτριαν καὶ τὰς Ἀθήνας, μὲ ῥητὴν ἐντολὴν «ἀγαγεῖν αὐτῷ εἰς ὄψιν τὰ ἀνδράποδα», εἰς τὸ Ἀλήιον πεδίον συνή-χθη ὁ στρατός των, ὅ τε κατὰ γῆν καὶ «ὁ ναυτι-κὸς πᾶς στρατός, ὁ ἐπιταχθεὶς ἑκάστοισι· παρεγέ-νοντο δὲ καὶ αἱ ἱππαγωγοὶ νέες» (Ἡροδ. ΣΤ. 95).

Καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, μετὰ τὴν παραμο-νήν του ἐν Σόλοις, ὅπου προσήνεγκε θυσίας εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ ὅπου διωργάνωσε, χάριν τῆς στρατιᾶς του καὶ τῶν Σολέων εἰς οὓς ἐπέτρεψε νὰ δημοκρατῶνται, γυμνικοὺς καὶ μουσικοὺς ἀγῶ-νας, ἀφοῦ ἀνέζευξε τὸν Ταρσὸν (δηλ. τὸν Κύδνον) διέταξε τὸν μὲν Φιλώταν ἀρχηγὸν τοῦ ἱππικοῦ του νὰ ὁδηγήσῃ αὐτὸ εἰς τὸν Πύραμον διὰ τοῦ Ἀληίου Πεδίου, αὐτὸς δὲ ὁδεύων ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πεζικοῦ του καὶ τῆς βασιλικῆς ἴλης, ἠκολού-θησε τὴν ἀκτὴν τῆς πεδιάδος, μέχρι Μαγάρσου τῆς κατὰ τὴν νοτίαν της ἐσχατιάν, ὅπου ἔθυσεν εἰς τὴν Μαγαρσίδα Ἀθηνᾶν. Ἐκεῖθεν δὲ ἀνεχό-μενος τὴν ἀνατολικὴν τῆς πεδιάδος ἀκτήν, πρὸς συνάντησιν τοῦ ἱππικοῦ του, μεθ' οὗ θὰ ἐπετίθετο κατὰ τοῦ ἐν Ἰσσῷ Δαρείου τοῦ Κοδομανοῦ, ἐστά-θμευσεν εἰς Μαλλὸν ἐν τῇ πεδιάδι καὶ ἔθυσεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀμφιλόχου (Στράβ. Didot ΙΔ, ε, 17, Ἀρριανοῦ Ἀνάβ. Β, ε, 8), ἀπογόνου τῶν Ἀρ-γείων Τημενιδῶν.

Κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον τέλος, ἐκεῖ συ-νεκεντροῦντο, πρὶν ἡ τὸ ἀγγλικὸν καταδρομικὸν «Δωρὶς» (Doris, βλ. λ. Ἀλεξανδρέττα) ἐμφανι-σθῇ ἐν τῷ Ἰσσικῷ κόλπῳ, τὰ στρατεύματα τὰ ὁποῖα ἐνίσχυσαν τὴν καθ' ὁδὸν ἐνισχυθεῖσαν καὶ πρὸς Συρίαν ὁδεύσασαν μεραρχίαν τοῦ Δζεμὰλ πασᾶ.

Προέρχεται δὲ ἡ ὀνομασία του κατὰ μὲν Ἡσύ-χιον τὸν Ἀλεξανδρῖνον ἐκ τοῦ «μὴ ἔχειν λήια», μὴ ἔχειν σπαρτά, ὡς στερουμένου βοσκημάτων. Τὸ Etymologicum magnum ὅμως θεωρεῖ ἄλλην τῆς ὀνομασίας τὴν ἐτυμολογίαν καὶ τονίζει «Ἰστέον ὅτι οἱ μὲν ἐψίλωσαν αὐτὸ (δηλ. τὸ Ἀλήιον) ἀπὸ τῆς ἄλης τοῦ Βελλεροφόντου, οἱ δὲ ἐδάσυναν ἀπὸ τοῦ τοὺς ἅλας ἐκεῖ πήγνυσθαι. Βέλτιον τὸ πρῶτον». ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἀλῖς (ἡ). Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Ἀργολίδος, καθέδρα τοῦ Προίτου καὶ τοῦ Περσέως. Πιθανῶς ἀρχαία ὀνομασία τῆς Τίρυνθος κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Εὐσταθίου. Κ. Μ. Κ.

Ἀληκάκης Ἰωάννης. Ἀγωνιστὴς καταγόμε-νος ἐκ τοῦ χωρίου Ἀκούμια τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τῆς Κρήτης ἐκ μεγάλης οἰκο-γενείας. Κατ' ἀρχὰς ὑπεκρίνετο οὗτος ὅτι ἦτο ἐξισλαμισμένος Κρής, μόλις ὅμως ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις ἀπεκαλύφθη, μετὰ τούτου δὲ καὶ ὅλη ἡ οἰκογένεια Ἀληκάκη, ὡς Χριστιανός, καὶ ἐπολέμησεν ἐπὶ μίαν δεκαετίαν μετὰ τῶν ἄλλων ἐπαναστατῶν. Ὅταν κατὰ τὸ ἔτος 1830 ἀπεκλεί-σθη ἡ Κρήτη τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἀληκάκης ἐγκαταλείπων ὅλην τὴν περιουσίαν του παρέμει-νεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Περὶ τὸ 1841 κατῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν Κρήτην ἵνα ἀγωνισθῇ ὑπὲρ αὐτῆς, τῷ δὲ 1858 ἐτραυματίσθη ὑπὸ Τουρκοκρητῶν σοβαρώτατα. Μετά τινα ἔτη ἀπέθανεν ἐν Ρεθύμνῃ παντελῶς ἄπορος. Κ. Μ. Κ.

Ἀλήκαμπος. Μικρὰ ὀρεινὴ περιφέρεια τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων, περι-λαμβάνουσα τὰ χωρία Ἀλήκαμπος, Μαθές, Φι-λίππου, Μᾶζα, Χάμπαθα, Φονές, Ἀσπροσυκιὰ καὶ Μαρουλόγκρεμος, ἐκτισμένα ἐπὶ τῶν δυσπροσί-των ἀρκτικῶν κλιτύων τῶν Λευκῶν Ὀρέων. Ἡ ὀρεινὴ αὐτὴ περιφέρεια συγκοινωνεῖ μετὰ τῶν Χανίων διὰ τῆς ἱστορικῆς κοιλάδος τῶν Βρυσῶν τοῦ Ἀποκορώνου, μετὰ τῆς Ρεθύμνης διὰ τῶν στενῶν τοῦ Ἁλμυροῦ καὶ μετὰ τῶν Σφακίων διὰ τῆς φάραγγος Κράπης — Ἀσκύφου.

[Τὰ κατὰ τὴν περιφέρειαν ταύτην ἐκτυλιχθέντα γεγονότα ἐκτίθενται ἐν λ.: Ἀποκόρωνας καὶ Σφακιά.] Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

'Αλῆ-Καρᾶ. 'Εξοχικὴ συνοικία τῆς πόλεως Τρικκάλων ἀριθμοῦσα 218 κατοίκους, οἱ ὁποῖοι ὅμως συνυπολογίζονται εἰς τὴν πόλιν.

'Αλήκιοϊ *(Ἄνω καὶ Κάτω)*· βλ. Μανδριὰ *Ἄνω καὶ Κάτω.*

'Αλῆ-Κιρίκ· βλ. Κυρά-Καλή.

'Αληκοντοῦζι. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Φλεσσιάδος, ἀνήκων εἰς τὴν ἐπαρχίαν Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κεῖται εἰς ὀρεινὴν τοποθεσίαν (κατὰ τὰς Ν.Α. παραφυάδας τοῦ Αἰγαλέου) καὶ οὐ μακρὰν τῆς θέσεως ὅπου ἔγινε ἡ τοῦ Μανιακίου λεγομένη μάχη. 'Απέχει ἀπὸ τῆς Λιγουδίστης 2 ὥρ. καὶ 30', ἀπὸ δὲ τῆς Κυπαρισσίας Ν. Α. 11 ὥρας διὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, ἐνῷ δι' εὐθείας βατῆς μόνον 6. Κατοίκους ἔχει 117. Ι. Σ.

'Αλῆ-Κοτζᾶ. Χωρίον τῆς τουρκικῆς Θράκης (βλ. 'Ελπίς).

ἄληκτος,—*η*,—*ον*· ὁ μὴ λήξας, ὁ μὴ περατούμενος, ἀτελεύτητος, διηνεκής· «**ἄληκτον πένθος**».— 'Επίρρ. ἀλήκτως.

ἀληκτὼ (ἡ) (Alecto) *[Ζωολ.]*· βλ. **εὐπλόκαμος.**

'Αληκτὼ *[Μυθολ.]*. Μία τῶν τριῶν 'Ερινύων. Ἦτο θυγάτηρ τῆς Νυκτός, ἤ, κατ' ἄλλην παράδοσιν, τῆς Γῆς καὶ ἀδελφὴ τῆς Μεγαίρας καὶ τῆς Τισιφόνης. Εἶναι ἡ 'Αληκτὼ ἡ προσωποποίησις τῆς ἀκαταπαύστου ὀργῆς καὶ ἀνηλεοῦς μανίας (βλ. λ. 'Ερινύες). Γ. Δ. ΚΑΨ.

'Αληκτὼ (Alecto) *['Αστρον.]*. 'Αστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 465 ἢ ὑπὸ τὸ διακριτικὸν 1901 FW. 'Ανεκαλύφθη τῇ 13ῃ 'Ιανουαρίου 1901, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην 'Ιανουαρίου 1910, εἶναι τὰ ἑξῆς: $\alpha = 3,192$. $T = 2083$ ἡμ. $e = 0,238$ $i = 4^0\ 38'$. $L = 356^0\ 6'$. $\Omega = 305^0\ 33'$. $\Pi = 218^0\ 6'$. Σ. Π.

ἀλημέρευτος· βλ. ἀνημέρευτος.

ἀλημοσύνη (ἡ)· τὸ ἀφηρημ. τοῦ *ἀλήμων*, περιπλάνησις, ἀλητεία.

'Αλημάνοι. Συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ὑπαγόμενος ἄλλοτε εἰς τὸν δῆμον Κυπαρισσίας, ἀπέχων ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης δύο ὥρας πρὸς Α. Σήμερον ὑπάγεται εἰς τὴν κοινότητα Ραχῶν καὶ ἔχει κατοίκους 58.

'Αλῆ-Μισέ· βλ. Μέσα.

'Αλημνιώνατζης, ***Σεῒδ - Μουσταφᾶς.*** 'Οθωμανός, ὅστις συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ 'Ανδρέου Σωτηρίου, κατὰ τὴν 'Ελληνικὴν 'Επανάστασιν, παρέμεινεν ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ «'Ασπασία» ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῶν 'Ελλήνων μέχρι τοῦ 1828. Κ. Μ. Κ.

'Αλημπαρούτης, ***'Αντώνιος.*** 'Αγωνιστὴς καταγόμενος ἐκ Καρδαμύλης. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν 'Επανάστασιν ἐπὶ κεφαλῆς πολλῶν συγγενῶν καὶ φίλων του. Τῷ 1824 προήχθη εἰς ἑκατόνταρχον. Κ. Μ. Κ.

'Αλήμπεη. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος 'Αγίας Παρασκευῆς ἀνηκούσης εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Φιλιππιάδος τοῦ νομοῦ Ἄρτης. Κατοίκους ἔχει 234. Κεῖται ἐν πεδιάδι, 2 ὥρας Ν.Δ. τῆς Ἄρτης.

'Αλημπεή-κιοϊ· βλ. Βάτος.

— **'Αλημπεή-κιοϊ.** Χωρίον τῶν περιχώρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν κοιλάδα τῶν κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν ὀνομασίαν «*Γλυκέων ὑδάτων τῆς Εὐρώπης*» ἢ τοῦ Κεατχανέ, ἐπὶ τοῦ Κυδάρεως, ποταμίου, ὅπερ ἑνούμενον μετὰ τοῦ Βορβύσου (τουρκιστὶ *Κεατχανὲ - σοῦ*) ἀποτελεῖ τὸν κυρίως *Κεατχανέ*. 'Ο Κύδαρις ἐπὶ τοῦ ὁποίου κεῖται τὸ χωρίον καλεῖται τουρκιστὶ 'Αλημπεή-κιοϊ-σοῦ. Εἰς ἀπόστασιν δύο περίπου χιλιομέτρων ἄνωθι τῆς συμβολῆς τῶν δύο ποταμῶν περιεκλείσθη τῷ 1722-24 ἡ κοίτη τοῦ Κυδάρεως, ἐντὸς αὔλακος εὐθείας μήκους 400 περίπου μέτρων, ἐχούσης ἑκατέρωθεν κρηπίδωμα ἐκ λαξευτῶν λίθων. Τὴν αὔλακα ἐσκίαζεν ἐν εἴδει θόλου διπλῆ δενδροστοιχία ἐκ συκομορεῶν, αἰγείρων, πτελεῶν καὶ ἄλλων δένδρων, φυτευθεῖσα ὑπὸ τοῦ βεζύρου Δαμὰτ - 'Ιβραχὴμ πασᾶ χάριν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ αὐτοῦ πενθεροῦ, τοῦ σουλτάνου 'Αχμὲτ Γ', ὅστις ἀγαπῶν τὰς διασκεδάσεις καὶ ἐντρυφῶν εἰς τὰς ὡραίας ἐκείνας τοποθεσίας ἔκτισεν ἐκεῖ μικρὸν παλάτιον κατ' ἀπομίμησιν δῆθεν τῶν Βερσαλλιῶν, τοῦ Φονταινεμπλὼ καὶ τοῦ Μαρλύ. Πλησίον τοῦ χωρίου 'Αλημπεή-κιοϊ, μέχρι τοῦ ὁποίου ἀναπλέουσιν αἱ λέμβοι τὸν Κύδαριν, ὑπῆρχεν ἄλλη πυκνὴ δενδροστοιχία μετὰ δεξαμενῶν καὶ μαρμαρίνων καθισμάτων καὶ σκιάδος, ἥτις ἦτο ὁ ἀγαπητὸς περίπατος τοῦ 'Αχμὲτ Γ', ὀνομασθεῖσα *Χοσρὲβ - ἀμπὰτ* (κτίσμα τοῦ Χοσρόου). Κατὰ μίμησιν τούτου ἔκτισαν καὶ πλεῖστοι τῶν τότε Τούρκων μεγιστάνων κομψὰ περίπτερα παρὰ τὰς δύο ὄχθας τοῦ ποταμοῦ. 'Αλλ' ὁ παράδεισος οὗτος κατεστράφη τελείως τῷ 1730 εἰς μίαν ἐπανάστασιν τῶν γενιτσάρων ἐξεγερθέντων ὑπὸ τὸν διαβόητον 'Αλβανὸν Πατρώνα - Χαλὶλ καὶ ἐκθρονισάντων τὸν ρωμαντικὸν ἐκεῖνον καὶ φιλήδονον σουλτάνον. Ν. Μ.

'Αλήμπεη-τσιφλίκ. Χωρίον τῆς Τουρκικῆς Θράκης, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Τυρολόης. Ἔχει 23 κατοίκους. 'Απέχει ἡμίωρον τοῦ 'Αχμὲτ-Λῆ τῆς περιφερείας Σαλιχλῆ.

'Ο ἄσημος οὗτος χῶρος ἔγινε γνωστὸς ἐκ τῶν ἐπιτυχῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῷ 1919 πρὸς κατάληψιν τοῦ 'Αξαρίου, καθ' ὅσον εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐξεύχθη ὁ Ἕρμος ποταμὸς ἐν μιᾷ νυκτὶ ὑπὸ τῆς XIII διλοχίας Μηχανικοῦ διὰ βασταχοπήκτου γεφύρας (μήκους 40 μ.) καὶ οὕτω ἀνεφωδιάσθησαν ἐπιτυχῶς τὰ ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ μαχόμενα τμήματα. Σ. Χ. Τ.

«'Αλήμπεης ὁ *Κακοδικιώτης*». Τραγῳδία 'Αντ. 'Αντωνιάδου ὑποθέσεως κρητικῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῶν γενιτσάρων. Ἡ σκηνὴ ὑπόκειται εἰς Κακοδίκι Σελίνου. Ε. Γ.

'Αλημπενίσης, ***'Αναστάσιος.*** 'Αγωνιστὴς καταγόμενος ἀπὸ τὸ Περνάκι τῆς Εὐβοίας. 'Αναφέρεται ὅτι κατὰ τὰς πρώτας περὶ τὴν Κάρυστον μάχας τῷ 1821, κατέχων ὀχυρὰν θέσιν εἴς τινα ἀνεμόμυλον, ἐπροστάτευσεν ἐπὶ πολλὰς ὥρας πλεῖστα γυναικόπαιδα, φεύγοντα ἀπὸ τὴν περιοχήν, καὶ τὰ ἔσωσε προλαβόντα νὰ ἐπιβιβασθῶσι πλοιαρίων καὶ νὰ φύγουν εἰς Ἄνδρον. 'Επίσης διεκρίθη εἰς τὴν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας γενομένην ἐπίθεσιν εἰς τὴν θέσιν Δύστο ὅπου ἦσαν αἱ σιταποθῆκαι τοῦ 'Ομὲρ-βέη τοῦ Καρυστινοῦ, μετέπειτα διοικητοῦ τῆς Χαλκίδος. Γ. Δ. Κ.

'Αλῆ-Μπουγιούκ· βλ. Βαφειάδες.

ἀλήμων, —*ονος* (ὁ,ἡ)· ὁ ἀλώμενος, ὁ πλανώμενος, ὁ περιφερόμενος ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ὁ πλάνης.

'Αλήντας *[Παραλ. Γεωγραφ.]*. Ὕφορμος ἐν τῇ Δυτικῇ τῆς Χίου ἀκτῇ 1 μιλ. Β τοῦ ἀκρωτηρίου Τραχῆλι, ἤτοι περίπου εἰς πλάτος 37°24' καὶ μῆκος 25°59' (ὅρα χάρτης *Βορ. Αἰγαίου* εἰς σελ. 408—409 τοῦ Β' τόμου τῆς Μεγ. 'Ελλην. 'Εγκυκλοπαιδείας). Παρ' αὐτὸν θερμοπηγαί. 'Επὶ τοῦ 'Αγγλικοῦ χάρτου 1645=Gulf of Smyrna and the island of Khios, καθὼς καὶ ἐν τῷ Mediterranean Pilot τόμ. IV: Khios island, ὁ ὕφορμος οὗτος σημειοῦται Aluntha, δηλαδὴ μὲ τὸ παλαιόν του ὄνομα ('Αλούνδα). Σ. Ε. Λ.

'Αληόμπεης. Διάσημος Τουρκαλβανὸς ὁπλαρχηγὸς τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς 'Ελληνικῆς 'Επαναστάσεως, διετάχθη ὑπὸ τοῦ Χουρσὴτ πασᾶ ν' ἀκολουθήσῃ μὲ τοὺς χιλίους πεντακοσίους ἐφίππους τσάμηδες, οἵτινες ἀπετέλουν τὸ ἐπίλεκτον σῶμά του, τὸν Κεχαγιάβεην Μουσταφᾶ, ὅστις ἐστέλλετο εἰς Τρίπολιν νὰ περισώσῃ τὰ χαρέμια τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν φρουρὰν τοῦ καϊμακάμη Μεχμὲτ Σαλήχ, κατὰ τῶν «ἀσίξηδων», ὡς ἐκαλοῦντο οἱ ἐπαναστάται. 'Ο 'Αληόμπεης ὅστις, ἅμα τῇ ἀφίξει του, πολλοὺς Τριπολιτζιώτας ἔσωσεν ἀπὸ βέβαιον θάνατον, ἐπειδὴ δὲν ἠνείχετο νὰ τυραννοῦν ἀθώους, προεῖδε τὴν τελικὴν νίκην τοῦ 'Αγῶνος. Διηγεῖται ὁ Πρωτοσύγγελλος Φραντζῆς ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν ἡτοιμάσθησαν οἱ 'Οθωμανοὶ διὰ τὴν κατὰ τὸ Βαλτέτζι (δευτέραν) ἐκστρατείαν, ἐνῷ ἡτοιμάζετο καὶ αὐτὸς νὰ συνεκστρατεύσῃ, οἱ ἐν τῷ καταλύματι αὐτοῦ διαμένοντες Ἕλληνες Τριπολιτζιῶται ἐξελθόντες ἐκ τῶν ὑπογείων τῷ ἐπηύχοντο. 'Ο 'Αληόμπεης δέ, ἀποταθεὶς πρὸς τὸν Παναγιώτην Γιαννακόπουλον, ἕνα τῶν ἐπισημοτέρων ἐν τῇ πόλει, εἶπε: «Ἐ ὀρὲ κὺρ Παναγιωτάκη. Πρὰ σήμερα θὰ χωρίσῃ ὀρὲ τὸ βρα ἀπὸ τὸ σιτάρι. Σήμερα θὰ φανῇ τίνος θὲ λὰ τὸ δώσῃ ὁ Θεός. Κι' ἂν τζακίσωμε τὸ μύτη τῶν Ρωμαίων, εἶναι δικό μας. Κι' ἂν μᾶς τζακίσουν τὸ μύτη εἶναι δικό σας». Μετὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐξεστράτευσεν ὡς ἥρως ὁμηρικός. 'Επανελθὼν ἐκ τῆς δευτέρας μάχης τοῦ Βαλτετζίου, καταβὰς τοῦ ἵππου του εἶπε πάλιν εἰς τὸν Γιαννακόπουλον: «Ἐ ὀρὲ κὺρ Παναγιωτάτη. 'Ορὲ βάλλαχι μπίλλαχι, μὰ τὸ Θεό, δικό σας εἶναι. Τὸ κερδέψατε ὀρέ.» Καὶ ἀπὸ ἐκείνης τῆς στιγμῆς, πεπεισμένος ὅτι τὸ «ἐκέρδεψαν οἱ Ρωμαῖοι» ἀπεγνωσμένως ἐμάχετο μέχρι τῆς 18 'Ιουλίου 1821, ὁπότε εἰς τὰ Λιθοβούνια ἐφονεύθη μαχόμενος πρὸς 18 Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους εἶχε περικλείσει εἴς τινα μάνδραν. Μεταξὺ δὲ τῶν 'Ελλήνων οὓς ἐπολιόρκει κατελέγοντο ἄνδρες ὡς ὁ Ἠλίας Μπισμπίκης, ὁ 'Αθανάσιος 'Αποστολάρας καὶ ὁ περίφημος 'Αρχιμανδρίτης 'Αθανασόπουλος. Ἔφερε τέσσαρας κυρίας πληγὰς καὶ ἐμάχετο ἀκόμη, ἀγωνιζόμενος νὰ δαμάσῃ τοὺς στερουμένους πλέον φυσιγγίων Ἕλληνας. Τότε δύο ἀκόμη σφαῖραι τὸν εὗρον εἰς τὴν κεφαλήν, καὶ ὁ 'Αληόμπεης ἔπεσεν ἄπνους. Γ. Δ. Κ.

'Αληόπασας. Τουρκαλβανὸς φύλαρχος, ἔμπιστος τοῦ Μεχμὲτ Ρεσσὴτ τοῦ Κιουταχῆ, πολλάκις ὑπηρετήσας αὐτὸν ὡς κεχαγιᾶς. Προαχθεὶς εἰς πασᾶν τῷ 1823 ἠκολούθησε τὸν πάτρωνά του εἰς τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ ἐκστρατείαν, ἔπεσε δὲ εἰς τὸ Τρίκκερι, μαχόμενος μετὰ τοῦ 'Ισμαὴλ Πλιάσα καὶ τοῦ Σιλιχτὰρ-Μπόδα, ἄλλων σπουδαίων Τουρκαλβανῶν φυλάρχων. Ὑπό τινων συγχέεται μετὰ τοῦ ἐπίσης εἰς Τρίκκερι, τῷ 1821 ὅμως πεσόντος Τουρκαλβανοῦ Ἄληου, τοῦ κοινῶς, ἀλλὰ κακῶς 'Αληόπασα καλουμένου. Γ. Δ. Κ.

'Αλῆ-Οὐζούν· βλ. Πλαγιάρι.

'Αλῆ-Πασᾶ· βλ. Νεροχῶρι.

'Αλῆ-Πασᾶ-Χατζῆ. Συνοικισμὸς τῆς 'Ανατολικῆς Μακεδονίας ἀνήκων εἰς τὴν κοινότητα Χρυσοπόλεως, τὴν ὑποδιοίκησιν Νέστου καὶ τὸν νομὸν Δράμας. Κατοίκους ἔχει 72.

ἀληπασαδίζω· φέρομαι τυραννικῶς, ὡς ὁ 'Αλῆ πασᾶς, διαπράττω ἀληπασαδισμούς.

ἀληπασαδισμοί· αὐθαιρεσίαι, τρόποι τυραννικοί, ὡς τοῦ 'Αλῆ πασᾶ. Λέγεται ἐπὶ τῶν ἐχόντων ἐξουσίαν τινὰ καὶ ἐνεργούντων αὐτοβούλως πρὸς βλάβην τῶν ἀλλοτρίων δικαίων.

ἀληπασαλίκι· σκωπτ. ἡ ἐξουσία τοῦ αὐθαιρέτως καὶ τυραννικῶς φερομένου, ὡς ὁ 'Αλῆ πασᾶς.

ἀλήπορα *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κερκύρᾳ ποικιλίας ἀμπέλου. Ι. Μ.

ἄληπτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ληφθεὶς ἢ ὁ μὴ λαμβανόμενος· || ἀσύλληπτος, ἀκυρίευτος.

Ἄλης (ἡ καὶ ὁ). Δαίμων συνήθως θήλεια παρὰ τοῖς Ἕλλησι τῆς Καππαδοκίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποδίδονται αἱ ἐνοχλήσεις τῶν ἐπιτόκων καὶ τῶν λεχωΐδων, ὅθεν ἡ φράσις Ἄλης τὴν ἐπάτησε. Πρὸς ἀποδίωξιν τοῦ δαίμονος τούτου, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Καρολίδου, εἰσάγουν εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς λεχοῦς ἕνα ἢ περισσοτέρους χῆνας, τοὺς ὁποίους ἀπολύουν κατὰ τῆς λεχοῦς. Ἂν οἱ χῆνες ὁρμήσουν καὶ πλήξουν διὰ τοῦ ράμφους τὸ πρόσωπον τῆς ἀσθενοῦς, ὁ δαίμων φεύγει, ἡ δὲ οὕτω σωθεῖσα γυνὴ πιστεύεται ὅτι ὄχι μόνον τοῦ λοιποῦ μένει ἀπρόσβλητος ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀποκτᾷ τὴν δύναμιν καὶ ἐξ ἄλλων γυναικῶν νὰ ἀποδιώκῃ τὸν δαίμονα. Ἡ δαίμων εἶναι γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς 'Αρμενίους, οἱ ὁποῖοι εἰς αὐτὴν ἀποδίδουν τὸ ἄλλαγμα τῶν παιδιῶν τουθ' ὅπερ ἀλλαχοῦ ἀποδίδεται εἰς τοὺς καλλικαντζάρους ἢ τὰς νεράϊδας. 'Επίσης καὶ παρὰ τοῖς Τούρκοις εἰς αὐτὴν ἀποδίδονται αἱ ἀσθένειαι τῶν λεχωΐδων. Κατὰ τὰς δοξασίας τούτων ἡ ἐπήρεια τῆς Al γίνεται κατάδηλος ἐκ τῆς σμικρύνσεως τῶν λοβῶν τῶν ὤτων τῆς λεχοῦς καὶ τῶν συχνῶν λιποθυμιῶν. Τότε πρέπει ἰσχυρῶς νὰ σύρωνται τὰ ὦτα τῆς λεχοῦς, διότι ἄλλως κινδυνεύουν νὰ ἀπορροφηθοῦν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κεφαλῆς. 'Επίσης κατὰ τὰς λιποθυμίας οἱ ἄνδρες πρέπει νὰ πυροβολοῦν, καθ' ὃν χρόνον ἄλλος πιέζει ἰσχυρῶς τὸ ἧπαρ τῆς πασχούσης διὰ νὰ μὴ ἁρπάσῃ αὐτὸ ἡ Al. Διότι πιστεύεται ὅτι αὕτη ἀποσπᾷ τοῦτο καὶ ἀφ' οὗ τὸ ἐμβαπτίσῃ εἰς τὸ ὕδωρ τὸ τρώγει ὁπότε ἀποθνήσκει ἡ λεχώ. 'Ασφαλὴς ὅμως θεραπεία τῆς πασχούσης δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Indje, ὅστις ἐκ κληρονομίας διατηρεῖ τὴν δύναμιν νὰ ἀποδιώκῃ τὴν Al.

'Ο Καρολίδης ἐσχέτισε τὸ ὄνομα τῆς δαίμονος πρὸς τὸ ἁλίσκομαι καὶ πολλὰ ἄσχετα. Πιθανωτέρα φαίνεται ἡ γνώμη τοῦ Πολίτου ὅτι πρόκειται περὶ ξενικοῦ ὀνόματος, πιθανῶς δὲ καὶ δαίμονος, ἔχοντος σχέσιν πρὸς τὸ ὄνομα τῆς ...κτίας δαίμονος τῶν 'Αράβων *Alilat*, πρὸς ὃ σχετίζουσί τινες καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἑβραϊκῆς δαίμονος *Λιλίθ*. Τὴν διὰ χηνῶν ἀποτροπὴν ὁ αὐτὸς θεωρεῖ ἴσως συναφῆ πρὸς τὰς ἀρχαίας δοξασίας περὶ τοῦ πτηνοῦ τούτου ὡς ἱεροῦ τῆς 'Αφροδίτης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Πολίτου* 'Ωκυτόκια ἐν Λαογρ. Συμμείκτοις Β'. σ. 310 κ. ἑξ.— *Ploss - Bartels - Renz*, Das Kind σ. ...— *Carnoy - Nicolaides*, Traditions populaire de l'Asie Mineure Paris 1889 σ. 330 κ. ἑξ. ΣΤΙΛΠΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ἄλης (Ale, προφ. *αἶλ*) *[Βιομ. Τροφ.]*. Καλεῖται οὕτω ἀγγλικός τις ἐθνικὸς ζῦθος δι' ἀφρο... παρασκευαζόμενος. Τούτου διακρίνονται δύο κυρίως εἴδη, ἤτοι ὁ *πικρὸς ἄλης* ἢ ἰνδικὸς ... ἢ Pale - Ale καλούμενος, ὅστις καταναλίσκεται κυρίως ἐν 'Αγγλίᾳ καὶ ὁ *ἤπιος ἄλης* ἢ σκωτικὸς ἄλης, ὅστις προτιμᾶται ἐν Σκωτίᾳ. Πρὸς ἐξαγωγὴν ἰδίως διὰ θερμὰς χώρας ἐνδείκνυται ὁ πρῶτος, ὡς ἰσχυρότερος. Πλὴν τῆς ἀνωτέρω διακρίσεως διακρίνονται περαιτέρω διάφοροι κατηγορίαι ἀναλόγως τοῦ τόπου τῆς παρασκευῆς αὐτοῦ, ὡς λ. χ. λονδίνειος ἄλης, Bourton - Ale, Leeds - Ale κλπ. Καλὸς ἄλης ἔχει ὠχροκίτρινον χρῶμα, ἀφρίζει ἰσχυρῶς καὶ εἶναι διαυγέστατος· περιέχει δὲ κατὰ μέσον ὅρον ἀλκοόλην 5,8 ... ἐκχύλισμα 4, 64 %, ἀνοργάνους ὕλας 0,2... γαλακτικὸν ὀξὺ 0,17 %, μαλτόζην 0,65 %, ...κωμα 0,49 % καὶ γλυκερίνην 0, 13 %. Ι. ΓΑΛΑ...

ἀλήσια (Halesia Lin.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ...

Digitized by Google

κ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *συμπετάλων στυρακακεῶν*, ὕτινος μόνον φύλλα ἔχουσιν ἀνευρεθῆ, οὐχὶ δὲ νθη καὶ καρποί, δι' ὃ καθίσταται δύσκολος ἡ ιάκρισις τῆς ἁλησίας ἀπὸ τὰ γένη στύραξ, σύμλοκος καὶ πτεροστύραξ. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια οῦ λιθίνου αὐτῆς περιβλήματος εἶναι ἐφωδιαμένη ὑπὸ πλευρῶν, ὧν μεγαλύτεραι εἶναι αἱ τῶν αρπικῶν πτερύγων. Τὰ ἀπολελιθωμένα εἴδη αὐτῆς αρουσιάζονται εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν τῆς Β. Ἀμεικῆς, πρὸς βορρᾶν τῆς Κίνας καὶ Ἰαπωνίας συαναμιγμένα μετὰ τῆς Pterostyrax κατὰ τοιοῦτον ρόπον, ὥστε δυσκόλως ἀπ' ἀλλήλων χωρίζονται αἱ μόνον ἡ σημερινὴ ἐξάπλωσίς της παρέχει ἀναόφευκτον τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς κατὰ τὴν τριτοενῆ περίοδον. θ. σ.

Ἀλήσιον καὶ ***Ἀλυσυαῖον*** (καθ' Ὅμηρον ***Ἀλείσιον*** καὶ ***Ἀλεισύοιο κολώνη***). Ὠνομάζετο οὕτω αναρχαία καὶ ἱστορικὴ πόλις ἐντὸς τῆς Ἀμφιολίας τῆς Ἠλειακῆς Πισάτιδος ἐπὶ ὑψηλοῦ χώου, διὰ τῆς ὁποίας διήρχετο ἡ ὀρεινὴ ὁδὸς Ἤλιος-Ὀλυμπίας, ἐνωρίς, ὡς φαίνεται, ἐξαφανισθεῖσα, ιότι ὁ Παυσανίας ἀγνοεῖ αὐτήν. Πιθανῶς ἔκειτο τί τινος τῶν ὑψωμάτων μεταξὺ τῶν νῦν χωρίων *ουτσοχέρας* καὶ *Μουζακίου*, ὁπότε ὁ ἐξ αὐτῆς ληθεὶς ***Ἀλήσυος*** ποταμὸς εἶναι ὁ δυτικὸς βραχίων οῦ ποταμοῦ ***Ἐνιπέως***, δηλ. τὸ νῦν *Καρατουλέϊκο οτάμι*. ΑΔ. ΑΔ.

Ἀλήσιος. Ἥρως ἐπώνυμος τοῦ ἐν Ἤλιδι Ἀλησίου. Ἦτο υἱὸς τοῦ Γαργηττοῦ καὶ ὑπῆρξε συνοὸς τοῦ Πέλοπος· ὁ πατήρ του κατήγετο ἐξ Ἀττκῆς καὶ μετῴκησεν εἰς Ἤλιδα (Παυσανίας 6,22,7). οῦτο δηλοῖ παλαιὰν μετοικεσίαν οἰκογενειῶν τιων εἰς Ἤλιδα κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ἣν ὁποίαν καὶ ἄλλαι παραδόσεις καὶ ὁμοιότητες νομάτων ἐπιβεβαιοῦσι, π. χ. τὸ ἱερὸν τῶν «*Ἰωδων νυμφῶν*» παρὰ τὸν ποταμὸν τῆς Ἤλιδος ύθηρον καὶ τὸ ὄνομα δήμου τῆς Ἀττικῆς Κυήριος κτλ. Ἡ γενεαλογία τοῦ Ἀλησίου ἐκ τοῦ κιλλοῦντος καὶ ἡ ἀναφορὰ αὐτοῦ ὡς μνηστῆρος ῆς Ἱπποδαμείας ἢ εἶναι ἐσφαλμένη, ἢ ἀναφέρεαι εἰς ἄλλον ὁμώνυμον μεταγενέστερον τοῦ περὶ ὗ ὁ λόγος. Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἀλησμόνητος (ὁ,ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ λησμονούενος, ἄληστος: «αὐτὴ ἡ μέρα μοῦ εἶναι ἀλησμόνητη».

ἀλησμονιά· ἡ λήθη, ἡ λησμοσύνη.

—*[Λαογρ.]* Ὁ κάτω κόσμος, συνεκδοχικῶς ἐκ οῦ *«νεροῦ τῆς ἀλησμονιᾶς»*. Κατὰ τὰς δημώδεις αραδόσεις ἐν τῷ Ἅδῃ αἱ ψυχαὶ προσάγονται ς βρύσιν, ἐξ ἧς ὅταν πίουν λησμονοῦν πλέον ὸν ἐπάνω κόσμον. Τὸ νερὸ τοῦτο καλεῖται *νερὸ ῆς ἀλησμονιᾶς* καὶ ἡ βρύσις *βρύση τῆς ἀλησμονιᾶς*. Κατ' ἄλλας δοξασίας αἱ ψυχαὶ διέρχονται πρῶον ἀπὸ τὸ βουνὸ τῆς *Ἄρνης*, εἰς τὴν ρίζαν τοῦ ποίου εὑρίσκεται ἡ *βρύση τῆς ἀρνησιᾶς*. Ἐκ ταύης πίνοντες ἀπαρνοῦνται πλέον τοὺς ἐν τῷ ἐπάνω όσμῳ ἰδικούς των. Κατόπιν ὁδηγοῦνται εἰς τὴν λησμονιάν, ἡ ὁποία εἶναι λιβάδι, ὅπου φύεται τὸ ησμονοβότανο. Ἐκεῖ λησμονεῖ πλέον ὁ ἄνθρωος τὸν ἐπάνω κόσμον καὶ ὅλον τὸν ἐκεῖ βίον ου (βλ. *Πολίτου* Μελέτη σ, 356, καὶ Παραδόσεις 11 κ.ἑ.) Τὴν δοξασίαν ἐχρησιμοποίησεν ὁ ποιηῆς Μαβίλης εἰς τὸ γνωστὸν αὐτοῦ σονέττον *Λήθη*» (Ἔργα Ἐκδ. 2α Ἀλεξάνδρεια 1922 σ. 34 Δρ. 7). ΣΤ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ἀλησμονῶ· ἰδιωματ. τύπος τοῦ *λησμονῶ*.

Ἀλησούμπαση. Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ποτελοῦν ὁμώνυμον κοινότητα τῆς ἐπαρχίας Παρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος· ἄλλοτε τήγετο εἰς τὸν δῆμον Δύμης, διαλυθέντα. Κεῖται ς λοφώδη τοποθεσίαν 2 ὥρ. καὶ 20′ πρὸς Ν. τῆς άτω Ἀχαΐας, ὅπου σιδηροδρομικὸς σταθμός. Ἐκ ῶν Πατρῶν ἀπέχει 5 ὥρ. 30′ Ν. Δ. Ἀστυνομικῶς τάγεται εἰς τὸν σταθμὸν Κάτω Ἀχαΐας, τῆς διοιήσεως Πατρῶν, δικαστικῶς εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον ύμης καὶ τὸ Πρωτοδ. Πατρῶν, ἐφοριακῶς δέ, ιμειακῶς καὶ ταχυδρομικῶς εἰς τὰς Πάτρας. Ἔχει 17 κατοίκους. Ι. Σ.

ἀλήστευτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ληστευθείς, ιεῖνος τοῦ ὁποίου τὰ χρήματα, ἡ περιουσία δὲν ιηρπάγη.

ἀλητεία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἀλήτης, τὸ νὰ πειπλανᾶται ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀσκόπως.

—**[ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛ]**. Ἀλητεία ἐν τῇ ἐγκληματολοίᾳ εἶναι ἡ κατάστασις τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ιλητῶν), οἵτινες, μὴ ἔχοντες ἐπάγγελμα καὶ στεούμενοι μέσων συντηρήσεως, περιπλανῶνται ἀπὸ ὅπου εἰς τόπον ἄνευ σταθεροῦ καταλύματος. Εὐόητον ὅτι οἱ τοιοῦτον βίον διάγοντες ἀποτελοῦν υτώριον τοῦ ἐγκλήματος, παρέχοντες μέγα μέρος ῶν ἐργατῶν αὐτοῦ, ἐκ τῶν τάξεων τοῦ ὁποίου τίσης γίνεται πάλιν μεταπήδησις εἰς τὴν ἀλη ίαν, οὕτως ὥστε νὰ δύναται κανεὶς νὰ εἴπῃ ὅτι ἔγκλημα καὶ ἀλητεία ἀλληλοβοηθοῦνται καὶ ἀλληλοτροφοδοτοῦνται. Τοῦτο δὲ διότι καὶ ὅταν κόμη δὲν ὑπάρχῃ ἐγκληματικὴ προδιάθεσις εἰς ὺς **ἀλητεύοντας, ὅπερ σπάνιον**, δημιουργεῖται αὕτη ὑπὸ τῶν ὅρων τῆς ἀλητικῆς ζωῆς. Ἡ ἔλλειψις ἐργασίας παραλύει τὴν θέλησιν, δημιουργεῖ μίαν κατάστασιν γενικῆς νευρικῆς ἀτονίας καὶ σωματικῆς καὶ ψυχικῆς δυσφορίας, ἣν ἐπαυξάνει ἡ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν συμπληρουμένη ρυπαρότης τοῦ σώματος τοῦ πλάνητος. Ἡ εἰς φυσικὴν κατάστασιν περιπλάνησις ἐξ ἄλλου καὶ ἡ ἔλλειψις οἱασδήποτε ἀπασχολήσεως ἐξεγείρει τὴν γενετήσιον ὁρμήν, τὴν ὁποίαν ἐνισχύει συχνάκις καὶ ἡ παραλλήλως λαμβάνουσα χώραν κατάχρησις οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, δημιουργοῦσα τὴν γνωστὴν τάσιν πρὸς διάπραξιν ἀδικημάτων προσβαλλόντων τὰ ἤθη. Εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς προεγκληματικῆς αὐτῆς καταστάσεως συντελεῖ ἀκόμη τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ περιπλανώμενος αἰσθάνεται ἑαυτὸν ξένον πρὸς τὸ μέρος, ὅπου ἑκάστοτε εὑρίσκεται, ἔχων τὸ συναίσθημα ὅτι οὐδεὶς γνωρίζει αὐτὸν καὶ ἀποξενούμενος ἑπομένως ὅλων ἐκείνων τῶν ἐπισχετικῶν παραστάσεων, τὰς ὁποίας δημιουργοῦν ὁ πρὸς τὸν πλησίον σεβασμὸς καὶ ἡ κοινωνικότης. Συνάντησις ἀφ' ἑτέρου εἰς καπηλεῖα καὶ ἄλλα μέρη, ὅπου συχνάκις καταφεύγει ὁ περιπλανώμενος, μετὰ προσώπων τοῦ αὐτοῦ φυράματος, ἀλητῶν, ἐπαιτῶν, φυγοδίκων, πρῴην ἐγκληματιῶν, ἐνισχύει τὴν ροπὴν πρὸς τὸ ἔγκλημα, προσθέτουσα εἰς τὴν συνήθως ὑπάρχουσαν ἀτομικὴν ἐγκληματικὴν ψυχολογίαν καὶ νέαν ὁμαδικὴν τοιαύτην, ἥτις συχνάκις ὁδηγεῖ εἰς τὴν σύμπηξιν συμμοριῶν ἢ ἄλλων ἐγκληματικῶν ὁμάδων, ὧν τὰ μέλη ὠθοῦνται ἀμοιβαίως πρὸς τὸ ἔγκλημα. Οἱ ἀλῆται ἀλληλοεκπαιδεύονται. Ἡ ἐν λόγῳ κατηγορία διαλαμβάνει ὅλους ἐκείνους, οἵτινες ἐκ τυχαίων περιστάσεων συνήθως καὶ χωρὶς ἐκ φύσεως νὰ ἔχουν ροπὴν πρὸς τὴν ἀλητείαν ἢ νὰ εἶναι παθολογικῶς φυγόπονοι, φθάνουν μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς κατηγορίας αὐτῆς ὑπάρχει καὶ ἄλλη, ἡ τῶν *καθ' ἑαυτὸ* ἢ *ἐκ προδιαθέσεως ἀλητῶν*. Ἐνταῦθα ἀνήκουν οἱ ἠλαττωμένης διανοητικῆς ἱκανότητος νευρασθενικοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες *πάσχουσιν* ἐκ φυγοπονίας, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐργασθοῦν ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἐργασθοῦν μὲ ποιάν τινα συνέχειαν. Οὗτοι, συνήθως ἐκ γενετῆς ἔκφυλοι καὶ τυχόντες ἀνατροφῆς πᾶν ἄλλο ἢ καταλλήλου πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἐκ φύσεως ψυχολογικῶν αὐτῶν ἐλαττωμάτων, παρουσιάζουν τὴν ψυχοπαθολογικὴν ἐκείνην κατάστασιν τῆς ἀδυναμίας ὑποταγῆς τοῦ νευρικοῦ αὐτῶν συστήματος πρὸς ἐπίτευξιν ὡρισμένου σκοποῦ γενικῶς καὶ εἰδικώτερον τῆς ἀδυναμίας ἐπιτελέσεως οἱασδήποτε ἐργασίας. Πολλοὺς ἐξ αὐτῶν χαρακτηρίζει ἐπίσης παθολογικὴ ἔφεσις περιπλανήσεως καὶ ζωῆς εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα, ὅπου οὐδεὶς ὑπάρχει περιορισμός. «Εἰς τὴν ζωὴν τὴν ὁποίαν ἐγὼ διάγω» ἔλεγεν εἷς ἀλήτης, «δὲν ὑπάρχουν καθήκοντα —αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτον προτέρημα— οὔτε ἄλλοι νόμοι ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς φύσεως· αὐτὸ δὲ εἶναι τὸ δεύτερον προτέρημα». Ἀνήκοντες εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν *ἠθικῶν παραφρόνων* (fous moraux, aveugles moraux), τῶν διεστραμμένων δηλ. ἐκείνων ἀνισορρόπων, οἱ ὁποῖοι ὑστεροῦν ἀπολύτως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συναισθηματικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ καὶ τοὺς ὁποίους χαρακτηρίζει διαστροφὴ τῶν ἐνστίκτων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς σχετικὴν ἀκεραιότητα τῶν διανοητικῶν ἱκανοτήτων, ἐξ ἧς ἀντιθέσεως προκαλεῖται συνεχῶς ἀντικοινωνικὴ δρᾶσις, εἰσέρχονται ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας συνήθως εἰς τὸ ἐγκληματικὸν στάδιον, τροφοδοτοῦντες κατὰ κανόνα τὴν τάξιν τῶν καθ' ὑποτροπὴν μικροεγκληματιῶν (διότι σπανίως συναντῶμεν αὐτοὺς εἰς βαρύτερα ἐγκλήματα), διαπράττοντες συνήθως κλοπάς, μικροαπάτας, ἀδίκους ἐπιθέσεις, προσβολὰς τῶν ἠθῶν καὶ τ.τ. Χαρακτηριστικὸν καὶ τοῦτο τῆς ἀδυναμίας πρὸς ἀνάπτυξιν ἐντονωτέρας ἐνεργείας καὶ τῆς ἐλλείψεως παρὰ τοῖς ἀλήταις μεγαλυτέρων ἀναγκῶν καὶ ζωηρῶν ἐπιθυμιῶν καὶ παθῶν, πρὸς θεραπείαν τῶν ὁποίων διαπράττονται συνήθως τὰ σοβαρώτερα ἐγκλήματα.

Ὑπάρχει τέλος ἡ κατηγορία ἐκείνων οἱ ὁποῖοι μεταβαίνουν *πλάνητες* ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μόνον καὶ μόνον πρὸς ἐξεύρεσιν ἐργασίας καὶ χωρὶς οὐδὲν ἐκ τῶν ἀνωτέρω στοιχείων νὰ τοὺς βαρύνῃ. Οὗτοι δὲν ἔχουν προφθάσει νὰ ὑποστοῦν ἀκόμη τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἀλητικῆς καταστάσεως καὶ τοῦ ἀντιστοίχου περιβάλλοντος καί, ἐξευρίσκοντες ἐργασίαν μετ' ὀλίγον, ἐξακολουθοῦν ζῶντες εἰρηνικῶς μὲ τὸ κοινωνικόν των περιβάλλον. Ἡ κατάστασις αὐτῶν κατὰ τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν περιπλανῶνται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ζήτημα εἶναι ἂν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς τὴν τῶν ἀλητῶν, θὰ ἠδύνατο δὲ τοὐναντίον νὰ τὴν χαρακτηρίσῃ κανεὶς *προαλητικήν*, ἥτις δύναται μὲν νὰ ὁδηγήσῃ ἐκ λόγων ἐξωτερικῶν εἰς πραγματικὴν ἀλητικὴν κατάστασιν, εὔκολον ὅμως εἶναι νὰ μὴ φθάσῃ ποτὲ εἰς αὐτήν, ἐὰν καταστῇ δυνατὴ ἐγκαίρως ἡ ἐξεύρεσις ἐργασίας.

Ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν γίνεται διάκρισις τῶν ἀλητῶν εἰς τὰς ἑξῆς ἐπίσης κατηγορίας. Εἰς τοὺς «criminal tramp» (*ἐγκληματοῦντας ἀλήτας*), οἱ ὁποῖοι περιπλανῶνται πρὸς ἐξεύρεσιν ἐργασίας καὶ τυχαίως ἐπαιτοῦν ἢ διαπράττουν κλοπάς, καὶ τοὺς «tramp criminal» *(ἀλητεύοντας ἐγκληματίας)*, οἱ ὁποῖοι περιπλανῶνται ζητοῦντες νέον πεδίον ἐγκληματικῆς δράσεως.

Εἶναι φανερὸν πόσον μέγας εἶναι ὁ ἐκ τῆς ἀλητείας κοινωνικὸς κίνδυνος καὶ εὐνόητον διατὶ ἀπὸ χρόνου πολλοῦ τὸ κοινωνικὸν αὐτὸ φαινόμενον προεκάλεσε τὴν προσοχὴν ὄχι μόνον τῶν κοινωνιολόγων καὶ τῶν φιλανθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ ποινικολόγων, τῇ συνεργασίᾳ τῶν ὁποίων ἐδημιουργήθη εἰς ὅλα τὰ πολιτισμένα Κράτη εἰδικὴ νομοθεσία, ἀποσκοποῦσα τὴν καταπολέμησιν τῆς ἀλητείας καὶ τῆς μετ' αὐτῆς συνυφασμένης ἐπαιτείας (βλ. λ.) καὶ τὴν προστασίαν τῆς κοινωνίας ἀπὸ τῶν ἀντικοινωνικῶν αὐτῶν συνεπειῶν.

—**[ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.]** Συνεζητήθη ἐπὶ μακρὸν καὶ δι' ἐπιστημονικῶν συγγραφῶν καὶ ἰδίως εἰς τὰ κατὰ καιροὺς συνελθόντα ἐγκληματολογικὰ συνέδρια ποῖος θὰ ἦτο ὁ καταλληλότερος τρόπος τῆς διὰ τῶν νόμων καταπολεμήσεως τῶν κοινωνικῶν αὐτῶν νόσων καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη συζητοῦνται πλῆθος λεπτομερειῶν σχετιζομένων πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο. Πλὴν ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰ ἐν λόγῳ προβλήματα εὑρίσκονται σήμερον πλέον σύμφωνοι ὅτι, προκειμένου νὰ καταχωρηθῶσιν ἡ ἀλητεία καὶ ἡ ἐπαιτεία εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀξιοποίνων πράξεων, δέον νὰ γίνῃ σαφὴς διάκρισις τῶν διαφόρων περιπτώσεων ἀλητείας καὶ ἐπαιτείας, ἀναλόγως τῶν εἰς ταύτας ὠθούντων αἰτίων, καὶ νὰ γίνῃ διαστολὴ μεταξὺ τῆς ἀλητείας καὶ ἐπαιτείας τῆς ὀφειλομένης εἰς φυγοπονίαν ἢ φιλοχρηματίαν ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς ὀφειλομένης εἰς ἄλλους λόγους ἀφ' ἑτέρου, ὡς λ. χ. ἡ ἀνάγκη ἡ προερχομένη ἐκ τῆς πρὸς ἐργασίαν ἀνικανότητος εἴτε ἐκ τῆς μὴ εὑρέσεως ἐργασίας.

Ἐπαρκοῦς ἐρεύνης καὶ ἰδίως νομοθετικῆς μερίμνης δὲν ἔχει τύχει ἐν τούτοις μέχρι σήμερον τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως τῶν ὡς ἄνω διακρίσεων πρὸς τὴν βαθυτέραν ψυχολογικὴν κατάστασιν τοῦ ἀλήτου ἢ ἐπαίτου καὶ τὸ ὑγιὲς ἢ παθολογικὸν αὐτῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐγκληματολογικῶν ἐκτεθεισῶν κατηγοριῶν. Τὸ πρόβλημα ὅμως τοῦτο σχετίζεται στενότατα μὲ τὴν ἐν γένει ὀργάνωσιν τῆς σημερινῆς ποινικῆς ἐξουσίας τῶν κρατῶν καὶ τῆς ἐπικρατήσεως ἀκόμη, παρ' ὅλους τοὺς ἐπελθόντας μετριασμούς, τῶν κλασσικῶν περὶ ποινῆς ἀντιλήψεων. Πλεῖστα ὑπάρχουν συστήματα διακρίσεως τῆς ἀξιοποίνου ἀλητείας καὶ ἐπαιτείας ἀπὸ τὴν μὴ τοιαύτην. Παλαιότεροι νόμοι ἐτιμώρουν ἀδιακρίτως ἱκανοὺς καὶ ἀνικάνους πρὸς ἐργασίαν, εὑρίσκοντας καὶ μὴ εὑρίσκοντας νὰ ἐργασθοῦν, φυγοπόνους, κερδοσκόπους καὶ δυστυχῆ θύματα περιστάσεων δυσμενῶν. Ἦτο ἡ πρωτόγονος ἀντίληψις τῆς καταπολεμήσεως τοῦ φαινομένου ἄνευ οἱασδήτινος ἐρεύνης τῶν αἰτίων του, ἥτις ἀντίληψις ἐμετριάσθη μὲν σήμερον, ὑφίσταται ὅμως ἀκόμη ἐν πολλοῖς καὶ εἰς ἄλλα ἰδίως ζητήματα εἰς τὴν σημερινὴν ποινικὴν νομοθεσίαν τῶν διαφόρων κρατῶν καὶ δὴ τοῦ ἑλληνικοῦ. Τὸ σφαλερὸν τῆς ἐπόψεως αὐτῆς, διαχειριζομένης θέματα τελείως ἄσχετα καὶ οὐδὲν κοινὸν πρὸς ἄλληλα ἔχοντα, ἔγινεν ἐπὶ τέλους ἀντιληπτὸν καὶ ἐπηκολούθησε νέα περίοδος, ἡ σημερινή, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύνατό τις νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς *αἰτιολογικήν*, οὕτως εἰπεῖν, καθ' ὅσον κατ' αὐτὴν ἐπικρατεῖ ἡ προσπάθεια τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαγνώσεως τῶν αἰτιῶν τοῦ φαινομένου καταπολεμήσεως αὐτοῦ. Οὕτως ὁ ἰταλικὸς Ποινικὸς Νόμος (ἄρθρ. 453) τιμωρεῖ τοὺς μὲν ἱκανοὺς πρὸς ἐργασίαν πάντοτε, τοὺς δὲ ἀνικάνους μόνον ἐὰν ἐπαιτῶσι χωρὶς νὰ τηρήσωσι προηγουμένως τὰς πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένας διατυπώσεις, τουτέστι χωρὶς νὰ ἔχωσι πρὸς τοῦτο ἄδειαν, ἥτις χορηγεῖται ἐν ἀνυπαρξίᾳ ἀσύλου ἢ ἐν ἀνεπαρκείᾳ αὐτοῦ. Ἄλλοι νόμοι τιμωροῦν γενικῶς τὴν ἀλητείαν καὶ ἐπαιτείαν, καθιστῶντες δι' ἰδιαιτέρας διατάξεως δυνατὴν ἢ ἀναγκαίαν τὴν ἀθώωσιν τοῦ ἐπαιτοῦντος ἐξ ἀνάγκης μὴ ὀφειλομένης εἰς φυγοπονίαν ἢ εἰς ἄτακτον βίον. Ἄλλοι τέλος διαστέλλουσι μεταξὺ τῆς ἐπαιτείας τῆς ὀφειλομένης εἰς φυγοπονίαν ἢ φιλοχρηματίαν ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς ὀφειλομένης εἰς ἄλλους λόγους ἀφ' ἑτέρου. Ἡ τελευταία διατύπωσις ἐθεσπίσθη καὶ ἐν Ἑλλάδι προκριθεῖσα, ὡς λέγει ἡ δικαιολογητικὴ ἔκθεσις τοῦ νόμου, καὶ διὰ τὸ συνεπὲς ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς ἐν ἀρχῇ τεθείσης βάσεως καὶ διὰ τὸ θετικὸν ἰδίως τοῦ καθορισμοῦ τῶν ὅρων τῆς τιμωρητέας ἐπαιτείας. Πλεῖστα ἐν τούτοις καὶ τὰ ἐκ τῆς διατυπώσεως ταύτης ἀναφυόμενα εἰς τὴν πρᾶξιν ζητήματα καὶ ἄπειροι αἱ δυσκολίαι, αἱ ὁποῖαι ἀνεφάνησαν κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου.

Παρ' ἡμῖν «ὅστις, ἐκ φυγοπονίας καὶ στερούμενος μέσων συντηρήσεως, περιπλανᾶται εἰς τὴν χώραν ἢ περιφέρεται συνεχῶς ἔν τινι τόπῳ, χωρὶς νὰ ἔχῃ σταθερὸν κατάλυμα, τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως μέχρις ἓξ μηνῶν» (Ἄρθρ. 1 τοῦ Ν. 1681 «Περὶ ἀλητείας καὶ ἐπαιτείας» τῆς 16/22 Ἰαν. 1919, τροποποιηθέντος διὰ τοῦ Ν. 2018). Τὸ δικαστήριον δύναται ἐκτὸς τῆς ποινῆς νὰ διατάξῃ καὶ τὴν κράτησιν τοῦ καταδικασθέντος (ἀπὸ 6 μῆνας μέχρι τριῶν ἐτῶν) εἰς οἶκον ἐργασίας, ἡ δὲ ἀστυνομία νὰ ἀπελάσῃ τὸν καταδικασθέντα ἀλλοδαπόν. Οἶκοι ἐργασίας, ἀνάλογοι τῶν λειτουργούντων ἐν Γερμανίᾳ καὶ Βελγίῳ ἰδίως, δὲν ἱδρύθησαν ἀκόμη ἐν

Digitized by Google

Ἑλλάδι. Ἀλῆται καὶ ἐπαῖται μὴ συγκεντροῦντες τὰ ὡς ἄνω ἀπαιτούμενα διὰ τὴν ἐπιβολὴν ποινῆς στοιχεῖα εἰσάγονται ἐπίσης κατὰ νόμον εἰς ἄσυλον, ὁδηγούμενοι ἐκεῖ ἐν ἀνάγκῃ καὶ διὰ τῆς βίας κατόπιν προσαγωγῆς εἰς τὸν ἁρμόδιον εἰσαγγελέα. Καὶ τοιαῦτα ὅμως ἄσυλα δὲν ἀπέκτησεν ἀκόμη ἡ Ἑλλάς.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ ρηθέντος νόμου, τοῦ ἀφορῶντος εἰς τοὺς ἐνηλίκους, ἐθεωρήθη εἰς ὅλα τὰ πολιτισμένα κράτη καὶ ἐν Ἑλλάδι ἀξία ἰδιαιτέρας μερίμνης καὶ ρυθμίσεως ἡ τύχη τῶν ἐκπεσόντων εἰς ἀλητείαν καὶ ἐπαιτείαν παίδων, καὶ τῶν ἀνηλίκων ἐν γένει ἐκείνων, οἵτινες παρουσιάζουν δείγματα καθιστῶντα πιθανὸν τὸν κίνδυνον τῆς ἐξολισθήσεως εἰς τὴν ἀλητείαν καὶ ἐπαιτείαν. Κατὰ τὸν νόμον 1682 «περὶ προστασίας τῶν εἰς ἐπαιτείαν, ἀλητείαν κλπ. ἐκδότων ἀνηλίκων» τῆς 16)22 Ἰανουαρίου 1919, ἀκολουθοῦντα κατὰ τὸ πλεῖστον τὸν βελγικὸν νόμον τῆς 15 Μαΐου 1912 περὶ προστασίας παίδων «Ἀνήλικοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων, κάτω τῶν 18 ἐτῶν, ἐπαιτοῦντες συνήθως ἢ ἐπιδιδόμενοι εἰς ἀλητείαν ἢ διάγοντες ἄνευ εἰδικῆς τινος ἀσχολίας βίον πλάνητα ἢ ἀνήθικον ἢ ἐκζητοῦντες βιοπορισμὸν διὰ τυχηρῶν παιγνίων ἢ ἄλλων ἀσχολιῶν, ἐξ ὧν κινδυνεύουν νὰ ἐξολισθήσουν εἰς ἀλητείαν ἢ ἐγκληματικότητα, συλλαμβάνονται καὶ συντασσομένης ὑπευθύνου ἐκθέσεως ὑπὸ τῶν συλλαβόντων αὐτοὺς ἀστυνομικῶν ὀργάνων κλπ. προσάγονται πάραυτα ἐνώπιον τοῦ εἰσαγγελέως τῶν Πρωτοδικῶν τῆς περιφερείας, ἐν ᾗ συνελήφθησαν». Οὗτος λαμβάνει ἀκολούθως τὰ ἐν τῷ νόμῳ προβλεπόμενα μέτρα, τὰ ὁποῖα εἶναι διαταγὴ πρὸς τὰ πρόσωπα, τὰ ἔχοντα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των τοὺς ἀνηλίκους, ὅπως ἐν τῷ μέλλοντι ἐπιτηρῶσι τούτους ἐπιμελέστερον, ἀνάθεσις τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐπιμελείας τῶν ἀνηλίκων εἰς ὡρισμένον πρόσωπον ἢ σύλλογον, εἰσαγωγὴ μέχρι τῆς ἐνηλικιότητός των εἰς ἵδρυμα ἢ ἄσυλον προωρισμένον ἢ κατάλληλον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν, ἀνάλογον ὡς ἐλέχθη, παρ' ὅλας τὰς ἐλλείψεις του, πρὸς τὰ ἀλλαχοῦ ἰσχύοντα, ἐπιζητεῖται σήμερον καὶ ἐν Ἑλλάδι ἡ ἄμυνα κατὰ τοῦ ἐκ τῆς ἀλητείας καὶ ἐπαιτείας κοινωνικοῦ κινδύνου. Αἱ νεώτεραι προσπάθειαι (γερμ. νομοσχέδιον 1925, ἰταλ. νομοσχέδιον 1920 κλπ. κλπ.) ἀποβλέπουν κυρίως εἰς τὴν διὰ προληπτικῶν καὶ ἀσφαλιστικῶν μέτρων πρόληψιν τοῦ κακοῦ ἢ τὴν ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπιβολὴν ποινῆς, τῆς ὁποίας ἡ θεραπευτικὴ ἀδυναμία ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναγνωρίζεται πληρέστερον. Χῶραι ἔχουσαι σήμερον τὴν τελειοτέραν ὀργάνωσιν ἀσύλων καὶ οἴκων ἐργασίας καὶ καλυτέραν τὴν σχετικὴν περὶ ἀλητῶν καὶ ἐπαιτῶν νομοθεσίαν εἶναι πρὸ πάντων τὸ Βέλγιον, ἡ Γερμανία καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *v. Hippel*, Die Strafrechtliche Bekämpfung von Bettel, Landstreicher und Arbeitsscheu, 1875.—Τοῦ αὐτοῦ ἐν V. Darstellung, Bes. T. 2,217.—*Ostwald*, Die Bekämpfung der Landstreicherei, 1903.—*Sturm*. Die Landstreicherei, 1909.—*Fenner*. Die französiche Gesetzgebung gegen Bettel und Vagabondage bis Napoleon 1906.—*Haslinde*, Die Landstreicherei und ihre Bekämpfung, 1918.—*Wilmanns*, Zur Psychopathologie des Landstreichers, 1906.—Troisième Congrès pénitentiaire international, Rome 1885, question 4 de la III Section: «Quels sont les moyens les plus efficaces pour prevenir et combattre le vagabondage? Καὶ εἰσήγησις *Rubenson*, Actes du congrès, τόμ. I. σελ. 506-516.— Cinquième congrès pénit. intern., Paris 1895, Section I, question 6: «Quels sont les faits précis qui doivent être considérés comme constituant le délit de vagabondage et celui de mendicité? etc.—Περὶ τῶν προληπτικῶν μέτρων ἰδίως τὸ Congrès international de patronage, Anvers 1890.—Ἐπὶ τῶν ἄλλων ζητημάτων τὸ αὐτὸ συνέδριον κατὰ τὰ ἔτη 1894, 1898, 1905.—Πρὸς τούτοις: *Dr Marie et R. Meunier*, Les vagabonds, Paris 1908.—*Joffroy et Dupouy*, Fugues et vagabondage, Paris 1909.—*Dr. Paguier*. Le dechet social; le vagabond, ses origines, sa psychologie, ses formes, la lutte contre le vagabondage, Paris, 1910.—*Dubief*. La question du vagabondage, Paris 1911.—*Jos. Rozés*. Les enfants vagabonds, Toulouse 1900.—Le vagabondage pathologique ἐν Revue pénitentiaire, 1896 σελ. 547 καὶ ἑπ.—*Florian e Cavaglieri*, I Vagabondi, 2 τομ., Torino 1897-1900.—*Ferri*, Sociolog. crim. (4e ediz.) σελ. 422 καὶ ἑπ.—*Lombroso*, Il vagabondo nato (le piu reccenti scoperti ed applicazioni della Psychiatria ed Antropologia criminale), Torino 1893.

ΒΑΣ. Ι. ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ

—[ΑΣΤΥΝ.] Ἡ ἀλητεία εἶναι ἐκ τῶν ἀδικημάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ προκαλέσωσι τὴν *ἐγκληματολογικὴν σήμανσιν* τοῦ ὑπαιτίου. Διότι ἡ σήμανσις κρίνεται ἐκ τῶν μᾶλλον ἀποτελεσματικῶν μέτρων διὰ τὴν δικαστικὴν ἀστυνομίαν, πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν ἀγνώστων δραστῶν ἀξιοποίνου πράξεως (βλ. καὶ Β. Δ. 16ης Ἰανουαρίου 1919, περὶ ἱδρύσεως Κεντρικοῦ Γραφείου ἐγκλ. σημάνσεως).

Ν. Τ.

ἀλητεύω· εἶμαι ἀλήτης, πλανῶμαι, περιφέρομαι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀσκόπως· || περιφέρομαι ἐπαιτῶν.

Ἀλητζανή. Ὀρεινὸν ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας χωρίον τῆς Κρήτης μὲ 177 κατ., ἀπέχον 4 καὶ 30' τοῦ Ἡρακλείου. Πρότερον ἀνῆκεν εἰς τὸν μεγαλύτερον δῆμον Ἀρκαλοχωρίου Μονοφατσίου Ἡρακλείου Κρήτης. Σήμερον ἀνήκει εἰς τὸν ἀγροτικὸν δῆμον πάλιν Ἀρκαλοχωρίου μετὰ τῶν χωρίων Ἁγίας Σεμνῆς (29 κατ.), Γάσι (154 κατ.) καὶ τῆς πρωτευούσης (447 κ.) καὶ ἔχει ἐν ὅλῳ 867 κατ. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἀπολήγει ἡ ἀνατολικὴ διακλάδωσις τῆς Ἴδης, λόφος ἐπονομαζόμενος *Πύτνα*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου κατὰ τὸν Στράβωνα (σ. 472) ἡ πόλις *Ἱεράπυτνα*.

Ε. Γ.

ἀλήτης (ὁ)· τὸ δραστικὸν τοῦ *ἀλῶμαι* (=πλανῶμαι), ὁ πλανώμενος, ὁ περιφερόμενος ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἀσκόπως· || ἐπαίτης, ἀγύρτης. Θηλ. *ἀλῆτις, —ιδος*.

Ἀλήτης [*Μυθολ.*].—1) Υἱὸς τοῦ Ἰκαρίου καὶ τῆς νύμφης Περιβοίας καὶ ἀδελφὸς τοῦ Θόαντος, Δαμασίππου, Ἰμενσίμου, Περίλεω καὶ τῆς Πηνελόπης, τῆς συζύγου τοῦ Ὀδυσσέως (Ἀπολλ. III. 10.6).

—2) Υἱὸς τοῦ Ἱππότου, δισεγγόνου τοῦ Ἡρακλέους. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τούτου, ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν Σισυφιδῶν Δωρίδα καὶ Ὑανθίδα, ἐξεστράτευσαν οἱ Δωριεῖς ἐναντίον τῆς Κορίνθου καὶ κατέλαβον τὴν πόλιν. Καὶ οἱ μὲν βασιλεῖς Δωρίδας καὶ Ὑανθίδας παραδώσαντες τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Ἀλήτην ἔμειναν ἐν τῇ πόλει ἰδιῶται, ὁ δὲ λαὸς τῆς Κορίνθου ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν καταλαβόντων αὐτὴν Δωριέων πολεμιστῶν (Παυσ. II. 4. 3). Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κορίνθου ὁ Ἀλήτης βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἄργους Ἡρακλείδου Ἀλθαιμένους, ἐξεστράτευσε, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τὴν Ἀττικὴν πρὸς κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν, αἵτινες ἐσώθησαν τότε διὰ τῆς γνωστῆς αὐταπαρνήσεως τοῦ Κόδρου, κατελήφθησαν ὅμως ὑπ' αὐτοῦ τὰ Μέγαρα ἅτινα καὶ ἐξεδωρίσθησαν. Εἰς τὸν Ἀλήτην, τὸν ὁποῖον οἱ Κορίνθιοι ἐτίμων βραδύτερον ὡς ἐθνικὸν ἥρωα καὶ ἐθεώρουν ὡς οἰκιστὴν τῆς πόλεως (Στραβ. C. 389), ἀπέδιδεν ἡ παράδοσις καὶ τὴν ρύθμισιν τῆς πολιτείας τῶν Κορινθίων καὶ τὴν διαίρεσιν τῶν κατοίκων εἰς ὀκτὼ φυλάς. Ὁ Ἀλήτης καὶ οἱ ἀπόγονοί του ἐβασίλευσαν ἐν Κορίνθῳ ἐπὶ πέντε γενεὰς μέχρι τοῦ Βάκχιδος τοῦ Προύμνιδος. Ἀπὸ τοῦ Ἀλήτου ὠνομάζοντο, ποιητικῶς, οἱ Κορίνθιοι καὶ *Ἀλητίδαι*.

Ἡ παράδοσις ὅτι ὁ Ἀλήτης ἦλθεν εἰς Κόρινθον διὰ θαλάσσης καὶ ὅτι εὐθὺς ὡς ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν παραλίαν ἔλαβε βῶλον γῆς ὡς ἐνέχυρον τῆς μελλούσης ἀρχῆς, ὁ τύπος τοῦ ὀνόματος ὅστις οὐδὲν ἐνέχει τὸ δωρικόν, ἡ παραμονὴ τῶν Σισυφιδῶν ἐν Κορίνθῳ καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλήτου καὶ τὸ συμμιγὲς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως, τὸν ὁποῖον ἀπετέλουν ἐκτὸς τῶν τριῶν δωρικῶν φυλῶν καὶ πέντε μὴ δωρικαί, πάντα ταῦτα ἔπεισάν τινας τῶν ἱστορικῶν νὰ θεωρήσωσι καὶ τὸν ἥρωα Ἀλήτην ὡς θεότητα τῆς φοινικικῆς μυθολογίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκον, ὡς γνωστόν, καὶ ἡ ἐν Ἀκροκορίνθῳ λατρευομένη σιδωνία Ἀστάρτη, καὶ ὁ ἐν τῷ Ἰσθμῷ τιμώμενος τύριος Μελκὰρθ (βλ. καὶ *Ἐρ. Κουρτίου* «Ἑλλ. Ἱστορία» κατὰ μετάφρασιν *Σπ. Λάμπρου*—Α' 391 καὶ ἑξῆς).

—3) Υἱὸς τοῦ Αἰγίσθου φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀρέστου, ὅτε ἐπανῆλθεν οὗτος εἰς τὰς Μυκήνας. Τὸν μῦθον τοῦτον ἀνέπτυσσεν ὁ Σοφοκλῆς εἰς μίαν τῶν ἀπολεσθεισῶν τραγῳδιῶν του.

—4) Μυθικὸν πρόσωπον τὸ ὁποῖον ὡς θεὸς ἐλατρεύετο ἐν Καρθαγένῃ τῆς Ἱσπανίας καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς εὑρετὴς τῶν μεταλλείων ἀργύρου. Ἀπ' αὐτοῦ εἶχεν ὀνομασθῆ Ἀλήτης εἷς τῶν παρὰ τὴν πόλιν τριῶν μικρῶν λόφων, ὁ μεταξὺ τῶν λόφων Ἡφαίστου καὶ Κρόνου (Πολυβ. X. 10.10).

Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλητία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος «μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης» (Στράβ.—Didot 234,22). Κατὰ Πτολεμαῖον «*Ἀλήτιον* πόλις Σαλεντίνων μεσόγειος», *Σαληπία* κατ' ἄλλα τοῦ Στράβωνος ἀρχαῖα χειρόγραφα (Géographie de Strabon II, 404 καὶ παραπομπαί), Balesium κατὰ Πλίνιον, *Valetium* κατὰ Πομπόνιον Μίλαν (II, 4, 7). Ἀλλὰ καὶ *Baletia*, *Valetia* καὶ *Valentia* κατὰ τὸ Ἱεροσολυμιτικὸν Ὀδοιπορικὸν (Itin. Hierosol. 609) καὶ *Balesus* ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου τῆς Φερράρας (de sit. Iapyg. ἔκδ. 1558, 73-74), ὅστις τὴν θεωρεῖ ὑπάρξασαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ *Ὑδροῦντος* (Ὀτράντο)—*Βρεντησίου* (Μπρίντεζι) καὶ οὐδὲν ἴχνος διασώζουσαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καίτοι ὁ Cluver (Ital. Ant. IV, 13) νομίζει ὅτι ἡ θέσις της ἦν ὅπου σήμερον τὸ San Marco ἐγγὺς τῆς ἀνατολικῆς τοῦ Lecce ἀκτῆς, ἐνῷ ὁ C. Müller θεωρεῖ ταύτην εἰς Santa Maria della Lizza (*Στράβωνος* ἔκδ. Διδότου index nominum rerumque: *Aletia*), δηλαδὴ ὅπου τὸ σύγχρονον *Ἀλέτζιο* (Alezio: πλάτος 40° 03' ½—μῆκος 18° 04'—χάρτης ἀγγλικὸς 2701: Gulf of Cattaro to Corfu, including the coast of Italy from cape Santa Maria di Leuca to Brindisi). Ὁ Vital-Lablache (Atlas 15: Italie ancienne) τέλος συμβιβάζων τὰς διεστώσας ἀντιλήψεις, δέχεται ὅτι ἄλλη θὰ ἦτο ἡ Βαλετία (Valetium) Ν Δ. τοῦ Βρεντησίου, καὶ ἄλλη ἡ Ἀλητία, ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς αὐτῆ τῆς Ἀπουλίας καὶ ἐγγύτατα τῆς συγχρόνου Gallipoli. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὡς μόνον ἀσφαλὲς συμπέρασμα, ὅτι ἡ *Ἀλητία* ἔκειτό που ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς «πτέρνης» τῆς ἐν τῷ σχήματι τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου· ἀκριβέστερος ὅμως καθορισμὸς τῆς θέσεώς της θὰ ἀπετέλει αὐθαίρετον ὅσον καὶ τολμηροτάτην εἰκοτολογίαν.

ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀλητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἀλήτην, ὁ ἰδιάζων, ὁ ἁρμόζων εἰς τὸν ἀλήτην· «ἀλητικὸς βίος».—Ἐπίρρ. **ἀλητικῶς**.

Ἀλῆ-Τσελεπῆ. 1) Χωρίον ἔξωθι τῶν Πατρῶν. Τὸ χωρίον τοῦτο κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν τῷ 1821 ἐχρησιμοποιήθη ὡς στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων.

Γ. Δ. Κ.

—2) Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῷ νομῷ Μεσσηνίας καὶ τῇ ἐπαρχίᾳ Μεσσήνης, ἀποτελοῦν συνοικισμὸν τῆς κοινότητος Βρωμοβρύσεως. Κεῖται εἰς τὸ ἄκρον τῆς Μακαρίας πεδιάδος, 2 ὥρ. ... Β. Δ. τῆς Μεσσήνης (Νησίου) (βλ. καὶ Οἰχαλία).

—3) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μετοχίου ὑπαγομένης εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος. Ὁ συνοικισμὸς οὗτος καλεῖται ἄλλως καὶ Βουπράσιον. Κεῖται πλησίον τοῦ χωρίου Μανωλάδα εἰς ἀπόστασιν 45' καὶ 11 ὥρας ἐκ τοῦ Πύργου βορείως. Κατοίκους ἔχει 134.

—4) Χωρίον τῆς Ὀλυμπίας· βλ. Σαμικόν.

Ι. Ι.

Ἀλὴφ-ἀγᾶς. Ἐκαλεῖτο οὕτως ὁ Ἱσπανὸς ἐξωμότης Δὸν Μιγουὲλ Κορμάκος. Οὗτος, ὡς λοχαγὸς τοῦ συνταγματάρχου Φερνάνδες, γενναίως ἠγωνίσθη ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ διεκρίθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κορδούης. Κατελθὼν εἰς Αἴγυπτον τῷ 1824 ἠσπάσθη τὸν ἰσλαμισμὸν καὶ καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Μωχαμμὲτ-Ἀλῆ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἐκπαιδευτῶν τῆς σπείρας τοῦ συνταγματάρχου δὲ Σὲβ (*Σουλεϋμὰν-βέη*), ἠκολούθησε δὲ τὸν Ἰμπραὴμ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Πελοποννήσου.

Γ. Δ. Κ.

Ἀλήφακα (Δομοκοῦ). Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος ὑπαγομένης εἰς τὸν νομὸν Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Ἄλλοτε ἀνῆκεν εἰς τὸν δῆμον Μελιταίας διαλυθέντα. Ἀπέχει ἐκ Δομοκοῦ 3 ὥρας 30' Ν. Α. ἐκ δὲ τῆς Λαμίας 7 ὥρας βορείως καὶ ἐκεῖθεν τῆς Ὄθρυος. Κατοίκους ἔχει 482. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον Δραχανί.

Ι. Ι.

—**Ἀλήφακα** (Λαρίσης). Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Θωμαΐ ὑπαγομένης εἰς τὸν νομὸν Λαρίσης (Θεσσαλίας). Κεῖται πρὸς Δ. τῆς Λαρίσης 4 ὥρας 15' μακράν, ἀπέχει δ' ἡμίσειαν ὥραν τοῦ ροῦ τοῦ Πηνειοῦ. Κατοίκους ἔχει 144. Εἰς τὰ πρὸς δυσμὰς τοῦ χωρίου ὑψώματα (κ. Ντομπροῦζι) ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Ἄτραξ*.

Ι. Ι.

Κατὰ τὸν Π. Ἀραβαντινόν, ἐρευνητὴν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Τεπελενλῆ, σπουδαῖον ὑδραυλικὸν ἔργον εἶναι τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ, μεταξὺ τοῦ χωρίου Ἀλήφακα καὶ τῆς πόλεως Λαρίσης φαινόμενον ἔτι ὑδραγωγεῖον ἢ μᾶλλον σειρὰ φρεάτων ἀνορυχθέντων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διοχετεύσεως ἀφθόνου ἐκ τοῦ ὄρους Δοβρούτσας ὕδατος, ὅπερ ὅμως ἄγνωστον διατὶ ἀφῆκεν ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἀτελές. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποδίδεται εἰς τὸν υἱόν του Βελῆ πασᾶν, ὅταν διῴκει τὴν Θεσσαλίαν.

Γ. Δ. Κ.

Ἀληφακλάρ. Χωρίον τῆς Θεσσαλίας ἀποτελοῦν ὁμώνυμον κοινότητα, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ τέως δήμου Κασθαναίας. Ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀγιᾶς τοῦ νομοῦ Λαρίσης καὶ κεῖται παρὰ τὴν βορείαν ὄχθην τῆς λίμνης Βοιβηίδος (Κάρλας) καὶ τοὺς πρόποδας τοῦ Μαυροβουνίου. Διαιρεῖται εἰς δύο συνοικίας (Ἄνω καὶ κάτω Ἀληφακλὰρ) καὶ ἀριθμεῖ 636 κατ. Ἔχει γραμματοσχολεῖον καὶ ἀστυνομικὸν σταθμόν. Δικαστικῶς ὑπάγεται εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον Ἀγιᾶς καὶ τὸ πρωτοδικεῖον Λαρίσης, ἐφορειακῶς δέ, ταμειακῶς καὶ ταχυδρομικῶς εἰς τὴν Ἀγιάν. Ἀπὸ τῆς Ἀγιᾶς ἀπέχει 5 ὥρας, ἀπὸ δὲ τῆς Λαρίσης 7.

Ι. Ι.

Ἀληφαντά. Χωρίον τῆς Λέσβου ἔχον περὶ τοὺς 800 κατοίκους, κεῖται πλησίον τῆς Μυτιλήνης ἀπέχον ἓν τέταρτον αὐτῆς. Ἔχει δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων.

Ε. Ι. Γ.

ἀλήφασκας [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Σκύρῳ τῆς *φλωμίδος* (Phlomis fruticosa).

Σ. Ν.

Ἀλῆ-Χατζῆ ἢ ***Κούρσοβο***· χωρίον τῆς Δυτ. Θρᾴκης· βλ. **Κόρυμβος**.

Ἀλθαία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Παραλιακὴ πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀρτεμισίου, καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα τῷ 220 π. Χ. (Πολύβ. III, 13,6).

Ἀλθαία [*Μυθολ.*] Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Θεστίου καὶ τῆς Εὐρυθέμιδος, ἀδελφὴ τῆς Λήδας καὶ σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Καλυδῶνος Οἰνέως, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε τὸν Τοξέα, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν αὐτὸς ὁ πατήρ του ὑπερπηδήσαντα τὴν τάφρον, τὸν Θηρέα, τὸν Κλύμενον, τὴν Γάργην, τὴν ὁποίαν ἐνυμφεύθη ὁ Ἀνδραίμων, τὴν Δηϊάνειραν, περὶ τῆς ὁποίας ἐλέγετο ὅτι ἐγεννήθη ἐξ αὐτῆς συνελθούσης μὲ τὸν Διόνυσον, καὶ τὸν Μελέαγρον, περὶ τοῦ ὁποίου ἐλέγετο ὅτι ἦτο υἱὸς αὐτῆς καὶ τοῦ Ἄρεως. Ὁ μῦθος τῆς Ἀλθαίας πλέκεται κυρίως περὶ τὸν υἱόν της Μελέαγρον. Οὕτω λέγεται ὅτι, ὅτε ὁ Μελέαγρος ἦτο ἑπτὰ ἡμερῶν, προσῆλθον αἱ Μοῖραι καὶ εἶπον, ὅτι ὁ Μελέαγρος θὰ ἀποθάνῃ, ὅταν καῇ ὁ ἐπὶ τῆς ἐσχάρας δαυλός, καὶ ὅτι ἡ Ἀλθαία ἀκούσασα τοῦτο ἥρπασε τὸν δαυλὸν καὶ σβέσασα αὐτὸν ἐφύλαξεν ἐντὸς λάρνακος (Ἀπολ. I. 8,1). Τὸν δαυλὸν τοῦτον ὅμως ἀνῆψε βραδύτερον ἡ Ἀλ-

Digitized by Google

θαία άγανακτήσασα κατά τοῦ υἱοῦ της Μελεάγρου, φονεύσαντος τοὺς ἀδελφούς της, ὅτε ἀφήρεσαν οὗτοι ἐκ τῆς 'Αταλάντης τὸ δωρηθὲν εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Μελεάγρου δέρμα τοῦ Καλυδωνίου κάπρου, ἢ κατ' ἄλλην ἔκδοσιν τοῦ μύθου, ὅτε ἐφόνευσε τούτους ἐπελθόντας κατὰ τῆς Καλυδῶνος ἢ κατὰ τὸν μεταξὺ Κουρήτων καὶ Καλυδωνίων πόλεμον. Μεταμεληθεῖσα διὰ τὴν υἱοκτονίαν ἡ 'Αλθαία ἀπηγχονίσθη. αἱ δὲ θρηνοῦσαι τὸν Μελέαγρον καὶ αὐτὴν γυναῖκες ἀπωρνεώθησαν. Κατ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς ἐκδόσεις, αἰτία τοῦ θανάτου τοῦ Μελεάγρου ἔγινεν ἡ μήτηρ του 'Αλθαία, κατ' ἄλλην δέ, παρ' 'Ομήρῳ μνημονευομένην (Ιλ. Ι' 566), ἡ 'Αλθαία κατηράσθη μόνον τὸν Μελέαγρον. Αἱ ἄλλαι παραδόσεις περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἥρωος Μελεάγρου καὶ ἡ ἑρμηνεία τοῦ ὅλου μύθου ἀναπτύσσονται εἰς τὸ εἰδικὸν περὶ αὐτοῦ ἄρθρον.

Τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοῦ μύθου τῆς 'Αλθαίας καὶ τοῦ Μελεάγρου εὑρίσκονται, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ τὰς 'Ηοίας τοῦ 'Ησιόδου· ἐκεῖθεν μετεπήδησαν εἰς τὴν Μινυάδα (Παυσ. Χ. 31. 3) καὶ τὴν τραγικὴν ποίησιν. Οὕτως ἐκ τῆς τραγῳδίας τοῦ Φρυνίχου «Πλευρώνιαι» διεσώθησαν οἱ στίχοι «κριερὸν γὰρ οὐκ ἤλυξεν μόρον, ὠκεῖα δὲ νιν φλὸξ κατεδαίσατο δαλοῦ περθομένου ματρὸς ὑπ' αἰνᾶς κακομηχάνου» (Παυσ. ἔνθ. ἀνωτ.). Γ. Δ. ΚΑΨ.

'Αλθαία (Althea) *['Αστρονομ.].* 'Αστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεώς του ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 119. 'Ανεκαλύφθη τῇ 3ῃ Ἀπριλίου 1872, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του εἶναι τὰ ἑξῆς: a=2.581, T=1514 ημ., e=0,082, i=5°44', L=237°59'. Ω=203 58'. π=12°33'. Σ. Π

ἀλθαία (Althaea L.) *[Βοτ.].* Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχιδῶν* (Malvaceae R. Br.), περιλαμβάνον περὶ τὰ 30 εἴδη, ἐξ ὧν ἐν Ἑλλάδι ἀπαντῶσι συνήθως τὰ ἑπόμενα, πολυετῆ ἢ μονοετῆ:

1) ***'Αλθαία ἡ φαρμακευτικὴ*** L., ἡ κοινῶς λεγομένη *νερομολόχα* καὶ *βίσκος* (παρὰ Κοραῆ), πιθανῶς ἡ τοῦ Θεοφράστου καὶ Διοσκορίδου *Ἀλθαία*, ἣν ὁποίαν ὀνομάζει ὁ Διόσκορος καὶ *ἰβίσκον*. Ἡ ῥίζα ἀποφλοιουμένη, ἀποξηραινομένη καὶ κοπτομένη εἰς μικρὰ τεμάχια ἀποτελεῖ τὴν κοινῶς ὀνομαζομένην «ἀλταίαν» τῶν φαρμακείων. Ἐπίσης καὶ τὰ φύλλα ὡς βλενοῦχα φέρονται καὶ πωλοῦνται εἰς τὰ φαρμακεῖα (Folia et Rad. Althaeae).

2) ***'Αλθαία ἡ δασεῖα*** L. Εἶναι τὸ κοινότερον καὶ τὸ μόνον ἑλληνικὸν ἐτήσιον εἶδος.

3) ***Ἀλθαια ἡ καννάβινος*** L. Πιθανῶς ἡ *κάναβις ἡ ἀγρία* τοῦ Διοσκορίδου· ἀπαντᾷ ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ.

4) ***'Αλθαία ἡ ῥοδανθὴς*** L. Εἶναι ἡ κοινῶς *δενδρομολόχα*, ἡ τοῦ Γαληνοῦ *δενδρομαλάχη*.

5) ***'Αλθαία ἡ ὠχρά.*** Εἶδος παραπλήσιον τοῦ προηγουμένου.

Τὰ ἄνθη τῆς *ῥοδανθοῦς* καὶ *ὠχρᾶς* εἶναι φαρμακευτικά. Σ. Μ

— **[ΦΑΡΜΑΚ.]** Εἰς τὴν θεραπευτικὴν εὗρον ἐφαρμογὴν ἡ ῥίζα καὶ τὰ φύλλα *ἀλθαίας τῆς φαρμακευτικῆς*, φυτοῦ τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχιδῶν*.

1) ***Ἡ ῥίζα τῆς ἀλθαίας*** (radix althaeae). Εἰς τὴν παρασκευὴν τῆς δρόγης ταύτης χρησιμοποιοῦνται συνήθως τὰ σαρκώδη καὶ μὴ ἀποξυλωθέντα ἔτι τεμάχια τῆς ῥίζης. Πρὸς τοῦτο κόπτονται οἱ κλάδοι τῆς κυρίας ῥίζης ἢ καὶ τὰ παραφυάδες διετοῦς φυτοῦ, οἱ συλλεγέντες κατὰ τὴν φθινόπωρον ἢ τὸ φθινόπωρον, ἀφαιρεῖται ἀπ' αὐτῶν ὁ φυλλώδες στρῶμα μετὰ μέρους τοῦ φλοιοῦ, ξηραίνονται εἰς θερμοκρασίαν οὐχὶ ἀνωτέραν τῶν 40 καὶ φέρονται εἰς τεμάχια 20—30 ἑκσμ. μήκους καὶ 1—5 πάχους ἢ καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν μικρῶν τετραγωνικῶν τεμαχίων. Τὸ χρῶμα τῆς δρόγης εἶναι καθαρῶς λευκόν, ἄλλοτε δὲ κιτρινωπόν, τὸ δὲ θραῦσμά της εἰς μὲν τὸν φλοιὸν ἶναι μακροϊνῶδες, εἰς δὲ τὸ ξυλῶδες μέρος λεῖον. Εἰς τὴν ἐγκαρσίαν τομὴν αὐτοῦ παρουσιάζεται σαφὲς μόνον τὸ κάμβιον, ὡς ἀνοικτῶς φαιὰ γραμμὴ κειμένη εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πέμπτον τῆς διαμέτρου τῆς ῥίζης. Ὁ φλοιὸς καταλαμβάνει τὸ 1/6—1/8 περίπου τῆς ὅλης ῥίζης, σύγκειται δέ, ὁ ἀπηλλαγμένος τοῦ φυλλοστρώματος, ἐξ ἀρκούντως χονδροκυττάρου παρεγχύματος, εἰς ὃ εὑρίσκονται διατεταγμέναι κατὰ πυκνοὺς κύκλους δέσμαι τῶν βιβλιωδῶν ἰνῶν. Τὸ ξυλῶδες σῶμα φέρει ἀκτινοειδεῖς ῥαβδώσεις καὶ ἐντεριωνικὰς ἀκτῖνας ἀσαφῶς καταληγούσας, σύγκειται δὲ ἐξ ἀραιοῦ ξυλοπαρεγχύματος καὶ ἐκ συνηνωμένων ἢ εἰς ὁμάδας εὑρισκομένων δικτυωτῶν καὶ στιγμωτῶν ἀγγείων. Εἰς ὅλα τὰ παρεγχυματικὰ μέρη καὶ τοῦ ξυλοσώματος ἔτι εὑρίσκονται κύτταρα ἐνέχοντα ὀξαλικὸν ἀσβέστιον καὶ βλέναν. Τὸ ξύλον καὶ ὁ φλοιὸς ἐνέχουσι 37%, ἄμυλον εἰς μικροὺς ἢ νεφροειδεῖς κόκκους μεγέθους μέχρις 23 μικροῦ. Πολὺ ὅμα, κατά τι μεγαλύτερα, κύτταρα ἐνέχουν 35%, βλέναν ἢ χρωννυμένην διὰ θειικοῦ ὀξέος καὶ ἰωδίου κυανῆν. Πολλὰ κύτταρα τοῦ θεμελιώδους ἱστοῦ ἐνέχουν **ἀδένας ὀξαλικοῦ ἀσβεστίου. Ἐκτὸς τούτων** ἐνέχει ἔτι ἡ ῥίζα σάκχαρον, λιπαρὸν ἔλαιον καὶ 0,8—2%, ἀσπαραγίνην (ἀλθεΐνην).

Ἡ λευκὴ ἢ κιτρινωπὴ λευκὴ κόνις, μορφὴ ὑπὸ τὴν ὁποίαν φέρεται ἐνίοτε ἡ ἀλθαία, σύγκειται κατὰ μέγα μέρος ἐξ ἐλευθέρων ἀμυλοκόκκων, λεπτῶς ἀλεσθέντων ἀχρόων λεπτοτοίχων θρυμματίων παρεγχύματος, ἀχρόων θρυμματίων βλενοκυττάρων, ἀχρόων ἢ κιτρίνων βιβλικῶν ἰνῶν, σφαιρικῶν θρυμματίων βλένης, ἀποσπασθέντων ἐκ τῶν κυττάρων, κόκκων πρωτοπλάσματος, τεμαχίων θραυσμάτων ἀγγείων καὶ ἀραιῶν θρυμματίων κρυστάλλων. Κατὰ μέγα μέρος εὑρίσκονται μικρότερα ἢ μεγαλύτερα ἀποκόμματα ἱστῶν, συγκείμενα κυρίως ἐξ ἀχρόων, σπανιώτερον δὲ κιτρινωπῶν ἕως φαιῶν, λεπτοτοίχων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σφαιροειδῶν ἢ ἐλλειψοειδῶν, σπανιώτερον δὲ ὀρθογωνίων, μεγάλως παραλλασσόντων κατὰ τὸ μέγεθος παρεγχυματικῶν κυττάρων πυκνῶς ὑπὸ ἀμυλοκόκκων πεπληρωμένων. Οἱ ἀμυλόκοκκοι ἔχουν μῆκος 5—15 μ., σπανιώτερον κατὰ τι μεγαλύτερον, καὶ δεικνύουν κεντρικὸν ἢ ἀσθενῶς ἐκκεντρικὸν σημεῖον, ἢ συνήθως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρὰν σχισμήν. Εἰς τὰ τεμαχίδια τοῦ παρεγχύματος παρατηροῦνται συνήθως σφαιροειδῆ ἕως ἐλλειψοειδῆ βλενοκύτταρα μὴ ἔχοντα ἀμυλοκόκκους. Συνήθως εὑρίσκονται εἰς τὴν κόνιν σκληρεγχυματικὰ κύτταρα ἢ τὰ θραύσματα αὐτῶν. Ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν κόνιν εἶναι αἱ μεγάλαι ποσότητες τῶν ἐλευθέρων μικροκόκκων τεμαχιδίων τῶν φερόντων ἄμυλον ὡς καὶ τῶν βλενοκυττάρων, ἅτινα δεικνύουν λεπτότοιχον παρέγχυμα, καὶ τῶν μεγάλων ποσοτήτων τῶν σκληρεγχυματικῶν ἰνῶν.

Δοκιμασία. Ἡ ῥίζα τῆς ἀλθαίας δίδει μετὰ ψυχροῦ ὕδατος ἀσθενῶς κιτρινωπὸν κατέργασμα. Τοῦτο δὲν πρέπει νὰ εἶναι οὔτε ὄξινον, οὔτε ἀμμωνιακόν, ὅπερ μαρτυρεῖ ἀλλοίωσιν τῆς δρόγης. Ἀμμωνιοῦχον ὕδωρ χρωννύει τὸ κατέργασμα κίτρινον. Ἡ ποιότης τῆς ῥίζης δύναται νὰ καθορισθῇ διὰ προσδιορισμοῦ τῆς περιεκτικότητος τοῦ ἐκχυλίσματος. Ὅλα τὰ καλὰ εἴδη δίδουν 26 o/o περίπου ἐκχυλίσματος. Ἡ πρὸς ἐπικάλυψιν κακῶν ποιοτήτων δρόγης ἐπίπασις δι' ἀσβεστοκονέως καταδεικνύνται διὰ προσδιορισμοῦ τῆς τέφρας. Κατὰ τοὺς διαφόρους προσδιορισμοὺς κατεδείχθη ὅτι ἡ ἐπίπασις δι' ἀσβεστοκόνεως αὐξάνει τὴν ποσότητα τῆς τέφρας ἀπὸ 6,5—9, 7 o/o. Κανονικῶς δίδει ἡ δρόγη ποσὸν τέφρας ποικίλον ἀπὸ 4 5—6,5 %. Ἰδιαιτέρως σπουδαία εἶναι ἡ ἐξέτασις τοῦ ὑδατικοῦ ἢ ὑδροχλωρικοῦ αὐτῆς κατεργάσματος διὰ μολύβδου ἢ ψευδαργύρου. Ἡ κόνις ἐξετάζεται μικροσκοπικῶς διαβρεχομένη διὰ γλυκερινούχου ὕδατος, ἀλκοόλης, διαλύματος ἐνύδρου χλωράλης καὶ πυκνοῦ διαλύματος καστανοῦ τοῦ Βίσμαρκ, δι' οὗ χρώννυνται τὰ ἰσχυρῶς διογκωθέντα σφαιρίδια βλένης κ.λ.π.

Χρησιμοποίησις. Ἡ ῥίζα τῆς ἀλθαίας χρησιμεύει, ἕνεκα τῆς περιεκτικότητος αὐτῆς εἰς βλέναν, ὡς ἔγχυμα, ὡς καὶ ὡς σιρόπιον ἀλθαίας κατὰ τοῦ βηχός. Ἡ κόνις αὐτῆς εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ὡς μᾶζα καταποτίων. Ἡ θεραπευτικὴ ἰδιότης τῆς ἀλθαίας ἦτο ἤδη γνωστὴ εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ τοὺς Ῥωμαίους, ἐχρησιμοποιήθη δὲ καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα ὡς θεραπευτικὸν μέσον.

2) Τὰ φύλλα τῆς ἀλθαίας ἔχουν 10 ἑκατοστὰ περίπου μῆκος καὶ 5 πλάτος, εἶναι τρίλοβα ἕως πεντάλοβα, ἀνομοίως πριονωτά, ὀρθιότεφρα, βελουδοειδῆ, μαλθακὰ καὶ φέρουν μίσχον. Εἰς τὴν βάσιν εἶναι εὐθέως κεκομμένα ἢ καρδιοσχήμως. Ἡ ἐπιδερμὶς φέρει μονοκυττάρους μὲ ἰσχυρὰ τοιχώματα τρίχας, συνενουμένας ἀνὰ 8 ἢ 6 πρὸς θυσάνους, καὶ ἐκτὸς τούτων πολυκυττάρους ἀδενώδεις τρίχας. Τὰ ξηρὰ φύλλα εἶναι ὀλίγον φαιὰ ἀκανονίστως συνεστραμμένα καὶ σκληρόθραυστα. Εἰς τὴν ἐπιδερμίδα εὑρίσκονται βλενοκύτταρα. Τὸ μεσόφυλλον ἐνέχει ἀδένας ὀξαλικοῦ ἀσβεστίου καὶ βλέναν ὡς καὶ ἡ ῥίζα.

Τὰ φύλλα συλλέγονται πρὸ τῆς ἀνθήσεως κατὰ τὸν Ἰούνιον ἢ Ἰούλιον καὶ κόπτονται συνήθως εὐθὺς μετὰ τὴν ξήρανσιν, ὅτε συσφαιρούμεναι αἱ τρίχες ἀποπίπτουσιν. Οὐσιώδες συστατικὸν τῶν φύλλων εἶναι ἡ βλένα. Τὰ φύλλα οὐδεμίαν ὀσμὴν καὶ γεῦσιν ἔχουσι.

Δοκιμασία. Τὰ φύλλα τῆς ἀλθαίας ἀντικαθίστανται ἐνίοτε μερικῶς ἢ ὁλικῶς ὑπὸ τῶν φύλλων τοῦ φυτοῦ Lavatera thuringica. Εἰς τὸ φυτὸν τοῦτο τὰ φύλλα ἔχουσιν ὀδόντας διπλασίους κατὰ τὸ πλάτος ἢ τὸ μῆκος, αἱ δὲ θυσανωταὶ τρίχες τῆς κάτω πλευρᾶς τοῦ κυρίου νεύρου ἐπικάθηνται ἐπὶ ἀνυψωμένου ἐξ ἱστοῦ ὑποστρώματος, ἐνῷ εἰς τὰ φύλλα τῆς ἀλθαίας κατέχονται εἰς τὴν ἐπιδερμίδα.

Χρῆσις. Σπανίως χρησιμοποιοῦνται τὰ φύλλα, ἀποτελοῦσιν ὅμως ἓν τῶν συστατικῶν τῶν μαλακτικῶν εἰδῶν (Φαρμακ. γερμανικὴ καὶ αὐστριακή) ὡς καὶ ἄλλων εἰδῶν. Ὡς λαϊκὸν φάρμακον τὰ φύλλα τῆς ἀλθαίας εὑρίσκουσιν ἐφαρμογὴν κατὰ τοῦ βηχός. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐγνώριζον ἤδη τὰ φύλλα ὡς θεραπευτικὸν μέσον. Εἰς τὴν Γερμανίαν εἰσήχθησαν εἰς τοὺς κήπους τῇ διαταγῇ Καρόλου τοῦ Μεγάλου τὸν 9ον αἰῶνα. Κ. Γ. Μ.

'Αλθαιμένης *[Μυθολ.].* Υἱὸς τοῦ Κίσσου, ὅστις ἔκτισε τὸ Ἄργος καὶ ἐβασίλευσεν εἰς αὐτὸ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ Προκλῆς ἔκτισε τὴν Σπάρτην, καὶ ἔγγονος τοῦ Τημένου (Στρ C. 481 καὶ C. 653). Κατὰ ταῦτα ὁ 'Αλθαιμένης ἦτο Ἡρακλείδης τὸ γένος. Ὁ ἥρως οὗτος εἶχε μετάσχει τῆς ἐναντίον τῆς Ἀττικῆς ἐκστρατείας τῶν Δωριέων, ἥτις, ὡς εἶναι γνωστόν, διελύθη μετὰ τὸν πατριωτικὸν θάνατον τοῦ Κόδρου. Τότε ἄλλοι μὲν τῶν Δωριέων ἔμειναν εἰς τὰ Μέγαρα, ἄλλοι δὲ μετέσχον τῶν ἀποικιῶν, οἵτινες ἐστάλησαν εἰς Κρήτην καὶ Ῥόδον. Τῆς εἰς Κρήτην ἀποικίας τῆς ὁποίας μετέσχον καὶ πολλοὶ Ἀχαιοί, ἀρχηγὸς ἔγινεν ὁ 'Αλθαιμένης, ὅστις ἔκτισεν ἐν τῇ νήσῳ δέκα πόλεις, καὶ νόμους εἰς αὐτὰς κατὰ δωρικὰ ἔθιμα ἔθεσε. Τοὺς νόμους τούτους λέγεται ὅτι ἐμελέτησε μετὰ πέντε γενεὰς καὶ ὁ Λυκοῦργος, ὅτε ἦλθεν εἰς Κρήτην. Γ. Δ. ΚΑΨ.

— **'Αλθαιμένης,** υἱὸς Κατρέως· βλ. 'Αλθημένης.

Ἄλθαινος *['Αρχ. Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῆς Καλαβρίας (Λυκοφρ.).

ἀλθεΐνη· βλ. ἀσπαραγίνη.

Ἄλθεν (Althen), *Ἰωάννης.* Ἀγρονόμος, γεννηθεὶς εἰς Περσίαν τῷ 1709 καὶ ἀποθανὼν ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1774 Πωληθεὶς ὡς σκλάβος, εἰργάσθη εἰς τὴν Ἀνατολίαν εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἐρυθροδάνου, τὴν ὁποίαν μετὰ ταῦτα, δραπετεύσας, εἰσήγαγεν ἐπιτυχῶς εἰς Γαλλίαν. Ὁ Ἄλθεν ἔζησε πτωχός, ἡ δὲ μονογενὴς θυγάτηρ του ἀπέθανεν εἰς νοσοκομεῖον. Τῷ 1846 τῷ ἀνηγέρθη ἀνδριὰς ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς Παναγίας τῶν Ντόμ.

ἀλθενία (Althenia F. Petit, in Ann. sc observ. [1829], 451.) *[Βοτ.].* Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *ναϊδιδῶν*, συγγενοῦς τῆς οἰκογενείας τῶν *ποταμογειτονιδῶν*. Περιλαμβάνει ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν μεσογειακῶν χωρῶν καὶ Αὐστραλίας. Σ. Μ.

'Αλθημένης *[Μυθολ.].* Υἱὸς τοῦ Κατρέως, τοῦ υἱοῦ τοῦ Μίνωος, καὶ ἀδελφὸς τῆς Ἀερόπης, τῆς μητρὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ Μενελάου, τῆς Κλυμένης τῆς συζύγου τοῦ Ναυπλίου καὶ μητρὸς τοῦ Οἴακος καὶ τοῦ Παλαμήδους, καὶ τῆς Ἀπημοσύνης. Ἀκούσας ἡμέραν τινὰ ὁ Ἀλθημένης ὅτι εἶχε δοθῆ χρησμὸς εἰς τὸν πατέρα του, ὅτι θὰ φονευθῇ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του καὶ φοβηθεὶς μήπως γίνη ὄντως φονεὺς τοῦ πατρός του ἔφυγεν ἐκ Κρήτης μετὰ τῆς ἀδελφῆς του Ἀπημοσύνης εἰς τὴν Ῥόδον καὶ ἔκτισεν ἐν τῇ νήσῳ τὴν πόλιν Κρητηνίαν. Ἀναβὰς δὲ ἐπὶ τοῦ Ἀταβυρίου ὄρους καὶ παρατηρήσας καὶ τὰς ἄλλας περὶ τὴν Ῥόδον νήσους καὶ μακρὰν εἰς τὸν ὁρίζοντα τὴν πατρίδα του Κρήτην, ἐνεθυμήθη τοὺς πατρῴους θεοὺς καὶ ἵδρυσεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τὸν βωμὸν τοῦ Ἀταβυρίου Διός. Δὲν ἀπέφυγεν ὅμως ὁ ἥρως τὸ μοιραῖον, ἀλλὰ καὶ ἀδελφοκτόνος καὶ πατροκτόνος ἔγινεν ἐν Ῥόδῳ. Καὶ τὴν μὲν ἀδελφήν του Ἀπημοσύνην ἐφόνευσε διὰ λακτισμάτων, ὅτε ἀνήγγειλε πρὸς αὐτὸν ὅτι εἶχε βιασθῆ ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ, διότι ἐνόμισεν ὅτι αὕτη ἔπλασε τὸν μῦθον διὰ νὰ καλύψῃ τὸ αἶσχος τῆς ἐγκυμοσύνης της, τὸν δὲ πατέρα, ὅτε ἦλθεν οὗτος εἰς Ῥόδον πρὸς ἀναζήτησιν του, ἐξ ἐπιθυμίας νὰ παραδώσῃ πρὸς αὐτὸν τὴν βασιλείαν. Ὁ Κατρεὺς εἶχεν ἀποβιβασθῆ μετὰ τῶν ἀκολούθων του εἴς τινα ἔρημον τόπον τῆς Ῥόδου, ὅπου συνεκρούσθη μὲ τοὺς βουκόλους τοῦ υἱοῦ του Ἀλθημένους, νομίσαντας τοὺς ξένους λῃστάς. Κατὰ τὴν σύγκρουσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἠκούοντο, ἕνεκα τῶν ὑλακῶν τῶν κυνῶν, οἱ λόγοι τοῦ Κατρέως, ἐξηγοῦντος τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἔλθει, ἔφθασεν ὁ Ἀλθημένης καὶ διὰ τοῦ ἀκοντίου του ἐφόνευσεν ἐν ἀγνοίᾳ του τὸν πατέρα του. Ὅτε ἔμαθεν ὅτι ἐγίνε πατροκτόνος, ηὐχήθη ν' ἀνοίξῃ ἡ γῆ καὶ νὰ τὸν καταπίῃ. Τοῦτο δὲ καὶ ἔγινε. Γ. Δ. ΚΑΨ.

'Αλθηπία. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἀρχαιότερον ἡ Τροιζηνία· βλ. λ. Ἄλθηπος.

Ἄλθηπος *[Μυθολ.].* Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Λήιδος, θυγατρὸς τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Τροιζῆνος Ὥρου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ Ὡραία αὕτη ὠνομάζετο, μετονομασθεῖσα ἀπὸ τοῦ Ἀλθήπου Ἀλθηπία. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλθήπου ἤρισαν περὶ τῆς κατοχῆς τῆς χώρας ὁ Ποσειδῶν καὶ ἡ Ἀθηνᾶ, ἀπεφασίσθη δὲ ἡ ὑπ' ἀμφοτέρων κοινὴ κατοχὴ αὐτῆς κατὰ διαταγὴν τοῦ Διός (Παυσ. ΙΙ 30 5 ἑξ.). Διὰ τοῦτο καὶ ἀμφότεροι οἱ θεοὶ ὡς πολιοῦχοι ἐτιμῶντο ἐν Τροιζηνίᾳ, καλούμενοι ὁ μὲν Ποσειδῶν βασιλεύς, ἡ δὲ Ἀθηνᾶ Πολιοῦχος καὶ Σθενιάς, καὶ τὰ νομίσματα τῆς χώρας ἔφερον ὡς ἐπίσημα τὴν τριαιναν καὶ τὸ πρόσωπον τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων θεῶν ἐτιμᾶτο πολὺ ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ἡ θεὰ τῆς γῆς Δημήτηρ, τῆς ὁποίας τὸν ναόν, Θεσμοφόρου ἐπικαλουμένης, ἵδρυσεν αὐτὸς ὁ Ἄλθηπος κατὰ τὴν παράδοσιν. Φανερὰ εἶναι ἡ προέλευσις καὶ εὔκολος ἡ ἑρμηνεία τοῦ μύθου. Ὁ Ποσειδῶν, ὅστις καὶ Φυταλμιος ἐνταῦθα ἀπεκαλεῖτο, διότι ἀπέσυρεν ἐκ τῆς χώρας τὴν ἅλμην του, ἥτις καθίστα αὐτὴν ἀκαρ-

Digitized by Google

πον, εἶναι τὸ γονιμοποιοῦν τὴν γῆν ὕδωρ (ὑγρασία), ἡ Ληΐς εἶναι ἡ καλλιεργημένη γῆ, ἢ καὶ ὡς Δημήτηρ λατρευομένη, καὶ ὁ Ἄλθηπος εἶναι ὁ θρεπτικὸς καρπός. Ὁ μῦθος εἶναι ἄλλη μορφὴ τοῦ μύθου τῆς *Ἀμυμώνης*. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἄλθηφος (ὁ). Ὄνομα τοπικὸν τῆς Τροιζηνίας, μνημονευόμενον ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Τροιζῆνος δημοσιευθείσῃ ὑπὸ τοῦ Δ. Μυλωνᾶ (Bullet. de corresp. hellén. X 136)· τοποθεσία ἐν ᾗ περιεσώθη τὸ ἀρχαιότατον ὄνομα τῆς Τροιζηνίας *Ἀλθηπία*.

Ἀλθίας. Θρᾷξ στρατηγὸς συμμετασχὼν τῆς κατὰ τῶν ἐν Β. Ἀφρικῇ Βανδάλων ἐκστρατείας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βελισάριον (534 μ. Χ.). Διεκρίθη κατὰ τὴν ἐν Τρικαμάρῳ μάχην, καθ' ἣν διώκει τὸ ἀριστερὸν τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως καὶ καθ' ἣν οἱ Βάνδαλοι ἡττήθησαν ὁλοσχερῶς, αἰχμαλωτισθέντες ἅπαντες πλὴν τοῦ βασιλέως αὐτῶν Γελιμέρου, ὅστις ἐτράπη εἰς φυγὴν μετὰ ὀλιγίστων περὶ αὐτὸν ἀνδρῶν. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ κατὰ τῶν Βανδάλων πολέμου, τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Γελιμέρου, τὴν πλήρη καθυπόταξιν τῶν Βανδάλων καὶ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Βελισαρίου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ Ἀλθίας ἀπεστάλη εἰς Νουμιδίαν, ἵνα προστατεύσῃ τὴν χώραν ταύτην κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἰθαγενῶν βαρβάρων Μαυρουσίων. Πληροφορηθεὶς ἐκεῖ ὅτι σῶμα ἐκ τριακοντακισχιλίων Μαυρουσίων ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Ἰάβδαν ἐπιδραμὸν ἀπήγαγε χιλιάδας τινὰς ἐκ τῶν κατοίκων, ἐξῆλθε πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν μετὰ τῆς εὐαρίθμου δυνάμεώς του, ἀποτελουμένης ἐξ ἑβδομήκοντα μόλις ἱππέων. Ἀδυνατῶν μὲ τοσοῦτον μικρὰν δύναμιν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἐχθρόν, κατέλαβε τὴν ἔν τινι δυσχωρίᾳ πλησίον τῆς πόλεως Τιγίσιδος κειμένην κρήνην, τὴν μόνην καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν κατάξηρον περιφέρειαν ἐξ ἧς ἠδύναντο νὰ δροσισθῶσι τὰ ὑπὸ τῆς δίψης φλεγόμενα στίφη τῶν Μαυρουσίων. Ὁ Ἰάβδας εὑρὼν τὴν κρήνην κατειλημμένην ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ὑδρευθῇ ἀλλαχοῦ, προσέφερεν εἰς τὸν Ἀλθίαν τὸ τριτημόριον τῆς λείας, ἵνα ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς Μαυρουσίους νὰ πίωσιν ὀλίγον ὕδωρ.

Ὁ Ἀλθίας ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν ταύτην καὶ ἐπρότεινεν εἰς τὸν Ἰάβδαν νὰ μονομαχήσωσιν. Ὁ Ἀλθίας ἦτο ἰσχνὸς καὶ βραχύσωμος, ἀλλὰ δεξιώτατος χειριστὴς τῶν ὅπλων καὶ γενναῖος τὴν ψυχήν, ὁ δὲ Ἰάβδας πελώριος τὸ ἀνάστημα ἀλλά, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἐφάνη, κατείχετο ὑπὸ τοῦ δέους τὸ ὁποῖον συνήθως καταλαμβάνει τοὺς βαρβάρους, ὅταν ἀντιμετωπίζωσι μαχητὰς γενναίους καὶ ἔχοντας ἀνώτερον τοῦ ἰδικοῦ των πολιτισμόν. Κατὰ τὴν πρώτην σύγκρουσιν ὁ Ἀλθίας φονεύει δι' ἑνὸς κτυπήματος τὸν ἵππον τοῦ Ἰάβδα, ὅστις καταπτοηθεὶς πηδᾷ ἐπὶ ἑτέρου ἵππου καὶ τρέπεται εἰς φυγήν. Οἱ λοιποὶ Μαυρούσιοι τρομοκρατηθέντες ἐκ τῆς ἥττης τοῦ ἀρχηγοῦ ἐτράπησαν ἀμέσως εἰς φυγήν, ἐγκαταλιπόντες ἅπαντας τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὴν λείαν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἀλθίου. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἀλί· ἐπιφώνημα σχετλιαστικὸν (λέγεται καὶ *ἀηλί, ἀλιά*, ἐν μεσαιωνικοῖς δὲ κειμένοις καὶ *ὠλί, οὐηλί*)· ἀλίμονον! δυστυχία μου! Συνήθως συνεκφέρεται μετὰ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας, *μου, σου, του, μας* κτλ. *ἀλί μου, ἀλί σου* κτλ.· «ἀλι κακὸ ποὺ μοῦ 'ρθε»· «ἀλὶ ποὺ τὸν δέρνουν δεκοχτὼ καὶ δὲν τὸν δέρν' ὁ νοῦς του» ἀλίμονον εἰς ἐκεινον, δυστυχὴς εἶναι ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον τιμωροῦσι μὲν ὁσοιδήποτε, ἀλλὰ δὲν ὑφίσταται τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεώς του· «ἀλιὰ 'ς τὸν ποὺ τὶς ἔφαγε». Ἐλήφθη ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐκ τῆς ὑστάτης κραυγῆς τοῦ Ἰησοῦ «*ἠλί! ἠλί!*» (Ματθ 27,46) τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς μὴ ἐννοῶν ἐξέλαβεν ὡς σχετλιασμόν. Προτάσσεται δὲ τούτου τὸ ἐπιφώνημα *ἆ!* ἢ τὸ *ὦ, οὔ*, ὅθεν οἱ τύποι *ἀηλί, ὠηλι, οὐηλί, ἀλί, ὠλί* (βλ. *Πολίτην*, Παροιμ. 1,503 κ.ἑ. Λαογρ. 1,220 2,484). Πβλ. **ἀλίμονο**). Β. Φ

Ἄλι (Ali). Θερμοπηγαὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μεσσήνης τῆς Ἰταλίας καὶ παρὰ τὴν ὀρεινὴν περιοχὴν τοῦ Ἀλί, ἔνθα ὑπάρχουσιν ἴχνη μεταλλευμάτων χαλκοῦ καὶ σιδήρου. Ὑπάρχουν ἐκεῖ τρεῖς πηγαὶ μεταλλικῶν ὑδάτων θερμοκρασίας 31^{0} ἐν τῇ περιοχῇ ὡραίων τοπίων, ἑκάστη δ' ἐξ αὐτῶν διαθέτει καὶ μικρὰν ἐγκατάστασιν λουτήρων. Τὰ ὕδατα καὶ τῶν τριῶν τούτων πηγῶν ἀνήκουν εἰς τὴν τάξιν τῶν θειούχων ὑδάτων, ἐνδείκνυνται δὲ κυρίως διὰ δερματικὰς παθήσεις.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω θερμοπηγῶν ἀναβλύζει πλησίον γειτονικῆς λίμνης μεταλλικὸν ὕδωρ φυσικῆς θερμοκρασίας, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται πρὸς λουσιθεραπείαν καὶ ποσιθεραπείαν. Κ. Γ. Μ.

Ἄλια. Πόλις ἐν Φρυγίᾳ. Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἦτο ἕδρα ἐπισκοπῆς, ἐξαρτωμένης ἐκ τῆς μητροπόλεως τῆς Λαοδικείας. Ἔκειτο παρὰ τὸ νῦν *Ἰσλάμ-κιοϊ*, οὐ μακρὰν τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀκμονίας. Φαίνεται ὅτι ἡ πόλις εἶχεν ἱδρυθῇ κατὰ τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους καὶ ὅτι ἦτο ἐν ἀκμῇ, ἀφοῦ καὶ νόμισμα ταύτης. παλαιότερον, διεσώθη μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΛΙΗΝΩΝ καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἐν αὐτῇ λατρευομένης ἐγχωρίου θεότητος *Ἀλιανῆς* ἔν τινι ἐπιγραφῇ (βλ. *Waddington* «Inscriptions... Asie Mineure n. 699 α» καὶ νομίσματα τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ποικίλων τύπων: Ἀρτέμιδος κυνηγετιδος, Ἀπόλλωνος, Διονύσου κλπ.). Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἁλία. Οὕτως ἐκαλεῖτο εἰς τὰς πλείστας τῶν δωρικῶν πόλεων (εἰς τὸ Βυζάντιον, τὴν Κέρκυραν, τὰς ἐν Σικελίᾳ καὶ Κάτω Ἰταλίᾳ δωρικὰς ἀποικίας), ὡς μαρτυρεῖται ἐξ ἐπιγραφῶν καὶ ψηφισμάτων, ἡ συνέλευσις τοῦ λαοῦ, ἥτις ἐν Σπάρτῃ μὲν ἐκαλεῖτο *ἀπέλλα*, ἐν Ἀθήναις δὲ καὶ ταῖς ἄλλαις ἰωνικαῖς πόλεσιν *ἐκκλησία τοῦ δήμου*. Ὁ Ἡρόδοτος μεταχειρίζεται τὴν λέξιν *ἁλία* καὶ διὰ τὰς ἐν Σπάρτῃ, τὰς ἐν ταῖς ἰωνικαῖς πόλεσι, τὰς ἐν Θήβαις καὶ τὰς παρὰ τοῖς Πέρσαις ἀκόμη συνελεύσεις τοῦ λαοῦ· οὕτως ἐν Η' 134 γράφει «Ἀχθομένων... Λακεδαιμονίων, *ἁλίης τε* πολλάκις συλλεγομένης... Σπερθίης καὶ Βοῦλις ἐθελονταὶ ὑπέδυσαν» καὶ ἐν Ε' 29 *ἁλίην* ποιησάμενοι (οἱ Πάριοι ἐν Μιλήτῳ) ἀπέδεξαν τούτους μὲν τὴν πόλιν νέμειν τῶν εὗρον τοὺς ἀγροὺς εὖ ἐξεργασμένους» καὶ ἐν Α'. 124 «Γράψας (ὁ Κῦρος) εἰς βιβλίον τὰ ἐβούλετο, *ἁλίην* τῶν Περσέων ἐποιήσατο» κ.ο.κ. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἁλία *[Μυθολ.]*. 1) Μία τῶν Νηρηΐδων (Ἰλ.). 2) Σύζυγος Κόϊνος (Διον. Ἁλ.). 3) Ἀδελφὴ τῶν Τελχίνων ἐν Ρόδῳ, μήτηρ τῆς Ρόδου, μετὰ δὲ τὸν ἑκούσιον αὐτῆς θάνατον ἐν τῇ θαλάσσῃ ὡς Λευκοθέα τιμωμένη (Διόδ. Σικ.).

Ἁλία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* —1) Ὑπὸ τὸ Σκύλακος (§ 50) ὀνομάζεται οὕτω ἡ ὑπὸ μόνου τοῦ Παυσανίου (2.36.1) ἀναφερομένη *Ἁλίκη*, ἣν οἱ λοιποὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουσι διὰ τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος Ἁλιεῖς (βλ. λ.). (Τὴν γῆν τῶν Ἁλιέων ὁ Θουκυδίδης καλεῖ *Ἁλιάδα*, ἐνῷ ὁ Ξενοφῶν καὶ ἐπὶ ταύτης μεταχειρίζεται τὸ ἐθνικόν). Ἦτο πόλις τῆς Ἀργολίδος ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου κόλπου, πλησίον τῆς Ἑρμιόνης, ὅπου τὸ σημερινὸν Πόρτο Χέλι.

— 2) Παλαιότερον ὄνομα τῆς Θεσσαλονίκης (Στ. Βυζ.).

Ἁλία. Χωρίον τοῦ Ἁλμυροῦ ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα Πλατάνου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτοικοι 98.

ἁλία (ἡ) (Halia) *[Ζωολ.]*. Ἔντομα λεπιδόπτερα τῆς οἰκογενείας τῶν *νυκτιλιδῶν*. Τῆς οἰκογενείας ταύτης ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη κυρίως ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν. Ἐν Εὐρώπῃ ἓν εἶδος εἶναι γνωστόν, ἡ *ἁλία ἡ πυραλίς*, ἥτις διακρίνεται ἐκ τοῦ ὡραίου χρωματισμοῦ τῶν πτερύγων της, ὅστις εἶναι λευκὸς μὲ πρασίνους καὶ ἰώδεις ἀνταυγείας. Δ. Ν. Π.

Ἅλια ἡ πυραλίς.
(φυσικὸν μέγεθος).

—**ἁλία** (Halia) *[Ζωολ.]*. Μαλάκια τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσοβραγχίων-κτενοβραγχίων*, διακρινόμενα ἐκ τοῦ ᾠοειδοῦς σχήματος τῆς κόγχης των, ἥτις ἐπενδύεται δι' ἀνθεκτικῆς λαμπρᾶς μεμβράνης, καὶ τῆς ἄνω αἰχμηρᾶς κορυφῆς τῆς κόγχης. Τὸ ἄνοιγμα δι' οὗ ἐξέρχεται τὸ ζῷον εἶναι ᾠοειδές, ἀψιδωτὸν καὶ κολοβωμένον κατὰ τὸ ἄκρον. Πάντα τὰ μαλάκια ταῦτα εἶναι θαλάσσια καὶ ζῶσιν εἰς τὰ μεγάλα βάθη τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ. Δ. Ν. Π.

—**ἁλία** (Halia Risso) *[Παλαιοζ.]*. Γένος γαστεροπόδων τῆς ὁμοιογενείας τῶν *βουκκινιδῶν*, οὗτινος τὸ κέλυφος εἶναι ἐπίμηκες, ᾠοειδές, λεπτὸν καὶ λάμπον μετὰ γύρων μετρίου ὕψους καὶ ἀποτόμων. Ὁ τελευταῖος γῦρος εἶναι μέγας καὶ γαστερώδης, ἄτρακτος δὲ κεκαμμένη καταπίπτει ἔμπροσθεν ἐφωδιασμένη διὰ βραχέος ὀχετοῦ τῆς ἐκροῆς. Χεῖλος ἐξωτερικὸν ἁπλοῦν, λεπτόν, ὀξὺ καὶ ἔμπροσθεν μετ' ἀσθενοῦς ἐγκολπώσεως. Εἰς ταῦτα ὑπάγεται ἡ εἰς τὸ πλειόκαινον σύστημα τῆς τριτογενοῦς περιόδου ἀνευρεθεῖσα *Halia helicoides Brocchi sp.* καὶ ἡ *Halia priamus Meuschen* ἀρτίγονος κάτοικος τῆς Λουσιτανικῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ποταμοῦ Σενεγάλη. Θ. Ι.

Ἀλιάγκα. Πόλις τῆς νήσου Λουσὸν τῶν Φιλιππίνων· κάτοικοι 12.000.

ἀλιάδα (ἡ)· ἰδιωματ. σκορδαλιά· ἀπὸ τοῦ ἰταλ. agliata ἢ ἐνετ. agiada καὶ ταῦτα ἐκ τοῦ λατιν. alium=σκόρδον.

Ἀλιάδα (ἡ)· βαπτιστικὸν ὄνομα γυναικὸς ἐν Αἴνῳ ὑποτίθεται παραφθορὰ τοῦ *Ἀριάδνη* (βλ. *Μπούτουρα*, Νεοελλην. Κύρ. Ὀν. σ. 36).

ἁλιάετος (ὁ) (Haliaëtus) *[Ζωολ.]*. Πτηνὰ τῆς τάξεως τῶν ἁρπακτικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἱερακοειδῶν* (βλ. ἀετός). Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζ.]*. Ὁ ἁλιάετος (Haliaëtus Zitt.), γένος τῆς τάξεως τῶν ἡμεροβίων ἁρπακτικῶν πτηνῶν ἀκκιπιτρῶν, ἀνευρέθη εἰς τὰ στρώματα τῆς πλειστοκαίνου περιόδου τῆς Κραπίνας τῆς Κροατίας καὶ Σλαβωνίας. Θ. Ι.

Ἀλίαι *Μυθολ.]*. Οὕτως ἐπωνομάσθησαν αἱ γυναῖκες αἱ ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου συνεκστρατεύσασαι μετὰ τοῦ Διονύσου, κατὰ τὴν παράδοσιν (*Παυσ.* ΙΙ 22, 1), ἐναντίον τοῦ Περσέως καὶ τῶν Ἀργείων. Τῶν γυναικῶν τούτων, φονευθεισῶν ἁπασῶν κατὰ τὴν μάχην, ὑπῆρχε τάφος ἐν Ἄργει παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ἀνθείας Ἥρας καὶ ἀντικρὺ τοῦ ἱεροῦ τῆς Πελασγίδος Δήμητρος. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀλιακᾶς Λέξις ἀπαντῶσα συχνάκις εἰς ἑλληνικὰ ἔγγραφα ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ σημαίνουσα τὸ *ζευγηλατεῖον*, μερίδα τσιφλικίου καὶ γενικώτερον κληρονομικὴν μερίδα. Γ. Δ. Κ.

Ἀλιάκες. Μικρὸν χωρίον τῆς περιφερείας Μυλοποτάμου ἐν Κρήτῃ, ἐπὶ καταφύτου ποτιστικοῦ πεδίου, πρωτ. τῆς ὁμωνύμου ἀγροτικῆς κοινότητος. Τὰ συναποτελοῦντα ταύτην χωρία εἶναι: Αὐδανίτες (95 κ.), Καστρὶ (123 κ.) καὶ Μούντρος (4 κ.). Πρότερον ὁ δῆμος ἐπωνομάζετο *Αὐδανιτῶν*. Ε. Γ.

Ἀλιάκες. Ὀρεινὴ τοποθεσία τῆς Δυτικῆς Κρήτης, παρὰ τὸ Θέρισον καὶ τοὺς Λάκκους, ἐπὶ τῶν Λευκῶν Ὀρέων. Ἐκεῖ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1821, οἱ Τουρκοκρῆτες τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης ἐξεστράτευσαν ὑπὸ τὸν *Καούνην*, διότι ἔλεγον ὅτι μόνον αὐτοί, ἀπολιόρκητοι ἕως τότε ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, ἠδύναντο νὰ καταπολεμήσουν τοὺς Θερισιανούς. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπροχώρησαν, συμποσούμενοι εἰς τρισχιλίους περίπου, μέχρις Ἀλιακῶν, καὶ ἐπίστευον ὅτι ἐνίκησαν, προσέκρουσαν τότε πρὸς ἀλλεπάλληλα σώματα Κρητῶν, κατερχόμενα ἀπὸ τῶν πέριξ φαράγγων, ὅπου εἶχαν κρύψει τὰς οἰκογενείας των. Δεινὴ ἐπῆλθε μάχη, καθ' ἣν ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν ὁ νεαρὸς ὁπλαρχηγὸς Στέφανος Χάλης μετ' ἄλλων εἴκοσιν, ἐκ δὲ τῶν Τουρκοκρητῶν περὶ τοὺς διακόσιοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Καούνης. Τὴν φυγὴν τῶν ὑπολοίπων Τουρκοκρητῶν τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης μετὰ γιουχαϊσμῶν ἐχαιρέτισαν οἱ Κυδωνιᾶται Τουρκοκρῆτες, εἰς ἀνταπόδοσιν τῆς προτέρας χλεύης, ὅτι εἶχον πολιορκηθῇ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν.

Εἰς τὴν θέσιν Ἀλιάκες, κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Θερίσου (1904), συνεκεντροῦντο καὶ ἀνεπαύοντο οἱ ἐπαναστάται κατασκευάζοντες προχείρους καλύβας. —Α

Ἀλιάκμων *[Μυθολ.]*. Ποτάμιος θεός. Ἦτο υἱός, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι δινήεντες Ποταμοὶ (Ἡσιοδ. Θεογ 337), τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος. Κατ' ἄλλην δὲ παράδοσιν ἔγγονος τοῦ Ποσειδῶνος καὶ υἱὸς τοῦ Παλαιστίνου, ὅστις μαθὼν ὅτι ὁ Ἀλιάκμων ἐφονεύθη εἴς τινα μάχην, ἔπεσεν εἰς τὸν ποταμὸν Κονοσόν, μετονομασθέντα ἀπ' αὐτοῦ *Παλαιστῖνον*, καὶ ἐπνίγη. Γ. Δ. ΚΑΨ.

— **Ἀλιάκμων.** Οὕτως ὠνομάζετο ὁ πρότερον ἐν Ἀργολίδι ῥέων ποταμὸς *Ἴναχος*. Ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, οἱ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἰνάχου ἐγκατασταθέντες ἄποικοι ἐν Ἄργει μετωνόμασαν τὸν Ἀλιάκμονα εἰς Ἴναχον πρὸς τιμὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἀποίκων.

—**Ἀλιάκμων.** Ποταμὸς τῆς Μακεδονίας (τουρκ. *Ἰντζὲ Καρασοῦ*, βουλγ. *Βιστρίτσα*). Πηγάζων ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ Βοΐου ὄρους ἢ Γράμμου ἐκ τῆς θέσεως Μαύρη Πέτρα, κατευθύνεται πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ χωρίου Σλίμνιτσα, ὁπόθεν στρέφεται πρὸς ἀνατολὰς διερχόμενος μεταξὺ τοῦ Ἄνω καὶ Κάτω Νεστράμι, χυνόμενος εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ζέλοβα. Εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο φέρει τὸ ὄνομα *Βελίτσα*. Ὁ ποταμὸς Ζέλοβα πηγάζων ἀπὸ τοῦ ὄρους Μπέλα Βόδα τῆς περιοχῆς Πισοδερίου δέχεται ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τὰ ὕδατα τῆς Μπρέσνιτσας, πρὸς νότον τοῦ χωρίου Ρούλια, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ τὰ ὕδατα τῶν περιοχῶν τῶν χωρίων Τούρια, Στάτιστα, Κονομπλάτι. Ὁ Ζέλοβα ἑνοῦται πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ χωρίου Δρενοβένι μετὰ τοῦ ποταμοῦ Βελίτσα, πρὸς βορρᾶν τῆς Χρουπίστης, ἀποτελοῦντες πλέον τὸν κυρίως Ἀλιάκμονα. Ὀλίγον κατωτέρω τῆς κώμης Χρουπίστης ὁ Ἀλιάκμων δέχεται δεξιόθεν μὲν τὰ ὕδατα τὰ πηγάζοντα ἐκ τοῦ ἀντιστηρίγματος τοῦ Βοΐου ὄρους Γηρούσας, παρὰ δὲ τὴν γέφυραν τῆς Σμίξη, ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ, τὰ ὕδατα τῆς λίμνης Καστορίας (Ὀρεστιάδος) διὰ τοῦ ἐκχυτοῦ παραποτάμου Δουπιάκου.

Ὁ Ἀλιάκμων διευθυνόμενος πρὸς τὰ νοτιοανατολικὰ μέχρι τῶν βορείων κλιτύων τῶν Χασίων ὀρέων ἀλλάσσει κατεύθυνσιν πρὸς τὰ βορειοανατολικὰ διερχόμενος πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως Σερβίων καὶ πρὸς νότον τῆς πόλεως Βερροίας. Διασχίζων δὲ τὴν περιοχὴν Ρουμλούκι (Καμπανία) ἐκβάλλει εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἐλευθεροχωρίου, κατακλύζων πολλάκις μεγάλας ἐκτάσεις λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν ἔχει σταθερὰν κοίτην, ἐξ οὗ καλεῖται *Λωλοπόταμος*.

Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ Ἀλιάκμων κατὰ μὲν τὸ ἄνω ῥεῦμα αὐτοῦ διέτρεχε τὴν περιοχὴν τῆς Ὀρεστιάδος (ἢ Ὀρεστίδος), κατὰ τὸ μέσον ῥεῦμα τὴν

Digitized by Google

ῆς Ἐλομείας, καὶ κατὰ τὸ κάτω ῥεῦμα αὐτοῦ ὴν τῆς Ἡμαθίας, χρησιμεύων καὶ ὡς ὅριον τῆς Ἡμαθιας και Πιεριας εἰς τοὺς πρὸ τοῦ Περδίκκα οῦ Α' (700—6ο2 π. Χ.) χρόνους τῆς ἀρχαίας Ἰακεδονίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν ἢ τῆς τήξεως ῶν χιόνων ὁ Ἁλιάκμων ἔχει ἐπαρκῆ ὕδατα, πρὸς ὲ τὸν κατάρρουν τῶν Σερβίων ἔχει πλάτος 120 ιέτρων. Κατὰ τὸν μεσαίωνα τριήρεις ἔπλεον μέ ρι Βερροίας, σήμερον δὲ σχεδίαι διατρέχουσι ατὰ πᾶσαν ἐποχὴν τοῦ ἔτους τὸν ἄνω ποταμόν. Ἡ κοιλὰς αὐτοῦ ἔχει πολλὰ παραποτάμια στενά, ὡς π. χ. τὸ μεταξὺ τῶν ὀρέων Ξηρολίβαδον (θέ ιετρον ποιμένων) καὶ Πιερίων (Φλαμπούρου) ἔνθα πενοῦται ἐπὶ μήκους 15 χιλιομέτρων, ὡς και ὸ μεταξὺ τῆς Βουνάσσας τῶν Καμβουνίων ὀρέων Φλαμπούρου (ὕψ. 1065 μ.). Παραλλήλως πρὸς τὸ ρῶτον παραποτάμιον στενὸν βαίνει τμῆμα τῆς δοῦ τῆς συνδεούσης τὰς πόλεις Κοζάνην καὶ Βέρροιαν, ἣν ἠκολούθησεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ατὰ τὴν ὑπέρβασιν τοῦ Βερμιου ὄρους βαδίζων ρὸς κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ Ἁλιάκμων δέχεται πρὸς νότον τῆς Χρουπίτης τοὺς κάτωθι *παραποτάμους*. Ἐκ τῆς ἀριτερᾶς ὄχθης εἰσρέουν εἰς αὐτον: 1ον) ὁ χείμαρος *Σισάνι*, δεχόμενος τὰ ὕδατα τῆς περιοχῆς ῆς κώμης Βλάτση καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Ἁλιάμονα εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ χωρίου Βρογκίστα· ον) ὁ χείμαρρος *Σιατιστινός*, συλλέκτης τῶν ὑδά ων τῆς περιοχῆς Σιατίστης· 3ον) διάφοροι ἄλλοι ευτερεύοντες χείμαρροι τῆς περιοχῆς Κοζάνης αὶ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ ὄρους Βερμίου. Οἱ υριώτεροι τῶν ἐκ τῆς δεξιᾶς ὄχθης εἰσρεόντων αραποτάμων εἶναι: 1ον) ὁ ποταμὸς *Βέλος* πρὸς υσμὰς τῆς γεφύρας τῆς Σμίζη· 2ον) ὁ ποταμὸς *Γραμόρι;σα*, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ Βοΐου ὄρους καὶ υνόμενος εἰς τὸν Ἁλιάκμονα βορείως τοῦ Πασᾶ εφύρι· 3ον) ὁ *Γρεβενιώτικος*, ὁ διὰ τῆς πόλεως ρεβενῶν διερχόμενος· 4ον) ὁ *Βελονιᾶς ἢ Βενέτιος*, δεχόμενος τὰ ὕδατα τῶν περιοχῶν τῶν χωίων Σαμαρίνας, Περιβόλι καὶ Κρανιᾶς· 5ον) ὁ *εριᾶς*, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν Χασίων ὀρέων πρὸς ορρᾶν τῆς Βελεμίστης· 6ον) ἄλλοι παραπόταμοι οντες, πλὴν τοῦ παρὰ τὰς ἐκβολὰς *Τοπόλιτσα*, ὸν χαρακτῆρα χειμάρρων.

Ἐπὶ τοῦ Ἁλιάκμονος ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς *γέυραι:* 1ον) ἡ παρὰ τὸ χωρίον Μύλωβον δι' ἧς έρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ἀθηνῶν-Θεσαλονίκης· 2ον) ἡ παρὰ τὸ χωρίον Νησέλι μεαξὺ τῶν χωρίων Γκριζάλι καὶ Γιδᾶς· 3ον) ἡ ιλίνη γέφυρα τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Σερβίων-Κοάνης, 150 μετρ. μήκους καὶ 5 μετρ. πλάτους ετὰ πεζοδρομίων ἑκατέρωθεν ἐπὶ τοῦ καταστρώατος· τὴν γέφυραν ταύτην διῆλθε τὴν 13ην Ὀκτωβρίου 1912 ἡ στρατιὰ τοῦ διαδόχου Κωναντίνου καταδιώκουσα τοὺς Τούρκους· 4ον) ἡ ὸς νότον τοῦ χωρίου Γιάγκοβον γέφυρα τοῦ ασᾶ Κιουπρουσοῦ μετὰ 5 τόξων· 5ον) ἡ τῆς αξιτῆς ὁδοῦ Ἀνασελίτσας (Λιαψίστα)-Σιασίστης, ρισκομένης δυτικῶς τῆς Βρογκίστας· 6ον) ἡ ρειοανατολικῶς τῆς Ἀνασελίτσης κατασκευαεῖσα γέφυρα ἐπὶ τεσσάρων λιθίνων ποδαρικῶν ουσα κατάστρωμα ξύλινον· 7ον) ἡ γέφυρα τῆς ιιζη εὑρισκομένη βορειοδυτικῶς τοῦ χωρίου γιατσικοῦ· 8ον) ἡ γέφυρα Χρουπίστης παρὰ ν ὁμώνυμον κωμόπολιν μετὰ ξυλίνου καταστρώτος· 9ον) ἡ κατασκευαζομένη ἤδη διτοξος φυρα παρὰ τὸ χωρίον Κυκκοβα, μήκους 105 μ. ὶ πλάτους καταστρώματος μετὰ τῶν ἑκατέρωθεν ζοδρομίων 6, 5 μ., ἀπέχουσα ἐκ Βερροίας 1½ αν.

Ὁ Ἁλιάκμων ἔχει ἐκτὸς τῶν ἄνω γεφυρῶν καὶ *ρθμεῖα*, ἅτινα εἰσὶν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς κάτωθι: 1ον) Μεταξὺ τῆς γεφύρας Πασᾶ ουπρουσοῦ καὶ τῆς συμβολῆς τοῦ ποταμοῦ Δόξα Γρεβενίτικου, ἐν ἐνεργείᾳ μόνον κατὰ τὸν χειῶνα· 2ον) τὸ παρὰ τὴν Ζάβουρδαν· 3ον) τὸ μεταξὺ τοῦ χωρίου Τρανσβάλτου καὶ τῆς ἔναντι ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης μονῆς τῶν ἁγίων Ἀναργύρων· 4ον) τὸ πλησίον τοῦ χωρίου Καισαριᾶ τοῦ κειμένου παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ· 5ον) τὸ παρὰ τὴν μονὴν τοῦ Προδρόμου καὶ πλησίον τοῦ χωρίου Κόκκοβα· 6ον) τὸ παρὰ τὸ χωρίον Σάδινα, ὅπερ ἐξυπηρετεῖ τὴν συγκοινωνιαν Βερροίας καὶ Ἐλευθεροχωρίου· 7ον) τὸ παρὰ τὸ χωρίον Πρόδρομος· 8ον) τὸ παρὰ τὸ χωρίον Μήλοβον πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἁλιάκμονος.

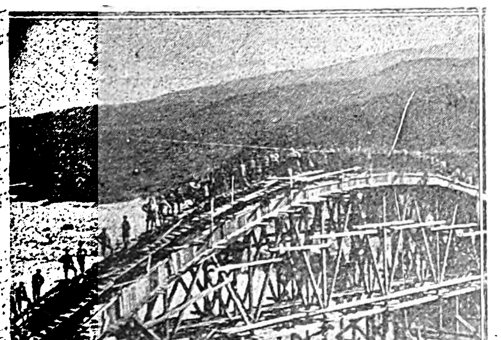

Ἡ παρὰ τὸ χωρίον Κόκκοβα ἀνεγειρομένη δίτοξος γέφυρα ἐπὶ τοῦ Ἁλιακμονος.
[Φωτογρ. Ε. Γεωργούλη.]

Τέλος ὁ ποταμὸς Ἁλιάκμων εἰς τὸ μέσον ῥεῦμα αὐτοῦ ἔχει *πόρους*, ὡς τὸν παρὰ τὴν μονὴν Ζάβουρδαν, οἵτινες εἶναι γνωστοὶ εἰς τοὺς ἐκεῖ κατοίκους καὶ ἀναλόγως τοῦ ὕψους τῶν ὑδάτων βατοί.

Ἡ ταχύτης τοῦ ῥεύματος τῶν ὑδάτων τοῦ Ἁλιάκμονος εἶναι ὡς ἔγγιστα ἓν μέτρον κατὰ δευτερόλεπτον. Ν. ΚΟΚΙΔΗΣ

—[ΑΠΟΚΡΥΦ.] Κατὰ τὴν παράδοσιν τὸ ὕδωρ τοῦ Ἁλιάκμονος μεταβάλλει τὸ χρῶμα τῶν πινόντων προβάτων εἰς λευκόν. Τοῦτο μαρτυρεῖ και ὁ Πλίνιος (ἐν Φυσικῇ Ἱστορίᾳ XXXI. 2 10 (11)) διὰ τῶν ἑξῆς: «Item in Macedonia qui velint sibi candida nasci ad Aliacmonem ducere, qui nigra aut fusca ad Axium», ἤτοι «ὡσαύτως ἐν Μακεδονίᾳ ὅσοι θέλουσι νὰ ἔχωσι πρόβατα λευκὰ ἄγουσιν εἰς τὸν Ἁλιάκμονα, ὅσοι δὲ μέλανα εἰς τὸν Ἀξιόν». Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου προέκυψεν ἡ Ἑρμητικὴ ἔκφρασις «Ποτιστέον τὸν φιλοσοφικὸν Δράκοντα καὶ Κόρακα ἐκ του ποταμοῦ Ἁλιάκμονος», ἥτις ἐμφαίνει τὴν λεύκανσιν τοῦ ὀρειχάλκου ἢ σαφέστερον τὴν ἐκ τοῦ μέλανος εἰς λευκὸν μετουσίωσιν τῆς ὕλης. ΔΙΟΝ. Π. ΚΑΛ

Ἀλιαμὲ (Aliamet), ***Ἰάκωβος***. Γάλλος χαράκτης (1726–1788), διακριθεὶς διὰ τὴν πιστὴν ἀπόδοσιν τῶν ζωγραφιῶν ἐπιφανῶν ζωγράφων, ὡς τοῦ Δαβὶδ Τενιέ, Βὰν ντὲρ Νέερ, Μπέργκεμ, Βούβερμαν, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Ἰωσὴφ Βερνέ.

—**Ἀλιαμέ, *Φραγκῖσκος - Γερμανός***. Μικρότερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, χαράκτης ἐπίσης (1734–1791). Ἐγκατασταθεὶς εἰς Λονδῖνον τῷ 1756, ἐξετέλεσε χαλκογραφίας συμφώνως πρὸς παλαιοὺς πίνακας καί τινας προσωπογραφίας Ἄγγλων ἐπιφανῶν.

ἁλιάνασσα (Halianassa v. Mayer) *[Παλαιοζ.]*. Θηλαστικὸν θαλασσόβιον ζῷον ἐκ τῆς κατηγορίας τῶν *ἁλικοριδῶν*· βλ. συνών. μεταξυθήριον. Θ. Σ.

Ἀλίανδρος, *Λαυρέντιος*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται ὁ ἐν Πρεβέζῃ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ῥήγα, πρὸς ὃν ἀπέστελλε τὰς ἐπαναστατικάς του προκηρύξεις ὁ μέγας ἐθναπόστολος, ἵνα τὰς διανέμῃ ἀνὰ τὸ ἑλληνικόν. Γ. Δ. Κ.

ἀλιάνιστος,— *η*, — *ο*· ὁ μὴ κοπεὶς εἰς λεπτὰ τεμάχια.

Ἁλιαρτία. Ἡ χώρα τῶν κατοίκων τῆς πόλεως Ἁλιάρτου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν καὶ ἐξ αὐτῆς ἐξαρτωμένων κωμῶν τῆς ἀρχαίας Βοιωτίας (Στρ. C. 410-412).

Ἁλιαρτίς. Οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ μέρος τῆς Κωπαΐδος λίμνης, τοῦ ὁποίου αἱ ὄχθαι ἀνῆκον εἰς τὴν Ἁλιαρτίαν, πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ὀνόματος *Κωπαΐς*, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα μέρη αὐτῆς ἦσαν ἐπώνυμα τῶν περὶ τὰς ὄχθας της κωμῶν, Ἀκραιφιῶν, Φοινικίδος, Ὀγχηστοῦ, Ὠκαλέας, Ἀλαλκομενῶν, Τιλφουσίου, Κορωνείας, Ἁλιάρτου και Κωπῶν. Ὁ Πίνδαρος ἐκάλει αὐτὴν *Καφισσίδα* (Κηφισίδα) ἀπὸ τοῦ ἐκβάλλοντος εἰς αὐτὴν βοιωτικοῦ Κηφισοῦ. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἁλίαρτος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Θερσάνδρου καὶ ἔγγονος τοῦ Σισύφου τοῦ υἱοῦ τοῦ Αἰόλου. Εἰς τοῦτον καὶ τὸν ἀδελφόν του Κόρωνον ἔδωκεν ὁ Ἀθάμας, ἀδελφὸς τοῦ πάππου των Σισύφου, μέρος τῆς χώρας του, εἰς τὸ ὁποῖον ἔκτισαν οὗτοι τὰς ὁμωνύμους των πόλεις Ἁλιαρτον και Κορώνειαν (*Παυσ*. IX. 34, 7—8). Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἁλίαρτος (ἡ καὶ ὁ) *[Ἀρχ.]*. Πόλις τῆς Βοιωτίας. Ἔκειτο ἐπί τινος ὑψώματος πρὸς Ν. τῆς λίμνης Κωπαΐδος, ἥτις παρ' αὐτὴν ἐκαλεῖτο Ἁλιαρτίς, πλησίον ἑλώδους, ἀλλὰ καὶ γονιμωτάτης πεδιάδος εἰς τὴν ὁποίαν ἐφύετο καὶ ὁ περίφημος *αὐλητικὸς κάλαμος*· διὰ τοῦτο καὶ *ποιήεντα* καλεῖ αὐτὴν ὁ Ὅμηρος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ μνημονεύεται πρώτου (Ιλ. Β, 503). Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ πολις ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ *Ἁλιάρτου* τοῦ υἱοῦ τοῦ Σισυφίδου Θερσάνδρου πλησίον τῶν ἐκβολῶν τῶν χειμάρρων Περμησσοῦ καὶ Ὀλμείου, οἵτινες ἐκ τοῦ Ἑλικῶνος πηγάζοντες ἑνοῦνται πρὸ τῆς εἰς τὴν Κωπαΐδα ἐκβολῆς των (Στρ. C. 407). Ἡ τοποθεσία τῆς πόλεως ἦτο ἀπὸ ἀπόψεως στρατιωτικῆς σημαντική, διότι ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ὀρχομενοῦ εἰς Θήβας παλαιᾶς ὁδοῦ, καὶ ὁ περὶ τὴν πόλιν χῶρος ἱερός, διότι ἐδεικνύετο ἐκεῖ καὶ ὁ τάφος τοῦ ἐκ Κρήτης ελθόντος, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τὴν Βοιωτίαν Ῥαδαμάνθυος, περιβαλλόμενος ἀπὸ τοὺς εὐώδεις κλάδους στύρακος, τοῦ ὁποίου πατρὶς ἦτο ἐπίσης ἡ Κρήτη, καὶ ὁ τάφος τῆς Ἀλκμήνης, τῆς προμήτορος τῶν Ἡρακλειδῶν. Ταύτης τὸν τάφον ἤνοιξε κατὰ τὸ 394 π. Χ. ὁ Ἀγησίλαος καὶ μετέφερε τὰ ἐν αὐτῷ εὑρεθέντα εἰς Σπάρτην, διότι ἡ μετακόμισις ἱερῶν λειψάνων ἦτο, κατὰ τὴν πίστιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐπικύρωσις ἐπικυριαρχίας ἐπὶ τῆς χώρας ἐκ τῆς ὁποίας μετεφέροντο ταῦτα (*Πλουτ*. «Περὶ τοῦ Σωκράτους δαιμονίου 5 κ. ἑ.). Ἐν τῇ Ἁλιαρτίᾳ κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπῆρχε καὶ τὸ μνῆμα τοῦ Τειρεσίου καὶ τὸ ἡρῷον τοῦ Κέκροπος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Πανδίονος.

Καταστραφεῖσα ἡ Ἁλίαρτος κατὰ τοὺς Μηδικοὺς πολέμους, διότι μονη αὕτη ἐκ τῶν πόλεων τῆς Βοιωτίας δὲν ἐμήδισεν (*Παυσ*. IX. 32.5), ἀνεκτίσθη μετ' αὐτοὺς και κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἦτο μία τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς μετέσχον τῆς περι τὸ Δήλιον (424 π. Χ.) νικηφόρου μάχης τῶν Θηβαίων (Θουκ. Δ'. 93) καὶ οὐ μόνον ἀντέστησαν μετὰ πείσματος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεώς των ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου κατὸ τὸ 395 π. Χ., ἀλλὰ καὶ ἐξελθόντες τῶν τειχῶν μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν πρὸς βοήθειάν των ἐλθόντων Θηβαίων ἐνίκησαν τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς τὴν παρὰ τὰ τείχη τῆς πόλεως μάχην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς ὁ Λύσανδρος (*Ξεν*. Ἑλλ. III. 5.18 κ. ἑ. Διοδ. XIV. 81), τοῦ ὁποίου καὶ τὸ μνῆμα ἐσώζετο ἐπὶ αἰῶνας ἐν Ἁλιάρτῳ. Κατὰ τὸν μεταξὺ Περσέως, βασιλέως τῆς Μακεδονίας, καὶ Ῥωμαίων πόλεμον ἡ Ἁλίαρτος ἦτο σύμμαχος τοῦ Περσέως, διὰ τοῦτο δὲ καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατὰ τὸ 171 π. Χ. κατεστράφη, ἡ δὲ χώρα της παρεδόθη ὑπ' αὐτῶν εἰς τοὺς Ἀθηναιους (βλ. καὶ Πολυβ. XXVII. 1 κ. ἑξ.). Ἐρείπια τῶν τειχῶν τῆς ἀρχαίας πόλεως εὑρίσκονται κατὰ τὴν θέσιν Παλιόκαστρον πλησίον τοῦ χωρίου Μάζι.

Ἡ Ἁλίαρτος οὖσα μία τῶν κυριωτέρων, ὡς ἐλέχθη, πόλεων τῆς τε αρχαιοτέρας, τῆς κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα, καὶ τῆς νεωτέρας κατὰ τὸν Ε' π. Χ, βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας και διακριθεῖσα διὰ τὰ πανελλήνια καὶ φιλελεύθερα φρονήματά της, κατά τε τοὺς Μηδικοὺς πολέμους, ὅτε αὕτη μόνη τῶν βοιωτικῶν πόλεων δὲν ἐμήδισε καὶ τὰ ἡμίκαυστα ἱερά της δὲν ἀνῳκοδόμησε, διὰ νὰ εἶναι «εἰς τὸν πάντα χρόνον τοῦ ἔχθους ὑπομνήματα» (*Παυσ* X. 35.2), καὶ κατὰ τοὺς ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων, διετήρησε πάντοτε ὡς ὁμόσπονδος πόλις τὴν ἰδιαν αὐτονομίαν ὡς μαρτυροῦσι καὶ τὰ νομίσματα αὐτῆς, ἅτινα ἔχουσιν ὡς ἔμβλημα — κοινὸν εἰς πάσας τὰς πόλεις τῆς Βοιωτικῆς ἀμφικτιονίας — τὴν βοιωτικὴν ἀσπίδα, ἔμβλημα θρησκευτικὸν τῆς Ἰτωνίας, πιθανώτατα, Ἀθηνᾶς, εἰς τῆς ὁποίας τὸ παρὰ τὴν Κορώνειαν ἱερὸν «εἰς τὸν κοινὸν συνίασιν οἱ Βοιωτοὶ σύλλογον» (*Παυσ*. IX.34.1), καὶ ἔχουσι κοπῆ κατὰ τὸν Αἰγινητικὸν σταθμητικὸν κανόνα, ὡς καὶ πασῶν τῶν βοιωτικῶν πόλεων, ὅπερ εἶναι ἔνδειξις ὅτι πᾶσα ἡ Βοιωτία μετὰ τῆς Αἰγίνης εἶχεν ἐμπορικὰς συναλλαγάς. Τὰ πρὸ τοῦ 480 νομίσματα τῆς Ἁλιάρτου φέρουσιν ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ἐγκοίλου ἢ ἐν ταῖς ἐντομαῖς τῶν πλευρῶν τῆς ἀσπιδος τὸ δασὺ Θ, ἀρχικὸν γράμμα τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως, τὰ δὲ τοῦ Ε' αἰῶνος ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως τὴν βοιωτικὴν ἀσπίδα, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ ἢ τὴν ἐπιγραφὴν ARI ἢ A καὶ σύμβολον ἀμφορέα ἢ κάνθαρον ἢ τὴν ἐπιγραφὴν ARIARTIOΣ (Ἁλιάρτιος) καὶ τὸν Ὀγχήστιον Ποσειδῶνα γυμνὸν καὶ πλήττοντα διὰ τριαινης. Τὰ νομίσματα τῆς γ' περιόδου (338—315) ἔχουσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως τὴν βοιωτικὴν ὡσαύτως ἀσπίδα, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τὰ γράμματα ARI.

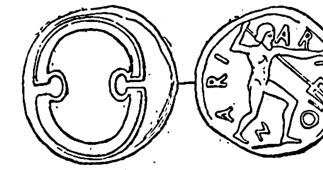

Νόμισμα τῆς Ἁλιάρτου.

Τὸ ἄγαλμα καὶ ὁ ἐντὸς τοῦ ἄλσους ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἐν Ὀγχηστῷ τῆς χώρας τῶν Ἁλιαρτίων εἶχε σπουδαίαν σημασίαν διὰ τοὺς Ἁλιαρτίους, διότι καὶ ἐκεῖ συνήγετο τὸ Ἀμφικτιονικὸν (Στρ. C. 41) καὶ διότι τὸ ἱερὸν τοῦτο ἦτο πολυύμνητον καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Β, 506). Γ. Δ. Κ.

—**Ἁλίαρτος**. Πόλις τις ἐν Μεσσηνίᾳ κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γ' 14.42).

—**Ἁλίαρτος** (πρώην ***Κριμπᾶ***). Χωρίον τῆς κοινότητος Μουλκίου τῆς Λεβαδείας· κάτ. 186.

Ἁλιάς. Ἡ περὶ τὴν πόλιν Ἁλιεῖς (βλ. λ.) χώρα τῆς Ἀργολίδος.

Ἁλιασταὶ *[Πολιτ. Ἀρχαιότ.]*. Σωματεῖον ἀρχόντων ἐν Τεγέᾳ τῆς Ἀρκαδίας, γνωστὸν ἐκ τῆς περιφήμου ἐπιγραφῆς τῆς πόλεως ἐκείνης, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ νόμον περὶ ἐκτελέσεως δημοσιων ἔργων· πλεῖστοι ἑρμηνευταὶ ἔγραψαν περὶ αὐτῆς ἤδη ἀπὸ τοῦ 1860, χωρὶς νὰ ἐξαντλήσωσι τὸ ζήτημα· ἡ βιβλιογραφία ὑπάρχει ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ ἐπιμελε-

Digitized by Google

στάτου Hiller von Gaertringen ἐκδόσει τῶν ἀρκαδικῶν ἐπιγραφῶν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημείας τοῦ Βερολίνου (Inscr. Graec. V 2 τοῦ 1913 ἀριθ 6. Ἡ ἐπιγραφὴ ἐθεωρεῖτο τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος, ἀλλ' ἐβεβαιώθη ὅτι εἶναι τοῦ Δ', πιθανῶς δὲ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἐκ τῶν λαμπροτάτων ναῶν τῆς Πελοποννήσου, τῆς ἐν Τεγέᾳ *Ἀλέας Ἀθηνᾶς* τοῦ περιφήμου Σκόπα. Ἐν αὐτῇ λέγεται ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀναλάβωσι τὴν ἐκτέλεσιν ἔργου τινὸς συνεταῖροι ἐργολάβοι περισσότεροι τῶν δύο, οἱ παραβάται ἐτιμωροῦντο διὰ προστίμου 50 δραχ. (σημερινῶν 18.000 δραχ. ὡς ἔγγιστα) ἕκαστος, εἰσπραττομένου ὑπὸ τῶν *ἁλιαστῶν*· ἐπίσης ἐτιμωρεῖτο καὶ ὁ ἐργολάβος ὁ ἀναλαβὼν τὴν ἐκτέλεσιν περισσοτέρων τῶν δύο δημοσίων ἢ ἱερῶν ἔργων, ἐξαιρέσει ἐκείνων, περὶ τῶν ὁποίων οἱ ἁλιασταὶ διὰ παμψηφίας ἰδιαιτέρως ἔταξαν. Ἐκ τούτου ἐμφαίνεται ὅτι οἱ ἄρχοντες οὗτοι εἶναι ἄσχετοι πρὸς τὴν *ἁλίαν* (=συνέλευσιν τοῦ λαοῦ), μᾶλλον δὲ ἦσαν ἐπιτροπὴ τῆς βουλῆς, ἔχουσα εἰδικὴν ἐντολὴν νὰ ἐποπτεύῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δημοσίων ἔργων κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις λαϊκὴν βουλὴν τῶν 500, τῆς ὁποίας ἓν τῶν σημαντικωτάτων ἔργων ἦτο ἡ ἐξέτασις τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων πάντων (*Ἀριστοτ.* Ἀθην. Πολιτ. 46,2). Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἄλιαστος,—η,—ον· δημοτ., ὁ μὴ ἡλιασθείς, ὁ μὴ ἐκτεθεὶς εἰς τὸν ἥλιον διὰ νὰ ξηρανθῇ· «ἔχω τὰ σῦκα ἄλιαστα»· ἀντίθ. *λιασμένος*.

ἁλιάστωρ (ὁ) (Haliastur) [*Ζωολ.*]. Πτηνὸν ἁρπακτικὸν τῆς οἰκογενείας τῶν ἱερακιδῶν. Γνωστὰ τρία εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αὐστραλίας.

Ἁλιάστωρ ὁ λευκόστερνος.

Τὸ μέγεθός των εἶναι μικρὸν καὶ ὁ χρωματισμὸς εἰς τὴν ράχιν καὶ τὰ πλάγια πυρρόφαιος, εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ στῆθος λευκός. Διαιτῶνται εἰς μεγάλα δάση καὶ τρέφονται ἐκ μικροτέρων πτηνῶν, ἐντόμων, σκωλήκων κ.τ.λ. Τὰ γνωστότερα εἴδη εἶναι ὁ *ἁλιάστωρ ὁ Ἰνδός* (Haliastur Indus), καὶ *ἁλιάστωρ ὁ λευκόστερνος* (Haliastur leucosternus). Δ. Ν. Π.

Ἀλιάτης βλ. Μπούνης Γεώργιος.

Ἀλιβάλ. Χωρίον τῶν βρετανικῶν Ἰνδιῶν ἐν Λουδιάνᾳ τοῦ Πάντζαπ, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σουτλέϊγ, διάσημος διὰ τὴν μεγάλην νίκην τῶν Ἄγγλων ἐναντίον τῶν Σὶκ (28 Ἰανουαρίου 1846), συνέπεια τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ ὑποταγὴ ὁλοκλήρου τῆς πέραν τοῦ ποταμοῦ χώρας εἰς τοὺς Ἄγγλους.

Ἀλιβὰλ Νόρθ. Πόλις τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς ἐπὶ τῆς νοτίας ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ὀράγγη, συνδεομένη σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ λιμένος Ἦστ Λόντον, τοῦ ὁποίου ἀπέχει 282 μίλλια ΒΔ.Β. Κάτοικοι 5566, ἐξ ὧν 1758 λευκοί. Γεωργικὸν καὶ ἐμπορικὸν κέντρον τοῦ ΒΑ μέρους τοῦ Ἀκρωτηρίου. Εἶναι πρωτεύουσα διαμερίσματος τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας, ἐχούσης ἔκτασιν 1330 τετρ. μιλλίων καὶ πληθυσμὸν 14.857, ἐξ ὧν 40% εἶναι λευκοί.

ἁλιβάλη (Alival) [*Φαρμ.*]. Οὕτω καλεῖται τὸ ἰωδίδιον τῆς α-προπυλενογλυκόλλης ἢ τὸ ἰωδοδιυδροξυπροπάνιον. Ἔχει τὸν τύπον J. H_2C. CH (OH). CH_2 (OH) καὶ περιεκτικότητα εἰς ἰώδιον 63%. Κρύσταλλοι λευκοί, διαλυτοὶ ἐν ὕδατι. Χορηγεῖται ἐσωτερικῶς εἰς δόσιν 0.3 γρμ. πολλάκις τῆς ἡμέρας εἰς κόνιν, δισκία ἢ εἰς διαλύματα. Ἐκ τῶν διαλυμάτων αὐτῆς γίνονται ἐνδομυϊκαὶ ἐνέσεις ἐπὶ βρογχοκήλης ἐντὸς τοῦ παρεγχύματος τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος. Κ. Γ. Μ.

Ἀλιβάνιστος, Μανώλης. Κρὴς Ἀγωνιστής, ὅστις ἡγούμενος τῶν Πεμονιανῶν διεκρίθη ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἐπαναστάσεως διὰ τὴν γενναιότητά του. Ἔπεσε μετ' ἄλλων τεσσαράκοντα εἰς τὴν δοθεῖσαν παρὰ τὴν Μαλάξαν μάχην τῆς 13 Ἰουνίου 1822. Γ. Δ. Κ.

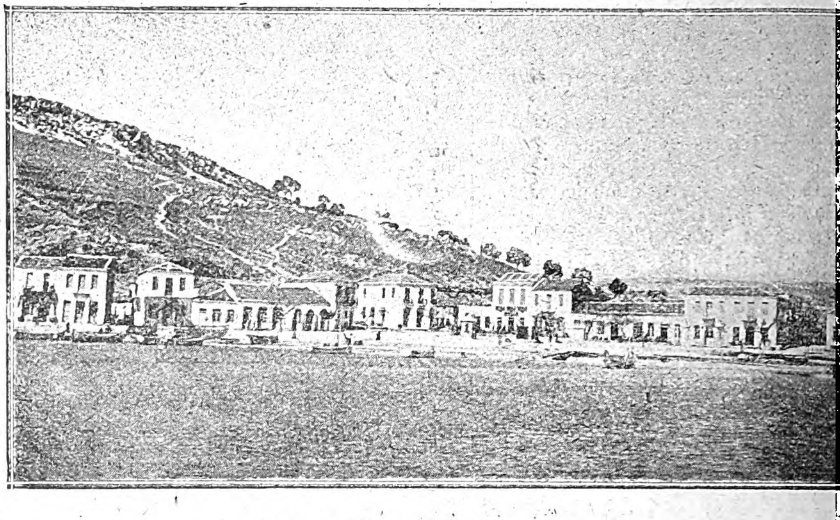

Ἄποψις τοῦ Καράβου, ἐπινείου τοῦ Ἀλιβερίου.

ἀλιβάνιστος, —η, —ον· ὁ μὴ λιβανισθείς, ὁ μὴ καπνισθεὶς διὰ λιβανωτοῦ.

ἀλιβάρβαρα· κοινὴ ὀνομασία ἐν Θήρᾳ (*σαλιβάρβαρα* ἐν Αἰγίνῃ) τοῦ φυτοῦ *κενταυρίου τοῦ μικτοῦ* ἢ *ἑλληνικοῦ*.

Ἀλιβέριον (τό)· κωμόπολις τῆς Μέσης Εὐβοίας, καὶ κόλπος ὁμώνυμος, κατὰ τὴν παραλίαν τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, ὅπου αἱ ἀρχαῖαι *Ταμύναι*. Τὸ ὄνομα προῆλθεν ἀπὸ ἰσχυροῦ τινος φεουδάρχου, ὅστις ἐλέγετο *Ἀλίβερος*, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἰδιωματικὴ χρῆσις τοῦ ὀνόματος εἰς ὀλίγον παλαιοτέραν ἐποχήν· οὐδεὶς ὠνόμαζε τὴν κωμόπολιν ταύτην *Ἀλιβέριον*, ἀλλὰ *τ' Ἀλιβέρου*, ἤτοι ἔλεγον «πηγαίνω 'ς τ' Ἀλιβέρου», «ἔρχομαι ἀπὸ τ' Ἀλιβέρου». Β. Φ.

Τὸ Ἀλιβέριον ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, εἶναι δὲ γνωστὴ ἡ κωμόπολις αὕτη λόγῳ ἰδίως τῶν ἀξιολόγων λιγνιτοφόρων στρωμάτων της καὶ ἐν γένει τῶν προϊόντων αὐτῆς. Εἶναι ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος περιλαμβανομένης εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ τέως δήμου *Ταμυνέων*. Πότε ἐκτίσθη τυγχάνει ἀνεξακρίβωτον, πάντως ὅμως ὑπάρχουσι δεδομένα ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἐνετῶν κατῳκεῖτο.

Ἡ νῦν κοινότης Ἀλιβερίου, περιλαμβάνουσα πλὴν τῆς ὁμωνύμου κωμοπόλεως καὶ τὰ χωρία *Κάραβος*, *Καταχαλοῦ* καὶ *Λάτα*, εἶχεν ἐν συνόλῳ πληθυσμὸν 2478 κατοίκων (ἄρρενες 1161, θήλεις 1317), κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920, εἰς οὓς προστίθενται 138 ἀπογραφέντες τῷ 1923 πρόσφυγες. Σήμερον ὅμως οἱ κάτοικοι τῆς κοινότητος ὑπολογίζονται εἰς 4000. Ὁ *Κάραβος* εἶναι τὸ ἐπίνειον τοῦ Ἀλιβερίου (κάτ. 304) καὶ ἀπέχει 15' ἀπ' αὐτοῦ· τὰ *Λάτα* (κάτ. 124) κεῖνται βορείως τῆς κωμοπόλεως καὶ ἀπέχουν ἡμίσειαν ἀπ' αὐτῆς ὥραν· ἡ δὲ *Καταχαλοῦ* (κάτ. 123) κεῖται ἀνατολικῶς αὐτῆς εἰς ἀπόστασιν ὥρας. Τῶν δύο τελευταίων χωρίων οἱ πρεσβύτεροι ὁμιλοῦν καὶ τὴν ἀλβανικήν, ὁλονὲν ἐκλείπουσαν παρὰ τοῖς νεωτέροις. Δέον προσέτι νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἐνεργεῖται μετανάστευσις εἰς Βόρειον καὶ Νότιον Ἀμερικήν, ἐσχάτως δὲ καὶ εἰς Αὐστραλίαν οὐχὶ εἰς μικρὰν κλίμακα· πλείονες τῶν 200 ὑπολογίζεται ὅτι ἔχουσιν ἀποδημήσει καὶ ἐξακολουθητικῶς νέοι μεταναστεύουσιν.

Τὸ Ἀλιβέριον εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ κλιτύος λόφου ὕπερθεν πεδιάδος καταληγούσης εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον. Ἀνατολικῶς τῆς κωμοπόλεως κεῖται τὸ βουνὸν *Ἅγιος Ἠλίας*, δυτικῶς τὸ Σερβοίκη καὶ νοτίως τὸ *Μεσονῆσι*. Πλησίον αὐτοῦ ρέουν τὰ ποτάμια *Στενὸς* καὶ *Λογγός*, πηγαὶ δ' ὑδάτων ἀπαντῶσιν ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰ περίχωρα τῆς κωμοπόλεως. Ἡ ὕδρευσις αὐτῆς γίνεται σήμερον ἐκ φρεάτων, μελετᾶται ὅμως ἡ ἐκτέλεσις ἔργων πρὸς μεταφορὰν πηγαίων ὑδάτων. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920, ἔχει πληθυσμὸν 1927 κατοίκων, σήμερον ὅμως ὑπολογίζονται οἱ κάτοικοί της εἰς τρισχιλίους. Ἔχει Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, δημοτικὰ ἀρρένων καὶ θηλέων, ταχυδρ.-τηλεγρ. γραφεῖον β' τάξεως, εἰρηνοδικεῖον ὑπαγόμενον εἰς τὸ πρωτοδικεῖον Χαλκίδος, ἀστυνομικὸν σταθμὸν ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Χωροφυλακῆς Κύμης, ὑποκαταστήματα τῶν τραπεζῶν Ἀθηνῶν καὶ Ἀγγλοαμερικανικῆς. Ἐφορειακῶς ὑπάγεται εἰς τὴν ἐφορείαν Κύμης. Σωματεῖα λειτουργοῦσι τέσσαρα, ὁ Ἐμπορικὸς σύλλογος, ἡ Φιλοδασικὴ Ἕνωσις, ὁ Σύνδεσμος τῶν Παντοπωλῶν καὶ ὁ Ψυχαγωγικὸς Ὅμιλος. Ἡ κωμόπολις φωτίζεται δι' ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Ἔχει δὲ ξενοδοχεῖον ὕπνου καὶ ἑστιατόριον.

Ἀρχαῖα μνημεῖα.—Ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀλιβερίου διατηροῦνται ἀρχαιότητές τινες μαρτυροῦσαι τὴν ὕπαρξιν κατοικιῶν κατὰ τὴν ἀρχαίαν καὶ ρωμαϊκὴν ἐποχήν· ἄλλωστε ἐν αὐτῇ ἢ πλησίον της τοποθετοῦσι τὰς ἱστορικὰς πόλεις *Ταμύνας* καὶ *Πορθμόν*. Ἐν θέσει Ἀσμιλάκι ἀνευρέθησαν δέκα τάφοι, οἱ πλεῖστοι κεκαλυμμένοι, ρωμαϊκῶν χρόνων, καὶ ἕτεροι ὀκτὼ ἐν θέσει Ἀναθώνη, ὧν οἱ τέσσαρες καλυβῖται καὶ οἱ τρεῖς ἐσκαμμένοι ἐπὶ τοῦ πορώδους ἐδάφους, ὅλοι πλήρεις ὀστῶν. Ἐντὸς λάρνακος κειμένου ἐπὶ παρακειμένου λόφου ὑπῆρχον ἑπτὰ κρανία καὶ πλεῖστα ὀστᾶ ὡς καὶ διάφορα κτερίσματα. Ἐπὶ τοῦ λοφίσκου Ρέφι ἀπολήγοντος εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον ὑπάρχουν ἐρείπια ἀρχαίου πολυγωνικοῦ κτιρίου, συνιστάμενα ἐκ λαξευμένων κυβολίθων ἐκ μαρμάρου, ὧν ἑκάστη πλευρὰ ἔχει μῆκος 15 βημάτων. Εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς πεδιάδος τοῦ Ἀλιβερίου εὕρηται πηγὴ μετὰ λουτρῶνος, μᾶλλον μεσαιωνική, ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν δὲ τοῦ παρακειμένου ὄρους ἴχνη ἀρχαίου τείχους, πλησίον τοῦ ὁποίου δύο τετραγωνικοὶ πύργοι ἐκ μεγάλων κυβολίθων κατεσκευασμένοι μὲ πλευρὰς μήκους 7 καὶ πλέον μέτρων.

Πλὴν τούτων εὑρίσκονται ἀρκετὰ σημεῖα τῆς ἐνετικῆς διαβάσεως· ἐπὶ τῆς παραλίας, δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι διατηρεῖται πύργος ἐνετικός, ἐπίσης ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἑνὸς τῶν νοτίως τῆς πεδιάδος τοῦ Ἀλιβερίου λόφων εὕρηται μικρὸν φρούριον ἰδίας

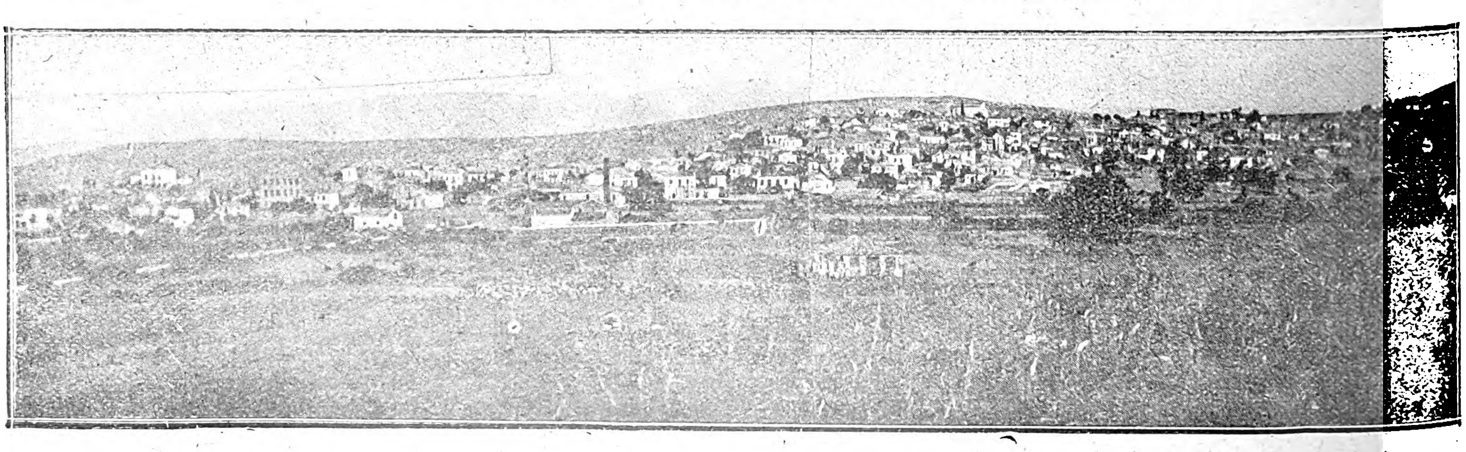

Πανοραματικὴ ἄποψις τῆς κωμοπόλεως Ἀλιβερίου.

Digitized by Google

ρονολογίας, ὡς καὶ ἕτερος πύργος σημειοῦται ἰς τὰ ἐνδότερα ἐπὶ λοφίσκου. Βυζαντινὸς δὲ ναΐσκος κεῖται ἐπὶ βραχώδους ὀροπεδίου ἐντὸς τῆς ωμοπόλεως, κοσμούμενος δι' ἐξαισίων εἰς τέχνην αὶ χρωματισμοὺς τοιχογραφημένων ἁγιογραφιῶν.

Οἰκονομικὴ ἄποψις.—Ἡ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπό-

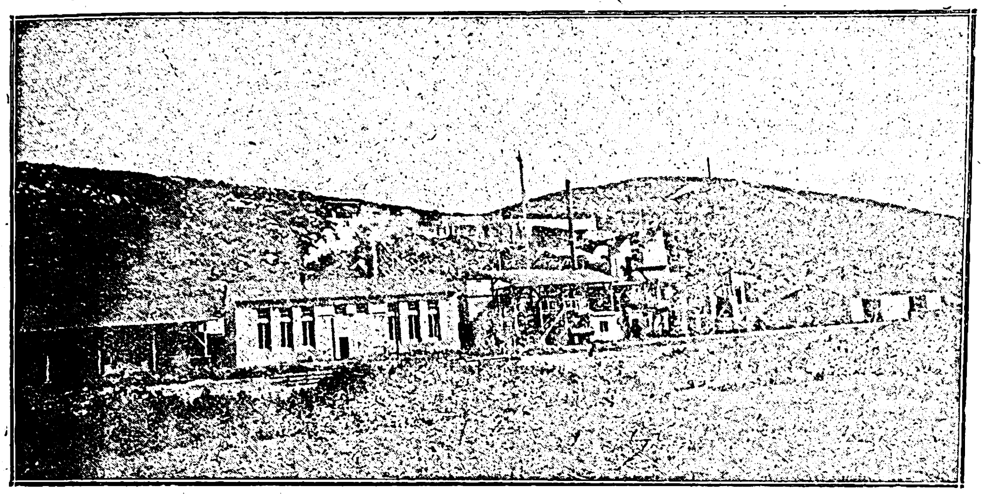

Ἄποψις ἐγκαταστάσεων ἀποστάξεως καὶ πλινθοποιήσεως τοῦ λιγνίτου.

ψεως ἐξέτασις τοῦ Ἀλιβερίου εἶναι ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσα, καθόσον πλὴν τῶν λιγνιτῶν, οἵτινες εἶναι σημαῖνον ἀντικείμενον τῆς οἰκονομικῆς προόδου ῆς περιφερείας, ἥ τε γεωργία καί ἡ ὁλονὲν ἀναπτυσσομένη βιομηχανία ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ ὲν εἶναι εὐκαταφρόνητοι, δεδομένου ὅτι ἀποδίδουσι προϊόντα, ἅτινα ἀποτελοῦσιν ἀντικείμενα οὐ ιόνον τοπικοῦ ἀλλ' εἰς μεγάλας ποσότητας ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου.

Ἐκ τῶν καλλιεργιῶν τὴν πρώτην θέσιν ἔχει ἡ ῆς ἀμπέλου, καταλαμβάνουσα ἔκτασιν περίπου 500 στρεμμάτων, ἀποδίδουσα ἐκλεκτὸν προϊὸν περ ἐπιτοπίως οἰνοποιεῖται. Ἐκ τῶν δημητριακῶν σπείρεται κυρίως σῖτος εἰς ἔκτασιν 3500 στρεμμάτων περίπου μὲ ἀπόδοσιν 300000 ὀκ. τησίως· κριθὴ παράγεται ὀλίγη, ἔτι δ' ὀλιγώτερος ἀραβόσιτος· σημειοῦται ἐπίσης παραγωγή τις ως ἀξία μνείας εἰς ὄσπρια καὶ κρόμμυα. Πλὴν ούτων ὑπάρχουσιν ἐλαιῶνες καταλαμβάνοντες κτασιν μείζονα τῶν χιλίων στρεμμάτων.

Ἀναφορικῶς μὲ τὴν κτηνοτροφίαν ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν κυρίως τὴν ἐκτροφὴν προβάτων καὶ ἰγῶν, διὰ τοῦ γάλακτος τῶν ὁποίων παρασκευάεται ἐκλεκτὸς τυρός, ἐξαγόμενος εἰς ἀρκετὴν ποσότητα. Πλὴν τούτου ἡ κτηνοτροφία τῆς περιφερείας ἀποδίδει ἐτησίως οὐχὶ ἀσήμαντον ἀριθμὸν ἀμνῶν καὶ ἐριφίων εἰς τὸ ζῳεμπόριον. Δυνάμεθα προσέτι νὰ κάμωμεν μνείαν καὶ τῆς ἐκτροφῆς πουλερικῶν καὶ δὴ ὀρνίθων, ἥτις ἔχει μεγάλην ἀπόδοσιν, ὡς καὶ τῆς ὁλονὲν προοδευούσης σηροτροφίας, ἐξ ἧς φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον σημαντικαὶ ποσότητες κουκουλίων.

Τὸ κύριον βιομηχανικὸν προϊὸν τοῦ Ἀλιβερίου εἶναι ὁ σῖτος, οὗτινος κατ' ἔτος ἡ παραγωγὴ ὑπερβαίνει τὸ ἑκατομμύριον ὀκάδων. Οἰναποθῆκαι ὑπάρχουσιν ὀλίγαι, ἐν τῇ πόλει καὶ τῷ ἐπινείῳ, καταβαλλομένης προσπαθείας πρὸς ἀνέγερσιν νέων εὐρυχωροτέρων τοιούτων παρὰ τοῦ ἐκεῖ Γεωργικοῦ συνεταιρισμοῦ, ὅστις ἱδρύθη ἐν ἀρχῇ ὡς Οἰνοποιητικὸς μόνον, μετετράπη δὲ βραδύτερον εἰς πιστωτικόν, καθόσον οἱ παραγωγοὶ πολλάκις ἀναγκάζονται νὰ μὴ οἰνοποιῶσιν ὁλόκληρον τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀμπέλων των, ἀλλὰ νὰ πωλῶσι καὶ μεταφέρωσιν ἐκεῖθεν τοῦτο ἀμέσως μετὰ τὴν ἔκθλιψιν ὡς γλεῦκος. Ὁ σῖτος καταναλίσκεται σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰς ἀγορὰς τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, γινομένης καὶ ἐξαγωγῆς εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν καὶ δὴ εἰς Αἴγυπτον.

Ἄλλο βιομηχανικὸν προϊὸν εἶναι τὸ ἔλαιον, οὗτινος ἡ κατὰ γόνιμον ἔτος παραγωγὴ ὑπερβαίνει τὰς 200.000 ὀκάδας, μεταφερομένης, κατὰ τὰ $^{3}/_{4}$ περίπου τῆς παραγωγῆς του εἰς Πειραιᾶ πρὸς κατανάλωσιν. Ἐπίσης εἰς Πειραιᾶ καταναλίσκονται καὶ οἱ κατὰ γόνιμον ἔτος ὑπερβαίνοντες τὸ ἑκατομμύριον ὀκάδων ἐλαιοπυρῆνες.

Ἄλλαι βιομηχανίαι καὶ βιοτεχνίαι ἀσκούμεναι ἐν Ἀλιβερίῳ εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) ἡ ἀλευροποιία, ἧς λειτουργοῦσι τρία πετρελαιοκίνητα ἐργοστάσια, 2) ἡ μακαρονοποιία, ἧς ὑπάρχουσιν ἐγκαταστάσεις εἰς ἕνα τῶν ἀναφερθέντων ἀλευρομύλων, 3) ἡ παγοποιία, ἀσκουμένη ἐν εἰδικῷ πετρελαιοκινήτῳ ἐργοστασίῳ, ἐφωδιασμένῳ μὲ ψυγεῖον, παραγωγῆς 400 πλακῶν καθ' ἡμερονύκτιον, καταναλισκομένων ἰδίᾳ διὰ τὴν διατήρησιν τῶν εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον ἁλιευομένων καὶ εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς πρωτευούσης μεταφερομένων ἰχθύων, 4) ἡ τῶν ἀεριούχων ποτῶν, ἧς λειτουργοῦσι δύο μικρὰ ἐργοστάσια καὶ 5) ἡ τῆς κατασκευῆς μανδηλίων καὶ καλυμμάτων κεφαλῆς, ἀσκουμένη εἰς δύο ἐργαστήρια, ἀσχολοῦντα ἀρκετὰς ἐργάτιδας, καὶ μὲ τὴν παραγωγὴν τῆς ὁποίας ἐφοδιάζεται ὅλη σχεδὸν ἡ Εὔβοια καὶ Βοιωτία. Πλὴν τούτων λειτουργεῖ, κινούμενον διὰ πετρελαιομηχανῆς, ἐργοστάσιον ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ὡς καὶ ἕτερον ἀρκετὸ ἐνδιαφέρον τοιοῦτον ἀποστάξεως λιγνίτου ὅπερ εἶναι τὸ μόνον ἐν Ἀνατολῇ (βλ. κατωτ. *λιγνῖται*).

Τὸ ἐμπόριον τοῦ Ἀλιβερίου ἀποτελοῦν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ εἰσαγωγὴ ἀλεύρων, ἀποικιακῶν, ὑφασμάτων, ξυλείας καὶ κτηνοτροφῶν ἀπὸ τὰς ἀγορὰς τοῦ Πειραιῶς, τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Βόλου, τῆς Στυλίδος καὶ τῆς Χαλκίδος, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐξαγωγὴ τῶν ὀρυκτῶν, γεωργικῶν, κτηνοτροφικῶν καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων της. Ἡ ἀξία τῆς τε εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ὑπερβαίνει κατ' ἔτος τὰ 40 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Οἱ λιγνῖται Ἀλιβερίου.— Τὴν μείζονα οἰκονομικὴν σημασίαν τῆς περιφερείας Ἀλιβερίου ἔχουσι τὰ λιγνιτοφόρα στρώματα αὐτῆς, ἀπέχοντα 5—7 χμτρ. ἀπὸ τοῦ ἐπινείου *Κάραβος*, ἐκτεινόμενα δ' ἐπιφανειακῶς εἰς ἔκτασιν 22.000 στρεμμάτων. Ταῦτα ἐκμεταλλεύεται σήμερον ἡ τῷ 1917 ἱδρυθεῖσα «Ἀνώνυμος Ἑταιρεία Ἀνθρακωρυχείων Ἀλιβερίου», ἀγοράσασα τὰς τρεῖς τῆς περιοχῆς παραχωρήσεις συνολικῆς ἐκτάσεως 31500 στρεμμάτων. Ἡ ἑταιρεία αὕτη ἔχει ἐγκαταστάσεις οὐχὶ μόνον διὰ τὴν ἐξόρυξιν τοῦ λιγνίτου ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν κατεργασίαν αὐτοῦ.

Κατὰ γενομένας τῷ 1919 μελέτας ὑπελογίσθη κατ' ἐλάχιστον ὅρον ἡ πιθανὴ ποσότης τοῦ περιεχομένου ἐν τῇ λιγνιτοφόρῳ λεκάνῃ τοῦ Ἀλιβερίου ὑλικοῦ εἰς 12 ἑκατομ. τόννων. Τὰ κοιτάσματα εὑρίσκονται ἐντὸς τριτογενῶν μαργαϊκῶν στρωμάτων καὶ ἔχουν συνήθως πάχος 50 ἕως 60 μέτρων, πολλαχοῦ δὲ καὶ 80—100, ἔχουσι δὲ ἀναγνωρισθῆ ἐπὶ μήκους 7 καὶ πλέον χιλιομέτρων. Διὰ τὴν *μεταφορὰν* τοῦ ἐξορυσσομένου λιγνίτου εἰς τὸ ἐπίνειον Κάραβος ἔχουσιν ἐγκατασταθῆ παρὰ τῆς ἑταιρείας σιδηροτροχιαὶ **Decauville.** Ὁ γαιάνθραξ τῶν ἐν λόγῳ κοιτασμάτων παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν *κυρίως λιγνίτου* καὶ *ξυλίτου*, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ ἱστὸς τῆς ἀρχικῆς φυτι-

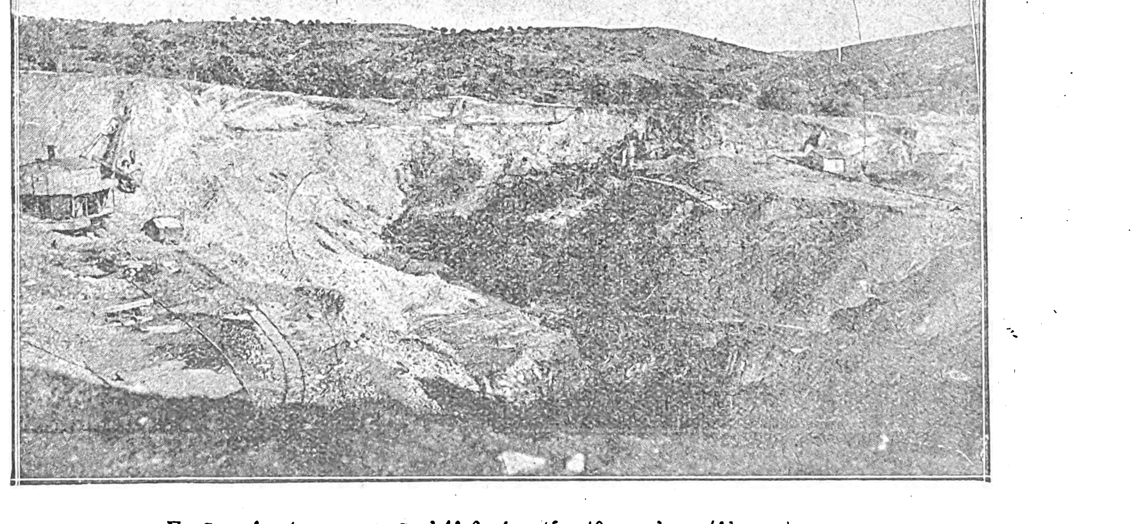

Στρῶμα λιγνίτου περιοχῆς Ἀλιβερίου (ὑπαίθριος ἐκμετάλλευσις).

κῆς οὐσίας διετηρήθη πλήρης. Ἡ χημικὴ σύστασις τῶν δύο παραλλαγῶν τοῦ προϊόντος παρουσιάζεται ὡς ἑξῆς, κατ' ἀνάλυσιν γενομένην παρὰ τοῦ Χημικοῦ Ἐργαστηρίου τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, μὲ ὑπολογισμὸν τῶν στοιχείων ἐπὶ τῇ βάσει ἀπεξηραμένου μέχρις 100^{0} λιγνίτου.

	Κυρίως λιγνίτης	*Ξυλίτης*
Ὑγρασία	18.79 %	12.44 %
Ἄνθραξ μόνιμος	41.54 %	27.88 %
Πτητικαὶ οὐσίαι	48.65 %	68.82 %
Τέφρα	9.81 %	3.50 %
Κὼκ	51.5 %	31.38 %
Θεῖον	1 06 %	0.65 %
Θερμαντικὴ δύναμις ἐν ξηρῷ	5978 θερμίδες	6142 θερμίδ.

Οἱ λιγνῖται τῆς περιοχῆς Ἀλιβερίου θεωροῦνται ἐκ τῶν καλυτέρων τοιούτων τῆς Ἑλλάδος, λόγῳ τῆς μικρᾶς εἰς τέφραν καὶ θεῖον περιεκτικότητος καὶ τοῦ εὐφλέκτου αὐτῶν. Γίνεται δὲ καὶ ἀπόσταξίς των εἰς τὸ πρὸς τοῦτο λειτουργοῦν εἰδικὸν ἐργοστάσιον, καθ' ἥν, ἐκ τῆς περιεχομένης κατὰ 7 % εἰς τοὺς ξυλίτας *ὑγροπίσσης* (κατραμίου, goudron), ἀποκομίζονται διάφορα χρήσιμα βιομηχανικὰ προϊόντα, ἔτι δ' ἀποδίδεται καύσιμον ὑλικὸν ὑπὸ μορφὴν πλίνθων μὲ θερμαντικὴν δύναμιν ἀνωτέραν τῆς τοῦ φυσικοῦ λιγνίτου.

Τὸ ἐργοστάσιον τοῦτο συστήματος Lurgi ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἑξῆς εἰδικῶν ἐγκαταστάσεων: 1) μιᾶς καμίνου ἀποστάξεως 20—25 τόννων ξυλίτου ἡμερησίως πρὸς παραγωγὴν ὑγροπίσσης (ἀπόδοσις 7 %) καὶ ξυλάνθρακος (35 %)· 2) ἐξ ἐγκαταστάσεως ἐπαναποστάξεως τῆς ὑγροπίσσης πρὸς παραγωγὴν καθαρᾶς πίσσης (ἀπόδοσις 70%) καὶ καυσίμων ἐλαίων ἅτινα ἀποδίδουσι παραφίνην· καὶ 3) ἐξ ἐγκαταστάσεως πλινθοποιήσεως τοῦ λιγνίτου, ἀποδιδούσης ἐπὶ τοῦ παρόντος 5—6 τόννους ἡμερησίως, καθ' ἣν χρησιμοποιεῖται ὡς συγκολλητικὴ ὕλη ἡ ἐν τῷ ἰδίῳ ἐργοστασίῳ παραγομένη **πίσσα.**

Ἡ ἐκ τῶν ἑλληνικῶν λιγνιτῶν παραγωγὴ ξυλάνθρακος εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ ἀπόψεως ἐθνικῆς οἰκονομίας, διότι καὶ εὐωνότερον προϊὸν παρέχει καὶ ἀποτρέπει τοὺς κινδύνους πυρκαϊῶν εἰς τὰ δάση ἔνθα ἐνεργεῖται ἀνθρακοποιία. Ἔτι δὲ πρέπει ν' ἀποδοθῇ σημασία εἰς τὴν ἐξέλιξιν ἣν ἡ νέα αὕτη βιομηχανία δύναται νὰ λάβῃ, καθόσον τὰ εἰς ποσότητα 30% ἐκ τῆς ὑγροπίσσης λαμβανόμενα ἔλαια κατεργαζόμενα καταλλήλως δύνανται ν' ἀποδώσουν, πλὴν τῆς παραφίνης, σειρὰν ἀξιολόγων χημικῶν προϊόντων καὶ δὴ ὑγρῶν καυσίμων καὶ χρωστικῶν ὑλῶν.

Κατωτέρω παρέχομεν πίνακα τῆς ἀπὸ τοῦ 1918 παραγωγῆς τῶν λιγνιτωρυχείων Ἀλιβερίου:

ΕΤΗ	Παραγωγὴ τόννων	ΕΤΗ	Παραγωγὴ τόννων
1918	19.296	1923	20.900
1919	12.849	1924	24.000
1920	11 430	1925	23.782
1921	12.527	1926	27.734
1922	23.300		

Συγκοινωνίαι. Τὸ Ἀλιβέριον συνδέει μὲ τὸ 15' ἀπέχον ἐπίνειόν του Κάραβος ἁμαξιτὴ ὁδός. Δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ ἐπίσης συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς Χαλκίδος, μέσῳ Βάθειας, Ἐρετρίας καὶ Βασιλικοῦ (χμτρ. 45) καὶ μετὰ τῆς Κύμης, μέσῳ Αὐλωναρίου, Κονιστρῶν καὶ Καλημεριάνων (χμτρ. 45). Μετὰ τῶν λοιπῶν δὲ χωρίων καὶ συνοικισμῶν συνδέεται διὰ βατῶν ἡμιονικῶν ὁδῶν. Τὸ ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφ. γραφεῖον αὐτοῦ ἔχει σημαντικὴν κίνησιν, ὑπερβαινόντων ἐτησίως τῶν ἀφικνουμένων καὶ ἀποστελλομένων ἀντικειμένων ἀλληλογραφίας τὰς 100.000, ὧν αἱ 10.000 τηλεγραφήματα. Λόγῳ δὲ τῆς κινήσεώς του ταύτης ἐγκατεστάθη τελευταίως εἰς αὐτὸ τηλεφωνικὴ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν συγκοινωνία.

Διὰ θαλάσσης τὸ Ἀλιβέριον ἐπικοινωνεῖ μετὰ τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν λιμένων τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου μέχρι Βόλου δι' ἀτμοπλοίων ἐκτελούντων τακτικὰς γραμμάς.

Digitized by Google

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ. *A. Rangabé.* Mémoire sur la partie méridionale de l'île d'Eubée (Paris 1852). — *Louis Lacroix*, «Iles de la Grèce» (Paris 1853). — *Ν. Σχινᾶ*, Ὁδοιπορικαὶ ἀναμνήσεις, (Ἀθῆναι 1883). — *J. Deprat*, Étude géologique et pétrographique de l'île d'Eubée (Besançon 1904). — *Γ. Α. Παπαβασιλείου*, Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων (Ἀθῆναι 1910). — *Ἰω. Σολωμοῦ*, Ἑλληνικοὶ λιγνῖται, (Ἀθῆναι 1918). — *Π. Μάτσα*, Ἔκθεσις ἐπὶ τῆς ποσότητος τοῦ ἐν τῇ λιγνιτοφόρῳ λεκάνῃ Ἀλιβερίου περιεχομένου λιγνίτου (Ἀθῆναι 1920). — *Γ. Κ. Γεωργαλᾶ*, Ἔκθεσις περὶ τῶν ὑπαρχουσῶν ποσοτήτων λιγνίτου ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀλιβερίου, (Ἀθῆναι 1920). — *J. Verdier*, Mine de lignite d'Alivéri, Paris 1921). — *Otto Hubmann*, Betriebsergebnisse des Spülgasschwelverfahrens Lurgi (ἐν «Braunkohle» XXV h. 35, Halle 19.6).

ΔΙΟΝ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

—[ΝΑΥΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἀκρωτήριον, κόλπος ἐλάσσων, ὅρμος, λιμὴν και κωμόπολις ἐπὶ τῆς ΝΔ. ἀκτῆς τῆς Εὐβοίας, πάντα φερώνυμα.

Τὸ ἀκρωτήριον, ἀποτελοῦν χερσονησίζουσαν προβολήν, ἔχουσαν τὴν ῥίζαν της εἰς τὸ νότιον τριτημόριον τῆς μεταξὺ τῆς νήσου *Καβαλιανῆς* καὶ τῆς *Ἐρετρίας* περιλαμβανομένης Εὐβοϊκῆς ἀκτῆς, χωρεῖ ἐπὶ 2 ½ μίλλια πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ *Νοτίου Εὐβοϊκοῦ*, πέραν τῆς γενικῆς ἀκτογραμμῆς. Αἱ συντεταγμέναι τῆς δυτικῆς ἐσχατιᾶς του εἶναι: πλάτος 38°19'30'' καὶ μῆκος 24 01'40'' κατὰ τὸν ἀγγλικὸν χάρτην 1597: Petalii gulf and the eastern part of Euripo. Ἀπέχει δὲ ἡ ἄκρα τοῦ ἀκρωτηρίου, ἀπὸ μὲν τοῦ φάρου τῆς νησῖδος Βερδοῦγι 9 ⅓ μιλ. Β ΒΔ, ἀπὸ τοῦ εἰς ἄκραν *Ὠρωπὸς* αὐτομάτου φάρου «Ἄγκα» 9 ⅘ μιλ. Ἀν., ἀπὸ δὲ τοῦ φανοῦ *Ἐρετρίας* 11 ½ μίλ. Α.ΝΑ. Δύο βουνοί, ὁ μὲν 972 ποδῶν πρὸς τὴν ῥίζαν τοῦ ἀκρωτηρίου, ὁ δὲ 480 ποδ. πρὸς τὴν ἄκραν ἐπιστέφουν τὴν χερσονησίζουσαν προβολήν του.

Ὁ κόλπος, ὢν ἐλάσσων τοιοῦτος ἐν τῷ Νοτίῳ Εὐβοϊκῷ, διανοίγεται βορείως τοῦ προμνη-

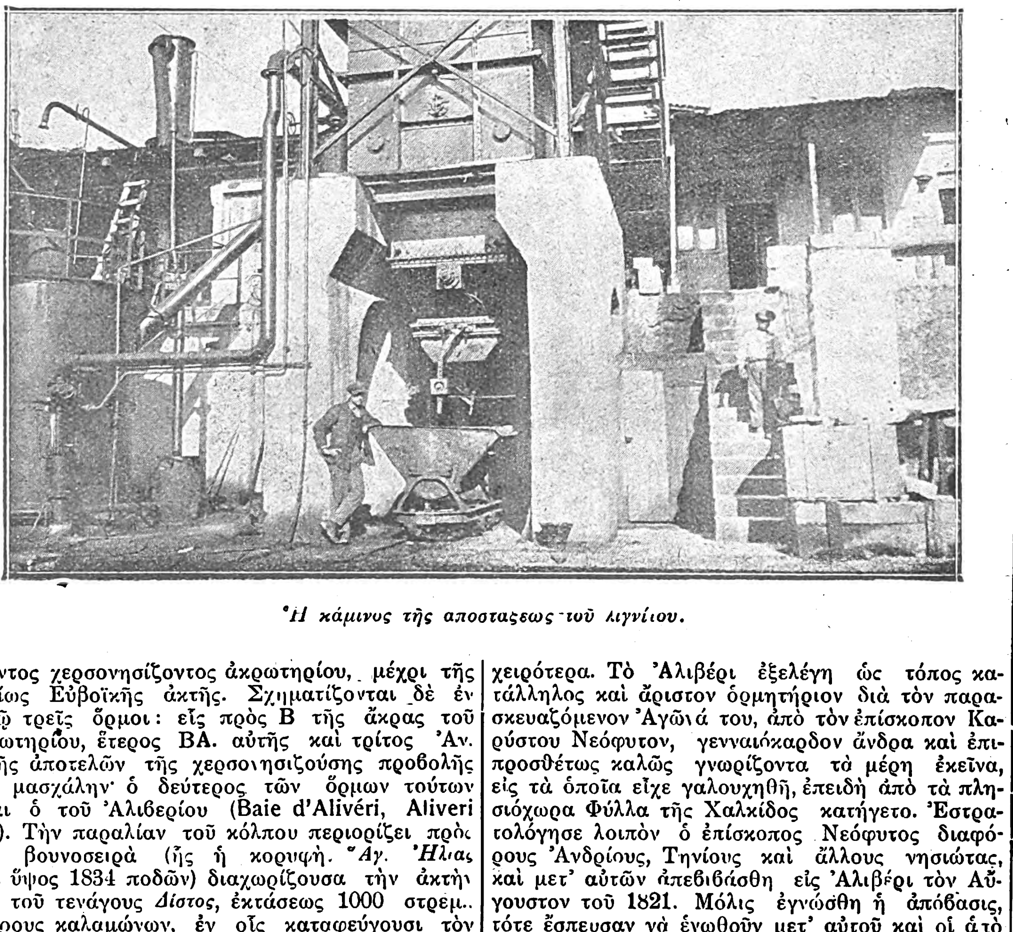

Ἡ κάμινος τῆς αποσταξεως τοῦ λιγνίτου.

θέντος χερσονησίζοντος ἀκρωτηρίου, μέχρι τῆς κυρίως Εὐβοϊκῆς ἀκτῆς. Σχηματίζονται δὲ ἐν αὐτῷ τρεῖς ὅρμοι: εἷς πρὸς Β τῆς ἄκρας τοῦ ἀκρωτηρίου, ἕτερος ΒΑ. αὐτῆς καὶ τρίτος Ἀν. αὐτῆς ἀποτελῶν τῆς χερσονησιζούσης προβολῆς τὴν μασχάλην· ὁ δεύτερος τῶν ὅρμων τούτων εἶναι ὁ τοῦ Ἀλιβερίου (Baie d'Alivéri, Aliveri bay). Τὴν παραλίαν τοῦ κόλπου περιορίζει πρὸς Ἀν. βουνοσειρὰ (ἧς ἡ κορυφὴ *Ἁγ. Ἠλίας* ἔχει ὕψος 1834 ποδῶν) διαχωρίζουσα τὴν ἀκτὴν ἀπὸ τοῦ τενάγους *Δίστος*, ἐκτάσεως 1000 στρεμ. πλήρους καλαμώνων, ἐν οἷς καταφεύγουσι τὸν χειμῶνα σμήνη παρύδρων ἀποδημητικῶν πτηνῶν.

Ὁ λιμὴν τοῦ Ἀλιβερίου, τῆς φερωνύμου κωμοπόλεως, σχηματίζεται ἐν τῷ Β.ΒΑ μυχῷ τοῦ ὅρμου Ἀλιβερίου, τῷ ὀνομαζομένῳ καὶ *Κάραβος*, ὑπὸ κυματοθραύστου μήκους 225 μέτρων, ἔχοντος τὴν ῥίζαν του ἐπὶ τοῦ δυτικῶς τοῦ μυχοῦ αἰγιαλοῦ (ἐγγύτατα τῆς μονίμου πλάστιγγος διὰ τὴν ζύγισιν τοῦ λιγνίτου) χωροῦντος πρὸς Ἀν. ἐπὶ 75 μέτρα, ἐκεῖθεν δέ, μετ' ἐλαφρὰν διάκαμψιν, ἐπὶ 145 εἰσέτι μέτρα πρὸς Α.ΒΑ, προβλεπομένης προεκτάσεώς του ἐπὶ 50 ἐπὶ πλέον μέτρα. Ἐπὶ τοῦ ὑφισταμένου ἀκροχηλίου του λειτουργεῖ, ἀπὸ τῆς 30 Ἰανουαρίου 1913, φανὸς διοπτρικὸς μετὰ κλεισιάδος συστήματος «Barbier Benard Turenne» Παρισίων, ἔχων ἑστιακὸν ὕψος 9 μέτρων καὶ ἐκπέμπων φῶς σταθερὸν ἐρυθρὸν 6 μιλλίων, ἀγορασθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας τῶν φάρων, δαπάνῃ τῆς Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀλιβερίου. Αἱ γεωγραφικαὶ συντεταγμέναι τοῦ φανοῦ εἶναι: πλάτος 38 23'10'', μῆκος 24°03'00'' κατὰ τὸν προμνησθέντα χάρτην. Δυστυχῶς ὅμως τὸ ἐγγύτατα τοῦ ἀκροχηλίου τμῆμα τοῦ κυματοθραύστου, ἐπελθούσης καθιζήσεως του κατὰ Μάρτιον τοῦ 1923, ἀπεχωρίσθη, χωρὶς νὰ καταστῇ δυνατὴ ἕως τοῦδε (Αὐγ. 1927) ἡ ἐπισκευὴ τοῦ οὕτωσὶ διαρραγέντος κυματοθραύστου. Δὲν κατέστη ὡσαύτως δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ ἕως τοῦδε ἡ κατασκευὴ τοῦ προβλεφθέντος, σκοπιμωτάτου δέ, «ἀνατολικοῦ λιμενοβραχίονος», ὅστις ἐμελετήθη διὰ μῆκος 135 μέτρων ἔχων ῥίζαν ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τῆς ἐκβολῆς τοῦ ποταμίου *Μανὰ* καὶ πρὸ τῶν ἐργοστασίων οἰνοπνευματοποιίας Ἀγαθοκλέους· οὕτω θὰ ἔπαυον αἱ ἀπὸ τοῦ ποταμίου τούτου προσεπιχώσεις ἐν τῷ λιμένι, αἵτινες ἀντιθέτως θὰ ἐχέρσουν τὴν ἀνατολικὴν τοῦ λιμενοβραχίονος κρηπίδα, καθιστῶσαι αὐτὸν ὁλονὲν ἀνθεκτικώτερον. Ὅταν ἤθελε συντελεσθῶσι τὰ λιμενικὰ ταῦτα ἔργα, ὁ λιμὴν τοῦ Ἀλιβερίου, καίτοι σχετικῶς μικρὸς (θὰ παρουσίαζε τότε εἰς τὴν περίκλειστον ἔκτασίν του πλάτος 370 μέτρων, εἴσδυσιν 200 μέτρων καὶ εὖρος στομίου 80 μέτρων), θὰ ἐξυπηρέτει καταλληλότερον, ἐκσκαπτόμενος εἰς πρέπον βάθος παρὰ τὸν αἰγιαλόν, τὴν μεγάλην τοῦ τόπου ἐμπορικὴν κίνησιν, ἀντάξιος τοῦ θησαυροῦ τοῦ λιγνίτου ὃν κρύπτει ἡ παρ' αὐτὸν γῆ καὶ τῆς φιλοπονίας καὶ τῆς βιομηχανικῆς ἰδιοφυΐας τῶν κατοίκων του.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—[ΙΣΤΟΡ.] Κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα, τὸ Ἀλιβέρι, λόγῳ τῆς θέσεώς του καὶ τινων ὀχυρῶν σημείων περὶ αὐτό, ἐχρησιμοποιήθη ὡς κέντρον τῶν ἐπαναστατῶν ὅσον ἀφορᾷ τὴν κίνησιν τῆς Νοτίου Εὐβοίας, ἐφ' ἧς δεινῶς ἐπεκάθητο ὁ Καρυστινὸς Ὀμὲρ βέης. Μετέωροι κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1821 οἱ κάτοικοί του, πότε ἔδραττον τὰ ὅπλα, πότε ὑπετάσσοντο εἰς τοὺς διαβαίνοντας γενιτσάρους τῆς Χαλκίδος καὶ τῆς Καρύστου, ἄλλοτε δέ, ὅπως κατὰ τὸν Ἰούνιον, ὁπότε ἡ Κύμη ἐγένετο παρανάλωμα τῶν ἐκδικητικῶν τοῦ τυράννου φλογῶν, ἐζήτουν ν' ἀποδιώξουν τοὺς ἐνόπλους, ὅσοι παρέμενον εἰσέτι ἐκεῖ, διὰ νὰ μὴ πάθουν χειρότερα. Τὸ Ἀλιβέρι ἐξελέγη ὡς τόπος κατάλληλος καὶ ἄριστον ὁρμητήριον διὰ τὸν παρασκευαζόμενον Ἀγῶνά του, ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Καρύστου Νεόφυτον, γενναιόκαρδον ἄνδρα καὶ ἐπιπροσθέτως καλῶς γνωρίζοντα τὰ μέρη ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχε γαλουχηθῆ, ἐπειδὴ ἀπὸ τὰ πλησιόχωρα Φύλλα τῆς Χαλκίδος κατήγετο. Ἐστρατολόγησε λοιπὸν ὁ ἐπίσκοπος Νεόφυτος διαφόρους Ἀνδρίους, Τηνίους καὶ ἄλλους νησιώτας, καὶ μετ' αὐτῶν ἀπεβιβάσθη εἰς Ἀλιβέρι τὸν Αὔγουστον τοῦ 1821. Μόλις ἐγνώσθη ἡ ἀπόβασις, τότε ἔσπευσαν νὰ ἑνωθοῦν μετ' αὐτοῦ καὶ οἱ ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον περιφερόμενοι ὁπλαρχηγοὶ Βάσσος καὶ Ράντος μὲ τοὺς Σκλαβούνους των. Τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα ἦτο ἀρκετὰ ἰσχυρὸν ἤδη, διότι ἐν τῷ λιμένι παρέμειναν ἑτοιμοπόλεμα διάφορα πλοιάρια μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ ὑδραϊκὴ γολέττα τοῦ Τομπάζη. Τὴν συγκέντρωσιν ὅμως ταύτην ἐπληροφορήθη ὁ Ὀμὲρ-βέης ὁ Καρυστινός, ὅστις τότε, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν λεηλατοῦντα τὴν Ἀττικὴν Ὀμὲρ πασᾶν Βρυώνην, εἶχε προχωρήσει εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ὠρωποῦ καὶ ἔφθασε δῃῶν καὶ πυρπολῶν μέχρι Καλάμου· ἐπέστρεψε λοιπὸν ταχὺς εἰς τὴν Χαλκίδα, ἐκεῖθεν δὲ ὥρμησε νὰ διαλύσῃ τὸ ἐπαναστατικὸν κέντρον. Τοῦτο ἀντιληφθέντες οἱ ἐπαναστάται ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ Στύρα, παρ' αὐτὰ δὲ συνῆψαν τὴν ἐν *Συκιᾷ* μάχην τῆς 12ης Αὐγούστου.

Ἔκτοτε, καὶ καθ' ὅλον τὸ φθινόπωρον, τὸ Ἀλιβέρι ἔμεινεν ἐκτεθειμένον εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ὁπλοφόρων τοῦ Ὀμὲρ βέη, οἵτινες κατεγίνοντο κυρίως εἰς τὴν ἀποθήκευσιν τῶν διαρπαζομένων καρπῶν. Μετὰ τὸν φόνον ὅμως τοῦ Ἠλία Μαυρομιχάλη εἰς τὰ Στύρα (12 Ἰανουαρίου 1822) μετεκλήθη ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρίτζου ὅστις, τὴν 14 Ἰανουαρίου, ἀφοῦ ἐπυρπόλησε μίαν ἀποθήκην ἐλαίου τοῦ Ὀμὲρ βέη εἰς τὰ Στύρα, ἔφθασεν εἰς τὸ Ἀλιβέρι καὶ ἀνεπτέρωσε τὸ φρόνημα τῶν ἐπαναστατῶν, μειωθὲν πολὺ συνεπείᾳ τῆς εἰς τὰ Στύρα καταστροφῆς. Τότε προσέτρεξαν πολλοὶ εἰς τὸν Ὀδυσσέα, πάντες δὲ προσέφεραν, καθ' ὑπόδειξίν του, καὶ ἄλευρα καὶ κριοὺς καὶ ἄλλα ἀπαραίτητα διὰ τὴν διατροφὴν τῶν ἀνδρῶν του. Ἀναφέρεται δὲ ὅτι καὶ πολλοί, μὴ ἔχοντες νὰ δώσουν τρόφιμα, ἀπέκοπτον ἀπὸ τὰ «γιορτάνια» τῶν γυναικῶν καὶ θυγατέρων των τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα καὶ τὰ παρέδιδον εἰς τὸν «Παπποῦν», καθὼς τὸν ὠνόμαζον διὰ τὸ δασὺ τοῦ προσώπου καὶ τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ πρεσβύτου τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ μεσόκοπος τότε Ὀδυσσεύς. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡτοιμάσθη πάλιν ἐν Ἀλιβερίῳ, τὸν δριμύτατον ἐκεῖνον χειμῶνα τοῦ 1822, τὸ νέον στρατόπεδον, διότι καὶ ὁ Ν. Κριεζώτης, ὁ Κυρ. Μαυρομιχάλης, ὁ Βάσσος, ὁ Ράντος καὶ ἄλλοι ὁπλαρχηγοὶ προσῆλθον μετὰ τῶν ἀνδρῶν των. Ἀλλ' ὅταν ἐξεκίνησε τὸ μικρὸν ὅσον καὶ ἐπίλεκτον στράτευμα μὲ τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ προσβάλῃ τοὺς ἐν Καρύστῳ ἀπὸ δύο μερῶν, αἱ χιόνες ἀπέκλεισαν τὸν Ὀδυσσέα εἰς τὸν Μελισσῶνα, καὶ ἐπὶ ἡμέρας παρεκώλυσαν αὐτόν. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς, πολλοὶ τῶν ἀνδρῶν του ἠσθένησαν. ὅλοι δὲ ἄθυμοι εὑρέθησαν εἰς τὴν λύσιν τῶν χιόνων ἥτις ἐπέτρεπεν ἤδη τὴν δρᾶσιν. Ἀλλὰ τότε τὸ νέον στρατόπεδον τοῦ Ἀλιβερίου διελύθη, διότι ὁ Ὀδυσσεὺς ἔφυγεν ἀποτόμως, καὶ δηλῶν ὅτι ἔλαβεν ἐπείγουσαν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀρείου Πάγου, διέβη διὰ τῶν Στύρων εἰς τὸν Μαραθῶνα. Τότε ἐλέχθη ὅτι ὁ ἥρως τῆς Γραβιᾶς ἐξηγοράσθη ἀπὸ τὸν Ὀμὲρ βέην. Πράγματι ὅμως, ἐκλήθη ἐσπευσμένως ἀπὸ τὸν Ἄρειον Πάγον διὰ ν' ἀναλάβῃ σπουδαιοτέραν ἀποστολήν, μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν εἰς Θεσσαλομαγνησίαν μεταστροφὴν τῶν ἐπαναστατικῶν πραγμάτων. Κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην, ἐκ παρεξηγήσεως, ἐκινδύνευσε νὰ ζωγρηθῇ ὁ Ν. Κριεζώτης· μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας κατώρθωσε νὰ σωθῇ. Ἐκράτησαν ὅμως οἱ Ἕλληνες τὸ Ἀλιβέρι καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1822 καὶ μέχρι τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1823 χάρις εἰς τὰς διηνεκεῖς προσπαθείας τοῦ Ν. Κριεζώτου ἀντιλαμβανομένου πόσον συνέφερε νὰ κρατοῦνται περιωρισμέναι εἰς τὴν Κάρυστον αἱ σημαντικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τοῦ Ὀμὲρ βέη τοῦ Καρυστινοῦ, τότε προαχθέντος εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ πασᾶ καὶ διορισθέντος, εἰς ἀμοιβὴν τῶν ἀγώνων του, διοικητοῦ τῆς Εὐβοίας.

Κατ' ἐκείνην τὴν περίοδον, καὶ μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ Τρικκερι, τῆς Σκιάθου καὶ τῆς Σκοπέλου, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐπῆλθον αἱ ἔριδες τοῦ Κριεζώτου καὶ τοῦ Βάσσου, αἱ διαταράξασαι ὅλας σχεδὸν τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἀπεφασίσθη ὁ ἀποκλεισμὸς τοῦ Εὐβοϊκοῦ, διὰ τὴν ἐπικειμένην ἐπιδρομικὴν κάθοδον τοῦ Μπερκόφτσαλη Ἰουσοὺφ καὶ τῶν γενιτσάρων τοῦ Τσερκὲζ-Ἀλῆ, τοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Τσαρκατζῆ Ἀλῆ. συγχεομένου πρὸς τὸν πρῶτον. Τότε ὁ Ὀδυσσεύς, τὸν Ὀκτώβριον 1823, βοηθούμενος ἀπὸ ἓξ ψαριανὰ πλοῖα, διέβη ἀπὸ τὸ Θορικὸν εἰς τὸ Ἀλιβέρι καὶ κατέλαβε τὸν πύργον αὐτοῦ. Ταυτοχρόνως ἔφθασε καὶ ὁ Ν. Κριεζώτης μετὰ διακοσίων ἀνδρῶν καὶ κατέλαβε τὸ Ριζόκαστρον, τὸ κείμενον νοτιοανατολικῶς τοῦ πύργου. Ἐσωτερικώτερον δὲν ἠδύναντο νὰ προχωρήσουν, διότι μοῖρα γενιτσάρων τοῦ Ὀμὲρ πασᾶ τοῦ Καρυστινοῦ εἶχε καταλάβει ἐξαίφνης τὸ Ἀλιβέρι, ὅλην τὴν πεδιάδα πρὸς βορρᾶν τοῦ πύργου καὶ λόφους τινάς, ὡς καὶ τὸ Κουτουρλάρον. Ἀπὸ τὰ σημεῖα ταῦτα οἱ γενιτσάροι ἠνώχλουν διηνεκῶς τοὺς ἐν τῷ πύργῳ καὶ Ριζοκάστρῳ τοῦ Ἀλιβερίου ἐπαναστάτας. Ἀπετύγχανον ὅμως εἰς τὰς συχνὰς ἐπιδρομάς των καὶ ὑπεχώρουν ἀφίνοντες ἐνίοτε καὶ ἱκανὸν ἀριθμὸν νεκρῶν. Ὀλίγον βραδύτερον ὁ Ὀμὲρ μετεχειρίσθη ἐπιτυχῶς μοναδικὸν κανόνιον, ὅπερ ἠδυνήθη νὰ διαθέσῃ, καὶ ἔβαλεν ἐναντίον τοῦ πύργου ἔνθα ἠμύνετο ὁ Ὀδυσσεύς. Τότε καὶ οἱ Ἕλληνες μετέφεραν ἀπὸ τὰ ψαριανὰ πλοῖα δύο κανόνια μὲ τὰ ὁποῖα ἐπροικοδότησαν τὰ δύο φρούριά των. ἐμετρίασαν δὲ ὁπωσοῦν τὸν ζῆλον τῶν πυροβολητῶν τοῦ Ὀμέρ. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ ἐπελθὼν χειμὼν ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ κλεισθῶσιν εἰς Χαλκίδα, καὶ τοὺς Ἕλληνας ν' ἀποσυρθῶσι πλησιέστερον πρὸς αὐτήν. Ἔκτοτε τὸ Ἀλιβέρι ἐγκατελείφθη εἰς τοὺς γενιτσάρους τοῦ Ὀμέρ, ὅστις καθυπέταξε τὴν νῆσον, ἀφοῦ ἐν πρώτοις διέλυσε τὰ ἐπ' αὐτῆς ἑλληνικὰ στρατόπεδα, καὶ ἀπηλευθερώθη καὶ τοῦτο μόνον μετὰ τὴν ὁριστικὴν παραλαβὴν τῆς ὅλης νήσου τῷ 1833.

Γ. Δ. Κ.

Ἀλιβερδόγλου. Ἀρμενικὸς τραπεζικὸς οἶκος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Σμύρνῃ, ἀκμάζων ἰδίως περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, ὁπότε διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ Ματθαίου, κοινῶς Χατζῆ-Ματόση. Ὁ τελευταῖος οὗτος σπουδαίως ὑπεστήριξε τὴν ἑλληνικὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ δι' αὐτῆς διεξαγόμενον ἐμπόριον, διαθέτων πολλὰ κεφάλαια, ἰδικά του καὶ εἰς χεῖράς του διαπεπιστευμένα.

Γ. Δ. Κ.

ἀλιβερίτικο *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ Gossypium arboreum L var. Ἀλεξανδρείας· μαλλί, *μωραΐτικο, ἀλιβερίτικο* (Ὀρφανίδ.).

Σ. Κ.

Digitized by Google

ἀλιβερτία ἢ *ἀλιβέρτια* (Alibertia A. Rich), *Βοτ.).* Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας *τῶν Ρουβι-ῶν*, περιλαμβάνει θάμνους, ἢ μικρὰ δένδρα ἀει-ιαλῆ, κοσμητικά, ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας· ὁ καρπός ων εἶναι ἐδώδιμος φέρεται δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Mar-eladinha* Τοιοῦτος εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ἀλιβερ-ίας τῆς *βρωσίμου* (A edulis Rich) ἰθαγενοῦς τῆς ουϊνέας, δένδρου ἀειθαλοῦς, κοσμητικοῦ. Σ. Μ.

Ἀλιβιζᾶτος, *Ἀμίλκας Σπυρίδωνος.* Ἐγεν-ήθη το 1887 ἐν Ληξουρίῳ Κεφαλληνίας· ἐσπού-ασε Θεολογίαν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν 1903-1907). καὶ ἐν Γερμανίᾳ (1908-1911). Ἐπα-ελθὼν διωρίσθη ἐκπαιδευτικὸς λειτουργὸς ἐν χολείοις τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως (1911), τμη-ιατάρχης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημο-ίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ βασιλικὸς ἐπίτροπος παρὰ ῇ ἱερᾷ συνόδῳ (1917-1924), τὸ δὲ 1919 διωρίσθη ακτικὸς καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Ιανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ Κανονι-οῦ δικαίου καὶ τῆς Ποιμαντικῆς.

Ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἰς διαφόρους ἐκκλησιαστικὰς ἀποστολὰς καὶ συ-έδρια εν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ καὶ εἶναι ὁ ορ-ανωτὴς και γραμματεὺς τοῦ ἑλληνικοῦ τμήμα ος τοῦ διεθνοῦς σωματείου «The Wordalliance or promoting international friendship through he churches» τοῦ ἑδρεύοντος ἐν Λονδίνῳ. Συνέ-ραψε πολλὰς ἀξιολόγους ἐπιστημονικὰς ἐργασίας ιν σπουδαιότεραι εἶναι: «Τὸ αἴτιον τῶν περὶ τοῦ Ιάσχα ἐριδων τοῦ 6' αἰῶνος» (Ἀθῆναι 1912), Die kirchliche gesetzgebung des kaisers Justi-inian des I» (Berlin 1913), «Περὶ χάριτος καὶ οινῆς τῶν κληρικῶν» (Ἀθῆναι 1920), «Οἱ ἱεροὶ κα-όνες μετὰ προεισαγωγικῶν σημειώσεων. παρα-ομπῶν καὶ πινάκων» (Ἀθῆναι 1923), «Ἡ κοινω-ικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας» (Ἀθῆναι 1925) Πρβλ. «Βιογραφίαι ζώντων καθηγητῶν» τόμ. 6. -1920—σελ. 33-34, ἔνθα καὶ πλήρης ἀναγραφὴ ῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πραγματειῶν του]. Δ. Σ. Μ

—Ἀλιβιζᾶτος, Νικόλαος Σ. Τακτικὸς καθηγη-ής τῆς Γ' Χειρουργικῆς Κλινικῆς τοῦ Ἀθήνησι Ιανεπιστημίου. Ἐγεννήθη τῷ 1876 ἐν Ληξουρίῳ ῆς Κεφαλληνίας, ἔνθα ἔσχε καὶ τὴν ἐγκύκλιον ὑτοῦ παίδευσιν. Εἶτα ἐφοίτησεν εἰς τὰς ἰατρικὰς χολὰς τοῦ Montpellier καὶ τοῦ Bordeaux, ἔλαβε ὲ τὸ διδακτορικὸν αὐτοῦ δίπλωμα ἐν Παρισίοις 1897) ἔνθα ἐγένετο διὰ διαγωνισμοῦ ἐξωτερικὸς ατρὸς (externe) τῶν Νοσοκομείων, εἶτα ἐσωτε-ικὸς (interne) καὶ τέλος παρασκευαστὴς (prépa-ateur) τοῦ μαθήματος τῆς Ἀνατομικῆς τοῦ ἐν Ιαρισίοις καθηγητοῦ Thiery (1898). Μετακληθεὶς ἐκ Παρισίων ἐγένετο ἐν ἀρχῇ μὲν ἐπιμελητὴς 1902) τῆς ὑπὸ τὸν καθηγητὴν Ἰούλιον Γαλβάνην ειρουργικῆς Κλινικῆς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου, ἶτα δ' ὑφηγητὴς (1903) καὶ χειρουργὸς τῆς Ἀστυ-λινικῆς (1906) καὶ τέλος τακτικὸς καθηγητὴς ῆς Χειρουργικῆς (1918).

Ἐδημοσίευσε πλείστας πολλοῦ λόγου ἀξίας ἐρ-ασίας ἔν τε τῇ ἑλληνικῇ καὶ γαλλικῇ γλώσσῃ, ν κυριώτεραι εἶναι ἡ «περὶ νέου τρόπου ἀρθρο-ομίας» ἐναίσιμος αὐτοῦ διατριβὴ (1897), ἡ ἐπὶ φηγεσίᾳ «περὶ τῆς θεραπείας τοῦ ποττείου ακοῦ», ἡ «περὶ σπερμολωροπηγίας», ἡ «περὶ χεοπηγίας» καὶ ἡ «περὶ χειρουργικῆς θεραπείας ῆς φυματιώδους περιτονίτιδος» (1925).

Ἰδίᾳ δ' ἡ κοινωνικὴ αὐτοῦ δρᾶσις ὑπῆρξεν ξαιρετικῶς πολύτιμος, διότι τῇ πρωτοβουλίᾳ ὑτοῦ ἱδρύθη ἡ Πολυκλινικὴ Ἀθηνῶν (ὁλ. Μ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. τόμ. Β' σελ. 253), ἣν διευθύνει ι. Τῷ 1909 ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυ-ερνήσεως εἰς Σικελίαν μετὰ τοὺς γενιμένους εισμούς, ὅπου μετ' αὐταπαρνήσεως εἰργάσθη. Ἵδρυσε τὸν «Κυανοῦν Σταυρὸν τῶν ἀδελφῶν τοῦ γίου Γερασίμου» (1909) καὶ σχολὴν νοσοκόμων 1909). Ἀπὸ τοῦ 1910 ἐγένετο ἐπανειλημμένως ουλευτὴς τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, συμβαλὼν τὰ έγιστα εἰς προαγωγὴν πολλῶν ἰατρικῶν ζητη-άτων. Ἐξελέγη δὲ καὶ πρύτανις τοῦ Πανεπιστη-ίου διὰ τὸ ἔτος 1927—8. ΑΡ. Π. Κ.

Ἀλίγανος: Ὑψηλὴ τοποθεσία τῶν Κεραμειῶν υδωνίας Κρήτης πρὸς Δ. τοῦ ὀροπεδίου Μαλά ης, καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Κυδωνιατῶν τὸν Σε-τέμβριον τοῦ 1866, ὅτε συνεκροτήθη ἀμφίρρο-ος μάχη τρισχιλίων Κρητῶν πρὸς δεκαπλασίους ούρκους (Ἀ ομν. Περίδου). Ε. Γ.

ἀλίγδιαστος, —η, —ο καὶ *ἀλίγδωτος*· δημοτ., μὴ ἔχων λίγδες, ὁ μὴ φέρων κηλῖδας, ἀκηλίδωτος ἐπὶ ρούχων κυρίως).—*Ἐπίρ. ἀλίγδιαστα.*

Ἀλιγέ. Θυγάτηρ τοῦ Ζιπιὰν ἐκ τῆς τετάρτης ραβικῆς φυλῆς, τῆς ὀνομαζομένης *Βένι-Κελλαΐ.* Ιερὶ αὐτῆς λέγεται ὅτι διετέλεσε σύζυγος τοῦ ροφήτου Μωάμεθ, ὅστις κατόπιν τὴν διεζεύχθη. Η Ἀλιγὲ ἀπέθανε τῷ 672 μ. Χ. Σ. Δ. Β.

ἀλιγενὴς (ὁ, ἡ), — *ές*· ὁ ἐκ θαλάσσης γεννη-θείς, θαλασσογέννητος (ἐπίθετον τῆς Ἀφροδίτης).

Ἀλίγερνος. Υἱὸς τοῦ Φρεδιγέρνου καὶ ἀδελ-φὸς τοῦ Τεΐα, ἡγεμόνος τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ τοῦ 476 ἐγκατασταθέντων Γότθων.

Οἱ Γότθοι μετὰ τὴν ὁλοσχερῆ αὐτῶν συντριβὴν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ναρσῆ καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Τεΐα εἰς τὴν παρὰ τὸν ποταμὸν Δυάκοντα (ἐγγὺς τοῦ ὄρους Βεζουβίου) μάχην (554), ἔπεμψαν πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν Φραγκων *Θευδίβαλδον* πρεσβείαν, προτρέποντες αὐτὸν νὰ κι-νήσῃ πόλεμον κατὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ νὰ διώξῃ αὐτοὺς ἐξ Ἰταλίας. Καὶ ὁ μὲν Θευδίβαλδος ἀνα-λογιζόμενος τὸν ὄγκον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρα-ρίας καὶ μὴ θέλων, ὅπως γράφει ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς Ἀγαθίας «ἐθνείων ἕνεκα συμφορῶν οἰ-κείους καρπώσασθαι κινδύνους», ἀπέρριψε τὰς προ-τάσεις τῶν Γοτθων, ἀλλὰ δύο ἄρχοντες αὐτοῦ, ὁ *Λευθαρις* καὶ ὁ *Βουτιλῖνος*, μεγάλως παρὰ τοῖς Φράγκοις ἰσχύοντες, ἀνέλαβον νὰ ἱκανοποιήσωσι τὰ αἰτήματα τῶν Γότθων καὶ νὰ συμμαχήσωσι μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν Βυζαντινῶν.

Ὁ στρατηγὸς Ναρσῆς, καίτοι δὲν εἶχε πλήρη γνῶσιν τῶν τοιούτων συνεννοήσεων, ἔσπευδε, πρὸς ἀντιμετώπισιν παντὸς ἐνδεχομένου, νὰ καταλάβῃ ὅσας πόλεις κατεῖχον εἰσέτι οἱ Γότθοι ἐν Τοσκάνῃ. Πρὸ τούτου ὅμως προσέβαλε τὴν οὐ μακρὰν τῆς Νεαπόλεως, ἐν Καμπανίᾳ, κειμένην Κύμην, πόλιν ὀχυρωτάτην ἐκτισμένην ἐπὶ δυσπροσίτου τινὸς λόφου εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Τυρρηνικῆς θαλάσ-σης, ἔνθα ἐφυλάσσοντο οἱ θησαυροὶ τῶν Γότθων.

Τὴν Κύμην ὑπερησπίζετο ὁ *Ἀλίγερνος*, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του ἡγεμόνος Τεΐα, δὲν ἀπώλεσε τὸ θάρρος του, ἀλλ' ἐξηκο-λούθει νὰ ἀποκρούῃ τὰς ἐπανειλημμένας ἐπιθέσεις τῶν Βυζαντινῶν καὶ νὰ παρατείνῃ μετὰ πείσματος τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως. Διαρκούσης τῆς πολιορκίας ὁ Ναρσῆς ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ Λεύθαρις καὶ Βουτι-λῖνος μετὰ 75 χιλιάδων Φράγκων εἰσβαλόντες εἰς Ἰταλίαν διέβησαν τὸν ποταμὸν Πάδον καὶ διηυ-θύνοντο ἐναντίον του. Εὐθὺς δ' ἀμέσως, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, ἐνεπιστεύθη τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀλιγέρνου ἐν Κύμῃ εἰς μικράν τινα δύναμιν, καὶ μεθ' ὅλου τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ του ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ τὴν Φλωρεντίαν, τὰς Κεντουκέλας, τὴν Λούκαν κ.λ., πόλεις τῆς Τοσκάνης τὰς ὁποίας κα-τεῖχον εἰσέτι οἱ Γότθοι.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀλίγερνος ἀναλογιζόμενος ὅτι οἱ Φράγκοι ἐὰν ἐνίκων τοὺς Βυζαντινοὺς δὲν θὰ ἀπέδιδον τὴν Ἰταλίαν εἰς τοὺς Γότθους, ἀλλὰ θὰ κατελάμβανον αὐτὴν διὰ λογαριασμόν των, ἔκρινεν ὅτι ἦτο προτιμότερον νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς Βυζαντι-νούς, νομίμους τῆς Ἰταλίας κυριάρχους, ἵνα ἀπο-κρούσωσι τοὺς Φράγκους ἐπιδρομεῖς. Ἀνακοινώ-σας δὲ τὰς σκέψεις του ταύτας εἰς τοὺς περὶ αὐ-τὸν καὶ λαβὼν τὴν συγκατάθεσιν των ἐζήτησε πά-ραυτα παρὰ τῶν πολιορκητῶν του νὰ τὸν παρου-σιάσωσιν ἐνώπιον τοῦ Ναρσῆ. παραμένοντος τότε ἐν Κλασσαις, ἐπινείῳ τῆς Ραβέννης, εἰς ὃν παρέ-δωκε τὰς κλεῖς τῆς Κύμης, ὑποσχόμενος ἅμα νὰ τῷ παράσχῃ τὴν συνδρομήν του ἐναντίον τῶν Φράγκων.

Ὁ Ναρσῆς δεχθεὶς τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλιγέρ-νου διέταξε τὸν πολιορκοῦντα τὴν Κύμην στρατὸν νὰ καταλάβῃ εἰρηνικῶς τὴν πόλιν, ὅπερ καὶ ἐγέ-νετο. Ὁ δὲ Ἀλίγερνος ἔκτοτε μετὰ τῶν περὶ αὐ-τὸν Γότθων ὑπηρέτησε πιστότατα ὑπὸ τὸν Ναρ-σῆν καθ' ἅπασαν τὴν ἐκστρατείαν, διακριθεὶς ἰδίως εἰς τὴν παρὰ τὸν ποταμὸν Κασουλῖνον (βο-ρείως τῆς Νεαπόλεως καὶ ἐγγὺς τῆς Καπύης) μάχην, καθ' ἣν οἱ Βυζαντινοὶ συμποσούμενοι ἐν ὅλῳ εἰς 18 χιλιάδας ἀνδρῶν συνεκρούσθησαν πρὸς 40 χιλιάδας Φράγκων καὶ κατήγαγον πλήρη νίκην (θέρος 555) φονεύσαντες ἅπαντας σχεδὸν τοὺς Φράγκους μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Βουτιλίνου, τοῦ Λευθάριδος ἀποχωρήσαντος ἀπὸ καιροῦ τοῦ ἀγῶνος, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλιγκάρ. Πόλις καὶ ἐπαρχία τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ Μήρατ τῶν Ἡνωμένων Ἐπαρχιῶν. Ἡ πόλις ἀπέχει 876 μίλλια ἀπὸ Καλ-κούττας, ἦτο δὲ σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Ἀνα-τολικῶν Ἰνδιῶν. Κάτοικοι περὶ τὰς 70,000. Διά-σημος διὰ τὸ ἐν αὐτῇ μέγα μουσουλμανικὸν διδα-κτήριον.

Τὴν ὀχυρὰν ἀκρόπολίν της κατέλαβον οἱ Ἄγ-γλοι ἐξ ἐφόδου τῷ 1803. Διεξάγει ἐμπόριον βάμ-βακος, σίτου καὶ ἰνδικοῦ, ἔχει δὲ ἀρκετοὺς ἀλευ-ρομύλους καὶ βαμβακοπιεστήρια.

Ἡ ἐπαρχία Ἀλιγκὰρ ἔχει ἐμβαδὸν 1957 τετρ. μιλλίων, κατοίκους δὲ 1.200 000 περίπου. Εἶναι ἐπίπεδος μὲ ἐλαφρὰν ἔξαρσιν εἰς τὸ κέντρον, με-ταξὺ τῶν δύο μεγάλων ποταμῶν Γάγγου καὶ Ἰού-μνα. Τὴν ἐπαρχίαν διαρρέει ἐπίσης καθ' ὅλον τὸ πλάτος της, ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ, ὁ μέγας ποταμὸς *Καλὶ Ναδί*, διασχίζουν δὲ ταύτην σιδηρόδρομοι, καὶ διώρυξ τοῦ Γάγγου. Τὸ σπουδαιότερον ἐμπορικὸν κέντρον της εἶναι ἡ *Χαντράς.*

Ἀλιγκιέρι (ἢ *Ἀλδιγκιέρι*-Alighieri ἢ Aldighi-eri). Εὐγενὴς φλωρεντινὴ οἰκογένεια ἔχουσα, κατὰ τὸν Δάντην, ἐκ Ρώμης τὴν καταγωγήν. Περὶ τῆς οἰκογενείας αὐτῆς γνωρίζομεν μόνον, ὅτι ὁ *Κα τσιαγκουΐντα*, πρόπαππος τοῦ Δάντου, ἠκολούθησε τὸν σταυροφορικὸν στρατὸν τοῦ Κορράδου τοῦ Γ' κατὰ τὸ 1147 καὶ χειροτονηθεὶς ἱππότης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὴν Ἁγίαν γῆν. Περὶ αὐτοῦ ὁμιλεῖ διὰ μακρῶν ἐν τῷ «Πα-ραδείσῳ» τῆς «Θείας Κωμῳδίας» ὁ Δάντης (ᾄσματα 15ον, 16ον καὶ 17ον. Ὁ Κατσιαγκουΐντα οὗτος εἶχεν ἄλλους δύο ἀδελφούς: τὸν *Μορόντο* καὶ τὸν *Ἐλι-ζέο.* Ὁ Μορόντο ἔμεινεν ἄτεκνος· ἐκ τοῦ Ἐλιζέο δὲ ἐγεννήθη ἡ οἰκογένεια τῶν *Ἐλιζέων*, ἐπίθετον, ὅπερ ἐνδεχομένως νὰ ἀνῆκε προηγουμένως καὶ εἰς τοὺς τρεῖς ἀδελφούς. Ὁ Κατσιαγκουΐντα, νυμφευθεὶς σύζυγον τὸ γένος *Ἀλιγκιέρι* ἢ *Ἀλδιγκιέρι*, πιθανῶς ἐκ Φερράρας, ἀπέκτησεν υἱόν, ὃν ὠνόμασεν *Ἀλαγ-κιέρον*, τὸ ὄνομα δ' αὐτοῦ μετεδόθη κατόπιν εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκογένειαν. Ὁ Ἀλαγκιέρος οὗτος ἀπέκτησεν υἱὸν ὀνομασθέντα *Bellincione*, υἱὸς τοῦ ὁποίου εἶναι εἷς δεύτερος Ἀλαγκιέρος, ὁ πατὴρ τοῦ Δάντου.

Ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Δάντου ὁ πρωτότοκος *Πέτρος* ἠκολούθησε τὸν πατέρα του εἰς τὴν ἐξορίαν, ἔγινε δὲ δικαστὴς εἰς Βερώνην, ὅπου ἀπέθανε τῷ 1364. Ὁ δευτερότοκος, *Ἰάκωβος*, ἀκολουθήσας ὁμοίως τὸν πατέρα του εἰς τὴν ἐξορίαν, ἦτο ποιητής, θεω-ρούμενος μάλιστα ἱκανὸς νὰ συνεχίσῃ τὸν «Πα-ράδεισον» τῆς «Θείας Κωμῳδίας», ὅτε ἐνομίζετο ὅτι κατέλιπε τὸ ἔργον ὁ πατήρ του ἀτελείωτον.

Πρὸ τοῦ Δάντου ἡ οἰκογένεια Ἀλιγκιέρι ἀνῆ-κεν εἰς τὴν μερίδα τῶν Γουέλφων ἥτις δὶς ἐξε-διώχθη ἐκ Φλωρεντίας, ἀλλὰ καὶ δὶς ἐπέστρεψε νικήτρια, καὶ τὴν ἐπιστροφὴν ταύτην ἀναφέρει ὁ Δάντης εἰς τὸ 10ον ᾆσμα τῆς «Θειας Κωμῳδίας» ὅπου ὑπαινίσσεται ὡρισμένους προγόνους του λα-βόντας μέρος εἰς τὰς μάχας ἐκείνας. Ἡ οἰκογέ-νεια αὕτη θεωρεῖται ἐκλείψασα κατὰ τὸ 1545. Γ. Σ.

— Ἀλιγκιέρι Δάντης· βλ. **Δάντης.**

ἀλιγκοτὲ (Aligoté) *[Βοτ.].* Ποικιλία τῆς οἰνο-φόρου ἀμπέλου καλλιεργουμένη κυρίως ἐν Bour-gogne τῆς Γαλλίας. Παράγει σταφυλὰς κιτρινω-πάς, χρησιμοποιουμένας διὰ τὴν οἰνοποιίαν. Π. Κ.

Ἀλίγκρ (Aligre, *Στέφανος* Σφραγιδοφύλαξ τῆς Γαλλίας, γεννηθεὶς τῷ 1550 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1635. Πρόεδρος τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου, τῷ 1624 ἔγινε σφραγιδοφύλαξ, μετὰ διετίαν δὲ ἐξωρισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ρισελιὲ ἀπεσύρθη εἰς τὰ κτή-ματά του. Ἦτο ἄτολμος καὶ ἀσθενοῦς χαρακτῆ-ρος, ἀλλ' ἄφηκε τὴν φήμην ὡς «ἑνὸς τῶν τιμιω-τέρων ἀνδρῶν τῆς δικαστικῆς τηβέννου». Ὁ υἱός του *Στέφανος* (1592—1677) ἔγινεν ἐπίσης σφραγι-δοφύλαξ, διακριθεὶς διὰ τὸ ἀκέραιον τοῦ χαρα-κτῆρός του, ὁ δὲ ἕτερος υἱός του *Λουδοβῖκος* (1617—1654) ἦτο ὑποστράτηγος.

— Ἀλίγκρ, Στέφανος-Φραγκῖσκος. Πρῶτος πρό-εδρος τῆς Βουλῆς ἐν Γαλλίᾳ, γεννηθεὶς ἐν Παρι-σίοις τῷ 1727 καὶ ἀποθανὼν φυγὰς ἐν Βρουνσβικ τῷ 1798. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως εἶχεν ἀντιταχθῇ εἰς τὴν σύγκλησιν τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν τριῶν τάξεων, συλ-ληφθεὶς δὲ τὴν ἡμέραν τῆς πτώσεως τῆς Βαστίλ-λης, ἐσώθη ὑπό τινος τῶν ἄλλοτε ὑπηρετῶν του.

ἀλίγλωσσα (τά) *[Ζῳολ.]*· βλ. **κοράλλια.**

ἀλιγόστευτος, —η, —ο· δημοτ., ὁ μὴ λιγο-στεύων, ὁ μὴ ἐλαττούμενος.—*Ἐπίρρ. ἀλιγόστευτα.*

ἀλιγούρευτος, —η, —ο· ἰδιωματ., αὐτὸς ποὺ δὲν ἐλιγουρεύθη, δὲν ὠρέχθη σφοδρῶς· βλ. **λι-γουρεύω.**

ἀλίγωτος, —η, —ο· ἰδιωματ., αὐτὸς ποὺ δὲν λι-γώθηκε, ποὺ δὲν ἐπόθησε τρόπον τινὰ μέχρι λιπο-θυμίας· βλ. **λιγώνω.**

ἀλιδίνη (ἡ) *[Βοτ.].* Ὅρος βοτανικὸς κατὰ τὸν Σπ. Μηλιαράκην· βλ. **πλαγκτὸν τῆς θαλάσσης.** Σ. Μ.

Ἀλιδονῆσι *[Γεωγρ.].* Νησὶς ἀκατοίκητος τῆς πρὸ τοῦ λιμένος Γαυρίου τῆς Ἄνδρου ὁμάδος *Γαυριονήσων*. Καὶ αἱ ἓξ νησῖδες τῆς ὁμάδος ταύ-της τυγχάνουσι σήμερον ἰδιοκτησία τοῦ Δημοσίου ἐνοικιαζόμεναι ὑπ' αὐτοῦ εἰς κτηνοτρόφους διὰ νο-μὴν αἰγῶν καὶ προβάτων. Ἄλλοτε ἦσαν ὑπὸ τὴν κυριότητα τῆς παρὰ τὸ Γαύριον Μονῆς τῆς Ζωοδ. Πηγῆς. Τὸ ὄνομα *Ἀλιδονῆσι* παράγεται ἐκ τῆς *ἀλιδόνας* (=ἐλεδόνης, μαλακίου τῆς οἰκογενείας τῶν ὀκταποδιδῶν) ἀπαντωμένης εἰς τὰς περὶ τὴν Ἄνδρον ἀκτάς, μὴ ἀλιευομένης ὅμως. Δ. Ε. Μ.

ἀλίδρομος (ὁ, ἡ)· ὁ διατρέχων τὴν θάλασσαν.

ἀλίδρυς ἢ *ἔλλοβος* (Halidrys siliguosa L.) *[Βοτ.].* Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *φουκωδῶν*.

Ἀλιεῖα. Ἑορτὴ ἐν Ρόδῳ πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ Ἡλίου. Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἐτελεῖτο κατὰ τὸν ἀττικὸν μῆνα Βοηδρομιῶνα καὶ ἦτο μεγαλοπρεπής, διότι καὶ ἀγῶνες ἐγίνοντο κατ' αὐτὴν γυμνικοί, μουσι-κοὶ ἱππικοὶ—τῶν ὁποίων οἱ νικηταὶ ἐλάμβανον στέ-φανον ἐκ λεύκης—καὶ θεωροὶ ἀπεστέλλοντο ἐκ δια-φόρων πόλεων. Ἦσαν δὲ τὰ Ἀλιεῖα μικρά, τε-λούμενα κατ' ἔτος, καὶ μεγάλα, τελούμενα καθ' ἕκαστον πέμπτον ἔτος. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Digitized by Google

ἁλιεία (ἡ)· τὸ ἁλιεύειν, ἄγρα ἰχθύων, κοιν. *ψάρεμα*· || μεταφρ. περισυλλογή, ἀναζήτησις· «ἁλιεία ὀπαδῶν,—θιασωτῶν».

—**ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ)** Ἡ ἁλιεία ὅπως καὶ τὸ κυνήγιον, ὑπῆρξαν αἱ ἀρχαιόταται καὶ πλέον πρωτογενεῖς τέχναι τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, καθὼς καὶ πολλοὶ ἄγριοι τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, ἔτρωγον τοὺς ἰχθῦς, οἵτινες ἐρρίπτοντο ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς τὴν ξηράν, καὶ τῶν ὁποίων τὸ κρέας συνήθως εὑρίσκετο ἐν ἀποσυνθέσει. Ἀργότερον τοὺς συνελάμβανον ζῶντας διὰ τῶν χειρῶν, ἄλλοτε εἰσήρχοντο εἰς τὸ ὕδωρ ἢ ἔσκαπτον, κατὰ τὸν χειμῶνα, ὀπὰς ἐπὶ τῶν πάγων καὶ συνελάμβανον τοὺς ὑπὸ τὸ στερεὸν στρῶμα εὑρισκομένους ἰχθῦς· ἄλλοτε τοὺς ἐφόνευον διὰ λίθων ἢ ξύλων.

Τὰ ἁλιευτικὰ ὄργανα ἐγένοντο γνωστὰ μόνον περὶ τὸ τέλος τῆς τεταρτογενοῦς περιόδου. Κατὰ πρῶτον μετεχειρίσθησαν αἰχμηρὰ ἐργαλεῖα, ἅτινα κατεσκεύαζον ἐκ πυρολίθων ἢ ἐξ ὀστῶν, εἶτα μετεχειρίσθησαν τοὺς κάμακας (καμάκια). Κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν ἀνεφάνησαν τὰ πρῶτα **ἄγκιστρα** (βλ. λ.), τῶν ὁποίων τὸ ἄκρον ἦτο κεκαμμένον καὶ περιεβάλλετο ὑπὸ χάλυβος καὶ εἶτα ὑπὸ ὀρειχάλκου. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀνεφάνησαν καὶ τὰ δίκτυα. Ἴχνη τοιούτων δικτύων εὑρέθησαν εἰς τὸ Robenhausen· ἦσαν κατεσκευασμένα ἐκ νήματος λίνου καὶ αἱ ὀπαί των εἶχον διάμετρον ἀπὸ 0,05 ἑκ. τοῦ μ. μέχρι 0,01 ἑκ. τοῦ μέτρου.

Τὰ δίκτυα ἔφερον πλωτῆρας ἐκ ξύλου πίτυος (κουκουναριᾶς) καὶ κατὰ διαστήματα διάτρητα λιθάρια, ἅτινα ἐχρησίμευον ὡς βάρη.

Οἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων προγεννητόρων μας ἁλιευόμενοι ἰχθύες ἦσαν διαφόρων εἰδῶν· τοῦτο πιστοποιοῦσιν οἱ Steestrup καὶ Worsaae, οἵτινες εὗρον καὶ ἐμελέτησαν εἰς τὰ πρὸς τὴν Βαλτικὴν παράλια τῆς Δανίας, τὰ καλούμενα «*Kjoekken—Maddings*» ἤτοι σωροὺς γῆς, ἐντὸς τῶν ὁποίων εὑρέθησαν ὑπολείμματα τροφῶν τῶν ἀνθρώπων τῆς λιθίνης ἐποχῆς. Τὰ ὑπολείμματα ταῦτα ἀπετελοῦντο ἀπὸ κόγχας ὀστρέων (στριδιῶν), σκελετοὺς ἰχθύων, ἀστακῶν, καρκίνων, ὀστᾶ τοῦ κυνὸς τοῦ θαλασσίου (σκυλλόψαρο), ἐλάφου, ἀγριοχοίρου, λύκων, ἄρκτων, διαφόρων πτηνῶν κ.τ.λ. Τὰ ἐν λόγῳ ὑπολείμματα εἴς τινα παράλια ἐσχημάτιζον ὄγκον γῆς ὕψους 3 περίπου μέτρων καὶ μήκους 300—350 μέτρων. Παρόμοια στρώματα εὑρέθησαν καὶ ἐπὶ παραλίων τινῶν τῆς Μεσογείου θαλάσσης, εἰς τὴν Σκωτίαν, τὴν Πορτογαλίαν, τὴν Μασσαχουσέτην καὶ τὴν Νότιον Ἀμερικήν.

Ἡ ἁλιεία ἐξησκεῖτο εἰς εὐρεῖαν κλίμακα καὶ κατὰ τὸν ἀρχαῖον πολιτισμόν. Τὰ αἰγυπτιακὰ μνημεῖα καὶ αἱ ἰνδικαὶ κρύπται πιστοποιοῦσι πλήρως τοῦτο. Αἱ αἰγυπτιακαὶ ἀρχαιότητες ἀναπαριστῶσιν ἁλιεῖς ἐν τῇ ἐξασκήσει τοῦ ἐπαγγέλματός των, κατὰ ποικίλους τρόπους· εἶναι ἐφωδιασμένοι δι' αὐτοσχεδίων ἀγκίστρων, καμάκων καὶ δικτύων.

Πολλοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ποιητῶν ἀφιεροῦσιν ὁλοκλήρους σελίδας τῶν ἔργων των διὰ τοὺς ἁλιεῖς καὶ τὴν ἁλιείαν. Ὁ Ὅμηρος ἐν πρώτοις εἰς πλεῖστα μέρη τῆς «Ὀδυσσείας»: «..Πωλεῖταί τις δεῦρο Γέρων ἅλιος νημερτής, ἀθάνατος Πρωτεὺς Αἰγύπτιος, ὅ τε θαλάσσης πάσης βένθεα οἶδε...» (Ὀδυσ. Δ. 384—386). Περαιτέρω, διὰ νὰ δείξῃ ὁ ποιητὴς τὸν δόλον, ὃν καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν μετεχειρίζοντο οἱ ἁλιεῖς λέγει: «...οὐδ' ὁ Γέρων δολίης ἐπελήθετο τέχνης...» (Ὀδυσ. Δ. 455). Ὁ Ἡσίοδος πάλιν ἀναφέρει, ὅτι ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἡρακλέους ἀπεικονίζετο ἁλιεὺς μετὰ τῶν δικτύων του, ἕτοιμος νὰ ἁλιεύσῃ ἰχθῦς τοὺς ὁποίους κατεδίωκε δελφίν.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐθεώρουν τὴν ἁλιείαν ὡς τὴν ἐπικερδεστέραν τῶν τεχνῶν καὶ πρὸς τούτοις εἶχον ἐγκαταστήσει εἰς κατάλληλα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μέρη, ὅπως εἰς τὸ Βυζάντιον ἐπὶ τῆς Προποντίδος καὶ εἰς τὴν Σινώπην ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου, μεγάλους σταθμοὺς πρὸς ἁλισμὸν (πάστωμα) τῶν προϊόντων τῆς ἁλιείας.

Οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι καὶ κατὰ τὰ ἰδιωτικὰ καὶ κατὰ τὰ δημόσια γεύματά των κατηνάλισκον μεγάλας ποσότητας παντοειδῶν ἰχθύων, ἰδιαιτέρως ἐφρόντιζον διὰ τὴν ἁλιείαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διετήρουν δούλους εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἰχθυοτροφείων των. Ἡ ἁλιευτικὴ ζώνη ἐξετείνετο ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ Ἡρακλέους μέχρι τῆς Βρεττάνης πρὸς βορρᾶν καὶ μέχρι τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου πρὸς νότον. Τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην χρησιμοποιούμενα, ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἁλιευτικὰ ὄργανα ἦσαν, τὸ ἄγκιστρον, ἡ ἁρπάγη, ὁ κάμαξ καὶ τὰ δίκτυα. Ἐπισης μετεχειρίζοντο τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς δολώματα, ἅτινα καὶ σήμερον ἔτι μεταχειρίζονται, ὡς μικροὺς ἰχθῦς, κάμπας, ἔντομα, γαιοσκώληκας, τεχνητὰς μυίας κτλ. Λεπτομερεῖς περιγραφὰς τοῦ τρόπου τῆς ἁλιείας καὶ τῶν ὀργάνων εὑρίσκομεν εἰς τὸν Αἰλιανόν, τὸν Κολουμέλλαν, τὸν Κασσιανὸν κ.ἄ. Ἡ διὰ τῶν πυρῶν ἐπίσης ἁλιεία ἦτο λίαν διαδεδομένη, ὡς ἀναφέρει ὁ Ὀππιανός. Ὁ Κικέρων ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἰχθυοτροφείων τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδιανοῦ, ὅστις ἐπλούτιζε ταῦτα δι' ἰχθύων ἑτέρων ζωνῶν τῆς γῆς. Πρὸς τοῦτο οἱ εἰς μακρινὰς θαλάσσας ἁλιευόμενοι ἰχθύες μετεφέροντο ζῶντες καὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὸν κόλπον τῆς Νεαπόλεως καὶ τὸν Τίβεριν ποταμὸν καὶ ἐχρησίμευον πρὸς παρασκευὴν διαφόρων ἐδεσμάτων, ἅτινα ἐκόσμουν πάντοτε τὴν τράπεζαν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Λούκουλος δέ, τοῦ ὁποίου ἡ γαστριμαργία ὑπῆρξε παροιμιώδης, ἐπρομηθεύετο διὰ τὰ γεύματά του ἰχθῦς ἁλιευομένους εἰς τὸν Βόλγαν ποταμὸν καὶ προσεπάθει νὰ ἐγκληματίσῃ τούτους εἰς τὰ παμμέγιστα ἐνυδρεῖά του (aquarium).

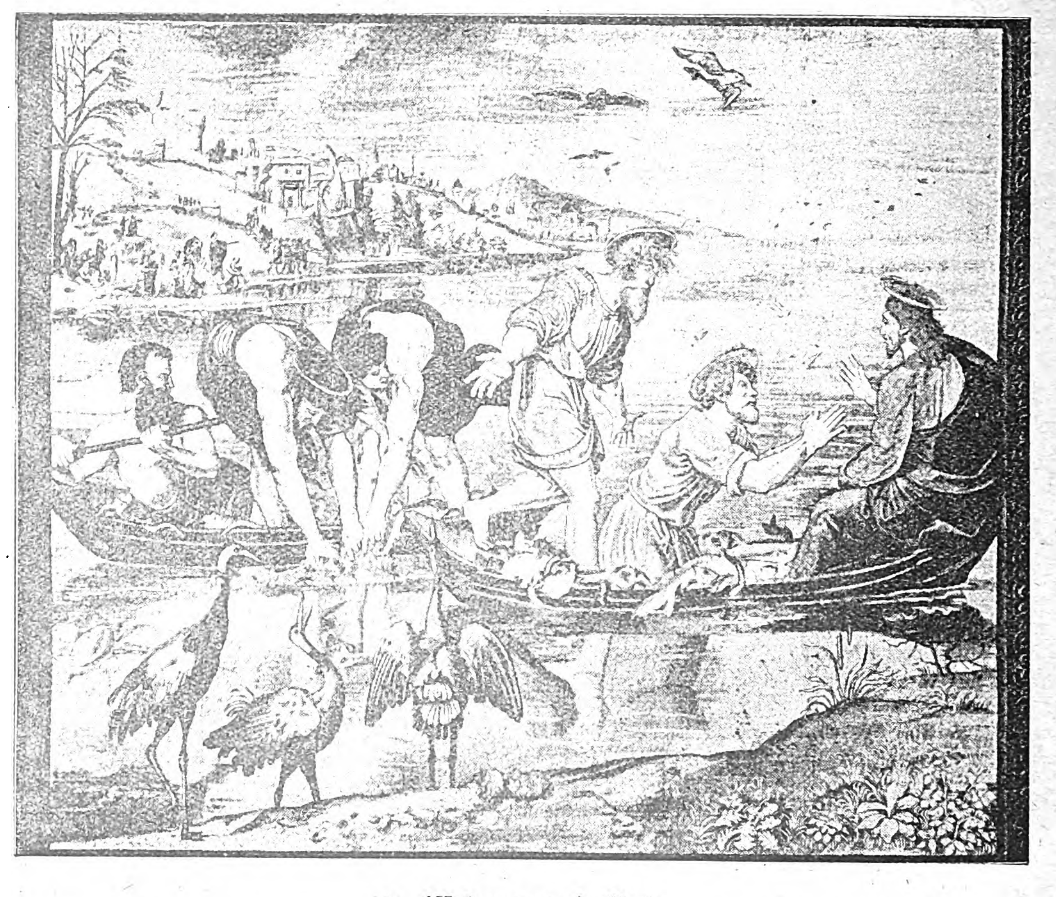

1.—*Ἡ θαυματουργὸς ἁλιεία.* [Πίναξ τοῦ Ραφαήλ.]

Τὴν ἁλιείαν ἐσατίρισαν πολλοὶ Ρωμαῖοι συγγραφεῖς. Ὁ Ἰουβενάλης ἔλαβεν ὡς θέμα τὴν ἱστορίαν τοῦ «*σύακος τοῦ Δομιτιανοῦ*» διὰ νὰ δημιουργήσῃ τὰς πλέον δηκτικὰς σατίρας του. Ὁ Πετρώνιος περιγράφει ἐν θαυμαστῇ λεπτομερείᾳ εἰς τὸ «*Σατιρικόν*» του γενικῶς τὰ κατὰ τὴν ἁλιείαν καὶ τὰ περίεργα «γοῦστα» τῶν Ρωμαίων διὰ τοὺς ἰχθῦς. Εἰς τὸ 35ον κεφάλαιον τοῦ «Σατιρικοῦ» του περιγράφει τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον οἱ Ρωμαῖοι μάγειροι ἐστόλιζον τὰς τραπέζας τῶν κυρίων των: «...super sagittarium oclopetam, super capricornum locustam marinam, super aquarium anserem, super pisces duos mullos...» Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ στολισμοῦ φαίνεται, ὅτι δὲν ἦτο νέος, διότι ὁ Ἕλλην κωμικὸς Ἄλεξις, ἀκμάσας πρὸ τοῦ Μενάνδρου, γράφει εἴς τινα σκηνὴν ἔργου του: «...ἀφοῦ ἐνίψαμεν τὰς χεῖρας παρουσίασαν εἰς ἡμᾶς, ἀντὶ ὀρεκτικῶν, μέγα ὑάλινον δοχεῖον, πλῆρες ὕδατος· τὸ ἥμισυ τοῦ δοχείου παρίστα τὸν οὐράνιον θόλον, ἐνῷ εἰς τὸ ἀντίθετον εὑρίσκοντο πᾶν ὅ,τι ὡραῖον εἰς τὴν ζωὴν ὑπάρχει ἐν τῇ φύσει, ἰχθύες, ὄστρεα, ἀστακοί, καὶ ὡς συμπλήρωμα πάντα τὰ ζῷα τοῦ «Ζῳδιακοῦ Συστήματος». (Ἀθην. βιβλ. II. κεφ. 18).

Ἐξ ἀρχαίας τινὸς παραδόσεως, μανθάνομεν, ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἑώρταζον κατὰ Ἰούνιον ἑκάστου ἔτους, ἐκεῖθεν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, ἰδίους ἀγῶνας πρὸς τιμὴν τῶν ἁλιέων. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι ἐκαλοῦντο «*Ludi piscatorii*».

Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων συνετέλεσαν, ὥστε νὰ παύσῃ ἐπὶ ὁλοκλήρους αἰῶνας πᾶσα σχετικὴ πρὸς τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν βιομηχανίαν ταύτης κίνησις, ἥτις διετηρήθη ἐν περιωρισμένῃ κλίμακι εἴς τινα παράκτια καὶ παραποτάμια μέρη μόνον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐγχωρίου πληθυσμοῦ.

Οἱ Σλάβοι πολὺ πρὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος εἶχον ἐπιδοθῆ εἰς τὴν ἁλιείαν τῶν *ἀριγῶν* (ρεγγῶν) εἰς τὰς Σκανδιναυϊκὰς θαλάσσας. Οἱ Νορβηγοὶ καὶ οἱ Σκῶτοι ἐπεδίδοντο κυρίως εἰς τὸ κυνήγιον τῶν φωκῶν. Οἱ Βαστητανοὶ (ἔθνος τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας παρὰ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν), ἡλίευον φαλαίνας μέχρι καὶ πέραν τοῦ Φινιστέρου ἀκρωτηρίου. Κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ἤρχισεν ἡ ἁλιεία τοῦ *ὀνίσκου* (μουρούνας) εἰς τὰς περὶ τὴν νῆσον Ἑλιγολάνδην θαλάσσας. Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἰσλανδίας ὑπὸ τῶν Νορβηγῶν, ἤρχισεν ἡ συστηματικὴ ἁλιεία τοῦ ὀνίσκου. Εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν ἁλιείαν μεγάλην ὤθησιν ἔδωσαν οἱ Ἱσπανοὶ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ὁπότε ὁ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κομποστέλλης Ραμιρὲς (Ramirez) ὥρισε διὰ διατάγματος τὸν τρόπον τῆς ἁλιείας καὶ τὴν τιμὴν τῶν ἰχθύων.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ ἁλιεία, ὅπως καὶ τὸ κυνήγιον, ἐθεωροῦντο ὡς τέρψεις, τὰς ὁποίας μόνον οἱ βασιλεῖς εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἀπολαύσωσι, καθὼς λέγει ὁ ἱστορικὸς Σαὶν-Ὑὸν (Saint-Yon): «inter regalia numerantur piscatiorum reditus». Κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς κληρικοὺς τὸ κυνήγιον, ἀλλ' ἐπετρέπετο ἡ ἁλιεία. Κατὰ τὸ 1272 ὁ Ἰωάννης ὁ ΣΤ' τῆς Βρεττάνης ἐπανεγκατέστησεν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἁγίου Ματθαίου τὰ στεγνωτήρια τῶν ἰχθύων. Κατὰ τὸ 1415 ὁ Κάρολος ὁ ΣΤ' ἐξέδωκε διάταγμα διὰ τοῦ ὁποίου ἐπετρέπετο ἡ πώλησις τῶν σκόμβρων (σκουμπριῶν) εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Παρισίων.

Ἡ ἁλιεία ἦτο ἐπίσης λίαν διαδεδομένη εἰς τοὺς Ἑβραίους. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἀποστόλων ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἁλιεῖς καὶ εἶτα ἐγκατέλειψαν τὴν ἁλιείαν τῶν ἰχθύων διὰ νὰ γίνωσιν ἁλιεῖς ἀνθρώπων «...ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς (ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἀνδρέας), καὶ λέγει αὐτοῖς· δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων» (Ματθ. Κεφ. δ'. στ. 19,20).

Οἱ Ρωμαῖοι οὐδένα φραγμὸν ἔθετον διὰ τὴν ἁλιείαν. Ἡ ἀρχὴ δὲ αὕτη πολὺ ταχέως, πλὴν τῆς Ρώμης, ἐθεσπίσθη καὶ διὰ πάσας τὰς ἐκτενεῖς ἐπαρχίας τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς εἰσβολῆς των, οἱ Φράγκοι ἠκολούθησαν τοὺς θεσπισθέντας ὑπὸ τῶν Ρωμαίων νόμους. Μετέπειτα ὅμως τὸ δικαίωμα τῆς ἁλιείας ἐπεφυλάσσετο ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ἀπόδειξιν δὲ τούτου ἀποτελοῦν καὶ αἱ ἀναφερόμεναι κατὰ καιροὺς ἐξαιρετικαί τινες παραχωρήσεις. Οὕτω Κάρολος ὁ Μέγας, κατὰ τὸ 780, ἐδώρησεν εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Οὐτρέχτης τὸν ποταμὸν Λέκκα (Lecca)· ὁ Λουδοβῖκος ὁ Εὐήθης ἐδώρησεν εἰς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Σαὶντ Ὠμπὲν (Saint-Aubin) κτίριόν τι ἠρειπωμένον μὲ τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῶσιν ἕνα καὶ μόνον ἁλιέα εἰς τὰ πλησίον ῥέοντα ὕδατα. Κάρολος ὁ Φαλακρὸς παρεχώρησεν εἰς τοὺς ἀββάδες τοῦ Ἁγίου Διονυσίου (Saint-Denis) τὸ δικαίωμα τῆς ἁλιείας εἰς ὡρισμένα ἰχθυοτρόφα ὕδατα.

Οἱ βασιλεῖς τῆς δευτέρας γενεᾶς καθώρισαν, ὅτι αἱ μεγάλαι ὁδοὶ καὶ οἱ ποταμοὶ εἶναι τῆς ἀπολύτου δικαιοδοσίας τῶν κομήτων καὶ τῶν τοποτηρητῶν, πρόστιμα δὲ ἐπεβάλλοντο εἰς τοὺς μὴ συμμορφουμένους πρὸς τὰς ἰσχυούσας διατάξεις. Οἱ βασιλεῖς τῆς τρίτης γενεᾶς μετέτρεψαν τὰ εὐεργετήματα τῆς ἁλιείας εἰς κληρονομικά. Τοῦτο ἐπεβλήθη ὑπὸ τῶν χωροδεσποτῶν (seigneurs) εἰς τὸν Οὔγον Καπέτον. Ἡ ἁλιεία τότε περιῆλθεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν κυριότητα τοῦ *φεουδαλισμοῦ*. Οὐδεμία ἀπαγορευτικὴ διάταξις ἴσχυε διὰ τοὺς χωροδεσπότας, οἱ ὁποῖοι ἠδύναντο ἐλευθέρως νὰ ἁλιεύωσιν εἰς πλωτοὺς ἢ μὴ ποταμοὺς

Digitized by Google

ϱῶτος ὁ Φίλιππος ὁ Τολμηρὸς ἐθέσπισε διατά- ις τινὰς περὶ ἁλιείας (1280), καθοριζούσας τοὺς ιεύτικοὺς τόπους, τὸ εἶδος τῶν δικτύων καὶ τὸ γεθος τῶν ἁλιευομένων ἰχθύων ὧν ἐπετρέπετο ἁλίευσις.

Αἱ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα πρόοδοι τῆς ναυσι- οΐας καὶ ἡ μετὰ τῆς Ἀμερικῆς συγκοινωνία ωσαν ἀξιόλογον ὤθησιν εἰς τὴν *μεγάλην ἁλιείαν*. νικῶς ἡ ἀναδημιουργία τῆς ἁλιείας ἤρχισε πρὸ ντηκονταετίας περίπου, ὁπότε τὰ διάφορα κράτη τεσκεύασαν ἀξιολόγους στόλους ἐξ ἁλιευτικῶν οίων, ἐφωδιασμένων διὰ τῶν καταλλήλων ἁλιευ- ιῶν ὀργάνων καὶ ἐμπείρων πληρωμάτων, τὰ τῶν ὁποίων ἔσοδα ἀνέρχονται πολλάκις εἰς ατοντάδας ἑκατομμυρίων φράγκων καὶ προά- υσι μεγάλως τοὺς οἰ- νομικοὺς πόρους τῶν ιφόρων χωρῶν.

Αἱ σιδηροδρομικαὶ γκοινωνίαι καὶ ἡ πα- ποιία προσέφεραν με- λας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ράκτιον ἁλιείαν, διότι ; σχετικῶς βραχέα ονικὰ διαστήματα τὰ οϊόντα της μεταφέ- νται εἰς λίαν ἀπομε- χρυσμένα μέρη καὶ ιτίθενται καλύτερον ἢ ; τοὺς τόπους τῆς πα- γωγῆς.

Παραλλήλως δὲ πρὸς ν θαλασσίαν ἁλιείαν τὰ τὰ τελευταῖα ἔτη χμεν ἀρκετὰς προό- υς καὶ ἡ ἁλιεία τῶν υκέων ὑδάτων.

Οἱ ἀπολίτιστοι λαοὶ σων τινῶν τῆς Ὠκεα- ις καὶ τῶν ἀμερικα- ιῶν ἀκτῶν μεταχειρί- νται πρὸς ἁλιείαν τὰς ωτογόνους ἀκόμη με- δους. Φυλαί τινες τῆς ιστραλίας ἁλιεύουσι ὺς ἰχθῦς δι' ἀκοντίων. τεραι τῶν νήσων τῆς λυνησίας ἕρπουσι διὰ σου τῶν κοραλλιογε- ν στρωμάτων καὶ ήττουσι τοὺς ἰχθῦς τῶν ὄπισθεν διὰ μα- ιρῶν. Οἱ κάτοικοι τῆς νας, τῆς Ἰαπωνίας καὶ ς Μαδαγασκάρης, οἱ οῖοι μετὰ τὴν ὄρυζαν ωροῦσιν ὡς κυριωτέ- ν τροφὴν τοὺς ἰχθῦς, ωρίζουσι καὶ μετα- ιρίζονται τελειοτέρας θόδους διὰ τὴν ἁλιείαν.

Ἡ ἁλιεία εἰς τὰ άμματα καὶ τὰς τέ- ας.—Ἡ ἁλιεία εἵλ- σε κατὰ τὰς διαφό- υς ἐποχὰς τὴν προσο- ν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον λλῶν σοφῶν, ποιη- ν. καὶ μεγάλων καλ- εχνῶν τῆς Γῆς. Ὁ γας φιλόσοφος καὶ σιοδίφης Ἀριστοτέ- ς ἠσχολήθη εἰδικῶς τὴν ἁλιείαν εἰς τὸ ερὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι» γγραμμά του, ὁ Αἰ- ινὸς ὁμιλεῖ σχετικῶς ; τὸ «Περὶ ζῴων φύ- ως», ὁ Ἀλκίφρων εἰς ς «Ἐπιστολάς» του, ὁ θήναιος μακρὸν περὶ ιείας ποιεῖται λόγον ; τοὺς «Δειπνοσοφι- ἀς», ὁ Ξενοκράτης ἐ- σης καὶ ὁ Γαληνὸς ; τὸ «Περὶ τῆς ἀπὸ ἐνύδρων τροφῆς». Ὁ Ἀπ- ανὸς εἰς τὰ «Ἁλιευτικά» του δίδει λεπτομερε- άτην συγγραφὴν τῶν ἁλιευτικῶν ὀργάνων καὶ ευῶν, ὁ δὲ Στράβων εἰς τὰ «Γεωγραφικά του» ; πλεῖστα χωρία ἀναφέρει σχετικὰ πρὸς τὴν ιείαν καὶ περιγράφει ἐν θαυμαστῇ λεπτομερείᾳ ν ἁλιείαν τῶν θύννων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ταναστεύσεώς των εἰς τὴν Ἰταλίαν «ἐπειδὰν πέσωσι καὶ κωλυθῶσι τῆς Σικελίας ἅψχσθαι» ιβλ. Α' Κεφ. 2, 15, 16). Ἐπίσης ὁ αὐτὸς συγ- αφεὺς (Βιβλ. ΙΑ', Κεφ. 3, 15), λέγει σχετικῶς : τὴν ἁλιείαν τῆς πηλαμίδος (παλαμίδας) παρὰ ν Χαλδαίων εἰς τὴν παραλίαν πόλιν Φαρνακίαν: ..κατὰ θάλασσαν ἐχούσας εὐφυΐαν τῶν ἐκ τῆς πη- μηδείας· πρώτιστα γὰρ ἁλιεύεται ἐνταῦθα τὸ ὄψον ῦτο», ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν ἁλιείαν τοῦ αὐτοῦ θύος εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον: «...ἐμπίπτουσα ἡ πηλαμὶς ἁλίσκεσθαι ῥᾳδίως, διά τε τὸ πλῆθος αὐτῆς καὶ τὴν βίαν τοῦ προελαύνοντος ῥοῦ καὶ τὴν στενότητα τῶν κόλπων, ὥστε καὶ χερσὶν ἁλίσκεσθαι διὰ τὴν στενοχωρίαν».

Ἡ ἁλιεία ἐπίσης ἐνέπνευσε πολλάκις τοὺς ποιητάς, ὡς τὸν Ὅμηρον, τὸν Θέογνιν καὶ ἄλλους μετ' αὐτούς. Ὁ Θεόκριτος εἰς τὰ «Εἰδύλλιά» του περιγράφει τὴν ζωὴν τῶν ἁλιέων:

> Ἰχθύος ἀγρευτῆρες ὁμῶς δύο κεῖντο γέροντες,
> στρωσάμενοι βρύον αὖον ὑπὸ πλεκταῖς καλύβαισι,
> κεκλιμένοι κοίτῳ τῷ φυλλίνῳ· ἐγγύθι δ' αὐτοῖν
> κεῖντο τὰ τὰς θήρας ἀθλήματα, τοὶ καλαθίσκοι,
> τοὶ κάλαμοι, τἄγκιστρα, τὰ φυκιόεντα δέλητα,
>
> ὁρμιαί, κύρτοι τε καὶ ἐκ σχοινίων λαβύρινθοι,
> μήρινθοι, κῶπαι τε γέρων τ' ἐπ' ἐρείσματα λέμβος.
> (*Θεοκρ.* Εἰδύλ. III, XIX. στίχ. 6—12),

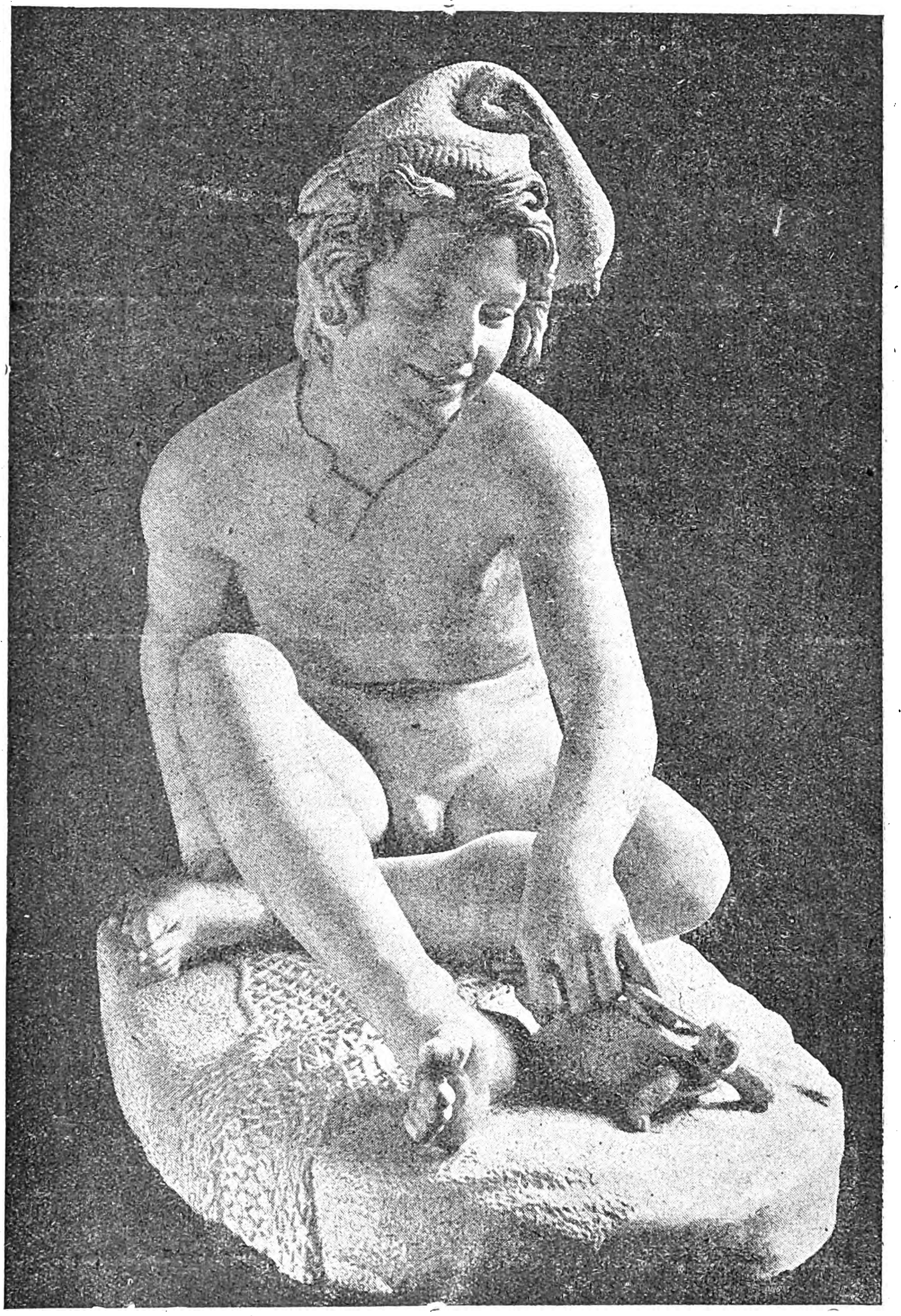

2.—*Φ. ΡΟΥΝΤ* (Rude): *Ψαρᾶς Ναπολιτᾶνος παίζων μὲ μίαν χελώνην.*
[Μουσεῖον τοῦ Λούβρου.]

Τῶν στίχων τούτων παραθέτομεν καὶ μετάφρασιν ὀφειλομένην εἰς τὸν *Γ. Δροσίνην*:

> Δυὸ γέροι ψαροκυνηγοὶ μαζ' ἦταν ξαπλωμένοι
> Πάνω σ'τὰ βοῦρλα τὰ στεγνά, μεσ' τὴν πλεχτὴ καλύβα.
> Τῆς ψαρικῆς τὰ σύνεργα εἶχαν εκεῖ κοντά τους:
> Τὰ πανεράκια τὰ ρηχά, τὰ μακρυὰ καλάμια,
> Τ' ἀγκίστρια, τὰ δολώματα, τὶς πετονιές, τοὺς κιούρτους,
> Τὰ δίχτυα, τὰ καμάκια του; και τὴ γριά τους βάρκα.

Αἱ Καλαὶ Τέχναι ἀπέδωκαν πολλάκις θαυμαστὰ δημιουργήματα σχετικὰ μὲ τὴν ἁλιείαν, σῴζονται δὲ μέχρι σήμερον ὑπέροχοι ζωγραφίαι ἁλιευτικῶν παραστάσεων ἐπὶ ἀρχαίων ληκύθων, ἀγγείων, κυπέλλων, ἀμφορέων κ.τ.λ. Εἰς τὴν Α' αἴθουσαν τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου (307 Vitrine de Rodes) ὑπάρχει θαυμασίας τέχνης παροψίς, τῆς προϊστορικῆς πρωτευούσης τῆς Ρόδου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναπαρίσταται ἔγχρωμος εἰκὼν ξιφίου. Ἐπίσης εἰς τὴν αὐτὴν αἴθουσαν τοῦ Λούβρου (444 Vitrine de Rodes) ὑπάρχει πίναξ ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπεικονίζονται δύο δελφῖνες βυθιζόμενοι, μὲ τὴν κεφαλὴν καθέτως πρὸς τὴν θάλασσαν. Ὡσαύτως κύπελλον μυκηναϊκὸν ἐξ Ἰαλισσοῦ τῆς Ρόδου, εἰς ὃ ἀπεικονίζονται ἰχθύες νηχόμενοι, εὑρίσκεται εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον.

Ἡ ρωμαϊκὴ τέχνη ἐπίσης μᾶς δίδει πλείστας ὅσας ἁλιευτικὰς παραστάσεις, ἰδίως τοιχογραφίας διασωθείσας ἐν Πομπηΐᾳ.

Ἡ Ἀναγέννησις παρουσιάζει πλεῖστα ὅσα ζωγραφικὰ καὶ γλυπτικὰ ἔργα, ἁλιευτικῆς ἐμπνεύσεως. Ὁ θαυμαστὸς τοῦ χρωστῆρος χειριστὴς Ραφαὴλ εἰς ἐκπλήσσουσαν φυσικότητα καὶ λεπτομέρειαν μᾶς δίδει τὴν «*Θαυματουργὸν ἁλιείαν*». Ὁ «*Ἁλιεὺς τῆς Νεαπόλεως*», νεανίας παίζων μὲ χελώνην εἶναι ζωντανὴ ἁλιευτικὴ σκηνή. Ὁ Μαζερὸλ εἰς ὑπέροχον πίνακα συμβολίζει τὴν ἁλιείαν ἐν τῷ προσώπῳ εὐειδοῦς γυναικός, τὸ ἔργον δὲ τοῦτο ἐχρησιμοποίησεν ὡς πρότυπον διὰ τὴν κατασκευὴν θαυμαστοῦ τάπητος τῶν *Γοβελίνων*, ὅστις κοσμεῖ τὸν τοῖχον μιᾶς αἰθούσης τῆς Νέας Ὄπερας τῶν Παρισίων. Ὁ Pierre συνέθεσεν ὀνομαστὸν πίνακα ὑπὸ τὸν τίτλον «*Παιδία ἀσχολούμενα εἰς τὸ κυνήγιον καὶ την ἁλιείαν*», ὅστις ἐκόσμησε τὴν ἔπαυλιν τῆς Ἀσνιὲρ (Asnières). Ὁ γλύπτης Tenerani ἐξέθεσεν εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ 1827 τὸ «*Πνεῦμα τῆς Ἁλιείας*», καλλιτεχνικώτατον ἄγαλμα. Ὁ Ferrat διὰ τὴν διακόσμησιν τοῦ Νέου Λούβρου μετεχειρίσθη τὸ αὐτὸ θέμα. Εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ 1873 ὁ Ramus ἐξέθεσεν, ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἁλιεία*», ὡραιότατον σύμπλεγμα παριστάνον νεανίσκον, ὅστις ἔχει συλλάβει ἰχθὺν καὶ παρ' αὐτὸν νέαν κόρην, τείνουσαν τὴν χεῖρά της ὅπως δεχθῇ τοῦτον. Εἰς τὸ Λοῦβρον ὑπάρχει πίναξ «*Ἁλιεία*» τοῦ Annibal Carrache, παραστατικώτατος τῆς ζωῆς τῶν ἁλιέων, ἄλλος δὲ πίναξ τοῦ Boucher κοσμεῖ μίαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ Τριανόν, καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἀλλαχοῦ.

Οἱ Ὁλλανδοὶ καλλιτέχναι τῆς Φλαμανδικῆς Σχολῆς, ὅπως ὁ Βὰν ντὲρ Μέλεν, ὁ Γκορνερέϋ, ὁ Μεστὰγκ καὶ ἄλλοι ἐφιλοτέχνησαν πολλοῦ λόγου ἀξίους πίνακας μὲ ἀποκλειστικῶς ἁλιευτικὰ θέματα. Ὁ περίφημος γλύπτης Φερρὰ ἐδημιούργησεν ἐπὶ περικαλλοῦς μαρμάρου «*Τὸ πνεῦμα τῆς Ἁλιείας*».

Παρ' ἡμῖν πολλοὶ τῶν νεωτέρων ἀπησχολήθησαν ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ, τῇ ποιήσει καὶ τῇ μουσικῇ μὲ θέματα ἁλιευτικῆς φύσεως. Ὁ *Ἐμμανουὴλ Λυκούδης* εἰς τὸ ἔργον του «Ψαράδικες Ἱστορίες—Ἡ ψαρικὴ εἰς τὸν τόπον μας», περιγράφει μὲ θαυμαστὴν λεπτομέρειαν καὶ ἑλκυστικὸν χάριεν ὕφος ἐν εἴδει διηγήσεων τὰς ἐκ τῆς ἁλιείας ἐντυπώσεις του ὅπως γράφει καὶ εἰς τὸν πρόλογον τοῦ βιβλίου του: «Γράφων τὶς ψαράδικες ἱστορίες ἠθέλησα νὰ συγκεντρώσω εἰς αὐτάς, ἐκείνας τὰς προσωπικὰς ἀναμνήσεις μου ἀπὸ τὸ ψάρευμα, αἱ ὁποῖαι περισσότερον μὲ ἐγοήτευσαν καὶ ἀκόμη περιπολοῦν πέριξ τῆς μνήμης μου....»

Ὁ *Λάμπρος Πορφύρας* εἰς τὸ ποίημά του «Φωνὲς τῆς θάλασσας», δίδει μίαν ζωντανὴν εἰκόνα τῆς κοπιαστικῆς τῶν ἁλιέων ζωῆς:

> Πιὲ στοῦ γιαλοῦ τὴ σκοτεινὴ ταβέρνα τὸ κρασί σου
> σὲ μιὰ ἄκρη, τώρα ποῦρθανε ξανὰ τὰ πρωτοβρόχια,
> πιέτο μὲ ναῦτες καὶ σκυφτοὺς ψαράδες ἀντικρύ σου,
> μ' ἀνθρώπους ποὺ βασάνισε κ' ἡ θάλασσα κ' ἡ φτώχια

Ὁ *Στέλιος Σπεράντζας* εἰς τὸν «Ψαρᾶ» του, πε-

Digitized by Google

ριγράφει μὲ ἁπλότητα καὶ παρατήρησιν τὸν ψαρᾶν ποὺ κοπιάζει ὅλην τὴν ἡμέραν διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἕνα κομμάτι ψωμὶ τῶν παιδιῶν του.

Ὁ *Γιάννης Περγιαλίτης* εἰς τὰ θαλασσινὰ διηγήματά του «Γραμμὲς στὴν ἀμμουδιά» περιγράφει χαρακτηριστικὰς σκηνὰς τῆς *ψαράδικης ζωῆς*. Εἰς τὸν «Γέρο ψαρᾶ» μᾶς δίδει μίαν ζωντανὴν πραγματικῶς εἰκόνα τῆς βασανισμένης ζωῆς τοῦ ἁλιέως:

«...Ἀπὸ τὸ πρωΐ, πρὶν νὰ καλοχαράξει ἐσηκονότανε ὁ γέρω-πατέρας, ὅπως τὸν ἔλεγαν ὅλοι στὸ νησί, σούρπα, σούρπα, χειμῶνα καλοκαῖρι, καὶ τραβοῦσε, φορτωμένος τὰ σύνεργα τῆς ψαρικῆς του, τὸ κοφινάκι τὸ ρηχό, τὰ μακρυὰ καλάμια, τ'ἀγκίστρια, τὰ δολώματα, τὶς πετονιές, τὶς ἀπόχες, τραβοῦσε κατὰ τοὺς κάβους, ὅπου μὲ τὸ ξεσοβόρι ἢ μὲ τὸ λιοπύρι, ὡς τὸ μεσημέρι πάνω στὶς ξέρες, ὧρες σκυμμένος, ἀσάλευτος, ἐψάρευε, καὶ ξεπαγιασμένος, ξυλιασμένος ἢ μουσκεμένος στὸν τίμιο ἵδρωτά του, ἔπιανε τοὺς ἀκρογιαλινοὺς δρόμους ἢ τὰ φειδωτὰ τοῦ γιαλοῦ μονοπάτια καὶ τέλος τὸ ἀπομεσήμερο ἔφτανε στὰ πρῶτα σπητάκια γιὰ νὰ ξεπουλήσει, γυρίζοντας τὶς ἀπόκεντρες γειτονιὲς τοῦ νησιοῦ, τὰ σπαρταριστὰ ψαράκια του, καὶ οἰκονομήσει τὸ καθημερινὸ ψωμάκι τῆς μικροφαμήλιας του, ὁ γέρο-πατέρας, ὅπως τὸν ἔλεγαν ὅλοι στὸ νησί...».

ΔΕΛΕΑΤΑ ΚΑΙ ΔΟΛΩΜΑΤΑ. Ἀνεξαρτήτως τοῦ εἴδους τῆς ἁλιείας (θαλάσσης, γλυκέων ὑδάτων, λιμνοθαλασσῶν ἢ ρεόντων ὑδάτων), ὁ ἁλιεὺς πρέπει πάντως νὰ μεταχειρισθῇ *δέλεαρ* καὶ *δόλωμα*.

Τὰ δελέατα ὡς ἀποκλειστικὸν σκοπὸν ἔχουσι νὰ προσελκύωσι καὶ νὰ συνενῶσι τοὺς ἰχθῦς εἰς τὸ προσδιορισθὲν διὰ τὴν ἁλιευσίν των μέρος, ἐνῷ τὰ δολώματα χρησιμεύουσι διὰ νὰ καλύπτουν τὸ ἄγκιστρον.

α') Δελέατα.—Ἐφ' ὅσον ἡ ἁλιεία διενεργεῖται εἰς ρέοντα ὕδατα εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀναμίξῃ ὁ ἁλιεὺς τὴν οὐσίαν, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ δέλεαρ μὲ χῶμα γλοιῶδες καὶ νὰ σχηματίσῃ βόλους μεγέθους πυγμῆς τὸ πολύ, τοὺς ὁποίους ρίπτει ἐντὸς τοῦ ὕδατος κατ' ἀντίθετον φορὰν πρὸς τὸ καθορισθὲν πρὸς ἁλιείαν μέρος. Ὅταν ὁ βόλος ἐγγίσῃ τὸν πυθμένα δὲν ἀργεῖ νὰ διαλυθῇ, ὁπότε τὸ δέλεαρ ἐκφεύγει ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ διασκορπίζεται εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν προσελκῦον τοὺς ἰχθῦς πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Ὅταν ἡ ἁλιεία διενεργῆται εἰς στάσιμα ὕδατα, δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀναμιγνύεται τὸ δέλεαρ μετὰ χώματος διότι βυθιζόμενον ἀναμιγνύεται μετὰ τῆς ἐν τῷ βάθει εὑρισκομένης ἰλύος καὶ χάνεται. Ἀρκεῖ νὰ ριφθῇ τὸ δέλεαρ ὡς ἔχει ἁπλῶς παρασκευασθῇ, ὁπότε κατέρχεται ἠρέμως καὶ ἁπλοῦται εἴτε ἐπὶ τῶν τυχὸν εὑρισκομένων ἐν τῷ βυθῷ ὑδροβίων χόρτων, ἢ ἐπὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἰλύος. Οἱ διερχόμενοι ἐκεῖθεν κατὰ πλήθη ἰχθύες προσελκύονται, ἐπιπίπτουσι κατὰ τοῦ δελέατος καὶ συλλαμβάνονται εἰς τὰ ἄγκιστρα. Πολλοὶ ἁλιεῖς μεταχειρίζονται μικράν τινα συσκευήν, «*τέρετρον*» καλουμένην, ἥτις ἐπιτρέπει νὰ τοποθετῆται τὸ δέλεαρ ἐπακριβῶς εἰς τὸ ὁρισθὲν μέρος.

Ὅταν ἁλιεύῃ τις εἰς ποταμοὺς ἢ στάσιμα ὕδατα, δὲν πρέπει νὰ ρίπτῃ τὰ δελέατα εἰς ἓν ὡρισμένον μέρος, ἀλλ' εἰς διαφόρους ἑκάστοτε θέσεις, διότι ὅταν συλληφθῇ εἰς τὸ ἄγκιστρον ἰχθύς τις, οὗτος καταβάλλει ἀπεγνωσμένας προσπαθείας ὅπως ἐλευθερωθῇ, κινεῖται καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, κτυπᾷ διὰ τῆς οὐρᾶς του τὸ ὕδωρ κ. τ. λ. Τοῦτο δὲ ἐκφοβίζει τοὺς πλησίον εὑρισκομένους ἰχθῦς καὶ τοὺς τρέπει εἰς φυγήν. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ὁ ἁλιεὺς ὀφείλει νὰ ἀλλάσσῃ συχνὰ θέσιν ἁλιείας καὶ νὰ ρίπτῃ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ νέα δελέατα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν.

Ἡ ἁλιεία εἰς τοὺς ποταμοὺς πρέπει κατὰ προτίμησιν νὰ ἄρχηται ἐκ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ ποταμοῦ καὶ ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν νὰ ἀνέρχηται πρὸς τὰς πηγάς, διότι οἱ ἰχθύες ἀκολουθοῦσι, κατὰ τὰς μετακινήσεις των, ἀντίθετον πρὸς τὸ ρεῦμα διεύθυνσιν. Κατὰ προτίμησιν τὸ δέλεαρ πρέπει νὰ ρίπτεται εἰς μέρη ὅπου δὲν ὑπάρχουσιν ὑδρόβια φυτὰ καὶ πέτραι. Ἀντιθέτως, ὅταν ἡ ἁλιεία διενεργῆται εἰς στάσιμα ἢ ἤρεμα ὕδατα, τὰ δελέατα πρέπει νὰ ρίπτωνται εἰς τὰ ἄκρα τῶν θινῶν, διότι ἐκεῖ ἰδίως συχνάζουσι οἱ ἰχθύες. Διὰ τὴν ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ εἰς λιμνοθαλάσσας ἁλιείαν τὰ δελέατα ρίπτονται εἰς τὸ προοριζόμενον διὰ τὴν ἁλιευσιν μέρος, ἐφ' ὅσον, ἐννοεῖται, ἡ ἁλιεία διενεργεῖται παρὰ τὰς ἀκτὰς ἢ εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀπόστασιν.

Τὸ δέλεαρ πρέπει νὰ εἶναι ἀρκετὸν εἰς ποσότητα καὶ νὰ περιέχῃ ἀμιγῆ οὐσίαν τοῦ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ κόσμου. Αἱ συνηθέστερον χρησιμοποιούμεναι ζωϊκαὶ οὐσίαι εἶναι αἷμα πεπηγμένον, ἐντόσθια ὀρνίθων, ἵππειος κόπρος, σκώληκες τῆς γῆς λεπτῶς τεμαχισμένοι, τεμάχια οὐρῶν γαρίδων κ. τ. λ. Φυτικὰ δελέατα εἶναι τὰ ἑξῆς: πλακοῦντες ἐκ κανναβοσπόρου, βρασμένος σῖτος, γεώμηλα, κύαμοι, διαβεβρεγμένη κριθή, πίτυρα κ. τ. λ.

Εἰς τὸν παρατιθέμενον πίνακα καθορίζονται οἱ διάφοροι τρόποι καθ' οὓς συντίθενται τὰ συνήθως χρησιμοποιούμενα δελέατα καὶ τὰ εἴδη τῶν ὑπ' αὐτῶν προσελκυομένων ἰχθύων.

Σύστασις δελέατος	*Χρησιμοποίησις*	*Προσελκυόμενοι ἰχθύες*
Ἀργιλώδης γῆ. Πίτυρα. Ἄρτος. Κόπρος ἵππου. (Πάντα καλῶς ζυμωμένα.)	Δύο ὥρας πρὸ τῆς ἁλιείας, (ἐφ' ὅσον αὕτη διενεργεῖται εἰς ποταμούς).	Ἀλβοῦρνοι (σίρκια) Κυπρῖνοι κάρπαι Σκύλλοι ποτάμιοι (σκυλλόψαρα).
Ἀργιλώδης γῆ. Ἄρτος. Πλακοῦς ἐκ κανναβοσπέρματος. Πεπηγμένον αἷμα. Κόπρος ἵππου. (Πάντα καλῶς ζυμωμένα.)	Μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἁλιείας, πολλάκις τῆς ἡμέρας (εἰς ποταμούς).	Ἀλβοῦρνοι Γωβιοὶ Τσιρόνια.
Ἀργιλώδης γῆ. Βρασμένα γεώμηλα. Πίτυρα. Ἄλευρον (Ζυμωμένα ὥστε νὰ ἀποτελῶσιν ἑνιαῖον μῖγμα.)	Δύο ὥρας πρὸ τῆς ἁλιείας (εἰς ποταμούς).	Κάρπαι Τσιποῦραι Λέτσαι
Βρασμένα γεώμηλα. Πίτυρα. Ἄρτος. Ἄλευρον. (Πάντα καλῶς ζυμωμέναι.)	Μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἁλιείας, πολλάκις τῆς ἡμέρας (εἰς στάσιμα ὕδατα).	Κάρπαι Ἀλβοῦρνοι
Σῖτος βρασμένος. Στέμφυλα κριθῆς (μετὰ τὴν ζυθοποιίαν). Διάβρεκτος πλακοῦς ἐκ κανναβοσπέρματος. Βρασμένοι κύαμοι. Ἄρτος. (Καλῶς ζυμωμένα.)	Μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἁλιείας, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν (εἰς στάσιμα ὕδατα).	Κάρπαι Τσιποῦραι (χρύσοφρυς) Λέτσαι (λετσιά) Ἀλβοῦρνοι.
Ἀργιλώδης γῆ. Πίτυρα. Κόπρος ἵππου Σκώληκες τῆς γῆς εἰς λεπτὰ τεμάχια. (Συναποτελοῦντα πάντα μίαν μάζαν.)	Πολλάκις κατὰ τὴν προηγουμένην τῆς ἁλιείας νύκτα (εἰς ποταμους).	Πάντα τὰ εἴδη τῶν ἰχθύων.
Ἀργιλιώδης γῆ. Διαβεβρεγμένος ἄρτος. Πλακοῦντες ἐκ κανναβοσπέρματος. Πίτυρα. Σκώληκες τῆς γῆς λεπτῶς κεκομμένοι. (Πάντα καλῶς ζυμωμένα.)	Κατὰ τὴν προηγουμένην νύκτα κατ' ἐπανάληψιν, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν (εἰς ποταμού).	Κέφαλοι Τρίγλαι Λέτσαι
Διάβρεκτος ἄρτος. Πίτυρα. Ἄλευρον. (Εἰς ἑνιαίαν μᾶζαν.)	Μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἁλιείας (εἰς στάσιμα ὕδατα).	Κάρπαι Ἀλβοῦρνοι Τσιποῦραι.
Βρασμένοι κύαμοι (κουκιά). Ἄρτος. (Ἀμφότερα καλὰ ζυμωμένα.)	Κατὰ τὴν προηγουμένην νύκτα καὶ τὴν πρωΐαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας (στάσιμα ὕδατα).	Κάρπαι
Βρασμένος σῖτος. Βρασμένη κριθή. Διάβρεκτος πλακοῦς ἐκ κανναβοσπέρματος. (Πάντα καλῶς ζυμωμενα.)	Κατὰ τὴν προηγουμένην νύκτα ἢ τὴν ἰδίαν ἡμέραν καθ' ἣν θὰ γίνῃ ἡ ἁλιεία (εἰς ποταμοὺς καὶ στάσιμα ὕδατα)	Κάρπαι Λέτσαι Τσιποῦραι.
Ἀργιλώδης γῆ. Πίτυρα. Ἄρτος. Σκώληκες τῆς γῆς κεκομμένοι λεπτότατα. Κόπρος ἵππου. Ὑπολείμματα ἐντόσθια) ἐκ κρέατος ὄρνιθος. (Πάντα ζυμώνονται καλῶς.)	Κατὰ τὴν προηγουμένην νυκτα, διὰ τὴν εἰς ποταμοὺς ἁλιείαν. Ἐφ' ὅσον αὕτη γίνεται εἰς στάσιμα ὕδατα, ἐκ του δελέατος ἀφαιρεῖται ἡ ἀργιλώδης γῆ.	Ἐγχέλεις (χέλια) Τρίγλαι.
Ζύμη. Κίτρινον τοῦ ᾠοῦ βρασμένον. Μέλι. Σκόροδον κοπανισμένον. Ζυμώνονται καλῶς και σχηματίζονται ἐξ αὐτῶν μικροι βόλοι. Τὸ μῖγμα τοῦτο μεταχειρίζονται ἐπίσης καὶ διὰ τὸ ἄγκιστρον ὡς δόλωμα.	Μιαν ὥραν πρὸ τῆς ἁλιείας (εἴτε εἰς ποταμοὺς εἴτε εἰς στάσιμα ὕδατα).	Κάρπαι Λέτσαι Γωβιοι Τρίγλαι
Ζύμη Βρασμένοι κύαμοι. Σύλφιον (ρητίνη δύσοσμος) εἰς κόνιν. Μέλι. (Ἐξ ὅλων τούτων κατασκευάζουσι μικρὰς σφαίρας.) Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης καὶ ὡς δόλωμα του ἀγκίστρου.	Δύο ὥρας πρὸ τῆς ἁλιείας, κατ' ἐπανάληψιν (εἰς στάσιμα ὕδατα).	Κάρπαι Ἀλβοῦρνοι Λέτσαι
Ψίχα ἄρτου. Μέλι Βρασμένος σῖτος (κοπανισμένος). Κίτρινον τοῦ ᾠοῦ ὠμόν. (Πάντα ταῦτα ζυμώνονται εἰς μικρὰς σφαίρας.) Ἐν ἀνάγκῃ χρησιμεύει καὶ διὰ δόλωμα τῶν ἀγκίστρων.	Μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἁλιείας, εἴτε αὕτη γίνεται εἰς ποταμοὺς εἴτε εἰς στάσιμα ὕδατα.	Κάρπαι Τσιποῦραι Λέτσαι
Ψίχα ἄρτου. Μέλι. Μόσχος. Κίτρινον ᾠοῦ ὠμόν. (Ζυμώνονται εἰς μικρὰς σφαίρας). Χρησιμεύει καὶ ὡς δολωμα	Διὰ τὴν εἰς ποταμοὺς ἢ στάσιμα ὕδατα ἁλιείαν.	Κάρπαι Τσιποῦραι
Ζύμη Πεπηγμένον αἷμα. Κόπρος ἵππου. Πλακοῦς ἐκ κανναβοσπέρματος. (Πάντα ζυμώνονται καλῶς.) Χρησιμεύει καὶ ὡς δόλωμα τῶν ἀγκίστρων.	Μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἁλιείας εἴτε αὕτη διενεργεῖται εἰς ποταμοὺς εἴτε εἰς στάσιμα ὕδατα.	Πάντες οἱ ἰχθύες.

β') Δολώματα.—Εἶναι διάφοροι οὐσίαι, ἃς ὁ ἁλιεὺς ἀνακρεμᾷ ἐπὶ τοῦ ἀγκίστρου, διαιρούμενα εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας τελείως διακεκριμένας ἀλλήλων: εἰς *δολώματα φυσικὰ* καὶ εἰς *δολώματα τεχνητά*.

Φυσικὰ δολώματα. Ταῦτα εἶναι διάφοροι ζωϊκοὶ καὶ φυτικοὶ ὀργανισμοί. Γνωστότερα καὶ κοινότερα πάντων, διότι παντοῦ καὶ πάντοτε εὑρίσκονται ἐν ἀφθονίᾳ, εἶναι ὁ γεωσκώληξ (σκουλῆκι τῆς γῆς), ἡ κόπρος καὶ ἡ γεωμιγὴς κόπρος. Ὁ γεωσκώληξ εὑρίσκεται συνήθως εἰς ὑγροὺς τόπους καὶ εἰς μικρὸν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς βάθος. Ἐξάγεται εὐκόλως ἐκ τῆς γῆς τῇ βοηθείᾳ μικρᾶς σκαπάνης ἢ καὶ μικροῦ αἰχμηροῦ ξύλου, τὸ ὁποῖον βυθίζουσιν εἰς τὴν γῆν καὶ τὸ σείουσιν ἀποτόμως πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ ὀπίσω. Διὰ τῶν κινήσεων τούτων ἀνασκάπτεται ἐλαφρῶς ἡ γῆ καὶ ἐξέρχονται οἱ σκώληκες, ὁπότε γίνεται ἡ διαλογή των. Διὰ δόλωμα προτιμῶνται οἱ ἔχοντες ἐρυθρὸν σῶμα καὶ μελανὴν κεφαλήν. Οὗτοι εἶναι οἱ καταλληλότεροι πάντων, διότι εἶναι ἀρκετὰ σκληροὶ καὶ ἀνθεκτικοί, ἐνῷ οἱ ὑπόλευκου χρωματισμοῦ γεωσκώληκες εἶναι συνήθως εὔθρυπτοι. Ἡ κόπρος καὶ ἡ γεωμιγὴς κόπρος περιέχουσι ποικιλίας γεωσκωλήκων· τούτους ἰδιαιτέρως ἐκτιμῶσιν οἱ ἰχθύες. Εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *ραβδωτοὶ σκώληκες*, λόγῳ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τοῦ σώματός των, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐξ ἀλλεπαλλήλων δακτυλίων ἐναλλὰξ σκοτεινοῦ καὶ ἀνοικτοῦ χρώματος. Οἱ σκώληκες οὗτοι, οἱ ὁποῖοι ἀφθονοῦσι κατὰ τὴν ἄνοιξιν, γίνονται σπανιώτεροι κατὰ τὸ θέρος καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ χειμῶνος· τὸ μὲν θέρος, διότι δὲν δύνανται νὰ ἀνθέξωσιν εἰς τὸν καύσωνα, καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα διότι δὲν ἀντέχουσιν εἰς τὸ ψῦχος.

Καὶ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει διεισδύουσιν βαθύτερον εἰς τὴν γῆν, ὅπου δὲν ἀνευρίσκονται εὐκόλως. Διὰ νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε ἐπάρκεια σκωλήκων, συναθροίζουσι πλῆθος τοιούτων κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τοὺς τοποθετοῦσιν εἰς ὡρισμένον τμῆμα γῆς, τὸ ὁποῖον ποτίζουσι πολλάκις καθ' ἡμέραν καὶ ἐπὶ ἀρκετὰς ἐν συνεχείᾳ ἡμέρας, καλύπτοντες τὸ χῶμα μετὰ ἕκαστον πότισμα ἢ διὰ βεβρεγμένων εἰς ὕδωρ καλαμωτῶν ἢ διὰ βεβρεγμένου ὑφάσματος. Οἱ σκώληκες προσελκυόμενοι ὑπὸ τῆς ἠπίας δρόσου, ἥτις διαρκῶς διαποτίζει τὸ ἔδαφος, ἀνέρχονται ἐκ τῶν βαθυτέρων μερῶν πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν, ὅπου γίνεται εὐκολωτέρα καὶ ἡ συγκομιδή των. Τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα, ὁπότε ρίπτουσιν εἰς τὸ πρὸς πότισμα ὕδωρ ἀντιδραστήριόν τι, ὅπερ χωρὶς νὰ φονεύῃ τοὺς σκώληκας τοὺς ἐκδιώκει ἐκ τῶν βαθυτέρων καταφυγίων των, ὅπου παραμένουν ἐν ληθάργῳ καὶ τοὺς συναθροίζει πλησιέστερον πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς.

Τὸ ἁπλούστερον καὶ εὐκολώτερον μέσον πρὸς διατήρησιν τῶν σκωλήκων εἶναι ἡ συνήθης ἢ ἡ γεωμιγὴς κόπρος. Πρὸς τοῦτο τοποθετοῦσιν εἰς ξύλινον δοχεῖον ἢ ἐπὶ τῆς γῆς ἀλλεπάλληλα στρώματα φυσικῶν βρύων καὶ ὑποστάθμην (κατακάθισμα) καφέ, τὰ ὁποῖα ἀναμιγνύουσι μὲ λεπτὸν χῶμα. Ὑπεράνω τῶν στρωμάτων τούτων τοποθετοῦσιν ἐκ νέου ποσότητα ὑγρῶν βρύων, ἅτινα ποτίζουσι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν δι' ὕδατος. Οἱ σκώληκες οἱ ὁποῖοι τοποθετοῦνται κατὰ μικρὰς ἀλλεπαλλήλους μάζας ἐπὶ τῶν βρύων διεισδύουσι ταχέως ἐπὶ τοῦ παρασκευασθέντος μίγματος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύνανται νὰ διατηρηθῶσιν ἐπὶ ὁλοκλήρους μῆνας, ἀρκεῖ νὰ ἀντικαθίστανται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὰ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δοχείου ἢ τῆς γῆς τοποθετημένα βρύα.

Εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα ἀναγράφονται τὰ συνηθέστερα φυσικὰ δολώματα, αἱ ἐποχαὶ τῆς χρησιμοποιήσεώς των καὶ τὰ εἴδη τῶν παρ' ἑκάστου προσελκυομένων ἰχθύων:

Digitized by Google

Δολώματα	Ἄνοιξις	Θέρος	Φθινόπωρον	Χειμών	Ἰχθύες
Σκώληκες τῆς ἰλύος. Γεωσκώληκες.	15 Μαρτ. μέχρι 30 Ἀπριλίου.			15 Φεβρουαρ. μέχρι 15 Μαρτίου	Λευκίσκοι καὶ ἰχθ. ἐπιφανείας
Γεωσκώληκε. Σκώληκες τῆς ἰλύος. Μυῖαι.		15 Ἰουνίου—30 Ἰουλίου.	Ὀκτώβριο		»
Γεωσκώληκες ἢ κόπρος.	1 Ἀπριλ. μέχρι 10 Ἰουνίου.				Ἐγχέλεις
Ζῶντες ἰχθύες. Λευκίσκοι ἀπεξηραμένοι.		Ἰούλιος μέχρι τέλους Αὐγούστ.			»
Γεωσκώληκες ἐρυθροί.				Δεκέμβρ. μέχρι 15 Ἰανουαρίου	»
Γεωσκώληκες ἢ κόπρος.	Ἀπρίλιος				Τρίγλαι
Σκώληκες τῆς ἰλύος. Κρόκος ᾠοῦ. Τεμάχια οὐρᾶς γαρίδων ἢ ἀστακῶν.		15 Ἰουν. μέχρι 15 Σεπτεμβρίου.			»
Ἐντόσθια ὀρνίθων. Τεμάχια οὐρᾶς γαρίδων ἢ ἀστακῶν. Γεωσκώληκες ἢ κόπρος.				15 Σεπτεμβ. μέχρι 30 Ὀκτωβρ.	»
Γεωσκώληκες ἢ κόπρος. Σκώληκες ἰλύος. Σῖτος βρασμένος. Κριθή.	Ἀπρίλιος				Ἀβραμίς
Σῖτος βρασμένος. Κύαμοι ὠμοί. Κριθή. Γεωσκώληκες.		Ἰούλιον — Αὔγουστον.			»
Σκώληκες τῆς ἰλύος. Σῖτος βρασμένος. Γεωσκώληκες ἢ κόπρος.			Ὀκτώβριον		»
Γεωσκώληκες. Ζῶσαι ἀφύαι, μαρίδες. Ἰχθύες τεχνητοί. Μυελοὶ ὠμοί. Βρασμένον ἧπαρ. Βάτραχοι ζῶντες ἢ τεχνητοί.	15 Μαρτ. μέχρι τέλους Ἀπριλ.		Ὀκτώβριον	15 Δεκεμβρ. μέχρι 15 Μαρτίου	Τοῦρναι
Ζῶσαι σαρδέλλαι. Κωβιοί (γωβιοί).		11 Ἰουν. μέχρι 15 Σεπτεμβρίου			»
Σῖτος βρασμένος. Κύαμοι βρασμένοι. Γεωσκώληκες.	31 Μαρτ. μέχρι 15 Μαΐου.				Κάρπαι
Κύαμοι βρασμένοι Σῖτος βρασμένος. Γεωσκώληκες ἢ κόπρος. Πλακοῦς ἐκ κανναβοσπέρματος.		15 Ἰουνίου μέχρι Αὐγούστου.			»
Γεωσκώληκες ἐρυθροί.			15 Σεπτεμβ.—15 Ὀκτωβρίου		
Σκώληκες ἰλύος. Γεωσκώληκες ἢ κόπρος.	15 Μαρτ. μέχρι 15 Ἰουνίου.	15 Ἰουν. μέχρι 15 Σεπτεμβρίου.	15 Σεπτεμβ. μέχρι 15 Δεκεμβρ.	15 Δεκέμβρ. μέχρι 15 Μαρτίου	Κωβιοί
Γεωσκώληκες. Κάμπαι. Μηλολόνθαι. Τεμάχια οὐρῶν γαρίδος ἢ τεμάχια ὠμοῦ ἀστακοῦ.	15 Μαρτ. μέχρι 15 Μαΐου.				Κέφαλοι
Μυῖαι. Μυῖαι τεχνηταί.	15 Μαΐου μέχρι 15 Ἰουνίου.				»
Κεράσια. Δαμάσκηνα. Σταφυλαί. Ἀκρίδες. Γρύλλοι. Μυῖαι φυσικαὶ καὶ τεχνηταί. Πλακοῦς ἐκ κανναβοσπόρου.		1 Ἰουλίου μέχρι 15 Αὐγούστου.			»
Ἐντόσθια ὀρνίθων. Αἷμα πεπηγμένον. Μυελὸς ὠμός.				15 Δεκεμβρ. μέχρι 15 Φεβρουαρ.	»
Γεωσκώληκες. Σκώληκες ἰλύος. Διάφορα πλακούντια.	15 Μαρτ μέχρι 15 Ἰουνίου.				Κυπρῖνοι
Σκώληκες ἰλύος. Σκώληκες κόπρου. Διάφορα πλακούντια. Σῖτος βρασμένος.		15 Ἰουν. μέχρι 15 Αὐγούστου.			»
Σῖτος βρασμένος. Σκώληκες ἰλύος. Γεωσκώληκες ἢ κόπρος.			15 Σεπτεμβ. μέχρι 15 Νοεμβρ.		»
Γεωσκώληκες. Σκώληκες τῆς ἰλύος.	15 Μαρτ. μέχρι 15 Ἰουνίου.				Κωβιοί
Σκώληκες τῆς ἰλύος. Σκώληκες τῆς κόπρου.		15 Ἰουνίου μέχρι 15 Αὐγούστ.	15 Σεπτεμβ. μέχρι 15 Δεκεμβρ.		»
Γεωσκώληκες ἢ κόπρος.				15 Δεκεμβρ. μέχρι 15 Μαρτίου	»
Μυῖαι φυσικαὶ καὶ τεχνηταί. Ζωντανοὶ κωβιοί.	15 Μαρτ. μέχρι 15 Ἰουνίου.		15 Σεπτεμβ. μέχρι 15 Δεκεμβρ.	15 Δεκεμβρ. μέχρι 15 Μαρτίου	Σκιοί
Γεωσκώληκες ἐρυθροί, Σκώληκες ἰλύος. Κωβιοὶ ζωντανοί. Τεχνητοὶ ἰχθύες.	15 Μαρτ. μέχρι 15 Ἰουνίου.				Πέρκαι
Ἰχθύες ζῶντες. Σκώληκες ἰλύος. Ἰχθύες τεχνητοί.		15 Ἰουν. μέχρι 15 Σεπτεμβρίου	15 Σεπτεμβ. μέχρι 15 Δεκεμβρ.		»
Ἰχθύες ζῶντες. Ἰχθύες ἐκ κασσιτέρου. Τεμάχια οὐρᾶς ἀστακοῦ ὠμοῦ. Τεμάχια γαρίδος.				15 Δεκεμβρ. μέχρι 15 Μαρτίου	Πέρκαι
Μυῖαι καὶ ἔντομα φυσικὰ καὶ τεχνητά. Ἰχθύες ζῶντες.	15 Μαρτ. μέχρι 15 Ἰουνίου.			15 Δεκεμβρ. μέχρι 15 Μαρτίου	Σολωμοί
Πεταλοῦδαι. Γρύλλοι. Μυῖαι τεχνηταί. Ἰχθύες ζῶντες.		15 Ἰουν. μέχρι 15 Σεπτεμβρίου	15 Σεπτεμβ. μέχρι 15 Δεκεμβρ.		»
Σκώληκες ἰλύος. Γεωσκώληκες ἐρυθροί. Σῖτος βρασμένος. Κύαμοι βρασμένοι.	15 Μαρτ. μέχρι 15 Ἰουνίου.				Γληνία
Σῖτος βρασμένος. Κύαμοι βρασμένοι. Κριθὴ βρασμένη. Γεωσκώληκες ἢ κόπρος. Κάμπαι ἐντόμων.		15 Ἰουν. μέχρι 15 Σεπτεμβρίου			»
Γεωσκώληκες. Κάμπαι διαφόρων ἐντόμων.			15 Σεπτεμβ. μέχρι 15 Δεκεμβρ.		»
Μεγάλοι, ἐρυθροὶ γεωσκώληκες. Μυῖαι τεχνηταί. Πεταλοῦδαι τοῦ Μαΐου (ἐφήμεροι). Ἰχθύες τεχνητοί.	15 Μαρτ. μέχρι 15 Ἰουνίου			15 Δεκεμβρ. μέχρι 15 Μαρτίου	Πέστροφαι
Μυῖαι τεχνηταὶ καὶ φυσικαί. Πεταλοῦδαι. Κάμπαι μεταξοσκώληκος. Μηλολόνθαι. Γρύλλοι. Ἀκρίδες. Ἰχθύες ζῶντες. Μεγάλοι γεωσκώληκες ἐρυθροί. Ἰχθύες τεχνητοί.		15 Ἰουν. μέχρι 15 Σεπτεμβρίου	15 Σεπτεμβ. μέχρι 15 Δεκεμβρ.		Πέστροφαι
Σκώληκες τῆς ἰλύος. Μικροὶ γεωσκώληκες ἢ σκώληκες τῆς κόπρου.	Καθ' ὅλας τὰς ἐποχάς.				Σολωμοί
Μυῖαι τεχνηταί. Σῖτος βρασμένος. Αἷμα πεπηγμένον. Μυῖαι φυσικαί.	15 Μαρτ. μέχρι 15 Ἰουνίου.	15 Ἰουν. μέχρι 15 Σεπτεμβρίου	15 Σεπτεμβ. μέχρι 15 Δεκεμβρ.		Κυπρῖνοι

Ὅταν πρόκειται νὰ δολώσωμεν διὰ σκώληκος, πρέπει νὰ προσέχωμεν, ὥστε νὰ διαπερῶμεν τὸ ἄκρον τοῦ ἀγκίστρου ὀλίγον κατωτέρω τῆς κεφαλῆς τοῦ σκώληκος, οὕτως ὥστε τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ ἀγκίστρου νὰ διέρχηται κατὰ μῆκος τοῦ σώματος τοῦ σκώληκος χωρὶς ὅμως ἡ περόνη τοῦ ἀγκίστρου νὰ καταστρέψῃ τὸ δέρμα του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ σκώληξ ζῇ ἐπ' ἀρκετὸν χρονι-

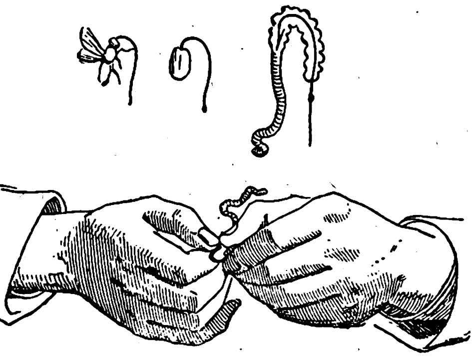

3.—*Τρόπος δολώματος τῶν ἀγκίστρων.*

κὸν διάστημα, κινούμενος διαρκῶς. Τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον διὰ νὰ προσελκύῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἰχθύων. Ἐὰν ἐμπήξωμεν τὸ ἄγκιστρον εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ σκώληκος, τὸ ζῷον ἀποθνήσκει ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος.

Ἀπὸ τὰ εὐχρηστότερα δολώματα εἶναι καὶ ὁ *σκώληξ τοῦ κρέατος,* ὃν ἐπιζητοῦσι πάντα σχεδὸν τὰ εἴδη τῶν ἰχθύων. Ὁ σκώληξ οὗτος εἶναι ἡ κάμπη τῆς *κυανῆς μυίας* ἢ *μυίας τῆς φιλόκρεω* (musca carnaria), καὶ προέρχεται ἐκ τῶν ᾠῶν τοῦ ἐντόμου τούτου, τῶν ἐναποτιθεμένων ἐπὶ ὠμοῦ ἢ ἐψημένου κρέατος. Τὰς κάμπας ταύτας δυνάμεθα νὰ καλλιεργήσωμεν καταλλήλως. Πρὸς τοῦτο λαμβάνομεν κεφαλὴν προβάτου τὴν ὁποίαν ἐκθέτομεν εἰς τὸν ἥλιον. Αἱ μυίαι τοῦ κρέατος ἐπιπίπτουσι κατ' αὐτῆς καὶ ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των, ὁπότε μετ' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα ἡ κεφαλὴ καλύπτεται ὑπὸ πλήθους μικρῶν λευκῶν στιγμάτων τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἄλλο τίποτε παρὰ ᾠά. Μετὰ τοῦτο τοποθετοῦμεν τὴν κεφαλὴν ἐπὶ ξυλίνου κιβωτίου καὶ τὴν καλύπτομεν δι' ἱππείου κόπρου. Μετά τινας ἡμέρας ἐξέρχονται αἱ κάμπαι αἵτινες ἀρχίζουσι νὰ κατατρώγωσι τὸ ἐν ἡμιαποσυνθέσει κρέας· τότε διὰ καταλλήλου λαβίδος συλλαμβάνομεν τὰς κάμπας καὶ τὰς ρίπτομεν εἰς ἕτερον κιβώτιον ὅπερ εἶναι πλῆρες πιτύρων. Αἱ κάμπαι κατακυλίονται ἐντὸς τῶν πιτύρων καὶ ἀποβάλλουσι κατὰ μέγα μέρος τὴν δυσάρεστον ὀσμήν των. Εἰς ἄλλα μέρη, ὅπως εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Γερμανίαν κ. τ. λ. δύναταί τις εὐκόλως νὰ προμηθευθῇ τοιαύτας κάμπας ἐκ τῶν πρατηρίων ἁλιευτικῶν εἰδῶν. Ὅπως διατηρήσωσι τὰς κάμπας τῶν μυιῶν καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα, κατὰ τὸν ὁποῖον, ὡς γνωστὸν αἱ μυῖαι ναρκοῦνται, πληροῦσι τὸν πυθμένα ξυλίνου δοχείου διὰ παχέος στρώμματος κεραμίτιδος γῆς (ἀσπρόχωμα), τὴν ὁποίαν διατηροῦσι πάντοτε ὑγρὸν καὶ ἐπ' αὐτῆς ρίπτουσι τὰς κάμπας, αἵτινες μετ' ὀλίγον ἐξαφανίζονται ἐντὸς τοῦ χώματος. Ὅταν ἔχωμεν ἀνάγκην δολώματος ἀνασκάπτομεν ἐπιπολαίως τὸν σωρὸν τοῦ χώματος καὶ τὰς ἀνευρίσκομεν ἐν ληθαργικῇ καταστάσει. Διὰ νὰ τὰς ἐπαναφέρωμεν εἰς τὴν ζωὴν ἀρκεῖ νὰ τὰς τοποθετήσωμεν πρὸς στιγμὴν εἰς μέρος θερμόν.

Διὰ νὰ δολώσωμεν τὸ ἄγκιστρον μὲ τοιαύτας κάμπας ὑπάρχουσι δύο τρόποι. Κατὰ τὸν πρῶτον διαπερῶμεν τὴν αἰχμὴν τοῦ ἀγκίστρου ἀπὸ τὸ μέσον περίπου τοῦ σώματος καὶ εἶτα διευθύνομεν τὸ ἄγκιστρον πρὸς τὸ ἔμπροσθεν μέρος τοῦ σώματος, ἤτοι τὴν κεφαλήν. Κατὰ τὸν δεύτερον τρόπον ἡ αἰχμὴ τοῦ ἀγκίστρου διαπερᾷ τὸ πάχος τοῦ σώματος καὶ ἐξέρχεται ἐκ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς αὐτοῦ. Ὁποιονδήποτε τρόπον καὶ ἂν μεταχειρισθῶμεν ἡ κάμπη ζῇ ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα καὶ κινεῖται σπασμωδικῶς ἐν τῷ ὕδατι. Ὅταν παύσουν αἱ σπασμωδικαὶ κινήσεις της πρέπει νὰ ἀντικαθίσταται αὕτη δι' ἑτέρας ζώσης.

Ἕτερον δόλωμα, ὅπερ κατ' ἐξοχὴν προσελκύει πολλὰ εἴδη ἐκ τῶν ἰχθύων, εἶναι *ὁ σκώληξ τῆς ἰλύος*. Ἡ συλλογὴ τῶν τοιούτων σκωλήκων γίνεται καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Τοὺς *ζωνοσκώληκας* τούτους διατηροῦσι ζῶντας τοποθετοῦντες αὐτοὺς ἐπὶ ὑγρῶν βρύων ἢ μεταξὺ ὑγρῶν ὑφασμάτων, συλλέγουσι δὲ αὐτοὺς ἐκ τῆς ἰλύος κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: Τῇ βοηθείᾳ μικροῦ πτύου, ρίπτουσι τὴν ἰλὺν ἐντὸς λεπτοῦ κοσκίνου, τὸ ὁποῖον ἐμβαπτίζουσιν ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ὁπότε ἡ μὲν ἰλὺς ἐκφεύγει, μένουσι δὲ οἱ σκώληκες. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ δολώματος χρήζει ἰδιαιτέρας προσοχῆς κατὰ τὴν ἀγκίστρωσιν, διότι τὸ σῶμα τῶν σκωλήκων εἶναι τόσον λεπτὸν καὶ εὔθραυστον, ὥστε ἡ παραμικροτέρα πίεσις τὸ καταστρέφει. Διὰ τὸ δόλωμα τοῦτο μόνον λεπτότατα ἄγκιστρα μεταχειρίζονται, ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 16 ἕως 24 (βλ. ἄγκιστρον).

Digitized by Google

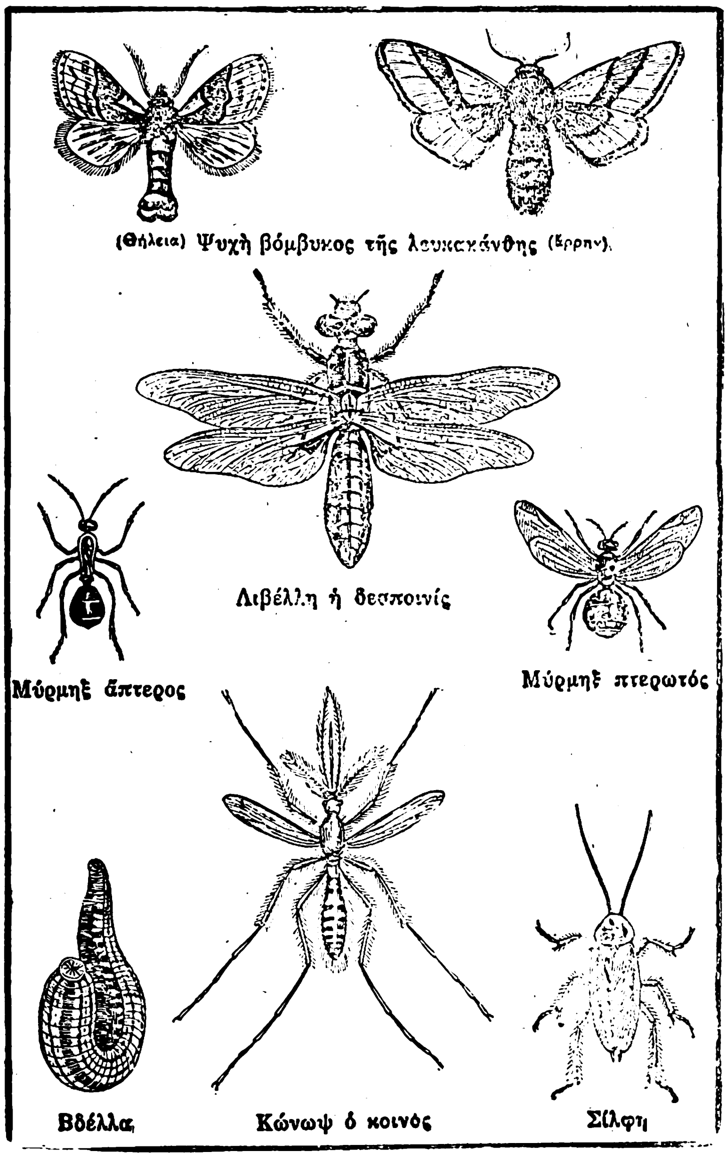

4.—*Ζωϊκὰ δολώματα (ἔντομα καὶ βδέλλαι).*

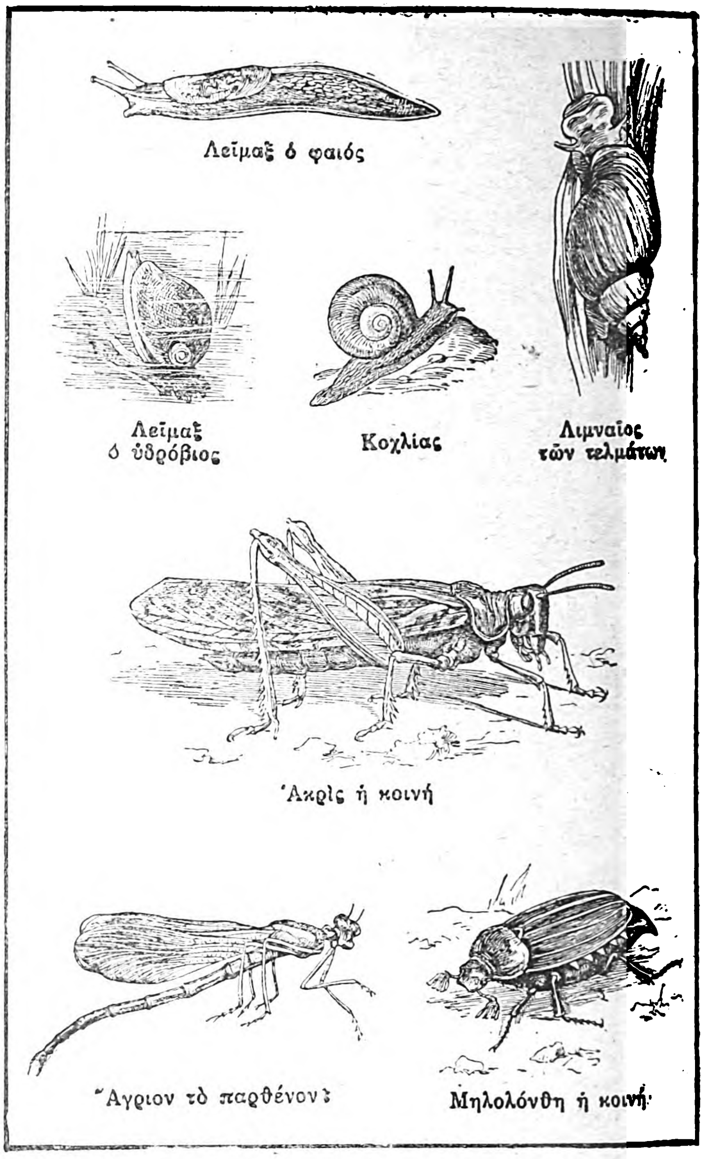

5.—*Ζωϊκὰ δολώματα (ἔντομα καὶ κοχλίαι).*

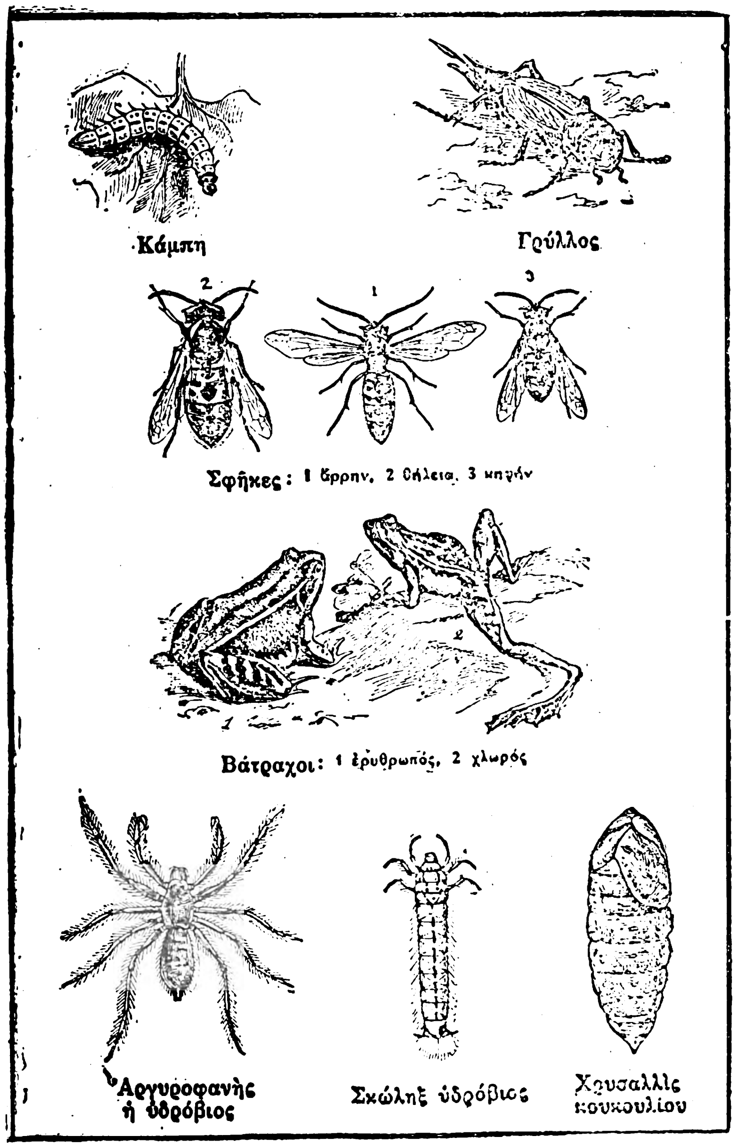

6.—*Ζωϊκὰ δολώματα (πάντα εἰς φυσικὸν μέγεθος πλὴν τῶν βατράχων).*

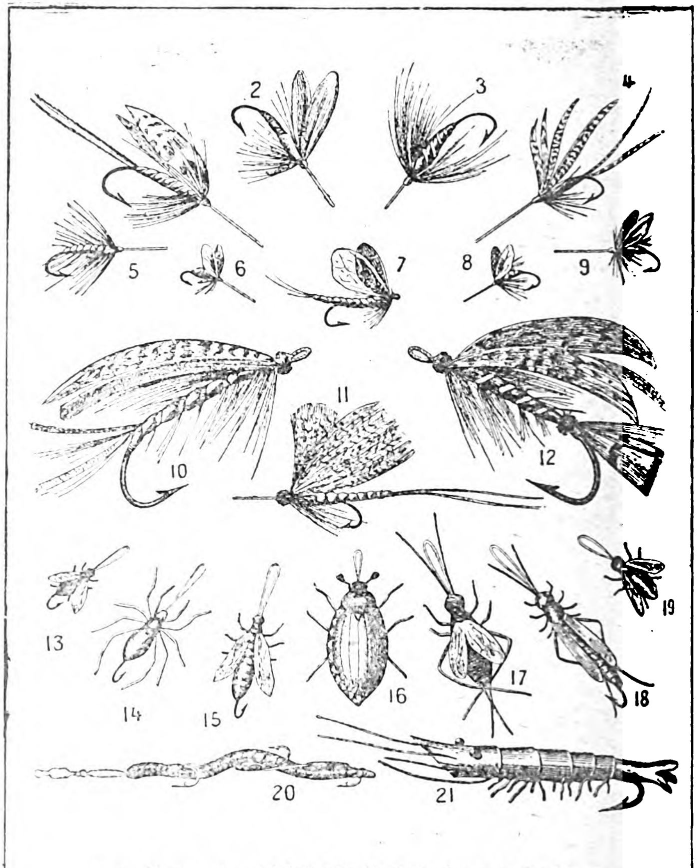

1—5. Μυῖαι τεχνηταὶ διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν πεστροφῶν.
6—8. Μικραὶ φανταστικαὶ μυῖαι μὲ φυσικὰ πτερά.
9. Μυία τοῦ Μαΐου [φυσικὰ πτερα καὶ σῶμα ἐκ φελλοῦ ἢ ἐλεφαντικοῦ.
10 καὶ 12 Μυῖαι διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν σολωμῶν.
11. Μυία τοῦ Μαΐου μὲ σῶμα ἐκ φελλοῦ.
12—19. Ἔντομα τεχνητά, (μηλολόνθαι, σφῆκες κτλ.).
20. Γαιοσκώληξ τεχνητός.
21. Γαρὶς τεχνητή.

7.—*Τεχνητὰ δολώματα: Μυῖαι, ἔντομα, σκώληκες καὶ γαρίδες.*

Digitized by Google

Ὁ σκώληξ τῶν ἀλεύρων διαπερᾶται εὐκολώτε-ρον εἰς τὸ ἄγκιστρον, διότι ἔχει παχὺ καὶ ἀνθε-τικὸν σῶμα. Ὁ σκώληξ οὗτος εὑρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τοὺς ἀλευρομύλους καὶ ἀποθέτει τὰ ᾠά του ἐπὶ τῶν ἀλευροσάκκων, ὅπου ἐντὸς βρα-χέος χρονικοῦ διαστήματος ἐκκολάπτονται. Μὲ τὸ δόλωμα τοῦτο ἁλιεύουσι πλεῖστα εἴδη ἰχθύων.

Ὁ ἔνουρος σκώληξ εἶναι κάμπη ἑνὸς εἴδους μυίας τῆς οἰκογενείας τῶν *κρυσταλλινιδῶν* καὶ εὑ-ρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ ἐντὸς τῶν ὀχετῶν, εἰς οὓς χύνονται τὰ οὖρα τῶν κατοικιδίων ζῴων, ἵππων, βοῶν, αἰγῶν κτλ.

Ὁ σκώληξ τῶν ὑδάτων ἢ *νεροσκούληκο* ἀποτελεῖ ἐξαίρετον δόλωμα διὰ πολλοὺς ἰχθῦς καὶ ἰδίως τὰς *πέρκας*. Ὁ σκώληξ οὗτος, τοῦ ὁποίου τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ περιβλήματος ἐν εἴδει θήκης, ἀπο-τελουμένου ἀπὸ μικρὰ ὑδρόβια φυτά, μικροσκο-πικὰ λιθάρια ἢ τεμάχια ξύλων, συλλέγεται διὰ δικτύων τὰ ὁποῖα βυθίζουσιν ἐν τῇ ἰλύι καὶ εἶναι τὸ ἔμβρυον τοῦ *λιμνοφίλου τοῦ ῥομβικοῦ* (limno-philus rhombicus). Τὸν σκώληκα τοῦτον τὸν μετα-χειρίζονται ἀφοῦ πρῶτον τοῦ ἀφαιρέσουν μετὰ προ-σοχῆς τὸ σκληρὸν περίβλημα τὸ καλῦπτον τὸ σῶμά του. Τὸ ἄγκιστρον διαπερᾶται ἐκ τῆς κοιλίας καὶ φθάνει μέχρι τῆς κεφαλῆς τοῦ σκώληκος, οὕτως ὥστε ἡ αἰχμὴ καὶ ὁλόκληρον τὸ ἄγκιστρον νὰ περιβάλληται ὑπὸ τοῦ σώματος τοῦ ζῴου. Διὰ νὰ διατηρήσωσιν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ζῶντας τοὺς σκώληκας τούτους τοὺς θέτουσιν ἐπὶ ὑγρῶν βρύων.

Ἡ *καρὶς* (γαρίδα) τῶν γλυκέων ὑδάτων εἶναι τὸ ἀγαπητὸν δόλωμα πλείστων ἀδηφάγων ἰχθύων καὶ ἰδίως τῆς πέρκης. Τὴν διαπερῶσιν εἰς τὸ ἄγκιστρον ἐκ τῆς οὐρᾶς, ὁπότε τὸ ζῷον κινεῖται σπασμωδικῶς. Αἱ ἄτακτοι αὗται κινήσεις της ἐπι-σύρουσι τὴν προσοχὴν τῶν ἰχθύων, οἵτινες ἐπι-πίπτουσι μετὰ βουλιμίας ἐπὶ τοῦ δολώματος.

Τὰ ἔμβρυα τῶν *ἐφημέρων* (ephemera), ἅτινα εὑρίσκονται εἰς τὰ βάθη τῶν ὑδάτων καὶ τὰ ὁποῖα συλλέγουσι διὰ μικρῶν πτύων, εἶναι ἑλκυ-στικώτατον ἐπίσης δόλωμα, χρησιμοποιούμενον κυρίως πρὸς δόλωμα τῶν *ὁρμιῶν* (καλαμιῶν). Τὸ ἔμβρυον τοῦτο ἔχει χρῶμα ὑποκίτρινον καὶ ἀγκι-στροῦται εὐκόλως. Ἐνίοτε μεταχειρίζονται καὶ τὰ τέλεια ἔντομα.

Ἡ *μυῖα ἡ οἰκιακὴ* (musca domestica), *ἡ μυῖα ἡ φιλόκρεως* (musca carnaria), *ἡ σφὴξ* (vespa), ἡ *σφὴξ ἡ ἀνθρήνη* (vespa crabo), ὁ *γρύλλος* (gryllus), ἡ *ἀκρὶς* (acridium), ὁ *μικρὸς φαιὸς* ἢ *ἐρυθρὸς λεί-μαξ ὁ κοινὸς* (limax empiricorum), ὁ *ἕλιξ* ἢ *κο-χλίας* (helix), ἀπηλλαγμένος τοῦ κελύφους του, ἡ *μηλολόνθη ἡ κοινὴ* (melolontha vulgaris) καὶ ἡ χρυσαλλίς της, ὁ *βόμβυξ ὁ σηρικὸς* (bombyx mori), οἱ *βάτραχοι* (rana), ὅταν εἶναι νεαροὶ καὶ πολὺ μικροῦ μεγέθους, καί τινες ἰχθύες μικροσκο-πικοὶ ἀποτελοῦσιν ἐπίσης δολώματα διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν ἰχθύων.

Παραλλήλως πρὸς τὰ ζῶντα ταῦτα δολώματα ὑπάρχει καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς ἄλλων, ἀνηκόντων ...των εἰς τὸ ζῳϊκὸν βασίλειον, ὅπως αἱ οὐραὶ ...ν καρίδων, ὠμαὶ ἢ ἑψημέναι, τὸ πεπηγμένον ...ια, τὰ ἐντόσθια τῶν ὀρνίθων, ὁ μυελὸς τῶν ...οβάτων, ὁ τυρός, τὸ κίτρινον τοῦ ᾠοῦ βρα-σμένον κ.τ.λ.

Πλὴν τῶν ζωϊκῶν δολωμάτων χρησιμοποιοῦν-... ἐξ ἄλλου εἰς τὴν ἁλιείαν καὶ φυτικὰ τοιαῦτα, ... ὀπῶραι, κόκκοι καὶ διάφοροι πλακοῦντες καὶ ...ματα. Μεταξὺ τῶν ὀπωρῶν ἀναφέρομεν τὴν ...*φυλήν*, τὰ *κεράσια*, τὰ *δαμάσκηνα* κλπ. Μεταξὺ ...ν κόκκων, τὸν *σῖτον*, τὴν *κριθήν*, τὸν *ἀραβόσιτον* ...τ. Τοὺς κόκκους τούτους πρὸ τοῦ δολώσωσιν ... τὸ ἄγκιστρον τοὺς βράζουσιν ἐπ' ἀρκετὸν καὶ ...α τοὺς ἐμβαπτίζουσιν εἰς ὕδωρ περιέχον *θύμον* ...μάρι), ὥστε νὰ ἀρωματισθῶσι καὶ νὰ προσελ-...υσι περισσότερον τοὺς ἰχθῦς. Κόκκοι ἄλλων ...τῶν ῥίπτονται ὡς *δελέατα* εἰς τὴν θάλασσαν ... νὰ συναθροίσωσιν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τοὺς ...ῦς (βλ. ἀνωτ. ἀναλυτικὸν πίνακα δολωμάτων ἐκ ...κοῦντος καὶ διαφόρων μιγμάτων).

Τρόπος ἀγκιστρώσεως φυσικῶν δολωμάτων. ... κατωτέρω πίναξ καθορίζει τοὺς τρόπους καθ' ... δέον νὰ γίνεται ἡ τοποθέτησις τῶν διαφόρων ...σικῶν δολωμάτων ἐπὶ τῶν ἀγκίστρων ἀναλό-...ς τοῦ εἴδους τῶν θηρευομένων ἰχθύων.

Φυσικὰ δολώματα	*Τρόποι ἀγκιστρώσεως*	*Ἰχθύες προσελκυόμενοι*
Κάμπαι	Διατρυπᾶται τὸ σῶμα κατὰ τὸ παχύτερον αὐτοῦ τμῆμα μὲ τὴν αἰχμὴν τοῦ ἀγκίστρου, ὅπερ καταλήγει εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ζῴου, ἀποτελοῦσαν τὸ λεπτότερον μέρος τοῦ σώματός του.	Πάντες οἱ ἰχθύες ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους.
Κόκκοι σίτου	Διατρυπῶνται κατὰ τὸ πάχος των οὕτως, ὥστε ἡ αἰχμὴ τοῦ ἀγκίστρου νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους.	Τσιποῦραι, Κάρπαι, Λέτσαι.
Κέρασοι καὶ ὀπῶραι μὲ πυρῆνα.	Ἀφοῦ ἀποσπάσωμεν τὴν οὐρὰν (κοτσάνι) διαπερῶμεν τὸ ἄγκιστρον ἐντὸς τοῦ σαρκώδους μέρους καὶ παρὰ τὸν πυρῆνα.	Κέφαλοι.
Μυελὸς ὠμός.	Περιβάλλεται ἡ ἐξωτερικὴ λεπτὴ μεμβρᾶνά του διὰ νήματος λευκοῦ (κλωστῆς), διότι ἄλλως εἶναι δύσκολον νὰ συγκρατηθῇ εἰς τὸ ἄγκιστρον. Συνήθως μεταχειρίζονται μυελὸν βοός.	Τρίγλαι, Κέφαλοι.
Χρυσαλίδες.	Διατρυπᾶται μετὰ μεγάλης προσοχῆς τὸ σκληρὸν δέρμα των.	Κέφαλοι, Ὀμπρίναι, Πέστροφαι.
Ἐφήμερα (ἔντομα).	Ἀγκυστροῦνται ἐκ τοῦ θώρακος μέχρις οὗ ἡ αἰχμὴ τοῦ ἀγκίστρου καταλήξῃ εἰς τὴν κεφαλήν.	Κέφαλοι, Ὀμπρίναι, Πέστροφαι.
Ἐφήμερα (κάμπαι).	Ὅπως καὶ οἱ σκώληκες τῆς ἰλύος καὶ τῶν ἀλεύρων.	Πέστροφαι.
Κύαμοι βρασμένοι.	Διαπερᾶται τὸ ἄγκιστρον κατὰ τὸ πάχος τοῦ κυάμου χωρὶς νὰ τὸν διανοίξῃ καὶ ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους.	Κάρπαι, Πέστροφαι.
Γρύλλοι.	Ἀγκιστροῦται τὸ ἔντομον ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς του καὶ ὠθεῖται ἐλαφρῶς ἡ αἰχμὴ τοῦ ἀγκίστρου πρὸς τὴν κοιλίαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ εἶναι ἐλεύθεροι οἱ πόδες καὶ ὁλόκληρον τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ ζῴου.	Πέστροφαι.
Τυρός.	Κόπτεται εἰς μικρὰ κυβικὰ τεμάχια καὶ διαπερᾶται ὑπὸ τοῦ ἀγκίστρου καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ μῆκος.	Τρίγλαι.
Μηλολόνθη.	Ὅπως καὶ ὁ γρύλλος.	Πέστροφαι.
Μυῖα ἡ οἰκιακή.	Ἀγκιστροῦται μεταξὺ λαιμοῦ καὶ κεφαλῆς, διευθυνομένης τῆς αἰχμῆς τοῦ ἀγκίστρου πρὸς τὴν κοιλίαν.	Λευκίσκοι, Λετσιά, Κέφαλοι.
Μυῖα ἡ φιλόκρεως.	Ὅπως καὶ ἡ προηγουμένη.	Λευκίσκοι, Πέστροφαι.
Πλακούντια ἐξ ἄρτου, εὐφορβίου καὶ κανναβοσπέρματος.	Κόπτονται εἰς βόλους μεγέθους πίσου (μπιζελιοῦ) καὶ τοποθετοῦνται οὕτω πως ἐπὶ τοῦ ἀγκίστρου, ὥστε νὰ καλύπτωσι τοῦτο κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ μήκους του.	Τσιποῦραι, Κάρπαι, Ἀλβοῦρνοι.
Σκώληξ τοῦ ὕδατος.	Ἀγκιστροῦται ἐκ τοῦ θώρακος καὶ ἡ αἰχμὴ τοῦ ἀγκίστρου διευθύνεται πρὸς τὴν κοιλίαν.	Πάντες οἱ ἰχθύες καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐποχάς.
Οὐρὰ καρίδος.	Συνήθως τὴν μεταχειρίζονται βρασμένην καὶ ἀφοῦ ἀφαιρέσωσι τὸ σκληρόν της περίβλημα. Ἀγκιστροῦται ἐκ τῶν κάτω (ἄκρον τῆς οὐρᾶς) πρὸς τὰ ἄνω (κεφαλήν).	Κυρίως οἱ ἰχθύες τῶν βαθῶν.
Οὐρὰ καραβίδος.	Τὴν μεταχειρίζονται συνήθως ὠμήν. Ἀγκιστροῦται ὅπως καὶ ἡ προηγουμένη.	Ἰχθύες βάθους.
Ἧπαρ.	Ὠμὸν ἢ βρασμένον. Διαχωρίζεται εἰς μικρὰ κυβικὰ τεμάχια καὶ διαπερᾶται ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο.	Τοῦρναι. Πάντες οἱ ἰχθύες τῶν βαθῶν (κατὰ τὸν χειμῶνα).
Αἷμα πεπηγμένον.	Κόπτεται εἰς μικρὰ τεμάχια καὶ τὸ ἄγκιστρον διαπερᾶται ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους αὐτῶν εἰς τὸ ἕτερον.	Λευκίσκοι, Κέφαλοι.
Ἀκρίς.	Ἀφοῦ ἀφαιρέσωμεν τὰς πτέρυγας καὶ τοὺς μακροὺς πόδας, τὴν ἀγκιστροῦμεν ἐκ τοῦ θώρακος.	Κέφαλοι, Ὀμβρίναι, Πέστροφαι.
Σκώληξ τῆς γῆς.	Ἀγκιστροῦται εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς ἑκατοστοῦ ἀπὸ τῆς οὐρᾶς καὶ ἡ αἰχμὴ τοῦ ἀγκίστρου διευθύνεται πρὸς τὴν κεφαλήν, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ οὐρὰ νὰ μένῃ κρεμαμένη καὶ ἐλευθέρα.	Πάντες οἱ ἰχθύες μεγάλοι καὶ μικροί, σαρκοφάγοι ἢ μή.
Σκώληξ ἔνουρος.	Ἀγκιστροῦται κατὰ τὴν βάσιν τῆς οὐρᾶς οὕτως, ὥστε τὸ ὑπόλοιπον σῶμα νὰ μένῃ ἐλεύθερον.	Τσιποῦραι.
Σκώληξ τῶν ἀλεύρων.	Ἀγκιστροῦται μεταξὺ κεφαλῆς καὶ θώρακος, τῆς αἰχμῆς τοῦ ἀγκίστρου διευθυνομένης πρὸς τὴν κοιλίαν.	Πέρκαι, Κέφαλοι.
Σκώληξ τῆς ἰλύος.	Δυσκόλως ἀγκιστροῦται. Ἡ αἰχμὴ πρέπει νὰ διατρυπήσῃ τὸ σῶμα σχηματίζουσα ὅσον τὸ δυνατὸν μικροτέραν ὀπήν.	Πάντες οἱ ἰχθύες.
Ὄρνιθος ἐντόσθια.	Ὠμὰ ἢ βρασμένα τοποθετοῦνται κατὰ τοιοῦτον τρόπον εἰς τὸ ἄγκιστρον, ὥστε νὰ τὸ καλύπτωσι καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ μῆκος.	Τοῦρναι καὶ κρεοφάγοι ἰχθύες.
Κρέας ὠμὸν ἢ βρασμένον καὶ σάρκες ἰχθύων.	Τὸ κρέας κόπτεται εἰς μικρότατα τεμάχια καὶ ἀγκιστροῦται. Αἱ σάρκες τῶν ἰχθύων ἀγκιστροῦνται κατὰ τὸν αὐτόν τρόπον καὶ περιβάλλονται διὰ λεπτοῦ νήματος	Τρίγλαι, Στουριόνια, Πέρκαι, Πέτροφαι (κατὰ τὸν χειμῶνα).

Τεχνητὰ δολώματα. Ταῦτα κατασκευάζονται ...ιερον μετὰ θαυμαστῆς τελειότητος, ὥστε ἡ ...ομίμησις νὰ μὴ διαφέρῃ τοῦ φυσικοῦ ζῴου. ... περισσότερον χρησιμοποιούμενα εἶναι ὁμοιώ-...τα μυιῶν παντὸς εἴδους, καμπῶν, κολεοπτέρων ...όμων, ὅπως ἡ μηλολόνθη, ὀρθοπτέρων, ὅπως ... γρύλλοι, ἀκρίδων κτλ. Ἐπίσης μεταχειρίζονται ...νητοὺς ἰχθῦς ἐκ λευκοσιδήρου, μολύβδου κλπ. ...ε ἀφήνοντες τὰ μέταλλα εἰς τὸ φυσικόν των ...ῶμα ἢ δίδοντες εἰς αὐτὰ τὰ χρώματα τῶν ...ων. Ἔντομα δύναται νὰ κατασκευάσῃ τις εὐ-...ως ἐκ λεπτοῦ σύρματος καὶ ἐκ πτερῶν τῶν ...οικιδίων πτηνῶν, ὀρνίθων, νησσῶν, περιστε-...ν κλπ. Ἐκ τῆς ἐπιτυχοῦς κατασκευῆς τοῦ τε-...τοῦ ἐντόμου ἐξαρτᾶται ἡ προσέλκυσις τῶν ...ύων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χρειάζεται πρῶ-... νὰ ἐκλέξωμεν τὸ κατάλληλον ἄγκιστρον τοῦ ...ίου αἱ διαστάσεις δέον νὰ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὸ φυσικὸν μέγεθος τοῦ ἐντόμου ὅπερ ἀπομιμού-μεθα. Ὅταν κατορθωθῇ τοῦτο, διαπερᾶται τὸ ἄγκιστρον κατὰ τὸν συνήθη τρόπον. Πέριξ τῆς λαβίδος τοῦ ἀγκίστρου προσαρμόζουσι σπειροει-δῶς λεπτὸν πτερόν, ὅπερ στερεοῦσι διὰ μεταξίνου νήματος ἢ λεπτοῦ ἀργυροῦ ἢ χρυσοῦ σύρματος. Μικρότερα πτερὰ προσαρμόζονται καταλλήλως δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ μεγάλου πτεροῦ, ὅπως ἀπομιμηθῶσι τὰς πτέρυγας τοῦ ἐντόμου ἢ τῆς μυίας. Ἀναλόγως τῶν ἐντόμων ἢ τῶν μυιῶν τὰς ὁποίας ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀπομιμηθῶμεν, μεταχει-ριζόμεθα ἀνάλογα πτερά. Τὰ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶναι τὰ πτερὰ τοῦ ἀλέκτορος, τῆς μελεαγρίδος, τοῦ φασιανοῦ, τῆς πέρδικος, τῆς περιστερᾶς κλπ. Κατὰ προτίμησιν μεταχειρίζονται τὰ πτερὰ τοῦ λαιμοῦ, τὰ ὁποῖα εἶναι πλέον λεπτὰ καὶ εὐλύγιστα.

Οἱ τεχνητοὶ ἰχθύες παρουσιάζουσιν ἀρκετὰς δυσκολίας εἰς τὴν κατασκευήν των καὶ διὰ τοῦτο δέον νὰ τοὺς προμηθευώμεθα ἐκ τῶν καταστημάτων εἰδῶν ἁλιείας. Κατασκευάζονται συνήθως ἐκ λευκοσιδήρου, γουτταπέρκας ἢ ἀργύρου καὶ ἐφαρμόζονται κατὰ μῆκος τοῦ ἀγκίστρου τοῦ ὁποίου ἡ αἰχμὴ ἐξέρχεται ἐκ τοῦ στόματος ἢ ἐκ τῆς οὐρᾶς. Βάφονται δὲ συνήθως μὲ λαμπρὰ στίλβοντα χρώματα κατ' ἀπομίμησιν τῶν φυσικῶν χρωμάτων τῶν ἰχθύων.

Συνήθως μεταχειρίζονται, ὡς δόλωμα τεχνητὸν ὁμοίωμα ἑνὸς ἰχθύος μικροῦ μεγέθους, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ περίεργον ὄνομα *διαβολάκι*, ὅστις προσελκύει πολὺ τοὺς σαρκοφάγους ἰχθῦς. Κατασκευάζεται ἐκ μολύβδου καὶ εἰς τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς του φέρει ἕλικα. Δύο ζεύγη ἀγκίστρων μὲ τρεῖς αἰχμὰς ἕκαστον ἐξέρχονται ἐκ τῆς κεφαλῆς. Ἕτερον τριπλοῦν ἄγκιστρον εὑρίσκεται παρὰ τὴν εἰς ἕλικα καταλήγουσαν οὐράν. Συνήθως τὴν κεφαλήν του κατασκευάζουσιν ἐλαφρῶς πρὸς τὰ δεξιὰ κεκλιμένην. Ἐκ τοῦ ἄκρου τοῦ ἀγκίστρου τοῦ στόματος προσδένουσι τὸν τεχνητὸν ἰχθὺν διὰ μεταξίνου ἢ ἀργυροῦ νήματος ἀπὸ τῆς ὁρμιᾶς.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μεταχειρίζονται καὶ ἕτερον τεχνητὸν δόλωμα διὰ τὴν ἁλιείαν τῆς *πέρκης* καὶ τῆς *πέστροφας* καὶ κυρίως εἰς τὰς ἀποτόμους πτώσεις τῶν ὑδάτων καὶ τῶν μικρῶν καταρρακτῶν. Τὸ δόλωμα τοῦτο ἔχει σχῆμα μικροῦ κοχλιαρίου, τοῦ ὁποίου ἡ λαβὴ εἶναι λίαν πεπιεσμένη· εἶναι δὲ ἐπάργυρον κατὰ τὴν μίαν ὄψιν καὶ ἐπίχρυσον κατὰ τὴν ἑτέραν. Εἰς ἑκάστην ἄκραν του εὑρίσκονται δύο ἄγκιστρα μὲ διπλᾶς αἰχμάς. Ἐκ τῆς μιᾶς του ἄκρας προσδένεται ἐπὶ λεπτῆς ἁλύσου ἐκ χαλκοῦ, ἥτις καταλήγει εἰς κρίκον. Διὰ τὴν ἁλιείαν εἰς ἠρέμως ῥέοντα ὕδατα τῶν ποταμῶν τὸ τεχνητὸν τοῦτο δόλωμα προσδένεται διὰ στερεοῦ νήματος μήκους 30 - 40 μέτρων καὶ σύρεται ὄπισθεν μικροῦ ἁλιευτικοῦ πλοιαρίου. Ὅσον εἶναι μεγαλυτέρα ἡ ταχύτης τοῦ πλοιαρίου, τόσον καὶ τὸ δόλωμα κινεῖται ταχύτερον καὶ πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Οἱ σαρκοφάγοι ἰχθύες ἐπιπίπτουσι μετὰ βουλιμίας κατὰ τοῦ τεχνητοῦ τούτου δολώματος καὶ ἀγκιστροῦνται ἀσφαλῶς. Ὁ βίαιος τιναγμὸς τὸν ὁποῖον αἰσθάνεται ὁ ἁλιεὺς ὅστις κρατεῖ διὰ τῆς μιᾶς ἄκρας τὸ νῆμα τοῦ δολώματος εἶναι σημεῖον ὅτι ὁ ἰχθὺς ᾐχμαλωτίσθη.

Μεταξὺ τῶν τεχνητῶν δολωμάτων ἀναφέρομεν ἐπίσης, ἐκτὸς τῶν εἰκονιζομένων εἰς τὰ παρατιθέμενα σχήματα, τοὺς τεχνητοὺς βατράχους, οἵτινες συνήθως κατασκευάζονται ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμεως.

Ὁ ἁλιεὺς πρέπει νὰ δίδῃ τὴν μεγαλυτέραν προ-

Digitized by Google

σοχὴν εἰς τὸν τρόπον τῆς ἀγκιστρώσεως τοῦ δολώματος, διότι ἐκ τούτου ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τῆς ἁλιείας.

Ἀφὴ τῶν ἰχθύων.—Ὁ ἁλιεύς, ἀφοῦ προπαρασκευάσῃ τὰ διάφορα δολώματα, ἅτινα προορίζονται διὰ τὴν εἰς ὡρισμένον μέρος ἁλιείαν, γνωρίζων ἐπακριβῶς ποίου εἴδους δόλωμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο εἶδος ἰχθύος καὶ δολώσῃ τέλος τὸ ἄγκιστρόν του, ἔχει ἀκόμη ν' ἀντιμετωπίσῃ καὶ ἄλλας λεπτομερειακὰς συνθήκας ἐκ τῶν ὁποίων πολλάκις ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ του. Ἡ κυριωτέρα τῶν λεπτομερειῶν τούτων εἶναι τὸ νὰ γνωρίζῃ κατὰ ποῖον τρόπον πλησιάζει τὸ δόλωμα ἕκαστον εἶδος ἰχθύος, διότι τότε μόνον θὰ δύναται ν' ἀνασύρῃ τὸ ἄγκιστρόν του εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν καὶ κατὰ τὸν πρέποντα δι' ἕκαστον τρόπον.

Ὁ ἐξησκημένος ἁλιεὺς δύναται καὶ ἐκ μόνου τοῦ εἴδους, τῆς ἐντάσεως καὶ τῆς διαρκείας τοῦ τιναγμοῦ τὸν ὁποῖον αἰσθάνεται ἡ κρατοῦσα τὴν ὁρμιὰν χείρ του νὸ ἐννοήσῃ ἀμέσως τὸ εἶδος τοῦ αἰχμαλωτισθέντος ἰχθύος, διότι ἕκαστος ἰχθὺς ἔχει καὶ ἰδιαίτερον τρόπον ἁρπαγῆς τοῦ δολώματος. Ἄλλοι ἐξ αὐτῶν καταβροχθίζουν ἀποτόμως τὴν τροφήν των, ἕτεροι ἠρέμως καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ὁ παραπλεύρως παρατιθέμενος πίναξ δεικνύει ἐπακριβῶς τὰς *ἁπτικὰς ἰδιότητας* τῶν συνηθέστερον ἀπαντώντων ἰχθύων, ὡς καὶ τὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ μεταχειρίζεται ὁ ἁλιεὺς ὅταν ἀνασύρῃ τὴν ὁρμιάν του. Οἱ ἔχοντες λεπτὰ χείλη ἰχθύες, ὅπως ὁ *κέφαλος*, ἡ *λέτσα*, ἡ *πέρκη*, ἡ *τσιποῦρα* καὶ ἡ *πέστροφα* πρέπει νὰ ἀνασύρωνται ἐλαφρῶς καὶ ἠρέμως. Οἱ ἔχοντες παχέα καὶ ἀνθεκτικὰ χείλη ἰχθύες, ὅπως ὁ *ἔγχελυς*, ἡ *τρίγλη*, ἡ *τοῦρνα*, ἡ *κάρπα* κ.τ.λ. πρέπει ν' ἀνασύρωνται ἰσχυρῶς καὶ ἀποτόμως.

ΑΛΙΕΥΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΣΚΕΥΗ. Ὁ ἁλιεὺς προτοῦ μεταβῇ εἰς τὸν τόπον τῆς ἁλιείας εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως ἐφοδιασθῇ μὲ τὰ κατάλληλα ὄργανα καὶ σκεύη, τὰ ὁποῖα εἶναι χρήσιμον νὰ μεταχειρισθῇ. Ἐὰν δὲ δὲν εἶναι δυνατόν, διὰ τὸν ἕνα ἢ διὰ τὸν ἄλλον λόγον, νὰ ἔχῃ πάντα τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὄργανα, πρέπει τοὐλάχιστον νὰ ἔχῃ τὰ πλέον ἀπαραίτητα ὅπως οἱ κόποι του στεφθῶσιν ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Διὰ τὴν δι' ὁρμιᾶς ἁλιείαν ἀπαραίτητα εἶναι: *ὁρμιὰ* μεθ' ὅλων τῶν ἐξαρτημάτων της—*ἀγκίστρων*, *φελλῶν*, *βαρῶν*, καὶ *καλάμου* (καλάμι).

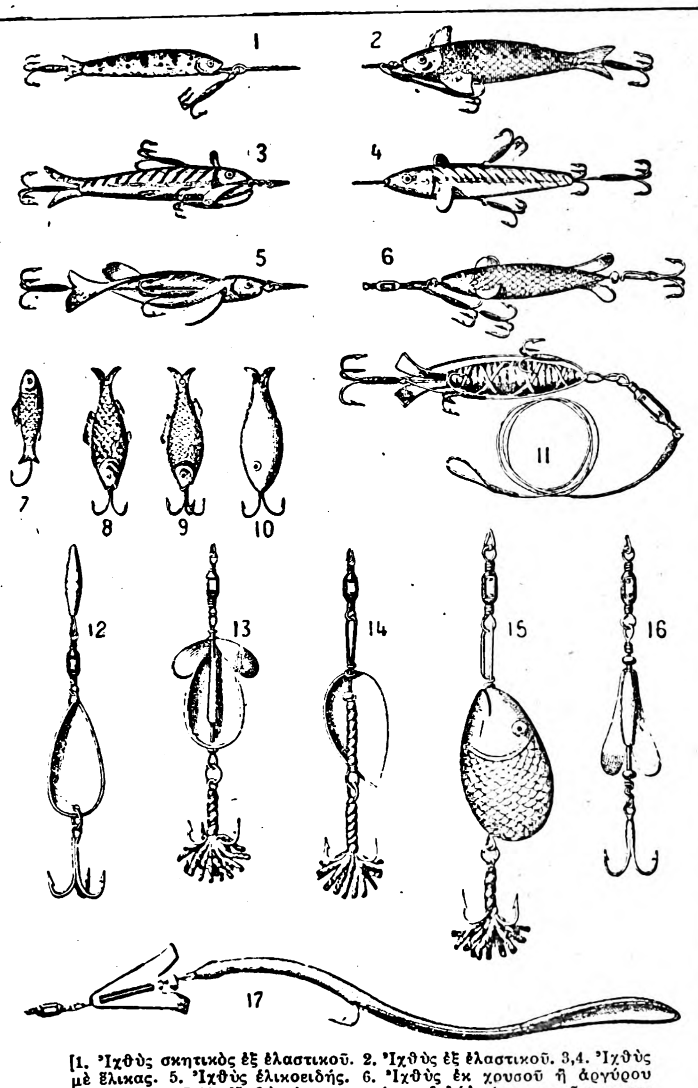

[1. Ἰχθὺς σκητικὸς ἐξ ἐλαστικοῦ. 2. Ἰχθὺς ἐξ ἐλαστικοῦ. 3,4. Ἰχθὺς μὲ ἕλικας. 5. Ἰχθὺς ἑλικοειδής. 6. Ἰχθὺς ἐκ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου μετὰ ἕλικος. 7-10. Ἰχθὺς ἐκ κασσυτέρου δι' ἁλιείαν περκῶν, τουρνῶν κτλ. 11. Τεχνητὸν δόλωμα ἐξ ἐρίου. 12-15 Διάφορα εἴδη ἁρπαγῶν. 16. Ἕλιξ ἐκ λευκοῦ μετάλλου. 17. Γεωσκώληξ μετὰ ἕλικος.]

8.—*Δολώματα: Ἰχθῦς τεχνητοὶ καὶ ἐργαλεῖα.*

Εἴδη ἰχθύων	*Τρόπος καθ' ὃν ἅπτονται τῆς τροφῆς*	*Τρόπος καθ' ὃν ἀγκιστρῶνται*
Λευκίσκος.	Καταπίνει μετὰ βουλιμίας τὸ δόλωμα, ὅπερ εἶτα σύρει πρὸς τὸ μέρος του.	Ἐλαφρὰ καὶ ἀπότομος ἀνέλκυσις τοῦ ἀγκίστρου.
Ἀλόση.	Δὲν συλλαμβάνεται μὲ ἄγκιστρον.	
Ἔγχελυς.	Διστάζει καὶ περιφέρεται περὶ τὸ δόλωμα, ὅπερ τέλος καταπίνει καὶ ἀμέσως ζητεῖ νὰ κρυβῇ εἰς τὰ βάθη.	Τὸ ἄγκιστρον ἀνασύρεται καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ ἰχθύος μικρὸς κυματισμὸς ἐξαφανισθῇ.
Τρίγλη.	Κτυπᾷ κατὰ πρῶτον τὸ δόλωμα διὰ τοῦ ῥύγχους της, καὶ εἶτα τὸ καταπίνει, ὁπότε καὶ τινάσσει τὸ σῶμά της πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις.	Ἀνασύρεται τὸ ἄγκιστρον μετὰ τὸν πρῶτον τιναγμὸν τοῦ ἰχθύος.
Τσιποῦρα.	Ἐγγίζει ἐλαφρῶς καὶ μετὰ πάροδον ἀρκετῆς ὥρας τὸ δόλωμα. Συνήθως τὸ ἐγγίζει ἐκ τῶν κάτωθεν καὶ εἶτα πάλιν ἀπομακρύνεται. Σπανίως τὸ καταβροχθίζει.	Τὸ ἄγκιστρον ἀνασύρεται ὅταν αἰσθανθῶμεν ἐλαφρὸν τιναγμὸν εἰς τὴν χεῖρά μας.
Τοῦρνα.	Κτυπᾷ ἰσχυρῶς τὸ δόλωμα καὶ ἀμέσως τὸ καταπίνει σύρουσα μετ' αὐτῆς καὶ τὴν ὁρμιὰν ἐὰν δὲν συγκρατῆται καλῶς.	Ἀνασύρεται τὸ ἄγκιστρον μετὰ τὸν βίαιον τιναγμόν, ἀλλ' οὐχὶ ἀποτόμως.
Κάρπα.	Πλησιάζει μὲ πολλὰς προφυλάξεις τὸ δόλωμα καὶ μόνον ἀφοῦ τὸ περιεργασθῇ ἐπ' ἀρκετὸν τὸ καταπίνει.	Ἀνασύρεται δι' ἀποτόμου κινήσεως τῆς ὁρμιᾶς.
Κωβιός.	Ἁρπάζει ἀμέσως τὸ δόλωμα καὶ τὸ σύρει πρὸς τὸ μέρος του.	Τὸ ἄγκιστρον ἀνασύρεται ἀφοῦ ἡ ἐκ τῶν κινήσεών του προερχομένη διαταραχὴ τοῦ ὕδατος παύσῃ.
Κέφαλος.	Ἐγγίζει μετά τινος δέους τὸ δόλωμα καὶ κατὰ προτίμησιν ὅταν τοῦτο ἐπιπλέῃ εἰς τὴν θάλασσαν.	Ἀνασύρεται τὸ ἄγκιστρον διὰ βιαίας κινήσεως.
Ἀκηπισίων.	Σπανίως ἐγγίζει τὸ δόλωμα.	Ἀνασύρεται ἠρέμως τὸ ἄγκιστρον.
Λέτσα.	Πλησιάζει μετὰ προφυλάξεων τὸ δόλωμα, ἀλλὰ καὶ τὸ καταπίνει ἀποτόμως.	Τὸ ἄγκιστρον ἀνασύρεται εὐθὺς μετὰ τὸν πρῶτον τιναγμόν του.
Γόμφος.	Ἐπιπίπτει ἀμέσως κατὰ τοῦ δολώματος καὶ τὸ σύρει πρὸς τὸ βάθος τοῦ ὕδατος.	Ἀνασύρεται μετὰ τὴν πρώτην ἀντίστασιν τῆς ὁρμιᾶς.
Πετρόμυζον	Δὲν ἐγγίζει τὸ δόλωμα.	
Λόττα.	Διστάζει νὰ ἐγγίσῃ τὸ δόλωμα ὅπως καὶ ὁ ἔγχελυς.	Τὸ ἄγκιστρον ἀνασύρεται κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐξαφανίσεως τῆς μικρᾶς διαταράξεως τῆς θαλάσσης.
Σαλμερῖνος.	Πλησιάζει μετὰ δέους τὸ δόλωμα, τὸ καταπίνει ὅμως ἀποτόμως.	Μετὰ τὸν πρῶτον τιναγμὸν ἀνασύρεται τὸ ἄγκιστρον.
Πέρκη ἡ κοινή.	Κτυπᾷ ἰσχυρῶς τὸ δόλωμα καὶ ἀμέσως τὸ καταπίνει.	Ἀνασύρεται ἀποτόμως τὸ ἄγκιστρον.
Περκόχανο.	Ἐγγίζει τὸ δόλωμα ὅπως καὶ ἡ πέρκη ἡ κοινή.	Ἀνασύρεται τὸ ἄγκιστρον μετὰ τὸν πρῶτον τιναγμόν.
Σολωμός.	Ἐπιπίπτει βιαίως κατὰ τοῦ δολώματος.	Τὸ ἄγκιστρον ἀνασύρεται βιαίως.
Πέστροφα.	Ἡ μικρὰ πέστροφα καταπίνει ἀποτόμως τὸ δόλωμα. **Ἡ μεγάλη, ἀφοῦ πρῶτον τὸ** ἐγγίσει, κατόπιν τὸ καταπίνει **ἡσύχως.**	Ἀνασύρεται ἀποτόμως ἡ ὁρμιά. Ἀνασύρεται μετὰ τὸν πρῶτον τιναγμὸν τῆς χειρός.

Ὁρμιά.—Ἡ ὁρμιὰ συνίσταται ἐκ νήματος ποικίλου μήκους, ὅπερ ὅμως δὲν δύναται νὰ εἶναι μικρότερον τῶν 4 μέτρων. Τὸ νῆμα πρέπει νὰ εἶναι κατεσκευασμένον ἐκ μετάξης, ἐκ τριχῶν, ἐκ λεπτοτάτων ἐστριμμένων μεταξωτῶν λωρίδων κ.τ.λ. ἀναλόγως τῆς χρησιμοποιήσεώς του.

Τὸ ἐκ μετάξης νῆμα ἀποτελεῖται ἀπὸ συνεστραμμένας κλωστάς, ἔχει δὲ διάφορον πάχος ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ἰχθύος ὅπερ πρόκειται νὰ ἁλιευθῇ καὶ τῆς ἀντιστάσεως τὴν ὁποίαν θὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὸ ἄγκιστρον τὸ ζῷον. Ἐὰν δὲν εὕρωμεν εἰς τὸ ἐμπόριον κατάλληλα νήματα, τότε κατασκευάζομεν τοιαῦτα ὡς ἑξῆς: λαμβάνομεν 4—6 μεταξωτὰ λεπτὰ νήματα (κλωστὲς) τὰ ὁποῖα συστρέφομεν καταλλήλως καὶ εἶτα τὰ ἐμβαπτίζομεν ἐντὸς λιπαρᾶς οὐσίας οὕτως, ὥστε τὸ θαλάσσιον ὕδωρ νὰ μὴ προσβάλλῃ ταῦτα καὶ τὰ καθιστᾷ εὔθραυστα. Συνήθως ὡς λιπαρὰν οὐσίαν μεταχειρίζονται τὸ βρασμένον λινέλαιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐμβαπτίζουσι τὰ συνεστραμμένα μετάξινα νημάτια ἐπὶ ἓν τέταρτον περίπου τῆς ὥρας· τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα εἶναι ἀρκετὸν διὰ νὰ ἐμποτισθῶσι ταῦτα. Μετὰ τοῦτο ἐκθέτουσι τὸ νῆμα ἐπὶ μίαν ἕως δύο ἡμέρας εἰς τὸν ἀέρα, προσπαθοῦντες νὰ διατηρῆται πάντοτε τεταμένον. Ἀντὶ λινελαίου πολλάκις μεταχειρίζονται ἀποξηραντικὸν ἔλαιον (sicatif) ὅμοιον πρὸς τὸ χρησιμοποιούμενον εἰς τοὺς ἐλαιογραφικοὺς πίνακας τῇ προσθήκῃ καὶ μικρᾶς ποσότητος βερνικίου τῶν ζωγράφων. Ὁλόκληρον τὸ μῖγμα ἀνακινεῖται καλῶς πρὸ τῆς χρήσεως. Διὰ μικροῦ τεμαχίου ὑφάσματος ἢ διὰ μαλακοῦ δέρματος ἀλείφονται διὰ τοῦ παρασκευασθέντος μίγματος τὰ νήματα ἐπανειλημμένως, πάντοτε δὲ τεταμένα. Ἀφοῦ ἐμποτισθῶσι καλῶς ἐκτίθενται εἰς τὸν ἀέρα ἐπὶ 24 ἢ 48 ὥρας διὰ νὰ ξηρανθῶσι· μετὰ τοῦτο ἐμβαπτίζονται ἐκ νέου εἰς τὸ μῖγμα, ὁπότε καθίστανται ἀδιάβροχα πλέον. Ἁλιεῖς τινες ἀντὶ τῶν προαναφερθεισῶν μεθόδων ἀλείφουσι διὰ κιτρίνου ἢ λευκοῦ κηροῦ ἐπανειλημμένως τὰ νήματα· καὶ οὗτος ὁ τρόπος φέρει ὅμοια ἀποτελέσματα, δηλ. καθιστᾷ ταῦτα ἀνθεκτικά.

Ἡ ἐκ τριχῶν κατεσκευασμένη ὁρμιὰ θεωρεῖται καλυτέρα τῆς ἐκ μετάξης, διότι αἱ τρίχες ἔχουσι περισσοτέραν ἐλαστικότητα, ἥτις εἶναι ἐπὶ τοσοῦτον μεγαλυτέρα, ὅσον αἱ τρίχες εἶναι ὁμοιόμορφοι καὶ κυλινδρικαί. Καταλληλότεραι τρίχες θεωροῦνται αἱ τρίχες τῆς οὐρᾶς νεαροῦ ἄρρενος ἵππου ἀρτιμελοῦς καὶ εὐτραφοῦς. Κατωτέρας ποιότητος θεωροῦνται αἱ ἐξ οὐρᾶς φορβάδος τρίχες, διότι κέκτηνται μικροτέραν ἐλαστικότητα καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι πλέον εὔθραυστοι. Ἡ ἐκ τριχῶν ὁρμιὰ παρουσιάζει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ πλεονέκτημα νὰ εἶναι ἀόρατος εἰς τοὺς ἰχθῦς ἀκόμη καὶ εἰς τὰ διαυγέστερα ὕδατα· δὲν λάμπει ὅπως ἡ ἐκ μετάξης ὁρμιά, ἥτις πολλάκις ἀποδιώκει τοὺς ἰχθῦς, διότι αἰσθάνονται τὸν δόλον καὶ δὲν ἐγγίζουσιν οὔτε τὸ ὀρεκτικώτερον δόλωμα.

Ἡ ἐκ τριχῶν ὁρμιὰ γίνεται πλέον ἀνθεκτικὴ ἐὰν συστρέψωμεν, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἐκ μετάξης, 4—5 τρίχας ὁμοῦ. Τὰς τριχίνας ὁρμιὰς δύνανται νὰ κατασκευάζουν καὶ μόνοι των οἱ ἁλιεῖς. Πρὸς τοῦτο λαμβάνουσι 2—3 τρίχας ἱππείου οὐρᾶς τοῦ αὐτοῦ εἰ δυνατόν, πάχους καὶ μήκους καὶ προσδένουσι ὁμοῦ στερεῶς ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου των· εἶτα τὰς ἐμβαπτίζουσιν ἐπί τινα λεπτὰ τῆς ὥρας εἰς τὸ ὕδωρ. Ὅταν τὰς ἀποσύρωσιν ἐκ τοῦ ὕδατος τὰς ἀναρτῶσιν ἀπό τινος καρφίου καὶ διὰ τῶν δύο δακτύλων τῆς χειρὸς τὰς συστρέφουσιν ἐλαφρῶς καὶ προσεκτικῶς ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἑτέρου, εἰς τὰ ἄκρα τούτων στερεοῦν διὰ συστροφῆς ἄλλας τρίχας, μέχρις ὅτου φθάσῃ ἡ ὁρμιὰ τὸ κανονικὸν μῆκος καὶ εἰς τὸ τέλος προσδένουσι στερεὸν κόμβον ὅπως μὴ ἀποχωρισθῶσι πλέον, κρεμῶσι δ' ἀπ' αὐτῶν βάρος 100 περίπου γραμμαρίων. Ἐὰν θέλωμεν νὰ συστρέψωμεν περισσοτέρας τῶν τριῶν τριχῶν, τότε πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεν εἰδικὸν ἐργαλεῖον. Πρὸς τὸ τέλος τῆς ὁρμιᾶς ὅπου προσδένεται τὸ ἄγκιστρον ἐλαττοῦσι τὸν ἀριθμὸν τῶν τριχῶν εἰς μίαν μόνην τρίχα καὶ ἐνίοτε δύο· τὸ μέρος τοῦτο καλεῖται *ἄκρον τῆς ὁρμιᾶς*. Τὸ μῆκος τοῦ ἄκρου τούτου ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ ὁλικοῦ μήκους τῆς ὁρμιᾶς ἀπὸ 1—2 μέτρα. Ἀνώτεραι πασῶν εἶναι αἱ λευκαὶ τρίχες.

Παραλλήλως πρὸς τὰς ἱππείους τρίχας μεταχειρίζονται καὶ τὰς *φλωρεντινὰς* ἢ μεταξωτὰς καλουμένας. Ἡ ὕλη ἐξ ἧς κατασκευάζονται αἱ τρίχες **αὗται εἶναι ὁμοίως διαφανής, ὀλιγώτερον ἐλαστικὴ περισσότερον ἀνθεκτικὴ καὶ προέρχεται ἐξ εἰδ**

Digitized by Google

ινὸς μεταξοσκώληκος, τὸν ὁποῖον ρίπτουσι, κατὰ ὴν ἐποχὴν τῆς κατασκευῆς τοῦ κουκουλίου του, ἰς ὄξος καὶ τὸν ἀφήνουν νὰ διαβραχῇ καλῶς π' ἀρκετὰς ὥρας. Ὅταν τὸν ἀνασύρωσιν αἱ θήαι τῆς μετάξης πληροῦνται ἐκ λευκῆς τινος καὶ ολλώδους οὐσίας. Τότε κρατοῦσι διὰ τῆς μιᾶς ειρὸς τὰ ἄκρα τῶν θηκῶν καὶ διὰ τῶν δακτύλων

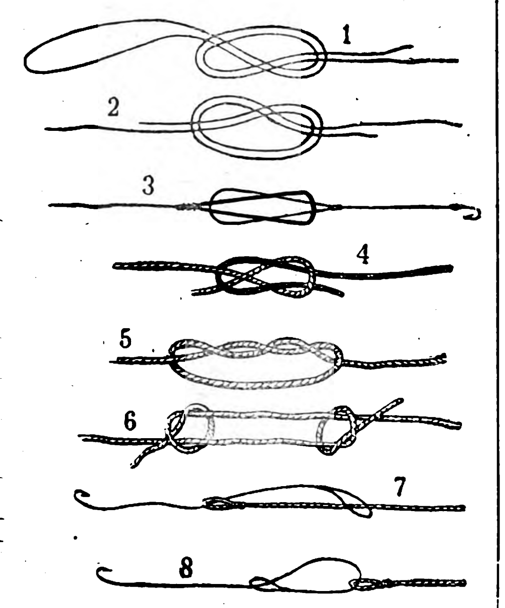

9.—*Τύποι ὁρμιδέσμων.*

[1. Ὁρμ·δεσμος θηλειᾶς. 2. Ὁρμ δ. προσεγγίσεως. 3. Ὁρμίδ. ζεύξεως. 4. Ὁρμίδ. ἡμίσφιγκτος. 5. Ὁρμ. χαλαρός. 6. Ὁρμίδ. διπλοῦς. 7,8. Ὁρμίδ. θηλειᾶς]

ῆς ἑτέρας τανύουν βαθμηδὸν αὐτάς, ὁπότε σχηατίζεται νῆμα, ὅπερ ἀποξηραίνεται καὶ σκληρύεται ἀμέσως εἰς τὸν ἀέρα. Τὸ νῆμα τοῦτο ἀποελεῖ τὰς καλουμένας φλωρεντινὰς τρίχας, τῶν ποίων τὸ μῆκος ποικίλλει ἀπὸ 20—30 ἑκ. τοῦ έτρου καὶ ἐνίοτε καὶ περισσότερον. Πολλὰ τοιῦτα τεμάχια ἑνοῦμεν τεχνηέντως ἐκ τῶν ἄκρων ων καὶ σχηματίζομεν τὴν ὁρμιάν, τὴν ὁποίαν ἐμαπτίζομεν εἰς καλῶς βρασμένην χρωστικὴν οὐίαν καὶ τὴν ἀφήνομεν ἐπὶ ἀρκετὸς ἡμέρας. Ὅταν ἀποσύρωμεν τὴν ὁρμιὰν ἐκ τῆς χρωστικῆς ὐσίας, τὴν ἐκθέτομεν εἰς τὸν ἀέρα ὅπως ἀποξηανθῇ. Εἰς τὴν χρωστικὴν οὐσίαν προσθέτουσι υνήθως καὶ μικρὰν ποσότητα ὀξικοῦ χαλκοῦ πως ἀποβάλῃ τὴν λάμψιν της.

Ὁρμίδεσμοι.—Διὰ νὰ προσδέσωμεν δύο τμήατα τῆς ὁρμιᾶς ἢ διὰ νὰ ἑνώσωμεν τμήματι αὐῆς ἀποκοτὲν μεταχειριζόμεθα τοὺς *ὁρμιδέσμους.* Γούτων διακρίνομεν πέντε εἴδη: *ὁρμίδεσμον προσεγγίσεως, ὁρμίδεσμον διπλοῦν* ἢ *ἀγγλικόν, ὁρμίδεσμον ζεύξεως, ὁρμίδεσμον ἁλιευτικὸν* καὶ *ὁρμίδεσμον οῦ ὑφάντου.*

Ὁ *ὁρμίδεσμος τῆς προσεγγίσεως* (εἰκ. 9, ἀριθ. 2) ἶναι ὁ ἁπλούστερος καὶ ὁ στερεώτερος πάντων. Γίνεται ἐὰν ἐπιθέσωμεν τὰ δύο ἄκρα τὰ ὁποῖα ρόκειται νὰ ἑνώσωμεν καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόον κατὰ τὸν ὁποῖον κάμνομεν τὸν συνήθη κόμβον.

Ὁ *διπλοῦς ὁρμίδεσμος* (ἀριθ. 6) εἶναι εὐκολώταος. Ἀφοῦ ἐπιθέσωμεν τὰ δύο ἄκρα καὶ κάμωμεν ρῶτον ἕνα ἁπλοῦν κόμβον, εἶτα διαπερῶμεν τὸ εὐτερον ἄκρον ἐντὸς τῆς ὑπὸ τοῦ πρώτου σχηματισθείσης θηλειᾶς καὶ κάμνομεν δεύτερον κόμβον. Ἐὰν τότε σύρωμεν τὰ δύο ἄκρα, οἱ δύο ἁπλοῖ όμβοι περισφίγγονται, πλησιάζουσιν ἀλλήλους καὶ χηματίζουσι τὸν διπλοῦν κόμβον.

Ὁ *ὁρμίδεσμος ζεύξεως* (ἀριθ. 3) χρησιμεύει ὅπως νώσῃ δύο τμήματα τῆς ὁρμιᾶς διαφόρου συπάσεως, ὡς τμῆμα τρίχινον μὲ τμῆμα μετάξινον ἐκ φλωρεντινῆς μετάξης. Ὁ κόμβος οὗτος καὶ εὔολος εἶναι καὶ στερεώτατος καὶ εὐκόλως λύεται. Διὰ νὰ τὸν κάμωμεν, ἀναδιπλώνομεν τὸ νῆμα ἐξ κάστου τῶν μερῶν του καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ σχηματισθῇ θηλειά, εἶτα δένομεν ἁπλοῦν όμβον τὸν ὁποῖον καὶ περισφίγγομεν. Ἀφοῦ γίνῃ οῦτο, διαπερῶμεν τὴν θηλειὰν τοῦ ἑνὸς εἰς τὴν οῦ ἑτέρου καὶ τούτου τὸ ἄκρον εἰς τὴν θηλειὰν οῦ πρώτου, καὶ ἀρκεῖ ὅπως σύρωμεν ἀντιθέτως

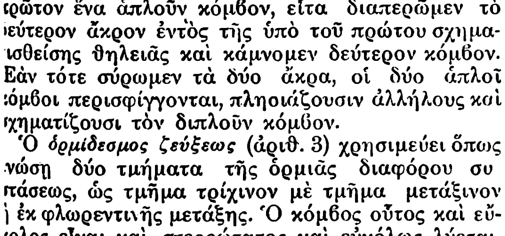

10.—*Ὁρμίδεσμος ἁλιευτικός.*

[1. Τὰ δύο ἄκρα. 2. Ὁρμίδεσμος χαλαρός. 3. Ὁρμίδεσμος ἐσφιγμένος.

ὅπως ἡ συνένωσις γίνῃ στερεωτάτη. Διὰ νὰ λύσωμεν τὸν ὁρμίδεσμον τοῦτον ἀρκεῖ ἁπλῶς ν' ἀνασύρωμεν τὰς δύο θηλειάς.

Ὁ *ἁλιευτικὸς ὁρμίδεσμος* (εἰκ. 10, ἀρ. 2) εἶναι περιπλοκώτερος, ἀλλὰ καὶ ὁ μᾶλλον ἐν χρήσει. Πρὸς τοῦτο τοποθετοῦσι τὰ δύο ἄκρα τοῦ νήματος κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἐπιτίθεται τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἄλλου καθ' ὡρισμένον μῆκος. Μὲ τὰ ἄκρα ταῦτα ἡνωμένα σχηματίζουν θηλειάν, εἰς τὴν ὁποίαν διαπερῶσι δὶς ταῦτα, καὶ εἶτα τανύοντες ἑκατέρωθεν τὰ δύο διπλᾶ ἄκρα στερεοῦσι τὸν κόμβον. Διὰ τὴν ἐπιτυχῆ κατασκευὴν τοῦ κόμβου τούτου ἀπαιτεῖται ποιά τις πεῖρα.

Ὁ ὁρμίδεσμος τοῦ ὑφάντου χρησιμεύει πρὸς ἕνωσιν δύο τμημάτων τῆς ὁρμιᾶς καὶ λύεται εὐκολώτατα ὑπὸ τοῦ ἁλιέως. Χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν ἐξάρτησιν τοῦ ἀγκίστρου ἀπὸ τῆς ὁρμιᾶς. Τὸ νῆμα προσδένεται ἐκ τῆς θηλειᾶς τοῦ ἀγκίστρου ἢ τοῦ πεπλατυσμένου αὐτοῦ ἄκρου· εἶτα ἀναδιπλοῦται τὸ μέρος τοῦτο τῆς ὁρμιᾶς, διαπερᾶται διὰ τῆς σχηματισθείσης θηλειᾶς καὶ περισφίγγεται.

11.—*Ἄγκιστρον μετὰ κρίκου*

Ἄγκιστρον.—Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ μικρᾶς κυρτῆς ἁρπάγης, ἐκ χάλυβος συνήθως κατεσκευασμένης, ἥτις τελευτᾷ εἰς ὀξὺ ἄκρον, ὅπερ καλεῖται *ἀθὴρ* ἢ *περόνη.* Τὸ ἄγκιστρον προσδένεται δι' ὁρμιᾶς καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀναρτῶσι τὸ δόλωμα. Ἀγκίστρων ὑπάρχουσι τρεῖς τύποι, ὁ *ἀγγλικὸς* ὁ *γαλλικὸς* καὶ ὁ *ἰρλανδικός,* ἀποτελεῖται δ' ἕκαστον ἄγκιστρον ἐκ τριῶν διακεκριμένων μερῶν, τῆς *λαβῆς,* τοῦ *ἀγκῶνος* καὶ τῆς *κεντρίδος* (**βλέπε λ. ἄγκιστρον**).

Τρίαινα.— Τὸ ὄργανον τοῦτο εἶναι περόνη (εἰκ 14 ἀριθ. 4 καὶ 10), φέρουσα διάφορον ἀριθμὸν αἰχμηρῶν ὀδοντώσεων, αἵτινες τελευτῶσιν, ὅπως καὶ εἰς τὸ ἄγκιστρον, εἰς πόρπην. Ἡ περόνη αὕτη στερεοῦται κατὰ τὸ ἄκρον της εἰς λαβίδα, τῆς ὁποίας τὸ μέγεθος ποικίλλει, καὶ χρησιμεύει ὅπως ὁ ἁλιεὺς ἀνασύρῃ ἐκ τοῦ βάθους ἢ τῆς ἄμμου τὸ δίκτυον τὸ ὁποῖον περιεπλάκη, ἢ τὸν ἰχθύν, ὅστις ἀνθίσταται κατὰ τὴν ἀνάσυρσιν τοῦ ἀγκίστρου. Εἰς πολλὰ μέρη, ὅπου ἡ ἁλιεία διενεργεῖται εἰς παράλια ἢ εἰς μεγάλας λίμνας ἢ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν, ἡ τρίαινα παίζει σπουδαιότατον ρόλον, διότι δι' αὐτῆς ἀγρεύονται οἱ ἰχθύες τοῦ βάθους ἢ καὶ τῆς ἐπιφανείας, ὅταν ἡ ἁλιεία λαμβάνῃ χώραν ἐν καιρῷ νυκτός. Τὸ σχῆμα τῆς τριαίνης εἶναι ποικίλον εἰς τὰ διάφορα μέρη.

Τρόπος προσδέσεως τοῦ ἀγκίστρου. — Ὑπάρχουσι πολλοὶ τρόποι προσδέσεως τοῦ ἀγκίστρου ἐκ τῆς τριχὸς τῆς ὁρμιᾶς, ἐκ τῶν ὁποίων ἀμέσως κατωτέρω παραθέτομεν τοὺς κυριωτέρους:

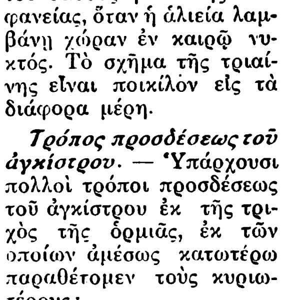

12.—*Πρόσδεσις ἀγκίστρου μετὰ ὀπῆς.*

[Ἀριστερά: ἀρχή. Δεξιά: ἄγκιστρον δεδεμένον.]

α') Ἄγκιστρον μὲ κρίκον. Ἡ πρόσδεσις τοῦ ἀγκίστρου τούτου, ὅπερ εἶναι μεγάλων διαστάσεων καὶ χρησιμεύει πρὸς ἄγραν μεγάλων ἰχθύων, εἶναι εὐκολωτάτη. Πρὸς τοῦτο διαπερῶμεν τὴν τρίχα δὶς ἐκ τοῦ κρίκου καὶ εἰς τὸ ἄκρον κάμνομεν διπλοῦν κόμβον.

β') Ἄγκιστρον μὲ ὀπήν. Καὶ ὁ τρόπος τῆς προσδέσεως τοῦ τοιούτου ἀγκίστρου, εἶναι εὔκολος. Διαπερῶμεν τὴν τρίχα διὰ τῆς *ἀγκιστρότρυπας.* εἶτα διαπερῶμεν τὸ ἄκρον τῆς τριχὸς ὀλίγον ἀνωτέρω τῆς ὀπῆς, κατὰ τὸν ἀγκῶνα καὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς καμπυλώσεως τῆς περόνης καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε τὸ ἄκρον τῆς τριχὸς νὰ διευθύνεται πρὸς τὰ ὄπισθεν. Εἶτα σχηματίζομεν

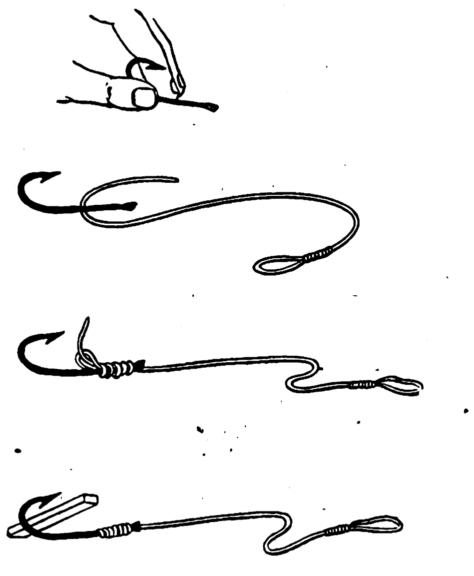

13.—*Πρόσδεσις ἀγκίστρου μὲ πεπλατυσμένην λαβήν.*

[α' Τρόπος καθ' ὃν κρατοῦμεν τὸ ἄγκιστρον διά τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ δείκτου. β' Ἀναδίπλωσις τῆς τριχός. γ' Πέροσμα τοῦ ἄκρου διὰ τῶν δακτυλίων. δ' Σίσφιγξις τῇ βοηθείᾳ τεμαχίου ξύλου.[

δακτύλιον περιβάλλοντες τὴν λαβίδα μὲ τὸ ἄκρον τῆς τριχὸς καὶ ἀκολούθως τανύομεν ἐκ τῶν δύο ἄκρων, ὥστε νὰ περισφιχθῇ ὁ δακτύλιος καὶ νὰ σχηματισθῇ κόμβος.

γ') Ἄγκιστρον μὲ πεπλατυσμένην λαβήν. Διὰ νὰ προσδέσωμεν τοῦτο τὸ κρατοῦμεν διὰ τῶν δύο δακτύλων, ἀντίχειρος καὶ δείκτου, τῆς ἀριστερᾶς χειρός, οὕτως ὥστε ὁ ἀντίχειρ νὰ ἅπτεται τῆς καμπῆς τῆς περόνης καὶ ὁ δείκτης τῆς λαβίδος

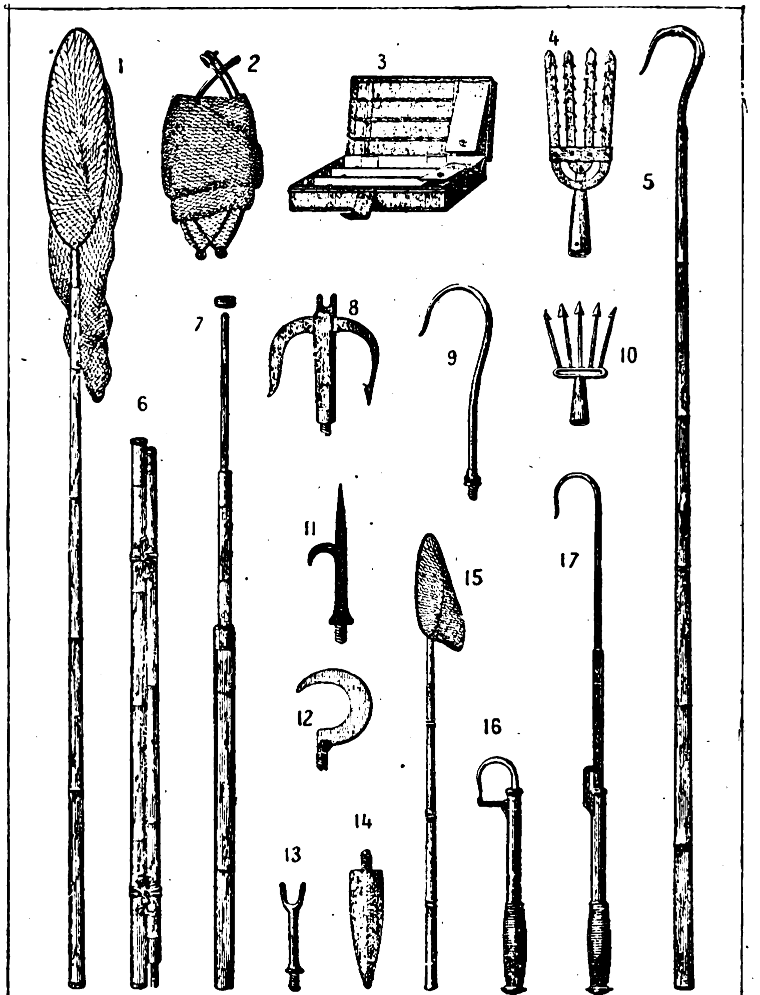

[1. Δίκτυον κοινὸν (ἀπόχη). 2. Ὅμοιον κυκλικόν. 3. Κιβώτιον διὰ τεχνητοὺς ἰχθῦς (δολώματα). 4. Τρίαινα πεπλατυσμένη διὰ τοὺς ἐγχέλεις. 5. Ἁρπάγη (γάντζος) διὰ τοὺς σολωμούς. 6,7. Βραχίων ἀπόχης ἐκ δύο καὶ τριῶν τμημάτων. 8. Ἰχθύκεντρον στερεούμενον ἐπὶ τῆς ἀπόχης. 9. Ἁρπάγη. 10. Τρίαινα ἐκ χάλυβος. 11. Ἀγκύλη (γάντζος). 12. Δρεπάνιον. 13. Δίκρανον. 14. Ἀκόντιον. 15. Μικρὰ ἀπόχη. 16,17. Ἁρπάγη δι' ἀτακαίους κλειστὴ καὶ ἀνοικτή.]

14.—*Διάφορα ἁλιευτικὰ ἐργαλεῖα.*

Digitized by Google

καὶ νὰ μένῃ ἐλευθέρα ἡ λαβὴ τοῦ ἀγκίστρου. Μετὰ τοῦτο τοποθετεῖται ἐπὶ τῆς λαβίδος ἡ θρὶξ ἀναδιπλωμένη, ὥστε νὰ σχηματίζῃ δακτύλιον· εἶτα λαμβάνομεν ἐκ τοῦ ἄκρου της τὴν τρίχα καὶ τὴν περιελίσσομεν περὶ τὴν λαβίδα κανονικῶς, ὥστε

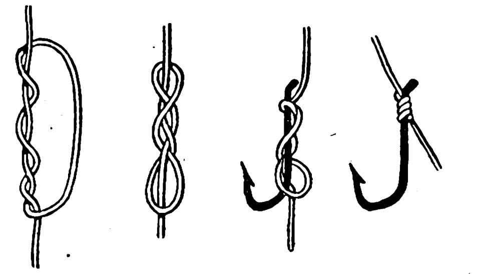

15.—*Διάφορα εἴδη προσδέσεως.*

ἡ πρώτη ἀναδίπλωσις νὰ συμπέσῃ παρὰ τὴν δευτέραν καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Εἶτα διαπερῶμεν τὸ ἄκρον διὰ τοῦ πρώτου σχηματισθέντος δακτυλίου καὶ περισφίγγομεν τοὺς κύκλους. Ἡ μέθοδος αὕτη τῆς προσδέσεως εἶναι ἡ καταλληλοτέρα καὶ ἡ μᾶλλον ἐν χρήσει.

Ἐπιπλωτήρ.—Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο νοοῦμεν τὸ *πῶμα* (φελλὸν) ἢ τὰ *πτερὰ* τῆς ὁρμιᾶς. Ποῖος ἐπιπλωτὴρ εἶναι ὁ καταλληλότερος; Ἰδοὺ μία ἐρώτησις ἐφ' ἧς διΐστανται αἱ γνῶμαι τῶν ἁλιέων. Ὁ ἐπιπλωτὴρ εἶναι ἓν ἐκ τῶν οὐσιωδεστέρων ὀργάνων τῆς ὁρμιᾶς, διότι οὗτος δεικνύει εἰς ἡμᾶς τὴν κατάλληλον στιγμήν, καθ' ἣν δέον νὰ ἀνασύρωμεν τὸ ἄγκιστρον, ὅπως συλληφθῇ ἀσφαλῶς ὁ καταφαγὼν τὸ δόλωμα ἰχθύς. Συνήθως κατασκευάζεται ἐκ φελλοῦ ᾠοειδοῦς ἐπιμήκους ἢ στρογγύλου, σπανίως τετραγωνικοῦ, ὅστις διαπερᾷ τὴν ὁρμιάν. Ἐνίοτε κατασκευάζεται καὶ ἐκ πτεροῦ χηνός, μικροῦ τεμαχίου καλάμου κτλ. Ὅταν ὁ ἁλιεὺς μεταχειρίζεται τὸν κοινὸν ἐκ φελλοῦ ἐπιπλωτῆρα, δέον νὰ ἐκλέξῃ τὸν κατάλληλον πρὸς τοῦτο φελλόν, ὅστις ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ εἶναι συμπαγής, λεῖος καὶ ἐλαφρός. Διὰ κοπτεροῦ τινος ὀργάνου τὸν κατεργάζεται προσεκτικῶς οὕτως, ὥστε νὰ παρουσιάζῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν συμμετρίαν· κατόπιν λαμβάνει χονδρὴν βελόνην κεντήματος, τὴν ὁποίαν πυρακτώνει καὶ διατρυπᾷ ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον τὸν φελλόν, ὥστε τὰ ἑκατέρωθεν τῆς ὀπῆς τμήματα νὰ εἶναι ἀκριβῶς ὅμοια· ἀκολούθως διὰ μικρᾶς λίμας καθιστᾷ ὁμοιόσχημον τὴν ὀπὴν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Τέλος διαπερᾷ διὰ τῆς ὀπῆς πτερὸν καθ' ὅλον τὸ μῆκός της καὶ διὰ μέσου αὐτοῦ τὴν ὁρμιάν. Ὁ ἐπιπλωτὴρ προσδένεται κατὰ τὰ δύο ἄκρα του διὰ κόμβων οὕτως, ὥστε ἐπιπλωτὴρ καὶ ὁρμιὰ νὰ συγκρατῶνται στερεῶς μεταξύ των. Ἐνίοτε διαπερῶσι τὴν ὀπὴν τοῦ ἐπιπλωτῆρος διὰ μεταλλικοῦ σωληνίσκου ἐξ οὗ διέρχεται ἡ ὁρμιά.

Συνήθως τοὺς ἐπιπλωτῆρας βάφουσι διὰ πρασίνου χρώματος κατὰ τὸ βυθιζόμενον ἐντὸς τοῦ ὕδατος τμῆμά των καὶ διὰ λευκοῦ ἢ ἐρυθροῦ κατὰ τὸ ἔξω τῆς ἐπιφανείας μέρος αὐτῶν. Τὸ πράσινον χρῶμα προσελκύει ὀλιγώτερον τὴν προσοχὴν τῶν ἰχθύων· τὸ λευκὸν δὲ καὶ τὸ ἐρυθρὸν εἶναι εὐκρινέστερον εἰς τὸν ἁλιέα. Τέλος τὰ δύο ἄκρα τοῦ πτεροῦ, ὅπερ διέρχεται διὰ τοῦ ἐπιπλωτῆρος, κλείονται καλῶς διὰ κιτρίνου κηροῦ, ὅπως ἐμποδίζῃ τὸ ὕδωρ νὰ εἰσέρχηται διὰ τῆς ὀπῆς καὶ καταστρέφῃ ταχέως τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ φελλοῦ. Πάντων τῶν ἀνωτέρω ἐπιπλωτήρων γίνεται κυρίως χρῆσις διὰ τὴν εἰς γλυκέα ὕδατα ἁλιείαν.

Διὰ νὰ εἶναι ὁ ἐπιπλωτὴρ τελείας ἀκριβείας, δέον νὰ βυθίζεται κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ πάχους του εἰς τὸ ὕδωρ, διότι μόνον τότε δεικνύει εἰς τὸν ἁλιέα καὶ τὸ παραμικρότερον *τσίμπημα* τοῦ ἰχθύος ἐπὶ τοῦ δολώματος· ἀναλόγως δὲ τοῦ τιναγμοῦ τῆς ὁρμιᾶς ὁ ἁλιεὺς ἀνασύρει τὸ ἄγκιστρον (ἀφοῦ γνωρίζει, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, τὸ εἶδος τοῦ τιναγμοῦ, ὅπερ προξενεῖ ἕκαστον εἶδος ἰχθύος).

Διὰ τὰ ἥσυχα ὕδατα, ὅπως εἶναι τὰ τῶν λιμνῶν, λιμνοθασσῶν ἢ τῶν ἰχθυοτροφείων, ὁ ἁλιεὺς πρέπει νὰ προτιμᾷ τὸν ἐκ πτεροῦ χηνὸς ἐπιπλωτῆρα. Ἀντιθέτως διὰ τὰ ταραχώδη καὶ ῥέοντα ὕδατα δέον νὰ χρησιμοποιῇ τὸν ἐκ φελλοῦ, διότι οὗτος διακρίνεται καλύτερον ἐπὶ τῆς κινουμένης ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος παρ' ὅσον ὁ ἐκ πτεροῦ κατεσκευασμένος.

Βάρη καὶ ἕρματα.—Τὰ *βάρη* (βαρίδια) διαφέρουσι τῶν *ἑρμάτων* καὶ κατὰ τὸν ὄγκον των καὶ κατὰ τὴν χρῆσίν των. Τὰ πρῶτα χρησιμεύουσι διὰ τὴν ἐπιπλέουσαν ὁρμιὰν καὶ ἰσορροποῦσι διὰ τοῦ βάρους των τὸ μέρος τῆς ὁρμιᾶς τὸ ὁποῖον μένει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, οὕτως ὥστε καὶ εἰς τὸ ἐλάχιστον *τσίμπημα* τοῦ ἰχθύος ὁ ἐπιπλωτὴρ βυθίζεται καὶ οὕτω ὁ ἁλιεὺς ἀνασύρει ἀμέσως τὸ ἄγκιστρον. Τὰ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην χρησιμοποιούμενα βάρη εἶναι ἐκ μολύβδου διαφόρων μεγεθῶν. Τὰ βάρη ταῦτα πιέζονται μηχανικῶς ἢ διὰ τῆς χειρὸς ἐπὶ τῆς ὁρμιᾶς εἰς τρόπον, ὥστε νὰ περισφίγγωσιν στερεῶς ταύτην, εἰς ἀπόστασιν συνήθως ἐξ 20—25 ἑκ. τοῦ μέτρου ἀπὸ

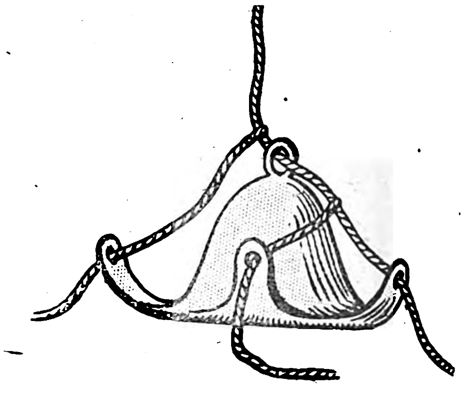

17.—*Ἕρμα ἐκ μολύβδου μὲ 4 στηρίγματα.*

τοῦ ἀγκίστρου. Τὰ βάρη πρέπει νὰ εἶναι τοιουτοτρόπως τοποθετημένα, ὥστε νὰ βαίνωσι κατ' αὔξοντα ὄγκον ἐκ τοῦ ἀγκίστρου πρὸς τὸ ἐξέχον τμῆμα τῆς ὁρμιᾶς, ἤτοι τὰ ἐλαφρότερα νὰ εὑρίσκωνται παρὰ τὸ ἄγκιστρον καὶ τὰ βαρύτερα πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος. Τοῦτο γίνεται διὰ νὰ εἶναι τὸ ἄγκιστρον ἐλεύθερον νὰ ταλαντεύηται ὑπὸ τὸ ὕδωρ καὶ ἡ ὁρμιὰ νὰ μένῃ σχεδὸν ἀκίνητος.

18.—*Ἕρμα ἐκ μολύβδου κωδωνοειδὲς μετ' οὐρᾶς.*

Τὰ *ἕρματα* χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἁλιείαν τοῦ βάθους καὶ βυθίζονται εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ ἐκλεγέντος πρὸς ἁλιείαν μέρους, ὅπου ἀφήνονται ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον ἡμέραν ἢ νύκτα. Τὸ σχῆμα καὶ

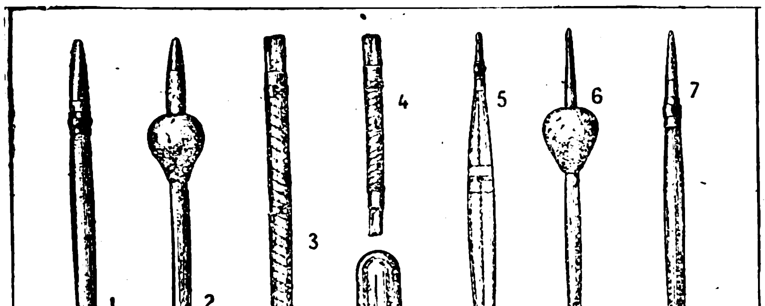

1. Πτερὸν χηνὸς λεῖον. 2. Ἐπίπωμα ἐπικεχρισμένον. 3-4. Πτερὰ μὲ κεχαραγμένας παρειάς. 5. Πτερὸν ἐσχισμένον κατὰ τὰ ἄκρα. 6. Ἐπίπωμα ἐπικεχρισμένον ἀκανθωτόν. 7. Πτερὸν ἀκανθωτόν. 8,9. Ἐπιπώματα χρωματισμένα. 10. Ἐπίπωμα ἐξ ἀγγλικοῦ φελλοῦ, ἀκανθωτόν. 11,13. Μικροὶ ἀγωγοὶ διὰ τὴν ἁλιείαν σκόμβρων. 12. Ἐπίπωμα φωτεινὸν διὰ τὴν νύκτα. 14. Ἐπίπωμα ἐξ ἀγγλικοῦ ξύλου μετὰ κρίκου. 15. Ἐπίπωμα ἐπικεχρισμ. δι' ἁλιείαν κωβιῶν. 16. Ἐπίπωμα φωτεινόν, ἐξ ὑάλου.

16.—*Ἁλιευτικὰ ὄργανα: Ἐπιπλωτῆρες.*

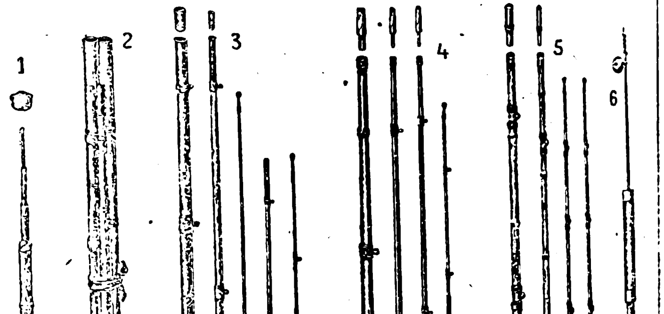

1-4. Κάλαμοι διαφόρων εἰδῶν λυόμενοι καὶ μή. 5. Κάλαμοι ἐκ βαμβοῦ μὲ λαβίδα ἐκ φελλοῦ. 6-8. Ὑποστηρίγματα ἐκ διαφόρων τύπων. 9-10. Λαβαὶ ὑποστηρίξεως. 11-12. Ὑποστηρίγματα διὰ τὴν ἁλιείαν ἐπὶ πλοιαρίων. 13. Ὑποστήριγμα μὲ τροχαλίαν. 14. Ὑποστήριγμα ἐκ ξύλου. 15. Ὑποστήριγμα μετὰ μεγάλου κροτάλλου διὰ παράκτιον ἁλιείαν.

19.—*Ἁλιευτικὰ ὄργανα: Καλαμίδες καὶ ὑποστηρίγματα.*

Digitized by Google

τὸ εἶδος τοῦ ἕρματος ποικίλλει. Ἄλλοτε ὡς ἕρμα χρησιμεύει εἰς οἱοσδήποτε λίθος, ἄλλοτε σφαῖρα ὅπλου, τὴν ὁποίαν διατρυπῶσι ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον κ. τ. λ. Συνηθέστερον τὸ ἕρμα εἶναι ἐκ μολύβδου, τὸ δὲ βάρος του ποικίλλει ἀπὸ 15—16 δράμια· ἔχει σχῆμα κώδωνος καὶ φέρει κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον του εἶδος πεπλατυσμένης οὐρᾶς, ἥτις χρησιμεύει ὡς πηδάλιον καὶ κατὰ τὴν ῥίψιν του εἰς τὸ ὕδωρ δεικνύει τὴν φορὰν τοῦ ρεύματος τῶν ὑδάτων.

Καλαμὶς ἁλιείας.—Ἡ καλαμὶς (καλάμι) εἶναι τὸ ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς ὁρμιᾶς. Αὕτη πρέπει νὰ εἶναι στερεά, ἐλαφρὰ καὶ εὐλύγιστος συγχρόνως. Καὶ αἱ τρεῖς αὗται ἰδιότητες εἶναι βασικαὶ καὶ ἀπαραίτητοι. Αἱ πρὸς χρῆσιν τῆς ἁλιείας καλαμίδες διαιροῦνται εἰς τρεῖς διακεκριμένας κατηγορίας: *Καλαμίδας λυομένας, καλαμίδας τηλεσκοπικὰς* καὶ *καλαμίδας ἁπλᾶς.* Ἀνεξαρτήτως εἴδους αἱ καλαμίδες κατασκευάζονται ἐκ ξύλου (ἐλάτης, πτελέας, λεπτοκαρυᾶς ἢ μελίας) καὶ ἐκ καλάμου (κοινοῦ ἢ βαμβού).

Καλαμὶς λυομένη. Αὕτη συνίσταται ἐκ τριῶν, τεσσάρων, πέντε ἢ καὶ ἓξ τεμαχίων, ἕκαστον τῶν ὁποίων φέρει κατὰ τὰ δύο ἄκρα του μεταλλικὸν δακτύλιον, ὥστε νὰ δύναται τὸ ἓν νὰ ἐνσφηνοῦται διαδοχικῶς ἐπὶ τοῦ ἄλλου στερεῶς. Ὁ ἁλιεὺς δέον νὰ προσέχῃ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς καλαμίδος, ὥστε τὸ βάρος τοῦ συνόλου νὰ πίπτῃ πλησιέστερον πρὸς τὸ μέρος τῆς ὑποβασταζούσης ταύτην χειρός. Ἡ τοιαύτη θέσις ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ κουράζῃ ὀλιγώτερον τὸν βραχίονα καὶ ἡ χεὶρ εἶναι περισσότερον ἐλευθέρα, ὥστε ἐν δεδομένῃ στιγμῇ νὰ ἀγκιστρώσῃ τὸν αἰχμαλωτισθέντα ἰχθύν. Ὡσαύτως πρέπει πάντα τὰ τεμάχια νὰ λεπτύνωνται βαθμηδὸν ἐκ τῆς βάσεως πρὸς τὴν κορυφήν. Ἑκάστη λυομένη καλαμὶς πρέπει νὰ τελευτᾷ εἰς λεπτότατον ἄκρον, ἀνθεκτικὸν μὲν ἀλλὰ λίαν ἐλαστικόν, διότι τοῦτο τὸ μέρος ἀνταποκρίνεται ἀμεσώτερον πρὸς τὸ ἄγκιστρον καὶ μὲ τὴν ἐλαχίστην κίνησιν τῆς χειρὸς τοῦ ἁλιέως ὁ ἰχθὺς ἀγκιστροῦται ἀσφαλῶς. Τὰ τεμάχια κατασκευάζονται ἐκ βαμβού, ἰτέας, καλάμου, λεπτοκαρυᾶς κ. τ. λ. Ἡ ὁρμιὰ προσδένεται ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῆς καλαμίδος ἢ διὰ νήματος μετάξης ἢ διὰ νήματος λευκοχρύσου.

Καλαμὶς τηλεσκοπική. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ 4 ἢ περισσοτέρων τμημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστον εἰσχωρεῖ ἐντὸς τοῦ προηγουμένου (ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ μακρὰ τηλεσκόπια). Δύναται νὰ επιμηκύνεται ἢ νὰ βραχύνεται κατὰ βούλησιν καὶ κατὰ τὴν μεταφορὰν καταλαμβάνει ἐλάχιστον χῶρον.

Καλαμὶς ἁπλῆ. Κατασκευάζεται ἐκ δρυός, βαμβού, καλάμου, ἐλάτης, καρυᾶς κ. τ. λ. καὶ εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν ἁλιείαν μεγάλων ἰχθύων, ὅπως καρπῶν, σολωμῶν, πεστροφῶν κ. τ. λ. Τὸ μῆκός της δὲν ὑπερβαίνει τὰ 4-5 μέτρα, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ εὑρεθῶσιν ἐν τῇ φύσει μεγαλύτεροι κλάδοι δένδρων, οἵτινες νὰ εἶναι τελείως εὐθεῖς.

Μυλίσκος.—Τὸ ὄργανον τοῦτο εἶναι χρησιμώτατον, ἀδιαφόρως τοῦ εἴδους τῆς ἁλιείας. Ὁ μυλίσκος τοποθετεῖται εἰς τὸ ἄκρον τῆς καλαμίδος, ὀλίγον ἀνωτέρω τοῦ μέρους ἐκ τοῦ ὁποίου συνήθως τὴν κρατῶμεν ἐκ τῆς χειρὸς καὶ προσδένεται ἐπ' αὐτῆς ἢ διὰ μεταλλικοῦ κρίκου ἢ διὰ στερεοῦ νήματος. Μικρὸς στρόφαλος (μανεβέλλα) χειροκίνητος θέτει εἰς κίνησιν τὸν μυλίσκον καὶ ἐπιτρέπει νὰ ἑλίσσεται καὶ ἐκτυλίσσεται κατὰ βούλησιν τὸ νῆμα τῆς ὁρμιᾶς, τοῦ ὁποίου τὸ ἄκρον προσδένεται ἐπὶ τοῦ ὁριζοντίου ἄξονος τοῦ ὀργάνου. Ὁ μυλίσκος ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἰχθὺν νὰ σύρῃ κατὰ βούλησιν τὴν ὁρμιάν· ὅταν δὲ ὁ ἁλιεὺς παρατηρήσῃ, ὅτι ὁ αἰχμαλωτισθεὶς ἰχθὺς καταβάλλει τὰς τελευταίας του προσπαθείας ὅπως ἐλευθερωθῇ, στρέφει ἀντιθέτως τὸν στρόφαλον, ἡ ὁρμιὰ περιελίσσεται, καὶ ὅταν ὁ ἰχθὺς ἐξέλθῃ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος καὶ πλησιάσῃ πρὸς τὴν ξηράν, ἀπελευθεροῦται ὑπὸ τοῦ ἁλιέως.

Ὁ ἀνωτέρω περιγραφεὶς μυλίσκος εἶναι ὁ ἁπλούστερος πάντων. Πλὴν τούτου ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι περιπλοκώτεροι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ὁ μυλίσκος μετὰ βαρούλκου παρουσιάζει ἐλαττώματα, διότι αἱ κινήσεις του δὲν εἶναι κανονικῶς ὁμαλαὶ καὶ σπανίως γίνεται χρῆσις τούτου. Ὁ περισσότερον χρησιμοποιούμενος σήμερον εἶναι ὁ αὐτόματος μυλίσκος, ὅστις χάρις εἰς εἰδικὸν ἐλατήριον τίθεται εἰς ἐνέργειαν ἢ παύει ἐνεργῶν δι' ἁπλῆς πιέσεως τοῦ στροφάλου διὰ τῶν δακτύλων τῆς χειρός.

Διπλωτὴρ καὶ πηνίον (τυλιγάδι). — Ὅταν ὁ ἁλιεὺς ἀποτελειώσῃ τὴν ἐργασίαν του, πρέπει νὰ περιτυλίξῃ ἐπιμελῶς τὰς ὁρμιάς του, διὰ νὰ δύναται ἑκάστοτε νὰ τὰς μεταχειρίζεται εὐκόλως καὶ ταχέως· πρὸς τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητα δύο ἐργαλεῖα, ὁ *διπλωτὴρ* καὶ τὸ *πηνίον* (τυλιγάδι ἢ ἀνέμη).

Οἱ *διπλωτῆρες* εἶναι πολλῶν εἰδῶν. Ὁ ἁπλούστερος πάντων κατασκευάζεται προχείρως ἐκ τεμαχίου καλάμου, τὸ ὁποῖον σχίζουσι κατὰ μῆκος. Λαμβάνεται πρόνοια νὰ σχίζωνται αἱ δύο ἄκραι τοῦ τεμαχίου κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ παρουσιάζῃ κυρτὴν ἐπιφάνειαν, ἥτις νὰ ἐμποδίζῃ τὴν ὁρμιὰν νὰ ἐκφεύγῃ. Δύο μικραὶ χαραγαὶ κατὰ τὴν εὐθύγραμμον διεύθυνσιν τοῦ ξύλου χρησιμεύουσιν ὅπως στερεοῦται ἡ ὁρμιὰ καὶ μένῃ εἰς τὴν θέσιν της. Ὁ διπλωτὴρ οὗτος, ὅσον πρόχειρος καὶ πρωτογενὴς καὶ ἂν εἶναι, ἔχει τὸ πλεονέκτημα λόγῳ τοῦ κοίλου σχήματος, ὅπερ παρουσιάζει κατὰ τὴν κάτω ὄψιν του, νὰ χρησιμοποιῆται πρὸς ἐναπόθεσιν τοῦ ἐπιπλωτῆρος, τῶν βαριδίων καὶ τῶν ἀγκίστρων.

Τὸ *πηνίον* (κουβαρίστρα) χρησιμεύει κυρίως διὰ τὴν ἐκδίπλωσιν τῆς ἄνευ καλαμίδος ὁρμιᾶς, ἀλλὰ συγχρόνως δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς διπλωτήρ. Τὰ σχήματα τῶν πηνίων εἶναι διάφορα ὅπως καὶ τῶν διπλωτήρων. Τινὰ ἔχουσι σχῆμα πλαισίου ἐν τῷ ὁποίῳ περιελίσσεται ἡ ὁρμιά, ἄλλα ἔχουσι σχῆμα τετραγώνου ἀβακίου, τὸ ὁποῖον φέρει ἔξεχον πλαίσιον διὰ νὰ μὴ ἐκφεύγῃ ἡ ὁρμιά, τέλος ἄλλα ἀποτελοῦνται ἐξ ὁριζοντίου δίσκου, ὅστις κατὰ τὴν περιφέρειάν του φέρει χαραγὴν βαθεῖαν, ὁμοίαν πρὸς τὴν τῆς τροχαλίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ περιελίσσεται ἢ ἐξελίσσεται ἡ ὁρμιά. Ὁ δίσκος οὗτος διαπερᾶται περὶ τὸ μέσον ὑπὸ κυλινδρικοῦ σιδηροῦ ἄξονος πέριξ τοῦ ὁποίου δύναται νὰ περιστρέφηται ἐλευθέρως. Τὸ πηνίον τοῦ εἴδους τούτου ὁμοιάζει πρὸς μυλίσκον.

Βολίς.—Εἶναι ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἁλιεὺς μετρᾷ ἀκριβῶς τὸ βάθος τοῦ ὕδατος τοῦ μέρους εἰς τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἁλιεύσῃ. Ἡ γνῶσις τοῦ βάθους εἶναι ἀναγκαιοτάτη, διότι ἐκ τούτου ἐξαρτᾶται τὸ εἶδος τῶν ἰχθύων τοῦ μέρους ἐκείνου, τὰ ἤθη των, τὸ εἶδος τοῦ προτιμητέου δολώματος καὶ τὸ εἶδος τῶν ἁλιευτικῶν ὀργάνων καὶ σκευῶν, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεν. Τὸ μικρὸν τοῦτο ὄργανον ἔχει συνήθως κυλινδροκωνικὸν σχῆμα, εἶναι κατεσκευασμένον ἐκ μολύβδου καὶ φέρει κατὰ τὸ ἀνώτερον ἄκρον τοῦ κώνου μικρὸν κρίκον σταθερῶς συνηρμοσμένον μὲ τὸ κυρίως ὄργανον· ἡ βάσις του, ἥτις φέρει ἐνσκαφήν, εἶναι ἐφωδιασμένη διὰ μικρᾶς πλακὸς ἐκ φελλοῦ. Ἄλλοτε δίδουσιν εἰς τὰς βολίδας τὸ σχῆμα τετραγωνικῆς πυραμίδος.

Ὁ βολισμὸς εἶναι εὐχερέστατος. Διαπερῶσι τὴν ὁρμιὰν μετὰ τοῦ ἀγκίστρου ἐκ τοῦ κρίκου τῆς βολίδος καὶ εἶτα στερεοῦσι τὸ ἄγκιστρον εἰς τὴν ἐκ φελλοῦ μικρὰν πλάκα, ἥτις, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, εὑρίσκεται εἰς τὴν βάσιν τῆς βολίδος. Τὸ βάρος τῆς βολίδος κυμαίνεται μεταξὺ 10—15 δραμίων. Ἡ βολὶς μετὰ τῆς ὁρμιᾶς καὶ τοῦ ἀγκίστρου ἀφίεται νὰ βυθισθῇ ἐντὸς τοῦ ὕδατος, μέχρις ὅτου συναντήσῃ τὸν πυθμένα, ὁπότε καὶ σημειοῦμεν μέχρι ποίου σημείου ἡ ὁρμιὰ ἐβυθίσθη. Εἶτα ἀνασύρομεν τὴν βολίδα, ἐκβάλλομεν ἐκ τοῦ δακτυλίου τὴν ὁρμιὰν καὶ τὸ ἄγκιστρον καὶ τοποθετοῦμεν τὸν ἐπιπλωτῆρα εἰς θέσιν ἀνάλογον πρὸς τὸ βάθος εἰς τὸ ὁποῖον θέλομεν ν' ἁλιεύσωμεν.

Ἄγκιστρον πολλαπλοῦν.— Τὸ ὄργανον τοῦτο χρησιμεύει ἐφ' ὅσον ἁλιεύομεν διὰ τεχνητῶν δολωμάτων ἢ ὅταν μεταχειριζώμεθα ὡς δόλωμα ζῶντα ἰχθύν. Τοῦ ἀγκίστρου τούτου ὑπάρχουσι διάφορα μεγέθη καὶ σχήματα. Συνήθως ἀποτε-

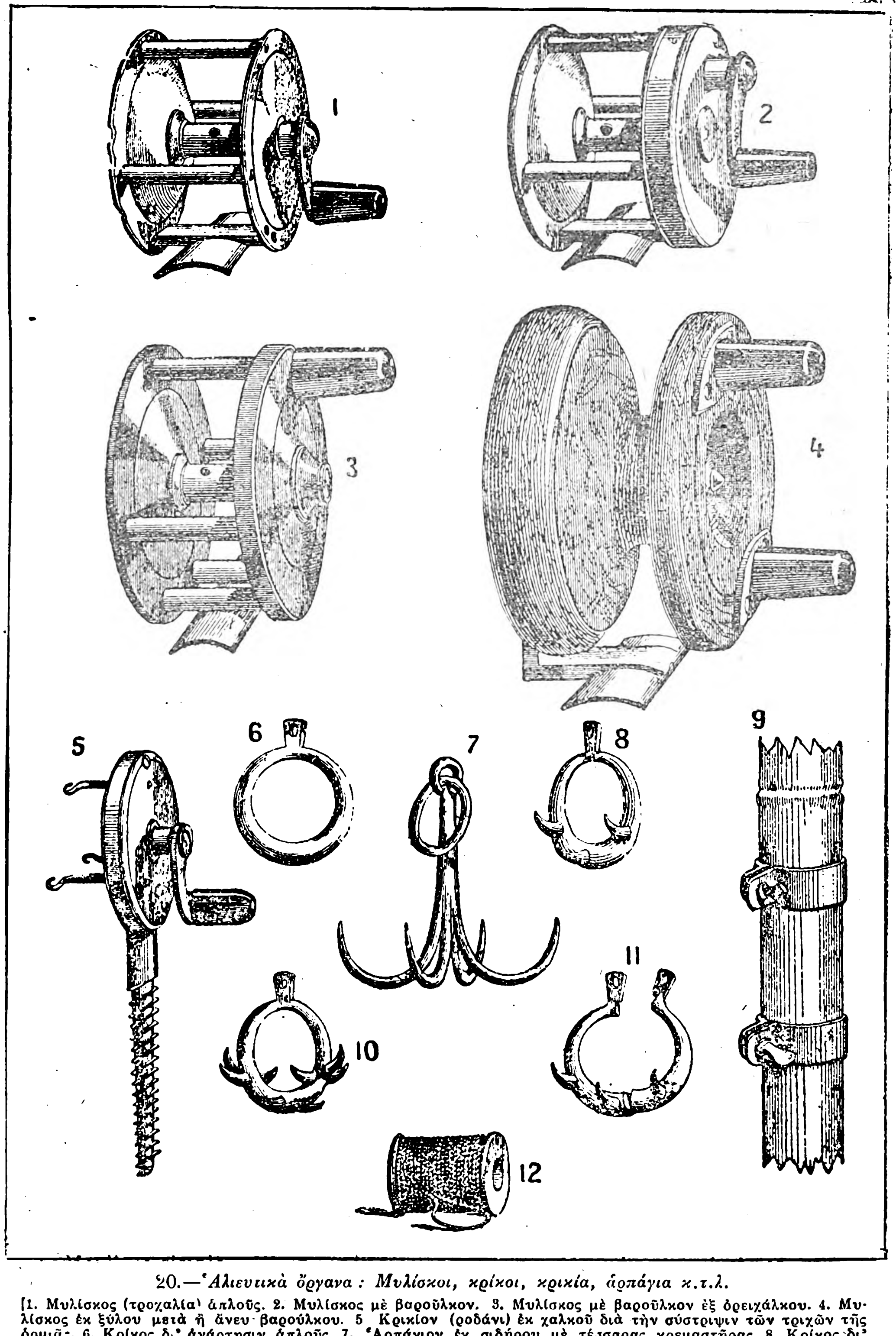

20.—*Ἁλιευτικὰ ὄργανα : Μυλίσκοι, κρίκοι, κρικία, ἁρπάγια κ.τ.λ.*

[1. Μυλίσκος (τροχαλία) ἁπλοῦς. 2. Μυλίσκος μὲ βαροῦλκον. 3. Μυλίσκος μὲ βαροῦλκον ἐξ ὀρειχάλκου. 4. Μυλίσκος ἐκ ξύλου μετὰ ἢ ἄνευ βαρούλκου. 5 Κρικίον (ροδάνι) ἐκ χαλκοῦ διὰ τὴν σύστριψιν τῶν τριχῶν τῆς ὁρμιᾶς. 6. Κρίκος δι' ἀνάρτησιν ἁπλοῦς. 7. Ἁρπάγιον ἐκ σιδήρου μὲ τέσσαρας κρεμαστῆρας. 8. Κρίκος δι' ἀνάρτησιν μὲ τρεῖς κρεμαστῆρας. 9. Δακτύλιος ἐκ χαλκοῦ μετὰ κοχλιῶν πρὸς στερέωσιν τῶν μυλίσκων. 10. Κρίκος δι' ἀνάρτησιν μὲ ὀκτὼ κρεμαστῆρας. 11. Κρίκος ἀνοίγων μὲ τρεῖς κρεμαστῆρας. 12. Πηνίον (κουβαρίστρα) διὰ τοὺς κρίκους ἀναρτήσεως.

Digitized by Google

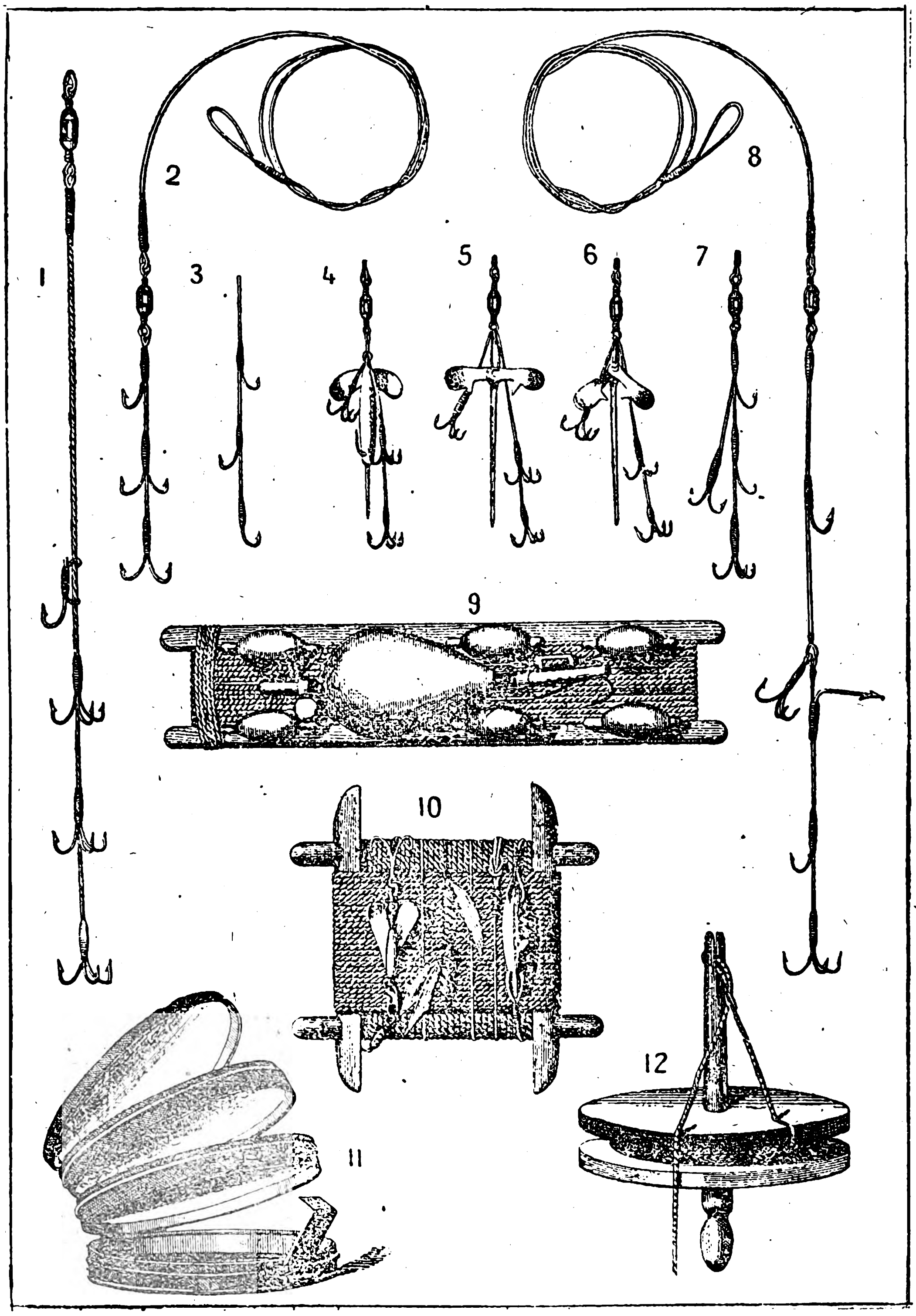

21.—*Ἀλιευτικὰ ὄργανα: Ἐξαρτήματα, πηνία.*

1. Ὁρμιὰ διὰ πέστροφας καὶ ἔσωχας. 2. Ὁρμιὰ διὰ πέστροφας. 3. Ὁρμιὰ Stewart μὲ τρία ἁπλᾶ ἄγκιστρα. 4. Ὁρμιὰ ἐκ χορδῶν διὰ ἔσωχας. 5. Ὁρμιὰ μὲ ἐλατήριον (ἀνοικτόν). 6. Ὁρμιὰ μὲ ἐλατήριον (κλειστόν). 7. Ὁρμιὰ μὲ ἑπτὰ ἄγκιστρα. 8. Ὁρμιὰ κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Pennell. 9. Διπλωτὴρ καὶ ὁρμιὰ ἐξ ἀδιαβρόχου μετάξης δι' ἔσωχας. 10. Πηνίον (κουβαρ.) 11. Κιβώτιον πρὸς τοποθέτησιν τῶν ὁρμ. 12. Trimmer ἐπιπλέων δι' ἔσωχ 's]

λεῖται ἐκ χαλυβδίνου κρίκου πεπλατυσμένου, ὅστις φέρει κατὰ τὰ ἄκρα του δύο ὀπὰς ἐπὶ τῶν ὁποίων κοχλιοῦνται ἁπλᾶ ἢ πολλαπλᾶ ἄγκιστρα, δυνάμενα νὰ στρέφωνται πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Τὸ ὅλον ὄργανον προσδένεται δι' ἀνθεκτικῆς ὁρμιᾶς.

Διαστομωτήρ.— Τὸ ὄργανον τοῦτο χρησιμεύει εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ συλλαμβανόμενος ἰχθὺς ἔχει καταβροχθίσει δόλωμα καὶ ἄγκιστρον. Τότε διὰ τοῦ ὀργάνου τούτου δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ἀνασύρωμεν καὶ νὰ διαχωρήσωμεν τὸ ἄγκιστρον ἀπὸ τῶν σαρκῶν τοῦ ἰχθύος. Ὁ ἁπλούστερος διαστομωτὴρ ἀποτελεῖται ἐξ ἁπλοῦ σύρματος σιδηροῦ ἢ χαλκίνου τὸ ὁποῖον καταλήγει εἰς κρίκον κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον του, ἐνῷ κατὰ τὸ ἀντίθετον φέρει βαθεῖαν σχισμὴν ἥτις δίδει εἰς τὸ ὄργανον ὄψιν δικράνου.

Ὅταν πρόκειται περὶ μὴ σαρκοφάγου ἰχθύος, τοῦ ὁποίου αἱ σιαγόνες δὲν φέρουσιν αἰχμηροὺς ὀδόντας, εἶναι εὔκολον διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς νὰ βαστάσωμεν τὸν ἰχθὺν καὶ διὰ τῆς ἑτέρας νὰ ἀνοίξωμεν τὸ στόμα του. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ βυθίζεται ὁ διαστομωτὴρ ἐκ τοῦ μέρους τῆς αἰχμῆς του εἰς τὸ στόμα τοῦ ἰχθύος καὶ μέχρις ὅτου συναντήσῃ τὸ ἄγκιστρον· τότε ὠθοῦνται βαθύτερον διαστομωτὴρ καὶ ἄγκιστρον, ὥστε νὰ ἀποκοπῇ τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς σαρκὸς τὸ συγκρατοῦν τὸ τελευταῖον τοῦτο καὶ εἶτα ἀποτόμως ἀνασύρεται τὸ ὄργανον ὅπερ συμπαρασύρει τὸ ἄγκιστρον καὶ τεμάχιά τινα σαρκός. Ὅταν ὅμως ὁ αἰχμαλωτισθεὶς ἰχθὺς φέρῃ αἰχμηροὺς ὀδόντας, ὅπως ἡ πέρκη κ.τ.λ., τότε εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ κρατήσωμεν τὰς σιαγόνας του μὲ τοὺς δακτύλους· εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τοποθετοῦμεν μικρὸν ξυλάριον ὄρθιον, μεταξὺ τῶν σιαγόνων του εἰς τρόπον ὥστε νὰ τηροῦνται αὗται ἀκίνητοι, μεθ' ὃ ἐνεργοῦμεν ὡς ἀνωτέρω ἐλευθέρως καὶ ἀκινδύνως, ἢ μεταχειριζόμεθα εἰδικὴν ψαλίδα, ἥτις ἀντικαθιστᾷ τὸ ξυλάριον. Ἡ ψαλὶς αὕτη κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ τῶν σκελῶν της φέρει ὀδοντώσεις πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ χείλη, κάτω δέ, παρὰ τοὺς δακτυλίους τῆς λαβῆς, ὀδοντωτὸν ἐπίσης τεμάχιον μετάλλου, κάθετον πρὸς τὰ σκέλη, ὅπερ στερεοῦται εἰς κοχλίαν· δύναται οὕτω τὸ ὄργανον νὰ διανοίγεται καὶ νὰ στερεοῦται κατὰ βούλησιν, καὶ οὕτω ἀφόβως νὰ ἐπεμβαίνωμεν διὰ τοῦ διαστομωτῆρος.

Εἰδικὸν δίκτυον ἀσφαλείας.—Τὸ δίκτυον τοῦτο χρησιμοποιεῖται ὡς βοηθητικὸν διὰ τὴν ἀνέλκυσιν μεγάλου ἰχθύος καὶ καθ' ἣν στιγμὴν δοκιμάζομεν μεγάλην ἀντίστασιν, ὁπότε ὑπάρχει κίνδυνος ἀφ' ἑνὸς νὰ κοπῇ ἡ ὁρμιὰ ἢ νὰ θραυσθῇ ἡ καλαμίς, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ διαφύγῃ ὁ αἰχμάλωτος. Διὰ τοὺς ὡς ἀνωτέρω λόγους εἶναι ἀπαραίτητον εἰς τὸν ἁλιέα νὰ εἶναι ἐφωδιασμένος καὶ δι' εἰδικοῦ δικτύου ἀσφαλείας, ὅπερ κατασκευάζεται εἰς διάφορα μεγέθη καὶ σχήματα, τετράγωνον, ἐλλειψοειδές, στρογγύλον κτλ.

α') *Τετράγωνον δίκτυον.* Εἶναι τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει, ἰδίως ὅταν πρόκειται νὰ ἀνασύρωμεν μέγαν ἰχθύν, ὅστις δύναται διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων κτυπημάτων τῆς οὐρᾶς νὰ θραύσῃ τὴν καλαμίδα ἢ ὅταν θέλωμεν νὰ ἀνασύρωμεν προσεκτικῶς τὸν αἰχμαλωτισθέντα ἰχθύν, χωρὶς νὰ ἐπιφέρωμεν βλάβην τινὰ εἰς τὰ στοματικὰ αὐτοῦ ὄργανα καὶ νὰ τὸν διατηρήσωμεν ζῶντα. Κατὰ τὸ ἄκρον τῆς στεφάνης, ἥτις περιβάλλει τὸν γῦρον τοῦ δικτύου προσαρμόζεται στρογγύλος, λεπτοῦ διαμετρήματος καὶ βραχὺς κοντός, ὅστις χρησιμεύει ὅπως γίνηται εὐκολωτέρα ἡ χρῆσις τοῦ δικτύου.

β') *Ἐλλειψοειδὲς δίκτυον.* Κατασκευάζεται συνήθως ἐκ σύρματος σιδηροῦ ἢ χαλκίνου, ἔχει ἐλλειψοειδὲς σχῆμα καὶ φέρει μακρὸν ξύλινον κοντόν, ὅστις χρησιμεύει ὡς λαβή, ἥτις εἶναι κάθετος πρὸς τὸ δίκτυον.

γ') *Στρογγύλον δίκτυον.* Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ δικτυωτοῦ σάκκου, τοῦ ὁποίου οἱ βρόχοι ἔχουσι διαμέτρημα ἀπὸ 7—27 χιλιοστόμετρα. Τὸ μῆκος τοῦ δικτυωτοῦ σάκκου κυμαίνεται μεταξὺ 40—50 ἑκατοστομέτρων, ἐρείδεται δὲ οὗτος ἐπὶ σιδηρᾶς στεφάνης, τῆς ὁποίας ἡ διάμετρος εἶναι 30—50 ἑκατοστομέτρων. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς σιδηρᾶς στεφάνης ὑπάρχει λαβὶς μήκους 1,50—2 μέτρων ἐκ καλάμου χονδροῦ ἢ βαμβού.

Ὅταν, ἀνασύροντες τὴν ὁρμιάν, αἰσθανθῶμεν ἀντίστασιν μεγαλυτέραν τοῦ δέοντος, τότε ἕλκομεν αὐτὴν ἠπιώτερον καί, προτοῦ ἀκόμη τὸ ἄγκιστρον μετὰ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος ἰχθύος ἐξέλθῃ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, φέρομεν τὸ εἰδικὸν δίκτυον ἀσφαλείας ἀκριβῶς κάτωθεν τοῦ ἰχθύος, ὁπότε καὶ ἀνασύρομεν ταυτοχρόνως ἐκ τοῦ ὕδατος ὁρμιὰν καὶ δίκτυον. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ ἀντίστασις ἡ ἐπιφερομένη ὑπὸ τοῦ ἰχθύος ἐκμηδενίζεται καὶ δὲν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ διαφύγῃ ὁ αἰχμάλωτος καὶ νὰ θραυσθῇ ἡ ὁρμιά.

Κιβώτια διὰ δολώματα.— Ταῦτα εἶναι διαφόρου μεγέθους καὶ σχήματος, ἀναλόγως τῶν δελεάτων καὶ δολωμάτων. Τὸ κιβώτιον πρὸς φύλαξιν καμπῶν ἔχει στρογγύλον σχῆμα καὶ εἶναι ἀρκετὰ ὑψηλόν· εἰς τὸ βάθος ἐπιστρώννυται διὰ νωποῦ χώματος ἢ ἄμμου καὶ κατὰ τὴν περιφέρειάν του φέρει πολλὰς μικρὰς ὀπὰς εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ἀναπνέωσι τὰ ζῷα, νὰ μὴ δύνανται ὅμως νὰ ἐξέλθωσι. Τὸ πρὸς φύλαξιν γεωσκωλήκων καὶ σκωλήκων τῆς ἰλύος κιβώτιον εἶναι ὀρθογώνιον καὶ μᾶλλον πεπλατυσμένον. Τὸ κιβώτιον διὰ τὴν φύλαξιν τῶν διαφόρων ζώντων ἐντόμων καὶ μυιῶν δύναται νὰ ἔχῃ διάφορον σχῆμα, ἀλλὰ πάντως φέρει πρὸς τὸ κάτω μέρος καὶ τὰ πλάγια μικροτάτας ὀπὰς καὶ συνήθως κατασκευάζεται ἐκ λευκοσιδήρου. Τὸ πῶμά του φέρει κατάλληλον ὀπὴν ὥστε νὰ εἰσέρχεται, χωρὶς νὰ ἀνοιγῇ τὸ κιβώτιον, εἰδικὴ λαβὶς πρὸς σύλληψιν τοῦ πρὸς δόλωσιν ἐντόμου. Τέλος τὸ κιβώτιον πρὸς φύλαξιν τῶν ζώντων ἰχθυδίων κατασκευάζεται ἐπίσης ἐκ λευκοσιδήρου καὶ ἔχει ἱκανὰς διαστάσεις, αἵτινες ποικίλλουσιν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν διατηρουμένων ἰχθύων. Τοῦτο πληροῦται μέχρι τοῦ μέσου δι' ὕδατος καὶ πρὸς τὸ ἄνω μέρος φέρει διάτρητον κάλυμμα διὰ νὰ ἀναπνέωσι τὰ ζῷα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ζήσωσιν ἀρκετὰς ἡμέρας ἐν αὐτῷ, ἐὰν τὸ ὕδωρ ἀλλάσσηται τακτικῶς ἢ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἁλιείας βυθίζεται τοῦτο συγκρατούμενον διὰ νήματος ἐντὸς τῆς θαλάσσης, τοῦ ποταμοῦ ἢ τῆς λίμνης, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν ἰχθύων ὅπερ περιέχει (ἁλμυρῶν ἢ γλυκέων ὑδάτων).

Ἁρπάγη.—Τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο σπανίως μεταχειρίζεται ὁ ἁλιεὺς καὶ μόνον κατὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον, λόγῳ τοῦ βάρους καὶ τῆς ἀντιστάσεως ἣν προκαλεῖ ὁ αἰχμαλωτισθεὶς ἰχθύς, νὰ ἐνεργήσωμεν ἁπλῶς τὴν ἀνέλκυσιν τῆς ὁρμιᾶς διὰ τῆς χειρὸς ἢ τοῦ εἰδικοῦ δικτύου ἀσφαλείας. Ἡ ἁρπάγη εἶναι εἶδος μεγάλου ἀγκίστρου, ὅπερ δὲν φέρει πεπλατυσμένην ἢ κρικωτὴν κεφαλήν, ὅπως τὰ συνήθη ἄγκιστρα, ἀλλ' ἀποτελεῖται ἀπὸ ἰσχυρὰν αἰχμὴν ἥτις πρὸς τὸ ἄνω μέρος φέρει βραχὺν λαιμὸν καταλήγοντα εἰς ξύλινον κοντὸν ἀρκετοῦ μήκους. Ὅταν ἀνασύρωμεν τὸν ἰχθὺν καὶ φανῇ τὸ ρύγχος του μόλις ἐξέχον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, τότε, ἐὰν αἰσθανθῶμεν, ὅτι φέρει μεγάλην ἀντίστασιν, ἀγκιστροῦμεν τοῦτον ἐκ τῶν πλευρῶν διὰ τῆς ἁρπάγης τὴν ὁποίαν ἀνασύρομεν ταυτοχρόνως μὲ τὴν ὁρμιάν.

Κρίκος ἀποσπάσεως ἀγκίστρου.—Πολλάκις συμβαίνει τὸ ἄγκιστρον νὰ ἐμπλακῇ εἰς διάφορα ὑδρόβια φυτὰ καὶ νὰ καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἀπόσπασίς του ἄνευ κινδύνου καταστροφῆς τῆς ὁρμιᾶς καὶ ἀπωλείας τοῦ ἀγκίστρου. Διὰ τὴν ἀνωτέρω περίπτωσιν γίνεται χρῆσις τοῦ κρίκου ἀποσπάσεως, ὅστις κατασκευάζεται ἐκ μολύβδου καὶ ἔχει βάρος 30—50 δραμίων καὶ διάμετρον 5 ἑκατοστομέτρων περίπου. Κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν περίμετρον φέρει ἀνθεκτικὰς καὶ αἰχμηρὰς ὀδοντώσεις ἐλαφρῶς κυρτάς, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ποικίλλει. Ὁ κρίκος οὗτος κατὰ τὸ λεπτότερον ἄκρον του φέρει δακτύλιον, ἐκ τοῦ ὁποίου διαπερᾶται, προσδενόμενον διὰ

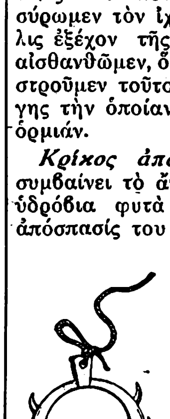

22.—*Κρίκος ἀποσπάσεως.*

Digitized by Google

διπλοῦ κόμβου, νῆμα μήκους 10—12 μέτρων. Ὅταν τὸ ἄγκιστρον ἐμπλακῇ, τότε διαπερᾶται ἐκ τῆς καλαμίδος ὁ κρίκος καὶ ὀλισθαίνει κατὰ μῆκος τῆς ὁρμιᾶς μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς τὸ μέρος ὅπου ἔχει ἐμπλακῇ τὸ ἄγκιστρον. Τότε ἀνασύρεται μετὰ προσοχῆς συγχρόνως ἡ ὁρμιὰ καὶ τὸ νῆμα δι' οὗ ἔχει προσδεθῇ ὁ κρίκος, ὅστις οὕτω ἀποσπᾷ καὶ τὰ ἀντικείμενα εἰς τὰ ὁποῖα ἐνεπλάκη τὸ ἄγκιστρον καὶ ἀπελευθερώνει τοῦτο.

Ὀργανοθήκη.—Τὸ σκεῦος τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὸν ἁλιέα. Κατασκευάζεται συνήθως ἐκ δέρματος, ἔχει σχῆμα χαρτοφύλακος, εἰς ποικίλα μεγέθη, διαιρεῖται δὲ ἐσωτερικῶς εἰς πολλὰ διαμερίσματα, διαχωριζόμενα ὑπὸ δέρματος ἐπίσης. Χρησιμεύει πρὸς φύλαξιν τῶν διαφόρων μικρῶν ὀργάνων καὶ ἐργαλείων τῆς ἁλιείας, ἀγκίστρων, ὁρμιῶν, ἐπιπλωτήρων, εἰδικῶν ἀκονίων διὰ τὸν ἀκονισμὸν τῶν ἀγκίστρων, λαβίδων, ψαλίδων κ.τ.λ., δηλ. πάντων τῶν ἀπαραιτήτων καὶ προχείρων ἐργαλείων τοῦ ἁλιέως. Τὴν ὀργανοθήκην ἀναρτᾷ ὁ ἁλιεὺς ἐκ τοῦ ζωστῆρός του ἢ ἐκ τοῦ ὤμου του διὰ λωρίου ἢ πόρπης.

Κάλαθοι ἁλιείας.—Κατασκευάζονται συνήθως ἐκ λυγαριᾶς, ἔχουσιν ᾠοειδὲς σχῆμα, φέρουσι διαφόρου μεγέθους διαμερίσματα πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν διαφόρου μεγέθους ἰχθύων καὶ ἄνωθεν κάλυμμα ὁμοίως ἐκ λυγαριᾶς. Οἱ κάλαθοι οὗτοι ἐπιτρέπουσιν εἰς τὸν ἁλιέα νὰ τοποθετῇ κατὰ σειρὰς τοὺς ἁλιευθέντας ἰχθῦς καὶ νὰ τοὺς μεταφέρῃ εὐκόλως ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, πάντοτε ἐν καλῇ καταστάσει, ἰδίως μάλιστα ὅταν μεταξὺ τῶν διαφόρων σειρῶν τῶν ἰχθύων παραθέτῃ βεβρεγμένα ὑδρόβια φυτά, ἅτινα τοὺς διατηροῦσι νωπούς.

Εἰδικαὶ ὁρμιαί. —Ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω ὑπάρχουσι πολλὰ εἴδη ἀγκίστρων, ἅτινα χρησιμεύουσιν εἰδικῶς διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν ἰσχυρῶν καὶ σαρκοφάγων ἰχθύων. Τὰ ἐν λόγῳ ἄγκιστρα δὲν δυνάμεθα νὰ προσδέσωμεν εἰς ὁρμιὰς κοινάς, αἵτινες καταλήγουσι συνήθως εἰς ἐστριμμένας ἱππείους τρίχας κ.λ.π. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον μεταχειριζόμεθα τὰς *εἰδικὰς ὁρμιάς*, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς:

α) *Ὁρμιὰ διὰ τοὺς ἔσωχας* (Esox lucius, κοινῶς *τοῦρνα*). Διὰ τὴν ἁλιείαν τοῦ ἰχθύος τούτου οὐδέποτε πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα ὁρμιὰν κατεσκευασμένην ἐκ τριχῶν ἵππου, διότι ὁ ἔσωξ διὰ τῶν ἰσχυρῶν ὀδόντων του τὴν κόπτει εὐκόλως. Καταλληλοτέρα εἶναι ἡ ἐκ χονδρῆς πλεκτῆς ἢ ἐστριμμένης μετάξης ὁρμιά, ἥτις ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ εἶναι ἐπικεχρισμένη δι' ἀνθεκτικῆς βαφῆς. Διὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ὁρμιᾶς προτιμότερον εἶναι τὸ διπλοῦν ἢ τριπλοῦν ἄγκιστρον (μὲ δύο ἢ τρεῖς αἰχμάς), διότι τότε αἱ αἰχμαί του ἐμποδίζουν τὸν ἰχθὺν νὰ κλείσῃ τὰς σιαγόνας του καὶ νὰ κόψῃ διὰ τῶν ὀδόντων του τὴν ὁρμιάν. Τὸ ἄγκιστρον προσδένεται ἐκ τοῦ ἐλευθέρου ἄκρου τῆς ὁρμιᾶς ἢ διὰ καλῶς ἐστριμμένου μεταξωτοῦ νήματος ἢ καλύτερον δι' ὀρειχαλκίνου σύρματος. Τὸ ἄγκιστρον δολώνεται διὰ μικροῦ ζῶντος ἰχθύος. Ὡς ἐπιπλωτὴρ χρησιμοποιεῖται ἀρκετὰ ὀγκώδης καὶ ἱκανοῦ πάχους φελλός, διότι τότε μόνον δύναται ἡ ὁρμιὰ νὰ σιγκρατῇ τὰ ἕρματα. Ἡ ὁρμιὰ δέον νὰ ἔχῃ ἀρκετὸν μῆκος, διότι ὁ ἔσωξ δὲν συχνάζει εἰς τὰ παράλια καὶ παρόχθια ὕδατα, ἀλλ' εἰς ἱκανὸν βάθος καὶ ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς θαλάσσης ἢ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ ἢ τῆς λίμνης. Διὰ νὰ μὴ βυθίζηται ἡ ὁρμιὰ ἀποτόμως εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τυχὸν ἐμπλακῇ εἰς ὑδρόβια φυτὰ ἢ βράχους, προσδένομεν ἀπὸ ταύτης καὶ κατ' ἴσα διαστήματα ἀρκετοὺς ἐλαφροὺς ἐπιπλωτῆρας ἐκ φελλοῦ.

β) *Τριπλοῦν ἄγκιστρον.* Καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ὁρμιᾶς χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἁλιείαν τοῦ ἔσωχος καὶ ἀποτελεῖται ἐκ δίσκου ἐκ φελλοῦ, ἔχοντος διάμετρον 10—15 ἑκ. τοῦ μέτρου. Τὸ νῆμα τῆς ὁρμιᾶς προσδένεται εἴς τι ἀντικείμενον ἐπὶ τῆς ὄχθης καὶ διέρχεται ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ δίσκου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στερεοῦται ἐλαφρῶς διὰ

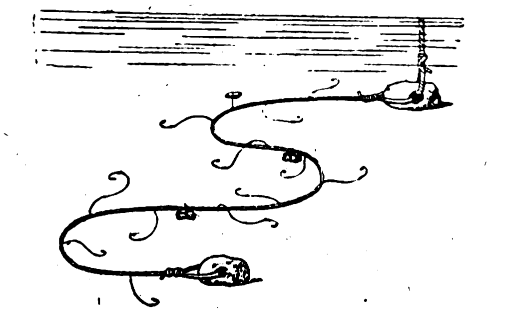

23.—*Ὁρμιὰ βάθους.*
[Τὸ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος τμῆμα.]

μικροῦ κυλινδροκωνικοῦ σφηνός. Ἡ ὁρμιὰ κατὰ τὸ ἄκρον της φέρει ἀνθεκτικὸν νῆμα ἐκ χορδῆς ἢ σύρματος, εἰς τὸ ἄκρον δὲ τούτου προσδένεται ἐπίσης διὰ σύρματος τὸ σύνθετον (διπλοῦν ἢ τριπλοῦν) ἄγκιστρον, ὅπερ δολώνεται διὰ ζῶντος μικροῦ ἰχθύος. Ἅμα συλληφθῇ ὁ ἰχθύς, ὁ σφὴν λόγῳ τῆς ἀντιστάσεως, ἣν ἐπιφέρει ὁ αἰχμάλωτος ἐπὶ τῆς ὁρμιᾶς, ἐκφεύγει, καὶ ἡ ὁρμιὰ τανύεται, ὁπότε ὁ ἁλιεὺς ἀνασύρει ἀμέσως ταύτην.

γ) *Ὁρμιὰ βάθους.* Αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ ἰσχυροῦ νήματος ἢ σχοινίου ποικίλου μήκους, τοῦ ὁποίου τὸ ἓν ἄκρον στερεοῦται ἐπὶ τῆς ἀκτῆς,

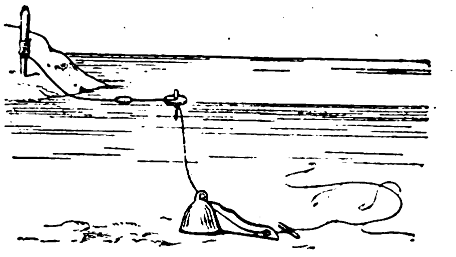

24.—*Ὁρμιὰ βάθους.*
[Παράστασις ὁλοκλήρου τῆς διαδρομῆς τῆς ὁρμιᾶς.]

διὰ μικροῦ πασσάλου, τὸ δὲ ἕτερον φέρει ἕρμα τόσου βάρους, ὥστε ὁλόκληρος ἡ ὁρμιὰ νὰ ἐπαναπαύηται ἐπὶ τοῦ βυθοῦ. Εἰς τὸ μεταξὺ πασσάλου καὶ ἕρματος διάστημα, ὅπερ πάντως εἶναι ἀρκετῶν μέτρων, προσδένονται κατ' ἴσα διαστήματα διὰ χορδῶν ἄγκιστρα, ἅτινα δολώνονται ἢ διὰ γεωσκωλήκων ἢ δι' ἁλιπάστων ἰχθυδίων. Ἐπὶ τῆς ὁρμιᾶς καὶ εἰς διάφορον θέσιν, ἀναλόγως τοῦ βάθους, εἰς ὃ ἐπιθυμεῖ τις νὰ ἁλιεύσῃ, προσδένεται δισκοειδὴς ἐκ φελλοῦ ἐπιπλωτήρ, ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ὁρμιά, στερεουμένη ἐπ' αὐτοῦ διὰ σφηνὸς ἐκ ξύλου. Ἐὰν ἡ ὁρμιὰ ἔχῃ μέγα μῆκος, τότε κατὰ διαστήματα φέρει ἐλαφρὰ ἕρματα (βαρίδια) ὅπως μὴ βυθίζεται ἀποτόμως εἰς τὸ ὕδωρ. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ὁρμιᾶς χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν ἐγχέλεων (χελιῶν). Τὴν τοποθετοῦσι μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καὶ τὴν ἀνασύρουσι τὴν ἐπομένην πρὸ τῆς ἀνατολῆς.

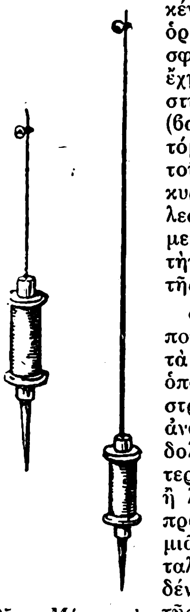

25 — *Μέγα καὶ μικρὸν κρόταλον*

δ) *Ὁρμιὰ μετὰ κροτάλου.* Ἀποτελεῖται ἐκ στερεοῦ καὶ ἀρκετὰ παχέος μεταξίνου νήματος, τοῦ ὁποίου τὸ ἓν ἄκρον φέρει ἄγκιστρον ἁπλοῦν ἢ σύνθετον, ὅπερ, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν ἰχθύων, δολώνεται καταλλήλως, τὸ δὲ ἕτερον προσδένεται ἐπὶ πασσάλου ἢ λίθου ἐπὶ τῆς ξηρᾶς. Παρὰ τὸ πρὸς τὴν ξηρὰν μέρος τῆς ὁρμιᾶς ὑπάρχει ὀρειχάλκινον κρόταλλον κυλινδρικόν, ὅπερ προσδένεται στερεῶς διὰ σύρματος ἐπὶ τῆς ὁρμιᾶς. Εἰς τὴν παραμικρὰν ἐπαφὴν τοῦ ἀγκίστρου ὑπὸ τοῦ ἰχθύος, τὸ κρόταλον ἠχεῖ καὶ εἰδοποιεῖ τὸν ἁλιέα, ὅστις ἀνασύρει ἀμέσως τὴν ὁρμιάν.

ΑΛΙΕΙΑ ΔΙΑ ΔΙΚΤΥΩΝ. Ἡ ἁλιεία διὰ δικτύων εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Οἱ ἀνάγλυφοι πίνακες οἱ κοσμοῦντες τὰς αἰθούσας τῶν ἀνακτόρων τοῦ Sennachérib καὶ τοῦ Assourbanipal. οἱ ὁποῖοι τελευταίως μετεφέρθησαν εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον, παριστάνουσι σκηνὰς κυνηγίου καὶ ἁλιείας διὰ δικτύων θαυμαστῆς ἀποδόσεως. Ἐπὶ πολλῶν δὲ αἰγυπτιακῶν μνημείων ἀνευρέθησαν παρόμοιαι ἀναπαραστάσει.

Πολὺ ἐν τούτοις πρὸ τῆς διὰ δικτύων ἁλιείας φαίνεται ὅτι ἦτο ἐν χρήσει ἡ δι' ὁρμιῶν καὶ ἀγκίστρων. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ἄγκιστρον ἐχρησιμοποιεῖτο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Σελευκιδῶν. Εἰς τὴν Συρίαν καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὀρόντου, μεταξὺ ἄλλων ἀρχαιολογικῶν λειψάνων, ἀνευρέθησαν καὶ δύο ἄγκιστρα ἐξ ὀρειχάλκου, ἐξ ὧν τὸ ἓν διατηρεῖται ἐν ἀρίστῃ καταστάσει καὶ τοῦ ὁποίου τὸ σχῆμα εἶναι σχεδὸν ὅμοιον πρὸς τὸ σχῆμα τῶν σημερινῶν ἀγκίστρων.

Ὁ ἀρχαῖος ἄνθρωπος μὴ ἱκανοποιούμενος ἐκ τῆς δι' ἀγκίστρων ἁλιείας ἤρχισε νὰ παρακολουθῇ τοὺς ἰχθῦς καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ τοὺς ἁλιεύῃ ὁμαδικῶς δι' ἄλλων μέσων. Κατ' ἀρχὰς μετεχειρίσθησαν τὰ αὐτὰ πρωτογενῆ ὑφάσματα, χονδρῆς καὶ ἀκανονίστου ὑφῆς, δι' ὧν ἐκάλυπτον τὰ γυμνὰ μέρη τοῦ σώματός των. Βραδύτερον μετεχειρίσθησαν ἀντὶ τούτων ἄλλα ὑφάσματα εἰδικωτέρας κατασκευῆς. Ὕφαινον αὐτὰ ἐκ λίνου καὶ ἄφηναν κατὰ διαστήματα μικρὰς ὀπὰς τὰς ὁποίας ἐστερέωνον διὰ κόμβων. Οἱ κόμβοι ἦσαν διάφοροι κατὰ τὰς διαφόρου ἐποχάς. Εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον ὑπάρχουσι πλεῖσται ὅσαι ἀναπαραστάσεις τῶν ἀρχεγόνων τούτων δικτύων, ὅπου εὐκρινῶς καταδεικνύονται οἱ διάφοροι τρόποι τῆς κατασκευῆς τῶν κόμβων, δι' ἣν οἱ ἀρχαῖοι ἁλιεῖς ἐχρησιμοποίουν προφανῶς εἰδικὸν ἐργαλεῖον (βελόνην) καὶ οἵτινες κόμβοι εἶναι σχεδὸν ὅμοιοι πρὸς τοὺς τῶν σημερινῶν δικτύων. Τὸ σχῆμα καὶ ἡ διάταξις τῶν δικτύων ἦσαν ποικίλα, ἀναλόγως τοῦ μέρους τῆς διενεργείας τῆς ἁλιείας.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων ἀρχαίων δικτύων ὑπάρχει καὶ ὁ κλασσικός, οὕτως εἰπεῖν, τύπος δικτύου, ὅστις δὲν φαίνεται νὰ ὑπέστη καὶ μεγάλας μεταβολὰς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοὐλάχιστον τῶν Ρωμαίων. Εἰς τὸ πλῆρες ἐνδιαφέροντος ποίημα τοῦ Ὀππιανοῦ «*Ἡ τέχνη τῆς ἁλιείας*», εὑρίσκομεν λεπτομερῆ περιγραφὴν τῶν ἁλιευτικῶν μέσων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸν αὐτοκράτορα Σεπτίμιον Σεβῆρον καὶ τὸν υἱόν του Ἀντωνῖνον, οἵτινες ὑπῆρξαν θερμοὶ λάτρεις τῆς ἁλιείας καὶ ἱκανώτατοι ἁλιεῖς. Ἡ *γαγγάμη* τοῦ Ὀππιανοῦ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν σημερινὴν *γαγγάβαν*, τῆς ὁποίας μεγάλη χρῆσις γίνεται καθ' ὅλην τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἡ *σαγήνη* ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν σημερινὸν *γρῖπον*. Τὸ *ἀμφίβληστρον* εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μὲ τὸ *πεζόβολον*. Ἡ *πανάγρα* κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ἡ καὶ σήμερον χρησιμοποιουμένη *τοννάρα*, δίκτυον δι' οὗ ἁλιεύονται οἱ θύννοι (τόννοι). Οἱ *κύρτοι* ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ σημερινὰ *ψαροκόφινα* κ.τ.λ.

26.—*Ἄγκιστρον ἐξ ὀρειχάλκου εὑρεθὲν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὀρόντου.*
[Βρεττανικὸν Μουσεῖον.]

Τηρητέοι κανόνες.—Κατὰ τὴν ἁλιείαν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν ὡρισμένοι τινὲς περιορισμοὶ γενικῆς οἰκονομικῆς φύσεως, ὠφελοῦντες καὶ τὸ κράτος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἁλιεῖς ἐπίσης, οἱ ὁποῖοι ἔχουσιν ἄμεσον ἐνδιαφέρον ὅπως μὴ ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἰχθύων ἐκ τῶν τόπων τῆς ἁλιείας των.

Ὁ κυριώτερος κανών, ὃν ἀπαρεγκλίτως δέον νὰ τηρῇ ἕκαστος ἁλιεὺς εἶναι: *Νὰ μὴ ἀγρεύῃ οὐδέποτε ἰχθῦς, οἵτινες δὲν ἔχουσι λάβει ἔτι τὴν τελείαν των ἀνάπτυξιν ἢ εὑρίσκονται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναπαραγωγῆς των.* Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ ἁλιεύωνται π. χ. *κυπρῖνοι* καὶ *ἐγχέλεις* βάρους 15—20 δραμίων, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ κατανάλωσίς των εἶναι προσφορωτέρα καὶ περιζήτητος ὅταν ὁ ἰχθὺς φθάσῃ τὸ φυσικόν του βάρος, τῆς μιᾶς περίπου ὀκᾶς. Θὰ ἦτο ὡς νὰ θερίζωμεν τὸν σῖτον πρὶν ἀκόμη ὡριμάσουν οἱ στάχυές του.

Δυστυχῶς ἡ παράβασις τοῦ λογικωτάτου τούτου κανόνος παρατηρεῖται καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλ' εἰς πολὺ μεγαλυτέραν κλίμακα ἐν Ἑλλάδι, ὅπου οἱ ἀμαθεῖς ἁλιεῖς τῆς χώρας μας ἁλιεύουν ἀδιαφόρως μικρούς, μεγάλους καὶ ἑτοίμους πρὸς ἀναπαραγωγὴν ἰχθῦς, μειοῦντες οὕτω σημαντικώτατα τὴν ἁλιευτικὴν ἀπόδοσιν τῶν ἰχθυοτρόφων μερῶν μας, πρὸς ζημίαν καὶ ἑαυτῶν καὶ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας.

Καὶ εἰς μὲν τὴν δι' ἀγκίστρων ἁλιείαν ἡ τήρησις τοῦ κανόνος τούτου εἶναι ἀδύνατος, διότι ὁ συλληφθεὶς ἰχθὺς καὶ ἂν ἀμέσως ριφθῇ εἰς τὸ ὕδωρ θὰ ἀποθάνῃ μετ' ὀλίγον ἐκ τῶν τραυμάτων του. Εἰς τὴν διὰ δικτύων ὅμως ἁλιείαν δὲν εἶναι δύσκολον νὰ διαχωρίσωμεν τοὺς μικροὺς καὶ ὡρίμους πρὸς ἀναπαραγωγὴν ἰχθῦς καὶ νὰ τοὺς ἐπαναρρίψωμεν εἰς τὸ ὕδωρ. Τὸ τοιοῦτον ἴσως εἶναι κοπιῶδες διὰ τὸν ἀδαῆ καὶ ἐπιπόλαιον ἁλιέα, ἀποτελεῖ ὅμως ἐπιτακτικὸν καθῆκον δι' ἐκείνους οἵτινες θεωροῦν τὴν ἁλιείαν πηγὴν πλούτου διὰ τὴν χώραν, μέγαν κλάδον διατροφῆς τῶν κατοίκων καὶ σπουδαιοτάτην βιομηχανίαν.

Ἐπιβάλλεται ἐξ ἄλλου ἡ ἄσκησις αὐστηροῦ ἐλέγχου ἐπὶ τῆς διὰ δικτύων ἁλιείας, διότι ἡ χρησιμοποίησις δικτύων ἀντικανονικοῦ διαμετρήματος τείνει εἰς περισυλλογὴν πάντων τῶν εἰς λίμνας καὶ ποταμοὺς βιούντων ἰχθύων, ὁπότε ἡ ζημία εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ κέρδους. Ἄλλως τε οἱ εἰς μικρὸν βάρος ἁλιευόμενοι ἰχθύες καὶ διὰ τὴν κατανάλωσιν ἀκόμη δὲν διατίθενται εὐκόλως, διότι εἷς κυπρῖνος ἐπὶ παραδείγματι 40 δραμίων δὲν ἀποδίδει εἰς καθαρὸν βρώσιμον κρέας παρὰ 10 περίπου δράμια. Ἀντιθέτως ὁ μεγάλου βάρους ἰχθὺς παρουσιάζει μεγαλυτέραν ἀναλογίαν βρωσίμου κρέατος. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω δὲ λόγων ἡ ἁλιεία ἰχθύων μικρᾶς ἡλικίας, πρὸ τῆς ᾠοτοκίας των, ἐλαττώνει σημαντικῶς τὴν ἀναπαραγωγήν.

Εἶναι συνεπῶς ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη, ὅπως τὸ κράτος καταστήσῃ ὑποχρεωτικὴν τὴν μόρφωσιν τῶν ἁλιέων καὶ εἰ δυνατὸν τὴν φοίτησιν αὐτῶν εἰς εἰδικὰς σχολάς, ὅπως συμβαίνει εἰς πλεῖστα ξένας χώρας, ὅπου ἡ ἁλιεία ἀποτελεῖ σοβαρὸν παράγοντα τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἡ Ἑλλὰς μὲ τὰ ἐκτεταμένα παράλιά της, τοὺς πολυσχιδεῖς κόλπους της, τὰς ἀφθόνους ροὰς τῶν ὑδάτων τῆς

Digitized by Google

Μακεδονίας, τὰς ἰχθυοτρόφους λιμνοθαλάσσας της, ποταμοὺς καὶ λίμνας της, θὰ ἠδύναντο ἀσφαλῶς, ἐὰν ὑπῆρχε καλῶς ὠργανωμένη ὑπηρεσία ἁλιείας καὶ διετίθεντο πρὸς τούτοις τὰ ἀπαιτούμενα ὑλικὰ μέσα, νὰ καθέξῃ τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ ἁλιείᾳ, τοὐλάχιστον ἐν τῇ λεκάνῃ τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Δίκτυα ἐπιτρεπόμενα καὶ μή.— Ἡ ἁλιευτικὴ νομοθεσία διακρίνει τὰ δίκτυα εἰς δύο κατηγορίας, εἰς *ὠφέλιμα* καὶ *βλαπτικά*, ἢ εἰς εἴδη δικτύων, ὧν ἡ χρῆσις ἐπιτρέπεται, καὶ εἰς εἴδη ὧν ἡ χρῆσις εἶναι τελείως ἀπηγορευμένη.

Ἐπιβλαβὲς δίκτυον θεωρεῖται ἐκεῖνο ὅπερ ἁλιεύει μὲν ἰχθῦς καταλλήλους διὰ τὴν κατανάλωσιν, ἀλλὰ συλλαμβάνει ἢ καταστρέφει καὶ ἑτέρους, οἵτινες θὰ συνέφερεν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως νὰ μείνουν ἐν τῇ θαλάσσῃ. Ἡ ἁλιευτικὴ νομοθεσία ἀπαγορεύει ἐξ ὁλοκλήρου τὴν χρῆσιν δικτύου συρομένου ἐπὶ τοῦ πυθμένος *(συρτή)*, τὸ ὁποῖον φέρει διάφορα βάρη ἤτοι ἁλυσίδας, σφαίρας σιδηρᾶς, πέτρας, καὶ τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν διαδρομήν του εἰς τὰ βάθη καταστρέφει πλείστους ζωϊκοὺς ὀργανισμούς. Τὰ δίκτυα τῆς κατηγορίας τῶν συρτῶν δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐπιβλαβῆ. Τὰ *δίκτυα τῆς ρίψεως*, ἤτοι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ρίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν διὰ τῆς χειρὸς καὶ ἀνασύρονται μετά τι χρονικὸν διάστημα, εἶναι τὰ ἐνδεδειγμένα πρὸς ἁλιείαν εἰς παράκτια καὶ παραποτάμια μέρη. Τῆς τελευταίας ταύτης κατηγορίας ὑπάρχουν δύο εἴδη δικτύων: τὸ *πεζόβολον* (μπεζόβολος) καὶ τὸ *τετραγωνικὸν δίκτυον*.

Τὸ πεζόβολον εἶναι μέγα κυκλικὸν δίκτυον τὸ ὁποῖον ρίπτουσιν ὑψηλὰ ἐν τῷ ἀέρι καὶ ὅπερ καταπῖπτον ἐπὶ τῆς θαλάσσης αἰχμαλωτίζει τοὺς ἰχθῦς, ἀκριβῶς ὅπως τὰ ἁρπακτικὰ πτηνὰ ἐπιπίπτουσι κατὰ τῶν θυμάτων των. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ δικτύου εἶναι γνωστότατον ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων (ὁ Ὀππιανὸς τὸ ἀναφέρει εἰς τὰ ἁλιευτικὰ ποιήματά του). Ἄλλοτε ἡ διὰ τοῦ πεζοβόλου ἁλιεία ἦτο ἐν μεγάλῃ χρήσει, κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη ἔχει ἀπαγορευθῆ.

Τὸ πεζόβολον κατασκευάζεται ἐκ διαφόρων νημάτων, λίνου, καννάβεως, βάμβακος ἢ μετάξης. Τὸ ἐκ λίνου νῆμα εἶναι στερεώτατον καὶ διασχίζει εὐκόλως τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ σήπεται ταχέως παρὰ τὰ προφυλακτικὰ μέτρα ἅτινα λαμβάνουσιν ἐμβαπτίζοντες τοῦτο εἰς διαφόρους οὐσίας, καθιστῶσας τοῦτο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀδιάβροχον. Ἐξ ἄλλου ἡ τιμὴ τοῦ ἐκ λίνου νήματος εἶναι ὑψηλή, καὶ διὰ τοῦτο δὲν προτιμῶνται τὰ ἐκ τούτου δίκτυα παρ᾽ ὅλον ὅτι εἶναι ὡραιότατα, λεπτότατα καὶ ἁπαλά, μεταξώδη κατὰ τὴν ἁφήν. Οἱ ἁλιεῖς μεταχειρίζονται σήμερον κατὰ προτίμησιν τὸ ἐκ καννάβεως νῆμα, διὰ τὴν μικρὰν τιμήν του, ἂν καὶ εἶναι κατὰ πολὺ χονδρότερον καὶ ἀνομοιομερὲς κατὰ τὴν στρέψιν. Ἀντέχει περισσότερον εἰς τὴν σῆψιν, ἀλλὰ λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτοῦ πυκνότητος βαρύνει πολὺ τὰ δίκτυα.

Ἀπό τινων ἐτῶν ἡ βιομηχανία κατεσκεύασε δίκτυα ἐκ βάμβακος παρεσκευασμένα κατὰ τρόπον, ὅπως μὴ κατὰ τὴν ρίψιν ἀναδιπλοῦνται ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ὕδατος. Προτιμῶνται δὲ ταῦτα παρὰ πολλῶν, διότι εἶναι ἐλαφρότατα, ἀρκετὰ ἀνθεκτικὰ καὶ διατηροῦνται ἀναλλοίωτα εἰς τὸ ὕδωρ περισσότερον χρονικὸν διάστημα ἢ τὰ προηγούμενα. Τὰ οὕτω παρασκευαζόμενα δίκτυα ἔχουσι μεταξώδη ὄψιν καὶ εἶναι γνωστὰ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα «*ἀτλαζωτά*».

Πεζόβολα ἐκ μετάξης σπανίως κατασκευάζονται, διότι εἶναι ἀκριβώτατα καὶ διατηροῦσι πάντοτε λιπώδη ἐπιφάνειαν, ἥτις ἐμποδίζει ταῦτα νὰ βρέχωνται ἀμέσως κατὰ τὴν εἴσοδόν των εἰς τὸ ὕδωρ.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὴν Ἰαπωνίαν κατεσκεύασαν δίκτυα ἐκ λεπτοτάτης οὐσίας ὁμοίας πρὸς τὰς *φλωρεντινὰς τρίχας* (βλ. *ἀνωτέρω ἁλιευτικὰ ὄργανα*), τὰ ὁποῖα διακρίνονται ἐκ τοῦ ὅτι εἶναι ἐλαφρότατα, περιωρισμένα κατ᾽ ὄγκον καὶ διαβρέχονται δυσκολώτερον τῶν ἐξ ἄλλων ὑλῶν κατεσκευασμένων.

Οἱ ἁλιεῖς, ὅπως διατηρήσωσιν ἐπὶ πολὺν χρόνον τὰ δίκτυά των καὶ ὅπως μὴ φθείρωνται ταῦτα ἐκ τοῦ θαλασσίου ὕδατος, τὰ ἐμβαπτίζουσι συχνὰ εἰς διαφόρους προφυλακτικὰς οὐσίας, ὧν αἱ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶναι τὸ ἀφέψημα δρυοφλοιοῦ καὶ ὁ θειοῦχος χαλκός. Τοῦ θειούχου χαλκοῦ γίνεται διάλυσις ἀναλόγως τοῦ μήκους τῶν δικτύων ἀπὸ 5—15 τοῖς ἑκατόν. Τὸ ἀφέψημα τοῦ δρυοφλοιοῦ δίδει εἰς τὰ δίκτυα ὑπέρυθρον χρωματισμόν, ἐνῷ ὁ θειοῦχος χαλκὸς ὑποπράσινον.

Τὸ σχῆμα τοῦ πεζοβόλου πρέπει νὰ εἶναι τελείως κυκλικόν, ὅταν ἁπλοῦται ἐπὶ τῆς γῆς· τοῦτο συμβαίνει ὅταν τὸ δίκτυον ἔχει ἐπεξεργασθῆ κανονικῶς. Αἱ διαστάσεις του εἶναι διάφοροι· τὸ μῆκός του πάντοτε μετρεῖται εἰς πόδας ἐκ τοῦ κέντρου πρὸς τὴν περιφέρειαν. Τὰ μικρότερα πεζόβολα ἔχουσι μῆκος 5—6 ποδῶν καὶ δὲν χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ἁλιέων, οἵτινες χρησιμοποιοῦν πεζόβολα μήκους ἀπὸ 10—13 ποδῶν. Ἄρα ἡπλωμένον πεζόβολον, κανονικοῦ μήκους, καταλαμβάνει χῶρον 20—24 τετραγωνικῶν μέτρων. Τὸ βάρος ποικίλλει ἀναλόγως τῶν διαστάσεων, ἀλλ᾽ οὐχὶ κατὰ μαθηματικὴν ἀναλογίαν· λ. χ. ἐλαχίστη διαφορὰ βάρους ὑπάρχει μεταξὺ πεζοβόλου 10 καὶ 13 μέτρων. Τὸ βάρος ἐπίσης ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ νήματος, ἐξ οὗ εἶναι κατεσκευασμένον τὸ πεζόβολον καὶ ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν βαρῶν ἅτινα φέρει.

Διάφορα εἴδη πεζοβόλων.—Ἀναλόγως τῆς ὑφάνσεως τοῦ δικτυωτοῦ διακρίνομεν τρία εἴδη πεζοβόλων, τὸ *ἁπλοῦν*, τὸ μετὰ *σάκκου* καὶ τὸ *μετὰ κρίκων πεζόβολον*· τοῦ τελευταίου τούτου γίνεται σπανίως χρῆσις καὶ κυρίως ὅταν ἡ ἁλιεία διενεργεῖται εἰς διώρυγας.

Ἁπλοῦν πεζόβολον. Τοῦτο ἔχει ἰσομεγέθεις τὰς ὀπὰς τοῦ δικτυωτοῦ. Εἰς τὸ κέντρον προσδένεται στερεὸν σχοινίον, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὅπως ἀνασύρηται. Ὁ γῦρος φέρει ἐρραμμένον σχοινίον ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσάπτουσιν ἢ μολύβδινα σφαιρίδια ἢ μικροὺς κυλίνδρους ἐκ τοῦ ἰδίου μετάλ-

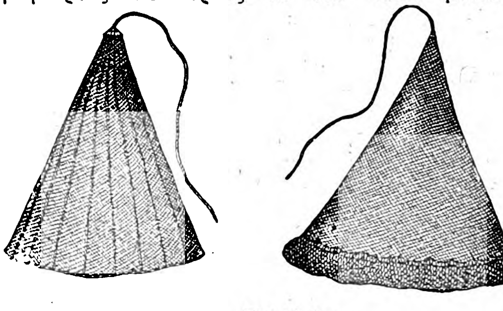

27.—*Πεζόβολον.*

(ἁπλοῦν) (μετὰ σάκκου)

λου κατεσκευασμένους. Τοῦ ἐν λόγῳ πεζοβόλου ἐλαχίστη χρῆσις γίνεται σήμερον.

Πεζόβολον μετὰ σάκκου. Διαφέρει τοῦ προηγουμένου ἐκ τῆς θέσεως τῶν βαρῶν, ἅτινα προσάπτονται ἐσωτερικῶς τοῦ γύρου τοῦ δικτυωτοῦ διὰ λεπτῶν στερεῶν νηματίων, ἅτινα οἱ ἁλιεῖς καλοῦσι «μάνες», καὶ εἶναι βραχύτερα τῶν χειλέων τῶν ἄκρων τοῦ δικτυωτοῦ. Τὸ δικτυωτὸν κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ μέρος σχηματίζει σάκκον, ἐντὸς δὲ τούτου συλλαμβάνεται καὶ ὁ ἰχθύς, ὅστις προσπαθεῖ νὰ ὑπεκφύγῃ.

Πεζόβολον μετὰ κρίκων. Τὸ κέντρον τοῦ δικτύου εἶναι ἐφωδιασμένον διὰ κρίκου ἐντὸς τοῦ ὁποίου διαπερῶνται ἀρκετὰ σχοινία ἅτινα προσδένονται ἐκ τῶν βαρῶν τοῦ γύρου. Πάντα τὰ σχοινία ταῦτα συνενοῦνται εἰς ἓν ὅπερ τελευτᾷ εἰς μολυβδίνην σφαῖραν τὴν ὁποίαν ὁ ἁλιεὺς κρατεῖ διὰ τοῦ στόματός του. Ὅταν ριφθῇ τὸ δίκτυον, τὰ σχοινία τραβῶσι τὰ ἄκρα του, ἅτινα στρέφονται πρὸς τὰ κάτω καὶ κλείουσιν ἀκριβῶς ὅπως ὁ σάκκος. Τὰ πεζόβολα τοῦ εἴδους τούτου εἶναι πάντοτε μικρῶν διαστάσεων, 6 περίπου ποδῶν, καὶ χρησιμεύουσι κυρίως διὰ τὴν ἁλιείαν ἰχθύων τῆς ἐπιφανείας.

Περιορισμοὶ εἰς τὴν διὰ πεζοβόλου ἁλιείαν.— Ἐφ᾽ ὅσον ἐπιτρέπεται ἡ διὰ πεζοβόλου ἁλιεία, εἶναι ἐπάναγκες νὰ τηρῶνται περιορισμοί τινες ἀναφορικῶς πρὸς τὸ διαμέτρημα τῶν ὀπῶν τοῦ δικτυωτοῦ, αἵτινες ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς νὰ εἶναι μικροῦ διαμετρήματος, διότι τότε αἰχμαλωτίζονται καὶ μικρότατοι ἔτι ἰχθύες καὶ ἀνεπανόρθωτος καταστροφὴ προσγίνεται καὶ εἰς τὴν ἰχθυοπαραγωγὴν καὶ εἰς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Αἱ ὀπαὶ τοῦ διὰ πεζοβόλου χρησιμοποιουμένου δικτυωτοῦ δὲν πρέπει νὰ εἶναι μικρότεραι τῶν 27 χιλιοστομέτρων. Διὰ ὡρισμένα μέρη καὶ δι᾽ ὡρισμένας ἐποχὰς δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ δικτυωτὸν μὲ ὀπὰς μέχρι 10 χιλιοστομέτρων.

Τρόπος ἁλιείας διὰ πεζοβόλου.—Ἡ χρῆσις τοῦ πεζοβόλου πρὸς ἁλιείαν προϋποθέτει μυϊκὴν ἰσχὺν τοῦ ἁλιέως, ταχύτητα καὶ μεγάλην ἐπιδεξιότητα. Τὸ κανονικὸν βάρος τοῦ πεζοβόλου ἀνέρχεται περίπου εἰς 8—10 ὀκάδας. Τὸ δίκτυον τοῦτο ρίπτει πρὸ αὐτοῦ ὁ ἁλιεὺς δίδων τοιαύτην στροφὴν εἰς τοῦτο, ὥστε νὰ ἐκταθῇ ὁριζοντίως καὶ νὰ πέσῃ καθέτως ἐπὶ τοῦ ὕδατος. Ἡ πρώτη κίνησις δὲν φαίνεται καὶ πολὺ κουραστική, ἀλλ᾽ ὅταν ὁ ἁλιεὺς τὴν κίνησιν ταύτην ἐπαναλαμβάνῃ 25—30 φορὰς καθ᾽ ἑκάστην, τὴν ἑπομένην δὲν δύναται νὰ ἐργασθῇ ἐὰν αἱ μυϊκαί του δυνάμεις δὲν εἶναι ἰσχυρόταται.

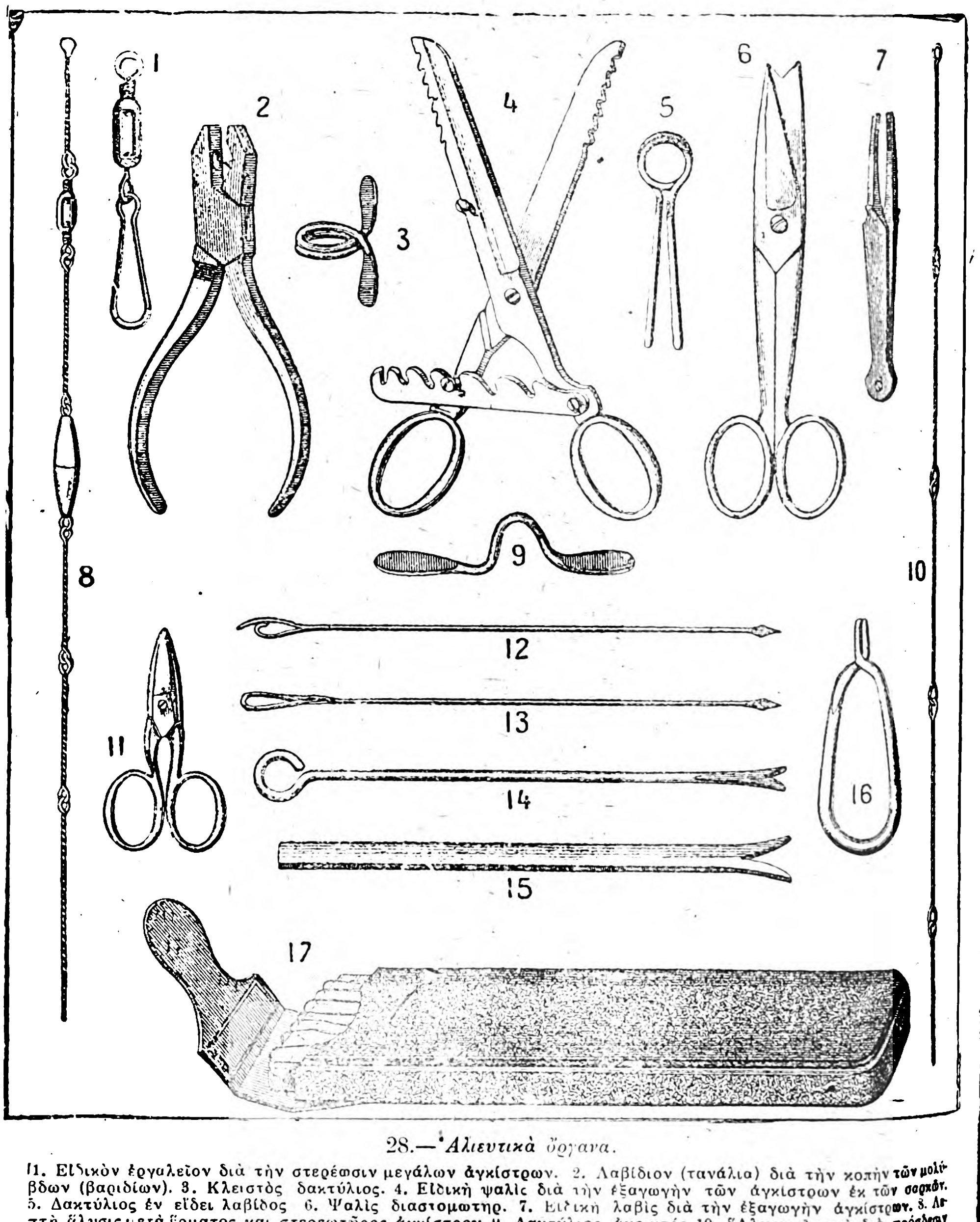

28.—*Ἁλιευτικὰ ὄργανα.*

[1. Εἰδικὸν ἐργαλεῖον διὰ τὴν στερέωσιν μεγάλων ἀγκίστρων. 2. Λαβίδιον (τανάλια) διὰ τὴν κοπὴν τῶν μολύβδων (βαριδίων). 3. Κλειστὸς δακτύλιος. 4. Εἰδικὴ ψαλὶς διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἀγκίστρων ἐκ τῶν σαρκῶν. 5. Δακτύλιος ἐν εἴδει λαβίδος 6. Ψαλὶς διαστομωτήρ. 7. Εἰδικὴ λαβὶς διὰ τὴν ἐξαγωγὴν ἀγκίστρων. 8. Λεπτὴ ἅλυσις μετὰ ἕρματος καὶ στερεωτῆρος ἀγκίστρου. 9. Δακτύλιος ἀνοικτός. 10. Ἅλυσις λεπτὴ διὰ πρόσδεσιν ἀγκίστρων εἰς τὸ κατώτατον μέρος τῆς ὁρμιᾶς. 11, Ψαλίδιον ἐξ ὀρειχάλκου. 12,13. Βελόναι διὰ δολώματα. 14. Διαστομωτὴρ σιδηροῦς. 15. Διαστομωτὴρ ἐκ μολύβδου. 16. Λαβὶς διὰ τὰς μυίας. 17. Δερματίνη θήκη διὰ τὴν τοποθέτησιν διαφόρων ἐπιπλωτήρων.]

Digitized by Google

Ἡ πρώτη φροντὶς τὴν ὁποίαν λαμβάνει ὁ ἐξ ἐπαγγέλματος ἁλιεὺς εἶναι νὰ περιβληθῇ πρὸ τῆς ἐκτοξεύσεως τοῦ πεζοβόλου ἀδιάβροχον ἔνδυμα, διότι ἄλλως κινδυνεύει νὰ ἐκτεθῇ εἰς ἀκούσιον λουτρὸν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν. Διὰ τὴν τοιαύτην ἁλιείαν ὑπάρχουσιν εἰδικὰ ἐνδύματα ἐκ καουτσοὺκ ἢ ἀδιαβρόχου ὑφάσματος, τὰ ὁποῖα δὲν φέρουσιν οὐδὲν κομβίον ὥστε νὰ περιπλακῇ εἰς τοῦτο τὸ πεζόβολον.

Τὸ πεζόβολον ρίπτεται ἢ ἐκ τῆς ξηρᾶς ἢ ἐκ πλοιαρίου. Ἡ πρώτη μέθοδος εἶναι ἡ καλυτέρα, διότι ὁ ἁλιεὺς δὲν ταλαντεύεται καὶ δύναται νὰ ἐκτελῇ τὴν ρῖψιν ἐπιτυχέστερον.

Προτοῦ ρίψῃ τὸ πεζόβολον ὁ ἁλιεὺς πρέπει νὰ γνωρίζῃ κατὰ προσέγγισιν τὸ βάθος τοῦ ὕδατος καὶ τὴν σύστασιν τοῦ βυθοῦ. Ἐὰν ὁ βυθὸς εἶναι ὁμοιογενής, ἡ ἁλιεία ἐπιτυγχάνει τελείως, ἀλλ' ἐὰν ὁ βυθὸς εἶναι ἀνομοιομερής, ὁ ἰχθὺς δυνατὸν νὰ ὀλισθήσῃ εἰς τὰ ἄκρα τοῦ δικτύου καὶ νὰ ὑπεκφύγῃ. Ἐὰν ὁ βυθὸς εἶναι πετρώδης, πιθανὸν τὸ δίκτυον νὰ περιπλεχθῇ, ὁπότε εἶναι κοπιῶδες νὰ τὸ ἀνασύρῃ τις, ἡμικατεστραμμένον συνήθως. Παραλλήλως πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς συστάσεως τοῦ βυθοῦ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ γνωρίζωμεν καὶ τὸ βάθος περίπου τοῦ μέρους εἰς τὸ ὁποῖον ἁλιεύομεν. Ὅσον ὀλιγώτερον βάθος ἔχει ὁ βυθός, τόσον εὐκολώτερον καὶ ἐπιτυχέστερον συλλαμβάνονται οἱ ἰχθύες. Τὸ καταλληλότερον βάθος εἶναι τὸ μὴ ὑπερβαῖνον τὰ 2—3 μέτρα, διότι τότε προτοῦ προφθάσῃ νὰ διαφύγῃ ὁ ἰχθὺς τὸν καλύπτει τὸ δίκτυον. Διὰ τὸν πεπειραμένον ἁλιέα ἀπαγορεύεται ἡ ἁλιεία εἰς βάθος μεγαλύτερον τῶν 4 μέτρων. Τοῦτο δὲ διότι, ὅταν ριφθῇ τὸ δίκτυον, διανοίγεται τελείως καὶ παρουσιάζει ὅλην του τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλ' ἅμα ὡς πέσῃ εἰς τὸ ὕδωρ ἐνεργοῦσι δύο ἀνόμοιαι ἀντιστάσεις: τὸ βάρος τοῦ δικτύου ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸ βάρος τῶν βαριδίων ἀφ' ἑτέρου· ἡ ἀντίστασις τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ ἐπὶ τοῦ δικτύου τὸ ὕδωρ ἀναγκάζει τὸ κέντρον νὰ βυθίζεται ἀργότερον ἀπὸ τὰ ἄκρα, ὁπότε τὸ πεζόβολον κλείει ἤδη εὐθὺς ἅμα τῇ πτώσει του, ὅσῳ δὲ εἶναι μεγαλύτερον τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ, τόσῳ τὸ δίκτυον ἀργεῖ νὰ κατέλθῃ, καὶ ὅταν φθάσῃ εἰς τὸν πυθμένα θὰ εἶναι ἤδη κλειστόν. Τὸ τοιοῦτον συμβαίνει ἐὰν τὸ βάθος ὑπερβαίνει τὰ 4 μέτρα.

Ἡ ἁλιεία αὕτη ἐπιτυγχάνει περισσότερον εἰς ἐλαφρῶς ταραχώδη ὕδατα ἢ εἰς τελείως ἀκίνητα καὶ διαυγῆ καὶ δέον νὰ γίνηται τὴν πρωΐαν πρὸ τῆς 9ης ὥρας καὶ μετὰ μεσημβρίαν μετὰ τὴν 4ην.

Προτιμοτέρα εἶναι ἡ διὰ πεζοβόλου ἁλιεία εἰς μέρη εἰς τὰ ὁποῖα προηγουμένως ἔτερος ἁλιεὺς ἔρριψεν δελέατα, ἐπίσης παρὰ τὰς ἐξόδους τῶν υπονόμων, διότι οἱ ἰχθύες συναθροίζονται εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο πρὸς εὕρεσιν τροφῆς.

Χειρισμὸς τοῦ πεζοβόλου.— Τὸ δίκτυον κρατεῖται ἐκ τοῦ σχοινίου, ὅπερ εὑρίσκεται παρὰ τὸ ἄκρον *(κωλάθρα)* τοῦ πεζοβόλου, καὶ τὸ ὁποῖον ὁ ἁλιεύς, ἀφοῦ τὸ περιστρέψῃ δύο ἢ τρεῖς φοράς, τὸ στερεώνει καλῶς ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ καρποῦ τῆς χειρός· εἶτα ἀναδιπλώνει δύο ἢ τρεῖς φορὰς ὁλόκληρον τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ πεζοβόλου, ὅπερ εἶναι ἀρκετὰ λεπτόν, καὶ τὸ κρατεῖ οὕτω ἀναδιπλωμένον διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, εἰς τρόπον ὥστε τὸ μεταξὺ τῆς χειρός του καὶ τοῦ κάτω μέρους τοῦ δικτύου διάστημα νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ εἰς μῆκος τὰ 60—70 ἑκ. τοῦ μέτρου. Κατόπιν διὰ τῆς ἑτέρας χειρὸς διευθετεῖ τὸ ἐπίλοιπον τμῆμα τοῦ πεζοβόλου καὶ τὸ τοποθετεῖ τοιουτοτρόπως, ὥστε αἱ πτυχαί του νὰ διαχωρίζωνται τελείως ἡ μία τῆς ἄλλης καὶ νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν ὁμοιόμορφοι. Ἀφοῦ τελειώσῃ ἡ προπαρασκευαστικὴ αὕτη ἐργασία, κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸ τέταρτον περίπου τοῦ ὅλου μήκους τοῦ πεζοβόλου καὶ τὸ ἐξαπλώνει ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ του βραχίονος, ὅπου εὑρίσκεται στερεωμένον καὶ τὸ σχοινίον τοῦ δικτύου. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ρίψεως, ὁ ἁλιεὺς ἀνοίγει τοὺς πόδας του καὶ στερεώνει ὁλόκληρον τὸ βάρος τοῦ σώματός του ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός, τὸν ὁποῖον καὶ προβάλλει πρὸς τὰ ἐμπρός. Εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμά του δίδει κλίσιν πρὸς τὰ πρόσω, προσπαθῶν πάντοτε νὰ μὴ προεξέχῃ ἡ κοιλία του καὶ μετὰ τοῦτο διὰ τῆς ἐλευθέρας δεξιᾶς χειρὸς λαμβάνει ἐκ τοῦ ἄκρου τὸ πεζόβολον, τὸ περιστρέφει καὶ τὸ ρίπτει ὅσον τὸ δυνατὸν μακρύτερον. Τὸ πεζόβολον, πίπτον βαθμηδὸν ἐπὶ τοῦ ὕδατος, κατ' ἀρχὰς ἐξαπλοῦται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ εἶτα βυθίζεται τόσῳ ταχύτερον ὅσῳ εἶναι μικροτέρα ἡ ἐπιφερομένη ὑπὸ τῶν βρόχων τοῦ δικτύου ἀντίστασις. Τὰ πεζόβολα τὰ ἔχοντα μεγάλου διαμετρήματος βρόχους βυθίζονται ταχύτερον εἰς τὸν πυθμένα. Ὁ θόρυβος τὸν ὁποῖον προξενεῖ τὸ ριπτόμενον εἰς τὸ ὕδωρ πεζόβολον ταράσσει τοὺς ἐν τῷ ὕδατι ἰχθῦς, οἵτινες προσπαθοῦσι νὰ διασωθῶσιν τρεπόμενοι πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις· δι' αὐτὸν δὲ ἀκριβῶς τὸν λόγον χρειάζεται μεγίστη ταχύτης καὶ ἐπιτηδειότης εἰς τὸ ρῖψιμον τοῦ πεζοβόλου, διότι μόνον τότε οἱ ἰχθύες δὲν προφθάνουν νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς καὶ αἰχμαλωτίζονται, ἰδίως οἱ μικροί, διότι οἱ μεγάλοι νήχονται ταχύτερον καὶ διασώζονται.

Ὁ ἁλιεὺς καθ' ἣν στιγμὴν ρίπτει τὸ πεζόβολον πρέπει νὰ κρατῇ στερεῶς τὸ σχοινίον διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός του. Ἀφοῦ πέσῃ τὸ δίκτυον εἰς τὸν βυθὸν σύρει ἀργὰ τὸ σχοινίον μέχρις ὅτου τὸ ἀνώτερον ἄκρον τοῦ δικτύου πλησιάσῃ πρὸς τὴν χεῖρά του, εἶτα ἀνασύρει ὁλόκληρον τὸ πεζόβολον διευθύνων τοῦτο ἐναλλὰξ δεξιὰ καὶ ἀριστερά, οὕτως ὥστε νὰ ἀνέλθῃ ἀναδιπλωμένον, διότι μόνον τότε δὲν διαφεύγουσιν οἱ αἰχμαλωτισθέντες ἰχθύες.

Ἡ διὰ πεζοβόλου ἁλιεία τότε εἶναι καρποφόρος, ὅταν ὁ ἁλιεὺς γνωρίζῃ καλῶς τὸ βάθος τοῦ μέρους εἰς τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἁλιεύσῃ, τὴν σύστασιν τοῦ βυθοῦ καὶ τὸ εἶδος τῶν ἰχθύων οἵτινες συχνάζουσιν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Παραλλήλως δὲ πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἡ ἐπιτυχία ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς ταχύτητος καὶ ἐπιτηδειότητος τοῦ ἁλιέως.

Ἕτερα εἴδη δικτύων. — *α' Εἰδικὸν δίκτυον διὰ τὴν ἁλιείαν εἰς ποταμούς.* Τὸ δίκτυον τοῦτο ἔχει σχῆμα σάκκου, τοῦ ὁποίου τὸ ἄνοιγμα ράπτεται ἐπὶ ἡμικυκλικῆς ξυλίνης στεφάνης, ἐπὶ τῆς ὁποίας στερεοῦται ξύλινος κοντὸς δι' οὗ κρατοῦμεν καὶ χειριζόμεθα τὸ ὄργανον. Προσέτι ὑπάρχουσι καὶ τοιαῦτα δίκτυα ἄνευ κοντοῦ. Τὸ ὄργανον τοῦτο τὸ μεταχειρίζονται διὰ τὴν ἁλιείαν εἰς τοὺς ποταμούς, τῶν ὁποίων ὁ πυθμὴν εἶναι πετρώδης ἢ καλύπτεται ὑπὸ πυκνῆς ὑδροβίου φυτείας. Τὸ δίκτυον ἐμβαπτίζεται πλαγίως εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἀνακινεῖται πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις· οἱ ἰχθύες θορυβούμενοι προσπαθοῦσι νὰ διαφύγωσιν ὁπότε πίπτουσιν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ συλλαμβάνονται.

β' Ἀβακοειδὲς δίκτυον. Τοῦτο φέρει στενοτάτους βρόχους σχήματος τετραγώνου. Τὸ δίκτυον τοῦτο εἰς τὰ ἐλεύθερα ἄκρα του περιβάλλεται ὑπὸ σχοινίου, ὥστε νὰ μὴ καταστρέφηται εὐκόλως. Αἱ τέσσαρες γωνίαι τοῦ σχηματιζομένου τετραγώνου προσδένονται διὰ σύρματος ἐπὶ ἰσαρίθμων κεκαμμένων ξύλων, ἅτινα σχηματίζουσι σταυρὸν καὶ συνδέονται πάντα κατὰ τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεώς των εἰς μακρὸν κοντὸν (κεφαλὴ τοῦ δικτύου). Τὸ ὅλον δίκτυον ἔχει ἀρκετὸν βάθος ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ διαφύγωσιν οἱ συλλαμβανόμενοι ἰχθύες. Καὶ τοῦ ἀβακοειδοῦς δικτύου γίνεται χρῆσις κατὰ τὴν ἁλιείαν εἰς τοὺς ποταμούς.

γ' Τετραγωνικὸν δίκτυον. Εἶναι παρόμοιον σχεδὸν πρὸς τὸ προηγούμενον, ἀλλ' ἀνοικτότερον κατὰ τὰ ἄκρα του καὶ μικροτέρων διαστάσεων. Κυρίως τὸ μεταχειρίζονται εἰς ἀβαθῆ ὕδατα.

δ') Γρῖπος δι' ἁλιείαν εἰς γλυκέα ὕδατα. Οὗτος διαφέρει οὐσιωδῶς τοῦ γρίπου τοῦ ὁποίου γίνεται χρῆσις εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ γρῖπος τῶν ποταμῶν ἢ τῶν διωρύγων ἀποτελεῖται ἐκ δύο ὀρθογωνίων δικτύων, ἐν εἴδει πτερυγίων, τῶν ὁποίων τὸ ὕψος εἶναι διάφορον, ἀναλόγως τοῦ βάθους τοῦ ὕδατος. Τὰ δύο μεμονωμένα ὀρθογώνια δίκτυα ἑνοῦνται κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον των μετὰ κωνοειδοῦς δικτύου, τὸ ὁποῖον φέρει βρόχους διαμετρήματος μικροτέρου ἀπὸ τοὺς τῶν πτερύγων, αἵτινες πρὸς τὰ κατώτερα ἄκρα των καὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος φέρουσιν ἕρματα (βαρίδια), ἐνῷ ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἀντίστοιχα ἄνω ἄκρα φέρουσιν ἐπιπλωτῆρας ἐκ τετραγωνικῶν φελλῶν. Εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τῶν πτερυγίων ὑπάρχουσι βρόχοι ἐκ τῶν ὁποίων προσδένονται τὰ σχοινία, δι' ὧν ἀνασύρεται τὸ δίκτυον εἰς τὴν ξηράν. Τὰ σχοινία ταῦτα διήκουσι καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν πτερύγων ἐρραμμένα καλῶς ἐπὶ τοῦ ἄκρου των καὶ φθάνουσι μέχρι τοῦ σάκκου. Οἱ ἰχθύες, περιοριζόμενοι ὑπὸ τῶν δύο πτερύγων τοῦ γρίπου, διὰ νὰ ἀποφύγωσι τὴν σύλληψιν διευθύνονται πρὸς τὸ στόμιον τοῦ σάκκου ὅπου καὶ συλλαμβάνονται.

ε') Σαγήνη. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἀλλεπαλλήλων δικτυωτῶν ἐπιστρωμάτων. Οἱ βρόχοι τῶν δύο ἐξωτερικῶν ἐπιστρωμάτων φέρουσι μεγαλυτέρας ὀπὰς ἀπὸ τοὺς βρόχους τοῦ μεσαίου δικτυωτοῦ ἐπιστρώματος, τῶν ὁποίων ἡ διάμετρος εἶναι περίπου 27 χιλιοστόμετρα. Οἱ βρόχοι τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιστρωμάτων πρέπει νὰ εἶναι μεγάλοι, διὰ νὰ διευκολύνωσι τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς μεγάλους, σχετικῶς, ἰχθῦς, οἵτινες ἀφοῦ διαπεράσωσι τὰ ἐξωτερικὰ δίκτυα προσκρούουσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τὸ φέρον μικροτάτους βρόχους καὶ συλλαμβάνονται. Τὰ τρία δικτυωτὰ ἐπιστρώματα στερεοῦνται καταλλήλως ἐπὶ χονδροῦ σχοινίου καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε, ἐνῷ πάντα εὑρίσκονται εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον, τὰ ἐξωτερικὰ ἐπιστρώματα εἶναι τεταμένα καὶ τὸ ἐσωτερικὸν ἀρκετὰ ἐλεύθερον ὥστε νὰ ἐπιπλέῃ. Εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἐπιστρωμάτων καὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος ὑπάρχουσι, κατ' ἴσα διαστήματα, ἐπιπλωτῆρες ἐκ φελλοῦ, ἐνῷ ἀντιθέτως εἰς τὸ πρὸς τὸ ὕδωρ τμῆμά των προσδένονται ἕρματα. Ἀφοῦ τοποθετηθῇ εἰς τὸ κατάλληλον μέρος ἡ σαγήνη, οἱ ἁλιεῖς κτυποῦσι διὰ μακρῶν ξύλων τὸ ὕδωρ καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς διευθύνσεις καὶ προσπαθοῦσι νὰ ἐκδιώξωσι τοὺς ἰχθῦς πρὸς τὸ μέρος τοῦ δικτύου.

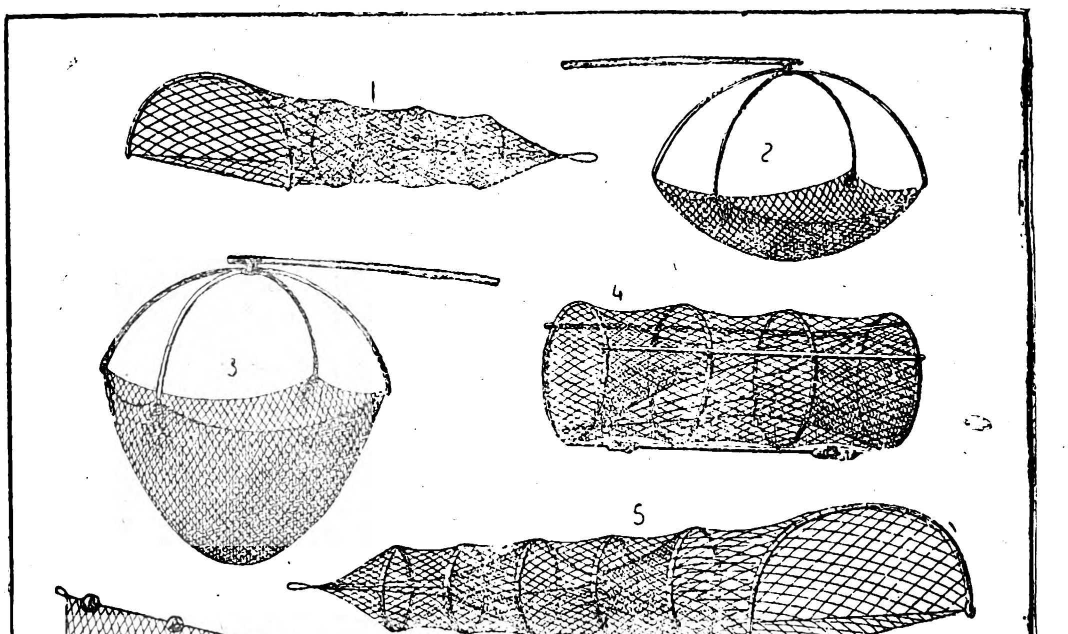

29.—*Διάφορα εἴδη δικτύων.*

[1. Εἶδος σαγήνης (ἁπλῆς). 2. Τετραγωνικὸν δίκτυον διὰ τὴν ἁλιείαν κωβιῶν. 3. Ἀβακοειδὲς δίκτυον διὰ τὴν ἁλιείαν μικρῶν ἰχθύων. 4. Κυλινδρικὸν δίκτυον διὰ τὴν ἁλιείαν εἰς ἰχθυοτροφεῖα. 5. Εἶδος σαγήνης (συνθέτου). 6. Εἶδος σαγήνης μετὰ πτερύγων, διὰ λιμένας, ποταμούς, ρύακας.]

Digitized by Google

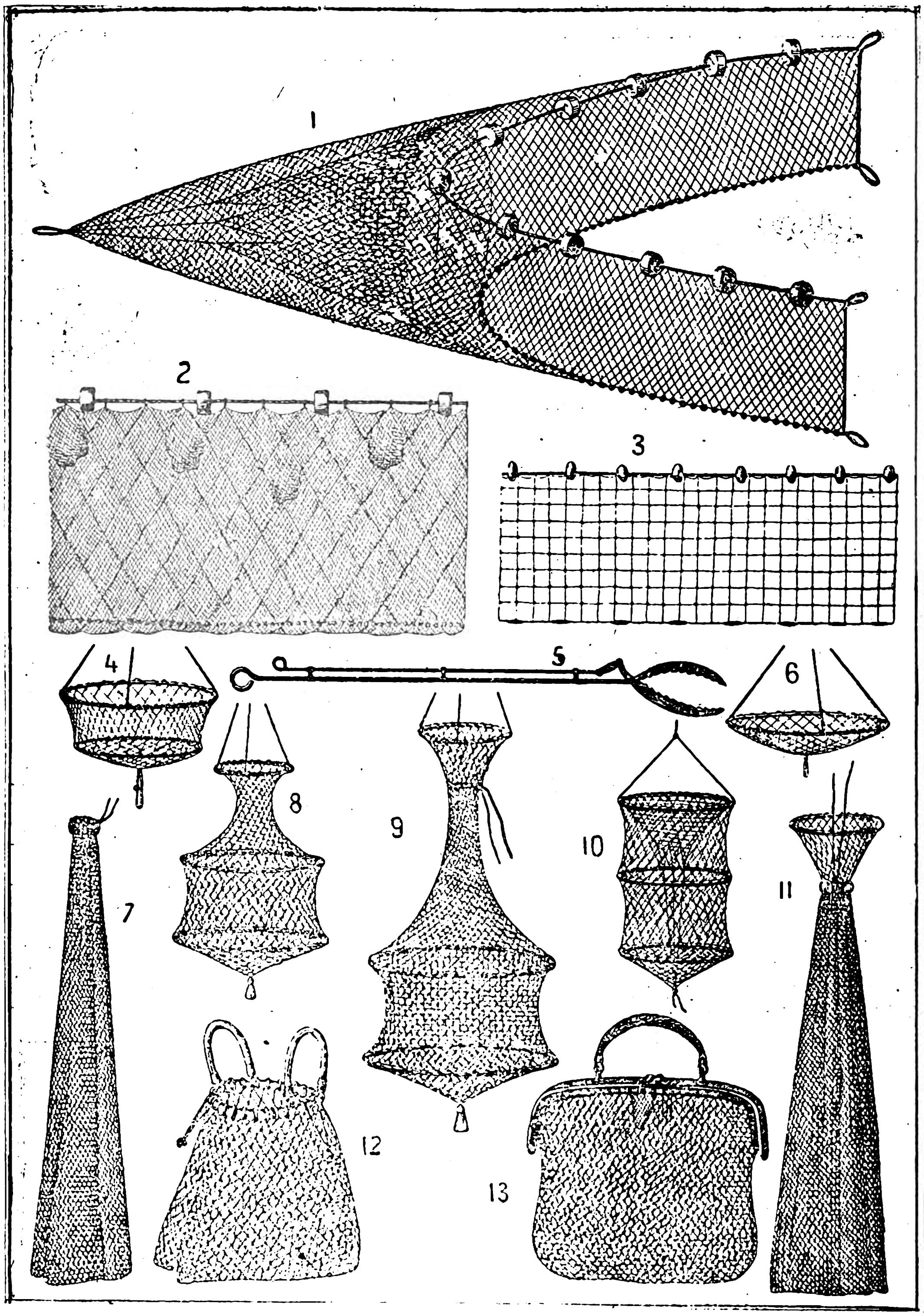

30.—*Διάφορα εἴδη δικτύων.*

1. Γρῖπος. 2. Σαγήνη. 3. Ἐλαφρὸν δίκτυον (ἀραχνοειδές). 4. Δικτυωτὸς ζυγὸς διὰ τὴν ἁλιείαν καρίδων. 5. Λαβὶς διὰ καρκίνους καὶ καρίδας. 6. Ἕτερον εἶδος δικτυωτοῦ ζυγοῦ διὰ καρίδας. 7. Σάκκος διὰ τὴν τοποθέτησιν ἰχθύων (ἁπλοῦς). 8. Ὅμοιος δικτυωτος. 9. Ἕτερον εἶδος σάκκου δικτυωτοῦ. 10. Κυλινδρικὸν δίκτυον διὰ καρίδας. 11, 12, 13. Διάφοροι σάκκοι διὰ τὰς προμηθείας τῶν ἁλιέων.

Διὰ τῆς σαγήνης συλλαμβάνονται καὶ πολλοὶ καὶ μεγάλου μεγέθους ἰχθύες.

στ') Ἐλαφρὰ δίκτυα (ἀραχνοειδῆ). Εἶναι ἐκ τοῦ εἴδους τῶν σταθερῶν ἢ μονίμων δικτύων καὶ τοποθετοῦνται λοξῶς ἐπὶ τοῦ ροῦ τοῦ ποταμοῦ ἢ τῆς λιμνοθαλάσσης. Τὸ μῆκος των εἶναι ἀρκετὸν καὶ ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ ἁλιευτικοῦ πεδίου. Τὸ ὕψος των κυμαίνεται μεταξὺ 80 ἑκατ. ἕως 1 μέτρου. Τὰ δίκτυα ταῦτα κατασκευάζονται ἐκ λεπτοτάτου ἀλλ' ἀνθεκτικοῦ, μεταξίνου συνήθως, νήματος. Τὰ ἄκρα των φέρουσιν ἐρραμμένον χονδρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σχοινίον, ἐκ τοῦ ὁποίου προσδένονται κατ' ἴσα διαστήματα, κατὰ μὲν τὸ ἄνω μέρος αὐτῶν, τὸ πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν, ἐπιπλωτῆρες ἐκ φελλοῦ, κατὰ δὲ τὸ κάτω, τὸ πρὸς τὸν βυθόν, ἕρματα ἐκ μολύβδου, οὕτως ὥστε νὰ μένῃ πάντοτε τὸ δίκτυον εἰς θέσιν κάθετον πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Οἱ βρόχοι τῶν δικτύων ἔχουσι διάμετρον 40—50 χιλιοστομέτρων. Τὸ δίκτυον τοποθετεῖται ἅμα τῇ δύσει τοῦ ἡλίου εἰς τὸ καθορισθὲν μέρος. Οἱ ἰχθύες οἵτινες κατὰ τὴν νύκτα ταξιδεύουν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους εἰς τὸ ἄλλο πρὸς εὕρεσιν τροφῆς προσκρούουσιν ἐπὶ τῶν λεπτῶν βρόχων τοῦ δικτύου καὶ συλλαμβάνονται ἐκ τοῦ ρύγχους.

ζ') Θυλακοειδὲς δίκτυον. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ δικτυωτοῦ σάκκου 10—12 μέτρων μήκους καὶ φέρει τόσον μέγα ἄνοιγμα πρὸς τὸ ἄνω μέρος, ὥστε δύναται νὰ καταλάβῃ πολλάκις ὁλόκληρον τὸ πλάτος μικρῶν ποταμῶν, ἰχθυοτροφείων ἢ ρεόντων ὑδάτων. Τὸ ἄνοιγμα τοῦ δικτύου τοποθετεῖται κατὰ τὴν φορὰν τῶν ὑδάτων, ὁπότε οἱ ἰχθύες, οἱ ὁποῖοι μεθ' ὁρμῆς παρασύρονται ὑπὸ τοῦ ρεύματος, ἐπιπίπτουσιν εἰς τὸν σάκκον καὶ ἐμπλέκονται εἰς τοὺς βρόχους του. Πολλάκις τόσον πολλοὶ ἰχθύες συναθροίζονται ἐντὸς τοῦ σάκκου, ὥστε ἀποθνήσκουν σχεδὸν ἀμέσως ἐκ τοῦ συνωστισμοῦ ὅπως προλάβωσι τὸ τοιοῦτον οἱ ἁλιεῖς, συνήθως διατρυπῶσι τὸ ἄκρον τοῦ σάκκου καὶ προσαρμόζουσιν εἰς τοῦτο ἕτερον εὐρύτερον καὶ συνήθως τετράγωνον δίκτυον, ὁπότε ὁ συνωστισμὸς τῶν ἰχθύων δὲν εἶναι τόσον ἐπικίνδυνος. Τὸ δεύτερον τοῦτο δίκτυον διευκολύνει ἐπίσης καὶ τὴν συνάθροισιν τῶν ἁλιευθέντων ἰχθύων, διότι μόλις πληρωθῇ ἀποσπᾶται, καὶ οἱ ἁλιευθέντες ἰχθύες μεταφέρονται ἐπὶ τῆς λέμβου, χωρὶς νὰ παρίσταται ἀνάγκη τῆς μεταφορᾶς ὁλοκλήρου τοῦ θυλακοειδοῦς δικτύου εἰς τὴν ἀκτήν, ἥτις καὶ χρονοτριβὴν ἀπαιτεῖ καὶ δὲν εἶναι εὐχερὴς λόγῳ τῶν μεγάλων του διαστάσεων.

η') Κυλινδρικὸν δίκτυον. Τοῦτο, κατὰ τὰ δύο ἄκρα του φέρει στόμια σχηματίζοντα εἶδος χωνίου, τοῦ ὁποίου τὸ πλατὺ ἄκρον εὑρίσκεται πρὸς τὰ ἔξω, τὸ δὲ στενὸν πρὸς τὰ ἔσω· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰσέρχονται ἐλευθέρως οἱ ἰχθύες, ἀλλὰ δὲν δύνανται εὐκόλως ἢ οὐδόλως νὰ ἐξέλθωσι. Τὸ ἐξωτερικὸν χεῖλος τοῦ στομίου συγκρατεῖται τεταμένον διὰ σιδηρᾶς ἢ ξυλίνης στεφάνης· ὁμοίας στεφάνας, δύο ἢ τρεῖς, φέρει καὶ τὸ κύριον δίκτυον, ὅπερ καὶ κατὰ μῆκος φέρει δύο ἕως τέσσαρας εὐθείας ράβδους, ὅπως μένῃ πάντοτε τεταμένον. Τὸ δίκτυον τοῦτο χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν εἰς ποταμοὺς ἢ λιμνοθαλάσσας ἁλιείαν, καὶ ὅπου τὰ ὕδατα δὲν εἶναι ὁρμητικά. Τὸ δίκτυον τοποθετεῖται μεταξὺ ὑδροβίων φυτῶν καὶ εἰς τὸ μέρος τῆς διόδου τῶν ἰχθύων (πέρασμα). Λίθοι ἢ ἕρματα ἐκ μολύβδου προσδενόμενα διὰ σχοινίων κρατοῦσι τοῦτο εἰς τὸν βυθόν. Συνήθως ἐντὸς τοῦ δικτύου ρίπτουσι διάφορα ὑδρόβια χόρτα καὶ ἰλὺν διὰ νὰ ἀπομιμηθῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον τὰς κρύπτας τῶν ἰχθύων καὶ νὰ αἰχμαλωτίζωσιν εὐκολώτερον τούτους. Τὰ ἄκρα τοῦ στομίου φέρουσι νήματα, δι' ὧν κατορθοῦται νὰ ἀνασύρηται τοῦτο εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὴν ἑπομένην τῆς τοποθετήσεώς του καὶ λίαν πρωΐ. Ὡς δέλεαρ τίθεται ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου λευκόν τι ἢ ἀπαστράπτον ἀντικείμενον, ὡς κελύφη ᾠῶν, κογχύλια κτλ. Οἱ ἰχθύες προσελκυόμενοι κατὰ τὴν νύκτα ἐκ τῆς λάμψεως, εἰσέρχονται εὐκολώτερον εἰς τὸν κύλινδρον καὶ συλλαμβάνονται. Οἱ βρόχοι τοῦ δικτύου τούτου εἶναι συνήθως ρομβοειδεῖς καὶ ἔχουσι διάμετρον ἀπὸ 10—27 χιλιοστομέτρων, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν ἰχθύων τοὺς ὁποίους πρόκειται νὰ ἁλιεύσωμεν. Ἡ διάμετρός του ποικίλλει μεταξὺ 30—70 ἑκ. τοῦ μέτρου, ἐπίσης καὶ τὸ μῆκός του. Τὸ ἐν λόγῳ δίκτυον κατασκευάζεται συνήθως ἐξ ὀρειχαλκίνου συρματοπλέγματος καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν κωβιῶν καὶ ἄλλων συγγενῶν πρὸς τούτους ἰχθύων.

θ') Ζυγός. Τὸ δίκτυον τοῦτο χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν καρίδων καὶ εἰς διαυγῆ ὕδατα ποταμῶν ἢ ρυάκων. Ἀποτελεῖται ἐκ σιδηρᾶς στεφάνης διαμέτρου 20-30 ἑκ. τοῦ μέτρου, πέριξ τῆς ὁποίας προσδένονται τρία νήματα (σπάγγοι), οἵτινες κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον των συνενοῦνται καὶ προσδένονται εἰς ἕτερον νῆμα, ὅπερ χρησιμεύει διὰ νὰ ἐμβαπτίζωμεν ἢ ἀνασύρωμεν τὸ δίκτυον ἐκ τοῦ ὕδατος· τὸ ὅλον ὄργανον ὁμοιάζει πρὸς ζυγὸν ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δικτύου καὶ περὶ τὸ κέντρον του φέρει ἕρμα ἐκ μολύβδου, ὅπερ χρησιμεύει, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅπως μὴ ἀνατρέπηται κατὰ τὴν καταβίβασιν ἢ ἀναβίβασιν τὸ δίκτυον, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅπως διατηρῇ τοῦτο εἰς ὁριζοντίαν θέσιν ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τοῦ ζυγοῦ καὶ περὶ τὸ κέντρον ὑπάρχουσι λεπτὰ νημάτια, ἐκ τῶν ὁποίων προσδένεται τὸ δόλωμα, συνιστάμενον συνήθως ἐξ ἐντοσθίων ὄρνιθος ἢ βατράχου, τὰ ὁποῖα ἐμβαπτίζονται πρότερον εἰς τερεβινθίνην, ὅπως προσελκύσωσι καλύτερον τὴν ὄσφρησιν τῶν καρίδων.

ι') Φιάλη (καράφα). Τὸ σκεῦος τοῦτο χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν κωβιῶν (γωβιῶν) καὶ τῶν βωπῶν (σαλπῶν). Ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλης φιάλης ἐκ λευκῆς ὑάλου, τῆς ὁποίας ὁ πυθμὴν φέρει κυκλικὴν ὀπήν. Τὸ σῶμα τῆς φιάλης εἶναι διάτρητον, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἰσέρχηται ἐλευθέρως τὸ ὕδωρ καὶ νὰ σχηματίζῃ ἐντὸς ἐλαφρὰν διακύμανσιν. Ὁ λαιμὸς φέρει σχοινίον διὰ τοῦ ὁποίου ἀνασύρεται ἢ βυθίζεται αὕτη εἰς τὸ ὕδωρ. Τὸ ἁλιευτικὸν τοῦτο σκεῦος χρησιμοποιεῖται συνήθως εἰς μὴ ὁρμητικὰς ροὰς ὑδάτων ὅπου ζῶσιν οἱ ἀνωτέρω ἰχθύες. Ρίπτεται πλαγίως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ρεύματος τῶν ὑδάτων τοποθετεῖται δὲ ἐντός, ὡς δέλεαρ, τεμάχιον ἄρτου ἢ βῶλοι κόπρου. Οἱ ἰχθύες εἰσερχόμενοι εἰς τὴν φιάλην δὲν δύνανται νὰ ἐξέλθωσιν· ὅταν εἰσέλθωσιν ἀρκετοί, ἀνασύρεται ἡ φιάλη καὶ ἐξάγονται δι' ἀφαιρέσεως τοῦ πώματος. Συνήθως τὰς φιάλας κατασκευάζουσιν ἐκ γαλβανισμένου σύρματος, ὁπότε δὲν διατρέχουν τὸν κίνδυνον νὰ θραυσθοῦν εὐκόλως αἱ ὑάλινοι τοιαῦται.

ΕΙΔΙΚΑΙ ΑΛΙΕΙΑΙ. *α') Ἁλιεία δι' ἰχθυοκέντρου.* —Τὸ ὄργανον τοῦτο εἶναι εἶδος κάμακος μὲ τρεῖς ὀδόντας καὶ χρησιμοποιεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν ἐγχέλεων εἰς τὰ τέλματα ἢ εἰς τὰ ἰχθυοτροφεῖα. Ἡ δι' ἰχθυοκέντρου ἁλιεία εἶναι δύσκολος, ἀπαιτεῖ μεγάλην ἐξάσκησιν καὶ διενεργεῖται ἢ ἐκ πλοιαρίου ἢ ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ τέλματος ἢ τοῦ ἰχθυοτροφείου. Ἡ ἐπιτυχία τῆς τοιαύτης ἁλιείας εἶναι ζήτημα τύχης, διότι συνήθως ὁ ἁλιεὺς χωρὶς νὰ διακρίνῃ τὸν ἰχθὺν βυθίζει τὸ ὄργανόν του εἰς τὴν ἰλύν, ὅπου τοῦτο ἂν συναντήσῃ τὸν ἔγχελυν τὸν συλλαμβάνει ἀσφαλῶς διὰ τῶν αἰχμηρῶν ὀδόντων του.

β') Ἁλιεία διὰ τῆς χειρός.—Ἂν καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἁλιείας ἀπαγορεύεται ὑπὸ τοῦ νόμου, ἐν τούτοις πλεῖστοι ἐπιδίδονται συστηματικῶς εἰς ταύτην, διότι ἔχει πολλάκις μεγάλην ἀπόδοσιν. Διενεργεῖται ἀποκλειστικῶς εἰς ροὰς ὑδάτων, ὧν αἱ ὄχθαι παρουσιάζουσιν ἀνώμαλα βάθη. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὁ ἁλιεὺς εἶναι ἠναγκασμένος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ὕδωρ, ἐξετάζει μετὰ προσοχῆς πάντα τὰ κοιλώματα τῆς ὄχθης καὶ ἐπὶ τι βυθίζεται μέχρι καὶ ἄνω τῆς ὀσφύος, ἐὰν παραστῇ ἀνάγκη.

Ὅταν ἡ χείρ του συναντήσῃ ἰχθὺν εἴς τινα κοιλότητα, τότε ἐλαφρῶς διὰ τῶν δακτύλων του θωπεύει τὴν κοιλίαν καὶ τὰς πλευράς του καὶ βραδέως ὀλισθαίνει τὴν χεῖρά του μέχρι τῶν βραγχιακῶν

του ἐπιτυγμάτων. Ὁ ἰχθὺς φαίνεται εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν παρατεταμένην ταύτην θωπείαν καὶ ἀντὶ νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν μένει ἀκίνητος, ὁπότε ὁ ἁλιεὺς ἀποτόμως καὶ μετὰ δυνάμεως τὸν συλλαμβάνει διὰ τοῦ μεγάλου δακτύλου καὶ τοῦ δείκτου ἐκ τῶν βραγχιακῶν ἐπιπτυγμάτων καὶ τὸν ἀνασύρει ἐκτὸς τοῦ ὕδατος. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἁλιείας παρουσιάζει πολλοὺς κινδύνους, διότι ἐνίοτε αἱ ὄχθαι τῶν ῥοῶν τῶν ὑδάτων εἶναι λίαν ἀπότομοι, ὁ πυθμὴν ὀλισθηρὸς καὶ τὰ ὑδρόβια φυτὰ ἐκ τῶν ὁποίων συνήθως συγκρατεῖται ὁ ἁλιεὺς λίαν ἀσθενῆ, ὥστε μὲ τὴν παραμικρὰν ἀντίστασιν ἐκριζοῦνται καὶ δυνατὸν ὁ ἁλιεὺς νὰ ὑποστῇ λίαν ἐπικίνδυνον πτῶσιν.

γ') Ἁλιεία διὰ βρόχου (θηλειᾶς).—Διὰ τὴν ἁλιείαν ταύτην λαμβάνουσι λεπτόν, λίαν ἀνθεκτικὸν ὀρειχάλκινον σύρμα, τοῦ ὁποίου τὸ ἓν ἄκρον, ἀφοῦ λεπτύνουσιν ἀρκετά, τὸ δένουσιν εἰς χαλαρὸν κόμβον. Τὸ ἕτερον ἄκρον προσδένουσιν εἰς ῥάβδον μετρίου μήκους. Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ κόμβου καὶ τῆς ῥάβδου δὲν ὑπερβαίνει τὸ 1 μέτρον. Ὁ ἁλιεὺς κρατῶν τὸ ὄργανον τοῦτο καὶ φέρων εἰς τοὺς ὤμους τὸν κάλαθον πρὸς τοποθέτησιν τῶν ἰχθύων, εἰσέρχεται εἰς τὸ ὕδωρ τῶν ποταμῶν ἢ ῥυάκων καὶ βαδίζει μετὰ πολλῆς προσοχῆς ὥστε νὰ μὴ προξενῇ θόρυβον. Ἡ ἁλιεία αὕτη ἐνεργεῖται ἰδίως κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ θέρος καὶ κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας, ὁπότε διάφοροι ἰχθύες, ὅπως αἱ τοῦρναι, αἱ πέρκαι, αἱ πέστροφαι καὶ ἄλλοι, ἀνέρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑδάτων καὶ ἀκινητοῦσι διδοντες τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ληθαργοῦσιν ὑπὸ τὰς καυστικὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας. Κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὁ ἁλιεύς, βραδέως καὶ ἡσύχως, βυθίζει τὸν βρόχον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἀκριβῶς κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἰχθύος καὶ φέρει τοῦτο μέχρι τῆς κοιλίας του. Μετὰ τοῦτο δι' ἀποτόμου κινήσεως ἀνασύρει τὸ περιλαίμιον· ὁ χαλαρὸς κόμβος περισφίγγεται καὶ ὁ ἰχθὺς συλλαμβάνεται ἰσχυρῶς μὴ δυνάμενος νὰ διαφύγῃ. Καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἁλιείας ἀπαγορεύεται ἐκ τοῦ νόμου.

δ') Ἁλιεία διὰ πυρᾶς (πυροφάνι).—Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἁλιείας διενεργεῖται μόνον κατὰ τὴν νύκτα καὶ ἀπὸ πλοιαρίου. Εἷς ἐκ τῶν ἁλιέων κρατεῖ ἀνημμένον δαυλὸν ῥητινώδους δένδρου, ἐλαφρῶς κεκλιμένον πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος, ἐνῷ δεύτερος ἁλιεύς, ὄρθιος ἐπὶ τοῦ πλοιαρίου, κρατεῖ ἐλαφρὸν κάμακα. Οἱ μεγάλοι ἰχθῦς ἀφυπνιζόμενοι ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ φωτὸς πλησιάζουσι πρὸς αὐτὸ καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν ὑπὸ τῆς δᾳδὸς σχηματιζόμενον κύκλον, ὁπότε καὶ κτυπῶνται διὰ τοῦ καμακίου ὑπὸ τοῦ ἑτέρου ἁλιέως. Παρ' ὅλας τὰς δυσκολίας τὰς ὁποίας παρουσιάζει τὸ εἶδος τῆς νυκτερινῆς ταύτης ἁλιείας, ὁ καμακιστὴς σπανίως ἀποτυγχάνει τοῦ σκοποῦ του.

ε') Ἁλιεία διὰ πυροβόλου ὅπλου.—Ὑπάγεται εἰς τὰ ἀπαγορευόμενα εἴδη ἁλιείας καὶ διενεργεῖται κυρίως κατὰ τὸ θέρος, διότι κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν οἱ μεγάλοι ἰχθύες τῶν βαθέων ἀνέρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ὅπως ἀπολαύσωσι τὴν θαλπωρὴν τοῦ ἡλίου καὶ μένουσιν ἀκίνητοι 15—20 ἑκ. τοῦ μέτρου κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος. Διὰ τὴν ἁλιείαν ταύτην εἶναι προτιμοτέρα ἡ χρῆσις σκαγίων παρὰ μολυβδίνης σφαίρας, ἡ ὁποία παραμορφώνει τελείως καὶ καταστρέφει τὸ κρέας τοῦ ἰχθύος. Ὁ σκοπευτὴς ἁλιεὺς πρέπει νὰ κανονίσῃ καλῶς τὸν στόχον του, διότι λόγῳ τῆς διαθλάσεως τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων, ὁ ἰχθὺς δὲν εὑρίσκεται ἀκριβῶς εἰς τὴν θέσιν ὅπου φαίνεται, ἀλλ' ὀλίγον μακρύτερα. Διὰ τὴν τοιαύτην ἁλιείαν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ χρῆσις ἀπόχης διὰ τὴν περισυλλογὴν τοῦ ἰχθύος, εὐθὺς ὡς οὗτος βληθῇ καὶ ἀνέλθῃ μὲ τὴν κοιλίαν ἀνεστραμμένην πρὸς τὰ ἄνω ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος.

στ') Ἁλιεία δι' ὁρμιᾶς εἰς γλυκέα ὕδατα.—Πλεῖστα ὅσα εἴδη ἁλιείας δι' ὁρμιᾶς ὑπάρχουσι· ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἀπαιτεῖ ἴδια ἁλιευτικὰ ὄργανα καὶ εἰδικὰς μεθόδους, τὰς ὁποίας εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γνωρίζῃ τις ἐὰν ἐπιθυμῇ νὰ ἔχῃ σχετικὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἁλιευτικόν του ἔργον. Κατωτέρω περιγράφομεν ἐν δυνατῇ συντομίᾳ τὰ διάφορα εἴδη ἁλιείας δι' ὁρμιᾶς, ὑποδεικνύοντες ταυτοχρόνως καὶ τὰς μεταξὺ των ὑπαρχούσας ὁμοιότητας καὶ διαφοράς, ὡς καὶ τίνα εἴδη δέον νὰ προτιμῶμεν ὅπως ἡ ἁλιεία μᾶς ἀποδώσῃ τὰ ποθούμενα ἀποτελέσματα.

Ὁ συνηθέστερον χρησιμοποιούμενος τρόπος εἶναι ὁ δι' ἐπιπλεούσης ὁρμιᾶς, ὅστις καὶ διαιρεῖται εἰς τρεῖς τελείως διακεκριμένας κατηγορίας: τὴν *ἁλιείαν διὰ ῥίψεως*, τὴν *ἁλιείαν διὰ στροβιλισμοῦ* καὶ τὴν *ἁλιείαν διὰ μαστιγώσεως*.

α) *Ἁλιεία διὰ ῥίψεως*. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἁλιείας εἶναι τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει, τὸ γνωστότερον καὶ εὐκολώτερον πάντων καὶ διενεργεῖται εἰς μεγάλην κλίμακα ὑπὸ τῶν ἁλιέων τοῦ Παλαιοῦ καὶ Νέου Κόσμου. Ὁ ἁλιεὺς ἀφοῦ ἐκλέξῃ τὸ κατὰ τὴν γνώμην του καταλληλότερον μέρος πρὸς ἁλιείαν, μελετᾷ τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ ἢ τῆς λίμνης, ὅπως κανονίσῃ ἀναλόγως τὴν θέσιν τοῦ φελλοῦ τῆς ὁρμιᾶς του καὶ συνεπῶς καὶ τὸ ἄγκιστρόν του, ἐφ' ὅσον ἐπιθυμεῖ νὰ ἁλιεύσῃ ἰχθῦς βάθους, μέσου βάθους ἢ ἐπιφανείας. Μετὰ τὴν *βυθομέτρησιν* ὁ ἁλιεὺς δέον νὰ ἐξετάσῃ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑδάτων καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ· εἶτα ῥίπτει κατὰ τὸν ἀνάρρουν (τὴν ἀντίθετον

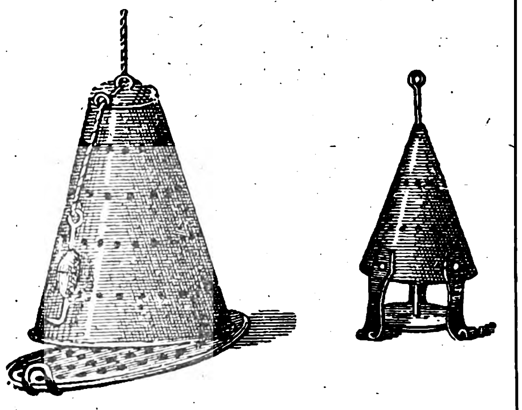

31.—Αὐτόματοι δελεαστῆρες.

φορὰν τοῦ ῥεύματος) τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀντιθέτως τοῦ μέρους εἰς ὃ προτίθεται νὰ ἁλιεύσῃ, τὸ δέλεαρ, ὅπερ ἔχει παρασκευάσει· ὅσῳ τὸ ῥεῦμα εἶναι ὁρμητικώτερον, τόσῳ τὸ δέλεαρ πρέπει νὰ ῥιφθῇ μακρύτερα. Ὁ καλύτερος τρόπος πρὸς διασπορὰν τοῦ δελέατος εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ *αὐτομάτου δελεαστῆρος*, ὅστις τοποθετεῖται εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ὕδατος. Μετὰ τὴν τοιαύτην προπαρασκευὴν ὁ ἁλιεὺς διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς βυθίζει εἰς τὸ ὕδωρ τὸ μικρὸν κωνοειδὲς δίκτυον καὶ διὰ τῆς ἑτέρας ῥίπτει τὴν ὁρμιὰν πρὸς τὸ μέρος πρὸς τὸ ὁποῖον διεσκόρπισε τὸ δέλεαρ. Ὁ κινούμενος ἐκ τῶν σπασμωδικῶν κινήσεων τοῦ ἰχθύος φελλὸς δεικνύει, ὅτι εἶναι κατάλληλος στιγμὴ πρὸς ἀνέλκυσιν τῆς ὁρμιᾶς. Ἐὰν ὁ ἰχθὺς δὲν συλληφθῇ καλῶς ἐκ τοῦ ἀγκίστρου καὶ πρόκειται νὰ ὑπεκφύγῃ, τότε συλλαμβάνεται τῇ βοηθείᾳ τοῦ μικροῦ *κωνοειδοῦς δικτύου*. Ἐὰν ὁ ἀγκιστρωθεὶς ἰχθὺς διαφύγῃ, τότε ὁ ἁλιεὺς πρέπει νὰ ἀλλάξῃ θέσιν, διότι ὁ ἐλευθερωθεὶς ἰχθὺς τρέπει εἰς φυγὴν καὶ τοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι περιφέρονται πέριξ τοῦ δελέατος. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ ἁλιεὺς πρέπει νὰ ῥίπτῃ δελέατα εἰς διάφορα μέρη τοῦ ποταμοῦ.

β) *Ἁλιεία διὰ στροβιλισμοῦ*. Ἡ ἁλιεία τοῦ εἴδους τούτου διενεργεῖται ὑπὸ τῶν ἁλιέων, οἵτινες δὲν δύνανται διὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον νὰ μένωσιν ἐπὶ πολὺ χρονικὸν διάστημα εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μέρος καὶ προτιμῶσι νὰ διατρέχωσιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους εἰς τὸ ἄλλο τὸν ποταμὸν ἢ τὴν λίμνην. Ἐφ' ὅσον ὁ ἁλιεὺς μεταχειρίζεται τὸν τρόποντοῦτον τῆς ἁλιείας, δὲν εἶναι ἐπάναγκες, ὅπως εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν, νὰ ῥίπτῃ δελέατα ἢ νὰ τοποθετῇ αὐτομάτους δελεαστῆρας εἰς τὸ βάθος τῶν ὑδάτων. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὁ ἁλιεύς, ἐφωδιασμένος διὰ τῆς ὁρμιᾶς

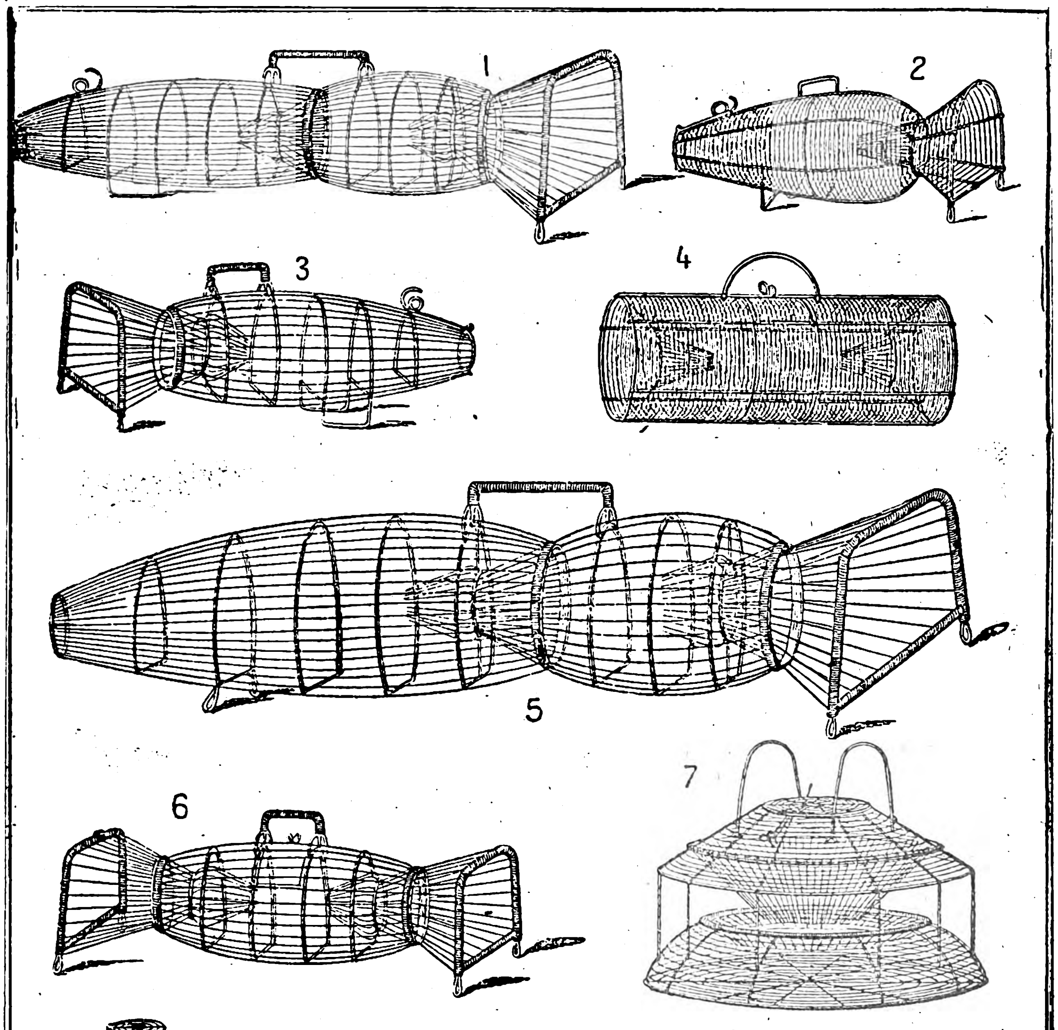

32. Διάφορα εἴδη δικτύων.

[1. Διπλοῦν δίκτυον ἐκ γαλβανισμένου σιδήρου δι' ἐγχέλεις. 2. Ἁπλοῦν δίκτυον διὰ μικροὺς ἰχθῦς. 3. Δίκτυον συρματόπλεκτον διὰ τὴν ἁλιείαν διαφόρων ἰχθύων. 4. Κυλινδρικὸν δίκτυον ἐκ σύρματος μὲ διπλῆν εἴσοδον. 5. Μέγα συρματόπλεκτον δίκτυον. 6. Κυλινδρικὸν δίκτυον διὰ καρίδας. 7. Παγὶς διὰ καρίδας. 8. Φιάλη διὰ κωβιοὺς ἐκ συρματοπλέγματος. 9. Ὁμοία ἐξ ὑάλου. 10. Βυτίον ὑάλινον διὰ κωβιούς. 11. Ἰχθυοφυλάκιον ἐκ συρματοπλέγματος. 12. Πλεκτὸν καλαμωτὸν δίκτυον δι' ἐγχέλεις.]

Digitized by Google

του καὶ τοῦ κωνικοῦ δικτύου, ὑπολογίζει τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ εἰς ἀρκετὴν ἔκτασιν, ὁπότε καὶ κανονίζει καταλλήλως τὴν θέσιν τοῦ φελλοῦ καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸ ἄγκιστρον νὰ ἀπέχῃ πολὺ ἄνω τοῦ πυθμένος, διότι ἄλλως δυνατὸν κατὰ τὴν μετακίνησίν του νὰ ἐμπλεχθῇ εἰς

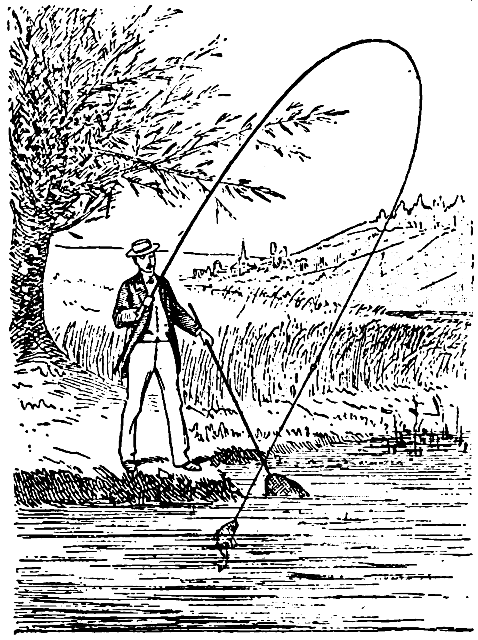

33.—Ἁλιεία δι' ἐπιπλεούσης ὁρμιᾶς μετὰ κωνοειδοῦς δικτύου.

πέτρας ἢ διάφορα ὑδρόβια φυτά. Μετὰ τὴν τοιαύτην προπαρασκευὴν ὁ ἁλιεὺς ρίπτει τὴν ὁρμιάν του καὶ κανονίζει τὴν ταχύτητα τοῦ βήματός του ἀναλόγως τῆς ταχύτητος τοῦ ρεύματος. Ἐὰν ὁ ἁλιεὺς ἔχει ἐπιτηδειότητα εἰς τὴν χεῖρα, ὀξυδέρκειαν καὶ κανονικὴν ταχύτητα εἰς τὸ βῆμά του, δύναται ν' ἀγρεύῃ ἀρκετὴν ποσότητα ἰχθύων. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου τῆς ἁλιείας συλλαμβάνονται ἰδίως οἱ δι' ἐντόμων τρεφόμενοι ἰχθύες, διὰ τοῦτο δὲ δὲν μεταχειριζόμεθα κατ' αὐτὸν ὅπως εἰς τὸν προηγούμενον γεωσκώληκας τῆς ἰλύος καὶ κόμπας, ἀλλὰ ἀκρίδας, μυίας τοῦ κρέατος, γρύλλους κ.τ.λ. Ἡ διὰ στροβιλισμοῦ ἁλιεία δι' ἐντόμων εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον καρποφόρους καὶ διασκεδαστική.

γ) *Ἁλιεία διὰ μαστιγώσεως.* Αὕτη γίνεται κατὰ δύο τρόπους: ἢ ὁ ἁλιεὺς ἵσταται εἰς τὸ ἄκρον τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ ἢ τοποθετεῖται ἐπὶ πλοιαρίου, ὅπερ προσδένεται στερεῶς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἁλιείας διενεργεῖται πάντοτε εἰς μέρη ὅπου τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ εἶναι ὁρμητικὸν καὶ ταχύ. Ἡ ὁρμιὰ ἔχει μῆκος 7—8 μέτρων, εἶναι ἐφωδιασμένη διὰ φελλοῦ καὶ φέρει κατὰ τὸ ἄκρον της 10—12 ἄγκιστρα. Ἡ ὁρμιὰ αὕτη προσδένεται ἐπὶ καλάμου, μήκους 3—4 μέτρων. Ἕκαστον ἄγκιστρον ἐφοδιάζεται διὰ κάμπης, διότι τὸ δόλωμα τοῦτο ἀντέχει εἰς τοὺς κραδασμοὺς τοῦ καλάμου, τοὺς ὁποίους συχνὰ ἐπαναλαμβάνει ὁ ἁλιεύς. Διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς οὗτος κρατεῖ τὸν κάλαμον καὶ ρίπτει ὅσον δύναται μακρύτερα τὴν ὁρμιάν του, ἢ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ρεύματος ἢ κατὰ τὸν ἀνάρρουν, σκορπίζων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπὶ τοῦ ὕδατος, ὡς δέλεαρ, κάμπας. Οἱ ἰχθύες τῆς ἐπιφανείας συνωθοῦνται διὰ νὰ καταβροχθίσωσι τὴν λείαν καὶ ἀγκιστροῦνται. Ταχέως ὁ ἁλιεὺς ἀνασύρει τὴν ὁρμιὰν συναθροίζει τοὺς ἀγρευθέντας ἰχθῦς, ἀνανεώνει τὰ δολώματα καὶ ἐπαναρρίπτει ταύτην εἰς τὸ ὕδωρ.

Ἡ διὰ πλοιαρίου ἁλιεία ὀλίγον διαφέρει τῆς δι' ὁρμιᾶς. Ὁ ἁλιεὺς καθήμενος εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ ποταμοπλοιαρίου τὸν ἀντὶ καλάμου μεταχειρίζεται μικρὸν ραβδίον, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου προσδένει ὁρμιάν, παρομοίαν πρὸς τὴν ἀνωτέρω περιγραφομένην. Ἀντὶ νὰ ρίψῃ μακρὰν τὴν ὁρμιάν, τὴν ἐξαπολύει ὄπισθεν τοῦ πλοιαρίου του εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ἀκολουθῇ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πλοιαρίου καὶ τοῦ ρεύματος. Ὁ ἁλιεὺς ἔχει τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς τὸ μέρος τῆς ὁρμιᾶς. Ὅταν αἰσθανθῇ ὅτι ὁ ἰχθὺς ἤγγισε τὸ δόλωμα, δι' ἀποτόμου κινήσεως τῆς χειρὸς ἐκ τῶν ὄπισθεν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν ἀνασύρει τὴν ὁρμιὰν καὶ αἰχμαλωτίζει τὸν ἰχθὺν ἢ τοὺς ἰχθῦς, ἐνῷ διὰ τῆς ἑτέρας χειρὸς ρίπτει εἰς τὸ ὕδωρ δελέατα καὶ ἰδίως κάμπας καὶ τεμάχια ἀκρίδων.

ζ') *Ἁλιεία ὑπὸ τοὺς πάγους.*—Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἁλιείας ἐνεργεῖται κατὰ τὸν βαρὺν χειμῶνα, ὁπότε αἱ ἐπιφάνειαι τῶν λιμνῶν, τῶν ποταμῶν καὶ διαφόρων ρυάκων καλύπτονται, πολλάκις εἰς ἀρκετὸν πάχος, ὑπὸ πάγου, ὁπότε οἱ ἰχθύες ἐγκάθειρκτοι ὑπὸ τὸ παγετῶδες περίβλημα ἀναζητοῦσι νὰ εὕρωσι διέξοδον ὅπως ἀναπνεύσωσιν ἀκοπώτερον, διότι ὁ πάγος ἐμποδίζει τὴν ἐλευθέραν δίοδον τοῦ ἀέρος. Ὁ ἁλιεὺς ἐφωδιασμένος δι' ἀπόχης μὲ μικροὺς βρόχους διατρέχει τοὺς πάγους καὶ δι' αἰχμηρᾶς σιδηρᾶς ράβδου διατρυπᾷ κατὰ διαστήματα τὴν πεπηγμένην ὑδατίνην ἐπιφάνειαν. Οἱ ὑπὸ τὸ παγετῶδες στρῶμα εὑρισκόμενοι ἰχθύες ἀναπηδῶσιν εὐθὺς διὰ νὰ ἀναπνεύσωσιν, ὁπότε καὶ συλλαμβάνονται κατὰ πλήθη διὰ τῆς ἀπόχης.

η') *Ἁλιεία διὰ κομβολογίου.*—Ἡ ἁλιεία αὕτη γίνεται δι' ὁρμιᾶς ἐκ καννάβεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας διὰ καταλλήλου βελόνης διαπερῶνται κατὰ διαστήματα γεωσκώληκες ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἄλλου· ἡ ὁρμιὰ διέρχεται κατὰ μῆκος τοῦ σώματος τῶν σκωλήκων ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἄλλου, οὕτως ὥστε δίδει αὕτη τὴν ἐντύπωσιν κομβολογίου, ὅπερ ἔχει μῆκος ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου περίπου. Τὸ ἄκρον τῆς ὁρμιᾶς φέρει θηλιάν, ἐξ ἧς διαπερᾶται λεπτὸν ἀνθεκτικὸν νῆμα, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει πρὸς ἀνέλκυσίν της, εἰς δὲ τὸ ἕτερον ἄκρον φέρει ἕρμα ὥστε νὰ βυθίζεται εὐκόλως. Ἡ διὰ κομβολογίου ἁλιεία διενεργεῖται κατὰ τὰς ἀσελήνους νύκτας ἀπὸ πλοιαρίου.

Ὅταν τὸ πλοιάριον προχωρήσῃ ὀλίγον ἀπὸ τῆς ὄχθης, ὁ ἁλιεὺς ρίπτει καθέτως τὴν ὁρμιὰν εἰς τὸ βάθος. Οἱ ἐγχέλεις εὐθὺς ἅμα ἀντιληφθῶσι τὸ δόλωμα συναθροίζονται πέριξ αὐτοῦ καὶ προσπαθοῦσι νὰ τὸ ἀποσπάσωσιν, ὁπότε ὁ ἁλιεὺς σύρει ἀποτόμως πρὸ τὰ ἄνω τὴν ὁρμιάν. Οἱ ἰχθύες ἐξαφνιζόμενοι ἐκ τῆς ἀποτόμου ταύτης κινήσεως ἁρπάζουσι διὰ τῶν αἰχμηρῶν ὀδόντων των τὸ δόλωμα καὶ οὕτω συλλαμβάνονται. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἁλιεύονται μικροὶ καὶ μεγάλοι ἐγχέλεις.

θ') *Ἁλιεία διὰ φλόμου.*—Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἁλιείας, ὅπερ ἀπαγορεύεται ἀπολύτως, συνίσταται εἰς τὴν διὰ διαφόρων δηλητηριωδῶν φυτῶν νάρκωσιν τῶν ἰχθύων πρὸς εὐκολωτέραν σύλληψιν. Τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει ἐκ τῶν ναρκωτικῶν φυτῶν εἶναι τὸ *εὐφόρβιον* «Euphorbia», ὅπερ εἶναι κοινότατον εἰς τοὺς βράχους καὶ τὰς ἀποκρήμνους ἀκτάς. Σπανιωτέρα εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ «Verbascum sinuatum» *(φλωμὸς - ψαροβότανο)*.

Οἱ διὰ φλόμου ἁλιευόμενοι ἰχθύες προκαλοῦσιν εἰς τὸν τρώγοντα στομαχικὰς διαταραχάς, ναυτιάσεις καὶ κεφαλαλγίας.

ι') *Ἁλιεία διὰ δυναμίτιδος.*—Τὸ καταστρεπτικὸν τοῦτο εἶδος τῆς ἁλιείας, παρὰ τὰς αὐστηρὰς ἀπαγορευτικὰς διατάξεις, ἐξασκεῖται, δυστυχῶς, ἐν μεγάλῃ κλίμακι. Ὁ ἁλιεὺς-δυναμιτιστὴς ρίπτει τὴν δυναμῖτιδα ἢ ἀπὸ τὸ ἄκρον βράχου ἢ ἀπὸ λέμβου. Ὁ ἀπὸ τοῦ βράχου ρίπτων τὴν δυναμῖτιδα ἁλιεὺς πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἄριστος κολυμβητής, διότι εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ φυσιγγίου τῆς δυναμίτιδος πίπτει εἰς τὴν θάλασσαν καὶ συλλέγει τοὺς φονευθέντας ἢ σκοτοδινιῶντας ἐπί τι χρονικὸν διάστημα ἰχθῦς, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι πίπτουσιν εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης καὶ ἄλλοι ἐπιπλέουσι. Τινὲς δυναμιτισταὶ φέρουσιν εἰς τὸν λαιμόν των χονδρὸν νῆμα μὲ μεγάλην βελόνην εἰς τὸ ἄκρον του, διὰ τῆς ὁποίας, καταδυόμενοι, διαπερῶσι τοὺς εἰς τὸ βάθος συναθροιζομένους ἰχθῦς καὶ οὕτω ἀνέρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν φέροντες εἰς τὸν λαιμόν των περιδέραιον ἐξ ἰχθύων.

Ἡ ἀπὸ λέμβου ἁλιεία διὰ δυναμίτιδος διενεργεῖται ὡς ἑξῆς. Ὁ ἁλιεὺς ἵσταται ὄρθιος εἰς τὴν πρῷραν τῆς λέμβου, ἥτις προχωρεῖ βραδέως, κρατῶν εἰς τὸ στόμα σιγάρον ἀνημμένον καὶ εἰς τὴν χεῖρα φυσίγγιον, καὶ ἀναζητεῖ προσεκτικῶς νὰ εὕρῃ ἀθερίνας, ἢ ἄλλους μικροὺς ἰχθῦς, οἱ ὁποῖοι πάντοτε πλέουσι κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας. Ἅμα ὡς συναντήσῃ τοὺς ἰχθῦς τούτους, ἀνάπτει τὴν θρυαλλίδα καὶ ρίπτει τὸ φυσίγγιον εἰς τὸ ὕδωρ, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἀνακόπτεται ἡ πορεία τῆς λέμβου. Εἶτα συλλέγει ὅσους εὑρίσκονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης δι' ἀπόχης, ὅπως τοῦ χρησιμεύσωσιν ὡς δόλωμα, ρίπτει εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐπιπλωτῆρα ὡς σήμαντρον (συνήθως μεγάλην κολοκύνθην) καὶ μεταβαίνει εἰς ἄλλο μέρος ὅπως ἐπαναρχίσῃ τὴν αὐτὴν ἐργασίαν. Οἱ ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσσης ἰχθύες ἀφίενται ὅπως χρησιμεύσωσι διὰ τὴν προσέλκυσιν ἄλλων μεγαλυτέρων' εἶναι ὁ λεγόμενος, κατὰ τὴν γλῶσσαν τῶν ἁλιέων, *πλάνος*. Μετὰ μίαν περίπου ὥραν ἐπανέρχεται ἡ λέμβος εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεώς της. Ὁ δυναμιτιστής - ἁλιεὺς ἵσταται πάλιν ὄρθιος ἐπὶ τῆς λέμβου μὲ τὸ σιγάρον ἀνημμένον, κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα του 6—8 φυσίγγια δυναμίτιδος συνδεδεμένα διὰ σπάγγου. Ὅταν παρατηρήσῃ, ὅτι πέριξ τοῦ πλάνου ὑπάρχει ἀρκετὸν πλῆθος ἰχθύων, ἀνάπτει τὴν θρυαλλίδα καὶ ρίπτει εἰς τὴν θάλασσαν τὸ πολλαπλοῦν φυσίγγιον. Ἐκκωφαντικὸς κρότος ἀκούεται, τὸ ὕδωρ παφλάζει καὶ κατόπιν ἀκούεται ὑπόκωφος κρότος. Ἡ διὰ δυναμίτιδος ἁλιεία δύναται πολλάκις νὰ ἀποδώσῃ τόσον πλῆθος ἰχθύων ὅσον οὐδὲν ἄλλο εἶδος ἁλιείας ἀποδίδει, ἀλλὰ ἡ καταστροφή, τὴν ὁποίαν προξενεῖ εἰς τὸν γόνον τῶν ἰχθύων, καὶ τὰ δυστυχήματα (ἀκρωτηριασμοὶ τοῦ σώματος, θάνατοι), εἰς τὰ ὁποῖα ὑπόκεινται οἱ δυναμιτισταὶ-ἁλιεῖς εἶναι μεγαλύτερα καὶ ἐνίοτε ἀνεπανόρθωτα· δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον εἰς πάντα τὰ κράτη ἐτέθησαν βαρύταται ποιναὶ εἰς τοὺς ἐξασκοῦντας τὸ καταστρεπτικώτατον τοῦτο εἶδος τῆς ἁλιείας.

ΑΛΙΕΙΑ ΠΑΡΑΚΤΙΟΣ. Εἶναι τὸ διασκεδαστικώτερον καὶ τὸ εὐκολώτερον εἶδος ἁλιείας. Ἀσφαλὴς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ μακρὰν τῶν κινδύνων τοὺς ὁποίους ἑκάστοτε παρουσιάζει ἡ μεγάλη ἁλιεία εἰς τὰς ἀναπεπταμένας θαλάσσας, ὅπου ὁ ἁλιεὺς πλὴν τῆς μανίας τῶν κυμάτων παλαίει ἐνίοτε καὶ πρὸς ἐπικίνδυνα θαλάσσια ζῷα, ὁ ἁλιεὺς τῶν παρακτίων ἀψηφεῖ πάντας τοὺς ἀνωτέρω κινδύνους καὶ ὡς μόνον ἐχθρόν του—καὶ τοῦτο συμβαίνει σπανιώτατα— ἔχει τὸν *μέγαν κάραβον* (καβουρομάνα), ὅστις ἀνταποδίδει πολλάκις τὴν ἀνησυχίαν τὴν ὁποίαν τοῦ προξενοῦν δι' ἰσχυρῶν δηγμάτων.

Ὁ τύπος τοῦ ἁλιέως τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης εἶναι τελείως διάφορος τοῦ τῶν παρακτίων μερῶν. Τὸν πρῶτον διακρίνει νευρικότης τις εἰς τὰς κινήσεις του καὶ σχετικὴ ἀνυπομονησία, αἱ δὲ κακουχίαι καὶ οἱ κόποι ἔχουν ἀφήσει ἁδρὰν τὴν ἀπεικόνισίν των ἐπὶ τοῦ προσώπου του. Ἀντιθέτως τὸν δεύτερον διακρίνει ἡ ὑπομονή, ἔχει ἀμέριμνον ὕφος καὶ αἱ ἐλπίδες μιᾶς καλῆς ἐπιτυχίας λικνίζουσι διαρκῶς τὴν σκέψιν του· εἶναι κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ φράσιν τοῦ Jean Richepin, «πρᾶον καὶ ὑπομονητικὸν ὑποκείμενον». Οἱ πρῶτοι δὲν ἀρκοῦνται εἰς μετρίαν ποσότητα ἁλιευομένων ἰχθύων, οἱ δεύτεροι εἶναι εὐχαριστημένοι ἐάν, πλὴν τῶν διὰ τὴν ἀτομικήν των διατροφὴν ἀναγκαιούντων, ἠμπορέσουν νὰ ἔχουν καὶ μικρὸν περίσσευμα πρὸς πώλησιν. Οἱ ἐξασκοῦντες τὸ πρῶτον εἶδος τῆς ἁλιείας εἶναι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπαγγελματίαι ἁλιεῖς, ἐνῷ οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν παράκτιον ἁλιείαν, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, εἶναι ἐρασιτέχναι, πολλοὶ καὶ ὑπομονητικοί, ἄρρενες καὶ θήλεις, πάσης ἡλικίας καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως.

Ἡ παράκτιος ἁλιεία διακρίνεται εἰς τὴν ἀπὸ *τῆς ἀκτῆς* καὶ εἰς τὴν *διὰ πλοιαρίων* κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν πάντοτε ἢ εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀπόστασιν.

Α') Ἡ ἁλιεία ἀπὸ τῆς ἀκτῆς.—Αὕτη διενεργεῖται ἰδίως ἀπὸ τῆς 15ης Ἰουλίου μέχρι τῆς 15 Σεπτεμβρίου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ αἰγιαλὸς ὁμοιάζει πρὸς ἀπέραντον ἔρημον πυριφλεγῆ καὶ οἱ κόκκοι τῆς ἄμμου καθὼς εἶναι διαβεβρεγμένοι ὑπὸ τοῦ θαλασσίου ὕδατος καὶ ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ὁμοιάζουσι πρὸς παμμεγέθη ὑπόθερμον τάπητα. Οἱ ἁλιεῖς μεμονωμένοι ἢ καθ' ὁμάδας περιφέρονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μὲ τοὺς πόδας συνήθως γυμνούς, τὰς περισκελίδας ἀνυψωμένας μέχρι τῶν γονάτων, τὸν λαιμὸν προφυλαγμένον ἀπὸ τὸν καυστικὸν ἥλιον διὰ μανδηλίου, τὴν κόμην ἀνεμίζουσαν ἢ περιεσφιγμένην ἀπὸ ἐλαφρὸν ψάθινον πῖλον ἢ πάνινον πιλίδιον καὶ κρατοῦντες ἢ φέροντες ἐπὶ τῶν ὤμων των τὰ διάφορα χρήσιμα διὰ τὴν τοιαύτην ἁλιείαν ὄργανα καὶ σκεύη. Αἱ γυναῖκες ἁλιεῖς φέρουσι βραχέα ἐσωφόρια κατεσκευασμένα ἐκ χονδροῦ ὑφάσματος, μὲ τὰς κνήμας γυμνὰς καὶ τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην ἢ ἀκάλυπτον. Καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ἐκστρατεύει διὰ νὰ εὕρῃ τὸ κατάλληλον μέρος διὰ τὴν ἁλιείαν *καρίδων* (γαρίδων), *καράβων* (καβουριῶν) καὶ *μικρῶν ἰχθυδίων*, τῶν μοναδικῶν ἁλιευτικῶν προϊόντων, ἅτινα συχνάζουσιν εἰς τὰ παράκτια μέρη.

1) Ἁλιεία καρίδων. Ἡ ἁλιεία τῶν καρίδων διενεργεῖται δι' εἰδικοῦ δικτύου, τῆς χειρός, ὅπερ φέρει στενοῦ διαμετρήματος βρόχους. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ δύο στρογγύλων καὶ ἐπιμήκων ξύλων ἐν σχήματι Χ· τὸ στενώτερον τμῆμα τοῦ Χ ὅπερ ἀντικαθιστᾷ τὴν λαβίδα, οὕτως εἰπεῖν, κρατεῖται ὑπὸ τοῦ ἁλιέως, εἰς τὰ δύο δὲ ἄλλα ἄκρα προσδένεται τὸ δίκτυον τὸ ὁποῖον εἶναι πλατύτατον καὶ σχηματίζει εἶδος σάκκου. Τὰ ὑπὸ τῶν ἐρασιτεχνῶν χρησιμοποιούμενα δίκτυα εἶναι κατὰ πολὺ μικρότερα καὶ ἐλαφρότερα. Ξύλινη εὔκαμπτος στεφάνη, ἀπεστρογγυλωμένη ἐν εἴδει ἡμισελήνου, στερεοῦται λοξῶς ἐπὶ τῶν ξυλίνων ράβδων. Τὸ δίκτυον καρφώνεται ἐπὶ τοῦ συστήματος τούτου καὶ περιβάλλον τὴν στεφάνην σχηματίζει τὸν σάκκον. Ὁ ἁλιεὺς προχωρεῖ εἰς τὴν θάλασσαν μέχρι καὶ ἄνω τῶν γονάτων, πολλάκις καὶ μέχρι τῆς ὀσφύος. Ἐὰν μέχρις ἐκείνου τοῦ βάθους δὲν συναντήσῃ καρίδας, εἶναι ἀνωφελὲς νὰ προχωρήσῃ περισσότερον, διότι δὲν συναντῶνται εἰς μεγαλύτερα βάθη· ζῶσι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς ἐλαχίστην ἀπὸ τῶν ἀκτῶν ἀπόστασιν.

Ἡ καταλληλοτέρα ὥρα πρὸς ἁλιείαν καρίδων εἶναι κατὰ τὴν ἄμπωτιν, διότι τότε αὗται μένουσιν ἀναπαυόμεναι ἐπὶ τῆς ἄμμου. Ὅταν γίνῃ πλημμυρὶς καὶ ἀρχίσουν οἱ κυματισμοὶ τῆς θαλάσσης αἱ καρίδες διασκορπίζονται ἐντὸς τοῦ ὕδατος.

Ὁ ἁλιεὺς κρατεῖ διὰ τῶν χειρῶν τὰς δύο ἄκρας τοῦ Χ καὶ ὠθεῖ μετὰ δυνάμεως τὸ δίκτυον οὕτως ὥστε νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς βάθος 5-6 ἑκ. τοῦ μέτρου ἐντὸς τῆς ἄμμου. Ὅταν τὸ ἔδαφος εἶναι σκληρὸν τότε πιέζει δι' ὅλων αὐτοῦ τῶν δυνάμεων τὰς ἄκρας τοῦ Χ. Μετὰ τοῦτο καὶ δι' ἀποτόμου κινήσεως ἐπανασύρει τὸ σύστημα τοῦ δικτύου μὲ ἅπαν τὸ περιεχόμενόν του, ἄμμον, κοχύλια, μικροὺς ἰχθῦς καὶ καρίδας. Αἱ φαιαὶ καρίδες συγχέονται πολλάκις μετὰ τοῦ ἄλλου περιεχομένου τοῦ δικτύου, ἄμμου, κογχυλίων, βεργα-

Digitized by Google

ου τοῦ ἐρημίτου κ. τ. λ., διὰ τοῦτο χρειάζεται ροσοχὴ μήπως μετὰ τούτων ἀπορριφθῶσι καὶ αἱ αρίδες. Ἡ *καρὶς ἡ πηδηκτικὴ* προδίδεται ἐκ τῶν υνεχῶν πηδημάτων της.

Ἐκ τῶν καρίδων δέον νὰ συλλέγωνται μόνον ἱ παχεῖαι καὶ μεγάλαι, αἵτινες καὶ μόναι εἶναι ατάλληλοι διὰ τὴν κατανάλωσιν, καὶ νὰ ἐπαναρίπτωνται εἰς τὸ ὕδωρ αἱ μικραὶ καὶ λεπταί. Κατὰ ὴν συνάθροισιν τῶν καρίδων ἐκ τοῦ δικτύου ρέπει νὰ δίδηται μεγάλη προσοχή, διότι συνήθως ντὸς τῶν κογχυλίων κρύπτεται ἐπικίνδυνός τις ικρότατος ἰχθύς, ὁ *δράκων*, ὅστις εἶναι γνωστὸς ἰς τοὺς ἁλιεῖς ὑπὸ τὸ ὄνομα *διάβολος*, καὶ ὅστις ιὰ τῶν ραχιαίων αἰχμηρῶν ἀκανθῶν του, αἵτινες ἶναι δηλητηριώδεις, κεντᾷ ἐπικινδύνως· αἱ νύξεις ου προκαλοῦσαι φρικτοὺς πόνους ἐπιφέρουσιν ξοίδησιν τῆς χειρὸς πολλάκις μέχρι τοῦ βραχίοος καὶ σφοδρὸν πυρετόν, ἰδίως εἰς τὰ παιδία καὶ ὰς γυναῖκας, τῶν ὁποίων τὸ δέρμα τῆς χειρὸς ἶναι ἁπαλώτερον. Οἱ δράκοντες πρέπει προσεκτικῶς νὰ συλλαμβάνωνται ἐκ τῆς οὐρᾶς καὶ νὰ παναρρίπτωνται εἰς τὸ ὕδωρ.

Ὅταν μέρος τῆς θαλάσσης ἢ τοῦ ποταμοῦ ἢ ῆς λίμνης συχνάζεται ἀπὸ καρίδας, ὁ ἁλιεὺς δύαται εἰς διάστημα ἡμισείας ὥρας νὰ ἁλιεύσῃ μεάλας ποσότητας.

2) *Ἁλιεία ἀμμοδυτῶν*. Ἡ ἁλιεία τοῦ μικροάτου καὶ περιεργοτάτου τούτου ἰχθύος διενεργεῖται κατὰ τὴν ἀμπώτιδα, ὁπότε τὸ ὕδωρ ὑπο-

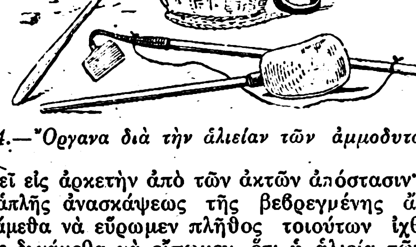

34.—Ὄργανα διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν ἀμμοδυτῶν.

ωρεῖ εἰς ἀρκετὴν ἀπὸ τῶν ἀκτῶν ἀπόστασιν· τότε ι' ἁπλῆς ἀνασκάψεως τῆς βεβρεγμένης ἄμμου υνάμεθα νὰ εὕρωμεν πλῆθος τοιούτων ἰχθύων, στε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἁλιεία τῶν ἀμοδυτῶν διενεργεῖται μᾶλλον ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἢ ἐπὶ ῆς θαλάσσης.

Τὰ διὰ τὴν ἁλιείαν ταύτην χρησιμοποιούμενα ργανα εἶναι τριῶν εἰδῶν: τὸ *πτύον*, ὅπερ εἶναι υρτὸν κατὰ τὸ ἄκρον του, ὥστε νὰ δύναται νὰ υναθροίζῃ ἀρκετὴν ποσότητα ἄμμου. Τὸ ὄργανον οῦτο προτιμᾶται τῶν ἄλλων ὑπὸ τῶν ἁλιέων, ιότι καὶ εὐχρηστότερον εἶναι καὶ μεγαλυτέραν οσότητα ἰχθύων προσφέρει. Οἱ ἐρασιτέχναι ἁλιεῖς εταχειρίζονται τὴν *περόνην*, ἥτις κατασκευάζεται ι ξύλου συνήθως καὶ σπανιώτερον ἐκ σιδήρου ιὶ φέρει τρεῖς ὀδοντώσεις. Ἡ περόνη κρίνεται τό τινων ὡς καταλληλοτέρα, διότι δὲν καταστρέει τοὺς ἰχθῦς, ὅπως πολλάκις συμβαίνει τοῦτο μὲ πτύον, τὸ ὁποῖον οὐχὶ σπανίως κόπτει τούτους, ὰ τῶν αἰχμηρῶν ἄκρων του, εἰς δύο. Τρίτον ργανον εἶναι εἶδος *ξυστρίδος* σιδηρᾶς, ἥτις ἀποήγει εἰς ξυλίνην στρογγύλην λαβήν. Σχοινίον μεοίου πάχους προσδένεται εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς λίνης λαβίδος καὶ χρησιμεύει ὅπως ὁ ἁλιεύς, ιτὰ τὴν πορείαν του, ἀναρτᾷ τὸ ὄργανον ἐκ τοῦ μου του κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ λαβὴ νὰ ρίσκεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἡ ξυστρὶς πρὸς τὰ κάτω.

Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἁλιείας εἶναι διασκεδαστικὸν, εἰς πλείστας δὲ εὐρωπαϊκὰς λουτροπόλεις ἀποελεῖ τὴν καλυτέραν ψυχαγωγίαν τῶν λουομένων. υλλαμβάνοντες τοὺς ἀμμοδύτας τοὺς ρίπτουσι μαύτερα ἐπὶ ξηρᾶς ἄμμου, ὁπότε ὁ περίεργος αὐς ἰχθὺς ἀναταράσσεται ἀποτόμως διὸ τρεῖς φοίς, βυθίζει τὸ ρύγχος του ἐντὸς τῆς ἄμμου, κιἱ ἐπ' ὀλίγον σπασμωδικῶς τὴν οὐράν του καί... αφανίζεται. Ἡ ἁλιεία τοῦ ἀμμοδύτου ἀποτελεῖ ιἱ κουραστικὴν πάνυ σωματικὴν ἄσκησιν, διότι ἁλιεὺς εἶναι ὑποχρεωμένος διαρκῶς νὰ κύπτῃ ιἱ νὰ καταβάλλῃ ἀρκετὴν δύναμιν, ὅπως ἐμβυθίσῃ πτύον, τὴν περόνην ἢ τὴν ξυστρίδα εἰς τὴν ιμον. Ἐντὸς μιᾶς ὥρας, ὅταν τὸ μέρος τῆς ιείας εἶναι κατάλληλον, δύνανται νὰ ἁλιευθῶσι 10-500 ἀμμοδύται. Ὁ ἰχθὺς οὗτος εἶναι περιητος διὰ τὸ νοστιμώτατον κρέας του.

3) *Ἁλιεία καράβων*. Τὰ καβούρια ἁλιεύονι κατὰ διαφόρους τρόπους. Τὸ μαλακόστρακον ῦτο εἶναι δειλότατον καὶ διὰ τοῦτο κρύπτεται ὸ τοὺς βράχους καὶ τὰς πέτρας κατὰ τὴν ἡμέιν καὶ μόνον κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐξέρχεται τῆς ύπτης του πρὸς ἀναζήτησιν τῆς τροφῆς. Δι' αὐν ἀκριβῶς τὸν λόγον ἀνευρίσκομεν ἀσφαλῶς ιτὰ μεγάλας ποσότητας καὶ καταλλήλους πρὸς ώσιν καράβους εἰς πετρώδεις καὶ βραχώδεις ιτάς. Ἐπίσης ἀνευρίσκονται καὶ παρὰ τὰς ἐκβοῖς ποταμῶν, καὶ εἰς μικρὰς καὶ περιωρισμένας τάσεις ὕδατος, αἵτινες ὁπωσδήποτε συγκοινωῦσι πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ἡ ἁλιεία των εἶναι πλέον καρποφόρος, ὅταν ἡ λασσα εἶναι γαληνιαία καὶ τὸ ὕδωρ διαφανές, καὶ διενεργεῖται ἢ διὰ μικρᾶς περόνης μὲ δύο αἰχμηρὰς ὀδοντώσεις καὶ ξυλίνην βραχεῖαν λαβίδα ἢ διὰ τῆς χειρός. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ περόνη βυθίζεται μεθ' ὁρμῆς εἰς τὸ σῶμα τοῦ καράβου καὶ κατὰ τὴν δευτέραν συλλαμβάνεται ἐκ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ σώματός του καὶ ἐκ τοῦ ὀστράκου του, διότι μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συλλαμβανόμενος εἶναι ἀνίκανος νὰ ἀμυνθῇ καὶ νὰ προξενήσῃ διὰ τῶν ἐμπροσθίων στοματικῶν ποδῶν του δήγματα.

Εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν ἁλιεύονται διὰ κωνικοῦ δικτύου παρομοίου πρὸς τὸ τῶν καρίδων· τὸ δίκτυον τοῦτο τοποθετεῖται εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἐγγίζῃ τὴν ἄμμον. Ἐντὸς αὐτοῦ τίθεται τεμάχιον κρέατος σχεδὸν ἐν ἀποσυνθέσει καὶ τὸ ὅλον δίκτυον προσδένεται διὰ σχοινίου ἔκ τινος ἐρείσματος. Οἱ κάραβοι προσελκυόμενοι ὑπὸ τοῦ δελέατος εἰσέρχονται καθ' ὁμάδας εἰς τὸ δίκτυον, ὁπότε ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ τοῦτο ἀνασύρεται. Συνήθως εἰς σχετικῶς μικρὸν χρονικὸν διάστημα συλλέγονται ἀρκεταὶ ποσότητες καράβων. Μετὰ τὴν ἁλιείαν των πρέπει νὰ γίνῃ ἡ διαλογὴ των ἐπισταμένως, νὰ κρατηθῶσι πάντες οἱ μεγάλου μεγέθους καὶ νὰ ἐπαναρριφθῶσιν εἰς τὸ ὕδωρ οἱ ἰσχνοὶ καὶ ἀμφιβόλου χρωματισμοῦ.

Οἱ κάραβοι, οἱ παρὰ τὰς ἐκβολὰς ποταμῶν ἁλιευόμενοι, δὲν ἔχουσι νόστιμον καὶ θρεπτικὸν κρέας, ὅπως οἱ *κάραβοι οἱ πλατύσωμοι*.

Ἁλιεία δι' ἐπιπλέοντος δικτύου. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἁλιείας εἶναι ἐκ τῶν διασκεδαστικωτέρων, διενεργεῖται δὲ κυρίως εἰς τὰς νορμανδικὰς ἀκτὰς ὅπου ὁ βυθὸς τῆς θαλάσσης εἶναι ἐστρωμένος διὰ ὁμοιομόρφου λεπτῆς ἄμμου.

Τὸ ἐπιπλέον δίκτυον κατασκευάζεται εἰς διάφορα μεγέθη, εἶναι δὲ μετρίου πλάτους καὶ μὲ λίαν στενοὺς βρόχους. Τὸ ἄνω μέρος φέρει τετράγωνα πώματα ἐκ φελλοῦ καὶ μακρὰ σχοινία τοποθετημένα κατὰ διαστήματα καὶ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ δικτύου.

Ὅταν ἡ θάλασσα ἀποσύρεται, ἤτοι γίνεται ἄμπωτις, προχωροῦσι πεζῇ, πολλάκις ἐπὶ ἀρκετὰς ἑκατοντάδας μέτρων, μέχρι τοῦ καταλλήλου πρὸς ἁλιείαν μέρους καὶ τοποθετοῦσιν ἐπὶ τῆς ἄμμου τὸ δίκτυον κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Εἰς τὰ δύο ἄκρα προσδένουσι πασσάλους, τοὺς ὁποίους ἐμπήγουσιν ἐπὶ τῆς ἄμμου, ὅπως συγκρατῆται στερεῶς τὸ δίκτυον. Εἰς ἕκαστον σχοινίον προσδένουσι χονδρὰ ξύλινα καρφία, τὰ ὁποῖα ἐμπήγουσιν ἐπίσης εἰς τὴν ἄμμον. Τὸ δίκτυον εἰς τὸ κάτω μέρος καὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκός του φέρει βάρη ἐκ μολύβδου. Ὅταν γίνῃ πλημμυρὶς καλύπτεται ὁλόκληρον τὸ δίκτυον. Τὰ ἐντὸς τῆς ἄμμου ξύλινα καρφία τὸ συγκρατοῦσιν εἰς τὴν θέσιν του. Τὸ ἐπερχόμενον κῦμα εἰσέρχεται διὰ τῶν βρόχων καὶ δίδει εἰς τὸ δίκτυον τοιαύτην διάταξιν ὥστε σχηματίζεται εἶδος σάκκου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐμπίπτουσιν ὡρισμένοι ἰχθύες, ἰδίως ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλευρονηκτιδῶν* (γλῶσσα, πλάταξ, ἱππόγλωσσος κ.τ.λ.). Κτυπῶσι διὰ τοῦ ρύγχους των ἐπὶ τῶν βρόχων καὶ κινοῦνται κατὰ μῆκος τοῦ δικτύου ζητοῦντες νὰ διαφύγωσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἔχει ἱκανὸν μῆκος ταλαιπωροῦνται καὶ μένουν ἐν τέλει ἀκίνητοι ὑπ' αὐτό. Τινὲς κατορθώνουν ἐν τούτοις νὰ τὸ ὑπερπηδήσουν καὶ διαφεύγουσιν. Ὅταν παύσῃ ἡ πλημμυρίς, τότε πλησιάζει ὁ ἁλιεὺς καὶ συναθροίζει ἐπὶ τῆς ἄμμου τοὺς σπαράσσοντας ἔτι ἰχθῦς. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου καὶ ἰδίως ὅταν ληφθῇ πρόνοια καὶ τὸ δίκτυον τοποθετηθῇ παρὰ ρύακας γειτνιάζοντας πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἀντιθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς πλημμυρίδος, συλλαμβάνεται μέγα πλῆθος ἰχθύων.

Β') Παράκτιος ἁλιεία διὰ πλοιαρίων.—Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἁλιείας εἶναι τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει καὶ διενεργεῖται εἰς πάντα σχεδὸν τὰ παράλια μετὰ ἱκανοποιητικῶν πολλάκις ἀποτελεσμάτων, ἀρκεῖ μόνον τὸ μέρος νὰ εἶναι ἰχθυοτρόφον καὶ ἡ ἁλιεία νὰ γίνηται διὰ τῶν καταλλήλων ἁλιευτικῶν ὀργάνων. Ἡ ἁλιεία αὕτη ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι δὲν παρουσιάζει τοὺς κινδύνους τῆς

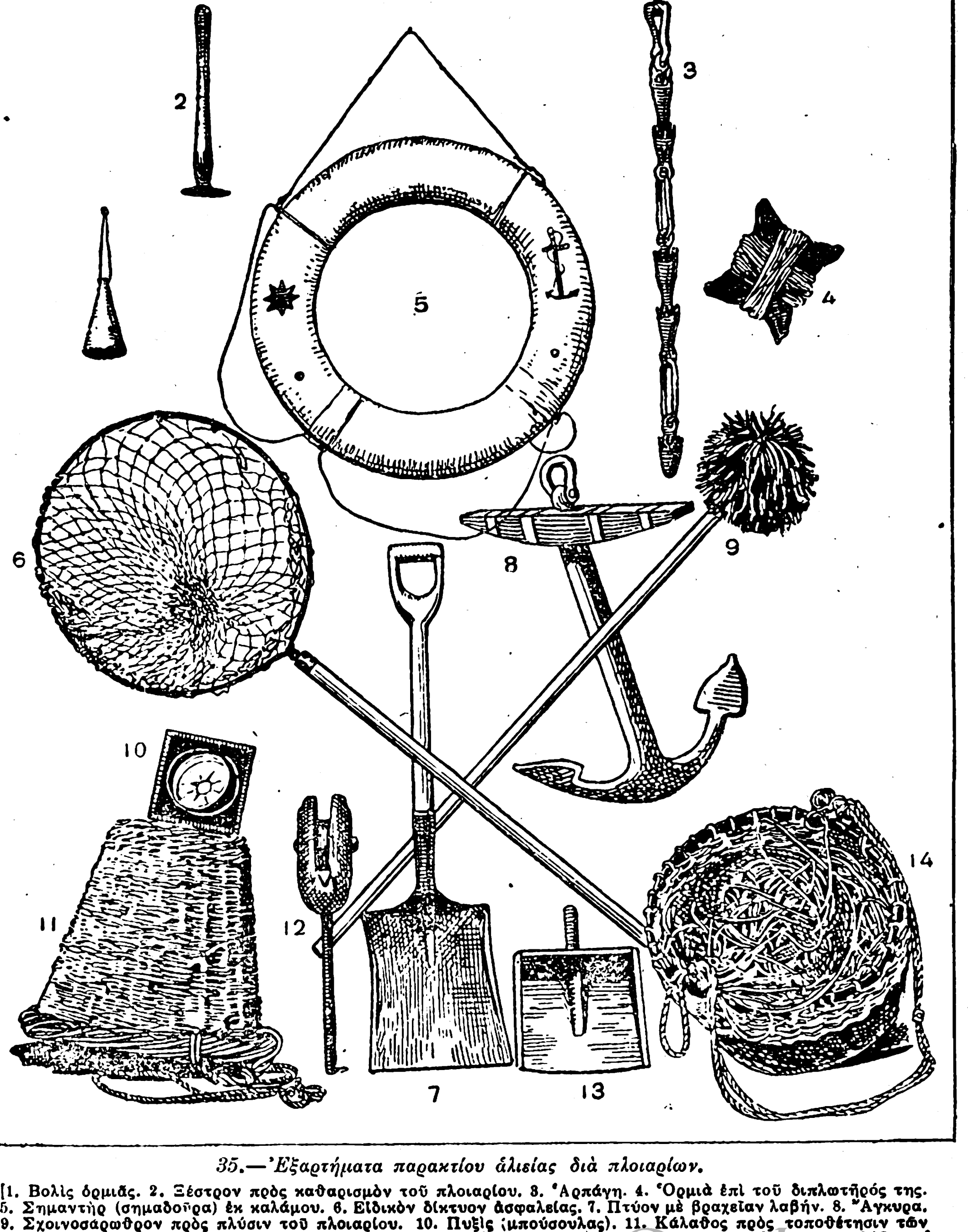

35.—Ἐξαρτήματα παρακτίου ἁλιείας διὰ πλοιαρίων.

[1. Βολὶς ὁρμιᾶς. 2. Ξέστρον πρὸς καθαρισμὸν τοῦ πλοιαρίου. 3. Ἁρπάγη. 4. Ὁρμιὰ ἐπὶ τοῦ διπλωτῆρός της. 5. Σημαντὴρ (σημαδοῦρα) ἐκ καλάμου. 6. Εἰδικὸν δίκτυον ἀσφαλείας. 7. Πτύον μὲ βραχεῖαν λαβήν. 8. Ἄγκυρα. 9. Σχοινοσάρωθρον πρὸς πλύσιν τοῦ πλοιαρίου. 10. Πυξὶς (μπούσουλας). 11. Κάλαθος πρὸς τοποθέτησιν τῶν ἰχθύων. 12. Ἀνελκυστὴρ (καρούλι). 13. Πτυάριον (φαράσι). 14. Κάλαθος πρὸς τοποθέτησιν ὁρμιῶν τοῦ βάθους.]

Digitized by Google

ἁλιείας τῶν ἀνοικτῶν θαλασσῶν καὶ ὅτι τὰ δι' αὐτὴν ἀναγκαῖα ὄργανα καὶ σκεύη στοιχίζουν ὀλιγώτερον· τέλος δὲ ὅτι δὲν ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέρας γνώσεις καὶ μακροχρόνιον πεῖραν, δύνανται δηλαδὴ ν' ἀσχοληθῶσιν εἰς αὐτὴν τόσον οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος ἁλιεῖς, ὅσον καὶ οἱ ἐρασιτέχναι, ἀνεξαρτήτως φύλου καὶ ἡλικίας. Ἀσκεῖται εἰς ζώνην θαλάσσης ἥτις δὲν ὑπερβαίνει εἰς πλάτος τὰς 5—6 χιλιάδας μέτρα, μόνον δὲ εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις καὶ εἰς ὥραν καλοκαιρίας συμβαίνει ν' ἀπομακρύνωνται τὰ δι' αὐτὴν χρησιμοποιούμενα πλοιάρια πέραν τῶν 6 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς.

Ἡ ἁλιεία αὕτη εἶναι γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *περιωρισμένη* ἢ *μικρὰ ἁλιεία*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *μεγάλην ἁλιείαν* ἢ *τῶν ἀνοικτῶν θαλασσῶν*.

Τὰ χρησιμοποιούμενα δι' αὐτὴν πλοιάρια εἶναι μικροῦ συνήθως μεγέθους, ἐλαφρά, μὲ πλήρωμα συνήθως 4—5 ἀτόμων, καὶ εἶναι σχεδὸν ὁμοιόμορφα εἰς πάσας τὰς ἀκτὰς καὶ πάντα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Τὸ διαφέρον εἰς τὰ πλοιάρια τῶν αὐτῶν ἢ διαφόρων ἀκτῶν εἶναι τὸ σύστημα τῶν ἱστίων, ἅτινα εἶναι ἀνάγκη νὰ εὑρίσκωνται εἰς σχετικότητα μὲ τὴν σύστασιν τῶν ἀκτῶν, τοὺς πνέοντας συνήθως ἀνέμους καὶ τὴν σύστασιν τοῦ θαλασσίου βυθοῦ. Συνήθως εἶναι ἐφωδιασμένα δι' ἑνὸς μεγάλου κεντρικοῦ ἱστίου καὶ δύο μικροτέρων ἐπὶ τῆς πρώρας καὶ τῆς πρύμνης.

Τὰ ἀπαραίτητα ἐξαρτήματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: Ἐν πρώτοις τὰ δίκτυα, αἱ ὅρμιαι καὶ αἱ διάφοροι σκευοθῆκαι.

Τὰ δίκτυα διαφέρουσι κατὰ πολύ. Τὸ σχῆμά των καὶ αἱ διαστάσεις των ποικίλλουσιν ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν θηρευομένων ἰχθύων, τοῦ τόπου τῆς ἁλιείας καὶ τῶν συνηθειῶν τοῦ ἁλιέως. Συνήθως τὰ δίκτυα κατασκευάζονται ἐκ λινοῦ νήματος ἢ μαλλίνου, ἔχουσιν ὀρθογώνιον σχῆμα καὶ συγκρατοῦνται ἀπὸ διαστήματος εἰς διάστημα ὑπὸ ἀνθεκτικῶν σχοινίων τοποθετημένων εἰς τὰ πλάγια καὶ κατὰ μῆκος. Τὰ ἀνώτερα σχοινία φέρουσι κατὰ διαστήματα ἐπιπλωτῆρας ἐκ φελλοῦ, ἐνῷ τὰ κατώτερα φέρουσι μολύβδινα βάρη (βαρίδια), ἅτινα χρησιμεύουσι διὰ νὰ συγκρατῶνται ἐπὶ τοῦ βυθοῦ. Τὰ δίκτυα τοῦ βάθους πρέπει νὰ ἔχωσι σκοτεινὸν χρωματισμόν· τὰ ἐπιπλέοντα δίκτυα συνήθως ἔχουσιν ὑποπράσινον χρῶμα.

Τὰ συνηθέστερον χρησιμοποιούμενα δίκτυα διὰ τὴν κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν ἁλιείαν εἶναι:

1ον) Δίκτυον μὲ *λεπτοὺς βρόχους* διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν *ἀριγγῶν*.

2ον) Δίκτυον μὲ *μετρίους βρόχους* διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν *σκόμβρων*.

3ον) Δίκτυον μὲ *μεγάλους βρόχους* διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν *πλευρονηκτιδῶν* (γλῶσσαι κ.λ.π.).

Ἐκλογὴ καταλλήλου θέσεως.—Τὸ μέρος εἰς ὃ πρόκειται νὰ ἁλιεύσῃ τις δέον νὰ ἐκλέγηται μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν νὰ εἶναι περισσότερον προφυλαγμένον ἀπὸ τοὺς ἀνέμους καὶ τὰ ὑποθαλάσσια ρεύματα. Ὅταν φθάσῃ τὸ ἁλιευτικὸν πλοιάριον εἰς τὸ ὡρισμένον διὰ τὴν ἁλιείαν θέσιν, εἷς ἐκ τῶν ἁλιέων, ὅστις κάθηται πρὸς τὴν πρύμνην τῆς λέμβου, ἑτοιμάζει τὰ δίκτυα, ἕτερος δὲ κωπηλατῶν ὁδηγεῖ τὸ πλοιάριον εἰς τὸ σημεῖον ἀκριβῶς, ὅπου πρόκειται νὰ ριφθῶσιν. Ὁ ἐπὶ τῶν δικτύων ἁλιεὺς ρίπτει ταῦτα εἰς τὸ ὕδωρ, ἀφοῦ πρῶτον ἑνώσῃ τὰς δύο ἄκρας τῶν σχοινίων δι' ὧν περιβάλλονται τὰ πλάγια μέρη των καὶ τὰ στερεώσῃ καλῶς διά τινος βαριδίου, ὅπερ πιέζει δι' ὀγκωδῶν λίθων. Τὰ δίκτυα δύνανται νὰ ριφθῶσιν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς πλημμυρίδος, ἀλλὰ πάντοτε πρέπει νὰ ἀποσύρωνται ὅταν τὰ ὕδατα εἶναι *χαμηλά*, ἤτοι κατὰ τὴν ἀμπώτιδα, διότι τότε οἱ ἰχθύες παρασυ-

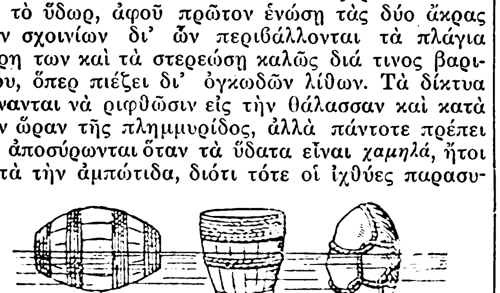

36.—*Διάφοροι σημαντῆρες (σημαδοῦρες).*

ρόμενοι ὑπὸ τοῦ ρεύματος ἐμπίπτουσιν εἰς τὰ δίκτυα καὶ αἰχμαλωτίζονται, ὁπότε ὁ εἷς ἁλιεὺς ἀπαλλάσσει τὰ ἄκρα τῶν δικτύων ἀπὸ τὰ βαρίδια καὶ ἀνασύρει ταῦτα, ἐνῷ ὁ ἕτερος κωπηλατεῖ καὶ ὁδηγεῖ τὸ πλοιάριον ἀντιθέτως τῆς θέσεως τῶν δικτύων.

Οἱ συνηθέστεροι ἰχθύες οἱ ἁλιευόμενοι κατὰ τὸν ἀνώτερω τρόπον εἶναι: *τρίγλαι* (μπαρμπούνια), *μικροὶ σκόμβροι, γλῶσσαι, πλάταγες, ὑπόγλωσσοι* κ.τ.λ.

Τὰ ἀνώτερω περιγραφέντα δίκτυα δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι τόσῳ κατὰ τὴν ἁλιείαν βάθους ὅσῳ καὶ κατὰ τὴν ἁλιείαν ἐπιφανείας, ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο νὰ προσθέσωμεν βαρίδια (βάθους) ἢ καὶ νὰ ἀφαιρέσωμεν τοιαῦτα (ἐπιφανείας), ὁπότε δέον νὰ προστεθῶσιν ἀντιθέτως πλείονες ἐπιπλωτῆρες (φελλοί).

Ἡ κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν ἁλιεία διενεργεῖται ἰδίως κατὰ τὴν νύκτα. Ὁ ἁλιεὺς ρίπτει ἀπὸ ἐνωρὶς τὰ δίκτυά του εἰς τὸ κατάλληλον μέρος καὶ μετὰ πάροδον 3—4 ὡρῶν τὰ ἀποσύρει, ὁπότε ἐκτὸς τῶν ἰχθύων τοῦ βάθους συλλαμβάνει καὶ πλείστους ἰχθῦς ἐπιφανείας.

Τὰ αὐτὰ δίκτυα καταλλήλως τοποθετούμενα, ἀκριβῶς ὅπως δεικνύει ἡ κατωτέρω εἰκών, χρησι-

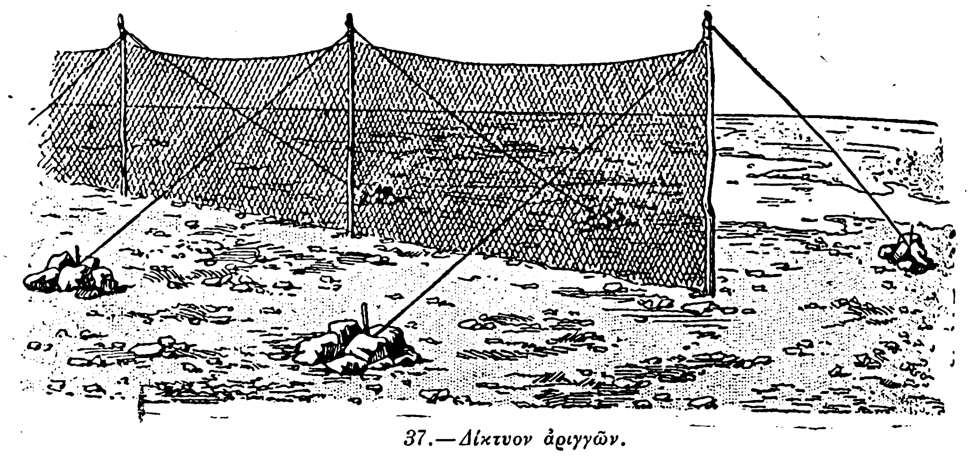

37.—*Δίκτυον ἀριγγῶν.*

μοποιοῦνται διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν ἀριγγῶν εἰς περιωρισμένην κλίμακα. Ἡ ἁλιεία τῶν ἀριγγῶν διενεργεῖται κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὁπότε οἱ ἁλιεῖς ἑνοῦσι δύο ἢ πλείονα κοινὰ δίκτυα βάθους, τοποθετοῦσι ταῦτα καθέτως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ ἀπὸ διαστήματος εἰς διάστημα τὰ προσδένουσιν ἐπὶ πασσάλων, τοὺς ὁποίους ἐμπήγουσιν ἐπὶ τοῦ βυθοῦ καὶ τοὺς ὁποίους κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος στερεοῦσι διὰ σχοινίων, σχηματιζόντων Δ, καὶ προσδένουσιν ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἐπὶ πετρῶν. Κατὰ τὰς πλημμυρίδας αἱ ἀρίγγαι ρίπτονται ὑπὸ τῶν κυμάτων πρὸς τὸ μέρος τῶν ἀκτῶν, κατὰ τὴν ἀμπώτιδα δὲ προσπαθοῦσι νὰ ἐπιστρέψωσιν ἐκ τῶν ἀκτῶν εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν, ὁπότε ἐμπλέκονται εἰς τοὺς βρόχους τῶν δικτύων καὶ αἰχμαλωτίζονται.

Εἴδη ἁλιευομένων ἰχθύων.— ***α') Διὰ δικτύων μὲ λεπτοὺς βρόχους.*** Διὰ τοιούτων δικτύων ἁλιεύονται:

1ον) Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *τριγλιδῶν*, *ἡ τρίγλη ἡ χρυσοπτέρυγος* (Mullus surmeletus), κοινῶς μπαρμποῦνι ἢ μπαρμποῦνι τῆς λάσπης. Ἁλιεύεται διὰ δικτύων τοῦ βάθους ἢ διὰ σαγήνης, ἀλλὰ πρέπει τὰ δίκτυα νὰ ἀνασύρωνται μετὰ μεγάλης προσοχῆς, διότι ὁ ἰχθὺς πηδᾷ εἰς ἀρκετὸν ὕψος καὶ εὐκόλως ὑπεκφεύγει. Ἁλιεύεται δὲ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου.

2ον) Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβριδῶν*, *ὁ σκόμβρος ὁ κοινός* (σκουμπρί). Ἁλιεύεται συνήθως εἰς μέσον βάθος καὶ συνηθέστερον πλησίον τῆς ἐπιφανείας. Καταλληλοτέρα ἐποχὴ πρὸς ἁλιείαν του εἶναι ὁ Ἰούλιος, ὁπότε τὸ κρέας του εἶναι παχύτατον καὶ νοστιμώτατον. Οἱ σκόμβροι ἁλιεύονται κατὰ μεγάλας ποσότητας κατὰ τὴν πλημμυρίδα· κατὰ τὴν ἀμπώτιδα ἡ ἁλιεία των καθίσταται δύσκολος, διότι μένουσιν ἀκίνητοι μὲ τὸ ρύγχος προσηλωμένον ἐπὶ τῆς ἄμμου.

3ον) Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *πλευρονηκτιδῶν* ἡ *γλῶσσα* (Solea vulgaris). Ἁλιεύεται διὰ τῶν δικτύων βάθους ἢ δι' ἀγκίστρων.

4ον) Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβροσεχιδῶν*, *ἡ βελόνη ἡ κοινὴ* (κ. ζαργάνα) ἁλιεύεται δι' ἐπιπλεόντων δικτύων μὲ μικροὺς βρόχους, κατὰ τὸν Ἀπρίλιον ἰδίως ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ.

5ον) Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *μουγιλιδῶν*, ὁ κοινὸς *κέφαλος* (Mugil cephalus), ὁ *κέφαλος ὁ χρυσόχρους* (Mugil auratus), ὁ *κέφαλος ὁ χείλων* (Mugil celo) καὶ πάντα σχεδὸν τὰ ἄλλα εἴδη τῶν κεφάλων· ἁλιεύονται ἰδίως κατὰ Μάϊον, Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον διὰ δικτύων τοῦ βάθους, γρίπου, σαγήνης κ.τ.λ.

β') Διὰ δικτύων μὲ μετρίους βρόχους.

1ον) Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀτακαίων*, ὁ *ἀτακαῖος ὁ κοινὸς* (Salmo salar) καὶ ὁ *ἀτακαῖος ἡ φυρέλη* (salmo fario).

γ') Διὰ δικτύων μὲ μεγάλους βρόχους. 1ον) Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *γαδιδῶν*, ὁ *γάδων ὁ κοινὸς* (Gadus aeglefinus), ὁ *γάδων ὁ ὀνίσκος ἢ μορρούα* (Gadus morrhua) κοινῶς μπακαλιάρος, ὁ *γάδων ὁ γαλαρίας* (Gadus callarias) καὶ ὁ *γάδων ὁ πουτάσσειος* (Gadus putassu), κοινῶς σκαρμός.

2ον) Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *βατιδῶν*, ἡ *βατὶς ἡ γυμνία* (Raja calvata), κ. σελάχι ἢ σαλάχι, καὶ ἡ *βατὶς ἡ ἄγγελος* (Squatina angelus).

3ον) Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *ναρκιδῶν*, ἡ *νάρκη ἡ μαρμαίρουσα* (Torpedo marmorata), κοινῶς μουδιάστρα, καὶ ἡ *μυλιοβατὶς ἡ ἀετὸς* (myliovatis aquila).

4ον) Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *χιμαιρῶν*, ἡ *χίμαιρα ἡ τερατόμορφος* (Chimera monstruosa).

5ον) Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκιπησιδῶν*, ὁ *ἀκιπήσιος ὁ κοινὸς* (Acipenser sturio), κ. στουρόνι, καὶ ὁ *ἀκιπήσιος ὁ χρύσιος* (Acipenser huso).

ΑΛΙΕΥΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ. Ἡ θάλασσα, ἀφ' ἧς ἤρχισε νὰ ἐξετάζεται ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ἀπετέλεσε σὺν τῷ χρόνῳ ἀτελεύτητον πηγὴν πλούτου, τοῦ ὁποίου ἡ μέχρι τοῦδε ἐπιστημονικὴ ἐξερεύνησις δίδει ἰδέαν περὶ τοῦ μέλλοντος νὰ ἔλθῃ εἰς φῶς. Μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἐνομίζετο, ὅτι τὰ μεγάλα ὑποθαλάσσια βάθη ἀπετέλουν παμμεγίστην ἔρημον, ὅπου δὲν ὑπῆρχε ζωή, καθότι δὲν ὑπῆρχε καὶ φῶς, διότι ὡς γνωστὸν αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες δὲν γίνονται αἰσθηταὶ πέραν τοῦ βάθους τῶν 400 μέτρων, ἐξ οὗ καὶ ὑπετίθετο ὅτι εἰς τὰ μεγάλα βάθη ἐβασίλευεν ἡ ἐρημία καὶ ὁ θάνατος. Σήμερον ὅμως εἶναι τελείως ἐξηκριβωμένον, ὅτι τὰ ὑποθαλάσσια ταῦτα βάθη κατοικοῦνται ὑπὸ ὀργανικῶν ὄντων, ἅτινα αὐτοπαράγουσι τὸ ἀναγκαῖον εἰς αὐτὰ φῶς (βλ. ἄβυσσος).

Τὸ χρῶμα τοῦ θαλασσίου ὕδατος μεταβάλλεται ἀναλόγως τῶν ἀτμοσφαιρικῶν διακυμάνσεων, τῆς τοιαύτης ἢ τοιούτης καταστάσεως τοῦ οὐρανοῦ, τῆς ἀμμώδους ἢ πετρώδους συστάσεως τῶν βαθῶν, τῆς ἠρέμου ἢ ταραχώδους κινήσεως τῶν κυμάτων. Κατὰ κανόνα τὸ χρῶμα τῆς θαλάσσης εἶναι κυανοῦν, ὀφείλεται δὲ ὁ χρωματισμὸς οὗτος εἰς τὸ ὅτι κυρίως τὸ ὕδωρ ἀπορροφᾷ ποσὸν κυανῶν ἀκτίνων δεκαπλασίων τῶν ἐρυθρῶν καὶ εἰς τὴν διαταραχὴν ἀφ' ἑτέρου, ἥτις προέρχεται ἐκ τῶν μυριάδων ἐν αἰωρήσει ὄντων καὶ σωμάτων, ἅτινα λόγῳ τοῦ πλήθους των μεταβάλλουσι τὸ κανονικὸν τοῦ ὕδατος χρῶμα.

Μεταξὺ τούτων τὰ ἀνόργανα σώματα προέρχονται ἐκ τῶν γειτνιαζόντων πρὸς τὴν θάλασσαν μερῶν· τὰ σώματα ταῦτα διὰ τῶν ποταμῶν φθάνουν εἰς τὰς ἀκτὰς καὶ ἐκεῖθεν βραδέως προχωροῦσι πρὸς τὰ θαλάσσια βάθη. Τὰ ὀργανικὰ ὄντα συνίστανται ἐκ μικροτάτων καὶ ἀοράτων διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ζῴων, ἅτινα χρησιμεύουσιν ὡς τροφὴ εἰς τοὺς ἰχθῦς καὶ ὀνομάζονται πλαγκτὸν (βλ. λ.).

Εἶναι παρατηρημένον ὅτι αἱ ἀνοικτῶς κυαναῖ θάλασσαι εἶναι ὀλιγώτερον ἰχθυοτρόφοι ἀπὸ τὰς βαθέως κυανᾶς καὶ τὰς πρασινοχρώμους. Οὕτω ἡ Μεσόγειος θάλασσα εἶναι ὀλιγώτερον ἰχθυοτρόφος ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, τὴν Βόρειον θάλασσαν, τὸν Εὔξεινον Πόντον κτλ. Εἰς τὸ νὰ εἶναι περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον τὰ ὕδατα ἰχθυοτρόφα πλὴν τοῦ χρώματος τῆς ἐπιφανείας του συντελοῦν καὶ ἕτεραι δύο αἰτίαι: πρῶτον ἡ θερμοκρασία καὶ δεύτερον ἡ ἁλμυρότης. Ἡ θερμοκρασία τῶν ὑδάτων ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ζωῆς ὡρισμένων τινῶν ἰχθύων, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἁλμυρότης, ἥτις ποικίλλει ἀπὸ μέρους εἰς μέρος. Τὸ παρὰ τὰς ἐκβολὰς ποταμῶν τμῆμα τῆς θαλάσσης εἶναι ὀλιγώτερον ἁλμυρὸν ἢ εἰς ἀρκετὴν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς ἀπόστασιν. Ἡ ἀναλογία τῆς ἁλμυρότητος ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς καθ' ὅλου ἀναπτύξεως τοῦ ἥπατος τῶν ἰχθύων, ὅπερ παρουσιάζει τελειοτέραν ἀνάπτυξιν εἰς τοὺς ἰχθῦς τῶν γλυκέων ὑδάτων ἢ εἰς τοὺς θαλασσίους.

Τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ ζῶντα εἴδη ἰχθύων εἶναι καταπληκτικῶς περισσότερα τῶν εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα ζώντων. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ συστηματικὴ ἁλιεία διεξάγεται εἰς τὴν θάλασσαν περισσότερον παρ' ὅσον εἰς τοὺς ποταμούς, λίμνας καὶ τὰς διαφόρους ροὰς τῶν ὑδάτων.

Γενικῶς ἡ ἁλιεία διακρίνεται εἰς δύο κατηγορίας: *μεγάλην ἁλιείαν* καὶ *μικρὰν ἁλιείαν*.

α') ***Μεγάλη ἁλιεία.*** Εἰς ταύτην κυρίως ὑπάγεται ἡ ἁλιεία τῶν *φαλαινῶν* καὶ τῶν *ὀνίσκων* (μπακαλιάρων). Ἄλλοτε ἡ μεγάλη ἁλιεία ἤνθει ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας, μετὰ τοὺς πολέμους ὅμως τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας περιωρίσθη σημαντικῶς. Σήμερον ἡ μεγάλη ἁλιεία διενεργεῖται ἀποκλειστικῶς σχεδὸν εἴς τινας γαλλικὰς ἀποικίας, οἱ ἐξασκοῦντες δὲ ταύτην ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ὑπήκοοι ξένων κρατῶν.

β') ***Μικρὰ ἁλιεία.*** Αὕτη περιλαμβάνει τὴν παράκτιον ἁλιείαν, ἥτις διεξάγεται εἰς ἀπόστασιν 60 περίπου μιλλίων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς καὶ εἰς μέγιστον βάθος 250 μέτρων.

Τὰ πλουσιώτερα ἁλιευτικὰ πεδία ἐν τῇ βορείῳ

Digitized by Google

θαλάσση εἶναι τὸ Dogger-Bank καὶ ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ἡ μεγάλη καὶ μικρὰ Sole.

Ἐκ τῆς στατιστικῆς τοῦ 1921 τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ἡ Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ τῆς Κοπεγχάγης παραθέτομεν πίνακα τῆς ἁλιείας τῆς διενεργουμένης ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ: Κατὰ τὸ 1913 αἱ ἐκ τῆς ἁλιείας πρόσοδοι δώδεκα κρατῶν ἀνῆλθον εἰς τὸ ποσὸν τῶν 30.000.000 λιρῶν στερλινῶν. Κατὰ τὸ 1918 αἱ πρόσοδοι ἀνῆλθον εἰς 55.886.500 λίρας στερλίνας, κατὰ τὸ 1919 εἰς 66 996.450 λίρ. στερλίνας καὶ κατὰ τὸ 1920 εἰς 58.886.500 λίρας στερλίνας, ἤτοι εἰς 17.665.950.000 δραχμὰς περίπου.

Ἀναλυτικὸς πίναξ εἰσπράξεων ἑκάστου κράτους (κατὰ τὸ 1919).

Κράτη	ποσὸν εἰς λ. στερ.	ἐπὶ τοῖς ἑκ/τὸν
1. Μ. Βρεττανία	29.044.050	49,34
2. Γαλλία	9.973.950	16,94
3. Νορβηγία	4.507.400	7,66
4. Ὁλλανδία	3.692.550	6,27
5. Γερμανία	2.972 000	5,05
6. Πορτογαλία	2.319.400	3,94
7. Δανία	1.855.400	3,15
8. Σουηδία	1.846.250	3,14
9. Ἰσλανδία	1.429.600	2,43
10. Βέλγιον	452.100	0,77
11. Φιλλανδία	434.500	0,74
12. Φερόαι	341.200	0,57
Σύνολον λιρ. στερ.	58.868.500	100.—

Τὸ μεγαλύτερον ποσὸν ἀπέδωσεν ἡ ἁλιεία τοῦ *ὀνίσκου* ἢ *γάδου*, ἥτις κυρίως διενεργεῖται εἰς Dogger-Bank, εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰσλανδίας καὶ παρὰ τὴν Νέαν Γῆν (ὅπου συνήθως ἁλιεύεται ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου).

Εἰς δευτέραν μοῖραν ἔρχεται ἡ ἁλιεία τῶν *ἀριγγῶν* (ρεγκῶν) αἵτινες ἀπαντῶσι συνήθως εἰς τὰς παρὰ τὴν Νορβηγίαν ἀκτὰς καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς Βορείου θαλάσσης κατέρχονται εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Μάγχης. Ἡ ἁλιεία των διενεργεῖται ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου.

Ἀμέσως κατόπιν ἀκολουθεῖ ἡ ἁλιεία τῶν *σαρδελλῶν*, ἥτις διενεργεῖται ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Αὐγούστου.

Καὶ τὰ τρία εἴδη τῶν ἀνωτέρω ἰχθύων προσφέρονται εἰς τὴν κατανάλωσιν κυρίως ὡς ἁλίπαστα. Ἐκ τοῦ πρώτου εἴδους κατὰ τὸ 1913 ἡλιεύθησαν 47.492.403 χιλιόγραμ., ἀξίας 30.306.013 φράγκων καὶ κατὰ τὸ 1921 ἡλιεύθησαν 35.671.407 χιλιόγραμμα, ἀξίας 187.307.293 φράγκων.

Ἀρίγγαι ἡλιεύθησαν κατὰ τὸ 1913, 46.695.507 χιλιόγραμμα, ἀξίας 16.301.641 φράγκων καὶ κατὰ τὸ 1921 32.282.667 χιλιόγραμμα, ἀξίας 39.499.514 φράγκων. Κατὰ τὸ 1913 ἡλιεύθησαν 16.715.439 χιλιόγραμμα, ἀξίας 13.510.546 φράγκων καὶ κατὰ τὸ 1921 ἡλιεύθησαν 22.732.987 χιλιόγραμμα, ἀξίας 31.223.293 φράγκων.

Μετὰ τὰς σαρδέλλας ἀκολουθεῖ ἡ ἁλιεία τῶν *ἐγραυλίδων* (χαψιῶν) ἥτις κατὰ τὸ 1913 ἀπέδωσε 5.019.085 χιλιόγραμμα, ἀξίας 1.788.923 φράγκων καὶ κατὰ τὸ 1921 ἀνῆλθεν εἰς 3.107.502 χιλιόγραμμα, ἀξίας 2.338.277 φράγκων.

Κατὰ τὸ 1913 ἡλιεύθησαν 10.930.765 χιλιόγρμ. *σκόμβρων* (σκουμπριῶν), ἀξίας 6.164.488 φράγκων καὶ κατὰ τὸ 1921 ἡλιεύθησαν 17.509.308 χιλιόγρμ., ἀξίας 28.433.681 φράγκων.

Κατὰ τὸ 1913 ἡλιεύθησαν 5.506.947 χιλιόγραμμα *τόννων* ἀξίας 8.063.451 φράγκων καὶ κατὰ τὸ 1921 2.974.086 χιλιόγραμμα ἀξίας 14.104.204 φράγκων. Κατὰ τὸ 1913 ἡλιεύθησαν 2.513.787 χιλιόγραμμα *ἀστακῶν* καὶ *καρίδων* (γαρίδων), ἀξίας 915.154 φράγκων καὶ κατὰ τὸ 1921 1.555.750 χιλιόγραμμα, ἀξίας 2.084.918 φράγκων.

Η ΑΛΙΕΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Ἡ Ἑλλὰς μὲ τὰ πολυσχιδῆ καὶ ἐκτεταμένα παράλιά της εἶναι ἴσως ἡ προσφορωτέρα χώρα διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἁλιείας. Αἱ θάλασσαί της, οἱ κόλποι της, αἱ λιμνοθάλασσαί της καί τινες ἐν Μακεδονίᾳ λίμναι θὰ ἠδύναντο νὰ παρέχωσιν ἐπικερδῆ ἐργασίαν εἰς χιλιάδας ἐργατικῶν χειρῶν καὶ νὰ εἰσφέρωσιν εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον ἑκατοντάδας ἑκατομμυρίων δραχμῶν, ἂν ἐγίνετο μεθοδικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἡ ἐκμετάλλευσίς των.

Τὸ κράτος μέχρι πρό τινων ἐτῶν οὐδεμίαν ἢ μηδαμινὴν προσοχὴν ἔδιδεν εἰς τὸν θαλάσσιον πλοῦτον, ἀφῆνον νὰ ἐκμεταλλεύωνται τοῦτον ἀτελῶς ἀδαεῖς ἁλιεῖς, οἵτινες ἐν τῇ ἀμαθείᾳ των καὶ ἐν τῷ πόθῳ τοῦ εὐκόλου πλουτισμοῦ μετεχειρίζοντο ἀπηγορευμένους τρόπους ἁλιείας (δυναμίτιδα, φλῶμον, μικροὺς βρόχους εἰς τὰ δίκτυά των, ἁλιείαν εἰς ἀπηγορευμένην ἐποχὴν καὶ τόπους κτλ.), καταστρέφοντες οὕτω τοὺς γόνους τῶν ἰχθύων καὶ ἐρημοῦντες συστηματικῶς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας τοῦ ὑδροβίου αὐτῶν πλούτου.

Τὸ πρό τινων ἐτῶν ἱδρυθὲν τμῆμα ἁλιείας (νῦν *Διεύθυνσις Ἁλυκῶν καὶ Ἁλιείας*) ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας διὰ διαφόρων νομοθετημάτων κατώρθωσε νὰ ἐλαττώσῃ ὁπωσδήποτε τὸ κακόν. Ὁ ἐξ Ἰταλίας προσκληθεὶς κατὰ τὸ 1913 ὀργανωτὴς τῆς Ἁλιείας Darrio Vinciguerra καὶ τὸ ἀμέριστον ἐνδιαφέρον τῶν κατὰ καιροὺς γενικῶν γραμματέων καὶ ἄλλων ἁρμοδίων ὑπαλλήλων τοῦ Ὑπουργείου, οἵτινες εἰσηγήθησαν διάφορα προστατευτικὰ διὰ τὴν ἁλιείαν μέτρα, ἔδωκαν ποιάν τινα ὤθησιν πρὸς ἐπιστημονικωτέραν τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν ἐκμετάλλευσιν. Ἀλλ' αἱ εὐγενεῖς αὗται προσπάθειαι δὲν ὑπῆρξαν ὅσον ἔδει ἀποτελεσματικαί, διότι τὸ Κράτος ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶχε πρὸς ἄλλα ἐστραμμένην τὴν προσοχήν του λόγῳ τῶν πολυετῶν πολέμων, δὲν διέθετε δ' ἀφ' ἑτέρου τὰ χρηματικὰ μέσα τὰ ὁποῖα ἀπαραιτήτως χρειάζονται διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν ὑδροβιολογικῶν, ὠκεανογραφικῶν, ἰχθυολογικῶν σταθμῶν, σχολῆς ἁλιέων, εἰδικῆς ὑπηρεσίας πρὸς ἄμεσον ἐπίβλεψιν τῶν ἁλιέων ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς τέχνης των, εἰδικῶν ἐποπτῶν διὰ τὴν κανονικὴν εἴσπραξιν τῶν ἐκ τῆς ἁλιείας φόρων πιστώσεις πρὸς συμμετοχὴν εἰς ἰδιωτικὰς ἁλιευτικὰς ἢ συναφεῖς πρὸς τὴν ἁλιείαν βιομηχανίας, δηλαδὴ ἐστερεῖτο τῶν μέσων ἐκείνων δι' ὧν θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ αὔξησις τῶν ἁλιευτικῶν πεδίων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν προερχομένων ἁλιευτικῶν προϊόντων.

Ἀντιθέτως πρὸς ἡμᾶς, εἰς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς γείτονος Ἰταλίας, ἅτινα καὶ ὡς πρὸς τὴν διάπλασίν των καὶ ὡς πρὸς τὸ εὐκραὲς κλῖμά των καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐν γένει φυσικήν των καλλονὴν ὁμοιάζουσι καταπληκτικῶς μὲ τὰ ἑλληνικά, ἡ ἁλιεία, ἐπαγγελματικὴ καὶ ἐρασιτεχνική, παρουσιάζει μεγάλας προόδους καὶ σπουδαίως συμβάλλει εἰς τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον τῆς χώρας.

Δυστυχῶς τὴν κρατικὴν ἀδυναμίαν ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει δὲν ἀντικατέστησε, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, ὅπως συμβαίνει εἰς ἄλλα κράτη, εἰς τὴν Ἰταλίαν π. χ. ὅπου μόνον ἡ «Società Lombarda» εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Como παράγει ἐτησίως 1.250.000 πεστροφῶν καὶ περὶ τὰ 2.500.000 κορεγόνων. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν καὶ παρ' ἡμῖν ἐπρωτοστάτει ἡ ἰδιωτικὴ ἐπιχειρηματικότης εἰς τὴν ἁλιευτικὴν καὶ ἰχθυοκομικὴν πρόοδον τῆς χώρας, ἥτις καὶ τοὺς ἰδιώτας θὰ ἐπλούτιζε καὶ συγχρόνως μεγάλας ὑπηρεσίας θὰ προσέφερεν εἰς τὸ Ἔθνος.

Μεταναστεύσεις τῶν ἰχθύων καὶ ἐποχαὶ ἁλιείας.—Ἡ σχετικῶς περιωρισμένη ἔκτασις τῆς Μεσογείου θαλάσσης καί, ἔτι περισσότερον, τοῦ τμήματος τοῦ περιβαλλομένου ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς ἀκτάς, δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀποφανθῶμεν κατηγορηματικῶς περὶ τῆς ἐν αὐτῇ ὑπάρξεως ἢ μὴ ὡρισμένων εἰδῶν ἰχθύων, ἐφ' ὅσον δὲν εἴμεθα ἀπολύτως βέβαιοι ὅτι τόσον ἡ παρουσία ὅσον καὶ ἡ ἀπουσία των δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα μεταναστεύσεως. Μετανάστευσιν δὲ λέγοντες ἐννοοῦμεν ὡρισμένην κίνησιν τῶν ὑδροβίων ὀργανισμῶν, προερχομένην ἐκ φυσικῆς τινος ὠθήσεως ἢ ἐνστίκτου, ὅπερ ἀναγκάζει τὰ ζῷα ταῦτα νὰ μετατοπίζωνται περιοδικῶς. Ἡ ἐν λόγῳ μετατόπισις κυρίαν αἰτίαν ἔχει τὴν ἀνάγκην ἐξευρέσεως τροφῆς καὶ καταλληλοτέρου τόπου πρὸς ἀναπαραγωγήν. Οὕτω ἐξηγοῦνται αἱ περιοδικαὶ μεταναστεύσεις τῶν ἰχθύων πρὸς τὰς ἀκτάς, πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ τῶν κόλπων καὶ τἀνάπαλιν ἐκ τῶν ἀκτῶν καὶ τῶν κόλπων πρὸς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν.

Οἱ ἁλιεῖς γνωρίζουσι τίνες ἰχθύες καθ' ὅλον τὸ ἔτος δὲν ἐγκαταλείπουσι τὰ παράκτια μέρη καὶ τίνες ἀναφαίνονται καθ' ὡρισμένας περιόδους. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἰχθύες εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «*περαστικοί*» καὶ εἶναι τὰ διάφορα εἴδη τῶν *ἀφυῶν* (σαρδέλλες), τῶν *σκόμβρων*, τοῦ *σκόμβρου κολία* (κολιός), τῶν *σαυριδίων*, τῶν *τόννων* (μαγιάτικα), τῶν *πηλαμιδῶν* (παλαμίδες) κ. τ. λ.

Κατὰ τὸν Ἰανουάριον ἁλιεύουσι κυρίως *μελανούρους* (μελανούρια), *ἀλόσας* (θρίσσες), *συναγρίδας* καί τινα ἄλλα εἴδη ἰχθύων μικροτέρας σημασίας.

Κατὰ τὸν Φεβρουάριον ἀναφαίνονται, ἰδίως εἰς ὡρισμένα μέρη, ὅπως εἰς τὸν Πόρον π. χ., αἱ *σαυρίδαι* (σαφρίδια) καὶ ἰδίως αἱ *λίτσαι* (λετσοπούλα, γουφάρια καὶ γυφάρια ἢ λουφάρια).

Κατὰ τὸν Μάρτιον ἁλιεύονται παντὸς εἴδους κέφαλοι. Κατ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν οἱ ἰχθύες οὗτοι εἰσέρχονται καὶ ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῇ τῆς Ἀγουλινίτσας.

Ὁ Ἀπρίλιος καὶ ὁ Μάϊος εἶναι οἱ πλουσιώτεροι εἰς ἰχθῦς μῆνες, διότι κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν πάντες οἱ ἰχθύες τῶν ἀνοικτῶν θαλασσῶν πλησιάζουσι τὰς ἀκτὰς ὅπως γονιμοποιήσωσι

Κατὰ τὸν Ἰούνιον ἄρχεται ἡ κανονική, οὕτως εἰπεῖν, ἁλιεία τῶν *τόννων* (μαγιάτικων) καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἡ συστηματικὴ ἁλιεία τῶν *σαυριδῶν*, τῶν *σκόμβρων*, τῶν *σαρδελλῶν* κτλ.

Κατὰ τὸν Ἰούλιον ἐξακολουθεῖ ἡ ἁλιεία τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν ἰχθύων.

Ἀπὸ τῆς 15ης Αὐγούστου μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου οἱ ἁλιεῖς διακόπτουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ἁλιείαν των, διότι γενικῶς πιστεύεται, ὅτι κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα τὰ θαλάσσια ὕδατα γίνονται ὄξινα καὶ καταστρέφουσι τὰ δίκτυα. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἡ θερμοκρασία τῆς θαλάσσης εὑρίσκεται εἰς τὸ ζενὶθ της καὶ οὕτως ἀναγκάζονται οἱ ἰχθύες νὰ μεταναστεύωσι πρὸς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν, ὅπου ἡ ἁλιεία καὶ ἐπιπονωτέρα καὶ οὐχὶ λίαν προσοδοφόρος εἶναι.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου ἄρχεται ἡ ἁλιεία τῶν *βωπῶν* (βοῦπες), τῶν *σαλπῶν*, τῶν *τριγλῶν* (μπαρμπούνια), τῶν *ἐρυθρίνων* (λεθρίνια), τῶν μικρῶν *σαρδελλῶν*, τῶν *βελονῶν* (ζαργάνες). Τὸ πέρασμα τῶν τελευταίων τούτων ἰχθύων γίνεται κατὰ τὴν Σκίαθον καὶ Σκόπελον (Βορείους Σποράδας) καὶ διαρκεῖ μέχρι τέλους Νοεμβρίου.

Ἐπίσης κατὰ τὸν Ὀκτώβριον, ἀναλόγως τῶν ἐτῶν, ἀναφαίνονται αἱ *παλαμίδες*, τὰ *σκουμπριά*, οἱ *κολιοί*, καὶ οἱ *οὐρανοσκόποι* (λύχνοι) κ.τ.λ., τῶν ὁποίων ἡ ἁλιεία διαρκεῖ καθ' ὅλον τὸν Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον.

Ἁλιευτικοὶ τόποι ἐν Ἑλλάδι.— Πλεῖστοι εἶναι οἱ ἁλιευτικοὶ τόποι ἤ, ὡς ἄλλως λέγονται, τὰ *ἁλιευτικὰ πεδία*. Αἱ δυτικαὶ ἀκταὶ τῆς Ἑλλάδος, λόγῳ τῆς θέσεώς των καὶ τῶν πολλῶν παρ' αὐτὰς λιμνοθαλασσῶν (*Μεσολογγίου, Ἀγουλινίτσης, Καϊάφα*), τῆς παρουσίας ὑφαλμύρων ὑδάτων (ἐκβολαὶ *Ἀχελώου*, *Ἠλειακοῦ Πηνειοῦ* (Γαστουνίτικου), *Ἀλφειοῦ* (Ρουφιᾶ), καὶ *Νέδα*, ὡς καὶ τῶν πολυσχιδῶν παραλίων τοῦ μέρους τούτου, παρουσιάζουσι τὸ εὐρύτερον σχεδὸν τῶν ἁλιευτικῶν πεδίων τῆς χώρας. Οἱ συνηθέστερον εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἁλιευόμενοι ἰχθύες εἶναι οἱ *κέφαλοι* (διάφορα εἴδη), *τσιποῦραι*, *λάβρακες*, *ἐγχέλεις* καὶ πλεῖστα ἄλλα εἴδη δευτερευούσης σημασίας. Αἱ ἀνατολικαὶ ἀκταὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους παρουσιάζουσι πλούσιον ἁλιευτικὸν πεδίον εἰς τοὺς *θύννους* (τόννους) κυρίως, οἵτινες διέρχονται ἐκεῖθεν διὰ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ ᾠοτοκήσουν. Εἰς τὰς αὐτὰς ἀκτὰς καὶ ἰδίως παρὰ τὴν νῆσον Εὔβοιαν παρατηρεῖται σχετικὴ ἀφθονία καὶ διαφόρων *μαλακίων* (ὀστρέων, μυτίλων, χιβαδῶν κ.τ.λ.).

Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἁλιεία διακρίνεται εἰς: *α') θαλασσίαν ἁλιείαν* (ἁλιεία ἐλευθέρα καὶ ἁλιεία εἰς θυννεῖα)· *β') ἁλιείαν γλυκέων ὑδάτων* (λίμναι, ποταμοί, ρύακες)· καὶ *γ') ἁλιείαν ἐν ἰχθυοτροφείοις*.

Α΄ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΑΛΙΕΙΑ: *Ἁλιεία ἐλευθέρα.*—Εἰς τὸ εἶδος τῆς ἁλιείας ταύτης ἐπιδίδονται κυρίως οἱ παρὰ τὰς ἀκτὰς οἰκοῦντες. Τὰ ἁλιευτικὰ ὄργανα καὶ μέσα, ἅτινα μεταχειρίζονται, εἶναι παρεμφερῆ πρὸς τὰ κοινῶς ἐν χρήσει καθ' ἅπασαν τὴν Μεσογειακὴν λεκάνην, ἤτοι τὴν *ὁρμιάν*, τὴν *καθητήν*, τὴν *συρτήν*, τὸ *παραγάδι*, τὸ *καλαμίδι*, τὸ *πεζόβολον*, τὸ *καμάκι*, τὰ *ἔμμονα δικτυα*, τὰ *θυννεῖα* (θυννειά), τὰς *τράτας* καὶ τὰς *ἀνεμότρατας*, τοὺς *κύρτους*. Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἁλιευτικὰ μέσα δὲν παρουσιάζουσιν ὁμοιόμορφον κατασκευήν, ἀλλὰ διαφέρουσι μεταξύ των, πολὺ ἢ ὀλίγον, ἀναλόγως τῶν διαφόρων τόπων, τῆς διαμορφώσεως τῶν ἀκτῶν, τῆς ἀντιλήψεως τῶν ἁλιέων κ.τ.λ. Ἐπίσης καὶ ἡ ἀπόδοσις τῆς ἁλιείας διαφέρει κατὰ τὰ διάφορα ἁλιευτικὰ πεδία, ἅτινα παρουσιάζουσιν ἄλλα πλησμονὴν καὶ ἄλλα σπάνιν ἰχθύων ἢ ἄλλων ὑδροβίων ζῴων. Ἡ ἀφθονία ὅμως ἢ ἔλλειψις ἁλιευτικῶν προϊόντων εἴς τινα τόπον, πλὴν τῶν κλιματολογικῶν ὅρων, τῆς διαμορφώσεως τῶν ἀκτῶν, τῆς συστάσεως τοῦ θαλασσίου βυθοῦ, ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τοῦ εἴδους τῶν χρησιμοποιουμένων ἁλιευτικῶν ὀργάνων· εἶναι δηλαδὴ δυνατὸν εἰς πτωχὸν ἁλιευτικὸν πεδίον νὰ προσπορισθῶμεν ἱκανὰ ἁλιευτικὰ προϊόντα, μεταχειριζόμενοι τελειότερα ἁλιευτικὰ ὄργανα καὶ μᾶλλον πρόσφορα διὰ τὸ εἶδος τῆς ἀκτῆς.

Τὰ διὰ δικτύων διενεργοῦντα τὴν ἁλιείαν πλοιάρια φέρουσι γενικῶς τὸ ὄνομα «*διχτυάρικα*». Ἡ κατασκευή των παρουσιάζει ποιάν τινὰ διαφορὰν ἀπὸ τὴν τῶν κοινῶν πλοιαρίων. Συνήθως ἔχουσι μῆκος 4-5 μέτρων καὶ χωρητικότητα 3 περίπου τόννων. Ἡ πρῷρα καὶ ἡ πρύμνη ἔχουσι τὸ αὐτὸ σφηνοειδὲς σχῆμα. Εἰς τὸ μέσον τῆς πρῴρας ὑπάρχει στρογγύλη ἢ ἐλλειψοειδὴς ὀπή, ἱκανὴ ὥστε νὰ χωρῇ τὸ σῶμα τοῦ ἁλιέως, ὅστις εἶναι ἐπιφορτισμένος νὰ ρίπτῃ τὰ δίκτυα. Τὰ ἐν λόγῳ πλοιάρια κατασκευάζονται συνήθως εἰς τὰ ναυπηγεῖα τοῦ τόπου.

Ἁλιευτικὰ ὄργανα.—Τὰ ἐν Ἑλλάδι χρησιμοποιούμενα ὄργανα ἁλιείας εἶναι ἁπλᾶ καὶ στοιχειώδη καί τινα τούτων εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς ἀναφέρει ὁ Ὀππιανὸς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ III βιβλίου στ. 72 τῶν «*Κυνηγετικῶν-Ἁλιευτικῶν*»:

> «Τέτραχα δ' εἰναλίης θήρης νόμον ἐφράσαντο
> ἰχθυβόλοι· καὶ τοὶ μὲν ἐπ' ἀγκίστροισι γάνυνται,
> τῶν δ' οἱ μὲν δονάκεσσιν ἀναψάμενοι δολιχοῖσιν
> ὁρμιὴν ἵππειον εὔπλοκον ἀγρώσσουσιν·
> οἱ δ' αὔτως θώμιγγα λινόστροφον ἐκ παλαμάων
> δησάμενοι πέμπουσιν· ὁ δ' ἢ καθέτοισι γέγηθεν
> ἢ πολυαγκίστροισιν ἀγάλλεται ὁρμιῇσι».

Δίκτυα, κοινῶς «δίχτυα». Ἡ διὰ δικτύων ἁλιεία εἶναι ἡ περισσότερον διαδεδομένη ἐν Ἑλλάδι. Χρησιμοποιοῦνται δὲ δύο κυρίως εἴδη δικτύων: τὰ *ἁπλᾶ* (ἁπλάδικα) καὶ τὰ *σύνθετα* (μανωμένα).

Τὰ πρῶτα κατασκευάζονται ἐκ λινοῦ μεταξωτοῦ ἢ μαλλίνου νήματος καὶ οἱ βρόχοι των εἶναι στενοῦ διαμετρήματος. Τὸ μέγεθός των διαφέρει ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν δι' αὐτῶν ἁλιευομένων ἰχθύων.

Τὰ σύνθετα δίκτυα ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν ἁπλῶν

Digitized by Google

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΕΙΔΩΝ

Ἀθροισμα	Οἰκογένεια	Γένος	Εἶδος	Παρατηρήσεις
Ἀκανθοπτερύγιοι (Acanthopteri)	*Περκίδαι* (*Percidae*)	Πέρκη (Perca)	1) Πέρκη ἡ ποταμία (Perca fluviatilis) κοινῶς πέρκα, περκόχανο. 2) Πέρκη ἡ σάνδρα (Perca lucioperca).	Ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τοὺς παραποτάμους Ἀλφειοῦ.
		Λάβραξ (Labrax)	1) Λάβραξ ὁ μελανίζων (Labrax nigraceus). 2) Λάβραξ ὁ στικτός (Labrax punctatus). 3) Λάβραξ ὁ λύκος (Labrax lupus).	Πάντες ὀνομάζονται κοινῶς λαβράκια.
	Κατάφρακτοι (*Cataphracti*)	Δακτυλόπτερος (Dactylopterus)	Δακτυλόπτερος ὁ ἱπτάμενος (Dactylopterus volitans) κοινῶς χελιδονόψαρο.	Κοινότατος κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.
	Τριγκλίδαι (*Triglidae*)	Τρίγλη (Trigla)	1) Τρίγλη ἡ γενειᾶτις (Trigla barbatus). 2) Τρίγλη ἡ χρυσοπτερύγιος (Trigla surmeletus).	Καλοῦνται κοινῶς μπαρμπούνια.
	Τραχινίδαι (*Trachinldae*)	Οὐρανοσκόπος Uranoscopus	Οὐρανοσκόπος ὁ σκάθηρος (Uranoscopus scaber).	Καλλιώνυμος, κατ' Ἀριστοτέλην, κοινῶς λύχνος.
		Τράχινος (Trachinus)	1) Τράχινος ὁ δράκων (Trachinus draco). 2) Τράχινος ὁ λαμπρὸς (Trachinus radiatus).	Καλοῦνται γενικῶς δράκαινες.
	Βλενίδαι (*Blenidae*)	Βλένιος (Blenius)	1) Βλένιος ὁ ταὼς (Blenius pavo). 2) Βλένιος ὁ κλαδόκερως (Blenius palmicornis). 3) Βλένιος ὁ στικτὸς (Blenius ocellaris). 4) Βλένιος ἡ φολὶς (Blenius pholis).	Κοινότατα εἴδη εἰς τὰς ἡμετέρας θαλάσσας, γνωστὰ ἀδιακρίτως ὑπὸ τὸ ὄνομα σαλιάρες.
	Λοφιίδαι (*Lophiidae*)	Λόφιος (Lophius)	Λόφιος ὁ ἁλιεὺς (Lophius piscatorius).	Κοινῶς βατραχόψαρα καὶ σκλεμποῦ (Πάτρας), χαλάσκα (Χαλκίς).
	Γωβίδαι (*Gobiidae*)	Γωβιὸς (Gobius)	1) Γωβιὸς ὁ μέλας (Gobius niger). 2) Γωβιὸς ὁ χρυσόχρους (Gobius auratuu).	Κοινῶς πετρογωβιός. Κοινῶς γωβιὸς καὶ κωβιός.
	Σκομβρίδαι (*Scombridae*)	Σκόμβρος (Scomber)	1) Σκόμβρος ὁ γνήσιος (Scomber scomber) κοινῶς σκουμπρί. 2) Σκόμβρος ὁ κολίας (Scober colias) κοινῶς κολιός.	Ξηραινόμενος καλεῖται τσίρος. Ἀφθονεῖ εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Εἶναι κατάλληλος πρὸς βρῶσιν, ἰδίως κατὰ τὸν Αὔγουστον, ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία «Κάθε πρᾶγμα στὸν καιρό του κι ὁ κολιὸς τὸν Αὔγουστο».
		Θύννος (Thynnus)	1) Θύννος ὁ κοινὸς (Thynnus vulgaris). 2) Θύννος ὁ βραχύπτερος (Thynnus brachypterus). 3) Θύννος ὁ σκομβροειδὴς (Thynnus thunnina).	Εἶναι γνωστὸς εἰς τὴν Χαλκίδα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοννίνα. Γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα ὀρκῖνος καὶ κόπανος (Βόλος). Γνωστὸς ὑπὸ τὰ ὀνόματα μαγιάτικο (Ἀγορὰ Ἀθηνῶν), γόφος (Λευκάς), γλουπέας (Ζάκυνθος). Ἅπαντα ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.
		Πηλαμὶς (Pelamys)	Πηλαμὶς ἡ σαρδικὴ (Pelamys sarda) κοινῶς παλαμίδα.	Αἰγαῖον καὶ Ἰόνιον πέλαγος.

Ἀθροισμα	Οἰκογένεια	Γένος	Εἶδος	Παρατηρήσεις
Ἀκανθοπτερύγιοι (Acanthopteri)	*Ξιφίδαι* (*Xiphidae*)	Ξιφίας (Xiphias)	Ξιφίας ὁ γνήσιος (Xiphias glaucus) κοινῶς ξιφιός.	Σπανίως ἀπαντᾷ εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ συνηθέστερον εἰς τὸ Κρητικὸν πέλαγος.
	Σκαρίδαι (*Scaridae*)	Σκάρος (Scarus)	Σκάρος ὁ Κρὴς (Scarus cretensis)	Κοινῶς σκάρος ἢ σκαρμός.
	Σκορπαινίδαι (*Scorpenidae*)	Σκόρπαινα (Scorpaena)	1) Σκόρπαινα ὁ χοῖρος (Scorpaena porcus) κοινῶς σκορπιὸς ἢ χάφτης. 2) Σκόρπαινα ἡ γρομφὰς (Scorpaena scrofa), κοινῶς σκρόφα ἢ σκροπίδι.	Κοινὰ ἀμφότερα εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ Ἰόνιον πέλαγος.
	Σπαρίδαι (*Sparidae*)	Βὼξ (Box)	1) Βὼξ ὁ κοινὸς (Box vulgaris), κοινῶς βῶπα ἢ γοῦπα. 2) Βὼξ ἡ σάλπη (Box salpa), κοινῶς σάλπα.	Ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ. Ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ.
		Μελάνουρος (Melanurus)	1) Μελάνουρος ὁ κοινὸς (Oblata melanura, κοινῶς μελανοῦρι. 2) Σκάθαρος ὁ ἑλληνικὸς (Scatharus grecus), κοινῶς σκάθαρος ἢ σκαθάρι.	Ἀμφότερα κοινὰ εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας.
		Σάργος (Sargus)	1) Σάργος ὁ ρονδελέτειος (Sargus rondeletii). 2) Σάργος ὁ Σαλβάνειος (Sargus salvanii). 3) Σάργος ὁ δακτυλιοειδὴς (Sargus annularis). 4) Συναγρὶς ἡ κοινὴ (Dentex vulgaris). 5) Συναγρὶς ἡ μακρόφθαλμος (Dentex macrophtalmus) 6) Χρύσοφρυς ὁ κοινὸς (Chrysophris aurata). 7) Μαίνη ἡ κοινὴ (Maena vulgaris). 8) Σμαρὶς ἡ κοινὴ (Smaris vulgaris). 9) Σμαρὶς ἡ χρυσίζουσα (Smaris chryselis). 10) Σμαρὶς ἡ μελανὴ (Smaris maurii).	Κοινῶς σαργός, ἢ χαρακίδα (Σίφνος). Κοινῶς σπάρος. Κοινῶς σουβλομύτικο (Κέρκυρα). Κοινῶς συναγρίδι. Κοινῶς φαγκρί Κοινῶς τσιτούρα. Κοινῶς μαίνα ἢ μέλλωνα. Αἱ τρεῖς τελευταῖαι εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα σμαρίδες ἢ μαρίδες.
	Μουγιλίδαι (*Mugilidae*)	Μουγίλος (Mugil)	1) Μουγίλος ὁ κέφαλος (Mugil cephalus). 2) Μουγίλος ὁ καπίτων (Mugil capito) 3) Μουγίλος ὁ μύξινος (Mugil saliens). 4) Μουγίλος ὁ πρόχειλος (Mugil labeo) 5) Μουγίλος ὁ χείλων (Mugil chelo). 6) Μουγίλος ὁ βραγχύρρυγχος (Mugil curtus).	Κοινῶς κέφαλος [illegible] γομβύλη (Χαλκίς). Εἰς τὸ Μεσολόγγιον, στειράδια τὰ ἄρρενα καὶ μπάφες τὰ θήλεα, ἐκ τῶν ᾠῶν τῶν ὁποίων κατασκευάζεται τὸ περίφημον αὐγοτάραχον τοῦ Μεσολογγίου. Κοινῶς λαγιάδες (Χαλκίς), βελάνισες (Αἰτωλικόν). Κοινῶς κεφαλάδες (Βόλος), μυξινάρι (Μεσολόγγιον καὶ Χαλκίς). Κοινῶς γάστρος καὶ πλαταρίδα (Χαλκίς), Κοινῶς χελώνι (Χαλκίς). Κοινῶς μαυράκι λευκῖνος (Μεσολόγγιον).
Ἀνάκανθοι (Anacanthi)	*Γαδίδαι* (*Gadidae*)	Γάδων (Gadus)	1) Γάδων ὁ κοινὸς (Gadus aeglephinus) 2) Γάδων ὁ γαλερίας (Gadus gallarias).	Κοινῶς μπακάλιαρος. Κοινῶς μουρούνα. Σπανιώτατος εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας.

Digitized by Google

ΤΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΑΛΙΕΥΟΜΕΝΩΝ ΙΧΘΥΩΝ

Ἄθροισμα	Οἰκογένεια	Γένος	Εἶδος	Παρατηρήσεις
Ἀνάκανθοι (Anacanthi)	**Πλευρονηκτίδαι** *(Pleuronectidae)*	Πλευρονήκτης (Pleuronectes)	1) Πλευρονήκτης ὁ πλάταξ (Pleuronectes platessa).	Κοινὸς εἰς τὸ Αἰγαῖον.
			2) Πλευρονήκτης ὁ ἱππόγλωσσος (pleuronectes hippoglossus).	Σπάνιος εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλασσας.
		Γλῶσσα (Solea)	1) Γλῶσσα ἡ κοινὴ (Solea vulgaris).	Κοινῶς γλῶσσα (Ναύπλιον), χωματίδα (Μεσολόγγιον).
			2) Γλῶσσα ὁ Θεόφιλος (Solea Theophilus). 3) Γλῶσσα ὁ Λάσκαρις (Solea Lascaris).	Ἀφθονοῦσιν εἰς πάσας τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα γλῶσσαι.
			4) Μικρόχειρος ὁ ποικίλος (Microchirus variegatus).	Κοινότατον εἶδος εἰς τὸν κόλπον τοῦ Βόλου.
		Ρόμβος (Rombus)	1) Ρόμβος ὁ μέγας (Rhombus maximus).	Ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ παρὰ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου.
			2) Ρόμβος ὁ κοινὸς (Rhombus vulgaris).	Ἀφθονεῖ παρὰ τὴν Προποντίδα καὶ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα καλκάνι.
	Σκομβρεσωχίδαι *(Scombresoces)*	Βελόνη (Belone)	Βελόνη ἡ ὀξεῖα (Belone acus).	Κοινῶς ζαργάνα. Ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὸ Ἰόνιον καὶ Αἰγαῖον πέλαγος.
		Πτηνίχθυς (Exocoëtus)	1) Πτηνίχθυς ὁ ἱπτάμενος (Exocoëtus volitans).	Κοινὸς εἰς τὴν Μεσόγειον.
			2) Πτηνίχθυς ὁ ἁλλόμενος (Exocoëtus exsiliens).	Κοινότατος εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ἀμφότερα τὰ εἴδη εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα χελιδονόψαρα.
Φυσόστομοι (Physostomi)	**Σιλουρίδαι** *(Siluridae)*	Σίλουρος (Silurus)	Σίλουρος ὁ γλάνος (Silurus glanis).	Γλανὶς (τοῦ Ἀριστοτέλους), γλανὸς (Βραχώριον), γουλιανὸς (Λάρισα). Εἰς πάντας τοὺς ποταμοὺς σχεδὸν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Θεσσαλίας. Ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ εἰς τὸν Θεσσαλικὸν Πηνειόν.
	Κυπρινίδαι *(Cyprinidae)*	Κυπρῖνος (Cyprinus)	1) Κυπρῖνος ὁ γνήσιος (Cyprinus carpio).	Κοινῶς χρυσόψαρο. Ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ εἰς τὰς λίμνας Αἰτωλίας καὶ Θεσσαλίας.
			2) Κυπρῖνος ὁ χρυσόχρους (Cyprinus auratus).	Κοινῶς χρυσόψαρο. Εἶδος κοσμητικόν.
	Σαλωμίδαι *(Salmonidae)*	Σαλωμὸς ἢ ἀτακαῖος (Salmo)	1) Ἀτακαῖος ὁ κοινὸς (Salmo salar). Κοινῶς μεγάλη πέστροφα.	Εὑρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὴν λίμνην Τριχωνίτιδα, τοὺς ποταμοὺς Λάδωνα Ἀλφειόν, Ἀχελῷον καὶ ἀλλαχοῦ.
			2) Ἀτακαῖος ἢ φορέλλη (Salmo fario). Κοινῶς πέστροφα.	Εἰς τοὺς ποταμοὺς τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας.
	Ἐσωχίδαι *(Esocidae)*	Ἔσωξ (Esox)	Ἔσωξ ὁ γνήσιος (Esox lucius). Κοινῶς τοῦρνα.	Εἰς τοὺς μεγάλους ποταμοὺς τῆς Στερεᾶς, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου.
	Κλυπεῖδαι *(Clupeidae)*	Κλύπεα ἀρίγγη (Clupea)	Ἀρίγγη ἡ κοινὴ (Clupea harengus).	Κοινῶς ρέγγα. Σπανίως εἰς τὰς Ἰονίους νήσους καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Βορείου Ἠπείρου.
			2) Ἀρίγγη ἡ σαρδικὴ (Clupea sardina).	Κοινῶς σαρδέλλα. Εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.
			Θρίσσα (Sardinella aurita).	Κοινῶς φίσσα, σαρδελλομάννα καὶ κέππα (Κέρκυρα).
			4) Ἀλόση ἡ κοινὴ (Alosa vulgaris).	Κοινῶς λιπαριά.
			5) Ἀλόση ἡ ἀρίγγη (Alosa sardina).	Κοινῶς σαρδέλλα.
			6) Ἐγκραυλὶς ἢ ἐγκρασίχολος (Clupea engracicholus).	Κοινῶς χαψί.
	Μυραινίδαι *(Muraenidae)*	Ἔγχελυς (Anguilla)	1) Ἔγχελυς ὁ κοινὸς (Anguilla vulgaris).	Κοινῶς χέλι (Μεσολόγγιον), γλαβίτσα (Σκίαθος). Ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τῆς Ἀγουλινίτσης.
			2) Ἔγχελυς ὁ πλατύρρυγχος (Anguilla latirostris).	Κοινῶς καθαρόχελο (Μεσολόγγιον).
		Μύραινα (Muraena)	Μύραινα ἡ τῶν ἀρχαίων (Muraena hellena).	Κοινῶς σμέρνα ἢ σμύραινα. Ἀνὰ τὴν Μεσόγειον.
		Γόγγρος (Conger)	1) Γόγγρος ὁ κοινὸς (Conger vulgaris).	Κοινῶς ὀνομάζονται μουγγριὰ ἢ δρόγγαι (Μεσολόγγιον).
			2) Γόγγρος ὁ μέλας (Conger niger).	
			3) Γόγγρος ὁ μύρος (Conger myrus).	Κοινῶς χέλι ἢ μύρος.
		Ὀφέουρος (Ophisurus)	Ὀφέουρος ὁ ἕρπων (Ophisurus serpens)	Κοινῶς φίδι τῆς θάλασσας. Κοινότατος εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.
Πλεκτόγναθοι (Plectognathi)	**Γυμνόδοντες** *(Gymnodontes)*	Ὀρθαγορίσκος (Orthagoriscus)	Ὀρθαγορίσκος ἢ μύλη (Orthagoriscus mola).	Σπανιώτατος εἰς τὸ Αἰγαῖον. Εἰς τοὺς ἁλιεῖς τοὺς ἁλιεύοντας παρὰ τὸν Καφηρέα (Κάβο Ντόρο) εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα κολαοῦζος, διότι παρατηρεῖται ἐνίοτε νὰ ὁδηγῇ μεγάλους ἰχθῦς, κήτη ἰδίως, ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου.
Λοφοβράγχιοι (Lophobranchii)	**Συγγναθίδαι** *(Syngnathidae)*	Σύγγναθος (Syngnathus)	1) Σύγγναθος ὁ ὀξὺς (Syngnathus acus).	Κοινῶς σακορράφα καὶ κατουρλίδα. Κοινοτάτη εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας.
			2) Ἱππόκαμπος ὁ βραχύρρυγχος (Hippocampus brevirostris).	Κοινῶς ἀλογάκι. Ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ εἰς πάσας τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας.
			3) Σιφωνόστομον τὸ ἀργυρῶδες (Syphonostoma argentatum).	Κοινῶς σίφουνας. Ἀρκετὰ κοινὸς παρ' ἡμῖν.
Χονδρόστεοι (Chondrostei)	**Ἀκιπησιίδαι** *(Acipenseridae)*	Ἀκιπησίων (Acipenser)	Ἀκιπησίων ὁ κοινὸς (Acipenser sturio).	Κοινῶς στουριόνι (Κέρκυρα).
Χονδροπτερύγιοι ἢ Σελαχιώδη (Chondropterygii, Selachii)	**Καρχαριίδαι** *(Carcharidae)*	Καρχαρίας (Squalus)	1) Καρχαρίας ἡ λάμια (Carcharias lamia).	Σπάνιος καὶ ἐπικινδυνωδέστατος. Σπάνιος εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας. Εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα λάμια.
			2) Καρχαρίας ὁ γλαυκὸς (Carcharias glaucus).	Ἀπαντᾷ σπανίως εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.
			3) Καρχαρίας ὁ ἄγριος (Carcharias ferox).	Κοινὸς εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα γαλέος ἢ γαλιός.

[Ἀκολουθεῖ]

Digitized by Google

Ἀθροισμα	Οἰκογένεια	Γένος	Εἶδος	Παρατηρήσεις
Χονδροπτερύγιοι ἢ Σελαχιώδη (Chondropterygii, Selachii)		Σκύλλιον (Scyllium)	1) Σκύλλιον τὸ γνήσιον (Scyllium canicula).	Κοινῶς σκυλόψαρο καὶ σκυλί. Σύνηθες εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας.
			2) Σκύλλιον ὁ γάτος (Scyllium catulus).	Κοινῶς γάτος. Ἀπαντᾷ σπανιώτερον εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.
		Ἀλωπίας (Alopias)	Ἀλωπίας ὁ κοινὸς (Alopias vulpus).	Κοινῶς σκυλόψαρο. Σύνηθες ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον.
	Ὀδοντασπίδαι *(Odondaspidae)*	Ὀδοντασπὶς (Odontaspis)	Ὀδοντασπὶς ἡ ἀγρία (Odontaspis ferox).	Σπανιωτάτη παρ' ἡμῖν.
	Λαμνίδαι *(Lamnidae)*	Λάμνα (Lamna)	Λάμνα ἡ κερατοειδὴς (Lamna cornicula).	Κοινῶς σκυλόψαρο. Σπανίως ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας.
	Ζυγαινίδαι *(Zygaenidae)*	Ζύγαινα (Zygaena)	Ζύγαινα ἡ κοινὴ (Zygaena vulgaris).	Κοινοτάτη εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον· κοινῶς ζύγαινα καὶ πατερίτσα (Πάτρας).
	Κεντρινίδαι *(Centrinidae)*	Κεντρίνα (Centrina)	Κεντρίνα ἡ κοινὴ (Centrina vulgaris).	Κοινῶς γουρουνόψαρο.
	Ναρκίδαι *(Torpedinae)*	Νάρκη (Torpedo)	1) Νάρκη ἡ μαρμαίρουσα (Torpedo marmorata).	Κοινῶς μουδιάστρα.
			2) Νάρκη ἡ τοῦ Γαλβάνη (Torpedo Galvanii).	Κοινῶς σελάχι ἢ σαλάχι. Ἀμφότερα κοινὰ εἰς τὸ Αἰγαῖον.
	Βατιδίδαι *(Raiidae)*	Βατὶς (Raja)	1) Βατὶς ἡ γνησία (Raja calvata).	Κοινῶς σαλάχι.
Χονδροπτερύγια ἢ Σελαχιώδη (Cnondropterygii, Selachii)			2) Βατὶς ἡ φλοσσάδειος (Raja flossada).	Κοινῶς ρίνη ἢ ρίνα. Κοινότατα εἴδη παρ' ἡμῖν.
	Μυλιοβατίδαι *(Myliobatidae)*	Μυλιοβατὶς (Myliobatis)	1) Μυλιοβατὶς ὁ ἀετὸς (Myliobatis aquila).	Κοινῶς ἀετός.
			2) Μυλιοβατὶς ἡ βόειος (Myliobatis bovina).	Κοινῶς χελιδόνα. Ἀπαντᾷ σπανιώτερον τῆς προηγουμένης εἴς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος.
	Τρυγονίδαι *(Trygonidae)*	Τρυγὼν (Trygon)	Τρυγὼν ἡ κοινὴ (Trygon vulgaris).	Τρυγόνι (Πάρο:) μόντρουβα (Χαλκίς). Σπάνιος ἰχθὺς εἰς τὰς ἡμετέρας θαλάσσας.
	Χιμαιρίδαι *(Chimeridae)*	Χίμαιρα (Chimaera)	Χίμαιρα ἡ τερατόμορφος (Chimaera monstruosa).	Κοινῶς χίμαιρα. Σπανιώτατος ἰχθὺς τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν.
Κυκλόστομοι (Cyclostomi)	***Πετρομυζονίδαι*** *(Petromyzonidae)*	Πετρόμυζον (Petromyzon)	Πετρόμυζον τὸ θαλάσσιον (Petromyzon marina).	Κοινῶς λάμπραινα.
Λεπτοκάρδιοι (Leptocardii)	***Βραγχιόστομα*** *(Branchiostoma)*	Βραγχιόστομον ἢ ἀμφίοξος (Branchiostoma, amphioxus)	Ἀμφίοξος ὁ λογχοειδὴς (Amphioxus lanceolatus).	Παρὰ τὰς Πάτρας συνήθως καὶ πλησίον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

ἐπ' ἀλλήλων ἐπιτιθεμένων δικτύων. Τὸ μεσαῖον φέρει πυκνοὺς καὶ στενοὺς βρόχους («μάτια»)· εἶναι σφικτὰ πλεγμένο, δηλ. μὲ στενὲς τρύπες ἢ μάτια, τὸ δὲ ὑπερκείμενον καὶ τὸ ὑποκείμενον δίκτυον φέρουν ἀραιοὺς βρόχους («μεγάλα μάτια»). Τὰ τελευταῖα ταῦτα δίκτυα εἶναι εὐρύτερα ἀπὸ τὸ μεσαῖον, οὕτως ὥστε νὰ διανοίγωνται («φουσκώνουν») εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ διευκολύνεται ἡ εἴσοδος τῶν ἰχθύων διὰ τῶν εὐρέος διαμετρήματος βρόχων των. Τὰ ἀραιοπλεγμένα δίκτυα πρὸς τὸ ἄνω αὐτῶν μέρος φέρουσιν ἐπιπλωτῆρας («φελλοὺς») καὶ πρὸς τὸ κάτω ἕρματα («βαρίδια»). Ἐκ τοῦ ἄκρου των προσδένονται δι' ἀνθεκτικοῦ νήματος («σχοινιοῦ»), ὅπερ εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον του φέρει κολοκύνθην, ἥτις χρησιμεύει ὡς σημαντὴρ («σημαδούρα»).

Τὰ δίκτυα ρίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τοῦ πλοιαρίου («ψαροκάϊκο» ἢ «ψαρόβαρκα») κατὰ μῆκος τοῦ ἁλιευτικοῦ πεδίου σχηματίζοντα φράγμα («τοῖχον») τοῦ ὁποίου τὸ ὕψος δὲν ὑπερβαίνει, συνήθως, τὴν μίαν ὀργυιάν. Τὸ ἕτερον ἄκρον τῶν δικτύων προσδένεται πάλιν διὰ νήματος, ὅπερ κατὰ τὸ ἄκρον του φέρει ἕτερον σημαντῆρα παρόμοιον πρὸς τὸν πρῶτον.

Ἡ καταλληλοτέρα ὥρα πρὸς ρῖψιν τῶν δικτύων εἶναι ὀλίγον μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου («σούρουπο»). Τὰ δίκτυα παραμένουσιν εἰς τὴν θάλασσαν 3—4 ὥρας, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν ὁποίων καὶ ἀνασύρονται ἀπὸ τὰ πλοιάρια. Ἐφ' ὅσον εἶναι ἡ θάλασσα ἤρεμος («κάλμα») καὶ ὁ οὐρανὸς νηφάλιος («ἀστροφεγγιά»), ἡ εὕρεσις τοῦ μέρους ὅπου ἔχουσι ριφθῆ τὰ δίκτυα δὲν εἶναι δύσκολος, ἀλλ' ὅταν ἡ θάλασσα εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τεταραγμένη («φουσκοθαλασσιά») καὶ ὁ οὐρανὸς σκοτεινός, εἶναι δύσκολον νὰ ἀνευρεθῇ τὸ μέρος ὅπου ἔχουσι ριφθῆ. Διὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν οἱ ἁλιεῖς ἐπενόησαν διαφόρους τρόπους πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ μέρους, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιτυχεῖς· ἢ προσδένουσι μετὰ τοῦ σημαντῆρος, ἰδίως ὅταν ἁλιεύωσιν εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς ἀπόστασιν («στ' ἀνοικτά»), πλατεῖαν σανίδα ἀποτελοῦσαν μετὰ δύο ἄλλων τεμαχίων ξύλων, καταλλήλως προσηρμοσμένων, τρίγωνον, ἐξ οὗ ἀναρτῶσι κώδωνα, ὅστις μὲ τὴν ἐλαφροτέραν πνοὴν τοῦ ἀνέμου κτυπᾷ καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὸ μέρος τῶν δικτύων τοὺς ἁλιεῖς, ἢ μετὰ τοῦ σημαντῆρος κρεμῶσι μικρὸν φανόν, τοῦ ὁποίου τὸ φῶς τοὺς ὁδηγεῖ.

Τὰ δίκτυα ἀνασύρονται («σηκώνονται») κατὰ τὸ μεσονύκτιον. Εἷς ἐκ τῶν ἁλιέων κωπηλατεῖ, καὶ ἕτερος ἱστάμενος ὄρθιος κατὰ τὴν πρῷραν καὶ ὑπὸ τὸ φῶς φανοῦ ἀνασύρει τὰ δίκτυα. Ἡ περισυλλογὴ τῶν αἰχμαλωτισθέντων ἰχθύων («ξεψάρισμα») εἶναι ἐπίπονος καὶ ἐπικίνδυνος ἐργασία, ἰδίως ὅταν μεταξὺ τῶν ἰχθύων ὑπάρχουσι *δράκαινες* καὶ *σμέρνες*. Μετὰ τοῦτο τὰ δίκτυα ἐπαναρρίπτονται διὰ ν' ἀνασυρθῶσι περὶ τὸ λυκαυγὲς (τὸ «χάραμα»).

Πρὶν τοῦ ἀνασυρθῶσι τὰ δίκτυα ὁ ἁλιεὺς ἀρχίζει τὸν βολασμὸν («βόλαγμα») καθ' ὅλον τὸ μῆκος ὅπου ἔχουσι ριφθῆ ταῦτα. Τοῦτο δὲ γίνεται, ἵνα οἱ ἐγγὺς τῶν δικτύων εὑρισκόμενοι ἰχθύες, θορυβούμενοι, ἀρχίσουν νὰ κινοῦνται ἐν σπουδῇ πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις, ὁπότε, προσπίπτοντες ἐπὶ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ὄψεως τῶν δικτύων, αἰχμαλωτίζονται ἐν αὐτοῖς. Τὸ χρησιμοποιούμενον διὰ τὸν βολασμὸν εἰδικὸν ὄργανον, ὁ «βολαστὴρ», κατασκευάζεται ἐκ ξύλου καὶ ἔχει σχῆμα ἀνεστραμμένου ἰγδίου, ὅπερ προσαρμόζεται εἰς κοντόν. Διὰ τοῦ ἁπλουστάτου τούτου ὀργάνου, ὁ ἁλιεὺς κτυπᾷ καθέτως τὴν θάλασσαν, ἐνῷ τὸ πλοιάριον περιφέρεται ἄνωθεν τῶν δικτύων. Ὁ ὑπὸ τοῦ βολαστῆρος προξενούμενος κρότος εἶναι ξηρὸς καὶ ρυθμικός.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπάρχουν εἰδικὰ ἐργοστάσια κατασκευῆς δικτύων· ἄλλοτε προμηθεύονται δίκτυα ἀπὸ τὴν Μασσαλίαν, τὴν Τεργέστην καὶ τὴν Νεάπολιν, ἀπὸ ἐτῶν ὅμως ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουσιν αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἁλιεῖς «μανωμένα» δίκτυα, κυρίως ἐξ ἐγχωρίου μετάξης, ἰδίως εἰς τὴν Σῦρον, τὸν Πόρον, τὴν Χαλκίδα, τὴν Ὕδραν καὶ ἀλλαχοῦ.

Τὰ δίκτυα, πλὴν τῆς διακρίσεώς των εἰς *ἁπλᾶ* καὶ *μανωμένα*, φέρουσι καὶ ἕτερα ὀνόματα, ἅτινα λαμβάνουσιν ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς χρησιμοποιήσεώς των. Οὕτω ὀνομάζονται «*ἀπὸ βολῆς*», τὰ δίκτυα, ἅτινα ἀνασύρονται μετὰ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς ἐμβαπτίσεώς των εἰς τὴν θάλασσαν· ἐνίοτε ὀνομάζονται «*ἀπὸ στατοῦ*» (ἰδίως εἰς τὴν Πάρον) ὅταν ἀνασύρωνται τὴν ἐπομένην τῆς ρίψεώς των. Τὰ πρῶτα καλοῦνται ἐπίσης καὶ «*ἀφρόδυκτα*», διότι κυρίως αἰχμαλωτίζουσιν ἰχθῦς ὀλίγον κατωτέρω τῆς ἐπιφανείας πλέοντας, τὰ «*ἀφρόψαρα*» (σκόμβροι, σαρδέλλαι κτλ).

Οἱ ἁλιεῖς τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μεταχειρίζονται ἕτερον εἶδος ἁλιείας, τὸ καλούμενον *λένισμα*, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιοῦν καὶ σήμερον οἱ πρόσφυγες ἁλιεῖς εἴς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦ εἴδους τούτου τῆς ἁλιείας ἁλιεύουσι κυρίως τὰς *συναγρίδας*. Πρὸς τοῦτο ἐκκινοῦσι τρία συγχρόνως ἁλιευτικὰ πλοιάρια, ὅταν δὲ συναντήσωσιν ἰχθυοβριθὲς ἁλιευτικὸν πεδίον, τοποθετοῦσι τὰ δίκτυά των κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ σχηματισθῇ παραλλήλως πρὸς τὴν ἀκτὴν ἐπίμηκες φράγμα. Καθ' ἣν στιγμὴν τὸ ἓν πλοιάριον ρίπτει τὰ δίκτυα, τὰ ἕτερα δύο τοποθετοῦνται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ πρώτου καὶ οἱ εἰς αὐτὰ εὑρισκόμενοι ἁλιεῖς ρίπτουσι πέτρας εἰς τὸ ὕδωρ καὶ κτυπῶσι τοῦτο διὰ βολαστήρων, προσπαθοῦντες νὰ ἀποδιώξωσι τοὺς ἰχθῦς πρὸς τὴν ἀκτὴν καὶ προσέχοντες ὅπως μὴ διαφεύγωσιν οὗτοι ἐκ τῶν πλαγίων. Ὅταν τὸ ἓν πλοιάριον ρίψῃ τὰ δίκτυά του, ἔρχεται ἡ σειρὰ τοῦ δευτέρου, ὅπερ ρίπτει καὶ τοῦτο τὰ δίκτυά του παρὰ τὰ δίκτυα τοῦ πρώτου, ἀλλ' ἐγγύτερον πρὸς τὴν ἀκτήν. Τὸ τρίτον τέλος ρίπτει τὰ δίκτυά του ἀκόμη πλησιέστερον πρὸς τὴν παραλίαν. Ἀφοῦ τελειώσῃ ἡ προκαταρκτικὴ αὕτη ἐργασία, τὸ πρῶτον πλοιάριον σύρει τὰ δίκτυά του πρὸς τὸ μέρος τῆς παραλίας· τὸ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνουσι καὶ τὰ ἕτερα δύο πλοιάρια. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου περισφίγγουσι τελείως τοὺς ἰχθῦς καὶ τοὺς ἐξαναγκάζουσι νὰ πλησιάσωσιν εἰς ἀβαθέστερα ὕδατα ὁπότε καὶ τοὺς αἰχμαλωτίζουσι πλέον διὰ τοῦ κάμακος (καμακιοῦ).

Εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον, διὰ τὴν ἁλιείαν ἰδίως τοῦ *σκόμβρου-κολία* (κολιοῦ) μεταχειρίζονται ἁπλᾶ δίκτυα, τῶν ὁποίων τὸ ὕψος εἶναι 12 περίπου μέτρων. Ἡ ἁλιεία διενεργεῖται ὑπὸ τριῶν συγχρόνως πλοιαρίων καὶ κατὰ τὴν νύκτα. Τὰ δύο πλοιάρια μὲ ἕτοιμα τὰ δίκτυά των ἀνοίγονται βαθύτερον, ἐνῷ τὸ τρίτον μένει παρὰ τὴν ἀκτήν. Ὅταν ἐμφανισθῶσιν οἱ κολιοὶ (οἵτινες εὐκόλως διακρίνονται διότι νηχόμενοι προκαλοῦσιν εἶδος φωσφορισμοῦ), τότε ὁ παρὰ τὴν ἀκτὴν εὑρισκόμενος ἁλιεὺς εἰδοποιεῖ τοὺς ἁλιεῖς τῶν ἑτέρων πλοιαρίων νὰ ρίψωσι τὰ δίκτυά των κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν. Τὰ δίκτυα παραμένουσιν, ἀναλόγως τοῦ καιροῦ, ἐντὸς τῆς θαλάσσης 3-4 ἡμέρας. Ἐκ τῶν ἁλιευομένων ἐκεῖ ἰχθύων μέρος καταναλίσκεται ἐπιτοπίως, μέρος ἁλίζεται, καὶ μέρος ἀποστέλλεται εἰς τὴν ἰχθυαγορὰν τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ διὰ τῶν δικτύων ἁλιεία διενεργεῖται σχεδὸν καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους.

Δι' ἁπλῶν ἢ συνθέτων δικτύων συλλαμβάνονται πάντες σχεδὸν οἱ ἰχθύες, ἐξαιρέσει τῶν *κεφάλων*, οἵτινες ὑπερπηδῶσι ταῦτα καὶ ἐλευθεροῦνται. Διὰ νὰ αἰχμαλωτίσωσι διὰ δικτύων τοὺς ἰχθῦς τούτους προσθέτουσιν εἰς τὰ κανονικὰ δίκτυα ἕτερα δίκτυα, ὁριζοντίως ἐπιπλέοντα καὶ ἅτινα προσδένουσιν εἰς λεπτοὺς ἐπιμήκεις καλάμους, *καλαμωτές*. Οἱ κέφαλοι πηδῶντες ὅπως ἀπελευθερωθῶσι πίπτουσιν ἐπὶ τῶν ὁριζοντίων τούτων δικτύων καὶ συλλαμβάνονται εἰς τοὺς βρόχους των. Ἀναλόγως τῶν σχημάτων, ἅτινα δίδουσιν εἰς τὰ διάφορα δίκτυα, λαμβάνουσι ταῦτα καὶ διαφόρους ὀνομασίας. Ἐκ τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων δικτύων πλὴν τῶν ἁπλῶν καὶ συνθέτων, ὧν γίνεται χρῆσις ἐν τῇ θαλασσίᾳ ἁλιείᾳ, ἀναφέρομεν τὰ κυριώτερα:

Α') Γρῖπος (τράτα). Τὸ δίκτυον τοῦτο δὲν εἶναι νέον. Ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀσχοληθέντες μὲ τὴν ἁλιείαν συχνάκις ἀναφέρουσι τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ ἁλιευτικοῦ μέσου. Ὁ Ὀππιανὸς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ III βιβλίου (στ. 79) τῶν «*Κυνηγετικῶν-Ἁλιευτικῶν*» γράφει:

> «Δίκτυα δ' αὖτ' ἄλλοισι μέλει πλέον ἐντύνεσθαι·
> τῶν τὰ μὲν ἀμφίβληστρα, τὰ δὲ *γρῖφοι* καλέονται,
> γάγγαμά τ' ἠδ' ὑποχαὶ περιηγέες, ἠδὲ σαγῆναι·
> ἄλλα δὲ κικλήσκουσι καλύμματα, σὺν δὲ σαγήναις
> πέζας καὶ σφαιρῶνας ὁμοῦ σκολιόν τε πάναγρον».

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου καταφαίνεται, ὅτι ὄχι μόνον ἐδανείσθημεν τὴν ἀρχαίαν ὀνομασίαν τοῦ δικτύου τούτου, ἀλλὰ καὶ ἀκριβῶς κάμνομεν τὴν ἰδίαν χρῆσιν αὐτοῦ.

Ὁ γρῖπος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο παράλληλα δίκτυα, εἰς τὰ ὁποῖα προσάπτεται ἕτερον δίκτυον ἐν σχήματι σάκκου, τοῦ ὁποίου τὸ κατώτατον ἄκρον ἔχει πυκνοτάτους βρόχους καὶ καλεῖται «*πετσάλι*». Τὰ δύο παράλληλα δίκτυα ὀνομάζονται εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος «πτερὰ» *(φτερά)*. Διὰ νὰ δώ-

Digitized by Google

σωσιν εἰς τὰ παράλληλα δίκτυα κάθετον διεύθυνσιν, τὰ τανύουν διὰ δύο σχοινίων ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν (ἐκεῖνο ὅπερ θὰ βυθισθῇ εἰς τὸν πυθμένα) φέρει κατ' ἴσα διαστήματα τεμάχια μολύβδου (*μολυβήθρες*), τὸ ἕτερον φέρει τεμάχιον φελλοῦ (*φελλοῦκες*) καὶ δεικνύει τὴν γραμμὴν τῆς ὑπὸ τοῦ δικτύου διασχίσεως τοῦ ὕδατος. Εἴς τινας νήσους τοὺς γρίπους καλοῦσι *σαρδοῦνια*. Τὰ δύο τεμάχια τοῦ ξύλου τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὰ ἄκρα τῶν

38.—*Ἅπλωμα δικτύου* (Ἅγιος Κοσμᾶς).
[Φωτογρ. Δ. Φύσσα].

παραλλήλων δικτύων καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσδένονται τὰ σχοινία, δι' ὧν ἀνασύρεται ὁ γρῖπος εἰς τὴν ξηράν, καλοῦνται *σταλίκια* (Πάρος)· τέλος τὸ τρίγωνον σχῆμα ὅπερ λαμβάνει τὸ εἰς τὰ δύο ἄκρα προσδεδεμένον σχοινίον ὀνομάζεται *χαλινάρι*.

Ἐν Ἑλλάδι μεταχειρίζονται τρία εἴδη γρίπων:

α'.) Τὸν *καθ' αὐτὸ γρῖπον*, ὅστις εἴς τινα μέρη, ἰδίως εἰς τὰς Ἰονίους καί τινας νήσους τῶν Κυκλάδων, εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ἰταλικὸν ὄνομα *τράτα* (trata). Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ γρίπου φέρει μεγάλους βρόχους εἰς τὰ παράλληλα δίκτυα και μικροτάτους εἰς τὸν σάκκον καὶ κατασκευάζεται συνήθως ἐκ μεταξωτοῦ νήματος. Ἡ διὰ τοῦ γρίπου τούτου ἁλιεία διενεργεῖται ὑπὸ ειδικῶν πλοιαρίων τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *τρατάρικα*. Περιγραφὴν αὐτῆς μεταφέρω ἐνταῦθα ἀπὸ τὸ ποιητικώτατα καὶ μὲ ἐξαιρετικὴν παρατηρητικότητα γεγραμμένον βιβλίον τοῦ Ἐμμ. Στυλ. Λυκούδη «*Ψαράδικες Ἱστορίες*».

«Καὶ εἶναι ὅλα εὐμορφιὰ καὶ χάρι εἰς αὐτὸ τὸ ψάρεμα. Εὔμορφο καὶ ποιητικὸ τὸ πλοῖό τους με τὴν ψηλή, τὴ σπαθωτὴ πλώρη, στενόμακρο, κάτι ποὺ ἐνθυμίζει παραστάσεις εἰς ἀρχαῖα ἀνάγλυφα ἢ ἐπάνω εἰς ἀγγεῖα ὁλκάδων ἢ πεντηκοντόρων μὲ τὶς δυὸ μακραῖς σειραῖς τῶν κουπιῶν. Εὔμορφο, καὶ ὅταν τὸ λικνίζει τὸ κῦμα, ἀραγμένο εἰς την ἀκρογιαλιά, ἐνῷ ἐπάνω εἰς τὴν πλώρη στέκει ὀρθό; ὁ καπετάνιος, καὶ τὸ πλήρωμα εἰς δυὸ σειράς, τραβᾶ ἀπὸ τὴν ξηρὰ τὸ γρῖπο· εὔμορφο καὶ ὅταν, ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ ψάρεμα, πέρνουν ἐπάνω σωρὸ τὰ δίκτυα καὶ τὰ τραταράκια ἁρπάζουν τὰ μακριὰ τὰ σπαθωτὰ κουπιὰ γιὰ δρόμο, πότε μακρινό, ἀληθινὸ ταξεῖδι, ποτὲ γειτονικό, ὅπου νὰ ρίξουν πάλι, σὲ νέα καλάδα, τὸ γρῖπο. Βλέπετε τότε τὰ κουπιά, σὰν νὰ τὰ κινῇ μιὰ θέλησις, ἕνα χέρι, νὰ βουτοῦν ὅλα μαζὺ κι' ὅλα μαζὺ νὰ πτερόνουν, συγχρονισμένα καὶ στὴν κίνησι, καὶ στὸ πτέρωμα ὀλίγων δευτερολέπτων.

»Εἶναι ἀργαῖς ἡ κουπιαῖς αὐταῖς, ἀλλὰ βαθειές, δυναταῖς, ἀπὸ κωπηλάτες ποὺ ἀνασηκώνονται καὶ πάλι κάθονται τραβῶντας ρυθμικά. Καὶ ὁ ρυθμὸς τῶν κουπιῶν συναρμονίζεται μαζὺ γλυκό, τὸ μελαγχολικὸ τραγοῦδι τῶν τρατάριδων, ὅπου ὅταν ἡ τράτα εἶναι μακρυά, φθάνει εἰς τὴν ἀκρογιαλιά, σὰν τὸ παράπονο θαλασσοπουλιῶν στὴν τρικυμία, τὸ τραγοῦδί τους. Καὶ ἡ σπαθωτὴ πλώρη σχίζει γοργὰ τὰ νερά, καὶ πετᾷ ἡ βαρειὰ τράτα ἐπάνω στὰ κύματα. Ἄλλοτε πάλι, ὅταν ὁ καιρὸς βοηθεῖ νὰ ξεκουρασθοῦν λίγο αὐτοὶ οἱ πολυβασανισμένοι, βλέπετε καὶ πέρνουν μέσα τὰ κουπιά, γραμμή, ἀπάνω στὶς κοπασταῖς, καὶ ἀμέσως ἕνα λευκὸ *λατίνι*, τὸ μονόκριβο πανὶ τῆς τράτας, ἁπλώνεται ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴν πλώρη, καὶ τὴν κάμνει νὰ πετᾷ, ἐξ ἴσου φτερωτά, ὅσο καὶ ὅταν τραβοῦν παλληκαρίσια τὰ κουπιά, καμμιὰ εἰκοσαριὰ ζευγάρια ἀτσαλένια μπράτσα».

Ἡ διὰ γρίπου ἁλιεία διενεργεῖται κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: Τὸ ἁλιευτικὸν πλοιάριον ἀπομακρύνεται 500 περίπου μέτρα ἀπὸ τῆς ἀκτῆς ὅπου, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ πλοιάρχου, ρίπτονται τὰ δίκτυα. Ἡ ρίψις τῶν δικτύων ἄρχεται ἀπὸ τοῦ μακροῦ σάκκου, ὅστις διὰ νὰ μένῃ ἀνοικτὸς πρὸς τὸ κάτω μέρος φέρει βάρη (*μολύβια*) καὶ πρὸς τὸ ἄνω μέγαν φελλὸν (*φελλομάννα*). Ἀφοῦ ριφθῶσι τὰ δίκτυα τὸ πλοιάριον ἐπανέρχεται πρὸς τὴν ἀκτὴν σῦρον τὰ δύο ἄκρα τῶν μακρῶν σχοινίων, δι' ὧν εἶναι δεδεμένα τὰ παράλληλα δίκτυα. Ὅταν ἀποβιβασθοῦν οἱ ἁλιεῖς (*τρατάριδες*) εἰς τὴν ξηράν, λαμβάνουν τὰ ἄκρα τῶν σχοινίων μὲ τὰ ὁποῖα ἔχουν προσδεθῆ τὰ δίκτυα καὶ ἀρχίζουσι νὰ σύρουν ταῦτα *μὲ τὴν πλάτη*, ἐκ τῆς ὁποίας κρεμᾶται πλατεῖα λωρὶς ἐξ ὑφάσματος ἢ δέρματος, ἥτις πρὸς τὸ κατώτερον μέρος φέρει εἶδος ξυλίνης πόρπης δι' ἧς ἐνθυλακώνουν τὸ σχοινίον. Δι' ἕκαστον σχοινίον ἀπασχολεῖται καὶ ὡρισμένος ἀριθμὸς τρατάριδων, ἤτοι σχηματίζουσι δύο σειρὰς αἵτινες εὑρίσκονται εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων. Τὰ δίκτυα ἀνασύρονται μὲ ρυθμικὰς κινήσεις καὶ ρυθμικὸν βάδισμα πρὸς τὰ ὀπίσω· πάντες βαδίζουν μὲ τὸ ἴδιο πόδι καὶ μὲ ταυτόχρονα βήματα, (ἀντιγραφὴ τῶν ρυθμικῶν κινήσεων τῆς τράτας εἶναι ὁ ὁμώνυμος χορὸς τῶν Μεγάρων), ἔχοντες γυμνοὺς μέχρι τῶν γονάτων τοὺς πόδας καὶ μέχρι τῶν βραχιόνων τὰς χεῖρας. Ὅσῳ πλησιάζει ὁ σάκκος πρὸς τὴν ξηράν, τόσῳ πλησιάζουν καὶ αἱ δύο σειραὶ τῶν τρατάριδων. Ὅταν ὁ σάκκος ἀναφανῇ, τρέχουσιν οἱ μικροὶ βοηθητικοὶ ἁλιεῖς (*τραταρόπουλα*), καὶ περισυλλέγουσι τοὺς ἐν αὐτῷ ἰχθῦς.

Διὰ τοῦ γρίπου συλλαμβάνονται παντὸς εἴδους ἰχθύες καὶ ἰδίως ἰχθύες τῆς ἐπιφανείας, *μαρίδες*, *σαρδέλλες*, *φρίσσες*, *μαίνουλες*, *κολιοί*, *λοῦτσοι*, *τσιποῦρες*, *λαβράκια*, *λεθρίνια*, *μπαρμπούνια*, ἐνίοτε διάφορα μαλακόστρακα κ. τ. λ.

Ἡ διὰ τῆς τράτας ἁλιεία εἶναι λίαν κοπιαστικὴ καὶ δὲν ἀποδίδει πάντοτε κέρδη εἰς τοὺς ἁλιεῖς, πλὴν τοῦ ἰδιοκτήτου, *καπετάνιου* ἢ *μάστορα*, ὅστις κρατεῖ δι' ἑαυτόν, διὰ τὸ σκάφος καὶ τὰ δίκτυά του τὰ μεγαλύτερα μερίδια (70 περίπου τοῖς ἑκατόν). Τὰ ὑπόλοιπα 30 0/0 τὰ διαμοιράζονται οἱ τρατάριδες, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων κυμαίνεται ἀναλόγως τῆς χωρητικότητος τοῦ πλοίου ἀπὸ 12—20.

β') Τὸ *γριπαρόλι* ἢ *κωλοβρέχτην*. Τὸ δίκτυον τοῦτο ὀνομάζεται καὶ *μικρὴ τράτα*, χρησιμοποιεῖται δὲ κυρίως διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν κεφάλων καὶ ἄλλων μικρῶν ἰχθύων ζώντων παρὰ τὰς ἀκτάς. Τὸ γριπαρόλι ἀποτελεῖται ἀπὸ ἁπλᾶ δίκτυα μὲ στενοτάτους βρόχους καὶ φέρει μικρὸν σάκκον μὲ ἐπίσης πυκνοὺς βρόχους. Διὰ τὴν διὰ τούτου ἁλιείαν ἀρκοῦσι τέσσαρες ἁλιεῖς. Ἐκ τοιχογραφίας εὑρεθείσης εἰς αἰγυπτιακὸν τάφον τῆς Ἄνω Αἰγύπτου (ἀποδιδομένης πιστῶς εἰς ἔγχρωμον πίνακα εὑρισκόμενον ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Καρόλου Φάουλμαν «Illustrire culturgeschichte für leser aller stande») καὶ παριστώσης ἁλιείαν διὰ μικρᾶς τράτας κατὰ τὴν XII δυναστείαν, συμπεραίνομεν ὅτι τὸ γριπαρόλι ἦτο γνωστότατον καὶ κατὰ τὴν ἀπομεμακρυσμένην ἐκείνην ἐποχήν.

Εἰς τὸν πίνακα παρίστανται τέσσαρες ἔφηβοι σύροντες ἀπὸ τῆς ξηρᾶς καὶ εἰς δύο στοίχους ἀνὰ δύο τὰ δίκτυα, ἐνῷ ἕτεροι δύο πηδῶσιν εἰς τὸ ὕδωρ διὰ νὰ σύρουν τὸν σάκκον μὲ τοὺς ἰχθῦς, ὁ δὲ πλοίαρχος, ὄρθιος, χειρονομεῖ καὶ δίδει ὁδηγίας. Πάντες εἶναι γυμνοὶ καὶ φέρουσι λευκὴν περισκελίδα φθάνουσαν μέχρι τῶν γονάτων. Σχετικῶς ὁ Ἐμ. Λυκούδης γράφει: «Ἀλλά, ἂν δεν ἦτο μόνη ἡ διαφορὰ τοῦ κοστουμιοῦ, τὸ ὁποῖον φοροῦν, δηλαδὴ ἐφόρουν, πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν, τὰ τραταράκια, τῆς Ἄνω Αἰγύπτου, σύμφωνα, φαίνεται, μὲ τὸν συρμὸν τῆς ἐποχῆς τῆς δωδεκάτης Δυναστείας τῶν Φαραώ, ἀλλὰ καὶ σύμφωνα ἐπίσης μὲ τὸ κλῖμα τοῦ τόπου των, κάτω ἀπὸ τὴν εἰκόνα αὐτήν, μὲ ὅλην τὴν ἀλήθειαν, θὰ ἠμποροῦσε νὰ γράψῃ ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ τοῦ βιβλίου: Σύγχρονον ψάρευμα μὲ τὸ γριπαρόλι εἰς τὸ Φάληρον».

γ) Τὴν *ἀνεμότραταν*. Τὸ δίκτυον τοῦτο εἶναι παμμέγιστον, ἡ δὲ διὰ τούτου ἁλιεία διενεργεῖται ὡς ἑξῆς: Δύο ἁλιευτικὰ πλοιάρια, συνεταιριζόμενα, οὕτως εἰπεῖν ἐκκινοῦσι λίαν πρωῒ μὲ *ἀπόγειον* (ἄνεμον πνέοντα κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας καὶ κατὰ τὴν νύκτα ἀπὸ τῆς ξηρᾶς). Ὅταν ἀπομακρυνθῶσιν ἀρκετὰ τῆς παραλίας, ρίπτουσι τὴν ἀνεμότραταν, ἀγκυροβολοῦσι τὸ πλοιάριόν των καὶ παραμένουσι συνήθως ἐκεῖ μέχρι τῆς μεσημβρίας. Ὅταν ἡ θαλασσία αὔρα ἀρχίσῃ νὰ πνέῃ, ἀνοίγουσι τὸ μεγάλο πανί, *λατίνι*, καὶ διευθύνονται πρὸς τὴν ἀκτὴν σύροντες τὴν ἀνεμότραταν ἥτις αἰχμαλωτίζει πάντας τοὺς κατὰ τὴν διεύθυνσίν της ἰχθῦς.

δ) Τὴν *δράγγα*, ἥτις εἰς πλείστας νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *γαγγάβα*. Ὁ Ὀππιανὸς δίδει εἰς ἡμᾶς λεπτομερῆ περιγραφὴν διαφόρων δικτύων, ἅτινα καλεῖ γενικῶς καὶ ἀδιακρίτως *γαγγάμας*, δὲν εἶναι ὅμως ἀπολύτως βέβαιον ἐὰν τὸ οὕτω καλούμενον ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τούτου εἶδος δικτύου εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μὲ τὴν σήμερον ἐν χρήσει *δράγγαν* ἢ *γαγγάβαν*.

Κατὰ τὸν Πρωτόδικον, «ἡ *γαγγάβα*, ὅπως ὀνομάζεται εἰς τὴν Πάρον καὶ εἴς τινας ἄλλας νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, εἶναι εἶδος δικτύου, τὸ ὁποῖον συνήθως μεταχειρίζονται εἰς τὴν ἁλιείαν τῶν σπόγγων, τῶν ὀστρέων, τῶν ἐχίνων (ἀχινῶν) καὶ ἄλλων μαλακοστράκων, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ σιδηροῦ τόξου, πέριξ τοῦ ὁποίου ράπτεται δίκτυον κωνικοῦ σχήματος. Ἐκ τῆς εὐρείας χορδῆς καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ τόξου ἐκφεύγουσι πλεῖστα νήματα (σχοινιὰ) κατὰ τὴν συνένωσιν δὲ τούτων προσδένεται χονδρὸν σχοινίον δι' οὗ ἕλκουσι τὸ δίκτυον». Ἐκ τῆς ἀνωτέρω περιγραφῆς γίνεται δῆλον, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς *δραγγας*. Τοῦτο δέχεται ὁ ἀνωτέρω συγγραφεὺς γράφων ἐν ὑποσημειώσει ὅτι: «Τὸ ὄνομα *γαγγάβα* δὲν εἶναί τι ἄλλο παρὰ τὸ ἀρχαῖον *γαγγαμη*, ὀλίγον παρεφθαρμένον, διότι εἶναι προφανὲς ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ γράμμα *μ* εἶχε τὴν αὐτὴν ἢ ὀλίγον διάφορον προφορὰν τοῦ σημερινοῦ γράμματος *β*, ἥτις καὶ διετηρήθη ἐν τῇ διαλέκτῳ τοῦ λαοῦ. Ἡ γαγγάμη ἔχει καὶ ἕτερον τύπον, τὸ *γάγγαμον*, ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὸν Αἰσχύλον (Ἀγαμέμνων 3ο1)».

Μεταξὺ τῶν δικτύων συγκαταλέγονται καί τινα ἄλλα ἁλιευτικὰ ὄργανα, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἁλιείαν ὡρισμένων ἰχθύων καὶ εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις. Ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς:

α') Ὁ *πεζόβολος* ἢ *πεζόβολον* ἢ *μπριτζόβολας*. Τὸ δίκτυον τοῦτο ρίπτεται ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἢ ἀπὸ πλοιαρίου καὶ ἀνασύρεται ταχέως, ἀμέσως σχεδὸν μετὰ τὸ ρίψιμόν του, οὕτως ὥστε νὰ μὴ δοθῇ καιρὸς εἰς τοὺς ἰχθῦς νὰ διαφύγωσι ἐκ τοῦ μεταξὺ τῶν κατωτέρω βρόχων του καὶ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης σχηματιζομένου κενοῦ. Τὸ δίκτυον τοῦτο, λόγῳ τοῦ σχήματός του καὶ τοῦ τρόπου τῆς δι' αὐτοῦ ἁλιείας, φαίνεται ὅτι εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Ὀππιανοῦ (Ἁλιευτικὰ ΙΙΙ 175) περιγραφόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα *σφαιρών*. Τὸ πεζόβολον εἶναι κυκλικὸν δίκτυον, ὅπερ φέρει ἐπὶ τοῦ σχοινίου ὅπερ περιβάλλει τὴν περιφέρειάν του τεμάχια μολύβδου (βαρίδια), εἰς τρόπον ὥστε νὰ βυθίζεται ἀμέσως εἰς τὸ ὕδωρ. Ὁ χειρισμὸς τοῦ πεζοβόλου ἀπαιτεῖ μεγάλην ἐξάσκησιν, διότι πρέπει νὰ ρίπτεται ἀνοικτὸν διὰ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τοὺς πλησίον τῆς ἀκτῆς ἐπιπλέοντας ἰχθῦς.

β') Οἱ *ἀθερινοί*. Τὸ δίκτυον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ σιδηρᾶς στεφάνης ἥτις φέρει κωνικὸν σάκκον.

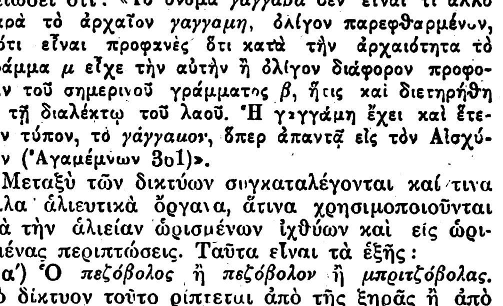

39.—*Ἁλιεία διὰ τράτας παρὰ τὸ Φάληρον (Τζιτζιφιές).*
[Φωτογραφία Ἰωάν. Κωστοπούλου].

Ἐκ τῆς στεφάνης ἐκφεύγουσιν ἀκτινοειδῶς τεταγμένα σχοινία, ἅτινα συνενούμενα εἰς κόμβον συγκρατοῦσι τὸ δίκτυον ἐν ἰσορροπίᾳ. Τὸ δίκτυον τοῦτο τοποθετεῖται κρεμάμενον (κρεμαστὸ) εἰς τὴν θάλασσαν, ἄνωθεν δὲ τούτου ρίπτονται διάφορα σεσηπότα τεμάχια ζωϊκῶν ὀργανισμῶν, πρὸς προσέλκυσιν τῶν ἰχθύων, οἵτινες καὶ αἰχμαλωτίζονται ἐφ' ὅσον τὸ δίκτυον ἀνασυρθῇ ταχέως καὶ καθ' ἣν στιγμὴν οἱ ἰχθύες εὑρίσκονται ἐντὸς

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ ΑΛΙΕΥΤΙΚΩΝ ΠΕΔΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΟΔΟΝ ΚΑΤΑ ΤΟ 1915

Α΄. ΠΑΛΑΙΑ ΕΛΛΑΣ

Αὐξ. ἀριθ.	Ὄνομα ἁλιευτικοῦ πεδίου	Εἶδος	Περιφέρεια	Παρατηρήσεις	Ἐτησία πρόσοδος ἢ ἐνοίκιον
1	Ποταμάκι		Ἀγυιᾶς		13.000.—
2	Ζηρέλια		Ἁλμυροῦ		500.—
3	Ποταμοὶ Ἄργους	Ποταμοὶ	Ἄργους		442.60
4	Ἄργυλος		Ἄρτης		9.167.50
5	Στεφανία	Λίμνη	Ἀττικῆς	κ. λ. Κουμ.	150.—
6	Ροδιὰ—Κωλοβρέχτης		Ἁλμυροῦ		980.—
7	Γιάλτρα	Θυννεῖον	Αἰδηψοῦ		1.140.—
8	Ἀχίλλειον		Ἁλμυροῦ		325.—
9	Μπουρμπουλίθρα	Λιμνοθάλασ.	Βόλου		3.210.—
10	Κατάφουρκο		Βονίτσης		4.150.—
11	Αὖλαξ Καμένης Γῆς		»		2.470 —
12	Μέγας Ὀζερὸς	Λίμνη	»		3 919.20
13	Πεταλᾶ—Σουπῆ		»		12.001.
14	Χελοβίβαρον		»		2.760.—
15	Βιώνη		»		50.—
16	Ροῦγα		»		1 521.—
17	Κατάκωλον		»		74.60
18	Μικρὸς Ὀζερὸς	Λίμνη	»		121.—
19	Βονίτσης—Βάλτου		»		13.500.—
20	Βαλτοῦδι	Θυννεῖον	Βόλου		1.020.—
21	Μέγδοβα	Ποταμὸς	Εὐρυτανίας		160.—
22	Χείμαρροι Καρπενησίου	Χείμαρρος	»		264.—
23	Κυπαρίσσιον	Θυννεῖον	Ἐπιδ. Λιμ.		170.—
24	Μποζᾶς	Λίμνη	» »		14.—
25	Χάνδακας		» »		1.700.—
26	Κριανὴ Πλύτρα		» »		76.—
27	Στρογγυλὴ		» »		100.—
28	Γαστούνης	Ποταμοὶ	Ἠλείας		255.—
29	Μουργιὰ		»		26.910.—
30	Σπλάντζα		»		342 50
31	Αὖλαξ Ἀνυσάτου		»		505.—
32	Ὑλικὴ	Λίμνη	Θηβῶν		6.760.—
33	Γλύφα	Ἁλμυρὸν ὕδ.	»		336.50
34	Στραβὰ		Κορινθίας		232.50
35	Κούταβος	Λιμνοθάλασ.	Κεφαλλην.		1.691.70
36	Παραλία Κόρφου		Κορινθίας		130 —
37	Βουλιαγμένη	Θυννεῖον	»		115.—
38	Σχοῖνος	»	»		151.—
39	Κεχρεαὶ	»	»		630.50
40	Στυμφαλία	Λίμνη	»		500.—
41	Μουστὸς		Κυνουρίας		506.10
42	Φωκιανὸς		»		71.—
43	Χερρονῆσι		»		50.—
44	Τρινάσου	Ἕλος	Λακεδαίμ.		577.50
45	Μάτι	Ποταμὸς	Λαρίσης		223.—
46	Παλαιοπόταμος	»	»		500.—
47	Αὖλαξ Παπαπουλίου	Ὑφαλ. ὕδωρ	»		170 —
48	Βοιβηῒς		»	Κάρλα	27.310.—
49	Αὖλαξ Ἀσμακίου		»		470.—
50	Πανδοχεῖον Βοιβηΐδος		»		100.—
51	Ψαροποτόκια		Λοκρίδος		60.—
52	Ἀγκαθάκι		»		32:.50
53	Βοῖβος—Βουρλιὰ		»		2 260.40
54	Λάρμαις		Λοκρίδος		640.50
55	Κηφισὸς—Κινέτα	Ποταμὸς	»		162.50
56	Ποταμοὶ Λεβαδείας	»	Λεβαδείας		3.550.—
57	Βουρκάρι		Μεγαρίδος	Τοῖχος	1.340.—
58	Κοτσελίδι	Θυννεῖον	»		3.700.—
59	Ἀλφειὸς	Ποταμὸς	Μεγαλοπόλ.		370.—
60	Βοιβάρι		Μήλου		55.70
61	Μεγάλο Λιβάρι		»		3.001.—
62	Κλείσοβα	Λιμνοθάλασ.	Μεσολογγ.		27.870.—
63	Πλώπαινα	»			7.220.—
64	Σχοινιᾶς	»	»		24 730.—
65	Δυτ. Βασιλάδι	»	»		18.205.—
66	Μεγαλοπόταμος	»	»		10.600.—
67	Θολὴ	»	»		24 160.—
68	Πόρος	»	»		57.100.—
69	Ἀγγ-λόκαστρον	»	»		3.600.—
70	Παπαδατῶν	»	»		9.105.—
71	Προκοπάνιστος	»	»		28.860.—
72	Παληοπόταμος	»	»		13 650.—
73	Κεντρ. Βασιλάδι	»	»		42.500.—
74	Ἀνατολ. Βασιλάδι	»	»		5.844.—
75	Μποῦκα—Συκιὰ	»	»		120.—
76	Ποῦντα	»	»		260.—
77	Ἐκβολαὶ Εὐήνου	»	»		100.—
78	Πύρναξ	Ποταμὸς	Μεσσήνης		146.—
79	Χειβυδολίμνη		Μήλου		60.—
80	Νάξου—Βίβλου		Νάξου		202.50
81	Κανδῆλι	Θυννεῖον	Ναυπλίας		198.60
82	Καραθῶνος	»	»		136.—
83	Χαϊδάρι	»	»		1.181.80
84	Ἀλφειὸς—Λούσιος	Ποταμοὶ	Ὀλυμπίας		250.—
85	Ἀγουλινίτσα	Λιμνοθάλασ.	»		80.000.—
86	Πόρος		Πατρῶν	Πόρος	761.—
87	Λαρνάκι—Καμιώτισσα		Παρνασίδος		120.—
88	Σκληρὴ		»		440.—
89	Νταλιάνι	Λιμνοθάλασ.	Πυλίας		22.700.—
90	Μάρανος	Θυννεῖον	»		45.—
91	Σκιάθου		Σκοπέλου		710.—
92	Λάκκα		Σπετσῶν		10.—
93	Κερβερῶντας		»		1.714.—
94	Ζωγεριὰ		»		100.—
95	Σαλάντι		»		45.—
96	Κούμπουρνα		Σπετσ. Ἑρμ.		202.50
97	Σύρου	Ἀκταὶ	Σύρου		500.—
98	Ἀληφάκα		Τρικκάλων		150.—
99	Νταλιάνια		»		1.350.—
100	Βαλαριὸ		Ὕδρ. Τροιζ.		770.—
101	Νικόλαος	Θυννεῖον	Ὕδρας	Φαβιὲ	7.050.—
102	Δρεπάνι		»		454.30
103	Ἀσκέλι		»		52.—
104	Δαουκλῆ	Λίμνη	Φαρσάλων		25.152.—
105	Μώλου—Ἀλαμάνας	Ἀκτὴ	Φθιώτιδος		10.820.—
106	Βαρέλα		»		130.—

τοῦ κωνικοῦ σάκκου. Τοῦ δικτύου τούτου γίνεται χρῆσις μόνον κατὰ τοὺ θερινοὺς μῆνας τοῦ ἔτους.

Εἰς τὴν Φολέγανδρον, διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν ἀθερινῶν μεταχειρίζονται εἰδικὸν ἐπίμηκες δίκτυον, κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Βυθίζουσιν εἰς τὸ ὕδωρ τὸ ἓν ἄκρον του, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχουσι προσδέσει λίθον· εἶτα διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς λαμβάνουσι τὸ ἕτερον ἄκρον καὶ βαδίζουσιν ἐντὸς τοῦ ὕδατος, μέχρις ὅτου τὸ δίκτυον «τεντωθῇ» ἐξ ὁλοκλήρου. Μετὰ τοῦτο ἐπανέρχονται εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐκκινήσεώς των διαγράφοντες κύκλον καὶ περιζώννοντες οὕτω μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἰχθύων. Διὰ νὰ ὁδηγήσωσι τὰς ἀθερίνας ἐντὸς τοῦ δικτύου, οἱ ἁλιεῖς σύρουσιν ὄπισθεν των τεμάχιον στενὸν καὶ ἐπίμηκες μελανοῦ ὑφάσματος προσδεδεμένον ἐπὶ μακροῦ καλάμου. Οἱ ἰχθύες παρακολουθοῦσι καθ' ὁμάδας τὸ ὕφασμα καὶ ἀναλόγως ὁ ἁλιεὺς κανονίζει, ὥστε νὰ τοὺς παρασύρῃ ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῶν δικτύων του. Ἡ ἁλιεία τοῦ εἴδους τούτου εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν νῆσον ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *μαλιός*.

γ') Αἱ *ἀπόχαι*. Εἶναι αὗται δίκτυα ἐν σχήματι σάκκου ἔχοντος 50—100 ἑκ. τοῦ μέτρου ἄνοιγμα καὶ φέροντος λίαν πυκνοὺς βρόχους. Τὸ ἄνοιγμα τοῦ σάκκου ράπτεται ἐπὶ τόξου ἐκ ξύλου ἢ σιδήρου. Τὸ τόξον φέρει εἴς τι σημεῖόν του προεξοχὴν ἐν εἴδει θήκης, ἐπὶ τῆς ὁποίας προσαρμόζεται μακρὸν ξύλινον ἀκόντιον διὰ τὸν εὐκολώτερον χειρισμὸν τοῦ ὀργάνου, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται ἰδίως διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν *καρίδων* (γαρίδων). Διὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἁλιείας ὁ ἁλιεὺς εἰσέρχεται μέχρι τῶν γονάτων εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἀναρριπίζει τὸν πυθμένα συνεχῶς.

Εἰς τὸν Πειραιᾶ οἱ δι' ὁρμιᾶς ἁλιεύοντες μεταχειρίζονται ἕτερον εἶδος ἀπόχης, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ σάκκου τεταμένου ἐπὶ στεφάνης ἐκ σύρματος διαμέτρου 50 περίπου ἑκ. τοῦ μέτρου. Ἡ στεφάνη διασταυροῦται ὑπὸ συστήματος νημάτων (σπάγγων) πλαγίως διευθυνομένων, εἰς τὰ ἐνδιάμεσα διαστήματα τῶν ὁποίων θέτουσι τὰ δολώματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται ἐκ τεμαχίων ἄρτου, τυροῦ, σαρδελλῶν κτλ. Ἡ ἀπόχη προσδένεται διὰ σχοινίου ἀρκετοῦ μήκους, ὥστε νὰ βυθίζεται εἰς οἱονδήποτε βάθος θέλει ὁ ἁλιεύς. Ἡ τοιαύτη ἁλιεία ἐκτελεῖται δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ εἰς πάντα τὰ σημεῖα τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς. Ἡ ἀπόχη βυθίζεται εἰς τὸ ὕδωρ καὶ μετὰ πάροδον 5' περίπου

40.—Ἁλιεία δι' ἀπόχης παρὰ τὸ Παλαιὸν Φάληρον. [Φωτογραφία Ἰωάν. Κωστοπούλου].

τῆς ὥρας ἀνασύρεται. Τὰς ἁλιευομένας καρίδας τοποθετοῦσιν οἱ ἁλιεῖς εἰς μικρὰ καλάθια, ἅτινα ἐπιστρωννουσι δι' ὑγρῶν φυκῶν.

Εἰς τὰς βορείους Σποράδας (Σκόπελον καὶ Σκίαθον) πολλοὶ ἐκ τοῦ ἐγχωρίου πληθυσμοῦ τῶν νήσων ἀσχολοῦνται, κατὰ τὸ φθινόπωρον, εἰς τὴν ἁλιείαν *βελονῶν* (βελόνι, βελονίδα καὶ ζαργάνα), τὰς ὁποίας αἰχμαλωτίζουσι διὰ μεταξίνων ἀποχῶν. Ὁ σάκκος τοῦ δικτύου τούτου τανύεται διὰ δύο κυρτῶν κλάδων λύγου (λυγαριᾶς), οἵτινες διασταυροῦνται κατὰ τὸ μέσον των καὶ τῶν ὁποίων τὰ ἄκρα προσδένονται στερεῶς ἐπὶ τοῦ κυκλικοῦ ἀνοίγματος τοῦ σάκκου. Ἡ μὲ τοιαύτας ἀπόχας ἁλιεία διενεργεῖται εἰς τὰς προειρημένας νήσους κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: Κατὰ τὰς σκοτεινὰς νύκτας τοῦ Ὀκτωβρίου οἱ ἁλιεῖς ἐπιβαίνοντες πλοιαρίων ἀνοίγονται εἰς τὸ πέλαγος καὶ ὅταν φθάσωσιν εἰς τὸ ὁρισθὲν διὰ τὴν ἁλιείαν μέρος καταβιβάζουσι τὰ ἱστία καὶ ἀρχίζουν νὰ κωπηλατοῦν ἡσύχως, ἐξετάζοντες συγχρόνως μετὰ προσοχῆς τὴν πέριξ θάλασσαν. Ἡ παρουσία τῶν ἰχθύων εὐκόλως γίνεται αἰσθητὴ ἐκ τοῦ θορύβου τὸν ὁποῖον προκαλοῦσιν οἱ δελφῖνες, οἵτινες σχεδὸν πάντοτε παρακολουθοῦσι τὰς *βελόνας* ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν οἱ ἁλιεῖς ἀνάπτουσι μεγάλην πυρὰν μεταχειριζόμενοι πρὸς τοῦτο ρητινώδη ξύλα, τὰ ὁποῖα τοποθετοῦσιν ἐπὶ πυροστιᾶς, τοποθετημένης κατὰ τὴν πρῷραν τοῦ πλοίου *(πυροφάνι, περιφάνι ἢ πυρὶ καὶ πυριά)*. Οἱ ἰχθύες προσελκυόμενοι ὑπὸ τῆς λάμψεως τρέχουσι πρὸς τὸ μέρος τοῦ πλοίου ὅπως ἀποφύγωσι τὸν ἐχθρὸν (τοὺς δελφῖνας) ὅστις διαρκῶς τοὺς ἀποδεκατίζει. Οἱ ἁλιεῖς δὲν ἀρχίζουσιν ἀμέσως τὴν ἁλιείαν, ἀλλ' ἡσύχως καὶ χωρὶς νὰ προκαλέσωσι τὸν παραμικρότερον κρότον στρέφουσι κυκλικῶς τὴν λέμβον ἐπὶ τῆς θέσεώς της ἐπὶ 15-20 φοράς. Τοῦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα γίνεται διὰ νὰ ρίψῃ φῶς καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τῶν ὑδάτων καὶ νὰ προσελκύσῃ περισσοτέρους ἰχθῦς, οἵτινες ἤδη συνενοῦνται κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας περὶ τὸ ἁλιευτικὸν πλοιάριον. Οὕτω τὸ πλοῖον βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον πλησιάζει πρὸς τὴν ἀκτήν, συνοδευόμενον ἀπὸ ἄπειρον πλῆθος *βελονῶν*, σταθμεύει δὲ εἰς ἀπόστασιν 3-4 μέτρων ἀπὸ τῆς παραλίας, ὁπότε οἱ ἁλιεῖς ἐγκαταλείπουσι τὰς κώπας (κουπιά) καὶ διὰ τῶν ἀποχῶν συλλαμβάνουσιν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τοῦ πλοιαρίου τοὺς ἰχθῦς. Ἡ τοιαύτη ἁλιεία δύναται νὰ ἀποδώσῃ εἰς ὀλίγας σχετικῶς ὥρας πλέον τῶν 300-350 ὀκάδων ἰχθύων.

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ ΑΛΙΕΥΤΙΚΩΝ ΠΕΔΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΟΔΟΝ ΚΑΤΑ ΤΟ 1915

Β'. ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ

Αὐξ. ἀριθ.	Ὄνομα ἁλιευτικοῦ πεδίου	Εἶδος	Περιφέρεια	Παρατηρήσεις	Ἐτησια πρόσοδος ἢ ἐνοίκιον
1	Δρῖνος—Ἄῳος	Ποταμοὶ	Ἀργυροκ.		1.733.33
2	Γενιτσῶν	Λίμνη	Γενιτσῶν	Βαλτ.προϊ	6 360.—
3	»		»	20 %	34.459.—
4	Γενιτσῶν Καλύβα		»		26.500.—
5	Βουθρωτὸς		Δελβίνου		81.010.—
6	Καλιτσιώτης		»	Μπίστρι-	1.200.—
7	Βλαδόβου	Ποταμὸς	Ἐδέσσης	[τσα	450.—
8	Κυρνὰ—Καβούρα		Θεσσαλον.		19.200.—
9	Καρασμάκι		»	Βαλτ.προϊ	3.000.—
10	»		»	20 %	31.125.—
11	Ἀξιὸς	Ποταμὸς	»		315.—
12	Καρούτα		»		13 700.—
13	Θεσ)κης—Κασσάνδρα	Θάλασσα	»	20 %	98.400.—
14	Ποτάμι		»	20 %	367 50
15	Ἀξιοῦ		»	20 %	710.—
16	» Κοίτη		»		252.—
17	Ποτάμι		»	ἀποκλ.δικ.	800.—
18	Παμβῶτις	Λίμνη	Ἰωαννίνων	Ἰω.ἢ Λαψ.	10.910.—
19	Κατερινόσκαλο		Κατερίνης		260.—
20	Παπαποῦλι		»		6.405.—
21	»		»	20 %	62.50
22	Λιβάρι Κωφοῦ		»		620.—
23	Καβάλλας—Θάσου	Ἀκταὶ	Καβάλλας		37.720.—
24	Ἁγ. Εὐστρατίου	»	»	Νῆσος	67.50
25	Δοϊράνη	Λίμνη	Κιλκὶς		12.800.—
26	Ἀρτζανῆ—Ἁματόβου	»	»		7.300.—
27	Καστορίας	»	Καστορίας		22.050.—
28	Ἀλιάκμων	Ποταμὸς	»		80.—
29	Σδράλτση		»		109.—
30	Σόβιανη	Λίμνη	Κορυτσᾶς		2.334.—
31	Ὅρμος Δίας	Θάλασσα	Κρήτης		4.400 50
32	Μαλεβιζιος	Ποταμὸς	»		158.—
33	Ὅρμος Σπιναλόγκας	Θάλασσα	» Λασηθ.		1.100 —
34	Κουρνᾶ	Λίμνη	» Σφακ.		131.—
35	Θαλασσα Λήμνου	Ἀκταὶ	Λήμνου		3.002 50
36	Σαμοθράκης	»	»		320.—
37	Ἴμβρου	»	»		900.—
38	Μπεσικίων	Λίμνη	Λαγκαδᾶ		53.100.—
39	Καραγάτς	»	»	20 %	2.800.—
40	Ἁγ. Βασιλείου	»	»		90.000.—
41	Μυτιλήνης	Ἀκταὶ	Λέσβου	ἀπ'εὐθ.ἐκ-	108.000.—
42	Πλωμαρίου	»	»	[μετ.	48 000.—
43	Μόλυβος	»	»		36.000.—
44	Κατζινια	»	»		200 —
45	Ποταμοὶ Γέρας	Ποταμοὶ	»		1.420.—
46	Στλάντζα	»	Μαργαριτ.		3.000.—
47	Καλλονῆς	»	Μολύβου		7.500 —
48	Ζαροβίνη	Λίμνη	Πωγωνίου		250.—
49	Πιραβίου	»	Προβιου		2.200.—
50	Λογαροῦ	Λιμνοθάλασ.	Πρεβέζης		30.000.—
51	Γκαβογιάννη		»	20 %	21.—
52	Στρογγυλὴ	Γλυκὺ ὕδωρ	»		4.160.—
53	Βενέτικη	Θάλασσα	»		18 850 —
54	Λάκκοι	Βάρδιες	»	Σόγκνο	4.964.—
55	Ἐπάνω Μάζωμα	Λιμνοθάλασ.	»		10.020.—
56	Γρῖπος	»	»		1.024.—
57	Μπογανίτσα	»	»		75.—
58	Κατω Μάζωμα	»	»	20 %	950.—
59	Κόφτρα	»	»		279 —
60	Ριτσῶν	Λιμνοθάλασ.	Πρεβέζης		15.000.—
61	Παληομπούκα	»	»		4.223.—
62	Θολὴ	»	»		1.410.—
63	Τσουπέλι	»	»		2.205.—
64	Αὐλερὴ	»	»		8.755.—
65	Ροδιὰ	»	»		215.—
66	Σακουλέτσι	»	»		106.—
67	Βυζοῦλι	Γλυκίζον ὕδ.	»		580.—
68	Τσουκαλειὸ	Λιμνοθάλασ.	»		37.000.—
69	Κοκκάλα		Σαρῆ Σαμπ.		250.—
70	Κεραμετλῆ		»		23.780.—
71	Βάσθα		»		4.298.—
72	Ἀράπ-Ἀλατζᾶ		»		1.094.—
73	Νιάμκαλη		»		1.491.—
74	Καρὰ—Σοῦ		»		25 860.—
75	Καραμπουρνοῦ		»		16.100.—
76	Ἀτζῆ Σοῦ		»		585.—
77	Μπούτκοβου	Λίμνη	Σερρῶν		4.100.—
78	Τσάγεζι	Ποταμὸς	»		2.850.—
79	Ἀχινοῦ	Λίμνη	»		60.000.
80	Μπαϊρακτάρη	»	»		424.333.—
81	Τσίπρος	»	»		51.666.—
82	Πρώτη Ντάνα	»	»		116.666.—
83	Ἀρναοὺτ	»	»		770.—
84	Βερτζανὴ	»	»		221.666 —
85	Μπαντίνα	»	»		300.—
86	Βασιλικὸς				1.200.—
87	Βερνάρι				28.333.—
88	Κακπελίκι				200.—
89	Μπεϊλὶκ				373 666.—
90	Πατρικιον				73 666.—
91	Μεγάλη Μπάρα				1.400.—
92	Φρύσσα				116 666.—
93	Δραγάνα				1.150.—
94	Ἁγ. Βλαχέρνα				450.—
95	Παπαδᾶ - Χριστοφόρου				200.—
96	Τσάδος				100.—
97	Κρυονέρι				66.666.—
98	Σαμπάναγα				200.—
99	Καρανικόλας				67.333.—
100	Μεντίλης				90.333.—
101	Ἀπόστολος—Κων]τῖνος				370.—
102	Μεσὶν - Ἀσμὰκ				150.—
103	Γενῆ - Τσιφλὶκ				573.—
104	Γεωργαλῆ				5 0.—
105	Γενῆ - Κιοΐ				250.—
106	Τενέδου	Ἀκταὶ	Τενέδου		2.800.—
107	Βατάτσα—Ρηχὸ		Φιλιατῶν		4 500.—
108	Σαγιάδα		»		5.450.—
109	Ρούδνικ	Λίμνη	Φλωρίνης		2.163.—
110	Ζάζαρη		»		1.406 —
111	Πετέρσκα		»		2.920.—
112	Ὀστρόβου	Λίμνη	»		2.7 1.—
113	Πρέσπα—Ρέσνα	»	»		17.800.—
114	Λιβόρι Κωβοῦ		Χαλκιδικῆς		620.—
115	Νταλιάνι—Ἱερισοῦ		»		8.001.—
116	Δάφνης Κόλπος	Θάλασσα	»		900.—
117	Χιου	Ἀκταὶ	Χίου—Οἰν.		22.763.—

Εἰς τὰς εἰρημένας νήσους καὶ τὴν Σκῦρον, διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν *ἀστακῶν*, οἵτινες ἀφθονοῦσιν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, μεταχειρίζονται εἰδικὰς ἀπόχας. Ἡ πρὸς ἁλιείαν τοῦ ἀστακοῦ ἀπόχη φέρει σιδηρᾶν στεφάνην ἥτις περιστρέφεται ἐλευθέρως κατὰ τὰ ἄκρα τῆς διαμέτρου της περὶ σιδηροῦν ἐξωτερικὸν ἡμικύκλιον. Εἰς τὸ μέσον τοῦ ἡμικυκλίου τούτου ἐφαρμόζεται ὁ κοντὸς (χέρι τῆς ἀπόχης)· ἡ κορυφὴ τοῦ σάκκου τῆς ἀπόχης φέρει τεμάχιον φελλοῦ. Ὅταν ὁ ἁλιεὺς παρατηρήσῃ ἐπὶ τοῦ βάθους ἀστακόν, τὸν καλύπτει διὰ τῆς στεφάνης ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι ἐρραμμένος ὁ σάκκος, ὅστις, χάρις εἰς τὸν φελλόν, παραμένει πάντοτε ἀνοικτὸς καθ' ὅλον τὸ ὕψος του. Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἀστακὸς ζητεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ καὶ ἄρχεται νὰ πιέζῃ τὸν σάκκον ὅπως ἐξέλθῃ, δι' ἀποτόμου κινήσεως ὁ ἁλιεὺς ἀναστρέφει καὶ ἀνασύρει ἐκ τοῦ ὕδατος τὴν ἀπόχην καὶ ὁ ἀστακὸς συλλαμβάνεται σῶος καὶ ἀκέραιος.

δ) Τὸ *σταφνοκάρι*. Παραπλήσιον πρὸς τὴν ἀπόχην εἶναι καὶ ἕτερον εἶδος ἁλιευτικοῦ ὀργάνου, ὅπερ συνήθως μεταχειρίζονται εἰς τὴν εἰς τὰς λιμνοθαλάσσας τοῦ Μεσολογγίου ἁλιείαν καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «σταφνοκάρι» (βλ. κατωτέρω περὶ τῆς ἁλιείας εἰς τὰς λιμνοθαλάσσας).

Β') Ὁρμιά, κοινῶς καλαμίδι. Ἡ ὁρμιὰ παρουσιάζεται ὑπὸ διαφόρους μορφάς, ἀναλόγως τοῦ τόπου καὶ τοῦ εἴδους τῶν ἰχθύων τοὺς ὁποίους πρόκειται ν' ἁλιεύσωμεν δι' αὐτῆς. Οὐδὲν εἶδος ὁρμιᾶς ἀποτελεῖ νεωτέραν ἐπινόησιν· ὅλοι οἱ τύποι αὐτῆς ἦσαν ἤδη ἐν χρήσει ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ὡς περὶ αὐτῶν ἀναφέρει ἐν λεπτομερεστάτῃ περιγραφῇ ὁ Ὀππιανὸς (*Ἁλιευτικὰ* βιβλ. III, στίχ. 72 καὶ ἑφεξῆς).

Ἡ δι' ὁρμιᾶς, ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως, ἁλιεία, κοινῶς καλεῖται *ψάρευμα μὲ τὸ καλαμίδι*, ἐκ τῆς ἐκ καλάμου ῥάβδου ἥτις χρησιμοποιεῖται πρὸς τοῦτο. Ἐπίσης καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ νῆμα ὅπερ προσδένεται ἐκ τοῦ ἄκρου τοῦ καλάμου καλεῖται *μικρὰ ὁρμιά*, κοινῶς *ἁρμίδι* ἢ *ὁρμίδι*. Αὕτη κατασκευάζεται ἐκ 4—5 λεπτῶν μεταξίνων νημάτων, οὕτως ὥστε νὰ ἀποτελέσουν ἓν ἑνιαῖον νῆμα καὶ κατὰ το ἐλεύθερον ἄκρον της προσδένεται τὸ ἄγκιστρον δι' ἰδικοῦ ἀνθεκτικοῦ νήματος, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *μεταξότριχα* ἢ *μεσσινέζα* (ἡ δευτέρα αὕτη ὀνομασία ἐδόθη ἴσως ἐκ τοῦ τόπου τῆς προελεύσεώς της, τῆς πόλεως τῆς Σικελίας *Μεσσήνης*).

Ἡ δι' ὁρμιᾶς ἁλιεία εἶναι ἡ ἁπλουστέρα, ἀλλὰ καὶ δυσκολωτέρα συγχρόνως, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν ἁλιευομένων ἰχθύων. Δι' ὁρμιᾶς δύναταί τις νὰ ἁλιεύσῃ ἢ ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ἢ ἐντὸς τῶν λιμένων, ἢ ἀπὸ τῶν βράχων ἤ, δι' ὡρισμένους ἰχθῦς, ἀπὸ πλοιαρίου.

Ἡ ὁρμιὰ εἶναι ἐπίσης καὶ τὸ προσφιλέστερον εἶδος ἁλιείας τῶν ἐρασιτεχνῶν ἁλιέων. Παρ' ἡμῖν ὀλίγοι εἶναι οἱ ἐρασιτέχναι τῆς ἁλιείας, ἀλλ' εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν ἄλλων χωρῶν ἡ ἁλιεία κατατάσσεται μεταξὺ τῶν καλυτέρων *σπόρ*. Κατὰ μῆκος τοῦ λιμένος καὶ τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως (Ἰταλία) βλέπει κανεὶς πλῆθος ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παίδων, πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως, νὰ ἐπιδίδεται εἰς τὴν ψυχαγωγίαν τοῦ εἴδους τούτου. Εἰς Παρισίους, καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν ὀχθῶν τοῦ Σηκουάνα, πλῆθος ἀνθρώπων παρακολουθεῖ τοὺς ἁλιεύοντας, αἰσθανόμενον καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἀμέσως ἐνδιαφερομένων τὴν αὐτὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν αὐτὴν εὐχαρίστησιν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ἰχθύος τινὸς διὰ τῆς ὁρμιᾶς. Εἰς τὰς λίμνας τῆς Ἑλβετίας τὸ δι' ὁρμιᾶς ψάρευμα ἀποτελεῖ ἑλκυστικώτατον θέαμα. Εἰς τὸ Βέλγιον, τὴν Ὁλλανδίαν, τὴν Λιθουανίαν κ. τ. λ. ἡ ἁλιεία δι' ὁρμιᾶς ἀπὸ τῶν ἀκτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ὀχθῶν ποταμοῦ ἢ λίμνης καὶ ἐνίοτε καὶ ἡ διὰ πλοιαρίων τοιαύτη δίδει ἀφορμὴν εἰς καθ' αὐτὸ κοσμικὰς συγκεντρώσεις· διὰ τοῦτο τινὰ τῶν κρατῶν τούτων εἰσπράττουν καὶ μικρὸν τίμημα ἀπὸ τοὺς ἐρασιτέχνας ἁλιεῖς, παρέχοντα συγχρόνως εἰς αὐτοὺς καὶ πάντα τὰ ἀπαιτούμενα ἁλιευτικὰ μέσα.

Ἡ διὰ τῆς ὁρμιᾶς ἁλιεία εἰς πλεῖστα μέρη, ἰδίως δὲ ἐν Γαλλίᾳ, τροφοδοτεῖ πλουσίως τὴν σάτιραν, τὴν γελοιογραφίαν καὶ τὴν χιουμοριστικὴν λογοτεχνίαν. Γνωστὸς Γάλλος εὐθυμογράφος, ὁ Tristan Bernard, ἔδωσε τὸν ἑξῆς ἀμίμητον ὁρισμὸν εἰς τὴν δι' ὁρμιᾶς ἁλιείαν: «Τὸ καλάμι εἶναι ἁλιευτικὸν ὄργανον τοῦ ὁποίου ἡ μία ἄκρα ἀρχίζει ἀπὸ ἕνα ἠλίθιον καὶ ἡ ἄλλη ἄκρα καταλήγει εἰς ἕνα ζῷον».

Ἄλλοτε ἡ δι' ὁρμιᾶς ἁλιεία ἀπησχόλει οὐχὶ μόνον τοὺς κοινοὺς θνητούς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐπισήμους. Ἐπὶ Λουδοβίκου Φιλίππου ὁ ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Salvanty ἐξηφανίζετο μυστηριωδῶς ἐκ τῆς οἰκίας του καθ' ἑκάστην πρωΐαν καὶ ἐγκαθίστατο ὑπὸ μίαν τῶν γεφυρῶν τοῦ Σηκουάνα, ὅπου εἶχεν ἀνακαλύψει πλούσιον ἁλιευτικὸν πεδίον. Κάποτε ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς πρωΐας μετέβαινεν εἰς τὴν ὡρισμένην θέσιν του,

Digitized by Google

ἀλλ' εὕρισκεν αὐτὴν κατειλημμένην, ὁπότε ἔφευγεν ἄπρακτος· τὴν τετάρτην ὅμως ἡμέραν ἐξηντλήθη ἡ ὑπομονή του καὶ ἐζήτησεν ἐξηγήσεις ἀπὸ τὸν καταπατητὴν τῆς θέσεώς του: «—Ἆ! Κύριε, ἀπήντησεν ὁ ἄγνωστος· δὲν ἔρχομαι διὰ διασκέδασιν ἐδῶ, ἀλλὰ διὰ νὰ ξεχνῶ τὰ βάσανά μου. Ἤμουν σχολάρχης καὶ ὁ κύριος ὑπουργὸς τῆς Παιδείας μὲ ἀπέλυσε πεισθεὶς εἰς τὰς συκοφαντίας τῶν ἐχθρῶν μου.» Ὁ Salvanty τοῦ ἀπήντησεν: «Ἔχω ἐγὼ κάποιο μέσον διὰ τὸν κύριον Ὑπουργὸ τῆς Παιδείας...» Αὐθημερὸν ὁ ἀτυχὴς σχολάρχης ἐλάμβανε τὸ ἔγγραφον τοῦ ἐπαναδιορισμοῦ του μὲ τὴν διαταγὴν ν' ἀναλάβῃ ἀμέσως τὰ καθήκοντά του. Καὶ ὁ Salvanty εὗρε τὸ πρωῒ ἐλευθέραν τὴν θέσιν του ὑπὸ τὴν γέφυραν.

Πλὴν αὐτοῦ καὶ πολλοὶ μεγάλοι ἄνδρες εἰς τὴν πολιτικήν, τὴν ποίησιν, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας ὑπῆρξαν ἐπιδεξιώτατοι ἁλιεῖς. Ὁ πρώην πρωθυπουργὸς τῆς Γαλλίας Μπριὰν τακτικῶς μετέβαινεν εἰς τὸ ἐν Νορμανδίᾳ κτῆμά του διὰ νὰ ἁλιεύῃ. Ὁ μέγας μουσουργὸς Ροσσίνι, ὁ Τομᾶς (ὁ συνθέτης τῆς Μινιόν), ὁ Ὠζιέ, ὁ Σαντώ, ὁ Μακκέ, ὁ Ἀλφὸνς Κάρ, ὁ Γκὺ ντὲ Μωπασσὰν καὶ πλεῖστοι ἄλλοι κορυφαῖοι τῶν γραμμάτων καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν ἦσαν μανιώδεις ἁλιεῖς. Παρ' ἡμῖν ἐνθουσιώδης λάτρης τοῦ *σπὸρτ* τῆς ἁλιείας εἶναι ὁ πρώην διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ νῦν πρωθυπουργὸς Ἀλ. Ζαΐμης, ὅστις συχνὰ μεταβαίνει εἰς τὴν ἐν Αἰγίνῃ ἔπαυλίν του καὶ ἐπιδίδεται μετὰ πάθους εἰς τὸ ψάρευμα.

Δι' ὁρμιᾶς συλλαμβάνονται παντὸς εἴδους ἰχθύες, *χρύσοφες, τσιποῦρες, σπάροι, μελανούρια, μουρμοῦρες, κεφαλόπουλα* καὶ *χέλια*, ἐνίοτε, ἰδίως παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν. Διὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἁλιείας μεταχειρίζονται ὡς δολώματα κυρίως γαρίδας νωπάς, καβούρια (καρτσίνια καὶ κλυτσινάρια), διάφορα μαλάκια, σκώληκας, ἐν ἐλλείψει δὲ τούτων καὶ «ψωμοτύρι», ἰδίως διὰ τὴν ἁλιείαν *γωβιῶν* (κοκωβιῶν), *σπάρων, σαργῶν, περκῶν* κ.τ.λ.

Εἰς βραχώδεις ἀκτὰς καὶ ἐν θαλασσοταραχῇ ἁλιεύονται καὶ *μελανούρια* ἱκανοῦ μεγέθους καὶ ἐνίοτε *κέφαλοι* καὶ *σκάροι*. Διὰ τὴν ἁλίευσιν ὅμως τῶν τελευταίων τούτων ἰχθύων ἀπαιτεῖται εἰδικὴ ἄσκησις, διότι δὲν ἐγγίζουσιν εὐκόλως τὸ δόλωμα ἢ ἐὰν τὸ ἐγγίσωσι δυσκόλως ἀγκιστροῦνται.

ΑΙ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΑΛΙΕΙΑΙ. Ἐν Ἑλλάδι ἁλιεύονται εἰς μεγάλας ποσότητας τὰ ἑξῆς ἰδίως εἴδη ἰχθύων:

Ἁλιεία ζαργάνας. Περίεργος ὅσος καὶ ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἁλιεία τῆς *βελόνης* (ζαργάνας): «Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ἰχθύες γόνῳ τίκτουσι καὶ τὰ ᾠὰ ἀφιᾶσιν, ἣν δὲ καλοῦσι βελόνην, ὅταν ἤδη ὥρα ᾖ τοῦ τίκτειν, διαρρήγνυται, καὶ οὕτω τὰ ᾠὰ ἐξέρχεται· ἔχει γάρ τινα ὁ ἰχθὺς οὗτος διάφυσιν ὑπὸ τὴν γαστέρα καὶ τὸ ἦτρον· ὅταν δὲ ἐκτέκῃ συμφύεται ταῦτα πάλιν». (*Ἀριστ* Β' Κεφ ιβ'). Σχετικῶς μὲ τὴν ἔκτρωσιν τῆς ζαργάνας ὁμιλεῖ καὶ ὁ *Αἰλιανὸς* εἰς τὸ ἔργον του «Περὶ ζῴων φύσεως». Κατὰ τὸν Αὔγουστον κυρίως διενεργεῖται ἡ ἁλιεία τῆς ζαργάνας καὶ ἀπὸ πλοιαρίου. Ὁ ἁλιεὺς ἵσταται εἰς τὴν πρύμνην τοῦ πλοιαρίου κρατῶν μακρὰν καλαμίδα μὲ λεπτὴν ὁρμιὰν καὶ ἄγκιστρον· ὡς δόλωμα μεταχειρίζεται γαρίδας ἢ ἀθερίνας. Μετὰ τοῦτο ρίπτει τὴν ὁρμιάν, οὕτως ὥστε τὸ ἄκρον τῆς καλαμίδος νὰ ἐγγίζῃ τὸ ὕδωρ, καὶ σχεδὸν ἀμέσως τὴν σύρει, ὥστε τὸ δόλωμα νὰ ὀλισθαίνῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Αἱ ζαργάναι τότε ἅπτονται τοῦ δολώματος (τσιμποῦν) καὶ αἰχμαλωτίζονται εἰς τὸ ἄγκιστρον. Οἱ ἁλιεῖς δυσκόλως διακρίνουσι τὴν ζαργάναν, ἰδίως ὅταν ὁ παρὰ τὰς ἀκτὰς πυθμὴν εἶναι ἀμμώδης, διότι τὸ δέρμα τοῦ ἰχθύος τούτου, καθὼς καὶ ἄλλων τινῶν, προσλαμβάνει τὸ χρῶμα τοῦ περιβάλλοντος. Τὴν παρατήρησιν ταύτην κάμει ὁ Thoulet εἰς τὴν «Ὠκεανογραφίαν» του: «Πλεῖστοι ὑδρόβιοι ὀργανισμοί, ὡς ἰχθύες καὶ μαλάκια, εἶναι ὑελώδη καὶ διαφανῆ, ὥστε νὰ διαλανθάνωσι τοὺς ἐχθρούς των. Ἕτερα πάλιν, ὅπως προστατευθῶσιν ἐξ ἐπερχομένου κινδύνου, ἀπομιμοῦνται τὸ χρῶμα τῆς θαλάσσης. Πλεῖστα εἴδη τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ ἐναλλάσσουσι χρωματισμούς, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ συγχέωνται πρὸς τὰ ὑδρόβια φυτά, ὅπου πολλάκις καταφεύγουσιν».

Ἁλιεία ροφοῦ. Διὰ τὴν ἁλιείαν τοῦ ροφοῦ (ὀρφὸς) μεταχειρίζονται χονδρὴν ὁρμιάν, ἥτις συνήθως ἀποτελεῖται ἐξ ἀνθεκτικοῦ νήματος (σπάγγου) καὶ φέρει μέγα καὶ ἰσχυρὸν ἄγκιστρον. Ὁ ἁλιεὺς πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς τὸ μέρος ὅπου ὑπάρχουν ροφοί, διότι οὗτοι κρύπτονται ὑπὸ τοὺς βράχους καὶ δὲν εἶναι καταφανεῖς. Ὡς δόλωμα μεταχειρίζεται μικροὺς ἰχθῦς καὶ ἰδίως σάλπες. Ὁ ἰχθὺς πλησιάζει τὸ δόλωμα, ἀλλὰ μόλις τὸ ἐγγίσῃ καὶ αἰσθανθῇ τὴν αἰχμὴν τοῦ ἀγκίστρου κρύπτεται ὑπὸ τοὺς βράχους, ἀνοίγει τὰ βραγχιακὰ τοῦ ἐπιπτύγματα καὶ συνωθεῖται ἐπὶ τῶν παρειῶν τοῦ βράχου, οὕτως ὥστε νὰ ἐπιφέρῃ μεγάλην ἀντίστασιν εἰς τὸν ἁλιέα. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ὁ ἁλιεὺς δὲν ἀνασύρει τὴν ὁρμιάν, ἀλλὰ στερεώνει ταύτην καλῶς ἐπὶ τοῦ βράχου καὶ ἐπανέρχεται τὴν ἄλλην ἡμέραν, ὁπότε ὁ ἰχθύς, ἐξηντλημένος πλέον, ἀνασύρεται εὐχερῶς. Ὁ ροφὸς πολλάκις ἔχει μεγάλας διαστάσεις, ζυγίζων καὶ μέχρις 20 ὀκάδων.

Ἁλιεία κανθάρων. Ἡ ἁλιεία τῶν *κανθάρων* (σκαθάρια) γίνεται κατ' Ἀπρίλιον ἢ Μάϊον. Τὰ ἀπαραίτητα δι' αὐτὴν ἁλιευτικὰ ὄργανα καὶ σκεύη εἶναι ἡ ὁρμιά, ἡ ἀπόχη καὶ σάκκος ἄμμου, τὸ καλύτερον δὲ δόλωμα εἶναι τεμάχια ἄρτου ἀναμεμιγμένα μὲ ὑπολείμματα τυροῦ (ψωμοτύρι). Πρὸ πάσης ἀποπείρας ἁλιείας εἶναι ἐπάναγκες ἡ θάλασσα νὰ γίνῃ κυματώδης, «νὰ σηκώσῃ λεβάδα» (λευκὸν ἀφρόν), διότι ἄλλως δὲν ἐγγίζει ὁ σκάθαρος. Ὁ ἁλιεὺς τότε λαμβάνει ἐκ τοῦ σάκκου ἄμμον καὶ ρίπτει τοῦτον ἀκτινοειδῶς εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπως δηλαδὴ ὁ γεωργὸς σπείρει τοὺς δημητριακοὺς καρπούς, κατόπιν τούτου ρίπτει τὸ δέλεαρ *(πασμό, μαλάγρα)*. Ἐκ τῆς ὀσμῆς τοῦ πασμοῦ, πλησιάζουσι τὰ σκαθάρια, τὰ ὁποῖα κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν διατρίβουσιν εἰς τὰς ἀκτάς, ὅπως φωτοκήσωσιν. Ὅταν ἐγγίσῃ (κτυπήσῃ) ὁ ἰχθύς, τότε ἀνασύρεται ἀμέσως, χωρὶς τιναγμὸν καὶ μὲ ὁμαλὴν κίνησιν ἡ ὁρμιά, διότι ἄλλως διαφεύγει τὴν σύλληψιν, ὁπότε ὁ ἁλιεὺς μεταχειρίζεται ὡς βοηθητικὸν ὄργανον τὴν ἀπόχην.

Ἁλιεία συναγρίδων. Ἡ ἁλιεία τῶν ἰχθύων τούτων γίνεται συνήθως ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Ἰουλίου δι' ἰδίας ὁρμιᾶς, τῆς *συρτῆς*. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ ἀνθεκτικῆς λινῆς ἢ μεταξίνης ὁρμιᾶς, ἥτις κατασκευάζεται ἐκ πλεκτοῦ νήματος (σπάγ-

41.—Διευθέτησις παραγαδιῶν (Γλυφάδα).
[Φωτογρ. Γ. Θεοδωροπούλου.]

γου) καὶ κατὰ τὸ ἐλεύθερον ἄκρον της φέρει ἀνθεκτικὸν σύρμα μήκους ἑνὸς περίπου μέτρου (τοῦτο γίνεται διὰ νὰ μὴ κόπτεται ὑπὸ τῶν ὀδόντων τοῦ ἰχθύος ἡ ὁρμιά). Ὡς δόλωμα μεταχειρίζονται μικροὺς ἰχθῦς, τοὺς ὁποίους ἀγκιστροῦσιν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ αἰχμὴ τοῦ ἀγκίστρου νὰ καταλήγῃ εἰς τὴν κοιλίαν. Ὁ ὡς δόλωμα χρησιμοποιούμενος ἰχθὺς ἐκδέρεται ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μέχρι τῆς οὐρᾶς οὕτως, ὥστε κατὰ τὰς μετατοπίσεις τῆς ὁρμιᾶς τὸ δέρμα του νὰ αἰωρῆται εἰς τὸ ὑγρὸν περιβάλλον. Τὸ μῆκος τῆς ὁρμιᾶς κυμαίνεται μεταξὺ 15-20 ὀργυιῶν.

Τὸ ἀνωτέρω εἶδος ἁλιείας διενεργεῖται συνήθως ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, γίνεται ὅμως καὶ ἀπὸ πλοιαρίου· πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ ἁλιευτικὸν περιπλέει παρὰ τὰς ἀκτὰς καὶ ρίπτει τὴν συρτὴν τὴν ὁποίαν σύρει ὀπισθέν του, πλέον ἠρέμα.

Ἁλιεία μελανούρων, κολιῶν, γόμφων. Ἡ ἁλιεία τῶν ἰχθύων τούτων, καθὼς ἐπίσης καὶ τῶν συναγρίδων, γίνεται δι' ὁρμιᾶς παραπλησίου πρὸς τὴν συρτήν, ἀλλὰ λεπτοτέρας, φερούσης μικρότερον ἄγκιστρον, ὅπερ δολώνεται διὰ πτερῶν λάρων, τεχνητῶν μυιῶν, τεχνητῶν ἰχθύων κ.τ.λ. Τὸ δεύτερον τοῦτο εἶδος τῆς συρτῆς εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *συρταρόλι* καὶ διενεργεῖται διὰ πλοιαρίου, τὸ ὁποῖον προχωρεῖ βραδέως παρὰ τὰς ἀκτάς, πέριξ τῶν ὑφάλων, παρὰ τοὺς βράχους κ.τ.λ.

Εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Εὐρίπου διαφέρει ἡ ἁλιεία μὲ συρταρόλι κατὰ πολύ, διότι ἐκεῖ τὸ πλοιάριον μένει τελείως ἀκίνητον. Λόγῳ ὅμως τῆς μεγάλης ταχύτητος τῶν ρευμάτων, τὰ ὁποῖα ρέουσι κατ' ἀντίθετον φοράν, ἡ συρτὴ καὶ τὸ δόλωμά της φαίνονται ἐξ ὀφθαλμαπάτης ὅτι κινοῦνται ταχύτατα.

Ἡ ἁλιεία μὲ συρταρόλι γίνεται κυρίως κατὰ τὴν νύκτα, καὶ χρειάζεται μεγάλην εἰδικότητα διὰ τὴν ἀνέλκυσιν, ἰδίως ὅταν πρόκειται περὶ *γόμφων* (γοφαριῶν), διότι ὁ ἰχθὺς οὗτος δὲν ἐγγίζει τὸ δόλωμα ὅπως οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ κόψῃ τὴν ὁρμιὰν καὶ εἶτα νὰ καταπίῃ τὸ δόλωμα μετά τοῦ ἀγκίστρου. Ὅταν λοιπὸν ὁ ἁλιεὺς αἰσθανθῇ τὴν παραμικροτέραν ἀντίστασιν εἰς τὴν ὁρμιὰν πρέπει νὰ ἀνασύρῃ ταχέως καὶ ἀποτόμως ταύτην, διότι τότε μόνον ὑπάρχει ἐλπὶς ν' ἀγκιστρωθῇ ὁ ἰχθύς.

Τὸν δόλον τοῦ γόμφου ἐγνώριζε καὶ ὁ Ὀππιανὸς καὶ τὸν περιγράφει εἰς τὰ «Ἁλιευτικὰ» του: «Λαιψηραὶ δ' ἀμίαι... εὖτ' ἂν ἔχωνται, εὐθὺς ἄνω σπεύδουσιν ὑποφθάδον, αἶψα δὲ μέσσην ὁρμιὴν ὑπ' ὀδοῦσι διέτμαγον ἠὲ καὶ ἄκρας χαίτας· οὕνεκα τῆσιν ἐχαλκεύσανθ' ἁλιῆες καυλὸν ἐπ' ἀγκίστρῳ δολιχώτερον, ἄσκος ὀδόντων».

Εἰς τὰς Σποράδας, κατὰ τὸ θέρος, ἁλιεύουσι τοὺς μελανούρους (μελανούρια), ἰδίως μὲ πώματα ἐκ φελλοῦ (φελλάρια). Πρὸς τοῦτο διατρυπῶσι τὸν φελλὸν καὶ διὰ τῆς ὀπῆς διαπερῶσι μικροῦ μήκους ἀνθεκτικὴν ὁρμιὰν ἐξ ἱππείων τριχῶν. Εἰς τὸ ἓν ἄκρον τῆς ὁρμιᾶς ταύτης προσδένεται τὸ ἄγκιστρον, τὸ δὲ ἕτερον στερεοῦται ἐπὶ τοῦ φελλοῦ διά τινος τριγωνικοῦ ἢ στρογγύλου ξυλαρίου, ὅπερ φράσσει τὴν ὀπὴν καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ ὕψος. Εἶτα σύρουσι τὴν μεσινέζαν μέχρις ὅτου τὸ ἄγκιστρον ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν φελλόν, περιβάλλουσι τοῦτο διὰ τοῦ δολώματος καὶ τὸ ἀφίνουσι νὰ ἐπιπλέῃ ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Ὅταν ἀγκιστρωθῇ ὁ ἰχθὺς ὁ φελλὸς μετατοπίζεται, ὁπότε πλησιάζει ὁ ἁλιεὺς καὶ συναθροίζει τὴν λείαν του. Συνήθως διὰ τὴν ἁλιείαν ταύτην μεταχειρίζονται πλῆθος τοιούτων φελλῶν τοὺς ὁποίους συνδέουσι μεταξύ των διὰ λεπτοῦ ἀνθεκτικοῦ νήματος.

Ἁλιεία ἐρυθρίνων. Ἡ ἁλιεία τῶν *ἐρυθρίνων* (λεθρινιῶν) καὶ ἄλλων τινῶν ἰχθύων γίνεται μὲ τὰ *πολυάγκιστρα* (παραγάδια), ἤτοι μὲ ὁρμιὰν ἀποτελουμένην ἐκ πολλῶν ἀγκίστρων. Τὸ πολυάγκιστρον ἀναφέρει καὶ ὁ *Ὀππιανὸς* («Ἁλιευτικὰ» βιβλ. III στίχ. 145), ὁ δὲ *Κοραῆς* (Ἄτακτα, τόμος VI σελ. 394) σχετικῶς μὲ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως λέγει, ὅτι πιθανῶς προῆλθεν ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ εἴδους τούτου τῶν ὁρμιῶν κυρίως διὰ τὴν πλησίον τῶν ἀκτῶν ἁλιείαν, «παρὰ γῆν = *παραγάδι*». Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει σχετικῶς μὲ τὸ παραγάδι: «Τῶν δὲ ἰχθύων αἱ ὀνομαζόμεναι *ἀλώπεκες* (εἶδος σκυλόψαρου) ἁλίσκονται περὶ ἐνίους τόπους πολυαγκίστρους ἐν ροώδεσι καὶ βάθεσι τόποις» (*Ἀριστ*. Περὶ τὰ ζῷα ἱστορ. Θ. κέ).

Τὸ παραγάδι ἀποτελεῖται ἀπὸ σχοινίον (σπάγγο) στερεόν, μήκους 300—600 ὀργυιῶν, ὅστις καλεῖται *μάνια*. Κατ' ἴσα διαστήματα, ἀνὰ 2 περίπου ὀργυιάς, προσδένονται λεπτότερα ἀνθεκτικὰ νημάτια μήκους ἑνὸς περίπου μέτρου, τὰ ὁποῖα καλοῦνται *παράμωλα* ἢ *παράμπολα*· εἰς τὰ ἄκρα τούτων προσδένονται τὰ ἄγκιστρα. Οὕτω εἰς σχοινίον μήκους 300 ὀργυιῶν ὑπάρχουσιν 150 παράμωλα. Τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ παραγαδιοῦ, ὅπερ καλεῖται καὶ *κυρίως παραγάδι*, βυθίζεται κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς κυμαινόμενον βάθος 25—75 ὀργυιῶν.

Εἰς τὸ ἄκρον τοῦ κυρίως παραγαδιοῦ (μάνιας) προσδένεται βαρὺς λίθος καὶ ἀπὸ τὸ σημεῖον τοῦτο χονδρὸν σχοινίον, ὅπερ καλεῖται *κάλως, κάβος* ἢ *καλούμα*, τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου προσδένεται εἰς ὑδροκολοκύνθην, ἥτις χρησιμεύει ὡς ἐπιπλωτήρ. Ἀφοῦ τελειώσῃ ἡ προπαρασκευαστικὴ αὕτη ἐργασία, ἡ λέμβος προχωρεῖ βραδέως, ἐνῷ ὁ ἁλιεὺς ἐξαπολύει μετὰ προσοχῆς τὸ παραγάδι, μέχρις ὅτου ὁ λίθος βυθισθῇ εἰς τὸν πυθμένα. Ἡ ἁλιεία αὕτη γίνεται κατὰ τὴν νύκτα. Τὸ παραγάδι ἢ τὰ παραγάδια ἀφίνονται ἐπὶ 1—2 ὥρας εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἶτα ἀνασύρονται βραδέως. Ἀφοῦ ἀνασυρθῇ τοποθετεῖται κυκλικῶς ἐπὶ καλαθίου, ὅπερ, συνήθως, φέρει ἐπὶ τῶν χειλέων του τεμάχια ἐκ φελλοῦ, ἵνα μετὰ τὴν ἀπαγκίστρωσιν τῶν ἰχθύων τοποθετοῦνται ἐπ' αὐτῶν τὰ ἄγκιστρα, ὅπως μὴ ἐμπλακῶσι (μπερδευθοῦν).

Εἰς τὴν διὰ παραγαδίων ἁλιείαν μεταχειριζόμεθα ὡς δόλωμα ἀθερίνας, σμαρίδας, τεμάχια τευθίδων (καλαμάρια) κ.τ.λ.

Τὸ ρίψιμο τοῦ παραγαδιοῦ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἁλιέων εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *καλάδες*.

Εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ τοὺς Παξούς, τὰ παραγάδια τὰ κατασκευάζουσι κατ' ἄλλον τρόπον, ὥστε ἀντὶ νὰ βυθίζωνται εἰς τὴν θάλασσαν ἐπιπλέουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας.

Ἁλιεία περκῶν, σπάρων κ.τ.λ. Οἱ ἰχθύες οὗτοι συνήθως ἁλιεύονται διὰ τῆς *καθητῆς*, τὴν ὁποίαν ὁ Ὀππιανὸς τὴν ὀνομάζει *καθέτην*: «Ὁ δ' ἢ καθέτησιν γέγηθεν, ἢ πολυαγκίστροισιν ἀγάλλεται ὁρμῇσιν» (Ἁλιευτ. Τ. 77,78). Ἡ καθητὴ ἢ *χανικὸ* (διότι κυρίως δι' αὐτοῦ ἁλιεύονται χάνοι), ἀποτελεῖται ἐξ ὁρμιᾶς κατεσκευασμένης ἐξ ἱππείων τριχῶν, ἥτις κατὰ τὸ ἐλεύθερον αὐτῆς ἄκρον φέρει ἕρμα ἐκ μολύβδου (βαρίδι), ὅπερ συνήθως ἔχει σχῆμα κώνου. Παρὰ τὸ τμῆμα τῆς ὁρμιᾶς ὅπου εὑρίσκεται τὸ ἕρμα προσδένονται 6—8 ἄγκιστρα διὰ λεπτοῦ ἀνθεκτικοῦ νήματος (μεσσινέζας), τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 15—20 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ὡς δόλωμα διὰ τὴν καθητὴν μεταχειρίζονται γαρίδας, ἀθερίνας κ.τ.λ. Ἡ διὰ καθητῆς ἁλιεία διενεργεῖται διὰ μικροῦ πλοιαρίου καὶ εἰς μέρη βραχώδη. Ἡ καθητὴ ρίπτεται ἐκ τῆς λέμβου κατὰ κάθετον διεύθυνσιν, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα, ἅμα δὲ φθάσῃ εἰς τὸν πυθμένα, ὁ ἁλιεὺς τὴν ἀνασύρει ὀλίγον πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὴν ἀφήνει εἰς τὴν θέσιν ταύτην μέχρις ὅτου ἐγγίσουν οἱ ἰχθύες.

Διὰ τῆς καθητῆς ἁλιεύονται εἰς τὰ βραχώδη μέρη πέρκαι, σπάροι, γῦλοι, καὶ διάφοροι ἄλλοι ἰχθύες τῶν πετρῶν (*πετρόψαρα*). Ὀλίγον μακρύτερον τῆς ἀκτῆς ἁλιεύονται διὰ ταύτης ἰδίως πέρκαι (*χανιὰ*), μικροὶ ἐρυθρῖνοι (*λεθρίνια*) κ. τ. λ.

Ἁλιεία σαργῶν, σαλπῶν, χαράκων κ.τ.λ. Ἡ ἁλιεία τῶν ἰχθύων τούτων γίνεται καὶ διὰ τῶν *κύρτων* (κιούρτων). Τὰ ὄργανα ταῦτα εἶναι ἁπλοῖ κάλαθοι κατεσκευασμένοι ἐκ λύγου (λυγαριά) συνήθως, ἢ καὶ σπανιώτερον ἐκ συρματοπλέγματος. Τὸ ὕψος των εἶναι περίπου 50—70 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ ἡ περιφέρειά των 1 περίπου μέτρου. Κατὰ τὸ

Digitized by Google

ἓν μέρος φέρουσι κωνοειδὲς στόμιον, ὅπερ στενοῦται πρὸς τὸ ἄκρον του, οὕτως ὥστε οἱ εἰσερχόμενοι ἰχθύες νὰ μὴ δύνανται νὰ ἐξέλθωσι· κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον εἶναι σχεδὸν ἐπίπεδον καὶ φέρει κάλυμμα (σκέπασμα), ὅπερ χρησιμεύει διὰ νὰ ἐξάγωμεν τοὺς αἰχμαλωτιζομένους ἰχθῦς.

Ὁ κύρτος ἦτο γνωστὸς καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους, οἵτινες κατεσκεύαζον τοῦτον ὡς καὶ σήμερον διὰ σπάρτων καὶ λύγων, ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ Ὀππιανός:

«Κύρτον δὲ πλέξεο περίδρομον ὅττι μέγιστον τεύχων ἢ σπάροισιν Ἰβηοίσιν ἠὲ λύγοισι».
(*Ἁλιευτικὰ* βιβλ. Γ. 340—342).

Ἐντὸς τοῦ κύρτου τοποθετοῦνται διάφορα δελέατα (τεμάχια σουπιᾶς, καλαμαριοῦ, ὀκταποδιῶν, στρειδιῶν κτλ.), διὰ νὰ προσελκύωσι τοὺς ἰχθῦς.

Εἰς τὴν Ἀγουλινίτσαν, διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν κεφάλων ἰδίως, μεταχειρίζονται κωνικοὺς καὶ λίαν ἐπιμήκεις κύρτους, τοὺς ὁποίους τοποθετοῦσιν εἰς τὸν πυθμένα καὶ καλύπτουσι τούτους, παρεκτὸς τῆς ὀπῆς τῆς εἰσόδου, διὰ φυκῶν, ὅπως μὴ γίνωνται ἀντιληπτοὶ εἰς τοὺς ἰχθῦς.

Ἁλιεία θύννων (τόννων). Ὁ τόννος ἁλιεύεται ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου, καθ' ὅσον κατὰ τὸν χειμῶνα οὐδαμοῦ σχεδὸν ἀναφαίνονται τόννοι. Τοῦτο παρετήρησαν ἐκ τῶν ἀρχαίων ὁ Αἰλιανὸς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Ὁ Αἰλιανὸς εἰς τὰ «Ἁλιευτικά» του, λέγει: «**Ἐν δὲ τῷ χειμῶνι τῷ βιαιοτάτῳ, κυμαινούσης μὲν τῆς θαλάττης, σκληρόν γε μὴν καὶ βίαιον τῶν ἀνέμων καταπνεόντων, φρίττουσι τὴν σύντροφόν τε ἅμα καὶ φίλην οἱ ἰχθύες θάλατταν. Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν τοῖς πτερυγίοις ἐπαμοῦνται τὴν ψάμμον, καὶ ἑαυτοὺς ἐπιλυγίσαντες ὑποθάλπουσιν· οἱ δὲ ὑπειλοῦνταί τινα πέτραν, ἐν σκέπῃ τε τοῦ κρύους καὶ μάλα ἀσμένως ἡσυχάζουσιν· οἱ δέ, εἰς τοὺς μυχοὺς τοῦ πελάγους καταθέοντες, εἶτα τῶν ἄνωθεν φρίκην ἐξέκλιναν, κάτω καὶ ἐν βυσσῷ**». Καὶ περαιτέρω λέγει: «**Ὑπερχομένου δὲ τοῦ ἦρος καὶ τοῦ μὲν ἀέρος φαιδροῦ γενομένου, τῶν δὲ φυτῶν θάλλειν ἀρχομένων, καὶ τῶν λειμώνων τὰ σύντροφα κομώντων, γαληνά τε τὰ τοῦ πελάγους καὶ ὑπεύδια αἰσθόμενοι οἱ ἰχθύες, ἀναθέουσι καὶ πηδῶσι καὶ πλησίον τῆς γῆς νήχονται, ὥσπερ οὖν ἥκοντες ἐξ ἀποδημίας**». Ὁμοίως καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ «**Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι**» λέγει: «**Φωλοῦσιν οἱ θύννοι τοῦ χειμῶνος ἐν τοῖς βάθεσιν, καὶ γίνονται ἠπιώτατοι μετὰ τὴν φωλείαν, καὶ ἄρχονται θηρεύεσθαι**».

Ἡ ἁλιεία τῶν ἀληθῶν *θύννων* (Thynnus Thynnus) σπανίως διενεργεῖται ἐν Ἑλλάδι, ὅπου ἀντιθέτως ἁλιεύονται κατὰ μεγάλας ποσότητας ἄλλα εἴδη τῆς οἰκογενείας σκομβριδῶν καὶ μάλιστα ὁ *θύννος ὁ σκομβροειδὴς* (Thynnus thynnina), κ. *τοννίνα*, καὶ ἡ *πηλαμὶς ἡ σαρδικὴ* (Pelamis sarda), κ. *παλαμίδα*.

Ἡ ἁλιεία τῶν τόννων διενεργεῖται διὰ δικτύων μακροτάτων καὶ ἐκ χονδρῶν σπάγγων κατεσκευασμένων, ἅτινα καλοῦνται *θυννιά*. Τὰ δίκτυα ταῦτα στερεοῦσιν ἐν ἀρχῇ εἰς τὴν ξηράν, προσδένοντες τὴν μίαν ἄκραν των εἰς πασσάλους, εἶτα δὲ σύρουσι τὸ ἕτερον ἄκρον ἐπὶ τῆς θαλάσσης, εἰς ἀπόστασιν 200—300 μέτρων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Τὸ δίκτυον ρίπτεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ σχηματίζῃ ἡμικύκλιον, ὅπερ, ἅμα ὡς ὁ *θυννοσκόπος* ἢ *βαρδιᾶνος* ἀναγγείλῃ εἰς τοὺς ἄλλους ἁλιεῖς τὴν παρουσίαν τῶν ἰχθύων, φράσσεται ἀμέσως, οὕτω δὲ αἰχμαλωτίζονται οἱ ἰχθύες. Τὰ δίκτυα τοποθετοῦνται ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῶν κόλπων συνήθως καὶ εἰς μέρη προφυλασσόμενα ἀπὸ τῶν παλιρροιῶν καὶ τῶν ἀνέμων. Ἡ κατασκευὴ τῶν δικτύων ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ διάταξίς των ἀφ' ἑτέρου, ἴσως εἶναι εἷς τῶν σπουδαιοτέρων λόγων τοῦ ὅτι εἰς τὰ ἐν Ἑλλάδι *θυννεῖα* (θυννιὰ) δὲν ἁλιεύονται παρὰ σπανιώτατα γνήσιοι τόννοι.

Ὁ πρωτογενὴς καὶ πλημμελὴς οὗτος τρόπος τῆς ἁλιείας τῶν τόννων εἶναι ἐν χρήσει εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ἐν Ἑλλάδι θυννεῖα. Ἐξαίρεσιν παρουσιάζει τὸ θυννεῖον τῶν Μεθάνων, ὅπερ ἔχει τελειοτέρας ἐγκαταστάσεις, ἤτοι δίκτυα στερεώτατα καὶ μακρότατα, ἅτινα στερεοῦνται εἰς τὸν βυθὸν διὰ συστήματος ἀγκυρῶν καὶ ἐκτείνονται εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἀκτῶν. Ἡ ἐγκατάστασις τοῦ θυννείου τῶν Μεθάνων εἶναι παραπλήσιος πρὸς τὰς ἐγκαταστάσεις τῶν ἐν Ἰταλίᾳ θυννείων. Ἡ ἁλιεία τῶν τόννων γίνεται πάντοτε τῇ βοηθείᾳ καὶ συμμετοχῇ πλοιαρίων, ὧν ὁ ἀριθμὸς ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως τοῦ θυννείου. Ὅταν ἀναφανοῦν οἱ ἰχθύες, τὰ ἁλιευτικὰ πλοιάρια, τὰ ὁποῖα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι σπετσιώτικα καὶ σκιαθίτικα, περικλείουσι τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, ἐνῷ ἕτεροι ἁλιεῖς στερεοῦσι τὴν μίαν ἄκραν τοῦ δικτύου ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ διὰ πλοιαρίων ἀνοιγόμενοι εἰς τὸ πέλαγος ρίπτουσι τὴν ἑτέραν ἄκραν εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Ὅταν ὁ θυννοσκόπος σημάνῃ τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἰχθύων, οἱ ἁλιεῖς σύρουσι τὴν ἑτέραν ἄκραν τοῦ δικτύου καὶ τὴν φέρουσιν εἰς τὴν ξηράν, οὕτως ὥστε τὸ δίκτυον νὰ σχηματίσῃ τεράστιον ἡμικύκλιον. Ἅμα ὡς εἰσέλθουν ἀρκετοὶ τόννοι ἐντὸς τῆς ζώνης τῶν δικτύων, οἱ ἐκ τῆς ξηρᾶς ἁλιεῖς ἀνασύρουσι τὰ δίκτυα προσπαθοῦντες νὰ αἰχμαλωτίσωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους ἰχθῦς.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἁλιείας τῶν τόννων δὲν εἶναι νεωτέρα ἐφεύρεσις, ἀλλ' ἦτο γνωστότατος ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος· δυνάμεθα μάλιστα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἦτο πλέον τελειοποιημένος, διότι ὁ θυννοσκόπος δὲν ἔμενεν ἐπὶ τῆς λέμβου, ἀλλ' εἰς εἰδικὰ λιθόκτιστα φυλάκια. Ὁ Στράβων εἰς τὴν λεπτομερεστάτην περιγραφὴν τῆς ἁλιείας τῶν τόννων ἰδιαιτέραν μνείαν κάμνει καὶ διὰ τὰ *θυννοσκοπεῖα*. «**Μετὰ δὲ τὸ Ποπλώνιον Κόσσαι πόλις μικρὸν ἀπὸ τῆς θαλάττης· ὑπόκειται δὲ Ἡρακλέους λίμνης καὶ πλησίον λιμνοθάλαττα καὶ παρὰ τὴν ἄκραν τὴν ὑπὲρ τοῦ κόλπου θυννοσκοπεῖον» Στράβωνος Γεωγραφικά. Βιβλ. Ε' Κεφ. β'**).

Ὁ Αἰλιανὸς περιγράφει λεπτομερέστατα τὴν ἁλιείαν τῶν τόννων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα: «**Οἱ δὲ τὸν χῶρον Ἡράκλειαν καὶ Τίον καὶ Ἀμάστρειαν πόλεις Ποντικὰς οἰκοῦντες, τὴν τῶν θύννων ἐπιδημίαν ἴσασι κάλλιστα. Καὶ μέν τοι ἀφικνοῦνται τοῦ ἔτους τηνίκα, καὶ ὅπλα κατ' αὐτῶν εὐτρέπισται πολλά, ναῦς καὶ δίκτυα καὶ σκοπιὰ ὑψηλή. Σκοπιὰ δὲ αὕτη ἐπί τινος αἰγιαλοῦ παγεῖσα, ἀνέστηκεν ἐν περιωπῇ σφόδρα ἐλευθέρα, ἡ δὲ ναῦς ἐρέτας ἑκάστη καὶ ἓξ ἔχει παρ' ἑκατέρᾳ νεανίας εὖ μάλα ἐρέττοντας. Δίκτυα δὲ προμήκη οὐ κοῦφα λίαν καὶ ἀνεχόμενα, τοῖς φελλοῖς, μολύβῳ γέ μην βριθόμενα μᾶλλον. . . Ὁ σκοπὸς ἰδὼν σοφίᾳ τινὶ ἀπορρήτῳ καὶ φύσει ὄψεως ὀξυωπεστάτῃ λέγει μὲν τοῖς θηρευταῖς ὁπόθεν ἀφικνοῦνται. Εἰ δέοι γέ μην πρὸς τὴν ἀκτὴν παρατεῖναι τὰ δίκτυα, καὶ τοῦτο ἐκδιδάσκει· εἰδ' ἐνδοτέρω, δίδωσιν, ὥσπερ οὖν στρατηγὸς τὸ σύνθημα. Οἱ δὲ ἐπ' ἀλλήλαις ταῖς ναυσὶν ἐρέττοντες κατὰ στοῖχον, ἔχονταί τε ἀλλήλων ἐπεί τοι καὶ τὸ δίκτυον ἐφ' ἑκάστῃ διῄρηται, καὶ ἥ γε πρώτη τὴν ἑαυτῆς ἐκβαλοῦσα μοῖραν τοῦ δικτύου, ἀναχωρεῖ, εἶτα ἐρέττουσιν ἄλλοι ἄλλῃ. Νοθεῖς δὲ ἄρα ὄντες οἱ θύννοι, καὶ ἔργον τι τόλμης ἐχόμενον ἀδυνατοῦντες δρᾶσαι, πεπισμένοι μένουσι τε καὶ ἀτρεμοῦσιν· οἱ δὲ ἐρέται ὡς ἁλούσης πόλεως αἱροῦσιν ἰχθύων δῆμον**».

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου τοῦ Αἰλιανοῦ παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ ἁλιεία τοῦ τόννου, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐγίνετο ἀκριβῶς ὅπως καὶ σήμερον εἰς τὰ περισσότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων κρατῶν.

Οἱ ἁλιευόμενοι τόννοι ἢ ἀποκεφαλίζονται καὶ ἀποκαθαίρονται εἰς τὸν τόπον τῆς ἁλιείας των (ὅπως τοῦτο συμβαίνει εἰς τὸ θυννεῖον *Γιάλτρα* τῆς Εὐβοίας) καὶ εἶτα τοποθετοῦνται ἐντὸς κιβωτίων μετὰ πάγου καὶ μεταφέρονται εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς, ἢ ρίπτονται εὐθὺς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν εἰς εὐρεῖαν κοιλότητα γῆς ἥτις συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκεῖ διατηροῦνται ζῶντες ἐπὶ 10—15 ἡμέρας καὶ χρησιμεύουσι διὰ τὴν ἐγχώριον κατανάλωσιν. Οἱ τόννοι ἐν Ἑλλάδι ἁλιεύονται μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνόδου των καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν κάθοδόν των, ὅπως ἁλιεύονται εἰς ἄλλα κράτη καὶ δὴ ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου ἁλιεύονται καὶ κατὰ τὴν ἄνοδον (Tonni di montata) καὶ κατὰ τὴν κάθοδον (Tonni di ritorno).

Ἁλιεία τρίγλης. Ἡ τρίγλη (μπαρμποῦνι) ἁλιεύεται κατὰ τὴν νύκτα διὰ μανωμένων δικτύων, ἅτινα ἀφίνονται ἀρκετὰς ὥρας εἰς τὸν πυθμένα, ὅπως αἰχμαλωτισθῶσιν οἱ ἰχθύες. Συνήθως τὰ δίκτυα *καλάρονται* δύο φορὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός. Αἱ τρίγλαι ἁλιεύονται καὶ διὰ τράτας, ἀλλὰ μόνον μετρίου μεγέθους, διὰ καθητῆς καὶ διὰ λεπτῆς ὁρμιᾶς. Συνηθέστερον ὅμως ἁλιεύονται διὰ τοῦ κατόπτρου (*μὲ τὸ γυαλί*) τὸ ὁποῖον ὁ ἁλιεὺς κρατεῖ σκυμμένος ἐπὶ τῆς πρώρας τοῦ ἁλι-

ΠΙΝΑΞ ΕΜΦΑΙΝΩΝ ΤΑ ΘΥΝΝΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΟΔΟΣΙΝ ΤΗΣ ΑΛΙΕΙΑΣ ΤΩΝ ΣΚΟΜΒΡΙΔΩΝ

Ὄνομα θυννείου	Τρόπος ἁλιείας	Ἐποχὴ ἁλιείας	Εἶδος ἁλιευομένων ἰχθύων	Ἐτησία ἀπόδοσις	Βάρος εἰς ὀκάδας
Ἁγίου Νικολάου. (Μέθανα· παρὰ τὸ Μεγάλο Χωριό).	Θυννεῖα Τράται κοιναὶ	Ἄνοιξις Θέρος	1) Τόννοι γνήσιοι 2) Κοπάνια 3) Παλαμίδες 4) Κολιοὶ 5) Μαγιάτικα	Ἐλάχιστοι Ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ	—
Γιάλτρων. (Εὔβοια· παρὰ τὴν Αἰδηψόν).	Θυννεῖα Τράται κοιναὶ	Ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Ἰουλίου Χειμὼν	1) Τόννοι γνήσιοι 2) Τοννῖναι 3) Παλαμίδες	6.000—8.000 ὀκ. Κατὰ μεγάλας ποσότητας	15—200 —
Βαλτοῦδι. (Βόλον).	Τράται	Ἄνοιξις Σεπτέμβριος - Ἰανουάριος Μάϊος καὶ Ἰούνιος Μάϊος — Αὔγουστος Ἀπρίλιος καὶ Μάϊος	1) Τοννῖναι 2) Λεκατίκια (Μικροὶ τόννοι) 3) Κοπάνια ἢ Κοπανέλλια 4) Τόννοι βραχύπτεροι ἢ Ὀρκύνια 5) Μαγιάτικα ἢ λεπτοὶ	200—3.000 1.000—1.500 5.000—30.000 1.000 50	3—8 $^{1}/_{4}$—1 $^{1}/_{2}$—1 20—300 12—25
Τρίκκερι. (Παγασιτικὸς κόλπος).	Τράται	Μάϊος — Σεπτέμβριος	Λεκατίκια	20.000—30.000	1
Κανδηλίου ἢ Ἁγίου Νικολάου. (Ναύπλιον).	Τράται	Μάϊος — 15 Ἰουνίου	Μαγιάτικα		5—30
Κοτσελιδίου. (Σαλαμῖνος).	Τράται	Θέρος—Φθινόπωρον	1) Τόννοι γνήσιοι 2) Παλαμίδες 3) Μαγιάτικα	Ἐλάχιστοι Ἐν ἀφθονίᾳ Ἀρκετὰ	20—50 1—2 5—25
Μεγάλο θυννειό. (Παρὰ τὸ θυννεῖον «Κοτσελίδιον»).	Θυννεῖα Τράται	15 Ἀπριλίου μέχρι 30 Ἰουνίου	1) Τόννοι γνήσιοι 2) Μαγιάτικα 3) Παλαμίδες	Ἀρκετοὶ 50 000	30—50 7—30 1—1$^{1}/_{2}$
Μυτιλήνης.	Τράται	Φθινόπωρον	1) Τόννοι γνήσιοι 2) Τοννῖναι 3) Παλαμίδες	Ἐλάχιστοι Ἀρκεταὶ	
Στενὸν Ἁγίου Νικολάου. (Μέθανα).	Τράται	Θέρος καὶ Φθινόπωρον	1) Παλαμίδες 2) Κοπάνια 3) Λεκατίκια	Εἰς ἀρκετὰς ποσότητας	$^{1}/_{4}$—$^{3}/_{4}$
Πρεβέζης. (Ἀμβρακικὸς κόλπος).	Πετονιαὶ	Ἀπὸ Μαρτίου μέχρις Ἰουνίου	Τόννοι γνήσιοι	40	60—80
Ζακύνθου. (Στενὸν μεταξὺ Ζακύνθου καὶ Πελοποννήσου).	Ἀνεμότραται	Ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ 8)βρίου	1) Τόννοι γνήσιοι 2) Παλαμίδες 3) Κοπάνια 4) Σκουμπριὰ	200 Ἐν ἀφθονίᾳ	30—50
Πατρῶν. (Παρὰ τὸν Πατραϊκὸν κόλπον).	Τράται	Ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου μέχρι τοῦ Ἀπριλίου	Τόννοι γνήσιοι	500—600 ὀκάδ.	10—20

Σημ.—Πλὴν τῶν ἐν τῷ ἀνωτέρω πίνακι ἀναγραφομένων θυννείων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα μικροτέρας σημασίας τοιαῦτα ἐν Σκιάθῳ, ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς Ἀρκαδίας, ἐν Σπέτσαις, Αἰγίνῃ, Κυπαρισσίᾳ, Λευκάδι, Κερκύρᾳ κ.λπ.

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ ΑΛΙΕΥΤΙΚΩΝ ΛΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΛΙΕΥΤΙΚΩΝ ΣΚΑΦΩΝ ΚΑΙ ΠΛΗΡΩΜΑΤΩΝ ΑΥΤΩΝ

(Συμφώνως τῇ ὑπ' ἀριθ. 15.977 τοῦ 1919 ἐγκυκλίου διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.)

Αὔξων ἀριθμὸς λιμένος	Ὄνομα λιμένος	Δικτυάρικα	Ἀριθ. πληρώματος	Παραγαδιάρικα	Ἀριθ. πληρώματος	Τράται	Ἀριθ. πληρώματος	Ἀνεμότραται	Ἀριθ. πληρώματος	Γρίποι	Ἀριθ. πληρώματος	Λέμβοι ἢ πλοιάρια	Ἀριθ. πληρώματος	Μπραγανιάρικα	Ἀριθ. πληρώματος	Ἀλιευτικὰ ὀστρέων-σπογγων	Ἀριθ. πληρώματος	Τρεχαντήρια	Ἀριθ. πληρώματος	Κοφινιώτικα	Ἀριθ. πληρώματος	Πεταχτιάρικα	Ἀριθ. πληρώματος	Καθεταὶ	Ἀριθ. πληρώματος	Καλαμωτὰ	Ἀριθ. πληρώματος	Χταποδιάρικα	Ἀριθ. πληρώματος	Ὁλικὸς ἀριθμὸς ἀλιευτ. σκαφῶν	Ὁλικὸς ἀριθμὸς πληρώματος
1	Ἁγίας Ἄννης	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4
2	Ἁγ. Κυριακοῦ (Ἰκαρίας)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Ἁγίου Ἰωάννου	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Ἁγίου Νικολάου	6	—	2	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	65
5	Ἁγίας Ἄννης	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4
6	Αἰγίου	9	25	—	—	5	59	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	84
7	Αἰγίνης	27	90	11	30	8	180	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46	300
8	Ἀμοργοῦ	3	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	6
9	Ἀμαλιαπόλεως	2	4	5	10	1	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	30
10	Ἄστρους	—	—	2	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3
11	Ἀργοστολίου	2	7	1	2	5	31	8	23	2	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	67
12	Ἀστακοῦ	3	9	4	4	1	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	21
13	Βιτρινίτσης	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
14	Βοιῶν	7	27	8	28	8	114	—	—	—	—	—	—	—	—	6	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29	183
15	Βόλου	—	—	17	56	16	173	—	—	2	12	14	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	49	269
16	Βονίτσης	1	2	—	—	1	12	—	—	—	—	6	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	24
17	Δάφνης	67	134	—	—	12	128	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	79	262
18	Ἑρμιόνης	7	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	20
19	Ζαγορᾶς	1	2	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4
20	Ζαβέρδας	—	—	—	—	2	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	22
21	Ζακύνθου	11	26	22	38	4	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37	94
22	Ἡγουμενίτσης	2	6	2	4	2	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	42
23	Θεσσαλονίκης	—	—	—	—	—	—	8	50	—	—	155	637	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	163	687
24	Θήρας	4	6	—	—	10	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	15
25	Ἴου	8	3	—	—	10	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	6
26	Ἰθάκης	7	17	2	4	7	47	—	—	8	2	1	3	1	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	77
27	Ἰτέας	—	—	1	2	2	22	—	—	—	—	1	2	1	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	30
28	Ἰσθμίας	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	Ἱεραπέτρας	12	48	—	—	2	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	76
30	Κύμης	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	30
31	Καρύστου	5	14	4	8	—	—	—	—	—	—	8	27	—	—	1	3	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	55
32	Κερκύρας	27	74	76	179	39	331	7	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	149	585
33	Καβάλλας	22	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	54
34	Κυθήρων	2	8	5	15	7	105	—	—	8	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	168
35	Κυπαρισσίας	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
36	Κυμασίου	1	2	5	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	12
37	Κέας	2	5	1	2	2	12	—	—	1	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	23
38	Κύθνου	4	11	1	2	2	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	21
39	Λαυρίου	4	12	7	24	4	104	—	—	—	—	18	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	140
40	Λευκάδος	7	11	18	36	3	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46	101
41	Λήμνου	8	21	3	8	5	36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	65
42	Λεωνιδίου	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3
43	Λιμνης	12	30	7	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	53
44	Ληξουρίου	—	—	—	—	6	17	10	25	3	8	—	—	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	53
45	Μυκόνου	7	21	2	6	1	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	33
46	Μαράθου	—	—	3	6	1	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	10
47	Μήλου	10	—	9	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	76
48	Ναυπλίου	14	28	7	14	11	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	32	106
49	Νέων Ψαρῶν	4	16	14	45	5	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	101
50	Πειραιῶς					—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
51	Παροικίας	8	32	1	2	9	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	118
52	Πρεβέζης	21	—	1	—	15	—	—	—	—	—	—	52	—	—	—	—	—	—	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	56	270
53	Πατρῶν	10	30	11	33	19	247	10	98	8	30	—	—	4	24	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	63	463
54	Πεταλιδίου	—	—	3	6	—	—	—	—	—	—	1	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	14
55	Ρεθύμνου	99	27	2	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	33
56	Σπετσῶν	9	—	25	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37	140
57	Σκοπέλου	5	12	8	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	32
58	Στυλίδος	18	41	4	7	—	—	—	—	3	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	84
59	Σητείας	5	20	1	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	24
60	Σιφνου	3	6	1	2	2	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	30
61	Σάμου	13	62	6	14	19	31	—	—	1	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	111
62	Σιγρίου	6	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	12
63	Σύρου	6	16	6	16	8	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	16	5	9	1	8	—	—	34	117
64	Ταμούχαρι	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2
65	Τήνου	3	3	3	3	3	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	15
66	Τενέδου	6	17	7	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	34
67	Τρίκκερι	50	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	102	[illegible]
68	Τσάγεζι	5	10	1	2	7	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	6	21	—	—	—	—	—	—	—	4	12	40	[illegible]
69	Ὕδρας	6	18	15	45	1	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	[illegible]
70	Φούρνων	4	10	3	7	1	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	[illegible]
71	Χελίου	27	70	—	—	—	—	—	—	—	—	18	36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45	[illegible]
72	Χόρτου	—	—	3	4	1	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	[illegible]
73	Χαλκίδος	33	83	9	15	18	174	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	62	[illegible]
74	Ὠρεῶν	—	—	—	—	15	245	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	[illegible]
75	Ὠρωποῦ	20	—	18	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	42	[illegible]
76	Καλαμῶν	8	16	15	23	5	118	2	12	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	8	—	—	31	[illegible]
77	Θάσου	6	11	—	—	2	16	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	[illegible]
78	Γαλαξειδίου	6	13	6	12	4	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	[illegible]
79	Νάξου	1	3	—	—	4	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	[illegible]
80	Χανίων	40	130	40	92	7	38	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	87	[illegible]
81	Πλωμαρίου	12	24	11	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	[illegible]
82	Κορίνθου	3	9	3	9	3	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	[illegible]
83	Καλαμάκι (Ἰσθμίας)	3	9	—	—	3	44	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	[illegible]
84	Ἄνδρου	3	9	2	6	8	140	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	[illegible]
		661	1.421	359	927	356	3.044	47	233	38	109	222	826	49	35	7	17	13	30	41	1	8	16	5	9	2	16	4	12	1.921	[illegible]

Digitized by Google

ευτικοῦ πλοιαρίου καὶ ἐρευνᾷ τὸν πυθμένα διὰ νὰ ἴδῃ ἂν εἶναι *πλάκες* ἢ *βοῦλες* ἢ *παρδάλες* (ὅπως ὀνομάζουν τὸν πυθμένα, ὅστις δὲν παρουσιάζει ὁμοιομορφίαν, ἀλλὰ εἴς τινα μέρη εἶναι στρωμένος μὲ φύκη, εἰς ἄλλα μὲ ἄμμον καὶ εἰς ἄλλα μὲ κροκάλας, κ.ο.κ.). Ὅταν ὁ ἁλιεὺς παρατηρήσῃ ἀρκετὰς τρίγλας, *«ὅταν τὰ μπαρμπούνια εἶναι κοπαδιαστά»*, τότε ρίπτονται τὰ δίκτυα κυκλικῶς, *«γίνεται τὸ ζώσιμο»* πέριξ τοῦ κοπαδιοῦ. Ὁ κύκλος τοῦ δικτύου πρέπει νὰ ἔχῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγάλην ἀκτῖνα, διὰ νὰ μὴ ἐκφοβίζωνται οἱ ἰχθύες καὶ διαφεύγωσιν. Ὅταν τὸ κοπάδι ἀποκλεισθῇ, ἐπακολουθεῖ τὸ *βόλαγμα*· τοῦτο θορυβεῖ καὶ διασκορπίζει τὰς τρίγλας, αἱ ὁποῖαι ἐν τῇ φυγῇ των ἐμπλέκονται εἰς τὰ δίκτυα καὶ συλλαμβάνονται.

Ἁλιεία σκάρου. Ὁ ἰχθὺς οὗτος ἁλιεύεται κατὰ τὸ φθινόπωρον διὰ μανωμένων δικτύων ἢ διὰ πετονιᾶς ἐν συνδυασμῷ μετ' ἀπόχης. Ἡ διὰ τῆς πετονιᾶς ἁλιεία τοῦ σκάρου εἶναι λίαν περίεργος. Τὸ ἄγκιστρον τῆς πετονιᾶς δολώνεται διὰ ζώσης θηλείας σκάρου καὶ ρίπτεται εἰς τὴν θάλασσαν, ἐνῷ τὸ ἁλιευτικὸν πλοιάριον προχωρεῖ βραδέως. Μετ' ὀλίγον πέριξ τοῦ ζῶντος δολώματος συναθροίζονται πλήθη ὁλόκληρα ἀρρένων σκάρων καὶ προσπαθοῦσι νὰ περικόψωσι διὰ τῶν ὀδόντων των τὸ νῆμα τῆς πετονιᾶς καὶ νὰ ἐλευθερώσωσι τὸν αἰχμάλωτον, ὁπότε καὶ συλλαμβάνονται δι' ἀπόχης μὲ μακρὺν κοντόν. Πολλοὶ φυσιοδίφαι ἀποδίδουσι τοῦτο εἰς τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ σκάρου πρὸς τὸν ὁμόφυλόν των, ἕτεροι ὅμως ὑποστηρίζουσιν ὅτι τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν γενετήσιον ὁρμὴν τῶν ἰχθύων τούτων, συμφωνοῦντες μὲ τὴν σχετικὴν περιγραφὴν τοῦ Αἰλιανοῦ, ὅστις εἰς τὸ ἔργον του «Περὶ ζῴων ἱστορίαι» λέγει: «Ὁ σκάρος λαγνίστατος ἰχθύων ἁπάντων ἦν, καὶ ἥ γε πρὸς τὸ θῆλυ ἀκόρεστος ἐπιθυμία, αὐτῷ ἁλώσεως αἰτία γίγνεται· ταῦτα οὖν συνεγνωκότες οἱ σοφοὶ τῶν ἁλιέων ἐπιτίθενται οἱ, τὸν τρόπον τοῦτον· ὅταν θῆλυ συλλάβωσιν ἔδησαν ὁρμιᾷ σπάρτου πεποιημένῃ λεπτῇ τοῦ στόματος ἄκρου· καὶ ἐπισύρουσι διὰ τῆς θαλάσσης τὸν ἰχθὺν ζῶντα· οὐκοῦν οἱ ἄρρενες, ὥσπερ οὖν νύμφην ἐρωτικὴν νεανίαι θεασάμενοι, οἰστροῦνταί τε καὶ μεταθέουσιν, καὶ ἐπείγονται φθάσαι ἄλλος ἄλλον καὶ γενέσθαι πλησίον, καὶ παραψαῦσαι, ὥσπερ οὖν δυσέρωτες ἄνθρωποι φίλημα ἢ κνίσμα θηρώμενοι, ἤ τι βλέμμα ἐρωτικόν».

Ὁ σκάρος ἁλιεύεται ἐπίσης καὶ μὲ *κύρτους*, ἐντὸς τῶν ὁποίων θέτουσι ζῶντα σκάρον (θήλειαν) ὡς δέλεαρ. Μετ' ὀλίγον οἱ ἄρρενες περικυκλοῦσι τὸν κύρτον· εἷς δ' ἐξ αὐτῶν πλησιάζει εἰς τὸ στόμιον καὶ εἰσάγει ἐντὸς τούτου τὴν οὐράν του· ἡ αἰχμάλωτος ἀμέσως δάκνει τὴν οὐρὰν τοῦ ἄρρενος ὅστις τὴν σύρει πρὸς τὰ ἔξω, ἔχουσαν κλειστὰ τὰ βραγχιακὰ ἐπιπτύγματά της, ὅπως μὴ ἐμπλακῇ εἰς τὸ ὄργανον. Ἐὰν ὁ πρῶτος σκάρος ἀποτύχῃ τοῦ σκοποῦ του, ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀπόπειραν δεύτερος καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, μέχρις οὗ ἐπιτύχουν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς θηλείας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προσπαθείας των ταύτης οἱ ἁλιεῖς συλλαμβάνουσι τοὺς συγκεντρωμένους σκάρους δι' ἀπόχης. Ὁ Ὀππιανὸς εἰς τὰ «Ἁλιευτικά» του περιγράφει ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὴν προσπάθειαν τῶν σκάρων πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὁμοφύλων των:

«Ἤδη δὲ ἐν κύρτεσι παλιμπλακέεσιν ἁλόντα
Ἄλλως ὑπεξέπλεξε, καὶ ἐξείρυπεν ὀλέθρου.
Εὖτε γ' ἐς κύρτοιο πέσῃ λόχον αἰόλος ἰχθὺς
Αὐτίκ' ἐπεφράσθη τε καὶ ἔκλαιε κακότητος
Οἱ δέ μιν εἰσορόοντες ἀμήχανα δινίοντα
Ἔκτοσθεν ἀντιόωσιν ἀρηγόνες, οὐδὲ λιπόντες.
Τειρόμενον· καί τούτις ἑὴν ὤρεξεν ἀνασχὼν
Οὐρὴν ἠΰτε χεῖρα λαβεῖν ἔντοσθεν ἑταίρῳ».

Ἁλιεία κεφαλοπόδων. Εἰς τὸ εἶδος τῆς καθητῆς ἀνήκουν καὶ τρία παραπλήσια ἁλιευτικὰ ἐργαλεῖα δι' ὧν ἁλιεύουσιν ἰδίως τὰ *κεφαλόποδα* (σουπιές, καλαμάρια κ. τ. λ.).

Διὰ τὴν ἁλιείαν τοῦ ὀκτάποδος (ὀκταποδιοῦ ἢ χταπόδι), προσαρτῶσι παρὰ τὸ ἕρμα τῆς ὁρμιᾶς τέσσαρα ἄγκιστρα, τῶν ὁποίων αἱ αἰχμαὶ διευθύνονται πρὸς τὰ ἔξω καὶ πέριξ τούτων τοποθετοῦσι τεμάχιον λευκοῦ ὑφάσματος διὰ νὰ προσελκύσωσι τὰ ζῷα ταῦτα. Ὁ ὀκτάπους πλησιάζει καὶ ἐπιπίπτει κατὰ τῆς λείας, ὡς νομίζει, ὁπότε συλλαμβάνεται. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς καθητῆς εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σαλαγγιά*.

Διὰ τὰς *σηπίας* (σουπιές) τὰς εὑρισκομένας ἐντὸς τῶν λιμένων διαρρυθμίζουσιν ἄλλως πως τὸ ἕρμα· δίδουσιν εἰς τοῦτο ἀτρακτοειδὲς σχῆμα καὶ τὸ ἐφοδιάζουσι διὰ πολλῶν βελονῶν ραπτικῆς.

Διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν *τευθίδων* (καλαμάρια, θράψαλα) ἀντικαθιστῶσι τὰς βελόνας δι' ἀγκίστρων. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἁλιεύονται μόνον ἄρρενα κεφαλόποδα. Ἐκ τούτου ὑποτίθεται, ὅτι τὸ ζῷον φέρεται πρὸς τὸ δόλωμα ἐκ τοῦ ἐνστίκτου τῆς ἀναπαραγωγῆς, καὶ ἐπιπίπτει κατ' αὐτοῦ ἐκλαμβάνον τοῦτο ὡς θήλειαν τοῦ εἴδους του. Αἱ εἰδικαὶ διὰ τοὺς ὀκτάποδας ὁρμιαὶ καλοῦνται κοινῶς *καλαμαργιέρες, μπαρκαρόλια* ἢ *πραγκαρόλια*.

Ἡ ἁλιεία τοῦ *ὀκτάποδος* γίνεται ἐπίσης καὶ διὰ τῆς ἅρπαγης, ἥτις ὁμοιάζει πρὸς μέγα ἄγκιστρον, στερεούμενον ἐπὶ μακροῦ ξυλίνου κοντοῦ. Διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν ζῴων τούτων πρέπει ὁ ἁλιεὺς ν' ἀνεύρῃ πρῶτον τὴν φωλεάν των, ἡ σύλληψις των ὅμως δὲν εἶναι πάντοτε εὔκολος, διότι οἱ ὀκτάποδες προσκολλῶνται, ἅμα προαισθανθῶσι τὸν κίνδυνον, διὰ τῶν κοτυληδόνων των εἰς τὰ τοιχώματα τῆς κρύπτης των. Ὁ ἁλιεύς, ὅπως τοὺς ἀποσπάσῃ, προσδένει ἐπὶ μακροῦ κοντοῦ φύλλα καπνοῦ τὰ ὁποῖα περιτυλίσσει διὰ τεμαχίου ὑφάσματος καὶ πλησιάζει ταῦτα εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐκρύβη τὸ ζῷον, ὅπερ εὐθὺς ἅμα αἰσθανθῇ τὴν ὀσμὴν τοῦ καπνοῦ ἐξέρχεται τῆς κρύπτης του καὶ συλλαμβάνεται διὰ τῆς ἁρπάγης. Ὁ τρόπος οὗτος δὲν εἶναι νέος, διότι ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ ἔργον του «Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι» περιγράφει λεπτομερῶς τοῦτον, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι ἀντὶ καπνοῦ μετεχειρίζοντο τότε ἄλλα χόρτα βαρείας καὶ ναρκωτικῆς ὀσμῆς.

***Ἁλιεία ὀστράκων.* α')** *Ὄστρεα* (στρείδια). Τὸ μαλάκιον τοῦτο ἀφθονεῖ εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας, ἀλλὰ συστηματικῶς ἁλιεύεται καὶ εἰς μεγάλας ποσότητας παρὰ τὴν Χαλκίδα καὶ εἰς τὸν μικρὸν κόλπον νοτίως τοῦ Εὐρίπου. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐν Χαλκίδι ἁλιευομένων ὀστρέων μεταφέρεται εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ καὶ πωλεῖται εἰς πολὺ μεγαλυτέραν τιμὴν παρ' ὅ,τι εἰς τὴν ἐντόπιον ἀγοράν. Ὄστρεα ἐπίσης ἁλιεύονται, ἀλλ' οὐχὶ συστηματικῶς, καὶ εἰς μικροτέρας ποσότητας παρὰ τὸν λιμένα τοῦ Βόλου, εἰς τὴν Σαλαμῖνα, τὸν Πειραιᾶ, τὸ Ναύπλιον, τὰς Σπέτσας.

β') Μύτιλοι (μύδια). Καὶ τὰ μαλάκια ταῦτα ἀφθονοῦσιν εἰς τὰ προαναφερθέντα ἁλιευτικὰ τῶν ὀστρέων πεδία, ἀλλ' ἁλιεύονται εἰς πολὺ μικροτέρας ποσότητας διότι ἡ ζήτησις αὐτῶν εἶναι ἐλαχίστη.

γ') Πίννη (πίννα). Εἶναι τὸ μεγαλύτερον μαλάκιον τῶν θαλασσῶν καὶ ἁλιεύεται δι' ἁπλουστάτου ὀργάνου, ὅπερ ἔχει σχῆμα τανάλιας καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *πιννολόγος*. Τὸ ὄργανον τοῦτο στερεοῦται ἐπὶ κοντοῦ μήκους 3 μέχρι 10 ὀργυιῶν. Ὁ ἁλιεὺς βυθίζει αὐτὸ κατὰ κάθετον διεύθυνσιν, τὸ εἰσάγει εἰς τὸ ἄνοιγμα τῶν κογχῶν τῆς πίννης, τὸ περιστρέφει διὰ νὰ ἐκριζώσῃ ταύτην ἐκ τοῦ βυθοῦ καὶ τὴν ἀνασύρει. Ἡ πίννα ἁλιεύεται ἀφθόνως, ἰδίως κατὰ τὴν ἄνοιξιν, εἰς τὸν κόλπον τῆς Σαλαμῖνος, εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Εὐβοίας, παρὰ τὴν λίμνην τῆς Αἰδηψοῦ, εἰς τοὺς Ὠρεοὺς καὶ ἀλλαχοῦ.

ΑΛΙΕΙΑ ΓΛΥΚΕΩΝ ΥΔΑΤΩΝ. Τὸ κυριώτερον εἶδος ἐκ τῶν εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς λίμνας τῆς Ἑλλάδος ἁλιευομένων ἰχθύων εἶναι αἱ *πέστροφαι*, αἵτινες ἀφθονοῦσιν εἰς τὸν ποταμὸν Λοῦρον (Ἤπειρος), Ἀχελῷον (Ἀκαρνανία), ὡς καὶ εἰς πάντας τοὺς παραποτάμους τούτου καὶ ἁλιεύονται συνήθως ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Φεβρουαρίου. Εἰς τὰς λίμνας ὀλίγιστοι ἰχθύες τοῦ εἴδους τούτου ἁλιεύονται, ἐξαιρέσει τῆς λίμνης τῆς Τριχωνίας, ὅπου αἱ πέστροφαι ἁλιεύονται ἐν ἀφθονίᾳ, καθόσον καὶ τὰ ὕδατά της εἶναι διαυγέστερα τῶν ἄλλων καὶ τὸ βάθος της κατάλληλον διὰ τὸν πολλαπλασιασμόν των.

Πίναξ ἐμφαίνων τὰ μέρη εἰς ἃ ἁλιεύονται πέστροφαι.

Ὄνομα ἁλιευτικοῦ πεδίου	Ἁλιευόμεναι ποσότητες	Βαρ. ἰχθ. εἰς ὀκάδ.
Ἀχελῷος καὶ παραπόταμοι αὐτοῦ (Καρπενησιώτικος, Ἀγαλιανός, Μέγα Ρέμμα, Ἀγραφιώτικος, Εὔηνος κλ.).	Ἐν ἀφθονίᾳ	1-1½
Ποταμὸς Λάδων (Ἀρκαδίας).	Ἐλάχισται	¼-1
Ποταμὸς Ἄραχθος (Ἄρτης)	Ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ.	½-1½
Ποταμοὶ Ἐρύμανθος Λάδων καὶ ροαὶ ὑδάτων (κεφαλάρια) Καλαβρύτων κλ.	Ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ.	¼-½
Ποταμὸς Γαλλικὸς (παρὸ τὸ Κιλκίς), ρύακες Θεσσαλονίκης.	Ἐλάχισται	⅛
Ποταμοὶ Ἄραχθος, Ἀῶος, Ἀλιάκμων, Λίμνη Ζαροβίνη.	Ἀρκεταὶ	2-3
Ποταμὸς Ἀλιάκμων καὶ διάφοροι χείμαρροι καὶ παραπόταμοι.	Ἐλάχισται	¼-1
Ποταμὸς Λοῦρος.	Ἀρκεταὶ	¼-½
Λίμνη Κερκυνῖτις (Σερρῶν)	Ἐλάχισται	¼-½
Λίμνη Ἀχρὶς καὶ ροαὶ ὄρους Περιστέρι.	Ἐλάχισται	¾-2

Διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν πεστροφῶν ἐν Ἑλλάδι μεταχειρίζονται *δίκτυα* καὶ *καλαμωτάς*. Τὸ βάρος τῶν ἁλιευομένων ἰχθύων κυμαίνεται μεταξὺ 100—400 δραμίων.

Ἡ ἁλιεία τοῦ ***ἀλβούρνου*** γίνεται εἴτε διὰ πεζοβόλου, εἴτε δι' ὁρμιᾶς, συνήθως δὲ ὀλίγον μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Τὸ πλέγμα τοῦ πεζοβόλου δέον νὰ φέρῃ μικροῦ διαμετρήματος ὀπάς. Ἡ δι' ὁρμιᾶς ἁλιεία τοῦ ἀλβούρνου εἶναι διασκεδαστικωτάτη καὶ διενεργεῖται εὐκόλως ὑπὸ γυναικῶν καὶ παίδων ἀκόμη, διότι ἡ διὰ ταύτην χρησιμοποιουμένη καλαμὶς εἶναι ἐλαφροτάτη, οἱ δὲ ἐπιπλωτῆρες λεπτότατοι. Ὁ ἰχθὺς οὗτος κτυπᾷ ἐλαφρῶς τὸ δόλωμα, διὰ τοῦτο μὲ τὸν ἐλάχιστον τιναγμὸν τῆς καλαμίδος καὶ τὴν ἀνεπαισθητον βύθισιν τοῦ ἐπιπλωτῆρος (φελλοῦ) δέον νὰ ἀνασυρθῇ ἀμέσως τὸ ἄγκιστρον. Ὁ ἰχθὺς οὗτος ἀναλόγως τοῦ μικροῦ σώματός του ἔχει ἀρκετὰ εὐρὺ στόμα, διὰ τοῦτο δὲ τὰ καταλληλότερα πρὸς σύλληψίν του ἄγκιστρα εἶναι ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν 15—18 (βλ. ἄγκιστρον) Προτιμότερον εἶναι νὰ προσδένωμεν ἐπὶ τῆς ὁρμιᾶς δύο ἄγκιστρα, τὰ ὁποῖα νὰ ἀπέχωσιν ἀλλήλων 30—35 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ὅταν ὁ ἁλιεὺς παρατηρήσῃ ὅτι εἰς ἀβαθεῖς καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὁρμητικοὺς ποταμοὺς εὑρίσκεται ἱκανὸν πλῆθος ἀλβούρνων, τότε πρέπει ὀλίγον πρὸ τῆς ἁλιείας νὰ ρίψῃ εἰς τὸ ὕδωρ δελέατα. Οἱ ἄλβουρνοι συχνάζουσι κατὰ προτίμησιν παρὰ τὰς πετρώδεις ὄχθας, παρὰ τὰ ἐρείσματα τῶν γεφυρῶν καὶ παρὰ τὰς ἐξόδους τῶν ὑπονόμων. Ἰδίως εἰς τοὺς τελευταίους τόπους ἁλιεύονται εἰς μεγάλας ποσότητας. Τὸ ἄγκιστρον δέον νὰ ἀνασύρηται ἀποτόμως, ἀλλ' οὐχὶ βιαίως, δι' ἐλαφρᾶς κινήσεως τοῦ καρποῦ τῆς χειρός.

Ἕτερον εἶδος ἁλιευόμενον εἰς τα γλυκέα ὕδατα τῆς Ἑλλάδος εἶναι οἱ ***κυπρῖνοι*** (κάρπαι ἢ σαζάνια). Εὑρίσκονται ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα καὶ ἁλιεύονται συστηματικῶς διὰ δικτύων εἰς τὴν Κάρλαν καὶ εἰς τὸν Θεσσαλικὸν Πηνειόν.

Ὕδατα Παλαιᾶς Ἑλλάδος.—Λίμνη Βοιβηΐς. Ἡ λίμνη αὕτη, κοινῶς *Κάρλα*, ἀνήκει εἰς τὸν νομὸν Μαγνησίας καὶ Λαρίσης. Ἡ ἔκτασίς της εἶναι περίπου 30.000 στρεμμάτων. Πρὸς Β. ὁρίζεται ὑπὸ τῆς χαμηλῆς ὀροσειρᾶς τῶν «Μαυροβουνίων», πρὸς Α. ὑπὸ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Πηλίου, πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν ἀσβεστολιθικῶν στρωμάτων τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω ὀροσειρᾶς καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος. Ὁ παραρρέων Πηνειὸς τὴν κατακλύζει συχνὰ διὰ τῶν ὑδάτων του.

Ἡ σύστασις τοῦ βυθοῦ τῆς λίμνης εἶναι ἀργιλλώδης κατὰ τὸ πλεῖστον· καλύπτεται δὲ αὕτη ὑπὸ ἐπιπολαίου στρώματος ἰλύος.

Τὸ εἰς ὕδωρ ποσοστὸν τῆς λίμνης δὲν εἶναι σταθερὸν λόγῳ τροφοδοτήσεώς της καὶ ἔξωθεν, ἰδίᾳ κατὰ τὸν χειμῶνα, ἐκ τῆς πηγῆς Βελεστίνου, Καναλίων, καὶ ἐξ αὐλάκων, ὅπως ὁ τοῦ Ἀσμακίου.

Τὰ παρὰ τὴν λίμνην ὑδρόβια φυτὰ εἶναι σχετικῶς πολλά, ἐξ ὧν τὰ σπουδαιότερα: *κοινὲς καλαμιές, ραγάζια* (εἶδος μαλακῶν καλαμίων), *βιργιά* (εἶδος πολυκλάδων θάμνων), κ.τ.λ. Τὴν μεγαλυτέραν ἐξάπλωσιν ὅλων ἔχουσιν οἱ καλαμιές, αἱ ὁποῖαι ἐνίοτε καταλαμβάνουσι, λόγῳ τοῦ σχετικῶς ἀβαθοῦς τῆς λίμνης, μεγάλας ἐκτάσεις, παρεμποδίζουσαι οὕτω τὴν ἁλιείαν, ἰδίως τὴν διὰ δικτύων, δι' ὃ καὶ ἀναγκάζονται οἱ ἁλιεῖς νὰ ἀνοίγωσι διόδους μεταξὺ τῶν καλαμιδῶν.

Τὰ ἐν τῇ λίμνῃ εἴδη ἰχθύων εἶναι:

1) *Σαζάνια* (Cyprinus carpio). Ταῦτα διακρίνουσιν οἱ ἁλιεῖς εἰς μεγάλα, βάρους 3—4 ὀκάδων (κυρίως σαζάνια) καὶ εἰς μικρά, βάρους 100—150 δραμίων, (μποτσικάρια).

2) *Καρὰ-πλατίτσα* (Scardinius erythropthalmus). Παχὺς καὶ εὔγευστος ἰχθύς.

3) *Ἀσπρίτσα* (Leuciscus rutilus). Γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *πλατιτσα*.

4) *Ἀλμπουρνος* (Alburnus lucidus). Γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *μπίζα*. Μικρόσωμος ἰχθύς, θεωρούμενος μᾶλλον ὡς ἐπιβλαβής, διότι τρώγει τὰ ᾠὰ τῶν ἄλλων.

5) *Γλένι* ἢ *γλινί*. Ἰχθὺς ὁμοιάζων πρὸς τὴν *σαρδέλλαν* (Clupea). Κατὰ τὸν Γ. Ἀθανασόπουλον εἶναι ἰχθὺς θαλάσσιος, ἀποκλεισθεὶς εἰς τὴν λίμνην καὶ ἀπολέσας τὴν ἰδιότητα νὰ κατέρχεται πρὸς τὴν θάλασσαν.

6) *Βίνια*. Μικρότατοι ἰχθύες, σπανίως ἁλιευόμενοι.

Αἱ τιμαὶ τῶν ἰχθύων κυμαίνονται ἀναλόγως τοῦ εἴδους καὶ τοῦ μεγέθους, τῆς ἐποχῆς, τῆς ζητήσεως. Τὰ *σαζάνια* καὶ κατὰ τὴν γευστικότητα τοῦ κρέατος καὶ κατὰ τὸ βάρος (μέχρι 4 ὀκάδων) κατέχουσι τὴν πρώτην βαθμίδα. Ἀκολουθοῦν αἱ πλατίτσαι γενικῶς, ἰδίως ἡ ***καρὰ-πλατίτσα,*** βάρους

Εἶδος ἰχθύων	*Τιμὴ κατ' ὀκᾶν κατὰ τὰ ἔτη:*									*Μέσος ὅρος*
	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1909-1917
1) Σαζάνια (μεγάλα).	0.80	1.—	1.20	1.60	1.80	2.—	1.80	1.60	2.40	1.60
2) Πλατίτσες (ἀνάμικται).	0.60	—	—	0.90	—	—	—	—	1.60	1.—
3) Μπίζια (μικραὶ ἀσπρίτσες, ἀλμποῦρνοι, γλίνια)	—	—	—	0.40	—	—	—	0.50	1.—	0.70

Αἱ τιμαὶ ἀνεγράφησαν κατὰ προσέγγισιν· εἶναι μέσαι τιμαὶ τῆς διατιμήσεως Λαρίσης εἰς τὴν σκάλαν τῆς λίμνης.

Digitized by Google

ἀπὸ 300 δραμίων μέχρις 1 $^1/_2$ ὀκᾶς. Τελευταῖα ἔρχονται τὰ *μπίζια*, ἀποτελούμενα ἀπὸ *ἀσπρίτσες*, *γλίνια* καὶ *ἀλμπούρνες*.

Ὁ ἀνωτέρω πίναξ δεικνύει τὰς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1909—1917 μέσας τιμὰς τῶν ἰχθύων τῆς λίμνης Κάρλας.

Ἐκ τῶν παρατιθεμένων κατωτέρω τριῶν πινάκων καταφαίνεται:

Πρῶτον, ὅτι τὰ ἐν τῷ Α′ καὶ Β′ πίνακι ἀναγραφόμενα ποσὰ εἰς ὀκάδας ἐλαχίστην παρουσιάζουσι διαφοράν, ἤτοι 143.600 περίπου ὀκάδας, δηλ. 1.000.000 κατὰ μέσον ὅρον· καὶ δεύτερον, ὅτι αἱ πιθαναὶ εἰσπράξεις (αἵτινες φαίνεται ὅτι δὲν ἀφίστανται κατὰ πολὺ τῶν πραγματοποιουμένων) ἀνέρχονται περίπου εἰς 1.485 000. Ἐκ τούτων αἱ ἡμίσεις, ἤτοι αἱ 742.500 δίδονται εἰς μισθούς, καὶ αἱ ἐπίλοιποι ἐξ 742.500, ἀφοῦ ἀφαιρεθῶσι τὰ ἔξοδα ἅτινα ἀνέρχονται περίπου εἰς 200.000 δραχμῶν, μένουσι εἰς ὄφελος τοῦ ἐνοικιαστοῦ, ἤτοι οὗτος κατ' ἐλάχιστον ὅριον πραγματοποιεῖ κέρδος περίπου 500.000 δραχ. ἐτησίως.

Παραθέτομεν ἐπίσης τρεῖς πίνακας κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Τὰ ἐν αὐτῇ ἀναγραφόμενα ποσὰ ἐλήφθησαν ἐκ πληροφοριῶν διαφόρων.

Πιθανὴ παραγωγὴ κατὰ τὸ 1917 εἰς ὀκάδας.

Εἶδος ἰχθύων	Θέρος Μαρτ.-Σεπτεμ.	Χειμὼν	Σύνολον
2] Λαζάνια	600 000	24 000	624.000
2] Μπιζια	400.000	50.000	450.000
3] Πλατιτσες	10.000	2.000	12.000
		Σύνολον	1.086.000

Ἁλιεία ἀπὸ 17-24 Σεπτεμβρίου 1927 τῇ συμμετοχῇ τεσσάρων ὁμάδων.

Χρονολογία	Ὁμὰς	Ποσότητες ἁλιευθῆσαι εἰς ὀκάδας	Σύνολον	Μέσος ὅρος καθ' ὁμάδα	Σύνολον τῶν 4 ὁμάδων: Καθ' ἑβδομάδ.	Σύνολον τῶν 4 ὁμάδων: Κατὰ μῆνα	Ἐτήσιον (πιθανὸν 10 μηνῶν)
17-24 Σεπτεμβρίου 1917	1η	2.474	12.238	3.074	3.070	122.960	1.229.600
	2α	3.164					
	3η	3.260					
	4η	3.400					

Πιθαναὶ εἰσπράξεις κατὰ τὸ ἔτος 1917

Εἶδος ἰχθύων	Ὀκάδες	Μέση τιμὴ εἰς δραχμὰς	Εἰσπρακτέον ποσὸν
1) Σαζάνια	624.000	2	1.248.000
2) Πλατίτσες	12.000	1	12.000
3) Μπίζια	450 000	0 50	225 000
Σύνολον ὀκάδων	1.086.000	Σύνολ. δρχ	1 485.000

Εἴδη ἁλιείας. Διὰ τὴν ἁλιείαν ἐν τῇ λίμνῃ τῆς Κάρλας μεταχειρίζονται συνήθως τὰ ἑξῆς ὄργανα καὶ σκεύη: *Κατίκια, ἀπόχες, μανωμένα δίκτυα, γρίπους, τσίφτες, καμάκια* κ. τ. λ. Τὰ *κατικια* κατασκευάζονται ἐκ καλαμωτῶν καὶ παρομοιάζουσι πρὸς τὰς *πήρας* τῆς λιμνοθαθάσσης τοῦ Μεσολογγίου. Τὰ κατίκια ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *μονιμων* ὀργάνων ἁλιείας καὶ κατασκευάζονται διαφοροτρόπως, κατὰ τὸ εἶδος τῶν ἰχθύων οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ ἁλιευθοῦν. Τὰ κατίκια εἶναι *ἁπλᾶ* ἢ *σύνθετα*. Τὰ πρῶτα ἀποτελοῦνται ἐξ ἁπλοῦ συστήματος καλαμωτῶν καὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὰ *μπιζια*. Τὰ δεύτερα, ἀποτελούμενα συνήθως ἐκ τεσσάρων σειρῶν καλαμωτῶν, καταλλήλως διατεθειμένων καὶ συνδεομένων μεταξύ των διὰ μακρῶν καλάμων, χρησιμοποιοῦνται κυρίως διὰ μεγάλους ἰχθῦς, *σαζάνια* κ. τ. λ. Αἱ *ἀπόχαι* κυρίως χρησιμοποιοῦνται διὰ τὰ *μπίζια*, ἰδίως κατὰ τὸν χειμῶνα ὁπότε νήχονται κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας. Ἐπίσης χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ *μανωμένα δίκτυα*, οἱ *γρῖποι* καὶ τὰ *καμάκια*. Τὰ μανωμένα δίκτυα καὶ τὰ καμάκια χρησιμοποιοῦνται καθ' ὃν περίπου τρόπον καὶ εἰς τὴν θαλασσίαν ἁλιείαν. Οἱ *τσίφτες* (ἁπλᾶ τεμάχια δικτύων, μήκους 5—6 μέτρων, φέροντα εὐρείας ὀπὰς) συνάπτονται μετ' ἀλλήλων καὶ τοποθετοῦνται εἰς διάφορα μέρη τῆς λίμνης, σχηματίζοντα οὕτω εἶδος *φράγματος*, εἰς τὸ ὁποῖον προσπίπτοντες οἱ ἰχθύες αἰχμαλωτίζονται.

Ἡ ἁλιεια ἐν τῇ λίμνῃ διενεργεῖται μὲ *καράβια*, εἶδος λέμβων μὲ *καρίναν*, κινουμένων μὲ *κουπια* ἢ μὲ μακρὸν κοντόν, *κούντα*.

Ἁλιέων ὀργανώσεις. Οἱ ἁλιεῖς τῆς Κάρλας ἔχουσιν ὀργανωθῇ εἰς ὁμάδας, *ντουκάνια*, ἑκάστης τῆς ὁποίας προΐσταται εἷς ἐκ τῶν ἁλιέων, *ντουκεντζῆς*. Ὁ *σκαλιάρης* (ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη, διότι ἀναμένει πάντοτε εἰς τὴν σκάλαν τῆς λίμνης) ἔχει τὴν καθόλου διαχείρισιν τῆς ὁμάδος· αὐτὸς παραλαμβάνει τοὺς ἁλιευομένους ἰχθῦς, αὐτὸς τοὺς πωλεῖ εἰς τοὺς *πάρτηδες* (ἀγωγιάτες ἀγοραστάς), αὐτὸς εἰσπράττει τὰ χρήματα ἀπὸ τοὺς ἀγοραστάς, κρατῶν 50 °/₀ ὑπὲρ τῶν ἁλιέων καὶ 50 °/₀ ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Ἡ παράδοσις τῶν χρημάτων γίνεται καθ' ἑβδομάδα καὶ συνηθέστερον τὴν Κυριακήν.

Οἱ ἐν Κάρλᾳ ἐξασκοῦντες τὴν ἁλιείαν εἶναι συνήθως κάτοικοι τῶν γειτονικῶν πρὸς ταύτην χωρίων *Κανάλια, Κεραμίδι, Κερασιά*. Ἀντιθέτως οἱ κάτοικοι παραλιμνίου χωρίου τῶν Καπούρνων εἶναι ἀγωγιάται, οἵτινες ἀγοράζουσι τοὺς ἰχθῦς, τοὺς φορτώνουν ἐπὶ ὄνων ἢ ἡμιόνων καὶ τοὺς πωλοῦν εἰς τὰ πλησιόχωρα. Οἱ ἁλιεῖς κατοικοῦσιν εἰς καλαμωτὰς καλύβας, παρὰ τὴν λίμνην.

Ἐποχαὶ ἁλιείας. Καταλληλοτέρα περίοδος πρὸς ἁλιείαν τῶν *σαζανιῶν* εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου, ὁπότε καὶ ἁλιεύονται εἰς ποσότητας, αἵτινες ὑπερβαίνουσι πολλάκις τὰς 500.000 ὀκάδας. Κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας, λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ ἰχθύες οὗτοι, ὅπως προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τὸ ψῦχος, κρύπτονται εἰς τὴν ἰλύν, ἐλάχισται ποσότητες ἁλιεύονται, 20-25 περίπου χιλιάδες ὀκάδες.

Τὰ *μπίζια* ἁλιεύονται ἰδίως τὸν χειμῶνα· κατὰ τὸ θέρος ἐλάχιστα.

Αἱ *πλατίτσες* ἁλιεύονται καθ' ὅλον τὸ ἔτος.

Τὰ *σαζάνια* ἁλιεύονται ἐν ἀφθονίᾳ κατὰ τὸ ἀπὸ Μαρτίου μέχρις Ἰουνίου διάστημα, διότι κατ' αὐτὸ οἱ ἰχθύες οὗτοι ἀνέρχονται πρὸς τὰ ἀβαθέστερα τῆς λίμνης.

Ὕδατα Ἠπείρου. — α′) Λίμνη Παμβῶτις. (ἡ λιμνη τῶν *Ἰωαννίνων*). Οἱ κυριώτεροι τῶν ἐν αὐτῇ ἁλιευομένων ἰχθύων εἶναι οἱ *ἐγχέλεις* (χέλια), ἐξαιρέτου φήμης διὰ τὴν ποιότητα τοῦ κρέατός των. Ἁλιεύονται ἐπίσης ἐν αὐτῇ *μπαρμπούνια* (γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *μουστακᾶτα*), *τυλιαιοί*, *τσίμες*, καί τινα *μαλάκια*—τὰ πρῶτα τρία κατωτέρας ποιότητος καὶ εἰς μικρὰν σχετικῶς ποσότητα.

Ἡ ἁλιεία διενεργεῖται κυρίως διὰ γρίπων, βολκῶν κ. τ. λ.

Ἡ λίμνη αὕτη, καταλλήλως ἐμπλουτιζομένη δι' ἰχθυδίων διαφόρων εἰδῶν τῶν γλυκέων ὑδάτων, θὰ ἀπετέλει ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ σπουδαιότερον ἢ σήμερον ἁλιευτικὸν πεδίον.

β) Ποταμὸς Λοῦρος. Οὗτος πηγάζει ἐκ τοῦ Τομάρου, ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν καὶ διαιρεῖται εἰς *πεδινὸν* καὶ *ὀρεινὸν* τμῆμα. Εἰς τὸ πρῶτον, ὅπερ καὶ γειτνιάζει πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀπαντῶσιν ὀλίγιστοι ἰχθύες. Εἰς τὸ δεύτερον, λόγῳ τῆς ἐκεῖ ἀποτόμου πτώσεως ὑδάτων, ἁλιεύονται μεγάλαι καὶ ἐκλεκτῆς ποιότητος *πέστροφες*.

Ὕδατα Μακεδονίας.—α′) Λίμνη Αγ. Βασιλείου. Αὕτη κεῖται παρὰ τὸν Λαγκαδᾶν· ἔχει μέγιστον μῆκος 11 χιλιομέτρων καὶ πλάτος 5 καὶ συγκοινωνεῖ διὰ τοῦ ἀβαθοῦς αὔλακος *Πασᾶ-Ἀσμάκι* μὲ τὴν λίμνην τῶν *Μπεσικιων*. Τὸ μέγιστον βάθος τῆς λίμνης εἶναι 11 περίπου μέτρων (ἐν πολυομβρίᾳ), ἀλλὰ συνήθως δὲν ὑπερβαίνει τὰ 7—8 μέτρα. Ὁ βυθός της εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὁμαλός, καὶ τὰ ὑδρόβια φυτά, ἅτινα δυσχεραίνουν τὴν ἁλιείαν, ἀπαντῶσιν εἰς ἐλαχίστας ποσότητας.

Τρόπος ἁλιείας. Τὰ ἐν χρήσει ἁλιευτικὰ ὄργανα εἶναι συνήθως τὰ ἁπλᾶ ἢ μανωμένα δίκτυα, καὶ ἕτερον εἶδος δικτύου, ὅπερ σύρεται ὄπισθεν λέμβου ἀπὸ τῆς ὁποίας εἶναι προσδεδεμένον καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *φανός*· ἐπίσης ἡ διὰ γρίπου ἁλιεία εἶναι συνήθης.

Οἱ ἁλιευόμενοι ἰχθύες. Οὗτοι κυρίως εἶναι *τὰ γριβάδια* (ἀκσαζάν) (Cyprinus carpio), οἱ *τοῦρνες* (Esox lucius), τὰ *ἀγριοτσιρονα* ἢ *πετροτσίρονα* (Scardinus erythrophtalmus), τὰ *τσιρόνια* (Leucicus rutilis), τὰ *περκιὰ* ἢ *χανιὰ* (Perca fluviatilis), οἱ *σίρκες* (Alburnus alborella), τὰ *χέλια* (Anguilla vulgaris) κ. τ. λ.

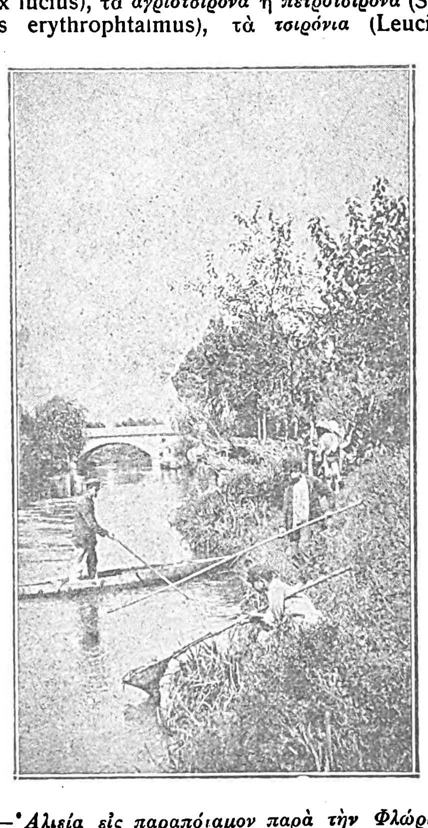

42.—Ἁλιεία εἰς παραπόταμον παρὰ τὴν Φλώριναν. [Φωτογρ. Δ. Δύσσα].

Συγκέντρωσις προϊόντων. Τὰ ἁλιευτικὰ προϊόντα συγκεντροῦνται εἰς τὴν μοναδικὴν *σκάλαν* τῆς λίμνης καὶ ἐκεῖ ζυγίζονται καὶ φορολογοῦνται. Τὰ διπλότυπα τοῦ φόρου εἰσπράττονται παρὰ τῆς ἐπιτοπίας Ἀστυνομικῆς Ἀρχῆς καὶ ἀποστέλλονται εἰς τὴν Ἐφορείαν Λαγκαδᾶ πρὸς ἐξέλεγξιν.

Τὸ εἰς ἰχθῦς περιεχόμενον τῆς λιμνης καὶ αἱ ἐκ τούτου πρόσοδοι του Δημοσίου θέλουσιν ἐπαισθητῶς βελτιωθῇ ἐὰν ἡ ἐξέλεγξις τῶν διπλοτύπων τοῦ φόρου γίνῃ συστηματικωτέρα, ἀπαγορευθῇ ἀπολύτως ἡ ἁλιεία διὰ δικτύων μὲ βρόχους διαμέτρου μικροτέρας τῶν 12—14 χιλιοστομέτρων (πολλοὶ σήμερον μεταχειρίζονται δίκτυα μὲ ὀπὰς 17 καὶ 18 χιλιοστομέτρων) καὶ τέλος ἐὰν ἐμπλουτισθῇ ἡ λίμνη δι' ἐκλεκτῶν εἰδῶν, ὅπως κορεγόνων, πεστροφῶν.

β′) Λίμνη Μπεσικίων. Αὕτη ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, προέκτασιν τῆς λίμνης Ἁγίου Βασιλείου. Τὸ μῆκός της εἶναι περίπου 22 χιλιόμετρα καὶ τὸ πλάτος της $2\,^1/_2$. Τὸ ἀνώτερον βάθος της φθάνει μέχρις 25-28 μέτρων καὶ συνδέεται μετὰ τῆς θαλάσσης διὰ ρύακος ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τοῦ Σταυροῦ.

Τρόπος ἁλιείας. Ἡ ἁλιεία ἐν αὐτῇ διενεργεῖται μὲ ὁποῖα καὶ εἰς τὴν προηγουμένην ἁλιευτικὰ ὄργανα καὶ σκεύη.

Οἱ ἁλιευόμενοι ἰχθύες. Ἀφθονεῖ ἡ *σαρδέλλα* ἢ *λιπαριά* (Alosa vulgaris), εἰς δευτέραν μοῖραν ἔρχονται τὰ *γριβάδια*, τὰ *χέλια*, οἱ *λετσες* (Leucicus rutilus), τὰ *περκόχανα* καὶ οἱ *τοῦρνες*. Τῆς *λιπαριᾶς* γίνεται καὶ ἐπιτόπιος βιομηχανικὴ ἐκμετάλλευσις, ἥτις ὅμως, παρὰ τὴν καλὴν ποιότητα τοῦ ἐλαίου, ὑστερεῖ εἰς συσκευασίαν τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων.

Καὶ ἐν τῇ λίμνῃ ταύτῃ, ὅπως καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ, συστηματικὴ ἐπίβλεψις, σχετικῶς μὲ τὸν ἔλεγχον τῶν ἁλιευομένων προϊόντων, τὰ διαμετρήματα τῶν ὀπῶν τῶν δικτύων κ.τ.λ., δὲν γίνεται.

γ′) Ποταμὸς Ἁλιάκμων. Ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βιστρίτσα*. Τὸ ὑπὸ τῶν ἐκβολῶν τούτου καὶ τοῦ Ἀξιοῦ καθοριζόμενον ἁλιευτικὸν πεδίον σχηματίζει σπουδαῖον ἰχθυοτροφεῖον. Ἡ εἰς τοῦτο ἁλιεία εἶναι μᾶλλον ἐλευθέρα, θὰ ἠδύνατο ὅμως, καταλλήλως διαρρυθμιζόμενον καὶ ἐκμεταλλευόμενον, νὰ παράσχῃ ἀξιόλογον ἁλιευτικὸν κέντρον.

Η ΑΛΙΕΙΑ ΕΝ ΤΑΙΣ ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑΙΣ. Αἱ κυριώτεραι λιμνοθάλασσαι τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς ὁποίας ἁλιεύονται κατὰ μεγάλας ποσότητας ἰχθύες εἶναι 1) τοῦ Μεσολογγίου, 2) τῆς Ἀγουλινίτσης, 3) τῆς Λευκάδος καὶ 4) τῶν Καρυῶν.

Λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου.—Αὕτη εἶναι μᾶλλον ἀβαθὴς καὶ ἔχει ἔκτασιν 150.000 περίπου στρεμμάτων. Ἐντὸς τῆς λιμνοθαλάσσης ὑπάρχουσιν ἕνδεκα ἐν ὅλῳ ἰχθυοτροφεῖα (Παληοπόταμος, Θολή, Κλείσοβα, Πλόσταινα, Σχοινιᾶς, Μέγας Ποταμός, Πόρος, Ἀνατολικὸν Βασιλάδιον ἢ Τουρλίς, Κεντρικὸν Βασιλάδιον, Δυτικὸν Βασιλάδιον ἢ Κόμμα καὶ Προκοπάνιστος). Ἡ λιμνοθάλασσα χωρίζεται ἀπὸ τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου δι' ἀμμώδους λωρίδος, ἥτις διακόπτεται ἐνιαχοῦ ὑπὸ τῆς θαλάσσης κατὰ μεγάλα διαστήματα.

Ἡ πυκνότης τῆς λιμνοθαλάσσης ποικίλλει. Εἰς τὸ ἰχθυοτροφεῖον «*Κλείσοβα*» ἡ πυκνότης εἶναι 42° Baumé, ἐνῷ εἰς τὸ «*Αἰτωλικὸν*» μόλις φθάνει τοὺς 15° Baumé. Ἡ πυκνότης τοῦ ὕδατος ἐπηρεάζει τόσον τὴν ἀνάπτυξιν ὅσον καὶ τὴν πυκνότητα τῶν ἰχθύων. Οὕτως εἰς τὸ ἰχθυοτροφεῖον «Κλείσοβα» ἁλιεύονται τσιποῦρες βάρους μέχρις 80 δραμίων, κέφαλοι μέχρι 1 ὀκᾶς. Εἰς τὸ ἰχθυοτροφεῖον «Αἰτωλικὸν» ἁλιεύονται τσιποῦρες βάρους πολλάκις 5 ὀκάδων, κέφαλοι $3-3\,^1/_2$ ὀκάδων καὶ λαβράκια μέχρι βάρους 7 ὀκάδων, τὸ κρέας των ὅμως δὲν εἶναι τόσον νόστιμον ὅσον τῶν ὑδάτων τῶν ἐχόντων περίσσειαν ἅλατος.

Ἡ ἁλιεία τόσον εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου ὅσον καὶ εἰς τὰ ἰχθυοτροφεῖα εἶναι ἐλευθέρα ἐντὸς ὡρισμένης ἀκτῖνος εἰς πάντας τοὺς δημότας Μεσολογγίου καὶ Αἰτωλικοῦ ἁλιεῖς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν λόγῳ ἁλιέων ἀνέρχεται εἰς 1.000 περίπου καὶ οἱ συνηθέστεροι τρόποι ἁλιείας των εἶναι ἡ διὰ καμακίου, πυρῶν, πεζοβόλων, καλαμίδων καὶ ψιλῶν καὶ χονδρῶν παραγαδίων. Ἡ λιμνοθάλασσα μένει ἀνοικτὴ ἐπὶ τέσσαρας περίπου μῆνας, ἤτοι ἀπὸ τῆς 15ης Φεβρουαρίου μέχρι τῆς 15ης Μαΐου. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο γίνεται ὁ δι' ἰχθύων ἐμπλουτισμὸς τῆς λιμνοθαλάσσης, καθ' ὅσον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μεγάλοι καὶ μικροὶ ἰχθύες ἐγκαταλείπουσι τὰ βαθέα ὕδατα καὶ διὰ τῶν ἀνοιγμάτων τῆς λιμνοθαλάσσης εἰσέρχονται ἐν αὐτῇ, ὅπου τὰ ὕδατα εἶναι κατὰ πολὺ ἀβαθέστερα. Τὰ στόμια τῶν ἰχθυοτροφείων κλειονται διὰ καλαμωτῶν φραγμῶν, κατὰ τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Μαΐου καὶ ἐγκαθιστῶνται τὰ *γιβάρια* μετὰ *πηρῶν* (χροῦτια καὶ κεφαλοδίβαρα). Εἴς τινα ἰχθυοτροφεῖα τὰ στόμια φράσσονται διὰ συρματίνων πλεγμάτων. Μὲ τὴν ἔμφραξιν καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἔξοδος τῶν ἰχθύων.

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ ΕΜΦΑΙΝΩΝ ΤΑΣ ΜΗΝΙΑΙΑΣ ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΕΚ ΤΗΣ ΑΠ' ΕΥΘΕΙΑΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΣ ΑΛΙΕΥΤΙΚΩΝ ΤΙΝΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1915-1918

Ὄνομα ἰχθυοτροφείου	Ἔτη	Ἰανουάρ.	Φεβρ.	Μάρτιος	Ἀπρίλιος	Μάϊος	Ἰούνιος	Ἰούλιος	Αὔγουστ.	Σεπτεμβ.	Ὀκτώβρ.	Νοέμβρ.	Δεκεμβρ.
Κάρλα	1915	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.
	1916	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.
	1917	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.	2.276.
	1918	2.276.	976.	1.734.	1.280.	4 310.	21.752.	27.552.	22.151.	25.205.	31 108.	3.904.	4.227.
Χίου Οἰνουσῶν	1915	1.897.	1.897.	1.897.	1.897.	1 897.	1.897.	1.897.	1.897.	1.897.	1.897.	1.897.	1.897.
	1916	1.897.	1.897.	1.897.	1.897.	1.897.	1.897.	1.897.	1.897.	1.897.	1.897.	1.897.	1.897.
	1917	1.897.	3.220.	5.212.	3.970.	3.363.	2.929.	2.542.	3 449.	7.068.	5.732.	5.633.	5.456.
	1918	5.983.	10.035.	8.230.	8.266	8.828.	6.384.	4.947.	6.012.	9.468.	15.551.	25.100.	27.121.
Μολύβου	1915	2.205.	1.538.	1.142.	3.087.	1.967.	1.802.	2.169.	2.349.	4.322.	4.463.	2.884.	2.570.
	1916	1.651.	2.741.	4.094.	2.259.	1.844.	1.453.	1 931.	1.865.	3.529.	3.086.	2.085.	1.808.
	1917	2.231.	1.941.	4.645.	2.199.	1.925.	2.249.	2.689.	3.599.	5.552.	4.756.	2.877.	3.006.
	1918	8.287.	6.310.	7.423.	6.355.	5.269.	4.686.	6.723.	7.346.	11.827.	9.433.	7.461.	9.989.
Μυτιλήνης	1915	3.552.	5.562.	8.610.	12.050.	8.152.	6.670.	4.753.	3.567.	6.288.	5.219.	5.050.	—
	1916	4.133.	6.463.	14.540.	12.570.	8.698.	6.018.	4 416.	5.220.	5 616.	6.028.	6.637.	7.515.
	1917	4 013.	8,055.	15.114.	12.616.	9.542.	7.105.	3.200.	4.090.	6.601.	7.509.	4 285.	2.677.
	1918	11.265.	16.451.	21.724.	19.476.	17.362.	12.062.	10.179.	11.023.	8.712.	8.752.	13.619.	19.899.
Πλωμαρίου	1915	2.850.	2.245.	2.239.	2.831.	2.049.	2.137.	1.549.	1.396.	2.063.	2.533.	4.454.	4.711.
	1916	3.195.	5.907.	6.043.	1.337.	2.081.	1.447.	—	1.865.	2.403.	2.772.	3 427.	2.447.
	1917	2.771.	4.306.	3.801.	1.489.	2 708.	2 877.	2 959.	1.599.	2.355.	2.485.	4.892.	7.479.
	1918	3 516.	2.910.	5.961.	4 350.	2 832.	3.261.	5 935.	6.930.	8.538.	8.673.	7.989.	8.247.
Ἁγίου Βασιλείου	1915	7.295.40	4 547.95	5.444.50	4.297.	1.849.85	764.40	586.80	2.019.80	3.536.	5.532.	8.586.	9.862.
	1916	15 094.50	14.394.85	9.895.55	3.788 20	3.172 55	3.177.50	7.613 35	10.952.75	17.285.75	21.997.25	28.852.25	34.987.05
	1917	37.483 90	38.156.90	35.994.45	15.522.25	18.922.30	16.296.50	13.548.95	12.489.60	16.815.50	27.746.	49.607 40	74 563.60
	1918	99.296.15	80.388.30	75.619.40	22 699.35	17.172.35	15.262.75	16.096.90	19.235.40	28.879.	47.878.40	70.613.20	98.221.75
Καρᾶ Ἀσμάκι	1915	1.142.	1.142.	1.142.	1.142.	1.142.	1.142.	1.142.	1.142.	1.142.	1.142.	1.142.	1.142.
	1916	1.142.	1.142.	1.142.	1.142.	1.142.	1.142.	1.142.	1.142.	1.142.	1.142.	1 142.	1.142.
	1917	1.142.	1.142.	1.142.	1 142.	12.236.65	6 348.	4.101.	2.962.	2.991.	12.551.	11 300.	4.743.
	1918	6.133.	12.780.	17.680.	24.264.	18.572.	14.426.	4.982.	2.236.	2.908.	8.548.	15.548.	2.007.
Ἀρτζανης Ἀματόβου	1915	639.	639.	639.	639.	639.	639.	639.	639.	639.	639.	639.	639.
	1916	639.	639.	639.	639.	639.	639.	639.	639.	639.	639.	639.	639.
	1917	639.	639.	722.90	1.371.	1.294.70	26 05	315.80	1.321.45	791.80	1.360.70	744.10	581.05
	1518	1.113.50	1.136.65	1.570.70	1.020.15	1.649.35	415 35	511.15	511.15	850.	5.406.65	6.995.	8.439.70
Καστορίας	1915	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.
	1916	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.	2.450.
	1917	2.450.	2.450.	4.555.60	7.862.60	ἀπηγορ.	3.188.15	2.027.30	4.442.40	6.067.05	5.697.10	12.966.45	7.698.
	1918	4.063.60	3.715.55	6.103.	13.963.30	161.95	1.702.10	3.386.50	6.000.	7.371.	10.044.10	11.039.45	10.740.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΑΤ' ΕΤΟΣ ΣΥΝΟΛΙΚΩΝ ΕΤΗΣΙΩΝ ΕΙΣΠΡΑΞΕΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΟ ΕΤΟΥΣ ΕΙΣ ΕΤΟΣ ΑΥΞΗΣΕΩΝ

Ὄνομα ἰχθυοτροφείου	1915	1916	Διαφ. εἰσπρ. ἐτῶν 1916-15 ἐπὶ πλέον	1917	Διαφ. ἐτῶν 1917—1916 ἐπὶ πλέον	1918	Διαφ. ἐτῶν 1918-1917 ἐπὶ πλέον	Ἀναλογ. αὐξήσεως τοῦ 1917 ὡς πρὸς τὸ 1916	Ἀναλογ. αὐξήσεως τοῦ 1918 ὡς πρὸς τὸ 1917
Κάρλα	27.310.—	27.310.—	—	27.310.—	—	144.198.20	116.888.20		
Χιου Οἰνουσῶν	23.763.—	23.763.—	—	48.573.90	25.810.90	135.924.95	87.351.—		
Μολύβου	30.498.85	28.346 70	—	37.660.95	9.314.25	91.109.75	53.448.80		
Μυτιλήνης	68.912.75	87.854.50	18.941.75	84.806.85	—	170.514.40	85.707.55	Πλέον: 2 πρὸς 1	Σχεδόν: 3 πρὸς 1
Πλωμαρίου	26.115.90	32.923.90	6.768.—	39.719.85	6.796.—	69.142.35	29.422.50		
Ἁγίου Βασιλείου	54.823.20	171.210.90	116.387.70	357.147.45	185.936.55	591.362.95	234.215.50		
Καρὰ-Ἀσμάκι Κουροῦ-Κιουπροῦ	13.700.—	13.700.—	—	57.230.25	43.530.25	130.021.45	72 791.20		
Ἀματόβου	7.666 65	7.666.65	—	8.978.65	1.312 —	32 030 25	23.051.60		
Καστορίας	29.400.—	29 400.—	—	54.104 90	24.704.90	78.290.20	53.585.30		
	288.230.35	421.175.65	142.097.45	715.532.80	297.404.85	1.442.594.50	756.461.65		

Τὰ ἰχθυοτροφεῖα συγκοινωνοῦν μετὰ τῆς θαλάσσης διὰ τεχνητῆς αὔλακος, *Μεγάλης Πόρτας* καλουμένης, ἥτις μένει πάντοτε ἀνοικτή. Δι' αὐτῆς ἐκτελεῖται ἡ διὰ μικρῶν ἱστιοφόρων συγκοινωνία μεταξὺ θαλάσσης καὶ ἰχθυοτροφείων. Εἰς ὡρισμένην ἐποχὴν ἐγκαθιστῶνται εἴς τινα ἰχθυοτροφεῖα τὰ *μπατικὰ* (γιβάρια), πρὸς ἁλίευσιν ἰχθύων ἐκ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης. Οἱ ἀναρροϊκῶς πλέοντες ἰχθύες εἰσδύουν εἰς τὰ μπατικὰ καὶ εἶτα εἰς τὰς πήρας, ὅπου αἰχμαλωτίζονται καὶ ἁλιεύονται.

Τὰ ἰχθυοτροφεῖα εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ κράτους. Ἐνοικιάζονται διὰ πλειοδοτικῆς δημοπρασίας (Νόμοι 23 Μαρτίου 1839 καὶ 9ης Μαΐου 1853).

Τὰ γιβάρια. Πρὸς ἁλιείαν τῶν ἰχθύων ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ τοῦ Μεσολογγίου τοποθετοῦνται, ὡς προαναφέραμεν, εἰς τὰ ἀνοίγματα τῶν ἰχθυοτροφείων τὰ καλούμενα «*γιβάρια*». Τὸ σχῆμα τοῦ γιβαρίου εἶναι τραπεζοειδές, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ φραγμῶν καὶ στηρίζεται ἐπὶ πασσάλων εἰς βάθος $1^1/_2$ μέτρου. Αἱ κατὰ μῆκος πλευραί, «*φύλλα*», ἔχουσι μῆκος 200—250 περίπου μέτρων, ἐνῷ αἱ κατὰ πλάτος πλευραὶ διαφέρουσι· καὶ ἡ μὲν πρὸς τὸ ἄνοιγμα πλευρὰ (ἐσωτερική), ἥτις ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς λίμνης, ἔχει μῆκος 80—100 μέτρων, ἡ δὲ πρὸς τὴν βάσιν τοῦ γιβαρίου (ἐξωτερική), ἥτις συνορεύει πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ καλεῖται «*κάψος*», ἔχει μῆκος 35—45 μέτρων. Αἱ ἀνωτέραι διαστάσεις τοῦ γιβαρίου δὲν εἶναι πάντοτε αἱ αὐταί, ἀλλὰ ποικίλλουσιν ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων ἀναγκῶν. Εἰς τὴν κατὰ πλάτος ἐσωτερικὴν πλευρὰν τοῦ γιβαρίου ὑπάρχει ἄνοιγμα, τὸ καλούμενον «*πόρτα*», μήκους 30 περίπου μέτρων, ὅπερ χρησιμεύει, ὅπως κατὰ τὰς ὥρας τῆς πλημμυρίδος εἰσέρχωνται ἐν τῷ γιβαρίῳ οἱ ἰχθύες τῆς λιμνοθαλάσσης. Ἡ ἐν λόγῳ πόρτα κλείεται διὰ φραγμοῦ ἐκ καλάμου, ὅστις καλεῖται «*κρέμασις*» μικρὸν πρὸ τῆς ἀμπώτιδος. Αἱ «*πῆραι*» (κρούπια) τοποθετοῦνται ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν γωνιῶν τοῦ γιβαρίου. Οἱ ἐντὸς τούτων εἰσέρχομενοι ἰχθύες δὲν δύνανται νὰ ἐξέλθωσιν. Εἰς τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ κατὰ πλάτος πλευρὰν τοῦ γιβαρίου τοποθετοῦνται ἕτεραι πῆραι μεγαλύτεραι, τὰ καλούμενα «*κεφαλοδίβαρα*».

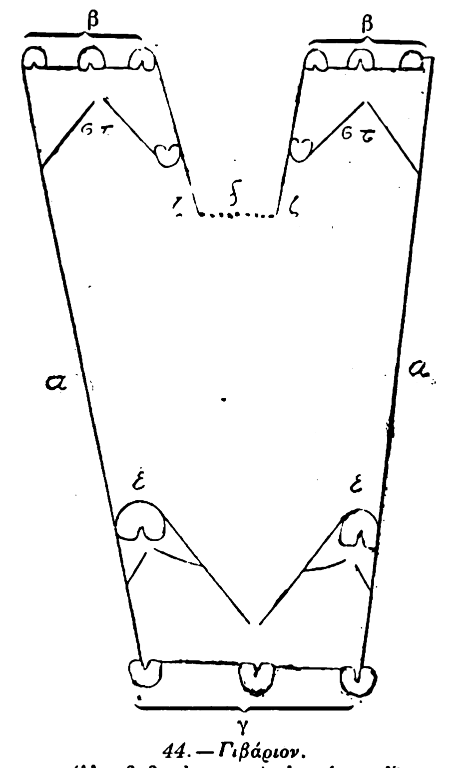

44.—Γιβάριον.

α. α = φύλλα. β, β = ἐσωτερικὴ πλευρά. γ = ἐξωτερική. δ, δ = πόρτα. ε = πῆραι (κρούπια). στ' = κεφαλοδιβαρα ζ = κρέμασις.

Τρόπος ἁλιείας. Ἡ ἁλιεία τῶν ἰχθύων ἐντὸς τῶν γιβαρίων διενεργεῖται ὡς ἑξῆς: Ὁ ἁλιεύς, μικρὸν πρὸ τῆς πλημμυρίδος, ἀνοίγει τὴν κρέμασιν. Οἱ ἰχθύες, οἵτινες πάντοτε πλέουσιν ἀντιθέτως πρὸς τὸ ρεῦμα τῆς πλημμυρίδος, πλησιάζουν εἰς τὴν πόρταν τοῦ γιβαρίου καὶ εἰσέρχονται ἐντὸς τῶν πηρῶν, ἔνθα καὶ συλλαμβάνονται. Ὅταν ἡ πλημμυρὶς παύσῃ, ὁ ἁλιεὺς κλείει μὲ τὴν κρέμασιν τὴν πόρταν τοῦ γιβαρίου καὶ περιερχόμενος τοῦτο διὰ τοῦ πλοιαρίου του κτυπᾷ διὰ μακρᾶς ράβδου τὸ ὕδωρ, ὅπως οἱ τυχὸν ἐκτὸς τῶν πηρῶν εὑρισκόμενοι ἰχθύες εἰσέλθωσιν εἰς αὐτάς. Αἱ πῆραι ἀποτελοῦνται ἐκ κυκλοτερῶν καλαμωτῶν φραγμάτων, ἅτινα εἶναι κατὰ 50 περίπου ἑκ. τοῦ μέτρου ὑψηλότερα τῶν φραγμῶν τοῦ γιβαρίου καὶ ἔχουσι διάμετρον ἑνὸς περίπου μέτρου. Τὰ ἄκρα τῶν φραγμάτων κλείουσι καὶ εἰσχωροῦσιν ἐντὸς τοῦ κύκλου σχεδὸν μέχρι τοῦ μέσου αὐτοῦ, ἀφήνοντα μικρὸν ἄνοιγμα πρὸς εἴσοδον τῶν ἰχθύων. Οἱ ἐντὸς τῆς πήρας εἰσελθόντες ἰχθύες δὲν δύνανται πλέον νὰ ἐξέλθωσιν, ἁλιευόμενοι δὲ δι' ἀπόχης μεταφέρονται εἰς τὸ τμῆμα τοῦ ἰχθυοτροφείου, ὅπερ καλεῖται «*λόντζα*». Ἐκεῖ οἱ ἰχθύες χωρίζονται κατὰ εἶδος καὶ μέγεθος, ζυγίζονται καὶ φορτώνονται ἐπὶ εἰδικοῦ ἱστιοφόρου πλοιαρίου, τῆς «*Τρατοπούλας*», ὅπως μεταφερθῶσιν ἢ εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἢ εἰς τὰς Πάτρας.

Digitized by Google

ΠΡΟΧΕΙΡΟΝ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
ΥΔΡΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΥΠΟΤΥΠΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΩΝ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ & ΑΙΤΩΛΙΚΟΥ

ΥΠΟ

Α. ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΠΛΟΙΑΡΧΟΥ Π. Ν.

Ἰχθυοτροφεῖα καὶ Ὅρια αὐτῶν

Κλείσοβα	Κάενα Γράδος Μέσα Κλείσοβα Μακρυά Μπαμπακοῦσα	Βορείως . . . Ἀκτὴ Μεσολογγίου Ἀνατολικῶς . Ξηρὰ Μπούχαρη Νοτίως . . . . Ἁλυκαὶ καὶ Ἄκρα Μπούχαρη Δυτικῶς . . . Ὁδὸς Τουρλίδος καὶ πέραν, ἀπὸ ὁροσήμου 1—8 μέχρις 1 μέτρου βάθους
Πλόσταινα	Πλόσταινα Τῆς γῆς τ' αὐλάκι Κοντοβόλτι	Βορ . . . . . Κάβος Ξέρας Ἀν. . . . . . Ἁλυκαὶ Μεσολογγίου καὶ ὁδὸς Νοτ. Δυτ. . . Ἀπὸ ὁροσήμου 1 μέχρι Λ (Κάβος Ξέρας) Μέχρι βάθους 1 μ.
Ἀνατ. Βασιλάδιον ἢ Τουρλὶς	Τουρλὶς Ἀνατ. Βασιλάδιον	Ἀν. . . . . . Ἀπὸ ὁροσ. 2 ὁδὸς Τουρλίδος —Τουρλίς. Νοτ. . . . . . » » D μεχρι Α Δυτ . . . . . » » Β » Γ Βορ. . . . . . » » Γ » 2 εἰς βάθος 1 μ.
Κεντρ. Βασιλάδιον	Κεντρ. Βασιλάδιον Ἀναποδογίδαρο	Ἀν. . . . . . Ὁρόσ. 3, Ε, Μ καὶ Δ Νοτ. . . . . . Λοῦρος Σώστη-ὁροσ. 4 Ζωγράκι Δυτ. . . . . . Ἀπὸ ὁρ. 4 πρὸς διεύθυνσιν Ἁλυκῶν Μεσολογγ.
Δυτ. Βασιλάδιον ἢ Κόμμα	Κόμμα	Ἀν. . . . . . Σύνορον Κεντρ. Βασιλαδίου Νοτ . . . . . Ἀπὸ ὅροσ 4 μέχρι 5 (Γιδοῦ)
Σχοινιᾶς	Σχοινιᾶς	Νοτ. . . . . . Ἀπὸ ὁροσ. 5 μέχρι 6 καὶ Ζ Δυτ. . . . . . Καθολ. Φραγμὸς Ζ-7 (Πατσαλιᾶς. Βορ. καὶ Ἀν. Ἀπὸ 7-3 κατα τὴν διεύθυνσιν τῶν νησιδων
Προκοπάνιστος	Προκοπάνιστος Μέσα Γιβάρι Ἀγγινάρα	Βορ. καὶ Ἀν. Ἀπο 3 (Κοκκαλιάρης) - Η (Πελεκάνος) καὶ 7 (Πατσαλιᾶς) καὶ Ζ καὶ 9 Νοτ. . . . . . Τὸ καλαμωτὸ ἢ καινούργια Μπούκα - 10 Δυτ. . . . . . Ἀπο 10 - 11 καὶ Θ Ἀλονοπεράμματα καὶ 13
Θολὴ	Ροδακινιὲς Κούλιαρης Θελὸ Ξυλοπόδαρο Γουνοποῦλες Γωνιὲς	Βορ. . . . . Ἡ ἀλιτεγὴς Ξηρα Ἀν . . . . . Σύνορον Δυτ Προκοπανίστου Νοτ . . . . . Λοῦρος Θολῆς, Λοῦρος Σκρόφας-ὁροσ. Κ Δυτ . . . . . Ἀπὸ Κ μέχρι 14 (Ντολμᾶς)
Παληοπόταμος	Παληοπόταμος	Ἀπὸ Ντολμᾶ μέχρι Σκρόφας καὶ 15 καὶ ὁ ποταμὸς
Μέγ. Ποταμὸς	Πέρα Βασιλάδι Κόχλη Κοντοβόλτι	Βορ. καὶ Δυτ. Ἡ Ξηρα Ἀν. καὶ Δυτ. Ἀπὸ 17 (Δέσις) εἰς 19, Ἀπὸ 19 εἰς 16 καὶ εἰς νησίδας Πελεκάνου μὲ ἐπέκτασιν εἰς βαθος 1 μ καὶ ἀπὸ Πελεκ. εἰς 18 (Κοκκαλιάρης)
Πόρος	Μικρ. Ποταμὸς Πόρος Δέσις	Ἀπὸ 17 Δέσις εἰς 19, Λ καὶ 20 Κάβος Ξέρας καὶ πρὸς 8 μέχρι Λιμνοθαλ. Αἰτωλικοῦ

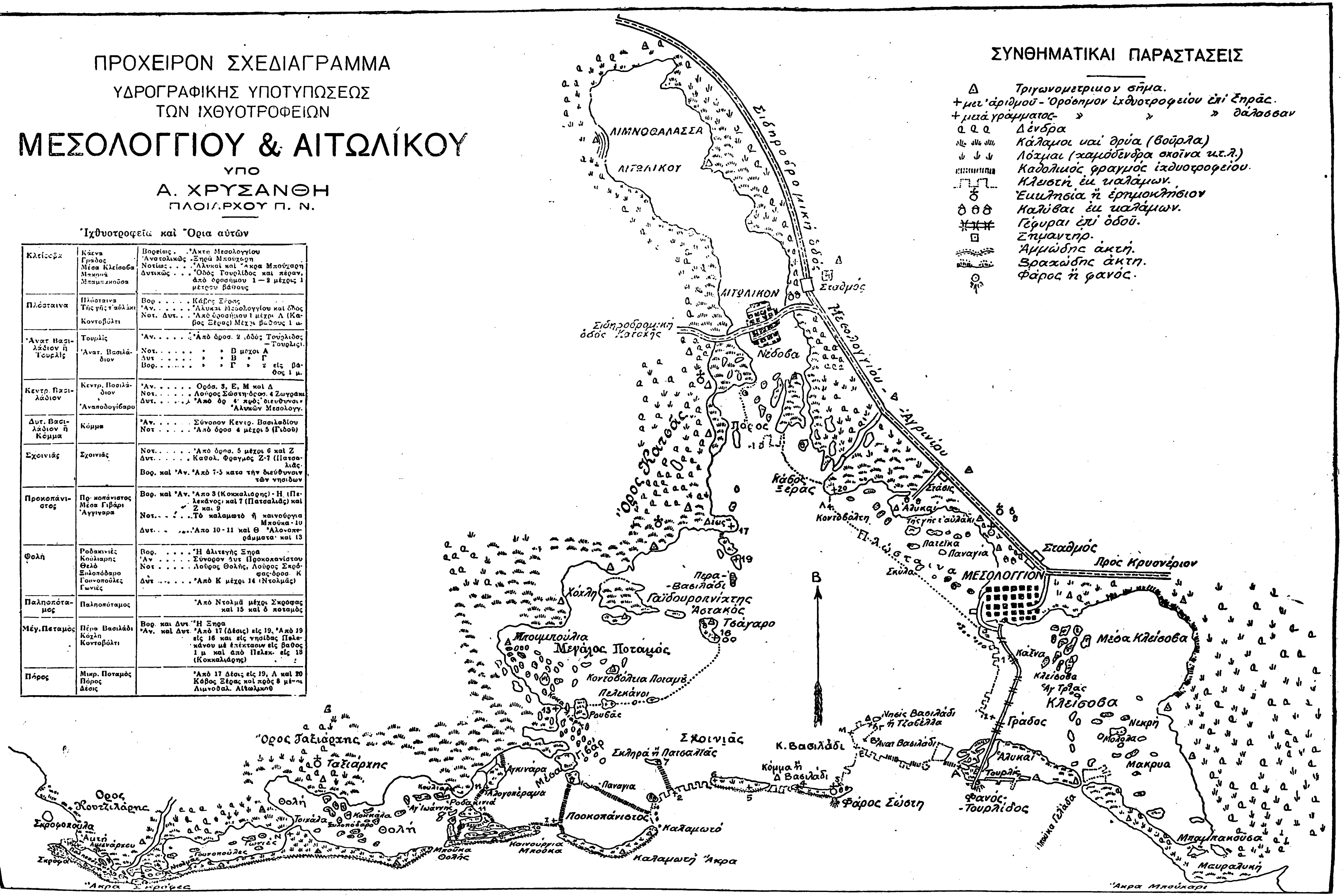

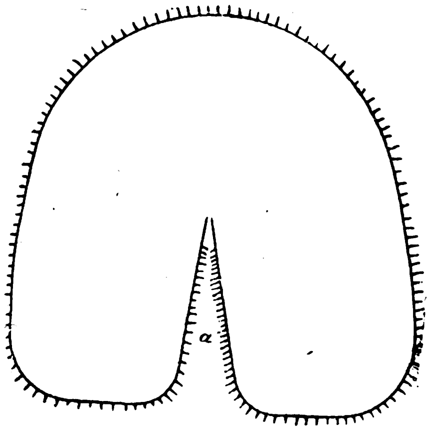

45.—Γιβάριον ἁπλουστέρας μορφῆς.

Ὁ ἀνωτέρω περιγραφεὶς τρόπος εἶναι ὁ συνήθης τρόπος ἁλιείας εἰς τὰ ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ τοῦ Μεσολογγίου ἰχθυοτροφεῖα.

Ἁλιεία κεφάλων. Διὰ τὴν ἁλιείαν τοῦ εἴδους τούτου τῶν ἰχθύων, ἥτις λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τελείας πρὸς ἀναπαραγωγὴν ὡριμάνσεως τούτων, ἐπιφέρουσι μεταρρυθμίσεις τινὰς εἰς τὸ γιβάριον. Πρῶτον ἐπὶ τῶν ἐκ καλάμων πλευρῶν τοῦ γιβαρίου τοποθετοῦνται δίκτυα μετὰ πασσάλων, αἱ «*σελπαί*», καὶ τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ὕψος ἑνὸς περίπου μέτρου. Τὸ τοιοῦτον γίνεται, ὅπως οἱ τυχὸν πηδῶντες ἔξω τοῦ γιβαρίου ἰχθύες πίπτωσι καὶ συλλαμβάνωνται ἐντὸς τῶν δικτύων. Δεύτερον ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν πλευρῶν τοῦ γιβαρίου τοποθετοῦνται ἕτερα φράγματα, ἅτινα φέρουσιν ἀνοίγματα (στόμια) καὶ ἀπέχουσιν ἀλλήλων 50—70 ἑκ τοῦ μέτρου. Τὰ καλαμωτὰ ταῦτα φράγματα καλοῦνται «*ὁρμίδες*». Τὰ δίκτυα καὶ τὰ φράγματα τοποθετοῦνται κατ' ἀραιὰ διαστήματα καὶ οὐχὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν γιβαρίων. Εἴς τινα ἰχθυοτροφεῖα, τὰ γιβάρια χωρίζονται διὰ φράγματος ἐκ καλάμων. Ἡ τοιαύτη διάταξις ἐπιτρέπει εἰς τὸ νὰ αἰχμαλωτίζωνται μόνον τὰ στράδια καὶ αἱ μπάφαι, οἱ δὲ ἄλλοι ἰχθύες, οἱ μικρότεροι τούτων, διέρχονται διὰ τῶν φραγμάτων, φθάνουσιν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ γιβαρίου καὶ ἐκεῖ αἰχμαλωτίζονται ἐντὸς τῶν πηρῶν. Εἴς τινα ἰχθυοτροφεῖα, ὅπως εἰς τὴν Προκοπάνιστον, τὸν Σχοινᾶν, καὶ τὸ Δυτικὸν Βασιλάδιον, ἓν ἐκ τῶν πολλῶν γιβαρίων μεταβάλλεται εἰς τὸ καθολικον «*τζένιο*». Τοῦτο ἀποτελεῖται ἀποκλειστικῶς ἐκ σελπῶν καὶ ὁρμίδων. Ἐκεῖ ὅπου ἔχουσι τοποθετηθῆ τζένια, αἱ πόρται κλείονται μέχρι τοῦ βυθοῦ διὰ δικτύου καθέτου, ὅπερ φέρει κατὰ τὸ τέλος του ἕτερον δίκτυον ἐκτεινόμενον εἰς διάστημα δύο μέτρων ἐπὶ τῆς θαλασσίας ἐπιφανείας. Εἰς τὸ μέσον καὶ εἰς τὸ ἄκρον ἑκάστου γιβαρίου παραμένει ἁλιεὺς ἐπὶ ὑψηλῆς καλύβης, ἥτις καλειται «*πηλάδα*». Ὁ ἁλιεὺς τῆς πηλάδας καλεῖται «*κεφαλιώτης*».

Ἡ διὰ τοῦ συστήματος τούτου ἁλιεία γίνεται ὡς ἑξῆς: Ἀνοίγουσι τὴν πόρταν τοῦ γιβαρίου, ἀφοῦ ἀφαιρέσωσι τὸν ἐκ καλάμων φραγμόν. Ὁ κεφαλιώτης ἐκ τῆς πηλάδας ἀναμένει πάντοτε μετὰ προσοχῆς τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἰχθύων, ἥτις προδίδεται διὰ χαρακτηριστικῆς ταραχῆς τοῦ ὕδατος. Οἱ ἐντὸς τοῦ γιβαρίου εἰσερχόμενοι ἰχθύες ὅταν εὑρεθῶσι πρὸ τοῦ φραγμοῦ ἀλλάσσουσι διεύθυνσιν· τὸ τοιοῦτον προκαλεῖ ἀσυνήθη τοῦ θαλασσίου ὕδατος ταραχήν. Ἅμα παρατηρήσῃ τοῦτο ὁ κεφαλιώτης φωνάζει «*τραβατε*». Τότε οἱ πλησίον τῆς πόρτας εὑρισκόμενοι ἁλιεῖς κλείουσιν ἀμέσως τὴν πόρταν και σύρουσι τὸ δίκτυον διὰ σχοινίου, ὁπότε καὶ κλείει τὸ στόμιον, ἐνῷ ἕτεροι ἁλιεῖς διατρέχουσι διὰ πλοιαρίων τὸ γιβάριον καὶ αἰχμαλωτίζουσι διὰ καμακίων τοὺς ἰχθῦς. Ἡ ἐργασία αὕτη ὀνομάζεται «*βῶλος*» καὶ γίνεται ἐν καιρῷ ἡμέρας καὶ ἐν νηνεμίᾳ. Ὅταν ἡ ἁλιεία γίνεται ἐν καιρῷ νυκτὸς καὶ μὲ ταραχώδη θάλασσαν, ὁ βῶλος γίνεται τυχαιως καὶ ἄνευ τοῦ κεφαλιώτου.

Κατὰ τὴν πλημμυρίδα ἡ ἁλιεία τῶν ἰχθύων γίνεται ὡς ἑξῆς:

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ γιβαρίου τοποθετοῦσι φράγμα μετὰ «*μανωμένων*» δικτύων, καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἕτερον δίκτυον μετὰ καλάμων. Διὰ τοῦ τελευταίου τούτου δικτύου περιορίζεται τὸ μῆκος τοῦ γιβαρίου κατὰ τὸ ἥμισυ. Δύο βοηθοὶ ἁλιεῖς, ἐντὸς τοῦ ὕδατος εὑρισκόμενοι καὶ κατὰ τὰ ἄκρα τοῦ φραγμοῦ, σύρουσι πρὸς τὸ στόμιον τὸ δίκτυον. Ἕτεροι ἁλιεῖς περιπολοῦσι διὰ τῶν πλοιαρίων των καὶ μὲ καμάκια συλλαμβάνουσι τοὺς διαφεύγοντας ἰχθῦς. Τὸ φράγμα σύρεται δέκα περίπου μέτρα ἀπὸ τοῦ στομίου ὅπου καὶ συναθροίζουσι τοὺς ἰχθῦς, τινὲς τῶν ὁποίων πηδῶσι καὶ πίπτουσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ὁπότε περιπλέκονται εἰς τὰ μανωμένα δίκτυα καὶ αἰχμαλωτίζονται. Τὸ φράγμα δὲν χρησιμοποιεῖται κατὰ τὴν ἀμπώτιδα καὶ σύρεται κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ γιβαρίου, διότι μεταφορὰ τοῦ φράγματος εἶναι ἀδύνατος, λόγῳ τοῦ ἀντιθέτου ρεύματος. Πολλοὶ ἰχθύες καταφεύγουσιν εἰς τὰ πέριξ τοῦ γιβαρίου φράγματα καὶ διὰ τῶν στομίων τῶν ὁρμίδων εἰσέρχονται ἐντὸς τοῦ μεταξὺ ὁρμιδων καὶ σελπῶν διαστήματος, ὁπότε ἀνησυχοῦσι μεγάλως, πηδῶσι καὶ προσπαθοῦντες νὰ διαφύγωσι πίπτουσιν εἰς τὰ δίκτυα καὶ συλλαμβάνονται διὰ τῶν καμακίων. Οἱ τεταγμένοι διὰ τὸν καμακισμὸν ἁλιεῖς δέον νὰ εἶναι ἐπιτήδειοι, διότι πλὴν τῆς ταχύτητος τοῦ καμακισμοῦ πρέπει νὰ προσέχωσι ὅπως μὴ κατὰ τὸν καμακισμὸν διατρυπήσωσι τὰς ᾠοθήκας τοῦ ἰχθύος. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἁλιειας σύρεται ὁ φραγμός, ἀνοίγεται τὸ στόμιον καὶ ὁ κεφαλιώτης λαμβάνει τὴν προτέραν του εἰς τὴν πηλάδα θέσιν. ἕτοιμος ὅπως ἀναγγείλῃ τὴν νέαν ἐμφάνισιν ἰχθύων.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι τρόποι ἁλιείας τῶν κεφάλων.

α') Ἁλιεία διὰ «*τράϊνας*». Ὁ τρόπος οὗτος εἶναι ἐν χρήσει κοτὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναπαραγωγῆς τῶν κεφάλων. Πρὸς τοῦτο λαμβάνουσι θήλειαν ζῶσαν, τὴν ὁποίαν δένουσιν ἐκ τῶν βραγχίων ἢ τῆς οὐρᾶς διὰ νήματος (σπάγγου) καὶ τὴν σύρουσιν ὄπισθεν ἁλιευτικοῦ πλοιαρίου. Οἱ ἄρρενες περικυκλοῦσι ταύτην καὶ ἀκολουθοῦσι τὴν λέμβον, ὅταν δὲ ἀποτελεσθῇ ἱκανὸν πλῆθος ἰχθύων οἱ ἐν τῇ λέμβῳ ἁλιεῖς ρίπτουσι κυκλικὸν δίκτυον, τὸν «*πεζόβολον*» ἢ «*μπριτζόβολον*», καὶ αἰχμαλωτίζουσι τούτους.

β') Ἁλιεία διὰ «*σταφνοκαρύων*». Διενεργεῖται κυρίως παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν ἢ εἰς μὴ διαυγῆ ὕδατα. Πρὸς τοῦτο βυθίζουσιν ἐντὸς τοῦ ὕδατος τετράγωνον δίκτυον, ὅπερ προσδένεται ἀπὸ μεγάλων πασσάλων κεκαμμένων τοξοειδῶς καὶ ἐχόντων μῆκος 4—8 μέτρων. Τὸ δίκτυον τοῦτο τοποθετοῦσι σταυροειδῶς καὶ ἀφήνουσιν εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης ἐπί τι χρονικὸν διάστημα· εἶτα ἀνασύρουσι τοῦτο, οὕτω δὲ αἰχμαλωτίζουσι πάντας τοὺς ὑπεράνω τοῦ δικτύου εὑρισκομένους ἰχθῦς.

Ἁλιευόμενοι ἰχθύες. Οἱ κυριώτεροι τῶν ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ τοῦ Μεσολογγίου ἁλιευομένων ἰχθύων ἐκ μὲν τῶν ἐδωδίμων εἶναι:

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *μουγιλιδῶν* (Mugilidae), οἱ:

Κέφαλος (Mugil cephalus), κ. κούτουλας, μισόψαρο, κεφάλι, μπάφα, στεράδι. Ἁλιεύεται ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Νοεμβρίου, ἔχει μῆκος 40 - 70 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ βάρος 200 δραμίων μέχρι 2 ὀκάδων.

Μύξινος (Mugil auratus), κ. μυξινάρι. Ἁλιεύεται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ φθινοπώρου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου. Τὸ μῆκός του κυμαίνεται μεταξὺ 30-45 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του φθάνει μέχρι μιᾶς ὀκᾶς.

Λαυκῖνος (Mugil capito), κ. μισολαύκινο, μαυράκι. Ἁλιεύεται καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα καὶ ἰδίως κατὰ Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον, ὁπότε καὶ ἀναπαράγει. Τὸ μῆκός του εἶναι 30-50 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του μέχρι 2 ὀκάδων.

Βελάνισσα (Mugil chelo), κ. βελάντσα. Ἁλιεύεται ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τῶν μέσων Νοεμβρίου καὶ ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ εἰς τὸ ἰχθυοτροφεῖον «Πόρος». Τὸ μῆκός του εἶναι 30 - 50 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του μέχρι 1 ½ ὀκάδων.

Κέφαλος ὁ λεπτόρρυγχος (Mugil saliens), κ. γάστρος. Ἁλιεύεται ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Αὐγούστου καὶ καθ' ὅλον τὸν Δεκέμβριον. Τὸ μῆκός του εἶναι 20 - 30 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του 150 - 200 δραμίων.

Κέφαλος ὁ χειλων (Mugil labeo), κ. γρέντζος. Ἁλιεύεται κατὰ Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον καὶ σπανιώτερον τῶν ἄλλων ἀπαντᾷ ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ. Τὸ μῆκός του εἶναι 15 - 20 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του 75 - 120 δραμίων.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *σπαριδῶν* (Sparidae), οἱ:

Χρύσοφρυς ὁ κοινὸς (Chrysophrys aurata), κ. μαρίδα, τσιπούρα, λίγδα καὶ λιγδοπούλα. Ἁλιεύονται εἰς μεγάλας ποσότητας ἀπὸ τὰς 20 Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου καὶ εἰς βάρος 80 - 100 δραμίων. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός του κυμαίνεται μεταξὺ 30 - 45 ἑκ. τοῦ μέτρου.

Συναγρὶς ἡ κοινὴ (Dentex vulgaris), κ. συναγρίδα. Ἁλιεύεται κατὰ μικρὰς ποσότητας κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ κυριως κατὰ Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον. Τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 30 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος της μέχρι 200 δραμίων.

Σάργος ὁ δακτυλιωτὸς (Sargus annularis), κ. σπάρος. Ἁλιεύεται κατὰ Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ. Τὸ μῆκός του εἶναι 12 - 18 ἑκ. τοῦ μέτρου και τὸ βάρος του φθάνει μέχρι 50 δραμίων.

Σάργος ὁ κοινὸς (Sargus vulgaris), κ. σαρχοῦδι. Ἁλιεύεται κατὰ Ἰούνιον καὶ Αὔγουστον κατὰ μικρὰς ποσότητας. Τὸ μῆκός του εἶναι 20 - 25 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του 100 - 120 δράμια.

Σάργος ὁ ρονδελέτιος (Sargus rondeletii), κ. σαρχὸς ἢ σαργός. Ἁλιεύεται καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ ἔτος εἰς μικρὰς ποσότητας. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός του εἶναι 20 - 25 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του μεχρις 80 δραμίων.

Μορμύρα (Pagellus mormyrus), κ. μουρμούρα. Ἁλιεύεται ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Νοεμβρίου κατὰ μικρὰς ποσότητας. Τὸ μῆκός του εἶναι 20 - 30 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του 80 - 100 δραμίων.

Βὼξ ἡ σάλπη (Box salpa), κ. σάλπα. Ἁλιεύεται ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μεχρι τῆς 10 Δεκεμβρίου. Τὸ μῆκός της εἶναι 20 - 40 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος της μέχρι 40 δραμίων.

Χάραξ (Charax puntazzo), κ. μυτάκι. Ἁλιεύεται κατὰ Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον κατὰ μεγάλας ποσότητας, τὸ μῆκος τοῦ σώματός του εἶναι 25—30 ἑκ. τοῦ μ. καὶ τὸ βάρος του 70—150 δραμίων.

Κάνθαρος ὁ φαιὸς (Cantharus griseus), κ. σκαθάρι. Ἁλιεύεται κατ' Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον εἰς ἐλαχίστας ποσότητας. Τὸ μῆκός του εἶναι 15—25 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του 40—50 δραμίων.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν* (Percidae), οἱ:

Λάβραξ ὁ λύκος (Labrax lupus), κ. λαβράκι. Κατὰ τὸ φθινόπωρον ἁλιεύεται κατὰ μεγάλας ποσότητας. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός του εἶναι 50—80 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του φθάνει τὰς 10 περίπου ὀκάδας. Εἰς τὸ ἰχθυοτροφεῖον τοῦ «Πόρου» ἁλιεύονται λαβράκια καὶ 12 ὀκάδων.

Σερᾶνος (Serranus hepatus), κ. πέρδικα. Ἁλιεύεται τὸ φθινόπωρον. Ὁ ἰχθὺς οὗτος θεωρεῖται δευτερευούσης σημασίας ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ κρέατός του. Τὸ μῆκός του εἶναι 25—35 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρός του φθάνει τὰ 40 δράμια.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *τριγλιδῶν* (Mullidae), οἱ:

Τρίγλη ἡ χρυσόπτερος (Mullus surmeletus), κ. μπαρμποῦνι. Ἁλιεύεται κατὰ τὸ φθινοπωρον καὶ κατὰ μικρὰς ποσότητας. Τὸ μῆκός της εἶναι 15—20 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του φθάνει μέχρις 25 δραμίων.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβριδῶν* (Scombridae) οἱ:

Ἄμια (Lichia amia), κ. λέτσα καὶ λετσιά. Ἁλιεύεται κατὰ Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον εἰς μικρὰς ποσότητας. Τὸ μῆκός της εἶναι 30—70 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος της φθάνει τὰς 2 ὀκάδας.

Τεμνόδους ὁ πηδητης (Temnodon saltator), κ. γοφάρι καὶ γουφάρι. Ἁλιεύεται κατὰ Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ· τὸ μῆκός του εἶναι 25—50 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του φθάνει τὴν 1 ὀκᾶν.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *σκορπαινιδῶν* (Scorpenidae), οἱ:

Σκόρπαινα ὁ χοῖρος (Scorpena porcus), κ. σκορπιὸς ἢ σκροπιός. Ἁλιεύεται καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ. Τὸ μῆκός του κυμαίνεται μεταξὺ 15—25 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του φθάνει τὰ 100 δράμια.

Δακτυλόπτερος ὁ ἱπτάμενος (Dactylopterus volitans), κ. χελιδονόψαρο ἢ χελιδόνι. Ἁλιεύεται κατὰ τὸ φθινόπωρον εἰς ἀρκετὴν ποσότητα· τὸ μῆκός του εἶναι 30 περίπου ἑκ. τοῦ μέτρου και τὸ βάρος του 100—150 δραμίων. Συχνὰ ἁλιεύονται χελιδονόψαρα βάρους καὶ μιᾶς ὀκᾶς.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβρεσωχιδῶν* (Scombresochidae).

Βελόνη ἡ κοινὴ (Belone vulgaris), κ. ζαργάνα. Ἁλιεύεται κατὰ τὸ φθινόπωρον ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ. Τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 50 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος της 50—70 δράμια.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐγχελυιδῶν* (Anguillae), οἱ:

Γόγγρος ὁ κοινὸς (Conger vulgaris), κ. δρόγκος. Ἁλιεύεται ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου εἰς ἀρκετὰς ποσότητας. Τὸ μῆκός του κυμαίνεται μεταξὺ 1 ½—2 μέτρων καὶ τὸ βάρος του μεταξὺ 2—4 καὶ σπανιώτερον 6 ὀκάδων.

Ἐγχέλεις (Anguillae), κ. χέλια. Ἁλιεύονται κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ τρεῖς ποικιλίαι χελιῶν, ὁ *ἔγχελυς ὁ κοινὸς* (Anguilla vulgaris), κ. χέλι, ὁ *ἔγχελυς ὁ μετριόρρυγχος* (Anguilla mediorostris), κ. καθαροχελο, καὶ ὁ *ἔγχελυς ὁ λεπτόρρυγχος* (Anguilla acutirostris), κ. σουβλομύτικο. Το μῆκος τοῦ πρώτου εἶναι 70—100 ἑκ. τοῦ μέτρου, ἐνῷ τῶν ἄλλων ποικιλιῶν εἶναι κατά τι μικρότερον.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *σιαινιδῶν* (Scienidae), οἱ:

Σίαινα (Corvina nigra), κ. σκιός. Ἁλιεύεται κατὰ τὸ φθινόπωρον κατὰ μικρὰς ποσότητας. Τὸ μῆκός του εἶναι 35—40 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του φθάνει τὰ 100 δραμια.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *γωβιιδῶν* (Gobidae), οἱ

Κωβιὸς (Gobius cruentatus), κ. κωβιὸς ἢ γωβιὸς καὶ γωβιδι. Ἁλιεύεται κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα εἰς ἱκανὰς ποσότητας. Τὸ μῆκός του εἶναι 12—17 ἑκ. τοῦ μέτρου και τὸ βάρος του μέχρι 50 δραμίων.

Κωβιὸς ὁ μέλας (Gobius niger), κ. πετρογωβιός.

Digitized by Google

Ἁλιεύεται κατὰ τὸν χειμῶνα κατὰ μικρὰς ποσότητας. Τὸ μῆκός του εἶναι 12 15 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του φθάνει τὰ 35 δράμια.

Κωβιὸς ὁ δίχρους (Gobius bicolor). Ἁλιεύεται κατὰ τὸν χειμῶνα εἰς μικρὰς ποσότητας. Τὸ μῆκός του εἶναι 10—12 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του μέχρι 35 δραμίων.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *πλευρονηκτιδῶν* (Plevronictidae), οἱ:

Γλῶσσα ἡ κοινὴ (Solea vulgaris), κ. γλῶσσα ἢ χωματίδα. Ἁλιεύεται κατὰ τὸν χειμῶνα εἰς μεγάλας ποσότητας. Τὸ μῆκός της εἶναι 25—30 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος της φθάνει μέχρις 100 δραμίων.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *τραχινιδῶν* (Trachinidae), οἱ:

Δράκων (Trachinus draco), κ. δράκαινα. Ἁλιεύεται κατ' Αὔγουστον, Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον εἰς μετρίας ποσότητας. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός του εἶναι 15—20 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του φθάνει τὰ 60 δράμια.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *μαινιδῶν* (Maenidae), οἱ:

Σμαρὶς ἡ κοινὴ (Smaris vulgaris), κ. γῶπα ἢ γοῦπα. Ἁλιεύεται κατὰ τὸ φθινόπωρον εἰς μικρὰς ποσότητας. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός της φθάνει τὰ 18 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος της φθάνει τὰ 40 δράμια.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *μυραινιδῶν* (Muraenidae), οἱ:

Μύραινα Ἕλενα (Muraena helena), κ. σμέρνα. Ἁλιεύεται κατὰ τὸν Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον εἰς ἐλαχίστην ποσότητα. Τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 60—130 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος της τὰς 2 ὀκάδας.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *λαβριδῶν* (Labridae), οἱ:

Κρενίλαβρος ὁ στικτὸς (Crenilabrus ocellatus), κ. χειλοῦ, χειλοῦσα καὶ χειλούδισσα. Ἁλιεύεται κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ εἰς μικρὰς ποσότητας. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 15 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος του 25—30 δράμια.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *ναρκιδῶν* (Torpedinae), οἱ:

Νάρκη ἡ μαρμαίρουσα (Torpedo marmorata), κ. μουδιάστρα. Σπανίως ἁλιεύεται καὶ κατὰ μικρὰς ποσότητας. Τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 40 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος της τὰ 120 δράμια.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀθερινιδῶν* (Atherinidae), οἱ:

Ἀθερίνη (Atherina mochon), κ. ἀθερίνα. Ἁλιεύεται κατὰ τὸ φθινόπωρον ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ. Τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 15 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ βάρος της τὰ 20—30 δράμια.

Ἐκ δὲ τῶν μὴ ἐδωδίμων ἰχθύων ἁλιεύουσιν:

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπρινοδοντιδῶν* (Cyprinodontidae), οἱ:

Κυπρινόδους (Cyprinodon calaritanus), κ. ζαμπαρόλα. Κατὰ μεγάλας ποσότητας ἁλιεύεται κατ' Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον. Τὸ μῆκός του εἶναι 4—6 ἑκ. τοῦ μέτρου.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *συγγναθιδῶν* (Sygnathidae), οἱ:

Ἱππόκαμπος ὁ βραχύρρυγχος (Hippocampus brevirostris), κ. ἀλογάκι. Ἁλιεύεται εἰς μικρὰς ποσότητας καθ' ὅλον τὸ ἔτος. Τὸ μῆκός του εἶναι 10—16 ἑκ. τοῦ μέτρου.

Σύγναθις ἡ ὀξεῖα (Cygnathus acus), κ. σακκοράφα ἢ κατουρλήθρα. Ἁλιεύεται ἀφθόνως καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Τὸ μῆκός της φθάνει ἐνίοτε τὰ 50 ἑκ. τοῦ μέτρου.

Λιμνοθάλασσα τῆς Ἀγουλινίτσης.—Ἡ λιμνοθάλασσα τῆς Ἀγουλινίτσης εὑρίσκεται ἐπὶ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀλφειοῦ ποταμοῦ. Ἡ ἔκτασίς της εἶναι 80.000 στρέμματα περίπου, τὸ μῆκος 14 χιλιόμετρα καὶ τὸ πλάτος της 4 χιλιόμετρα. Ἀπὸ τῆς θαλάσσης χωρίζεται διὰ λωρίδος γῆς τῆς ὁποίας τὸ πλάτος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 200 μέτρα. Τὸ βάθος της κυμαίνεται μεταξὺ 75 καὶ 120 ἑκ. τοῦ μέτρου, ὁ δὲ πυθμὴν εἶναι πλήρης ἰλύος. Εἰς τὰ ὑφάλμυρα ὕδατα τῆς λιμνοθαλάσσης προστίθεται, ἰδίως κατὰ τὸν χειμῶνα, καὶ ἀρκετὴ ποσότης γλυκέων ὑδάτων, ἅτινα ἐκχύνονται ἐκ τοῦ Ἀλφειοῦ. Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον ἢ Μάϊον οἱ ἁλιεῖς διανοίγουσι μίαν ἢ περισσοτέρας ὀπὰς διὰ τῶν ὁποίων τὸ ὕδωρ τῆς λίμνης εὑρίσκει διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ ὀπὴ αὕτη καλεῖται *μπούκα*. Οἱ διάφοροι ἰχθύες καὶ ἰδίως οἱ κέφαλοι, οἱ λάβρακες καὶ αἱ τσιποῦραι, παρασυρόμενοι ἐκ τῆς ἀνόδου τῶν ὑδάτων εἰσέρχονται εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν. Ὅταν οἱ ἁλιεῖς παρατηρήσωσιν ὅτι ἡ στάθμη τῆς λιμνοθαλάσσης σχεδὸν εὑρίσκεται εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον μὲ τὴν στάθμην τῆς θαλάσσης, φράττουσι τὴν ὀπὴν καὶ αἰχμαλωτίζουσιν ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ τοὺς εἰσελθόντας ἰχθῦς. Ἀναλόγως τῆς στάθμης τῶν ὑδάτων οἱ ἁλιεῖς ἀλλάσσουσι κατ' ἔτος τὴν διεύθυνσιν τῆς ὀπῆς, τῆς ὁποίας τὸ ἄνοιγμα εἶναι 30—40 μέτρα, καὶ φράσσουσι ταύτην διὰ καλαμωτῶν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οἱ εἰσερχόμενοι ἰχθύες νὰ μὴ δύνανται νὰ ἐξέλθωσι. Κατὰ τὸν μῆνα Ἰούνιον οἱ ἁλιεῖς ἐξαναγκάζουσι τοὺς ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ ἰχθῦς νὰ κλεισθῶσιν εἰς ὡρισμένον μέρος αὐτῆς, ὅπερ περιφράσσεται ὁμοίως διὰ καλαμωτῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁμὰς ἁλιέων εἰσέρχεται εἰς μονόξυλα, ἅτινα κατασκευάζονται ἐκ κορμοῦ δένδρου καταλλήλως κοιλαινομένου, καὶ κατὰ τὴν νύκτα ἀνάπτουσιν ἐπὶ τῆς πρύμνης πυρὰς καὶ διὰ τῶν κονταρίων των κτυπῶσι τὸ ὕδωρ ὅπως ἐκφοβήσωσι τοὺς ἰχθῦς καὶ τοὺς συναθροίσωσιν εἰς τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς λιμνοθαλάσσης, ὅπου ἐπίσης φράσσονται διὰ καλαμωτῶν. Ἡ ἐργασία αὕτη ἐπαναλαμβάνεται καθ' ἑβδομάδα σχεδόν, οὕτως ὥστε εἰς τὸν περιωρισμένον χῶρον νὰ ἐγκλεισθῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότεροι ἰχθύες. Ὁ χῶρος οὗτος, *χειρόβολον* ἢ *χειροβόλι* καλούμενος, δὲν ὑπερβαίνει τὰ 300 τετραγωνικὰ μέτρα. Ἡ ἁλιεία τῶν ἰχθύων διενεργεῖται ἢ διὰ καμάκων ἢ τῇ βοηθείᾳ στενωτέρας καλαμωτῆς καλουμένης *χειροβολίδι*, ἥτις τοποθετεῖται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ χειροβόλου. Πρὸς τοῦτο περικλείουσιν οἱ ἁλιεῖς τμῆμα τῆς λιμνοθαλάσσης διὰ καλαμωτῶν καὶ ὅταν ἀντιληφθῶσιν ὅτι περιέχει ἱκανὴν ποσότητα ἰχθύων τὸ κλείουσι πανταχόθεν. Τὸ κλειόμενον μέρος ἔχει συνήθως σχῆμα τετραγώνου καὶ δὲν ὑπερβαίνει εἰς χωρητικότητα τὰ 50 τετραγωνικὰ μέτρα. Τοὺς ἰχθῦς ἁλιεύουσι μεταχειριζόμενοι καταλλήλως τὴν μίαν πλευρὰν τοῦ καλαμωτοῦ τετραγώνου κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸ διάστημα τὸ περικλεῖον τοὺς ἰχθῦς νὰ γίνηται βαθμηδὸν στενώτερον, ὁπότε ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ συλλαμβάνουσιν αὐτοὺς καὶ διὰ τῶν χειρῶν.

Ἡ ἁλιεία τῶν ἐγχέλεων διενεργεῖται ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου μέχρι τοῦ Μαρτίου, ἰδίως κατὰ Δεκέμβριον, Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον, τῇ βοηθείᾳ τῶν *βολκῶν*, καὶ κατὰ τὰς σκοτεινὰς καὶ θυελλώδεις νύκτας, ὁπότε δύνανται ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ νυκτὶ νὰ ἁλιευθῶσιν ἄνω τῶν 5.000 χιλιογράμμων ἐγχέλεων.

Λιμνοθάλασσα Λευκάδος.—Αὕτη εὑρίσκεται ἑκατέρωθεν τῆς αὔλακος τῆς Λευκάδος καὶ διακρίνεται εἰς τὰ κυρίως ἰχθυοτρόφα ὕδατα καὶ εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν. Ἡ ἁλιεία εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν εἶναι ἐλευθέρα, ἁλιεύονται δ' ἐν αὐτῇ διάφορα εἴδη ἰχθύων, ἰδίως κέφαλοι, κολιοί, συναγρίδες, μπαρμπούνια, σπάροι κ.τ.λ.

Λιμνοθάλασσα Καρυων.— Αὕτη σχηματίζεται παρὰ τὸ δέλτα τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκονται τὸ *ἰχθυοτροφεῖον Καρυῶν*, ὅπερ συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς θαλάσσης, καὶ τὰ ἰχθυοτροφεῖα *Καρὰ-Ἀσμάκι* καὶ *Κυρού-Κιουπρού*, ἅτινα δὲν συγκοινωνοῦσι πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ διαφόρων ρυάκων καὶ ρείθρων ὧν τὰ σπουδαιότερα εἶναι τά: *Τσακάλια, Ντίνα, Μπαϊράλι, Καλύβα, Ἀμπωτουλοῦ, Ἄγγελος, Γόπανιτσα, Κωφάλα* κλπ. Ἡ ἁλιεία εἰς τὰ προαναφερθέντα ρεῖθρα δυσχεραίνεται ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς πολλῶν ὑδροβίων φυτῶν, διενεργεῖται δὲ συνήθως διὰ δικτύων ἢ κατικίων.

Ἐν τῷ ἰχθυοτροφείῳ τῆς Καρυᾶς ἁλιεύονται πάντα σχεδὸν τὰ εἴδη τῶν θαλασσίων ἰχθύων, εἰς τὰ ἄλλα δὲ ἰχθυοτρόφα ὕδατα ἁλιεύονται κυρίως χέλια, γριβάδια, περκιά, στερνοῦχες ἢ ἀγριοτσιρόνια, γληνιὰ (Tinca vulgaris), γουλιανοὶ (Silurus glanis), τοῦρνες, καραβίδες (Astacus fluviatilis) κλπ.

ΑΛΙΕΙΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΟΔΟΙ. Ἡ παραγωγὴ τῆς ἁλιείας ἐν Ἑλλάδι δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μετρία, διότι οὔτε εἰς τὴν ἐγχώριαν κατανάλωσιν ἐπαρκεῖ, δι' ὃ καὶ προμηθευόμεθα ἰχθῦς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, κυρίως ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τελευταίως κατεψυγμένους ἐκ Ρωσίας. Τοῦτο δὲν ὀφείλεται εἰς σπάνιν ἰχθύων καὶ ἄλλων ὑδροβίων ζῴων εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ τὰ γλυκέα καὶ ὑφάλμυρα τῆς Ἑλλάδος ὕδατα, ἀλλ' εἰς τὴν ἔλλειψιν συστηματικῆς ὀργανώσεως τῆς ἁλιείας, τὴν ὁποίαν ἐπιτρέπεται νὰ ἀσκῇ πᾶς τις, ὁσονδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἀδαὴς καὶ ἄμοιρος τῶν ἀπαιτουμένων εἰδικῶν γνώσεων, ἄνευ τηρήσεως δὲ τῶν ἐπιβαλλομένων κανόνων καὶ περιορισμῶν. Εἰς ἄλλας χώρας, ἀντιθέτως, δὲν δύναταί τις νὰ ἐξασκήσῃ τὸ ἁλιευτικὸν ἐπάγγελμα ἐὰν δὲν μορφωθῇ καταλλήλως εἰς εἰδικὰς σχολὰς καὶ ὑποστῇ πρακτικὴν ἐξέτασιν. Εἶναι δὲ σοβαρὰ ἐν προκειμένῳ ἡ εὐθύνη τοῦ Κράτους, τὸ ὁποῖον εἰς οὐδεμίαν συστηματικὴν ἐνέργειαν προέβη μέχρι σήμερον διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἁλιείας καὶ τῶν ἁλιευτικῶν βιομηχανιῶν, ἀλλ' ἀρκεῖται εἰς τὰς μηδαμινὰς μόνον προσόδους τῶν ἰχθυοτροφείων καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς ἁλιείας φόρου.

Κατ' αὐτὰς ἀκόμη αἱ καταρτιζόμεναι ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ὑπηρεσιῶν στατιστικαὶ περὶ τῆς ἁλιείας ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἐλλιπεῖς καὶ ἀμφιβόλου ἀκριβείας, ἐνῷ εἰς ἄλλα κράτη— ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, Ἀμερικὴν καὶ Νορβηγίαν— αἱ στατιστικαὶ τῆς ἀποδόσεως ἐκ τῶν ἁλιευτικῶν προϊόντων καὶ τῶν συναφῶν πρὸς τὴν ἁλιείαν βιομηχανιῶν εἶναι ἀκριβέσταται, διότι εἰς τὸ ἔργον τοῦτο δὲν ὑποβάλλουσι καταστάσεις μόνον οἱ δημόσιοι ἐπόπται τῶν ἰχθυοτρόφων ὑδάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἁλιεῖς, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐν περιπτώσει ὀλιγωρίας, πλὴν ἄλλων ποινῶν, ἀφαιρεῖται καὶ ἡ ἄδεια τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἐν Ἑλλάδι ἀντιθέτως οὐδὲ κατὰ προσέγγισιν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἰδέαν τῆς κινήσεως τῆς ἁλιευτικῆς παραγωγῆς, λόγῳ ἀφ' ἑνὸς τοῦ ἀνεπαρκοῦς ἀριθμοῦ τῶν ἐποπτῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τῆς ἄνευ εἰδικῆς ἀδείας ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ἁλιέως. Αἱ ἀπό τινων ἐτῶν καθιερωθεῖσαι *«μηνιαῖαι καταστάσεις κινήσεως ἁλιείας»*, αἵτινες ἀποστέλλονται εἰς τοὺς ἐνοικιαστὰς τῶν κρατικῶν ἰχθυοτρόφων ὑδάτων, ἢ οὐδόλως συμπληροῦνται ἢ ἀνακριβῶς συντάσσονται ὑπὸ τῶν παραληπτῶν των, πρὸς διαφυγὴν ἀπὸ τοῦ φόρου τοῦ Δημοσίου. Ὑπὸ τοιαύτας ἄρα συνθήκας φυσικὸν εἶναι πᾶσα στατιστικὴ νὰ εὑρίσκεται πολὺ μακρὰν ἀπὸ τῶν πραγματικῶν ἀριθμῶν τῆς παραγωγῆς. Ἐξαίρεσιν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὅτι ἀποτελοῦν αἱ στατιστικαὶ 12 ἐκ τῶν ἰχθυοτρόφων ὑδάτων, ὅπου ἡ ἐκμετάλλευσις ἐποπτεύεται ἀπ' εὐθείας δι' εἰδικῶν ὑπαλλήλων τοῦ Δημοσίου, ἐποπτῶν, ζυγιστῶν, εἰσπρακτόρων, φυλάκων κ. τ. λ., οἵτινες εἶναι ἐπιφορτισμένοι νὰ εἰσπράττωσι τὸν ὡρισμένον φόρον.

Ἡ στατιστικὴ τοῦ δημοτικοῦ ἐπὶ τῶν ἰχθύων φόρου ἀναβιβάζει τοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ Ἀθηνῶν πωλουμένους ἰχθῦς εἰς 730.000 ὀκάδας ἐτησίως.

Συμφώνως πρὸς τὴν στατιστικὴν τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἡ ἐτησία παραγωγὴ ἰχθύων εἰς 30 ἰχθυοτρόφα ὕδατα ἀνέρχεται εἰς τὸ ποσὸν τῶν 3.300.000 ὀκάδων, αἵτινες κατανέμονται ὡς ἑξῆς:

1) Θυννεῖον Βαλτοῦδι:	40.000 ὀκάδες
2) Μώλου-Ἀλαμάνας:	14.000 »
3) Βοίβου-Βουρλιᾶς:	3.000 »
4) Κάρλας:	185.000 »
5) Πύρνακος:	1.000
6) Ἄρμα-Οὐγγρων:	30.000 »
7) Βαλαριοῦ:	4.000 »
8) Ἁγίου Νικολάου:	5.000 »
9) Καρᾶ-Ἀσμάκι:	75.000 »
10) Μουστός:	1.000 »
11) Ἀρτζάνης-Ἀματόβου:	70.000 »
12) Δοϊράνης:	120.000 »
13) Καστορίας:	300.000 »
14) Ἁγίου Βασιλείου:	500.000 »
15) Καταφόρκου:	10.000 »
16) Ἀχινοῦ:	10.000 »
17) Γενιτσῶν:	500.000 »
18) Πλωμαρίου:	180.000 »
19) Χίου-Οἰνουσῶν:	240.000 »
20) Μυτιλήνης:	300.000 »
21) Κουτάβου:	25.000 »
22) Ἴμβρου:	3.000 »
23) Σαγιάδας:	25.000 »
24) Βατάτσας-Ρηχοῦ:	20.000 »
25) Βλαδόβου	4.000 »
26) Καϊάφα:	6.000 »
27) Ἀγουλινίτσης:	27.000 »
28) Θάσσου-Καβάλλας:	120.000 »
29) Πραβίου:	16.000 »
30) Μπεσίκια:	276.000 »
Ἤτοι ἐν ὅλῳ	3.300.000 ὀκάδες.
προστιθεμένων δὲ καὶ τῶν τῆς Ἀγορᾶς Ἀθηνῶν	730.000 ὀκάδων
συναποτελεῖται σύνολον:	4.030.000 ὀκάδων

Ἐκ τῆς στατιστικῆς τῶν 30 τούτων ἰχθυοτρόφων ὑδάτων δυνάμεθα ἀναλογικῶς νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν παραγωγὴν τῶν 220 περίπου ἰχθυοτρόφων ὑδάτων τῆς Ἑλλάδος. Ἄρα λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὰ 30 ἰχθυοτρόφα ὕδατα, ἤτοι τὸ $\frac{1}{7}$ τοῦ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ, δίδουν ἐτησίαν παραγωγὴν 3 300 000 ὀκάδων, τὰ 220 δίδουσι 23.100.000 μετὰ δὲ τὴν προσθήκην καὶ τῶν 730,000 ὀκάδων τῆς ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ἐτησία παραγωγὴ δύναται νὰ ὑπολογισθῇ εἰς 23.730.000 ὀκάδας. Εἰς τὸ ἀνωτέρω ποσὸν ἐὰν προσθέσωμεν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐλευθέρας θαλασσίας ἁλιείας ἀπόδοσιν, ἡ γενικὴ ἐτησία παραγωγὴ κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμοὺς ἀνέρχεται εἰς 29.000.000 περίπου ὀκάδων.

Ἡ ἐτησία πρόσοδος ἐκ τῶν ἁλιευομένων ἰχθύων, ὑπολογιζομένης τῆς τιμῆς πρὸς 7.50 δραχμάς, κατ' ἐλάχιστον ὅριον, φθάνει εἰς 217.500.000 δραχμῶν. Τὸ ποσὸν ὅμως τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπερδιπλασιασθῇ ἐὰν συστηματικώτερον διενηργεῖτο ἡ ἁλιεία, ὁπότε παραλλήλως πρὸς τὴν ἁλιείαν τῶν ἰχθύων, ἁλμυρῶν καὶ γλυκέων ὑδάτων, μεγάλας προσόδους θὰ ἀπέφερε καὶ ἡ καλλιέργεια ἄλλων ὑδροβίων ζῴων, ὡς ὀστρέων, μυτίλων, κτενῶν, πιννῶν κτλ.

Digitized by Google

ΠΡΟΣΟΔΟΙ ΕΚ ΤΩΝ ΑΛΙΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΤΩΝ ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΩΝ ΥΔΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1916, 1617 & 1918

I. ΠΑΛΑΙΑ ΕΛΛΑΣ

Αὐξ. ἀριθ.	Περιφέρεια	Ὀνομασία ἰχθυοτρόφου ὕδατος	1916	1917	1918
1	Ἀττικῆς	Λίμνη Στεφανία	150.—	150.—	150.—
	»	Βραώνα	ἀνεν/αστον	ἀνεν/αστον	302.—
2	Ὀλυμπίας	Ἀγουλινίτσα	80.000.—	80.000.—	80.000.—
	»	Ἀλφειὸς	ἀνεν/αστον	75.—	75.—
3	Ἀγυιᾶς	Ποταμάκι	1.300.—	1.300.—	1.300.—
4	Ἄργους	Ἰχθυοτρόφοι ποταμ.	422.60	422 60	422.60
5	Ἄρτης	Ἄργυλος	9.167.50	9.167.50	9.167.50
6	Ἁλμυροῦ	Ζηρέλια	50 —	50.—	50.—
	»	Ἀχίλλειον	325 —	325.—	325.—
7	Βόλου	Μπουρμπουλήθρα	3 210.—	3.210.—	3.210.—
8	Βάλτου	Κατάφουρκον	4.150 —	4.150.—	4.150.—
9	Βονίτσης	Ἰχθυοτρ. ὕδ. Βάλτου	13 500.—	13.500.—	13.500.—
	»	Καυμένη γῆ	2.472 —	2.472.—	2.482.—
	»	Μέγας Ὀζερὸς	3.918.—	3.918 —	3.918.—
	»	Πεταλᾶ—Σουπῆ	12.000.—	12.000 —	12.000.—
	»	Χελοδιβαρο	2.760.—	2 760.—	2.760.—
	»	Βινη	50.—	50.—	50.—
	»	Ροῖγα	1.521.—	1.521.—	1.521.—
	»	Κατάκωλον	74.60	74 60	74.60
	»	Μικρὸς Ὀζερὸς	129.—	121.—	121.—
10	Γόρτυνος	Ἀλφειὸς—Λούσιος	250 —	250 —	250 —
11	Εὐρυτανίας	Μέγδοβα	160.—	160 —	160.—
	»	Χείμαρροι - Καρπεν.	102.—	264 —	264.—
12	Ἐπιδαύρ. - Λιμηρᾶς	Θυννεῖον «Κυπαρισ.	170 —	170.—	170 —
	»	Μποζᾶ	12 —	12.—	12.
	»	Χάνδακας	1.700.—	1.700 —	1.700.—
	»	Κριανὴ Πλύτρα	76.—	76.—	76.—
13	Μεσολογγίου	Ἐκβολαὶ Εὐήνου	100 —	100.—	100.—
14	Ἠλείας	Ποταμὸς Γαστούνης	255 —	255.—	2 5 —
	»	» » ἕτερον ½	—	—	122.—
	»	Μπουργιὰ	26.910.—	26 910.—	26 910 —
	»	Σπλάντζα Κυλλήνης	3 2.50	342.50	342.50
	»	Ἀνυσάτου	505 —	505.—	505.—
15	Θηβῶν	Ὑλίκη	6.760 —	6.760 —	6.160.—
	»	Γλύτρα	336.50	336.50	336.50
16	Κορινθίας	Θυννεῖον «Στραβὰ»	232.50	232.50	232 50
	»	Παραλία «Κόρφου»	130 —	130.—	130.—
	»	Βουλιαγμένη	500 —	365.—	115.—
	»	Σχοῖνος	151 —	151.—	151 —
	»	Κεχρεαὶ	630.50	630.50	630.50
17	Λακεδαίμονος	Τρινάσου	577 50	856.05	577.—
18	Κυνουρίας	Μουστὸς	506.10	506 10	506.10
	»	Φωκιανὸς	71.—	71.—	71.—
	»	Χερρονῆσι	50.—	50 —	50.—
19	Λαρίσης	Μάτι	223 —	223.—	223.—
	»	Παλαιοπόταμος	500 —	500 —	500.—
	»	Κολόρριζο—Ποταμ	170.—	170.—	170.—
		Κάρλα	27.310 —	27.310.—	153.301.35
20	Λεβαδείας	Ἀγκαθάκι	322.50	322.50	322.50
	»	Βοίβη	2.260.40	2.260.40	2.260 40
	»	Λάρμαις	6 0 50	640.50	640.50
21	Μεγαρίδος	Κοτσελίδι	3.700.—	3.700.—	3.700.—
	Μεγαρίδος	Τοῖχος	1.340 —	1.340.—	1.340.—
	»	Πούντα	333 35	333 35	—
	»	Βιλλια	—	365.—	182 50
22	Μεσολογγίου	Κλείσοβα	27.870.—	27.870.—	27.870.—
	»	Πλώσταινα	7.220.—	7.220 —	7.220 —
		Σχοινᾶς	24.730 —	24.730.—	24.730 —
		Δυτικὸν Βασιλάδι	18.204.—	18.204.—	18.204 —
	»	Μεγάλος Ποταμὸς	10.600 —	10.600 —	10.600 —
		Θολὴ	24.160.—	24.160.—	24.160 —
	»	Πόρος	57 100.—	57.100 —	57.100.—
	»	Ἀγγελόκαστρον	3.600.—	3.600.—	3.600 —
		Παπαδατῶν	9.104 —	9.104.—	9.104.—
		Προκοπάνιστος	28 860.—	28.860.—	28.860 —
		Παλαιοπόταμος	13.650.—	13 650.—	13.650.—
		Κεντρικὸν Βασιλάδι	42.510.—	42.510.—	42.510 —
		Ἀνατολικὸν »	5.844.—	5.844.—	5.844.—
	»	Μπούκα	120 —	120 —	120.—
23	Ναυπλίου	Κανδύλιον	200 —	200.—	200.—
	»	Καραθῶνος	136.—	136.—	136.—
	»	Χονδριον	1.182.—	1.182.—	1.182.—
24	Νάξου	Βιβλου	202.50	202 50	202 50
25	Λαρίσης	Ἀσμάκι	524.—	524.—	524 —
26	Ξηροχωρίου	Γιάλτρα	1.140.—	1.140.—	1.140 —
	»	Μεγάλο Λιβάρι	3.000.—	3 000.—	3.000 —
27	Παρνασσίδος	Λαρνάκι	1.200 —	1.200.—	1.200 —
	»	Σκληρὴ	440.—	440.—	440.—
28	Ἑρμιονίδος	Λάκκα	10 —	10 —	10 —
	»	Βερβερῶντας	1.200.—	1.200.—	1.200.—
29	Σπετσῶν	Ζωγριὰ	100.—	100.—	100.—
	»	Κούμπουρνα	—	502 50	502 50
	»	Σαλάντι	45.—	45.—	45 —
30	Σκιάθου	Ἐθνικὸν	710.—	710 —	710.—
31	Τρικκάλων	Νταλιάνια	1.350.—	1.350.—	1.350 —
	»	Ἀλήφακα	150.—	150 —	150 —
32	Ὕδρας-Τροιζηνίας	Βαλαριὸ	770.—	770.—	770.—
	»	Ἅγιος—Νικόλαος	7.050.—	7.050 —	7.050.—
	»	Δρεπάνι	454.30	454.30	454.30
	»	Ἀσκέλι	52.—	52.—	52.—
33	Φαρσάλων	Δαουκλῆ	25.152 —	25.152.—	25.152.—
34	Φθιώτιδος	Μώλου—Ἀλαμάνας	10.820.—	10.8 0.—	18.820.—
35	Λοκρίδος	Ψαροποτόκια	60.—	60.—	60.—
	»	Κηφισὸς	162.—	162.—	162.—
36	Πυλίας	Βαρέλα	1.130 —	1.130.—	1.130.—
	»	Νταλιάνι	21.700.—	21.400.—	21.000.—
	»	Μάρανος	45.—	45.—	45.—
37	Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς	Στογγυλὴ	100.—	100.—	100.—
38	Μήλου	Ριβάρι	55.—	55.—	55.—
	»	Χηβαδολίμνη	60.—	60.—	60.—
39	Μεγαλοπόλεως	Ἀλφειὸς	370.—	370.—	370.—
40	Μεσσήνης	Πύρναξ	146.—	146.—	146.—
41	Κεφαλληνίας	Κούταβος	1.691.70	1.691.70	1.691.70
			568.498.55	568.046.60	693.397.05

II. ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ

Αὐξ. ἀριθ.	Ὀνομασία ἰχθυοτρόφου ὕδατος	1916	1917	1918
1	Λίμνη Μαβραγγέλη	ἀνενοικίαστον	ἀνενοικίαστον	200.—
2	Σαγιάδα	5.450.—	5.450.—	5.450.—
3	Βενέτικη	18.850.—	18 850.—	18.850.—
4	Γρῖπος	1.024.—	1.024.—	1.026.—
5	Κατερινόσκαλο	260.—	260.—	260.—
6	Κόλπος Ἱερισσοῦ	8.000 —	8.000.—	8.000.—
7	Κόλπος Δάφνης	900 —	900.—	900.—
8	Πωγωνίτσα	71.—	74.—	74.—
9	Γκαβογιάννη	21.—	21.—	21.—
10	Κάτω Μάζωμα	950.	950.—	950.—
11	Κόφτρα	160.—	454.—	294.—
12	Ριτσῶν	15.000.	15.000.—	15.000.—
13	Ροδιὰ	215.—	215.—	215.—
14	Σακουλέτσι	106.—	106.—	106.—
15	Παπαπούλι	62.50	62.50	62.50
16	Κόλπος Καβάλλας	377.20	377.20	377.20
17	Θεσσαλονίκη—Κασσάνδρας	198.400.—	198.400.—	198.400.—
18	Ποτάμι	367 50	367.50	367.50
19	Κοίτη Ἀξιοῦ	252.—	252.—	252.—
20	Γέρας	1.420.—	1.420.—	1.420.—
21	Ρούδνων	2.163.—	2.163.—	2.163.—
22	Ζάζαρη	1.406.—	1.406.—	1.406.—
23	Πετέρσκα	2.920.—	2.920.—	2.920.—
24	Ὀστρόβου	2.721.—	2.721.—	2.721.—
25	Πρέσπα—Ρένα	17.800.—	17.800.—	17.800.—
26	Θάλασσα Λήμνου	302.50	302.50	302.50
27	Ἀκταὶ Ἁγίου Εὐστρατίου	67.50	67.50	67.50
28	Σαμοθράκη	320.—	320.—	320.—
29	Παμβῶτις	109.10	109.10	109.10
30	Τσάγεζι καὶ Σταυρὸς	28.50	28.50	28.50
31	Ζοροβινη	167.—	167.—	167.—
32	Γενιτσῶν	34.460.—	34.460.—	34.460.—
33	Δοϊράνης	12.800.—	12.800.—	12.800.—
34	Ἄρτζανης—Ἀματόβου	3.366.60	2.907.45	16.015.10
35	Καστορίας	22.050.—	57.779.90	78.290.—
36	Μυτιλήνης	87.854.50	84.806.85	170.514.40
37	Μολύβου	26.481.35	37.660.95	91.109.75
38	Πλωμαρίου	32.923.90	39.719.85	69.14 .35
39	Τενέδου	3.375.95	201.20	1.300.—
40	Χίου—Οἰνουσῶν	22.763.—	48.573.90	135.924.95
41	Ἀχινοῦ	κατειλημμένη	κατειλημμένη	77.565.15
42	Βατάτσα—Ρηχὸ	2.225.—	2.225.—	2.225.—
43	Πραβίου	1.100.—	1.100.—	1.100.—
44	Καρασμάκι	6.850.—	30.898.50	65.010.70
45	Μπατκοβου	2.050.—	2.050.—	2.050.—
46	Ἁγίου Βασιλείου	85.605.45	178.573.70	295.681.50
47	Σπλάντζα	1.500.—	1.500.—	1.500.—
48	Ἁλιάκμων	40.—	40.—	40.—
49	Μπεσικίων	13.275.—	26.550.—	26.550.—
49α	Βατάτσα—Ρηχὸ	2.2 5.—	2.225.—	2.225 —
49β	Πραβίου	1.100.—	1.100.—	1.100.—
49γ	Ἄρτζανη-Ἀματόβου	3.366.60	2.907.45	16.015.10
49δ	Ἀξιοῦ	410.—	410.—	37 000.—
49ε	Καρασμάκι	6.850.—	30.898.50	410.—
49ς	Μπουτκόβου	2.050.—	2.050.	65.010.70
49ζ	Ἁγίου Βασιλείου	85.605.45	178.537.70	2.050 —
49η	Σπλάντζα	1.500.—	1.500.—	295 681 50
49θ	Ἁλιάκμων	40.—	40.—	1 500.—
49ι	Μπεσικίων	13.275.—	26.550.—	40 —
50	Λογαροῦ	38.000.—	38.000.—	38.000.—

(42–49) Ὁ φόρος τοῦ ἑτέρου ἡμίσεος εἶναι δικαίωμα καὶ τίθεται κατωτέρω.

(49α–49ι) Ἀποκλειστικὸν δικαίωμα. Τὸ ἕτερον ἥμισυ εἶναι φόρος.

['Ακολουθεῖ]

Digitized by Google

Αὐξ. ἀριθ.	Ὀνομασία ἰχθυοτρόφου ὕδατος	1916	1917	1918
51	Τσουκαλειό	37.000.—	37.000.—	37.000.—
52	Λάκκοι—Σόγωνο	4.964.—	4.964.—	4.964.—
53	Πάνω Μάζωμα	10.4 0.—	10.420.—	10 420.—
54	Παπαποῦλι	6.405.—	Διελύθη ἡ ἐνοικ.	2.335.—
55	Παληομποῦκα	4.223.—	4.223.—	4.223.—
56	Θολή	1.410.—	1.410. -	1.410.—
57	Τσουπέλι	2. 05.—	2.205.—	2.205.—
58	Στρογγυλή	4.160.—	4.160.—	4.160.—
59	Αὐληρή	1.701. -	10.456.—	16.675.—
60	Λιβάρι Κουφοῦ	ἀνενοικίαστον	620.—	620 —
61	Βυζοῦλι	»	580.—	580.—
62	Δρῖνος—Ἀῶος	1.733.30	1.733.30	1.733.30
63	Βαλτώδη Γενιτσῶν	6.360.—	5.455.—	12 549.—
64	Καλύβαι »	26.500. —	26.500.—	26 500 —
65	Κουμπουρνοῦ	16.100.—	16.100.—	16.000.—
66	Κόλακα	250.—	250 —	250.—
67	Κεραμετλῆ	23.780. —	23 780 —	23 780.—
68	Βάσθα	4.298.—	4 298.—	4.298.—
69	Ἀράπ—Ἀλατζᾶ	1.004. —	1.004. -	1.004. —
70	Μάγκαλι	1.400.—	1.400.—	1.400.—
71	Καρᾶ—Σοῦ	25.860.—	25.860.—	25.860. -
72	Ἀτζῆ—Σοῦ	585.—	585.—	585.—
73	Καρυά	21.334.—	21.334.—	21.334.—
74	Ποτάμι	800.—	800. —	800. —
75	Βαλτώδη Καρασμακίου	450.—	450. —	5.625.—
76	Καλλονῆς	7.500.—	7.500.—	7.500.—
77	Καζίνη	200.—	200.—	200.—
78	Αὔλωνα	ἀνενοικίαστον	ἀνενοικίαστον	200.—
79	Πέραμα	»	»	3.808.45
80	Μπασλίκια	24.000.—	24.000.—	4.500.—
81	Βουθρωτὸν	81.010.—	81.0 0.—	81.0 0.—
82	Καλετσιώτης	1 200 —	1.200.—	1.200 —
83	Ψαθὶ Ἁγίου Βασιλείου	1.333.35	1.333.35	5 368.—
84	Τὸπ—Καραγάτς	2.800.—	2.800.—	15.100.—
85	Ἀλῆ—Βέη	ἀνενοικίαστον	6.668. —	6.668.—
86	Λιμνοβάλτος	»	ἀνενοικίαστον	12.167.—
87	Σόβιανης βαλτώδη	2 334.—	2.334.—	2.334 —
88	Βλαδόβου	503.—	503.—	503.—
89	Νησίδι	2.820.50	2.820.50	2.820.50
90	Μαλεξίζιος	158.—	158.—	158.—
91	Κουρνᾶ	131.—	131.—	131.—
92	Δέλφινα	36.—	36.—	36.—
93	Σπιναλόγκα	1.100.—	1.100.—	1.100.—
94	Σδράλτσης	109.—	109.—	109.—
95	Αἰγιάχιον (βάλτος)	ἀνενοικίαστον	ἀνενοικίαστον	400.—
96	Νουρῆ	»	»	1.018.—
97	Ὀρεστιὰς	29.400.—	29 400.—	29.400.—
		511.999.20	651.144.80	850.723.55

[ΣΗΜ. Ἐκ τῶν προσόδων τῶν ὑπ' ἀριθ' 1 ἕως 49 ἰχθυοτροφείων τὸ Κράτος εἰσπράττει 28 % μόνον. Τῶν λοιπῶν αἱ εἰσπράξεις ἀνήκουσιν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ Δημόσιον].

Η ΑΛΙΕΙΑ ΕΝ ΤΗι ΕΥΡΩΠΗι

Ἡ ἁλιεία ἐν Εὐρώπῃ διενεργεῖται εἰς τοὺς δύο ὠκεανούς, Ἀτλαντικὸν καὶ Βόρειον Παγωμένον καὶ εἰς τὰς ὑπ' αὐτῶν σχηματιζομένας θαλάσσας, τὴν Λευκήν, τὴν Βόρειον θάλασσαν, τὴν Ἰρλανδικήν, τὴν Βαλτικήν, τὴν θάλασσαν τῆς Μάγχης, καὶ τὴν μεγίστην πασῶν, τὴν Μεσόγειον, μετὰ τῶν ὑπ' αὐτῆς σχηματιζομένων κλειστῶν θαλασσῶν, Αἰγαίου Πελάγους, Προποντίδος, Εὐξείνου Πόντου (Μαύρη θάλασσα) καὶ Ἀζοφικῆς.

Εἰς τὸν Βόρειον Παγωμένον Ὠκεανὸν καὶ τὰ βορειανατολικὰ τμήματα τοῦ Ἀτλαντικοῦ διενεργεῖται ἡ *μεγάλη ἁλιεία.*

Εἰς τὰ νότια τμήματα τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ σχηματιζομένας θαλάσσας διενεργεῖται ἡ *μικρὰ ἁλιεία.*

Ἐκ πάντων τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης ἡ Ἀγγλία κατέχει τὰ σκῆπτρα ἐν τῇ ἁλιείᾳ, διότι ἐκ τῆς ὅλης ἁλιευτικῆς παραγωγῆς ἀνήκουν εἰς αὐτὴν τὰ 39,5 %· ἡ Γαλλία, Ἰταλία, Ἱσπανία, Νορβηγία, Δανία, Ὁλλανδία, Πορτογαλία καὶ Γερμανία κατέχουν πᾶσαι ὁμοῦ τὰ 56,3 %, τὰ δὲ κράτη τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου τὸ ὑπόλοιπον, ἤτοι 4,2 %.

Ἁλιευτικοὶ λιμένες. — Μετὰ τὴν ἁλιείαν οἱ ἰχθύες μεταφέρονται εἰς τοὺς ἁλιευτικοὺς λιμένας, ὅπου τοποθετοῦνται εἰς εἰδικὰς ἀποθήκας καὶ ψυγεῖα, μέχρις ὅτου παραδοθῶσιν εἰς τὴν ἐγχωρίαν κατανάλωσιν ἢ μεταφερθῶσιν εἰς ἄλλα μέρη. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουσι πλεῖστοι ἁλιευτικοὶ λιμένες, ἀλλ' οὐδεὶς τούτων ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς σημερινὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἰχθυοκομικῆς τέχνης· ἐξ ἄλλου ὁ ὅρος *ἁλιευτικὸς λιμήν,* δὲν σημαίνει παρ' ἡμῖν εἰδικὸν λιμένα μὲ παντοειδεῖς καταλλήλους ἐγκαταστάσεις πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν ἁλιευτικῶν προϊόντων, ἀλλὰ λιμένα συνήθη ἢ λιμενίσκον, ὅστις χρησιμεύει καὶ διὰ τὴν προσόρμισιν τῶν ἁλιευτικῶν λέμβων καὶ πλοίων. Ἀντιθέτως εἰς ἄλλας χώρας, οἱ ἁλιευτικοὶ λιμένες εἶναι τελείως κεχωρισμένοι τῶν συνήθων λιμένων τοῦ ἐμπορίου καὶ ἔχουσι πᾶσαν ἀπαραίτητον ἐγκατάστασιν πρὸς τοποθέτησιν καὶ διατήρησιν τῶν ἁλιευτικῶν προϊόντων.

ΑΓΓΛΙΑ. Τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος ὑπῆρξε διὰ τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν ἡ πεντηκονταετία τῆς προόδου εἰς πάντα τὰ εἴδη τῆς ἁλιείας καὶ τὰς συναφεῖς πρὸς ταύτην τέχνας καὶ βιομηχανίας. Μέχρι τοῦδε οὐδεμία ἐξαιρετικὴ ἀνοργάνωσις εἶχε γίνει ἐν τῇ ἁλιείᾳ, ἀλλ' ἁπλῶς μόνον προσπάθειαι πρὸς τελειοποίησιν τῶν ὑπαρχόντων ἁλιευτικῶν μέσων (ὀργάνων, δικτύων καὶ πλοιαρίων).

Ἐν Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ, πλὴν τῆς συνήθους παράκτιου ἁλιείας, ἥτις διενεργεῖται κυρίως δι' ἱστιοφόρων, ἡ ἁλιεία ἐν τῇ ἀνοικτῇ θαλάσσῃ ἀσκεῖται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ βενζινοκίνητα καὶ ἀτμοκίνητα ἁλιευτικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἀντικατέστησαν σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν τὰ ἱστιοφόρα τοιαῦτα, διότι ἐνῷ κατὰ τὸ 1913 ἡ Μεγάλη Βρεττανία εἶχεν 7.730 ἱστιοφόρα, 3,233 ἀτμοκίνητα καὶ 842 βενζινοκίνητα ἁλιευτικὰ πλοιάρια, κατὰ τὸ 1924 εἶχε 3,300 ἱστιοφόρα, 3,087 ἀτμοκίνητα καὶ 4,311 βενζινοκίνητα. Ἐκ τούτου παρατηροῦμεν, ὅτι εἰς διάστημα μιᾶς δωδεκαετίας τὰ ἱστιοφόρα ἠλαττώθησαν κατὰ 4430, τὰ δὲ ἀτμοκίνητα ἠλαττώθησαν κατὰ 146, ἐνῷ τὰ βενζινοκίνητα ἀντιθέτως ηὐξήθησαν κατὰ 3.469.

Οἱ Βρεττανοὶ ἁλιεῖς διενεργοῦσι τὴν ἁλιείαν ἀπὸ τῶν ἀγγλικῶν ἀκτῶν μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Δανίας πρὸς ἀνατολάς, μέχρι τῆς Γροιλανδίας πρὸς βορρᾶν καὶ τὸ Μαρόκον πρὸς νότον. Εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς Σκωτίας ἁλιεύουσι συνήθως *ἀρίγγας,* εἰς δὲ τὰ βορειοανατολικὰ παράλια *γάδους* καὶ *φαλαίνας.*

Πρότυπον ἁλιευτικοῦ λιμένος εἶναι τοῦ Grimsby ἐν Ἀγγλίᾳ (ὁ μεγαλύτερος τοῦ κόσμου). Κατεσκευάσθη ὑπὸ τῆς Σιδηροδρομικῆς Ἑταιρείας *Great Central Railway,* ἥτις τὸν ἐκμεταλλεύεται δι' ἴδιον λογαριασμόν, καὶ εἶναι ἀφετηρία πλείστων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν διακλαδουμένων πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου. Ἐστοίχισε περὶ τὰ 20 ἑκατομμύρια λιρῶν στερλινῶν καὶ ἐκ δικαιωμάτων εἰσπράττει ἐτησίως ἄνω τῶν 3.000.000 λιρῶν. Εἰς τὸν λιμένα τοῦτον ὑπάρχουσι παμμέγισται ἐγκαταστάσεις ἰχθυαποθηκῶν, ἰχθυοψυγείων, ἀπέραντα στεγνωτήρια, εἰδικαὶ δεξαμεναὶ πρὸς διατήρησιν ζώντων ἰχθύων, εἰδικὰ ἐργοστάσια κατασκευῆς κονσερβῶν, μεγάλα ὑπόστεγα πρὸς πώλησιν ἐπὶ τόπου τῶν ἰχθύων, μέγα ἐργοστάσιον πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικοῦ φωτός, εἰδικὰ διαμερίσματα διὰ τὰς κατοικίας τῶν ἁλιέων κτλ.

Ἡ ἰδία ἑταιρεία ἐκμεταλλεύεται καὶ τοὺς ἑτέρους ἀγγλικοὺς λιμένας τῆς Hull καὶ τῆς Fletwod, ἄλλαι δὲ ἑταιρεῖαι τοὺς λιμένας τοῦ Milford καὶ τῆς Aberdeen.

Κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον.— Τῷ 1914 ὑπῆρχον ἐν Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ 100.000 ἁλιέων ὅλων τῶν τάξεων. Σχεδὸν τὰ 40 % τούτων κατετάχθηχθησαν εἰς τὸ ναυτικόν, ἐνῷ ἄλλα 10 % εἰσῆλθον εἰς τὸν στρατόν. Περὶ τὰς 3 000 ἀτμοκίνητα ἁλιευτικὰ πλοιάρια ἐπετάχθησαν, καὶ πολλὰ ἐναυπηγήθησαν διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν. Τὰ πληρώματά των ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπετελοῦντο ἀπὸ ἁλιεῖς. Ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ εἰς παντὸς εἴδους ἐπικουρικὰς ὑπηρεσίας ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τῶν Δαρδανελλίων διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν στρατευμάτων καὶ τῶν πολεμεφοδίων εἰς Γαλλίαν, διὰ τὴν μεταφορὰν δυνάμεων ἀπὸ τὰς ἀποικίας καὶ τὰς Ἡν. Πολιτείας καὶ πρὸ παντὸς διὰ τὴν ἔγκαιρον μεταφορὰν τροφίμων ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Τὰ ὀλίγα ὑπολειφθέντα πλοῖα ἐξηκολούθουν ἁλιεύοντα, καὶ ἐπενοήθη σύστημα ἁλιείας εἰς ὡρισμένας περιφερείας ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τηλεβόλων αὐτῶν τῶν ἁλιευτικῶν πλοίων ἢ τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ. Ἡ ἐπιτυχία τούτου κατεφάνη τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ πολέμου, ὅτε 4 μόνον πλοῖα κατεβυθίσθησαν ὑπὸ ἐχθρικῶν ὑποβρυχίων, ἐν συγκρίσει μὲ τὰ 156 τοῦ προηγουμένου ἔτους. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 1917 ὑπῆρχον μόνον 14.000 ἁλιεύοντες, ἐξ ὧν ἄνω τῶν 10.000 ἦσαν ὑπερήλικες ἢ ἀνίκανοι πρὸς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Ἐν τούτοις τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἡλιεύθησαν 8 ἑκατομμύρια στατῆρες ἰχθύων, περίπου τὰ 40 % τῆς κατὰ μέσον ὅρον ἐτησίας ἁλιείας ἐπὶ εἴκοσι προπολεμικὰ ἔτη. Ἡ τιμὴ ἐν τούτοις ἦτο σχεδὸν ἡ αὐτή. Ἡ ἔλλειψις ἰχθύων ἠλαττώθη διὰ τῆς ἐξ Ὁλλανδίας καὶ Νορβηγίας εἰσαγωγῆς τοιούτων.

Προβλήματα ἀνασυστάσεως.—Ἡ ἀνασύστασις τῆς βιομηχανίας τῆς ἁλιείας μετὰ τὸν πόλεμον παρουσίασε προβλήματα ἰδιαζούσης δυσχερείας, ἕνεκα τῆς ταχείας πτώσεως τῆς τιμῆς τῶν ἰχθύων, ἐνῷ ὅλα τὰ ἄλλα εἴδη τῆς βιομηχανίας ἔμειναν εἰς ὑπερδιπλασίας τῆς προπολεμικῆς τιμῆς. Ἡ μεγαλυτέρα δυσχέρεια ὅλων ἦτο ἡ διατήρησις τῆς ἁλιείας τῶν ἀριγγῶν, ἧς ἡ ὕπαρξις ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς περὶ τὰ 80 % ἐξαγωγῆς τῆς ὅλης συγκομιδῆς εἰς Γερμανίαν καὶ Ρωσίαν, διαφέρουσα κατὰ τοῦτο τῆς ἄλλης ἁλιείας, ἧς τὰ προϊόντα κατηναλίσκοντο ἐν τῇ ἀγγλικῇ ἀγορᾷ. Ἡ κυβέρνησις ἀνέλαβε τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὴν διαχείρισιν τῆς ἁλιείας ταύτης διὰ τῶν «ἐγγυήσεων ἀριγγῶν» (herring guarantees) τοῦ 1919 καὶ 1920. Αἱ δαπάναι τοῦ τολμηροῦ κυβερνητικοῦ τούτου μέτρου ἀνῆλθον εἰς 1,712,675 λίρας στερλίνας. Ἀλλ' ἡ ἁλιεία τῶν ἀριγγῶν εἰσῆλθε πάλιν εἰς ὁδὸν εὐδοκιμήσεως.

Διοίκησις.—Τὰ τῆς βιομηχανίας τῆς ἁλιείας ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπάγονται εἰς τὸ τμῆμα ἁλιείας τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας καὶ Ἁλιείας, εἰς τὸ γραφεῖον ἁλιείας διὰ τὴν Σκωτίαν καὶ εἰς ἀντίστοιχα γραφεῖα ἐν Ulster καὶ ἐν τῷ ἐλευθέρῳ ἰρλανδικῷ κράτει. Εἰς ὅλας τὰς παραλίας τῆς Ἀγγλίας ὑπάρχει σειρὰ τοπικῶν ἐπιτροπῶν ἁλιείας, καθὼς καὶ πλησίον ποταμῶν, ὅπου ἁλιεύεται ὁ σολωμός. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν τήρησιν τῶν σχετικῶν νομικῶν διατάξεων εἰς τὰ ὕδατα καὶ τοὺς ποταμοὺς τῆς περιφερείας των. Ἡ ἀνοικτὴ θάλασσα, ἔξω τῶν χωρικῶν ὑδάτων, εἶναι ἐλευθέρα εἰς ὅλους τοὺς ἁλιεῖς ὅλων τῶν χωρῶν καὶ δίδει τὰ 96 % περίπου τῆς βρεττανικῆς συγκομιδῆς, καθότι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὰ μεγάλα ἁλιευτικὰ πλοῖα νὰ ἁλιεύσουν ἐντὸς τῶν χωρικῶν ὑδάτων.

Κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι ἑδρεύουσιν εἰς ὅλους τοὺς μεγάλους λιμένας διὰ νὰ ὑποβοηθοῦν καὶ νὰ συμβουλεύουν τοὺς ἁλιεῖς, καὶ διὰ νὰ τηροῦν τὸ ὑπουργεῖον ἐνήμερον τῶν ἀφορώντων τὴν ἁλιείαν ζητημάτων. Ἡ ὀργάνωσις τῶν στατιστικῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν βιομηχανίαν ταύτην εἶναι κυρίως ἔργον τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργείου.

Αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι ἁλιείας τῆς Ἀγγλίας, Σκωτίας καὶ τοῦ Ἐλευθέρου Ἰρλανδικοῦ κράτους ἔχουν ἑκάστη ἐπιστημονικὴν ὀργάνωσιν καὶ ἴδιον πλοῖον πρὸς ἐρεύνας εἰς Lowestoft (Ἀγγλία), Aberdeen (Σκωτία) καὶ Δουβλῖνον (Ἰρλανδία). Ἡ προστασία τῆς ἁλιείας ἐν τῇ ἀνοικτῇ θαλάσσῃ εἶναι καθῆκον τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ.

ΒΕΛΓΙΟΝ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ Βέλγιον ἔκαμε μεγάλας προόδους ἐν τῇ ἁλιείᾳ, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἁλιευτικὰς ἐγκαταστάσεις, τὸν τρόπον τῆς ἁλιείας καὶ τὰς ἁλιευτικὰς βιομηχανίας.

Οἱ κυριώτεροι ἁλιευτικοὶ λιμένες τοῦ Βελγίου εἶναι τῆς *Ἀμβέρσης,* τῆς *Bruges,* τῶν *Βρυξελλῶν,* τῆς *Γάνδης,* τῆς *Ὀστάνδης,* τοῦ *Nieuport* καὶ τοῦ *Zeebrugge.* Ἀποκλειστικῶς ἁλιευτικὸς λιμὴν εἶναι τοῦ *Blankenberghe.*

Ὁ λιμὴν τῆς *Ὀστάνδης* εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἁλιευτικῶν. Αἱ ἐκ τῆς ἁλιείας πρόσοδοι ἀνῆλθον ἐν αὐτῷ κατὰ τὸ 1924 εἰς 34.152.242 φράγκα, ἔναντι 28.869.406 φράγκων κατὰ τὸ 1923.

Digitized by Google

Ὁ νέος λιμὴν τῆς Ὀστάνδης ἔχει μῆκος 425 μέτρων καὶ πλάτος 125 (δύναται δὲ ἐὰν χρειασθῇ νὰ μεγεθυνθῇ ἔτι μᾶλλον), καὶ περιλαμβάνει ἀνέτως 80 περίπου ἁλιευτικὰ πλοιάρια. Παρὰ τὸν λιμένα ὑπάρχουσι πλεῖσται ἀποθῆκαι πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν ἁλιευομένων προϊόντων καὶ διάφορα ἐργοστάσια κονσερβοποιήσεως τῶν ἰχθύων, κατασκευῆς ἁλιευτικῶν ὀργάνων καὶ σκευῶν, παραγωγῆς πάγου κτλ. Ἐκ τοῦ λιμένος ἀναχωροῦσι δύο σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ κατευθυνόμεναι πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ βασιλείου, αἵτινες μεταφέρουσι τάχιστα τοὺς ἰχθῦς εἰς τὰς διαφόρους ἰχθυαγοράς. Ἀπὸ διετίας διαρρυθμίζεται καταλλήλως ὁ λιμήν, ὥστε νὰ γίνῃ πρότυπον ἁλιευτικοῦ λιμένος, ὑπολογίζεται δὲ ὅτι τὸ ὅλον ἔργον θὰ ἀπαιτήσῃ δαπάνην 55-60 ἑκατομμυρίων βελγικῶν φράγκων.

Ὁ ἁλιευτικὸς λιμὴν τοῦ *Zeebrugge* θεωρεῖται λίαν περιωρισμένος διὰ τὴν κίνησιν τῶν ἁλιευτικῶν συναφῶν καὶ τὴν ἀποθήκευσιν τῶν ἐκ τῆς ἁλιείας προϊόντων. Τελευταίως ἤρχισαν ἐργασίαι πρὸς εὔρυνσιν καὶ καταλληλοτέραν διαρρύθμισιν τοῦ λιμένος τούτου. Τὸ μῆκός του θὰ αὐξηθῇ ἀπὸ 110 μέτρα εἰς 170 καὶ τὸ πλάτος του ἀπὸ 60 εἰς 80, ἡ εἴσοδος τοῦ λιμένος ἀπὸ 40—60 μέτρων εὐρύνεται εἰς 80 μέτρα. Τέλος καθ' ὅλον τὸ μῆκός του κατασκευάζονται κατάλληλα κρηπιδώματα, ὥστε νὰ περιλάβωσι πάντα τὰ συναφῆ πρὸς τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν βιομηχανίαν ταύτης οἰκοδομήματα. Εἰς τὸν λιμένα τοῦτον κυρίως ἐκφορτώνουσι τὰ πλοιάρια τῆς ἁλιείας τῶν ἀριγγῶν.

Ὁ ἁλιευτικὸς λιμὴν τῆς *Bruges* εἶναι ἐκ τῶν καλυτέρων τοῦ Βελγίου, ἀποτελῶν χωριστὸν τμῆμα παρὰ τὸν ἐμπορικὸν λιμένα. Τὰ εἰς τοῦτον ἀποβιβαζόμενα ἐτησίως ἁλιευτικὰ προϊόντα ὑπερβαίνουσιν εἰς ἀξίαν τὸ ποσὸν τῶν 20,000,000 βελγικῶν φράγκων. Ὁ λιμὴν ἔχει 120 περίπου ἀτμοκίνητα καὶ ἱστιοφόρα ἁλιευτικὰ πλοιάρια. Τελευταίως παρὰ τὸν λιμένα τῆς Bruges ἤρχισαν νὰ οἰκοδομοῦνται διάφορα ἐργοστάσια βιομηχανίας τῆς ἁλιείας. Ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ λιμένος τούτου ὡς καὶ τοῦ Zeebrugge ἀνετέθη διὰ μίαν πεντηκονταετίαν εἰς τὴν ἑταιρείαν «Commission Royale des Ports de Bruges et de Zeebrugge» ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν ἑταιρείαν «Compagnie des Installations Maritimes de Bruges».

Ὁ λιμὴν τοῦ *Blankenberghe* εἶναι, ὅπως προανεφέραμεν, ἀποκλειστικῶς ἁλιευτικός. Τὸ μῆκός του εἶναι 500 περίπου μέτρων καὶ τὸ πλάτος του 70 περίπου. Ἰδιαίτερον τμῆμα τοῦ λιμένος χρησιμεύει πρὸς καθαρισμὸν καὶ ἐπιδιόρθωσιν τῶν ἁλιευτικῶν πλοιαρίων. Τὸ ἄνοιγμά του εἶναι 50 μέτρα περίπου. Κατὰ μῆκος τῶν πλατέων κρηπιδωμάτων τοῦ λιμένος ὑπάρχουσι τελειόταται, συναφεῖς πρὸς τὴν ἁλιείαν ἐγκαταστάσεις, ἰχθυαποθῆκαι, ψυγεῖα, παγοποιεῖα, ἐργοστάσιον ἠλεκτροφωτισμοῦ, ἐργοστάσιον κατασκευῆς εἰδικῶν κιβωτίων διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἰχθύων, ἐλαιουργεῖον διὰ τὴν κατάλληλον παρασκευὴν τοῦ χρησιμοποιουμένου εἰς τὰς κονσέρβας ἐλαίου κ. τ. λ.

Παραλλήλως πρὸς τὴν θαλασσίαν ἁλιείαν μεγάλας προσόδους ἔκαμεν ἐν Βελγίῳ καὶ ἡ ἁλιεία τῶν γλυκέων ὑδάτων. Τὰ προϊόντα τῆς ἁλιείας τῶν ποταμῶν ἀπέδωσαν κατὰ τὸ 1922, 7.984.000 βελγικῶν φράγκων, ἤτοι:

1)	Ἐξ ἐνοικιάσεως τῶν ἰχθυοτρόφων ὑδάτων (πρὸς ὄφελος τοῦ κράτους) βελγ. φρ.	65.000
2)	Ἄδειαι ἁλιείας » »	8.000
3)	Φόρος ἐπὶ τῶν ἁλιευομένων ἰχθύων » »	411.000
4)	Ἀξία ἁλιευομένων ἰχθύων (1.500.000 κιλὰ × 5 φράγκα) » »	7.500.000
	Ἤτοι ἐν ὅλῳ βελγ. φρ.	7.984.000

Ἐὰν εἰς τὸ ἀνωτέρω ποσὸν προστεθῶσι καὶ τὰ ὀφέλη, ἅτινα πραγματοποιοῦνται ἐκ τῆς ἀγορᾶς τῶν διαφόρων ἁλιευτικῶν ὀργάνων καὶ σκευῶν, τῆς μεταφορᾶς τῶν ἰχθύων κτλ., προκύπτει ὅτι αἱ ἐκ τῆς ἁλιείας τῶν γλυκέων ὑδάτων πρόσοδοι πλησιάζουσιν ἐτησίως τὸ ποσὸν περίπου τῶν 10.000.000 βελγ. φράγκων.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ. Ὁ Εὔξεινος Πόντος, τὰ ὕδατα τοῦ Δουνάβεως καὶ τῶν παραποτάμων τούτου, ὡς καὶ πολλαὶ ῥοαὶ γλυκέων ὑδάτων καὶ πολλὰ στάσιμα ὕδατα εἶναι πλουσιώτατα εἰς ἰχθῦς. Ἐκ τῶν ἰχθύων τῶν γλυκέων ὑδάτων ἀφθονοῦσιν αἱ *πέστροφαι* καὶ οἱ *κορέγονοι* καὶ εἰς δευτέραν μοῖραν ἔρχονται οἱ *σίλουροι*, αἱ *κάρπαι* κτλ. Ἐκ τῶν θαλασσίων ἰχθύων οἱ *γάδοι* (μπακαλιάροι), οἱ *θύννοι* (τόννοι), οἱ *σκόμβροι* (σκουμβριά), αἱ *πηλαμίδες* (παλαμίδες), οἱ *ῥόμβοι* (καλκάνια) καὶ αἱ *γλῶσσαι*. Ἡ ἁλιεία ἐν Βουλγαρίᾳ, παρ' ὅλον τὸν πλοῦτον τῶν γλυκέων καὶ θαλασσίων ὑδάτων της, εὑρίσκεται ἔτι εἰς νηπιώδη κατάστασιν καὶ διενεργεῖται διὰ λέμβων καὶ ἱστιοφόρων πλοιαρίων μικρᾶς χωρητικότητος.

ΓΑΛΛΙΑ. Ἡ θάλασσα τῆς Μάγχης, ἡ Βόρειος θάλασσα, ὁ Ἀτλαντικὸς καὶ ἡ Μεσόγειος θάλασσα ἀποτελοῦσι πλούσια ἁλιευτικὰ πεδία τῆς Γαλλίας. Ἔλαβον ἐπ' ἐσχάτων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἡ ἁλιεία καὶ αἱ συναφεῖς πρὸς ταύτην βιομηχανίαι ἱκανὴν ἀνάπτυξιν, τόσην ὥστε σήμερον ἡ Γαλλία ἔρχεται τρίτη ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν (μετὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Νορβηγίαν), ἐν ἴσῃ σχεδὸν μοίρᾳ μὲ τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν ἁλιείαν καὶ τὰς ἐκ ταύτης προσόδους.

Οἱ γαλλικοὶ ἐν τούτοις ἁλιευτικοὶ λιμένες ὑστεροῦσι κατὰ πολὺ καὶ κατὰ τὴν διαρρύθμισιν καθ' ὅλου καὶ κατὰ τὰς ἐγκαταστάσεις. Ἀνέρχονται εἰς ἑκατὸν περίπου, διεσπαρμένοι εἰς τὴν Μάγχην, τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, ἀλλ' οὐδεὶς σχεδὸν ἀποτελεῖ καθ' αὑτὸ ἁλιευτικὸν λιμένα· πρόκειται μᾶλλον περὶ μικρῶν εἰδικῶν τμημάτων, περιλαμβανομένων εἰς τοὺς συνήθεις ἐμπορικοὺς λιμένας. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ὁ λιμὴν τῆς Βουλώνης, ὅστις ἔχει ποιάν τινα εἰδικὴν διαρρύθμισιν καὶ μεγαλυτέρας εὐκολίας ὡς πρὸς τὴν μεταφορὰν τῶν ἁλιευτικῶν προϊόντων. Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ κυριώτεροι λιμένες, τοῦ Finistère, τοῦ Concarneau, τοῦ Saint-Guenolé, τοῦ Audriène, τῆς Douarnenez, τῆς Camaret, δὲν εὑρίσκονται πλησίον τοῦ κεντρικοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου, ἀλλ' ἐλλιπέστατα συγκοινωνοῦσι μετ' αὐτοῦ, καὶ γενικῶς ἡ μεταφορὰ παρουσιάζει ἀρκετὰς δυσκολίας καὶ μειονεκτήματα.

Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἁλιευτικοὶ γαλλικοὶ λιμένες εἶναι:

Ὁ λιμὴν τῆς *Βουλώνης* εἰς τὰ πέριξ τοῦ ὁποίου διενεργεῖται παντὸς εἴδους ἁλιεία καὶ ἀποβιβάζονται καὶ τὰ ἁλιευτικὰ προϊόντα ἄλλων λιμένων.

Ὁ τῆς Fécamp, εἰς τὸν ὁποῖον κυρίως ἀποβιβάζονται οἱ ἁλιευόμενοι ὀνίσκοι, ἀρίγγαι καὶ σκόμβροι καὶ ἔχει σημαντικὸν ἁλιευτικὸν στολίσκον.

Ὁ τοῦ Sain-Malo, κυρίως διὰ τὰ προϊόντα τῆς μεγάλης ἁλιείας.

Ὁ τῆς Rochelle, ὅστις ἔχει ἀξιόλογον ἁλιευτικὸν στόλον καὶ εἰδικὰ ναυπηγεῖα ἁλιευτικῶν σκαφῶν παντὸς τύπου.

Ἐπὶ τῆς Μεσογείου τὴν πρώτην θέσιν κατέχει καὶ ἀπὸ ἁλιευτικῆς ἀπόψεως ὁ λιμὴν τῆς *Μασσαλίας*.

Ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς Βορείου θαλάσσης εὑρισκομένων λιμένων ἐκκινοῦσι συνήθως τὰ διὰ τὴν μεγάλην ἁλιείαν προοριζόμενα πλοιάρια καὶ ἐκεῖθεν οἱ ὀνίσκοι ἀποστέλλονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Δημοκρατίας.

Οἱ λιμένες τῆς *Βρέστης* καὶ τοῦ *Sables-d'Olonne* ἀπασχολοῦνται κυρίως μὲ τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον τῶν σαρδελλῶν.

Ὁ λιμὴν τῆς *Croix* σχεδὸν ἀποκλειστικῶς συχνάζεται ἀπὸ τὰ εἰδικὰ διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν τόννων πλοιάρια καὶ ἐκεῖθεν γίνεται καὶ τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον τῶν ἰχθύων τούτων. Κατὰ τὸ 1913 ἐκ τοῦ λιμένος αὐτοῦ ἐξεκίνησαν 265 πλοιάρια ἁλιείας τῶν τόννων, κατὰ τὸ 1919 περιωρίσθησεν εἰς 159 καὶ κατὰ τὸ 1923, 250 περίπου ἔναντι συνόλου 700 καθ' ὅλην τὴν Γαλλίαν.

Ἡ *Camaret* εἶναι ὁ λιμὴν τῶν μαλακοστράκων· ἐξ αὐτοῦ κατ' ἔτος μεταφέρονται 300.000 χιλιόγραμμα δι' ἑβδομήκοντα πλοίων.

Παραθέτομεν πίνακα τῶν κατὰ τὸ 1921 πραγματοποιηθέντων ἐκ τῆς ἁλιείας ἐσόδων ἐκ 10 γαλλικῶν λιμένων:

	Ὄνομα λιμένος	*Ἔσοδα εἰς φρ. γαλλικά*
1)	Βουλώνη	74 592.360
2)	Διέππη	21.553.356
3)	Fécamp	12.537.664
4)	Saint-Malo	7.926.824
5)	La Rochelle	44.582.515
6)	Arachon	29.235.800
7)	Concarneau	14.493.450
8)	Lorient	21.541.944
9)	Sables-d'Olonne	9.961.408
10)	Cette	4.269.504

Κατὰ τὸν ἀνωτέρω πίνακα οἱ ἀναφερόμενοι ἐν αὐτῷ 10 γαλλικοὶ ἁλιευτικοὶ λιμένες ἀπέδωκαν εἰς ἓν ἔτος ἁλιευτικὰ προϊόντα ἀξίας 240.694.835 ἑκατομμυρίων φράγκων. Οἱ ὑπόλοιποι ἐν Γαλλίᾳ ἁλιευτικοὶ λιμένες ἀποδίδουσιν ἕκαστος ἐτησίως ποσὸν κυμαινόμενον μεταξὺ 1 καὶ 4 ἑκατομμυρίων φράγκων.

Ἡ Γαλλία παρὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁλιευτικῶν λιμένων καὶ τὸ πολυάριθμον τῶν ἁλιέων της ὑστερεῖ κατὰ πολὺ τῆς Ἀγγλίας, ἥτις διενεργεῖ εἰς τὰ αὐτὰ περίπου μέρη ὅπου καὶ ἡ πρώτη τὴν ἁλιείαν, διότι ἡ πρώτη παρουσιάζει ἢ παντελῆ ἔλλειψιν ἢ ἐλαττωματικότητα τῶν εἰδικῶν ἁλιευτικῶν ἐγκαταστάσεων καὶ μέσων.

Ἡ ἁλιεία εἰς τὴν γαλλικὴν Γουϊνέαν.— Ἡ ἁλιεία εἰς τὴν Νέαν Γουϊνέαν καὶ ἰδίως εἰς τὸν Νίγηρα ποταμὸν διενεργεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὰς φυλὰς τῶν *Somonos* καὶ τῶν *Bozos*. Διὰ τὰς ἐν λόγῳ φυλὰς ἡ ἁλιεία ἀποτελεῖ κοινὴν τέχνην εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιδίδονται πάντες, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία.

Εἰς τὴν ἀποικίαν ταύτην ἡ ἁλιεία ἄρχεται κατὰ Μάρτιον καὶ διαρκεῖ μέχρι τοῦ Ἰουλίου, διότι κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα τὰ ὕδατα λόγῳ τῆς ἀμπώτιδος, εἶναι χαμηλά. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ ἰθαγενεῖς οἰκογενειακῶς ἐγκαταλείπουσι τὰς πόλεις των καὶ ἐγκαθίστανται προχείρως εἰς σκηνὰς πλησίον τοῦ τόπου τῆς ἁλιείας, κατερχόμενοι πολλάκις πολὺ μακρὰν πρὸς τὸν κατάρρουν τοῦ ποταμοῦ καὶ πλησιάζοντες πρὸς τὸ Δέλτα τοῦ Νίγηρος, ὅπερ ἀπέχει ἑκατὸν περίπου λεύγας ἐκ τοῦ συνήθους τόπου τῆς διαμονῆς των. Μετ' αὐτῶν μεταφέρουσι τὰ *μονόξυλά* των (πλοιάριον τῶν αὐτοχθόνων κατασκευαζόμενον διὰ τῆς κοιλάνσεως μεγάλου κορμοῦ δένδρου) καὶ πάντα τὰ ἁλιευτικά των ἐργαλεῖα καὶ ὄργανα, δίκτυα, ἁρπάγας κτλ., τὰ ὁποῖα κατασκευάζουσι συνήθως ἐπὶ τόπου ἐξ ἰνῶν ἰθαγενοῦς τινος σπάρτου.

Ἡ ἁλιευτική των μέθοδος συνίσταται κυρίως εἰς τὴν διὰ τῆς λεγομένης *bassama*, εἶναι δὲ περιεργοτάτη. Ἀμετακίνητον δίκτυον τοποθετεῖται κατὰ πλάτος τοῦ ποταμοῦ καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ καὶ ἀποτελεῖ οὕτως εἰπεῖν φράγμα. Κατόπιν τοποθετοῦσιν εἶδος ἐπιμήκους γρίπου, τοῦ ὁποίου τὰ ἀνώτερα λώματα (γραντιὰ) ὑποβαστάζονται κατὰ διαστήματα ἐκ τῶν μονοξύλων, κατὰ τοιαύτην δὲ διάταξιν ὥστε σχηματίζεται μέγα πέταλον τοῦ ὁποίου ἡ περίμετρος εἶναι 300 περίπου μέτρων. Οἱ ἁλιεῖς ἵστανται ὄρθιοι εἰς τὰ μονόξυλά των καὶ κρατοῦσιν ἀνὰ χεῖρας τοὺς κάμακάς των (καμάκια). Εἰς τὸ κέντρον ἐπὶ μονοξύλου, ὅπερ φέρει διακριτικὰ σήματα, ἵσταται ὄρθιος ὁ ἀρχιαλιεύς, οὕτως εἰπεῖν, ὅστις διευθύνει τὴν ὅλην ἐργασίαν. Τέλος ἐπὶ ἑκάστης ἀκτῆς, γυναῖκες καὶ νεαραὶ κόραι ζεύγνυνται τὰ σχοινία τὰ ὁποῖα ἐξέχουσι τῶν δικτύων, καὶ ἄρχονται νὰ σύρουν βραδέως πλησιάζουσαι ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ πέταλον τοῦ γρίπου πρὸς τὸ ἔμμονον δίκτυον. Οἱ ἰχθύες ἐκδιωκόμενοι ἐκ τοῦ κινητοῦ γρίπου, ἔντρομοι ἀνέρχονται πρὸς τὸ φράγμα, ὁπότε εὑρίσκονται περιωρισμένοι μεταξὺ τῶν δύο δικτύων καὶ οὕτως εἶναι εὔκολον νὰ καμακίζωνται ὑπὸ τῶν ἁλιέων, καθ' ὃν τρόπον καμακίζονται οἱ τόννοι. Ἡ αἰχμαλωσία τῶν ἰχθύων ἀπαιτεῖ ἀρκετὰς ὥρας, διότι αἱ ἀποστάσεις τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ συνήθως ἀπέχουσι πολὺ καὶ τὰ δίκτυα εἶναι τόσον βαρέα ὥστε δυσκόλως καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου σύρονται. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἀνελκύσεως τῶν δικτύων, οἱ ἁλιεῖς ᾄδουσι μονότονα ἀλλὰ ρυθμικὰ ᾄσματα. Ὅταν τὸ προϊὸν τῆς ἁλιείας εἶναι ἄφθονον καὶ ἀργοπορῇ ὁ καμακισμὸς τῶν ἰχθύων, τότε εἰς ἓν πρόσταγμα τοῦ ἀρχιαλιέως, οἱ ἁλιεῖς πίπτουσιν εἰς τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ καὶ συλλαμβάνουσιν αὐτοὺς διὰ τῶν χειρῶν.

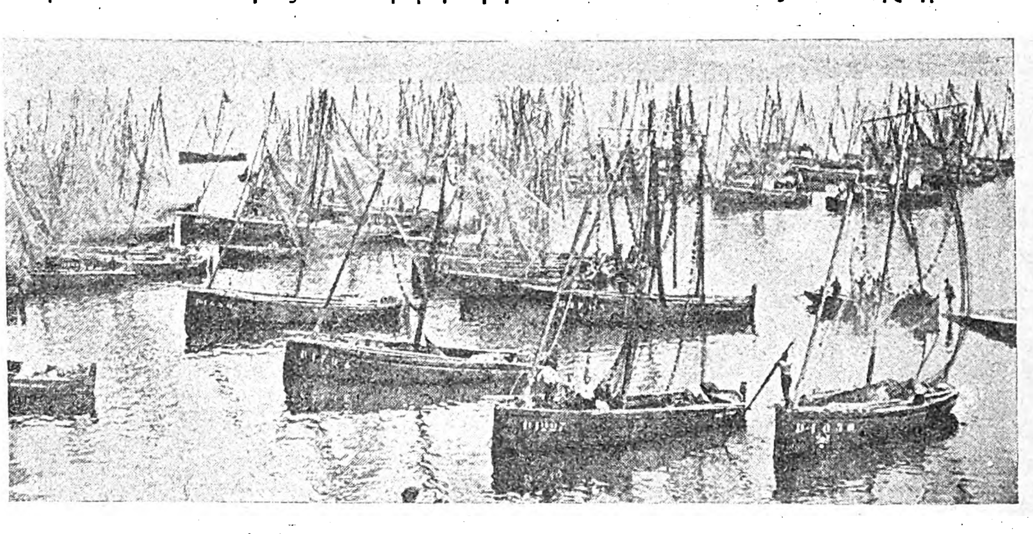

46.—*Στολίσκος διὰ τὴν ἁλιείαν σαρδελλῶν εἰς τὸν γαλλικὸν λιμένα τῆς Sables-d'Olonne.*
(Στέγνωμα τῶν δικτύων.)

Digitized by Google

ΓΕΡΜΑΝΙΑ. Ἡ ἁλιεία ἐν τῇ Γερμανικῇ Δημοκρατίᾳ διενεργεῖται εἰς μεγάλην κλίμακα. Ὁ παγκόσμιος πόλεμος ἀνέκοψεν ἐπί τινα ἔτη τὴν ἐν τῇ ἁλιείᾳ ἀνάπτυξίν της, ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα μεταπολεμικὰ ἔτη ἐπετεύχθη γενικὴ ἀναδιοργάνωσις εἰς τὰ ἁλιευτικὰ μέσα, τοὺς εἰδικοὺς λιμένας καὶ τὰς ἁλιευτικὰς βιομηχανίας, οὕτως ὥστε ἐντὸς ὀλίγου θέλει καταλάβει ἡ Γερμανία ἀσφαλῶς τὴν προτέραν αὐτῆς θέσιν ἐν τῇ ἁλιείᾳ μεταξὺ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

Οἱ κυριώτεροι ἁλιευτικοὶ λιμένες τῆς Γερμανίας εἶναι τοῦ **Geestmünde** καὶ τοῦ **Cuxhaven**.

Ὁ λιμὴν τῆς *Geestmünde* κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ πρωσικοῦ κράτους κατὰ τὸ 1893 καὶ θεωρεῖται ἐκ τῶν τελειοτέρων ἁλιευτικῶν λιμένων. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι 3 ἐργοστάσια παραγωγῆς ἐλαίου διὰ τὴν κονσερβοποίησιν ὡρισμένων ἰχθύων, μηχανοστάσια, εἰδικὰ ναυπηγεῖα ἁλιευτικῶν σκαφῶν, μεγάλαι ἀποθῆκαι ἀποικιακῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἁλιέων, ἐργοστάσια ἁλιευτικῶν ὀργάνων καὶ σκευῶν· παρὰ τὴν ἀκτὴν 4 μεγάλαι αἴθουσαι διὰ τὴν πώλησιν τῶν προϊόντων εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ τόπου, 2 μεγάλαι αἴθουσαι διὰ τὴν ἐναποθήκευσιν τῶν ἁλιευτικῶν προϊόντων τῶν προοριζομένων διὰ τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς Γερμανίας, 150 καταστήματα διὰ τὴν χονδρικὴν πώλησιν τῶν ἰχθύων, ἐργοστάσια διὰ τὴν κατάλληλον συσκευασίαν τῶν προϊόντων πρὸς διαμετακόμισιν. Πλὴν τούτων ἔχει 2 παγοποιεῖα καὶ μέγα ἐργοστάσιον παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος διὰ τὴν κίνησιν τῶν διαφόρων μηχανημάτων καὶ τὸν ἠλεκτροφωτισμὸν τοῦ λιμένος. Ἐκ τῆς **Geestmünde** ἄρχονται 6 σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ διευθυνόμεναι πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, πρὸς τὸ Βέλγιον, τὴν Ὁλλανδίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν.

Ἡ καθ' ὅλου ἐκμετάλλευσις τοῦ λιμένος τῆς Geestmünde ἔχει ἀνατεθῆ εἰς ἑταιρείαν, ἥτις ἀποδίδει ἐτησίως ποσοστόν τι ἐκ τῶν εἰσπράξεών της εἰς τὸ κράτος.

Ὁ λιμὴν τοῦ **Cuxhaven** κατεσκευάσθη κατὰ τὸ 1908, ἀνήκει εἰς τὸ κράτος τὸ ὁποῖον τὸν ἐκμεταλλεύεται δι' ἰδίων του ὑπαλλήλων, ἐπιφορτισμένων τὴν ἐποπτείαν τῆς καθ' ὅλου κινήσεως τοῦ λιμένος, τῶν ἁλιευτικῶν πλοιαρίων καὶ τοῦ τρόπου ἐνασκήσεως τῆς ἁλιείας, τὴν καταμέτρησιν τῶν ἁλιευομένων προϊόντων καὶ τὴν εἴσπραξιν εἰδικοῦ τέλους ἐπ' αὐτῶν. Τὰ ἐκ τοῦ τέλους τούτου κρατικὰ ἔσοδα ἀνήρχοντο τῷ 1924 διὰ τοὺς τέσσαρας λιμένας τῆς **Altona**, τοῦ **Cuxhaven**, τοῦ **Geestmünde** καὶ τοῦ Ἀμβούργου εἰς 56 ἑκατομμύρια φράγκων.

Μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον αἱ ἐγκαταστάσεις τῆς **Geestmünde** ἐθεωρήθησαν ἀνεπαρκεῖς καὶ διὰ τοῦτο ἡ γερμανικὴ Βουλὴ ἐψήφισε, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1923, πίστωσιν διὰ νέας ἐγκαταστάσεις ἐκ 2.500.000.000 μάρκων, κατὰ Μάϊον δὲ τοῦ 1924 ἑτέραν πίστωσιν ἐξ 65.000.000.000 μάρκων. Αἱ πιστώσεις αὗται ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν καλυτέραν διαρρύθμισιν καὶ εὔρυνσιν τοῦ κεντρικοῦ λιμένος, τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ μεγάλου ὑδροφράκτου καὶ τῶν ὑδροφρακτῶν τῶν διαφόρων διωρύγων.

ΔΑΝΙΑ. Αἱ ἐκ τῆς ἁλιείας ἐτήσιοι πρόσοδοι τῆς Δανίας ἀνέρχονται περίπου εἰς $2\frac{1}{2}$ ἑκατομμύρια λιρῶν στερλινῶν, ἤτοι 5% ἐκ τῆς ὁλικῆς ἁλιευτικῆς προσόδου τῆς Εὐρώπης, ἥτις ἀνέρχεται ἐτησίως εἰς τὸ ποσὸν τῶν 50.000.000 λιρῶν στερλινῶν περίπου. Κυρίως οἱ Δανοὶ ἁλιεῖς ἐπιδίδονται εἰς τὴν μεγάλην ἁλιείαν.

Ὁ κυριώτερος ἁλιευτικὸς λιμὴν τῆς χώρας εἶναι τοῦ *Esbierg*, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀποπλέουσι τὰ πλοιάρια τὰ ἐπιδιδόμενα εἰς τὴν ἁλιείαν τῶν σαρδελλῶν καὶ ἀριγγῶν. Ὁ ἁλιευτικὸς λιμὴν τοῦ **Esbierg** εἶναι τελείως κεχωρισμένος τοῦ ἐμπορικοῦ λιμένος καὶ παρ' αὐτὸν ὑπάρχουσι πλὴν τῶν ἄλλων ἁλιευτικῶν ἐγκαταστάσεων καὶ μεγάλαι δεξαμεναί, ὅπου διατηροῦνται ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα ζῶντες οἱ ἁλιευόμενοι ἰχθύες.

ΙΣΠΑΝΙΑ. Τὰ πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανὸν ἱσπανικὰ παράλια, ὁ πορθμὸς τοῦ Γιβραλτὰρ καὶ ἡ Μεσόγειος ἀποτελοῦσι πλούσιον εἰς ποικιλίας καὶ ποσὸν ἁλιευτικὸν πλοῦτον. Κυρίως εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ἁλιεύονται *σαρδέλλαι*, εἰς τὰς παρὰ τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτὰρ ἀκτὰς *τόννοι* κατὰ μεγάλας ποσότητας, δὶς τοῦ ἔτους, κατὰ τὴν ἄνοδον των ἐκ τοῦ Ὠκεανοῦ πρὸς τὴν Μεσόγειον καὶ τὴν κάθοδον των ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης εἰς τὸν Ἀτλαντικόν. Εἰς τὰ παρὰ τὴν Μεσόγειον ἱσπανικὰ παράλια ἁλιεύονται *οὐρανοσκόποι* (λύχνοι), *λάβρακες δακτυλόπτεροι* (χελιδονόψαρα), *τρίγλαι* (μπαρμπούνια), *σκόμβροι*, *πηλαμίδες* (παλαμίδες), *τοννῖναι*, *σκόρπαιναι* (σκρόφες καὶ σκορπίδια), *σπάροι*, *μελάνουροι* (μελανούρια), *συναγρίδες*, *γλῶσσαι* καὶ διάφορα μαλάκια ὡς *ὀκτάποδες*, *σηπίαι* (σουπιές), *τευθίδες* (καλαμάρια) καὶ διάφορα πεταλοβράγχια, ὡς *μύτιλοι* (μύδια), *ὄστρεα* (στρείδια), *πίνναι* κ.τ.λ.

Ἡ Ἱσπανία κατέχει τὰ 15,5% τῆς ὅλης εὐρωπαϊκῆς ἁλιευτικῆς παραγωγῆς.

ΙΤΑΛΙΑ. Ἀνέκαθεν ἡ Ἰταλία διεκρίθη εἰς τὴν ἁλιείαν, διότι πάντοτε τὸ ἐπίσημον κράτος ἐπέδειξε μέγα ἐνδιαφέρον καὶ δι' εἰδικῶν διατάξεων ἐκανόνισε τὰ κατ' αὐτήν, θέσαν φραγμοὺς ἰδίως εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ἀπηγορευμένων μέσων.

Αἱ *πέστροφαι* ἀφθονοῦσιν εἰς πάντα τὰ γλυκέα ὕδατα, ποταμούς, λίμνας, ῥοὰς ὑδάτων κτλ. τῆς Ἰταλίας. Ἐπίσης τὰ παράλια τῆς χώρας παρουσιάζουσιν ἀξιόλογα ἁλιευτικὰ πεδία, ἰδίως τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς λεκάνης τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, ὅπου ἀφθονοῦσιν αἱ *σαρδέλλαι*, οἱ *σκόμβροι*, αἱ *τρίγλαι*, οἱ *πλευρονέκται* ἰχθύες (πλάταγες, γλῶσσαι, ῥόμβοι), αἱ *συναγρίδες*, οἱ *ὀκτάποδες*, αἱ *σηπίαι*, αἱ *τευθίδες* κτλ. Εἰς τὰ νότια παράλια τῆς Ἰταλίας ἁλιεύονται κυρίως *ξιφίαι* καὶ *τόννοι* (παρὰ τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Σαρδηνίαν).

Ἐπίσης οἱ Ἰταλοὶ ἁλιεῖς ἀναζητοῦσι καὶ μακρὰν τῶν παραλίων των ἁλιευτικὰ προϊόντα, ἤτοι καθ' ὅλην τὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου θαλάσσης, τὰς Δαλματικὰς ἀκτάς, τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου.

Ἡ μεγάλη ἁλιεία καὶ ἰδίως ἡ ἁλιεία τῶν σπόγγων καὶ τῶν κοραλλίων διενεργεῖται κυρίως εἰς τὸ Λιβυκὸν πέλαγος (βλ.λ. κοράλλια καὶ σπογγαλιεία).

Ἡ θαλασσία ἁλιεία ἀπησχόλει κατὰ τὸ 1907 104.000 ἁλιεῖς καὶ 26.000 ἁλιευτικὰ πλοιάρια ὁλικῆς χωρητικότητος 76.000 τόννων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐσημειώθη σημαντικὴ πρόοδος καὶ αἱ ἐτήσιαι ἐκ τῶν ἁλιευτικῶν προϊόντων εἰσπράξεις ἀνῆλθον εἰς 650.000.000 λιρεττῶν περίπου. Ἤδη ἐν Ἰταλίᾳ ἀσχολοῦνται διὰ τὴν ἁλιείαν ὑδροβίων ζῴων περὶ τὰς 150.000 ἁλιεῖς. Ὁ ἁλιευτικός της στόλος ἀποτελεῖται ἀπὸ 30.000 περίπου ἱστιοφόρα ἁλιευτικὰ πλοιάρια καὶ 500 περίπου ἀτμοκίνητα καὶ βενζινοκίνητα. Τὰ τελευταῖα διενεργοῦσι κυρίως ἁλιείαν εἰς ξένας θαλάσσας.

Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἁλιευτικῶν πλοίων τῶν ἀναχωρησάντων ἐξ ἰταλικῶν λιμένων διὰ τὴν μεγάλην ἁλιείαν καὶ τὴν ἁλιείαν τῶν σπόγγων κατὰ τὰ ἔτη 1919–1924.

Ἔτη	Ἀριθμὸς πλοίων	Χωρητικότης εἰς τόννους	Ἀριθμὸς πλοίων	Χωρητικότης εἰς τόννους
	Μεγάλη ἁλιεία		Σπόγγοι	
1919	170	1.443	31	811
1920	296	2.939	44	1.070
1921	483	3.729	56	1.172
1922	319	3.076	21	638
1923	170	1.934	57	227
1924	261	3.602	72	333

Εἰς τὰς βραχώδεις ἀκτὰς τῶν ἰταλικῶν ἀποικιῶν τῆς Τριπολίτιδος καὶ τῆς Τύνιδος ἁλιεύονται κοράλλια εἰς μεγάλας ποσότητας, τῶν ὁποίων μεγάλη βιομηχανία γίνεται εἰς τὴν Νεάπολιν, τὸ Λιβόρνο, τὸ Τραπάνι κ. τ. λ. (βλ. λ. **κοράλλια**).

Ἡ Ἰταλία ἔχει πλείστους ἁλιευτικοὺς λιμένας ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεροι εἶναι ὁ τῆς *Νεαπόλεως*, ὁ τῆς *Μεσσήνης*, ὁ τοῦ *Πάλερμου*, ὁ τοῦ *Τάραντος*, ὁ τῆς *Καστελαμάρε ντὶ Σταβίας*, ὁ τῆς *Γενούης*, ὁ τοῦ *Λιβόρνου*, ὁ τῆς *Σπέτσιας*, ὁ τοῦ *Μπάρι* καὶ ὁ τοῦ *Βρινδησίου*.

ΝΟΡΒΗΓΙΑ.— *Θαλασσία ἁλιεία:* Μεταξὺ τῶν ἰχθυοπαραγωγῶν χωρῶν τῆς βορείου Εὐρώπης ἡ Νορβηγία ἔρχεται ἀμέσως μετὰ τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν, τῶν ἐκ τῆς ἁλιείας προϊόντων ἀνερχομένων εἰς 600.000 τόννους ἐτησίως. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Νορβηγῶν ἁλιέων ἀνέρχεται εἰς **100.000** **περίπου**, ὁ δὲ τῶν ἁλιευτικῶν πλοιαρίων **ἦτο, κατὰ τὸ 1924,** 18.000, ἐκ τῶν ὁποίων 15,000 ἀτμοκίνητα ὁλικῆς χωρητικότητος 175,000 τόννων. Πλὴν τῶν ἁλιευτικῶν τούτων πλοιαρίων ὑπάρχει καὶ μέγας ἀριθμὸς μικροτέρων ἁλιευτικῶν σκαφῶν, προσηρτημένων ἢ μὴ εἰς τὰ μεγαλύτερα σκάφη. Ἡ ἀξία τῶν ἁλιευτικῶν ὀργάνων ἀνήρχετο κατὰ τὸ 1923 εἰς τὸ ποσὸν τῶν 47 περίπου ἑκατομμυρίων κορωνῶν. Κατὰ γενικὸν σχεδὸν κανόνα οἱ ἰδιοκτῆται πλοιαρίων ἁλιεῖς ἐργάζονται συνεταιρικῶς, οὕτως εἰπεῖν, μετὰ τῶν βοηθῶν των, διανεμόμενοι κατ' ἀναλογίαν μετ' αὐτῶν τὰ ἐκ τῆς ἁλιείας κέρδη. Οἱ Νορβηγοὶ ἁλιεῖς, κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν λόγῳ τῶν ἐν ταῖς βορείαις θαλάσσαις ἐπικρατουσῶν συνθηκῶν ἡ ἁλιεία δὲν καθίσταται δυνατή, ἀσχολοῦνται εἰς ἄλλας ἐργασίας, ἰδίως δὲ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὰ νορβηγικὰ παράλια ἁλιευομένων ἰχθύων εἶναι τόσον μέγας, ὥστε ὄχι μόνον ὑπεραρκεῖ εἰς τὴν ἐγχωρίαν κατανάλωσιν, ἀλλὰ διενεργεῖται καὶ μεγάλη ἐξαγωγὴ τούτων εἰς ἄλλας χώρας. Οὕτω συσκευασμένοι ἰχθύες, πλὴν τοῦ ὀνίσκου (μουρούνας), ἐξάγονται κυρίως εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας καὶ τὴν Ἀμερικήν· ἀρίγγαι (ῥέγκες) ἐξάγονται κυρίως εἰς τὰς βορείους καὶ βορειοδυτικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, νωποὶ δὲ ἰχθύες εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται πλησιέστερον πρὸς τὴν Νορβηγίαν. Τὰ κατειργασμένα ἁλιευτικὰ προϊόντα τῆς Νορβηγίας, ὅπως τὸ ἧπαρ τοῦ ὀνίσκου, ἐξάγονται εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ἡ ἐτησία ἐξαγωγὴ ἁλιευτικῶν προϊόντων ἐκ Νορβηγίας ἀνέρχεται εἰς 400.000 τόννους, μεταξὺ δὲ αὐτῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχουν οἱ ὀνίσκοι, αἱ ἀρίγγαι, οἱ βακαλάοι, οἱ σολωμοί, οἱ ῥόμβοι (καλκάνια), οἱ ἀστακοί, οἱ ἐγχέλεις, αἱ καρίδες (γαρίδες) κλπ., αἵτινες λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς των ποιότητος εἶναι περιζήτητοι εἰς τὰς ἰχθυαγορὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ, τὸ ἔλαιον τῆς μουρούνας καὶ τὸ δέρμα τῆς φώκης.

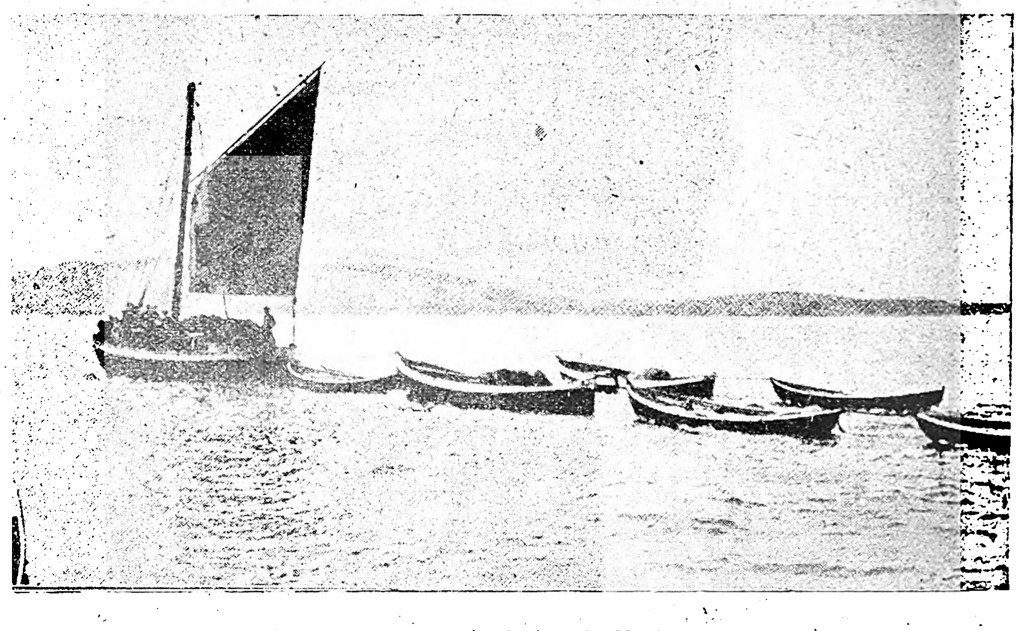

47.—*Ἁλιευτικὰ πλοιάρια ἐν Νορβηγίᾳ.*

Ἀρίγγαι. Ἡ ἁλιεία τῶν ἀριγγῶν διενεργεῖται εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Νορβηγίας, ἄρχεται δὲ ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου καὶ κατὰ μῆκος τῶν παραλιακῶν πόλεων **Kristiansund** καὶ **Aalesund**, αἵτινες καὶ εἶναι τὰ κυριώτερα κέντρα ἐξαγωγῆς ἰχθύων. Αἱ ἁλιευόμεναι ἀρίγγαι καταναλίσκονται ἢ νωπαὶ ἢ ἐλαφρῶς καπνισταὶ καὶ ἀποστέλλονται κατὰ μεγάλας ποσότητας εἰς Σουηδίαν, Ἀγγλίαν, Βέλγιον καὶ Γαλλίαν. Μέγα ἐπίσης μέρος καταναλίσκεται ἐν τῷ τόπῳ. Κατὰ τὸ 1924 ἐξήχθησαν 881.000 κιβώτια νωπῶν ἀριγγῶν καὶ 754.000 βαρέλια παστῶν Τὰ κυριώτερα κέντρα ἐξαγωγῆς ἀριγγῶν εἶναι τὸ **Haugesund**, ἡ **Bergen**, τὸ **Aalesund**, καὶ ἡ **Kristiansund**.

Ὀνίσκοι. Περὶ τὰ μέσα Ἰανουαρίου ἄρχεται καὶ ἡ ἁλιεία τῶν ὀνίσκων, οἵτινες ἁλιεύονται καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν βορείων ἀκτῶν τῆς Νορβηγίας μέχρι τῆς **Finmark**, ἰδίως ὅμως πρὸς τὰς πολικὰς θαλάσσας, εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος τοῦ **Lofoten**.

Εἰς τὸ **Bergen** παρασκευάζονται οἱ ξηροὶ βακαλάοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ μεγάλας ποσότητας ἐξάγονται κυρίως εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικήν. Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν ξηρῶν βακαλάων εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν βιομηχανιῶν τῆς Νορβηγίας, προέρχεται δὲ ἐκ τῆς ξηράνσεως καὶ ἁλμεύσεως τῶν νωπῶν τοιούτων. Μετὰ τὴν κατεργασίαν ταύτην χωρίζονται οἱ ἰχθύες κατὰ μεγέθη καὶ ποιότητας καὶ οὕτω καταναλίσκονται εὐκολώτερον εἰς τὰς ξένας ἰχθυαγοράς. Ἐξαγωγὴ πεπλατυσμένων βακαλάων γίνεται εἰς τὰ Βαλκάνια ἰδίως καὶ τὴν Νότιον Ἀμερικήν, αἱ

Digitized by Google

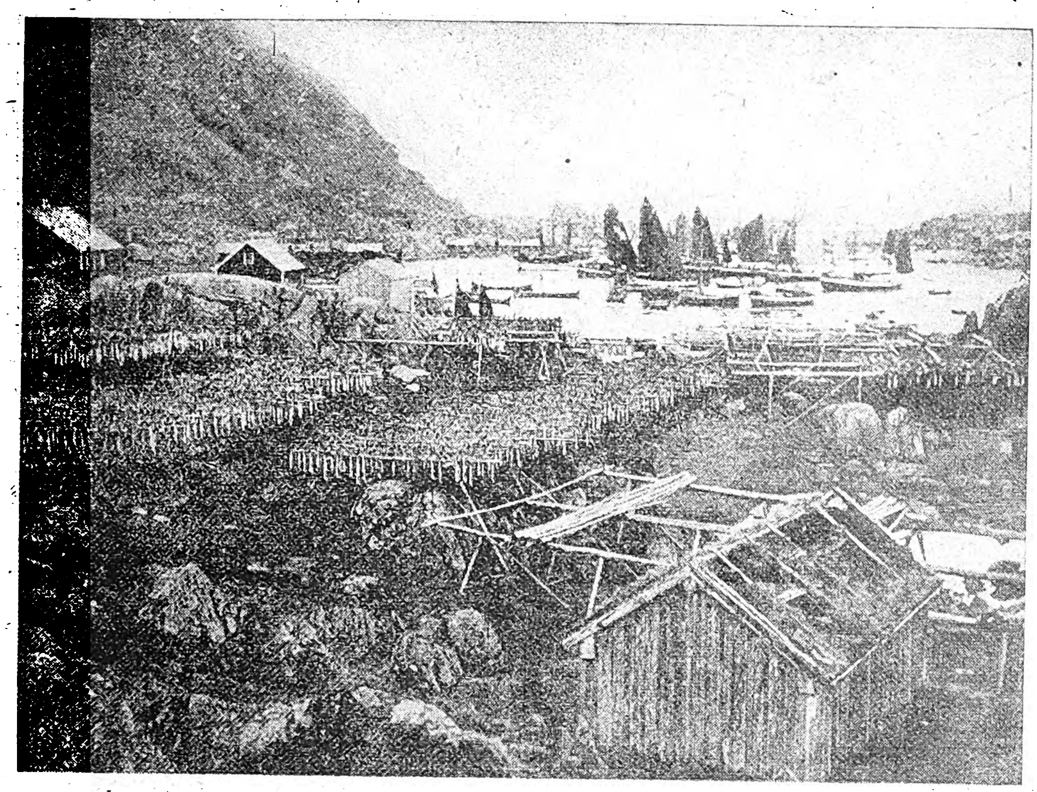

48.—*Ἁλιεία ἀριγγῶν παρὰ τὸ Haugesund τῆς Νορβηγίας.*

μεγαλύτεραι δὲ ποσότητες ἐξάγονται ἀπὸ τὸ Aalesund καὶ τὴν Kristiansund.

Μεγάλη ἐξαγωγὴ γίνεται ἐπίσης τοῦ ἐλαίου τοῦ ἥπατος τοῦ ὀνίσκου (γάδος ὁ γαλαρίας). Τὸ ἔλαιον τοῦτο φέρεται εἰς τὴν κατανάλωσιν ὑπὸ δύο μορφάς: τὸ προερχόμενον ἐκ διυλύσεως καὶ κατάλληλον δι' ἰατρικὴν χρῆσιν, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα μουρουνέλαιον, καὶ τὸ ἀκάθαρτον τοιοῦτον, τοῦ ὁποίου γίνεται χρῆσις διὰ βιομηχανικοὺς σκοπούς. Κατὰ τὸ 1924 ἡ Νορβηγία ἐξήγαγε:

34.925.000 κιλὰ ξηρῶν ὀνίσκων·
45.155.400 » πεπλατυσμένων ὀνίσκων (κ. μπακαλιάρων)·
115.263 ἑκατόλιτρα ἐλαίου ὀνίσκου δι' ἰατρικὴν χρῆσιν·
44.157 ἑκατόλιτρα ἐλαίου ὀνίσκου διὰ βιομηχανικὴν χρῆσιν.

Τὰ ἀνωτέρω προϊόντα ἐξήχθησαν ἐξ 70.000.000 περίπου ὀνίσκων καθαροῦ βάρους (μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν κεφαλῶν καὶ τῶν ἐντοσθίων) 210.000.000 κιλῶν περίπου.

Σπάροι. Κατὰ τὸ θέρος ἁλιεύονται εἴδη σπάρων εἰς τὰ πολυπληθῆ φιὸρδ τῆς ἀνατολικῆς Νορβηγίας. Τὰ ἐκ τῆς ἁλιείας ταύτης προϊόντα συσκευάζονται καταλλήλως εἰς κυτία (κονσέρβες) καὶ ἐξάγονται εἰς διαφόρους χώρας. Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἡ ἐκλογὴ ἀρίστων ἰχθύων καὶ ἡ μεθοδικὴ καὶ καθ' ὅλους τοὺς ἐπιστημονικοὺς καὶ ὑγιεινοὺς κανόνας συσκευασία τῶν ἰχθύων τούτων κατέκτησε τὴν παγκόσμιον ἀγοράν. Κατὰ τὸ 1924 ἐξήχθησαν περὶ τὰ 40.275.300 κιλὰ διατηρημένων ἰχθύων. Ἡ Stavanger εἶναι ἡ κυριωτέρα πόλις τῆς ἐξαγωγῆς των.

Ἀξιόλογος ἐπίσης ἁλιεία εἶναι ἡ τῶν ἀριγγῶν (ῥεγγῶν), ἥτις διενεργεῖται κυρίως εἰς τὰ βόρεια καὶ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Νορβηγίας καὶ ἡ κατὰ τὸ θέρος καὶ φθινόπωρον ὑπὸ Νορβηγῶν ἁλιέων εἰς τὴν Ἰσλανδίαν. Αἱ ἁλιευόμεναι ἀρίγγαι καταλλήλως ἁλιζόμεναι (παστούμεναι) ζητοῦνται κατὰ μεγάλας ποσότητας ἀπὸ τὰς ξένας ἀγοράς, ἰδίως δὲ τῆς Σουηδίας, Δανίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Κατὰ τὸ 1924 ἐξήχθησαν 124.000 κιβ. ἀριγγῶν Νορβηγίας καὶ 80.000 κιβ. ἀριγγῶν Ἰσλανδίας. Αἱ κυριώτεραι πόλεις ἐξαγωγῆς εἶναι ἡ Trondhjem, ἡ Bergen, τὸ Aalesund καὶ ἡ Haugesund.

Σκόμβροι. Ἡ ἁλιεία τῶν σκόμβρων (σκουμπριῶν) διενεργεῖται κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ φθινόπωρον εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Νορβηγίας. Κατὰ τὸ 1923 ἡ ἁλιεία τῶν σκόμβρων ἀπέδωσεν 9.100.000 κιλά. Ἡ μεγαλυτέρα ποσότης καταναλίσκεται εἰς τὸν τόπον ἐν νωπῇ καταστάσει (φρέσκοι). Κατὰ τὸ 1924 ἐξήχθησαν 685.000 κιλὰ κατεψυγμένων σκόμβρων, ἐξ ὧν 456.000 εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς.

Ἀτακαῖοι. Οἱ ἀτακαῖοι (σολωμοὶ) ἁλιεύονται κατὰ τὸ θέρος, δηλ. καθ' ἣν ἐποχὴν μεταναστεύουσιν ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ ἀνέρχονται εἰς τὰς μεγάλας ῥοὰς τῶν ὑδάτων καὶ τοὺς ποταμούς. Κατὰ τὸ 1924 ἡλιεύθησαν 1.250.000 κιλὰ ἀτακαίων. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου μέρος ἐδόθη εἰς τὴν ἐγχωρίαν κατανάλωσιν καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἐξήχθη εἰς ξένας χώρας, ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Τὰ κυριώτερα κέντρα ἐξαγωγῆς εἶναι ἡ Trondhjem καὶ ἡ Bergen.

Ἀστακοί. Ἁλιεύονται καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἰδίως ὅμως κατὰ τὸ θέρος, εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτάς. Κατὰ τὸ 1924 ἡλιεύθησαν 1,250,000 ἀστακῶν ἐξ ὧν αἱ 947.000 ἐξήχθησαν εἰς διαφόρους ξένας χώρας. Τὰ κυριώτερα κέντρα ἐξαγωγῆς τῶν ἀστακῶν εἶναι ἡ Bergen, ἡ Kristiansund καὶ ἡ Stavanger.

Καρίδες. Παραλλήλως πρὸς τοὺς ἀστακοὺς ἁλιεύονται καὶ αἱ καρίδες (γαρίδες). Ἡ ἁλιεία των διενεργεῖται καθ' ὅλον τὸ ἔτος. Κατὰ τὸ 1924 ἐξήχθησαν 541.000 κιλά.

Ἐγχέλεις. Ἁλιεύονται ἰδίως εἰς τὰ βορειοανατολικὰ παράλια τῆς Νορβηγίας. Κατὰ τὸ 1924 ἐξήχθησαν 229.000 κιλὰ εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν διαφόρων χωρῶν.

Ἄλλοι ἰχθύες. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν ἰχθύων ἁλιεύονται κατ' ἔτος καὶ μεγάλαι ποσότητες γλωσσῶν, ῥόμβων, πλατάγων κτλ. Αἱ μεγαλύτεραι ποσότητες καταναλίσκονται εἰς τὸν τόπον. Κατὰ τὸ 1924 ἐξήχθησαν 7.000.000 κιλὰ διαφόρων ἰχθύων κυρίως εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην.

Ὀργάνωσις καὶ διαχείρισις. Ἡ διαχείρισις τῶν ἰχθυοτρόφων ὑδάτων ὑπάγεται ὑπὸ τὸν κρατικὸν ἔλεγχον, τοῦ ὁποίου προΐσταται ὁ διευθυντὴς τῶν ἰχθυοτροφείων μὲ ἕδραν τὴν Bergen, οὗτος δὲ ἐπιβλέπει γενικῶς τὰ τῆς ἁλιείας ἀπὸ καθαρῶς οἰκονομικῆς, βιομηχανικῆς, ποσοτικῆς καὶ ποιοτικῆς ἀπόψεως καὶ τὰς πρακτικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς ἁλιευτικὰς ἐργασίας. Αἱ ἐπιστημονικαὶ καὶ ἁλιευτικαὶ ἐργασίαι συνίστανται εἰς ἰχθυολογικάς, βιολογικάς, καὶ γενικῶς ὠκεανογραφικὰς ἐρεύνας, τὴν μελέτην τῶν κινήσεων καὶ τῶν συνηθειῶν τῶν ἰχθύων καὶ τὸν τρόπον τῆς ἁλιείας αὐτῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατ' ἔτος ἀναχωροῦσι διάφοραι ἀποστολαὶ ἀνὰ τὰς διαφόρους νορβηγικὰς θαλάσσας ἐπὶ εἰδικῶν πλοίων. Παραλλήλως πρὸς τὰς ἀνωτέρω ἐρεύνας μεγάλη προσπάθεια καταβάλλεται καὶ διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς βιομηχανίας τῶν ἰχθύων, τοῦ ἁλισμοῦ αὐτῶν κ. λ. π.

Ἡ διαχείρισις τῶν ἰχθυοτρόφων ὑδάτων ἐπιμελεῖται προσέτι τὴν τήρησιν τῶν ἁλιευτικῶν νόμων καὶ διατάξεων, τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἁλιευτικῶν σωματείων, φροντίζει διὰ τὰς ὑγιεινὰς συνθήκας τῶν ἁλιέων, ἐπιστατεῖ κατὰ τὰς μεγάλας ἁλιείας, δίδει τὰς ζητουμένας πληροφορίας ἐπὶ παντὸς εἰς τὴν ἁλιείαν ἀφορῶντος θέματος, κανονίζει τὴν κίνησιν τῶν ἰχθυαγορῶν, τὴν τιμὴν τῶν ἰχθύων, καταρτίζει τὰς διαφόρους στατιστικὰς καὶ παρέχει εἰς πάντα αἰτοῦντα, ἐγχώριον ἢ ξένον, πᾶσαν ζητουμένην πληροφορίαν σχετικὴν πρὸς τὴν ἐν Νορβηγίᾳ ἁλιείαν.

Ἁλιεία εἰς γλυκέα ὕδατα.—Εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Νορβηγίας ζῶσι 38 κύρια εἴδη ἰχθύων, ἐξ ὧν 29 εἶναι ἰθαγενῆ καὶ τὰ 9 μετεφέρθησαν ἐξ ἄλλων χωρῶν. Ταῦτα εἶναι *ἀτακαῖος ὁ κρινόβιος* (Salmo fontinalis), *ἀτακαῖος ὁ ἰριδίζων* (Salmo iridius), *ὁ πετρογωβιὸς* (Tinga vulgaris) καί τινες ποικιλίαι κάρπας. Οὐδὲν ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰσαχθέντων εἰδῶν παίζει σπουδαῖον ῥόλον ἀπὸ βιομηχανικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀπόψεως.

Ἡ γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις τῶν ἰχθύων τῶν γλυκέων ὑδάτων εἶναι παμμεγίστη, τὰ κυριώτερα δὲ εἴδη εἶναι οἱ *ἀτακαῖοι* (σολωμοί), αἱ *πέστροφαι* καὶ οἱ *ἐγχέλεις* (χέλια). Τὰ μᾶλλον ἰχθυοτρόφα ὕδατα εὑρίσκονται πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἐνῷ ἀντιθέτως τὸ δυτικὸν μέρος παρουσιάζεται πτωχὸν εἰς ποσότητα καὶ ποιότητα ἰχθύων.

Ἐκ τῶν ἰχθύων τῶν γλυκέων ὑδάτων μόνον ὁ *ἀτακαῖος* καὶ ἡ *πέστροφα* ἁλιεύονται συστηματικῶς καὶ εἰς μεγάλας ποσότητας. Τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν κατ' ἔτος ἁλιευομένων ἀτακαίων ἀνέρχεται εἰς ἓν ἑκατομμύριον κιλὰ περίπου καὶ αἱ ἐκ τῆς ἁλιείας ταύτης πρόσοδοι, ἰδίως λόγῳ τῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καταπληκτικῆς αὐξήσεως τῆς τιμῆς, εἰς ἀρκετὰ ἑκατομμύρια κορωνῶν. Ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἁλιευομένων ἀτακαίων τὰ $^4/_5$ προέρχονται ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ τὸ $^1/_5$ ἐκ τῶν ποταμῶν. Οὕτω π. χ. τῷ 1921 ἡλιεύθησαν ἰχθύες συνολικοῦ βάρους 1.317.000 κιλῶν καὶ ἀξίας 4.159.000 κορωνῶν. Ἐκ τούτων 969.000 κιλὰ ἀξίας 3.059.000 κορωνῶν προήρχοντο ἐκ τῆς θαλασσίας ἁλιείας καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἐκ τῆς ἁλιείας τῶν ποταμῶν.

Εἰς τοὺς ἀνωτέρω ἀριθμοὺς δὲν περιλαμβάνονται καὶ οἱ ἀτακαῖοι οἱ ἁλιευόμενοι εἰς τὰ φιὸρδ, ἰδίως ὑπὸ τῶν ἐρασιτεχνῶν ἁλιέων. Πλὴν τῶν ποταμῶν καὶ τῶν φιὸρδ, ἡ Νορβηγία ἔχει περὶ

49.—*Ἁλιευτικαὶ ἐγκαταστάσεις ἐν Lofoten.*

Digitized by Google

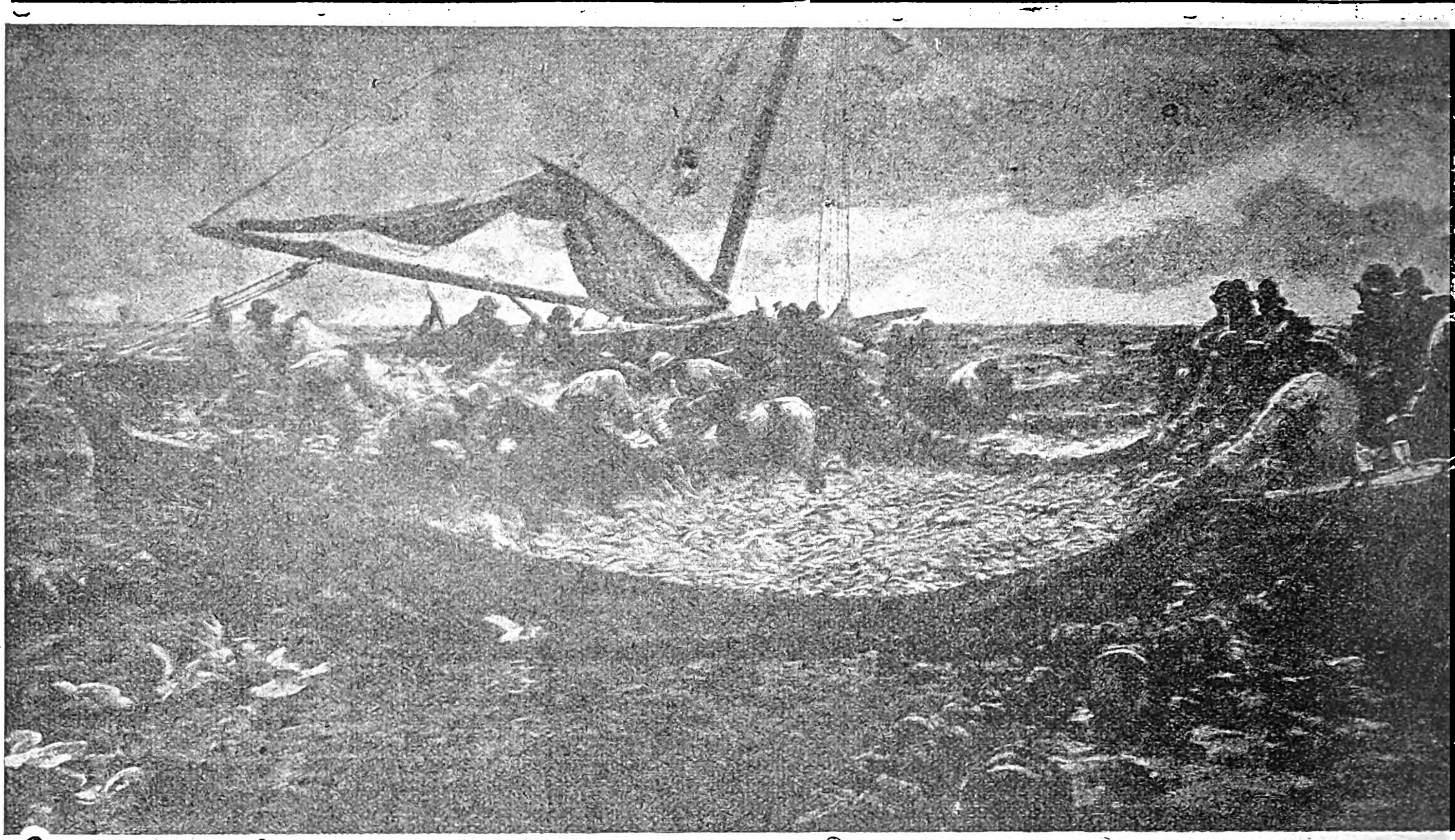

50.—Κ. Ν. ΧΕΜΥ (HEMY): *Ἁλιεία σαρδελλῶν.*

[Jate Gallery—Λονδῖνον.]

τὰς 200.000 λίμνας, ὧν ἡ συνολικὴ ἐπιφάνεια ἀνέρχεται εἰς 15.000 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα. Αἱ περισσότεραι τῶν λιμνῶν τούτων εἶναι ἰχθυοτρόφοι, ἂν καὶ αἱ ἐκ τῶν λιμνῶν πρόσοδοι εἶναι σχετικῶς ἐλάχισται. Αἱ μεγάλαι ὀρειναὶ λίμναι καὶ αἱ ἀπότομοι πτώσεις τῶν ὑδάτων εἶναι πολὺ πλουσιώτεραι εἰς ἰχθῦς καὶ ἐκεῖ διενεργεῖται συστηματικῶς ἡ ἁλιεία πλείστων ἰχθύων καὶ ἰδίως ὀρεινῶν πεστροφῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐτησία ἁλιεία εἶναι 1.000 βαρέλια. Τὰ συνηθέστερον χρησιμοποιούμενα ἁλιευτικὰ ὄργανα εἶναι τὸ πεζόβολον, τὸ πολυάγκιστρον (παραγάδι) καὶ ὁ γρῖπος (συρτή), σπανιώτερον δὲ αἱ ὁρμιαὶ (καλάμια).

Ἁλιεία φαλαινῶν.— Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα οἱ Ὁλλανδοὶ καὶ οἱ Ἄγγλοι ὠργάνωσαν διαφόρους ἀποστολὰς διὰ τὴν συστηματικὴν ἁλιείαν τῶν φαλαινῶν εἰς τὰς βορείους ἀρκτικὰς θαλάσσας. Ἑκατοντάδες ἁλιευτικῶν πλοιαρίων διετέθησαν εἰς τὴν ἁλιείαν αὐτοῦ τοῦ εἴδους καὶ τὰ ἐκ ταύτης κέρδη ἀνῆλθον εἰς ἀρκετὰς δεκάδας ἑκατομμυρίων. Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα Ἄγγλοι ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν ἤρχισαν ἁλιεύοντες φαλαίνας κατὰ μῆκος τῶν βορείων παραλίων τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἀκολούθως εἰς πάντας τοὺς ὠκεανούς. Κατὰ τὸ 1846, ἐποχὴν τῆς πλουσιωτέρας ἀποδόσεως εἰς φαλαίνας, ἡ ἁλιεία διενηργεῖτο δι' 736 ἀμερικανικῶν ἁλιευτικῶν πλοίων καὶ 230 πλοιαρίων ἀνηκόντων εἰς διαφόρους ἄλλας ἐθνικότητας. Διὰ τὴν ἁλιείαν ταύτην ἀπησχολήθησαν κατ'ἐκείνηντὴνἐποχὴν70.000ἁλιεῖς.

Κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἡ ἁλιεία τῶν φαλαινῶν περιῆλθε σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τοὺς Νορβηγοὺς ἁλιεῖς, οἵτινες ἡλίευον εἰς τὰς περὶ τὴν Νορβηγίαν θαλάσσας.

Κατὰ τὸν 20ὸν αἰῶνα ἡ ἁλιεία τῶν φαλαινῶν προώδευσε καταπληκτικῶς καὶ σχεδὸν διενεργεῖται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Νορβηγῶν ἁλιέων. Τὰ ἁλιευτικὰ μέσα ἐτελειοποιήθησαν καὶ ἡ ἐκ τῆς ἁλιείας τῶν ἰχθύων τούτων βιομηχανία προώδευσε σημαντικῶς, αἱ δὲ ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς πρόσοδοι ἀνῆλθον εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια κορωνῶν. Ἄλλοτε ἡλιεύοντο δύο εἰδῶν φάλαιναι, ἡ *ἀρκτικὴ φάλαινα* (Balaena arctica) καὶ *φάλαινα τὸ μυστοκῆτος* (Balaena mysticetus). Καὶ τὰ δύο ταῦτα ζῷα ἦσαν μεγάλων διαστάσεων, βραδέα κατὰ τὰς κινήσεις των καὶ πλήρη λίπους. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἁλιεύονται συνήθως τὰ εἴδη φαλαινόπτερα (Balaenoptera) καὶ φάλαινα ἡ κοινὴ (Balaena musculus), αἵτινες ἔχουσι μικρότερον μέγεθος, λεπτότερον καὶ κατὰ πολὺ ἐλαφρότερον σῶμα, ταχείας κινήσεις καὶ καλύπτονται ὑπὸ λεπτοῦ στρώματος λίπους. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἡ ἁλιεία διενηργεῖτο δι' ἱστιοφόρων πλοίων μικρᾶς χωρητικότητος, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἁλιεῖς κατεδίωκον τὰς φαλαίνας. Μετὰ τοῦτο τὸ κῆτος ἀνεσύρετο καὶ προσεδένετο εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ πλοίου, ὅπου ἐξήγετο κατὰ πρῶτον τὸ στρῶμα τοῦ λίπους καὶ εἶτα μετεφέρετο ἐπὶ τῆς ξηρᾶς πρὸς ἐξαγωγὴν τῶν ἄλλων προϊόντων (ἐλαίου, ὀδόντων, δέρματος κτλ.).

Πρῶτος ὁ Svend Foyn ἐφήρμοσε νέας ἐντελῶς μεθόδους διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν φαλαινῶν, ἀντικαταστήσας τὰ ἱστιοφόρα δι' ἀτμοκινήτων πλοιαρίων ταχυτάτων, τῶν *φαλαινοθηρίδων*. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἀφορμὴ νὰ ἀναπτυχθῇ μεγάλως ἡ ἁλιεία τῶν κητῶν τούτων. Τῷ 1886 ὑπῆρχον 23 ἑταιρεῖαι αἱ ὁποῖαι διέθετον 35 φαλαινοθηρίδας μὲ συνολικὰ κεφάλαια 5 περίπου ἑκατομμυρίων κορωνῶν, αἵτινες ἡλίευον ἐτησίως φαλαίνας ἀξίας 2 ἑκατομμυρίων κορωνῶν καὶ ἀπησχόλουν 1.000 περίπου ἁλιεῖς. Κατὰ τὸ 1883 ἤρχισεν ἡ ἁλιεία τῶν φαλαινῶν καὶ παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰσλανδίας, ὅπου εἶχεν ἀναφανῆ μέγα πλῆθος τοιούτων κητῶν. Ἀπὸ τοῦ 1883 μέχρι τοῦ 1915 εἰς τὰς ἰσλανδικὰς ἀκτὰς διενηργεῖτο ἡ ἁλιεία ὑπὸ 12 ἑταιρειῶν. Αἱ περισσότεραι τούτων ἦσαν νορβηγικαί. Κατὰ τὸ 1894 οἱ Νορβηγοὶ ἤρχισαν νὰ ἁλιεύωσι καὶ παρὰ τὰς νήσους Feröe, αἵτινες ἐσυχνάζοντο ὑπὸ πλήθους φαλαινῶν. Εἰς τὰς ἐν λόγῳ νήσους ἵδρυσαν διάφοροι νορβηγικαὶ ἑταιρεῖαι ἑπτὰ σταθμοὺς ἁλιείας. Εἰς πλείστας τούτων οἱ κάτοικοι τῶν νήσων ἐκείνων ἐτοποθέτησαν καὶ κεφάλαια καὶ αἱ ἑταιρεῖαι ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ προμηθεύωσιν εἰς τούτους τὸ κρέας τῶν φαλαινῶν ἀντὶ μικροτάτου τιμήματος. Τὸ κρέας τοῦτο ἀποτελεῖ σχεδὸν τὴν μοναδικὴν τροφὴν τῶν κατοίκων τῶν νήσων τούτων.

Κατὰ τὸ 1903 ἐδόθη εἰς τὴν Νορβηγίαν τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῇ σταθμοὺς ἁλιείας φαλαινῶν εἰς τὰς νήσους Ἑβρίδας καὶ τὴν Shetland. Κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου ἔτος ἤρχισε δοκιμαστικῶς ἡ ἁλιεία καὶ εἰς τὰ πέριξ τῆς Spitsberg. Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη παρετηρήθη ἀφθονία φαλαινῶν. Ὀλίγον ἀργότερον ἱδρύθησαν 2 νορβηγικοὶ σταθμοὶ εἰς τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Ἰρλανδίας. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἡ Νορβηγία εἶχεν ἁλιευτικοὺς σταθμοὺς φαλαινῶν εἰς πάσας τὰς νήσους τοῦ Βορείου Παγωμένου Ὠκεανοῦ, τὴν Ἰαπωνίαν, τὴν Κορέαν καὶ τὴν Νέαν Γῆν, ὁπότε ἡ βιομηχανία τῆς ἁλιείας τῶν φαλαινῶν ἔλαβε τὴν μεγαλυτέραν της ἀνάπτυξιν καὶ ἀπετέλεσεν ἔκτοτε σπουδαιοτάτην πρόσοδον.

Ἀπό τινων ἐτῶν οἱ Νορβηγοὶ ἁλιεῖς ἔστρεψαν τὴν προσοχήν των καὶ εἰς τὰς ἀνταρκτικὰς θαλάσσας, ὅπου, πλὴν ἱκανοῦ ἀριθμοῦ φαλαινῶν, εὗρον καὶ φώκας εἰς μεγάλην ἀφθονίαν. Ἡ πρώτη ἀποστολὴ ἐγένετο ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ διασήμου φαλαινοθήρα C. A Larsen, ἥτις ἡλίευσεν ἱκανὰς ποσότητας εἰς τὰς νήσους τῆς Shetland. Σχεδὸν κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ἑτέρα ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν Svend Foyn ἔφθανεν εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Αὐστραλίας καὶ τὴν Νέαν Ζηλανδίαν. Ὁ Larsen τόσον ἱκανοποιήθη ἀπὸ τὴν ἁλιείαν τῶν ἀνταρκτικῶν θαλασσῶν, ὥστε κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Βουένος Ἄϋρες ἵδρυσε τὴν ἑταιρείαν «Cia Argentina de Pesca», ἥτις ὑπῆρξε καὶ ἡ πρώτη ἱδρυθεῖσα ἑταιρεία εἰδικῶς διὰ τὴν ἁλιείαν φαλαινῶν εἰς τὰς ἀνταρκτικὰς θαλάσσας.

Κατὰ τὸ 1910 ὑπῆρχον 4 νορβηγικαὶ ἑταιρεῖαι εἰς τὰς νήσους τῆς Georgie du Sud καὶ 8 εἰς τὰς νήσους τῆς Shetland du Sud, ἕτεραι δὲ εἰς τὰς νήσους Ὀρκάδας.

Τελευταίως ἡ ἁλιεία τῶν φαλαινῶν ἐπεξετάθη ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, τῶν δυτικῶν καὶ ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Αὐστραλίας, τὰς ἱσπανικὰς ἀκτὰς καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Καμτσιάκας.

Κατωτέρω παραθέτομεν πίνακα στατιστικὸν τῆς προόδου τῆς ἁλιείας τῶν φαλαινῶν κατὰ τὰ ἀπὸ τοῦ 1909 μέχρι τοῦ 1923 δεκαπέντε τελευταῖα ἔτη.

Ἔτη	Παραγ. ἐλαίου εἰς βαρέλια (ὑπὸ νορβηγικ. ἑταιρειῶν).	Ἀξία εἰς νορβηγ. κορώνας	Ἑκατοστιαία ποσότης ἐπὶ τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς.
1909	128.700	5.925.000	54 %
1910	183.100	11.950.000	61 »
1911	344.000	22.000.000	56 »
1912	480.000	27.000.000	63 »
1913	596.200	36.000.000	77 »
1914	575.000	36.000.000	78 »
1915	474.000	32.000.000	74 »
1916	382.000	32.000.000	58 »
1917	232.500	31.000.000	63 »
1918	151.500	28.000.000	44 »
1919	163.000	33.000.000	44 »
1920	212.700	60.000.000	47 »
1921	280.800	36.000.000	63 »
1922	338.000	40.000.000	55 »
1923	446.000	63.000.000	—

Οἱ ἀνωτέρω ἀριθμοὶ ἀνταποκρίνονται μόνον εἰς τὸ ποσὸν τοῦ ἐξαγομένου ἐλαίου ἐκ τῶν φαλαινῶν καὶ τὰ εἰσπραττόμενα ἐκ τούτου ποσά. Ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ δευτερεύοντα προϊόντα τῶν φαλαινῶν, τότε τὰ ἔσοδα ἐκ τῆς τοιαύτης ἁλιείας κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν ὑπερβαίνουσι τὸ ποσὸν τῶν 700 ἑκατομμυρίων κορωνῶν. Ὁ κατωτέρω πίναξ ἐμφαίνει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑταιρειῶν, τῶν φαλαινοθηρίδων καὶ τῶν ἁλιευτικῶν σταθμῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω δεκαπενταετίαν μέχρι τοῦ 1923:

Ἔτη	Ἀριθμὸς ἑταιρειῶν	Ἀριθμὸς φαλαινοθηρίδων	Ἀριθμὸς σταθμῶν
1909	27	72	19
1910	31	83	22
1911	43	106	26
1912	60	161	34
1913	54	160	30
1914	50	149	23
1915	29	94	15
1916	18	57	11
1917	8	29	4
1918	8	44	8
1919	8	42	8
1920	17	54	15
1921	11	39	6
1922	15	50	9
1923	21	73	13

Αἱ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη χρησιμοποιούμεναι φαλαινίδες ἔχουσι μῆκος 115 ποδῶν, πλάτος 22, βάθος 14, δύναμιν κινητῆρος 700 περίπου ἵππων

Digitized by Google

καὶ ταχύτητα 11 - 12 κόμβων. Αἱ φαλαινοθηρίδες ἄλλοτε ἐναυπηγοῦντο ἀποκλειστικῶς ἐν Νορβηγίᾳ, κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη ναυπηγοῦνται καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἰαπωνίᾳ.

ΟΛΛΑΝΔΙΑ. Εἰς τὸς περὶ τὴν Ὁλλανδίαν θαλάσσας ἁλιεύονται κυρίως ἀρίγγαι (ρέγγαι). Αἱ ἐκ τοιαύτης ἁλιείας πρόσοδοι, αἵτινες κατὰ τὸ 1906 ἀνήρχοντο εἰς 12.000.000 φιορίνια, κατὰ τὸ 1926 ἔφθασαν εἰς 35.000.000 φιορίνια.

Εἰς τὴν νῆσον *Urk* ἁλιεύονται κυρίως *ἐγκρασίχολοι* (χαψιά).

Ἡ ἁλιεία τῶν ἀστακαίων (σολωμῶν), ἥτις εἶχε παραμεληθῆ ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα, ἐπανήρχισε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη συστηματικώτερον καὶ ἀποδίδει ἱκανοποιητικώτατα ἀποτελέσματα. Κατὰ τὸ 1885 ἡλιεύοντο 104.322 σολωμοί, κατὰ τὸ 1909 κατῆλθον εἰς 23.104 καὶ κατὰ τὸ 1920 ἡλιεύθησαν περίπου ἄνω τῶν 100.000.

Εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα ἁλιεύονται ἱκαναὶ ποσότητες *σαρδελλῶν, στουριονιῶν, πεστροφῶν, χελιῶν κτλ.*

Ὁ κυριώτερος ἁλιευτικὸς λιμὴν τῆς Ὁλλανδίας εἶναι ὁ τῆς *Ijmuiden*, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀποπλέουσι τὰ περισσότερα ἁλιευτικὰ πλοῖα.

ΟΥΓΓΑΡΙΑ. Ἡ ἰχθυοτροφία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν ἰχθύων παρουσίασε μεγάλας προόδους ἐν Οὐγγαρίᾳ κατὰ τὸ 1926.

Τὰ ἰχθυοτροφεῖα τῆς Οὐγγαρίας καλύπτουσιν ἐπιφάνειαν 14.500 στρεμμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπέδωκαν μόνον εἰς *κάρπας* 20.000 στατῆρας (καντάρια). Ἡ ἁλιεία εἰς τὴν λίμνην Balaton ἀπέδωσεν 25.000 στατῆρας περίπου ἰχθύων καὶ ἡ ἁλιεία εἰς τὸν Δούναβιν καὶ τοὺς παραποτάμους του ἀνῆλθεν εἰς 30.000 περίπου στατῆρας. Τὸ ἥμισυ τοῦ ποσοῦ τῶν ἁλιευθέντων προϊόντων κατηναλώθη εἰς τὴν ἐγχώριον ἀγοράν.

Ἰδιαιτέρα φροντὶς καταβάλλεται διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν *καρπῶν*.

Κατὰ τὸ ἔτος 1926 εἰσεπράχθησαν:

Ἀπὸ διαφόρ. ἰχθῦς τῆς λίμ. Balaton,	κορ.	90.000
» τούρνας	»	50.000
» ζώσας κάρπας	»	28.000
» κατεψυγμένας κάρπας	»	22.000
Ἤτοι ἐν ὅλῳ	κορ.	190.000

Παραλλήλως κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1926 ἐξήχθησαν:

Εἰς Πολωνίαν	5.706	στατῆρες	ἰχθύων
» Τσεχοσλοβακίαν	3.922	»	»
» Γερμανίαν	2.888	»	»
» Αὐστρίαν	2.494	»	»

Ἤτοι ἐν ὅλῳ 15.310 στατῆρες, συνολικῆς ἀξίας 1.880.000 χρυσῶν κορωνῶν.

Ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσήχθησαν κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα θαλάσσιοι ἰχθύες 13.403 στατήρων ἀντιπροσωπεύοντες ἀξίαν 507.000 χρυσῶν κορωνῶν καὶ ἰχθῦς γλυκέων ὑδάτων 941 στατ., ἀξίας 106.000 χρ. κορωνῶν.

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ. Εἰς τὰ παράλια τῆς Πορτογαλίας διενεργεῖται ἐντατικὴ ἡ ἁλιεία τῶν *σαρδελλῶν* καὶ τῶν *ἐγκρασιχόλων* (χαψιῶν). Παραλλήλως πρὸς τὴν ἁλιείαν καὶ αἱ ἁλιευτικαὶ βιομηχανίαι, ὡς ἡ τῆς κονσερβοποιήσεως τῶν ἁλιευομένων ἰχθύων, ἀποδίδουσιν εἰς τὴν χώραν ἐτησίως σπουδαῖον ἔσοδον. Οἱ ἁλίπαστοι ἰχθύες ἐξάγονται εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου καὶ ἀποστέλλονται καὶ μέχρι τῆς σκανδιναυικῆς χερσονήσου.

Ἡ Πορτογαλία εἰσπράττει κατ' ἔτος 3,4 % ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν ὁλικὴν ἀξίαν τῶν ἁλιευτικῶν ἐν Εὐρώπῃ προϊόντων.

ΡΟΥΜΑΝΙΑ. Ἡ ἁλιεία ἐν Ρουμανίᾳ ἀσκεῖται ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, κυρίως παρὰ τὸ Δέλτα τοῦ Δουνάβεως (Σουλινᾶ) καὶ εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν Δούναβιν καὶ τοὺς παραποτάμους του.

Οἱ κυριώτεροι ἁλιευόμενοι ἰχθύες εἶναι οἱ *θύννοι* (τόννοι), αἱ *πελαμίδες* (τορίκια) καὶ αἱ *τοννῖναι*, ἐκ τῆς ἁλιείας τῶν ὁποίων εἰσπράττονται ἐτησίως ἀρκετὰ ἑκατομμύρια λέϊ.

ΡΩΣΙΑ. Τὰ κυριώτερα ἁλιευτικὰ πεδία τῆς Ρωσίας εἶναι ὁ Βόρειος Παγωμένος ὠκεανός, ἡ Κασπία θάλασσα, ὁ Εὔξεινος Πόντος, ὁ Βόλγας ποταμός, οἱ ἀπειράριθμοι αὐτοῦ παραπόταμοι καὶ αἱ μεγάλαι λίμναι. Τελευταίως ἡ ὑπὸ τῆς Ρωσίας παρὰ τὸν ὠκεανὸν ἁλιεία ἔχει τελείως ἀτονήσει, τὴν δὲ θέσιν της ἐν τῷ ὠκεανῷ τούτῳ κατέλαβεν ἡ Ἀγγλία καὶ Νορβηγία.

Ἡ ἁλιεία ἐν τῇ Κασπίᾳ θαλάσσῃ διενεργεῖται κυρίως παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Βόλγα καὶ εἰς τὰς παρὰ ταύτας νησῖδας, ὅπου γίνεται μεγάλη ἁλιεία κυρίως τοῦ *ὀξυρρύγχου* (μερσίνη). Οἱ ὀξύρρυγχοι εὑρίσκονται ἐπίσης καὶ καθ' ὅλην τὴν λεκάνην τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τὸ βάρος των πολλάκις ὑπερβαίνει τὰς 500 ὀκάδας. Ἐκ τῶν ᾠῶν τοῦ ἰχθύος τούτου παρασκευάζεται τὸ περίφημον ρωσικὸν *χαβιάριον*.

Κατὰ τὸν χειμῶνα οἱ ἰχθύες οὗτοι κατέρχονται ἐκ τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν, μέγα ὅμως μέρος αὐτῶν περικλείεται ὑπὸ τῶν πάγων καὶ σχηματίζει εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ ποταμοῦ παχείας μάζας, ὁπότε καὶ ἁλιεύονται ἀφθόνως καὶ εὐκόλως ὑπὸ τῶν Κοζάκων ἁλιέων, οἵτινες διανοίγουσι πρὸς τοῦτο εὐρείας ὀπὰς ἐπὶ τοῦ πάγου.

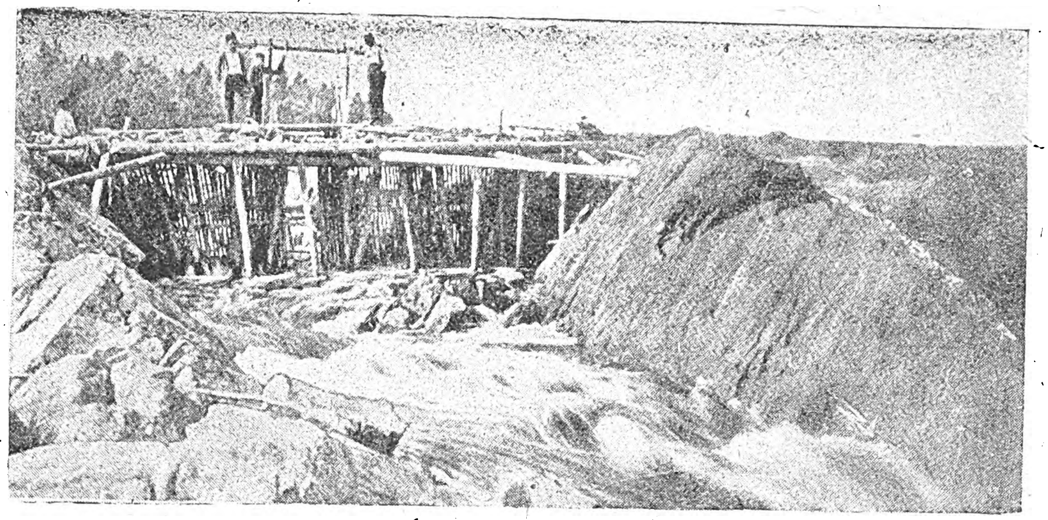

51.—*Φράγμα διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν ἀστακαίων εἰς τὴν Βόρειον Ρωσίαν.*

Εἰς τὴν Βόρειον Ρωσίαν διενεργεῖται ἐν μεγάλῃ κλίμακι ἡ ἁλιεία τῶν *ἀσταχαίων* (σολωμῶν) διὰ καλαμωτῶν φραγμάτων.

ΛΑΠΩΝΙΑ. Εἰς τὴν βορειοτάτην ταύτην χώραν διενεργεῖται κυρίως ἡ ἁλιεία τῶν μεγάλων *κητῶν* (δελφίνων, μονοδόντων, φαλαινῶν καὶ φαλαινοπτέρων) ὡς καὶ τοῦ *γάδου τοῦ γαλαρία*, ἐκ τοῦ ἥπατος τοῦ ὁποίου ἐξάγεται τὸ *ἔλαιον τοῦ ὀνίσκου* (λάδι τῆς μουρούνας). Ἡ ἁλιεία τῶν ἰχθύων τούτων διενεργεῖται ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς νήσου (Λαπώνων) καὶ ὑπὸ Νορβηγῶν ἁλιέων.

ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΛΛΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥΣ

ΑΣΙΑ. Ὁ Ἰνδικὸς καὶ ὁ Μέγας Εἰρηνικὸς ὠκεανὸς παρουσιάζουσιν ἐκτεταμένα ἁλιευτικὰ πεδία, ἅτινα μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἤρχισαν ἐπισταμένως καὶ συστηματικῶς ἐρευνώμενα. Εἰς τοὺς δύο τούτους ὠκεανοὺς ζῇ, πλὴν γνωστῶν τινων καὶ ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ἰχθύων, πλουσιωτάτη ποικιλία ἄλλων ὑδροβίων ὀργανισμῶν.

Ἡ ἁλιεία ἐν Ἰαπωνίᾳ.— Ἐκ πάντων τῶν ἀσιατικῶν κρατῶν ἡ Ἰαπωνία, ἰδίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἔκαμε μεγάλας προόδους εἰς τὴν ἁλιείαν καὶ τὰς συναφεῖς πρὸς ταύτην βιομηχανίας. Πάντα σχεδὸν τὰ ἁλιευτικὰ πλοιάρια εἶναι ἀτμοκίνητα ἢ βενζινοκίνητα καὶ ἐναυπηγήθησαν καθ' ὅλους τοὺς νεωτέρους κανόνας καὶ τὰς τεχνικὰς ἀπαιτήσεις.

Εἰς τὰ ἰαπωνικὰ παράλια καὶ εἰδικῶς παρὰ τὴν νῆσον Veto διενεργεῖται μεγάλη ἁλιεία *γάδων, ἀριγγῶν, σαρδελλῶν, σκόμβρων, τόννων κ.τ.λ.*

Παραλλήλως πρὸς τὴν θαλασσίαν ἁλιείαν μεγάλη πρόοδος παρετηρήθη καὶ εἰς τὴν ἁλιείαν τῶν γλυκέων ὑδάτων (ποταμῶν καὶ λιμνῶν) ὅπου οἱ συνηθέστερον ἁλιευόμενοι ἰχθύες εἶναι αἱ *πέστροφαι*, οἱ *σολωμοὶ* καὶ οἱ *κορήγονοι*.

Εἰς τὰς νήσους Σουμάτραν, Ἰάβαν καὶ Βόρνεο πλεῖσται ἐγχώριαι καὶ ξέναι ἑταιρεῖαι ἁλιεύουσι μαργαριτοφόρα ὄστρεα (βλ. λ.).

ΑΦΡΙΚΗ. Εἰς τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς ἡ ἁλιεία τῶν ἰχθύων ἔρχεται εἰς δευτέραν μοῖραν, διότι εἰς τὰ παράλια ταῦτα τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ἡ ἁλιεία τῶν σπόγγων (βλ. λ. σπογγαλιεία).

Εἰς τὰ νότια παράλια τῆς Ἀφρικῆς διατηροῦνται πολυπληθεῖς ἁλιευτικοὶ στολίσκοι, οἵτινες κυρίως διενεργοῦσι παράκτιον ἁλιείαν. Ἡ ἁλιεία τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης εἰς τὰ ἀφρικανικὰ ὕδατα δὲν ἀπέδωσε μέχρι σήμερον ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

Ἀπὸ τοῦ 1925 διάφοροι ἁλιευτικαὶ ἑταιρεῖαι διερευνῶσι τὰς θαλάσσας ταύτας καὶ ἐπισταμένως μελετῶσι τὰς φυσικὰς καὶ χημικὰς συνθήκας ὡς καὶ τὰ εἰς αὐτὰς διαβιοῦντα ὑδρόβια ζῷα. Τὰ ἀποτελέσματα θὰ δείξουν κατὰ πόσον θὰ εἶναι καρποφόρος ἡ ἁλιεία εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα.

Εἰς τὰ δυτικὰ καὶ τὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς ἠπείρου ταύτης ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν διενεργεῖται ἐν εὐρείᾳ κλίμακι ἡ ἁλιεία ὑπὸ διαφόρων γαλλικῶν ἁλιευτικῶν ἑταιρειῶν. Οἱ συνηθέστερον ἁλιευόμενοι ἰχθύες εἶναι οἱ *γάδοι*, αἱ *σαρδέλλαι* (ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ) αἱ *γλῶσσαι*, οἱ *πλάταγες*, οἱ *ἀστακοὶ* (ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ), τὰ *ὄστρεα* (ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ). Τὰ ἁλιευτικὰ προϊόντα μεταφέρονται εἰς τοὺς πλησιεστέρους λιμένας, μέρος δὲ τούτων καταναλίσκεται ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καὶ τὸ μεγαλύτερον τμῆμα μεταφέρεται δι' εἰδικῶν πλοίων εἰς διαφόρους λιμένας τῆς Εὐρώπης.

ΑΜΕΡΙΚΗ. Καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν ἀμερικανικῶν παραλίων διενεργεῖται ἐντατικῶς τόσον ἡ μικρὰ ὅσον καὶ ἡ μεγάλη ἁλιεία. Μόνον εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν τὰ ἁλιευτικὰ ἀτμοκίνητα πλοιάρια ἀνέρχονται εἰς 17.000 καὶ αἱ ἁλιευτικαὶ λέμβοι εἰς 90 περίπου χιλιάδας. Τὰ πληρώματα τῶν ἀτμοκινήτων πλοιαρίων καὶ λέμβων ὑπερβαίνουν τὰς 200.000. Εἰς τὰς περικυκλούσας τὴν βόρειον Ἀμερικὴν θαλάσσας ἁλιεύονται πάντα τὰ εἴδη τῶν ὑδροβίων ζῴων, ἀπὸ τῆς *φαλαίνης* μέχρι τῶν *σαρδελλῶν*, τῶν *ἀστακῶν* καὶ τῶν *ὀστρέων*.

Ἐπίσης πλουσιωτάτη εἶναι καὶ ἡ ἁλιεία τῶν γλυκέων ὑδάτων (ποταμῶν, καταρρακτῶν, στασίμων ὑδάτων κ.τ.λ.). Εἰς τὰ ὕδατα ταῦτα κυρίως ἁλιεύονται *πέστροφαι*, *ἀστακοὶ* καὶ *κορέγονοι* καὶ αἱ πρόσοδοι ἐκ τῆς τοιαύτης ἁλιείας ὑπερβαίνουν τὰ 1.300.000 δολλάρια.

Εἰς τὸν Καναδᾶν αἱ ἐκ τῆς ἁλιείας πρόσοδοι ἀνῆλθον εἰς τὰ κατωτέρω ποσὰ κατὰ τὰ ἔναντι σημειούμενα ἔτη:

1871	Δολλ.	7.573.738
1881	»	15.817.162
1899	»	18.977.878
1901	»	25.737.154
1911	»	29.965.433
1922	»	37.630.063

Ἁλιεία φωκῶν.—Ἡ ἁλιεία τῶν κητῶν τούτων διενεργεῖται κυρίως εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου καὶ τὴν Νέαν Γῆν. Οἱ ἁλιεῖς τῶν φωκῶν εἶναι σχεδὸν πάντες Ἀμερικανοὶ καὶ συμποσοῦνται εἰς 15.000 περίπου. Τὰ πλοιάρια τὰ διενεργοῦντα τὴν ἁλιείαν ταύτην ἀνέρχονται εἰς 700, ἐξ ὧν τὸ 1/5 εἶναι ἀτμοκίνητα καὶ εἶναι κατεσκευασμένα ἐκ σιδήρου ὅπως ἀντέχωσιν εἰς τὴν πίεσιν τῶν πάγων, τοὺς ὁποίους τὰ ἀρκτικὰ θαλάσσια ρεύματα διακομίζουσι. Κατ' ἔτος ἁλιεύονται ἢ φονεύονται πλέον τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου φω-

52.—*Ἁλιεία ἀστακαίων (σολωμῶν) εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας.*

Digitized by Google

κῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία (ἔλαιον καὶ δέρμα) ὑπερβαίνει τὰ 25.000.000 δολλαρίων.

Ἐκ τῶν λιμένων τῆς Σκωτίας (Ἀγγλία) ἐκπλέουσι κατ' ἔτος ἱκανὸς ἀριθμὸς πλοιαρίων εἰδικῶν διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν φωκῶν, ἥτις διενεργεῖται κατὰ τὸν Μάρτιον πέριξ τῆς νήσου τοῦ

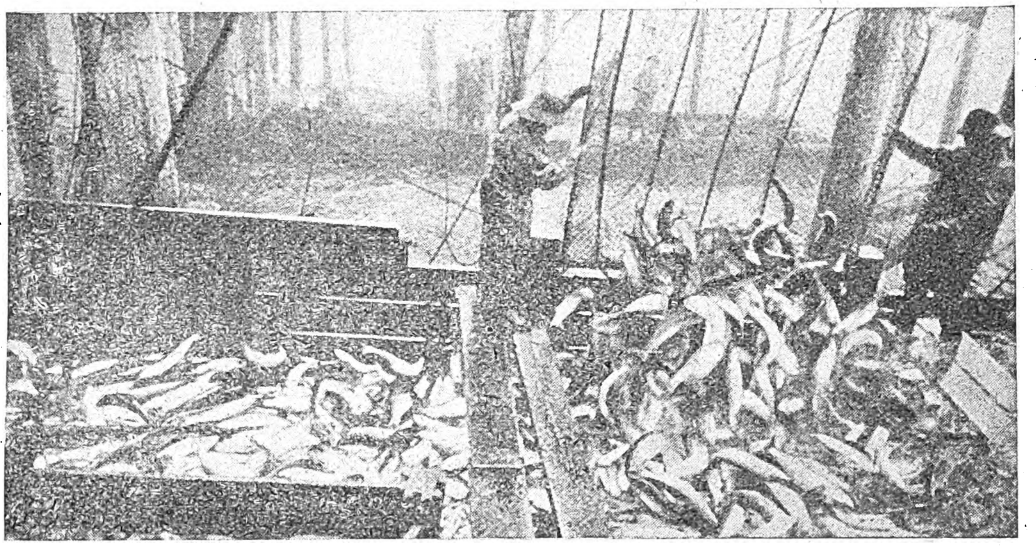

53.—*Ἁλιεία ἀτταγαίων (σολωμῶν) εἰς τὴν Βρεττανικὴν Κολομβίαν.*

Jean Mayen, παρὰ τὴν Spitzberg καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Γροιλανδίας. Συμμετέχει ἐπίσης εἰς αὐτὴν καὶ μικρὸς ἀριθμὸς νορβηγικῶν πλοίων. Ἡ ἁλιεία τῶν φωκῶν ἀποδίδει εἰς τὰ προαναφερθέντα μέρη περὶ τὰς 200 χιλιάδας ζῷα συνολικοῦ βάρους 2000 περίπου τόννων καὶ ἀξίας 4.000.000 φράγκων.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐτέθησαν περιορισμοί τινες εἰς τὴν ἁλιείαν τῶν φωκῶν, διότι παρετηρήθη αἰσθητὴ μείωσις τῶν κητῶν τούτων.

Φῶκαι ἁλιεύονται καὶ εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Καρᾶ, τὴν Νέαν Ζηλανδίαν, τὴν Λευκὴν θάλασσαν, τὸν Βοθνικὸν κόλπον καὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ἡ ἁλιεία των γίνεται ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ὑπὸ Ρώσων ἁλιέων, οἵτινες αἰχμαλωτίζουν τὰς φώκας τοποθετοῦντες ἀνθεκτικὰ δίκτυα ἐκ χονδρῶν σχοινίων κατὰ τὰ μέρη τῆς διαβάσεώς των.

Εἰς τὰς νορβηγικὰς ἀκτὰς διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν φωκῶν μεταχειρίζονται παμμέγιστα ἄγκιστρα καὶ εἰδικὰς παγίδας.

Οἱ κάτοικοι τῆς Γροιλανδίας καὶ οἱ Ἐσκιμῶοι ἁλιεύουσι τὰς φώκας διὰ μονοξύλων καὶ καμακίζουσι ταύτας δι' αἰχμηρῶν καμάκων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Ἀριστοτέλους*, «Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι». —*Ὀππιανοῦ*, «Ἁλιευτικά».—*Ἀθηναίου*, «Δειπνοσοφισταί».—*Ξενοκράτους*, «Περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐνύδρων τροφῆς».—*Αἰλιανοῦ*, «Περὶ ζῴων φύσεως».—*Ἀλκίφρονος*, «Ἐπιστολαί».—*Κρούμβαχερ*, «Ὁ ψαρολόγος».—*Ἀ. Κοραῆ*, «Ἄτακτα».—*Θ. Χελδράϊχ*, «Ὁ φαῦνος τῆς Ἑλλάδος».—*Ν. Ἀποστολίδου*, «Οἱ ἰχθύες τῶν γλυκέων ὑδάτων τῆς Θεσσαλίας».—*Ἐμμαν. Λυκούδη*. «Ψαράδικες ἱστορίες».—*Γ. Παρλαπᾶ*, «Περὶ μεταναστεύσεως φυτῶν καὶ ζῴων».—*Γ. Δροσίνη*, «Τὸ ψάρευμα».—*Πτωχοπρόδρομος*.—*Π. Παναγιωτοπούλου*, «Θαλάσσια ἰχθυοτροφία».—*Δελτίον Ὑδροβιολογικοῦ Σταθμοῦ*.—*E. de Lalaing* «Histoire des pêches maritimes et fluviales».—*L. Chamoine —Davranches*, «Histoire de la pêche fluviale».—*Duhamel* et *Monceau*, «Traité général des pêches».—*Baudrillard*, «Dictionnaire général des pêches».—*H. Milne—Edwards*, «La pêche de la morue».—*A. Morinet et J. Maudait*, «Guide pratique du pêcheur».—*F. Grivel*, «Étude sur la pêche à la ligne».—*H. de Blanchère*, «La pêche en eau douce».—*René et Liersel*, «Traité de la pêche à la ligne et au filet».—*E. Sauvage*, «La grande pêche».—*Brocchi*, «Rapport sur la pêche en Italie».—*A. Diez et F.Lebrum*, «Manuel du pêcheur». —*Fische-Hook*, «Le livre du pêcheur».—*H. de Blanchère*, «La pêche en mer».—*F. Laffon*, «Le monde des pêcheurs».—*J. Toulet*, «Traité d'océanographie».—*A. Locard*, «La pêche et les poissons des eaux douces».—*A. Berthoule*, «Les grandes pêches en Norvège».—*L. Vannetelle*, «Des filets de pêche».—*A. Dubois*, «La pêche à la ligne en eau douce».—*P. Gourret*, «Les pêcheries et les poissons de la Méditerranée».—*E. Benoir*, «La pèche mise à la portée de tous».—*L. Hautefeuille* «Code des pêches».—*L. Roule*, «Traité de pisciculture et des pêches». —*G. Guenaux*, «Les poissons d'eau douce».—Pêche et pisciculture». — *Brhem*, «Les poissons».—*Folin*, «Pêches et chasses zoologiques».—*J. Perreau*, «La pêche au bord de la mer».—*A. Locard*, «La pêche».—*Trouessart*, «Au bord de la mer».—*Villate des Prugnes*, «La pêche et les poissons d'eau douce». —*G. Raulin*, «L'industrie de la pêche». — *L.Dollo*, «La vie au sein des mers».—*Gobin*, «La pisciculture en eaux salées».—*Alcque*, «Faune de France».—*Em. Blanchar*, «Les poissons des eaux douces de la France»—*Duhamel et Monceau*, «Traité des pêches»—*Baudrillard*, «Dictionnaire des pêches fluviales et maritimes».—*Hautefeuille* «Code de la pêche maritime»—*Baudrillard* «Code de la pêche fluviale» —*Rongron*, «Code forestier de la pêche fluviale». — *Noël de la Morinière* «Histoire générale des pêches anciennes et modernes».—*V. Meunier*, «Les grandes pêches». — *Le commerce et l'industrie de la Hongrie en 1926.—La vie sportive en Finlande.—Annuario d'Italia per l'esportazione et importazione 1926–27.—Mazzarelli* «Rivista della pesca».—*Santarelli*, «De la pesca»—*Raffaelle*, «La pesca in golfo di Napoli».—*De Carlo*. «I pescatori». —*Pierrantoni*, «Golfo di Napoli»—*C. Bonaparte*, «Iconografia della fauna Italica»—*G. Police*, «Elenco dei nomi dialettali dei principali pesci di mare et di acque dolce del distretto pescheraggio et del mercato di Napoli»— *Scotti*, «Notizie sulla pesca presso varie Nazioni». — *Monticelli*, «Studie sul movimento della pesca Europea»—*Scotti*, «Informazione economiche sulla pesca»—*De Carlo*, «Mare Itallane»—*Martelli*, «Mercati dei pesci»—*Brunelli*, «I pesci di mare et d'acqua dolce in Italia»—*Pierrantoni* «Monographia del mare».—*Suppino*, «Notizie diversi sulla piscicultura».—*Bollettino della Camera di Comemrcio industria di Savona.—J. Traherne*, «The Habits of the Salmon»,—*G. Kelson*, «The Salmon».—*W. Earl Hoddon*, «Salmon Fishing».—*H. Pennell*, «Fishing—Salmon and Trout and Pike and Coarse Fishes».—*J. Wilcocks*, «The Sea Fisherman».— *J. Bickerdyke*, «Sea Fishing».—*H. Pennel*, «Modern Importements in Fishing Tackle».—*Dr Francis Day*, «Fishes of Great Britain and Ireland».—*F. Francis*, «Practical Management of Fisheries».—*W. Gallichan*, «Fishing and Travel in Spain».—*E. Kennedy*, «Thirty Seasons in Scandinavia».—*F. Sandeman*, «Angling Travels in Norway».—*C. Holder*, «Big Game Fishes of the United States».—*E. Chambers*, «Angler's Guide to Eastern Canada».—*R. Ward*, «The English Angle in Florida».—*J. Turner*, «The Giant Fish of Florida».—*W. Spackman*, «Trout in New Zealand»—*G. Brown Goode*, «The Fisheries and Fishery Industries of the United States».—*C. Holder*, «The Game Fishes of the World».—*W. Calderwood*, «The Life of the Salmon».—*J. Jenkins*, «The Sea Fisheries».—*W. Gibbs*, «The Fishing Industry».—*British Ministry of Agriculture and Fisheries*, Fishery Investigation Reports.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΛΙΕΙΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΒΥΣΣΟΥΣ

Ἡ ἁλιεία τῶν ζῴων, ἅτινα ζῶσιν εἰς τὰ μεγάλα βάθη, ἥτις καὶ ἤρχισε μόλις πρὸ τεσσαρακονταετίας, ἔχει μᾶλλον ἐπιστημονικὸν σκοπόν, διότι δι' αὐτῆς ἔρχονται εἰς φῶς ζῷα καὶ μικροοργανισμοί, ἅτινα μέχρι τινὸς ἦσαν ἄγνωστα. Ἀφορμή, ὅπως τραπῶσιν εἰς ταύτην, ἐδόθη ἐκ τοῦ τυχαίου γεγονότος ὅτι κατὰ τὴν ἀνέλκυσιν ἑνὸς ὑποβρυχίου καλωδίου μεγάλου βάθους παρετηρήθησαν προσκεκολλημένοι ἐπ' αὐτοῦ διάφοροι κατώτεροι ὀργανισμοί. Ἐκ τούτου ἤχθησαν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν διὰ διαφόρων μέσων τελειοποιημένων νὰ φέρωσιν εἰς φῶς ὀργανισμούς, τοὺς ὁποίους, λόγῳ ἀγνοίας, δὲν ἠδύναντο νὰ φαντασθῶσιν ὡς ζῶντας ὑπὸ συνθήκας διαφόρους ἐκείνων, ὑφ' ἃς ζῶσιν οὗτοι εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἂν καὶ κατὰ καιροὺς ὑπῆρχον μεμονωμένα παραδείγματα παρουσίας πανίσκης εἰς μεγάλα βάθη, διὰ τῆς ἁλιείας καρχαριῶν καὶ ἄλλων ὑδροβίων ζῴων εἰς βάθη ὑπερβαίνοντα τὰ χίλια μέτρα. Τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων πραγματοποιεῖται ἡ ἁλιεία αὕτη τῶν ἀβύσσων εἶναι περίπου τὰ αὐτὰ μὲ τὰ τῆς κοινῆς ἁλιείας, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ταῦτα ὑφίστανται τροποποιήσεις, ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ λειτουργῶσιν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ εἰς οἱονδήποτε βάθος θέλομεν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ διατηρῶσιν εἰς καλὴν κατάστασιν τοὺς ἁλιευομένους λεπτοτάτους ὀργανισμούς.

Ἡ καταβίβασις εἰς τὰ διάφορα μεγάλα βάθη τῶν κατωτέρω συντόμως περιγραφομένων ὀργάνων ἁλιείας γίνεται τῇ βοηθείᾳ συρματοσχοίνων ἐκ χάλυβος μεγάλης ἀντοχῆς. Τὰ πολὺ μεγάλου μήκους συρματόσχοινα (10000 μ) ἀποτελοῦνται τοὐλάχιστον ἀπὸ τρία τεμάχια διαφόρου διαμετρήματος. Τὸ λεπτότερον τούτων ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται τὸ ὄργανον εἶναι εἰς τὸ ἓν ἄκρον, εἰς τὸ πέρας δὲ εὑρίσκεται τὸ παχύτερον. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὑπολογίζεται, ὅπως ἐκτὸς τοῦ ἐξαρτωμένου βάρους εἶναι ἱκανὸν νὰ συγκρατῇ καὶ τὸ ὅλον βάρος τοῦ σύρματος, οὕτως ὥστε τοῦτο καθ' ὅλον του τὸ μῆκος παρουσιάζει τὴν αὐτὴν ἀντοχήν.

Ἁλιεία διὰ κύρτων.—Οἱ κύρτοι (nasses), κοινῶς κιοῦρτοι, εἶναι ὡς γνωστὸν διαφόρων σχημάτων, κυλινδρικοί, σφαιρικοί, ἐν εἴδει καλάθων, μορφῆς τριγωνικοῦ πρίσματος (κύρτοι τριεδρικοί) ἢ καὶ κολούρου ἑξαγωνικῆς πυραμίδος. Ἡ ἁλιεία εἰς τὰ μεγάλα βάθη γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τῶν τριεδρικῶν κύρτων (nasses triédriques), τοιοῦτοι δὲ ἐχρησιμοποιήθησαν ἀπὸ τοῦ 1886 εἰς βάθη μέχρις 6000 μέτρων, ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἀλβέρτου τοῦ Α', πρίγκιπος τοῦ Monaco, κατὰ τὰ ἐπιστημονικὰ ταξίδιά του. Ὁ Ἀλβέρτος ἐσκέφθη ὅτι διὰ τῶν συρομένων δικτύων δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συλληφθῶσι ζῷα, ἅτινα κινοῦνται ταχέως καὶ διὰ τοῦτο ἐφήρμοσε τὴν διὰ κύρτων ἁλιείαν, δι' ἧς συλλαμβάνονται διάφορα ζῷα, ἰδίως ἰχθύες καὶ ἐντομόστρακα. Οἱ τοιοῦτοι κύρτοι εἶναι μεγάλου μεγέθους, ἔχοντες πολλάκις ὕψος μεγαλύτερον τῶν δύο μέτρων, ἀποτελοῦνται δὲ ἐκ τριῶν ξυλίνων πλαισίων συνηνωμένων καταλλήλως εἰς τρόπον, ὥστε σχηματίζεται ἓν τριγωνικὸν πρίσμα. Ἐπὶ τῶν πλαισίων τούτων τείνεται δίκτυον λίαν ἀνθεκτικόν. Εἰς δύο ἐκ τῶν πλευρῶν τοῦ πολυέδρου τὸ δίκτυον διακόπτεται εἰς τρόπον, ὥστε ἀφίνονται ὀπαί, αἵτινες φράσσονται δι' ἐμποδίων ἐκ πεπλεγμένου λύγου (λυγαριᾶς). Τὰ ἐμπόδια ταῦτα, ἐν εἴδει καλάθων ἀνοικτῶν ἑκατέρωθεν, ἀφίνουσι μὲν ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον εἰς τὰ ζῷα, ἀλλ' ἐμποδίζουσι τὴν ἔξοδον αὐτῶν. Ἐντὸς τοῦ κύρτου τοποθετοῦνται εἰς διαφόρους θέσεις μικρότεροι κυλινδρικοὶ κύρτοι ἐκ μεταλλικοῦ πλέγματος, οἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς καταφύγιον εἰς τὰ μικροῦ μεγέθους ζῷα, ἅτινα θὰ ἐκινδύνευον νὰ καταβροχθισθῶσιν ὑπὸ ἄλλων ἀδηφάγων μεγαλυτέρου μεγέθους. Ὡς δόλωμα θέτομεν ἐντὸς τοῦ κύρτου ἰχθῦς ἢ καὶ τὰ ὑπολείμματα τροφῶν.

Ὁσάκις πρόκειται νὰ γίνῃ ἁλιεία διὰ τοιούτου κύρτου, οὗτος ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ καλωδίου διὰ διχήλου, ὅπως δὲ καταστῇ εὐκολωτέρα ἡ κάθοδός του ἐφοδιάζομεν τοῦτον μὲ ἕρμα συνιστάμενον συνήθως ἐκ 4 σάκκων πλήρων ἄμμου προσδεδεμένων εἰς τὰς τέσσαρας κορυφὰς τοῦ τετραπλεύρου τῆς βάσεως. Ὅταν τὸ ὄργανον φθάσῃ εἰς τὸν βυθόν, προσδένομεν τὸ ἄκρον τοῦ καλωδίου εἰς σημαντῆρα καὶ ἀφίνομεν τοῦτο ἐπὶ 24 ὥρας ἢ καὶ ἐπὶ ἡμέρας πολλάκις. Ἡ ἀνύψωσις τοῦ κύρτου γίνεται διὰ τοῦ βαρούλκου μετὰ προσοχῆς καὶ βραδέως. Ἐκ τῶν πειραμάτων εὑρέθη ὅτι τὸ τριεδρικὸν σχῆμα τοῦ κύρτου εἶναι τὸ προσφορώτερον, διότι ὁπωσδήποτε καὶ ἂν πέσῃ οὗτος ἐπὶ τοῦ βυθοῦ, τοὐλάχιστον μία τῶν ὀπῶν παραμένει ἀνοικτή, διὰ τὴν εἴσοδον τῶν ζῴων.

Σωλῆνες φωσφορίζοντες.—Ὅπως μελετηθῇ ἡ ἐπίδρασις τοῦ φωτὸς ἐπὶ τῶν ζῴων μεγάλων βαθῶν, ἰδίᾳ δὲ κεφαλοπόδων, ὁ Dr Regnard καὶ ταυτοχρόνως ὁ Fol ἔσχον τὴν ἰδέαν νὰ χρησιμοποιήσωσιν ἐντὸς τῶν κύρτων οὐσίας φωσφοριζούσας (θειοῦχον ἀσβέστιον ἢ καὶ ἄλλα ἅλατα θειοῦχα ἀλκαλικῶν γαιῶν, ἀναλόγως τοῦ χρώματος τοῦ φωτός, τὸ ὁποῖον θέλομεν). Αἱ οὐσίαι αὗται ἐγκλείονται ἐντὸς ὑαλίνων σωλήνων, οἵτινες κατόπιν εἶναι δυνατὸν νὰ βυθίζωνται εἰς μεγάλα βάθη. Οἱ σωλῆνες οὗτοι ἐπιχρίονται ἐσωτερικῶς διὰ βερνικίου, ὅπως προσκολληθῇ ἐπ' αὐτῶν ἡ φωσφορίζουσα οὐσία, καὶ κατόπιν ἀφοῦ πληρωθῶσι διὰ τετηγμένης παραφίνης (κατὰ Dr Regnard) τὸ ἄκρον αὐτῶν συντήκεται. Σκοπὸς τῆς τετηγμένης παραφίνης εἶναι ὅπως οἱ σωλῆνες καταστῶσιν ἱκανοὶ ν' ἀντέχωσιν εἰς μεγάλας πιέσεις. Κατεσκευάσθησαν τοιοῦτοι σωλῆνες πάχους 15 χιλιοστομέτρων ἀντέχοντες εἰς πιέσεις μεγαλυτέρας τῶν 600 ἀτμοσφαιρῶν καὶ οἵτινες εἶναι δυνατὸν νὰ βυθισθῶσιν εἰς βάθος 6000 μέτρων χωρὶς νὰ διατρέχωσι τὸν κίνδυνον νὰ συνθλιβῶσι. Τοιοῦτοι σωλῆνες μὲ φωσφοριζούσας οὐσίας διαφόρων χρωμάτων τοποθετοῦνται ἐντὸς τῶν κύρτων ὅπως προσελκύωσι τὰ διάφορα ζῷα. Ἐπίσης ἐντὸς τῶν κύρτων ἀναρτῶνται διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ λευκὰ πινάκια ἐκ πορσελάνης ὡς καὶ θραύσματα ὑάλου.

Δράγαι (Chaluts à étriers).—Αὗται ἀποτελοῦνται ἐκ σιδηροῦ σκελετοῦ ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι προσδεδεμένος σάκκος ἐκ δικτύου λίαν ἀνθεκτικοῦ καὶ πυκνοῦ. Ὁ σιδηροῦς σκελετὸς φέρει δύο βραχίονας σχήματος U, οἵτινες ἐπιτρέπουσιν εἰς τὸ ὄργανον, καὶ εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν τοῦτο σύ-

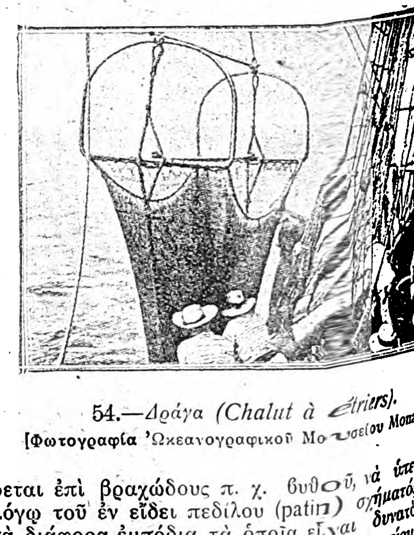

54.—*Δράγα (Chalut à étriers).*
[Φωτογραφία Ὠκεανογραφικοῦ Μουσείου Monaco.]

ρεται ἐπὶ βραχώδους π. χ. βυθοῦ, νὰ ὑπερπηδᾷ λόγῳ τοῦ ἐν εἴδει πεδίλου (patin) σχήματός του τὰ διάφορα ἐμπόδια τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ συναντήσῃ. Ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ἐκ δικτύου σάκκου τοποθετοῦνται θύσανοι ἐκ κλασμάτων καναβίνου σχοινίου, οἵτινες καλοῦνται ἱπποῦραι

Digitized by Google

(fauberts). Σκοπὸς τῶν ἱππουραίων τούτων εἶναι ὅπως ἐπ' αὐτῶν ἐμπλέκωνται διάφοροι μικροοργανισμοί, οἵτινες δυνατὸν νὰ διέφευγον διὰ μέσου τῶν ὀπῶν τοῦ δικτύου. Διὰ τοιούτου τύπου δραγῶν, συρομένων εἰς διάφορα βάθη, ἁλιεύονται μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ζῷα μικροῦ μεγέθους, ὧν

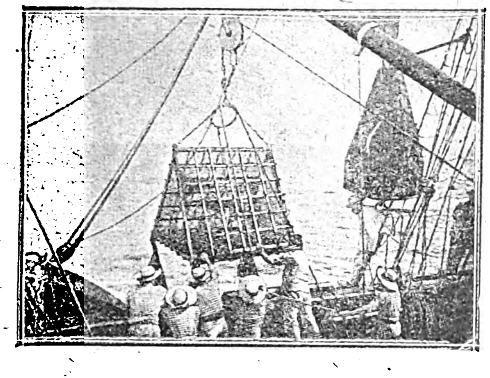

55.—*Τριεδρικὸς κύρτος (Nasse triédrique).*
[Φωτογραφ. Ὠκεανογρ. Μουσείου Monaco.]

ἡ διαφυγὴ καθίσταται δύσκολος, λόγῳ τῆς μεγάλης ποσότητος ἰλύος, ἥτις συγκρατεῖται ἐντὸς τοῦ σάκκου.

Δίκτυον μὲ διισταμένας πλάκας (Chalut à plateaux divergents—otter fish trawl). — Τὸ ὄργανον τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ σάκκον μεγάλου μεγέθους ὅστις κατασκευάζεται ἐκ δικτύου λίαν ἀνθεκτικοῦ. Εἰς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος (ἄνοιγμα) ὁ σάκκος φέρει ἑκατέρωθεν δύο πτέρυγας μεγάλου μήκους ἐκ δικτύου, εἰς τὸ ἄκρον τῶν ὁποίων εἶναι προσδεδεμέναι κατακορύφως δύο πλάκες ἐκ ξύλου, φέρουσαι κατάλληλον ἐξάρτησιν (ζύγια), ἀκριβῶς ὡς εἰς τοὺς χαρταετούς.

Ἐκ τῆς ἐξαρτήσεως ταύτης προσδένεται τὸ συρματόσχοινον, διὰ τοῦ ὁποίου σύρομεν τὸ δί-

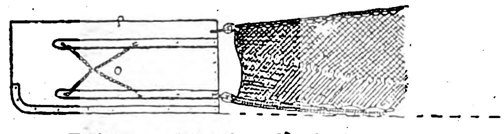

56.—*Πλὰξ προσδεδεμένη εἰς τὸ ἄκρον τῆς πτέρυγος δικτύου otter fish trawl, εἰς ἣν διακρίνεται ἡ ἐξάρτησις (ζύγια).*
[Κατὰ Murray and Hjort.]

κτυον. Κατὰ τὴν ἕλξιν, αἱ δύο πλάκες, λόγῳ τῆς ἀντιστάσεως, ἣν τὸ ὕδωρ παρέχει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν, διίστανται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἀναλόγως τῆς ταχύτητος ἣν ἔχει τὸ πλοῖον καὶ κρατοῦσι τὰς δύο πτέρυγας τοῦ δικτύου εἰς μεγάλην ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν (εἴκοσι μέτρων ἢ καὶ περισσότερον, ἀναλόγως τοῦ μήκους τῶν πτερύγων). Εἶναι εὐνόητον, ὅτι ὡς ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης αὐξάνεται κατὰ πολὺ ἡ ἁλιευομένη ἐπιφάνεια.

Ἁλιεία νεαρῶν ἰχθύων (Young fish trawl).— Τὸ πρὸς τοῦτο χρησιμοποιούμενον ὄργανον ὁμοιάζει μὲ τὰ συρόμενα δίκτυα, μὲ μόνην τὴν

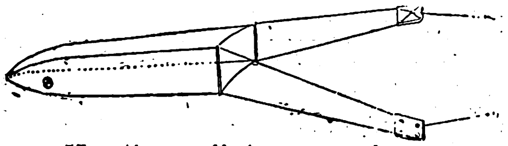

57.—*Δίκτυον ἁλιείας νεαρῶν ἰχθύων (young fish trawl).*
[Κατὰ Schmith.]

διαφορὰν ὅτι ὁ σάκκος αὐτοῦ κατασκευάζεται ἐκ καννάβινου ὑφάσματος πυκνοῦ καὶ οὐχὶ ἐκ δικτύου. Οὕτως ἡ διαφυγὴ τῶν συλλαμβανομένων ἰχθύων μικροῦ μεγέθους καθίσταται ἀδύνατος.

Παραγάδια (Palancres).—Διὰ τὴν ἁλιείαν εἰς μεγάλα βάθη (μὴ ὑπερβαίνοντα τὰ 3000 μ.) μετεχειρίσθησαν ἐπιτυχῶς καὶ τὰ παραγάδια, τὰ ὁποῖα, ὡς γνωστόν, συνίστανται ἀπὸ νῆμα μακρόν, κατὰ μῆκος τοῦ ὁποίου προσδένονται ἄγκιστρα ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων 2—3 μέτρα. Κατὰ τὴν διὰ παραγαδίου ἁλιείαν, ἰδίως δὲ ὁσάκις πρόκειται περὶ μεγάλου βάθους, ἡ μόνη δυσκολία εἶναι μήπως κατὰ τὴν κάθοδον, λόγῳ ἐμπλοκῆς, δὲν κατορθωθῇ νὰ ἐπεκταθῇ τοῦτο καθ' ὅλον τὸ μῆκος του, ἀλλὰ κατέλθῃ εἰς τὸν βυθὸν ὡς μία τολύπη (κουβάρι). Πρὸς ἀποφυγὴν τούτου ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχή, ὁσάκις δὲ πρόκειται περὶ μεγάλων βαθῶν ἀπαιτοῦνται εἰδικαὶ διατάξεις.

Δίκτυον πλαγκτοῦ Nansen.—Τὸ δίκτυον τοῦτο ὅπερ ἔχει σχῆμα κωνικὸν κατασκευάζεται ἐκ λεπτοτάτου μεταξίνου πυκνοῦ ὑφάσματος, λίαν ἀνθεκτικοῦ (soie à bluter), χρησιμεύει δὲ διὰ τὴν ἁλιείαν μικροοργανισμῶν (πλαγκτοῦ) εἰς στρώματα διαφόρου βάθους.

Ἡ εἰκὼν Α (Σχ.58) παριστάνει τοιοῦτον δίκτυον ἀνοικτόν, ὅπερ εἶναι προσδεδεμένον εἰς τὸν εἰδικὸν μηχανισμὸν (α), ὅστις ἐπιτρέπει ὅπως κλείσωμεν τοῦτο ἐν δεδομένῃ στιγμῇ. Ἡ εἰκὼν Β παριστάνει τὸ αὐτὸ δίκτυον κλειστόν, ἕτοιμον πρὸς ἀνύψωσιν. Ἀφοῦ τοποθετήσωμεν τὸ δίκτυον καταλλήλως εἰς τὸν μηχανισμὸν ἀνοικτὸν (ὡς δεικνύει ἡ εἰκὼν Α), προσδένομεν τοῦτο εἰς τὸ ἄκρον τοῦ βολιδοσχοίνου καὶ καταβιβάζομεν εἰς ἀρκετὸν βάθος, π. χ. 500, 1000 μέτρων ἢ καὶ περισσότερον. (Τὸ βάθος καθορίζεται διὰ μετρητικοῦ ὀργάνου, ὅπερ εἶναι τοποθετημένον ἐπὶ τῆς βολιστικῆς μηχανῆς ἢ καὶ ἁπλῶς διὰ μετρητικῆς τροχαλίας, δι' ἧς διέρχεται τὸ βολιδόσχοινον.) Ἐκ τοῦ βάθους τούτου, ἐξακολουθοῦντες νὰ ἔχωμεν τὸ δίκτυον ἀνοικτόν, ἀρχίζομεν βραδέως τὴν ἀνύψωσιν, κατὰ 100 ἢ καὶ περισσότερα μέτρα. Κατὰ τὴν διαδρομὴν ταύτην τὸ ἐντὸς τοῦ κώνου εἰσερχόμενον ὕδωρ, διηθούμενον, ἐγκαταλείπει ἐπὶ τεμαχίου ὑφάσματος (διὰ τοῦ ὁποίου φράσσεται ἡ βάσις τοῦ δικτύου) ἅπαντας τοὺς μικροοργανισμούς, οἵτινες περιείχοντο ἐν τῇ στήλῃ ταύτῃ. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο σταματῶμεν τὴν ἀνύψωσιν καὶ ῥίπτομεν τὸν δρομέα (messager), ὅστις ὁδεύει διὰ τοῦ σύρματος, δι' οὗ εἶναι ἐξηρτημένον τὸ δίκτυον καὶ συναντᾷ τὸν μηχανισμὸν αὐτοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου δρᾷ καταλλήλως καὶ ἐλευθεροῖ τὸ ἄκρον τοῦ δικτύου, ὅπερ αὐτομάτως κλείεται (εἰκὼν Β). Κατὰ τὴν περαιτέρω ἀνύψωσιν εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τοῦ δικτύου ἕτερος ὀργανισμός, κατὰ συνέπειαν περιέχονται ἐντὸς αὐτοῦ μόνον μικροοργανισμοί, πλαγκτόν, ὅπερ ἔζη εἰς τὸ στρῶμα τοῦ ὕδατος τῶν ἑκατὸν μέτρων (διαδρομὴ ἣν τὸ δίκτυον ἐξετέλεσεν ἀνοικτόν).

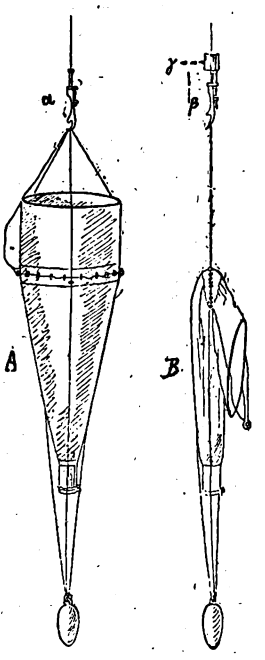

58.—*Δίκτυον πλαγκτοῦ Nansen.*

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω συντόμως περιγραφομένων ὀργάνων ἁλιείας βάθους ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἔχοντα καθαρῶς ἐπιστημονικὸν σκοπόν, ὡς τὸ *βαθυπελαγικὸν δίκτυον* τοῦ Tanner, τὸ *δίκτυον μὲ διάφραγμα* τοῦ πρίγκιπος τοῦ Monaco (filet à rideau du Prince de Monaco), τὸ *δίκτυον τοῦ Giesbrecht*, Chun κ.λ.π., ἐπίσης οἱ διάφοροι τύποι *δραγῶν*, *Ball*, *Blake* κ.λ.π.

Ν. Ι. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΙ

Τῷ 1902 ὠργανώθη διεθνὲς συνέδριον διὰ τὴν ἐξερεύνησιν τῶν θαλασσῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ Δανία, ἡ Γερμανία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Φιλλανδία, αἱ Κάτω Χῶραι, ἡ Νορβηγία, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Σουηδία ὑπέγραψαν συμφωνίαν διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ μελέτην καὶ διερεύνησιν τῶν θαλασσῶν τῆς Βορείου Εὐρώπης. Κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον αἱ ἔρευναι ἀνεκόπησαν, ἐπανήρχισαν δὲ κατὰ τῷ 1920 μετεχούσης καὶ τῆς Γαλλίας. Εἰς τὸ ἐν λόγῳ συνέδριον συμμετέχουν σήμερον πᾶσαι σχεδὸν αἱ χῶραι τῆς δυτικῆς καὶ κεντρικῆς Εὐρώπης. Ἑκάστη χώρα, ἀναλόγως τῶν μέσων τὰ ὁποῖα διαθέτει, συντηρεῖ ἐξερευνητικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐργάζονται ἐπὶ ὡρισμένου προγράμματος, καθοριζομένου κατὰ τὴν ἐτησίαν συνέλευσιν τοῦ συνεδρίου, ὁπότε καὶ καὶ συζητοῦνται τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν.

Τὰ τμήματα ἁλιείας τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας ὠργάνωσαν ἐκ τῶν πρώτων ἐπιστημονικὰς ἀποστολὰς πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ἀνατεθεισῶν εἰς αὐτὰς ἐργασιῶν, ἐνῷ ἐν Ἀγγλίᾳ μόλις τῷ 1910 ὠργανώθη ὁ κλάδος οὗτος τῆς Ναυτικῆς Βιολογικῆς Ἑταιρίας (Marine Biological Association).

Τὸ Διεθνὲς Συνέδριον διαιρεῖται εἰς διάφορα τμήματα: Στατιστικόν, Ὑδρογραφικόν, Λιμνολογικὸν κτλ., καθὼς καὶ εἰς ἐπιτροπὰς αἱ ὁποῖαι ἐπιβλέπουσι τὰς συντελουμένας ἐργασίας εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν, Βαλτικὴν θάλασσαν, Ἀτλαντικόν, Βορειοδυτικὴν (Ἰσλανδία, Φερόαι κτλ.), Βορειοανατολικὴν (παρὰ τὴν Νορβηγίαν) καὶ Ἀρκτικὴν θάλασσαν. Τῶν ἐπιτροπῶν τούτων ἡ κυριωτέρα φροντὶς εἶναι ἡ μελέτη τῶν ἀναφαινομένων ἑκάστοτε προβλημάτων τῆς ἁλιείας.

Ἐργασίαι τοῦ συνεδρίου. — Ἐκ τῶν μεγαλυτέρων προβλημάτων, ἅτινα ἀπασχολοῦν τὸ συνέδριον, εἶναι καὶ ἡ ἔρευνα τῶν αἰτίων, ἅτινα προκαλοῦν τὰς διαφοράς, τὰς ὁποίας ἐμφανίζουν ἑκάστοτε αἱ διάφοροι ἰχθυοπαραγωγικαὶ περιφέρειαι τῶν θαλασσῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ συνέδριον ὠργάνωσε γενικὸν πρόγραμμα βιολογικῶν ἐργασιῶν διὰ τὰ μέλη του, τὰ ἀποτελέσματα τῶν ὁποίων δημοσιεύονται εἰς ἕκαστον κράτος. Ἐν Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ, ἐπὶ παραδείγματι, ὑπῆρχε φόβος μήπως ἐκλείψῃ λόγῳ τῆς ἐντατικῆς ἁλιείας ὁ σπουδαιότερος τῶν ἐκεῖ ἁλιευομένων ἰχθύων, ἡ ψῆττα, περὶ τοῦ ὁποίου οὔτε ἀσφαλεῖς στατιστικαὶ ὑπῆρχον, οὔτε ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του ἦτο γνωστός. Ὡς ἐκ τούτου μέγα μέρος τῶν ἐρευνῶν τῶν ἀγγλικῶν καὶ σκωτικῶν ἀποστολῶν εἶχον ὡς ἀντικείμενον τὴν ἔρευναν περὶ τοῦ ἰχθύος τούτου καὶ τὴν λῆψιν μέτρων ὅπως μὴ ἐξαφανισθῇ ἀπὸ τῆς Βορείου θαλάσσης.

Ἄλλαι σπουδαῖαι ἀνακοινώσεις τοῦ Διεθνοῦς Συνεδρίου, ὅπερ ἑδρεύει ἐν Κοπεγχάγῃ, καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ γραφείου ἁλιείας ἀναφέρονται εἰς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀρίγγης, ψήττας καὶ γάδου, τὸν καθορισμὸν τῶν κινήσεων τῶν ὑδάτων ἐν τῷ Βορείῳ Ἀτλαντικῷ κλπ.

Εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς λειτουργοῦσιν ὑδροβιολογικὰ ἐργαστήρια, τὰ ὁποῖα ἀπέδωσαν ἄριστα ἀποτελέσματα. Παρ' ἡμῖν διὰ τὴν μελέτην τῆς ὑδροβίου ζωῆς ὑπάρχει ὁ ὑδροβιολογικὸς σταθμὸς ἐν Παλαιῷ Φαλήρῳ, ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς διευθύνσεως ἁλιείας καὶ ἁλυκῶν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

—(ΥΓΙΕΙΝΗ). Ἡ ἁλιεία διέπεται ὑπὸ εἰδικῶν ὑγιεινῶν κανόνων, τοὺς ὁποίους ὀφείλουσι νὰ τηρῶσιν ἀπαρεγκλίτως οἱ ἐπιδιδόμενοι εἰς ταύτην. Πρώτιστος ὑγιεινὸς κανὼν διὰ τὸν ἁλιέα εἶναι νὰ ἐγείρεται πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ τὴν ἑσπέραν νὰ κατακλίνηται ἐνωρίς, ἅμα δὲ τῇ ἐγέρσει του καὶ μετὰ τὸν συνήθη καθαρισμὸν νὰ κάμῃ ἐντριβὰς εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμά του ἢ διὰ βεβρεγμένου προσοψίου ἢ διὰ τριχίνου χειροκτίου. Τὸ πρωϊνόν του πρόγευμα ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ ἀποτελῆται ἀπὸ στερεὰς καὶ θρεπτικὰς οὐσίας, ἱκανὰς ὅπως ἀναπληρώσωσι τὰς σωματικὰς δυνάμεις. Τὸ καταλληλότερον πρόγευμα εἶναι ζεστὸς ζωμὸς ἢ τεμάχιον κρέατος καὶ τυρὸς μεθ' ἑνὸς ποτηρίου οἴνου. Ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ χρῆσις οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Καφὲς μετὰ μικρᾶς ποσότητος κονιὰκ ἢ ῥωμίου δὲν βλάπτει. Οὐδέποτε ὁ ἁλιεὺς πρέπει νῆστις νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐργασίαν του, οὔτε πάλιν μὲ ὑπερμέτρως πεπληρωμένον τὸν στόμαχον. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ εἴς τινα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν τηροῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον οἱ ἀνωτέρω ὑγιεινοὶ κανόνες. Παρ' ἡμῖν δυστυχῶς οἱ ἁλιεῖς τρέφονται ἀνεπαρκῶς καὶ ἀνθυγιεινῶς· τεμάχιον βεβρεγμένου ἄρτου ἀποτελεῖ τὸ πρωϊνὸν πρόγευμά των καὶ προσθήκη ἐλαιῶν ἢ τυροῦ μετὰ διπλασίας ποσότητος ἄρτου καὶ τοῦ ἀπαραιτήτου κρομμύου ἢ σκορόδου, τὸ μεσημβρινόν. Ὑπάρχουσι καί τινες ἐξαιρέσεις, ἀλλ' ἐλάχισται.

Τὸ ζήτημα τῆς περιβολῆς τοῦ ἁλιέως, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται ἐπουσιῶδες καὶ ἀνάξιον λόγου, ἔχει μεγάλην σημασίαν καὶ δέον ὁ ἁλιεὺς νὰ δίδῃ ἰδιαιτέραν προσοχὴν εἰς τοῦτο, καθ' ὅσον μάλιστα αὕτη πρέπει νὰ διαφέρῃ ἀναλόγως τοῦ εἴδους καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἁλιείας καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους. Βάσις τῆς ἐνδυμασίας καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ κατὰ τὰ διάφορα εἴδη, δέον νὰ εἶναι τὸ μάλλινον ὕφασμα, ἐλαφρὸν κατὰ τὸ θέρος καὶ βαρύτερον κατὰ τὸν χειμῶνα. Τελευταίως εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὸ Βέλγιον κατασκευάζουσιν εἰδικῶς διὰ τοὺς ἁλιεῖς λεπτότατα θερινὰ μάλλινα ὑφάσματα, ἅτινα ἁμιλλῶνται πρὸς τὰ μεταξωτά. Ἐπίσης ὁ ἁλιεὺς πρέπει νὰ φορῇ μάλλινα περιπόδια. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐνδυμασία κανονίζεται ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἁλιείας. Οἱ ἐπὶ διαφόρων πλοιαρίων ἁλιεύοντες δέον νὰ προτιμῶσι, χειμῶνος καὶ θέρους, θερμὰ ἐνδύματα, διότι ἡ ὁμίχλη καὶ ἡ ὑγρασία, ἥτις παρατηρεῖται πάντοτε πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, συχνάκις καθιστῶσι τούτους ἐπιρρεπεῖς εἰς κρυολογήματα. Κατὰ τὴν δι' ὁρμιᾶς ἁλιείαν ἐνδείκνυνται ἐλαφρὰ ἐνδύματα, διότι λόγῳ τῆς μετατοπίσεως ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους εἰς τὸ ἄλλο ἐπέρχεται εὔκολος ἐφίδρωσις τοῦ σώματος καὶ ὅσῳ βαρύτερον εἶναι ἐνδεδυμένος ὁ ἁλιεύς, τόσῳ διατρέχει μεγαλύτερον κίνδυνον κρυολογήματος ἢ κατάρρου. Διὰ τὴν τοιούτου εἴδους ἁλιείαν εἶναι ἀπαραίτητον ὁ ἁλιεὺς νὰ ἔχῃ διπλᾶς ἐνδυμασίας, τὰς ὁποίας νὰ ἐναλλάσσῃ πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἁλιείαν. Διὰ τὴν διὰ δικτύων καὶ ἰδίως διὰ τὴν διὰ πεζοβόλου ἁλιείαν προτιμότερα πάντων εἶναι *μονοκόμματα* ἀλειμμένα διὰ κηροῦ καὶ ἄνευ κομβίων ἐνδύματα ἢ καὶ τὰ ἐκ καουτσούκ. Πλὴν τούτων διὰ πάντα ἁλιέα εἶναι ἀπαραίτητα τὰ ἀδιάβροχα, τὰ ὁποῖα παραλλάσσουσι κατὰ τὸ σχῆμα, τὴν ποιότητα καὶ τὸ πάχος. Τὸ ἀδιάβροχον εἶναι προτιμότερον νὰ φθάνῃ μέχρι τῶν γονάτων, διότι τότε ὁ ἁλιεὺς δύναται εὐχερέστερον νὰ κινῆται· ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὁ ἁλιεὺς δέον νὰ φορῇ ἀδιάβροχα ὑποδήματα (μπότες).

Διὰ τοὺς διὰ πλοιαρίων ἐξασκοῦντας τὴν ἁλιείαν ἁλιεῖς συνιστῶνται αἱ ἀρβύλαι καὶ εἰδικώτερον αἱ γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «*ἀρβύλαι τοῦ Στρασβούργου*», αἵτινες παρομοιάζουσι πρὸς τὰ *τσόκαρα*, δηλ. φέρουσι ξύλινα καττύματα (πάτους), κατὰ δὲ τὸ ἄνω μέρος αὐτῶν περιβάλλονται ὑπὸ χαμηλοῦ ἀδιαβρόχου δέρματος καὶ στερεοῦνται ἐπὶ τοῦ ποδὸς διὰ λωρίου μετρίου πλάτους φέροντος

Digitized by Google

πόρπην. Συνήθως κάτωθεν τοῦ ξυλίνου καττύματος προστίθεται δεύτερον τοιοῦτον ἐκ καουτσοὺκ ἢ ἀμιάντου, ὥστε νὰ μὴ διεισδύῃ ἡ ὑγρασία εἰς τοὺς πόδας. Διὰ τὴν δι' ὁρμιᾶς ἁλιείαν, ὅπου ὁ ἁλιεὺς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ διατρέχῃ μεγάλα διαστήματα καὶ διὰ μέσου ἀνομοιογενοῦς ἐδάφους, εἶναι κατάλληλα τὰ ἀδιάβροχα ἢ ἐκ καουτσοὺκ ὑποδήματα (μπότες), αἵτινες φέρουσιν ἀνθεκτικὰ ἐκ καουτσοὺκ καττύματα, καὶ δέον νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν ἐλαφρότεραι, ὅπως μὴ καταπονῆται κατὰ τὴν πορειαν του ὁ ἁλιεύς.

Τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, ὅσον καὶ ἂν φαίνηται μικρᾶς σημασίας λεπτομέρεια, ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι προφυλάσσει τὸν ἁλιέα ἀπὸ τὰς καυστικὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας, τὴν ψῦξιν τῆς κεφαλῆς καὶ τὸν ἱδρῶτα καὶ τὸν καθιστᾷ ὀλιγώτερον ἐπιρρεπῆ εἰς κεφαλαλγίας, συνάγχην, ἡλιάσεις κτλ. Κατὰ τὸ θέρος οἱ πλατύγεισοι ψάθινοι πῖλοι εἶναι καταλληλότεροι, κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα οἱ μάλλινοι κοῦκοι μετὰ καταλλήλων ἐξαρτημάτων διὰ τὴν προφύλαξιν τῶν ὤτων καὶ μέρους τοῦ προσώπου.

Ἀτυχήματα κατὰ τὴν ἁλιείαν.—Εἰς τὰς παντὸς εἴδους ἁλιείας δυνατὸν ὁ ἁλιεὺς νὰ ὑποστῇ ἐπιπόλαια ἢ σοβαρὰ ἀτυχήματα, τῶν ὁποίων πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὰς συνεπείας καὶ τὴν πρόχειρον ἐπανόρθωσίν των.

Πληγαὶ ἐκ τῶν ἀγκίστρων. Ἐξ ὅλων τῶν κατὰ τὴν ἁλιείαν ἀτυχημάτων τὸ συχνότερον εἶναι αἱ ἐκ τῶν ἀγκίστρων προξενούμεναι πληγαὶ ἐκ τῆς διεισδύσεως τούτου εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος. Ὅταν συμβῇ τοιοῦτόν τι, πρῶτον πρέπει νὰ ἀποχωρίζηται τὸ ἄγκιστρον ἐκ τοῦ περιβάλλοντος τοῦτο νήματος, κρίκων κτλ. καὶ κατόπιν νὰ γίνηται προσπάθεια πρὸς ἐξαγωγήν του. Λαμβάνομεν τὴν συνηθεστέραν περίπτωσιν τῆς διεισδύσεως τοῦ ἀγκίστρου εἰς ἕνα τῶν δακτύλων τῆς χειρός· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δράττομεν τὸ ἄκρον τοῦ ἀγκίστρου ἢ διὰ τῆς ἑτέρας χειρὸς ἢ διὰ μικρᾶς λαβίδος μὲ πλατέα σκέλη καὶ προσπαθοῦμεν διὰ καταλλήλων καὶ ἠπίων κινήσεων νὰ ἀπελευθερώσωμεν τὴν αἰχμὴν (μύτην) τοῦ ἀγκίστρου ἐκ τοῦ δέρματος ἢ τῆς σαρκός. Ἐὰν παρ' ὅλα ταῦτα τὸ ἐντὸς τοῦ δέρματος τμῆμα τοῦ ἀγκίστρου δὲν ἐξέρχεται, τότε διὰ κοπτεροῦ ἐγχειριδίου ἢ νυστερίου—ἀφοῦ πρῶτον τὸ ἀπολυμάνωμεν δι' οἰνοπνεύματος— σχίζομεν τὸ μέρος καὶ ἀπελευθεροῦμεν ἐκ τῆς αἰχμῆς τοῦ ἀγκίστρου, μετὰ τοῦτο δὲ πλύνομεν τὴν μικρὰν πληγὴν διὰ φαινικούχου ὕδατος ἢ ἐν ἐλλείψει τοιούτου διὰ βραστοῦ ὕδατος.

Ἐξοίδησις ἐκ μώλωπος. Τὸ ἀτύχημα τοῦτο συχνάκις συμβαίνει εἰς τὸν ἁλιέα. Εἰς ἐπιπόλαια ἐξοιδήματα οὐδεμία ἐπέμβασις χρειάζεται. Εἰς σοβαρώτερα ἐνδείκνυνται τὰ ἐκ ψυχροῦ ὕδατος ἢ καφουρελαίου ἐπιθέματα. Ἀποτελεσματικωτέρα εἶναι ἡ κατωτέρω διάλυσις:

Extrait de saturne	5	γραμμάρια
Teinture d'anica	5	»
Eau-de-vie camphrée	5	»
Eau	200	»

Διὰ τῆς ἀνωτέρω διαλύσεως ἐμβρέχονται τὰ ἐπιθέματα καὶ ἐναποτίθενται ἐπὶ τοῦ πάσχοντος μέρους.

Δήγματα ὑδροβίων ὄφεων. Ἐν περιπτώσει δήγματος ὄφεως, καὶ ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον ἂν πρόκειται περὶ ἰοβόλου ἢ μὴ τοιούτου, διανοίγομεν διὰ μικροῦ ἀπολυμασμένου ἐγχειριδίου τὸ προσβληθὲν μέρος καὶ προσδένομεν τοῦτο ὀλίγον ἀνωτέρω τῆς πληγῆς ὅσον τὸ δυνατὸν σφικτὰ διὰ τεμαχίου καθαροῦ ὑφάσματος ἢ μανδηλίου. Μετὰ τοῦτο πιέζοντες ἰσχυρῶς διὰ τῆς χειρὸς προβαίνομεν εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν τελειοτέραν ἀφαίμαξιν τοῦ δηχθέντος μέρους, μεθ' ὃ τὸ πλύνομεν ἐπιμελῶς διὰ διαλύσεως 1 γραμμαρίου σουμπλιμὲ εἰς 1 λίτρον ὕδατος.

Ἀμυχαὶ καὶ ἐπιπόλαιοι πληγαί. Τὰς ἐπιπολαίους πληγὰς καὶ ἀμυχὰς (γδαρσίματα), ἀπολυμαίνομεν προχείρως διὰ βραστοῦ ὕδατος καὶ ἐπιθέτομεν ἐπ' αὐτῶν μικρὸν τεμάχιον ἀπεστειρωμένης γάζης.

Ἡλίασις. Ἐν περιπτώσει ἡλιάσεως μεταφέρομεν ἀμέσως τὸν παθόντα εἰς δροσερὸν μέρος καὶ τοποθετοῦμεν αὐτὸν οὕτως, ὥστε ἡ κεφαλή του νὰ εὑρίσκεται εἰς ὑψηλότερον ἢ τὸ σῶμα ἐπίπεδον. Κατόπιν ἀφοῦ τὸν ἐκδύσωμεν ἀμέσως ἐντρίβομεν μετὰ δυνάμεως τὰς κνήμας, ἐνῷ συγχρόνως θέτομεν ἀκαταπαύστως ἐπιθέματα ἐκ ψυχροῦ ὕδατος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του καὶ ραντίζομεν διὰ ψυχροῦ ὕδατος τὸ πρόσωπον καὶ τὴν σπονδυλικὴν του στήλην.

Νύξεις ἰχθύων. Τὰ ὑπὸ διαφόρων ἰχθύων προξενούμενα νύγματα εἶναι πολλάκις λίαν ἐπικίνδυνα καὶ προξενοῦσι σοβαρὰς ἐνίοτε φλεγμονάς. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ διανοίγομεν καταλλήλως καὶ ἀφαιμάσσομεν τὴν πληγὴν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον καὶ εἶτα προσδένομεν αὐτὴν διὰ γάζης ἐμβαπτισθείσης πρότερον εἰς τερεβενθίνην (τερμεντίνα). Ὅπως ἀποφεύγῃ τὰς τοιαύτας νύξεις ὁ ἁλιεύς, καὶ νὰ δίδῃ μεγάλην προσοχὴν κατὰ τὴν ἀπαγκίστρωσιν τοῦ ἰχθύος, διότι ὡρισμένοι ἰχθύες, ὅπως ἡ πέστροφα, αἱ σκόρπαιναι (σκορπίδια), ἡ δράκαινα καὶ ἄλλοι, προξενοῦσι φοβερὰς πληγάς, αἵτινες πολλάκις παρουσιάζουσιν ἐπικινδύνους ἐπιπλοκάς.

Αἱμορραγία ρινός. Ἡ αἱμορραγία τῆς ρινὸς προέρχεται συνήθως ἢ ἐξ ἡλιάσεως ἢ ἐξ ὑπερβολικοῦ καύσωνος. Ἐὰν ἡ αἱμορραγία εἶναι ἐπιπόλαιος, πλύσεις τινὲς τῆς ρινός, διὰ ψυχροῦ ὕδατος, ἀρκοῦσιν ὅπως σταματήσῃ τὸ κακόν. Ἐπίσης ἡ ἀπότομος ἀνύψωσις τοῦ βραχίονος πρὸς τὸ μέρος ὅπου παρετηρήθη ἡ αἱμορραγία καὶ ἡ διὰ τοῦ δείκτου τῆς ἑτέρας χειρὸς πίεσις τοῦ ρώθωνος συντελοῦν εἰς τὴν ταχυτέραν αἱμοστασίαν. Ἐὰν παρ' ὅλα ταῦτα ἡ αἱμορραγία ἐξακολουθῇ, τότε φράσσομεν τὸν ρώθωνα καλῶς δι' ἀλλεπαλλήλων τεμαχίων βάμβακος τὰ ὁποῖα εἰσάγομεν τῇ βοηθείᾳ μικρᾶς λαβίδος καὶ μέχρις ὅτου ὑπερπληρωθῇ ἡ ρινικὴ κοιλότης.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω καὶ πλεῖστα ἄλλα ἀτυχήματα, κατὰ πολὺ σοβαρώτερα, δύνανται νὰ συμβῶσιν εἰς τοὺς ἁλιεῖς, ἰδίως δὲ ἀσφυξία ἐκ καταποντισμοῦ, ὁπότε πρέπει νὰ λαμβάνωνται ἀμέσως σοβαρώτατα μέτρα πρὸς διάσωσίν των (βλ. λ. **πνιγμός, καταποντισμός, ἀσφυξία**).

Διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον, ἕκαστος ἁλιεὺς πρέπει νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ ἐντὸς μικροῦ κιβωτίου τὰ ἀπολύτως ἀπαραίτητα διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἄνω περιγραφέντων ἀτυχημάτων, ἤτοι 1) ζεῦγος ψαλιδίων· 2) κοπτερὸν καθαρὸν ἐγχειρίδιον ἢ νυστέριον· 3) λαβίδα μὲ πλατέα σκέλη· 4) Τεμάχια ἀπεστειρωμένης γάζης· 5) φιαλίδια περιέχοντα διάλυσιν φαινικοῦ ὀξέος, βάμμα ἰωδίου, ἀλκάλι, ὑπερχλωριοῦχον σίδηρον καὶ λάβδανον. Δ. Ν. Π.

—**[ΝΑΥΤ. ΚΑΝΟΝΙΣΜ.]** βλ. λ. **ἁλιευτικός**: *ἁλιευτικὰ πλοῖα.*

—**[ΦΟΡΟΛΟΓ.]** Ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς ἁλιείας ὑφίστανται ἐν Ἑλλάδι οἱ ἑξῆς δημοτικοὶ καὶ κοινοτικοὶ φόροι:

α') Δημοτικὸς καὶ κοινοτικὸς φόρος ἐπὶ τῶν ἰχθύων καὶ λοιπῶν ὑδροβίων ζῴων τῶν ἁλιευομένων εἰς τὰ ἐντὸς τῆς δημοτικῆς ἢ κοινοτικῆς περιφερείας ἰχθυοτροφεῖα, θυννεῖα καὶ ἰχθυοτρόφους ποταμοὺς ἢ λίμνας.

Ὁ φόρος οὗτος, ἄσχετος πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν ἰχθυοτροφείων κ.λ.π. δικαίωμα τοῦ Δημοσίου, ἔχει ἐφαρμογὴν καθ' ἅπαν τὸ Κράτος, ἐπιτρέπεται δὲ νὰ ἐπιβάλληται δι' ἀποφάσεως τοῦ δημοτικοῦ ἢ κοινοτικοῦ συμβουλίου ἐπὶ χρόνον μὴ ὑπερβαίνοντα τὴν δημοτικὴν ἢ κοινοτικὴν περίοδον καὶ ἄνευ ἐξαιρέσεως φορολογουμένων. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ περίοδος περιλαμβάνει καὶ ὅλον τὸ οἰκονομικὸν ἔτος τὸ τρέχον κατὰ τὴν λῆξιν αὐτῆς. Ὁ φόρος δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ πεντήκοντα (0.50) λεπτὰ κατ' ὀκᾶν, δύναται δὲ νὰ ἐκχωρηθῇ καὶ ὡς ἐγγύησις διὰ τὴν συνομολόγησιν δανείων ἢ ἐργοληπτικῶν συμβολαίων, ὁπότε ἡ διάρκειά του παρατείνεται μέχρι τῆς λήξεως αὐτῶν. Ἡ βεβαίωσις καὶ εἴσπραξις τοῦ φόρου ἐνεργεῖται κατὰ τὴν ἐκ τῶν ἰχθυοτροφείων, θυννείων κ.λ.π. ἐξαγωγὴν τῶν ἰχθύων κατόπιν ζυγίσεως. Ἐὰν ἐν τῷ Δήμῳ ἢ Κοινότητι, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ὁποίου κεῖνται τὰ ἰχθυοτροφεῖα κ.λ.π., ὑφίστανται ἰχθυαγορὰ ἢ ἰχθυοπωλεῖα, τὸ δημοτικὸν ἢ κοινοτικὸν συμβούλιον δύναται νὰ κανονίσῃ ἵνα ἡ βεβαίωσις καὶ εἴσπραξις τοῦ φόρου γίνηται κατὰ τὴν εἰς τὴν ἰχθυαγορὰν ἢ τὰ ἰχθυοπωλεῖα μεταφορὰν καὶ πώλησιν τῶν ἰχθύων. Ὁ φόρος οὗτος εἶναι φόρος παραγωγῆς, προκειμένου δὲ περὶ Κοινοτήτων ἀνάγεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λεγομένων *εἰδικῶν* κοινοτικῶν φόρων, ἤτοι τῶν ἐπιβαλλομένων ἀποκλειστικῶς πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων ἢ πρὸς ἄλλους εἰδικοὺς σκοποὺς τῶν Κοινοτήτων (Ν Δ. 17 Σ/βρίου 1926 ἄρθ. 341 § § 1 δ' καὶ 2 καὶ 342—345 Δ. 15 8/βρίου 1926 ἄρθρ. 13).

β') Δημοτικὸς καὶ κοινοτικὸς φόρος ἐπὶ τῶν ἰχθύων καὶ λοιπῶν ὑδροβίων ζῴων, τῶν ἁλιευομένων ἐκ τῶν ἐν ταῖς περιφερείαις τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων τῶν Νέων Χωρῶν ἰχθυοτροφείων, θυννείων, ἰχθυοτρόφων ποταμῶν, λιμνῶν καὶ ἰχθυοτρόφων ὑδάτων καὶ καταναλισκομένων ἐν ταῖς αὐταῖς περιφερείαις.

Ὁ φόρος οὗτος ἔχει ἐφαρμογὴν μόνον ἐν ταῖς Νέαις Χώραις καὶ εἶναι φόρος καταναλώσεως, ἐφ' ὅσον τὰ καταναλισκόμενα ἁλιεύθησαν εἰς τὰς ἄνω περιφερείας. Ἐπιβάλλεται δι' ἀποφάσεως τοῦ δημοτικοῦ καὶ κοινοτικοῦ συμβουλίου, ἄνευ χρονικοῦ περιορισμοῦ περὶ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ καὶ εἰς ποσοστὸν μέχρι δέκα τοῖς ἑκατόν, τῆς ἀξίας τῶν ἁλιευομένων καὶ καταναλισκομένων ἰχθύων κλπ. Προκειμένου περὶ ἰχθυοτροφείων κλπ. ἀνηκόντων εἰς τὸ Δημόσιον ὁ ὡς ἄνω φόρος εἶναι ὡς καὶ ὁ προηγούμενος ἀνεξάρτητος τοῦ κατὰ τοὺς κειμένους νόμους δικαιώματος αὐτοῦ τοῦ ἐκμεταλλεύεσθαι καὶ διαθέτειν τὰ κτήματα ταῦτα. Ἐξαιροῦνται δ' αὐτοῦ ἰχθύες χρησιμοποιούμενοι εἰς κατασκευὴν κονσερβῶν καὶ βιομηχάνησιν ἐν γένει. Ἡ βεβαίωσις καὶ εἴσπραξις ἐν γένει ἐνεργεῖται κατὰ τὴν ἐκ τῶν ἰχθυοτροφείων κλπ. ἐξαγωγὴν τῶν ἁλιευομένων καὶ κατόπιν ζυγίσεως. Ὁσάκις δὲ τὰ ἁλιευόμενα προορίζωνται νὰ καταναλωθῶσιν ἐκτὸς τοῦ Δήμου ἢ τῆς Κοινότητος, δὲν ἐξαχθῶσι δ' ἐντὸς ἓξ ὡρῶν ἀπὸ τῆς ζυγίσεως καὶ ἐκ τοῦ τόπου ἔνθα ζυγίζονται ταῦτα, παράγεται νόμιμον τεκμήριον καταναλώσεως αὐτῶν ἐν τῷ Δήμῳ ἢ τῇ Κοινότητι καὶ ὑποβάλλονται εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ ἀνήκοντος φόρου (Ν. Δ. 17 Σεπτεμβρίου 1926 ἄρθρ. 318 ἐδ. δ'. Δ. 20 Ὀκτωβρίου 1926 ἄρθρ. 12).

Κατὰ δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ἑρμηνείαν οἱ ἀνωτέρω δύο φόροι δὲν δύνανται νὰ συνεπιβληθῶσιν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Δήμου ἢ Κοινότητος τῶν Νέων Χωρῶν, τῆς ἐπιβολῆς τοῦ ἑνὸς ἀποκλειούσης τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἑτέρου.

γ') Δημοτικὸς καὶ κοινοτικὸς φόρος ἐπὶ τῶν ἰχθύων καὶ λοιπῶν ὑδροβίων ζῴων τῶν ἁλιευομένων ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ θαλάσσῃ τῶν Νέων Χωρῶν.

Ἐπὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ καθεστῶτος ἴσχυεν ἐν ταῖς Νέαις Χώραις ὁ ἀπὸ 18 Σαφὲρ 1299 ὀθωμανικὸς νόμος «**περὶ ἁλιείας καὶ θήρας**» καθ' ὃν ἐκ τῶν ἰχθύων τῶν ἁλμυρῶν ὑδάτων, τῶν ἁλιευομένων ἐν ταῖς θαλάσσαις. ταῖς μεγάλαις λίμναις, ταῖς θεωρουμέναις ὡς θαλάσσαις, καὶ ταῖς ἐκβολαῖς τῶν εἰς τὴν θάλασσαν χυνομένων ποταμῶν, δι' ἰχθυοτροφείου, δικτύου, ὁρμιᾶς, πρὸς δὲ καὶ ἐκ τῶν ὀστρακοδέρμων (οἷα τὰ μύδια, στρείδια, κτένια, πῖνναι, σωλῆνες, κόγχαι, ἀχηβάδες, καρκίνοι, ἀστακοί, καρίδες), ἐλαμβάνετο τέλος ἢ φόρος εἴκοσι τοῖς ἑκατὸν (πεντάτι), ἄνευ ἀφαιρέσεως ἐξόδου τινός. Τὸν φόρον τοῦτον διετήρησεν ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1920 (**Νόμος 2125 ἄρθρ. 23**) τὸν ἐξεχώρησεν εἰς τοὺς ἐν ταῖς Νέαις Χώραις Δήμους καὶ Κοινότητας ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν ὁποίων καταναλίσκονται τὰ ἁλιευόμενα, ὡς ἓν ἐκ τῶν ἀντισταθμισμάτων τῆς τότε γενομένης καταργήσεως τοῦ δημοτικοῦ δασμοῦ ἐπὶ τῶν ὠνίων καὶ ἐμπορευμάτων, περιορίσαν τοῦτον ἐπὶ τῶν ἁλιευομένων ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ θαλάσσῃ τῇ μὴ ὑποκειμένῃ εἰς ἐνοικίασιν συμφώνως τῷ νόμῳ περὶ ἐνοικιάσεως ἰχθυοτροφείων τοῦ Κράτους (**Νόμος 23ης Μαρτίου 1839 ἄρθρ. 1**).

Ἡ βεβαίωσις καὶ εἴσπραξις τοῦ φόρου τούτου ἐνεργεῖται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ προμνημονευθέντος ὀθωμανικοῦ νόμου, θεωρουμένας ἐν ἰσχύι καὶ δυναμένας νὰ τροποποιηθῶσι διὰ Διατάγματος, ἐφ' ὅσον τοῦτο θὰ ἐπεβάλλετο ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ δικαιούχου τοῦ φόρου· τοιαύτη τροποποίησις ὡς πρὸς τὰς οὐσιαστικὰς διατάξεις δὲν ἐγένετο. Κατὰ τὰς ἄνω διατάξεις ὁ φόρος εἰσπράττεται ἐκ τοῦ κατακυρωθησομένου ποσοῦ εἰς τὸν πλειστηριασμὸν τῶν ἁλιευομένων ἰχθύων, οἱ ὁποῖοι μεταφέρονται κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ ἰχθυοπωλεῖον, ὅπου ὑπάρχει τοιοῦτο, καὶ ἐνώπιον τοῦ κυρίου αὐτῶν καὶ τοῦ ἐνοικιαστοῦ ἢ ἀντιπροσώπου του ἢ τοῦ εἰσπράκτορος τοῦ φόρου δημοπρατοῦνται διὰ τοῦ κήρυκος. Ἐν ταῖς πόλεσι καὶ κωμοπόλεσιν ἔνθα δὲν ὑπάρχει ἰχθυοπωλεῖον καὶ ἰχθυαγορὰ ὁ φόρος εἰσπράττεται, τῇ συναινέσει ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, εἰς χρήματα κατὰ τὴν τοπικὴν τιμὴν ἢ αὐτουσίως.

Ἐξαιροῦνται τῆς καταβολῆς φόρου 1) οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ τὸ πλήρωμα τῶν πολεμικῶν καὶ ἐμπορικῶν πλοίων διὰ τὰ πρὸς ἰδίαν των τροφὴν ἁλιευόμενα καὶ 2) οἱ ἁλιεύοντες δι' ὁρμιᾶς πρὸς ἰδίαν των χρῆσιν, οὐχὶ δὲ λόγῳ ἐμπορίας. Ὁ φόρος καταβάλλεται, ἐπὶ ἀποδείξει παραδιδομένῃ εἰς τὸν ἁλιέα, ἔνθα τὸ πρῶτον ἀποβιβάζονται οἱ ἰχθύες κλπ., οἵτινες, ἐκεῖθεν ἀλλαχοῦ μεταφερόμενοι, δὲν ὑπόκεινται αὖθις εἰς φόρον.

Καθ' ἑρμηνείαν δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, ἣν ἀπεδέχθη καὶ τὸ Νομικὸν Συμβούλιον (**ἔγγραφον Νομ. Συμβούλου Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν ὑπ' ἀριθ. 91 ἀπὸ 27 Δεκεμβρίου 1926**), ὁ φόρος οὗτος εἶναι τοιοῦτος παραγωγῆς καὶ οὐχὶ καταναλώσεως. Διὰ τοῦτο ὡς κατανάλωσις τῶν ἰχθύων κλπ., δημιουργοῦσα τὴν ὑποχρέωσιν καταβολῆς τοῦ φόρου, νοεῖται καὶ ἡ ἐμπορικὴ τοιαύτη.

Διὰ τοῦ προμνησθέντος νόμου 2125 (**ἄρθρ. 23, ἐδ. 3**) ἐπετράπη εἰς τοὺς Δήμους καὶ τὰς Κοινότητας, εἰς οὓς ἐγένετο ἡ παραχώρησις τοῦ φόρου, νὰ ἐλαττώνωσι τὸ φορολογικὸν ποσοστὸν ἢ καὶ νὰ καταργήσωσι τὸν φόρον διὰ ψηφίσματος τοῦ οἰκείου δημοτικοῦ ἢ κοινοτικοῦ συμβουλίου ἐγκρινομένου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἐντεῦθεν ἐπηκολούθησεν ἡ κατάργησις τοῦ φόρου εἰς τὰς νήσους Λέσβον, Θάσον καὶ Λῆμνον, εἰς Κοινότητάς τινας τῆς νήσου Χίου καὶ εἰς τὴν Κοινότητα Ἱερισσοῦ (Χαλκιδικῆς). Διὰ τοῦ ἄρθρου 10 τοῦ ἀπὸ 2 Σεπτεμβρίου 1926 Ν. Δ. ἐπετράπη ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ φόρου εἰς τὰς ἄνω περιφερείας δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, οἵα καὶ ἐξεδόθη διὰ τὰς περιφερείας Λέσβου, Χίου καὶ Ἱερισσοῦ. Διὰ τῆς αὐτῆς διατάξεως ἐπαγιώθη ὁ φόρος, μὴ ἐπιτρεπομένης ἐφεξῆς τῆς καταργήσεως αὐτοῦ. Ἐξ ἄλλου δυνάμει τοῦ ἄρθρου 33 τοῦ νόμου 3194 τοῦ ἔτους 1924 ἐπεξετάθη ἡ ἰσχὺς τῆς φορολογίας ταύτης καθ' ἅπαντα τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον ὑπὲρ τῶν οἰκείων Κοινοτήτων. Ἤδη μελετᾶται ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἡ ἐλάττωσις τοῦ ποσοστοῦ τοῦ φόρου ἀπὸ 20% εἰς 15% καὶ ὁ προορισμὸς μέρους ἐκ τῶν ἐξ αὐτοῦ εἰσπράξεων διὰ τὴν σύστασιν καὶ λειτουργίαν ταμείων προστασίας τῶν κατ' ἐπάγγελμα ἁλιέων.

Ἡ βεβαίωσις καὶ εἴσπραξις τοῦ φόρου γίνεται

Digitized by Google

διὰ πολυετοῦς (τριετοῦς συνήθως) ἐνοικιάσεως, ἐνεργουμένης καθ' ἁλιευτικὰς περιφερείας ἀνταποκρινομένας, κατὰ κανόνα, πρὸς τὰς περιφερείας τῶν οἰκονομικῶν ἐφορειῶν. Ὑφίστανται ἐν τούτοις καὶ εὐρύτεραι περιφέρειαι (Θεσσαλονίκης—Χαλκιδικῆς), ὡς καὶ μικρότεραι (Ἱερισσοῦ). Αἱ δημοπρασίαι διεξάγονται διὰ τῶν Οἰκον. Ἐφόρων καὶ κατ' ἀνάλογον ἐφαρμογὴν τῶν κρατούντων διὰ τὰς δημοπρασίας τοῦ Δημοσίου, ἐφ' ὅσον δὲν ὁρίζεται ἄλλως διὰ τῆς σχετικῆς διακηρύξεως. Ἡ διανομὴ τῶν εἰσπράξεων εἰς τοὺς δικαιούχους Δήμους ἢ Κοινότητας γίνεται δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν ἐκδιδομένης μετὰ γνωμοδότησιν τῶν ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς οἰκείας οἰκονομικῆς ἐφορείας ἐδρευόντων εἰρηνοδίκου, οἰκονομικοῦ ἐφόρου καὶ ἐπαρχιακοῦ ταμίου (Δ. 20 Ὀκτωβρίου 1926).

Ἐν Σάμῳ καὶ Ἰκαρίᾳ δὲν ἰσχύει ἡ φορολογία αὐτή. Ἐν Κρήτῃ ἰσχύει εἰς τοὺς δήμους καί τινας τῶν κοινοτήτων, ὑπὸ ποσοστὸν δὲ 10 % ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ἁλιευομένων (νόμος 553 τοῦ ἔτους 1914, ἄρθρ. 5 ἐδάφ. γ').

δ') Δημοτικὸς φόρος ἐπὶ τῶν ἐξ ἄλλων μερῶν τοῦ κράτους μεταφερομένων ἐν δήμῳ πρὸς κατανάλωσιν ἰχθύων καὶ λοιπῶν προϊόντων ἁλιείας. Ὁ φόρος οὗτος ἀνήκει εἰς τὴν παγίαν δημοτικὴν φορολογίαν τῶν ἐν δήμῳ ἐξ ἄλλων μερῶν τοῦ κράτους μεταφερομένων πρὸς κατανάλωσιν ἐγχωρίων προϊόντων (βλ. λ. δασμός).

ε') Δημοτικὸς φόρος ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς μεταφερομένων εἰς δῆμον πρὸς τοπικὴν κατανάλωσιν ἰχθύων καὶ λοιπῶν προϊόντων ἁλιείας. Ὁ φόρος οὗτος ἀνήκει εἰς τὴν προαιρετικὴν δημοτικὴν φορολογίαν τῶν ἐν δήμῳ εἰσαγομένων πρὸς τοπικὴν κατανάλωσιν ἀλλοδαπῶν ἐμπορευμάτων, ἐπιβαλλομένην ὑπὲρ τῶν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων τῶν δήμων (βλ. λ. δασμός).

στ') Δημοτικὸς φόρος ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰσαγομένων εἰς τὴν Ἑλλάδα προϊόντων ἁλιείας. Ὁ φόρος οὗτος, πάγιος, ἀνήκει εἰς τὴν λεγομένην δημοτικὴν φορολογίαν τῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰσαγομένων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐμπορευμάτων, εἰσπραττομένην ἐν τοῖς τελωνείοις ὑπὸ τοῦ δημοσίου, εἰς ὃ καὶ ἀνήκουσιν αἱ εἰσπράξεις (βλ. λ. δασμός).

ζ') Πρόσθετος δημοτικὸς φόρος ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰσαγομένων εἰς τὴν Ἑλλάδα προϊόντων ἁλιείας. Ὁ φόρος οὗτος ἀνήκει εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ἀμέσως ἀνωτέρω φόρου παγίως ὑφισταμένην πρόσθετον ὑπὲρ τῶν δήμων φορολογίαν ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰσαγομένων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐμπορευμάτων, ἀνερχομένην εἰς τὸ ἓν εἰκοστὸν πέμπτον ἐκείνου, μεθ' οὗ συνεισπράττεται (βλ. λ. δασμός).

Δ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

— **[ΝΟΜ.]** Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον τὰ προϊόντα τῶν θαλασσῶν, λιμνῶν, ποταμῶν ἐθεωροῦντο ἀδέσποτα (βλ. λέξιν) καὶ συνεπῶς, τὸ μὲν ἡ ἁλιεία αὐτῶν ἦτο ἀπολύτως ἐλευθέρα, τὸ δὲ ταῦτα καθίσταντο κτῆμα τοῦ ἁλιεύσαντος, ἐπερχομένης διὰ τῆς *καταλήψεως* (occupatio) τῆς ἐπ' αὐτῶν κτήσεως κυριότητος (Π. 1. 8. 3, Π 41. 1 3, Π. 41. 2. 1 § 1, Εἰσ. 2. 1 § 18). Παρὰ τὴν καθ' ὅλου ὅμως παρ' ἡμῖν ἰσχὺν τοῦ δικαίου τούτου, ἡ νεωτέρα νομοθεσία περιώρισε σπουδαίως· τὴν διὰ τῶν ὡς ἄνω διατάξεων αὐτοῦ παρεχομένην ἀπόλυτον πρὸς ἁλιείαν ἐλευθερίαν, ἐπιτρέψασα γενικῶς ταύτην μόνον εἰς τὰς ἀνοικτὰς θαλάσσας, ἀκτὰς καὶ δημοσίους ποταμούς. Ἐπιπροσθέτως ἕτεραι διατάξεις αὐτῆς καθορίζουσιν ἐπακριβῶς τοὺς διαφόρους τῆς ἁλιείας τρόπους, τὰ μέσα δι' ὧν αὕτη δέον νὰ ἐνεργῆται καὶ τὰς ἐποχὰς καὶ ζώνας εἰς ἃς αὕτη ἐπιτρέπεται (ἄρθρ. 13 ἐδ. 1 Ν Δ. 17 Ὀκτωβρίου 1923 κωδικοποιήσαντος τὸν νόμον 2053 «περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς ἁλιείας διὰ δυναμίτιδος καὶ ἄλλων καταστρεπτικῶν τῆς ἰχθυοπαραγωγῆς μέσων») καὶ εἰσάγουσι βαρείας ποινικὰς κυρώσεις κατὰ τῶν παραβατῶν (ἄρθρ. 1,3,4 ἐδ. 3,5,6,7,8,9 ἐδ. 2 καὶ 3, 13 ἐδ. 2 νόμ. 2053).

Τὸ ἀπόλυτον πρὸς ἁλιείαν δικαίωμα τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου ὑπέστη καὶ ἕτερόν τινα περιορισμὸν ἐν τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ, ἀναγνωρισθείσης ὑπ' αὐτοῦ πλήρους κυριότητος ἐπὶ ἁλιευτικῶν περιοχῶν (φυσικῷ δὲ τῷ λόγῳ κεκλεισμένης περιφερείας καὶ μικρᾶς σχετικῶς ἐκτάσεως τοιούτων, καθόσον ἡ θάλασσα ἢ αἱ μεγάλαι λίμναι εἶναι res extra commercium) εἴτε εἰς τὸ Δημόσιον εἴτε εἰς ἰδιώτας. Καὶ τὸ μὲν Ἑλληνικὸν Δημόσιον κατέστη ἰδίᾳ κύριον τοιούτων ἁλιευτικῶν περιοχῶν (λιμνῶν, λιμνοθαλασσῶν κτλ.) καταλαβὸν de jure τόσον κατὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος (ἄρθρ. 5 τοῦ ἀπὸ 5 Φεβρουαρίου 1830 πρωτοκόλλου τῶν Προστατίδων Δυνάμεων) ὅσον καὶ κατὰ τὴν μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους προσάρτησιν τῶν Νέων Χωρῶν (Συνθήκη τῶν Ἀθηνῶν, νόμ. 147, 262) τὰ ἀκίνητα τοῦ ἐχθρικοῦ Δημοσίου, τὰ παρ' οὐδενὸς κατεχόμενα, ὡς καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐχθρικῶν ὑπηκόων ἐγκαταλειφθέντα τοιαῦτα, οἱ δὲ ἰδιῶται, ἀναγνωρισθείσης (κυρίως εἰς τὰς Νέας χώρας) τῆς τοιαύτης αὐτῶν κυριότητος παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου, δυνάμει τῶν κατεχομένων ὑπ' αὐτῶν τίτλων τοῦ Τουρκικοῦ Κτηματολογίου (*ταπίων*). Πάντες οὗτοι οἱ κατὰ πλήρη κυριότητα ἢ ὡς μισθωταὶ κατέχοντες τοιαύτας ἁλιευτικὰς περιοχάς, δικαιοῦνται οὗτοι μόνοι εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν, συνῳδὰ τῇ διατάξει τοῦ ἄρθρ. 8 ἐδ. 4 τοῦ νόμου περὶ διακρίσεως κτημάτων, καθ' ἣν θεωροῦνται ὡς παρακολουθήματα τοῦ ἀκινήτου οἱ ἐν ταῖς λίμναις (κατὰ τὴν ὀρθὴν δὲ ἐκδοχὴν καὶ ἐν ταῖς λιμνοθαλάσσαις) ἰχθύες.

Συνεπείᾳ τῆς ἀρχῆς ταύτης ὁ νεώτερος νομοθέτης ἐθέσπισε τὸ μὲν εἰδικὰς διατάξεις διὰ τὴν ἐνοικίασιν καὶ τὴν ἐν γένει ἐκμετάλλευσιν τῶν ἰχθυοτροφείων τοῦ Δημοσίου (νόμ. τῆς 23 Μαρτίου 1839, ΣΔ' τοῦ 1853, Ν. Δ τῆς 4 Ἀπριλίου 1915 «περὶ δωδεκαετοῦς ἐνοικιάσεως τῶν ἰχθυοτροφείων τοῦ Κράτους»), τὸ δὲ ποινικὰς κατὰ τῆς λαθραλιείας κυρώσεις (ἄρθρ 448 Ποινικοῦ Νόμου, ἄρθρ. 60 Ν. Δ. τῆς 23 Ὀκτωβρίου 1923 «Ποινικὸς καὶ πειθαρχικὸς κῶδιξ ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ»), πρὸς προστασίαν τῶν δι' ἀποκλειστικὴν ἐκμετάλλευσιν δικαιωμάτων τοῦ Δημοσίου ἢ τῶν ἰδιωτῶν, οἵτινες τυγχάνουσι κύριοι ἢ μισθωταὶ τῶν τοιούτων ἁλιευτικῶν περιοχῶν.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὅμως νομοθετημάτων, ἅτινα κυρίως ἀφορῶσιν εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς ἁλιείας, ὑπάρχουσι καὶ πλεῖσται ἄλλαι διατάξεις τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας, αἵτινες ἀποσκοποῦσιν εἰς τὴν ἐν γένει προστασίαν καὶ αὔξησιν τῆς ἰχθυοπαραγωγῆς, τὴν προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἰχθυοκομίας καὶ ὀστρεοτροφίας, καὶ τὴν ἑδραίωσιν τῆς μόλις ἐπ' ἐσχάτων ἀναφανείσης παρ' ἡμῖν βιομηχανικῆς ἁλιείας (πρβλ. νόμ ΓϠΟΖ 1911 ἄρθρον 2, νόμ. ΓΨΗ 1911, 241)1914, 421)1914, 652)1915, 2054)1920, Β.Δ. 22 Φεβρουαρίου 1920 «περὶ συστάσεως Ἑλληνικῆς θαλασσογραφικῆς ἐπιτροπῆς», Β. Δ. 9 Μαΐου 1923 «περὶ κανονιστικῶν τῆς θαλασσίας ἁλιείας μέτρων», Ν. Δ. τῆς 29 Ἀπριλίου 1925 «περὶ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ παντὸς δημοτικοῦ καὶ δημοσίου κ.τ.λ. δασμοῦ ἢ φόρου τῶν εἰσαγομένων... ἁλιευτικῶν ἐργαλείων». Πρβλ. ἐπίσης τὴν μετὰ τῆς Ἰταλίας ἀπὸ 24 Νοεμβρίου 1926 σύμβασιν διὰ τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἁλιείας ἐν θαλάσσῃ κυρωθεῖσαν διὰ τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ νόμου 3374). Εἰδικώτερον δὲ διὰ τοῦ μνησθέντος Δ. τῆς 9 Μαΐου 1923 καθορίζεται ἐπακριβῶς ἡ κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς δι' ἀνεμοτρατῶν ἢ μηχανοκινήτων σκαφῶν ἁλιείας τηρητέα ἀπὸ τῆς ἀκτῆς ἀπόστασις τοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ναυτικοῦ μιλλίου (ἄρθρον 1), ἡ ἐντὸς ὡρισμένων περιοχῶν καὶ ζωνῶν ἢ εἰς ὡρισμένας ἐποχὰς ἀπαγόρευσις αὐτῆς (ἄρθρον 2—3), αἱ διαστάσεις τῶν ὀπῶν τῶν δικτύων (ἄρθρον 5), καὶ γενικῶς τίθενται κανονιστικαὶ διατάξεις ἀποσκοποῦσαι τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ ἀβλαβῆ διὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν τῶν ἰχθύων διενέργειαν τῆς παρακτίου καὶ τῆς εἰς ἀνοικτὴν θάλασσαν ἁλιείας.

ΑΛ. ΑΝ. ΖΗΣΗΣ

— **[ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.]** Μεταξὺ τῶν δικαιωμάτων ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζονται εἰς τὴν παράκτιον Πολιτείαν ἐπὶ τῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς ὑπαγομένων θαλασσῶν ἢ ποταμῶν (χωρικῶν ὑδάτων) εἶναι καὶ τὸ δικαίωμα τῆς διενεργείας τῆς ἁλιείας. δικαιουμένου τοῦ Κράτους νὰ ρυθμίσῃ ἐλευθέρως τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνεργῆται ἐν αὐτοῖς ἡ ἁλιεία, ἀποκλείοντος ταύτης πάντα ἀλλοδαπὸν καὶ ἐπιφυλάσσοντος τὴν δυνατότητα τοῦ ἁλιεύειν ὡς ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῶν ὑπηκόων του. Ἐπὶ τῇ βάσει ὅθεν τῶν ἐσωτερικῶν κανόνων ἑκάστης Πολιτείας κρίνεται ποῖα πρόσωπα ἔχουν τὸ δικαίωμα ν' ἁλιεύωσιν.

Χωρικὰ ὕδατα.— Παρ' ἡμῖν τὰ τῆς ἁλιείας ρυθμίζει ὁ ὑπ' ἀριθ. 652 νόμος τῆς 27 Φεβρουαρίου / 10 Μαρτίου 1915 «περὶ ἁλιείας εἰς τὰ ἑλληνικὰ παράλια», κατὰ τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ ὁποίου, «ἐπιτρέπεται εἰς τὰ ξένης ὑπηκοότητος πλοῖα» ἡ εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα ἁλιεία «ἐφ' ὅσον καὶ ὑφ' οὓς ὅρους ἡ ἁλιεία ἐν τοῖς ὕδασι τῶν ἐπικρατειῶν εἰς ἃς ἀνήκουσιν ἐπιτρέπεται καὶ εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα», δηλ. ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς *ἀμοιβαιότητος*.

Ἡ τοιαύτη ἀρχὴ τῆς κατ' ἀμοιβαιότητα διενεργείας ἁλιείας ὑπὸ τῶν ὑπηκόων μιᾶς Πολιτείας εἰς τὰ ὕδατα τῆς ἑτέρας δύναται νὰ ρυθμισθῇ καὶ συμβατικῶς μεταξὺ τῶν ἐν λόγῳ Κρατῶν. Τοιαύτην δὲ σύμβασιν ἔχομεν τὴν ἐν Ρώμῃ συνομολογηθεῖσαν εἰδικὴν συμφωνίαν «διὰ τὴν ἄσκησιν ἁλιείας ἐν θαλάσσῃ» μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας τῆς 24 Νοεμβρίου 1926 (προσηρτημένην εἰς τὴν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν συνομολογηθεῖσαν μεταξὺ τῶν αὐτῶν Κρατῶν σύμβασιν περὶ ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας), ἧς ἡ ἰσχὺς ὡρίσθη διετής, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐπικυρώσεων, ἐφαρμοσθεῖσα ὅμως ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς της (ἄρθρ. 3). Δυνάμει τῆς εἰδικῆς ταύτης συμφωνίας ἀναγνωρίζεται εἰς τοὺς Ἰταλοὺς ὑπηκόους νὰ ἐξασκῶσι τὴν ἁλιείαν ἐν τοῖς χωρικοῖς ὕδασι τῆς Ἑλλάδος χωρὶς νὰ ὑποβάλλωνται εἰς βάρος ἢ ἄλλο τέλος μὴ ἐπιβαλλόμενον καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἁλιεῖς, ὑπαγόμενοι ἁπλῶς, ὡς καὶ αὐτοί, εἰς τοὺς ἐν ἰσχύϊ νόμους καὶ λοιποὺς κανονισμοὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους (ἄρθρ. 1).

Κατ' ἀμοιβαιότητα τὸ δικαίωμα τῆς ἁλιείας ἀναγνωρίζεται εἰς τοὺς Ἕλληνας ἁλιεῖς ἐντὸς τῶν χωρικῶν ὑδάτων τῆς Τριπολίτιδος καὶ τῆς Κυρηναϊκῆς ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους ὑφ' οὓς τοῦτο ἀναγνωρίζεται εἰς τοὺς Ἰταλούς. Ἐπὶ πλέον ἐκ μέρους τῆς Ἰταλίας ἀνελήφθη ἡ ὑποχρέωσις ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων ἁλιέων, ὅπως τὸ ἥμισυ τοῦ ὁλικοῦ ποσοῦ τῶν κατ' ἔτος διαθεσίμων ἀδειῶν διὰ τὴν διὰ σκαφάνδρων σπογγαλιείαν τίθεται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων, ἀναγνωρισθείσης τῆς δυνατότητος ἀντὶ τῆς εἰς χρῆμα καταθέσεως (ἥτις οὐδέποτε δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰς 12.000 ἰταλικὰς λίρας κατὰ μέγιστον ὅρον δι' ἕκαστον σκάφανδρον) παροχῆς ἀξιολόγου ἐγγυήσεως, ἔστω καὶ παρεχομένης δι' ἐγγυήσεως Τραπέζης, «τῆς ὁποίας τὸ ἀντίτιμον οὐδέποτε δύναται νὰ ὑπερβῇ τὴν ὑπὸ τῶν ἰταλικῶν ἀρχῶν ὁριζομένην εἰς χρῆμα κατάθεσιν διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς πληρωμῆς τῶν ἀποζημιώσεων εἰς τοὺς δύτας ἐν περιπτώσει ἀτυχήματος» (ἄρθρ. 2).

Ἡ ὡς ἄνω ἀρχή, καθ' ἣν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐσωτερικῶν κανόνων ἑκάστης Πολιτείας κρίνεται καὶ τίς δικαιοῦται εἰς ἐξάσκησιν τῆς ἁλιείας, κρατεῖ ἐπίσης καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὕδατα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα περιβρέχουν τὸ ἔδαφος ὄχι μόνον μιᾶς Πολιτείας. Συνήθως ὅμως, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπὶ ὑδάτων, τὰ ὁποῖα χωρίζουν δύο Πολιτείας, διενεργουμένην ἁλιείαν (ἂν καὶ ὑποχρεοῦνται αἱ οὕτω πως γειτνιάζουσαι Πολιτεῖαι, δυνάμει εἰδικῆς μεταξύ των συμβάσεως, νὰ καθορίσουν τὰ τῆς ἁλιείας, ἐπειδὴ ἐν τούτοις τοῦτο δὲν ἐπιτυγχάνεται πάντοτε ἕνεκα τοῦ ἀδυνάτου τοῦ ἐπακριβοῦς καθορισμοῦ τῆς σφαίρας τῆς δικαιοδοσίας ἑκάστης καὶ συνεπῶς τοῦ δυνατοῦ τῆς εὐκόλου καταστρατηγήσεως τῶν τοιούτων συμβατικῶν κανόνων) ἐπιζητεῖται δι' εἰδικῶν συμβάσεων ἡ ἀναγνώρισις κοινῶν κανόνων ἀναγνωριζομένων ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων πρὸς παρεμπόδισιν τῆς εἰς βλάβην τῶν γενικῶν συμφερόντων διενεργουμένης ἁλιείας, τοῦ ζητήματος τοῦ ἄν τις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔχων τὸ δικαίωμα τοῦ ἁλιεύειν ρυθμιζομένου κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ ἐσωτερικοῦ Δικαίου.

Ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα πλεῖσται ὅσαι συμβάσεις τοιαύτης φύσεως κατηρτίσθησαν μεταξὺ τῶν διαφόρων Πολιτειῶν. Ἀναφέρομεν τινὰς τούτων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἐξαγάγῃ τις τοὺς ἀμέσως κατωτέρω ἀναφερομένους κανόνας, τοὺς ἰσχύοντας περὶ ἁλιείας γενικῶς διενεργουμένης ἐντὸς θαλασσῶν ἢ ποταμῶν χωριζόντων δύο ἢ πλείονα Κράτη. Τοιαύτας ἔχομεν π. χ. τὴν ἀπὸ 9 Αὐγούστου 1883 σύμβασιν μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Ἰταλίας διὰ τὴν λίμνην Garda, τὴν ἀπὸ 18 Φεβρουαρίου 1886 μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἱσπανίας, ὡς ἐτροποποιήθη τῷ 1888, τῷ 1906 καὶ τέλος τῷ 1908, σχετικῶς μὲ τὴν ἁλιείαν ἐν Bidossoa, τὴν μεταξὺ Ρουμανίας καὶ Ρωσίας τῆς 16/29 Ὀκτωβρίου 1907 ἐν σχέσει μὲ τὰ Ρουμανορρωσικὰ ὕδατα, τὴν μεταξὺ Σερβίας καὶ ρουμανίας σχετικὴν μὲ τὴν εἰς τὸν Δούναβιν ἐνεργουμένην ἁλιείαν τῆς 15 Ἰανουαρίου 1902, τὴν μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἰταλίας διὰ τὴν ἐνεργουμένην ἁλιείαν μεταξὺ Κορσικῆς καὶ Σαρδηνίας, τὴν ἀπὸ 30 Ἰουνίου 1885 μεταξὺ Γερμανίας, Κάτω Χωρῶν καὶ Ἑλβετίας ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐν τῷ Ρήνῳ ἐνεργουμένην ἁλιείαν τῶν ἀταχαίων (σολωμῶν), τὴν μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἑλβετίας τῆς 9 Μαρτίου 1904 καὶ 20 Ἰανουαρίου 1909, τὴν μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Ἑλβετίας τῆς 8 Νοεμβρίου 1882 κλπ.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὡς ἄνω συμβάσεων ἰσχύουν τὰ ἑξῆς: Τὸ δικαίωμα τοῦ ἁλιεύειν πιστοποιεῖται διὰ σχετικῆς ἀδείας ἐκδοθείσης ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς. Συνήθως προκειμένου περὶ ἁλιείας ἐννοεῖται ἡ διὰ δικτύων καὶ τῶν ἀναλόγων μέσων διενεργουμένη τοιαύτη, τῆς δι' ἀγκίστρων εἴτε οὐδόλως περιοριζομένης, ἤτοι ἐπιτρεπομένης εἰς ὅλους, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῷ Ρήνῳ ἐκ μέρους τῆς Ἑλβετίας, εἴτε τιθεμένης ὑπὸ ἐλαχίστους περιορισμούς, καθαρῶς τυπικούς, καὶ κατὰ κανόνα ἐπιτρεπομένης καθ' οἱανδήποτε ἐποχὴν τοῦ ἔτους. Ἐνίοτε τὸ δικαίωμα τοῦ ἁλιεύειν, ὡς εἰς Bidossoa, ἀναγνωρίζεται μόνον εἰς τοὺς κατοίκους ὡρισμένων μερῶν ἑκάστης τῶν γειτνιαζουσῶν Πολιτειῶν. Ἐν σχέσει δὲ μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ ἁλιεύειν εἰς τὰ ὕδατα, ἐφ' ὧν δὲν εἶναι ἐπακριβῶς καὶ διακριτικῶς τὰ ὅρια τῆς δικαιοδοσίας τῶν δύο Κρατῶν καθωρισμένα, ἰσχύουν διάφοροι κανόνες. Ἐὰν ὅμως τὰ ὅρια τὰ χωρίζοντα τὴν ἐξουσίαν τῶν δύο Πολιτειῶν εἶναι γνωστὰ καὶ διακρίνονται, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἰσχύει καὶ «ζώνη ἀνοχῆς» διὰ τὴν γενομένην τυχὸν παραβίασιν τῶν τιθεμένων ὁρίων. Ἐλλείψει τοιούτου περιορισμοῦ τεκμαίρεται ὅτι ἀπόλυτος ἐλευθερία ὑπάρχει εἰς τοὺς ἁλιεῖς ν' ἁλιεύωσι καθ' ὅλην τὴν ὑδατίνην ἐκείνην περιοχήν. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὕδατα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὑπάγονται ὑπὸ τὴν συγκυριαρχίαν πλειόνων Πολιτειῶν. Ἐντὸς τῶν καθωρισμένων ὁρίων ὑποχρεοῦται πᾶς ἁλιεὺς νὰ ὑποχωρῇ εἰς τὸν τυχὸν προηγηθέντα αὐτοῦ καὶ ρίψαντα τὰ δίκτυα. Μάλιστα, ὅπως ἀποφεύγηται πᾶσα μεταξὺ τῶν ἁλιέων σύγκρουσις, ὑποχρεοῦνται ὅπως τὰ δίκτυά των ρίπτωσι μακρὰν τῶν ἄλλων. Εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς συμβάσεις ὑπάρχει καὶ ἕτερος περιορισμός: ὡς

Digitized by Google

πρὸς τὴν ποσότητα τῶν ἁλιευθέντων ἰχθύων, τῶν ἁλιέων ὑποχρεουμένων τὴν ὑπὲρ τὸ καθοριζόμενον maximum ποσότητα νὰ ρίψουν εὐθὺς εἰς τὴν θάλασσαν. Τοιαύτη διάταξις ἀπαντᾶται εἰς τὸ ἄρθρ. 9 τῆς ὡς ἄνω ρωσορρουμανικῆς συμβάσεως, εἰς τὸ ἄρθρ. 7 τῆς γαλλοελβετικῆς κ.λ.π. Εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ὡς ἄνω συμβάσεις ἐθεσπίσθησαν προστατευτικοὶ κανόνες, ἰδίως ἐν σχέσει πρὸς τὰ ᾠὰ τῶν ἰχθύων. Οὕτως ἀπαγορεύεται ἡ δι' ἐκρηκτικῶν ἢ δηλητηριωδῶν οὐσιῶν ἁλιεία, τὸ τάραγμα δι' ὀρύξεως κλπ. τῶν ὑδάτων καὶ ἡ ἐκρίζωσις θαλασσίων φυτῶν. Ἐπίσης εἰς εἰδικὰ μέρη ἀπαγορεύεται ἡ τοποθέτησις δικτύων. Ὅπου δὲ δὲν ὑφίσταται ἀπαγόρευσις ἁλιείας καθ' ὡρισμένην ἐποχὴν τοῦ ἔτους, ἡ ἁλιεία πρέπει νὰ διενεργῆται μετὰ πολλῆς προσοχῆς μακρὰν τῶν ἀκτῶν καὶ τῶν θαλασσίων φυτῶν. Ἐξ ἄλλου ἡ ἀφαίρεσις, ἡ βλάβη ἢ ἡ καταστροφὴ τῶν εἰς τὸ ὕδωρ ὑπαρχόντων ᾠῶν ἀπαγορεύεται. Πρὸς περιφρούρησιν τῶν ὡς ἄνω ὑπὲρ τῆς ἁλιείας ἰσχυόντων κανόνων, εἰς πάντα τὰ κράτη συνεστήθη εἰδικὴ ἀστυνομία μὲ εὐρεῖαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον δικαιοδοσίαν. Οἱ ἁλιεῖς εὐθύνονται διὰ πᾶσαν παράβασιν τῶν κανόνων τούτων, ὑπαγόμενοι κατὰ κανόνα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ἑκατέρας τῶν συμβληθεισῶν Πολιτειῶν, ἤτοι ἀσχέτως τῆς ἰθαγενείας των δύνανται νὰ δικασθῶσι καὶ τιμωρηθῶσιν ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἐκείνης, ἧς τὰ ὄργανα συνέλαβον αὐτούς. Τέλος ἡ καλλιέργεια νέων γόνων ἤρτηται ἐκ τῆς συγκαταθέσεως τῆς ἑτέρας ἢ τῆς εἰδικῆς ἀδείας μιᾶς τῶν συμβληθεισῶν, ἂν μὴ ὅλων τῶν Πολιτειῶν.

Ἀνοικτὴ θάλασσα. — Ἐνῷ τὸ δικαίωμα τῆς ἁλιείας εἰς τὰς χωρικὰς θάλασσας ἤρτηται ἐκ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ρυθμίσεως τὴν ὁποίαν ἀποφασίζει ἡ παράκτιος Πολιτεία, εἰς δὲ τὰ ὕδατα ἐκεῖνα ἅτινα χωρίζουν δύο ἢ πλείονας Πολιτείας ἰσχύουν γενικῶς οἱ ὡς ἄνω μνημονευόμενοι κανόνες, ἀντιθέτως εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν ἡ ἁλιεία εἶναι εἰς πάντας ἐλευθέρα. Ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι συνέπεια ἄλλης, καθ' ἣν ἡ ἀνοικτὴ θάλασσα εἰς οὐδεμιᾶς Πολιτείας τὴν ἐξουσίαν ὑπάγεται καὶ ὡς ἐκ τούτου πᾶς τις ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἁλιεύῃ ἐν αὐτῇ. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐλευθερία δὲν εἶναι ἀπόλυτος, καθόσον ἐκρίθη σκόπιμος ἡ δημιουργία ὡρισμένων διεθνῶν κανόνων προστατευτικῶν δι' ἐκείνους, οἵτινες ἐπιδίδονται εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς ἁλιείας: Τὸ τοιοῦτον ἐμπόριον αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἐξαντλῇ, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ γίνεται ἀφορμὴ ἀλληλοεξοντώσεως ἢ τοὐλάχιστον ἀλληλοεκδιώξεως αὐτῶν ἐκ τῶν τόπων τῆς ἁλιείας καὶ χρήσεως μέσων δολίων χάριν ἰδιοποιήσεως, οὔτε δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐπιτρέπεται νὰ ἐγκαταλείπωνται ἀπροστάτευτοι ἐν περιπτώσει δυστυχήματος ἢ ἐλλείψεως τροφίμων κλπ. ἐκ μέρους τῶν συναδέλφων των. Οὕτω τὸν 17ον ἤδη αἰῶνα εἶχον θεσπισθῆ κανόνες, ρυθμίζοντες ἐπακριβῶς τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα τῶν ἐν Groenland ἁλιέων.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος συνομολογεῖται μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἐν Παρισίοις ἡ ἀπὸ 2 Αὐγούστου 1839 περὶ ἁλιείας ἐν τῇ Νέᾳ Φουντλανδίᾳ σύμβασις, συμπληρωθεῖσα διὰ τῆς ἀπὸ 25 Μαΐου 1843 συμβάσεως τοῦ Λονδίνου. Ἀμφοτέρων τῶν συμβάσεων τούτων τὸ περιεχόμενον συμπεριελήφθη εἰς τὴν ἀπὸ 11 Νοεμβρίου 1867 σύμβασιν τῶν Παρισίων, ἥτις ὅμως, ἂν καὶ ἐπικυρωθεῖσα, ἐπειδὴ δὲν ἐξεδόθησαν αἱ ἀναγκαῖαι πρὸς ἐκτέλεσιν καὶ ἐφαρμογὴν αὐτῆς πράξεις, παρέμεινε κατ' οὐσίαν γράμμα κενόν, ἰσχυουσῶν εἰσέτι τῶν συμβάσεων τοῦ 1839 καὶ 1843. Αἱ συμβάσεις αὗται, διὰ τῶν ὁποίων ἐπεζητήθη ἡ ἐπίλυσις τῆς ἀπὸ τῆς συνθήκης τῆς Οὐτρέχτης ἀποσχολησάσης τὰ δύο Κράτη διαφορᾶς, ἐθέσπισαν κανόνας τινὰς περὶ ἁλιείας ἐν τῇ ἀνοικτῇ θαλάσσῃ, ὅσον καὶ ἂν ἐν προκειμένῳ πρόκειται κυρίως περὶ διαρρυθμίσεως ζητημάτων διεθνοῦς δουλείας ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Γαλλίας.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔδωκε πρὸ παντὸς ἀφορμὴν πρὸς θέσπισιν διεθνῶν κανόνων ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ ἁλιείαν, εἶναι ἡ ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ πέραν τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης (βλ. λ.) διενεργουμένη, ὅτι προεκάλεσε τὴν ἐν ἔτει 1881 συνελθοῦσαν ἐν Χάγῃ Συνδιάσκεψιν εἰς τὴν ὁποίαν ἀντεπροσωπεύθησαν ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία, αἱ Κάτω Χῶραι, τὸ Βέλγιον, ἡ Δανία καὶ ἡ Ἀγγλία, αἱ ἀποφάσεις τῆς ὁποίας ἀπεκρυσταλλώθησαν εἰς τὴν ἀπὸ 6 Μαΐου 1882 συνθήκην «περὶ τοῦ ἀστυνομικοῦ κανονισμοῦ τῆς ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ ἐκτὸς τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης διενεργουμένης ἁλιείας».

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης δημιουργοῦνται ὑποχρεώσεις μόνον διὰ τοὺς ὑπηκόους τῶν συμβαλλομένων κρατῶν, καθ' ἃ ἄλλως τε ὁρίζει καὶ τὸ 1ον ἄρθρον αὐτῆς. Τὰ ἑπόμενα ἄρθρα 2 καὶ 4 καθορίζουν τὰ ὅρια ἐν οἷς ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη ἐφαρμόζεται, τὸ δὲ 3ον ἄρθρον ὁρίζει ὅτι ὡς αἰγιαλῖτις ζώνη ἐννοεῖται τὸ 60ὸν μέρος τοῦ 6αθμοῦ πλάτους. Εἰς τὰ ἑπόμενα 9 ἄρθρα (5-13) καθορίζονται τὰ τῆς ἐθνικότητος ἑκάστου πλοίου καὶ τὰ διακριτικὰ γνωρίσματα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ φέρῃ. Τὸ ἄρθρον 14 ἀπαγορεύει εἰς τὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα νὰ ἀγκυροβολοῦν κατὰ τὸ μεταξὺ διάστημα ἀπὸ τῆς δύσεως μέχρι τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου εἰς μέρη ὅπου εὕρηνται δίκτυα συγκεντρωμένα, ἐξαιρέσει τῶν περιπτώσεων καθ' ἃς πρόκειται περὶ ἀγκυροβολισμοῦ κατόπιν δυστυχήματος ἢ ἀνωτέρας βίας. Ἐπίσης ἀπαγορεύεται ἡ τοποθέτησις τῶν ἁλιευτικῶν πλοίων ἢ τῶν δικτύων κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ παρεμποδίζεται τὸ ἀρξάμενον ἔργον τῶν ἄλλων ἁλιέων (ἄρθρ. 15) ὡς καὶ ἡ τοποθέτησις δικτύων καὶ ὁ ἀγκυροβολισμὸς εἰς μέρη ἔνθα ἔχουν τοποθετηθῆ ἤδη δίκτυα· ἐπίσης ἀπαγορεύεται ἡ πρόσδεσις τῶν ἁλιευτικῶν πλοίων εἰς δίκτυα ἢ ἄλλα ἁλιευτικὰ μέσα ἄλλων ἁλιέων (ἄρθρ. 18). Ἐξ ἄλλου ἀπαγορεύεται ἡ διάρρηξις τῶν δικτύων τὰ ὁποῖα συνανεμίχθησαν μετ' ἄλλων ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν κυρίων τούτων, ἐκτὸς ἂν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως, ὁπότε οὐδεμία εὐθύνη δημιουργεῖται (ἄρθρ. 20) ὡς καὶ τὸ κόψιμον τῶν ἀγκίστρων ἁλιευτικοῦ πλοίου, τὰ ὁποῖα συνεπλάκησαν μετ' ἄλλων ἑτέρου πλοίου, ἐξαιρέσει ἀνωτέρας βίας, ὁπότε δέον εὐθὺς κατόπιν νὰ ἐπανασυνδεθοῦν (ἄρθρ. 21). Ἐπίσης ἀπαγορεύεται ἡ ἀφαίρεσις ἢ ἡ ἕλκυσις δικτύων ὑπὸ ἁλιέως μὴ ἀνηκόντων εἰς αὐτὸν ὡς καὶ ἡ χρῆσις ἐργαλείων ἢ ἄλλου τινὸς σιδηροῦ ὀργάνου, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει *ἀποκλειστικῶς* ὅπως κόπτωνται καὶ θραύωνται τὰ δίκτυα (ἄρθρ. 22, 23). Πάντα δὲ τὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα ὑποχρεοῦνται νὰ τηρῶσι τοὺς περὶ φανῶν κανονισμούς, ὅπως ἀποφεύγηται πᾶσα μεταξύ των σύγκρουσις (ἄρθρ. 24). Ἡ ἐπίβλεψις τῆς διενεργουμένης ἁλιείας καὶ τῆς τηρήσεως τῶν ὡς ἄνω κανόνων ἀνετέθη εἰς τὰ καταδρομικὰ πλοῖα τῶν συμβληθεισῶν Πολιτειῶν ἢ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πλοῖα ὅσον ἀφορᾷ εἰδικῶς τὸ Βέλγιον, τοῦ κυβερνήτου τοῦ πολεμικοῦ δυναμένου, ἀσχέτως τῆς ἐθνικότητος αὐτοῦ, εἰς περίπτωσιν παραβάσεώς τινος τῶν ὡς ἄνω κανόνων ἐκ μέρους ἁλιευτικοῦ πλοίου νὰ ὁδηγήσῃ τοῦτο, εἰς οἱανδήποτε Πολιτείαν καὶ ἂν ὑπάγεται, εἴς τινα λιμένα τοῦ Κράτους εἰς ὃ τοῦτο ἀνήκει, πάσης ἐκ μέρους τοῦ ἁλιευτικοῦ πλοίου ἀρνήσεως ἢ ἀντιστάσεως πρὸς τὴν τοιαύτην διαταγὴν τοῦ κυβερνήτου τοῦ πολεμικοῦ θεωρουμένης ὡς ἀντιστάσεως κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἰδίου Κράτους, εἰς ὃ τοῦτο ὑπάγεται. Ἐπίσης ὁ κυβερνήτης παντὸς πολεμικοῦ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς διαιτητὴς πάσης ἀναφυομένης μεταξὺ ἁλιέων διαφορᾶς, καθορίζων, προκειμένου περὶ ἀντικειμένου μὴ οὐσιώδους διαφορᾶς, τὸ ὀφειλόμενον ποσὸν τῆς ἀποζημιώσεως, δικαιούμενος ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει νὰ πράξῃ ὡς ἀνωτέρω, νὰ ὁδηγήσῃ τουτέστι τὸ ἁλιευτικὸν πλοῖον εἰς τὸν πλησιέστερον λιμένα τῆς Πολιτείας τῆς ὁποίας τοῦτο φέρει τὴν ἐθνικότητα (ἄρθρ. 25—33). Διὰ τὴν τιμωρίαν ἀδίκου πράξεως προξενηθείσης ἐκ προθέσεως ὑπό τινων ἁλιέων ἐναντίον ἄλλων, ἁρμόδια πάντοτε τυγχάνουν τὰ δικαστήρια της Πολιτείας ἐκείνης ἧς οὗτοι εἶναι ὑπήκοοι (ἄρθρ. 36), τῆς νομοθεσίας τούτου προβλεπούσης τὰς ἀναλόγους ποινὰς καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐπιβολῆς αὐτῶν (ἄρθρ. 35).

Ἡ ὡς ἄνω συνθήκη τῆς Χάγης τοῦ 1882 ὑπέστη ἐπουσιώδη τροποποίησιν (ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἄρθρ. 8 ἐδ. 5) διὰ τῆς ἀπὸ 1 Φεβρουαρίου 1889 δηλώσεως τῆς Χάγης. Διὰ τὴν ἁπλοποίησιν δὲ τῆς διαδικασίας τῶν μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Βέλγων ἁλιέων ἀναφυομένων διαφορῶν, ἡ Ἀγγλία καὶ τὸ Βέλγιον προέβησαν εἰς εἰδικὴν συμφωνίαν, τὴν δήλωσιν τῶν Βρυξελλῶν τῆς 2 Μαΐου 1891 (*Martens* τ. XVIII σ. 179).

Εἰς τὴν συνθήκην τῆς Χάγης, τοῦ 1882, ὁρίζονται ἐν ἄρθρ. 4 τὰ ὅρια τῆς Βορείου θαλάσσης, πρὸς ἀνατολὰς καὶ νότον «διὰ τῶν νορβηγικῶν ἀκτῶν μεταξὺ τοῦ 61ου βαθμοῦ νοτίου πλάτους καὶ τοῦ φάρου τοῦ Lindesnaes (Νορβηγίας)», τουτέστιν, οὕτω πως, ὥστε αἱ τῆς Δανίαν ἀνήκουσαι νῆσοι τοῦ συμπλέγματος Färöer καὶ τῆς Ἰσλανδίας παρέμενον ἐκτὸς τῆς οὕτω πως καθοριζομένης ζώνης. Ἐνῷ δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀνοικτῶν θαλασσῶν ἔδει νὰ ἐπιτρέπεται ἡ ἁλιεία παντὶ ἐκεῖθεν τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης, ἡ Δανία ἀντέτεινε τῷ 1892 εἰς τὸ ν' ἀναγνωρίσῃ τοιοῦτο δικαίωμα εἰς τοὺς ξένους, διεκδικοῦσα ἀπόλυτον προνόμιον ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων της εἰς ἀπόστασιν 20 ναυτικῶν μιλλίων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἰσλανδίας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, τὸ ὁποῖον προεκάλεσε τόσα ζητήματα, ἔφερεν εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου τῆς 24 Ἰουνίου 1901, συνομολογηθεῖσαν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, διὰ τῆς ὁποίας ἐγένετο ἡ ἀστυνομικὴ διαρρύθμισις τῆς ἔξω τῶν χωρικῶν ὑδάτων τῶν Färöer νήσων καὶ τῆς νήσου Ἰσλανδίας ἐνεργουμένης ἁλιείας, περιορισθείσης τῆς ἐκτάσεως τῆς ἀποκλειστικῷ δικαιώματι ἐνεργείας ἁλιείας ὑπὸ ἰθαγενῶν ἁλιέων ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν χωρικῶν ὑδάτων (ἄρθρ. 2), καταργηθέντος δηλ. τοῦ προνομιακοῦ καθεστῶτος τὸ ὁποῖον ἐζήτησεν ἡ Δανία νὰ δημιουργήσῃ διὰ τοὺς ὑπηκόους της, κατὰ παράβασιν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀνοικτῶν θαλασσῶν. Διὰ προσθέτου ἄρθρου εἰς τὴν ὡς ἄνω συνθήκην τοῦ Λονδίνου ἐπετράπη ἡ προσχώρησις εἰς αὐτὴν καὶ πάσης ἄλλης Δυνάμεως ἐνδιαφερομένης μὲ τὴν παρὰ τὰς νήσους Färöer καὶ Ἰσλανδίαν ἐνεργουμένην ἁλιείαν. (Τὸ κείμενον τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου βλ. ἐν *Martens*, 2 série τ. XXX σ. 268 [...]).

Μεγαλυτέρου ἐνδιαφέροντος τῆς ρυθμίσεως [...] ἔτυχεν ἡ ἐν Βορείῳ θαλάσσῃ ἐνεργουμένη ἁλιεία [...] τυγχάνει ἡ ρύθμισις τῆς εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Βέριγκ ἐνεργουμένης ἁλιείας φωκῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀφορμὴν ἔδωκεν ἡ ἀξίωσις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν περὶ ἀναγνωρίσεως τῆς κυριαρχίας της ἐπὶ ἐκτάσεως 100 μιλ. ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀλάσκας. Σὺν τῷ ἀξιώσει ταύτῃ προέβαλον καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ὅτι ἡ δίωξις καὶ ἡ σύλληψις τῶν φωκῶν ἀποτελεῖ ἔργον ἀντιστρατευόμενον εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ τὰ καλὰ ἤθη. Κατόπιν πολλῶν διακοινώσεων, αἵτινες ἀντηλλάγησαν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τὸ ζήτημα διηυθετήθη διὰ τῆς ἀπὸ 29 Φεβρουαρίου 1892 μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν διαιτητικῆς συμβάσεως τῆς Οὐασιγκτῶνος (*Martens*, 2 série τ. XVIII σ. 587), ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ἐξεδόθη ἡ ἀπὸ 15 Αὐγούστου 1893 ἀπόφασις τοῦ Διαιτητικοῦ Δικαστηρίου τῶν Παρισίων, δι' ἧς μεταξὺ ἄλλων ἐδικαιώθησαν οἱ ἀγγλικοὶ ἰσχυρισμοί, ἀναγνωρισθείσης ὡς ἀπαραβάτου τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθέρας ἁλιείας ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ.

Τὴν σύμβασιν τοῦ 1892 ἠκολούθησε νέα σύμβασις ἐν Οὐασιγκτῶνι τῇ 7 Ἰουλίου 1911, ἥτις ὑπῆρξεν ὁ πρόλογος τῆς μεταγενεστέρας τοιαύτης, ἐπίσης ἐν Οὐασιγκτῶνι συνομολογηθείσης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν συμμετέσχον ἡ Ἰαπωνία καὶ ἡ Ρωσία.

Ἡ σύμβασις αὕτη τῆς Οὐασιγκτῶνος ἀπαγορεύει εἰς τοὺς ὑπηκόους καὶ τὰ πλοῖα τῶν συμμετασχουσῶν εἰς τὴν σύμβασιν ταύτην Πολιτειῶν ἐκτὸς τῶν χωρικῶν ὑδάτων τὴν ἁλιείαν καὶ γενικῶς τὴν θήραν τῶν φωκῶν καθ' ὅλον τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανὸν (πρὸς βορρᾶν τοῦ 30 βαθμοῦ βορείου πλάτους), ὡς καὶ τὴν χρησιμοποίησιν λιμένων καὶ ἀκτῶν πρὸς τὸν σκοπὸν ἐνεργείας θήρας φωκῶν ἢ πρὸς εἰσαγωγὴν δερμάτων φώκης. Πᾶν πλοῖον συλλαμβανόμενον ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἑκάστου Κράτους πλοίων ἢ ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν οἱαδήποτε τῶν συμμετασχουσῶν εἰς τὴν σύμβασιν Δυνάμεων ὡς παραβαῖνον τὰς ὡς ἄνω ἀπαγορευτικὰς διατάξεις ὁδηγεῖται εἴς τινα λιμένα τῆς Πολιτείας εἰς ἣν ἀνήκει, ἔνθα ὑποβάλλεται εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ ἐγχωρίου νόμου προβλεπομένας συνεπείας.

Ἡ ἁλιεία τῶν φωκῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συμβάσεως τῆς Οὐασιγκτῶνος, ἐπιτρέπεται μόνον εἰς τὰς νήσους καὶ τὰς ἀκτὰς τῶν εἰς τὴν σύμβασιν ταύτην συμμετασχόντων Κρατῶν, ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιτήρησιν αὐτῶν. Ἐκ τῶν ἐτησίως εἰσαχθέντων εἰς ἕκαστον τῶν ὡς ἄνω Κρατῶν δερμάτων φώκας ὑποχρεοῦται τοῦτο νὰ παραχωρῇ εἰς τὸ ἕτερον 30 %, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὑποχρεουμένων νὰ παραχωροῦν ἐτησίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ἰαπωνίαν τοὐλάχιστον 1000 δέρματα, νὰ καταβάλλουν δὲ 200,000 δολλάρια εἰς ἑκάστην τούτων διὰ τὰς ὀφειλομένας παλαιὰς παραχωρήσεις ποσοτήτων δερμάτων. Δύνανται ὅμως αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ν' ἀπαγορεύσουν δι' ὡρισμένον χρόνον τὴν ἁλιείαν εἰς τὰ ἐδάφη των, ὑποχρεούμεναι ὅμως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ καταβάλλουν ἐτησίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ἰαπωνίαν ἀπὸ 10,000 δολλάρια, ἐκτὸς ἂν αἱ εἰς τὰς νήσους ἁλιευθεῖσαι φῶκαι δὲν ὑπερβαίνουν τὰς 100,000. Ἐξ ἄλλου ἡ Ρωσία καὶ ἡ Ἰαπωνία δικαιοῦνται ν' ἀπαγορεύσωσι τὴν ἁλιείαν φωκῶν μόνον κατὰ τὰ πρῶτα 5 ἔτη τῆς ἰσχύος τῆς συμβάσεως (ἧς ἡ ἰσχὺς εἶναι δεκαπενταετής), κατὰ τὰ ὑπολειπόμενα δὲ ἔτη δέον νὰ φονεύωνται τὰ 5 % τοῦ συνόλου τῶν φωκῶν.

Κατ' οὐσίαν, διὰ τῆς συμβάσεως ταύτης τῆς Οὐασιγκτῶνος, δὲν παρεμποδίζεται ἡ ἁλιεία τῶν φωκῶν ἐκ μέρους τῶν γηγενῶν κατοίκων τῶν παραλίων μερῶν διὰ μικρῶν πλοιαρίων ἄνευ ὅπλων, οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν δύνανται νὰ ἐργάζωνται ἐπ' ὠφελείᾳ ἄλλων ἢ νὰ μεταβιβάζουν τὸ θήραμά των εἰς ἄλλους. (Τὸ κείμενον τῶν συνθηκῶν τῆς Οὐασιγκτῶνος βλ. ἐν *Martens* 2 série τ. V σελ. 717, 720.)

Ἁλιευτικὰ πλοῖα.—Κατὰ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον ἰδιαιτέρας προστασίας τυγχάνουν τὰ ἁλιευτικὰ πλοιάρια, δι' ὧν ἐνεργεῖται ἡ παράκτιος ἁλιεία. Ταῦτα ἐν καιρῷ μὲν εἰρήνης ὑπόκεινται εἰς τοὺς κανόνας τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου τῆς Πολιτείας ἥτις ἐρρύθμισε τὰ τῆς παρακτίου ἁλιείας, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου προστατεύονται ἀπέναντι τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι παλαιοτάτη καὶ ἀνέκαθεν ἀνεγνωρίσθη τὸ ἄδικον ἀλλὰ καὶ ἀπάνθρωπον τῆς στερήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἐλευθέρας ἁλιείας εἰς ἀνθρώπους πτωχούς, ἀποζῶντας ἐκ τοῦ τοιούτου ἔργου των, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Πολιτεία, ἧς κέκτηνται τὴν ἰθαγένειαν, διατελεῖ εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν μετ' ἄλλης Ἐπικρατείας. Οὕτω τὰ ἁλιευτικὰ πλοιάρια ἀπολαύοντα ἰδιαιτέρας διεθνοῦς προστασίας — ἥτις ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἁλιέων, τῶν τροφίμων των, τῶν κεραιῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἐξαρτημάτων τῶν πλοίων, τῶν δικτύων καὶ τῶν ἁλιευθέντων ἰχθύων—, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταστοῦν ἀντικείμενον λείας.

Digitized by Google

Τὸ πρῶτον Κράτος, τὸ ὁποῖον ἐθέσπισε τοιαύ-ην προστατευτικὴν διάταξιν εἶναι ἡ Γαλλία, ἔνθα ν ἄρθρ. 49 ἑνὸς édit τοῦ 1543 καὶ ἐν ἄρθρ. 79 τέρου édit τοῦ 1584 Ἑρρίκου IV, ἀπηγορεύετο σύλη. Ἀλλ' ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν ἐκράτησεν οὐδ' ἐν ὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ καὶ εἰς τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ Αγγλία, ἥτις, μὴ ἀναγνωρίζουσα τοιαύτην προνο-ιακὴν κατάστασιν εἰς τὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα, προέ-αινεν εἰς τὴν σύλληψιν παντὸς τοιούτου γαλλι-οῦ. Μετὰ ἀλλεπάλληλα ἀντιφατικὰ νομοθετήματα ναγνωρίζεται καὶ αὖθις ἡ ἀρχὴ διὰ τῆς ἀπὸ 27 hermidor τοῦ ἔτους III διαταγῆς τῆς ἐπιτροπῆς ῆς κοινῆς σωτηρίας, διὰ τῆς ὁποίας ἀπηλευθε-οῦντο οἱ δυνάμει τοῦ προγενεστέρου διατάγματος ιχμαλωτισθέντες Ἄγγλοι ἁλιεῖς. Ἡ Ἀγγλία ἀν-ιθέτως, ἐμμένουσα εἰς τὴν παλαιὰν ἀντίληψιν, ιὰ τοῦ ἀπὸ 24 Ἰανουαρίου 1798 Order in Coun-il ζητεῖ νὰ προστατεύσῃ τὸ δικαίωμα τῆς σύ-ης ἐπὶ τῶν ἁλιευτικῶν πλοιαρίων. Τὴν αὐτὴν δὲ ακτικὴν ἀκολουθεῖ ἡ Ἀγγλία καὶ κατὰ τὸν Κρι-αϊκὸν πόλεμον, καταβυθίσασα εἰς τὴν Ἀζοφικὴν θάλασσαν πλεῖστα τοιαῦτα ἁλιευτικὰ πλοῖα, ἂν καὶ Γαλλία διὰ τοῦ ἄρθρ. 2 τῆς ἀπὸ 31 Μαρτίου 854 ὑπουργικῆς ἐγκυκλίου ἀπηγόρευσε τὴν σύλην ἁλιευτικῶν πλοιαρίων, ὅ,τι ἐπίσης δὲν ἐπέτρεψεν οὐδὲ κατὰ τὸν Γαλλοϊταλικὸν πόλεμον, οὐδὲ κατὰ ὸν ἐναντίον τῆς Γερμανίας πόλεμον τοῦ 1870. Διαρκοῦντος τοῦ μεταξὺ τῆς Ἱσπανίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν πολέμου, ἀμερικανικὸν πλοῖον συνέλαβε πλησίον τῆς Ἀβάνης δύο ἱσπα-νικὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα ἁλιεύοντα ἐντὸς τῶν ἱσπα-νικῶν χωρικῶν ὑδάτων. Τὴν πρᾶξιν ὅμως ταύτην ἐκήρυξε τὸ Ἀνώτατον Δικαστήριον τῶν Ἡνωμέ-νων Πολιτειῶν παράνομον διὰ τῆς ἀπὸ 8 Ἰανουα-ρίου 1900 ἀποφάσεώς του, ὅ,τι φαίνεται σύμφω-νον καὶ πρὸς τὸ ἄρθρ. 14 τοῦ Ναυτικοῦ Κώδικος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τοῦ 1900 (καταργη-θέντος τῷ 1904) καθ' ὃ ἐξαιροῦνται τῆς λείας τὰ παρὰ τὴν ἀκτὴν ἁλιεύοντα πλοῖα ἐφόσον περιορί-ζονται εἰς τὸ καθαρῶς ἁλιευτικὸν αὐτῶν ἔργον.

Οἱ συγγραφεῖς οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἐξαιρέσεως τοῦ δικαιώματος τῆς σύλης τῶν ἁλιευτικῶν πλοιαρίων (Calvo, Heffter, Bluntschli, Perels) καὶ πρὸ τῆς Β' Συνδιασκέψεως τῆς Χά-γης τοῦ 1907, ὑπεστήριξαν ὅτι αἱ ὡς ἄνω μεμο-νωμέναι περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐτηρήθη ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἤρκουν ὅπως ἐπ' αὐτῶν στηριχθῇ ἡ ἄποψις τῆς δι' ἐθίμου δημιουργίας σχετικοῦ διεθνοῦς κανόνος, ἐφόσον, πάντως, πρόκειται περὶ πλοια-ρίων ἐνεργούντων τὴν καλουμένην παράκτιον ἁλιείαν, καὶ ὄχι ἁλιευτικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἁλιεύουσιν ἔξω τῶν χωρικῶν ὑδάτων φώκας, φα-λαίνας κλπ., καθόσον ἀσκοῦν ὄχι ἁπλῶς ἐπάγγελμα ἀλλὰ καὶ βιομηχανικὸν ταυτοχρόνως ἔργον.

Ἂν καὶ αἱ τοιαῦται ὡς ἄνω μεμονωμέναι πε-ριπτώσεις τηρήσεως τῆς ἀρχῆς τῆς ἐξαιρέσεως τῆς σύλης τῶν παρακτίων ἁλιευτικῶν πλοιαρίων δὲν θὰ ἐπήρκουν ὅπως δημιουργηθῇ ἀνάλογος κοινὴ διεθνὴς συνείδησις καὶ στηριχθῇ ἐπ' αὐτῶν κανὼν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, εἶναι ὅμως γεγονὸς ὅτι ὑπῆρξαν ἡ ἀφορμή, ὅπως σχετικῶς, ἐπὶ τοῦ ζη-τήματος τούτου, ἀσχοληθῇ ἡ Β' Συνδιάσκεψις τῆς Χάγης τοῦ 1907, ἂν καὶ δὲν περιείχετο εἰδικῶς τοῦτο εἰς τὸ ρωσικὸν πρόγραμμα περὶ τῶν ἐργα-σιῶν τῆς ἐν λόγῳ Συνδιασκέψεως (βλ. λ. Χάγης συνδιασκέψεις), καὶ ἡ τοιαύτη ἀρχὴ ἀναγνωρι-σθῇ πράγματι ὡς διεθνὴς κανὼν ὑφ' ὅλων τῶν ἐν τῇ Συνδιασκέψει ταύτῃ ἀντιπροσωπευθέντων Κρατῶν.

Ὅτε τὸ ζήτημα τοῦτο ἀνεκινήθη εἰς τὴν Δ' Ἐπιτροπὴν τῆς Συνδιασκέψεως, οὐδεμία ἀντίρ-ρησις προεβλήθη, γενικῶς ἀναγνωρισθείσης τῆς ἀνάγκης ὅπως ἡ ἀρχὴ αὕτη κατοχυρωθῇ, ἐλάχι-σται δὲ μόνον διαφωνίαι προέκυψαν ὅσον ἀφορᾷ λεπτομερείας τινάς. Τελικῶς δὲ ἡ ἐν λόγῳ ἀρχὴ διετυπώθη ὡς ἄρθρ. 3 εἰς τὴν 11ην Συμφωνίαν τῆς 18 8)βρίου 1907 «περὶ περιορισμῶν τινων ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἄσκησιν τοῦ δικαιώματος τῆς σύλης ἐν καιρῷ πολέμου». Τὸ ἄρθρ. 3 τῆς ἐν λόγῳ Συμφω-νίας ἔχει ὡς ἑξῆς: «Τὰ πλοῖα τ' ἀποκλειστικῶς τεταγμένα διὰ τὴν παράκτιον ἁλιείαν ἢ εἰς τὴν ἐξυ πηρέτησιν τῆς μικρᾶς τοπικῆς θαλασσοπλοΐας (ἀκτο-πλοΐας, βλ. λ.) ἐξαιροῦνται τῆς σύλης, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ μηχανήματα, τὰ ἄρμενα, τὰ λοιπὰ ἐξαρ-τήματα καὶ τὸ φορτίον αὐτῶν. Ἡ ἐξαίρεσις αὕτη δὲν ἰσχύει εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν τὰ ἐν λόγῳ πλοῖα συμμετέχουν ὁπωσδήποτε εἰς τὰς ἐχθροπραξίας. Εἰς τὰς συμβαλλομένας Δυνάμεις ἀπαγορεύεται ὅπως ἐπωφελούμεναι τοῦ εἰρηνικοῦ χαρακτῆρος τῶν ἐν λόγῳ πλοίων χρησιμοποιήσωσι ταῦτα πρὸς στρα-τιωτικόν τινα σκοπόν, διατηροῦσαι τὴν εἰρηνικὴν αὐτῶν ἐμφάνισιν». Τῆς προστασίας οὕτω δὲν ἀπο-λαύουν πλοιάρια ἅτινα ἐνεργοῦσι τὴν μεγάλην λεγομένην ἁλιείαν, εἰς ἀνοικτὰς δηλ. θαλάσσας, ἢ χρησιμοποιοῦνται διὰ στρατιωτικοὺς σκοπούς, με-ταφορὰν λ. χ. στρατιωτῶν, ὅπλων ἢ καὶ στρα-τιωτικῶν εἰδήσεων ἢ ἀκόμη καὶ κατασκοπείαν. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἐπιτρέπεται ὄχι μόνον νὰ σταματήσῃ τὸ πολεμικὸν πλοῖον τὸ ἁλιευτι-κόν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐνεργήσῃ ἔρευναν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἀκόμη νὰ προβῇ εἰς καταβύθισιν τούτου. Τοῦτο ἐτηρήθη καὶ διαρκοῦντος τοῦ παγκοσμίου πολέ-μου καθ' ὃν γερμανικὰ πολεμικὰ κατεβύθισαν πλεῖστα ἀγγλικὰ ἁλιευτικὰ πλοιάρια τὰ ὁποῖα ἐχρη-σιμοποιοῦντο διὰ στρατιωτικοὺς λόγους ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλὴν τῶν γενικῶν ἀρχῶν διεθνοῦς δι-καίου *Lederle* Das Recht der internationalen Gewässer 1920 σ. 210 ἑπ.—*Stoffel*, Fischereiverhältnisse des Bodensees 1906. —*Geffcken*, Question des pêcheries de Terre-Neuve et sur les côtes des États-Unis et du Canada-d' Amerique ἐν τῇ Revue de droit international public τ. XXV (1893) σ. 217 ἑπ. —*R. de Ryckère*, Du régime légal de la pêche maritime dans la mer du Nord 1901.—*Barclay*, La question des pêcheries dans la mer de Behring ἐν τῇ Revue de droit international public τ. XXV σ. 417 ἑπ.—*David* La pêche maritime au point de vue international 1897.—*Latouce*, La pêche maritime en droit international public 1905.—*Fauchille*, La question de Terre-Neuve ἐν τῇ Revue des Deux-Mondes 1899 σ. 8.. ἑπ.—*Scott*, Der nordatlantikische Fischereistreit ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ *Schüncking* ἔργῳ Das Werk vom Haag 2 Μέρος 1 τ. 2 τμῆμα σ. 141 ἑπ.—*Strupp* Urkunden zur Geschichte des Völkerrechts τ. I. σ. 33 ἑπ. τ. II σ. 167 ἑπ.—*Kaufmann* ἐν τῷ Jahrbuch der internat. Vereinigung für vergleich. Rechtswissenschaft τ. I. σ. 459.—*Tillier*, Les pêcheries de phoques de la mer de Bering 1906.—*Westlake*, Internationales Law τ. I. σ. 190 ἑπ. σ. 203.—*Ortolan*, Règles internationales et Diplomatie de la mer 18 4.—*Perels*, Das internationale öffentliche Seerecht der Gegenwart 1903.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἁλιεία *κοραλλίων*·** βλ. κοράλλια.

— **ἁλιεία *μαργαριτῶν*·** βλ. ὄστρεα μαργαριτο-φόρα.

— **ἁλιεία *σπόγγων*·** βλ. σπόγγος.

Ἁλιεῖς, καὶ ***Ἁλία*** παρὰ *Σκύλακι* (50), ***Ἁλίκη*** δὲ παρὰ Παυσανίᾳ (II. XXVI.I.) Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ πόλις (βλ. *Ἡροδότου* Ζ'. 137, *Θουκ.* Α'. 105 *Ξενοφ.* IV. 2. 6 καὶ VI. 2.3. *Διοδ.* XI. 78 καὶ *Στρ.* C. 373) ἡ παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου καὶ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς μικρᾶς χερσονήσου τῆς πρὸς τὰ δεξιὰ (διὰ τὸν εἰσπλέοντα) τοῦ ὅρ-μου Πόρτο-Χέλι πρὸς Ν. τοῦ Κρανιδίου καὶ ἀπέ-ναντι τῆς νήσου Πιτυούσης (νῦν Σπετσῶν): «Ἑρμιόνη δ' ἐστὶ τῶν οὐκ ἀσήμων πόλεων, ἧς τὴν παραλίαν ἔχουσιν Ἁλιεῖς λεγόμενοι θαλαττουργοί τινες ἄνδρες (*Στρ.* ἐνθ. ἀνωτ.). Εἰς τὴν πόλιν ταύτην εἶχον καταφύγει οἱ κάτοικοι τῆς Τίρυνθος μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεώς των ὑπὸ τῶν Ἀργείων. Κατὰ τὸν Κορινθιακὸν πόλεμον (458—457 π. Χ.) ἀποβιβασθεὶς εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἁλιέων ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Μυρωνίδης συνῆψε μάχην ἀτυχῆ πρὸς τὸν ὑπέρτερον εἰς ἀριθμὸν στρατὸν τῶν Κορινθίων καὶ Ἐπιδαυ-ρίων, καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμουν καὶ ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Νείλου, καὶ ἐν Αἰγίνῃ καὶ ἐν Μεγαρίδι. Τὰ ὀνόματα τῶν πεσόντων ἐν Ἁλι-εῦσιν ἀνεγράφησαν εἰς τὰς στήλας, αἵτινες ἐστή-θησαν ἐν τῷ Κεραμεικῷ, μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν πεσόντων κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, 458—457 π. Χ., Ἀθηναίων εἰς πάσας τὰς ὑπ' αὐτῶν συναφθείσας μάχας. Ἀπόσπασμα τῆς ἀξιολόγου ταύτης ἐπι-γραφῆς διεσώθη μέχρις ἡμῶν (βλ. C.I.G. Α' 165 καὶ C.I.A. 433 «Ἐρεχθηΐδος οἵδε ἐν τῷ πο-λέμῳ ἀπέθανον ἐν Κύπρῳ, ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν Φοι-νίκῃ, ἐν Ἁλιεῦσιν, ἐν Αἰγίνῃ, Μεγαροῖ τοῦ αὐτοῦ ἐνιαυτοῦ». Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πελοπον-νησιακοῦ πολέμου ἡ πόλις κατ' ἐπανάληψιν κα-ταληφθεῖσα (*Θουκ.* Α'. 108, *Διοδ.* XI. 78) ὑπὸ τῶν ἀντιμαχομένων Σπαρτιατῶν καὶ Ἀθηναίων ὑπέστη, φαίνεται, τοσαύτην καταστροφήν, ὥστε καὶ ἔπαυσεν ὄχι μόνον κατοικουμένη ἀλλὰ καὶ μνημονευομένη (*Παυσ.* II. XXXVI.1. «Ἡ δὲ Ἁλί-κη τὰ μὲν ἐφ' ἡμῶν ἐστιν ἔρημος, ᾠκεῖτο δὲ καὶ αὕτη ποτέ, καὶ Ἁλικὸς λόγος ἐν στήλαις ἐστὶ ταῖς Ἐπιδαυρίων, αἳ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τὰ ἰάματα ἐγ-γεγραμμένα ἔχουσιν· ἄλλο δὲ σύγγραμμα οὐδὲν οἶδα ἀξιόχρεων, ἔνθα ἢ πόλεως Ἁλίκης ἢ ἀνδρῶν ἐστὶν Ἁλικῶν μνήμη». [Βλ. λ. **Πόρτο - Χέλι**].

Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλιένσε (*Ἀντώνιος Βασιλάκης*). Ἕλλην ζω-γράφος γεννηθεὶς ἐν Μήλῳ τῶν Κυκλάδων τῷ 1556 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1629. Παιδίον με-τεφέρθη εἰς Βενετίαν ὑπὸ τοῦ πατρός του Στε-φάνου, προμηθευτοῦ τοῦ χριστιανικοῦ στόλου κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1571. Ὁ πατήρ του ὅμως ἀπέ-θανε προώρως, ὁ δὲ Ἀντώνιος παρέμεινεν εἰς Βενετίαν πλησίον τῶν δύο πρεσβυτέρων ἀδελφῶν του, οἵτινες ἀνέλαβον τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν μόρφωσιν αὐτοῦ. Παιδιόθεν ἐπέδειξεν ἀκαταμά-χητον κλίσιν πρὸς τὴν ζωγραφικήν, οἱ δὲ δύο ἀδελφοί του ὑπέκαυσαν τὸ αἴσθημα τοῦτο τοῦ παιδός, εἰσαγαγόντες αὐτὸν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ μεγάλου Βενετοῦ ζωγράφου Παύλου Βερονέζε. Ἡ Βενετικὴ Σχολὴ εὑρίσκετο τότε εἰς ὅλην αὐ-τῆς τὴν ἄνθησιν, τὰ δὲ εἰσρέοντα ἄπειρα πλούτη εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἔδωκαν μεγίστην ὤθησιν εἰς τὰς τέχνας. Ἀπειράριθμοι ναοὶ καὶ παλάτια ἀνη-γείροντο, κοσμούμενα ἀκαταπαύστως δι' ἀριστουρ-γημάτων, τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ καλλιτεχνικὴ κίνησις ὥστε εἶχε συγκεντρώσει πανταχόθεν τῆς Ἰταλίας μεγάλους καλλιτέχνας, τῶν ὁποίων ἡ ἅμιλλα ἐκό-σμησε δι' ἔργων ἀρχιτεκτονικῆς, γλυπτικῆς καὶ γραφικῆς ἀθανάτων τὴν πόλιν, ἥτις ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν τῆς *Ὡραίας*, Bella Venetia, καὶ κα-τέστη ὄχι μόνον τὸ καλλιτεχνικὸν ἀλλὰ καὶ τὸ κοινωνικὸν κέντρον τῆς Εὐρώπης.

Ἐν μέσῳ τοιούτου περιβάλλοντος ἀνεπτύχθη τὸ καλλιτεχνικὸν αἴσθημα τοῦ νεαροῦ Ἕλληνος, ὅστις ἤρξατο ἀπομιμούμενος τὸν διδάσκαλον αὐ-τοῦ καὶ ἄλλους μεγάλους καλλιτέχνας, δείξας ἐκ τῶν πρώτων αὐτοῦ ἀποπειρῶν, τὸν δρόμον τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ ἀκολουθήσῃ. Αἱ ἀπομιμήσεις τοῦ Ἀλιένσε ἦσαν τόσον πισταί, ὥστε ἐπὶ δύο αἰῶνας ἀντίγραφον αὐτοῦ εἰκόνος τινὸς τοῦ Τιν-τορέττο, εὑρισκομένης ἐν Μπασσάνῳ, ἐθεωρεῖτο ὡς πρωτότυπον. Ἡ ἐπιτηδειότης αὕτη τοῦ Βασιλάκη-Ἀλιένσε ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ διδασκάλου του καὶ ὅταν, κατὰ τὸ 1574, ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλ-λίας Ἑρρῖκος Γ' ἐπεσκέφθη τὴν Βενετίαν, οἱ δὲ Βερονέζε καὶ Τιντορέττο ἐπεφορτίσθησαν τὴν διακόσμησιν τῆς στηθείσης εἰς Λίδον θριαμβευ-τικῆς ἁψῖδος, ἓν μέρος τοῦ ἔργου τούτου ἐνεπι-στεύθησαν εἰς τὸν Ἀλιένσε, μόλις ἄγοντα τότε τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐξετέλεσε τὴν ἀνατεθεῖσαν ἐργασίαν ὁ νεανίας ἐπέσπασε τὸν θαυμασμὸν τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν, ἀμέσως δὲ προσελήφθη εἰς τὴν δια-κόσμησιν τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Τρεβίζης, ἣν εἶχεν ἀναλάβει ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βερονέζε. Τὸ μέγιστον μέρος τῶν πινάκων τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης ἀνή-κουν εἰς τὸν χρωστῆρα τοῦ Βασιλάκη—Ἀλιένσε.

Ἐν τῷ μεταξύ, παραδόξως, ἀντὶ αἱ πρόοδοι τοῦ νεαροῦ Ἕλληνος νὰ εὐαρεστήσουν τὸν διδά-σκαλον αὐτοῦ, προεκάλεσαν τοὐναντίον τὴν ἀντι-πάθειάν του. Ὁ Παῦλος Βερονέζε ἀπεμάκρυνε τὸν Ἀντώνιον τοῦ ἐργαστηρίου του, καὶ συνέ-στησεν εἰς αὐτόν, ὅπως παύσῃ ἀσχολούμενος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων ἔργων, νὰ ἀφοσιωθῇ δὲ εἰς μικροπίνακας, πρὸς οὓς ἥρμοζε πλειότερον τὸ τάλαντον αὐτοῦ. Ὁ Ἀλιένσε ὅμως δὲν ἀπεγοη-τεύθη ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς ταύτης τοῦ διδασκά-λου του καὶ ἐπέμεινεν εἰς τὴν σχεδιαγράφησιν μεγάλων πινάκων. Εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Τιντορέττο, ὅστις ἔδειξεν ἰδιαιτέραν στοργὴν πρὸς αὐτόν, ἐκ πείσματος δὲ πρὸς τὸν πρῶτον διδάσκαλον ἐπώλησεν ἀμέσως πρὸς ἔμπορόν τινα εἰκόνων πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἅτινα ἐξετέλεσεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Παύλου Βερονέζε, θέλων οὕτω νὰ διακόψῃ πᾶσαν καλλιτεχνικὴν πρὸς αὐ-τὸν σχέσιν. Ἐν τούτοις τινὰ τούτων ἔσπευσε νὰ ἀποκτήσῃ ἡ Πινακοθήκη τῆς Μαντούης. Ἓν ἐξ αὐτῶν παριστᾷ τὴν «Μήδειαν βοηθοῦσαν τὸν Ἰά-σωνα», ἕτερον δὲ τὴν «Θυσίαν τοῦ Ἡρακλέους ἐπὶ τῆς Οἴτης». Τὰ ἔργα ταῦτα ἰδὼν ὁ Ἰούλιος Φλωρεντῖνος εἶπε πρὸς τὸν Ἀλιένσε: «Ἐάν, νεα-νία μου, ἀκολουθήσῃς τὴν αὐτὴν πορείαν, μίαν ἡμέραν θὰ ὑπερβῇς τοὺς διδασκάλους σου».

Μετὰ τοῦτο ὁ καλλιτέχνης ἀφωσιώθη ψυχῇ καὶ σώματι εἰς τὴν τέχνην. Μὴ ἔχων πλέον τὴν ἀνάγ-κην ποδηγετήσεως ἠκολούθησεν ἴδιον δρόμον καὶ διετύπωσεν ἰδίας θεωρίας, τὰς ὁποίας μετέ-δωκε βραδύτερον πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. Ἤρ-ξατο ἤδη ἐκτιμώμενος καὶ ἡ ἐργασία του ἐπεζη-τεῖτο πανταχόθεν. Οὕτως ἐξετέλεσε πίνακάς τινας ἐν Λορέῳ καὶ Κιότζᾳ. Ἀπεικονίζει εἰς αὐτοὺς τοὺς ἱεράρχας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Ἀγάθης, ἔπειτα δὲ τὴν «Ἀνάστασιν τοῦ Λαζά-ρου» εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Βε-νετίας. Εἰς τὸν πίνακα τοῦτον κατεφάνη ἡ ἔκτα-κτος ἰδιοφυΐα τοῦ Ἀλιένσε. Εἰς αὐτὸν παρίστα-ται ὁ Ἰησοῦς καλῶν τὸν Λάζαρον ὅπως ἐγερθῇ ἐκ τοῦ τάφου· αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ παρουσιάζονται συντετριμμέναι ἐκ τῆς θλίψεως, ἐνῷ ὁ Λάζαρος ἐγείρεται ἐκ τοῦ μνήματος καὶ οἱ παριστάμενοι μένουν ἄναυδοι πρὸ τοῦ τελουμένου θαύματος. Ἡ σύνθεσις τοῦ πίνακος τούτου, αἱ διάφοροι ἐκφράσεις τῶν προσώπων, ἡ ἁρμονία τοῦ χρω-ματισμοῦ, ἡ ἀνατομικὴ ἀκρίβεια τῶν σωμάτων, ἀποτελοῦν ἓν σύνολον δεικνῦον καλλιτέχνην ἰσχυ-ρᾶς ἰδιοφυΐας. Ὅταν ἐξετέθη οὗτος εἰς κοινὴν θέαν, ὁ Παῦλος Βερονέζε, ἀγνοῶν τὸν γράψαντα, ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον αὐτοῦ, ὡς δὲ ἐπληροφορήθη ὅτι ἦτο ἔργον τοῦ παλαιοῦ μαθητοῦ του, ἐνη-γκαλίσθη καὶ ἠσπάσθη αὐτὸν δημοσίᾳ, πρᾶγμα ὅπερ ἐξύψωσεν ἔτι μᾶλλον τὸν Ἀλιένσε εἰς τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ἐζωγράφησε τὸ Βαπτιστήριον τῆς ἀδελφότητος τοῦ ἁγίου Γεωρ-γίου, ὅπου ὁ ἅγιος εἰκονίζεται φονεύων τὸν δρά-κοντα καὶ οἱ ἅγιοι Ἱερώνυμος, Τρύφων καὶ Συ-μεὼν παρίστανται ἐν ἁρμονίᾳ γραμμῶν καὶ χρω-μάτων Τὰ ἔργα ταῦτα, ὡς καὶ ἄλλα τινὰ ληφθέντα ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Κύρου, ἐπαγίωσαν τὴν φήμην αὐτοῦ. Ταχθεὶς μεταξὺ τῶν ἐπιφανῶν ζωγράφων τῆς ἐποχῆς του ὁ Ἀλιένσε ἐκλήθη ὅπως μετάσχῃ εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν αἰθουσῶν τοῦ δουκικοῦ ἀνακτόρου, εἰς τὸ ὁποῖον εἰργάσθησαν ὅλοι οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι τῆς Βενετίας. Ἐκεῖ εὑρίσκον-ται ἐν ἀφθονίᾳ ἔργα αὐτοῦ. Ἐζωγράφησε διὰ τὸ φάτνωμα τῆς αἰθούσης τῆς καλουμένης Scrutino τὰς ὡραίας μορφὰς τῶν *Ἀρετῶν*· τὰς ἄνωθεν τῶν μεγάλων θυρῶν ἀλληγορικὰς εἰκόνας τῆς *Νίκης* μετὰ τῆς παρελάσεως τῶν αἰχμαλώτων· ἐπίσης τὴν «*Ἅλωσιν τῆς Τύρου διὰ τῆς συμμετοχῆς τῶν Βενε-τῶν*», ἥτις κοσμεῖ μίαν τῶν πλευρῶν τῆς αἰθού-σης ταύτης. Ὁ Ἀλιένσε εἰκονίζει τὴν κρίσιμον στιγμήν, καθ' ἣν ὁ δόγης Δομένικος Μικιὲλ ἀφή-ρεσε τὰ πηδάλια τῶν πλοίων, ὅπως κατευνάσῃ τὸν γεννηθέντα μεταξὺ τῶν Βενετῶν θόρυβον, ὅτε, ἅμα

Digitized by Google

τῇ ἀφίξει τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, οἱ πολιορκηταὶ ἐζήτουν νὰ ἀποπλεύσουν κρυφίως. Οἱ ναῦται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν κυβερνητῶν των κομίζουν τὰ ἀφαιρεθέντα πηδάλια πρὸς τὸν δόγην, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῶν λοιπῶν συμμάχων, πρὸς πίστωσιν τῆς πειθαρχίας τοῦ στρατοῦ. Περιστερὰ φαίνεται ἐρχομένη ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τοῦ βασιλέως τῆς Δαμασκοῦ καὶ φέρουσα τὴν ἀγγελίαν, ὅτι ἡ παρ' αὐτοῦ ἐνίσχυσις ἐβάδιζεν ἤδη εἰς Τύρον. Εἰς τὸ βάθος τῆς μεγάλης ταύτης συνθέσεως, τὴν ὁποίαν διακρίνει ἡ ζωηρότης τῆς φαντασίας καὶ ἡ δύναμις τῆς ἐκτελέσεως, διαφαίνεται ἡ πόλις τῆς Τύρου μὲ τὰ τείχη καὶ τοὺς προμαχῶνάς της πλήρεις προασπιστῶν. Ὁ πίναξ οὗτος εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τοῦ καλλιτέχνου, ἐγένετο δὲ αἰτία ὅπως ἀνατεθῶσιν εἰς αὐτὸν νέοι πίνακες διὰ τὸ δουκικὸν ἀνάκτορον. Εἰς τούτων παριστᾶ τὸν δόγην Ὀροτελάφον Φαλιέρον προσβάλλοντα τοὺς Οὔγγρους πρὸ τῆς Ζάρας καὶ καταλαμβάνοντα τὴν ἐπαναστατήσασαν πόλιν, εἰς ἄλλον δὲ εἰκονίζεται ἡ συγκινητικωτάτη σκηνὴ καθ' ἣν ὁ Πέτρος Τζιάνι, παραιτούμενος τῶν ὁποίων αἱ ἀνατομικαὶ ἀναλογίαι εἶναι σπανίας χάριτος. Ἐπὶ ἄλλου πίνακος φαίνεται ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ *Κονταρίνη*, προσφερόμενος εἰς τοὺς Βενετούς, ὅπως φονεύσῃ τὸν δοῦκα τοῦ Μιλάνου Σφόρτσαν, δολιευθέντα τὴν Βενετικὴν Δημοκρατίαν, τὴν ὁποίαν προσφορὰν ἀπέρριψαν οὗτοι. Τρίτος πίναξ τῆς αὐτῆς αἰθούσης παριστᾶ τὸν Γενικὸν Προβλεπτὴν *Αὐγουστῖνον Βαρβαρῆγον* ἐν τῇ ναυμαχίᾳ τῆς Ναυπάκτου. Ὁ ἡρωϊκὸς μαχητὴς ἔχει τραυματίσει ἐχθρόν τινα, ἀλλὰ καὶ οὗτος θνήσκει ἡρωϊκῶς, ἔχων διαπερασμένον τὸν ὀφθαλμὸν ὑπὸ ἐχθρικοῦ βέλους. Τέλος ἐν ἄλλο *chiaro-scuro*, ὑποπρασίνης χροιᾶς, παρουσιάζει τὰς πατρικίας τῆς Βενετίας προσφερούσας τὰ κοσμήματα αὐτῶν πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ κατὰ τῆς Γενούης πολέμου.

Βραδύτερον ὁ Ἀλιένσε ἐζωγράφησεν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου τὴν στέψιν ὡς αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου τοῦ *Βαλδουΐνου* ὑπὸ τοῦ δουκὸς Ἐρρίκου Δανδόλου. Ἀλλὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἐκτελέσεως τοῦ πίνακος τούτου ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν υἱόν του Στέφανον. Ὁ Ἰωσὴφ Ἀρκῖνο, διάσημος ζωγράφος καὶ τεχνοκρίτης, τάσσει αὐτὸ μεταξὺ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἐποχῆς του.

Ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ ὑπάρχει ἐπίσης ἡ «*Ἁγία Ἰουστινιανὴ ἐνισχύουσα τοὺς Βενετούς*». Ὁ Ἀλιένσε, ἀναφέρει ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης, ἔγραψε τὸν πίνακα τοῦτον κατ' ἐντολὴν τῆς Γερουσίας, εἰς ἀνάμνησιν τῆς νικηφόρου ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου, συναφθείσης κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς ἑορτῆς τῆς ἁγίας Ἰουστινιανῆς. Βραδύτερον ἡ εἰκὼν αὕτη μετεφέρθη εἰς τὸ σημερινὸν βασιλικὸν ἀνάκτορον. Ἐν τῇ αἰθούσῃ «dei Pregadi» (τῆς Γερουσίας), ὁ Ἀλιένσε μετὰ τοῦ Γκαμπαρέτου ἐζωγράφησε δόγην τινὰ ἐν μέσῳ τοῦ Συμβουλίου. Εἰς τὸ ἄκρον τοῦ πίνακος τούτου διακρίνονται δύο μορφαί, τῶν ὁποίων ἡ ἀμφίεσις καὶ ἡ ἔκφρασις δεικνύουν ὅτι εἶνε ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι. Ἐν τέλει εἰς τὴν αἴθουσαν, τὴν λεγομένην «della Bussola», εἰκονίζει τὴν παράδοσιν τῆς Βρεσκίας εἰς τὸν Βενετὸν στρατηγὸν Σφόρτσαν καὶ τὴν τῆς Περγάμου εἰς τὸν κοντοτιέρον Καρμανιόλαν. Εἰς τὸ δουκικὸν ἀνάκτορον ὑπάρχουσι δύο προσέτι εἰκόνες τοῦ Ἀλιένσε, ἡ «*Ἀπελευθερωθεῖσα*» καὶ ἡ «*Πειθαρχία τοῦ στόλου*» ἐκπροσωπουμένη διὰ γυναικὸς κρατούσης πολεμικὸν σκάφος.

Ἐλάχιστοι μεταξὺ τῶν διασήμων ζωγράφων ἀντιπροσωπεύονται διὰ τοσούτων ἔργων, ὅσον ὁ Ἀλιένσε, εἰς τὸ ὡραιότερον τῶν ἀνακτόρων τοῦ κόσμου. Τοῦτο καὶ μόνον τὸ γεγονὸς ἀρκεῖ ὅπως δείξῃ τὴν ἐξαιρετικὴν θέσιν ἣν κατεῖχεν ὁ Ἕλλην ζωγράφος ἐν τῇ Βενετικῇ Σχολῇ κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς. Τὸ Palazzo Ducale ὑπῆρξε κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα τὸ στάδιον, ὅπου ἡ Βενετικὴ πολιτεία ἐζήτησε νὰ ἑνώσῃ πάντας τοὺς μεγάλους καλλιτέχνας, συγκεντρώσασα ἐν αὐτῷ τοσαῦτα ἀριστουργήματα. Ἡ ἀνάθεσις εἰς ἕνα καλλιτέχνην ἐκτελέσεως ἔργου ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τούτῳ ἦτο ἡ ἐπίσημος ἀναγνώρισις αὐτοῦ ὡς ὑπερόχου ζωγράφου, ἀπολαύοντος τῆς γενικῆς ἐκτιμήσεως. Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὸν χρόνον τῆς καλλιτεχνικῆς ἀνθήσεως τῆς Βενετίας, ἡ ἔνδοξος πόλις ὑπῆρξε τὸ κέντρον ἔνθα συνέρρεον πανταχόθεν οἱ καλλιτέχναι. Ἡ ἐκλογὴ κατ' ἀκολουθίαν ἐγίνετο μεταξὺ τῶν ἐξεχόντων τοιούτων. Ἡ προτίμησις πρὸς ἕνα Ἕλληνα, πρὸς ἕνα ξένον, δεικνύει τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀξίαν. Ἀλλ' ἐπίσης δεικνύει καὶ κάτι ἄλλο: ὅτι ἡ τουρκικὴ κατάκτησις δὲν ἠδυνήθη νὰ σβέσῃ ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων ἐντελῶς οὔτε τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας, οὔτε τὸ αἴσθημα πρὸς τὰς τέχνας. Ἡ ἐμφάνισις τεσσάρων μεγάλων Ἑλλήνων ζωγράφων κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα καὶ γλύπτου οἷος ὁ *Λάσκαρις* εἶναι ἀναμφισβήτητον περὶ τούτου μαρτύριον.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀλιένσε δὲν περιορίζεται ἕως ἐδῶ. Τὸν ἀπεκάλουν ἀφιλόπονον. Ἐν τούτοις τὸ πλῆθος τῶν σωζομένων ἔργων του, τὰ ὁποῖα πληροῦσι τὴν Βενετίαν καὶ ἄλλας ἰταλικὰς πόλεις, δεικνύουν πόσον ἄδικος ὑπῆρξεν ἡ κρίσις τῶν ἀντιζήλων του. Ἠναγκάζετο νὰ ἀρνῆται τὰς γινομένας πανταχόθεν εἰς αὐτὸν προτάσεις, ἐν τούτοις αἱ πλεῖσται ἐκκλησίαι τῆς Βενετίας κοσμοῦνται δι' εἰκόνων του. Ὁ Ridolfio εἰς τὸ περίφημον ἔργον του «Meraviglie dell'arte» καταριθμεῖ πλῆθος τοιούτων. Πλεῖσται ἐξ αὐτῶν μετεφέρθησαν εἰς ἄλλα μέρη, ἀφ' ὅπου εἶχον ἀναρτηθῆ ἀρχικῶς, χωρὶς ὅμως νὰ ὑποστῶσιν ἐκ τούτου βλάβας.

Εἰς τὴν «Ἀδελφότητα τῶν ἐπαιτῶν» (dei Mendicanti) ὑπῆρχον πλεῖστα ἔργα του. Εἰς τὴν Μεγάλην Αἴθουσαν εὑρίσκοντο ἀνηρτημένοι οἱ ἑξῆς πίνακες αὐτοῦ: «*Οἱ ἀρραβῶνες τῆς Παρθένου μετὰ τοῦ Ἰωσήφ*», «*Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου*», «*Ἡ Μαρία ἐναγκαλιζομένη τῆς Ἐλισάβετ*», «*Ἡ γέννησις τοῦ Σωτῆρος*», ἡ «*Περιτομή*», ἡ «*Παράδοσις τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Σίμωνα*». Εἰς ἑτέραν αἴθουσαν ὑπῆρχεν ἄλλοτε πίναξ τοῦ Ἀλιένσε παριστῶν τὸ «*Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Χριστοφόρου*». Ὁ ἅγιος παρίστατο εἰς ὑπερφυσικὸν μέγεθος. Ἐν αὐτῷ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ ἄλγους—λέγει ὁ Moschini—εἶναι πραγματικῶς θαυμάσιαι. Ὁ πίναξ οὗτος εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὸ Ἱεροαποδαστήριον, ὡς καὶ δύο ἕτεροι, ἡ «*Ἀνάληψις*» καὶ ὁ «*Ἀσπασμὸς τῆς Παρθένου*». Πάντα ταῦτα τὰ ἔργα διακρίνει ἡ δροσερότης τοῦ χρωματισμοῦ καὶ τὸ βάθος τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος.

Ἡ μονὴ τῶν Ἰησουϊτῶν περιέκλειε τὴν σειρὰν ὀκτὼ πινάκων ἱστορούντων τὸν βίον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ τὸ «*Μαρτύριον τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης*», πρὸς δὲ τὴν προσωπογραφίαν τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μονῆς. Ὁ Ἀλιένσε δὲν ἐδέχθη καμμίαν ἀμοιβὴν διὰ τὰς εἰκόνας ταύτας, αἵτινες εἵλκυον πλῆθος θαυμαστῶν. Βραδύτερον εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν εἰκόνισε πλείστας σκηνὰς τῆς τελευταίας κρίσεως. Εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Μαρκιλιανοῦ ὑπάρχει ἡ «*Ἀνάστασις*» τοῦ Ἀλιένσε, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσάγει οὗτος καινοτομίαν ἐν τῇ ἁγιογραφίᾳ. Ἀντὶ τοῦ κατὰ παράδοσιν ἀγγέλου τοῦ χαλίοντος τὸν λίθον τοῦ μνημείου, ὁ Βασιλάκης ἐμφανίζει πλῆθος ἀγγέλων ἱσταμένων καὶ κρατούντων τὸ σύμβολον τοῦ Πάθους. Ἐπὶ τοῦ δα

ΑΝΤ. ΒΑΣΙΛΑΚΗ—ΑΛΙΕΝΣΕ: *Ἅλωσις τῆς Τύρου.*
[Palazzo Ducale—Βενετία.]

τοῦ δουκικοῦ ἀξιώματος, λαμβάνει τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Καὶ αἱ δύο αὗται εἰκόνες εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τοῦ ἀνακτόρου.

Ἀλλ' ἐνταῦθα δὲν τερματίζεται τὸ ἔργον τοῦ Ἀλιένσε-Βασιλάκη ἐν τῷ δουκικῷ ἀνακτόρῳ. Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου ὑπῆρχεν ὁ ἄριστος τῶν πινάκων αὐτοῦ, ἡ «*Ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων*». Περὶ αὐτοῦ δὲν ἔχομεν ἄλλας εἰδήσεις εἰμὴ τὰς ἀναφερομένας ὑπὸ τῶν τεχνοκριτῶν τῆς ἐποχῆς. Ἡ εἰκὼν αὕτη, ὅπως καὶ πλῆθος ἄλλα ἀριστουργήματα, κατεστράφη ἐκ τῶν εἰσδυσάντων ὑδάτων τῆς βροχῆς. Βραδύτερον τὸ αὐτὸ θέμα εἰκόνισεν ὁ Ἰάκωβος Πάλμα ὁ νεώτερος εἰς πίνακα τοποθετηθέντα εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ φθαρέντος ἔργου τοῦ Ἀλιένσε. Εἰς τὰ φατνώματα ὅμως τῆς αἰθούσης τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου ὑπάρχουν φωτοσκιαστικὰ ἔργα αὐτοῦ. Τὸ ἓν παριστᾷ τὴν ναυμαχίαν μεταξὺ τοῦ *Καρόλου Ζένου* καὶ τοῦ ναυάρχου τοῦ στόλου τῆς Γενούης. Βενετικὴ γαλέρα ἐπιπίπτει κατὰ ἐχθρικῆς τοιαύτης καὶ αἰχμαλωτίζει τοὺς κωπηλάτας. Ὁ Ἀλιένσε ἐμφανίζει ἐνταῦθα ἄνδρας γυμνούς, νεαρὸς ζωγράφος δὲν ἐστερεῖτο μὲν ταλάντου, ἀλλ' ἡ ἐπέμβασις ἑτέρου χρωστῆρος ἀφήρεσεν ἀπὸ τῆς εἰκόνος ταύτης τὴν καλλιτεχνικὴν ἑνότητα. Ἀνέθεσε δὲ εἰς τὸν υἱόν του τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ πίνακος τούτου, διότι εἶχε κληθῆ εἰς Περουγίαν, ὅπου ἐξετέλεσε πλεῖστα ἔργα. Ὅταν ἐπανέκαμψεν εἰς Βενετίαν, ἡ Κυβέρνησις τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἐκτέλεσιν νέων ἔργων ἐν τῷ δουκικῷ ἀνακτόρῳ. Ἐζωγράφησε τὸν μέγαν πίνακα, τὴν «*Προσκύνησιν τῶν Μάγων*», ὅστις καλύπτει ὁλόκληρον τὴν πλευρὰν τῆς αἰθούσης τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα, ἄνωθεν τῆς καθέδρας, ὅπου συνήρχετο τὸ συμβούλιον τοῦτο. Εἰς τὸν θαυμάσιον πίνακα φαίνονται οἱ Μάγοι προσκυνοῦντες τὸ Θεῖον βρέφος, ἀκολουθούμενοι δὲ ὑπὸ πολυαρίθμου συνοδείας ὑπηρετῶν προσφερόντων εἰς τὴν Θεομήτορα πολύτιμα δῶρα. Πλῆθος διαβατῶν καὶ ποιμένων θαυμάζουν τὴν σκηνήν. Ἡ ἔμπνευσις, ἐξόχως ποιητικὴ καὶ πλουσιωτάτη ἔχει ἐκτελεσθῆ μετ' ἀπαραμίλλου χάριτος. Ἐνυπάρχει εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἀσυνήθης δύναμις χρωστῆρος. Ἡ κίνησις τῶν προσώπων καὶ ἡ ζωηρότης αὐτῶν προκαλεῖ βαθεῖαν ἐντύπωσιν, ὁ δὲ

Digitized by Google

πέδου οἱ φυλάττοντες τὸ μνημεῖον φρουροὶ ἀγρυπνοῦν, περιλουόμενοι ὑπὸ οὐρανίων ἀκτίνων. Ἡ δύναμις τῆς φαντασίας καὶ ἡ τεχνικὴ ἀκρίβεια προεκάλεσε τὸν θαυμασμὸν ὅλων τῶν καλλιτεχνῶν, ὁ δὲ Δομένικος Πεσιννιάνο, ὁ διάσημος ζωγράφος, ἐζήτησε νὰ μεταφέρῃ εἰς Φλωρεντίαν τὸ σχέδιόν του.

Βενετίᾳ εἰκόνες τοῦ Ἕλληνος ζωγράφου ...χουσιν ἀκόμη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ *«ὁ χαλκοῦς ὄφις τοῦ Μωυσέως»*, εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Εὐαγγελιστὴν ἐπεισόδια τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς, εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους τρεῖς ἄλλοι πίνακες, εἰς τὸν ἅγιον Λάζαρον ἡ *«Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ»*, εἰς τὴν Santa Maria Gloriosa dei Frari, ὁ *«Ἅγιος Φραγκῖσκος»*, τὸν ὁποῖον ὁ Sarovia κρίνει ὡς ἓν τῶν σπανίων ἀριστουργημάτων. Ἔπειτα πίνακες τοῦ Ἀλιένσε ὑπῆρχον εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δομενίκου, τῆς ἁγίας Ἰουστινιανῆς, τοῦ ἁγίου Ζαχαρίου, τρεῖς εἰς τὸν ναὸν τοῦ ..an Vitale, μία εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον, εἰς δὲ τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Κλαίρης, ὅπου ἀνετράφησαν αἱ θυγατέρες αὐτοῦ, προσέφερε τὴν *«Ἀνάληψιν»* ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔθεσεν ὅλην τὴν ποίησιν καὶ ὅλην τὴν τρυφερότητα τῆς ψυχῆς του.

Εἰς τ... αδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Βενετ... υσι δύο πίνακες τοῦ Ἕλληνος ζωγ... *ικαιοσύνη καὶ ἡ Ἐγκράτεια»* καὶ ὁ *«Ἅγιος Λαυρέντιος»*, εἰς δὲ τὸ Δημόσιον Μουσεῖον τῆς ἰδίας πόλεως εὑρίσκεται ἡ *«Ὑποδοχὴ τῆς Αἰκατερίνης Κορνάρου εἰς Βενετίαν»*. Ἡ μεγάλη αὕτη σύνθεσις ἐμφανίζει ὅλην τὴν μεγαλοπρέπειαν, τὴν ὁποίαν ἠθέλησε νὰ δώσῃ ἡ Βενετικὴ Δημοκρατία εἰς τὸ γεγονὸς τῆς ἐπανόδου τῆς ὡραίας βασιλίσσης τῆς Κύπρου, ἥτις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της παρῃτήθη τῶν βασιλικῶν δικαιωμάτων της ὑπὲρ τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας. Ἡ λαμπρὰ τελετὴ λαμβάνει χώραν πρὸ τῆς Μεγάλης Διώρυγος εἰς τὴν προκυμαίαν τῶν Σκιαβόνων. Εἰς τὸ βάθος φαίνεται ἡ πιατσέττα μετὰ τοῦ ἱστορικοῦ κωδωνοστασίου της, ὁ ἅγιος Μάρκος καὶ ἓν μέρος τοῦ δουκικοῦ ἀνακτόρου. Εἰς τὴν θάλασσαν δὲ πρὸ τοῦ ναυστάθμου διακρίνεται τὸ περίφημον δουκικὸν σκάφος, ὁ *«Βουκένταυρος»*, μὲ ἀναπεπταμένην τὴν σημαίαν τοῦ δόγη, καὶ πολυάριθμοι ἄλλαι γόνδολαι, πλήρεις κόσμου ὑποδεχομένου τὴν νεαρὰν βασίλισσαν ἐν μέσῳ ἤχων σαλπίγγων καὶ τυμπάνων. Εἰς τὴν εἰκόνα ταύτην δίδει ὁ Ἀλιένσε ὅλην ἐκείνην τὴν πανηγυρικὴν κίνησιν τοῦ βενετικοῦ λιμένος εἰς τὰς ὥρας τῶν ἐπισήμων γεγονότων, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἰσχύος τῆς μεγάλης Δημοκρατίας. Ἡ εἰκὼν ἐγράφη κατ' ἐντολὴν τῆς κυβερνήσεως, ἀποτελεῖ δὲ σήμερον ἓν ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ἱστορικῶν κοσμημάτων τοῦ Δημοσίου Μουσείου τῆς πόλεως.

Αἱ πλεῖσται τῶν εἰκόνων τοῦ Ἀλιένσε - Βασιλάκη, μετὰ τὰς περιπετείας, ἃς ὑπέστη ἡ Βενετία, αἵτινες ἔφερον τὴν παρακμὴν αὐτῆς καὶ τὴν μακρὰν κατοχήν της ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, δὲν παρέμειναν ὅλαι ἐκεῖ ἔνθα ἐτοποθετήθησαν ἀρχικῶς. Ἄλλαι μετεφέρθησαν εἰς πινακοθήκας δημοσίας καὶ ἰδιωτικάς, καὶ ἄλλαι, ἀγορασθεῖσαι, μετεφέρθησαν εἰς ἄλλας τῆς Εὐρώπης πόλεις. Τὰ ἔργα του ἄλλως τε δὲν περιωρίζοντο εἰς τὸ Palazzo Ducale, εἰς τὰς ἐκκλησίας, εἰς τὰ μοναστήρια καὶ τὰς ἀδελφότητας τῆς Βενετίας. Καθ' οὓς χρόνους ἡ γαληνοτάτη Δημοκρατία ἦτο τὸ ἐμπορικὸν κέντρον τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ὅπου ὁ χρυσὸς ἔρρεεν εἰς αὐτὴν ὡς χείμαρρος, τὰ ἱδρυόμενα παλάτια τῶν ἀρχόντων της, μεταβαλλόμενα εἰς ἀληθῆ μουσεῖα, ἔδιδον φαντασμαγορικὴν μὲν ὄψιν εἰς αὐτήν, ἀλλ' ἦσαν ταυτοχρόνως καὶ ἑστίαι καλλιτεχνικαὶ καὶ θαῦμα πλούτου, καλαισθησίας καὶ μεγαλοπρεπείας. Τότε ὁ Ἀλιένσε διεκόσμει τὰ παλάτια τῶν Πισσάνι, τῶν Λορεδάν, καὶ τόσων ἄλλων πατρικίων, δι' εἰκόνων τὰς ὁποίας καὶ σήμερον δύναταί τις νὰ θαυμάσῃ. Ὅταν ἐπῆλθεν ἡ παρακμὴ τῆς Βενετίας, φέρουσα μεθ' ἑαυτῆς τὰς στενοχωρίας, οἱ ἄλλοτε πλούσιοι πατρίκιοι, ὅπως διατηρήσουν τὴν κοινωνικὴν θέσιν αὐτῶν, ἐπώλουν τὰ καλλιτεχνικὰ ἀντικείμενα τῶν παλατίων των Τότε πλῆθος ἔργων τοῦ Ἀλιένσε ἔλαβον τὴν πρὸς τὴν ἀλλοδαπὴν ἄγουσαν. Ἰδίως ἐφυγαδεύθησαν αἱ προσωπογραφίαι τῶν φίλων του καὶ ἀλληγορικαὶ εἰκόνες του. Πολλαί, μέχρι τῆς τελευταίας ρωσικῆς ἐπαναστάσεως, ὑπῆρχον εἰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς τῆς Πετρουπόλεως καὶ Μόσχας, μία δὲ παριστῶσα τὴν *«Δικαιοσύνην»* εὑρίσκεται εἰς τὴν πινακοθήκην τῆς Βιέννης καὶ πλεῖσται ἄλλαι ὑπάρχουσιν εἰς ἰδιωτικὰς πινακοθήκας.

Ἐκτὸς τῆς Βενετίας εἰκόνες τοῦ Ἀλιένσε εὑρίσκονται πολυάριθμοι εἰς ἄλλας πόλεις. Εἰς τὴν Περουγίαν εἶχε κληθῆ πρὸς διακόσμησιν τοῦ ναοῦ τῆς πόλεως ταύτης San Pietro - de' - Casienensi, τῆς περιφήμου ταύτης βασιλικῆς, τῆς πλουσιωτάτης εἰς πίνακας τῶν χρωστήρων τοῦ Περουζῖνο, τοῦ Παρμετζανῖνο, τοῦ Ραφαήλ, τοῦ Ντόνι, τοῦ Βάζαρι, τοῦ Σασσοφερρέτο, τοῦ Μπουφίλι καὶ τῆς γλυφίδος τοῦ Stefano di Bergamo. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ὁ Ἀλιένσε ἔγραψε δέκα τρεῖς μεγάλους πίνακας, κατέχοντας ὁλόκληρον τὸ ἄνω μέρος τοῦ περιστυλίου. Οἱ δώδεκα τούτων παριστῶσι τὸν βίον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ: τὴν *«Γέννησιν»*, τὴν *«Βάπτισιν»*, τὴν *«Συζήτησιν μετὰ τῶν Ραβίνων»*, τὸν *«Γάμον τοῦ Κανᾶ»*, τὴν *«Σκηνὴν τῶν Φαρισαίων»*, τὸ *«Λουτρὸν τῶν ποδῶν τῶν μαθητῶν του»*, τὴν *«Συγχώρησιν τῆς Μαγδαληνῆς»*, τὴν *«Ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου»*, τὴν *«Εἴσοδον εἰς Ἱερουσαλήμ»*, τὴν *«Ἐκδίωξιν τῶν ἀργυραμοιβῶν ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Κυρίου»*, τὴν *«Σταύρωσιν»* καὶ τὴν *«Ἀνάστασιν»*. Ὁ δέκατος τρίτος παριστᾷ τὸν *«Θρίαμβον τοῦ ὁσίου Benedetto»*, ἡγουμένου τῆς Μονῆς. Ἡ εἰκὼν αὕτη μεγάλη καὶ πολυπρόσωπος κατέχει ὁλόκληρον τὸν ἄνω τοῖχον τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ. Ἐξ ὅλων τῶν εἰκόνων τούτων θαυμασιωτέρα εἶναι ἡ *«Βάπτισις»*, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ κυματισμοὶ τοῦ Ἰορδάνου εἶναι τόσον φυσικὰ σχεδιασμένοι, ὥστε νομίζει τις ὅτι θ' ἀκούσῃ τὸν φλοῖσβον τοῦ ρέοντος ὕδατος. Αἱ εἰκόνες αὗται, κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη προεκάλεσαν τόσον τὸ ἐνδιαφέρον τῶν φιλοτέχνων, ὥστε πλῆθος ἐξ αὐτῶν μεταβαίνει ἀποκλειστικῶς εἰς Περουγίαν, ὅπως τὰς θαυμάσῃ.

Ἄλλαι εἰκόνες τοῦ Ἀλιένσε ὑπάρχουσιν εἰς τὸ

Ἡ φήμη τοῦ Ἕλληνος ζωγράφου εἶχε διέλθει τὰ ἰταλικὰ ὅρια, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Σιγισμοῦνδος Γ' ἠγόρασε παρ' αὐτοῦ τὴν *«Ἀρτέμιδα»*, τὴν *«Καλλιστὼ ἐν τῷ λουτρῷ»* καὶ ἄλλους πίνακας ἐμπνευσμένους ἐκ τῆς ἀρχαίας μυθολογίας. Ὁ Σιγισμοῦνδος Γ' ἐκάλεσε τὸν Ἀλιένσε εἰς τὴν αὐλήν του. Δὲν ἠθέλησεν ὅμως οὗτος νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Βενετίαν καὶ συνέστησεν εἰς τὸν Πολωνὸν ἡγεμόνα τὸν μαθητήν του Ντελομπέλλα. Ἐξετέλεσεν ἐπίσης διὰ τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας ἕνα *«Μυστικὸν Δεῖπνον»* καὶ πλείστους ἄλλους πίνακας ἀρχαίων θεμάτων. Ἐκλήθη εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Μαδρίτης, ἀλλ' ἠρνήθη αὖθις, μὴ θελήσας νὰ ἀπομακρυνθῇ τοῦ ὡραίου ἐν Βενετίᾳ παλατίου του, ὅπου εἶχε συγκεντρώσει ἔργα ὅλων τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν.

Ἡ πόλις Αὐγούστα, τῇ μεσολαβήσει τοῦ μαθητοῦ του Ἐρρίκου Falchenburg, ἐπρομηθεύθη παρὰ τοῦ Ἀλιένσε δύο μεγάλους πίνακας, ὧν εἷς παριστάνει τὸν *«θρίαμβον τοῦ Βάκχου»*. Οὗτος εἶναι ἐπίσης ἐκ τῶν ἀρίστων οἵτινες ἐξῆλθον τοῦ χρωστῆρος τοῦ Βασιλάκη - Ἀλιένσε. Ὁ θεὸς παρίσταται ἐπὶ ἅρματος συρομένου ὑπὸ πανθήρων, τὸ ὁποῖον ἀκολουθοῦν βακχίδες χορεύουσαι καὶ κρούουσαι κύμβαλα. Ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν, μεθύων Σειληνὸς φέρεται ἐπὶ ὄνου, ἐνῷ ἄλλαι βακχίδες φέρουσιν εἰς τὰς χεῖράς των τὸν Πᾶνα παῖδα καὶ παίζοντα αὐλόν.

ΑΝΤ. ΒΑΣΙΛΑΚΗ–ΑΛΙΕΝΣΕ: *Ὁ Δόγης Ἐρρῖκος Δάνδολος στέφει τὸν Βαλδουῖνον.*
[Palazzo Ducale—Βενετία.]

Μπελοῦνε. Ἐκεῖ διὰ τὴν Ἀδελφότητα τοῦ Σταυροῦ ἔγραψε τὸν *«Μυστικὸν Δεῖπνον»*, τὴν *«Προσευχὴν τοῦ Ἰησοῦ εἰς Γεθσημανῆ»*, τὴν *«Σύλληψιν τοῦ Χριστοῦ»* καὶ τὸ *«Φραγέλλωμα»*. Ὁ πίναξ οὗτος μεταφερθεὶς εἰς Βενετίαν ἐτοποθετήθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Πέτρου καὶ Παύλου, τὸ Πάνθεον τῆς Βενετίας. Περὶ τοῦ *«Μυστικοῦ Δείπνου»* ὁ Τιντορέττο ἐξεφράζετο μετὰ ἰδιαιτέρας στοργῆς: «Αὐτὸς καὶ μόνος, λέγει, τάσσει τὸν Ἀλιένσε μεταξὺ τῶν διασήμων καλλιτεχνῶν τῆς Βενετίας». Εἰς τὴν Μάντουαν, ἐκτὸς τῶν προαναφερθεισῶν εἰκόνων, τῶν εὑρισκομένων εἰς τὴν πινακοθήκην τῆς πόλεως, ὑπάρχουν αἱ τοῦ *«Σωτῆρος»* καὶ τῶν πολιούχων αὐτῆς. Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Monte Ortone εὑρίσκονται ἄλλαι, εἰς τὸ Σάλο ἐπιδεικνύονται ἔργα ἐκτελεσθέντα ὑπὸ τοῦ ἰδίου Ἀλιένσε ἢ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Πάλμα Βετσέλιο. Ἐνταῦθα τὰ πρόσωπα τῶν ἁγίων, ὑπερφυσικοῦ μεγέθους, εἰσὶν ἀνηρτημένα δέκα πέντε πόδας ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, ὅπως παρουσιάζουν τὰς φυσικάς των ἀναλογίας. Εἰς τὸ παλάτιον τοῦ *Ἰωάννου Μπαρμπαρῆγο* ἀπεικόνισε τὴν ἱστορίαν τῆς οἰκογενείας ταύτης.

Ἡ αὐτὴ πόλις κέκτηται καὶ ἕτερα ἔργα τοῦ Ἀλιένσε, τὴν *«Ἑλένην ἀπαγομένην ὑπὸ τοῦ Πάριδος»*, τὴν *«ἁρπαγὴν τῶν Σαβίνων»*. τὴν *«Ἰουδὴθ φονεύουσαν τὸν Ὀλοφέρνην»*. Ἡ μορφὴ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Ναβουχοδονόσορος, ὅστις ἔχει δεχθῆ τὸ πρῶτον κτύπημα, ἐκφράζει τὸν τρόμον, ἡ ἐντύπωσις δὲ τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ σκηνὴ αὕτη εἶναι καταπληκτικωτέρα ὡς ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν φωτίζεται, ἐκ μιᾶς μόνον λαμπάδος ἐπιτηδείως τοποθετημένης.

Ἕτεροι πίνακες τοῦ Ἀλιένσε καὶ ἄπειρον πλῆθος σχεδίων διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Ὅταν οἱ Βενεδεκτῖνοι ἵδρυον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ San Giorgio maggiore ἐπὶ σχεδίων τοῦ Ἀνδρέα Παλλάδιο, πλεῖστα παρεκκλήσια αὐτοῦ ἐκοσμήθησαν δι' εἰκόνων τοῦ Τιντορέττο. Ἀλλὰ διὰ τὴν μεγάλην Ἁγίαν Τράπεζαν τοῦ ναοῦ τούτου προσηνέχθησαν

Digitized by Google

πλεῖστα σχέδια. Ἀγνοοῦντες ποῖον νὰ ἐκλέξωσιν οἱ κληρικοί, ἀπετάθησαν πρὸς τὸν Ἀλιένσε, ὅστις ἀπέρριψε πάντα ταῦτα, ἐξεπόνησε δὲ οὗτος νέον σχέδιον προκριθὲν τῶν λοιπῶν. Ὁ Ἀλιένσε ἀνέθεσε τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ εἰς τὸν γλύπτην Καμπάνια. Τοῦτο προσέβαλε δεινῶς τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Βιττώρια, ὅστις δὲν εὑρίσκειο εἰς φιλικὰς σχέσεις μετ' αὐτοῦ. Ὁ Τομάντζα εἰς ἓν σημείωμά του ἀναφέρει ὅτι ὁ διάσημος γλύπτης οὐδέποτε ἐλησμόνησε τὴν γενομένην εἰς αὐτὸν προσβολήν. Τὸ σύμπλεγμα ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης ἐκ χαλκοῦ παριστᾷ τοὺς Εὐαγγελιστὰς κρατοῦντας τὴν ὑδρόγειον, ὕπερθεν τῆς ὁποίας παρίσταται ὁ Κύριος τοῦ κόσμου εὐλογῶν. Εἰς τὸ σύμπλεγμα τοῦτο, λέγει ὁ Τομάντζα, ὁ καλλιτέχνης περιέλαβε τρία στοιχεῖα τοῦ θρησκευτικοῦ δράματος, τὸν Θεόν, τὸν Κόσμον καὶ τοὺς τέσσαρας κήρυκας τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀληθείας.

Οὕτω τὸ ἔργον τοῦ Ἕλληνος ζωγράφου εἶναι ἀχανές, ἀπέφερε δὲ εἰς αὐτὸν ἄφθονα πλούτη, ὡς ἀναφέρει ὁ Μουστοξύδης, ὅστις διὰ μακρῶν τὸν ἐβιογράφησεν. Ὁ Βασιλάκης εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς πολυτελέστατον μέγαρον, ὅπερ εἶχε μεταβάλει εἰς ἀληθὲς μουσεῖον ἀγαλμάτων, εἰκόνων, σχεδιαγραφημάτων καὶ πλήθους ἄλλων ἔργων τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς βιοτεχνίας. Εὑρίσκοντο ἐκεῖ πίνακες καὶ σχέδια τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, τοῦ Ραφαήλ, τοῦ Τισιανοῦ, τοῦ Τιντορέττο, τοῦ Παύλου Βερονέζε καὶ πλείστων ἄλλων. Ἐν ταῖς συλλογαῖς του ὑπῆρχον ἀρχαῖα ἔργα ἑλληνικὰ καὶ ρωμαϊκά. Ἐκεῖ ἐδέχετο τὸ ἄκρον ἄνθος τῆς βενετικῆς ἀριστοκρατίας, τοὺς διερχομένους τῆς πόλεως πρίγκιπας καὶ τοὺς μεγάλους καλλιτέχνας. «Ἦτο, λέγουν ὁ Τζικάρο καὶ ὁ Ἀρπῖνο, κατ' ἐξοχὴν ἄνθρωπος τοῦ κόσμου καὶ μέγας καλλιτέχνης. Αἱ συγκεντρώσεις δὲ εἰς τὸν οἶκόν του ἦσαν ἐκ τῶγ λαμπροτέρων καλλιτεχνικῶν ἀπολαύσεων τῆς Βενετίας».

Ἡ πολυτέλεια τοῦ βίου του ἐξήγειρε τὸ μῖσος τῶν ἀντιπάλων του, εἶχε δὲ πολλοὺς τοιούτους ὁ Ἀλιένσε, ἡ δὲ σπατάλη ἔφερεν αὐτὸν περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του εἰς οἰκονομικὰς στενοχωρίας, αἵτινες ἐπηύξησαν ὡς ἐκ τῆς μακροχρονίου δίκης, ἣν ἤγειρε κατὰ τοῦ ἑτέρου μεγάλου ζωγράφου Πάλμα.

Ὁ Βασιλάκης-Ἀλιένσε κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Μουστοξύδη ἐνυμφεύθη τρίς, ἀλλ' οὐδεὶς ἐκ τῶν γάμων του ὑπῆρξεν εὐτυχής, ἰδίως δὲ ὁ τρίτος. Ὁ ἴδιος, ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ἐζωγράφησε χαριεστάτην τινὰ σκηνὴν τοῦ ἰδιωτικοῦ του βίου. Παρουσιάζει ἑαυτὸν φέροντα ἐπὶ τῶν ὤμων τὴν σύζυγον, τὴν τροφόν, τὸν θεῖον τῆς συζύγου καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς, τὴν μόνην προῖκα ἣν ἔλαβεν ἐκ τοῦ τρίτου γάμου του. Φέρων τὸ βάρος τοῦτο ἀπέθανεν ἄγων τὸ ἑβδομηκοστὸν τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Ἡ φύσις ἐπροίκισε τὸν Ἀλιένσε - Βασιλάκην διὰ σπανίου ταλάντου. Εἶχεν εἰς μέγαν βαθμὸν τὸ δῶρον τῆς συνθέσεως καὶ τοῦ χρώματος. Ὡς πρὸς τὴν εὐχέρειαν τῆς ἐργασίας, αὕτη ὑπερέβαινε τὰ φυσικὰ ὅρια. Μόλις συνελάμβανεν ἰδέαν τινά, ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἢ τῆς Μυθολογίας, προέβαινεν ἀμέσως εἰς τὴν σύνθεσιν αὐτῆς, ἤρκει δὲ πολλάκις ἡ ἐπίθεσις τῶν χρωμάτων, ὅπως περατωθῇ εἷς πίναξ. Ἡ ταχύτης αὕτη καὶ ἡ ἀποστροφή του πρὸς τὰς λεπτολογίας τῆς ἐκτελέσεως τῶν πινάκων, ἴσως ἔν τινι μέτρῳ ἠδίκησαν τὸ ἔργον του. Τοῦτο δὲ κατηγόρουν αὐτοῦ καὶ οἱ ἀντίπαλοί του, οἵτινες μετὰ φθόνου ἔβλεπον τὴν πρὸς αὐτὸν προτίμησιν τοῦ κράτους, τῶν ἀδελφοτήτων καὶ τῶν ἰδιωτῶν. Τὸν κατέκρινον αὐτὸν ὡς μὴ θέλοντα ἢ μὴ δυνάμενον νὰ τελειώσῃ πλεῖστα τῶν ἔργων του, ἐκ τούτου δὲ ἐπὶ μακρὸν ἐκράτησε δυσμενὴς περὶ αὐτοῦ κρίσις. Ὁ Ἀλιένσε ὅμως εἶχε περὶ τῆς τέχνης προσωπικὰς ὅλως γνώμας, αἵτινες παρέμειναν ὡς ἀποφθέγματα.

«Ἡ κυρία ἀρετὴ τοῦ ζωγράφου—ἔλεγεν—εἶναι ἡ σύλληψις τῆς ἰδέας καὶ ἡ εὐχέρεια τῆς συνθέσεως. Ἐργασία καταπονοῦσα εἰς ματαίας λεπτολογίας τὸν καλλιτέχνην καταρρίπτει τὸ κάλλος τοῦ ἔργου».

Παρ' ὅλας τὰς ἀντιλογίας τῶν ἀντιπάλων του παρέμεινε πιστὸς εἰς τὰς θεωρίας του καθ' ὅλον του τὸν βίον, ἀκολουθῶν τὰς μεθόδους του, τὰς ὁποίας ἐνέπνευσεν εἰς πλῆθος μαθητῶν του, ἐξ ὧν πολλοὶ διακρίθησαν. Μεταξὺ τούτων καταλέγονται ὁ υἱός του *Στέφανος*, ὁ *Ντολαμπέλλα*, ὁ *Βάλχενμπουργ*, ὁ *Κάμιλλος Μαρινιάνο* καὶ ὁ *Κάρολος Ριντόλφιο*. Ὁ τελευταῖος οὗτος διεκρίθη πλειότερον τῶν ἄλλων ὡς ζωγράφος καὶ ὡς συγγραφεύς. Εἰς τὸ ἔργον του «Meraviglie dell'arte» ἐκθέτει θαυμασίως τὰς περὶ γραφικῆς θεωρίας του, τὰς πλήρεις διαυγείας καὶ φωτός. Ὁμιλῶν περὶ τοῦ διδασκάλου του Ἀλιένσε λέγει: «Αἱ μεγάλαι αὐτοῦ ἀρεταὶ τὸν καθιστοῦν αἰώνιον καύχημα, ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας εἶναι τέκνον, ἀλλὰ καὶ τῆς Βενετίας, τῆς περικλειούσης τοσαῦτα ἐκ τῶν ἔργων του». Ὁ Ἰταλὸς συγγραφεὺς πιστοποιεῖ τὸ φαινόμενον, ὅπερ ἀνέφερον ἤδη. Ἡ ἐμφάνισις, λέγει, ἑνὸς μεγάλου καλλιτέχνου, προερχομένου ἐξ ἑνὸς ὑποδουλωθέντος λαοῦ, δεικνύει ὅτι ἡ βία τῆς βαρβαρότητος δὲν δύναται νὰ ἐξαφανίσῃ τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα, οὔτε τὸ καλλιτεχνικὸν αἴσθημα. ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ΑΝΤ. ΒΑΣΙΛΑΚΗ-ΑΛΙΕΝΣΕ: *Ἡ Δικαιοσύνη καὶ ἡ Ἐγκράτεια.*
[Ἀκαδημία τῶν Καλῶν Τεχνῶν—Βενετία.]

—**Ἀλιένσε,** *Στέφανος.* Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἕλλην ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1584. Ἐμαθήτευσεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ πατ[illegible] τοῦ καὶ διεκρίθη μεταξὺ τῶν μαθητῶν του. [illegible] κρίνει τοῦτον ἡ ἁρμονία τῶν σχεδίων [illegible] χρωματισμῶν, ἀλλὰ στερεῖται τῆς ζωηρᾶς φαντασίας καὶ τῆς ταχείας συλλήψεως, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὰς κυριωτέρας ἀρετὰς τοῦ πατρός του. Ὁ Ριντόλφιο ὁμιλεῖ εὐμενῶς περὶ αὐτοῦ, ἀναφέρεται δὲ πίναξ του, «*ὁ Γολιὰθ καὶ ὁ Δαυΐδ*», ὅστις ὅμως δὲν σώζεται ἢ τοὐλάχιστον δὲν φαίνεται εὑρισκόμενος μὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ πατήρ του ἀνέθετεν εἰς αὐτὸν τὸν χρωματισμὸν πινάκων του, ἐκ τῶν πολυαρίθμων ὧν ἀνελάμβανε τὴν ἐκτέλεσιν, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι συνειργάσθη εἰς τὸν ἐν τῷ δου[illegible]καλατίῳ εὑρισκόμ[illegible]α τῆς «*Στέψεω*[illegible]*ουΐνου ὡς αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως*» ὑπὸ τοῦ δουκὸς Δανδόλου. Ὁ Στέφανος Ἀλιένσε ἐνυμφεύθη κόρην ἐξ εὐγενοῦς οἴκου, ἀλλὰ δὲν ἀπέκτησεν ἄρρενα τέκνα, μετ' αὐτοῦ δὲ ἀποθανόντος ἐν Βενετίᾳ τῷ 1645 φαίνεται ἐκλείπουσα ἡ οἰκογένεια Ἀλιένσε. θ. β.

Ἀλιέτι *Φραγκῖσκος.* Ἰατρὸς Ἰταλὸς (1757-1836) καθηγητὴς τῆς πρακτικῆς ἰατρικῆς ἐν Βενετίᾳ. Ἐξέδωκε δύο σπουδαίας ἰατρικὰς ἐφημερίδας, τῷ δὲ 1790 ἵδρυσεν Ἰατρικὴν Ἀκαδημίαν, ἡ ὁποία μὲ ἄλλας ἐπιστημονικὰς ἑταιρίας ἀπετέλεσε τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «*Ἀθήναιον*» ἑταιρίαν. Τῷ 1809 ὁ Ἀλιέτι ἀνέγνωσεν εἰς τὸ «Ἀθήναιον» πραγματείαν του περὶ τῆς ἀρτηριοσκληρώσεως, νόσου ἀγνώστου μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ Ἀλιέτι ἔδωκεν ἐξ ἄλλου νέαν ὤθησιν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀνατομικῆς παθολογίας.

ἁλίευμα (τό)· οἱ ἁλιευθέντες ἰχθύες· || ἡ ἁλιεία, τὸ ψάρεμα.

ἁλιεὺς (ὁ)· ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν ἁλιείαν, ὁ ψαρᾶς.

—«**Ἁλιεῖς μαργαριτῶν**». Ὄπερα εἰς τρεῖς πράξεις καὶ τέσσαρας εἰκόνας τοῦ Γ. Μπιζὲ ἐπὶ λιμπρέτου τῶν Κορμὸν καὶ Μ. Καρρέ, παιχθεῖσα τὸ πρῶτον εἰς τὸ «Λυρικὸν Θέατρον» τῶν Παρισίων τῷ 1863.

ἁλίευσις (ἡ)· τὸ ἀφηρημ. οὐσ. τοῦ *ἁλιεύω*· ἁλιεία, ψάρευμα.

«**Ἁλιευτικὰ**» (τά)· διδακτικὸν ἔπος τοῦ *Ὀππιανοῦ*, πραγματευόμενον περὶ ἁλιείας.

ἁλιευτικὴ (ἡ)· ὡς οὐσιαστ.· ἡ τέχνη, ἡ ἐμπειρία περὶ τὸ ἁλιεύειν.

ἁλιευτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἁλιείαν, ὁ σχετικὸς μὲ τὴν ἁλιείαν· «ἁλιευτικὸν ὄργανον», «ἁλιευτικὴ τέχνη». Ἐπίρρ. *ἁλιευτικῶς*.

— **ἁλιευτικὰ** *πλοῖα.* Τὰ διὰ τὴν ἁλιείαν ἀπὸ κατασκευῆς προωρισμένα ἢ τὰ εἰς ταύτην ἀσχολούμενα πλοῖα, διαφόρων τύπων καὶ διαφόρων μεγεθῶν (λέμβοι, ἱστιοφόρα, ἀτμοκίνητα, βενζινοκίνητα).

—[ΝΑΥΤ. ΚΑΝΟΝΙΣΜ.] Κατὰ τὸν «Διεθνῆ κανονισμὸν πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων ἐν θαλάσσῃ», (Δ.Κ.Α.Σ.) λογίζονται ὡς ἁλιευτικὰ τὰ οἱασδή

Digitized by Google

ποτε χωρητικότητος πλοῖα, ἅτινα ἀσχολούμενα εἰς τὴν ἁλιείαν στεροῦνται ἕνεκα τῆς ἀσχολίας των ταύτης μέρους τῶν ἑλικτικῶν εἴτε προωστικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων, ἢ καὶ τοῦ ὅλου. Οἱ προγενέστεροι κανονισμοὶ εἶχον ὑπ' ὄψιν μόνον ἱστιοφόρα ἁλιευτικά, πρὸ δὲ τῆς διορθώσεως τοῦ ἄρθρου 9 (τῷ 1905) ὁ ἀγγλικὸς Ἐμπορικὸς Νό[illegible]ρει ἄνευ σημασίας τὸ εἶδος τῆς προώ[illegible]. Ἐν[illegible] μέχρις οὗ ὁ νέος κανονισμὸς ἐδέχθη τὸ ὑπά[illegible]ητον τοῦ εἴδους τῆς κινήσεως τοῦ ἁλιευτικοῦ, παραδεχθεὶς ὡς ἁλιευτικὰ καὶ ἀτμόπλοια, ἱσ[illegible]όρα, ἀφράκτους λέμβους καὶ τὰ ἐφωδιασμένα διὰ τοῦ ἁλιευτικοῦ μέσου «otter trawler» [βλ. *Περ. Ρεδιάδη* «Ἑρμηνεία τοῦ Διεθνοῦς κανονισμοῦ πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων κατὰ θάλασσαν, ἐν εὑρετηρ. λέξ. *ἁλιευτικά*»]. Αἱ σχετικαὶ δὲ πρὸς αὐτὰ διατάξεις τοῦ Δ.Κ.Α.Σ. ἔχουσιν (ἄρθρον 9) οὕτω, τῶν ἐν ἀγκύλαις λέξεων μὴ οὐσῶν τοῦ κειμένου ἀλλὰ προστεθεισῶν πρὸς ἑρμηνείαν αὐτοῦ:

«Τὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα καὶ αἱ ἁλιευτικαὶ λέμβοι, ὅταν θαλασσοπορoῦν, πρέπει νὰ φέρουν τοὺς φανοὺς τοὺς ὡρισμένους δι' ὅλα τὰ ἄλλα πλοῖα τῆς ἰδίας χωρητικότητος, ἐκτὸς τῶν περιστάσεων δι' ἃς τὸ παρὸν ἄρθρον ὁρίζει ἄλλως.

ΑΝΤ. ΒΑΣΙΛΑΚΗ–ΑΛΙΕΝΣΕ: *Ἡ ἄφιξις τῆς Αἰκατερίνης Κορνάρο εἰς Βενετίαν*. [Μουσεῖον Correr—Βενετία.]

»*α')* Αἱ ἄφρακτοι λέμβοι, δηλαδὴ αἱ λέμβοι αἱ ὁποῖαι δὲν προφυλάσσονται [κατὰ τῆς εἰσροῆς τοῦ θαλασίου ὕδατος] ἀπὸ συνεχὲς κατάστρωμα, ὅταν ἁλιεύουν τὴν νύκτα καὶ τὰ δίκτυά των ἢ αἱ ὁρμιαί των (αἱ πετονιαί) δὲν ἐκτείνωνται περισσότερον ἀπὸ 150 πόδας ὁριζοντίως ἀπὸ τὴν λέμβον πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης [θαλασσίας ὁδοῦ] (ἀνοικτὰ πρὸς τὸ πέλαγος), πρέπει νὰ φέρωσι λευκὸν φανόν, ὁρατὸν καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τοῦ ὁρίζοντος.

»Αἱ ἄφρακτοι λέμβοι, ὅταν ἁλιεύωσι τὴν νύκτα καὶ τὰ δίκτυα ἢ αἱ ὁρμιαί των ἐκτείνωνται περισσότερον ἀπὸ 150 πόδας ὁριζοντίως ἀπὸ τὴν λέμβον πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης (ἀνοικτὰ πρὸς τὸ πέλαγος) πρέπει νὰ φέρωσιν [ἐπίσης] λευκὸν φανόν, ὁρατὸν καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τοῦ ὁρίζοντος. Ὅταν δὲ πλησιάζωσι πρὸς ἄλλα πλοῖα, ἢ ὅταν ἄλλα πλοῖα πλησιάζουν αὐτάς, πρέπει νὰ δεικνύουν δεύτερον λευκὸν φῶς, τρεῖς πόδας τοὐλάχιστον χαμηλότερον [τοῦ πρώτου] καὶ εἰς ὁριζοντίαν ἀπόστασιν πέντε τοὐλάχιστον ποδῶν ἀπὸ τὸ πρῶτον φῶς, πρὸς τὴν διεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποίαν ἐκτείνονται (εἶναι ριγμένα) τὰ δίκτυα ἢ αἱ ὁρμιαί των.

»*β')* Τὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα καὶ αἱ ἁλιευτικαὶ λέμβοι, ἐκτὸς τῶν ἀφράκτων λέμβων τῆς ἀνωτέρω παραγράφου, ὅταν ἁλιεύωσι μὲ δίκτυα τοῦ ἀφροῦ, πρέπει νὰ φέρωσι καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖον τὰ δίκτυά των εὑρίσκονται καθ' ὁλοκληρίαν ἢ ἐν μέρει εἰς τὴν θάλασσαν, δύο λευκοὺς φανοὺς κατὰ τοιοῦτον τρόπον [δηλ. «εἰς μέρος κατάλληλον»] ὥστε νὰ φαίνωνται ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτερον. Ἡ κάθετος ἀπόστασις [μεταξὺ] τῶν δύο τούτων φανῶν πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ 6 ἕως 15 πόδας καὶ ἡ ὁριζοντία των ἀπόστασις μετρουμένη εἰς τὴν γραμμὴν τῆς τρόπιδος 5 ἕως 10 πόδας. Ὁ χαμηλότερος ἀπὸ τοὺς δύο φανοὺς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν δικτύων καὶ οἱ δύο δὲ φανοὶ πρέπει νὰ εἶναι [τοσαύτης φωτιστικῆς ἐντάσεως ὥστε νὰ γίνωνται] ὁρατοὶ καθ' ὅλον τὸν ὁρίζοντα καὶ ἐξ ἀποστάσεως τοὐλάχιστον τριῶν μιλλίων.

»Ἐντὸς τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ εἰς τὰς θαλάσσας αἱ ὁποῖοι βρέχουν τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Κορέας, τὰ ἱστιοφόρα ἁλιευτικὰ πλοιάρια, τῶν ὁποίων ἡ ὁλικὴ χωρητικότης [gross] εἶναι μικροτέρα τῶν 20 τόννων, δὲν εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ φέρωσι τὸν χαμηλότερον ἀπὸ τοὺς δύο τούτους φανούς. Ἐὰν ὅμως δὲν φέρωσι τὸν δεύτερον τοῦτον φανὸν πρέπει νὰ δεικνύωσιν εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν (πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν δικτύων των) ἄλλο λευκὸν φῶς τοιαύτης φωτιστικῆς δυνάμεως, ὥστε νὰ εἶναι ὁρατὸν ἐξ ἀποστάσεως ἑνὸς τοὐλάχιστον μιλλίου, ὅταν πλησιάζουν ἄλλα πλοῖα ἢ ὅταν ἄλλα πλοῖα πλησιάζουν αὐ[τά].

»*γ')* Τὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα καὶ αἱ λέμβο[ι ἐκτὸ]ς τῶν ἀφράκτων λέμβων τῆς παραγράφου α', ὅταν ἁλιεύωσι καὶ ἔχωσιν ἐκτείνει τὰς ὁρμιάς των [θετέον «καὶ ἔχωσι τὰς ὁρμιάς των ἐκτεταμένας καὶ προσδεδεμένας εἰς αὐτὰ ἢ ἕλκωσιν αὐτάς»] καὶ δὲν εἶναι ἠγκυροβολημένα ἢ ἀκίνητα ὅπως ἐννοεῖ ἡ παράγραφος θ' τοῦ παρόντος, πρέπει νὰ φέρωσι τοὺς φανοὺς τοὺς ὡρισμένους διὰ τὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα ἁλιεύουσι μὲ δίκτυα τοῦ ἀφροῦ. Ὅταν ὅμως μεταχειρίζωνται ἐκτεινομένας ὁρμιὰς [θετέον «ἐκτείνωσι τὰς ὁρμιάς των»] ἢ ἁλιεύωσι μὲ συρτήν, πρέπει νὰ φέρωσι τοὺς φανοὺς τοὺς καθωρισμένους διὰ τὰ θαλασσοποροῦντα ἀτμόπλοια, ἐὰν εἶναι ἀτμόπλοια, ἢ διὰ τὰ θαλασσοποροῦντα ἱστιοφόρα ἐὰν εἶναι ἱστιοφόρα.

[*Ἐπακολουθεῖ παράγραφος ὁμοία πρὸς τὸ δεύτερον μέρος τῆς παραγράφου β'*].

»*δ')* Τὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα ἁλιεύουσι μὲ γαγγάμην (γκαγκάβαν) δηλαδὴ [ἀνασκαλεύουν τὸν θαλάσσιον πυθμένα] μὲ ἐργαλεῖον τὸ ὁποῖον σύρεται εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης, πρέπει νὰ φέρωσι τὰ ἑξῆς φῶτα: 1) Ἐὰν εἶναι ἀτμόπλοια, εἰς τὴν θέσιν τοῦ [ἀντὶ τοῦ ἐφιστίου] λευκοῦ φανοῦ (τοῦ ἄρθρου 2α τοῦ Δ. Ν. Κ. Α. Σ.) φανὸν τρίχρουν κατεσκευασμένον καὶ τοποθετημένον οὕτως, ὥστε νὰ δεικνύῃ φῶς λευκὸν ἀπὸ τῆς εὐθείας τῆς πρώρας μέχρι δύο ρόμβων ἑκατέρωθεν, ἐρυθρὸν φῶς ἀπὸ τῶν δύο ρόμβων ἀριστερᾷ τῆς πρώρας μέχρι δύο ρόμβων ὄπισθεν τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, καὶ πράσινον φῶς ἀπὸ τῶν δύο ρόμβων δεξιᾷ τῆς πρώρας μέχρι δύο ρόμβων ὄπισθεν τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς. Τὰ πλοῖα ταῦτα πρέπει πρὸς τούτοις νὰ φέρωσιν, 6—12 πόδας κάτωθεν τοῦ τριχρόου φανοῦ, λευκὸν φανόν, ὁ ὁποῖος νὰ δεικνύῃ καθαρόν, ἀδιάκοπον καὶ ὁμοιόμορφον φῶς καθ' ὅλον τὸν ὁρίζοντα. 2) Ἐὰν εἶναι ἱστιοφόρα πρέπει νὰ φέρωσι λευκὸν φανὸν κατεσκευασμένον οὕτως, ὥστε νὰ δεικνύῃ καθαρόν, ἀδιάκοπον καὶ ὁμοιόμορφον φῶς καθ' ὅλον τὸν ὁρίζοντα. Ὅταν δὲ πλησιάζωσιν ἄλλα πλοῖα, ἢ ὅταν ἄλλα πλοῖα πλησιάζωσιν αὐτά, πρέπει νὰ δεικνύωσι, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον καταφανές, ἀναλάμπον φῶς ἢ δᾷδα, ἐγκαίρως ὥστε νὰ προληφθῇ ἡ σύγκρουσις.

»Τὰ φῶτα τὰ καθοριζόμενα ἐν παραγράφῳ δ (1 καὶ 2) πρέπει νὰ ὦσιν ὁρατὰ ἐξ ἀποστάσεως τοὐλάχιστον 2 μιλλίων.

»*ε')* Τὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα ἁλιεύουσιν ὄστρεα (στρείδια) ὡς καὶ τὰ ἁλιεύοντα μὲ κύρτους (κιούρτους), πρέπει νὰ φέρωσι καὶ νὰ δεικνύωσι τὰ αὐτὰ φῶτα μὲ τὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα ἁλιεύουσι μὲ γαγγάμην (γκαγκάβαν).

»*ζ')* Τὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα καὶ αἱ ἁλιευτικαὶ λέμβοι δύνανται πάντοτε νὰ μεταχειρίζωνται ἀναλάμπον φῶς, ἐκτὸς τῶν φώτων τὰ ὁποῖα διὰ τοῦ παρόντος ἄρθρου καθορίζονται, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ διὰ τὴν ἐργασίαν των χρήσιμα φῶτα.

»*η')* Τὰ ἁλιευτικὰ πλοιάρια καὶ αἱ ἁλιευτικαὶ λέμβοι, μήκους μικροτέρου τῶν 150 ποδῶν, ὅταν εἶναι ἠγκυροβολημένα, πρέπει νὰ φέρωσι λευκὸν φανόν, ὁ ὁποῖος νὰ εἶναι ὁρατὸς καθ' ὅλον τὸν ὁρίζοντα ἐξ ἀποστάσεως ἑνὸς τοὐλάχιστον μιλλίου.

»Ὅλα τὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα μήκους 150 ποδῶν ἢ μεγαλυτέρου, ὅταν εἶναι ἠγκυροβολημένα πρέπει νὰ φέρωσι λευκὸν φανόν, ὁρατὸν καθ' ὅλον τὸν ὁρίζοντα ἐξ ἀποστάσεως ἑνὸς μιλλίου· ἐπὶ πλέον δὲ νὰ φέρωσι καὶ δεύτερον φανὸν ὡς ὁρίζει τὸ ἄρθρον 11 τοῦ Δ Κ.Α.Σ. διὰ τὰ πλοῖα τοῦ μήκους των.

»Ὅλα τὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα μήκους μεγαλυτέρου ἢ μικροτέρου τῶν 150 ποδῶν, ὅταν εἶναι προσδεδεμένα εἰς τὰ δίκτυά των ἢ εἰς οἱονδήποτε ἁλιευτικὸν ὄργανον, πρέπει νὰ ἐπιδεικνύωσιν, ὅταν πλησιάζωσιν ἄλλα πλοῖα, ἐπιπρόσθετον λευκὸν φῶς κατὰ τρεῖς τοὐλάχιστον πόδας χαμηλότερον ἀπὸ τὸ φῶς τὸ ὁποῖον φέρουσι τὰ ἠγκυροβολημένα πλοῖα. Τὸ ἐπιπρόσθετον τοῦτο φῶς πρέπει νὰ εἶναι εἰς ὁριζοντίαν ἀπόστασιν 5 τοὐλάχιστον ποδῶν ἀπὸ τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον φέρουσι τὰ ἠγκυροβολημένα πλοῖα καὶ πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν δικτύων ἢ τοῦ ἁλιευτικοῦ ὀργάνου.

ΑΝΤ. ΒΑΣΙΛΑΚΗ–ΑΛΙΕΝΣΕ: *Ἡ Ὁμόνοια*. [Palazzo Ducale—Βενετία.]

»*θ')* Πᾶν ἁλιευτικὸν πλοῖον τὸ ὁποῖον ἤθελε καταστῇ ἀκίνητον ἕνεκα περιπλοκῆς τῶν ἁλιευτικῶν ὀργάνων του εἰς βράχον ἢ εἰς ἄλλο ἐμπόδιον, πρέπει τὴν μὲν ἡμέραν νὰ καταβιβάζῃ τὸ [ἡμερινὸν] σῆμα, τὸ ὁποῖον ὁρίζεται εἰς τὴν παράγραφον κ, τὴν δὲ νύκτα νὰ δεικνύῃ τὸ φῶς ἢ τὰ φῶτα τὰ καθωρισμένα διὰ τὰ ἀγκυροβολημένα πλοῖα. Ὅταν δὲ εἶναι ὁμίχλη, χιών, ἢ ἰσχυρὰ θύελλα μετὰ βροχῆς, πάντα τὰ πλοιάρια [θετέον «πλοῖα»] τὰ ὁποῖα ἁλιεύουσι μὲ δίκτυον τοῦ ἀφροῦ [προσθ. «καὶ εἶναι προσδεδεμένα εἰς αὐτά»] καὶ πάντα τὰ πλοιάρια [πλοῖα] τὰ ὁποῖα ἁλιεύουσι [ἀνασκαλεύουσι] μὲ γαγγάμην ἢ μὲ ἄλλο μηχάνημα τοῦ βυθοῦ, καθὼς καὶ πάντα τὰ πλοιάρια τὰ ὁποῖα ἁλιεύουσι μὲ ὁρμιὰς καὶ εἶναι προσδεδεμένα εἰς τὰ δίκτυά των ἢ εἰς τὰ ἁλιευτικὰ αὐτῶν ὄργανα, πρέπει, ἐὰν ἡ ὁλικὴ αὐτῶν χωρητικότης εἶναι ἴση ἢ μεγαλυτέρα τῶν 20 τόννων, νὰ ἐκπέμπουν ἀνὰ πᾶν τοὐλάχιστον λεπτὸν τῆς ὥρας ἓν σύριγμα διὰ τῆς ἀτμοσυρίκτρας [ἢ διὰ τῆς σειρῆνός των] (ἐὰν εἶναι ἀτμόπλοια) ἢ ἕνα ἦχον μὲ τὸ φωνητικὸν κέρας [«τρόμπα-μαρίνα»] (ἐὰν εἶναι ἱστιοφόρα). Ἀμέσως δὲ μετὰ τὸ σύριγμα ἢ τὸν ἦχον, πρέπει νὰ κρούωσι τὸν κώδωνα αὐτῶν. Τὰ ἁλιευτικὰ πλοιάρια τῶν ὁποίων ἡ ὁλικὴ χωρητικότης εἶναι μικροτέρα τῶν εἴκοσι τόννων, ὡς καὶ αἱ ἁλιευτικαὶ λέμβοι, δὲν εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ ἐκτελῶσι τὰ ἀνωτέρω σήματα, πρέπει ὅμως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ ἐκτελῶσιν οἱον-

Digitized by Google

δήποτε ἰσχυρὸν ἠχητικὸν σῆμα κατὰ διαλείμματα ὄχι μεγαλύτερα ἑνὸς λεπτοῦ τῆς ὥρας.

»*ι')* Πάντα τὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα ἢ λέμβοι, ὅταν ἁλιεύωσι μὲ δίκτυον ἢ μὲ ὁρμιὰς ἢ μὲ γαγγάμην (γκαγκάβαν) πρέπει τὴν ἡμέραν νὰ δεικνύωσι [καταδηλῶσι] τὴν ἀσχολίαν των ταύτην εἰς τὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα πλησιάζουσιν, ὑψώνοντα [ἐπιδεικνύοντα ἐμφαντικῶς] κάλαθον ἢ ἄλλο ἀνάλογον [εὐδιάκριτον] σῆμα εἰς θέσιν, ὥστε νὰ φαίνεται ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτερον. Τὰ ἁλιευτικὰ πλοιάρια [πλοῖα] καὶ αἱ ἁλιευτικαὶ λέμβοι, ἐὰν ἔχωσι ρίψει τὰ ἁλιευτικὰ δίκτυά των καὶ εἶναι ἠγκυροβολημένα, πρέπει, ὅταν [τὰ] πλησιάζωσιν ἄλλα πλοῖα, νὰ δεικνύωσι τὸ ἀνωτέρω σῆμα πρὸς τὸ μέρος πρὸς τὸ ὁποῖον τὰ πλοῖα ταῦτα δύνανται νὰ διέλθωσιν».

Ἐν γένει, ὡς ἐκ τῆς μελέτης τοῦ «Διεθνοῦς Κανονισμοῦ πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων κατὰ θάλασσαν» προκύπτει, τὰ ἁλιευτικά, ἐξομοιούμενα πρὸς τὰ «ἐν ἀδυναμίᾳ χειρισμοῦ», τὰ «ἠγκυροβολημένα» καὶ τὰ «ἐν ἀμηχανίᾳ», πρέπει νὰ χειρίζωσι πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεως, μόνον ὅταν εὑρίσκωνται ἀπέναντι «τηλεγραφικῶν» ἢ «ἀκυβερνήτων» πλοίων. Πλοῖα δὲ διαπλέοντα μέρη συχναζόμενα ὑπὸ ἁλιευτικῶν δέον ἐν πυκνῇ ὁμίχλῃ νὰ μετριάζωσι τὴν ταχύτητά των ὅσον περισσότερον δύνανται (Δικ. Σηκουάνα 12 Ἰουν. 1895).

Σ. Ε. Λ.

— [ΝΑΥΤ. ΠΟΛΕΜ. ΤΕΧΝΗ] Ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ *ἁλιευτικὸν πλοῖον,* κοινῶς «*ψαράδικο*» (bateau de pêche = fishing vessel) λέγεται τύπος βοηθητικοῦ πολεμικοῦ πλοίου, ὃν ἐγέννησε κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον ἡ ἀνάγκη, χρησιμοποιηθέντων ἁλιευτικῶν σκαφῶν διὰ καθαρῶς πολεμικοὺς σκοπούς. Ἦσαν δὲ τὰ εἰς πολεμικὰ ἐξελιχθέντα ἁλιευτικὰ πλοῖα δύο εἰδῶν, ἀτμήλατα καὶ ἱστιοφόρα. Ἐκ τούτων τὰ πρῶτα ἦσαν καὶ τὰ πολυπληθέστερα. Πάντα σιδηρᾶ, ἐκτοπίσματος ἀπὸ 150 μέχρι 1.000 τόννων, ναυπηγοῦνται κατὰ γενικὸν σχεδὸν κανόνα εἰς Grimbsy καὶ Hull. Τὸ μέσον αὐτῶν ἐκτόπισμα κυμαίνεται περὶ τοὺς πεντακοσίους τόννους, ἔχουσι δέ, ὑπὸ τὸ ἐκτόπισμα τοῦτο, τὰς ἀκολούθους μέσας διαστάσεις. Μῆκος 40, πλάτος 6 καὶ βύθισμα 4 $^1/_2$ μέτρων. Ἡ πρῷρα αὐτῶν εἶναι λίαν ὑψηλή. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους ἐξασφαλίζονται ἄρισται ναυτικαὶ ἀρεταί, τόσον κατὰ τὴν *ἀντήνεμον πλεῦσιν* ὅσον καὶ κατὰ τὴν *παράδοσιν* αὐτῶν τῷ ἀνέμῳ. Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος φέρουσι δύο βαροῦλκα, ἓν πρὸς πρύμναν διὰ τὴν εἰσολκὴν τῶν μέσων ἁλιείας καὶ ἕτερον πρὸς πρῷραν διὰ τὸν χειρισμὸν τῶν ἀγκυρῶν. Ἔχουσι δύο ἱστούς, τὴν γέφυραν καλῶς προφυλαγμένην καὶ μᾶλλον πρὸς πρύμναν, ἅπαντα δὲ φέρουσι *δρύφακτον* (βλ. λ.). Οἱ ἐπιβαίνοντες ἐνδιαιτῶνται ὑπὸ τὸ πρόστεγον. Τοῦ κύτους τὸ πρυμναῖον μέρος καταλαμβάνουσιν ὁ μοναδικὸς κυλινδρικὸς ἀτμολέβης καὶ ἡ κινητήριος ἀτμομηχανὴ ὡς καὶ αἱ ἀπαραίτητοι ἀποθῆκαι τοῦ πλοίου, ὧν μεγαλυτέρα ἡ τῶν ἁλάτων διὰ τὴν πάστωσιν τῶν ἁλιευομένων ἰχθύων. Τὸ ὑπόλοιπον κύτος διατίθεται διὰ τὴν στοιβασίαν τῶν ἰχθύων, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ περὶ τοὺς διακοσίους τόννους.

Τὰ πλοῖα ταῦτα, ἀναλόγως τῶν μέσων ἁλιείας, λαμβάνουσι καὶ τὴν ἀντίστοιχον ὀνομασίαν., συλλήβδην δὲ ἀποκαλοῦνται γαλλιστὶ μὲν *chalutiers*, ἀγγλιστὶ δὲ *trawlers*. Ἑλληνιστὶ θὰ ἠδύναντο νὰ ὀνομασθῶσι «*γριπίζοντα ἁλιευτικὰ*» ἐκ τοῦ *γρῖπος*, (εἶδος *γκαγκάβας*) ὃν ρυμουλκοῦντα γριπίζουσι, τῆς λέξεως γρῖπος ἀποδιδούσης εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὸ chalut καὶ trawl. Χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν, καθ' ὡρισμένας τοῦ ἔτους ἐποχὰς καὶ εἰς ὡρισμένας θαλασσίους περιοχάς, κατ' ἀγέλας θαλασσοπορούντων ἰχθύων. Οὕτως ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Αὐγούστου ἁλιεύουσι παρὰ τὴν Ἰσλανδίαν τὸν *γάδον* (μπακαλιάρον), τὸν αὐτὸν δὲ ἰχθὺν παρὰ τὴν Νέαν Γῆν ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου. Κατὰ τοὺς λοιποὺς μῆνας ἁλιεύουσι περὶ τὴν Μάγχην καὶ τὴν Βόρειον θάλασσαν.

Εἰς τὰ εἰρηνικωτάτου προορισμοῦ πλοῖα ταῦτα ἐπέπρωτο κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον νὰ ἀνατεθῶσιν ἔργα καθαρῶς πολεμικά, καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῆς Γερμανίας χρησιμοποιήσεως τοῦ ὑποβρυχίου κατὰ τρόπον μὴ πρὸ τοῦ πολέμου προβλεπόμενον. Πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐξετελοῦντο γυμνάσια εἰς πάντα τὰ πολεμικὰ ναυτικὰ μεταξὺ πλοίων ἐπιφανείας καὶ ὑποβρυχίων, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐδίδετο μεγίστη προσοχὴ εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν δευτέρων πρὸς ἐπιτυχῆ δρᾶσιν κατὰ τῶν πρώτων, δὲν συνέβαινεν ὅμως ἐν τῇ αὐτῇ κλίμακι καὶ τὸ ἀντίστροφον, διότι καθ' ὑποβρυχίου ἐν καταδύσει τὸ πυροβόλον οὐδὲν δύναται. Ὑπῆρχον βεβαίως πρὸ τοῦ πολέμου ἀρχαὶ καὶ κανόνες καθ' οὓς τὰ ὑποβρύχια θὰ ἔδρων ἐν συνδυασμῷ πάντοτε πρὸς τοὺς στόλους ἐπιφανείας κατὰ τὴν σύγκρουσιν τῶν στόλων, ὡς ἐπίσης ὑπῆρχον καὶ κανόνες καθ' οὓς τὰ πλοῖα ἐπιφανείας θὰ ἀπέφευγον τὰ ἐκ τῶν τορπιλλῶν τῶν ὑποβρυχίων πλήγματα.

Τόσον ὅμως οἱ κανόνες οὗτοι ὅσον καὶ οἱ πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ὑποβρυχίων ἐξηρτῶντο ἐκ γεγονότων ἅτινα, διὰ τὰ προσβαλλόμενα πλοῖα ἐπιφανείας, δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ καταστῶσιν ἀμέσως καταφανῆ, ὑφ' οἱασδήποτε συνθήκας ναυσιπλοΐας. Ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν εἴτε τὸ περισκόπιον τοῦ ὑποβρυχίου, εἴτε τὸ ἴχνος τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκσφενδονιζομένης τορπίλλης. Ταῦτα ὅμως οὐδέποτε ἐξασφαλίζονται. Συνεπῶς, παραλειπομένης τῆς ἀμύνης κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τῶν ὑποβρυχίων, διὰ τὴν κατ' αὐτῶν ἐπίθεσιν ἕτερος τρόπος πλὴν τῆς τορπιλλίσεως ἢ τοῦ ἐμβολισμοῦ οὐδεὶς προεβλέπετο.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ὅμως τοῦ μεγάλου πολέμου ἡ χρησιμοποίησις ὑπὸ τῆς Γερμανίας τοῦ ὑποβρυχίου εἰς δρᾶσιν οὐχὶ μετὰ τοῦ στόλου ἀλλὰ μεμονωμένως, καὶ μάλιστα λίαν ἐπιτυχῶς, ἐπέφερεν

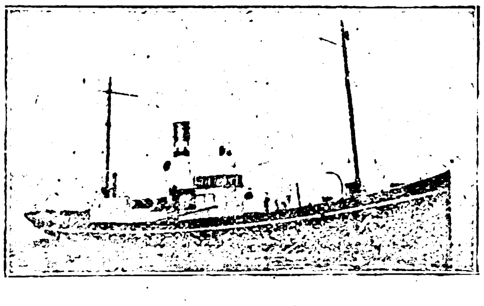

Ἁλιευτικὸν πλοῖον (ὑπὸ συνήθεις περιστάσεις).

εἰς τοὺς συμμάχους ἀναστάτωσιν, καθόσον ἦσαν ἀνέτοιμοι ὅπως ἀντιτάξωσι τὰ δέοντα κατὰ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας τοῦ ἀντιπάλου. Τὸ πρῶτον ἡ δρᾶσις τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων ἐξεδηλώθη εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν καὶ τὴν Μάγχην, τουτέστι περιοχὰς ἐξαιρετικῶς συχναζομένας ὑπὸ παντὸς εἴδους πλοίων. Τοὐλάχιστον περὶ τὰ διακόσια πλοῖα διέσχιζον ταύτας καθημερινῶς, παρουσιάζοντα ἀορίστους στόχους εἰς τὰ καταδρομοῦντα γερμανικὰ ὑποβρύχια. Τὸ πρόβλημα ἐτίθετο μέγα, καθόσον διὰ τῆς θαλασσίας ταύτης περιοχῆς ἐξετελοῦντο πᾶσαι αἱ μεταφοραὶ στρατοῦ ἐξ Ἀγγλίας εἰς τὸ ἠπειρωτικὸν μέτωπον καὶ αἱ μεταφοραὶ τροφίμων καὶ γαιανθράκων. Ἐπὶ πλέον ἐξεδηλώθη ὀλίγον βραδύτερον χρησιμοποίησις τῶν ὑποβρυχίων ὑπὸ τῆς Γερμανίας ὡς *ναρκοθετιδων*, ἤτοι ὡς πλοίων ποντίσεως ναρκῶν, γεγονὸς ὅπερ ἐπηύξησεν ἐπὶ μᾶλλον τοὺς κινδύνους τῆς ναυσιπλοΐας.

Ἐκ τῶν καθαρῶς πολεμικῶν πλοίων τὰ μόνα ἅτινα θὰ ἠδύναντο νὰ ἀνταποκριθῶσιν ἐν μικρῷ μέτρῳ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς νεοεμφανιζομένης ἐν τῷ συνόλῳ καταστάσεως ἦσαν τὰ ἀντιτορπιλλικά. Οὐχὶ βεβαίως διότι τὸ πυροβολικόν των θὰ ἔφερεν ἀποτέλεσμά τι καθ' ὑποβρυχίου ἐν καταδύσει· μόνον ἐὰν τὸ ὑποβρύχιον ἔπλεεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας εἶχε τὸ ἀντιτορπιλλικὸν πιθανότητας ἐπιτυχίας, ἂν συνήντα τοῦτο εἰς ἐγγυτάτην ἀπόστασιν, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ τὸ πλήξῃ διὰ τῶν πρώτων αὐτοῦ βολῶν καὶ πρὶν ἢ τοῦτο λάβῃ τὸν χρόνον νὰ καταδυθῇ. Ἡ ἐν προκειμένῳ καταλληλότης τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ συνίστατο κυρίως εἰς τὰ ἑξῆς δύο: Πρῶτον, ἠδύνατο νὰ ἐκσφενδονίσῃ κατὰ τοῦ ὑποβρυχίου τορπίλλην ἂν ἀντελαμβάνετο τὸ ἴχνος τοῦ περισκοπίου του, μὲ μικρὰν ὅμως

Ἁλιευτικὸν ἐξωπλισμένον ἐν καιρῷ πολέμου.

πιθανότητα ἐπιτυχίας, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ τορπίλλη ἀκολουθεῖ ἰσοβαθῆ τροχιάν, τὸ δὲ ὑποβρύχιον κανονίζει κατὰ βούλησιν τὸ βάθος τῆς πλεύσεώς του. Δεύτερον δὲ διότι τὸ ἀντιτορπιλλικόν, ἀντιλαμβανόμενον τὸ ὑποβρύχιον ὑπὸ τὰς αὐτὰς ὡς ἀμέσως ἀνωτέρω συνθήκας, ἠδύνατο νὰ πλεύσῃ κατὰ τούτου πρὸς ἐμβολισμόν, ὅστις ὅμως ἢ θ' ἀπετύγχανεν ἂν τὸ ὑποβρύχιον κατήρχετο εἰς μεγαλύτερον βάθος, ἢ ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας θὰ ἐπέφερε καὶ εἰς τὸ ἀντιτορπιλλικὸν κατὰ τὰ ὕφαλα σοβαρὰς κατὰ τὸ μᾶλλον βλάβας.

Τὰ χρησιμοποιηθέντα ἐν ἀρχῇ κατὰ τῶν ὑποβρυχίων ἀντιτορπιλλικὰ ἦσαν ἀριθμητικῶς ἀνεπαρκῆ, διότι δὲν ὑπῆρχον ἐκ τοῦ εἴδους τούτου τῶν πλοίων τόσα, ὥστε ἐξ αὐτῶν νὰ ἀποσπασθῇ ὁ ἀπαραίτητος διὰ τὸ νέον ἔργον ἀριθμός, νὰ ἀπομείνωσι δ' ἀφ' ἑτέρου τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν στόλων. Οὕτως ἔκτασις πενταχιλίων τετραγωνικῶν ναυτικῶν μιλλίων, ἐν ᾗ ἐξεδηλώθη ἡ δρᾶσις τῶν ὑποβρυχίων ἀρχικῶς καὶ ἥτις ἦτο τόσον πολυσύχναστος, ἐπετηρεῖτο ὑπὸ δώδεκα ἀντιτορπιλλικῶν ἀγγλικῶν, ἅτινα διετίθεντο μεταξὺ Dover καὶ Portland καὶ ὑπὸ ἓξ ἀντιτορπιλλικῶν καὶ ἓξ τορπιλλοβόλων γαλλικῶν μεταξὺ Gris-Nez καὶ Cherbourg. Κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 1914 ἦτο πλέον ἐξηκριβωμένον ὅτι μετὰ πάσης σπουδῆς ὠργανοῦντο εἰς βάσεις ὑποβρυχίων καὶ ἀντιτορπιλλικῶν οἱ ὑπὸ τῆς Γερμανίας ἀπὸ ξηρᾶς καταληφθέντες λιμένες τῆς Φλάνδρας, Ὀστάνδη καὶ Zeebrugge, ἐκ τούτου δὲ ἄμεσος ἡ συνέπεια τῆς ἐντάσεως τῶν γερμανικῶν ἐν τῇ Μάγχῃ καταδρομῶν καὶ ποντίσεων ναρκῶν. Ἡ κατὰ τῶν ὑποβρυχίων λοιπὸν ἄμυνα ἦτο ζήτημα ἀπαιτοῦν ταχίστην λύσιν.

Ὡς πρώτιστον δραστικὸν μέσον οἱ Σύμμαχοι ἐχρησιμοποίησαν τὰς νάρκας, ποντίσαντες μέγιστον ἀριθμὸν ἐκ τούτων κατὰ τὰς γραμμάς, ἃς τὰ γερμανικὰ ὑποβρύχια ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ διασχίσωσι. Ἐκ τῶν 203 δὲ ἀπολεσθέντων γερμανικῶν ὑποβρυχίων κατὰ τὸν πόλεμον, περὶ τὰ ἑβδομήκοντα κατεστράφησαν ἐκ τῶν ναρκῶν τούτων. Σημειωτέον ὅμως ὅτι αἱ ποντισθεῖσαι μέχρι τέλους τοῦ πολέμου συμμαχικαὶ νάρκαι ἀνῆλθον εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας χιλιάδων. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ αἱ νάρκαι ἦσαν ἐμπόδιον ὑπερπηδητὸν καὶ τῶν ἀντιτορπιλλικῶν ὁ ἀριθμὸς περιωρισμένος, ἐσκέφθησαν νὰ ἀντικαταστήσωσι τὰ τελευταῖα εἰς τὸ νέον ἔργον των διὰ πλήθους μικρῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα νὰ σπείρωσι πυκνότατα εἰς τὰς ὑπὸ τῶν ὑποβρυχίων συχναζομένας περιοχάς, πρὸς ἄμυναν κατ' αὐτῶν, καταδίωξιν, ἁλιείαν τῶν ποντιζομένων ἐχθρικῶν ναρκῶν, καὶ νὰ χρησιμοποιήσωσι τέλος ταῦτα ὡς προκεχωρημένα φυλάκια, ὅπως εἰδοποιῶσι περὶ πάσης ὑποβρυχίου ἐμφανίσεως τὰς διαφόρους βάσεις. Τὰ πλοῖα ταῦτα ἔδει νὰ δύνανται ἐξ ἄλλου νὰ παραμένωσιν ἐν πλῷ ὑφ' οἱασδήποτε συνθήκας καὶ δεύτερον ἡ κατασκευή των νὰ μὴ ἀπαιτῇ μεγάλην δαπάνην χρόνου καὶ χρήματος, οὐδὲ ἡ καταστροφή των νὰ προξενῇ μεγάλην ἀπώλειαν ἀνδρῶν καὶ ὑλικοῦ. Ὡς πληροῦντα τοὺς ὅρους τούτους ἐξελέγησαν τὰ ἁλιευτικά. Τὸ ἀνατεθὲν αὐτοῖς ἔργον ἔφεραν εἰς αἴσιον πέρας. Τόμοι ὁλόκληροι ἐξυμνοῦσι τὴν ἔνδοξον δρᾶσίν των, τὴν ὁποίαν ἡ λέξις «ἐποποιΐα» ἀδυνατεῖ νὰ ἀποδώσῃ πλήρως.

Ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου ἡ Ἀγγλία ἐκινητοποίησε τὰ μόνα πλοῖα ἅτινα διὰ τοιοῦτον ἔργον διέθετεν, ἤτοι ἑπτὰ τορπιλλοβόλους κανονιοφόρους (torpedo gunboats) ἐπηνδρωμένας δι' ἀνδρῶν τοῦ Π. Ν. καὶ δέκα τέσσαρα ἁλιευτικά, ἐπηνδρωμένα διὰ τῶν παλαιῶν ἐξ ἁλιέων πληρωμάτων των. Οἱ ἁλιεῖς οὗτοι, πρὸ τοῦ πολέμου, εἶχον ἐξασκηθῇ εἰς τὴν ἁλιείαν τῶν ναρκῶν, τὰ πλοῖα δὲ καὶ πληρώματα αὐτῶν ἦσαν τμῆμα τῆς καλουμένης «Ἐφεδρείας Ἁλιευτικῶν» (The trawler Reserve). Σχεδὸν συγχρόνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω δέκα τέσσαρα, ἐκινητοποιήθησαν ἕτερα ὀγδοήκοντα τῆς αὐτῆς «Ἐφεδρείας», ἥτις συνεστήθη δύο περίπου ἔτη πρὸ τοῦ πολέμου. Τὰ πληρώματα τῶν πλοίων τούτων ἀπελάμβανον καὶ ἐν εἰρήνῃ μικροῦ ἐκ μέρους τοῦ Κράτους μισθοῦ. Ἐκτὸς αὐτῶν πλεῖστα ἁλιευτικὰ ἐπετάχθησαν, πολλῶν δὲ ἤρξατο ἡ ναυπήγησις τῇ γνώμῃ καὶ προτροπῇ τοῦ ναυάρχου Fisher, πρώτου τότε Λόρδου τοῦ Βρεττανικοῦ Ναυαρχείου.

Τοιαύτη ἀπεδείχθη ἡ καταλληλότης τῶν ἀνωτέρω πλοίων, ὥστε λήγοντος τοῦ 1914 τὸ ἀγγλικὸν ναυτικὸν ἠρίθμει ὑπὲρ τὰ ἑπτακόσια πλοῖα περιπολίας καὶ ἁλιείας ναρκῶν, εἰς τὰ ὁποῖα περιελαμβάνοντο καί τινες ἐπιτεταγμέναι θαλαμηγοὶ (yachts) Ἀρχομένου τοῦ 1917 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγγλικῶν ἁλιευτικῶν ἀνῆλθεν εἰς 2500, τοῦ αὐτοῦ δὲ ἔτους λήγοντος εἰς 3084. Ταῦτα εἶχον κατανεμηθῆ ὡς ἑξῆς: 473 εἰς τὴν Μεσόγειον, 824 εἰς τὴν Μάγχην, μεταξὺ Nore καὶ Falmouth, 557 εἰς τὰ ἰρλανδικὰ ὕδατα καὶ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀγγλίας, τὰ ὑπόλοιπα δὲ 1230 κατὰ τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Ἀγγλίας, περὶ τὴν Σκωτίαν καὶ τὰς νήσους Shetlands καὶ Orkneys. Αἱ τελευταῖαι, τρεῖς τὸν ἀριθμόν, περικλείουσι τὴν λεκάνην τοῦ Scapa Flow, βάσιν τοῦ μεγάλου στόλου κατὰ τὸν πόλεμον. Κατὰ μεγίστην ἀναλογίαν, κυβερνῆται, ἀξιωματικοὶ καὶ πληρώματα τῶν πλοίων τούτων ἦσαν οἱ ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐπιβαίνοντες τούτων, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ἔφεδροι ἐκ τῶν τάξεων τοῦ πολεμικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ.

Οἱ Γάλλοι ἀρχικῶς δὲν ἔκριναν τὰ ἁλιευτικὰ ὡς κατάλληλα διὰ τὸ ἔργον, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἐστεροῦντο ταχύτητος, ὅτι τὰ πληρώματα αὐτῶν θὰ ἠγνόουν τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων, δι' ὧν τὰ πλοῖα θὰ ὡπλίζοντο καὶ ὅτι τὰ ἄνευ πειθαρχίας ἐξ ἁλιέων πληρώματα θὰ ἐξελάμβανον τὰ φίλια ὑποβρύχια ὡς ἐχθρικὰ καὶ κακῶς θὰ ἐπετήρουν τὴν ἣν θὰ ἀνέθετον αὐτοῖς πρὸς ἐπιτήρησιν περιοχήν. Πρὸ τῆς γνώμης ταύτης, ἣν ἐξέφερεν ὁ ἀντιναύαρχος Favereau, ἡ σκέψις περὶ χρησιμοποιήσεως τῶν ἁλιευτικῶν δὲν ἔλαβεν ἀφ

Digitized by Google

ςὴν ἐκτελέσεως τότε, ἀλλ' ὀλίγον μετέπειτα ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν γεγονότων. Τὸ ἀγγλικὸν Ναυαρ-χεῖον ἐξέφρασε διὰ τοῦ ἐν Παρισίοις ναυτικοῦ ἀκολούθου του τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως καὶ τὸ γαλ-λικὸν ναυτικὸν συμβάλῃ εἰς τὸν ἀνθυποβρυχια-κὸν ἀγῶνα διὰ παρομοίων πρὸς αὐτὸ μέσων, ἀνὰ τὴν Ἀνατολικὴν Μάγχην. Ὁ πλοίαρχος τοῦ γαλ-λικοῦ ναυτικοῦ Merveilleux du Vignaux, ἔχων προσχεδιάσει, ἐξ ἰδίας ὅλως πρωτοβουλίας, σχέ-διον ἐνεργείας, διετάχθη ὅπως, μετὰ συνεννόησιν μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ Ναυαρχείου, ἐφαρμόσῃ τοῦτο. Κατὰ τὴν γενομένην ἐν Λονδίνῳ συνεννόησιν, εἰς τὸ γαλλικὸν ναυτικὸν ἀνετέθη ἡ ἐπιτήρησις τῆς ἐκτάσεως τῆς Μάγχης τῆς νοτίως τῆς γραμμῆς Colbart-Cherbourg. Ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος ἐξώ-πλισε τὸ πρῶτον ἐν Cherbourg ἑξήκοντα ἁλιευ-τικὰ ἐπιταχθέντα ἀπὸ τῆς ...ης Φεβρουαρίου τοῦ 1915. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης βαθμηδὸν καὶ μέ-χρι τέλους τοῦ πολέμου ὁ ἀριθμὸς τῶν ἁλιευτι-κῶν τοῦ γαλλικοῦ ναυτι-κοῦ ἀνῆλθεν εἰς 442, ὧν τὰ 200 ἠγοράσθησαν ἢ παρηγγέλθησαν καὶ τὰ 222 ἐπετάχθησαν. Ταῦτα διῃρέθησαν εἰς μοίρας ὑπὸ ἀντιπλοιάρχους τοῦ Π. Ναυτικοῦ, κυβερνῆται δ' αὐτῶν ὡρίσθησαν ἐμ-ποροπλοίαρχοι βαθμολο-γηθέντες ὡς ὑπαξιωματι-κοὶ ἔφεδροι ἢ μόνιμοι ὑπαξιωματικοί. Τὰ πλη-ρώματα ἀπετελέσθησαν ἐξ ἁλιέων ἐφέδρων.

Λόγῳ τοῦ πλήθους αὐ-τῶν τόσον ἐν τῷ ἀγγλικῷ ὅσον καὶ τῷ γαλλικῷ ναυ-τικῷ, δύσκολος ἦτο ἐν ἀρχῇ ὁ ὁπλισμός των διὰ πυροβόλων, λαμβανομέ-νης ὑπ' ὄψιν τῆς ἐπιτα-κτικῆς ἀνάγκης τῆς ἀπο-στολῆς πυροβόλων εἰς τὸ ...ντικὸν μέτωπον, συγχρό-νως δὲ τῆς ὀργανώσεως τῆς ἀντιαεροπορικῆς ἀ-μύνης. Τέλος ὡπλίσθησαν ἅπαντα δι' ἑνὸς ταχυβόλου τῶν 47 χμ. ἢ τῶν 65 χμ. καὶ ἐλήφθη πᾶσα μέρι-μνα ὅπως εἰς πάντα σχε-δὸν ἐγκατασταθῇ ἀσύρ-ματος τηλέγραφος.

Εἰς ταῦτα ἀνετέθη ἐν ἀρχῇ ἡ ἁλιεία τῶν ὑπὸ τῶν γερμανικῶν ὑποβρυ-χίων ποντιζομένων ναρ-κῶν, ἡ ἐπιτήρησις τῶν εἰσόδων τῶν λιμένων καὶ τῶν ναυτικῶν βάσεων, αἱ νηοψίαι τῶν πλοίων τῶν οὐδετέρων καὶ ἡ ἐπιτή-ρησις τῶν φραγμάτων, ...οι τῶν συρματίνων δι-κτύων, ἅτινα ἐξετείνοντο πρὸ τῶν λιμένων πρὸς ἐμπλοκὴν εἰς αὐτὰ τῶν ἐχθρικῶν ὑποβρυχίων.

Ἡ ἁλιεία τῶν ναρκῶν ...το ἔργον ἐκτάκτως δυ-σχερὲς καὶ ἐπικίνδυνον. Τὰς νάρκας ἐπόντιζον εἴτε ναρκοθέτιδες εἴτε γερμανικὰ ὑποβρύχια καθ' ὁμάδας ἐκ δώδεκα ἢ ὀ-λιγωτέρων εἰς τὰς πολυ-συχναζομένας θαλασσίας ὁδούς. Ἡ εὕρεσις τοῦ πεδίου ποντίσεώς των ἐ-σημειοῦτο σχεδὸν πάντοτε ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος, καταβυθιζομένου δηλαδὴ εἴτε πλοίου εἴτε τινὸς ἐκ τῶν ἁλιευτικῶν, ἐξ ὧν πλεῖστα ἀπωλέσθησαν ἐκ ναρκῶν. Ὡρισμένα ἐκ τῶν ἁλιευτικῶν ἦσαν ὑποχρεωμένα, δὶς τῆς ἡμέρας, ἢ καὶ πλείονας ἐνίοτε φοράς, νὰ διερευνῶσι καθω-ρισμένας θαλασσίους λωρίδας καὶ ν' ἁλιεύωσι τὰς ἐνδεχομένως ὑπαρχούσας ἐν αὐταῖς νάρκας. Αἱ λωρίδες αὗται ἀπετέλουν τοὺς καλουμένους *αὔλους ἀσφαλείας*, δι' ὧν καὶ μόνον ὑπεχρεοῦντο τὰ φίλια πλοῖα ὅπως διέρχωνται. Πολλάκις τοὺς αὔλους τούτους ἀντελαμβάνοντο τὰ γερμανικὰ ὑποβρύχια καὶ ἐπόντιζον ἐντὸς αὐτῶν νάρκας, μετὰ τὴν ἁλίευσιν ὑπὸ τῶν ἁλιευτικῶν. Ἡ τοι-αύτη ἁλιεία ἦτο ἔργον οὐδεμίαν ἐπιδεχόμενον ἀναβολὴν καὶ οὗτινος ἡ ἐκτέλεσις ἔδει νὰ γίνεται μετὰ πάσης προσοχῆς καὶ ἀκριβείας, ὑφ' οἱανδή-ποτε κατάστασιν τοῦ καιροῦ.

Φανερὸν ὅμως ὅτι τὰ πλοῖα ταῦτα, ἐκτὸς τοῦ ἔργου τῆς ἁλιείας τῶν ναρκῶν, οὐδὲν ἄλλο κατὰ τῶν ὑποβρυχίων ἠδύναντο διὰ τῶν μέσων ἅτινα διέθετον, διὰ τοῦ μοναδικοῦ δηλ. πυροβόλου καὶ τοῦ ἀσυρμάτου των. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην, ἔλλει-ψιν κοινὴν εἰς πᾶν κατὰ τοῦ ὑποβρυχίου δρῶν πλοῖον, ἀνεπλήρωσε μετά τινα χρόνον ἡ ἐφεύρε-σις τῆς ἀνθυποβρυχιακῆς βόμβας, ἥτις περιέ-χουσα, ὡς τὸ πρῶτον κατεσκευάσθη, ἑβδομήκοντα πέντε χιλιόγρ. ἐκρηκτικῆς ὕλης, ἐξερρηγνύετο δι' εἰ-δικοῦ μηχανισμοῦ μετὰ τὴν ἐν τῷ ὕδατι πτῶσίν της, εἰς βάθος διὰ τοῦ αὐτοῦ μηχανισμοῦ πρὸ τῆς βολῆς κατ' ἀρέσκειαν κανονιζόμενον. Σὺν τῇ ἐξε-λίξει ἡ γόμωσις αὐτῆς ἔφθασε τὰ διακόσια χιλιόγρ. Τὸ φέρον τὰς βόμβας ἁλιευτικὸν ἢ ἄλλο πλοῖον ἠκολούθει τὸ ἴχνος τοῦ ἐν καταδύσει ὑποβρυχίου καὶ ὅταν ἐξετίμα ὅτι εὑρίσκετο εἰς τοιαύτην ὑπὲρ αὐτὸ θέσιν, ὥστε ἡ ἔκρηξις τῆς βόμβας ἐντὸς τῆς θαλάσσης νὰ περιλάβῃ τὸ ὑποβρύχιον ἐντὸς τῆς ἀκτῖνος τῆς ἐνεργείας της, ἔβαλλε ταύτην. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι αἱ φέρουσαι γόμωσιν διακοσίων χιλιογράμμων βόμβαι εἶχον ἀκτῖνα ἐνεργείας πεν-τήκοντα μέτρων περὶ τὸ σημεῖον ἐκρήξεως. Ὁπλισθέντα τότε τὰ ἁλιευτικὰ διὰ βομβῶν ἦσαν τελείως ἱκανὰ διὰ τὸν κατὰ τῶν ὑποβρυχίων ἀγῶνα, τὰ ταχύτερα μάλιστα ἐκ τούτων ἐφωδιά-σθησαν βραδύτερον καὶ δι' ὑποβρυχίου μικροφώ-νου, δι' οὗ ἠδύναντο νὰ ἀκούωσι τὸν ῥόχθον τῶν ἑλίκων τῶν ἐν καταδύσει ὑποβρυχίων, οὕτω δὲ ἀπετέλεσαν καταδιωκτικὰς ὁμάδας ὑποβρυχίων αἵτινες μέγιστον ἔργον ἀπέδωκαν. Ὁμοίως τὰ ἔχοντα ποιάν τινα ταχύτητα ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς πλοῖα συνοδεύοντα τὰς νηοπομπάς, παρηκο-λουθοῦντο ὅμως τότε καὶ ὑπό τινων ἀντιτορπιλ-λικῶν διὰ τὴν ἄμυναν κατὰ τῶν ὑποβρυχίων, ἐὰν ταῦτα προσέβαλλον τὰς νηοπομπὰς ἐν ἐπιφανείᾳ.

Ὡσαύτως ἐπετήρουν τὰ βραδύτερον ἐκταθέντα φράγματα ἐν τῇ Μάγχῃ.

Μυρίους ὅσους κινδύνους διέτρεξαν καὶ πολλὰ ἀπωλέσθησαν ἱστιοφόρα ἁλιευτικά, τὰ εἰδικὰ πρὸς ἁλιείαν τῆς ἀρίγγης. Μεταλλικὰ δίκτυα ἠρτῶντο κατ' ἀποστάσεις ἐξ αὐτῶν καὶ οὕτως ἐσχηματίζετο ἐπίμηκες φράγμα 1200 μέτρων μήκους καὶ 25 μέτρων βάθους, εἰς ὃ ἐνεπλέκοντο πολλάκις τὰ ὑποβρύχια, βυθιζόμενα κατόπιν διὰ τῶν ἀνθυπο-βρυχίων βομβῶν τῶν προστρεχόντων ἀντιτορπιλ-λικῶν ἢ ἁλιευτικῶν τῶν τεταγμένων τὴν φύλαξιν τοῦ ὅλου φράγματος.

Τὸ ἔργον γενικῶς τῶν ἁλιευτικῶν, ἐκτὸς τῆς δυσχερείας του, ἦτο τοσοῦτο μᾶλλον ἐπίπονον, καθόσον ἦσαν συνεχῶς ἐκτεθειμένα εἰς τὸ πῦρ τῶν καταδρομούντων γερ-μανικῶν ἀντιτορπιλλικῶν καὶ ὑποβρυχίων, ὡς καὶ τὰς ἑκάστοτε καιρικὰς με-ταβολάς, αἵτινες, οἱαιδή-ποτε καὶ ἂν ἦσαν, δὲν ἐπέτρεπον εἰς ταῦτα τὴν ἐκ τῆς θέσεώς των ἀπο-μάκρυνσιν. Παρὰ πάντας ὅμως τοὺς κόπους καὶ τὰς ἀντικρυζομένας δυ-σκολίας, οἱ ἐπιβαίνοντες τούτων γενικῶς διεπνέον-το ὑπὸ ζήλου ὑπερβολι-κοῦ, μεγίστης ἀφοσιώ-σεως πρὸς τὸ καθῆκον καὶ ἀνεκφράστου αὐτο-θυσίας καὶ ὑπερηφανείας διὰ τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐ-τοῖς ἐντολήν.

Ἄπειρα γεγονότα μαρ-τυροῦσι τὰ ἀνωτέρω, ἀρ-κούμεθα δὲ νὰ ἀναφέρω-μεν ἐνταῦθα δύο χαρα-κτηριστικὰ παραδεί-γματα.

Στολίσκος ἁλιευτικῶν ἡλίευε κατὰ Μάϊον τοῦ 1917 περὶ τὸ Milford ἀνὰ ζεύγη. Ἐπὶ τοῦ συρμα-τοσχοίνου ἁλιείας, τοῦ συρομένου παρὰ τοῦ δευ-τέρου ζεύγους ἐξερρά-γησαν δύο νάρκαι, τὸ δὲ συρματόσχοινον φυσικῶς ἐκόπη. Τὸ ἓν ἐκ τῶν δύο ἁλιευτικῶν ἔσπευσεν ὅ-πως ἀνελκύσῃ τὸ ἀπομεῖ-ναν ἐν τῇ θαλάσσῃ τμῆ-μα τοῦ συρματοσχοινίου, ὅτε οἱ ἐπὶ τοῦ πλοίου ἀντελήφθησαν ἀνασυρο-μένας μετ' αὐτοῦ δύο νάρ-κας ἐγγύτατα πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ πρὸς τὸ πλοῖον. Ὁ κυβερνήτης τοῦ ἁλιευτικοῦ διέταξε πάραυτα νὰ σταματήσῃ ἡ εἰσολκή, γνωρίζων δὲ ὅτι —εἰς οἷον εἶχον φθάσει σημεῖον αἱ νάρκαι— ἡ παραμικροτέρα τοῦ πλοί-ου κίνησις θὰ προεκάλει τὴν ἔκρηξιν αὐτῶν καὶ τὴν συνεπείᾳ ταύτης ἀ-πώλειαν τοῦ πλοίου του αὐτάνδρου, διέταξε τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ ἁλιευ-τικοῦ ὑπὸ πάντων, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἐν ἄλλοις λόγοις, ἀπὸ τῆς πρύμνης τοῦ ἐγκαταλειφθέντος ἁ-λιευτικοῦ ἐκρέματο τὸ συρματόσχοινον ἁλιείας, ἐφ' οὗ ἐφέροντο δύο νάρ-και πλησίον τῆς ἐπιφα-νείας, τὰς ὁποίας καὶ ὁ ἐλαφρότατος ἔτι τοῦ πλοίου διατοιχισμὸς ἦτο ἱκα-νὸς νὰ ἀνατινάξῃ. Ὁ διοικητὴς τοῦ στολίσκου, ἐπι-βαίνων τοῦ ἁλιευτικοῦ «Grand Duke», ἠρώτησε ποῖος ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ πλοίου του εἶναι δια-τεθειμένος νὰ ῥιψοκινδυνεύσῃ μαζύ του πρὸς διάσωσιν τοῦ κινδυνεύοντος ἁλιευτικοῦ. Τὸν ἠκο-λούθησεν ὁ μηχανικός, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ διε-τάχθησαν νὰ ἐπιβῶσι τῶν λέμβων. Ὁ διοικητὴς τοῦ στολίσκου κυβερνᾷ τότε ὅπως διὰ τῆς πρῴρας τοῦ «Grand Duke» ἐπιπέσῃ ἐπὶ τοῦ τμήματος ἐκεί-νου τῆς πρύμνης τοῦ ἐγκαταλειφθέντος ἁλιευτικοῦ, ἐξ οὗ ἐκρέματο τὸ μετὰ τῶν δύο ναρκῶν συρμα-τόσχοινον, ἐλπίζων διὰ τῆς συνθλίψεως ν' ἀποκόψῃ τὸ συρματόσχοινον, ἀψηφῶν τὰς συνεπείας. Πρά-γματι τὸ συρματόσχοινον ἀπεκόπη χωρὶς νὰ ἐκρα-γῶσιν αἱ νάρκαι, ἃς κατόπιν ἀνετίναξαν.

Τὴν 15ην Αὐγούστου 1917 τὰ δύο ἁλιευτικὰ

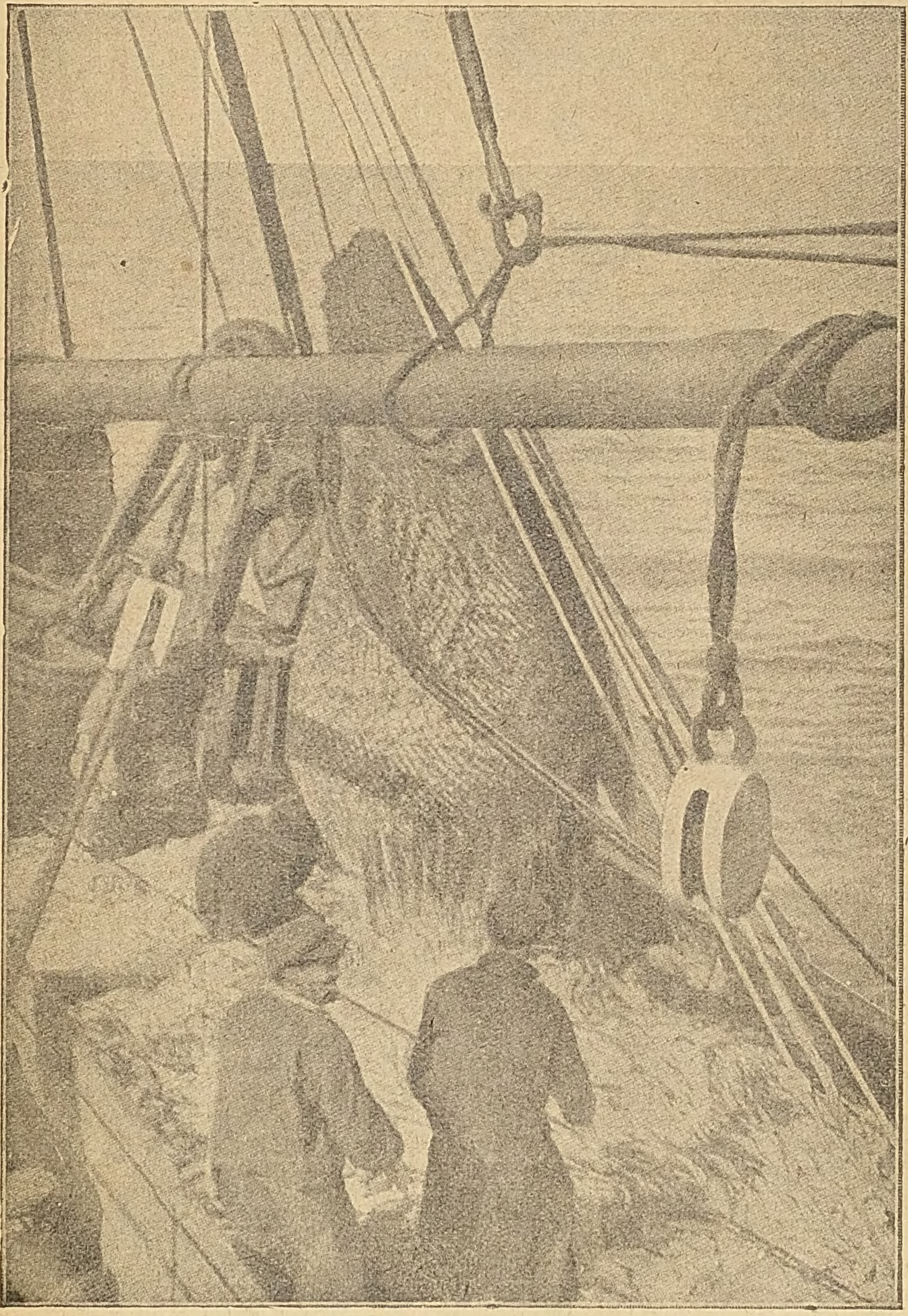

Γὸ ἁλιευτικὸν ἐν εἰρήνῃ.

[Ἀνύψωσις ὑπὲρ τὸ κατάστρωμα τοῦ γρίπου (trawl) πλήρους ἰχθύων.]

Digitized by Google

«Nelson» καὶ «Ethel and Millie» **ἁλιεύοντα** προσεβλήθησαν διὰ τοῦ πυροβολικοῦ ὑπὸ γερμανικοῦ ὑποβρυχίου πλέοντος ἐν ἐπιφανείᾳ, ἐξ ἀποστάσεως τεσσάρων ἢ πέντε μιλλίων. Ἀμφότερα ἀπήντησαν διὰ τῶν ταχυβόλων των ἀμέσως. Τὸ ὑποβρύχιον ἔβαλε πρῶτον κατὰ τοῦ «Nelson», ἐπιτυχὸν αὐτὸ διὰ τῆς τρίτης βολῆς, μεθ' ἣν, ὡς καὶ τὰς μετὰ ταῦτα ἐπιτυχεῖς, τὸ ἁλιευτικὸν ἤρξατο βυθιζόμενον. Ἡ ἑβδόμη βολὴ ἀπέκοψε τοὺς πόδας τοῦ κυβερνήτου Thomas Crisp καὶ ἐπλήγωσεν αὐτὸν σοβαρώτατα εἰς τὴν κοιλιακὴν χώραν. Παρὰ τὰς πληγάς του δὲν ἀπώλεσε τὰς αἰσθήσεις του, διέταξε δὲ τὸν ὕπαρχον, ὅστις ἦτο ὁ υἱός του, νὰ πολεμήσῃ μέχρις ἐσχάτων, ν' ἀναφέρῃ δὲ διὰ περιστερᾶς—οὐδέτερον τῶν ἁλιευτικῶν εἶχεν ἀσύρματον—πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐξ ἧς ἐξηρτᾶτο ναυτικῆς βάσεως ὅτι μάχονται πρὸς ὑποβρύχιον. Ὁ «Nelson» ἀπήντα εἰς τὸ πῦρ τοῦ ὑποβρυχίου μέχρις ὅτου τὸ μοναδικὸν ταχυβόλον του, λόγῳ τῆς μεγάλης κλίσεως τοῦ πλοίου, ἦτο ἀδύνατον πλέον νὰ βάλῃ. Ὅτε κατέστη προφανὲς ὅτι ἡ καταβύθισις ἦτο ἄφευκτος, ὁ ὕπαρχος υἱὸς μετὰ τοῦ λοιποῦ πληρώματος ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ πλοῖον, τὴν ἀπόφασιν δὲ ταύτην ἀνακοινῶν ὁ υἱὸς πρὸς τὸν κυβερνήτην πατέρα, τῷ ἐζήτησεν ὅπως τὸν ἐπιβιβάσῃ τῆς λέμβου. Ὁ γέρων μετ' ὀργῆς ἀπέρριψε τὴν μεταφοράν του καὶ διέταξε τὸν υἱὸν ὅπως τὸν ρίψῃ εἰς τὴν θάλασσαν. Λόγῳ τῆς καταστάσεως τῶν πληγῶν του, ἐξ ὧν θὰ ἀπέθνησκεν ἅμα τῇ παραμικρᾷ μετακινήσει καὶ τῆς ρητῶς δοθείσης διαταγῆς, ἀπεφάσισαν ὅπως τὸν ἀφήσωσιν ἐπὶ τοῦ πλοίου τὸ ὁποῖον μετὰ τινα δευτερόλεπτα ἐβυθίζετο. Μετὰ τεσσαράκοντα τέσσαρας ὥρας οἱ λοιποὶ περισυνελέγησαν ὑπὸ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ ἐπὶ τῆς λέμβου των. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ὑποβρύχιον διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου ἐβύθισε καὶ τὸ ἕτερον ἁλιευτικόν, ἠχμαλώτισε δὲ τοὺς ἐκ τοῦ πληρώματός του ἐπιζήσαντας.

Μυρία ὅσα τοιαῦτα δείγματα ἡρωϊσμοῦ παρέσχον οἱ κατὰ τὸν πόλεμον ἐπιβαίνοντες τῶν ἁλιευτικῶν πλοίων, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ τοῦ Π. Ναυτικοῦ ἐν ἀποστρατείᾳ, ζητήσαντες, παρὰ τὸ προβεβηκὸς τῆς ἡλικίας των ἔνιοι, ὅπως ὑπηρετήσωσιν ἐπὶ τῶν πλοίων τούτων, ὑπὸ βαθμὸν κατώτερον ἐκείνου ὃν εἶχον ὅτε ἀπεστρατεύθησαν.

Ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον λίαν ἔντονος δρᾶσις τῶν ἁλιευτικῶν ἐσημειώθη. Ἀφ' ἧς οἱ Σύμμαχοι ἐχρησιμοποίησαν ὡς βάσεις ἑλληνικοὺς ὅρμους, μέγας ἀριθμὸς ἁλιευτικῶν διετέθη διὰ παρομοίους σκοποὺς πρὸς τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας ἤτοι διὰ μικρὰς συνοδείας, περιπολίας πρὸ τῶν ὅρμων καὶ λιμένων, ὡς καὶ ἁλίευσιν τῶν διαύλων ἀσφαλείας. Πρὸς τὸν λιμένα Πειραιῶς δύο δίαυλοι ἀσφαλείας ἦγον ὁ εἷς ἀπὸ τῆς Ἰσθμίας καὶ ὁ ἕτερος ἀπὸ τῶν νησίδων Φλεβῶν. Μετὰ τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον, οἱ δίαυλοι οὗτοι ἡλιεύοντο ὑπὸ ἑλληνικῶν πλοίων δὶς τῆς ἡμέρας. Τὰ χρησιμοποιηθέντα σκάφη δὲν ἦσαν ἁλιευτικά, ἀλλὰ μικρὰ ταχυδρομικὰ ἀτμόπλοια ἐκ τῶν ἐκτελούντων τὴν συγκοινωνίαν Πειραιῶς—Μεγάρων καὶ αἱ παλαιαὶ ναρκοθέτιδες τοῦ πολεμικοῦ ἡμῶν ναυτικοῦ, τύπου «Ναυπλίας». Βραδύτερον ἠγοράσθησαν ἐξ Ἀγγλίας δύο μικρὰ ξύλινα ἁλιευτικά, ἅτινα εὑρίσκονται εἰσέτι ἐν ἐνεργείᾳ ὡς βοηθητικὰ πλοῖα τοῦ Στόλου, ἄνευ ἰδίου ὀνόματος, ὑπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ «Υ1» καὶ «Υ2». Ταῦτα εἶχον κατασκευασθῆ τῷ 1910 ἐν Λήθ (Leith) καὶ περιῆλθον εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου τῷ 1918. Αἱ διαστάσεις των εἶναι, μῆκος 27 μέτρων (88 πόδες), πλάτος 5.50 μέτρ. (18 πόδες) καὶ τὸ βύθισμά των 2 μετρ. (6 ½ π.). Τὸ ἐκτόπισμά των 140 τόννων, ἡ δύναμις τῆς μηχανῆς 200 ἵππων καὶ ἡ ταχύτης των 10 μιλλίων. Τέλος ὁ ὁπλισμός των συνίστατο κατὰ τὸν πόλεμον εἰς 1 ταχυβόλον τῶν 12 λιτρῶν καὶ 1 μυδραλλιοβόλον. Π. Σ. ΑΓΓΕΛΗΣ

— **ἁλιευτικὸς φακὸς** (κοινῶς *γυαλί*). Κύλινδρος ἐκ ψευδαργύρου ἀπωμάτιστος καὶ ἔχων ὡς πυθμένα πλάκα ἐκ κρυστάλλου. Χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἁλιέων ἵνα διακρίνωσι καλύτερον τὰς λεπτομερείας τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης καὶ ἵνα ἀνακαλύπτουν εὐκολώτερον τὰ ἀντικείμενα τῆς ἁλιείας των (ὀκτάποδας, μαλάκια γενικῶς κλπ). Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης καὶ εἰς τὰς ὑδρογραφικὰς ἐργασίας ὑπὸ τῶν ὑδρογράφων ἀξιωματικῶν, καθότι διὰ τούτου εἰς μικρὰ βάθη ἐκτελεῖται εὐχερῶς ἡ διευκρίνισις τῆς ποιότητος τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης, ἔτι δὲ εὐκολώτερον διερευνῶνται αἱ κορυφαὶ διαφόρων ὑφάλων ἢ στηθῶν. Κ. Χ. Κ.

ἁλιεύω· ψαρεύω, ἀγρεύω ἰχθῦς· **μεταφ.** συλλαμβάνω, ἀναζητῶ καὶ περισυλλέγω.

Ἀλιζὰρ (Alijard), ***Ἀδόλφος-Ἰωσὴφ-Λουδοβῖκος***. Διάσημος Γάλλος ἀοιδός, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1814, ἀποθανὼν ἐν Μασσαλίᾳ τῷ 1850. Τῷ 1834 εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ὠδεῖον τῶν Παρισίων εἰς τὴν τάξιν τοῦ Banderali καὶ μετὰ δύο ἔτη λαμπρῶν σπουδῶν προσελήφθη εἰς τὴν Ὄπεραν. Παρ' ὅλην τὴν θαυμασίαν φωνήν του τὸ κοινὸν δὲν τὸν ἠγνόει λόγῳ τῆς ἀσχημίας του καὶ ἐπὶ πολὺ ἔπαιζε δευτερεύοντας ρόλους. Τῷ 1842 προσεκλήθη εἰς Βρυξέλλας. Ἐκεῖ τῷ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα νὰ ἀλλάξῃ τὴν φωνήν του καὶ ἀπὸ βαθυφώνου ἐγένετο βαρύτονος. Τὰ δυσάρεστα ἐπακόλουθα δὲν ἤργησαν νὰ φανοῦν. Προσεβλήθη ὑπὸ ἀσθενείας τῶν βρόγχων καὶ ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Ἰταλίαν. Καὶ ἀνέκτησε μὲν ἐκεῖ τὴν φωνήν του καὶ ἐνεφανίσθη εἰς διάφορα ἰταλικὰ θέατρα, ἐγένετο δὲ δεκτὸς μετ' ἐνθουσιασμοῦ τώρα εἰς τὴν Ὄπεραν, ἀλλ' ἡ ἀσθένεια ὑπέσκαπτε τὴν ὑγείαν του. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 36 ἐτῶν. Ε. Σ.

ἀλιζάρι ἢ ***λιζάρι*** καὶ ***ριζάρι*** *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς *ρουβίας τῆς βαφικῆς* (Rubia tinctorum L.). Τοῦ εἴδους τούτου, ὅπερ ἐν Κύπρῳ καλοῦσι *μπογιά*, ἡ ρίζα εἶναι βαφική, εἰς τοῦτο δὲ ἀναφέρεται τὸ *ἐρευθέδανον* τοῦ Ἡροδότου (4,189) καὶ τὸ *ἐρυθρόδανον* τοῦ Διοσκορίδου. Ἡ καλλιέργειά του ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἄλλοτε ἦτο λίαν διαδεδομένη, ἀφ' ἧς ὅμως ἐποχῆς εἰσήχθησαν τὰ χημικῶς παρασκευαζόμενα χρώματα ἐγκατελείφθη σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου. Σ. Μ.

ἀλιζαρίνη ἢ ***1, 2—διοξυανθρακινόνη*** *[Χημ.]*. Φυσικὸν χρῶμα ἀπομονωθὲν τῷ 1826 ὑπὸ τῶν Colin καὶ Robiquet ἐκ τῶν ριζῶν τοῦ ἐρυθροδάνου (**βλ. ἀλιζάρι**). Εἰς καθαρὰν κρυσταλλικὴν κατάστασιν ἀποτελεῖ στίλβοντα ἐρυθρὰ πρίσματα ἢ βελόνας τηκομένας εἰς 289°. Εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα εἶναι εὐδιάλυτος, δυσδιάλυτος δὲ εἰς τὸ ὕδωρ, ὅπου ὅμως διαλύεται εὐκόλως μετὰ κυανοϊώδους χροιᾶς διὰ προσθήκης ἀλκαλίων· 100 μ. ὕδατος διαλύουσιν εἰς 100° 0,034 μ. ἀλιζαρίνης. Μὲ τὴν ἔρευναν τῆς χημικῆς αὐτῆς συστάσεως ἠσχολήθησαν πολλοὶ χημικοί, μέχρις ὅτου ἐπετεύχθη ὁ καθαρισμὸς αὐτῆς διὰ τῶν περισπουδάστων ἐρευνῶν τῶν Graebe καὶ Liebermann τῷ 1868. Τῇ βοηθείᾳ τῆς μεθόδου τοῦ Bayer, τῆς ἀναγωγῆς τῶν ἀρωματικῶν ἑνώσεων διὰ κόνεως ψευδαργύρου, ἐπέτυχον οἱ ἐρευνηταὶ τὴν παρασκευὴν τῆς μητρικῆς ὕλης τῆς ἀλιζαρίνης, ἥτις ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο τὸ *ἀνθρακένιον*. Ἔθεσαν ὡς βάσιν τὸν ὑπὸ τοῦ Strecker καθορισθέντα τύπον $C_{14}H_8O_4$ καὶ βασιζόμενοι εἰς τὴν ὁμοιότητα τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων αὐτῆς πρὸς τὰς τοῦ χλωροξυναφθαλινικοῦ ὀξέος καὶ τῆς ὀξυναφθοκινόνης καθώρισαν τὴν ἀλιζαρίνην ὡς *διοξυανθρακινόνην*. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος (14 Δεκεμβρίου 1868) ἐπέτυχον οἱ Graebe καὶ Liebermann τὴν συνθετικὴν παρασκευὴν τῆς ἀλιζαρίνης ἐξ ἀνθρακινόνης καὶ ἑπομένως ἐξ ἀνθρακενίου. Μετέτρεψαν τὴν ἀνθρακινόνην διὰ κατεργασίας μετὰ βρωμίου πρῶτον εἰς διβρωμιοανθρακινόνην καὶ παρεσκεύασαν ἐξ αὐτῆς ἀκολούθως διὰ θερμάνσεως μετὰ πυκνοῦ καυστικοῦ καλίου ἀλιζαρίνην. Ἡ σύνθεσις αὐτὴ ὑπῆρξε τὸ πρῶτον παράδειγμα τεχνητοῦ σχηματισμοῦ χρώματος ὑπάρχοντος εἰς τὸ φυτικὸν βασίλειον καὶ προὐκάλεσε φυσικὰ μεγίστην ἐντύπωσιν, ἂν καὶ ἡ μέθοδος αὐτὴ βιομηχανικῶς δὲν ἔβαινε καλῶς. Ἐπίσης ἡ βελτιωθεῖσα μέθοδος τῆς μετατροπῆς τοῦ ἀνθρακενίου εἰς διβρωμιοανθρακένιον, τούτου εἰς τετραβρωμίδιον καὶ περαιτέρω εἰς τετραβρωμιοανθρακένιον καὶ τέλος εἰς διβρωμιοανθρακινόνην ἐγκατελείφθη ὅτε ὁ Caro ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Craebe καὶ Liebermann ἐπέτυχε τὴν σουλφούρωσιν τῆς ἀνθρακινόνης καὶ τὴν παρασκευὴν τῆς ἀλιζαρίνης ἐκ τοῦ ἀνθρακινονοσουλφοξέος διὰ συντήξεως μετ' ἀλκαλίων. Ἡ μέθοδος αὐτὴ ἐδηλώθη ὡς προνόμιον ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν 25ην Ἰουνίου 1869· μίαν ἡμέραν ἀργότερον ὑπέβαλε δήλωσιν ὁ W. H. Perkin περιέχουσαν ἀκριβῶς τὴν ἰδίαν μέθοδον. Εἰς τὴν Πρωσίαν παραδόξως ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῆς τεχνικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ἡ προνομιακὴ ἐξασφάλισις. Κατὰ τὰ περιεχόμενα τοῦ πανηγυρικοῦ τεύχους τῆς M. L. B. τὴν ἀντίδρασιν ταύτην εἶχεν ἀνακαλύψει ὁ D. Rieser ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1869 καὶ εἶχε καταθέσει αὐτὴν τὴν 18 Μαΐου 1869 εἰς τὸ ἀνώτατον δικαστήριον. Κατὰ τὰ δεδομένα τῶν Graebe καὶ Liebermann ἡ βιομηχανικὴ ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου αὐτῆς ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1871, εἰς δὲ τὴν ἔκθεσιν τῆς Βιέννης τοῦ 1873 εἶχεν ἐκτεθῆ τεχνητὴ ἀλιζαρίνη καὶ ἐβραβεύθησαν ἡ M. L. B. καὶ ἡ τῶν ἀδελφῶν Gessert ἐν Elberfeld.

Εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ ὄνομα ἀλιζαρίνη ἔχει περιληπτικὴν σημασίαν, ἐννοουμένων ὑπ' αὐτὸ ἀφ' ἑνὸς μὲν σειρᾶς χρωννυόντων συστατικῶν (περίπου 4%) τῆς ρίζης τοῦ ἐρυθροδάνου, ἀφ' ἑτέρου δὲ 3-4 τεχνητῶς παρασκευαζομένων χρωμάτων, προερχομένων ἐκ τῆς ἀνθρακινόνης. Ἐκ τῶν τελευταίων διακρίνομεν κυρίως τρεῖς αὐθυπάρκτους ἐμπορικοὺς τύπους:

1) Ἀλιζαρίνη VI (BASF), Ie (Bayer), Nr I (M. L. B.) ἥτις εἶναι 1,2-διοξυανθρακινόνη, ἡ κυρίως ἀλιζαρίνη ἥτις ἐνυπάρχει εἰς τὸ ἐρυθρόδανον.

2) Ἀλιζαρίνη GI, RG (BASF), VG, XG, XGG (Bayer), SDG (M. L. B.), ἡ ὁποία εἶναι 1,2,6-τριοξυανθρακινόνη ἤτοι φλαβοπουρπουρίνη.

3) Ἀλιζαρίνη SX, GD (BASF), RF, WR (Bayer), RX (M. L. B.) ἥτις εἶναι 1,2,7-τριοξυανθρακινόνη, ἤτοι ἰσοπουρπουρίνη.

Καὶ αἱ τρεῖς εἶναι σχεδὸν ἀδιάλυτοι εἰς τὸ ὕδωρ, δι' ὃ καὶ ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς πάσται συνήθους μὲν περιεκτικότητος 20%, σπανιώτερον δὲ 40%. Διὰ τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον λ. χ. διὰ τὰς Ἰνδίας παρασκευάζονται ὡρισμένοι τύποι δι' ἀναμίξεως μετ' ἀμύλου καὶ ξηράνσεως.

Ἡ κυρίως ἀλιζαρίνη διαλύεται εἰς τὸ νατρόρρυμμα μετὰ κυανιζούσης ἐρυθρᾶς χροιᾶς, ἡ φλαβοπουρπουρίνη μετὰ ἐρυθροϊώδους καὶ ἡ ἰσοπουρπουρίνη μετ' ἐνδιαμέσου χροιᾶς. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀντιδράσεως ταύτης δυνάμεθα κατὰ προσέγγισιν νὰ καθορίσωμεν εἰς ποίαν σχέσιν εὕρηνται αἱ τρεῖς αὗται εἰς τὰ πολλαπλᾶ ἐμπορικὰ προϊόντα.

Πολὺ μικρὰν σημασίαν λόγῳ τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς τιμῆς ἔχει ἡ

4) Ἀλιζαρίνη Nr 6 (M. L. B.) ἥτις εἶναι 1,2,4-τριοξυανθρακινόνη, ἤτοι ἡ πουρπουρίνη. Αὕτη ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἐρυθρόδανον καὶ παρασκευάζεται τεχνητῶς δι' ὀξειδώσεως τῆς ἀλιζαρίνης διὰ πυρολουσίτου καὶ θειικοῦ ὀξέος. Χρησιμοποιεῖται ὀλίγον ἐν τῇ τυποβαφικῇ τῶν βαμβακερῶν πρὸς παραγωγὴν κυανίζοντος ροδερύθρου ἀρκετῆς ἀνθεκτικότητος εἰς τὸ φῶς. Κατὰ τὴν διάλυσιν αὐτῆς εἰς νατρόρρυμμα παρουσιάζει τὴν ἰδιορρυθμίαν νὰ διασπᾶται, τῇ ἐπενεργείᾳ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀέρος, εἰς φθαλικὸν ὀξύ.

Τὸ ὄνομα *ἀλιζαρίνη* παρέχεται ἐπίσης καὶ εἰς ὁλόκληρον σειρὰν ἄλλων χρωστικῶν, αἵτινες χωρὶς νὰ ἔχωσιν οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τὴν πραγματικὴν τοιαύτην, ὁμοιάζουν ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς χρήσεώς των πρὸς αὐτήν.

Βιομηχανικὴ παρασκευή.—Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἡ σουλφούρωσις τῆς ἀνθρακινόνης καὶ ἡ σύντηξις τοῦ σουλφοξέος μετ' ἀλκαλίων παρέσχε τὴν ὁδὸν τῆς συνθετικῆς παρασκευῆς τῆς ἀλιζαρίνης. Κατὰ τὴν ἐπισταμένην ἔρευναν τῆς ἀντιδράσεως αὐτῆς ἀπεδείχθη ὅτι τὸ μονοσουλφοξὺ εἶναι τὸ παρέχον τὴν ἀλιζαρίνην, ἐνῷ τὸ δισουλφοξὺ παρέχει φλαβοπουρπουρίνην καὶ ἰσοπουρπουρίνην, ἑπομένως ἐπεδιώχθη ἡ ἐπιτέλεσις τῆς σουλφουρώσεως κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ λαμβάνεται κυρίως μονοσουλφοξύ. Τοῦτο δὲ ἐπετεύχθη κατόπιν ὑποδείξεως τοῦ J. Koch, ὅπως ἡ σουλφούρωσις ἐπιτελῆται εἰς χαμηλὴν θερμοκρασίαν διὰ θειικοῦ ὀξέος περιέχοντος μεγάλην ποσότητα τοῦ ἀνυδρίτου αὐτοῦ. Κατὰ τὴν σύντηξιν τοῦ μονοσουλφοξέος μετὰ καυστικοῦ νάτρου ἐπιτελοῦνται αἱ κάτωθι χημικαὶ ἀντιδράσεις:

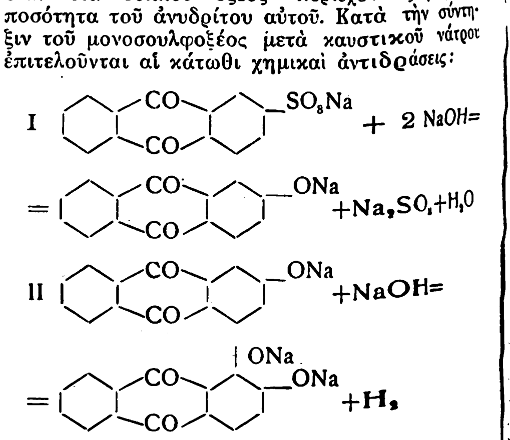

Κατὰ τὴν πρώτην φάσιν ἐπιτελεῖται ἀπόσπασις τῆς σουλφοομάδος καὶ σχηματισμὸς ὀξυανθρακινονικοῦ νατρίου, διὰ τῆς περαιτέρω δὲ ἐπιδράσεως τοῦ ὑδροξειδίου τοῦ νατρίου (δευτέρα φάσις) σχηματίζεται τὸ ἀλιζαρινικὸν νάτριον. Ὅταν ἡ σύντηξις γίνεται ἄνευ προσθήκης ὀξειδωτικῶν μέσων, ὡς δείκνυται εἰς τοὺς ἀνωτέρω χημικοὺς τύπους καὶ ὡς ἐγίνετο κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βιομηχανίας τῆς ἀλιζαρίνης, τότε ἐκλύεται ἐλεύθερον ὑδρογόνον, ὅπερ δρᾷ ἀναγωγικῶς τόσον ἐπὶ τῆς πρώτης ὕλης, ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς σχηματισθείσης ἀλιζαρίνης, παραγομένης οὕτω μονοοξυανθρακινόνης ἢ λευκοενώσεων. Αἱ τελευταῖαι ὅμως ὠξειδοῦντο ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀέρος, δοθέντος ὅτι ἡ τῆξις ἐπετελεῖτο κατ' ἀρχὰς εἰς ἀνοικτὰ δοχεῖα. Πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 1878 εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ J. Koch ἡ χρῆσις λεβήτων κλειστῶν ὑπὸ πίεσιν καὶ ἡ προσθήκη κατὰ τὴν τῆξιν ὀξειδωτικῶν μέσων, ὡς χλωρικοῦ καλίου ὁ νίτρου, δι' ὧν ἡ ἀνωτέρω μέθοδος αἰσθητῶς ἐβελτιώθη, ἐπιτευχθείσης ἀποδόσεως ἐξ 100 μερ. ἀνθρακινόνης 100—115 μερ. ἀλιζαρίνης.

Ὡς πρώτη ὕλη διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ἀλιζαρίνης χρησιμοποιεῖται τεχνικὸν ἀνθρακένιον, ὅπερ περιέχει περίπου 40—50% καθαρὸν ἀνθρακένιον, ὡς λαμβάνεται ἐκ τῆς ἀποστάξεως τῆς πίσσης. Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους τρόπους ἐργασίας δὲν ἀπεδίδετο μεγάλη σημασία εἰς τὸν βαθμὸν τῆς καθαρότητος τοῦ ἀνθρακενίου, ἐπιδιωκομένης μόνον τῆς λεπτῆς κατανομῆς αὐτοῦ πρὸ τῆς ὀξειδώσεως. Ἡ δι' ὀξειδώσεως δὲ προκύπτουσα ἀκάθαρτος ἀνθρακινόνη ὑπεβάλλετο ἀκολούθως εἰς καθαρισμόν. Ὁ καθαρισμὸς οὗτος ἐπετελεῖτο ἁπλῶς διὰ θερμάνσεως μετὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος εἰς 100—130°. Διὰ τῆς κατεργασίας αὐτῆς αἱ προσμίξεις σουλφουροῦνται καὶ καθίστανται δια-

Digitized by Google

λυται, ἐνῷ ἡ ἀνθρακινόνη δὲν προσβάλλεται καὶ δύναται δι' ὕδατος νὰ ἀποχωρισθῇ.

Σήμερον ὁ τρόπος οὗτος ἐγκατελείφθη, διότι εἶναι προτιμότερον νὰ ἀναχωροῦμεν ἀπὸ καθαρὸν τοὐλάχιστον 95 % ἀνθρακένιον καὶ τοῦτο νὰ ὀξειδοῦμεν περαιτέρω. Ὁ καθορισμὸς οὗτος ἐπιτελεῖται διὰ κατεργασίας μετὰ πυριδίνης καὶ περαιτέρω ἐξαχνώσεως.

Ἡ ὀξείδωσις τοῦ ἀνθρακενίου εἰς ἀνθρακινόνην ἐπιτελεῖται διὰ διχρωμικοῦ νατρίου καὶ θειικοῦ ὀξέος, ἡ δὲ σχηματιζομένη ἀνθρακινόνη ἀποχωρίζεται δι' ἐξαχνώσεως. Ἡ σουλφούρωσις τῆς ἀνθρακινόνης γίνεται ἐντὸς συσκευῶν ἀνθεκτικῶν εἰς ὀξέα, εἰς ἃς ἐνυπάρχει ἀναδευτικὸν μηχάνημα, ἡ δὲ θέρμανσις ἐπιτελεῖται δι' ὑπερθέρμου ὕδατος ὑπὸ πίεσιν. Κατ' ἀνάλογον τρόπον γίνεται καὶ ἡ μετ' ἀλκαλίων σύντηξις, ἐξ ἧς λαμβάνεται τελικῶς ἡ ἀλιζαρίνη.

Κατὰ τὸ ἔτος 1904 εἰσήχθη ἐκπληκτικὸς νεωτερισμὸς εἰς τὴν βιομηχανίαν τῆς ἀλιζαρίνης. Οὕτω τὸ μέγα ἐργοστάσιον χρωμάτων BASF ἔτυχε προνομίου ἐπὶ μεθόδου ἀμέσου μετατροπῆς ἀνθρακινόνης εἰς ἀλιζαρίνην διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας χρησιμοποιήσεως ἀλκαλίων καὶ ὀξειδωτικῶν μέσων κατὰ τὴν ἀκόλουθον ἀναλογίαν: 20—30 μέρ. χλωρικοῦ νατρίου, 100 μέρ. ὕδατος, 300 μέρ. ἰσομοριακοῦ μίγματος καυστικοῦ καλίου καὶ καυστικοῦ νατρίου καὶ 100 μέρ. ἀνθρακινόνης.

Τὸ μῖγμα τοῦτο θερμαίνεται ὑπὸ ἀνάδευσιν εἰς 200°. Τὸ ἀξιοσημείωτον τῆς μεθόδου ταύτης ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι αἱ κατ' αὐτὴν χρησιμοποιούμεναι ὀξειδωτικαὶ ὕλαι δύνανται νὰ ἀντικατασταθῶσι δι' ἀναγωγικῶν τοιούτων, ὁπότε καὶ βελτιοῦται πολὺ ἡ κακὴ ἀπόδοσις τῆς ἀρχικῆς μεθόδου. Συμφώνως πρὸς τὴν τοιαύτην τροποποιηθεῖσαν μέθοδον δύναται νὰ παρασκευασθῇ ἀλιζαρίνη ὡς ἑξῆς: Εἰς λέβητα φέροντα ἀναταρακτικὸν σύστημα ἀναμιγνύονται 100 μέρ. ὑποθειώδους νατρίου μετὰ 200 μερ. ἀνθρακινόνης καὶ βραδέως μετὰ 1200 μερ. θερμοῦ διαλύματος (80 %) καυστικοῦ ἀλκαλίου (μίγματος ὑδροξειδίου τοῦ νατρίου καὶ ὑδροξειδίου τοῦ καλίου). Τὸ μῖγμα θερμαίνεται μέχρι 200 καὶ παραμένει εἰς τὴν θερμοκρασίαν αὐτὴν μέχρις ὅτου δὲν παρατηρεῖται πλέον αὔξησις τοῦ ποσοῦ τῆς ἀλιζαρίνης. Ἀμφότεραι αἱ μέθοδοι αὗται παρουσιάζουν τὸ πλεονέκτημα ὅτι παρέχουν ἀλιζαρίνην ἐλευθέραν πουρπουρινῶν. Ἡ σημασία τῆς ἀλιζαρίνης διὰ τὴν βαφικὴν ἔγκειται εἰς τὴν ἐξαιρετικῶς μεγάλην ἀνθεκτικότητα αὐτῆς. Οὕτως εἶναι τελείως ἀνθεκτικὴ εἰς τὸ φῶς, ἀπολύτως ἀνθεκτικὴ εἰς τὸν σάπωνα καὶ δὲν ἀλλοιοῦται ποσῶς ὑπὸ τῶν διαφόρων χημικῶν ἀντιδραστηρίων, ὡς ὀξέων, ἀλκαλίων κ.λ.π. Ἀπ' ἐναντίας δὲ τὸ τουρκικὸν ἐρυθρὸν ὡς καὶ τὸ ἐρυθρὸν τῆς ἀλιζαρίνης εἶναι ἐξόχως εὐπαθῆ πρὸς τὸ ἐλεύθερον χλώριον καὶ βρώμιον, ὡς καὶ τὸ ἐλεύθερον ὑποχλωριῶδες ὀξύ.

Ἡ τιμὴ τῆς ἀλιζαρίνης κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη σημαντικῶς ἐμειώθη λόγῳ τοῦ μεγάλου συναγωνισμοῦ τῶν διαφόρων παραγωγῶν ἐργοστασίων τοῦ κόσμου. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

—**ἀλιζαρίνης χρώματα** [*Βιομ. Χημ.*]. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐννοοῦνται διάφορα παράγωγα τῆς ἀλιζαρίνης ἢ καὶ μίγματα τοιούτων ὡς καὶ τελείως χημικῶς ἄσχετα πρὸς τὴν ἀλιζαρίνην χρώματα, ἅτινα ὅμως ἔχουσι ἀναλόγους βαφικὰς ἰδιότητας. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τούτων εἶναι:

Ἡ *ἀλιζαρινοαστρόλη* ἥτις εἶναι ὀξίνη χρωστικὴ τῆς ἀνθρακινόνης. Βάπτει τὸ ἔριον μετὰ ὑποπρασινῆς οὔσης κυανῆς χροιᾶς, ἀνθεκτικῆς εἰς τὸ φῶς. Τὸ χρῶμα βελτιοῦται ἄνευ ἀλλαγῆς τοῦ τόνου διὰ μετακατεργασίας διὰ χρωμίου. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης διὰ βαφὴν μετάξης ὡς καὶ διὰ τὴν τυποβαφικὴν ἐπὶ ὑφασμάτων ἐξ ἐρίου καὶ μετάξης.

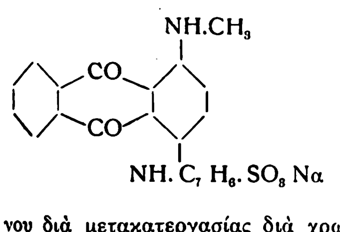

Ἀλιζαρίνης κυανοῦν X, R, RR, C, WX, WR, WRR, WC, WN διπλοῦν νέον εἰς πόλτον (BASF) A, F, R, RR εἰς πόλτον (M.L.B.), GW, GG, R, G, BM εἰς πόλτον (Bayer). Εἶναι ἀλιζαρινοκινολίνη καὶ παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως β-ἀμινοαλιζαρίνης μετὰ γλυκερίνης καὶ νιτροβενζολίου ἐν διαλύματι θειικοῦ ὀξέος. Ἐπειδὴ τὸ χρῶμα τοῦτο εἶναι ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς πόλτος πυκνὸς περιεκτικότητος 20%. Εἶναι ἓν τῶν σπουδαιοτέρων διὰ προστύψεως βαφόντων χρωμάτων καὶ χρησιμεύει πρὸς παραγωγὴν λίαν ἀνθεκτικοῦ εἰς τὸ φῶς, τὴν πλύσιν, τὰ ὀξέα καὶ τὸ χλώριον, ἐρυθρωποῦ κυανοῦ ἐπὶ βάμβακος κατεργασθέντος διὰ χρωμίου. Οἱ τύποι X A εἰς πόλτον (BASF), DNW εἰς πόλτον (M.L.B.) καὶ WA εἰς πόλτον (Bayer) εἶναι τὸ μετὰ νατρίου ἅλας τοῦ ἀνωτέρω χρώματος καὶ λόγῳ τῆς δισδιαλυτότητος αὐτοῦ εἰς ὕδωρ ἔρχεται ἐπίσης εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς καθαροῦ κυανοῦ χρώματος πόλτος περιεκτικότητος 20%. Χρησιμοποιεῖται ὡς τὸ ἀνωτέρω ἀλλὰ κυρίως διὰ βαφὴν ἐρίου κατεργασθέντος διὰ χρωμίου.

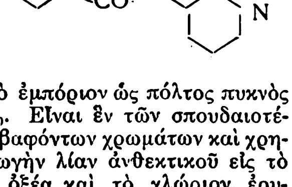

Ἀλιζαρινοκυανοῦν S, SW (BASF, Bayer), SR BASF, Bayer, M. L. B.), SRW (BASF, W. L. B.). Εἶναι ἕνωσις ἀλιζαρινοκυανοῦ μετὰ δύο μορίων ὑποθειώδους νατρίου, ἔρχεται δὲ εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ ὡς φαιὸς πόλτος περιεκτικότητος 15 % ἢ ὡς κόνις περιεκτικότητος 50 %. Διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ μετὰ κιτρινοφαίου χρώματος καὶ διασπᾶται κατὰ τὴν θέρμανσιν τοῦ διαλύματος τούτου εἰς θερμοκρασίας ἀνωτέρας τῶν 70° εἰς ὑποθειῶδες νάτριον καὶ τὸ ἀρχικὸν χρῶμα. Τοιαύτη διάσπασις ἐπιτελεῖται καὶ κατὰ τὴν δι' ἀτμοῦ θέρμανσιν ἐν τῇ τυποβαφικῇ τῶν τσιτίνων.

Τὸ χρῶμα τοῦτο ἔχει τὴν αὐτὴν πρὸς τὸ ἀρχικὸν χρῶμα χρησιμοποίησιν.

Ἀλιζαρίνης κυανομέλαν B, 3 B, G (Bayer). Εἶναι διὰ προστύψεως βάπτοντα χρώματα τῆς τάξεως τῆς ἀνθρακινόνης, εἶναι δηλαδὴ σουλφουρωθέντα προϊόντα συμπυκνώσεως ἐκ πουρπουρίνης καὶ ἀνιλίνης. Βάπτουσι διὰ προστύψεως διὰ χρωμίου τὸ ἔριον διὰ λίαν ἀνθεκτικοῦ χρώματος.

Τὸ κυανομέλαν W, WB extra, SW εἰς πόλτον, εἰς κόνιν (BASF). Εἶναι ναφθαζαρίνη ἢ 1,2-διοξυναφθοκινόνη. Παρεσκευάσθη ἤδη ἀπὸ τοῦ 1861 ὑπὸ τοῦ Roussin ἐξ 1,5-καὶ 1,8-δινιτροναφθαλίνης δι' ἐπιδράσεως πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος παρουσίᾳ ψευδαργύρου, βιομηχανικὴν δὲ ἀξίαν ἔσχεν ἀπὸ τοῦ 1887 ἀποδειχθεισῶν ὑπὸ τοῦ Bohn τῶν πολυτίμων ἰδιοτήτων τῆς διὰ χρωμίου λάκκας αὐτοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς προγενεστέρως χρησιμοποιουμένας ἑνώσεις τοῦ ἀργιλλίου, σιδήρου καὶ κασσιτέρου. Βραδύτερον παρεσκευάσθησαν καὶ αἱ εἰς ὕδωρ διαλυταὶ ἑνώσεις αὐτῶν μετὰ ὑποθειώδους νατρίου. Σήμερον χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν βιομηχανικὴν παρασκευὴν τοῦ χρώματος τούτου, ἀντὶ τοῦ ψευδαργύρου καὶ θειικοῦ ὀξέος, θεῖον καὶ καπνίζον θειικὸν ὀξύ. Τὸ χρῶμα τοῦτο εἶναι ἀδιάλυτον εἰς ψυχρὸν ὕδωρ, διαλυόμενον μόνον διὰ βρασμοῦ μετ' ἐρυθροφαίου χροιᾶς. Βάπτει διὰ χρωμίου κατεργασθὲν ἔριον μετὰ θαυμασίας καὶ λίαν ἀνθεκτικῆς ἐρυθριζούσης μελαίνης χροιᾶς.

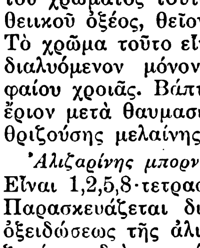

Ἀλιζαρίνης μπορντὼ B, BD εἰς πόλτον (Bayer). Εἶναι 1,2,5,8-τετραοξυανθρακινόνη ἢ κιναλιζαρίνη. Παρασκευάζεται δι' ὀξειδώσεως τῆς ἀλιζαρίνης διὰ καπνίζοντος θειικοῦ ὀξέος περιέχοντος 70 % ἀνυδρίτην. Χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ βαφὴν βαμβακερῶν καὶ ἐν τῷ τυποβαφικῇ καὶ παρέχει ἐπὶ μὲν προστύψεως δι' ἀργιλλίου κυανίζον μπορντώ, ἐπὶ δὲ προστύψεως διὰ χρωμίου ὑπόφαιον ἰῶδες λίαν ἀνθεκτικόν. Σπανιώτερον χρησιμοποιεῖται διὰ τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν. Οἱ τύποι G καὶ G G (Bayer) εἶναι μίγματα τοῦ ἀνωτέρω χρώματος μετ' ἀλιζαρίνης.

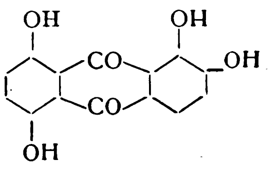

Ἀλιζαρίνης φαιὸν F. G, H, N, R εἰς πόλτον (M. L. B.). Εἶναι τριοξυανθρακινόνη ἢ ἀνθραγαλλόλη. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1877 ἀλλ' εἰσήχθη εἰς τὴν πρᾶξιν μόλις τῷ 1886 ὑπὸ τοῦ Bohn. Παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως γαλλικοῦ ὀξέος μετὰ βενζοϊκοῦ καὶ θειικοῦ ὀξέος. Τὸ χρῶμα τοῦτο εἶνε ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διαλυτὸν εἰς τὴν ἀλκοόλην μετὰ κιτρίνης χροιᾶς. Βάπτει τὸν βάμβακα διὰ προστύψεως διὰ χρωμίου ἢ ἀργιλλοσιδήρου. Τὸ ἔριον βάπτει μόνον κατόπιν προκατεργασίας διὰ χρωμίου διὰ χροιᾶς ἐξόχως ἀνθεκτικῆς εἰς τὸ φῶς, τὴν ὕφανσιν καὶ τὰ ὀξέα. δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται δι' ὑφάσματα στολῶν. Ἡ καθαρὰ ἀνθραγαλλόλη παρέχει χρῶμα κιτρινίζον φαιόν, ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν παρασκευὴν τῆς χρωστικῆς ταύτης προκύπτει ἐπιπροσθέτως, λόγῳ ἑνώσεως δύο μορίων γαλλικοῦ ὀξέος, ὀλίγη *ρουφιγαλλόλη*, ἤτοι 1,2,3,5,6,7-ἑξαοξυανθρακινόνη ἧς ἡ λάκκα εἶναι ὑπερύθρως φαιά, διὰ τοῦτο τὸ προϊὸν τοῦ ἐμπορίου ἀναλόγως τῆς ποσοτικῆς σχέσεως τῶν δύο τούτων χρωστικῶν παρέχει χρῶμα φαιὸν μετὰ κυμαινομένου τόνου ἀπὸ τοῦ κιτρινωποῦ μέχρις ἐρυθρωποῦ. Οἱ τύποι R, S καὶ RD, ἅπαντες εἰς κόνιν, εἶναι τὰ μετὰ νατρίου ἅλατα τοῦ ἀνωτέρω χρώματος.

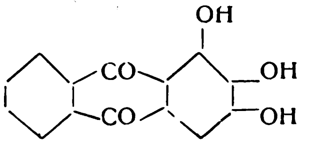

Ἀλιζαρίνης πράσινον λάμπον G καὶ SE (Cassella). Εἶναι διὰ προστύψεως βάπτουσα χρωστικὴ τῆς σειρᾶς τῆς ἀνθρακινόνης. Παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως λευκοκινιζαρίνης μετὰ 4-τολουϊδινο-2-σουλφοξέος παρουσίᾳ βορικοῦ ὀξέος. Παρέχει ἀπ' εὐθείας ἐν λουτρῷ ὀξικοῦ ὀξέος ἢ διὰ κατεργασίας διὰ χρωμίου ζωηρὸν κυανοπράσινον χρῶμα ἐξόχου ἀνθεκτικότητος εἰς τὸ φῶς, τὴν πλύσιν καὶ τὰ ἀλκάλια, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα δι' ὑφάσματα στολῶν, νήματα, τάπητας κ.λ.π. Βάπτει ἐπίσης τὴν μέταξαν.

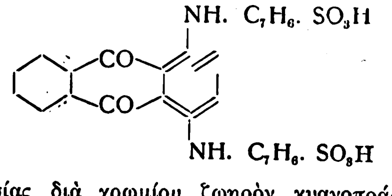

Ἀλιζαρινοκαρδινάλη (Bayer). Εἶναι α-ἀμινοαλιζαρίνη. Σήμερον παρασκευάζεται μόνον ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς *ἀλιζαρινογρανάτης R εἰς πόλτον* διὰ βενζοϋλιώσεως καὶ νιτρώσεως τῆς ἀλιζαρίνης καὶ ἀναγωγῆς τῆς προκυπτούσης α-νιτροαλιζαρίνης διὰ θειαλκαλίων. Παρέχει ἐν τῇ τυποβαφικῇ τῶν τσιτίνων διὰ προστύμματος ἀργιλλίου χρῶμα μπορντὼ ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς καὶ πλύσιν.

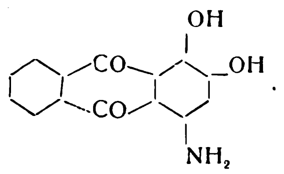

Ἀλιζαρίνης χρωμιομέλαν W, S. (BASF). Εἶναι προϊόντα ἀνάλογα τῆς ναφθαζαρίνης ἐξ ἰσομερῶν δινιτροναφθαλινῶν, μικρὰν ἔχοντα ἐν τῇ πράξει σημασίαν.

Ἀλιζαρινοκαιλεστόλη (Bayer). Ὄξινον χρῶμα τῆς ἀνθρακινόνης βάπτον κυανοῦν τὸ ἔριον.

Ἀλιζαρινοκυανίνη (Bayer). Εἶναι ὁμὰς χρωμάτων τῆς ἀνθρακινόνης. Ἐκ τῶν διαφόρων τύπων ὁ μὲν R εἶνε κυρίως 1, 2, 4, 5, 8-πεντοξυανθρακινόνη, ὁ R extra 1, 2, 4, 5, 7, 8-ἑξαοξυανθρακινόνη καὶ ὁ W R,R τὸ ἰσομερὲς 1, 2, 4, 5, 6, 8 προϊόν. Παρασκευάζονται δι' ὀξειδώσεως τοῦ ἀλιζαρινομπορντὼ ἐν θειικῷ ὀξεῖ διὰ πυρολουσίτου καὶ διὰ βρασμοῦ τῶν προκυπτόντων ἐνδιαμέσων προϊόντων μετ' ἀραιῶν ὀξέων. Παρέχει κυανοῦν χρῶμα ὄχι ὅμως τόσον ἀνθεκτικὸν ὅσον τὸ διὰ τὸ κυανοῦν τῆς ἀλιζαρίνης, χρησιμοποιεῖται ὅμως ἀρκετὰ λόγῳ τῆς μικροτέρας τιμῆς αὐτοῦ. Οἱ τύποι W R S, B B S καὶ W R εἶναι κυρίως τὸ μετὰ νατρίου ἅλας τοῦ ἑξαοξυανθρακινονοδισουλφοξέος καὶ παρασκευάζεται διὰ σουλφουρώσεως τῆς ἀνθραχρυσόνης, νιτρώσεως, ἀναγωγῆς καὶ βρασμοῦ τοῦ διαμινοανθραχρυσονοδισουλφοξέος μετ' ἀλκαλίων. Βάπτει τὸ ἔριον διὰ μετακατεργασίας μετὰ φθοριούχου χρωμίου διὰ χροιᾶς ὑπερύθρως κυανῆς ἀρκούντως ἀνθεκτικῆς. Λόγῳ τῆς μικρᾶς αὐτῆς ἀνθεκτικότητος εἰς τὴν ὕφανσιν χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ βαφὴν ἑτοίμων ὑφασμάτων.

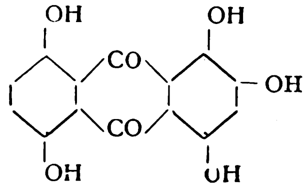

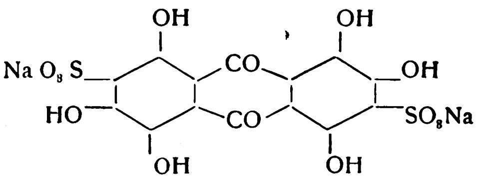

Ἀλιζαρινοκυανινοπράσινον E, G extra, K (Bayer). Εἶναι ἰσομερὲς πρὸς τὸ ἀλιζαρίνης πράσινον λάμπον G, παρέχει τὸ ἴδιον χρῶμα καὶ ἔχει τὰς αὐτὰς ἰδιότητας.

Ἀλιζαρινοκυανομέλαν G εἰς πόλτον (Bayer). Εἶναι διὰ προστύψεως βάπτουσα χρωστικὴ τῆς σειρᾶς τῆς ἀνθρακινόνης. Παρέχει διὰ κατεργασίας διὰ χρωμίου ἐπὶ ἐρίου ὑποπράσινον μέλαν ἀρκούσης ἀνθεκτικότητος. Εἶναι κατάλληλον ἐπίσης διὰ βαφὴν βάμβακος καὶ μετάξης διὰ προστύψεως δι' ἀργίλλου.

Ἀλιζαρινοκυανόλη B (Cassella). Εἶναι μῖγμα ἀμφοτέρων τῶν παραγώγων τοῦ 1,5-καὶ 1,8-ἀμινοανθρακινονοσουλφοξέος καὶ λαμβάνεται διὰ συμπυκνώσεως ἀνιλίνης μετὰ τῶν διὰ ἐπιδράσεως βρωμίου ἐπὶ τοῦ 1,5-καὶ 1,8-ἀμινοανθρακινοσουλφοξέος, λαμβανομένων διβρωμιοπαραγώγων καὶ περαιτέρω σουλφουρώσεως τῶν προϊόντων τούτων τῆς συμπυκνώσεως. Βάπτει τὸ ἔριον ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ διὰ ζωηρᾶς κυανῆς χροιᾶς ἀνθεκτικῆς εἰς τὸ φῶς.

Ἀλιζαρινόκυανολοϊῶδες R (Cassella). Εἶναι ὄξινον χρῶμα τῆς ἀνθρακινόνης παρασκευαζόμενον διὰ θερμάνσεως τῆς λευκοκινιζαρίνης μετὰ τοῦ

Digitized by Google

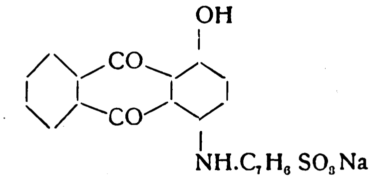

4 τολουϊδινο - 2 - σουλφοξέος. Βάπτει τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν ἰώδη. *Ἀλιζαρίνης ἀπ' εὐθείας βάπτον κυανοῦν* B. Ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἀλιζαρινοκυανόλην B.

Ἀλιζαρίνης ἀπ' εὐθείας βάπτον πράσινον G. Ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ἀλιζαρίνης πράσινον λάμπον G.

Ἀλιζαρίνης ἀπ' εὐθείας βάπτον ἰῶδες R. Ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ἀλιζαρινοκυανολοϊῶδες R.

Ἀλιζαρίνης σκοτεινοκύανον S. Ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ἀλιζαρίνης κυανοῦν S.

Ἀλιζαρίνης σκοτεινοπράσινον W (BASF). Εἶναι παράγωγον τῆς ναφθαζαρίνης παρασκευαζόμενον δι' εἰκοσιτετραώρου καὶ ὑπὸ θερμοκρασίαν 50° ἐπιδράσεως φαινόλης ἐπὶ τήγματος ναφθαζαρίνης. Διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην μετ' ἰώδους χροιᾶς. Παρέχει ἐπὶ μαλλίνων τεμαχίων διὰ μετακατεργασίας διὰ διχρωμικῶν ἀλάτων ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς καὶ τὰ ὀξέα ρωσικὸν πράσινον, διὰ μετακατεργασίας διὰ φθοριούχου χρωμίου ζωηρότερον ἀλλὰ πάντοτε σκοτεινὸν πράσινον.

Ἀλιζαρίνης μέλαν γνήσιον G, T, SP (Bayer). Εἶναι διὰ προστύψεως βάπτουσα χρωστικὴ τῆς ἀνθρακινόνης. Βάπτει κατόπιν κατεργασίας διὰ χρωμίου καλῶς τὸ ἔριον, τὸν βάμβακα καὶ τὴν μέταξαν.

Ἀλιζαρινοεμεραλδόλη G (Bayer). Εἶναι ὄξινον χρῶμα τῆς ἀνθρακινόνης. Βάπτει τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν κατόπιν κατεργασίας διὰ χρωμίου ἐλαιόχροα. Δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν πρᾶξιν.

Ἀλιζαρινοφουξίνη RD (Bayer). Ὀξίνη χρωστικὴ τῆς ἀνθρακινόνης καλῆς ἀνθεκτικότητος, χρησιμοποιουμένη κυρίως ἐν τῇ τυποβαφικῇ τῶν μαλλίνων.

Ἀλιζαρίνης κίτρινον A εἰς πόλτον (BASF). Εἶναι τριοξυβενζοφαινόνη καὶ παρασκευάζεται διὰ συμπυκνώσεως πυρογαλλόλης μετὰ βενζοϊκοῦ ὀξέος παρουσίᾳ ψευδαργυροχλωριδίου ἢ διὰ συμπυκνώσεως πυρογαλλόλης μετὰ βενζοτριχλωριδίου παρουσίᾳ ἀλκοόλης. Ἡ τεφροκιτρίνη μᾶζα διαλύεται εἰς βράζον ὕδωρ καὶ χρησιμοποιεῖται

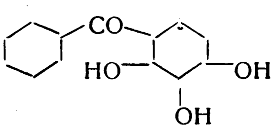

εἰς τὴν τυποβαφικὴν τῶν τσιτίνων, παρέχουσα κατόπιν κατεργασίας δι' ἀργίλλου ἐρυθρίζον κίτρινον χρῶμα ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν πλύσιν. Ὁ τύπος C (BASF) εἶναι τριοξυακετοφαινόνη καὶ παρασκευάζεται ἐξ ὀξικοῦ ὀξέος καὶ πυρογαλλόλης. Χρησιμοποιεῖται ὡς τὸ ἀνωτέρω, παρέχον χρῶμα πρασινοκίτρινον.

Ὁ τύπος FS (Durand) εἶναι διὰ προστύψεως βάπτουσα τρισαζωχρωστική, παρασκευαζομένη ἐκ φουξίνης καὶ σαλικυλικοῦ ὀξέος. Βάπτει τὸ ἔριον κατόπιν κατεργασίας διὰ χρωμίου.

Ὁ τύπος G (Sandoz) ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ἀκιδολοχρωμιοκίτρινον G.

Οἱ τύποι GG. GGW (M.L.B.) καὶ 3G (Bayer) εἶναι διὰ προστύψεως βάπτουσαι ἀζωχρωστικαὶ παρασκευαζόμεναι ἐκ μ-νιτρανιλίνης καὶ σαλικυλικοῦ ὀξέος.

Οἱ τύποι δὲ τέλος R,RW (M.L.B.) (Bayer) εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τοὺς τελευταίους, παρασκευαζόμενοι ἐκ π-νιτρανιλίνης καὶ σαλικυλικοῦ ὀξέος.

Ἀλιζαρινογεράνόλη B (Bayer). Εἶναι ὀξίνη ἀλιζαρινοχρωστικὴ βάπτουσα τὸ ἔριον ζωηρῶς ἐρυθροϊῶδες. Βαμβακερὰ καὶ μετάξινα εἴδη δὲν βάπτονται.

Ἀλιζαρινογρανάτη R (M.L.B.). Ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἀλιζαρινοκαρδινάλην (Bayer).

Ἀλιζαρίνης τεφρὸν SD (Bayer). Εἶναι προϊὸν συμπυκνώσεως κυανοῦ τῆς ἀλιζαρίνης μετὰ φορμαλδεΰδης καὶ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ τυποβαφικῇ τῶν βαμβακερῶν.

Ἀλιζαρίνης πράσινον B (Wülfing). Εἶναι διὰ προστύψεως βάπτουσα ὀξαζινοχρωστικὴ παρασκευαζομένη διὰ συμπυκνώσεως τοῦ σουλφοξέος τῆς β-ναφθοκινόνης μετὰ 2-ἀμινο-1-ναφθολο-4-σουλφοξέος ἐν διαλύματι σόδας. Βάπτει διὰ χρωμίου κατεργασθὲν ἔριον καὶ βάμβακα μετὰ μετρίας ἀνθεκτικότητος.

Ὁ τύπος G (Wülfing) ἀνήκει εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν χρωμάτων καὶ παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως β-ναφθοκινονοσουλφοξέος ἐπὶ 1-ἀμινο-2-ναφθολο-6-σουλφοξέος ἐν διαλύματι σόδας. Βαφὴ καὶ ἰδιότητες ὡς ὁ ἀνωτέρω τύπος.

Ὁ τύπος S εἰς πόλτον (M. L. B.) εἶναι διὰ προστύψεως βάπτουσα ὀξυκετονοχρωστικὴ παρασκευαζομένη διὰ θερμάνσεως α-ἀμινοαλιζαρίνης μετὰ γλυκερίνης, νιτροβενζολίου καὶ θειικοῦ ὀξέος καὶ περαιτέρω μετατροπῆς τῆς α-ἀλιζαρινοκινολίνης εἰς τὴν εἰς ὕδωρ διαλυτὴν ἕνωσιν μετὰ ὑποθειώδους νατρίου. Βάπτει τὸ ἔριον, τὸν βάμβακα καὶ τὴν μέταξαν κατόπιν κατεργασίας διὰ χρωμίου.

Οἱ τύποι X, WX (BASF) εἶναι διὰ προστύψεως βάπτουσα χρωστική, παρασκευαζομένη διὰ ὀξειδώσεως τοῦ κυανοῦ τῆς ἀλιζαρίνης διὰ καπνίζοντος θειικοῦ ὀξέος. Χρησιμοποιεῖται κυρίως ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς μετὰ ὑποθειώδους νατρίου ἑνώσεως αὐτῆς (τύπος S).

Ἀλιζαρινοηλιοτρόπιον R, B B (Bayer). Εἶναι διὰ προστύψεως βάπτοντα χρώματα τῆς σειρᾶς τῆς ἀνθρακινόνης. Χρησιμοποιοῦνται κυρίως ἐν τῇ τυποβαφικῇ.

Ἀλιζαρίνης ἰνδικοκυανοῦν S, SW, SMW (BASF). Εἶναι ἐπίσης διὰ προστύψεως βάπτουσα χρωστικὴ τῆς σειρᾶς τῆς ἀνθρακινόνης. Παρασκευάζεται δι' ὀξειδώσεως τοῦ πρασίνου τῆς ἀλιζαρίνης (τύπος X) διὰ θειικοῦ ὀξέος καὶ μετατροπῆς τοῦ λαμβανομένου προϊόντος εἰς τὴν μετὰ ὑποθειώδους νατρίου ἕνωσιν αὐτοῦ. Οὕτω δὲ λαμβάνεται φαιομέλας πόλτος διαλυτὸς εἰς τὸ ὕδωρ μετ' ἐρυθρᾶς χροιᾶς. Διὰ βρασμοῦ διασπᾶται πάλιν εἰς ὑποθειῶδες νάτριον καὶ τὸ χρῶμα. Ἡ κόνις τοῦ ἐμπορίου εἶναι τὰ εἰς ὕδωρ διαλυτὰ ἅλατα τοῦ νατρίου τῆς χρωστικῆς ταύτης. Χρησιμοποιεῖται διὰ τὸ ἔριον, τὸν βάμβακα καὶ τὴν μέταξαν.

Ἀλιζαρίνης ἰνδικὸν B (Bayer). Ἰνδικοειδὴς χρωστικὴ βάπτουσα λίαν ἀνθεκτικῶς τὸν βάμβακα. Χρησιμοποιεῖται κυρίως ἐν τῇ τυποβαφικῇ τῶν βαμβακερῶν.

Ἀλιζαρινοϊριζόλη D, R (Bayer). Εἶναι ὄξινον χρῶμα τῆς σειρᾶς τῆς ἀνθρακινόνης, παρασκευαζόμενον διὰ θερμάνσεως κινιζαρίνης μετὰ π-τολουϊδίνης καὶ ἀκολούθου σουλφουρώσεως. Εἶναι ἰσομερὴς πρὸς τὸ ἀλιζαρινοκυανολοϊῶδες R καὶ ἔχει τὰς ἰδίας ἰδιότητας.

Ἀλιζαρίνης μαρινοκυανοῦν RG, W (Bayer). Εἶναι ὄξινον χρῶμα ἐπίσης τῆς ἀνθρακινόνης, ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν πλύσιν, χρησιμοποιούμενον ἐν τῇ τυποβαφικῇ τῶν μαλλίνων.

Ἀλιζαρινομαρρόνη W (BASF). Εἶναι μῖγμα διαφόρων ἀμινοαλιζαρινῶν μετ' ἀμινοπουρπουρίνης, παρασκευαζόμενον διὰ διαλύσεως ἀλιζαρίνης εἰς θειικὸν ὀξύ, νιτρώσεως καὶ ἀναγωγῆς. Χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὴν τυποβαφικήν.

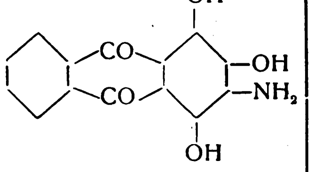

Ἀλιζαρίνης πορτοκαλλόχρουν A, W, SW (BASF), G, GG, R, RD, W (Bayer), N, R P, NL (M. L. B.). Εἶναι 6-νιτροαλιζαρίνη, ἤτοι 1,2-διοξυ-3-νιτροανθρακινόνη.

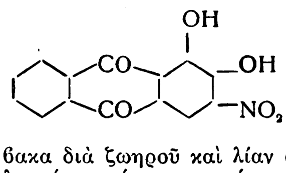

Ὑπὸ τὴν μορφὴν κόνεως ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ μετὰ νατρίου ἅλας αὐτῆς. Τὸ χρῶμα τοῦτο βάπτει τὸν βάμβακα διὰ ζωηροῦ καὶ λίαν ἀνθεκτικοῦ πορτοκαλλοχρόου χρώματος κατόπιν προστύψεως δι' ἀργίλλου, ἐνῷ κατόπιν κατεργασίας διὰ χρωμίου παρέχει ἐρυθρίζον φαιὸν χρῶμα.

Ἀλιζαρίνης κόνις W (Bayer). Εἶναι σουλφοξὺ τῆς ἀλιζαρίνης, παρασκευαζόμενον διὰ σουλφουρώσεως τῆς ἀλιζαρίνης διὰ καπνίζοντος θειικοῦ ὀξέος. Εἰς τὸ ἐμπόριον ἔρχεται τὸ μετὰ νατρίου ἅλας ὡς πορτοκαλλοκιτρίνη κόνις.

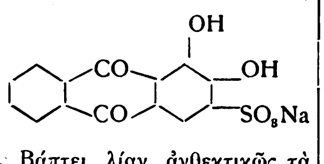

Βάπτει λίαν ἀνθεκτικῶς τὰ μάλλινα. Διὰ προστύψεως δι' ἀργίλλου παρέχει ζωηρὸν ὕσγινον χρῶμα.

Ἀλιζαρινοπουρπουρίνη 20 % (Bayer). Ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἀλιζαρίνην N^r 6 (M. L. B.).

Ἀλιζαρίνης καθαρὸν κυανοῦν B (Bayer). Εἶναι ὀξίνη χρωστικὴ τῆς σειρᾶς τῆς ἀνθρακινόνης, παρασκευαζομένη δι' ἐπιδράσεως π-τολουϊδίνης ἐπὶ διβρωμιο-α-αμινοανθρακινόνης καὶ περαιτέρω σουλφουρώσεως. Ζωηρόν, ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς κυανοῦν δι' ἔριον καὶ μέταξαν. Διὰ μεταχρωμιώσεως καθίσταται ἀνθεκτικώτερον ἄνευ μεταβολῆς τοῦ τόνου.

Ἀλιζαρίνης ἐρυθρὸν S (Bayer), 1WS (M. L. B.). Ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν κόνιν ἀλιζαρίνης W.

Ὁ τύπος SS (BASF), 2SW (M. L. B.), εἶναι τὸ μετὰ νατρίου ἅλας τοῦ σουλφοξέος τῆς ἀνθραπουρπουρίνης.

Ὁ τύπος SSS (BASF), 3WS (M. L. B.), εἶναι τὸ μετὰ νατρίου ἅλας τοῦ σουλφοξέος τῆς φλαβοπουρπουρίνης. Εἶναι κιτρινοφαιὰ κόνις βάπτουσα τὸ ἔριον φαιῶς ἐρυθρόν.

Ὁ τύπος τέλος PS εἶναι σουλφοξὺ τῆς πουρπουρίνης.

Ἀλιζαρινορουβινόλη G, 3G, GW (Bayer). Εἶναι ὄξινον χρῶμα τῆς ἀνθρακινόνης, παρασκευαζόμενον διὰ σουλφουρώσεως τῆς π-ἀρυλιδο-N-μεθυλανθραπυριδόνης. Παρέχει καθαρὸν καὶ λίαν ἀνθεκτικὸν ἐρυθρὸν χρῶμα ἐπὶ μαλλίνων. Τὰ βυμβακερά, ὡς καὶ τὰ μετάξινα, παραμένουσι λευκά.

Ἀλιζαρινοσαφιρόλη B (Bayer). Εἶναι ὁ παλαιότερος ἀντιπρόσωπος τῶν ὀξίνων χρωμάτων τοῦ ἀνθρακενίου. Εἶναι διαμινοανθραρουφινοδισουλφοξὺ καὶ ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς πρασινομέλαινα κόνις. Ἐξόχως καλὸν καὶ ἀνθεκτικὸν ἐρυθροκύανον χρῶμα διὰ τὰ μάλλινα. Τὰ βαμβακερὰ παραμένουσι λευκά.

Ἀλιζαρίνης μέλαν P (M.L.B.). Εἶναι φλαβοπουρπουρινοκινολίνη καὶ παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως β-ἀμινοφλαβοπουρπουρίνης μετὰ θειικοῦ ὀξέος, γλυκερίνης καὶ νιτροβενζολίου. Τὸ χρῶμα τοῦτο ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς πρασινομέλας πόλτος καὶ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ βαφικῇ καὶ τυποβαφικῇ τοῦ ἐρίου καὶ βάμβακος. Λίαν ἀνθεκτικὸν χρῶμα.

Ὁ τύπος S (M. L. B.) εἶναι ἕνωσις τοῦ ἀνωτέρω χρώματος μετὰ 2 μορ. ὑποθειώδους νατρίου.

Οἱ τύποι S, SW, SRW, WR, WX (BASF) ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ ἀλιζαρινοκυανομέλαν W.

Ὁ τύπος SRA εἰς πόλτον (BASF) εἶναι ἡ μεθ' ὑποθειώδους νατρίου ἕνωσις τοῦ προϊόντος συμπυκνώσεως τῆς ναφθαζαρίνης μετ' ἀνιλίνης.

Ἀλιζαρίνης κυανοῦν, πράσινον καὶ ἰῶδες τῆς ἀλκοόλης (Bayer). Εἶναι χρώματα διαλυτὰ εἰς ἀλκοόλην, ἐξόχου ἀνθεκτικότητος εἰς τὸ φῶς, χρησιμοποιούμενα πρὸς παρασκευὴν λακκῶν.

Ἀλιζαρινοουρανόλη R (Bayer). Ὄξινον χρῶμα τῆς ἀλιζαρίνης, βάπτον ἐξόχως ἀνθεκτικῶς καὶ ζωηρῶς κυανοῦν τὸ ἔριον. Ὁ βάμβαξ παραμένει λευκός.

Ἀλιζαρινοβιριδίνη DG, FF (Bayer). Εἶναι διὰ προστύψεως βάπτουσα χρωστικὴ τῆς σειρᾶς τῆς ἀνθρακινόνης, παρασκευαζομένη διὰ θερμάνσεως τοῦ μπορντὼ τῆς ἀλιζαρίνης μετὰ π-τολουϊδίνης καὶ περαιτέρω σουλφουρώσεως. Ὁ ὑποστὰς πρόστυψιν βάμβαξ χρώννυται λίαν ἀνθεκτικῶς κυανοπράσινος. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

Ἀλὶζ-Σαὶντ Ρὲν (Alise-Sainte Reine). Γαλλικὴ κοινότης τοῦ διαμερίσματος τῆς Côte d'Or, τοῦ νομοῦ Flaviny-sur-Ozerain, ἐγειρομένη ἐπὶ τοῦ ὄρους Ὠξουᾶ, δεσπόζοντος ἐπὶ τῶν πεδιάδων τῆς Ὂζ καὶ τῆς Ὀζεραίν, καὶ εὑρισκομένη εἰς ὕψος 418 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Οἱ κάτοικοί της ἀνέρχονται εἰς 1029, ὑπάρχουν δὲ παρ' αὐτῇ μεταλλεῖα σιδήρου καὶ ἐργοστάσια σοκολάτας καὶ ἀκμάζει βιοτεχνία ξυλογλύφων θρησκευτικῶν παραστάσεων. Ἐντὸς τῆς ὡραίας κώμης εὑρίσκεται ἡ θεωρουμένη θαυματουργὸς πηγὴ τῆς ἁγίας Ρὲν ἥτις κατὰ τὴν 7ην Σεπτεμβρίου ἑλκύει πολυαρίθμους προσκυνητάς. Τὸ νοσοκομεῖον τῆς Σαὶντ-Ρὲν ὑφιστάμενον ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος εἶναι εἰδικὸν πρὸς θεραπείαν τῶν δερματικῶν νοσημάτων καὶ παρ' αὐτῷ ὑπάρχει πηγὴ ἀλκαλικῶν καὶ σιδηρούχων ὑδάτων, κατερχομένων ἀπὸ τοῦ ὄρους Ὠξουᾶ. Πιστεύεται γενικῶς σήμερον ὅτι ἡ Alise-Sainte Reine ἦτο ἡ ἀρχαία Ἀλεσία, τὸ τελευταῖον φρούριον τῶν Γαλατῶν· αἱ γενόμεναι ἀνασκαφαὶ καὶ ἡ ἀνεύρεσις ἀπειραρίθμων νομισμάτων, πρὸς δὲ ἡ τοπογραφικὴ ἐξακρίβωσις ἐκ τῶν στρατηγικῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Καίσαρος, ἔπεισαν πάντας περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς Ἀλεσίας (βλ. λ. Ἀλεσία). Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ναπολέοντος Γ' ἠγέρθη ὁ μνημειώδης ἐκ χαλκοῦ ἀνδριὰς τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Γαλατῶν Οὐεργεντόριγος, ἔργον τοῦ Αἰμὲ-Μιλλὲ μετὰ βάθρου τοῦ Viollet-le Duc, ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους Ὠξουᾶ, δεσπόζει δὲ οὗτος ἐφ' ὅλης τῆς πεδιάδος τῆς ἐκτεινομένης ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ ὄρους. Θ. Β.

Ἀλιζέρι (Alizeri) **Φρειδερῖκος**. Ἰταλὸς σοφὸς γεννηθεὶς ἐν Γενούῃ τῷ 1817, ἀποθανὼν τῷ 1883. Ἦτο καθηγητὴς ἐν τῷ Ateneo Genovese, ἐγένετο δὲ γνωστὸς διὰ τῶν ἔργων του περὶ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης χρησιμωτάτων διὰ τοὺς μελετῶντας τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης ἐν Ἰταλίᾳ. Τὰ σπουδαιότερα τούτων εἶνε τὰ ἑξῆς: «Guida di Genova e sue adiacenze» (Γένουα 1846—1847), «Storia delle Arti in Liguria», «Notizie dei Professori del disegno in Liguria dalla fondazione dell' Academia Ligustica» (Γένουα 1864), «Notizie dei Professori del disegno in Liguria dalle origini al secolo XVI.» Ε. Σ.

ἀλιζίτης (Alizite) *[Ὀρυκτολ.]*. Κατὰ τὸν A. de Lapparent (Cours de Minéralogie, 1908, σελ. 714) συνώνυμον τοῦ ἀλιπίτου (βλ. λ.) Γ. Κ. Γ.

Ἀλίζο (Aliso) *[Ναυτ. Γεωγραφ.]*. Ἀγκυροβόλιον ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ βορείου τμήματος τῆς χερσονήσου *Κάπο Κόρσο* (cap Corso), βορείως τῆς μεγαλονήσου τῆς *Κορσικῆς* ἐσχατιᾶς. Σχηματίζεται δὲ (πλάτος 42°55'40", μῆκος 9°21'30", χάρτης Ἀγγλικὸς 1131=Island of Corsica) εἰς 4¼ μιλ. νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου *Μπιάνκο* (cap Bianco) ΒΔ τῆς ἰδίας χερσονήσου ἐσχατιᾶς. Προφυλάσσ

Digitized by Google

ἀπὸ κακοκαιρίας ἀπὸ Μέσου, Ἀπηλιώτου καὶ Εὔρου, ἀλλ' ἀπαιτεῖται προσοχή, τῶν Ν Α ἀνέμων μεταπιπτόντων αἰφνιδίως, κατόπιν λαίλαπος, εἰς σφοδροὺς δυτικούς. Σ. Ε. Λ.

ἁλίζω· ἁλατίζω, πασπαλίζω μὲ ἁλάτι· λέγεται καὶ σήμερον ἰδιωματικῶς. «Ἐὰν τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἁλισθήσεται;» Φράσις ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, σημαίνουσα: ἐὰν τὸ ἅλας ξαρμυρίσῃ, μὲ τί θὰ ἁρμυρισθῇ;

Ἀλιζῶνες ἢ *Ἁλίζωνοι*. Ἀρχαιότατον ἔθνος ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ὡς σύμμαχον τῶν Τρώων (ἐν Ἰλ. Β. 856):

αὐτὰρ Ἁλιζώνων Ὀδίος καὶ Ἐπίστροφος ἦρχον
τηλόθεν ἐξ Ἀλύβης, ὅθεν ἀργύρου ἐστὶ γενέθλη.

Ἄγνωστον ἂν τὸ ὄνομα εἶναι δευτερόκλιτον ἢ τριτόκλιτον, διότι ἀναφέρεται μόνον εἰς τὸ ἀνωτέρω χωρίον κατὰ γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ. Ἐκ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων, οἱ μὲν μεταχειρίζονται τὸν ἕνα τύπον, οἱ δὲ τὸν ἕτερον. Καὶ κατ' ἄλλους μὲν οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ κάτοικοι τῆς χερσονήσου τῆς Βιθυνίας, ἡ ὁποία εἶναι περιεζωσμένη ὑπὸ τῆς θαλάσσης, πρὸς βορρᾶν μὲν ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, πρὸς νότον ὑπὸ τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ὑπὸ τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Βοσπόρου, κατ' ἄλλους οἱ κάτοικοι τῆς ἐν Πόντῳ Χαλδίας, οἱ μεταγενέστεροι *Χάλυβες*, κατ' ἄλλους δὲ οἱ κατοικοῦντες τὴν μεταξὺ Μυσίας, Λυδίας καὶ Καρίας παραλιακὴν χώραν. Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ἁλίη ἢ *Θαλίη*. Κατὰ τὸν Ἡσίοδον (Θεογ. 245) ἦτο μία τῶν Νηρηίδων. Ὁ ποιητὴς καλεῖ ταύτην «Ἐρόεσσαν». Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλιήνσιος, *Βασιλάκης Ἀντώνιος*· βλ. Ἀλιένσε.

Ἀλιθαρή (ἡ) καὶ (Ἀ)*Διθαροῦ*. Βαπτιστικὸν γυναικεῖον ὄνομα ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἀλιθέρσης *[Μυθ.]*. Σοφὸς Ἰθακήσιος γέρων, κάτοχος τῆς μαντικῆς τέχνης καὶ εἷς ἐκ τῶν πιστῶν φίλων τοῦ Ὀδυσσέως, ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ Μέντορος καὶ τοῦ Ἀντίφου ἐβοήθησαν τὸν Τηλέμαχον εἰς τὸν ἀγῶνά του κατὰ τῶν μνηστήρων (Ὁμήρ. Ὀδύσσ. Ρ. 68-69). Ὁ Ἀλιθέρσης ὑπῆρξεν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐδικαιολόγησε τὴν σκληρὰν ἐκδίκησιν τοῦ Ὀδυσσέως ἀπέναντι τῶν Ἰθακησίων (Ὁμήρ. Ὀδύσσ. Ω 451-472). Κ. Μ. Κ.

ἁλιθήριον (Halitherium Kaup.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος θαλασσοβίων ζῴων ἐκ τῆς κατηγορίας τῶν *ἁλικοριδῶν*, ὅπερ ἔζησε κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον καὶ μάλιστα μόνον μέχρι καὶ τῆς μειοκαίνου περιόδου. Τὸ μεταξυσιάγονον τῶν ζῴων τούτων εἶναι πρὸς τὰ κάτω κεκαμμένον καὶ ἐφωδιασμένον ἑκατέρωθεν ὑφ' ἑνὸς κοπτῆρος μικροῦ καὶ στενοῦ καὶ οὐδέποτε ἀποβαλλομένου, ἐνῷ οἱ ἐπίλοιποι κοπτῆρες, ὡς καὶ οἱ κυνόδοντες, ἐγκαίρως ἀποπίπτουσι· τὸ μετωπικὸν ὀστοῦν βραχὺ ὡς ἐπίσης βραχέα εἶναι καὶ τὰ ρινικὰ ὀστᾶ, ἅτινα ἀσπιδοειδῶς εἶναι τοποθετημένα ὄπισθεν τῶν ρινικῶν ἀνοιγμάτων. Προτραπεζῖται ὑπάρχουσιν ἀνὰ τέσσαρες καὶ ἰδίως τραπεζῖται ἀνὰ τρεῖς ἑκατέρωθεν ἑκάστης σιαγόνος καὶ εἶναι βουνόδοντες μετὰ θηλοειδῶν ἐγκαρσίων ζυγῶν. Ἐκ τῶν προτραπεζιτῶν ὁ πρῶτος, ὅστις εἶναι μικρὸς μονοκόρυφος ἅμα καὶ μονόρριζος, ἀποπίπτει ἐγκαίρως. Τὸ εἰς τὸ ἰώκαινον τῆς Ἰταλίας παρὰ τὴν Βερώνην ἐμφανισθὲν τὸ πρῶτον Halitherium veronense de Zigno ἐπωνομάσθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Abel *πρωτοθήριον*, τὸ δὲ εἰς τὸ ὀλιγόκαινον τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Γαλλίας Halitherium Schinzi Kaup. καὶ εἰς τὸ τῆς Βικεντίνης *Halitherium bellunence Zigno* καὶ τὸ εἰς τὸ μειόκαινον *Ἀλιθηριον Christoli Fitzinger*. Τέλος προβληματικὸν εἶδος εἶναι τὸ ἱδρυθὲν ἐκ τῆς ἀνευρέσεως τῆς κάτω σιαγόνος εἰς τὰς δυτικὰς Ἰνδίας καὶ εἰς τὸ Πόρτο-Βίκο *Ἀλιθήριον antilleuse Matthew*. Θ. Σ.

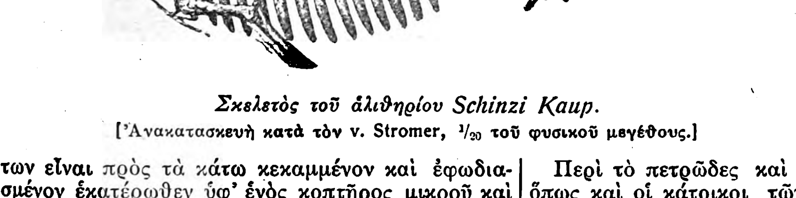

Σκελετὸς τοῦ ἁλιθηρίου Schinzi Kaup.
[Ἀνακατασκευὴ κατὰ τὸν v. Stromer, 1/20 τοῦ φυσικοῦ μεγέθους.]

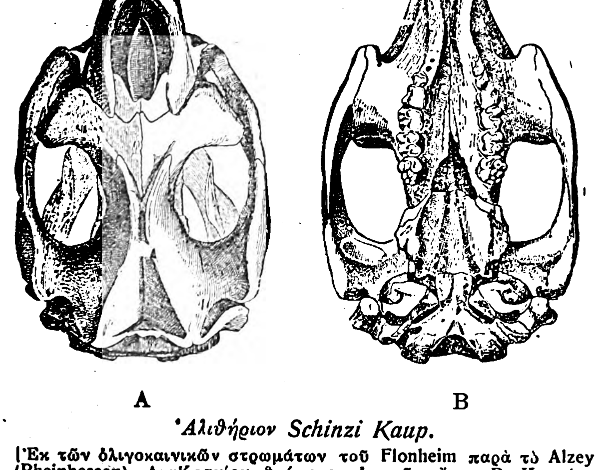

A B
Ἀλιθήριον Schinzi Kaup.
[Ἐκ τῶν ὀλιγοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Flonheim παρὰ τὸ Alzey (Rheinhessen). Α=Κρανίον θεώμενον ἐκ τῶν ἄνω. Β=Κρανίον θεώμενον ἐκ τῶν κάτω.]

Τοῦ γένους τούτου λείψανα – εἷς ὀσφυϊκὸς σπόνδυλος, μὴ καθορισθεὶς ὅμως τελείως—εὑρέθησαν εἰς τὸ Τσάρκιοϊ (Scharkoi, Gorgona-Deré) τῆς Θράκης ἐντὸς μειοκαινικῶν στρωμάτων. (Βλ. *F. Schaffer:* Landeskunde von Thrakien. 1918, σελ. 37.) Γ. Κ. Γ.

ἀλιθοβόλητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ λιθοβοληθείς, ὁ μὴ διὰ λίθων καταδιωχθείς.

ἄλιθος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων λίθους· «ἄλιθος χώρα» ἢ μὴ καλυπτομένη ὑπὸ βράχων ἢ πετρώδους ἐδάφους, γεώδης.

ἀλιθόστρωτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ διὰ λίθων ἐστρωμένος, ὁ μὴ ἔχων λιθόστρωμα· «ὁδὸς ἀλιθόστρωτος».

ἄλικα (ἡ)· (ἰδιωματ.), ὁ λιπώδης ρύπος τῶν προβατείων ἐρίων, ὡς φυσικῶς ταῦτα ἔχουσιν· ἄλλως *πίνος*, ἀρχ. *οἴσπη*.

Ἄλικα. Κοινότης καὶ χωρίον τοῦ τέως δήμου Μέσσης, τῆς τέως ἐπαρχίας Οἰτύλου (δυτικῆς Μάνης), τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ μικροῦ βουνοῦ Καυτηριὰ ἢ Ἅγιος Ἀντώνιος, μεταξὺ δύο χειμάρρων καὶ συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ μετὰ τῶν χωρίων Γερολιμένος, Μπουλαριῶν καὶ Τσικαλλιῶν, ἀπεχόντων ἡμίσειαν ὥραν, καὶ Βάθειας ἀπεχούσης μίαν ὥραν περίπου. Τὸ κλίμα τοῦ χωρίου εἶναι ξηρὸν καὶ ὑγιεινόν, τὸ δὲ ἔδαφος πετρῶδες καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγον γόνιμον, εἶναι ὅμως κατάφυτον ἐξ ἐλαιοδένδρων, ἅτινα παρέχουσιν εἰς τοὺς κατοίκους ὄχι μόνον ἐξαιρετικῆς ποιότητος ἔλαιον, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ κύριον προϊὸν τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀπαραίτητα πρὸς θέρμανσιν κατὰ τὸν χειμῶνα ξύλα (ἄγρια δένδρα δὲν ὑπάρχουσιν). Ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀλίκων ἀνέρχεται εἰς 500 περίπου κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς ἀγροτικὰς κυρίως ἐργασίας καὶ λίαν φιλοπροόδους. Εἰς τὸ φιλοπρόοδον αὐτῶν ὀφείλεται καὶ ὅτι ἐδρατετραταξίου δημοτικοῦ σχολείου εἶναι τὸ χωρίον καὶ παραγωγὴν πολλῶν ἐπιστημόνων(ἰατρῶν, δικηγόρων, ἀξιωματικῶν καὶ ἄλλων)ἔχει.

Περὶ τὸ πετρῶδες καὶ ἄνυδρον (οἱ κάτοικοι, ὅπως καὶ οἱ κάτοικοι τῶν πλείστων χωρίων τῆς Μάνης, ὡς πόσιμον ὕδωρ χρησιμοποιοῦσι τὰ ἀποταμιευόμενα εἰς χειροποιήτους δεξαμενὰς ὕδατα τῶν βροχῶν) χωρίον ὑπάρχουσι πολλά, μικρὰ καὶ μεγάλα, σπήλαια, ὅπως καὶ καθ' ὅλην τὴν μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Ταινάρου ἔκτασιν τῆς χερσονήσου (Παυσ. III. 25. 5 «ἐπὶ δὲ τῇ ἄκρᾳ ναὸς εἰκασμένος σπηλαίῳ», διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ἡρακλῆς ἀνήγαγε τὸν κύνα τοῦ Ἅδου) καὶ βράχοι, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερος εἶναι ὁ καλούμενος «*Λατομά*», κόκκινος πώρινος βράχος, ἐκ τοῦ ὁποίου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπέκοπτον διὰ σφηνῶν, φαίνεται, πωρίνους λίθους πρὸς οἰκοδόμησιν διαφόρων κτιρίων. Πρὸ τοῦ βράχου σχηματίζεται νῦν πλατεῖα μ. 200 καὶ πλ. 50 μέτρων.

Εἰς ἀπόστασιν 15' περίπου τοῦ χωρίου ὑπάρχει ὁρμίσκος, «*Ἁλμυρό*» καλούμενος, μὲ μαγευτικὸν περὶ τὰς ὄχθας ἀμφιθεατρικὸν τοπίον, κατάφυτον ἐξ ἑσπεριδοειδῶν ποτιζομένων ἀπὸ τὰ διαυγῆ καὶ γλυκέα ὕδατα τῶν πολλῶν ἐκεῖ φρεάτων. Ἓν τῶν φρεάτων τούτων, «*Βασιλικὸ πηγάδι*» κοινῶς καλούμενον, εἶναι ἀρχαιότατον. Εἰς μικρὰν δὲ ἀπὸ τοῦ ὁρμίσκου ἀπόστασιν σώζονται λείψανα ἀρχαίου τείχους, ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ, θραύσματα κιόνων καὶ μία στήλη ἐκ μαρμάρου ὕψους 2 μέτρων μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Τὸ Κοινὸν τῶν Ἐλευθερολακώνων Γάϊον Ἰούλιον Λάκωνα Εὐρυκλέους υἱόν, τὸν ἴδιον εὐεργέτην. Δαρμωνίδας στρατηγῶν ἐπεμελήθη», ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι ἐστήθη ἐκεῖ πρὸς τιμὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Λακεδαιμονίων Εὐρυκλέους, ὅστις ἐν Ἀκτίῳ μετὰ τόλμης ἐπετέθη διὰ τοῦ πλοίου του ἐναντίον τῆς ναυαρχίδος τοῦ Ἀντωνίου, ἐκδικούμενος τὸν εἰς θάνατον ὑπὸ τούτου καταδικασθέντα πατέρα του Λαχάρην (βλ. καὶ *Κ. Παπαρρηγοπούλου* «Ἱστ. τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους» Τ. Ββ' 33).

Τὰ ἐρείπια ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὴν Καινήπολιν, ἥτις ἦτο ἡ πρὸς τὸ Ταίναρον ἐγγυτέρα τῶν δέκα ὀκτὼ πόλεων τῶν Ἐλευθερολακώνων (Παυσ. III. 21.7).

—*[Ἱστορ.]* Ὁ νῦν συνοικισμὸς εἶναι νεώτερος, τῶν κατοίκων του προελθόντων ἔκ τινος παλαιοτέρου συνοικισμοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια φαίνονται κατὰ τὴν θέσιν «*Κουτσοῦμπες*», ἐγκαταλειφθέντα, φαίνεται, διότι ἦτο ἐκτεθειμένος εἰς τὸν σφοδρότατον κατὰ τὸν χειμῶνα βορρᾶν. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐκ τοῦ ἐγκαταλειφθέντος παλαιοτέρου συνοικισμοῦ αἱ πλεῖσται μὲν οἰκογένειαι μετῴκησαν εἰς τὸν νῦν συνοικισμόν, τοῦ ὁποίου, ὡς ἐλέχθη, οἱ κάτοικοι εἶναι ἀπόγονοί των, οἰκογένειαι τινες ὅμως μετῴκησαν εἰς Συρακούσας τῆς Σικελίας. Ἡ παράδοσις δὲν εἶναι ἀπίθανος, διότι εἶναι γνωστὸν (βλ. καὶ *Ἀπ. Δασκαλάκη* «Ἡ Μάνη» σ. 119 κ. ἑξ.) ὅτι πολλοὶ Μανιᾶται μετῴκησαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἰδίᾳ εἰς τὴν Βενετοκρατουμένην Ἑπτάνησον, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Κορσικήν. Περισσοτέραν ὅμως σημασίαν τῆς παραδόσεως ταύτης ἔχει ἡ παράδοσις ὅτι ἐκ τῶν Ἀλίκων, ὡς πρώτου ὁρμητηρίου, προέρχονται αἱ σπουδαιότεραι οἰκογένειαι τῆς Μάνης κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, οἱ *Μαυρομιχάλαι* καὶ οἱ *Γρηγοράκηδες*. Οἱ Μαυρομιχάλαι ἢ κατάγονται ἔκ τινος ἀσήμου *(μαύρου-Μιχάλη)* κατοίκου τῶν Ἀλίκων μετοικήσαντος εἰς Ἀρεόπολιν (Τσίμοβαν) καὶ Λιμένι καὶ διὰ τῆς δραστηριότητός του καὶ τῆς τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του παρασκευάσαντος τὸ ἔνδοξον μέλλον τῶν ἀπογόνων ἤ, ὅπερ καὶ πιθανώτερον, κατάγονται ἔκ τινος οἰκογενείας καταφυγούσης εἰς Ἄλικα ἐκ Καρδίας ἢ Ἀδριανουπόλεως τῆς Θράκης, ὅτε οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν χώραν (βλ. *Ι. Φιλήμονος* «Δοκίμιον τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως» σ. 411 καὶ *Α. Γούδα* «Παράλληλοι βίοι κλπ.» τ. ΣΤ' σ. 118—119). Οἱ Γρηγοράκηδες εἶναι καὶ αὐτοὶ ἢ γηγενεῖς ἢ κατάγονται ἔκ τινος Γρηγοράκη, μέλους τῆς οἰκογενείας τῶν *Κομνηνῶν*, καταφυγόντος μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Ἄλικα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν ἅλωσίν της (βλ. καὶ *Γούδα* ἐνθ. ἀν. Τ. Η' σ. 1—2). Ἐνῷ δὲ οἱ Μαυρομιχάλαι ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν δυτικὴν (*ἀποσκιαδερὴν* κοινῶς) Μάνην, οἱ Γρηγοράκηδες ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μάνην (τέως ἐπαρχίαν Γυθείου) ἐγκατασταθέντες μετὰ τὴν ἐξ Ἀλίκων μετοικεσίαν των διαδοχικῶς εἰς Ριγανόχωραν Σκουτάρι, Ἀγερανὸν ἢ Βαθύ, Μαυροβούνιον καὶ Γύθειον (Μαραθονῆσι τότε καλούμενον) Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀλικάκαβος (Physalis Alkekengi L.) *[Βοτ.]*. Τὸ γένος τοῦτο ἀνήκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *σολανιδῶν* (τῶν ραγοφόρων) περιλαμβάνει περὶ τὰ 30 εἴδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, φυτὰ ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, κοσμητικὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι:

α') Φυσαλὶς τὸ ἀλικάκαβον· ἀπαντᾷ εἰς ὀρεινοὺς τόπους τῆς Ἑλλάδος, ὅπου κοινῶς ὀνομάζεται *ἀγραβανιά* (Κοραῆς) καὶ *κερασοῦλι* ἢ *κερασούλια*, λόγῳ τῶν ἐρυθρῶν σφαιρικῶν ὁμοίων μὲ κεράσια καρπῶν του. Τὸ φυτὸν τοῦτο εἶναι κοσμητικὸν καὶ φαρμακευτικόν.

β') Φυσαλὶς ἡ περουβιανή· ἰθαγενὲς τῆς Περουβίας. Σ. Μ.

Ἀλικάκης. —1) *Ἀναστάσιος*. Λακεδαιμόνιος ἀγωνιστής ὅστις, ὡς εἰκοσιπένταρχος, ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Γεώργιον Γιατρᾶκον καὶ μετέσχεν εἰς διαφόρους μάχας. Κυρίως ἐχρησιμοποιήθη εἰς ἀστυνομικὰ καθήκοντα, ἅτινα ἐξετέλει καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, τοποθετηθεὶς εἰς τὴν Χωροφυλακήν. Γ. Δ. Κ.

—2) *Βασίλειος*. Ἀγωνιστὴς πολεμήσας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Π. Γιατράκου. Κατήγετο ἐπίσης ἐκ Λακεδαίμονος, ἐκ τοῦ χωρίου Τσέρια.

—3) *Παναγιώτης*, γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ ἐπίθετον *Νικολόπουλος*. Ἠγωνίσθη ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Μαυρομιχαλαίων θυσιάσας ὅλην του τὴν περιουσίαν. Κ. Μ. Κ.

— **Ἀλικάκης**, *Μανώλης*. Κρὴς δράσας καὶ διακριθεὶς κατὰ τοὺς ἐλευθερωτικοὺς τῆς μεγαλονήσου ἀγῶνας, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1825 καὶ μετέπειτα.

Ἀλικαμπιώτης, *Ἀναγνώστης*. Ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ Ἀποκορώνου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, πολλάκις μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς Κρήτης *Ψιλάκι* (βλ. καὶ Ἀπομνημονεύματα Παρθ. Περίδου σ. 158). Ε. Γ.

Ἀλίκαμπος· βλ. Ἀλήκαμπος.

Ἀλικανᾶς (ὁ). Συνοικισμὸς τοῦ ἄλλοτε δήμου Ἀρκαδίων τῆς Ζακύνθου παρὰ τὸν κόλπον τῶν Ἀλυκῶν, ἀπέχων αὐτοῦ περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν, ἐκ τῆς πόλεως δὲ περὶ τὰ 15 χλμ. Ἀπαντᾷ

Digitized by Google

τῷ 1520 καὶ ἐπί τινα χρόνον ἔμεινεν ἀκατοίκητος, ἕνεκα τοῦ φόβου τῶν πειρατῶν. Ἤδη ἀποτελεῖ ὁμώνυμον κοινότητα καὶ ἔχει 150 κατ. καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Λ. Ζ

Ἀλικάνδρου. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μπατσίου τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἀπέχων 20' ἀπὸ τῆς κώμης Μπατσίου. Κάτοικοι 40. Ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν ἐρείπια μεσαιωνικῶν κτιρίων. Δ. Ε. Μ.

Ἀλικάντε (Alicante). Ἐπαρχία τῆς νοτιοανατολικῆς Ἱσπανίας, ὁριζομένη Β. ὑπὸ τῆς Βαλένθια, Δ. ὑπὸ τῆς Ἀλμπαθέτε καὶ τῆς Μουρκίας, Ν. ὑπὸ τῆς Μουρκίας καὶ Ἀν. ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Ἔχει ἐμβαδὸν 2096 τετρ. μιλλίων, πληθυσμὸν δὲ 512.186 κατοίκων (ἀπογρ. 1920). Τὸ ἔδαφός της παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν διαμορφώσεως· τὰ μὲν βόρεια καὶ δυτικὰ μέρη διαλαύνουν ὑψηλαὶ ὀροσειραὶ τιτανώδους συστάσεως, διακοπτόμεναι ὑπὸ βαθέων κρημνῶν, ἐνῷ πρὸς νότον τὸ ἔδαφος εἶναι ὁμαλὸν σχηματίζον εὐφόρους πεδιάδας. Πρὸς τὴν ἀκτὴν τῆς Μεσογείου, νοσηρὰ τενάγη διαδέχονται καλλιεργημένας ἐκτάσεις καὶ εὐθαλεῖς *χουέρτας* (κήπους). Ἕνα μόνον ἄξιον λόγου ποταμὸν ἔχει, τὸν *Σεγούραν*, ῥέοντα ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Ἀλμπαθέτε διὰ τῆς Μουρκίας καὶ τῆς Ὀριχουέλας, καὶ ὀλίγα τινὰ ποτάμια πρὸς ἀνατολάς, χυνόμενα πρὸς τὴν Μεσόγειον. Ἔχει εὔκρατον κλῖμα καὶ ἀνθοῦσαν γεωργίαν. Παράγει δημητριακά, ἀλλ' οἱ κάτοικοι προτιμοῦν τὴν καλλιέργειαν προϊόντων ὧν ὑπάρχει ζήτησις πρὸς ἐξαγωγήν, οὕτω δέ, τοῦ παραγομένου σίτου μὴ ἐπαρκοῦντος εἰς τὴν ἐπιτόπιον κατανάλωσιν, γίνεται εἰσαγωγὴ ἔξωθεν. Τὰ σπουδαιότερα προϊόντα της εἶναι ὄρυζα, ἐλαῖαι, σακχαροκάλαμος καὶ ἑσπεριδοειδῆ. Ἀλλὰ καὶ ἡ μελισσοκομία εὑρίσκεται ἐν ἀναπτύξει, καθὼς καὶ ἡ μεταξοσκωληκοτροφία· οἱ δὲ φερώνυμοι οἶνοι τῆς ἐπαρχίας εἶναι ὀνομαστοί. Ἡ βιομηχανικὴ παραγωγὴ συνίσταται εἰς βαμβακερά, μάλλινα καὶ λινὰ ὑφάσματα, χάρτην, πίλους, δέρματα καὶ σάπωνας. Ἔχει πλεῖστα ἐλαιουργεῖα καὶ οἰνοπνευματοποιεῖα καθὼς καὶ ἁλυκὰς μὲ σημαντικὴν ἀπόδοσιν ἅλατος, διενεργεῖται δὲ καὶ ἐντατικὴ ἁλιεία σκόμβρων καὶ σαρδελλῶν. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ *Ἀλικάντε*, αἱ δὲ σπουδαιότεραι πόλεις της εἶναι ἡ *Κρεβιλλέντε*, ἡ *Δένια*, ἡ *Ἔλτσε*, ἡ *Νοβέλντα*, ἡ *Ὀριχουέλα* καὶ ἡ *Βιλλένα*. Σ. Φ.

— **Ἀλικάντε** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῷ ΒΔ μυχῷ τοῦ φερωνύμου κόλπου, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας, ἀπέχουσα τῆς Μαδρίτης 375 χιλιομ. Ν. ΝΑ. καὶ τῆς Βαλένθια 100 χιλιομ. Ν. ΝΔ. (πλάτος 38° 20', μῆκ. 0°. 29' Δυτ.—Χάρτ. Ἀγγλ. 469=Port of Alicante). Ὀνομασθεῖσα *Lucentum* ὑπὸ τῶν Λατίνων καὶ Ἀλ-Κάντ ὑπὸ τῶν Ἀράβων, εἶναι ἐκτισμένη εἰς τοὺς πρόποδας λόφου 180 μέτρων ὕψους, ἀπορρῶγος ἀπὸ νότου καὶ ἐπιστεφομένου ὑπὸ φρουρίου «Ἁγία Βαρβάρα» (Santa Barbara). Περιβάλλεται δὲ ἡ πόλις ὑπὸ τείχους, δι' ὃ καὶ αἱ λιθόστρωτοι ὁδοί της εἶναι στεναί, ἀλλὰ παρὰ τοῦτο καθαρόταται. Ὁ πληθυσμὸς μετὰ τῶν ἐξοχῶν της, ἐν αἷς τὰ χωρία Σὰν Χουὰν (San Juan) καὶ Μουτσαμιὲλ (Muchamiel), ἀνήρχετο, κατὰ τὴν ἀπογραφήν, τῷ 1910 εἰς 51160. Τὸ κλῖμά της εἶναι ὑγιεινότατον ἐν χειμῶνι καὶ ἐνδεδειγμένον εἰς ἀναρρωνύοντας ἢ καχεκτικούς.

Ἡ Ἀλικάντε ἐπικοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς πρὸς Μαδρίτην, Βαλένθια, Ἔλτσε (Elche) καὶ Μπάθα (Baza), πρόκειται δὲ νὰ συνδεθῇ παρομοίως πρὸς τὴν Δένια (Denia) καὶ Βιλιαξογιόζα (Villajoyosa), τῆς συνδεούσης αὐτὰς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἐπεκταθησομένης ἕως Ἀλικάντε· ἐπίσης ἀτμοτροχιοδρομικῶς πρὸς τὰ γραφικὰ της προάστεια Μουτσαμιὲλ καὶ Σὰν Χουάν.

Ἡ πόλις ἔχει ὡραίαν προκυμαίαν καὶ τόπον ἅμα περιπάτου (Passeo de los Martires καὶ Parque de Canalejas) εἰς τὸ ΔΝ ἄκρον αὐτῆς ὅπου ὁ σταθμὸς τοῦ πρὸς Ἀνδαλουσίαν σιδηροδρόμου, μέγα «Πεδίον Ἄρεως» (Alameda San Francisco ὀνομαζόμενον), ὅπου ὁ σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Μαδρίτης, καὶ τρεῖς μεγάλας πλατείας («Ἰσαβέλλας 2ας», «Ραμίρο», «Σὰν Φραντζίσκο»), εἰς δὲ τὸν ὦμον τοῦ ἐξωτερικοῦ κυματοθραύστου ὡραίαν τοποθεσίαν περιπάτου (Passeo de Gomis) ὅπου καὶ ἐγκαταστάσεις θαλασσίων λουτρῶν, χάρις εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Ἀλικάντε εἶναι τόπος θερινῆς διαμονῆς τῶν κατοίκων τῶν μεσογείων πόλεων.

Ὁ λιμήν, τεχνητός, ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ κυματοθραύστου καὶ τοῦ δυτικοῦ λιμενοβραχίονος. Ὁ πρῶτος ἔχων πλάτος 75 μέτρων χωρεῖ ἐπὶ 780 μέτρα καθέτως πρὸς τὴν ἀκτὴν καὶ πρὸς νότον· ἀπ' αὐτοῦ δὲ ἀναχωροῦν δύο ἀγκῶνες, ἀμφότεροι μὲ κατεύθυνσιν πρὸς λίβαν, ὁ μὲν ἐξωτερικὸς στενὸς καὶ ἀπολήγων εἰς ἀκροχήλιον ἐφ' οὗ φάρος φωτὸς λευκοῦ σκαρδαμύσσοντος τετράδος ἐκλείψεων, ὁ δὲ ἐσωτερικὸς πλάτους 50 μέτρων, μήκους καὶ αὐτὸς 300 μέτρων, ἀναχωρῶν ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ ἀνατολικοῦ κυματοθραύστου καὶ ἔχων εἰς τὸ ἀκροχήλιόν του φανὸν πρασίνου σταθεροῦ φωτός. Ὁ δὲ λιμενοβραχίων, ἔχων τὴν ῥίζαν του ἓν χιλιόμετρον δυτικώτερον τῆς τοῦ κυματοθραύστου, κάμπτεται βαθμιαίως πρὸς Α καταλήγων εἰς νοητὴν προέκτασιν τοῦ μέσου ἀγκῶνος τοῦ κυματοθραύστου· τὸ ἀκροχήλιόν του ἐφ' οὗ φανὸς ἐρυθροῦ σταθεροῦ μετὰ τοῦ ἀπέναντί του ἀκροχηλίου τοῦ ἐφ' οὗ ὁ πράσινος φανός, ἀφορίζουν τὸ στόμιον τοῦ ἐσωτερικοῦ λιμένος ἔχον εὖρος 76 μέτρων. Ὁ βυθὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ λιμένος ἐκσκαφήσεται εἰς βάθος 29 ποδῶν.

Ὁ λιμὴν ἐξάγει τὸν περίφημον οἶνον ἀλικάντε, ἀμύγδαλα, σπάρτα, ὀπώρας καὶ χορταρικὰ νωπὰ καὶ διατηρημένα, ἑσπεριδοειδῆ καὶ ἀνιζέτ. Εἰσάγει δὲ γαιάνθρακας, σῖτον, σίδηρον κατειργασμένον, σανίδας καὶ μεγάλας ποσότητας γάδου ἁλιπάστου (βακαλάου), ἔχει δὲ μεγάλην βιομηχανίαν «σιγαρίλλος» (σιγαρέττων καὶ πούρων μικρῶν) ἀπασχολοῦσαν 6 χιλιάδας γυναικῶν. Ὁ μέσος ὅρος τῆς ναυτιλιακῆς κινήσεως εἶναι ἐτησίως περίπου 1250 ἀτμόπλοια εἰσπλέοντα, 1.100.000 τόννων καὶ 250 ἱστιοφόρα 20.000 τόννων. Σ. Ε. Λ.

—*[Ἱστορ.]*. Ἡ Ἀλικάντε εἶχε κυριευθῇ τῷ 718 ὑπὸ τῶν Μαύρων, οἵτινες ἐξεβλήθησαν ἐκεῖθεν μόλις κατὰ τὸ 1304, καίτοι δὲ ἐπεχείρησαν νὰ ἀνακτήσουν αὐτὴν τῷ 1331 ἀπέτυχον. Τῷ 1709 ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν Ὁμοσπονδιακῶν τῆς Καρθαγένης τῷ 1873. Ἀξιομνημόνευτος ἀπέβη ἡ ἄμυνα τῆς πόλεως κατὰ τὸ 1809 ὑπὸ τοῦ φρουράρχου ὅστις ἀνετίναξε τὸ φρούριον εἰς τὸν ἀέρα, ἵνα μὴ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν Γάλλων.

— **Ἀλικάντε κόλπος** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Κόλπος (Alicante bay: πλάτ. 38 17', μῆκ. 0° 27' Δυτ.) ἐν τῷ νοτίῳ τριτημορίῳ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἱσπανίας, 40 μίλλια βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου *Πάλος* (Cabo Palos), διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Χουέρτας* (Cabo Huertas) πρὸς βορρᾶν καὶ *Σάντα Πόλα* (Santa Pola) πρὸς νότον. Ἡ ἀπόστασις τῶν δύο τούτων κεράτων του εἶναι 11 μιλλίων, τὰ βολίσματα εἰς τὸ μέσον τῆς ἀποστάσεώς των 18 ὀργυιῶν, βαθμιαίως μειούμενα πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου καὶ ἡ εἴσδυσίς του ἀπὸ τῆς αὐτῆς θέσεως πρὸς τὸν Β. ΒΔ μυχὸν 5 μιλλίων. Εἰς 2 ½ μιλ. ΝΑ τοῦ ἀκρωτηρίου *Σάντα Πόλα* ὑπάρχει μικρὰ νῆσος *Ταμπάρκα* (Tabarka), ἧς οἱ κάτοικοι εἶναι ἀπόγονοι τῶν Γενουησίων ἐκείνων οἵτινες εἶχον ἀποικίσει τὴν Τυνισίαν νῆσον, *Ταμπάρκα* ἐπίσης ὀνομαζομένην καὶ ἣν ἐγκατέλιπον φεύγοντες τὴν ἀπὸ τῶν Ἀφρικανῶν πειρατῶν αἰχμαλωσίαν. Ἐξαιρέσει ἀβαθῶν εὑρισκομένων εἰς τὰς ἐξωτερικὰς μασχάλας τῶν κυματοθραυστῶν τοῦ λιμένος (βλ. *Ἀλικάντε λιμήν*) παντοῦ ἀλλοῦ αἱ ἀκταὶ εἶναι ἐλεύθεραι κινδύνων καὶ δύναταί τις νὰ πλησιάσῃ εἰς λογικὴν ἀπόστασιν ἐκτιμωμένην διὰ βολίσεων.

Ἀναγνωρίζεται δὲ μακρόθεν ὁ κόλπος τῆς Ἀλικάντε ἐν ἡμέρᾳ, πρὶν ἀκόμη καθαρίσουν αἱ σκιαγραφίαι τῶν κεράτων του, διότι πρὸς ἀνατολὰς του ἐκτείνονται βουνοσειραὶ ἀπολήγουσαι εἰς τραπεζοειδὲς ὀροπέδιον καὶ πρὸς δυσμὰς εἰς τρία μίλλια ὀρθοῦται ὁ βουνὸς Θέρρο ντελὰ Φὸντ Κάλεντ (Cerro de la Fonte Calent) 2376 ποδῶν. Ἐφ' ὅσον δὲ πλησιάζει τις, θὰ ἀναγνωρίζῃ διαδοχικῶς τὰ ἀκρωτήρια *Σάντα Πόλα* καὶ *Χουέρτας*, τὴν λευκάζουσαν κατόπιν πόλιν καὶ τελευταίαν τὴν νῆσον *Ταμπάρκα*.

Ἡ νυκτερινὴ ἀναγνώρισις τοῦ κόλπου οὐδεμίαν παρέχει δυσκολίαν, χάρις εἰς τὸν ναυτικόν του φωτισμόν: Ἀκρωτ. *Χουέρτας*, φάρος αὐτόματος «Ἀγκα-Δαλὲν» φωτὸς σκαρδαμύσσοντος λευκοῦ 16 μιλλίων τετράδος ἐκλείψεων. Ἀκρωτήριον *Σάντα Πόλα*, ὁμοίως λευκοῦ σταθεροῦ ἐναλλάσσοντος πρὸς τριάδα ἐκλάμψεων λευκῶν 27 μιλ. Νῆσος *Ταμπάρκα*, φάρος λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς ποικιλλομένου ὑπὸ λευκῆς παρατεινομένης ἀναλαμπῆς 25 μιλλίων. Εἰς τοῦτον δὲ τὸν φωτισμὸν προσέρχεται συναρωγὸς καὶ ὁ ναυτικὸς φωτισμὸς τοῦ λιμένος. Ὁ κόλπος εἶνε ἀναπεπταμένος εἰς τοὺς ἀπὸ Ἀπηλιώτου ἕως Νότου ἀνέμους, ἀλλὰ ὁ βυθὸς εἶνε λίαν ἐπίβολος εἰς τὰς ἀγκύρας. Ἐν χειμῶνι, ἐὰν την ἡμέραν πνέουν ἄνεμοι ἀνατολικοὶ ἢ ἀνατολικονοτιοανατολικοί, οἱ ὁποῖοι προσβάλλουν πολὺ τὸν ὅρμον, τὴν νύκτα μεταπίπτουν εἰς βορείους. Ἐπικρατοῦν ὅμως τὸν χειμῶνα σφοδρότατοι βορειοδυτικοί, λόγῳ τῶν ὁποίων συνεχέστατα τὰ πλοῖα σύρουν τὰς ἀγκύρας. Τὰ ἰδιότυπα κύματα τοῦ κόλπου τῆς Λυὸν, τὰ ὁποῖα οἱ Ἱσπανοὶ ναυτικοὶ ὀνομάζουν *Λὰς Τάσκας* (Las Tascas), ἐμφανιζόμενα ἐνῷ ἐπικρατεῖ εὐδία, εἶναι ἀσφαλὲς προγνωστικὸν ὅτι βόρειος ἄνεμος λαμπρὸς θέλει ἐκδηλωθῇ ἐντὸς εἰκοσιτετραώρου. Τὸ θέρος, τὸ ἔαρ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς χειμερινὰς καλοκαιρίας *ἐγκολπίας* (κορφιὰ) ἀπὸ Α (Α.ΝΑ) πνέει ἀπὸ τῆς 10ης πρωϊνῆς μέχρι τοῦ μεσονυκτίου, ὁπότε ἐπαμείβεται πρὸς ἀπόγειον· δι' ὃ ὑπὸ τοιαύτας καλοσύνας τὰ ἱστιοφόρα, ἐπωφελούμενα, καταπλέουν πάντοτε ἡμέραν καὶ ἀποπλέουν πάντοτε τὰς πρώτας πρωϊνὰς ὥρας, ὅπως ἔχωσι τὸν ἄνεμον ἐξ οὐρίας. Τὰ μὴ εἰσπλέοντα εἰς τὸν λιμένα Ἀλικάντε πλοῖα, προτιμῶντα τὸ ἐξωτερικὸν ἀγκυροβόλιον, ποντίζουσιν εἰς βόλισμα 6-8 ὀργυιῶν καὶ ἐπὶ ἀντιστοιχίας τοῦ φρουρίου «Ἁγία Βαρβάρα» (Santa Barbara) πρὸς 350' (Ἀλ.) ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀλικάντη ἢ *μέλαν Γκρενὰς* (Grenasche noir) *[Ἀμπελουργ.]*. Ποικιλία τῆς οἰνοφόρου ἀμπέλου, καλλιεργουμένη ἐν Γαλλίᾳ. Αἱ ἐρυθρομέλαιναι σταφυλαί της χρησιμοποιοῦνται καὶ ὡς ἐπιτραπέζιοι, κυρίως δὲ διὰ τὴν παρασκευὴν ἐρυθρῶν οἴνων. Ἄλλοτε ἐκαλλιεργεῖτο εἰς μεγάλην ἔκτασιν ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλ' ἤδη λόγῳ τῆς μικρᾶς ἀντοχῆς εἰς τὰς ἀσθενείας καὶ ἄλλων μειονεκτημάτων ἀντικαθίσταται δι' ἄλλων ποικιλιῶν καλυτέρων.

—**ἀλικάντη** ***Μπουσὲ*** (alicanti Bouschet). Ποικιλία τῆς οἰνοφόρου ἀμπέλου, καλλιεργουμένη εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὴν Ἀλγερίαν, ἐπιτευχθεῖσα διὰ διασταυρώσεως τῆς ἀλικάντης μὲ τὴν ποικιλίαν *teinturier*. Δίδει σταφυλὰς μελανὰς μὲ λίαν ἔγχρωμον χυμόν, χρησιμοποιουμένας πρὸς παραγωγὴν κοινῶν οἴνων δι' ἀναμείξεις λόγῳ τοῦ βαθέος ἐρυθροῦ χρώματός των.

Π. ΚΟΥΤΣΟΜΗΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλικάνωφ. Ρῶσος στρατηγὸς ἐκ Βακοῦ, λαβὼν ἐνεργότατον μέρος εἰς τὴν κατάκτησιν τῶν πέραν τῆς Κασπίας χωρῶν. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Σκοβέλεφ εἰς Τουρκεστάν, συντελέσας εἰς τὴν κατὰ τὸ 1884 γενομένην προσάρτησιν τῆς ὀάσεως τῆς Μέρβ. καὶ διορισθεὶς κατόπιν διοικητὴς τῆς πόλεως ταύτης.

Ἀλίκαρνα ἢ ***Ἀλίκυρνα*** (κατὰ τὸν *Στέφανον Βυζάντιον*), καὶ ***Μύκαρνα*** (κατὰ τὸν *Σκύλακα*) καὶ ***Λυκίρνα***. Ἀρχαία κώμη τῆς Αἰτωλίας, ἀναφερομένη κυρίως ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι «... **μετὰ δὲ τὸν Εὔηνον τὸ ὄρος ἡ** *Χαλκίς*, **ἣν** ***Χαλκίαν*** **εἴρηκεν Ἀρτεμίδωρος· εἶθ' ἡ Πλευρών, εἶθ' ἡ** ***Ἀλίκυρνα*** **κώμη, ἧς ὑπέρκειται** *Καλυδὼν* **ἐν τῇ μεσογαίᾳ σταδίοις τριάκοντα...»** (Στραβ. C. 459. 21). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ κώμη αὕτη ἔκειτο παρὰ τὰ σημερινὰ ἐρείπια τῶν «*Χιλίων Σπιτιῶν*» ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μεταξὺ τοῦ Μεσολογγίου καὶ Εὐηνοχωρίου, ἡ ἀπόστασις τῶν ὁποίων προσεγγίζει τὴν ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ὁριζομένην ἀπὸ τὴν Καλυδῶνα εἰς τριάκοντα σταδίους. Κ. Μ. Κ.

Ἀλικαρνασσός. Πόλις τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Καρίας. Ἦτο ἡ σπουδαιοτέρα τῶν ἓξ πόλεων τῆς δωρικῆς ἑξαπόλεως, ἐκβληθεῖσα τοῦ κοινοῦ, τὸ ὁποῖον συνήρχετο εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Τριοπίου Ἀπόλλωνος, ὑπὸ τῶν πέντε ἄλλων δωρικῶν πόλεων (Λίνδου, Ἰαλυσοῦ, Καμείρου, Κῶ καὶ Κνίδου), διότι ὁ νικήσας εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Τριοπίου Ἀπόλλωνος, Ἁλικαρνασσεὺς Ἀγασικλῆς, δὲν ἀφιέρωσεν εἰς τὸ ἱερόν, ὡς ἦτο νόμιμον, τὸ ἔπαθλόν του, χαλκοῦν τρίποδα, ἀλλ' ἔφερεν εἰς τὸν οἶκόν του (*Ἡρόδ.* Α' 144). Ἡ πόλις ἔκειτο ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας τοῦ Κεραμεικοῦ κόλπου παρὰ τὴν ὄχθην ἑνὸς τῶν τριῶν αὐτοῦ ὅρμων καὶ ἐπὶ βραχώδους χερσονήσου, λουομένης ὑπό τε τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ τοῦ Βαργυλικοῦ κόλπου. Ἡ τοποθεσία τῆς πόλεως ἦτο ὀχυρωτάτη φύσει καὶ τέχνῃ, διότι εἶχε διττὴν ἀκρόπολιν καὶ ἐπικαιροτάτη ἐμπορικῶς, διότι ἡ πρὸ αὐτῆς νῆσος Ἀρκόνησος καθίστα ἀσφαλεστάτους τοὺς δύο λιμένας της. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ πόλις ἐκτίσθη ὑπὸ Τροιζηνίων, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Ἄνθης ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Τροιζῆνος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Πέλοπος (*Στράβ.* C 374) καὶ εἶχεν ὀνομασθῆ κατ' ἀρχὰς *Ζεφυρία* ἀπό τινος νησῖδος, ἥτις βραδύτερον ἡνώθη μετὰ τῆς ξηρᾶς. Οἱ ἄποικοι ἦσαν ἀνάμεικτοι Ἴωνες, οἵτινες ἦσαν οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῆς Τροιζῆνος, καὶ Δωριεῖς, ἐξ ὧν μόνον Δυμᾶνες (τῆς μιᾶς τῶν τριῶν δωρικῶν φυλῶν) μνημονεύονται ὡς κάτοικοι τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. Ὁ ἰωνικὸς χαρακτὴρ τῆς πόλεως ὑπεδηλοῦτο μὲν καὶ ἐκ τῆς χρήσεως τῆς ἰωνικῆς διαλέκτου ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, ἐπεκυρώθη δὲ καταπληκτικῶς ἐκ τοῦ εἰς ἰωνικὴν διάλεκτον πλήθους ἐπιγραφῶν τῶν ἀνευρεθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου *Newton* (History of discoveries at Halicarnassos) κατὰ τὰ ἔτη 1857 καὶ 1858.

Ἡ Ἁλικαρνασσὸς ἤκμαζεν ἐμπορικῶς ἀπὸ τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος, ὅτε μετέσχε καὶ τῆς ἱδρύσεως κοινῆς ἐμπορικῆς ἀποικίας ἐν Αἰγύπτῳ, τῆς *Ναυκράτεως*, ὑπὸ τῶν κυριωτέρων ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνικῶν ἀποικιῶν (τῶν ἰωνικῶν Χίου, Τέω, Φωκαίας, Κλαζομενῶν, τῶν δωρικῶν Ρόδου, Κνίδου, Φασήλιδος καὶ τῆς αἰολικῆς Μυτιλήνης) ἀποικιῶν ἀποτελούσης ἐμπορικὴν ἑταιρίαν διευθυνομένην ὑπὸ διοικητικοῦ συμβουλίου πανελληνίου — ὡς καὶ τὸ ὄνομά του «*Ἑλλήνιον*» δηλοῖ— ἐθνικῶν καὶ ἐμπορικῶν βλέψεων. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε αἰῶνος ἡ Ἁλικαρνασσὸς ἤρχετο ὑπὸ βασιλέων Καρῶν μὲν τὸ γένος καὶ ὑποτελῶν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ἐμπεποτισμένων ὅμως ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τῶν Καρῶν τούτων δυναστῶν ὀνομαστότατοι ἐγένοντο ἡ *Ἀρτεμισία*, ὁ *Λύγδαμις* καὶ ὁ *Μαύσωλος*. Ἡ Ἀρτεμισία βασιλεύουσα τῶν Ἁλικαρνασσέων, Κῴων, Νισυρίων καὶ Καλυδνίων μετέσχε μετὰ πέντε τριήρων, ἐκ τῶν ἀρίστων τοῦ περσικοῦ στόλου, τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ξέρξου καὶ διεκρίθη

Digitized by Google

διὰ τὴν παρρησίαν της καὶ τὰς εἰς τὰ πολεμικὰ συμβούλια τῆς περσικῆς στρατιᾶς ὀρθὰς γνώμας της, τῶν ὁποίων ὅμως, εὐτυχῶς, ἡ ἀλαζονικὴ τοῦ Ξέρξου φύσις ἦτο ἀνίκανος νὰ ἐπωφεληθῇ (*Ἡροδ.* Η'. 67). Οὕτω δὲν εἰσηκούσθη ἡ γνώμη της, ἥτις ἦτο καὶ τὸ μόνον λογικὸν πολεμικὸν σχέδιον, ὅτι ὁ πεζὸς στρατὸς τῶν Περσῶν ἔπρεπε νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ὅτε ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔμελλε πάραυτα νὰ διαλυθῇ χωρὶς μάχην καὶ πᾶσα ἀντίστασις νὰ ἐκλίπῃ διὰ μιᾶς.

Μετὰ τὴν Ἀρτεμισίαν καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς *Πισίνδηλιν*, οὐδὲν ἄξιον λόγου πράξαντα, ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ἐν Ἁλικαρνασσῷ ὁ ἔγγονός της *Λύγδαμις*. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τούτου ἀντετάχθησαν πρὸς ἀλλήλας δύο φατρίαι, ἡ ἐθνική, ἥτις ἐνισχύθη ἠθικῶς πολὺ καὶ εἰς τὴν Ἁλικαρνασσόν, ὅπως καὶ εἰς τὰς πλείστας ἑλληνικὰς πόλεις τῆς μικρασιατικῆς παραλίας μετὰ τὴν ἐν Μυκάλῃ (479 π.Χ.) νίκην τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἡ φιλοπερσικὴ ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ ὑποστήριξιν τοῦ Λυγδάμιος, ὅστις καὶ ἐξώρισε τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐθνικῆς φατρίας *Πανίασιν*, τὸν ἐπικὸν ποιητήν, καὶ τὸν ἀνεψιόν του *Ἡρόδοτον*, τὸν πατέρα τῆς ἱστορίας. Μετά τινας ἀποπείρας καθόδου τῶν ἐξορίστων, κατά τινα τῶν ὁποίων ἐφονεύθη ὁ Πανύασις, ἐπῆλθε συνδιαλλαγὴ μεταξὺ τῶν δύο φατριῶν διὰ μειώσεως τῆς ἐξουσίας τοῦ Λυγδάμιος, ὅστις μετά τινα ἔτη καὶ ἐξεδιώχθη.

Μετὰ τὴν παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα νίκην τοῦ Κίμωνος, ἡ Ἁλικαρνασσὸς ἔγινεν ἐλευθέρα πόλις καὶ κατὰ τὸ 454 π. Χ. ἀναγράφεται αὕτη εἰς τοὺς καταλόγους τῶν συμμάχων πόλεων τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐγκατέλιπε τὰς συμμάχους της Ἀθήνας, ἠναγκάσθη ὅμως ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅστις εἰσέπραξε καὶ πολλὰ ἐκ τῶν πολιτῶν της χρήματα, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν συμμαχίαν κατὰ τὸ 411 π.Χ. (*Θουκ.* VIII, 108). Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος δυνάστης τῆς Ἁλικαρνασσοῦ καὶ κατ' ὄνομα μὲν σατράπης τῆς Περσίας (ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ Πανηγυρικῷ § 162 ὀνομάζει αὐτὸν «*Καρίας ἐπίσταθμον*»), πράγματι δὲ ἡγεμὼν ἀνεξάρτητος καὶ κύριος πάσης τῆς Καρίας, εἶναι ὁ *Ἑκάτομνος*, ὅστις καὶ μετέθεσε τὴν ἕδραν του εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας, τὰ Μύλασσα. Οὗτος κατὰ τὸν κυπριακὸν πόλεμον (394-385 π. Χ.) ἡγούμενος περσικῆς στρατιᾶς ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Εὐαγόρου τῆς Κύπρου.

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἑκατόμνου *Μαύσσωλλος* μετέθεσε τὴν ἕδραν του καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἁλικαρνασσόν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐμεγέθυνε, συνοικίσας εἰς αὐτὴν τοὺς κατοίκους ἓξ μικρῶν χωρίων. Ὁ Μαύσσωλλος διὰ τῆς ἀναθέσεως εἰς αὐτὸν καὶ τῆς διοικήσεως τῆς Λυκίας ἔγινε κύριος δύο σπουδαίων ναυτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἠδυνήθη οὕτω νὰ ἐπαυξήσῃ πολὺ καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὰ πλούτη του. Οὗτος ὑπεκίνησε τὸν συμμαχικὸν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων πόλεμον (ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ περὶ Εἰρήνης λέγει: «τὸν Κᾶρα ἐῶμεν τὰς νήσους καταλαμβάνειν, Χίον καὶ Κῶν καὶ Ῥόδον»), διὰ νὰ ἐξασθενήσῃ τὴν ναυτικὴν αὐτῶν δύναμιν καὶ ἐξέτεινε τὴν χεῖρά του καὶ ἐπὶ τῆς Μιλήτου. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἦρξε, κατὰ τὰ καρικὰ ἔθιμα, ἡ ἀδελφή του καὶ σύζυγός του *Ἀρτεμισία*, ἥτις μετὰ δύο ἔτη (351 π. Χ.) ἀπέθανεν ἐκ θλίψεως διὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της. Ταύτην διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μαυσσώλλου καὶ αὐτῆς *Ἰδριεὺς* καὶ τοῦτον κατὰ τὸ 343 π. Χ. ἡ ἀδελφή του καὶ σύζυγός του *Ἄδα*, ἥτις ὅμως μετὰ τέσσαρα ἔτη περιωρίσθη ὑπὸ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ *Πιξωδάρου* εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ὀρεινοῦ μόνον φρουρίου τῶν Ἀλίνδων. Ὁ Πιξώδαρος διανοούμενος νὰ κηρύξῃ ἑαυτὸν τελείως ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῶν Περσῶν ἐπεδίωξε νὰ συνάψῃ συνοικέσιον πρὸς τὴν βασιλικὴν δυναστείαν τῆς Μακεδονίας, τῆς ὁποίας οἱ σκοποὶ περὶ καταλήψεως τῆς Μ. Ἀσίας δὲν ἦσαν πλέον ἀπόρρητοι. Τότε ἔκοψε καὶ χρυσοῦν νόμισμα ἐπὶ τῷ ἰδίῳ ὀνόματι, ὅπερ εἰς οὐδένα σατράπην ἐπετρέπετο. Ἡ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φιλίππου ὅμως διχόνοια ἐματαίωσε τὸ συνοικέσιον τοῦτο καὶ ὁ Πιξώδαρος προλαβὼν τὸν μέγαν βασιλέα συνέζευξε τὴν θυγατέρα του μετὰ τοῦ εὐγενοῦς Πέρσου *Ὀθοντοπάτου*, ὅστις καὶ τὸν διεδέχθη κατὰ τὸ 335 π. Χ. (βλ. *Ἀρρ.* Α' 23 καὶ *Στρ.* C 657).

Ἐπὶ τοῦ Ὀθοντοπάτου τούτου εἰσέβαλε, μετὰ τὴν ἐν Γρανικῷ μάχην καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἅλωσιν τῆς Μιλήτου, εἰς τὴν Καρίαν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος. Ἅμα τῇ εἰσβολῇ τῆς μακεδονικῆς στρατιᾶς εἰς τὴν Καρίαν ἡ κατέχουσα τὰ Ἄλινδα Ἄδα ἔσπευσεν εἰς προϋπάντησιν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὑπετάγη οἰκειοθελῶς εἰς αὐτόν, καὶ παρεκάλεσε νὰ δεχθῇ υἱοθεσίαν ὑπ' αὐτῆς, ἥτις θὰ ἦτο ἐχέγγυον τῶν πιστῶν φρονημάτων της. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐδέχθη τὴν πρότασιν καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν νὰ ἄρχῃ τῶν Ἀλίνδων. Ὁ Ὀθοντοπάτης ὅμως ἀπεφάσισε ν' ἀντιστῇ ἐν Ἁλικαρνασσῷ, ὅπου εἶχε καταφύγει μετὰ τῶν λειψάνων τῆς ἡττηθείσης ἐν Γρανικῷ περσικῆς στρατιᾶς καὶ ὁ Μέμνων προχειρισθεὶς «τοῦ τε ναυτικοῦ παντὸς ἡγεμὼν καὶ τῆς παραλίου συμπάσης» (Ἀρρ. Β', 1, 1). Ἡ πόλις περιεβάλλετο ὑπὸ ἰσχυροῦ τείχους κατὰ τὰς τρεῖς πλευράς, κατὰ δὲ τὴν τετάρτην, τὴν μεσημβρινήν, ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς ὁποίας ἐκυριάρχει ὁ περσικὸς στόλος. Ἐντὸς ὅμως τοῦ τείχους εἶχε καὶ τρία φρούρια, τὴν ἀκρόπολιν ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς, τὴν Σαλμακίδα παρὰ τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν καὶ τὸ ἀνάκτορον τοῦ δυνάστου ἐπὶ νησῖδος παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος. Ἡ εὐφυΐα καὶ δραστηριότης τοῦ Μέμνονος ἐνίσχυσε διὰ νέων ὀχυρωματικῶν ἔργων τὴν ὀχυρὰν πόλιν, οὕτως, ὥστε κατέστη αὕτη προπύργιον κατὰ τῆς προόδου τῶν Μακεδόνων. Ἡ πολιορκία τῆς Ἁλικαρνασσοῦ, μὲ τὰς ἐπιμόνους ἐφόδους τῶν πολιορκητῶν, διακριθέντων καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχῆ χρῆσιν πολιορκητικῶν μηχανῶν, καὶ τὰς ἡρωϊκὰς ἐξόδους τῶν πολιορκουμένων θὰ μείνῃ ἀξιομνημόνευτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τὸ πεῖσμα, τὸ ὁποῖον ἀνέπτυξαν κατ' αὐτὴν ἐπιτιθέμενοι καὶ ἀνθιστάμενοι. Ἡ πτῶσις τῆς πόλεως ἐπῆλθε μετὰ τὴν καταστρεπτικὴν ἧτταν τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἡ φρουρά της, θελήσασα νὰ ἀναλάβῃ ἐπίθεσιν κατὰ τῶν πολιορκητῶν. Μέμνων καὶ Ὀθοντοπάτης ἐπείσθησαν ὅτι ἦτο ἀδύνατον να διατηρηθῇ ἡ πόλις καὶ κατέφυγον μετὰ τῶν στρατευμάτων των εἰς τὴν Σαλμακίδα εἰς τὸ ἀνάκτορον, ἀφοῦ παρέδωσαν τὴν Ἁλικαρνασσὸν εἰς τὰς φλόγας. Οἱ πολῖται κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου διῳκίσθησαν εἰς τὰς ἓξ κώμας, τῶν ὁποίων τοὺς κατοίκους εἶχε συνενώσει εἰς τὴν Ἁλικαρνασσὸν ὁ Μαύσσωλλος, ἡ σατραπεία τῆς Καρίας ἐδόθη εἰς τὴν Ἄδαν, αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς χώρας ἔμειναν αὐτόνομοι καὶ ἀτελεῖς καὶ παρέμεινε φρουρὰ ὑπὸ τὸν Πτολεμαῖον μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἀρχίσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Σαλμακίδος διὰ περιχαρακώσεως (Διοδ. ΙΖ', 27). Ἡ

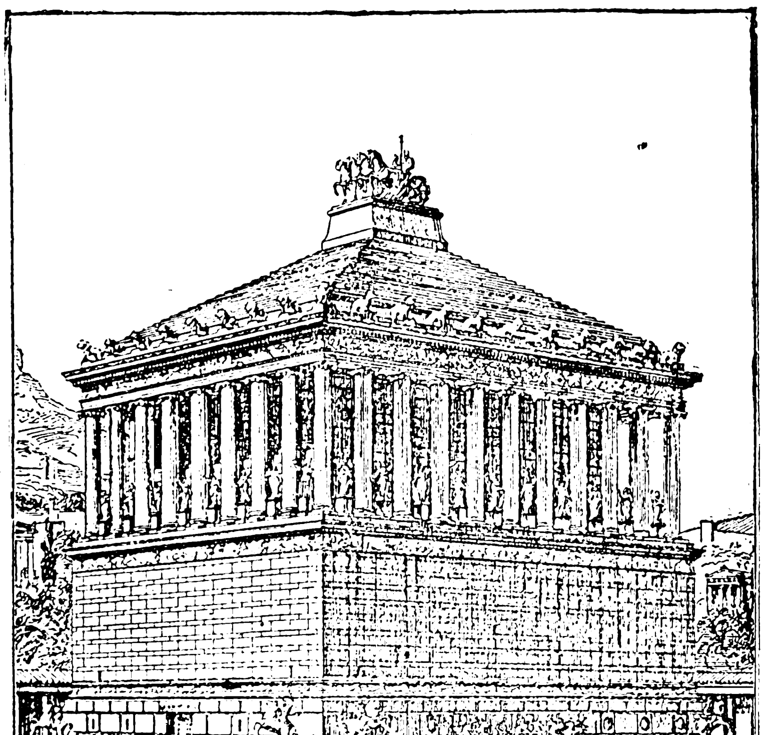

Τὸ Μαυσωλεῖον τῆς Ἁλικαρνασσοῦ κατ' ἀναπαράστασιν τοῦ Fr. Adler.

ἅλωσις τοῦ παραθαλασσίου φρουρίου τοῦ ἀνακτόρου ἐπῆλθε τελευταία κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 333 μετὰ κρατερὰν μάχην κατὰ τὴν ὁποίαν ἡττήθη ὁ Ὀθοντοπάτης καὶ ὑπὲρ τοὺς χιλίους τῶν στρατιωτῶν του ᾐχμαλωτίσθησαν. Ἡ νίκη ἀναγγελθεῖσα εἰς τὸν ἐν Σόλοις διατρίβοντα Μ. Ἀλέξανδρον προεκάλεσε τὸν ἐνθουσιασμὸν ὁλοκλήρου τῆς στρατιᾶς.

Ἐπὶ τῶν Διαδόχων ἡ κατοχὴ τῆς Ἁλικαρνασσοῦ ἠμφεσβητεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου καὶ τοῦ Πτολεμαίου. Κατὰ τὸ 309 π. Χ. ὁ Πτολεμαῖος μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ κηρύγματός του περὶ αὐτονομίας πασῶν τῶν ἑλληνίδων πόλεων μετέβη καὶ εἰς Καρίαν πρὸς ἐφαρμογήν του καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Ἁλικαρνασσόν, ἀνήκουσαν εἰς τὸν Ἀντίγονον, προέλαβεν ὅμως τὴν ἅλωσιν αὐτῆς ἡ ἔγκαιρος ἄφιξις τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ μετ' ἐπαρκοῦς στρατιωτικῆς δυνάμεως. Μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ (301 π. Χ.) μάχην περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα τῶν Πτολεμαίων, κατὰ δὲ τὰ ἔτη 190-168 π. Χ. διετέλεσεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ροδίων καὶ ἀπὸ τούτων περιῆλθεν εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἡ Ἁλικαρνασσός, ἀνήκουσα εἰς τὸ θέμα τῶν Κιβυρραιωτῶν, παρεῖχε τοὺς καλυτέρους ναύτας εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν στόλον καὶ ἦτο σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον καὶ ἕδρα ἐπισκόπου. Περιβόητος ἀπέβη ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς Ἰουλιανός, ὅστις, φίλος ὢν κατ' ἀρχὰς τῶν Μονοφυσιτῶν καὶ ἔπειτα ἄσπονδος αὐτῶν ἐχθρός, προεκάλεσε ταραχὰς ἐν Ἁλικαρνασσῷ, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου. Πολλάκις ἡ πόλις ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ὅτε οὗτοι ἐκυριάρχουν ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα κατέλαβον τὴν Ἁλικαρνασσὸν οἱ Ἰωαννῖται ἱππόται τῆς Ρόδου, οἵτινες καὶ ὠχύρωσαν αὐτὴν ἐπισκευάσαντες τὴν ἀκρόπολιν, τὴν ὁποίαν καὶ μετωνόμασαν San-Petro *(Petronium)*. Τὸ φρούριον τοῦτο τῶν ἱπποτῶν διασῴζεται μέχρι σήμερον. Κατὰ τὸ 1522 οἱ Ἰωαννῖται ἐξεβλήθησαν τῆς Ἁλικαρνασσοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἡ πόλις ἠρημώθη. Κατῳκήθη ὅμως βραδύτερον αὕτη ὑπὸ Ἑλλήνων τῆς Κύπρου.

Πολιτισμὸς καὶ εὐμάρεια.— Ὁ σύμμεικτος πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἐξ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, καὶ Ἰώνων καὶ Δωριέων, ἡ ἀντίθεσις τῶν ἐν αὐτῇ φατριῶν—τῆς ἐθνικιστικῆς (ὑπὸ τοὺς Πανύασιν καὶ Ἡρόδοτον, ὡς ἐλέχθη) καὶ τῆς φιλοπερσικῆς—καὶ ἡ διεθνής, οὕτως εἰπεῖν, ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία της ὑπῆρξαν σπουδαῖοι παράγοντες, ὥστε μία προνομιοῦχος φύσις, ὁ *Ἡρόδοτος*, νὰ διΐδῃ καὶ νὰ διακρίνῃ εἰς τὴν ἀνθρωπομᾶζαν τῆς πόλεως τὰ ἴδια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ἑκάστης φυλῆς καὶ ἐθνικότητος καὶ νὰ ἀνεύρῃ τὰ αἴτια τῆς μεταξύ των ἀντιθέσεως. Αἱ σοφαὶ παρατηρήσεις του ἐγέννησαν ἔπειτα εἰς τὴν ψυχήν του τὴν ἔφεσιν τῆς μελέτης τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἄλλων λαῶν, ἐλθόντων εἰς φιλικὰς ἢ ἐχθρικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς γνωστούς του λαούς, καὶ τῆς ἐπισκέψεως διαφόρων χωρῶν καὶ τόπων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπέκτησε τὴν ἱκανότητα νὰ γίνῃ ὁ δημιουργὸς καὶ πατὴρ τῆς ἱστορίας καὶ ἡ δόξα τῆς Ἁλικαρνασοῦ. Πλὴν τοῦ Ἡροδότου ὅμως ἡ Ἁλικαρνασσὸς εἶχε τὴν τιμὴν νὰ εἶναι ἡ πατρὶς καὶ τοῦ *Παννάσιος*, θερμοῦ πατριώτου καὶ ἐμπνευσμένου ἐπικοῦ ποιητοῦ, τοῦ *Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως*, καὶ ἄλλων, οἵτινες εἶναι οἱ κήρυκες τῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πνευματικῆς κινήσεως καὶ ζωῆς καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ.

Τὸ ἀκμαῖον ἐμπόριον τῆς Ἁλικαρνασσοῦ ὑπῆρξεν ὁ πακτωλὸς διὰ τοῦ ὁποίου εἰσέρρευσεν ἄφθονος ὁ πλοῦτος εἰς τὴν πόλιν. Ὁ δὲ κτηθεὶς ὑπὸ τῶν πολιτῶν πλοῦτος ἀφ' ἑνὸς μὲν ὤθησεν αὐτοὺς εἰς τὴν τρυφὴν καὶ τὴν πολυτέλειαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρέσχε τὰ μέσα εἰς τοὺς φιλοκάλους ἐξ αὐτῶν νὰ καλλιεργήσωσι τὰς καλὰς τέχνας, τὰς ὁποίας καὶ οἱ πλούσιοι καὶ ἰσχυροὶ δυνάσται τῆς Ἁλικαρνασσοῦ κατέστησαν θεραπαινίδας τῆς ἐπιδειξεομανίας των. Τῆς τρυφῆς των κῆρυξ καὶ ἐπικριτὴς δριμὺς ἔγινε μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ Στράβων, ὅστις καυτηριάζει καὶ τὴν ἄνοιαν τῶν Ἁλικαρνασσέων, οἵτινες ἔχοντες ἐπίγνωσιν τῶν ἐλαττωμάτων των δὲν εἶχον καὶ τὴν εἰλικρίνειαν ν' ἀποδίδωσιν αὐτὰ εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ χαρακτῆρός των καὶ τὰς κακὰς ἕξεις των, ἀλλ' ἀπέδιδον εἰς τὸ ὕδωρ τῆς περιλαλήτου διὰ τοῦτο γενομένης Σαλμακίδος πηγῆς διὰ τῶν ἑξῆς: «...Ἡ Σαλμακὶς κρήνη, διαβεβλημένη, οὐδ' οἶδ' ὁπόθεν, ὡς μαλακίζουσα τοὺς πιόντας ἀπ' αὐτῆς. Ἔοικε δὲ ἡ τρυφὴ τῶν ἀνθρώπων αἰτιᾶσθαι τοὺς ἀέρας καὶ τὰ ὕδατα· τρυφῆς δ' αἴτια οὐ ταῦτα, ἀλλὰ πλοῦτος καὶ ἡ περὶ τὰς διαίτας ἀκολασία» (C. 656).

Μνημεῖα τῆς Ἁλικαρνασσοῦ.— Τῶν ἀνεγερθέντων ἐν Ἁλικαρνασσῷ μεγάλων μνημείων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καθὼς καὶ τοῦ γλυπτοῦ διακόσμου αὐτῶν ὁδηγὸς εἶναι πρὸ πάντων ὁ Βιτρούβιος (II, VIII), ἀλλ' αἱ γενόμεναι ἀνασκαφαὶ δὲν διεπίστωσαν τὴν ἀκρίβειαν τῶν περιγραφῶν αὐτοῦ. Τῶν μνημείων τούτων τὰ σπουδαιότερα ἦσαν ἡ *ἀγορὰ* κατὰ τὸ χθαμαλώτερον μέρος τῆς πόλεως, πλησίον τοῦ λιμένος κειμένη· ὁ *ναὸς τοῦ Ἄρεως* ἐν μέσῳ τῆς ἀκροπόλεως, περιέχων κολοσσιαῖον ἄγαλμα ἐκ τοῦ εἴδους τῶν λεγομένων ἀκρολίθων (βλ. λ.), ἔργον τοῦ περιωνύμου Λεωχάρους· καὶ τέλος ὁ *ναὸς τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἑρμοῦ* πλησιέστατα τῆς Σαλμακίδος κρήνης.

Digitized by Google

Ὑπὲρ ταῦτα ὅμως διεφημίσθη τὸ *Μαυσσώλλειον* (Μαυσωλεῖον), ὁ τάφος δηλαδὴ τοῦ δυνάστου τῆς Καρίας Μαυσσώλλου, ἀποθανόντος τῷ 353 π. Χ. Τὸ μνημεῖον τοῦτο ἀνήγειρεν εἰς αὐτὸν ἡ φιλόστοργος ἀδελφὴ καὶ σύζυγός του Ἀρτεμισία. Ἀρχιτέκτονες τοῦ μνημείου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα χρησιμεύει σήμερον πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν πολυτελῶν τάφων, ἦσαν οἱ Φιλεὺς ἢ Φιτεὺς ἢ Πυθεὺς καὶ Σάτυρος, τοῦ δὲ πλουσίου διακόσμου του γλύπται οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι Σκόπας, Βρύαξις, Λεωχάρης καὶ Τιμόθεος ἢ Πραξιτέλης. Ἦτο καλλίστου ἰωνικοῦ ρυθμοῦ μνημεῖον, ἀπετελεῖτο δὲ ἀπὸ ἓν κρηπίδωμα, τετράγωνον σχεδόν, μὲ κολοσσιαίας διαστάσεις (66×77½ μ. καὶ ὕψος 15 μ.), τὸ ὁποῖον περιέκλειε τὸν τάφον. Ἐπὶ τοῦ κρηπιδώματος ἐπεκάθητο περίπτερος ναὸς (σηκός), οὗτινος ἡ στέγη εἶχε μορφὴν πυραμίδος σχηματιζομένης διὰ 24 ἐπαλλήλων ἀναβαθμῶν. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς δὲ ὑπῆρχε τέθριππον ἅρμα, ἔργον τοῦ Πυθέου. Τὸ οἰκοδόμημα ἦτο πλουσιώτατα κεκοσμημένον μὲ ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα (Ἀμαζονομαχία, Κενταυρομαχία), τὰ ὁποῖα ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Σκόπα καὶ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ Λεωχάρους, Βρυάξιος καὶ Τιμοθέου. Καὶ οἱ μὲν Σκόπας καὶ Λεωχάρης ἐποίησαν τὰ εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν πλευράν, οἱ δὲ Βρύαξις καὶ Τιμόθεος τὰ εἰς τὴν βορείαν καὶ νοτίαν.

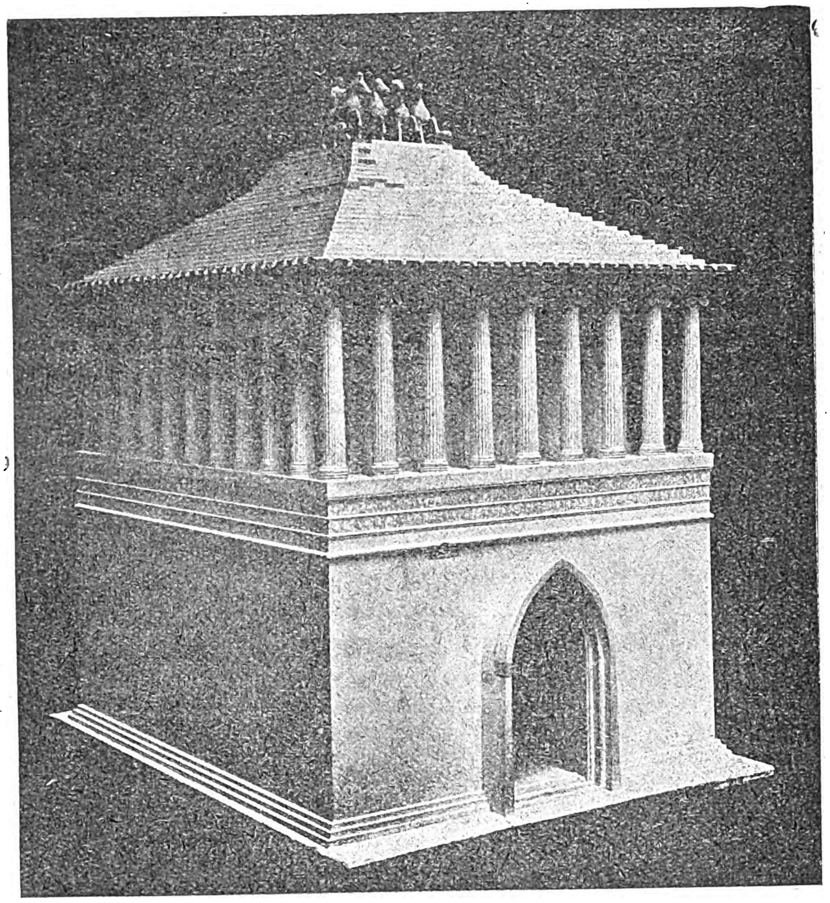

Γλυπτὴ ἐκ γύψου ἀναπαράστασις τοῦ Μαυσωλείου τῆς Ἁλικαρνασσοῦ, ἔργον τοῦ Ἄγγλου ἀρχιτέκτονος καὶ γλύπτου W. Stacey.

[Ἡ ἀναπαράστασις ἐγένετο, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τε παλαιοτέρων καὶ νεωτέρων ἐρειπίων τοῦ Μαυσωλείου, ὑπὸ κλίμακα 1 : 40. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀψιδωτὴ θύρα τοῦ μνημείου, τὴν ὁποίαν ὁ W. Stacey κατεσκεύασεν ἐπὶ τῇ βάσει δύο ἐσχάτως εὑρεθέντων πλαγίων τμημάτων τῆς θύρας τοῦ Μαυσωλείου καὶ τοῦ γενικοῦ ρυθμοῦ, ὅστις διέπει τὰ μνημεῖα τῆς Λυκίας. Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι εἶναι τολμηρόν πως τὸ σχέδιον τοῦ Ἄγγλου καλλιτέχνου, διὸ καὶ ἐπιβάλλεται πολλὴ περὶ αὐτὸ ἐπιφύλαξις. Τὸ γλυπτὸν τοῦτο εἶναι ἐναποτεθειμένον εἰς τὸ τμῆμα Ἑλληνικῶν καὶ Ρωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου.]

Ἐκ τῶν εὑρεθέντων λειψάνων συνάγεται ὅτι τὸ μνημεῖον εἶχε τρεῖς τοὐλάχιστον ζῳφόρους, ὧν αἱ δύο περιεκόσμουν τὸ κρηπίδωμα. Μεταξὺ τῶν λειψάνων τούτων εἶναι δύο κολοσσιαῖα ἀγάλματα (ὕψους 4 μ.), τὰ ὁποῖα ἐκλαμβάνονται ὡς τοῦ Μαυσσώλλου καὶ τῆς Ἀρτεμισίας. Περὶ αὐτῶν ἐπεκράτει ἡ γνώμη ὅτι ἵσταντο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ οἰκοδομήματος, ἀλλ' ἤδη ἐξηκριβώθη ὅτι εἶχον στηθῇ ἐν τοῖς μεταστυλίοις αὐτοῦ.

Τὸ ὅλον οἰκοδόμημα εἶχεν ὕψος 40 μ. ἢ 140 ποδῶν, καὶ πράγματι ἠδύνατο νὰ παραβάλληται πρὸς τὰς πυραμίδας, εὐλόγως δὲ ἐξελαμβάνετο ὡς ἓν τῶν ἑπτὰ θαυμάτων τοῦ ἀρχαίου κόσμου. «Ἐνταῦθα δ' ἐστὶν ὁ τοῦ Μαυσώλου τάφος, τῶν ἑπτὰ θαυμάτων, ἔργον, ὅπερ ἡ Ἀρτεμισία τῷ ἀνδρὶ κατεσκεύασε» (*Στράβ*. C. 656). Ἐν τῇ Ἁλικαρνασσῷ νῦν σώζεται τὸ κρηπίδωμα τοῦ μνημείου, πάντα δὲ τὰ ἄλλα εὑρήματα, γλυπτὰ καὶ ἀρχιτεκτονικά, κεῖνται εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον (*Καββαδίας*, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης σ. 471 καὶ 684).

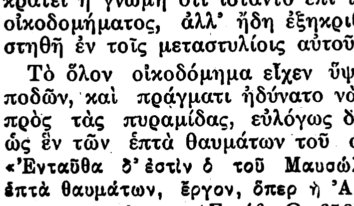

Νόμισμα τῆς Ἁλικαρνασσοῦ.

Νομίσματα.—Τῆς ἀκμῆς τῆς Ἁλικαρνασσοῦ ἀψευδεῖς μάρτυρες εἶναι καὶ τὰ διασωθέντα νομίσματα αὐτῆς. Τούτων ἀρχαιότατον εἶναι στατὴρ ἐξ ἠλέκτρου μὲ ἔλαφον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως καὶ ἐπιγραφὴν ὑπεράνω τῆς πλευρᾶς τῆς ἐλάφου «ΦΑΝΟΣ ΕΜΙΣΘΜΑ» «Φανός εἰμι σῆμα», τὸ ὁποῖον ὁ μὲν Gardner (ὅλ. Head—κατὰ μετάφρ. *Σβορώνου*—«Ἱστορία τῶν νομισμάτων» Β'. 150) νομίζει ὅτι ἐκόπη ἐν Ἁλικαρνασσῷ, ὅτε ἴσχυεν ἐν αὐτῇ ὁ Φάνης, ὅστις ἐγκαταλιπὼν τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Ἀμάσιος, παρὰ τῷ ὁποίῳ εἶχε μεγάλην ἰσχύν, ἔγινεν ὁ ἀφωσιωμένος φίλος τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας Καμβύσου περὶ τὸ 525 π. Χ., ὁ δὲ Newton (ἔνθ.ἀν.) πιστεύει ὅτι εἶναι νόμισμα τῆς Ἐφέσου καὶ ἑρμηνεύει τὴν ἐπιγραφὴν διὰ τῶν ἑξῆς «εἶμαι τὸ ἔμβλημα τῆς αἰγλήεσσης», δηλ. τῆς Ἀρτέμιδος, τῆς μεγάλης Ἐφεσίας θεᾶς. Ἐκ τῶν ἄλλων νομισμάτων ἀρχαιότερα εἶναι τὰ ἐξ ἀργύρου, μεταξὺ τῶν 400—377 π. Χ. κοπέντα καὶ φέροντα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως κεφαλὴν Ἀπόλλωνος, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὰ γράμματα ΑΛΙ καὶ ἀετὸν μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. Μετ' αὐτὰ εἶναι τὰ νομίσματα τοῦ Μαυσσώλλου (377—353 π. Χ.), ὅστις, ὡς ἐλέχθη, εἶχε καταστήσει ἕδραν τῶν δυναστῶν τῆς Καρίας τὴν Ἁλικαρνασσόν. Τούτου τὰ νομίσματα φέρουσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως δαφνοστεφῆ κεφαλὴν Ἀπόλλωνος, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΜΑΥΣΣΩΛΛΟ καὶ Δία Στράτιον ὡπλισμένον μὲ δόρυ καὶ διπλοῦν πέλεκυν. Ἐπακολουθοῦσι τὰ νομίσματα τῶν ἄλλων δυναστῶν Ἱδριέως (355—344 π. Χ), Πιξωδάρου (341—335 π. Χ.), καὶ Ὀθοντοπάτου (335—333 π. Χ.), ἅτινα εἶναι τοῦ αὐτοῦ περίπου τύπου μὲ τὰ νομίσματα τοῦ Μαυσσώλλου, φέρουσι δηλ. κεφαλὴν Ἀπόλλωνος, λάβρυν (διπλοῦν πέλεκυν) καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δυνάστου ἐπὶ

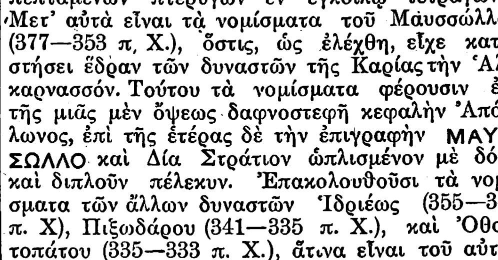

Ἕτερος τύπος νομισμάτων τῆς Ἁλικαρνασσοῦ.

τοῦ ὁποίου ἐκόπησαν. Πλὴν τῶν εἰρημένων σῴζονται ἀκόμη νομίσματα τῆς Ἁλικαρνασσοῦ καὶ ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῶν Ροδίων ἐπὶ τῆς Καρίας 190—168 π. Χ., καὶ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων μὲ τύπους διαφόρους (ἐπικρατεῖ ἡ μορφὴ τοῦ Ἀσκραίου Διὸς ἢ τοῦ Διὸς τῶν δρυῶν, ὅστις ἐλατρεύετο ἐν Ἁλικαρνασσῷ), ἐκ τῶν ὁποίων περισσότερον ἀξιομνημόνευτα εἶναι τὰ φέροντα τὴν εἰκόνα τῆς φαλακρᾶς πωγωνοφόρου κεφαλῆς τοῦ Ἡροδότου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ—Ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἰδίᾳ οἱ Ἡρόδοτος, Θουκυδίδης, Ξενοφῶν, Ἀρριανός, Στράβων, Πλίνιος, Κικέρων καὶ Βιτρούβιος.

Ἐκ τῶν νεωτέρων: *Droysen* τ. 1. σ. 244, 247, 290· τ. II, σ. 434.—*Ch. Newton* «On the sculptures from the Mausoleum at Halicarnassus».—*Newton*, A History of discoveries atHalicarnassus, Cnidus..Λονδῖνον 1862.—*Adler*, Mausoleum zu Halicarnassos 1909.—*Stevenson*, A restoration of the Mausoleum at Halicarnassos 1909.—*Klein*, Geschichte d. gr. Kunst., II σ. 287.—*K. Neugebauer*, Studien über Scopas 1913.—*E. Krüger*, Aufbau des Mausoleums von Halikarnass ἐν Bonner Jahrbücher τεῦχ. 127 καὶ 128, 1922 καὶ 1923.—*C. I. G.* 2691.—*Π. Καββαδία*, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης σ. 367, 470 καὶ 674.

ΓΕΡ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—[Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΠΟΛΙΣ] Ἡ Ἁλικαρνασσός, ὀνομαζομένη σήμερον τουρκιστὶ *Μπουδρούμ* ἢ *Μποδρούμ* καὶ ὑπὸ τῶν Μικρασιατῶν *Μπουντρούμ*, εἶναι ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως τοῦ νομοῦ Σμύρνης. Ἡ ὅλη ἐπιφάνεια τοῦ καζᾶ Μπουδροὺμ εἶναι 787 τετρ. χιλιομέτρων, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον τὰ 120 καλλιεργοῦνται, περὶ τὰ 600 τ. χ. εἶναι ὀρειναὶ ἐκτάσεις, τὰ δὲ ὑπόλοιπα δάση καὶ βοσκήσιμοι γαῖαι. Ἡ ὑποδιοίκησις ἀριθμεῖ 29 χωρία μετὰ 30,000 περίπου κατοίκων. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι αὐτῆς, ἀνερχόμενοι εἰς 3000 περίπου, προσέφυγον μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν εἰς Ἑλλάδα.

Ἐκ τῆς μετὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους παρακμῆς καὶ παντελοῦς σχεδὸν λήθης ἀνεσύρθη ἡ Ἁλικαρνασσὸς μόλις τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ὅτε οἱ Ἰωαννῖται ἱππόται τῆς Ρόδου, ὑπὸ τὸν Μέγαν Διδάσκαλον Philibert de Naillac ἔλαβον παρὰ τοῦ σουλτάνου τῶν Ὀσμανιδῶν Τούρκων, Μωάμεθ τοῦ Α', τὸν λιμένα τῆς Ἁλικαρνασσοῦ, εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ παρὰ τὴν Σμύρνην φρουρίου, ὅπερ κατέκτησεν ὁ σουλτᾶνος οὗτος μετὰ τῆς ἰωνικῆς μητροπόλεως ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ἐπαναστάντος Τούρκου ἀρχηγοῦ Δζουνεῒτ (1414). Ἤδη πρὸ δώδεκα ἐτῶν οἱ Ἰωαννῖται εἶχον ἀρχίσει ν' ἀνεγείρωσι πρὸ τοῦ λιμένος φρούριον, διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ὁποίου ὁ Γερμανὸς ἱππότης Πέτρος Σλέγκενφελδ (Schlegenfeld) ἐχρησιμοποίησε λίαν βαρβάρως, ὡς παρατηρεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Γερμανὸς τὸ γένος Χάμμερ, τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ τοῦ Μαυσωλείου τῆς Ἀρτεμισίας, ἂν καὶ οἱ Ἰωαννῖται ἰσχυρίζονται ὅτι μόλις τῷ 1522 ἔθιξαν τὸν τάφον τοῦ Μαυσώλου. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Πέτρου τούτου ἔλαβε, κατὰ τὸν Χάμμερ, τὸ ὄνομα τὸ φρούριον *(Καστέλλιον τοῦ Ἁγίου Πέτρου, γερμανιστὶ Kastell Sankt Peter*, λατινιστὶ *Petroneum)*, παραφθαρὲν κατόπιν ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς *Μποτρούμ, Μποντρούμ* καὶ *Μποδρούμ*. Ἐν τῇ συνθήκῃ εἰρήνης τῇ συναφθείσῃ τῇ 1ῃ Σεπτεμβρίου 1482 μεταξὺ τοῦ σουλτάνου Βαγιαζὶτ τοῦ Β' καὶ τοῦ Δ' Ὠμπουσὸν (d'Aubusson), Μεγάλου Διδασκάλου τῶν Ἰωαννιτῶν τῆς Ρόδου, ὡρίσθη, ὅτι τὸ φρούριον τοῦ Ἁγίου Πέτρου θὰ ἦτο ἐλεύθερον ὅπως χρησιμεύῃ ὡς καταφύγιον πολιτικῶν φυγάδων. Τέλος τῷ 1522 ὁ σουλτᾶνος Σουλεϊμὰν ὁ Νομοθέτης κατέκτησεν ὁριστικῶς τὴν Ἁλικαρνασσὸν ἀπὸ τῶν Ἰωαννιτῶν. Κατὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1768-1769, ὁ Ρῶσος ναύαρχος Ὀρλὼφ ἐπειράθη δὶς εἰς μάτην νὰ ἀποβῇ εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἁλικαρνασσοῦ.

Ὁ Πρόκες-Ὄστεν, ὅστις ἐπεσκέφθη τὰ παράλια τῆς Καρίας τῷ 1827, γράφει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του (Denkwürdigkeiten und Erinnerungen aus dem Orient.— Stuttgart 1837, τόμ. 3, σελ. 441):

«Τὸ φρούριον τῆς Ἁλικαρνασσοῦ κεῖται ἐπὶ χαμηλοῦ βράχου ἐκ φαιοῦ λίθου ἐκ λάβας, ἄλλοτε νήσου, σήμερον ἑνωθέντος μετὰ τῆς ξηρᾶς διὰ ἀμμώδους γλώσσης. Δεξιόθεν ὑπάρχει ὁμαλὴ ἔκτασις κατοικουμένη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἀριστερόθεν εὑρίσκεται ὁ λιμὴν καὶ ἡ τουρκικὴ πόλις, εἰς τὴν ἀκροτάτην δὲ γωνίαν τὰ ναυπηγεῖα. Ἡ πόλις περικυκλουμένη ὑπὸ κήπων, ἔχει εἰς τὸ βάθος γυμνὰ βουνά. Δύο χιλιάδες τουρκικαὶ καὶ οὐχὶ πλείονες τῶν ἑκατὸν ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι εἶναι σήμερον οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως. Ἔτυχον φιλοξενίας εἰς τὴν οἰκίαν Ἕλληνος προύχοντος.... Τῆς παλαιᾶς χλιδῆς τῆς πόλεως οὐδὲν φαίνεται σήμερον ἴχνος. Τὰ φρούρια κατέρρευσαν καὶ ἐξηφανίσθησαν. Τὰ ἐρείπια τοῦ τείχους δυσκόλως διακρίνονται κατὰ μῆκος τριῶν βράχων εἰς τὰ ΒΑ τῆς πόλεως καὶ εἰς ἕνα τετράγωνον πύργον. Μόνον τάφοι, λαξευμένοι ἐντὸς βράχων, παραμένουσι μαρτύρια τοῦ παρελθόντος, τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ Μαύσωλος ἀπέσεισε τὰς περσικὰς ἁλύσεις. Τὸ σημερινὸν φρούριον εἶναι κτίσμα τῶν ἱπποτικῶν χρόνων, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ φραγκικοὶ θυρεοὶ ἐπὶ τοῦ τείχους καὶ τῶν ἐπάλξεων... ἀλλ' αἱ ἐπάλξεις δὲν εἶναι φραγκικοῦ ρυθμοῦ.»

Τὸ φρούριον τῆς Ἁλικαρνασσοῦ ἐχρησίμευε μέχρι τοῦ τρίτου τετάρτου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὡς φυλακὴ διὰ καταδίκους, κυρίως πολιτικούς, ἦτο δὲ τόσον ἀπαισία καὶ ἀνήλιος, ὥστε ἐκ τούτου ἡ λέξις *μπουντροῦμι* μετέπεσεν ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ εἰς τὴν σημασίαν τῆς κατοικίας, ἡ ὁποία δὲν βλέπει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ εἰς τὴν ὁποίαν δὲν εἰσέρχεται καθαρὸς ἀήρ.

Τὴν θέσιν τοῦ Μαυσωλείου ἀνεκάλυψε τῷ 1856 ὁ Ἄγγλος ἀρχαιολόγος Νιούτων (Newton) ἐνεργήσας ἀνασκαφὰς περὶ τῶν ὁποίων ἀπηύθυνεν ἐκθέσεις εἰς τὴν κυβέρνησίν του, δημοσιεύσας τότε καὶ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον: «A History of discoveries at Halicarnassos, Cnidus and Branchidae» (2 τόμοι Λονδῖνον 1862), ὡς καὶ τὸ «Travels and discoveries in the Levant» (2 τόμοι 1865).

Τὰ ὑπὸ τοῦ Νιούτων ἀνακαλυφθέντα ἀγάλματα

Digitized by Google

ἀνάγλυφα καὶ ἄλλα θαυμάσια μνημεῖα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης μετεφέρθησαν εἰς Λονδῖνον. Ν. Μ.

— Ἁλικαρνασσοῦ ναυμαχία· βλ. Γέροντα, ναυμαχία τοῦ—.

— **Ἁλικαρνασσοῦ κόλπος** (*Ναυτ. Γεωγρ.*). Ἐλάσσων κόλπος ἐν τῷ *Κεραμεικῷ κόλπῳ* (κοιν. *κόλπος τῆς Κῶ*), ἔχων ἐν ἑαυτῷ ὅρμον φερώνυμον, ἀμφοτέρων δὲ ὄντων ἐπωνύμων τῇ ἀρχαίᾳ πόλει. Διανοιγόμενος μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου *Πετερὰ* (πλάτ. 36°51'25'', μῆκ. 27°20'00''. Χάρτης 1604: The gulfs of Kos, Doris and Symi), κειμένου εἰς 2 μιλ. Α.ΝΑ τοῦ ἀκρωτ. «Χουσεῖν» (ἀρχ. *«Τερμέριον»* βλ. λ. **Αἰγαῖον** Ε, 6, 17) καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ταουσὰν Μπουρνοῦ* (πλάτ. 36°59'15', μῆκ. 27°31'05''), ἔχει ἄνοιγμα 10 μιλλίων, μεταξὺ τῶν κεράτων αὐτοῦ μετρούμενον. Διαχωρίζεται δὲ καὶ εἰς δύο ἴσους περίπου ἀμφιδύμους κολπίσκους, ὑπὸ χερσονησιζούσης ἀποφύσεως 2 μιλ. μήκους καὶ ἡμίσεος μιλλίου εὔρους, ἀποληγούσης εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Οὐζοὺν* (πλάτ. 36°59'40'', μῆκ. 27°24'20''), ἢ μᾶλλον εἰς τὴν νησῖδα *Κιουΐρτζικ*, οὖσαν ἀπόσπασμα τῆς εἰρημένης ἀποφύσεως.

Ἐκ τῶν κολπίσκων τούτων ὁ δυτικώτερος, *Παρθένα* ὀνομαζόμενος ἀπὸ φερωνύμου ἐν τῷ κέντρῳ νησῖδος (τουρκ. *Τσελεχῆ*), σχηματίζει: εἰ μὲν τῆς ΝΔ ἀκτῆς του τὸν ὅρμον *Ἀσπὰτ* ἔχοντα βάθη 6-15 ὀργ., φερωνύμους βραχονησῖδας πρὸ αὐτοῦ καὶ φρούριον «*Ὀβρηόκαστρον*» (τουρκ. *Τσιφοὺτ Καλεσσὶ*) εἰς τὸ ΒΑ αὐτοῦ κέρας· ἐν δὲ τῷ ΒΔ μυχῷ του, τὸν ὅρμον *Μπιτὲ* ἔχοντα βάθη 7-18 ὀργυιῶν καὶ πρὸ αὐτοῦ τὴν ῥηθεῖσαν νησῖδα *Παρθένα*· ἐν δὲ τῷ ΒΑ μυχῷ, τὸν ὅρμον *Πέτασα*, ὅπου ἀγκυροβόλιον μετ' ἀμμωδίας καὶ συνοικισμός, ὧν ἐπίνειον τοῦ φερωνύμου μεσογαίου χωρίου.

Ὁ ἀνατολικὸς ἐκ τῶν κολπίσκων χωρίζεται εἰς δύο ἀμφιδύμους ὅρμους, ὑπὸ χερσονησιζούσης ἄκρας τριγλώχινος, ἧς αἱ τρεῖς γλῶσσαι εἶναι αἱ ἄκραι *Σιουμπὲτ* ἡ Ν.Δ, *Χατὰρ* ἡ Ν. καὶ μεσαία προεκτεινομένη ἐπὶ 1 μιλ. νοτίως ὑπὸ τῶν χοιράδων *Σιγή*), καὶ *Ντεγκιουΐρ* ἡ ΝΑ. Καὶ ὁ μὲν δυτικώτερος τῶν ὅρμων, ὁ μεταξὺ τῆς νησῖδος Κιουρτζὶκ καὶ τῆς νοτιωτάτης τῶν ὑφάλων Σιγὴ διανοιγόμενος, ὀνομάζεται *Γκουμπέτ*, ἔχων βάθη 7-15 ὀργ. καὶ ἀποτελῶν κάλλιστον ἀγκυροβόλιον. Ὁ δὲ ἀνατολικός, διανοιγόμενος μεταξὺ τῆς ἰδίας ὑφάλου καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ταουσὰν-μπουρνοῦ* καὶ ἔχων Ν καὶ ΝΑ αὐτοῦ τὴν νῆσον *Καρὰ Ἀντᾶ* (ἀρχ. *Ἀρκόννησος*) εἶναι ὁ κυρίως ὅρμος τῆς Ἁλικαρνασοῦ, «*Μπουδρούμ*» ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀνομαζόμενος καὶ ἔχων εἰς τὸν Β αὐτοῦ μυχὸν τὸν λιμένα τῆς Ἁλικαρνασσοῦ, ὅπου ἡ ἀρχαία πόλις.

Τὸ τμῆμα τοῦ ὅρμου τούτου, τὸ διανοιγόμενον μεταξὺ τῆς προμνησθείσης ἄκρας *Ντεγκιουΐρ* καὶ τῆς κατέναντι αὐτῆς ἄκρας *Μεσρὶκ* καὶ πρὸς βορρᾶν αὐτῶν ἁπλούμενον, εἶναι τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον, ἅτε ἀποτελοῦν τὸν προλιμένα τῆς ἀρχαίας Ἁλικαρνασσοῦ· διότι χωριζόμενον ὑπὸ ἄκρας ἣν ἐπιστέφει τὸ φρούριον τοῦ *Ἁγίου Πέτρου*, σχηματίζει δύο ἀμφιδύμους ὅρμους, ὧν τὸν ἀνατολικόν, διανοιγόμενον μεταξὺ τοῦ φρουρίου τούτου καὶ τῆς ἄκρας *Ἅγιος Γεώργιος*, δὲν εἶχον χρησιμοποιήσει οἱ ἀρχαῖοι, τὸν δὲ δυτικὸν εἶχον μετασχηματίσει εἰς τὸν ὀχυρότατον τῆς πόλεως λιμένα.

Καὶ ὁ μὲν λιμὴν οὗτος εἶχε κυκλικὸν σχῆμα διαμέτρου 700 περίπου μέτρων, τὸ ὁποῖον διατηρεῖ εἰσέτι, ὡς διατηροῦνται καὶ οἱ ἀπὸ ἑκατέρας τῶν πλευρῶν τοῦ στομίου του λιμενοβραχίονες, ὁ δυτικὸς τῶν ὁποίων καὶ φωτίζεται διὰ διπλοῦ κατακορύφου λευκοῦ φωτὸς 9 μιλλίων. Τὰ βάθη του εἶναι $2^1/_2$—$3^1/_2$ ὀργυιῶν πρὸς τὸ κέντρον, μὲ βυθὸν ἀμμώδη μετὰ φυκίων, λίαν ἐπίβολον εἰς τὰς ἀγκύρας, αἵτινες ἄλλως τε κοπιάζουν ὁμαλῶς, διότι ὁ ἄνεμος λόγῳ τῶν ἀμφιθεατρικῶς περὶ τὸν λιμένα λόφων (**ὅρα εἰς Μεγ.** Ἑλλ. Ἐγκυκλ. τόμ. Β. **σελ.** 391, **ἄποψιν τῆς Ἁλικαρνασσοῦ**) ἐκχύνεται πάντοτε «λεῖος» καὶ σχεδὸν οὐδέποτε «ῥιπαῖος». Τὰ ἀρχαῖα τῆς πόλεως τείχη διακρίνονται καλῶς καὶ πολλαχοῦ διατηροῦνται ἄριστα, ἔνδον δὲ αὐτῶν διακρίνονται τὸ ἀρχαῖον θέατρον, κίονές τινες τοῦ ναοῦ τοῦ Βάκχου· ἡ βάσις πελωρίου κτίσματος, ὅπερ ὑποθέτουν ὅτι ἦτο τὸ Μαυσωλεῖον. Μικρὰ πεδιάς, πέριξ τῆς πόλεως, ἄριστα καλλιεργημένη μὲ ἀμπέλους, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ὑψοῦνται συκαῖ καὶ ἀμυγδαλέαι, καλύπτει τὰς τοῦ κόλπου τῆς φιλοστόργως ἀρχαιολογικοὺς θησαυρούς.

Ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι ὑπάρχει φρούριον *Καλὰν Καλεσσὶ* ἐπὶ λόφου, εἰς τὴν ΝΔ κλιτὺν τοῦ ὁποίου ῥέει εἰσέτι νᾶμα, ὅπερ ὑποθέτουν τὸ τῆς Σαλμακίδος κρήνης». Διακρίνεται ὡσαύτως ὁ ἀρχαῖος ἐν τῷ λιμένι «κρυπτὸς λιμήν», καὶ ἐρείπια ὑποτιθέμενα τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Μαυσώλου, τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, τοῦ Ἄρεως κτλ. Πάντων τούτων τὰς θέσεις βλέπει τις τόσον ἐπὶ τῶν εἰδικῶν χαρτῶν, ὅσον καὶ ἐπὶ τοῦ λεπτομερεστάτου χάρτου τοῦ Ἀγγλ. Ναυαρχείου 1606: Budrum, the ancient Halikarnassus (βλ. λ. Αἰγαῖον Ε, 8, 49).

Τὸ φρούριον τοῦ «Ἁγίου Πέτρου», τὸ *Μπουδροὺμ Καλεσσὶ* (**ἀρχ.** *Ζεφύριον ἀκρωτήριον*), εἶναι ἡ **ἱερὰ τῶν ἀρχαίων ἀκροπόλεων τῆς Ἁλικαρνασσοῦ, ἡ συζυγὴς πρὸς τὴν σύγχρονον** «Καπλὰν Καλεσσὶ». Ὑπὸ τὴν Ν.ΝΔ καὶ Α.ΝΑ πλευρὰν αὐτοῦ ὡραῖον ἀγκυροβόλιον διὰ βορείους ἀνέμους, προκειμένου περὶ μετρίου βυθίσματος πλοίων, ἅτινα πρέπει προσθέτως νὰ προσέχωσι τὴν 350 μέτρ. ΝΑ τοῦ φρουρίου ὕφαλον τῶν $2^1/_2$ ὀργυιῶν· τὰ μεγάλου ὅμως βυθίσματα πλοῖα δέον νὰ ἀγκυροβολῶσι εἰς $^1/_3$ μιλλίου Ν. τοῦ στομίου τοῦ ἐσωτερικοῦ λιμένος, καταλλήλου μόνον διὰ πλοῖα βυθίσματος μέχρι 12 ποδῶν. Σ. Ε. Λ.

Ἀλικάστρ [*Ναυτ. Γεωγρ.*]. Ὁ ἀνατολικώτερος τῶν δύο ὅρμων (πλάτ. 43° 01', μῆκ. 6° 14', χάρτης Ἀγγλ. 2608: Approaches to Toulon) ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς γαλλικῆς νήσου *Πορκερὸλ* (Porquerolles), διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἄκρων *Κουὲν* (Quin) καὶ *ντὲ Μὲντ* (des Mèdes). Ἡ ἄκρα *Ἀλικάστρ* κεῖται εἰς 400 μέτρα ἀνατολικῶς τῆς πρώτης τῶν ἄκρων τούτων, ἐπιστεφομένη ἀπὸ παλαιὸν πυροβολεῖον, ἀνατολικῶς δὲ καὶ αὐτῆς ὁ ὅρμος *Ἄνς ντὲ Νότρ Ντάμ*. Τὰ προσορμιζόμενα πλοῖα δέον νὰ προσέχωσι μήπως ὑπάρχει ἐρυθρὸν σῆμα ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων τῶν πρὸς Νότον τῆς ἄκρας *Μέντ*, δηλοῦν ὅτι ἡ ἐπὶ πλοίου Σχολὴ πυροβολητῶν ἐκτελεῖ σκοποβολὴν εἰς τὴν διεύθυνσιν ταύτην. Σ. Ε. Λ.

Ἀλίκη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. Ἁλιεῖς.

—**Ἀλίκη** (τουρκ. *Χαλίκιοϊ*). Συνοικισμὸς τῆς ὑποδιοικήσεως Ἀλεξανδρουπόλεως· κάτ. 50.

Ἀλίκη (Alice) [*Ἀστρονομ.*]. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 291. Ἀνεκαλύφθη τὴν 25ην Ἀπριλίου 1890, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως: $\alpha = 2{,}222$ $T = 1210$ ἡμ. $c = 0{,}093$ $i = 1^0\ 51'$. $L = 184^0, 51'$ $\Omega = 161^0\ 7'$ $\Pi = 130^0\ 36'$. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

Ἀλίκη (*Βικτωρία - Ἀλίκη - Ἐλισάβετ - Ἰουλία* πριγκήπισσα *Βάττεμβεργ*, βασιλικὴ ὑψηλότης). Θυγάτηρ τοῦ πρίγκιπος Λουδοβίκου-Ἀλεξάνδρου Βάττεμβεργ, ναυάρχου Ἄγγλου, ἐγεννήθη ἐν τῷ παρὰ τὸ Λονδῖνον ἀνακτόρῳ Οὐΐνδσορ τὴν 25

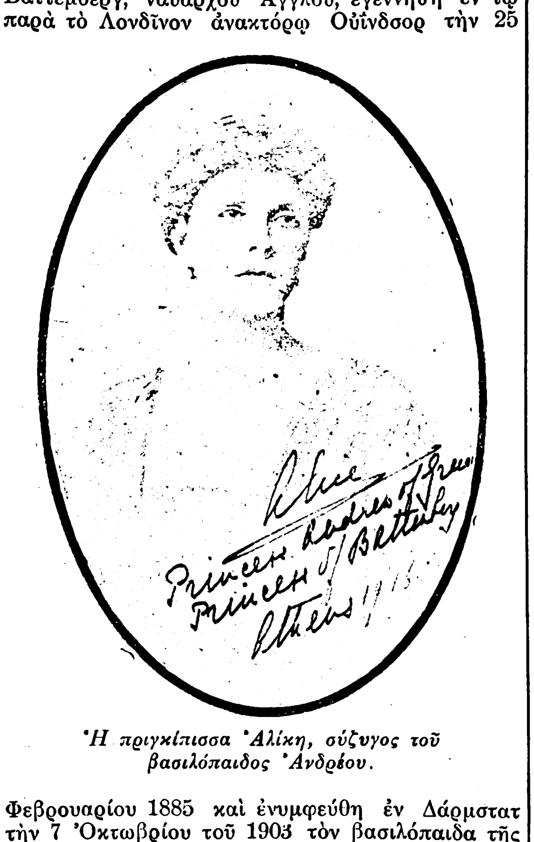

Ἡ πριγκίπισσα Ἀλίκη, σύζυγος τοῦ βασιλόπαιδος Ἀνδρέου.

Φεβρουαρίου 1885 καὶ ἐνυμφεύθη ἐν Δάρμσταττ τὴν 7 Ὀκτωβρίου τοῦ 1903 τὸν βασιλόπαιδα τῆς Ἑλλάδος Ἀνδρέαν, ἀνήκει δὲ εἰς τὸ εὐαγγελικὸν δόγμα. Τὴν πριγκίπισσαν Ἀλίκην διακρίνει ἀγαθότης αἰσθημάτων καὶ φυσικὸν κάλλος, ἅτινα κατέστησαν αὐτὴν συμπαθεστάτην παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ. Ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας ἤρξατο ἀναμιγνυομένη εἰς φιλανθρωπικὰ ἔργα, ἀκολουθοῦσα τὸ παράδειγμα τῆς βασιλίσσης τῶν Ἑλλήνων Ὄλγας, ἰδίως δὲ ἡ τοιαύτη δρᾶσις της κατεδείχθη κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, ὁπότε εἶχε τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς ἑνὸς τῶν κινητῶν νοσοκομείων πρὸς περίθαλψιν τῶν τραυματιῶν, οἵτινες μετεφέροντο ἀπὸ τοῦ μετώπου πρὸς θεραπείαν εἰς Ἀθήνας. Τὸ ἀναληφθὲν παρ' αὐτῆς ἔργον ἐξετέλεσε μετ' ἀφοσιώσεως, μεταβᾶσα κατ' ἐπανάληψιν εἰς Μακεδονίαν καὶ συνοδεύσασα τοὺς μεταφερομένους τραυματίας, ἐπιβλέπουσα δὲ ὅπως παρέχεται πᾶσα περίθαλψις εἰς αὐτούς. Καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου δὲν ἔπαυσεν ἡ δρᾶσις τῆς πριγκιπίσσης Ἀλίκης, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν δὲ τῆς βασιλίσσης Σοφίας, τῆς ἱδρυσάσης τὰ ἐν Ἀθήναις οἰκονομικὰ συσσίτια διὰ τὰς οἰκογενείας τῶν ἐν ἐπιστρατείᾳ εὑρισκομένων ἀνδρῶν, εἰργάσθη ἀόκνως, συντελέσασα, ὅπως μὴ καταδηλωθοῦν αἱ προκληθεῖσαι ἐκ τοῦ πολέμου στερήσεις τοσούτου πλήθους οἰκογενειῶν, τῶν ὁποίων οἱ προστάται εὑρίσκοντο ὑπὸ τὰ ὅπλα.

Τὴν αὐτὴν ἠκολούθησε φιλανθρωπικὴν πορείαν ἀπὸ τοῦ 1920 ὅτε διεξήγετο ἡ Μικρασιατικὴ ἐκστρατεία. Συμμετέσχεν εἰς τὴν ὀργάνωσιν διαφόρων φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων πρὸς περίθαλψιν παιδίων εὑρεθέντων ἀστέγων καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς προστασίας, κατεγίνετο δὲ εἰς τὴν σύστασιν παιδικῶν ἀσύλων, ὅτε ἐπῆλθεν ἡ ἐν Μ. Ἀσίᾳ καταστροφή. Ἀπεσύρθη τότε μετὰ τοῦ συζύγου της καὶ τῶν τεσσάρων θυγατέρων της εἰς τὸ ἐν Κερκύρᾳ βασιλικὸν ἀγροκήπιον «Mon Repos», κληροδοτηθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α' εἰς τὸν βασιλόπαιδα Ἀνδρέαν. Αἱ ἐπελθοῦσαι ἐν τῷ μεταξὺ πολιτικαὶ μεταβολαὶ ἐν Ἑλλάδι ἀπεμάκρυνον καὶ τὴν πριγκίπισσαν Ἀλίκην τῆς ἐπαύλεως ταύτης, ἔκτοτε δὲ διατρίβει ἐν Εὐρώπῃ μετὰ τῶν οἰκείων της.

Ἐκ τοῦ γάμου της ἀπέκτησε τέσσαρας θυγατέρας: τὰς πριγκιπίσσας *Μαργαρίταν* γεννηθεῖσαν ἐν Ἀθήναις τὴν 5ην Ἀπριλίου 1905, τὴν *Θεοδώραν* γεννηθεῖσαν ἐν Ἀθήναις τὴν 17ην Μαΐου 1906, τὴν *Καικιλίαν* γεννηθεῖσαν ἐπίσης ἐν Ἀθήναις τὴν 23ην Ἰουνίου 1911 καὶ τὴν *Σοφίαν* γεννηθεῖσαν ἐν Κερκύρᾳ τὴν 13ην Ἰουνίου 1914. Θ. Β.

— **Ἀλίκη** (*Μώδ, Μαρία*). Μεγάλη Δούκισσα τῆς *Ἔσσης - Ντάρμσταττ*. Δευτέρα θυγάτηρ καὶ τρίτον τέκνον τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας, ἐγεννήθη τὴν 25 Ἀπριλίου 1843. Τῷ 1862 ἐγένετο σύζυγος τοῦ πρίγκιπος Λουδοβίκου τῆς Ἔσσης, ὅστις τῷ 1877 διεδέχθη τὸν πατέρα του εἰς τὸν δουκικὸν θρόνον ὡς μέγας δοὺξ Λουδοβῖκος Δ'. Τῷ 1878 ἡ πριγκίπισσα, νοσηλεύουσα τὰ τέσσαρα τῶν τέκνων της καὶ τὸν σύζυγόν της προσβληθέντας ὑπὸ διφθερίτιδος, ἠσθένησε καὶ αὐτὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ἀσθενείας καὶ καταβεβλημένη ἐκ τοῦ κόπου καὶ τῆς θλίψεως διὰ τὸν θάνατον τοῦ νεωτέρου τῶν τέκνων της, δὲν ἀντέσχεν, ἀποθανοῦσα τὴν 14ην Δεκεμβρίου 1878. Κατέλιπεν ἕνα υἱὸν καὶ τέσσαρας θυγατέρας.

Ἀλικιανοῦ (καὶ *Ἀλυκιανοῦ* ὑπό τινων γραφόμενον κατὰ παραγωγὴν ἐκ τῆς λέξεως *ἁλυκή*). Συνήθως ἐκφέρεται μετ' ἄρθρου: *Τἀλικιανοῦ*, ὁ δὲ Ζαμπέλιος ἔχει θηλυκὸν τὸ ὄνομα: *Ἡ Ἀλικιανοῦ*. Μεγάλη παραποτάμιος πεδινὴ κώμη τῆς ἐν Κρήτῃ Κυδωνίας, κατάφυτος ἐξ ἑσπεριδοειδῶν ἰδίως καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων. Μετὰ τοῦ μετοχίου *Ἡσυχάκι* ἀποτελεῖ ἀγροτικὸν δῆμον μὲ 643 κατ. Εἶναι δὲ ἕδρα εἰρηνοδικείου, ταχυδρομικοῦ γραφείου, σταθμοῦ χωροφυλακῆς καὶ ἀγρονομείου. Ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ βραδύτερον μέχρι τοῦ 1901, ὅτε κατηργήθησαν τὰ ἐπαρχεῖα, ἦτο πρωτεύουσα καὶ τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας, ἥτις ὠνομάζετο ἀπὸ τοῦ 1849 μέχρι τοῦ 1878 (ὅτε κατηργήθη) *ἐπαρχία Χανίων* ἢ *Ἀλικιανοῦ*, τῷ δὲ 1884, ὅτε ἀνασυνεστάθη, ἔλαβε τὸ ἀρχαῖον ὄνομα *ἐπαρχία Κυδωνίας*.

Ἕνεκα τῆς ἐγγὺς τῶν Χανίων θέσεως, ἡ κώμη Ἀλικιανοῦ ἐχρησίμευε κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις πολλάκις ὡς στρατόπεδον τῶν ἐπαναστατῶν. Ἀλλὰ καὶ ἔγινε πολλάκις πεδίον μαχῶν. Τῷ 1821 ἐφονεύθη ἐνταῦθα ἐν μάχῃ ὁ περιβόητος γενίτσαρος Καούνης μετὰ πολλῶν Τούρκων, ἐκ δὲ τῶν Χριστιανῶν ὁ γενναῖος Στέφανος Χάλης μετὰ εἴκοσιν ἄλλων. Τῷ 1887 ἐφονεύθη ὁ Ὀθωμανὸς Ἀρίφης. Ἐπηκολούθησαν δὲ πολιτικαὶ ἀνωμαλίαι ἕνεκα στάσεως τῶν Ὀθωμανῶν, αἵτινες ὠνομάσθησαν «στοῦ Ἀρίφη τὸν καιρὸ» ἢ «κρομμυδοεπανάσταση». Τῷ 1889 ἐδολοφονήθη ἐκεῖ ὁ Γενικὸς Διοικητικὸς Σύμβουλος Κρήτης Ροῦσος Χριστοδουλάκις. Τῷ 1897 ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Κρήτης ὁ Ἀλικιανὸς ἐχρησιμοποιήθη πρὸς ἐγκατάστασιν τοῦ Ἀρχηγείου ἐν τῇ ἐπαύλει Ἡσυχάκι, ὅπου καὶ παρέμεινε τοῦτο μέχρι τῆς ἀνακλήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Κατὰ τὴν ἐνετοκρατίαν ὁ Ἀλικιανὸς ἦτο τιμάριον τοῦ Φρατζέσκου Δὰ Μολίνου, διεφημίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ Ζαμπελίου. Ὁ Δὰ Μολῖνος εἶχεν οἰκοδομήσει μεγαλοπρεπῆ καὶ ὀχυρὸν πύργον, τοῦ ὁποίου ἐρείπια σώζονται ἐν τῇ τοποθεσίᾳ *Ἀρχοντικὸ* («Ἐρημόκαστρο τῆς Βασιλοπούλας» ἢ «Κάστρο τοῦ Ψευδαλέξη»), εἰς τὸ ἄκρον ἐκτεταμένου περικαλλοῦς κήπου. Ἐν τῷ πύργῳ τούτῳ τῷ 1570 μετὰ τὴν τέλεσιν τῶν γάμων τοῦ Πέτρου Καντανολέου, υἱοῦ τοῦ Ραιτούρη Γεωργίου Καντανολέου, ὃν οἱ Ριζάρχαι εἶχον ἐκλέξει διὰ νὰ διευθύνῃ τὴν κατὰ τῶν Βενετῶν ἐπανάστασιν, μετὰ τῆς κόρης τοῦ φεουδάρχου Ἀλικιανοῦ Δὰ Μολίνου Σοφίας, ἐναρκώθησαν οἱ εἰς τὸν γάμον προσκεκλημένοι Κρῆτες προδοτικῶς καὶ ἐν συνεννοήσει πρὸς τὰς ἐνετικὰς ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ Δὰ Μολίνου. Οὕτω δ' ἐπελθὼν ὁ ἐνετικὸς στρατὸς τὸν μὲν Καντανολέον καὶ τοὺς δύο υἱούς του ἀπηγχόνισε, διακοσίους δ' ἄλλους ἐστραγγάλισε ναρκωμένους ὑπὸ τοῦ δηλητηριασμένου οἴνου. Ὁ Ζαμπέλιος ἐκθέτει τὸ ἐπεισόδιον κοσμήσας ἐπὶ τὸ μυθιστορηματικώτερον εἰς τοὺς «Κρητικοὺς Γάμους». Ἡ δὲ περιγραφὴ νομίζει τις ὅτι ἐγένετο ἐκ τῶν σημερινῶν τοῦ Ἀλικιανοῦ κήπων, οἵτινες τὸν Δεκέμβριον ἑκάστου ἔτους ἐμφανίζουν τὰ μυθικά

Digitized by Google

χρυσᾶ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων. «Μικρὰ μὲν τὸν πληθυσμόν, γράφει, ἀλλὰ λίαν εὐάρεστος καὶ καλῶς ᾠκοδομημένη ἦτο ἡ κώμη τῶν Μολίνων. Μόνον διακόσιαι πεντήκοντα ψυχαί, δουλοπάροικοι τὸ πλεῖστον μέρος, συνεκρότουν τὸν ὅλον πληθυσμόν της· χάριν τῆς θέσεώς της ὅμως ἐφημίζετο ὡς μία τῶν τερπνοτέρων τοῦ νομοῦ. Ναὶ μὲν ἐντεῦθεν βράχοι τινὲς μακρούχενες, ἄλλοθεν δὲ δάση ἐλαιοδένδρων, πιτύων, κισσῶν καὶ πτελεῶν ἐπεπρόσθουν...τὴν θέαν τῆς πεδιάδος. Ἀλλ' εἰς ἀποζημίωσιν ὁ τόπος παρεῖχε πρὸς τὸν φοιτητὴν σκιεροὺς περιπάτους, ἀφθόνους καὶ δροσερὰς πηγάς, κήπους συνδένδρους, ἀέρα καθαρώτατον... Ἀλλ' ὅ,τι μᾶλλον τερπνὴν καὶ ἐπαγωγὸν καθίστανε τὴν ἐγκαταβίωσιν ἐν τῇ κωμοπόλει ἦτο ἡ περιδιάβασις εἰς τὴν πλησίον ὕλην, εἰς τὸν αὐτοφυῆ ἐκεῖνον παράδεισον, ὅστις παρηκολούθει τὰς μυρτοστολίστους ὄχθας τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ καὶ ἀπεῖχε τῆς ἐπαύλεως ὡς ἡμίσειαν ὥραν ....Δάσος μαγευτικόν.... σκιᾶς [illegible]... πρασινὰς ἀειθαλής. Φαντάσθητι ἄλσος ἀπέραντον.... δάσος συγκροτούμενον ἀπὸ γίγαντας, ὧν ἡ νεότης ἀνέτρεχεν ἴσως εἰς τὸν αἰῶνα τῶν Κομνηνῶν, ἀπὸ πλατάνους [illegible] μακροβίους [illegible] τὴν κεφαλὴν [illegible] ἐπάνω τῶν ῥείθρων. Κύκλῳ παντὸς κορμοῦ [illegible] μὲ [illegible] σφίγξιν ἄμπελος, τὰ κλήματα τῆς ὁποίας συνεκορυφοῦντο [illegible].... Ἐξετελεῖτο τὸ θέλημα [illegible] τὸ κελάδημα τῆς ἀηδόνος, τῆς [illegible], τοῦ κοσσύφου· ὁ φλοῖσβος [illegible] ποταμοῦ· τὰ ἀρώματα τῆς [illegible], τῆς [illegible], τοῦ [illegible], μυρίων ἄλλων μοσχοβόλων θάμνων. Αἱ αἰσθήσεις κατεμεθύσκοντο, ἡ φαντασία [illegible].... Μοναδικὸν τῆς κώμης λάμπρυσμα ἦτο τὸ θέατρον τοῦ τιμαριούχου. Περιβόλιον εὐρυχωρότατον, κατάφυτον ἀπὸ φοίνικας, κυπαρίσσους, πορτοκαλλέας, πεπυκνωμένον ἀπὸ ῥοδωνιάς, [illegible] καὶ ἰωνίας, καθωράϊζε τὴν [illegible] εἴσοδον αὐτῆς.... Ἡ ἔπαυλις συνέκειτο ἐκ δύο διωρόφων οἰκοδομημάτων... Τὸ [illegible] εἶχε κτισθῆ πρὸ τριακοσίων πεντήκοντα ἐτῶν [illegible] τοῦ [illegible], ὅστις [illegible] τινος [illegible] ὑστερότοκος, [illegible] εἰς Κρήτην [illegible] τῆς τρισκαιδεκάτης [illegible]... περιεβλήθη [illegible]. Τὸ οἰκοδόμημα ἐκεῖνο συνίστατο [illegible], ἀλλ' [illegible] καὶ εὐρυτενοῦς πύργου, [illegible] εἰς [illegible] προμαχῶνα καὶ [illegible] τότε [illegible] μὲ γέφυραν [illegible]. Τὸν πύργον αὐτὸν ὁ λαὸς τῶν [illegible] Πύργον. Ἐπὶ μὲν τῆς ἔμπροσθεν πλευρᾶς ὁ κτίστης προσεκόλλησε τὸ οἰκόσημόν του, [illegible] τὸ [illegible] τοῦ ἀνεμομύλου μὲ τὸ [illegible] «[illegible] non flecto» ([illegible]) ἐπὶ δὲ τῆς εἰσόδου τοῦ [illegible] τὸ γνωμικὸν «Omnia mundi fumus et umbra» (καπνὸς καὶ σκιὰ πάντα ἐν τῷ κόσμῳ). Δύο [illegible] οἰκοδομήματα προσετέθησαν κατόπιν... [illegible] τοῦ πύργου [illegible]... ἦσαν [illegible] εἰς τὰς ἀνέσεις τῶν [illegible]. Ἡ αἴθουσα τῆς ὑποδοχῆς ἦτο [illegible], ὥστε καὶ ἐπισήμους τελετὰς νὰ [illegible] καὶ [illegible] προσκεκλημένους... Πλὴν τριῶν ἢ τεσσάρων μικρῶν κενῶν, [illegible] ἡ γενεαλογικὴ [illegible] συλλογή, [illegible] τοῦ εἰσερχομένου [illegible] τὰς λαμπρὰς στολάς, [illegible] σημα τῶν [illegible], [illegible] κατὰ τοὺς [illegible] ἀπάτητος... [illegible] εἰς τὰς ὕβρεις τῶν [illegible], εἰς τὰς [illegible] τῆς ἐρημίας, τῆς [illegible] τῆς [illegible] τὰ πάντα καὶ μόνον [illegible] ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ πυλῶνος: «Καπνὸς καὶ σκιὰ πάντα ἐν τῷ κόσμῳ» (Κρητ. Γάμ. Ζαμπελίου).

«Ἐν τῷ χωρίῳ σῴζεται μικρὰ ἐκκλησία ἐν σχήματι ἑλληνικοῦ σταυροῦ, κατάγραφος τοὺς τοίχους· ἀλλ' [illegible] αἱ πλεῖσται τῶν τοιχογραφιῶν [illegible] ὑπὸ ἀσβεστοκονίας. Φέρει τὴν [illegible] ἐπιγραφήν: † [illegible] Κύριε τῆς ψυχῆς του [illegible] Ἠλία Πηγαδᾶ, τοῦ Μαστραγγά [illegible] ΖΩΦΛΗ. Ἱστορήθη δὲ διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ [illegible] τοῦ Πρωδαπᾶ». Ἡ χρονολογία [illegible] (τὸ [illegible] παράθεξις τοῦ τεχνίτου [illegible] ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως» (Στ. Ξανθουδίδης. Ἀθηνᾶς τ. ΙΕ' σ. 107).

Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΗΣ

ἀλίκλυστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τῆς θαλάσσης κλυζόμενος, περιβρεχόμενος, ἀλίκλυστος πέτρα,—χώρα,—πόλις.

ἀλίκμητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἀποκάμνων, ὁ ἀποστερμένος ἐκ τοῦ ἀγῶνος ἐν τῇ θαλάσσῃ.

ἀλίκνιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ λικνισθείς, ὁ μὴ ἐν τῷ λίκνῳ κουνηθείς.

ἅλικο (τό)· ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ἀλ· τὸ κατ' ἐξοχὴν κόκκινο χρῶμα, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἔχῃ καὶ ἀσθενεῖς τινας ἀποχρώσεις· «ἅλικο τῆς φωτιᾶς» τὸ ἐντελῶς ἅλικον. Β. Φ.

ἀλικόλυμβα (τὰ) (Halicolymba) *[Ζῳολ.]*. Γένος ὑδροβίων πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στεγανοπόδων*. Ἡ κεφαλή των εἶναι μετρίου μεγέθους, τὸ ῥάμφος των κατά τι μικρότερον τῆς κεφαλῆς, εὐθύ, πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ὀξὺ κατὰ τὸ ἄκρον του καὶ ὀδοντωτὸν ἐλαφρῶς κατὰ τὰ χείλη. Αἱ πτέρυγες εἶναι μετρίου μεγέθους καὶ μᾶλλον στεναὶ καὶ αἰχμηραί. Ἡ οὐρὰ εἶναι βραχεῖα καταλήγουσα εἰς ὀξὺ ἄκρον μὲ σκληρότατα πτερά. Οἱ πόδες εὑρίσκονται πλησιέστερον πρὸς τὴν οὐρὰν ἢ τὸ στῆθος καὶ εἶναι βραχεῖς ἰσχυροί, πεπιεσμένοι ἐκ τῶν πλαγίων καὶ κεκαλυμμένοι ὑπὸ ἀνθεκτικῶν λεπίων, φέρουσι δὲ τρεῖς δακτύλους ἡνωμένους δι' εὐρείας μεμβράνης. Ὁ πρῶτος δάκτυλος εἶναι μικρὸς καὶ εὑρίσκεται εἰς πολὺ ὑψηλότερον ἐπίπεδον τῶν ἄλλων οὕτως, ὥστε δὲν ἐγγίζει τὴν γῆν κατὰ τὸ βάδισμα. Τὰ πτηνὰ ταῦτα κατοικοῦσι τὰς ἀρκτικὰς θαλάσσας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Τὰ κυριώτερα εἴδη τῆς οἰκογενείας, εἶναι:

1ον) *ἀλικόλυμβον τοῦ Βορρᾶ* (Halicolymbum glacialis), ἢ *μέγα ἀλικόλυμβον*. Τὸ μέγεθός του εἶναι ἴσον περίπου πρὸς τὸ τοῦ κοινοῦ χηνός. Ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ λαιμὸς εἶναι μελανά· ὁ τελευταῖος φέρει διπλοῦν λευκὸν περιλαίμιον. Ἡ ῥάχις ὡς καὶ τὰ πτερὰ εἶναι σκοτεινῶς τεφρὰ καὶ ποικίλλονται ὑπὸ λευκῶν στιγμάτων. Ἡ κοιλία εἶναι λευκή. Τὴν φωλεάν του κτίζει ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῶν θαλασσῶν, τῶν λιμνῶν καὶ τῶν ποταμῶν. Ἔχει πτῆσιν ταχεῖαν καὶ βυθίζεται μετὰ δεξιότητος εἰς τὸ ὕδωρ διὰ νὰ ἀλιεύσῃ ἰχθῦς, οἵτινες εἶναι ἡ κυριωτέρα του τροφή. Ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἕρπει μᾶλλον ἢ βαδίζει, ψαύων μὲ τὴν κοιλίαν του τὴν γῆν μὲ ἡμιηνεῳγμένας τὰς πτέρυγας.

2ον) *ἀλικόλυμβον τὸ μικρὸν* (Halicolymbum minor). Εἶναι μικρότερον τοῦ προηγουμένου καὶ ἔχει ὅμοια πρὸς αὐτὸ ἤθη καὶ ἔθιμα. Δ. Ν. Π.

ἀλικὸν *ὀξύ*· οὕτως ἐκάλουν παλαιότερον τὸ *ὑδροχλωρικὸν ὀξύ*.

ἀλικόρακες (οἱ) (Halicorax) *[Ζῳολ.]*. Πτηνὰ ἁρπακτικὰ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν*, παραπλήσια τῶν κοράκων, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *νεροκόρακα* (βλ. κόραξ) Δ. Ν. Π.

ἀλικόρη *[Ζῳολογ.]*· βλ. ἀλικορίδαι.

—*[Παλαιοζ.]*. Ἡ ἀλικόρη (Halicore Illiger) εἶναι γένος σειρηνοειδῶν θαλασσοβίων ζῴων ἐκ τῆς κατηγορίας τῶν *ἀλικοριδῶν* μετὰ δέρματος λείου, βραχειῶν, σποραδικῶν σμηρίγγων καὶ πτερυγίου οὐραίου ἡμισεληνοειδοῦς. Ἑκατέρωθεν τῆς ἄνω σιαγόνος τῶν *ἀρρένων* ὑπάρχει ἀνὰ εἷς μακρὸς χαυλιόδους. Ζῇ κατὰ ζεύγη ἢ κατ' ἀγέλας εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς, εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν, εἰς τὴν Ἰνδοκίναν, εἰς τὰς Φιλιππίνας καὶ εἰς τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Αὐστραλίας, τρεφόμενον ἐκ φυκῶν. Λόγῳ δὲ τοῦ κρέατος αὐτοῦ, τοῦ λίπους καὶ τοῦ δέρματος καταδιωκόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου σχεδὸν ἐξηφανίσθη. Εἶναι δὲ συγγενὲς πρὸς τὰ ἐκλείψαντα γένη *προαλικόρη*, *μεταξυθήριον*, καὶ *σελοθήριον*. Ἡ ὀδοντοστοιχία αὐτῶν τῆς μὲν πρώτης ὀδοντοφυΐας εἶναι $\frac{2-3}{2-3}$, τῆς δὲ δευτέρας τῆς μονίμου τῶν τραπεζιτῶν $\frac{3}{3}$. Ὁ προτραπεζίτης αὐτῶν εἶναι μικρός, μονόρριζος καὶ λεπτὸς δίκην πολυβδίδος. Βραχίων βραχὺς καταπεπιεσμένος, λεκάνη ἀνανάπτυκτος ἄνευ μηρικοῦ ὀστοῦ. Ἐνταῦθα ὑπάγεται ἡ Halicore Dugong Daubisp. Θ. Σ.

ἀλικορίδαι (Halicoridae) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κητῶν*, περιλαμβάνον ὑδρόβια ζῷα ἰχθυόμορφα τρεφόμενα ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐκ φυτῶν. Κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ σώματός των πλησιάζουσι περισσότερον πρὸς τὰς φώκας καὶ ἀποτελοῦν τὸν ἐνδιάμεσον τύπον μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ τῶν ἄλλων κητῶν. Ὅπως πάντα τὰ κητώδη, ἔχουσι τὰ ὀπίσθια ἄκρα μεταβεβλημένα εἰς νηκτικὰ πτερύγια· τὰ ἐμπρόσθια μέλη εἶναι ἀτροφικά. Δὲν φέρουσιν οὔτε ῥαχιαῖον οὔτε κοιλιακὸν πτερύγιον ὅπως οἱ ἰχθύες. Οἱ ὀδόντες των προσομοιάζουσι πρὸς τοὺς ὀδόντας τῶν χερσαίων φυτοφάγων ζῴων καὶ εἰδικῶς πρὸς τοὺς τῶν ταπίρων καὶ καγκουρώ. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα, εἶναι:

1) *Ἀλικόρη ἡ κοινὴ* (Halicora vulgaris). Διακρίνεται ἐκ τῆς ὀδοντοφυΐας της, ἥτις φέρει τὸν ἑξῆς ὀδοντικὸν τύπον:

Κοπτ. $\frac{2}{2}$· κυνοδ. $\frac{0}{0}$· τραπεζ. $\frac{11}{11} \times 2 = 52$ ὀδόντες.

Ἐκ τούτων οἱ κοπτῆρες εἶναι ὑποτυπώδεις, καλύπτονται ὑπὸ κερατώδους πλακός, ἥτις τοὺς προφυλάσσει, καὶ εἶναι ἀτροφικοὶ εἰς τὰ ὡρίμου ἡλικίας ζῷα. Συνήθως ὑπάρχουσιν ἓξ ζεύγη τραπεζιτῶν ἢ γομφίων εἰς ἑκάστην σιαγόνα καὶ οἱ ὀπίσθιοι τοιοῦτοι πίπτουσι πρότοῦ οἱ πρὸ αὐτῶν εὑρισκόμενοι γίνωσι κατάλληλοι πρὸς μάσησιν τῶν τροφῶν· πάντες ἔχουσι τὸ αὐτὸ τετράγωνον σχῆμα· κατὰ τὸ κάτω μέρος καὶ πρὸς τὴν ῥίζαν παρουσιάζουσι φυματώδεις ἐξογκώσεις. Τὸ ζῷον τοῦτο ἔχει ἓξ ἐγκεφαλικοὺς σπονδύλους, ἀντὶ ἑπτά, ὅπως ἔχουσι πάντα τὰ θηλαστικά. Τὸ κρανίον παρουσιάζει ἰδιόρρυθμον σχηματισμόν, ἰδίως κατὰ τὸ προσωπικὸν τμῆμα. Αἱ δύο σιαγόνες διΐστανται ἀλλήλων κατὰ τὸ πρόσθιον ἄκρον των καὶ φέρουσιν εὐμεγέθεις ὀδόντας. Ἐπὶ τῶν ὀπισθίων δακτύλων τῶν ποδῶν φέρει ὑποτυπώδεις ὄνυχας. Ἡ οὐρὰ εἶναι ᾠοειδὴς καὶ ἔχει σχῆμα *παλέττας*. Ἡ κεφαλὴ εἶναι στρογγύλη, οἱ ὀφθαλμοὶ μικρότατοι, τὸ ῥύγχος εὐρύ, κολοβωμένον καὶ λίαν ἐκτατὰ τὰ χείλη. Τὸ σῶμα ἔχει σχῆμα σάκκου καὶ ὁ λαιμὸς δὲν διακρίνεται τελείως τοῦ σώματος. Οἱ μαστοὶ εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ στηθιαίου μέρους. Ἡ πεπτικὴ συσκευὴ εἶναι πολύπλοκος. Τὸ δέρμα εἶναι γυμνόν, φέρει λεπτοτάτας τρίχας καὶ ἀναδιπλοῦται καθ' ὅλην τὴν ἔκτασίν του. Τὰ ἄνω καὶ κάτω χείλη φέρουσι βραχεῖς μύστακας.

2) *Ἀλικόρη ἡ ἀμερικανικὴ* (Hallicora Americana). Ἀπαντᾷ ἀπὸ τῆς Φλωρίδος μέχρι τῆς Βραζιλίας καὶ κατὰ μῆκος τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τῆς Ἀμερικῆς μέχρι τῆς θαλάσσης τῶν Ἀντιλλῶν. Τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 2,50 μέτρα καὶ ὁ χρωματισμός της εἶναι ὑποκίτρινος. Πολλάκις ἀνέρχεται μέχρι καὶ τῶν πηγῶν των τοὺς ποταμοὺς τῆς Βραζιλίας.

3) *Ἀλικόρη ἡ σενεγάλειος* (Halicora Senegalensis). Διαφέρει τῆς προηγουμένης ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ κρανίου της, ὅπερ κατὰ τὸ προσωπικὸν τμῆμά του εἶναι βραχύτερον, φέρει μικροτέρας ὀφθαλμικὰς κόγχας καὶ τὸ μέτωπον εἶναι πεπλατυσμένον καὶ οὐχὶ κυρτόν. Τὸ ἀνάστημα εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερον τῆς ἀλικόρης τῆς ἀμερικανικῆς. Κατοικεῖ τοὺς ποταμοὺς τῆς τροπικῆς Ἀμερικῆς.

4) *Ἀλικόρη ἡ αὐστραλιανὴ* (Halicora Australia). Διαφέρει τῶν προηγουμένων ἐκ τῶν μεγάλων κοπτήρων τοὺς ὁποίους φέρει εἰς τὴν ἄνω σιαγόνα καὶ οἵτινες φθάνουσι τὸ μῆκος τῶν 20 περίπου ἑκ. τοῦ μέτρου. Αἱ θήλειαι φέρουσι πάντοτε ἀτροφικοὺς κοπτῆρας καλυπτομένους ὑπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ἀναδιπλώσεως τῶν χειλέων. Τὰ νεογνὰ πλὴν τῶν κυρίων κοπτήρων φέρουσι καὶ ἑτέραν σειρὰν τοιούτων, οἵτινες πίπτουσι πρὸ τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ ζῴου. Ἡ κάτω σιαγὼν καλύπτεται κατὰ τὸ ἐμπρόσθιον αὐτῆς μέρος ὑπὸ κερατώδους πλακός, ἐπὶ τῆς ὁποίας εὑρίσκονται τέσσαρα ζεύγη μικρῶν κωνικῶν ὀδόντων. Εἰς ἑκάστην σιαγόνα ὑπάρχουσι 5-6 ζεύγη γομφίων ὀδόντων ἐχόντων κυλινδρικὸν σχῆμα πλὴν τοῦ τελευταίου ζεύγους ὅπερ φέρει πεπλατυσμένους καὶ διλόβους ὀδόντας. Τὸ κρανίον διακρίνεται ἐκ τῆς καταπληκτικῆς αὐξήσεως τῶν ὑπερσιαγονικῶν των τμημάτων, ἅτινα σχηματίζουσιν ὀρθὴν σχεδὸν γωνίαν μετὰ τῶν ὀστῶν τῆς κάτω σιαγόνος. Τὸ ῥύγχος εἶναι εὐρύ, κολοβόν, καὶ τὸ στόμα φέρει βραχέα καὶ ἀνθεκτικὰ φυμάτια. Ἡ οὐρά του εἶναι βαθέως ἐσχισμένη, τὸ δὲ μῆκός της φθάνει τὰ 6 μέτρα. Κατοικεῖ τὸν Ἰνδικὸν καὶ τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν καὶ εἶναι φυτοφάγον ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα εἴδη. Παραλλαγὴ τοῦ ζῴου τούτου ἀλιεύεται ἀφθόνως εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Αὐστραλίας διὰ τὸ ἔλαιόν της, ὅπερ εἶναι διαυγές, ἡμιυδαρὲς καὶ παραπλήσιον πρὸς τὸ ἔλαιον τοῦ ὀνίσκου.

5) *Ἀλικόρη τοῦ Steller* (Halicora Stelleri). Ἔζη ἄλλοτε εἰς τὰ βόρεια τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, καὶ τὸ μῆκός της ἔφθανε τὰ 7—8 μέτρα. Διεκρίνετο ἐκ τοῦ ἐπιμηκεστέρου σώματός της καὶ τῆς σχετικῶς μικρᾶς κεφαλῆς της. Τὰ πτερύγιά της ἦσαν μικρὰ καὶ κολοβωμένα. Αἱ σιαγόνες ἀντὶ ὀδόντων ἔφερον πλατείας πλάκας. Τὸ δέρμα ἦτο σκληρὸν καὶ ἔφερε ἀναδιπλώσεις. Κατὰ τὰ ταξίδια τοῦ Steller (1741) τὸ μέγα τοῦτο κῆτος εὑρίσκετο ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰς περὶ τὸν Βερίγγειον πορθμὸν νήσους. Κατὰ τὸ 1768 ἐλάχιστα τοιαῦτα ζῷα παρετηρήθησαν, καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη φαίνεται ὅτι τελείως ἐξέλιπε τὸ ζῷον τοῦτο. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζ.]* Κατηγορία θηλαστικῶν θαλασσοβίων *σειρηνοειδῶν* μετὰ ῥύγχους καὶ τοῦ τμήματος τῆς συμφύσεως τῆς κάτω σιαγόνος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κεκαμμένου πρὸς τὰ κάτω. Ἔχουσι σπονδύλους ῥαχιαίους 19, ὀσφυακοὺς 3, ἱεροῦ ὀστοῦ 3 καὶ τῆς οὐρᾶς περίπου 35. Ζῷα ἐμφανισθέντα ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς γῆς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἠωκαίνου περιόδου, ὧν τινα ἐξακολουθοῦσιν ἀκόμη καὶ σήμερον, τινὰ δὲ ἐξηφανίσθησαν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, τέλος ἄλλα τείνουσιν ἤδη πρὸς ἐξαφάνισιν. Ἐνταῦθα ὑπάγονται τὰ γένη *ἠωθήριον*, *ἠωσειρήν*, *ἀρχαιοσειρήν*, *ἀλιθήριον*, *μεταξυθήριον*, *φελοινοθήριον*, *μειοσειρήν*, *ἀλικόρη*, *ῥυτίνα*, *ῥυτιόδους* καὶ *προαλικόρη*. Θ. Σ.

ἀλικορύνη (Halicoryne Harv.) *[Παλαιοφ.]*. Γένος φυτῶν ἐκ τῆς τάξεως τῶν *σιφωνοειδῶν*, ὅπερ μέχρι τινὸς ὑπήγετο εἰς τὸ βασίλειον τῶν ζῴων, ἤτοι εἰς τὰ *κοράλλια*, ἢ εἰς τὰ τρηματόκογχα καὶ εἰς τὰ βρυόζῳα, ἐνῷ νεωστὶ ὑπὸ τοῦ Chalmas κατεδείχθη ὅτι ἀνήκει εἰς τὰ πράσινα θαλασσόβια κομβολογιοειδῆ φυτὰ μετὰ ἢ ἄνευ

Digitized by Google

περιασβεστώσεως, ὁπότε ἡ ἀσβεστολιθικὴ περικάλυψις ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς ἢ δύο κυλίνδρων. Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης διατάξεως εἶναι ἡ ἐξαφάνισις τῶν ὀργανικῶν ἱστῶν εἰς τὰ ἀπολελιθωμένα εἴδη, εἰς ἃ παραμένει μόνον ὁ ἀσβεστολιθικὸς σκελετός. Ἀποτελοῦνται δὲ τὰ φυτὰ ταῦτα ἐξ ἑνὸς ἁπλοῦ ἢ διακεκλαδισμένου κυττάρου, τοῦ ὁποίου οἱ κλάδοι εἶναι κομβολογιοειδῶς διατεταγμένοι ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ φυτοῦ ἢ μόνον ἐπὶ τῆς κορυφῆς. Σποριάγγεια εὑρίσκονται ἐντὸς εἰδικῶν κυττάρων ἢ θαλάμων. Ἡ ἁλικορύνη ἐνεφανίσθη κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ζῇ. Θ. Σ.

Ἅλικος (ὁ). Ποταμὸς τῆς Σικελίας.

ἄλικος, —η, —ο· (δημοτ.) ἐρυθρὸς (βλ. ἄλικο).

ἁλικός, (ὁ). Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἡσυχίου *ἁλικοὶ* ἐκαλοῦντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα «οἱ τὰ πρὸς θάλασσαν οἰκοῦντες μέρη τῆς Πελοποννήσου». Κ.Μ.Κ.

ἁλικότισμα: Λέξις ἀπαντῶσα συχνάκις εἰς ἑλληνικὰ ἔγγραφα ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ σημαίνουσα τὴν κατάσχεσιν ἐμπορευμάτων, πλοίων κ.λ. Γ. Δ. Κ.

Ἀλικούδι (Alicudi) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ δυτικωτέρα ἐν τῇ συστάδι τῶν βορείως τῆς Σικελίας κειμένων Νήσων τοῦ Αἰόλου (βλ. Αἰόλου Νῆσοι) ἢ, ἐὰν λογίζωμεν, ὡς τινες ποιοῦσι, καὶ τὴν *Οὔστικα* ἐν τῇ συστάδι ταύτῃ, ἡ προτελευταία πρὸς δυσμάς (πλάτος 38°34', μῆκος 14°23' Αν.). *Ἐρικοῦσα* κατὰ Στράβωνα, *Ἐρικώδης* κατὰ Διόδωρον, ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἐκαλεῖτο κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ὡς μαρτυροῦσιν ὁ D'Anville καὶ ὁ Dolomieu, *Ἀλικούρη*. Εἶναι δὲ κυκλικὴ ἐν κατόψει, διαμέτρου $4^{1}/_{2}$ μιλλίων καὶ κωνικὴ ἐν προσόψει ὀρθουμένη ἀποτόμως ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰς ὕψος 2102 ποδ. (662 μέτρων) παρουσιάζουσα κρατῆρα μὲ χαράδρας ἀνωμάλους καὶ βουνοὺς ἀπορρῶγας.

Ἂν καὶ τὸ ἡφαίστειον εἶναι ἀπ' αἰώνων ἐσβεσμένον, διατηροῦνται ἀκόμη ἄγριωποὶ τὴν ἐμφάνησιν οἱ χείμαρροι, οὓς ἡ λάβα του εἶχε μέχρι τῆς θαλάσσης σχηματίσει, ὡσὰν νὰ εἶχε σχηματίσει αὐτοὺς πρόσφατός τις ἔκρηξις.

Παρὰ τὸ ἀποθαρρυντικὸν αὐτὸ τοπίον του, τὸ Ἀλικοῦδι εἶναι καλλιεργημένον παντοῦ ὅπου καθίσταται δυνατὴ ἡ καλλιέργεια κριθῆς καὶ λαχανικῶν. Τὸ ὕδωρ ὅμως εἶναι σπανιώτατον καὶ συλλέγεται ἀπὸ τῶν ὄμβρων εἰς ὑδατοδεξαμενάς. Οἱ κάτοικοί του εἶναι 1000 περίπου, ἡ δὲ ἐπικοινωνία των πρὸς τὰς ἄλλας Λιπάρας καὶ τὴν Μεσσήνην ἅπαξ τοῦ δεκαπενθημέρου. Τὸ κλίμα του ἐξόχως εὔκρατον. Αἱ ἀκταί του, αἱ μὲν ἀνατολικαὶ εἶναι ἀπολύτως καθαραὶ κινδύνων, ὑπαρχόντων βυθῶν εἰς 50 οργ. εἰς ἀπόστασιν $^{1}/_{4}$ μιλλίου, αἱ δὲ δυτικαὶ περιβάλλονται ἀπὸ χοιράδας, ἐπιτρεπούσας ὅμως τὴν προσπέλασιν ἕως $^{1}/_{2}$ μιλ. ἀπ' αὐτῶν. Τόποι ἀποβιβάσεως εἶναι ὅρμίσκος τῆς ΒΑ ἀκτῆς καὶ ἕτερος ἐπὶ τῆς ΝΑ τοιαύτης ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον *Παλοῦμπο*, ὅπου οἱ ἁλιεῖς νεωλκοῦσι τὰ πλοιάριά των. Ἡ ἀποβίβασις ὅμως καθίσταται ἀδύνατος μὲ λαμπρὸν πελάγιον ἄνεμον [Χάρτης Ἀγγλικὸς 172: Lipari islands]. Σ. Ε. Λ.

ἁλικουλαρία (Alicularia Corda) *[Βοτ.]*. Γένος ἡπατικῶν βρύων τῆς οἰκογενείας τῶν *Ἰουγγερμαννιδῶν* (Jungermanniaceæ) περιλαμβάνον εἴδη φυόμενα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ βράχων. Τὰ τελειότερα ταῦτα ἡπατικὰ βρύα φέρουν κορμίσκον μετὰ φύλλων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὁριζοντίων ἀσχιδῶν καὶ φυλλιδίων ἢ ἀμφιγαστρίων μικρῶν κεστροειδῶν, σαρκώδους δὲ περιανθίου καλυπτομένου ὑπὸ τῶν περιανθιακῶν φύλλων. *Ἁλικουλαρία ἡ κλιμακωτὴ* (A. scalaris Corda, Jungermannia scalaris Schrad.): στέλεχος μεγέθους 1,3—2,6 ἑκατ. μ. διακλαδιζόμενον, φύλλα στρογγύλα φοειδῆ ἀκέραια ἢ φέροντα δύο μικροὺς ὀδόντας εἰς τὴν κορυφήν. Ἀπαντᾷ ἐπὶ βράχων καὶ παλαιῶν κορμῶν δένδρων. Ν. Μ.

Ἀλίκουλης *Ἀνδρέας*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἄργους, διατελέσας *μπουλουκτσῆς* τοῦ Δ. Τσόκρη καὶ λαβὼν μέρος εἰς πλείστας μάχας. Ἀναφέρεται ἐπίσης ὁ ἀδελφός του, *Γεώργιος*, ὡς φονευθεὶς ἐν μάχῃ πρὸς τὸν Κεχαγιάμπεην. Κ. Μ. Κ.

ἁλικούτης· (ἰδιωμ.) ὁ λαίμαργος, ὁ μὲ βουλιμίαν πάντοτε τρώγων: «ἄφησέ τον τὸν ἁλικούτη». Λ. Λ.

ἁλῖκται (οἱ) (Halictae) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομα ὑμενόπτερα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων*. Διακρίνονται ἐκ πρώτης ὄψεως ἐκ τῶν ὀφθαλμοειδῶν τριχωτῶν στιγμάτων, ἅτινα καλύπτουσι τὸ σῶμα των κατὰ παραλλήλους σειρὰς διατεταγμένα καί, ἰδίως τὰ ἄρρενα, ἐκ τῶν μακρῶν ἐλύτρων των. Ὁ θώραξ εἶναι σχεδὸν κυλινδρικὸς εἰς τὰ ἄρρενα καὶ ᾠοειδοελλειψοειδὴς εἰς τὰ θήλεα. Οἱ ἄρρενες εἶναι εὐκινητότεροι καὶ εὐσωμότεροι τῶν θηλέων. Οἱ ἁλῖκται ζῶσι μονήρεις. Σκάπτουσιν ὀπὰς ἐπὶ τῆς γῆς ὅπου τοποθετοῦσι τὸ ᾠόν των καὶ παρ' αὐτῷ ἀρκετὴν τροφὴν διὰ τὴν μέλλουσαν νὰ γεννηθῇ προνύμφην. Κατὰ τὸν [illegible] οἱ ἁλῖκται γεννῶσι δὶς τοῦ ἔτους. Ἡ πρώτη [illegible]κία γίνεται τὴν ἄνοιξιν τῇ συμμετοχῇ ἀμφοτέρων τῶν γενῶν (ἐγγενής), ἡ δὲ δευτέρα κατὰ τὸ θέρος ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τοῦ ἄρρενος (παρθενογονία). Τὰ νεογνὰ ἅτινα προέρχονται διὰ τῆς συμμετοχῆς ἀμφοτέρων τῶν γενῶν εἶναι πάντα θήλεα, ἐνῷ ἀντιθέτως τὰ ἐκ παρθενογονίας προερχόμενα εἶναι ἄρρενα καὶ θήλεα. Τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι γνωστὰ πλεῖστα εἴδη [illegible] τῶν τροπικῶν χωρῶν καί τινα τῆς Εὐρώπης. Λ. Μ. Π.

ἁλίκτυπος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ὑπὸ τῆς θαλάσσης κτυπούμενος, κυματιζόμενος· «ἁλίκτυπον πλοῖον».

Ἁλικύαι (αἱ). Πόλις τῆς Σικελίας ὑπὸ τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου ἀναφερομένη ὡς κειμένη πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου Λιλυβαίου. Ἡ νῦν Salemi. Κ. Μ. Κ.

ἁλίκυρτος (ὁ) (Halicyrtus) *[Ζῳολ.]*. Σκωληκόμορφον ζῷον τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γεφυροειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἠχιουριδῶν*. Τὸ σῶμά του εἶναι κυλινδρικόν, τὸ ῥύγχος του δὲν φέρει [illegible] ἶνας, ὁ φάρυγξ εἶναι ὀδοντωτός, ἡ [illegible]ται κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τοῦ σώματος, [illegible] εἶναι ἀπεστρογγυλωμένον. Πάντες εἶναι [illegible] καὶ ζῶσιν εἰς τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν. Γνωστὸ[illegible] εἶναι ὁ *ἁλίκυρτος ὁ ἀκανθωτὸς* (Halicyrtus spinosus), ἀπαντῶν εἰς τὴν Βαλτικὴν καὶ [illegible] Βόρειον παγωμένον Ὠκεανὸν καὶ [illegible] ἐκ τῶν ἀκανθωτῶν δακτυλίων τοῦ σώματός του, ἐξ ὧν ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Λ. Μ. Π.

Ἀλλᾶς *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασίαν [illegible] οἱ ναυτικοὶ ἐννοοῦσι κόλπωσιν τῆς ΒΑ [illegible] Ζακύνθου διανοιγομένην εἰς 5 μιλ. ΝΝΔ [illegible] φάρου τοῦ ἀκρωτηρίου Σκινάρι, [illegible] σου ἐσχατιᾶς. Τὸ ἄνοιγμά της εἶναι [illegible] ἀναπεπταμένον πρὸς Μέσην· ἡ εἴσοδος [illegible] ἕως 1 μιλλ., καὶ τὰ βάθη της κάτω τῶν 12 ὀργυιῶν [illegible] τῆς ἰσοβαθοῦς τῶν 5 ὀργυιῶν [illegible] $^{1}/_{2}$ μιλλ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Πρὸς τὸ [illegible] μέρος, τὸ ἀκρωτήριον *Κατασπίρι*, ἡ ἀκτὴ [illegible] ὁμαλή, γεώδης μετά τινων βράχων, [illegible] τὸ δεύτερον καὶ τρίτον πρὸς [illegible] της ψαμμώδης μετὰ [illegible] τῆς. Φανταζόμεθα ὅμως, ὅτι τὸ ὄνομα [illegible] ἐπεβλήθη λανθασμένως εἰς τοὺς [illegible] κονόμιον, διὰ τῆς χρήσεως τῆς [illegible] κοῦ χάρτου σημειουμένης τοποθεσίας *Allas bay* (χάρτης 207: West coast of Morea from Cape Tornese to Venetico including the Zante Islands). Πάντως οἱ ἐν Ζακύνθῳ δὲν γνωρίζουσιν [illegible] οὕτω τοπωνύμιον τὴν κόλπωσιν, ἀλλ' [illegible] ἄλλο τι μονεδικόν, τὸν μὲν ὀνομάζουσιν [illegible] ἡμᾶς ταύτην «*Κόρφον τῆς Ἀγκῆς*», τὸν δὲ «*τοῦ Κατασπορῆ*» καὶ ἄλλοι «Ἀλλαχοῦ ἢ [illegible]τάτον». Σ. Ε. Λ.

Ἀλλάτ. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, *Ἀλιλάτ* ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἡ Οὐρανία Ἀφροδίτη θεωρουμένη ὡς προσωποποίησις τῆς Σελήνης καὶ λατρευομένη παραλλήλως πρὸς τὸν Διόνυσον, ὅστις ὠνομάζετο *Ὀροτάλτ*. (Ἡροδ. I, 131 καὶ III, 8.) Ι. Μ. Π.

—*[Ἀποκρυφ.]*. Τὴν Ἀλλὰτ ἄλλοι μὲν ταυτίζουσι πρὸς τὴν Ἀφροδίτην, ἄλλοι δὲ πρὸς τὴν Σελήνην. Ἐν τῇ ἀποκρυφολογίᾳ ἀμφισβήτησις τοιαύτη δὲν ὑφίσταται, διότι εἶναι γνωστὸν [illegible] κρύφιοι. Νοεῖται ὅτι αἱ θήλειαι [illegible] Δήμητρος, [illegible] Ἀφροδίτη, Ἐλευθώ, Οὐρανία, Κυβέλη, Ἀφροδίτη, [illegible], Ἀστάρτη, Ἥρα, [illegible], Ἀθηνᾶ, Περσεφόνη, [illegible], Ἀθηνᾶ [illegible] οὐδὲν ἄλλο εἶναι [illegible] αἱ διάφοροι [illegible] ὑπὸ τὸ πρόσωπον τῆς Σελήνης [illegible] μυστηρίων Φύσεως (Ἴσιδος).

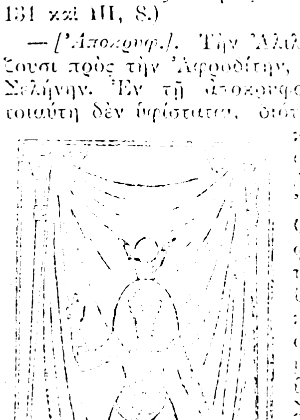

Ἡ Ἀλλάτ.

[Κατὰ τὸν O. Wirth.]

Κατὰ ταῦτα ἡ Ἀλλὰτ εἶναι [illegible] Σελήνη [illegible] μένη κατὰ [illegible] μυστικὰς φιλοσοφίας [illegible] πρῶτον [illegible] αὐτὸν [illegible] θεωρουμένη ὡς μήτηρ καὶ ἀρχὴ τῶν [illegible] Φύσις (Ἶσις), κατὰ τὸν Ἀπουλήιον, [illegible] εἰς τὴν ἐκ τῆς θεότητος αὐτῆς [illegible]φὴν τῆς Σελήνης, τὴν εἰκονίζουσαν τὸν [illegible]κὸν ὑδράργυρον.

Εἶναι Ἶσις ἡ ἀδελφὴ καὶ σύζυγος τοῦ Ὀσίριδος. Τὰ δύο ταῦτα πρόσωπα [illegible] ὁμοιότητα πρὸς τοὺς τύπους τῆς Ἱερείας καὶ τῆς Αὐτοκρατείρας (Ταρώ), ἡ πρώτη τῶν ὁποίων [illegible] τὴν [illegible] ὅτι ἡ νοητή [illegible] τὸν πέπλον τῶν [illegible]ηλῶν [illegible]. Ὁ ἐπι[illegible] διακ[illegible] μυσταγωγικὴ ὀφείλει ν' [illegible] πρὸ παντὸς [illegible] χαρίσματα τῆς *Ἱερείας*, [illegible] τῆς [illegible] καὶ τῶν μυστηρίων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Αὐτοκράτειραν, ἥτις ἔχει [illegible] προορισμὸν νὰ [illegible] τὴν βασιλείαν τοῦ φωτὸς καὶ τῆς [illegible]είας καὶ [illegible] πρὸς τὴν [illegible] *παρθένον*. [illegible] πάντ[illegible] ἀνέ[illegible] παρθε[illegible] καὶ ταυ[illegible] τὴν Οὐρανίαν Ἀφροδίτην [illegible] καὶ βασίλισσαν τῶν οὐρανῶν.

Ἡ Πέτρα.

[illegible] ἡ [illegible] καὶ ἡ Αὐτοκράτειρα [illegible] τῶν [illegible] τῆς Φύσεως [illegible] τὸν [illegible] δι' ὃν ἡ [illegible]

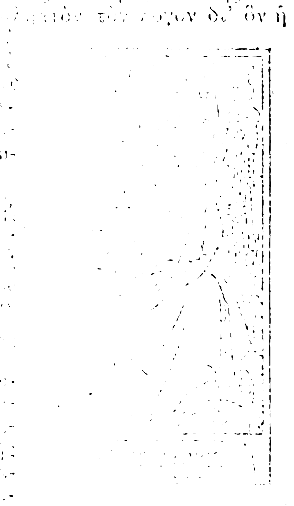

Ἡ Αὐτοκράτειρα.

[illegible] εἰς τὸ κάτω καὶ μέσον [illegible] εἰς τὴν [illegible]οδον τοῦ [illegible] τὸ γένος *Halilu[illegible]* [illegible]. Θ. Σ.

Τοῦ [illegible] τὸ εἶδος [illegible] *ornatus* (*Halicyrtus ornatus* [illegible])—καὶ μάλιστα [illegible] εὗρεν ὁ Renz εἰς τοὺς [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ornatus.

[illegible] *ornatus* [illegible] var. *Penthesilea* [illegible]. Κ. Γ.

[illegible] ἀναφερομένη ὑπὸ [illegible].

[illegible] —η, —ον [illegible] ποὺ δὲν [illegible] ἢ λε[illegible].

[illegible] ὁ μὴ [illegible] Σουλιμίαν [illegible] τὸ [illegible] λίμα [illegible]. Β. Φ.

[illegible] οὕτως [illegible] Β΄. Λώτης [illegible] τοῦ υἱοῦ [illegible] Τζαμισί. Γ. Δ. Κ.

[illegible] ἀνῆ[illegible] (Cedia[illegible]) [illegible]. Ἡ [illegible] τοῦ Αἰ[illegible]. Σ. Μ.

Digitized by Google

— *[Παλαιοφ.]*. Γένος φυτῶν ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *θαλλοφύτων κωδιῶν*. Εἶναι ποώδη φυτὰ διακλαδιζόμενα ἐφ' ἑνὸς ἐπιπέδου· κορμὸς καὶ κλάδοι πλευρικῶς φυλλοειδῶς πεπιεσμένοι καὶ ἀρθρωτοί. Ἄρθρα νεφροειδῆ ἢ σχεδὸν ριπιδοειδῆ καὶ ἰσχυρῶς περιασβεστωμένα· ἔχουσι τὰς ἀρθρώσεις γυμνὰς καὶ ἐκ σκληρῶν νημάτων ἐσχηματισμένας, ἐξ οὗ καὶ δὲν εἶναι εὔθραυστα, ὡς αἱ κοραλλῖναι. Ἱστοὶ ἐσχηματισμένοι κατὰ τόπους ἐκ συστενουμένων καὶ πεπαχυσμένων νημάτων, ἅτινα ἀπολύουσιν ἐκ τῶν πεπαχυσμένων θέσεων ὁριζοντίως θυσανοειδῶς διακεκλαδισμένα κύτταρα, ὧν τὰ ἄκρα ροπαλοειδῶς ἐξογκοῦνται, τούτων δὲ σύγχρονος παρουσία σχηματίζει τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν, ἐφ' ἧς ἀποτίθεται ἡ ἀσβεστολιθικὴ ἐπιφλοίωσις. Ἡ ἁλιμέδη ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἠώκαινον περίοδον καὶ εἶναι κάτοικος τῶν νοτίων θαλασσῶν καὶ σχηματίζει συνήθως παροικίας ἐπὶ κοραλλιογενῶν ἀρτιγόνων ὑφάλων καὶ μόνον ἓν εἶδος εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ζῇ. Θ. Σ.

ἀλιμενία (ἡ)· ἔλλειψις λιμένων· «ἡ ἀλιμενία τῆς χώρας,—τῆς ἀκτῆς,—τῆς νήσου».

ἀλίμενος (ἐκ τοῦ στερ. α καὶ *λιμήν*). Κυριολεκτικῶς μέν, τόπος ἢ ἀκτὴ ὅπου δὲν ὑπάρχει λιμὴν φυσικὸς ἢ τεχνητός, μὴ ἀποκλειομένου ὅμως τοῦ δυνατοῦ τῆς ἀγκυροβολίας λόγῳ βάθους καὶ ποιότητος βυθοῦ, μηδὲ τῆς καταφυγῆς πλοίου ὑπηνέμως τοιαύτης ἀκτῆς πρὸς προφύλαξίν του, ἐπ' ἀγκύρας, ἀπὸ ἐπικρατούσης κακοκαιρίας· οὕτω δὲ ἠννόουν τὸν ὅρον καὶ οἱ ἀρχαῖοι, π. χ.: «τὸ δὲ ἐμπόριον» [ἡ Μούζα] «ἀλίμενον μέν, εὔσαλον δὲ καὶ εὔορμον διὰ τὰ περὶ αὐτὸ ἀμμόγεια ἀγκυροβόλια» (Ἀρριανός). Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου ἐπεξετάθη καὶ κατήντησε νὰ σημαίνῃ τόπον ἢ ἀκτὴν καθ' ἣν εἶναι ἀδύνατος ἡ ἀγκυροβολία, ὑποκαταστήσαντος οὕτω τὸν ὅρον «*ἄξενος*» τῶν ἀρχαίων, τοῦ ἀποδιδομένου γαλλιστὶ μὲν διὰ τοῦ ὅρου (côte) *inabritée*, ἀγγλιστὶ δὲ διὰ τοῦ τοιούτου (coast) *unsheltered*. Σ. Ε. Λ.

Ἀλίμεντος (L. Cincius Alimentus). — 1) Ρωμαῖος πραίτωρ τῷ 210 π. Χ. Εἶναι ὁ ἀρχαιότερος μετὰ τὸν σύγχρονον αὐτοῦ Κόϊντον Φάβιον Πίκτωρα χρονογράφος, γράψας εἰς ἑλληνικὴν διάλεκτον ρωμαϊκὴν ἱστορίαν (annales, χρονικὰ) ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς Ρώμης (γενομένης κατ' αὐτὸν περὶ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς δωδεκάτης ὀλυμπιάδος, ἤτοι τῷ 729) μέχρι τῶν χρόνων αὐτοῦ (ἀποσπάσμ. παρὰ *Peter*, Hist. Rom. rell. 1, 40).

— 2) Νομικὸς καὶ γραμματικὸς συγγραφεύς, κατ' ἄλλους τῶν χρόνων τοῦ Κικέρωνος, κατ' ἄλλους τῶν τοῦ Αὐγούστου. ΕΡΡ. Α. ΣΚΑΣΣΗΣ

Ἁλιμήδη. Μία τῶν Νηρηΐδων, θυγάτηρ δηλ. τοῦ Νηρέως καὶ Δωρίδος «ἠϋκόμοιο», τῆς κόρης τοῦ Ὠκεανοῦ. Ὁ Ἡσίοδος(Θεογ. 256) καλεῖ ταύτην «ἐϋστέφανον». Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἁλιμήδη (Halimeda Lamour) *[Βοτ.]*. Γένος φυκῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κωδιδῶν* (Codiaceae). Ὁ θαλλὸς τούτων εἶναι στρογγύλος ἢ πεπιεσμένος καὶ καλύπτεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑπὸ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου, διακλαδίζεται πολλαχῶς ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου καὶ εἶναι πολυμελής, οὗ τὰ μέλη συνίστανται ἐξ ἐντεριωνίου καὶ φλοιώδους στρώματος. Τὰ σποριάγγεια εἶναι στρογγύλα ἢ ἀπιοειδῆ ἐπακρίως ἢ βοτρυοειδῶς τεταγμένα. *Ἁλιμήδη ἡ ὀπουντία* (Halimeda opuntia Lamour)· φύκος μετὰ θαλλοῦ διηρθρωμένου· ἄρθρα πεπιεσμένα νεφροειδῆ ἢ ριπιδοειδῆ. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν Ἀτλαντικόν, Μεσόγειον καὶ Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Ν. Μ.

ἁλιμιὰ *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *ἀτρίπληκος τοῦ ἀλίμου* (Atriplex halimus L.)· βλ. **ἄλιμον.**

Ἀλιμνιὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ δευτέρα εἰς μέγεθος μετὰ τὴν Χάλκην, τῶν ἐν τῇ συστάδι, τῇ ΒΔ τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Ρόδου, νήσων (πλάτ. 36° 16', μῆκ. 27° 44', χάρτης 1667: Rhodos island). Ἀπέχει ἀπὸ τοῦ ροδιακοῦ ἀκρωτηρ. *Μονόλιθος*, δυτικῆς τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιᾶς, 7 μίλλια πρὸς Β. Ὑψηλὴ 900 πόδας, κατέχει λιμένα ἐπὶ τῆς ΝΔ ἀκτῆς της, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ πολὺ βαθύς, παρουσιάζει ἀγκυροβόλιον εἰς 8—10 ὀργυιὰς βόλισμα, ουχὶ μακρὰν μικροῦ χωρίου ἐκτισμένου εἰς τὸν μυχόν του. Ὑφαλόγλωσσα 3 ὀργυιῶν ἐκτείνεται ἐπὶ $^3/_{10}$ μιλλίου ΒΑ τῆς ἀνατολικῆς ἄκρας τοῦ λιμένος (βλ. ὁδηγίας εἰς Mediterranean Pilot, 1918, VI, σελ. 308). Ε. Σ. Λ.

ἀλιμόδενδρον (Halimodendron argenteum) *[Βοτ.]*. *Θάμνος* φυλλοβόλος τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν* (Leguminosae). *Ἀλιμόδενδρον τὸ ἀργυρόφυλλον* εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Ἀσιατικῆς Ρωσίας, ὅπου ἀπαντᾷ εἰς ὑφαλμύρους, ἀμμώδεις καὶ ξηρὰς γαίας. Ἔχει φύλλα ἀργυρόχροα καὶ πολλὰ ἄνθη ἐρυθρά. Σ. Μ.

ἄλιμον καὶ *ἄλιμος* *[Βοτ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ *ἀτρίπληκος τοῦ ἀλίμου*· παρὰ Θεοφράστῳ *ἄλιμον* καὶ παρὰ Διοσκορίδῃ *ἄλιμος*· κοιν. *ἁλιμιά*. Σ. Μ.

ἀλίμονο· ἐπιφώνημα σχετλιαστικόν· κατὰ τὸν Πολίτην (Λαογρ. 2,485) παρεκτεταμένος τύπος τοῦ *ἀλί*, ἐκ τοῦ *ἀλί μου νὰ* = *ἀλίμουνα* = *ἀλίμονο*. Κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἐπιφωνήματος *οἴμοι: ἀλλ' οἴμοι νά*, ὅθεν *ἀλοίμονο*· κατ' ἄλλους δὲ ἐκ τοῦ *ἀνελεήμονο* = *ἀλεήμονο* = *ἀλήμονο*. Ἡ φιλολογικὴ παράδοσις τῆς λέξεως δὲν παρέχει ἱκανὰ στοιχεῖα πρὸς μόρφωσιν ἀσφαλοῦς γνώμης· καθ' ἡμᾶς πρέπει πάντως νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τοῦ *ἀηλί— ἀλί*, διότι ὁ μεταπλασμὸς αὐτοῦ εἰς *ἀλίμονο* προσκρούει εἰς δυσκολίας ἀνεπάρκως ἐξηγουμένας. Ἡ χρῆσις τῆς λέξεως ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τοῦ *ἀλί*· «ἀλίμονό σου κι' ἂν σὲ πιάσω». Β. Φ.

Ἀλιμόντιαν (Alimodian). Πόλις τῆς νήσου Παναὶ τῶν Φιλιππίνων, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἰλόϊλο. Κάτοικοι 10,500.

ἄλιμος *ἡ ἀνδραχνοειδὴς* (Halimus ἢ obine portulacoides) *[Βοτ.]*. Ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος εἰς ὑφαλμύρους παραλίους τόπους· εἶναι φυτὸν ποῶδες, πολυετὲς καὶ ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *χηνοποδιδῶν*. Σ. Μ.

Ἀλιμοῦντι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ΒΑ ἄκρα τῆς νήσου *Σαρίας*, τερματιζούσης πρὸς Β τὴν νῆσον Κάρπαθον. Εἰς τὴν ἄκραν δὲ ταύτην (πλάτ. 35° 54', μῆκ. 27° 15', χάρτης 2824: The Islands of Karpatho and Kassos) ἀπολήγουσιν αἱ ἀπορρῶγες ἀνατολικαὶ τῆς Σαρίας ἀκταί, διακοπτόμεναι εἰς $1^1/_2$ μίλλιον Ν τῆς ἄκρας καὶ ἐπὶ βραχύτατον διάστημα, σχηματιζομένου οὕτω ὑφόρμου μετὰ αἰγιαλοῦ ἀμμώδους, ἐπιστεφομένου ὑπὸ πλήθους ἀρχαίων ἐρειπίων, λόγῳ τῶν ὁποίων πολλοὶ ναυτικοὶ ὀνομάζουσι τόν, ἀνώνυμον ἄλλως, ὕφορμον τοῦτον «*Παλάτια*». Σ. Ε. Λ.

Ἀλιμοῦς. Εἷς τῶν ἀρχαίων δήμων τῆς Ἀττικῆς. Ἔκειτο μεταξὺ τῶν δήμων Φαληρέων καὶ Αἰξωνέων (Στρ. C. 398), ἀνῆκεν εἰς τὴν Λεοντίδα φυλὴν καὶ ἀπεῖχε περὶ τὰ 35 μόνον στάδια τοῦ κλεινοῦ Ἄστεως· διὰ τοῦτο, ἴσως, δὲν ἦτο ἐκ τῶν πυκνοκατῳκημένων δήμων τῆς χώρας, ἀφοῦ εἰς ἕνα διαψηφισμὸν παρῆσαν, ὡς μνημονεύει ὁ Δημοσθένης (πρὸς Εὐβουλίδην 9 10), μόνον 73 δημόται.

Εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ δήμου τῶν Ἁλιμουσίων ἀνῆκε καὶ ἡ Κωλιὰς ἄκρα, εἰς τὴν ὁποίαν «ὁ κλύδων κατήνεγκε τὰ ναυάγια τοῦ φθαρέντος (ἐν Σαλαμῖνι) ναυτικοῦ τῶν Μήδων» (Παυσ. Ι. 1. 5). Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ἐτιμᾶτο ἰδιαιτέρως ἡ Θεσμοφόρος Δημήτηρ καὶ ἡ Κόρη, τῶν ὁποίων καὶ ἱερὸν ἐν αὐτῷ ὑπῆρχεν. Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν ἐτιμᾶτο καὶ ὁ Ποσειδῶν ἐν Ἀλιμοῦντι, τοῦ ὁποίου ὁ ἱερεὺς μάλιστα ἐξελέγετο ἐκ τῶν εὐγενεστάτων δημοτῶν (Δημοσθ. «Πρὸς Εὐβουλίδην» 46. 62). Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἐγεννήθη ὁ μεγαλόνους Θουκυδίδης. Τὸ ὄνομα τοῦ δήμου προῆλθεν ἐκ τοῦ *ἀλίμου* (κοινῶς ἁρμυρήθρας), ὅστις μέχρι πρὸ μικροῦ ἄφθονος ἐφύετο εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς φαληρικῆς ἀκτῆς.

Εἰς τὸν χῶρον τοῦ ἀρχαίου τούτου δήμου ἐκτείνεται νῦν ὁ παραλιακὸς συνοικισμὸς *Καλαμάκι*. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλιμούσιος. Ὁ κάτοικος τοῦ ἀρχαίου δήμου τῆς Ἀττικῆς Ἀλιμοῦντος.

Ἀλιμπέκιοϊ· χωρίον τῶν Σερρῶν. Κάτ. 80.

Ἀλιμπέρ. Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1775, μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Bichat. Διελθὼν διὰ πολλῶν ἐπιστημονικῶν ἀξιωμάτων καὶ λειτουργημάτων, ἐγκατέλιπε τὸ «περὶ Φυσιολογίας τῶν παθῶν» σύγγραμμα. Ι. ΣΤ. ΚΑΜ.

Ἀλιμπέρτη *Σωτηρία*. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1841, κόρη τοῦ πολιτευτοῦ Αἰγίου Π. Κλεομένους Οἰκονόμου καὶ ἀδελφὴ τοῦ στρατηγοῦ Κλεομένους Κλεομένους (Οἰκονόμου). Μετὰ τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσίν της μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἀνέδιφησε τὰς βιβλιοθήκας Ρώμης καὶ Μιλάνου δι' ἱστορικὰς ἐρεύνας. Ἐχρημάτισεν ἀκολούθως διευθύντρια τοῦ Ζαππείου Παρθεναγωγείου Κων/πόλεως, μεθ' ὃ ὑπανδρευθεῖσα τὸν Ι. Ἀλιμπέρτην μετέβη εἰς Ρουμανίαν. Ἐκεῖθεν ἀπέστελλεν ἄρθρα εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Κυριῶν» συγγράφουσα συχρόνως καὶ τοὺς βίους διαπρεπῶν Ἑλληνίδων, ἰδίᾳ ἡρωΐδων τοῦ 1821. Ἐλθοῦσα εἰς τὰς Ἀθήνας τῷ 1893 ἵδρυσε τὸν κοινωφελῆ ὁμώνυμον σύλλογον «Ἐργάνη Ἀθηνᾶ», σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ ὑποστήριξις τῆς γυναικείας βιοτεχνίας καὶ χειροτεχνίας καὶ ἐν γένει τῶν πτωχῶν Ἑλληνίδων ἐργατιδῶν. Τοῦ συλλόγου τούτου ὄργανον, συντασσόμενον καὶ ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Σ. Ἀλιμπέρτη, ἦτο τὸ περιοδικὸν «Πλειάς» (1896-1905). Τὴν «Ἐργάνην Ἀθηνᾶν» διεδέχθη ὁ «Πανελλήνιος Σύλλογος Γυναικῶν», σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦτο, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ ἡ περίθαλψις τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ὀρφανῶν κορασίδων. Ὁ «Π. Σ. Γ.» ἵδρυσεν οἰκοτροφεῖα καὶ παρέσχεν ἐργασίαν εἰς ἀπόρους γυναῖκας. Συνέγραψε τὰ βιβλία: «*Ἀμαλία ἡ Βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος*» Α—Β, 1896-1916, Ἀθῆναι· «*Πανελλήνιον Λεύκωμα γυναικῶν*», «*Ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ δρᾶσις τῆς Ἑλληνίδος*», Ἀθῆναι 1920, καὶ περὶ «*Ἀναθηματικῆς στήλης*». Ἐκ τοῦ ἀνεκδότου τετρατόμου ἔργου της «*Βίοι ἐπιφανῶν Ἑλληνίδων*» ἔχουσι δημοσιευθῆ αἱ βιογραφίαι τῆς Ἑλένης Παπαρρηγοπούλου, Φωτεινῆς Μαυρομιχάλη, Κυριακούλας Κριεζῆ, Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας, Μαργαρίτας Ἀλβάνα Μηνιάτη, Μαρίας Ράδου, Ρόζας Ι. Καρατζᾶ καὶ Μαντῶς Μαυρογένους. Μ. Δ.

— Ἀλιμπέρτης *Γεώργιος*. Ἑπτανήσιος καραβοκύριος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος. Κατὰ τὸ 1807 τεθεὶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ρώσου Ναυάρχου τῆς Μεσογείου Δημητρίου Σενιάβιν καὶ μεταβαλὼν τὴν σακολέβαν του εἰς πολεμικὸν πλοῖον ὑπὸ ρωσικὴν σημαίαν, ἀναφέρεται ὅτι ἐνήσκει καταδιωκτικὰ καθήκοντα. Προβαίνων εἰς τὴν κατάσχεσιν πολεμεφοδίων καὶ διαφόρων ἐμπορευμάτων, ἐν τέλει κατεκράτησεν αὐτά, μετὰ τὴν μεταβολὴν τὴν ἐπελθοῦσαν εἰς τὸ Αἰγαῖον, συνεπείᾳ τῆς *Συνθήκης τοῦ Τιλσίτ*. Γ. Δ. Κ.

— Ἀλιμπέρτης *Σπυρίδων*. Υἱὸς τῆς Σωτηρίας Ἀλιμπέρτη (βλ. λ.). Ἐγεννήθη ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1886. Ἀριστεύσας εἰς τὰ φυσικομαθηματικά, ἅτινα ἐδιδάχθη ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν, διωρίσθη ἐπιμελητὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου εἰς ὃ ὑπηρέτησεν ἀπὸ τοῦ 1909 ἕως τὸ 1915. Ἐκτὸς ἄλλων του ἐργασιῶν, ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ «Δελτίον τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν» καὶ εἰς ξένα εἰδικὰ περιοδικὰ ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις, ἐν αἷς καὶ περὶ τοῦ κομήτου τοῦ Χάλεϋ, πολλοῦ λόγου ἀξίας. Ἀξιομνημόνευτος εἶναι καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1906 κ. ἑ. φιλολογική του δρᾶσις (ὑπὸ τὸ πλαστώνυμον *Σπ. Ἀναστασιάδης* κατ' ἀρχὰς) εἰς περιοδικὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ἵδρυσε μετὰ τοῦ Γ. Ἀποστολάκη καὶ Φ. Πολίτη τὸ περιοδικὸν «*Κριτικὴ καὶ ποίησις*», καὶ μετὰ τοῦ Θ. Νικολούδη τὴν ἐφημερίδα «Πολιτεία». Μ. Δ.

Ἀλίμπιος ἢ ***Ἀλίπιος***. Ρῶσος μοναχὸς ἐν Κιέβῳ κατὰ τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα, ὅστις θεωρεῖται ὁ πρῶτος Ρῶσος ἁγιογράφος καὶ μουσειογράφος, διδαχθεὶς τὴν τέχνην παρ' Ἑλλήνων. Ἀπεδίδοντο εἰς αὐτὸν καὶ ἰαματικὰ χαρίσματα, διὸ ὑπὸ τῶν Ρώσων ἑορτάζεται ἡ μνήμη του τὴν 17ην Αὐγούστου.

Ἀλιμπουνάρ. Πόλις τῆς ἐπαρχίας Τοροντάλ τῆς Νοτιοσλαβίας. Κάτ. 4,628. Ἐργοστάσια θείου.

Ἀλιμποὺρ *(Ὕδωρ τοῦ—)*. Ἀντισηπτικὸν ὑγρὸν οὗ ἡ σύνθεσις ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ Alibour, ἰατροῦ Ἐρρίκου τοῦ IV. Τὸ ὑγρὸν τοῦτο ἐγκατελείφθη ὁλοσχερῶς κατὰ τὸ τελευταῖον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος διὰ νὰ ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν ἐνέργειαν μεταξὺ τῶν ἤδη ἐν χρήσει ἀντισηπτικῶν σκευασιῶν τῆς πρώτης γραμμῆς. Ἡ σύνθεσίς του εἶναι ἡ ἑξῆς:

sulfate de zinc	7	γρ.
sulfate de cuivre	2	γρ.
camphre en poudre } safran }	αα 0	γρ. 50
eau distillée	300	γρ.

Ἡ παρασκευή του ἀπαιτεῖ τὴν παραμονὴν τῆς καφουρᾶς καὶ τοῦ κρόκου (σαφρᾶς) ἐντὸς χλιαροῦ ὕδατος ἐπὶ 24 ὥρας, μετὰ τὰς ὁποίας προστίθεται ὁ θειικὸς χαλκὸς καὶ ὁ θειικὸς ψευδάργυρος καὶ τὸ σύνολον διηθεῖται.

Τὸ ὕδωρ τοῦ Ἀλιμποὺρ ἀνέσυρεν ἐκ τῆς ἀφανείας εἰς τὴν σύγχρονον θεραπευτικὴν ὁ διαπρεπὴς Γάλλος δερματολόγος Sabouraud κατόπιν ἐμπειρικῶν ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του παρατηρήσεων ἐν ἔτει 1897. Τὸ ὕδωρ τοῦ Ἀλιμποὺρ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐνδεδειγμένον εἰς τὰς πυοδερμίτιδας ἐν γένει, τὸ ἔκθυμα, τὸ κηρίον, τὴν σύκωσιν, ὡς ἀντισηπτικὸν δραστήριον καὶ ἐν ταὐτῷ ἄθῳον, εἰς τὰ ἄτονα ἕλκη ὡς παρακινητικὸν τῆς ἐπουλώσεως διὰ τῆς τονώσεως τῆς σαρκοφυΐας κλπ.

Χρησιμοποιεῖται εἴτε ἄκρατον εἰς ἐπιθέσεις εἴτε ἐν τετραπλασίᾳ ὑδατώδει διαλύσει εἰς ὑγρὰ ἐπιθέματα μετ' ἀρίστων πάντοτε ἀποτελεσμάτων. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

Ἀλιμπράντι, ***Ἱερώνυμος***. Σικελὸς ζωγράφος ἐπιλεγόμενος *Ραφαὴλ τῆς Μεσσήνης*. Ἐγεννήθη ἐν Μεσσήνῃ τῷ 1470 καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῷ 1524. Μαθητὴς τοῦ Ἀντωνέλλο τῆς Βενετίας, βραδύτερον ἔλαβε μαθήματα παρὰ τοῦ Λεονάρντο ντὰ Βίντσι, τοῦ ὁποίου τὴν τεχνοτροπίαν ἠκολούθησε. Τὸ περιφημότερον τῶν ἔργων του εἶναι ἡ Ὑπαπαντή, εὑρισκομένη εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Μεσσήνης.

Ἀλιμπὼ (Alibaud) ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος βασιλοκτόνος γεννηθεὶς ἐν Nîmes τῷ 1810 καὶ ἀποκεφαλισθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1836, διότι ἐπεχείρησε νὰ δολοφονήσῃ τὸν Λουδοβῖκον Φίλιππον τὴν 25ην Ἰουνίου 1836.

Ἄλιν (Alin), ***Ὄσκαρ Ἰωσήφ***. Σουηδὸς ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Falun τὴν 22αν Δεκεμβρίου 1846. Τῷ 1882 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Οὐψάλης, τοῦ ὁποίου ἀργότερον ἐγένετο καὶ πρύτανις. Κυρίως ὅμως ὁ Ἄλιν διεκρίθη ὡς ἱστο-

Digitized by Google

ρικὸς συγγραφεύς. Ἀξιολογώτερα τῶν συγγραμμάτων του εἶναι: Sveriges Historia, 1511—1611 (Στοκχόλμη 1878), Bidrag till svenska râdets historia under medeltiden (Οὐψάλα 1872), Den swensk-norsk Unionen (Στοκχόλμη 1889—1891), τὸ ἄριστον σύγγραμμα τὸ πραγματευόμενον περὶ τῆς Νορβηγο-σουηδικῆς ἑνώσεως ἀπὸ σουηδικῆς ἀπόψεως κ.ἄ. Ἀπέθανεν ἐν Οὐψάλῃ τῷ 1900.

Ἀλινγκίτης (Alingit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὴ ῥητίνη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὁμοία μὲ ἤλεκτρον, ἀπαντῶσα ἐντὸς κρητιδικῶν λιγνιτῶν τοῦ Neudorf εἰς Mähren (Γερμανίας). Ν. Β. Λ.

Ἄλινδα. Ὀχυρὰ μεσόγειος πόλις τῆς ἀρχαίας Καρίας, οὐχὶ πολὺ μακρὰν κειμένη τῶν Ἀλαβάνδων. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην κατέφυγεν ἡ Ἄδα κατὰ τὸ 339 π. Χ. ἐκβληθεῖσα τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Πιξωδάρου, ὅστις διεδέχθη ταύτην ὡς δυνάστης τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. Ἡ Ἄδα διετήρησε τὴν ἐπὶ τῆς πόλεως ταύτης ἐξουσίαν της καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Καρίας ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τῇ συναινέσει αὐτοῦ υἱοθετηθέντος ὑπὸ τῆς Ἄδας. Κατὰ τοὺς πρώτους ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνας ἡ πόλις ἦτο ἕδρα ἐπισκόπου ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς μητροπόλεως Σταυροπόλεως. Τῆς πόλεως ταύτης διεσώθησαν νομίσματα καὶ τῶν πρὸ Χριστοῦ αἰώνων μὲ κεφαλὴν Βάκχης ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΛΙΝΔΕΩΝ καὶ Πήγασον ἐπὶ τῆς ἑτέρας καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων διαφόρων τύπων. Γ. Δ. ΚΑΨ

ἀλίνδα *[Βοτ.]*. Φυτὸν ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (Περὶ ποταμῶν), ὡς φυόμενον παρὰ τὸν ποταμὸν Τάναϊν. Σ. Μ.

Ἀλίνδα (Alinda) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 887 ἢ ὑπὸ τὸ διακριτικὸν 1918 ΔΒ. Ἀνεκαλύφθη τῷ 3ῃ Ἰανουαρίου 1918, αἱ δὲ κατὰ προσέγγισιν τιμαὶ τῶν ἐλλειπτικῶν στοιχείων τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1920 εἶναι αἱ ἑξῆς: $\alpha=2{,}533$. $T=1452$ $e=0{,}5333$. $i=8^0 58'$ $L=276^0 25'$ $\Omega=110^0 59'$ $\pi=98^0 48'$. Σ. Π.

ἀλινδήθρα (λατ. Volutabrum) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω παρ' ἀρχαίοις ὁ τόπος ὁ ὁποῖος ἐχρησίμευε διὰ πάλην, τὸ σημερινὸν καλούμενον *σκάμμα* τῆς πάλης. Κ. Μ. Κ.

Ἀλίνδοια. Πόλις τῆς Μακεδονίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου. Κ. Μ. Κ.

Ἀλίνζα (ἡ). Πόλις τῆς Μηδίας, ἡ ἄλλως ὀνομαζομένη *Ὄροσα*. Κ. Μ. Κ.

Ἀλίνη (Aline) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 266. Ἀνεκαλύφθη τὴν 17ην Μαΐου 1887, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως: $\alpha=2{,}804$ $T=1715$ ἡμ. $e=0{,}157$ $i=13^0 21'$ $L=189^0 30'$ $\Omega=236^0 28'$ $\Pi=24^0 18'$. Σ. Π.

«Ἀλίνη, *βασίλισσα τῆς Γολκόνδης*» («Aline reine de Golconde»). 1) Τίτλος ὄπερας τοῦ Ντονιζέττι ἐπὶ λιμπρέττου τοῦ Ρομάνι, παρασταθὲν τὸ πρῶτον ἐν Γενεύῃ τῷ 1828.

2) Τίτλος τριπράκτου ὄπερας-μπαλλέτου τοῦ Μονσινὺ (Monsigny) ἐπὶ λιμπρέττου τοῦ Sedaine, παιχθείσης τὸ πρῶτον τῷ 1766 ἐν Παρισίοις.

3) Τίτλος τριπράκτου ὄπερας-κωμὶκ τοῦ Berton ἐπὶ λιμπρέττου τῶν Vial καὶ Favières, παιχθείσης τὸ πρῶτον τῷ 1803 ἐν Παρισίοις.

4) Τίτλος τριπράκτου ὄπερας τοῦ Boïeldieu ἐπὶ λιμπρέττου τῶν Vial καὶ Favières, παιχθείσης τὸ πρῶτον τῷ 1804 ἐν Πετρουπόλει. Ε. Σ.

ἅλινος, —η, —ον (ἐκ τοῦ *ἅλς*)· ὁ κατεσκευασμένος ἐξ ἅλατος, ἁλατοποίητος· «ἅλινοι χόνδροι», χόνδροι ἐξ ἅλατος (Ἡροδ 4, 185)· «ἅλιναι οἰκίαι», οἰκίαι, αἱ ὁποῖαι εἶναι κατεσκευασμέναι ἐντὸς ὄγκων ἅλατος. Τοιαύτας οἰκίας ἀναφέρει ὁ Στράβων: «.... Παραπλεύσαντι δὲ τῆς Ἀραβίας εἰς δισχιλίους καὶ τετρακοσίους σταδίους ἐν βαθεῖ κόλπῳ κεῖται πόλις Γέρρα, Χαλδαίων φυγάδων ἐκ Βαβυλῶνος οἰκούντων γῆν ἁλμυρίδα καὶ ἐχόντων ἁλίνας τὰς οἰκίας» (*Στράβ.* Γεωγρ Κ' ΙΣΤ'/c 766 στίχ. 12 κ. ἑξ.). Κ. Μ. ΚΑΡ.

Ἀλινοῦ *[Γεωγρ.]*. Πηγὴ ἀλκαλικοῦ ὕδατος ἐν τῇ περιφερείᾳ Κορθίου τῆς νήσου Ἄνδρου, ἄνωθεν τοῦ χωρίου Ἀηδόνια καὶ εἰς ἀπόστασιν 20' περίπου τῆς ὥρας ἀπ' αὐτοῦ. Πρὸ ἐτῶν τοῦ ὕδατος τούτου ἐγένετο μικρά τις ἐκμετάλλευσις, λόγῳ τῶν διὰ στομαχικὰς παθήσεις ἰαματικῶν ἰδιοτήτων του. Ἡ ἐπιχείρησις ὅμως αὕτη δὲν ηὐδοκίμησεν, ἰδίως λόγῳ τοῦ δυσκόλου τῆς εἰς τὴν πλέον τῆς ὥρας ἀπέχουσαν καὶ δι' ἀνωμάλου ὁδοῦ παραλίαν μεταφορᾶς αὐτοῦ. Ἡ πηγὴ φέρει καὶ τὴν ὀνομασίαν *Ἀλασᾶ*, εἰδικωτέραν πως, καθόσον μὲ τὴν τοιαύτην *Ἀλινοῦ* συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ περὶ αὐτὴν περιοχή. Δ. Ε. Μ.

Ἄλιντα *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Λέρου (Δωδεκάνησοι) ΒΔ τοῦ ὅρμου *Παντελῆ*, διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Παντελῆ* καὶ *Ἄσπρο*. Ἔχει εὖρος κατὰ τὸ στόμιον ἡμίσεος μιλλίου, εἴσδυσιν ἑνὸς μιλλίου καὶ βυθοὺς 10—18 ὀργυιῶν, ἀποτελεῖ δὲ ἀγκυροβόλιον δι' ὅλους τοὺς καιροὺς πλὴν τῶν ἀνατολικῶν, εἰς οὓς εἶναι ἐκτεθειμένος. Πάντως ὅμως εἰς τὸν νότιον μυχόν του *Ἁγία Μαρίνα*, ὑπὸ τὴν πόλιν, ὑπάρχει πάντοτε ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς διὰ μικρὰ πλοῖα. Παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου εἶναι ἐγκατεσπαρμένοι σκόπελοι, καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ στομίου, μᾶλλον δὲ πρὸς τὴν βορείαν ἀκτήν του, ὕφαλος 3 ½ ὀργυιῶν (Χάρτης Ἀγγλικὸς 1666: Lero and Kalymno islands). Σ. Ε. Λ.

Ἀλινύ, *Κλαύδιος - Φραγκῖσκος - Θεόδωρος Καρυέλλ, ντὲ* —. Γάλλος ζωγράφος καὶ χαράκτης γεννηθεὶς ἐν Σὼμ τὴν 6 Φεβρουαρίου 1798 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1886. Τὰ πρῶτα μαθήματα ἔλαβε παρὰ τοῖς Βατελὲ καὶ Ρενιώ, εἶτα ἠκολούθησεν ἰδίαν τεχνοτροπίαν μὴ ἐνθυμίζουσαν παντάπασι τὴν τῶν διδασκάλων του. Κατέγινεν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν τοπίων εἰς ἣν ἀκολουθεῖ τὰς αὐστηρὰς ἀκαδημαϊκὰς ἀρχάς.

Νεώτατος ἐξέθεσε κατὰ τὸ 1822 τὸν πίνακά του «*Δάφνης καὶ Χλόη*», εἰς τὸν ὁποῖον τὰ πρόσωπα δὲν χρησιμεύουν εἰμὴ ὅπως προσθέσουν ποικιλίαν εἰς τὴν ὡραίαν ἑλληνικὴν φύσιν. Περιηγηθεὶς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα συνέθεσε πλείστους πίνακας, εἰκονίζοντας γραφικὰ τοπία τῶν δύο τούτων χωρῶν, ὡς καὶ ἀπόψεις τοῦ δάσους τοῦ Φονταινεμπλῶ. Ἐκ τῶν πινάκων του διακρίνονται κυρίως ἡ «*Σφαγὴ τῶν Δρυΐδων*», ὁ «*Προμηθεύς*», ἡ «*Ἐξοχὴ τῆς Ρώμης*», ἡ «*Ἄποψις τοῦ Κάπρι*», ὁ «*Καλὸς Σαμαρείτης*», ὁ «*Βάκχος παιδίον*», ἡ «*Μόνωσις*» καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἔργων τοῦ Ἀλινὺ παρουσιάζει ψυχρότητά τινα καὶ δὲν δύναται νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὴν διακοσμητικὴν γραφικήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐζήτησε νὰ εἰσέλθῃ διὰ τῆς ἀπεικονίσεως κυνηγεσιῶν καὶ καρπῶν. Οὐχ ἧττον ὅμως ἡ τέχνη του δὲν στερεῖται χάριτος καὶ ἀκριβείας περὶ τὸ σχέδιον. Πλειότερον ἴσως τῆς γραφικῆς ἐπέτυχεν εἰς τὴν χαλκογραφίαν, κατὰ δὲ τὸ 1846, ὀκτὼ χαλκογραφίαι του, ἀποσπασθεῖσαι ἐκ τῆς συλλογῆς τῆς ἀποδημίας του εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκτεθεῖσαι προεκάλεσαν μεγάλην ἐντύπωσιν, ἠγοράσθησαν δὲ ὑπὸ τῆς σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Τὴν ὅλην συλλογὴν τῶν ἑλληνικῶν τοπίων ἐδημοσίευσε βραδύτερον. Αἱ χαλκογραφίαι αὗται, ἐκτελεσθεῖσαι μετὰ πολλῆς ἀκριβείας, στεροῦνται ἐν τούτοις τῆς ποιήσεως τῶν ἀθηναϊκῶν ἐρειπίων καὶ τῆς γλαφυρότητος τῆς ἀττικῆς φύσεως. Ἓν ἐκ τῶν καλλίστων ἔργων του εἶναι ἡ ὑπάρχουσα σύνθεσις ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Βαπτιστηρίου τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τοῦ Ὄρους ἐν Παρισίοις. Καὶ εἰς τὴν εἰκόνα ταύτην ὁ Ἀλινὺ ἀποφεύγει τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἀληθοῦς χάριτος τῆς φύσεως, προτιμῶν νὰ θέτῃ, ἀντὶ τῆς γραφικότητος, συνδυασμοὺς σχεδίων καὶ γραμμῶν καὶ μὴ προσέχων πολὺ εἰς τὸ φῶς καὶ τὸ χρῶμα. Ἐκεῖνο ὅπερ κυριαρχεῖ εἰς αὐτὸν εἶναι ὁ ῥυθμός, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου θυσιάζει τὴν παραχθησομένην διὰ τῶν ἄλλων στοιχείων τῆς τέχνης ἐντύπωσιν. Παρ' ὅλα τὰ ἐλαττώματα ταῦτα ὁ Ἀλινὺ εἶναι καλλιτέχνης πρωτοτύπου θελήσεως καὶ ἐξαιρετικῆς δυνάμεως. Περικλεισθεὶς εἰς τὰς προσωπικὰς καθ' αὑτὸ περὶ τέχνης ἀντιλήψεις του, δὲν ἀφῆκε μαθητάς. Ἡ νέα τροπὴ ἣν ἔλαβεν ἡ τέχνη, ἡ ἀποφεύγουσα τὴν ἐκ τῆς σκηνογραφίας ἐντύπωσιν, ἐξύψωσε τὸν Ἀλινὺ πλειότερον καὶ αἱ κρίσεις τῶν νεωτέρων εἶναι εὐμενέστεραι. Ἡ μεγάλη εἰκὼν αὐτοῦ, ὁ «Προμηθεύς», εὑρίσκεται ἀνηρτημένη εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ Λουξεμβούργου, ἡ δὲ Σχολὴ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῶν Παρισίων διατηρεῖ τὰς ἀθηναϊκὰς χαλκογραφίας του ὡς θησαυρούς. ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἄλιξ *τῆς Καμπανίας* (Alix de Champagne). —1) Βασίλισσα τῆς Γαλλίας ἀποθανοῦσα ἐν Παρισίοις τῷ 1206. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Τιμπὼ Δ' κόμητος τῆς Καμπανίας καὶ ἐνυμφεύθη τῷ 1160 τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκον Ζ', ὅστις δὲν εἶχεν ἀποκτήσει τέκνα ἐκ τῶν δύο πρώτων συζύγων του Ἐλεονώρας τῆς Γκυγιέννης καὶ Κωνσταντίας τῆς Καστίλης. Πέντε ἔτη μετὰ τὸν γάμον της ἡ Ἄλιξ ἀπέκτησεν υἱόν, τὸν Φίλιππον-Αὔγουστον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της ἐζήτησε τὴν κηδεμονίαν τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της καὶ τὴν ἀντιβασιλείαν. Ὁ δεκαπενταετὴς ὅμως Φίλιππος-Αὔγουστος δι' εὐφυοῦς πολιτικῆς ἐματαίωσε τὰ σχέδια τῆς μητρός του, συνάψας διὰ λογαριασμόν του συμμαχίαν μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας (22 Ἰουνίου 1180). Ἐν τούτοις, ἀργότερον, ὅταν μετέσχε τῆς σταυροφορίας τῷ 1190, ὁ Φίλιππος-Αὔγουστος ἐνεπιστεύθη εἰς τὴν μητέρα του τὴν ἀντιβασιλείαν. Ἡ Ἄλιξ ἐκυβέρνησε μὲ σύνεσιν καὶ ἱκανότητα. Ἐτάφη εἰς τὸ ἀββαεῖον τοῦ Ποντινύ.

—2) Πρεσβυτέρα θυγάτηρ τοῦ Ἑρρίκου Β' τοῦ Νέου, κόμητος τῆς Καμπανίας. Ἐνυμφεύθη τὸν Οὖγον Α' Λουζινιάν, βασιλέα τῆς Κύπρου, κατόπιν δὲ τὸν Βοημοῦνδον Δ', ἡγεμόνα τῆς Ἀντιοχείας. Ἀπέθανε τῷ 1246. Ε. Σ.

Ἀλίξ (Alix), ***ἀββᾶς Σελεστῖνος***. Γάλλος θεολόγος καὶ μουσικογράφος γεννηθεὶς τῷ 1824, ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1870. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Cours complet de chant ecclésiastique» (1853). «Un enfant de Marie» (1854). «L'Apostolat dans le monde» (1861). «Simple entretien sur l'Encyclique» (1865).

—Ἀλίξ (Alix), ***Πέτρος Μιχαήλ***. Χαράκτης γεννηθεὶς ἐν Honfleur τῷ 1762 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τὴν 27 Δεκεμβρίου 1817. Ὑπῆρξεν οὗτος ἐκ τῶν χρωμοχαρακτῶν τῶν ὁποίων αἱ ἐκδόσεις ἔσχον μεγίστην ἐπιτυχίαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Κυρίως ὁ Ἀλὶξ ἐμιμήθη τὸν Depucourt, ἀλλ' εἰς τὰς χαλκογραφίας του διακρίνεται ἰδιαιτέρα τις χάρις καὶ ἁρμονία, αἵτινες διακρίνουν αὐτὸν μεταξὺ τῶν συγχρόνων του καλλιτεχνῶν. Προσωπογραφία τις τῆς Μαρίας Ἀντωανέττας ἀνέδειξεν αὐτὸν καὶ κατέστησε περιζητήτους τὰς ἐκδόσεις του. Ὁ Ἀλὶξ ἔθιξεν ὅλα τὰ εἴδη τῆς τέχνης, τὰς προσωπογραφίας, τὰς ἀλληγορίας, τὰς ἀμφιέσεις, τὰς στενογραφίας, τοὺς χοροὺς κλπ. Ἐν τούτοις ὁ Μπουσὺ ἀναφέρει ὅτι ἡ μεγάλη γονιμότης τοῦ καλλιτέχνου καὶ ἡ ζήτησις τῶν εἰκόνων του δὲν ἀπέφερον εἰς αὐτὸν μεγάλα κέρδη, ἀλλὰ πάντοτε εὑρίσκετο εἰς οἰκονομικὰς στενοχωρίας· ὡς ἐξαιρετικὸν δὲ γεγονὸς σημειώνει ὅτι ἓν χαρτονόμισμα δέκα λιβρῶν, χαραχθὲν διὰ τὴν εἰκονογραφημένην ἔκδοσιν τοῦ Δὸν Κιχότου, ἐπληρώθη ἀντὶ εἴκοσιν ὀκτὼ λιβρῶν ὑπὸ τοῦ ἐκδότου. Ζήσας κατὰ τὴν μᾶλλον τρικυμιώδη περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας ὁ Ἀλὶξ δὲν προσηλώθη εἰς ὡρισμένας πολιτικὰς ἰδέας, ἀλλὰ παρέμεινεν ἀδιάφορος πρὸς τὰ περὶ αὐτὸν συμβαίνοντα, ἀκολουθῶν τὰ γεγονότα καὶ προσαρμοζόμενος πρὸς τὰς ἑκάστοτε περιστάσεις. Πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τῷ 1789 εἰκόνιζε τὴν Μαρίαν Ἀντωανέτταν καὶ τὰς εὐγενεῖς δεσποίνας καὶ τοὺς μαρκησίους τῆς αὐλῆς τῶν Βερσαλλιῶν· ὅταν τὰ πράγματα μετεβλήθησαν ἀπεικόνιζε τοὺς Ἰακωβίνους, τοὺς τρομοκράτας, ἔπειτα τὰς προσωπικότητας τῆς ὑπατίας καὶ τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν Βουρβώνων ἐπανῆλθεν εἰς τὰς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως προτιμήσεις του. Ἀλλ' εἰς τὸν Ἀλὶξ συνέβαινε τὸ τραγικὸν γεγονός, νὰ καταστρέφῃ τὰ ἴδια ἔργα του εἰς ἑκάστην πολιτικὴν μεταβολήν. Οὕτως, ὡς ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, κατέστρεψε πάσας ἐκείνας τὰς πλάκας ἐφ' ὧν εἶχε χαράξει τὴν Μαρίαν Ἀντωανέτταν, ἐκ τῆς περιφήμου εἰκόνος τῆς Vigée-Lebrun, τὴν κυρίαν δὲ Λαμπὰλ καὶ τοὺς εὐγενεῖς ἐκείνους, οἵτινες ἀπετέλουν τὸν κύκλον τοῦ Μικροῦ Τριανόν. Εἰς τὰς διασωζομένας εἰκόνας του ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Γαλλίας περιλαμβάνεται ἡ προσωπογραφία τῆς δεσποινίδος Μαγιάρ, ἥτις κατὰ τὰς τελεσθείσας ἑορτὰς τοῦ Ἐμπὲρ παρέστησε τὴν θεὰν τῆς Συνειδήσεως εἰς τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως. Ἐχάραξεν ἐπίσης τὰς προσωπογραφίας τῶν ἡρώων τῆς ἐποχῆς, τοῦ Μιραμπώ, τοῦ Μαρά, τῆς Κορνταί, τοῦ Δεμουλέν, τοῦ Μπαρώ, τοῦ Ροβεσπιέρρου, τοῦ Δαντών, τοῦ Λεπελλετιέ, τοῦ ἡρωϊκοῦ παιδὸς Ἰωσὴφ Βιαλλᾶ, τοῦ ὁποίου ὁ θάνατος συνεκίνησε τὴν Γαλλίαν. Ἀλλὰ τὰ ἔργα ταῦτα ὡς μετεβάλλετο ἡ κατάστασις τὰ κατέστρεφεν ὁ ἴδιος, ἵνα μὴ προκαλέσῃ ἐναντίον του καταδιώξεις. Οὕτω μετὰ τὴν παλινόστησιν τῶν Βουρβώνων κατέστρεψε καὶ τὴν ἄκρως ἐνδιαφέρουσαν συλλογὴν αὐτοῦ τῶν διασήμων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Τοιουτοτρόπως τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ἀπωλέσθησαν διὰ παντός. Τὸ τελευταῖον ἐκ τούτων ἦτο ἀλληγορία τις παριστάνουσα τὴν Γαλλίαν ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς δουκίσσης ντὲ Μπερρύ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ καλλιτέχνου οἱ συλλέκται τῶν χρωμογραφιῶν ἐζήτουν τοιαύτας ἀντὶ πάσης τιμῆς. Εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Βικτωριανοῦ Σαρδοῦ ὑπῆρχον μερικαὶ τοιαῦται, κατὰ τὴν γενομένην δὲ μετὰ τὸν θάνατόν του πώλησιν αὐτῆς, τῷ 1909, μερικαὶ ἐξ αὐτῶν ἐπωλήθησαν ἀντὶ 20.000 φράγκων, τιμὴν τὴν ὁποίαν δὲν εἶχεν ὀνειροπολήσει οὐδέποτε ζῶν ὁ καλλιτέχνης. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἄλιο (Aglio), ***Ἰωσήφ***. Ἰταλὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Κρεμώνῃ τῷ 1827. Δικηγόρος τὸ ἐπάγγελμα, κατεγίνετο εἰς τὴν ποίησιν κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του. Ἔγραψε τὴν «**Νύκτα τῆς Γεθσημανῆς**», τὸ «**Συμπόσιον τῶν Βοργιῶν**» καὶ ἄλλα ποιήματα, διακρινόμενα διὰ τοῦ ἁδροῦ ὕφους των, ὡς καὶ τρία λυρικὰ δράματα, τὸν «**Ὀρφέα**», τὸν «Τζορντάνο Μπροῦνο» καὶ τὴν «Ρώμην».

Ἀλιὸθ (Alioth) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀραβικὴ ἐπωνυμία τοῦ ἀστέρος ε Μεγάλης Ἄρκτου. Ὁ ἀστὴρ οὗτος, ὅστις εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς οὐρᾶς τῆς Μ. Ἄρκτου, δὲν ἀποκαλεῖται δι' εἰδικοῦ ὀνόματος παρὰ τοῦ Καζβινί, εἰς δύο ὅμως χειρόγραφα τῶν συγγραμμάτων τοῦ Οὐλοὺγ βέη ὀνομάζεται *El-hhaun* καὶ εἰς ἓν τρίτον *E-dschaun*. Ἐκ τῶν

Digitized by Google

ἐπωνυμιῶν τούτων ἡ πρώτη δὲν φαίνεται ἀραβική, ἡ δὲ δευτέρα σημαίνει τὸν μέλανα ἵππον. Ὑπὸ τοῦ Τιζινὶ ὁ αὐτὸς ἀστὴρ καλεῖται *El-hhawar* (albedo oculi ἢ corium rubrum) καὶ *El-hhauwer* (populus alba). Ἡ ἐπωνυμία *Ἀλιὸθ* ἀπαντᾷ ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τῶν Ἀλφονσείων πινάκων, ἀντ' αὐτῆς δὲ ἐν τῇ ἀραβολατινικῇ μεταφράσει τῆς Ἀλμαγέστης ἀπαντᾷ ἡ λέξις *Ἀλιὸρε*, προερχομένη κατὰ τὸν Scaliger ἐκ τοῦ Alja ἢ Aljat, σημαίνοντος οὐρὰν προβάτου.

Ὁ ἀστὴρ Ἀλιὸθ εἶναι μεγέθους 1,7 καὶ φασματικοῦ τύπου Aop. (Βλ. **Ἄρκτος Μεγάλη**). Σ. Π.

ἁλίομμα (τὸ) (Haliomma) *[Ζωολ.]* Ἀκτινόζῳα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πρωτοζῴων*. Εὑρίσκονται εἰς τὰ μεγάλα βάθη τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]*. Γένος θαλασσοβίων πλαγκονικῶν πρωτοζῴων τῆς κατηγορίας τῶν *σπουμελλαρίων* τῆς τάξεως τῶν *ἀκτινοζῴων*, ὅπερ ἔζησεν εἰς τοὺς τριτογενεῖς μαργαϊκοὺς σχηματισμοὺς τῆς Καλτανισέττης· τούτου ἡ μεμβράνα τῆς κάψης εἶναι πανταχόθεν διάτρητος καὶ διαπερᾶται ὁ πυριτικὸς κιγκλιδωτὸς σκελετὸς ὑπὸ λόγχης, ἧς τὰ ἐλεύθερα ἄκρα εἶναι ἀνισομεγέθη, ἐξ οὗ καὶ στυλόσφαιρα ὑπὸ τοῦ Ehrenberg ἐκλήθη. Ἐνταῦθα ὑπάγεται τὸ *Haliomma dixiphos Ehrenb.* Θ. Σ.

Ἁλίομμα.

ἁλιομματίδιον (τὸ) (Haliommatidium) *[Ζωολ.]*. Ἀκτινόζῳα παραπλήσια πρὸς τὸ **ἁλίομμα**. Ὁ σκελετός των ἀποτελεῖται ἐκ συστήματος 20 περίπου λεπτοτάτων ῥαβδίων, ἀκτινοειδῶς διατεθειμένων, ἅτινα συγκολλῶνται μεταξύ των κατὰ τὸ κέντρον τοῦ σώματος. Τὰ ῥαβδία ταῦτα φέρουσι πλαγίας ἐπιμηκύνσεις, αἵτινες συνενοῦνται κατὰ τὰ ἄκρα των καὶ ἀποτελοῦσιν εἶδος ἐξωτερικῆς κόγχης τελείως κεκλεισμένης. Δ. Ν. Π.

Ἄλιον. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἤλιδος, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου.

Ἅλιον. Παρ' Εὐσταθίῳ ἀναφέρεται ὅτι παρὰ Ροδίοις εὑρίσκετο ναὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο πρὸς τιμὴν τοῦ *Ἡλίου*. Κ. Μ. Κ.

ἅλιον ἢ *σκόροδον τὸ εἰδικόν*, ἢ *—τὸ νεαπολιτανικόν*· βλ. λ. ἀγριόσκορδο.

Ἀλιόνε (Alione), *Ἰωάννης-Γεώργιος*. Ἰταλὸς ποιητὴς τοῦ 15ου αἰῶνος, γεννηθεὶς εἰς Ἄστι. Συνέθεσε καὶ γαλλικὰ ποιήματα, εἰς τὰ ὁποῖα μὲ πρωτοτυπίαν καὶ ἐνθουσιασμὸν ἐξύμνει τοὺς θριάμβους τῶν γαλλικῶν ὅπλων ἐν Ἰταλίᾳ.

Ἀλιόρ. Φανταστικὸς υἱὸς Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου καὶ τῆς Κανδάκης. Ἀναφέρεται εἰς τὸ περὶ τὸ τέλος τοῦ 12ου αἰῶνος γραφὲν ἔπος τοῦ Γάλλου Jean le Nevelon ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκδίκησις τοῦ Ἀλεξάνδρου», ὡς ἐκδικήσας δῆθεν τὸν θάνατον τοῦ πατρός του κατὰ τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ τῶν ἄλλων Διαδόχων.

Ἀλιόρε (Aliore) *[Ἀστρονομ.]*· βλ. Ἀλιόθ.

ἅλιος (ὁ, ἡ) καὶ *—α, —ον*· ὁ τῆς θαλάσσης, ὁ ἀνήκων εἰς τὴν θάλασσαν: «ἅλιος γέρων, ἅλιαι θεαί, —νύμφαι, ἅλια πλάτη» ‖ ἅλιαι (μονολ.), αἱ Νηρηΐδες, καὶ ἅλιος, ὁ Ποσειδῶν. Πρβ. ἐνάλιος.

ἅλιος (Halios) *[Ὀρυκτολ.-Μεταλλ.]*. Οὕτω καλεῖται ἄμμος χαλαζιακὴ συγκεκολλημένη διὰ λειμονίτου καὶ ὀργανικῶν οὐσιῶν, ἡ ὁποία παράγεται εἰς μικρὸν (ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους) βάθος, ἐντὸς διαφόρων ἀμμωδῶν ἐδαφῶν διὰ τῆς ἐξατμίσεως κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ὑπογείων ὑδροφόρων στρωμάτων σιδηρούχων ὑδάτων. Ἡ *ἅλιος* ἄμμος ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὸ πεδίον τῶν Landes τῆς Γαλλίας, ὅπου καὶ γίνεται ἀφορμὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μὴ ἀπομυζῶνται αἱ εἰς τὸ ἔδαφος εὑρισκόμεναι θρεπτικαὶ οὐσίαι ὑπὸ τῶν ῥιζῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν χειμῶνα νὰ σχηματίζωνται ἐκεῖ μεγάλα ἕλη. Γ. Κ. Γ.

Ἅλιος. Δωρικὸς τύπος τοῦ Ἥλιος. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀναφέρεται ὡς θεότης μεταξὺ τῶν πολλῶν ἄλλων θεῶν. Ἐν Ρόδῳ ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ἁλίου, ὀνομαζόμενος Ἅλιον (βλ. λ.)

Ἅλιος. —1) Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος. —2) Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Φαιάκων Ἀλκινόου. —3) Λύκιος ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας. Κ. Μ. Κ.

Ἅλιος καὶ γνωστότερος ὡς *Ἀληόπασας*, κληθεὶς οὕτω διὰ τὴν ἀνδρείαν του, χωρὶς νὰ ἔχῃ πράγματι καὶ τὸ ἀξίωμα. Σπουδαῖος Τουρκαλβανὸς ὁπλαρχηγὸς διακριθεὶς εἰς τὰς ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ δὴ ἐν Μαγνησίᾳ μάχας, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Τελῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μαχμοὺτ πασᾶ Δράμαλη, κατέστρεψε τὴν Μακρυνίτσαν, καταδιώξας δὲ τοὺς φεύγοντας καὶ ζητήσαντας ν' ἀμυνθῶσιν εἰς τὸ Τρίκκερι ἐπαναστάτας, ὑπέστη μεγίστην φθορὰν κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἐπιθέσεις του. Εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν, γενομένην παρὰ τὸ Λιθόκαστρον, οἱ ἐπαναστάται κατώρθωσαν νὰ φονεύσουν τὸν Ἅλιον καὶ τινας ἄλλους ἀρχηγούς, οὕτω δ' ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἄνδρας των, καὶ ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον παρέμειναν ἀπηλλαγμένοι τῆς ἐπιθέσεως τῶν ἀκεφάλων Τουρκαλβανῶν. Ἐνίοτε συγχέεται πρὸς τὸν πεσόντα εἰς τὸ Τρίκκερι ἐπίσης, ἀλλὰ τῷ 1823, πραγματικὸν Ἀληόπασαν (βλ. λ.) Γ. Δ. Κ.

ἁλιοσυφερί· καλεῖται ἐν Νισύρῳ δοχεῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θέτουν θερμὸν ὕδωρ διὰ νὰ λουσθοῦν.

ἁλιοτρεφὴς (ὁ, ἡ)· ὁ ἐν τῇ θαλάσσῃ τρεφόμενος, ὁ ζῶν ἐντὸς τῆς θαλάσσης.

Ἀλιόττος, *Λουδοβῖκος*. Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Νερίου Ἀτζαϊώλου (ΙΔ' αἰών), ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος, διαδεχθεὶς τὸν τελευταῖον Ἰσπανὸν μητροπολίτην Pujadell. Ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Νερίου ὡς πρέσβυς πρὸς τὸν φιλοπόλεμον βασιλέα τῆς Νεαπόλεως Λαδίσλαον, ἐκπληρώσας ἐπιτυχῶς πάσας τὰς ἐντολάς του (βλ. *Γρηγοροβίου* Ἱστορ. τῆς πόλεως Ἀθηνῶν Β' 248). Κ.Μ.Κ.

Ἀλιοῦσσα *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, περὶ ἧς ὁ ἀναφέρων αὐτὴν Παυσανίας γράφει τὰ ἑξῆς: «Ἀπὸ δὲ Σκυλλαίου πλέοντι ὡς ἐπὶ τὴν πόλιν (δηλ. τὴν Ερμιόνην) ἄκρα τε ἐστὶν ἑτέρα Βουκέφαλα (τανῦν «*Κάβο Κόρακας*») καὶ μετὰ τὴν ἄκραν νῆσοι, πρώτη μὴν Ἁλιοῦσσα· παρέχεται δὲ αὕτη λιμένα ἐνορμίσασθαι ναυσὶν ἐπιτήδειον· μετὰ δὲ Πιτυοῦσσα (τανῦν «*Σπέτσαι*»)· τρίτη δὲ ἣν Ἀριστερὰς (τανῦν «*Σπετσοποῦλα*») ὀνομάζουσι. Ταύτας δὲ παραπλεύσαντι ἔστιν αὖθις ἄκρα Κωλυεργία (τὰ νῦν «*Κάβο Μιλιανός*»)... (*Παυσαν.* Β, λδ, 8). Δεδομένου ὅτι τὸ ἀκρωτήριον Σκύλλαιον (τανῦν «*Κάβο Σπαθί*» ἢ «*Κάβο Σκυλί*») εἶναι ἡ ἀνατολικὴ τῆς Ἑρμιονίδος ἐσχατιά, τῆς δὲ πόλεως Ἑρμιόνης εὑρισκομένης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν περιγραφομένων νήσων, τὸ χωρίον τοῦτο ἀποβαίνει ἀκατανόητον, μὴ ὑφισταμένης σειρᾶς κατὰ γεωγραφικὴν διαδοχὴν τῶν ἀναφερομένων τόπων. Ἡ κατὰ τὸν Γερμανὸν λεξικογράφον (Pappe) εἰκαζομένη ταυτότης τῆς Ἁλιούσσης πρὸς τὸ σημερινὸν «*Καράβι*» οὐδόλως προσαρμόζει.

Κατὰ τὸν Δημήτριον Πανταζῆν, τὸν Ἀθηναῖον, οὕτως ἐκαλεῖτο εἰς τὴν ἀρχαιότητα αὐτὴ αὕτη ἡ νῆσος Σπέτζαι, εἰς ἣν καὶ περιέσωσαν οἱ Φράγκοι δορικτήτορες τὸ ὄνομα ἐν παρεφθαρμένῃ μεταφράσει. Τὴν γνώμην του ταύτην εὑρίσκομεν εἰς: *Ἀναργ. Χατζηαναγύρου* «Σπετζιωτικά» τόμ. Β' σελ 14 ἔχουσαν οὕτω: «Ἁλιοῦσσα θὰ εἰπῇ 'πάνω κάτω Pescia. Καὶ τοῦτο εἶναι καλὴ ἀπόδειξις, διότι πολλὰ κύρια ὀνόματα μετέφρασαν κατὰ σημασίαν εἰς τὴν γλῶσσάν των οἱ Φράγκοι ἐλθόντες εἰς Ἑλλάδα κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα. Θὰ ὠνομάζετο βέβαια τότε ἡ νῆσος «*Ἁλιοῦσσα*». Καὶ αὐτὴν τὴν μετέφρασαν *Pescia* ἐκ τοῦ «*ἁλιεύς*», «*ἁλιεία*». Καλῶς λοιπὸν ἤκουσα ὀνομαζομένην αὐτὴν «*Πέιζα*» καὶ ἀλβανιστί, νομίζω, «*Πέτζε*» καὶ οὐχὶ «*Σπέτσας*» ἢ «*Σπέτσε*».

Ὁ Μηλιαράκης («Ἀργολὶς - Κορινθία» σελ. 255) ἄγεται πρὸς ἑρμηνείαν αὐτοῦ νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τὸ *Σκύλλαιον* τοῦ Παυσανίου δὲν εἶναι τὸ Σκύλλαιον τῶν ἄλλων γεωγράφων, ἀλλὰ τὸ σήμερον ἀκρωτήριον *Θυνὶ* (πλάτ. 37°23'20", μῆκ. 23°04' 30". Χάρτης Ἀγγλικὸς 1525: Hydra bay. Spezzia, Dhoko etc.) τό, ἀντιθέτως πρὸς τὸ ἄλλο Σκύλλαιον, ἀποτελοῦν τὴν δυτικὴν τῆς Ἑρμιονίδος ἐσχατιάν. Ἡ ἑρμηνεία αὕτη τοῦ σοφοῦ συγχρόνου γεωγράφου φαίνεται πιθανοφανής, ὡς ἀποκαθιστῶσα τὴν σειρὰν γεωγραφικῆς διαδοχῆς τοῦ τόπου, ὁπότε ἡ *Ἁλιοῦσσα* δὲν δύναται νὰ ἦ ἄλλη ἀπὸ τὴν σημερινὴν «*Χηνίτσαν*» (Chenesar κατὰ τὸν ὡς ἄνω μνησθέντα Ἀγγλικὸν χάρτην: πλάτ. 37°17'55", μῆκ. 23°08'29") τὴν πρὸς τὸ ΝΑ κέρας τοῦ λιμένος *Ἁλιέων* (σημ. *Πόρτο Χέλι*) καὶ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι αὐτόν. Σ. Δ. Β.—Γ. Δ. Κ.

ἁλιόφως (ἐκ τοῦ ἅλιος=θαλάσσιος καὶ φῶς)· τὸ πυροφάνι, δᾷς ἐκ ῥητινώδους ξύλου, φερόμενον ἐπὶ λέμβου ἁλιευούσης κατὰ τὴν νύκτα πρὸς προσέλκυσιν τῶν ἰχθύων διὰ τοῦ φωτὸς της.

Ἀλίοχος. Πυθαγόρειος φιλόσοφος ἐκ Μεταποντίου τῆς Λευκανίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἰαμβλίχου.

Ἀλίπα *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Κερκύρας, ὁ δεύτερος πρὸς ἀνατολὰς τοῦ γραφικωτάτου ἀκρωτηρίου τῆς *Παληοκαστρίτσας* ὅρμος. Ἀποτελοῦν καὶ ἐπίνειον τοῦ χωρίου *Λάκωνες*, διανοίγεται μεταξὺ τῶν ἄκρων *Κάσ ρο* καὶ *Κοστέρι*, σχηματιζομένων ἐν αὐτῷ τριῶν ἡμικυκλικοῦ σχήματος μυχῶν, προσδιδόντων εἰς τὴν χαρτογραφικὴν ἀπεικόνισιν τοῦ ὅρμου σχῆμα φύλλου τριφύλλου· οἱ μυχοὶ οὗτοι εἶναι ἀβαθεῖς καὶ ἀκάθαρτοι καὶ μόνον μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ στομίου ὑπάρχει θέσις ἀγκυροβολίας εἰς βάθος 6—9 ὀργ., ἄμμος καὶ φύκια. Ἀμέσως δὲ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ὁ, ἐπίσης ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς ἀποτελῶν, ὅρμος *Λιαπάδες*· ἡ ἄκρα δὲ *Κοστέρι* (πλάτ. 39°39'50", μῆκ. 19°43'40" Χάρτης Ἀγγλικὸς 206*: Channels of Corfou) ἡ διαχωρίζουσα τοὺς δύο τούτους ἀμφιδύμους ὅρμους, ἔχει (1924) φανὸν διοπτρικὸν ἐκπέμποντα σταθερὸν φῶς, ἐρυθρὸν μὲν (ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι) πρὸς τὸν ὅρμον Λιαπάδες, πράσινον δὲ (δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι) πρὸς τὸν ὅρμον Ἀλίπα. ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀλίπαντος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· κοιν. ἀλίπαστος· ὁ μὴ λιπανθείς, ὁ μὴ ἀλειφθεὶς διὰ λίπους ‖ ὁ μὴ ἐνισχυθεὶς διὰ λιπασμάτων, ἄλλως ἀκόπριστος, ἐπὶ δένδρων, ἀγρῶν κ.τ.τ. Β. Φ.

ἀλιπαρὰ *[Ἀμπελουργ.]*. Ποικιλία τῆς οἰνοφόρου ἀμπέλου μὲ λευκὰς σταφυλὰς χρησιμοποιουμένας πρὸς οἰνοποίησιν. Καλλιεργεῖται κυρίως ἐν Εὐβοίᾳ. Π. Κ.

ἁλίπαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δι' ἅλατος πεπασμένος, ἁλατισμένος, παστωμένος, ταριχηρός: «ἁλίπαστοι ἐλαῖαι», «ἁλίπαστον κρέας»· κοιν. *παστουρμᾶς*.

— ΧΗΜ. ΤΡΟΦ.]. Ἁλίπαστα λέγονται γενικῶς τὰ δι' ἅλατος διατηρούμενα τρόφιμα — κρέατα, ἰχθύες, καρποὶ κ. λ. π.

Τῶν ἁλιπάστων κρεάτων ἡ παρασκευὴ ἐπιτελεῖται δι' ἐπιπάσεως τοῦ κρέατος δι' ἅλατος ἢ διὰ τοποθετήσεως τῶν τεμαχίων αὐτοῦ ἐν κάδοις καὶ περιχύσεως δι' ἅλμης, περιεκτικότητος εἰς ἅλας 25 %, περίπου. Ἡ ἐργασία αὕτη τοῦ ἁλατισμοῦ διαρκεῖ συνήθως 6—8 ἑβδομάδας.

Κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἁλιπάστων τὸ ἅλας διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ κρέατος καὶ εἰσδύει ἐντὸς τῶν κυττάρων τῶν ζωϊκῶν ἱστῶν, ἐνῷ τὸ ἐν τοῖς κυττάροις ὕδωρ συνεπείᾳ τῆς ἀναπτυσσομένης ὀσμωτικῆς πιέσεως ἐξέρχεται πρὸς τὰ ἔξω συμπαρασῦρον καὶ σημαντικὴν ποσότητα τῶν θρεπτικῶν ὑλῶν τοῦ κρέατος, ἅτινα οὕτω μεταφέρονται εἰς τὴν ἅλμην.

Ἡ διατηρητικὴ ἱκανότης τοῦ ἅλατος ὀφείλεται ὄχι τόσον εἰς τὴν ἀντισηπτικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν (διότι αἰσθητὴν τοιαύτην ἀποκτᾷ μόνον εἰς πυκνότητας 20—22 % καὶ οὐχὶ εἰς 6—8 % ὡς ἀναλογεῖ εἰς τὰ ἁλίπαστα), ἀλλ' εἰς τὴν ἐπιτελουμένην ἀφυδάτωσιν τοῦ κρέατος.

Διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ ἅλατος ἐπέρχεται ἀποχρωματισμὸς τῶν ζωϊκῶν ἱστῶν, διὰ τοῦτο δέ, πρὸς διατήρησιν τῆς ἐρυθρᾶς χροιᾶς, προστίθεται συνήθως πλὴν τοῦ ἅλατος καὶ ζάκχαρις ἢ νίτρον εἰς ἀναλογίαν 0,6 μ. β. ζακχάρεως καὶ 0,6 μ. β. νίτρου εἰς 100 μ. β. ἅλατος μαγειρικοῦ. Τὸ νίτρον, ἀναγόμενον ἐν τῇ ἅλμῃ ὑπὸ βακτηρίων τινῶν, παρέχει μετὰ τῆς αἱμογλοβίνης ἀζωτοξυαιμογλοβίνην, ἥτις εἶναι ἐντόνως ἐρυθρὰ ἕνωσις.

Τὰ συνηθέστερον χρησιμοποιούμενα εἴδη κρέατος πρὸς κατασκευὴν ἁλιπάστων εἶναι τὸ κρέας μόσχου καὶ χοίρου.

Τὸ κρέας διὰ τοῦ ἁλατισμοῦ χάνει, πλὴν μικρῶν ποσοτήτων λευκώματος, πολλὰς ἐκχυλισματικὰς ὕλας καὶ ἅλατα εἰδικώτερον τοῦ καλίου καὶ φωσφορικοῦ ὀξέος. Εἶναι δὲ τὰ δι' ἅλατος διατετηρημένα εἴδη τοῦ κρέατος δύσπεπτα, καὶ μακρὰ χρῆσις τούτων δύναται νὰ προκαλέσῃ βλάβας τοῦ πεπτικοῦ συστήματος.

Ἐκ τῶν ἰχθύων αἱ συνηθέστερον χρησιμοποιούμεναι ὡς ἁλίπαστοι εἶναι οἱ σκόμβροι, οἱ ἐγχέλεις, αἱ σαρδέλλαι κλπ. Πλὴν δὲ τῶν κυρίως ἰχθύων παρασκευάζονται ἁλίπαστα προϊόντα καὶ ἐκ τῶν ᾠῶν αὐτῶν ὑπὸ διαφόρους μορφὰς (ὡς λ.χ. χαβιάρι, ταραμᾶς κλπ.).

Παρ' ἡμῖν τὰ τοιαῦτα προϊόντα εἶναι λίαν προσφιλῆ, δι' ὃ καὶ ἡ βιομηχανία τούτων εἶναι λίαν προηγμένη (Εὐβοϊκός, Πρέβεζα κλπ.), ἐπαρκοῦσα οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἐγχώριον κατανάλωσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐξαγωγὴν εἰς Αἴγυπτον, Βαλκανικὰς χώρας κλπ. Σ. Γ.

— [ΝΑΥΤ.]. Ἐν τῷ ναυτικῷ *ἁλίπαστον κρέας*, κοινῶς *σαλάδο* ἢ *σαλαμουστράδο* (γαλλ. la viande salée, ἀγγλ. salt meat), παρασκευάζεται δι' εἰδικῆς κατεργασίας μετὰ στεγνοῦ ἅλατος, ἐν τοῖς πλοίοις διὰ τοὺς μακροὺς πλόας, ἐντιθέμενον κατόπιν εἰς βυτίνας εἰδικάς, πεπληρωμένας ἅλμης. Ἡ βαρεῖα ὀσμή του, παρ' ὅλην τὴν πρὸ τοῦ μαγειρεύματός του ἐξάλμισιν, ἐπιβάλλει τὴν παρασκευήν του μετὰ κρομμύων καὶ σκορόδου (σπιφάδο). Τὸ ἁλίπαστον κρέας, κατὰ τοὺς μακροτάτης διαρκείας πλοῦς τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ ἐπέφερε τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σκορβοῦτον* ἢ *στομακάκη* (γαλλ. scorbut, ἀγγλ. scurvy) ἀσθένειαν, ἧς ἀντίδοτον ἦτο σκευασία τις ἐξ ὀποῦ λεμονίου, ὅστις ἀπαραιτήτως ἔπρεπε νὰ συνοδεύῃ τὸν διὰ ἁλιπάστου κρέατος ἐφοδιασμὸν τοῦ πλοίου. Ἡ τελειοποίησις τῶν κονσερβῶν καὶ ἡ δι' αὐτῶν χρῆσις εὐγεύστου κρέατος διατηρημένου, ἐπήνεγκε τὴν ἀχρησίαν τοῦ ἁλιπάστου κρέατος, ὅπερ ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες ναῦται προτιμῶσιν, αἰσθανόμενοι μεγάλην πρὸς τὰς κονσέρβας ἀποστροφήν. Σ. Ε. Λ.

ἁλιπάστωσις (ἡ)· ἡ δι' ἅλατος πάστωσις, τὸ ἁλάτισμα, τὸ πάστωμα.

ἁλίπεδον (τό)· πεδιὰς παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ βρεχομένη ἢ ἄλλως ἐπηρεαζομένη ὑπ' αὐτῆς.

— **Ἁλίπεδον** (τό). Ἀρχαία ὀνομασία τῆς μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ἐκτεινομένης βαλτώδους

Digitized by Google

ἄλλοτε πεδιάδος, τῆς πρὸς τὸ Φάληρον μέχρι τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Ρέντη ἐκτεινομένης, ὅπου ἐστρατοπέδευσαν οἱ Σπαρτιᾶται ὑπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Παυσανίου (Ξενοφῶν). κ. μ. κ.

ἀλιπηγαί. Ὀνομάζονται οὕτω ἰαματικαὶ πηγαί, τὰ ὕδατα τῶν ὁποίων περιέχουσιν ἐν διαλύσει πολλὰ ἅλατα. Σπουδαιότερος ἀντιπρόσωπος τούτων εἶναι ἡ θάλασσα καὶ πρώτιστον συστατικὸν των εἶναι τὸ χλωριοῦχον νάτριον, συνοδευόμενον συνήθως ὑπὸ τῶν χλωριούχων ἁλάτων τοῦ ἀσβεστίου, μαγνησίου, καλίου, ἐνίοτε δὲ ὑπὸ μικρῶν ποσῶν λιθίου καὶ ἀργιλλίου. Τὸ ἰώδιον καὶ τὸ βρώμιον εὑρηνται ἡνωμένα μετὰ νατρίου, μαγνησίου καὶ ἀσβεστίου· ὁμοίως συνυπάρχουσι θειικὸν νάτριον καὶ θειικὸν μαγνήσιον (θάλασσα). Ὑπάρχουσιν ἀλιπηγαὶ περιέχουσαι καὶ ἀνθρακικὸν ὀξύ, ψυχραὶ (Kissingen, Soden, Hombourg), θερμαὶ (Salins—Moutiers, Nauheim, Μέθανα—Δῆμα), ἕτεραι δὲ καὶ ὑδρόθειον (Uriage, Aix-la Chapelle, Μέθανα, Καϊάφα, Κωνοπολίου κ.λ.π.). Ἡ γεῦσίς των εἶναι ἁλμυρὰ καὶ ἐνίοτε πικρὰ καὶ τὰ ὕδατα εἶναι ἄχροα καὶ διαφανῆ. Αἱ ἀλιπηγαὶ διαιροῦνται: α) εἰς χλωρονατριούχους, β) εἰς χλωριανθρακαεριούχους, γ) εἰς χλωριούχους μετὰ διοξανθρακικοῦ νατρίου, δ) εἰς χλωριοθειικάς, ε) εἰς ἰωδιούχους καὶ βρωμιούχους. Εἶναι ψυχραί, χλιαραὶ καὶ θερμαί.

α) Ἀλιπηγαὶ χλωριονατριοῦχοι.—Ὡς τοιαῦται ἔχουσι καθορισθῆ Abano, Artern, Baden-Baden, Balaruc, Battaglia, Bex, Biarritz, Bourbon-Lancy, Bourbon-l'Archambault, Bourbonne, Droitwitch, Dürnheim, Hammam-Melouane, Heilbrunn Hamburg, Hubertusbad, Ischl, Kissingen, Kraukenbeil, Kreuznach, La Motte, La-Mouillère, Lons le Saunier, Monte-Catini, Münster am Stein, Niederbronn, Pyrmont, Reichenhall, Rehme, Rheinfelden, Salies de-Béarn, Salins-Jura, Salins-Moutiers, Salzomaggiore, Salzschlief, Salzuflen, Santenay, Soden, Wiesbaden, Wildegg, Wittekind, Αἰδηψοῦ, Κύθνου, Αἰγίνης, Μεθάνων, Ἁλιπηγαὶ Παξῶν. Καὶ ἐν γένει τὸ θαλάσσιον ὕδωρ.

Τὰ κύρια συστατικὰ τούτων εἶναι τὰ χλωριοῦχα ἅλατα τοῦ νατρίου, ἀσβεστίου, μαγνησίου καὶ καλίου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐλάχιστα ποσὰ λιθίου καὶ ἀργιλλίου ὡς καὶ ἰωδιοῦχα καὶ βρωμιοῦχα ἅλατα τοῦ νατρίου, μαγνησίου καὶ ἀσβεστίου. Εἶναι *ψυχρὰ* ἢ *θερμά*, ἁλμυρά, πικρίζοντα, διαυγῆ, ἄχροα καὶ ἄοσμα. *Ἐνδείκνυνται* πολλὰ ἐξ αὐτῶν πινόμενα κατὰ κοιλιακῶν νοσημάτων, χρονίας δυσκοιλιότητος, παχυσαρκίας, ἐπὶ δυσπεψίας καὶ κατάρρων τοῦ στομάχου, τῶν ἐντέρων καὶ τῶν βρόγχων. Χορηγοῦνται πρὸς λοῦσιν κατὰ λυμφατισμοῦ, χοιραδώσεως, φυματιώσεως τῶν ἄρθρων καὶ ὀστῶν, κατὰ τοῦ ραχιτισμοῦ, μητρικῶν νόσων, ἀρθριτισμοῦ, παχυσαρκίας καὶ ἐπὶ ἀρχομένων καρδιακῶν παθήσεων τῶν βαλβίδων. *Ἀντενδείκνυνται* ἐπὶ ἐνιερίτιδος ἢ ἐντεροκωλίτιδος βλενομεμβρανώδους.

β) Ἀλιπηγαὶ χλωριοανθρακαεριοῦχοι.—Αἱ τοῦ Hombourg, Kissingen, Nauheim, Royat, Salins-Moutiers, Soden, Μεθάνων, Δῆμα. Ἐνέχουσι χλωριοῦχον νάτριον μετὰ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Διακρίνονται ψυχρὰ καὶ θερμὰ καὶ χορηγοῦνται εἰς θερμοκρασίαν ταπεινοτέραν τῶν ἁπλῶν χλωριονατριούχων.

Ἐνδείκνυνται κατὰ καρδιακῶν νοσημάτων, δι' ἀναρρωνύοντας καὶ ἐξηντλημένους, ἐπὶ ἀδρανείας τῶν ἀγγείων τοῦ δέρματος, κατὰ μητρικῶν καὶ παραμητρικῶν νοσημάτων, κατὰ ρευματισμῶν τῶν χοιραδικῶν, νευρικῶν παθήσεων, νευρασθενείας, νευρώσεων, τραυματικῶν παραλύσεων καὶ ὑστερισμοῦ.

γ) Ἀλιπηγαὶ χλωριοῦχοι μετὰ διοξανθρακικοῦ νατρίου.—Αἱ τοῦ Châtel-Guyon, La Bourboule, Luchatschowitz, Saint-Nectaire, Scawnieza. Τὰ ὕδατα ταῦτα ἐνέχουσι χλωριοῦχον καὶ διοξανθρακικὸν νάτριον κατ' ἴσα περίπου ποσά.

Χορηγοῦνται ἐπὶ νοσημάτων τῶν ἐντέρων, ἰδίᾳ ἀρθριτικῶν ἀτόμων, ἐπὶ βλενομεμβρανώδους ἐντερίτιδος, αἱμορροΐδων, δυσπεψίας καὶ ἀνευρυσμοῦ τοῦ στομάχου, κατὰ χρονίων μητριτίδων, δυσμηνορροιῶν καὶ ἀμηνορροιῶν. *Ἀντενδείκνυνται* ἐπὶ καρδιοπαθειῶν καὶ ὀξείας λευκωματουρίας.

δ) Ἀλιπηγαὶ χλωριοθειικαί.—Αἱ Brides Cheltenham. Περιέχουσι χλωριοῦχα ἅλατα τοῦ νατρίου καὶ μαγνησίου ἐν συνδυασμῷ μετὰ θειικῶν ἁλάτων τοῦ νατρίου καὶ ἀσβεστίου.

Συνιστῶνται κατὰ τῆς παχυσαρκίας, νοσημάτων τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, τοῦ ἥπατος καὶ τῆς χολικῆς λιθιάσεως ὡς καὶ τῆς χρονίας μητρίτιδος.

ε) Ἀλιπηγαὶ ἰωδιοῦχοι καὶ βρωμιοῦχοι.—Αἱ τοῦ Bex, Biarritz, Bourbon, Challes, Dürkheim, Gazalkowitz, Heilbrunn, Hall, (Αὐστρίας), Kissingen, Kreuznach, La Mouillère, Lons-le Saunier, Salzschlrif, Soden, Sulza, Salins, Salies, Wildegg, Κύθνου (Κάκαβος, Ἅγ. Ἀνάργυροι), Μυτιλήνης Κουρτζῆ. Τὰ *ἰωδιοῦχα ἅλατα* τοῦ νατρίου, μαγνησίου καὶ ἀσβεστίου εὑρηνται ἐν αὐταῖς εἰς ἐλάχιστα ποσά. *Ἐνδείκνυνται* δὲ τὰ ἰωδιοῦχα ἐπὶ ρευματικῶν καὶ ἀρθριτικῶν ἐξιδρωμάτων, χρονίας μητρίτιδος, ἰνωμάτων, χοιραδώσεως καὶ φυματιώσεως τῶν ὀστῶν καὶ τῶν ἀρθρώσεων. Κατὰ τῆς ὑπερτροφίας τῶν λυμφατικῶν ἀδένων, τῆς βρογχοκήλης, τῶν χοιραδικῶν δερματώσεων, τοῦ λύκου, τῆς παχυσαρκίας καὶ τῆς τριτογενοῦς συφιλίδος. *Ἀντενδείκνυνται* ἐπὶ ὀξειῶν φλογώσεων τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, καχεξιῶν καὶ ἀναιμιῶν.

Τὰ *βρωμιοῦχα ἅλατα* τοῦ νατρίου, μαγνησίου καὶ ἀσβεστίου εὑρηνται εἰς μείζονά πως ποσότητα τῶν ἰωδιούχων. *Συνιστῶνται* ἐπὶ ἀδενιτίδων, λυμφατισμοῦ, ραχιτισμοῦ, ρευματισμοῦ τῶν ἄρθρων καὶ παχυσαρκίας. ΕΜ. Ι. ΕΜ.

ἀλιπηγή (ἡ)· πηγὴ ἁλμυροῦ ὕδατος (βλ. ἀλιπηγαί).

ἀλιπής, (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ἄνευ λίπους, ὁ μὴ λιπαρός, ἰσχνός.

ἀλίπης (Alipes Conrad, συνώνυμ. *γωνιόχειλον Gabb*) *[Παλαιοζ.]*. Ὑπόγενος γλωσσοφόρων τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀπορραϊδῶν*, ὅπερ ἔζησε κατὰ τὸ ἰουράσιον, κρητιδικὸν καὶ τριτογενὲς σύστημα καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ὀπισθία ὑδρόρροια εἶναι βραχεῖα, ἀκολουθοῦσα τοὺς γύρους. Ἐξωτερικὸν χεῖλος πτερυγοειδῶς πεπλατυσμένον σπανίως δακτυλοειδές· ἐσωτερικὸν χεῖλος μετὰ μιᾶς ἢ περισσοτέρων διαχωριζομένων γωνιῶν. Ἐνταῦθα ὑπάγονται τὸ *Alipes lyratus Conr.* τῆς ἠωκαίνου καὶ *Alipes speciosus Sow.* τῆς ὀλιγοκαίνου περιόδου. Θ. Σ.

ἀλιπίτης (Alipit) *[Ὀρυκτολ.]*. Οὕτω ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Glocker (ἐκ τοῦ *α στερητ.* καὶ *λίπος*) εἶδος τι ὀρυκτοῦ *πιμελίτου*, ἔχον χρῶμα μηλοπράσινον, εἰδ. βάρος 1,45, θραῦσιν ὀστρεοειδῆ καὶ παρουσιαζόμενον εἰς χειροπληθεῖς ὄγκους. Τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο δὲν ἔχει ἁφὴν παχεῖαν (ὅπως ὁ πιμελίτης) καὶ προσκολλᾶται ἐπὶ τῆς γλώσσης. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ὀρυκτὸν ὑδροπυριτικὸν ἅλας νικελίου καὶ μαγνησίου (μὲ περιεκτικότητα 32—33% ὀξειδίου τοῦ νικελίου). Γ.Κ.Γ.

ἄλιπλα, (τὰ) (Halipla) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομα κολεόπτερα σαρκοφάγα τοῦ αὐτοῦ ἀθροίσματος μὲ τοὺς ἀλιπλίδας (βλ. λ.). Τὸ μέγεθός των εἶναι μικρόν, τὸ σῶμά των φοειδὲς καὶ μᾶλλον ὀξὺ πρὸς τὰ ὄπισθεν. Ζῶσιν εἰς ὑφάλμυρα καὶ γλυκέα ὕδατα. Τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ πεντήκοντα εἴδη, διεσπαρμένα πανταχοῦ τῆς γῆς. Ἐν Εὐρώπῃ εὑρίσκονται περὶ τὰ εἴκοσι, ὧν γνωστότερον εἶναι *ἄλιπλον τὸ ἐπίξανθον* (Haliplum rufo), ὅπερ διακρίνεται ἐκ τοῦ κιτρινοεπιξάνθου χρωματισμοῦ του καὶ τῶν ἐλύτρων του ἅτινα εἶναι μελανῶς διάστικτα. Δ. Ν. Π.

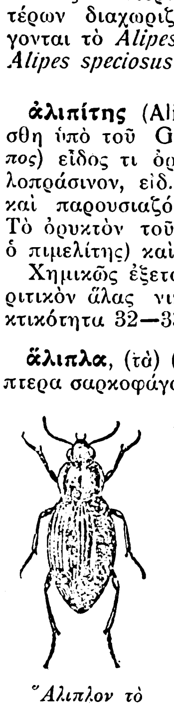

Ἄλιπλον τὸ ἐπίξανθον.
(4κις μεγεθυσ.)

ἀλιπλανής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ κατὰ τὴν θάλασσαν πλανώμενος· «ἀλιπλανὴς ναύτης».

Ἀλιπλῆ. Καλεῖται οὕτω χωρίον τοῦ Μπαμπᾶ Ἐσκῆ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Κάτοικοι 1200 περίπου.

ἁλιπλίδαι (οἱ) (Haliplidae) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομα κολεόπτερα σαρκοφάγα ἅτινα περιλαμβάνουσι τρία διακεκριμένα εἴδη, τὸν *ἄλιπλον*, τὸν *βρούχιον* καὶ τὸν *πελτοδύτην*.

Οἱ ἀλιπλίδαι ἀποτελοῦσι τὸν ἐνδιάμεσον τύπον μεταξὺ τῶν *καράβων* καὶ τῶν *δυκτιδῶν*. Πάντα τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται διὰ τὸ μικρὸν μέγεθός των καὶ τὸν φαιοεπίξανθον μετὰ σκοτεινῶς φαιῶν κηλίδων χρωματισμὸν τοῦ σώματός των. Ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ ὑδροβίων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ἀλιπόρφυρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ζωηρῶς πορφυροῦς, ὁ βαμμένος μὲ ἅλικο κόκκινο χρῶμα· «ἁλιπόρφυροι τάπητες».

Ἀλιπούρ. Νότιον προάστειον τῆς Καλκούττας, ἐν Ἰνδίαις. Ἐκεῖ εὑρίσκονται τὰ κυβερνητικὰ κτίρια καὶ τὸ Belvedere House, ἡ ἐπίσημος διαμονὴ τοῦ διοικητοῦ τῆς Βεγγάλης, καθὼς καὶ μεγάλαι φυλακαὶ καὶ στρατῶνες, ὁ Ζῳολογικὸς κῆπος καὶ οἱ κῆποι τῆς Βοτανολογικῆς Εταιρίας.

Ἀλιπούρα. Μικρὸν κρατίδιον τῶν Κεντρικῶν Ἰνδιῶν. Ἔχει ἔκτασιν 73 τετρ. μιλλίων καὶ πληθυσμὸν 16,146 κατοίκων. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Παραγωγὴ σίτου.

Ἀλιπράντι (Aliprandi), *Βικέντιος*. Διάσημος Ἰταλὸς τενόρος, γεννηθεὶς ἐν Βολωνίᾳ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 18ου αἰῶνος, ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1828. Κατεχειροκροτήθη εἰς τὰ μεγαλύτερα θέατρα τῆς Ἰταλίας, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάλου Ροσσίνι.

Ἀλιρατζπούρ. Κρατίδιον τῶν Ἰνδιῶν. Κεῖται ἐν Μάλβᾳ παρὰ τὰ σύνορα τῆς Βομβάης. Ἔχει ἔκτασιν 836 τετρ. μιλλίων καὶ πληθυσμὸν 72,454.

Τὸ ἔδαφος εἶναι ὀρεινόν. Κατὰ διαφόρους καιροὺς εὑρίσκετο ὑπὸ ἀγγλικὴν διοίκησιν. Ὁ ἡγεμών, τιτλοφορούμενος Ρανά, ἔχει ἔσοδα 8700 στερλινῶν, πληρώνει δὲ φόρον 700 στερλ. εἰς τὸ Βρεττανικὸν κράτος.

ἀλιρραγή ἢ *ἀλιρραγώδη [Βοτ.]*· βλ. ἀλορα. γίδαι. Σ. Μ.

Ἀλιρρόθιος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς νύμφης Εὐρύτης. Κατά τινα ἀττικὸν μῦθον (Ἀπολλ. ΙΙΙ 14. 2) ὁ Ἀλιρρόθιος ἐβίασεν ἡμέραν τινὰ παρὰ τὴν κρήνην τοῦ ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τὴν νεαρὰν παρθένον Ἀλκίππην, θυγατέρα τῆς Ἀγραύλου καὶ τοῦ Ἄρεως, ὅστις συλλαβὼν αὐτὸν ἐπ' αὐτοφώρῳ τὸν ἐφόνευσεν. Ὁ Ποσειδῶν τότε κατήγγειλε τὸν φονέα Ἄρη, ὅστις δικασθεὶς ἐνώπιον τῶν 12 μεγάλων θεῶν, οἱ ὁποῖοι συνεκρότησαν ποινικὸν δικαστήριον ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἠθωώθη (Παυσ. Ι 21. 4). Κατ' ἄλλην ὅμως ἔκδοσιν τοῦ μύθου ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τῆς θαλάσσης Ἀλιρρόθιος, ἀγανακτήσας διὰ τὴν ἧτταν τοῦ πατρός του ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς, κατήνεγκεν, εὐθὺς μετὰ τὴν ἧτταν, βαρὺν τὸν πέλεκυν κατὰ τοῦ ἱεροῦ δένδρου αὐτῆς, ἐνῷ οἱ θεράποντες τοῦ Ποσειδῶνος, οἱ Εὐμολπίδαι τῆς Ἐλευσῖνος, ἐκήρυξαν πόλεμον αἱματηρὸν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Ὁ ἀγὼν ὅμως διελύθη τῇ ἐπεμβάσει τῶν ἄλλων θεῶν, τὰ ἱερατεῖα τῶν ἐχθρικῶν θεοτήτων συνεφιλιώθησαν καὶ οἱ δύο μεγάλοι θεοί, Ποσειδῶν καὶ Ἀθηνᾶ, ἐτιμήθησαν ἐξ ἴσου εἰς τὴν Ἐρεχθηΐδα φυλήν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ παρετηρεῖτο ἡ συνένωσις τῶν ἱερατείων τῶν δύο τούτων θεοτήτων.

Κατὰ τοὺς ἑρμηνευτὰς τῶν μύθων, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ (βλ. *P. Desharme*—μεταφρ. *Ἀδ. Ἀδαμαντίου* «Μυθολογία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος» σ. 190) Ἀλκίππη εἶναι ἡ προσωποποιηθεῖσα τοῦ Ἀσκληπιείου ἄφθονος πηγή. Ἀλιρρόθιος δὲ εἶναι τὸ ὁρμητικὸν θαλάσσιον κῦμα μετὰ τοῦ ὁποίου συνεκοινώνει, ὡς ἐπίστευον, ἡ πηγὴ κατὰ τὰς τρικυμιώδεις ἡμέρας εἰς τὴν Φαληρικὴν ἀκτήν, παρὰ τὴν θέλησίν της· ἡ ζωηρὰ ἑλληνικὴ φαντασία ἔβλεπε βίαν εἰς τὴν ὁρμὴν τοῦ κύματος νὰ ἐναγκαλισθῇ τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς παρθένου πηγῆς. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μύθῳ (βλ. *Ἐρ. Κουρτίου*-μετάφρ. *Σ. Λάμπρου*-«Ἑλλ. Ἱστορία» Α'. 443) ὑπὸ τοὺς ἀγῶνας τῶν θεῶν κρύπτονται οἱ ἀγῶνες τῶν διαφόρων συγγενικῶν φύλων, ἅτινα συνενωθέντα καὶ συμφιλιωθέντα μετὰ μακροὺς μεταξύ των ἀγῶνας συναπετέλεσαν τὸν πρῶτον συνοικισμὸν τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ ἀγῶνες τῶν φύλων μετετοπίσθησαν εἰς τὸ πεδίον τῶν μαχῶν τῶν θεῶν των, διότι ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὴν ἐπικράτησιν λαοῦ τινος ἐπὶ τινος ἄλλου ἐπηκολούθει ἡ ἐπιβολὴ τῶν θεῶν τοῦ νικητοῦ ὡς θεῶν καὶ τοῦ ἡττημένου. Ἀλιρρόθιος, πιθανώτατα, ἐν ἀρχῇ ἦτο αὐτὸς ὁ Ποσειδῶν ὑπὸ ἄλλο ὄνομα, ἔπειτα δὲ ἐχωρίσθη καὶ ἔγινε συγγενικὴ (υἱὸς) αὐτοῦ θεότης, ὅπως συνέβη εἰς πάσας τὰς συγγενεῖς μεταξύ των τὴν φύσιν θεότητας, ἐκ τῶν ὁποίων μία μὲν ἐπεκράτησεν, αἱ ἄλλαι δὲ ἔγιναν συγγενεῖς (γονεῖς, ἀδελφοί, τέκνα) ἢ ἐπίθετα τῆς ἀφομοιωσάσης τὰς ἄλλας. Γ. Δ. ΚΑΨ.

—**Ἀλιρρόθιος** Υἱὸς τοῦ Περιήρους καὶ τῆς Ἀλκυόνης καὶ πατὴρ τοῦ Σήρου (*Ἡσιόδ.* Fr. XCII).

ἅλις ἐπίρρ., σωρηδόν, εἰς πλῆθος: «μέλισσαι ἅλις πέτονται» || ἀρκούντως, ἀρκετὰ (συντάσσεται μετὰ γενικῆς): ««ἅλις τῶν σῶν λόγων», ἀρκετὰ εἶναι τὰ λόγια σου, δὲν χρειάζονται ἄλλα.

Ἄλις (Alice). Πόλις τῆς ἀνατολικῆς Βικτωρίας ἐν τῇ Νοτιοανατολικῇ ἐπαρχίᾳ τῆς ἀγγλικῆς ἀποικίας τοῦ Ἀκρωτηρίου. Κάτοικοι 1500.

ἀλισά (ἡ)· βλ. ἀλισίβα.

ἀλισαρκίδαι (οἱ) (Halisarcidae) *[Ζῳολ.]*. Σπόγγοι τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυξοσπογγιδῶν*. Οἱ θάλαμοι τῶν σπόγγων τούτων εἶναι βλεφαρωτοί, διακλαδώσεις καὶ ἀρκετὰ εὐμεγέθεις καὶ διδουσι τὴν ἐντύπωσιν διατρήτων μαζῶν μετὰ λοβωδῶν ἄκρων, μαλακῶν καὶ ἀμοιρούντων σκελετοῦ. Συνήθως τὰ ζῷα ταῦτα ἐπιστρώννουσι τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τῶν βράχων καὶ ἀποτελοῦσιν εἶδος τάπητος. Ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια τούτων παρουσιάζει βελουδίνην ὄψιν, ἥτις ἔχει ποικιλίαν χρωμάτων. Ὁ ὄγκος των ποικίλλει ἀπὸ τὸν ὄγκον λεπτοκαρύου μέχρι τοῦ ὄγκου γρόνθου. Τὸ ὕψος των κυμαίνεται συνήθως μεταξὺ 2—3 χιλιοστομέτρων καὶ σπανίως ὑπερβαίνει τὰ 6 χιλιοστόμετρα. Ἡ σύστασίς των προσομοιάζει πρὸς ψίχαν ἄρτου, τὸ δὲ χρῶμά των εἶναι συνήθως κυανοῦν ἢ ἰῶδες, σπανιώτερον δὲ ὑποκίτρινον ἢ φαιόπυρρον.

Τῆς οἰκογενείας ταύτης πλεῖστα εἴδη ζῶσιν εἰς τὰ παράλια τῆς Μεσογείου καὶ εἰς μικρὸν σχετικῶς βάθος. Γνωστότερα εἶναι:

1) *ἀλίσαρκον τὸ λοβῶδες* (Halisarcum lobularis), ὅπερ ἔχει ἰώδη λαμπρὸν χρωματισμὸν καὶ ἐπιστρώννει τὰς παρυφὰς τῶν βράχων.

2) *ἀλίσαρκον τοῦ Διζαρντὲν* (Halisarcum Di-

Digitized by Google

jardinii), ὅπερ καλύπτει τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν λαμιναοίων (βλ. λ.) τῶν βορείων θαλασσῶν. Τοῦτο εὑρίσκεται καὶ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Τὰ ἄκρα του εἶναι λοβώδη καὶ ἀκανονίστως ἀπεστρογγυλωμένα, τὸ δὲ μέγεθός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 5 χιλιοστόμετρα. Ἡ σύστασίς του εἶναι ζελατινώδης καὶ τὸ χρῶμά του ὑποκίτρινον ἢ ὑπόλευκον μὲ σκοτεινὰς κηλῖδας. Δ. Ν. Π.

ἀλίσαρκον· βλ. ἀλισαρκίδαι.

Ἀλίσαρνα (ἡ). Πόλις τῆς ἐν Μυσίᾳ Τρωϊκῆς χώρας, δωρηθεῖσά ποτε ὑπὸ τοῦ Δαρείου εἰς τὸν Δημάρατον, βασιλέα τῆς Σπάρτης, οἱ ἀπόγονοι τοῦ ὁποίου παρέμειναν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον ἐκεῖ. Ἡ ὀνομασία αὐτὴ εὑρίσκεται καὶ ὑπὸ τὸν τύπον *Ἀλάσαρνα* εἰς διαφόρους ἐπιγραφάς, καὶ σημαίνει τὸν εἰς τὴν νῆσον Κῶ δῆμον, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια σώζονται νοτίως τῆς σημερινῆς Καρδάμαινος. Κ. Μ. Κ.

ἀλίσαρος *[Βοτ.]*· κοινὴ ὀνομασία ἐν Θήρᾳ τοῦ *κίστου τοῦ λαχναίου.* Σ. Μ.

Ἀλισάφης, *Παντελῆς Ἰω.* Ἀγωνιστὴς καταγόμενος ἐκ Νάξου καὶ ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Ραυτόπουλον καὶ τὸν Στεκούλην. Κ. Μ. Κ.

Ἀλισάφω (ἡ). Βαπτιστικὸν ὄνομα γυναικός· παραφθορὰ τοῦ *Ἐλισάβετ*· ἐν Θεσ. *Ἀλτσάφου.*

ἀλισάχνη (ἡ)· ἀρχ. *ἀλοσάχνη*· τὸ ἅλας τὸ συλλεγόμενον εἰς τὰ κοιλώματα τῶν παραλιακῶν βράχων, ἄλλως *ἀφράλατο.*

ἀλισβερίσι· τουρκικὴ λέξις (ἐκ τοῦ *ἀλίς*, ὅπερ ἐκ τοῦ *ἀλμάκ*=λαμβάνειν καὶ *βερὶς* ἐκ τοῦ *βερμὲκ*=διδειν)· δοσοληψία, ληψοδοσία (ἐμπορική), κίνησις ἐργασιῶν.

ἀλίσγημα (τό)· θρησκευτικὴ μόλυνσις, μίασμα, μιαροφαγία, κοιν. *μαγάρισμα.* Ἡ λέξις ἀπαντᾷ ἅπαξ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ: «διὸ ἐγὼ κρίνω μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν θεόν· ἀλλὰ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς τοῦ ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν *ἀλισγημάτων* τῶν εἰδώλων καὶ τῆς πορνείας καὶ τοῦ πνικτοῦ καὶ τοῦ αἵματος» Πράξ. 15.20), νὰ ἀπέχωνται δηλ. τῆς μολύνσεως, τοῦ μιάσματος, τοῦ προερχομένου ἐκ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰς θυσίας τὰς προσφερομένας εἰς τὰ εἴδωλα, ἐκ τῆς πορνείας καὶ τῆς βρώσεως ἐδεσμάτων παρασκευαζομένων ἐξ αἵματος. Ἡ ἔννοια τῆς φράσεως τοῦ ἀποστόλου εἶναι ὅτι οἱ ἐθνικοί, οἱ ἀσπαζόμενοι τὸν χριστιανισμόν, δὲν πρέπει νὰ ἐνοχλοῦνται πέραν τοῦ δέοντος ἵνα τηρῶσιν ἀκριβῶς τὸν αὐστηρὸν βίον τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ τοὐλάχιστον νὰ ἀπέχωνται τῆς συμμετοχῆς τῶν γευμάτων τῶν παρακολουθούντων τὰς θυσίας τὰς προσφερομένας ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν εἰς τὰ εἴδωλα. Β. Φ.

ἀλισγῶ *(—έω)*· μολύνω, μιαίνω ἠθικῶς ἢ θρησκευτικῶς ἐκ τῆς βρώσεως ἀπηγορευμένων φαγητῶν· «ἀλισγήσει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν ἐδέσμασιν ἀλλοτρίοις»· || μέσ. ***ἀλισγοῦμαι***· συνεστιῶμαι μετὰ ἐθνικῶν καὶ οὕτω μολύνομαι, μιαίνομαι, κοιν *μαγαρίζω*· «ἠλισγημένος», μεμολυσμένος, μαγαρισμένος (ἐτυμολογικῶς συνδέεται μετὰ τοῦ *ἀλίνω*= ἐπαλείφω). Β. Φ.

ἀλισίβα (ἡ)· ὕδωρ βρασθὲν μετὰ τέφρας εἴτε ἀνάμεικτον πρὸς καθαρισμὸν μαγειρικῶν σκευῶν κτλ. εἴτε κατασταλαγμένον πρὸς καθαρισμὸν ἐνδυμάτων ἢ δι' ἄλλας χρήσεις· ἰδιωματ. *ἀλισά* καὶ *ἀλουσά*, ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *liscìva* ἢ ἑνετικοῦ *lisìva* καὶ ταῦτα ἐκ τοῦ λατινικοῦ *lixivia* (πιθανῶς ἐκ τοῦ *lix*, τὸ ὁποῖον σημαίνει τέφραν ἢ ὕδωρ ἀνάμεικτον μετὰ τέφρας).

ἀλισίβα *[Βοτ.]*· βλ. ἀλυσίβα.

ἀλισιβιάζω· θέτω τὰ πρὸς πλύσιν ροῦχα εἰς ἀλισίβαν.

ἁλίσκομαι· ρῆμα ἀρχαῖον, ἀόρ. *ἑάλων*, παρακ. *ἑάλωκα*· ἐπὶ ἀνθρώπων καὶ καθόλου ἐμψύχων, συλλαμβάνω· || ἐπὶ χωρῶν καὶ ἀψύχων, ὑποτάσσω, κυριεύω. Ἐσχηματίσθη νεώτερος ἀόρ. *ἠλώθην*, τοῦ ὁποίου μόνον γίνεται χρῆσις, ἀντὶ τοῦ *ἐκυριεύθην* ἢ *συνελήφθην*.

—*[Ἀττικ. Δικ.]*. Ἡ λέξις ἁλίσκομαι ἀπαντᾶται ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ κατηγοροῦμαι, συλλαμβάνομαι ἐπ' αὐτοφώρῳ, συνήθως δὲ προκειμένου περὶ μοιχείας. Κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Δράκοντος *(Παυσαν.* IX. 36) «ἐξέστω τῷ ἁλόντι ἀνελεῖν τὸν μοιχὸν» (Λυσίου κατὰ Ἐρατοσθένους 24-29, κατ' Ἀγοράτου 66), ἥτις διάταξις ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Σόλωνος, «μοιχὸν μὲν γὰρ ἀνελεῖν τῷ λαβόντι δέδωκε» (*Πλουτάρχ.* Σόλων XXIII), ἀλλ' ἐφ' ὅσον τις «μοιχὸν λάβῃ ἐν ἔργῳ ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντα». Ἡ διάταξις αὐτή, μνημονευομένη τοῦ τε Δράκοντος καὶ τοῦ Σόλωνος, περιελήφθη ἐν νόμῳ 23 Πανδεκτῶν 48.5 (Βασιλικὰ 60-37-24). «Ἐπειδὰν δ' ἕλῃ τὸν μοιχόν, μὴ ἐξέστω τῷ ἑλόντι συνοικεῖν τῇ γυναικί· ἐὰν δὲ συνοικῇ ἄτιμος ἔστω· μηδὲ τῇ γυναικὶ ἐξέστω εἰς τὰ ἱερὰ τὰ δημοτελῆ, ἐφ' ᾗ ἂν μοιχὸς ἁλῷ» *(Δημοσθ.* κατὰ Νεαίρας 87) «Μοιχὸς ἦν τύχῃς ἁλοὺς» *(Ἀριστοφ.* Νεφέλαι 1079). Ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ καὶ ἡ 32 Νεαρὰ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ «περὶ τοῦ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἁλόντος μοιχοῦ».

Ἡ λέξις *ἁλίσκομαι* ἔχει ἐπίσης σημασίαν καταδίκης: «ἄν τις ἁλῷ κλοπῆς» *(Δημοσθ.* κατὰ Τιμοκρ. 103)· «ὅσον ἁλώσεται» *(Ἀριστοφ.* Σφῆκες 893)· «οὐ γὰρ δὴ φονεὺς ἁλώσομαι» (*Σοφοκλ.* Οἰδ. Τυρ. 576)· «ἁλοὺς τὴν γραφὴν» (Ἀντιφ. 26. 9).

«*Ἁλοῦσα δίκη*» καλεῖται ἡ περατωθεῖσα, ἡ δεδικασμένη *(Πλάτωνος* Νόμοι XI. 937). ΙΩ. Δ. ΖΕΠΟΣ

ἁλισκρὶς (Haliscris Bean) *[Παλαιοφ.]*. Γένος τῆς ὁμοιογενείας τῶν ἀγγειοσπέρμων θαλασσοβίων πρασινοφαιῶν *φουκοειδῶν*, ἐμφανισθὲν κατὰ τὸ φολιθικὸν διὰ τοῦ εἴδους *Haliscris erecta Sch.* Ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται ἀκόμη καὶ σήμερον. Φαίνεται, ὡς ἐκ τῶν διακλαδώσεών του ἐφ' ἑνὸς ἐπιπέδου, ὅτι ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὰ πτεριδοειδῆ παρὰ εἰς τὰ λυκοποδιοειδῆ. Θ. Σ.

ἁλισκρίτης (Haliscrites Sternb.) *[Παλαιοφ.]*. Γένος φυτῶν τῆς ὁμοιογενείας τῶν *φαιοφυκοειδῶν ἀγγειοσπέρμων*, οὕτινος τὰ εἰς αὐτὸ ὑπαγόμενα ἀποτυπώματα εἶναι τόσον προβληματικά, ὥστε οἱαδήποτε σύγκρισις μετὰ τοῦ ἀρτιγόνου γένους ἁλισκρὶς οὐδόλως εἶναι ἀσφαλής. Ἀπαντᾷ ὁ *Haliscrites Dechenianus Cöpp.* εἰς τὸ κάτω δεβόνιον σύστημα καὶ χαρακτηρίζει τὰ ἀθροίσματα τῶν στρωμάτων αὐτῶν, ἔχει δ' εἰς τὴν κορυφὴν φύλλον πτεριδοειδὲς περιτετυλιγμένον, ὅπερ δὲν παρουσιάζεται εἰς τὰ φυκακεώδη, ἀλλὰ εἰς τὸ δεβονιακὸν λυκοποδιοειδὲς γένος *ψιλόφυτον* Daws, τὸ ὁποῖον ὑπάγεται κατὰ τὸν Carrathers καὶ ὁ Haliscrites. Ἐπίσης τὸ εἰς τὸ κρητιδικὸν ἀπαντώμενον *Haliscrites gracilis Deb.* καὶ *Ett*, ὡς καὶ τὸ εἰς τὸ φολιθικὸν *Haliscrites erecta Sch.* ὑπάγονται μᾶλλον εἰς τὰ πτεριδοειδῆ ἢ εἰς τὰ φύκη.

Τὸ γένος Haliscrites ἱδρύθη ἐπὶ τῇ βάσει προβληματικοῦ φυτικοῦ ἀποτυπώματος τοῦ τετραγωνικοῦ ψαμμίτου τῆς κρητιδικῆς περιόδου ὑπὸ τοῦ Sternberg. Τοῦτο ἔχει μεγαλυτέραν ὁμοιότητα πρὸς τὸ Delesseria ἢ πρὸς τὸ Haliscris καὶ δὲν πρέπει νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὸ αὐτὸ γένος Haliscrites Dechenianus Cöpp. τοῦ δεβονιακοῦ συστήματος. Τὸ τοῦ τετραγωνικοῦ ψαμμίτου Haliscrites ἔχει μεγαλυτέραν ὁμοιότητα πρὸς τὰ ἀρτίγονα φυτά, καθ' ὅσον τὸ φύλλον φέρει ἐκπεφρασμένας πλευράς, αἵτινες διασχίζουσι τὸ μέσον τοῦ ταινιοειδοῦς τμήματος, τὸ δ' ἐπάκριον αὐτὸ τμῆμα εἶναι περιειλιγμένον, ὅπερ οὐδέποτε εἰς τὰ φύκη παρουσιάζεται, καὶ συνεπῶς τούτου ἕνεκα προσεγγίζει πρὸς τὰ ὑμενόφυλλα μετὰ πτερυγοφόρου ράχεως· ἐπιχείρημα κατὰ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶναι ὅτι τὸ ὑμενόφυλλον ἐμφανίζεται εἰς μέγα πλῆθος εἰς τοὺς ἐκπεφρασμένους θαλασσογενεῖς σχηματισμοὺς τοῦ δεβονίου. Ἡ ἄποψις ὅτι τὰ οὐχὶ ἐπαρκῶς διατηρηθέντα λείψανα προέρχονται ἀπὸ τὸ ψιλόφυτον, οὕτινος τὰ περιειλιγμένα ἄκρα καὶ συνήθως ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ εἰς τὸ ἄνω σιλούριον καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸ δεβόνιον παρουσιάζονται, ἐνισχύεται ἐὰν τὸ ὑποθετικὸν φῦκος εἶναι τὸ δρεπανόφυκος τοῦ Cöpp. ἐκ τῶν αὐτῶν στρωμάτων, ὅπερ παρουσιάζει μεγίστην ὁμοιότητα μὲ τοὺς ἰσχυρῶς συμπεπιεσμένους κορμοὺς τοῦ ψιλοφύτου εἰς ὃ εἶναι ὁρατὰ τὰ πλευρικὰ κεστροειδῆ φύλλα. Τὸ Haliscrites Dechenianus εἶναι γνωστὸν μόνον εἰς τὰ ἀποτυπώματα, ἤτοι νήματα μετά τινος κεντρικῆς ἀρτηρίας, πολλάκις διχαζόμενα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς μέγα πλῆθος κατατετριμμένα, διότι παρεσύρθησαν ὑπὸ ὑδάτων εἴς τινας θέσεις τοῦ ρηνικοῦ κάτω δεβονίου, πληροῦντα τὰ στρώματα. Εἰς τὸ Daun τοῦ Ἄϊφελ παρουσιάζονται εἰς τοσοῦτον πλῆθος συσσωρευμένα, ὥστε ἐσχηματίσθη εἶδος ἄνθρακος, ὅστις ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐξεμεταλλεύθη. Ἀναμφιβόλου πάντως εἶναι ὅτι ὁ Haliscrites παριστᾷ φυτόν, ὡς ἡ φυτικὴ σύστασις αὐτοῦ δεικνύει· κατὰ πόσον ὅμως εἶναι φαιοφῦκος ἢ εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὸ ψιλόφυτον τῶν λυκοποδιοειδῶν εἶναι ἄλλο ζήτημα. Θ. Σ.

ἄλισμα (Alisma L.) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀλισματιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 50 εἴδη, φυτὰ ποώδη, πολυετῆ, ὑδροχαρῆ. Ἐξ αὐτῶν κοινὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι: α') *Ἄλισμα τὸ πλαντάγινον* (Alisma Plantago L.), εἰς τὴν Θεσσαλίαν, Αἰτωλίαν, Εὔβοιαν κτλ., κοινῶς *λάππα* (Sibth.) *πλεμονόχορτο* (Ζὰκ Sibth), *πεντάνευρο τοῦ νεροῦ* (Κέρκυρα), β') *Σαγιττουρία ἡ βελόφυλλος* (Sagittaria Sagittifolia L.) (Ἤπειρος) καὶ γ') *Ἄλισμα τὸ βατραχοειδὲς* (A. ranunculoides L). Σ. Μ.

— *[Παλαιοφ.]*. Γένος φυτῶν τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀλισματιδῶν* ἐκ τῆς κατηγορίας τῶν *ἑλοβίων μονοκοτυληδόνων*, εὑρεθὲν τὸ πρῶτον εἰς τὰ στρώματα τῶν ἀτανῶν τοῦ νεωτέρου κρητιδικοῦ συστήματος τῇ Γροιλανδίας ὡς καὶ εἰς τὰ ἀμέσως νεώτερα στρώματα τῆς ἠωκαίνου περιόδου τοῦ Aix καὶ τῆς τριτογενοῦς περιόδου τῆς Σπιτσβέργης. Πιθανὸν δὲ καί τινα λείψανα φύλλων, ἀνευρεθέντα εἰς τὴν Ἀλάσκαν καὶ ὡς Sagittaria pulchella περιγραφέντα ὑπὸ τοῦ Heer, ν' ἀνήκωσιν ἐπίσης εἰς τὸ ἄλισμα. Τ' ἀνευρεθέντα λείψανα τοῦ γένους τούτου εἶναι μόνον φύλλα τινὰ καὶ καρποί. Ἡ μεγάλη ἐξάπλωσις τῶν ἀλισματιδῶν κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν δικαιολογεῖται μᾶλλον ἐκ τῆς ὑπάρξεως μορφῶν εἰς τὴν τριτογενῆ περίοδον ἢ ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς διατηρήσεώς των. Εἶναι δὲ ὑδρόβια φυτά, ὧν τὰ ἀερόφυλλα ἢ κολυμβητικὰ φύλλα εἶναι διάφορα τὴν μορφὴν τῶν καταδυτικῶν φύλλων, ἅτινα εἶναι στενά, γραμμώδη, ταινιώδη, μετὰ παραλλήλων χαρακτηριστικῶν δεσμῶν, συνδεομένων ὑπὸ ἐγκαρσίως συναναστομουμένων τοιούτων. Τὰ δὲ κολυμβητικὰ ἢ ἀερόφυλλα παρουσιάζουσι παρὰ τὸ μεσαῖον νεῦρον καὶ ἀμέσως παρὰ τὴν βάσιν ἀναλόγως τοῦ πλάτους τοῦ ἐλάσματος τοῦ φύλλου ἑκατέρωθεν ἀνὰ ἓν μέχρι πέντε πλευρικῶν νεύρων, ἅτινα εἰς τὰ καρδιοειδοῦς ἢ λογχοειδοῦς βάσεως φύλλα ἐξαπολύουσι κλαδίσκους, σπανίως δὲ ἐκφεύγουσιν ἐξ ὑψηλοτέρων μερῶν τοῦ μεσαίου νεύρου διακλαδώσεις εἰς τὰ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ τμήματα τοῦ ἐλάσματος. Τὰ ἄνθη αὐτῶν εἶναι μονόοικα, δίοικα ἢ καὶ ἑρμαφρόδιτα μὲ τρία φύλλα κάλυκος καὶ στεφάνης, ἓξ ἢ καὶ πλέον στήμονας, ἓξ καὶ πλέον καρπικὰ φύλλα καὶ καρποὺς κάψας ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς διαρρηγνυομένας. Ἐνταῦθα ὑπάγεται τὸ *Alisma reticulatum Heer* τοῦ νεοκρητιδικοῦ τῆς Γροιλανδίας, τὸ *Alisma macrophyllum Heer* τοῦ τριτογενοῦς τῆς Σπιτσβέργης, τὸ *Alisma paucinervis Heer* τοῦ τριτογενοῦς τῆς Γροιλανδίας ὡς καὶ τὸ *Alisma laucifolia Sap.* τῆς ἠωκαίνου περιόδου τοῦ Aix. Θ. Σ.

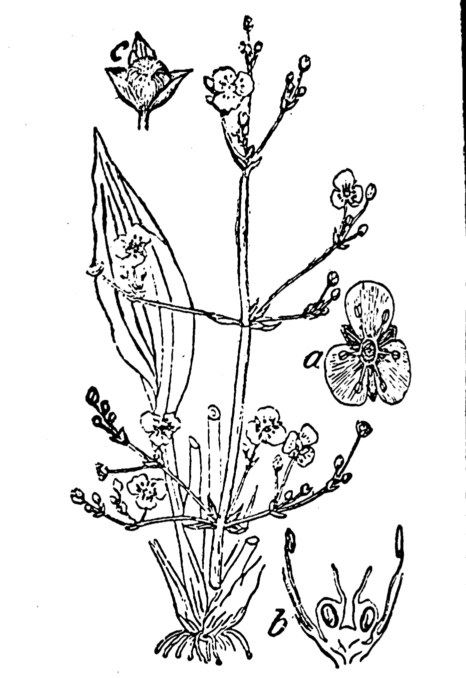

Ἄλισμα.
(a ἄνθος.—b ἄνθος εἰς τομὴν κατὰ μῆκος.—c καρπός.)

ἀλισμακίτης (Alismacites Sap.) *[Παλαιοφ.]*. Γένος φυτῶν τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀλισματιδῶν* ἐκ τῆς κατηγορίας τῶν *ἑλοβίων μονοκοτυληδόνων* ὅπερ ἀνευρέθη εἰς τὰ αὐτὰ στρώματα τοῦ νεοκρητιδικοῦ τῆς Γροιλανδίας, ὡς καὶ τοῦ κάτω κρητιδικοῦ τῆς Πορτογαλίας. Θ. Σ.

ἀλισματίδαι (Alismaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν μονοκοτύλων τῆς τάξεως τῶν *ἑλοβίων* (Helobiae), περιλαμβάνουσα 11 γένη καὶ 75 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Εἶναι φυτὰ ποώδη ριζωματικά, ὑδροχαρῆ· τὰ φύλλα των εἶναι ὄρθια, ἐπιπλέοντα ἢ βυθιζόμενα, περιέχοντα γαλακτοφόρα ἀγγεῖα καθὼς καὶ ὁ βλαστὸς αὐτῶν. Τὰ ἄνθη των εἶναι ἀρρενοθήλεα, ὑπόγονα, μὲ 9 (6+3) ἢ περισσοτέρους στήμονας μὲ ἐξωστρόφους ἀνθῆρας, 6 ἢ περισσότερα καρπόφυλλα μὲ 1 (σπανίως 2 ἢ περισσοτέρας) σπερματικὰς βλάστας ἀνατρόπους εἰς ἕκαστον καρπόφυλλον· φέρουν κάλυκα ἐκ 3 σεπάλων καὶ στεφάνην ἐκ 3 πετάλων, ὁ δὲ καρπός των εἶναι ἀχαίνιον, σπανίως κάψα· τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τά: ἄλισμα, *Caldesia, ἔλισμα, ἐχινόδωρος.* Σ. Μ.

— *[Παλαιοφ.]*. Ἐκ τῶν ἀλισματιδῶν (ἢ ἀλισμοειδῶν) (Alismaceae Schim), τὰ γένη *Alismaphyllum, Alismacites* καὶ *Alisma*, ἐνεφανίσθησαν ἀπὸ τοῦ κάτω κρητιδικοῦ συστήματος καὶ ἐντεῦθεν μέχρι καὶ τῆς παρούσης ἐποχῆς. Θ. Σ.

ἀλισμάφυλλον (Alismaphyllum Ward) *[Παλαιοφ.]*. Γένος φυτῶν τῆς ὁμοιογενείας τῶν ἀλισματιδῶν ἐκ τῆς κατηγορίας τῶν *ἑλοβίων*, ἀρχαιοτάτων μονοκοτυληδόνων τῆς διαπλάσεως ποτομὸκ τῆς Βιργινίας, ὅπερ παρουσιάζει μεγαλυτέραν συγγένειαν πρὸς τὸ γένος *σμίλαξ* ἢ πρὸς τὸ γένος *ἄλισμα.* Θ. Σ.

ἀλισμοειδῆ *[Βοτ.]*· βλ. ἀλισματίδαι.

Digitized by Google

ἀλισοκόφινο (τό)· ἰδιωματ. (Χίος), τὸ κοφίνι τῆς ἀλισᾶς, τῆς ἀλισίβας,—μπουγαδοκόφινο.

Ἄλισον (Alison), *Ἀρχιβάλδος*. Σκῶτος συγγραφεὺς καὶ θεολόγος, γεννηθεὶς ἐν Ἐδιμβούργῳ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1757. Ἐσπούδασεν ἐν Γλασκώβῃ καὶ Ὀξφόρδῃ καὶ ἐχειροτονήθη ἱερεύς. Ἐξέδωκε τόμον θρησκευτικῶν ὁμιλιῶν, καὶ ἔργον μὲ τὸν τίτλον: «Πραγματεία περὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς γεύσεως» (1790). Ἀπέθανε τῷ 1839.

— **Ἄλισον** (Alison), *Ἀρχιβάλδος, βαρωνίσκος*. υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1792. Ἐσπούδασε τὰ Νομικὰ ἐν Ἐδιμβούργῳ, τῷ δὲ 1814 ἐγένετο δικηγόρος. Τῷ 1832—3 ἐξέδωκε σύγγραμμα «Ἀρχαὶ τοῦ ποινικοῦ νόμου ἐν Σκωτίᾳ» Ἄλλα του συγγράμματα εἶναι: «Ἱστορία τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τοῦ 1789—1815» (1833—1842), «Ἱστορία τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῆς μάχης τοῦ Βατερλὼ μέχρι τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Λουδοβίκου Ναπολέοντος» (1852—9) συνέχεια τῆς πρώτης. Τὸ ἔργον τοῦτο μεγάλως ἐξετιμᾶτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Τῷ 1852 ὁ Ἄλισον ἐγένετο βαρωνίσκος, ἀπέθανε δὲ τὸν Μάϊον τοῦ 1867.

—**Ἄλισον** (Alison), *Ἀρχιβάλδος, βαρωνίσκος*. Ἄγγλος στρατιωτικός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Ἐδιμβούργῳ τῷ 1826. Τῷ 1846 κατετάχθη εἰς τὸν στρατόν. Τῷ 1853 μετέσχεν εἰς τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, τῷ δὲ 1873—4 εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Ἀσαντί. Τῷ 1882 διώκει τὰ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βρεττανικὰ στρατεύματα μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Sir Garnet Wolseley, ἐπολέμησεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Τὲλ-ἐλ-Κεμπὶρ καὶ ἐχρημάτισε διοικητὴς τοῦ στρατοῦ κατοχῆς μέχρι τῷ 1883. Τῷ 1887 προήχθη εἰς στρατηγὸν καὶ τῷ 1889 ἐγένετο στρατιωτικὸν μέλος τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἰνδιῶν. Ἀπέθανε τῷ 1907.

— **Ἄλισον** (Alison), *Γουλιέλμος*. Ἄγγλος ἰατρός, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ συγγραφέως καὶ θεολόγου Ἀρχιβάλδου Ἄλισον (1790—1859). Τὸ πρῶτόν του ἀξιόλογον σύγγραμμα εἶναι τὸ «Outlines of physiology and pathology» (Ἐδιμβοῦργον 1833). Ὁ Ἄλισον ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του, διακριθεὶς κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τῆς χολέρας τοῦ 1830—31 καὶ τοῦ τύφου τῷ 1840. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἐπιδημικοῦ πυρετοῦ τοῦ 1843 ἐν Σκωτίᾳ καὶ αἱ σχέσεις του μὲ τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν τῶν πτωχῶν» (1843), «Στοιχεῖα παθολογίας καὶ ἐξασκήσεως τῆς ἰατρικῆς» (1843), «Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ λιμοῦ τοῦ 1846—47 εἰς τὰ ὀρεινὰ τῆς Σκωτίας καὶ εἰς τὴν Ἰρλανδίαν» (1847). Τῷ 1847 προσεβλήθη ὑπὸ ἐπιληψίας, ἀλλὰ διετήρησε τὴν θέσιν του ὡς καθηγητοῦ τῆς παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς μέχρι τοῦ 1856.

—**Ἄλισον** (Alison), *Σόμμερβιλλ-Σκότς*. Ἄγγλος ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Ἐδιμβούργῳ τῷ 1813, ἀποθανὼν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1877. Ἐγένετο γνωστὸς κατόπιν πραγματείας του ἐπὶ τῶν ἀσθενειῶν τῶν ἀνθρακωρύχων καὶ διὰ τοῦ ἔργου του «Περὶ τῆς μεταδόσεως τῶν δηλητηρίων διὰ τῆς ἀτμοσφαίρας» (1839). Συνέγραψεν ἐπίσης: «Ἀνάλυσιν ἑβδομήκοντα περιπτώσεων καρδιακῶν νοσημάτων» (1851), «Χολέρα, ἡ φύσις της κ.τ.λ.» (1853), «Θεραπεία τοῦ λάρυγγος καὶ τῆς τραχείας» (1853), «Ἡ ἐξέτασις τοῦ στήθους ἐπὶ πνευμονικῆς φυματιάσεως», τὸ ἄριστον τῶν ἔργων του. «Νοσηραὶ καταστάσεις τοῦ λάρυγγος καὶ ἡ σχέσις των μὲ τὴν πνευμονικὴν φυματίασιν» (1869). Ε. Σ.

«Ἄλισον» (Alisoun ἢ Alysoun). Ἐκ τῆς ποιητικῆς παραγωγῆς τοῦ 13ου αἰῶνος ἐν Ἀγγλίᾳ τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα εἶναι τὰ μικρὰ λυρικὰ ποιήματα. Μεταξὺ τούτων ἄριστον θεωρεῖται ἡ «Ἄλισον», μελῳδικώτατον ἐρωτικὸν ᾆσμα, γραφὲν περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος τούτου ὑπὸ ἀγνώστου ποιητοῦ, ὅστις προαγγέλλει τὴν ἄφιξιν τοῦ Τσῶσερ. (Βλ. **Ἀγγλία**—*Ἀγγλικὴ λογοτεχνία*).

ἀλισονίτης (Alisonit) [*Ὀρυκτολ.*] Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς χειροπληθεῖς, στιφρὰς ἢ λεπτοκοκκώδεις μάζας, χρώματος σιδηροφαίου ἢ μολυβδοφαίου, ἐχούσας δὲ μεταλλικὴν λάμψιν, σκληρότητα ὑπὲρ τὸν 2ον βαθ. μέχρι 3ου, καὶ εἰδ. βάρος 6,10. Χημικῶς ἐξεταζόμενον εἶναι ἰσόμορφος παράμιξις θειούχου μολύβδου (Pb S) καὶ θειούχου ὑποχαλκοῦ (Cu_2S) (28,2—28,8 Pb καὶ 53,2—53,6 Cu). Ἀπαντᾷ μὲ κερουσσίτην καὶ μαλαχίτην εἰς διάφορα μεταλλεῖα τοῦ Coquimbo (Mina grande) τῆς Χιλῆς.

Εἰς τὸν ἀλισονίτην κατατάσσει ὁ Groth καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Lodin εὑρεθέντα καὶ ὡς νέον ὀρυκτὸν ὑπ' αὐτοῦ περιγραφέντα «θειοῦχον μόλυβδον καὶ χαλκὸν» ἀπὸ τὸ St Maurice τοῦ Νομοῦ Hautes-Alpes τῆς Γαλλίας. Τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο εἶναι σκοτεινόφαιον, χειροπληθὲς εἰς ἰνώδη ἢ φυλλοειδῆ συσσωματώματα, εἰδ. βάρ. 6,17. Τέλος ὁ Pearce χαρακτηρίζει ὡς τεχνητὸν ἀλισονίτην μαύρους πηλαιώδεις καὶ ἀπεστρογγυλωμένους ὀκταεδρικοὺς κρυστάλλους (εἰδ. βάρ. 5,54), προϊόντα ἐκκαμινεύσεων, εὑρεθέντα εἰς τὰς ἐν Argo τοῦ Colorado καμίνους τῆς Boston und Colorado Smelting Co.

Ὁ ἀλισονίτης καλεῖται καὶ *μολυβδοκυπρίτης* (Plumbocuprit). Γ. Κ. Γ.

Ἀλίστα. Ἀρχαία πόλις τῆς νοτίου Κορσικῆς ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Πτολ. Γ' 2, 4). Ὁ Müller ὑποστηρίζει, ὅτι εἶναι ἡ σημερινὴ *Porto Vecchio*. Κ. Μ. Κ.

ἀλιστέφανος καὶ **ἀλιστεφής** (ὁ, ἡ)· ὁ ὑπὸ τῆς θαλάσσης περιστεφόμενος, περιβαλλόμενος.

Ἀλίστρα [*Μυθ.*]. Ἀναφέρεται ὡς μήτηρ τοῦ Ὠγύγου ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος.

Ἀλιστράτη. Ἕδρα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος, τῆς περιλαμβανούσης τὰ χωρία Γκουλάκι, Γράτσιανη καὶ Μπάνιτσα. Ὑπάγεται εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Ζίχνης (Σερρῶν), ἔχει 2.369 κατοίκους, κεῖται δὲ νοτιοδυτικῶς τῆς Δράμας, μετὰ τῆς ὁποίας συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Ἡ Ἀλιστράτη ἄλλοτε ὑπῆρξεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἕδρα τοῦ μητροπολίτου Φιλίππων, Δράμας καὶ Ζιχνῶν (1721 κ. ἑ.), ὡς ἀριθμοῦσα πληθυσμὸν Ἑλλήνων περισσότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας πόλεις, εἶχε δὲ περίφημον σχολὴν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀλιστράτης ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴν γεωργίαν, τῆς ὁποίας κυριώτερον προϊὸν εἶναι ὁ βάμβαξ. Κ. Μ. Κ.

Ἀλίστρο (Alistro) [*Ναυτ. Γεωγρ.*]. Χείμαρρος ἐκβάλλων διὰ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Κορσικῆς, 9 μίλλια βορείως τῆς ἐκβολῆς τοῦ *Ταβινιάνο* (βλ. λ. Ἀλέρια), ἀλλὰ καὶ πολίχνη φερώνυμος 2 χιλιομ. ΒΔ τῆς ἐκβολῆς καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς «*Μπάστια-Γκιζονάτσια*». Ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς μεταξὺ Ταβινιάνο καὶ Ἀλίστρο, πύργοι ἐνθυμίζοντες τοὺς ἐπὶ τῆς Λακωνικῆς ἀκτῆς καὶ χρησιμοποιούμενοι ἀπὸ τοὺς παραπλέοντας πρὸς προσδιορισμὸν στίγματος διὰ διοπτεύσεων, διότι δὲν πρέπει νὰ παραπλέηται ἡ ἀκτὴ αὕτη ἐξ ἀποστάσεως ἐγγυτέρας τοῦ 1½ μιλλίου, διὰ τὸ προκεχωρημένον τῆς ὑφαλοκρηπῖδος τῶν 5 ὀργυιῶν. Ἐπὶ ὑψώματος πλησίον πύργου, φάρος μετὰ πύργου ὕψους 29 μέτρων καὶ παρέχοντος ἑστιακὸν ὕψος ἀπὸ θαλάσσης 29 μέτρων, ἐκπέμπων ζεῦγος ἐκλάμψεων λευκῶν ἀνὰ 10 δ.λ., φωτοβολίας 26 μιλλίων. Εἰς πεντηκοντάδα μέτρων Ν.ΝΑ. σηματοφόρος ἔχων διεθνὲς ἀριθμόσημον ΑΗΖΧ, κλεισθεὶς ὅμως διὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν ἀπὸ τοῦ 1925. Παρὰ τὸν φάρον (πλάτ. 42° 15' 35", μῆκ. 9° 32' 30", Ἀνατ. Χάρτης 1131: Island of Corsica) τρεῖς σωστικοὶ σταθμοὶ διαθέτοντες μόνον σχοινοβόλον μηχάνημα. Σ. Ε. Λ.

ἀλισφακιά [*Βοτ.*]· βλ. ἀλιφασκιά.

Ἀλισφραγμούθωσις. Φαραὼ τῆς ΙΖ' δυναστείας ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Μανέθωνος. Ἀνεδείχθη κατὰ τὸν ἐπὶ αἰῶνα διαρκέσαντα ἀγῶνα τῶν Αἰγυπτίων πρὸς ἔξωσιν τῶν Ὑξώς. Ὅταν οὗτοι ἐξωθήθησαν ἀπὸ τῆς Μέσης Αἰγύπτου πρὸς Βορρᾶν κατέλαβον τὴν Μέμφιν, ὅπου μετὰ λυσσώδη ἀγῶνα ἐξέωσεν αὐτοὺς ἐκεῖθεν ὁ Ἀλισφραγμούθωσις. Γ. Α.

Ἀλιταία. Πηγὴ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Παυσανίου, ὡς εὑρισκομένη παρὰ τῇ Ἐφέσῳ.

ἀλιταίνω· πλανῶμαι, ἁμαρτάνω. Μετ' αἰτ. πράγ. παραβαίνω «Διὸς δ' ἀλίτωμαι ἐφετμὰς» (Ἰλ. Ω 570)· μετὰ γεν. ἀποπλανῶμαι «Σκολιῆς ἀλίτησεν ἀταρποῦ» (Ὀρφ.).

Ἀλιταμβοί. Καλεῖ οὕτω ὁ Πτολεμαῖος ἔθνος τι τῆς Λιβύης.

ἀλιτάνα (ἡ) καὶ **ἀλτάνα**· μικρὸς κῆπος ἀνθέων ἀπὸ τοῦ ἰταλ. *altana* = *ταράτσα*, διὰ τὸν κατὰ τὰ κράσπεδα αὐτῆς διατήρησιν ἀνθέων.

ἀλιτάνευτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ πρὸς ὃν λιτανεῖαι δὲν εἶναι δυναταί, ὁ πρὸς ὃν αἱ παρακλήσεις εἶναι ἀνωφελεῖς· ἐπίθετον τοῦ Ἅδου.

Ἀλιτέμνιοι. Ἔθνος Λιβυκόν, ἀναφερόμενον συχνάκις ὑπὸ Νικολ. Δαμασκηνοῦ.

ἀλιτζὲς (ὁ)· κοινὴ ὀνομασία τῶν ἵππων τῶν ἐχόντων χρῶμα πυρρὸν ἢ πυρρόξανθον (γαλλ. *alezan*).

ἀλιτήριος (ὁ, ἡ)· συνδέεται ἐτυμολογικῶς μετὰ τοῦ ἀλιταίνω (βλ. λ.)· ἀσεβής, ἀνόσιος· ‖ ὁ προωρισμένος, ἕνεκα τῆς διεφθαρμένης ψυχῆς του, νὰ βλάπτῃ, νὰ ἐπιφέρῃ ὄλεθρον. Β. Φ.

—[*Ἀρχ.*]. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, *ἀλιτήριοι* ἐκαλοῦντο οἱ τιμωροὶ καὶ ἐκδικηταί, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν καθῆκον των ἐπιβεβλημένον τὴν ἐκδίκησιν φονευθέντος συγγενοῦς των, ἢ ἀκόμη καὶ τὴν ἐκδίκησιν κατὰ στενωτέρου συγγενοῦς τοῦ φονευθέντος, ὁ ὁποῖος παρημέλει νὰ ἐκτελέσῃ τὴν κατὰ τὰ πάτρια ἔθιμα καθηκόντως ὑπὸ ἐκείνου ἐκδίκησιν. Ὁ ῥήτωρ Ἀντιφῶν εἰς τὴν τετραλογίαν του λέγει: «ἕξομεν ἀλιτηρίους τοὺς τῶν ἀποθανόντων προστροπαίους» καὶ ἑρμηνεύει οὕτω τὴν βάσιν ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐδικάζοντο οἱ φόνοι ἐν Ἀθήναις, τονίζων, ὅτι ἡ ἐκδίκησις ἦτο καθῆκον, τὸ ὁποῖον ἐπεβάλλετο διὰ τὴν πρὸς τὸν φονευθέντα ὀφειλομένην εὐσέβειαν. Ἐκ τῆς ἀρχικῆς δὲ ταύτης σημασίας προέκυψεν ἡ μεταγενεστέρα σημασία τῆς λέξεως, διὰ τῆς ὁποίας δηλοῦται ὁ ἀπότρόπαιος, ὁ σπείρων τὴν καταστροφὴν κ. τ. λ., καὶ τὴν ὁποίαν συχνάκις εὑρίσκομεν χρησιμοποιουμένην ὑπὸ τῶν διαφόρων ῥητόρων. Οὕτω ὁ Δημοσθένης ἀποκαλεῖ τὸν Αἰσχίνην «κοινὸν ἀλιτήριον» (*Δημ.* 280.27), ὁ δὲ Αἰσχίνης τὸν Δημοσθένην «τῆς Ἑλλάδος ἀλιτήριον» (*Αἰσχίν.* 76.7). Κ. Μ. Κ.

ἀλιτηριώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἀλιτήριον· ‖ ὁ μετέχων τῶν γνωρισμάτων τοῦ ἀλιτηρίου, ὀλέθριος· «ἀλιτηριώδης νόμος».

ἀλίτης (Halite, Halites, Halit) [*Ὀρυκτολ.*]. Συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ ἅλατος (βλ. ἅλας).

Ἀλιτιένα. Πρωτεύουσα τῆς περιφερείας Ἀγκάμε. Ἕδρα τῆς ἱεραποστολῆς τῶν Λαζαριστῶν καὶ διαμονὴ τοῦ ἀποστολικοῦ τοποτηρητοῦ τῆς Ἀβησσυνίας.

ἀλιτοσυλβίνης (Halitsylvin, Halitosylvin) [*Ὀρυκτολ.*]. Οὕτω καλεῖται πέτρωμα συνιστάμενον ἐκ συλβίνου καὶ ὀρυκτοῦ ἅλατος. Εὑρέθη εἰς τὰ ὀρυχεῖα τοῦ νοτίου Harz. Γ. Κ. Γ.

Ἀλιτοῦρι. Ἱστορικὴ τοποθεσία παρὰ τὴν ὁποίαν τῷ 1806 ἐξειλίχθη μία αἱματηρὰ φάσις τοῦ διωγμοῦ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ *Κλεφτῶν*, καὶ δὴ τῶν Κολοκοτρωναίων. Τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἐκείνου ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης μετὰ ὀλίγων ἀπομεινάντων συγγενῶν καὶ ὀπαδῶν ἠγωνίζετο νὰ διαφύγῃ τὸν περισφίγγοντα αὐτὸν κλοιὸν τῶν Τούρκων, τὸν ὁποῖον καθίστα κινδυνωδέστερον τὸ ἀφόρητον ψῦχος καὶ ἡ πολλὴ χιών. Ὀλίγον πρὸ τοῦ δράματος τῶν **Αἱμυαλῶν** (βλ. λ.), καὶ καθὼς προσεπάθει νὰ εὕρῃ διέξοδον διὰ νὰ μεταναστεύσῃ εἰς Ζάκυνθον, ὅπου οἱ Ρῶσοι ἐστρατολόγουν Ἕλληνας διὰ τὴν ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ ἐπικράτησίν των, ὁ Κολοκοτρώνης ἐζήτησε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Μεσσηνίαν, διότι, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Βερβαίνων, ὁ πασᾶς τῆς Πελοποννήσου Σαῒτ-Ὀσμὰν διέταξεν ἀπηνῆ τὸν διωγμόν, ἐκήρυξε δὲ πανστρατιὰν Μουσουλμάνων καὶ Ἑλλήνων, «σύμφωνα μὲ τὸ Φιρμάνι καὶ τὸ Συνοδικὸν (ἀφοριστικὸν γράμμα τοῦ Πατριάρχου) κατὰ τῶν Κλεφτῶν». Μετὰ πολλά, τὸ σῶμα τοῦ Κολοκοτρώνη ἔφθασεν εἰς τὸ Τζαφερεμίνι. «Μιὰ ὥρα μακρυὰ ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ εἴμαστε ἐμεῖς, διηγεῖται εἰς τ' Ἀπομνημονεύματά του, εἰς τὴν Σκάλαν, ἦλθεν ὁ Κεχαγιάμπεης (τοῦ Σαῒτ-Ὀσμὰν) μὲ 2000 Τούρκους, μὲ τὰ παλούκια (διὰ τῶν ὁποίων ἐπρόκειτο νὰ προβῇ εἰς τὰς ἐκφοβιστικὰς ἐκτελέσεις τῶν συλλαμβανομένων, κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθιμον). Τὸ βράδυ ἐπήγαμεν εἰς τὸ Ἀλιτοῦρι (προφανῶς διὰ νὰ εἶναι εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Μελιγαλᾶ, ὅπου ἤλπιζον βοήθειαν ἀπὸ παλαιοὺς συντρόφους). Καὶ ἐκεῖ μᾶς ἐπλάκωσαν Ἀνδρουσιανοί, Λεονταρῖται, καὶ λοιποί, ἕως 700, (ἅπαντες Τοῦρκοι Πελοποννήσιοι ἐκ τῶν ἀγριωτάτων). Ἦλθαν τὴν αὐγήν. Ἀρχίσαμε τὸν πόλεμον. Ἐμεῖς ἐβγήκαμε ἀπὸ τὸ χωριό. Τοὺς πήγαμε κυνηγῶντας, ἕως μιὰ ὥρα μακρυά. Τοὺς ἐπήραμε τέσσερα ἄτια. Πολλοὶ ἐπνίγηκαν εἰς τὸ ποτάμι (τὸν Πάμισσον, ἐχχειλίζοντα συνήθως κατὰ τοιαύτας ἐποχάς). Καὶ ἄλλους ἐσκοτώσαμε, κι' ἐπήραμε πολλὰς ζωοτροφίας καὶ πολεμοφόδια». Ἀλλ' ἂν ἐνίκησεν ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς ἐπιτεθέντας Τούρκους τῆς Ἀνδρούσης καὶ τοῦ Λεονταρίου, εἶχε μετ' ὀλίγον ν' ἀγωνισθῇ καὶ πρὸς τὸν Κεχαγιᾶν. Ὡς ἑξῆς ἀφηγεῖται τὴν δραματικὴν αὐτὴν περιπέτειαν: «Ἤκουσαν τὸν πόλεμον τὰ στρατεύματα ὅπου ἦταν εἰς τὴν Σκάλαν, καὶ ἦλθαν εἰς βοήθειαν τῶν ἰδικῶν των. Ἡμεῖς ὀπισθοχωρήσαμεν κ' ἐκλεισθήκαμεν εἰς τὸ χωριὸ Ἀλιτοῦρι. Κι' ἐπολεμήσαμεν ὅλην τὴν ἡμέραν. Καὶ τὸ βράδυ ἐτραβήξαμε τὰ σπαθιὰ κι' ἐπήγαμε κατὰ τῆς Ἀρκαδιᾶς (Κυπαρισσίας) τὰ χωριά. Οἱ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἐπῆγαν εἰς τὸ Ἀλιτοῦρι, βλέποντας τὸν τορόν μας, ἐγύρισαν καὶ ἦλθαν ἀπὸ κοντὰ γυρεύοντάς μας. Ὁ Κεχαγιᾶς ἄρχισε νὰ παλουκώνῃ τοὺς Χριστιανοὺς (γιατάκηδες) διὰ νὰ δώσῃ φόβον εἰς τὸν κόσμον. Ἦλθαν οἱ Τοῦρκοι ἐπάνω μας. Ἐμεῖς ἐφτιάσαμεν ταμπούρια, γιὰ νὰ πολεμήσωμε. Οἱ Τοῦρκοι ἦταν ἐντόπιοι καὶ μᾶς ἔστειλαν νὰ φύγωμε, διότι μᾶς ἐφοβοῦντο ἀκόμη. Ἐφύγαμεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὰ Κοντοβούνια»... Τοιουτοτρόπως ἐσώθη εἰς τὸ Ἀλιτοῦρι ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ἀλλὰ πολὺ ἠγωνίσθη μέχρις ὅτου δυνηθῇ νὰ φύγῃ ἐκ Πελοποννήσου, ἔνθα καὶ οἱ Ἕλληνες ἀκόμη, ἠναγκασμένοι ἀπὸ τὴν Διοίκησιν, τὸν κατεδίωκαν ἀπηνῶς. Γ. Δ. Κ.

ἀλίτουρος (ὁ) καὶ **ἀλέτουρος** (ἰδιωματ.)· ἀσεβής, ἄθεος, σκληρός· «ἰρὲ τὸν ἀλίτουρο! ἀκοῦς τί λέει!», «αὐτὸν τὸν ἀλέτουρο κάθεσαι κι' ἀκοῦς». Ἡ λέξις προῆλθεν ἀπὸ τοῦ Luther, Λουθήρου, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μεταρρυθμιστοῦ, ὁ ὁποῖος

Digitized by Google

ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν καθολικῶν ὡς κατ' ἐξοχὴν ἀσεβὴς καὶ ἀλιτήριος. Β. Φ.

ἀλίτουρος (ὁ) (Alilurus) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομον κολεόπτερον τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, ἰθαγενὲς τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π.

ἀλιτρεφὴς (ὁ, ἡ),—*ές*, καὶ **ἀλίτροφος** (ὁ, ἡ)· ὁ ἐκ τῆς θαλάσσης τρεφόμενος, ὁ ζῶν, ὁ ἀνατραφεὶς ἐν τῇ θαλάσσῃ.

Ἀλίτσε (Alice) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον χθαμαλὸν ἀλλὰ προέχον, τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ στομίου τοῦ κόλπου τοῦ *Τάραντος*. Εἶναι δὲ τοῦτο ἡ τῶν ἀρχαίων *Κρίμισσα ἄκρα* τῆς Κροτωνιάτιδος Χώρας (*Στράβ* Didot 211.29) ἐν τῇ «Μεγάλῃ Ἑλλάδι» καὶ ἀπέχει 9 μιλ. Β τοῦ ἀκρωτ. τοῦ *Ναοῦ* (Capo Nau, ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ναοῦ τῆς Ἥρας τὸ *Λακίνιον* ἀκρωτ. τῶν ἀρχαίων), 63 μίλλια Ν. τῆς πόλεως τοῦ Τάραντος (Taranto) καὶ 59 μίλλια Δ. ΝΔ τοῦ ἀκρωτ. *Σάντα Μαρία ντὶ Λέουκα* (Santa Maria di Leuca, ἡ τῶν ἀρχ. *Ἰαπυγία ἄκρα*). Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου, φάρος μετὰ πύργου ὀκταγώνου, ὕψους 24 μέτρων ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, παρέχων ἑστιακὸν ὕψος 30 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν καὶ ἐκπέμπων μίαν ἀναλαμπὴν λευκὴν 1 $^1/_2$ δ. λ., φωτοβολίας μηχανήματος 21 μιλλίων, ἀνὰ 10 δ. λ. [Πλάτ. 39° 23' 51", μῆκ. 17° 19' 27", χάρτης Ἀγγλικὸς 198: Policastro to Cape Santa Maria di Leuca]. ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἀλίτσι. Χωρίον τῆς κοινότητος Κυψέλης τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης, ἔχον 91 κατοίκους. Τῷ 1907—1908 εὑρέθη πλησίον τοῦ χωρίου τούτου ἐπὶ τῆς πεδιάδος θησαυρὸς ἐκ δύο περίπου χιλιάδων ἀργυρῶν νομισμάτων, ἐντὸς ἑνὸς μεγάλου δοχείου φυλασσομένων, πάντων τετραδράχμων καὶ ἀναγομένων πιθανώτατα εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ βασιλέως Δημητρίου, τοῦ Λυσιμάχου καὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὰ νομίσματα ταῦτα ἐκλάπησαν. Πλησίον τοῦ χωρίου ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἀρχαίων τειχῶν ἀνεξερεύνητα. Ἡ πραγματικὴ προφορὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ χωρίου τούτου εἶναι *Χαλέτσι*. Κ.Μ.Κ.

Ἀλίττα (ἡ)· ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ *Ἀλλοῦτα*, ἡ Ἀφροδίτη τῶν Ἀράβων, ἡ καὶ Ἀλιλὰτ λεγομένη (βλ. λ.) Σ. Π.

Ἀλίτυρος Ἰουδαῖος ἠθοποιὸς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε τὴν εὔνοιαν τῆς αὐτοκρατείρας Ποππαίας ὁ Ἰουδαῖος ἱστοριογράφος Ἰώσηπος (Ἰωσήπου Βίος κεφ. 3). Π. Ι. Μ.

ἀλιφάδι *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κύπρῳ *ἀνδροπώγωνος τοῦ γρύλλου*. Σ. Μ.

Ἀλίφαι (λατ. Alifae). Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐπὶ ὑψώματος 110 μ. καὶ μεταξὺ τῶν ὀρέων Ματέζε καὶ Βολτούρνο, ἐν Πεδεμοντίῳ. Ὑπῆρξε ρωμαϊκὴ ἀποικία ἐκ τῶν σημαινουσῶν. Ἔχει δὲ περὶ τὰς 4000 κατοίκων. Κ. Μ. Κ.

Ἄλιφαξ (Halifax)· βλ. Χάλιφαξ.

ἀλιφασκιὰ *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία *α') τῆς σαλβίας ἡ ἐλελισφάκου τοῦ τριλόβου* κοινῶς ἐπίσης: *φασκομηλιὰ* (Ταΰγετος), *λελισφακιὰ* (Σέριφος, Σίφνος), *ἀλιφασκιδιὰ* (Κρήτη)· *β')* τῆς *σαλβίας τῆς καλυκώδους* (Salvia calycina S et S.) καὶ *ἀλισφακιὰ* (Κέρκυρα)· *γ')* τῆς *σαλβίας τῆς φαρμακευτικῆς* κ.τ.λ. Σ. Μ.

Ἀλίφειρα (κατὰ *Πολύβ.* καὶ *Σουΐδαν*) ἢ **Ἀλίφηρα** (κατὰ *Παυσανίαν*). Ἀρχαία πόλις τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ Κυνουραίων, κληθεῖσα οὕτως ἀπὸ τοῦ κτίτορος αὐτῆς Ἀλιφήρου, υἱοῦ τοῦ Λυκάονος (*Παυσαν.* VIII 26, 5,6 καὶ 27, 4). Ἔκειτο ἐπὶ λόφου κρημνώδους κατὰ τὰ μεθόρια τῆς Ἠλειακῆς Τριφυλίας καὶ εἶχεν ἀκρόπολιν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου περιβαλλομένην δι' ἰσχυροῦ τείχους. Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Παυσανίου ἐσῴζοντο ἐν τῇ Ἀλιφείρᾳ τὰ ἱερὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, ἣν κατ' ἐξοχὴν ἐτίμων καὶ ἐλάτρευον οἱ Ἀλιφειρεῖς, ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν ἡ θεὰ ἐνταῦθα ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη. Διὸ καὶ κρήνην *Τριτωνίδα*, ἐκ τοῦ ἐπωνύμου τῆς θεᾶς, ἐκάλουν οἰκειοποιούμενοι τὸν εἰς τὸν ποταμὸν Τρίτωνα ἀναφερόμενον μῦθον, καὶ πανήγυριν ἐτέλουν εἰς τιμὴν αὐτῆς ἐτέλουν καὶ βωμὸν εἰς τὸν Λεχεάτην Δία, ὡς ἐνταῦθα γεννήσαντα τὴν Ἀθηνᾶν, εἶχον ἱδρύσει. Ἐκ τῶν ἐν τῇ πόλει ἀγαλμάτων μνημονεύεται καὶ θαυμάζεται ἰδιαιτέρως τὸ χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργον Ὑπατοδώρου καὶ Σωστράτου ἐκ τῶν μεγαλοπρεπεστάτων καὶ τεχνικωτάτων· «θέας ἄξιον μεγέθους τε ἕνεκα καὶ ἐς τὴν τέχνην» (*Παυσ.* VIII. 26, 7, *Πολύβ.* IV 77, 4, 5). Ἡ Ἀλίφειρα ὑπήγετο ἐν ἀρχῇ εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 370 π. Χ., μετὰ τὸν συνοικισμὸν δηλαδὴ τῆς Μεγάλης πόλεως, εἰς ὃν ἔδωκε καὶ αὐτὴ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ της, εἰς τὸ ἐν Μεγαλοπόλει κοινὸν τῶν Ἀρκάδων. Τῷ 240 π. Χ. ὅμως ὁ τύραννος τῆς Μεγαλοπόλεως Λυδιάδας παρεχώρησεν αὐτὴν εἰς τοὺς Ἠλείους «πρός τινας ἰδίας πράξεις ἀλλαγὴν δούς» *Πολύβ.*, IV 77 10), ἀλλὰ βραδύτερον (219 π. Χ.) κυριευθεῖσα ἐξ ἐφόδου ὑπὸ Φιλίππου Ε' τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας παρεδόθη καὶ πάλιν εἰς τοὺς Μεγαλοπολίτας (*Πολύβ.* IV 78, 1 - 13).

Ἔκτοτε παρέμεινεν ὡς πόλισμα μικρὸν μέν, ἀλλ' ἄξιον λόγου μέχρι τῶν ἐσχάτων ρωμαϊκῶν χρόνων· καὶ τοῦτο, διότι ἕνεκα τῆς φύσει ὀχυρᾶς θέσεως αὐτῆς ἐχρησίμευεν ὡς προπύργιον τῶν Μεγαλοπολιτῶν ἐναντίον τῶν Ἡραιέων καὶ Ἠλείων. Σήμερον ἐν τῇ θέσει τῆς ἀρχαίας πόλεως σῴζονται ἐρείπια ἐκτεταμένα, οἷον τείχη, θεμέλια ναῶν, κίονες κ.λ.π., κείμενα ἐπὶ κρημνώδους λόφου παρὰ τὸ χωρίον Ρογκολιὸ τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας, μεταξὺ τῶν παραποταμίων τοῦ Ἀλφειοῦ Ρογκολίτικου καὶ Τζελεχοβίτικου καὶ ἀπέχοντα μίαν μὲν ὥραν ἀπὸ τοῦ Φαναρίου τῆς Ὀλυμπίας, ἡμίσειαν δὲ ἀπὸ τῆς μονῆς Σεπετοῦ. Καλοῦνται δὲ κοινῶς *Κάστρο ἢ Παληόκαστρο τῆς Ντροσίτσας* ἀπό τινος ρυακίου. Περιγραφὰς τῶν ἐρειπίων τούτων ἔχουν δημοσιεύσει ὁ *Leake* (Travels in the Morea II, σ. 72 κ. ἑ.), ὁ *Curtius*, (Peloponnesus I, σ. 360) καὶ ὁ *Ross* (Reisen im Peloponnesum I. σ. 102). Ε. Ν. Μ.

— **Ἀλιφείρας, τέως δῆμος.** Τέως δῆμος τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ὀνομασθεὶς οὕτως ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀλιφείρας, ἡ ὁποία κεῖται εἰς τὴν περιοχήν του. Περιελάμβανε τὰ χωρία Ζάχα (πρωτεύουσα), Βρεστώ, Δαφνοῦλα ἢ Κακὴ Σκάλα, Δράϊτα, Ζελίχοβα, Κράνα, Λογγός, Μπάρτζα, Μπιτζιμπόρδι, Μπρουμάζι, Νίβιτσα, Παπαδοῦ, Πάρτζελα, Παλατιάνα, Ράφτη, Ρογκολιό, Σίμου, Φτελιά, Ἀμπάρια καὶ Σέκουλα. Κ. Μ. Κ.

Ἀλίφηρος *[Μυθ.]*. Εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Λυκάονος, κεραυνωθεὶς μετὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Διὸς ὡς ἀσεβὴς καὶ ἄθεος. Οὗτος λέγεται ὅτι ὑπῆρξεν ὁ κτίτωρ τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ Ἀλιφείρας (*Παυσ.* VIII, 3,4 § 26,6). Ε. Ν. Μ.

ἀλίφλοιος *[Βοταν.]*. Εἶδος δρυὸς ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου (Ἱ Φ 3, 8, 5 καὶ ἀλλαχοῦ). Κατά τινας, εἶναι *δρῦς ἡ κηρρίς* (βλ λ. **δρῦς**).

ἀλιφὸ ἢ *ἀλιφός [Βοτ.]*· κοινὴ ὀνομασία τοῦ *κενταυρίου τοῦ ἀκανθώδους* (Centaurea spinosa L.) ἐν Ἄνδρῳ· εἰς Ἀμοργὸν καὶ Σίφνον *ἀλιφόνια*, *ἀλιφόνι*· εἰς Κύθνον, Σέριφον, Τῆνον *ἀλίφονας*. Σ. Μ.

ἀλιφόνια *τῆς Περγαλιᾶς [Βοτ.]*· κοινὴ ὀνομασία *τοῦ κιχωρίου τοῦ ἀκανθώδους* (Cichorium spinosum L.) εἰς Σέριφον. Σ. Μ.

Ἀλιφραγκῆς *Νατουλουντάτης*. Ὠνομάζετο οὕτω Σαντορινιαῖος καθολικός, ὅστις κατὰ τὸν Ἀγῶνα προσεπάθησε νὰ προκαλέσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν ὁμοδόξων του. Ἀναφέρεται δὶς ὅτι διέσωσε πλοῖα ἑλληνικά, καταδιωκόμενα ὑπὸ τοῦ αὐστριακοῦ στόλου, ὡς πειρατικά. Γ. Δ. Κ.

Ἀλιχὰν *Λεόντιος* (1820—1901). Ἀρμένιος μοναχὸς τῆς μονῆς τῶν Μεχιταριστῶν τοῦ ἁγίου Λαζάρου ἐν Βενετίᾳ, γονιμώτατος συγγραφεὺς πλείστων πραγματειῶν ἀρμενιστί, ἀναφερομένων ἰδίως εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ γεωγραφίαν τῆς Ἀρμενίας, ὡς καὶ βιβλιογραφικῶν, ἀσκητικῶν καὶ ποιητικῶν ἔργων (Ἴδε κατάλογον αὐτῶν ἐν *Dictionnaire d'histoire et de géographie eccl.* τόμ. 2 (1914) σ. 445—6 ἐν ἄρθρῳ *Alichan* ὑπὸ *Fr. Tournebize*). Δ. Σ. Μ.

ἀλιχάντ, *χεννὰ* ἢ *κνὰ [Βοτ.]*. Τὸ ἐκ φύλλων *λαουσονίας τῆς λευκῆς* ἄλευρον, οὐσία βαφικὴ χρησιμοποιουμένη ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς Ἰνδίας, ἰδίως ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν πρὸς βαφὴν (*κρόκινον*) τῶν παλαμῶν, τῶν πελμάτων, τῶν ὀνύχων καὶ τῆς κόμης ἰδίως τῶν μελλονύμφων. Ἡ διὰ τοῦ *κνὰ* βαφὴ τῆς κόμης τῶν κυριῶν εἶναι τοῦ συρμοῦ καὶ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὰς Ἀν. Ἰνδίας χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς βαφὴν ὑφασμάτων. Σ. Μ.

Ἀλιχάνωφ βλ. **Ἀλικάνωφ.**

ἀλίχνιστος,—*η,—ο*· ἐπὶ τῶν ἀλωνισθέντων γεννημάτων, ὅταν ἀκόμη δὲν ἀπηλλάχθησαν τῶν ἀχύρων διὰ τοῦ λικμοῦ, ἀλίκμιστος· βλ. *λιχνίζω*.

Ἀλίχο (Alijo). Πρωτεύουσα τῆς περιφερείας Βίλλα-Ρεάλ τῆς Πορτογαλίας, περὶ τὰ 30 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς πόλεως Βίλλα-Ρεάλ. Κάτοικοι 21, 207. Ἀλευρόμυλοι, ἐργοστάσια κεράμων. Ἀτμοπλοϊκὴ συγκοινωνία μετὰ τῆς Ρίμπα Τουὰ καὶ τοῦ Πινχάο.

ἀλίχοιρος, (ὁ) (Halichoerus) *[Ζῳολ.]*. Εἶδος φώκης τῆς οἰκογενείας τῶν *φωκιδῶν*. Οἱ ἀνατομικοὶ των χαρακτῆρες εἶναι ὅμοιοι πρὸς τοὺς ἄλλους ἀντιπροσώπους τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ὁ *ἀλίχοιρος ὁ γρυπὸς* (Halichoerus gryphus), ἀπαντῶν εἰς τὸν Βόρειον Παγωμένον ὠκεανὸν καὶ ἐνίοτε εἰς τὰς βορείους θαλάσσας τῆς Εὐρώπης. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 2, 25 μέτρα. Τὸ ἄνω ρινικὸν τμῆμά του φέρει τρίχας ἐν εἴδει μύστακος καὶ οἱ πόδες του ἔχουσιν ἰσχυροὺς ὄνυχας. Οἱ ὀπίσθιοι πόδες σχηματίζουν κατὰ τὸ ἄκρον των δύο λοβοὺς τελείως κεχωρισμένους ἀπ' ἀλλήλων. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιὸς κατὰ τὴν ράχιν, φαιομαρμαρώδης κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ λευκὸς κατὰ τὴν κοιλίαν. Δ. Ν. Π.

ἀλιχόνδρια (τὰ) (Halichondra) *[Ζῳολ.]*. Σπόγγοι τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονακτιλιδῶν*. Ἡ σύστασίς των παρουσιάζει μεγάλας ποικιλίας. Ὁ σκελετός των ἀποτελεῖται ἀπὸ λεπτοτάτας ἀκάνθας ἢ ἀπὸ σφαιρικὰ πυριτικὰ σωμάτια, ἅτινα παρεμβάλλονται μεταξὺ τοῦ παρεγχύματος τοῦ ζῴου. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει 6 ὑποοικογενείας καὶ 300 περίπου εἴδη. Τὰ $^3/_4$ περίπου τῶν πυριτικῆς συστάσεως σπόγγων ἀνήκουσιν εἰς τὰ ἀλιχόνδρια καὶ ζῶσιν εἰς μετρίου βάθους ὕδατα. Δ. Ν. Π.

ἀλιχούδευτος,—*η,—ο*· ὁ μὴ λιχουδευόμενος, ὁ μὴ λαίμαργος· πβλ. *λιχουδεύω*.

ἀλιχτενσία (ἡ) (Alichtensia) *[Ζωολ.]*. Ἔντομον ἡμίπτερον τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφθειρῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκιδιδῶν*, ἰθαγενὲς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἀλιωδάνη (Aliodan) *[Φαρμ]*. Τὰ πλεονεκτήματα τῆς σκευασίας ταύτης, ἥτις εἶναι τὸ *ἰωδεθυλαλλοφανικὸν ἅλας*, στηρίζονται ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι αὕτη συνενοῖ τὰς ἰδιότητας ἑνὸς ἅλατος ἰωδίου καὶ τὰς ἰδιότητας τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ ἰωδίου πρὸς τὰ λιπαρὰ ὀξέα. Ἀπορροφᾶται ἀπ' εὐθείας ἐν τῷ στομάχῳ νήστεως τούτου, μετὰ τῆς αὐτῆς εὐχερείας μεθ' ἧς καὶ τὸ ἰωδιοῦχον κάλιον· εἶναι δὲ ἀνούσιον τὴν γεῦσιν, δὲν ἐρεθίζει τὸν στόμαχον, εἶναι λιποτροπικόν, ὥσπερ αἱ συνθέσεις τοῦ ἰωδίου καὶ τῶν λιπαρῶν ὀξέων. Ἡ σκευασία αὕτη χρησιμοποιεῖται λίαν ἐπιτυχῶς εἰς τὰς παραλύσεις ἐν γένει καὶ εἰς μέγιστον ἀριθμὸν ἐπιγενῶν συφιλιδικῶν παθήσεων. Ἓν δισκίον τοῦ φαρμάκου ἀντιστοιχεῖ πρὸς 0.12 ἰωδίου καθαροῦ, χορηγοῦνται δὲ 1—2 δισκία ἐκ 0.25 ἕκαστον, τρὶς τῆς ἡμέρας ἐπὶ ἓξ μέχρι ὀκτὼ ἑβδομάδων. Μ. Ν. Κ.

ἀλιωτίδαι (αἱ) (Haliotidae) *[Ζῳολ.]* Ἀσπιδοβράγχια γαστερόπεδα μαλάκια, φέροντα ὠτοειδεῖς κόγχας, ἐξ οὗ καὶ κοινῶς καλοῦνται «αὐτιὰ τῆς *θαλάσσης*». Τὸ γνησιώτερον εἶδος τῆς οἰκογενείας εἶναι ἡ ἁ*λιῶτις ἡ φυματώδης* (Haliotis tuberculata) ἥτις ζῇ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ εἶναι ἐδώδιμος. Δ. Ν. Π.

Ἁλιῶτις ἡ φυματώδης.

—*[Παλαιοζ]*. Τὰ ζῷα τῆς ὁμοιογενείας ταύτης ἅτινα ἐνεφανίσθησαν ἀπὸ τοῦ ἄνω κρητιδικοῦ συστήματος καὶ ἐξακολουθοῦσιν ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ζῶσι, ἔχουσι κέλυφος ἀβαθῶς ὠτοειδὲς μετὰ ἐπακρίων γύρων. Τελευταῖος γῦρος πεπλατυσμένος μετὰ ἰσχυρῶν ἀναπεπταμένων στοματικῶν χειλέων. Ἔσωθεν τὸ ὄστρακον ἔχει λάμψιν μαργαριτοειδῆ· εἰς τὸ ἀριστερὸν ἐξωτερικὸν κράσπεδον μετὰ σειρᾶς στρογγύλων ὀπῶν ἢ διατρήτων θαλάμων. Κάλυμμα τοῦ ὀστράκου παρουσιάζεται μόνον κατὰ τὸ ἐμβρυακὸν στάδιον. Θ. Σ.

ἁλιῶτις *[Ζῳολ.]*. βλ. **ἀλιωτίδαι.**

—*[Παλαιοζ.]*. Ἡ ἁλιῶτις (Haliotis Lin.) εἶναι γένος θαλασσοβίων *γαστεροπόδων* τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀλιωτιδῶν*, ὅπερ ἐνεφανίσθη ὡς *Haliotis antiqua Binkhorst* εἰς τὰ ἀνώτατα κρητιδικὰ στρώματα τῆς Μαιστρίχτης καὶ ἀνευρίσκεται σπανιώτερον ὡς *Hal. Volhynica Eichw.* εἰς τὸ μειόκαινον τοῦ τριτογενοῦς· ζῇ ὅμως ἀφθόνως σήμερον εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν καὶ Αὐστραλίαν ὡς καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ ἐπὶ βράχων ἀβαθῶν θαλασσῶν. Ἔχει δὲ τὸ γένος τοῦτο ὄστρακον ἀβαθὲς ὠτοειδές, ἀναπεπταμένον στόμα, τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ λάμπει ὡς μαργαρίτης, καὶ φέρει μίαν σειρὰν ὀπῶν εἰς τὸ ἀριστερὸν ἐξωτερικὸν κράσπεδον. Θ. Σ.

αλκ (alk) *[Πετρογρ.]*. Διεθνὲς σύμβολον ἑνὸς τῶν *χημικῶν μεγεθῶν*, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν Niggli χρησιμεύουν διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ μάγματος, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθεν ἓν πέτρωμα πυριγενὲς (βλ. καὶ λ. αλ).

Τὸ χημικὸν μέγεθος alk εὑρίσκεται ἂν ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὁποῖα δίδει ἡ χημικὴ ἀνάλυσις ἑνὸς πετρώματος πυριγενοῦς, λάβωμεν τὰ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν περιεχόμενα ποσὰ τῶν ὀξειδίων καλίου, νατρίου καὶ (τοῦ τυχὸν ἐνυπάρχοντος) λιθίου, εὕρωμεν κατόπιν τοὺς ἀντιστοίχους εἰς τὰ ποσὰ ταῦτα μοριακοὺς ἀριθμούς, ἀθροίσωμεν τούτους καὶ τὸ ἄθροισμα ἀναγάγωμεν εἰς 100. Ἔστω π. χ. ὅτι λάβα τις περιέχει 2,20% ὀξειδίου τοῦ καλίου, 4,76% ὀξειδίου τοῦ νατρίου καὶ 0,00% ὀξειδίου τοῦ λιθίου. Οἱ ἀντίστοιχοι μοριακοὶ ἀρι-

Digitized by Google

θμοὶ εἶναι 0,0234 διὰ τὸ ὀξείδιον καλίου καὶ 0,0768 διὰ τὸ ὀξείδιον νατρίου. Ἀθροίζοντες τούτους ἔχομεν 0,1002. Ἂν νῦν τὸ ἄθροισμα ὅλων τῶν μοριακῶν ἀριθμῶν τῶν διαφόρων ὀξειδίων, τὰ ὁποῖα περιέχει ἡ λάβα αὐτή, εἶναι π. χ. 0,4476, τότε τὸ $\text{alk} = \frac{0{,}1002}{0{,}4476} \times 100 = \frac{100200}{4476} = 22{,}5.$

Γ. Κ. Γ.

ἄλκα (Alca) *[Ζῳολ.]*. Μηρυκαστικὸν τῆς οἰκογενείας τῶν **ἐλαφιδῶν** (βλ. λ.).

— **ἄλκα** (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Πτηνὸν βλ. **ἀλκίδαι**.

— *[Παλαιοζ.]*. Γένος πτηνῶν (Alca L.) ἐκ τῆς κατηγορίας τῶν ***κολυμβητικῶν***, ἅτινα ἔζησαν κατὰ τὴν πλειόκαινον περίοδον ἐπὶ τῆς νήσου Γέρσεϋ, ὡς *Alia impennis Lin.*

Θ. Σ.

Ἀλκαβίτς, *Σαλομὼν μπὲν Μωσσὲ Ἀλεβῆ* Ἰουδαῖος ποιητὴς καὶ διάσημος καββαλιστὴς ἀκμάσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος. Ἔζησεν ἀλληλοδιαδοχικῶς ἐν Θεσσαλονίκῃ, Ἀδριανουπόλει καὶ Σαφέδ, ὅπου καὶ ἀποβιώσας ἐνεταφιάσθη τῷ 1580. Ὡς πληροφορεῖ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου **Ρεσὴτ Χωχμά**, Ραμπῆ Ἐλιγιάου Βιντᾶς (16ος αἰὼν) ὁ Ἀλκαβίτς ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ρ. Ἰωσὴφ Ταϊτατσάκ, συνεδέετο δὲ στενώτατα μετὰ τοῦ καββαλιστοῦ Ρ. Καρρώ, μεθ' οὗ διήρχετο ὁλονυκτίας ἀγρυπνῶν, προσευχόμενος καὶ ὁραματιζόμενος. Ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἐπιστεύετο ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐπεφοίτα ἐπὶ τοῦ ἁγίου ἀνδρός, εἰς αὐτὸν δέ, ὡς καὶ εἰς τὸν ὅσιον συνάδελφόν του Χασείδ, ἀπεδόθη ὡρισμένη κατανυκτικὴ ἱερουργία, τελουμένη ὑπὸ τῶν καββαλιστῶν τὴν νύκτα τῆς ἐπετείου τῆς καταστροφῆς τοῦ ναοῦ. Ἐκ τῶν μαθητῶν του ἀξίζει νὰ μνημονευθῇ ὁ ὁραματιστὴς Ρ. Κορδοβέρο.

Ὁ Ἀλκαβίτς ἀφῆκε πλείστας ὅσας συγγραφὰς καββαλιστικοῦ καὶ ἑρμηνευτικοῦ γενικῶς περιεχομένου, ἐξ ὧν: 1) **Σχόλια ἐπὶ τοῦ βιβλίου τῆς Ἐσθὴρ κλπ.**, ἔκδοσις Βενετίας 1585. 2) **Ἰλὰτ-Ἀοχείμ**, ἑρμηνεία ἐπὶ τοῦ **«Ἄσματος Ἀσμάτων»** περατωθεῖσα τῷ 1536, ἔκδοσις Βενετίας 1552. 3) **Σῶρες-Ἰσαΐ**, σχόλια ἐπὶ τῆς Ρούθ, συντεθέντα ἐν ἔτει 1553. Ἐκ τῶν ἐν χειρογράφοις διασωζομένων ἔργων του ἀξίζει νὰ μνημονευθοῦν: 1) **Μπερὶτ-Ἀλεβῆ**. 2) **Σχόλια (Μπιοὺρ) ἐπὶ τοῦ προφήτου Ὡσηέ**. 3) **Μπὲτ-Ἀδωναΐ**, τὸ ὁποῖον ὅλως ἐσφαλμένως ἀπεδόθη εἰς τὸν υἱόν του Ρ. Μωσσέ. 4) **Ἀπιργιὼν-Σελομώ**. 5) **Μιταθὼ Σελισλομὼ** (ἀποκρυφολογικά). 6) **Σωμὲρ-Ἐμουνείμ** (δογματολογικά). 7) **Λέχεμ-Σελομὼ** κ.λ.π.

Ὁ Ἀλκαβίτς εἶχε ποιητικὴν φλέβα συγγράψας ὡραιοτάτας λειτουργικὰς ὑμνῳδίας. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ὁ περικαλλὴς **«Ὕμνος πρὸς τιμὴν τοῦ ἀφικνουμένου Σαββάτου»**, ὁ τιτλοφορούμενος **Λεχὰ Ντωντί**. Πρόκειται περὶ μιᾶς τῶν ὡραιοτέρων, αἰσθητικῶς, σελίδων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ τυπικοῦ, ἥτις, βαθύτατα συγκινήσασα τὸν ποιητὴν Χάϊνε, ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν τὸ τρυφερὸ τραγοῦδι: Ἡ **πριγκίπισσα τοῦ Σαββάτου** (Romaneiro Hebr. Mel.). Περὶ τοῦ ἐν λόγῳ ὕμνου ὁ Χάϊνε γράφει:

> **Τὸ ᾆσμα αὐτὸ τὸ τρισχαριτωμένο**
> **Εἶναι τοῦ τρανοῦ μας ποιητῆ**
> **Ντὼν Γεουντά, τοῦ πολυφημισμένου**
> **Γεουντὰ μπὲν Ἀλεβῆ.**
> **Εἶναι τὸ ᾆσμα ἐκεῖνο ποὺ μνηστεύει**
> **Μὲ τὴν Πριγκιπεσσα τοῦ Σαββάτου**
> **Τὸ λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ**
> **Μὲ τὴν Πριγκιπέσσα τῆς Σιγῆς...**

Πολὺ ἐσφαλμένως ὁ Γερμανοεβραῖος τραγουδιστὴς ἀποδίδει τὸ **«Λεχὰ-Ντωντί»** εἰς τὸν Ἀλεβῆ. Τοῦτο ὀφείλεται ἴσως εἰς τὸ ὡραιοπρεπὲς τῆς ἐμπνεύσεως καὶ εἰς τὸ ἰδιάζον αὐτοῦ χρῶμα, ὅπερ προσεγγίζει πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν τῆς ἱσπανοεβραϊκῆς Σχολῆς. Τὸ ἐν λόγῳ ᾆσμα ᾄδεται καθ' ἑκάστην ἑσπέραν Σαββάτου ἐν ταῖς Συναγωγαῖς, ἀποτελοῦν εἶδος χαιρετισμοῦ πρὸς τὴν Ἁγίαν Ἡμέραν τῆς θείας Ἀναπαύσεως:

«Σπεῦσον, θεῖε ἐραστά, πρόσδεξαι τὴν ἀγαπητήν σου. Ἡμεῖς δὲ ἂς δεχθῶμεν εὐσεράστως τὸ Σάββατον.

...Σπεύσωμεν εἰς προϋπάντησιν τῆς ἡμέρας ταύτης, πηγῆς εὐλογίας, ἡμέρας ἥτις ἐστέφθη ἀπὸ τῆς παναρχαίας κτίσεως τοῦ Κόσμου...

...Καὶ Σύ, βασιλικὴ Πόλις, τῷ Ὑψίστῳ ἀφιερωμένη, ἐγέρθητι, ἔξελθε ἐκ τοῦ ὀλέθρου, ἀρκούντως ἐν δάκρυσι διετέλεσας...

Ἐκτίναξον τὴν κόνιν ἥτις Σὲ καλύπτει, ἐνδύθητι μεγαλοπρεπῆ ἱμάτια, ἵνα ὑποδεχθῇς τὸν ἀρχαῖον λαόν σου κ.λ.π.

...Ἐλθὲ ἐν εἰρήνῃ, ἡμέρα Ἁγία, στέφανε τοῦ νυμφίου. Ἐλθὲ ἐν χαρᾷ, ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει, ἐν μέσῳ τῶν πιστῶν τοῦ περιποθήτου λαοῦ...Ἐλθέ, Νύμφη! Ἐλθέ, Νύμφη!...».

Τὸ ᾆσμα μετεφράσθη γερμανιστὶ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ *Χέρντερ*, ἀγγλιστὶ δὲ ὑπὸ τοῦ *Elys Lucas* (Jewish Year Book. Lond. 1898 σ. 167).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Winter* καὶ *Wünsche*, Jud. Lit. III, 94. (Ἐβρ.) Κορὲ-Ἀντωρώτ.

ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ

Ἀλκαγιόλα (Alcajola καὶ Algajola) *[Ναυτ. Γεωγραφ.]*. Ὅρμος περὶ τὸ μέσον τῆς ΒΔ ἀκτῆς τῆς *Κορσικῆς* 5 μιλ. ΒΑ τοῦ κόλπου *Κάλβι* (Calvi). Διανοίγεται μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου *Σὰν Δαμιάνο* (San Damiano: πλάτ. 42° 36′ 55′ μῆκος 8° 51′ 30″ Ἀν. Χάρται Ἀγγλ. 1131=Island of Corsica καὶ 1126 ✱ Alcajola bay and rocks) καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Βαρκάλε* (Varcale). Εἰς τὸν Ν.ΝΔ μυχὸν τοῦ ὅρμου, ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἀκρωτηρίου Σὰν Δαμιάνο, ἡ κωμόπολις *Ἀλκαγιόλα*, ἐπὶ τῆς ἀπὸ Μπάστια πρὸς Κάλβι σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἔχουσα φρούριον ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ ὁποίου προβάλλει λευκὸν καὶ ὑψηλὸν τὸ κωδωνοστάσιον τῆς ἐκκλησίας του, μόνης σωζομένης μεταξὺ αὐτῶν, καὶ ἄριστον γνώρισμα εἰς τοὺς προσγειοῦντας. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐγγὺς πέριξ χωρίων *Λαβατότζιο*, *Ἀρένιο*, *Σὰντ Ἀντώνιο* τὰ κωδωνοστάσια ἀποτελοῦν ἐπίσης γνωρίσματα, ὡς καὶ μέγας ἐπικλινὴς σταυρὸς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὀρθοπάγου *Σὰντ Ἄτζελο ντὲ Μπαλάνιε*, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου μέγα μοναστήριον *(Κορμπάρα)*. Εἰς 1 μίλ. ΒΔ τοῦ Σὰν Δαμιάνο, ὕφαλος ἐπικινδυνωδεστάτη, δυσδιάκριτος ἐν γαλήνῃ παρὰ τὸ «ἐπίσημά της», εὐδιακριτωτέρα ἐν εὐθαλασσίᾳ, λόγῳ τῆς κυματωγῆς της. (Διὰ σχετικὰς λεπτομερείας βλ. Instructions Naut.: Côte Sud de France et côtes de Corse (1925) σελ. 268—Mediterranean Pilot (1925) vol. II σελ. 148).

Σ. Ε. Λ.

ἀλκάδης. Καλεῖται οὕτως ἐν Ἱσπανίᾳ ὁ δημοτικὸς ἄρχων, ὁ ὁποῖος συγχρόνως ἀσκεῖ καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ διοικητοῦ καὶ δικαστοῦ. Ὁ ἀλκάδης προεδρεύει προσέτι τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου καὶ φροντίζει διὰ τὴν ἐκτέλεσιν πάσης ἀποφάσεως αὐτοῦ, εὑρισκόμενος ὅμως πάντοτε ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τοῦ νομάρχου. Τὰ δικαστικὰ καθήκοντα τοῦ ἀλκάδη περιορίζονται σήμερον εἰς τὰς μικρὰς μόνον διαφορὰς τῶν κατοίκων τοῦ δήμου του, ὅπως σχεδὸν καὶ τὰ τοῦ εἰρηνοδίκου παρ' ἡμῖν.

Κ. Μ. Κ.

—**«Ἀλκάδης (ὁ) τῆς Θαλαμέας»**. Δρᾶμα εἰς ἡμέρας τρεῖς τοῦ Δὸν Πέτρο Κάλδερον ντὲ λὰ Μπάρκα τοῦ ἀποτελέσαντος μετὰ τοῦ Λόπε δὲ Βέγα καὶ τοῦ Θερβάντες τὴν ἔνδοξον τριάδα τοῦ ἱσπανικοῦ θεάτρου. Σημειωτέον, ὅτι ἡ εἰς *ἡμέρας* (*Jornada*= τὸ σύνηθες διάστημα ὅπερ διατρέχει τις πεζὸς ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ) διαίρεσις τῶν ἱσπανικῶν δραμάτων, ἀντὶ τῶν ἰδικῶν μας *πράξεων*, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ Bartolemé de Torrés Naharro, ὅστις ἐδίδαξε τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Λέοντος Χ. Ἡ σύνθεσις τοῦ ἔργου ἔχει ἐν ὀλίγοις ὡς ἑξῆς: Ὁ εὐγενὴς λοχαγὸς Δὸν Ἀλβὰρ Ἀταΐδε, καταλύσας ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Θαλαμέας μετὰ τοῦ λόχου του, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀγρότου γαιοκτήμονος Πέτρου Κρέσπου, ἐρᾶται τῆς κόρης αὐτοῦ Ἰσαβέλλας, ἣν καὶ διὰ τῆς βίας ἀπάγει διὰ τῶν στρατιωτῶν του. Ὁ πατὴρ αὐτῆς, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ ἐξελέγη ὑπὸ τῶν συγχωριανῶν του *ἀλκάδης*, συλλαμβάνει τὸν ἀπαγωγέα καὶ ἀφοῦ τὸν παρεκάλεσε νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν προσβληθεῖσαν τιμήν του, τὸν καταδικάζει, ἀρνούμενον, εἰς θάνατον, ὃν καὶ μεθ' ὅλην τὴν ἐπέμβασιν τοῦ βασιλέως Φιλίππου ὑπὲρ τοῦ εὐγενοῦς λοχαγοῦ του ἐκτελεῖ.

Κατὰ τὰς βεβαιώσεις τοῦ συγγραφέως, τὸ δρᾶμα εἶναι ἱστορία ἀληθινή, ὅπερ δὲν φαίνεται ἀπίθανον, καθόσον ἡ ὑπόθεσις πραγματικῶς δεικνύει, ὅτι θὰ παρήχθη ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἀκατάπαυστοι πόλεμοι θὰ ἀνέπτυξαν ὑπερμέτρως τὸν βάναυσον βίον ἐν στρατοκρατίᾳ παρεκτρεπομένῃ ἀπέναντι τῆς ἀρετῆς λαοῦ ἀνυποτάκτου φύσει καὶ αἰσθηματίου.

Ἡ ἐν τῷ δράματι τοῦ Κάλδερον ἀπεικόνισις τῆς ὑπερηφανείας καὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς τιμῆς παρὰ τῷ ἱσπανικῷ λαῷ εἶναι τόσον ζωηρά, ὥστε καὶ μετὰ τρεῖς αἰῶνας, ἀφ' ἧς ἐγράφη, παίζεται ἀκόμη καὶ ἐκθύμως χειροκροτεῖται ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐν Γαλλίᾳ μεταφρασθὲν καὶ ἐν Ἰταλίᾳ τὸ δρᾶμα, ἐξεγείρει πάντοτε ἐνθουσιασμὸν καθὸ δεικνῦον τὴν φυσικὴν εὐγένειαν τέκνου τοῦ λαοῦ καὶ τὴν καθαυτὸ ἀνδρείαν τῆς καρδίας ὑπερτέραν πάσης βίας τεχνικῆς πλήθους στρατιωτικοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὅτε τὸ πρῶτον ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Πανελληνίου θιάσου τὸν Αὔγουστον τοῦ 1884 ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις θεάτρου «Ἀπόλλων» κατὰ μετάφρασιν τοῦ Ἰωάννου Καμπούρογλου, τὸ θαυμάσιον τοῦ Κάλδερον ἔργον παρήγαγε συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμὸν διὰ πολλὰ ἐξ ἀναλογίας ὅμοια καὶ παρ' ἡμῖν αἰσθήματα. Κατὰ τὴν πρώτην αὐτὴν διδασκαλίαν τὸν ἥρωα τοῦ δράματος, τὸν ἔντιμον καὶ μετὰ παρρησίας εἰλικρινέστατον γαιοκτήμονα Πέτρον Κρέσπον ὑπεκρίθη λίαν ἐπιτυχῶς ὁ ἐκλιπὼν θιασάρχης Δημοσθένης Ἀλεξιάδης.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Ἀλκαδῖνο. Ποιητὴς καὶ ἰατρός, τοῦ τέλους τοῦ 12ου αἰῶνος, Σικελός. Ἐσπούδασεν ἐν Σαλέρνῳ, ὅπου κατόπιν καὶ ἐδίδαξε. Ἐγένετο ἰατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου τοῦ 6ου καὶ εἶτα τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Φρειδερίκου τοῦ Β'. Ἔγραψε μικρὸν ἔργον «περὶ λουτρῶν» (de balneis puteolanis) ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον ἐν Νεαπόλει τῷ 1505.

ΑΡ. Π. Κ.

ἀλκαὲστ *['Αλχυμ.]*. Ὅρος χρησιμοποιούμενος ὑπὸ τῶν ἀλχυμιστῶν καὶ σημαίνων τὸν παράγοντα, ἐν τῷ ὁποίῳ τὰ πάντα διαλύονται, λαμβάνοντα ὑγρὰν μορφήν: εἶναι ὁ γενικὸς διαλύτης. Ὁ ὅρος οὗτος ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Παρακέλσου, κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, εἰς τὸ ἔργον του: «De viribus membrorum». Ἡ σχετικὴ περικοπὴ περὶ τούτου ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὑπάρχει ἀκόμη τὸ ὑγρὸν ἀλκαέστ, τὸ ὁποῖον ἐνεργεῖ ἀποτελεσματικώτατα ἐπὶ τῶν παθήσεων τοῦ ἥπατος, τὸ ἐνδυναμώνει καὶ προφυλάττει αὐτὸ ἀπὸ πασῶν τῶν ἀσθενειῶν... Ὅλοι ὅσοι ἐπιδίδονται εἰς τὴν ἰατρικὴν δέον νὰ γνωρίζωσι τὸ ἀλκαέστ καὶ τὴν παρασκευήν του». Μετ' αὐτὸν ὁ Βὰν Χελμὸντ ἐπεχείρησε νὰ λάβῃ τὸ σῶμα τοῦτο, αὐτὸς δὲ εἶναι ἐκεῖνος ὅστις ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι ὁ γενικὸς διαλύτης, καὶ τῷ προσέδωκε πλῆθος ὀνομάτων μεταξὺ τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *ὕδωρ*, *ὕδωρ-πῦρ*, *πῦρ τῆς κολάσεως* (ignis gehenae), *ἅλας τελειότατον* κ. ο. κ.

Τὸ μυστικὸν τῆς κατασκευῆς του ἦτο ὑπὲρ τὰς δυνάμεις τοῦ κακοῦ ἀνθρώπου, μόνον δὲ οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ ἠδύναντο νὰ τὸ ἀνεύρωσι. Μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀνεζητεῖτο τὸ ἀλκαέστ. Κατὰ τὸν Boerhaqve, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτελεσθῇ ὁλόκληρος βιβλιοθήκη ἐκ τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν συνταχθέντων ἔργων ἐπὶ τοῦ ζητήματος. Τινὲς τῶν ἀλχυμιστῶν διακηρύττουσι ὅτι τὸ ἀνεκάλυψαν δι' ἀποστάξεως ὄξους μετὰ ὀξειδίου τοῦ χαλκοῦ, ἄλλοι ὅτι παρέλαβον αὐτὸ ἐκ τῆς τρυγὸς καὶ ἄλλοι ἄλλοθεν.

Ὡς τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως ὁ μὲν Glauber τὴν παρῆγεν ἐκ τοῦ *alcali-est*, ὑποστηρίζων ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τοῦ σημερινοῦ καυστικοῦ καλίου. Ἄλλοι ἐκ τῆς γερμανικῆς *all-geist* (τὸ παγκόσμιον πνεῦμα, ἡ ψυχὴ τοῦ Κόσμου) καὶ ἄλλοι ἄλλοθεν·

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Di ctionnaire *Rhéa* εἰς λέξιν «Alkaest».— *Figuier*: L' Alchimie et les Alchimistes, Paris, 1860 σελ. 67.— *Verdenfelt*: De secretis adeptorum.—*Kunckel*: Laboratorium chimicum.

Π. ΓΚΡΑΒΙΓΓΕΡ

Ἀλκαζάρ, ἤ, ὀρθότερον, ***ἀλκάσαρ*** (Alcazar). Διὰ τῆς ἀραβικῆς ταύτης λέξεως (*ἀλ-κάσρ=ἀνάκτορον*) παραμεινάσης ἐκ τῆς μαυριτανικῆς κατακτήσεως τῆς Ἱσπανίας ὀνομάζονται πλεῖστα φρούρια, πύργοι καὶ βασιλικὰ ἐνδιαιτήματα σῳζόμενα εἴς τινας ἱσπανικὰς πόλεις. Τινὰ τούτων ἐκτίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἀράβων σουλτάνων, ἄλλα δὲ μεταγενεστέρως ὑπὸ Ἱσπανῶν μοναρχῶν κατ' ἀπομίμησιν ἢ πρὸς συμπλήρωσιν ἐρειπωθέντων τοιούτων. Τοιαῦτα εἰσὶ τὰ ἐν Κορδούῃ, Θιουντὰντ-Ροδρίγο, Σεγοβίᾳ, Τολέδῳ καὶ Σεβίλλῃ. Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ὑπῆρχον πλεῖστα ἄλλα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ περίφημον Ἀλκαζάρ, τὸ ἐγερθὲν τῷ 1405 ἐν Μουρκίᾳ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἐρρίκου Γ' τῆς Καστιλίας, ὅπερ δὲν ὑφίσταται πλέον. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχε καὶ τὸ ἐν Μαδρίτῃ, τὸ ὁποῖον κατεστράφη κατὰ τοὺς πολέμους Ἐρρίκου καὶ Πέτρου τοῦ Σκληροῦ. Τοῦτο ἠγέρθη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Ἐρρίκου Γ' καὶ τοῦ Καρόλου Ε', τοῦ κατόπιν αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ τῷ 1734 ἀπετεφρώθη ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ πυρκαϊᾶς. Τὸ Ἀλκαζὰρ τοῦ Θιουντὰντ-Ροδρίγο, οὗτινος ἡ ἵδρυσις ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Φερδινάνδου Β' (1241) ἀπετέλει περιφανέστερον μνημεῖον.

Τὸ Ἀλκαζὰρ τοῦτο παθὸν πολλάκις ἀνοικοδομήθη ἐντολῇ τοῦ βασιλέως τῆς Καστίλης Ἐρρίκου Β' ὑπὸ τοῦ διασήμου ἀρχιτέκτονος Ἀρὶ ἐς Λόπε. Ἐν Κορδούῃ ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια δύο Ἀλκαζάρ, τοῦ *παλαιοῦ* (viejo) καὶ τοῦ *νέου* (nuevo) ἐγειρόμενα εἰς τὸ δυτικὸν διαμέρισμα τῆς πόλεως παρὰ τὸν Γουαδαλκιβίρ. Τὸ *παλαιὸν Ἀλκαζὰρ* εἶναι ἀραβικὸν ἵδρυμα καὶ ἔχει μεταβληθῇ ἤδη εἰς ἐρείπια, τὰ ὁποῖα περιβάλλουν οἱ ὡραῖοι ἐκ πορτοκαλεῶν κῆποι, ἀρδευόμενοι ὑπὸ χιλίων αὐλάκων· οἱ κῆποι οὗτοι μετὰ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἀλκαζὰρ ἀποτελοῦσι τὸν τερπνότατον περίπατον τῶν ἱσπανικῶν πόλεων. Ἡ φύτευσις τῶν κήπων τοῦ παλαιοῦ Ἀλκαζὰρ εἶναι ἔργον ἀραβικόν. Οἱ κῆποι οὗτοι ἀπετέλουν τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἡγεμόνων ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀμπντὲρ-Ραχμάν. Τὸ *νέον Ἀλκαζὰρ* ἠγέρθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Καστίλης Ἀλφόνσου ΙΑ'. Ἀμφότερα ὅμως ἀπώλεσαν τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν μεγαλοπρέπειαν. Οἱ ὑπάρχοντες εἰς αὐτὰ καλλιτεχνικοὶ θησαυροὶ ἀπωλέσθησαν, τὸ δὲ διασῳζόμενον ὅπως δήποτε κτίριον τοῦ νέου Ἀλκαζὰρ μετεβλήθη ἀπὸ πολλοῦ εἰς εἱρκτάς.

Τὸ Ἀλκαζὰρ τῆς Σεγοβίας κατεστράφη ἐπίσης ὑπὸ πυρκαϊᾶς τῷ 1862, αἱ φλόγες τῆς ὁποίας κατεβρόχθισαν τὰ ἱστορικὰ κειμήλια καὶ τὰ θαυμάσια ἀραβουργήματα, τὰ ὁποῖα διεκόσμουν αὐτό. Ὑπῆρχον εἰς αὐτὸ τὰ ἀγάλματα τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἱσπανικῆς μοναρχίας καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων βασιλέων τοῦ Ὀβίδεο καὶ τῆς Καστίλης μέχρι τῶν χρόνων τῆς αὐστριακῆς δυναστείας, τὰ ἀριστουργηματικὰ μωσαϊκὰ καὶ ἀρχαῖαι τοιχογραφίαι. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἱστορικοὶ καὶ καλλιτεχνικοὶ θησαυροί, οἱ διακοσμοῦντες τὸν πύργον τοῦτον καὶ οἱ γενόμενοι κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλφόνσου Ζ' καὶ τοῦ ἡγεμόνος Σὶδ μετὰ τῆς ἐκεῖ εὑρισκομένης στρατιωτικῆς σχολῆς ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός. Κατὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ὡραιοτάτου τούτου μνημείου μέγας ἐγένετο θόρυβος καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, ἀποδοθείσης τῆς καταστροφῆς εἰς ἀμέλειαν τῶν ἀρχῶν. Τῷ ὄντι δὲ τὰ πλεῖστα τῶν καλλιτεχνικῶν τούτων μνημείων ἀπετεφρώθησαν ἐκ πυρκαϊῶν. Ἐκ τοῦ Ἀλκαζὰρ τῆς Σαγοβίας δὲν διασῴζονται πλέον εἰμή, τὰ τείχη, οἱ προμαχῶνες καὶ εἷς πύργος, ἐκ τῶν λεγομένων ἀποσκοπείων, τὰ ἐρείπια δὲ ταῦτα δεσπόζουν τοῦ ποταμοῦ, ὅστις βρέ-

Digitized by Google

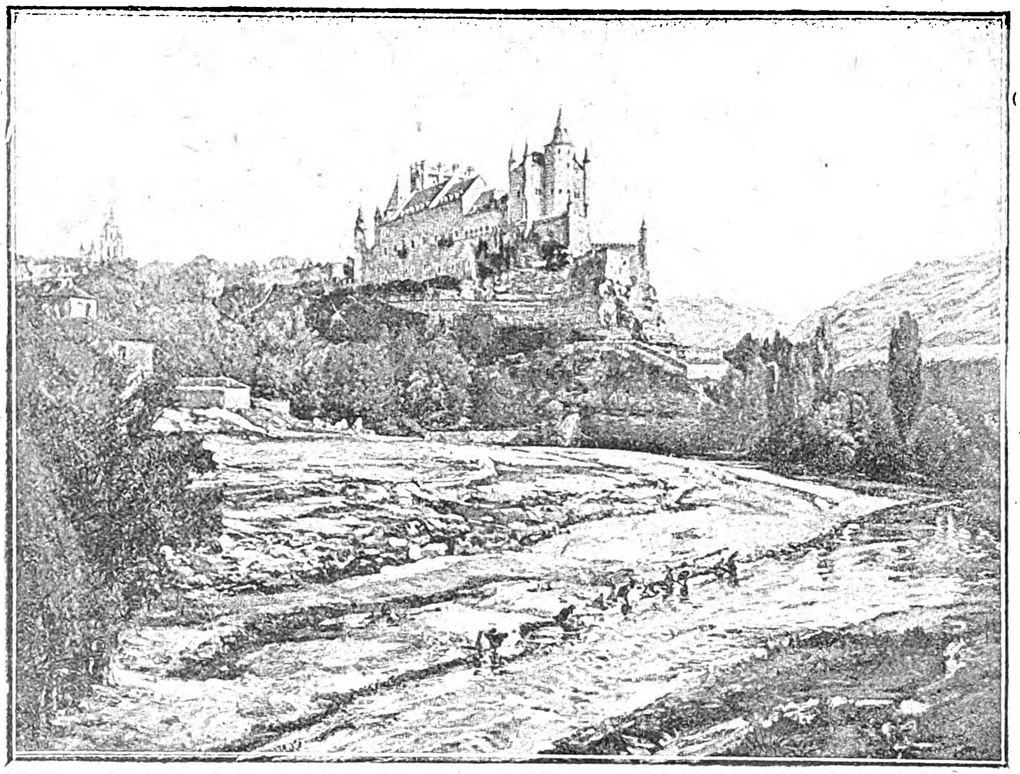

Τὸ 'Αλκαζὰρ τῆς Σεγοβίας.

χει τοὺς πόδας αὐτῶν. «Τὰ λείψανα ταῦτα, λέγει εἷς συγγραφεύς, προκαλοῦν μελαγχολικὰ συναισθήματα καὶ ἀναμιμνήσκουν παρῳχημένας ἐποχὰς φερούσας τὸν ρωμαντικὸν χαρακτῆρα, καὶ τὸν ἀνατολικὸν χρωματισμόν, τὸν ὁποῖον εἶχον φέρει οἱ ἀποβιβασθέντες εἰς τὴν Ἱσπανίαν Μαυριτανοὶ ἀπὸ τὰς μακρινὰς αὐτῶν πατρίδας».

Τὸ Τολέδον τὸ ὁποῖον ἠρίθμει πέντε 'Αλκαζὰρ δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχέστερον τῆς Σεγοβίας. Ἐκ τῶν δύο τούτων, τὰ ὁποῖα ἀλληλοδιαδόχως κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Γότθων καὶ τῶν Μαυριτανῶν, ὡς καὶ ἐκ τοῦ 'Αλκαζὰρ Πέτρου τοῦ Σκληροῦ δὲν παραμένουν εἰμὴ ἐλάχιστα ἴχνη, τοῦ ἑνὸς περιληφθέντος ἐντὸς μοναστηρίου, τῶν δὲ δύο ἑτέρων μεταβληθέντων εἰς ἐργοστάσια μεταξουργίας. Ἓν ἄλλο ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως 'Αλφόνσου Η' μετεβλήθη εἰς μοναστήριον, δὲν διασώζεται δὲ ἐξ αὐτοῦ εἰμὴ μία πύλη ρυθμοῦ τῆς 'Αναγεννήσεως. Τὸ τελευταῖον δέ, τὸ μᾶλλον σημαντικὸν καὶ τὸ δεσπόζον τῆς πόλεως, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκοδόμησις ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Καρόλου Ε' ἐπυρπολήθη τῷ 1710 ὑπὸ τῶν πορτογαλικῶν στρατευμάτων καὶ κατηδαφίσθη ὁλοτελῶς τὸν παρελθόντα αἰῶνα, κατὰ τοὺς μακροὺς ἐμφυλίους πολέμους, τοὺς συνταράξαντας τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον. Τὸ 'Αλκαζὰρ τοῦτο, ἐντελῶς νέον, ἀνοικοδομήθη ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ἡγεμόνων, ἀπετέλει δὲ μῖγμα ἀρχιτεκτονικῆς τῶν χρόνων 'Αλφόνσου τοῦ Κορδουβίου καὶ Ζουὰν Χερέρα καὶ ἀνοικοδομήθη τὸν ΙΗ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Βεντούρα Ροντρίγκονες, δὲν ὑπενθυμίζει ὅμως τίποτε ἐκ τῆς μαυριτανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Μόνον τὸ 'Αλκαζὰρ τῆς Σεβίλλης μετὰ τῶν σωζομένων ἀρχαίων αὐτοῦ διαμερισμάτων καὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν καταστραφέντων, γενομένων μετὰ ἐξαιρετικῆς προσοχῆς, ὡς καὶ αἱ αἴθουσαι τῆς 'Αλάμπρας, τῆς Γρενάδας παρέχουν τὴν ἰδέαν τί ἠνόουν οἱ Ἄραβες ἡγεμόνες διὰ τῆς λέξεως 'Αλκαζόρ, ἥτις δι' αὐτοὺς καὶ διὰ τοὺς Χριστιανοὺς ἀκόμη μονάρχας, ἐσήμαινε βασιλικὸν ἐνδιαίτημα.

Τὸ 'Αλκαζὰρ τῆς Σεβίλλης διεσώθη κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ηὐξήθη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Πέτρου τοῦ Σκληροῦ, Καρόλου Ε', Φιλίππου τοῦ Β', Γ' καὶ Ε'. Διασώζονται εἰσέτι τὰ πλούσια ἀραβουργήματα τῶν Μαυριτανῶν, οἱ φανταστικοὶ διάκοσμοι, τὰ μαυριτανικὰ τόξα, τὰ τόσον ἐλαφρά, τὰ ὁποῖα νομίζει τις ὅτι θὰ ἀναρπαγοῦν ἀπὸ τὴν πρώτην πνοὴν τοῦ ἀνέμου. Καὶ οἱ ἐπανορθώσαντες τὰ καταστραφέντα διαμερίσματα αὐτοῦ ἐμιμήθησαν ἀψόγως τὴν ἀραβικὴν τέχνην, οὕτω δὲ οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν Σεβίλλην καλλιτέχναι καὶ ἱστορικοὶ ἀπολαμβάνουσι τὰ θέλγητρα τῆς γοητευτικῆς ἐκείνης καλλιτεχνίας, ἥτις διῆλθε τῆς Ἱσπανίας καὶ ἀφῆκε τοσαῦτα ἀριστουργήματα, χωρὶς ν' ἀφίσῃ μονίμως καὶ τὸν γοητευτικὸν αὐτῶν ρυθμὸν εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεάς. Τὸ 'Αλκαζὰρ τῆς Σεβίλλης, ἐγειρόμενον εἰς πόλιν κυκλουμένην ὑπὸ τείχους, ἐφ' οὗ ὑψοῦνται ἑκατὸν πύργοι, περικλείοντος δὲ οἰκίας μεγαλοπρεπεστάτας κοσμουμένας δι' ἀραβουργημάτων, δεικνύεται μεγαλοπρεπέστατον. Ἡ ἱστορία αὐτοῦ, ὅπως ὅλων τῶν ἀραβικῶν 'Αλκαζάρ, ὑπῆρξε περιπετειώδης. Κατὰ τὴν γενομένην ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν κατάληψιν τῷ 1478 ἐγκατεστάθη εἰς αὐτὸ τὸ πρῶτον δικαστήριον καὶ βραδύτερον ἐγένετο στρατών, ὅτε ὑπέστη μεγίστας βλάβας. 'Απὸ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος ἐγένοντο εἰς αὐτὸ πολλαὶ μεταρρυθμίσεις. 'Απὸ τῶν μέσων δὲ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐπισκευαζόμενον ἐπὶ μακρὰ ἔτη, ἕνεκα οἰκονομικῶν δυσχερειῶν τοῦ ἱσπανικοῦ κράτους, παρεδόθη ἐπὶ τέλους εἰς τοὺς θαυμαστὰς τῆς τέχνης.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **«'Αλκαζάρ».** Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ὅτε καλλιτέχναι καὶ λογογράφοι περιηγηθέντες τὴν Ἱσπανίαν ἐξέδωκαν πολυάριθμα βιβλία περὶ τῶν μνημείων τῆς χώρας ταύτης, τὸ ὄνομα 'Αλκαζὰρ ἐδόθη εἰς πλεῖστα θέατρα, αἰθούσας συναυλιῶν, δημοσίους κήπους, χοροαιθούσας καὶ περιπάτους, διακοσμημένα διὰ στοῶν καὶ μαυριτανικῶν τόξων, τῶν ὁποίων ὅμως ὁ ρυθμός, καίτοι ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς ἀραβικῆς τέχνης, δὲν φαίνεται ἔχων οὐδὲν κοινὸν πρὸς τὰ ἱσπανικὰ 'Αλκαζάρ. Τὰ πλεῖστα τούτων φέρουσιν ἁπλῶς τὸ ὄνομα μόνον, τὸ ὁποῖον προσείλκυε τὰ πλήθη τῶν θαμώνων των. Θέατρον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἐν 'Αθήναις.

Θ. Β.

'Αλκαζὰρ ***ντὲ-Σὰν-Χουὰν*** (Alcazar de San-Juan). Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ciudad Rêal. Κάτοικοι 13.647. Ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἐκαλεῖτο *Alces*, ἐνταῦθα δὲ ὁ πατὴρ τῶν Γράκχων, Π. Σεμπρώνιος Γράκχος, ἐνίκησε τοὺς ἐπαναστατήσαντας Κελτίβηρας. Οἱ Ἄραβες ὠνόμασαν τὴν πόλιν *'Αλκαζάρ*, μετὰ τὴν ἐκδίωξιν δὲ τούτων ἡ πόλις παρεχωρήθη εἰς τὸ τάγμα τῶν ἱπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Ὁ Κάρολος Γ' τὴν κατέστησεν ἕδραν τιμαρίου διὰ τὸν δευτερότοκον υἱόν του, δὸν Γαβριήλ, ὑποχρεώσας τοὺς τιμαριούχους νὰ διαμένωσιν ἐν Ἱσπανίᾳ. Οὕτως, ὅτε ὁ τιμαριοῦχος δὸν Σεβαστιανὸς τῶν Βουρβώνων, υἱὸς τῆς Βραγάντης, ἔφυγε μετὰ τὸν πρῶτον καρλικὸν πόλεμον, τὴν κληρονομίαν διεξεδίκησεν ὁ ἰνφάντης δὸν Φραγκῖσκος, πατὴρ τοῦ βασιλέως Φραγκίσκου ντ' 'Ασσίζε, συζύγου τῆς Ἰσαβέλλας Β'.

Ἡ πόλις ἔχει σήμερον ἐργαστάσια σοκολάτας, κηρίων, οἰνοπνευμάτων, τυροῦ, σάπωνος, ἀλεύρων καὶ ὑφασμάτων.

Ε. Σ.

'Αλκαζὰρ ἢ ***Βαλκάζερ*** (Alcazar ἢ Valcazer), ***'Ανδρέας.*** Ἐκ Γουαδαλαξάρας. Ἐγένετο ὁ πρῶτος καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Σαλαμάγκας, γράψας καί τινα ἰατρικὰ συγγράμματα.

ΑΡ. Π. Κ.

—**'Αλκαζάρ,** ***Βαλτάσαρντελ'***—. Ἱσπανὸς λυρικὸς ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Σεβίλλῃ τῷ 1540 καὶ ἀποθανὼν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1606. Κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας καὶ διῆλθε τὴν νεότητά του ὑπηρετῶν εἰς τὸν στρατὸν ὑπὸ τὸν μαρκήσιον ντὲ Σάντα Κρούζ. Βαθὺς γνώστης τῆς λατινικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, ἔλαβεν ὡς ὑπόδειγμα τὸν Μαρτιάλιον, τὸν ὁποῖον καὶ ἐμιμήθη λίαν ἐπιτυχῶς εἰς τὸ ἐπίγραμμα. Θεωρεῖται εἷς τῶν λεπτοτέρων καὶ πρωτοτυπωτέρων σεβιλλιανῶν ποιητῶν διὰ τὴν φαιδρότητα, τὴν πανουργίαν, τὴν ἐπικούρειον φαντασίαν του καὶ τὴν εὐχέρειάν του εἰς τὴν στιχουργίαν. Μεταξὺ τῶν ποιημάτων του, ὅλων βραχέων, ἄριστα εἶναι: «Ἡ ἠχώ», «Συμβουλαὶ εἰς χήραν», καὶ τὸ «Φαιδρὸν δεῖπνον». Ὅσα ἐκ τῶν ἔργων του διεσώθησαν, κατεχωρίσθησαν πρῶτον ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ Ἐσπινόζα ἐν τοῖς «Flores de poetas» (1602) καὶ ἀργότερον μετὰ προσθηκῶν, ὑπὸ τοῦ R. Fernandez εἰς τὴν «Coleccion de poesias» τόμος 18ος (1797), ὑπὸ τοῦ Quintana ἐν τῷ «Tesoro del Parnaso espagnol» (1838), ἐν τῇ Biblioteca de autores espanoles τοῦ Ριβαντενέϋρα (1854, 1857) καὶ ἄλλας νεωτέρας ἐκδόσεις ποιητικῶν συλλογῶν. Λεπτομέρειαι περὶ τῆς ζωῆς τοῦ ποιητοῦ δὲν ἦσαν γνωσταὶ μέχρι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅτε ἀνεκαλύφθη χειρόγραφον ὀφειλόμενον εἰς ἕνα τῶν φίλων τοῦ ποιητοῦ καὶ ζωγράφον Fr. Pacheco, τὸν διάσημον διδασκάλον τοῦ Βελάσκουεθ.

Ε. Σ.

—**'Αλκαζὰρ** (Alcazar), ***Λουδοβῖκος.*** Ἱσπανός, ἰησουΐτης θεολόγος (1554-1613), καθηγητὴς τῆς ἑρμηνείας τῆς ἁγίας Γραφῆς ἐν Κορδούῃ καὶ Σεβίλλῃ. Τὸ κύριον ἔργον του εἶναι ἑρμηνεία τῆς ἀποκαλύψεως («Vertigatio arcani sensus in Apocalypsi...», Antwerpen, 1604), ἐν ᾗ ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῶν πρώτων αἰώνων ἰδίᾳ εἶναι ἡ ζῶσα ἑρμηνεία τῆς ἀποκαλύψεως. Συμπλήρωμα τούτου εἶναι ἡ πραγματεία «In eas V. Testamenti partes quas respicit Apocalypsis libri V» (Lugduni 1618), ἐν ᾗ ἐκτενῶς ἑρμηνεύει τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν 'Αποκάλυψιν κεφάλαια τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Δ. Σ. Μ.

|| **'Αλκαζάρες** (Los Alcazares). Λουτρόπολις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μουρκίας τῆς Ἱσπανίας, 15 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς Καρθαγένης. Λουτρὰ θαλάσσια καὶ θερμά.

Ὁ ἐν Τολέδῳ πύργος τοῦ Σὰν-Σερβάντο καὶ τὸ 'Αλκαζάρ.

Digitized by Google

Ἀλκαθόη ἢ *Ἀλκιθόη [Μυθολ.]*. Μία τῶν θυγατέρων τοῦ Μινύου, βασιλέως τοῦ Ὀρχομενοῦ. Ὑπὸ τοῦ Διονύσου μετεμορφώθη εἰς γλαῦκα, ἐπειδὴ μὲ τὰς δύο ἑτέρας ἀδελφὰς αὐτῆς, *Λευκίππην* καὶ *Ἀρσίππην* ἢ *Ἀριστίππην*, παρημέλησε τὰς βακχικὰς τελετάς. Ὁ σχετικὸς μῦθος κατὰ τὰ ἐν ταῖς Ὀβιδίου Μεταμορφώσεσιν (V, στ. 6 — 465] ἀναφερόμενα ἔχει ὡς ἑξῆς. Αἱ τρεῖς ἀδελφαὶ εἶχον παραμείνει ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀσχολούμεναι περὶ τὰ γυναικεῖα ἔργα, καθ' ὃν χρόνον ἐν τῇ πόλει αἱ ἄλλαι γυναῖκες ἐτέλουν τὴν νέαν εἰς τὸν Διόνυσον ὀργιαστικὴν λατρείαν. Ὁ θεὸς μὴ ἀνεχθεὶς τὴν καταφρόνησιν ταύτην ἠθέλησε διὰ τοῦ τρόμου νὰ ἐξαναγκάσῃ τὰς ἀδελφὰς νὰ μετάσχωσι τῆς τελετῆς. Διὸ μεταμορφωθεὶς ἀλληλοδιαδόχως εἰς ταῦρον, λέοντα καὶ πάνθηρα παρουσιάσθη ἐνώπιον αὐτῶν, ἐνῷ ταυτοχρόνως θείᾳ βουλήσει ἔρρεε γάλα ἀπὸ τῶν ἱστῶν, οὓς ὕφαινον αἱ ἀδελφαί. Τὸ γεγονός, ὅπως ἦτο ἑπόμενον, κατέπληξε ταύτας. Διὰ τοῦτο ἔθηκαν ἀμέσως κλῆρον ποία ἐξ αὐτῶν πρέπει νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ θεοῦ. Ὁ κλῆρος ἔλαχεν εἰς τὴν Λευκίππην, ἀλλ' ἐνῷ αὕτη ἡτοιμάζετο ν' ἀπέλθῃ, ἐξεμάνη καὶ κατεσπάραξε τὸν ἴδιον αὐτῆς υἱὸν Ἵππασον. Ἡ αὐτὴ μανία κατέλαβε καὶ τὰς ἀδελφὰς τῆς Λευκίππης, ἕως ὅτου ὁ Ἑρμῆς μετεμόρφωσεν καὶ αὐτὰς εἰς νυκτερινὰ πτηνὰ (γλαῦκας). Ε. Ν. Μ.

Ἀλκάθοος (καὶ *Ἀλκάθους*). Βασιλεὺς τῶν Μεγάρων υἱὸς τοῦ Πέλοπος καὶ τῆς Ἱπποδαμείας, ἀδελφὸς δὲ τοῦ Ἀτρέως καὶ τοῦ Θυέστου. Οὗτος φεύγων ἐκ τῆς πατρίδος Ἤλιδος διὰ τὸν φόνον τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Χρυσίππου ἦλθεν εἰς τὰ Μέγαρα. Πρὸ τῆς πόλεως συνήντησε τὸν περίφημον Κιθαιρώνιον λέοντα, ὅστις πλεῖστα κακὰ εἰς τὴν χώραν τῶν Μεγαρέων εἶχε προξενήσει, πρὸ ὀλίγου δὲ καὶ αὐτὸν τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως Μεγαρέως Εὔιππον εἶχε κατασπαράξει. Ὁ Ἀλκάθους ἐφόνευσε τὸν λέοντα καὶ εἰς ἀμοιβὴν ἔλαβε σύζυγον κατὰ τὴν προκήρυξιν τοῦ βασιλέως τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Εὐαίχμην, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ πενθεροῦ ἀνῆλθεν καὶ εἰς τὸν θρόνον τῶν Μεγάρων (*Παυσαν*. Ι, 41, 3).

Ἡ βασιλεία τοῦ Ἀλκάθου πληροῦται ἀπὸ τὰ κάτωθι ἀξιοσημείωτα γεγονότα. Πρῶτον ἀνήγειρεν ἱερὸν εἰς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος *Ἀγροτέρας* καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος *Ἀγραίου* κατὰ τοὺς τόπους πιθανῶς ἔνθα ἐφόνευσε τὸν προμνησθέντα λέοντα. Ἔπειτα ἀνήγειρεν ἐξ ἀρχῆς τὰ τείχη τῆς πόλεως, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τοῦ βασιλέως Νίσου, πατρὸς τοῦ Μεγαρέως, εἶχε κατακρημνίσει ὁ Μίνως μὲ τοὺς Κρῆτας κατὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν Μεγάρων. Ὠχύρωσε καὶ μὲ ἱκανὰ μνημεῖα κατεκόσμησε τὴν ἑτέραν ἀπὸ τὰς δύο ἀκροπόλεις τῶν Μεγάρων, ἥτις ἐκ τοῦ ὀνόματός του *Ἀλκάθους* ὠνομάσθη. Οὕτω, καθὰ ἀναφέρει ὁ Παυσανίας (Ι, 42, 2, 4), κατὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὴν ἀκρόπολιν ταύτην ὑπῆρχεν *ἑστία* θεῶν *Προδομέων* καλουμένων, ὧν τὴν λατρείαν πρῶτος ὁ Ἀλκάθους καθιέρωσεν, «ὅτε τῆς οἰκοδομῆς τοῦ τείχους ἔμελλεν ἄρχεσθαι».

Πλησίον τῆς ἑστίας ταύτης ὑπῆρχε κατά τινα παράδοσιν λίθος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Ἀπόλλων ἀπέθεσε τὴν κιθάραν αὐτοῦ, ἵνα βοηθήσῃ τὸν Ἀλκάθουν εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν καὶ τὸν τειχισμὸν τῆς ἀκροπόλεως. Ὁ λίθος δ' οὗτος ἐπὶ μακρὸν χρόνον μετὰ ταῦτα ἀπέδιδεν, ὁσάκις τὸν ἐκτύπων, ἦχον ὅμοιον πρὸς τὸν τῆς κιθάρας: «Ἢν δὲ τύχῃ τις ψηφῖδι βαλών, ἤχησεν ὁ λίθος κατὰ ταὐτὰ καὶ κιθάρα κρουσθεῖσα» (*Παυσαν*. Ι, 42, 2).

Ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως εἶχεν ἀνεγείρει *ἱερὸν* τῆς *Ἀθηνᾶς Νίκης*, κατὰ δὲ τὴν κάθοδον ἐξ αὐτῆς συνήντα τις τὸ μνῆμα τοῦ υἱοῦ του *Καλλιπόλιδος*, ὃν αὐτὸς ὁ Ἀλκάθους ἐφόνευσεν, καὶ ἐν τῷ Πρυτανείῳ τῆς πόλεως τὸν τάφον τοῦ ἑτέρου υἱοῦ αὐτοῦ *Ἰσχεπόλιδος* (*Παυσαν*. Ι, 43,6—44, 2). Καὶ εἰς τὸν Διόνυσον ἀκόμη εἶχεν ἀνεγείρει ναὸν ὁ Ἀλκάθους κατὰ συμβουλὴν τοῦ Πολυείδου, ὅπως ἐξαγνίσῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τὸν φόνον, καὶ γενικῶς φαίνεται ὅτι πολλαχῶς τὴν πόλιν τῶν Μεγαρέων εὐηργέτησε. Διὸ οἱ Μεγαρεῖς μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ *ἡρῷον* εἰς τιμήν του ἀνήγειραν, ὅπερ ἐπὶ τῶν χρόνων ἤδη τοῦ Παυσανίου σῳζόμενον ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς *ἀρχεῖον τῆς πόλεως* (εἰς γραμμάτων φυλακήν), καὶ ἀγῶνας πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἐτέλουν, τὰ *Ἀλκάθοια* (*Πινδ*. Ἰσθμ. VII (VIII) 67).

Ὁ Ἀλκάθους πρὸ τῆς Εὐαίχμης ἔσχε σύζυγον τὴν Πυργώ, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὴν *Περίβοιαν* καὶ *Αὐτομέδουσαν*. Ἡ πρώτη, δηλαδὴ ἡ Περίβοια, εἶχε μετάσχει κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων τῆς μετὰ τοῦ Θησέως ἀποστολῆς εἰς Κρήτην τῶν 7 νέων καὶ 7 νεανίδων, τοὺς ὁποίους κατ' ἔτος ἦσαν ὑποχρεωμένοι «ὡς δασμὸν» ν' ἀποστέλλωσι πρὸς τοὺς Κρῆτας οἱ Ἀθηναῖοι. Ἐκ τῆς συμμετοχῆς δ' αὐτῆς ὁ Παυσανίας (Ι, 42.2) συμπεραίνει ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Ἀλκάθους ἦτο ὑποτελὴς εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

ΠΗΓΑΙ. Πίνδαρος (Ἴσθμιον. VII (VIII) 67—V (VI) 45).—Θέογνις (778).—Ὀβίδιος (Μεταμορφ. VIII, 14, Tristia I,10 39—VII, 443).—Ξενοφῶν (Κυνηγετικὸς 1,9).—Παυσανίας (Ι, 41, 3-6—42.2—43.4,5).—Ἀπολλόδωρος (II,5,11,6).

ΕΠΑΜ. Ν. ΜΠΑΞΟΥΚΕΑΣ

—**Ἀλκάθοος**. Υἱὸς τοῦ Πορθάονος καὶ τῆς Εὐρύτης. Κατὰ τὸν Παυσανίαν (VI. 20, 17) ἦτο εἷς ἀπὸ τοὺς δέκα τρεῖς μνηστῆρας τῆς Ἱπποδαμείας, τοὺς ὁποίους ὡς νικητὴς ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς ἁρματοδρομίας ἐφόνευσεν ὁ πατὴρ αὐτῆς Οἰνόμαος ἐν Ὀλυμπίᾳ. Κατὰ δὲ τοὺς Ἀπολλόδωρον (Ι, 7, 10), καὶ Διόδωρον (IV. 65, 2) ὁ Ἀλκάθοος οὗτος ἦτο Αἰτωλός, ἐξάδελφος τοῦ Τυδέως, φονευθεὶς ὑπ' αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Λυκωπέως. Διὰ τὸν φόνον δὲ τοῦτον ὁ Τυδεὺς ἐξηναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Αἰτωλίας καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ Ἄργος, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη. Ε. Ν. Μ.

—**Ἀλκάθοος**. Τρώς, υἱὸς τοῦ Αἰσυήτου καὶ τῆς Ἱπποδαμείας, πρεσβυτέρας θυγατρὸς τοῦ Ἀγχίσου. Ἦτο εἷς ἀπὸ τοὺς ἀνδρειοτάτους Τρῶας, φονευθεὶς ἐν τῇ Τειχομαχίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἰδομενέως (Ὁμ. Ἰλ. XII στ. 93—XIII στ. 427, 463). Κατὰ τὸν Κόϊντον Σμυρναῖον (3.158) ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως.

Τρεῖς ἕτεροι *Ἀλκάθοοι* Τρῶες ἀναφέρονται, ὧν ὁ μὲν ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Διομήδους κατὰ τὴν ἁρπαγὴν τοῦ Παλλαδίου ἀπὸ τὴν ἀκρόπολιν τῆς Τροίας, ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ ὁ τρίτος ὑπηρετῶν ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Αἰνείου ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἐτρούσκου Καιδίκου (*Βιργιλ*. Αἰνείας X, στ. 747). Ε. Ν. Μ.

ἀλκαϊκὰ μέτρα** καὶ **ἀλκαϊκὴ στροφή βλ. **Ἀλκαῖος** *ὁ λυρικὸς* καὶ **Μετρική**.

Ἄλκαινα. Μία τῶν κυνῶν τοῦ Ἀκταίωνος (Σχολ. Ἰλιάδ.).

Ἀλκαίνετος. Ὀλυμπιονίκης, υἱὸς τοῦ Θόαντος, ἐκ Λεπρέου τῆς Ἤλιδος.

Ἀλκαῖος. Υἱὸς τοῦ Περσέως καὶ τῆς Ἀνδρομέδας, ἀδελφὸς δὲ τοῦ Ἠλεκτρύονος καὶ Σθενέλου. Οὗτος κατά τινα παράδοσιν ἐγέννησεν ἐκ τῆς Λαονόμης, θυγατρὸς τοῦ Φενεάτου Γουνέως, τὸν Ἀμφιτρύωνα, πατέρα τοῦ Ἡρακλέους (Παυσαν. VIII, 14, 2). Ἐντεῦθεν καὶ ὁ Ἡρακλῆς ὀνομάζεται Ἀλκ(ε)ίδης, καὶ δωρικῶς Ἀλκίδας. Κατ' ἄλλας ὅμως μαρτυρίας σύζυγος τοῦ Ἀλκαίου ὑπῆρξεν ἡ Λυσιδίκη, ἀδελφὴ τοῦ Πέλοπος, ἢ ἡ Ἀστυδάμεια, ἀδελφὴ ἐπίσης τοῦ Πέλοπος, ἢ ἡ Ἱππονόμη, ἀδελφὴ τοῦ ἥρωος τῶν Θηβῶν Μενοικέως (Ἡσυχίου σχόλια 26, Ἀπολλοδ. Βιβλιοθήκη II, 4. 5). Ὁ Παυσανίας, Ἀπολλόδωρος καὶ Σουΐδας μνημονεύουσιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν τύπον «*Ἀλκεύς*». Ε.Ν Μ.

—**Ἀλκαῖος**. Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους ἐκ δούλης τινὸς τῆς βασιλίσσης τῆς Λυδίας Ὀμφάλης, θυγατρὸς τοῦ Ἰαρδάνου καὶ χήρας τοῦ Τμώλου, ἢ κατὰ Σουΐδαν ἐξ αὐτῆς τῆς Ὀμφάλης. Ἀπὸ τούτου ἤρχισεν ἡ δευτέρα γενεὰ τῶν βασιλέων τῆς Λυδίας, ἡ τῶν Ἡρακλειδῶν, τῶν ὁποίων ἔσχατος βασιλεὺς ὑπῆρξεν ὁ Κανδαύλης (Ἡροδ. Ι, 7 - 14). Ε. Ν. Μ.

—**Ἀλκαῖος**. Υἱὸς τοῦ Ἀνδρόγεω, ἔγγονος τοῦ Μίνωος. Ἔλαβε παρὰ τοῦ Ραδαμάνθυος ὡς δῶρον τὴν νῆσον Πάρον, ἕνεκα τῶν πρὸς αὐτὸν ἐκδουλεύσεων (Διοδ. V, 79, Ἀπολλοδ. Βιβλιοθ. II, 5, 9, 13). Ε. Ν. Μ.

—**Ἀλκαῖος** ὁ ***λυρικός***. Αἰολεύς, ἐκ Μυτιλήνης, ζήσας μετὰ τὸν Ἀρχίλοχον καὶ πρὸ τοῦ Ἀνακρέοντος. Ἦτο σύγχρονος τῆς Σαπφοῦς, τοῦ Στησιχόρου καὶ τοῦ Πινδάρου, μεθ' ὧν ἤκμασε κατὰ τὸν 7ον λήγοντα καὶ τὸν 6ον π.Χ. αἰῶνα. Μὲ τὴν Σαπφὼ συνεδέετο στενότερον καὶ ἀποτελεῖ μετ' αὐτῆς τὴν ὀνομαστὴν συνωρίδα τῶν Λεσβίων λυρικῶν ποιητῶν.

Ὁ οἶκος τοῦ Ἀλκαίου ἀνῆκεν εἰς τὰς παλαιὰς ἀριστοκρατικὰς οἰκογενείας τῆς Μυτιλήνης. Τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀντιμενίδας ἦσαν ζωηροὶ καὶ φιλοπάτριδες νέοι καὶ μετέσχον πολὺ ἐνεργῶς εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν ἀριστοκρατικῶν κατὰ τῶν δημοκρατικῶν καὶ τῆς τυραννίας. Φαίνεται ὅτι ἦτο ἐκ τῶν ὑπερτιμώντων τὴν ἀξίαν τοῦ πλούτου («χρήματα, χρήματ' ἀνήρ... οὐδὲν ἦν ἄρα τἄλλα πλὴν ὁ χρυσός»). Ὁ ποιητὴς ἔζησεν εἰς πολὺ ταραχώδη ἐποχήν, τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἤρχισε μιὰ μεγάλη καὶ ἀποτελεσματικὴ δημοκρατικὴ κίνησις κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας· εἶναι πολεμιστὴς καὶ στασιώτης, καὶ κατὰ τὸν Ἀθήναιον (14,627) πρότερα τῶν κατὰ τὴν ποιητικὴν τὰ κατὰ τὴν ἀνδρείαν ἐτίθετο, μᾶλλον τοῦ δέοντος πολεμικὸς γενόμενος. Διὸ καὶ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις σεμνυνόμενός φησι: «*μαρμαίρει δὲ μέγας δόμος χαλκῷ· πᾶσα δ' Ἄρει κεκόσμηται στέγη λαμπραῖσι κυνέαισι*...» Ἡ ποίησίς του ἡ πολεμικὴ ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς συμπολεμιστὰς καὶ συστασιώτας του (Μελάνιππον, Μένωνα κ.λ.π.), ἐμπνέεται δὲ ἀπὸ τὰ σύγχρονα γεγονότα. Καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀντιμενίδας εἶναι γενναῖος στρατιώτης. Ἐκτὸς τῶν ἐμφυλίων πολέμων, περὶ τῶν ὁποίων κατωτέρω, ὁ Ἀλκαῖος μετέσχε καὶ ἄλλων πολέμων τῆς πατρίδος του κατὰ ἐξωτερικῶν πολεμίων, κατὰ τῶν Ἀθηναίων, περὶ τοῦ Σιγείου. Εἰς τὴν μάχην αὐτήν, καθὼς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, Ε' 95, «συμβολῆς γενομένης καὶ νικώντων Ἀθηναίων, αὐτὸς μὲν (ὁ Ἀλκαῖος) φεύγων ἐκφεύγει, τὰ δὲ οἱ ὅπλα ἴσχουσι Ἀθηναῖοι καί σφεα ἀνεκρέμασαν πρὸς τὸ Ἀθήναιον τὸ ἐν Σιγείῳ...». Ὥστε ἔγινε ῥίψασπις.

Ὅταν ἤρχισεν ἡ δημοκρατικὴ κίνησις κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας, οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἑνοῦνται εἰς σύνδεσμον, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν ἀπειλοῦντα αὐτοὺς κίνδυνον, καὶ ἀγωνίζονται κατὰ τῶν δημοκρατικῶν ἀρχηγουμένων κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ Μελάγχρου καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Μυρσίλου. Εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν νικῶνται οἱ ἀριστοκρατικοὶ καὶ ὁ Ἀλκαῖος ἀναγκάζεται νὰ ζητήσῃ τὴν σωτηρίαν του εἰς τὴν φυγήν. Ὅταν δ' ἔπειτα μανθάνῃ τὸν θάνατον τοῦ Μυρσίλου, ἀνακράζει πλήρης χαρᾶς: «Νῦν χρὴ μεθύσθην καί τινα πρὸς βίαν πώνην, ἐπειδὴ κάτθανε Μύρσιλος». Ὁ ἀγὼν ἐξακολουθεῖ μεταξὺ ἀριστοκρατικῶν, τῶν ὁποίων ἡγεῖται ὁ Ἀλκαῖος καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀντιμενίδας, καὶ δημοκρατικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκλέγουν τώρα ἀρχηγόν των τὸν Πιττακόν. Ὁ ἀγὼν τοῦ Ἀλκαίου καὶ τοῦ Ἀντιμενίδου ἀποτυγχάνει καὶ πάλιν, παρ' ὅλην τὴν παρόρμησιν τοῦ Ἀλκαίου καὶ τὴν ὑπόμνησιν τῆς εὐγενείας εἰς τοὺς συμπολεμιστάς του (*Πλούταρχ*. περὶ εὐγενείας κεφ. 2), καὶ οἱ ἀδελφοὶ φεύγουν εἰς τὴν ξένην· ὁ Ἀντιμενίδας ἀναλαμβάνει πολεμικὴν ὑπηρεσίαν ἐν Βαβυλωνίᾳ καὶ ἐκεῖ ἀνδραγαθεῖ, ὁ δὲ ἀδελφός του Ἀλκαῖος, ὅταν ὁ Ἀντιμενίδας ἐπανέρχεται ἐκεῖθεν, ἐξυμνεῖ τὰ ἀνδραγαθήματά του (βλ. ἀπόσπ. 33: «Ἦλθες ἐκ περάτων γᾶς...»). Ὁ Ἀλκαῖος τότε μετέβη καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἴσως καὶ εἰς τὴν Θρᾴκην.

Ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἐποίησεν ὁ Ἀλκαῖος πολλὰ ἐκ τῶν ποιημάτων του, ἰδίᾳ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὸν Πιττακὸν (ἀποσπ. 37 «τὸν κακοπάτριδα Πίττακον...» κ.ἄ.). Ἐν τούτοις ὁ Πιττακὸς ἐκυβέρνησε σωφρόνως, ἔδωκε νόμους σοφοὺς εἰς τοὺς Μυτιληναίους, χωρὶς νὰ μεταβάλῃ τὸ πολίτευμα, καὶ τέλος ἐπιτρέπει καὶ εἰς τοὺς φυγάδας ὀλιγαρχικοὺς νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν πατρίδα των. Τότε καὶ ὁ Ἀλκαῖος ἐπανελθὼν εἰς τὴν Μυτιλήνην, ὥς τις διασωθεὶς ναυαγός, φαίνεται ὅτι ἔζησε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου εἰς τὴν πατρίδα του, χωρὶς ν' ἀπομακρυνθῇ πλέον ἀπ' αὐτήν. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀνήκουν καὶ ἄλλα τινὰ ποιήματά του καὶ τὸ ἑξῆς (ἀποσπ. 42): «Κατ τᾶς πόλλα παθοίσας κεφάλας χεῦον ἔμοι μύρον καὶ κατ τῶ πολίω στήθεος...».

Τὰ ποιήματα τοῦ Ἀλκαίου ἐπλήρουν 10 βιβλία τοὐλάχιστον, ἦσαν δὲ *Ὕμνοι* (εἰς Ἀπόλλωνα, Ἑρμῆν, Ἀθηνᾶν, Ἥφαιστον κ.λ.π.), *Στασιωτικά*, *Ἐρωτικά*, *Σκόλια*, Συμποσιακά, Πολεμικὰ καὶ Πατριωτικά, καὶ ἄλλα. Ἐμιμήθη ὁ Ἀλκαῖος τὸν Πάριον ποιητὴν Ἀρχίλοχον εἰς πολλὰ καὶ ἠκολούθησεν αὐτὸν ἐν τῇ κατευθύνσει τῆς ἐνεργείας του. Εἰς τὸν Ἀλκαῖον ἀπεδίδετο καὶ «*ἔρως παιδικός*».

Ὅπως τὸ περιεχόμενον τῶν ποιημάτων τοῦ Ἀλκαίου ἦτο ποικίλον, οὕτω καὶ ἡ μετρικὴ μορφὴ αὐτῶν. Ἁπλουστέρα ἦτο ἡ μορφὴ τῶν Συμποσιακῶν ποιημάτων του, συνθετωτέρα ἡ τῶν Σκολίων, τῶν Ὕμνων καὶ τῶν Στασιωτικῶν (λογαοιδικὰ μέτρα). Ἀπὸ αὐτοῦ ὠνομάσθη ἡ *ἀλκαϊκὴ στροφὴ* (τετράστιχος ἀπὸ δύο ὁμοίους ἑνδεκασυλλάβους ⏓—⏑————⏑⏑—⏑⏓, ἕνα ἐννεασύλλαβον ⏓—⏑————⏑—⏓, καὶ ἕνα δεκασύλλαβον —⏑⏑—⏑⏑—⏑—⏓). Ἀλλὰ ἔκαμε χρῆσιν καὶ *ἀρχιλοχείων* καὶ *σαπφικῶν* μέτρων, καὶ τῶν ἔπειτα, ἀπὸ Ἀσκληπιάδου τοῦ φίλου τοῦ Θεοκρίτου, ὀνομασθέντων *ἀσκληπιαδείων* κ.ἄ. Ὁ Ὁράτιος ἐμιμήθη καὶ ἄλλων Αἰολέων ποιητῶν τὰ μέτρα καὶ τοῦ Ἀλκαίου. Ἡ γλῶσσα τῶν ποιημάτων τοῦ Ἀλκαίου εἶναι ἡ ἐν Λέσβῳ λαλουμένη αἰολικὴ διάλεκτος, ἀλλὰ μὲ πολλοὺς καὶ τολμηροὺς νεοσχηματισμούς. Οἱ *Ὕμνοι* του ἔχουν ἐπίδρασιν ἀπὸ τοὺς ὕμνους τῶν Ἰώνων ποιητῶν. Τὸ ὕφος τοῦ Ἀλκαίου ἤδη οἱ ἀρχαῖοι κριτικοὶ ἐχαρακτήριζον ὡς μεγαλοφυὲς (magnificus *Κοϊντιλιανός*) καὶ βραχὺ καὶ ἡδὺ μετὰ δεινότητος. Καὶ οἱ νεοσχηματισμοί του ἐγίνοντο «μετὰ σαφηνείας». Ἓν σπουδαῖον συστατικὸν τῆς ποιήσεως τοῦ Ἀλκαίου εἶναι τὰ γνωμικά του καὶ αἱ παροιμίαι (πρβλ. ἀποσπ. 53: «οἶνος γὰρ ἀνθρώποις δίοπτρον», 112: «ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα»). Καθ' ὅλου, ἂν ἐξαιρέσῃ κανεὶς τοὺς Ὕμνους, ἡ ποίησις τοῦ Ἀλκαίου εἶναι ἀπαύγασμα γεγονότων τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ, ὅπως καὶ ἡ ποίησις τοῦ Ἀρχιλόχου.

Ἓν νόμισμα λεσβιακὸν μὲ τὴν παράστασιν τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀλκαίου ἀμφισβητεῖται. Πολὺ συχνὰ ὅμως ἡ εἰκὼν τοῦ Ἀλκαίου καὶ τῆς Σαπφοῦς ἀπαντῶσιν ἤδη εἰς παλαιότερα ἀττικὰ ἀγγεῖα κ. ἄ., πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ περὶ τῆς δημοτικότητος τῶν ποιητῶν τούτων. Εἰς τὸν κανόνα τῶν λυρικῶν ποιητῶν ὁ Ἀλκαῖος ἔχει τὴν δευτέραν θέσιν, μετὰ τὸν *Ἀλκμᾶνα*. Οἱ Ἀθηναῖοι εὕρισκον μεγάλην τέρψιν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ποιημάτων τοῦ Ἀλκαίου, τὰ ὁποῖα ἦσαν τόσον γνωστά, ὥστε ὁ Ἀριστοφάνης ἔκαμνε πολλάκις παρῳδίας αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ δὲν θὰ ἔπραττε βέβαια ἂν δὲν ἐγνώριζεν ὅτι ἦσαν γνωστότατα εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν κοινόν, τὸ παρακολουθοῦν τὰς κωμῳδίας του. Ἀκόμη καὶ εἰς τὰς τραγῳδίας (Αἰσχύλου κ. ἄ.) διαφαίνονται ὑπαινιγμοὶ εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ἀλκαίου. Καθ' ὅλου ἡ ποίησις τοῦ Ἀλκαίου ὄχι μόνον παρὰ τοῖς Ἕλλησι (Ἀριστοφάνει, Αἰσχύλῳ, Θεοκρίτῳ, Ἀσκληπιάδῃ κ.λ.π.) ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἦτο

Digitized by Google

λίαν ἀγαπητή, ὅπως δεικνύει ἡ ἀπομίμησις τοῦ Ὁρατίου. Καὶ οἱ σοφισταὶ τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἐμελέτων ἐπιμελῶς τὰ ποιήματα τοῦ Ἀλκαίου. Δυστυχῶς εἰς ἡμᾶς περιῆλθον μόνον ἀποσπάσματα ἐξ αὐτῶν, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται συνειλεγμένα ὑπὸ τοῦ *Bergk*, (Poetae lyrici Graeci), καὶ *Hiller*, (Anthologia lyrica, 1901). Ἔκδοσιν τῶν ποιημάτων τοῦ Ἀλκαίου εἶχον κάμει καὶ οἱ κριτικοὶ (γραμματικοὶ-φιλόλογοι) τῆς Ἀλεξανδρείας (Ἀριστοφάνης, Ἀρίσταρχος), συνέγραψαν δὲ διαφόρους πραγματείας περὶ αὐτοῦ ὁ Δικαίαρχος, «περὶ Ἀλκαίου», Καλλίας ὁ ἐκ Μυτιλήνης, «περὶ τῆς παρ' Ἀλκαίου λεπάδος», ὑπομνήματα ὁ Δράκων κ. ἄλ. Θ. Α. Κ.

— **Ἀλκαῖος.** Ἄρχων ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς 89ης Ὀλυμπιάδος ἤτοι τῷ 422/1 π. Χ. μνημονευόμενος ὑπὸ Θουκυδίδου (V, 19, 25) καὶ τοῦ Διοδώρου (XII, 73). Ε. Ν. Μ.

— **Ἀλκαῖος** «ὁ Ἀθηναῖος». Κωμικός, κατὰ τὸν Σουΐδαν «τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς κωμῳδίας πέμπτος, υἱὸς δὲ Μίκκου, ἔγραψε δράματα δέκα». Ἀπὸ τὰς δέκα αὐτὰς κωμῳδίας του γνωρίζομεν τοὺς τίτλους τῶν ὀκτὼ καὶ ἀσήμαντα ἐλάχιστα ἀποσπάσματα. Οἱ περισσότεροι τίτλοι δεικνύουν ὅτι αἱ κωμῳδίαι τοῦ Ἀλκαίου ἐπραγματεύοντο μυθικὰς ὑποθέσεις (Γανυμήδης, Ἐνδυμίων, Ἱερὸς γάμος, Πασιφάη κ.λ.π.) καὶ ὅτι ἀνῆκον εἰς τὴν μέσην ἀττικὴν κωμῳδίαν. Συναριθμεῖται δὲ εἰς τοὺς ποιητὰς τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς κωμῳδίας μόνον διότι ἦτο σύγχρονος τοῦ Ἀριστοφάνους, πρὸς τοῦ ὁποίου τὸν Πλοῦτον καὶ διηγωνίσθη τῷ 388 π. Χ. μὲ τὴν κωμῳδίαν του Πασιφάην. Θ. Α. Κ.

— **Ἀλκαῖος.** Υἱὸς τοῦ Τηλεσία, Μεγαρεύς, πολέμαρχος μεταξὺ τοῦ 223—192 π. Χ. (IGS 27).

— **Ἀλκαῖος.** Υἱὸς τοῦ Λευκίππου ἀπὸ τὴν Ἁλικαρνασσόν. Μνημονεύεται ἔν τινι καταλόγῳ ἀγωνιστῶν τοῦ 190 π. Χ. ὅτι «ἐνίκα παῖδας δόλιχον, δίαυλον» (CIA, II, 197). Ε. Ν. Μ.

— **Ἀλκαῖος.** Ἐπικούρειος φιλόσοφος, τὸν ὁποῖον οἱ αὐστηροὶ τὰ ἤθη Ρωμαῖοι, ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Λευκίου Ποστομίου (κατὰ τὸ 173 ἢ 155 ἔτος μ. Χ.), μετὰ τοῦ ἐπίσης ἐπικουρείου φιλοσόφου *Φιλίσκου* ἐξεδίωξαν ἐκ Ρώμης, διότι ἀμφότεροι οὗτοι ἐθεωρήθησαν ἐπικίνδυνοι εἰς τὰ ρωμαϊκὰ ἤθη, ὡς εἰσάγοντες τοῖς νέοις πολλὰς καὶ ἀτόπους ἡδονάς. Παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ ὁ Ἀλκαῖος οὗτος ὀνομάζεται *Ἄλκιος*· ἡ διαφορὰ αὕτη τοῦ ὀνόματος ἴσως ὀφείλεται εἰς τοὺς ἀντιγραφεῖς τῶν χειρογράφων (*Ἀθήν*. XII, 547α. *Αἰλιαν.* ποικ. ἱστορ. IX, 12). Α. Π. Σ.

Ἀλκαῖος, ***Θεόδωρος*** ἢ ***Μυτιληναῖος,*** ἢ καὶ ***Λέσβιος.*** Ἐγεννήθη ἐν Μυτιλήνῃ τῷ 1793. Νεαρώτατος τὴν ἡλικίαν ἀπεδήμησε τῆς πατρίδος του καὶ κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν ἐγκατεστάθη ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅπου καὶ ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν σχολήν. Ὅτε οἱ ἐν Βουκουρεστίῳ πατριῶται ἤρχισαν προπαρασκευαζόμενοι διὰ τὴν μέλλουσαν τοῦ Ἔθνους ἀνάστασιν καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ των, μεταξὺ τῶν ἄλλων μέσων ἐθεώρησαν ἀπαραίτητον καὶ τὴν σύστασιν ἑλληνικοῦ θεάτρου, ἵνα δι' αὐτοῦ ἐνθουσιάσωσι τοὺς ἐκεῖ Ἕλληνας· ὁ Ἀλκαῖος, ἔνθερμος πατριώτης καὶ λάτρης τοῦ θεάτρου, προσῆλθεν ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἔλαβε μέρος ὡς ἠθοποιὸς διδάξας κατὰ τὸ 1818 καὶ 1819 ἀρκετὰ ἔργα. Μετ' αὐτοῦ ἀνῆλθε τότε τὴν σκηνὴν καὶ ἡ νεαρὰ του σύζυγος Μαριγώ. Μεταξὺ τῶν ρόλων οὓς ὑπεδύθη τότε ἐπιτυχῶς ὁ Ἀλκαῖος καὶ οὓς μνημονεύουν τὰ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς, οἱ κυριώτεροι ἦσαν ὁ τοῦ Θησέως εἰς τὴν «Φαίδραν» τοῦ Ρακίνα (ἡ σύζυγός του ὑπεδύθη τὴν Οἰνώνην) καὶ ὁ τοῦ Ὀδυσσέως εἰς τὸν «Θάνατον τοῦ Πατρόκλου» τοῦ Χριστοπούλου.

Εὐθὺς ὡς ἐγνώσθη ἐν Βουκουρεστίῳ ἡ ἔναρξις τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὁ ἐνθουσιώδης πατριώτης καὶ ποιητής, ἐγκαταλείψας τὴν ξένην γῆν, κατῆλθε διὰ Τεργέστης εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ δὴ εἰς τὰ Ψαρά, ἔνθα ὁ ναύαρχος Νικόλαος Ἀποστόλης τὸν προσέλαβεν ἰδιαίτερόν του γραμματέα. Οὕτως ὁ Ἀλκαῖος συμμετέσχεν εἰς ὅλας τὰς ναυμαχίας τοῦ Ἀποστόλη, παρευρεθεὶς καὶ εἰς τὴν ἅλωσιν τῶν Ψαρῶν καθ' ἣν, γενναίως πολεμήσας καὶ πληγωθείς, ἐσώθη κολυμβῶν. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1823 ἡ βουλὴ τῶν Ψαρῶν, ἐκτιμῶσα τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ Ἀλκαίου, τὸν ἀπέστειλεν εἰς Μυτιλήνην ἵνα ἐξομαλύνῃ τὰς μεταξὺ Ψαριανῶν καὶ Μυτιληναίων διενέξεις, περὶ ὧν ποιεῖται μνείαν ὁ Ὀρλάνδος καὶ ὁ Νικόδημος. Μετ' ὀλίγους μῆνας, ἀρχομένου τοῦ 1824, μετέβη εἰς Ναύπλιον καὶ ἐζήτησε «διαταγὴν προτρεπτικὴν τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Μυτιλήνης νὰ λάβωσι καὶ αὐτοὶ τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων». Ἡ Κυβέρνησις ἀπήντησεν, ὅτι οὔτε διαταγήν, οὔτε συνδρομὴν δύναται νὰ δώσῃ. Ἐν Ναυπλίῳ διαμείνας, ἐξώπλισε μετὰ τοῦ Γεωργίου Καππανδώρου στρατιωτικὸν σῶμα καὶ τὸ ἔστειλεν εἰς Κρήτην, κατόπιν μὲ τὸ ἴδιον αὐτὸ σῶμα μετέβη καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὴν πολυπαθῆ Χίον, ὅπου καὶ ἐπληγώθη εἰς τὴν χεῖρα. Ἀφοῦ ἠγωνίσθη ὡς *τακτικός,* τῷ 1832, κατὰ τὴν Πολυαρχίαν, ἐγένετο ταγματάρχης ὑπὸ τὸν Ν. Κριεζώτην. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐλογίσθη εἰς τὴν τετάρτην τάξιν τῆς Φάλαγγος, εἰς τὸ μητρῷον τῆς ὁποίας φέρεται ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 522.

Βραδύτερον, τὸν ἤρεμον ποθήσας βίον, ἐγκατεστάθη ἐν Σύρῳ ὅπου, λησμονήσας τὸν Ἄρην, ἐρρίφθη καὶ πάλιν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Θαλείας καὶ ἀνῆλθεν ἐκ νέου εἰς τὴν σκηνὴν τῷ 1830. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἠπίστησε πάλιν πρὸς τὴν Θάλειαν, καὶ ἀναζωσθεὶς τὸ ξίφος, ἀνεμίχθη εἰς τὰς μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου πολιτικὰς διαμάχας καὶ εὗρεν ἄδικον θάνατον ἐν Ἄργει τῷ 1834 ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Κερβέρ.

Ὁ Ἀλκαῖος, ἐκτὸς τῆς πατρίδος του, ἠγάπησε περιπαθῶς καὶ τὸ θέατρον, ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ ὁποίου ἀνεβίβασε καὶ τὴν σύζυγόν του, καθ' ἣν ἐποχὴν (1818) ἡ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφάνισις γυναικὸς ἐθεωρεῖτο ὡς ἀτιμία. Διακριθεὶς ὡς ἠθοποιός, κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν συγχρόνων του, ἔγραψε καὶ τέσσαρας ἐμμέτρους τραγῳδίας διὰ τὸ θέατρον: «Τὴν ἅλωσιν τῶν Ψαρῶν», «Τὸν θάνατον τοῦ Καποδιστρίου», «Τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Μπότσαρη» καὶ τὸν «Πιττακὸν τὸν Μυτιληναῖον». Ἐξ αὐτῶν αἱ δύο πρῶται ἔμειναν ἀνέκδοτοι καὶ ἄγνωστοι, μόνον δὲ «Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη» ἔτυχε τῆς τιμῆς ν' ἀναβιβασθῇ ἐπὶ σκηνῆς, ἀφοῦ συνεπληρώθη καὶ ἐδιορθώθη ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Γεωργίου Παράσχου. Τὸν «Πιττακὸν τὸν Μυτιληναῖον» ἔγραψεν ἐν Ναυπλίῳ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τὸν ἐξέδωκε δὲ ἐν Ἀθήναις τῷ 1849 ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ξενοφῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Βαρδουνιώτη,* Ἡ ἐν Ἄργει σφαγή, περιοδ. σύγγρ. «Παρνασσός». τόμος ΙΔ.—*Ἀναστ. Ὀρλάνδου,* Ναυτικά, τόμ. Α. σελ. 379.— Ὑπόμνημα *Κ. Νικοδήμου,* τόμ. Α. σελ. 141 —*Ν. Σπηλιάδου,* Ἀπομνημονεύματα, τόμ. Α. σελ. 189.—Πρόλογος *Γ. Παράσχου* ἐν τῇ τραγῳδίᾳ «Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη».—Πρόλογος εἰς «Πιττακὸν Μυτιληναῖον». Ν. Ι. ΛΑΪΚΑΡΗΣ

—**Ἀλκαῖος,** ***Ξενοφῶν.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἠθοποιὸς ἐπίσης καὶ αὐτός, συνεργασθεὶς ὡς τοιοῦτος μετὰ τοῦ θιασάρχου Λεωνίδα Καπέλλα ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰ ἔτη 1848—1852. Τῷ 1849 ἐξέδωσε τὴν τραγῳδίαν τοῦ πατρός του «Πιττακὸς ὁ Μυτιληναῖος» μετὰ προλόγου, ἐν ᾧ μετὰ υἱικῆς φιλοστοργίας ἐξαίρει τὸ δραματικὸν ἐν γένει ἔργον τοῦ πατρός του. Ν. Ι. Λ.

— **Ἀλκαίου,** ***Μαριγώ.*** Σύζυγος τοῦ ἠθοποιοῦ Θ. Ἀλκαίου, ἠθοποιὸς καὶ αὐτή, λαβοῦσα ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς δοθείσας παραστάσεις ἐν τῷ ἑλληνικῷ θεάτρῳ τοῦ Βουκουρεστίου, ὅπερ ἵδρυσεν ἐκεῖ ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία τῷ 1818. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπένειμεν αὐτῇ διὰ τοῦ ἀπὸ 20 Μαΐου 1834 Β. διατάγματος μηνιαίαν σύνταξιν δραχμῶν δέκα καὶ ὀκτώ! (βλ. τὸν ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐκδοθέντα τῷ 1850 κατάλογον τῶν συνταξιούχων, ἐν σελ. 66—67). Ν. Ι. Λ.

— **Ἀλκαίου,** ***Σαπφώ.*** Ψευδώνυμον τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀποθανόντος ἠθοποιοῦ Γ. Τιβερίου. Enfant de la balle καὶ αὐτή, ὡς λέγουν οἱ Γάλλοι διὰ τοὺς ἐξ ἠθοποιῶν γεννηθέντας ἠθοποιοὺς καὶ ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ζήσαντας ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ διὰ τοῦ θεάτρου, ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας ἀνῆλθε τὴν σκηνήν, διακριθεῖσα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τοὺς κωμικοὺς ἰδίως ρόλους. Τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθη ἀπὸ σκηνῆς τῷ 1895 ἐν τῷ θιάσῳ τοῦ Ν. Παρασκευοπούλου, μεθ' οὗ συνειργάζετο καὶ ὁ πατήρ της, καὶ ἔπαιξεν ἐν τῇ μονοπράκτῳ ἰταλικῇ φάρσᾳ «Τὸ Ἀγροκήπιον», τὸ μόνον ἐν αὐτῇ γυναικεῖον πρόσωπον. Ἔκτοτε, διαρκῶς μελετῶσα, συνειργάσθη μὲ ὅλους ἐν γένει τοὺς μεγάλους ἑλληνικοὺς θιάσους, δημιουργήσασα μετ' ἐκτάκτου ἐπιτυχίας πολλοὺς καὶ διαφόρους «χαρακτηριστικοὺς ρόλους» («caractères») εἰς οὓς διαπρέπουν οἱ λεγόμενοι «premières duègnes», αἱ μεταγενεστέρως ὀνομασθεῖσαι «soubrettes marquées». Ἐξαιρετικὴν ἰδίως ἐπιτυχίαν εἶχεν εἰς τοὺς ρόλους αὐτοὺς εἰς τὰ τελευταῖα ἑλληνικὰ ἔργα τῶν Π. Χόρν, Θ. Συναδινοῦ, Σ. Μελᾶ καὶ Γρ. Ξενοπούλου. Δημιουργικὸς παράγων πρώτου μεγέθους μετὰ τῶν κυριῶν Κυβέλης Θεοδωρίδου, καὶ Μαρίκας Κοτοπούλη, εἶναι ἡ μόνη *καρατερίστα* τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς, μοναδικὴ εἰς τὸ εἶδός της καὶ ἀναντικατάστατος μέχρι τῆς ὥρας εἰς οὓς ρόλους διέπλασεν. Ἡ φήμη της, ὡς μεγάλης ἠθοποιοῦ, ἡδραιώθη ἐπὶ τῶν θριαμβευτικῶν ἐπιτυχιῶν της τῶν τελευταίων δέκα ἐτῶν. Ν. Ι. Λ.

Ἀλκαλὰ (λέξις ἀραβ.=*φρούριον*). Ὀνομασία τῶν κάτωθι πόλεων τῆς Ἱσπανίας:

— ***Ἀλκαλὰ ντὲ Ἐνάρες*** (Alcala de Henares). Ἡ σημαντικωτέρα τῶν ὁμωνύμων πόλεων τῆς Ἱσπανίας. Ὑπὸ τῶν Λατίνων ὠνομάζετο *Complutum.*

Εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἐνάρες, ὅστις διασχίζει τὴν Καστιλίαν καὶ ἀπέχει τῆς Μαδρίτης, μεθ' ἧς συνδέεται διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, περὶ τὰ 33 χιλιόμετρα. Κάτοικοι 17.708. Ἡ Ἀλκαλὰ ντὲ Ἐνάρες διεδραμάτισε σπουδαιότατον ρόλον κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, κατὰ δὲ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἀκμῆς της, ἀριθμοῦσα περὶ τὰς ἑξήκοντα χιλιάδας κατοίκων. Τῷ 1489 ὁ καρδινάλιος *Ximenes* (Cisneros) ἵδρυσεν ἐν αὐτῇ λαμπρὸν πανεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο ὡς ἓν ἀπὸ τὰ περιφημότερα εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια, τασσόμενον ἀμέσως μετὰ τὸ τῆς Σαλαμάγκας. Εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦτο ὑπῆρχε πλουσιωτάτη βιβλιοθήκη, μετενεχθεῖσα μετὰ τοῦ πανεπιστημίου κατὰ τὸ 1836 εἰς τὴν Μαδρίτην. Τῷ 1499 ὁ σοφὸς καρδινάλιος μετεκάλεσεν ἐκ Βενετίας τὸν *Δημήτριον Δούκα,* τὸν ἐκ Κρήτης, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ διασημότερος τυπογράφος ἑλληνικῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (βλ. Ἄλδοι). Ὁ πολύτιμος οὗτος συνεργάτης τοῦ Ἄλδου Μανουτίου μετέβη πράγματι εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ ἵδρυσε τὸ ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον εἰς Ἀλκαλὰ ντὲ Ἐνάρες. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ πρῶτον βιβλίον τὸ τυπωθὲν παρὰ τοῦ τυπογραφείου τούτου εἶναι τὰ «*Ἐρωτήματα*» τοῦ Χρυσολωρᾶ κατὰ τὸ 1514. Ὁ προορισμὸς Δημητρίου τοῦ Κρητὸς εἰς τὴν Ἀλκαλὰ ἦτο κυρίως νὰ χαράξῃ καὶ χύσῃ τὰ στοιχεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, πρὸς δὲ νὰ διορθώνῃ τὰ τυπούμενα κείμενα. Εἰς μίαν «εἰδοποίησιν πρὸς τὸν ἀναγνώστην» τοῦ βιβλίου ἀγγέλλεται ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο ἐτυπώθη εἰς τὴν Ἱσπανίαν ὑπὸ τοῦ καρδινάλιου Xi-

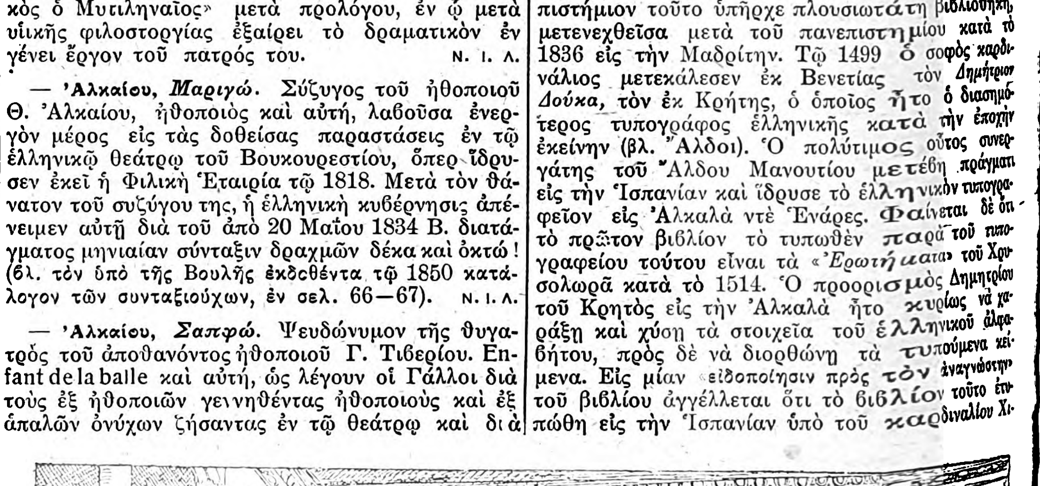

Τὸ ἐν Ἀλκαλὰ-ντὲ-Ἐνάρες μέγαρον τῆς ἀρχιεπισκοπῆς.

Digitized by Google

μένες. Κατὰ τὸ ἴδιον ἐκεῖνο ἔτος εἰς τὸ αὐτὸ τυπογραφεῖον ἤρχισεν ἡ ἐκτύπωσις τῆς περιφήμου *Πολυγλώττου Βίβλου* (περὶ ἧς βλ. κατωτέρω). Κατὰ τὸ 1514 πιθανώτατα ἐξεδόθη παρὰ τοῦ ἰδίου τυπογραφείου τὸ ποίημα τοῦ Μουσαίου «*Τὰ κατὰ Ἡρὼ καὶ Λέανδρον*», μὴ φέρον χρονολογίαν ἐκδόσεως. Ἄγνωστον πόσον διετηρήθη τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο τυπογραφεῖον.

Σήμερον ἡ πόλις παρήκμασεν, ἔπαυσε νὰ εἶναι κέντρον σπουδῶν καὶ πνευματικῆς κινήσεως καὶ περιέπεσεν εἰς ἀφάνειαν. Σώζονται ἐν τούτοις ἐν αὐτῇ μερικὰ ἀξιολογώτατα μνημεῖα, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν ἐπαρκῶς τὴν παλαιάν της ἀκμήν. Μεταξὺ τῶν μνημείων τούτων μᾶλλον ἀξιομνημόνευτα εἶναι ἡ ἐκκλησία τῶν Βερναρδίνων μοναχῶν, ἡ ἐκκλησία τῶν Ἰησουϊτῶν, ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰδελφόνσου, ὁ San Just καὶ ὁ San Pastor καὶ τὸ οἴκημα τοῦ παλαιοῦ πανεπιστημίου.

Ἡ ἐκκλησία τῶν Βερναρδίνων, ἀποτελοῦσα ἀρχιτεκτονικὸν δημιούργημα πλῆρες χάριτος καὶ εὐρυθμίας, ἀνηγέρθη κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἐπὶ σχεδίων τοῦ διασήμου ἀρχιτέκτονος καὶ γλύπτου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Ζουὰν Μπατίστα Μονέγκρο, ὅστις προηγουμένως εἶχε κληθῆ ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Β′ νὰ κατασκευάσῃ τὰ κολοσσιαῖα λίθινα ἀγάλματα τοῦ Ἐσκουριὰλ (τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου καὶ τῶν βασιλέων Δαβίδ, Σολομῶν, Ἐζεκίου, Ἰωσίου, Ἰωσαφὰτ καὶ Μανασσῆ), μετὰ ταῦτα δ' ὠνομάσθη ἐπίσημος γλύπτης τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Τολέδου. Εἰς τὴν Ἀλκαλὰ ντὲ Ἐνάρες προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ φιλοτέχνου καρδιναλίου Bernardino de Sandoval y Rojas.

Μὲ τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἰησουϊτῶν συνεδέθη ἀρρήκτως τὸ ὄνομα δύο διασήμων Ἱσπανῶν καλλιτεχνῶν, τοῦ Ντομίγκο Μπελτρὰν καὶ τοῦ Μανουὲλ Περέϊρα. Ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν, ζήσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 16ου αἰῶνος, κατεσκεύασε διὰ τοὺς Ἰησουΐτας τῆς Ἀλκαλὰ ἕνα περίφημον Ἐσταυρωμένον, θαυμαζόμενον ὅλως ἰδιαιτέρως ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Β′. Εἰς τὸν δεύτερον, ζήσαντα κατὰ τὸν ἑπόμενον αἰῶνα (1614—1667), ὀφείλονται διάφορα ἀγάλματα θεωρούμενα ὡς ἀριστουργήματα τῆς ἱσπανικῆς γλυπτικῆς.

Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰδελφόνσου κατέχει δύο θαυμάσια μετάλλια κατασκευασθέντα τῷ 1673 ὑπὸ τοῦ Francisco de la Dehesa· τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν ἀπεικονίζει τὸν καρδινάλιον Ximenes, ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Τολέδου, τὸ δ' ἄλλο τὸν ἅγιον Φραγκῖσκον τῆς Βιλλανουέβας.

Ἀλλ' ὁ ναὸς τῶν ἁγίων Just καὶ Pastor περικλείει μίαν καλλιτεχνικὴν ἐκδήλωσιν πολὺ ἀνωτέραν πασῶν τῶν προμνημονευθεισῶν. Πρόκειται περὶ τοῦ ἐπιταφίου μνημείου τοῦ καρδιναλίου Ximenes (Cisneros), τοῦ ὁποίου ἡ ἐκτέλεσις ἀνετέθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν Ἰταλὸν γλύπτην Alejandro. Τούτου ὅμως θανόντος πρὸ τῆς συμπληρώσεως ἔτι τῶν ἀναγκαίων διὰ τὸ μνημεῖον τοῦτο διαγραμμάτων, ἀνετέθη ἡ ἐκτέλεσις τούτου εἰς τὸν Βαρθολομαῖον Ὀρντονέθ, ὅστις κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἶχεν ἀναλάβει τὴν κατασκευὴν τοῦ ἐπίσης περιφήμου ἐπιταφίου μνημείου Φιλίππου τοῦ Ὡραίου καὶ Ἰωάννας τῆς Παράφρονος, ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Γρενάδας. Μετὰ τοῦ ἔργου τούτου ὁ Ὀρντονὲθ ἀνέλαβε καὶ τὴν σύνταξιν τῶν σχεδίων καὶ τὴν διαγραφὴν τῶν μορφῶν τοῦ μνημείου τοῦ Cisneros· μετὰ ταῦτα, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ἐμπείρων μαθητῶν του Domenico Gave καὶ Cristoforo, μετέβη εἰς Καρράραν (τῷ 1519), διὰ νὰ ἐπιστατήσῃ αὐτοπροσώπως εἰς τὴν ἐξαγωγὴν ἐκ τῶν λατομείων καὶ τὴν λείανσιν τῶν καταλλήλων τεμαχίων μαρμάρου δι' ἀμφότερα τὰ μνημεῖα ταῦτα. Εὗρεν εἰς τὴν Ἰταλίαν δεξιοὺς συνεργάτας καὶ ἀπεφάσισε νὰ παραμείνῃ ἐκεῖ καὶ νὰ ἐξεργασθῇ ἐπὶ τόπου τὰ ὑπὸ ἐκτέλεσιν μνημεῖα. Ἀλλ' ἀπέθανε, μετὰ ἑνδεκάμηνον παρομονὴν ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ πρὸ τῆς ὁλοσχεροῦς ἀποπερατώσεως τῶν ἔργων του, τὰς τελευταίας λεπτομερείας τῶν ὁποίων ἐξειργάσθησαν οἱ μαθηταί του Gave καὶ Cristoforo. Μετὰ ταῦτα βοηθούμενοι οὗτοι ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ Vittorio Gogono, μετέφεραν τὸ βασιλικὸν μνημεῖον εἰς τὴν Γρενάδαν· ἡ μεταφορὰ τοῦ μνημείου τοῦ Cisneros εἰς Ἀλκαλὰ ἀνετέθη εἰς τὸν Pietro di Carona, φίλον τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου· ὁ Pietro di Carona ἔφερεν εὐτυχῶς εἰς πέρας τὴν ἀνατεθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἐντολήν.

Τὸ μνημεῖον τοῦ Cisneros ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα συμπαγῆ ὄγκον μαρμάρου, τοποθετημένον ἐπὶ εὐρέος βάθρου καὶ διακεκοσμημένον καθ' ὅλας του τὰς πλευρὰς διὰ ποικίλων διακοσμήσεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔξοχον ἐντύπωσιν παρέχουν αἱ κομψαὶ κόγχαι, εἰς τὰς ὁποίας ἀπετέθησαν ἀγαλμάτια συμβολίζοντα τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, καὶ τὰ λαμπρῶς εἰργασμένα μετάλλια, τῶν ὁποίων ἓν στηρίζεται εἰς τέσσαρας χιμαίρας μὲ ἀνοικτὰς τὰς εὐρυτάτας πτέρυγας. Ἐπὶ τῆς νεκρικῆς κλίνης ἀναπαύεται ὁ Cisneros, θαυμάσιος κατὰ τὴν ἔκφρασιν, φέρων τὴν μίτραν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἔχων τὰς χεῖρας συνηνωμένας πρὸ τοῦ στήθους καὶ ἐνδεδυμένος πολυτελέστατα ἄμφια. Κατὰ δὲ τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ κενοταφίου τούτου ἐγείρονται τὰ ἀγάλματα τεσσάρων ἁγίων (τοῦ ἁγ. Αὐγουστίνου, τοῦ ἁγ. Ἀμβροσίου, τοῦ ἁγ. Ἱερωνύμου καὶ τοῦ ἁγ. Φραγκίσκου τῆς Ἀσσίζης).

Ἀπὸ τοῦ 1517 μέχρι τοῦ 1520 ὁ Gutierre de Cardenas διεκόσμησε τὸ σχολαστικὸν θέατρον τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἀλκαλὰ ντὲ Ἐνάρες, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Pedro Izquierdo, τοῦ Bartolome de Aguilar, τοῦ Andres de Zamora καὶ τοῦ Hernando de Sahagun. Αἱ ἐκτελεσθεῖσαι ὑπὸ τούτων διακοσμήσεις, ἀποτελοῦσαι σαφῆ ἔκφρασιν τῶν τάσεων καὶ τῶν κατευθύνσεων τῆς ἐποχῆς, θεωροῦνται ὡς ἄξιαι πολλοῦ λόγου.

Εἰς τὴν Ἀλκαλὰ ντὲ Ἐνάρες ἐγεννήθη τῷ 1547 ὁ μέγας Ἱσπανὸς ποιητὴς καὶ πεζογράφος Μιχαὴλ Θερβάντες. Ἐπίσης εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν ἐγεννήθη ὁ Antonio Herera Barnuevo, ἀξιολογώτατος γλύπτης τοῦ 17ου αἰῶνος.

— **Ἀλκαλὰ λὰ Ρεὰλ** (Alcala la Real=*Φρούριον βασιλικόν*). Πόλις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἀνδαλουσίας Χαέν, εὑρισκομένη ἐπὶ ὀροπεδίου εἰς ὕψος 857 μ. Ἀποτελοῦσα ἄλλοτε ἰσχυρὸν ἔρεισμα καὶ φρούριον τῶν Μαυριτανῶν, κατεκτήθη τῷ 1340 ὑπὸ τοῦ Ἀλφόνσου τοῦ ΙΑ′, ὁ ὁποῖος αὐτοπροσώπως ἐπολιόρκησεν αὐτήν, λαβοῦσαν ἔκτοτε ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου καὶ τὴν ἐπωνυμίαν «Real» (=βασιλική). Διατηρεῖ πολλὰ κτίρια τῆς ἐποχῆς τῶν Μαυριτανῶν, τὰ ὁποῖα προσδίδουν εἰς αὐτὴν γραφικωτάτην ὄψιν. Ἔχει ἐπίσης ἐργοστάσια πίλων, οἰνοπνευμάτων, ἐλαίου καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων.

— **Ἀλκαλὰ ντὲ Γκουανταΐρα** (Alcala de Guadaïra) καὶ κοινῶς *Ἀλκαλὰ ντὲ λὸς Πάντορες* (τῶν *ψωμάδων*). Πόλις τῆς ἐπαρχίας Σεβίλλης, κειμένη παρὰ τὸν ποταμὸν Γκουανταΐρα εἰς ἀπόστασιν 15 χιλιομ. ἀπὸ τῆς Σεβίλλης. Κάτοικοι 11038. Ἐργοστάσια οἰνοπνευμάτων, ἐλαίων καὶ κονσερβῶν ἐλαιῶν.

— **Ἀλκαλὰ ντὲ Τσισβὲρτ** (Alcala de Thisbert). Πόλις εὑρισκομένη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καστελίου ντὲ λὰ Πλάνα τῆς Βαλένθια, οἰνοπαραγωγός, καπνοπαραγωγὸς καὶ ἐλαιοπαραγωγός. Κάτοικοι 7.044.

— **Ἀλκαλὰ ντὲ λὸς Γκαθουάλας** (Alcala de los Gazualas). Πόλις εὑρισκομένη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κάδικος. Κάτοικοι 8 190.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλκάλας ἔκδοσις Ἁγίας Γραφῆς. Ἐν Ἀλκαλὰ ντὲ Ἐνάρες ἐξεπονήθη ἐπὶ τῇ βάσει ἀρίστων χειρογράφων καὶ ἐξεδόθη πρωτοβουλίᾳ καὶ δαπάναις τοῦ καρδιναλίου ἀρχιεπισκόπου τοῦ Τολέδου Ximenes, ἐπιμελείᾳ δὲ τοῦ λογίου Lopez de Stunica ἡ πρώτη ἔκδοσις τῆς ἑλληνικῆς Βίβλου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἔκδοσις αὕτη, ἣν ὁ Ximenes ἀνέλαβε (1502) πρὸς τιμὴν τῆς γενεθλίου Καρόλου τοῦ Ε′, τοῦ αὐτοκράτορος, περιελάμβανε τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ ἐν ἄλλαις γλώσσαις, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη polyglotta complutensis καὶ ἐξετάθη εἰς 6 ὅλους τόμους. Καίπερ δὲ συμπεπληρωμένη ἡ ἔκδοσις αὕτη ἤδη ἐν ἔτει 1517, τέσσαρας μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ximenes, ἐκυκλοφόρησεν ὅμως μόλις μετὰ τὴν ἔγκρισιν τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Χ τῷ 1520 εἰς 600 ἀντίτυπα ὑπὸ τὸν τίτλον: «Biblia sacra polyglotta complectentia V. T. Hebraico, Graeco et Latino idiomate, N. Test. Graecum et Latinum et Vocabularium Hebraicum et Chaldaicum V. T. cum grammatica Hebraica nec non dictionario Graeco. Studio opera et impensis Cardinalis Fr. Ximenes de Cisneros. Industria Arnoldi Gulielmi de Brocario artis impressorie magistri. Compluti. 1514(—15,—17)».

Π. Ι. Μ.

Ἀλ-Καλατὶ (Al-Khalathi). Ὀνομαστὸς ἀστρονόμος ἐκ Τιφλίδος ἀκμάσας περὶ τὰ 1250. Ὑπῆρξε συνεργάτης καὶ βοηθὸς τοῦ Νασσὶρ-Ἐδδὶν Τουσσὶ (Nassir-Eddin Thoussi), τὸν ὁποῖον ἐβοήθησε μετὰ τοῦ ἐκ Δαμασκοῦ Ἀλ-Ὀρεντὶ (Al-Oredhi) καὶ τοῦ ἐκ Μοσούλης Ἀλ-Μαραγκὶ (Al-Maraghi) εἰς τὴν σύνταξιν τῶν περιωνύμων πινάκων Ἰλχανὶ (Tables Ilkhaniennes), ὧν ἀντίτυπον ἐν χειρογράφῳ εὕρηται ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων ὑπ' ἀρ. 183.

Σ. Π.

ἄλκαλι,—*εως* (καὶ—*ιος*) καὶ **ἀδοκίμως ἀλκάλιον** —*ίου*) [*Χημ.*]. Ἡ λέξις ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ *ἀλ*, ἄρθρου ἀραβικοῦ, καὶ τοῦ *κάλι*, ὀνόματος φυτοῦ, ἐξ οὗ τὸ πρῶτον ἐξήχθησαν ἀλκαλικαὶ οὐσίαι. Ἄλλοτε ἦτο συνώνυμος μὲ τὴν λέξιν βάσις.

Ἀλκάλια λέγονται κοινῶς τὰ ὑδροξείδια τῶν μετάλλων καλίου καὶ νατρίου, γενικώτερον δὲ καὶ τῶν ἄλλων μετάλλων τῆς ὁμάδος ταύτης, καισίου ρουβιδίου, λιθίου καὶ τοῦ ὑποθετικοῦ ἀμμωνίου. Ταῦτα ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον ROH, ἔνθα R μέταλλον ἐκ τῶν ἀνωτέρω.

Χαρακτηριστικαὶ ἰδιότητες αὐτῶν εἶναι τὸ εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, ὑπὸ ἔκλυσιν θερμότητος, ἡ ἰσχυρὰ ἀλκαλικότης καὶ τὸ διαβρωτικὸν αὐτῶν, δι' ὃ *καυστικὰ ἀλκάλια* καλοῦνται. (Ἡ λέξις *ἀλκάλια* χρησιμοποιεῖται χάριν συντομίας καὶ δι' αὐτὰ ταῦτα τὰ μέταλλα τῶν ἀλκαλίων, περὶ ὧν βλ. κατωτέρω).

Τὰ *καυστικὰ ἀλκάλια* δύνανται νὰ παρασκευασθοῦν ἐκ τῶν μετάλλων τῶν ἀλκαλίων καὶ ὕδατος, ὑπὸ ἔκλυσιν ὑδρογόνου:

$$Na+H_2O=NaOH+H$$

Εἰς τὴν βιομηχανίαν μέχρι τινὸς παρεσκευάζοντο δι' ἐπιδράσεως ὑδροξειδίου τοῦ ἀσβεστίου ($Ca(OH)_2$) ἐπὶ ἀνθρακικοῦ ἀλκαλίου (Na_2CO_3), σήμερον ὅμως παρασκευάζονται δι' ἠλεκτρολύσεως τῶν χλωριούχων ἀλκαλίων. Χρησιμοποιοῦνται κυρίως ἐν τῇ σαπωνοποιΐᾳ καὶ ἐν τοῖς χημείοις καθὼς καὶ ἐν τῇ ἰατρικῇ.

Α. Σ. Δ.

Ἡ λέξις *ἄλκαλι* προτάσσεται εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς παλαιοτέρας ὀνομασίας διαφόρων ἑνώσεων τοῦ καλίου, νατρίου, ἀμμωνίου. Οὕτως ἐκαλοῦντο: *ἄλκαλι ἀμμωνιακὸν ὀξεικὸν*=ὑγρὸν ὀξεικὸν ἀμμώνιον· *ἄλκαλι καυστικὸν*=ὑδροξείδιον καλίου ξηρόν· *ἄλκαλι ὀρυκτὸν*=ἀνθρακικὸν νάτριον· *ἄλκαλι ὀρυκτὸν θειικὸν*=θειικὸν νάτριον· *ἄλκαλι φυτικὸν ὀξεικὸν*=κάλιον ὀξεικόν· *ἄλκαλι φυτικὸν κρυσταλλικὸν*=κάλιον δισανθρακικόν· *ἄλκαλι φυτικὸν μόνιμον*=κάλιον ἀνθρακικὸν ἀγοραῖον· *ἄλκαλι πτητικόν, ξηρὸν*=ἀνθρακικὸν ἀμμώνιον· *ἄλκαλι πτητικόν, στερεὸν*=χλωριοῦχον ἀμμώνιον.

Κ. Γ. Μ.

— **ἀλκάλια ἀνθρακικὰ** [*Χημ.*]. Ταῦτα εἶναι τὰ ἀνθρακικὰ ἅλατα τῶν μετάλλων τῶν ἀλκαλίων (βλ. κατωτ.) τοῦ τύπου R_2CO_3, ἔνθα R μέταλλον ἀλκαλίων, νάτριον, κάλιον κλπ.

Παρασκευάζονται διὰ διοχετεύσεως διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος εἰς διάλυμα καυστικῶν ἀλκαλίων:

$$2ROH+CO_2=R_2CO_3+H_2O$$

Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφαρμόζεται εἰς τὴν βιομηχανίαν, κατὰ τὴν ἠλεκτρολυτικὴν παρασκευὴν τῶν βάσεων. Οὕτως ἐὰν διαβιβάσωμεν διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος εἰς τὴν κάθοδον, ἡ σχηματιζομένη βάσις μετατρέπεται εἰς ἀνθρακικὸν ἅλας κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐξίσωσιν. Ἐπίσης παρασκευάζονται διὰ πυρώσεως τῶν ἁλάτων τῶν ὀργανικῶν ὀξέων (παρασκευὴ ποτάσσης διὰ καύσεως φυτικῶν ὑλῶν). Τέλος δὲ διὰ πυρώσεως ἀνύδρου θειικοῦ νατρίου μετ' ἄνθρακος καὶ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου, διαλύσεως τοῦ τήγματος εἰς ὕδωρ καὶ κρυσταλλώσεως.

Εἶναι λίαν εὐδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἀνθρακικὰ ἅλατα τῶν ἄλλων μετάλλων. Δι' ἐρυθροπυρώσεως τήκονται μὴ ἀποσυντιθέμενα, ἔχουσιν ἀντίδρασιν ἀλκαλικήν, ἕνεκα τῆς *ὑδρολύσεως*, καὶ δι' ὀξέων ἀναβράζουσιν ὡς ἐκ τῆς ἐκλύσεως τοῦ σχηματιζομένου διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος:

$$Na_2\,CO_3+2HCl=2NaCl+H_2\,O+CO_2$$

Τῶν ἀνθρακικῶν ἁλάτων γίνεται χρῆσις εἰς τὴν θεραπευτικὴν καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν.

Α. Σ. Δ.

— **ἀλκαλίων μέταλλα** [*Χημ.*]. Εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην περιλαμβάνονται τὰ μέταλλα νάτριον, κάλιον, λίθιον, καίσιον, καὶ ρουβίδιον, καθὼς καὶ ἡ ρίζα ἀμμώνιον, ἥτις, ἐπειδὴ σχηματίζει ἅλατα μὲ ἰδιότητας κατὰ πολὺ προσομοίας πρὸς τὰ ἅλατα τῶν ἀνωτέρω μετάλλων, θεωρεῖται ὡς μέταλλον. Εἶναι λίαν διαδεδομένα εἰς τὴν φύσιν, κυρίως τὸ νάτριον, κατόπιν τὸ κάλιον καὶ λίθιον, ἐνῷ τὰ λοιπὰ εἶναι σπανιώτατα.

Εἶναι ἅπαντα μέταλλα μονατομικὰ καὶ λίαν ἠλεκτροθετικά. Σχηματίζουσι μετὰ τῶν ἁλατογόνων στοιχείων καὶ τῶν ὀξέων ἅλατα εὐδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ. Ἀποσυνθέτουσι τὸ ὕδωρ ὑπὸ ἔκλυσιν θερμότητος, σχηματίζοντα ὑδροξείδια, ἅτινα εἶναι ἰσχυρότερα τῶν βάσεων:

$$Na+H_2O=Na\,OH+H$$

Ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ ὕδατος γίνεται καὶ ἐν ψυχρῷ· οὕτω τὸ κάλιον ἀποσυνθέτει τὸ ὕδωρ εἰς —105° θερμοκρασίαν, τὸ νάτριον —98°, τὸ καίσιον εἰς—116° κλπ.

Τὰ ὀξείδια τῶν ἀνωτέρω μετάλλων δυσκόλως σχηματίζονται, ἐνῷ τὰ ὑπεροξείδια, τοῦ τύπου RO ἢ $R_2\,O_2$, ἔνθα R μέταλλον ἀλκαλίων, σχηματίζονται εὐκόλως κατὰ τὴν θέρμανσιν αὐτῶν εἰς ρεῦμα ἀέρος ξηροῦ καὶ ἀπηλλαγμένου διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος.

Τὰ μέταλλα τῶν ἀλκαλίων δύνανται νὰ ληφθῶσι διὰ πυρώσεως καυστικοῦ ἀλκαλίου, ἢ ἀνθρακικοῦ ἢ καὶ ὑπεροξειδίου τοῦ ἀλκαλίου μετ' ἄνθρακος ἢ ἀνθρακασβεστίου:

$$Na_2O_2+C=2Na+CO_2$$

Αἱ μέθοδοι αὗται ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τῆς ἠλεκτρολυτικῆς, στηριζομένης ἐπὶ τῆς ἀποσυνθέσεως ὑπὸ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἅλατος ἀλκαλίων κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$NaCl=Na+Cl$$

Ἡ ἠλεκτρόλυσις τῶν χλωριούχων ἀλκαλίων γίνεται εὑρισκομένων εἰς τετηκυῖαν κατάστασιν τούτων. Ὡς ἄνοδος χρησιμοποιεῖται ἄνθραξ, ἤτοι οὐσία μὴ προσβαλλομένη ὑπὸ τοῦ ἐκλυομένου χλωρίου, ὡς κάθοδος δὲ ὑδράργυρος, μεθ' οὗ τὸ μέταλλον ἀλκάλι σχηματίζει ἀμάλγαμα (βλ. λ.) Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἠλεκτρολύσεως φέρουσι τὴν κάθοδον

Digitized by Google

ἐντὸς πετρελαίου καὶ ἀναταράσσουσιν ἰσχυρῶς, ὁπότε ἀποχωρίζεται τὸ μέταλλον.

Κατ' ἄλλην μέθοδον ἡ κάθοδος εἶναι ἐκ σιδήρου, χωρίζεται δὲ ἀπὸ τὸν χῶρον τῆς ἀνόδου διὰ κώδωνος ἐκ πυριμάχου γῆς, ἵνα ἐμποδίζῃ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀναπτυσσομένου εἰς τὴν ἄνοδον χλωρίου ἐπὶ τοῦ μετάλλου τοῦ ἀποβαλλομένου εἰς τὴν κάθοδον. Καὶ τὸ μὲν μέταλλον συλλέγεται ἐντὸς πετρελαίου, τὸ δὲ χλώριον διὰ καταλλήλου ὀχετοῦ συλλέγεται χωριστά.

Τὰ μέταλλα τῶν ἀλκαλίων ἐπειδὴ ταχέως ἐξωθοῦνται εἰς τὸν ἀέρα καὶ δὴ τὸν ὑγρόν, φυλάσσονται ὑπὸ στιβάδα πετρελαίου. Χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν παρασκευὴν πλείστων χημικῶν προϊόντων, πλεῖστα δὲ τούτων ἅλατα εἰς τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν βιομηχανίαν. Α. Σ. Δ.

— ἀλκαλιαζω-ἀζουρίνη 3 G, G, R' *—ἰῶδες* B. R' *—κυανοῦν* B,R *[Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσαι χρωστικαὶ τοῦ βάμβακος. Τὸ κυανοῦν καὶ ἰῶδες εἶναι ἤδη κατὰ τὴν ἀπ' εὐθείας χρῶσιν ἀρκούντως ἀνθεκτικὰ εἰς τὴν πλύσιν, τὸ ἀζούρινον ὅμως μόνον μετὰ τὴν κατεργασίαν διὰ χρωμιούχου καλίου καὶ θειικοῦ χαλκοῦ. Σ. Γ.

ἀλκαλιάζων,*—ουσα,—ον* ἢ ***ἀλκαλιαίνων,*** καὶ ***ἀλκαλιώσιμος*** *[Χημ.]*. Λέγεται ἐπὶ τῶν οὐσιῶν ὅσαι ἐπιδέχονται ἢ ἀπέκτησαν ἤδη ἀλκαλικὰς ἰδιότητας, ἤτοι γεῦσιν δριμεῖαν καὶ καυστικήν.

ἀλκαλίανσις ἢ ***ἀλκαλιασμὸς*** καὶ ***ἀλκαλιωσιμότης*** *[Χημ.]*. Κατάστασις τῶν ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν οὐσιῶν ἐν αἷς ἐσχηματίσθη ἀμμωνία δι' ἑνώσεως ὑδρογόνου καὶ ἀζώτου· || ***ἀλκαλίανσις τῶν χυμῶν*** καλεῖται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἰατρικῇ ἡ ἁπλῆ διάθεσις τῶν σωμάτων πρὸς ἀλκαλικὴν ζύμωσιν. Α. Σ. Δ.

ἀλκαλιασβεστοῦχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περιέχων ἀλκάλια καὶ ἄσβεστον.

—ἀλκαλιασβεστοῦχα *πετρώματα* (Alkalikalkgesteine) *[Πετρογρ.]*· βλ. **ἀλκαλιοῦχα πετρώματα.**

—ἀλκαλιασβεστοῦχος *γρανίτης* (Alkalikalkgranit) *[Πετρογρ.]*· βλ. **γρανίτης.**

—ἀλκαλιασβεστοῦχος *συηνίτης* (Alkalikalksyenit). *[Πετρογρ.]*· βλ. **συηνίτης.**

ἀλκαλιασμός· βλ. **ἀλκαλίανσις.**

ἀλκαλιγόνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· *[Χημ.]*. Ὁ παρέχων γένεσιν εἰς τὰ ἀλκάλια, ὅπως π. χ. τὸ ἄζωτον εἶναι ἡ βάσις τῆς συνθέσεως τῆς ἀμμωνίας. Α. Σ. Δ.

ἀλκαλιερυθρὸν *γνήσιον* B, R *[Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι ὄξινοι ἀζωχρωστικαὶ τοῦ ἐρίου, ἀνθεκτικαὶ εἰς τὸ φῶς καὶ τὸ θεῖον. Σ. Γ.

ἀλκαλιϊῶδες *[Βιομ. Χημ.]*. Ὀξίνη χρωστικὴ τοῦ *τριφαινυλομεθανίου* ἔχουσα τὸν παρατιθέμενον

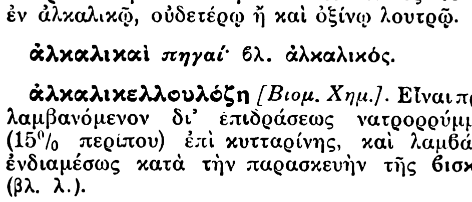

τύπον. Παρασκευάζεται διὰ συμπυκνώσεως μεθυλοδιφαινυλαμίνης μετὰ τετρααιθυλοδιαμινοβενζοφαινόνης καὶ περαιτέρω σουλφουρώσεως τοῦ προϊόντος. Εἶναι κυανοϊώδης κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην. Βάπτει καλῶς τὸ ἔριον ἐν ἀλκαλικῷ, οὐδετέρῳ ἢ καὶ ὀξίνῳ λουτρῷ. Σ. Γ.

ἀλκαλικαὶ *πηγαί·* βλ. **ἀλκαλικός.**

ἀλκαλικελλουλόζη *[Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι προϊὸν λαμβανόμενον δι' ἐπιδράσεως νατρορρύμματος (15% περίπου) ἐπὶ κυτταρίνης, καὶ λαμβάνεται ἐνδιαμέσως κατὰ τὴν παρασκευὴν τῆς **βισκόζης** (βλ. λ.). Σ. Γ.

ἀλκαλικίτρινον *[Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα ἀζωχρωστικὴ τοῦ τύπου:

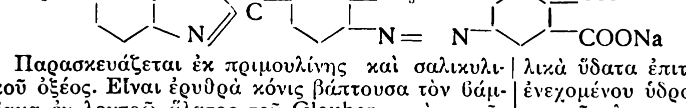

Παρασκευάζεται ἐκ πριμουλίνης καὶ σαλικυλικοῦ ὀξέος. Εἶναι ἐρυθρὰ κόνις βάπτουσα τὸν βάμβακα ἐν λουτρῷ ἅλατος τοῦ Glauber μετὰ χροιᾶς κιτρίνης ἀνθεκτικῆς εἰς τὰ ὀξέα καὶ τὸ φῶς καὶ μετρίως καὶ εἰς τὸν σάπωνα. Διὰ μετακατεργασίας διὰ χαλκοῦ τὸ χρῶμα καθίσταται ἀνθεκτικώτερον εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν πλύσιν, οὐχ ἧττον ὅμως μεταβάλλεται πρὸς τὸ ὑπέρυθρον. Τὸ χρῶμα δύναται ἐπίσης να παρασκευασθῇ ἐκ τῶν σι στατικῶν του καὶ ἐπὶ τῶν ἰνῶν. Βάπτει ἐπίσης τὸ ἔριον διὰ τοῦ ἰδίου τόνου καὶ τῆς αὐτῆς βαθύτητος, δι' ὃ καὶ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς **βαφὴν** καὶ τῶν ἡμιμαλλίνων.

Ὁ τύπος R ἔχων τὸν ἑξῆς χημικὸν τύπον

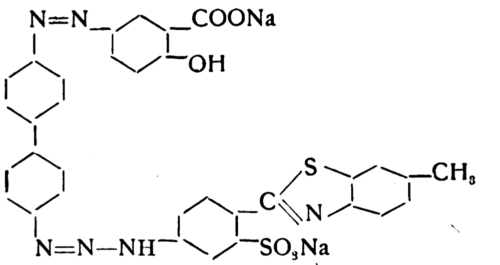

παρασκευάζεται ἐκ βενζιδίνης, σαλικυλικοῦ ὀξέος καὶ πριμουλίνης. Εἶναι φαιοκιτρίνη κόνις βάπτουσα τὸν βάμβακα ἐν ἀσθενῶς ἀλκαλικῷ λουτρῷ ἅλατος τοῦ Glauber μετὰ χροιᾶς ἀνθεκτικῆς εἰς τὰ ὀξέα. Ἡ χροιὰ αὕτη δι' ἀλκαλίων ἐρυθραίνεται καὶ εἶναι μετρίως ἀνθεκτικὴ εἰς τὴν πλύσιν καὶ τὸ φῶς. Σ. Γ.

ἀλκαλικοποίησις· ἡ μετατροπὴ ὑγροῦ τινος εἰς ἀλκαλικόν.

ἀλκαλικοποιῶ· καθιστῶ ὑγρόν τι ἀλκαλικόν.

ἀλκαλικός,*—ή,—όν*. Ὁ ἔχων τὰς ἰδιότητας τοῦ ἀλκάλεος, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ ἀλκάλια: **ἀλκαλικὴ ἀντίδρασις, ἀλκαλικὸν διάλυμα.**

— ἀλκαλικαὶ πηγαὶ *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλοῦνται αἱ μεταλλικαὶ ἐκεῖναι πηγαὶ αἱ παρέχουσαι ὕδωρ ἀλκαλικῆς φύσεως. Τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν τούτων εἶναι θερμὰ ἢ ψυχρά, ἀποτελοῦσι δὲ συμφώνως πρὸς τὴν ταξινόμησιν τῶν μεταλλικῶν ὑδάτων ἰδίαν μεγάλην τάξιν ὑποδιαιρουμένην εἰς ἄλλας ὑποτάξεις. Κρατοῦντα συστατικὰ τῶν ὑδάτων τούτων εἶναι τὰ ὑδροανθρακικὰ ἅλατα τῶν ἀλκαλίων, κυρίως δὲ τὸ ὑδροανθρακικὸν νάτριον, καὶ τῶν ἀλκαλικῶν γαιῶν (ὑδροανθρακικὸν ἀσβέστιον καὶ ὑδροανθρακικὸν μαγνήσιον). Πρὸς τούτοις ἐνέχουσι τὰ ὕδατα ταῦτα καὶ ποικίλλουσαν εἰς τὰς διαφόρους πηγὰς ποσότητα ἐλευθέρου ἀνθρακικοῦ ὀξέος (Co_2). Ἕτερα συστατικὰ ἀπαντώμενα πολλάκις εἰς τὰ ἀλκαλικὰ ὕδατα εἶναι αἱ ἑνώσεις λιθίου, σιδήρου, ἀρσενικοῦ, ἰωδίου, πυριτικοῦ καὶ φωσφορικοῦ ὀξέος. Ἡ περιεκτικότης εἰς χλωριούχους καὶ θειικὰς ἑνώσεις (ἰδίᾳ τῶν ἀλκαλίων) ποικίλλει εἰς τὰ διάφορα ἀλκαλικὰ ὕδατα. Εἴς τινα μὲν ἐξ αὐτῶν ἡ περιεκτικότης αὐτῶν εἶναι λίαν μικρά, εἰς ἄλλα πάλιν ἐνέχονται ἢ αἱ μὲν τούτων ἢ καὶ ἀμφότεραι εἰς τόσην ἀναλογίαν, ὥστε νὰ ἀποτελῶσιν ἐπικρατοῦντα συστατικὰ εἰς αὐτά. Εἰς τὴν μικρὰν δὲ ἢ μεγάλην ἀναλογίαν τῆς περιεκτικότητος αὐτῶν στηρίζεται, ὡς κατωτέρω θὰ εἴδωμεν, καὶ ἡ ὑποδιαίρεσις τῆς τάξεως τῶν ἀλκαλικῶν ὑδάτων εἰς ἄλλας ὑποτάξεις. Τὰ εἰς τὰ ἀλκαλικὰ ὕδατα ἐνεχόμενα ὑδροανθρακικὰ ἅλατα τῶν ἀλκαλικῶν γαιῶν καταφαίνονται μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος, ὅτε καταπίπτουσι ταῦτα ὡς ἀδιάλυτα ἀνθρακικά. Εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀλκαλικῶν ὑδάτων τινὲς συγκαταλέγουσι καὶ τὰ ὀξυανθρακικὰ ὕδατα. Τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται ὀρθόν, διότι ναὶ μὲν ἐνέχουσι καὶ τὰ ὕδατα ταῦτα τὰ ὑδροανθρακικὰ ἅλατα ἀλκαλίων καὶ ἀλκαλικῶν γαιῶν, ἀλλ' ἐπικρατοῦν στοιχεῖον αὐτῶν εἶναι τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Ἤτοι τὰ μὲν ὀξυανθρακικὰ ὕδατα εἶναι λίαν ἀερώδη καὶ πτωχὰ εἰς στερεὰ συστατικά, ἐνῷ συμβαίνει ἀντίθετως μὲ τὰ ἀλκαλικὰ ὕδατα.

Ἐπενέργεια. — Τὰ ἀλκαλικὰ ὕδατα χρησιμοποιοῦνται κυρίως πρὸς ποσιθεραπείαν. Ἡ ἐν τῷ στομάχῳ ἐπενέργεια τούτων συνίσταται κυρίως εἰς τὴν δέσμευσιν τῆς ἐν αὐτῷ περισσείας τῶν ὀξέων, ὡς ἐκ τούτου δ' ἔχουσιν ἰδιαιτέραν σημασίαν κατὰ τῆς ὑπερχλωρυδρίας. Μακρὰ ὅμως χρῆσις ἢ κατάχρησις αὐτῶν ἔχει ὡς συνέπειαν, ὅτι δεσμεύεται καὶ ἡ διὰ τὴν πέψιν ἀπαραίτητος ποσότης ὀξέος καὶ ἐξ ἄλλου ὅτι ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ἐν τῷ στομάχῳ εἰσαγομένης ποσότητος ὑδροανθρακικῶν ἀλκαλίων προκαλεῖται διάρροια.

Ἡ ἀπορρόφησις τῶν ἀλκαλικῶν ὑδάτων γίνεται λίαν βραδέως, τοῦτο δὲ εἶναι ἓν πλεονέκτημα αὐτῶν, διότι δύνανται νὰ χρησιμοποιῶνται ἐπὶ μακρὸν χωρὶς νὰ προκαλέσωσιν αὔξησιν τῆς ἀλκαλικότητος τοῦ αἵματος. Ὡς ἀσφαλῶς διὰ τῆς πείρας καὶ τῆς παρατηρήσεως κατεδείχθη, τὰ ἀλκαλικὰ ὕδατα ἐπιταχύνουσιν, ἰδίως διὰ τοῦ ἐν αὐτοῖς ἐνεχομένου ὑδροανθρακικοῦ νατρίου, τὴν διάσπασιν τῶν λευκωματωδῶν οὐσιῶν καὶ ἐπαυξάνουσιν ὁμοίως τὴν διούρησιν. Ἰδιαιτέραν ἐνεργετικὴν ἐπίδρασιν ἐξασκοῦσι τὰ ὕδατα ταῦτα ἐπὶ τῶν ἐκκρίσεων ὅλων τῶν βλεννογόνων μεμβρανῶν, δρῶντα ὡς ἐξαίρετα ἀντικαταρροϊκὰ μέσα. Ὁμοίως ὡς διαλυτικὰ τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος, ἰδίᾳ τὰ ὕδατα τὰ ἐνέχοντα ἑνώσεις λιθίου ἀποτελοῦσιν ἀναμφισβήτητα φάρμακα. Κατὰ τὴν λουτροθεραπείαν τὰ ἀλκαλικὰ ὕδατα δρῶσι ὡς καθαρτικὰ τοῦ δέρματος καὶ ὡς διεγερτικὰ αὐτοῦ. Ἡ διεγερτικὴ αὐτῶν δρᾶσις δύναται νὰ ἐπαυξηθῇ ἀναλόγως τῆς θερμότητος τοῦ λουτροῦ καὶ τοῦ ὑπ' αὐτῶν ἐκλυομένου ποσοῦ τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἀλκαλικῶν ὑδάτων ὡς ἐκ τῆς μικρᾶς αὐτῶν περιεκτικότητος εἰς στερεὰ συστατικὰ καὶ συνεπῶς τῆς μικρᾶς αὐτῶν ὀσμωτικῆς πιέσεως καταλέγονται εἰς τὰ ὑποτονικὰ λουτρά.

Διαίρεσις. — Τὰ ἀλκαλικὰ ὕδατα ὑποδιαιροῦνται εἰς τὰς ἑξῆς ὑποτάξεις:

1) Τῶν ***καθαρῶς ἀλκαλικῶν*** ἢ *δισανθρακικονατριούχων*. Τὰ ὕδατα ταῦτα εἶναι τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα· ἐνέχουσιν ὡς ἐπικρατοῦν συστατικὸν τὸ ὑδροανθρακικὸν νάτριον (1—8 γραμ.), ἐλεύθερον διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ ἴχνη λιθίου, σιδήρου καὶ ἀρσενικοῦ. Εἰς τὴν ὑπόταξιν ταύτην περιλαμβάνονται αἱ ἀκόλουθοι πηγαί: Andabre. Bilin, Fachingen, Fellat, Le Boulou, Mont-dore, Montronde, Neunahr, Obersalzbrunn, Passugg, Preblau, Salzbruun, Reinach, Vals, Vichy κλπ. Τῶν πηγῶν τούτων τὰ ὕδατα ἐνδείκνυνται κατὰ πολλῶν παθήσεων τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων (δυσπεψιῶν, γαστραλγιῶν, γαστριτίδων), κατὰ παθήσεων τοῦ ἥπατος, τῶν νεφρῶν, τῆς σπληνός. Χρησιμοποιοῦνται κατὰ τῆς ἀρθρίτιδος, διαβήτου, ψαμμιάσεως (οὐρικῆς, φωσφορικῆς, ὀξαλικῆς), κατὰ τῶν ρευματισμῶν, αἱμορροΐδων, γυναικολογικῶν παθήσεων, κατάρρων τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, ὡς καὶ ἐπὶ περισσείας οὐρικοῦ ὀξέος. Ἀντενδείκνυνται εἰς ὀψιγενεῖς περιόδους ἀρθρίτιδος καὶ διαβήτου.

2) Τῶν *ὑδροανθρακικοασβεστούχων* καὶ *μικτῶν*. Ἐκ τῶν ἀλκαλικῶν ὑδάτων τῆς ὑποτάξεως ταύτης ἄλλα μὲν ἔχουσιν ὡς ἐπικρατοῦν συστατικὸν τὸ ὑδροανθρακικὸν ἀσβέστιον, ἄλλα δὲ ἔχουσι πάλιν κατὰ ἴσα σχεδὸν ποσὰ ὑδροανθρακικὸν νάτριον καὶ ὑδροανθρακικὰ ἅλατα τῶν ἀλκαλικῶν γαιῶν. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶναι τὰ καλούμενα μικτά. Ἡ μεταλλικότης τῶν ὑδροανθρακικοασβεστούχων εἶναι σχετικῶς μικροτέρα ἐκείνης τῶν ἀντιπροσώπων τῆς πρώτης ὑποτάξεως.

Τὰ ὕδατα γενικῶς τῆς ὑποτάξεως ταύτης εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ψυχρὰ καὶ ἐμπλουτισμένα ὑπὸ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Τινὰ τῶν ὑδροανθρακικοασβεστούχων εἶναι σιδηροῦχα, ὡς τὰ τῶν πηγῶν Alet, Orezza, Wildungen κλπ.

Τὰ ὑδροανθρακικὰ ὕδατα ἔχουσι σχεδὸν ὅλα διουρητικὴν ἐπενέργειαν, τινὰ δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι καὶ ὑπακτικά. Τὰ ὕδατα γενικῶς τῆς ὑποτάξεως ταύτης ἐνδείκνυνται κατὰ νοσημάτων τοῦ στομάχου, τῶν οὐροποιητικῶν ὀργάνων, κατὰ ρευματισμῶν καὶ νευρικῶν παθήσεων. Τὰ ἐνέχοντα πάλιν ἑνώσεις σιδήρου συνιστῶνται καὶ ὡς τονωτικά.

Πηγαὶ ὧν τὰ ὕδατα τάσσονται εἰς τὴν ὑπόταξιν ταύτην εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: Aulus, Bath, Château-neuf, Chateidon, Condillac, Contrexeville, Driburg, Evian, Inselbad, Lamalon, Lenk, Lippspringe, Pougues, Recoaro, Sail-sur-louzan, Saint-Alban, Saint-Galmier, Saint-Pardoux, Salvator, Soulzmatt, Szkleno. Wassenbourg, Wildungen, Vittel, Ἄνδρος (Ἀποικιῶν) κλπ.

3) Τῶν *ὑδροανθρακικο-χλωριο-νατριούχων*. Εἰς τὰ ὕδατα τῆς ὑποτάξεως ταύτης χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ὕπαρξις πολλῶν χλωριούχων ἑνώσεων, καὶ δὴ τοῦ χλωριούχου νατρίου, αἵτινες εὑρίσκονται μετὰ τῶν ὑδροανθρακικῶν ἁλάτων. Τὰ ὕδατα ταῦτα εἶναι σχεδὸν κατὰ τὸ πλεῖστον θερμά. Ἐνέχουσι πλὴν τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος συχνάκις καὶ ἑνώσεις ἀρσενικοῦ, λιθίου, σιδήρου κλπ., αἵτινες ἀποτελοῦσιν ἐνδιαφέροντα ἀπὸ θεραπευτικῆς ἀπόψεως συστατικά. Ἐνδείκνυνται κατὰ τῶν χρονίων κατάρρων τοῦ στομάχου, ὡς ἐκ τῆς παρουσίας ἐν αὐτοῖς τοῦ χλωριούχου νατρίου, κατὰ τῆς βρογχίτιδος, λαρυγγίτιδος κλπ. Πρὸς τούτοις τὰ περιέχοντα ἑνώσεις λιθίου, ὡς ἤδη καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἐνδείκνυνται ὡς διαλυτικὰ τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος, ἔτι κατὰ τῆς ἀρθρίτιδος, κατὰ παθήσεών τινων τῶν νεφρῶν καὶ τῆς κύστεως κλπ. Πηγαὶ τῆς ὑποτάξεως ταύτης εἶναι αἱ τῶν: Asmannhausen, Bourboule, Eins, Gleichenberg, Radein, Roisdorf, Royat, Selters, Vic-le-Comte, Vic-sur-Cère, Λουτράκι (Ναύπακτος), Ἐπίδαυρος, Ἀμφιάρειον κλπ.

4) Τῶν *ὑδροανθρακικο-χλωριο-θειικονατριούχων*. Εἰς τὰ ἀλκαλικὰ ὕδατα τῆς ὑποτάξεως ταύτης ἐνέχονται παρὰ τὰ ὑδροανθρακικὰ ἅλατα καὶ θειικαὶ καὶ χλωριοῦχοι ἑνώσεις, ἰδίᾳ τοῦ νατρίου. Ἐκ τούτων μάλιστα ὑπερτερεῖ τὸ θειικὸν νάτριον, οὕτως ὥστε ἀποτελεῖ εἴς τινα ἐξ αὐτῶν ἐπικρατοῦν συστατικόν. Εἶναι ψυχρὰ ἢ θερμὰ καὶ ἔχουσι γεῦσιν ἁλμυρὰν ἰδίως, ἐνίοτε δὲ καὶ ὀξυανθρακικήν. Ἐνδείκνυνται κατὰ χρονίων κατάρρων τοῦ στομάχου, κατὰ πληθωρικῶν καταστάσεων, ὑπεραιμίας τοῦ ἥπατος, κατὰ τῆς χολικῆς λιθιάσεως, κατὰ χρονίας δυσκοιλιότητος, αἱμορροΐδων, παχισαρκίας, οὐρικῆς διαθέσεως, ἰκτέρου, διαβήτου κλπ.

Πηγαὶ τῆς ὑποτάξεως ταύτης εἶναι αἱ τῶν: Bertrich, Carlsbad, Elster, Frauzesbad, Füred. Marienbad, Rotritsch, Tarasp κτλ.

[ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἐ. Ἐμμανουήλ*, Κατάταξις τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων, Bäder-Almanach 1904.—*M. Perrin* & *P. Mathieu*, Les eaux minérales 1925. — *Fleury*, Precis d'hydrologie.]

Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

Digitized by Google

— **ἀλκαλικοὶ συσσωρευταί**· βλ. **συσσωρευταὶ ἠλεκτρικοί.**

ἀλκαλικότης *[Χημ.]*. Ὁ ἰδιάζων χαρακτὴρ τῶν διαλυμάτων τῶν ἀλκαλίων: τὸ ἀντίθετον τῆς ὀξύτητος. Ἡ ἀλκαλικότης διαλύματός τινος ἐξωτερικεύεται δι' ὡρισμένης μεταβολῆς, ἣν ἐπιφέρει ἐπὶ χρωστικῶν τινων οὐσιῶν, φυτικῆς ἢ καὶ τεχνητῆς προελεύσεως, αἵτινες καλοῦνται δεῖκται. Ἡ μεταβολὴ αὕτη συνίσταται εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ χρώματος τοῦ δείκτου. Λ. χ. τὸ ὑπὸ τῶν ὀξέων ἐρυθρανθὲν βάμμα τοῦ ἡλιοτροπίου καθίσταται κυανοῦν, ἡ δὲ ἄχρους εἰς ὀξέα φαινολοφθαλεΐνη καθίσταται ἐρυθρὰ ὑπὸ τῶν ἀλκαλικῶν διαλυμάτων.

Ἡ ἀλκαλικότης διαλύματός τινος ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν ἐν αὐτῷ ὑδροξυλιόντων (OH′) καὶ δύναται νὰ μετρηθῇ (βλ. **ἀλκαλιμετρία**).

Ἀλκαλικότητα δεικνύουν ἐκτὸς τῶν *ὑδροξειδίων τῶν μετάλλων* καὶ ἅλατά τινα βασικά, καθὼς καὶ τὰ σχηματιζόμενα ἐκ μιᾶς ἰσχυρᾶς βάσεως καὶ ἑνὸς ἀσθενοῦς ὀξέος, ἕνεκα τῆς *ὑδρολύσεως*. Α. Σ. Δ.

ἀλκαλικυανίδια *['Οργ. Χημ.]*· βλ. ὑδροκυανίου ἅλατα. Σ. Γ.

ἀλκαλικυανοῦν 5R—R,B—7B,D *[Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι ὄξινον χρῶμα τοῦ *τριφαινυλομεθανίου*. Ἔχει τὸν τύπον:

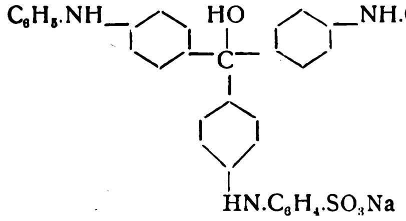

καὶ παρασκευάζεται διὰ σουλφουρώσεως τοῦ κυανοῦ τῆς ἀνιλίνης (μίγμα τριφαινυλοροζανιλίνης καὶ π-ροζανιλίνης) εἰς μονοσουλφοξὺ καὶ μετατροπῆς τούτου εἰς τὸ μετὰ νατρίου ἅλας. Εἶναι κυανῆ κόνις διαλυτὴ ἀχρόως εἰς ὕδωρ, βάπτουσα τὸ ἔριον ἐν ἀλκαλικῷ (διὰ βόρακος) λουτρῷ. Τὸ κυανοῦν χρῶμα ἐμφανίζεται μετὰ τὴν πλύσιν διὰ θειικοῦ ὀξέος, εἶναι δὲ μετρίως ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς. Σ. Γ.

— **ἀλκαλικυανοῦν λάμπον** B, 3B καὶ G *[Βιομ. Χημ.]* Ἀπ' εὐθείας βάπτουσαι χρωστικαὶ τοῦ βάμβακος. Σ. Γ.

ἀλκαλιλυζόλη (Alcalilyzol) *[Φαρμ.]* Παράγωγον τῆς *λυζόλης* χρησιμεῦον πρὸς ἀπολύμανσιν τῶν πτυέλων τῶν φθισικῶν. Διαλύματα αὐτῆς 5 % φονεύουσι τὰ βακτήρια τῆς φυματιάσεως ἐντὸς 4 ὡρῶν. Κ. Γ. Μ.

ἀλκαλιμέλαν FF *[Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα χρωστικὴ τῶν βαμβακερῶν καὶ ἡμιμαλλίνων, ἀρκούντως ἀνθεκτικὴ εἰς τὰ ὀξέα. Σ. Γ.

ἀλκαλιμετρία *[Χημ.]*. Ὀνομάζεται οὕτω τὸ κεφάλαιον τῆς ἀναλυτικῆς χημείας τὸ πραγματευόμενον τὸν ὀγκομετρικὸν προσδιορισμὸν τῶν βάσεων. Ὁ προσδιορισμὸς οὗτος βασίζεται ἐπὶ τῆς ἐξουδετερώσεως καὶ τοῦ σχηματισμοῦ ἅλατος κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$OH + H. = H_2O$$

Ἡ ἐξουδετέρωσις δὲν εἶναι ἀπ' εὐθείας καταφανὴς καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν τὸ πέρας τῆς ἀντιδράσεως προσθέτομεν εἰς τὴν προσδιοριζομένην βάσιν δείκτην, ὅστις διὰ μεταβολῆς τοῦ χρωματισμοῦ του δεικνύει τὸ πέρας αὐτῆς. Ὡς δείκτας χρησιμοποιοῦμεν ὡρισμένας χρωστικὰς οὐσίας, φυτικὰς ἢ καὶ τεχνητάς, αἵτινες εἶναι λίαν ἀσθενῆ ὀξέα ἢ λίαν ἀσθενεῖς βάσεις καὶ ὅταν εὑρίσκωνται ἐν ἰονισμῷ ἔχουσι διάφορον χρωματισμὸν ἢ ὅταν εὑρίσκωνται ὡς ἀκέραια μόρια. Ἡ ἀλλαγὴ ἐπομένως τοῦ χρώματος ἐπέρχεται ἅμα τῇ προσθήκῃ βάσεως (OH′) ἢ ὀξέος (H′), ὁπότε αὐξάνονται ἢ ἐλαττοῦνται τὰ ὑδρογονοϊόντα (H′) ἢ τὰ ὑδροξυλιόντα (OH′) τοῦ δείκτου καὶ αὐξάνεται ἢ ἐλαττοῦται ὁ ἰονισμὸς αὐτοῦ.

Ἡ μέτρησις τοῦ ποσοῦ τῆς βάσεως (OH′) διαλύματός τινος γίνεται διὰ τῆς μετρήσεως τῶν πρὸς ἐξουδετέρωσιν ταύτης ἀπαιτηθέντων κυβικῶν ἑκατοστομέτρων ὀξέος ὡρισμένης πυκνότητος. Πρὸς τοῦτο διὰ σιφωνίου λαμβάνονται ὡρισμένα κ. ἑκατ. ἐκ τῆς πρὸς μέτρησιν βάσεως, τίθενται ἐντὸς ποτηρίου καὶ εἶτα προστίθενται σταγόνες τινὲς δείκτου. Εἰς τὸ διάλυμα τοῦτο ῥίπτεται ἐκ τῆς προχοΐδος, σταγὼν πρὸς σταγόνα, τὸ ὡρισμένης πυκνότητος ὀξὺ μέχρι πέρατος τῆς ἀντιδράσεως, καθισταμένης καταφανοῦς διὰ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ προστεθέντος δείκτου. Διὰ πολλαπλασιασμοῦ τῶν καταναλωθέντων κ. ἑκατ. τοῦ ὀξέος ἐπὶ τοῦ *γραμμοϊσοδυνάμου* τῆς πρὸς μέτρησιν βάσεως, τοῦ ἀντιστοιχοῦντος εἰς ἕνα κ. ἑκατ. τοῦ χρησιμοποιηθέντος ὀξέος, ἔχομεν τὸ ποσὸν τῆς βάσεως εἰς τὰ ληφθέντα κυβ. ἑκατοστά.

Τὸ ἀντίθετον τῆς πράξεως ταύτης πραγματεύεται ἡ ὀξυμετρία (βλ. λ.).

Οἱ εἰς τὴν ἀλκαλιμετρίαν καὶ ὀξυμετρίαν χρησιμοποιούμενοι δεῖκται εἶναι: **Βάμμα ἡλιοτροπίου**, κυανοῦν εἰς ἀλκάλια καὶ ἐρυθρὸν εἰς ὀξέα, εἰς ἐξουδετερωμένα δὲ διαλύματα ἐλαφρῶς ῥόδινον. **Ἡλιανθίνη**, κιτρίνη εἰς ἀλκάλια, ἐρυθρὰ εἰς ὀξέα καὶ πορτοκαλλιόχρους εἰς οὐδέτερα διαλύματα. **Φαινολοφθαλεΐνη**, ἐρυθρὰ εἰς ἀλκάλια, ἄχρους εἰς ὀξέα καὶ ῥοδόχρους εἰς οὐδέτερα. **Ἐρυθρὸν τοῦ μεθυλίου**, κίτρινον εἰς ἀλκάλια, ἐρυθρὸν εἰς ὀξέα καὶ ῥοδόχρουν εἰς οὐδέτερα. Α. Σ. Δ.

ἀλκαλιμετρικός, -ή, -όν· ὁ ἔχων σχέσιν πρὸς τὴν ἀλκαλιμετρίαν: «**ἀλκαλιμετρικὴ μέθοδος**».

ἀλκαλίμετρον *[Χημ.]*. Ὄργανον χρήσιμον πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἐν τῷ ἀγοραίῳ ἀνθρακικῷ καλίῳ καὶ νατρίῳ καθαροῦ ποσοῦ αὐτῶν. Τὸ ἀλκαλίμετρον τοῦ Gay-Lussac χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν ὀγκομετρικὸν προσδιορισμὸν τῶν βάσεων. Α. Σ. Δ.

ἀλκαλιμπορντὼ B *[Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα χρωστικὴ τοῦ βάμβακος. Σ. Γ.

ἀλκαλίνωσις· βλ. **ἀλκάλωσις**.

ἀλκαλιοασβεστοῦχος· βλ. **ἀλκαλιασβεστοῦχος**.

ἀλκαλιογαιώδης *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως, ἐσφαλμένως, ἀντὶ *ἀλκαλικαὶ γαῖαι*, ὁμὰς μετάλλων περιλαμβάνουσα τὰ ἀσβέστιον, βάριον καὶ στρόντιον. Α. Σ. Δ.

ἀλκαλιομολυβδοῦχος (ὁ, ἡ), — ον (τό)· λέγεται ἐπὶ οὐσιῶν ἀλκαλικῶν ἐνεχουσῶν μόλυβδον.

ἀλκάλιον· βλ. **ἄλκαλι**.

ἀλκαλιοποιητικός, —ή, —όν· λέγεται περὶ οὐσιῶν ἱκανῶν νὰ μεταβάλωσι σῶμά τι εἰς ἀλκάλιον ἢ νὰ ἀναπτύξωσιν ἐν αὐτῷ ἀλκαλικὰς ἰδιότητας. Χημικοί τινες ἐθεώρησαν τὸ ἄζωτον ὡς βάσιν ἀλκαλιοποιητικήν. Α. Σ. Δ.

ἀλκαλιοποιῶ· δίδω εἰς οὐσίαν τινὰ ἀλκαλικὰς ἰδιότητας.

ἀλκαλιοσιδηροῦχος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ περιέχων ἀλκάλια καὶ σιδηρούχους οὐσίας.

ἀλκαλιοῦχος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ περιέχων ἀλκάλια.

— **ἀλκαλιοῦχα πετρώματα** (Alkaligesteine) *[Πετρογρ.]*. Μία ἐκ τῶν δύο ὁμάδων εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιροῦνται—κατά τινα ταξινόμησιν—τὰ ἐκρηξιγενῆ πετρώματα. Ἡ ἄλλη ὁμὰς ὀνομάζεται ἀλκαλιο-ασβεστοῦχα (ἀσβεστο-ἀλκαλιοῦχα) πετρώματα (βλ. λ.). Κατὰ τὴν ταξινόμησιν ταύτην:

1) Ἀπὸ ὀρυκτολογικῆς ἀπόψεως εἰς τὰ ἀλκαλιοῦχα πετρώματα παρουσιάζονται ὡς συστατικὰ τὰ ὀρυκτὰ *λευκίτης, νεφελίνης, σοδαλιθικὰ ὀρυκτά, μελίλιθος, νατροῦχος αὐγίτης, τιτανιοῦχος αὐγίτης* καθὼς καὶ *νατροῦχα ἀμφίβολα*. Τὰ ὀρυκτὰ αὐτὰ ἐλλείπουν ἀπὸ τὴν ἄλλην ὁμάδα τῶν ἀλκαλιοασβεστούχων πετρωμάτων. Ὁ *ἄστριος ὀρθόκλαστον* εἶναι πολὺ συχνότερος εἰς τὰ ἀλκαλιοῦχα παρὰ εἰς τὰ ἀλκαλιοασβεστοῦχα. Δὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα δὲν ὑπάρχουν χαρακτηριστικὰ ὀρυκτὰ (Leitmineralien), πάντως ὅμως οἱ *ὀρθο-αυγῖται* εἶναι περιωρισμένοι εἰς αὐτά.

2) Ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως εἶναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὰ ἀλκαλιοῦχα πετρώματα, ὅτι ἡ μοριακὴ εἰς ὀξείδιον τοῦ ἀργιλλίου Al_2O_3 περιεκτικότης εἶναι ἴση ἢ μικροτέρα τῆς εἰς ἀλκάλια μοριακῆς περιεκτικότητός των, ἐνῷ διὰ τὰ ἀλκαλιοασβεστοῦχα τὸ Al_2O_3 εἶναι μεγαλύτερον τῶν ἀλκαλίων (εἰς μοριακὴν περιεκτικότητα). Ἐν τούτοις ὑπάρχουν καὶ μεταβάσεις.

3) Μεγάλης σπουδαιότητος περαιτέρω εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι μερικαὶ μεγαλύτεραι περιοχαὶ ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων ἀποτελοῦνται κυρίωτατα ἢ ἀπὸ ἀλκαλιοῦχα πετρώματα, ὁπότε ὀνομάζονται *περιοχαὶ ἢ ἐπαρχίαι ἀλκαλιούχων πετρωμάτων*, ἢ ἀπὸ ἀλκαλιοασβεστοῦχα, ὁπότε καλοῦνται *περιοχαὶ ἢ ἐπαρχίαι ἀλκαλιοασβεστούχων πετρωμάτων*. Π.χ. ἡ περὶ τὴν Χριστιανίαν περιοχή, ἡ χερσόνησος Kola (Λαπλανδία-Φιννλανδία), τὰ βοημικὰ ὄρη (böhmische Mittelgebirge) εἶναι περιοχαὶ ἀλκαλιούχων πετρωμάτων. Τοὐναντίον ὁ ὀρεινὸς ὄγκος τοῦ Brocken εἰς τὸ Χάρτς εἶναι περιοχὴ ἀλκαλιοασβεστούχων πετρωμάτων.

Γενικῶς κατὰ τὰς ἐκρήξεις τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος παρὰ τὰ κράσπεδα τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ ἀνεξῆλθον ἀλκαλιοασβεστοῦχα πετρώματα, ἐνῷ εἰς τὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ ἀλκαλιοῦχα. Τούτου δ' ἕνεκα ὁ Becke ὠνόμασε τὰ πετρώματα τῆς ἀλκαλιούχου ὁμάδος «*Ἀτλαντικὴν οἰκογένειαν* (Atlantische Sippe)» καὶ τὰ τῆς ἀλκαλιοασβεστούχου «*Εἰρηνικὴν οἰκογένειαν*, (Pazifische Sippe)». Ἐνδιάμεσος εἶναι ἡ **μονζονικὴ** *ὁμὰς ἢ οἰκογένεια* (βλ. λ.).

Ὁ Rosenbusch κατατάσσει εἰς τὰ **πετρώματα** τῆς ἀλκαλιούχου ὁμάδος τοὺς *φογαΐτας, θεραλίθους, ἐσσεξίτας, κερατοφύρας, φωνολίθους, λιμβουργίτας, τεφρίτας, βασανίτας, κ.λ.π.*· εἰς δὲ τὰ τῆς ἀλκαλιοασβεστούχου ὁμάδος τοὺς *γρανίτας, διορίτας, γάββρους, περιδοτίτας, ἀνδεσίτας, βασάλτας* (ὑπὸ τὴν στενοτέραν ἔννοιαν) κλπ. Γ. Κ. Γ.

— **ἀλκαλιοῦχος ἀνδεσίτης** (Alkaliandesit)· βλ. **ἀνδεσίτης**.

— *ἀπλίτης* (Alkaliaplit)· βλ. **ἀπλίτης**.

— *βασάλτης* (Alkalibasalt)· βλ. **βασάλτης**.

— *γάββρος* (Alkaligabbro)· βλ. **γάββρος**.

— *γρανίτης* (Alkaligranit)· βλ. γρανίτης.

— *γρανιτίτης* (Alkaligranitit)· βλ. γρανιτίτης.

— *γρανιτοπηγματίτης* (Alkaligranitpegmatit)· βλ. πηγματίτης.

— *διαβάσης* (Alkalidiabas)· βλ. **διαβάσης**.

— *λιπαρίτης* (Alkaliliparit)· βλ. λιπαρίτης.

— *πορφυρίτης* (Alkaliporphyr.)· βλ. **πορφυρίτης**.

— *πυροξενίτης* (Alkalipyroxenit)· βλ. **πυροξενίτης**.

— *ῥυόλιθος* (Alkaliryolith)· βλ. ῥυόλιθος.

— *συηνίτης* (Alkalisyenit)· βλ. συηνίτης.

— *τραχείτης* (Alkalitrachyt)· βλ. **τραχείτης**.

— **ἀλκαλιοῦχοι μαρμαρυγίαι** (Alkali—glimmer) *['Ορυκτολ.]*. Οὕτω καλοῦνται οἱ μαρμαρυγίαι, τῶν ὁποίων τὸ μόριον περιέχει καὶ μέταλλόν τι ἐκ τῆς ὁμάδος τῶν ἀλκαλίων (ἢ λίθιον ἢ κάλιον ἢ νάτριον). Γ. Κ. Γ.

ἀλκαλι-πορτοκαλλόχρουν *[Βιομ. Χημ.]*. Ὁ τύπος GT εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζη-

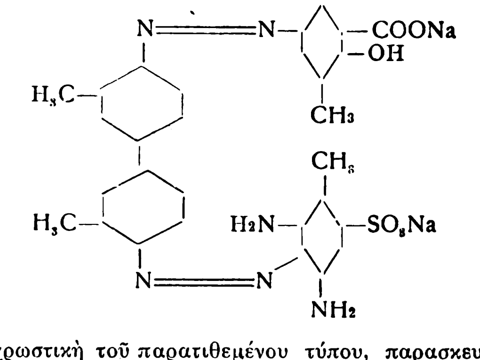

χρωστικὴ τοῦ παρατιθεμένου τύπου, παρασκευαζομένη ἐκ τολιδίνης, κρεοζωτικοῦ ὀξέος καὶ μ-τολουυλενοδιαμινοσουλφοξέος. Βάπτει τὸν βάμβακα μετὰ τὴν προσθήκην 2 ½ % σάπωνος καὶ 10 % φωσφορικοῦ νατρίου μετὰ χροιᾶς μετρίως ἀνθεκτικῆς εἰς τὸ φῶς. Μετακατεργασία διὰ διχρωμικῶν ἁλάτων καὶ θειικοῦ χαλκοῦ αὐξάνει τὴν ἀνθεκτικότητα εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν πλῦσιν. Διὰ μετακατεργασίας διὰ διαζωπαρανιτρανιλίνης προκύπτει φαιὸν χρῶμα ἀνθεκτικὸν εἰς τὴν πλύσιν καὶ τὴν ὕφανσιν.

Ὁ τύπος RT εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστικὴ τοῦ κατωτέρω τύπου παρασκευαζο-

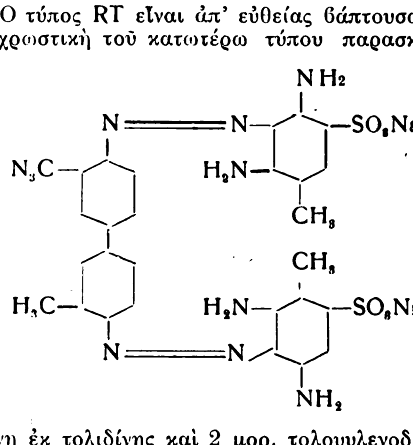

μένη ἐκ τολιδίνης καὶ 2 μορ. τολουυλενοδιαμινοσουλφοξέος ἀναλόγων ἰδιοτήτων πρὸς τὸν ἀνωτέρω τύπον GT. Σ. Γ.

ἀλκαλι-πουρπουρέρυθρον, —*ρόδινον*, —*ἐρυθρὸν* καὶ —*ρουβίνη* *[Χημ.]*· εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσαι χρωστικαὶ τῶν βαμβακερῶν. Σ. Γ.

ἀλκαλιπράσινον *[Βιομ. Χημ.]*· εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα χρωστικὴ τοῦ βάμβακος, ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸ *ἀζιδινοπράσινον* 2B, τὴν *ἀλκαλικατεχίνην* καὶ τὸ *ἀλκαλινεόφαιον*. Σ. Γ.

— **ἀλκαλιπράσινον γνήσιον** B, 3B, G, 3G *[Βιομ. Χημ.]*. Ὄξινοι χρωστικαὶ τοῦ τριφαινυλομεθανίου, βάπτουσαι τὸ ἔριον ἀνθεκτικῶς ὡς πρὸς τὰ ἀλκάλια, τὴν πλύσιν καὶ τὸ χρώμιον. Βαμβακερὰ δὲν βάπτονται. Σ. Γ.

ἀλκαλιφαιὸν *[Βιομ. Χημ.]*· εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα ἀζωχρωστικὴ τοῦ τύπου:

Digitized by Google

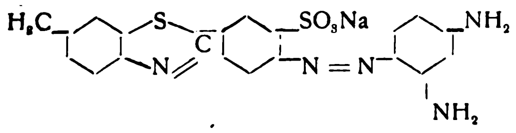

Παρασκευάζεται ἐκ πριμουλίνης καὶ μ—φαινυλενοδιαμίνης. Εἶναι σκοτεινόφαιος κόνις διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην. Βάπτει τὸν βάμβακα ἐν λουτρῷ σόδας καὶ ἅλατος τοῦ Glauber ἐρυθρόφαιον. Μετακατεργασία διὰ φορμαλδεΰδης ἐπαυξάνει τὴν ἀνθεκτικότητα εἰς τὴν πλύσιν. Σ. Γ.

ἀλκαλιῶ *(-όω)*· προσθέτω ἄλκαλι, δίδων οὕτως ἀλκαλικὴν ἰδιότητα εἰς οὐσίαν τινά· ἀλκαλικοποιῶ. Ἡ πρᾶξις λέγεται ***ἀλκαλίωσις***. Α. Σ. Δ.

ἀλκαλιώδης (ὁ, ἡ),– *ες* (τό)· κατάστασις ἢ ἰδιότης οὐσίας κεκτημένης τὰς ἰδιότητας τῶν ἀλκαλίων.

ἀλκαλίων *μέταλλα*· βλ. ἄλκαλι.

ἀλκαλιώσιμος· βλ. ἀλκαλιάζων.

ἀλκαλιωσιμότης· βλ. ἀλκαλίανσις.

ἀλκαλοειδῆ *[Φαρμ. Χημ.]*. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην περιλαμβάνεται μέγας ἀριθμὸς ὀργανικῶν ἑνώσεων παραγομένων, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς, ὑπὸ τοῦ ζῶντος φυτικοῦ ὀργανισμοῦ πολλῶν φυτῶν, διακρινομένων δὲ ἐκ τῆς παρουσίας ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν ἀζώτου, ἐκ τοῦ βασικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος καὶ τῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰσχυρᾶς αὐτῶν φυσιολογικῆς ἐνεργείας. Ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ ὀργανισμοῦ ἀπεμονώθησαν μέχρι τοῦδε ἐλάχιστα μόνον ἀλκαλοειδῆ (ὡς ἡ *σαλαμανδρίνη*), καὶ ταῦτα ὅμως μέχρι σήμερον εἶναι ἀτελῶς ἔτι γνωστά. Τὰ πλεῖστα τῶν ἀλκαλοειδῶν ἐνέχουσιν ὡς στοιχειώδη αὐτῶν συστατικά, πλὴν τοῦ ἄνθρακος καὶ ἀζώτου, ὑδρογόνον καὶ ὀξυγόνον, ἐλάχιστα δὲ τούτων εἶναι ἄνευ ὀξυγόνου.

Πολλὰ τῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν διὰ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῶν φυσιολογικῆς ἐνεργείας ἐκίνησαν ἀπὸ ἐνωρὶς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐρευνητῶν, πολλαὶ δέ, ἄκαρποι ὅμως, ἔρευναι εἶχον γίνει εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς πρὸς ἀποχωρισμὸν τῶν δραστικῶν αὐτῶν συστατικῶν· ὡς τὸ πρῶτον ἀποχωρισθὲν ἀλκαλοειδὲς κατ' ἄλλους μὲν ἀναφέρεται ἡ *ναρκωτίνη*, ἀποχωρισθεῖσα τῷ 1803 ὑπὸ τοῦ Derosne, κατ' ἄλλους δὲ ἡ *μορφίνη*, ἀποχωρισθεῖσα τῷ 1817 ὑπὸ τοῦ φαρμακοποιοῦ Septürner ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ αὐτοῦ ἐν Einbeck. Πάντως τὴν τελευταίαν ταύτην ἀνακάλυψιν δὲν ἐβράδυναν νὰ ἀκολουθήσωσι καὶ ἄλλαι πολλαί, διότι πληθὺς ἐρευνητῶν ἐπεδόθη μετὰ ζήλου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν ἐκ τῶν γνωστῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν ἀναλόγων ἑνώσεων. Οὕτως ἀπεχωρίσθησαν: ὑπὸ τοῦ Robiquet τῷ 1817 ἡ *ναρκωτίνη*, ὑπὸ τοῦ Pelletier καὶ Caventon τῷ 1819 ἡ *στρυχνίνη* καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἡ *κινίνη* καὶ *κιγχονίνη*, ὑπὸ τοῦ Runge τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ *καφεΐνη*, ὑπὸ τοῦ Henry καὶ Carot τῷ 1825 ἡ *σιναπίνη*, ὑπὸ τοῦ Giesecke τῷ 1827 ἡ *κωνεΐνη*, ὑπὸ τοῦ Posselt καὶ Reimann τῷ 1828 ἡ *νικοτίνη*, ὑπὸ τοῦ Mein τῷ 1831 ἡ *ἀτροπίνη* κλπ.

Ὅλα τὰ σώματα ταῦτα κατεδείχθησαν ἀνάλογα πρὸς τὴν μορφίνην, δηλαδὴ ἀζωτοῦχοι ἑνώσεις, βασικοῦ χαρακτῆρος, σχηματίζουσαι ἅλατα μετ' ὀξέων καὶ ἰσχυρᾶς φυσιολογικῆς ἐνεργείας. Περιελήφθησαν δὲ τότε ὅλα εἰς μίαν κοινὴν τάξιν, κληθεῖσαν τῶν *ἀλκαλοειδῶν*. Μετὰ τὰς ἑνώσεις ταύτας, αἵτινες παρέμειναν ἐπὶ δύο περίπου ἔτη ὡς οἱ μόνοι γνωστοὶ ἀντιπρόσωποι τῆς τάξεως ταύτης, αἱ ἀλλεπάλληλοι πρόοδοι τῆς ὀργανικῆς χημείας ἔφερον εἰς φῶς νέας ἑνώσεις, ὡς τὴν *κινολίνην*, ἀποχωρισθεῖσαν τῷ 1834 ὑπὸ τοῦ Runge ἐκ τῆς λιθανθρακοπίσσης, τὴν *πυριδίνην*, ἀποχωρισθεῖσαν ὁμοίως τῷ 1846 ὑπὸ τοῦ Andersen, τὴν *ἀνιλίνην*, ληφθεῖσαν τῷ 1841 ὑπὸ τοῦ Zinin δι' ἀναγωγῆς τοῦ νιτρ. βενζολίου καὶ τὰς πρώτας *ἀλειφατικὰς ἀμίνας* τὰς ληφθείσας ὑπὸ τοῦ Wurtz καὶ Hofmann. Αἱ ἑνώσεις ὅμως αὗται, αἵτινες εἶχον ἀναλόγους πρὸς τὰ κληθέντα ἀλκαλοειδῆ ἰδιότητας, δὲν συγκατελέχθησαν εἰς τὴν τάξιν αὐτῶν, ὡς στερούμεναι τῆς ἰσχυρᾶς τούτων φυσιολογικῆς ἐνεργείας. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἑνώσεων αὐτῶν ἀργότερον διεγράφησαν ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἀλκαλοειδῶν καὶ γνήσιαι φυτικαὶ βάσεις ἔχουσαι ὅλας τὰς χαρακτηριστικὰς αὐτῶν ἰδιότητας. Εἰς τὴν σκέψιν ταύτην ἤχθησαν κατόπιν τῶν ἐργασιῶν τῶν: Huber (1867), Willm καὶ Caventon (1873), Weidel (1874) καὶ König (1873), οἵτινες ἀναζητοῦντες τὴν σύνταξιν τῶν ἀλκαλοειδῶν, προκειμένου νὰ κατατάξωσιν ἐπιστημονικῶς ταῦτα, ἀνεῦρον ὅτι ἡ κιγχονίνη, βερβερίνη, νικοτίνη, ναρκωτίνη καὶ πιπερίνη ἦσαν παράγωγα τῆς πυριδίνης. Τοῦτο δὲ ἤγαγε τὸν König εἰς τὸ νὰ διατυπώσῃ τὸν διὰ τὰ ἀλκαλοειδῆ ὁρισμὸν αὐτοῦ, δι' οὗ ἐχαρακτηρίζοντο ταῦτα, ὡς αἱ φυτικαὶ ἐκεῖναι ὀργανικαὶ βάσεις· αἵτινες ἦσαν παράγωγα τῆς πυριδίνης. Κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦτον δὲν εἶχον θέσιν πλέον εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀλκαλοειδῶν ὅλα τὰ μὴ ἀνταποκρινόμενα εἰς αὐτόν, ὡς ἡ *καφεΐνη*, *βεταΐνη*, *θεοβρωμίνη*, *χολίνη* καὶ ἐπὶ πλέον ἔτι ὁλόκληρον ἐκεῖνο τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀλκαλοειδῶν, ὧν δὲν εἶχεν ἔτι γνωσθῆ ἡ χημικὴ σύνταξις. Ὁ ὁρισμὸς ὅμως τοῦ König, ὅστις κατ' ἀρχὰς ἐπεκροτήθη, διότι οὕτω κατετάσσοντο τὰ ἀλκαλοειδῆ δι' αὐστηρῶς ἐπιστημονικοῦ τρόπου εἰς ἰδίαν ὁμάδα ὀργανικῶν ἑνώσεων, δὲν ἐβράδυνε νὰ καταπέσῃ. Εἰς τοῦτο συνέτεινον αἱ ἐργασίαι τῶν Liebermann, Pinner κ. ἄ., οἵτινες ἀνεκάλυψαν εἰς τὰ ἀλκαλοειδῆ καὶ ἄλλους ἑτεροκυκλικοὺς δακτυλίους, ὡς τὸν *πυρολιδινικὸν* τοιοῦτον *(ὑγρίνη, ἀτροπίνη)* κλπ. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ φραγμοῦ, ὅστις εἶχε τεθῆ διὰ τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ König, ηὐξήθη σημαντικῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀλκαλοειδῶν διὰ νέων ἑνώσεων μὴ ἐνεχουσῶν εἰς τὸ μόριον αὐτῶν ἑτεροκυκλικὸν δακτύλιον (ὡς *δαμασκίνη*, *χορδίνη*, *ἐφεδρίνη*, *κολχικίνη* κλπ.), ὡς καὶ ἄλλων ἐνεχουσῶν τοιοῦτον, διάφορον ὅμως τοῦ τῆς πυριδίνης.

Σήμερον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἀλκαλοειδῶν περιλαμβάνονται ὅλαι αἱ φυτικαὶ βάσεις ἀνεξαρτήτως τῆς συντάξεως αὐτῶν. Οὕτως ὑπάρχουσιν, ὡς εἴδομεν, εἰς τὴν τάξιν ταύτην σώματα ἔχοντα τὸ ἄζωτον ὡς ἀνοικτὴν ἄλυσον, ὡς καὶ ἄλλα πολυαριθμότερα παράγωγα ἀζωτούχων δακτυλίων *(πυριδίνης, κινολίνης, ἰσοκινολίνης, πυρολίου, πουρίνης)*. Οὐδεὶς δὲ φραγμὸς τίθεται μεταξὺ τῶν ὑπὸ τῶν φυτῶν παραγομένων τοιούτων ἑνώσεων, διότι σήμερον παραδεχόμεθα πλέον ὅτι τὰ φυτὰ δύνανται νὰ παράγωσι βασικὰς ἑνώσεις ἀνηκούσας ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως εἰς τὰς διαφόρους ὀργανικὰς τάξεις.

Προέλευσις τῶν ἀλκαλοειδῶν.— Τὰ ἀλκαλοειδῆ εὑρίσκονται λίαν ἀνίσως διανεμημένα εἰς τὸ φυσικὸν βασίλειον. Ὀλίγαι μόνον φυτικαὶ τάξεις δεικνύουν ἀφθονίαν εἰς ἀλκαλοειδῆ, ἐνῷ ἡ πλειονότης τούτων ἢ ἐνέχει ἴχνη μόνον ἀλκαλοειδῶν ἢ καθ' ὁλοκληρίαν στερεῖται τοιούτων. Τὴν μεγάλην πλειονότητα τῶν ἀλκαλοειδῶν ἐνέχουσι τὰ *δικοτυλήδονα*. Ἐκ τῶν *μονοκοτυληδόνων* σχεδὸν μόνον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κολχικιδῶν* ἐνέχονται τοιαῦτα, ἐκ δὲ τῶν *κρυπτογάμων* καὶ *γυμνοσπέρμων* ἐλάχιστα μόνον φυτά, ὡς εἴδη τινὰ *μυκήτων (ἐρυσιβώδης βρύζα)* καὶ *λυκοποδίων*, ἐνέχουσιν ἀλκολοειδῆ.

Ἐκ τῶν δικοτυληδόνων οἰκογένειαί τινες πάλιν χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς μεγάλης αὐτῶν περιεκτικότητος εἰς ἀλκαλοειδῆ, ἐνῷ ἄλλαι πάλιν ἢ στεροῦνται τούτων, ἢ ἔχουν ἐλάχιστα μόνον ποσά. Οὕτω πλούσιαι εἰς ἀλκαλοειδῆ εἶναι αἱ οἰκογένειαι: τῶν *μηκωνιδῶν*, *κιγχονιδῶν*, *σολανιδῶν*, *ρανουγκουλιδῶν*, *ρουβιιδῶν*, *ἀποκυανιδῶν*, *λογανιιδῶν*, *ἀσκληπιανιδῶν*. Τρεῖς μεγάλαι οἰκογένειαι τῶν δικοτυληδόνων στερούμεναι σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν ἀλκαλοειδῶν, ἢ εἰς ἃς μόνον κατ' ἐξαίρεσιν ἀπαντῶνται τοιαῦτα, εἶναι αἱ οἰκογένεια τῶν *χειλωτῶν*, τῶν *ροδιδῶν* καὶ τῶν *συνθέτων*. Αἱ οἰκογένειαι ὅμως αὗται ἐν ἀντιθέσει παράγουσι μεγάλας ποσότητας ἀρωματικῶν οὐσιῶν.

Σπανίως τὰ φυτὰ τὰ παράγοντα ἀλκαλοειδῆ ἐνέχουσιν ἓν μόνον τοιοῦτον· συνήθως περιέχουσι πλειότερα (ἐνίοτε ὑπὲρ τὰ 10). Τὰ ἀλκαλοειδῆ δὲ ταῦτα, ἅτινα ἀπαντῶσιν ὁμοῦ ἐν τῷ αὐτῷ φυτῷ, εἶναι συνήθως χημικῶς καὶ φυσιολογικῶς συγγενῆ πρὸς ἄλληλα. Ἡ περιεκτικότης τῶν διαφόρων φυτῶν εἰς ἀλκαλοειδῆ κυμαίνεται μεταξὺ εὐρέων ὁρίων· οὕτως ἄλλα μὲν ἔχουσιν ἴχνη μόνον, ἄλλων δὲ πάλιν φυτῶν δύναται νὰ φθάσῃ ἡ περιεκτικότης τὰ 10% ἢ καὶ πλέον. Τὴν μεγαλυτέραν περιεκτικότητα εἰς ἀλκαλοειδῆ ἐνέχουσιν οἱ φλοιοὶ τῆς κίννας. Τὰ ἀλκαλοειδῆ ἀπαντῶσιν ἀφθονώτερον εἰς τὰς ρίζας, τοὺς καρποὺς καὶ τὰ σπέρματα τῶν ἐξ οὗ προέρχονται φυτῶν. Εἰς δενδροειδῆ φυτὰ ἀπαντῶνται συνήθως ἀλκαλοειδῆ εἰς τὸν φλοιὸν αὐτῶν. Ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς περιεκτικότητος φυτοῦ τινος εἰς ἀλκαλοειδῆ δύνανται νὰ ἔχωσιν: αἱ κλιματικαὶ καὶ ἐδαφικαὶ συνθῆκαι, ἡ καλλιέργεια, ἡ ἡλικία καὶ τὸ στάδιον ἀναπτύξεως τοῦ φυτοῦ.

Πρότερον παρεδέχοντο, ὅτι ἀλκαλοειδές τι ἀπαντῶν εἰς ὡρισμένην τινὰ οἰκογένειαν ἦτο τὸ χαρακτηριστικὸν ταύτης ἢ τοῦ εἴδους καὶ ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαντᾶται καὶ εἰς ἄλλας φυτικὰς οἰκογενείας. Σήμερον ὁ κανὼν οὗτος περιωρίσθη διὰ μικρὸν μόνον ἀριθμὸν πολυπλόκων τινῶν ἀλκαλοειδῶν, διότι ἀκριβῶς εὑρέθησαν ἀλκαλοειδῆ ὅμοια εἰς φυτικὰ εἴδη οὐδεμίαν ἔχοντα πρὸς ἄλληλα σχέσιν.

Τὰ ἀλκαλοειδῆ εἰς τὰ φυτὰ εὑρίσκονται σχεδὸν πάντοτε ἡνωμένα ὡς ἁλατοειδεῖς ἑνώσεις μετ' ὀξέων· ἐξαίρεσιν κάμνουν ὀλίγα μόνον (ὡς τὰ ἀλκαλοειδῆ τῶν φλοιῶν ἀγγοστούρας, ἡ ὑδραστίνη κ. λ. π.).

Παρασκευή.– Ἡ παρασκευὴ καὶ ὁ ἀποχωρισμὸς τῶν καθαρῶν ἀλκαλοειδῶν ἀποτελεῖ σπουδαῖον ἅμα καὶ πολύπλοκον θέμα, τόσον διὰ τὸ ἐργαστήριον, ὅσον καὶ διὰ τὴν βιομηχανίαν, εἰς ἣν πολλὰ τούτων, λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτῶν θεραπευτικῆς σημασίας καὶ συνεπῶς τῆς εὐρείας αὐτῶν ἐν τῇ θεραπευτικῇ ἐφαρμογῆς, ἀποτελοῦσι σπουδαίαν αὐτῆς ἀπασχόλησιν. Αἱ πρῶται ἐπιτευχθεῖσαι μέθοδοι ἀποχωρισμοῦ τῶν ἀλκαλοειδῶν ἐκ τῶν διαφόρων φυτῶν ἦσαν κυρίως ἐργαστηριακαὶ μέθοδοι. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν δὲ ἐχρησιμοποιοῦντο κατεργάσματα (ἀφεψήματα, ἐκχυλίσματα κλπ.) τῶν διαφόρων φυτικῶν μερῶν τῶν ἐνεχόντων ταῦτα. Ἐδέησε νὰ παρέλθῃ ἀρκετὸς καιρὸς ἕως οὗ ἐπιτελεσθῶσιν αἱ μεγάλαι πρόοδοι ἐπὶ τῶν ἀλκαλοειδῶν, δι' ὧν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπεξεργασθῶσι μεθόδους ἐπιτρεπούσας τὴν τεχνικὴν ἐκ τῶν φυτῶν παρασκευὴν αὐτῶν. Σήμερον ὑπάρχουσι μεγάλαι βιομηχανίαι ἀσχολούμεναι εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν ἀλκαλοειδῶν, κυρίως τῆς κίννας καὶ τοῦ ὀπίου ὡς καὶ ἄλλων τοιούτων.

Αἱ μέθοδοι τῆς παρασκευῆς τῶν ἀλκαλοειδῶν ποικίλλουσιν ἀναλόγως τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν, ὡς καὶ τῆς μορφῆς ὑφ' ἣν ἐνέχονται ταῦτα εἰς τὰ φυτά. Ἡ γενικὴ μέθοδος ἀποχωρισμοῦ τῶν πλείστων ἀλκαλοειδῶν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν ἰσχυρῶν βάσεων (καυστικῶν ἀλκαλίων, ἀσβεστίου γάλακτος, ἀμμωνίας, κεκαυμένης μαγνησίας) δι' ὧν ταῦτα, ἅτινα ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν ἀπαντῶνται ἡνωμένα μετ' ὀξέων, ἀποχωρίζονται ἐλεύθερα ἐκ τῶν ἁλατωδῶν αὐτῶν ἑνώσεων. Οὕτω τὰ πτητικὰ ἀλκαλοειδῆ παρασκευάζονται συνήθως διὰ κατεργασίας τῶν εἰς μικρὰ μέρη καιατμηθέντων φυτικῶν τεμαχίων τῶν ἐνεχόντων ταῦτα μετὰ καυστικοῦ νάτρου ἢ ἀσβεστίου γάλακτος καὶ ἀποστάξεως εἶτα δι' ὑδρατμῶν τοῦ κατεργάσματος αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ ὑδατώδους ἀποστάγματος, εἰς ὃ μεταβαίνει τὸ ἐλεύθερον ἀλκαλοειδές, παραλαμβάνεται πάλιν διὰ καταλλήλων μεθόδων. Μὴ πτητικὰ ἀλκαλοειδῆ παραλαμβάνονται ἐκ τῶν ἐνεχόντων ταῦτα φυτικῶν μερῶν δι' ἐκχυλίσεως δι' ὀξινισμένου ὕδατος ἢ ἀλκοόλης. Διὰ τῆς μετ' ὀξινισμένου ὕδατος ἐκχυλίσεως, καθ' ἣν πρὸς ὀξίνισιν χρησιμοποιοῦνται ἰσχυρὰ ὀξέα (ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, θειικὸν ὀξὺ κλπ.) ἀποσπῶνται τὰ ἀλκαλοειδῆ ἐκ τῶν διαφόρων ἀσθενῶν ὀξέων, μεθ' ὧν ἀπαντῶνται ἡνωμένα, καὶ σχηματίζουσι νέας ἁλατώδεις ἑνώσεις εὐδιαλύτους (ὑδροχλωρικάς, θειικὰς κλπ.). Ἐκ τοῦ ληφθέντος δὲ ἐκχυλίσματος διὰ συμπυκνώσεως, ἐφ' ὅσον ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὴν ἐκχύλισιν αὐτῶν ἀλκοόλη, προσθήκης διαλύματος ὀξικοῦ μολύβδου, πρὸς καθίζησιν τῶν ἐν τῷ ἐκχυλίσματι συμπεριληφθέντων ξένων σωμάτων, διαβιβάσεως ὑδροθείου πρὸς καθίζησιν τοῦ μολύβδου καὶ τέλος διηθήσεως καὶ καθιζήσεως διὰ καυστικῶν ἢ ἀνθρακικῶν ἀλκαλίων κλπ. λαμβάνεται τὸ ἐλεύθερον ἀλκαλοειδές. Διὰ κρυσταλλώσεως ἐξ ἀλκοόλης, αἰθέρος, χλωροφορμίου, ἢ ἄλλων ὁμοίων διαλυτικῶν μέσων ἀπαλλάσσεται τὸ οὕτω ληφθὲν ἀλκαλοειδὲς τῶν ξένων προσμίξεων, λαμβανόμενον ὑπὸ τὴν κρυσταλλικὴν αὐτοῦ μορφήν. Μὴ πτητικὰ εὐδιάλυτα ἐν ὕδατι ἀλκαλοειδῆ, ἅτινα ὅμως εἶναι ὀλίγα τὸν ἀριθμόν, λαμβάνονται ἐκ τῶν διαλυμάτων αὐτῶν ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν δυσδιαλύτων ἢ τῶν διπλῶν αὐτῶν ἁλάτων. Οὕτω δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς καθίζησιν αὐτῶν: ταννίνη, φωσφορομολυβδαινικὸν ὀξύ, φωσφοροβολφραμικὸν ὀξύ, καλιωδιοῦχον διάλυμα ἰωδιούχου ὑδραργύρου, καλιωδιοῦχον διάλυμα ἰωδιούχου βισμουθίου κ.λ.π.

Κατὰ νέαν μέθοδον προταθεῖσαν ὑπὸ τοῦ A. Stoll, πρὸς παρασκευὴν ἀλκαλοειδῶν κατὰ τὸ δυνατὸν ἐν καθαρᾷ καταστάσει, ἀκολουθεῖται ἡ ἑξῆς πορεία. Πρῶτον κατεργάζονται αἱ δρόγαι δι' ὀξίνου μέσου, δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται μονιμοποίησις τῶν ἀλκαλοειδῶν ἐντὸς τῶν φυτικῶν κυττάρων. Μετὰ ταῦτα γίνεται ἐκχύλισις διὰ λιποδιαλυτικῶν ὑγρῶν, δι' ὧν ἀπομακρύνονται διάφοροι ἄλλαι οὐσίαι (ρητῖναι, λίπη), αἵτινες θὰ συμπεριελαμβάνοντο μετὰ τῶν ἀλκαλοειδῶν καί, τέλος, κατεργάζονται πρῶτον μετ' ἀλκάλεως πρὸς ἐλευθέρωσιν τοῦ ἀλκαλοειδοῦς καὶ εἶτα ἐκχυλίζονται διὰ τῶν καταλλήλων διαλυτικῶν ὑγρῶν πρὸς παραλαβὴν αὐτοῦ. Ἡ μέθοδος αὕτη ἰδιαιτέρως ἐνδείκνυται εἰς τὴν παρασκευὴν εὐπαθῶν ἀλκαλοειδῶν. Πρὸς παρασκευὴν ἀλκαλοειδῶν τινων, ὡς τῶν τῶν σολανοειδῶν, θλίβονται τὰ διάφορα φυτικὰ τεμάχια, ὅτε μετὰ τοῦ ὀποῦ λαμβάνονται καὶ τὰ ἐνεχόμενα ἀλκαλοειδῆ, ἅτινα τέλος ἀποχωρίζονται διὰ τῶν καταλλήλων μεθόδων. Μεγάλην δυσκολίαν παρουσιάζει κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἀλκαλοειδῶν ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν ρητινῶν, λευκωματοσωμάτων καὶ λοιπῶν ξένων προσμίξεων, αἵτινες συμπαραλαμβάνονται πάντοτε μερικῶς κατὰ τὴν κατεργασίαν. Ἐπίσης ὁ διαχωρισμὸς τῶν καθ' ἕκαστα ἀλκαλοειδῶν ἀπ' ἀλλήλων, ἐπειδὴ ἐκ πολλῶν φυτῶν ἐκχυλίζονται μίγματα ἀλκαλοειδῶν, ἀπαιτεῖ ἐξαιρετικὴν προσοχὴν καὶ μεγάλην πεῖραν. Πολλαὶ τῶν μεθόδων τὰς ὁποίας εἰς τὰς διαφόρους βιομηχανίας ἀκολουθοῦσι πρὸς παρασκευὴν ἀλκαλοειδῶν τηροῦνται εἰς τὰς λεπτομερείας αὐτῶν μυστικαί.

Ἰδιότητες.—Τὰ πλεῖστα τῶν ἀλκαλοειδῶν εἶναι στερεὰ καὶ κρυσταλλικὰ σώματα μὴ ἀποσταζόμενα. Ἐλάχιστα τῶν ἀλκαλοειδῶν, μὴ ὀξυγονοῦχα, εἶναι ἐν συνήθει θερμοκρασίᾳ ὑγρὰ διαυγῆ, χαρακτηριστικῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐντόνου ὀσμῆς καὶ δι' ὑδρατμῶν ἀποσταζόμενα ἄνευ διαστάσεως *(κωνειίνη, νικοτίνη, ἀρεκολίνη)*. Εἰς ἐπαφὴν μετὰ

Digitized by Google

τοῦ ἀέρος λαμβάνουσι ταῦτα ὀλίγον κατ' ὀλίγον, συνεπείᾳ μερικῆς ὀξειδώσεως, κιτρίνην ἕως μελανόφαιον χροιάν. Τὰ στερεὰ ἀλκαλοειδῆ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀξυγονοῦχα, δεικνύοντα ὡρισμένον σημεῖον τήξεως, ἀποσυντιθέμενα ὅμως κατὰ τὴν περαιτέρω θέρμανσιν αὐτῶν. Ὀλίγα μόνον τῶν ἀλκαλοειδῶν (*στρυχνίνη, βερατρίνη, μορφίνη, κυστιζίνη, καφεΐνη, θεοβρωμίνη*) ὑπὸ συνήθη πίεσιν ἤ, κάλλιον, ἐν κενῷ ἐξαχνοῦνται ἄνευ ἀποσυνθέσεως. Τὰ ὀξυγονοῦχα ἐλεύθερα ἀλκαλοειδῆ εἶναι, ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων (*κολχικίνη, φυσοστιγμίνη, κουρουρίνη*), δυσδιάλυτα. Ἐν ἀλκοόλῃ διαλύονται ἀνεξαιρέτως ὅλα τὰ ἀλκαλοειδῆ· ἀπεναντίας ὁ αἰθὴρ δὲν διαλύει ποσῶς ἢ ἐπ' ἐλάχιστον μόνον τινὰ τῶν ἀλκαλοειδῶν. Τὸ χλωροφόρμιον ἡ ἀμυλαλκοόλη, ὁ ὀξικὸς ἐστήρ, τὸ βενζόλιον καὶ ὀλιγώτερον τούτων ὁ πετρελαϊκὸς αἰθὴρ διαλύουσιν ἀρκετὰ τὰ ἀλκαλοειδῆ.

Ἐν ὕδατι ἀδιάλυτα εἶναι μόνον τὰ ἁπλούστατα τῶν ἀλκαλοειδῶν καὶ ἰδίᾳ τὰ ἔχοντα βεταϊνοειδῆ σύνταξιν. Ἡ συμπεριφορὰ τῶν ἀλκαλοειδῶν πρὸς τὰ διάφορα διαλυτικὰ μέσα εἶναι λίαν διάφορος, ὅπερ ἔχει μεγάλην σημασίαν κατὰ τὴν τοξικολογικὴν ἔρευναν αὐτῶν. Τὰ διαλύματα τῶν πλείστων ἀλκαλοειδῶν ἀντιδρῶσιν ἔναντι τοῦ βάμματος τοῦ ἡλιοτροπίου, τοῦ μεθυλερυθροῦ καὶ τῆς ἰωδιοβίνης ἀλκαλικῶς. Ἀλκαλοειδῆ τινα (*βεταΐνη, τριγωνυλίνη, παπαβερίνη, καφεΐνη, κολχικίνη, πιπερίνη*) ἀντιδρῶσιν οὐδετέρως. Ἕτερα πάλιν ἀλκαλοειδῆ (*κοκαΐνη, ἀρεκαϊδίνη, μορφίνη, κουπρεΐνη, πιλοκαρπίνη*) ἔχουσιν ἀσθενῶς ὄξινον ἀντίδρασιν καὶ διαλύονται εἰς καυστικὰ ἀλκάλια. Τὰ πλεῖστα τῶν ἀλκαλοειδῶν, ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων (*βερβερίνη, χαρμαλίνη, πιπερίνη*), εἶναι εἰς τὰς ἐλευθέρας αὐτῶν βάσεις ἄχροα. Ἕτερα πάλιν ἀλκαλοειδῆ ἔχουσι τὰς ἐλευθέρας αὐτῶν βάσεις ἀχρόους, ἐνῷ τὰ ἅλατά των δεικνύουσιν ἐρυθρὰν ἢ κιτρίνην χροιὰν (*χελερυθρίνη, σαγκοιϊναρίνη*). Πολλὰ ἀλκαλοειδῆ δεικνύουν χαρακτηριστικὸν φάσμα ἀπορροφήσεως ἢ φαινόμενα φθορισμοῦ (*κινίνη, κοκαΐνη, δαμασκινίνη, σαγκουϊναρίνη, χαρμαλίνη*). Τὰ διαλύματα τῆς πλειονότητος τῶν ἀλκαλοειδῶν στρέφουσι τὸ ἐπίπεδον τῶν κυμάνσεων τοῦ πεπολωμένου φωτὸς ἰσχυρότερον ἢ ἀσθενέστερον δεξιὰ ἢ ἀριστερά, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς τεχνητὰς βάσεις (*ἀμινικάς, πυριδινικάς, κινολινικὰς βάσεις*) αἵτινες ὅλαι εἶναι ἀνενεργοί. Γενικῶς ἔχουσι τὰ στερεὰ ἀλκαλοειδῆ γεῦσιν πικράν, ἐνῷ τὰ ὑγρὰ δριμεῖαν καὶ καυστικήν. Μετὰ τῶν ὀξέων ἑνοῦνται τὰ ἀλκαλοειδῆ ὡς καὶ αἱ ἀμινοβάσεις ἄνευ ἀποσπάσεως ὕδατος πρὸς ἅλατα ὡς π. χ.:

$$\underset{\text{στρυχνίνη}}{\underline{C_{21}H_{22}N_2O_2}} + HCl = \underset{\text{ὑδροχλωρικὴ στρυχνίνη}}{\underline{C_{21}H_{22}N_2O_2,HCl}}$$

Αἱ βασικαὶ ἰδιότητες τῶν ἀλκαλοειδῶν εἶναι ἀσθενέστεραι τῆς τῶν καυστικῶν ἢ ἀνθρακικῶν ἀλκαλίων, τῆς ἀμμωνίας, τῶν ὑδροξειδίων τῶν ἀλκαλικῶν γαιῶν, ἀπ' ἐναντίας δὲ ἰσχυρότεραι τῆς τῶν ὑδροξειδίων τῶν βαρέων μετάλλων. Αἱ πρῶται ἑνώσεις δύνανται νὰ διασπῶσι τὰ ἅλατα τῶν ἀλκαλοειδῶν ἀποχωρίζουσαι ἐλεύθερα ταῦτα, ἐνῷ αἱ τελευταῖαι ἐκ τῶν διαλυμάτων τῶν ἁλάτων αὐτῶν διὰ διαλύματος ἀλκαλοειδοῦς καθιζάνονται ὡς ὑδροξείδια:

$$\underset{\text{ὑδροχλωρικὴ κωνεΐνη}}{\underline{C_8H_{17}N,HCl}} + KOH = KCl + H_2O + \underset{\text{κωνεΐνη}}{\underline{C_8H_{17}N}}$$

$$3C_8H_{17}N + FeCl_3 + 3H_2O = Fe(OH)_3 + 3C_8H_{17}N,HCl$$

Τὰ ἅλατα τῶν ἀλκαλοειδῶν εἶναι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἐλευθέρας βάσεις αὐτῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διαλυτὰ ἐν ὕδατι, δυσδιάλυτα δὲ ἐν βενζολίῳ, αἰθέρι, χλωροφορμίῳ καὶ ἀμυλαλκοόλῃ. Ἡ ἀλκοόλη διαλύει, ἰδίᾳ ἐν θερμῷ, τὰ πλεῖστα τούτων.

Ἀντιδράσεις.—Ὅλα τὰ ἀλκαλοειδῆ δεικνύουσιν ἔναντι εἰδικῶν τινων ἀντιδραστηρίων χαρακτηριστικὴν συμπεριφοράν, δίδοντα μετ' αὐτῶν ἀδιαλύτους ἢ δυσδιαλύτους ἐν ὕδατι ἑνώσεις. Τὴν ἰδιότητα ταύτην τῶν ἀλκαλοειδῶν χρησιμοποιοῦσι μάλιστα εἰς τὴν ἀνίχνευσιν αὐτῶν. Τὰ ἀντιδραστήρια ταῦτα, ἅτινα καὶ *γενικὰ ἀντιδραστήρια τῶν ἀλκαλοειδῶν* καλοῦνται, δεικνύουν ἀνάλογον συμπεριφορὰν καὶ ἔναντι πολλῶν ὀργανικῶν βάσεων. Τὰ μᾶλλον ἐν χρήσει ἐκ τῶν γενικῶν ἀντιδραστηρίων τῶν ἀλκαλοειδῶν εἶναι:

1) Τὸ *ἐνιώδιον ἰωδιοῦχον κάλιον* (ἀντιδραστήριον Bouchardat). Τοῦτο σκευάζεται ἐκ 5 μ. ἰωδίου-10 μ. ἰωδιούχου καλίου καὶ 100 μ. ὕδατος· δίδει μετὰ τῶν ὑδατικῶν διαλυμάτων τῶν ἁλάτων τῶν ἀλκαλοειδῶν καστανόχροα ἰζήματα.

2) Τὸ *καλιοϊωδιοῦχον - βισμούθιον* (ἀντιδραστήριον Dragendorff). Σκευάζεται διὰ διαλύσεως ἰωδιούχου βισμουθίου εἰς πυκνὸν διάλυμα ἰωδιούχου καλίου καὶ ἀραιώσεως δι' ἴσου ποσοῦ πυκνοῦ διαλύματος ἰωδιούχου καλίου. Παρέχει ἄμορφα πορτοκαλλέρυθρα ἰζήματα μετὰ τῶν διὰ θειικοῦ ὀξέος ὀξινισθέντων διαλυμάτων τῶν ἀλκαλοειδῶν.

3) Τὸ *καδμιο - ιωδιοῦχον κάλιον* (ἀντιδραστήριον Marmè). Σκευάζεται ἐκ 10 μ. ἰωδιούχου καδμίου καὶ 20 μ. ἰωδιούχου καλίου, διαλυμένων εἰς 80 μ. ὕδατος. Παρέχει μετὰ τῶν ἀλκαλοειδῶν ἄμορφα, πολλάκις δὲ καὶ κρυσταλλικὰ ἰζήματα, ἅτινα ἀρχικῶς εἶναι ἄχροα, εἶτα δὲ καθίστανται κιτρινωπὰ (εὐαισθησία ἀντιδράσεως 1 : 10000).

4) Τὸ *ὑδραργυροϊωδιοῦχον κάλιον* (ἀνιδραστήριον Meyer). Σκευάζεται διὰ μίξεως ὑδατικῶν διαλυμάτων 13.546 γρμ. διχλωριούχου ὑδραργύρου καὶ 49.8 γρμ. ἰωδιούχου καλίου καὶ ἀραιώσεως τοῦ μίγματος μέχρι λίτρου. Παρέχει μετὰ τῶν πλείστων ἀλκαλοειδῶν λευκὰ ἢ κιτρινωπὰ ἰζήματα, κατ' ἀρχὰς ἄμορφα, εἶτα δὲ κρυσταλλικὰ γινόμενα. Τὸ ἀντιδραστήριον τοῦτο δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ πρὸς ὀγκομετρικὸν προσδιορισμὸν τῶν ἀλκαλοειδῶν.

5) Τὸ *φωσφοροβολφραμικὸν ὀξὺ* (ἀντιδραστήριον Scheibler). Σκευάζεται διὰ διαλύσεως βολφραμικοῦ νατρίου (μὴ ὀξίνου) ἐν ὕδατι ζέοντι προμιχθέντι μετὰ τοῦ $^1/_2$ τοῦ βάρους αὐτοῦ μετὰ φωσφορικοῦ ὀξέος (πυκν. 1,13), ὅτε λαμβάνεται διὰ κρυσταλλώσεως φωσφοροβολφραμικὸν ὀξύ. Τὸ διάλυμα τούτου καθιζάνει ὅλα τὰ ἀλκαλοειδῆ εἰς ὀγκώδη ἰζήματα, ἅτινα καθίστανται εἶτα κοκκώδη.

6) Ὁ *διχλωριοῦχος ὑδράργυρος*. Ἐν διαλύματι 1 : 20 παρέχει μετὰ τῶν πλείστων ἀλκαλοειδῶν ἰζήματα.

7) Ὁ *χλωριοῦχος χρυσός*. Ἐν διαλύματι 1 : 10 παρέχει μετὰ τῶν πλείστων ἀλκαλοειδῶν ἰζήματα λευκωπὰ ἄμορφα ἢ κρυσταλλικά.

8) Τὸ *χλωριολευκοχρυσικὸν ὀξὺ* Ἐν διαλύματι 1 μ. τούτου εἰς 9 μ. ὕδατος παρέχει μετὰ τῶν ὑδροχλωρικῶν ἁλάτων τῶν πλείστων ἀλκαλοειδῶν λευκωπὰ κίτρινα ἢ καστανοκίτρινα ἰζήματα. Τὰ ἰζήματα ταῦτα δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι καὶ πρὸς ποσοτικὸν προσδιορισμόν, δι' ἀποτεφρώσεως τούτων καὶ ζυγίσεως τοῦ ὑπολειφθέντος λευκοχρύσου.

9) Τὸ *πικρικὸν ὀξύ*. Διάλυμα 1 μ. τούτου εἰς 100 μ. ὕδατος καθιζάνει ποσοτικῶς τὰ πλεῖστα ἀλκαλοειδῆ ἐκ τῶν διαλυμάτων τῶν ἁλάτων αὐτῶν, δίδον ἰζήματα κίτρινα ἄμορφα ἢ κρυσταλλικά.

10) Ἡ *ταννίνη*. Πρόσφατον διάλυμα 1 μ. ταννίνης εἰς 9 μ. ὕδατος παρέχει μετὰ τῶν πλείστων διαλυμάτων τῶν ἀλκαλοειδῶν λευκωπὰ ἢ κιτρινωπὰ ἰζήματα διαλυτὰ εἰς ὀξεικὸν ὀξύ, οἰνόπνευμα καὶ ἀμμωνιακὰ ἅλατα. Ἡ ταννίνη παρέχει καὶ μετ' ἄλλων σωμάτων ἰζήματα, ὡς π. χ. μετὰ τῶν γλυκοζιτῶν.

11) Τὸ *διχρωμικὸν κάλιον*. Ἐν διαλύματι 1 μ. τούτου εἰς 10 μ. ὕδατος παρέχει μετὰ τῶν μὴ λίαν ἀραιῶν διαλυμάτων τῶν πλείστων ἀλκαλοειδῶν ἀμέσως ἢ μετὰ πάροδον ὀλίγου χρόνου κίτρινα ἰζήματα. Περίσσεια τοῦ ἀντιδραστηρίου διαλύει ταῦτα.

12) Τὸ *φωσφορομολιβδαινικὸν ὀξὺ* (ἀντιδραστήριον Sonnenschein). Σκευάζεται ἐκ τοῦ μολυβδαινικοῦ ἀμμωνίου διὰ κατεργασίας μετὰ νιτρικοῦ ὀξέος τούτου καὶ προσθήκης εἶτα φωσφορικοῦ ὀξέος. Παρέχει καὶ μετὰ τῶν ἀραιοτάτων οὐδετέρων ἢ ὀξίνων διαλυμάτων τῶν ἁλάτων τῶν ἀλκαλοειδῶν ἰζήματα κιτρινωπὰ ἢ καστανοκίτρινα. Πλὴν τῶν ἀλκαλοειδῶν καὶ ἄλλα σώματα καθιζάνουσι διὰ τοῦ ἀντιδραστηρίου τούτου.

13) *Νιτρικὸν ὀξὺ ἐνέχον* καὶ *πυκνὸν θειικὸν ὀξὺ* (ἀντιδραστήριον Erdmann). Σκευάζεται δι' ἀραιώσεως 10 σταγόνων νιτρικοῦ ὀξέος (εἰς πυκν. 1, 15) μετ' 20 κ. ἑ. ἀπεσταγμένου ὕδατος καὶ προσθήκης 20 σταγόνων τοῦ ὑγροῦ τούτου εἰς 40 κ. ἑ. πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος. Παρέχει μετὰ τῶν ἀλκαλοειδῶν χαρακτηριστικὴν χρῶσιν.

Ἄλλαι εἰδικώτεραι ἀντιδράσεις ἐξαρτώμεναι ἐκ τῆς συντάξεως τοῦ ἀλκαλοειδοῦς εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

Πυκνὸν ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν ἀλκαλοειδῶν, ἄλλοτε μὲν ἀποσπῶν ὕδωρ (ὡς πχ. ἐπὶ μορφίνης καὶ κωδεΐνης), ἄλλοτε δὲ διασπῶν ταῦτα δι' ὑδρολυτικῆς σχάσεως εἰς πτωχοτέρας εἰς ἄνθρακα βάσεις καὶ εἰς μὴ ἀζωτούχους ἑνώσεις (ἀτροπίνη, ὑοσκυαμίνη, κοκαΐνη). Τοιαῦται ὑδρολυτικαὶ σχάσεις ἐπέρχονται εἰς ἀλκαλοειδῆ τινα διὰ ζέσεως μετ' ἀραιῶν καυστικῶν ἀλκαλίων ἢ ὑδροξειδίων τῶν ἀλκαλικῶν γαιῶν (βερατρίνη, πιπερίνη, ἀτροπίνη, κοκαΐνη). Κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν μετὰ καυστικοῦ κάλεως διασπῶνται ριζικώτερον τὰ ἀλκαλοειδῆ, ἐκλυομένου τοῦ ἀζώτου αὐτῶν ὑπὸ μορφὴν ἀμμωνίας, μεθυλαμίνης, ἐνίοτε δὲ καὶ τριμεθυλαμίνης. Συχνάκις μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς διασπάσεως λαμβάνονται πυρόλιον, πυρολιδίνη καθὼς καὶ πυριδινικαὶ καὶ κινολινικαὶ βάσεις. Κατὰ τὴν ὀξείδωσιν δι' ὑπερμαγγανικοῦ καλίου ἢ χρωμικοῦ ὀξέος λαμβάνονται ἐκ πολλῶν ἀλκαλοειδῶν διὰ διασπάσεως τοῦ μορίου αὐτῶν πυριδινοκαρβονικὰ ὀξέα ὡς καὶ διάφορα ἄλλα προϊόντα. Ὡς ἠπιώτερον ὀξειδωτικὸν μέσον δρᾷ ὁ ὀξεικὸς ὑδράργυρος ($Hg(OCOCH_3)_2$), ὅστις ἐνεργεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀφυδατικῶς ἄνευ διασπάσεως τοῦ μορίου. Τῇ ἐπιδράσει χλωρίου σχηματίζονται ρητινώδη προϊόντα σχάσεως, ἐνίοτε δὲ καὶ προϊόντα ὑποκαταστάσεως. Τῇ ἐπιδράσει βρωμίου λαμβάνονται ὁμαλώτερον προϊόντα ὑποκαταστάσεως. Τὸ ἰώδιον ἑνοῦται μετὰ τῶν πλείστων ἀλκαλοειδῶν ἢ μετὰ τῶν ἰωδιδίων αὐτῶν πρὸς δυσδιάλυτα μελανοφαίως κεχρωσμένα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καλῶς κρυσταλλούμενα προϊόντα προσθήκης, τὰ καλούμενα ὑπεριωδίδια. Ὁμοίως ἐνίοτε συμπεριφέρεται καὶ τὸ βρώμιον σχηματίζον ὑπερβρωμίδια. Τὸ πυκνὸν θειικὸν ὀξὺ χρωννύει διάφορα ἀλκαλοειδῆ ἐντόνως καὶ χαρακτηριστικῶς. Ἐπὶ ἀλκαλοειδῶν τινων προκαλοῦνται χρώσεις καὶ διὰ ψυχροῦ πυκνοῦ νιτρικοῦ ὀξέος. Προϊόντα νιτρώσεως τῇ ἐπιδράσει νιτρικοῦ ὀξέος ἐπὶ τῶν ἀλκαλοειδῶν ἐλήφθησαν εἰς σπανίας μόνον τινὰς περιπτώσεις (στρυχνίνη, βρυκίνη, κωδεΐνη, χαρμαλίνη, παπαβερίνη).

Πρὸς τὰ ἀλκυλιωδίδια συμπεριφέρονται καὶ ἀλκαλοειδῆ, ὡς αἱ ἀμινοβάσεις, σχηματίζοντα ἀντιστοίχως πρὸς τὰς τριτοταγεῖς βάσεις (ἐπειδὴ τὰ πλεῖστα τῶν ἀλκαλοειδῶν πρὸς αὐτὰς ἀντιστοιχοῦσι) κατ' ἀρχὰς προϊόντα προσθήκης, ἅτινα δι' ἐφύγρου ὀξειδιου τοῦ ἀργύρου μετατρέπονται εἰς ὑδροξείδια.

$$\underset{\text{μορφίνη}}{\underline{C_{17}H_{19}NO_3}} + CH_3J = \underset{\text{μορφινομεθυλιωδίδιον}}{\underline{C_{17}H_{19}NO_3.CH_3J}}$$

$$\underset{\text{μορφινομεθυλιωδίδιον}}{\underline{2\,C_{17}H_{19}NO_3.CH_3J}} + Ag_2O + H_2O =$$

$$\underset{\text{μορφινομεθυλυδροξείδιον}}{\underline{2\,C_{17}H_{19}NO_3.CH_3OH}} + 2\,AgJ$$

Ἡ κωνεϊΐνη, κωνυδρίνη, καρπαΐνη, κυτιζίνη, λαουροτετανίνη, ἐφεδρίνη, ψευδοεφεδρίνη καὶ ζουβακίνη, αἵτινες ἔχουσι χαρακτῆρα δευτεροταγῶν βάσεων δίδουσι ἀντιστοίχως κατὰ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰωδαλκυλίων ὑδροϊωδίδια τριτοταγῶν βάσεων ὡς π. χ.

$$\underset{\text{κωνεΐνη}}{\underline{C_8H_{16}NH}} + CH_3J =$$

$$\underset{\text{ὑδροϊωδίδιον μεθυλοκωνεΐνης}}{\underline{C_8H_{16}.NCH_3.Hg}}$$

Τῇ ἐπιδράσει νιτρώδους ὀξέος μετατρέπονται τὰ προηγούμενα ἀλκαλοειδῆ καθὼς καὶ αἱ δευτεροταγεῖς ἀμινοβάσεις εἰς νιτροδωπαράγωγα.

Αἱ ἀλκαλοειδαμμωνιακαὶ βάσεις δεικνύουσι κατὰ τὴν θέρμανσιν, ὑπὸ ἠλαττωμένην συνήθως πίεσιν, ἀποκλίνουσάν πως συμπεριφορὰν τῆς τῶν ἀλκυλαμμωνιοβάσεων. Ἐνῷ αἱ τελευταῖαι διὰ ξηρᾶς ἀποστάξεως μετατρέπονται ἀποσπωμένου τοῦ ἀλκυλυδροξειδίου εἰς τριτοταγεῖς βάσεις, αἱ πρῶται μετατρέπονται ἀποσπωμένου ὕδατος καὶ διασπωμένου τοῦ ἀνθρακοδακτυλίου αὐτῶν εἰς ἀλκυλιωμένα ἀλκαλοειδῆ χαρακτῆρος τριτοταγοῦς βάσεως ὡς π. χ.

$$\underset{\text{τετραμεθυλαμμωνιοϋδροξείδιον}}{\underline{(CH_3)_4N.OH}} = CH_3OH + \underset{\text{τριμεθυλαμίνη}}{\underline{(CH_3)_3N}}$$

$$\underset{\text{μεθυλοκωνειϊνομεθυλυδροξείδιον}}{\underline{C_8H_{16}(CH_3)N.CH_3OH}} = H_2O + \underset{\text{διμεθυλοκωνειΐνη}}{\underline{C_8H_{15}(CH_3)_2N}}$$

Τὸ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ληφθὲν ἀλκυλιωμένον ἀλκαλοειδὲς τῇ ἐπιδράσει πρῶτον ἰωδαλκυλίου καὶ εἶτα ἐφύγρου ὀξειδίου τοῦ ἀργύρου μετατρέπεται ἐκ νέου εἰς ἀμμωνιοβάσιν. Ὑποβαλλομένη αὕτη εἰς ξηρὰν ἀπόσταξιν, κάλλιον ἐν κενῷ, δίδει συνήθως μὴ ἀζωτοῦχον ἕνωσιν, ὕδωρ καὶ ἀμινοβάσιν π. χ.

$$\underset{\text{διμεθυλοκωνειϊνομεθυλαμμωνιοϋδροξείδιον}}{\underline{C_8H_{15}(CH_3)_2N.CH_3.OH}} = N(CH_3)_3 + H_2O + \underset{\text{κωνυλένιον}}{\underline{C_8H_{14}}}$$

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐλήφθησαν ἐκ τῆς μεθυλοπιπεριδίνης $C_5H_{10}(CH_3)N$ πιπερυλένιον: (C_5H_8), ἐκ τῆς μορφίνης $C_{17}H_{19}NO_3$ παράγωγόν τι τοῦ φαινανθρενίου: $(C_{15}H_{10}O_2)$, ἐκ τῆς ὑδραστίνης $C_{21}H_{21}NO_6$ ὑδραστενικὸν ὀξύ: $(C_{20}H_{18}O_7)$. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ ἄλλων ἀλκαλοειδῶν διὰ τῆς ἀντιδράσεως ταύτης φθάνει τις πρὸς μὴ ἀζωτούχους ἁπλουστέρας συντάξεως ἑνώσεις, αἵτινες δύνανται νὰ δώσωσι συμπεράσματα περὶ τῆς χημικῆς φύσεως τοῦ ἀντιστοίχου ἀλκαλοειδοῦς. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐχρησίμευσεν ἕνεκα τούτου ἐξαιρέτως εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῆς συντάξεως τῶν ἀλκαλοειδῶν.

Ὁμοίως καὶ ἡ ἀντίδρασις τοῦ J. Braun χρησιμεύει ἐπιτυχῶς εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῆς συντάξεως τῶν ἀλκαλοειδῶν. Κατ' αὐτὴν τῇ ἐπιδράσει φωσφοραλογονιδίων, ἰδίᾳ δὲ φωσφοροπενταβρωμιδίου, διασπῶνται ἀκυλιωμέναι κυκλικαὶ βάσεις. Οὕτω π. χ. ἐκ τῆς κωνεΐνης ἐλήφθη τὸ 1,5 διβρωμιοκτάνιον:

$$\underset{\text{βενζοϋλοκωνεΐνη}}{\underline{C_8H_{16}N - CO.C_6H_5}} + PBr_5 =$$

$$= \underset{\text{1,5 διβρωμιοκτάνιον}}{\underline{C_8H_{16}Br_2}}, C_6H_5CN + POBr_3$$

Σύνταξις.— Ἡ ἐξεύρεσις τῆς συντάξεως τῶν διαφόρων ἀλκαλοειδῶν εἶναι ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος ζήτημα, παρουσιάζει ὅμως καὶ τὰς μεγαλυτέρας δυσκολίας, ἐπειδὴ τὰ πλεῖστα τῶν ἀλκαλοειδῶν εἶναι πολυπλόκου συνθέσεως. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἠσχολήθησαν ἤδη ἀπὸ αἰῶνος σχεδὸν πολυάριθμοι ἐρευνηταὶ ἐπιτυχόντες πλήρως τοῦ σκοποῦ αὐτῶν διὰ μέγαν ἀριθμὸν τῶν γνωστῶν ἀλκαλοειδῶν. Τὸ θέμα τῆς συντάξεως τῶν ἀλκαλοειδῶν διαιρεῖται συνήθως εἰς δύο κύρια μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον ἐπιζητοῦμεν νὰ κά-

Digitized by Google

θορίσωμεν τὰς εἰς τὸ μόριον τοῦ ἀλκαλοειδοῦς ἐνεχομένας διαφόρους ὁμάδας (ὑδροξυλικάς, καρβοξυλικάς, ἀλκαλικὰς) καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν αὗται εὑρίσκονται συνηνωμέναι. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος ἐπιζητοῦμεν νὰ γνωρίσωμεν τὴν κατασκευὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρακοαζωτοσκελετοῦ διὰ τῆς ἐξευρέσεως τῆς ἁπλουστάτης ἐκείνης θεμελιώδους ἑνώσεως πρὸς ἣν εὑρίσκεται τὸ ἀλκαλοειδὲς εἰς γενετικὰς σχέσεις. Αἱ μέθοδοι εἰς ἃς καταφεύγομεν πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ζητημάτων αὐτῶν εἶναι αἱ αὐταί, αἵτινες καὶ εἰς τὴν ὀργανικὴν χημείαν χρησιμοποιοῦνται. Τινὲς τούτων περιελήφθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας ἀντιδράσεις τῶν ἀλκαλοειδῶν.

Πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν εἰς τὸ μόριον τοῦ ἀλκαλοειδοῦς ἐνεχομένων διαφόρων ὁμάδων ἀναζητοῦμεν τὸν τρόπον τῆς δεσμεύσεως τοῦ ἀζώτου καὶ ὀξυγόνου τῶν ἐνεχομένων εἰς τὰ ἀλκαλοειδῆ. Οὕτω διὰ τὸ ἄζωτον πρῶτον καθορίζομεν διὰ τῶν ἑξῆς μεθόδων τὸν τρόπον τῆς δεσμεύσεως αὐτοῦ.

1) Διὰ τῆς ὑδρολυτικῆς διασπάσεως, ἣν ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν ὅτι ὑφίστανται τὰ ἀλκαλοειδῆ θερμαινόμενα μετ' ἀραιῶν ὀξέων ἢ ἀλκαλίων, ὅτε π.χ. ἂν προκύψῃ δευτεροταγὴς βάσις καὶ ὀξὺ συμπεραίνομεν ὅτι πρόκειται περὶ ἀμιδοειδοῦς συντάξεως (ἤτοι ὅτι ἐνέχεται ἡ ὁμὰς =N—CO—R).

2) Διὰ τῆς ἀναπτύξεως μονο- δι- ἢ τριμιθυλαμίνης κατὰ τὴν ἰσχυρὰν μετ' ἀλκαλίων ἢ ἀσβέστου θέρμανσιν συμπεραίνομεν ὅτι εὑρίσκονται πρὸς τὸ ἄζωτον ἡνωμέναι μία ἢ πλείονες μεθυλικαὶ ὁμάδες. Διὰ τοῦ προσδιορισμοῦ δὲ τῆς μεθυλιμινικῆς ὁμάδος, κατὰ τὴν μέθοδον Herzig καὶ Meyer, διὰ θερμάσεως εἰς 200^0—300^0 μετὰ πυκνοῦ ὑδροϊωδικοῦ ὀξέος, ὅτε ἐλευθεροῦται ἀλκυλιωδίδιον προσδιοριζόμενον ὡς καὶ εἰς τὴν μέθοδον Zeissel (**βλ. κατωτέρω**), κατεδείχθη ὅτι μέγας ἀριθμὸς ἀλκαλοειδῶν φέρει εἰς τὸ ἄζωτον αὐτοῦ ἡνωμένην μεθυλικὴν ὁμάδα. Αἰθυλικὴ ἢ ἄλλη ὁμόλογος ῥίζα ἡνωμένη πρὸς τὸ ἄζωτον δὲν ἐξευρέθη ἔτι μέχρι σήμερον.

3) Διὰ τῶν γενικῶν ἀντιδράσεων ἃς δίδουσι μετὰ τῶν ἰωδαλκυλίων, τῶν ἀνυδριτῶν τῶν ὀξέων ἢ τῶν χλωριδίων αὐτῶν, τοῦ νιτρώδους ὀξέος δυνάμεθα νὰ ἐξεύρωμεν ἂν τὸ ἐξεταζόμενον ἀλκαλοειδὲς ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν πρωτοταγῶν, δευτεροταγῶν, τριτοταγῶν, ἢ τεταρτοταγῶν βάσεων. Οὕτω κατεδείχθη ὅτι καὶ οἱ τέσσαρες οὗτοι τύποι ἀντιπροσωπεύονται εἰς τὰ ἀλκαλοειδῆ καὶ ὅτι ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνήκει εἰς τὰς τριτοταγεῖς τάξεις.

Προκειμένου περὶ τοῦ εἰς τὸ μόριον τοῦ ἀλκαλοειδοῦς ἡνωμένου ὀξυγόνου, τοῦτο δύναται νὰ εὑρίσκηται ὡς ὑδροξύλιον, καρβονύλιον ἢ καρβοξύλιον. Ἐπὶ παρουσίας ὑδροξυλίου λαμβάνει τὸ ἀλκαλοειδὲς χαρακτῆρα ἀλκοολικὸν ἢ φαινολικόν. Οὕτως ἀλκοολικὰ ὑδροξύλια ἀπαντῶμεν εἰς τὴν κωδεΐνην, μορφίνην κλπ., φαινολικὰ δὲ εἰς τὴν ἀπομορφίνην, κουπρεΐνην κλπ. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀντικαθίσταται τὸ ὑδρογόνον τοῦ ὑδροξυλίου διὰ μεθυλίου ἢ δύο ὑδρογόνα διὰ τῆς μεθυλενικῆς ὁμάδος$=CH_2$, ὅτε εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν εὑρίσκεται ἡ ὁμὰς ($—OCH_3$), εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἡ ὁμὰς($\begin{smallmatrix}-O\\-O\end{smallmatrix}>CH_2$). Οἱ τοιοῦτοι αἰθέρες διασπῶνται θερμαινόμενοι μὲν Hy ἢ HCl εἰς 150^0. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις πάλιν ἐστεροποιεῖται ἡ ὑδροξυλικὴ ὁμὰς διὰ τῆς εἰσόδου ῥίζης ὀξέος (ἀτροπίνη, ὑοσκυαμίνη, σκοπολαμίνη, κοκαΐνη). Οἱ ἐστέρες οὗτοι διὰ ζέσεως μετ' ἀλκαλίων, ἀνοργάνων ὀξέων, ἐνίοτε δὲ καὶ μεθ' ὕδατος σαπωνοποιοῦνται διασπώμενοι εἰς ἀλκοόλην καὶ ὀξύ. Εἰς πολλὰ πάλιν ἀλκαλοειδῆ κατὰ τὴν διάσπασιν ταύτην λαμβάνεται σάκχαρον ἢ πεντόζη, ὅτε τὸ ἀλκαλοειδὲς παρουσιάζεται καὶ ὡς γλυκοζίτης ἢ πεντοζίτης (σιναλβίνη, καρνίνη σολανίνη κλπ.). Ἀλκαλοειδῆ ἔχοντα τὸν χαρακτῆρα ὀξυενώσεων χάνουν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ α- καὶ β- ὀξυοξέα ὕδωρ μετατρεπόμενα διὰ κατεργασίας πρῶτον μετὰ χλωριούχου ψευδαργύρου ἢ διὰ χλωριώσεως διὰ πενταχλωριούχου φωσφόρου καὶ ἀκολούθως δι' ἀλκοολικοῦ κάλεως εἰς ἀκορέστους ἑνώσεις. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῷ μορίῳ τοῦ ἀλκαλοειδοῦς ἐνεχομένων ὑδροξυλίων προσδιορίζεται διὰ πλήρους ἀκετυλιώσεως ἢ βενζοϋλιώσεως μετ' ἀκετυλοχλωριδίου ἢ βενζοϋλοχλωριδίου καὶ προσδιορισμοῦ τῶν μεθοξυλικῶν ὁμάδων κατὰ τὴν μέθοδον Zeissel. Ἡ μέθοδος αὕτη βασίζεται εἰς τὴν μετὰ πυκνοῦ ὑδροϊωδικοῦ ὀξέος θέρμανσιν, ὅτε ἀποσπᾶται ἰωδομεθύλιον καὶ παραμένει ἀλκοολικὴ ἢ φαινολικὴ ὁμάς. Ἐκ τοῦ ἰωδομεθυλίου δὲ προσδιορίζεται τὸ ἰώδιον τῇ ἐπιδράσει διαλύματος νιτρικοῦ ἀργύρου ἐκ τοῦ λαμβανομένου ἰωδιούχου ἀργύρου. Διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου προσδιορίζομεν ὁμοίως τὰς εἰς τὰ ἀλκαλοειδῆ εὑρισκομένας ἑτοίμους μεθοξυλικὰς ὁμάδας.

Ἐλευθέρα καρβοξυλικὴ ὁμὰς παρουσιάζεται εἰς ὀλίγα μόνον ἀλκαλοειδῆ (ἀρικαϊδίνη, σουριναμίνη, ναρκεΐνη). Τὰ ἔχοντα τὴν ὁμάδα ταύτην ἀλκαλοειδῆ **εἶναι εὐδιάλυτα εἰς καυστικὰ ἀλκάλια καὶ ἐστεροποιοῦνται δι' ἀλκοόλης καὶ ὑδροχλωρίου. Ἡ καρβοξυλικὴ ὁμὰς δύναται νὰ εὑρίσκηται ἔτι: ὑπὸ τὴν μορφὴν 1) ἐστέρων, ὅτε, ὡς καὶ ἀνωτέρω** εἴδομεν, καταδείκνυται διὰ τῆς σαπωνοποιήσεως· 2) ὑπὸ τὴν μορφὴν λακτονῶν, (πιλοκαρπίνη, ὑδραστίνη, νικοτίνη) ἤτοι ἀνυδριτῶν τῶν ἀλκαλοειδῶν, αἵτινες παρουσιάζουν συνύπαρξιν ὑδροξυλίου καὶ καρβοξυλίου· 3) ὑπὸ τὴν μορφὴν βεταϊνῶν (βεταΐνη, σταχυδρίνη, βετονικίνη, τριγωνιλίνη, ἐρνικίνη, κ. ἄ.) ἤτοι ἐνδομοριακῶν ἁλάτων μεταξὺ τῶν βασικῶν ὁμάδων τοῦ ἀλκαλοειδοῦς καὶ τοῦ καρβοξυλίου αὐτοῦ. Καρβονυλικὴ ὁμὰς παρουσιάζεται σπανίως εἰς τὰ ἀλκαλοειδῆ καὶ δὴ ὑπὸ τὴν μορφὴν κετονικῆς ὁμάδος (ὑγρίνη, ναρκεΐνη, ξανθαλίνη). Ἀλδεϋδικὴ ὁμὰς δὲν κατεδείχθη μέχρι σήμερον εἰς τὰ ἀλκαλοειδῆ. Αἱ κετονικαὶ ὁμάδες καταδείκνυνται διὰ τῶν μεθ' ὑδροξυλαμίνης καὶ φαινυλυδραζίνης ἑνώσεων αὐτῶν.

Πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ δευτέρου ζητήματος, δηλαδὴ πρὸς ἐξεύρεσιν τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρακοαζωτοσκελετοῦ, ὅστις ἀποτελεῖ οὕτως εἰπεῖν τὸ κέντρον ἐξ οὗ εἶναι ἐξηρτημέναι αἱ διάφοροι ὁμάδες, χρησιμοποιοῦμεν ἰσχυρὰς ἀντιδράσεις δι' ὧν προσβάλλεται ῥιζικῶς τὸ ἀλκαλοειδὲς ἀποσυντιθέμενον μέχρι τῆς σταθερᾶς αὐτοῦ μητρικῆς οὐσίας. Τοιαῦται ἀντιδράσεις εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: Ἀπόσταξις μετὰ κόνεως ψευδαργύρου, τήξεις μετ' ἀλκαλίων, ἐπιδράσεις ἰσχυρῶν ὀξειδωτικῶν μέσων, ὡς ὑπερμαγγανικοῦ καλίου, χρωμικοῦ ὀξέος, νιτρικοῦ ὀξέος κλπ. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν μέσων τούτων τὰ ἧττον ἀνθεκτικὰ μέρη τοῦ μορίου τοῦ ἀλκαλοειδοῦς ἀποχωρίζονται, ὁμάδες ὑδρογόνου ὀξειδοῦνται, ὀξυγονοῦχοι ὁμάδες ἀνάγονται, πλευρικαὶ ἁλύσεις ἀποσπῶνται ἢ μετατρέπονται εἰς καρβοξυλικὰς ὁμάδας καὶ παραμένει ὡς τελικὸν σταθερὸν προϊὸν σχετικῶς ἁπλῆς συνθέσεως ἕνωσις, ἥτις πολλάκις θεωρεῖται ὡς ἡ θεμελιώδης οὐσία τοῦ ἀλκαλοειδοῦς.

Οὕτω κατὰ τὴν ἀπόσταξιν μετὰ κάλεως ἔλαβεν ἤδη κατὰ τὸ 1842 ὁ Gerhard ἐκ τῆς κιγχονίνης τὴν κινολίνην. Οἱ Vongerichten καὶ Schrôter δι' ἀποστάξεως τῆς μορφίνης μετὰ κόνεως ψευδαργύρου ἀπεμόνωσαν ὡς κύριον προϊὸν τὸ φαινανθρένιον. Πολυάριθμα δ' ἄλλα ἀλκαλοειδῆ ἔδωκαν δι' ὁμοίων μεθόδων ἀζωτούχων πυρῆνα καὶ ἀπεκαλύφθησαν ὡς παράγωγα τῆς πυριδίνης καὶ τοῦ πυρρολίου ἢ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῶν μετὰ τοῦ βενζολίου (κινολίνη, ἰσοκινολίνη, ἰνδόλιον).

Εὐνόητον εἶναι ὅτι διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῆς πλήρους συντάξεως ἀλκαλοειδοῦς τινος δὲν ἐπαρκεῖ ἡ ἐπίλυσις τῶν ἀνωτέρω δύο τεθέντων ζητημάτων, ἀλλὰ ἀπαιτοῦνται περαιτέρω ἔρευναι πρὸς ἐξεύρεσιν τοῦ εἴδους τῆς δεσμεύσεως καὶ τῶν θέσεων τῶν διαφόρων ὁμάδων, τῶν πλευρικῶν ἁλύσεων κλπ. Ἐξαιρετικὴν ἐπικουρικὴν συνδρομὴν προσφέρει εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῆς συντάξεως αὐτῶν ἡ διὰ συνθέσεως παρασκευὴ αὐτῶν, ἥτις ἀποτελεῖ καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς διὰ τῶν ἀνωτέρω μεθόδων εὑρεθείσης συντάξεως. Τὸ πρῶτον συνθετικῶς παρασκευασθὲν ἀλκαλοειδὲς εἶναι ἡ κωνεΐνη. Ἡ σύνθεσις αὐτῆς ἐγένετο τῷ 1886 ὑπὸ τοῦ Landenburg. Ἡ σύνθεσις τῶν ἀλκαλοειδῶν ἔχει προοδεύσει ἤδη σημαντικώτατα, ἐπιτευχθείσης μέχρι σήμερον τῆς συνθετικῆς παρασκευῆς πολλῶν ἀλκαλοειδῶν καὶ δή τινων πολυπλόκου συνθέσεως (πιπερίνη, κωνεΐνη, ἀτροπίνη, νικοτίνη, καφεΐνη, θεοβρωμίνη, παπαβερίνη, ναρκωτίνη, ναρκεΐνη, βερβερίνη), παρέχει δὲ τὴν πιθανότητα τῆς ἐν προσεχεῖ μέλλοντι πραγματοποιήσεως τῆς συνθέσεως καὶ ἄλλων ἀλκαλοειδῶν ἀπὸ θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς ἀπόψεως σπουδαίων.

Διαίρεσις.—Ἡ διαίρεσις τῶν ἀλκαλοειδῶν γίνεται διττῶς: εἴτε βοτανικῶς, εἴτε χημικῶς. Κατὰ τὴν πρώτην μέθοδον τῆς διαιρέσεως καὶ ταξινομήσεως αὐτῶν τάσσονται τὰ ἐκ τῶν αὐτῶν φυτικῶν γενῶν καὶ οἰκογενειῶν προερχόμενα ἀλκαλοειδῆ εἰς ὁμάδας διατασσομένας κατὰ τὴν *βοτανικὴν ταξινόμησιν*. Οὕτως ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων ὁμάδων τῆς ταξινομήσεως ταύτης εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

Φυτικαὶ οἰκογένειαι	*Ὁμάδες ἀλκαλοειδῶν*	*Κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι*
φοινικιδῶν . . .	τῶν καρπῶν ἀρέκης	*Ἀρεκαϊδίνη*
λειλιιδῶν . . .	τῶν εἰδῶν βεράτρου	*Βερατρίνη*
» . . .	τοῦ κολχικοῦ	*Κολχικίνη*
πεπεριδῶν . . .	τοῦ πεπέρεως	*Πιπερίνη*
σταυρανθῶν . .	σπερμάτων σινάπεως	*Σιναπίνη*
ψυχανθῶν . . .	σπερμάτων λουπίνου	*Λουπινίνη*
ἐρυθροξυλιδῶν .	φύλλων κόκας	*Κοκαΐνη*
ρυτιδῶν	φύλλων ἰαβοράνδου	*Πιλοκαρπίνη*
»	φλοιῶν ἀγγοστούρας	*Κουσπαρίνη*
μηκωνιδῶν . . .	τοῦ ὀπίου	*Μορφίνη*
»	πόας τοῦ χελιδονίου	*Χελιδονίνη*
φουμαριδῶν . .	εἰδῶν κορυδάλου	*Κορυδαλίνη*
μυρτιδῶν . . .	φλοιῶν ῥοιᾶς	*Πελλετιερίνη*
λογανιιδῶν . . .	εἰδῶν στρύχνου	*Στρυχνίνη*
σκιαδιδῶν . . .	τοῦ κωνείου	*Κωνεΐνη*
ἀποκυανιδῶν . .	φλοιοῦ ἀλστονίας	*Ἀλστονίνη*
» . .	φλοιῶν ἀσπιδοσπέρματος	*Ἀσπιδοσπερμίνη*
σολανιδῶν . .	τῶν εἰδῶν εὐθαλείας καὶ ὑοσκυάμου	*Ἀτροπίνη*
» . . .	τοῦ καπνοῦ	*Νικοτίνη*
» . . .	τῶν εἰδῶν σολανοῦ	*Σολανίνη*
ρουβιιδῶν . . .	τῶν φλοιῶν κίνας	*Κινίνη*
ρανουγκουλιδῶν .	τῶν εἰδῶν ἀκονίτου	*Ἀκονιτίνη*
»	τῆς ὑδράστεως	*Ὑδραστίνη*
βερβεριδῶν . . .	τῆς βερβέρεως	*Βερβερίνη*

Κατὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ταξινομήσεως προκύπτει τὸ σπουδαῖον πλεονέκτημα, ὅτι δυνάμεθα ὅλα τὰ ἀλκαλοειδῆ, ὧν μετὰ βεβαιότητος γνωρίζομεν τὴν προέλευσιν, νὰ τὰ διατάξωμεν εἰς σύστημα. Ἐπίσης ἀπὸ πρακτικῆς καὶ φαρμακολογικῆς ἀπόψεως παρουσιάζει τοῦτο ὠφελείας, ἐπειδὴ ἐπιτρέπει τὴν τελειοτέραν ἀνασκόπησιν κατὰ τὰς ἐργασίας διαχωρισμοῦ, ἀποχωρισμοῦ καὶ προσδιορισμοῦ τῶν καθ' ἕκαστα συστατικῶν τῶν δρογῶν. Πλὴν ὅμως τὰ μειονεκτήματα τοῦ συστήματος τούτου τῆς ταξινομήσεως εἶναι πλειότερα. Οὕτω κατ' αὐτὸ ταξινομοῦνται ὁμοῦ ἀλκαλοειδῆ τελείως διάφορα ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως. Ἐπίσης ἄγει πολλάκις εἰς μεγάλας δυσκολίας προκειμένου νὰ καταταχθῇ ἀλκαλοειδές τι εὑρισκόμενον εἰς πολλὰ φυτὰ λίαν διαφέροντα ἀπὸ βοτανικῆς ἀπόψεως. Παρὰ τὰ μειονεκτήματα ὅμως ταῦτα τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ταξινομήσεως ἔχει γίνει παραδεκτὸν καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐξόχων συγγραφέων.

Κατὰ τὸ δεύτερον εἶδος τῆς ταξινομήσεως, τὴν *χημικὴν ταξινόμησιν*, ἐπιζητεῖται ἡ κατάταξις τῶν διαφόρων ἀλκαλοειδῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συντάξεως τοῦ μορίου αὐτῶν, ὡς δηλαδὴ γίνεται καὶ κατὰ τὴν ταξινόμησιν ὅλων τῶν ἄλλων ὀργανικῶν ἑνώσεων. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ταξινομήσεως, ὅπερ εἶναι ἐπιστημονικώτερον καὶ δεικνύει πολλὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα κατωτέρω θέλομεν ἴδει, παρουσιάζει ἐπὶ τοῦ παρόντος σπουδαίας ἐλλείψεις, διότι μένουσιν ἔξω αὐτοῦ τὰ ἀλκαλοειδῆ ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἐξευρέθη ἔτι ἡ σύνταξις τοῦ μορίου των. Τὰ ἀλκαλοειδῆ ταῦτα περιλαμβάνονται κατὰ τὴν χημικὴν ταξινόμησιν εἰς ἰδίαν ὁμάδα, τῶν «ἀγνώστου συντάξεως ἀλκαλοειδῶν». Σπουδαῖον πλεονέκτημα τῆς χημικῆς ταξινομήσεως εἶναι, ὅτι διὰ τῆς διατάξεως ταύτης τῆς ὕλης διευκολύνεται πολὺ ἡ ἐπιστημονικὴ παρατήρησις ἐπὶ τῆς χημικῆς συσχετίσεως μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀλκαλοειδῶν, ἐπὶ τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν φυσιολογικῶν ἰδιοτήτων καὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ μορίου αὐτῶν, ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ των εἰς τὰ φυτὰ καὶ τῆς βιολογικῆς αὐτῶν σημασίας, ἐπὶ τῶν πρὸς ἄλληλα μετασχηματισμῶν αὐτῶν, αἵτινες πραγματοποιοῦνται εἰς τὸν ζῶντα ὀργανισμὸν ἢ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ κ.κ.ἑ.

Ὡς βλέπομεν δηλαδὴ τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ταξινομήσεως παρουσιάζει σπουδαίας ὠφελείας καὶ παρὰ τὰς ἀτελείας αὐτοῦ πρέπει νὰ προτιμᾶται.

Αἱ εἰς τὴν χημικὴν ταξινόμησιν περιλαμβανόμεναι διάφοροι ὁμάδες εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

Ὁμὰς ***I.—Ἀλειφατικαὶ ἀμῖναι.***

Αη ὑποδιαίρεσις· *ἀμῖναι μὴ ὀξυγονοῦχοι:*

Μεθυλαμίνη: CH_3-NH_2, τριμεθυλαμίνη: $(CH_3)_3N$, ἰσοαμυλαμίνη: $C_5H_{13}N$, πουτρεσκίνη: $C_4H_{12}N_2$, τετραμεθυλοπουτρεσκίνη: $C_8H_{20}N_2$, γονανιδίνη: $C(NH)(NH_2)_2$.

Βα ὑποδιαίρεσις. *Τεταρτοταγεῖς ὀξυγονοῦχοι βάσεις:*

Χολίνη: $C_5H_{15}NO_2$, βεταΐνη: $C_5H_{11}NO_2$, μουσκαρίνη: $C_5H_{15}NO_3$, σιναπίνη: $C_{16}H_{25}NO_6$, σιναλβίνη: $C_3H_{42}N_2S_2O_{15}$.

Ὁμὰς ***II.—Παράγωγα τῆς πυρρολιδίνης.***

Τὰ ἀλκαλοειδῆ τῆς ὁμάδος ταύτης ἔχουσιν ὡς βάσιν τὸν δακτύλιον τῆς πυρρολιδίνης:

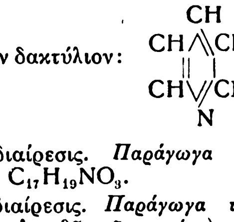

εἶναι δὲ ταῦτα τὰ ἑξῆς:

Πυρρολιδίνη: C_4H_9N, σταχυδρίνη: $C_7H_{13}NO_2$, βετονικίνη: $C_7H_{15}NO_4$, ὑγρίνη: $C_8H_{15}NO$.

Ὁμὰς ***III.—Παράγωγα τῆς πυριδίνης.*** Τὰ ἀλκαλοειδῆ τῆς ὁμάδος ταύτης ἔχουσιν ὡς βάσιν τὸν

πυριδινικὸν δακτύλιον:

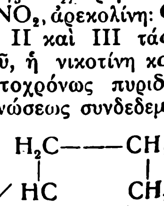

Αη ὑποδιαίρεσις. *Παράγωγα τῆς πιπεριδίνης:*

Πιπερίνη: $C_{17}H_{19}NO_3$.

Βα ὑποδιαίρεσις. *Παράγωγα τῆς α-προπυλοπυριδίνης* (ἀλκαλοειδῆ τοῦ κωνείου): κωνεΐνη: $C_8H_{17}N$, μεθυλοκωνεΐνη: $C_9H_{19}N$, γ-κωνικεΐνη: $C_8H_{15}N$, κωνυδρίνη: $C_8H_{17}NO$ καὶ ψευδοκωνυδρίνη, στερεοϊσομερὴς πρὸς τὴν κωνυδρίνην.

Γ'η ὑποδιαίρεσις. *Παράγωγα τοῦ νικοτινικοῦ ὀξέος:*

Νικοτινικὸν ὀξύ: $C_6H_{15}NO_2$, τριγωνιλίνη: $C_7H_7NO_3$, ἀρεκαϊδίνη: $C_7H_{11}NO_2$, ἀρεκολίνη: $C_8H_{13}NO_2$.

Μεταξὺ τῶν ὁμάδων II καὶ III τάσσονται τὰ ἀλκαλοειδῆ τοῦ καπνοῦ, ἡ νικοτίνη καὶ ἡ νικοτεΐνη, ὡς ἔχοντα ταυτοχρόνως πυριδινικὸν καὶ πυρρολικὸν δι' ἁπλῆς ἑνώσεως συνδεδεμένους, ὡς

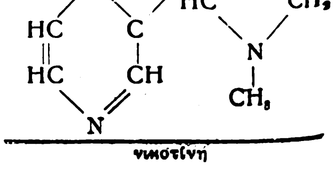

νικοτίνη

Digitized by Google

Ὁμὰς *IV.—Παράγωγα τοῦ ἰμιδαζολίου.*
Τὰ ἀλκαλοειδῆ τῆς ὁμάδος ταύτης ἔχουσιν ὡς βάσιν τὸ ἰμιδαζόλιον:

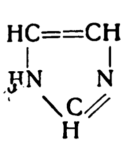

Ἰμιδαζολαιθυλαμίνη: $C_5H_9N_3$, ἐρχυνίνη: $C_9H_{17}N_3O_3$, ἐργοθιονίνη: $C_9H_{17}N_3O_2S$, πιλοκαρπίνη: $C_{11}H_{16}N_2O_2$, ἀλλαντοΐνη: $C_4H_6N_4O_3$.

Ὁμὰς *V.—Ἀλκαλοειδῆ μετὰ συμπεπυκνωμένου πυρρολιδινικοῦ καὶ πιπεριδινικοῦ δακτυλίου.*

Αη ὑποδιαίρεσις: *Μετὰ συμπλόκου δακτυλίου τῆς τροπανίνης:*

Ἀλκαλοειδῆ *σολανιδῶν* εὑρισκόμενα εἰς τὰ γένη εὐθαλείας, ὑοσκυάμου, στραμμωνίου, δυβοισίας, μανδραγόρα:

(I)
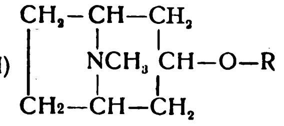

Ἀτροπίνη: $C_{17}H_{23}NO_3$ (τύπος I, ὅπου R=ρίζα τροπανικοῦ ὀξέος $C_6H_5-CH<\begin{smallmatrix}CH_2OH\\COOH\end{smallmatrix}$)

Ὑοσκυαμίνη: $C_{17}H_{23}NO_3$ στερεοϊσομερὴς πρὸς τὴν ἀτροπίνην.
Ψευδοϋοσκυαμίνη: $C_{16}H_{21}NO_3$ (ἥτις εἶναι ὑοσκυαμίνη ἐνέχουσα τὴν ὁμάδα NH ἀντὶ τῆς NCH_3).
Ἀτροπαμίνη: $C_{17}H_{21}NO_2$ (τύπος I, ὅπου R= ρίζα ἀτροπικοῦ ὀξέος $C_6H_5-C\begin{smallmatrix}CH_2\\COOH\end{smallmatrix}$)
Βελλαδονίνη: $C_{17}H_{21}NO_2$ στερεοϊσομερὴς πρὸς τὴν ἀτροπαμίνην.
Τροπακοκαΐνη: $C_{15}H_{19}NO_2$ (τύπος I, R= βενζοΐλιον).
Ἀλκαλοειδῆ *κόκας:*

(II)
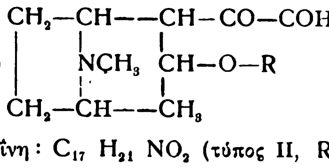

Κοκαΐνη: $C_{17}H_{21}NO_2$ (τύπος II, R = βενζοΐλιον).
Κιναμυλοκοκαΐνη: $C_{19}H_{23}NO_4$ (τύπος II, R= κιναμύλιον)·
α καὶ β τρουξυλλίνη: $(C_{19}H_{23}NO_4)_2$ (τύπος II, R = ρίζα τοῦ α καὶ β τρουξυλλικοῦ ὀξέος).
Βενζοϋλοκιγχονίνη: $C_{16}H_{19}NO_4$ (ἥτις εἶναι κοκαΐνη ἐνέχουσα τὴν ὁμάδα COOH ἀντὶ $COOCH_3$).

Βα Ὑποδιαίρεσις: *Μετὰ δύο συμπεπυκνωμένων πιπεριδινικῶν δακτυλίων:*
Ἀλκαλοειδῆ τῶν φλοιῶν τῆς *ῥοιᾶς:*

(III)
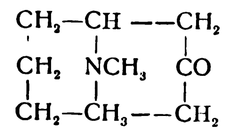

Ἰσοπελλετιερίνη: $C_9H_{15}NO$, ψευδοπελλετιερίνη: $C_9H_{15}NO$, πελλετιερίνη: $C_9H_{15}NO$, μεθυλοπελλετιερίνη: $C_9H_{17}NO$, ἰσομεθυλοπελλετιερίνη: $C_9H_{17}NO$.

Γη Ὑποδιαίρεσις. *Μετὰ συμπλόκου δακτυλίου τῆς κινουκλιδίνης* (τύπος IV):

(IV)
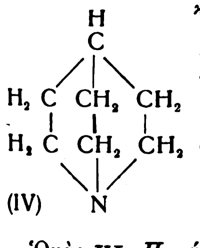

Σπαρτεΐνη: $C_{15}H_{26}N_2$: Ἐνέχει δύο κινουκλιδινικοὺς δακτυλίους συνδεδεμένους δι' ὁμάδος CH_2.
Ἀλκαλοειδῆ κίνας: Ἐνέχουν κινουκλιδινικὸν δακτύλιον μετὰ κινολινικοῦ καὶ κατατάσσονται εἰς τὰ παράγωγα τῆς κινολίνης.

Ὁμὰς *VI. Παράγωγα τῆς πουρίνης* (συμπεπυκνωμένος ἰμιδαζολικὸς καὶ πυριμιδικὸς δακτύλιος. (τύπος V).

(V)
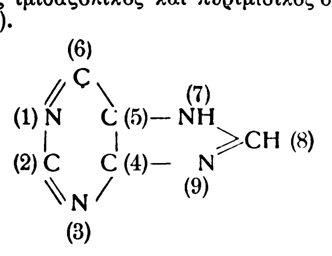

Ξανθίνη: $C_5H_4N_4O_2$. 2, 6-διοξυπουρίνη.
Ὑποξανθίνη: $C_5H_3N_5O$, 2 ἀμινο-6-οξυπουρίνη.
Ἀδενίνη: $C_5H_5N_5$, 6-αμινοπουρίνη.
Καφεΐνη: $C_8H_{10}N_4O_2$, 1, 3, 7-διμεθυλοξανθίνη.
Θεοβρωμίνη: $C_7H_8N_4O_2$, 3, 7-διμεθυλοξανθίνη.
Θεοφυλλίνη: $C_7H_8N_4O_2$, 1, 3-διμεθυλοξανθίνη.
Βερνίνη: $C_{10}H_{13}N_5O_5$· διασπᾶται κατὰ τὴν ὑδρόλυσιν εἰς γουανίνην καὶ πεντόζην.
Τὰ ἀλκολοειδῆ τῆς ὁμάδος ταύτης εὑρίσκονται λίαν ἐξηπλωμένα εἰς τὸ φυτικὸν βασίλειον.

Ὁμὰς *VII.—Ἀρωματικαὶ ἀμῖναι.*
Αη ὑποδιαίρεσις. *Παράγωγα τοῦ ἀνθρανιλικοῦ ὀξέος* (τύπος I).
Ἀνθρανιλικὸς μεθυλεστήρ: $C_8H_9NO_2$, μεθυλανθρανιλικὸς μεθυλεστήρ: $C_9H_{11}NO_2$, δαμασκινίνη: $C_{10}H_{13}NO_3$

II
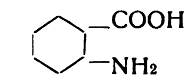

Βα ὑποδιαίρεσις. *Παράγωγα τῆς φαινυλαιθυλαμίνης:*
Ἐφεδρίνη: $C_{10}H_{15}NO$, τυραμίνη: $C_8H_{11}NO$, χορδενίνη: $C_{10}H_{15}NO$, σουριναμίνη: $C_{10}H_{13}NO_3$, ὡς καὶ δύο ἀλκαλοειδῆ τοῦ ὀπίου (ἅτινα σχηματίζουν γέφυραν μεταξὺ τῶν προηγουμένων ἀλκαλοειδῶν καὶ τῶν ἀλκαλοειδῶν τῆς ἰσοκινολίνης) ἡ ναρκεΐνη: $C_{23}H_{27}NO_8$ καὶ ἡ νορναρκεΐνη (ὀξυναρκυτίνη) $C_{22}H_{25}NO_8$· αὕτη διακρίνεται τῆς ναρκεΐνης ἐκ τοῦ ὅτι φέρει τὴν ὁμάδα $NHCH_3$ ἀντὶ τῆς $N(CH_3)_2$.

Ὁμὰς *VIII.—Παράγωγα τῆς ἰνδόλης.*

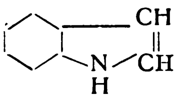
Ἰνδόλη

Ἡ ἰνδόλη καὶ σκατόλη ἀνευρέθησαν εἰς πολλὰ φυτά, ἐπειδὴ ὅμως ἐλλείπει ἀπ' αὐτῶν τελείως ὁ βασικὸς χαρακτὴρ δὲν συγκαταριθμοῦνται ταῦτα μεταξὺ τῶν ἀλκαλοειδῶν.
Μεταξὺ τῶν ἐχόντων βασικὸν χαρακτῆρα παραγώγων τῆς ἰνδόλης εἶναι ἡ ὑπαφορίνη: $C_{14}H_{20}N_2O_3$, τὰ δύο ἀλκαλοειδῆ τοῦ στρύχνου, στρυχνίνη: $C_{21}H_{22}N_2O_2$ καὶ βρυκίνη: $C_{23}H_{26}N_2O_4$, καὶ ἡ φυσοστιγμίνη: $C_{15}H_{21}N_3O_2$. Τῶν τριῶν τελευταίων ἀλκαλοειδῶν δὲν ἔχει πρὸς τὸ παρὸν διασαφηνισθῆ ἡ σύνταξις. Εἶναι γνωστὸν ὅμως ὅτι τὸ μόριον αὐτῶν ἐνέχει πυρῆνα ἰνδόλης, ἐπειδὴ δι' ἀποστάξεως μετὰ κόνεως ψευδαργύρου δίδουν ἰνδόλην καὶ μεθυλινδόλην καὶ δι' ὀξειδώσεως ἰνδολοκαρβονικὸν ὀξύ.

Ὁμὰς *IX.—Παράγωγα τῆς κινολίνης.*

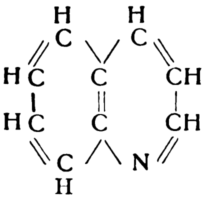
Κινολίνη

Γαλιπίνη: $C_{20}H_{21}NO_3$, κιγχονίνη: $C_{19}H_{22}N_2O$, κουπρεΐνη (εἰς τὴν παρα-θέσιν ὑδροξυλιωμένη κιγχονίνη): $C_{19}H_{22}N_2O_2$, κινίνη: $C_{20}H_{24}N_2O_2$ (μεθυλαιθὴρ τῆς κουπρεΐνης), κινιδίνη: $C_{20}H_{24}N_2O_2$ (στερεοϊσομερὲς τῆς κινίνης), κιγχονίνη, (ὑδροκιγχονίνη) καὶ κιγχαμιδίνη (ὑδροκιγχονιδίνη): $C_{19}H_{24}N_2O$· ἐνέχουν αἰθυλικὴν ὁμάδα ἀντὶ τῆς βινυλικῆς τῆς κιγχονίνης.
Ὅλα τὰ ἀλκαλοειδῆ ἀπὸ τῆς κιγχονίνης καὶ ἐντεῦθεν περιλαμβάνονται εἰς τὰ ἀλκαλοειδῆ τῶν φλοιῶν κίνας, ἐνέχουν δὲ κινολινικὸν καὶ κινουκλιδινικὸν δακτύλιον συνδεδεμένους διὰ καρβενολικῆς ὁμάδος· οὕτως ὁ τύπος τῆς κιγχονίνης εἶναι:

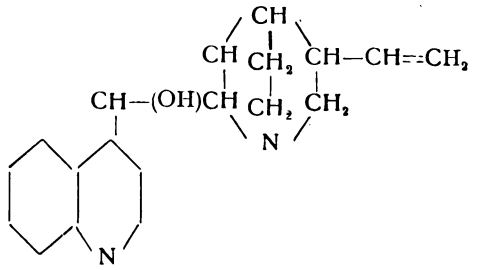
Κιγχονίνη

Ὁμὰς *X.—Παράγωγα τῆς ἰσοκινολίνης.*
Αη ὑποδιαίρεσις:
Ὑδροκοταρνίνη: $C_{12}H_{15}NO_3$. Ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ἀλκαλοειδῆ τῆς ὁμάδος ταύτης ὧν τὰ πλεῖστα ἀνήκουν εἰς τὰ ἀλκαλοειδῆ τοῦ ὀπίου, ὡς καὶ ἡ προαναφερθεῖσα κορτανίνη προέρχονται ἐκ τετρανδροξυλιωμένης 1-βενζυλισοκινολίνης (τύπος I).
Βα ὑποδιαίρεσις:

(II)
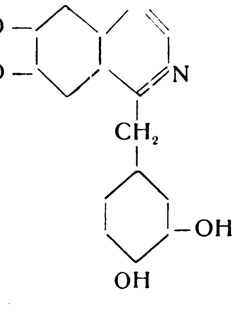

Παπαβερίνη: $C_{20}H_{21}NO_4$ λαυδανοσίνη: $C_{21}H_{27}NO_4$, λαυδανίνη: $C_{20}H_{25}NO_4$ (εἶναι λαυδανοσίνη εἰς ἣν ἀντικατέστη ὑδροξυλικὴ ὁμὰς διὰ μεθοξυλικῆς), λαυδανιδίνη (στερεοϊσομερὲς πρὸς τὴν λαυδανίνην), ξανθαλίνη: $C_{20}H_{19}NO_5$ (παπαβερίνη εἰς ἣν ἀντικατέστη μεθυλενικὴ ὁμὰς (CH_2) διὰ καρβονυλικῆς (Co-).

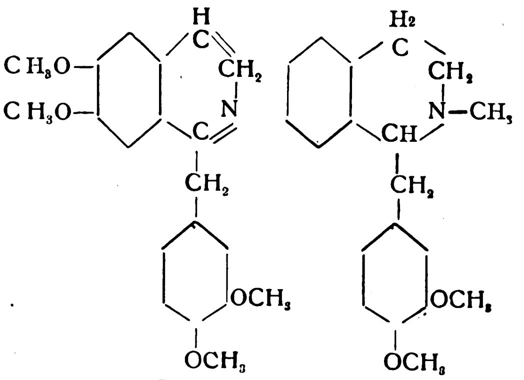
Παπαβερίνη Λαυδανοσίνη

Γη ὑποδιαίρεσις:
Εἰς τὰ ἀλκαλοειδῆ τῆς ὑποδιαιρέσεως ταύτης παρατηρεῖται ὅτι ἁπλοῦς δεσμὸς μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν βενζολικῶν δακτυλίων προκαλεῖ τὸν σχηματισμὸν φαινανθρινικοῦ πυρῆνος.
Γλαυκίνη: $C_{21}H_{25}NO_4$. Δικεντρίνη: $C_{20}H_{21}NO_4$

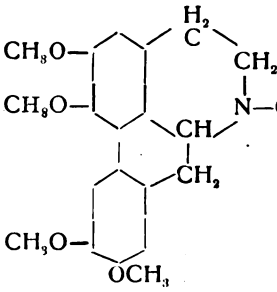
Γλαυκίνη

(διαφέρει τῆς γλαυκίνης διὰ τῆς διοξυμεθυλενικῆς ὁμάδος (CH_2O_2) ἣν ἐνέχει ἀντὶ ἀμφοτέρων τῶν μεθοξυλικῶν). Μορφίνη: $C_{17}H_{19}NO_3$ καὶ θεβαΐνη: $C_{19}H_{21}NO_3$. Ἡ σύνταξις ἀμφοτέρων τούτων δὲν διεσαφηνίσθη ἔτι πλήρως. Κωδεΐνη: $C_{18}H_{21}NO_3$ (εἶναι μεθυλαιθὴρ τῆς μορφίνης.) Νεοπίνη: $C_{18}H_{21}NO_4$ (εἶναι ὀξυκωδεΐνη.)

Δη ὑποδιαίρεσις.
Διαφέρει τῶν ἀλκαλοειδῶν τῆς Β' ὑποδιαιρέσεως τῆς ὁμάδος ταύτης ἐκ τῆς παρουσίας καρβοξυλικῆς ὁμάδος εἰς τὴν θέσιν 2 καὶ ὑδροξυλικῆς ὁμάδος εἰς τὴν μεθυλενικὴν ὁμάδα τοῦ ἡμιβενζυλίου. Ἀμφότεραι αἱ ὁμάδες κορέννυνται ἀμοιβαίως διὰ σχηματισμοῦ λακτονικοῦ δακτυλίου.
Ὑδραστίνη: $C_{21}H_{21}NO_6$, ναρκωτίνη: $C_{22}H_{23}NO_7$, γνωσκοπίνη: $C_{22}H_{23}NO_7$ (στερεοϊσομερὲς τῆς ναρκωτίνης)

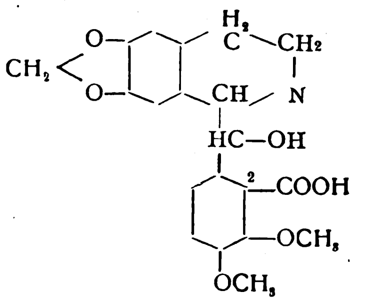

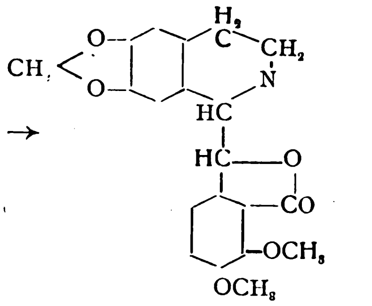
Ὑδραστίνη

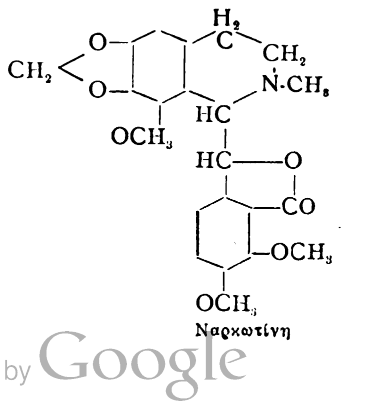
Ναρκωτίνη

Digitized by Google

Εη ὑποδιαίρεσις:

Τὰ ἀλκαλοειδῆ τῆς ὑποδιαιρέσεως ταύτης περιέχουν, ὡς καὶ τὰ προηγούμενα, πλευρικὴν ἅλυσιν εἰς τὴν θέσιν 2 τοῦ βενζυλικοῦ πυρῆνος, αὕτη ὅμως δὲν ὀξειδοῦται καὶ ἑνοῦται μετὰ τοῦ ἀτόμου τοῦ ἀζώτου τοῦ πυρῆνος τῆς ἰσοκινολίνης, σχηματίζουσα τὸ τετρακυκλικὸν μόριον τῆς διισοκινολίνης:

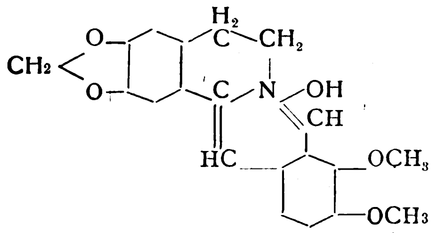

Βερβερίνη

Βερβερίνη: $C_{20}H_{19}NO_5$, καναδίνη: $C_{20}H_{21}NO_4$ κορυδαλίνη: $C_{22}H_{27}NO_4$, κορυβουλβίνη: $C_{22}H_{25}NO_4$ (εἶναι κορυδαλίνη εἰς ἣν ὁμὰς OCH_3 ἀντικατέστη διὰ τῆς ὁμάδος OH).

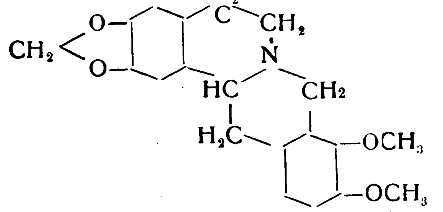

Καναδίνη

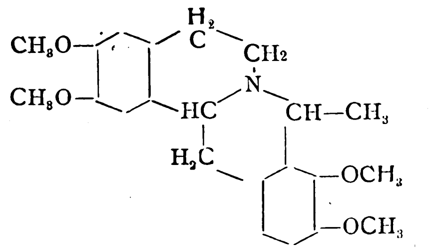

Κορυδαλίνη

Ὁμὰς ***XI***. — ***Ἀλκαλοειδῆ ἀγνώστου συντάξεως***.

Μεταξὺ τῶν σπουδαιοτάτων καὶ πολυαρίθμων ἀντιπροσώπων τῆς ὁμάδος ταύτης ἀναφέρονται τὰ ἀκόλουθα:

Ἀκονιτίνη: $C_{34}H_{45}NO_{11}$, βεβιερίνη: $C_{18}H_{21}NO_3$, βερατρίνη: $C_{32}H_{49}NO_9$, καρπαΐνη: $C_{14}H_{25}NO_2$, χελιδονίνη: $C_{20}H_{19}NO_5$, κόλχικίνη: $C_{22}H_{25}NO_6$, κονεσσίνη: $C_{24}H_{40}NO_2$, κυτεσίνη: $C_{11}H_{14}N_2O$, ἐμετίνη $C_{30}H_{44}N_2O_4$, χαρμίνη: $C_{13}H_{12}N_2O$ καὶ χαρματίνη: $C_{13}H_{14}N_2O$, λουπινίνη $C_{10}H_{19}NO$ καὶ λουπανίνη $C_{15}H_{24}N_2O$, ὑοχιμπίνη: $C_{22}H_{30}N_2O_4$.

Ἡ διαίρεσις καὶ ταξινόμησις τῶν ἀλκαλοειδῶν ἐπὶ χημικῆς βάσεως, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, ἐξεπονήθη ὑπὸ τοῦ Pictet (πρβλ. *Ullmann's* Enzyklopädie d. techn. chemie), εἶναι δὲ ἡ ἀρτιωτέρα καὶ καλυτέρα καὶ ὑπὸ διαφόρων συγγραφέων ἔχει γίνει παραδεκτὴ (πβλ. καὶ *Hollemann* Organische Chemie). Ὡς δὲ παρατηρεῖ τις, εἰς τὴν I ὁμάδα τῆς διαιρέσεως ταύτης περιλαμβάνονται καὶ ἁπλαῖ ἀμῖναι, αἵτινες ὡς εὑρισκόμεναι εἰς φυτά τινα καὶ δεικνύουσαι σχετικούς τινας πρὸς τὰ ἀλκαλοειδῆ χαρακτῆρας, ὡς λ. χ. τῆς βασικότητος κτλ., δύνανται νὰ περιληφθῶσι μεταξὺ αὐτῶν.

Εἰς ἄλλα βιβλία ἀναφέρονται κατὰ τὴν διαίρεσιν τῶν ἀλκαλοειδῶν αἱ ἀκόλουθοι μόνον ὁμάδες: 1) πυριδίνης καὶ πιπεριδίνης, 2) πυρολιδίνης, 3) κινολίνης, 4) ἰσοκινολίνης. 5) μορφολίνης—φαινανθρενίου, 6) γλυοξαλίνης, 7) πουρίνης καὶ 8) τῶν ἀλκαλοειδῶν ἀγνώστου συντάξεως. Εἰς ἄλλα πάλιν βιβλία μελετῶνται τὰ ἀλκαλοειδῆ διαιρούμενα εἰς δύο: εἰς ὀξυγονοῦχα καὶ εἰς μὴ ὀξυγονοῦχα καὶ ἐξεταζόμενα κατὰ ὁμάδας τῆς βοτανικῆς αὐτῶν προελεύσεως (πβλ. *E. Schmidt* Pharmazentische Chemie).

Σχηματισμὸς τῶν ἀλκαλοειδῶν. — Ὡς ἓν τῶν σπουδαιοτάτων προβλημάτων τῶν ἀλκαλοειδῶν παρουσιάζεται καὶ τὸ βιολογικὸν τοῦτο ζήτημα τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς σημασίας, ἣν ἔχουσι διὰ τὸν φυτικὸν ὀργανισμὸν τὰ ἀλκαλοειδῆ. Αἱ γνώσεις, ἃς ἤδη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἔχομεν, βασίζονται εἰς εἰκασίας καὶ πιθανότητας, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ληφθῇ ὁριστικὴ διὰ τοῦ πειράματος ἀπάντησις ἐπ' αὐτοῦ. Τὸ μόνον ζήτημα, τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν μετὰ βεβαιότητος καὶ δυνάμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν, εἶναι ὅτι ὁ τρόπος τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἀλκαλοειδῶν εἰς τὰ φυτὰ δὲν εἶναι ἑνιαῖος, ἀλλ' ὅτι χρησιμοποιοῦνται λίαν ἑτερογενεῖς μέθοδοι ἐξαρτώμεναι ἑκάστοτε ἐκ τῆς φύσεως τῶν διαφόρων ἀλκαλοειδῶν. Τοῦτο ἄλλωστε ἐπιβεβαιοῦται ἐκ τῆς καθόλου συμπεριφορᾶς αὐτῶν τῶν ἀλκαλοειδῶν καὶ ἐκ τῶν προϊόντων ἅτινα δίδουσι κατὰ τὴν διάσπασιν τοῦ μορίου των (πβλ. ἀνωτέρω καὶ *σύνταξις ἀλκαλοειδῶν*). Εἰδικῶς ὅμως διὸ τὸν σχηματισμὸν τῶν ἀλκαλοειδῶν εἶναι ἀμφίβολον καὶ πειραματικῶς ἀναπόδεικτον, ἐὰν ταῦτα προέρχωνται διὰ συνθέσεως ἁπλῶν ἀνοργάνων ἢ ὀργανικῶν σωμάτων, ἢ ἐὰν τοὐναντίον προέρχωνται ἐξ ἀποσυνθέσεως μεγάλου μοριακοῦ βάρους ἀζωτούχων ἑνώσεων, ἢ ἐὰν τέλος πρόκειται περὶ σωμάτων προερχομένων διὰ μετασχηματισμοῦ τῶν προϊόντων διασπάσεως ἄλλων πολυπλοκωτέρων σωμάτων. Ἐκτὸς τούτου παραμένει ἀνεξακρίβωτος ἡ σημασία τῶν ἀλκαλοειδῶν διὰ τὸν φυτικὸν ὀργανισμόν, ἥτις εἶναι ἀλληλένδετος πρὸς τὸν σχηματισμὸν αὐτῶν. Πρῶτος ὁ Heckel διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι τὰ ἀλκαλοειδῆ ἀποτελοῦσιν ἐνδιάμεσον στάδιον τῆς συνθετικῆς κατασκευῆς τῶν πρωτοπλασματικῶν οὐσιῶν, ὅτι δηλαδὴ ἀποτελοῦν ταῦτα διὰ τὸ φυτὸν θρεπτικὰς ὕλας. Κατὰ τὸν Heckel ὁ σχηματισμὸς τῶν ἀλκαλοειδῶν γίνεται τῇ ἐπιδράσει τοῦ ἐκ τῶν ριζῶν τοῦ φυτοῦ προσλαμβανομένου ἀζώτου ἐπὶ τῶν διαφοροειδῶν φυτικῶν οὐσιῶν, ὡς ὀξέων, ἀλδεϋδῶν κ.λ.π., ἅτινα παράγονται ὑπὸ ἄλλων φυτικῶν ὀργάνων. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη τοῦ Heckel κατὰ τὰς ἐρεύνας τῶν Clotriau καὶ Lutz δὲν φαίνεται ὀρθή, διότι μόνον αἱ ἀζωτοῦχοι ἐκεῖναι ἑνώσεις αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν τῶν ἀμινοξέων (πβλ. ἀνωτέρω *διαίρεσις ἀλκαλοειδῶν*) δύνανται νὰ εἶναι, ὡς καὶ διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Schulze καὶ Pfeffer κατεδείχθη, πραγματικαὶ θρεπτικαὶ ὗλαι, λαμβάνουσαι μέρος εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ λευκώματος. Πρὸς τὰ σώματα ὅμως ταῦτα διαφέρουσι διὰ σειρᾶς χημικῶν γνωρισμάτων τὰ κυρίως ἀλκαλοειδῆ. Κατὰ τὸν Clotriau τὰ ἀλκαλοειδῆ δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὗλαι οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχουσαι διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ φυτοῦ, ἀλλ' ὡς ἀπορριπτέαι. Τὴν γνώμην ταύτην διετύπωσεν ὁ Clotriau ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μετὰ τοῦ Lutz ἐρευνῶν αὐτοῦ, καθ' ἃς διεπιστώθη ὅτι:

1) Τὰ πραγματικὰ ἀλκαλοειδῆ ὡς ἡ κινίνη, ἀτροπίνη, κοκαΐνη, μορφίνη, καφεΐνη, σολανίνη, βεταΐνη, εἶναι ἄχρηστα ὡς θρεπτικαὶ ὗλαι.

2) Τὰ φυτὰ ὧν τὰ σπέρματα ἐνέχουσιν ἓν τῶν ἀλκαλοειδῶν αὐτῶν δὲν παρουσιάζουσι μείωσιν ἢ ἐξαφάνισιν αὐτοῦ κατὰ τὴν βλάστησιν καὶ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς αὐξήσεως, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ ἀμινοξέα, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον αὐξάνεται τοῦτο.

3) Κατὰ τὰς περιπτώσεις εἰς ἃς ἐξαφανίζεται τὸ ἀλκαλοειδὲς οὐδέποτε παρετηρήθη ἀντιστοίχως ὡς φαινόμενον ἐξισώσεως αὔξησις τοῦ λευκώματος.

Τὸ ἄχρηστον τῶν ἀλκαλοειδῶν ἐν ἐννοίᾳ τινὶ ἀπέδειξαν διὰ τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν οἱ A. Meyer καὶ E. Schmidt. Οὕτω κατόπιν τῶν ὅσων ἀνωτέρω εἴδομεν ἔφθασαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παραδεχθῶσι τὰ ἀλκαλοειδῆ ὡς ἀχρήστους διὰ τὴν φυτικὴν λειτουργίαν ὕλας, ἐξ ὧν ὅμως πάλιν τινὰ τούτων δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἔχοντα εἰδικὸν προορισμὸν τὴν προάσπισιν τοῦ φυτοῦ ἐκ τῶν ἐντόμων ἢ ἄλλων ζῴων. Τὸ τοιοῦτον μάλιστα ὑποστηρίζεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ ἀλκαλοειδῆ ἐντοπίζονται ὑπὸ τοῦ φυτοῦ εἰς ἐνδεδειγμένας θέσεις καὶ ὅτι αἱ ἀποθέσεις αὐτῶν γίνονται εἰς μεγάλας περιοχὰς καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ περιφερικὰ τοῦ φυτοῦ μέρη, ὡς εἰς τὰ φύλλα, τὰς κάψας τῶν σπόρων, τὰ ἐξωτερικὰ μέρη τῆς ρίζης καὶ τὸν φλοιόν.

Κατὰ τὴν ἐκδοχὴν τοῦ Pictet, ἥτις ἔχει καὶ τοὺς περισσοτέρους ὑποστηρικτάς, εἰς τὰ ἀλκαλοειδῆ ἐνυπάρχουν τὰ τελικὰ ἀζωτοῦχα προϊόντα τῆς κυτταρικῆς λειτουργίας τῶν φυτῶν, προέρχονται δὲ ταῦτα ἐκ τῆς σχάσεως πολυπλόκως συντεθειμένων οὐσιῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν λευκωματοσωμάτων. Τὰ προϊόντα δὲ ταῦτα τῆς διασπάσεως πρὶν ἐκτοπισθῶσιν εἰς τοὺς διαφόρους ἱστούς, εἰς οὓς ταῦτα ἀνευρίσκονται, ὑπόκεινται εἰς πολλαπλοῦς χημικοὺς μετασχηματισμοὺς καὶ κυρίως εἰς συμπυκνώσεις μετ' ἄλλων εἰς τὰ φυτὰ ἐνεχομένων ἑνώσεων, ἰδίᾳ δὲ μετὰ τῆς φορμαλδεΰδης, ἥτις σχηματίζεται εἰς τὰ πράσινα τοῦ φυτοῦ μέρη. Ὁ Pictet παραδέχεται δηλαδή, ὅτι τὰ προϊόντα τῆς διασπάσεως τῶν πολυπλόκων φυτικῶν οὐσιῶν, ἅτινα εἶναι μὲν ἄχρηστα ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ ἀποχωρισθῶσι τοῦ φυτικοῦ σώματος, ὑπόκεινται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς μεταβολὰς πρὸς περιορισμὸν τῆς δηλητηριώδους ἐπενεργείας, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐντοπίζονται εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα εἰς ἃ δὲν δύνανται νὰ δράσωσιν ἐπιβλαβῶς. Ὡς βλέπομεν δηλαδὴ παρουσιάζεται ὁ σχηματισμὸς τῶν ἀλκαλοειδῶν πρὸς τὰ ἀνάλογα ἐκεῖνα φαινόμενα, ἅτινα συμβαίνουσιν εἰς τὸν ζωϊκὸν ὀργανισμόν, καὶ καθ' ἃ σώματα εἴτε εἰσαγόμενα ἔξωθεν εἰς τὸν ὀργανισμόν, εἴτε ἐντὸς αὐτοῦ σχηματιζόμενα, δὲν ἀποχωρίζονται αὐτοῦ ὡς ἔχουσιν, ἀλλ' ὑφίστανται ὡρισμένας τινὰς μετατροπὰς σκοπούσας τὸν περιορισμὸν τῆς ἐπιβλαβοῦς ἐνεργείας αὐτῶν ἢ καὶ τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ ἀποβολῆς. Ὡς τοιοῦτον παράδειγμα δὲ ἀναφέρομεν τὸ τῆς καφουρᾶς, βορνεόλης, μενθόλης, χλωράλης, ἅτινα ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἑνοῦνται μετὰ τῶν γλυκουρονικῶν ὀξέων, τῶν προερχομένων ἐξ ὀξειδώσεως τῆς γλυκόζης. Τὴν γνώμην αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἀλκαλοειδῶν ζητεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ ὁ Pictet, ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον τοῦτο διὰ τοῦ πειράματος, διὰ συμπερασμάτων προκυπτόντων ἐκ τῆς συγκρίσεως τῆς χημικῆς συντάξεως τῶν ἀλκαλοειδῶν πρὸς τὴν τῶν προϊόντων σχάσεως τῶν πολυπλοκωτέρων φυτικῶν οὐσιῶν. Τὴν ἐξήγησιν δὲ τῶν διαφόρων χημικῶν μεταβολῶν, αἵτινες συμβαίνουσιν εἰς τὸ μόριον τῶν προϊόντων τούτων τῆς διασπάσεως ἐπιζητεῖ νὰ ἀποδώσῃ διὰ τῶν μᾶλλον ἀληθοφανῶν πιθανοτήτων. Οὕτω π.χ. μία τῶν πλέον συνήθως συμβαινουσῶν μετατροπῶν εἶναι ἡ ἀντικατάστασις ὑδρογόνου τῆς OH ἢ NH ὁμάδος ὑπὸ μεθυλίου. Τὴν ἀντικατάστασιν ταύτην ἀποδίδει ὁ Pictet εἰς τὴν φορμαλδεΰδην (τὸ πρῶτον κατὰ τὸν Bayer προϊὸν τῆς ἀφομοιώσεως τῆς φυτικῆς λειτουργίας).

Οὕτω κατὰ τὸν Pictet δύναται ἡ φορμαλδεΰδη νὰ ἀντιδράσῃ μετὰ ὀρθοδιυδροξυλιωμένων ἑνώσεων ὡς ἀκολούθως:

$$R{<}\begin{matrix}OH\\OH\end{matrix} + \underbrace{\begin{matrix}HO\\HO\end{matrix}{>}CH_2}_{\text{ὑδρίτης φορμαλδεΰδης}} = R{<}\begin{matrix}O\\O\end{matrix}{>}CH_2 + 2H_2O$$

μετὰ μονυδροξυλιωμένων δὲ ἑνώσεων ἢ πρωτοταγῶν καὶ δευτεροταγῶν βάσεων ὡς ἀκολούθως:

$$R.OH + CH_2O = R.OCH_3 + O$$
$$R.NH_2 + CH_2(OH)_2 = R.NH.CH_2OH + H_2O$$
$$3R.NH.CH_2OH = 2R.NH.CH_3 + R.NH.COOH + H_2O$$
$$R.NH.COOH = R.NH_2 + CO_2$$

Περαιτέρω ὁ Pictet, διὰ συγκρίσεως τῶν προϊόντων σχάσεως πρὸς αὐτοὺς τοὺς βασικοὺς τῶν ἀλκαλοειδῶν πυρῆνας, ἐξάγει διάφορα συμπεράσματα περὶ τῆς προελεύσεως τῶν ἀλκαλοειδῶν. Οὕτω π.χ. διὰ τὰ ἀλκαλοειδῆ τῆς ὁμάδος VI, ἅτινα ἐνέχουσι τὸ μόριον τῆς *πουρίνης*, συμπεραίνει ὅτι ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς διασπάσεως νουκλεϊνῶν καὶ νουκλεϊνοπρωτεϊνῶν αἵτινες ἀπαντῶσιν εἰς τὸ φυτικὸν βασίλειον καὶ δίδουσι κατὰ τὴν διάσπασιν τοῦ μορίου αὐτῶν πουρινοβάσεις (ξανθίνην, ὑποξανθίνην, ἀδενίνην). Ἀναλόγως διὰ τὰ ἀλκαλοειδῆ τῶν ὁμάδων, II, IV καὶ VIII ἅτινα ἐνέχουσιν εἰς τὸ μόριον αὐτῶν πυρῆνας πυρρολιδίνης, ἰμιδαζολίου καὶ ἰνδόλης, συμπεραίνει ὅτι ταῦτα προέρχονται ἐκ τῶν λευκωματοσωμάτων, διότι οἱ τρεῖς οὗτοι δακτύλιοι κατεδείχθη ὅτι ὑπάρχουσιν εἰς τὸ λίαν πολύπλοκον μόριον ὅλων τῶν λευκωματοσωμάτων. Οὕτω π.χ. προϊόντα σχάσεως τῶν λευκωματοσωμάτων ὡς ἡ προλίνη, ὀξυπρολίνη, ἱστιδίνη καὶ τρυπτοφάνη, σχετίζονται ἀμέσως πρὸς τὰ ἀλκαλοειδῆ: σταχυδρίνην, βετονικίνην, ἐρνυκίνην καὶ ὑπαφορίνην.

Διὰ τὰ ἀλκαλοειδῆ ἐκεῖνα ἅτινα ἐνέχουσι δακτύλιον *ἰσοκινολίνης*, ὅστις εἶναι γνωστὸν ὅτι δὲν ἐμπεριέχεται οὔτε εἰς τὰ λευκώματα, οὔτε εἰς τὰς νουκλεΐνας, λεκιθίνην, χλωροφύλλην καὶ λοιπὰς πολυπλόκου συνθέσεως φυτικὰς ὕλας, παραδέχεται ὁ Pictet τὴν πιθανότητα τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ δακτυλίου αὐτοῦ τῇ ἐπιδράσει τῆς φορμαλδεΰδης. Οὕτω δηλαδὴ κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην εἰσέρχεται ἡ δισθενὴς ρίζα CH_2 μεταξὺ τοῦ ἀτόμου τοῦ ἀζώτου τῆς πλευρικῆς ἁλύσεως καὶ τοῦ εἰς τὴν ὀρθο-θέσιν τοῦ βενζοϊκοῦ δακτυλίου εὑρισκομένου ἀτόμου ἄνθρακος, ἀποσπωμένου συγχρόνως ἑνὸς μορίου ὕδατος:

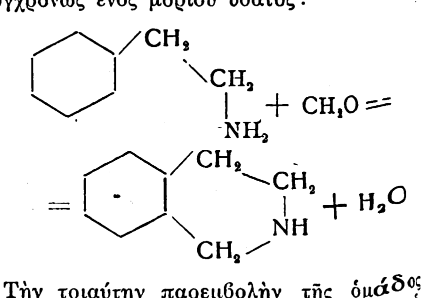

Τὴν τοιαύτην παρεμβολὴν τῆς ὁμάδος CH_2 ὑπεστήριξαν διὰ τῶν πειραμάτων αὐτῶν οἱ Pictet καὶ Spengler. Ἀνάλογοι ὑποθέσεις γίνονται παραδεκταὶ ὑπὸ τοῦ Pictet καὶ διὰ τὰ ἀλκαλοειδῆ τῶν ὁμάδων III καὶ IX ἅτινα ἐνέχουν πυριδινικὸν καὶ κινολινικὸν δακτύλιον. Παραδέχεται δηλαδὴ ὅτι καὶ οἱ δακτύλιοι οὗτοι σχηματίζονται ἐπιγενῶς διὰ τῆς διευρύνσεως τοῦ πενταμελοῦς δακτυλίου τοῦ πυρρολίου ἢ τοῦ ἰνδολίου.

Κατὰ τοὺς Winterstein καὶ Trier τὰ ἀλκαλοειδῆ θεωροῦνται ὡς ἄχρηστοι διὰ τὸ φυτὸν οὐσίαι, ὁ δὲ σχηματισμὸς αὐτῶν ἐξηγεῖται διὰ τῆς παραδοχῆς, ὅτι εἰς τὸ φυτὸν σχηματίζονται ὑπολείμματα βασικῶν ἀζωτούχων ἑνώσεων μὴ ἱκανῶν πρὸς ἀντιδράσεις, συνεπῶς δὲ καὶ μὴ δυναμένων νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν πρωτοπλασματικῶν οὐσιῶν.

Ἀντιθέτως πρὸς αὐτούς, ὡς καὶ πρὸς τοὺς θεωροῦντας τὰ ἀλκαλοειδῆ ὡς ἀχρήστους διὰ τὸ φυτὸν ὕλας, ὁ Gadamer ὑποστηρίζει ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐπιτρέπεται ὅλα τὰ ἀλκαλοειδῆ νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς ἄχρηστοι οὐσίαι, ἀλλ' ὅπι δέον ἕκαστον ἀλκαλοειδὲς νὰ ἐξετάζηται ὡς πρὸς

Digitized by Google

τὴν ζωϊκὴν λειτουργίαν τοῦ φυτοῦ ἐξ οὗ προέρχεται καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἄλλο μὲν δύναται νὰ λαμβάνῃ μέρος ὡς ἀποθεματικὴ ὕλη κατὰ τὴν ἀφομοιωτικὴν λειτουργίαν, ἄλλο νὰ ἔχῃ σημασίαν ὁρμόνης, ἢ τέλος τρίτον νὰ εἶναι ἄχρηστος διὰ τὸ φυτὸν οὐσία. Ὡς ἐνισχυτικὸν παράδειγμα τῆς ἐκδοχῆς ταύτης ἀναφέρεται ἡ ὑπὸ τῶν Gadamer καὶ Klec γενομένη παρατήρησις καθ' ἣν τὸ φυτὸν μήκων ἢ ἀνατολικὴ κατὰ τὸν χρόνον τῆς μεγίστης βλαστήσεως φέρει μόνον θηβαΐνην, ἐνῷ εἰς κατάστασιν σχετικῆς ἠρεμίας φέρει μόνον ἰσοθηβαΐνην, ἐξ οὗ ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐὰν τὰ ἀλκαλοειδῆ ἦσαν ἄχρηστοι διὰ τὸ φυτὸν ὗλαι οὐδεὶς βεβαίως λόγος θὰ ὑπῆρχε νὰ ἐμφανίζεται κατὰ τὰ δύο ταῦτα στάδια ἡ ἐναλλαγὴ αὕτη. Ἐξ ὅσων ἀνωτέρω εἴδομεν, μετ' ἐπιφυλάξεως μόνον δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν καὶ τὰς μᾶλλον ἀληθοφανεῖς ἀπόψεις τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου βιολογικοῦ ζητήματος, ἐφ' ὅσον βεβαίως ἡ πειραματικὴ ἔρευνα δὲν δύναται νὰ δώσῃ ὁριστικὴν ἀπάντησιν ἐπ' αὐτοῦ.

Τοξικολογικὴ ἀνίχνευσις.— Ἡ ἀνεύρεσις ἀλκαλοειδοῦς καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ εἰς τοξικολογικὰς περιπτώσεις ἀποτελεῖ ἓν τῶν δυσκολωτάτων θεμάτων τῆς ἀναλυτικῆς χημείας. Ἡ δυσχέρεια τοῦ ἔργου τούτου δὲν προκύπτει ἐξ αὐτῶν τῶν ἀλκαλοειδῶν, ἅτινα ἐν καθαρᾷ καταστάσει καταδεικνύονται εὐκόλως διὰ τῶν λίαν εὐπαθῶν καὶ χαρακτηριστικῶν αὐτῶν ἀντιδράσεων, ἀλλ' ἐκ τῶν συναποχωριζομένων κατὰ τὰς περιπτώσεις ταύτας ξένων προσμίξεων. Οὕτως εἰς τοξικολογικὰς περιπτώσεις ἀντιτίθεται ἡ εὕρεσις ἐλαχίστων ποσοτήτων ἀλκαλοειδῶν εἰς ὑπολείμματα τροφῶν, εἰς πώματα κλπ. πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ δηλητηρίου. Παρουσιάζεται δὲ ἡ δυσκολία οὐχὶ μόνον ὡς ἐκ τῆς ἐλαχίστης ποσότητος ἀλκαλοειδοῦς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐλλείψεως σαφῶν καὶ εὐκόλως ἐκτελουμένων μεθόδων χωρισμοῦ. Εἰς τὰς ἐπὶ πτωμάτων μάλιστα ἀνιχνεύσεις ἀλκαλοειδῶν ἐπαυξάνεται ἔτι ἡ δυσκολία λόγῳ τῶν κατὰ τὴν σῆψιν τῶν πτωμάτων σχηματιζομένων πτωμαΐνῶν, αἵτινες ὡς πρὸς τὰς ἀντιδράσεις αὐτῶν συμπεριφέρονται χημικῶς, κατὰ μέρος δὲ καὶ φυσιολογικῶς, ἀναλόγως πρὸς τὰ ἀλκαλοειδῆ. Λόγῳ τῶν δυσχερειῶν αὐτῶν ἡ ἐργασία τῆς ἀνευρέσεως καὶ χαρακτηρισμοῦ ἀλκαλοειδῶν εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἀπαιτεῖ ἐξαιρετικὴν πεῖραν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τῆς ἀναλυτικῆς χημείας. Ἐπὶ πτωμάτων ἐξετάζονται πρὸς ἀνεύρεσιν ἀλκαλοειδῶν, ἐὰν τὸ μεταξὺ τῆς δηλητηριάσεως καὶ τοῦ ἐπελθόντος θανάτου χρονικὸν διάστημα εἶναι βραχύ, ὁ στόμαχος καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Ὅταν ὅμως ἐμεσολάβησεν ἀρκετὰ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, πρέπει νὰ ἐρευνῶνται τὰ ἄκρα, τὸ αἷμα, ἐνίοτε δὲ τὸ ἧπαρ, οἱ νεφροί, ὁ σωλὴν καὶ τὸ οὖρον. Ὅταν ἔχῃ ἐπέλθει σῆψις τοῦ πρὸς ἔρευναν ἀντικειμένου, τότε, λόγῳ τοῦ εὐδιασπάστου τῆς πλειονότητος τῶν ἀλκαλοειδῶν, δὲν εἶναι πάντοτε ἀσφαλὴς ἡ ἔρευνα.

Ἡ συνήθης πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν ἀλκαλοειδῶν χρησιμοποιουμένη μέθοδος βασίζεται ἐπὶ τοῦ ἑξῆς γεγονότος: Τὰ ἅλατα τῶν ἀλκαλοειδῶν, ἰδίᾳ τὰ μετ' ἰσχυρῶν ὀξέων εἶναι ἐν ὕδατι λίαν εὐδιάλυτα. Ἐκ τῶν διαλυμάτων δὲ αὐτῶν εἶναι εὔκολον δι' ἀναταράξεως μετὰ διαφόρων διαλυτικῶν μέσων, ὡς αἰθέρος, χλωροφορμίου, ἀμυλαλκοόλης, βενζολίου κλπ., ὑφ' ὧν ταῦτα, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, δὲν παραλαμβάνονται, νὰ ἀπομακρύνωμεν τὰ λίπη, χρωστικὰς οὐσίας καὶ λοιπὰς προσμίξεις τὰς συνοδευούσας τὸ κατέργασμα αὐτῶν. Οὕτω δὲ μετὰ τὴν κάθαρσιν ταύτην λαμβάνονται τῇ προσθήκῃ ὑδροξειδίου τοῦ νατρίου ἢ ἀνθρακικοῦ νατρίου τὰ ἐλεύθερα ἀλκαλοειδῆ, ἅτινα δι' ἀναταράξεως πάλιν μετὰ τῶν καταλλήλων διαλυτικῶν μέσων καὶ ἐξατμίσεως τοῦ διαλυτικοῦ ὑγροῦ παραμένουσιν ὑπὸ μείζονα ἢ ἐλάσσονα καθαρότητα. Ἐν' ἢ περιπτώσει τὰ ἀλκαλοειδῆ ταῦτα δὲν παρελήφθησαν τελείως καθαρά, ἐπαναλαμβάνεται ἡ ὡς ἄνω περιγραφεῖσα ἐργασία. Ἐπὶ τῶν ἀναφερθεισῶν ἀρχῶν βασίζονται αἱ ὑπὸ τοῦ Stas (1852), Erdmann καὶ Uslar (1861), Dragendorff, Otto (1856) κ. ἄ. ἐπεξεργασθεῖσαι μέθοδοι ἀναζητήσεως ἀλκαλοειδῶν.

Ἐκ τῶν διαφόρων αὐτῶν μεθόδων αἱ μᾶλλον χρησιμοποιούμεναι εἰς τὰς τοξικολογικὰς ἐρεύνας εἶναι: ἡ μέθοδος Stas, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τῶν J. καὶ R. Otto, καὶ ἡ μέθοδος Dragendorff. Ταύτας δὲ θὰ περιγράψωμεν καὶ περιληπτικῶς ἐνταῦθα.

Μέθοδος Stas – Otto. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην τὸ πρὸς ἔρευναν εἰς μικρὰ τεμάχια τμηθὲν ἀντικείμενον παραλαμβάνεται μετὰ διπλασίας ποσότητος ἰσχυρᾶς ἀλκοόλης καὶ ἀφοῦ προστεθῇ εἰς αὐτὸ διάλυμα τρυγικοῦ ὀξέος μέχρις ὀξίνου ἀντιδράσεως, κατεργάζεται ἐν ἠπίᾳ θερμότητι (50°-60°). Ἡ θέρμανσις δέον νὰ γίνεται ἐπὶ ὥραν περίπου ἐν φιάλῃ μετὰ καθέτου ψυκτῆρος (ἢ καὶ σωλῆνος μήκους 2 μ.) καὶ ἐπὶ ἀτμολούτρου. Μετὰ τὴν ψῦξιν διηθεῖται τὸ κατέργασμα διὰ προβραχέντος δι' ἀλκοόλης ἠθμοῦ καὶ ἐκπλύνεται τὸ ὑπόλειμμα διὰ πυκνῆς ἀλκοόλης. Τὰ συνενωθέντα ἀλκοολοῦχα ὑγρὰ ἐξατμίζονται ἐν ἠπίᾳ θερμότητι (80°—40°) μέχρι μικροῦ ὄγκου, εἶτα διηθοῦνται δι' ἠθμοῦ προβραχέντος δι' ὕδατος καὶ ἐξατμίζονται πάλιν (κατ' ἀρχὰς εἰς 30°—40° καὶ τελικῶς ὑπεράνω πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος) μέχρι σιροπιώδους συστάσεως.

Τὸ ὑπόλειμμα τοῦτο μίγνυται μετὰ τόσου ποσοῦ ἀπολύτου ἀλκοόλης, ὅσον ἀπαιτεῖται ἵνα μὴ ἀποχωρίζηται πλέον ἴζημα, διηθεῖται ἐκ νέου καὶ ἐξατμίζεται τὸ διήθημα ὡς ἄνω. Ἡ ἀπόλυτος ἀλκοόλη παραλαμβάνει τὸ ἅλας καὶ μόνον τοῦ ἀλκαλοειδοῦς. Τὸ ἀπομεῖναν ὑπόλειμμα παραλαμβάνεται μετὰ 50 κ.ἑ. ὕδατος, διηθεῖται καὶ τὸ ὄξυνον διάλυμα ($Δ_1$) ἀναταράσσεται ἐν διαχωριστικῇ χοάνῃ μετ' ἴσου ποσοῦ ἀπηλλαγμένου ἀλκοόλης αἰθέρος. Μετὰ τὸν χωρισμὸν τῶν στοιβάδων παραλαμβάνεται ὁ αἰθήρ, τὸ δὲ ὑδατικὸν ὑγρὸν ἀναταράσσεται ἔτι δὶς δι' αἰθέρος. Τὰ αἰθερικὰ ἐκχυλίσματα ἐξατμίζονται ἐντὸς ὑάλου ὡρολογίου ἢ ὑαλίνης κάψης, μερικῶς ἐξουδετερούμενα δι' ἀραιοῦ διαλύματος καυστικοῦ νάτρου. Ἐκ τοῦ ὀξίνου διαλύματος ($Δ_1$) διὰ τοῦ αἰθέρος παραλαμβάνονται ἐκ τῶν ἀλκαλοειδῶν ἡ κολχικίνη καὶ ὀλίγη καφεΐνη, ἐκ τῶν δηλητηριωδῶν δὲ πικρῶν οὐσιῶν ἡ δακτυλιδίνη, κανθαριδίνη καὶ πικροτοξίνη. Ταῦτα ἀναγνωρίζονται διὰ τῶν ἀντιδράσεων ταυτότητος αὐτῶν αἵτινες τελοῦνται ἐπὶ μέρους τοῦ μετὰ τὴν ἐξάτμισιν τοῦ αἰθέρος ὑπολειφθέντος ὑπολείμματος. Τὸ μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ αἰθέρος ὄξινον ὑδατικὸν διάλυμα ($Δ_1$) θερμαίνεται ἠπίως πρὸς τελείαν ἐκδίωξιν τοῦ αἰθέρος καὶ εἶτα καθίσταται ἐντόνως ἀλκαλικὸν διὰ διαλύματος καυστικοῦ νάτρου. Τὸ διάλυμα τοῦτο ($Δ_2$) ἀναταράσσεται τρὶς μετὰ 25 κ.ἑ. αἰθέρος. Τὰ ἀποχωρισθέντα καὶ συνενωθέντα αἰθερικὰ διαλύματα ἐξατμίζονται ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐγένετο καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπολείμματος ἀναζητοῦνται τὰ ἀκόλουθα ἀλκαλοειδῆ: κωνειΐνη, νικοτίνη, βερατρίνη, ναρκωτίνη, βρυκίνη, στρυχνίνη, σολανίνη, κινίνη, ἀτροπίνη, ὑοσκυαμίνη, σκοπολαμίνη, ἀκονιτίνη, φυσοστιγμίνη, κωδεΐνη, θηβαΐνη, παπαβερίνη, ἐμετίνη, δελφινίνη, πιχοκαρπίνη, κοκαΐνη ὡς καὶ κολχικίνη καὶ καφεΐνη. Ἐκ τῶν πικρῶν δὲ οὐσιῶν ἡ δακτυλιδίνη. Ἡ ἀναγνώρισις ὅλων τῶν οὐσιῶν αὐτῶν γίνεται διὰ τῶν ἀντιδράσεων ταυτότητος αὐτῶν. Τὸ μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ αἰθέρος ἀλκαλικὸν διάλυμα ($Δ_2$) θερμαίνεται ἠπίως πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ αἰθέρος, ὀξινίζεται δι' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος καὶ κορέννυται εἶτα δι' ἀμμωνίας. Τὸ διάλυμα τοῦτο ($Δ_3$) ἀναταράσσεται τρὶς μετ' αἰθέρος, ὅτε παραλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ αἰθέρος ἡ ἀπομορφίνη. Μετὰ ταῦτα τὸ διάλυμα ($Δ_3$) θερμαίνεται ἠπίως πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ αἰθέρος καὶ ἀναταράσσεται μετὰ καθαρᾶς ἀμυλικῆς ἀλκοόλης (σημείου ζέσεως 130°—131°) ἢ μετὰ χλωροφορμίου. Μετὰ τὴν ἐξάτμισιν τῆς ἀμυλικῆς ἀλκοόλης ἢ τοῦ χλωροφορμίου παραμένει ὡς ὑπόλειμμα ἡ μορφίνη, ναρκεΐνη καὶ κυτισίνη, αἵτινες ἀναγνωρίζονται διὰ τῶν εἰδικῶν ἀντιδράσεων αὐτῶν. Τέλος τὸ διάλυμα ($Δ_3$) εἰς ὃ δύνανται νὰ ἐμπεριέχωνται μόνον ἔτι: ἡ κουραρίνη, σολανίνη, βερβερίνη καὶ ναρκεΐνη ὡς καὶ τῶν μὴ δηλητηριωδῶν ἀλκαλοειδῶν ἡ κιγχονίνη, κορέννυται διὰ σόδας καὶ μετὰ τὴν προσθήκην ὀλίγης καθαρᾶς ἄμμου ἐξατμίζεται μέχρι ξηροῦ. Τὸ ὑπόλειμμα ἐκχυλίζεται δι' ἀπολύτου ἀλκοόλης καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπολείμματος τῆς ἐξατμίσεως τοῦ ἐκχυλίσματος ἀναζητοῦνται τὰ ἄνω ἀλκαλοειδῆ διὰ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν ἀντιδράσεων.

Μέθοδος Dragendorf. Ἡ μέθοδος αὕτη βασίζεται ἐπὶ τῆς ἰδιότητος τῶν ἀλκαλοειδῶν νὰ παραλαμβάνωνται ἐξ ὀξίνου ἢ ἀλκαλικοῦ διαλύματος διὰ βενζολίου, χλωροφορμίου, πετρελαϊκοῦ αἰθέρος καὶ ἀμυλικῆς ἀλκοόλης. Τῆς μεθόδου ταύτης προτιμᾶται ἡ προηγουμένη ὡς ἧττον πολύπλοκος.

Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς μεθόδου Dragendorf τὰ καλῶς τμηθέντα ἀντικείμενα ὀξινίζονται δι' ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος (1 : 5) καὶ κατεργάζονται εἰς 40°—50°. Ἡ κατεργασία αὕτη ἐπαναλαμβάνεται τρίς. Τὰ κατεργάσματα διηθοῦνται δι' ἠθμοῦ ἐξ ὑφάσματος καὶ συμπυκνοῦνται μέχρι σιροπιώδους συστάσεως. Τὸ ὑπόλειμμα κατεργάζεται 3—4κις μετ' ἀλκοόλης 95° ἐπὶ 24ωρον εἰς θερμοκρασίαν 30°. Μετὰ τὴν ψῦξιν διηθεῖται καὶ ἐκπλύνεται τὸ ὑπόλειμμα. Ἐκ τοῦ διηθήματος ἐκδιώκεται τὸ οἰνόπνευμα, τὸ ὑπόλειμμα ἀραιοῦται διὰ ψυχροῦ ὕδατος, διηθεῖται καὶ ἀναταράσσεται μετὰ πετρελαϊκοῦ αἰθέρος πρὸς διάλυσιν τῶν λιπῶν. Μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ πετρελαϊκοῦ αἰθέρος ἀναταράσσεται μετὰ βενζολίου καὶ εἶτα μετὰ χλωροφορμίου, εἶτα καθίσταται ἀλκαλικὸν δι' ἀμμωνίας καὶ ἀναταράσσεται ἐκ νέου μετὰ βενζολίου, εἶτα χλωροφορμίου καὶ τέλος ἀμυλικῆς ἀλκοόλης. Κατὰ τὰς διαφόρους ταύτας ἀναταράξεις παραλαμβάνονται διάφορα ἀλκαλοειδῆ ὧν γίνεται ἡ ἀναγνώρισις διὰ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν ἀντιδράσεων.

Ποσοτικὸς προσδιορισμός. — Ὁ ποσοτικὸς προσδιορισμὸς τῶν ἀλκαλοειδῶν ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὰς διαφόρους δρόγας καὶ σκευάσματα (ἐκχύλισμα, βάμματα κλπ), τὰ ἐνέχοντα ὡς δραστικὰ συστατικὰ ἀλκαλοειδῆ. Τοὐναντίον εἰς τοξικολογικὰς περιπτώσεις σπανίως ζητεῖται οὗτος. Ὁ προσδιορισμὸς τῶν ἀλκαλοειδῶν δύναται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χημικῶν καὶ φυσικῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν νὰ γίνῃ κατὰ διαφόρους τῆς ἀναλυτικῆς χημείας μεθόδους ὡς: σταθμικῶς ὀγκομετρικῶς, χρωματομετρικῶς, πολοσιμετρικῶς. Αἱ κυρίως ἐκ τούτων χρησιμοποιούμεναι μέθοδοι εἶναι δύο: κατὰ πρῶτον λόγον ἡ ὀγκομετρική, ὡς ταχυτέρα καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἡ σταθμική. Ὅσον ὅμως εἶναι εὔκολος ὁ προσδιορισμὸς αὐτῶν τῶν καθαρῶν ἀλκαλοειδῶν, ἀπ' ἐναντίας εἶναι τόσον δύσκολος ὁ προσδιορισμὸς αὐτῶν εἰς δρόγας ἢ σκευάσματα, εἰς ἃ ἔχομεν νὰ κάμωμεν μὲ πλείονα τοῦ ἑνὸς ἀλκαλοειδοῦς καὶ μὲ διαφόρους ἄλλας οὐσίας δυσχεραινούσας τὴν ἐργασίαν. Τούτου ἕνεκα διὰ τὰ διάφορα ἀλκαλοειδῆ τὰ ἐνεχόμενα εἰς τὰς διαφόρους δρόγας ἔχουσιν ἐπεξεργασθῇ καὶ διάφοροι μέθοδοι πρὸς ἀποχωρισμὸν αὐτῶν. Αἱ κύριαι γραμμαὶ ἐφ' ὧν βασίζεται ὁ προσδιορισμὸς τῶν ἀλκαλοειδῶν εἰς τὰς δρόγας καὶ σκευάσματα εἶναι αἱ ἑξῆς: Ἐκ τοῦ κατεργάσματος αὐτῶν εἰς ὃ εὑρίσκονται τὰ ἀλκαλοειδῆ ἡνωμένα μετ' ὀξέων, καθιζάνονται δι' ἀλκαλιρρυμάτων ἢ ἀμμωνίας τὰ ἐλεύθερα ἀλκαλοειδῆ καὶ εἶτα παραλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ καταλλήλου διαλυτικοῦ μέσου. Ἐπειδὴ δὲ μετ' αὐτῶν συμπαραλαμβάνονται καὶ ἄλλα συστατικὰ (λίπη, ρητῖναι, χρωστικαὶ οὐσίαι), δὲν δύναται νὰ γίνῃ ὁ προσδιορισμὸς αὐτῶν δι' ἀπ' εὐθείας ἐξατμίσεως τοῦ διαλύτου καὶ ζυγίσεως τοῦ ὑπολείμματος, ἀλλὰ ἀπαιτεῖται κάθαρσις αὐτῶν.

Πρὸς τοῦτο ἀναταράσσονται μετ' ἀραιῶν ὀξέων μεθ' ὧν ἑνοῦνται τὰ ἐλεύθερα ἀλκαλοειδῆ καὶ ἀκολούθως ἐκ τοῦ ὀξίνου αὐτοῦ κατεργάσματος καθιζάνεται ἐκ νέου τὸ ἀλκαλοειδὲς δι' ἀλκαλιρρύματος κλπ. καὶ ἀναταράσσεται καὶ πάλιν μετά τινος διαλυτικοῦ μέσου (αἰθέρος, χλωροφορμίου), ὅπερ εἶτα ἐξατμίζεται, τὸ δὲ ὑπόλειμμα ζυγίζεται.

Ἀντὶ τοῦ σταθμικοῦ αὐτοῦ προσδιορισμοῦ δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὰ ἀλκαλοειδῆ ὀγκομετρικῶς διαλύοντες ταῦτα εἰς ὡρισμένον ὄγκον $^1/_{10}$ κ. δ. ὀξέος καὶ ὀγκομετροῦντες τὴν περίσσειαν τοῦ ὀξέος διὰ $^1/_{10}$ κ. δ. ἀλκάλεως. Ὡς δεῖκται χρησιμοποιοῦνται συνήθως ἰωδιοξίνη καὶ αἱματοξυλίνη. Σταθμικῶς δύναται νὰ γίνῃ ὁ προσδιορισμὸς τῶν ἀλκαλοειδῶν διὰ καθιζήσεως τούτων ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀδιαλύτου τινὸς ἅλατος αὐτῶν.

Χρήσεις. — Πολλὰ τῶν ἀλκαλοειδῶν λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτῶν φυσιολογικῆς ἐνεργείας εὑρίσκουσιν, ἰδίᾳ ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν ἁλάτων αὐτῶν, εὐρεῖαν θεραπευτικὴν ἐφαρμογήν, τινὰ μάλιστα ἐξ αὐτῶν ὡς π. χ. ἡ κινίνη ἀποτελοῦσι σπουδαιότατα φάρμακα. Τινὰ πάλιν ἀλκαλοειδῆ, ὡς ἡ μορφίνη καὶ κοκαΐνη, λόγῳ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῶν ἐπιδράσεως ἐπὶ τὸ νευρικὸν σύστημα χρησιμοποιοῦνται ὡς ἡδονιστικὰ μέσα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Λ. Δαμβέργη*, Φαρμακογραφία (ὀργανικὰ φάρμακα). — *Γ. Μαθαιοπούλου*, Ὀργανικὴ χημεία. *E. Schmidt* Pharmazeutische Chemie.—*Euler* Pflanzenchemie.—*Ullmann's* Enzyklopädie der technischen Chemie, Real Enzyklopädie der gesamten Pharmazie.—*J. Schmidt* Organische Chemie.—*Hollemann* Organische Chemie.—*E. Εμμανουήλ* Ἀναλυτικὴ χημεία 1927. Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

—**ἀλκαλοειδῆ ἀντίδοτα**· βλ. λ. **ἀντίδοτον**.

Ἀλκαλοῦροψ (Alkalurops) [*Ἀστρον.*]. Εἰς τοὺς νεωτέρους χάρτας τοῦ οὐρανοῦ φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ ἀστὴρ μ Βοώτου (μεγ. 4,5 φασμ. FO), κείμενος ἐπὶ τοῦ ἄνω ἄκρου τῆς ῥάβδου, ἣν κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ὁ Βοώτης. Ἡ ἐπωνυμία αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως *καλαῦροψ* διὰ προτάξεως τοῦ ἀραβικοῦ ἄρθρου. Ἐν τῇ ἀραβολατινικῇ μεταφράσει τῆς Ἀλμαγέστης καὶ εἰς τοὺς Ἀλφονσείους πίνακας ἀπαντᾶται ἡ λέξις *Incalurus* προφανῶς κατὰ παραφθοράν. Ὁ Πτολεμαῖος ἐν τῷ καταλόγῳ του μεταχειρίζεται διὰ τὸν ἀστέρα τοῦτον τὴν ἐπωνυμίαν *καλαύροβον* (ἐκ τοῦ *καλαύροπον*).

Διὰ τηλεσκοπίου μετρίας ἐντάσεως ὁ μ Βοώτου ἀναλύεται εἰς διπλοῦν σύστημα, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ συνοδὸς τοῦ κυρίου ἀστέρος εἶναι μεγέθους 6,7. Οἱ δύο ἀστέρες ἀπέχουσιν ἀλλήλων περὶ τὰ 108'', εἶναι δὲ ἀμφότεροι λευκοί (βλ. **Βοώτης**). Σ. Π.

ἀλκάλωσις ἢ *ἀλκαλίνωσις* (alcalinisation, Alkolose) [*Ἰατρ.*]. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου χαρακτηρίζεται τὸ ἀντίθετον τῆς *ὀξινώσεως* (acidose). Οἱ δύο οὗτοι ὅροι, ὀξίνωσις καὶ ἀλκάλωσις, ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς ἀρκετὴν σύγχυσιν, καθότι ὑπὸ διαφόρων συγγραφέων ἐγένετο χρῆσις αὐτῶν, δι' ὅλως διαφόρους ἐννοίας· ἐνῷ π. χ. ὁ Naunyn θεωρεῖ ὡς ὀξίνωσιν τὴν εἰς μεγάλην ποσότητα ἐμφάνισιν ἐν τῷ αἵματι ὀργανικῶν ὀξέων, ἅτινα ἐκτοπίζουσι τὸ CO_2 ἐκ τοῦ δισανθρακικοῦ νατρίου τοῦ αἵματος καὶ ἐπιφέρουσιν ἐλάττωσιν τῶν ἀλκαλίων (*ὑποκαπνία*), ἄλλοι νεώτεροι συγγραφεῖς ὡς ὀξίνωσιν θεωροῦσι τὴν αὔξησιν τῆς πυκνότητος τῶν Η-ιόντων τοῦ αἵματος. Ἐπειδὴ ὅμως αὔξησις τῶν ἀλκαλίων τοῦ αἵματος δύναται νὰ συνυπάρχῃ μετ' αὐξήσεως τῶν Η-ιόντων, ὡς ἐκ τούτου ἡ ἰδία κατάστασις ἠδύνατο ὑπὸ τῶν μὲν νὰ κληθῇ *ὀξίνωσις*, ὑπὸ τῶν δὲ *ἀλκάλω*

Digitized by Google

σις. Ἐφ' ᾧ ὁ Herbert Elias προτείνει νὰ ἀποφεύγωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν τοὺς ὅρους τούτους.

Ὡς *ἀλκάλωσις* θεωρεῖται ἡ αὔξησις τῆς ἀλκαλικότητος τοῦ αἵματος. Εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ συμβῇ τοῦτο;

Ὡς γνωστὸν ἡ τιτλομετρική ἀλκαλικότης τοῦ αἵματος εἶναι τὸ ἄθροισμα τῆς ἀλκαλικότητος τῶν *ἐλευθέρων* (actifs) OH' ιόντων τοῦ αἵματος καὶ τῆς δυναμικῆς ἀλκαλικότητος τῶν *ἐφεδρικῶν* OH' ιόντων, ἅτινα ἐλευθεροῦνται ὀλίγον κατ' ὀλίγον διὰ τῆς βαθμιαίας προσθήκης τοῦ ὀξέος καὶ ἅτινα ἐξουδετεροῦσι τὰ H· ιόντα τοῦ προστιθεμένου ὀξέος. Χάρις εἰς τὰ ἐφεδρικὰ ταῦτα ἰόντα τὸ αἷμα δύναται νὰ μείνῃ ἀδιάφορον (οὐδέτερον) κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν μεγάλης ποσότητος ὀξέος ἢ βάσεως. Διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Hendersen ἀπεδείχθη ὅτι τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν *ρυθμιστῶν* (tampons, Puffer) ἤτοι διὰ τοῦ $Na_2 HPO_4$, $Na H_2 PO_4$ καὶ διὰ τοῦ CO_2 καὶ $Na HCO_3$. Ὡσαύτως διὰ τῶν *λευκωματούχων διαλυμάτων* τοῦ αἵματος. Ἐκτὸς τοῦ φυσικοχημικοῦ τούτου μηχανισμοῦ εἰς τὴν ρύθμισιν συντελοῦσι καὶ ἕτεροι παράγοντες, ἤτοι ἡ διὰ τῶν πνευμόνων ἀποβολὴ μείζονος ἢ ἐλάσσονος ποσότητος CO_2, ἡ νεφρικὴ καὶ ἐντερικὴ ἀπόκρισις καὶ ἡ ἀντισταθμιστικὴ παραγωγὴ ἀμμωνίας.

Τοιουτοτρόπως ὁ ὀργανισμὸς ἐπιτυγχάνει, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς βαρείας καὶ θανατηφόρους δηλητηριάσεις δι' ὀξέων ἢ βάσεων, νὰ διατηρῇ τὴν ἰσορροπίαν τῶν ἰόντων τοῦ αἵματος αὐτοῦ σχεδὸν σταθερὰν (μὲ ἐλαχίστας διακυμάνσεις).

Ὁσάκις εἰς τὸ αἷμα ὑπάρχει αὔξησις τῶν *ὀξέων* (β ὀξυβουτυρικὸν κλπ.) ἢ τῶν *ἀλκαλίων*, τότε ὑπάρχει μία ἀντισταθμιστικὴ *ὀξίνωσις* ἢ *ἀλκάλωσις* ἥτις συνίσταται μόνον εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἀλκαλικῶν ἢ ὀξίνων ἐφεδρειῶν τοῦ αἵματος, χωρὶς νὰ ἐπέρχεται αὔξησις τῶν ἰόντων τοῦ αἵματος. Εὐθὺς ὅμως ὡς ἡ ὀξίνωσις ἢ ἡ ἀλκάλωσις ὑπερβῇ τὴν βιολογικὴν ἱκανότητα πρὸς ρύθμισιν (ὡς συμβαίνει εἰς βαρείας βλάβας τοῦ ὀργανισμοῦ), τότε ἐπέρχεται ἡ πραγματικὴ ἐξ ἰόντων (aktuelle) ὀξίνωσις *(κῶμμα διαβατικόν, νάρκωσις, ἀγωνία κ.λ.π.)*

Παροδικὴ ἀλκάλωσις δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἐπὶ αἰφνιδίας εἰσαγωγῆς ἐνδοφλεβίως μεγάλης ποσότητος ἀλκαλικῶν ουσιῶν ἢ ἐπὶ ἐπιταχύνσεως τῆς ἀναπνοῆς, δι' ἧς ἡ βάσις τοῦ CO_2 τοῦ αἵματος κατέρχεται (alcalose gazeuse). Ἀποτέλεσμα τῆς ἀλκαλώσεως ταύτης εἶναι ἡ ἐμφάνισις φαινομένων τετανίας, ἥτις διαρκεῖ τόσον ὅσον καὶ ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς ἀναπνοῆς.

Ὡς ἀλκάλωσις θεωρεῖται καὶ ἡ παθογένεια τῆς τετανίας, καὶ οὐχὶ ὡς ἔλλειψις τοῦ Ca τοῦ αἵματος. Διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν Freudenberg καὶ György, Wilson κλπ. ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι αὕτη ἀλκάλωσις, καθότι διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ὀξέων εἰς τὸν ὀργανισμὸν τὰ φαινόμενά της ὑποχωροῦσι. Τὴν δρᾶσιν δὲ τοῦ χλωριούχου ἀσβεστίου ἐπὶ τετανίας ἐξηγοῦσιν ὡς ὀξινωτικὴν δρᾶσιν, καθότι ἐκ τῶν οὐδετέρων μεταλλικῶν ἁλάτων ἀποβάλλονται κατιόντα, τὸ Ca ὡς ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, τὸ NH_4 ἐν μέρει ὡς οὐρία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Delaunay*, Le Symbole PH. Clinique et laboratoire.—*Gley*, Traité de Physiologie.—*Schade*, Physikalische Chemie.—*Meyer-Gottlieb*, Exper. Pharmakologie. *Müller*, Die Lebensnerven.—*Petrey*, Die Behandlung schweren Diabety Fällen. Erg. In. Med. und Kind. 28/1925.—*H. Elias*, Beriehungen des saurebasenhaushaltes und seiner Störungen. Ebenda 25/1924.—*Höber*, Phzsikal. Chemie der Zelle und Gewebe.—*Toenniessen.*—Ueber die Beriehung des Blutruckers um Blutazidität κλπ. Verh. d. Deut. Ges. f. i. Med. 33/1921.—*Mainzer*, Zur Störung des Saure—basen—haushalty bei der idiopathischen Tetanie pes Erwachsenen. Verh. der Deut. ges. f. i. Med. 38/1926.—*Pohl—Münzer*, Arch. f. exp. Pat. u. Ph. 43/1900. Ι. Λ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

Ἀλκαμελοῦζ (Alkameluz) *['Ἀστρον.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται παρὰ Καισίῳ (Caesius—Caelum astronomicopoëticum) ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Βοώτου. Κατὰ τὸν Beigel ἡ λέξις προέρχεται ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ El-hhâmel luz, σημαίνοντος τὸν λογχοφόρον (portans hastam). Σ. Π.

Ἀλκαμένης. Υἱὸς τοῦ Τηλέκλου, δέκατος ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀγιδῶν βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, συμβασιλεύσας ἐπί τινα ἔτη μετὰ τοῦ Προκλείδου Θεοπόμπου. Ἐπὶ τοῦ Ἀλκαμένους συνεχίζονται οἱ ἀπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀρξάμενοι ἀγῶνες τῆς Σπάρτης πρὸς κατάκτησιν τῶν ἐν τῇ Λακωνικῇ πόλεων τῶν Ἀχαιῶν καὶ ἐπέκτασιν τῆς σπαρτιατικῆς δυνάμεως ἔξω τῶν ὁρίων αὐτῆς. Οὕτω κατελήφθη τὸ παράλιον Ἕλος, πόλις τῶν Ἀχαιῶν, καὶ ἐνικήθησαν ἐν μάχῃ οἱ Ἀργεῖοι, οἵτινες ἔσπευσαν νὰ ὑπερασπισθῶσι τοὺς Εἵλωτας. Περὶ τὸ τέλος δὲ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἤρχισεν ὁ πρῶτος πρὸς τοὺς γείτονας Μεσσηνίους πόλεμος (743—724 π. Χ.), διὰ τοῦ ὁποίου ἡ εὔφορος αὕτη χώρα ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου ἔκαμεν αὐτὸς ὁ Ἀλκαμένης εἰσβαλὼν ἀπροσδοκήτως καὶ καταλαβὼν ἐξ ἐφόδου τὴν παρὰ τὰ σύνορα τῆς Λακωνικῆς μεσσηνιακὴν πόλιν Ἄμφειαν. Τὸν ἀγῶνα μέχρι τοῦ ὁριστικοῦ τερματισμοῦ του ἐξηκολούθησεν ὁ ἕτερος τῶν βασιλέων Θεόπομπος μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλκαμένους Πολυδώρου (*Παυσ.*, III, 2, 7, IV 4. 4, IV, 5. 9). Ἐπὶ τοῦ Ἀλκαμένους ἡ ἐπιρροὴ τῆς Σπάρτης ἤρχισε νὰ ἐπεκτείνεται ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Πελοποννήσου. Οὕτω κατά τινα μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου (III, 2, 7) ἀπεστάλη εἰς Κρήτην ὁ ἔγκριτος Σπαρτιάτης Χαρμίδας, υἱὸς τοῦ Εὔθυος, ἵνα καταπαύσῃ τὰς ἐκεῖ στάσεις καὶ πείσῃ τοὺς Κρῆτας νὰ ἀφήσωσι τὰς μεσογείους πόλεις καὶ νὰ κατοικήσωσιν ἀντ' αὐτῶν εἰς τὰς ἐπικαίρους ἐν τῇ παραλίᾳ θέσεις. Ὁ Ἀπολλόδωρος ὑπολογίζει τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀλκαμένους εἰς 38 ἔτη (785—747 π. Χ.). Ε. Ν. Μ.

—**Ἀλκαμένης.** Γλύπτης, μαθητὴς καὶ ἀντίζηλος τοῦ Φειδίου ἀκμάσας πιθανώτατα κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ πέμπτου αἰῶνος καὶ ἐργασθεὶς κυρίως ἐν Ἀθήναις. Ὁ τόπος τῆς καταγωγῆς του δὲν εἶναι ἐντελῶς ἐξηκριβωμένος, καθόσον ὁ μὲν Πλίνιος λέγει αὐτὸν Ἀθηναῖον, ὁ δὲ Σουΐδας Λήμνιον. Ἴσως αἱ πληροφορίαι αὗται εἶναι δυνατὸν νὰ συμβιβασθοῦν διὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ὁ Ἀλκα-

Ἑρμῆς ὁ Προπύλαιος τῆς Περγάμου.
[Μουσεῖον Κωνσταντινουπόλεως.]

μένης ἦτο ἀπόγονος Ἀθηναίου τινὸς κληρούχου ἐν Λήμνῳ, ἐπολιτογραφήθη δὲ ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἔδρασε καὶ ἐδοξάσθη. Ὁ Πλίνιος λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι ἤκμασε κατὰ τὴν 83ην Ὀλυμπιάδα, δηλαδὴ περὶ τὸ 448—445, εἰργάζετο δὲ μέχρι τέλους τοῦ πέμπτου αἰῶνος, διότι γνωρίζομεν ἐξ ἄλλης πληροφορίας ὅτι μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν τριάκοντα τυράννων ἐν Ἀθήναις, τῷ 403 π.Χ., ὁ Θρασύβουλος ἀνέθηκεν εἰς Θήβας, ὁπόθεν ἐξεκίνησε, μέγα ἀνάγλυφον εἰκονίζον Ἡρακλῆ καὶ Ἀθηνᾶν, ἔργον τοῦ Ἀλκαμένους. Ὁ Παυσανίας ἐξ ἄλλου ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀλκαμένης κατεσκεύασε τὸ δυτικὸν ἀέτωμα τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διός, τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ἤδη περὶ τὸ 470 π. Χ. περίπου ἦτο ἤδη γνωστὸς καλλιτέχνης καὶ ἀνελάμβανε μεγάλα ἔργα, ἐξηκολούθει δὲ νὰ ἐργάζηται καὶ ὑπερενενηκοντούτης ἀκόμη, ἀφοῦ, ὡς εἴδομεν, ἐξετέλεσε τὴν παραγγελίαν τοῦ Θρασυβούλου. Τὸ ἀπίθανον τῆς περὶ Ὀλυμπίας πληροφορίας ταύτης παραδέχονται πάντες οἱ νεώτεροι ἀρχαιολόγοι, ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτων ὁ ὀξὺς Schrader διὰ τεχνοτροπικῶν λίαν ὑποκειμενικῶν ἀναλύσεων προσεπάθησε νὰ περισώσῃ τὴν παράδοσιν ταύτην θελήσας νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἀγάλματά τινα τοῦ ἄκρου τοῦ ἀετώματος ἐκ πεντελησίου μαρμάρου, πράγματι νεώτερα τῶν ἄλλων, εἶναι ἔργα τοῦ Ἀλκαμένους καὶ ὅτι ἐκ τοῦ μέρους ἀπεδόθη εἰς αὐτὸν τὸ σύνολον. Πολὺ τολμηρὰ καὶ βεβιασμένη εἰκασία.

Μέχρι τινὸς δὲν ἐγνωρίζομεν περὶ τοῦ καλλιτέχνου τούτου, τὸν ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι μόνον τοῦ Φειδίου ἔτασσον δεύτερον, εἰμὴ μόνον διάφορα ἀνέκδοτα καὶ ὀνόματα ἔργων του, μάλιστα θεῶν, εἰς τῶν ὁποίων τὴν παράστασιν ἰδίως ἐπεδόθη. Εἰς τοῦτο ἠκολούθησε πιστῶς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Φειδίαν, διότι μόνον ἓν ἄγαλμα ἀθλητοῦ πεντάθλου μνημονεύεται ὑπ' αὐτοῦ ποιηθέν, ὁ λεγόμενος *ἐγκρινόμενος*· τοῦτο ἠθέλησαν νὰ ἀναγνωρίσουν εἰς τὸν ὡραῖον δισκοβόλον τοῦ Βατικανοῦ, ὅστις πρὶν ρίψῃ τὸν δίσκον, τὸν ὁποῖον κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς, ἐπισκοπεῖ τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ὀλίγον νεώτερον καὶ ἀπεδόθη ὀρθότερον εἰς τὸν Ναυκύδην. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Ἀλκαμένης ἐποίησε μίαν Ἀθηνᾶν ἐν καλλιτεχνικῷ διαγωνισμῷ πρὸς τὸν διδάκαλόν του Φειδίαν, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ τοποθετηθῇ ἐπὶ ὑψηλοῦ κίονος. Λέγεται δὲ ὅτι τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀλκαμένους πλῆρες κομψότητος καὶ χάριτος, ἤρεσε περισσότερον εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἢ τὸ τοῦ Φειδίου, ὅταν εἶδαν αὐτὰ πλησίον ἀλλήλων καὶ πρὶν ἀναβιβασθοῦν εἰς τοὺς κίονας. Ἀλλ' ἡ γνώμη των μετεστράφη ἀμέσως ὑπὲρ τοῦ Φειδίου εὐθὺς ὡς ἐστήθησαν τὰ δύο ἔργα εἰς τὴν θέσιν των, καθόσον οὗτος εἶχεν ὑπολογίσει τελείως τὰς ἀναλογίας καὶ τὸ ὕψος εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν μορφῶν ὥστε ἡ ἐξ αὐτῶν ἐντύπωσις νὰ εἶναι ζωηρά. Ἡ διήγησις αὕτη, τῆς ὁποίας τὴν ἀκρίβειαν εἶναι ἀδύνατον νὰ βεβαιώσωμεν, ἀποδεικνύει μόνον τὸν πραγματικῶς μνημειώδη καὶ ἁδρὸν χαρακτῆρα τῶν ἔργων τοῦ Φειδίου καὶ τὴν λεπτότητα καὶ χάριν τῶν λεπτομερειῶν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἀλκαμένους. Καὶ ἄλλον παρόμοιον ἀνέκδοτον θέτει εἰς ἀνταγωνισμὸν τὸν Ἀλκαμένη πρὸς μαθητὴν ἐπίσης τοῦ Φειδίου, τὸν Ἀγοράκριτον, τὸν ὁποῖον ἐνίκησε προτιμηθείσης τῆς ἰδικῆς του Ἀφροδίτης ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, μᾶλλον, ὡς λέγεται, διότι ἦτο συμπολίτης των ἢ διὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἔργου ἀπέναντι τῆς Νεμέσεως τοῦ Ἀγορακρίτου, τὴν ὁποίαν οὗτος προώρισε διὰ τὴν Ραμνοῦντα ἔπειτα. Ὁπωσδήποτε ἡ Ἀφροδίτη αὕτη τοῦ Ἀλκαμένους, *ἡ ἐν Κήποις* ὀνομαζομένη ἐκ τοῦ τόπου ὅπου ἦτο ἱδρυμένη, ἐθεωρεῖτο τὸ ὡραιότερον ἔργον τοῦ καλλιτέχνου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἐπιθανολογεῖτο ἄλλοτε ὅτι ἀποδίδει αὐτὴν ἡ λεγομένη *Venus Genitrix* τοῦ Λούβρου. Ἀλλὰ μὲ μεγαλυτέραν πιθανότητα ἀνεγνώρισεν αὐτὴν τελευταῖον ὁ Schrader εἰς τὴν λεγομένην *Εὐτέρπην*, τῆς ὁποίας ἔχομεν πολλὰ ἀντίγραφα, μάλιστα δὲ ἕνα θαυμάσιον κορμὸν αὐτῆς ἐκ Φιλαδελφείας, σωζόμενον ἄλλοτε ἐν Σμύρνῃ. Εἰκονίζεται δὲ ὡς νεαρὰ γυνὴ στηριζομένη νωχελῶς ἐπὶ στύλου ἀριστερὰ αὐτῆς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πίπτουν πολυκύμαντοι πλούσιαι πτυχαὶ τοῦ ἱματίου της. Ἔχει γυμνὸν τὸν ἀριστερὸν ὦμον καὶ τὸ στῆθος καὶ φέρει τὸν ἀριστερὸν πόδα πρὸ τοῦ δεξιοῦ.

Ἀλλὰ τελευταῖον νεώτερα εὑρήματα καὶ ἔρευναι μᾶς παρέχουν πληρεστέραν ἰδέαν περὶ τῆς τύχης τοῦ Ἀλκαμένους. Τῷ 1903 εὑρέθη ἐν Περγάμῳ Ἑρμῆς, δηλ. τετράγωνος στῦλος φέρων ἄνω κεφαλὴν γενειῶσαν καὶ ἐμπρὸς τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν:

Εἰδήσεις Ἀλκαμένεος περικαλλὲς ἄγαλμα
Ἑρμᾶν, τὸν πρὸ πυλῶν· εἵσατο Περγάμιος.

Εἰκονίζετο λοιπὸν ἀντίγραφον τοῦ ὡραίου Ἑρμοῦ τοῦ Ἀλκαμένους τοῦ ἱσταμένου εἰς τὰ Προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως. Ἡ κόμη ἔχει ἀρχαϊκόν πως χαρακτῆρα μὲ τὴν τριπλῆν ἐμπρὸς σειρὰν τῶν ἑλικοειδῶν βοστρύχων, ἀλλὰ ἡ ἀπόδοσις τοῦ γενείου καὶ τῶν ἄλλων μορφῶν τοῦ προσώπου κατὰ μεγάλας γραμμὰς προσδίδει εἰς αὐτὸ ὑψηλὴν καὶ ἀξιοπρεπῆ τινα ἔκφρασιν γενικοῦ χαρακτῆρος, ὅπως ἦτο τὸ πνεῦμα τοῦ πέμπτου αἰῶνος διὰ τὰς μορφὰς τῶν θεῶν καὶ μᾶς δεικνύει τὸν ἄξιον μαθητὴν τοῦ Φειδίου εἰς τὴν σύλληψιν καὶ παράστασιν τοῦ ἤθους τῶν θεῶν.

Ἐξ ἄλλης ἐπιγραφῆς περιεχούσης ἀπολογισμὸν κατασκευῆς χαλκοῦ συμπλέγματος δύο μεγάλων ἀγαλμάτων μανθάνομεν ὅτι ἐδαπανήθη ποσόν τι διὰ κασσίτερον πρὸς συγκόλλησιν ἑνὸς «ἀνθέμου» ὑπὸ τὴν ἀσπίδα τοῦ ἑνὸς ἀγάλματος. Ἐσώθη δὲ τοιοῦτον ἄγαλμα (ἀντίγραφον βεβαίως) Ἀθηνᾶς, τῆς ὁποίας ἡ ἀσπὶς στηρίζεται ἐπὶ ἀκάνθου ἐχούσης καὶ ἄνθος καὶ τῆς ὁποίας ἡ τέχνη συμφωνεῖ πρὸς τοὺς χρόνους τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τοῦ Ἀλκαμένους. Εἰκάζομεν δὲ ὅτι τὸ ἕτερον ἄγαλμα τοῦ συμπλέγματος θὰ ἦτο ὁ Ἥφαιστος, μὲ τὸν ὁποῖον ἡ Ἀθηνᾶ μόνον συνεδέετο λατρευτικῶς, τὸ δὲ ὅλον σύμπλεγμα θὰ ἦτο τοποθετημένον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἡφαίστου, διὰ τὸν ὁποῖον γνωρίζομεν ὅτι ἐποίησεν ἄγαλμα ὁ Ἀλκαμένης. Τοῦτο κατὰ τὸν Κικέρωνα παρίστανε τὸν θεὸν ὄρθιον καὶ ἐνδεδυμένον, μόλις δὲ διεκρίνετο ἡ χωλότης αὐτοῦ.

Ἐκ τοῦ πιθανοῦ τούτου ἀντιγράφου μικρὰν βεβαίως ἰδέαν περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἀλκαμένους λαμβάνομεν, ἡ Ἀθηνᾶ ὅμως αὕτη Ἡφαιστία πα-

Digitized by Google

ρουσιάζει τύπον μᾶλλον ἐξελιγμένον ἀπὸ τὴν Ἀθηνᾶν Παρθένον τοῦ Φειδίου.

Ἐκ τοῦ Παυσανίου γνωρίζομεν ὅτι ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἵστατο σύμπλεγμα *Πρόκνης καὶ Ἴτυος*, ἀφιέρωμα Ἀλκαμένους. Μετὰ πολλῆς πιθανότητος ἀνεγνωρίσθη τοῦτο εἰς σῳζόμενον ἔργον ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ὅπερ εἰκονίζει γυναῖκα, εἰς τὸ δεξιὸν σκέλος τῆς ὁποίας προσκολλᾶται μικρὸς παῖς. Εἶναι ἡ Πρόκνη, ἡ ὁποία προτίθεται νὰ φονεύσῃ τὸν μικρὸν Ἴτυν καὶ τὴν ὁποίαν ἐποίησε καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὴν θεὰν αὐτὸς ὁ Ἀλκαμένης, ὡς συνέβαινε πολλάκις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Εἰς τοῦτο συμφωνεῖ ἡ τεχνοτροπία τοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ οἱ χρόνοι, εἰς τοὺς ὁποίους δύναται νὰ τοποθετηθῇ. Ἐσχάτως μάλιστα εὑρέθησαν καὶ μέρος τοῦ κορμοῦ τοῦ Ἴτυος καὶ τμῆμα τῆς κεφαλῆς τῆς Πρόκνης. Ἡ εἰς τὸν Ἀλκαμένη ἀπόδοσις τοῦ ἔργου τούτου φέρει εἰς αὐτὸν καὶ ἄλλα ἔργα, τῶν ὁποίων ἡ τεχνοτροπία εἶναι συγγενεστάτη. Καὶ δὴ ἡ ἐκ Περγάμου Ἀφροδίτη τοῦ Βερολίνου δεικνύει καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν Πρόκνην, ἂν καὶ διάφορον ἐργασίαν, καθόσον αὕτη μὲν εἶναι ἁδρῶς καὶ οὐχὶ μετ' ἐπιμελείας εἰργασμένη, ἐκείνη δὲ μὲ ὑπερβολὴν καὶ ἐπιτήδευσιν. Πρὸς τὴν κεφαλὴν τῆς Πρόκνης ἐξ ἄλλου ὁμοιάζει καὶ μία κεφαλὴ τοῦ Μουσείου τοῦ Βερολίνου ἔχουσα παραπλήσια γνωρίσματα. Πρὸς τούτοις παρετηρήθη καὶ πρὸς τὰς Κόρας τοῦ Ἐρεχθείου ὁμοιότης, αἱ ὁποῖαι ὅμως, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ προορισμοῦ των ὡς ἀρχιτεκτονικοῦ μέλους, ἐπλάσθησαν ἐλαφρότεραι καὶ ῥαδινώτεραι. Ἐν τούτοις ἡ τεχνοτροπία τοῦ ἐνδύματος καὶ μάλιστα ἡ διάταξις τοῦ ἱματίου ὄπισω εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῆς ἐκ Περγάμου Ἀφροδίτης τοῦ Βερολίνου. Πρὸς τὰ ἔργα ταῦτα συνῆψαν καὶ μίαν τρίμορφον Ἑκάτην, τῆς ὁποίας ἀντίγραφον ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου ἴσως ἀποδίδει γνωστὸν ἔργον τοῦ Ἀλκαμένους, ὅστις ἀναφέρεται ὅτι κατεσκεύασε τὴν *ἐπιπυργιδίαν Ἑκάτην* ἱσταμένην ἐπὶ τοῦ Πύργου τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης καὶ τοποθετηθεῖσαν πιθανῶς μετὰ τὴν περάτωσιν τῶν Προπυλαίων περὶ τὸ 432. Περὶ κεντρικὸν στῦλον ἵστανται τρεῖς μορφαὶ μὲ πολύπτυχον πέπλον, ἀποτελοῦσαι ἑνιαῖόν τι ὅλον ὑπὸ τρεῖς ὑποστάσεις.

Ἐκτὸς τούτων γνωρίζομεν ὅτι ὁ Ἀλκαμένης καὶ ἄλλα ἔργα θεῶν κατεσκεύασεν, ὡς τὸν Ἄρην διὰ τὸν ἐν Ἀθήναις ναὸν τοῦ θεοῦ καὶ τὸν Διόνυσον. Οὗτος ἦτο ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος λατρευτικὸν ἄγαλμα διὰ τὸν ναὸν τοῦ Διονύσου πλησίον τοῦ ἀρχαίου θεάτρου, ἂν δὲ κρίνωμεν ἐκ νομισμάτων, ὅπου εἰκονίζεται, ὁ θεὸς ἐκάθητο ἐπὶ θρόνου καὶ ἐκράτει διὰ τῆς δεξιᾶς κάνθαρον, διὰ δὲ τῆς ὑψωμένης ἀριστερᾶς θύρσον, ἐφόρει εὐρὺ ἱμάτιον καὶ εἶχεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς στέφανον κισσοῦ. Ἐκ νομισμάτων σχηματίζομεν ἐπίσης ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ τύπου τοῦ *Ἀσκληπιοῦ*, τὸν ὁποῖον κατεσκεύασε διὰ τὴν Μαντίνειαν πάντως πρὸ τοῦ 418, διότι ἡ πόλις ἔπειτα ἔγινε σπαρτιατική. Οὗτος παρίστατο ὄρθιος στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ῥάβδου, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὴν ἀριστερὰν μασχάλην, ἐν ᾧ ἔθετε τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ τῆς ὀσφύος. Ἴσως τὸν τύπον τοῦτον ἀποδίδει ἀντίγραφον εὑρισκόμενον ἐν Βερολίνῳ. Τέλος ἀναφέρομεν τὸ ἐν ἀρχῇ μνημονευθὲν ἀνάγλυφον τοῦ Θρασυβούλου, τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι ἐκ τῶν τελευταίων ἔργων του.

Ἐκ τούτων βλέπομεν, ὅτι ὁ Ἀλκαμένης, ὁ ὁποῖος τόσης τιμῆς ἀπήλαυε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, εἶναι κυρίως γλύπτης θεῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ διακοσμητικῶν ἔργων, ὡς ὁ Προπύλαιος Ἑρμῆς καὶ ἡ τρίμορφος Ἑκάτη, ἐπίσης ἠσχολήθη. Ἀλλ' εἰς τὴν διάπλασιν τῶν θεῶν δὲν διεκρίθη κυρίως εἰς τὴν δημιουργίαν νέων τύπων ἰδίων δεικνυόντων τὴν πλουσίαν καὶ ἐφευρετικήν του φαντασίαν, ἀλλ' εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ διαμορφώνῃ καὶ τροποποιῇ τοὺς παραδεδομένους πλαστικοὺς τύπους ἐξελίσσων ἐπὶ τὸ ἐλευθερώτερον τὰς μορφὰς καὶ μὲ λεπτὸν αἴσθημα πλουτίζων τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν αὐτῶν ὥστε νὰ προσαρμόζῃ αὐτὰς εἰς νέας ἀνάγκας ἐκφράσεως. Ἐν γένει δὲ ἔδωκεν ἠπιώτερον καὶ γλυκύτερον χαρακτῆρα εἰς τὰ αὐστηρότερα φειδιακὰ πρότυπα, διανθίσας αὐτὰ μὲ λεπτὴν χάριν καὶ κομψότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Brunn*, Geschichte der Griechischen Künstler.—*Furtwaengler*, Meisterwerke σ. 117.— *Collignon*, Histoire de la sculpture grecque II σ. 114. — *Winter*, Ath. Mitteilungen 1904 σ. 208.— *Praschniker*, Oester. Jahreshefte, 1913 σ. 121.— *Br. Schröder*, Alkamenes—Studien (79 Winckelmanns Programm) 1921.— *Schrader*, Phidias, 1924.

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

— **Ἀλκαμένης**. Κνίδιος ἰατρὸς τῆς 5ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, σύγχρονος, ἀλλὰ νεώτερος τὴν ἡλικίαν, τοῦ *Εὐρυφῶντος*, οὗτινος πιθανῶς ὑπῆρξε καὶ μαθητής. Κατὰ τὸν Λονδίνειον Ἀνώνυμον (ἔκδ. Diels, VII, 40) ὑπεστήριζεν οὗτος ὅτι αἱ νόσοι προέρχονται ἐκ τῶν *περισσωμάτων* (περισσείας) τῆς τροφῆς, ἅτινα ἀνατρέχοντα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἐκπέμπονται εἶτα ἐκεῖθεν καθ' ὅλον τὸ σῶμα.

ΑΡ. Π. Κ.

—**Ἀλκαμένης**. Σπαρτιάτης, υἱὸς τοῦ Σθενελαΐδου. Οὗτος προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐν Δεκελείᾳ διατρίβοντος Ἄγιδος ἦλθε περὶ τὰ τέλη τοῦ 412 π. Χ. μετὰ 300 νεοδαμωδῶν εἰς Ἀττικήν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ διαπεραιωθῇ εἰς Εὔβοιαν καὶ ὑποβοηθήσῃ τὴν ἀποστασίαν τῶν κατοίκων τῆς νήσου ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ ἐπιχείρησις αὕτη ἀνεβλήθη, ὁ δὲ Ἀλκαμένης διωρίσθη ἁρμοστὴς τῶν Λεσβίων, οἱ ὁποῖοι διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν ἐζήτησαν ἐν τῷ μεταξὺ τὴν συνδρομὴν τοῦ Ἄγιδος. Στόλος δὲ τῶν συμμάχων ἐξ 21 πλοίων συγκείμενος ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλκαμένους καὶ ἔμεινεν ἠγκυροβολημένος εἰς Κεγχρειάς, λιμένα τῆς Κορίνθου ἐν τῷ Σαρωνικῷ, ἕως ὅτου λήξῃ ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰσθμίων. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 411 ὁ Ἀλκαμένης ἡγούμενος τοῦ στόλου τούτου τῶν Πελοποννησίων ἐξέπλευσε πρὸς Χίον, διότι καὶ οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ταύτης ἔμελλον ν' ἀποστατήσωσι. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι πληροφορηθέντες ἐγκαίρως τὴν κίνησιν καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ ἀντιπάλου κατεδίωξαν αὐτὸν καὶ ἠνάγκασαν νὰ ἐπανακάμψῃ καὶ καταφύγῃ εἰς Πειραιόν, τελευταῖον λιμένα τῆς Κορινθίας παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Ἐπιδαυρίας. Ὁ Ἀλκαμένης ἀνασύρας τὰ πλοῖα εἰς τὴν ξηρὰν ἀντέστη κατὰ τῶν συνακολουθησάντων Ἀθηναίων, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἡττήθη καὶ ἐφονεύθη (Θουκυδίδης, VIII 5. 10, 11).

Ε. Ν. Μ.

— **Ἀλκαμένης**. Τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος (Ἡρακλ. Ποντ. Ἀποσπ. 37. II. 293 ἔκδ. Müller).

Ε. Ν. Μ.

— **Ἀλκαμένης**. Στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν. Οὗτος μετὰ τὴν Σκάρφειαν τῆς Λοκρίδος ἧτταν τοῦ Κριτολάου (146) παραλαβὼν τετρακισχιλίους πολεμιστὰς ἦλθε κατὰ διαταγὴν τοῦ Διαίου εἰς Μέγαρα μὲ τὸν σκοπὸν νὰ φρουρήσῃ τὴν πόλιν καὶ ἐμποδίσῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τοῦ Ῥωμαίου ὑπάτου Μετέλλου. Ἀλλ' ὅτε ἐπλησίασεν ὁ Μέτελλος, οἱ περὶ τὸν Ἀλκαμένην πτοηθέντες ὑπεχώρησαν εἰς Κόρινθον πρὸς τὸ ἐκεῖ στρατόπεδον τῶν Ἀχαιῶν (Πολύβ. XL, 4.9, Παυσ. VII, 15, 8, 10).

Ε. Ν. Μ.

Ἀλκάμο (Alcamo). Πόλις τῆς ἐπαρχίας Τραπάνι τῆς Σικελίας, ἐκτισμένη ἐπὶ γραφικῆς θέσεως παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Μπονιφάτο. Κάτοικοι 32.000. Ἡ Ἀλκάμο ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἐξ ἑνὸς Σαρρακηνοῦ ἀρχηγοῦ, τοῦ *Ἀλκαμούκ*, ὁ ὁποῖος ἔκτισεν αὐτὴν παρὰ τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Λογκάρικον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Μπονιφάτο, ὅπου σῴζονται ἀκόμη ἐρείπια παλαιοῦ πύργου. Ὅταν, κατὰ τὸ 1225, ὁ αὐτοκράτωρ Φρειδερῖκος ὑπεχρέωσε τοὺς Σαρρακηνοὺς νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Ἀλκάμο, ἡ ὁποία εἶχε καταστῇ ἀπόρθητον αὐτῶν κρησφύγετον, ἡ παλαιὰ πόλις ἐγκατελείφθη καὶ ἐκτίσθη νέα πλησίον τῆς πρώτης, τῆς ὁποίας καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα. Ἐντεῦθεν διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος Παλέρμου-Τραπάνι. Ἡ Ἀλκάμο εἶναι πατρὶς τοῦ Βιτσέντζο ἢ Τσιέλο ντ' Ἀλκάμο (βλ. κατωτέρω). Εἰς ἀπόστασιν 10 περίπου χιλιομέτρων τῆς πόλεως κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως *Σεγέστας*

Χ. Δ.

Ἐγγὺς τῆς πόλεως ὑπάρχει ὁμώνυμος θειοῦχος ἰαματικὴ πηγὴ 74° θερμοκρασίας. Τὰ κύρια συστατικὰ αὐτῆς εἶναι: χλωριοῦχον νάτριον 0,001 γρμ., θεῖον 0,0021 γρμ., ἀνθρακικὸν μαγνήσιον 0,0006 γρμ., ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον 0,0013 γρμ., ὑδρόθειον 0,217 κ.έ. καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος 54 κ.έ. κατὰ λίτρον ὕδατος.

Κ. Γ. Μ.

Ἀλκάμο (Alcamo), *Τσιέλο ντ'—*. Ἰταλὸς ποιητὴς ζήσας περὶ τὰ τέλη τοῦ XII καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ XIII αἰῶνος, σύγχρονος Φρειδερίκου τοῦ Β'. Θεωρεῖται ὅτι κατάγεται ἐκ τοῦ Ἀλκάμο καὶ τὸ κύριον ὄνομα αὐτοῦ *Cielo*, ἢ *Ciullo*, ὡς τὸ ἔγραφεν ὁ ἴδιος, φαίνεται ὅτι παράγεται ἐκ τοῦ *Vincenciullo*, ὑποκοριστικοῦ τοῦ *Vincencio*. Ὑπὸ πολλῶν ἐθεωρήθη κακῶς ὅτι εἶναι ὁ παλαιότερος ἐκ τῶν Ἰταλῶν ποιητῶν, ὅστις ἔγραψεν εἰς τὴν ἰταλικὴ γλῶσσα, τὸ δὲ «Contrasto» του (διάλογος) ἐθεωρήθη ὡς τὸ παλαιότερον μνημεῖον ἰταλικῆς ποιήσεως. Τὸ ποίημα τοῦτο ἐμπνέεται κατ' εὐθεῖαν ἐκ τῆς λαϊκῆς ποιήσεως καὶ εἶναι εἰς διάλογος μεταξὺ ἑνὸς ἐραστοῦ καὶ τῆς ἐρωμένης αὐτοῦ, ἥτις, ἀφοῦ ἐπὶ πολὺ ἀνθίσταται, ἐν τέλει ἐνδίδει. Δὲν ἔχει ἀξίαν λογοτεχνικήν, καὶ ἀποτελεῖ μίμησιν παρομοίων γαλλικῶν ἢ προβηγκιανῶν ποιημάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *D'Ancona*, «Il Contrasto di Ciullo d'Alcamo» Βολωνία 1874.- *Bartoli*, «Di una nuova opinione intorno al contrasto di C. d'Alc.».— *Galvani*, «Alcune vecchie e nuove osservazioni sulla cantilena di C. d'Alc.»— *Grion*, «Il sirventese di C. d'Alc.».—*D'Ovidio*, «Della questione di C. d'A.».— *Vigo*, «Sulla canzone di C. d'A.». Catane 1859 κλπ. κλπ.

ΓΕΡ. ΣΠΑΤ.

Ἀλκὰν (Alcan), *Μιχαήλ*. Μηχανικὸς καὶ πολιτικὸς Γάλλος, γεννηθεὶς ἐν Donnelay τῷ 1811 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1877. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 καὶ τὸ 1838 ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ εἰς τὴν Συνέλευσιν. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Λουδοβίκου - Ναπολέοντος ἐγένετο εἷς τῶν σφοδροτέρων ἀντιπολιτευομένων. Μὴ ἐπανεκλεγεὶς διὰ τὴν νομοθετικὴν Συνέλευσιν ἐπεδόθη εἰς μελέτας καὶ ἵδρυσεν εἰς τὸ Elbeuf, ὅπου εἶχε μεταβῆ ὡς μηχανικός, σχολὴν διὰ τοὺς ἐργάτας, ἐν τῇ ὁποίᾳ οὗτοι ἐδιδάσκοντο δωρεάν. Συνειργάσθη εἰς τὸ «Λεξικὸν τῶν τεχνῶν καὶ χειροτεχνιῶν». Τῷ 1845 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς νηματουργίας καὶ ὑφαντικῆς εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν καὶ τεχνικὴν σχολήν, τὴν θέσιν δὲ ταύτην διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ Ἀλκὰν συνέγραψε δύο ἀξιόλογα συγγράμματα: «Πραγματεία ἐπὶ τῆς βιομηχανίας τῶν ὑφασμάτων» (1847), «Πλήρης πραγματεία περὶ τῆς κλωστικῆς τοῦ βάμβακος» (1864).

—**Ἀλκάν**. *Κάρολος-Βαλεντῖνος Μοράνζ*, ἐπιλεγόμενος *Ἀλκὰν ὁ πρεσβύτερος*. Μουσικὸς μεγάλης φήμης διὰ τὴν ἐποχήν του, θεωρούμενος εἷς ἐκ τῶν μεγάλων πιανιστῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, καὶ συνθέτης πολλῶν ἔργων διὰ τὸ πιάνο. Ἐγεννήθη καὶ ἀπέθανε ἐν Παρισίοις (1813-1888), ἀπὸ νεαρωτάτης δὲ ἡλικίας ἐπέδειξε ἐκπληκτικὴν κλίσιν εἰς τὴν μουσικήν, τυχὼν τοῦ πρώτου βραβείου πιάνου εἰς ἡλικίαν 10 ἐτῶν καὶ τοῦ πρώτου βραβείου ἁρμονίας εἰς ἡλικίαν 13 ἐτῶν. Διδάσκαλός του εἰς τὸ πιάνο ὑπῆρξεν ὁ καθηγητὴς τοῦ Κονσερβατουὰρ Ζίμμερμαν, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἐπίσης διδάσκαλος τοῦ Γκουνώ.

Καίτοι ὁ Ἀλκὰν ἐθεωρεῖτο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δοκιμώτατος συνθέτης διαφόρων ἔργων διὰ πιάνο, συνέθεσε παραλλαγὰς ἐπὶ γνωστῶν θεμάτων, ὅπως λ. χ. ἐπὶ τῆς περιφήμου «Καταιγίδος» τοῦ Στάϊμπελ, μελέτας, ἓν πένθιμον ἐμβατήριον, ἓν θριαμβευτικὸν ἐμβατήριον, ἓν τεμάχιον τιτλοφορούμενον «Ὁ σιδηρόδρομος», συντεθὲν προφανῶς τὴν ἐποχὴν τοῦ πρώτου σιδηροδρόμου, σονάτας κλπ. Ἐν τούτοις ἐκ τῶν ἔργων τούτων οὐδὲν παρέμεινεν εἰς τὸ ρεπερτόριον τῶν πιανιστῶν καὶ ὁ Ἀλκὰν γρήγορα ἐλησμονήθη ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ὡς συνθέτου.

Ὁ ἀδελφός του *Ἀλκὰν ὁ νεώτερος* (*Ναπολέων - Ἀλέξανδρος*) γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1826 ἔτυχε τῷ 1850 τοῦ δευτέρου μεγάλου βραβείου Ρώμης διὰ τὴν σύνθεσιν καὶ ἐχρημάτισε ἐπί τινα ἔτη καθηγητὴς τοῦ Κονσερβατουὰρ Παρισίων. Τὰ μουσικὰ ἔργα τὰ ὁποῖα συνέθεσε εἶναι μᾶλλον ἀσήμαντα.

Ι. Ψ.

Ἀλκάνδρη *[Μυθολ.]*. Σύζυγος τοῦ Πολύβου, πλουσιωτάτου κατοίκου τῶν Θηβῶν τῆς Αἰγύπτου. Ὅτε ὁ Μενέλαος ἐπιστρέφων μετὰ τῆς Ἑλένης ἐκ τῆς Τροίας ἐφιλοξενήθη εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Πολύβου, ἡ Ἀλκάνδρη ἐδώρησεν εἰς τὴν Ἑλένην χρυσῆν ἠλακάτην καὶ ἀργυροῦν κάνιστρον μὲ χρυσοποίκιλτα τὰ ἐξωτερικὰ χείλη, ὁ δὲ Πόλυβος ἐχάρισεν εἰς τὸν Μενέλαον δύο ἀργυρᾶς λεκάνας («ἀσαμίνθους»), ἰσαρίθμους τρίποδας καὶ δέκα τάλαντα χρυσᾶ (Ὀδυσ. Δ. 126—135).

Σ. Φ.

Ἄλκανδρος. —1) Σπαρτιάτης, ἐχθρὸς τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου, ἐπειδὴ δι' αὐτῆς ἐπλήττετο ἡ εὔπορος τάξις, εἰς ἣν ἀνῆκε. Κατά τινα ἐξέγερσιν τῶν εὐπόρων κατὰ τοῦ Λυκούργου ὁ Ἄλκανδρος ἐν στιγμῇ παραφορᾶς, ἐπιτεθεὶς διὰ τῆς ῥάβδου, ἐξώρυξε τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ νομοθέτου. Ἡ ἐκ τῆς ἀσεβοῦς πράξεως ἐντύπωσις ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἡ ἐξέγερσις κατέπαυσεν ἀμέσως, ὁ δὲ ὑβριστὴς παρεδόθη ὑπὸ τοῦ προσδραμόντος πλήθους εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ κακοποιηθέντος, ἵνα τύχῃ παρ' αὐτοῦ τῆς προσηκούσης τιμωρίας. Ἀλλ' ἦτο τόσον ἀνεξίκακος καὶ εὐγενὴς ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Λυκούργου πρὸς τὸν Ἄλκανδρον, ὥστε οὗτος μετά τινα χρόνον μετεμελήθη πικρότατα διὰ τὸ παράπτωμά του καὶ ἀπὸ «νέου πονηροῦ καὶ αὐθάδους» μετεβλήθη «εἰς ἐμμελέστατον καὶ σωφρονέστατον ἄνδρα» καὶ εἰς ἕνα τῶν ἐνθερμοτέρων ὑπερασπιστῶν τῆς νέας νομοθεσίας.

Ὁ Λυκοῦργος εἰς ἀνάμνησιν τοῦ παθήματος ἀνήγειρεν ἐν τῷ τόπῳ, ἔνθα ὑπέστη τὴν ἐπίθεσιν, ναὸν τῆς *Ἀθηνᾶς Ὀφθαλμίτιδος* ἢ κατὰ τὴν δωρικὴν διάλεκτον *Ὀπτιλέτιδος*, «ἐπειδὴ ὀπτίλους τοὺς ὀφθαλμοὺς οἱ Δωριεῖς καλοῦσιν» (Πλουτ. Λυκοῦργ. 11, *Παυσ.* ΙΙ. 11,5—ΙΙΙ, 18. 2).

—2) Μυθολογικὸν πρόσωπον, υἱὸς τοῦ Μουνύχου, βασιλέως τῶν Μολοσσῶν. Ἦτο ἀγαπητὸς εἰς τοὺς θεούς, οὗτοι δὲ διὰ νὰ σώσωσιν αὐτὸν ἀπὸ τὸ πῦρ, ὅπερ κακόβουλοι λῃσταὶ ἔθεσαν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μετέβαλον εἰς πτηνὸν (*Anton. Lib.* 14).

—3) Λύκιος φονευθεὶς πρὸ τῆς Τροίας ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως (Ἰλιὰς V. 678).

—4) Τρώς, ἀκόλουθος τοῦ Αἰνείου (*Βιργιλ.* Αἰν. IX, 767).

—5) Τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος, διάδοχος τοῦ Ἀλκαμένους (*Ἡρακλ.* Πολιτ. 37—*Holm* Ἱστορία τῆς Σικελίας I, 152).

Ε. Ν. Μ.

Ἀλκανὶθ (Alcaniz). Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τερουὲλ (Teruel) ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Γκουανταλοὺπ (Guadalupe) εἰς 100 χιλιομέτρων ἀπόστασιν νοτιανατολικῶς τῆς Σαραγόσσης. Κάτοικοι 8700.

Χ. Δ.

ἀλκάνη, καὶ *ἄλκανα* ἢ *ἀλκάννα* (Alkanna Tausch.) *[Βοτ.]* κοινῶς *βαφόρριζα* καὶ *κνᾶ* (ἐκ

Digitized by Google

τῆς ἀραβικῆς λέξεως Al-hinna). Τὸ φυτικὸν τοῦτο γένος περιλαμβάνει φυτὰ ποώδη πολυετῆ, μὲ κυανᾶ, λευκά, κίτρινα ἄνθη. Εἴδη γνωστὰ εἶναι περὶ τὰ 40, φυόμενα τὰ πλεῖστα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἓν δὲ μόνον εἶδος ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην, ἡ *Ἀλκάννα ἡ κοινοτάτη* (Alkanna tinctoria ἢ Anchusa tinctoria κατὰ Λινναῖον) τῆς ὁποίας ἡ ρίζα εἶναι βαφικὴ (rad. Alkannae spuriae, κοινῶς *βαφόρριζα*). Τὰ ἄλλα εἴδη τὰ αὐτοφυῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Α. ἡ πνευμονικὴ* (A. Pulmonaria Griseb.) καὶ *Α. ἡ σκαρδικὴ* (A. Scardica Griseb.), ἀμφότερα εἰς τὴν Μακεδονίαν, *Α. ἡ ἀνατολικὴ* (A. orientalis L) εἰς τὴν Πελοπόννησον, *Α. ἡ Σιβέρειος* (A. Siberi A. D C.) εἰς τὴν Κρήτην, *Α. ἡ Σαρτόρειος* (A. Sartoriana Boiss. et Meldr.) εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ *Α. ἡ ἑλληνικὴ* (A. Graeca Boiss. et Sprin.) κοινὴ εἰς ὀρεινὰ μέρη. Σ. Μ.

— **ἀλκάννης ῥίζα** (radix alcannae) [*Φαρμακογν.*]. Εἶναι ἡ ρίζα τῆς εἰς Μικρασίαν καὶ μεσημβρινὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν φυομένης **ἀλκάννης** (κοιν. *βαφόρριζα*). Φέρεται εἰς τεμάχια κυλινδροειδῆ ἢ ἀτρακτοειδῆ πολυκέφαλα μήκους μέχρις 25 ἑκτσμ. καὶ πάχους ἕως 1,5 ἑκτσμ. περιβαλλόμενα ὑπὸ ἐξωτερικοῦ λεπτοῦ καλύμματος σκοτεινῶς πορφυρερύθρου. Εἰς ἐγκαρσίαν τομὴν αὐτοῦ φαίνεται στενὸς ἢ πλατὺς λευκὸς φλοιός, ἀκανονίστως ἀκτινωτὸν ξυλόσωμα καὶ ἀρκετὴ φαιὰ ἐντεριώνη. Ὁ ἐξωτερικὸς φλοιὸς φέρει πλακίδια ἐκ φελλοῦ καὶ παρεγχυματικὰ κύτταρα βαθείας ἐρυθρᾶς ἕως μελαίνης χροιᾶς, εἰσχωρεῖ δὲ ἀρκετὰ μέχρι τοῦ ἐσωτερικοῦ φλοιοῦ. Τὰ ἐσωτερικὰ μέρη τοῦ ἐσωτερικοῦ φλοιοῦ σύγκεινται ἐξ ἀκτινοειδῶς τεταγμένων λεπτοτοίχων ἀχρόων κυττάρων. Τὸ ξυλόσωμα δὲν εἶναι στρογγύλον, ἀλλὰ περιορίζεται ὑπὸ ἀκανονίστως διατρέχοντος καμβίου. Τὰ ἐξώτατα μέρη τοῦ ἐσωτερικοῦ φλοιοῦ ἐνέχουσι χρωστικήν, καθὼς καὶ εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς ρίζης αἱ ἀκτῖνες τῆς ἐντεριώνης. Τὸ ξύλον στερεῖται χρωστικῆς. Ἡ ρίζα τῆς ἀλκάννης εἶναι σχεδὸν ἄοσμος, ἔχει δὲ γεῦσιν βλεννώδη ἀσθενῶς πικρὰν καὶ ἐνέχει **ἀλκαννίνην** (*ἀλκαννερυθρόν*). Ἐκ τῆς ρίζης τῆς ἀλκάννης ἀφαιρεῖται ἐνίοτε ὁ ἐξωτερικὸς φλοιὸς διὰ τὴν παρασκευὴν χρώματος καὶ φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον ἀποφλοιωθέντα τεμάχια αὐτῆς, ταῦτα ὅμως εἶναι ἀπορριπτέα, καθὼς ἐπίσης καὶ αἱ τεχνικῶς πρὸς ἐξαπάτησιν κεχρωσμέναι ρίζαι βορραγινιδῶν (ὡς π. χ. ἀγχούσης τῆς φαρμακευτικῆς). Αἱ τοιαῦται ρίζαι διακρίνονται ἐκ τοῦ ὅτι ἔχουν καὶ τὸ ξύλον κεχρωσμένον, ἐνῷ, ὡς εἴδομεν, εἰς τὴν ρίζαν τῆς ἀλκάννης τοῦτο εἶναι ἄχρουν. Μεγάλαι ποσότητες ρίζης ἀλκάννης ἐξήγοντο ἐξ Οὐγγαρίας. Ἡ ρίζα τῆς ἀλκάννης χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βαφικήν, παλαιότερον δὲ ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Κ. Γ. Μ.

ἀλκαννίνη [*Χημ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐκ τῆς ρίζης τῆς ἀλκάννης λαμβανομένη χρωστικὴ $C_{15}H_{14}O_4$. Ἡ συνήθης χρωστικὴ τοῦ ἐμπορίου παρασκευάζεται δι' ἐκχυλίσεως διὰ πετρελαϊκοῦ αἰθέρος τῆς ρίζης τῆς ἀλκάννης καὶ ἀποστάξεως εἶτα τοῦ ἐκχυλιστικοῦ μέσου, εἶναι δὲ ρητινώδης μᾶζα. Ἡ καθαρὰ χρωστικὴ λαμβάνεται ἐκ τῆς προηγουμένης διὰ διαλύσεως αὐτῆς εἰς ἀραιὸν διάλυμα καυστικοῦ κάλιος, ἀναταράξεως τοῦ κυανοῦ ἀλκαλικοῦ διαλύματος μετ' αἰθέρος, δι' οὗ παραλαμβάνεται κρομμυερυθρῶς κεχρωσμένη οὐσία καὶ καθιζήσεως τοῦ ἀναταραχθέντος διαλύματος δι' ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Δι' ἐπανειλημμένης διαλύσεως τοῦ ἰζήματος εἰς διάλυμα καυστικοῦ κάλιος καὶ καθιζήσεως ἀποκαθαίρεται ἡ χρωστικὴ τελείως. Τελικῶς αὕτη διαλύεται εἰς αἰθέρα καὶ τὸ αἰθερικὸν διάλυμα ἀποστάζεται. Ἡ ἀλκαννίνη ἀποτελεῖ ἐρυθρόφαιον εὔθρυπτον μᾶζαν, μεταλλικῶς ἀνακλῶσαν τὸ φῶς, μαλακυνομένην εἰς θερμοκρασίαν κατωτέραν τῶν 100° καὶ μὴ δεικνύουσαν ὡρισμένον σημεῖον τήξεως. Εἰς τὰ πλεῖστα διαλυτικὰ μέσα εἶναι οὐχὶ τόσον εὐδιάλυτος, κάλλιον δὲ διαλύεται εἰς τὸ παγόμορφον ὀξικὸν ὀξὺ καὶ τὸ χλωροφόρμιον. Ἐν ὕδατι ἡ χρωστικὴ εἶναι ἀδιάλυτος. Εἰς διαλύματα ἀλκαλίων καὶ ἀμμωνίας διαλύεται μετὰ κυανοῦ χρώματος καὶ ἐπανακαθιζάνεται ἐξ αὐτῶν δι' ὀξέων ὡς ἐρυθρόφαιοι κροκύδες. Ὑπὸ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος διαλύεται ἡ ἀλκαννίνη μετ' ἐρυθρᾶς ἀμεθύστου χροιᾶς. Ἡ ἀλκαννίνη χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἀναλυτικὴν χημείαν ὡς δείκτης. Ἡ ἀλκαννίνη τοῦ ἐμπορίου χρησιμεύει πρὸς χρῶσιν διαφόρων λιπαρῶν ἐλαίων, βερνικίων, κηρίων κλπ. Κ. Γ. Μ.

— **ἀλκαννίνης χάρτης** [*Χημ.*]. Εἶναι χάρτης χρησιμεύων πρὸς δοκιμασίαν τῆς ἀντιδράσεως ἀνάλογος πρὸς τὸν *χάρτην ἡλιοτροπίου*, φέρεται δὲ ὡς ἐρυθρὸς χάρτης, παρασκευαζόμενος δι' ἐμβαπτίσεως διηθητικοῦ χάρτου εἰς ἀλκοολικὸν κατέργασμα ἀλκαννίνης καὶ ὡς κυανοῦς χάρτης, παρασκευαζόμενος δι' ἐμβαπτίσεως τοῦ προηγουμένου χάρτου εἰς διάλυμα 1 % σόδας. Κ. Γ. Μ.

ἀλκανολοθειόλαι [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω ἐν τῇ ὀργανικῇ χημείᾳ δισθενεῖς ἐνώσεις αἵτινες εἶνε συγχρόνως ἀλκοόλαι καὶ μερκαπτάναι, ἤτοι ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον $R{<}^{OH}_{SH}$ Σ. Γ.

Ἀλκάνταρα (*ἀραβ.=γέφυρα*). Ἱσπανικὴ πολίχνη τῆς ἐπαρχίας Κάσερες (Ἐστρεμαδούρα) κειμένη ἐπὶ βραχώδους κορυφῆς εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Τάγου εἰς ἀπόστασιν 7 μιλλίων ἀπὸ τῶν πορτογαλικῶν συνόρων. Κάτοικοι 3610. Τὴν ὀνομασίαν της ὀφείλει εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ ἑξάτοξον ρωμαϊκὴν γέφυραν τὴν ζευγνύουσαν τὸν ποταμὸν Τάγην βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως. Αὕτη εἶχε κτισθῆ περὶ τὸ 105 π.Χ. πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, ἔχει δὲ ὁλικὸν μῆκος 188 μέτρων καὶ ὕψος ὑπὲρ τὰ 60 μέτρα. Παρ' αὐτὴν καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ ἠγείρετο ρωμαϊκὸς ναΐσκος ἀφιερωμένος εἰς τὸν Τραϊανὸν καὶ ἄλλους ἀποθεωθέντας αὐτοκράτορας.

Ἡ πόλις ἐκτίσθη ὑπὸ Ἀράβων, πιθανῶς ἐπὶ τῆς θέσεως ρωμαϊκῆς τινος πόλεως, τῆς *Norba Caesarea* κατά τινας ἀρχαιολόγους. Καταληφθεῖσα τῷ 1214 ὑπὸ τοῦ Ἀλφόνσου Θ', κατέστη περίφημος ὡς τὸ προπύργιον τοῦ *τάγματος τῆς Ἀλκαντάρας* (βλ. κατωτέρω).

Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῷ 1479 ἐγένετο ἡ ἱστορικὴ συνάντησις τῆς βασιλίσσης τῆς Καστίλης Ἰσαβέλλας καὶ τῆς δουκίσσης δόνας Βεατρίκης πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν μεταξὺ Καστίλης καὶ Πορτογαλίας ἀναφυεισῶν διενέξεων.

Ἡ Ἀλκάνταρα ἔχει ἀξιολόγους ἐκκλησίας κτισθείσας τῷ 1506, ὡς καὶ ἑτέραν γοτθικὴν τοῦ 13ου αἰῶνος, ὅπου ἔχουν ταφῆ πλεῖστοι ἀξιωματοῦχοι τοῦ εἰρημένου τάγματος.

— **Ἀλκάντορα**. Πόλισμα τῆς Ἀλγερίας, βορείως τῆς Μπίσκρας. Ὡς ἡ ἐν Ἱσπανίᾳ Ἀλκάνταρα ὀφείλει καὶ τοῦτο τὴν ὀνομασίαν του εἰς τὴν θαυμασίαν παρ' αὐτὸ ἐκτισμένην ρωμαϊκὴν γέφυραν, ἡ ὁποία κειμένη κατενώπιον τῆς μεγάλης Ἐρήμου, ἐντὸς τοπείου ἐξόχου κάλλους, καὶ συγκειμένη ἐξ εὑρέος τόξου μήκους 10 μ., διαστίκτου κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς αὐτοῦ πλευρὰς ἐξ ἀναγλύφων ροδακοειδῶν κοσμημάτων, παρέχει γραφικὴν θέαν.

— **Ἀλκάνταρα**. Παράλιος πόλις τῆς Βραζιλίας ἐν τῇ πολιτείᾳ Μαρανιάο, ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου Σάο Μάρκος, εἰς ἀπόστασιν 16 μιλ. ἀπὸ τῆς πόλεως Μαρανιάο θαλασσίως. Κάτοικοι 15.700. Εἰς τὸν λιμένα της φορτώνονται ὁ ἐξαίρετος βάμβαξ καὶ ἡ ὄρυζα τῆς περιοχῆς.

— **Ἀλκάνταρα, τάγμα**. Ἱσπανικὸν ἱπποτικὸν τάγμα (Alcantara), ἱδρυθὲν ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Don Suarez καὶ Don Gomez Barrientos, κατὰ τὰ μέσα τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, πρὸς προστασίαν τῆς Καστιλίας ἐναντίον τῶν Μαύρων. Κατ' ἀρχὰς ἦτο στρατιωτικὴ ἀδελφότης, καλουμένη «*τάγμα τοῦ ἁγίου Ἰουλιανοῦ*», μὲ κυρίαν ἕδραν τὸ St Julian del Pereiro, ὅπερ ἦτο φρούριον εἰς τὰ βόρεια σύνορα μεταξὺ Πορτογαλίας καὶ Καστιλίας. Ὑπὸ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου γ', τῷ 1176, ἀνεγνωρίσθη ὡς θρησκευτικόν, ἱπποτικὸν τάγμα καὶ τῷ 1218 ἡ ἕδρα του μετετέθη εἰς τὴν ὀχυρὰν παραμεθόριον πολίχνην *Ἀλκάνταρα*, ἔνθα ἤκμασε καὶ ὅθεν ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν. Τὰ μέλη τοῦ τάγματος διεκρίνοντο εἰς λαϊκοὺς ἱππότας καὶ εἰς κληρικούς, οἵτινες, ἐν ἀρχῇ, μετεῖχον καὶ αὐτοὶ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων· καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἔζων κοινοβιακῶς καὶ ὑπήγοντο εἰς αὐστηροτάτην δίαιταν ἐγκρατείας, ὑποβαλλόμενοι εἰς πολλὰς καὶ αὐστηρὰς νηστείας καὶ τρώγοντες ἐν σιωπῇ· ὑπεχρεοῦντο εἰς ἁγνείαν καὶ μόλις τῷ 1546 ἐπετράπη ἐξαιρετικῶς εἰς τοὺς ἱππότας ἡ σύναψις ἑνὸς καὶ μόνου γάμου.

Κατ' ἀρχὰς ὑπεχρεοῦντο καὶ οἱ ἱππόται εἰς πτωχείαν, βραδύτερον ἐπετράπη εἰς αὐτοὺς ἰδιοκτησία, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν ὡρισμένων εἰσφορῶν εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον. Ἐφόρουν πάντες λευκὸν ἔνδυμα μὲ μέλαν ἐπινώτιον καὶ μέλανα σκοῦφον. Ὁ ἀρχηγός των ἐξελέγετο ἰσοβίως, καὶ ἤδη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 15ου αἰῶνος εἶχε πλουσιώτατα εἰσοδήματα. Τὸ τάγμα ἔγινε πλούσιον τόσον ἐκ δωρεῶν ὅσον καὶ ἐκ τῶν κατὰ τῶν Μαύρων πολέμων, εἰς τοὺς ὁποίους διεκρίθησαν διὰ τὸν ἡρωϊσμόν των τὰ μέλη τοῦ τάγματος. Μετὰ τὴν ἐκμηδένισιν ὅμως τῶν Μαύρων τὸ τάγμα ἔχασε τὴν σημασίαν του, εἰς ὃ συνετέλεσαν καὶ ἐσωτερικαὶ ἔριδες. Ὁ Φερδινάνδος ὁ καθολικὸς ἀνέλαβε τῷ 1492 ἐφ' ὅρου ζωῆς τὴν προσοδοφόρον ἀρχηγίαν τοῦ τάγματος, τοῦ ὁποίου τὴν περιουσίαν ἤρχισαν νὰ κατασπαταλοῦν διάφοροι κοσμικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες, ὡς καὶ ἱδρύματα, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ἐκλιπόντος τοῦ ἐκ τῶν Μαύρων κινδύνου ἐξέλιπεν ὁ σκοπὸς δι' ὃν προσεφέροντο εἰς τὸ τάγμα αἱ δωρεαί. Βραδύτερον ἡ προσοχὴ τοῦ τάγματος ἐστράφη κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κατὰ τῶν αἱρέσεων καὶ εἰς στήριξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας· οὕτω λ. χ. τὰ μέλη ἀπὸ τοῦ 1652 ὑπεχρεοῦντο εἰς ὑποστήριξιν τῆς διδασκαλίας τῆς ἀσπίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου, ἣν βραδύτερον ἡ δυτικὴ ἐκκλησία ἀνήγαγεν εἰς δόγμα.

Τῷ 1808 ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰωσὴφ ἐδημεύθησαν τὰ κτήματα τοῦ τάγματος, ἅτινα ἀποδοθέντα ἐν μέρει τῷ 1814, ἐπὶ Φερδινάνδου ζ', ἐδημεύθησαν πάλιν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1835. Ἡ δημοκρατία διέλυσε τὸ τάγμα τῷ 1872, ὁ δ' Ἀλφόνσος ιβ' τὸ ἐπανίδρυσε τῷ 1874, ἀλλ' ὡς ἁπλοῦν παράσημον στρατιωτικῆς ἀξίας (πράσινος σταυρὸς μὲ χρυσοῦς κρίνους, ἐκ τοῦ λαιμοῦ ἀναρτώμενος διὰ πρασίνης ταινίας). Παρεμφερῆ ἦσαν ἐν Ἱσπανίᾳ τὰ τάγματα **Καλατράβα** καὶ **Κομποστέλλα** (βλ. λ.).

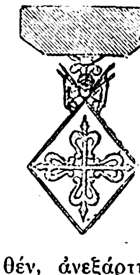

Σημειωτέον ὅτι μυστικοπαθής τις μοναχὸς *Πέτρος* ὀνόματι, ἐξ Ἀλκάνταρα καταγόμενος ἵδρυσεν ἐν Ἱσπανίᾳ τῷ 1545 μοναχικὸν τάγμα, τῶν **Ἀλκανταρίων** ἐπικληθέν, ἀνεξάρτητον τοῦ ἀνωτέρω ἱπποτικοῦ τάγματος, μὲ αὐστηροτάτην ἄσκησιν καὶ μὲ πρόγραμμα καταπολεμήσεως τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Ὁ Πέτρος οὗτος ἐκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Πάπα ἅγιος τῷ 1669. Δ. Ξ. Μ.

Ἀλκάνωρ. —1) Τρὼς μνημονευόμενος ἐν Βιργιλίου Αἰνειάδι (IX, στ. 672).

—2) Ἀγωνιστὴς ἐν τῷ στρατῷ τοῦ ἰταλικοῦ λαοῦ τῶν Ρουτούλων, μνημονευόμενος ἐν Βιργιλίου Αἰνειάδι (X, στ. 338). Ε. Ν. Μ.

Ἀλκαουκοῦρος (Alcaucurus) [*Ἀστρον.*]· βλ. Αἰγόκερως.

Ἀλκαουντέτε (Alcaudete). Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Jaen ἀπέχουσα 26 χιλιόμετρα τῆς Ἀλκαλὰ-λὰ-Ρεάλ. Κάτοικοι 10.773. Ἐργοστάσια ὑδραυλικῆς κιμωλίας, λινοσπόρου, σάπωνος, σιδηρουργίας.

ἀλκαπτόνη (ἐκ τοῦ *ἄλκαλι* καὶ *κάπτειν*=καταπίνειν, καταβροχθίζειν) [*Βιολ. Χημ.*]. Οὕτω ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Boedeker οὐσία ἀποχωρισθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1859 ἐκ τῶν οὔρων διαβητικοῦ, ἔχουσα δὲ τὴν ἰδιότητα νὰ ἀμαυρώνῃ τὰ οὖρα ἐν τῷ ἀέρι παρουσίᾳ ἀλκάλεως καὶ νὰ ἀνάγῃ τὸ φελίγγειον ὑγρὸν καὶ τὸ ἀμμωνιακὸν διάλυμα τοῦ νιτρικοῦ ἀργύρου. Ἐκ τῆς ὡς ἀλκαπτόνης χαρακτηρισθείσης οὐσίας, τῆς προσδιδούσης εἰς τὰ οὖρα τὰς ἀνωτέρω χαρακτηριστικὰς αὐτῆς ἰδιότητας, βραδύτερον ἐγνωρίσθησαν καὶ διεκρίθησαν δύο ὀξέα: τὸ ὁμογεντισικὸν καὶ τὸ οὐρολευκινικὸν ὀξύ.

Τὸ *ὁμογεντισικὸν ὀξὺ* εἶναι τὸ συνηθέστατα παρουσιαζόμενον εἰς τὰ ὡς ἀλκαπτονοῦχα χαρακτηριζόμενα οὖρα. Τὸ ὀξὺ τοῦτο ἀπεχωρίσθη ὑπὸ τοῦ Baumann καὶ Wolkow τῷ 1891 ἐκ τῶν παθολογικῶν αὐτῶν οὔρων, εἶναι δὲ *διοξυφαινυλοξικὸν ὀξὺ* ($C_6H_3(OH)_2 \cdot CH_2COOH$).

Δύναται νὰ παρασκευασθῇ δι' ἐκχυλίσεως τῶν ἀλκαπτονούχων οὔρων ὀξινισθέντων μετὰ θειικοῦ ὀξέος, ἐξατμίσεως τοῦ αἰθέρος καὶ καθιζήσεως τοῦ ὑπολείμματος δι' ὀξικοῦ μολύβδου ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ μετὰ μολύβδου ἅλατος αὐτοῦ καὶ τέλος διασπάσεως αὐτοῦ διὰ θειικοῦ ὀξέος. Τὸ ὁμογεντισικὸν ὀξὺ εἶναι διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ, τὴν ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα, ἀδιάλυτον δὲ εἰς τὸ χλωροφόρμιον καὶ κρυσταλλοῦται εἰς πρίσματα ἀσθενῶς ροδόχροα τηκόμενα εἰς 146°, 5. Μετὰ τοῦ ἀντιδραστηρίου τοῦ Millon δίδει κίτρινον ἵζημα διὰ ζέσεως ἐρυθρὸν καθιστάμενον καὶ ἔχει ἰσχυρὰν ἀναγωγικὴν ἱκανότητα. Διὰ τῶν ἀντιδράσεων αὐτῶν δύναται νὰ ἀναγνωρισθῇ εἰς τὰ οὖρα, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἐξαχθῇ ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν.

Τὸ δεύτερον σῶμα, ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἀλκαπτονοῦχα οὖρα, ἀλλὰ πολὺ σπανιώτερον, εἶναι τὸ *οὐρολευκινικὸν ὀξύ*, ὅπερ ἀπεχωρίσθη ὑπὸ τοῦ Huppert ἐκ τῶν παθολογικῶν αὐτῶν οὔρων κατὰ τὸ 1897. Τὸ ὀξὺ τοῦτο εἶναι *τριοξυφαινυλοπροπιονικὸν ὀξὺ* ($C_6H_2(OH)_3CH_2CH_2CO_2H$). Εἶναι εὐδιάλυτον εἰς ὕδωρ, ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα, ἀδιάλυτον δὲ εἰς χλωροφόρμιον καὶ πετρελαϊκὸν αἰθέρα καὶ τήκεται εἰς 190°—193°. Μετὰ τριχλωριούχου σιδήρου δίδει πρασίνην χροιάν, μετὰ δὲ τοῦ ἀντιδραστηρίου τοῦ Millon ἐρυθρὸν ἵζημα διὰ ζέσεως φαιὸν καθιστάμενον.

Ὁ χαρακτηρισμὸς *ἀλκαπτόναι* εἶναι ἤδη διαδεδομένος εἰς ὅλα τὰ συγγράμματα βιολογικῆς χημείας πρὸς ὑποδήλωσιν τῶν δύο ἀνωτέρω ἐν τοῖς οὔροις παρουσιαζομένων ὀξέων. Κ. Γ. Μ.

ἀλκαπτονικὰ ὀξέα· βλ. ἀλκαπτόνη.

ἀλκαπτονουρία. Παθολογικὴ κατάστασις τοῦ ὀργανισμοῦ διαρκοῦσα συνήθως καθ' ὅλην τὴν ζωὴν καὶ ὀφειλομένη εἰς ἀτελῆ χρησιμοποίησιν ὡρισμένων προϊόντων διασπάσεως τοῦ λευκώματος, ἤτοι τῶν ἀρωματικῶν ἀμινοξέων, λευκίνης καὶ τυροζίνης, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἐμφανίζονται εἰς τὰ οὖρα **ἀλκαπτόναι** (βλ. λ.), αἵτινες προσδίδουσιν εἰς αὐτὰ καστανὴν ἢ μελανὴν χροιάν. Ἐκ τῶν ἀλκαπτονῶν συνηθέστερον παρουσιάζεται εἰς τὰ οὖρα τὸ *ὁμογεντισικὸν ὀξύ*, σπανιώτερον δὲ τὸ *οὐρολευκινικόν*.

Μετὰ τὰς ἐργασίας τῶν Wolkow καὶ Baumann Embden, Mittelbach, καθ' ἃς τῇ χορηγήσει τυρο-

Digitized by Google

ζίνης εἰς ἀλκαπτονουρικοὺς ηὐξάνετο εἰς τὰ οὖρα τὸ ποσὸν τοῦ ὁμογεντισικοῦ ὀξέος, ἀπεδείχθη ὅτι ἡ *τυροζίνη* εἶναι ἡ μητρικὴ οὐσία αὐτοῦ. Οἱ Langstein καὶ Meyer παρετήρησαν ὅμως, ὅτι τὸ ποσὸν τῆς χορηγουμένης τυροζίνης δὲν ἐπαρκεῖ πρὸς κάλυψιν τοῦ ἀποβαλλομένου ὁμογεντισικοῦ ὀξέος. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ στηριχθέντες οἱ Langstein καὶ Falta ἀπέδειξαν ὅτι καὶ ἄλλη οὐσία πλὴν τῆς τυροζίνης χρησιμεύει ὡς μητρική· αὕτη εἶναι ἡ *λευκινη*, τῆς ὁποίας τὰ 89% μετατρέπονται εἰς ὁμογεντισικὸν ὀξύ.

Τὸ ποσὸν τοῦ ἀποβαλλομένου ὁμογεντισικοῦ ὀξέος ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν ἀρωματικῶν ἀμινοξέων, τῶν περιεχομένων εἰς τὰ λευκώματα τῆς τροφῆς. Τὴν προέλευσιν ταύτην καλοῦμεν *ἐξωγενῆ*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *ἐνδογενῆ* τοιαύτην, ἐξαρτωμένην μόνον ἐκ τῆς ἀποσχίσεως κυτταρικοῦ λευκώματος τοῦ ὀργανισμοῦ. Καὶ ἤδη γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: ποῦ λαμβάνει χώραν ὁ σχηματισμὸς τοῦ ὁμογεντισικοῦ ὀξέος ἐκ τῶν ἀρωματικῶν ἀμινοξέων;

Οἱ Baumann καὶ Wolkow ἐθεώρουν ὅτι τοῦτο σχηματίζεται εἰς τὸ ἔντερον τῇ δράσει φυτικῶν παρασίτων. Ἐπηκολούθησαν ὅμως αἱ ἐργασίαι τῶν Abderhalden, Bloch καὶ Rona, οἵτινες χορηγοῦντες ὑποδορίως εἰς ἀλκαπτονουρικοὺς *γλυκυλιο-l-τυροζίνην*, παρετήρουν αὔξησιν τοῦ ὁμογεντισικοῦ ὀξέος, αἱ τοῦ Mittelbach, καθ' ἃς ἄτομον ἀλκαπτονουρικὸν ὑποβαλλόμενον εἰς νηστείαν ἀποβάλλει σταθερῶς ὁμογεντισικὸν ὀξύ, καὶ αἱ τῶν Abderhalden καὶ Falta, δι' ὧν κατεδείχθη ὅτι τὰ κυτταρικὰ λευκώματα τοῦ ἀλκαπτονουρικοῦ (αἵματος, τριχῶν, ὀνύχων) ἔχουσι τὸ αὐτὸ ποσὸν λευκίνης καὶ τυροζίνης ὅσον καὶ τῶν ὑγιῶν ἀτόμων, ὅπερ δὲν θὰ συνέβαινεν ἂν τοῦτο ἐσχηματίζετο ἐκ τῶν ἀρωματικῶν ἀμινοξέων πρὶν ταῦτα φθάσωσιν εἰς τοὺς ἱστούς. Ἐκ τῶν παρατηρήσεων τούτων κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ ἀρωματικὰ ἀμινοξέα, λευκίνη καὶ τυροζίνη, σχηματίζονται εἰς τοὺς ἱστοὺς κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ὕλης τοῦ λευκώματος τῶν κυττάρων καὶ ἐξ αὐτῶν παράγεται κατὰ τὴν περαιτέρω ἀπόσχισιν τὸ ὁμογεντισικὸν ὀξύ. Τοιουτοτρόπως ἡ ἀλκαπτονουρία κατέστη λίαν σπουδαία διὰ τὴν ἐπίλυσιν πολλῶν σκοτεινῶν σημείων τῆς φυσιολογικῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης τοῦ κυτταρικοῦ λευκώματος, διότι διὰ ταύτης κατεδείχθη ὅτι εἰς τοὺς ἱστοὺς σχηματίζονται ἐκ κυτταρικοῦ λευκώματος ἀμινοξέα, καθὼς καὶ ὁ τρόπος τῆς περαιτέρω ἀποσχίσεως αὐτῶν ὑπὲρ ὁμογεντισικὸν ὀξύ.

Ἵνα ἐννοήσωμεν τὸν τρόπον τῆς προελεύσεως τοῦ ὁμογεντισικοῦ ὀξέος ἐκ τῶν ἀρωματικῶν ἀμινοξέων ὀφείλομεν νὰ γνωρίζωμεν τὰ ἑξῆς: Κατὰ τὰ μέχρι σήμερον γνωστά, ἐκεῖνα μόνον ἐξ αὐτῶν δύνανται νὰ μετατραπῶσιν εἰς ὁμογεντισικὸν ὀξύ, ὅσα φέρουσι τριμελῆ πλευρικὴν ἅλυσιν, ἡ ὁποία εἰς τὴν θέσιν α ὡς πρὸς τὸ ἀνθρακοξύλιον ἀντικαθίσταται ὑπὸ NH_2 OH ἢ O (Neubauer καὶ Falta), τοιαῦτα δὲ εἶναι ἡ π-τυροζίνη, φαινυλαλανίνη φαινυλο-α-γαλακτικὸν ὀξὺ καὶ φαινυλοσταφυλικὸν ὀξύ. Ἡ ὁδός, ἣν ἀκολουθεῖ ἡ ἀπόσχισις, εἶναι ἡ ἑξῆς κατὰ τοὺς Neubauer, Meyer, Blum, Umber Hammarsten.

Ἐκ τῆς λευκίνης, δι' ὑδροξυλιώσεως εἰς τὴν παρα-θέσιν παράγεται ἡ τυροζίνη:

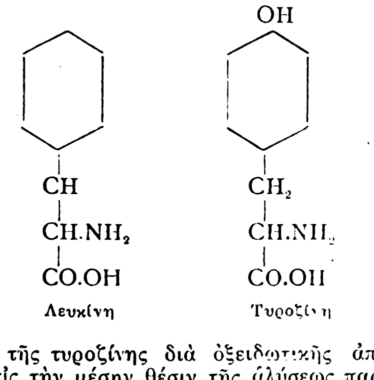

Λευκίνη Τυροζίνη

Ἐκ τῆς τυροζίνης διὰ ὀξειδωτικῆς ἀπαμιδώσεως εἰς τὴν μέσην θέσιν τῆς ἁλύσεως παράγεται τὸ ἀντίστοιχον κετονοξύ, ὡς ἑξῆς:

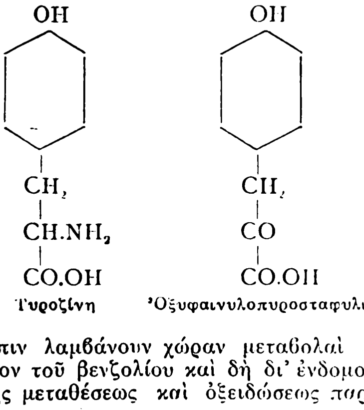

Τυροζίνη 'Οξυφαινυλοπυροσταφυλικὸν ὀξὺ

Κατόπιν λαμβάνουν χώραν μεταβολαὶ εἰς τὸν δακτύλιον τοῦ βενζολίου καὶ δὴ δι' ἐνδομοριακῆς ἀτομικῆς μεταθέσεως καὶ ὀξειδώσεως παράγεται κινόνη, ἥτις ἀνασυντίθεται εἰς ὑδροκινοσταφυλικὸν ὀξύ, ἐξ οὗ δι' ὀξειδωτικῆς ἀποσπάσεως CO_2 παράγεται ὁμογεντισικὸν ὀξύ.

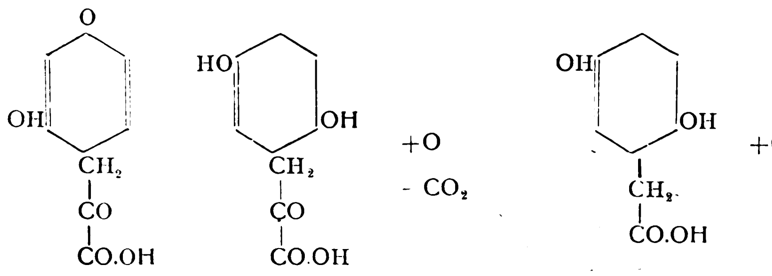

Κινόνη 'Υδροκινοσταφυλικὸν ὀξὺ 'Ομογεντισικὸν ὀξὺ

Τὸ ὁμογεντισικὸν ὀξὺ ἀποτελεῖ πρίσματα διαφανῆ, ἐλαφρῶς ῥοδόχροα, λίαν ἀναγωγικά, τηκόμενα εἰς θερμοκρασίαν 146 C. ὀπτικῶς ἀνενεργῆ, μὴ ζυμούμενα διὰ ζυμομυκήτων, λίαν διαλυτὰ εἰς ὕδωρ, οἰνόπνευμα καὶ αἰθέρα.

Πλὴν τοῦ *ὁμογεντισικοῦ ὀξέος*, κατὰ τὴν ἀλκαπτονουρίαν παιδίων ἀνευρέθη καὶ ἕτερον ὀξύ, τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Kirk, κληθὲν *οὐρολευκινικὸν ὀξύ*. Ἡ ὕπαρξις τούτου ὅμως ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τῶν Neubauer καὶ Flatow.

Φύσις καὶ αἰτιολογια τῆς ἀλκαπτονουρίας.— Κατὰ τοὺς Neubauer καὶ Falta θεωρεῖται ἡ ἀλκαπτονουρία ὡς ἀνωμαλία τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης, συνισταμένη εἰς ἀδυναμίαν τοῦ ὀργανισμοῦ ὅπως καύσῃ πλήρως τὰ κατὰ τὴν ἀπόσχισιν τῶν λευκωμάτων παραγόμενα ἀρωματικὰ ἀμινοξέα λευκίνην καὶ τυροζίνην.

Καίτοι εἰς τὴν δοξασίαν ταύτην ὑπάρχουσιν ἀντιρρήσεις (Fromherz, Hermann, Dakin), ἐν τούτοις σήμερον μετὰ τὰς ἐργασίας τοῦ Abderhalden, ἐπιτυχόντος μετὰ χορήγησιν l-τυροζίνης διὰ τοῦ στόματος εἰς ὑγιᾶ, ἀποβολὴν διὰ τῶν οὔρων ὁμογεντισικοῦ ὀξέος, παραδεχόμεθα ὅτι ἡ ἐμφάνισις τοῦ ὁμογεντισικοῦ ὀξέος ὀφείλεται εἰς ἀνεπάρκειαν τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς περαιτέρω ἀπόσχισιν αὐτοῦ καὶ οὐχὶ εἰς παθολογικὴν ἀπόσχισιν τοῦ λευκώματος. Ὁ ἀλκαπτονουρικὸς δηλαδὴ δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀποσχίσῃ περαιτέρω τὸ ὁμογεντισικὸν ὀξύ. Ὡς αἴτιον θεωροῦμεν εἴτε τὴν ἔλλειψιν τοῦ φυράματος τοῦ συντελοῦντος εἰς τὴν ἀπόσχισιν *(τυροζινάση)* εἴτε ἔλλειψιν τῆς ἀντιστοίχου *κινάσης*, ἥτις μετατρέπει τὸ ἀνενεργὲς προφύραμα εἰς ἐνεργὲς φύραμα, εἴτε τέλος διότι τὸ ὄργανον εἰς ὃ πιθανῶς γίνεται ἡ ἀπόσχισις τῶν ἀρωματικῶν ἀμινοξέων πάσχει (Abderhalden).

Ὑπὲρ τῆς τελευταίας ταύτης ἐκδοχῆς συνηγορεῖ ἴσως τὸ ὑπὸ τοῦ Frank Fischler (Luedge-Schleyer) παρατηρηθὲν ὅτι τὰ οὖρα κυνῶν ὑποστάντων τὴν ἐγχείρησιν τοῦ τεχνητοῦ συριγγίου τοῦ Eck λαμβάνουσι σκοτεινὴν χρῶσιν. Ἐπίσης ἡ ὑπὸ τοῦ Moracewski παρατηρηθεῖσα ἀλκαπτονουρία εἰς πάσχοντας ἐκ κιρρώσεως τοῦ ἥπατος.

Συμπτώματα.—Τὸ κυριώτερον σύμπτωμα, τὸ ὁποῖον ἐφελκύει τὴν προσοχὴν τοῦ ὑπὸ ἀλκαπτονουρίας πάσχοντος ἀτόμου, εἶναι ἡ ἐμφάνισις κασταννῶν ἢ μελαινῶν κηλίδων ἐπὶ τῶν λευχημάτων, μὴ ἐξαλειφομένων κατὰ τὴν διὰ σάπωνος πλύσιν. Αἱ κηλῖδες αὗται εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ ἐλλείπωσι. Τὸ οὖρον πρόσφατον μὲν ὂν ἔχει τὴν συνήθη κιτρίνην ὄψιν αὐτοῦ, βαθμηδὸν ὅμως, ἰδίᾳ τῇ προσθήκῃ ἀλκάλεως ἢ δι' αὐτομάτου ἀλκαλοποιήσεως καὶ τῇ προσλήψει ὀξυγόνου ἐκ τοῦ ἀέρος, λαμβάνει χροιὰν καστανὴν ἢ μελανήν, ἥτις εἰς τὰς ἀρχὰς μὲν καταλαμβάνει τὴν ἐπιφάνειαν, κατόπιν ὅμως ἐξαπλοῦται εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ. Ἡ ἔλλειψις τῆς χροιᾶς ταύτης δὲν ἀποκλείει τὴν πάθησιν, οὔτε ἡ μεσολάβησις τοῦ ἀέρος εἶναι ἀπαραίτητος (Umber). Τὸ οὖρον δύναται νὰ ἀποβληθῇ ἐκ τῆς κύστεως μελανόν, ἡ δὲ ἔντασις τῆς χροιᾶς ἣν λαμβάνει δὲν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ ἐν αὐτῷ ὑπάρχοντος ὁμογεντισικοῦ ὀξέος.

Αἱ ἀντιδράσεις ἃς τὸ οὖρον δεικνύει εἶναι αἱ ἑξῆς: ἀνάγει τὸ ἀλκαλικὸν διάλυμα τοῦ χαλκοῦ (ἀντιδράσεις Fehling-Trommer θετικαί), ἡ δὲ ἀναγωγικὴ του δύναμις λίαν δεκάκις μείζων τῆς τοιαύτης διαλύματος σακχάρου ἴσης περιεκτικότητος· ἀνάγει ὡσαύτως τὸ ἀμμωνιακὸν διάλυμα τοῦ ἀργύρου (ἐπὶ τῆς ἰδιότητος ταύτης στηρίζεται ὁ ποσοτικὸς προσδιορισμὸς τοῦ ὁμογεντισικοῦ ὀξέος). Μετὰ διαλύματος 5% οὐδετέρου ὀξικοῦ μολύβδου βραζόμενον, καταλείπει μετὰ τὴν διήθησιν καὶ ψύξιν μολυβδικὸν ἅλας τοῦ ὁμογεντισικοῦ ὀξέος, κρυσταλλούμενον εἰς βελονοειδεῖς κρυστάλλους. Μετὰ ἀραιοῦ χλωριούχου σιδήρου δίδει κυανῆν χροιάν. Δὲν ζυμοῦται καὶ εἶναι ὀπτικῶς ἀνενεργές.

Τὸ ποσὸν τοῦ ἀποβαλλομένου ὁμογεντισικοῦ ὀξέος κατὰ τὸ 24ωρον διὰ τῶν οὔρων ποικίλλει ἀπὸ 3-6 γρ., δύναται ὅμως νὰ ἀνέλθῃ εἰς 14-16 γρ. (Zimper) 18,6 (Schumm) ἢ καὶ 25 γρ. (Umber). Διὰ τῶν κοπράνων δὲν ἀποβάλλεται ὁμογεντισικὸν ὀξύ. Εἰς τὸν ὀρὸν τοῦ αἵματος ἀνευρέθη τοῦτο (Abderhalden).

Ἡ νόσος διαρκεῖ καθ' ὅλην τὴν ζωήν, δύναται ὅμως νὰ εἶναι καὶ παροδική· εἶναι λίαν σπανία, διέρχεται δ' ἐνίοτε καὶ ἀπαρατήρητος. Μέχρι τοῦ 1908 ὁ Fromherr εἶχε συναθροίσει εἰς τὴν παγκόσμιον βιβλιογραφίαν 58 περιστατικά. Προσβάλλει περισσότερον τὸ ἄρρεν ἢ τὸ θῆλυ. Ὁ Garrod ἐπὶ 31 περιστατικῶν, ἃ συνήθροισε μέχρι τοῦ 1897, ἀναφέρει, ὅτι ἡ πάθησις ἀφεώρα 23 ἄνδρας. Ἀπαντᾷ εἰς πολλὰ μέλη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας (Kirk, Umber) καὶ εἶναι κληρονομικὴ (Garrod, Umber). Ἡ νόσος ἐκδηλοῦται συνηθέστατα εἰς τέκνα προερχόμενα ἐκ γάμων μεταξὺ συγγενῶν.

Ἡ ἀλκαπτονουρία συνυπάρχει μετὰ τῆς *ὠχρονοσίας* (ochronose=ὠχρὸς καὶ νόσος) παρατηρηθείσης τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Virchow ἐν ἔτει 1865 καὶ συνισταμένης εἰς μελανὴν χρῶσιν τῆς θεμελίου οὐσίας ὅλων τῶν χόνδρων τοῦ σώματος καθὼς καὶ τοῦ ἔσω χιτῶνος τῶν ἀρτηριῶν. Τὴν χρωστικὴν ἀπέδιδε ὁ Virchow εἰς παράγωγα τῆς αἱματίνης. Οἱ χόνδροι παρουσιάζουσιν ἀλλοιώσεις προϊούσης ὑπερπλασίας. Ἐνίοτε χρωματίζονται μελανοὶ οἱ σκληροὶ χιτῶνες τῶν ὀφθαλμῶν, αἱ μασχαλιαῖαι κοιλότητες, λόγῳ χρώσεως τοῦ σμήγματος, ἡ κυψέλη. Ἡ συνύπαρξις τῶν δύο τούτων παθήσεων ἐβεβαιώθη ὑπὸ πολλῶν ἐρευνητῶν (Gross καὶ Allard. Umber, Köster) θεωροῦνται δὲ ὡς μία καὶ ἡ αὐτὴ ἀνωμαλία τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης. Λόγῳ τῆς μεγάλης χημικῆς συγγενείας, ἣν ἔχει ὁ χόνδρος πρὸς τὸ ὁμογεντισικὸν ὀξύ, ἀπορροφᾷ τοῦτο καὶ ἐξ ἑαυτοῦ σχηματίζει χρωστικήν, ἣν εἰς ἑαυτὸν ἐναποθέτει.

Ἡ ὠχρονοσία παρακολουθεῖ τὴν ἀλκαπτονουρίαν, συνοδεύεται δὲ ὑπὸ ἀρθρικῶν ἀλλοιώσεων. Αὗται ὀφείλονται εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ χόνδρου ἣν προκαλεῖ ἡ ἐναπόθεσις τῆς χρωστικῆς. Πρόκειται περὶ τῶν συνήθων ἐκδηλώσεων *παραμορφωτικῆς ὀστεοαρθρίτιδος («ἀλκαπτονουρικὴ ἀρθρῖτις»)*.

Ἕτερον σύμπτωμα ἀσταθὲς εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Gross καὶ Allard παρατηρηθεῖσα δυσουρία. Ἐνίοτε συνυπάρχουσι καὶ ἕτεραι ἀνωμαλίαι τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης, ὡς ὁ διαβήτης (Bödeker). Ὁ δὲ Falta παρετήρησεν ἐλάττωσιν τοῦ ὁρίου ἀνοχῆς τοῦ ὁμογεντισικοῦ ὀξέος ἐπὶ βαρέος διαβήτου.

Ἡ πρόγνωσις, ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τὰς ἀρθριτικὰς ἐκδηλώσεις, ὀφειλομένας καθὼς εἴπομεν εἰς τὴν ἐπακολουθοῦσαν ὠχρονοσίαν, εἶναι εὐνοϊκή. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς ἐλάττωσιν τοῦ λευκώματος τῶν τροφῶν εἰς τὸ ἐλάχιστον ὅριον (0,7—0,8 γρ. κατὰ χιλιόγραμμον βάρους), δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ἐλάττωσις τοῦ ἀποβαλλομένου ἐξωγενοῦς ὁμογεντισικοῦ ὀξέος. Τὴν ἐνδογενῆ προέλευσιν δὲν δυνάμεθα νὰ περιορίσωμεν. Τὴν τροφὴν συμπληροῦμεν δι' ὑδατανθράκων καὶ λίπους πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἀπαραιτήτων θερμίδων. Πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ ὁμογεντισικοῦ ὀξέος εἰς τοὺς ἱστούς, χορηγοῦμεν ἀφθόνους ὑδαρεῖς τροφάς. Τὰς ἀρθρικὰς ἐκδηλώσεις θεραπεύομεν ὡς συνήθως (ἔλ. ὀστεοαρθρῖτις).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.— *Gley*: Traité de Physiologie. — *C. Boedeker*: Zeit. für rat. Med. 7)1859.— *Wolkow und Baumann*: Zeit. f. phys. Chem. 15)1891.— *Langstein und Meyer*: D. Arch. f Kl. M. 78)1903 — *Falta und Langstein*, Zeit. f phy. Chem. 37)1903.—*Abderhalden, Bloch und Rona*, ὁμοίως 52)1907.-- *Mittelbach*, Arch. f. Kl. Med. 71)1901. — *Abderhalden und Falta*, Zeit. f. ph. Ch. 39)1903.— *Neubauer und Falta*, ὁμοίως 42)19 4.— *Umber*, Kraus Brugsch Sp. Path. u. Ther. 1)1919.— *Olof Hammarsten*, Lehrb der Phy. Chem. 1922.— *Huppert*, Arch. f Kl Med. 64 1899. — *Umber und Bürger*, D. M. Woch. 1913. — *Neubauer und Flatow*, Zeit. f. Ph. Ch. 52)1907. — *Fromherr und Hermann*, ὁμοίως 89 και 91.—*Dakin*, Chem. Zent. bl. 82)1911. — *Abderhalden*, Zeit f. Phy Chem. 77 1912. — *Abderhalden*, Lehrb. der Phy. Ch. (1920).— *Lüdke-Schleyer*, Lehrb. der Path Phys. 1920.— *Fromherr*, Inaug Diss. Freiburg 1908.— *Spaeth* Untesrsuchung des Harnes 1912. — *Garrod*, The Lancet 1901/1902.—*Gross und Allard*, Arch. f. exp. P. u. Pharm. 59 1908. — *Köster*, D. M. W. 1922. — *Falta*, Arch. f. Kl. Med 81/1904.

Ι. Α. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

Ἀλκάραθ (Alcaraz). Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλμπατσέτε. Κάτοικοι 5.105. Ἔχει ἰαματικὰς πηγὰς θειούχους καὶ σιδηρούχους, ἐργοστάσια οἰνοπνευμάτων, ὑφασμάτων, σάπωνος, νηματουργεῖα, μεταλλεῖα χαλκοῦ καὶ ὀρυχεῖα ἅλατος.

Ἀλκαρακέχος (Alcaracehos). Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Κορδούης, 12 χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ Ποζομπλάνκο. Κάτοικοι 4.599. Ἔχει μεταλλεῖα μολύβδου.

Ἀλκάρας *(Μάχη τῆς—)*. Περιώνυμος μάχη συγκροτηθεῖσα τῷ 1125 παρὰ τὴν ἱσπανικὴν Βαλεντίαν μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας Ἀλφόνσου καὶ τῶν συνασπισθέντων ἐναντίον αὐτοῦ Ἀφρικανῶν *βαλήδων* (ἐμιρῶν). Δι' αὐτῆς, νική-

Digitized by Google

σαντες οἱ Χριστιανοί, ἤρχισαν προελαύνοντες εἰς τὴν Ἀνδαλουσίαν, καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀνέκτησαν ἀπὸ τῶν Μουσουλμάνων τὴν χώραν. Γ. Δ. Κ.

ἀλκαρράζα (Alcarraza). Καλοῦνται οὕτως ἀγγεῖα κατασκευαζόμενα ἐξ ἀργίλλου λίαν πορώδους, ἐντὸς τῶν ὁποίων τὸ ὕδωρ γίνεται δροσερὸν χάρις εἰς τὴν ταχύτητα τῆς ἐξατμίσεως (ἀντίστοιχα πρὸς τὰ ἑλληνικὰ «αἰγιήτικα κανάτια»). Αἱ ἀλκαρράζαι, ἀνατολικῆς πιθανὸν καταγωγῆς, ἀπὸ πολλοῦ χρόνου εἶναι ἐν χρήσει ἐν Εὐρώπῃ, μερικὰ δὲ τῶν ἀγγείων τούτων, φυλαττόμενα ὡς κειμήλια, χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος.

Ὑδροδοχεῖον ἀλκαρράζα.

ἀλκαρσίνη (Alkarsin) *[Φαρμ.]*· βλ. **κακοδυλοξείδιον.**

Ἀλκάσαρ-*Κιβὶρ* (Alcaçar-Quivir). Πόλις τοῦ Μαρόκου ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ καλίφου Ἀλ-Μανσούρ. Κατὰ τὸν Λέοντα τὸν Ἀφρικανόν, ὁ Ἄραψ χαλίφης περιπλανηθεὶς ποτε εἰς τὴν ἔρημον ἐγένετο φιλοξένως δεκτὸς εἰς τὴν καλύβην ἑνὸς ἁλιέως, εἰς ἀνταμοιβὴν του δὲ διέταξε τὴν πέριξ τῆς καλύβης οἰκοδόμησιν ἱκανοῦ ἀριθμοῦ οἰκιῶν καὶ ἰσχυροῦ τείχους. Αἱ οἰκίαι αὗται ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῆς πόλεως ταύτης, ἥτις κατέστη ἱστορική, διότι παρ' αὐτὴν ἔλαβε χώραν τῷ 1578 πολύνεκρος μάχη μεταξὺ τῶν Ἀράβων ὑπὸ τὸν Ἀβδὲλ-Μελὲκ καὶ τῶν Πορτογάλων, οἵτινες εἶχον ἐκστρατεύσει εἰς Ἀφρικὴν πρὸς κατάληψιν τοῦ Μαρόκου, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ τούτου τοῦ βασιλέως των Σεβαστιανοῦ. Κατὰ τὴν μάχην οἱ Πορτογάλοι ἡττήθησαν, ὁ δὲ βασιλεὺς των ἐφονεύθη. Γ. Α. Κ.

— **Ἀλκάσαρ-*Σαγκὺρ*** (Alcaçar-Saghyr). Ὀχυρωμένη πόλις τοῦ Μαρόκου μεταξὺ Ταγκέρης καὶ Σέντας, παρὰ τὸ στενὸν τοῦ Γιβραλτάρ. Γ. Α. Κ.

Ἀλκάσερ *ντὸ Σὰλ* (Alcacer do Sal). Πόλις τῆς Πορτογαλίας ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σάντο ἐν τῇ περιφερείᾳ Λισαβῶνος, 66 χιλιόμετρα νοτιοανατολικῶς τῆς πόλεως ταύτης. Κάτοικοι 10,437. Ἔχει ἐργοστάσια ἐλαίου καὶ φελλοῦ. Ἐξάγει ἅλας καὶ ὄρυζαν.

Ἀλκατράζ. Νῆσος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας εὑρίσκονται αἱ φυλακαὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

ἀλκαχλωροφύλλη· βλ. χλωροφύλλη.

ἀλκέα (Alcea Tourn) *[Βοτ.]*. Συνώνυμοι τῇ ἀλθαίᾳ (Althaea Tourn) τῆς οἰκογενείας τῶν *Μολοχιδῶν*. Σ. Μ.

ἀλκεάνι *[Ἀποκρυφ.]*· ὅρος ἀποκρυφολογικὸς ἐμφαίνων, κατὰ τὸν Πλανισκάμπι, τὴν κατ' ἐπιφάνειαν μεταβολὴν τοῦ σχήματος τῶν μετάλλων. Δ. Π. Κ.

ἀλκεβρὶς *ζωηρὰ* *[Ἀποκρυφ.]*. Ἡ διάπυρος λίθος ἡ διὰ τοῦ ἔργου τῶν ἀλχυμιστῶν κατάστασις ἐρυθρά. [Πλείονα ἐν λεξ. **λίθος φιλοσοφική**]. Δ. Π. Κ.

ἀλκεῖναι *[Ὀργ. Χημ.]*· καλοῦνται οὕτως οἱ ἐστέρες τῶν ἀλκινῶν (βλ. λ.).

ἀλκεκέννη (Alkekenge) *[Φαρμ.]*. Φυτὸν ἀνάγομενον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἡλιανθῶν* (Physalis Alkekengis). Τοῦ φυτοῦ τούτου ὁ σαρκώδης καρπὸς χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ συνθέτου σεραπίου τοῦ κιχωρίου. Εἶναι δὲ φάρμακον διουρητικὸν ἅμα καὶ ἀντιπυρετικόν, παρεχόμενον ἀπὸ τοῦ στόματος ὑπὸ μορφὴν κόνεως εἰς δόσιν 5 μέχρι 20 γραμμ. δι' ἡμέρας, ἢ ὑπὸ μορφὴν ἐκχυλίσματος εἰς δόσιν 4 μέχρις 6 γραμμ. δι' ἡμέρας, εἴτε καὶ ὑπὸ μορφὴν *οἴνου ἀλκεκέννης*, εἰς οὗ λαμβάνονται 30 γραμμάρια διὰ τῆς ἡμέρας. Μ. Ν. Κ.

ἀλκέλαφος (Alcelaphus Blv.) *[Παλαιοζ.]* Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βουβαλινιδῶν*· βλ. συνών. **βουβαλίς.**

Ἀλκέντο (Alcedo), ***Δὸν Ἀντώνιος ντὲ*** —. Γεωγράφος Ἱσπανὸς τοῦ 18ου αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν τῇ ἱσπανικῇ Ἀφρικῇ. Κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου τῆς φρουρᾶς. Τοῦ ἀποδίδεται τὸ «**Λεξικὸν γεωγραφικο-ἱστορικὸν τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἤτοι: τῶν βασιλείων τοῦ Περοῦ, Νέας Ἱσπανίας, Τέρρα Φίρμε, Χιλῆς καὶ νέου βασιλείου τῆς Γρανάδας κτλ.**», ἐκδοθὲν ἐν Μαδρίτῃ κατὰ τὰ ἔτη 1786-1789 εἰς 5 τόμους. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ἀλκέντο ἐξετιμήθη πολὺ κατὰ τὴν ἐποχήν του καὶ σήμερον δὲ ἀκόμη θεωρεῖται ἀξιόλογον. Ἔκδοσις αὐτοῦ εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἐγένετο τῷ 1812—15 ὑπὸ τοῦ Θόμψων, μετὰ συμπληρώσεων. Κατὰ τὸν μεταφραστὴν τὰ ἀντίτυπα τῆς πρωτοτύπου ἐκδόσεως κατεστράφησαν ἐξαιρέσει ὀλίγων τινῶν κατὰ διαταγὴν τῆς ἱσπανικῆς κυβερνήσεως, διὰ νὰ μὴ περιέλθουν εἰς τὴν δημοσιότητα αἱ ἐν τῷ ἔργῳ σπουδαιόταται πληροφορίαι.

Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω λεξικοῦ ὁ Ἀλκέντο ἔγραψεν ἐπίσης καὶ ἔργον περὶ τῆς βιβλιογραφίας τῆς Ἀμερικῆς ἀνέκδοτον. Χ. Δ.

Ἀλκὲς (Alkes) *[Ἀστρονομ.]*. Ὀρθοτέρα γραφὴ κατὰ Scaliger τοῦ Alhes, ἀραβικοῦ ὀνόματος, ὑπὸ τὸ ὁποῖον φέρεται εἰς τοὺς Ἀλφονσείους πίνακας ὁ ἀστὴρ α Κρατῆρος (βλ. **Κρατήρ**). Σ. Π.

Ἀλκέτας Α'. Υἱὸς τοῦ Θαρύπου, βασιλεύσας ἐν ***Ἠπείρῳ*** περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ. Οὗτος ἐξωσθεὶς τῆς πατρίδος ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ κατέφυγεν εἰς Συρακούσας παρὰ τῷ τυράννῳ αὐτῶν Διονυσίῳ Α'. Ὅτε βραδύτερον ὁ Διονύσιος ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ τὰ παράλια τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης καὶ ἐκεῖθεν διατρέχων τὴν Ἤπειρον νὰ προελάσῃ μέχρι τῶν Δελφῶν καὶ θέσῃ χεῖρα ἐπὶ τῶν θησαυρῶν τοῦ μαντείου, ὁ Ἀλκέτας ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ τυράννου διὰ σπουδαίαν διπλωματικὴν ἀποστολήν. Διεξήγαγε μετὰ τῶν Ἰλλυριῶν διαπραγματεύσεις καὶ ἐπέτυχε τὴν σύναψιν συμμαχίας μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Διονυσίου. Εἰς ἀνταμοιβὴν οἱ Ἰλλυριοὶ εἰσβαλόντες εἰς τὴν Ἤπειρον ἐπανήγαγον ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Μολοσσῶν τὸν Ἀλκέταν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως. Τοῦτο παρεκίνησεν αὐτοὺς νὰ παρατείνωσι τὴν παραμονήν των ἐν Ἠπείρῳ πέραν τοῦ δέοντος, ἕως ὅτου ἐξαναστάντες οἱ Ἠπειρῶται καὶ κατανικήσαντες αὐτοὺς (388 π. Χ.) ἐξηνάγκασαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια (*Διόδωρ.* XV, 13, 2). Ὁ Ἀλκέτας διήγαγεν ἐπί τινα ἔτη ἐν εἰρήνῃ ἕως οὗ ὁ τύραννος τῶν Φερῶν Ἰάσων ἐξηνάγκασε τοῦτον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν μετ' αὐτοῦ συμμαχίαν (μετὰ τὸ 380 π. Χ). Ποία ἦτο ἡ θέσις αὐτοῦ ἐν τῇ συμμαχίᾳ ταύτῃ δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν. Ἐὰν λάβῃ ὅμως τις ὑπ' ὄψει την μαρτυρίαν τοῦ Ξενοφῶντος, παρὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ἀλκέτας καλεῖται «**ὁ ἐν Ἠπείρῳ ὕπαρχος**» (**Ἑλληνικά, ΣΤ, 1, 7**), ἄγεται εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Ἤπειρος τότε ἦτο ὑπήκοος τῆς Θεσσαλίας. Βραδύτερον (περὶ τὸ 377/6 π. Χ.) ὁ Ἀλκέτας συνῆψε συμμαχίαν πρὸς τὸν ναύαρχον τῶν Ἀθηναίων Τιμόθεον, ὅστις μετὰ τοῦ στόλου του κατέπλευσεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα. (*Διόδ.* XV, 36, 5). Διὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ καθὼς καὶ τοῦ υἱοῦ Νεοπτολέμου ἀναγράφεται ἐν τῷ ψηφίσματι τῆς συμμαχίας, ὅπερ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο συνέταξαν οἱ Ἀθηναῖοι (CIA, II, 17, στ. 14).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δρόϋσεν*, Ἱστορία Μακ. Ἑλληνισμοῦ I, 99, 111, 118 σημ.—Πίναξ 3—4. Ε. Ν. Μ.

— **Ἀλκέτας Β'.** Υἱὸς τοῦ Ἀρύββου (κατὰ Διόδωρον Ἀρύμβου) βασιλεύσας ἐν ***Ἠπείρῳ*** ἀπὸ τοῦ 313—306 π. Χ. Οὗτος κατ' ἀρχὰς ἐπειδὴ ἦτο ὀξύθυμος καὶ ταραχώδης εἶχεν ἀποκλεισθῆ ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου καὶ εἶχεν ἐξορισθῆ. Ἐβασίλευε δ' ἀντ' αὐτοῦ ὁ νεώτερος ἀδελφὸς Αἰακίδης. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Αἰακίδου, ὅστις ἔπεσεν ἐν Οἰνιάδαις τῆς Αἰτωλίας μαχόμενος κατὰ Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κασσάνδρου (313 π. Χ.) καὶ ἕνεκα τοῦ γενικοῦ μίσους κατὰ τοῦ Κασσάνδρου, ὅπερ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ συνεμερίζετο, ὁ Ἀλκέτας κατέστη λίαν εὐπρόσδεκτος καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἤπειρον. Ἄλλως τε καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Αἰακίδου Πύρρος ἦτο ἀκόμη παιδίον. Ἀλλὰ δὲν εἶχεν στερεωθῆ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Μολοσσῶν καὶ νέα συμφορὰ ἐπέπεσε κατ' αὐτοῦ ἀπροσδόκητος. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Κασσάνδρου Λυκίσκος ἐξ Ἀκαρνανίας εἰσέβαλε μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ χωρήσας πρὸς βορρᾶν ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὴν Κασσωπίαν (*Διόδωρ.* XIX, 88 — *Δρόϋσεν*, II, σελ. 382 κ. ἑξ.). Ὁ Ἀλκέτας τότε ἀπέστειλε τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ Ἀλέξανδρον καὶ Τεῦκρον εἰς τὰς πόλεις πρὸς στρατολογίαν, ἐνῷ αὐτὸς ἦλθε μετὰ τοῦ ὑπάρχοντος στρατοῦ καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἀπέναντι τοῦ ἀντιπάλου. Ὁ Λυκίσκος διαθέτων περισσοτέρας δυνάμεις ἐστενοχώρησεν αὐτὸν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ μὲν Ἠπειρῶται ἀπελπισθέντες παρεδόθησαν, ὁ δὲ Ἀλκέτας κατέφυγεν εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν πόλιν Εὐρυμενὰς (312 π. Χ.). Φθάσας ὁ Λυκίσκος ἐπολιόρκησεν αὐτὸν ἐν τῇ πόλει, νικήσας δ' ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τοὺς εἰς βοήθειαν τοῦ πατρὸς ἐλθόντας Ἀλέξανδρον καὶ Τεῦκρον, ἐγένετο τέλος ἔφοδος κύριος τῆς πόλεως καὶ παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τοὺς στρατιώτας πρὸς διαρπαγήν. Ὁ Ἀλκέτας ἦτο τώρα εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀντιπάλου καὶ θὰ ὑπέκυπτεν ἀσφαλῶς, ἂν μὴ ὁ Κάσσανδρος, σπεύσας μετὰ τὴν πρώτην περὶ τὰς Εὐρυμενὰς μάχην, συνῆπτε μετ' αὐτοῦ εἰρήνην. Κατὰ ταύτην ὁ Ἀλκέτας παρέμενεν εἰς τὸ βασίλειον αὐτοῦ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ εἶναι ἀφωσιωμένος φίλος τοῦ Κασσάνδρου. Ἀλλ' ὑπὸ τὴν προστασίαν τούτου κατέστη σκληρὸς καὶ τυραννικὸς πρὸς πάντας καὶ οἱ Ἠπειρῶται ἔκυπτον ἤδη ὑπὸ τὸ βάρος πραγματικῆς ξενικῆς καταδυναστεύσεως. Ἡ ἀγανάκτησις τέλος ἐκορυφώθη ἕως οὗ ἐξαναστάντες οἱ Ἠπειρῶται ἐδολοφόνησαν ἐν μιᾷ νυκτὶ τόν τε Ἀλκέταν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ Ἡϊονέα καὶ Νῖσον (*Παυσαν.* I, 11, 5). Μετὰ ταῦτα ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰλλυριῶν Γλαυκίας ἐπανήγαγεν εἰς τὴν πατρικὴν κληρονομίαν τὸν υἱὸν τοῦ Αἰακίδου Πύρρον, ὅστις ἦτο ἤδη δωδεκαετὴς καὶ μέχρι τῆς καθόδου διέτριβε παρ' αὐτῷ (306 π. Χ.—*Πλουτ.* Πύρρος 3). Ε. Ν. Μ.

— **Ἀλκέτας Α'.** Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀερόπου, βασιλεύσας ἐν ***Μακεδονίᾳ*** περὶ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ. (*Δρόϋσεν*, Πίναξ I ἐν τόμῳ III B). Ἦτο πατὴρ τοῦ Ἀμύντου Α' καὶ πάππος Ἀλεξάνδρου Α' τοῦ Φιλέλληνος, ὅστις ἤκμασεν ἐπὶ τῶν Μηδικῶν (**Ἡροδ. VIII 139**). Κατὰ τὸν Διόδωρον (VII, 16, 5) ἡ βασιλεία αὐτοῦ διήρκεσε 18 ἔτη. Ε. Ν. Μ.

— **Ἀλκέτας Β'.** Υἱὸς Ἀλεξάνδρου Α' τοῦ Φιλέλληνος, ἀδελφὸς δὲ τοῦ Περδίκκου Β' (*Δρόϋσ.* Πίναξ I ἐν τόμῳ III B). Ἐφημίζετο διὰ τὴν ὑπερβολικὴν αὐτοῦ οἰνοποσίαν, δι' ὃ καὶ *χώνη* ἐπεκαλεῖτο. Κατὰ τὸν Πλάτωνα (Γοργ. σ. 471 Α) ἐδολοφονήθη μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ τοῦ Ἀρχελάου, υἱοῦ τοῦ Περδίκκου, ἐπειδὴ ἤγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας (*Δρόϋσ.* I, σ. 91 σημ.). Ε. Ν. Μ.

— **Ἀλκέτας.** Υἱὸς τοῦ Ὀρόντου, ἀδελφὸς δὲ τοῦ Περδίκκου, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶχεν ἀναγορευθῆ *ἐπιμελητὴς* τοῦ Κράτους. Ὁ Ἀλκέτας κατ' ἀρχὰς ἔλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς φάλαγγος τῆς Ὀρεστίδος, ἣν πρὸ αὐτοῦ εἶχεν ὁ ἀδελφὸς Περδίκκας (*Ἀρριαν.* Ἀνάβασις IV, 27) καὶ συνεξεστράτευσε μετ' αὐτῆς εἰς τὴν Ἀσίαν ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον. Ἡ δρᾶσις τῆς ὑπὸ τὸν Ἀλκέταν φάλαγγος ὑπῆρξε τὰ μάλα ἀξιοσημείωτος, διὸ καὶ πολλαχοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ μνημονεύεται. Οὕτω λ. χ. γίνεται ἰδιαιτέρα μνεία διὰ τὴν συμμετοχήν της εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῶν Μασσάγων ἐν τῇ βορείᾳ Ἰνδικῇ καὶ διὰ τὴν ἔγκαιρον καὶ ἀποτελεσματικὴν ἐπέμβασίν της εἰς κρίσιμόν τινα στιγμὴν τοῦ ἀγῶνος. Ἐπολιόρκησεν ἐπίσης τὸ φρούριον τῶν Ὤρων. Ἐπὶ τοῦ Ὑδάσπου (τῷ 326 π. Χ.) παραμένει μὲ τὰ τοῦ Κρατέρου καὶ ὁ Ἀλκέτας πρὸς φύλαξιν τῆς διαβάσεως, ἐνῷ ἡ ἄλλη στρατιὰ διηυθύνθη κατὰ τοῦ Πώρου. (*Δρόϋσ.* I, σ. 581, 583, 601). Κατὰ τὸν μεταξὺ τῶν Διαδόχων πόλεμον ὁ Ἀλκέτας ἔλαβε τὸ μέρος τοῦ ἀδελφοῦ του, διὸ καὶ παρέμεινεν ἐν Ἀσίᾳ ὑπὸ τὸν Εὐμένη. Τῷ 322 π. Χ., ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του κατὰ τῆς Κυνάνης, θυγατρὸς Φιλίππου τοῦ Β' ἐκ τῆς Ἰλλυρίδος γυναικός, ἡ ὁποία ἐξ Ἰλλυρίας ὁρμηθεῖσα διέβαινε μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Ἀσίαν, ἵνα συζεύξῃ τὴν κόρην αὐτῆς Εὐρυδίκην μετὰ τοῦ Φιλίππου Ἀρριδαίου καὶ ἀποκτήσῃ οὕτω δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐν Μ. Ἀσίᾳ συνάντησιν οἱ Μακεδόνες τοῦ Ἀλκέτα ἠρνήθησαν νὰ πολεμήσωσι τὴν θυγατέρα τοῦ Φιλίππου καὶ ἀδελφὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλ' ὁ Ἀλκέτας ἐκτελῶν ῥητὴν τοῦ ἀδελφοῦ ἐντολὴν ἐφόνευσε τὴν Κυνάνην (*Διόδωρ.* ΙΘ', 52. *Πολύαιν.* VIII, 60, *Δρόϋσ.*, II, σ. 101-103). Βραδύτερον, ὅτε ὁ Περδίκκας μετὰ τοῦ στρατοῦ του διέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐναντίον τοῦ Πτολεμαίου, ὁ Ἀλκέτας παρέμεινε πάλιν ἐν τῇ Ἀσίᾳ μετὰ τοῦ Εὐμένους, μολονότι αἱ μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις δὲν ἦσαν ἐγκάρδιοι. Μετ' ὀλίγον δέ, ὅτε ἐπεφάνησαν ὁ Κράτερος καὶ ὁ Ἀντίπατρος, ὁ Ἀλκέτας ἠρνήθη νὰ κινηθῇ κατ' αὐτῶν, καὶ ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν Κράτερον, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁποίου εἶχεν ἄλλοτε ὑπηρετήσει καὶ διότι ἀντελαμβάνετο ὅτι τοιοῦτον ἦτο τὸ φρόνημα τοῦ στρατοῦ (*Πλούτ.* Εὐμένης Ε', *Κορνηλ. Νέπ.* 3, 2, *Διοδ.* ΙΗ', 29, *Ἀρριαν.* 71, *Ἰουστίν.* XIII, 6). Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἠτύχησε καὶ ἐφονεύθη ἐν Αἰγύπτῳ (321 π. Χ.), ὁ δὲ Ἀλκέτας, ἐπειδὴ δὲν ἀνεγνώρισε τὸν νέον *ἐπιμελητὴν* Πτολεμαῖον, καθῃρέθη τῆς στρατηγίας μετὰ 15 ἄλλων στρατηγῶν τοῦ Περδίκκα καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον.

Ἤδη τὴν Μ. Ἀσίαν ἀναλαμβάνει νὰ ἐκκαθαρίσῃ ἀπὸ τὰ ἐκτὸς νόμου τεθέντα ὑπολείμματα τῶν ὀπαδῶν τοῦ Περδίκκου ὁ κραταιὸς στρατηγὸς Ἀντίγονος. Μία εἰλικρινὴς συνεννόησις ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ μετὰ τοῦ Εὐμένους πολλαχῶς ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ ἀμφοτέρους. Διότι ἤδη ἀμφότεροι εἶχον καταστῆ ἀρκετὰ ἰσχυροί. Ὁ μὲν Εὐμένης διότι πρὸ μικροῦ εἶχε κατατροπώσει τὸν Κράτερον, ὁ δὲ Ἀλκέτας διότι προσοικειωθεὶς τοὺς πολεμοχαρεῖς Πισίδας καὶ καταστήσας τὴν ὀρεινὴν αὐτῶν χώραν ὁρμητήριον ἅμα καὶ καταφύγιον παντὸς διωκομένου εἶχε συναγάγει περὶ ἑαυτὸν 10000 πεζοὺς καὶ 500 περίπου ἱππεῖς. Οὕτω παρ' αὐτῷ εὑρίσκετο ὁ γαμβρὸς Ἄτταλος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Πολέμων καὶ ὅλοι οἱ ἐκ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ στρατοπέδου διαφυγόντες ὀπαδοὶ τοῦ Περδίκκου (*Δρόϋσ.* II, σ. 152, *Ἀρριαν.* παρὰ Φωτίῳ σ. 27, 39, 72α). Ἀλλ' ἡ φιλοπρωτία τοῦ Ἀλκέτα κατέστησεν ἀδύνατον τὴν συνεννόησιν. Τοιουτοτρόπως ὁ Ἀντίγονος καταλαβὼν διεσπασμένους τοὺς ἀντιπάλους ἠδυνήθη εὐχερῶς νὰ καταβάλῃ ἀμφοτέρους. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Ἀλκέτας ἐνίκησε κατ' ἀρχὰς τὸν κατ' αὐτοῦ ἀποσταλέντα Ἄσανδρον, σατράπην τῆς Καρίας, ἀλλ' ὅτε τὸ ἐπόμενον ἔτος (320,319 π. Χ.) ἐπῆλ-

Digitized by Google

θεν ὁ Ἀντίγονος, ὁ μὲν Ἀλκέτας κατέφυγεν εἰς τὸ ὁρμητήριον αὐτοῦ, τὴν Πισιδίαν, ὁ δὲ Εὐμένης εἰς τὴν Καππαδοκίαν (*Δρόϋσ*. II, 161 καὶ 173). Μετ' ὀλίγον ὁ Ἀλκέτας ἐκινήθη πρὸς τὴν Φρυγίαν, ἀλλὰ καταληφθεὶς ἐξ ἀπροόπτου παρὰ τὴν Κρητόπολιν, (μετέπειτα *Σωζόπολιν*, νῦν *Σουζοῦ*) εἰς ἱκανὴν πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τῆς Ἀτταλείας κειμένην ἀπόστασιν, ἀναγκάζεται καίτοι πολὺ μειονεκτῶν τοῦ ἀντιπάλου (40 χιλ. πεζοί, 7 χιλ. ἱππεῖς καὶ 30 ἐλέφαντες ἔναντι 16 χιλ. πεζῶν καὶ 700 ἱππέων) νὰ δεχθῇ τὴν μάχην. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην σύγκρουσιν ἀντέστη ἰσχυρῶς ὁ Ἀλκέτας, ἀλλ' ἔπειτα ἠναγκάσθη νὰ τραπῇ πρὸς νότον καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Πισιδικὴν πόλιν Τερμησσόν, Β.Δ. τῆς Ἀτταλείας. Ἐκ τοῦ στρατοῦ του οἱ Μακεδόνες παρεδόθησαν ἀμέσως εἰς τὸν νικητήν, καὶ μόνον οἱ Πισιδεῖς παρέμειναν πιστοὶ εἰς αὐτόν. Ἀλλ' ὁ Ἀντίγονος δὲν ἔμεινεν ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν νίκην. Ἤθελε διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἐξοντώσῃ τὸν ἀντίπαλον. Ὅθεν κατεδίωξε τὸν Ἀλκέταν καὶ ἐπολιόρκησεν εἰς τὴν Τερμησσόν. Ὁ Ἀλκέτας ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς νέους Πισιδεῖς παρεσκεύαζε σοβαρὰν ἀντίστασιν. Ἀλλὰ τῇ ἐπεμβάσει τῶν γεροντοτέρων ἔληξεν ἡ πολιορκία τῆς πόλεως (319 π. Χ.), ὁ δὲ Ἀλκέτας, ἵνα μὴ παραδοθῇ ζῶν εἰς τὸν ἀντίπαλον, αὐτοχειριάζεται. Ὁ νεκρὸς του τεθεὶς ἐπὶ κλινιδίου καὶ δι' εὐτελοῦς τριβωνιδίου καλυφθεὶς ἐξηνέχθη εἰς τὰς πύλας καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Ἀντιγόνου. Οὗτος δὲ ἀφοῦ ἐπὶ ἡμέρας περιύβρισε δημοσίᾳ τὸ πτῶμα, ἐπειδὴ ἤρχισε νὰ σήπεται, κατέλιπεν ἄταφον ὡς βορὰν τῶν κυνῶν. Δὲν ἠνέχθησαν ὅμως τοῦτο οἱ νέοι Πισίδαι, οἱ ὁποῖοι παραλαβόντες αὐτὸ ἐκήδευσαν ὅσον ἠδύναντο μεγαλοπρεπῶς (*Διόδωρος* XVIII 44—47, *Δρόϋσεν* II, 174—177). Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Περδίκκου καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ φιλόδοξος οἰκογένεια τοῦ Ὀρόντου ἐκ τῆς Ὀρεστίδος.

ΕΠΑΜ. Ν. ΜΠΑΣΟΥΚΕΑΣ

— **Ἀλκέτας.** Λακεδαιμόνιος, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος (Ἑλληνικὰ Ε, 4, 56). Ε. Ν. Μ.

— **Ἀλκέτας.** Μακεδών, ἄρχων τῆς Καρίας, μνημονευόμενος ὑπὸ Ἀππιανοῦ (Συριακὰ 57).

— **Ἀλκέτας.** Στρατηγὸς τῶν Βοιωτῶν περὶ τὸ 185 π. Χ., μνημονευόμενος ὑπὸ Πολυβίου (XXIII, 2).

Ἀλκέτης. Ἀμφικτύων Ἄνδριος. Ἀναφέρεται ὡς ἀκμάσας τῷ 390—389 π. Χ. (ἐν Καταλόγῳ Ἀμφικτυόνων Ἀθηναίων καὶ Ἀνδρίων, 1 G, 11, 5, 813 β.) Δ. Π. Π.

Ἀλκέτιος. Ἰατροσοφιστὴς ζήσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς α' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ πρὸ τοῦ Ἀνδρομάχου, ἀσχοληθεὶς περὶ τὴν φαρμακολογίαν (Γαλ. XIII, 138). ΑΡ. Π. Κ.

Ἄλκετος. Υἱὸς τοῦ Ἀλκίνου ἐκ Κλείτορος τῆς Ἀρκαδίας, κρατήσας ποτὲ ἐν πυγμαχίᾳ κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ σῳζόμενον ἐπὶ Παυσανίου εἶχε κατασκευάσει ὁ γλύπτης Κλέων ἀπὸ τὴν Σικυῶνα (Παυσαν. VI, 9, 2). Ε. Ν. Μ.

Ἄλκη. Χωρίον τουρκικὸν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, περιλαμβανόμενον εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Περιστάσεως, τῆς διοικήσεως Καλλιπόλεως, τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Καλεῖται τουρκιστὶ *Καλὲ Ἀλτῆ*, μετωνομάσθη δὲ ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς ὁπότε εἶχεν 179 κατ. Κεῖται μεσογείως πρὸς Β. τῆς Περιστάσεως. Ι. Σ.

ἄλκη ἢ *ἄλκης* (Alces) *[Ζωολ.]*· βλ. ἐλαφίδα. —*[Παλαιοζ.]*. Ὁ *ἄλκης* (Alces Ham. Smith.) εἶναι γένος μυρηκαστικῶν ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἐλαφοκεράτων* ἢ *κερασφόρων ἐλάφων* (Cervicornia) ἐμφανισθὲν εἰς τὴν πλειστόκαινον περίοδον τῆς Εὐρώπης, βορείου Ἀσίας καὶ βορείου Ἀμερικῆς ὡς Alces latifrons Dawkins. Ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ ἀκόμη καὶ σήμερον. Θ. Σ.

— *[Ἀποκρυφ.]*. Ἂν ἐκ τῶν εἰδῶν τῆς ἄλκης εἶναι καὶ ἡ ἀγρία ἔλαφος *élan*, ἥτις ζῇ ἀκόμη ἐνιαχοῦ τῆς Ρωσίας, Σουηδίας, Νορβηγίας καὶ Ἀμερικῆς. Τεμάχιον τῶν κεράτων τοῦ ζῴου τούτου ἀναρτώμενον ἀπὸ τὸν λαιμὸν ἐν εἴδει χαϊμαλίου, ἢ προσαρτώμενον ἐπὶ δακτυλίου, ὃν ἐφόρει ὁ ἀσθενής, εἶχε τὴν ἰδιότητα νὰ θεραπεύῃ αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἐπιληψίαν. Π. ΓΚΡ.

ἀλκή (ἡ)· ἰσχύς, δύναμις σωματική, ῥώμη· || ἐν γένει εὐρωστία σωματικὴ ἢ πνευματική, εὐψυχία.

ἀλκηδῖνης (Alcedines Zittel) *[Παλαιοζ.]* Ὁμοιογένεια πτηνῶν *δρυοκολαπτοειδῶν* ἐκ τῶν *πικαριοειδῶν* πτηνῶν, ἅτινα σπανίως ἀνευρίσκονται ἐν ἀπολελιθωμένῃ καταστάσει. Θ. Σ.

Ἀλκήνωρ. Εἷς τῶν δύο διασωθέντων Ἀργείων ἐκ τῆς μονομαχίας τριακοσίων ἐπιλέκτων Ἀργείων καὶ ἰσαρίθμων Σπαρτιατῶν διὰ τὴν κατοχὴν τῆς Θυρέας (Παυσ. 2, 38, 5). Κατά τινα Ἀργείαν παράδοσιν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλκήνωρος *Περίλαος* ἐφόνευσε τὸν μόνον ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν σωθέντα *Ὀθρυάδην*. Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἄνω ἐπεισοδίου ὑπῆρχεν ἄγαλμα ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Ἄργους, παριστῶν τὸν φόνον τοῦτον (Παυσ. 2, 20, 6). Β. Ε. Π.

Ἄλκης Θρύλος. Ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦτο εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν ἡ Ἑλένη Μιλτιάδου Νεγρεπόντη. Γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1892, ἔλαβεν ἐπιμεμελημένην παίδευσιν καὶ νεαρωτάτη ἀφωσιώθη εἰς τὰ γράμματα. Ἔγραψε θεατρικά τινα ἔργα, ἀναβιβασθέντα εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις θέατρα, τὰ ὁποῖα οὔτε χάριτος οὔτε ἰδιορρυθμίας στεροῦνται. Ἐκ τούτων τὰ ἄριστα εἶναι: «Ὁ χορὸς τοῦ βοριᾶ» καὶ «Ἡ ὀμορφιὰ ποὺ σκοτώνει». Ἐκτὸς τῶν θεατρικῶν ἔργων ἔγραψεν ἐπίσης πλεῖστα πεζογραφήματα, στίχους, ἀνταποκρίσεις εἰς ἐφημερίδας καὶ κριτικὰς μελέτας περὶ νεωτέρων Ἑλλήνων ποιητῶν. Ἐκ τούτων ἰδιαιτέρως ἐδημοσιεύθησαν ὁ «Σολωμὸς» καὶ ὁ «Κωστῆς Παλαμᾶς» ἐν Ἀθήναις τῷ 1924, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ἠκολούθησεν ἡ ἔκδοσις τῶν «Κριτικῶν Μελετῶν» της, εἰς ἃς ἀναλύονται τὰ ἔργα τῶν ποιητῶν Ἰωάννου Γρυπάρη, Κωνσταντίνου Χατζοπούλου, Μιλτιάδου Μαλακάση, Κωνσταντίνου Καβάφη καὶ Λάμπρου Πορφύρα. Ὀπαδὸς τῆς δημοτικῆς γλώσσης ἡ συγγραφεὺς μεταχειρίζεται πάντοτε αὐτὴν μετὰ δεξιότητος. Ἡ δρᾶσίς της δὲν περιορίζεται εἰς μόνην τὴν λογοτεχνίαν. Μετέχει τοῦ ἀπὸ τοῦ 1885 ἀρξαμένου γυναικείου ἐν Ἑλλάδι ἀγῶνος, ἀντιπροσωπεύσασα τὰς Ἑλληνίδας γυναῖκας εἰς διάφορα διεθνῆ συνέδρια καὶ ὑποστηρίξασα τὸν ἀγῶνα τῆς γυναικὸς δι' ἄρθρων καὶ ἀνταποκρίσεων. Ἐν γένει, εἴς τε τὸ φιλολογικὸν καὶ τὸ κοινωνικὸν αὐτῆς ἔργον, πρυτανεύουν αἱ νεώτεραι ἰδέαι, εἰς δὲ τὴν κριτικὴν καὶ τὴν ἀνάλυσιν δεικνύει ἰδίαν ὅλως κλίσιν, εἰς ταύτας δὲ φαίνεται περιορισθεῖσα ἐπ' ἐσχάτων. Θ. Β.

Ἄλκηστις *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Πελίου καὶ τῆς Ἀναξιβίας, τῆς κόρης τοῦ Βίαντος, ἢ κατ' ἄλλους τῆς Φιλομάχης, τῆς κόρης τοῦ Ἀμφίονος, καὶ ἀδελφὴ τοῦ Ἀκάστου, τῆς Πεισιδίκης, τῆς Πελοπείας καὶ τῆς Ἱπποθόης. Τὴν Ἄλκηστιν ἐζήτησεν εἰς γάμον ὁ Ἄδμητος, ὁ υἱὸς τοῦ Φέρητος καὶ ἔγγονος τοῦ Κρηθέως, πλούσιος καὶ ἰσχυρὸς βασιλεὺς τῶν Φερῶν, ὁ Πελίας ὅμως εἶπεν ὅτι θὰ συγκατατεθῇ εἰς τὸν γάμον αὐτόν, ἐὰν ὁ Ἄδμητος ἐπισκεφθῇ τὴν νύμφην καθήμενος ἐπὶ ἅρματος συρομένου ὑπὸ λεόντων καὶ κάπρων. Τὴν ἀπαίτησιν ταύτην ἠδυνήθη νὰ ἱκανοποιήσῃ ὁ Ἄδμητος, διότι εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ ἔχῃ βοσκὸν τῶν πολυπληθῶν ποιμνίων του, ἅτινα ἔβοσκον εἰς τὰς γονιμωτάτας πεδιάδας τῶν Φερῶν τὸν Ἀπόλλωνα, ὅστις εἶχεν ἐκδιωχθῇ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς ἐξιλέωσιν διὰ τὸν φόνον τῶν Κυκλώπων. Ὁ Ἀπόλλων χάριν τοῦ κυρίου του, ἀλλὰ καὶ φίλου του ἐν ταὐτῷ, ὑπέταξε τὰ ζῷα (λέοντα καὶ κάπρον), τὰ ἔζευξεν εἰς ζυγὸν καὶ κατέστησεν αὐτὰ πειθήνια εἰς τὰς θελήσεις τοῦ Ἀδμήτου, ὅστις ἐπέτυχεν οὕτω νὰ ὁδηγήσῃ τὸ ἅρμα πρὸ τοῦ Πελίου καὶ τῆς Ἀλκήστιδος (βλ. εἰκ.) καὶ νὰ νυμφευθῇ αὐτήν. Ἀτυχῶς κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν γάμων του ὁ Ἄδμητος, τελῶν θυσίας εἰς τοὺς θεούς, ἐλησμόνησε τὴν Ἄρτεμιν καὶ αὕτη ὠργίσθη ἐναντίον του διὰ τὴν λήθην αὐτήν· διὰ τοῦτο ἐξεδικήθη τὸν Ἄδμητον ἀποστείλασα εἰς τὸν θάλαμόν του πλῆθος ὄφεων. Μὲ τὴν βοήθειαν ὅμως τοῦ φίλου του Ἀπόλλωνος, ὅστις κατεπράϋνε τὴν ἐξωργισμένην ἀδελφήν του, ὄχι μόνον ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῶν ὄφεων, ἀπελθόντων χωρὶς νὰ τὸν βλάψωσιν, ἀλλ' ἔτυχε καὶ τῆς εὐνοίας τῶν Μοιρῶν ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ θανάτου, ἐὰν θὰ συγκατετίθετο ὁ πατήρ του ἢ ἡ μήτηρ του ἢ ἡ σύζυγός του ν' ἀποθάνῃ ἀντ' αὐτοῦ. Ὅτε ἦλθεν ὅμως ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου του, τὸν ὁποῖον προπαρεσκεύαζε μακρὰ καὶ βαρεῖα νόσος, ὁ μὲν πατήρ του καὶ ἡ μήτηρ του ἠρνήθησαν τὴν θυσίαν, ἔστερξεν ὅμως προθυμότατα ν' ἀποθάνῃ—καὶ ἀπέθανεν—ἀντ' αὐτοῦ ἡ Ἄλκηστις (Ἀπολλ. I. 9.15).

Ὁ Ἄδμητος μετὰ τὸν ἑκούσιον θάνατον τῆς συζύγου ἀνέρρωσεν, ἀλλὰ καταληφθεὶς ὑπὸ μελαγχολίας περιεπλανᾶτο περίλυπος, ἕως ὅτου ὁ Ἡρακλῆς, ὅστις ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν ἔτυχεν ἐγκαρδίου φιλοξενίας, εὐσπλαγχνισθεὶς κατῆλθεν εἰς τὸν Ἅδην καὶ νικήσας τὸν Θάνατον ἐπανέφερε τὴν Ἄλκηστιν εἰς τὴν ζωήν. Κατ' ἄλλην παράδοσιν ἡ Ἄλκηστις δὲν ἀπέθανε, διότι κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου της παρατυχὼν ὁ Ἡρακλῆς ἐπάλαισε πρὸς τὸν Θάνατον καὶ καταβαλὼν αὐτὸν ἀφήρπασε τῶν χειρῶν του τὴν θνήσκουσαν. Πρὸς τούτοις ἐλέγετο ὅτι τὴν ἀποθανοῦσαν Ἄλκηστιν ἀπέστειλεν ἐκ τοῦ κάτω κόσμου αὐτὴ ἡ Κόρη (Περσεφόνη). Ἡ Ἄλκηστις κατέστη τὸ σπάνιον παράδειγμα συζυγικῆς ἀφοσιώσεως καὶ αὐταπαρνήσεως. Εἶναι ἡ προσωποποίησις τῆς συζυγικῆς ἀρετῆς, τῆς αὐτοθυσίας. Δευτέρα αὐτή, μετὰ τὴν Πηνελόπην πρώτην, ἐνέπνευσε μεγάλους ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας εἰς τὴν δημιουργίαν ἔργων, τῶν ὁποίων ψυχὴ εἶναι τὸ μέγα, ὑψηλὸν καὶ εὐγενὲς αὐτὸ συναίσθημα, ἡ συζυγικὴ ἀγάπη.

Ὁ μῦθος ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ καὶ τῇ τέχνῃ.— Ἐν τῷ θείῳ Ὁμήρῳ (Ἰλ. Β. 715) τὸ πρῶτον μνημονεύεται ἡ Ἄλκηστις, ἡ «δῖα γυναικῶν» καὶ «εἶδος ἀρίστη Πελίαο θυγατρῶν», ὡς μήτηρ τοῦ ἐκ Φερῶν μετασχόντος τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου μετὰ ἕνδεκα νηῶν Εὐμήλου. Τὸν μῦθον ὅμως ἀνέπτυξε πρὸ πάντων ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ τραγῳδία. Οὕτω μεταξὺ τῶν δέκα ἢ ἕνδεκα μνημονευομένων ὀνομάτων τραγῳδιῶν τοῦ Φρυνίχου ἀναγράφεται καὶ ἡ τραγῳδία «Ἄλκηστις», ὡς εἶναι καὶ ὁμώνυμος μεταξὺ τῶν σῳζομένων τοῦ Εὐριπίδου, διδαχθεῖσα κατὰ τὸ 438 π. Χ. Τὴν Ἄλκηστιν τοῦ Εὐριπίδου (βλ. ἀνάλυσιν αὐτῆς κατωτέρω), ὁ Saint-Marc Girardin (Μαθήματα δραματολογίας κατὰ μετάφρ. Ἀγγ. Βλάχου Γ'. 381) χαρακτηρίζει ὡς τὸ τολμηρότερον δρᾶμα τοῦ τολμηροτάτου τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν καὶ ἐξαίρει τὰς σκοπίμους ἀντιθέσεις αὐτοῦ (ἀγαθὸν — κακόν, ὡραῖον—ἄσχημον, ἀφοσίωσιν—ἐγωϊσμόν), διὰ τῶν ὁποίων ἀναδεικνύεται ἡ αὐταπάρνησις τῆς Ἀλκήστιδος. Τὸν μῦθον τῆς Ἀλκήστιδος παρέλαβον καὶ οἱ λυρικοὶ ποιηταὶ καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὰ δημώδη ᾄσματα τῆς Ἑλλάδος ἐξύμνουν τὴν ἡρωϊκὴν συζυγικὴν ἀφοσίωσιν τῆς Ἀλκήστιδος (βλ. τὸ ἀπόσπασμα σχολίου τινὸς περὶ Ἀδμήτου εἰς τὴν γ' ἔκδοσιν τῶν Ἑλλήνων λυρικῶν τοῦ Berg σ. 1225). Ἀλλὰ καὶ τὴν νεωτέραν λογοτεχνίαν ἐτροφοδότησεν ὁ μῦθος τῆς Ἀλκήστιδος καὶ μάλιστα ὡς διερρυθμίσθη οὗτος ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου. Αὐτὸς ὁ Racine ἠσχολήθη μὲ τὸν μῦθον τῆς Ἀλκήστιδος, ἀλλὰ θρησκευτική τις εὐλάβεια ὤθησεν αὐτὸν νὰ καταστρέψῃ τὰς συντεθείσας ὀλίγας σκηνάς. Πάντων ὅμως τὰ ἔργα (*Jean-François Ducis* «Oedipe chez Admète» *Alex. Hardy* καὶ ἄλλων) ψέγει ὁ Girardin, διότι ἐπηρεασμένοι οὗτοι ἐκ τῶν νεωτέρων ἀντιλήψεων μετερρύθμισαν τὸν μῦθον ἀντιτάξαντες εἰς τὴν ἀφοσίωσιν τῆς Ἀλκήστιδος τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Ἀδμήτου καὶ οὕτω κατέστησαν τὰς τραγῳδίας ὀλιγώτερον παθητικάς. Ἀπησχόλησε προσέτι ὁ μῦθος καὶ τὴν λυρικὴν ποίησιν (νεωτέραν), τῆς ὁποίας εἶναι πολὺ γνωστὰ δύο ἀριστουργήματα «Alceste où le Triomphe d' Alcide» τοῦ *Lulli* (στιχ. Quinault) καὶ «Alceste» τοῦ *Gluck*. Οὕτως ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον ἡ Ἄλκηστις ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρῆται σύμβολον τῆς μέχρις αὐταπαρνήσεως συζυγικῆς ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς λάμπει μεταξὺ τῶν διασήμων ἐπὶ ἀρετῇ γυναικῶν, τῶν τε μυθικῶν καὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, οἷαι εἶναι ἡ Πηνελόπη, ἡ διακριθεῖσα ἰδίᾳ διὰ τὴν καρτερίαν της, ἡ Ἀνδρομάχη, ἡ Ἄλκηστις, ἡ Οἰνώνη (*Κοΐντου Σμυρναίου* «Τὰ μεθ' Ὅμηρον») ἡ Εὐάδνη (*Εὐριπίδου* «Ἱκέτιδες»), ἡ Πάνθεια (*Ξενοφῶντος* «Κύρου

Ὁ Ἄδμητος πρὸ τοῦ Πελίου καὶ τῆς Ἀλκήστιδος.

[Denkmäler des klassischen Altertums.]

Digitized by Google

Παιδεία»), αἱ Ρωμαῖαι Λουκρητία, Κορνηλία καὶ ἄλλαι.

Ὅπως ἀπησχόλησε τὴν λογοτεχνίαν ὁ μῦθος τῆς Ἀλκήστιδος, οὕτως ἀπησχόλησε καὶ τὴν καλλιτεχνίαν. Ὁ μῦθος αὐτῆς ὑπῆρξε τὸ θέμα γλυπτῶν καὶ ζωγράφων, τῶν ὁποίων ἔργα τινὰ διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Τούτων ἐκλεκτότερα εἶναι ζωγραφία τις ἐπὶ ἐτρουσκικοῦ δοχείου τῆς συλλογῆς de Luynes, ἀπεικονίζουσα τὴν στιγμὴν τοῦ ἀποχωρι-

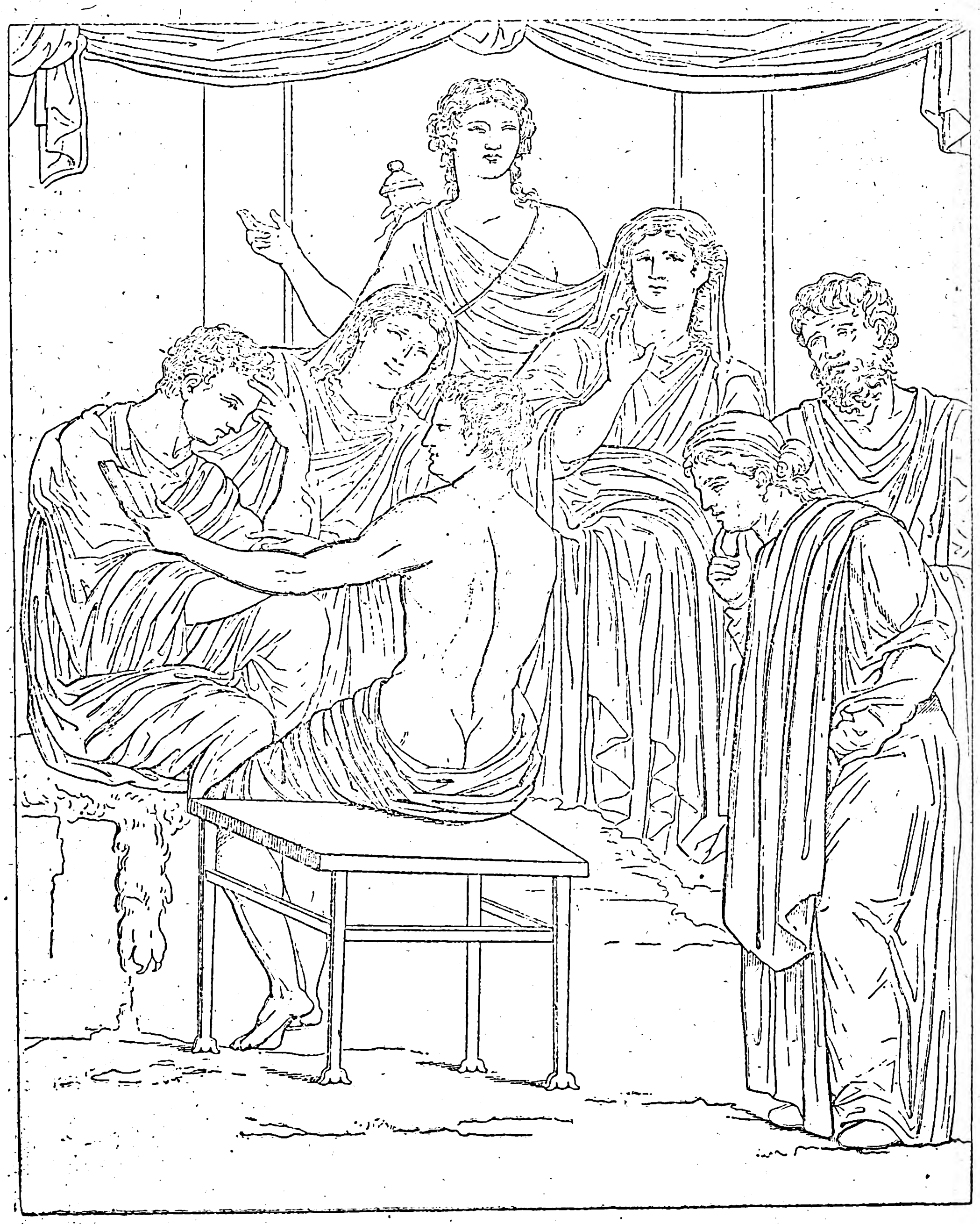

Ἀποχαιρετισμὸς Ἀδμήτου καὶ Ἀλκήστιδος.

[Denkmäler des klassischen Altertums.]

σμοῦ της ἀπὸ τοῦ Ἀδμήτου καὶ ἑτέρα ἐπὶ εἰδωλολατρικοῦ τινος τάφου τῶν ἐν Ρώμῃ κατακομβῶν. Ἡρωῒς οὖσα τῆς συζυγικῆς πίστεως ἡ Ἄλκησις παρίσταται συνήθως εἰς σαρκοφάγους καὶ ἄλλα ἐπιτάφια μνημεῖα ὁδηγοῦσα πρὸ τῶν θεῶν τοῦ Ἅδου τὸν νεκρόν, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ τάφος ἦτο ἀφιερωμένος. Τῶν παραστάσεων τούτων ὡραιοτέρα εἶναι ἡ ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου τῆς Villa Albani, (βλ. λ. Ἀλβάνη ἔπαυλις), ὅπου ἡ Ἄλκηστις παρίσταται δίδουσα κύλινδρόν τινα, περιέχοντα ἴσως τὰς τελευταίας θελήσεις της, πρός τινα. Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων μορφῶν ἐν τῇ σκηνῇ ταύτῃ παρίστανται δύο παῖδες θρηνοῦντες, δύο θεραπαινίδες καὶ ὁ Ἄδμητος. Γ. Δ. ΚΑΨ.

—«**Ἄλκηστις**». Τὸ πρῶτον κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν ἐκ τῶν σῳζομένων δραμάτων τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ ὁποίου ἡ ὑπόθεσις ἔχει ὡς ἑξῆς: Ὁ Ἀπόλλων, ὑποχρεωθεὶς πρὸς τιμωρίαν ὑπὸ τοῦ Διὸς νὰ θητεύῃ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀδμήτου, διότι εἶχε φονεύσει τοὺς Κύκλωπας, συνεδέθη πολὺ μὲ τὸν Ἄδμητον, ἄνδρα ὅσιον, καὶ ἐπροστάτευε τὸν οἶκον αὐτοῦ, ὅταν δ' ἐπέπρωτο ν' ἀποθάνῃ ὁ Ἄδμητος, ἐπέτυχε παρὰ τῶν Μοιρῶν νὰ ἀποθάνῃ ἄλλος ἀντὶ ἐκείνου, ἂν θὰ εὑρίσκετό τις ἐκουσίως προσφερόμενος νὰ ἀποθάνῃ ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὁ Ἄδμητος εἶχε ζῶντας ἀκόμη τοὺς γονεῖς του ἀμφοτέρους, τὸν γέροντα πατέρα του Φέρητα καὶ τὴν γηραιὰν μητέρα του. Ἀλλ' ἐκ τούτων, μολονότι παρεκλήθησαν θερμῶς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ των, οὔτε ὁ εἷς οὔτε ἡ ἄλλη ἐδέχθησαν ν' ἀποθάνουν. Τοὐναντίον ἡ νεαρὰ σύζυγός του Ἄλκηστις προσεφέρθη πρόθυμος νὰ θυσιασθῇ ὑπὲρ τοῦ συζύγου, ἔχει δὲ ἤδη ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα καθ' ἣν αὕτη πρόκειται νὰ ἀποθάνῃ.

Αὐτὴ εἶναι ἡ προγενεστέρα ἱστορία τῆς ἐν τῷ δράματι ἐξελισσομένης πράξεως. Τὰ πρόσωπα τῆς τραγῳδίας εἶναι ὁ Ἀπόλλων, ὁ Θάνατος, ὁ χορὸς ἀποτελούμενος ἐκ γερόντων Φεραίων, ἡ μία θεράπαινα τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἀδμήτου, ἡ Ἄλκηστις, ὁ Ἄδμητος, ὁ Εὔμηλος, υἱὸς τοῦ Ἀδμήτου καὶ τῆς Ἀλκήστιδος, ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Φέρης καὶ εἷς θεράπων. Τὸ δρᾶμα ἀρχίζει μὲ πρόλογον τοῦ Ἀπόλλωνος, διηγουμένου συντόμως τὴν προγενεστέραν αὐτὴν ἱστορίαν. Ἡ σκηνὴ ὑπόκειται ἐν Φεραῖς τῆς Θεσσαλίας καὶ πρὸ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἀδμήτου. Ἡ Ἄλκηστις ἔχει ἤδη ἀρχίσει νὰ ψυχορραγῇ ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων. Τοῦτο ἀναγκάζει τὸν Ἀπόλλωνα—θητεύει ἀκόμη οὗτος παρὰ τῷ Ἀδμήτῳ—νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα, διὰ νὰ μὴ μιανθῇ, αὐτὸς θεὸς ὤν, ἂν παρέμενε θεατὴς τῆς θνῃσκούσης Ἀλκήστιδος. Ὅταν τελειώνῃ ὁ Ἀπόλλων τὸν πρόλογον, βλέπει ἐρχόμενον πρὸς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἀδμήτου τὸν Θάνατον, διὰ νὰ ὁδηγήσῃ τὴν Ἄλκηστιν εἰς τὸν Ἅδην. Ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἀρχίζει ἡ δραματικὴ πρᾶξις καὶ κατὰ τὸν ἀπαράβατον κανόνα ἀρχίζει τὸ πρωῒ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθ' ἣν μέλλει νὰ ἀποθάνῃ ἡ Ἄλκηστις. Ὁ Θάνατος φθάσας πρὸ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἀδμήτου ἐκπλήσσεται ποὺ βλέπει ἐκεῖ τὸν Ἀπόλλωνα φέροντα τὰ ὅπλα του καὶ φοβεῖται μήπως οὗτος θέλῃ νὰ ἐμποδίσῃ καὶ τὸν θάνατον τῆς Ἀλκήστιδος, ὅπως ἠθέλησε καὶ ἐπέτυχε νὰ ἐμποδίσῃ τὸν θάνατον τοῦ Ἀδμήτου. Ὁ Ἀπόλλων τὸν καθησυχάζει, διαβεβαιῶν αὐτὸν ὅτι δὲν ἔχει τοιοῦτον σκοπόν· θὰ ἤθελε ὅμως, λέγει, νὰ ἐπετρέπετο εἰς τὴν Ἄλκηστιν νὰ ζήσῃ ἀκόμη, διότι εἶναι νέα, καὶ νὰ ἀποθάνῃ ἀφοῦ γηράσῃ. Ὁ Θάνατος ὅμως μένει ἀνένδοτος, διότι ἡ δόξα του, λέγει, εἶναι μεγαλυτέρα, ὅταν θανατώνῃ νέους. Ὁ Ἀπόλλων ἀπομακρυνόμενος ἐκφράζει δυσαρέσκειαν πρὸς τὸν Θάνατον, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ τοῦ κάμῃ τὴν χάριν αὐτήν, ποὺ τοῦ ἐζήτησε, ἀλλὰ λέγει ὅτι ὁ Θάνατος θὰ ἀναγκασθῇ νὰ τὸ κάμῃ ἄκων, διότι ὁ Ἡρακλῆς, ὁ ὁποῖος θὰ ἔλθῃ σήμερον εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἀδμήτου καὶ θὰ φιλοξενηθῇ, θὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν Θάνατον διὰ τῆς βίας τὴν Ἄλκηστιν. Ὁ Θάνατος ὅμως δὲν πτοεῖται ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν αὐτὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ εἰσέρχεται εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἀδμήτου διὰ νὰ κόψῃ τρίχας ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀλκήστιδος καὶ οὕτω καταστήσῃ αὐτὴν ἱερὰν καὶ κτῆμα ἀναφαίρετον τῶν θεῶν τοῦ Ἅδου.

Ἐμφανίζεται ἔπειτα ὁ Χορός, διῃρημένος εἰς δύο ἡμιχόρια· γνωρίζει ὁ Χορὸς ὅτι ἡ βασίλισσά του μέλλει νὰ ἀποθάνῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ δι' αὐτὸ ἔρχεται νὰ μετάσχῃ τοῦ πένθους. Δὲν βλέπει καμμίαν κίνησιν πρὸ τῶν ἀνακτόρων οὔτε καὶ ἐντὸς αὐτῶν ἀκούει νὰ γίνεται τίποτε, καὶ δὲν γνωρίζει πῶς νὰ ἐξηγήσῃ τὴν σιγὴν αὐτήν. Ἀμφιβάλλει κατ' ἀρχάς, ἂν ἡ Ἄλκηστις ζῇ ἀκόμη ἢ ἔχῃ ἤδη ἀποθάνει· ἐπειδὴ ὅμως δὲν βλέπει σημεῖα πράξεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχον γίνει, ἂν ἡ Ἄλκηστις εἶχεν ἀποθάνει, ἄγεται νὰ πιστεύσῃ ὅτι ζῇ ἀκόμη καὶ λαμβάνει ἐλπίδας σωτηρίας. Ἀλλὰ δὲν βραδύνει νὰ μάθῃ ἀπὸ θεράπαιναν τοῦ Ἀδμήτου, ἐξερχομένην ἐκ τῶν ἀνακτόρων, ὅτι ἡ Ἄλκηστις εἶναι ἑτοιμοθάνατος καὶ ψυχορραγεῖ, ὅτι ἑτοιμάζονται ὅλα τὰ πρὸς ταφήν, διότι οὐδεμία πλέον ἐλπὶς ὑπάρχει. Ἡ θεράπαινα ἔπειτα διηγεῖται ὅτι ἡ ἀρίστη αὐτὴ γυνὴ καὶ σύζυγος, ἡ τοσοῦτον ἀγαπῶσα τὸν σύζυγόν της, ὥστε νὰ θελήσῃ πρόθυμος ν' ἀποθάνῃ ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐλούσθη ἤδη μὲ ποτάμιον ὕδωρ, ὅταν ἀντελήφθη ὅτι ἐπλησίασεν ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου της, ὅτι ἐνεδύθη ἔπειτα εὐπρεπῶς καὶ ὅτι σταθεῖσα πρὸ τῆς ἑστίας, ηὐχήθη εἰς αὐτὴν νὰ προστατεύσῃ τὰ τέκνα της τώρα ποὺ θὰ μείνουν ὀρφανά—ἀφίνει ἡ Ἄλκηστις δύο τέκνα, υἱόν, τὸν Εὔμηλον καὶ μίαν θυγατέρα, νὰ νυμφευθοῦν καλὰ καὶ νὰ ζήσουν ἐν εὐδαιμονίᾳ μέχρι γήρατος εἰς τὴν χώραν των, καὶ νὰ μὴ ἀποθάνουν νέοι, ὅπως αὐτή· ὅτι ἐπῆγεν ἔπειτα καὶ ἐστόλισε μὲ κλάδους μυρσίνης ὅλους τοὺς βωμοὺς τῶν ἀνακτόρων, καὶ ὅτι αὐτὰ τὰ ἔκαμε ὅλα χωρὶς νὰ κλαύσῃ, χωρὶς νὰ στενάξῃ, χωρὶς νὰ χάσῃ τίποτε ἀπὸ τὴν δροσερὰν εὐειδῆ ὄψιν της. Ἀλλὰ ὅταν εἰσῆλθε, λέγει, εἰς τὸν συζυγικὸν θάλαμον, δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα· Ἀποχαιρετίζει μὲ συγκινητικωτάτους λόγους τὴν συζυγικὴν κλίνην, τὴν ὁποίαν θὰ ἀποκτήσῃ ἄλλη γυνὴ εὐτυχεστέρα ἴσως ἀπὸ αὐτήν. Καὶ ἀφοῦ ἔχυσεν ἄφθονα δάκρυα πίπτει τέλος ἐπὶ τῆς κλίνης, καλεῖ πλησίον τὰ τέκνα της, τὰ σφίγγει εἰς τὰς ἀγκάλας της καὶ τὰ κατασπάζεται κλαίοντα. Ἀποχαιρετίζει καὶ ὅλους τοὺς οἰκέτας, οἱ ὁποῖοι δὲν δύνανται νὰ κρατήσουν τὰ δάκρυα, παρακολουθοῦντες τὰς τελευταίας ὥρας μιᾶς τόσον καλῆς δεσποίνης των, ἡ ὁποία δίδει εἰς ὅλους τὸ χέρι. Τελευταῖον ἡ θεράπαινα λέγει καὶ περὶ τοῦ Ἀδμήτου, ὅτι ἂν ἀπέφυγε τὸν θάνατον, δὲν εἶναι ὅμως ὀλιγώτερον δυστυχής, χάνων μίαν τόσην καλὴν σύζυγον, τὴν ὁποίαν ψυχορραγοῦσαν κρατεῖ εἰς τὰς χεῖράς του καὶ κλαίει ἀδιάκοπα. Καὶ ἡ Ἄλκηστις, συνεχίζει ἡ θεράπαινα, μαραινομένη ὁλονὲν δὲν ἔχει πλέον δυνάμεις νὰ κινηθῇ, ἀλλὰ καὶ πάλιν ζητεῖ νὰ τὴν φέρουν ἔξω, τώρα ποὺ ἀναπνέει ἀκόμη, νὰ ἴδῃ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου...

Ἡ θεράπαινα εἰσέρχεται πάλιν εἰς τὰ ἀνάκτορα διὰ νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὸν Ἄδμητον τὴν παρουσίαν τοῦ Χοροῦ... Ὁ Χορός, διῃρημένος πάντοτε εἰς δύο ἡμιχόρια, ὀδύρεται διὰ τὴν συμφορὰν τοῦ οἴκου τοῦ Ἀδμήτου καὶ εὔχεται νὰ εὑρεθῇ κάποια λύσις καὶ ἀπαλλαγή... Μετ' ὀλίγον βλέπει τὴν Ἄλκηστιν μὲ τὸν Ἄδμητον. Κομίζουν τὴν Ἄλκηστιν ἔξω διὰ νὰ ἴδῃ τὸν ἥλιον διὰ τελευταίαν φορὰν καὶ νὰ ἀποχαιρετίσῃ αὐτὸν καὶ τὸν ἄλλον κόσμον. Βλέπει ἤδη ἐνώπιόν της τὸν πορθμέα τῶν νεκρῶν, τὸν Χάρωνα, μὲ τὸ πορθμεῖόν του νὰ τὴν καλῇ. Παρακαλεῖ τὸν Ἄδμητον καὶ τοὺς ἄλλους νὰ τὴν ἀφήσουν. Ἔχουν ἐξασθενήσει τελείως αἱ δυνάμεις της. Ὁ Ἅδης, λέγει, εἶναι πλησίον... Αἰσθάνεται νὰ θολοῦται τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν της. Καλεῖ πλησίον της τὰ τέκνα της, διότι ἐγγίζει ἡ στιγμὴ νὰ τὰ ἀποχωρισθῇ. Οἱ τελευταῖοι λόγοι της συντρίβουν τὸν Ἄδμητον, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ἑαυτὸν καὶ τὰ τέκνα του καταστρεφόμενα μαζὶ μὲ τὴν σύζυγόν του καὶ μητέρα των. Ἡ Ἄλκηστις κάμνει τὴν τελευταίαν παράκλησιν πρὸς τὸν Ἄδμητον, ἀφοῦ τοῦ ὑπενθυμίζει τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ μεγίστην θυσίαν της, νὰ μὴ πάρῃ μητρυιὰν εἰς τὰ τέκνα των, διότι ἡ μητρυιὰ εἶναι ἔχιδνα, καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν θυγατέρα της θὰ εἶναι πολὺ μεγάλο κακὸ ἡ μητρυιά· θὰ τὴν βλάψῃ καὶ εἰς τὸν γάμον της καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις· δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν μητέρα. Ὁ Χορὸς καὶ ὁ Ἄδμητος διαβεβαιοῦν τὴν θνήσκουσαν ὅτι δὲν θὰ ὀνομασθῇ ἄλλη σύζυγος τοῦ Ἀδμήτου, θὰ πενθῇ δὲ αὐτὴν αἰωνίως, θὰ παύσῃ πᾶσα ἐν τοῖς ἀνακτόροις χαρὰ καὶ διασκέδασις. Εὔχεται τέλος ὁ Ἄδμητος νὰ εἶχε γλῶσσαν καὶ μέλος Ὀρφέως διὰ νὰ καταβῇ εἰς τὸν Ἅδην, ὅπως ἐκεῖνος διὰ τὴν Εὐρυδίκην του. Ἀλλ' ἀφοῦ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν, ἓν μόνον ὑπολείπεται· νὰ τὸν ἀναμένῃ ἡ Ἄλκηστις εἰς τὸν Ἅδην, νὰ ἑνωθοῦν πάλιν ἐκεῖ καὶ νὰ μείνουν αἰωνίως ἡνωμένοι.

Digitized by Google

Ἡ Ἄλκηστις ἀνακουφίζεται ἀπὸ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Ἀδμήτου, ὅτι δὲν θὰ λάβῃ ἄλλην σύζυγον καὶ ἐμπιστεύεται εἰς αὐτὸν τὰ τέκνα των... Εἶναι αἱ τελευταῖαί της στιγμαί. Ὁ Ἄδμητος θρηνεῖ τὴν ἀπώλειαν τοιαύτης συζύγου, παρακαλεῖ τὴν Ἄλκηστιν νὰ ρίψῃ βλέμμα πρὸς τὰ τέκνα των, καὶ ἐκείνη ἀδυνατοῦσα πλέον κλείει διὰ παντὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς μὲ τὸ ὕστατον χαῖρε. Ἐκρήγνυται εἰς θρήνους καὶ ὀλολυγμοὺς ὁ υἱός της Εὔμηλος. Ὁ Χορὸς προσπαθεῖ νὰ παρηγορήσῃ τὸν Ἄδμητον θρηνοῦντα μετὰ τοῦ υἱοῦ— ἡ θυγάτηρ ὑποτίθεται ὅτι εἶναι μικρᾶς ἡλικίας ἀκόμη καὶ δὲν συμμετέχει τῶν θρήνων.

Ὁ Ἄδμητος, γιγνώσκων πρὸ πολλοῦ τὴν συμφοράν του αὐτὴν καὶ ἀπὸ μακροῦ ἐκ ταύτης βασανιζόμενος, ἔχει ἤδη παρασκευασθῆ, ὥστε νὰ τὴν ὑποφέρῃ, παραγγέλλει δὲ εἰς τὸν λαόν του τὸ προσῆκον πένθος, «νὰ μὴ ἀκουσθῆ ἐπὶ δώδεκα σελήνας ἐκπληρουμένας μήτε αὐλῶν μήτε λύρας ἦχος» καὶ καλεῖ αὐτὸν εἰς τὴν ἐκφοράν. Ὁ Χορὸς θρηνεῖ καὶ αὐτὸς διὰ τὸν θάνατον τοιαύτης βασιλίσσης, τὴν ὁποίαν θὰ κλαύσῃ ὄχι μόνον ἡ Θεσσαλία, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ἡ Ἑλλὰς ἐπαξίως, διότι ἀπέθανεν ὑπὲρ τοῦ συζύγου της.

Καθ' ὃν χρόνον ὅμως ἑτοιμάζεται ἡ ἐκφορὰ τῆς Ἀλκήστιδος ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἐμφανίζεται ὁ Ἡρακλῆς, ὅπως προεῖπεν εἰς τὸν πρόλογον ὁ Ἀπόλλων, μεταβαίνων εἰς Θρᾴκην διὰ νὰ ἐκτελέσῃ ἆθλον ἐπιταχθέντα εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Εὐρυσθέως. Εἶναι παλαιὸς φίλος τοῦ οἴκου τοῦ Ἀδμήτου, δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἄδμητος, ὁ ὁποῖος ἐξέρχεται ἐκ τῶν ἀνακτόρων, θέλει νὰ ἀποκρύψῃ τὸ πένθος του, διὰ νὰ μὴ λυπηθῆ ο μέγας ξένος του, ἀλλὰ νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς τὰ ἀνάκτορά του ὅπως καὶ ἄλλοτε ἐν χαρᾷ, καὶ νὰ μὴ ἀναγκασθῆ νὰ ζητήσῃ παρ' ἄλλῳ φιλοξενίαν. Δι' αὐτὸ καὶ παραγγέλλει εἰς ἕνα τῶν ἀκολούθων του νὰ ὁδηγήσῃ τὸν Ἡρακλέα εἰς διαμέρισμα τῶν ἀνακτόρων, ὅπου νὰ μὴ ἀντιληφθῆ τὴν παρασκευαζομένην ἐκφοράν. Ἐκπλήσσει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸν Χορόν, ἀλλ' ὁ Ἄδμητος δικαιολογεῖται, διότι δὲν θέλει νὰ κατηγορηθῆ ὡς κακόξενος ὁ οἶκός του, ἀφοῦ οὐδόλως ἐμειοῦτο τὸ πένθος του, ἂν δὲν ἐδέχετο τὸν Ἡρακλέα, τοὐναντίον μᾶλλον θὰ ηὐξάνετο, διότι θὰ προσετίθετο νέας λύπης αἰτία, νὰ κλείσουν τὰ ἀνάκτορά του τὰς πύλας των εἰς τὸν ἄριστον αὐτὸν φίλον του, ἐνῷ εἶναι ἀνοικτὰ πάντοτε εἰς κάθε ξένον. Ὁ Χορός, ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Ἀδμήτου λαμβάνων ἀφορμήν, ἐξυμνεῖ τὴν φιλοξενίαν καὶ ἐλευθεριότητα τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἀδμήτου, τὰ ὁποῖα δὲν ἀπηξίωσε νὰ τιμήσῃ οὐδὲ ὁ Πύθιος Ἀπόλλων, καταδεχθεὶς καὶ νὰ θητεύσῃ ἐν αὐτοῖς. Ὁ Ἄδμητος ἐξελθὼν πάλιν ἐκ τῶν ἀνακτόρων, ὅπου εἶχεν εἰσέλθει πρὸ ὀλίγου, ἀναγγέλλει εἰς τὸν χορόν, ὅτι ἡ ἐκφορὰ τῆς νεκρᾶς εἶναι ἤδη ἑτοίμη καὶ οἱ πρόσπολοι φέρουσιν αὐτὴν εἰς τὴν πυράν. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἔρχεται καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Ἀδμήτου, ὁ Φέρης, φέρων διὰ τὴν νεκρὰν ἀγάλματα τῶν κάτω θεῶν (κατὰ συνήθειαν ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν σημερινὴν κατάθεσιν στεφάνων). Συλλυπεῖται τὸν υἱόν του διὰ τὴν ἀπώλειαν τοιαύτης συζύγου καὶ προσφωνεῖ τὴν νεκράν. Ὁ Ἄδμητος ὅμως δὲν θέλει νὰ δεχθῆ τὰ ἀγάλματα τοῦ Φέρητος, ὁ ὁποῖος ἔδειξε τοιαύτην διαγωγήν, μὴ θελήσας νὰ ἀποθάνῃ αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του. Μέμφεται καὶ τὴν μητέρα του, διότι οὔτε ἐκείνη ἐστερξε νὰ ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ τέκνου της. Ταῦτα, λέγει ὁ Ἄδμητος, μὲ πείθουν ὅτι δὲν εἴσθε σεῖς γονεῖς μου, καὶ προλέγει εἰς τὸν Φέρητα ὅτι οὔτε θὰ τοὺς γηροκομήσῃ οὔτε θὰ τοὺς θάψῃ, ὅταν ἀποθάνουν. Ὁ Χορὸς προσπαθεῖ νὰ κατευνάσῃ τὴν ὀργὴν τοῦ Ἀδμήτου, τοῦ ὁποίου οἱ λόγοι ἐξοργίζουν καὶ τὸν Φέρητα, ὥστε νὰ ἀντιμεμφθῆ καὶ αὐτὸς τὸν υἱόν του καὶ νὰ δικαιολογηθῆ διατὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ἀποθάνῃ ὑπὲρ αὐτοῦ. Δὲν γνωρίζω, λέγει, ἐγὼ κανένα τοιοῦτον νόμον οὔτε πατροπαράδοτον οὔτε ἑλληνικόν, νὰ ἀποθνήσκουν οἱ πατέρες ὑπὲρ τῶν τέκνων. Ὁ καθένας εἶναι εὐτυχὴς ἢ δυστυχὴς διὰ τὸν ἑαυτόν του. Ὅπως ἐγὼ δὲν ἐζήτησα νὰ ἀποθάνῃς σὺ ὑπὲρ ἐμοῦ, οὕτω καὶ σὺ δὲν ἔχεις δικαίωμα ν' ἀξιώσῃς ν' ἀποθάνω ἐγὼ ὑπὲρ σοῦ. Καὶ προχωρεῖ μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ ἐπιπλήξῃ τὸν Ἄδμητον, διότι κατεδέχθη ν' ἀποθάνῃ ἄλλος ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὅπως ἀγαπᾷς σύ, τοῦ λέγει τελευταῖον, τὴν ζωήν σου, ὁμοίως τὴν ἀγαποῦν καὶ οἱ ἄλλοι. Ὁ Χορὸς καὶ πάλιν θέλει νὰ παρεμβῆ καὶ νὰ καθησυχάσῃ τοὺς ἐξωργισμένους ἐναντίον ἀλλήλων πατέρα καὶ υἱόν—ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν «Ἀντιγόνην» τοῦ Σοφοκλέους ἐρίζουν ἐξοργιζόμενοι ἐναντίον ἀλλήλων ὁ πατὴρ Κρέων καὶ ὁ υἱὸς Αἵμων, τοὺς ὁποίους ἐπίσης ὁ Χορὸς θέλει νὰ καθησυχάσῃ—, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐξακολουθοῦν ὑποστηρίζοντες ἕκαστος τὴν ἀντίληψίν του· ἡ ἀντίθεσις γνωμῶν καὶ ἡ διάστασις φθάνει μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε ὁ μὲν Ἄδμητος νὰ λέγῃ εἰς τὸν πατέρα του νὰ ἀπέλθῃ καὶ νὰ μὴ μετάσχῃ τῆς ἐκφορᾶς τῆς Ἀλκήστιδος, ὁ δὲ Φέρης ἀπερχόμενος νὰ ὀνομάζῃ τὸν υἱόν του φονέα τῆς συζύγου του καὶ νὰ τοῦ ἐπισείῃ τὴν τιμωρίαν ἀπὸ μέρους τῶν συγγενῶν της, ἰδίᾳ τοῦ ἀδελφοῦ της Ἀκάστου. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐκφορὰ τῆς νεκρᾶς, τὴν ὁποίαν φέρουν εἰς τὸν τόπον τῆς πυρᾶς, διὰ νὰ τὴν καύσουν. Ὁ Χορὸς θρηνεῖ καὶ ἀποχαιρετίζει τὴν ἐκφερομένην νεκρὰν καὶ εὔχεται νὰ τύχῃ καὶ ἐν τῷ Ἅδῃ τῆς τιμῆς τῆς ὁποίας εἶναι ἀξία.

Ἔχει ἀναχωρήσει ἡ συνοδεία τῆς ἐκφορᾶς ἐκ τῶν ἀνακτόρων καὶ βαδίζει ἤδη πρὸς τὴν πυράν, ὅτε ἐξέρχεται ἐκ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἀδμήτου θεράπων, ὁ ὁποῖος παραπονεῖται διὰ τὸν φιλοξενούμενον Ἡρακλέα, ὁ ὁποῖος πρῶτον μὲν ἐτόλμησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀδμήτου πενθοῦντος, ἐνῷ ἔπρεπε, ἀφοῦ εἶδε τὸν Ἄδμητον πενθοῦντα, νὰ ζητήσῃ ἀλλοῦ φιλοξενίαν. Ἔπειτα—λέγει—ἔχει ἀξιώσεις μεγάλας, τρώγει καὶ πίνει τοῦ καλοῦ καιροῦ, ἀκόμη καὶ τραγουδεῖ ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του κλάδους μυρσίνης, ἐνῷ ἡμεῖς οἱ οἰκέται ἐκλαίομεν, ἀλλὰ προσεπαθοῦμεν νὰ ἀποκρύπτωμεν τὰ δάκρυά μας, διότι τοιαύτην ἐντολὴν μᾶς εἶχε δώσει ὁ Ἄδμητος. Μᾶς ἠμπόδισε, λέγει, ἀκόμη καὶ νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν κηδείαν τῆς τόσον καλῆς μας κυρίας, ἡ ὁποία εἰς ὅλους ἡμᾶς τοὺς ὑπηρέτας ἐφαίνετο σὰν μητέρα καὶ μᾶς ἔσωζε ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ συζύγου της. Μόλις τελειώνει αὐτὰ τὰ παράπονα κατὰ τοῦ Ἡρακλέους ο θεράπων, ἐξέρχεται καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἐκ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς αὐτόν, ὁ ὁποῖος τὸν κοιτάζει σκυθρωπός, τὸν ἐρωτᾷ, διατὶ φέρεται οὕτω πρὸς ἕνα φιλοξενούμενον, φίλον τοῦ κυρίου του, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ εἶναι εὐπροσήγορος καὶ ὄχι σκουντουφλιασμένος μὲ κρεμασμένα μοῦτρα. Δὲν εἶναι δικαιολογία, λέγει, ὁ θάνατος ἑνὸς ἀνθρώπου ξένου—(ὁ Ἄδμητος εἶπεν εἰς τὸν Ἡρακλέα ἐλθόντα, ὅτι ἔχει πένθος, ἀλλ' ἀπέκρυψε ἀπὸ αὐτὸν ὅτι τὸ πένθος εἶναι διὰ τὴν σύζυγόν του Ἄλκηστιν) — καὶ ἀφοῦ ὅλοι θὰ ἀποθάνωμεν δὲν πρέπει νὰ θλιβώμεθα διὰ τὸν θάνατον ἑνὸς ξένου, τοὐναντίον νὰ διασκεδάζωμεν καὶ νὰ ἀπολαύωμεν τὴν βραχεῖαν αὐτὴν ζωήν, ἀφοῦ δὲν γνωρίζομεν καὶ ἡμεῖς ἂν αὔριον θὰ ζῶμεν ἢ ὄχι. «Τὰ ξέρομε αὐτά, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ θεράπων, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἡ ἡμέρα ἡ σημερινὴ διὰ τοιαύτας διασκεδάσεις», καὶ δὲν βραδύνει νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ ὅτι ἡ ἀποθανοῦσα δὲν εἶναι καμμία ξένη, ὅπως νομίζει, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ σύζυγος τοῦ Ἀδμήτου. Τοῦτο ἐκπλήσσει τὸν Ἡρακλέα πολύ, καὶ ἀφοῦ ἐκφράζῃ τὴν λύπην του, διότι ἀγνοῶν ἔτρωγε καὶ ἔπινε καὶ ἐκώμαζε, ἐρωτᾷ ποῦ θάπτουν τὴν νεκράν. Ὁ θεράπων τοῦ δεικνύει τὴν ὁδόν, ἡ ὁποία φέρει εἰς τὸν τόπον τῆς πυρᾶς, καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἐλπίζων ὅτι ὡς υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης θὰ δυνηθῆ νὰ σώσῃ τὴν ἀποθανοῦσαν, χάριν τῆς ὁποίας, ἐὰν δὲν προλάβῃ τὸν Θάνατον τώρα πλησίον τοῦ τύμβου, πίνοντα ἐκ τοῦ αἵματος τῶν προσφαγμάτων, θὰ κατέλθῃ καὶ εἰς τὸν Ἅδην διὰ νὰ ζητήσῃ αὐτὴν ἀπὸ τὴν Περσεφόνην καὶ τὸν Πλούτωνα, σπεύδει νὰ φθάσῃ εἰς τὸν τόπον τῆς πυρᾶς καὶ τοῦ τύμβου.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἡρακλέους ἐμφανίζεται εἰς τὴν σκηνὴν ὁ Ἄδμητος, ἐπανερχόμενος ἐκ τῆς κηδείας, εἰς τὰ χῆρα μέλαθρά του, ὀδυρόμενος διὰ τὴν συμφοράν του καὶ ἐπιθυμῶν ν' ἀνταλλάξῃ τὴν ζωήν του μὲ τὸν θάνατον. Καὶ ὁ Χορὸς συμμετέχων τοῦ πένθους ὁμολογεῖ ὅτι ἡ συμφορά του εἶναι ὄντως μεγάλη, ἀποδίδει ταύτην εἰς τὴν «δυσπάλαιστον τύχην» καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸν παρηγορήσῃ διὰ τῆς ὑπομνήσεως ὅτι δὲν εἶναι ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἔχασε τὴν σύζυγόν του. Ὁ Ἄδμητος ὅμως μένει κωφὸς εἰς τοὺς παρηγορητικοὺς λόγους τοῦ Χοροῦ· θὰ ἦτο, λέγει, καλύτερον δι' αὐτὸν νὰ μὴ λάβῃ κἂν τοιαύτην σύζυγον, καὶ μακαρίζει τοὺς ἀγάμους καὶ ἀτέκνους ἐκ τῶν ἀνθρώπων... Δυσκολεύεται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ ἀνάκτορά του, εἰς τὰ ὁποῖα πόσον εὐτυχὴς ἦτο τότε, ὅταν εἰσήρχετο ὁδηγῶν νύμφην τὴν Ἄλκηστίν του μὲ ὑμεναίους καὶ ὀλβισμοὺς τῶν πολιτῶν, καὶ πόσον εἶναι τώρα δυστυχὴς ποὺ ἀντὶ ὑμεναίου καὶ λευκῶν πέπλων ἀντικρύζει μέλανας πέπλους καὶ ἔρημον τὴν συζυγικὴν κοίτην... Θεωρεῖ εὐτυχεστέραν τὴν σύζυγόν του, ἡ ὁποία δὲν θὰ δοκιμάσῃ ποτὲ καμμίαν λύπην καὶ ἡσύχασεν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς μόχθους τῆς ζωῆς τόσον εὐκλεής. Τώρα ἐννοῶ, λέγει, πόσον καλύτερον θὰ ἦτο δι' ἐμὲ νὰ ὑποταχθῶ εἰς τὸ μοιραῖον. Ἡ ἐρημιὰ μέσα τοῦ σπιτιοῦ μου μὲ διώχνει ἔξω, ὅταν κοιτάζω ἔρημη τὴν κλίνη της καὶ τὸ θρόνο ποὺ ἐκάθητο. Τὰ παιδιά μου πέφτουν εἰς τὰ γόνατά μου καὶ κλαίουν τὴν μητέρα τους καὶ οἱ δοῦλοι τὴν κυρίαν τους. Ἀλλὰ καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν οἶκόν μου δὲν δύναμαι νὰ ἡσυχάσω, ὅταν βλέπω τὰς ἄλλας γυναῖκας, τὰς ὁμήλικας τῆς συζύγου μου. Ἔχω δὲ ἀκόμη καὶ τὰς κακολογίας τῶν ἀνθρώπων ποὺ μὲ δακτυλοδεικτοῦν καὶ μοῦ λέγουν ὅτι ἀπὸ δειλίαν ἐδέχθην ν' ἀποθάνῃ ὑπὲρ ἐμοῦ ἡ σύζυγός μου ... Μὲ τοιαύτην κακοφημίαν καὶ συμφορὰν πῶς δύναμαι νὰ ζῶ;

Ὁ Χορός, ἀφορμὴν λαμβάνων ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ Ἀδμήτου, ὁμολογεῖ ὅτι δὲν εἶναι τίποτε ἰσχυρότερον τῆς Ἀνάγκης, κατὰ τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει κανὲν φάρμακον, καμμία ἱκεσία, καὶ εὔχεται νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς αὐτὸν βαρυτέρα ἀπὸ πρὶν ἡ Ἀνάγκη. Στρεφόμενος δὲ πρὸς τὸν Ἄδμητον προσπαθεῖ νὰ τὸν παρηγορήσῃ καὶ μὲ ἄλλους λόγους καὶ μὲ τὴν φήμην ἡ ὁποία θὰ συνοδεύῃ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα τὴν σύζυγόν του. Μόλις δὲ τελειώνει τὴν παρηγορίαν του αὐτὴν ὁ χορός, βλέπει τὸν Ἡρακλέα ἐπιστρέφοντα. Ὁ Ἡρακλῆς ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Ἄδμητον τοῦ ἐκφράζει τὸ παράπονον ὅτι ἀπέκρυψε ἀπὸ αὐτόν, τὸν καλὸν φίλον του, τὸν θάνατον τῆς συζύγου του καὶ ἐπηκολούθησαν τόσα ἄτοπα. Ἀλλὰ σὲ παρακαλῶ, λέγει, λάβε αὐτὴν τὴν γυναῖκα. Εἶναι ἡ Ἄλκηστις κεκαλυμμένη, ἀλλὰ δὲν φανερώνει αὐτὴν ὁ Ἡρακλῆς ἀμέσως. Προσποιεῖται ὅτι εἶναι μία γυνή, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἔλαβεν εἰς ἕνα ἀγῶνα περὶ αὐτῆς καὶ παρακαλεῖ τὸν Ἄδμητον νὰ τὴν φυλάξῃ εἰς τὰ ἀνάκτορά του, ἕως νὰ ἐπανέλθῃ ἐκ Θρᾴκης ὁ Ἡρακλῆς. Ὁ Ἄδμητος ὅμως παρακαλεῖ τὸν Ἡρακλέα νὰ μὴ ἐπιμείνῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἀξίωσίν του, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτὸς νὰ ἀνεχθῆ μίαν νέαν γυναῖκα εἰς τὰ ἀνάκτορά του, ἐνῷ τόσον πρόσφατος εἶναι ὁ θάνατος τῆς Ἀλκήστιδος... Ὁ Ἡρακλῆς ὅμως ἐπιμένει καὶ τέλος ἀποκαλύπτει τὴν Ἄλκηστιν, τὴν ὁποίαν βλέπων ὁ Ἄδμητος ἐκπλήσσεται μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε νὰ νομίζῃ ὅτι βλέπει φάσμα καὶ ὄχι τὴν πραγματικὴν σύζυγόν του. Ὁ Ἡρακλῆς τὸν πληροφορεῖ τότε ὅτι ἐπάλαισε πρὸς τὸν Θάνατον πλησίον τοῦ τύμβου καὶ νικήσας αὐτὸν ἔλαβε τὴν Ἄλκηστιν καὶ ἔφερεν αὐτὴν πάλιν εἰς τὴν ζωήν. Ὁ Ἄδμητος ὅμως ἀπορεῖ πῶς ἡ Ἄλκηστις δὲν ὁμιλεῖ. Καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἐξηγεῖ ὅτι δὲν εἶναι ἀκόμη θεμιτὸν νὰ ὁμιλήσῃ πρὶν νὰ παρέλθουν τρεῖς ἡμέραι καὶ πρὶν γίνουν θυσίαι ἐξιλαστήριοι εἰς τοὺς κάτω θεούς. Ἀποχαιρετίζει ἔπειτα τὸν Ἄδμητον διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀποστολήν του καὶ ἐκτελέσῃ τὸν ὑπὸ τοῦ Εὐρυσθέως ἐπιταχθέντα εἰς αὐτὸν ἆθλον. Εἰς τὴν παράκλησιν τοῦ Ἀδμήτου νὰ μείνῃ παρ' αὐτῷ καὶ νὰ συνεορτάσῃ, ὁ Ἡρακλῆς δίδει τὴν ὑπόσχεσιν νὰ μείνῃ ἄλλην φοράν, τώρα ὅμως βιάζεται νὰ ἀπέλθῃ.

Τὸ δρᾶμα τελειώνει μὲ ἓν κήρυγμα τοῦ Ἀδμήτου πρὸς τὸν λαόν του, νὰ πανηγυρίσουν καὶ νὰ προσφέρουν θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς διὰ τὴν ἀπροσδόκητον αὐτὴν μετατροπὴν μιᾶς μεγάλης δυστυχίας εἰς μεγαλυτέραν εὐτυχίαν, καὶ μὲ μίαν γενικὴν γνώμην τοῦ Χοροῦ ὅτι οἱ θεοὶ πολλὰ ἀνέλπιστα πράγματα κάμνουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐπερίμεναν δὲν ἔγιναν, καὶ διὰ πολλά, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπερίμεναν οἱ ἄνθρωποι, ὁ θεὸς εὗρε τρόπον νὰ γίνουν. Τοιοῦτον ἀπέβη καὶ τόδε τὸ παρὸν πρᾶγμα.

Τὸ δρᾶμα, ἐπειδὴ τὰ θλιβερὰ γεγονότα διαδέχονται εὐάρεστα, χαρακτηρίζεται ὡς ἱλαροτραγῳδία.

Θ. Α. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

—«**Ἄλκηστις**» *[Μουσικ.]*. Τὸ δεύτερον ἐκ τῶν πέντε ἀριστουργημάτων τοῦ *Γκλούκ*. Ἔχει γραφῆ ἐπάνω εἰς λιμπρέττο τοῦ *Καλσαμπίτζι* καὶ ἐπαίχθη ὑπὸ τὴν πρώτην αὐτοῦ μορφὴν εἰς τὸ θέατρον τῆς Αὐλῆς τῆς Βιέννης τὴν 16 Δεκεμβρίου 1767. Πρωτοῦ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἀριστουργήματος τούτου ὑπὸ τὴν ὁριστικὴν μορφὴν τὴν ὁποίαν ὁ συνθέτης τοῦ ἔδωκεν ἀργότερα διὰ τὴν ὄπεραν τῶν Παρισίων, θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ σημειώσωμεν τὰς μεταξὺ τῶν δύο ἐκδόσεων διαφοράς.

Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ γίνονται ἐμφανεῖς ἤδη ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ προχωροῦν συνεχῶς μέχρι τοῦ πέρατος ὅλης τῆς πρώτης πράξεως, ἡ ὁποία σχετικῶς ἔχει ὑποστῆ τὰς ὀλιγωτέρας ἀλλαγάς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαδοχὴν τῶν σκηνῶν, ἐνῷ μουσικῶς δὲν ἔχει ἀκόμη τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τελειότητα τῆς γαλλικῆς ἐκδόσεως. Ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν ἔκδοσιν λείπει ἡ θαυμασία ἐπινόησις τοῦ Γκλούκ, διὰ τῆς ὁποίας ἡ εἰσαγωγή, ἀντὶ νὰ τελειώσῃ ἐπὶ τῆς δεσποζούσης, ἐπιτρέπουσα εἰς τὰς σάλπιγγας νὰ συνεχίσουν ἀμέσως, διακόπτεται ἀποτόμως ἀπὸ τὴν μεγαλοπρεπῆ εἴσοδον τοῦ χοροῦ ἐπάνω εἰς τοὺς στίχους:

Σῶστε θεοί, τὸν χρηστὸν βασιλιᾶ!

Μετὰ τὴν πρώτην χορῳδίαν «Θεοί τί θὰ γίνωμ' ἐμεῖς» εἰς τὴν ἰταλικὴν ἔκδοσιν ἠκολούθει μιὰ *Aria di pantomimo che esprime desolatione e lutto* (ἄρια παντομίμας ἐκφράζουσα θλῖψιν καὶ πένθος). Ἡ ἄρια αὐτὴ εἰς τὴν ὁριστικὴν μορφὴν τοῦ ἔργου μετετέθη εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ ναοῦ, ὅπου συνοδεύει τὴν μεγάλην θυσίαν. Ἀπὸ τὴν γαλλικὴν «Ἀλκήστιδα» λείπουν ἐπίσης τὰ δύο τέκνα τῆς ἡρωΐδος — ὁ Εὔμηλος καὶ ἡ Ἀσπασία—, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν ἰταλικὴν ἑνοῦν πολλάκις τοὺς θρήνους των μὲ τὸ τραγοῦδι τῆς μητρός των. Ἡ ἐπακολουθοῦσα θαυμασία εἰκὼν τοῦ ναοῦ ὑφίσταται εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐκδόσεις, μὲ ἀλλαγὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον οὐσιώδεις. Τὴν μεγαλυτέραν ἔκπληξιν θὰ ᾐσθάνετο ὅμως ὁ γνωρίζων καλῶς τὴν γαλλικὴν «Ἄλκηστιν», τὴν στιγμὴν καθ' ἣν μετὰ τὸ γνωστὸν *ρετσιτατίβο* «Ποῦ εἶμαι; .... δυστυχισμένη Ἄλκηστις!» θὰ ἤκουε εἰς τὴν θέσιν τοῦ «Ὄχι δὲν εἶν' αὐτὸ θυσία» τὴν περίφημον ἄριαν «Ὦ τῆς Στυγός Θεοί». Ἡ ἄρια αὐτή, παρ' ὅλην τὴν ἀνάμιξιν τῶν ὑποχθονίων φωνῶν τῶν ἐκφραζομένων ὑπὸ τῶν χαλκίνων ὀργάνων, πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ φθάνῃ εἰς μεγαλοπρέπειαν καὶ

Digitized by Google

δύναμιν τὴν γαλλικὴν ἔκδοσιν. Ὀλίγον πρὸ τοῦ τέλους τῆς πρώτης πράξεως ὁ Γκλούκ, πρῶτος εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ λυρικοῦ θεάτρου, μᾶς δίδει ἕνα τέλειον ὑπόδειγμα τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ Χοροῦ, ὄχι ὡς ἀπαθοῦς μάρτυρος τῶν γεγονότων, ἀλλ' ὡς ἐνδιαφερομένου ἀμέσως καὶ λαμβάνοντος ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν δρᾶσιν. Μέσα εἰς ἕνα ζωηρὸν διάλογον, μεταξὺ τῶν διαφόρων φωνῶν, διακρίνομεν τὴν ἀποθάρρυνσιν, τὸν τρόμον καὶ τὴν φιλοζωΐαν τοῦ λαοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου οὐδεὶς θὰ ἐδέχετο νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωήν του διὰ τὸν βασιλέα του.

Ἡ ἀρχὴ τῆς δευτέρας πράξεως τῆς ἰταλικῆς Ἀλκήστιδος οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει μὲ τὴν τῆς γαλλικῆς, διότι εἰς τὴν θέσιν τῶν χορῶν, τῆς εὐθυμίας καὶ χαρᾶς ποὺ εὑρίσκονται εἰς τὴν δευτέραν, ἀκούομεν τοὺς πενθίμους ἤχους τῆς σκηνῆς τοῦ Ἅδου, ὅπου πορεύεται ἡ Ἄλκηστις μετὰ τὴν ἔξοδόν της ἀπὸ τὸν ναόν. Ὁλόκληρος ἡ ἐπακολουθοῦσα σκηνὴ εἶναι ἀφθάστου τραγικότητος καὶ ρεαλισμοῦ. Ἡ Ἄλκηστις πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Ἅδου ἐπικαλεῖται τοὺς ὑποχθονίους θεούς, οἱ ὁποῖοι ἀπαντοῦν διὰ τῶν φρικιαστικῶν συγχορδιῶν τῶν χαλκίνων ὀργάνων, προκαλοῦντες τρόμον εἰς τὴν ἡρωΐδα· ἐπακολουθοῦν τὰ *ρυθμικὰ σχήματα* τῶν ἐγχόρδων μὲ *σουρντίναν*, συνεχῶς ἐπαναλαμβανόμενα καὶ τὰ ὁποῖα χρωματίζουν ἀκόμη πλέον φρικιαστικῶς αἱ συγχορδίαι τῶν ὀξυαύλων καὶ τῶν βαρυαύλων. Μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ἄτακτον καὶ γεμάτην ἀγωνίαν μουσικὴν διακρίνονται αἱ κραυγαὶ τοῦ τρόμου τῆς Ἀλκήστιδος. Εἰς μάτην ὁ μελετῶν τὴν γαλλικὴν ἔκδοσιν τοῦ ἀριστουργήματος τοῦ Γκλοὺκ θὰ προσεπάθει ν' ἀνεύρῃ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπέροχον ταύτην σελίδα καὶ εἶναι περίεργον πῶς ὁ συνθέτης, ὁ ὁποῖος ἐτελειοποίησεν εἰς τοιοῦτο σημεῖον διὰ τοὺς Παρισίους τὴν ὁριστικήν του Ἀλκήστιδα, παρέλειψεν ἀπὸ αὐτὴν μίαν ἀπὸ τὰς μνημειωδεστέρας σελίδας τῆς μουσικῆς τέχνης. Ὁ Μπερλιόζ, ὁ μεγαλύτερος θαυμαστὴς τοῦ Αὐστριακοῦ διδασκάλου, οὐδέποτε παρέλειπεν ἀπὸ τὰς ἐκτελέσεις του εἰς συναυλίας τὴν σκηνὴν αὐτήν, ἐφ' ὅσον δυστυχῶς λόγῳ σκηνικῆς οἰκονομίας δὲν τοῦ ἦτο δυνατὸν νὰ τὴν παρουσιάζῃ εἰς τὰς μελοδραματικὰς παραστάσεις τοῦ ἔργου. Ἡ ἐπακολουθοῦσα σκηνὴ ποὺ ἀρχίζει μὲ τὰς λέξεις: «E vuoi morire» δὲν ἐξηφανίσθη ἀπὸ τὴν γαλλικὴν ἔκδοσιν· ἡ μουσική της μόνον μετετέθη καὶ ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν ἄριαν τοῦ Θανάτου τῆς 3ης πράξεως· πάντως ὑπὸ τὴν ἀρχικήν της μορφὴν εὑρίσκετο περισσότερον εἰς τὴν θέσιν της. Ἡ ἐξέλιξις τῆς 2ας πράξεως μᾶς παρουσιάζει νέους μουσικοὺς θησαυροὺς καὶ ἐμφανίζει τὴν Ἀλκήστιδα ἱκετεύουσαν τὰς ὑποχθονίους δυνάμεις νὰ τῆς ἐπιτρέψουν νὰ ἐπανίδῃ τὸν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα της. Ὁ κεκρυμμένος χορὸς τῶν φωνῶν τοῦ Ἅδου, ἀναμεμιγμένος πάντοτε μὲ τὸν ἦχον τῶν τρομπονίων, ἀπαντᾷ: «Νὰ τῆς ἐπιτραπῇ», μεθ' ὅ, ἀπομακρυνομένης τῆς Ἀλκήστιδος, τελειώνει ἡ εἰκὼν μὲ μίαν Παντομίμαν τῶν Θεῶν τοῦ Ἅδου, ὄχι μεγάλης μουσικῆς ἀξίας.

Μετὰ τοὺς θλιβεροὺς αὐτοὺς τόνους εὑρισκόμεθα ἀποτόμως εἰς τὴν δευτέραν εἰκόνα τῆς πράξεως καὶ εἰς ἀτμόσφαιραν ἐντελῶς διάφορον. Ἀκούονται οἱ εὔθυμοι ἦχοι τῆς χορῳδίας καὶ τῆς χορευτικῆς σκηνῆς, οἱ ὁποῖοι εὐτυχῶς ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ τὴν ὁριστικὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πρώτην χορῳδίαν, ἥσσονος καὶ αὐτὴν σημασίας. Ἡ ἐπακολουθοῦσα σκηνὴ μεταξὺ τῆς ἡρωΐδος καὶ τοῦ Ἀδμήτου πόρρω ἀπέχει ἐπίσης ἀπὸ τὴν παρεμφερῆ σκηνὴν τῆς γαλλικῆς ἐκδόσεως, καὶ μόνον ἡ θαυμασία ἄρια τοῦ Ἀδμήτου «Βάρβαρη, χωρὶς ἐσέ» ἀπαντᾶται χωρὶς καμμίαν σχεδὸν τροποποίησιν εἰς τὴν ἰταλικὴν παρτιτοῦρα μὲ τοὺς στίχους: «No, crudel, no posso vivere». Τὰ θαυμάσια χορικὰ ἐπὶ τῶν στίχων: «Τόση χάρις, τόση ὡραιότης» καὶ «Ἄχ! πῶς τὸ ὄνειρο τοῦ βίου» διετηρήθησαν εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐκδόσεις καὶ διαλέγονται πότε μὲ τοὺς κορυφαίους, Ἰσμήνην καὶ Εὔανδρον, πότε μὲ τὴν Ἄλκηστιν καὶ πότε μὲ τὰ παιδιά. Παρ' ὅλας αὐτὰς τὰς συνεχεῖς ὡραιότητας ἡ σκηνὴ αὐτὴ δὲν στερεῖται κάποιας μονοτονίας, τὴν ὁποίαν ἀπέφυγεν ὁ Γκλοὺκ εἰς τὴν ὁριστικὴν διασκευήν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς συντομεύσεως τῶν ἀργῶν ἰδίων μελῳδιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς δραματικωτέρας ἀγωγῆς τόσον τῶν ρετσιτατίβων, ὅσον τῶν μελῳδιῶν καὶ τῆς ὑπογραμμίσεως τῆς ὀρχήστρας. Καὶ ἐδῶ φθάνομεν εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ὑψιπετεστέρας σελίδας τοῦ ἔργου, τὴν ἄριαν τῆς Ἀλκήστιδος: «Ah! per questo» (εἰς τὴν γαλλικὴν παρτιτοῦραν «Ἄχ παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ φτωχή μου καρδιά...»). Ἡ ἄρια αὐτὴ μὲ τὸ ἐπακολουθοῦν ἀλλέγκρο καὶ τὰς διακοπὰς τοῦ Χοροῦ, τέλειον ὑπόδειγμα μελῳδίας τῆς κλασσικωτέρας ἰταλικῆς σχολῆς, ἤνοιξε νέους δρόμους εἰς τὴν λυρικοδραματικὴν τέχνην καὶ ὅλοι οἱ μετέπειτα μουσουργοὶ τὴν ἐμιμήθησαν. Ἀκούων αὐτὴν κανεὶς φαντάζεται ὅτι μεταφέρεται εἰς τὴν τέχνην τοῦ 19ου αἰῶνος, διότι ὁ Γκλούκ, ὅπως ὅλα τὰ μεγάλα πνεύματα, προτρέχων τῆς ἐποχῆς του, ἀσυνειδήτως ἐδημιούργησε τύπον μελῳδίας, τὸν ὁποῖον θὰ ἐπερίμενε κανεὶς μᾶλλον ν' ἀκούσῃ **εἰς ἔργον τοῦ Μπερλιόζ, τοῦ Γκουνὼ ἢ τῶν ρωμαντικῶν καὶ ὄχι ἐν πλήρει δεκάτῳ ὀγδόῳ αἰ**ῶνι. Ὁλόκληρος ἡ σκηνὴ αὕτη διετηρήθη ἀναλλοίωτος εἰς τὴν γαλλικὴν Ἄλκηστιν.

Δύο μόνον κοινὰ σημεῖα εὑρίσκομεν εἰς τὴν 3ην πρᾶξιν τῶν δύο ἔργων: τὴν ἄριαν «Misero! e che farò» καὶ τὸν διπλοῦν χορόν: «Κλάψε, ὦ πατρίς, ὦ Θεσσαλία»· εἶνε δὲ ἀπορίας ἄξιον διατὶ ὁ λιμπρεττίστας ἐτοποθέτησε τὴν εἰκόνα αὐτὴν εἰς τὴν τρίτην πρᾶξιν, ἐνῷ ἀποτελεῖ καθαρὰν συνέχειαν τῆς δευτέρας καὶ λαμβάνει χώραν, ὅπως ἐκείνη, εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἀδμήτου. Ὁλόκληρος ἡ σκηνὴ αὐτὴ εἶνε πολὺ φυσικὴ καὶ συγκινητικὴ καὶ λυπεῖται κανεὶς διατὶ ὁ Γκλοὺκ δὲν τὴν διετήρησεν εἰς τὴν γαλλικὴν Ἀλκήστιδα. Ἀκολουθῶν πιστῶς τὸν Εὐριπίδην ὁ Καλσαμπίτζι μᾶς παρουσιάζει τὴν ἡρωίδα του ἀποχαιρετῶσαν τὰ τέκνα της καὶ τὸν σύζυγόν της, τὸν ὁποῖον παρακαλεῖ νὰ μὴ δώσῃ μητρυιὰν στὰ παιδιά τους, ὁπότε ὁ Ἄδμητος ἀπαντᾷ: «Ἄλκηστις, θησαυρέ μου! αὐτὸ ποὺ μοῦ ζητεῖς εἶναι ἱερὸν καθῆκον!»

Ἡ θαυμασία λυρικὴ ἀπαγγελία, τὴν ὁποίαν ἀνήγαγεν εἰς τοιοῦτον ὕψος ὁ Γκλοὺκ καὶ ποὺ ἔδειξε τὸν δρόμον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Βάγνερ, ἀποδίδει μουσικῶς ὅλην τὴν κλίμακα τῶν συναισθημάτων τῆς συγκινητικῆς αὐτῆς σκηνῆς· δὲν εἶναι πλέον τὸ ξηρὸν *ρετσιτατίβο* εἰς τὸ ὁποῖον μᾶς ἔχουν συνηθίσει οἱ διδάσκαλοι τῆς παρακμῆς, ἀλλὰ τὸ ρετσιτατίβο τὸ παλλόμενον ἀπὸ ζωήν, τὸ ζωγραφίζον τὴν ἀγωνίαν καὶ τὰ πάθη· καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς σημασίας ποὺ ἔδιδεν εἰς αὐτὸ ὁ Γκλούκ, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι συχνὰ ἐσημείωνε ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν χροιάν: «Molto appassionato—Lento—con lutto—Tutto con gran passione» —, πρᾶγμα σχεδὸν ἄγνωστον εἰς τοὺς συγχρόνους του. Μετὰ μικρὰν δυῳδίαν ξεσπᾷ ἡ ὀρχήστρα εἰς ἀγρίους μηκυθμούς· τὰ πνεύματα τοῦ Ἅδου ὁρμοῦν διὰ ν' ἀπαγάγουν τὴν Ἀλκήστιδα εἰς τὸ βασίλειον τοῦ θανάτου· ὁ χορὸς συνεχίζει τὸν θλιβερὸν θρῆνόν του: «Κλάψε, ὦ πατρίς, ὦ Θεσσαλία, πεθαίνει ἡ Ἄλκηστις!» Ὁ θρῆνος αὐτὸς ἀποτελούμενος ἀπὸ βαρείας καὶ ἀργὰς συγχορδίας μᾶς δίδει τὸ μέτρον τῆς ἐνστίκτου διαισθήσεως ποὺ εἶχεν ὁ Γκλοὺκ διὰ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνεῦμα· ἀσφαλῶς οἱ θρῆνοι τοῦ Λίνου δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀφίσταντο πολὺ ἀπὸ τὸν θρῆνον ποὺ μᾶς παρουσιάζει εἰς τὴν Ἀλκήστιδα ὁ μέγας συνθέτης, ὅπως καὶ ἡ πομπὴ πρὸς τὸν ναὸν τῆς πρώτης πράξεως τοῦ αὐτοῦ ἔργου εἶναι καθαρῶς ὀλυμπίου γαλήνης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν λείπουν οὔτε οἱ ἦχοι τῶν αὐλῶν (τῶν κατ' ἐξοχὴν ἱερατικῶν ὀργάνων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων)· ὁμοίως ἡ σκηνὴ τῶν Ἠλυσίων πεδίων τοῦ Ὀρφέως εἶναι χάριτος καὶ ἁπλότητος καθαρῶς θεοκριτικῆς, ἐνῷ οἱ χοροὶ τῶν Σκυθῶν τῆς «Ἰφιγενείας ἐν Ταύροις» ἀποδίδουν ρυθμικῶς τὸν ἀρχαῖον πυρρίχιον. Ἐγνώριζεν ὁ Γκλοὺκ τὴν ρυθμικὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων; Ἀσφαλῶς ὄχι· διότι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οὔτε ὁ Westphal, οὔτε ὁ Bellermann, οὔτε ὁ Gevaert, εἶχον γράψει τὰ περίφημα συγγράμματά των περὶ τῆς μετρικῆς, τῶν ρυθμῶν καὶ τῆς μουσικῆς τῶν ἀρχαίων προγόνων μας· μόνον λοιπὸν τὸ ἔνστικτον καὶ ἡ ἑλληνικότης, μὲ τὴν ὁποίαν ἦσαν ποτισμέναι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ μεγαλύτεραι διάνοιαι, ὡδήγησαν τὸν Γκλοὺκ ν' ἀναζήσῃ ἐν μέσῳ δεκάτῳ ὀγδόῳ αἰῶνι τὴν ἀρχαίαν τραγῳδίαν, ἐπενδύσας αὐτὴν μὲ μουσικὴν σύγχρονον ὡς πρὸς τὰ μέσα, ἂν ὄχι ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα, ἐφ' ὅσον δυστυχῶς, τῆς πρωτοτύπου οὐδὲν σχεδὸν ἴχνος ἔμενε.

Ἡ ἐπέμβασις τοῦ ἀπὸ μηχανῆς θεοῦ μᾶς δίδει τὴν λύσιν τοῦ ἔργου· ἡ Ἄλκηστις ἀπάγεται, ὁ Ἄδμητος ζητεῖ ν' ἀποθάνῃ, ὁπότε ἐμφανίζεται ὁ Ἡρακλῆς ἐπαναφέρων τὴν ἡρωΐδα· ὅλοι μένουν εὐχαριστημένοι καὶ ὁ χορὸς ψάλλει ἕνα ὕμνον χαρᾶς.

Τοιοῦτον τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον παρουσίασεν ὁ Γκλοὺκ πρὸ τοῦ κοινοῦ τῆς Βιέννης τῷ 1767. Κατενοήθη ὅμως ἐπαρκῶς; Εἶναι ἀμφίβολον· τὸ πολὺ κοινὸν δὲν ἠδυνήθη νὰ συλλάβῃ τὰς ὡραιότητας τοῦ ἔργου καὶ μόνον ἐλάχιστοι ἠδυνήθησαν νὰ μυηθοῦν εἰς τὰ μυστήρια τῆς νέας τέχνης, τὴν ὁποίαν παρουσίαζεν ὁ συνθέτης ἤδη ἀπὸ τοῦ «Ὀρφέως». Εἰς τὴν Ἰταλίαν οὐδὲ κἂν ἐπαίχθη ἡ «Ἄλκηστις» ὑπὸ τὴν πρώτην αὐτῆς μορφὴν καὶ μόνον ὅταν τὸ ἔργον ἐπεβλήθη εἰς τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου διὰ τῆς γαλλικῆς διασκευῆς κατωρθώθη ν' ἀναβιβασθῇ καὶ ἐπὶ τῆς ἰταλικῆς σκηνῆς. Μὴ λησμονῶμεν ἄλλως τε, ὅτι ἡ μεγάλη ἰταλικὴ τέχνη εὑρίσκετο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν μεγάλῃ παρακμῇ· ἡ πατρὶς ἡ ὁποία ἐγέννησε τὸ μελόδραμα καὶ ἐγνώρισε τὴν μεγαλοπρέπειαν ἑνὸς Monteverdi εἶχεν εἰς τοιοῦτο σημεῖον ἐκπέσει μουσικῶς, ὥστε νὰ εὐχαριστῆται ἀπὸ τὰ ἀνούσια κατασκευάσματα ὑποδεεστέρων συνθετῶν γραφόντων τὴν μουσικὴν ἐν εἴδει συνταγῆς, καὶ εἰς τὰς ἀκροβασίας θαυματοποιῶν ἀοιδῶν, οἱ ὁποῖοι παρεμόρφωναν καὶ αὐτὴν τὴν ἰσχνὴν τέχνην. Πῶς λοιπὸν ν' ἀρέσῃ ἡ «Ἄλκηστις», ὅταν ἀπὸ αὐτὴν ἔλειπον οἱ λαρυγγισμοὶ καὶ αἱ *τρίλιες*, ὅταν ἡ φωνὴ περιωρίζετο εἰς τὰ φυσικά της ὅρια, ὅταν ὅταν τὸ *ρετσιτατίβο* ἀπὸ ἀηδὲς κατασκεύασμα ἐλάμβανε πραγματικὴν μουσικὴν ὑπόστασιν, μὴ ἀρκούμενον πλέον εἰς τὸ ἐνάριθμον βάσιμον καὶ ὅταν ἡ ὀρχήστρα, ἀντὶ νὰ παίζῃ τὸν ρόλον ἁπλοῦ συνοδοῦ, ἐλάμβανεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸ ἔργον, ὑπογραμμίζον ὡρισμένα σημεῖα τῆς ὑποθέσεως καὶ ζωγραφίζον συναισθήματα;

Ἡ νέα τέχνη τὴν ὁποίαν ἐνεφάνιζεν ὁ Γκλοὺκ κατὰ πρῶτον διὰ τοῦ Ὀρφέως καὶ κατόπιν διὰ τῆς Ἀλκήστιδος ἦτο ἀποτέλεσμα ὡρίμου σκέψεως καὶ πείρας πολυετοῦς· ὁ ἴδιος ἐφρόντισε νὰ δημοσιεύσῃ εἰς τὴν ἰταλικήν του παρτιτούραν ἕνα πρόλογον, ἀφιερωμένον εἰς τὸν Μέγαν Δοῦκα τῆς Τοσκάνης καὶ εἰς τὸν ὁποῖον βλέπομεν σαφῶς τὴν νέαν του καλλιτεχνικὴν κατεύθυνσιν. «Ὅταν ἀνέλαβα νὰ συνθέσω τὴν μουσικὴν τῆς Ἀλκήστιδος, εἶχον κατὰ νοῦν νὰ τὴν ἀποκαθάρω ἐντελῶς ἀπὸ τὰς καταχρήσεις τὰς ὀφειλομένας ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν κακῶς ἐννοουμένην ματαιοδοξίαν τῶν ἀοιδῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν πολλὴν ὑποχωρητικότητα τῶν διδασκάλων, διὰ τῶν ὁποίων παρεμορφώθη ἐντελῶς ἡ ἰταλικὴ ὄπερα...Ἐσκέφθην νὰ περιορίσω τὴν μουσικὴν εἰς τὸν πραγματικόν της ρόλον, τῆς ὑποβοηθήσεως δηλ. εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν συναισθημάτων, χωρὶς νὰ διακόπτεται ἡ δρᾶσις τοῦ ἔργου....Ἐφαντάσθην ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ ὀφείλει νὰ εἰσάγῃ τὸν ἀκροατὴν εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ δράματος.....ἐνόμισα καλὸν νὰ φθάσω εἰς τὰ ἀποτελέσματα αὐτὰ διὰ τῆς μεγαλυτέρας ἁπλότητος....»

Καὶ ἄλλοι σοβαροὶ διδάσκαλοι εἶχον σκεφθῆ πρὸ αὐτοῦ νὰ ἀνακαινίσουν τὸ λυρικὸν δρᾶμα καὶ νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὰς ἀφορήτους καταχρήσεις τῶν τραγουδιστῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· εἰς τὸν Γκλοὺκ μόνον ὀφείλεται ἡ δόξα τοῦ ὅτι ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν τὴν μεταρρύθμισιν αὐτὴν καὶ ὅτι ἔδωκε νέαν ζωὴν εἰς τὸ φθῖνον μουσικὸν θέατρον. Ἡ Ἰταλία ἐν τούτοις δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν ἐξυπηρετήσῃ, διότι ἦτο βαθειὰ ποτισμένη ἀπὸ τὰς κακὰς συνηθείας τῆς ἐποχῆς· ἡ Βιέννη ἐπίσης εὑρίσκετο ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἰταλικῆς τέχνης· ἐστράφη λοιπὸν πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν τῆς «Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι» διεσκεύασε διὰ τὴν ὄπεραν τῶν Παρισίων κατ' ἀρχὰς μὲν τὸν «Ὀρφέα» καὶ κατόπιν τὴν «Ἄλκηστιν». Ἡ διασκευὴ αὕτη πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ὁριστική, ὅσον καὶ ἂν θλιβώμεθα διὰ τὴν ἐξ αὐτῆς παράλειψιν ὡρισμένων μεγαλοφυῶν σελίδων.

Προτοῦ προβῇ εἰς τὴν μουσικὴν τελειοποίησιν
τοῦ ἔργου του ὁ Γκλοὺκ ἐφρόντισε νὰ διορθώσῃ
μερικὰ ριζικὰ ἐλαττώματα τοῦ λιμπρέττου τοῦ
Καλσαμπίτζι, ἰδίως δὲ τὴν ὑπερβολικὴν μονοτο-
νίαν καὶ τὴν κυριαρχίαν ἐν αὐτῷ τοῦ ἑνὸς καὶ μό-
νον αἰσθήματος τῆς αὐτοθυσίας τῆς ἡρωΐδος. Πρὸς
τοῦτο ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ φίλου του καὶ
συνεργάτου του διὰ τὴν «Ἰφιγένειαν ἐν Αὐλίδι»,
Railli du Roullet, ὁ ὁποῖος ἤλλαξε σκηνὰς καὶ
ἔδωκεν ἄλλην λύσιν εἰς τὸ ἔργον. Μετέθεσεν εἰς
τὴν τρίτην πρᾶξιν τὴν σκηνὴν τῆς εἰσόδου τοῦ
Ἅδου, ἐπιτυχὼν δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου νὰ παρει-
σάξῃ εἰς τὴν 2αν πρᾶξιν τὰς σκηνὰς τῆς χαρᾶς
καὶ τὰ μπαλέττα, ἐπὶ τῇ διασώσει τοῦ Ἀδμήτου,
διακόπτων τὴν μονοτονίαν τοῦ ἀρχικοῦ λιμπρέτ-
του. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν λύσιν, ὕστερα ἀπὸ πολλὰς
μεταβολάς, κατέληξαν εἰς τὴν ὑπάρχουσαν, ἡ ὁποία
δὲν εἶναι βεβαίως ἡ πλέον ἱκανοποιητική· εἰς
τοῦτο συνέτεινε καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς τὸ
ὁποῖον ἀπῄτει νὰ δίδεται εὐχάριστος λύσις καὶ
εἰς τὰ τραγικώτερα δράματα, δικαιολογοῦν κατ'
αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ μπαλέτ-
του, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ
μουσικὸν ἔργον εἰς τὸ θέατρον. Οὕτω βλέπομεν
παραμορφουμένους τοὺς μύθους καὶ τὰς παραδό-
σεις, τὴν Ἰφιγένειαν ὑπανδρευομένην τὸν Ἀχιλλέα,
τὸν Ὀρφέα νυμφευόμενον τὴν Εὐρυδίκην ἀφοῦ
τὴν εἶδε ν' ἀποθνήσκῃ δίς, καὶ τὴν Ἄλκηστιν
ἐπανερχομένην εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπολύτρωσίν της
διὰ νὰ λάβῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἑορτὴν ἐπὶ τῇ
διασώσει της. Καὶ ὅμως ὁ Εὐριπίδης τοὺς ἔδιδε
τὴν ὡραιοτέραν λύσιν: ἡ Ἄλκηστις, μετὰ τὴν ἐπά-
νοδόν της ἀπὸ τὸ βασίλειον τοῦ θανάτου, ὤφειλε
προτοῦ λάβῃ τὴν θέσιν της μεταξὺ τῶν ζώντων
νὰ ἐξαγνισθῇ μὲ τὸ καθαρτήριον ὕδωρ· ἀλλὰ ἡ
καθαρῶς ἱερατικὴ αὐτὴ λύσις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ
ἐπιτρέψῃ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ μπαλέττου· ἔπρεπε δὲ
μὲ πάντα τρόπον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες νὰ χορεύ-
σουν *γκαβόταν καὶ πασακάλιαν*!

Εἰς τὴν μουσικὴν ἀνάλυσιν τῆς γαλλικῆς «Ἀλκή-
στιδος» χρησιμεύει ὡς πυλὼν ἡ μνημειώδης εἰ-
σαγωγὴ μὲ τὰς ρωμαλέας συγχορδίας τῆς ἀρχῆς,
εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ σιγὰ ἡ θλιβερὰ ἐπίκλησις
τῆς ἡρωΐδος. Ἡ εἰσαγωγὴ αὐτὴ ἀποδίδει ἀπολύ-
τως τὰς αἰσθητικὰς ἀντιλήψεις τὰς ὁποίας ὁ συν-
θέτης μᾶς παραθέτει εἰς τὸν πρόλογόν του. Τὸν
ὡραῖον αὐτὸν τύπον τῆς εἰσαγωγῆς τὸν ἐγνωρί-
ζομεν ἤδη ἀπὸ τῆς «Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι» καὶ
δὲν θὰ τὸν ἴδωμεν δυστυχῶς ἐπαναλαμβανόμενον
μὲ τοιαύτην τελειότητα εἰς οὐδὲν ἀπὸ τὰ ἑπόμενα
ἀριστουργήματα τοῦ Γκλούκ. Ἡ «Ἀρμίς» χρησι-
μοποιεῖ παλαιὸν ὑλικὸν διὰ ν' ἀνεγείρῃ μέ-
τριον μουσικὸν πυλῶνα εἰς τὸ δρᾶμα, ἡ «Ἠχὼ
καὶ Νάρκισσος» ξεδιπλώνει τὰς ὡραίας μελῳ-
δίας πρὸς τὰς ὁποίας ὅμως ἡ εἰσαγωγὴ δὲν ἔχει
καμμίαν σχέσιν· ἤδη ὁ μουσικὸς πρόλογος τοῦ
«Ὀρφέως» ἦτο μικρᾶς μουσικῆς σημασίας· ἡ «Ἰφι-

Digitized by Google

γένεια ἐν Ταύροις» δὲν ἔχει ἀκριβῶς εἰσαγωγὴν (ἀντ' αὐτῆς μερικαὶ σελίδες περιγραφικῆς μουσικῆς, ποὺ θέλουν νὰ μᾶς παρουσιάσουν τὴν καταιγίδα, μᾶς ἀνοίγουν τὸν δρόμον πρὸς τὸ προτελευταῖον ἀριστούργημα τοῦ Γκλούκ). Μόνον αἱ εἰσαγωγαὶ τῆς «Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι» καὶ τῆς «Ἀλκήστιδος» ἀποδίδουν συμφωνικῶς τὰ συναισθήματα ποὺ δεσπόζουν εἰς τὸ ἔργον. Εἰς τὴν «Ἀλκῆστιν» ἓν καὶ μόνον συναίσθημα ὑπάρχει· ὁ πόνος· καὶ δι' αὐτὸ καὶ ἡ εἰσαγωγή της ἀναπτύσσεται σχεδὸν ἐπάνω εἰς ἓν καὶ μόνον θέμα, ἀντιθέτως πρὸς τὴν τῆς «Ἰφιγενείας», ὅπου τὰ διάφορα μουσικὰ θέματα μᾶς παρουσιάζουν τὰ πολυποίκιλα στοιχεῖα τοῦ δράματος. Ὁ Γκλοὺκ διὰ τῶν δύο αὐτῶν εἰσαγωγῶν ἐδημιούργησεν ἐξ ἐνστίκτου καὶ χωρὶς ὁ ἴδιος ν' ἀντιλαμβάνεται ἀσφαλῶς τὴν σημασίαν τῆς καινοτομίας του, τοὺς δύο τύπους τῶν μουσικῶν προλόγων: τῆς καθαρῶς *εἰσαγωγῆς* μὲ τὰ πλείονα θέματα καὶ τοῦ *πρελούντιο*, ὅπου ἓν καὶ μόνον αἴσθημα δεσπόζει ἀπὸ ἀρχῆς μέχρι τέλους. Ἐπὶ πλέον τὸ πρελούντιο δὲν ἔχει τὴν ὑποχρεωτικὴν κατακλεῖδα τῆς εἰσαγωγῆς ἀλλὰ συνέχεται ἀμέσως μετὰ τοῦ δράματος ἄνευ διακοπῆς· εἰς τὴν γαλλικὴν Ἄλκηστιν αἱ ἐπιβλητικαὶ ἁρμονίαι τοῦ Χοροῦ, μὲ τὰς ὡραίας συγχορδίας τῆς ἠλαττωμένης ἑβδόμης, διακόπτουν ἀποτόμως τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συμφωνικοῦ προλόγου τὴν στιγμὴν ποὺ κανεὶς δὲν τὸ περιμένει.

Τὸ ἄκουσμα τῶν σαλπίγγων ἀναγγελλουσῶν τὸν κήρυκα μᾶς πλησιάζει ἀκόμη περισσότερον πρὸς τὸ σύγχρονον μελόδραμα. Τὸ θεατρικὸν αὐτὸ μέσον, τὸ ὁποῖον κατὰ κόρον ἐχρησιμοποίησαν οἱ νεώτεροι *(Βάγνερ* — «Λόεγκριν», *Βέρδη* — «Ὀθέλλος», «Ἀΐντα» κτλ.) ἦτο λοιπὸν γνωστὸν ἀπὸ τὸν Γκλούκ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπαντῶμεν ἀκόμη καὶ πολλοὺς ἄλλους δῆθεν νεωτερισμοὺς τῶν συγχρόνων· δὲν εὑρίσκομεν τάχα εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς «Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι» καὶ εἰς ἄλλας σελίδας τοῦ Γκλοὺκ τέλεια ὑποδείγματα χρησιμοποιήσεως τοῦ *λάϊτ-μοτίβ;*

Προχωροῦντες εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου βλέπομεν δύο πρόσωπα κυριαρχοῦντα ἐν αὐτῷ· τὴν Ἄλκηστιν καὶ τὸν Χορόν· ὁ ἀχάριστος ῥόλος τοῦ Ἀδμήτου, ἂν καὶ ἐνέπνευσεν ὡραίας σελίδας εἰς τὸν συνθέτην, εἶναι ἥσσονος σημασίας, ἀκόμη δὲ μικροτέρας ὁ ῥόλος τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Θανάτου καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος· ὅσον ἀφορᾷ τὸν ῥόλον τοῦ Ἀρχιερέως πρέπει νὰ κριθῇ μᾶλλον ὡς σύνολον εἰς τὴν περίφημον σκηνὴν τοῦ ναοῦ, ὅπου μετὰ τῆς Ἀλκήστιδος καὶ τοῦ Χοροῦ διαμοιράζεται τὴν δρᾶσιν.

Ὁ ῥόλος τῆς Ἀλκήστιδος εἶναι ἀπὸ τοὺς καταθλιπτικωτέρους τοῦ λυρικοῦ θεάτρου· εὑρίσκομεν ἓξ μεγάλας *ἄριας* εἰς ὅλον τὸ ἔργον ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πολυάριθμα ῥετσιτατίβα καὶ τὰς σκηνὰς τῆς λυρικῆς ἀπαγγελίας. Ὅλαι ἀνεξαιρέτως αἱ ἄριαι αὐταὶ εἶναι πρότυπα κλασσικῆς μελῳδίας· ὁ Γκλοὺκ εἶναι ἡ μέλισσα ἡ ὁποία, ἀφοῦ ἤντλησε τὸν μουσικὸν χυμὸν ἀπὸ τοὺς κήπους τῆς ὡραίας σχολῆς τῆς Νεαπόλεως, τῆς Φλωρεντίας καὶ τῆς Βενετίας, μᾶς παρουσιάζει ἕνα ὑπέροχον καλλιτεχνικὸν ἀπόσταγμα εἰς τὸ ὁποῖον οὐδεὶς τὸν ὑπερβάλλει· ἡ ὡραία ἰταλικὴ παράδοσις ἡ τώρα ἐκφυλισθεῖσα, ἀναζῇ ἐν αὐτῷ· αἱ μελῳδίαι του εἶναι πρότυπα σοβαρότητος καὶ καλλιτεχνικῆς γραμμῆς. Πρὸ αὐτοῦ ὁ Χαῖνδελ εἶχε διανύσει τὴν αὐτὴν ὁδὸν καὶ εἶχε πατήσει τὰ αὐτὰ ἐδάφη· τὸ μελόδραμά του ἐν τούτοις δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ λάβῃ τὴν χάριν τοῦ ἰταλικοῦ προτύπου καὶ δι' αὐτὸ τὸν βλέπομεν ὕστερα ἀπὸ πολλὰς ἀποτυχίας εἰς τὸ θέατρον νὰ στρέφεται πρὸς τὸ ἐκκλησιαστικὸν δρᾶμα, τὸ *ὀρατόριον*, ὅπου ἡ γερμανική του ψυχὴ καὶ τὸ ἀγγλικὸν περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον ἔζη τὸν ὡδήγει. Ὁ Γκλοὺκ ὅμως εἶναι Αὐστριακός· συγγενέστερος συνεπῶς πρὸς τὴν Βενετίαν καὶ τὴν ἄνω Ἰταλίαν, ὅπου ἐπὶ πολὺ διέτριψε Δι' αὐτὸ καὶ ἡ τέχνη του ἔχει τὸ ἰταλικὸν φῶς, τὴν γερμανικὴν σοβαρότητα καὶ τὴν γαλλικὴν χάριν, ἐφ' ὅσον εἰς Γαλλίαν διῆλθε τὰ ἔτη τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς δόξης του.

Ἀπὸ τὰς ἓξ ἄριας ποὺ ἀνεφέραμεν προηγουμένως ἡ πλέον γνωστὴ εἶναι ἡ κλείουσα τὴν πρώτην πρᾶξιν: **«ὦ τῆς Στυγὸς Θεοί»**, περίφημος εἰς δύναμιν καὶ ἀπαγγελίαν καὶ ὅπου ἡ ὀρχήστρα παίζει μεγάλον ῥόλον παριστῶσα τὰς δυνάμεις τοῦ Ἅδου, ἃς ἐπικαλεῖται ἡ Ἄλκηστις. Ὀλίγον πρὸ αὐτῆς ἠκούσαμεν τὴν θαυμασίαν ἐπίκλησιν τῆς ἡρωΐδος ἐπάνω εἰς τοὺς στίχους **«Διαιτηταὶ τῆς μοίρας τῶν ἀνθρώπων»**, ὅπου ἡ ὀρχήστρα ὑπογραμμίζει μὲ συνεχὲς *τρέμολο* τὴν ἀπόφασιν τῆς αὐτοθυσίας τῆς βασιλίσσης τῶν Φερῶν. Παρερχόμενοι τὴν ὡραιοτάτην ἄριαν τῆς πρώτης πράξεως, μὲ τὰς συνεχεῖς ἐπαναλήψεις τῆς περιόδου **«Ὄχι δὲν εἶν' αὐτὸ θυσία»** καὶ τὸ θαυμάσιον *a parte* συνοδείᾳ πλαγιαύλου τῆς δευτέρας πράξεως φθάνομεν εἰς τὸ τέλος αὐτῆς, ὅπου ἡ μελῳδία **«Ἄχ! χωρὶς νὰ τὸ θέλω ἡ καρδιά μου μοιράζεται»** ξεσπᾷ εἰς θρήνους καὶ λυγμοὺς διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Μπερλιὸζ ἔλεγεν («À travers chants») ὅτι ὅταν τοὺς ἤκουε ἤθελε νὰ σφίξῃ στὴν ἀγκαλιά του τὸ μάρμαρον τῆς Νιόβης! Ἡ μελῳδία αὐτὴ τελειώνει μὲ τόνους ἀγωνίας καὶ ἀπελπισίας, ἐνῷ ἡ φωνὴ τῆς ἡρωΐδος ἀναβαίνει συνεχῶς τὴν χρωματικὴν κλίμακα φθάνουσα εἰς φρενίτιδα καὶ πυρετώδη ταραχήν. Εἰς τὴν τρίτην πρᾶξιν δὲν ὑπάρχει ἀκριβῶς ἄρια, ἀλλ' ὁλόκληρος δραματικὴ σκηνὴ ποὺ ἐκτυλίσσεται εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἅδου. Ἡ σκηνὴ αὐτὴ εἶναι σταθμὸς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς τέχνης, διότι διὰ πρώτην φορὰν συνθέτης ἀπεικονίζει συστηματικῶς διὰ τῶν ἤχων καὶ τῶν φωνῶν τὴν φρίκην, τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν τρόμον: ἡ ὀρχήστρα ἐξαποστέλλει τοὺς ἀπαισίους ἤχους της ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν λείπουν οὔτε οἱ κρωγμοὶ τῶν πτηνῶν τῆς νυκτός· ὁ Χορὸς διὰ τῶν φωνῶν **«Ἄλκηστις! Ἄλκηστις!»** αὐξάνει τὸν τόνον τῆς φρίκης, ἐνῷ ἡ ἡρωῒς ἐκσπᾷ εἰς κραυγὰς τρόμου καὶ ἀπελπισίας.

Ὁ τόσον ὀλίγον συμπαθὴς ῥόλος του Ἀδμήτου ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Γκλοὺκ τρεῖς ὡραίας μελῳδίας, ὅπου ἡ ψυχολογία ἁμιλλᾶται μὲ τὴν ἀκρίβειαν τῆς διὰ τῆς μουσικῆς ἀποδόσεως. Ἡ μοναδικὴ ἄρια τοῦ Ἡρακλέους ἐγράφη ἀργότερα καὶ δὲν ἵσταται εἰς τὸ ὕψος τοῦ λοιποῦ ἔργου, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ χορευτικὰ μέρη, ξένα δυστυχῶς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν τραγῳδίαν.

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὸ ἕτερον κύριον στοιχεῖον τοῦ ἀριστουργήματος τοῦ Γκλούκ· τὸν Χορόν. Ἀπὸ τοῦ «Ὀρφέως» μᾶς δεικνύει ἤδη πῶς ἀντιλαμβάνεται τὴν ὕπαρξίν του ἐπὶ τῆς σκηνῆς· ἁπλοῦς θεατὴς τῆς πάλης ποὺ γίνεται μεταξὺ τῆς Ἀλκήστιδος καὶ τοῦ Ἀδμήτου ἐξέρχεται δὶς τῆς ἀπαθείας του κατὰ τὴν σκηνὴν τοῦ ναοῦ, ὅταν ζητῆται ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ ἐδέχετο νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωήν του διὰ τὸν βασιλέα του καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ποὺ μανθάνει τὴν ἡρωϊκὴν ἀπόφασιν τῆς ἡρωΐδος, ὁπότε δὲν δύναται νὰ κρύψῃ τὰ ἐπιφωνήματα τῆς ἐκπλήξεώς του. Καθ' ὅλην τὴν ὑπόλοιπον τραγῳδίαν εἶναι ὁ Χορὸς ὅπως τὸν ἀντελαμβάνοντο οἱ ἀρχαῖοι δραματουργοί. Μουσικῶς ὁ Χορὸς ᾄδει σχεδὸν πάντοτε μὲ βαρείας καὶ σοβαρὰς συγχορδίας· αἱ ἁρμονίαι του εἶναι ἁπλαῖ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θλιβεραί· ἡ συγχορδία τῆς ἠλαττωμένης ἑβδόμης δεσπόζει μέχρι τέλους καὶ ἡ *νεαπολιτανικὴ πτῶσις* ἐναλλάσσεται μὲ τὴν *τελείαν*· εἶναι ἡ σοβαρὰ καὶ μεγαλοπρεπὴς δωρικὴ γραμμὴ μεταφερθεῖσα εἰς τὴν μουσικήν· καθὼς δὲ παρατηρεῖ ὁ Tiersot, ὁ Γκλοὺκ εἶναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ 18ου αἰῶνος, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἔχει τὰς ἰδιότητας ἑνὸς πρωτογόνου· ὅ,τι παρήγαγεν εἶναι ὁριστικόν. Κανεὶς ὕστερα ἀπὸ αὐτὸν δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπαναρχίσῃ τὰ ἴδια πράγματα: ὅ,τι ἔχει εἰπῆ ἔχει λεχθῆ διὰ παντός.

Ἀφοῦ ἀναφέρωμεν μεταξὺ τῶν ὡραιοτέρων χορικῶν τὴν θελκτικὴν σκηνὴν τῆς δευτέρας πράξεως ἐπάνω στοὺς στίχους **«Στολισθῆτε μὲ ἄνθη νέα»**, ὅπου ὁ Χορὸς ἀποδίδει τὴν γαλήνην τῆς ἀρχαίας ἑορτῆς, μὲ τὸ θλιβερὸν *a parte* τῆς Ἀλκήστιδος, σταματῶμεν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ ναοῦ ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν δευτέραν εἰκόνα τῆς πρώτης πράξεως. Εἰς τὴν σκηνὴν αὐτὴν ὁ Γκλοὺκ μᾶς ἐμφανίζεται ὡς ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος τῆς μουσικῆς. Αἱ συνεχεῖς ὡραιότητες τοῦ μουσικοῦ αὐτοῦ συνόλου ἐνέπνευσαν εἰς τὸν Μπερλιὸζ τὰς ὑπερόχους ἀναλυτικὰς σελίδας ποὺ εὑρίσκομεν εἰς τὸ βιβλίον του «À travers chants».

Τὸ ὀλυμπίου γαλήνης θρησκευτικὸν ἐμβατήριον τὸ συνοδεῦον τὴν εἴσοδον τῶν ἱερέων εἰς τὸν ναόν, διαδέχεται ἡ ἐπίκλησις πρὸς τὸν Θεόν:

Ὦ θεέ, σὺ δίωξε τοῦ Ἅδη
τὴν ῥομφαίαν τὴ φοβεράν,

ἀληθὴς ἀπολλώνιος παιὼν καθὼς παρατηρεῖ ὁ Gevaert. Μετὰ τὴν ἐπίκλησιν αὐτὴν ὁ Χορὸς διαδέχεται τὴν βροντώδη φωνὴν τοῦ ἀρχιερέως μὲ μεγαλοπρεπεστάτας μουσικὰς στροφάς, τὰς ὁποίας συνοδεύουν τὰ θυελλώδη ῥυθμικὰ σχήματα τῆς ὀρχήστρας. Ἀκολουθεῖ ἡ θυσία πρὸς τὸν θεὸν ἡ καταλήγουσα εἰς τὴν καθαρῶς συμφωνικὴν σελίδα — ἥτις ἐνέπνευσε πολλοὺς μεταγενεστέρους μουσικούς, μηδὲ αὐτοῦ τοῦ Βάγνερ ἐξαιρουμένου — καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἡ φωνὴ τοῦ ἀρχιερέως ἀναβαίνει συνεχῶς τὴν μουσικὴν κλίμακα, ἐνῷ κάτωθεν ἡ ὀρχήστρα μὲ ὅλην της τὴν δύναμιν ἐξακολουθεῖ ἕνα ὁμοιότυπον θέμα ὁμοιάζον μὲ τὴν ἀμείλικτον θέλησιν τοῦ πεπρωμένου· τὸ crescendo αὐτὸ διακόπτεται ἀποτόμως, διὰ ν' ἀντηχήσῃ μετ' ὀλίγον ἡ ὑποβλητικὴ φωνὴ τοῦ μάντεως ἀγγέλλοντος ὅτι:

Ὁ Ἄδμητος θὲ νὰ σωθῇ,
ἐὰν ἄλλος τὸ θῦμα νὰ γίνῃ δεχθῇ!

Ἔντρομος ὁ Χορὸς ἀρχίζει νὰ φεύγῃ· αἱ φωναὶ ὀλιγοστεύουν μικρὸν κατὰ μικρόν· ἀπὸ τὸν μεγαλοπρεπῆ προηγούμενον χορὸν ἀκούεται τώρα ἕνας μικρὸς ψίθυρος· μὲ τὸ τελευταῖον *πιανίσσιμο* τῆς χορῳδίας ὁ ναὸς μένει κενός, ἐνῷ ἡ Ἄλκηστις εὑρίσκεται λιπόθυμος εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ.

Τοιαύτη ἡ «Ἄλκηστις» ὅταν ἐπρωτοπαίχθη εἰς τὴν Ὄπεραν τῶν Παρισίων τὴν 23 Ἀπριλίου 1776. Εἶχεν εἰς τὰς ἀρχὰς μετρίαν ἐπιτυχίαν· ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεβλήθη εἰς τὸ κοινὸν μεταξὺ τοῦ ὁποίου ὁ Γκλοὺκ ἠρίθμει ἐνθουσιώδεις θαυμαστάς. Ὅταν ἔλεγαν οἱ ἀντίθετοι: «Ἡ *Ἄλκηστις* ἔπεσεν», ὁ ἀββᾶς Ἀρνὼ ἀπήντα: **«Ναί, ἔπεσεν ἀπὸ τὸν οὐρανό!»**. Ὁ ἴδιος ὁ Γκλοὺκ ἔλεγε: **«Θὰ ἦτο νόστιμο νὰ πέσῃ τὸ ἔργον αὐτό· ἕνα τέτοιο πρᾶγμα δὲν θὰ ἦτο διόλου κολακευτικὸ διὰ τὸ γαλλικὸ γοῦστο»** καὶ προσέθετε ὅτι **«ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς *Ἀλκήστιδος* εἰς τὴν φύσιν ἡ ὁποία δὲν γνωρίζει τί θὰ εἰπῇ μόδα»**. Καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη ὅτι εἶχεν δίκαιον· διότι ἔκτοτε ἡ Ἄλκηστις ὄχι μόνον ἀπετέλεσε, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα ἀριστουργήματα τοῦ Γκλούκ, τὴν βάσιν τοῦ γαλλικοῦ ῥεπερτορίου, ἀλλ' ἔκαμε τὸν γῦρον τοῦ κόσμου μὲ αὔξουσαν πάντοτε ἐπιτυχίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πρόλογος *Φανῆς Pelletan* εἰς μεγάλην παρτιτούραν ὀρχήστρας κριτικῆς ἐκδόσεως *Breitkopf* u. *Härtel* Λειψία.— *Hector Berlioz*: À travers chants.—*Julien Tiersot*: Gluck.
Γ. Κ. Σ.

— **«Ἄλκηστις»** ἢ ***«Ὁ θρίαμβος τοῦ Ἀλκίδου»*** *[Μουσ.]*. Γαλλικὸν μελόδραμα τοῦ Λούλλι εἰς πέντε πράξεις μετὰ προλόγου, ποίησις Κινώ, παρασταθεῖσα ἐν Παρισίοις τὴν 19ην Ἰανουαρίου 1674. Καίτοι ἐπισκιασθεῖσα ὑπὸ τῆς «Ἀλκήστιδος» τοῦ Γκλούκ, οὐχ ἧττον εἶναι ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ἔργα τοῦ διασήμου Ἰταλογάλλου μουσουργοῦ.

Ἄλκηστις (Alceste) *[Ἀστρονομ.]* Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 124. Ἀνεκαλύφθη τὴν 23ην Αὐγούστου 1872, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως: $a=2{,}629$ $T=1557$ ἡμ. $e=0{,}078$ $i=2^{\circ}.\ 55'$. $L=238''.\ 33'$ $\Omega=188''\ 37'$. $\Pi=246^{\circ}.\ 52'$.
Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

Ἀλκητζαλάρ· βλ. Ἀλκυόνη.

Ἀλκίας. 1) Υἱὸς τοῦ Ἀντισθένους, Ἀθηναῖος ἀπελεύθερος, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Λυσσίας (7, 10).

—2) Ἠλεῖος στρατηγός, ὅστις μετέσχε τῆς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἡγούμενος 150 ἱππέων Ἠλείων.

—5) Πυθαγόρειος φιλόσοφος, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰάμβλιχος ἐν τῷ μικρῷ καταλόγῳ τῶν μαθητῶν τῆς Πυθαγόρου μνημονεύει ὡς ἕνα τῶν 38 μεταποντίων μαθητῶν του (β. Πυθαγ. 36). Α. Π. Σ.

Ἀλκιάτι (Alciati) Ἀνδρέας. Ἰταλὸς νομομαθής (1492—1550). Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἑρμηνευτὴς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἱστορίας καὶ τῶν συγγραμμάτων τῆς ἀρχαιότητος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς συγχρόνους του, οἵτινες περιωρίζοντο εἰς τὴν δουλικὴν ἑρμηνείαν τῶν νόμων. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα νομικὰ ἔργα, ὡς καί τινα σχόλια ἐπὶ τοῦ Τακίτου. Ἐπίσης ἐξέδωκε τὰ «Ἐμβλήματα», συλλογὴν ἠθικῶν ἀποφθεγμάτων εἰς λατινικοὺς στίχους, τὰ ὁποῖα προσείλκυσαν τὸν γενικὸν θαυμασμόν, μεταφρασθέντα εἰς τὴν ἰταλικήν, γαλλικὴν καὶ ἱσπανικήν. Μετὰ θάνατον ἐξεδόθη ἐν Μιλάνῳ (1625) καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ λατινιστὶ συγγραφεῖσα ἱστορία τοῦ Μιλάνου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Rerum Patriae, seu Historiae Mediolanensis Libri IV». Σ. Φ.

Ἀλκιβιάδας ***(Ἀλκιβιάδης)***. Εἷς τῶν πλουσίων καὶ δοκίμων ἐν Σπάρτῃ πολιτῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἀπὸ τοῦ 207 π. Χ. τυραννήσαντος ἐν Σπάρτῃ Νάβιδος. Ἐξωσθεὶς οὗτος ὑπὸ τοῦ εἰρημένου τυράννου μετὰ τοῦ φίλου του Ἀρέως κατέφυγε πρὸς τοὺς Ἀχαιούς, οἵτινες ὄχι μόνον ὑπεδέχθησαν αὐτὸν καὶ τὸν φίλον του Ἀρέα, ἀλλὰ καὶ ἐπανήγαγον εἰς τὴν Σπάρτην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νάβιδος, παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ δήμου τῶν Λακεδαιμονίων (*Παυσ.* VII. 9.2). Ἀμφότεροι οὗτοι ἂν καὶ εἶχον εὐεργετηθῆ ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, ἐν τούτοις κατηγόρησαν αὐτοὺς πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, ὅτε ἀπεστάλησαν ὑπὸ τῆς πόλεώς των ὡς πρεσβευταὶ εἰς τὴν Ῥώμην, ὅτι ἦσαν δεσποτικοί. Ἔπραξαν δὲ τοῦτο, διότι ἐμίσουν τοὺς Ἀχαιοὺς ὡς κρημνίσαντας τὰ τείχη τῆς πόλεώς των καὶ καταργήσαντας τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου, διὰ τῶν ὁποίων ἤλπιζον οὗτοι ὅτι ἡ πατρίς των ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προτέραν της εὔκλειαν. Ἀγανακτήσαντες οἱ Ἀχαιοὶ διὰ τὴν διαγωγήν των συνεκάλεσαν τὸ συνέδριον τῆς συμπολιτείας των καὶ κατεδίκασαν τὸν Ἀλκιβιάδαν καὶ Ἀρέα εἰς θάνατον (185 π. Χ.), διότι μετέβησαν οὗτοι ὡς πρεσβευταὶ εἰς τὴν Ῥώμην, ἂν καὶ κατὰ τὴν μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Ἀχαιῶν συνθήκην πρέσβεις εἰς τὴν Ῥώμην εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ στέλλῃ μόνον τὸ Κοινὸν τῶν Ἀχαιῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ἑκάστη τῶν ἀποτελουσῶν αὐτὸ πόλεων. Οἱ ἀποσταλέντες ὅμως εἰς Ἀχαΐαν πρέσβεις τῶν Ῥωμαίων ὑπὸ τὸν Ἄπιον Κλαύδιον ἠθώωσαν τοὺς καταδικασθέντας, ἔλυσαν τὰς μεταξὺ Ἀχαιῶν καὶ Λακεδαιμονίων ἄλλας διαφοράς, καὶ ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ ἀνεγείρωσι τὸν περίβολον τῆς πόλεώς των (*Πολύβ.* XXII. 7 καὶ ἑξῆς).
Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλκιβιάδης (*ὁ πρεσβύτερος*). Πάππος τοῦ ὁμωνύμου του μεγάλου πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ ἀνδρὸς τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Ἦτο σύγχρονος, φίλος καὶ συνεργάτης, εἰς τοὺς κατὰ τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀγῶνας, τοῦ μεγάλου μεταρρυθμιστοῦ τοῦ πολιτεύματος τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν Κλεισθένους. Ἦτο ἐκ τοῦ γένους τῶν Εὐπατριδῶν καὶ ἁγνὸς δημοκράτης τὸ φρόνημα· διὰ τοῦτο

Digitized by Google

καὶ συνειργάσθη μετὰ τοῦ Λεωγόρου, Χαρίου καὶ ἄλλων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ προμνησθέντος Κλεισθένους, διὰ τὴν κατάργησιν τῆς τυραννίας τῶν Πεισιστρατιδῶν. Ἐπεδίωξαν δὲ τοῦτο οἱ φιλελεύθεροι ἐκεῖνοι ἄνδρες διὰ δύο μέσων, διὰ τῶν ὅπλων καὶ διὰ τοῦ κύρους καὶ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ πανελληνίου ἱεροῦ τῶν Δελφῶν. Διὰ τῶν ὅπλων ἀπέτυχον, διότι ναὶ μὲν διὰ τολμήματος κατώρθωσαν νὰ καταλάβωσι τὸ ἐπὶ τῆς Πάρνηθος ἰσχυρὸν χωρίον Λειψύδριον, εἰς τὸ ὁποῖον συνήθροισαν ὅλους τοὺς κατὰ τῶν τυράννων δυσηρεστημένους Ἀθηναίους, ἀλλὰ μετὰ αἱματηροὺς καὶ σκληροὺς ἀγῶνας, ἀτυχήσαντες ἠναγκάσθησαν νὰ τὸ ἐγκαταλείψωσιν. Ἡ ἀνάμνησις τῶν ἀγώνων τοῦ Λειψυδρίου διεσώθη ἐπί τινα χρόνον διὰ τοῦ ἑξῆς σκολιοῦ ᾄσματος τὸ ὁποῖον ᾔδετο εἰς τὰ συμπόσια «Αἲ αἲ Λειψύδριον προδωσέταιρον (προδίδον τοὺς ἑαυτοῦ ἑταίρους),—οἵους ἄνδρας ἀπώλεσας, μάχεσθαι —ἀγαθοὺς τε καὶ εὐπατρίδας— οἳ τότ' ἔδειξαν οἵων πατέρων ἔσαν» (Ἀθην. XV σ. 695 e. *Berg*. «Poetae lyrici» ἐν τοῖς σκολιοῖς ἀπ. ἀρ. 14)· ἂν ἀπέτυχον ὅμως διὰ τῶν ὅπλων, ἐπέτυχον διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν ἱερέων τῶν Δελφῶν, οἵτινες εὐγνωμονοῦντες πρὸς τοὺς Ἀλκμεωνίδας, ἐξ ὧν ἦτο ὁ Κλεισθένης, διὰ τὰς πρὸς τὸ ἱερὸν μεγαλοδωρίας των ἐπέβαλον εἰς τοὺς Σπαρτιάτας (Ἡρόδ. Ε'. 63) τὴν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἔξωσιν τῶν Πεισιστρατιδῶν. Μετὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ τῆς Σπάρτης βασιλέως Κλεομένους, ὅστις ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀπεσταλέντος εἰς Ἀττικὴν σπαρτιατικοῦ στρατοῦ, συνειργάσθησαν οἱ Ἀλκμεωνίδαι ὑπὸ τὸν Κλεισθένη, ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ οἱ ἄλλοι ὁμόφρονες καὶ ἀφοῦ ἐνίκησαν τὰ στρατεύματα τοῦ Ἱππίου παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Παλλήνης, ἠνάγκασαν τὸν τύραννον καταφυγόντα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ν' ἀποχωρήσῃ μετὰ τῶν θησαυρῶν του ἐξ αὐτῆς (510 π. Χ.), διότι μετὰ τὴν νίκην των εἶχον συλλάβει τὰ τέκνα τοῦ τυράννου, ἀποστελλόμενα ὑπ' αὐτοῦ πρὸς ἀσφάλειαν ἐκτὸς τῆς χώρας. Γ. Δ. ΚΑΨ.

— **Ἀλκιβιάδης.** Ὁ περικαλλὴς πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ἀνὴρ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Ἡ σπουδαιοτέρα πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ φυσιογνωμία τοῦ ἐπαράτου Πελοποννησιακοῦ πολέμου κατὰ τὴν β' καὶ γ' δεκαετηρίδα του. Ὁ ἀνὴρ ὅστις εἶχεν ἐπισύρει ἐναλλὰξ τὸν μεγαλύτερον θαυμασμὸν καὶ τὴν θερμοτέραν ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγαλυτέραν ἀπέχθειαν καὶ τὸ ὀξύτερον μῖσος τῶν συμπολιτῶν του.

ΚΑΤΑΓΩΓΗ, ΦΥΣΙΣ, ΑΝΑΤΡΟΦΗ. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπό τε πατρὸς καὶ μητρὸς ἀνῆκεν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ἀριστοκρατίαν τοῦ ἄστεως, διότι ἐκ πατρὸς μὲν ἀνῆγε τὸ γένος του εἰς τοὺς Αἰακίδας, ὧν ἀπόγονος, κατὰ τὴν παράδοσιν, τοῦ Εὐρυσάκους, τοῦ υἱοῦ τοῦ Αἴαντος, καὶ τοὺς Εὐπατρίδας, «ὧν τὴν εὐγένειαν ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπωνυμίας ῥᾴδιον γνῶναι», ὡς γράφει ὁ Ἰσοκράτης (Περὶ τοῦ ζεύγους 25), ἐκ μητρὸς δὲ ἦτο Ἀλκμεωνίδης. Ὁ πρὸς πατρὸς ὁμώνυμος του πάππος ὑπῆρξεν ὁ συνεργάτης τοῦ μεγάλου μεταρρυθμιστοῦ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν Κλεισθένους, καὶ ὁ πατήρ του Κλεινίας ἔλαβε τὸ ἆθλον τῆς ἀνδρείας ἐπὶ ἰδίας τριήρους κατὰ τὴν περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον ναυμαχίαν (480 π. Χ.) καὶ ἔπεσεν ὑπὲρ πατρίδος μαχόμενος εἰς τὴν περὶ τὴν Κορώνειαν μάχην (446 π. Χ.) κατὰ τῶν Βοιωτῶν (Ἰσοκρ., ἔνθ' ἀν. 28). Ἡ μήτηρ του Δεινομάχη ἦτο ἡ εὐγενὴς καὶ πλουσία κόρη τοῦ Ἀλκμεωνίδου Μεγακλέους καὶ ἐγγονὴ τοῦ Ἱπποκράτους, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ προειρημένου μεγάλου πολιτικοῦ μεταρρυθμιστοῦ Κλεισθένους. Καὶ ἦτο μὲν ἐκ τοῦ δήμου Σκαμβωνιδῶν, ἀλλὰ τὰ μεγάλα κτήματά του εὑρίσκοντο εἰς τὸν δῆμον Ἐρχιέων.

Τὸ κάλλος τοῦ Ἀλκιβιάδου.— Μὲ τὴν εὐγένειαν τοῦ γένους συνεμάχησεν ἡ φύσις, ἡ ὁποία κατεκόσμησε τὸν εὐπατρίδην νεανίαν μὲ ἔκπαγλον σωματικὸν κάλλος καὶ ἔκτακτα ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ προσόντα. Περὶ τοῦ κάλλους του ὁ μὲν Πλούταρχος (Ἀλκιβ. 1.3) λέγει: «Περὶ μὲν οὖν τοῦ κάλλους Ἀλκιβιάδου οὐδὲν ἴσως δεῖ λέγειν, πλὴν ὅτι καὶ παῖδα καὶ μειράκιον καὶ ἄνδρα πάσῃ συνανθῆσαν τῇ ἡλικίᾳ καὶ ὥρᾳ τοῦ σώματος ἐράσμιον καὶ ἡδὺν παρέσχεν», ὁ δὲ σύγχρονος τοῦ Ἀλκιβιάδου Ξενοφῶν ὅτι αἱ σεμνότεραι τῶν γυναικῶν δὲν ἠδύναντο ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὰ θέλγητρά του. Οἱ σύγχρονοί του καλλιτέχναι ἐλάμβανον αὐτὸν ὡς πρότυπον τῶν Ἑρμῶν (βλ. καὶ *Σ. Μωραΐτου* «Πλάτων» σ. 460 σημ. 1.) διὰ τῶν ὁποίων παρίστων τὸν τέλειον τύπον τοῦ κάλλους Ἀθηναίου ἐφήβου, καὶ ἡ σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἄγιδος Τιμαία, ὑποδουλωθεῖσα εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ Ἀλκιβιάδου, δὲν ᾐσχύνετο δημοσίᾳ ν' ἀνομολογῇ τὰς ἐνόχους μετ' αὐτοῦ σχέσεις της. Τοσαύτη ἦτο ἡ δύναμις τοῦ ὑπερόχου ἐκείνου κάλλους. Ὁ Πλάτων ἐπαινεῖ ἀκόμη καὶ αὐτὸν τὸν ὄνυχα τοῦ μεγάλου δακτύλου τοῦ ποδὸς τοῦ Ἀλκιβιάδου, λέγων ὅτι «ἁβρῶς ὁ ὄνυξ ἐπεκάθητο τῷ δακτύλῳ». Καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλκιβιάδης ὄχι μόνον εἶχε πλήρη συνείδησιν τῆς γοητείας τὴν ὁποίαν ἤσκει τὸ κάλλος του, ἀλλ' εἶχε καὶ σφοδρὰν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς διατηρήσεως αὐτοῦ ἀμειώτου καὶ ἀδιαφθόρου· διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἠθέλησεν ὁ ὡραῖος νεανίας νὰ διδαχθῇ τὸ αὐλεῖν, εἰπὼν τὰ περιλάλητα ἐκεῖνα «Αὐλείτωσαν Θηβαίων παῖδες· οὐ γὰρ ἴσασι διαλέγεσθαι· ἡμῖν δὲ τοῖς Ἀθηναίοις, ὡς οἱ πατέρες λέγουσιν, ἀρχηγέτις Ἀθηνᾶ καὶ πατρῷος Ἀπόλλων ἐστίν, ὧν ἡ μὲν ἔρριψε τὸν αὐλὸν (ὡς ἀσχημίζοντα τὸ πρόσωπον), ὁ δὲ καὶ τὸν αὐλητὴν ἐξέδειρεν» (Πλούτ. ἐνθ. ἀνωτ. 2. 5). Καὶ τὸ ἐλάττωμα τῆς τραυλότητος, τὸ ὁποῖον κατὰ λάθος ἡ φύσις ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην, μετέτρεψεν οὗτος διὰ τῆς δεξιότητός του εἰς πλεονέκτημα, διότι κατώρθωσε νὰ προσδίδῃ τοῦτο μεγάλην χάριν εἰς τὸν λόγον του· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀπεμιμοῦντο τὴν τραυλότητά του καὶ ἄλλοι καὶ ὁ ὁμώνυμός του υἱός, ὡς ἔσκωπτεν αὐτὸν ὁ κωμικὸς ποιητὴς Ἄρχιππος λέγων «βαδίζει διακεχλιδώς, θοἰμάτιον ἕλκων, ὅπως ἐμφερὴς μάλιστα τῷ πατρὶ δόξειεν εἶναι, κλασαυχενεύεταί τε καὶ τραυλίζεται» (Πλούτ. ἔνθ. ἀνωτ. 1.4). Τὴν αἴγλην δὲ τοῦ κάλλους του ἐπηύξανε τὸ θελκτικόν, κομψὸν καὶ χαρίεν παράστημά του.

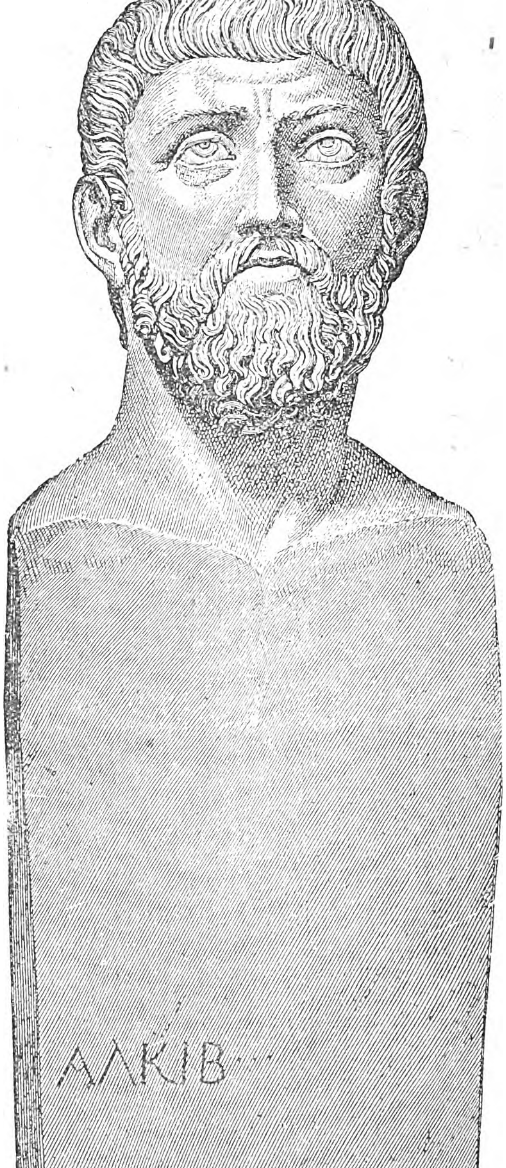

Στήλη Ἑρμοῦ μὲ προτομὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου.
[*Baumeister*: Denkmäler des Klassischen Altertums.]

Χαρακτὴρ καὶ πνευματικὰ προσόντα. — Ἐκ τῶν ψυχικῶν ἰδιοτήτων τοῦ Ἀλκιβιάδου προεῖχον τὸ φιλόπρωτον καὶ ῥιψοκίνδυνον αὐτοῦ, ἰδιότητες, αἵτινες πολλάκις ὑπῆρξαν ἰσχυρὰ ἐλατήρια πρὸς μεγαλουργίαν καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν, μάλιστα ἡ φιλοπρωτία, ὡς γνωστόν, τὸ ἰδανικὸν παντὸς εὐγενοῦς νέου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων (βλ. λ. αἰὲν ἀριστεύειν). Τὰ δείγματα τῆς τάσεώς του νὰ διακρίνεται καὶ νὰ ὑπερέχῃ τῶν ἄλλων ἦσαν ἡ συνήθειά του νὰ ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἀγορὰν περιβεβλημένος μακρὰν πορφυρᾶν ἐσθῆτα, νὰ φέρῃ ἐν ταῖς μάχαις χρυσελεφαντίνην ἀσπίδα μὲ ἐπίσημα τὸν κεραυνοφόρον Ἔρωτα, ἀλαζονικὸν σύμβολον τῆς ἐπιβολῆς τοῦ κάλλους του, καὶ νὰ ἐπιθυμῇ ὁσάκις ἐνεφανίζετο τὰ βλέμματα πάντων νὰ στρέφωνται πρὸς αὐτόν. Εἰς τὰς ψυχικὰς ἰδιότητας ταύτας ἀναφέρονται, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, καὶ αἱ κυριώτεραι περὶ Ἀλκιβιάδου ὡς παιδὸς παραδόσεις, ὡς ἡ παράδοσις, καθ' ἣν καταβαλλόμενός ποτε ἐν πάλῃ ὑπὸ ὁμηλίκου του ἔδακεν αὐτὸν μέχρις αἵματος, καὶ ὅτε ἐκεῖνος εἶπε «δάκνεις, ὦ Ἀλκιβιάδη, καθάπερ αἱ γυναῖκες» ἀπήντησεν «οὐχ ἔγωγε, ἀλλ' ὡς οἱ λέοντες» (Πλούτ. ἔνθ. ἀν. 2.2), δι' ἧς γίνεται ὁ κύριος χαρακτηρισμός του, ὅτι δηλαδὴ σκοπὸν τοῦ βίου του εἶχε τὴν νίκην δι' οἱωνδήποτε μέσων, καὶ ἡ παράδοσις, καθ' ἣν παίζων ποτὲ μετ' ἄλλων παίδων τοὺς ἀστραγάλους, ἐνῷ οἱ ἄλλοι παῖδες παρεμέρισαν, ὅτε ὁ ἀγροῖκος ὁδηγὸς φορτηγοῦ ἁμάξης δὲν ἠθέλησε παρακληθεὶς νὰ σταματήσῃ, ἕως ὅτου ὁ Ἀλκιβιάδης ῥίψῃ τὴν βολήν του, αὐτὸς ἐξαπλωθεὶς πρὸ τῆς ἁμάξης προεκάλει τὸν ἁμαξηλάτην, ἂν τολμᾷ, νὰ προχωρήσῃ, δι' ἧς μαρτυρεῖται τὸ παράτολμον τοῦ παιδός, ἀναγκάσαντος τὸν ἁμαξηλάτην «δείσαντα ἀνακροῦσαι τὸ ζεῦγος ὀπίσω».

Ἐκ δὲ τῶν πνευματικῶν προσόντων του ὑπερεῖχον ἡ ζωηρότης τοῦ πνεύματός του, ἡ ἀγχίνοια καὶ εὐστροφία αὐτοῦ, ἥτις καὶ κυρίως ἔθελγε τὸν Σωκράτη εἰς τὰς μετ' αὐτοῦ συζητήσεις του. Ἐκ πασῶν ὅμως τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν ἰδιοτήτων του, ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν ὤφειλε τὴν ἐπιβολήν του, ἰδίᾳ εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας, ἦτο ἡ δύναμις καὶ δεξιότης τῆς προσαρμογῆς του πρός τε τὰ πρόσωπα, ἑκάστοτε, καὶ τὰ πράγματα, δύναμις ψυχικὴ μεγάλη ἐξυπηρετουμένη εἰς τὴν θέλησίν της ὑπὸ ἀπαραμίλλου σωματικῆς εὐεξίας καὶ δεξιότητος. Οὕτως ἐν Σπάρτῃ διεκρίθη δι' αὐτῆς εἰς τὴν γυμναστικὴν καὶ τὴν λιτὴν δίαιταν, τοὺς Βοιωτοὺς ἐξέπληξε μὲ τὴν δεξιότητά του εἰς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, ἐν Ἰωνίᾳ ὑπερέβαλε τοὺς πάντας εἰς φιληδονίαν καὶ ἀκολασίαν, ἐν Θρᾴκῃ εἰς τὴν μέθην καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ εἰς τὴν ἱππευτικήν, ἐν Μ. Ἀσίᾳ δὲ ὑπερέβαλεν αὐτὸν τὸν σατράπην Τισσαφέρνην εἰς πολυτέλειαν καὶ μεγαλοπρέπειαν, καὶ ἐν γένει, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, «Ἀλκιβιάδῃ, διὰ χρηστῶν ἰόντι καὶ πονηρῶν ὁμοίως, οὐδὲν ἦν ἀμίμητον οὐδ' ἀνεπιτήδευτον». Ἡ εὔκολος αὕτη μίμησις συνηθειῶν καὶ ἀδυναμιῶν προσείλκυε τὰ βλέμματα τοῦ πλήθους καὶ καθίστα αὐτὸν ἀγαπητὸν πανταχοῦ.

Εἰς τὰ πλούσια ταῦτα σωματικά, ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ προσόντα ἡ τύχη εἶχε προνοήσει, ὡς ἐὰν ἐκαλεῖτο πρόνοια, νὰ προσθέσῃ πλοῦτον μέγαν ἀπὸ πατρὸς καὶ μητρὸς καὶ συζύγου βραδύτερον, ἥτις κόρη οὖσα τοῦ πλουσίου Ἱππονίκου, «ὅστις πλούτῳ μὲν πρῶτος ἦν τῶν Ἑλλήνων, γένει δ' οὐδενὸς ὕστερος τῶν πολιτῶν» (Ἰσοκρ. 16.31.) προσέθηκε διὰ τῆς προικός της 10 τάλαντα ἐν ἀρχῇ, καὶ ἄλλα τόσα βραδύτερον, εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ συζύγου της. Καὶ τῆς εὐνοίας ὅμως ταύτης τῆς τύχης μείζων ἔτι διὰ τὸν Ἀλκιβιάδην εὔνοια αὐτῆς ὑπῆρξεν ὅτι ἐγεννήθη (450 περίπου π. Χ.) οὗτος ἐν Ἀθήναις, ὅτε ἐμεσουράνει εἰς τὸν πολιτικὸν ὁρίζοντα τοῦ Ἄστεως ὁ μεγαλόνους Περικλῆς, θεῖος του, καὶ αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἐπίγειος παράδεισος ἀπὸ τὴν πλουσίαν ἄνθησιν ἀφθάστων εἰς κάλλος καὶ ἀσυγκρίτων εἰς τελειότητα ἔργων πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν, καὶ ὅτι συνεδέθη διὰ στενωτάτων φιλικῶν δεσμῶν, κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἰδίᾳ ἡλικίαν του, μετὰ τοῦ φιλοσόφου Σωκράτους.

Εἶχε λοιπὸν ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπὸ καταγωγῆς, φύσεως καὶ τύχης πάντα τὰ ἐφόδια διὰ νὰ καταστῇ μέγας καὶ πολὺς ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς πειρασμοὺς (κάλλος, πλοῦτον, οἰκογενειακὴν αἴγλην, φιλαρχίαν) διὰ νὰ ἐξοκείλῃ εἰς τὸν ὄλεθρον. Τὰ ὑπέροχα προσόντα του ἐφαίνοντο προορίζοντα αὐτὸν ὡς τὸν μέλλοντα ἀρχηγὸν τῆς δημοκρατίας, ἡ διαγωγή του ὅμως ἐγέννα τὴν ὑπόνοιαν εἰς τοὺς νουνεχεστέρους ὅτι ἔμελλε νὰ προξενήσῃ εἰς τὴν πατρίδα μεγάλα κακά, ὅτε θὰ ἀπέκτα ἐπιρροὴν καὶ κῦρος ἐπὶ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων. Οὕτω λέγεται ὅτι, ὅτε ὁ Τίμων ὁ μισάνθρωπος εἶπε πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην προπεμπόμενον ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας «εὖ γε ποιεῖς αὐξόμενος, ὦ παῖ· μέγα γὰρ αὔξει κακὸν ἅπασι τούτοις», ἄλλοι ἐγέλων, ἄλλοι ἐβλασφήμουν καὶ ἄλλοι ἐγίνοντο σκεπτικοί, διότι ἦτο «ἄκριτος ἡ περὶ αὐτοῦ δόξα διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀνωμαλίαν» (Πλούτ. ἔνθ. ἀνωτ. 16.6).

Ἡ φιλοστοργία τῶν γονέων καὶ ἐπιτρόπων του (ἔμεινεν ὀρφανὸς πατρὸς ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπὸ ἡλικίας πέντε ἐτῶν), Περικλέους καὶ Ἀρίφρονος, τῶν υἱῶν τοῦ Ξανθίππου, πρώτων ἐξαδέλφων τῆς μητρός του, ἐμερίμνησε νὰ τύχῃ ὁ παῖς καὶ τῆς δεούσης σωματικῆς τονώσεως καὶ τῆς προσηκούσης πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς καλλιεργείας, διότι ἀναφέρονται τροφὸς μὲν αὐτοῦ ἡ Λάκαινα Ἀμύκλα, παιδαγωγὸς ὁ Ζώπυρος, ὅστις δὲν εἶχεν ὅμως τὴν δύναμιν νὰ χαλιναγωγῇ τὸν ζωηρὸν παῖδα, καὶ διδάσκαλός του ὁ σοφιστὴς Πρόδικος, μετὰ τοῦ ὁποίου, ὡς καὶ μετὰ τοῦ Πρωταγόρου, καὶ ἀνὴρ γενόμενος εἶχε πολλὰς σχέσεις, θέλγων αὐτοὺς μὲ τὴν πνευματικὴν εὐστροφίαν του.

Ἡ δημοτικότης του.—Πάντα τὰ εἰρημένα προσόντα, ἡ εὐγενὴς καταγωγή, ὁ μέγας πλοῦτος, τὸ πολυθρύλητον κάλλος, ἡ πνευματικὴ εὐστροφία καὶ ἡ ἐξαιρετικὴ ἱκανότης τῆς προσαρμογῆς, τονωθέντα καὶ ἐνισχυθέντα διὰ πλουσίας μαθήσεως, κατέστησαν τὸν Ἀλκιβιάδην τὸν ἐκλεκτὸν καὶ πολυαγάπητον νεανίαν, τὸ «χαϊδεμμένο παιδί»

Digitized by Google

τῶν Ἀθηνῶν, διὰ τὸ ὁποῖον τὸ διαφέρον καὶ ἡ ἀγάπη τῶν πολιτῶν, ὅτε μάλιστα τὴν ἐρασμίαν κεφαλήν του κατεκόσμησαν καὶ αἱ πρῶται πολεμικαὶ δάφναι, ὑπερέβαινε τὰ ὅρια. Ἡ πρὸς αὐτὸν ἀδυναμία των ἦτο τοσαύτη, ὥστε ὄχι μόνον συνεχώρουν τὰ ἐλαττώματά του, ἀλλὰ καὶ διέδιδον αὐτὰ καὶ ἐπεδοκίμαζόν, ἐθαύμαζον τὴν τόλμην του καὶ οὕτως ἀσυνειδήτως ἐνίσχυον τὴν αὐθαιρεσίαν του. Οὕτω δὲ μόνον ἐξηγεῖται πῶς οἱ εὐαίσθητοι καὶ εὔθικτοι, εἰς ὅ,τι ἀφεώρα τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσονομίαν, Ἀθηναῖοι, ἠνείχοντο ὄχι μόνον τὰς κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν παρεκτροπάς του, ἀλλὰ καὶ τὰς κατὰ τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν του αὐθαιρεσίας, αἵτινες μετέβαλον ἐκείνον μὲν εἰς δεσπότην των, αὐτοὺς δὲ εἰς ὑπηκόους του. Οὕτω δὲν διεμαρτυρήθησαν ὅτε ἐρράπισε γραμματοδιδάσκαλόν τινα, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι δὲν εἶχεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην του τὸν Ὅμηρον, καὶ τὸν χορηγὸν Ταυρέαν εἰς τὸ θέατρον, διότι ἦτο ἀντίζηλός του, ἠνέχθησαν ν' ἀναγκάσῃ διὰ τῆς βίας τὸν ζωγράφον Ἀγάθαρχον νὰ ζωγραφήσῃ τὴν οἰκίαν του, ἐδυσφόρησαν μόνον ὅτε ἐρράπισε τὸν εὐγενῆ καὶ πλούσιον Ἱππόνικον, εὐϋπόληπτον Ἀθηναῖον, διὰ νὰ γελάσῃ μετὰ τῶν φίλων του, ἐπέτρεψαν νὰ ἐξοβελίσῃ διὰ τῆς ἰδίας χειρός του ἀπὸ τὸ μητρῷον τὴν κατὰ τοῦ ποιητοῦ Ἡγεμόνος εἰσαχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ἐπίσημον κατηγορίαν καὶ νὰ προκαλέσῃ τὴν δικαιοσύνην τῆς πατρίδος του ἂν τολμᾷ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν κατ' αὐτοῦ ἀνάκρισιν, καὶ δὲν ἐξηγέρθησαν, ὅτε ἔσυρε διὰ τῆς βίας ἐκ τοῦ δικαστηρίου εἰς τὸν οἶκόν του, παρουσίᾳ τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ πλήθους, τὴν σύζυγόν του Ἱππαρέτην, προσφυγοῦσαν εἰς τοὺς ἄρχοντας διὰ νὰ ζητήσῃ διαζύγιον ἕνεκα τοῦ ἀκολάστου βίου του. Διὰ τοῦτο καὶ ἦτο συνυπεύθυνος ὁ δῆμος διὰ τὴν ἀσέβειαν τοῦ Ἀλκιβιάδου πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του. Τὸν περὶ τὸ ὄνομά του θόρυβον ἐτροφοδότει ὁ Ἀλκιβιάδης, οὐχὶ μόνον ἄκων ἕνεκα τῆς ζωηρᾶς φύσεώς του, ἀλλὰ καὶ ἐσκεμμένως, προπαρασκευάζων οὕτω τὸ πολιτικὸν στάδιόν του καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἀφοσίωσιν τοῦ ὄχλου, τὸν ὁποῖον ἐχρειάζετο μόνον ὡς ὑπόβαθρον τῆς δόξης του. Τοῦτο μαρτυρεῖται ἰδίᾳ ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς του μετά τινα αὐθαίρετον πρᾶξιν, ἥτις εἶχε προκαλέσει τὴν δυσφορίαν ἢ ἀγανάκτησιν τοῦ πλήθους.

Οὕτω δὲν ἀπέκοψε μόνον τὴν οὐρὰν τοῦ θαυμαστοῦ τὸ μέγεθος καὶ τὸ εἶδος κυνός του, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀγοράσει μὲ τὸ ὑπέρογκον χρηματικὸν ποσὸν τῶν 7.000 ἀρχαίων ἀττικῶν δραχμῶν, διὰ νὰ ἀσχολοῦνται περὶ τὸ ὄνομά του οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ δὲν κατῆλθεν εἰς Ὀλυμπίαν διὰ νὰ ἀγωνισθῇ μὲ ἑπτὰ ἅρματα, μὲ ὅσα δηλ. οὔτε ἰδιώτης, οὔτε βασιλεὺς εἶχε κατέλθει, διὰ νὰ ὑπερβάλῃ πάντα Ἕλληνα εἰς ἐπίδειξιν πλούτου καὶ μεγαλοπρεπείας, ἀλλὰ καὶ προσῆλθε πρὸς τὸν ῥαπισθέντα Ἱππόνικον, ὅτε ἔμαθεν ὅτι ἠγανάκτησαν διὰ τὴν πρᾶξίν του οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ «ἐκέλευεν αὐτόν, γυμνωθείς, μαστιγοῦν καὶ κολάζειν». Ὁ γενναιόψυχος Ἱππόνικος ὄχι μόνον συνεχώρησε τὸν ὑβριστὴν νεανίαν μεταμεληθέντα, ἀλλὰ καὶ γαμβρὸν του ἔκαμεν, ὡς ἐλέχθη, δώσας προῖκα εἰς τὴν κόρην του Ἱππαρέτην 10 τάλαντα, διπλασιασθέντα ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ της Καλλίου, ὅτε αὕτη ἀπέκτησεν υἱὸν ἐκ τοῦ Ἀλκιβιάδου. Οὕτως εἶχεν ἐπιτύχει ὁ Ἀλκιβιάδης ὄχι μόνον αἱ πράξεις του, ὁ τρόπος τῆς ἐνδυμασίας του, τῆς ἐκφράσεώς του, τοῦ βίου του ἐν γένει νὰ θεωροῦνται ὡς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς εὐγενείας καὶ αὐτὸς ὡς ὁ ἀρχηγὸς τῶν τρυφηλῶν νέων (*Ἀριστ.* Ἀχαρνεῖς στ. 680 καὶ 716) καὶ εἰσηγητὴς τῶν ἀκροτάτων νεωτερισμῶν καὶ τὸ πρότυπον ἐν γένει, ὅπερ ὤφειλον ν' ἀπομιμοῦνται οἱ εὐγενεῖς ἐν Ἀθήναις νέοι, ἀλλὰ καὶ νὰ γίνῃ ὁ δημοφιλέστατος Ἀθηναῖος καὶ Ἕλλην, ὡς ἐμαρτυρήθη, ὅτε κατήγαγεν ἐν Ὀλυμπίᾳ διὰ τῶν 7 ἁρμάτων του τρεῖς νίκας, συνεζῶν τὴν μητρογονικὴν εὔκλειαν «πρῶτος γὰρ τῶν πολιτῶν (Ἀθηναίων) Ἀλκμέων ἵππων ζεύγει Ὀλυμπιασιν ἐνίκησεν» (*Ἰσοκρ.* Περὶ τοῦ ζεύγους, 25), διὰ τὰς ὁποίας οἱ Ἐφέσιοι ἐτίμησαν αὐτόν, κοσμήσαντες πολυτελῶς τὴν σκηνήν του, οἱ Χῖοι παρασχόντες πλῆθος σφαγίων διὰ τοὺς ἑορταστὰς καὶ τροφὴν διὰ τοὺς ἵππους του, οἱ Λέσβιοι μυρόβολον οἶνον καὶ ἄλλοι ἄλλας προσφοράς.

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ, ΠΕΡΙΚΛΗΣ, ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἂν καὶ ἦτο ἐπίτροπος τοῦ Ἀλκιβιάδου ὁ μεγαλόνους Περικλῆς καὶ ἀνέμενέ τις κατ' ἀκολουθίαν ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα αὐτοῦ καὶ αἱ ὑπέροχοι πολιτικαὶ καὶ ἀτομικαὶ ἀρεταί του θὰ ἤσκουν ἐπίδρασιν εἰς τὸν εὐφυᾶ καὶ φιλόδοξον νεανίαν, διαπαιδαγωγοῦσαι καὶ κατευθύνουσαι αὐτὸν πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ καθῆκον, ἐν τούτοις φαίνεται ἢ ὅτι οὐδεμίαν ἢ ὅτι ἐλαχίστην ἐπίδρασιν ἔσχεν ἐπ' αὐτοῦ, ἂν καὶ προσέλαβεν αὐτὸν εἰς τὸν ἴδιον οἶκον, ὡς μνημονεύουσιν ὁ Κορνήλιος Νέπως εἰς τὸν βίον τοῦ Ἀλκιβιάδου (2: educatus Alcibiades in domo Periclis) καὶ ὁ Διόδωρος (XII 38 «Ἀλκιβιάδης ὁ ἀδελφιδοῦς, ὀρφανὸς ὤν, τρεφόμενος παρ' αὐτῷ—τῷ Περικλεῖ—ἀφορμὴν παρέσχετο..»), καὶ ἕνεκα τῆς δυσηνίου φύσεώς τοῦ ἐπιτροπευομένου καὶ ἕνεκα τῶν πολλαπλῶν ἀσχολιῶν τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ μὲ τὰς ὑποθέσεις τῆς μεγάλης δημοκρατίας, ὡς μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ διασωθέντος παρὰ Πλουτάρχῳ καὶ Διοδώρῳ ἀνεκδότου, κατὰ τὸ ὁποῖον ὅτε προσῆλθέ ποτε πρὸς τὸν κηδεμόνα του ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ δὲν ἔγινε ὑπ' αὐτοῦ δεκτός, διότι, ὡς εἶπον, πρὸς αὐτόν, ὁ Περικλῆς ἠσχολεῖτο νὰ ἑτοιμάσῃ τὴν πρὸς τὸν δῆμον λογοδοσίαν του, ὁ αὐθαίρετος νεανίας ἀπῆλθεν εἰπών, ὅτι καλύτερον θὰ ἦτο ἂν ἐσκέπτετο ὁ Περικλῆς πῶς δὲν θὰ λογοδοτήσῃ πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων (βλ. καὶ *Πλάτωνος* Ἀλκιβ. 7). Τόσην ἀλαζονείαν εἶχεν ὁ νεανίας, ὥστε καὶ τὸν Περικλέα ἐτόλμα νὰ νουθετῇ. Τὸ διαφέρον τοῦ Περικλέους περὶ τῶν ἀπορφανισθέντων ἀνεψιῶν του Ἀλκιβιάδου καὶ Κλεινίου μαρτυρεῖται ἄλλως τε καὶ ἐκ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ νεωτέρου Κλεινίου ἀπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου διὰ νὰ μὴ συνδιαφθαρῇ. Φαίνεται ὅμως καὶ ὅτι ὁ Περικλῆς εἶχε πεποίθησιν εἰς τὴν κατίσχυσιν τῶν ἐμφύτων ἐν τῷ Ἀλκιβιάδῃ εὐγενῶν ὁρμῶν βραδύτερον.

Ἐπίδρασις τοῦ Σωκράτους.—Τὴν ἀνυπότακτον ἐκείνην φύσιν, τὴν ὁποίαν ἐλυμαίνοντο κενοδοξία ὑπέρμετρος, ἰσχυρογνωμοσύνη ἀνένδοτος, διαφθορὰ πρόωρος, ὀρέξις διὰ τὰς ἡδονὰς ἀχαλίνωτος, ἀλαζονεία διὰ τὸν πλοῦτον, τὴν οἰκογενειακὴν αἴγλην καὶ τὸ σπάνιον κάλλος, ἀφόρητος καὶ ἐπιδειξιομανία ἐκκεντρική, παρὰ τὴν ἀρίστην παίδευσιν, μόνον ὁ Σωκράτης φαίνεται ὅτι ἠδύνατο πολλάκις νὰ δαμάζῃ.

Προτομὴ τοῦ Ἀλκιβιάδου.

Εἰς βαθμὸν μάλιστα τοσοῦτον ἐπιθασεύετο ὁ Ἀλκιβιάδης ὑπὸ τοῦ Σωκράτους, κατάπληκτος πρὸ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἠθικοῦ μεγαλείου του, ὥστε ὁ ἴδιος παρεξενεύετο διὰ τὸ πάθημά του καὶ ἔλεγεν, ὡς μνημονεύει ὁ Πλάτων, «πέπονθα δὲ πρὸς τοῦτον μόνον ἀνθρώπων, ὃ οὐκ ἄν τις οἴοιτο ἐν ἐμοὶ ἐνεῖναι, τὸ αἰσχύνεσθαι ὀντινοῦν». Μόνος ὁ Σωκράτης, ὅστις «ὡς θεῶν ὑπηρεσίαν τὴν τῶν νέων ἐπιμέλειαν καὶ σωτηρίαν» ἐνόμιζε, προσπαθῶν ν' ἀποσπάσῃ τὸν εὐφυᾶ νεανίαν ἀπὸ τὴν μέθην τῶν ἡδονῶν καὶ νὰ σώσῃ ἐν τῇ ψυχῇ του ὅ,τι ἀγαθὸν ἡ φύσις ἐδώρησεν εἰς αὐτήν, ἤλεγχε τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ ἐπλήττε τὸν κενὸν καὶ ἀνόητον τῦφον του καὶ κατώρθωνε, παραλαμβάνων αὐτὸν «θρύψεως διάπλεων καὶ χαυνότητος» ὑπὸ τῶν κολακευόντων αὐτὸν ὅτι καὶ τὴν δύναμιν καὶ δόξαν τοῦ Περικλέους θὰ ὑπερβάλῃ «ὅταν ἄρξηται τὰ δημόσια πράττειν», νὰ κάμνῃ ταπεινὸν καὶ ἄτολμον καὶ νὰ φέρῃ εἰς συναίσθησιν «ἡλίκων ἐνδεὴς ἦν καὶ ἀτελὴς εἰς ἀρετήν». Οἱ στενοὶ φιλικοὶ δεσμοὶ Ἀλκιβιάδου καὶ Σωκράτους ἔφθασαν μάλιστα πολλάκις εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἀμοιβαίας ἀφοσιώσεως καὶ τῆς ἀμοιβαίας αὐτοθυσίας. Οὕτω κατὰ τὴν εἰς Ποτίδαιαν ἐκστρατείαν (432 π. Χ.), τῆς ὁποίας ὁ Ἀλκιβιάδης μετέσχε μειράκιον ὤν, καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχε τὸν Σωκράτη σύσκηνον καὶ παραστάτην εἰς τοὺς ἀγῶνας, ὅτε ἔγινε μάχη ἰσχυρὰ κατὰ τὴν ὁποίαν ἠρίστευσαν ἀμφότεροι καὶ ἐτραυματίσθη ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ Σωκράτης μὲ μέγιστον κίνδυνον τῆς ζωῆς του, ὄχι μόνον ἀπέκρουσε τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ ἔσωσε τὸν τραυματίαν μεθ' ὅλων τῶν ὅπλων του, καὶ ὅτε οἱ στρατηγοὶ ἐπρόκειτο ν' ἀπονείμωσι τὸ ἀριστεῖον εἰς τὸν Σωκράτη, οὗτος ἔπεισεν αὐτοὺς διὰ τῶν μαρτυριῶν του νὰ στεφανώσωσι τὸν Ἀλκιβιάδην ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ (βλ. *Ἰσοκρ.* ἔνθ. ἀνωτ. 29). Κατὰ δὲ τὴν ἐν Δηλίῳ μάχην (424 π. Χ.) ὁ Ἀλκιβιάδης ἀνταπέδωκε τὰ ἴσα πρὸς τὸν μέγαν φιλόσοφον, διότι ἔφιππος ὢν δὲν ἠκολούθησε τοὺς εἰς φυγὴν τραπέντας Ἀθηναίους ἱππεῖς, ἀλλὰ μὲ προφανῆ κίνδυνον τῆς ζωῆς του ἔμεινεν ἀγωνιζόμενος μέχρι διασώσεως τοῦ Σωκράτους, ὅστις ἐμάχετο ὡς ὁπλίτης. Παρὰ τὸν στενὸν ὅμως φιλικὸν δεσμόν των καὶ τὸν ζῆλον μὲ τὸν ὁποῖον παρηκολούθει τὴν διδασκαλίαν τοῦ μεγάλου φιλοσόφου (βλ. καὶ *Πλάτ.* Πρωτ. XXXII καὶ ἑξῆς) ὁ Ἀλκιβιάδης ἐνίοτε ἐνέδιδεν εἰς τοὺς κόλακας, οἵτινες πολλὰς ἡδονὰς ὑπέβαλλον εἰς αὐτόν, καὶ παρασυρόμενος ὑπὸ τῶν παθῶν του ἀπωλίσθαινε τοῦ Σωκράτους καὶ δραπετεύων ἐκυνηγεῖτο ὑπ' αὐτοῦ, ἠναγκασμένου νὰ τὸν ἀμφισβητῇ πρὸς τὸ πλῆθος τῶν παρασίτων καὶ διαφθορέων του. Τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἀπέκοπτον τὰ ἡνία τῆς ἀρετῆς καὶ ὁ ὡραῖος πῶλος μὲ θρασεῖαν τὴν κεφαλὴν ἐτρόχαζεν εἰς τὰ πεδία τῶν ἡδονῶν.

Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΝΙΚΙΕΙΟΝ ΕΙΡΗΝΗΝ. Ἡ πρώτη ἐνεργὸς εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνάμειξις τοῦ Ἀλκιβιάδου φαίνεται ὅτι ἔγινε κατὰ τὸ ἔτος 421—420 π.Χ., ὅτε ἦγε δηλ. ἡλικίαν μικροτέραν ἀκόμη τῶν 30 ἐτῶν. Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνάμειξίν του ἔδωκεν ἡ εἰς Ἀθήνας ἄφιξις πρέσβεων ἐκ Σπάρτης μὲ σκοπὸν νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἄρσιν τῶν προσκομμάτων, ἅτινα ἠμπόδιζον τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν τῶν ὅρων τῆς ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 421 π. Χ., τῇ ἐνεργείᾳ τῶν φιλειρηνικῶν Νικίου τοῦ Ἀθηναίου καὶ Πλειστοάνακτος τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης, ἐπιτευχθείσης εἰρήνης, διὰ τῆς ὁποίας ἔληξεν ἡ πρώτη περίοδος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὁ δεκαετὴς ἢ ἀττικὸς ἢ πρῶτος ἢ Ἀρχιδάμειος κληθεὶς (βλ. καὶ *Θουκ.* Ε' 25 καὶ 26). Ὁ Ἀλκιβιάδης, ἂν καὶ τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ οἴκου του, ἀπὸ τοῦ πάππου του, ἦτο ἀντιλακωνικόν, διέκειτο φιλικῶς πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, ὅπως ὅλοι οἱ εὐπατρίδαι νεανίαι, ἐξ ἀντιθέσεως πρὸς τὴν κυριαρχίαν τοῦ δήμου καὶ τοὺς συγχρόνους προμάχους της, καὶ ἔδειξεν ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς ἐν Πύλῳ αἰχμαλωτισθέντας (425 π. Χ.)· ἐπειδὴ ὅμως οἱ Σπαρτιᾶται κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς ὀνομασθείσης Νικιείου εἰρήνης προετίμησαν τὸν Νικίαν, ὡς ἄνδρα μᾶλλον ἀξιόπιστον, ὁ Ἀλκιβιάδης ἐξωργίσθη καὶ ἐπωφεληθεὶς τῆς ἐλλείψεως δυνατοῦ ἡγέτου, μετὰ τὸν ἐν Ἀμφιπόλει θάνατον τοῦ Κλέωνος, τοῦ δήμου, ἱκανοῦ ν' ἀντιταχθῇ πρὸς τὴν ἀριστοκρατικὴν φατρίαν, μετέστη, παρὰ τὰς πολιτικὰς πεποιθήσεις του, πρὸς τὴν δημοκρατικὴν φατρίαν, γενόμενος οὕτω πολιτικὸς ἀντίπαλος τοῦ πρεσβυτέρου του Νικίου καὶ τοῦ συγχρόνου του Φαίακος, τοῦ ὁποίου ὑπερεῖχεν ἐν πᾶσιν. Ἐκ προσωπικοῦ πάθους κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν εἶχεν ἐργασθῇ μετὰ δραστηριότητος πρὸς ὀργάνωσιν ἀντιλακωνικῆς συμμαχίας ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ τῶν Ἀργείων, Ἠλείων καὶ Μαντινέων, οἵτινες θὰ ἦσαν κραταιοὶ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν ξηρὰν χερσόνησον (*Θουκ.* Ε' 43—47). Καὶ ὅτε λοιπὸν οἱ πρέσβεις τῶν Λακεδαιμονίων ἦλθον εἰς Ἀθήνας, εἰργάσθη δραστηρίως ν' ἀποτύχουν αἱ μετὰ τῶν συμπολιτῶν του διαπραγματεύσεις. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ δὲ τοῦτο κατέφυγεν εἰς τὴν ἀπάτην, προοιμιάσας οὕτως ἀπ' αὐτῆς τὸν ὅλον πολιτικόν του βίον.

Πῶς ἐξηπάτησε τοὺς Λακεδαιμονίους πρέσβεις.— Οἱ πρέσβεις τῶν Σπαρτιατῶν, ὅτε ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν βουλὴν εἶπον ὅτι «αὐτοκράτορες ἥκουσι περὶ πάντων ξυμβῆναι τῶν διαφόρων» (*Θουκ.* Ε' 45) καὶ ἡ ἀγγελία αὕτη εἶχε κάμει ἀρίστην ἐντύπωσιν εἰς τὸ πλῆθος· ὁ Ἀλκιβιάδης φοβηθεὶς ὅτι καὶ ἡ προορηθεῖσα συμμαχία μετὰ τῶν Ἀργείων καὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων, διὰ τῆς ὁποίας εἶχεν ἐλπίσει ὅτι εἶχε θέσει τὰ θεμέλια τῆς μεγάλης φιλοδοξίας του νὰ καταστῇ ὁ ἀρχηγὸς ἁπασῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι δημοκρατικῶν φατριῶν, ἐκινδύνευε νὰ ματαιωθῇ καὶ ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ πλήρης συμφιλίωσις Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν, ὅπερ δὲν ἤθελε, καὶ διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Σπαρτιάτας, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ νέων πολέμων ἤλπιζε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἀκόρεστον καὶ ἀνυπόμονον φιλοδοξίαν του, ἐμηχανεύθη διὰ δόλου νὰ ματαιώσῃ τὴν συμφιλίωσιν. Ἐπιδιώξας λοιπὸν πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του συνέντευξιν κατ' ἰδίαν μὲ τοὺς πρέσβεις τῶν Λακεδαιμονίων ἔπεισεν αὐτοὺς ὅτι, ἂν καὶ πρὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἐπαναλάβωσιν ὅτι ἦλθον μὲ πληρεξουσιότητα πρὸς διάλυσιν πάσης διενέξεως μεταξὺ Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων, ὁ δῆμος θὰ γίνῃ ἀπαιτητικώτερος καὶ ἡ ἀποστολή των θ' ἀποτύχῃ, ἐνῷ ἂν εἴπωσιν ὅτι δὲν ἔχουν ἀπεριόριστον πληρεξουσιότητα περὶ εἰρήνης, ἀλλ' ὅτι ἦλθον διὰ νὰ ὑποβάλουν προτάσεις πρὸς συζήτησιν, καὶ ὁ δῆμος θὰ εἶναι, τῇ ἐνεργείᾳ καὶ αὐτοῦ, ἐνδοτικώτερος καὶ ἡ ἀπόδοσις τῆς Πύλου ἀσφαλεστέρα· (ἡ μὴ ἀπόδοσις τῆς Πύλου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τοῦ Πανάκτου ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἦσαν οἱ οὐσιωδέστεροι ἐκ τῶν ὅρων τῆς Νικιείου εἰρήνης, οἵτινες δὲν εἶχον ἐκτελεσθῆ). Οἱ Σπαρτιᾶται πρέσβεις ἐνέπεσαν εἰς τὴν παγίδα καὶ ὁ

Digitized by Google

Ἀλκιβιάδης, ἐπωφεληθεὶς ἐκ τῶν ἀντιθέτων δηλώσεών των εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἐπετέθη κατ' αὐτῶν διαιότατα διὰ τὰς ἀντιφατικὰς ἐν τῇ βουλῇ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου δηλώσεις των καὶ ἐπέτυχεν οὕτω καὶ τὴν Σπάρτην, τῆς ὁποίας οἱ πρέσβεις ἔφυγαν κατῃσχυμένοι καὶ ὀνειδιζόμενοι, νὰ ἐκδικηθῇ καὶ τὴν πρὸς τοὺς Ἀργείους συμμαχίαν νὰ ἐπισπεύσῃ καὶ κατὰ τῆς φιλειρηνικῆς φατρίας βαρὺ καὶ ἀπροσδόκητον πλῆγμα νὰ καταφέρῃ.

Ἀποτυχία τῶν κατὰ τῆς Σπάρτης σχεδίων του.— Διὰ τῆς 100ούς μετὰ τῶν Ἀργείων, Μαντινέων καὶ Ἠλείων συνθήκης καὶ συμμαχίας (βλ. καὶ C. I.A. 46ς') αἱ πρὸς ἀλλήλας σχέσεις τῶν Ἑλληνίδων πόλεων μετεβλήθησαν οὐσιωδῶς καὶ τῶν τυχῶν τῆς Ἑλλάδος κύριος ἐφαίνετο ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ ὁποῖος καὶ ἐπέσπευσε νὰ λάβῃ τοὺς καρποὺς τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης ἐπιτυχίας του. Ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ 419 ἐπεδίωξε τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος, ὅπερ τῇ εἰσηγήσει του ἀπεδέχθησαν οἱ νέοι σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων καὶ συνίστατο τὸ μὲν εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀρκαδίας, ὅπως ἐπιτευχθῇ ἑνιαῖον ἐχθρικὸν κατὰ τῆς Σπάρτης μέτωπον ἀπὸ Ἄργους δι' Ἀρκαδίας μέχρις Ἤλιδος καὶ ἀπομονωθῇ αὕτη πρὸς Ν, τὸ δὲ εἰς τὴν σύναψιν συμμαχίας μετὰ τῶν Πατρέων καὶ τὴν κατάληψιν τῆς Ἐπιδαύρου, διὰ νὰ ἔχωσιν οἱ Ἀθηναῖοι δύο ὁρμητήρια κατὰ τῆς μόνης ἐκ τοῦ δωρικοῦ στρατοπέδου ἀντιπάλου των εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν, τῆς μισητῆς Κορίνθου. Τὰ μεγαλοφυᾶ ὅμως ταῦτα σχέδια τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἡ ἀπομόνωσις τῆς Σπάρτης καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς Κορίνθου, δὲν ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι δὲν ἐστρατήγει τῶν Ἀθηναίων ὁ Ἀλκιβιάδης κατὰ τὰ ἔτη 419 καὶ 418, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνεκα τῶν διαφωνιῶν τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων μεταξύ των. Ἡ ἀποτυχία των μάλιστα προεκάλεσε τὴν μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἄργους συμμαχίαν, συναφθεῖσαν ἐν Ἄργει, ἂν καὶ παρευρίσκετο ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, πρὸς ἀντίδρασιν, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅστις μὲ θλῖψιν του εἶδε τὴν ἀποτυχίαν τῶν σχεδίων του διὰ τῶν ὁποίων εἶχεν ἐλπίσει ὅτι ἤνοιξε τὸν δρόμον τῆς ἀχαλινώτου φιλοδοξίας του. Κατὰ τὴν συνθήκην ἐκείνην (*Θουκ.* Ε' 76—79) συνωμολόγησαν Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἀργεῖοι ν' ἀποκρούωσιν ἀπὸ κοινοῦ πᾶσαν κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐπίθεσιν, καθιερώσαντες οὕτω τὸ δόγμα «ἡ Πελοπόννησος διὰ τοὺς Πελοποννησίους», καὶ νὰ εἶναι πᾶσαι αἱ πόλεις αὐτῆς αὐτόνομοι κατὰ τὰ πάτρια.

Πολιτικοὶ ἀγῶνες Ἀλκιβιάδου καὶ Νικίου.— Ἡ ἀποτυχία αὕτη τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν Ἀθηναίων ἧψε τὰ πολιτικὰ πάθη μεταξὺ τῆς φιλειρηνικῆς φατρίας, τῆς ὁποίας ἡγεῖτο ὁ Νικίας, καὶ τῆς φιλοπολέμου, διατελούσης ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν τότε νὰ δώσωσι λύσιν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν φατριῶν διὰ τοῦ ὀστρακισμοῦ, ὅπως κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἀγώνων Ἀριστείδου καὶ Θεμιστοκλέους, καὶ Περικλέους καὶ Θουκυδίδου. Οἱ ἀναίσχυντοι ὅμως λόγοι τοῦ δημαγωγοῦ Ὑπερβόλου εἰς τὴν Πνύκα ἐναντίον τοῦ τε Ἀλκιβιάδου καὶ τοῦ Νικίου ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ ἔλθωσιν εἰς συνεννόησιν οἱ δύο στασίαρχοι, διότι οὐδέτερος αὐτῶν ἦτο βέβαιος περὶ τῆς νίκης του, καὶ οἱ ὀπαδοί των, κατ' ἐντολὴν τῶν ἀρχηγῶν, ν' ἀναγράψωσιν εἰς τὰ ὄστρακά των τὸ ὄνομα τοῦ Ὑπερβόλου. Ἔκτοτε πλέον δὲν ἔγινε χρῆσις τοῦ θεσμοῦ τούτου, διότι ἡ τελευταία ἐφαρμογή του ἐθεωρήθη, καὶ δικαίως, ὡς γελοιοποίησις αὐτοῦ, «οὐ γὰρ τοιούτων εἵνεκ' ὄστραχ' εὑρέθη», ὡς προσφυῶς εἶπεν ὁ κωμικὸς Πλάτων (*Meineke* «Fragm. Comicorum Graecorum» Β' 669). Οὕτως ὁ Ἀλκιβιάδης ἔγινε συναίτιος τῆς σιωπηρᾶς καταργήσεως ἑνὸς θεσμοῦ σωτηρίου καταδειχθέντος διὰ τὴν πολιτείαν μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων.

Κατὰ τὸ 417 π. Χ. κατίσχυσαν πάλιν ἐν Ἄργει οἱ δημοκρατικοί, οἵτινες καὶ συνεμάχησαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων, διότι οἱ Σπαρτιᾶται ἠθέλησαν νὰ ὑποστηρίξωσι τοὺς ἐξωσθέντας ἐξ Ἄργους ὀλιγαρχικούς, διὰ νὰ εἶναι δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης βέβαιος περὶ τῆς παγίας ἐν Ἄργει κατισχύσεως τοῦ δήμου ἐφεξῆς, καθεῖρξε 300 Ἀργείους λακωνίζοντας εἰς τὰς ὑποτελεῖς τῶν Ἀθηνῶν νήσους.

Εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην ἀποδίδεται καὶ ἡ ἀμείλικτος αὐστηρότης τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Μηλίων κατὰ τὸ 416 π. Χ. (*Hertzberg* «Alkibiades» 117), ὅτε πάντες οἱ δυνάμενοι νὰ φέρωσιν ὅπλα ἐφονεύθησαν, αἱ δὲ γυναῖκες καὶ οἱ παῖδες ἐξηνδραποδίσθησαν (*Θουκ.* Ε' 84—116), διότι ἀντεπεκρίνετο αὕτη πρὸς τὸ βίαιον ἐκείνου πολιτικὸν πρόγραμμα.

Φιλόδοξοι πόθοι τοῦ Ἀλκιβιάδου. — Πᾶσαι ὅμως αὗται αἱ ἐκστρατεῖαι, αἱ ἀπὸ τοῦ 420—415 π. Χ., αἵτινες οὐδὲ τὴν ὁριστικὴν πρὸς τὴν Σπάρτην διάλυσιν τῆς εἰρήνης εἶχον ἐπιφέρει, δὲν ἱκανοποίουν τὴν φιλοδοξίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅστις ἐπόθει ἐκστρατείας μακρινὰς καὶ ἀγῶνας τραχεῖς, τοὺς ὁποίους μόνον τολμηροὶ καὶ ῥιψοκίνδυνοι ἄνδρες, ὡς ἦτο αὐτός, θὰ ἦσαν ἱκανοὶ ν' ἀναλάβωσιν, ἀγῶνας οἵτινες θ' ἀπεδείκνυον ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ διοίκησις τοῦ κράτους ἐν καιρῷ μεγάλων δυσχερειῶν ὑπὸ τῆς συνερχομένης εἰς τὴν Πνύκα ἐκκλησίας τοῦ δήμου καὶ ὅτι ἐπεβάλλετο ἡ ἀρχὴ ἑνὸς ἀνδρός. Ἐπόθει τέλος νίκας, αἵτινες τὸν νικηφόρον στρατηγὸν θὰ περιέβαλλον μὲ αἴγλην καὶ θὰ καθίστων παντοδύναμον ἐν Ἀθήναις. Ἡ εὐκαιρία τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν πόθων του αὐτῶν ἐφάνη τέλος ὅτι παρουσιάσθη, ὅτε ἐνεφανίσθησαν εἰς Ἀθήνας οἱ πρέσβεις τῶν Ἐγεσταίων διὰ νὰ ζητήσωσι τὴν συνδρομὴν τῶν Ἀθηναίων ἐναντίον τῶν Σελινουντίων ὑποστηριζομένων ὑπὸ τῶν Συρακουσίων.

Αἱ ἐπὶ τῆς Σικελίας βλέψεις τῶν Ἀθηναίων ἐχρονολογοῦντο ἀπὸ χρόνου μακροῦ καὶ εἰς ταύτας ὠφείλετο καὶ ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου σύναψις συνθήκης ἐπιμαχίας μετὰ τῶν Κερκυραίων, τῶν ὁποίων ἡ νῆσος ἦτο εἰς ἐπικαιροτάτην θέσιν (*Θουκ.* Α' 36) διὰ τοὺς μελετῶντας πολεμικὰς κατὰ τῆς Σικελίας καὶ Ἰταλίας ἐπιχειρήσεις. Τὰς βλέψεις ὅμως τῶν Ἀθηναίων καὶ τὰς κατακτητικὰς αὐτῶν ὀρέξεις συνέστελλεν ἡ σύνεσις τοῦ Περικλέους, ὅστις διεγίγνωσκε καὶ πόσον δυσχερὴς καὶ κινδυνώδης ἦτο ἡ κατάκτησις τῆς Σικελίας καὶ τίνες ἐσωτερικοὶ κίνδυνοι ἠπείλουν τὴν δημοκρατικὴν πολιτείαν τῶν Ἀθηνῶν, ἂν αὕτη ἐπεδίωκεν ἔκτασιν τῶν ὁρίων της πέραν τοῦ προσήκοντος. Ἡ σύνεσις ὅμως εἶχε πετάξει ἀπὸ τὰς Ἀθήνας μαζὶ μὲ τὴν ψυχὴν τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ καὶ αἱ κατὰ τὸ 426 π. Χ. ἐπιτυχίαι τοῦ Λάχητος ἐν Σικελίᾳ, ὅστις μὲ 20 μόνον τριήρεις (*Θουκ.* Γ'. 90—103) εἶχε κυριαρχήσει τοῦ σικελικοῦ πελάγους, ἐνεφάνιζεν ὡς εὐχερῆ πᾶσαν κατὰ τῆς νήσου σοβαρὰν πολεμικὴν ἐπιχείρησιν. Καὶ ἐξησφάλιζεν εἰς τοὺς νικητὰς ἡ κατάκτησις τῆς Σικελίας, χώρας μεγάλης ὅσον ὅλη ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς (ἄνευ τῶν ἀποικιῶν της), δύναμιν ἀκατάβλητον εἰς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν κόσμον. Πρὸς τούτοις τοὺς Ἀθηναίους ὤθει πρὸς τὴν Σικελίαν καὶ τὸ σφοδρὸν μῖσος των κατὰ τῶν Συρακουσῶν, τῆς ὑπερηφάνου ἀποικίας τῆς Κορίνθου, ἥτις ἦτο ἡ κατὰ θάλασσαν ἀντίπαλος τῶν Ἀθηνῶν.

Οὕτως εἶχον τὰ πνεύματα ἐν Ἀθήναις, ὅτε ἐνεφανίσθησαν οἱ Ἐγεσταῖοι πρέσβεις. Αἱ προτάσεις των ἧψαν τὴν φλόγα τῶν πόθων των καὶ οἱ διάφοροι ζητωπόλεμοι τῶν χρόνων ἐκείνων κατὰ πυκνοὺς ὁμίλους ἐσχεδίαζον ἐπὶ τῆς ἄμμου τὴν τρίγωνον νῆσον καὶ ἀνέπτυσσον κύπτοντες ἐπ' αὐτῆς τὰ πολεμικὰ σχέδιά των. Κατὰ τῶν θερμοκεφάλων ὅμως τούτων ἀντετάχθησαν οἱ συνετοὶ πολῖται, οἵτινες τὴν πέραν τοῦ Ἰονίου πελάγους, τὸ ὁποῖον ἐθεώρουν ὡς φυσικὸν ὅριον τοῦ κράτους των, ἐπέκτασιν τῆς δημοκρατίας εἰς χώρας, ὁπόθεν καὶ διὰ νὰ σταλῇ ἀγγελία τις ἐν χειμῶνι ἀπῃτεῖτο χρονικὸν διάστημα 3—4 μηνῶν, ἐνόμιζον παράτολμον μωρίαν. Ὁ ἀγὼν τῶν φιλοπολέμων καὶ φιλειρηνικῶν ἦτο εἰς ἔξαψιν καὶ αἱ συζητήσεις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου μετὰ τὴν δεξιὰν δημηγορίαν τῶν Ἐγεσταίων πρέσβεων ὑπῆρξαν ταραχώδεις. Οἱ μὲν φιλειρηνικοὶ ὀπαδοὶ τοῦ Νικίου προέτεινον τὴν ἀπόρριψιν τῶν προτάσεων, ἡ δὲ φατρία τοῦ Ἀλκιβιάδου ὑπεστήριζε ζωηρότατα τὴν ἀποδοχὴν αὐτῶν. Τέλος ἀπεφασίσθη ἡ ἀποστολὴ πρέσβεων Ἀθηναίων, ἵνα ἰδίοις ὄμμασιν ἀντιληφθῶσι τὴν ἐν Σικελίᾳ κατάστασιν. Τοῦτο ἐθεωρήθη νίκη τοῦ Ἀλκιβιάδου, καὶ ἦτο τῷ ὄντι νίκη, διότι οἱ πρέσβεις ἐπανελθόντες—ἀφοῦ ἐπιτηδείως ἐφενακίσθησαν διὰ ψευδοῦς ἐπιδείξεως πλούτου ἐν Σικελίᾳ—καὶ κομίσαντες καὶ 60 τάλαντα μετρητῶν χρημάτων ὡς μισθὸν ἑνὸς μηνὸς τῶν πληρωμάτων 60 τριήρων, παρώρμησαν τὸν δῆμον εἰς ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Συρακουσίων. Ἡ ἐκστρατεία ἐψηφίσθη καὶ εἰς τοὺς ἐκλεχθέντας στρατηγοὺς ἐδόθη ἡ ἐντολὴ ὄχι μόνον νὰ βοηθήσωσι τοὺς Ἐγεσταίους, ἀλλὰ καὶ νὰ πράξωσιν ὅ,τι ἂν κρίνωσιν ὅτι συμφέρει εἰς τοὺς Ἀθηναίους (*Θουκ.* ΣΤ'. 8, C. I. A'. Α'. 182).

Ἡ εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία.—Ἐκ τῶν ἐκλεγέντων ἐξ στρατηγῶν τρεῖς ἦσαν οἱ αὐτοκράτορες στρατηγοί, ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ Λάμαχος (προοριζόμενος κυρίως διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων) καὶ ὁ Νικίας. Οὕτως εἰς τὴν δαιμονίαν τόλμην τοῦ Ἀλκιβιάδου παρέζευξαν τὴν σύνεσιν τοῦ Νικίου, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ εἷς θὰ συνεπλήρωνε τὸν ἄλλον, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ ἀναβλητικότης τοῦ ἑνὸς θὰ παρέλυε τὴν δραστηριότητα τοῦ ἄλλου. Ὁ Ἀλκιβιάδης ὑπῆρξεν ὁ νικητὴς καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου, ὅτε συνεζητήθη τὸ ζήτημα τῆς παρασκευῆς τῆς ἐκστρατείας καὶ ὁ Νικίας ἐπανέφερε πρὸς συζήτησιν τὸ ὅλον ζήτημα καὶ ἐπεδίωξε τὴν ἀναίρεσιν τῆς ληφθείσης ἀποφάσεως περὶ τῆς ἐκστρατείας (*Θουκ.* ΣΤ' 9—18). Οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἀκράτητοι πρὸς πόλεμον καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης πανίσχυρος, διότι εἶχεν ὀπαδοὺς τολμηροὺς καὶ ἀφωσιωμένους, εἴτε ἐξ εἰλικρινοῦς ἐκτιμήσεως τῶν ἐξόχων χαρισμάτων του, ὡς ἦτο ὁ Εὐρυπτόλεμος, εἴτε διότι ἔζων ἐκ τῆς ἐλευθεριότητός του. Οὔτε ὁ Σωκράτης ἠδυνήθη ν' ἀποτρέψῃ αὐτούς, διότι οὕτως ἐνουθέτει τὸ δαιμόνιον, οὔτε ὁ ἀστρονόμος Μέτων, ὅστις ἐπυρπόλησε τὸν ἴδιον οἶκον διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ἐκστρατείας αὐτὸς ὡς παράφρων, ἢ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὸν νὰ κρατήσῃ οἴκοι τὸν υἱὸν ἕνεκα τῆς πυρκαϊᾶς.

Οἱ Ἑρμοκοπίδαι.—Οἱ ἄσπονδοι ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου, μὴ τολμῶντες ἐν τῷ φανερῷ ν' ἀνταγωνισθῶσι, συνηνώθησαν ἐν κρυφῷ καὶ ἤρχισαν νὰ ἐξυφαίνωσι τὰ σχέδια τῶν κατ' αὐτοῦ συκοφαντιῶν των καταλαμβανόμενοι ὑπὸ λύσσης ὁσάκις ἀνελογίζοντο ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπανέλθῃ δαφνοστεφὴς καὶ τροπαιοῦχος ἐκ τῆς ὑπερποντίου ἐκείνης ἐκστρατείας (*Hertzberg* «Alkibiades» 167). Ἓξ ἑβδομάδας μετὰ τὴν ληφθεῖσαν περὶ τῆς εἰς Σικελίαν ἐκστρατείας ἀπόφασιν τῶν Ἀθηναίων, ἡ πόλις κατεταράχθη ἀπὸ γεγονὸς ὅπερ ὑπερέβαινε τὰς οὐχὶ ἀσυνήθεις νυκτερινὰς ἀσχημοσύνας νέων μεθύσων· εὑρέθησαν αἱ κεφαλαὶ τῶν ἀνὰ τὴν πόλιν πολυπληθῶν Ἑρμῶν (λιθίνων στηλῶν μετὰ κεφαλῆς Ἑρμοῦ) ἢ κεκομμέναι ἢ βεβλαμμέναι. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἀνήκουστος ἀσέβεια, ἥτις ἠτίμαζε τὴν πόλιν καὶ συγχρόνως ὡς μία ἐπανάστασις κατὰ τῶν καθεστώτων νόμων καὶ τῶν πατρίων ἠθῶν. Ἡ βουλὴ περιεβλήθη μὲ ἔκτακτον ἐξουσίαν καὶ ὁ δῆμος σύμπας μετέσχε τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' εἰς μάτην. Οὐδὲν ἀπεκαλύφθη. «Τὸ δὲ σαφὲς οὐδεὶς οὔτε τότε, οὔτε ὕστερον ἔχει εἰπεῖν περὶ τῶν δρασάντων τὸ ἔργον» (*Θουκ.* ΣΤ' 60).

Τὰ πολιτικὰ πάθη καὶ τὰ ἀτομικὰ μίση καὶ συμφέροντα συνεκάλυψαν καὶ συνεσκότισαν πᾶσαν ἔρευναν πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν ἐνόχων. Εἴτε ἦτο ἡ ἀνίερος αὕτη πρᾶξις ἔργον ἀσεβῶν καὶ μεθύσων νέων, εἴτε σκόπιμος πολιτικὴ ἐνέργεια τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἀλκιβιάδου (τῶν ὀλιγαρχικῶν ἑταιριῶν, αἵτινες ἐμίσουν αὐτὸν ὡς ἀποστάτην καὶ τῶν συμπραττόντων μετ' αὐτῶν κατὰ τοῦ κοινοῦ πολιτικοῦ ἐχθροῦ δημαγωγῶν), οἵτινες ἤθελον νὰ πτοήσωσι διὰ τῆς ἀσεβοῦς ταύτης πράξεως τοὺς Ἀθηναίους, ἐμφανίζοντες ταύτην ὡς κακὸν οἰωνὸν διὰ τὴν ἐκστρατείαν, εἴτε καὶ ἔργον πολιτῶν προδοτῶν, ἐξαγορασθέντων ὑπὸ τῶν Κορινθίων (βλ. *Ἐρν. Κουρτίου*, κατὰ μεταφρ. *Σ. Λάμπρου*, «Ἑλληνικὴ ἱστορία» Γ'. 428 κ.ἑξ.)· ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἐξεμεταλλεύθησαν ταύτην οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου κινήσαντες εἰς ἐνέργειαν πάντας τοὺς θρησκομανεῖς (βλ. λ. Διοπείθης) ἀγανακτοῦντας κατὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου διὰ τὰ ἀσελγῆ του ὄργια, πρὸς ἐξέγερσιν τῶν δεισιδαιμόνων πολιτῶν. Ὡς δὲ συμβαίνει συνήθως εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις, ἡ ἐντολὴ εἰς τὴν δικαστικὴν ἀνάκρισιν ἦτο εὐρυτάτων ὁρίων, διότι ἐξουσιοδοτήθη αὕτη νὰ στραφῇ καὶ κατὰ πάντων τῶν ἐλευθεριαζόντων πολιτῶν. Κατὰ τίνος δὲ ἐστρέφοντο οἱ παρέχοντες ταύτην τὴν ἐντολὴν ἀνίεροι τῆς ἀνιέρου πράξεως ἐκμεταλλευταὶ κατεδείχθη κατὰ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν συνῆλθεν ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου διὰ νὰ ἀκούσῃ τὰς ἐκθέσεις τῶν στρατηγῶν καὶ νὰ διατάξῃ τὸν ἀπόπλουν τοῦ στόλου. Τὰς στρατιωτικὰς συζητήσεις διέκοψεν αἴφνης ὁ Πυθόνικος, ὅστις κατήγγειλε δημοσίᾳ τὸν Ἀλκιβιάδην ὡς ἱερόσυλον, διότι παρῴδησε τὰ ἐλευσίνια μυστήρια εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἑταίρου τῶν ἀκολασιῶν του Πουλυτίωνος (*Ἀνδοκ.* «Περὶ τῶν μυστηρίων» 11. *Πλουτάρχ.* Ἀλκιβ. 19). Τὴν ῥηθεῖσαν ὅμως καταγγελίαν τοῦ Πυθονίκου, ὡς καὶ τὴν ἐνώπιον τῆς βουλῆς τοῦ Ἀνδροκλέους, ὡς ἱεροσύλου καὶ συνωμότου κατὰ τῶν καθεστώτων, ἐξεμηδένισεν ἡ σθεναρὰ φωνὴ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἀπαιτήσαντος αὐστηροτάτην ἀνάκρισιν καὶ αὐστηροτάτην δι' ἑαυτὸν ποινὴν ἂν εὑρεθῇ ἔνοχος. Οἱ πανοῦργοι τότε ἀντίπαλοί του συναισθανθέντες τὴν ἰδίαν ἀδυναμίαν προέτειναν τὴν ἀναβολὴν τῆς δίκης κατὰ τοῦ στρατηγοῦ, προβάλλοντες ὅτι τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος ἀπαιτεῖ τοῦτο. Εἰς μάτην παρεκάλεσεν ὁ Ἀλκιβιάδης, ἐννοήσας τὸν δόλον, τοὺς Ἀθηναίους νὰ μὴ δεχθῶσι τὴν νέαν πρότασιν τῶν κατηγόρων του διὰ νὰ ἡγηθῇ τοῦ στόλου ἀδιάβλητος καὶ μὲ πλήρη τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν συμπολιτῶν του· ὁ δῆμος δὲν ἐπείσθη καὶ ἐψήφισε τὴν ἀναβολήν.

Ὁ ἀπόπλους τοῦ στόλου.—Κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 415 π. Χ. ἀπέπλευσεν ὁ ὑπερήφανος ἐξ 134 πλοίων στόλος (*Θουκ.* ΣΤ'. 43), πανηγυρικώτατα προπεμφθεὶς ὑπὸ τῶν πολιτῶν, οἵτινες ἐπλήρωσαν τὰς ἀκτὰς καὶ τοὺς λόφους τοῦ Πειραιῶς θεώμενοι τὸ ὑπερήφανον θέαμα, καὶ προσωρμίσθη, μετὰ τινας κατὰ τὸν πλοῦν εἰς διαφόρους λιμένας προσεγγίσεις, εἰς Ῥήγιον, ὅπου συνεκροτήθη τὸ πρῶτον πολεμικὸν συμβούλιον, εἰς τὸ ὁποῖον κατίσχυσεν ἡ γνώμη τοῦ Ἀλκιβιάδου, συντονίζοντος τὸ ἴδιον συμφέρον μετὰ τοῦ τῆς πατρίδος, ὅτι σκόπιμον ἦτο, ἀντὶ νὰ ἐπιτεθῶσιν εὐθὺς κατὰ τῶν Συρακουσῶν, ὡς εἶχεν ὑποστηρίξει ὁ Λάμαχος, διὰ συνετῶν διαπραγματεύσεων νὰ πείσωσι τὰς ἐν Σικελίᾳ πόλεις νὰ προσχωρήσωσι πρὸς αὐτοὺς καὶ νὰ καταστήσωσι προσιτοὺς τοὺς πλουσίους πόρους των.

Ἀνάκλησις τοῦ Ἀλκιβιάδου. — Ἀλλ' ἐνῷ ἤρχισε καὶ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ πολεμικοῦ σχεδίου μετὰ δραστηριότητος, ἥτις, πιθανώτατα, θὰ ἐστέφετο ὑπὸ ἐπιτυχίας, αἴφνης ἐγνώσθη ὅτι κατέπλευσεν εἰς τὴν Κατάνην ἡ θεωρὶς «*Σαλαμινία*»

Digitized by Google

φέρουσα τὴν διαταγὴν τῆς ἀμέσου εἰς Ἀθήνας ἐπιστροφῆς τοῦ Ἀλκιβιάδου, διὰ νὰ δώσῃ εὐθύνας καὶ διὰ τὴν καθύβρισιν τῶν ἐλευσινίων μυστηρίων καὶ τὴν περικοπὴν τῶν ἑρμῶν. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου, δεξιώτατοι σκευωροί, προβάλλοντες τὸ φόβητρον τῆς τυραννίδος, εἶχον πείσει κατὰ τὴν ἀπουσίαν του τὸν πρὸ μικροῦ χρόνου ἀποθεώσαντα αὐτὸν ὄχλον, ὅτι ἐν Σικελίᾳ παρεσκεύαζεν οὗτος τὴν κατάλυσιν τῆς ἐν Ἀθήναις δημοκρατίας, καὶ εἶχον ἐπιτύχει τὴν ἔκδοσιν τῆς προρρηθείσης διαταγῆς. Ὁ Ἀλκιβιάδης προσποιηθεὶς ὅτι ὑπακούει εἰς τὴν διαταγὴν τῆς πατρίδος ἔφυγεν ἐκ Σικελίας, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου κατενόει ὅτι εἶχον κατισχύσει οἱ πολιτικοὶ καὶ προσωπικοί του ἐχθροί. Ὅτε ἐπέστρεψεν ἡ Σαλαμινία ἄνευ αὐτοῦ, οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον ἐρήμην, ἐδήμευσαν τὴν περιουσίαν του καὶ διὰ τῶν ἱερέων καὶ ἱερειῶν ἐξήνεγκαν τὴν κατὰ τῶν προδοτῶν τῆς πατρίδος κατάραν (*Θουκ.* ΣΤ'. 61, *Πλουτ.* Ἀλκ. 22). Μόνη ἡ ἱέρεια Θεανὼ ἠρνήθη νὰ ἐκφέρῃ κατάρας, εἰποῦσα ὅτι ἦτο ἱέρεια εὐχῶν καὶ οὐχὶ καταρῶν. Οὕτως οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου κατήγαγον νίκην περιφανῆ κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος, διότι ἂν ἐπρόκειτο ἡ εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία νὰ στεφθῇ ὑπὸ ἐπιτυχίας, μόνον διὰ τῆς διπλωματικῆς εὐστροφίας, τῆς στρατηγικῆς ἱκανότητος καὶ ἀόκνου δραστηριότητος αὐτοῦ θὰ κατωρθοῦτο τοῦτο. Τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης, ἥτις ἦτο ἔργον του, αὐτὸς ἦτο ἡ ψυχή, αὐτὸς ἐπίστευεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν της, καὶ μὲ αὐτὸν ὡς ἀρχηγὸν ἐπίστευον μόνον καὶ οἱ ἐκστρατεύσαντες πολῖται ὅτι θὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα των δαφνοστεφεῖς νικηταί.

Ο ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΕΧΘΡΟΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ. Ἐκ τοῦ παρακολουθοῦντος τὴν Σαλαμινίαν πλοίου ὁ Ἀλκιβιάδης ἐδραπέτευσεν εἰς Θουρίους, ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Ἦλιδα καὶ ἐκ ταύτης εἰς τὸ Ἄργος, ὅπου καὶ ἔμαθε τὴν καταδίκην του. Ἐκ τοῦ Ἄργους, ἀφοῦ εἶπε τὰ περιλάλητα ἐκεῖνα «ἀλλ' ἐγὼ δείξω αὐτοῖς ὅτι ζῶ», ἀπῆλθεν εἰς Σπάρτην διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀπειλήν του, διότι ἡ φιλαρχία καὶ ἡ ἐγωπάθεια εἶχον καταστήσει τὴν ψυχήν του ἀνίκανον διὰ μίαν γενναίαν αὐτοθυσίαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος. Δὲν ἦτο αὐτὸς Ἀριστείδης, οὐδὲ τοῦ Θεμιστοκλέους εἶχε τὴν καρτερικὴν φύσιν. Ἐσκέφθη νὰ ἐκδικηθῇ, νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἄστατον ὄχλον, νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἐγωπάθειάν του μὲ τὴν ταπείνωσιν τῆς πατρίδος του, καὶ ν' ἀποδείξῃ πόσον ἐπικίνδυνος εἶναι ὡς ἐχθρός της. Ἡ πρώτη προδοτικὴ πρᾶξίς του ἔγινε πρὸ τοῦ ἀπόπλου του ἐκ τῶν σικελικῶν ὑδάτων καὶ ἦτο ἡ ἀνακοίνωσις εἰς τοὺς ἐν Μεσσήνῃ φίλους τῶν Συρακουσίων ὅτι οἱ πολιτικοὶ ἀντίπαλοί των εἶχον ἔλθει εἰς μυστικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Ἀθηναίων πρὸς κατάληψιν τῆς Μεσσήνης, ἥτις εἶχεν ἄριστον λιμένα καὶ ἦτο ἐπικαιροτάτη θέσις διὰ πάντα πόλεμον διεξαγόμενον ἐν Σικελίᾳ. Ἡ προδοσία του ἐματαίωσε τὴν κατάληψιν καὶ ἐστέρησε τὸν ἐν Σικελίᾳ στόλον τῶν Ἀθηναίων τοῦ ἀρίστου ἐκείνου ὁρμητηρίου. Οὕτως εἰς τὴν ἠθικὴν ἐξασθένησιν τοῦ στόλου, ἥτις ἐπῆλθεν ἐκ τῆς φυγῆς τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἐκ τῆς ἐλλείψεως πάσης ἐμπιστοσύνης τῶν ἐν τῷ στόλῳ συμμάχων Πελοποννησίων, οἵτινες καὶ σύμμαχοι εἶχον γίνει καὶ τῆς στρατείας εἶχον μετάσχει ἐκ τῆς πρὸς τὸν ἀστέρα τοῦ Ἀλκιβιάδου πίστεώς των, καὶ ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης τῆς ὅλης στρατιᾶς πρὸς τὸν ἀρχηγόν της (τὸν Νικίαν), ὅστις οὔτε εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκστρατείας ἐπίστευε, καὶ ἄκων εἶχε προχειρισθῇ στρατηγὸς αὐτοκράτωρ αὐτῆς, προσετέθη καὶ ἡ θετικὴ ἐκείνη ζημία.

Ἡ ἐν Σπάρτῃ δρᾶσίς του.— Εἰς τὴν Σπάρτην καταφυγὼν ὁ Ἀλκιβιάδης κατώρθωσε διὰ τῆς προσαρμογῆς του πρὸς τὴν δίαιταν καὶ τὰ ἤθη τῶν Σπαρτιατῶν, διὰ τοῦ σεβασμοῦ του πρὸς τοὺς νόμους των καὶ τῆς πνευματικῆς του εὐστροφίας —ἀφοῦ ἔπεισεν αὐτοὺς πρότερον ὅτι ἂν ἀπέστη τῆς πρὸς Λακεδαιμονίους φιλίας αἴτιοι ἦσαν οἱ ἴδιοι, προτιμήσαντες αὐτοῦ, ἀναγνωρισμένου φίλου των, τὸν Νικίαν, καὶ ὅτι τὸ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς πατρίδος του χάσμα ἦτο μέγα, διότι καὶ δημοκρατικὸς τὸ φρόνημα δὲν ἦτο καὶ ἠδικήθη ὑπ' αὐτῆς—, νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην ἰσχὺν εἴς τε τοὺς ἐξέχοντας διὰ τὸ γένος των καὶ εἰς τὸ πλῆθος τῶν Σπαρτιατῶν. Ὅτε δὲ συνησθάνθη ἑαυτὸν ἐπαρκῶς ἰσχυρόν, ἐπωφεληθεὶς τῆς παρουσίας πρέσβεων Συρακουσίων, οἵτινες ὑποστηριζόμενοι καὶ ὑπὸ πρέσβεων τῶν Κορινθίων ἐζήτουν συνδρομὴν στρατιωτικήν, ἐδημηγόρησεν ὡς σύμβουλος τῆς Σπαρτιατικῆς πολιτείας καὶ ἀπεκάλυψεν ὅτι σκοπὸς τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν δὲν ἦτο ἡ πτῶσις τῶν Συρακουσῶν, ἀλλ' ἡ δι' αὐτῆς πτῶσις τῆς Σπάρτης, τῆς ὁποίας ὁ κίνδυνος θὰ ἦτο ἄφευκτος μετὰ τὴν πτῶσιν ἐκείνων, καὶ συνεβούλευσεν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ στείλωσιν εἰς Συρακούσας τὸν ἱκανώτατον τῶν στρατηγῶν των μετὰ στρατιωτικῆς τινος δυνάμεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ τειχίσωσιν ὀχυρὸν ὁρμητήριον— καὶ ὑπέδειξε τὴν Δεκέλειαν— ἐν Ἀττικῇ, ἵνα κλονήσωσι τὴν δύναμιν τῆς ἐχθρικῆς των πόλεως ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ της. Οἱ Σπαρτιᾶται ἀπεδέχθησαν εὐγνωμόνως τὰς συμβουλὰς καὶ εἰς μὲν τὴν Σικελίαν ἀπέστειλαν εὐθὺς τὸν Γύλιππον, ὅστις ἦτο ὁ ἱκανώτατος τῶν στρατηγῶν των μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βρασίδα, ἐξεστράτευσαν δὲ εἰς τὴν Ἀττικὴν εὐθὺς ὡς οἱ Ἀθηναῖοι δι' ἐπιδρομῆς τοῦ στόλου των εἰς Πρασιὰς καὶ Ἐπίδαυρον Λιμηρὰν (414 π. Χ.) προεκάλεσαν τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἐν Ἀττικῇ ὠχύρωσαν τὴν Δεκέλειαν, δεσπόζουσαν τῶν διὰ τῆς ὀρεινῆς Διακρίας διερχομένων καὶ εἰς Εὔβοιαν ἀγουσῶν δύο ὁδῶν, καὶ κατέστησαν ταύτην ὁρμητήριον διαρκὲς τῶν ἐπιδρομῶν των εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν μέχρι λήξεως τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Ἀμφότεραι αὗται αἱ συμβουλαὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἀπέβησαν ὀλεθριώταται εἰς τὰς Ἀθήνας, διότι καὶ αἱ Συρακοῦσαι ἄνευ τοῦ Γυλίππου οὐδέποτε ἤθελον κατισχύσει τοῦ στόλου τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἡ Δεκέλεια ἀπέβη ὁ οὐσιαστικώτερος τῆς νίκης τῆς Σπάρτης παράγων, διότι ὄχι μόνον ἡ ἐρήμωσις τῆς Ἀττικῆς κατέστη διὰ τῆς καταλήψεως αὐτῆς διαρκής, ἀλλ' ἀπέβη αὕτη καὶ τὸ ἄσυλον τῶν αὐτομολούντων δούλων τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες παρεῖχον ἀξίας λόγου ὑπηρεσίας εἰς τοὺς Σπαρτιάτας· διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ὠνομάσθη *πόλεμος Δεκελεικός*.

Ὁ Ἀλκιβιάδης εἰς Ἰωνίαν. — Τὸ ἀνήσυχον ὅμως πνεῦμα τοῦ Ἀλκιβιάδου οὐδεμίαν εὕρισκεν εὐχαρίστησιν εἰς τὸ σκυθρωπὸν τῆς Σπάρτης κοινωνικὸν περιβάλλον καὶ ἐπεδίωκε τὴν δημιουργίαν εὐκαιρίας ἐγκαταλείψεως αὐτοῦ. Εἰργάσθη λοιπόν, καὶ διὰ τοῦ φίλου του ἐφόρου Εὐδίου κατώρθωσε νὰ κατισχύσῃ τοῦ ἀντιγνωμοῦντος βασιλέως Ἄγιδος (*Θουκ* Η' 8 κ. ἑξ.), ἵνα καὶ στόλος πελοποννησιακὸς ναυπηγηθῇ καὶ εἰς διαπραγματεύσεις ἔλθῃ ἡ Σπάρτη ἀφ' ἑνὸς μὲν μετὰ τοῦ σατράπου Τισσαφέρνους περὶ οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως τοῦ κατὰ τῶν Ἀθηνῶν ἀγῶνός της, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ τῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει καὶ Ἰωνίᾳ δυσηρεστημένων συμμάχων τῶν Ἀθηναίων περὶ ἀποστασίας των. Ἡ ἐνέργεια ὅμως τῶν διαπραγματεύσεων αὐτῶν μόνον εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην ἦτο δυνατὸν ν' ἀνατεθῇ μετ' ἐλπίδων ἐπιτυχίας καὶ διὰ τὴν ἀνεγνωρισμένην διπλωματικὴν ἱκανότητά του καὶ διότι εἶχε πολλοὺς ὀπαδοὺς καὶ φίλους εἴς τε τὴν Ἰωνίαν καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐκρίθη ἀναγκαιοτάτη ἡ εἰς τὴν Ἰωνίαν ἐμφάνισίς του. Μία ὅμως ἀποτυχία τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον θὰ ἐπέφερεν ἀφεύκτως τὴν ματαίωσιν τῆς ἀποστολῆς του, ἂν δὲν ἔπειθε τοὺς Σπαρτιάτας ὅτι καὶ ἄνευ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου εἰς τὸ Αἰγαῖον θὰ ἦτο ἱκανὸς νὰ ἐπαναστατήσῃ τοὺς Ἴωνας.

Τὴν ἐκ Σπάρτης ἀναχώρησιν τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐπέβαλλε καὶ ἡ δυσφορία τῆς κοινωνίας διὰ τὸ σκάνδαλον τὸ ὁποῖον προεκάλεσαν οἱ ἔρωτές του μετὰ τῆς Τιμαίας, συζύγου τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἄγιδος. Ἡ ἐν Χίῳ ἐμφάνισις τοῦ Ἀλκιβιάδου μετὰ 5 μόνον τριήρων ὑπὸ τὸν ναύαρχον Χαλκιδέα προεκάλεσεν, ὡς εἶχε προΐδει καὶ ὑποσχεθῆ εἰς τοὺς ἐφόρους οὗτος, τὴν ἀποστασίαν τῶν Χίων, τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησεν ἡ ἀποστασία τῶν Ἐρυθραίων καὶ τῶν Κλαζομενίων. Κατάπληξιν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἡ ἀγγελία τῆς ἀποστασίας τῶν συμμάχων, καὶ ἰδίᾳ τῆς τόσον ἀγαπητῆς εἰς αὐτοὺς Χίου, καὶ προεκάλεσε τὴν γενικὴν ἀγανάκτησίν των, μετὰ δραστηριότητος δὲ ἔσπευσαν νὰ προλάβωσι τὴν ἀποστασίαν τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ κατίσχυσεν αὐτῶν ἡ δαιμονία τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐπιβολὴ καὶ δραστηριότης. Διὰ συγκροτηθέντος ὑπὸ τῶν ἀποστάντων στόλου ἐκυριάρχησεν οὗτος τοῦ Αἰγαίου καὶ ἐπέτυχεν εἰς τὰς ἀποστατησάσας πόλεις νὰ προστεθῇ καὶ ἡ Μίλητος, ἡ ἀρχαία τῆς Ἰωνίας πρωτεύουσα. Οὕτω διὰ τῆς ἀποστασίας τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων κατήνεγκεν ὁ Ἀλκιβιάδης τρίτον, καιριώτατον καὶ αὐτό, πλῆγμα κατὰ τῆς πατρίδος του καὶ κατέδειξεν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας πόσον πολύτιμος ἦτο εἰς τὴν Σπάρτην ἡ συνδρομή του. Τὴν ἀποστασίαν τῶν συμμάχων ἐπηκολούθησεν ἡ μετὰ τοῦ Τισσαφέρνους συνθήκη, ἥτις ἠτίμαζε μὲν τὴν Σπάρτην, διότι ἀνεγνώριζεν αὕτη τὴν ἐπὶ τῆς Ἰωνίας ἐπικυριαρχίαν τῶν Περσῶν, παρεῖχεν ὅμως τοὺς ἀναγκαίους πρὸς συντήρησιν τοῦ στόλου της οἰκονομικοὺς πόρους. Καὶ ἡ συνθήκη καὶ τὸ κείμενον αὐτῆς ἦτο ἔργον τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅστις ἐσκέπτετο ὅτι τὸ χρυσοῦν ὅπλον τῶν Περσῶν ὡς τότε ἐχρησίμευε κατὰ τῶν Ἀθηναίων, οὕτω θὰ ἠδύνατο βραδύτερον, ἂν ἡ ἀνάγκη τὸ ἔφερε, νὰ χρησιμεύσῃ καὶ κατὰ τῆς Σπάρτης. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐπιδειχθεῖσα δραστηριότης δὲν ἀπέβη ὅλως ἄκαρπος, διότι ὄχι μόνον προέλαβον οὗτοι τὴν ἀποστασίαν τῆς Σάμου, ἥτις κατέστη τὸ ὁρμητήριον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κατήρτισαν στόλον διὰ τοῦ ὁποίου ἀνέκτησαν τὴν Μυτιλήνην καὶ τὰς Κλαζομενάς, ἐδῄωσαν δι' ἀποβάσεων τὴν Χίον καὶ ἀνεδείχθησαν νικηταὶ ἐν Μιλήτῳ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 412 π. Χ.

Μεταλλαγὴ σκέψεων.—Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶχεν ἐπιτύχει ὅ,τι εἶχε ποθήσει πρὸς ἐκδίκησιν τῆς πατρίδος του — τὴν ἐν Σικελίᾳ πανωλεθρίαν τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων, τὴν κατοχὴν τοῦ ἡμίσεος τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, τὴν συντήρησιν τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου ὑπὸ τῶν Περσῶν, τὴν ἀποστασίαν τῶν συμμάχων των—καὶ εἶχε διδάξει αὐτοὺς μὲ ὀδυνηρὰ διὰ τὰς Ἀθήνας μαθήματα, τί εἶχε στοιχίσει ἡ εἰς τοὺς ἐχθροὺς μετάστασίς του, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατενόει ὅτι ἡ δημοτικότης του ἐν Σπάρτῃ εἶχεν ἐλαττωθῆ ἕνεκα τοῦ φθόνου τὸν ὁποῖον εἶχον γεννήσει εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Λακεδαιμονίων στρατηγῶν αἱ λαμπραὶ ἐπιτυχίαι καὶ ὅτι τὸ κῦρός του εἶχεν ἐξασθενήσει παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις, οἵτινες δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συγχωρήσωσι τὸν ἀνήθικον βίον του καὶ τὸ θράσος καὶ τὴν ἀλαζονείαν του νὰ καυχᾶται ὅτι οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἔμελλον νὰ καταλάβωσι τὸν θρόνον τῶν Ἡρακλειδῶν ἐν Σπάρτῃ· διὰ τοῦτο ἤρχισε νὰ μελετᾷ κατὰ τίνα τρόπον θὰ παρεσκεύαζε τὴν μετὰ τῶν συμπολιτῶν του συμφιλίωσιν. Τὸ μῖσος μάλιστα τῶν Σπαρτιατῶν λέγεται ὅτι ἦτο τοσοῦτον, ὥστε ἐστάλη διαταγὴ τῶν ἐφόρων πρὸς τὸν ναύαρχον Ἀστύοχον νὰ μεριμνήσῃ περὶ τοῦ φόνου τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ ὅτι τοῦτο ἀνηγγέλθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς Τιμαίας, ἡ ὁποία τοσοῦτον εἶχεν ὑποδουλωθῆ εἰς τὸν ἔρωτά του, ὥστε δὲν ᾐσχύνετο ν' ἀνομολογῇ αὐτόν, ὡς προελέχθη, δημοσίᾳ, καὶ νὰ καλῇ τὸν ἐξ αὐτοῦ υἱόν της Ἀλκιβιάδην καὶ οὐχὶ Λεωτυχίδην. Ἕνεκα τῶν εἰρημένων λόγων ὁ Ἀλκιβιάδης ἐγκατέλιπε κατὰ τὸ τέλος τοῦ 412 π. Χ. τὸ πελοποννησιακὸν στρατόπεδον καὶ μετέβη εἰς τὴν Μαγνησίαν πρὸς τὸν σατράπην Τισσαφέρνην, ὅστις ὑπεδέχθη τὸν δαιμόνιον φυγάδα μετὰ χαρᾶς εἰς τὴν αὐλήν του. Ὁ Ἀλκιβιάδης, μὲ τὴν ἔμφυτον σχεδὸν εἰς αὐτὸν δύναμιν τῆς προσαρμογῆς πρὸς ἀλλότρια ἤθη, ἀπὸ φυγὰς καὶ τυχοδιώκτης κατώρθωσε νὰ μεταβληθῇ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Τισσαφέρνους εἰς μεγαλοπρεπῆ μεγιστᾶνα Πέρσην κατὰ τὴν ἐμφάνισιν, καὶ ἔγινεν ὁ πανίσχυρος τοῦ σατράπου σύμβουλος, ὅστις ἐπέβαλλε τὸ ἀκολουθητέον ὑπὸ τῶν Περσῶν πολιτικὸν πρὸς τοὺς Ἕλληνας πρόγραμμα. Ταχέως ὁ Τισσαφέρνης ἐπείσθη ὅτι τὸ συμφέρον τῶν Περσῶν ἦτο ἡ ἀμοιβαία ἐξασθένησις ἀμφοτέρων τῶν μεγάλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος (Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης) καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸν μισθὸν τῶν ναυτῶν τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου ἠλάττωσε καὶ τὴν αἴτησιν τῶν Χίων περὶ παροχῆς πρὸς αὐτοὺς χρηματικῆς συνδρομῆς ἀπέρριψε καὶ τὴν συνένωσιν τοῦ φοινικικοῦ μετὰ τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου ἐπὶ διαφόροις προφάσεσι παρημπόδισεν, ἥτις, ἐὰν ἐγίνετο, ἀφεύκτως θὰ ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων. Οὕτως ὁ Ἀλκιβιάδης διὰ τῆς φιλίας του μὲ τὸν Τισσαφέρνην, ὅστις τόσον ἐθέλγετο ἐκ τῆς μετ' αὐτοῦ συναναστροφῆς, ὥστε πρὸς τιμήν του καὶ τὸν κάλλιστον τῶν παραδείσων του ὠνόμασεν Ἀλκιβιάδην, προσέφερε μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν πατρίδα του, ἡ ὁποία μὲ τὴν πρὸς περισυλλογὴν τῶν δυνάμεών της παροχὴν ταύτην τοῦ χρόνου ἤρχισε ν' ἀναλαμβάνῃ. Ἡ τοιαύτη διαγωγή του ἐπόμενον ἦτο ν' ἀμβλύνῃ τὴν ὀξύτητα τοῦ μίσους τῶν συμπολιτῶν του, οἵτινες ἤρχισαν νὰ σκέπτωνται ὅτι ὁ δαιμόνιος ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος τοσαύτας πληγὰς ἐπροξένησεν εἰς τὴν πατρίδα του, θὰ ἦτο καὶ ὁ μόνος κατάλληλος νὰ θεραπεύσῃ αὐτάς.

ΣΥΜΦΙΛΙΩΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΘΗΝΑΙΟΥΣ. Αἱ πρῶται συνεννοήσεις τοῦ Ἀλκιβιάδου περὶ συμφιλιώσεώς του μετὰ τῶν συμπολιτῶν του ἔγιναν διὰ τοῦ Πεισάνδρου τοῦ Ἀχαρνέως, ὅστις τὴν εἰς τὴν πατρίδα κάθοδον τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐμελέτα νὰ συνδέσῃ καὶ μὲ μεταρρύθμισιν τοῦ πολιτεύματος ἐπὶ τὸ ἀριστοκρατικώτερον. Τὰ σχέδια ὅμως τοῦ Πεισάνδρου εὗρον ἰσχυρὰν ἀντίδρασιν, πολεμηθέντα ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν καὶ πάλιν ἐξεγερθέντων ἱερατικῶν γενῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπό τινων ὀλιγαρχικῶν (τοῦ Φρυνίχου) ἀκόμη, οἵτινες οὐδεμίαν ἐμπιστοσύνην εἶχον πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην. Ἡ πιέζουσα ὅμως πρὸ πάντων τὴν πόλιν ἀνάγκη νὰ ἐξεύρῃ θεραπείαν τινὰ τῶν πληγῶν της, ἡ μεγάλη ἐμπιστοσύνη τῶν πολιτῶν πρὸς τὴν ἱκανότητα καὶ δύναμιν τοῦ Ἀλκιβιάδου, αἱ ἐπαγγελίαι αὐτοῦ περὶ χρηματικῆς ἀρωγῆς τῶν Περσῶν καὶ ἡ ὑπόσχεσις τῶν ὀλιγαρχικῶν ὅτι ὁ περιορισμὸς τῶν δικαιωμάτων τοῦ δήμου θὰ ἦτο προσωρινός, μετέπεισαν πολλοὺς τῶν πολιτῶν. Τὰ πάθη ἤρχισαν νὰ πραΰνωνται καὶ ὁ πόθος τῶν πολιτῶν νὰ ἐπανίδωσι τὸν ἔκτακτον αὐτὸν ἄνθρωπον ἤρχισε ν' ἀναγεννᾶται εἰς τὴν ψυχήν των. Τὴν ἐν Ἀθήναις ὅμως γενομένην πολιτικὴν μεταρρύθμισιν δὲν ἀπεδέχθη εὐμενῶς καὶ ἡ ἐν Σάμῳ στρατιά, ἥτις συνελθοῦσα εἰς ἐκκλησίαν, τὴν καὶ μόνην νόμιμον, ὡς τὰ πληρώματα τοῦ στόλου ἐπίστευον, ἐξέλεξε στρατηγοὺς τὸν Θρασύβουλον καὶ τὸν Θράσυλλον, οἵτινες τὸ τῆς πολιτείας συμφέρον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, πολιτικὸν ἢ ἀτομικόν, τάσσοντες καὶ ἀναγνωρίζοντες ὅτι οἱ κίνδυνοι τοὺς ὁποίους διέτρεχεν ἡ πατρὶς ἐπέβαλλον τὴν τα-

Digitized by Google

χεῖαν ἐξεύρεσιν καὶ ἐκτάκτων πόρων καὶ ἀνδρὸς μείζονος ἢ αὐτοὶ ἐπιβολῆς καὶ κύρους, ἀπεφάσισαν νὰ ζητήσωσι τὴν κάθοδον τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἐν πλήρει ἐπιγνώσει διατελοῦντες καὶ τῶν ἐλαττωμάτων του, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι αὐτὸς μόνος δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν φόβον εἴς τε τοὺς ἐσωτερικοὺς ἐχθρούς, τοὺς ἐν Ἀθήναις ὀλιγαρχικούς, καὶ τοὺς ἐξωτερικούς, τοὺς Πελοποννησίους, καὶ ἐπέτυχον τέλος αὐτὴν οὐχὶ ἄνευ μεγάλων δυσχερειῶν, διότι μεγάλη ἦτο ἡ ἐν τῷ στρατῷ κατὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἀντιπάθεια. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπεδέχθη τὴν πρόσκλησιν τοῦ Θρασυβούλου, ἂν καὶ εἶχε προκαλέσει ἐμμέσως τὴν ἐν Ἀθήναις ἀνατροπὴν τοῦ πολιτεύματος, ἐν πεποιθήσει ὤν, ὅτι θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιτύχῃ, ὥστε ὁ δῆμος νὰ θεωρήσῃ αὐτὸν σωτῆρα τῶν ἐλευθεριῶν του. Ἡ εἰς τὴν στρατιὰν ἄλλως τε κάθοδος αὐτοῦ ἦτο εὐχερεστέρα ἢ ἡ εἰς Ἀθήνας, διότι ἐκ τῆς στρατιᾶς ἔλιπον οἱ ὀλιγαρχικοὶ καὶ οἱ ἱερεῖς, οἱ δεινότεροι δηλ. τῶν ἐχθρῶν του. Καταπλεύσας εἰς Σάμον ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπέτυχε καὶ τὰς καρδίας τῶν στρατιωτῶν νὰ κατακτήσῃ μὲ τὰ ὑπέροχα δημαγωγικά του προσόντα, καὶ τὸ φρόνημα αὐτῶν νὰ ἐξυψώσῃ μὲ τὴν ἐμπιστοσύνην τὴν ὁποίαν ἐνέπνεεν ἡ ἀνεγνωρισμένη στρατιωτικὴ μεγαλοφυΐα του, καὶ τὰς ἐλπίδας των περὶ ἐπανόδου τῆς πατρίδος των εἰς τὴν προτέραν της εὔκλειαν νὰ θερμάνῃ· διὰ ταῦτα πάντα καὶ ἐξέλεξαν αὐτὸν στρατηγὸν αὐτοκράτορα.

Κατάλυσις τῶν τετρακοσίων.—Ἂν καὶ ὁ στρατὸς ἐπόθει καὶ ἀνέμενεν ὡς πρώτην ἐκδήλωσιν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ Ἀλκιβιάδου ἀπέναντι τῶν ἀντιπάλων του νὰ ὁδηγήσῃ αὐτὸν κατὰ τῶν ἐν Ἀθήναις τετρακοσίων, ὁ Ἀλκιβιάδης δὲν ἔπραξε τοῦτο, δαμάσας τὴν φορὰν ταύτην τὰ πάθη του καὶ τάξας εἰς τὴν περίστασιν ταύτην τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος ὑπὲρ τὴν ἰδίαν φιλαυτίαν. Οὐχὶ δὲ μόνον ἠμπόδισε τὸν κατάπλουν τοῦ στόλου εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἠπίως καταστείλας τὴν πρὸς τοῦτο ἐπιμονήν του, ἀλλὰ καὶ ἐδέχθη φιλοφρόνως τοὺς πρὸς αὐτὸν ἀποσταλέντας ἀντιπροσώπους τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ ἐπέτυχε νὰ ἐμφανίζεται ὡς διαλλακτὴς τῶν δύο φατριῶν καὶ νὰ συνενώνῃ τὰς διαφορωτάτας τῶν ἰδιοτήτων, παρουσιαζόμενος ὡς ἥρως τῆς ἐλευθερίας καὶ φίλος τῶν Περσῶν καὶ ἐπιβαλλόμενος εἰς μὲν τὴν στρατιὰν διὰ τῆς πρὸς τὸν Τισσαφέρνη φιλίας του, εἰς ἐκεῖνον δὲ διὰ τῆς ἐν τῇ στρατιᾷ παντοδυναμίας του. Τὸ κῦρος τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐπέβαλε τέλος τὴν ὑπό τε φίλων καὶ ἐχθρῶν ἀναγνώρισιν τῆς ἐν Σάμῳ στρατιᾶς ὡς τῆς μόνης νομίμου καὶ ἐπισήμου ἐκκλησίας τοῦ δήμου τῶν Ἀθηνῶν. Διὰ τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην οὐχὶ μόνον ἡ στρατιὰ ἐξεδήλωσε τὸν πρὸς τὸν στρατηγόν της θαυμασμόν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Σάμιοι στήσαντες πρὸ τοῦ Ἡραίου χαλκοῦν τὸν ἀνδριάντα τοῦ Ἀλκιβιάδου διὰ ν' ἀπαθανατίσωσιν ὡς εὐτυχῆ τὴν ἡμέραν τῆς εἰς τὴν νῆσόν των καθόδου του.

Ἡ ἐν Ἀθήναις ὅμως ἀρχὴ τῶν τετρακοσίων, ἂν καὶ διαφυγοῦσα τὸν κίνδυνον τῆς διαλύσεώς της ὑπὸ τῆς ἐν Σάμῳ στρατιᾶς διὰ τῆς σωφροσύνης τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἐξησθένησεν ἀφ' ἑαυτῆς, ἕνεκα τῶν ἐνδοκομματικῶν ἐν αὐτῇ ἐρίδων, αἵτινες κατέληξαν, ὅτε οἱ αὐταρχικώτεροι αὐτῶν ἠθέλησαν πρὸς ἀσφάλειάν των ν' ἀνεγείρωσι τεῖχος ἐν Ἠετωνίᾳ, εἰς διάσπασιν τῶν 400 εἰς τοὺς ἀδιαλλάκτους καὶ τοὺς μετριοπαθεστέρους, οἵτινες προσεχώρησαν πρὸς τὸν δῆμον. Ὁ δῆμος τότε ἐπαναστάτησε καὶ κατισχύσας κατέλυσε τὴν ἀρχὴν τῶν 400, ἐφάνη ὅμως μεγάθυμος καὶ δὲν προέβη εἰς ἀντεκδικήσεις. Τοὐναντίον μάλιστα ἐδέχθη διαλλαγὴν μὲ τοὺς ὀλιγαρχικοὺς καὶ τὴν πρότασιν τοῦ Κριτίου περὶ καθόδου τοῦ Ἀλκιβιάδου. Τότε δὲ ὠργανώθη τῇ εἰσηγήσει τοῦ Θηραμένους, ὅστις ἦτο «ἀνὴρ καὶ ἐν τῷ βίῳ κόσμιος καὶ φρονήσει δοκῶν διαφέρειν τῶν ἄλλων» (*Διον.* XIII, 38) καὶ τῇ ἐπιβολῇ τοῦ Ἀλκιβιάδου, τὸ ἄριστον τῶν ἕως τότε πολιτευμάτων τῶν Ἀθηνῶν (*Θουκ.* Η' 96—97) διὰ τῆς συγκράσεως ἀριστοκρατίας καὶ δημοκρατίας καὶ ἐλήφθησαν νομοθετικὰ μέτρα συνετά, δι' ὧν κατηργήθη πᾶσα μισθοφορὰ διὰ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ὑπηρεσίαν.

Στρατιωτικαὶ ὑπηρεσίαι τοῦ Ἀλκιβιάδου.—Εἶχε προσφέρει ἕως τότε ἀπὸ τῆς καθόδου του εἰς τὴν Σάμον ἱκανὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα ὁ Ἀλκιβιάδης, διότι καὶ θάρρος καὶ καρτερίαν εἶχεν ἐμπνεύσει εἰς τὴν στρατιάν, καὶ τὴν ἀνανέωσιν τῆς ἀρχαίας μετὰ τοῦ Ἄργους συμμαχίας εἶχεν ἐπιτύχει, καὶ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον (μεταξὺ ἀριστοκρατικῶν καὶ δημοκρατικῶν) εἶχε προλάβει, καὶ διὰ νὰ καταστῇ μεμετρημένη ἡ κυριαρχία τοῦ δήμου εἶχε συντελέσει, καὶ τὴν μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσῶν δυσπιστίαν εἶχε προκαλέσει καὶ καλλιεργήσει, δὲν εἶχεν ὅμως προσφέρει ἀκόμη ὑπηρεσίας ὡς στρατηγός. Τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἀνέλαβε νὰ προσφέρῃ εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατίας, ὅτε μὲ στολίσκον 22 πλοίων περιέπλευσε τὸ Καρικὸν πέλαγος, εἰσέπραξε πολλὰ χρήματα ἐκ τῆς Ἀλικαρνασσοῦ, ἐτείχισε τὴν Κῶν, ἤσκησε τὰ πληρώματα τοῦ στόλου εἰς ἐπιδρομὰς καὶ δηώσεις πολεμίων χωρῶν, καὶ κατέστησε τοὺς ναύτας ἀφωσιωμένους πρὸς αὐτὸν διὰ τῶν πλουσίων λαφύρων, ἅτινα εἶχον ἀποκομίσει οὗτοι ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν. Ἀφοῦ δὲ οὕτως ἐγένετο κύριος τῶν παραλίων τῆς Καρίας καὶ Ἰωνίας, παρὰ τὴν ἀντίστασιν τῶν Ροδίων, ἀπεφάσισε νὰ πλεύσῃ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὅπου οἱ Πελοποννήσιοι εἶχον στρέψει τὴν προσοχήν των, μετὰ προηγηθεῖσαν συνεννόησίν των πρὸς τὸν σατράπην τῆς Φρυγίας Φαρνάβαζον, ὅστις παρεῖχε πρὸς αὐτοὺς μείζονα τοῦ Τισσαφέρνους ἐμπιστοσύνην, καὶ ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ Θρασύβουλος καὶ Θράσυλλος, μετὰ τῶν ὁποίων ἤθελε νὰ ἑνωθῇ, εἶχον ἐπιτύχει κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 411 νὰ νικήσωσι τὸν ὑπέρτερον στόλον τῶν Πελοποννησίων καὶ Συρακουσίων παρὰ τὴν Ἄβυδον. Κατὰ τὸν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον πλοῦν του ηὐτύχησεν ὁ Ἀλκιβιάδης νὰ καταπλεύσῃ μὲ τὸν ἐκ 18 πλοίων στόλον του εἰς τὴν Ἄβυδον, καθ' ἣν ἡμέραν συνεκροτεῖτο δευτέρα ναυμαχία (κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 411 π. Χ.) μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων, καὶ νὰ συντελέσῃ πρὸ πάντων διὰ τῆς ἀναπτερώσεως τοῦ φρονήματος τῶν πληρωμάτων τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου, ὅτε ταῦτα εἶδον τὴν πορφυρᾶν σημαίαν του ἐπὶ τῆς στρατηγίδος τοῦ στόλου του, εἰς μεγάλην νίκην τῶν Ἀθηναίων (*Ξεν.* Ἑλλην. Ι. 1, 5-7, *Διοδ.* XIII 46). Ἡ νίκη αὕτη συνετέλεσε νὰ πιστευθῇ ὅτι ἡ ἐπιτυχία ἦτο ἀχώριστος ἀπὸ τὸν ἔκτακτον ἐκεῖνον ἄνθρωπον, ν' αὐξήσῃ ἡ πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνη τῶν Ἀθηναίων, νὰ ἐπισκιασθῇ ἡ δόξα τοῦ Θρασυβούλου καὶ τοῦ Θρασύλλου καὶ νὰ περιβληθῇ αὐτὸς μὲ νέαν αἴγλην.

Ἡ ναυμαχία τῆς Κυζίκου.— Τὴν μάχην ταύτην ἐπηκολούθησε, μετά τινας περιπετείας τοῦ Ἀλκιβιάδου—συλληφθέντος ὑπὸ τοῦ Τισσαφέρνους, ὅτε ὡς ξένος προσῆλθε πρὸς αὐτόν, διότι εἶχεν οὗτος διαταγὴν τοῦ βασιλέως, ὡς εἶπε, νὰ πολεμῇ τοὺς Ἀθηναίους, καὶ δραπετεύσαντος μετὰ 30 ἡμέρας ἐκ Σάρδεων—, ἡ παρὰ τὴν Κύζικον ἔνδοξος ναυμαχία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπεσεν ὁ ναύαρχος τῶν Σπαρτιατῶν Μίνδαρος, ᾐχμαλωτίσθησαν 38 πλοῖα τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου καὶ πολλοὶ αὐτοῦ ναῦται, καὶ ἐπυρπολήθη ὁ στόλος τῶν Συρακουσίων ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων, διὰ νὰ μὴ περιέλθῃ οὗτος εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηναίων. Ἡ νίκη αὕτη, ἥτις ἀπεθάρρυνε τελείως τοὺς Σπαρτιάτας, ὡς ἐγνώσθη ἐκ τῆς περιελθούσης εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐπιστολῆς πρὸς τὰς Ἀρχὰς τῆς Σπάρτης τοῦ ἐπιστολέως τοῦ Μινδάρου Ἱπποκράτους, τῆς καταστάσης περιλαλήτου διὰ τὸν λακωνισμόν της: «Ἔρρει τὰ κᾶλα. Μίνδαρος ἀπεσσύα. Πεινῶντι τὤνδρες. Ἀπορίομες τί χρὴ δρᾶν» (Ξεν. Ἑλλ. Ι. 23), ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἦτο ἔργον τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῆς τόλμης τοῦ Ἀλκιβιάδου, τὴν ὁποίαν οὔτε οἱ κίνδυνοι, οὔτε ἡ ραγδαία βροχὴ τῆς ἡμέρας ἐκείνης συνεκράτησαν. Ἐπακολούθημα τῆς νίκης ταύτης ὑπῆρξεν ἡ παραχώρησις πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ εἰς τὴν κατωτάτην τάξιν τῶν ἐν Ἀθήναις πολιτῶν—ὅπως εἶχε γίνει καὶ μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην τῇ προτάσει τοῦ Ἀριστείδου (βλ. λ. Ἀθῆναι τόμ. Β' σελ. 52 β')—οἵτινες ὡς ναῦται εἶχον καταγάγει τὸν θρίαμβον ἐκεῖνον, καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ἀποστολὴ εἰς Ἀθήνας τοῦ φίλου τοῦ Ἀλκιβιάδου Ἐνδίου, ὡς πρέσβεως, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ διαπραγματευθῇ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν δύο πόλεων. Ἀτυχῶς ἡ ὑπερφροσύνη τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν ἀσκηθεῖσα ἐπιβολὴ τοῦ δημαγωγοῦ Κλεοφῶντος, ἠμπόδισε τὴν πόλιν νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς εὐμενοῦς δι' αὐτὴν ἐκείνης περιστάσεως (*Διοδ.* XIII 53) καὶ ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν. Ὁ Ἀλκιβιάδης μετὰ τὴν ἐν Κυζίκῳ νίκην του ἔπλευσεν εἰς τὸν Βόσπορον, ὅπου οἱ Σπαρτιᾶται τῇ βοηθείᾳ τοῦ Φαρναβάζου εἶχον καταλάβει τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Χαλκηδόνα, ἀνήγειρεν ἐν Χρυσοπόλει τεῖχος καὶ κυριαρχήσας διὰ μοίρας 30 πλοίων τοῦ στενοῦ ἐχρησιμοποίησε τὸ τεῖχος ὡς δεκατευτήριον, διὰ τοῦ ὁποίου εἰσέπραττε τὴν δεκάτην ἐκ τῶν διαπλεόντων τὸν Βόσπορον ἐμπορικῶν πλοίων, βελτιώσας οὕτω σημαντικώτατα τοὺς οἰκονομικοὺς πόρους τῶν Ἀθηνῶν (*Ξεν.* ἔνθ. ἀνωτ. Ι. 22, *Διοδ.* XIII. 64).

Ἡ ἅλωσις τοῦ Βυζαντίου. — Τὴν δόξαν τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐπηύξησεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἧττα τοῦ Θρασύλλου κατὰ τὸ θέρος τοῦ 410 π. Χ., ἐπιδιώξαντος νὰ δρέψῃ δάφνας διὰ ναυμαχίας τῆς ἰδίας του πρωτοβουλίας καὶ διευθύνσεως, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἅλωσις τῆς Χαλκηδόνος καὶ ἡ νέα ἐν αὐτῇ νίκη του (409 π. Χ.), διὰ τῆς ὁποίας ἐπέτυχε τὴν ἔναρξιν διαπραγματεύσεων συνθήκης μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Περσῶν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πολέμου ἀπομάκρυνσιν τοῦ Φαρναβάζου (*Ξεν.* ἔνθ. ἀνωτ. Ι. 3). Τὴν νίκην τῆς Χαλκηδόνος, ἐπιτευχθεῖσαν καὶ διὰ τῶν χρηματικῶν ἀποταμιευμάτων αὐτῆς τῆς πόλεως, παραδοθέντων μετὰ σφοδρὰν πίεσιν εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην ὑπὸ τῶν θρακικῶν φύλων, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχον παραδοθῇ πρὸς ἀσφάλειαν ὑπὸ τῶν Χαλκηδονίων, ἐπηκολούθησεν ἡ νίκη καὶ ἡ μετ' αὐτὴν ἐπωφελὴς διὰ τὰς Ἀθήνας συνθήκη τῆς Σηλυμβρίας, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ἀριστοτεχνικώτατα συνετονίσθησαν πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις καὶ διπλωματικαὶ διαπραγματεύσεις, καὶ ἡ ἅλωσις τοῦ Βυζαντίου, κατὰ τὴν ὁποίαν διέλαμψε καὶ πάλιν ἡ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἀντιπαλαίσασα καὶ κατισχύσασα τῆς ἐπιμόνου ἀντιστάσεως τοῦ ρέκτου Σπαρτιάτου στρατηγοῦ Κλεάρχου, ὅστις ἦτο ἁρμοστὴς ἐν Βυζαντίῳ καὶ ἔτυχεν ἀπὼν πρὸς τὸν Φαρνάβαζον, τῇ συνεργασίᾳ καὶ προδοτῶν τινων Βυζαντίων, ἀναγκασθέντων πρὸς τοῦτο ἕνεκα τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως τροφίμων ἐν τῇ πόλει (*Ξεν.* ἔνθ. ἀν. Ι. 3. 15 — 22, *Πλούτ.* Ἀλκ. 31, *Διόδ.* XIII. 67).

Κάθοδός του εἰς Ἀθήνας.—Μετὰ τὰ λαμπρὰ ταῦτα κατορθώματα ἀπεφάσισεν ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀφοῦ εἶχεν ἐξαλείψει δι' αὐτῶν πᾶσαν δυσμενῆ ἀνάμνησιν τοῦ παρελθόντος, τὴν εἰς Ἀθήνας κάθοδόν του, γενομένην κατὰ τὴν 25 Θαργηλιῶνος (ἀρχὰς Ἰουνίου) τοῦ 408 π. Χ. Ἡ πόλις ἄγει ἑορτὴν κατὰ τὴν κάθοδόν του καὶ ὁ εἴσπλους τοῦ στόλου εἰς τὸν Πειραιᾶ γίνεται ἐν θριάμβῳ. Πάντα τὰ πλοῖα εἶναι ἐστολισμένα καὶ κατάφορτα ἀπὸ λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους. Τὸν πολεμικὸν στόλον ἀκολουθοῦσιν 114 ἐχθρικὰ πλοῖα, συλληφθέντα κατὰ τὰς νικηφόρους ναυμαχίας. Ἐπὶ τῆς στρατηγίδος κομίζει ὁ Ἀλκιβιάδης 100 τάλαντα ἐκ τολμηρῶν ἐπιδρομῶν του εἰς αὐτοὺς τοὺς λιμένας τῶν Λακεδαιμονίων. Ὅλοι οἱ πολῖται παρευρίσκονται εἰς τὴν ὑποδοχὴν κατέχοντες ὅλον τὸν χῶρον ἀπὸ τῆς παραλίας μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς Μουνιχίας. Τὴν προσέγγισιν τῆς στρατηγίδος ὑποδέχονται μὲ ἐπευφημίας καὶ δάκρυα χαρᾶς. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης αἱ Ἀθῆναι δὲν εἶχον ἴδει ὅμοιον θέαμα. Τὸ παρελθόν του εἶχεν ἐξαγνισθῇ διὰ τῶν τελευταίων πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσιῶν του, καὶ αἱ ἀνδραγαθίαι του εἶχον περιβάλει μὲ νέαν αἴγλην τὸν ἔκτακτον ἐκεῖνον ἄνθρωπον, ὅστις μὲ τὰ θαυμάσια χαρίσματά του ἐνεφανίζετο ὡς ὁ σωτὴρ τῆς πόλεως. Νέοι καὶ γέροντες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἔτρεχον νὰ ἴδωσι τὸν ὡραῖον ἥρωα καὶ νὰ ρίψωσιν ἐπ' αὐτοῦ στεφάνους ἀνθέων, «καταπλέοντος δ' αὐτοῦ ὅ τε ἐκ τοῦ Πειραιῶς καὶ ὁ ἐκ τοῦ ἄστεως ὄχλος ἠθροίσθη πρὸς τὰς ναῦς θαυμάζοντες καὶ ἰδεῖν βουλόμενοι τὸν Ἀλκιβιάδην....» (*Ξεν.* Ἑλλ. Ι. 4. 13). «Ἐπεὶ δ' ἀπέβη τοὺς μὲν ἄλλους στρατηγοὺς οὐδ' ὁρᾶν ἐδόκουν ἀπαντῶντες οἱ ἄνθρωποι, πρὸς δ' ἐκεῖνον συντρέχοντες ἐβόων, ἠσπάζοντο, παρέπεμπον, ἐστεφάνουν προσιόντες, οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι προσελθεῖν ἄπωθεν ἐθεῶντο καὶ τοῖς νέοις ἐδείκνυσαν οἱ πρεσβύτεροι...» (*Πλουτ.* Ἀλκ. 32). Ἐν θριάμβῳ ἄγεται ἐκ τοῦ Πειραιῶς εἰς τὸ Ἄστυ καὶ ἀπὸ τῆς Πνυκὸς ἀκούεται ἡ φωνή του καὶ πάλιν μετὰ ἑπταετῆ ἀπουσίαν παρήγορος διὰ τὰς γενομένας συμφοράς. Σαγηνεύει, εὐφυῶς καὶ ἐπιχαρίτως ἀγορεύων, καὶ πάλιν τὸν δῆμον μὲ τὰς νέας ἐλπίδας τὰς ὁποίας γεννᾷ εἰς τὴν ψυχήν του.

Λησμονοῦν ὅλοι τὸ παρελθόν του. Καταστρέφουν τὰ ψηφίσματα διὰ τῶν ὁποίων εἶχε καταδικασθῇ. Ἀποδίδουν τὴν δημευθεῖσαν περιουσίαν του. Στεφανώνουν διὰ χρυσῶν στεφάνων καὶ ἐκλέγουν αὐτὸν στρατηγὸν αὐτοκράτορα (*Ξεν.* ἔνθ. ἀνωτ. Ι. 4. 20, *Πλουτ.* Ἀλκ. 33 καὶ *Διοδ.* XIII. 69). Ἡ ἐν Ἀθήναις τότε δύναμις τοῦ Ἀλκιβιάδου ἦτο ὁποία καὶ ἡ τοῦ Περικλέους κατὰ τοὺς εὐτυχεῖς χρόνους τοῦ Ἄστεως. Τοσαύτη ἦτο ἡ ἀστάθεια τοῦ πλήθους εἴς τε τὰ μίση καὶ τὴν ἀφοσίωσίν του. Ὑπεδέχθη ἐνθουσιωδῶς καὶ ἐστεφάνωσεν ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον εἶχε καταδικάσει εἰς θάνατον. Τὴν πανηγυρικὴν ὑποδοχὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου διεδέχθησαν ἐπιμνημόσυνος τελετὴ διὰ τοὺς πεσόντας κατὰ τὰς τελευταίας ναυμαχίας καὶ ἡ *κατὰ γῆν* πομπὴ τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, ἥτις εἶχε νὰ τελεσθῇ ἀφ' ὅτου οἱ Σπαρτιᾶται εἶχον ἐγκατασταθῆ μονίμως εἰς τὴν Δεκέλειαν. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐπιτέλεσις τοῦ εὐσεβοῦς τούτου ἔργου ἦτο τρόπον τινὰ καὶ μία διαλλαγὴ αὐτοῦ πρὸς τὰς δύο μεγάλας θεὰς (Δήμητρα καὶ Κόρην), πρὸς τὰς ὁποίας εἶχε κατηγορηθῇ ὅτι εἶχεν ἀσεβήσει. Μετὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου συγκατῆλθε καὶ ὁ Πλοῦτος εἰς τὸν ὀπισθόδομον τοῦ Παρθενῶνος, καθ' ἃ προσφυέστατα παρίστανεν ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὴν διαρρυθμισθεῖσαν παλαιοτέραν κωμῳδίαν του «Ὁ *Πλοῦτος*». Τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ ἡ σωτηρία τῆς πόλεως ἐφαίνοντο ἀδιασπάστως συνηνωμένα, ἡ ἀρχὴ τοῦ ἑνὸς ἀνδρὸς ἐφαίνετο ὡς ἡ μόνη σωστικὴ ἀρχὴ καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης ἐνεφανίζετο εἰς τὰ ὄμματα τοῦ πλήθους ὡς ὁ νέος Περικλῆς. Εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς δόξης του, ἀλλ' ἡ εὐτυχία αὕτη διήρκεσεν ὀλίγον.

Ἀλκιβιάδης, Κῦρος καὶ Λύσανδρος.—Διὰ νὰ μεγαλουργήσῃ ὅμως ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχεν ἀνάγκην περισσοτέρων οἰκονομικῶν πόρων καὶ οὗτοι οὔτε διὰ φορολογιῶν, οὔτε δι' εἰσφορῶν τῶν εὐπορωτέρων πολιτῶν ἠδύναντο νὰ ἐξευρεθοῦν· διὰ τοῦτο ὁ Ἀλκιβιάδης ἐμελέτα πολεμικὸν ταμεῖον τῶν Ἀθηνῶν νὰ καταστήσῃ τὸ ταμεῖον τοῦ μεγάλου βασιλέως, χάριν τοῦ ὁποίου Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιᾶται δὲν εἶχον ἀπαξιώσει νὰ ταπεινωθῶσι πολλάκις πρὸ τῶν Περσῶν. Δύο ὅμως νέα γεγονότα ἐματαίωσαν τὰς ἐλπίδας τοῦ Ἀλκιβιάδου: ἡ ἀποστολὴ Κύρου τοῦ νεωτέρου ὡς σατράπου Λυ-

Digitized by Google

δίας, Φρυγίας καὶ Καππαδοκίας (*Ξεν. Κυρ. ἀνάβ.* I. 9. 7) μὲ ἐντολὴν νὰ ἄρξῃ πάντων τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας καὶ νὰ συμπολεμήσῃ μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων κατὰ τῶν Ἀθηναίων (*Ξεν. Ἑλλ.* I. 4. 3), καὶ ἡ κατὰ τὸ 408 π. Χ. ἀνάθεσις τῆς ναυαρχίας τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου εἰς τὸν Λύσανδρον, πολιτικὸν δεξιώτατον, ἀνώτερον χρημάτων καὶ ἄνθρωπον ἐγκρατῆ καὶ σώφρονα, ὅστις εἶχεν ὡς πρόγραμμα πολεμικόν, ὅτι, ὅτε δὲν ἐπήρκει ἡ ἀνδρεία, ἔπρεπε νὰ γίνεται χρῆσις δόλου καὶ ἀπάτης. Τούτων ὁ μὲν Κῦρος πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν φιλοδόξων σχεδίων του, τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐσκέφθη ὅτι εἶχεν ἀνάγκην μισθοφόρων καὶ εὕρισκεν ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦσαν οἱ καλύτεροι καὶ διὰ τοῦτο εἶχε λάβει τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐνισχύσῃ αὐτοὺς πάσῃ δυνάμει κατὰ τῶν μισητῶν εἰς αὐτὸν Ἀθηναίων· ὁ δὲ Λύσανδρος, πιστὸν ἀπότυπον τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐν Σπάρτῃ εἰς δεξιότητα, πολυπραγμοσύνην καὶ φιλαρχίαν, ἐπιδιώκων νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἰδικήν του ἐπὶ τῆς Σπάρτης, ἐπηγρύπνει διαρκῶς ἐλλοχεύων πρὸς πραγματοποίησιν τῶν σκοτίων πόθων του. Οἱ δύο ἐξαιρετικοὶ οὗτοι ἄνθρωποι, Κῦρος καὶ Λύσανδρος, συνεδέθησαν ἀπὸ τῆς πρώτης συναντήσεώς των διὰ στενοτάτης φιλίας, τῆς ὁποίας πρώτη ἐκδήλωσις ἔγινε διὰ τῆς, κατόπιν φιλικῆς ἀξιώσεως τοῦ Λυσάνδρου, αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ τῶν ναυτῶν τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου ἐκ 3 ὀβολῶν εἰς 4, ἥτις ἔγινεν αἰτία πολλοὶ ναῦται μισθοφόροι νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες δὲν ἠδύναντο ν' αὐξήσωσι τὸν μισθόν των ἐξ ἀνεπαρκείας πόρων, καὶ νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸν πελοποννησιακόν. Κατὰ τῶν δύο τούτων πολεμίων ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα ὁ Ἀλκιβιάδης καταπλεύσας ἐκ Πειραιῶς εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας. Ἡ πρώτη του προσπάθεια, ὅτε μετέβη ἐκεῖ, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἄνδρον, ἂν καὶ ἐνίκησε τοὺς ἐν αὐτῇ Λακεδαιμονίους, ἐστράφη εἰς τὴν ἀπόσπασιν τοῦ Κύρου ἀπὸ τῆς μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων συμμαχίας του, μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν του προσεπάθησε νὰ προκαλέσῃ εἰς ναυμαχίαν, πεποιθὼς ὅτι θὰ νικήσῃ, τὸν Λύσανδρον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν προσπάθειάν του ταύτην ἀπέτυχε, διότι ὁ πανοῦργος Λύσανδρος ἐπιμελῶς ἀπέφυγε νὰ ἐξέλθῃ τοῦ λιμένος εἰς τὸν ὁποῖον εὑρίσκετο ἐν ἀσφαλείᾳ. Ἐσκέφθη τότε ὁ Ἀλκιβιάδης ὅτι ὅ,τι ἐπέβαλλεν εἰς αὐτὸν ἡ φιλοτιμία του καὶ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ ἀποκλεισμὸς τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου —καὶ τούτου τὴν ἐκτέλεσιν ἀνέθεσεν εἰς τὸν ἱκανώτερον τῶν τριηράρχων τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου Ἀντίοχον μὲ τὴν ρητὴν ἐντολὴν ν' ἀποφύγῃ νὰ ναυμαχήσῃ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ — ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ κατάκτησις τῆς Ἰωνίας, διὰ τῆς ὁποίας τὴν ἀποστασίαν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ὑπαίτιος ὑπῆρξεν, ὡς προελέχθη, αὐτός. Τὴν πολεμικὴν ταύτην ἐπιχείρησιν ἀνέλαβεν αὐτοπροσώπως πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα διαπραχθέντος ἐν τῷ παρελθόντι ἀδικήματός του.

Ἧττα τοῦ Ἀντιόχου καὶ καθαίρεσις τοῦ Ἀλκιβιάδου.— Ἐνῷ ὅμως εἶχεν ἀρχίσει ὁ Ἀλκιβιάδης τὸν κατακτητικὸν πόλεμόν του ἐν Φωκαίᾳ, ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας ἡ ἀγγελία ὅτι ὁ Ἀντίοχος περιπλακεὶς εἰς ναυμαχίαν ἡττήθη ὑπὸ τοῦ πανούργου Λυσάνδρου παρὰ τὸ Νότιον (407 π. Χ.). Ἡ ἀγγελία τῆς ἥττης ἔσχεν ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὸν κλονισμὸν τῆς πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην ἐμπιστοσύνης, τὴν ὁποίαν εἶχον ὑποσκάψει ἐν Ἀθήναις μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του οἱ ἐχθροί του, ἐξεγείραντες κατ' αὐτοῦ τὸν δεισιδαίμονα ὄχλον, διότι ἡ εἰς Ἀθήνας κάθοδός του καὶ ἡ εἰς αὐτὸν ἀνάθεσις τῆς στρατηγίας εἶχε γίνει κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Πλυντηρίων, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ ἐθεωρεῖτο ἀποῦσα, ὡς πλυνομένου τοῦ ἀγάλματος αὐτῆς κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον πᾶσα πρᾶξις δημοσίᾳ ἦτο ἀπηγορευμένη (*Ξεν. Ἑλλ.* I. 4. 12). Τὸν κλονισμὸν τῆς ἐμπιστοσύνης ἐνίσχυσαν καὶ διάφοροι φῆμαι ἐπιτηδείων ἐχθρῶν του, διαδιδόντων ὅτι ἐπεδίωκε τὴν ἵδρυσιν ἰδίας ἀρχῆς εἰς τὰ ἐν τῇ Θρᾴκῃ ὀχυρωθέντα ὑπ' αὐτοῦ χωρία, φῆμαι, αἵτινες καὶ προεκάλεσαν τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ καὶ τῶν συστρατήγων του ἐκ τῆς ἀρχῆς (*Ξεν. Ἑλλ.* I. 5. 16). Ἡ ἀδικαιολόγητος αὕτη ἀπόφασις ἐστέρησε τὰς Ἀθήνας τοῦ ἀρίστου τῶν ἡρώων των μετὰ στρατηγίαν αὐτοῦ ἀδιάκοπον, μακροτέραν τῶν τεσσάρων ἐτῶν.

Ο ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΙΔΙΩΤΗΣ ΕΝ ΘΡΑΚΗ. Μετὰ τὴν καθαίρεσίν του ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπῆλθεν εἰς τὴν Θρᾴκην, μεταβληθεὶς εἰς τυχοδιώκτην, διότι ἦτο ἀνίκανος νὰ μείνῃ ἀδρανής. Ἐν Θρᾴκῃ παρέσχε πολλὰς πρὸς τὰς ἐκεῖ ἑλληνίδας πόλεις εὐεργεσίας διὰ τῶν μισθοφόρων του, τοῦ πλούτου του καὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἀξιώματός του, προστατεύων αὐτὰς ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ἀγρίων θρᾳκικῶν φύλων. Ἐν Θρᾳκικῇ χερσονήσῳ εὑρισκόμενος κατὰ τὸ 405 π. Χ., ὅτε ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος εἶχεν ἀγκυροβολήσει ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς, εἶχεν ἀντιληφθῆ καὶ τὸ σφάλμα τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν, ν' ἀγκυροβολήσωσιν εἰς τόπον μὴ παρέχοντα ἀσφάλειαν εἰς τὸν στόλον καὶ στερούμενον τροφίμων, καὶ τὴν ἀπειθαρχίαν τῶν πληρωμάτων τοῦ στόλου, ἅτινα ἐξερχόμενα τῶν πλοίων διεσπείροντο εἰς τὴν παραλίαν, εἶχε δὲ προσφέρει καὶ τὴν συμβουλήν του νὰ μεθορμίσωσιν εἰς Σηστὸν καὶ τὴν βοήθειαν τῶν Θρᾳκῶν ἡγεμόνων Σεύθου καὶ Μηδόκου ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀναθέσεως εἰς αὐτὸν τῆς ἀρχιστρατηγίας. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως στρατηγοὶ ἀπέκρουσαν μετὰ πείσματος καὶ τὰς συμβουλὰς καὶ τὴν βοήθειάν του. Ἀλλὰ τὸ πεῖσμά των ἐκεῖνο εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐστοίχισεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς πανωλεθρίαν τοῦ στόλου των.

Ἂν καὶ εἶχον ὅμως ἀποκρούσει τὰς συμβουλὰς καὶ τὴν προσφορὰν βοηθείας τοῦ Ἀλκιβιάδου οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς, δὲν εἶχον τὰ αὐτὰ μὲ αὐτοὺς φρονήματα καὶ οἱ πολῖται τοῦ Ἄστεως, μετὰ τὴν μεταμέλειάν των μάλιστα διὰ τὴν ἄδικον ἀπόφασιν τῆς εἰς θάνατον καταδίκης τῶν ἐν Ἀργινούσαις νικητῶν στρατηγῶν, ὡς τοῦτο μαρτυρεῖται ἐκ τῶν Βατράχων τοῦ Ἀριστοφάνους (στιχ. ἰδίᾳ 1425—1431), κατὰ τοὺς ὁποίους τὸ πολιτικὸν ζήτημα τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως ἐστρέφετο πάντοτε περὶ ἐκεῖνον, ὅστις καὶ παρὼν καὶ ἀπὼν ἀπετέλει τὸ κέντρον τῆς πολιτικῆς ἐν Ἀθήναις κινήσεως, περὶ ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἡ πόλις «ποθεῖ μέν, ἐχθαίρει δέ, βούλεται δ' ἔχειν», περὶ ἐκεῖνον, διὰ τὸν ὁποῖον ἐρωτώμενος ὁ ἐξ Ἅδου ἀνακληθεὶς (ἐν τῇ εἰρημένῃ κωμῳδίᾳ) καὶ διὰ τὴν ἀπόκρισίν του ὡς σοφώτερος τῶν ἄλλων τραγικῶν ἀναγνωρισθεὶς Αἰσχύλος ἀπήντησε: «Μάλιστα μὲν λέοντα μὴ 'ν πόλει τρέφειν—ἢν δ' ἐκτρέφῃ τις, τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν».

Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του.—Μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς πανωλεθρίαν τοῦ στόλου τῶν Ἀθηνῶν ὁ Ἀλκιβιάδης φοβηθεὶς τὴν δύναμιν τῆς πανισχύρου Σπάρτης ἔφυγεν ἐκ τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου, κατόπιν συνεννοήσεως, πρὸς τὸν Φαρνάβαζον, ὅστις ἐδέχθη αὐτὸν λίαν φιλοφρόνως εἰς τὸ Δασκύλιον, ἕδραν τῆς σατραπείας του, καὶ παρέδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ Γρύνειον, πόλιν τῆς Αἰολίδος, διὰ νὰ δύναται ἐκ τῶν πλουσίων προσόδων της νὰ ζῇ μὲ πᾶσαν ἄνεσιν. Ἐκεῖ διατρίβων ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπληροφορεῖτο τὰ ἐν τῇ πατρίδι του συμβαίνοντα καὶ συνεκινεῖτο πολὺ ἐκ τῶν συμφορῶν της. Πλήρης δὲ ζωῆς ἔτι ὤν, ἐμελέτησε νὰ ἀναμιχθῇ ἐκ νέου εἰς τὴν πορείαν τῶν γεγονότων, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ φανῇ σωτὴρ τῆς πατρίδος του. Πρὸς ἐπιτυχίαν τούτου ἐσκέφθη νὰ πορευθῇ εἰς τὰ Σοῦσα πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξην τὸν Β' τὸν Μνήμονα, παρὰ τοῦ ὁποίου ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἐλάμβανε τὴν δέουσαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων του συνδρομήν, διότι θὰ προσέφερε μεγάλην ἐκδούλευσιν πρὸς αὐτὸν καταγγέλλων τὰ περὶ ἐκθρονίσεώς του σχέδια τοῦ ἀδελφοῦ του Κύρου. Ἀλλ' ὅπως δὲν ἔμενεν ἥσυχος εἰς τὸ Γρύνειον ὁ Ἀλκιβιάδης, οὕτω δὲν ἔμενον ἥσυχοι καὶ οἱ ἐχθροί του, τόσον οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἵτινες δὲν ἐπίστευον ὅτι εἶχον καταβάλει τελείως τοὺς Ἀθηναίους, ἐφ' ὅσον ἔζῃ ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅσον καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις 30, οἵτινες ἐπίσης δὲν ἤλπιζον ὅτι ὁ δῆμος θὰ δεχθῇ τὸν ζυγὸν τῆς κυριαρχίας των ἐκείνου ζῶντος. Ἐν συνεννοήσει λοιπὸν ἐμελέτησαν τὸν ὄλεθρόν του. Τὰ ἐν Ἀττικῇ κτήματά του ἐδημεύθησαν καὶ πάλιν (*Ἰσοκρ.* «Περὶ τοῦ ζεύγους» 40 καὶ 46), ὁ υἱός του ἐξωρίσθη καὶ ἐκεῖνος ἐκηρύχθη ἄτιμος, απαγορευθείσης τῆς διαμονῆς του καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Τέλος ἐζήτησαν τὸν θάνατόν του ἀπὸ τὸν ἐν Μ. Ἀσίᾳ διατρίβοντα Λύσανδρον, ὅστις ἄκων, ἕνεκα τῆς ἐπιμόνου ἀπαιτήσεως τοῦ Ἄγιδος, ἐζήτησε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὴν ἄδειαν τοῦ Κύρου. Ἀτυχῶς διὰ τὸν Ἀλκιβιάδην, μετὰ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Κύρου, ἠναγκάσθη νὰ βοηθήσῃ διὰ τὸν θάνατόν του καὶ αὐτὸς ὁ φίλος καὶ ξένος του Φαρνάβαζος (*Διόδ.* XIV. 11). Ἐφονεύθη δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης εἰς Μέλισσαν τῆς Φρυγίας, ὅπου εὑρίσκετο πορευόμενος πρὸς τὸν Ἀρταξέρξην, κατὰ τρόπον οἰκτρόν. Ἐνῷ ἐκοιμᾶτο οὗτος εἴς τινα οἰκίαν οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Φαρναβάζου, Μαγαῖος, ὁ ἀδελφός του, καὶ Σουσαμίθρης, ὁ θεῖός του, ἔθεσαν πῦρ ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὰ περὶ τὴν οἰκίαν, ταύτην συλλέγεντα ξύλα καὶ φρύγανα καὶ ἐφόνευσαν αὐτὸν διὰ τόξων, ὅτε ταχὺς καὶ μετὰ μεγάλης ἑτοιμότητος, ἀφοῦ ἔρριψεν εἰς τὸ πῦρ τὰ ἱμάτια καὶ τὰ στρώματα, διῆλθε δι' αὐτῶν, μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς φίλης ἑταίρας *Τιμάνδρας* (*Θεοδότης* κατὰ τὸν Ἀθήναιον) καί τινος Ἀρκάδος. Ἡ κεφαλή του ἀποκοπεῖσα ἐκομίσθη πρὸς τὸν σατράπην, ὁ δὲ ἀκέφαλος κορμός του ἐτάφη ὑπὸ τῆς πιστῆς Τιμάνδρας.

Κατ' ἄλλους καὶ τὴν οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν κατῴκει ὁ Ἀλκιβιάδης, ἐνέπρησαν ἐν καιρῷ νυκτὸς δύο ἐπίσημοι Πέρσαι, τῶν ὁποίων τὴν ἀδελφὴν διέφθειρεν οὗτος, καὶ ἐφόνευσαν αὐτὸν ἐκπηδήσαντα διὰ μέσου τῶν φλογῶν, ἐκδικούμενοι διὰ τὴν οἰκογενειακὴν ὕβριν των. Οὕτως ἐτελεύτησεν ὁ περιλάλητος ἐκεῖνος τῆς ἀρχαιότητος ἀνήρ, τὸν ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανός, διελθὼν ἐκ Μελίσσης, ἔκρινεν ἄξιον θείων τιμῶν, διότι καὶ ἀνδριάντα ἀνήγειρεν εἰς αὐτὸν ἐκ παρίου μαρμάρου καὶ ἐνιαύσιοι θυσίαι διέταξε νὰ τελῶνται πρὸς τιμήν του. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπέθανεν (404 π. Χ.) ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας του, διότι μόλις, ἴσως, εἶχε συμπληρώσει τὸ 45ον ἔτος αὐτῆς.

ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡ

Ἡ πολυμερὴς πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ δρᾶσις τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ ὡς πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πατρίδος του καὶ ὡς πολιτικοῦ συμβούλου τῆς Σπάρτης, ἡ παλίρροια τῶν πρὸς αὐτὸν αἰσθημάτων τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, οὗτινος ὁτὲ μὲν τὰ αἰσθήματα πλημμυροῦντα ἀνύψουν αὐτὸν μέχρι θαυμασμοῦ καὶ λατρείας, ὁτὲ δὲ ἀποσυρόμενα παρέσυρον αὐτὸν εἰς τὸν βυθὸν τοῦ μίσους καὶ τῆς ἀπεχθείας των, καὶ ὁ περιπετειώδης καὶ τυχοδιωκτικὸς αὐτοῦ βίος ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ ἐκδηλωθῇ ἀνάγλυπτον τὸ ἦθός του καὶ νὰ γίνωσι περίοπτοι αἱ σύμμεικτοι ἀρεταὶ καὶ κακίαι του. Διὰ τὸν χαρακτηρισμόν του ὑποβοηθοῦσιν ἀκόμη τὸν μελετητὴν τοῦ βίου του τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα περὶ αὐτοῦ διασωθέντα ἀνέκδοτα, ἅτινα, καὶ ἂν δὲν εἶναι ἀληθῆ—πάντα—, ἔχουσιν ὅμως δημιουργηθῆ ὁμόλογα πρὸς τὸ ἦθός του. Οὕτω τὸ ριψοκίνδυνον καὶ παράτολμον αὐτοῦ, ὅπερ ἀπεκαλύφθη, ὡς εἴδομεν, ὡς κυρίαρχος τῆς ψυχῆς του ἰδιότης, ὅτε παῖς ἔτι ὢν κατέπλησσε τὸν ἀγροῖκον ἁμαξηλάτην καὶ ἠνάγκαζεν αὐτὸν νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν παθητικὴν ἀπειλήν του, ἐξελίχθη βραδύτερον εἰς ἀφοβίαν καὶ τόλμην, αἵτινες ἦσαν ἀναπόσπαστοι ἀπ' αὐτοῦ ἀρεταὶ καὶ τὰ οὐσιωδέστερα στρατιωτικὰ πλεονεκτήματά του καὶ ὅτε ὡς ὁπλίτης καὶ ἱππεὺς ἐμάχετο ἐν Ποτιδαίᾳ καὶ Δηλίῳ, καὶ ὅτε ὡς στρατηγὸς διέσπα τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ μὲ τὴν κεραυνοβόλον ὁρμήν του ἐν Ἀβύδῳ, ἐν Κυζίκῳ, ἐν Βυζαντίῳ καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ ὅτε ἀκόμη διὰ τῆς ἑτοιμότητος τοῦ πνεύματός του, τῆς ὠφείλετο εἰς τὴν ἔμφυτον ἀφοβίαν του, ἐπετύγχανε νὰ ὑποχωροῦν πρὸ αὐτοῦ αἱ φλόγες τὰς ὁποίας εἶχον ἀνάψει οἱ ἄνανδροι δολοφόνοι του καὶ νὰ διέρχεται διὰ μέσου αὐτῶν. Τὸ φιλόνικον καὶ φιλόπρωτον αὐτοῦ, ἀποκαλυφθὲν ἐνωρὶς εἰς τὴν μετ' ἄλλου παιδὸς πάλην του, καθ' ἣν ἔδακεν αὐτὸν μέχρις αἵματος διὰ τὸν καταβάλῃ, ἐξελίχθη εἰς φιλαρχίαν ἀκαταγώνιστον καὶ ἐπίμονον, ἡ ὁποία ἔδιδεν εἰς αὐτόν, μὴ ὀκνοῦντα εἰς τὴν χρῆσιν οἱωνδήποτε μέσων, τὴν δύναμιν ἐν παντὶ καὶ πάντας νὰ ὑπερβάλῃ: ὡς ἁρματοδρόμος εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀγῶνας, ὡς ἱππεὺς καὶ φίλαθλος εἰς τοὺς ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Βοιωτίᾳ γυμναστικοὺς ἀγῶνας, ὡς στρατηγὸς εἰς τὰ πολεμικὰ συμβούλια (Νικίαν, Λάμαχον) καὶ τὰς μάχας, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπεσκίαζε δαφνοστεφεῖς συστρατήγους του (Θρασύβουλον, Θράσυλλον), ὡς πολιτικὸς σύμβουλος τοῦ κράτους (στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ἐν Ἀθήναις, πολιτικὸς σύμβουλος ἐν Σπάρτῃ) εἰς τὴν δημιουργίαν ὑπερόχων πολιτικῶν συνδυασμῶν (ὡς ἡ ἀντιλακωνικὴ ἐν Πελοποννήσῳ συμμαχία) καὶ εἰς τὴν παροχὴν καιριωτάτων συμβουλῶν (ὡς ἡ ὀχύρωσις τῆς Δεκελείας), ἀσύγκριτος ἀναφανεὶς εἰς ταῦτα πάντων τῶν συγχρόνων του καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Σπάρτῃ, ὡς διπλωμάτης εἰς τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ φίλων καὶ ἐχθρῶν, κρατῶν καὶ ἀτόμων, ὡς ρήτωρ ἀκόμη εἰς τὴν πειστικότητα καὶ εἰς τὴν πρόκλησιν συγκινήσεως τοῦ πλήθους, δι' ὧν κατίσχυε τῶν ἀντιπάλων του (Νικίου καὶ Φαίακος ἐν Ἀθήναις, Ἄγιδος καὶ ὁμοφρόνων του ἐν Σπάρτῃ). Ἡ ἀγχίνοιά του καὶ ἡ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ζωηρότης, εὐστροφία καὶ ἑτοιμότης, αἵτινες τοσοῦτον ἔθελγον τὸν Σωκράτη, ἐξειλίχθησαν εἰς τὴν ἀξιοθαύμαστον ἐκείνην τῆς διανοίας του ἐπινοητικὴν δύναμιν, ἥτις ἐφεύρισκε πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς συνδυασμοὺς ἐκπλήσσοντας διὰ τὴν σύλληψίν των, ὡς ἦσαν ἡ ὑπ' αὐτοῦ συναφθεῖσα προρρηθεῖσα ἀντιλακωνικὴ συμμαχία, διὰ τῆς ὁποίας ἀπεμόνωσε τὴν Σπάρτην καὶ ἐδημιούργησε διμέτωπον κατὰ τῆς Κορίνθου ἀγῶνα, καὶ τὸ μεγαλούργημα τῆς εἰς Σικελίαν ἐκστρατείας, τοῦ ὁποίου τὰ ἀποτελέσματα, ἂν ἐπετύγχανεν ἡ ἐκστρατεία, δὲν θὰ ἦσαν, ἴσως, κατώτερα διὰ τὴν τύχην τῆς ἀνθρωπότητος τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ μεγαλουργήματος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου· διὰ τὴν ἀποτυχίαν δὲ τούτου δὲν εὐθύνεται ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Ἀλκιβιάδου. Ἴσα εἰς δύναμιν συλλήψεως εἶναι καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ, ὡς πολιτικοῦ συμβούλου τῆς Σπάρτης, ἐξυφανθέντα ἐκεῖνα πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ σχέδια, διὰ τῶν ὁποίων ἐπεδιώχθη ἡ ἐξόντωσις τῆς πατρίδος του (ἡ ἀποστολὴ τοῦ Γυλίππου εἰς Συρακούσας, ἡ ὀχύρωσις τῆς Δεκελείας καὶ αἱ μετὰ τῶν ἀποστάντων συμμάχων τῶν Ἀθηνῶν καὶ Τισσαφέρνους συνθῆκαι τῆς Σπάρτης). Εἰς τὴν πνευματικὴν εὐστροφίαν του ὠφείλοντο ὡσαύτως, κατὰ πολύ, καὶ αἱ ἐπιτυχεῖς ἑκάστοτε δικαιολογίαι του διὰ τὴν παλιμβουλίαν του, διὰ τῶν ὁποίων ἀπὸ μισητὸς ἐχθρὸς ἐγίνετο λατρευτὸς φίλος, ὡς συνέβη ἐν Σπάρτῃ, ὅπου ἦτο τόσον μισητὸς διὰ τὸν δόλον του πρὸς τοὺς πρέσβεις της, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ μὲ τὸν Τισσαφέρνη καὶ Φαρνάβαζον καὶ ἐν Ἀθήναις κατ' ἐπανάληψιν.

Εἰς τὴν πνευματικήν του εὐστροφίαν καὶ δεξιότητα ὠφείλετο καὶ ἡ μεταστροφὴ τοῦ Τισσα-

Digitized by Google

φέρνους ἐξ ἐχθροῦ εἰς φίλον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ σύλληψις καὶ ἐφαρμογὴ τῶν πολεμικῶν σχεδίων διὰ τῶν ὁποίων κατήγαγε τοὺς ἐν Ἀβύδῳ, Κυζίκῳ, Χαλκηδόνι καὶ Βυζαντίῳ θριάμβους του. Τὴν σύλληψιν ὅμως τῶν πολυπλόκων τούτων πολεμικῶν σχεδίων ἐξυπηρέτει τόλμη σπανία, προϊὸν οὖσα τῆς ἐμφύτου ἀφοβίας του. Πάντα λοιπὸν τὰ κύρια καὶ οὐσιώδη προσόντα τοῦ Ἀλκιβιάδου, διὰ τῶν ὁποίων διεκρίθη ὡς πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ἀνήρ, ἦσαν τὰ πρὸς αὐτὸν δῶρα τῆς φύσεως ἐξελιχθέντα εἰς σπανίας πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρετάς, διὰ τῆς μορφώσεως ἐν τῇ κατ' ἐξοχὴν ἀνεπτυγμένῃ κοινωνίᾳ τῆς ἀρχαιότητος καὶ διὰ τῆς ἀσκήσεως εἰς πείσμονας καὶ κρισίμους πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἀγῶνας. Αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρεταὶ ἦσαν συνηνωμέναι καὶ εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην, ὅπως καὶ εἰς πάντα μέγαν πολιτικὸν τῆς ἀρχαιότητος καὶ μάλιστα ἐν Ἀθήναις, ἔνθα καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ, ὅπερ ἐπεδίωκον πάντες οἱ ἐξέχοντες πολιτικοὶ ἄνδρες, ἦτο ἀξίωμα πολιτικοῦ συμβούλου τῆς δημοκρατίας, παρέχοντος τὰς συμβουλάς του ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου, ρυθμιστοῦ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς αὐτῆς, ἀντιπροσώπου της εἰς τὰς διπλωματικὰς μετὰ τῶν ξένων διαπραγματεύσεις καὶ ἀρχηγοῦ, συνήθως, τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν δυνάμεων αὐτῆς (βλ. *G. Gilbert*, κατὰ μετάφρ. *N. Πολίτου*, «Ἐγχειρίδιον ἀρχαιολογίας» ἔκδ. 1927 σ. 286). Διὰ νὰ εὐδοκιμῇ δέ τις ὡς πολιτικὸς σύμβουλος, ἀπαραιτήτως ὤφειλε νὰ διακρίνεται καὶ ἐπὶ ρητορικῇ δεινότητι, καὶ διεκρίνετο καὶ εἰς τοῦτο ὁ Ἀλκιβιάδης ὡς μαρτυροῦσιν αἱ πολιτικαὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου νῖκαί του, αἱ ἐν τῷ Θουκυδίδῃ δημηγορίαι του καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ κρίσις τοῦ ὑπεροχωτέρου τῶν ἀρχαίων ρητόρων, τοῦ Δημοσθένους, ὅστις εἶπεν αὐτὸν δεινότατον περὶ τὸ λέγειν, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ μὴ συγχρόνου του Θεοφράστου, ὅστις βεβαιοῖ ὅτι «εὑρεῖν μὲν τὰ δέοντα καὶ νοῆσαι πάντων ἱκανώτατος» ἦτο, περὶ τὴν ἔκθεσιν ὅμως τῶν διανοημάτων ὑπελείπετο, διότι πολλάκις λέγων «ἀπεσιώπα διαφυγούσης αὐτὸν τῆς λέξεως» καὶ τοῦ κωμικοῦ Εὐπόλιδος εἰπόντος περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο «λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν». Τὴν δόξαν τοῦ ρήτορος, ὡς γνήσιος πολίτης τῶν Ἀθηνῶν, τὰς ὁποίας ἐκυβέρνα ἡ ἰσχὺς τοῦ λόγου, φαίνεται ὅτι καὶ προετίμα πάσης ἄλλης ὁ Ἀλκιβιάδης, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Πλούταρχος λέγων «Μεγάλας δ' αὐτῷ κλεισιάδας (θύρας) ἐπὶ τὴν πολιτείαν ἀνοίγοντος τοῦ τε γένους καὶ τοῦ πλούτου τῆς τε περὶ τὰς μάχας ἀνδραγαθίας, φίλων τε πολλῶν καὶ οἰκείων ὑπαρχόντων, ἀπ' οὐδενὸς ἠξίου μᾶλλον ἢ τῆς τοῦ λόγου χάριτος ἰσχύειν ἐν τοῖς πολλοῖς».

Ἀρεταὶ καὶ κακίαι.— Ἀνασκοπῶν τις πάντα τὰ εἰρημένα, ἐν οἷς ἐξητάσθη ὁ δημόσιος καὶ ἐν μέρει καὶ ὁ ἰδιωτικὸς τοῦ Ἀλκιβιάδου βίος, δύναται ν' ἀποφανθῇ ὅτι συνεκέντρωνεν οὗτος ἐν ἑαυτῷ πολλὰς μὲν πολιτικὰς ἀρετάς—ὢν προορατικὸς καὶ δεινὸς εἰς τὴν ἐπινόησιν τῶν ἑκάστοτε δεόντων, βαθὺς εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας ἑκάστου τῶν παραγόντων τῆς δυνάμεως καὶ ἰσχύος ἑνὸς κράτους (οἰκονομικῶν πόρων, δικτύου συμμαχιῶν, συγκροτήσεως καὶ ὀργανώσεως στρατιωτικῶν δυνάμεων κλπ.) κατὰ τὰς ἑκάστοτε περιστάσεις, διπλωμάτης εὔστροφος καὶ σαγηνευτὴς ἀτόμων καὶ λαῶν εἰς τὰς μετ' αὐτῶν διαπραγματεύσεις του, ρήτωρ εὐγλωττίας πειστικῆς καὶ ἐπαγωγοῦ, προκαλούσης ἐνίοτε καὶ τὴν συγκίνησιν τοῦ πλήθους—,πλείστας δὲ καὶ μεγίστας στρατιωτικὰς ἀρετὰς ὤν, πεπροικισμένος μὲ πνεῦμα πολυμήχανον, τόλμην σπανίαν, στρατηγικὸν πνεῦμα ἔξοχον, ἑτοιμότητα καὶ ταχύτητα πρὸς τροποποίησιν τοῦ ἐφαρμοζομένου πολεμικοῦ σχεδίου, ἂν τὰ ἐμφανιζόμενα ἀπρόοπτα ἀπῄτουν τοῦτο, δεξιότητα εἰς ἀποπλάνησιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ δραστηριότητα μοναδικήν. Σύνθρονοι ὅμως μὲ τὰς μεγάλας ταύτας ἀρετὰς ἐν τῇ ψυχῇ του ἦσαν καὶ μεγάλαι κακίαι: φύσις δεσποτικὴ καὶ παράφορος, φιλαρχία ἀπεριόριστος, ἦθος ἀσταθὲς καὶ ἀνώμαλον, ἕξεις καὶ προαιρέσεις κακαὶ (φιληδονία, φιλαυτία, ἰδιοτέλεια, ἐπιδειξιομανία κλπ.), περιφρόνησις μέχρι μυκτηρισμοῦ πρὸς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς, ἀσέβεια πρὸς τοὺς νόμους καὶ ἔπαρσις καὶ ἀλαζονεία. Τὰ ἐλαττώματά του ὅμως ἐμετρίαζον μὲν κοινωνικά τινα καὶ ἀτομικὰ προσόντα ἐξαιρετικὰ —ἡ λεπτότης τῶν τρόπων καὶ ἡ ἑτοιμότης τοῦ πνεύματός του ἦσαν θέλγητρα, ἅτινα ἐσαγήνευον τοὺς ἀνθρώπους τῆς ὑψηλῆς ἀριστοκρατίας ἐν ταῖς συναναστροφαῖς, ἡ κομψότης καὶ ἡ χάρις του, ἡ μέχρι σπατάλης ἐλευθεριότης του πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ πένητας καὶ ἡ εὐπροσηγορία πρὸς τοὺς κατωτέρους του ὑπεδούλωσαν αὐτοὺς εἰς τὰς ὀρέξεις καὶ ἐπιθυμίας του—, ἅτινα ἐκόσμουν τὸ παροιμιώδους κάλλους ἀθλητικὸν μέν, ἀλλὰ καὶ εὐλύγιστον σῶμά του, ἐπεσκίαζον δὲ τὰ προειρημένα μεγάλα πολιτικὰ προτερήματά του καὶ πρὸ πάντων ἡ λάμψις τῆς στρατηγικῆς μεγαλοφυΐας του. Μεγάλαι καὶ πολλαὶ ἦσαν αἱ πολιτικαὶ νῖκαί του, ἀνώτεραι ὅμως τούτων ἦσαν αἱ **στρατιωτικαί**. Ἦτο τὸ τέκνον τῆς νίκης καὶ δι' αὐτὸ ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη ἔφθανεν ἐνίοτε μέχρι λατρείας. Εἷς στρατηγὸς δαφνηφόρος, ἰσόθεος τὴν μορφήν, εὐχερῶς γίνεται τὸ εἴδωλον ἑνὸς λαοῦ μεσημβρινοῦ, λαοῦ τῶν ἐντυπώσεων, λαοῦ εὐαισθήτου, λαοῦ τοῦ ὁποίου ἰδιοφυΐα εἶναι ἡ λατρεία τοῦ καλοῦ (ὡραίου).

Ἔλλειψις ἠθικοῦ μεγαλείου.—Ὅ,τι ὅμως εἶναι ἀνάγκη ν' ἀνομολογηθῇ εἶναι τοῦτο, ὅτι πολλάκις ὁ Ἀλκιβιάδης ἀνεδείχθη νικητὴς εἰς τοὺς πολιτικοὺς καὶ τοὺς στρατιωτικοὺς ἀγῶνάς του, διότι ἡ ψυχή του ἦτο ἐλευθέρα ἀπὸ πάσης πίστεως, πάσης ἠθικῆς καὶ πάσης ἀρχῆς. Ἀπέβλεπε πάντοτε πρὸς τὸν σκοπόν του. Δὲν ὠρθοῦντο πρὸ αὐτοῦ ἐμπόδια, ἐμπόδια ἐσωτερικά, ἐμπόδια ἠθικά, ἅτινα εἶναι καὶ τὰ μεγαλύτερα ἐμπόδια εἰς τὸν ἠθικὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ βιοπάλῃ του. Ἂν ὅμως ἡ ἔλλειψις ἠθικῶν ἐμποδίων ἐβοήθησε τὸν Ἀλκιβιάδην εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν καθ' ἕκαστον ἀγώνων του, αὕτη ὅμως ὑπῆρξε καὶ ἡ αἰτία τῆς τελικῆς ἥττης του. Ἀπέθανε φυγὰς καὶ τυχοδιώκτης. Ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ κόσμου ἡττημένος, ὡς ἀπέρχονται πάντες οἱ μεγαλοφυεῖς ἀνήθικοι, καὶ ἔμεινε καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν ὁ ἡττημένος, διότι τὴν λάμψιν τῆς μεγαλοφυΐας του, τὴν ὁρμὴν τῆς τόλμης του, τὴν ἑτοιμότητα τοῦ σπινθηροβόλου πνεύματός του, τὴν δραστηριότητά του ἠμαύρωσεν ἡ ἔλλειψις ἠθικῆς εἰς τὴν σύλληψιν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων σχεδίων του. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐλλείψεως πάσης ἠθικῆς ἐν τῇ ψυχῇ του ἦτο καὶ ἡ παρατηρηθεῖσα ἀσάφεια, παρὰ τὴν ὀξύνοιάν του, καὶ σύγχυσις τῶν ἰδεῶν του, καὶ ἡ ἔλλειψις ἁγνοῦ πατριωτισμοῦ, ἀπηλλαγμένου ἰδιοτελείας καὶ φιλαυτίας, καὶ ἡ ἔλλειψις ἀληθινῆς ἐκτιμήσεως καὶ μονίμου εὐνοίας τοῦ πλήθους. Εἰς τὴν ἔλλειψιν τῆς ἠθικῆς ὀφείλεται ἡ προδοσία τῆς πατρίδος του, ἥτις εἶναι κηλὶς τὴν ὁποίαν οὐδεμία λάμψις ἐξαλείφει. Εἶναι ὁρατὴ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ὑπὸ πάντων τῶν πιστευόντων εἰς τὰς ἀρχὸς τῆς ἠθικῆς.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Ἀλκιβιάδης, ἄξιος, παρὰ τὴν μεγάλην κηλῖδα ἥτις στιγματίζει αὐτόν, νὰ συγκριθῇ πρὸς τοὺς μεγάλους πολιτικοὺς τῶν Ἀθηνῶν τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος (Ε' π. Χ.), διότι εἶχέ τι τῆς λάμψεως τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Θεμιστοκλέους ὡς πολιτικός, τοῦ Κίμωνος ὡς στρατιωτικός, καὶ εἶχε τὴν πολυμελῆ ἀξίαν τοῦ μεγάλου θείου του (τοῦ Περικλέους), ὢν καὶ πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς καὶ ρήτωρ δόκιμος. Μόνον εἰς ἠθικὸν μεγαλεῖον ὑπελείπετο ἐκείνου καὶ δὲν ἦτο καὶ αὐτὸς ὡς ἐκεῖνος χρημάτων κρείττων καὶ ἀδωρότατος «χρήματα τοίνυν ὁ μὲν Ἀλκιβιάδης καὶ λαβεῖν οὐκ εὖ πολλάκις ἐκ δωροδοκιῶν καὶ διαθέσθαι κακῶς εἰς τρυφὴν καὶ ἀκολασίαν ἱστόρηται», λέγει ὁ Πλούταρχος (Ἀλκιβιάδου καὶ Κοριολανοῦ σύγκρισις 3). Τὰ μεγάλα πλούτη ὅμως, τὰ ὁποῖα ἀπέκτησεν, ἢ ἐσπατάλησεν ἀσώτως, ἢ διένειμεν εἰς τοὺς πτωχούς· διὰ τοῦτο καὶ ἐνῷ «ᾤοντό τινες εἶναι αὐτῷ πλέον ἢ ἑκατὸν τάλαντα, ἐλάττω οὐσίαν κατέλιπε τοῖς παισὶν ἢ αὐτὸς παρὰ τῶν ἐπιτροπευσάντων παρέλαβεν» (*Λυσ.* XIX 53). Ἀλλὰ διατί ἄραγε εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀριστοκράτου νεανίου δὲν ἐβλάστησεν ἡ ἠθική; διατί ὁ μεγαλόνους θεῖος καὶ κηδεμών του δὲν ὑπῆρξε δι' αὐτὸν τὸ πρὸς μίμησιν πρότυπον; Πολλαὶ καὶ ποικίλαι γνῶμαι ἐξηνέχθησαν διὰ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου, ἀλληλοσυγκρουόμεναι (βλ. καὶ *Κ. Παπαρρηγοπούλου* «Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. ἔθνους» Αβ' 265 κ. ἑξ.), κατίσχυσεν ὅμως πάντων ἡ γνώμη, ὅτι ὁ Ἀλκιβιάδης εἶναι ὁ γνήσιος ἐκπρόσωπος τῆς ἐποχῆς του, εἶναι τὸ καλλιτεχνικὸν κάτοπτρον, εἰς τὸ ὁποῖον κατοπτρίζονται τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ ἐλαττώματα, ἡ λάμψις καὶ ἡ ἀθλιότης, ἡ δίψα τῆς μαθήσεως ἀλλὰ καὶ ὁ ἄσβεστος πόθος τῶν ἡδονῶν, ἐξ ἀβεβαιότητος περὶ τῆς αὔριον, τῶν ἀνθρώπων τοὺς ὁποίους ἐξηγρίωσαν, διέφθειραν καὶ παρέλυσαν ἠθικῶς τὰ πάθη, ἅτινα ἐκράτησαν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ὅστις εἶναι καὶ ἡ αἰτία τῆς γενέσεώς των μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους. Εἶναι οὗτος ὁ ἀντιπρόσωπος γενεᾶς ἐκπαιδευθείσης ὑπὸ τῶν σοφιστῶν, οἵτινες διέσεισαν τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς πίστιν, ἐγέννησαν τὴν δυσπιστίαν πρὸς πᾶσαν ἀρχὴν τῆς ἠθικῆς, καὶ προεκάλεσαν διὰ τῆς διδασκαλίας των τὴν ἀμφιβολίαν περὶ πάντων, γενεᾶς ἥτις ἦτο προωρισμένη νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν κατάρρευσιν τῆς δημοκρατίας. Τοῦ ἐπιπέδου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἵστατο ἡ γενεὰ αὕτη, δὲν κατώρθωσε ν' ἀνέλθῃ ὑψηλότερον ὁ Ἀλκιβιάδης· εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κοινωνικοῦ ἐκείνου περιβάλλοντος ὠφείλετο καὶ ὁ μεστὸς ἀντιθέσεων χαρακτήρ του καὶ ἡ ἀνικανότης του νὰ δεσπόσῃ τῆς τυραννικῆς φύσεώς του (βλ. καὶ λ. Ἀθῆναι: *Ἀθηναίων χαρακτήρ*, τόμ. Β' σελ. 73 α').

Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐν τῇ ἑλλην. λογοτεχνίᾳ καὶ τέχνῃ.— Προσωπικότης οἵα ὁ Ἀλκιβιάδης δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἀπασχολήσῃ καὶ ἰδιαιτέρως τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην. Ὁ ἱστορικὸς Πλούταρχος ἔγραψε τὸν βίον του, εἰς τὸν ὁποῖον συγκρίνων αὐτὸν μὲ τὸν Μάρκιον Γαΐον Κοριολάνον εὑρίσκει ἀνώτερον μὲν κατὰ τὴν στρατηγικὴν ἱκανότητα—«ἀμφότεροι πολλὰ μὲν στρατιωτικῆς ἔργα τόλμης καὶ ἀνδρείας πολλὰ δὲ καὶ τέχνης καὶ προνοίας στρατηγοῦντες ἐπεδείξαντο, πλὴν εἰ μή τις θέλοι τὸν Ἀλκιβιάδην, ὅτι καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλατταν ἐν πολλοῖς ἀγῶσι νικῶν καὶ κατορθῶν διετέλεσεν, ἀποφαίνειν τελειότερον στρατηγόν» (*Πλουτ.* Ἀλκιβιάδου καὶ Κοριολάνου σύγκρισις 1)—,τὸν χειρισμὸν τῶν ἀνθρώπων —«τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου τοὐναντίον ἐπισταμένου χρῆσθαι τοῖς προστυγχάνουσιν οἰκείως, οὐδὲν θαυμαστὸν ἐν οἷς κατώρθου τὴν δόξαν ἀνθεῖν μετ' εὐνοίας καὶ τιμῆς εὐημεροῦσαν, ὅπου καὶ τῶν ἁμαρτημάτων ἔνια χάριν εἶχε καὶ ὥραν» (ἐνθ. ἀνωτ. 3,2)—, τὴν εὐπροσηγορίαν—«Ἀλκιβιάδης μὲν οὖν οὐκ ἠρνεῖτο τιμώμενος χαίρειν καὶ δυσφορεῖν παρορώμενος, ὅθεν ἐπειρᾶτο προσφιλὴς εἶναι τοῖς παροῦσι καὶ κεχαρισμένος» (ἐνθ. ἀνωτ. 4. 5), κατώτερον δὲ κατὰ τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν τῶν χρημάτων ἐγκράτειαν.

Ὁ καλλιτέχνης φιλόσοφος Πλάτων ἐπέγραψεν ἐξ αὐτοῦ δύο διαλόγους του καὶ ἐκόσμησε πολλοὺς ἄλλους διὰ τῆς πνευματικῆς εὐστροφίας του ἐμφανίζων αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν κυρίων προσώπων τοῦ διαλόγου. Ὁ Εὐριπίδης ὕμνησεν εἰς ἓν τῶν ᾀσμάτων του διὰ τῶν ἑξῆς «σὲ δ' ἀείσομαι, ὦ Κλεινίου παῖ. Καλὸν ἁ νίκα· κάλλιστον δ', ὃ μηδεὶς ἄλλος Ἑλλάνων, ἅρματι πρῶτα δραμεῖν καὶ δεύτερα καὶ τρίτα, βῆναι τ' ἀπονητί, δὶς στεφθέντ' ἐλαίᾳ κάρυκι βοᾶν παραδοῦναι» (*Πλουτ.* Ἀλκ. 11. 2.) καὶ ἄλλοι ἀοιδοὶ δι' ἄλλων ᾀσμάτων. Ρήτορες δὲ καὶ κωμικοὶ ἀνὰ στόμα ἔχουσι τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐν τοῖς διασωθεῖσιν ἔργοις των ἐπαινοῦντες ἢ ψέγοντες αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ρωμαῖος Κορνήλιος Νέπως ἔγραψε τὸν βίον του καὶ νεώτεροι λογοτέχναι ἤντλησαν τὰ θέματα τῶν ἔργων των ἐκ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἤθους του.

Οἱ διακοσμοῦντες τὰς ὁδοὺς τοῦ ἀρχαίου Ἄστεως ἑρμαῖ, δι' ὧν οἱ καλλιτέχναι ἐπεδίωκον ν' ἀπεικονίσωσι τὸ τέλειον ἐφηβικὸν κάλλος, ἦσαν πράγματι προτομαὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐν τῇ ἐφηβικῇ ἡλικίᾳ του (*Κλήμ. Ἀλεξ.* «Προτρεπτικός» σ. 47). Διάσημοι καλλιτέχναι τῶν Ἀθηνῶν ἀπηθανάτισαν, κατ' ἐντολήν του, τὰς εἰς τοὺς ἐν Ὀλυμπίᾳ, Δελφοῖς καὶ Νεμέᾳ ἀγῶνας νίκας του ἐπὶ πινάκων, οἵτινες ἐφυλάσσοντο εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως πινακοθήκην (*Ἀθήν.* XII σ. 534 d). Ἐπὶ τῶν πινάκων τούτων παρίστατο ὁ Ἀλκιβιάδης στεφανούμενος ὑπὸ τῆς Ὀλυμπιάδος ἢ Πυθιάδος (εἰκονιζομένων ὡς γυναικῶν) ἢ καθήμενος εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς Νεμεάδος ἀπολάμπων ἐκ κάλλους. Ἀλλὰ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι πίνακες, μὲ κυρίαρχον ἐπ' αὐτῶν μορφὴν τὸν Ἀλκιβιάδην, ὀνομαστῶν ζωγράφων, ὡς καὶ ἀνδριάντες αὐτοῦ, ἐξόχων γλυπτῶν ὄντες ἔργα, ἐκόσμουν τὰς Ἀθήνας, ὡς ἦσαν ὁ πίναξ τοῦ Πυρομάχου ἐπὶ τοῦ ὁποίου παρίστατο ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπὶ τεθρίππου (Plin. 34.80), ὁ πίναξ τοῦ Νικηράτου ἐπὶ τοῦ ὁποίου παρίστατο ὁ Ἀλκιβιάδης μετὰ τῆς μητρός του (Plin. 34.88), κ. ἄ. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τοῦ κλεινοῦ Ἄστεως εἶχε τιμηθῆ, ὡς εἴδομεν, ὁ θεοείκελος ἐκεῖνος ἀνὴρ δι' εἰκόνων καὶ ἀνδριάντων. Πρὸ τοῦ μεγαλειώδους Ἡραίου τῆς Σάμου ἵστατο χαλκῆ ἡ εἰκὼν τοῦ Ἀλκιβιάδου εἰς εὐτυχῆ ἀνάμνησιν τῆς εἰς τὸ ἐν αὐτῇ ἀθηναϊκὸν στρατόπεδον καθόδου του καὶ εἰς τὴν Μέλισσαν τῆς Φρυγίας, τόπον τοῦ θανάτου του, ὁ θαυμασμὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ εἶχεν ἀνεγείρει τὴν εἰκόνα του ἐκ παρίου μαρμάρου. Ἐκ πάντων ὅμως τῶν καλλιτεχνικῶν τούτων ἔργων οὐδὲν διεσώθη μέχρις ἡμῶν, ἀμφισβητεῖται δὲ ἂν καὶ αἱ ὑπό τινων ἀποδιδόμεναι εἰς αὐτὸν εἰκόνες (μία μαρμαρίνη προτομὴ τοῦ Βατικανοῦ καὶ μία ἀνδρικὴ μορφὴ μεταξὺ ὁμάδος ἑταίρων εἴς τι ἀνάγλυφον τοῦ μουσείου Νεαπόλεως), εἶναι πράγματι εἰκόνες αὐτοῦ, ἀφοῦ ἡ κεφαλή, ἰδίᾳ, αὐτῶν δὲν συμφωνεῖ μὲ τὰς περιγραφὰς τῶν ἀρχαίων.

Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλκιβιάδου εἶχε γίνει περιλάλητον καὶ εἶχε καταντήσει παροιμιῶδες, ἰδίᾳ διὰ τὸ ἀνώμαλον ἦθος τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ θεῖον κάλλος του, ἔμεινε δὲ καὶ τοιοῦτον καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, πρὸ πάντων δὲ ἐν τῇ γαλλικῇ λογοτεχνίᾳ, εἰς τὴν ὁποίαν διὰ τῆς λέξεως *Alcibiade* χαρακτηρίζονται οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες συνενοῦσιν εἰς ἑαυτοὺς μεγάλα ἐλαττώματα μετὰ ὑπερόχων ἀρετῶν ἢ εὐχερῶς προσαρμόζονται πρὸς ἀλλότρια ἤθη καὶ ἀλλοτρίας ἕξεις. Οὕτως εἶχεν ὀνομασθῆ «Alcibiade» ὁ Al. Dumas καὶ «Alcibiade τοῦ XVIII αἰῶνος» ὁ φιλήδονος maréchal de Richelieu. Ἐκ τῶν ἀνεκδότων του παροιμιῶδες ἔμεινε τὸ τῆς κοπῆς τῆς οὐρᾶς τοῦ κυνός του πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες πράττουσί τι τὸ ἐκκεντρικὸν διὰ νὰ προσελκύσωσιν ἐφ' ἑαυτῶν τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων, εἰς δὲ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν διατηρεῖται ἐπὶ τῆς ἐννοίας ταύτης ἡ φράσις «Couper la queue du chien d'Alcibiade» βλ. *Larousse* «Dictionnaire encyclopédique» v. Alcibiade et queue)

ΠΗΓΑΙ. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἱστορικοί, ἰδίᾳ οἱ Θουκυδίδης, Ξενοφῶν, Πλούταρχος καὶ Διόδωρος, οἱ ἀττικοὶ ρήτορες, ἰδίᾳ οἱ Δημοσθένης, Ἰσοκράτης, Λυσίας καὶ Ἀνδοκίδης, οἱ ἀρχαῖοι κωμικοί, ἰδίᾳ ὁ Ἀριστοφάνης, ὁ φιλόσοφος Πλάτων, ὁ Ρωμαῖος Κορνήλιος Νέπως κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Αἱ ἱστορίαι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ...

Digitized by Google

δαπῶν καὶ ξένων ἱστορικῶν καί: *J. Beloch* «Die Attische politik seit Pericles», *A. Fokke* «Rettungen des Alkibiades», *Hertzberg* «Alkibiades als Staatsmann und Feldherr», *Henri Houssaye* «Histoire d'Alcibiade et de la Republique de Périclès jusqu'à l'avénement des trente tyrans», *Deimling* (ἐν N. Schweiz Museum Γ'), *Baumeister* «Denkmäler des Klassischen Altertums», *Herbst* «Rückkehr des Alkibiades» κ. ἄ.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—'Αλκιβιάδης (ὁ *'Αλκιβιάδου*). Υἱὸς τοῦ ὁμωνύμου του μεγάλου πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἱππονίκου Ἱππαρέτης, τὴν ὁποίαν ὡς ἀριστεῖον, προτιμηθεὶς πάντων τῶν ἄλλων εὐγενῶν μνηστήρων, ἔλαβεν ὁ πατήρ του, ὡς καυχώμενος ἔλεγεν (*Ἰσοκρ.* «Περὶ τοῦ ζεύγους» 13.31). Ἦτο κληρονόμος μόνον τῆς περιουσίας καὶ τῶν μεγάλων ἐλαττωμάτων τοῦ πατρός του, τοῦ ὁποίου τοὺς ἐξωτερικοὺς τρόπους ἀπεμιμεῖτο, οὐχὶ ὅμως καὶ τῶν ἐξόχων πλεονεκτημάτων του. Εἶναι πρὸ πάντων γνωστὸς ἐκ τῶν δύο ἐναντίον του λόγων τοῦ ῥήτορος Λυσίου («Κατὰ 'Αλκιβιάδου Α', λειποταξίου» καὶ «κατὰ 'Αλκιβιάδου Β', ἀστρατείας»), διότι εἶχε κληρονομήσει καὶ τὸ μῖσος τῶν ἐχθρῶν τοῦ πατρός του, καὶ τοῦ «Περὶ ζεύγους» ὑπὲρ αὐτοῦ λόγου τοῦ ῥήτορος Ἰσοκράτους, εἰς τὸν ὁποῖον πρόκειται περὶ ξένου ζεύγους ἵππων, διὰ τῶν ὁποίων ἐνίκησεν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ὁ πατήρ του. Εἰς τοὺς εἰρημένους τρεῖς δικανικοὺς λόγους, οἵτινες κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπηγγέλθησαν ἐν τῷ δικαστηρίῳ ὑπ' ἐκείνων, δι' οὓς ἐγράφησαν, ἔπειτα δὲ ἐξεδόθησαν ἐπηυξημένοι καὶ βελτιωμένοι, καταφαίνεται καὶ τὸ κατ' ἀλλήλων πάθος τῶν ἀντιτέχνων καὶ μὴ ὁμοφρόνων ῥητόρων Ἰσοκράτους καὶ Λυσίου.

Ὁ 'Αλκιβιάδης οὗτος ὑπέστη, ὡς λέγει καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸν «Περὶ ζεύγους» λόγον (17.45), πλείστας καταδιώξεις ἕνεκα τοῦ ἐναντίον του μίσους τῶν ἐχθρῶν τοῦ πατρός του, διότι εἰς ἡλικίαν τεσσάρων ἐτῶν διέτρεξε κίνδυνον διὰ τὴν ζωήν του, ὅτε ἦτο παῖς ἀκόμη ἐξωρίσθη ὑπὸ τῶν τριάκοντα, δὶς ἐστερήθη τῆς περιουσίας του καὶ διὰ τῆς ἀπωλείας τῆς «περὶ τοῦ ζεύγους» δίκης ἐκινδύνευε νὰ καταδικασθῇ εἰς πρόστιμον πέντε ταλάντων, ἐπειδὴ δὲ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτίσῃ αὐτό, ἐκινδύνευε νὰ στερηθῇ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων του, ἐκτὸς ἐὰν θὰ προετίμα τὴν ἀειφυγίαν.

Γ. Δ. ΚΑΨ.

— 'Αλκιβιάδης. [Ἐκτὸς τῶν προαναφερομένων καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὀνομαστοὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἄνδρες εἶχον λάβει τὸ ὄνομα 'Αλκιβιάδης, ἐν οἷς:]

— 1) Ὁ ἐξάδελφος καὶ συμφυγὰς εἰς Σπάρτην τοῦ 'Αλκιβιάδου τοῦ Κλεινίου 'Αλκιβιάδης, ὅστις καὶ μετὰ τὴν κάθοδον ἐκείνου εἰς 'Αθήνας παρέμεινε σύμμαχος τῶν Πελοποννησίων. Τοῦτον αἰχμαλωτισθέντα ἐπὶ συρακοσίου πλοίου παρὰ τὴν Λέσβον ἀφῆκεν ἐλεύθερον ὁ στρατηγὸς τῶν 'Αθηναίων Θράσυλλος (*Ξενοφ.* 'Ελλ. I. 2. 13).

— 2) 'Αλκιβιάδης τις ἐκ Φηγοῦ, ἴσως ὁ αὐτὸς μὲ τὸν προηγούμενον (*'Ανδοκ.* I. 65. 67).

— 3) 'Αλκιβιάδης ἐκ τοῦ δήμου Σκαμβωνιδῶν, πατὴρ τῆς Ἱππαρέτης.

— 4) 'Αθηναῖος τις ἄρχων (C. I. A. II. 374).

— 5) Ὁ Τίτος Φλάβιος 'Αλκιβιάδης, Παιανιεύς, ἄρχων ὡσαύτως τῶν 'Αθηνῶν (C. I. A. III 656, 657) καὶ ὁ ὁμώνυμος υἱός του.

— 6) 'Αθηναῖος τις τριήραρχος.

— 7) Ὁ θεσμοθέτης τῶν ἀρχαίων 'Αθηνῶν Ποτάμιος.

— 8) Ὁ ὁμοίως θεσμοθέτης ἐν 'Αθήναις 'Αλκιβιάδης ὁ Λευκονοεύς.

— 9) Εἷς 'Αθηναῖος τριήραρχος (Θυμοιτάδης) καὶ ἄλλοι.

Γ. Δ. ΚΑΨ.

— 'Αλκιβιάδης ἐξ ***'Απαμείας*** (τῆς Συρίας). Οὗτος ἀνήκων εἰς τὴν ἰουδαΐζουσαν αἵρεσιν τῶν 'Ελκεσαϊτῶν (βλ. λ.), ἦλθεν, ἀρχομένου τοῦ τρίτου αἰῶνος, ἐξ 'Απαμείας εἰς Ρώμην καὶ ὢν «ἀνὴρ δόλιος καὶ ἀπονοίας γέμων», ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ βίβλον τινά, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέδιδε δῆθεν θείαν καταγωγήν· ἔλεγε δηλ. ὅτι δύο ἄγγελοι, τεραστίων διαστάσεων, ὧν ὁ μὲν ἄρρην ἦτο υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ θήλεια ἦτο τὸ ἅγιον πνεῦμα, παρέδωκαν ταύτην ἐν Παρθίᾳ εἰς τὸν 'Ελκεσαΐ ('Ηλχασαΐ), ὅστις τὴν παρέδωκεν εἰς τὸν Σοβιαΐ, ἐξ οὗ εἶχεν αὐτὴν ὁ 'Αλκιβιάδης. Ἡ βίβλος αὕτη, ἥτις ἔπρεπε νὰ γνωρίζεται μόνον ὑπὸ τῶν ἐκλεκτῶν, περιεῖχε τὸ θεῖον θέλημα καὶ ἐδίδασκεν ὅτι οἱ βαπτισθέντες καὶ ἁμαρτήσαντες πρέπει διὰ νὰ σωθῶν νὰ πιστεύσουν εἰς τὴν βίβλον καὶ νὰ βαπτισθοῦν καθ' ὡρισμένον χρόνον ἐκ δευτέρου «σὺν τοῖς ἐνδύμασιν»· ἐδίδασκε προσέτι τὸν Χριστὸν ἁπλοῦν προφήτην καὶ ψιλὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς περιτομῆς καὶ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου· περιεῖχεν ἐπῳδὰς καὶ μαγγανείας διὰ θεραπείαν τῶν κυνοδήκτων, δαιμονιώντων καὶ ἀσθενῶν ἐν γένει· συνίστα τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἐπηρείας τῶν πονηρῶν ἀστέρων καὶ διέτασσε διὰ τοὺς φθισικοὺς καὶ τοὺς δαιμονιῶντας ψυχρὰ λουτρὰ «τεσσαρακοντάκις ἐπὶ ἡμέρας ἑπτά». Περὶ τοῦ 'Αλκιβιάδου καὶ τοῦ βιβλίου τούτου πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ Ἱππόλυτος (κατὰ πασῶν αἱρέσεων ἔλεγχος 9, 13-17, ἔκδοσις Duncker—Schneidewin, Γοττίγγη 1859, σελ. 462—470. Ἴδε καὶ *Εὐσεβίου* ἐκ. ἱστ. 6, 38 καὶ *'Επιφανίου πανάριον αἱρ.* 19, 1 καὶ 53, 1). Ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου ζητεῖ νὰ παραστήσῃ ὅτι ἔγραφε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Τραϊανοῦ (98—117), εἰς τὸ τρίτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου ὁρίζει τὸν χρόνον τοῦ ἀναβαπτισμοῦ καὶ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν. Καί τινες μὲν τῶν θεολόγων (Hilgenfeld, Harnack) παραδέχονται ὅτι τὸ βιβλίον ἐγράφη πράγματι περὶ τὸ 100· ἄλλοι (Bardenhever, Chapman) ὅτι τὸ βιβλίον ἐγράφη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ 'Αλκιβιάδου τῷ 220· ἄλλοι, τέλος, ὡς ὁ Brandt, παραδέχονται ὅτι ὁ 'Αλκιβιάδης μετέφρασε καὶ διεσκεύασεν ἑλληνιστὶ καὶ χριστιανικῶς ἐν Συρίᾳ τὸ ἀραμαϊκὸν πρωτότυπον, περιέχον ἀποφθέγματα τοῦ ἀνακαινιστοῦ τῆς ἰουδαϊκῆς θρησκείας 'Ελκεσαΐ· ἡ γνώμη αὕτη φαίνεται ἡμῖν ἡ πιθανωτέρα.

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

— 'Αλκιβιάδης, ***ὁμολογητής***. Κατὰ τοὺς ἐν Λουγδούνῳ (Lyon) τῆς Γαλλίας κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμοὺς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μάρκου Αὐρηλίου, τῷ 177-178, ἐφυλακίσθη μεταξὺ ἄλλων καὶ 'Αλκιβιάδης τις, ὅστις ἔζη αὐστηρότατον ἀσκητικὸν βίον, τὸν ὁποῖον ἤθελε νὰ συνεχίσῃ καὶ ἐν τῇ φυλακῇ, τρώγων ἀποκλειστικῶς μόνον ἄρτον καὶ πίνων μόνον ὕδωρ. Ὁ ἐν τῇ αὐτῇ φυλακῇ εὑρισκόμενος ὁμολογητὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ Ἄτταλος ὅμως, κατόπιν θείας ἀποκαλύψεως, παρετήρησεν εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν πράττει καλῶς, μὴ μετέχων τροφῆς ἀπὸ τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ καὶ παρέχων οὕτως ἀφορμὴν σκανδάλου τοῖς ἄλλοις («καὶ ἄλλοις τύπον σκανδάλου ὑπολειπόμενος»). Ὁ 'Αλκιβιάδης ἐπείσθη καὶ ἔκτοτε μετελάμβανεν ἐκ πασῶν τῶν τροφῶν, εὐχαριστῶν τὸν Θεόν. Ταῦτα μανθάνομεν ἐξ ἐπιστολῆς τῶν ἐν Βιέννῃ καὶ Λουγδούνῳ Ἐκκλησιῶν πρὸς τὰς κατ' 'Ασίαν καὶ Φρυγίαν 'Εκκλησίας, πρὸς ἃς ἐξιστοροῦν αὗται τὰ τῶν διωγμῶν, οὓς ὑπέστησαν. 'Αποσπάσματα τῆς ἐπιστολῆς ταύτης διέσωσεν ἡμῖν ὁ Εὐσέβιος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ του ἱστορίᾳ, 5, 3 (*Migne* 'Ε. Π. 20, 436-7). Ὁ Harnack σχολιάζων τὴν ὡς ἄνω περικοπὴν (ἐν τῇ Dogmengeschichte 1,366) παρατηρεῖ ὅτι ἤδη ἀπεκρούετο ἐν χριστιανικοῖς κύκλοις ὑπεράγαν ἀσκητικὸς τρόπος τοῦ ζῆν.

Δ. Σ. Μ.

'Αλκιβίη (ἡ). Μυθολογικὸν πρόσωπον ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Κοΐντου τοῦ Σμυρναίου. Ἡ 'Αλκιβίη ὑπῆρξε σύντροφος τῆς Πενθεσιλείας, θυγατρὸς τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ὀτρήρης βασιλίσσης τῶν 'Αμαζόνων, ἡ ὁποία ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἐλθοῦσα εἰς βοήθειαν τῶν Τρώων ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ 'Αχιλλέως.

Κ. Μ. Κ.

'Αλκιβὶχ [*'Αλχυμ.*]. Εἶναι τὸ *θεῖον* τῶν ἀλχυμιστῶν ἢ ἡ ὑπ' αὐτῶν ἐπιτυγχανομένη κατὰ τὴν πρώτην προπαρασκευὴν *πορφυρᾶ ὕλη*. Ὁ 'Απόλλων, ὁ Προμηθεύς, ὁ Ὄσιρις κλπ. εἶναι ποικίλαι προσωποποιήσεις τοῦ 'Αλκιβὶχ

ΔΙΟΝ. Π. Κ.

ἀλκίβιος ἔχις. 'Εκαλεῖτο οὕτω παρ' ἀρχαίοις βοτάνη, ἡ ὁποία ἐχρησίμευεν ὡς φάρμακον κατὰ τῆς δήξεως τῶν ὄφεων (*Νίκανδρος, Θηριακά*), ἄλλως καλούμενον *ἀλκιβιάδειον*.

Κ. Μ. Κ.

'Αλκίδαι. 1) Θεότητές τινες λατρευόμεναι παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις (Ἡσύχιος).

— 2) Ἐπίθετον τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἡρακλέους (βλ. 'Αλκίδας).

Ε. Ν. Μ.

ἀλκίδαι (οἱ) (Alcidæ) [*Ζωολ.*]. Πτηνὰ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στεγανοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κολυμβιδιδῶν*. Εἶναι πάντα θαλάσσια καὶ τὸ μέγεθός των ποικίλλει ἀναλόγως τῶν εἰδῶν· ἄλλα ἔχουσι τὸ μέγεθος ὄρτυγος καὶ ἄλλα φθάνουσι τὸ μέγεθος τῆς νήσσης τῆς κοινῆς (πάππιας). 'Απαντῶσιν εἰς τὰς βορείους θαλάσσας τῆς Εὐρώπης. Ἡ μεγάλη αὕτη οἰκογένεια περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς εἴδη: *ἄλκα* (Alca), *κερόρρινα* (Cerorhina), *μορμὼν* (Mormon) καὶ *σιμόρρυγχον* (Simorhynchus).

Πάντα τὰ πτηνὰ ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ μακροῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ῥάμφους των, ὑψηλοῦ κατὰ τὴν ἐπιφάνειάν του καὶ πεπιεσμένου λίαν ἐκ τῶν πλαγίων. Ἡ κεφαλὴ ἄλλοτε εἶναι γυμνὴ καὶ ἄλλοτε φέρει ἐπὶ τῆς κορυφῆς της πτερὰ ὀλίγα ἢ πολλὰ ἐν εἴδει θυσάνου (φούντας) ζωηροτάτων χρωμάτων. Τὸ σῶμα εἶναι εὔρωστον καὶ συνήθως φέρει ἀλαμπὲς χρῶμα. Οἱ πόδες εἶναι βραχεῖς, οἱ δάκτυλοι ἑνοῦνται διὰ κιτρίνης ἢ φαιᾶς ἀνθεκτικῆς μεμβράνης καὶ φέρουσιν ἰσχυροὺς ὄνυχας. Ὁ ὀπίσθιος δάκτυλος εἶναι ἀτροφικός.

Ζῶσι κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας καὶ τρέφονται ἐκ θαλασσίων ζώων, τὰ ὁποῖα συλλαμβάνουσι νηχόμενα. Τινὰ τούτων μεταναστεύουσιν ἐνίοτε εἰς λίαν μεμακρυσμένα μέρη, ἐνῷ ἕτερα, λόγῳ τῆς βραχύτητος τῶν πτερύγων των, δὲν μετακινοῦνται ἐκ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς των.

1ον) *Ἄλκα* (Alca). Τὸ εἶδος τοῦτο περιλαμβάνει πτηνὰ παρουσιάζοντα τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Σῶμα εὔρωστον μὲ πλουσίαν πτέρωσιν, πτέρυγας βραχείας καὶ ἀσθενικάς, ἀλλὰ καταλλήλους διὰ μικρὰς πτήσεις, ῥάμφος μᾶλλον βραχύ, στενόν, λίαν πεπλατυσμένον ἐκ τῶν πλαγίων μὲ αὐλακώσεις ἐπιμήκεις ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας αὐτοῦ καὶ ἄκρον κυρτόν. Ἡ οὐρὰ εἶναι βραχεῖα καὶ ἀποτελεῖται ἐκ δώδεκα κωπαίων πτερῶν.

Τὸ εἶδος τοῦτο περιλαμβάνει τὰς ἑξῆς παραλλαγάς:

α) *Ἄλκα τόρντα* (Alca torda). Τὸ μέγεθός της δὲν ὑπερβαίνει τὸ μέγεθος τῆς κοινῆς ἀλεκτρίδος (ὄρνιθος). Ὁ χρωματισμός της εἶναι μέλας ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ λευκὸς κατὰ τὴν κοιλίαν. Κατὰ τὸν χειμῶνα γίνονται λευκὰ καὶ ὁ λαιμὸς καὶ ἡ κεφαλή. Οἱ πόδες εἶναι μελανοί. Κατοικεῖ τοὺς βορείους τόπους τῆς Εὐρώπης καὶ τὴν βόρειον 'Αμερικήν, καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα ἀναφαίνεται ἐπὶ τῶν φιόρδ τῆς Νορβηγίας καὶ ἐνίοτε καὶ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Βορείου θαλάσσης καὶ τῆς Μάγχης. Κατὰ τὸ ἔαρ μεταναστεύει εἰς τὸν Βόρειον Παγωμένον ὠκεανὸν καὶ φωτοκεῖ παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Γροιλανδίας, τῆς Σπιτσβέργης καὶ τῶν ἀκτῶν πολικῶν τινων νήσων. Ἐνίοτε κατὰ σμήνη (ἀποτελούμενα ἐκ πολλῶν χιλιάδων πτηνῶν) ἵπτανται ὑπεράνω τῶν ἀτμοπλοίων, ἰδίως κατὰ τὰς ἐποχὰς τῶν μεταναστεύσεών των. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναπαραγωγῆς τὰ πτηνὰ ταῦτα χωρίζονται εἰς ζεύγη, καὶ ἡ θήλεια γεννᾷ εἰς κοιλότητας πετρῶν ἢ βραχώδους ἐδάφους ἓν μέγα καὶ ἐπίμηκες ᾠὸν ποικίλων ἀποχρώσεων. Ὁ νεοσσός, μόλις ἐξέλθῃ τοῦ ᾠοῦ, καλύπτεται ὑπὸ κιτρίνων πτίλων, ἡ δὲ κεφαλή του ἔχει λευκὸν χρῶμα. Μετὰ πάροδον ὀλίγων ἡμερῶν τὸ νεαρὸν πτηνὸν ἐνθαρρυνόμενον ὑπὸ τῶν ἰδιαζουσῶν κραυγῶν τῶν γεννητόρων του πίπτει εἰς τὸ ὕδωρ, ἀκολουθεῖ τούτους κατὰ τὴν κολύμβησιν καὶ βυθίζει τὴν κεφαλήν του ὑπὸ τὸ ὕδωρ διὰ νὰ συλλάβῃ τὴν τροφήν του. Τὰ ἀσθενικῆς κράσεως νεογνὰ ῥίπτονται ὑπὸ τῶν γονέων των ἐκ τοῦ ὕψους τῶν βράχων καὶ φονεύονται.

β) *Ἄλκα ἡ ἄπτερος* (Alca impennis), ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *πιγγουῖνος*. Χαρακτηρίζεται ὑπὸ μικροτάτων πτερύγων, ἀτροφικῶν, αἵτινες δὲν εἶναι κατάλληλοι πρὸς πτῆσιν. Τὸ πτέρωμά του εἰς τὴν ῥάχιν καὶ τὸν λαιμὸν εἶναι μελανὸν καὶ λευκὸν εἰς τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος· πρὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ παρὰ τὸ ῥάμφος φέρει ἐλλειψοειδῆ λευκὴν κηλῖδα. Τὸ μέγεθός του φθάνει τὸ μέγεθος χηνός.

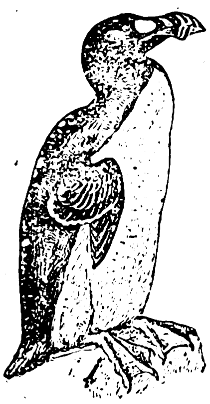

Ἄλκα ἡ ἄπτερος ἢ πιγγουῖνος.

Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἄλλοτε ἦσαν ἄφθονα, ἀπὸ τινων ὅμως ἐτῶν φαίνεται ὅτι ἐξηφανίσθησαν τελείως. Τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ πτηνοῦ τούτου εὑρέθησαν τῷ 1884 ἐπὶ τῶν βραχωδῶν ἀκτῶν τῶν νήσων Orkney. Ἄλλοτε τὰ πτηνὰ ἐφώλευον εἰς τὴν Ἰσλανδίαν, τὰς ἀκτὰς τῆς Νέας Γῆς, τὰς 'Εβρίδας, τὰς Φερρόας καὶ τὴν Σκωτίαν. Κατὰ τὸ 1790 ἐφονεύθη ἓν τοιοῦτον πτηνὸν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Κιέλου καὶ κατὰ τὸ 1830 πτῶμα τοιούτου πτηνοῦ εὑρέθη εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Νορμανδίας. Κατὰ τὸ 1458 τόσα πτηνὰ εὑρίσκοντο εἰς τὴν Ἰσλανδίαν, ὥστε αἱ παρὰ τὰς ἀκτὰς ταύτας εὑρισκόμεναι λέμβοι ἐπληροῦντο ἐκ τῶν ᾠῶν των. Τὰ ᾠὰ ταῦτα ἦσαν ἀρκετὰ μεγάλα καὶ εἶχον σχῆμα σβούρας, τὸ μῆκός των ἦτο 12-14 ἐκ. τοῦ μέτρου καὶ τὸ πλάτος των 7-8 ἐκ. τοῦ μέτρου· τὸ κέλυφός των ἦτο παχὺ καὶ τὸ χρῶμά των φαιόλευκον πρὸς τὸ πράσινον μὲ ποικιλόσχημα βαθέως φαιὰ στίγματα.

2ον) *Κερόρρινα* (Cerorhina). Περιλαμβάνει πτηνὰ μικροῦ μεγέθους μὲ σῶμα εὔρωστον καὶ βαρύ. Ἔχουν πτέρυγας ἀρκετὰ μακρὰς καὶ βραχεῖαν σχεδὸν ὑποτυπώδη οὐράν. Οἱ πόδες των εἶναι βραχεῖς καὶ ἰσχυροί, τὸ δὲ ῥάμφος των, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, φέρει καὶ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας σκλήρυνσιν τινὰ ἐν εἴδει κέρατος. Εὑρίσκονται εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Μπέριγκ, εἰς τὰ βόρεια τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, εἰς τὴν Ὀχοτσκικὴν θάλασσαν, εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καμτσιάτκας, τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν 'Αλάσκαν. Κατὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς ἄλκας· τοῦ εἴδους τούτου εἶναι γνωσταὶ δύο παραλλαγαί:

α) *Κερόρρινον τὸ μονοκέρατον* (Cerorhina monocerata), ὅπερ ὁμοιάζει καταπληκτικῶς πρὸς τὴν ἄλκα τόρντα, καὶ

β) *Κερόρρινον τοῦ Suckleyi* (Cerorhina Suckleyi). Οἱ χαρακτῆρες καὶ τὰ ἤθη τοῦ πτηνοῦ τούτου δὲν ἔχουσιν ἐπακριβῶς μελετηθῆ μέχρι σήμερον.

3ον) *Μορμὼν* (Mormon). Τὰ πτηνὰ ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ λίαν πεπλατυσμένου ἐκ τῶν πλαγίων ῥάμφους των, τὸ ὁποῖον συγχρόνως παρουσιάζει ἰδιορρυθμοτάτην κατασκευήν. Αἱ σιαγόνες δὲν περιβάλλονται, ὅπως εἰς πάντα σχεδὸν τὰ πτηνά, ἐκ δύο ὁμοίων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σωληνοειδῶν κερατώδων συστάσεως ἀπο-

Digitized by Google

φύσεων, ἀλλ' ἀποτελοῦνται ἐκ διαφόρων ἐπαλλήλων πλακῶν, αἵτινες κατὰ διαστήματα ἀφήνουσι γυμνὸν καὶ μέρος τοῦ ράμφους. Τινὲς τῶν πλακῶν τούτων πίπτουσι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων τοῦ πτηνοῦ, ὁπότε τοῦτο παρουσιάζεται ὑπὸ τελείως διαφορετικὴν ὄψιν. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο περιλαμβάνονται αἱ ἑξῆς παραλλαγαί:

α) *Μορμὼν ὁ ἀρκτικὸς ἢ μονάζων* (Mormon arctica ἢ fratercula). Τοῦτο εἶναι γνωστότατον εἰς τὰς παρὰ τὰς ἀρκτικὰς θαλάσσας ἀκτάς, ἐνίοτε δὲ ἀπαντᾷ καὶ ἔτι νοτιώτερον, εἰς τὰς Φερρόας νήσους καὶ αὐτὰς τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Ἀγγλίας ἀκόμη. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός του εἶναι μικρὸν καὶ τὸ ἀνάστημά του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 25 ἑκ. τοῦ μέτρου, ὅταν τοῦτο ἵσταται ὄρθιον. Τὸ πτηνὸν τοῦτο ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους ἀλλάσσει καὶ χρωματισμόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων του φέρει εἰς τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματός του καὶ τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς ἀμαυρῶς μελανὸν χρῶμα, εἰς τὰς παρειάς, τὸν λαιμὸν καὶ τὰς πλευρὰς φαιομέλανον, εἰς τὸ στῆθος καὶ τὴν κοιλίαν λευκόν, εἰς τὸ ράμφος ζωηρὸν φαιοπράσινον ἢ ἐρυθροκίτρινον. Οἱ ὀφθαλμοὶ περιβάλλονται ὑπὸ πορφυρᾶς στεφάνης καὶ οἱ πόδες εἶναι ἐρυθροί. Κατὰ τὸν χειμῶνα τὸ χρῶμά του γίνεται φαιομελανίζον καὶ μόνον οἱ πόδες εἶναι ὑπόφαιοι. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν ἐνίοτε κατὰ τὸν χειμῶνα εἰς τὸν Γασκωνικὸν κόλπον καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, ἀλλ' αἱ μεταναστεύσεις των αὗται δὲν εἶναι κανονικαί. Συνήθως ἔρχονται εἰς τὰ μέρη ταῦτα ὅπως φωτοκήσωσι καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἐγκαταλείπουσι τὰ νεογνά των καὶ διασχίζουσι μεγάλα διαστήματα, ὅπως ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν συνήθη τόπον τῆς διαμονῆς των. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουσι σκάπτοντα τὸ ἔδαφος, ἀκριβῶς ὅπως οἱ λαγωοὶ καὶ οἱ κόνικλοι, καὶ τὴν ἐπιστρώννουσιν ἀτέχνως δι' ὑδροβίων τινῶν φυτῶν. Τὰ ᾠὰ των ἔχουσιν ἐπίμηκες σχῆμα καὶ λευκόφαιον χρωματισμόν. Τὰ νεογνὰ ἅμα τῇ ἐκκολάψει των καλύπτονται ὑπὸ πυκνῶν κιτρινοχρόων

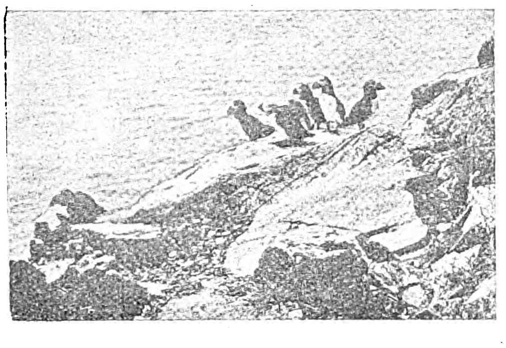

Μορμόνες οἱ ἀρκτικοί.

πτίλων. Βυθίζονται εὐχερῶς εἰς τὸ ὕδωρ ὅπως ἁλιεύσωσι τὴν λείαν των, ἥτις συνίσταται ἐξ ἰχθύων καὶ ἄλλων ὑδροβίων ζῴων. Πολλάκις ἁπλώνουσι τὰς πτέρυγάς των καὶ φέρονται ὡς ἱστιοφόρα πλοιάρια ὑπὸ τῶν ὑδάτων, ἄλλοτε πάλιν ἵπτανται τόσον χαμηλά, ὥστε ἐπιψαύουσι διὰ τῆς κοιλίας των τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Σπανίως ἵπτανται εἰς ἱκανὸν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων ὕψος, καὶ τοῦτο δὲν διαρκεῖ ἐπὶ πολύ, διότι ἐξαίφνης ἐπιπίπτουσι μὲ τὴν κεφαλὴν καθέτως καὶ ἐμβαπτίζονται ἐπί τινα λεπτὰ εἰς τὸ ὕδωρ (τοῦτο συνήθως γίνεται ἅμα ἴδωσιν ἐκ τοῦ ὕψους ἰχθύν τινα ἢ ἄλλα θαλάσσια ζῷα). Ἐν καιρῷ ἀναπαύσεως ἵστανται ἐπὶ τῶν ποδῶν των καὶ στηρίζουσι τὴν οὐράν των ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἀκουμβῶσι τὴν κοιλίαν των ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

β) *Μορμὼν ὁ λοφιοφόρος* (Mormon cirrhata). Ἀπαντᾷ εἰς τὰ βόρεια τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ καὶ διακρίνεται τῆς προηγουμένης παραλλαγῆς ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ ράμφους του καὶ τῆς κεφαλῆς του, ἥτις φέρει λόφον θυσανωτόν, ὅστις γίνεται λαμπρότερος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων του.

4ον) ***Σιμόρρυγχον*** (Simorhynchum). Περιλαμβάνει μικροῦ μεγέθους πτηνά, χαρακτηριζόμενα ὑπὸ ράμφους βραχυτέρου κατὰ πολὺ τῆς κεφαλῆς, πεπιεσμένου ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ παρουσιάζοντος διεσταλμένα πλάγια σιαγονικὰ τμήματα σχεδὸν τετράγωνα. Αἱ ρινικαὶ κοιλότητες κατὰ τὸ ἥμισυ καλύπτονται ὑπὸ μεμβράνης καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ εἶναι γυμναί.

Τὰ πτηνὰ ταῦτα κατοικοῦσι τὰς ἀρκτικὰς χώρας καὶ ἔχουσι τὰ αὐτὰ ἤθη καὶ ἔθιμα πρὸς τὰς ἄλκας. Αἱ κυριώτεραι παραλλαγαὶ τοῦ εἴδους τούτου εἶναι:

α) *Σιμόρρυγχον τὸ λοφιοφόρον* (Simorhynchum cristatellum), ὅπερ φθάνει τὸ μέγεθος κοινοῦ κοττύφου (κότσιφα). Τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματός του ἔχουσι σκοτεινῶς φαιὸν χρῶμα καὶ τὰ κάτω ἀνοικτῶς τεφρόν. Τὸ ράμφος εἶναι ἐρυθρὸν καὶ φέρει λεπτότατα λευκὰ πτερὰ ἐν εἴδει γενειάδος. Τὸ μέτωπον κοσμεῖται ὑπὸ μικροῦ λοφίου, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐξ ὀλίγων πτερῶν καὶ κλίνει πρὸς τὸ μέρος τῶν ὀφθαλμῶν. Κατοικεῖ τὴν Ἀλάσκαν, τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Ἰαπωνίας καὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Κολυμβᾷ κατὰ σμήνη, τρέχει μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα ἐπὶ τῶν πάγων καὶ τρέφεται ἐκ διαφόρων μαλακίων, μικρῶν

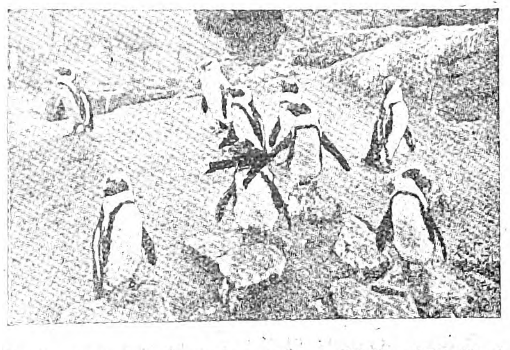

Σιμόρρυγχα (παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Καλῆς Ἐλπίδος).

ἰχθύων καὶ φυκῶν. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει ἀτέχνως ἐντὸς ὀπῶν βράχων.

β) *Σιμόρρυγχον ὁ ψιττακὸς* (Simorhynchum psittaculus). Εἶναι κατά τι μεγαλύτερον τοῦ προηγουμένου καὶ δὲν φέρει λοφίον. Κατοικεῖ τὴν θάλασσαν τοῦ Μπέριγκ καὶ τὰς Κουρίλας νήσους.

γ) *Σιμόρρυγχον τὸ ἁλιευτικὸν* (Simorhinchum aleuticus). Ὁμοιάζει πρὸς τὸ προηγούμενον καὶ θεωρεῖται ὡς ἰθαγενὲς τῆς Καλιφορνίας.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλκιδάμας. —1) Ἥρως τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἀπὸ τὴν Καῦνον τῆς Καρίας, υἱὸς τοῦ Ἀλεξινόμου. Ἐφονεύθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Μελανέως πρὸ τοῦ Ἰλίου ὑπὸ τοῦ Νεοπτολέμου (*Κόϊντ. Σμυρν.* VIII, 77).

— 2) Ἕτερος ἥρως τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἀπὸ τὴν Μυσίαν, υἱὸς τοῦ Ἀκταίου, φονευθεὶς καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ Νεοπτολέμου κατὰ τὸν Βυζαντινὸν Τζέτζην (Μεθομηρικά, 556).

— 3) Πατὴρ τῆς Κτησύλλης ἀπὸ τὴν Ἰουλίδα, πρωτεύουσαν τῆς νήσου Κέω (*Λιβάν.* ἐν Ἀνθολ. Ἑλλην. 1, 3. Ὀβιδίου Μεταμορφώσεις VII, 367).

— 4) Κυνικός τις φιλόσοφος, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ (Συμπόσιον 12), καὶ ἕτερος, ἐπίσης κυνικὸς φιλόσοφος, μνημονευόμενος ὑπὸ Διογένους Λαερτίου (VIII, 2,2). Ε. Ν. Μ.

— **Ἀλκιδάμας ὁ ῥήτωρ.** Ρήτωρ καὶ σοφιστὴς ἢ (κατὰ τὸν Σουΐδαν) φιλόσοφος, ζήσας κατὰ τὸν ε' καὶ δ' π. Χ. αἰῶνα. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἐλαίαν τῆς μικρασιατικῆς Αἰολίδος, δι' αὐτὸ καὶ *Ἐλαΐτης* λεγόμενος, υἱὸς Διοκλέους τοῦ «*μουσικὰ*» γράψαντος. Ἐγένετο μαθητὴς καὶ διάδοχος τοῦ Γοργίου, καὶ ὁ κύριος ἀντιπρόσωπος τῆς μερίδος ἐκείνης τῶν μαθητῶν τοῦ Γοργίου, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθησαν πιστῶς τὴν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου χαραχθεῖσαν ὁδόν· δι' αὐτὸ καὶ ἐμφανίζεται πολέμιος τοῦ συμμαθητοῦ του Ἰσοκράτους, ὅστις ἠκολούθησεν ἄλλην ὁδόν. Ἐνῷ δὲ μαθηταὶ τοῦ Ἰσοκράτους ἀναφέρονται τόσοι πολλοὶ καὶ ἔξοχοι ἄνδρες, εἶναι περίεργον ὅτι τοῦ Ἀλκιδάμαντος οὐδὲ εἷς μαθητὴς ὀνομάζεται, ἅπαξ δὲ μόνον μνημονεύονται ὑπό τινος μεταγενεστέρου σχολιαστοῦ γενικῶς «οἱ περὶ Ἀλκιδάμαντα». Ἡ πληροφορία ὅτι καὶ ὁ μέγας ρήτωρ Αἰσχίνης ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἀλκιδάμαντος δὲν εἶναι ἀσφαλής, φαίνεται δὲ ὅτι στηρίζεται εἰς τὴν ὁμοιότητα ποὺ εἶχον μεταξύ των οἱ δύο αὐτοὶ ρήτορες νὰ ὁμιλοῦν ἐκ τοῦ προχείρου. Τὸ πολὺ πολὺ ποὺ δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ εἶναι ὅτι ὁ Αἰσχίνης ἐμελέτησε τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλκιδάμαντος συγγραφεῖσαν *Ρητορικήν*. Καὶ ὁ Δημοσθένης ἐπρομηθεύθη κρύφα καὶ ἐμελέτησε τὰς *Τέχνας* τοῦ Ἀλκιδάμαντος, ὅπως καὶ τὰς τοῦ Ἰσοκράτους (πρβλ. *Πλούταρχ.* 6. Δημοσθ. κεφ. 5).

Ὡς διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς ὁ Ἀλκιδάμας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Ἰσοκράτην, ἐπεδίωκεν ὡς ὕψιστον σκοπὸν τῆς διδασκαλίας του νὰ ὁδηγῇ καὶ παρασκευάζῃ τοὺς μαθητάς του εἰς τὸ νὰ ὁμιλῶσιν ἐκ τοῦ προχείρου (ἐξ ὑπογυίου λέγειν) περὶ οἱουδήποτε θέματος, γνήσιος καὶ κατὰ τοῦτο μαθητὴς τοῦ Γοργίου, ὅσον καὶ εἰς τὴν μεγάλην ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν, ἐνῷ τοὐναντίον ἐστερεῖτο τῆς διαλεκτικῆς ἱκανότητος τοῦ διδασκάλου του. Καθ' ὅλου ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀλκιδάμαντος ὡμοίαζε πρὸς τὴν τοῦ διδασκάλου εἰς τὸ πρακτικὸν καὶ μηχανικὸν μᾶλλον μέρος καὶ ὄχι πολὺ εἰς τὸ θεωρητικόν. Ἔδιδε δὲ μεγάλην σημασίαν εἰς τὰς *ἀκροάσεις* καὶ τοὺς μαθητάς του συνεβούλευεν ἐντόνως νὰ ἀσκῶνται διαρκῶς εἰς τὸ ἐξ ὑπογυίου λέγειν. Εἰς τοὺς ἀρχαρίους μαθητάς του ἔδιδεν ἑτοίμους λόγους νὰ μελετοῦν ὡς ὑποδείγματα. Ἡ γλῶσσά του εἶχέ τι τὸ ἐξεζητημένον καὶ ὄχι φυσικόν. Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐπιμελέστατα σπουδάσει τὰ ἔργα τοῦ Ἀλκιδάμαντος, ἔχει παραλάβει ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν *Ρητορικήν του* (Γ' 3) πλεῖστα παραδείγματα, διὰ νὰ διδάξῃ δι' αὐτῶν τί ἐστι ψυχρὸν ἐν τῇ χρήσει τῶν ἐπιθέτων. Μεταγενέστεροι κριτικοί, ὅπως ὁ Διονύσιος, συγκρίνοντες τὸν Ἀλκιδάμαντα μὲ τὸν Ἰσοκράτην εὕρισκον αὐτὸν παχύτερον τὴν λέξιν καὶ κοινότερον, ἐνῷ ὁ Κικέρων (Tuscul. I 116) ἐξαίρει τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ὡς «δαψίλειαν ἐκφράσεως» (ubertas orationis). Παρ' ὅλην ἐν τούτοις τὴν πρὸς τὸν Ἰσοκράτην ἀντίθεσιν, ἔχει ὁ Ἀλκιδάμας καὶ ὁμοιότητας πρὸς αὐτόν, ὅπως εἰς τὸν ἔντεχνον σχηματισμὸν τῶν περιόδων καὶ τὴν ἀποφυγὴν τῆς χασμῳδίας.

Ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Ἀλκιδάμαντος διεσώθησαν πλήρη μόνον δύο, «Περὶ τῶν τοὺς γραπτοὺς λόγους γραφόντων ἢ περὶ σοφιστῶν» (κατηγορία) καὶ «Ὀδυσσεὺς κατὰ Παλαμήδους προδοσίας». Ὁ Ἀλκιδάμας ἦτο κατὰ τῶν γραπτῶν λόγων, κατ' ἀντίθεσιν καὶ τοῦτο πρὸς τὸν Ἰσοκράτην, καὶ τούτου κυρίως τὴν συνήθειαν κατηγορεῖ ἐν τῷ πρώτῳ ἐκ τῶν δύο μνημονευθέντων λόγων του, ὁ ὁποῖος ἐγράφη μεταξὺ τοῦ 390 – 380 π. Χ. Ὁ δεύτερος λόγος «Ὀδυσσεὺς κατὰ Παλαμήδους προδοσίας» φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι γνήσιον τοῦ Ἀλκιδάμαντος ἔργον. Ἀπὸ ἄλλα ἔργα αὐτοῦ διεσώθησαν μόνον ἀποσπάσματα ἢ μόνον οἱ τίτλοι, π. χ. «Μεσσηνιακὸς» ὁ τίτλος λόγου του συμβουλευτικοῦ, γραφέντος μετὰ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην· ἐξ αὐτοῦ ἡ ἀξιομνημόνευτος ρῆσις: ἐλευθέρους ἀφῆκε πάντας θεός, οὐδένα δοῦλον ἡ φύσις πεποίηκε. Εἰς τὸ ἐπιδεικτικὸν εἶδος τῶν λόγων ἀνῆκον τοῦ Ἀλκιδάμαντος τὸ «Ἐγκώμιον Ναΐδος τῆς ἑταίρας», τὸ «Ἐγκώμιον θανάτου» (Cic. Tuscul. I, 116) κ. ἄ. Ὁ Ἀλκιδάμας συνέγραψε καὶ θεωρητικὰ περὶ τῆς ρητορικῆς τέχνης ἔργα *(Τέχναι)*, εἰς τὰ ὁποῖα διαφωνεῖ ἐν πολλοῖς πρὸς τὸν Ἰσοκράτην, ὅπως εἰς τὸν ὁρισμὸν τῆς ρητορικῆς (ρητορική ἐστι δύναμις τοῦ πιθανοῦ) κ. ἄ. Περὶ τοῦ *Μουσείου* τοῦ Ἀλκιδάμαντος 6λ. Nietzsche, Rheinisches Museum, Τόμ. 25, 528 κ. ἑ. καὶ Τόμ. 28, 211 κ. ἑ. Διογένης ὁ Λαέρτιος ἀναφέρει (8,56) καὶ λόγον τοῦ Ἀλκιδάμαντος μὲ τὸν τίτλον «Φυσικός». Ἔκδοσις τῶν πλήρων σῳζομένων ἔργων τοῦ Ἀλκιδάμαντος νεωτέρα εἶναι ἡ τοῦ Blass, ὡς παράρτημα εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἀντιφῶντος, ὅπου καὶ τοῦ Γοργίου καὶ ἄλλων λόγοι, εἰς ἕνα τόμον (Λειψία 1871).

[Βλ. καὶ *Pauly - Wissowa* Real - Encyclop. Τόμ. I, στήλ. 1533 - 1539.] Θ. Α. Κ.

Ἀλκιδάμεια (ἡ). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου γυνὴ ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἐρωμένη τοῦ Ἑρμοῦ. Κ. Μ. Κ.

Ἀλκίδας (δωρικὸς τύπος) ἢ ***Ἀλκίδης*** καὶ ***Ἀλκείδης***. —1) Ἐπίθετον τοῦ Ἡρακλέους, ἐκ τοῦ Ἀλκαίου, τοῦ συζύγου τῆς μητρός του Ἀλκμήνης καὶ κατά τινας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (6λ. Ἀλκαῖος καὶ Ἀλκίδαι).

— 2) Σπαρτιάτης ναύαρχος ἀποσταλεὶς μετὰ 45 πλοίων πρὸς βοήθειαν τῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πολιορκουμένης Μυτιλήνης ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (428—427). Ἀλλ' ἕως ὅτου οὗτος νὰ φθάσῃ, ἡ Μυτιλήνη εἶχε κυριευθῆ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Διὸ μετὰ μικρὰν διατριβὴν εἰς τὴν ἀπέναντι μικρασιατικὴν ἀκτὴν ἐπανέπλευσεν εἰς τὰ ἴδια. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου καὶ μετά τινας περιπλανήσεις προσήγγισε τὰ πελοποννησιακὰ παράλια. Ἐντεῦθεν κατὰ διαταγὴν τῆς πόλεως ἔπλευσεν εἰς Κέρκυραν, ἵνα ἐνισχύσῃ τὴν φίλα πρὸς τὴν Σπάρτην φρονοῦσαν πολιτικὴν μερίδα τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἡ ὁποία κατεπιέζετο ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν προσωρμίσθη εἰς τὰ Σύβοτα, Ἠπειρωτικὸν λιμένα ἔναντι τῆς Λευκίμμης, ἔπειτα δὲ ἠναγκάσθη νὰ ναυμαχήσῃ ἐν ἀνοικτῷ πελάγει πρὸς τοὺς ἐναντίον αὐτοῦ ἐξελθόντας Κερκυραίους καὶ Ἀθηναίους. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ἐνίκησεν, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ ἀποβῇ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ νὰ ἐπέλθῃ ἐναντίον τῆς πόλεως. Βραδύτερον ἀπεστάλη ὡς οἰκιστὴς εἰς τὴν Ἡράκλειαν, τὴν ἐν Τραχινίᾳ (*Θουκυδ.* III, 16 κ. ἑ. 26 κ. ἑ. — *Διόδ.* XII, 55).

—3) Ἕτερος ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων ἀποσταλεὶς περὶ τὸ 374 π. Χ. πρὸς κατάληψιν τῆς Κερκύρας. Μνημονεύεται ὑπὸ Διοδώρου (XV, 46, 2). Ε. Ν. Μ.

Ἀλκιδίκη. Ἐκ τοῦ ἀρκαδικοῦ μυθολογικοῦ κύκλου· θεωρεῖται θυγάτηρ τοῦ *Ἀλέου* (Διόδ. Δ' 68)· ἡ ἔκδοσις αὐτῆς ὡς συζύγου εἰς τὸν *Σαλμωνέα*, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγέννησε τὴν *Τυρὼ* (Σχολ. Πλάτ. Συμπ. 208 d. Τζέτζη Λυκόφρ. 175 καὶ 872), δεικνύει παλαιὰν σχέσιν τῶν Ἀρκάδων πρὸς τοὺς ἐν Βοιωτίᾳ Φοίνικας καὶ δι' αὐτῶν πρὸς τὴν Φοινίκην. Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλκίδιος Φιλέλλην. Ὁ Ἰωάννης Κωττούνιος, ἢ *Κουττούνιος* (6λ. λ.), καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου, ὅπου καὶ ἀπέθανεν, ἐξέδωκεν ἐγκώμιον ἑαυτοῦ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἀλκιδίου Φιλέλληνος* (Immortalitati *Alcidii Philelleni*, sive Loredani Philymetti, viri usquequaque egregii....; Varii praeclarorum virorum applausus. A. Joan. Cottunio oblati. Patavii 1642). Ἰδὲ Ε'. Legrand Bibliographie Hellénique τ. 1 — Paris 1894 — σ. 432-8. Δ. Σ. Μ.

Ἀλκιὲ (François-Savinien d'Alquié). Γάλλος συγγραφεὺς τοῦ 17ου αἰῶνος. Συνέγραψε καὶ

Digitized by Google

ἐξέδωκεν εἰς δύο τόμους τὰ «Ἀπομνημονεύματα τοῦ μαρκησίου ντὲ Βὶλ εἰς τὸ Λεβάντε» καὶ ἔργα περιγραφικά, ἱστορικὰ καὶ πολιτικὰ περὶ τῆς Γαλλίας καὶ Γερμανίας. Εἰς τὸν Ἀλκιὲ ἀποδίδεται καὶ τὸ «Ταξίδιον τοῦ Γαλιλαίου», ἔργον προκαλέσαν ἐνδιαφέρον κατὰ τὴν ἔκδοσίν του ἐν Παρισίοις τῷ 1670 ὑπὸ τὰ ἀρχικὰ D. S. A. Δ. Κ.

— **Ἀλκιὲ** (Charles-Jean-Marie d'Alquier). Γάλλος πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης, δράσας κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Γεννηθεὶς εἰς τὸ Talmont τῆς Βανδέας τῷ 1759, ἦτο δήμαρχος εἰς τὴν Rochelle, ὅπου ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου καὶ εἶχεν ὑπηρετήσει εἰς διαφόρους δημοσίας θέσεις, ὅταν τῷ 1789 ἐξελέγη καὶ ἀπεσιάλη ὡς βουλευτὴς εἰς τὴν Συνέλευσιν τῶν γενικῶν τάξεων. Στερούμενος τοῦ ἀπαραιτήτου κατὰ τὰς ἐπαναστατικὰς ἐκείνας συνελεύσεις ὅπλου τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ, τῆς ρητορικῆς ἱκανότητος, ἀπησχολήθη μὲ διαφόρους διπλωματικὰς καὶ ἐσωτερικὰς ἀποστολάς. Πρόεδρος τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου τοῦ Seine-et-Oise προσεπάθησε ματαίως νὰ παρεμποδίσῃ τὴν κρεούργησιν τῶν κρατουμένων εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Ὀρλεὰν καὶ μεταφερθέντων εἰς Παρισίους. Κατὰ τὴν δίκην τοῦ Λουδοβίκου 16ου μέλος τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως ἐψήφισε τὴν θανάτωσιν τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ μετ' ἀναστολῆς μέχρι τῆς εἰρηνεύσεως, καὶ ἐκτελεστὴν ἀμέσως μόνον ἐν περιπτώσει ἐχθρικῆς εἰσβολῆς. Προνοητικὸς καὶ εὐστροφος κατεκρίθη διὰ τὴν προσαρμογήν του εἰς τὰς ἑκάστοτε ἐπαναστατικὰς καταστάσεις. Ἀλλ' εἴτε ἐξ ἐλαστικότητος πολιτικῆς συνειδήσεως, εἴτε πρὸς ἀποφυγὴν εὐθυνῶν, εἴτε ἐκ πραγματικῆς πολιτικῆς προνοίας καὶ προσωπικῆς ἀρετῆς δὲν συμμετέσχεν εἰς τὰς μέχρι τοῦ 1793 ἐπαναστατικὰς ἀκρότητας. Ἀκολούθως ἐξετέλεσε διπλωματικὰς ἀποστολὰς εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, εἰς τὴν Ταγγέρην καὶ εἰς τὴν Βαυαρίαν. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῆς αὐτοκρατορίας προήχθη εἰς πρεσβευτὴν καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὴν Μαδρίτην, τὴν Νεάπολιν καὶ τὴν Ρώμην. Τῷ 1810 ἐστάλη εἰς τὴν πρεσβείαν τῆς Στοκχόλμης καὶ τῷ 1811 εἰς τὴν Δανίαν. Ἀνακληθεὶς ἀπὸ τὴν Κοπεγχάγην τῷ 1814, ἐκρίθη τῷ 1816 ὡς βασιλοκτόνος, ἐνῷ εὑρίσκετο εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὁ Λουδοβῖκος 18ος τοῦ ἐπέτρεψε κατὰ τὸ 1818 νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ Ἀλκιὲ πράγματι ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, ὅπου ἔζησεν ἐν ἀφανείᾳ μέχρι τοῦ 1826, ὁπότε ἀπέθανε. Δ. Κ.

ἀλκικέφαλος (Alcicephalus Rodler καὶ Weith.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος τῆς ὁμοιογενείας τῶν *δερμοκεράτων* (Pellicornia). Ἔχει κεφαλὴν ἐλαφοειδῆ, μετωπικὸν ὀστοῦν ἐκτεταμένον, πνευματικῆς συστάσεως, οὐχὶ ἐξωγκωμένον καὶ ἄνευ ὀστεΐνων κώνων, ὀφθαλμικὰς κόγχας προεχούσας, σκελετὸν κατά τι χονδροειδῆ καὶ λαιμὸν βραχύτερον τοῦ τῶν καμηλοπαρδάλεων. Ἐμπρόσθια καὶ ὀπίσθια ἄκρα σχεδὸν ἰσομήκη, πρὸς δὲ ἡ κνήμη κατὰ μῆκος εἶναι ἴση πρὸς τὴν κερκίδα. Ἐνταῦθα ὑπάγεται *Alcicephalus Neumayri R.* καὶ *W.* τῆς ἄνω μειοκαίνου περιόδου παρὰ τὴν Μαράγαν τῆς Περσίας. Θ. Σ.

Ἀλκιμάχη (ἡ).—1) Θυγάτηρ τοῦ Ἁρπαλίωνος ἐκ Λήμνου, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Νόννου, ἄλλως καλουμένη *Ἀλκιμάχεια*.

—2) Ἀλκιμάχη ἡ θυγάτηρ τοῦ Αἰακοῦ καὶ μήτηρ τοῦ Μέτωνος, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Σχολιαστοῦ τῆς Ἰλιάδος.

—3) Θυγάτηρ τοῦ Φυλάκου καὶ μήτηρ τοῦ Αἴαντος τοῦ Λοκροῦ (βλ. Σχολ. Ἰλ.).

—4) Ἐπώνυμον τῆς Ἀθηνᾶς τῆς «ἐν πολέμοις κραταιᾶς» (*Σουΐδ.*). Κ. Μ. Κ.

Ἀλκίμαχος. —1) Στρατηγὸς Ἀθηναῖος, Ἀναγυράσιος τὸν δῆμον, δράσας ἐν Θρᾴκῃ τῷ 364 π. Χ., βεβαίως ὁ αὐτὸς ἀναφερόμενος καὶ ὡς στρατηγὸς ἐν τῷ κατὰ Φιλίππου τοῦ Β' πολέμῳ περὶ τὴν 106ην Ὀλυμπιάδα=356 π. Χ. (Σχολ. Αἰσχίνου 2, 31. Δημοσθ. 47,50 καὶ 75. Ἀρποκρατίων).

—2) Πρέσβυς τῶν Μακεδόνων τῷ 338 π. Χ. (ἔτος τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης), τόσον συνετῶς καὶ δικαίως ἐκτελέσας τὴν πρεσβείαν, ὥστε ἐτιμήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων δι' ἀπονομῆς προξενίας καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων· φαίνεται ὅτι καὶ κατόπιν ἐστάλη ἐπίσης ὡς πρέσβυς εἰς Ἀθήνας (Ἀρποκρ. ἐν λ.).

—3) Ἀθηναῖος, υἱὸς τοῦ Ἀλκέτου, Παιανιεὺς τὸν δῆμον, ἐμφανιζόμενος ὡς τριήραρχος ἐν ἐπιγραφαῖς (Corp. Inscr. Att. II 807—812) κατὰ τὰ ἔτη 330 καὶ 326—323 π. Χ.

—4) Ζωγράφος, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πλινίου (Nat. Hist. 35, 139) ὡς πλησίον τῶν μεγίστων καὶ ἀρίστων ὁμοτέχνων του κατὰ τὴν ἀξίαν κείμενος· ἤκμασε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, διότι ἀναγράφεται ποιήσας εἰκόνα τοῦ Διωξίππου, Ἀθηναίου Ὀλυμπιονίκου, νικήσαντος παγκράτιον. Ὁ Διώξιππος οὗτος εἶναι γνωστός, διότι ἀναφέρεται πρῶτον μὲν ἡ θριαμβευτικὴ του εἴσοδος εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τοῦ πλήθους καὶ τῶν γυναικῶν· τούτων μάλιστα μίαν ὡραιοτάτην ἰδών, ἔχασε τὸ χρῶμά του, ὡς ἀντελήφθη τὸ πλῆθος· ὁ δὲ παρατυχὼν Διογένης εἶπε: «παρατηρήσατε τὸν μέγαν ἀθλητήν σας συρόμενον ἐκ τοῦ τραχήλου ὑπὸ ἑνὸς κορασίου». Δεύτερον δὲ ἱστορεῖται ἡ κατὰ τοὺς τεθέντας ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τῷ 327—326 π. Χ. ἀγῶνας ὑπέρλαμπρος νίκη τοῦ Διωξίππου κατὰ τοῦ Μακεδόνος Κορράγου καὶ ἡ μετ' ὀλίγον ἕνεκα συκοφαντίας φθονερῶν ἀντιπάλων αὐτοκτονία του. Ἕτερον ἔργον τοῦ ζωγράφου Ἀλκιμάχου δὲν ἀναφέρεται, οὔτε εἶναι γνωστὸν ποῦ ἔκειτο ἡ προσωπογραφία τοῦ Διωξίππου· ἴσως ἐν Ὀλυμπίᾳ.

—5) Υἱὸς τοῦ Κλεοβούλου, Ἀθηναῖος, Λωριινούσιος τὸν δῆμον, ἐμφανιζόμενος ἐν ἐπιγραφῇ (Dittenberger Syll. 382) ὡς πάρεδρος τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος τοῦ ἔτους 281—280 π. Χ., τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς Θούκριτος ἐμφανίζεται ἐν ἐπιγραφαῖς ἐπίσης (Corp. Inscr. Att. II ἀριθ. 1194 καὶ Dottenb. ἔ. ἀ. ἀριθ. 336 σημ. 1) ὡς «στρατηγὸς ἐπὶ τὴν χώραν τὴν παραλίαν».

—6) Εἷς τῶν ἐν Καλύμνῳ ἀρχόντων, τῶν καλουμένων *δαμιουργῶν*, ἀναφερόμενος ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου (Neuton ἀρ. 299 b). Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλκιμέδη. Θυγάτηρ τοῦ Φυλάκου ἢ τοῦ Αὐτολύκου, καὶ σύζυγος τοῦ Αἴσωνος, κατὰ δὲ τὸν Ἀπολλώνιον τὸν Ρόδιον μήτηρ τοῦ Ἰάσωνος. Ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἄλλη, σύζυγος τοῦ Ἀμύντορος. Κ. Μ. Κ.

Ἀλκιμέδουσα. Καλεῖται οὕτω, ὑπὸ τοῦ Σχολιαστοῦ τῆς Ἰλιάδος, ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἰοβάτου, ἡ καὶ ἄλλως καλουμένη Κασσάνδρα. Κ. Μ. Κ.

Ἀλκιμέδων. —1) Υἱὸς τοῦ Λαέρκου, ἀρχηγὸς τῶν Μυρμιδόνων ὑπὸ τὸν Ἀχιλλέα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου μάχεται μετὰ τοῦ Αὐτομέδοντος κατὰ τῶν Τρώων ἀπὸ τοῦ ἅρματος (Ἰλιάς, XVI, 197 καὶ XVII, 481).

— 2) Ἀρκὰς ἥρως, πατὴρ τῆς Φιλλοῦς, μνημονευόμενος ὑπὸ Παυσανίου (VIII. 12, 2).

— 3) Τυρρηνὸς πειρατής, μεταβληθεὶς ὑπὸ τοῦ Διονύσου εἰς δελφῖνα (*Ὀβιδ.* Μεταμ. 3, 618, *Ὑγίνου* Μυθολογία 134).

—4) Λοχρός, ὀπαδὸς Αἴαντος τοῦ Ὀϊλέως (*Κόϊντ Σμυρν.* XI, 447).

— 5) Αἰγινήτης, νικήσας περὶ τὸ 460 π. Χ. ἐν πυγμαχίᾳ κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Μνημονεύεται ὑπὸ Πινδάρου (Ὀλυμπ. VIII, 21).

— 6) Τορευτὴς ξυλίνων ποιμενικῶν ποτηρίων, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου (Ἐκλογαὶ III, 36, 44). Ὑπὸ τῶν πλείστων θεωρεῖται ὄνομα πλαστόν, ἀλλ' ἴσως ὑπῆρξε τοιοῦτος τεχνίτης ἀγνοηθεὶς κατὰ σύμπτωσιν ἀπὸ τοὺς ἄλλους συγγραφεῖς. Ε. Ν. Μ.

— **Ἀλκιμέδοντος** *πεδίον*. Ἐκαλεῖτο οὕτω ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀρκάδος ἥρωος Ἀλκιμέδοντος, τοῦ πατρὸς τῆς Φιλλοῦς, τὸ παρὰ τὸ ὄρος Ὀστρακίνη τῆς Ἀρκαδίας πεδίον, ὅπου σήμερον τὸ χωρίον Ἀλωνίσταινα. Κ. Μ. Κ.

Ἀλκιμένης. —1) Ἀχαιός, μνημονευόμενος ὑπὸ Πλουτάρχου (*Δίων*, 33).

—2) Υἱὸς τοῦ Γλαύκου, ἔγγονος τοῦ Σισύφου, ἀδελφὸς τοῦ Βελλεροφόντου, φονευθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἐξ ἀμελείας ἐν Ἄργει (*Ἀπολλόδ.* 1, 3, 1).

—3) Εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Ἰάσονος καὶ τῆς Μηδείας. Ἐφονεύθη μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του Τισσάνδρου ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μηδείας, ἐκδικουμένης τὸν γάμον τοῦ Ἰάσονος μετὰ τῆς Γλαύκης. Ὁ τάφος τῶν δύο ἀδελφῶν ἐδεικνύετο ἐν τῷ ἱερῷ τεμένει τῆς Ἥρας ἐν Κορίνθῳ, ὅπου οὗτοι κατά τινα χρησμὸν τῆς Πυθίας ἐλατρεύοντο ὡς ἥρωες (*Διόδ.* IV, 54 καὶ 55).

—4) Κορίνθιος, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος (Ἑλληνικά, IV. 4, 7). Ἦτο ἐκ τῶν εὐυπολήπτων πολιτῶν, ἀλλ' ὀλιγαρχικῶν φρονημάτων· διὸ ἐπωφεληθεὶς ποτε ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ πολέμου (394—386) τῆς συγχύσεως, ἡ ὁποία ἐπεκράτει εἰς τὴν Κόρινθον, εἰσήγαγεν εἰς αὐτὴν τοὺς Λακεδαιμονίους.

—5) Τραγικὸς ἀπὸ τὰ Μέγαρα (*Σουΐδ.*). Ε. Ν. Μ.

—6) Ἀθηναῖος κωμικός, μνημονεύεται μόνον ὑπὸ τοῦ Σουΐδα «Ἀλκιμένης, Μεγαρεὺς τραγικός. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερος Ἀλκιμένης, Ἀθηναῖος, κωμικός». Ὁ Meineke ἤκασεν ὅτι ὁ Ἀλκιμένης οὗτος τοῦ Σουΐδα εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπον μὲ τὸν ἐν τῇ Καινῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Πτολεμαίου μνημονευόμενον *Ἀλκμάνην* «... τὰς δὲ Κολυμβώσας (ὁ τίτλος κωμῳδίας)· Ἀλκμάνους πρὸς τῇ κεφαλῇ Τυννίχου τοῦ Χαλκιδέως εὑρεθῆναί φησιν...». Θ. Α. Κ.

Ἀλκιμήδη βλ. Ἀλκιμέδη.

Ἀλκιμίδης. —1) Ἐπίθετον τοῦ Μέντορος, ὡς υἱοῦ τοῦ Ἀλκίμου· «Μέντωρ Ἀλκιμίδης εὐεργεσίας ἀποτίνειν» (Ὀμ. Ὀδυσσ. Χ 235).

— 2) Ἕτερος νικήσας Νέμαια, καταγόμενος ἐξ Αἰγίνης (Πίνδ. Νεμεον.). Κ. Μ. Κ.

Ἀλκιμίων, ἢ *Ἀλκίμιος*. Φαρμακολόγος τῶν ἀρχῶν τῆς 1ης μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, οὗ συνθέσεις φαρμάκων διέσωσεν ἡμῖν ὁ Γαληνὸς (ἐν Kühn τόμ. XIII 31, 493, 842 κτλ.). Τινὲς ταυτίζουσι τοῦτον πρὸς *Ἄλκιμον*, ἰατρὸν τοῦ Καίσαρος Τιβερίου. ΑΡ. Π. Κ.

ἄλκιμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ πλήρης ἀλκῆς, εὔρωστος, θαρραλέος, γενναῖος· «ἄλκιμοι ἄνδρες, — νεανίαι».

Ἄλκιμος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Πειραιῶς, περὶ τῆς ἀκριβοῦς θέσεως τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσι πολλαὶ διαμφισβητήσεις· διότι ἐξ αὐτῆς ἐξαρτᾶται καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ τάφου τοῦ Θεμιστοκλέους. Κυρία πηγὴ πρὸς ἐξακρίβωσιν τούτων εἶναι Διόδωρος ὁ περιηγητής, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ μὴ περισωθὲν ἔργον του «περὶ μνημάτων», ἔλεγεν ὅτι πλησίον τοῦ μεγάλου λιμένος τοῦ Πειραιῶς, δηλαδὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ οὐχὶ τοῦ *προλιμένος* σήμερον λεγομένου, ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν *Ἄλκιμον* ἀκρωτηρίου, κεῖται ἀπέναντι προεξοχή τις ἐν εἴδει ἀγκῶνος, καὶ ἀφοῦ κάμψῃ τις αὐτόν, πλέων πρὸς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος, πρὸς τὸ μέρος ὅπου εἶναι ὑπήνεμος ἡ θάλασσα, ὑπάρχει θεμέλιον ἱκανῶς μέγα καὶ τὸ περὶ αὐτὸ εἶναι τὸ κενοτάφιον τοῦ Θεμιστοκλέους. Ταῦτα λέγει ὁ Πλούταρχος (ἐν βίῳ Θεμιστοκλ. κεφάλ. 32), προσθέτων ὅτι ὁ μνημονευόμενος ὑπ' αὐτοῦ Διόδωρος ἔλεγε ταῦτα κατ' εἰκασίαν μᾶλλον, συνάγων συμπέρασμα ἐκ τετραστίχου τοῦ ποιητοῦ Πλάτωνος, ἢ ἐξ αὐτοψίας καὶ γνώσεως ἀκριβοῦς. Ὁ δὲ Πλάτων ἔλεγεν, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα: ὁ τύμβος σου, κατασκευασθεὶς εἰς θέσιν περίοπτον, θὰ χαι-

Χάρτης τοῦ σημερινοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς, δεικνύων τὴν θέσιν τοῦ «Ἀλκίμου».

ρετίζεται ὑπὸ τῶν ταξιδιωτῶν παντοῦ, καὶ θὰ βλέπῃ καὶ τοὺς ἐκπλέοντας ἐκ Πειραιῶς καὶ τοὺς εἰσπλέοντας εἰς αὐτόν, καὶ θὰ ἀπολαύῃ τῆς θέας, ὅταν γίνωνται λεμβοδρομίαι (κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων). Ὁ εἰδικῶς γράψας περὶ τοῦ τάφου τούτου Ἰάκ. Χ. Δραγάτσης τοποθετεῖ αὐτὸν μετὰ πολλῆς πιθανότητος ἐν δεξιᾷ τῷ ἐκπλέοντι τὸν μέγαν λιμένα ἐπὶ τοῦ νῦν «Κάβο Κράκαρη». Οὕτως ὁ *Ἄλκιμος* εἶναι ἓν ἐκ τῶν τεσσάρων ἀκρωτηρίων ἐν ἀριστερᾷ τῷ ἐκπλέοντι τὸν μέγαν λιμένα, δηλαδὴ ἢ εἰς τὸ «Κιόσκι», ἢ εἰς τὰ μνημεῖα τῶν Ἄγγλων ναυτῶν ἢ εἰς τὸν τάφον τοῦ Μιαούλη, ἢ εἰς τὸν Φάρον, πιθανώτατα εἰς τὸ Κιόσκι· διότι τοῦτο, ὡς καὶ ἡ ἀπέναντι Ἠετιωνεία, ἦσαν ἰσχυρότατα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων τετειχισμένα, ἡ δὲ λέξις *ἄλκιμος* (=δυνατός, ὑπερφυής, ἰσχυρός) θὰ ἀναφέρεται εἰς τινα παράδοσιν περί τινος ἥρωος Ἀλκίμου (=Ἀλκιμένους, Ἀλκιμέδοντος ἢ ὁμοίου), τιμωμένου ἐκεῖ ὡς ἀγρύπνου φύλακος τῆς εἰσόδου εἰς τὸν πολύτιμον λιμένα. Τὸ ὅτι ἡ ὀνομασία προῆλθεν ἔκ τινος λέοντος (=ἀλκίμου) εἶναι ὅλως ἀπίθανος γνώμη τοῦ Οὐλερίχου. Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἄλκιμος. —1) Κρής, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Δηϊφόβου, υἱοῦ τοῦ Πριάμου (Κόϊντ. Σμυρν. XI, 86).

— 2) Μυρμιδών, φίλος καὶ ἀκόλουθος τοῦ Ἀχιλλέως ἀπὸ τοὺς ἐμπιστοτέρους μετὰ τὸν Πάτροκλον. Διὸ καὶ μνημονεύεται ἐν Ἰλιάδι μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως (Ἰλιὰς XIX, 392—XXIV, 474, 574). Ὁ σχολιαστὴς τῆς Ἰλιάδος ταυτίζει τοῦτον μὲ τὸν Ἀλκιμέδοντα (βλ. λ.).

— 3) Εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Νηλέως, βασιλέως τῆς Πύλου, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Σχολιαστοῦ τῆς Ἰλιάδος (XI, 692).

Digitized by Google

— 4) Πατὴρ τοῦ Μέντορος, τοῦ πιστοῦ φίλου τοῦ Ὀδυσσέως (Ὀδύσσεια, XXII, 235).

— 5) Ἀρχαῖος βασιλεὺς τῆς Λυδίας (Σουΐδ. ἐν λ. *Ξάνθος*).

— 6) Ἱστοριογράφος ἐκ Σικελίας, γράψας «Σικελικά»· ἓν τῶν βιβλίων τούτων ὠνομάζετο ἰδιαιτέρως «ἡ Ἰταλική». Ἔγραψεν ἐπίσης τέσσαρα βιβλία «πρὸς Ἀμύνταν», τὸν ἐξ Ἡρακλείας μαθηματικὸν καὶ μαθητὴν τοῦ Πλάτωνος. Φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἤκμασε περὶ τὸ 350 π. Χ. (*Διογ. Λαερτ.* III, 9).

— 7) Ναύαρχος τοῦ Φιλίππου Β', βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ἡττηθεὶς παρὰ τὴν Πεπάρηθον περὶ περὶ τὸ 340 π. Χ. (Σχολ. εἰς Δημοσθ. XVIII, 70).

-- 8) Στρατηγὸς Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, φονευθεὶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ρόδου τῷ 304 π.Χ. (*Διόδωρ.* XX, 98, *Δρόϋσ.* II. 2, 170, 172).

—9) Μαθητὴς τοῦ περιφήμου φιλοσόφου Στίλπωνος τοῦ Μεγαρέως, ῥήτωρ, ἁπάντων τῶν ἐν Ἑλλάδι ῥητόρων πρωτεύων κατὰ Διογένη τὸν Λαέρτιον (II, 11, 2). Τινὲς εἰκάζουσιν ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ Σικελιώτης ἱστοριογράφος, ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀληθές, ἐπειδὴ ὁ ῥήτωρ Ἄλκιμος φαίνεται ὅτι εἶναι νεώτερος τοῦ ἱστοριογράφου, ἀκμάσας πιθανῶς μετὰ τὸ 300 π. Χ.

— 10) Υἱὸς τοῦ Μενοφίλου ἀπὸ τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας. Μνημονεύεται ἐν ἐπιγραφῇ (IG 1765) ὅτι «πάλην ἐνίκα» ἐν Θεσπιαῖς.

— 11) Κυζικηνός, νικηθεὶς ἐν Ὀλυμπίᾳ περὶ τὸ 144 π. Χ.

— 12) Διδάσκαλος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, λίαν ὀνομαστὸς διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ῥητορικῆς ἐν Ἀκουϊτανίᾳ. Εἰς αὐτὸν ἢ εἰς σύγχρονόν του ὁμώνυμον ποιητὴν ἀποδίδονται ὡραῖά τινα ἐπιγράμματα τῆς Λατινικῆς Ἀνθολογίας.

Ε. Ν. Μ.

—Ἄλκιμος *[Ἀρχ. Ἱστ.]*. Μέγας ἀρχιερεὺς τῆς Ἰουδαίας, ἐγκατασταθεὶς εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο τῷ 162 π. Χ. ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀντιόχου τοῦ Ε' τοῦ Εὐπάτορος· τὸ ὄνομά του ἔχει ἐξελληνισθῇ ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ Γιακείμ, διότι ὁ Ἰώσηπος (Ἰουδ. Ἀρχαιολ. 12, 385) ὀνομάζει αὐτὸν «Ἄλκιμος ὁ καὶ *Ἰάκιμος*». Ἐπ' αὐτοῦ εἶχον καταπαύσει οἱ ἀγῶνες διὰ τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, ἤρχισαν ὅμως ἀπ' αὐτοῦ αἱ ἔριδες μεταξὺ τοῦ κόμματος τῶν ἑλληνιζόντων καὶ τῶν ἰουδαϊζόντων· ὁ Ἄλκιμος ἀνῆκε βεβαίως εἰς τὸ πρῶτον τῶν κομμάτων, διότι Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος παρημπόδισεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν καθηκόντων του καὶ μετ' ὀλίγον ἐξεδίωξεν αὐτὸν ἐκ τῆς Ἰουδαίας. Οὕτω κατέφυγε τῷ 162 π. Χ. πρὸς τὸν βασιλέα Δημήτριον, τότε ἀνελθόντα εἰς τὸν θρόνον, καὶ κατώρθωσεν, ἐμπνεύσας τὴν δυσπιστίαν περὶ τοῦ Ἰούδα, ὅτι δὲν ἦτο εἰλικρινὴς φίλος τοῦ βασιλέως, νὰ ἀποκατασταθῇ πάλιν διὰ τῶν ὅπλων εἰς τὸ ἀξίωμά του διὰ τοῦ Βακχίδου, στρατηγοῦ τοῦ Δημητρίου· εὐθὺς ὅμως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ στρατηγοῦ, ἀνενεώθη ὁ ἀγὼν διὰ τὴν ἀρχιερατείαν, ὁ δὲ Ἄλκιμος ἠναγκάσθη καὶ πάλιν νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀντιόχειαν πρὸς τὸν Ἕλληνα βασιλέα. Οὗτος ἔστειλε τὸν στρατηγὸν Νικάνορα μετ' ἰσχυροῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Ἰούδα, ἀλλ' ὁ στρατηγὸς οὗτος ἡττήθη καὶ ἔπεσε μαχόμενος πρὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ (Μάρτιος 161 π. Χ.). Ἀλλὰ τὸν ἑπόμενον μῆνα ἀπέθανε καὶ ὁ Ἰούδας, οὕτω δὲ ὁ Ἄλκιμος καὶ οἱ ἑλληνίζοντες ἔλαβον εἰς χεῖρας των τὴν ἀρχιερατείαν καὶ τὴν ὅλην διοίκησιν τῆς Ἰουδαίας μέχρι τοῦ 159 π. Χ., ὅτε ἀπέθανεν ὁ Ἄλκιμος ἐξ ἀποπληξίας· ταύτην οἱ ἰουδαΐζοντες ἀπέδωκαν εἰς τὸ ὅτι ὁ Ἄλκιμος τῷ 160 π. Χ. εἶχε κρημνίσει τὸν τοῖχον τοῦ ἐσωτερικοῦ προστῴου τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος.

[ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Schürer*, Geschichte des jüdisch. Volkes τόμ. Α' σελ. 168 κ. ἑ.]

Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

— Ἄλκιμος *Ἄβιτος*· βλ. λ. Ἄβιτος.

Ἀλκίμων *ἀκτή*. Ὀνομάζεται οὕτω ἡ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς βορεία ἀκτὴ τῆς καθ' αὐτὸ Πειραϊκῆς Χερσονήσου, ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἄλκιμος (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά της) μέχρι τῆς σημερινῆς ἀποβάθρας τοῦ Τελωνείου.

ἀλκῖναι *[Ὀργ. Χημ.]* Καλοῦνται οὕτω αἱ τριτογενεῖς ἀμιναλκοόλαι, ὡς λ. χ. ἡ

$$(C_2H_5)_2N.CH_2.CH_2.OH.$$

Σ. Γ.

Ἀλκίνδης ἢ ***Ἀλκίνδος*** ἢ ***Ἀλκίντι*** ἢ ***Ἀλχίνδιος*** (Al-K(h)indi ἢ Alchindius — *Ἀμποῦ Γιουσοὺφ Γιακοὺμπ Μπὲν Ἰσχὰκ Μπὲν ἐλ Σουμπὰχ ἐλ Κίντι*). Ἄραψ σοφὸς τῆς Σχολῆς τῆς Βαγδάτης, γεννηθεὶς ἐν Μπάσρᾳ, παρὰ τὸν Περσικὸν κόλπον, κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Θ' αἰῶνος μ. Χ. καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 873. Ἀνῆκεν εἰς τὴν φυλὴν Κινδᾶ (Kindah) ἀριστοκρατικοῦ γένους. Ἤκμασεν ἐπὶ τοῦ χαλίφου Ἀλ-Μαμούν, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ὁποίου καὶ ἔζησε τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του. Ἔχων φύσιν ἀγαθὴν καὶ τυχὼν ἐπιμελοῦς ἀγωγῆς, ἀνεδείχθη διαπρεπὴς τοῦ ἔθνους αὐτοῦ λόγιος καὶ συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἐπιστημῶν. Βαθὺς γνώστης τῆς περσικῆς, τῆς ἰνδικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς, ἠρύσθη ἐκ τῆς πλουσιωτάτης φιλολογίας τῶν γλωσσῶν τούτων τὰ μεγαλύτερα δυνατὰ ὠφελήματα. Ἠσχολήθη ἐξ ἴσου μὲ τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ἀριθμητικήν, τὴν γεωμετρίαν, τὴν μαθηματικὴν καθόλου, τὴν ἀστρονομίαν, τὴν ἰατρικὴν καὶ πάσας τὰς ἐπιστήμας τῆς ἐποχῆς του, καὶ εἰς πάσας ἐπιτυχῶς, δι' ὃ καὶ ἔλαβε τὴν τιμητικὴν προσωνυμίαν τοῦ κατ' ἐξοχὴν «φιλοσόφου τῶν Ἀράβων». Ἠσπάζετο πολλὰς δοξασίας τῶν νέων πυθαγορείων καὶ τῶν νέων πλατωνικῶν, ἀλλ' εὐλόγως θεωρεῖται ὡς θερμὸς θιασώτης τοῦ Ἀριστοτέλους, οὗτινος συγγράμματα μετέφρασε καὶ ὑπεμνημάτισε. Ὑπελάμβανε τὰ μαθηματικὰ ὡς κρηπῖδα πάσης ἐρεύνης καὶ ἐχαρακτήριζε τὴν φυσικὴν ὡς σπουδαῖον μέρος τῆς φιλοσοφίας.

Ἐν μὲν τῇ θεολογίᾳ ἦτο ὀρθολογικός, τὴν δὲ ἀστρολογίαν ἐστήριζεν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς γενικῆς τῶν πάντων ἀλληλουχίας, καθ' ἣν ἕκαστον τελείως νοούμενον ἐμφαίνει ὡς ἐν ἐσόπτρῳ τὸ σύμπαν. Συνέγραψε πλείονα τῶν διακοσίων ἔργων, ὧν πλήρη κατάλογον παρέχει ὁ Casiri ἐν τῇ «ἀραβικῇ βιβλιοθήκῃ» αὐτοῦ. Μεταξὺ ἄλλων μνημονεύονται καὶ μεταφράσεις του εἰς τὴν ἀραβικὴν ἔργων ἑλληνικῶν. Ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν ἔργων του περιεσώθησαν ὀλίγα, ἐν λατινικῇ μεταφράσει, καὶ ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ Α. Nagy. Ἐκ τῶν ἰατρικῶν του ἔργων κυριώτερα εἶναι τὸ «περὶ συνθέτων φαρμάκων» (φὶ καραμπατέϊν) μεταφρασθὲν καὶ λατινιστί, «περὶ ἱπποκρατικῆς ἰατρικῆς», «περὶ μυστικῆς ἰατρικῆς», «περὶ τροφῶν καὶ φαρμάκων», «περὶ ἀντιδότων», «περὶ ἐλεφαντιάσεως», «περὶ διαφορᾶς νοσημάτων» κλπ. Τὰ συγγράμματα του γέμουσι πληροφοριῶν καὶ παρατηρήσεων ἰδίων. Μεταξὺ ἄλλων εὕρηται καὶ ἡ περὶ διαβάσεως τῆς Ἀφροδίτης πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ Ἡλίου, ἐπισυμβᾶσα τῷ 839. Μαθητής του ὑπῆρξεν ὁ *Ἀλβουμαζάρ*. —Ω.

ἀλκινόη (ἡ) (Alcinoe) *[Ζωολ.]*. Κτενοφόρα τῆς τάξεως τῶν βεροϋδῶν (βλ. λ.).

Ἀλκινόη.—1) Μία ἀπὸ τὰς Νύμφας, αἱ ὁποῖαι περιέθαλψαν τὸν Δία βρέφος. Τὸ ἄγαλμα αὐτῆς εἶχε στηθῇ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Τεγέᾳ, τὸ ὁποῖον λέγουν ὅτι Μελάμπος ὁ Ἀμυθάονος κατεσκεύασεν (Παυσαν. VIII 47,3).

—2) Θυγάτηρ τοῦ Πολύβου ἐκ Κορίνθου, σύζυγος τοῦ Ἀμφιλόχου. Εἰς ταύτην, ἐπειδὴ ἡμέραν τινὰ ἀπέπεμψεν ἄνευ πληρωμῆς τοῦ συμφωνηθέντος μισθοῦ μίαν ὑφάντριαν, ἡ Ἀθηνᾶ ἐνέπνευσε πρὸς τιμωρίαν ἔρωτα πρὸς τὸν Σάμιον Ξάνθον. Ἡ Ἀλκινόη φλεγομένη ὑπὸ τοῦ πάθους ἐγκατέλειψε σύζυγον καὶ τέκνα καὶ ἠκολούθησε τὸν ἐραστήν, ἀλλὰ κατατρυχομένη ὑπὸ τύψεων τῆς συνειδήσεώς της ηὐτοκτόνησε, καταχρημνισθεῖσα εἰς τὴν θάλασσαν (*Παρθενίου* ἐρωτικὰ 27).

Ε. Ν. Μ.

Ἀλκίνοος *[Μυθολ.]*. Ὁ μυθικὸς βασιλεὺς τῶν Φαιάκων τῆς νήσου Σχερίας, οἵτινες κατῴκουν πρότερον εἰς τὴν εὐρύχωρον Ὑπέρειαν, πλησίον τοῦ ὑβριστικωτάτου γένους τῶν Κυκλώπων. Ἀδικούμενοι ὑπὸ τούτων οἱ Φαίακες μετῴκησαν εἰς Σχερίαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἰσοθέου Ναυσιθόου υἱοῦ τοῦ Ἐνοσίχθονος Ποσειδῶνος καὶ τῆς ἀσυγκρίτου εἰς τὸ κάλλος Περιβοίας, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῶν Γιγάντων Εὐρυμέδοντος. Τούτων τέκνα ἦσαν ὁ Ρηξήνωρ, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ὁ Ἀλκίνοος, ὅστις ἔγινε βασιλεὺς τῶν Φαιάκων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του καὶ τοῦ πρεσβυτέρου του ἀδελφοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν μονογενῆ θυγατέρα Ἀρήτην συνεζεύχθη, ἀποκτήσας ἐξ αὐτῆς τὴν Ναυσικᾶν καὶ πέντε υἱούς. Ὁ Ἀλκίνοος εἶναι ὁ τύπος τοῦ εὐδαίμονος ἄνακτος τῶν ὁμηρικῶν χρόνων, ὅστις διάγει ἐν εἰρήνῃ, ἀπολαύων τὰ ἀγαθά του ἐν μέσῳ τῶν φιλησύχων ὑπηκόων του, τοὺς ὁποίους κυβερνᾷ προεδρεύων τοῦ συνεδρίου δώδεκα ἄλλων ἀνάκτων. Τὰ ἀνάκτορά του μὲ τοὺς χαλκοῦς τοίχους, τοὺς ἀργυροῦς κίονας καὶ τὰς χρυσᾶς θύρας λάμπουν. Χρυσοῖ καὶ ἀργυροῖ κύνες, τοὺς ὁποίους ἔπλασεν ἐμψύχους ὁ σοφὸς Ἥφαιστος, ἱστάμενοι ἑκατέρωθεν τῆς θύρας τοῦ μεγάρου, εἶναι οἱ πιστοὶ τοῦ βασιλέως φύλακες. Παρὰ τοὺς κίονας τοῦ μεγάρου χρυσοῖ νέοι ἐκράτουν ἀνημμένας λαμπάδας διὰ νὰ φέγγουν εἰς τοὺς συνδειπνοῦντας ἄνακτας τὴν νύκτα. Τὰ ἀνάκτορα περιέβαλλε τετράπλεθρος κῆπος μὲ λιθόκτιστον φράκτην. Ἐντὸς δὲ τοῦ κήπου ἦσαν ποικίλα δένδρα ἀπὸ τῶν ὁποίων δὲν ἔλειπον ποτέ, καθ' ὅλον τὸ ἔτος, οἱ καρποί, διότι διαυγέστατον ὕδωρ δύο πηγῶν καὶ δροσιστικωτάτη αὔρα διαρκῶς ἐξωογόνουν ταῦτα (Ὁμ. Ὀδ. Ζ στ. 1 καὶ ἑξῆς καὶ Η. στ. 55—131). Τὴν μυθικὴν νῆσον Σχερίαν ταυτίζουσί τινες μὲ τὴν σημερινὴν νῆσον Κέρκυραν.

Γ. Δ. ΚΑΨ

—**Ἀλκίνοος** ἢ ***Ἀλκίνους***. Εἷς τῶν δώδεκα υἱῶν τοῦ Ἱπποκόωντος, οἵτινες βοηθοῦντες τὸν πατέρα των ἐξέβαλον τῆς Λακεδαίμονος τὸν Τυνδάρεων καὶ τὸν Ἰκαρίωνα, ἀδελφοὺς τοῦ πατρός των. Ὅτε ὅμως ὁ Ἡρακλῆς ἐφόνευσε τὸν Ἱπποκόωντα καὶ τοὺς υἱούς του, ὁ Τυνδάρεως, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε νυμφευθῇ τὴν Λήδαν, κόρην τοῦ βασιλέως Θεστίου, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε καταφύγει, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Λακεδαίμονα καὶ παρέλαβε τὴν βασιλείαν.

Γ. Δ. ΚΑΨ.

—**Ἀλκίνοος**. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πλατωνικοῦ τούτου φιλοσόφου, τοῦ οὐδαμόθεν ἄλλοθεν γνωστοῦ, φέρεται εἰσαγωγή τις εἰς τὸν Πλάτωνα, ἐπιγραφομένη «λόγος διδασκαλικὸς τῶν Πλάτωνος δογμάτων». Τὸν λόγον τοῦτον συνεξέδωκεν ὁ Hermann μετὰ τῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος (Τόμ. VI σελ. 152 κ. ἑ.)· ἀλλ' ἤδη ὁ Freudenthal μετὰ μεγάλης πιθανότητος ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ λόγος οὗτος εἶναι ἔργον τοῦ Ἀλβίνου, τοῦ αὐτοῦ δηλ. φιλοσόφου, ὅστις συνέγραψε καὶ τὴν σῳζομένην εἰσαγωγὴν εἰς τὸν Πλάτωνα, τὴν ὁποίαν ὁμοίως συνεξέδωκεν ὁ Hermann. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ ἀντιγραφεῖς τῶν χειρογράφων μετέβαλον τὸ *Ἀλβίνου* εἰς *Ἀλκινόου* (Freudenthal Hell. Stud. III, 275 κ. ἑ. καὶ Pauly—Wissowa ἐν λ. *Alkinoos*. Βλ. καὶ ἀνωτ. λ. Ἀλβῖνος).

Α. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

ἀλκιόπη (ἡ) (Alciopa) *[Ζωολ.]*. Σκώληκες τοῦ ἀθροίσματος τῶν ζωνοσκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν **ἀλκιοπιδῶν** (βλ. λ.).

Πρῶτοι οἱ Milne - Edward καὶ Audouin ἔδωσαν τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἰς θαλάσσιόν τινα ζωνοσκώληκα, ὅστις φαίνεται ὅμοιος πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Raynaud εὑρεθέντα εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Οἱ μετέπειτα φυσιοδίφαι εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ ζῴου τούτου παρουσίασαν διαφορὰν γνωμῶν. Τινὲς καθορίζουσιν αὐτὸ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σκωληκοειδῶν ἀποφύσεων ἢ σμηρίγγων δι' ὧν εἶναι ἐφωδιασμένον τὸ σῶμά του, ἕτεροι ἐκ τοῦ σχήματος τῶν σμηρίγγων καὶ τοῦ μεγέθους των καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, οὕτως ὥστε ἐν τῇ ζῳολογίᾳ πολλοὶ θαλάσσιοι σκώληκες παρουσιάζονται ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα. Ὁ Claparède καθώρισε τὴν *ἀλκιόπην* ἐκ τοῦ ἄνευ ἀμυντικῶν ὀργάνων προβοσκιδωτοῦ ῥύγχους της καὶ τῶν ποδῶν της, οἵτινες φέρουσι κανονικὰς φυλλώδεις ἀποφύσεις. Ἡ προβοσκὶς εἶναι κυλινδρικὴ καὶ φέρει ἐπὶ τῶν ἄκρων της δύο τριγωνικὰ θηλίδια, ἐπιτεθέμενα τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἄλλου καὶ δώδεκα ἄλλα πλέον περιωρισμένα.

Ἡ διάταξις τῶν πολλαπλασιαστικῶν ὀργάνων των εἶναι ἰδιόρρυθμος, ἀποτελουμένη συνολικῶς ἀπὸ 16 ζεύγη· τὸ πρῶτον ζεῦγος εἶναι ἐπιτεθειμένον ἐπὶ τοῦ δευτέρου, τὸ δεύτερον ἐπὶ τοῦ τρίτου καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς· τὰ ὄργανα ταῦτα ἔχουσι σχῆμα ἐντέρου, τοῦ ὁποίου τὰ ἐξωτερικὰ τοιχώματα φέρουσιν εἶδος βλεφαρίδων καὶ τοῦ ὁποίου τὸ ἄνοιγμα εὑρίσκεται παρὰ τὸ ἐπίπεδον τῆς κοιλίας. Αἱ ἐντεροειδεῖς αὗται ἀποφύσεις διευθύνονται κατ' ἀρχὰς πρὸς τὰ ἔσω καὶ παρὰ τὴν μεσαίαν γραμμήν, τὴν διαχωρίζουσαν τὸ ὅλον σῶμα ὁριζοντίως εἰς δύο ὅμοια ἡμίση· εἶτα εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο κυρτοῦνται, κάμπτονται κατὰ γωνίαν ὀρθὴν καὶ διευθύνονται πρὸς τὰ ἔξω, ὅπου διευρύνονται καὶ σχηματίζουσιν εἶδος σακκιδίων. Τὰ σακκίδια ταῦτα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὡριμότητος πληροῦνται σπερματοζωϊδίων.

Δ. Ν. Π.

— **ἀλκιόπη** (Alciope DC) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*· περιλαμβάνει δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ν. Ἀφρικῆς.

Σ. Μ.

ἀλκιοπίδαι (οἱ) (Alciopidae). Ζωνοσκώληκες τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηρηϊδῶν*. Πάντες εἶναι ὑδρόβιοι καὶ ζῶσιν ἢ ἐπὶ τῆς θαλασσίας ἰλύος ἢ ὡς παράσιτοι ἐπὶ διαφανῶν τινων ὑδροβίων ὀργανισμῶν. Τὸ σῶμά των εἶναι ἐπίμηκες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ τελείως διαφανές. Αἱ δέσμαι τῶν μεταξοειδῶν τριχῶν των, αἵτινες περιβάλλουσι τὸ σῶμά των, εἶναι μακρόταται καὶ οἱ ἕλικες οἱ εὑρισκόμενοι κατὰ μῆκος τοῦ σώματός των εὔρυταται ἔχοντες τὴν μορφὴν παραπόδων δι' ὧν διευκολύνεται ἡ μετακίνησις τῶν ζῴων τούτων. Οἱ ὀφθαλμοί των εἶναι δυσαναλόγως μεγάλοι σχετικῶς πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ σώματός των, εὑρίσκονται εἰς τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς καὶ ἔχουσιν ἐρυθρὸν χρῶμα. Ἐξ ὅλων τῶν χαιτοπόδων, οἱ ἀλκιοπίδαι ἔχουσι τοὺς μεγαλυτέρους καὶ τελειοτέρους ὀφθαλμούς.

Εὑρίσκονται εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανόν, τὴν Μεσόγειον, τὰς σικελικὰς ἀκτάς, τὸν κόλπον τῆς Νεαπόλεως, τὴν Βόρειον γενικῶς θάλασσαν καὶ τὰς ἀκτὰς τῶν Ἰνδιῶν.

Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει 7 εἴδη, ἅτινα διαιροῦνται εἰς δύο διακεκριμένας κατηγορίας: εἰς τὰ ἔχοντα κεφαλικοὺς λοβούς, οἵτινες δὲν φθάνουσι μέχρι τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν καὶ τὰ ἔχοντα κελαλικοὺς λοβοὺς ἐξικνουμένους καὶ πέραν τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν. Εἰς τὰ πρῶτα ὑπάγονται αἱ: *ἀλκιόπη, ἀστερόπη, ἀλόδορον, βαιαδιωνωφάιτη*. Εἰς τὰ δεύτερα: *καλλίζωνον* καὶ *ῥυγχονερέλλα* [Βλ. καὶ **ἀλκιοπίνα**].

Δ. Ν. Π.

ἀλκιοπίνα (ἡ) (Alciopina) *[Ζωολ.]*. Οἱ Claparède καὶ Panceri ἔδωσαν τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὰ νεογνὰ τῶν **ἀλκιοπιδῶν** (βλ. λ.). Τὸ εἶδος ἀλκιο-

Digitized by Google

ποῖα χαρακτηρίζεται ὑπὸ τεσσάρων κεραιῶν, δύο στοματικῶν προσακτρίδων καὶ τριῶν ἄρθρων. Ὁ νεαρὸς οὗτος σκώληξ ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ πεπτικοῦ συστήματος καὶ τοῦ περιφερικοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος κτενοφόρων τινῶν. Κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς μεταμορφώσεώς των οἱ σκώληκες ἔχουσι μῆκος μόλις ἑνὸς χιλιοστομέτρου, ἡ κεφαλὴ των δὲν διακρίνεται τελείως τοῦ ὑπολοίπου σώματος, οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι ἀκίνητοι καὶ φέρουσιν εὐδιάκριτον κρυσταλλώδη φακὸν σφαιρικοῦ σχεδὸν σχήματος, ὅστις περιβάλλεται κατὰ τὸ ὄπισθεν αὐτοῦ μέρος καὶ τὰ πλάγια ὑπὸ στρώματος χρωϊκῆς τινος ὕλης. Τὸ σῶμα εἶναι ἐπίμηκες, ποικίλλεται ὑπὸ μικρῶν βαθυχρόων στιγμάτων καὶ φέρει τρία ζεύγη ποδῶν κωνικοῦ σχήματος. Ἀπὸ τοῦ στόματος μέχρι τοῦ μέσου τῆς κοιλίας ὑπάρχουσι κινηταὶ βλεφαρίδες· τὸ στόμα φέρει μυώδη προβοσκίδα καὶ καταλήγει εἰς τὸ γαστροεντερικὸν σύστημα.

Τὰ ἑπόμενα στάδια τῆς μεταμορφώσεως διακρίνονται ἐκ τοῦ μεγαλυτέρου μεγέθους τῶν ζῴων, τοῦ διαφόρου σχηματισμοῦ τῶν ἐγκεφαλικῶν προαρτημάτων, τοῦ πολυπλόκου συστήματος τῆς ὁράσεως κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς μεταμορφώσεως τὰ ζῷα ἔχουσι μῆκος ἑνὸς περίπου ἑκατοστομέτρου καὶ φέρουσι τριάκοντα ἓξ ἀρθρώσεις. Ὁ κεφαλικὸς λοβὸς φέρει ἐπιμήκεις προσακτρίδας, αἵτινες διήκουσι καὶ πέραν τοῦ μετωπικοῦ τμήματος. Οἱ ὀφθαλμοὶ λαμβάνουσιν τὴν τελείαν των ἀνάπτυξιν καὶ εἶναι καθ' ὅλα ὅμοιοι πρὸς τοὺς τοῦ τελείου σκώληκος. Τὰ τρία πρῶτα ζεύγη τῶν ποδῶν ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ τρία τοιαῦτα τοῦ πρώτου ἐμβρυϊκοῦ σταδίου καὶ εἶναι μικρότεροι τῶν λοιπῶν ζευγῶν. Δ. Ν. Π.

Ἀλκίοπος. Εἷς ἐκ τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς νήσου Κῶ, τῶν Μερόπων, φερόμενος ὡς πενθερὸς τοῦ Ἡρακλέους. Κ. Μ. Κ.

Ἀλκίππη.—1) Μία τῶν θυγατέρων τοῦ γίγαντος Ἀλκυονέως. Αὗται μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός των κατελήφθησαν ὑπὸ τοσαύτης λύπης, ὥστε κατεκρημνίσθησαν ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου Καναστραίου τῆς Παλλήνης, μιᾶς τῶν τριῶν χερσονήσων τῆς Χαλκιδικῆς, καὶ μετεβλήθησαν εἰς πτηνά, τὰς *ἀλκυόνας* (Ἡγήσανδρ. παρὰ Bekker Ἀνέκδ. Ἑλλην. 377.25).

— 2) Θυγάτηρ τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἀγραύλου, θυγατρὸς τοῦ Κέκροπος. Ταύτην ἡμέραν τινά, κατά τινα ἀττικὸν μῦθον, ἐβίασεν ὁ Ἁλιρρόθιος, υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς νύμφης Εὐρύτης, ἀλλὰ καταληφθεὶς ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἄρεως (βλ. λ. Ἁλιρρόθιος). Ἐτυμολογικῶς τὸ ὄνομα Ἀλκίππη σημαίνει «ρωμαλέα φορβάς». Ε.Ν.Μ.

— 3) Σύζυγος τοῦ Ἀθηναίου Μητίονος καὶ μήτηρ τοῦ Εὐπαλάμου, πατρὸς τοῦ Δαιδάλου (*Ἀπολλόδ.* III, 15,8).

— 4) Θυγάτηρ τοῦ Οἰνομάου, σύζυγος τοῦ Εὐήνου καὶ μήτηρ τῆς Μαρπήσσης.

— 5) Θεράπαινα τῆς Ἑλένης ἐν Σπάρτῃ, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ὀδύσσεια, IV, 24) καὶ Ἀθηναίου (V, 191). Ε. Ν. Μ.

ἀλκιππίδαι (οἱ) (Alcippidae) *[Ζῳολ.]*. Μαλάκια τῆς οἰκογενείας τῶν ἑλικοπόδων (βλ. λ.). Δ.Ν.Π.

Ἄλκιππος. Γνωστὸς ἐκ Πάρου ἀνδριαντοποιός, καθὼς τοὐλάχιστον δεικνύει ἡ ὑπογραφὴ ἑνὸς καλλιτέχνου ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου, εὑρεθέντος ἐν Ἀνάφῃ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου φαίνεται ὅτι ἵστατο ἄγαλμα ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Ἡ ὑπογραφὴ αὕτη ἀποδιδομένη δι' ὡραίων γραμμάτων ἔχει ὡς ἑξῆς: ΑΛΚΙΠΠΟΣ: ΠΑΡΙΟΣ: ΕΠΟΙΗΣΕΝ. Ἐξ αὐτῆς δὲ κυρίως ὁρίζεται, ὅτι ὁ Ἄλκιππος ἤκμασε περὶ τὸ 400 π. Χ. Τὰ τοῦ μεγέθους τοῦ ἀγάλματος, ὡς καὶ τὰ τῆς ὕλης ἐκ τῆς ὁποίας τοῦτο ἦτο κατεσκευασμένον δὲν κατέστη ἀκόμη δυνατὸν νὰ ὁρισθοῦν ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων, διότι, καθὼς τοὐλάχιστον λέγει ὁ Hiller εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου ἔκδοσιν τῶν ἐπιγραφῶν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, δὲν κατώρθωσαν νὰ συναθροίσωσιν ὅλα τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα στοιχεῖα. Κ. Μ. Κ.

Ἀλκίρα (Alcira), ἡ *Ἀλθίρα*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βαλένθια, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Χούκαρ καὶ παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Βαλένθια — Ἀλικάντε. Κάτοικοι 18,500. Περιβάλλεται ὑπὸ φοινίκων, πορτοκαλλεῶν καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἑλώδεις ἐκτάσεις καθιστώσας τὸ κλῖμά της νοσηρόν. Λόγῳ τῆς δαψιλῆς ταύτης βλαστήσεως, ὀφειλομένης εἰς τὰ ἄφθονα ὕδατά της, ἡ Ἀλθίρα ἐπονομάζεται διὰ τοῦτο ὁ *κῆπος τῆς Βαλένθια*. Τὰ κυριώτερα προϊόντα της εἶναι μέταξα, ὀπῶραι καὶ ὄρυζα. Κατά τινας κεῖται εἰς τὴν θέσιν τῆς ρωμαϊκῆς πόλεως Saetabicula. Τὸ σημερινὸν ὄνομά της εἶναι ἀραβικὸν καὶ σημαίνει νῆσον. Ἄλλοτε εἶχε μεγίστην στρατηγικὴν σημασίαν λόγῳ τῆς θέσεώς της καὶ τῶν ὀχυρώσεων της αἵτινες ἀπετελοῦντο ἀπὸ παχύτατα τείχη καὶ πύργους ὑψηλοὺς δεσπόζοντας ἐπὶ τῆς πέριξ πεδιάδος. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν, ἐκ τῆς κυρίως πόλεως καὶ τῶν προαστείων Ἁγίου Αὐγουστίνου καὶ Ἁγίας Μαρίας. Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὑπὸ τοὺς Μαυριτανούς, ἀπετέλει σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον.

Ἀλκὶς (ἡ). —1) Ἡ θυγάτηρ τοῦ Βοιωτοῦ Ἀντιποίνου.

—2) Ὄνομα γυναικὸς ἀναφερόμενον εἰς τὴν Ἀνθολογίαν.

—3) Ἐπώνυμον τῆς Ἀθηνᾶς, κυρίως ἐν Σπάρτῃ ἀποδιδόμενον εἰς αὐτήν. Κ. Μ. Κ.

Ἄλκις (ὁ). Ἐκαλεῖτο οὕτω εἷς ἐκ τῶν 50 υἱῶν τοῦ Αἰγύπτου, ὁ ὁποῖος ἐφονεύθη ὑπὸ τῆς μνηστῆς αὐτοῦ, τῆς Δαναΐδος Γλαύκης. Κ. Μ. Κ.

Ἀλκισθένης. —1) Πατὴρ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων Δημοσθένους, τοῦ εἰς τὴν Πύλον ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου στρατεύσαντος (*Θουκυδ.* III, 91).

— 2) Ἀθηναῖος ἄρχων κατὰ τὴν 102αν Ὀλυμπιάδα, ἤτοι κατὰ τὸ 372)1 π. Χ., μνημονευόμενος ὑπὸ Δημοσθένους (XLIX, 30, 59, 60, 62, LIX, 36) καὶ Διοδώρου (XV, 50).

— 3) Λάκων, ἡγεμὼν τῶν Φωκέων, ἡττηθεὶς ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν ἐν τῇ παρὰ τὴν Νάρυκαν τῆς Λοκρίδος μάχῃ τῷ 395 π. Χ. (*Διόδ.* XIV, 82, 8).

— 4) Συκιωνεύς, υἱὸς τοῦ Ἀριστογένους.

— 5) Συβαρίτης πλούσιος, ὅστις καὶ *Ἀλκιμένης* ἢ *Ἀλτιμένης* ὑπό τινων συγγραφέων καλεῖται. Οὗτος ἦτο περιώνυμος κατὰ τὸν Ἀθήναιον καὶ Ἀριστοτέλη διὰ τὴν πολυτέλειαν καὶ τρυφηλότητά του. Ἰδιαίτερος λόγος γίνεται δι' ἓν ἱμάτιον αὐτοῦ, περίφημον διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὸ λεπτὸν τῶν κεντημάτων, ὅπερ βραδύτερον ἐπωλήθη ὑπὸ Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου εἰς τοὺς Καρχηδονίους ἀντὶ 120 ταλάντων (*Ἀθήν.* XII, 541).

— 6) Τεγεάτης, υἱὸς τοῦ Λυσιστράτου, νικητὴς εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Ε. Ν. Μ.

Ἀλκίφρων *ὁ ῥήτωρ*. Εἶναι ὁ διασημότερος τῶν ἀρχαίων ἐπιστολογράφων, γράψας μακρὰν σειρὰν πεπλασμένων ἐπιστολῶν ἐν πεζῷ ἀττικῷ λόγῳ· διὸ καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου (762, 62) ἐπονομάζεται *ἀττικιστής*. Οὔτε ἡ πατρίς, οὔτε ὁ χρόνος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ εἶναι ἀκριβῶς καθωρισμένος. Ἐκ τῶν νεωτέρων φιλολόγων ὁ O. Keller (Jahrb. f. Philol. Suppl. IV 604, 109) ἔκ τινων ἐνδείξεων εἰκάζει ὅτι ὁ Ἀλκίφρων κατήγετο ἐκ Συρίας, ἦτο δέ, κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἐπιστολογράφον Ἀρισταίνετον (ἐπιστ. Α 5 καὶ 22), σύγχρονος τοῦ Λουκιανοῦ. Πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι ἤκμασεν ὀλίγον μετὰ τὸν Λουκιανόν, πάντως ὅμως οὐχὶ πέραν τῆς 3ης μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος· διότι καὶ ὁ συγγραφεὺς τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Αἰλιανοῦ φερομένων ἀγροικικῶν ἐπιστολῶν (βλ. λ. Αἰλιανὸς) καὶ ὁ κατὰ τὴν 4ην μ. Χ. ἑκατ. ἀκμάσας Ρωμαῖος ποιητὴς Λόγγος εἶχον, ὡς φαίνεται, πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀλκίφρονος, ὃν ἐν πολλοῖς ἐμιμήθησαν. Καὶ τὰ ρωμαϊκὰ ἀκόμη ὀνόματα, τὰ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Ἀλκίφρονος ἀναφερόμενα (Γέμελλος), καὶ τὰ ὀνόματα τῶν παρασίτων, τὰ σύνθετα ἐκ ρωμαϊκῶν καὶ ἑλληνικῶν στοιχείων (Πατιλλοχάρων, Τουρδοσύναγος), ὡς καὶ λατινισμοί τινες (πρὸ τούτων τεττάρων ἐτῶν), πείθουν ὅτι ὁ Ἀλκίφρων ἦτο κατά τι μεταγενέστερος τοῦ Λουκιανοῦ, ὃν ἐν πολλοῖς ἐμιμήθη (πρβλ. ἰδίᾳ *Ἀλκιφρ.* Γ' 19 ἐκδ. Schepers πρὸς Λουκ. Συμπόσ. καὶ *Ἀλκίφρ.* Γ' 14 καὶ 26 πρὸς Λουκ. Τόξαρ. 15 καὶ 13). Ἀλλὰ καὶ τὰ πολλὰ κοινά, ἅτινα αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀλκίφρονος ἔχουν πρὸς τὰ σωζόμενα λείψανα τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Μενάνδρου, τὸν ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν ὁ Ἀλκίφρων ἐξεῖμα, μαρτυροῦν, ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀλκίφρονος ἐγράφησαν περὶ τοὺς χρόνους (τῆς 2ας μ. Χ. ἑκατ.), καθ' οὓς μεγάλη ἐν Ἀθήναις ἐπεκράτει ἔρις περὶ τοῦ τίς τῶν δύο μεγάλων κωμῳδοποιῶν ἦτο καὶ ἀπὸ ἠθικῆς καὶ ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως ὑπέρτερος, ὁ Ἀριστοφάνης ἢ ὁ Μένανδρος.

Τοῦ Ἀλκίφρονος διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν 118 πλήρεις ἐπιστολαὶ καὶ 6 ἀποσπάσματα. Τὰς ἐπιστολὰς ταύτας πρῶτος ὁ Bergler ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ ἐκδόσει (1715) διῄρεσεν εἰς τρία βιβλία· ἐσχάτως ὅμως ὁ Schepers ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ ἐκδόσει τοῦ Ἀλκίφρονος (1905 Teubner), ἀνακατατάξας τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀλκίφρονος κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, διῄρεσεν αὐτὰς εἰς τέσσαρα βιβλία, περιλαβὼν ἐν μὲν τῷ Α' βιβλίῳ τὰς *ἁλιευτικὰς* ἐπιστολάς, ἐν δὲ τῷ Β' τὰς *ἀγροικικάς*, ἐν δὲ τῷ Γ' τὰς *παρασιτικὰς* καὶ ἐν τῷ Δ' τὰς *ἑταιρικάς*.

Ὅπως ὁ Λουκιανός, οὕτω καὶ ὁ Ἀλκίφρων τὰς ὑποθέσεις τῶν ἐπιστολῶν του ἤντλησεν ἐκ τῆς ἀττικῆς καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῆς νέας ἀττικῆς κωμῳδίας. Πᾶσαι αἱ ὑποθέσεις τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ ἀναφέρονται εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν περιοίκων, πάντα δὲ τὰ ἐν αὐταῖς ἀναφερόμενα ἱστορικὰ πρόσωπα (Ὑπερείδης καὶ Φρύνη, Μένανδρος καὶ Γλυκέρα, Ἐπίκουρος, Πραξιτέλης, Δημήτριος ὁ Πολιορκητής) ἀνήκουν εἰς τὴν 4ην π. Χ. ἑκατοντ. Διὸ καὶ ἀποβαίνουν αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀλκίφρονος οὐ μόνον λαμπρὸν κάτοπτρον τῆς ἠθοποιίας τῆς νέας ἀττικῆς κωμῳδίας, ἀλλὰ καὶ πλουσία πηγή, ἐξ ἧς πολλὰς λεπτομερείας μανθάνομεν περὶ τοῦ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Ἀθηναίων, τὸν ὁποῖον καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς ἔτι χρόνους ἄνδρες διανοούμενοι, ὡς ὁ Λουκιανὸς καὶ Ἀλκίφρων, δὲν ἔπαυον ζωηρῶς νὰ ἀναπολοῦν καὶ διὰ τῆς ἀριστοτεχνικῆς των γραφίδος ἐκφραστικώτατα νὰ ἀναπαριστάνουν. Διότι, ὅπως τοῦ Λουκιανοῦ τὰ ἔργα, οὕτω καὶ τοῦ Ἀλκίφρονος αἱ ἐπιστολαὶ εἶναι γεγραμμέναι μετὰ πολλῆς γλαφυρότητος καὶ χάριτος ποιητικῆς. Δεῖγμα τῆς πλήρους χάριτος καὶ ἐρωτικῆς ἀφοσιώσεως ἐπιστολῆς τῆς Γλυκέρας πρὸς τὸν Μένανδρον παρεθέσαμεν ἀνωτέρω (βλ. λ. Ἀλεξάνδρεια: *Ἀλεξανδρινὴ λογοτεχνία*).

Ἡ πρώτη διὰ τοῦ τύπου ἔκδοσις τοῦ Ἀλκίφρονος ἔγινεν ὑπὸ τοῦ *Ἄλδου Μανουτίου* ἐν Ἑνετίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1499. Ἡ ἔκδοσις αὕτη περιελάμβανε μόνον τὰς ἐπιστολὰς τῶν δύο πρώτων βιβλίων. Βραδύτερον ὁ *Begler* εὗρεν ἐν χειρογράφοις τῆς Ἑνετίας καὶ τοῦ Βατικανοῦ 72 ἄλλας ἐπιστολὰς τοῦ Ἀλκίφρονος, ἃς συνεξέδωκε μετὰ τῶν πρώτων ἐν Λιψίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1715 εἰς τρία ἐν ὅλῳ βιβλία. Νεώτεραι ἐκδόσεις μετὰ κριτικῶν ὑπομνημάτων ἔγιναν ὑπὸ *E. Seiler* ἐν Λιψίᾳ 1853, ὑπὸ *A. Meineke* ἐν Λιψίᾳ 1853, ὑπὸ *Hercher* ἐν τῇ συλλογῇ Epistolographi Graeci (σελ. 44—47) ἐν Παρισίοις 1879, νεωτάτη δὲ ὑπὸ *M. A. Schepers* ἐν Λιψίᾳ παρὰ Teubner 1905.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Παρατηρήσεις εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀλκίφρονος ἔγραψαν: ὁ *Cobet* ἐν Μνημοσ. III, 129 κ. ἑ., ὁ *Nauck*, ἐν Zeitschr. f. d. Altertumswiss». 1885 22—28, *Hermann*, ἐν Rhein. Mus. N. F. XI 58—89, ὁ *Naber* ἐν Μνημοσ. VI, 23 κ. ἑ., ὁ *Μητρόπουλος*, ἐν Philol. X, 134 κ.ἑ., ὁ *Stanger*. ἐν Bl. f. bayr. Gumnaq. IV, 1 κ. ἑ.—Γενικῶς περὶ τοῦ Ἀλκίφρονος βλ. *F. Passow*, ἐν Ersch. u. Grubers Encyclop. —*W. Schmidt*, ἐν Pauly—Wissowa real. Encyclop. καὶ *W. Christ*, ἐν Gesch. d. griech Liter. μετάφρ. *Ν. Πολίτου*, τόμ. Β' 667 κ. ἑ. ΑΝΑΣΤ. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

Ἄλκμααρ (Alkmaar). Πόλις τῆς Ὁλλανδίας κτισθεῖσα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Η' αἰῶνος. Κάτοικοι 30.000 περίπου. Ἐν αὐτῇ διεξάγεται εἰς μεγάλην κλίμακα ἐμπόριον βουτύρου καὶ τυροῦ, εἰς ποσότητας ὑπερβαινούσας τὰ 10 ἑκατομ. χγρ. ἐτησίως. Ἀπέχει μόλις 39 χμτρ. ἀπὸ τοῦ Ἀμστελοδάμου (Amsterdam). Δ. Ε. Μ.

— *Ἄλκμααρ μάχη*. Ἡ πολίχνη Ἄλκμααρ, φύσει ὀχυρά, ὑπῆρξε τὸ θέατρον ἀποφασιστικῆς μάχης μεταξὺ τῶν ἀγγλικῶν καὶ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μπέργκεν (Bergen), ἐν τῇ ὁποίᾳ τὰ ἀγγλορρωσικὰ στρατεύματα ἡττήθησαν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Brune, ὁ Δοὺξ τῆς Ὑόρκης, ἀρχιστράτηγος τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, ὥδευσε πρὸς τὸ Ἄλκμααρ, πρὸ τοῦ ὁποίου ἐγκατέστησε τὰς προφυλακάς του. Τὴν 6 Ὀκτωβρίου 1799 ὁ γαλλικὸς στρατὸς ὑπέστη νέαν ἐπίθεσιν καθ' ὅλον τὸ μέτωπόν του. Ἐπὶ δέκα ὥρας τὰ δύο ἐχθρικὰ στρατεύματα ἐμάχοντο μὲ πεῖσμα καὶ αἱ διὰ τῆς λόγχης ἐπιθέσεις διεδέχοντο ἀλλήλας μὲ αἱματηρότατα ἀποτελέσματα. Τέλος ὁ στρατηγὸς Brune, καταβαλὼν ὑστάτην προσπάθειαν καὶ τιθέμενος ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν γρεναδιέρων του, ἐπιτίθεται μετ' ἐκπληκτικῆς ὁρμητικότητος καὶ ἀνατρέπει τὴν ἐχθρικὴν ἀντίστασιν. Ὁ ἀγγλορρωσικὸς στρατὸς ὑπεχώρησε ἐν ἀταξίᾳ μέχρι τοῦ Ἔγκμὸν (Egmont), ἀφήνων χιλίους πεντακοσίους αἰχμαλώτους καὶ ἕνδεκα πυροβόλα εἰς χεῖρας τῶν Γάλλων. Ὁ Δοὺξ τῆς Ὑόρκης ἀπολέσας τὴν ἐλπίδα νὰ γίνῃ κύριος τῆς πρὸς τὸ Ἄμστερνταμ ὁδοῦ, ἐξεκένωσε τὸ Ἄλκμααρ καὶ ὑπεχώρησεν ἐσπευσμένως, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Γάλλων, βλέπων ὅμως ὅτι ἠπειλεῖτο ὑπὸ πλήρους καταστροφῆς ἐζήτησε νὰ συνθηκολογήσῃ. Ὁ στρατηγὸς Brune προέβαλε ὅρους βαρυτάτους, ἐν οἷς τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου τοῦ Helder, μεθ' ὅλου τοῦ ἐν αὐτῷ πυροβολικοῦ, τὴν ἀπόδοσιν τῶν ὀλλανδικῶν πυροβολαρχιῶν, τὰς ὁποίας εἶχον καταλάβει οἱ Ἄγγλοι, τὴν ἀπελευθέρωσιν ἄνευ ἀνταλλαγῆς δεκακισχιλίων αἰχμαλώτων καὶ τὴν ἀνασύστασιν τοῦ βαταβικοῦ στόλου. Ὁ Δοὺξ τῆς Ὑόρκης ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ τοὺς σκληροτάτους τούτους ὅρους, πλὴν τοῦ τελευταίου, ἀντὶ τοῦ ὁποίου κατεβλήθη εἰς τοὺς Γάλλους ἀνάλογος χρηματικὴ ἀποζημίωσις, τὴν δὲ 30ὴν Νοεμβρίου ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς ἐξεκένωσεν ὁλοσχερῶς τὴν Ὁλλανδίαν. Γ. Α. ΚΑΡ.

Ἄλκμααρ (Alkmaar), *Ἐρρῖκος φὸν*—. Ὁλλανδὸς ποιητὴς τοῦ 15ου αἰῶνος, γνωστὸς ἐκ τῆς μεταφράσεως εἰς τὴν ὀλλανδικὴν τοῦ γαλλικοῦ ποιήματος «*Περιπέτειαι τῆς Ἀλώπεκος*». Πρόκειται περὶ λαϊκοῦ σατυρικοῦ ποιήματος πολὺ διαδεδομένου κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ μεταφρασθέντος ἐκ τῆς γαλλικῆς καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας. Ἡ μετάφρασις τοῦ Ἄλκμααρ ἐξεδόθη τῷ 1498 ἐν Λυβέκῃ (Lubeck) ὑπὸ τοῦ N. Baumann. Χ. Δ.

Ἀλκμῄων βλ. Ἀλκμέων.

Ἀλκμάν. Ὀνομαστὸς χορικὸς Ἕλλην ποιη-

Digitized by Google

τής, ἐκ Σάρδεων, ἀκμάσας κατὰ τὸ β´ ἥμισυ τοῦ 7ου π. Χ. αἰῶνος. Τὸ ὄνομά του φέρεται καὶ **Ἀλκμάων, Ἀλκμέων, Ἀλκμαίων.** Ἦτο πρεσβύτερος τοῦ Στησιχόρου καὶ νεώτερος τοῦ Τερπάνδρου καὶ Θαλήτα, υἱὸς Δάμαντος ἢ Τιτάρου. Ἦσαν καί τινες οἱ ὁποῖοι τὸν Ἀλκμᾶνα Λάκωνα ἀπὸ Μεσσόας ἔλεγον καὶ ἄλλοι δοῦλον τοῦ Ἀγησίδα, ἐλευθερωθέντα διὰ τὴν εὐφυΐαν. Ἔζησεν εἰς ἐποχὴν τῆς λαμπροτάτης περιόδου τῆς Σπάρτης· εἶχον λήξει οἱ πρὸς τοὺς Μεσσηνίους πόλεμοι μὲ τελείαν αὐτῶν ὑποταγήν, καὶ ἡ Σπάρτη ἠδύνατο νὰ ἀπολαύσῃ τῶν καρπῶν τῶν νικῶν της, νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης, τὸ ἐμπόριον, τὰς τέχνας. Τότε ὑποτίθεται ὅτι ἐκτίσθη καὶ ἡ Σκιάς, περὶ τῆς ὁποίας ἀναφέρει ὁ Παυσανίας (3, 12, 8), ἀλλὰ τόσον ἡ τέχνη ὅσον καὶ ἡ μουσικὴ καὶ ἡ μετ᾽ αὐτῆς συνημμένη ποίησις δὲν εἶναι ἡ αὐστηρὰ τέχνη τῶν παλαιοτέρων (Τερπάνδρου, Τυρταίου...), ἀλλὰ εὐθυμοτέρα, τὴν ὁποίαν εἰσήγαγεν εἰς τὴν Σπάρτην ὁ ἐξ Ἰωνίας (Κολοφῶνος) μετοικήσας μουσικὸς Πολύμνηστος. Καὶ ἡ ποίησις τοῦ Ἀλκμᾶνος εἶναι πιστὸν κάτοπτρον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀμερίμνου ἀπολαυστικῆς ζωῆς. Ἡ ποίησις τοῦ Ἀλκμᾶνος εἶναι τὸ κορύφωμα τοῦ νέου βίου. Ἡ ποίησίς του ἔχει καὶ τὸν σοβαρὸν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ κοντὰ εἰς αὐτὸν καὶ τῆς εὐθυμοτέρας ἀπολαύσεως· οἰκειοτέρα ζωὴ μὲ ὁμόφρονας ἑταίρους καὶ συνηλικιώτας καὶ ἱπποτικὴ ἐκτίμησις πρὸς τὰς γυναῖκας. Ὁ Ἀλκμὰν ἦτο, ὅπως δεικνύουν τὰ τῶν *Παρθενίων* του λείψανα, ὁ διδάσκαλος ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε τοὺς χοροὺς αὐτοὺς τοὺς ἀποτελουμένους ἀπὸ παρθένους νὰ ᾄδωσι τὰ δι᾽ αὐτοὺς προωρισμένα ᾄσματα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν γυμνοπαιδιῶν ἠκούοντο ᾀδόμενα ποιήματα τοῦ Ἀλκμᾶνος. Δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ἀλκμὰν ἦτο ὁ ἐπισήμως ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Σπάρτης ἀνεγνωρισμένος διδάσκαλος τοῦ ᾄσματος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εὐκόλως ὑπὸ τῆς παραδόσεως μετεβλήθη, ὥστε νὰ λέγεται, ὅπως καὶ διὰ τὸν Τυρταῖον, ὅτι ὁ Ἀλκμὰν εἶχε σχολὴν καὶ ἐν αὐτῇ ἐδίδασκεν, ὡς διδάσκαλος ἐξ ἐπαγγέλματος, τὴν μουσικήν.

Ὁ **Ἀλκμὰν** ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας, κατὰ τὴν παράδοσιν δὲ ἐκ φθειριάσεως. Ὁ Παυσανίας (3, 15, 2) ἀναφέρει ὅτι καὶ μνῆμα Ἀλκμᾶνος (ἡρῷον) εἶχεν ἱδρυθῆ ὄπισθεν τῆς στοᾶς τῆς παρὰ τὸν Πλατανιστᾶν, «ᾧ (Ἀλκμᾶνι) ποιήσαντι ᾄσματα οὐδὲν εἰς ἡδονὴν αὐτῶν ἐλυμήνατο τῶν Λακώνων ἡ γλῶσσα, ἥκιστα παρεχομένη τὸ εὔφωνον». Ἴσως νὰ ἔτυχεν ὁ ποιητὴς καὶ τιμῶν τοιούτων, ὁποίας εἰς ἥρωας οἱ Σπαρτιᾶται ἀπένεμον. Εἰς τὸν Ἀλκμᾶνα ἐποίησαν κομψὰ ἐπιγράμματα ὁ Ἀντίπατρος καὶ ὁ Λεωνίδας (Παλατ. Ἀνθολ. 7, 18 καὶ 19):

Ἀντιπάτρου

Ἀνέρα μὴ πέτρῃ τεκμαίρεο· λιτὸς ὁ τύμβος
ὀφθῆναι, μεγάλου δ᾽ ὀστέα φωτὸς ἔχει.
Εἰδήσεις Ἀλκμᾶνα, λυρης ἐλατῆρα Λακαίνης
ἔξοχον, ὃν Μουσέων ἐννέ᾽ ἀριθμὸς ἔχει.
Κεῖται δ᾽ ἠπείροις διδύμοις ἔρις, εἴθ᾽ ὅ γε Λυδός,
εἴτε Λάκων· πολλαὶ μήτερες ὑμνοπόλων.

Λεωνίδου

Τὸν χαρίεντ᾽ Ἀλκμᾶνα, τὸν ὑμνητῆρ᾽ ὑμεναίων
κύκνον, τὸν Μουσῶν ἄξια μελψάμενον,
Τύμβος ἔχει Σπάρτας μεγάλαν χαριν, ἔνθ᾽ ὅ γε λοῖσθον
ἄχθος ἀπορρίψας οἴχεται εἰς Ἀΐδαν.

Ἡ ἔρις, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ τὸ α´ ἐπίγραμμα ἂν εἶναι Λυδὸς ἢ Λάκων, δὲν ἔχει οὔτε τώρα διευκρινισθῆ. Ὑποτίθεται ὅτι, ὅπως καὶ ἄλλοι ποιηταὶ καὶ μουσικοὶ ἄνδρες (Τέρπανδρος ἐκ Λέσβου, Θαλήτας ἐκ Κρήτης, Πολύμνηστος ἐκ Κολοφῶνος, πιθανῶς καὶ Τυρταῖος ἐκ Μιλήτου), δρῶντες ἐν Λακεδαίμονι, οὕτω καὶ ὁ Ἀλκμὰν ἦλθεν ἢ κατήγετο ἐκ Λυδίας, ἡ ὁποία μετὰ τῆς ἀντιστοίχου πρὸ αὐτῆς ἀσιατικῆς παραλίας εἶναι ὁ τόπος ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀφορμᾶται ἡ μεγάλη ἐξέλιξις τῆς μουσικῆς. Καὶ τὸ ἄλλο ζήτημα, ἂν ἦτο αὐτὸς δοῦλος ἢ κατήγετο ἀπὸ δούλων, δὲν ἔχει οὐδὲ τώρα λυθῆ. Ἴσως καὶ νὰ μείνῃ καὶ αὐτὸ ἄλυτον ἐς ἀεί, ἐφ᾽ ὅσον δὲν ὑπάρχουν ἀσφαλῆ τεκμήρια, ἐπὶ τῶν ὁποίων καὶ δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν.

Ποιήσεις τοῦ Ἀλκμᾶνος (βλ. *Theod. Bergk*, Poetae lyrici graeci, ἐκδ. 4η, τόμ. 3 σελ. 14 κ.ἑ.).— Πρῶτον *Ὕμνοι* (εἰς Δία Λυκαῖον, εἰς Διοσκούρους, εἰς Ἥραν, Ἀπόλλωνα, Ἄρτεμιν, Ἀφροδίτην), *Παιᾶνες, Παρθένια, Ὑπορχήματα*, ὅλα ᾀδόμενα ἐν ἑορταῖς ὑπὸ χοροῦ, εἴτε βαδίζοντος εἴτε χορεύοντος, τῇ συνοδείᾳ κιθάρας ἢ αὐλοῦ. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ χορὸς (ἀπὸ ἄνδρας ἢ νέους ἢ παρθένους) δὲν ὁμιλεῖ πάντοτε, ὅπως συμβαίνει παρὰ Πινδάρῳ, ἐν ὀνόματι τοῦ ποιητοῦ, ὅπως δεικνύουν αἱ μετοχαί, αἱ ὁποῖαι εἶναι θηλυκοῦ γένους εἰς τὰ ᾄσματα τὰ ὁποῖα ᾔδοντο ὑπὸ χοροῦ παρθένων (*ἀρχομένα*, ἀποσπ. 2, *φέροισα*, 15).

Καὶ *ὑμεναίους* ἐποίησεν ὁ Ἀλκμάν, ὡς ἀναφέρει τὸ β´ ἐπίγραμμα (τοῦ Λεωνίδου), ἀλλὰ δὲν περιεσώθησαν ἐκ τούτων οὐδὲ ἀποσπάσματα ἀσφαλῆ. Κατὰ τὸν Σουΐδαν «εὑρετὴς γέγονε τῶν ἐρωτικῶν μελῶν», δηλ. ἐποίησε πρῶτος αὐτὸς καὶ ἐρωτικὰ ποιήματα ᾀδόμενα, ὁποῖα ἦσαν καὶ τὰ τοῦ Πολυμνήστου *ἐρωτικά*, τὰ καὶ ἔπειτα, ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν, ὀνομαστά. Φαίνεται ὅτι καὶ *συμποτικὰ* καὶ ἄλλα ποιήματα ἐποίησεν ὁ Ἀλκμάν.

Τὰ μέτρα τοῦ Ἀλκμᾶνος ἦσαν ἐπίσης ποικίλα, ὅπως καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ποιήσεών του, δάκτυλοι (δακτυλικὸν ἑξάμετρον κ.ἄ.), ἴαμβοι, τροχαῖοι, εἴτε ἀμιγεῖς, εἴτε μετὰ δακτύλων εἰς μακροτέρους στίχους ἀναμειγνυόμενοι (δακτυλοεπίτριτα, ἐπισύνθετα, λογαοιδικὰ ἐπίμεικτα), ἀνάπαιστοι (ἀποσπ. 17 καὶ 91), κρητικοὶ (ἀπόσπ. 38), ἰωνικοί. Συνετίθεντο δὲ εἴτε εἰς *συστήματα ἐξ ὁμοίων* (π. χ. ἀπὸ δακτυλικάς τετραποδίας, ἀποσπ. 45), εἴτε εἰς *στροφὰς* ἐξ ἀναμείκτων ποδῶν (π. χ. ἀπὸ δακτύλους καὶ τροχαίους, ἀποσπ. 60) κ.ἄ.

Ἡ γλῶσσα τοῦ Ἀλκμᾶνος εἶναι δωρικὴ μὲ ἀναμεμειγμένα ἰωνικὰ-ἐπικὰ καὶ αἰολικὰ στοιχεῖα. Ὁ Ἀλκμὰν ἠδυνήθη μὲ τὸ πολὺ εὔστροφον καὶ πλούσιον πνεῦμά του νὰ ἐπιτύχῃ ὅλους τοὺς ποικίλους σκοπούς, τοὺς ὁποίους ἐπεδίωξε, ἐπιτυγχάνει μὲ δεξιότητα ἀσυνήθη, τόσον ὅταν πραγματεύεται εὔθυμα θέματα, ὅσον καὶ ὅταν σοβαρά. Ἀπέναντι τῶν γυναικῶν δεικνύεται ἀρκετὰ λεπτός, ἀλλ᾽ ὅταν εὑρίσκεται μεταξὺ ἀνδρῶν μόνον, εἶναι πολὺ ἐλευθερόστομος, ὑπενθυμίζων τὸν Ἀρχίλοχον καὶ τὸν Ἱππώνακτα. Εἰς τὰ ποιήματά του, ὅπως καὶ εἰς τὰ τοῦ Πινδάρου, δὲν εἶναι σπάνια καὶ τὰ γνωμικά, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν νὰ διαφωτίσουν ὡρισμένα κύρια σημεῖα. Τὰς γνώμας του ἀντλεῖ ἀπὸ τὸν θησαυρὸν τῆς παλαιᾶς ἱερᾶς σοφίας, χωρὶς ὅμως νὰ περιφρονῇ καὶ τὰς παροιμίας τοῦ λαοῦ (πρβλ. Ἀποσπ. 23, 36 «ἔστι τις σιῶν τίσις»,—ἀποσπ. 63 «πεῖρά τοι μαθήσιος ἀρχά», —ἀποσπ. 115 «ὁ Κρὴς δὴ τὸν πόντον», παροιμία ἐπὶ τῶν εἰδότων μέν, προσποιουμένων δ᾽ ἀγνοεῖν). Ἡ φαντασία του ἐργάζεται ἐπίσης ἐπιτυχῶς (πρβλ. ἀποσπ. 23, 40 κἑ. ὅπου τῆς (φίλης του;) *Ἀγιδοῦς* τὴν ἐμφάνισιν παρομοιάζει πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον) καὶ εἰς τὴν φαντασίαν του τὸν βοηθεῖ λεπτὴ παρατηρητικότης τῆς φύσεως καὶ αἴσθημα (βλ. ἀποσπ. 60: «εὕδουσιν δ᾽ ὀρέων κορυφαί τε καὶ φάραγγες, πρώονές καὶ χαράδραι, φύλλα θ᾽ ἑρπετά θ᾽ ὅσσα τρέφει μέλαινα γαῖα, θῆρές τ᾽ ὀρεσκῷοι καὶ γένος μελισσᾶν καὶ κνώδαλ᾽ ἐν βένθεσι πορφυρέας ἁλός· εὕδουσι δ᾽ οἰωνῶν φῦλα τανυπτερύγων», περιγραφὴ τῆς ἄκρας ἡσυχίας ἐν ὥρᾳ βαθείας νυκτός). Ὁ ἴδιος ὑποσημαίνει ὅτι τὸ ᾆσμά του ὁμοιάζει μὲ τὸ κελάδημα τῶν πτηνῶν (βλ. ἀποσπ. 25 καὶ 67). Τὴν χάριν τοῦ Ἀλκμᾶνος ἐξαίρει καὶ ὁ ἐπιγραμματοποιὸς Λεωνίδας (βλ. ἀνωτέρω β´ ἐπίγραμμα: «Τὸν χαρίεντ᾽ Ἀλκμᾶνα»), καὶ ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ἔχει συνείδησιν τῆς ἱκανότητός του αὐτῆς, ἀλλά, κατὰ τὴν γνωστὴν ταπεινοφροσύνην τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, ἀποδίδει τὴν χάριν του εἰς τὴν Μοῦσαν (ἀπόσπ 45: «Μῶσ᾽, ἄγε, Καλλιόπα, θύγατερ Διός, ἄρχ᾽ ἐρατῶν ἐπέων, ἐπὶ δ᾽ ἵμερον ὕμνῳ καὶ χαρίεντα τίθει χορόν»). Ἐκεῖνο ποὺ μάλιστα χαρακτηρίζει τὰς ποιήσεις τοῦ Ἀλκμᾶνος καὶ διακρίνει αὐτὰς ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας καὶ σεμνοτέρας ποιήσεις τοῦ Τερπάνδρου καὶ τοῦ Στησιχόρου, εἶναι ἡ ἐντελῶς ἰδιότροπος χάρις καὶ εὐθυμία του. Οὐδενὸς ἄλλου ἀρχαίου λυρικοῦ ποιητοῦ τὰ ποιήματα χαρακτηρίζει τοιαύτη διαύγεια, δροσερότης καὶ χάρις, ὁποία ἐπανθεῖ εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ἀλκμᾶνος.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς δικαίως ὁ Ἀλκμὰν εἰς τὸν *Κανόνα* τῶν ἀρχαίων λυρικῶν ποιητῶν ἔχει λάβει τὴν πρώτην θέσιν. Εἶναι ὁ ἀρχαιότατος γνωστὸς ἀντιπρόσωπος ἑνὸς τελείως ἐξειλιγμένου μελικοῦ ὕφους. Παρ᾽ ὅλους τοὺς ἐπαρχιωτικοὺς ἰδιωτισμοὺς τῆς γλώσσης του, τὰ ποιήματα τοῦ Ἀλκμᾶνος ἀνεγινώσκοντο πολὺ μέχρι καὶ τῶν χρόνων τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, καὶ φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο μικρὰ ἡ ἐπίδρασίς του εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ποιητάς. Τοὐλάχιστον εἰς τὸν Θεόκριτον, τὸ *Ἐπιθαλάμιον Ἑλένης*, φαίνονται κάποια σημεῖα ἐπιδράσεως. Ὁ Ὁράτιος ὅμως φαίνεται ὅτι δὲν ἐνέκυψε πολὺ εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἀλκμᾶνος.

Θ. Α. Κ.

Ἀλκμέων (καὶ κατὰ παλαιοτέραν γραφὴν **Ἀλκμαίων**) *[Μυθολ.]*. Ἀρχαιότατος Ἕλλην ἥρως. Υἱὸς τοῦ Ἀμφιαράου καὶ τῆς Ἐριφύλης καὶ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀμφιλόχου. Ὁ πατήρ του Ἀμφιάραος, περίφημος μάντις, κατὰ τὰς μυθολογικὰς παραδόσεις, ἠναγκάσθη νὰ μετάσχῃ τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, ἂν καὶ ἐγνώριζεν ὅτι δὲν θὰ ἐπιστρέψῃ ἐξ αὐτῆς, διότι ἡ σύζυγός του Ἐριφύλη, δωροδοκηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πολυνείκους, διὰ τῆς πρὸς αὐτὴν δωρεᾶς τοῦ *ὅρμου* (περιδεραίου) τῆς Ἁρμονίας, τῆς συζύγου τοῦ Κάδμου, ἔδειξε τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε κρυβῆ. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπερχόμενος εἰς τὴν ἐκστρατείαν ὁ Ἀμφιάραος ἀφῆκεν ἐντολὴν εἰς τοὺς δύο υἱούς του νὰ φονεύσωσι τὴν μητέρα των πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ θανάτου του.

Δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην, ὅτε ὁ Ἀλκμέων εἶχεν ἀνδρωθῆ καὶ ἐμελέτα νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ πατρός του, οἱ υἱοὶ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, οἱ κληθέντες *Ἐπίγονοι*, ἀπεφάσισαν νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ ἠρώτησαν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν πῶς στρατεύοντες θὰ νικήσωσι. Τὸ μαντεῖον ἐθέσπισεν ὅτι θὰ νικήσωσιν, ἂν τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας ἀναλάβῃ ὁ Ἀλκμέων. Οὕτως ἠναγκάσθη ὁ Ἀλκμέων νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Θηβῶν, παρακαλούμενος ὑπὸ ἄλλων ἀρχηγῶν καὶ προτρεπόμενος καὶ ὑπὸ τῆς μητρός του, δωροδοκηθείσης καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Πολυνείκους Θερσάνδρου, διὰ δωρεᾶς πρὸς αὐτὴν καὶ τοῦ πέπλου τῆς Ἁρμονίας—πρὸ τοῦ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ὁ Ἀλκμέων, φέρων ἀσπίδα μὲ ἐπίσημα ἐπ᾽ αὐτῆς «ποικίλον δράκοντα», συμφώνως μὲ τὴν δοθεῖσαν συμβουλὴν τοῦ μαντείου τοῦ πατρός του Ἀμφιαράου, διεκρίθη φονεύσας ἰδίᾳ χειρὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ἐτεοκλέους Λαοδάμαντα, βασιλέα τῶν Θηβαίων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λαοδάμαντος οἱ Θηβαῖοι ἐγκατέλιπον τὴν πόλιν των, οἱ δὲ εἰσελθόντες εἰς αὐτὴν νικηταὶ Ἀργεῖοι ἐγκατέστησαν ὡς βασιλέα τὸν Θέρσανδρον.

Μετὰ τὴν ἐκ Θηβῶν ἐπιστροφήν του ὁ Ἀλκμέων ἔμαθε παρὰ τοῦ μαντείου τοῦ Ἀπόλλωνος ὅτι αἱ προτροπαὶ τῆς μητρός του διὰ νὰ μετάσχῃ τῆς ἐκστρατείας ὠφείλοντο εἰς τὴν προσφερθεῖσαν δωροδοκίαν της καὶ ἐνισχύθη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς τοῦ πατρός του διὰ τὸν φόνον τῆς μητρός του, ἥτις καὶ σύζυγον καὶ υἱὸν δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ θυσιάσῃ διὰ ν᾽ ἀποκτήσῃ τὸν ὅρμον καὶ τὸν πέπλον τῆς Ἁρμονίας. Τὴν μητροκτονίαν ἐξετέλεσε μόνος ἤ, κατὰ παραλλαγὴν τοῦ μύθου, τῇ συνεργίᾳ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀμφιλόχου. Καταληφθεὶς ὑπὸ μανίας μετὰ τὴν μητροκτονίαν ὁ Ἀλκμέων καὶ καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἐρινύων κατέφυγε πρὸς τὸν Οἰκλέα εἰς Ἀρκαδίαν καὶ ἔπειτα πρὸς τὸν Φηγέα εἰς Φηγίαν (βραδύτερον μετονομασθεῖσαν Ψωφίδα). Καθαρθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φηγέως ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα του Ἀρσινόην (Ἀλφεσίβοιαν κατὰ τὸν Παυσανίαν), εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἐδώρησε καὶ ἄλλα πολλὰ δῶρα καὶ τὰ περιλάλητα ἐκεῖνα τῆς Ἁρμονίας, τὸν πέπλον καὶ τὸν ὅρμον. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἀλκμέων δὲν ἀπηλλάγη τῆς νόσου (κατὰ Παυσανίαν), ἤ, κατὰ παραλλαγὴν τοῦ μύθου, ἡ χώρα κατετρύχετο ὑπὸ ἀφορίας μετὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἐγκατάστασίν του (κατ᾽ Ἀπολλόδωρον), ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον, ὅπου ἡ Πυθία εἶπε πρὸς αὐτὸν «...τὸν Ἐριφύλης ἀλάστορα εἰς ταύτην οἱ μόνην χώραν οὐ συνακολουθήσειν, ἥτις ἐστὶ νεωτάτη καὶ ἡ θάλασσα τοῦ μητρῴου μιάσματος ἀνέφηνεν ὕστερον αὐτήν» (*Παυσ.* VIII, 24, 8). Μετὰ τὴν συμβουλὴν ταύτην τῆς Πυθίας ὁ Ἀλκμέων περιεπλανήθη ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς Θεσπρωτίαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπηλάθη, καὶ εἰς Αἰτωλίαν, ἔνθα ἔτυχε καὶ φιλοξενίας ὑπὸ τοῦ ἐλεήσαντος αὐτὸν βασιλέως τῆς Καλυδῶνος Οἰνέως, ἕως ὅτου ἐξεῦρε τὴν ὑπὸ τοῦ μαντείου ὑποδειχθεῖσαν χώραν, ἥτις ἦτο ἡ κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελῴου καὶ ἐκ τῶν προσχώσεων αὐτοῦ ἀναφανεῖσα νέα γῆ παρὰ τὴν ἀκαρνανικὴν πόλιν Οἰνιάδας. Εἰς τὴν νέαν ταύτην γῆν ἐγκατασταθεὶς ὁ Ἀλκμέων ἰάθη ἐκ τῆς νόσου του καὶ ἔκτισε πόλιν ἐν αὐτῇ, συζευχθεὶς δὲ τὴν κόρην τοῦ Ἀχελῴου Καλλιρρόην ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς δύο υἱοὺς τὸν Ἀκαρνᾶνα (βλ. λ.) καὶ τὸν Ἀμφότερον.

Ἂν ὅμως ἰάθη ἐκ τῆς νόσου του ὁ Ἀλκμέων, δὲν ἀπηλλάγη καὶ νεωτέρων περιπετειῶν. Ἡ ἀνόητος Καλλιρρόη κατελήφθη ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ γίνῃ κυρία τοῦ πέπλου καὶ τοῦ ὅρμου τῆς Ἁρμονίας καὶ δι᾽ αὐτὸ ἔστειλεν ἄκοντα εἰς τὴν Φηγίαν τὸν Ἀλκμέωνα διὰ νὰ φέρῃ τὰ γαμήλια ἐκεῖνα πρὸς τὴν Ἀρσινόην δῶρα. Τὴν ἀπαίτησιν τῶν πρὸς τὴν προτέραν σύζυγόν του προσφερθέντων δώρων ἐδικαιολόγησεν ὁ Ἀλκμέων, ὅτε ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ Φηγέως, ὡς ἐντολὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις ὑπεσχέθη ὅτι τότε μόνον θὰ θεραπεύσῃ αὐτόν, ὅτε τὰ δῶρα ταῦτα θὰ ἀφιερωθῶσιν, ὅπως εἶναι καὶ τὸ πρέπον, εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερόν του. Ὁ Φηγεὺς παραπεισθεὶς ἀπέδωκε τὰ δῶρα, ὅτε ὅμως βραδύτερον ἔμαθεν ἀπὸ τὸν ἀκολουθήσαντα τὸν Ἀλκμέωνα θεράποντά του, ὅτι τὰ δῶρα προώριζε οὐχὶ διὰ τοὺς Δελφούς, ἀλλὰ διὰ τὴν δευτέραν σύζυγόν του Καλλιρρόην, ἀπέστειλεν ἐναντίον του τοὺς υἱούς του Πρόνοον καὶ Ἀγήνορα (ἢ Τήμενον καὶ Ἀξίονα κατὰ Παυσανίαν), οἵτινες καὶ ἐφόνευσαν αὐτόν. Ἡ Καλλιρρόη μαθοῦσα τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της ἐζήτησεν ὡς χάριν ἀπὸ τὸν φίλον της Δία οἱ ἐκ τοῦ Ἀλκμέωνος υἱοί της νὰ γίνωσιν εὐθὺς τέλειοι ἄνδρες διὰ νὰ δυνηθῶσι νὰ ἐκδικηθῶσι τὸν θάνατον τοῦ πατρός των. Ἡ παράκλησις εἰσηκούσθη, καὶ τὸ θαῦμα ἔγινεν. Ἀμφότεροι οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀλκμέωνος, Ἀκαρνὰν καὶ Ἀμφότερος ἔγιναν ἄνδρες καὶ συναντήσαντες ἐν Τεγέᾳ παρὰ τῷ γαμβρῷ τοῦ Φηγέως Ἀγαπήνορι τοὺς φονεῖς τοῦ πατρός των ἐφόνευσαν αὐτούς, ὡς καὶ τὸν πατέρα των Φηγέα καὶ τὴν μητέρα των, μεταβάντες εἰς Φηγίαν. Μετὰ τὸν ἄγριον αὐτὸν ἐξολοθρευμὸν τοῦ οἴκου τοῦ Φηγέως, οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀλκμέωνος ἐπανῆλθον πρὸς τὴν μητέρα των κομίζοντες τὸν πέπλον καὶ τὸν ὅρμον, αὕτη ὅμως δὲν παρέλαβε τὰ δῶρα τῶν τέκνων της, διότι ὁ πατήρ της Ἀχελῷος εἶχε διατάξει νὰ ἀφιερωθῶσι ταῦτα εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Με-

Digitized by Google

...ὴν ἀφιέρωσιν τῶν δώρων εἰς τοὺς Δελφοὺς μετέβησαν ἀμφότεροι εἰς Ἤπειρον, ἐκ τῆς ὁποίας συνήθροισαν οἰκήτορας διὰ τὴν κτισθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν Ἀκαρνανίαν.

Καθ' οὓς χρόνους συνέβησαν ταῦτα, μετῴκησεν ἐκ Φηγίας εἰς Ἦλιδα ὁ Κλυτίος, υἱὸς τοῦ Ἀλκμέωνος ἐκ τῆς Ἀρσινόης· διότι δὲν ἤθελε νὰ συνοικῇ μετὰ τῶν φονέων τοῦ πατρός του θείων του, γενόμενος γενάρχης τοῦ περιφήμου μαντικοῦ γένους τῶν Κλυτιδῶν, καὶ ἔχινε κατὰ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ (VIII, 24, 10) διασωθεῖσαν παράδοσιν καὶ ὁ πολυθρύλητος Τρωϊκὸς πόλεμος, τοῦ ὁποίου ὅμως δὲν μετέσχον οἱ Φήγιοι (βραδύτερον κληθέντες Ψωφίδιοι) ἐκ μίσους τῶν βασιλέων των Τημένου καὶ Ἀξίονος πρὸς τοὺς Ἀργείους ἡγεμόνας, συγγενεῖς ὄντας τοῦ Ἀλκμέωνος.

Τοιοῦτος παρεδόθη ἐν ταῖς κυριωτέραις παραλλαγαῖς του ὁ μῦθος τοῦ Ἀλκμέωνος, ὅστις δὲν ὑπῆρξε μόνον ἡ εὔπεπτος πνευματικὴ τροφὴ τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ ἡ θρεπτικὴ τροφὴ τῆς ὡρίμου διανοίας ὑπερόχων λογοτεχνῶν καὶ καλλιτεχνῶν αὐτοῦ.

Ὁ μῦθος ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ καὶ καλλιτεχνίᾳ.— Τὰ πρῶτα σπέρματα τοῦ μύθου ἀνευρίσκονται παρ' Ὁμήρῳ (Ὀδυσ. Ο, στ. 215 κ. ἑξ.), ὅστις γινώσκει ὅτι ὁ Ἀμφιάραος μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ ἀπωλέσθη κατ' αὐτήν, ἐξ αἰτίας τῆς ὑπὸ τοῦ Πολυνείκους δωροδοκηθείσης συζύγου του Ἐριφύλης, καὶ ὅτι ἀφῆκεν ἀποθανὼν δύο υἱούς, τὸν Ἀλκμέωνα καὶ τὸν Ἀμφίλοχον. Τὸν μῦθον ἀνέπτυξε βραδύτερον ὁ ποιητὴς τοῦ ἔπους «*Ἐπίγονοι*»—τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν εἰς τὸν ἐπικὸν κύκλον καὶ ἀποδίδεται εἰς τὸν Ὅμηρον, ἠμφισβήτησεν ὅμως τοῦτο πρῶτος ὁ Ἡρόδοτος (Δ'. 32) — καὶ πρὸ πάντων ὁ ποιητὴς τῆς «*Ἀλκμεωνίδος*», ἔπους τοῦ κύκλου τῶν ἀργείων μύθων, ὅπερ ἦτο, κατά τινας, αὐτὸ τὸ προειρημένον ἔπος «*Ἐπίγονοι*». Περιεχόμενον τῆς «*Ἀλκμεωνίδος*» ἦσαν αἱ περιπέτειαι τοῦ ἥρωος Ἀλκμέωνος μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐκ τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἐπιγόνων καὶ ἡ ἵδρυσις τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους. Κατὰ τὴν ἀφήγησιν τῆς κτίσεως τοῦ Ἄργους ὁ ποιητὴς παρενέβαλε καὶ μύθους, ἀναφερομένους εἰς τὸν Τυδέα καὶ τὸν υἱόν του Διομήδη, κατὰ παράκλησιν τοῦ ὁποίου καὶ μετέβη εἰς Αἰτωλίαν ὁ Ἀλκμέων διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν ἐξωσθέντα ἐκ τοῦ βασιλείου τῆς Καλυδῶνος Οἰνέα. Ἦτο κατὰ ταῦτα ἡ Ἀλκμεωνὶς ἡ συνέχισις τοῦ ἐν τῇ «κυκλικῇ Θηβαΐδι», καὶ τῇ ἀντιζομένῃ πρὸς ταύτην «ἐξελάσει Ἀμφιαράου» ἐκτιθεμένου μύθου τῶν «*Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας*». Ὁ ποιητὴς τῆς Ἀλκμεωνίδος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔζησε πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος, ὡς παρατηρεῖ ὁ W. Christ («Ἱστορία τῆς Ἑλλ. λογοτεχνίας», κατὰ μετάφρασιν *Λ. Γ Χ. Ζώντα*, Α'. 189), διότι ἀναφέρει ὡς ἀδελφὸν τῆς Πηνελόπης τὸν Λευκάδιον (*Στράβ.* C. 452), πρόσωπον πλασθὲν ἐκ τῆς Λευκάδος, τῆς ἐπὶ τοῦ Κυψέλου ἢ Περιάνδρου κτισθείσης κορινθιακῆς ἀποικίας.

Ὁ μῦθος ἐκ τοῦ ἔπους μετεφυτεύθη εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ ἐπικολυρικοῦ ποιήματος τοῦ Στησιχόρου «*Ἐριφύλα*» καὶ τὴν τραγῳδίαν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἀπέδωκε, διαρρυθμισθείς, πλουσιωτάτους καὶ διακοσμηθεὶς δεόντως, ἀφθονωτάτους καρπούς. Αἱ ἀρχαιότεραι τῶν ἐκ τοῦ μύθου τοῦ Ἀλκμέωνος δημιουργηθεισῶν τραγῳδιῶν ἦσαν αἱ τραγῳδίαι τοῦ Σοφοκλέους «*Ἐπίγονοι ἢ Ἐριφύλη*» καὶ «*Ἀλκμέων*», ἀμφότεραι μὴ διασωθεῖσαι. Ταύτας ἐπηκολούθησαν αἱ τραγῳδίαι τοῦ Εὐριπίδου «*Ἀλκμέων ὁ διὰ Ψωφῖδος*», μὲ ὑπόθεσιν τὴν θεραπείαν τοῦ Ἀλκμέωνος ὑπὸ τοῦ Φηγέως καὶ τὸν γάμον αὐτοῦ μετὰ τῆς θυγατρὸς τούτου· καὶ «*Ἀλκμέων ὁ διὰ Κορίνθου*» (W. Christ ἔνθ. ἀνωτ. Α'. 468) μὲ ὑπόθεσιν εἰς χρόνον διαρρυθμιστικὴν τοῦ ὅλου μύθου τοῦ Ἀλκμέωνος. Κατ' αὐτὴν ὁ Ἀλκμέων κατὰ τὸν χρόνον τῆς μανίας του ἀπέκτησεν ἐκ τῆς Μαντοῦς, κόρης τοῦ μάντεως Τειρεσίου, δύο τέκνα, τὸν Ἀμφίλοχον καὶ τὴν Τισιφόνην, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας των παρέδωκε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Κορίνθου Κρέοντα διὰ νὰ ἀναθρέψῃ. Ἐκ τούτων ἡ Τισιφόνη, ὑπέροχον εἰς κάλλος καταστᾶσαν, πώλησεν ὡς δούλην ἡ σύζυγος τοῦ Κρέοντος, ἐκ φόβου μήπως ὁ σύζυγός της καταστήσῃ αὐτὴν σύζυγόν του, ἠγόρασε δέ, ἐν ἀγνοίᾳ του ὅτι ἦτο ἡ κόρη του, ὁ Ἀλκμέων, ὅστις εἶχε ταύτην θεράπαιναν, ἕως ὅτου ἀπεκαλύφθη τὸ γεγονὸς ὑπὸ τοῦ Ἀλκμέωνος αὐτοῦ, ὅτε ἦλθεν εἰς Κόρινθον διὰ νὰ ζητήσῃ τὰ τέκνα του. Ἡ τραγῳδία ἔληγε μὲ τὴν κτίσιν τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους, κατὰ τὸν χρησμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὑπὸ τοῦ Ἀμφιλόχου (Ἀπολλ. ΙΙΙ 7. 7). Μετὰ τὸν Εὐριπίδην πραγματευθῆσαν τὸν μῦθον τοῦ Ἀλκμέωνος οἱ Ἕλληνες τραγικοὶ Ἀχαιὸς καὶ Ἀγάθων, ὁ πρῶτος εἰς τὴν τραγῳδίαν του «*Ἀλφεσίβοια*» καὶ ὁ δεύτερος εἰς τὴν τραγῳδίαν «*Ἀλκμέων*» καὶ οἱ μιμηταὶ τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν Ρωμαῖοι ποιηταί, ὁ Κόϊντος Ἔννιος εἰς τὴν τραγῳδίαν του «*Alcumeo*», τῆς ὁποίας ἐθαύμαζετο ἡ ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος διασωθεῖσα μονῳδία τοῦ Ἀλκμέωνος πρὸς τὴν κόρην τοῦ Φηγέως διὰ νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν κατὰ τῶν Ἐρινύων, αἵτινες, μὲ ἀνημμένας δᾶδας ὥρμων ἐναντίον του (*O. Ribbeck* — κατὰ μετάφρ. *Σ. Σακελλαροπούλου* «Ἱστορία τῆς Ρωμ. ποιήσεως» Α' σ. 44), καὶ Λ. Ἄττιος εἰς τὰς τραγῳδίας του «*Ἐπίγονοι ἢ Ἐριφύλη*», ἡ ὁποία ἦτο διασκευὴ τῆς ὁμωνύμου τῆς τραγῳδίας τοῦ Σοφοκλέους, «*Ἀλκμέων*» καὶ «*Ἀλφεσίβοια*».

Ὡς ἐνέπνευσεν ὁ μῦθος μεγάλους λογοτέχνας τοῦ ἀρχαίου πεπολιτισμένου κόσμου, οὕτως ἐνέπνευσε καὶ μεγάλους καλλιτέχνας, διότι ὁ Ἀλκμέων ἦτο πανελλήνιος ἥρως, ἔχων εἰς πολλὰς μάλιστα πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἴδιον ἱερόν, καὶ ὁ πατήρ του Ἀμφιάραος ἐλατρεύετο ὡς θεός. Ἐν Ἄργει εἶχε στηθῆ ἀνδριὰς εἰς τε τὸν Ἀλκμέωνα καὶ τὸν ἀδελφόν του Ἀμφίλοχον. Εἰς τὴν ἀφιερωθεῖσαν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν περιλάλητον λάρνακα τοῦ Κυψέλου ὑπῆρχεν ἡ παράστασις τῆς ὅλης οἰκίας τοῦ Ἀμφιαράου, δηλαδὴ πρεσβῦτις τις κρατοῦσα τὸν Ἀμφίλοχον, νήπιον ἔτι, ἡ Ἐριφύλη φοροῦσα τὸν ὅρμον, αἱ θυγατέρες της Εὐρυδίκη καὶ Δημώνασσα, καὶ ὁ Ἀλκμέων ὡς παῖς γυμνός. Ἐν Ψωφῖδι ὑπῆρχε τὸ μνῆμα τοῦ Ἀλκμέωνος, τὸ ὁποῖον ἦτο οἴκημα περιβαλλόμενον ἀπὸ κυπαρίσσους τόσον ὑψηλάς, ὥστε κατεσκιάζετο ὑπ' αὐτῶν καὶ τὸ παρὰ τὴν Ψωφῖδα ὄρος. Τὰς κυπαρίσσους ταύτας, παρθένους ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλουμένας (*Παυσ.* VIII, 24, 7), οὐδεὶς ἔκοπτεν, ὡς ἱερὰς τοῦ Ἀλκμέωνος. Ἐν Δελφοῖς μεταξὺ τῶν ἀναθημάτων τῶν Ἀργείων ἦτο καὶ ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἀλκμέωνος. Ἐν Θήβαις εἶχεν ἱερὸν καὶ ἀνεγνωρίζετο ὡς μάντις, ἔχων ἔμφυτον τὴν τέχνην τοῦ γεννήτορός του, ὡς λέγει ὁ Πίνδαρος (*Πυθιον.* VIII στ. 100), ὅστις ἀποκαλεῖ αὐτὸν γείτονά του, φύλακα τῶν κτημάτων του καὶ σύμβουλόν του. Ὡσαύτως ἐτιμᾶτο ἐν Κορίνθῳ ὁ Ἀλκμέων, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς παρ' Εὐριπίδῃ παραλλαγῆς τοῦ μύθου, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀλκμέων εὑρίσκεται εἰς σχέσεις μὲ τὸν βασιλέα τῆς Κορίνθου Κρέοντα, καὶ ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ (ἐκ μιᾶς τῶν πόλεων τῆς ὁποίας, τῶν Φοιτιῶν, ἐκαλεῖτο καὶ Φοίτειος), εἰς τὰ παράλια τῆς ὁποίας οἱ Κορίνθιοι εἶχον ἱδρύσει τὰς ἀρχαιοτέρας των ἀποικίας. Μόνον εἰς τὸ ἐν Ὠρωπῷ τῆς Ἀττικῆς διάσημον μαντεῖον τοῦ Ἀμφιαράου δὲν ἐτιμᾶται ὁ Ἀλκμέων, ἀποκλεισθεὶς ἐξ αὐτοῦ ὡς μητροκτόνος (*Παυσ.* I. 34. 3). Ἐκ τῶν διασωθέντων ἔργων τέχνης, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν μῦθον τοῦ Ἀλκμέωνος, κάλλιστον εἶναι παράστασίς τις ἐπὶ ἐτρουσκικοῦ ἀγγείου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεικονίζεται ὁ ἀποχαιρετισμὸς τοῦ Ἀμφιαράου πρὸς τὴν Ἐριφύλην. Εἰς τὴν εἰκόνα ταύτην παρίσταται καὶ ὁ Ἀλκμέων, παῖς ἔτι ὤν (βλ. καὶ λ. **Ἀμφιάραος, Ἀκαρνάν, Ἐριφύλη, Ἀμφίλοχος**).

ΠΗΓΑΙ Πρὸ πάντων ὁ μυθογράφος Ἀπολλόδωρος καὶ ὁ Παυσανίας. Ἐπικουρικῶς δὲ μόνον οἱ ἀρχαῖοι τραγικοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους διεσώθησαν ἀποσπάσματά τινα τοῦ ὅλου μύθου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Welker*, «Der Epische Cyklus».—*Immisch*, «Klaros» (Jahrbuch. f Philol. Lipsiae).—*Bethe*, «Theban. Heldenlieder» Lipsiae. κ. ἑ.

Γ. Δ. ΚΑΨ.

—**Ἀλκμέων** *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Σίλλου καὶ ἀπόγονος τοῦ ὁμηρικοῦ ἥρωος καὶ βασιλέως τῆς Πύλου Νέστορος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Νηλέως. Ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς Μεσσηνίας μετὰ τῶν συγγενῶν του ὑπὸ τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη μονίμως, γενόμενος γενάρχης τῆς μεγάλης καὶ ἐπισήμου κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οἰκογενείας τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, ἀπ' αὐτοῦ οὕτως ὀνομασθείσης, οἵτινες μετὰ τῶν συγγενῶν των Παιονιδῶν καὶ Μεδοντιδῶν, ἁπάντων Νηλειδῶν καλουμένων ἀπὸ τοῦ κοινοῦ προγόνου Νηλέως, ἀπετέλεσαν τοὺς ἐπήλυδας εὐγενεῖς, οἵτινες, ἀντιτασσόμενοι πρὸς τοὺς αὐτόχθονας, τοὺς καὶ εὐπατρίδας καλουμένους, ἠδυνήθησαν ἀπὸ τοῦ Μελάνθου καὶ τὴν βασιλείαν νὰ καταλάβωσιν ἐν Ἀθήναις.

Γ. Δ. ΚΑΨ.

— **Ἀλκμέων** *[Ἱστορ.]*. Ὁ δέκατος τρίτος καὶ τελευταῖος ἰσόβιος ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν, ὢν Νηλείδης τὸ γένος. Ἀπὸ τοῦ διαδόχου τούτου Χάροπος (753 π. Χ.) ἡ ἐξουσία τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχόντων περιωρίσθη εἰς δέκα μόνον ἔτη.

— **Ἀλκμέων.** Υἱὸς τοῦ Μεγακλέους. Ἐπιφανὴς πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ἀνὴρ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν ἐκ τοῦ γένους τῶν *Ἀλκμεωνιδῶν*. Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας του διῆλθεν ἐν ἐξορίᾳ ὡς ἐναγής, διότι ὁ πατήρ του, ὡς ἄρχων, ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς κυβερνώσης φατρίας, ἥτις κατέσφαξεν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐπὶ τῶν κάτω τοὺς πρόσφυγας τῆς Ἀκροπόλεως βωμῶν τῶν Ἐρινύων τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Κύλωνος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς 7ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπανῆλθε μεθ' ἁπάντων τῶν μελῶν τοῦ γένους του, ὅτε εἶχε λήξει τὸ νομοθετικὸν ἔργον τοῦ σοφοῦ Σόλωνος, ὅστις, διαλλακτὴς γενόμενος τῶν φατριῶν καὶ θεμελιωτὴς τῆς μονίμου ὁμονοίας καὶ ἀμοιβαίας ἀγάπης τῶν πολιτῶν, εἶχε πείσει τοὺς συμπολίτας του ν' ἀνακαλέσουν ἐκ τῆς ἐξορίας τοὺς Ἀλκμεωνίδας. Ἐπανελθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Ἀλκμέων ηὐτύχησε νὰ προσφέρῃ μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του καὶ νὰ θεμελιώσῃ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ αἴγλην τοῦ οἴκου του. Στρατηγῶν τῶν Ἀθηναίων, συμμαχούντων μετὰ τοῦ τυράννου τῆς Σικυῶνος Κλεισθένους καὶ τοῦ ταγοῦ τῶν Θεσσαλῶν Ἀλευάδου Εὐρυλόχου, ἐπέτυχε νὰ νικήσῃ τοὺς Κρισαίους καὶ ν' ἀποκτήσῃ μέγα κῦρος παρὰ τοῖς ἱερεῦσι τῶν Δελφῶν, ὡς γενόμενος πρωταίτιος τῆς λήξεως τοῦ πρώτου ἐκείνου ἱεροῦ πολέμου, διαρκέσαντος ἐπὶ μίαν δεκαετίαν (κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 6ης π. Χ. ἑκατ.). Διὰ τῆς νίκης του ἐκείνης ἡ αἴγλη τῶν Ἀθηνῶν ηὐξήθη καὶ ἐξετάθη πέραν τῶν ὁρίων τοῦ κράτους των. Ὁ ἱερὸς πόλεμος ἔγινεν ἀφορμὴ ἀκόμη νὰ συνδεθῇ καὶ μετὰ τοῦ τυράννου τῆς Σικυῶνος Κλεισθένους, ἀνδρὸς ἰσχυροτάτου καὶ πλουσιωτάτου, διὰ κηδεστίας, διότι συνέζευξε τὸν υἱόν του Μεγακλέα μετὰ τῆς μόνης θυγατρὸς ἐκείνου, τῆς **Ἀγαρίστης** (βλ. λ.), καὶ νὰ δυνηθῇ νὰ προσφέρῃ ἐν Δελφοῖς πολλὰς περιποιήσεις εἰς τοὺς πρέσβεις τοῦ βασιλέως τῶν Λυδῶν Κροίσου (ἢ κατ' ἄλλους Ἀλυάττου), πρὸς τοὺς ὁποίους ἡρμήνευσε τὸν χρησμὸν τοῦ μαντείου, ἐκεῖνος δὲ εὐγνωμονῶν ἐκάλεσεν εἰς τὴν αὐλήν του τὸν Ἀλκμέωνα καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ λάβῃ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ θησαυροῦ ὅσον θὰ ἠδύνατο ν' ἀποκομίσῃ χρυσὸν (*Ἡροδ* ΣΤ'. 125). Οὕτως ὁ Ἀλκμέων ἐκτὸς τῆς πολεμικῆς δόξης ἀπέκτησε μεγάλην δόξαν καὶ διὰ τὰ ἄφθονα πλούτη του, τὰ ὁποῖα ἐδαπάνα δι' ἱπποτροφίας—διὰ τοῦτο δὲ καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐκ τῶν Ἀθηναίων ἐνίκησε διὰ ζεύγους ἵππων ἐν Ὀλυμπίᾳ—καὶ γενναιοδωρίας πρὸς τοὺς πολίτας, ἀπὸ τῶν ὁποίων περιεβλήθη μὲ νέαν αἴγλην καὶ αὐτὸς καὶ τὸ γένος του ὁλόκληρον.

Γ. Δ. ΚΑΨ.

—**Ἀλκμέων** ὁ *Κροτωνιάτης*. Ἦτο υἱὸς τοῦ Πειρίθου καὶ περίδοξος ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος, σύγχρονος, ἀλλὰ καὶ νεώτερος τὴν ἡλικίαν, τοῦ Πυθαγόρου, ἀκμάσας τῷ 525 π. Χ. Ἔγραψε σπουδαιότατον βιβλίον «*περὶ φύσεως*», ὅπερ εἶναι καὶ τὸ παλαιότερον γνωστὸν ἡμῖν ἑλληνικὸν ἰατρικὸν ἔργον, οὗτινος βραχύτατα μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν. Δυστυχῶς δὲ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἀριστοτέλους «*πρὸς τὰ Ἀλκμέωνος*», ἐν ᾧ ἐκρίνοντο αἱ διάφοροι τούτου θεωρίαι, ἀπωλέσθη καὶ τοῦτο, οὕτως ὥστε περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἀλκμέωνος μόνον ἐλάχιστα γνωρίζομεν ἀπὸ βραχέων ἀποσπασμάτων καὶ κρίσεων μεταγενεστέρων αὐτοῦ συγγραφέων. Πάντως ὁ Ἀλκμέων ὑπῆρξεν ὁ πραγματικὸς πατὴρ τῆς ἑλληνικῆς ἰατρικῆς, διότι πρῶτος ἀσχοληθεὶς περὶ τὴν ἀνατομίαν καὶ φυσιολογίαν, ἔθεσε τὰς στερροτέρας βάσεις τοῦ ἀρχαίου, μοναδικοῦ ὄντως, ἑλληνικοῦ ἰατρικοῦ οἰκοδομήματος. Πράγματι πρῶτος ὁ Ἀλκμέων ἐθεώρησε τὸν ἐγκέφαλον ἕδραν τοῦ *ἡγεμονικοῦ* καὶ κέντρον τῶν αἰσθήσεων, τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας καὶ τῆς ἀθανάτου ψυχῆς, καὶ πρῶτος διέκρινε τὴν πρὸς τοῦτον πορείαν «*πόρων*», τῶν αἰσθητικῶν δηλ. νεύρων, ὧν βλαπτομένων αἱ αἰσθήσεις πηροῦνται. Κατὰ παλαιὸν σχολιαστὴν τοῦ Πλάτωνος, τὸν Χαλκίδιον (πρῶτον ἥμισυ τοῦ 4ου αἰῶνος) ὁ Ἀλκμέων προέβη πρῶτος καὶ εἰς *διεκτομὴν* («primus exsectionem adgredi est ausus») ἐξαίρεσιν τοῦ βολβοῦ κατά τινας, ἁπλῆν διατομὴν τῆς ἐπικοινωνίας τοῦ ὀφθαλμοῦ πρὸς τὸν ἐγκέφαλον (τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου) καὶ παραγωγὴν τυφλότητος κατ' ἄλλους (Hirschberg),— ἡ *ἀνατομὴν* ἐν γένει διαφόρων ζῴων (Häser, Döring, v. Töply, Neuburger, Zeller κλπ.). Παρὰ ταῦτα πρῶτος ὁ Ἀλκμέων διέκρινε τὰς φλέβας, τὰ κενὰ δηλ. αἱματος ἀγγεῖα (=ἀρτηρίας) ἀπὸ τῶν *αἱμορρόων* φλεβῶν, ἐγνώρισε τὴν τραχεῖαν *(ἀρτηρίη)* καὶ ἔσχεν ἰδέαν τινὰ τῆς Εὐσταχιανῆς σάλπιγγος, ὡς ὑποστηρίξας ὅτι αἱ αἶγες διὰ τῶν ὤτων ἀναπνέουσι.

Τὴν ἐπὶ τῆς ἥβης ἐμφάνισιν τριχώσεως παρέβαλε πρὸς τὰ μέλλοντα φέρειν σπέρμα φυτά, ἐθεώρει δὲ μέρος τοῦ ἐγκεφάλου τὸ σπέρμα, ὅπερ δαπανώμενον, ἐπιφέρει μείωσιν τοῦ λίπους τοῦ σώματος. Τὸ ἔμβρυον παρήγετο ἐκ συνενώσεως τοῦ ἀνδρικοῦ καὶ γυναικείου σπέρματος, εἰς ὑπερίσχυσιν δὲ τοῦ ἑτέρου τούτων ὠφείλετο τὸ γένος τοῦ ἐμβρύου. Τούτου πρῶτον τελειοῦται ἡ κεφαλή, ἐν ᾗ, ὡς ἐρρήθη, ἱδρύζετο καὶ τὸ *ἡγεμονικόν*, ἵνα τρέφηται ἀπὸ τῆς μήτρας δι' ὅλου αὐτοῦ τοῦ σώματος, δίκην σπόγγου ἀναλαμβανομένων τῶν ἀπὸ τῆς τροφῆς θρεπτικῶν οὐσιῶν. Ἀναλόγως ἡ τῶν πτηνῶν τροφὴ ἀπελαμβάνετο ἀπὸ τοῦ λευκώματος τοῦ ᾠοῦ. Καὶ τὴν στειρότητα δὲ τῶν ἡμιόνων ἠθέλησε νὰ ἐξηγήσῃ παραδεχόμενος εἰδικὴν μὲν ἀφ' ἑνὸς τοῦ σπέρματος σύστασιν, ἰδίαν δ' ἀφ' ἑτέρου διασκευὴν τῆς μήτρας τῶν ζῴων τούτων (*Γαλην.* Kühn XIX, 329).

Ἀξιόλογοι εἶναι καὶ αἱ περὶ τῶν διαφόρων αἰσθήσεων θεωρίαι αὐτοῦ. Ἐδόξαζε δηλ. ὅτι ἀκούομεν διὰ τοῦ ἐντὸς τοῦ ὠτὸς κενοῦ, περιηχοῦντος κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ ἀέρος, «πάντα γὰρ τὰ **κενὰ ἠχεῖ**» (*Γαλην.* XIX, 319), ὅτι γευόμεθα τῶν χυμῶν συνεπείᾳ εἰδικῶν τῆς γλώσσης ἰδιοτήτων, καὶ ὀσφραινόμεθα δι' εἰδικῆς ἐνεργείας τοῦ ἐγκεφάλου, ἕλκοντος διὰ τῶν ἀναπνοῶν τὰς ὀσμάς· οἱ ὀφθαλμοὶ τέλος εἶναι τὸ αἰσθητήριον τῆς ὁράσεως, ἥτις ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ ὕδατος καὶ τοῦ ἐνυπάρχοντος πυρός,

Digitized by Google

ὁ κατάδηλον γίνεται κατὰ τὴν πλῆξιν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Περὶ ἁφῆς οὐδὲν εἶπε. Πᾶσαι αἱ αἰσθήσεις αὗται συνήρτηνται πρὸς τὸν ἐγκέφαλον, οὗτινος διάφοροι μεταβολαὶ ἐπιφέρουσι τὴν πήρωσιν αὐτῶν.

Περαιτέρω ὁ ὕπνος, κατὰ τὰς ἰδέας τοῦ Ἀλκμέωνος, προέρχεται ἐκ τῆς «ἀναχωρήσεως» τοῦ αἵματος εἰς τὰς αἱμόρρους φλέβας, τοὐναντίον δὲ ἡ ἐξέγερσις ἀπ' αὐτοῦ διὰ τῆς ἐκεῖθεν διαχύσεως τοῦ αἵματος, ἐνῷ ἡ παντελὴς ἀποχώρησις τούτου διὰ τῆς ψύξεως ἐπιφέρει τὸν θάνατον.

Τὴν ψυχὴν ἐθεώρει συμφώνως ταῖς πυθαγορείοις ἀρχαῖς ἀθάνατον, ὡς ἐν κινήσει διαρκεῖ, ὡς οἱ θεοί, ὁ Ἥλιος, ἡ Σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες, εὑρισκομένην, τὸ δ' αἴτιον τῆς θνητότητος τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὸ ὅτι κατὰ τὰς διαφόρους μέχρι τέλους μεταβολὰς τοῦ σώματος αὐτῶν ἀδυνατοῦσιν οὗτοι νὰ ἐπιτύχωσι κατάστασιν προσομοίαν πρὸς τὴν ἀρχὴν αὐτῶν: «οὐ δύνανται τὴν ἀρχὴν τῷ τέλει προσάψαι».

Ἐκ τῶν περὶ ὑγείας καὶ νόσου γνωμῶν τοῦ Ἀλκμέωνος γνωρίζομεν ἐλάχιστα. Ἡ ἀκριβὴς μεῖξις, ὁ καταμερισμὸς ἢ ἰσορροπία (ἰσονομία, ὡς ἔλεγε) τῶν ἐν τῷ σώματι δυνάμεων (ὑγροῦ, θερμοῦ, ξηροῦ, ψυχροῦ, πικροῦ, γλυκοῦ κτλ.) ἀποτελεῖ τὴν ὑγείαν, τοὐναντίον δ' ἡ ὑπερίσχυσις μιᾶς μόνον τῶν δυνάμεων τούτων («μοναρχία»), ἐπιφέρει τὴν νόσον (*Γαλ.* XIX, 341), ἧς ἡ ἡ θεραπεία ἔγκειται ἐν τῇ ἀποκαταστάσει τῆς διαταραχθείσης ἰσορροπίας τῶν ἐν τῷ σώματι δυνάμεων, διὰ τῆς προσαγωγῆς τοῦ ἀντιθέτου τῆς πλεοναζούσης δυνάμεως (ἐπὶ ξηρότητος τοῦ ὑγροῦ, ἐπὶ θερμότητος τοῦ ψυχροῦ κτλ.), διότι ἄλλως τε δύο συνήθως ἀντίθετοι τάσεις ὑπάρχουσι: «Δύο τὰ πολλὰ ἐστι τῶν ἀνθρωπίνων» (*Διογ.* VIII, 83). Ἐν τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ ὑπολανθάνει ἡ τῆς ἁρμονίας πυθαγόρειος ἰδέα.

Ἐκ πάντων τούτων καταφαίνεται ὁπόσον ὁ Ἀλκμέων πρόσκειται τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Πυθαγόρου, οὗτινος καὶ μαθητὴς φέρεται, καὶ ὁπόσον ἐπωφελῶς διὰ τῶν ἀνατομῶν καὶ τῶν φυσιολογικῶν αὐτοῦ εὑρημάτων ἐπὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἑλληνικῆς ἰατρικῆς ἐπέδρασεν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Ἀριστοτέλης*, Περὶ τὰ ζῷα ἱστ. I, 11, III, 7. Περὶ ζῴων γεν. III, 2 καὶ 7.—Προβλ. XVII, 3. Μετὰ τὰ φυσ. I, 5. Περὶ ψυχῆς I, 2.— *Θεόφραστος*, Περὶ αἰσθ. καὶ αἰσθ. 25. — *Γαληνός*, Kühn XIX, 319, 331 καὶ ἀλλαχοῦ.— *Διογ. Λαέρτ.* VIII, 5. 83.— *Πλούταρχ.* Περὶ τῶν ἀρεσκ. φιλ. IV, 14, 16, 17, 18, 23, 30. — *Chalcidius*, Comment. in Plat. Timaeum σελ. 279 (Wrobel). — *Plinius*, Hist. nat. VIII, c. 50, XXIII, 2.—*Censorin.*, De die nat. C. 16. — Τοῦ ἔργου ἀποσπάσματα παρὰ *Diels*, Vorsokratiker (1922).— Εἰδικὴ μελέτη *I. Wachtler*, De Alcmaeone Crotoniata (1896).—*Comprerz*, Griech. Denker καὶ πᾶσαι αἱ ἱστορίαι ἰατρικῆς.

ΑΡ. Π. Κ.

— **Ἀλκμέων.** Ἀθηναῖός τις, πατὴρ τοῦ Λεωβότου.

— **Ἀλκμέων,** ἢ ***Ἀλκμάων*** ἢ ***Ἀλκμάν*** βλ. Ἀλκμάν.

— **«Ἀλκμέων»** τίτλος διαφόρων ἀρχαίων τραγῳδιῶν· βλ. λ. Ἀλκμέων *(τοῦ Ἀμφιαράου)*.

Ἀλκμεωνίδαι. Μία τῶν εὐγενεστάτων, πλουσιωτάτων καὶ ἰσχυροτάτων ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Τὴν καταγωγήν της ἀνῆγεν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Πύλου Νηλέα καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Νέστορα «τοῦ καὶ ἀπὸ στόματος γλυκίων μέλιτος ῥέεν αὐδή». Τοῦ πλούτου της ἀφορμὴ ὑπῆρξεν ἡ σχέσις αὐτῆς μὲ τοὺς πλουσιωτάτους βασιλεῖς τῆς Λυδίας καὶ ἡ κηδεστία της μὲ τὸν ἰσχυρότατον καὶ πλουσιώτατον τύραννον Σικυῶνος Κλεισθένην (περὶ τὸ 600 π.Χ.). Ἡ δὲ ἰσχύς της προῆλθεν ἐκ τῶν μεγάλων καὶ λαμπρῶν ὑπηρεσιῶν ὑπερόχων μελῶν της πρὸς τὴν πατρίδα. Ἐν μόνον βλέμμα εἰς τὸ πλούσιον εἰς μεγάλους ἄνδρας, καὶ ἐξ ἀρρενογονίας καὶ ἐκ θηλυγονίας, γενεαλογικὸν δένδρον τῆς οἰκογενείας ἀρκεῖ, διὰ νὰ ἀποκαλύψῃ τις τὰ αἴτια τῆς ἰσχύος καὶ τῆς αἴγλης τῶν Ἀλκμεωνιδῶν.

Μετὰ τὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον κάθοδον τῶν Δωριέων τὰ μεγαλόψυχα ἀχαϊκὰ φῦλα, «οἱ υἷες Ἀχαιῶν», ἅτινα δὲν ἠδύναντο νὰ φέρωσι τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, ἔφυγον μακρὰν τῆς πατρίδος των. Τούτων τελευταῖοι κατέλιπον τὴν νῆσον τοῦ Πέλοπος οἱ Ἀλκμεωνίδαι, οἱ Μεδοντίδαι καὶ οἱ Παιονίδαι, ἔχοντες κοινὸν πρόγονον τὸν βασιλέα τῆς Πύλου Νηλέα καὶ διὰ τοῦτο Νηλεῖδαι καὶ κοινοῦ καλούμενοι, οἵτινες ἔφυγον, ὡς εἰς ἄσυλον, εἰς Ἀθήνας, ἔνθα νόμος ἦτο «ξένους εἰσδέχεσθαι τοὺς βουλομένους τῶν Ἑλλήνων» (βλ. λ. Ἀθῆναι, τόμ. Β'. σελ. 46 γ'). Μετὰ τὴν ἐν Ἀθήναις ἐγκατάστασιν τῶν Νηλειδῶν ἤρχισεν εἰσαγομένη εἰς τὴν Ἀττικὴν ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν αὐτοχθόνων εὐγενῶν, τῶν εὐπατριδῶν (καὶ Εὐρυσακιδῶν καλουμένων), καὶ τῶν ἐπηλύδων εὐγενῶν, οἵτινες ἀπέβησαν οἱ εἰς τὴν χώραν εἰσηγηταὶ τῆς προόδου (βλ. καὶ *Ἐρν. Κουρτίου*, κατὰ μετάφρ. *Σ. Λάμπρου* «Ἑλληνικὴ Ἱστορία» Α'. 449). Μετὰ μακροὺς πολιτικούς, μεταξὺ αὐτοχθόνων καὶ ἐπηλύδων ἀριστοκρατῶν, ἀγῶνας, φαίνεται ὅτι κατίσχυσαν οἱ ἐπήλυδες καὶ τοὺς Ἐρεχθεῖδας διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ Νηλείδης Μέλανθος, ὅστις ἀπέκρουσε τὴν εἰς τὴν Ἀττικὴν εἰσβολὴν τῶν Βοιωτῶν (*Στρ.* C. 393), καὶ τοῦτον ὁ ἡρωϊκὸς υἱός του Κόδρος, τελευταῖος, κατὰ τὴν παράδοσιν, βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν, ὅστις ἀπέκρουσε τὴν εἰσβολὴν τῶν Δωριέων, ὅτε οὗτοι ἀπὸ Νότου, μετὰ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐγκατάστασίν των καὶ τὴν κατάληψιν τῆς Μεγαρίδος, ὥρμησαν πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἀττικῆς.

Κυλώνειον ἄγος.—Ἡ χωριστὴ ἱστορία τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀλκμεωνιδῶν ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων Νηλειδῶν ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ *Κυλωνείου ἄγους*, δηλ. ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 7ου π. Χ. αἰῶνος. Ὅτε ὁ γαμβρὸς τοῦ τυράννου τῶν Μεγάρων Θεαγένους εὐπατρίδης Κύλων διὰ τολμηρῶν ὀπαδῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεσχέθη ἀναδασμὸν τῶν ἀγρῶν, κατέλαβε τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν διὰ νὰ γίνῃ τύραννος τῆς πόλεως, ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν ἦτο ὁ Ἀλκμεωνίδης Μεγακλῆς, ὅστις καὶ κατέβαλε τὴν στάσιν ἐκείνην, πολιορκήσας τὸν Κύλωνα καὶ τοὺς ὀπαδούς του. Ἀτυχῶς κατὰ τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως οἱ νικηταί, ἀγανακτήσαντες διότι διέφυγεν ὁ Κύλων, παρὰ τὰς πρὸς τοὺς ὀπαδούς του δοθείσας ὑποσχέσεις των, κατέσφαξαν τοὺς πλείστους αὐτῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, μόλις ἐγκατέλιπον τὸ ἄσυλόν των, τοὺς βωμοὺς τῶν θεῶν, καὶ κατὰ τοὺς πρόποδας αὐτῆς, παρὰ τοὺς βωμοὺς τῶν Ἐρινύων. Μόλις ὅμως παρῆλθον αἱ πρῶται στιγμαὶ τοῦ τυφλοῦ πάθους τῆς ἐκδικήσεως καὶ συνῆλθον εἰς ἑαυτοὺς οἱ πολῖται, συνησθάνθησαν ὅτι εἶχον μολύνει τὸν ἱερώτατον τῶν χώρων καὶ εἶχον γίνει ἐναγεῖς καὶ ἐστράφησαν τότε κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των, διὰ τὴν βέβηλον ἐκείνην πρᾶξίν των, καὶ ὁλοκλήρου τοῦ γένους του. Ἤρχισεν ἡ κατακραυγὴ τοῦ δήμου κατὰ τῶν ἐναγῶν Ἀλκμεωνιδῶν. Οἱ ἀγέρωχοι Ἀλκμεωνίδαι ἀντετάχθησαν κατ' ἀρχὰς μετὰ πείσματος κατὰ τῆς ὀργῆς τοῦ πλήθους, ἀλλ' ἐπὶ τέλους, ἐγκαταλειφθέντες ὑπὸ πάντων τῶν ἄλλων ἀριστοκρατῶν, οἵτινες διεῖδον ὅτι διὰ τοῦ αἱματηροῦ ἄγους ἑνὸς ἀριστοκρατικοῦ οἴκου εἶχε κλονισθῆ ἡ ἀριστοκρατία ὁλόκληρος, ἐνέδοσαν εἰς τὴν πρότασιν τοῦ εἰς διαλλακτὴν τῶν συγκρουομένων φατριῶν προχειρισθέντος Σόλωνος, νὰ δικασθῶσιν ὑπὸ τριακοσίων ἀνδρῶν ἀριστοκρατικῶν τὸ φρόνημα. Ἐκρίθησαν καὶ κατεδικάσθησαν εἰς ἐξορίαν. Περιδεεῖς δὲ καὶ παρὰ πάντων ἀποφευγόμενοι ἐξῆλθον τῆς πόλεως οἱ ἐναγεῖς, φυγόντες μακρὰν τῆς πατρίου ἀττικῆς γῆς (*Θουκ.* I. 126—127).

Αἴγλη τῶν Ἀλκμεωνιδῶν.—Ὁ αὐτὸς ὅμως σοφὸς νομοθέτης Σόλων (Νηλείδης τὸ γένος καὶ αὐτός), ὅστις εἶχε κρίνει σκόπιμον τὴν ἐξορίαν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν ὡς ἐναγῶν, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ὅλου νομοθετικοῦ ἔργου του καὶ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ποθητῆς ὁμονοίας μεταξὺ τῶν πολιτῶν, ἐπέτυχε διὰ γενικῆς ἀμνηστείας, ἥτις ἦτο ἀναγεγραμμένη εἰς τὸν δέκατον τρίτον ἄξονα (*Schömann* «Grieschische Altertümer» 348), τὴν ἐκ τῆς ἐξορίας ἀνάκλησιν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν. Ηὐτύχησαν δὲ οἱ Ἀλκμεωνίδαι εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς τὴν πατρίδα των κάθοδον νὰ προσφέρωσι μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὑπηρεσίαν, ἥτις καὶ τὴν φήμην τῶν Ἀθηναίων κατέστησε πανελλήνιον καὶ τὸ γένος τῶν Ἀλκμεωνιδῶν περιέβαλε μὲ αἴγλην. Ἀλκμέων, ὁ υἱὸς τοῦ Μεγακλέους, στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων ἐνίκησε λαμπρὰν νίκην ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς Κρίσης, νίκην, ἥτις ἔσχεν ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὴν λῆξιν τοῦ α' ἱεροῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον ἐπολέμησαν, βοηθοῦντες τοὺς Δελφοὺς κατὰ τῶν κατοίκων τῆς Κρίσης καὶ τῶν τῆς παραλίας Κίρρας, οἱ Ἀθηναῖοι, ὁ τύραννος τῆς Σικυῶνος Κλεισθένης καὶ οἱ Ἀλευάδαι τῆς Θεσσαλίας. Διὰ τῆς νίκης του ἐκείνης ὁ Ἀλκμέων ἀπέκτησε μέγα κῦρος ἐν τῷ μαντείῳ τῶν Δελφῶν καὶ διὰ τοῦ κύρους του αὐτοῦ ἠδυνήθη νὰ περιποιηθῇ καὶ νὰ παράσχῃ πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τοὺς ἐλθόντας εἰς Δελφοὺς πρέσβεις τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας, ὅστις εὐγνωμονῶν ἀνταπέδωκεν αὐτὰς πρὸς τὸν Ἀλκμέωνα, καταστήσας αὐτὸν κοινωνὸν τοῦ μεγάλου πλούτου του. Οὕτως ἐπέστρεψεν ἐκ τῶν Σάρδεων ὁ Ἀλκμέων ὁ πλουσιώτατος τῶν Ἑλλήνων. Τοῦ πλούτου του δὲ μέγιστον μνημεῖον κατέλιπεν, ὡς λέγει ὁ Ἰσοκράτης (XVI 25), τὴν ἐν Ὀλυμπίᾳ διὰ ζεύγους ἵππων νίκην του, πρῶτος αὐτὸς ἐκ τῶν Ἀθηναίων ἀνακηρυχθεὶς νικητὴς εἰς τὴν ἱερὰν ἐκείνην πανελλήνιον πανήγυριν. Ὁ ἱερὸς πόλεμος καὶ ὁ κατ' αὐτὸν συμμαχικὸς σύνδεσμος Ἀλκμέωνος καὶ Κλεισθένους ἔγινεν ἀφορμὴ καὶ νὰ συνδεθῶσιν οἱ δύο εὐγενεῖς καὶ πλούσιοι ἐκεῖνοι ἄνδρες καὶ διὰ κηδεστίας. Ὁ Μεγακλῆς, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλκμέωνος, συνεζεύχθη τὴν μονογενῆ θυγατέρα (βλ. ἀνωτ. γενεαλογικὸν δένδρον) τοῦ Κλεισθένους Ἀγαρίστην, προτιμηθεὶς πάντων τῶν ἄλλων μνηστήρων τῆς πολυφέρνου νύμφης (Ἡροδ. ΣΤ'. 130).

Πολιτικοὶ ἀγῶνες τῶν ἀριστοκρατῶν.— Ἡ διὰ τοῦ Σόλωνος ἐπελθοῦσα διαλλαγὴ τῶν φατριῶν δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ καὶ οἱ ἀγῶνες οἱ πολιτικοὶ μεταξὺ αὐτῶν ἐξερράγησαν, εὐθὺς ὡς ὁ Σόλων ἀπεδήμησε τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς κατίσχυσαν οἱ ἑξῆς εὐγενεῖς οἶκοι, οἱ Ἀλκμεωνίδαι ὑπὸ τὸν Μεγακλέα, οἱ ἀττικοὶ Κυψελίδαι ὑπὸ τὸν Ἱπποκλείδην, ὁ οἶκος τοῦ Λυκούργου (ἐκ τῶν ἰθαγενῶν εὐπατριδῶν) καὶ ὁ οἶκος τοῦ Πεισιστράτου, Νηλείδου τὸ γένος, ὅστις καὶ κατίσχυσε γενόμενος τύραννος (560 περίπου π. Χ.). Ἀποτέλεσμα τῆς κατισχύσεως ταύτης τοῦ Πεισιστράτου ἦτο ἡ φυγὴ τοῦ τε Λυκούργου καὶ τῶν Ἀλκμεωνιδῶν. Ἓξ ἔτη ὅμως μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς τυραννίδος τοῦ Πεισιστράτου, οἱ Ἀλκμεωνίδαι, τῇ συνεργασίᾳ καὶ τοῦ Λυκούργου, κατώρθωσαν νὰ ἐξώσωσι τὸν Πεισίστρατον, διὰ νὰ βοηθήσωσιν ὅμως αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν ἐξ ἀντιζηλίας πρὸς τὸν κατισχύσαντα αὐτῶν εἰς ἐπιρροὴν ἐν Ἀθήναις Λυκοῦργον. Ἀλλὰ καὶ ἡ μετὰ τοῦ Πεισιστράτου, ὅστις καὶ γαμβρὸς τοῦ Μεγακλέους ἔγινε, συνεργασία ὀλίγον διήρκεσεν. Ἡ πρὸς τὴν κόρην τοῦ Μεγακλέους Κοισύραν περιφρόνησις τοῦ Πεισιστράτου, ἀποφυγόντος ν' ἀποκτήσῃ ἐκ τοῦ μετ' αὐτῆς γάμου του τέκνα, ἔγινεν ἀφορμὴ ν' ἀντιληφθῶσιν οἱ Ἀλκμεωνίδαι ὅτι ἐνεπαίζοντο ὑπὸ τοῦ τυράννου καὶ νὰ ἐργασθῶσι διὰ τὴν ἐκ νέου ἔξωσίν του, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπέτυχον. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἔξωσίν του ἐκείνην, μολονότι εἶχε κηρυχθῇ ἄτιμος καὶ εἶχε δημευθῆ ἡ περιουσία του, ἐπανῆλθεν, ὡς γνωστόν, ὁ Πεισίστρατος καὶ διέμεινε μέχρι θανάτου τύραννος, κληροδοτήσας τὴν τυραννίδα καὶ πρὸς τοὺς υἱούς του. Οἱ Ἀλκμεωνίδαι δὲν ἔπαυσαν, κατὰ τὸν μακρὸν αὐτὸν χρόνον τῆς τρίτης τυραννίδος τοῦ Πεισιστράτου, καὶ τῆς τῶν υἱῶν του, ἀγωνιζόμενοι διὰ τὴν κατάργησιν αὐτῆς μὲ κέντρον τῶν ἐνεργειῶν των τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον, τὸ ὁποῖον ηὐνόει τοὺς Ἀλκμεωνίδας. Ἡ παρὰ τὸ Λειψύδριον ὅμως μάχη αὐτῶν (βλ. λ. Ἀλκιβιάδης *πρεσβύτερος*) ἀπέβη ὑπὲρ τῶν τυράννων. Ἐν τούτοις οἱ Ἀλκμεωνίδαι δὲν ἀπεγοητεύθησαν, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν τὰς ἐνεργείας των, ἕως ὅτου ἐπέτυχον διὰ τῆς βοηθείας τῆς Σπάρτης τὴν κατάργησιν τῆς ἐν Ἀθήναις τυραννίδος (510 περίπου π. Χ.). Ἡ Σπάρτη εἶχε πεισθῆ νὰ παράσχῃ τὴν συνδρομήν της ὑπὸ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, πρὸς τὸ ὁποῖον οἱ Ἀλκμεωνίδαι εἶχον φανῆ μεγαλοδωρότατοι, ὅτε διέτριβον ἐξόριστοι ἐν Φωκίδι, διότι ἀναλαβόντες τὴν ἀνέγερσιν τοῦ κατὰ τὸ 548 π. Χ. πυρποληθέντος ναοῦ, ὄχι μόνον ἐτήρησαν πάντας τοὺς ὅρκους τῆς συναφθείσης μετὰ τῶν Ἀμφικτιόνων συμφωνίας, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἰδίων ἐδαπάνησαν, ἀνεγείραντες τὸ ἀνατολικὸν μέρος

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΝΔΡΟΝ ΑΛΚΜΕΩΝΙΔΩΝ

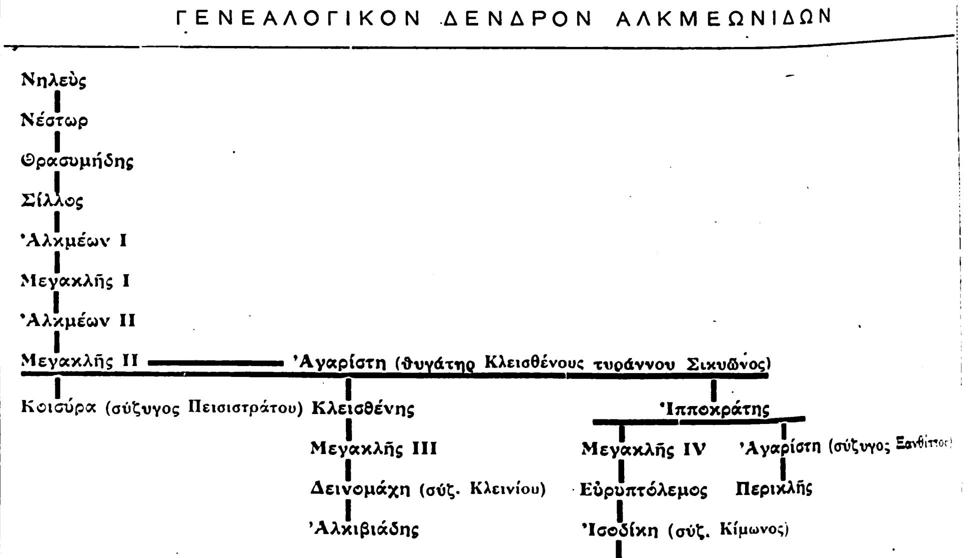

Digitized by Google

τοῦ ναοῦ ἐκ Παρίου μαρμάρου, ἐνῷ ἦσαν ὑποχρεωμένοι ν' ἀνεγείρωσιν αὐτὸ ἐκ πώρου.

Νέα αἴγλη τῶν Ἀλκμεωνιδῶν. — Διὰ τῆς ἐξώσεως τῶν τυράννων οἱ Ἀλκμεωνίδαι ἔγιναν αὐτοὶ οἱ ἀληθινοὶ τυραννοκτόνοι καὶ ἐλευθερωταὶ τῆς πατρίδος των. Τὴν μεγίστην αὐτὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν πατρίδα τῶν Ἀλκμεωνιδῶν ἐπηκολούθησεν ἄλλη, ἴση πρὸς αὐτὴν εἰς σπουδαιότητα, ἡ μεταρρύθμισις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλκμεωνίδου Κλεισθένους (βλ. λ.), υἱοῦ τοῦ Μεγακλέους καὶ τῆς Ἀγαρίστης καὶ ἐγγόνου πρὸς μητρὸς τοῦ ὁμωνύμου του τυράννου τῆς Σικυῶνος, ὅστις καὶ τῆς κατὰ τῶν τυράννων κινήσεως ἦτο ὁ ἀρχηγὸς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του.

Καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλεισθένους οἱ Ἀλκμεωνίδαι συνεχίζουσι τὰς πρὸς τὴν πατρίδα μεγάλας ὑπηρεσίας των, δὲν προσφέρουσιν ὅμως ταύτας οἱ ἐξ ἀρρενογονίας Ἀλκμεωνίδαι, ἀλλὰ οἱ ἐκ θηλυγονίας. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος μεσουρανεῖ εἰς τὸν πολιτικὸν ὁρίζοντα τῶν Ἀθηνῶν ὁ μεγαλόνους Περικλῆς, υἱὸς τοῦ εὐπατρίδου (ἐκ τῶν Βουζυγῶν) Ξανθίππου καὶ τῆς κόρης τοῦ Ἀλκμεωνίδου Ἱπποκράτους Ἀγαρίστης, ἀνεψιᾶς τοῦ μεγάλου Κλεισθένους, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ πρωτεργάτης τῆς αἴγλης, ἥτις μέχρι σήμερον περιβάλλει τὸ ὄνομα τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ πολιτικὸς ἀντίπαλός του Κίμων, ἄλλη αὐτὸς δόξα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, ἦτο ὁ σύζυγος τῆς Ἰσοδίκης, τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀλκμεωνίδου Εὐρυπτολέμου, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ υἱός του Θεσσαλός. Καὶ ὁ κατὰ τὰς δύο τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου κυριαρχήσας ὡς πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ἀνὴρ τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Ἀλκιβιάδης, ἦτο υἱὸς τῆς Δεινομάχης, κόρης τοῦ Ἀλκμεωνίδου Μεγακλέους (ΙΙΙ).

Αὕτη εἶναι ἐν πάσῃ τῇ δυνατῇ συντομίᾳ ἡ ἱστορία τῆς μεγάλης και ἰσχυρᾶς οἰκογενείας τῶν Ἀλκμεωνιδῶν. Ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τέλους τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος, ἤτοι ἐξ ἕως ἑπτὰ ἑκατονταετηρίδας, πρωταγωνιστεῖ αὕτη ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ στρατιωτικῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Ἐδοκίμασε πολλὰς πικρίας κατὰ τὴν μακρὰν σταδιοδρομίαν της, ἀλλὰ περιεβλήθη καὶ με μοναδικὴν αἴγλην. Πολλὰ τῶν ὑπερόχων αὐτῆς μελῶν διὰ τῶν ἐκτάκτων προσόντων των καὶ τῶν λαμπρῶν πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσιῶν ἐνέπνευσαν τήν τε ἀρχαίαν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν, ἀπὸ τοῦ Πινδάρου, ὅστις πρῶτος ὕμνησε τοὺς Ἀλκμεωνίδας Μεγακλέα καὶ Ἱπποκράτη (Πυθ. VII καὶ Σχόλια Πινδάρου VII, 77.) καὶ ἐφεξῆς καὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τέχνην.

Ἡ αἴγλη ὅμως τῶν Ἀλκμεωνιδῶν ἐσκιάσθη πολλάκις καὶ ὑπὸ κηλίδων, αἵτινες ἠμαύρωσαν ἐνίοτε τὴν λάμψιν των, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ εἶναι πᾶσαι καὶ πραγματικαί· αἱ πλεῖσται, καὶ αἱ βαρύτεραι, ἐνεκολάφθησαν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὸ μῖσος καὶ τὴν ἐμπάθειαν τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων των. Οὕτω βαρύνει μέν πως αὐτοὺς τὸ Κυλώνειον ἄγος καὶ ἡ διπρόσωπος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τυραννίδος τῶν Πεισιστρατιδῶν διαγωγή των, πρέπει ὅμως ν' ἀπαλλαγῶσι τοῦ στίγματος τῆς προδοσίας, ἥτις ἀπεδόθη εἰς αὐτοὺς καὶ ἐπὶ Κλεισθένους, κατηγορηθέντος ὅτι ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τῶν Περσῶν, ἵνα τῇ συνδρομῇ των γίνῃ τύραννος τῶν Ἀθηνῶν, καὶ κατὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος, ὅτε κατηγορήθησαν ὅτι ὕψωσαν ἐπὶ τοῦ Πεντελικοῦ ἀσπίδα διὰ νὰ γνωρίσωσιν εἰς τοὺς Πέρσας ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ τραπῶσι κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Τὴν μετὰ τῶν Περσῶν συνεννόησιν ἐπεδίωξεν ὁ Κλεισθένης διὰ νὰ προλάβῃ τὴν μετὰ τῶν ἐν ἐξορίᾳ διατελούντων Πεισιστρατιδῶν συνεννόησιν αὐτῶν καὶ οὐχὶ ἐκ φιλοδοξίας προσωπικῆς ἀδίκως λοιπὸν δὶς ἐξωστρακίσθη διὰ τὴν ὑπόνοιαν ταύτην. Διὰ δὲ τὴν συκοφαντίαν τῆς ὑψώσεως τῆς ἀσπίδος ἀπαλλάσσει αὐτοὺς ἡ ἀμερόληπτος κρίσις τοῦ Ἡροδότου (VI. 123). Οἱ ἐχθροὶ τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, ἐσωτερικοὶ καὶ ἐξωτερικοί, ἐπωφελοῦντο πάσης εὐκαιρίας διὰ νὰ ἐξεγείρωσι τὸ πλῆθος κατὰ τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, ὑπενθυμίζοντες εἰς αὐτὸ τὸ Κυλώνειον ἄγος καὶ τοὺς ἐναγεῖς προγόνους του. Καὶ κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀκόμη, ὡς εἶναι γνωστόν, οἱ Σπαρτιᾶται ἀπῄτησαν τὴν ἔξωσιν τῶν ἐναγῶν Ἀλκμεωνιδῶν, ἐπιδιώκοντες νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἔξωσιν τοῦ Περικλέους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίζετο ἡ ἐσωτερικὴ δύναμις τῆς πολιτείας, ἢ ἐν ἀποτυχίᾳ τούτου νὰ διαβάλωσιν αὐτὸν εἰς τὸν λαὸν τῶν Ἀθηνῶν ὡς ὑπαίτιον τοῦ πολέμου, ὡς παρατηρεῖ ὁ κριτικώτατος Θουκυδίδης (I. 127), καὶ μειώσωσιν οὕτω τὸ κῦρος καὶ τὴν ἐπιβολήν του. Γ. Δ. ΚΑΨ.

«Ἀλκμεωνίς» βλ. Ἀλκμέων *(ὁ τοῦ Ἀμφιαράου)*

Ἀλκμήνη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Ἠλεκτρύωνος καὶ τῆς Ἀναξοῦς, θυγατρὸς τοῦ Ἀλκαίου, σύζυγος τοῦ Ἀμφιτρύωνος καὶ μήτηρ τοῦ Ἡρακλέους. Κατὰ ταῦτα ὁ μῦθος τῆς Ἀλκμήνης εἶναι μέρος τοῦ μύθου τοῦ πανελληνίου ἥρωος Ἡρακλέους. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ περὶ τῆς Ἀλκμήνης μῦθοι ὑπέστησαν διὰ τῶν αἰώνων, ὅπως καὶ οἱ περὶ τοῦ Ἡρακλέους, πλείστας διαρρυθμίσεις ὑπὸ τῶν μυθογράφων καὶ ποιητῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Οὕτως ἐκτὸς τῆς ῥηθείσης παραδόσεως, καθ' ἣν ἡ κόρη τοῦ Ἠλεκτρύωνος, βασιλεύοντος ἐν Μυκήναις, εἶχεν ἐννέα ὁμοπατρίους καὶ ὁμομητρίους ἀδελφούς, οἵτινες ἅπαντες ἐφονεύθησαν ἀποκρούοντες τοὺς παῖδας τοῦ Πτερελάου, ἁπάγοντας τὰς βοῦς τοῦ πατρός των, φέρεται καὶ ὡς κόρη τῆς Λυσιδίκης θυγατρὸς τοῦ Πέλοπος, ἢ τῆς Εὐρυδίκης τοῦ Ἀδράστου. Κατὰ τὸν ποιητὴν δὲ Ἄσιον, ἦτο κόρη τοῦ Ἀμφιαράου καὶ τῆς Ἐριφύλης (Παυσ. V. 17.8). Ἐκ τῶν Μυκηνῶν ἔφυγεν ἡ Ἀλκμήνη μετὰ τοῦ συζύγου της Ἀμφιτρύωνος, ὅστις ἦτο ἀδελφὸς τῆς Ἀναξοῦς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἔγγονος τοῦ ἡλιακοῦ ἥρωος τῶν Ἀργείων Περσέως, πάππου πρὸς πατρὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης, διότι ὁ Ἀμφιτρύων κατὰ λάθος ἀπέκτεινε διὰ ῥοπάλου τὸν πενθερόν του Ἠλεκτρύωνα. Τὸν τυχαῖον αὐτὸν θάνατον εὗρεν ὡς ἀφορμὴν δηλ. ὁ θεῖός των Σθένελος νὰ ἐξορίσῃ αὐτοὺς ἐκ παντὸς τοῦ Ἄργους καὶ νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τάς τε Μυκήνας καὶ τὴν Τίρυνθα. Ἐκ Θηβῶν ὁ Ἀμφιτρύων, ἀφοῦ ἐκαθάρθη ἐκ τοῦ μιάσματος τοῦ ἀκουσίου φόνου, κατ' ἐπιθυμίαν τῆς Ἀλκμήνης ἐστράτευσε μετ' ἄλλων ἡρώων κατὰ τῶν Τηλεβοῶν καὶ τῶν Ταφίων, τῶν ὁποίων ἦρχεν ὁ Πτερέλαος, πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ φόνου τῶν ἀδελφῶν τῆς Ἀλκμήνης. Πρὸ τῆς ἐκ τῆς ἐκστρατείας δὲ ἐπιστροφῆς του ὁ Ζεὺς λαβὼν τὴν μορφὴν τοῦ Ἀμφιτρύωνος καὶ ἀπατήσας οὕτω τὴν Ἀλκμήνην, ἀφοῦ ἔδειξε πρὸς αὐτὴν μάλιστα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ταυτότητός του χρυσοῦν κύπελλον καὶ πολύτιμον περιδέραιον, τὰ ὁποῖα δῆθεν εἶχε λάβει ὡς λάφυρα ἀπὸ τὸν ἡττηθέντα βασιλέα Πτερέλαον, συνεκοιμήθη μετ' αὐτῆς τριπλασιάσας μίαν νύκτα. Ὁ Ἀμφιτρύων ἔμαθε τὸ γεγονὸς ἐξ αὐτῆς τῆς Ἀλκμήνης, ἥτις ἀνύποπτος ὅλως διὸ τὴν γενομένην ἀπάτην ἔδωκε τὴν ἐξήγησιν εἰς τὸν ἀπορροῦντα σύζυγον διατὶ εὐθὺς ὡς ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς ἐκστρατείας δὲν προσέτρεξε νὰ ὑποδεχθῇ αὐτὸν μετὰ τῆς προσηκούσης εἰς τὴν μακρὰν ἀπουσίαν του τρυφερότητος. Ἐκμανεὶς διὰ τὸ πάθημά του ὁ Ἀμφιτρύων ἧψε πῦρ διὰ νὰ καύσῃ ἐπ' αὐτοῦ τὴν Ἀλκμήνην, ἀλλ αἰφνίδιος ὑετὸς ἔσβεσε τὸ πῦρ καὶ οὕτως ὁ Ἀμφιτρύων κατενόησεν ὅτι ἡ Ἀλκμήνη συνῆλθε μετὰ τοῦ μεγάλου Διός. Κατὰ παραλλαγήν τινα ὅμως τοῦ μύθου ὀφειλομένην εἰς τὸν εὐσεβῆ Πίνδαρον (Νεμ. Χ. 15), ὁ Ζεὺς συνῆλθε μετὰ τῆς Ἀλκμήνης λαβὼν τὴν μορφὴν χρυσῆς χιόνος, γονιμοποιήσας οὕτω τοὺς κόλπους αὐτῆς, ὅπως καὶ τοὺς κόλπους τῆς Δανάης, ὡς χρυσῆ βροχή. Ἐκ τοῦ Διὸς ἀπέκτησεν ἡ Ἀλκμήνη τὸν Ἡρακλέα, κληθέντα καὶ τριέσπερον διὰ τὴν προμνημονευθεῖσαν αἰτίαν, ἐκ δὲ τοῦ Ἀμφιτρύωνος τὸν Ἰφικλέα. Ἐκ τῆς ζηλοτυπίας τῆς Ἥρας πρὸς τὴν Ἀλκμήνην ἐπεβραδύνθη, ὡς εἶναι γνωστὸν ἐκ τοῦ μύθου τοῦ Ἡρακλέους, ὁ τοκετὸς αὐτῆς καὶ οὕτως ὁ Ἡρακλῆς ὑπεχρεώθη, συμφώνως μὲ τὸν δοθέντα ὅρκον τοῦ Διός, νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς κύριόν του τὸν πρὸ αὐτοῦ τεχθέντα υἱόν τοῦ Σθενέλου Εὐρυσθέα, ὅστις ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν τοὺς γνωστοὺς δώδεκα ἄθλους. Διὰ τὰ παθήματα αὐτὰ τοῦ πατρὸς ἐξεδικήθησαν οἱ υἱοί του φονεύσαντες τὸν Εὐρυσθέα, φεύγοντα μετὰ τὴν ἧτταν του, εἰς τὰς Σκειρωνίδας πέτρας, ἀποκόψαντες δὲ τὴν κεφαλήν του παρέδοσαν αὐτὴν εἰς τὴν Ἀλκμήνην, ἥτις πρὸς ἐκδίκησιν διὰ κερκίδων ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ (Ἀπολλ. II. 8. 1). Ἡ Ἀλκμήνη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀμφιτρύωνος συνεζεύχθη τὸν υἱὸν τοῦ Διὸς σοφὸν Ῥαδάμανθυν, διαμένοντα ἐν Βοιωτίᾳ μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἔργου της νομοθεσίας, τὴν ὁποίαν εἰσήγαγεν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου.

Μετὰ τὸν θάνατόν της ἡ Ἀλκμήνη ὡδηγήθη ὑπὸ τοῦ Διὸς εἰς τὰς νήσους τῶν Μακάρων· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐτιμᾶτο, συμφώνως μὲ τὴν παράδοσιν αὐτήν, καὶ ἐλατρεύετο πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθήναις εἶχε βωμὸν ἴδιον παρὰ τοὺς βωμοὺς τοῦ Ἡρακλέους, τῆς Ἥβης καὶ τοῦ Ἰολάου. Ἐν Μεγάροις ἐδεικνύετο τὸ μνῆμά της, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτάφη κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐν Ἀλιάρτῳ ἐπίσης ἐδεικνύετο ὁ τάφος της, ἐν Θήβαις δὲ λίθος τις, εἰς τὸν ὁποῖον μετεβλήθη αὕτη κατὰ τὴν ἐγχωρίαν παράδοσιν. Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ μύθου τῆς Ἀλκμήνης (ὄντος ἀποσπάσματος τοῦ ὅλου μύθου τοῦ Ἡρακλέους) εἰς τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν καὶ καλλιτεχνίαν βλ. λ. Ἡρακλῆς. Γ. Δ. ΚΑΨ.

— *[Ἀποκρυφ.]*. Ἀλκμήνη κατὰ τοὺς ἑρμητικοὺς φιλοσόφους εἶναι ἡ προσωποποίησις τοῦ μεταλλικοῦ ὕδατος, ὅπερ ἑνούμενον μετὰ τοῦ χρυσοῦ ὃν ἐκπροσωπεῖ ὁ Ἀμφιτρύων. Ὁ Ζεὺς εἶναι τὸ σύμβολον τοῦ θείου, τὸ ὁποῖον προστιθέμενον εἰς τὸ ὕδωρ παράγει τὸν ὑδράργυρον τῶν φιλοσόφων, τὸν παριστώμενον συνήθως καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Ἡρακλέους. ΔΙΟΝ. Π. Κ.

—**Ἀλκμήνη** (Alcmene) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 82. Ἀνεκαλύφθη τὴν 27ην Νοεμβρίου 1864, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως: α=2,764, Τ=1679 ἡμ. e=0,221 ι=2°.51'. L=20°.15'. Ω=26°.35'. Π=133°.15'. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

Ἀλκμήνωρ. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου, ὡς εἷς τῶν 50 υἱῶν τοῦ Αἰγύπτου, φονευθεὶς ὑπὸ τῆς Δαναΐδος τῆς Ἱππομεδούσης. Κ. Μ. Κ.

Ἄλκμων. Ἀδελφὸς τοῦ Δοίαντος καὶ τοῦ Ἄκμονος, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Φερεκύδου, ἐν σχολίοις Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου. Κ. Μ. Κ.

Ἀλκοβέρρο, Ζοζὲ (José Alcoverro). Σύγχρονος Ἱσπανὸς γλύπτης, τασσόμενος ὑπὸ τῶν εἰδικῶν εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν καλλιτεχνῶν τῆς νεωτέρας Ἱσπανίας. Ἐμπεποτισμένος ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἱσπανικῆς Ἀναγεννήσεως, ἰδίως δὲ τοῦ μεγάλου Berruguete, τοῦ ὁποίου τὸ ἄφθονον καὶ ποικίλον ἔργον ἐμελέτησεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη μὲ ὅλως ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, ἀνενέωσεν εἰς τὴν δημιουργίαν του τὰς παλαιοτέρας ἐνδόξους παραδόσεις, χωρίς, ἐν τούτοις, νὰ θεωρήσῃ ἄσκοπον ἢ ἄνευ βαθείας σημασίας, οἱονδήποτε καλῶς ἐννοούμενον νεωτερισμόν.

Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν βαθεῖαν δύναμιν τῆς ἐκφράσεως, τὴν ἐλευθερίαν τῶν κινήσεων, τὴν εὐρυτάτην γνῶσιν τῆς πραγματικότητος, τὴν ἐνδελεχῆ σπουδὴν τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν παθῶν, τὴν ὁποίαν μὲ ἔξοχον ἐνάργειαν ὑποσημαίνουν, καὶ τὴν ἐντέλειαν τῆς ἐξεργασίας.

Ζ. ΑΛΚΟΒΕΡΡΟ: *Οἱ θρῆνοι τοῦ Ἰερεμίου.*

Μετὰ τὸν Mariano Beylluire, τὸν μεγαλήγορον ἀνανεωτὴν τῶν μεγάλων παραδόσεων τοῦ παρελθόντος, καὶ τὸν José de Grandarias, τὸν ἐμπαθῆ καλλιτέχνην τῆς γυναικείας ἐπιδερμίδος καὶ τῆς σφριγώσης σαρκός, ὁ Ζοζὲ Ἀλκοβέρρο εἶναι μία ἀπὸ τὰς μᾶλλον ἐξεχούσας προσωπικότητας τῆς καλλιτεχνικῆς Ἱσπανίας τῶν συγχρόνων καιρῶν. Ἐκ τῶν ἔργων του μνημονευτέα: Τὰ τεράστια ἀγάλματα *Ἀλφόνσου τοῦ Συνετοῦ* καὶ τοῦ *ἁγίου Ἰσιδώρου*, τοῦ τελευταίου τούτου ἐνδεδυμένου τὴν ἐπίσημον ἱερατικήν του στολήν, τὰ ἀποκείμενα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Μαδρίτης, οἱ *Θρῆνοι τοῦ Ἱερεμίου*, εἰς ἐπὶ ξύλου *Ἐσταυρωμένος* καὶ ἡ «*Μάχη*», πλαστικὴ δημιουργία ἐπὶ χαλκοῦ θαυμασίας ἐντελείας. Ι. Μ. Π.

Ἄλκοκ (Alcock), *Σὲρ Ἰωάννης*. Ἄγγλος ἀεροπόρος γεννηθεὶς τῷ 1892 ἐν Μάντσεστερ. Ἐσπούδασε τὴν μηχανικήν, ἀλλὰ ἐνωρὶς ἔστρεψε τὴν προσοχήν του εἰς τὴν ἀεροπλοΐαν, καὶ τὸ 1912 ἀπέκτησε τὸ δίπλωμα τῆς Βασιλικῆς Ἀεροπορικῆς Λέσχης. Ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους ἀγῶνας ἐλθὼν δεύτερος, τῷ 1913, εἰς τὸν ἀγῶνα πτήσεως Λονδίνου - Μάντσεστερ - Λονδίνου. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914 ὁ Ἄλκοκ κατετάχθη εἰς τὴν Β. Ἀεροπορικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἐπολέμησεν εἰς τὸ τουρκικὸν μέτωπον ὅπου καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀφεθεὶς ἐλεύθερος μετὰ τὴν ἀνακωχὴν ὁ Ἄλκοκ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ μετὰ τοῦ Α. Μπράουν, ὑπολοχαγοῦ, ἔλαβον μέρος εἰς τὸν προκηρυχθέντα ὑπὸ τῆς «Νταίηλυ Μαίηλ» πτήσεως ὑπὲρ τὸν Ἀτλαντικόν. Τὴν 14ην Ἰουνίου 1919 ἀπῆραν ἐκ Νέας Γῆς καὶ τὴν ἑπομένην πρωΐαν ἔφθασαν εἰς Κλίφντεϋ τῆς Ἰρλανδίας. Μετά τινας ἡμέρας ἀμφότεροι ἐτιμήθησαν μὲ τὸν τίτλον τοῦ ἱππότου (Sir). Ὁ Ἄλκοκ ἐφονεύθη, συντριβέντος τοῦ ἀεροπλάνου του, εἰς τὴν Côte d'Evrard, πρὸς βορρᾶν τῆς Ρουέν, τὴν 18ην Δεκεμβρίου 1919, ἐνῷ ἔπετα ἀπὸ Λονδίνου εἰς Παρισίους.

Ἀλκοκέτε (Alcochete). Πόλις τῆς Πορτογαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λισσαβῶνος, ἀπέχουσα 14 χιλιόμετρα ταύτης, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ

Digitized by Google

ποταμοῦ Τάγου. Κάτοικοι 9,387. Ἔχει ἐργοστάσια οἰνοπνευμάτων καὶ ἐλαιολάδου. Ἐξάγει δημητριακά, οἴνους, ἅλας καὶ φελλόν.

Ἀλκομεναί. Ἀρχαία πόλις τῆς Μακεδονίας, ἥτις ἔκειτο, ἂν μὴ ἐπὶ τοῦ Ἐριγῶνος ποταμοῦ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος, εἰς τὴν αὐτὴν ὅμως πεδιάδα τῆς Δευριόπου, κατὰ τὴν εἰκασίαν δὲ τῶν νεωτέρων, εὑρίσκετο αὕτη εἰς ἐλαχίστην ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Περιλάπου, κειμένου (βλ. *Δήμιτσα* **«Ἀρχαία Γεωγραφία τῆς Μακεδονίας»** σ. 177) ἀνατολικῶς τοῦ Ἐριγῶνος, ὅπου καὶ τὰ ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως καὶ διάφοροι ἐπιγραφαί, ἐξ οὗ τινὲς ἐπίστευσαν ὅτι ἀνήκουσι ταῦτα εἰς τὰς Ἀλκομενάς. Ἐκτὸς τῶν ἐπιγραφῶν καὶ πλεῖστα ἄλλα μνημεῖα ἀνευρέθησαν εἰς τὴν πλησίον κειμένην μονὴν Τρέσκαβετς. Πρὸ πεντηκονταετίας γενόμεναι ἀνασκαφαὶ ἔφερον εἰς φῶς πολλοὺς ἀρχαίους τάφους. Ἐντὸς δὲ τῆς αὐλῆς τοῦ μοναστηρίου εὑρέθησαν θώρακες καὶ ἐπιγραφαὶ αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὸ σύγγραμμα «Hahn Reise von Belgrad nach Salonik».

Περὶ τῶν Ἀλκομενῶν ἐγένετο σύγχυσις μεταξὺ τῶν νεωτέρων γεωγράφων, οἵτινες κατέκρινον τὸν Στράβωνα, ὡς περιπεσόντα εἰς πλάνην καὶ ἀναφέροντα δὶς τὴν αὐτὴν πόλιν εἰς δύο διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος. Ὁ μελετῶν ὅμως τὸν Στράβωνα ἐπισταμένως παρατηρεῖ ὅτι οἱ νεώτεροι γεωγράφοι περιέπεσαν εἰς πλάνην, μὴ διακρίναντες ἐν τῷ κειμένῳ ὅτι πρόκειται περὶ δύο διαφόρων πόλεων, μὴ φερουσῶν κἂν τὸ αὐτὸ ὄνομα.

Ὁ Στράβων περὶ τῶν Μακεδονικῶν Ἀλκομενῶν ἀναφέρει τὰ ἀκόλουθα: «Καὶ ἐπὶ τῷ Ἐριγῶνι πᾶσαι αἱ τῶν Δευριόπων πόλεις ᾤκηντο, ὧν τὸ Βρυάνιον καὶ Ἀλκομεναὶ καὶ Στύβαρα» (Στράβ. 7,327). Ἔπρεπε δὲ νὰ μὴ συγχέωνται αἱ Ἀλκομεναὶ μὲ τὰς Ἀλαλκομενὰς τῆς Θεσσαλίας, τὰς ὁποίας διακρίνει ὁ Στράβων, ἀναφέρων ὅτι αὗται ἔκειντο παρὰ τὸν Ἴωνα ποταμόν, ὅπου, ὡς λέγει, ὑπάρχει «καὶ πόλις Ὀξύνεια, ἀπέχουσα Ἀγώρου τῆς Τριπολίτιδος σταδίους ἑκατὸν εἴκοσι· πλησίον δὲ Ἀλαλκομεναὶ καὶ Αἰγίνιον καὶ Εὔρωπος καὶ αἱ τοῦ Ἴωνος εἰς τὸν Πηνειὸν συμβολαί». Καίτοι τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ ἀρχαίου γεωγράφου φαίνεται ἠκρωτηριασμένον, οὐχ ἧττον ὅμως καταδεικνύει σαφέστατα ὅτι πρόκειται περὶ δύο διαφόρων πόλεων, τῶν Ἀλκομενῶν, κατὰ τὴν νεωτέραν γραφήν, καὶ τῶν Ἀλαλκομενῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη ἔκειτο βορειότατα εἰς τὴν Δευριοπικὴν πεδιάδα, ἡ δὲ δευτέρα εἰς Θεσσαλίαν παρὰ τὴν Τριπολίτιδα Πελαγονίαν. Θ. Β.

Ἀλκομπάσα (Alcobaça). Πόλις τῆς Πορτογαλίας ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Λειρίας, 117 χιλιόμετρα πρὸς Β τῆς Λισσαβῶνος καὶ ὀλίγον ἀπέχουσα τῆς θαλάσσης. Κάτοικοι 32.268. Τὸ ὄνομά της σχηματίζεται ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν δύο μικρῶν ποταμῶν, οἵτινες τὴν διαρρέουν, τοῦ *Ἀλκόα* καὶ τοῦ *Μπάσα*. Ἱδρύθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων τὸν 9ον αἰῶνα καὶ ἦτο ποτε σπουδαιοτάτη πόλις. Ἔχει περίφημον μοναστήριον ἱδρυθὲν τῷ 1148 ὑπὸ τοῦ Ἀλφόνσου Ἐνρικέζ, εἰς μνήμην τῆς νίκης τοῦ Ourique. Ἐν αὐτῷ διέμενον πάντοτε 999 μοναχοί, ὧν ἕκαστος εἶχεν ἴδιον διαμέρισμα ἐκ δύο δωματίων, ἐν τοῖς σταύλοις του δὲ διετηροῦντο 400 βόες. Ἡ βιβλιοθήκη του εἶχεν 100.000 τόμους καὶ πολύτιμα χειρόγραφα εὑρίσκονται σήμερον εἰς Λισσαβῶνα καὶ εἰς Μπράγκαν. Ὁ ναός, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκοδομὴ συνεπληρώθη τῷ 1222, εἶναι ἀξιοσημείωτος διὰ τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν ἁπλότητα τοῦ γοτθικοῦ ρυθμοῦ, ἂν καὶ εἴς τινα μέρη εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον κεκοσμημένοι μὲ γλυπτὰ καὶ ἀραβουργήματα. Οἱ τάφοι ὑποτελοῦν τὸν μεγαλύτερον πλοῦτον τοῦ ναοῦ τούτου. Ἡ σαρκοφάγος τοῦ Δὸν. Πέτρου τοῦ Τιμωροῦ καὶ τὸ μαυσωλεῖον τῆς Ἰνὲς ντὲ Κάστρο εἶναι ἀξιόλογα ἔργα τέχνης. Τὸ μοναστήριον τοῦτο ἦτο πλουσιώτατον καὶ κατὰ τὰς παραδόσεις κρύπτεται τινὲς ἐγκλείουν ἀκόμη θησαυρούς. Ἐγκαταλειφθὲν ὑπὸ τῶν μοναχῶν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐλεηλατήθη. Ἡ πορτογαλικὴ κυβέρνησις τὸ ἀνεκαίνισε διὰ τὴν ἐκεῖ ἐγκατάστασιν σεμιναρίου καὶ σχολῶν.

ἀλκοξυλαμῖναι *['Οργ. Χημ.]* βλ. ἀλκυλυδροξυλαμῖναι.

ἀλκοξυλικαὶ *ὁμάδες* ἢ **ἀλκοξύλια** *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω αἱ μονοσθενεῖς ῥίζαι, αἱ παραμένουσαι ὅταν ἐκ τῶν μονοσθενῶν ἀλκοολῶν ἀφαιρεθῇ τὸ ὑδροξυλιακὸν ὑδρογόνον, ἤτοι αἱ ῥίζαι τοῦ γενικοῦ τύπου $C_nH_{2n+1}O$. Σ. Γ.

ἀλκοξυμεθυλενικαὶ *ἑνώσεις ['Οργ. Χημ.]*. Αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν τὴν ῥίζαν R. O. CH< Σ. Γ.

ἀλκοόλ· λέξις ἀραβικὴ (ἄρθρ. *al* καὶ *cohol* ἢ *cohl*), διεθνοῦς σήμερον χρήσεως. Σημαίνει τὸ **λεπτεπίλεπτον,** τὸ **ἀερῶδες,** ἐχρησιμοποιεῖτο δ' ἐν ἀρχῇ ὡς ὀνομασία μιᾶς ἐξαιρέτως λεπτῆς κόνεως (ἄχνης). Πρῶτος ὁ Lavoisier τὴν μετεχειρίσθη ὡς ἐπιστημονικὸν ὅρον, ὀνομάσας *ἀλκοόλ* τὸ απόσταγμα τοῦ οἴνου καὶ τῶν στεμφύλων (τὸ *οἰνόπνευμα*), ἐντεῦθεν δὲ εἰσήχθη ἡ λέξις εἰς τὸ διεθνὲς χημικὸν ὀνοματολόγιον. [Βλ. λ. **ἀλκοόλαι καὶ ἀλκοόλη**]

ἀλκοόλαι *['Ορχ. Χημ.]*. Ἀλκοόλαι, ἢ ὑπό τινων **πνεύματα,** καλοῦνται αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ λαμβανόμεναι ἐκ τῶν ὑδρογονανθράκων δι' ἀντικαταστάσεως ἑνὸς ἢ πλειόνων ὑδρογόνων δι' ἰσαρίθμων ῥιζῶν ὑδροξυλίου. Ὅταν τὸ ἄτομον τοῦ ἄνθρακος εἰς ὃ εἰσῆλθε τὸ ὑδροξύλιον φέρῃ δύο ἀκόμη ἄτομα ὑδρογόνου, τότε ἔχομεν *πρωτοταγῆ* ἢ *πρωτογενῆ* ἀλκοόλην, ὅταν φέρῃ ἓν ὑδρογόνον, *δευτεροταγῆ* ἢ *δευτερογενῆ* καὶ ὅταν οὐδὲν πλέον ὑδρογόνον φέρῃ ἔχομεν τὰς καλουμένας *τριτοταγεῖς* ἢ *τριτογενεῖς* ἀλκοόλας, ἤτοι:

$R - CH_2.OH$ γενικὸς τύπος πρωτοταγοῦς

$\begin{matrix} R \\ R' \end{matrix} > CH.OH$ » » δευτεροταγοῦς

$\begin{matrix} R \\ R' \\ R'' \end{matrix} > C.OH$ » » τριτοταγοῦς

Αἱ ἀλκοόλαι διακρίνονται ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν ὑπαρχόντων ὑδροξυλίων εἰς *μονοσθενεῖς*, ὅταν περιέχουσιν ἓν ὑδροξύλιον, *δισθενεῖς* ὅταν δύο, *τρισθενεῖς* ὅταν ἔχουσι τρία, *τετρασθενεῖς, πεντασθενεῖς, ἑξασθενεῖς* κ.λ.π.· ἐπίσης διακρίνονται εἰς *κεκορεσμένας* καὶ *ἀκορέστους*, ἀναλόγως ἐὰν προέρχωνται ἐκ κεκορεσμένων ἢ ἀκορέστων ὑδρογονανθράκων.

Ἐκ τῶν καθαρῶς χημικῶν τρόπων παρασκευῆς τῶν ἀλκοολῶν σπουδαιότεροι εἶναι:

1) Θέρμανσις ἀλογονοπαραγώγων μεθ' ὕδατος εἰς θερμοκρασίαν 100°, ὡς

$$C_2H_5J + HOH = C_2H_5OH + HJ$$

2) Σαπωνοποίησις τῶν ἐστέρων διὰ βρασμοῦ μεθ' ὕδατος, ἢ ἀλκαλίων, ἢ ὀξέων, ὡς

$$C_2H_5.O.CO.CH_3 + HOH = C_2H_5OH + HO.CO.CH_3$$

3) Προσθήκη εἰς τοὺς ἀκορέστους ὑδρογονάνθρακας ὑδροαλογόνων καὶ εἶτα ἀντικατάστασις τοῦ ἀλογονικοῦ στοιχείου δι' ὑδροξυλίου, ὡς

$$CH_2 = CH_2 + HJ = CH_3.CH_2J$$
$$CH_3.CH_2J + HOH = CH_3.CH_2OH + HJ$$

4) Τῇ ἐπιδράσει νιτρώδους ὀξέος ἐπὶ τῶν πρωτογενῶν ἀμινῶν, ὡς

$$C_2H_5NH_2 + HONO = C_2H_5OH + N_2 + H_2O$$

5) Ἐκ τῶν ἀλδεϋδῶν, κετονῶν ἢ παραγώγων τῶν ὀξέων δι' ἀναγωγῆς, ὡς

$$CH_3.COH + H_2 = CH_3.CH.OH$$
$$CH_3.CO.CH_3 + H_2 = CH_3.CH(OH).CH_3$$
$$C_2H_5.CO.OCH_3 + 2H_2 = C_2H_5.CH_2OH + CH_3OH$$

ἢ δι' ἐπιδράσεως ὀργανομαγνησιακῶν ἑνώσεων.

Αἱ ἀλκοόλαι ὀνοματίζονται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὑδρογονάνθρακος, ἐξ οὗ προέρχονται, δι' ἀντικαταστάσεως ὑδρογόνου ὑπὸ ὑδροξυλίου, ὡς λ. χ. ἡ C_2H_5OH καλεῖται *αἰθυλικὴ ἀλκοόλη* ὡς προερχομένη ἐκ τοῦ αἰθανίου. Κατὰ τὴν ἐν Γενεύῃ προταθεῖσαν διεθνῆ ὀνοματολογίαν ἐκ τῆς ῥίζης τοῦ ἀντιστοίχου ὑδρογονάνθρακος καὶ τῆς ῥίζης *-όλη*, ὡς λ. χ. ἡ C_2H_5OH *αἰθανόλη*. Ἐπίσης δι' ἀναγωγῆς εἰς τὸ πρῶτον μέλος, τὴν μεθυλικὴν ἀλκοόλην, ἥτις εἰδικῶς διὰ τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καλεῖται *καρβινόλη*, ὡς λ. χ. ἡ $(CH_3)_3COH$ καλεῖται *τριμεθυλοκαρβινόλη*. Τέλος πολλαὶ τῶν ἀλκοολῶν φέρουσιν ἐμπειρικὰ ὀνόματα, δηλοῦντα τὴν προέλευσιν, τὰς ἰδιότητας αὐτῶν κλπ., ὡς λ. χ. ἡ $CH_2(OH).CH(OH).CH_2(OH)$ *γλυκερίνη*, λόγῳ τῆς γλυκιζούσης αὐτῆς γεύσεως.

Αἱ ἀλκοόλαι γενικῶς εἶναι λίαν ἐνεργοὶ ἑνώσεις, εὐκόλως ἀντιδρῶσαι μετ' ἄλλων εἰς σχηματισμὸν πολυπλοκωτέρων ἑνώσεων, ὡς λ. χ. ἐστέρων κλπ. Αἱ ἀλκοόλαι εὐκόλως ὀξειδοῦνται, ὁπότε σχηματίζονται ἐκ μὲν τῶν πρωτοταγῶν ἀλδεῦδαι ἢ καὶ ὀξέα (δι' ἰσχυροτέρας ὀξειδώσεως), ἐκ δὲ τῶν δευτεροταγῶν κετόναι. Τέλος αἱ τριτοταγεῖς διδόμεναι παρέχουν προϊόντα διασπάσεως μετὰ μικροτέρου ἀριθμοῦ ἀτόμων ἄνθρακος. Αἱ κατώτεραι ἀλκοόλαι, ἤτοι αἱ μετὰ μικροῦ ἀριθμοῦ ἀτόμων ἄνθρακος, εἶναι ὑγρὰ εὐκίνητα, διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ, ἐνῷ, ἐφόσον αὐξάνει ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων τοῦ ἄνθρακος, καθίστανται ἧττον διαλυταὶ καὶ τείνουν γενικῶς εἰς τὸ νὰ ὁμοιάσουν πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους ὑδρογονάνθρακας, ἐξασθενούσης τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ὑδροξυλίου ἔναντι τοῦ ὅλου μορίου. [Τὰ διάφορα μέλη τῶν ἀλκοολῶν **βλέπε εἰς τὰς οἰκείας λέξεις.**] Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

ἀλκοόλη *[Χημ. Βιομ.]* ἢ **ἀλκοόλη αἰθυλικὴ** ἢ ***οἰνόπνευμα*** ἢ ***αἰθυλόπνευμα*** ἢ ***αἰθυλικὸν πνεῦμα*** ἢ ***αἰθυλαλκοόλη*** ἢ ***αἰθανόλη.*** Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου C_2H_5OH, τὸ σπουδαιότερον μέλος τῆς σειρᾶς τῶν κεκορεσμένων μονοσθενῶν ἀλκοολῶν. Σχηματίζεται εἰς παμμέγιστα ποσὰ κατὰ τὴν ζύμωσιν ὡρισμένων σακχάρων. Ἐλευθέρα ἀπαντᾷ ἐν τῇ φύσει εἰς μικρὰ ποσὰ πολλαχοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, διότι συχνάκις παρουσιάζονται εὐνοϊκαὶ διὰ τὴν παραγωγὴν αὐτῆς συνθῆκαι. Οὕτως ἐλευθέρα ἀλκοόλη ἀνευρέθη π. χ. εἰς τοὺς καρποὺς τῆς Pastinaca sativa, Heracleum giganteum hort. καὶ Spondylium, Anthriscus cerefolium, εἰς τὸ γνήσιον ῥοδέλαιον καὶ ἄλλα τινὰ αἰθέρια ἔλαια εἰς μικρὰ ποσά, εἰς ἴχνη δὲ μόνον εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, φυσικά τινα ὕδατα, εἰς τὸν πρόσφατον ἄρτον, εἰς τὰ οὖρα τῶν διαβητικῶν, εἰς διάφορα ὄργανα καὶ ζωϊκὰ ὑγρὰ τοῦ ἵππου, τοῦ μόσχου καὶ τοῦ κυνὸς καὶ ἀλλαχοῦ. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ παραγωγὴ ἀλκοόλης ὡς προϊόντος τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης ἐν τῷ φυτικῷ ὀργανισμῷ ἀπουσίᾳ ἀέρος ἄνευ τῆς παρουσίας μικροοργανισμῶν.

Φύραμά τι, ἡ *ζυμάση*, διὰ διασπάσεως τοῦ σακχάρου παράγει ἀλκοόλην, καθ' ἣν ὡς ἐνδιάμεσον προϊόν, κατά τινας, σχηματίζεται γαλακτικὸν ὀξύ:

$$C_6H_{12}O_6 = 2C_3H_6O_3$$
$$CH_3CH(OH).COOH = CO_2 + C_2H_5OH$$

Ὁ σχηματισμὸς τοῦ ὀξέος τούτου εἶναι πιθανός, διότι καὶ τὸ γαλακτικὸν ἀσβέστιον τῇ ἐπιδράσει τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀέρος σχάζεται εἰς ἀλκοόλην καὶ ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, καὶ τὸ σταφυλοσάκχαρον, ὑπὸ διαφόρους συνθήκας, ἄλλοτε μὲν δίδει ἀλκοόλην (τῇ προσθήκῃ καυστικοῦ καλίου ὑπὸ τὸ ἡλιακὸν φῶς), ἄλλοτε δὲ γαλακτικὸν ὀξὺ (τῇ προσθήκῃ ὑδροξειδίου τοῦ βαρύου).

Ἐκτὸς τῆς διὰ ζυμώσεως μεθόδου παρασκευῆς ἀλκοόλης ὑπάρχουν πλεῖσται ἄλλαι εἰσέτι. Οὕτω δυνάμεθα νὰ παρασκευάσωμεν ταύτην διὰ βρασμοῦ αἰθυλαλογονιδίων μεθ' ὕδατος παρουσίᾳ βάσεων, διὰ διασπάσεως τοῦ νιτρώδους ἅλατος τῆς αἰθυλαμίνης, ἐκ τῆς ἀκεταλδεΰδης δι' ἀναγωγῆς διὰ διαφόρων μεθόδων ἐπιτελουμένης, δι' ἀναγωγῆς τοῦ ὀξικοῦ ἐστέρος, τοῦ ἀκεταμιδίου ἢ τοῦ ἀνυδρίτου τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος, δι' ἠλεκτρολύσεως τοῦ προπιονικοῦ νατρίου, δι' ἐπιδράσεως μεθυλομαγνησιοβρωμιδίου ἐπὶ φορμαλδεΰδης κτλ.

Ἰδιάζουσαν ὅμως καὶ ἀπὸ βιομηχανικῆς ἀπόψεως σημασίαν κέκτηνται αἱ ἐξ αἰθυλενίου καὶ ἀκετυλενίου μέθοδοι παρασκευῆς. Ἡ τιμὴ τόσον τοῦ αἰθυλενίου λαμβανομένου ἐκ τοῦ φωταερίου, ὅσον καὶ τοῦ ἀκετυλενίου ἐκ τοῦ ἀνθρακασβεστίου εἶναι μικρά, ὥστε ἡ μέθοδος νὰ συμφέρῃ βιομηχανικῶς.

Καὶ ἐκ μὲν τοῦ αἰθυλενίου παρασκευάζεται δι' ἀπορροφήσεως τούτου εἰς πυκνὸν θειικὸν ὀξύ, σχηματιζομένου ἐνδιαμέσως αἰθυλοθειικοῦ ὀξέος, τὸ ὁποῖον περαιτέρω τῇ προσλήψει ὕδατος ἀναγεννωμένου τοῦ θειικοῦ ὀξέος δίδει ἀλκοόλην

$$C_2H_4 + H_2SO_4 = C_2H_5OSO_2OH$$
$$C_2H_5OSO_2OH + H_2O = C_2H_5OH + H_2SO_4$$

Ἡ παρασκευὴ αὕτη παρετηρήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Hennel συνεργάτου τοῦ Faraday (1825—1828), ἠρευνήθη δὲ συστηματικώτερον ὑπὸ τοῦ Berthelot καὶ τοῦ Fritzsche. Κατὰ τὸν τελευταῖον τούτων 100 χιλγρ. ζέοντος θειικοῦ ὀξέος ἀπορροφοῦν 14 χγρ. αἰθυλενίου, λαμβάνονται δὲ 1? χγρ. ἀλκοόλης 100%.

Ἀναλόγως καὶ ἐκ τοῦ ἀκετυλενίου διὰ διαλύσεως εἰς ζέον πυκνὸν θειικὸν ὀξὺ καὶ εἶτα ἀραιώσεως δι' ὕδατος λαμβάνεται ἡ ἀκεταλδεΰδη, ἐκ ταύτης δὲ δι' ἀναγωγῆς ἡ ἀλκοόλη.

Ἡ ἀλκοόλη τοῦ ἐμπορίου περιέχει 5—10%, σπανίως δὲ 0,5—2% ὕδωρ, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἀπομακρυνθῇ δι' ἀποστάξεως μετ' ἀσβέστου. Περὶ τῆς τελείας ἀπομακρύνσεως τοῦ ὕδατος πειθόμεθα ἐκ τοῦ ὅτι ὑδροξείδιον τοῦ βαρύου διαλύεται μὲ κιτρίνην χροιὰν εἰς ἄνυδρον ἀλκοόλην, ὅτι ἀφυδατωθεὶς θειικὸς χαλκὸς δὲν χρώννυται καὶ ὅτι ἡ προσθήκη τῆς ἐξεταζομένης ἀλκοόλης εἰς διάλυμα παραφίνης ἐν ἀπολύτῳ ἀλκοόλῃ δὲν παράγει θόλωμα· ἀπόλυτος δὲ ἀλκοόλη καλεῖται ἡ τελείως ἀπηλλαγμένη ὕδατος.

Ἐξ ὑδατικῶν διαλυμάτων ἀλκοόλης διὰ κλασματικῆς ἀποστάξεως μόνον δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ἀπόλυτος ἀλκοόλη, διότι μῖγμα ἐξ 95,57% ἀλκοόλης καὶ 4,43% ὕδατος ζέει εἰς 78°,15, ἤτοι εἰς χαμηλοτέραν τῆς καθαρᾶς ἀλκοόλης θερμοκρασίαν. Τῇ προσθήκῃ βενζολίου ἐπιτυγχάνεται ἡ λῆψις καθαρᾶς ἀλκοόλης, σχηματιζομένων ἀρχικῶς μὲν ἑνὸς τριαδικοῦ μίγματος ἐκ βενζολίου, ἀλκοόλης καὶ ὕδατος βράζοντος εἰς 64°,85, κατόπιν ἑνὸς δυαδικοῦ ἐκ βενζολίου καὶ ἀλκοόλης βράζοντος εἰς 68°,25 ἐξ οὗ τέλος ἀποστάζει καθαρὰ ἀλκοόλη εἰς 78°,3.

Πρὸς ἀφυδάτωσιν τῆς ἀλκοόλης δύνανται ἀκόμη νὰ χρησιμοποιηθοῦν πυρωθεῖσα πότασσα, ἀμάλγαμα μαγνησίου, ἀσβέστιον ἢ ἀνθρακασβέστιον. Τὸ ἀσβεστιοχλωρίδιον δὲν χρησιμοποιεῖται, καθότι ἑνοῦται χημικῶς μετὰ τῆς ἀλκοόλης.

Ἅπασαι αἱ ἀνωτέρω ἑνώσεις χρησιμεύουν καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ὕδατος εἰς τὴν ἀλκοόλην, καθότι ἢ ἀκετυ- ἐκλύουν ἐξ αὐτῆς ἀέριον (ὑδρογόνον λένιον).

Καθαρὰ ἀλκοόλη ἀποτελεῖ εὔφλεκτον, μετ' ὀχρο- κυάνου μὴ φωτιζούσης φλογὸς καιόμενον, διαυγὲς ὑγρόν, εὐχαρίστου ὀσμῆς καὶ δριμείας γεύσεως.

Ζέει εἰς 78°,3 (760 χστμ.) κέκτηται δὲ εἰδικὸν βάρος 0,79326 $\left(\frac{15}{4}\right)$. Εἰς θερμοκρασίαν —1?? καθίσταται πυκνόρρευστος, εἰς δὲ τὴν θερμοκρ-

Digitized by Google

σίαν τοῦ ὑγροῦ ἀέρος πήγνυται πρὸς ἄχρουν ὑαλώδη μᾶζαν, ἥτις εἰς —130°,5 μεταπίπτει εἰς κρυσταλλικὴν μορφὴν τηκομένην εἰς—117°,3. Εἶναι λίαν ὑγροσκοπική, ἀποσπᾷ δὲ καὶ τὸ κρυσταλλικὸν ἔτι ὕδωρ ὡρισμένων ἁλάτων (σόδας κλπ.). Μίγνυται μετ' αἰθέρος, χλωροφορμίου, γλυκερίνης, ὡς καὶ μετὰ τοῦ ὕδατος, ὁπότε ἀναπτυσσομένης θερμότητος ὁ ὄγκος τοῦ τελικοῦ μίγματος εὑρίσκεται μικρότερος τοῦ ἀθροίσματος τῶν ὄγκων τῆς ἀλκοόλης και τοῦ ὕδατος. Ἡ μεγαλυτέρα τοιαύτη ἐλάττωσις ὄγκου ἐπέρχεται κατὰ τὴν ἀνάμιξιν ἑνὸς μοριογράμμου ὕδατος καὶ τριῶν μοριογράμμων ἀλκοόλης (οὕτω 52 ὄγκοι ἀλκοόλης καὶ 48 ὄγκοι ὕδατος εἰς 20° δίδουν 96°,3 ὄγκους τοῦ μίγματος).

Ἡ ἀλκοόλη διαλύει μέγαν ἀριθμὸν ὀργανικῶν σωμάτων καὶ τινα ἀνόργανα (ἀσβεστιοχλωρίδιον, στροντιοχλωρίδιον, μαγνησιοχλωρίδιον κ. λ. π.). Ἀπορροφᾷ τέλος πολλὰ ἀέρια (ὑδρογόνον, ὀξυγόνον, ἄζωτον, ὀξειδύλιον τοῦ ἀζώτου, θειῶδες ὀξύ, ὑδρόθειον, διοξείδιον καὶ μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος) εἰς μεγαλύτερα ποσὰ ἢ τὸ ὕδωρ.

Ἡ ἀλκοόλη ἐνεργεῖ ἀντισηπτικῶς, πινομένη δὲ εἰς μικρὰ μὲν ποσὰ δρᾷ διεγερτικῶς καὶ μεθυστικῶς, εἰς μεγαλύτερα δὲ καὶ πυκνὴ δηλητηριωδῶς, ἐνιεμένη δὲ εἰς τὰς φλέβας προκαλεῖ τὸν θάνατον. Σχηματίζει κρυσταλλικὰς ἑνώσεις μὲ λιθιοχλωρίδιον, ἀσβεστιοχλωρίδιον, κασσιτεροχλωρίδιον καὶ νιτρικὸν μαγνήσιον, εἰς τὰς ὁποίας λαμβάνει τὴν θέσιν τοῦ κρυσταλλικοῦ ὕδατος. Μετὰ μετάλλων τῶν ἀλκαλίων καὶ τῶν ἀλκαλικῶν γαιῶν, ὡς καὶ ἀργιλλίου καὶ μαγνησίου, δίδει ὑπὸ ἔκλυσιν ὑδρογόνου ἀλκοολικὰ ἅλατα τοῦ τύπου C_2H_5OM (ἔνθα Μ τὸ μέταλλον). Μεθ' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος παρουσίᾳ ψευδαργυροχλωριδίου δίδει αἰθυλοχλωρίδιον, μετὰ βρωμίου ἢ ἰωδίου παρουσίᾳ φωσφόρου αἰθυλοβρωμίδιον ἢ αἰθυλιωδίδιον, δι' ἀφυδραντικῶν μέσων (θειικοῦ ὀξέος, φωσφορικοῦ ὀξέος, ἀνυδρίτου τοῦ βορικοῦ ὀξέος) δίδει αἰθυλένιον, διὰ χλωρίου τέλος παρουσίᾳ καὶ ἄλλων ὑλῶν χλωράλην. Διοχετευομένη ἐν μίγματι μετ' ἀέρος διὰ διαπύρου λευκοχρύσου δίδει ὡς προϊόντα ὀξειδώσεως, ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν, ἀκεταλδεΰδην, ὀξικὸν ὀξὺ ἢ ἀκετάλην. Διὰ νιτρικοῦ ὀξέος ὀξειδοῦται πρὸς γλυκολικὸν ὀξύ, γλυοξάλην, γλυοξυλικὸν καὶ ὀξαλικὸν ὀξύ. Τῇ ἐπιδράσει ὀξυγονούχων ὀξέων εἴτε ὡς τοιούτων εἴτε ὑπὸ τὴν μορφὴν χλωριδίων δίδει ἡ ἀλκοόλη ἐστέρας (βλ. λ.).

Οἱ ἀτμοὶ αὐτῆς εἶναι σταθεροὶ μέχρι 300°, εἰς ὑψηλοτέραν ὅμως θερμοκρασίαν διασπᾶται εἰς ὑδρογόνον, μεθάνιον, αἰθυλένιον, ἀκετυλένιον, βενζόλιον, ναφθαλίνιον κλπ.· καὶ εἰς χαμηλοτέραν ὅμως θερμοκρασίαν παρουσίᾳ προθερμανθείσης κόνεως ψευδαργύρου διασπᾶται, δίδουσα αἰθυλένιον, ἐνῷ ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας εἰς ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν δίδει ὡς προϊόντα διασπάσεως ὑδρογόνον, μεθάνιον καὶ μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος.

Μικρὰ ποσὰ ἀλκοόλης ἀνιχνεύονται διὰ τῆς κατὰ Lieben ἀντιδράσεως τοῦ ἰωδοφορμίου, καθ' ἣν ἀνιχνεύονται ἀσφαλῶς καὶ εἰς αραιώσιν 1:2000. Ἡ ἀντίδρασις ἐκτελεῖται ὡς ἑξῆς: θερμαίνεται τὸ ἐξεταζόμενον διάλυμα μεθ' ἑνὸς κοκκίου ἰωδίου καὶ τῆς πρὸς ἀποχρωματισμὸν τοῦ διαλύματος ἀναγκαιούσης ποσότητος καλιοῦχου, τὸ δὲ σχηματιζόμενον ἰωδοφόρμιον ἀναγνωρίζεται ἐκ τῆς ὀσμῆς καὶ χροιᾶς αὐτοῦ ἢ καὶ μικροσκοπικῶς ἐκ τοῦ κρυσταλλικοῦ αὐτοῦ σχήματος (μικροσκοπικοὶ ἑξαγωνικοὶ πίνακες ἢ ἑξάκτινοι ἀστέρες). Τὴν ἀντίδρασιν ὅμως ταύτην πλὴν τῆς ἀλκοόλης δίδουν ὁμοίως καὶ ἡ ἀκεταλδεΰδη καὶ ἡ ἀκετόνη. Μετὰ βενζοϋλοχλωριδίου δίδει ἡ ἀλκοόλη τὸν ἐκ τῆς ἰδιαζούσης αὐτοῦ ὀσμῆς εὐκόλως ἀνακαλυπτόμενον βενζοϊκὸν αἰθυλεστέρα (ἡ ὀσμὴ ἀναφαίνεται μετὰ τὴν δι' ἀλκαλίων διάσπασιν τῆς περισσείας τοῦ χλωριδίου). Εὐαίσθητος ἐπίσης εἶναι ἡ ἀντίδρασις μὲ π-νιτροβενζοϋλοχλωρίδιον, σχηματιζομένου π-νιτροβενζοϊκοῦ αἰθυλεστέρος τηκομένου εἰς 57°.

Ὁ ποσοτικὸς προσδιορισμὸς τῆς ἀλκοόλης βασίζεται ἐπὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ εἰδικοῦ βάρους τοῦ διαλύματος αὐτῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου κατόπιν ἐξ εἰδικῶν πινάκων ἀνευρίσκεται τὸ ἐπὶ τοῖς % ὑπάρχον ποσὸν ἀλκοόλης. Ὅταν ὅμως, ὅπως συμβαίνει εἰς τὸν ζῦθον, τὸν οἶνον κλπ., τὸ ἐξεταζόμενον σῶμα περιέχει πλὴν ὕδατος καὶ ἀλκοόλης καὶ ἄλλας ὕλας διαλελυμένας ἐν αὐτῷ, τότε δέον ν' ἀποστάξωμεν μέρος τούτου καὶ εἰς τὸ ἀπόσταγμα συμπληρούμενον εἰς τὸν ἀρχικὸν ὄγκον νὰ προσδιορίσωμεν τὸ εἰδικὸν βάρος. Τὸ ἐπὶ τοῖς % ποσὸν τῆς ἀλκοόλης διαλύματός τινος δύναται νὰ εὑρεθῇ καὶ διὰ τῆς τάσεως τῶν ἀτμῶν αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐκ τοῦ βαθμοῦ ζέσεως.

Εἰς τὸ ἐμπόριον φέρονται ἡ συνήθης καθαρὰ ἀλκοόλη καὶ ἡ ἀπόλυτος τοιαύτη. Ἡ πρώτη δέον νὰ περιέχῃ τοὐλάχιστον 94,38% ἀλκοόλην κατὰ βάρος (εἰδ. βάρ. 0.811), ἡ δευτέρα τοὐλάχιστον 99,1% (εἰδ. βάρ. 0,797). Ὡς ἀκαθαρσίαι τῆς ἀλκοόλης ἀπαντοῦν κυρίως ζυμέλαια, ἀκεταλδεΰδη, φουρφουρόλη καὶ πτητικὰ ὀξέα.

Πλὴν τῆς ὡς ἄνω καθαρᾶς ἀλκοόλης φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ μετουσιωμένη τοιαύτη διὰ βιομηχανικὸς μόνον χρήσεις. Ἡ μετουσίωσις συνίσταται εἰς τὴν προσθήκην ξένων ὑλῶν, αἵτινες καθιστοῦν αὐτὴν ἀκατάλληλον πρὸς πόσιν. Ἡ τοιαύτη ἀλκοόλη ὑποβάλλεται εἰς πολὺ μικροτέραν φορολογίαν τῆς καθαρᾶς τοιαύτης.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ. Ἡ παρασκευὴ ἀλκοόλης ὑπὸ μορφὴν ἀλκοολούχων ποτῶν ἄρχεται πρὸ ὁλοκλήρων χιλιετηρίδων ἤδη, εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, Ἑλλήνων καὶ Ἰσραηλιτῶν. Πότε ἀκριβῶς ἤρχισαν κατὰ πρῶτον νὰ χρησιμοποιοῦν ἀποστακτικὰς συσκευὰς διὰ τὴν ἀλκοόλην δὲν εἶναι μετὰ βεβαιότητος γνωστόν. Οὕτως ὁ Lippmann ἀναγνωρίζει ἤδη τὴν ὕπαρξιν ἀποστακτικῶν συσκευῶν εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν Ἑλλήνων ἀλχυμιστῶν τῆς Ἀλεξανδρείας κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας. Ἡ τεχνικὴ ὅμως αὐτῶν κατασκευὴ καὶ κυρίως ἡ ψῦξις ἦσαν τόσον ἀτελεῖς, ὥστε μέχρι τοῦ 6ου καὶ τοῦ 7ου αἰῶνος δὲν ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθῶσι διὰ χαμηλοῦ βαθμοῦ ζέσεως ὑγρά. Τὸ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους γνωστὸν ὕδωρ τῆς ζωῆς (aqua vitae) δὲν σημαίνει κατὰ Lippmann τὸ γνωστὸν οἰνόπνευμα, ἀλλὰ τὸ ἀρχαιόθεν ἐν Αἰγύπτῳ ὕδωρ ἢ ἐλιξίριον τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ καὶ τῶν Σύρων καὶ Ἀράβων ἀλχυμιστῶν αἱ ἀποστακτικαὶ συσκευαὶ τεχνικῶς δὲν ἦσαν καλύτεραι, ὥστε ἡ ἀπόσταξις τῆς ἀλκοόλης ἦτο ἀδύνατος. Ἀκόμη τῷ 1120 ὁ Al Khazim γράφει ὅτι τὸ εἰδικῶς ἐλαφρότερον τῶν γνωστῶν σωμάτων εἶναι τὸ ἐλαιόλαδον.

Φαίνεται ὅτι κατὰ πρῶτον ἐν Ἰταλίᾳ τὸν 11ον μ. Χ. αἰῶνα ἀπεστάχθη ἡ ἀλκοόλη. Ἤδη τὸν 12ον αἰῶνα εἴς τι χειρόγραφον ἐκ τῆς Mappa clavicula, ἀναφέρεται τὸ οἰνόπνευμα ὡς καιόμενον ὕδωρ. Βραδύτερον οἱ ἀλχυμισταὶ Marcus Graecus, Albertus Magnus καὶ Villanova περὶ τὰ τέλη τοῦ 13ου αἰῶνος ἀναφέρουν τὸ οἰνόπνευμα εἰς τὰ συγγράμματά των μὲ διάφορα ὀνόματα, π. χ. aqua ardens, aqua permanens, aqua vitae. Εἰς τὰ χειρόγραφα τοῦ Lull (τέλος 13ου · ἀρχαὶ 14 αἰῶνος) ἀναφέρεται πλέον ἡ κλασματικὴ ἀπόσταξις καὶ ἡ τεχνητὴ ψῦξις. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (1250 - 1400) πρῶτον ἐν Ἰταλίᾳ καὶ κατόπιν καὶ εἰς ἄλλας χώρας χρησιμοποιεῖται ἡ ἀλκοόλη ὡς οἰνόπνευμα. Συγχρόνως σχεδὸν ἤρχισε καὶ ἡ κατασκευὴ ἀποσταγμάτων ἐκ δημητριακῶν καρπῶν, χωρὶς βεβαίως νὰ ἐξηγῆται ἀκόμη τὸ φαινόμενον τῆς ζυμώσεως. Ἡ παρασκευὴ ἀποσταγμάτων ἐγενικεύθη κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα καὶ ἡ ἀλκοόλη ἢ τὸ οἰνόπνευμα *(spiritus vini)*, ὡς ἐκλήθη τότε ὑπὸ τοῦ Basilius Valentini, ἔλαβεν εὐρυτάτην διάδοσιν ὡς εὐφραντικόν. Τὸν 15ον αἰῶνα ἐξεδόθη καὶ τὸ πρῶτον βιβλίον περὶ τῆς παρασκευῆς ἀποσταγμάτων.

Ἐν τούτοις αἱ περὶ ζυμώσεως ἰδέαι εἶναι πολὺ ἀσαφεῖς: ὅλαι αἱ ἐπιδράσεις δύο σωμάτων ἐπ' ἀλλήλων αἱ ὁποῖαι συνεπήγοντο τὴν ἔκλυσιν ἀερίου ἐθεωροῦντο ὡς ζυμώσεις.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος (1680) ὁ Leeuwenhock διὰ μικροσκοπίου κατασκευασθέντος ὑπὸ τοῦ ἰδίου παρατηρήσας τὴν ζύμην ὑπὸ 150πλασίαν μεγέθυνσιν, ἀνεκάλυψεν ὅτι ἀποτελεῖται αὕτη ἐκ μικρῶν κοκκίων, ἀλλὰ συγχρόνως ὑπέδειξε καὶ τὴν διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἔρευναν τῶν φαινομένων τῆς ζυμώσεως, ἥτις πολλὰ τὰ ὠφέλιμα ἀπέδωκε μεταγενεστέρως.

Ἡ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἐπικρατήσασα θεωρία τοῦ Willis ἰσχυρίζετο ὅτι σῶμά τι εὑρισκόμενον ἐν ἀποσυνθέσει δύναται νὰ μεταδώσῃ τὴν κατάστασιν ταύτην εἰς ἄλλο σῶμα, ὅτι δηλαδὴ ἀκριβῶς τὸ κατὰ τὴν ζύμωσιν ἐνεργοῦν φύραμα μεταδίδει τὴν κατάστασιν ταύτην εἰς τὸ πρὸς ζύμωσιν σῶμα. Τὴν ἄποψιν ταύτην ἐδέχετο καὶ ὁ Stahl (1660 1734), κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ὁποίου ἡ ζύμωσις συνίστατο εἰς τὴν διάσπασιν τοῦ ζυμουμένου σώματος εἰς τὰ συστατικὰ αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν ἐκ τούτων σχηματισμὸν νέων, διαφόρων τῆς ἀρχικῆς, ἑνώσεων. Τὴν σπουδαιοτέραν ὅμως ὤθησιν πρὸς περαιτέρω μελέτην τῶν φαινομένων τῆς ζυμώσεως ἔδωσαν δύο ἀνακαλύψεις τοῦ Van Helmont περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος: ὅτι κατὰ τὴν ζύμωσιν ἀναπτύσσεται ἀέριον καὶ ὅτι διὰ τὴν ζύμωσιν εἶναι ἀναγκαῖον φύραμά τι. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης χρονολογοῦνται αἱ πρῶται ἀπόπειραι πρὸς παρασκευὴν ἀλκοόλης ἐκ γεωμήλων. Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἡ ἀλκοολοποιία ἐπιτελεῖ μεγάλας προόδους. Ὁ Mac Bride (1764) διαπιστώνει ὅτι τὸ κατὰ τὴν ζύμωσιν ἐκλυόμενον ἀέριον εἶναι *διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος*. Ὁ Lavoisier εἰς ἐγχειρίδιον χημείας, ἐκδοθὲν ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1793 ἐν Παρισίοις, ἀναφέρει ὅτι τὸ σάκχαρον ζυμοῦται πρὸς ἀλκοόλην καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Reaumur ἐφαρμόζει πρὸς εὕρεσιν τῆς εἰς ἀλκοόλην περιεκτικότητος τῶν ὑδατικῶν διαλυμάτων τὸν προσδιορισμὸν τοῦ εἰδικοῦ βάρους, τὰς ἐργασίας δ' αὐτοῦ συνεχίζουν καὶ ἄλλοι. Κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ 18ου αἰῶνος ἱδρύθη ἐν Γερμανίᾳ τὸ πρῶτον ἀλκοολοποιεῖον, ἐργαζόμενον διὰ γεωμήλων εἰς Monschein in der Pfalz. Τέλος τῷ 1796 ὁ Lowitz διὰ πρώτην φορὰν ἐπιτυγχάνει τὴν παρασκευὴν ἀπολύτου ἀλκοόλης δι' ἀναταράξεως πυκνῆς κοινῆς τοιαύτης μετὰ προηγουμένως πυρωθείσης ποτάσσης.

Ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος ὁ Gay-Lussac καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι διὰ τὴν ἀλκοολικὴν ζύμωσιν εἶναι ἀπαραίτητον εἶδός τι σακχάρου καὶ φύραμα εἰδικὸν ζωϊκῆς φύσεως. Περὶ τῆς ἀνάγκης ἢ μὴ τῆς παρουσίας τοῦ ὀξυγόνου κατὰ τὴν ζύμωσιν αἱ γνῶμαι δίστανται: οὕτως ὁ μὲν Gay-Lussac θεωρεῖ ταύτην ἀπαραίτητον, ἄλλοι δ' οὐχί.

Πρῶτος ὁ Cagnard Latour (1836) καὶ κατόπιν ὁ Schwann (1837) ἀνεκάλυψαν ὅτι ἡ ζύμη εἶναι φυτὸν ἀποτελούμενον ἐκ σφαιριδίων, οὕτως εἰπεῖν, πολλαπλασιαζομένων, τὸ ὁποῖον μόνον ἐφ' ὅσον εὑρίσκεται ἐν τῇ ζωῇ προκαλεῖ ἀλκοολικὴν ζύμωσιν. Ἡ ὑπὸ τοῦ Helmholtz κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον προταθεῖσα θεωρία, ὅτι ἡ ἀλκοολικὴ ζύμωσις εἶναι εἶδος σήψεως, κατεπολεμήθη τόσον ὑπὸ τοῦ Berzelius, πρεσβεύοντος ὅτι ἡ ζύμωσις εἶναι φαινόμενον καταλυτικῆς φύσεως, ὅσον καὶ ὑπὸ τοῦ J. von Liehig, κατὰ τὸν ὁποῖον εὐκόλως διασπώμεναι ὀργανικαὶ ἀζωτοῦχοι ὗλαι εἶχον τὴν ἱκανότητα νὰ μεταδίδουν τὴν διάσπασιν ταύτην εἰς τὸ ζυμούμενον σῶμα. Κατὰ Mitscherlich ἡ ζύμωσις ὀφείλεται μὲν εἰς ζῶντας ὀργανισμούς, ἀλλὰ προκαλεῖται ὄχι διὰ τῆς ζωῆς αὐτῶν ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς ἐπαφῆς.

Τέλος διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Pasteur κατίσχυσεν ὁριστικῶς ἡ ἄποψις τῶν Cagnard Latour—Schwann. Ἐπὶ πλέον διεπιστώθη ὅτι κατὰ τὴν ἀλκοολικὴν ζύμωσιν πλὴν τῆς ἀλκοόλης καὶ τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος παράγονται πάντοτε εἰς μικρὰ ποσὰ *ἠλεκτρικὸν ὀξὺ* καὶ *γλυκερίνη*, ἀκόμη δὲ ὅτι ἕκαστον εἶδος ζυμώσεως ἀπαιτεῖ καὶ διάφορον εἶδος μικροοργανισμῶν, ἄνευ τῶν ὁποίων οὐδεμία ζύμωσις εἶναι δυνατή. Ὁ Pasteur ὁρίζει ὡς ἑξῆς τὴν ἀλκοολικὴν ζύμωσιν: «Ὀνομάζω ἀλκοολικὴν ζύμωσιν τὴν ζύμωσιν, καθ' ἣν τὸ σάκχαρον τῇ ἐπιδράσει εἰδικοῦ φυράματος, τῆς ζυθοζύμης, διασπᾶται. Ἡ ζύμωσις αὕτη εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία ἐπιτελεῖται τόσον εἰς τὸν οἶνον, ὅσον καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἀλκοολοῦχα ποτά. Ἀλκοολικὴ ζύμωσις χωρὶς ζύμην καὶ συγχρόνως ἀνάπτυξιν καὶ πολλαπλασιασμὸν τῆς τελευταίας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ». Τέλος τῷ 1896 ὁ Buchner ἀνεκάλυψεν ὅτι δι' ἐκπιέσεως τῆς ζύμης προέκυπτε χυμός, ὁ ὁποῖος λόγῳ τοῦ εἰς αὐτὸν περιεχομένου ἐνζύμου, τῆς *ζυμάσης*, ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ ἀλκοολικὴν ζύμωσιν. Συνεπῶς ἡ ἀλκοολικὴ ζύμωσις εἶναι συνέπεια ὄχι ἁπλῶς τῆς ζώσης ζύμης, ἀλλὰ τῆς ἐντὸς τῆς ζύμης ταύτης περιεχομένης ζυμάσης.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὰ διάφορα κράτη ὑπὸ διαφόρων φυσικῶν καὶ χημικῶν εἶχον καταρτισθῆ πίνακες προσδιορισμοῦ τῆς ἀλκοόλης ἐκ τοῦ εἰδικοῦ βάρους, πολλοὶ τῶν ὁποίων καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι ἐν χρήσει.

Καὶ ἀπὸ τεχνικῆς ὅμως ἀπόψεως κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐσημειώθησαν μεγάλαι πρόοδοι. Εἰς διαφόρους χώρας ἤδη ἀπὸ τοῦ 1820 ἀκμάζουν πλεῖστα ἀλκοολοποιεῖα ἐργαζόμενα διὰ γεωμήλων. Ἀλλὰ καὶ ἡ παρασκευὴ καθαρῶν καλλιεργειῶν ζύμης, ἀρχίσασα ἀπὸ τοῦ 1766, προώδευσε καταπληκτικῶς χάρις εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ C. Hauser ἐπὶ τῆς φυσιολογικῆς ἐνεργείας τῆς ζυθοζύμης καὶ κατόπιν τοῦ P. Lindner. Διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Koch προταθείσης μεθόδου καλλιεργείας βακτηρίων καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς γαλακτικῆς ζυμώσεως ὡς καὶ δι' ἐργασιῶν ἄλλων ἐπιστημόνων ἡ παρασκευὴ καθαρῶν καλλιεργειῶν ζύμης ἔφθασεν εἰς μεγάλην, διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἰδίως, τελειότητα.

Ὁ 19ος αἰὼν ὅσον καὶ ὁ 20ός, διὰ τῶν μηχανικῶν ἰδίως τελειοποιήσεων καὶ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν βιομηχανίαν τῆς ἀλκοόλης τῶν ἀποστακτικῶν στηλῶν, διὰ τῶν ὁποίων κατωρθοῦτο διὰ μιᾶς καὶ μόνον ἀποστάξεως νὰ λαμβάνεται ἀλκοόλη μέχρις 93,5% (κατὰ βάρος), ἐπέφερε τὴν ἁλματικὴν αὔξησιν καὶ πρόοδον τῶν ἀλκοολοποιείων εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Ἡ ἀλκοόλη πλὴν πρὸς πόσιν χρησιμοποιεῖται τόσον διὰ φωτισμὸν καὶ κίνησιν, ὅσον καὶ εἴς τινας βιομηχανίας. Σὺν τῇ παρόδῳ τῶν ἐτῶν ἡ παραγωγὴ αὐτῆς ὁλονὲν αὐξάνεται καὶ μέγα μὲν αὐτῆς μέρος χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἀνεφέρθη, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον καταναλίσκεται πρὸς πόσιν.

Α'. ΠΡΩΤΑΙ ΥΛΑΙ. Αἱ διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ἀλκοόλης χρησιμοποιούμεναι πρῶται ὗλαι δύνανται νὰ καταταχθοῦν εἰς τέσσαρας κατηγορίας.

Ἡ πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τὰ *ἀμυλοῦχα* σώματα. Τὸ ἄμυλον ἵνα μεταβληθῇ εἰς ἀλκοόλην δέον προηγουμένως νὰ ὑδρολυθῇ πρὸς σάκχαρα τὰ ὁποῖα καὶ μόνα ζυμοῦνται. Ἡ ὑδρόλυσις ἐπιτελεῖται εἴτε διὰ βρασμοῦ μετ' ἀραιῶν ὀξέων, εἴτε τῇ ἐπιδράσει φυράματός τινος, τῆς διαστάσης λαμβανομένης δι' ἐκχυλίσεως τῆς βύνης (κριθὴ ἐκβλαστήσασα, τῆς ὁποίας ἡ περαιτέρω βλάστησις διεκόπη διὰ φρύξεως). Ὡς ἀμυλοῦχοι πρῶται ὗλαι χρησιμοποιοῦνται τὰ γεώμηλα, νωπὰ ἢ ξηρά, τὰ διάφορα εἴδη τῶν σιτηρῶν, ὁ ἀραβόσιτος, τὸ σάγον, ἡ κέγχρος, τὸ φαγόπυρον, τὰ κάστανα, τὰ φασόλια, τὰ πίσα, ἡ μανιόκα, αἱ μπανάναι, ὡς καὶ τὰ ἀπόνερα τῆς παρασκευῆς τοῦ ἀμύλου.

Digitized by Google

Ἡ δευτέρα κατηγορία περιλαμβάνει τὰ *σακχαροῦχα* σώματα, ἐξ ὧν λαμβάνεται ἀλκοόλη διὰ ζυμώσεως καὶ εἶτα ἀποστάξεως. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην περιλαμβάνονται τὰ σακχαροτεῦτλα, τὸ σακχαροκάλαμον, τὰ παραπροϊόντα τῆς σακχαροποιίας, ὡς π. χ. ἡ μελάσσα, ὡς καὶ σακχαροῦχοι καρποί, ἄνθη καὶ ἄλλα τινὰ φυτικὰ μέρη.

Ἡ τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει τὰς ἤδη *περιεχούσας ἀλκοόλην*, ὡς τοιαύτην, πρώτας ὕλας, ὡς ὁ ζῦθος καὶ ὁ οἶνος καὶ τὰ ἀπόνερα τῆς ζυθοποιίας καὶ οἰνοποιίας, ἐκ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ληφθῇ ἡ ἀλκοόλη δι' ἁπλῆς ἀποστάξεως.

Τέλος ἡ τετάρτη κατηγορία περιλαμβάνει τὰς *κυτταρινούχους* πρώτας ὕλας, ὡς τὸ ξύλον, ἡ τύρφη καὶ τὰ ἀπόνερα τῆς διὰ θειώδους ὀξέος κατεργασίας τῆς κυτταρίνης.

1) Ὕλαι ἀμυλοῦχοι.—Τὸ ἄμυλον $(C_6H_{10}O_5)x$ (βλ. λ.) σχηματίζεται εἰς τοὺς χλωροφυλλοκόκκους τῶν πρασίνων φυτῶν ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, εἶναι δὲ τὸ πρῶτον ἀνιχνευόμενον προϊὸν τῆς ἀφομοιώσεως. Σχηματίζει μικρὰ κοκκία τὰ ὁποῖα εἶτα ἀναδιαλύονται. Μεγαλύτερα κοκκία ἀπαντοῦν μόνον εἰς τὰ ὄργανα ἀποταμιεύσεως. Τοιοῦτον ἐναπόθετον ἄμυλον εἶναι τὸ τοῦ ἐμπορίου. Ἀναλόγως τοῦ φυτοῦ ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται τὸ ἄμυλον ἔχουν τὰ κοκκία αὐτοῦ λίαν διάφορον οὐχ ἧττον δι' ἕκαστον εἶδος χαρακτηριστικὸν σχῆμα.

Οἱ κόκκοι τοῦ ἀμύλου τῶν γεωμήλων εἶναι ᾠοειδεῖς μὲ στοιβασμὸν ἐκκεντρικόν, ἐνῷ τῶν διαφόρων σιτηρῶν καὶ οἱ κόκκοι εἶναι μικρότεροι καὶ στρογγύλοι, ἀλλὰ καὶ ὁ στοιβασμὸς συγκεντρικός. Τὸ μέγεθος τῶν κόκκων τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ ἀμύλου ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἄμυλον	γεωμήλων	0,090 mm.
»	κριθῆς	0 0016—0,020 mm.
»	σίτου	0,0023—0,0 8 mm.
»	σικάλεως	0,0022—0,036 mm.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ σχῆμα, οἱ κόκκοι τοῦ ἀμύλου τῶν γεωμήλων, ὡς ἤδη ἀνεφέρθη, εἶναι ᾠοειδεῖς, τοῦ σίτου, κριθῆς καὶ σικάλεως στρογγύλοι, τοῦ ἀραβοσίτου πολύγωνοι μὲ σχισμὴν εἰς τὸ μέσον, τῆς βρόμης καὶ τῆς ὀρύζης εἶναι σύνθετοι ἐκ πολλῶν μικρῶν κοκκίων καὶ τέλος τῶν φασιόλων ἐλλειψοειδεῖς.

Οἱ κόκκοι τοῦ ἀμύλου εἶναι σφαιροκρύσταλλοι, ὁ δὲ στοιβασμὸς κατὰ Meyer ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν διαδοχὴν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός. Οἱ ἀμυλόκοκκοι ἐκτὸς τοῦ ἀμύλου, περιεχομένου εἰς ποσότητα 96—99, 11 %, περιέχουν πρωτεΐνας καὶ ἀμίδια εἰς ποσότητα 0,18—1, 82 %, τέφραν εἰς ποσότητα 0,13—0, 62 % καὶ μικρὰ ποσὰ λίπους καὶ κυτταρίνης. Τὸ κυρίως ἄμυλον κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρεύνας τοῦ Samec ἀποτελεῖται κατὰ 83 % ἐξ ἀμυλοπηκτίνης καὶ κατὰ 17 % ἐξ ἀμυλόζης.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἰδικὸν βάρος τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ ἀμύλου ἔχουν εὑρεθῆ οἱ κάτωθι ἀριθμοί:

		Προσδιορ. εἰς ὕδωρ	*Προσδιορ. εἰς τολουόλιον*
Ἄμυλον	γεωμήλων	1,648	1,513
»	ἀραβοσίτου	1,623	1,499
»	σίτου	1.629	1,502
»	ὀρύζης	1,620	1,504

Τὸ ἄμυλον στρέφει τὸ ἐπίπεδον τοῦ πεπολωμένου φωτὸς δεξιᾷ, ἐν ξηρᾷ καταστάσει ὑγροσκοπικόν, θερμαινόμενον εἰς 160° μεταβάλλεται εἰς διαλυτὸν ἄμυλον, εἰς ὑψηλοτέραν δὲ θερμοκρασίαν εἰς δεξτρίνην. Εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα καὶ ψυχρὸν ὕδωρ ἀδιάλυτον σχηματίζει μετὰ θερμοῦ ὕδατος ἀλευρόκολλαν. Ἡ μετατροπὴ εἰς κόλλαν γίνεται εἰς διαφόρους θερμοκρασίας, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ἀμύλου. Οὕτω κατὰ Lindner αἱ θερμοκρασίαι μετατροπῆς εἰς κόλλαν τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ ἀμύλου εἶναι αἱ κάτωθι:

Ἄμυλον	γεωμήλων	65°
»	κριθῆς	80°
»	ὀρύζης	80°
»	σικάλεως	80°
»	ἀραβοσίτου	75°
»	σίτου	80°
»	βρόμης	85°

Διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς κόλλας ἀπαιτοῦνται τοὐλάχιστον 40 γρ. ὕδατος ἀνὰ 100 γρ. ἀμύλου. Διὰ θερμάνσεως τῆς σχηματισθείσης κόλλας εἰς 125° ἐπέρχεται ρευστοποίησις, ἀλλὰ κατὰ τὴν ψύξιν μέγα μέρος τοῦ ἀμύλου ἀποβάλλεται ὡς τοιοῦτον. Μετ' ἰωδίου σχηματίζει κυανοῦν χρῶμα, ἐξαφανιζόμενον κατὰ τὴν θέρμανσιν καὶ ἀναφαινόμενον κατὰ τὴν ψῦξιν. Δι' ἀραιῶν ὀξέων σχηματιζομένων εἰς μικρὰ ποσὰ διαλυτοῦ ἀμύλου, μαλτόζης καὶ δεξτρινῶν ὑδρολύεται τὸ ἄμυλον πρὸς d—γλυκόζην. Διὰ διαστάσης ὑδρολύεται πρὸς μαλτόζην, ἥτις καὶ αὕτη περαιτέρω διὰ τῆς ἐν τῇ διαστάσῃ περιεχομένης μαλτάσης ὑδρολύεται τελικῶς πρὸς d—γλυκόζην. 100 μέρη d—γλυκόζης λαμβάνονται ἐξ 92—94 μερῶν ἀμύλου.

Αἱ σπουδαιότεραι ἀμυλοῦχοι ὕλαι εἶναι αἱ ἑξῆς:

1ον) *Γεώμηλα*. Πατρὶς τῶν γεωμήλων εἶναι ἡ Ἀμερική, κυρίως δὲ ἡ Χιλή. Διακρίνονται ἐκεῖ δύο εἴδη κυρίως: τοῦ ἑνὸς οἱ βολβοὶ εἶναι μικροὶ καὶ ὀλίγον πικροί, ἄγρια γεώμηλα, τὸ δεύτερον εἶδος εἶναι τὸ συνήθως καὶ ἐν Εὐρώπῃ καλλιεργούμενον, τὸ ὁποῖον καλεῖται *pogny*. Εἰς Μεξικὸν ἀναπτύσσεται μέχρι τῶν ὑψηλοτάτων ὀροπεδίων τῶν Ἄνδεων καὶ τῶν Κορδιλλιέρων, ὅπου πρὸς συντήρησιν ἐκθέτουν αὐτὰ πρῶτον εἰς τὸ ψῦχος καὶ κατόπιν ξηραίνουν, καλοῦν δὲ τὰ οὕτω ξηρανθέντα γεώμηλα *chuno*· ἡ μέση σύστασις αὐτῶν εἶναι ἡ κάτωθι:

Ὕδωρ	14,54 %
Λεύκωμα	6,00 »
Λίπος	0,52 »
Ἐλεύθεραι Ν. ἐκχυλ. ὗλαι	74,00 »
Ἀκατέργαστοι ἶνες	1,65 »
Τέφρα	2,14 »

Τὸ φυτὸν *solanum tuberosum* ἢ *solanum esculentum* μετεφέρθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ F. Drake εἰς Ἀγγλίαν τῷ 1585, ἐκεῖθεν δὲ μετὰ τὸ πέρας τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου διεδόθη διὰ τῶν Κάτω Χωρῶν πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν. Κατ' ἄλλην ὅμως ἐκδοχὴν μετεφέρθη ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Raleigh τῷ 1586 ἐκ Βιργινίας εἰς Ἰρλανδίαν. Κατὰ τρίτην τέλος ὑπόθεσιν ἡ καλλιέργεια τῶν γεωμήλων ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ 1492 πρὸς τὸ Περού, Ἐκουατὸρ καὶ Νικαραγούα, ἐκεῖθεν δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος μέχρι τῆς νοτίου Καρολίνας εἰς Βιργινίαν. Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος μεταφέρεται εἰς Σεβίλλην, Ἰταλίαν καὶ τέλος εἰς τὴν Βιέννην, ὁπόθεν καὶ ἐξηπλώθη ἡ καλλιέργεια αὐτῆς καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Αἱ πρῶται ἀνακοινώσεις περὶ τῆς ἐκ γεωμήλων παρασκευῆς ἀλκοόλης χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1747, ἂν καὶ κατά τινας ἤδη τῷ 1682 εἶχε γράψει ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ὁ J. J. Becher. Ἡ κατεργασία ὅμως τῶν γεωμήλων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο πολὺ δύσκολος, διὰ τοῦτο πολλὰ τοιαῦτα ἀλκοολοποιεῖα, λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐργατῶν τοῦ ὁποίου εἶχον ἀνάγκην καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ὑπερόγκων ἐξόδων, ἠναγκάσθησαν νὰ κλείσουν. Κατὰ Schmidt τὸ λαμβανόμενον οἰνόπνευμα εἶχεν ἰδιαιτέραν γεώδη γεῦσιν.

Οἱ βολβοὶ τῶν γεωμήλων εἶναι τὸ ὑπὸ τὸ ἔδαφος μέρος τοῦ βλαστοῦ, τοῦ ὁποίου οἱ ὀφθαλμοὶ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς κατεστραμμένα φύλλα. Τὸ ἄμυλον σχηματιζόμενον εἰς τὰ πράσινα φύλλα τῶν γεωμήλων ὑπὸ τὸ ἄμεσον ἡλιακὸν φῶς ἀποτελεῖται ἐκ λίαν μικρῶν κοκκίων, μεταβαλλόμενον δὲ δι' ἐπιδράσεως φυραμάτων κατέρχεται διὰ τοῦ βλαστοῦ εἰς τοὺς βολβούς. Ἐκεῖ μεταβάλλεται καὶ πάλιν εἰς ἄμυλον λαμβάνον καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν ἔκκεντρον μορφήν· τὸ μέγεθος τῶν κοκκίων τούτων, λίαν διάφορον, κυμαίνεται ἀπὸ 0,003—0,1. Ἐντὸς τῶν βολβῶν δὲν εὑρίσκεται τὸ ἄμυλον ὁμοιομόρφως κατανεμημένον, ἀλλ' εἰς μὲν τὰ ἐξωτερικὰ στρώματα τῶν ἀποφελλωμένων κυττάρων τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸν φλοιὸν ἄμυλον ὑπάρχει εἰς μικρὰ ποσά, ἐνῷ πρωτεΐνικαὶ ὗλαι σχετικῶς ἀφθονοῦν εἰς τὸ μέρος τοῦτο, εἰς δὲ τὸ κέντρον ὑπάρχει τὸ μέγιστον ποσὸν τοῦ ἀμύλου. Τὸ εἰδικὸν βάρος τῶν γεωμήλων κυμαίνεται λόγῳ τῆς διαφόρου εἰς ἄμυλον περιεκτικότητος εὐρέως ἀπὸ 1,0616—1,1468.

Γεωμήλων ἤδη καλλιεργοῦνται πλεῖσται ποικιλίαι, κυρίως διὰ τῶν διαφόρων ὅρων τῆς καλλιεργείας ἐπιτευχθεῖσαι.

Ἡ μέση σύστασις τῶν γεωμήλων κατὰ Morgen εἶναι ἡ κάτωθι:

Εἰδικὸν βάρος	1,106
Ὕδωρ	74,430 %
Ξηρὰ οὐσία	25,570 »
Ἄζωτον	0,324 »
Ἄμυλον	16,615 »
Σάκχαρον	0,267 »
Δεξτρίναι	0,164 »
Τέφρα	1,076 »

Ἡ εἰς ἄμυλον περιεκτικότης ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν γεωμήλων, τοῦ κατὰ τὸ ἔτος ἐπικρατήσαντος καιροῦ, τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς λιπάνσεως. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ κτήματος ληφθέντα γεώμηλα δύνανται νὰ διαφέρουν ὡς πρὸς τὴν εἰς ἄμυλον περιεκτικότητα κατὰ 3 %. Ἀλλὰ καὶ ἡ περιεκτικότης τῶν βολβῶν, καθ' ἑαυτοὺς λαμβανομένων, διαφέρει: οἱ μικροὶ καὶ οἱ μεγάλοι περιέχουν μικροτέραν ποσότητα ἀμύλου τῶν μετρίων. Γενικῶς ἡ εἰς ἄμυλον περιεκτικότης κυμαίνεται ἀπὸ 9 %, φθάνουσα μέχρι 28—30 %. Ἡ εἰς σάκχαρον περιεκτικότης κυμαίνεται μεταξὺ 0,4 καὶ 5 %, ἐπίσης περιέχουν τὰ γεώμηλα καὶ μικρὰ ποσὰ πεντοζανῶν. Λεύκωμα περιέχουν εἰς ποσότητα 0,6—4.1 %, ἐκ τούτου ὅμως μικρὸν μόνον μέρος εἶναι πραγματικὸν λεύκωμα, ἐνῷ 30—56 % τοῦ συνολικοῦ ἀζώτου εὑρίσκεται ὑπὸ μορφὴν ἀμινοξέων, κυρίως ὡς ἀσπαραγίνη. Ἐπίσης περιέχουν εἰς μικρὰ ποσὰ ἀμμωνιακὰ ἅλατα καὶ σολανίνην (τὴν τελευταίαν ταύτην εἰς ποσὰ 0,017—0,107 %). Τὰ περιεχόμενα ὀξέα εἶναι ὀξαλικόν, κιτρικόν, πηκτινικὸν καὶ ἀραβινικὸν ὀξύ. Αἱ ἀκατέργαστοι ἶνες κυμαίνονται ἀπὸ 1,33—2,58 % καὶ ἡ τέφρα ἀπὸ 2,2—5,8 %.

Τὰ χρήσιμα διὰ τὴν ἀλκοολοποιίαν συστατικὰ εἶναι τὸ σάκχαρον καὶ τὸ ἄμυλον. Τόσον τὸ σάκχαρον ὅσον καὶ τὸ ἄμυλον προσδιορίζονται ἐν μιᾷ πράξει ἐκ τοῦ εἰδικοῦ βάρους. Τὰ λαμβανόμενα ἀποτελέσματα πρακτικῶς εἶναι ἀρκούντως ἀκριβῆ. Τὸ εἰδικὸν βάρος τοῦ ἀμύλου, 1,648—1,65 εἰς τὸ ὕδωρ καὶ 1,513 εἰς τὸ τολουόλιον, εἶναι μεγαλύτερον τοῦ εἰδικοῦ βάρους τῶν ὑπολοίπων συστατικῶν τῶν γεωμήλων. Συνεπῶς, ὅσον τὸ εἰδικὸν αὐτῶν βάρος εἶναι μεγαλύτερον, τόσον μεγαλύτερον εἶναι καὶ τὸ ποσὸν τοῦ περιεχομένου ἀμύλου. Ἐπὶ τῇ βάσει πλειόνων παρατηρήσεων κατηρτίσθη τῷ 1879 ὑπὸ τῶν Märcker, Behrend καὶ Morgen πίναξ εὑρέσεως τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ ἀμύλου καὶ σακχάρου ἐκ τοῦ εἰδικοῦ βάρους. Ὁ πίναξ οὗτος διορθωθεὶς κατόπιν ὑπὸ τῶν Foth καὶ Hoffmann εἶναι καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν χρήσει. Τὸ εἰδικὸν βάρος τῶν γεωμήλων δύναται νὰ εὑρεθῇ κατὰ διαφόρους μεθόδους.

Τὰ κατὰ τὸν χρόνον τῆς συγκομιδῆς προσφερόμενα γεώμηλα δέον νὰ ἀποθηκευθοῦν μέχρι τῆς προσεχοῦς συγκομιδῆς. Κατὰ τὴν παραμονὴν ταύτην λόγῳ φυραματικῶν διασπάσεων, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς συνεχιζομένης ἀναπνοῆς, ἐπέρχεται ἀπώλεια εἰς ξηρὰν οὐσίαν, ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν περιεχομένων φυραμάτων καὶ τῆς θερμοκρασίας τοῦ χώρου ἀποθηκεύσεως. Ἐπέρχεται δηλ. συνεχὴς μετατροπὴ τοῦ ἀμύλου εἰς σάκχαρον καὶ καῦσις τοῦ οὕτω σχηματιζομένου σακχάρου πρὸς ὕδωρ καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, ἐκλυομένης θερμότητος. Ἐλαττουμένης τῆς θερμοκρασίας ἡ ἀναπνοὴ (καῦσις τοῦ σακχάρου) ἐλαττοῦται καὶ εἰς θερμοκρασίαν —2° παύει τελείως. Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ἐμπλουτιζόμενα τὰ γεώμηλα εἰς σάκχαρον καθίστανται γλυκύτερα. Κατὰ τὴν κανονικὴν ἀναπνοὴν ἡ εἰς ἄμυλον ἀπώλεια ἀνέρχεται εἰς 1,2-2,1 %, δύναται ὅμως ἐπὶ λίαν ηὐξημένης θερμοκρασίας νὰ φθάσῃ μέχρι 46,6 %.

Ἀπώλειαι ἐπίσης ἐπέρχονται ἐκ τῆς κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἀρχομένης ἐκβλαστήσεως, ἀνερχομένης ἐπὶ μήκους φύτρου 1-2 ἑκ. εἰς 3,2 % τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ ἀμύλου, ἐπὶ 2-3 ἑκ. εἰς 5,3 % καὶ ἐπὶ 3-4 ἑκ. εἰς 9,9 %. Ἀπώλεια βάρους ἐπέρχεται καὶ ἐκ τῆς ἐξατμίσεως τοῦ ὕδατος, ἂν δὲ αὕτη εἶναι μεγαλυτέρα τῆς ἀναπνοῆς, τότε εἶναι δυνατὸν παρ' ὅλην τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀμύλου ἡ ἐπὶ τοῖς % περιεκτικότης αὐτοῦ νὰ αὐξηθῇ.

Μέγισται ὅμως ἀπώλειαι κατὰ τὴν παραμονὴν προκαλοῦνται διὰ τῆς σήψεως. Τὴν ἀνάπτυξιν τῆς σήψεως ὑποβοηθεῖ ὑψηλὴ θερμοκρασία, ηὐξημένη εἰς λεύκωμα περιεκτικότης, ὡς καὶ τυχὸν πρὸ τῆς συγκομιδῆς ἀσθένειαι. Ἀντιθέτως μεγαλυτέρα περιεκτικότης εἰς σάκχαρον καθιστᾷ τὰ γεώμηλα μᾶλλον δυσπρόσβλητα ὑπὸ τῶν βακτηρίων τῆς σήψεως.

2ον) ***Ξηρὰ γεώμηλα***. Ἡ ὁλονὲν αὔξουσα καλλιέργεια τῶν γεωμήλων ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ μεγάλη ζημία ἐκ τῆς κατ' ἔτος παρατηρουμένης σήψεως ἀφ' ἑτέρου ἤγαγον εἰς σκέψεις κατὰ πόσον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ περιορισθοῦν αἱ ἀπώλειαι αὗται διὰ ξηράνσεως τῶν γεωμήλων. Μόλις κατὰ τὸ 1894 ἐνεφανίσθησαν τὰ πρῶτα μηχανήματα διὰ τὴν τοιαύτην ξήρανσιν καὶ ἤδη πρὸ ἐτῶν ὑπάρχει ἀκμάζουσα ἡ σχετικὴ βιομηχανία. Ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς ξηράνσεως διακρίνομεν δύο εἴδη ξηρῶν γεωμήλων: τὸ πρῶτον λαμβάνεται δι' ἀμέσου ξηράνσεως τῶν γεωμήλων. Τὸ δεύτερον λαμβάνεται ὡς ἑξῆς: βράζονται πρῶτον τὰ γεώμηλα δι' ἀτμοῦ καὶ εἶτα ξηραίνονται πιεζόμενα μεταξὺ δύο κυλίνδρων θερμαινομένων δι' ἀτμοῦ. Ἀμφότερα τὰ εἴδη ταῦτα ἔχουν τὴν αὐτὴν διὰ τὴν ἀλκοολοποιίαν ἀξίαν. Θρεπτικῶς καὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύστασιν αὐτῶν ὁμοιάζουν πολὺ πρὸς τὸν ἀραβόσιτον, μὴ παρουσιάζοντα ὅμως εἰς τὴν εἰς ἄμυλον περιεκτικότητα τὰς μεγάλας διακυμάνσεις τὰς ὁποίας παρουσιάζει ὁ ἀραβόσιτος. Ἡ μέση σύστασις αὐτῶν εἶναι ἡ κάτωθι:

Ὕδωρ	11,14 %
Τέφρα	3,29 »
Ἀκατέργαστοι ἶνες	1,33 »
Λεύκωμα	6,34 »
Λίπος	0,18 »
Ἐλεύθ. Ν ἐκχυλ. ὗλαι	77,72 »

3ον) ***Κριθή***. Ὁ καρπὸς τοῦ φυτοῦ Hordeum vulgare, ἀπαντῶντος εἰς πολλὰς ποικιλίας, χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἀλκοολοποιίᾳ, κυρίως διότι κατὰ τὴν βλάστησιν ἀναπτύσσει φύραμά τι, τὴν διαστάσην, ἥτις μετατρέπει τὸ ἄμυλον εἰς σάκχαρον. Ἐκτὸς τῆς εἰς ἄμυλον περιεκτικότητος ἐνδιαφέρον διὰ τὸν κανονισμὸν τῆς ποιότητος εἶναι καὶ ἡ εἰς λεύκωμα περιεκτικότης ὡς καὶ ἡ ἱκανότης πρὸς βλάστησιν. Ἐκ τῶν διαφόρων ποικιλιῶν χρησιμοποιοῦνται κυρίως αἱ ἔχουσαι μικροὺς κόκκους καὶ τοῦτο διότι, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι ἀκατάλληλοι διὰ τὴν ἀρτοποιίαν, ὁ ἐπ' αὐτῶν διαφορισμὸς εἶναι μικρότερος τῶν τῶν ἄλλων εἰδῶν τῆς κριθῆς. Κατὰ König ἡ κριθὴ κέκτηται τὴν κάτωθι σύστασιν.

Digitized by Google

Ὕδωρ	12,95 %
Λεύκωμα	9,68 »
Ἀκατέργαστοι ἶνες	4,40 »
Τέφρα	2,24 »
Ἐλεύθεραι Ν ἐκχυλ. ὗλαι	69,36 »

4ον) ***Σίκαλις.*** Ὁ καρπὸς τοῦ φυτοῦ *Sekale cereale.* Χρησιμοποιεῖται τόσον διὰ τὴν ἀλκοολοποιίαν, αἱ χονδρόκοκκοι ποικιλίαι, ὅσον καὶ διὰ τὴν ζυμοτεχνίαν, αἱ μὲ μικροὺς κόκκους ποικιλίαι, διότι οἱ κόκκοι ὡς ἔχουν περικλείουν εἰς μεγάλα ποσὰ διαστάσην. Περιέχει ὕλην τινὰ δηλητηριώδη δι' εἴδη τινὰ βακτηρίων καὶ μυκήτων, δι' ἁλάτων ὅμως ἀσβεστίου κ. ἄ. αἴρεται ἡ δηλητηριώδης αὐτῆς ἱκανότης. Ἡ σύστασις αὐτῆς κατὰ König εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

Ὕδωρ	13,37 %
Λεύκωμα	11,19 »
Λίπος	1,68 »
Ἀκατέργαστοι ἶνες	2,16 »
Τέφρα	2,24 »
Ἐλεύθεραι Ν ἐκχυλ. ὗλαι	69,36 »

5ον) ***Σῖτος.*** Ἐκ τοῦ φυτοῦ *Triticum vulgare* ἀπαντῶντος εἰς πλείστας ποικιλίας καὶ εἴδη. Οὐδόλως χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν παρασκευὴν ζυμῶν, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν ἀλκοολοποιίαν καὶ δὴ λόγῳ τῆς σχετικῶς μεγάλης αὐτοῦ τιμῆς πρὸς παρασκευὴν ὡρισμένων οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Ὅπως καὶ ἡ σίκαλις, ὁ σῖτος περιέχει ὕλην τινὰ δηλητηριώδη δι' ὡρισμένους μικροοργανισμούς. Ἡ μέση αὐτοῦ σύστασις κατὰ König εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

Ὕδωρ	13,40 %
Λεύκωμα	12,50 »
Λίπος	1,85 »
Ἐλεύθεραι Ν ἐκχυλ. ὗλαι	68,70 »
Ἀκατέργαστοι ἶνες	2,30 »
Τέφρα	1,75 »

6ον) ***Βρόμη.*** Ἐκ τοῦ φυτοῦ *Avena sativa.* Χρησιμοποιεῖται πολὺ ὀλίγον, τόσον εἰς τὴν ἀλκοολοποιίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν ζυμοτεχνίαν. Κυρίως μεμιγμένη κατὰ τὰ $^2/_3$ μὲ κριθὴν πρὸς παρασκευὴν διαστάσης κατὰ τὴν ἐκ γεωμήλων παρασκευὴν ἀλκοόλης. Κέκτηται κατὰ König τὴν ἀκόλουθον σύστασιν:

Ὕδωρ	12,81 %
Λεύκωμα	10,25 »
Λίπος	5,27 »
Ἐλεύθεραι Ν ἐκχυλ. ὗλαι	59,68 »
Ἀκατέργαστοι ἶνες	9,98 »
Τέφρα	3,02 »

7ον) ***Ἀραβόσιτος.*** Ἐκ τοῦ φυτοῦ *Zea mays.* Πολὺ ὀλίγον χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἀλκοολοποιΐᾳ, ἐν τῇ ζυμοτεχνίᾳ ὅμως ἀποτελεῖ τὰ 60% τῶν πρώτων ὑλῶν. Ἡ σύστασις αὐτοῦ ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν εἰς ὕδωρ καὶ ἄμυλον περιεκτικότητα μεταβάλλεται μεγάλως μετὰ τῆς προελεύσεως. Μέση σύστασις κατὰ König εἶναι ἡ κάτωθι:

Ὕδωρ	13,32 %
Λεύκωμα	9,58 »
Λίπος	5,09 »
Ἀκατέργαστοι ἶνες	2,65 »
Τέφρα	1,47 »
Ἐλεύθεραι Ν ἐκχυλ. ὗλαι	68,79 »

8ον) ***Ὄρυζα.*** Ἐκ τοῦ φυτοῦ *Oryza sativa.* Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἀλκοολοποιίαν ὀλίγον μόνον, ἐν Ἰταλίᾳ καὶ εἰς τὰς τροπικὰς χώρας. Ἐπίσης πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἀρράκ. Ἡ σύστασις αὐτῆς κατὰ Kônig εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

Ὕδωρ	12.18 %
Λεύκωμα	6,38 »
Λίπος	2,08 »
Ἀκατέργαστοι ἶνες	6,51 »
Ἐλεύθεραι Ν ἐκχυλ. ὗλαι	69,28 »

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης τοπικῶς εἰς μικρὰ ποσὰ καὶ αἱ κάτωθι ἀμυλοῦχοι ὗλαι πρὸς παρασκευὴν ἀλκοόλης: ἡ *κέγχρος*, τὸ *σάγον*, ἡ *μανιόκα*, τὸ *φαγόπυρον*, τὰ *πίσα*, οἱ *κύαμοι*, τὰ *λούπινα*, τὰ *soja*, τὰ *βαλανίδια*, αἱ *μπανάναι* καί τινα ἄλλα σπανιώτερον ἀκόμη.

II) Ὗλαι σακχαροῦχοι. — Ἐκ τῶν σακχαρούχων πρώτων ὑλῶν χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἀλκοολοποιίαν κυρίως τὰ τεῦτλα καὶ ἡ μελάσσα.

1ον) ***Σακχαρότευτλα.*** Ἐκ τοῦ φυτοῦ *Beta cida altissima.* Περιέχουν σάκχαρον εἰς ποσότητα 8—18%. Τὸ σάκχαρον κατὰ τὸ μέγιστον μέρος εἶναι σακχαρόζη, ἐν τούτοις περιέχεται ἰμβερτοσάκχαρον εἰς ποσότητα 0,13—0,28% καὶ ἔτι ὀλιγωτέρα ῥαφφινόζη. Τὸ μὴ σακχαροῦχον ὑπόλοιπον ἀποτελεῖται ἀπὸ κυτταρίνην, φυτικὰ ὀξέα (γλυκολικόν, γλυοξυλικόν, ὀξαλικόν, μηλονικόν, ἠλεκτρικόν, γλουταρικόν, ἀδιπικόν, μηλικόν, τρυγικόν, τρικαρβαλλυλικόν, ἀκονιτικόν, κιτρικὸν καὶ ὀξυκιτρικὸν ὀξύ), κόμμεα (ἀραβινικὸν ὀξύ, μεταραβίνη, παραραβίνη, γαλακτάνη), χρωστικάς, λίπη καὶ ῥητίνας (φυτοστερίνην, τευτλορητινικὸν ὀξύ), ἀρωματικὰς ὕλας, λευκίνην, ἀσπαραγίνην, γλουταμίνην, τυροζίνην, λεκιθίνην, χολίνην, βεταΐνην. Ὡς ἀνόργανα συστατικὰ περιέχονται κάλιον, νάτριον, ἀσβέστιον, μαγνήσιον καὶ σίδηρος, ἡνωμένα ἐν μέρει μὲν πρὸς ὀργανικὰ ὀξέα, ἐν μέρει δὲ πρὸς θειικόν, πυριτικόν, φωσφορικὸν ὀξὺ καὶ χλώριον. Ἡ τέφρα κατὰ μέσον ὅρον ἀνέρχεται εἰς 0,428%.

2ον) ***Μελάσσα τῶν τεύτλων.*** Μελάσσα εἶναι ὁ τεχνικῶς μὴ κρυσταλλώσιμος πλέον συμπεπυκνωμένος σακχαροῦχος ὀπὸς τῶν τεύτλων. Λόγῳ τῆς δυσαρέστου πως ὀσμῆς καὶ γεύσεως δὲν χρησιμοποιεῖται ὡς τροφὴ διὰ τὸν ἄνθρωπον. Περιέχει 50% σάκχαρον, 30% μὴ σακχαρούχους ὕλας καὶ 20% ὕδωρ. Εὑρίσκει χρησιμοποίησιν ἐν τῇ ἀλκοολοποιΐᾳ.

3ον) ***Μελάσσα τοῦ σακχαροκαλάμου.*** Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἀλκοολοποιΐᾳ ὡς καὶ πρὸς παρασκευὴν τῶν ποτῶν οὐίσκυ, ἀρρὰκ καὶ τοῦ ρουμίου. Ἡ μέση σύστασις τῆς μελάσσης κατὰ Saare:

Ὕδωρ	26,49 %
Τέφρα	3,20 »
Καλαμοσάκχαρον	35,30 »
Ἰμβερτοσάκχαρον	19,80 »
Ἄζωτον	0,45 »
Ἕτεροι ὀργανικαὶ ὗλαι	18,40 »

4ον) ***Διάφοροι καρποί.*** Χρησιμοποιοῦνται διάφορα εἴδη καρπῶν κυρίως πρὸς παρασκευὴν δι' ἀποστάξεως ἀλκοολούχων ποτῶν. Συνηθέστερον τὰ δαμάσκηνα, τὰ κεράσια, τὰ κορόμηλα καί τινα ἄλλα.

Κατὰ König ἡ εἰς σάκχαρον περιεκτικότης τῶν συνηθέστερον χρησιμοποιουμένων καρπῶν ἔχει ὡς ἀκολούθως:

	Ἰμβερτοσάκχαρον	*Καλαμοσάκχαρον*
Μῆλα	7,97 %	0,88 %
Ἀχλάδια	7,61 »	1,50 »
Δαμάσκηνα	14,71 »	—
Ροδάκινα	3,66 »	5,62 »
Βερύκοκκα	10,01 »	—
Κεράσια	11,17 »	—
Φραγκοστάφυλα	6,64 »	0,06 »
Σμέουρα	4,38 »	0,95 »
Βατόμουρα	5,30 »	0,48 »
Μοῦρα	9,19 »	—
Σταφυλαὶ	14,30 »	—

Σπανιώτερον χρησιμοποιούμεναι σακχαροῦχοι ὗλαι εἶναι ἀκόμη αἱ ῥίζαι τοῦ κιχορίου, τὰ χαρούπια, τὰ σῦκα, οἱ χουρμάδες καί τινα ἄλλα.

Μικρὰν μὲν δι' ἄλλας χώρας, ἀλλὰ μεγίστην διὰ τὴν Ἑλλάδα σημασίαν κέκτηται ἡ παρασκευὴ ἀλκοόλης ἐκ *σταφίδος*, καθότι ἐν Ἑλλάδι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ σταφίδος παρασκευάζεται ἡ καταναλισκομένη ἀλκοόλη. Ἡ μέση σύστασις αὐτῆς εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

Ὕδωρ	25,35 %
Σάκχαρον	61,85 »
Πηκτινικαὶ ὗλαι	1,67
Ὀξέα	1,52
Τέφρα	1,84 »

III) Ὗλαι ἀλκοολοῦχοι.—Μεταξὺ τῶν ὑλῶν τῆς κατηγορίας ταύτης ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει ὁ οἶνος. Καὶ ἀποστάζονται εἴτε οἱ καλῆς ποιότητος οἶνοι πρὸς παρασκευὴν τοῦ κονιάκ, εἴτε οἱ κατωτέρας τοιαύτης ἢ ἀσθενεῖς, πρὸς παρασκευὴν ἀλκοόλης. Ἐπίσης εἰς μικροτέραν κλίμακα χρησιμοποιοῦνται στέμφυλα, ὑπολείμματα τῆς ζυθοποιίας κ. ἄ.

IV) Ὗλαι κυτταρινοῦχοι.—Ἡ παρασκευὴ ἀλκοόλης ἐκ διαφόρων ὑλῶν περιεχουσῶν κυτταρίνην ἀπὸ μακροῦ ἀπησχόλησε τόσον τὴν χημείαν ὅσον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Εἰς Ἀμερικὴν τελευταίως ἔχουν ἱδρυθῇ ἐργοστάσια παρασκευῆς ἀλκοόλης ἐκ ξύλου.

Κατὰ τῷ 1909 ὁ Gösta Eckström ἐσκέφθη νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ ἀπόνερα τῆς διὰ θειώδους ὀξέος κατεργασίας τῆς κυτταρίνης. Κατ' αὐτὸν ἐν λίτρον τῶν τοιούτων ὑγρῶν περιέχει 100—115 γρ. ὀργανικὰς καὶ 12—15 γρ. ἀνοργάνους ὕλας ἐν διαλύσει. Κατὰ τὴν κατεργασίαν 1000 χγρ. κυτταρίνης διὰ θειώδους ὀξέος λαμβάνονται 8,3 κ. μέτρα ἐκπλυμάτων. Ταῦτα κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ ἰδίου Eckstrom περιέχουν 2,5% σάκχαρον, ἐκ τοῦ ὁποίου τὸ 1,6% εἶναι ζυμώσιμον· συνεπῶς δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ χρησιμοποιοῦνται σήμερον πρὸς παρασκευὴν ἀλκοόλης.

Ὕδωρ.—Ἐν τῇ ἀλκοολοποιΐᾳ τὸ ὕδωρ χρησιμοποιεῖται πρὸς τροφοδότησιν τῶν λεβήτων, πρὸς καθαρισμὸν καὶ ὡς μέσον ἐκχυλίσεως. Ἵνα εἶναι κατάλληλον διὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον σκοπόν, δέον νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένον ἐπιβλαβῶν διὰ τὴν ζύμην μικροοργανισμῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν εἰς τὸ ἅλατα περιεκτικότητα ἰσχύουν ὅσα καὶ διὰ καλὸν πόσιμον ὕδωρ. Περιεκτικότης 0,08—0,16% εἰς θειικὸν ὀξὺ συντείνει κατὰ König εἰς τὴν διάσπασιν τῶν λευκωμάτων, τὴν σακχαροποίησιν καὶ τὴν ζύμωσιν, κατὰ Windisch δὲ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διαστάσης. Ἡ παρουσία τοῦ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου συντελεῖ εἰς τὴν σακχαροποίησιν καὶ τὴν ζύμωσιν, ἐνῷ ἡ παρουσία τῆς ἀσβέστου ἔχει μεγίστην διὰ τὴν ἀλκοολοποιίαν σημασίαν, διότι τὸ τοιοῦτον ὕδωρ ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ἐξουδετερώνῃ τὴν ἐπὶ ὡρισμένων ζυμομυκήτων καὶ βακτηρίων δηλητηριώδη ἐνέργειαν τῆς κριθῆς καὶ σίτου. Ἡ παρουσία εἰς τὸ πρὸς ἐκχύλισιν χρησιμοποιούμενον ὕδωρ νιτρώδους καὶ νιτρικοῦ ὀξέος καὶ ἀμμωνίας, ὡς καὶ τυχὸν ηὐξημένη αὐτοῦ περιεκτικότης εἰς χλώριον ἢ σίδηρον γενικῶς τόσον διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ζύμης ὅσον καὶ διὰ τὴν τῆς βύνης εἶναι ἐπιβλαβής.

Β'. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ. Ἀπ' εὐθείας δύναται νὰ ληφθῇ ἡ ἀλκοόλη μόνον ἐκ διαλυμάτων, ἅτινα περιέχουν ἑτοίμην τοιαύτην, ἄλλως λαμβάνεται μετὰ προηγουμένην κατεργασίαν, π. χ. διάσπασιν τοῦ ἀμύλου ἢ τῆς κυτταρίνης καὶ ζύμωσιν τοῦ παραγομένου σακχάρου. Δι' αὐτὸ κατὰ πρῶτον θὰ ἐκτεθῇ ἡ τοιαύτη προκατεργασία τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ εἶτα ἡ δι' ἀποστάξεως παραλαβὴ τῆς ἀλκοόλης ὡς καὶ ἡ συμπύκνωσις καὶ ὁ καθαρισμὸς αὐτῆς.

I) Παρασκευὴ ἐξ ἀμυλούχων ὑλῶν.—Ἡ προκατεργασία τῶν διαφορωτάτων ἀμυλούχων πρώτων ὑλῶν παρουσιάζει σημαντικὰς ὁμοιότητας. Οὕτω μετὰ τὸν ἀρχικὸν καθαρισμὸν ἀκολουθεῖ ἡ πολτοποίησις τοῦ ἀμύλου, ἵνα διευκολυνθῇ ἡ κατόπιν διάσπασις τοῦ μορίου αὐτοῦ, ἐπιτελουμένη διὰ θερμάνσεως μετ' ἀτμοῦ ὑπὸ πίεσιν. Μόνον κατὰ τὴν ἐξ εἰδῶν τινων δημητριακῶν παρασκευὴν θερμαίνονται ταῦτα ἐν ὕδατι, προσθήκῃ καὶ μικρᾶς ποσότητος βύνης εἰς θερμοκρασίαν ὀλίγον κατωτέραν τῆς τῆς μετατροπῆς τοῦ ἀμύλου εἰς κόλλαν. Τὸ τοιοῦτον ἄμυλον σακχαροποιεῖται κατὰ τρεῖς μεθόδους: 1) δι' ὀξέων, 2) διὰ βυνοδιαστάσης καὶ 3) διὰ μυκητοδιαστάσης. Ἡ ἀναγκαιοῦσα διαστάση σχηματίζεται κατὰ τὴν βυνοποίησιν τῶν σιτηρῶν. Τὰ σακχαροποιηθέντα ἐκχυλίσματα ὑποβάλλονται εἰς ζύμωσιν, ὅτε ἡ ζυμάση, τὸ φύραμα τῆς ζύμης, διασπᾷ τὸ σάκχαρον εἰς ἀλκοόλην καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Δι' ἀποστάξεως δὲ τοῦ οὕτω λαμβανομένου προϊόντος παραλαμβάνεται ἡ ἀλκοόλη.

Οὕτω κατὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ἀλκοόλης διακρίνονται τὰ ἑξῆς τέσσαρα στάδια: 1) Ἡ παρασκευὴ τῆς βύνης, 2) ἡ ἐκχύλισις, 3) ἡ παρασκευὴ τῆς ζύμης καὶ 4) ἡ ζύμωσις τοῦ ἐκχυλίσματος.

Τὰ τρία τελευταῖα στάδια θέλουσιν ἀναπτυχθῆ εἰς τὰ τῆς παρασκευῆς τῆς ἀλκοόλης ἐκ γεωμήλων.

1ον) ***Ἡ διαστάση καὶ ἡ παρασκευὴ τῆς βύνης.*** Πρῶτος ὁ Kirchoff ἀνεκάλυψεν ὅτι τὰ διάφορα εἴδη τῶν σιτηρῶν περιέχουν ὕλην τινὰ προσομοίαν πρὸς τὰ λευκώματα, ἥτις ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ μετατρέπῃ τὸ ἄμυλον εἰς σάκχαρον. Τὸ σῶμα τοῦτο ὠνομάσθη τῷ 1833 ὑπὸ τοῦ Biot καὶ Bersoz *διαστάση.* Εἶτα ἀνευρέθη ὅτι τὸ ποσὸν τοῦ σχηματιζομένου σακχάρου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θερμοκρασίας καὶ ὅτι εἰς ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν σχηματίζεται περισσοτέρα δεξτρίνη. Διακρίνουν δύο εἴδη διαστάσης, τὴν περιεχομένην εἰς τοὺς κόκκους καὶ τὴν κατὰ τὴν βλάστησιν σχηματιζομένην, ἡ τελευταία ὅμως αὕτη φαίνεται ὅτι εἶναι μῖγμα πλειοτέρων σωμάτων. Ἐκ τῶν διαλυμάτων αὕτη καταχρημνίζεται ἡ διαστάση δι' ἀλκοόλης καὶ θειικοῦ μαγνησίου, περιέχει δὲ ἄζωτον 16,53%, κατ' ἄλλους ὅμως μόνον 10,41%. Κατὰ τὴν παραμονὴν αὐτῆς εἰς ὑδατικὰ διαλύματα αὐξάνεται ἡ διασπαστικὴ αὐτῆς ἱκανότης, ὡς ἐπίσης αὐξάνεται αὕτη καὶ διὰ προσθήκης ποσότητός τινος γαλακτικοῦ ὀξέος. Τὰ καταλληλότερα διαλύματα ὡς πρὸς τὴν ταχύτητα τῆς σακχαροποιήσεως εἶναι τὰ ἀλκαλικῆς ἀντιδράσεως, καθότι τὰ μὲν οὐδέτερα δὲν εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν συντήρησιν αὐτῆς, τὰ δὲ ὄξινα ἐνεργοποιοῦν μὲν κατ' ἀρχὰς τὴν διαστάσην, εἶτα ὅμως ἡ ἐνεργοποίησις αὐτῶν σταματᾷ. Ἐν τούτοις μικραὶ ποσότητες ἐλευθέρου ὀξέος ἢ ὀξίνων ἁλάτων ἐλαττώνουσιν μὲν τὴν ἀνθεκτικότητα τῆς διαστάσης, εὐνοοῦσιν ὅμως τὴν δρᾶσιν αὐτῆς. Ἀλκάλια, ἀνθρακικὰ ἀλκάλια καὶ βαρέα μέταλλα ἐνεργοῦν ἐπιβλαβῶς. Ἡ σακχαροποιητικὴ δύναμις τῆς διαστάσης ἄρχεται ἀπὸ 0°, φθάνει δὲ τὸ μέγιστον αὐτῆς εἰς 85°. Ἡ διασπαστικὴ δύναμις εἶναι διάφορος εἰς τὰ διάφορα εἴδη τοῦ ἀμύλου: οὕτω κατὰ Lindner μετὰ 4ωρον τῆς διαστάσης ἐπίδρασιν διασπῶνται

	εἰς 60°	*εἰς 65°*
ἐξ ἀμύλου γεωμήλων	52,68 %	90,34 %
» » ὀρύζης	19,68 »	31,14 »
» » κριθῆς	92,81 »	96,24 »
» » νωπῆς βύνης	92,15 »	96,26 »
» » σίτου	91,08 »	94,58 »
» » ἀραβοσίτου	18,50 »	54,60 »
» » σικάλεως	39,70 »	94,50 »
» » βρόμης	92,50 »	93,50 »

Ἡ ἐνέργεια τῆς διαστάσης εἶναι καθαρῶς καταλυτική. Μετὰ τὴν διάσπασιν, ἐφ' ὅσον αὕτη ἐγένετο εἰς θερμοκρασίαν μὴ διασπῶσαν τὸ φύραμα ἀνευρίσκεται τοῦτο ἀμετάβλητον. Ἡ μαλτοδιαστάση κατὰ Lisbonne καὶ Vulquin δὲν ἐνεργεῖ ἀπουσίᾳ ἠλεκτρολυτῶν.

Ὁ τρόπος τῆς διασπάσεως τοῦ ἀμύλου ἐξηγεῖται διαφόρως ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐρευνητῶν. Τὸ φῶς

Digitized by Google

ἐνεργεῖ διασπαστικῶς ἐπὶ τῆς διαστάσης, ἡ ἐνέργεια ὅμως αὐτὴ ἐξασθενεῖται διὰ τῆς παρουσίας πρωτεϊνικῶν σωμάτων. Ἐκτὸς τῶν σιτηρῶν διαστάσην περιέχουν καὶ βακτήρια καὶ μύκητές τινες.

Ὁ ἑπόμενος πίναξ παρέχει τὸ ἐξ 100 μερῶν ξηρᾶς ἀμυλούχου ὕλης διὰ διαστάσης διασπώμενον μέρος εἰς διαφόρους θερμοκρασίας· ἡ τελευταία στήλη αὐτοῦ δεικνύει τὴν θερμοκρασίαν μετατροπῆς εἰς κόλλαν.

	50°	55°	60°	65°	—
Ἄμυλον γεωμήλων	1,13	5.03	52,68	90,34	65°
» ὀρύζης	6,58	9.68	19,68	31,14	80°
» κριθῆς	12.13	53,30	92 81	96.24	80°
» νωπῆς βύνης	29,70	58 56	92,13	96,26	85°
» σίτου	—	62,23	91,08	94,58	80°

Τρόπος παρασκευῆς. Αἱ κυριώτεραι πρῶται ὕλαι εἶναι τὰ διάφορα εἴδη τῆς κριθῆς, χρησιμοποιοῦνται ὅμως σπανιώτερον καὶ σῖτος, σίκαλις, βρόμη, ἀραβόσιτος καὶ κέγχρος. Τὸ καταλληλότερον εἶδος τῆς κριθῆς εἶναι τὸ μικρόκοκκον ρωσικῆς καὶ ρουμανικῆς προελεύσεως, πλούσιον εἰς λεύκωμα, ἐξ 100χγρ. τοῦ ὁποίου λαμβάνομεν διαστάσην δυνάμεως 7890 μονάδων, ἐνῷ ἐξ 100 χγρ. χονδροκόκκου κριθῆς λαμβάνεται διαστάση δυνάμεως μόνον 5920 μονάδων, ὥστε λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς διαφορᾶς τῆς τιμῆς τῶν δύο ποικιλιῶν, χρησιμοποιουμένης λεπτοκόκκου κριθῆς ἡ τιμὴ τῆς διαστάσης κατέρχεται εἰς τὸ ἥμισυ. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται καὶ κριθὴ ἥτις διὰ προσθήκης 1χγρ. ἐωσίνης ἀνὰ 10,000 χγρ. ἔχει καταστῆ ἀκατάλληλος πρὸς βρῶσιν. Μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ποιότητα τῆς κριθῆς ἐξ ἧς θὰ κατασκευασθῇ βύνη ἔχει ἡ ἱκανότης πρὸς βλάστησιν ἥτις δέον νὰ φθάνῃ 95—98%, διότι κριθὴ μὲ μικρὰν ἱκανότητα πρὸς βλάστησιν εἶναι ἀκατάλληλος, καθότι ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ μὴ φυτρώσαντες κόκκοι δὲν παράγουν διαστάσην, ἡ παρασκευαζομένη βύνη ἔχει μικροτέραν διασπαστικὴν ἱκανότητα, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ τοιοῦτοι κόκκοι ἀποτελοῦν κάλλιστον πεδίον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν εὐρωτομυκήτων καὶ βακτηρίων. Ἐπὶ πλέον ἡ πρὸς παρασκευὴν βύνης χρησιμοποιουμένη κριθὴ δέον νὰ μὴ περιέχῃ κατεστραμμένους ἢ θραυσμένους κόκκους ὡς καὶ κόνιν ἢ ζιζάνια, οἱ δὲ κόκκοι νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν ὁμοιόμορφοι. Διὰ τοῦτο πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεως διαχωρίζονται οἱ κόκκοι καὶ καθαρίζονται ἀπὸ τὴν κόνιν ἥτις εἶναι ὁ φορεὺς τῶν σπορίων τῶν μικροβίων.

Ἡ ὑγρασία τῆς κριθῆς δέον νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ εἰ δυνατὸν τὸ 12 %. Διὰ τὴν βλάστησιν δέον νὰ ὑγρανθοῦν ἀρκούντως οἱ κόκκοι τῆς κριθῆς. Πρὸς τοῦτο φέρονται ἐντὸς κάδων χωρητικότητος 300 λίτρων ἀνὰ 100 χγρ. σιτηροῦ, προστίθεται ὕδωρ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ πληροῖ τοὺς ὅρους καλοῦ ποσίμου ὕδατος καὶ μετὰ 10—12 ὥρας πλύνονται οἱ κόκκοι, μέχρις οὗ τὸ ἐκρέον ὕδωρ εἶναι διαυγές· ἀφίενται δὲ ἐν συνόλῳ ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἐπὶ 36—72 ὥρας. Ἡ ἀνάδευσις δέον νὰ γίνεται βραδέως καὶ ὁμαλῶς πρὸς ἀποφυγὴν θραύσεως τῶν κόκκων. Προτιμᾶται ὅμως νῦν μικτὸν σύστημα κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ κόκκοι παραμένουν ἐναλλὰξ μετὰ καὶ ἄνευ ὕδατος. Ὅταν ἡ διύγρανσις περατωθῇ ἐξάγονται οἱ κόκκοι ἐκ τοῦ κάδου· θεωρεῖται δὲ αὐτὴ περατωθεῖσα ὅταν:

1) ὁ κόκκος διὰ πιέσεως μεταξὺ τῶν δακτύλων δὲν ἀνθίσταται ἀλλὰ συμπιέζεται.

2) κατὰ τὴν σύνθλιψιν μεταξὺ τῶν δακτύλων ἢ ἐπὶ τοῦ ὄνυχος ὁ φλοιὸς ἀποχωρίζεται εὐκόλως.

3) κατὰ τὴν κοπὴν δι' ἀμβλείας μαχαίρας λαμβάνει πεπλατυσμένον σχῆμα.

4) ἡ τομὴ παρουσιάζει ἴχνη ὡς ἀπὸ κρητίδος.

Οἱ κόκκοι τῶν ὁποίων ἡ διύγρανσις θεωρεῖται περατωθεῖσα περιέχουν 40—45 % ὕδωρ. Κατὰ τὴν ἐν τῷ κάδῳ παραμονὴν πλὴν τῆς προσλήψεως τοῦ ὕδατος ἐπιτελοῦνται καὶ φυραματικαὶ διασπάσεις.

Τὰ ὑπόλοιπα πλὴν τῆς κριθῆς δημητριακὰ ἀπαιτοῦσι μόνον 12—24 ὥρας πρὸς πρόσληψιν τοῦ ὕδατος.

Κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν γενικῶς βεβλαμμένης κριθῆς συνιστᾶται πρὸς θανάτωσιν τῶν βακτηρίων ἡ παραμονὴ αὐτῆς ἐπὶ 6—8 ὥρας ἐντὸς ἀσβεστίου ὕδατος (200 γρ. ἀσβέστου εἰς 100 χγρ. ὕδατος) ἢ διαλύματος ἀσβεστιοχλωριδίου. Ἡ προσθήκη φορμαλδεΰδης δὲν ἐνδείκνυται.

Ἀναλόγως τοῦ τρόπου παρασκευῆς φέρονται κατόπιν οἱ κόκκοι ἐπὶ ἀλωνίων ἢ ἐντὸς κιβωτίων ἢ τυμπάνων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκβλαστήσεως ἐπέρχονται συνεχεῖς μεταβολαί, συνθέσεις καὶ ἀποσυνθέσεις, ἐντὸς τοῦ κόκκου. Συνέπεια τῆς δράσεως ταύτης εἶναι ἀπώλεια ἀμύλου, εἴτε λόγῳ χρησιμοποιήσεως τῶν προϊόντων τῆς διασπάσεως αὐτοῦ πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ φύτρου, εἴτε διότι ταῦτα καταναίονται, διδόντα τὴν ἀναγκαίαν πρὸς περαιτέρω διάσπασιν ἐνέργειαν. Ἡ τοιαύτη εἰς ἄμυλον ἀπώλεια δύναται νὰ φθάσῃ τὸ πέμπτον τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τοῦ ἀμύλου. Οὕτω κατὰ Lindet κριθὴ περιέχουσα 60, 2 ο/ο, ἄμυλον μετὰ τριήμερον βλάστησιν περιεῖχε 55,7 ο/ο, μετὰ ἑξαήμερον 53,9 ο/ο, καὶ μετὰ ἐννεαήμερον 47,4 ο/ο. Ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας εἰς ὀκτὼ ἡμέρας ἡ μὲν κριθὴ χάνει 8,41 ο/ο τοῦ συνολικοῦ ἀμύλου, ἡ δὲ σίκαλις μόνον 5,36 ο/ο· μετὰ 18 ὅμως ἡμέρας 32,2 ο/ο ἡ πρώτη καὶ 31,23 ο/ο, ἡ δευτέρα. Κατὰ τὴν ἐν θερμῷ παρασκευὴν τῆς βύνης, εἰς μὲν τὰ ἀλώνια ἐπέρχεται ἀπώλεια 48,15 ο/ο, εἰς δὲ τὰ τύμπανα ἢ τὰ κιβώτια 47,99 ο/ο.

Παρασκευὴ τῆς βύνης εἰς ἀλώνια. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην τῆς παρασκευῆς τῆς βύνης, ἰδιαιτέρα δέον νὰ καταβάλλεται προσοχὴ ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέγεθος καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ἀλωνίων. Δεδομένου ὅτι προτιμᾶται ἡ μακρὰ διάρκεια τῆς βυνοποιήσεως (15—18 ἡμέρας), ὡς παρέχουσα μεγαλύτερον ποσὸν διαστάσης, ὑπολογίζεται ὅτι δι' ἡμερησίαν παραγωγὴν 100 λίτρων ἀλκοόλης ἀπαιτούντων τὴν ἐκ 15 χγρ. κριθῆς παραγομένην βύνην, ἀπαιτεῖται ἀλώνιον συνολικῆς ἐπιφανείας 20 τετραγωνικῶν μέτρων, τὸ ὁποῖον, ἵνα αἱ διακυμάνσεις τῆς θερμοκρασίας μὴ ὦσι μεγάλαι, καλὸν εἶναι νὰ εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς μολονότι κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν δυσχεραίνεται ὁ καθαρισμὸς αὐτοῦ. Συνήθως τοποθετοῦνται εἰς βάθος 1 1/2 μέτρου ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ἔχουν τεχνητὴν θέρμανσιν καὶ ἀερισμὸν καὶ εἶναι κεκλιμένα πρὸς τὸ μέσον, οὕτως ὥστε ἡ ἀποχέτευσις τῶν ὑδάτων νὰ καθίσταται εὔκολος. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν δέον νὰ ᾖ λεία, ἐπεστρωμένη διὰ τσιμέντου ἢ ψαμμίτου, αἱ δὲ ὕαλοι τῶν παραθύρων καλὸν εἶναι νὰ ἔχουν κυανοῦν χρῶμα, διότι αἱ διὰ τοιούτων ὑάλων διερχόμεναι κυαναῖ, ἰώδεις καὶ ὑπεριώδεις ἀκτῖνες συντελοῦν εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ποσοῦ τῆς παραγομένης διαστάσης, ὡς καὶ τῆς σακχαροποιητικῆς αὐτῆς ἰσχύος. Ἡ θερμοκρασία τηρεῖται περὶ τοὺς 10°—15°, καταβάλλεται δὲ ἰδιαιτέρα προσοχὴ ὅπως μὴ ἐκ τῆς κατὰ τὴν βλάστησιν ἀναπτυσσομένης θερμότητος αὐξηθῇ αὕτη περαιτέρω, ἐπ' οὐδενὶ δὲ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ ὑπερβῇ αὕτη τοὺς 17°,5, διότι εἰς τὴν ὑψηλὴν ταύτην θερμοκρασίαν ἐπέρχεται ἐλάττωσις τοῦ ποσοῦ τῆς παραγομένης διαστάσης. Τὸ στρῶμα τῆς κριθῆς ποικίλλει εἰς ὕψος ἀπὸ 25—50 ἑκ., ἀερίζεται δὲ καὶ ἀναδεύεται τακτικῶς, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ διατηρῆται σταθερὰ ἡ θερμοκρασία, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἵνα τὸ σχηματιζόμενον διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος ἀπομακρύνεται καὶ μὴ ἐμποδίζῃ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φύτρου. Ἐπίσης δέον ἡ στοιβὰς τῆς κριθῆς νὰ διυγραίνεται διὰ ραντισμοῦ, διότι ἐπέρχεται ἀπώλεια ὕδατος. Ἡ διάρκεια τῆς ἀναπτύξεως τοῦ φύτρου ποικίλλει μεταξὺ 15—18 ἡμερῶν, ἐνῷ κατὰ τὴν παλαιοτέραν μέθοδον τῆς βραχείας διαρκείας τῆς βυνοποιήσεως ἤρκουν μόνον 6—9.

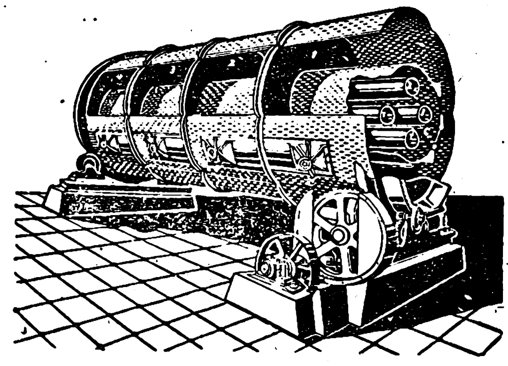

1.—*Συστοιχία τυμπάνων διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς βύνης.*

Παρασκευὴ ἐντὸς κλειστῶν χώρων. Ἡ παρασκευὴ τῆς βύνης ἐντὸς κλειστῶν χώρων ἐπιτελεῖται εἴτε ἐντὸς τυμπάνων, κυρίως ἀφ' ὅτου ἐπετεύχθη ἡ παρασκευὴ συστοιχίας τοιούτων, εἴτε, κυρίως ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἐπαρκὴς χῶρος διὰ τὴν παρασκευὴν εἰς ἀλώνια, ἐντὸς ἐπαλλήλων σιδηρῶν κιβωτίων.

Τὰ ὡς ἄνω τύμπανα ἀποτελοῦνται ἐκ διατρήτου κυλίνδρου, ὅστις ἐσωτερικῶς εἶναι διῃρημένος εἰς μικροὺς χώρους, ἕκαστος τῶν ὁποίων δύναται νὰ ὑγραίνεται καὶ ἀερίζεται χωριστά. Ὁ ἀερισμὸς ἐπιτελεῖται δι' ἀνεμιστῆρος (εἰκ. 1). Τὰ κιβώτια εἶναι σιδηρᾶ, ἡ ἀνάδευσις δὲ τῆς ἐντὸς αὐτῶν κριθῆς γίνεται διὰ τῶν χειρῶν.

Ἡ ἐκ τῆς κριθῆς, τοῦ σίτου καὶ τῆς σικάλεως παρασκευαζομένη βύνη εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν καὶ τὴν ἰσχύν, ἐνῷ ἡ ἐκ βρόμης εἶναι κατά τι μικροτέρα, ἐπὶ πλέον δὲ περιέχει ὕλας ὑποβοηθούσας τὴν ζύμωσιν. Χρησιμοποιεῖται μεμιγμένη μετὰ βύνης ἐκ κριθῆς εἰς ἀναλογίαν 1:2.

Βύνη παρασκευάζεται καὶ ἐκ τοῦ ἀραβοσίτου μὲ μικρὰν τροποποίησιν τῶν συνηθικῶν τῆς παρασκευῆς. Ἡ διάρκεια τῆς ἀναπτύξεως τοῦ φύτρου κυμαίνεται ἀπὸ 8 μέχρι 9 ἡμερῶν, ἡ παρασκευαζομένη ὅμως διαστάση μόλις ἔχει τὸ τρίτον τῆς σακχαροποιητικῆς ἰσχύος καλῆς ἐκ κριθῆς βύνης. Ἐν Ρωσίᾳ καὶ Σιβηρίᾳ παρασκευάζεται βύνη καὶ ἐκ τῆς κέγχρου· ἡ βλάστησις διαρκεῖ 14—16 ἡμέρας.

Ξήρανσις καὶ κονιοποίησις τῆς βύνης. Ἐπειδὴ ἡ βύνη δὲν εἶναι ὡς τοιαύτη διατηρήσιμος, ἐπιζητεῖται ἡ διὰ ξηράνσεως διατήρησις αὐτῆς. Ἡ ξήρανσις γίνεται εἴτε εἰς τὸν ἀέρα, εἴτε διὰ θερμάνσεως εἰς χαμηλὴν πάντως θερμοκρασίαν, συνήθως εἰς 50°, διότι ἄλλως ἐπέρχονται ἀπώλειαι εἰς διαστάσην. Ἡ διὰ ξήρανσιν προοριζομένη βύνη πρέπει νὰ ἔχῃ παρασκευασθῇ κατὰ τὴν μέθοδον τῆς βραχείας διαρκείας τῆς βλαστήσεως.

Ὅταν ἡ βύνη πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς σακχαροποίησιν τοῦ ἀμύλου, δέον νὰ ἔρχεται εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν μετ' αὐτοῦ συνάφειαν.

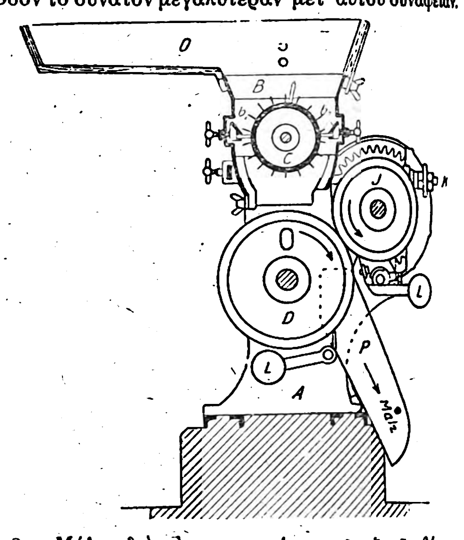

2.—*Μύλος διὰ τὴν κονιοποίησιν τῆς ξηρᾶς βύνης.*
[A βάσις, B θάλαμος εἰσαγωγῆς, C κύλινδρος εἰσαγωγῆς καὶ διανομῆς, D καὶ J κύλινδροι τριβῆς, K ρυθμιστής, L διακόπτης.]

Πρὸς τοῦτο προκειμένου μὲν περὶ ξηρανθείσης βύνης ἀλέθεται αὕτη ἐντὸς μύλων, ἢ ἂν εἶναι ὑγρὰ τρίβεται ἐντὸς καταλλήλων τριβείων. Ἀμφοτέρων, καὶ τῶν μύλων καὶ τῶν τριβείων, ὑπάρχουν ἐν χρήσει διάφοροι τύποι (εἰκ. 2 καὶ 3). Ἂν ἡ βύνη ἔχει προσβληθῇ ὑπὸ εὐρωτομυκήτων δέον πρὸ τῆς κονιοποιήσεως νὰ καθαρισθῇ. Ὁ καθαρισμὸς ἐπιτελεῖται διὰ κατεργασίας δι' ὕδατος θερμοκρασίας 33° ἐπὶ 4 ὥρας, ἢ ὕδατος 50° ἐπὶ 25′ ἢ τέλος ὕδατος 70° ἐπὶ 1′. Ἐπίσης διὰ κατεργασίας μετ' ἀραιοῦ διαλύματος φορμόλης δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν βακτηρίων, ἄνευ ἐπιβλαβοῦς ἐπιδράσεως τοῦ διαλύματος τῆς φορμόλης ἐπὶ τῆς εἰς διαστάσην περιεκτικότητος τῆς βύνης.

Κατ' ἀνάλογον τρόπον ἐνεργεῖ καὶ ἀέριος μυρμηκικὴ ἀλδεΰδη.

2ον) ***Παρασκευὴ ἀλκοόλης ἐκ γεωμήλων.*** Πρὸ τῆς περαιτέρω κατεργασίας δέον τὰ γεώμηλα νὰ καθαρισθοῦν ἐπιμελῶς, ἵνα ἀπαλλαγοῦν τόσον τῶν τυχαίων ἀκαθαρσιῶν ὅσον καὶ τῶν τυχὸν σεσηπότων μερῶν αὐτῶν, καθότι ταῦτα ὄχι μόνον θὰ παρημπόδιζον τὴν ζύμωσιν, ἀλλὰ καὶ θὰ συνετέλουν εἰς τὴν ταχεῖαν φθορὰν τῶν μηχανημάτων. Ἡ πλύσις, μηχανικῶς πάντοτε, γίνεται διὰ συσκευῶν διαφόρων τύπων ὡς τοῦ Kletzsch (εἰκ. 4), Wagener (εἰκ. 5) κλπ.

Τὰ διὰ τῆς πλύσεως ἀπὸ τῶν ἀκαθαρσιῶν καθαρισθέντα γεώμηλα φέρονται εἴτε δι' ἀνυψωτήρων, εἴτε ἄλλως πως, εἰς αὐτομάτους συνήθεις ζυγοὺς καὶ ζυγίζονται.

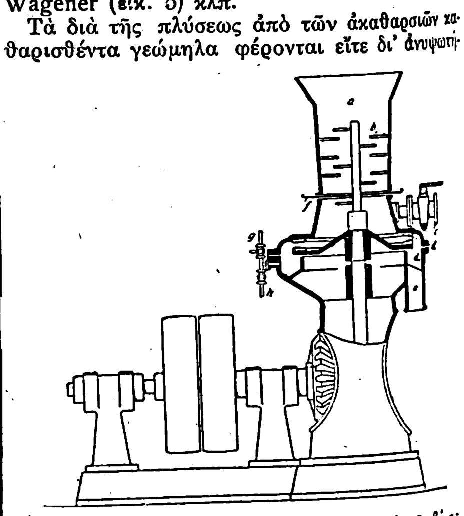

3.— *Τριβεῖον διὰ τὴν κονιοποίησιν τῆς ὑγρᾶς βύνης.*
[a θάλαμος εἰσαγωγῆς, b θραυστῆρες, d κοπτῆρες, e ἐξαγωγεύς, g, h στρόφιγγες ὕδατος καὶ ἀτμοῦ πρὸς καθαρισμὸν τοῦ τριβείου.]

Πολτοποίησις τῶν γεωμήλων. Μετὰ τὴν ζύγισιν καὶ πρὸ τῆς περαιτέρω κατεργασίας τὰ γεώμηλα πολτοποιοῦνται δι' ἐπενεργείας ἀτμοῦ. Ἄλλοτε ἡ πολτοποίησις ἐγίνετο διὰ συνθλίψεως τῶν γεωμήλων μεταξὺ δύο κυλίνδρων θερμαινομένων δι' ἀτμοῦ, ἄνευ χρησιμοποιήσεως ὑψηλῶν πιέσεων. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἀτμοῦ ὑπὸ πίεσιν ἤρχισε διὰ τῶν συσκευῶν τοῦ Hollefreund (1871) καὶ τοῦ Henze (1873), οὕτω δὲ ἡ ὅλη ἐργασία συμπεραιοῦται εἰς ἀσυγκρίτως ὀλιγώτερον χρόνον. Δι-

Digitized by Google

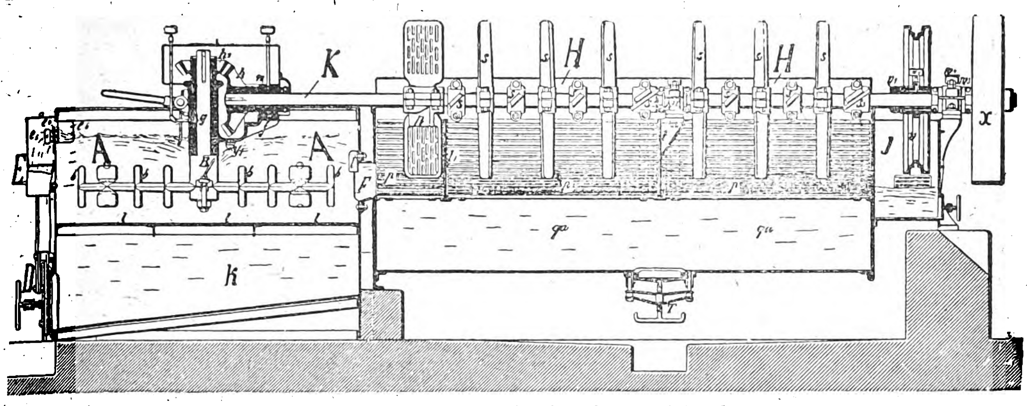

4.—*Πλυντήριον διὰ γεώμηλα τύπου Kletzsch.*

τὴν μετατροπὴν εἰς κόλλαν τὸ ἄμυλον ἔχει ἀνάγκην ὕδατος, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὸν κυτταρικὸν χυμὸν τῶν γεωμήλων εἰς ποσότητας σημαντικάς. Κατὰ τὴν θέρμανσιν τὰ κοκκία τοῦ ἀμύλου προσλαμβάνουν ὕδωρ, διογκοῦνται καὶ τέλος διαρρήγνυνται, πληροῦντα τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κυττάρου, ἐνῷ τὸ ὑπόλοιπον ὕδωρ ἐκρέει διὰ τῶν διὰ τῆς θερμάσεως χαλαρῶν καταστάντων τοιχωμάτων τῶν κυττάρων, διὰ τῶν ὁποίων εἰς τοιαύτην κατάστασιν εὑρισκομένων δύναται νὰ διέλθῃ ἡ διαστάση. Διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ὑψηλῆς πιέσεως, εἰς 125°, τὸ ἄμυλον ὄχι μόνον μετατρέπεται εἰς κόλλαν ἀλλὰ καὶ καθίσταται διαλυτόν. Καὶ ἐπιτελεῖται μὲν οὕτω ἡ σακχαροποίησις ταχύτερον, ἀλλὰ διὰ τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας εἴδη τινὰ σακχάρου καταστρέφονται, ὡς ἐπίσης καταστρέφονται διασπώμεναι καὶ αἱ πρωτεῖναι. Ἡ εἰς σάκχαρον περιεκτικότης κανονικῶν μὴ πολτοποιηθέντων γεωμήλων κυμαίνεται περὶ τὸ 1,96, ἐνῷ εἰς πολτοποιημένα τοιαῦτα δύναται νὰ φθάσῃ μέχρις 8,51 %, λόγῳ τῆς ἐν τῇ ὑψηλῇ τῆς πολτοποιήσεως θερμοκρασίᾳ, τῇ ἐπιδράσει καὶ τῶν ἐν τῷ κυτταρικῷ χυμῷ περιεχομένων ὀξέων καὶ ἁλάτων, ἐπερχομένης μερικῆς ὑδρολύσεως τοῦ ἀμύλου. Ὁ τρόπος τῆς πολτοποιήσεως εἶναι διάφορος, ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς εἰς ἄμυλον περιεκτικότητος τῶν γεωμήλων. Δεδομένου ὅτι νῦν προτιμῶνται τὰ λίαν πλούσια εἰς ἄμυλον γεώμηλα ὄχι μόνον, ὡς ἄλλοτε, δὲν ἀπορρίπτεται μέρος τοῦ ἐκρέοντος ὕδατος τοῦ κυτταρικοῦ χυμοῦ, ἀλλ' ἀφίεται καὶ τὸ ἐκ τῆς συμπυκνώσεως τοῦ ἀτμοῦ προερχόμενον τοιοῦτον. Ἐντὸς τῆς συσκευῆς ἐν τῇ ὁποίᾳ γίνεται ἡ πολτοποίησις διοχετεύεται ἀτμὸς μέχρι τελείας ἐκδιώξεως τοῦ περιεχομένου ἀέρος. εἶτα δέ, κλειομένης τῆς στρόφιγγος, αὐξάνεται ἡ πίεσις δι' εἰσαγωγῆς ἀτμοῦ βραδέως μέχρι 2,5—3—3,5 ἀτμοσφαιρῶν. Τὸ ἐκ τῶν κυττάρων συλλεγόμενον ὕδωρ, περιέχον ἀζωτούχους ὕλας, σάκχαρον καί, ἂν ἐχρησιμοποιήθησαν ὑψηλαὶ πιέσεις, διαλελυμένον ἄμυλον καὶ ἅλατα, ἐξάγεται βαθμηδὸν καθ' ὅτι ἐπιβραδύνει τὴν πολτοποίησιν. Ὑπὸ τὴν πίεσιν ταύτην ἀφίενται τὰ γεώμηλα ἐπὶ 10—15΄, μεθ' ὃ ἀπομακρύνονται. Κατὰ Gosslich καὶ Ellrodt χρησιμοποιοῦνται 18,6—18,7 χγρ. ἀτμοῦ ἀνὰ 100 χγρ. γεωμήλων.

Κατὰ τὸ ἄνοιγμα τῆς συσκευῆς πρὸς ἐκκένωσιν ὁ ἐντὸς τῶν κυττάρων ἀήρ, θέλων νὰ ἐξέλθῃ, πιέζει τὰ τοιχώματα αὐτῶν, ἀποχωρίζει τὰ κύτταρα ἀπ' ἀλλήλων καὶ τέλος διαρρηγνύει αὐτά. Οὕτως ἡ διαστάση δύναται ἀμέσως νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ ἀμύλου.

Παρασκευὴ τοῦ ἐκχυλίσματος. Αὕτη σκοπεῖ τὴν μετατροπὴν τοῦ ὑπὸ μορφὴν κόλλας ἀμύλου εἴτε διὰ τῆς βυνοδιαστάσης, εἴτε διὰ τῆς μυκητοδιαστάσης, διὰ τοῦ ἐνδιαμέσου σχηματισμοῦ διαφόρων προϊόντων εἰς ζυμώσιμον σάκχαρον. Εἰς τὰ προϊόντα ταῦτα καταλέγονται τὸ διαλυτὸν ἄμυλον καὶ αἱ δεξτρῖναι. Τὸ ποσὸν τῆς σχηματιζομένης ἀλκοόλης ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πυκνότητος τοῦ ἐκχυλίσματος, τοῦ χρόνου τῆς ἐπενεργείας τῆς διαστάσης καὶ τῆς θερμοκρασίας, κυμαίνεται δὲ συνήθως περὶ τὰ 80 % τοῦ χρησιμοποιουμένου ἀμύλου. Καὶ αἱ δεξτρῖναι ὅμως δύνανται νὰ σακχαροποιηθοῦν καὶ εἶτα νὰ ζυμωθοῦν πρὸς ἀλκοόλην καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, ὥστε ἡ ἀναλογία αὕτη νὰ αὐξήσῃ κατὰ πολύ. Ἡ διὰ τῆς διαστάσης παρασκευὴ τοῦ σακχάρου εἶναι καθαρῶς καταλυτικῆς φύσεως, διότι διὰ μικρῶν ποσοτήτων αὐτῆς δυνάμεθα παμμεγίστας ποσότητας ἀμύλου νὰ μετατρέψωμεν εἰς σάκχαρον. Ἡ σακχαροποίησις ἐπιτελεῖται καὶ εἰς χαμηλὴν θερμοκρασίαν, ἰδίως ὅταν ὅλα τὰ ὑλικὰ ἔχουν ἀποστειρωθῆ, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει συνήθως γίνεται εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν 50—55°. Ἵνα καταστρέψωμεν τοὺς τυχὸν συνυπάρχοντας μύκητας ἀνυψοῦμεν τὴν θερμοκρασίαν μέχρις 60—62,5°, ὅτε ὅμως ἐπέρχονται μεγάλαι ἀπώλειαι διαστάσης. Παρὰ τὴν σακχαροποίησιν ἐπιτελεῖται καὶ μερικὴ μετατροπὴ τοῦ λευκώματος εἰς πεπτόνας. Εἰς τὴν θερμοκρασίαν ταύτην διατηρεῖται ἐπὶ 10—15΄.

Ἡ διαστάση προστίθεται εἰς τὸν πόλτον τοῦ ἀμύλου κατὰ μικρὰ ποσά, ἀντιστοιχοῦν δὲ 2 χγρ. βύνης καλῆς ποιότητος εἰς 100 χγρ. γεωμήλων. Ἐὰν ὅμως θέλωμεν καὶ τὸ μετὰ τὴν ἐκχύλισιν παραμένον ὑπόλειμμα νὰ εἶναι πλούσιον εἰς ὑδατάνθρακας, τότε ἢ προστίθεται ὀλιγωτέρα διαστάση (1 %) ἢ θερμαίνεται τὸ ἐκχύλισμα μετὰ τὴν πλήρη διαλυτοποίησιν τοῦ ἀμύλου ἐπὶ 30΄ εἰς 70°, ὅτε 20—25 % τῶν ὑδατανθράκων μεταβάλλονται εἰς δεξτρίνας μὴ διασπωμένας ὑπὸ τῆς ζύμης. Μετὰ τὴν σακχαροποίησιν τὸ διάλυμα ψύχεται μέχρι τῆς θερμοκρασίας τοῦ περιβάλλοντος. Ἐνίοτε ἰδίως ὅταν πρόκειται περὶ σεσηπότων ἐν μέρει ἢ γενικῶς βεβλαμμένων γεωμήλων ἀπαλλάσσονται τοῦ φλοιοῦ δι' εἰδικῶν μηχανημάτων.

Ζύμη. Ἡ διάσπασις τοῦ σακχάρου εἰς ἀλκοόλην καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος ἐπιτελεῖται διὰ τοῦ ἐν τῇ ζύμῃ περιεχομένου φυράματος, τῆς διαστάσης. Ἡ ζύμη ἀνήκει εἰς τὴν κατωτάτην ἄνευ χλωροφύλλης τάξιν τῶν φυτῶν, τοὺς μύκητας. Οὗτοι εἶναι μονοκύτταροι ὀργανισμοὶ αὐξανόμενοι κυρίως δι ἐκβλαστήσεως. Διαιροῦνται δὲ εἰς τρεῖς μεγάλας τάξεις: 1) εἰς τοὺς σχηματίζοντας σπόρια, 2) εἰς τοὺς ἄνευ σπορίων καὶ 3) εἰς τοὺς διὰ μερισμοῦ πολλαπλασιαζομένους. Εἰς τὴν πρώτην τάξιν ἀνήκουν καὶ αἱ καθαραὶ καλλιέργειαι ζύμης εὑρέως ἐν τῇ ἀλκοολοποιίᾳ χρησιμοποιούμεναι. Ἡ ζύμη ἔχει μέγεθος 0.004 μέχρι 0.0084 mm., πολλαπλασιάζεται ταχύτατα εἴτε δι' ἐκβλαστήσεως, εἴτε διὰ μερισμοῦ τοῦ μητρικοῦ κυττάρου. Ἐπὶ στερεῶν θρεπτικῶν ὑλικῶν ὡς ζελατίνης ἢ ἀγὰρ-ἀγὰρ σχηματίζει ἀποικίας διαφόρου σχήματος μέν, ἀλλὰ χαρακτηριστικοῦ τοιούτου δι' ἕκαστον εἶδος ζύμης.

Κατὰ Henneberg ἡ ἀνωτάτη θερμοκρασία καθ' ἣν λαμβάνει εἰσέτι χώραν τὸ φαινόμενον τῆς ζυμώσεως εἶναι ἡ τῶν 40°, ἐνῷ ἡ εὐνοϊκωτέρα εἶναι 33 - 34°, ἡ δὲ κατωτάτη διὰ τὴν αὔξησιν θερμοκρασία μεταξὺ 5 - 14°.

Ἐπίσης τὸ σχῆμα τῶν κυττάρων εἶναι διάφορον: ᾠοειδές, στρογγύλον κλπ., ἐξαρτώμενον σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἐκ τῆς ἡλικίας, καθ' ὅτι τὰ μὲν νεαρὰ κύτταρα περιέχουν ὁμογενὲς πρωτόπλασμα, ἐνῷ εἰς τὰ παλαιότερα τοῦτο ἀποτελεῖ κοκκία μὲ ἕνα ἢ πλείονας θαλάμους ἀέρος. Τὸ πάχος τῶν τοιχωμάτων τῶν κυττάρων ὁμοίως ποικίλλει.

Τὰ κύτταρα τῆς ζύμης περιέχουν 73,7 - 76,7 %, ὕδατος καὶ 23,3—26,3 % ξηρᾶς οὐσίας. Ἐπὶ ξηροῦ δὲ περιέχονται·

Ἀζωτοῦχοι ὗλαι	43,34 — 50,28 %
Ἐλεύθεραι Ν. ἐκχυλ. ὗλαι	41,59 — 46,76 »
Τέφρα	8,13 — 9,90 »

Ἄνω τοῦ ἡμίσεος τῆς τέφρας (περίπου 53%) ἀποτελεῖται ἐκ φωσφορικοῦ ὀξέος. Ἀνάλογος τῆς εἰς ἄζωτον περιεκτικότητος εἶναι καὶ ἡ κατὰ τὴν ζύμωσιν ἔναντι τῆς ἀλκοόλης ἐπιδεικνυομένη ἀντοχή.

Πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ζύμης ἀπαιτοῦνται κάλιον, μαγνήσιον, φωσφορικὸν ὀξὺ καὶ ἀσβέστιον εἰς μικρὰ ποσὰ (τὸ ἀσβέστιον κέκτηται ἐπὶ πλέον τὴν ἰδιότητα νὰ δεσμεύῃ δηλητηριώδεις τινὰς διὰ τὴν ζύμωσιν ὕλας, εὑρισκομένας εἰς τὴν σίκαλιν καὶ τὸν σῖτον, καθιστῶν αὐτὰς ἀκινδύνους) ἐπὶ πλέον δὲ ὀργανικαὶ ὗλαι ὡς ὀξέα, ἀμινοξέα, πρωτεῖναι, γλυκερίνη, μαννίτης, δεξτρίνη, τὰ διάφορα εἴδη τῶν σακχάρων κ. ἄ.

Εἰς τὸ πρὸς ζύμωσιν ὑγρὸν προσθέτομεν θρεπτικὰ διαλύματα, τὰ ὁποῖα καταναλίσκονται ὑπὸ τῆς ζύμης πρὸς συντήρησιν καὶ πολλαπλασιασμὸν αὐτῆς. Τοιοῦτο θρεπτικὸν διάλυμα κατὰ Hayduck εἶναι τὸ κάτωθι περιέχον:

25,—	γρ. ὀξίνου φωσφορικοῦ καλίου	εἰς λίτρον
8,5	γρ. θειικοῦ μαγνησίου	» »
20,—	γρ. ἀσπαραγίνης	» »

Σκόπιμος ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ προσθήκη μικρῶν ποσοτήτων ἀσβεστίου. Τὸ ἀνωτέρω θρεπτικὸν διάλυμα προστίθεται εἰς τὸ σακχαροῦχον διάλυμα εἰς ποσότητα 2 % περίπου. Ὅσον ἀραιότερον εἶναι τὸ θρεπτικὸν μέσον, τόσον ἐντατικωτέρα εἶναι ἡ αὔξησις τῆς ζύμης. Ὡρισμέναι ὗλαι, ὡς π. χ. πολλὰ ὀξέα καὶ ἅλατα, ἐνῷ εἰς μεγάλα ποσὰ ἐνεργοῦν δηλητηριωδῶς, ἀντιθέτως εἰς μικρὰ ἐνισχύουν τόσον τὴν ζυμωτικὴν δύναμιν, ὅσον καὶ τὴν ἐνέργειαν ἀναπαραγωγῆς. Ἡ ζύμη ὅμως λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτῆς ἱκανότητος προσαρμογῆς εἶναι δυνατὸν εὐκόλως νὰ ἐξοικειωθῇ καὶ πρὸς ἄλλα σώματα, ὡς π. χ. θειῶδες καὶ θειικὸν ὀξύ, ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, φορμαλδεΰδην κ.λ.π.

Ὑπὸ τῆς ζύμης ἀπ' εὐθείας ζυμοῦνται κυρίως μόνον τὰ δύο ἁπλᾶ σάκχαρα: ἡ γλυκόζη καὶ ἡ φρουκτόζη. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς διόζας, αὗται ζυμοῦνται ὑπ' ἐκείνων μόνον τῶν ζυμῶν, αἱ ὁποῖαι περιέχουν καὶ τὰ πρὸς εἰς ἁπλᾶ σάκχαρα μετατροπὴν αὐτῶν ἀναγκαῖα φυράματα. Ὡρισμένα εἴδη ζυμῶν διασποῦν λίαν πλούσια εἰς σάκχαρον ὑγρά, δυνάμενα νὰ ἀνθέξουν μέχρι περιεκτικότητος τοῦ ὑγροῦ εἰς ἀλκοόλην 20%. Εἴδη τινὰ ζύμης περιέχοντα γλυκογόνον, δύνανται νὰ παράσχουν ἀλκοόλην καὶ ἐκ διαλυμάτων οὐδόλως περιεχόντων σάκχαρον, διὰ ζυμώσεως τοῦ γλυκογόνου μετὰ προηγουμένην διάσπασιν. Ἐξ ἀμινοξέων τινῶν κατὰ τὴν ζύμωσιν λαμβάνονται τὰ καλούμενα ζυμέλαια (μῖγμα ἀμυλικῶν ἀλκοολῶν).

Ἡ διάσπασις τοῦ σακχάρου εἰς ἀλκοόλην καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος συνοδεύεται καὶ ὑπὸ ἐκλύσεως θερμότητος· αὕτη μετρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Mohr ἀνέρχεται εἰς 26Cal. ἀνὰ μοριόγραμμον σταφυλοσακχάρου. Ὡς προϊόντα τῆς ζυμώσεως ἐκτὸς τῆς ἀλκοόλης καὶ τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἀπαντῶσιν ἐπίσης ἠλεκτρικὸν ὀξύ, γλυκερίνη, ἀμινοξέα καὶ ζυμέλαια. Εἰς τὰ ζυμέλαια ἀνήκουν ἡ προπυλικὴ καὶ ἰσοπροπυλικὴ ἀλκοόλη, ἡ βουτυλικὴ καὶ ἰσοβουτυλικὴ ἀλκοόλη, ἡ ἀμυλικὴ καὶ ἰσοαμυλικὴ ἀλκοόλη, ἡ ἑξυλικὴ ἀλκοόλη καὶ ἡ ἑπτυλικὴ ἀλκοόλη.

Ἐπίσης κατὰ τὴν ἀλκοολικὴν ζύμωσιν εἰς μικρὰ ποσὰ παράγονται ἀκετάλαι, ἀλδεΰδαι, μαννίτης, κόμμεα, τερπένια, ὑδρῖται τερπενίων, φουρφουρόλη, βάσις τις τοῦ τύπου $C_7 H_{10} N_2$ μὴ ἐξακριβωθείσης συντάξεως καὶ γλυκοζίνη.

Ἡ θεωρητικὴ ἀπόδοσις εἶναι:

ἐξ 1 χγρ. ἀμύλου	0.7154	λίτρα ἀλκοόλ.
ἐξ 1 χγρ. καλαμοσακχάρου	0.6776	» »
ἐξ 1 χγρ. κρυσταλ. γλυκόζης	0.5859	» »
ἐξ 1 χγρ. ἀνύδρου γλυκόζης	0.6139	» »

Εἰς τὰ ἀλκοολοποιεῖα νῦν χρησιμοποιοῦνται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς καθαραὶ καλλιέργειαι ζύμης, παρεχόμεναι ὑπὸ εἰδικῶν ἰνστιτούτων.

Διὰ μερισμοῦ αὐξανόμενοι μύκητες. Ἐκ τῶν εἰς τὴν ἀλκοολοποιίαν χρησιμοποιουμένων διὰ μερισμοῦ αὐξανομένων μυκήτων σπουδαιοτάτην σημασίαν κέκτηνται οἱ μύκητες τῆς γαλακτικῆς ζυμώσεως, γνωστότερος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ bacil

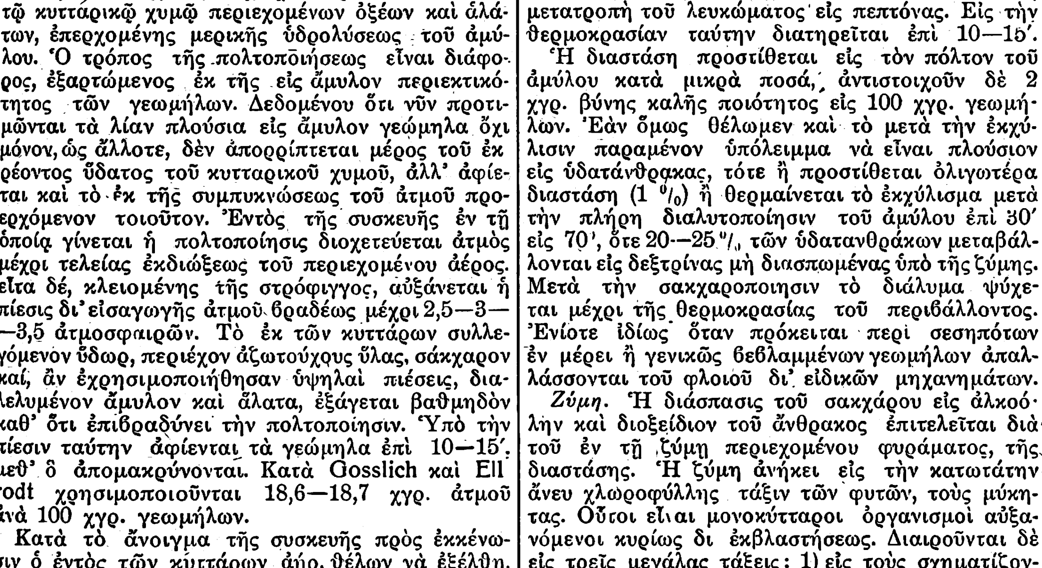

5.—*Πλυντήριον διὰ γεώμηλα τύπου Wagener.*

Digitized by Google

lus' Delbrücki. Ἡ κατωτάτη θερμοκρασία καθ' ἣν παρατηρεῖται πολλαπλασιασμὸς τούτου εἶναι 18°, ἡ δὲ ἀνωτάτη 45°, ἐνῷ διὰ τὴν ὀξίνισιν ἡ καταλληλοτέρα θερμοκρασία εἶναι ἡ τῶν 46—47°. Κάτω τῶν 26° δὲν ἐνεργεῖ πλέον ὁ μύκης. Διὰ ξηρᾶς θερμάνσεως καταστρέφονται τὰ βακτήρια τῆς γαλακτικῆς ζυμώσεως εἰς 93—96°, ἐνῷ εἰς διαλύματα πολὺ ταχύτερον καὶ εἰς χαμηλοτέραν θερμοκρασίαν· οὕτω π. χ. εἰς 65° καταστρέφονται ἐντὸς 5 λεπτῶν, εἰς 68—72°,5 ἐντὸς 1 λεπτοῦ.

Παρασκευὴ τῆς ζύμης. Ἡ εἰς τὰ ἀλκοολοποιεῖα χρησιμοποιουμένη ζύμη ἀναπτύσσεται διὰ καλλιεργείας, ἥτις ἐπιτελεῖται διὰ δύο κυρίως μεθόδων: εἴτε διὰ τῆς παρασκευῆς τελείως καθαρᾶς καλλιεργείας, ε τε διὰ φυσικῆς καλλιεργείας τῆς ζύμης. Τὸ σύστημα τῆς κατὰ Hansen τελείως καθαρᾶς καλλιεργείας στηρίζεται ἐπὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν κυττάρων ἐξ ἑνὸς μόνου ἀρχικοῦ τοιούτου. Τὸ σύστημα τῆς φυσικῆς καλλιεργείας τῆς ζύμης συνίσταται εἰς τὴν διὰ διαφόρων βοηθητικῶν μέσων ἀνάπτυξιν καὶ καλλιέργειαν ἑνὸς μόνου εἴδους μικροοργανισμῶν ἐν μίγμα-ι πλειοτέρων τοιούτων. Συνήθω. ὅμως χρησιμοποιεῖται μῖγμα λίαν προσομοίων ζυμῶν. Τὴν ἀνάπτυξιν εἴδους τινὸς ζύμης ἐπηρεάζουν πλεῖστα ὅσα αἴτια, ὡς θερμοκρασία, ἀερισμὸς κλπ.

Εἰς τὰ ἀλκοολοποιεῖα χρησιμοποιοῦν συνήθως ἀρχικῶς καθαρὰν καλλιέργειαν ἰσχυρᾶς γενεᾶς μυκήτων, τὴν ὁποίαν καλλιεργοῦν περαιτέρω κατὰ τὸ σύστημα τῆς φυσικῆς καλλιεργείας. Κατὰ τὴν τοιαύτην καλλιέργειαν προσπαθοῦν νὰ ἀπαλλάξουν τὴν ζύμην τῶν ἐπιβλαβῶν μικροοργανισμῶν δι' ἐφαρμογῆς π. χ. ὑψηλῶν θερμοκρασιῶν κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ θρεπτικοῦ μέσου, ὡς καὶ διὰ προσθήκης καλλιεργείας μικροοργανισμῶν, οἱ ὁποῖοι νὰ ὑποβοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζύμης, διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν ἐπιβλαβῶν εἰς αὐτὴν βακτηρίων. Τοιοῦτοι δὲ μικροοργανισμοὶ εἶναι οἱ προαναφερθέντες μύκητες τῆς γαλακτικῆς ζυμώσεως, οἱ ὁποῖοι ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ γαλακτικοῦ ὀξέος καταστρέφουν τὰ πρὸς τὰ ὀξέα εὐπαθῆ βακτήρια, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς διασπάσεως τῶν μεγάλου μοριακοῦ βάρους πρωτεϊνῶν εἰς σώματα μικροτέρου τοιούτου συντελοῦν εἰς τὴν ἐντατικὴν τῆς ζύμης θρέψιν.

Διὰ προσθήκης ἀνοργάνων ἢ ὀργανικῶν ὀξέων, καὶ τοιαῦτα εἶναι τὸ ὑδροφθορικόν, τὸ θειικόν, τὸ ὑδροχλωρικόν, τὸ γαλακτικόν, τὸ μυρμηκικόν, τὸ βουτυρικὸν κ. ἄ., ἐπαυξάνεται ἡ ἐνέργεια τῶν ὡς ἄνω μυκήτων. Διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν χρησιμοποιεῖται καὶ φορμαλίνη εἴτε καθ' ἑαυτήν, εἴτε ἐν συνδυασμῷ πρός τι τῶν προαναφερθέντων ὀξέων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ προϊόντα τῆς ἀλκοολικῆς ζυμώσεως προφυλάσσουν τὴν ζύμην ἀπὸ τῶν ἐπιβλαβῶν βακτηρίων· οὕτω π. χ. ἄφθονος παραγωγὴ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος παρεμποδίζει τὴν ἀνάπτυξιν βακτηρίων ὀξικῆς ζυμώσεως, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀνάγκην ἀέρος, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ ἀλκοόλη εἶναι ἰσχυρὸν δηλητήριον δι' ὡρισμένην τάξιν ἐπιβλαβῶν μυκήτων. Ἡ ζύμη, ἵνα τραφῇ, ἐκτὸς τῶν ὑδατανθράκων ἔχει ἀνάγκην καὶ λευκώματος καὶ ἁλάτων, ἀλλὰ μόνον ἐν διαλελυμένῃ μορφῇ· διὰ τοῦτο τὸ ἄμυλον τῶν γεωμήλων, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς τροφὴ τῆς ζύμης, δέον προηγουμένως νὰ μετατραπῇ εἰς διαλυτὴν μορφήν, νὰ σακχαροποιηθῇ δηλονότι. Συνήθως ὅμως χρησιμοποιεῖται τὸ σακχαροποιηθὲν ἐκχύλισμα μεμιγμένον μετὰ βύνης ἐκ τῆς ὁποίας παραλαμβάνει τὰς διὰ τὴν ζύμην ἀναγκαίας, ἐις τὰ γεώμηλα ὅμως εἰς λίαν μικρὰ ποσὰ περιεχομένας, ἀζωτούχους ὕλας. Δεδομένου δὲ ὅτι κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Hayduck ἡ διασπαστικὴ δύναμις τῆς ζύμης εἶναι ἀνάλογος τῆς εἰς λεύκωμα περιεκτικότητος αὐτῆς, ἐπιζητεῖται ἡ παρασκευὴ πλουσιωτέρων εἰς ἄζωτον ἐκχυλισμάτων. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ τρέφεται ἡ ζύμη ὑπερμέτρως δι' ἀζωτούχων ὑλῶν, διότι τότε μεταπίπτουσα εἰς ἰδιαιτέραν φυσιολογικὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν ὁ Delbrück ἐκάλεσεν «ὀργώδη», προκαλεῖ τὴν ἀφρώδη ζύμωσιν, ἥτις μεθ' ὅλως ἰδιαζούσης προσοχῆς ἀποφεύγεται εἰς τὰ ἀλκοολοποιεῖα.

Ἡ παρασκευὴ τοῦ ἐκχυλίσματος διὰ τὴν ζύμην γίνεται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: Ἐκ τοῦ σακχαροποιηθέντος ἐκχυλίσματος τῶν γεωμήλων ἀπαλλαγέντος τῶν φλοιῶν διὰ προγενεστέρας ἀποφλοιώσεως ἢ διηθήσεως διὰ κοσκίνων, λαμβάνεται ποσόν τι, τὸ ὁποῖον μεταφέρεται εἰς δοχεῖον ἐκ ξύλου Pitsch-Pine (εἰκ. 6), προστίθεται ἁπλῶς κονιοποιηθεῖσα βύνη καὶ τὸ μῖγμα θερμαίνεται εἰς 62°, 5 πρὸς καταστροφὴν τῶν τυχὸν ἐν τῇ βύνῃ ἐνεχομένων μικροοργανισμῶν. Ἀφίεται ἐπὶ 2 ὥρας εἰς τὴν θερμοκρασίαν ταύτην, ὅτε καὶ τὸ ἄμυλον τῆς βύνης σακχαροποιεῖται καὶ εἶτα ψύχεται εἰς 55°, ὅτε προστίθεται φυσικὴ καθαρὰ καλλιέργεια βακτηρίων γαλακτικῆς ζυμώσεως, ἀφίεται δὲ εἰς 50—56° ἐπὶ 24 ὥρας, μέχρις οὗ τὸ διάλυμα ἀποκτήσῃ ἀντίδρασιν ὀξίνην. Διατηρεῖται δὲ ὑψηλοτέρα πως θερμοκρασία, μολονότι ἡ καταλληλοτέρα διὰ τὰ βακτήρια τῆς γαλακτικῆς ζυμώσεως εἶναι 46—47°, πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἀναπτύξεως ἑτέρων, ἐπιβλαβῶν αὐτῶν, βακτηρίων. Ὅταν τὸ διάλυμα ἀποκτήσῃ ὀξύτητα 1,6—1,8 βαθμῶν θερμαίνεται εἰς 70—75° πρὸς καταστροφὴν τῶν βακτηρίων τῆς γαλακτικῆς ζυμώσεως ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν, εἶτα δὲ ψύχεται μέχρι τῆς θερμοκρασίας τοῦ περιβάλλοντος, ἥτις πρέπει νὰ κυμαίνεται περὶ τοὺς 29°. Πρὸ τῆς ἀποστειρώσεως λαμβάνεται ποσόν τι (συνήθως 0,5 λίτρου ἀνὰ 100 λίτρα), τὸ ὁποῖον εἴτε διατηρεῖται εἰς θερμοκρασίαν 50—56° εἴτε ψύχεται κάτω τῶν 20°. Εἰς τὸ ψυχθὲν διάλυμα προστίθεται ἡ ἀρχικὴ ζύμη εἰς ποσότητα 0,5—0,75 χγρ. ἀνὰ 100 λίτρα. Εὐθὺς ἀμέσως ἄρχεται ἡ ζύμωσις διὰ τῆς διασπάσεως τοῦ σακχάρου εἰς ἀλκοόλην καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, ὑπὸ σύγχρονον ἀνάπτυξιν τῆς θερμοκρασίας. Ἅμα τὸ διάλυμα φθάσῃ περιεκτικότητα εἰς ἀλκοόλην 5 % δὲν παρατηρεῖται πλέον πολλαπλασιασμὸς τῆς ζύμης. Ἡ οὕτως ὡριμάσασα ζύμη προστίθεται εἰς τὸ κύριον ποσὸν τοῦ ἐκχυλίσματος μετὰ τὴν ψῦξιν εἰς 30°, ἀφοῦ προηγουμένως διὰ μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως βεβαιωθῇ ὅτι δὲν ἀνεπτύχθησαν ξένοι πρὸς τὴν ζύμην μύκητες. Κατὰ τὴν ζύμωσιν δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ὀξύτης τοῦ διαλύματος νὰ αὐξήσῃ πλέον τοῦ 0,2 βαθμοῦ.

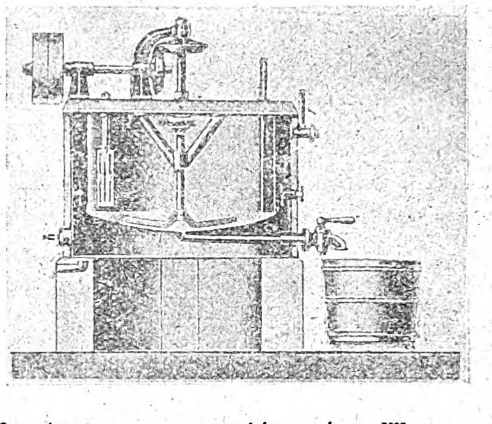

6.—*Δοχεῖον παρασκευῆς ζύμης τύπου Wagener.*

Πρὸς ἀποφυγὴν μολύνσεως τῆς ζύμης δέον τὰ διάφορα χρησιμοποιούμενα δοχεῖα νὰ καθαρίζωνται καὶ ἀποστειροῦνται εἴτε διὰ θερμάνσεως εἰς ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν εἴτε διὰ χρησιμοποιήσεως ἀπολυμαντικῶν, ὡς φορμαλίνης, ἀσβέστου, θειικοῦ ὀξέος κ.λ.π.

Παρασκευὴ διὰ προσθήκης ὀξέων. Κατὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ζύμης ἀντὶ τῆς ἐπὶ 24 ὥρας διαρκούσης γαλακτικῆς ζυμώσεως, δύναται νὰ προστεθῇ ἕτοιμον ὀξύ, εἴτε ὀργανικὸν εἴτε ἀνόργανον. Καὶ ἐκ μὲν τῶν ὀργανικῶν χρησιμοποιεῖται κυρίως τὸ γαλακτικὸν ὀξὺ ἢ μῖγμα γαλακτικοῦ καὶ βουτυρικοῦ ὀξέος· περαιτέρω σπανιώτερον τὸ μυρμηκικόν.

Ἐκ τῶν ἀνοργάνων ὀξέων χρησιμοποιοῦνται τὸ ὑδροφθορικὸν καὶ τὸ θειικὸν ὀξύ, κατόπιν ἰδίως τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Effront, ὅτι ἡ ζύμη εὐκόλως ἐξοικειοῦται πρὸς δηλητήρια ὡς εἶναι τὸ ὑδροφθορικὸν ὀξύ. Ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ὅμως γίνεται εὐρυτέρα χρησιμοποίησις τοῦ θειικοῦ ὀξέος.

Ἡ ὀξύτης τοῦ ἐκχυλίσματος κατὰ μὲν τὴν χρησιμοποίησιν γαλακτικοῦ ὀξέος δέον νὰ κυμαίνεται ἀπὸ 1,6 ἕως 1,8—2,0, κατὰ δὲ τὴν χρησιμοποίησιν θειικοῦ ὀξέος 1,3—1,5.

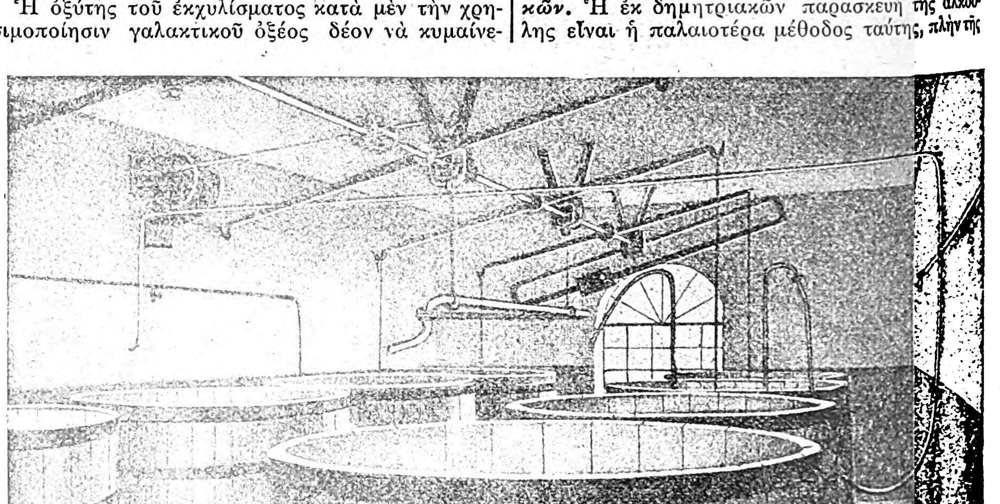

7.—*Θάλαμος ζυμώσεως.*

Καθαρισμὸς μολυνθείσης ζύμης. Πολλάκις, ἰδίως ὅταν αἱ πρῶται ὗλαι εἶναι κακῆς ποιότητος, παρ' ὅλην τὴν τηρουμένην καθαριότητα παρατηρεῖται μόλυνσις τῆς ζύμης, ὅτε τὸ προτιμότερον εἶναι νὰ ἀντικατασταθῇ αὕτη διὰ νέας καθαρᾶς καλλιεργείας. Ἂν ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν, τότε δέον νὰ καθαρισθῇ ἡ ζύμη. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦνται θειικὸν ὀξύ, γαλακτικὸν ὀξύ, ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, νιτρικὸν ὀξύ, τρυγικὸν ὀξὺ καὶ κιτρικὸν ὀξύ. Συνήθως ὅμως, λόγῳ τῆς μικρᾶς αὐτοῦ τιμῆς, χρησιμοποιεῖται θειικὸν ὀξὺ περιεκτικότητος 0,5—1,3 % ἀναβιβαζομένης τῆς ὀξύτητος εἰς 2,0 βαθμούς.

Ζύμωσις τοῦ ἐκχυλίσματος. Ἡ ζύμη προστίθεται εἰς τὸ πρὸς ζύμωσιν ὑγρὸν εἰς θερμοκρασίαν 30°, εἶτα δὲ ψύχεται ὡς οἷόν τε τάχιστα εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ περιβάλλοντος, ἥτις κανονίζεται ἀναλόγως τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐπιθυμοῦμεν νὰ διαρκέσῃ ἡ ζύμωσις, τῆς πυκνότητος τοῦ ἐκχυλίσματος καὶ ἄλλων. Ἡ εἰκὼν 7 δεικνύει θάλαμον ζυμώσεως.

Κατὰ τὴν ζύμωσιν, τὴν διάσπασιν δηλονότι τοῦ σακχάρου εἰς ἀλκοόλην καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, διακρίνονται τρία στάδια: ἡ προζύμωσις, ἡ κυρίως ζύμωσις καὶ ἡ μεταζύμωσις, ἕκαστον τῶν ὁποίων δύναται ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας νὰ διαρκέσῃ περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον. Ἐάν, ὅπως συνήθως, ἡ θερμοκρασία τοῦ περιβάλλοντος εἶναι μᾶλλον χαμηλή, τότε ἡ μὲν προζύμωσις εἶναι βραδεῖα, ἡ κυρίως ζύμωσις μετρία, ἡ δὲ μεταζύμωσις βραχείας διαρκείας. Ἐὰν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζυμώσεως δὲν αὐξάνεται ἡ ζύμη, τότε ὁ χρόνος τὸν ὁποῖον ἀπαιτεῖ ὡρισμένον ποσὸν ζύμης, ἵνα διασπάσῃ ὡρισμένον ἐπίσης ποσὸν σακχάρου αὐξάνεται κατὰ πολύ. Ἐκ τῆς κατὰ τὴν ζύμωσιν ἀναπτυσσομένης θερμότητος ἐπέρχεται αὔξησις τῆς πρὸς ἀναπαραγωγὴν ἐνεργείας τῆς ζύμης, ἐξ ἧς πάλιν αὔξησις τῆς θερμότητος κ.ο.κ. μέχρι μεγίστου τινὸς ὁρίου, πέραν τοῦ ὁποίου ἡ ζύμωσις ἄρχεται ἐπιβραδυνομένη.

Κατὰ τὴν ζύμωσιν ἐπέρχεται αὔξησις τῆς ζύμης κατὰ τὴν σχέσιν 1: 13.

Ψῦξις εἶναι ἀναγκαία μόνον κατὰ τὴν κυρίως ζύμωσιν, ὅτε δὲν παρίσταται ἀνάγκη τεχνητῆς ἀνακινήσεως τοῦ ζυμουμένου ὑγροῦ, καθ' ὅτι ἡ ἐκ τῆς ζυμώσεως ἀνακίνησις εἶναι λίαν ἰσχυρά. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζυμώσεως ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται ἡ θερμοκρασία νὰ ὑπερβῇ τοὺς 28—29°, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξασθενεῖται ἡ ζύμη, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ θερμοκρασία εἶναι εὐνοϊκὴ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἐπιβλαβῶν εἰς αὐτὴν βακτηρίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ λόγῳ τῆς ἐξατμίσεως ἐπέρχονται ἀπώλειαι εἰς ἀλκοόλην. Ἡ ζύμωσις διαρκεῖ συνήθως τρεῖς ἡμέρας, ἐὰν δὲ ἡ θερμοκρασία τοῦ περιβάλλοντος εἶναι σχετικῶς ὑψηλή, καὶ δύο μόνον ἡμέρας. Ἵνα αἱ ἀπώλειαι ἐκ τῆς ἐξατμίσεως περιορισθοῦν εἰς τὸ ἐλάχιστον, εἴτε σκεπάζομεν τὸ δοχεῖον ἐν ᾧ γίνεται ἡ ζύμωσις διὰ σκεπάσματος ξυλίνου ἢ μεταλλικοῦ, εἴτε μεταχειριζόμεθα ἐξ ἀρχῆς κλειστὰ δοχεῖα.

Εἰς τὰ ἀλκοολοποιεῖα τελευταίως χρησιμοποιοῦνται σιδηρᾶ κλειστὰ δοχεῖα (εἰκ. 8) ζυμώσεως, τὸ δ' ἐκφεῦγον διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος πλύνεται καταλλήλως, ἵνα συλλεχθῇ ἡ συμπαρασυρομένη ἀλκοόλη, χρησιμοποιούμενον καὶ τοῦτο περαιτέρω.

3ον) ***Παρασκευὴ τῆς ἀλκοόλης ἐκ δημητριακῶν.*** Ἡ ἐκ δημητριακῶν παρασκευὴ τῆς ἀλκοόλης εἶναι ἡ παλαιοτέρα μέθοδος ταύτης, πλὴν τῆς ἐξ ἀποστάξεως τοῦ οἴνου, ἀναφερομένη ἤδη ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος. Ὡς πρῶται ὗλαι χρησιμοποιοῦνται σῖτος, σίκαλις, κριθὴ καὶ βρόμη, εἴτε ὡς βύνη, εἴτε ὡς ἔχουν· λόγῳ ὅμως τῆς σχετικῶς ὑψηλῆς τιμῆς τῶν πρώτων ὑλῶν, κατὰ μέγα μέρος ἐξετοπίσθησαν αὗται ὑπὸ τῶν γεωμήλων, χρησι-

Digitized by Google

μοποιεῖται δὲ ἡ μέθοδος αὕτη σήμερον σχεδὸν ἀποκλειστικῶς πρὸς παρασκευὴν ἀνωτέρας ποιότητος ἀλκοόλης.

Πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεως δέον αἱ πρῶται ὗλαι ἐπιμελῶς νὰ καθαρίζωνται, διότι ἐκτὸς τῆς κόνεως περιέχουν καὶ μέγαν ἀριθμὸν βακτηρίων ὡς καὶ

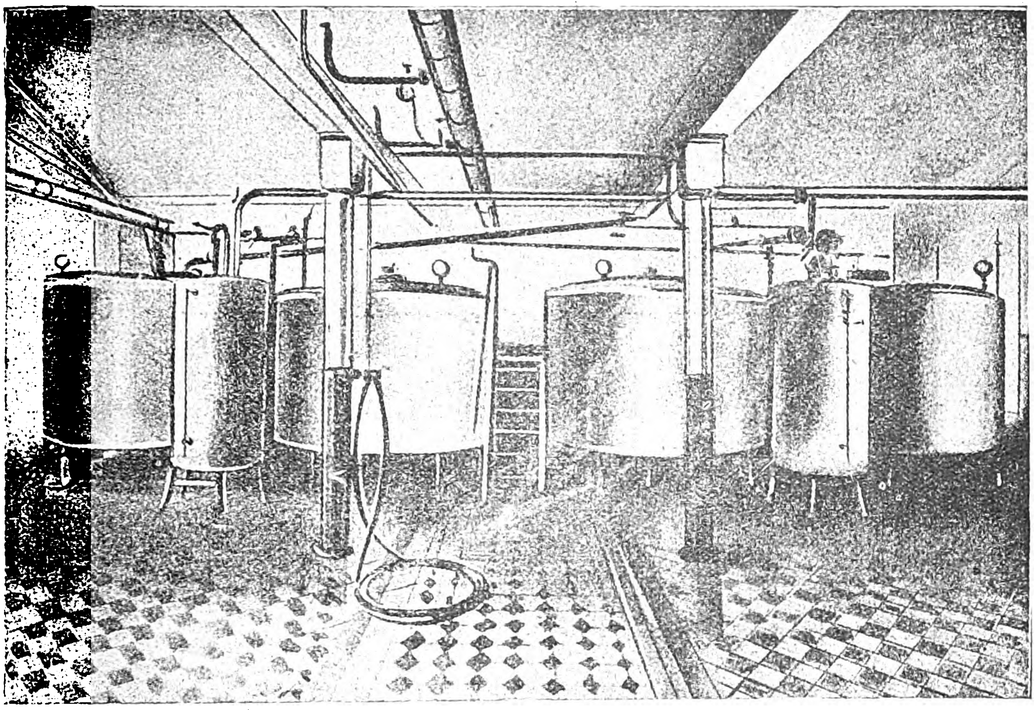

8.—*Θάλαμος μετὰ κλειστῶν δοχείων ζυμώσεως.*

σπορίων αὐτῶν. Εἶτα κονιοποιοῦνται διὰ μύλων κατὰ τὸ δυνατὸν λεπτότερον, καθισταμένης κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὐχερεστέρας τῆς πολτοποιήσεως.

Ἡ χρησιμοποιουμένη βύνη, διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ὁποίας συνήθως χρησιμοποιοῦνται ρωσικαί τινες ποικιλίαι τῆς κριθῆς, δέον νὰ μὴ περιέχῃ ὕδωρ ἄνω τοῦ 6 %, τὸ δὲ ἐκχύλισμα νὰ κυμαίνεται περὶ τὰ 68—70 %. Τὸ μῆκος τοῦ φύτρου πρέπει νὰ ἰσοῦται περίπου πρὸς τὸ μῆκος τῶν κόκκων. Ἡ θερμοκρασία μετατροπῆς εἰς κόλλαν τοῦ ἀμύλου τῶν σιτηρῶν κεῖται σημαντικῶς ὑψηλότερον τῆς ἀντιστοίχου τῶν γεωμήλων· ἐν τούτοις ἡ σακχαροποίησις ἐπιτελεῖται εἰς χαμηλοτέραν θερμοκρασίαν διὰ μακροτέρας ἐπιδράσεως τῆς διαστάσης.

Παρασκευὴ τοῦ ἐκχυλίσματος. Τὸ ἐκχύλισμα δύναται νὰ ληφθῇ κατὰ διαφόρους τρόπους: ἢ δηλαδὴ μετατρέπομεν τὸ ἄμυλον εἰς κόλλαν εἴτε διὰ θερμάνσεως εἰς 75° εἴτε δι' ἐπιδράσεως ἀτμοῦ ὑπὸ πίεσιν, ἢ ἐπιδρῶμεν διὰ τῆς διαστάσης ἐπὶ τῆς πρώτης ὕλης ὡς ἔχει, εἰς ὑψηλοτέραν πως θερμοκρασίαν. Κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν σικάλεως ἐπέρχεται συχνάκις μόλυνσις τῆς ζύμης διὰ βακτηρίων βουτυρικῆς καὶ γαλακτικῆς ζυμώσεως, πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὁποίων προστίθεται μικρὰ ποσότης θειικοῦ ὀξέος. Ἡ ἁπλουστέρα μέθοδος παρασκευῆς ἐκχυλίσματος εἶναι ἡ κάτωθι:

Εἰς τὴν ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἡμέρας, ἐν ὕδατι εὑρισκομένην πρώτην ὕλην, προσθέτομεν τὴν βύνην ὑπὸ μορφὴν χονδροκόκκου ἀλεύρου καὶ θερμαίνομεν βραδέως τὸ μῖγμα μέχρι τῆς θερμοκρασίας τῆς σακχαροποιήσεως, ἥτις κυμαίνεται ἀπὸ 62°,5 μέχρις 65°,5. Ἡ βύνη προστίθεται εἰς ποσότητα 8—30%. Τὸ μῖγμα διατηρεῖται εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῆς σακχαροποιήσεως ἐπὶ 1—2 ὥρας.

Κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν μικρᾶς ποσότητος βύνης χρησιμοποιεῖται ἡ ἐντὸς τῶν σιτηρῶν περιεχομένη διαστάση. Πρὸς τοῦτο κατ' ἀρχὰς θερμαίνεται ἡ χρησιμοποιουμένη πρώτη ὕλη μὲ μικρὰν ποσότητα βύνης καὶ ὕδωρ ἐπὶ 1 ὥραν εἰς 68—70°, εἶτα ψύχεται εἰς 60°, προστίθεται τὸ ὑπόλοιπον ποσὸν τῆς βύνης καὶ θερμαίνεται ἐπὶ μίαν εἰσέτι ὥραν εἰς 62°,5.

Συνήθως τὸ ἄμυλον πρὸ τῆς σακχαροποιήσεως πολτοποιεῖται. Πρὸς τοῦτο θερμαίνεται βραδέως παρουσίᾳ ὕδατος εἰς 75—80° ἐπὶ 1/2—1 ὥραν προστιθεμένης καὶ μικρᾶς ποσότητος βύνης. Ψύχεται εἰς 60°, προστίθεται τὸ κύριον ποσὸν τῆς βύνης καὶ θερμαίνεται ἐκ νέου ἐπὶ 1/2—1 ὥραν εἰς 62°.5

Ἐὰν ἡ πολτοποίησις γίνῃ δι' ἀτμοῦ ὑπὸ πίεσιν, τότε χρησιμοποιοῦνται οἱ κόκκοι τῶν σιτηρῶν ὡς ἔχουν. Διὰ 100 χγρ. σιτηροῦ χρειάζονται 160—200 λίτρα δι' ὀλίγου θειικοῦ ὀξέος ὀξινισμένου ὕδατος. Χρησιμοποιοῦνται δὲ διὰ τὴν πολτοποίησιν διάφοροι μέθοδοι μὴ ἀφιστάμεναι ἀλλήλων ἢ εἰς τὰς λεπτομερείας.

Διὰ τὸν σῖτον ἡ θερμοκρασία σακχαροποιήσεως εἶναι 75°, διὰ τὴν κριθὴν δὲ 62°,5.

Παρασκευὴ τῆς ζύμης καὶ ζύμωσις. Εἰς μικρὰ κυρίως ἀλκοολοποιεῖα χρησιμοποιεῖται καθαρὰ καλλιέργεια ζύμης εἰς ποσότητα 1 χγρ. ἀνὰ 1000 λίτρα ἐκχυλίσματος. Ἀναδεύεται ἡ ζύμη μὲ λίτρα τινὰ ὕδατος, προστίθεται ἴσον ποσὸν ἐκχυλίσματος καὶ θειικὸν ὀξὺ μέχρις ὀξύτητος 2 βαθμῶν καὶ ἀφίεται τὸ μῖγμα ἐπὶ μίαν ὥραν. Τὸ θειικὸν ὀξὺ χρησιμεύει ὡς ἐρεθιστικὸν καὶ συγχρόνως ἀπολυμαντικὸν τῆς ζύμης.

Εἰς τὰ μεγάλα ἀλκοολοποιεῖα τὰ ὁποῖα ἐργάζονται καθ' ἡμέραν ἢ μὲ διακοπὴν τὸ πολὺ μιᾶς ἡμέρας καθ' ἑβδομάδα, ἡ ζύμη διατηρεῖται. Τὸ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ζύμης ἀναγκαῖον διάλυμα παρασκευάζεται ὡς ἑξῆς: ἐντὸς ὕδατος 70° προστίθενται ἴσα ποσὰ σικάλεως καὶ φρυχθείσης βύνης, ἀφίεται τὸ μῖγμα ἐπὶ 2 ὥρας εἰς 63° καὶ ἀκολουθεῖ εἰς 57°.5 γαλακτικὴ ζύμωσις, προκαλουμένη καθ' ὃν τρόπον ἐξετέθη ἐν τῷ περὶ τῆς ἐκ γεωμήλων παρασκευῆς τῆς ἀλκοόλης κεφαλαίῳ. Ἡ ὀξύτης τοῦ μετὰ τὴν ζύμωσιν προκύπτοντος ὑγροῦ δέον νὰ μὴ εἶναι ἀνωτέρα τῶν 1,8—2,0 βαθμῶν (ἂν ἐχρησιμοποιήθη θειικὸν ὀξύ, μόνον 1,5—1,6).

Ἡ ζύμωσις τελεῖται καθ' ὃν τρόπον καὶ κατὰ τὴν ἐκ γεωμήλων παρασκευήν. Κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν σικάλεως, ἐπειδὴ τὸ ἐκχύλισμα ἀντιδρᾷ οὐδετέρως ἢ ἀλκαλικῶς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ γεώμηλα, ἡ δὲ προστεθεῖσα ποσότης τοῦ θειικοῦ ὀξέος δὲν ἀρκεῖ νὰ προστατεύσῃ τὴν ζύμην, κανονίζεται διὰ νέας προσθήκης θειικοῦ ὀξέος ἡ ὀξύτης τοῦ ἐκχυλίσματος περίπου εἰς 0,3 βαθμοῦ. (Ἡ ὀξύτης 1000 λίτρων ἐκχυλίσματος αὐξάνεται διὰ προσθήκης 135—140 κ. ἑ. θειικοῦ ὀξέος 66 Bé κατὰ 0.1 βαθμοῦ).

4ον) ***Παρασκευὴ τῆς ἀλκοόλης ἐξ ἀραβοσίτου.*** Παλαιότερον ὁ ὑπὸ μορφὴν χονδροῦ ἀλεύρου εὑρισκόμενος ἀραβόσιτος ἐθερμαίνετο τῇ προσθήκῃ καὶ ὀλίγης βύνης ἐπὶ 1 1/2—2 ὥρας εἰς 60—63°, τὸ δὲ ἐκχύλισμα κατειργάζετο ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐκ γεωμήλων παρασκευήν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην ἡ ἀπόδοσις ἦτο μικρά, διὰ τοῦτο νῦν προηγουμένως πολτοποιεῖται τὸ ἄμυλον τοῦ ἀραβοσίτου διὰ θερμάνσεως μετ' ἀτμοῦ ὑπὸ πίεσιν τῇ προσθήκῃ ποσοῦ τινος ὕδατος.

Εἴς τινα μέρη, ἰδίως εἰς τὴν Ἰταλίαν, πολτοποιεῖται ὁ ἀραβόσιτος διὰ προσθήκης ὀξέος κατὰ τὴν ἀκόλουθον μέθοδον: Εἰς 100 χγρ. ἀραβοσίτου προστίθενται 400 λίτρα ὕδατος καὶ 7—10 χγρ. θειικοῦ ὀξέος 50° Bé, καὶ τὸ μῖγμα θερμαίνεται ἐπὶ 6—8 ὥρας ὑπὸ πίεσιν 2—3 ἀτμοσφαιρῶν. Μετὰ τὴν ψῦξιν προστίθεται τόση ἄσβεστος, ὥστε ἡ ὀξύτης νὰ κατέλθῃ μέχρι 0,2—0,3 βαθμοῦ. Τὰ διὰ τῆς μεθόδου ταύτης λαμβανόμενα ἀποτελέσματα εἶναι μέτρια.

Κατ' ἄλλην μέθοδον, 100 χγρ. χονδροκόκκου ἀραβοσιταλεύρου θερμαίνονται ὑπὸ πίεσιν 4 ἀτμοσφαιρῶν ἐπὶ 25' τῇ προσθήκῃ 125 λίτρων ὕδατος καὶ 4—4,5 χγρ. ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Εἶτα καταβιβάζεται ἡ ὀξύτης δι' ἀσβέστου μέχρι 0,3 βαθμοῦ, διὰ διηθήσεως δὲ ἀποχωρίζονται οἱ φλοιοί. Τὸ διάλυμα ζυμοῦται τῇ προσθήκῃ ζύμης, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη.

Ἐν Οὐγγαρίᾳ παραλαμβάνεται ὁ ἀραβόσιτος εἰς ὕδωρ περιέχον ὄξινον θειῶδες νάτριον ἢ θειῶδες ὀξύ. Χρησιμοποιοῦνται 2 χγρ. ὀξίνου θειώδους νατρίου ἀνὰ 100 χγρ. ἀραβοσίτου, εἶτα δὲ προστίθεται ἀνάλογον ποσὸν θειικοῦ ἢ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος.

5ον) ***Παρασκευὴ ἀλκοόλης ἐξ ἑτέρων ἀμυλούχων ὑλῶν.*** Ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ ἐξετέθη, πλὴν τῶν κυρίως χρησιμοποιουμένων ὡς ἀμυλούχων πρώτων ὑλῶν, τῶν γεωμήλων καὶ τῶν σιτηρῶν δηλονότι, χρησιμοποιεῖται σειρὰ ἔτι ὅλη ἀμυλούχων ὑλῶν τοπικῆς κυρίως μόνον σημασίας διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ἀλκοόλης.

Ἐνταῦθα ἀνήκουν τὰ ξηρὰ γεώμηλα, ἡ ὄρυζα, τὸ φαγόπυρον, ἡ κέγχρος, τὰ πίσα, αἱ βάλανοι καί τινα ἄλλα.

Ἡ παρασκευὴ τοῦ ἐκχυλίσματος καὶ ἡ ζύμωσις αὐτοῦ γίνεται κατὰ μεθόδους ἀναλόγους πρὸς τὰς ἤδη ἐκτεθείσας.

II) Παρασκευὴ ἐκ σακχαρούχων πρώτων ὑλῶν.— Ὡς γνωστὸν μόνον τὰ μονοσάκχαρα $C_6H_{12}O_6$ (γλυκόζη, φρουκτόζη, κλπ.) ζυμοῦνται ὑπὸ τῆς ἐν τῇ ζύμῃ περιεχομένης ζυμάσης εἰς ἀλκοόλην καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Οἱ διασακχαρῖται ὅμως, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ καλαμοσάκχαρον, ζυμοῦνται μόνον μετὰ προηγουμένην τῇ προσλήψει ὕδατος διάσπασιν (ἰμβερτοποίησιν) εἰς δύο μόρια ἁπλοῦ σακχάρου. Οὕτω τὸ καλαμοσάκχαρον τῇ προσλήψει ὕδατος διασπᾶται εἰς ἓν μόριον γλυκόζης καὶ ἓν μόριον φρουκτόζης κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$C_{12}H_{22}O_{11}+H_2O=C_6H_{12}O_6+C_6H_{12}O_6$$

ἐπίσης ἡ μαλτόζη, ἥτις διασπωμένη διὰ προσλήψεως ὕδατος δίδει δύο μόρια γλυκόζης.

Ἐπειδὴ ὅμως ἐντὸς τῆς ζύμης, παρὰ τὴν ζυμάσην, ἀπαντοῦν καὶ ἄλλα φυράματα, (διαστάση, ἰμβερτάση), τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἐπιτελέσουν τὴν τοιαύτην διάσπασιν τῶν πολυσακχαριτῶν εἰς ἁπλᾶ σάκχαρα, πρὸς παρασκευὴν ἀλκοόλης ἀρκεῖ αἱ πρῶται ὗλαι αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην μετὰ προσθήκην ζύμης νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ζύμωσιν.

Αἱ σπουδαιότεραι διὰ τὴν ἀλκοολοποιίαν σακχαροῦχοι πρῶται ὗλαι εἶναι τὰ σακχαροτεῦτλα, ἡ μελάσσα, τόσον τῆς ἐκ τεύτλων, ὅσον καὶ τῆς ἐκ σακχαροκαλάμου σακχάρεως, καὶ διάφοροι σακχαροῦχοι καρποὶ καὶ ρίζαι. Ἐξαιρετικὴν σημασίαν διὰ τὴν παρασκευὴν ἀλκοόλης ἐν Ἑλλάδι κέκτηται ἡ σταφίς, ἐξ ἧς σχεδὸν ἀποκλειστικῶς παρασκευάζεται ἅπαν τὸ ποσὸν τῆς ἀλκοόλης, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς ἐξ ἀμυλούχων ὑλῶν παρασκευῆς αὐτῆς.

1ον) ***Ἐκ σακχαροτεύτλων.*** Ἡ ἰδέα τῆς ἐκ τεύτλων παρασκευῆς ἀλκοόλης εἶναι παλαιά, ἐξενεχθεῖσα τὸ πρῶτον τῷ 1806 ὑπὸ τοῦ Neubeck. Εἰς μεγάλα ποσὰ παρασκευάζεται νῦν ἀλκοόλη ἐκ τεύτλων ἐν Γαλλίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ. Ἐκ τῶν τεύτλων λαμβάνεται ὁ σακχαροῦχος ὀπός, ὅστις καὶ ὑποβάλλεται εἰς ζύμωσιν· ὁ ὀπὸς οὗτος λαμβάνεται εἴτε δι' ἐκθλίψεως τῶν τεμαχισθέντων τεύτλων δι' εἰδικῶν πιεστηρίων, εἴτε δι' ἐκχυλίσεως.

Ἡ παρασκευὴ τοῦ ὀποῦ δι' ἐκχυλίσεως γίνεται ὡς ἑξῆς: Τὰ καθαρισθέντα καὶ τεμαχισθέντα τεῦτλα φέρονται ἐντὸς συστοιχίας ἐκ πέντε συνήθως ἐκχυλιστήρων, ὅπου συγκρατοῦνται διὰ κοσκίνων (εἰκ. 9). Ἡ ἐκχύλισις γίνεται δι' ὕδατος, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁ πτωχότερος εἰς σάκχαρον ὀπὸς ἐκχυλίζει τὰ πτωχότερα ἤδη εἰς σάκχαρον τεμάχια τῶν τεύτλων, τὰ δὲ πλουσιώτερα κατεργάζονται μὲ πλουσιώτερον εἰς σάκχαρον ὀπόν. Οὕτως οἱ λαμβανόμενοι ὀποὶ περιέχουν τόσον σχεδὸν σάκχαρον ὅσον καὶ ὁ ὀπὸς τῶν χρησιμοποιουμένων τεύτλων.

Οἱ ὀποὶ προφυλάσσονται κατὰ τῶν ἐπιβλαβῶν εἰς τὴν ζύμην μικροοργανισμῶν εἴτε διὰ ζέσεως, εἴτε διὰ προσθήκης θειικοῦ ὀξέος μέχρις ὀξύτητος 0,16—0,18 βαθμοῦ. Ὁ οὕτω λαμβανόμενος ὀπὸς ὑποβάλλεται εἰς τὴν συνεχῆ καλουμένην ζύμωσιν, μέρος δηλ. τοῦ ζυμουμένου ὑγροῦ προστίθεται εἰς τὸ ἑπόμενον ἐκχύλισμα κ. ο. κ. Ἡ ζύμωσις λόγῳ τῆς μικρᾶς σχετικῶς περιεκτικότητος τοῦ ὀποῦ εἰς σάκχαρον διαρκεῖ 4—10 ὥρας.

Τὰ τεῦτλα δύνανται νὰ παραμείνουν εἰς τὰς ἀποθήκας μέχρι τῶν μέσων Μαρτίου, τῆς εἰς σάκχαρον ἀπωλείας ἀνερχομένης κατὰ Koloczek μόλις εἰς 2—3% τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ.

Ἐνίοτε τὰ τεῦτλα κατεργάζονται πρὸς πολτοποίησιν καθ' ὃν τρόπον ἀκριβῶς καὶ τὰ γεώμηλα, δέον ὅμως πάντοτε νὰ ἀπαλλάσσωνται τῶν φλοιῶν.

2ον) ***Ἐκ μελάσσης.*** *α') Μελάσσα σακχαροτεύτλων.* Ἡ μελάσσα εἶναι λίαν συμπεπυκνωμένον διάλυμα σακχάρου καὶ δύναται συνεπῶς ἀφοῦ ἀραιωθῇ δι' ὕδατος νὰ ζυμωθῇ. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν παρασκευὴν τῆς σακχάρεως δεσμεύονται τὰ ὀξέα δι' ἀσβέστου πρὸς παρεμπόδισιν τυχὸν σχηματισμοῦ ἰμβερτοσακχάρου, κέκτηται ἡ μελάσσα ἀλκαλικὴν ἀντίδρασιν ἥτις εὐνοεῖ τὴν ἀνάπτυξιν ἐπιβλαβῶν εἰς τὴν ζύμην μικροργανισμῶν. Πρὸς τοῦτο ὀξινίζεται καὶ ζέεται· συνεπῶς ἡ κατεργασία τῆς μελάσσης διακρίνεται εἰς τὰ ἑξῆς τέσσαρα στάδια:

1) Ὀξίνισις καὶ ζέσις τῆς μελάσσης·
2) Ἀραίωσις τῆς μελάσσης·
3) Προσθήκη τῆς ζύμης εἰς τὸ ἐκχύλισμα καὶ
4) Ζύμωσις τοῦ ἐκχυλίσματος.

Digitized by Google

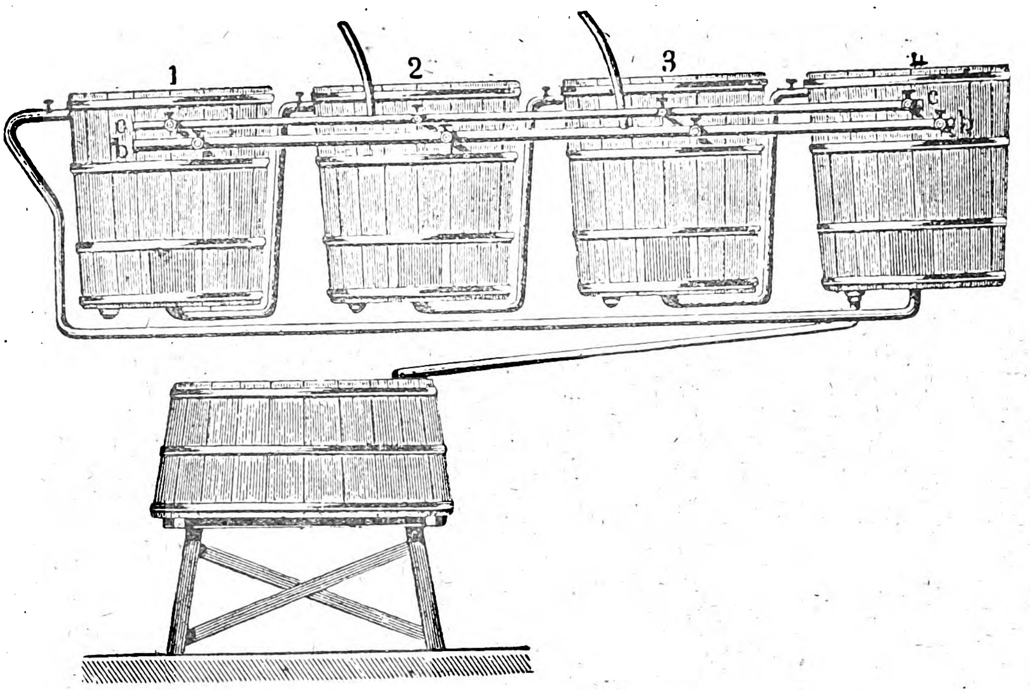

9.—*Συστοιχία ἐκχυλιστήρων κατὰ Briem.*

Ἡ μελάσσα περιέχει συνήθως 50 % σακχάρου καὶ μεγάλα ποσὰ ἁλάτων. Ἡ ἀραίωσις αὐτῆς γίνεται ἐν θερμῷ ἢ τουλάχιστον διὰ θερμοῦ ὕδατος, ὁ βαθμὸς δὲ τῆς ἀραιώσεως ποικίλλει ἀναλόγως τῆς χρησιμοποιηθησομένης ζύμης. Οὕτως ἂν πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ ζυθοζύμη παρασκευάζονται ἀραιὰ διαλύματα, ἄλλως γίνονται πυκνότερα. Ἡ ἐξουδετέρωσις τῆς μελάσσης παλαιότερον ἐγίνετο διὰ θειικοῦ ὀξέος, κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ τὸ γαλακτικὸν ὀξύ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀλκαλικότης τῆς μελάσσης ποικίλλει μεγάλως, δέον νὰ προσδιορίζεται αὕτη ἑκάστοτε, νὰ προστίθεται δὲ τόσον ποσὸν ὀξέος. ὥστε τὸ διάλυμα νὰ ἔχῃ τελικῶς ὀξύτητα 0,2—0,5 βαθμῶν. Ὀλίγον χρησιμοποιεῖται πρὸς ἐξουδετέρωσιν καὶ τὸ φωσφορικὸν ὀξύ.

Ἐνίοτε, σπανίως ὅμως, ἀνευρίσκονται μελάσσαι ὀξίνης ἀντιδράσεως λόγῳ τῆς παρουσίας εἰδῶν τινων βακτηρίων, καθαρίζονται δὲ διὰ παρατεταμένης ζέσεως μετὰ θειικοῦ ὀξέος. Μελάσσα ἥτις διὰ φθοριοπυριτικοῦ ὀξέος ἢ ἁλάτων αὐτοῦ ἀπηλλάγη τοῦ καλίου παρέχει μεγαλυτέραν ἀπόδοσιν ἀλκοόλης καλυτέρας ποιότητος.

Ἡ ζύμωσις γίνεται διὰ προσθήκης ζυθοζύμης, καὶ τοῦτο, διότι αὕτη δύναται νὰ διασπάσῃ εἰς ζυμώσιμα σάκχαρα καὶ περαιτέρω νὰ ζυμώσῃ καὶ τὴν ἐντὸς τῆς μελάσσης εὑρισκομένην ραφφινόζην. Ἐνίοτε προστίθεται καὶ πίτυρον σίτου 25 χγρ. ἀνὰ 6000 λίτρα ἐκχυλίσματος. Ἡ προσθήκη γίνεται εἰς 63°, τὸ δὲ διάλυμα θερμαίνεται πρὸς ἀποστείρωσιν ἐπ' ὀλίγον εἰς τοὺς 75°.

Χρησιμοποιοῦνται ὅμως τελευταίως καὶ αἱ συνήθεις ζύμαι ὑπὸ μορφὴν ἐκχυλισμάτων. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ζυμώσεως παράγεται συνήθως ἰσχυρὸς ἀφρισμός, ὅστις εἶναι εὔκολον νὰ ἀποφευχθῇ διὰ προσθήκης λίπους.

Γενικῶς ὅμως λόγῳ τῆς χημικῆς αὐτῆς συστάσεως ἡ μελάσσα ζυμοῦται δυσκόλως πως. Ἡ προσθήκη ρητινῶν εἰς ποσότητα 2—100 γρ. ἀνὰ 100 λίτρα ἐκχυλίσματος διευκολύνει ἀφ' ἑνὸς τὴν ζύμωσιν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου καθιστᾷ περιττὴν τόσον τὴν ἰσχυρὰν ὀξίνισιν καὶ ζέσιν, ὅσον καὶ τὴν προσθήκην θρεπτικῶν διὰ τὴν ζύμην ὑλῶν. Ἔτι μᾶλλον ἐπιτυχῶς χρησιμοποιοῦνται διαλύματα ρητινῶν, ὅτε ἡ ἐργασία ἐκτελεῖται ὡς ἑξῆς: ἡ μελάσσα ἀραιοῦται διὰ τριπλασίου περίπου ποσοῦ ὕδατος καὶ προστίθενται ἀνὰ 100 λίτρα ἐκχυλίσματος 200—600 κ. ἑ. διαλύματος ρητίνης 10% (1 χγρ. ρητίνης βράζεται μετὰ 200 γρ. καυστικοῦ καλίου καὶ 5 λίτρων ὕδατος ἐπὶ 2 ὥρας καὶ τὸ ὅλον ἀραιοῦται μέχρι 10 λίτρων). Προστίθεται εἶτα τὸ ἐκχύλισμα τῆς ζύμης καὶ ἀφίεται πρὸς ζύμωσιν.

β') *Μελάσσα σακχαροκολάμου.* Ἡ μελάσσα τῆς ἐκ σακχαροκαλάμου παρασκευῆς σακχάρεως κατὰ τὴν χημικὴν σύστασιν ἐλάχιστα διαφέρει τῆς τῶν τεύτλων, περιέχει ὅμως γευστικὰς καὶ ἀρωματικὰς ὕλας. Ἕνεκα τούτου ἡ τοιαύτη μελάσσα χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἀρρὰκ καὶ τοῦ ρουμίου καὶ ἐν μέρει καὶ τοῦ Whisky.

3ον) ***Ἐκ σακχαρούχων καρπῶν.*** Ἐκ πολλῶν σακχαρούχων καρπῶν παρασκευάζεται ἀλκοόλη, ἥτις ἀναλόγως τῆς πρώτης ὕλης κέκτηται ἰδιάζουσαν οὐχ ἧττον δι' ἕκαστον εἶδος χαρακτηριστικὴν ὀσμὴν καὶ γεῦσιν. Λόγῳ τῆς μεγάλης ὅμως τιμῆς τῶν πρώτων ὑλῶν μόνον κατὰ τὰ ἔτη τῆς πλουσίας συγκομιδῆς γίνεται εὐρυτέρα πως χρησιμοποίησις αὐτῶν καὶ τότε πάλιν συνήθως ἡ ἀλκοόλη δὲν λαμβάνεται ὡς τοιαύτη, ἀλλ' ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀλκοολούχων ποτῶν.

Ἡ ἐπεξεργασία τῶν πρώτων ὑλῶν εἶναι ἁπλουστάτη, ἀπὸ ἑκατονταετίας ἡ αὐτὴ περίπου, ἐλάχιστα ἐν τῷ μεταξὺ μεταβληθεῖσα. Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς πρώτης ὕλης μεταβάλλεται μετὰ ἢ καὶ ἄνευ τῶν πυρήνων εἰς μικρὰ τεμάχια, τὰ ὁποῖα μεθ' ὕδατος μεταφέρονται εἰς δεξαμενὰς καὶ ἀφίενται πρὸς ζύμωσιν. Σπανιώτερον χρησιμοποιοῦνται καθαραὶ καλλιέργειαι ζύμης. Μετὰ τὴν ζύμωσιν τὸ ἀλκοολοῦχον διάλυμα ὑποβάλλεται εἰς ἁπλῆν ἀπόσταξιν (ἴδε κατωτέρω) ἢ ἵνα ἀποκτήσῃ ἄρωμα τηρεῖται ἐπί τινας μῆνας ἐν ἀποκλεισμῷ τοῦ ἀέρος.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν καρπῶν πρὸς παρασκευὴν ἀλκοόλης χρησιμοποιοῦνται καὶ σακχαροῦχοι ρίζαι. Οὕτω κατὰ τὴν ἐκ γεντιανῆς τῆς βαυαρικῆς παρασκευὴν τῆς ἀλκοόλης ἐργαζόμεθα ὡς ἑξῆς: Αἱ συλλεγεῖσαι κατὰ τὸν χρόνον τῆς μεγίστης εἰς σάκχαρον περιεκτικότητος ρίζαι καθαρίζονται καλῶς καὶ ἐκχυλίζονται δι' ἴσου βάρους ὕδατος. Τὸ ἐκχύλισμα ἀφίεται πρὸς αὐτόματον ζύμωσιν, ἡ δὲ ἀλκοόλη λαμβάνεται ἐξ αὐτοῦ διὰ διπλῆς ἀποστάξεως. Σπανιώτερον χρησιμοποιοῦνται πρὸς παρασκευὴν τῆς ἀλκοόλης σῦκα, πέπονες, φράουλαι καὶ ἄλλα.

4ον) ***Ἐκ σταφίδος.*** Ἡ κατεργασία τῆς σταφίδος πρὸς παρασκευὴν ἀλκοόλης εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὴν ἤδη μνημονευθεῖσαν τοιούτην ἐκ τεύτλων.

Ἐντὸς συστοιχίας ἐκχυλιστήρων, συνήθως ἀποτελουμένης ἐξ ἓξ τοιούτων, εἰσάγονται, καθαρισθεῖσαι προηγουμένως, αἱ σταφίδες. Οἱ ἐκχυλιστῆρες κάτωθεν φέρουν διάτρητον ξύλινον ψευδοπυθμένα, ἐπεστρωμένον δι' ὑφάσματος, οὕτως ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν εὐκόλως νὰ εἰσέρχεται ὁ πρὸς θέρμανσιν χρησιμοποιούμενος ἀτμός, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐξαγωγὴ τῶν μετὰ τὴν παραλαβὴν τοῦ σακχάρου ὑπολειμμάτων καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ ἐκχυλιστῆρος, διὰ τὸν ὁποῖον δέον ἰδιαιτέρα νὰ καταβάλλεται φροντίς, καθίστανται εὐχερέστεροι. Ἡ ἐκχύλισις ἐπιτελουμένη δι' ὕδατος διαρκεῖ συνήθως 2—2 1/2 ὥρας, κανονίζεται δὲ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε αἱ πλούσιαι εἰς σάκχαρον σταφίδες νὰ ἐκχυλίζωνται διὰ ψυχροῦ ὕδατος, καθ' ὅσον δὲ καθίστανται πτωχότεραι εἰς σάκχαρον νὰ ἐκχυλίζωνται δι' ὁλονὲν θερμοτέρου ὕδατος. Τὸ ὕδωρ, ἀφοῦ παραλάβῃ ποσόν τι σακχάρου ἐκ τοῦ πρώτου ἐκχυλιστῆρος, μεταφέρεται εἰς τὸν δεύτερον, ἐκεῖθεν εἰς τὸν τρίτον κ.ο.κ. μέχρις οὗ τὸ διάλυμα ἀποκτήσῃ τὴν ἐπιθυμητὴν πυκνότητα. Ἡ θερμοκρασία τοῦ πρὸς ἐκχύλισιν χρησιμοποιουμένου ὕδατος φθάνει τελικῶς τοὺς 75°, ἡ θέρμανσις δ' αὐτοῦ γίνεται δι' ἀτμοῦ διοχετευομένου κάτωθεν. Ἡ μεγάλη σχετικῶς θερμοκρασία ἐφαρμόζεται ἵνα διαλυθοῦν καὶ τὰ εἰς τὰς σταφίδας ἐνυπάρχοντα δυσδιάλυτά πως τρυγικὰ ἅλατα, πολύτιμα τῆς ἀλκοολοποιίας παραπροϊόντα.

Τὸ λαμβανόμενον ἐκχύλισμα κανονίζεται οὕτως ὥστε νὰ ἔχῃ πυκνότητα 1,0665 (9 Bé). Τὰ μετὰ τὴν ἐκχύλισιν ἀπομένοντα στέμφυλα, πρόσφατα μὲν χρησιμοποιοῦνται ὡς τροφὴ τῶν ζῴων, μετ' ἄφεσιν δέ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ὑφίστανται διαφόρους ἀλλοιώσεις προκαλουμένας ὑπὸ ζυμώσεων, ὡς λίπασμα.

Τὸ σακχαροῦχον ἐκχύλισμα ψύχεται εἰς 30° καὶ μεταφέρεται εἰς τὰς δεξαμενὰς τῆς ζυμώσεως. Προστίθενται αἱ διὰ τὴν ζύμην ἀναγκαῖαι θρεπτικαὶ ὗλαι, φωσφορικὸν καὶ θειικὸν ἀμμώνιον, καὶ καθαρὰ καλλιέργεια ζύμης. Τὸ ὡς τροφὴ τῆς ζύμης κατὰ τὴν διατήρησιν αὐτῆς χρησιμεῦον διάλυμα κανονίζεται ἀραιότερον (πυκνότητος 4-7 Bé). Ἡ ζύμωσις διαρκεῖ συνήθως 3—4 ἡμέρας, θεωρεῖται δὲ κανονικῶς περατωθεῖσα, ὅταν τὸ ὑγρὸν περιέχῃ κάτω τῶν 2 % σάκχαρον. Τὸ ζυμωθὲν ὑγρὸν ἀποστάζεται εἰς στήλας μετ' ἀνακαθαρτῆρος, ὅτε λαμβάνονται παρὰ τὴν καθαρὰν ἀλκοόλην 96° καὶ αἱ καλούμεναι οὐραὶ καὶ κεφαλαί, ἤτοι μίγματα σωμάτων ζεόντων εἰς θερμοκρασίας ὑψηλοτέρας ἢ χαμηλοτέρας τῆς ἀλκοόλης, εἰς μικρὰ ποσά. Αἱ οὐραὶ ἐξάγονται εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου χρησιμοποιοῦνται πρὸς παρασκευὴν κυρίως τῆς ἀμυλικῆς ἀλκοόλης. Ἡ πρακτικὴ εἰς ἀλκοόλην ἀπόδοσις εἶναι 59 λίτρα ἀνύδρου ἀλκοόλης ἐξ 100 χγρ. σακχάρου, δεδομένου δὲ ὅτι ἡ εἰς σάκχαρον περιεκτικότης τῆς σταφίδος κυμαίνεται συνήθως ἀπὸ 58 μέχρις 65 %, ἐξ 100 χγρ. σταφίδος λαμβάνονται κατὰ μέσον ὅρον 35,5 λίτρα ἀνύδρου ἀλκοόλης.

Ἐκ τοῦ μετὰ τὴν παραλαβὴν τῆς ἀλκοόλης παραμένοντος ὑγροῦ παραλαμβάνονται τὰ τρυγικὰ ἅλατα δι' ἐξουδετερώσεως τοῦ διαλύματος διὰ γαλακτώματος ἀσβέστου Τὸ ἀδιάλυτον τρυγικὸν ἀσβέστιον συλλέγεται ταχέως, ἵνα μὴ ὑποστῇ ἐπιβλαβεῖς ζυμώσεις, ξηραίνεται καὶ ἀποστέλλεται εἰς Δ. Εὐρώπην, ὅπου δι' ἐπιδράσεως θειικοῦ ὀξέος λαμβάνουν ἐξ αὐτοῦ τὸ τρυγικὸν ὀξύ. Τὸ θερμὸν τοῦ κλίματος δὲν ἐπιτρέπει τὴν τοιαύτην παρασκευὴν ἐν Ἑλλάδι. Ἐξ ἑνὸς ἑνετικοῦ χιλιολίτρου σταφίδος, ἤτοι 480 χγρ. λαμβάνονται 13,5 χγρ. τρυγίας.

Ἐν Ἑλλάδι ἀπαγορεύεται ἡ ἐξ ἀμυλούχων ἢ ἄλλων πλὴν τῆς σταφίδος σακχαρούχων πρώτων ὑλῶν παρασκευὴ ἀλκοόλης. Κατὰ καιροὺς ἐν τούτοις ἐπετράπη ἡ παρασκευὴ ἀλκοόλης ἐκ μελάσσης, κατὰ δὲ τὸν πόλεμον καὶ ἐκ κερατίων (χαρούπια), τὰ ὁποῖα περιέχουν, εἰς σημαντικὰς ποσότητας, μαννόζην.

III) Παρασκευὴ ἐξ ἀλκοολούχων ὑλῶν.— Ἡ παρασκευὴ τῆς ἀλκοόλης ἐξ ὑλῶν περιεχουσῶν ἤδη τοιαύτην εἶναι ἁπλουστάτη, καθ' ὅσον δύναται νὰ ληφθῇ ἐξ αὐτῶν δι' ἁπλῆς ἀποστάξεως. Ἰδίως χρησιμοποιεῖται ὁ οἶνος εἰς οἰνοπαραγωγοὺς χώρας πρὸς παρασκευὴν ἐν μέρει μὲν ἀλκοόλης, ἐν μέρει δὲ τοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα κονιὰκ (βλ. λ.) γνωστοῦ ἀποστάγματος.

Ἐπίσης ἀλκοόλη λαμβάνεται δι' ἀποστάξεως τῆς ζυθοζύμης, τῆς ζύμης, κ. ἄ.

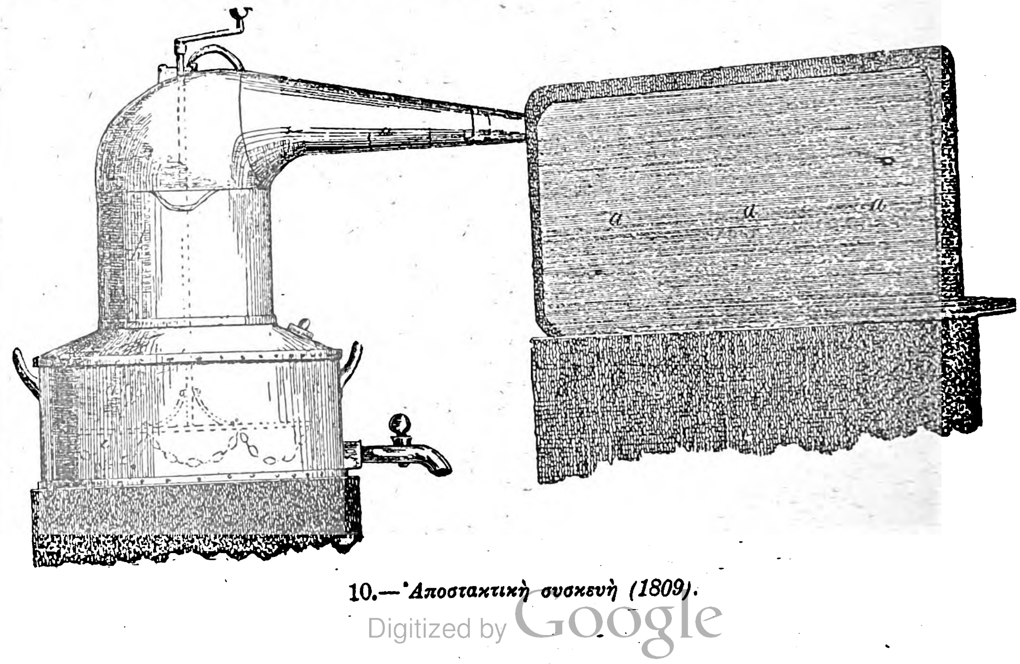

10.—*Ἀποστακτικὴ συσκευὴ (1809).*

Digitized by Google

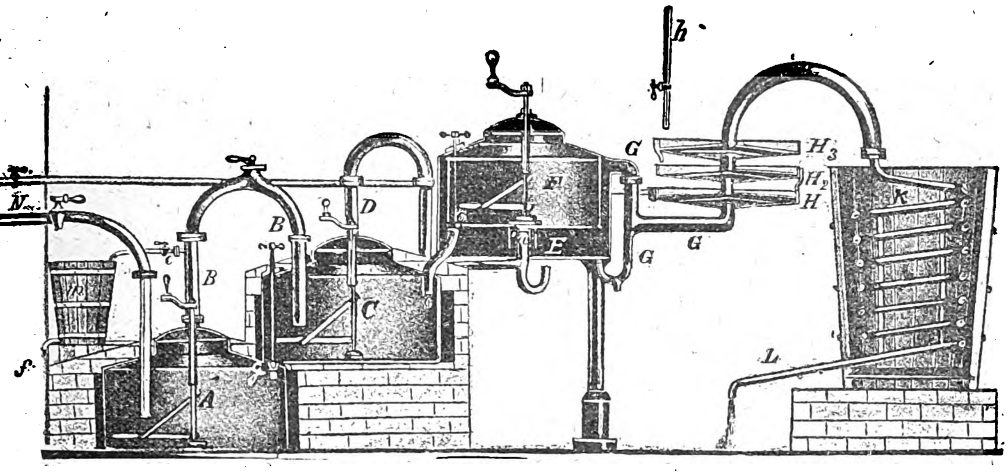

11.—*Ἀποστακτικὴ συσκευὴ Pistorius.*
[F προθερμαντήρ. C,A ἄμβυκες. D ἀπαγωγὸς σωλήν. E καθαρτήρ. H_1 H_2 H_3 καὶ K ψυκτῆρες.]

IV) Παρασκευὴ ἐκ κυτταρινούχων ὑλῶν. — 1ον) ***Ἀπορρίμματα τῆς κατεργασίας τοῦ ξύλου.*** Ἵνα τὰ ἀπορρίμματα ταῦτα δυνηθοῦν νὰ ἀποδώσουν ἀλκοόλην, δέον προηγουμένως νὰ σακχαροποιηθοῦν. Δι' ἐπιδράσεως πυκνοῦ ἢ καὶ ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος (0,5—2,0 %) ὑπὸ πίεσιν, ἡ κυτταρίνη μεταβάλλεται μέχρι 45 % εἰς σάκχαρον. Ἀλλὰ καὶ δι' ἐπιδράσεως θειώδους ὀξέος ὑπὸ πίεσιν εἰς θερμοκρασίαν 120—140° ἀπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Classen (1900) ὅτι ἡ κυτταρίνη ὑδρολύεται πρὸς d-γλυκόζην. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξ 100 χγρ. ἀπορριμμάτων ἐλαμβάνοντο 17, 5—20 χγρ. σακχάρου. ἐξ ὧν διὰ ζυμώσεως 7, 5—8, 5 λίτρα ἀλκοόλης.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη ἡ σακχαροποίησις ἐπιτελεῖται ἀποκλειστικῶς διὰ θερμάνσεως μετὰ θειικοῦ ὀξέος ἐπὶ μίαν ὥραν. Τὸ μῖγμα φυγοκεντρεῖται καὶ τὰ μὲν ὑπόλοιπα τεμάχια ξύλου ξηραινόμενα χρησιμεύουν ὡς καύσιμος ὕλη, τὸ δὲ σακχαροῦχον ὑγρὸν ἐξουδετεροῦται δι' ἀσβέστου, διηθεῖται καὶ ζυμοῦται τῇ προσθήκῃ ζύμης. Δι' ἀποστάξεως λαμβάνεται ἐκ τοῦ ζυμωθέντος ὑγροῦ ἡ ἀλκοόλη, ἥτις περαιτέρω καθαρίζεται. Ἡ καθαρισθεῖσα ἀλκοόλη περιέχει ἴχνη μόνον ζυμελαίων καὶ ἐστέρων καὶ φουρφουρόλης. Ὡς παραπροϊὸν λαμβάνεται καὶ ποσότης 0,2—0,3 χγρ. τερεβινθελαίου ἀνὰ 1000 χγρ. ξύλου. Ἡ ἀπόδοσις εἰς ἀλκοόλην κυμαίνεται μεταξὺ 7, 3 καὶ 9, 5 λίτρων ἀλκοόλης 100 % ἀνὰ 100 χγρ. ξύλου. Κατὰ τροποποιήσεις τινὰς τῆς ἀνωτέρω μεθόδου σακχαροποιήσεως, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν θερμοκρασίαν καὶ τὴν πίεσιν, αὐξάνεται ἡ εἰς ζυμώσιμα σάκχαρα ἀπόδοσις τῶν ξύλων μέχρι 40 χγρ. ἀνὰ 100 χγρ.

2ον) ***Ἀπόνερα τῆς κατεργασίας τῆς κυτταρίνης.*** Κατὰ τὸν προτείναντα τὴν μέθοδον ταύτην Gösta Eckström κατεργάζεται ἡ κυτταρίνη τῶν ξύλων διὰ μίγματος διαλύματος ὀξίνου θειώδους ἀσβεστίου καὶ θειώδους ὀξέος, ἐπὶ 18 ὥρας εἰς θερμοκρασίαν 135 - 140°. Οὕτω ἐξ 24000 χγρ. τελείως ξηροῦ ξυλαλεύρου λαμβάνονται 11800 χγρ. κυτταρίνης καὶ 100 κ. μέτρα ὑγροῦ εἰδ. β. 1.05 περιέχοντος 100 - 115 γρ. ὀργανικῶν οὐσιῶν καὶ 12 - 15 γρ. ἀνοργάνων ἐν λίτρῳ. Ἐκ τῶν ὀργανικῶν 2,5 o/o εἶναι σάκχαρον ζυμούμενον κατὰ 80 o/o περίπου.

Τὰ ὑγρὰ ταῦτα παλαιότερον ἀπερρίπτοντο, μόλις δὲ τῷ 1907 κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Wallin εὗρον βιομηχανικὴν χρησιμοποίησιν διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ἀλκοόλης. Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Eckström τροποποίησιν τῆς μεθόδου, ἡ κατεργασία γίνεται ὡς ἑξῆς: εἰς τὸ ἐκ τῆς κατεργασίας τῆς κυτταρίνης ληφθὲν ὑγρὸν προστίθεται ἄσβεστος πρὸς δέσμευσιν τοῦ ἐλευθέρου θειώδους ὀξέος καὶ εἶτα αἱ κατάλληλοι θρεπτικαὶ ὗλαι. Τὸ παραγόμενον θειῶδες ἀσβέστιον ἀποχωρίζεται διὰ διηθήσεως καὶ χρησιμοποιεῖται περαιτέρω πρὸς παρασκευὴν τοῦ ὀξίνου θειώδους ἀσβεστίου. Τὸ ὑγρὸν ὑποβάλλεται εἰς ζύμωσιν, τὸ δὲ ζυμωθὲν περιέχει 1,15 o/o ἀλκοόλην. Ἐκ τοῦ ἀλκοολούχου ὑγροῦ ἡ ἀλκοόλη λαμβάνεται δι' ἀποστάξεως εἰς σιδηρᾶς, ἐσμαλτωμένας ἐσωτερικῶς, στήλας συνεχοῦς λειτουργίας· ἡ οὕτω λαμβανομένη ἀλκοόλη εἶναι ἀκάθαρτος καὶ δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς πόσιν.

3ον) ***Τύρφη ἢ ποάνθραξ.*** Πρὸς παρασκευὴν ἀλκοόλης ἐκ τῆς τύρφης δὲν χρησιμοποιεῖται ἡ ἐν αὐτῇ περιεχομένη κυτταρίνη, ἀλλ' αἱ κομμιώδεις ὗλαι, μετὰ προηγουμένην σακχαροποίησιν ἐπιτελουμένην ὡς κάτωθι: 100 χγρ. τύρφης μετὰ 550 λίτρων ὕδατος καὶ 6 χγρ. θειικοῦ ὀξέος 53 Bé θερμαίνονται ἐντὸς autoklav ἐπὶ 40′ ὑπὸ πίεσιν 3 ἀτμοσφαιρῶν. Ἡ ληφθεῖσα μᾶζα ἐξουδετεροῦται μέχρι περιεκτικότητος 3 γρ. ὀξέος εἰς λίτρον καὶ ὑποβάλλεται εἰς ζύμωσιν. Μετὰ τὴν ζύμωσιν διηθεῖται καὶ τὸ μὲν ὑγρὸν φέρεται ἐκ νέου ἐντὸς τοῦ autoklav, ὅπου τὸ θειικὸν ὀξὺ χρησιμοποιεῖται ἐκ νέου, ἡ δὲ ἀλκοόλη διοχετεύεται εἰς ἀποστακτικὴν στήλην· ἡ δὲ στερεὰ μᾶζα περιέχουσα καὶ αὕτη μικρὰ ποσὰ ἀλκοόλης ἀποστάζεται. Κατὰ Eckstrand ἐξ 100 χγρ. καθαρᾶς ξηρᾶς τύρφης λαμβάνονται 6,5 λίτρα ἀνύδρου ἀλκοόλης.

Κατ' ἄλλους ἐν τούτοις τὰ δεδομένα ταῦτα δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀκριβῆ.

V) Παραλαβὴ τῆς ἀλκοόλης δι' ἀποστάξεως.— Τὸ τελικὸν ζυμωθὲν γλεῦκος, ἐξ οἱωνδήποτε πρώτων ὑλῶν καὶ ἂν ἐλήφθη, περιέχει τὴν ἀλκοόλην μεμιγμένην μετ' ἄλλων ὑλῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἀποχωρίζεται δι' ἀποστάξεως. Αἱ ὗλαι αὗται ἀφ' ὧν δέον νὰ ἀποχωρισθῇ ἡ ἀλκοόλη εἶναι ἐν μέρει μὲν συστατικὰ τῶν πρώτων ὑλῶν, ἐν μέρει δὲ παραπροϊόντα τῆς ἀλκοολικῆς ζυμώσεως ἢ τέλος καὶ προϊόντα δευτερευουσῶν ὑπὸ εἰδικῶν μικροοργανισμῶν προκαλουμένων ζυμώσεων.

Ὁ δι' ἀποστάξεως χωρισμὸς τῆς ἀλκοόλης ἀπὸ τῶν λοιπῶν προσμίξεων, εἰς ἃς δέον νὰ καταλέγεται καὶ τὸ ὕδωρ βασίζεται ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ βαθμοῦ ζέσεως (β. ζ. ἀλκοόλης 78°,3). Ἐν τούτοις ἰδίως ἐκ πτωχῶν εἰς ἀλκοόλην ὑγρῶν δὲν δύναται δι' ἁπλῆς ἀποστάξεως νὰ ληφθῇ καθαρὰ ἀπηλλαγμένη ὕδατος ἀλκοόλη, λόγῳ τοῦ σχηματισμοῦ μίγματος ἀλκοόλης καὶ ὕδατος ζέοντος εἰς

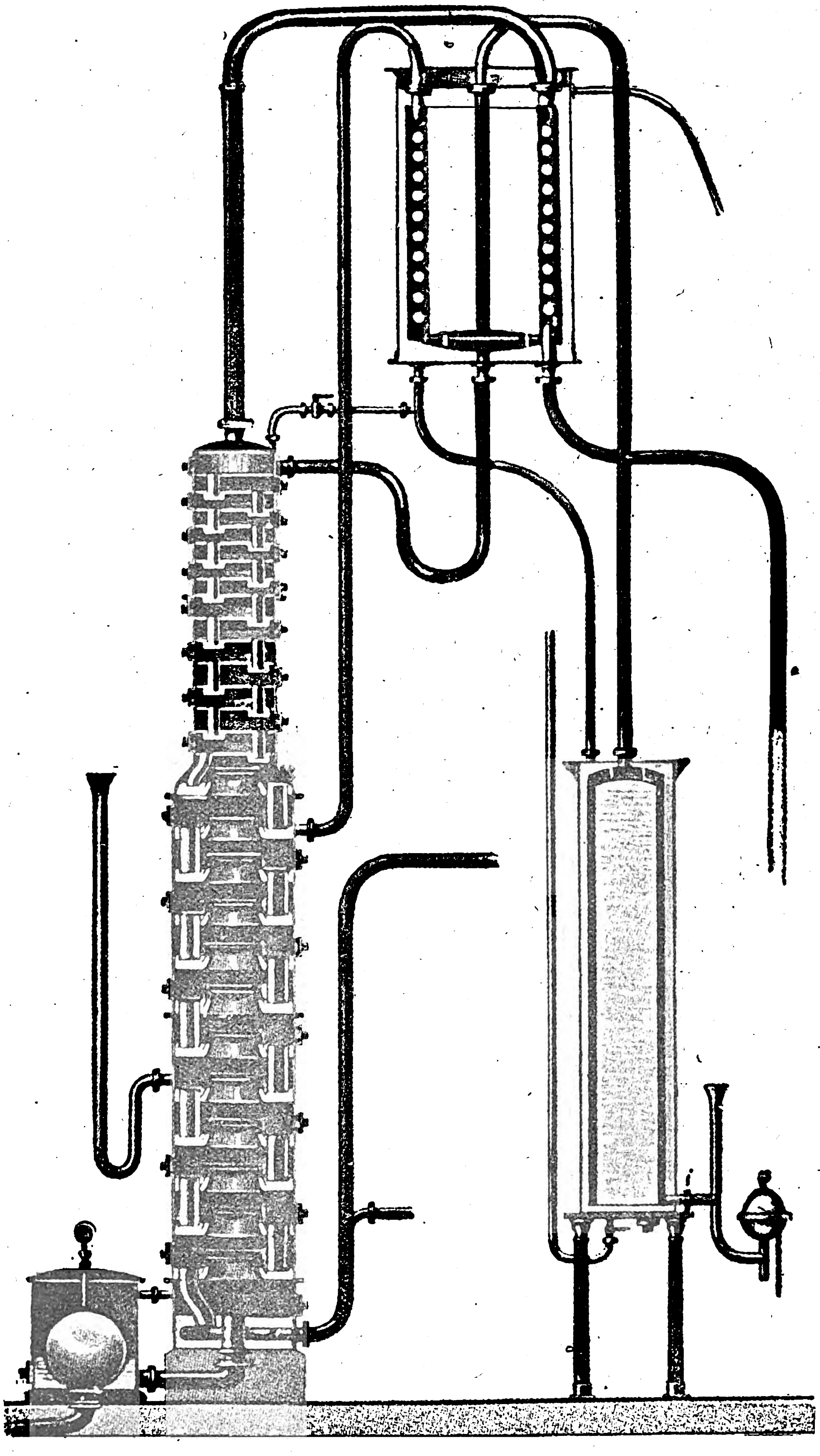

12.—*Ἀποστακτικὴ συσκευὴ συνεχοῦς λειτουργίας τύπου Savalle.*
[A ἀποστακτικὴ στήλη. B στήλη καθαρισμοῦ. C συμπυκνωτής D ψυκτήρ. G ἀπαγωγὸς σωλὴν ἀλκοόλης. E ἀπαγωγὸς σωλὴν βινάσσης.]

Digitized by Google

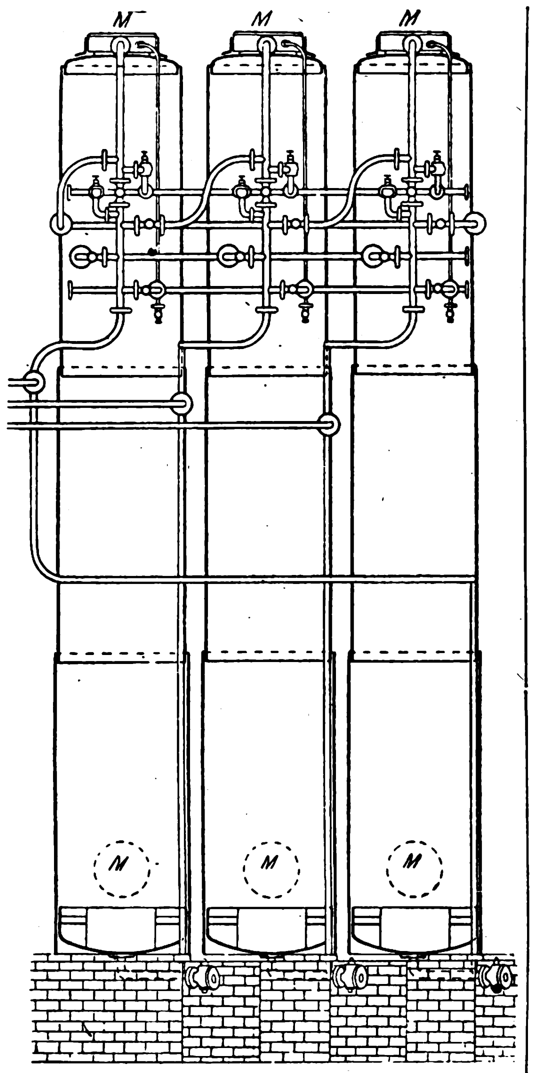

13.—*Συστοιχία ἠθμῶν δι' ἀλκοόλην τύπου Heckmann.*

θερμοκρασίαν χαμηλοτέραν τῆς ἀλκοόλης. Διὰ τοῦτο, ἵνα ληφθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν καθαρωτέρα ἀλκοόλη, δέον τὸ ἀλκοολοῦχον ὑγρὸν νὰ ὑποβληθῇ εἰς ἐπανειλημμένας ἀποστάξεις. Οὕτως ἔχει ὑπολογισθῆ ὅτι, ἵνα ἐξ ἀρχικοῦ ἀλκοολούχου ὑγροῦ περιέχοντος ἀλκοόλην εἰς ποσότητα 11 3"/o ληφθῇ ἀλκοόλη 900, δέον πεντάκις νὰ ἀποστάξωμεν. (Πλείονα βλ. εἰς λ. ἀπόσταξις.)

Συντόμως θὰ περιγραφοῦν αἱ κυριώτεραι ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων σήμερον ἀποστακτικῶν συσκευῶν.

Εἰς τὴν εἰκ. 10 εἰκονίζεται εἷς ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἀποστακτήρων, χρησιμοποιηθεὶς περὶ τὸ 1809. Ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ βραστῆρος, τοῦ ἀπαγωγοῦ σωλῆνος καὶ τοῦ ψυκτῆρος. Ἡ θέρμανσις ἐγίνετο δι' ἀπευθείας φλογός. Βραδύτερον περὶ τὸ 1822 ἐφηρμόσθη ἡ δι' ἀτμοῦ θέρμανσις. Μεγάλην ὅμως σημασίαν διὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς τεχνικῆς τῶν ἀποστακτικῶν συσκευῶν εἶχεν ἡ ὑπὸ τοῦ **Pistorius** (1817) προταθεῖσα ἀποστακτικὴ συσκευὴ (**εἰκ. 11**) μετὰ δύο ἀμβύκων, ἥτις καὶ νῦν ἔτι μὲ μικρὰς μόνον τροποποιήσεις ὑπὸ τῆς πείρας ὑπαγορευθείσας χρησιμοποιεῖται εἰς τὰ μικρότερα ἀλκοολοποιεῖα. Τὸ κύριον προσὸν τῆς ἀποστακτικῆς ταύτης συσκευῆς εἶναι ὅτι διὰ μιᾶς μόνον ἀποστάξεως εἶναι δυνατὸν νὰ ληφθῇ ἀλκοόλη πυκνή, ἥτις δὲν εἶναι ἀνάγκη πλέον νὰ ὑποβληθῇ εἰς δευτέραν ἀπόσταξιν.

Ἐκ τῆς ἀποστακτικῆς ταύτης συσκευῆς προέκυψαν βραδύτερον αἱ συνεχοῦς λειτουργίας τοιαῦται (**εἰκ. 12**). Αὗται ἀποτελοῦνται συνήθως ἀπὸ 12—13 κώδωνας κειμένους ὑπεράνω ἀλλήλων, οἱ ὁποῖοι εἶναι τοιουτοτρόπως τοποθετημένοι, ὥστε ὅταν ἡ στάθμη ἀνέλθῃ ἀρκετὰ ὑψηλὰ χύνεται τὸ ὑγρὸν εἰς τὸν ἀμέσως κατωτέρω κώδωνα κ.ο.κ. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ κώδωνες βυθίζονται ἐντὸς τῶν ὑγρῶν, ἀναγκάζεται νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ στρώματος τούτου, ὅτε μέρος μὲν τοῦ ἀτμοῦ συμπυκνοῦται, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἐν μέρει ἡ ἀλκοόλη ἀφίπταται, οὕτως ὥστε ὁ ἀτμὸς ὁλονὲν ἐμπλουτίζεται εἰς ἀλκοόλην. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπαλλήλων κωδώνων εἶνε καθωρισμένος κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸ κάτωθεν ἐκρέον ὑγρὸν νὰ εἶναι τελείως ἀπαλκοολωμένον· ἐκρέει δὲ τόσον ποσὸν ὅσον νέον εἰσάγεται ἄνωθεν.

Εἰς συστήματά τινα ἄνωθεν τῆς ἀποστακτικῆς στήλης ὑπάρχει ἑτέρα τοιαύτη χρησιμεύουσα πρὸς καθαρισμὸν τῆς ἀλκοόλης, ἐνῷ εἰς ἄλλα ἡ τοιαύτη στήλη εὑρίσκεται παραπλεύρως.

Τοιαῦται ὅμως στῆλαι ἔχουν μέγα ὕψος, οὕτως ὥστε νῦν χρησιμοποιοῦνται συστήματα εἰς ἃ ὁ ψυκτὴρ συνδυάζεται μὲ τὴν πρὸς καθαρισμὸν χρησιμεύουσαν στήλην. Ὡς ψυκτικὸν μέσον εἰς μὲν τὸ κάτω μέρος χρησιμεύει αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀλκοολοῦχον ὑγρὸν προθερμαινόμενον οὕτω, εἰς δὲ τὸ ἄνω μέρος ὕδωρ.

Παλαιότερον ὑπῆρχεν ἡ γνώμη ὅτι τὰ ἀπόνερα τοῦ καθαρισμοῦ, περιέχοντα ὀξέα καὶ ζυμέλαια, δὲν ἔπρεπε νὰ προστίθενται εἰς τὴν βινάσσην, διὰ τοῦτο ἐχρησιμοποιοῦντο εὐρέως αἱ ἔχουσαι κεχωρισμένας τὰς δύο στήλας, ἀποστάξεως καὶ καθαρισμοῦ, συσκευαί, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἀπαιτοῦν μεγαλυτέραν ποσότητα ἀτμοῦ καὶ μεγαλυτέραν προσοχὴν περὶ τὸν χειρισμὸν αὐτῶν.

Εἰς τὰ διὰ γεωμήλων καὶ ἀραβοσίτου ἐργαζόμενα ἀλκοολοποιεῖα παρασκευάζεται ἀλκοόλη ἀκάθαρτος, καθαριζομένη συνήθως εἰς εἰδικὰ ἐργοστάσια, ἐνῷ ἀντιθέτως εἰς τὰ διὰ σιτηρῶν τοιαῦτα, δεδομένου ὅτι ἐπιζητεῖται ἡ παρασκευὴ ἀλκοόλης εἰδικῆς γεύσεως, δὲν ἀποδίδεται μεγάλη προσοχὴ εἰς τὴν παρασκευὴν καθαροῦ μεγάλης εἰς ἀλκοόλην περιεκτικότητος προϊόντος, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦνται συσκευαὶ παρέχουσαι ἀκαθάριστον ἀλκοόλην περιεκτικότητος περίπου 60 %. Ἡ οὕτω ληφθεῖσα ἀλκοόλη ἀραιοῦται μέχρι περιεκτικότητος 50 o/o κατ' ὄγκον, διηθεῖται δι' ἄνθρακος καὶ ἀποστάζεται ἐκ νέου, ὅτε λαμβάνονται καὶ αἱ καλούμεναι κεφαλαὶ καὶ οὐραί. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων συλλέγονται τὰ εἰς ποσότητα περίπου 0,5 o/o ὑπάρχοντα ζυμέλαια.

Εἰς τὰ διὰ μελάσσης καὶ σακχαροτεύτλων ἐργαζόμενα ἀλκοολοποιεῖα χρησιμοποιοῦνται αἱ αὐταὶ συσκευαί, κατεσκευασμέναι ὅμως ἐκ χυτοσιδήρου.

Κατὰ τὴν ἐκ σταφίδος παρασκευὴν ἀλκοόλης τὸ παρασκευαζόμενον προϊὸν εἶναι καθαρόν, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἀναγκαῖος περαιτέρω καθαρισμὸς αὐτοῦ.

Διὰ τὴν παρασκευὴν ἀποσταγμάτων ὡς τὸ κονιάκ, τὸ ἀρρὰκ κ. ἄ. χρησιμοποιοῦνται συνήθως ἁπλοῖ ἄμβυκες, πολλάκις ὅμως, ὅταν τὸ λαμβανόμενον ἀπόσταγμα εἶναι πτωχὸν εἰς ἀλκοόλην, ἀποστάζεται ἐκ νέου.

Κατὰ τὴν παρασκευὴν τέλος ἀλκοόλης ἐκ κυτταρινούχων πρώτων ὑλῶν χρησιμοποιοῦνται συσκευαὶ συνεχοῦς λειτουργίας, ἐπειδὴ ὅμως ὁ χαλκὸς ἐξ οὗ ἀποτελοῦνται αὗται συνήθως προσβάλλεται ἰσχυρῶς, χρησιμοποιεῖται ἐσμαλτωμένος σίδηρος.

VI) Καθαρισμὸς τῆς ἀλκοόλης.—Ἡ καθ' οἱανδήποτε μέθοδον καὶ ἐξ οἱωνδήποτε πρώτων ὑλῶν παρασκευαζομένη ἀλκοόλη δὲν εἶναι κατάλληλος πρὸς παρασκευὴν ποτῶν, ἀρωμάτων, ὄξους κ.λ.π. ἄνευ προηγουμένου καθαρισμοῦ, διότι πε-

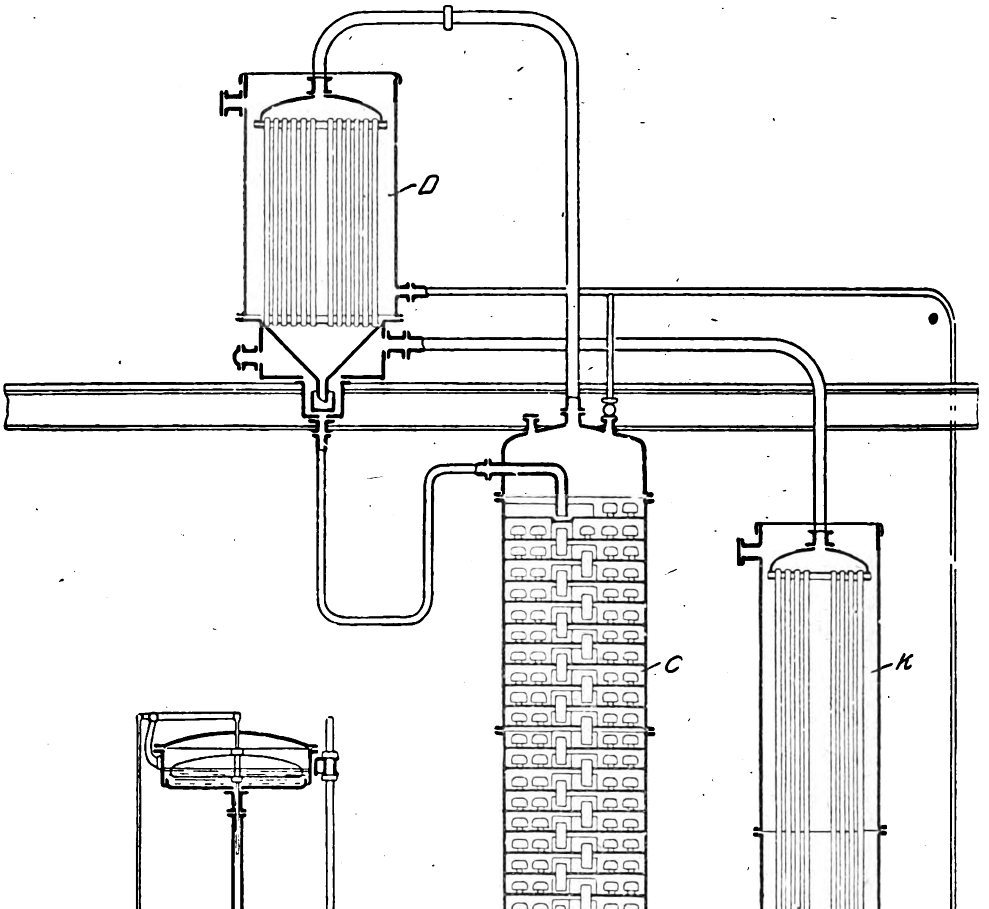

14.—*Συσκευὴ καθαρισμοῦ τῆς ἀλκοόλης τύπου F. Heckmann.*
[B ἄμβυξ. S ἑλικοειδὴς σωλὴν διοχετεύσεως ἀτμοῦ. R ρυθμιστὴς εἰσαγωγῆς ἀτμοῦ. C στήλη καθαρισμοῦ. D συμπυκνωτής. K ψυκτήρ.]

Digitized by Google

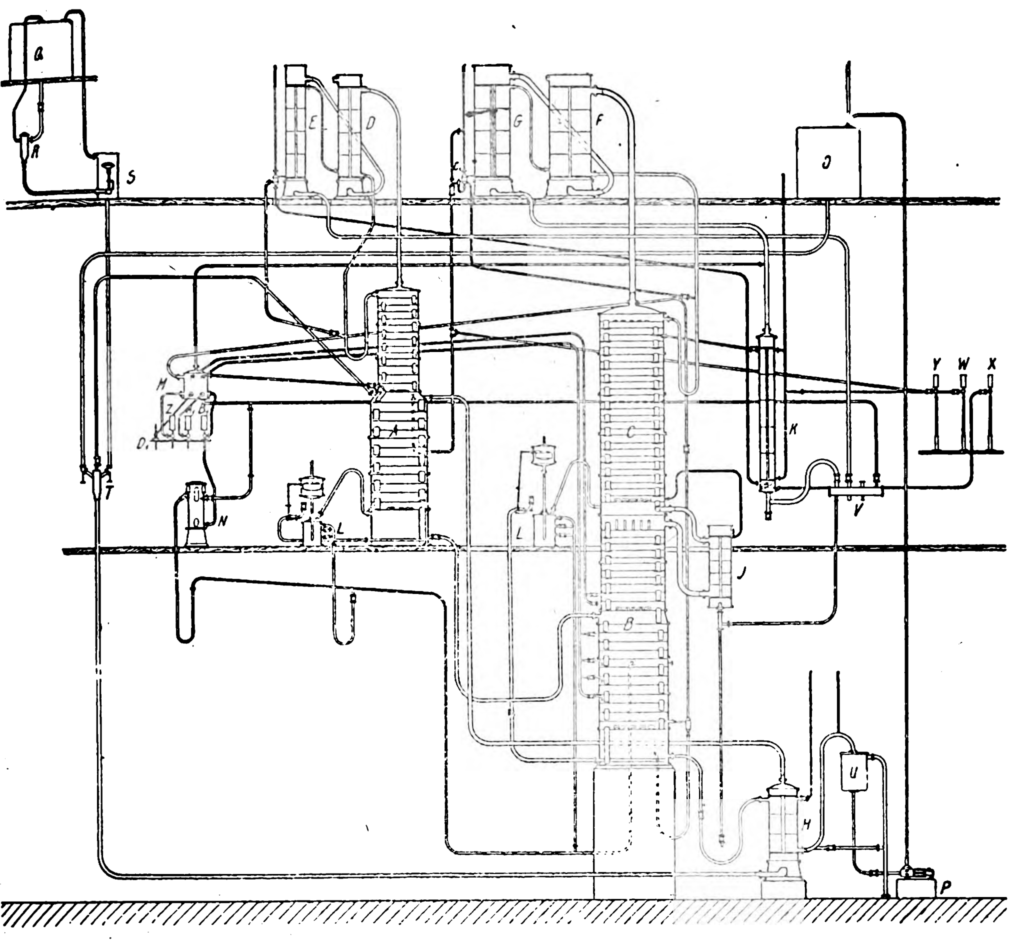

15.—*Συσκευὴ καθαρισμοῦ ἀλκοόλης συνεχοῦς λειτουργίας τύπου Barbet.*

[A στήλη προκαταρκτικοῦ καθαρισμοῦ. B στήλη. C στήλη καθαρισμοῦ. D συμπυκνωτὴς τῆς στήλης A, E ψυκτὴρ τῆς στήλης. A, F συμπυκνωτης τῆς στήλης καθαρισμοῦ. G ψυκτὴρ τῆς στήλης καθαρισμοῦ. H προθερμαντήρ. J εἰδικὸς ψυκτήρ. K ψυκτὴρ διὰ τὴν καθαρὰν ἀλκοόλην. L ρυθμιστὴς ἀτμοῦ. M ψυκτὴρ διὰ τὰς οὐράς. N ἀποχέτευσις. O ἀποθήκη ὕδατος. P ἀντλία ὕδατος. Q ἀποθήκη ἀκαθαρίστου ἀλκοόλης. R ἠθμός. S ρυθμιστὴς τῆς στάθμης τῆς ἀκαθαρίστου ἀλκοόλης. T δοχεῖον ἀναμίξεως. V σωλὴν διαμοιρασμοῦ ὕδατος. W δειγματολήπτης καθαρᾶς ἀλκοόλης. X δειγματολήπτης κεφαλῶν. Y δειγματολήπτης ἀλκοόλης β' ποιότητος. Z δειγματολήπτης ἐστέρων. A_1 δειγματολήπτης ἐλαφρῶν ἐλαίων. B_1 δειγματολήπτης βαρέων ἐλαίων. C_1 εἰδικὸς δειγματολήπτης. D_1 δειγματολήπτης δι' ἐπιβεβαίωσιν.]

έχει προσμίξεις δυσαρέστου γεύσεως ἢ ὀσμῆς, αἱ ιοῖαι εἶναι εἴτε φυσικὰ προϊόντα τῆς ζυμώσεως, τε προϊόντα δευτερευουσῶν ζυμώσεων.

Αἱ ἐν τῇ ἀκαθάρτῳ ἀλκοόλῃ ἀπαντῶσαι ξέναι αι εἶναι:

δωρ	β. ζ.	100°
κεταλδεΰδη	»	21°
ιοπυλικὴ ἀλκοόλη	»	78°
υτυρικὸς αἰθυλεστὴρ	»	129°
κετάλη	»	103°
ιυρφουρόλη	»	162°
·οπροπυλικὴ ἀλκοόλη	»	82°
υτυλικὴ »	»	117°
ιοβουτυλικὴ »	»	108—109°
ξικὸς αἰθυλεστὴρ	»	77°
ιυλικὴ ἀλκοόλη ὀπ. ἐνεργὸς	»	129°
» »	»	131°

Αἱ μεγάλου μοριακοῦ βάρους ἀλκοόλαι ὀνομάνται περιληπτικῶς *ζυμέλαια*, ἐνῷ ἡ ἀκεταλδεΰδη τατάσσεται εἰς τὰς *κεφαλάς*.

Εκτὸς τῶν ἀνωτέρω συστατικῶν ἀναλόγως τῶν ησιμοποιηθεισῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῶν συνθην τῆς ζυμώσεως περιέχει ὕλας, προσδιδούσας ισιν καὶ ὀσμήν, δυσαρέστους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖν, δυσκόλως δὲ διὰ χημικῆς ὁδοῦ ἀπομακρυμένας. Τῶν ὑλῶν τούτων κατὰ μέγα μέρος λλάσσεται δι' ἐπανειλημμένων ἀποστάξεων διὰ θαριστηρίων συσκευῶν, ὅτε λαμβάνονται τρία οϊόντα: 1) αἱ *κεφαλαί*, 2) ἡ *καθαρισθεῖσα ἀλκοόλη* 3) αἱ *οὐραί*, ἐκ τῶν ὁποίων δύνανται νὰ ἀπορισθοῦν τὰ *ζυμέλαια*.

Καλῆς ποιότητος καθαρισθεῖσαν ἀλκοόλην παουν τὰ γεώμηλα καὶ ὁ ἀραβόσιτος· πολὺ δὲ ωτέρας ἡ μελάσσα καὶ αἱ κυτταρινοῦχοι πρῶ ὗλαι. Καὶ κατορθοῦται μὲν σήμερον διὰ τῶν ιτάτου τύπου καθαριστηρίων συσκευῶν ἡ παρασκευὴ ἀλκοόλης χημικῶς καθαρᾶς, ἀλλὰ διαιεῖ αὕτη γεῦσιν καὶ ὀσμήν, ὑπενθυμίζουσας ἐξ ὧν παρεσκευάσθη πρώτας ὕλας. Ἡ γεῦσις ὀσμὴ ὀφείλεται εἰς ἐστέρας, πτητικὰ ὀξέα καὶ ις ἄλλας πτητικὰς ὕλας παραγομένας εἴτε κατὰ ζύμωσιν, εἴτε κατὰ τὴν ἀπόσταξιν, εἴτε τέλος ιὰ τὸν καθαρισμόν. Ὁ σχηματισμὸς τῶν ἐστέν κατὰ τὸν καθαρισμὸν παρεμποδίζεται δι' ἐδετερώσεως τῆς ἀκαθαρίστου ἀλκοόλης, ἐπιτεμένης διὰ σόδας, ποτάσσης, ἀσβέστου, μαγνης κ. ἄ.

Ιρὸς καθαρισμὸν ἡ ἀλκοόλη διηθεῖται δι' ἄνικος ἐκ ξύλου ἰτέας, φιλλύρας ἢ συμήδας (εἰκ.

Ὁ διὰ τῆς μεθόδου ταύτης καθαρισμὸς ιρμόσθη τὸ πρῶτον τῷ 1785 ὑπὸ τοῦ φαρμακοποιοῦ Lowitz. Ἡ ἐνέργεια τοῦ ἄνθρακος κατ' ἄλλους μὲν εἶναι φυσική, κατ' ἄλλους δὲ χημική.

Κατὰ Glosenapp μέρος τῆς ἀλκοόλης καὶ τῶν ζυμελαίων κατὰ τὴν διήθησιν μετατρέπεται εἰς ἀλδεΰδας, κετόνας καὶ ὀξέα, τὰ ὁποῖα μετὰ τῆς ἀλκοόλης δίδουν ἐστέρας, βελτιουμένης οὕτω τῆς γεύσεως τοῦ ἀκαθαρίστου προϊόντος.

Ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τὸ ἀκαθάριστον προϊὸν ἀραιοῦται δι' ὕδατος μέχρι περιεκτικότητος εἰς ἀλκοόλην 45—50% κατ' ὄγκον καὶ διηθεῖται διὰ συστοιχίας ἠθμῶν ἐξ ἄνθρακος, οἵτινες ἀναλαμβάνουν ἐκ νέου τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν μετὰ τὴν χρησιμοποίησιν εἴτε διὰ πυρώσεως, εἴτε διὰ κατεργασίας μεθ' ὑπερθέρμων ἀτμῶν.

Ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω δι' ἄνθρακος ἠθμῶν πλεῖσται ἄλλαι μέθοδοι, τόσον φυσικαὶ ὅσον καὶ χημικαί, προυτάθησαν διὰ τὸν καθαρισμὸν τῆς ἀλκοόλης. Εἰς πλείστας ἐκ τῶν μεθόδων τούτων ἐπιζητεῖται ἁπλῶς ἡ δι' ὀξειδώσεως τῆς ἀλκοόλης καὶ τῶν ζυμελαίων βελτίωσις τῆς γεύσεως τοῦ προϊόντος. Ὡς ὀξειδωτικὰ μέσα συνιστῶνται χλωράσβεστος, νιτρικὸν ὀξύ, ὀξικὸν ὀξύ, ὑπερμαγγανικὸν καὶ διχρωμικὸν κάλιον, θειικὸν ὀξύ, καυστικὸν νάτριον, ὀξυγόνον, νιτρώδης ὑδράργυρος, ὑπεροξείδια τοῦ ὑδρογόνου, τοῦ μολύβδου, τοῦ ἀσβεστίου, τοῦ στροντίου, τοῦ βαρύου, νιτρώδης ἄργυρος, διαπυρωθὲν μῖγμα νίτρου, ἀνθρακικοῦ μαγνησίου καὶ ἀνθρακικῶν καὶ καυστικῶν ἀλκαλίων κ.ἄ.

Αἱ καθαρῶς φυσικαὶ μέθοδοι βασίζονται ἐπὶ τοῦ εὐδιαλύτου τῶν ζυμελαίων εἰς λίπη καὶ ἔλαια ἢ ὑδρογονάνθρακας μᾶλλον ἢ εἰς ἀραιὰ ὑδατικὰ διαλύματα ἀλκοόλης. Χρησιμοποιοῦνται ἐλαιόλαδον, ὀρυκτέλαια, πετρελαϊκὸςαἰθήρ, πετρέλαιον κ.ἄ.

Ὀλίγον ἐπίσης χρησιμοποιεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ Traube τῷ 1888 προταθεῖσα μέθοδος καθαρισμοῦ διὰ διαλύματος ποτάσσης εἰς ὡρισμένας ποσότητας καὶ ὡρισμένην σταθερὰν θερμοκρασίαν.

Ἡ ἀλδεΰδη ἀπομακρύνεται κατὰ Killing-Oppenheimer διὰ θερμάνσεως τῆς ἀλκοόλης (ἀραιωθείσης μέχρι 40%) εἰς 50—60° καὶ διοχετεύσεως ρεύματος ἀέρος. Τὰ ζυμέλαια λαμβάνονται καθαρὰ μετὰ τὸν κατὰ τὸ δυνατὸν ἐκ τοῦ κυρίου προϊόντος ἀποχωρισμὸν δι' ἀποστάξεως. Ἐκ τῶν μᾶλλον χρησιμοποιουμένων συσκευῶν διὰ τὸν καθαρισμὸν ἀναφέρομεν τὰς τύπου Heckmann (εἰκ. 14), Barbet (εἰκ. 15), Guillaume (εἰκ. 16), Ilges, Strauch, Gebrüder Avenarius.

Ἡ χημικὴ ἐξέτασις τῆς καθαρισθείσης ἀλκοόλης περιορίζεται πλὴν τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς εἰς ἀλκοόλην περιεκτικότητος εἰς τὴν ἀνίχνευσιν καὶ προσδιορισμὸν τῆς φουρφουρόλης, ἀλδεϋδῶν, ὀξέων καὶ ζυμελαίων καὶ εἰς τὴν πρὸς διάλυμα ὑπερμαγγανικοῦ καλίου συμπεριφορὰν τῆς ἐξεταζομένης ἀλκοόλης. Ἰδιαίτεραι προφυλάξεις δέον νὰ λαμβάνωνται κατὰ τὴν ὀργανοληπτικὴν ἐξέτασιν, ἥτις, ἵνα μὴ ἐπηρεάζεται ἐκ τῆς χημικῆς ἐξετάσεως, δέον νὰ προηγῆται ταύτης.

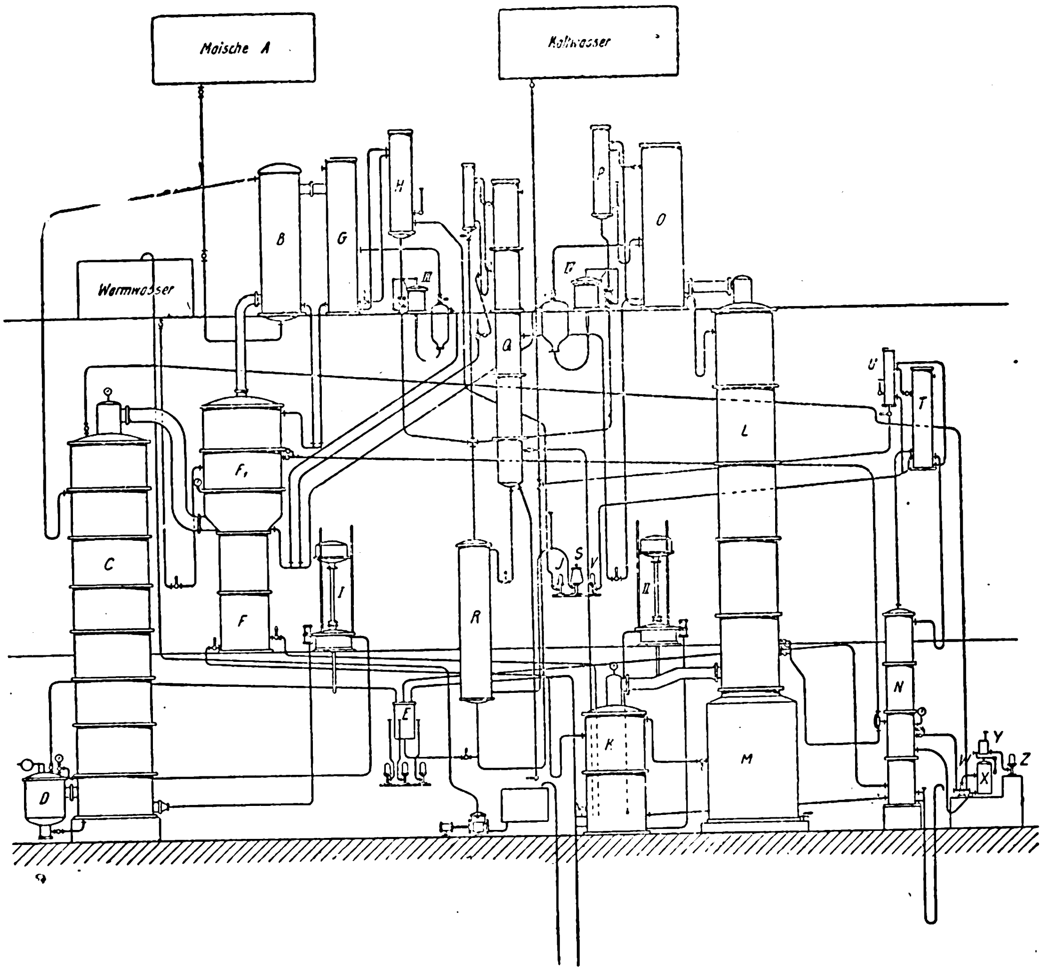

16.—*Συσκευὴ ἀποστάξεως καὶ καθαρισμοῦ τῆς ἀλκοόλης τύπου Guillaume.*

[A ἀποθήκη ἀλκοολούχου ὑγροῦ. B προθερμαντήρ. C στήλη. D ρυθμιστής. E δοκιμαστικὸς ψυκτήρ. F, F_1 στήλη προκαταρκτικοῦ καθαρισμοῦ. G συμπυκνωτής. H ψυκτήρ. I δειγματολήπτης ἀλδεϋδῶν. K στήλη ἐξαερώσεως. N στήλη διὰ τὰς οὐράς. L στήλη. O συμπυκνωτής. P ψυκτήρ. Q στήλη. R ψυκτήρ. S δειγματολήπτης καθαρᾶς ἀλκοόλης. T συμπυκνωτής. U ψυκτήρ. W δοχεῖον πλύσεως ἐλαίων. X δοχεῖον ἀποχύσεως.]

Digitized by Google

VII) Ἀπόδοσις εἰς ἀλκοόλην.—Ἡ θεωρητικὴ ἀπόδοσις εἶναι:

ἐξ 1 χγρ. σταφυλοσακχάρου	0,6439 λ.	ἀνύδρου ἀλκ.
ἐξ 1 χγρ. μαλτόζης	0,6776 λ.	» »
ἐξ 1 χγρ. καλαμοσακχάρου	0,6776 λ.	» »
ἐξ 1 χγρ. ἀμύλου ἢ δεξτρίν.	0,7154 λ.	» »

Πρακτικῶς ἐν τούτοις οὐδέποτε ἐπιτυγχάνεται τοιαύτη ἀπόδοσις· οὕτως ὑπὸ τὰς εὐνοϊκωτέρας συνθήκας ἡ ἀπόδοσις ἐξ 1 χγρ. ἀμύλου ἀνέρχεται εἰς 0,66—0,68 λ. ἀλκοόλης.

Ἀπόδοσις ἐξ 100 χγρ.	κατὰ μέσον ὅρον	
Γεωμήλων	11 5-12.0 λ.	ἀλκοόλης
Ξηρῶν γεωμήλων	36,0-38,0 λ.	»
Κριθῆς	31.0-33,0 λ.	»
Σικάλεως	33,0 34 0 λ.	»
Σίτου	34 0-35,0 λ.	»
Βρώμης	28,0-30,0 λ.	»
Ἀραβοσίτου	34,0-36,0 λ.	»
Ὀρύζης	38,0 λ.	»
Καλαμοσακχάρου	62,0 λ.	»
Σακχαροτεύτλων	8,0-11.0 λ.	»
Μελάσσης σακχαροκαλάμου	32,0-36 0 λ.	»
Σταφίδος	30,0-37,0 λ.	»

Μετρηταί. Ἵνα καθ' ἡμέραν ἐξελέγχηται ἡ παρασκευὴ τῆς ἀλκοόλης ἐν σχέσει πρὸς τὴν κατανάλωσιν τῶν πρώτων ὑλῶν, ἀλλὰ καὶ ἵνα τὸ ποσὸν τῆς ἀλκοόλης εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς φορολογίας, χρησιμοποιοῦνται αὐτόματοι μηχανικοὶ μετρηταὶ τῆς ἀλκοόλης, ἐξ ὧν ὁ τοῦ G. Siemens (εἰκ. 17), εἶς τῶν τελειοτέρων, παρέχει ἐκτὸς τοῦ ποσοῦ εἰς λίτρα τῆς παραχθείσης ἀλκοόλης, καὶ τὸ ποσὸν τῆς ἐντὸς τοῦ μετρηθέντος ποσοῦ ἀλκοόλης ἐνυπαρχούσης ἀπολύτου τοιαύτης.

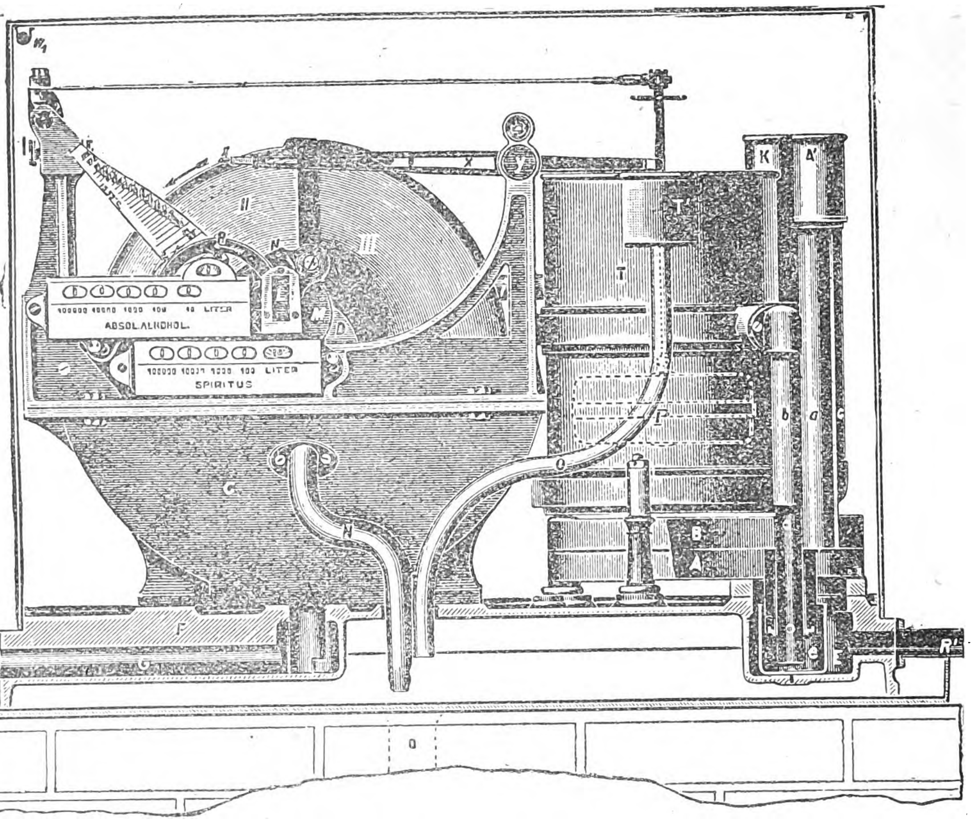

17.—*Μετρητὴς ἀλκοόλης τύπου Siemens.*

VIII) Παραπροϊόντα τῆς ἀλκοολοποιίας.—Ἐκτὸς τῶν κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῆς ἀλκοόλης λαμβανομένων ζυμελαίων, παραπροϊόντα τῆς παρασκευῆς τῆς ἀλκοόλης εἶναι τὰ ἀπαλκοολωθέντα ὑπολείμματα καὶ τὸ κατὰ τὴν ζύμωσιν παραγόμενον διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος.

Τὸ μετὰ τὴν παραλαβὴν τῆς ἀλκοόλης ὑπόλειμμα χρησιμοποιεῖται ὡς τροφὴ ζῴων, ὡς λίπασμα καὶ ὡς βάσις διὰ τὴν παρασκευὴν διαφόρων χημικῶν ἑνώσεων.

1ον) *Ὑπολείμματα ἀμυλούχων ὑλῶν.* Ἡ σύνθεσις αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς χρησιμοποιηθείσης πρώτης ὕλης, τῆς μεθόδου τῆς ἀποστάξεως κ.λ.π., ἡ δὲ μέση σύστασις τούτων εἶναι ἡ κάτωθι:

Ὕδωρ	89,0—94,3	ο/ο
Πρωτεΐναι	1,2—2,2	»
Πραγματικὸν λεύκωμα	1,0—1,9	»
Λίπος	0 4—0,9	«
Ἐλεύθεραι Ν ἐκχυλ. ὗλαι	3,4—7,1	»
Ἀκατέργαστοι ἶνες	0,6—0,8	»
Τέφρα	0,3—0,7	»

Τὰ ὑπολείμματα ταῦτα ξηραινόμενα χρησιμοποιοῦνται ὡς τροφὴ τῶν ζῴων, καὶ ἰδίως μόσχων, ἀγελάδων καὶ προβάτων. Ἡ σύστασις τούτων κυμαίνεται μεταξὺ τῶν κατωτέρω ὁρίων:

Ὕδωρ	7,5—12,0	°/₀
Πρωτεΐναι	24,3—39,0	»
Πραγματικὸν λεύκωμα	20,1—38,2	»
Λίπος	3,7—15,5	»
Ἐλεύθεραι Ν ἐκχυλ. ὗλαι	23,5—47,1	»
Ἀκατέργαστοι ἶνες	8,5—14,6	»
Τέφρα	4,2—11,7	».

Ἐπειδὴ τὰ ὑπολείμματα ταῦτα ἀποτελοῦν κατάλληλον ἔδαφος διὰ μικροοργανισμούς, δέον νὰ καταβάλλεται προσοχὴ ἵνα μὴ μετὰ τὴν ἀπόσταξιν ἐπέλθῃ μόλυνσις. Πρὸς τοῦτο ἢ διατηροῦνται εἰς θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τῶν 62⁰,5 ἢ ψύχονται κάτω τῶν 15⁰.

2ον) *Ὑπολείμματα σακχαρούχων ὑλῶν.* Χρησιμοποιοῦνται καὶ ταῦτα ὡς τροφὴ ζῴων, τὰ ἐκ τῆς μελάσσης ὅμως λόγῳ τῆς μεγάλης εἰς ἅλατα περιεκτικότητος χρησιμοποιοῦνται ὡς λίπασμα.

Κατὰ τὴν ζύμωσιν τοῦ σακχάρου παρὰ τὴν ἀλκοόλην παράγεται καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ δὴ ἐξ 100 χγρ. σακχάρου παράγονται 51, 34 χγρ. ἀλκοόλης καὶ 48, 66 χγρ. διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Καὶ ἡ μὲν ἀλκοόλη κατὰ τὸ μέγιστον μέρος παραμένει ἐν τῷ διαλύματι, τὸ δὲ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος ἐκφεύγει. Χρησιμοποιουμένων ἤδη κλειστῶν δοχείων διὰ τὴν ζύμωσιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποφεύγεται ἀπώλεια ἀλκοόλης 3—4 °/₀ λόγῳ ἐξατμίσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος συλλεγόμενον καθαρίζεται καὶ χρησιμοποιεῖται περαιτέρω.

Κατά τινα μέθοδον τὸ παραγόμενον διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος διοχετεύεται διὰ διαλύματος ὀξίνου ἀνθρακικοῦ καλίου, μεταβαλλομένου οὕτω εἰς οὐδέτερον ἀνθρακικὸν κάλιον, ὅπερ εἶτα κατὰ τὴν θέρμανσιν δίδει ἐκ νέου ὄξινον ἀνθρακικὸν κάλιον, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται ἐκ νέου διὰ τὴν συλλογὴν διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος, καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος.

IX) Ἔλεγχος χρησιμοποιουμένης ὕλης.—Ὁ ἔλεγχος τῶν πρώτων ὑλῶν περιορίζεται εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ὑγρασίας καὶ τοῦ ἀμύλου προκειμένου περὶ ἀμυλούχων ὑλῶν ἢ τοῦ σακχάρου προκειμένου περὶ σακχαρούχων τοιούτων. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρὸς ζύμωσιν ὑγρόν, ὅταν πρόκειται περὶ ἀμυλούχων πρώτων ὑλῶν, ἐπιζητεῖται ἡ ἐπιβεβαίωσις τῆς πλήρους τοῦ ἀμύλου σακχαροποιήσεως, διὰ προσθήκης εἰς σταγόνας τοῦ ὑγροῦ διαλύματος ἰωδίου ἐν ἰωδιοκαλίῳ, ὅτε παρουσίᾳ ἀμύλου ἐμφανίζεται χροιὰ κυανῆ. Τὸ ποσὸν τοῦ ξηροῦ ὑπολείμματος τοῦ πρὸς ζύμωσιν ὑγροῦ καθορίζεται διὰ σακχαρομέτρων, ὧν τὸ μᾶλλον εὔχρηστον εἶναι τὸ τοῦ Balling. Ἐὰν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζυμώσεως εἶναι ἀνάγκη νὰ προσδιορισθῇ τὸ ποσὸν τοῦ ξηροῦ ὑπολείμματος, τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ διὰ τοῦ σακχαρομέτρου ἀπευθείας ἐπὶ τοῦ ὑγροῦ ὡς ἔχει, διότι ἡ παραγομένη ἀλκοόλη ἐλαττώνει τὸ εἰδικὸν βάρος. Πρὸς τοῦτο δέον πρῶτον νὰ ἀποσταχθῇ ἡ ἀλκοόλη, εἶτα νὰ συμπληρωθῇ τὸ ὑγρὸν μέχρι τοῦ ἀρχικοῦ ὄγκου καὶ εἰς τὸ οὕτω προκῦψαν διάλυμα νὰ προσδιορισθῇ διὰ τοῦ σακχαρομέτρου τοῦ Balling ἢ ἄλλων τὸ ποσὸν τοῦ ἐκχυλίσματος. Μεγάλην σημασίαν κέκτηται ἡ ποσότης τῶν ἐν τῷ ὑγρῷ ὀξέων, ἅτινα δέον νὰ μὴ ὑπερβαίνουν τοὺς 0,2 βαθμούς, διότι ἄλλως ἐνεργοῦν ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τῆς ζύμης. Ἡ ὀξύτης προσδιορίζεται ἐπὶ 20 κ. ἑ. ὑγροῦ διὰ κανονικοῦ διαλύματος καυστικοῦ νατρίου, χρησιμοποιουμένου ὡς δείκτου οὐδετέρου χάρτου ἡλιοτροπίου· τὰ καταναλωθέντα κ. ἑ. πολλαπλασιαζόμενα ἐπὶ 5 ἐκφράζουν βαθμοὺς ὀξύτητος.

Τὰ ἐκ γεωμήλων λαμβανόμενα ἐκχυλίσματα ἔχουν ὀξύτητα 0,3—0,8 βαθμῶν, ἐνῷ τὰ ἐκ σιτηρῶν συνήθως ἀντιδροῦν οὐδετέρως, ἢ ἀσθενῶς ἀλκαλικῶς, διὰ τοῦτο δὲ προστίθεται ποσόν τι ὀξέος.

Ἡ πτητικὴ ὀξύτης προσδιορίζεται διὰ συμπυκνώσεως 100 κ. ἑ. τοῦ πρὸς ἐξέτασιν ἐκχυλίσματος μέχρις 20 κ. ἑ. συμπληρώσεως ἐκ νέου μέχρις 100 κ. ἑ. καὶ ὀξυμετρήσεως ἐξ αὐτοῦ 20 κ. ἑ. διὰ διαλύματος καυστικοῦ νατρίου. Ἡ διαφορὰ τῶν καταναλωθέντων κ. ἑ. ἀπὸ τοῦ προηγουμένου προσδιορισμοῦ παρέχει τὴν πτητικὴν ὀξύτητα.

Ἡ παρουσία τῆς διαστάσης ἀνιχνεύεται διὰ τῆς προσθήκης ἀλκοολικοῦ διαλύματος ῥητίνης γουαϊακίου καὶ ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου, ὅτε παρουσίᾳ διαστάσης ἐμφανίζεται κυανῆ χροιά. Τὸ τέλος τῆς ζυμώσεως ἀνιχνεύεται ἐκ τοῦ ὅτι μετὰ τὴν προσθήκην νέου ποσοῦ ζύμης τὸ ποσὸν τῆς ἀλκοόλης δὲν αὐξάνεται. Τὸ ποσὸν δὲ τῆς ἀλκοόλης προσδιορίζεται δι' ἀποστάξεως 100 κ. ἑ. τοῦ ἐξεταζομένου ἀλκοολούχου ὑγροῦ καὶ 100 κ. ἑ. ὕδατος, μέχρις οὗ ληφθοῦν 100 κ. ἑ.· εἰς ταῦτα προσδιορίζεται τὸ ποσὸν τῆς ἀλκοόλης εἴτε δι' ἀλκοολομέτρων παρεχόντων δι' ἀπ' αὐθείας ἀναγνώσεως τὸ ποσὸν τῆς ἀλκοόλης ἐπὶ τοῖς °/₀, εἴτε διὰ συνήθων ἀραιομέτρων ἐξευρισκομένου κατ' ἀρχὰς τοῦ εἰδικοῦ βάρους, ἐκ τούτου δὲ δι' εἰδικῶν πινάκων, ὧν μᾶλλον εὔχρηστοι εἶναι οἱ τοῦ K. Windisch, τοῦ κατ' ὄγκον ἢ κατὰ βάρος ἐπὶ τοῖς °/₀ ποσοῦ ἀλκοόλης.

X) Μετουσίωσις τῆς ἀλκοόλης.—Πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς ἐπὶ τῆς πρὸς πόσιν χρησιμοποιουμένης ἀλκοόλης ἐπιβαλλομένης φορολογίας, ἡ εἰς βιομηχανικοὺς σκοποὺς χρησιμοποιουμένη ἀλκοόλη μετουσιοῦται διὰ προσθήκης ὑλῶν τινων καθιστωσῶν ἀδύνατον τὴν πρὸς παρασκευὴν ποτῶν χρησιμοποίησιν αὐτῆς. Ἡ μετουσίωσις γίνεται διὰ προσθήκης ἀνὰ 100 λίτρα καθαρᾶς ἀλκοόλης 2, 5 λίτρων μίγματος ἀποτελουμένου ἐκ 4 μερῶν ξυλοπνεύματος, 1 μέρους βάσεων τῆς πυριδίνης καὶ 50 γρ. αἰθερίου ἐλαίου λεβάντας, ἀνὰ λίτρον, ἢ κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον.

Μερικὴ μετουσίωσις, ἀναλόγως τῆς πρὸς ὡρισμένον βιομηχανικὸν σκοπὸν χρησιμοποιήσεως, ἐπιτελεῖται διὰ προσθήκης ἄλλων ὑλῶν, αἵτινες, ὡς καὶ κατὰ τὴν πλήρη μετουσίωσιν, καθιστοῦν μὲν ἀδύνατον τὴν πρὸς παρασκευὴν ποτῶν χρησιμοποίησιν τῆς οὕτω μετουσιωθείσης ἀλκοόλης, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ παραβλάπτωσι τὴν δι' ὃν προώρισται βιομηχανικὸν σκοπὸν χρησιμοποίησίν της.

Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ—Γ. ΒΑΡΒΟΓΛΗΣ

— **ἀλκοόλη** *ἀπόλυτος,—μετουσιωμένη* (ἢ *ἀκαθαρτοποιημένη*)· βλ. **ἀλκοόλη.**

— **ἀλκοόλη** *φωτιστική*· βλ. **οἰνόπνευμα φωτιστικόν.**

ἀλκοολικός, *—ή, —όν.* (μετάφρασις τοῦ γαλλ. alcoolique, ὅπερ πάλιν ἐσχηματίσθη κατὰ τὰ ἑλληνικὰ πρότυπα εἰς *—ικὸς* ἀπὸ τῆς λέξεως ἀλκοόλ)· ὁ περιέχων ὡς συστατικὸν τὸ ἀλκοόλ: «ἀλκοολικὰ βάμματα» «ἀλκοολικὴ διάλυσις». ‖ Ὁ πίνων πέρα τοῦ δέοντος οἰνοπνευματώδη ποτά, ὁ κατεχόμενος ὑπὸ ἀσυγκρατήτου ἐπιθυμίας οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν.

Β. Φ.

— **ἀλκοολικαὶ** *φρενοβλάβειαι*· βλ. ἀλκοολισμός.

— **ἀλκοολικὴ** *ζύμωσις*· βλ. ζυμώσεις.

ἀλκοολισμός (ὁ)· ἡ νοσηρὰ ἐπιθυμία τοῦ πίνειν ἀλκοόλ, ἡ ἀκράτητος ἐπιθυμία καὶ πόσις οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν· πβλ. *αἰθερισμός.*

Β. Φ.

—[ΥΓΙΕΙΝΗ] Ἀλκοολισμὸς (ἢ *κάλλιον οἰνοπνευματίασις)* εἶναι ἡ *χρονία* κατάστασις, ἥτις παράγεται ἐκ τῆς καθ' ἕξιν χρήσεως οἰνοπνεύματος. Ἡ *ὀξεῖα* δηλητηρίασις, ἥτις ἐπέρχεται διὰ τῆς ἐν βραχεῖ χρόνῳ πόσεως μεγάλης ποσότητος οἰνοπνευματώδους τινὸς ποτοῦ, καλεῖται μέθη (βλ. λ.).

Αἱ ἐκ τῆς καταχρήσεως οἰνοπνεύματος ἐπιγινόμεναι βλάβαι εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι πολλαὶ καὶ ποικίλαι, αὐτόχρημα δὲ φοβεραὶ αἱ συνέπειαι, αἵτινες ἀφορῶσιν οὐχὶ μόνον αὐτὸν τοῦτον τὸν οἰνοπότην, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ καὶ τὴν κοινωνίαν ὁλόκληρον, ἔτι δὲ τὴν ἐθνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ, κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ὁ ἀλκοολισμὸς ἀποτελεῖ ἤδη σπουδαιότατον κεφάλαιον τῆς καθόλου ὑγιεινῆς.

Διὰ τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμὸν πᾶν εἶδος οἰνοπνεύματος εἶναι δηλητήριον καὶ αὐτὸ ἔτι τὸ αἰθυλικόν, ὅπερ δρᾷ ἠπιώτερον τῶν λοιπῶν εἰδῶν. Ἡ δηλητηριώδης δ' αὕτη δρᾶσις τοῦ οἰνοπνεύματος διευκολύνεται διὰ τοῦ ἐθισμοῦ, καθόσον ἀπεδείχθη ὅτι ἐπὶ ἐθισθέντων ἀτόμων ἢ ὑπὸ τοῦ ορ-

Digitized by Google

ανισμοῦ ἀπορρόφησις τοῦ προσλαμβανομένου οἰοπνεύματος ἐπιταχύνεται σημαντικῶς. Ἡ οὐσιωιεστέρα ὅμως βλαβερὰ ἐπίδρασις τοῦ πρὸς τὸ οἰόπνευμα ἐθισμοῦ (ὡς καὶ πρὸς πᾶσαν ἄλλην τοξιὴν οὐσίαν π. χ. μορφίνην, κοκαΐνην κ.λ.π.) εἶναι τι οὗτο ἄγει εἰς προϊοῦσαν αὔξησιν τῶν λαμβανοιένων ποσοτήτων. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὸ κ μακρᾶς ἰατρικῆς πειρας ἐξαχθὲν γεγονός, καθ' ὃ οξική τις οὐσία εἶναι τοσούτῳ μᾶλλον ἐπικίνδυος ὅσῳ δυσκολώτερον προκαλεῖ ἐθισμόν, συνάομεν ὅτι ἐξ ὅλων τῶν χρησιμοποιουμένων ἐν τῇ ημερινῇ κοινωνίᾳ τοξικῶν οὐσιῶν τὸ χείριστον ις πρὸς τὰς ἐπὶ τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου συνεείας εἶναι τὸ οἰνόπνευμα.

'Αλλ' εἰς τὰ αὐτόχρημα φρικώδη ἀποτελέσματα ῆς καθ' ἕξιν οἰνοποσίας καὶ οἰνοπνευματοποσίας ὐδεμία ἀποδίδεται προσοχὴ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὅστις όνον τὰς προσκαίρους ἀπολαύσεις, ἃς τῷ παρέει τὸ δηλητήριον, ἀναγνωρίζει. Διότι ὄντως τὸ ἰνόπνευμα εἰς μικρὸν ποσὸν λαμβανόμενον αὐξάει τὴν ἔκκρισιν τοῦ σιέλου καὶ τοῦ γαστρικοῦ γροῦ, διεγείρει τὴν καρδιακὴν ἐνέργειαν, διευύνει τ' ἀγγεῖα τοῦ δέρματος, ἐπιφέρει ὑποκειμεικὸν αἴσθημα θερμότητος, ἐξαλείφει τὴν κόπωιν καὶ τὴν πεῖναν, δρᾷ δὲ πρὸ παντὸς διεγερτιῶς ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ καὶ τοῦ γεννητικοῦ συστήατος, ἐξαφανίζον τὰς δυσμενεῖς ἐντυπώσεις καὶ ροκαλοῦν εὐάρεστον ψυχικὴν διάθεσιν καὶ πρόσαιρον εὐφορίαν, ἧς ἕνεκα ῥίπτονται εἰς τὴν ήθην αἱ ἠθικαὶ ἢ ὑλικαὶ στενοχωρίαι. 'Εὰν δ' ς ταῦτα προστεθῇ καὶ ἡ ψυχολογικὴ ἐπίδρασις ου παραδείγματος, εὐκόλως ἐξηγεῖται ἡ εὐρεῖα ιέκτασις τῆς ἕξεως τοῦ πίνειν, ὑφ' ἧς κατατρύονται ἤδη ἅπασαι αἱ κοινωνικαὶ τάξεις καὶ ἥτις ιχερῶς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ σταθερῶς αὐξανοένου ποσοῦ τοῦ καταναλισκομένου ποσίμου οἰνονεύματος, ὡς ἐξάγεται ἐκ πολυαρίθμων στατιστιῶν. Τοιαύτη στατιστικὴ περὶ τοῦ ἀναλογοῦντος ατὰ κάτοικον καθαροῦ οἰνοπνεύματος, τοῦ περιεομένου εἰς τὰ διάφορα εἴδη τῶν καταναλωθένον κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους εἰς διαόρους χώρας ποτῶν δίδει τοὺς ἑξῆς ἀριθμοὺς ς λίτρα:

	1851—1860	1861—1870	1881—1890	1891—1895	1896-1900	1901—1905	1906—1910
Γαλλία........	9,68	14,55	16,22	17,40	21,25	21,66	22,93
'Ιταλία........	—	—	13,28	12,77	12,53	15,[illegible]5	17,29
Βέλγιον........	7,61	9.14	10,23	11,37	11,66	11,20	10,58
Μ. Βρεττανία..	9,30	9,95	10,11	10,98	11,64	10,89	9,67
Γερμανία......	—	—	8,74	9,52	9,84	9,71	8,52
Δανία.......	—	—	10.18	10,73	8,85	8,32	6,82
Σουηδία......	6,70	5,35	4,66	4,47	5,38	4,84	4,33
Εὐρ. Ρωσία...	—	—	—	2,98	3,14	3,33	3,41
Νορβηγία......	—	—	2,41	2,77	2,76	2,68	2,[illegible]7
'Ισπανία.......	—	—	—	12,61	—	—	14,02
'Ελβετια.......	—	—	—	15,61	16,81	16,47	13,71

Κατ' ἄλλας στατιστικὰς τὸ παγκοσμίως καταιλωθὲν ποσὸν τοῦ καθαροῦ οἰνοπνεύματος, ὅπερ ριείχετο εἰς τὰ διάφορα χρησιμοποιηθέντα, ατὰ τὰ ἔτη 1906—1910, οἰνοπνευματώδη ποτὰ τελογίσθη εἰς 50 000.000 ἑκατόλιτρα.

'Ως πρὸς τὴν κανανάλωσιν οἰνοπνεύματος κατὰ ην αὐτὴν χρονικὴν περιοδον, ἤτοι ἐντὸς πέντε ῶν, εἰς διαφόρους χώρας διαφωτίζει ἡμᾶς ἡ ομένη στατιστικὴ τοῦ Σουηδοῦ Gabrielsson ημοσιευομένη ἐν τῇ 'Υγιεινῇ τοῦ Rubner καὶ οῦ Gruber, ἐν ᾗ ἀναγράφεται τὸ κατὰ κάτοικον ναλογοῦν ποσὸν καθαροῦ ἀνύδρου οἰνοπνεύμαος εἰς λίτρα:

Χώρα	*Λίτρα κατὰ κάτοικον*	*'Υπερτεροῦσα κατανάλωσις*
Γαλλία	22,93	οἴνου
'Ιταλία	17,29	»
Μελιτη	15,08	»
'Ισπανια	14,02	»
'Ελλὰς	13,87	»
'Ελβετία	13,71	»
Βέλγιον	10,58	ζύθου
'Αργεντινὴ	10,21	οἴνου
Μ. Βρεττανία	9.67	ζύθου
Γερμανία	8,52	»
Αὐστρία	7,78	ἡδυπότων
Δανία	6,82	»
Αὐστραλία	5,65	ζύθου
Κάτω Χῶραι	5,01	ἡδυποτων
Σουηδία	4,33	»
Εὐρ. Ρωσία	3,41	»
Καναδᾶς	3,31	»
Νορβηγία	2,37	»
'Ιαπωνία	2,36	οἴνου
Φιλλανδία	1,54	ἡδυπότων

Ὅσον ἀφορᾷ εἰδικώτερον τὴν παρακολούθησιν ης ἐν 'Ελλάδι καταναλώσεως οἰνοπνευματωδῶν οτῶν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ αὐστηρὰ σύγκρισις ης παρούσης ἐποχῆς πρὸς τὰ παρελθόντα ἔτη, ότι ἐμεσολάβησαν τὰ γνωστὰ γεγονότα, ὧν συπεια ὑπῆρξεν ἡ ῥαγδαία αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ ατὰ 1.500.000 κατοίκων περίπου. 'Εκ τῶν πληφοριῶν, ἃς ἠρύσθημεν ἐκ τοῦ Χημείου τοῦ πουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ἐξάγεται ὅτι ἡ καναλωθεῖσα (φορολογηθεῖσα) ποσότης καθαροῦ, ύδρου οἰνοπνεύματος, ἤτοι 100 βαθμῶν, πρὸς ρασκευὴν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἀνῆλθε:

Κατὰ τὸ ἔτος 1923 εἰς 5.486.304 χιλιόγραμμα
» » » 1924 » 5.582.366 » »
» » » 1925 » 5.333.829 » »

Εἰς τὰς ποσότητας δὲ ταύτας πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ περὶ τὰ 2.000.000 χιλιόγραμμα ἐτησίως ἀνύδρου οἰνοπνεύματος περιεχομένου εἰς τὴν *σούμαν*, ἥτις παράγεται διὰ τῶν μικρῶν ἀμβύκων καὶ ἥτις καταναλισκεται αὐτούσιος ὑπὸ διαφόρους ὀνομασίας κατὰ τόπους, δηλαδή: ὡς «οὖζον», «τσίπουρο», «τσικουδιὰ» κ.λ.π. 'Επομένως ὑπολογιζομένου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς 'Ελλάδος εἰς 6 500.000 ἀναλογεῖ ἐτησία κατανάλωσις καθαροῦ οἰνοπνεύματος εἰς ἕκαστον κάτοικον:

Κατὰ τὸ ἔτος 1923 = 1,15 χιλιόγρ.
» » » 1924 = 1,17 »
» » » 1925 = 1,13 »

'Εὰν δ' εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο προστεθῇ καὶ τὸ καθαρὸν ἄνυδρον οἰνόπνευμα, τὸ περιεχόμενον ἐν τῷ καταναλισκομένῳ οἴνῳ καὶ ζύθῳ, ἡ *κατὰ κάτοικον ἐτησία ἀναλογία* εἶναι ἡ ἑξῆς:

Κατὰ τὸ ἔτος 1923 = 3,65 χιλιόγραμμα
» » » 1924 = 4,17 »
» » » 1925 = 3,70 »

'Εκ τῶν καταναλισκομένων ποτῶν ἐν 'Ελλάδι τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ οἶνος. Δυστυχῶς δὲν κατέστη ἡμῖν δυνατὸν νὰ ἀρυσθῶμεν ἀκριβεῖς ἀριθμοὺς περὶ τῆς ἐτησίας αὐτοῦ καταναλώσεως. 'Αλλ' ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς «Γενικῆς Τραπέζης τῆς 'Ελλάδος» ἐκδιδομένων ἀπολογισμῶν μετὰ γενικῆς οἰκονομικῆς ἀνασκοπήσεως τῆς χώρας, ἠρύσθημεν πληροφορίας περὶ τοῦ ἐτησίως παραγομένου ἐν 'Ελλάδι οἴνου, ἐξ οὗ, ἂν ἀφαιρέσωμεν τὸ ἐξαγόμενον ποσόν, δηλ. τὸ $^1/_4$ περίπου τῆς ὅλης παραγωγῆς, προσποριζόμεθα ἀριθμούς, οἵτινες δὲν ἀπέχουσι πολὺ τῆς πραγματικότητος. Οὕτω ἡ καταναλωθεῖσα ποσότης οἴνου ἐν 'Ελλάδι ἀνῆλθε:

Κατὰ τὸ ἔτος 1923 εἰς 159.000.000 χιλιογρ. περίπου
» » » 1924 » 191.000 000 » »
» » » 1925 » 161.000.000 » »

ἀναλογεῖ ἤτοι εἰς ἕκαστον κάτοικον ἐτησία κατανάλωσις

Κατὰ τὸ ἔτος 1923 = 24, 45 χιλιόγρ.
» » » 1924 = 29. 35 »
» » » 1925 = 24. 80 »

'Αναλόγως τοῦ εἴδους τῶν σταφυλῶν, ἐξ ὧν παρήχθη ὁ οἶνος, ἀναλόγως τοῦ ἐδάφους ὡς καὶ τοῦ ζυμομύκητος τοῦ ἐπενεγκόντος τὴν ζύμωσιν τοῦ γλεύκους, παρασκευάζονται ἐν 'Ελλάδι πολλαὶ ποιότητες οἴνου, δεικνύουσαι μεγάλας διαφορὰς ὡς πρὸς τὰ ἐν αὐταῖς διάφορα στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐν προκειμένῳ ἡ διαφορὰ τοῦ ἐν αὐταῖς περιεχομένου οἰνοπνεύματος. Ἡ εἰς οἰνόπνευμα περιεκτικότης διαφόρων τῶν κυριωτέρων ἑλληνικῶν οἴνων ἔχει ὡς ἑξῆς:

Λευκὸς οἶνος τῶν 'Αθηνῶν	9,70	ο/ο	κατὰ	βάρος
'Ερυθρὸς » » »	9,73	»	»	»
Λευκὸς ρητινίτης »	10,69	»	»	»
Λευκὸς Πατρῶν «'Αχαΐας»	11,10	»	»	»
Πατρῶν «Μαυροδάφνη»	14 82	»	»	»
Θήρας «Νέκταρ»	13,15	»	»	»
Κεφαλληνίας «Ρομπόλα»	12,85	»	»	»
Μοσχᾶτος γλυκὺς	11,62	»	»	»
Σάμου γλυκὺς	10,40	»	»	»

Πλὴν τοῦ οἴνου εἰσήχθη τελευταίως ἐν 'Ελλάδι ἡ χρῆσις τοῦ *ζύθου*, ἥτις ὁσημέραι διαδίδεται πλειότερον, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἑπομένων ἀριθμῶν καταναλώσεως τοῦ ποτοῦ τούτου, οὓς ἠρύσθημεν ἐκ τοῦ Χημείου τοῦ 'Υπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν:

Ἔτος	1923	6.245,790	χιλιόγραμμα	
»	1924	13 121.705	»	»
»	1925	14,535,889	»	»

'Επὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς 'Ελλάδος ἐξάγεται ὅτι εἰς ἕκαστον κάτοικον ἀναλογεῖ ἐτησια κατανάλωσις ζύθου:

Ἔτος	1923	1	χιλιόγρ.	περίπου
»	1924	2	»	»
»	1925	2,23	»	»

Ἡ περιεκτικότης τοῦ ζύθου εἰς οἰνόπνευμα διαφέρει ἀναλόγως τῆς παρασκευῆς αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ διαφορὰ αὕτη εἶναι μικρά. Οὕτω ἐκ τῶν ἐν 'Ελλάδι παρασκευαζομένων ζύθων, ὁ μὲν τοῦ Φιξ περιέχει 3, 17 % κατὰ βάρος, ὁ τοῦ Μάμμου (Πατρῶν) 3,72 %, ὁ τοῦ 'Ολύμπου (Θεσσαλονίκης) 3,32 % κ.λ.π. Καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν ζύθων ἡ εἰς οἰνόπνευμα περιεκτικότης κυμαίνεται περὶ τὰ 3,5 % μόνον δὲ εἴδη τινὰ γερμανικοῦ ζύθου ὡς ὁ Bockbier, ὁ Porter καὶ ὁ Ale περιέχουσι πλειότερον οἰνόπνευμα, μέχρι 4,89 %.

Πλὴν τοῦ οἴνου καὶ ζύθου καταναλίσκεται ἐν 'Ελλάδι καὶ πλῆθος ἄλλο οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ὡς π.χ. τὰ *ἡδύποτα* (λικὲρ), ἅτινα περιέχουσι καὶ μέγα ποσὸν σακχάρου (30—40 %) καὶ ὧν ἡ εἰς οἰνόπνευμα περιεκτικότης ποικίλλει μεγάλως, κυμαινομένη ἀπὸ [illegible]0 - 60 % κατ' ὄγκον, ἤτοι *τὸ κονιάκ*, περιέχον οἰνόπνευμα μέχρι 48 %, *τὸ ῥούμιον* μέχρι 77 %, *ἡ μαστίχη* 40—45 % καὶ τὸ *οὖζον* 40—45 %. 'Εκ τῶν τελευταίων τούτων ποτῶν τὸ οὖζον καταναλίσκεται εἰς μεγάλας ποσότητας ἐν 'Ελλάδι. Εἶναι τοῦτο προϊὸν ἑλληνικῆς καταγωγῆς, παρεσκευάζετο δ' ἄλλοτε ἐκ τοῦ ἀποστάγματος τοῦ λαμβανομένου μετὰ τὴν ζύμωσιν τῶν σταφυλῶν, διὰ διπλῆς ἀποστάξεως, τῇ προσθήκῃ ἀρωματικῶν ὑλῶν. 'Αλλὰ τοῦ σήμερον καταναλισκομένου οὔζου ἠπλοποιήθη λίαν ὑπὸ τῶν ποτοποιῶν ἡ παρασκευή, καθότι τοῦτο λαμβάνεται συνήθως δι' ἀναμίξεως οἰνοπνεύματος, ὕδατος καὶ ἀνηθόλης, τῇ προσθήκῃ ἐνίοτε καὶ ἐλαχίστων ποσοτήτων διαφόρων ἀρωματικῶν ἐλαίων, καταργηθείσης τελείως τῆς ἀποστάξεως.

Αἱ ἐκ τοῦ οἰνοπνεύματος ὀργανικαὶ βλάβαι. —Ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν ὑπὸ τοῦ οἰνοπνεύματος ἐπερχομένων παθήσεων ἐξηγεῖται ἐκ τῆς διαφόρου ἀτομικῆς εὐπαθείας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ἀθροίσεως βλαβῶν ποικίλου εἴδους. Τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν εἶναι ἴδιον μόνον τῆς ἐπιδράσεως τοῦ οἰνοπνεύματος, καθότι παραπλήσιόν τι παρατηρεῖται καὶ κατὰ τὰς μεγάλας διαφορὰς περὶ τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν ἐντόπισιν τῶν συφιλιδικῶν καὶ φυματιωδῶν ἐξεργασιῶν εἰς τὰς διαφόρους περιπτώσεις. 'Αλλὰ καὶ διὰ πειραμάτων ἐπὶ ζῴων ἀπεδείχθη ἡ διάφορος ἀτομικὴ ἱκανότης πρὸς ἀντίστασιν, καθ' ὅτι ἐξηκριβώθη ὅτι ἐπὶ τῶν δι' οἰνοπνεύματος ἐθισθέντων κονίκλων δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ πρόκλησις τῶν αὐτῶν πάντοτε βαρειῶν ἀλλοιώσεων τῶν ἱστῶν. Αἱ προκαλούμεναι ὑπὸ τοῦ οἰνοπνεύματος βλάβαι τῶν διαφόρων ἱστῶν, ὡς εἶναι γνωστὸν σήμερον, οὐδὲν τὸ εἰδικὸν ἔχουσι, δυνάμεναι νὰ προκληθῶσι καὶ ἐξ ἄλλων αἰτίων.

Μία τῶν βλαβῶν τούτων, ἡ καὶ ἐμφανεστέρα, εἶναι ἡ *λιπώδης διήθησις τῶν κυττάρων* ὡρισμένων ὀργάνων, ὡς τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ καρδιακοῦ μυός, ὅπερ καὶ πειραματικῶς ἀπεδείχθη. Πλὴν τούτου ὅμως ἐπέρχεται καὶ *αὔξησις τοῦ συνολικοῦ λίπους* καθ' ὅλον τὸ σῶμα ἐπὶ συνεχοῦς λήψεως οἰνοπνεύματος συνοδευομένης καὶ ὑπὸ ἐπαρκοῦς σιτίσεως. Ἡ γενικὴ αὕτη ὑπερλίπωσις ἐπισυμβαίνει κυρίως εἰς τοὺς πότας ζύθου. 'Αλλὰ καὶ ἄλλαι οὐσίαι παραπλήσιαι πρὸς τὸ λίπος, ὡς π. χ. αἱ *φωσφατίδαι*, ἰδίως δ' ἡ *λεκιθίνη*, ὑφίστανται ἀλλοιώσεις ὡς πρὸς τὴν ἐν τοῖς κυττάροις περιεκτικότητα αὐτῶν, ἥτις γενικῶς ἐλαττοῦται. Πειραματικῶς δ' ἀπεδείχθη τοῦτο ἐπὶ κυνῶν τρεφομένων ἐπὶ μῆνας δι' οἰνοπνεύματος. 'Επ' αὐτῶν εἰς τὸν πλουσιώτατον εἰς φωσφατίδας ἱστὸν τοῦ ἐγκεφάλου, ἡ περιεκτικότης κατῆλθεν ἀπὸ 27,[illegible]6 % (φυσιολογικῆς) εἰς 16,34 %. Αἱ τοιαῦται ἀλλοιώσεις τῶν κυττάρων ὡς πρὸς τὴν βιοχημικὴν αὐτῶν σύστασιν ἐπανορθοῦνται βραδύτατα καὶ μετὰ τὴν πλήρη ἄρσιν τῆς ἐπιδράσεως τοῦ τοξικοῦ αἰτίου.

Αἱ συνηθέστερον ἀπαντῶσαι παθολογικαὶ ἀλλοιώσεις τῶν ὀργάνων τῶν ἀλκοολικῶν εἶναι: χρόνιοι κατάρροι τῶν βλενογόνων τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, λιπώδης διήθησις καὶ κίρρωσις τοῦ ἥπατος, λιπώδης διήθησις τῆς καρδίας καὶ ποικίλαι ἀλλοιώσεις τοῦ καρδιακοῦ μυὸς μετὰ ἢ ἄνευ ὑπερτροφίας αὐτοῦ, ἀρτηριοσκλήρωσις, ρικνωτικοὶ νεφροί, χρόνιοι φλεγμονώδεις ἀλλοιώσεις τῶν μηνίγγων καὶ ἀτροφικαὶ ἀλλοιώσεις τοῦ ἐγκεφαλικοῦ ἱστοῦ, τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, τῶν περιφερικῶν νεύρων καὶ τῶν ὄρχεων.

Περὶ τῆς εἰς τοὺς πότας συχνοτάτης ἐμφανίσεως ***καταρροϊκῶν φαινομένων*** τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν, οὐδεμία, οὐδ' ἡ ἐλαχίστη, ὑπάρχει ἀμφιβολία. 'Ωσαύτως σπανιώτατα ἐλλείπει ἐπὶ ἀλκοολικῶν ἡ ***λιπώδης διήθησις τοῦ ἥπατος***, ἥτις ὡς πρὸς τὴν συχνότητα τῆς ἐμφανίσεως κατέχει τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἀλλοιώσεων τῶν διαφόρων ὀργάνων.

'Ως πρὸς τὴν ***κίρρωσιν τοῦ ἥπατος*** οἱ ἐκ νεκροτομιῶν ἐξαγόμενοι ἀριθμοὶ εἶναι ἀμφίβολοι. Κατ' αὐτοὺς ἡ πάθησις αὕτη ἀπαντᾷ 3,7—16 o/o ἐπὶ ἀλκοολικῶν. 'Αλλ' οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι στηρίζονται μόνον ἐπὶ τῆς παρουσίας μακροσκοπικῶν ἀλλοιώσεων. Τοὐναντίον διὰ τῆς μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως ἀνευρέθη ὅτι, ἐπὶ 68 περιπτώσεων ἀλκοολικῶν, καθ' ἃς τὸ ἧπαρ οὐδεμίαν κιρρωτικὴν

Digitized by Google

ἀλλοίωσιν μακροσκοπικῶς ἐνεφάνιζεν, εἰς τὰς 35 ὑπῆρχεν ἡ χαρακτηριστικὴ ἐπὶ τῆς νόσου ταύτης διάταξις τῶν ἡπατικῶν κυττάρων. Ὡσαύτως ἐπὶ 170 περιπτώσεων ἀλκοολικῶν ἀνευρέθησαν 65 o/o μικροσκοπικαὶ κιρρωτικαὶ ἀλλοιώσεις ἁπάντων τῶν βαθμῶν. Δὲν δυνάμεθα βεβαίως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀριθμῶν τούτων νὰ ἐξαγάγωμεν ὅτι 65 o/o τῶν καταχραστῶν οἰνοπνεύματος γίνονται κιρρωτικοί, πάντως ὅμως ἐκ τῶν πολλαπλῶν ἐρευνῶν προκύπτει ὅτι ἐκτὸς τῆς λιπώδους διηθήσεως τοῦ ἥπατος καὶ ἄλλαι ἀλλοιώσεις τοῦ ὀργάνου τούτου ἀπαντῶσιν ἐπ' αὐτῶν καὶ δὴ συνηθέστερον παρ' ὅσον δεικνύει ἡ μακροσκοπικὴ ἐξέτασις.

Ἀνάγκη ὅμως νὰ τεθῇ τὸ ἐρώτημα καὶ ἀντιστρόφως. Δηλ.: ***Πόσοι κιρρωτικοὶ εἶναι πόται;*** Τ' ἀποτελέσματα τὰ ἐκ τῶν παρατηρήσεων τῶν παθολόγων ἐξαγόμενα κυμαίνονται μεταξὺ 38 o/o καὶ 58 o/o. Ἀκριβεστέρους ἀριθμοὺς ἀρύεται τις ἐκ τῆς ἑλβετικῆς στατιστικῆς περὶ τῶν αἰτίων τοῦ θανάτου, ἥτις ἰδιαιτέρως ἀναγράφει τοὺς πότας.

Κατ' αὐτὴν ἐπὶ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ 20.179 θανάτων ἀνδρῶν ἄνω τῶν 20 ἐτῶν ἀπέθανον ἐκ κιρρώσεως τοῦ ἥπατος 298, ἤτοι ἐν ἀναλογίᾳ 1,47%. Οἱ 18,223 ἐξ αὐτῶν δὲν ἐποίουν ἐν ζωῇ χρῆσιν οἰνοπνεύματος, οἱ δὲ 1956 ἦσαν ἀλκοολικοί. Ἐκ τῶν 18.223 ἀπέθανον ἐξ ἡπατικῆς κιρρώσεως οἱ 148, ἤτοι ἐν ἀναλογίᾳ 0,81%, ἐκ δὲ τῶν 1956 ἀλκοολικῶν οἱ 150, ἤτοι ἐν ἀναλογίᾳ 7,66%. Γενικῶς *ἐπὶ 100 κιρρωτικῶν ἀνδρῶν 50,3 ἦσαν ἀλκοολικοί.*

Ἐπὶ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ 19.704 θανάτων γυναικῶν ἄνω τῶν 20 ἐτῶν ἀπέθανον ἐξ ἡπατικῆς κιρρώσεως 96, ἤτοι ἐν ἀναλογίᾳ 0,43%. Αἱ 19.422 δὲν ἐποίουν ἐν ζωῇ χρῆσιν οἰνοπνεύματος, αἱ δὲ 282 ἦσαν ἀλκοολικαί. Ἐκ τῶν 19422 ἀπέθανον ἐξ ἡπατικῆς κιρρώσεως αἱ 72, ἤτοι ἐν ἀναλογίᾳ 0,37%, ἐκ δὲ τῶν 282 ἀλκοολικῶν 24, ἤτοι ἐν ἀναλογίᾳ 8,5%. Γενικῶς *ἐπὶ 100 κιρρωτικῶν γυναικῶν αἱ 22,5 ἦσαν ἀλκοολικαί.*

Ἐν συμπεράσματι δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ κίρρωσις τοῦ ἥπατος ἐπέρχεται καὶ ἄνευ σημαντικῆς εἰσαγωγῆς οἰνοπνεύματος, ἀλλ' ὅμως οἱ ἐκ τῆς νόσου ταύτης θάνατοι εἶναι σπάνιοι μεταξὺ μὴ καταχραστῶν τοιούτου, *ἐνῷ τοὐναντίον συνήθεις μεταξὺ ἀλκοολικῶν.* Κατὰ τὴν ἑλβετικὴν ταύτην στατιστικὴν ἡ νόσος αὕτη εἶναι ἐπὶ τῶν ἀποθανόντων ἀλκοολικῶν ἀνδρῶν ἐννεάκις καὶ ἐπὶ τῶν γυναικῶν δὶς καὶ εἰκοσάκις συχνοτέρα αἰτία θανάτου ἢ ἐπὶ τῶν μὴ ποιουμένων χρῆσιν οἰνοπνεύματος.

Ἕτερον ὄργανον προσβαλλόμενον ἐπὶ ἀλκοολικῶν εἶναι τὸ *πάγκρεας,* ὅπερ δυνατὸν νὰ ἐμφανίσῃ συχνάκις ἀλλοιώσεις ὁμοίας πρὸς τὰς κιρρωτικὰς τοῦ ἥπατος. Οὕτω ὁ Weichselbaum ἐρευνήσας 27 περιπτώσεις ἀλκοολικῶν (ἡλικίας 32—71 ἐτῶν) μὴ πασχόντων ἐξ ἡπατικῆς κιρρώσεως ἀνεῦρεν εἰς 25 ἐξ αὐτῶν τὴν χαρακτηριστικὴν ὑπερπλασίαν τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ ἐν τῷ παγκρέατι. Ἂν δ' ἡ τοιαύτη ἀλλοίωσις προσβάλῃ καὶ τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τοῦ παγκρεατικοῦ ἱστοῦ, ἅτινα προΐστανται τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης τοῦ σακχάρου, ἐμφανίζεται *σακχαρώδης διαβήτης.*

Ἀναμφισβήτητοι εἶναι αἱ ἐπὶ ἀλκοολικῶν παρατηρούμεναι ἀλλοιώσεις τῆς *καρδίας,* ὧν συχνότερον ἐμφανίζεται ἡ *λιπώδης διήθησις* καὶ ἡ *διάτασις* μετὰ ἢ ἄνευ ὑπερτροφίας. Μεγάλη ὑπερτροφία τοῦ καρδιακοῦ μυὸς συναντᾶται κυρίως ἐπὶ καταχραστῶν ζύθου, γνωστὴ δ' εἶναι ἡ συχνότης τῆς ἐμφανίσεως αὐτῆς ἐπὶ τῶν κατοίκων τοῦ Μονάχου, μεγάλων καταχραστῶν ζύθου, ἐξ οὗ καὶ ἡ πάθησις αὕτη ἐκλήθη *καρδία Μονάχου.*

Ἡ πρόωρος καὶ συχνὴ ἐμφάνισις τῆς *ἀρτηριοσκληρώσεως* εἰς τοὺς πότας εἶναι σαφῶς ἀποδεδειγμένη. Χαρακτηριστικὸν δὲ ταύτης εἶναι ἡ προσβολὴ τῶν μικρῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀγγείων. Ἐκ τῶν σκληρυντικῶν τούτων ἀλλοιώσεων τῶν ἀγγείων ἐξηγεῖται καὶ ἡ συχνὴ ἐμφάνισις τῶν ἐγκεφαλικῶν αἱμορραγιῶν εἰς τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὰ οἰνοπνευματικὰ ἐπαγγέλματα. Ἐπιβεβαιωτικὸν τῶν ἀνωτέρω εἶναι καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ Kräpelin γενόμεναι παρατηρήσεις ἐπὶ πασχόντων ἐξ ἀρτηριοσκληρωτικῆς φρενίτιδος, καθ' ἃς εὑρέθη ὅτι τὰ 47 o/o τούτων ἦσαν καταχρασταὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν.

Ὡς πρὸς τὰς ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ οἰνοπνεύματος ***νεφρικὰς ἀλλοιώσεις*** τ' ἀποτελέσματα τῶν διαφόρων παρατηρήσεων δὲν συμφωνοῦσι. Πάντως ὅμως, τόσον ἐκ τῆς κλινικῆς παρατηρήσεως, ὅσον καὶ ἐκ στατιστικῶν εἶναι ἀποδεδειγμένον ὅτι νεφρικαὶ παθήσεις λίαν συχνὰ ἀπαντῶσιν ἐπὶ ποιουμένων χρῆσιν ἰδίως ζύθου.

Σημαντικωτάτη εἶναι ἡ ἐπὶ τῶν ***νευρικῶν κυττάρων*** ἐπίδρασις τοῦ οἰνοπνεύματος. Ὅτι τὸ οἰνόπνευμα εἶναι μία τῶν σπουδαιοτέρων καὶ συχνοτέρων αἰτίων τῶν ἀλλοιώσεων τῶν περιφερικῶν νεύρων, καὶ ἄρα τῆς ἐμφανίσεως τῶν ***νευριτίδων,*** οὐδεὶς παρατηρητὴς σήμερον ἀμφισβητεῖ. Ἐκτὸς τῆς εὐχεροῦς πειραματικῆς ἀποδείξεως τούτου, ἔχομεν τὸ σαφέστατον ὁμαδικὸν πείραμα τῆς εἰς τοὺς στρατοὺς ἐλλείψεως τοῦ οἰνοπνεύματος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεγάλου πολέμου, ἧς ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ τοῦ 1917 καὶ ἐντεῦθεν ἐξαφάνισις πλήρης σχεδὸν τῶν τοιούτων παθήσεων, ὡς ἀποδεικνύουσιν αἱ παρατηρήσεις τῶν διαφόρων Νοσοκομείων. Σπουδαῖαι ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως εἶναι αἱ ἐπὶ ἀλκοολικῶν ***νευρίτιδες τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου,*** ἂν καὶ ἐπὶ τῶν περιπτώσεων τούτων δὲν πρέπει νὰ παροραθῇ καὶ ἡ ταυτόχρονος ἐπίδρασις ὑπερβολικοῦ καπνίσματος. Πάντως κατὰ γενομένας παρατηρήσεις εὑρέθησαν ἐν ἀναλογίᾳ 7 o/o τῶν περιπτώσεων ἀλκοολισμοῦ δι' ὀφθαλμοσκοπικῆς ἐξετάσεως αἱ χαρακτηριστικαὶ ἀλλοιώσεις τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ***κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος*** ἐπέρχονται τῇ ἐπιδράσει τοῦ οἰνοπνεύματος παντοειδεῖς ἀλλοιώσεις, περιγεγραμμέναι ἢ διάχυτοι, αἵτινες ἐκδηλοῦνται εἴτε διὰ σωματικῆς νοσηρᾶς τινος εἰκόνος εἴτε καὶ διὰ ψυχικοῦ συνδρόμου (βλ. *κατωτέρω*).

Αἱ ποικίλαι αὗται ἐξ οἰνοπνεύματος παθήσεις δυνατὸν ἐν μέρει ν' ἀποδοθῶσι καὶ εἰς τὴν ἐπίδρασιν οὐσιῶν τινων περιεχομένων ἐν τῷ οἰνοπνεύματι, οἷαι εἶναι τὰ *φουζελέλαια* ἢ *ζυμέλαια,* τουτέστι μίγματα πολυατομικῶν οἰνοπνευμάτων, π. χ. *προπυλικοῦ, βουτυλικοῦ* καὶ *ἀμυλικοῦ,* ἅτινα εἶναι λίαν δηλητηριώδη καὶ δυνατὸν νὰ προκαλέσωσιν αὐτὸν τὸν θάνατον ἐν μεγάλῃ ποσότητι λαμβανόμενα. Εἰς τὸ συνήθως χρησιμοποιούμενον οἰνόπνευμα περιέχονται φουζελέλαια μέχρι 1o/o κατ' ἀνώτατον ὅριον, δύναται ὅμως ν' ἀνέλθῃ κατὰ πολὺ ἡ ἀναλογία αὕτη, ἂν ἡ ἀπόσταξις κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ οἰνοπνεύματος γένηται ἀπροσέκτως καὶ μετὰ μεγάλης ταχύτητος. Μείζονα ποσότητα φουζελελαίων περιέχει τὸ μεθυλικὸν οἰνόπνευμα, ἕνεκα δὲ τούτου νοθεῖαι τοῦ αἰθυλικοῦ (συνήθους) οἰνοπνεύματος διὰ μεθυλικοῦ τοιούτου ἤγαγον πολλάκις εἰς βαρείας καὶ θανατηφόρους δηλητηριάσεις.

Ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ὑγείας βλαβερᾶς ἐπιδράσεως τῶν ἀσθενῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἰσχυρῶν ἀφ' ἑτέρου οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ διαφορὰ τῆς εἰς οἰνόπνευμα περιεκτικότητος αὐτῶν ἐξουδετεροῦται κατὰ μέσον ὅρον διὰ τῆς μείζονος ἢ ἐλάσσονος λαμβανομένης ποσότητος ἀναλόγως τοῦ ποτοῦ. Πάντως ὅμως εἶναι παραδεκτὸν ὅτι τὰ ἰσχυρὰ ποτὰ δρῶντα ἐπὶ τοῦ βλενογόνου τοῦ γαστρεντερικοῦ σωλῆνος προκαλοῦσιν ἀμέσους βλάβας. Παρετηρήθη ὡσαύτως σταθερῶς ὅτι τὸ τρομῶδες παραλήρημα οὐδόλως ἀπαντᾷ ἐπὶ καταχραστῶν ζύθου μόνον, οὗτινος ἡ εἰς οἰνόπνευμα περιεκτικότης εἶναι μικρά, ἔτι καὶ ἂν οὗτοι ἐμφανίζουσι καταφανῆ συμπτώματα ἀλκοολισμοῦ. Ὡς πρὸς τὴν κίρρωσιν τοῦ ἥπατος οἱ πλεῖστοι κλινικοὶ παραδέχονται ὅτι κυρίως παρατηρεῖται ἐπὶ καταχραστῶν ἰσχυρῶν ποτῶν. Τοὐναντίον ἡ καρδιακὴ ὑπερτροφία ἀπαντᾷ συχνότερον ἐπὶ καταχραστῶν ζύθου, εἰς τοῦτο δὲ συντελεῖ πλὴν τῆς δράσεως τοῦ οἰνοπνεύματος καὶ τὸ μέγα ποσὸν τῶν ὑγρῶν καὶ τῆς τροφῆς, δι' ὧν τὰ τοιαῦτα ἄτομα ἐπιβαρύνουσι τὴν κυκλοφορίαν αὐτῶν.

Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ ἄμεσος ἐπὶ τῆς ὑγείας βλαβερὰ ἐπίδρασις τοῦ οἰνοπνεύματος. Σημαντικωτάτη ὅμως εἶναι καὶ ἡ *ἔμμεσος βλάβη* ἐκ τῆς τοξικῆς ταύτης οὐσίας, ἥτις δρᾷ ὡς μέσον ἐλαττοῦν τὴν ἱκανότητα τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ ἔναντι τῶν λοιμώξεων. Τοῦτο ἀπεδείχθη καὶ πειραματικῶς· π. χ. οἱ δι' οἰνοπνεύματος διατραφέντες ἰνδόχοιροι ἔδειξαν θνησιμότητα 55 o/o ἐπὶ λοιμώξεως διὰ τοῦ βακτηριδίου τῆς πνευμονίας, ἐνῷ οἱ ὡς μάρτυρες χρησιμοποιηθέντες μόνον 35 o/o. Καὶ πλεῖστα δ' ἄλλα πειράματα δι' ἄλλων μικροβίων ἐβεβαίωσαν τὸ γεγονὸς τοῦτο.

Ἡ τοιαύτη ἐλάττωσις τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἐλαττωματικῆς παραγωγῆς τῶν ἀμυντηρίων οὐσιῶν ἐν αὐτῷ καὶ τῆς πλημμελοῦς αὐτῶν δράσεως. Ὄντως ἐπὶ πειραματοζῴων ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ἱκανότης τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων τοῦ παραλαμβάνειν τὰ μικρόβια, τουτέστιν ἡ *φαγοκυττάρωσις,* διαταράσσεται τῇ χρήσει οἰνοπνεύματος καὶ εἰς μικρὰς ἔτι δόσεις. Ἡ δὲ *παραγωγὴ ἀντισωμάτων* ὑπῆρξεν ἐλαττωματικὴ εἰς ἁπάσας σχεδὸν τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐχορηγήθησαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον μεγάλαι δόσεις οἰνοπνεύματος. Ἀντιθέτως ἐκ τῶν τοιούτων πειραμάτων ἀπεδείχθη ὅτι *μία μόνον ἐφ' ἅπαξ λῆψις* οἰνοπνεύματος ἐνισχύει τὴν παραγωγὴν ἀντισωμάτων. Σημαντικὴ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων, ὧν γνωστὴ εἶναι ἡ προασπιστικὴ δρᾶσις κατὰ τὰς διαφόρους λοιμώξεις, ἐπέρχεται κατὰ γενικὴν σύμπτωσιν γνωμῶν κατόπιν μακρᾶς καὶ συνεχοῦς λήψεως οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν.

Ἡ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ὁμοία δρᾶσις τοῦ οἰνοπνεύματος ἀποδεικνύεται εὐχερῶς διὰ τῶν στατιστικῶν νοσηρότητος καὶ θνητότητος. Ἐκ παρατηρήσεων ἀγγλικῶν στατιστικῶν, αἵτινες ἀφορῶσι τὴν κατὰ ἐπαγγέλματα θνησιμότητα, προκύπτει ὅτι μεγάλη συνολικὴ θνησιμότης τῶν κατοίκων συνοδεύεται πάντοτε ὑπὸ ηὐξημένης θνησιμότητος ἐξ ἀλκοολισμοῦ, τοῦτο δὲ διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν προδιατεθειμένων εἰς τὰς ἐξ οἰνοπνεύματος νόσους εἶναι ἀρκετὰ μέγας, ὥστε ν' αὐξήσῃ τὴν γενικὴν θνησιμότητα. Μεταξὺ ἀτόμων τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος καὶ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς περίπου ὅρους διαβιώσεως διατελούντων, εἶναι δυνατὸν ὁ βαθμὸς τῆς οἰνοποσίας ν' αὐξήσῃ τὸ μέγεθος τῶν ἐκ ταύτης συνεπειῶν. Ἐὰν συγκρίνωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπὶ ἐνηλίκων, ἐκ παντοίων αἰτίων, περιπτώσεων θανάτου εἰς τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ἀνήκων εἰς ἄτομα ἅτινα λόγῳ τοῦ ἐπαγγέλματος ποιοῦσι καθ' ἡμέραν χρῆσιν οἰνοπνεύματος εἶναι *λίαν ηὐξημένος.* Οὕτω ἐκ τῆς τοιαύτης ἀγγλικῆς στατιστικῆς διὰ τὰ ἔτη 1890 - 1892 ἐξάγεται ὅτι ἡ ἀντιστοιχία πρὸς 1000 θανάτους τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ εἶναι: 953 ἐργατῶν, 1642 καπήλων καὶ 1725 ὑπαλλήλων καπηλείων, ζυθοπωλείων κ.λ.π. Ὡσαύτως τὴν λίαν ηὐξημένην θνησιμότητα τῶν εἰς τοιαῦτα ἐπαγγέλματα ἐπιδιδομένων ἀποδεικνύει καὶ ἡ κάτωθι στατιστική:

Ἐπάγγελμα	*Θνησιμότης ἐπὶ τοῖς χιλίοις* 25-45 ἐτῶν	45-65 ἐτῶν
Ἱερεῖς	4,64	15,9
Κηπουροὶ	5,52	16,19
Ἐργάται ἀγρῶν	7,13	17,68
Ἁλιεῖς	8,32	19,74
Δικηγόροι	7,54	23,13
Ἐργάται ἀνθρακωρυχείων	7,64	25,11
Ὑποδηματοποιοὶ	9,31	23,36
Ῥάπται	10,73	26,47
Κρεοπῶλαι	12,16	29,08
Ἰατροὶ	11,57	28,03
Ζυθοποιοὶ	13.90	34,25
Ἀμαξηλάται	15,39	38 83
Κάπηλοι	22,60	55,30

Ἤτοι ἐὰν ἡ ἐπὶ τῶν ἱερέων παρατηρουμένη ἐλαχίστη ἐτησία θνησιμότης παρασταθῇ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 1,000 ἡ τῶν *ζυθοποιῶν* ἀνέρχεται εἰς ***2,450*** καὶ ἡ τῶν *καπήλων* εἰς ***3,970.***

Σπουδαιότερα ὅμως συμπεράσματα ἐξάγονται ἐκ στατιστικῶν διαφόρων ἀσφαλιστικῶν ἑταιριῶν ζωῆς, δι' ὧν καταφαίνεται ἡ ἀναντιρρήτως ηὐξημένη θνητότης τῶν ἀνηκόντων εἰς ἐπαγγέλματα σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν παρασκευὴν καὶ τὴν πώλησιν τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Τοιαύτη τις στατιστικὴ δίδει τοὺς ἑξῆς ἀριθμούς: Εἰς *100* θανάτους ἀσφαλισθέντων καὶ ἀνηκόντων εἰς διάφορα ἄλλα ἐπαγγέλματα ἀντιστοιχοῦσι θάνατοι *οἰνοπνευματοπωλῶν* ***154,4*** καὶ *ζυθοποιῶν 158.* Ἡ δὲ αὔξησις αὕτη τῆς θνησιμότητος ἔχει ἰδιάζουσαν σημασίαν, καθότι διὰ τῆς προηγηθείσης τῆς ἀσφαλίσεως ἰατρικῆς ἐξετάσεως ἀπεκλείσθησαν ἤδη πάσχοντα ἄτομα. Ἵνα ἐξουδετερώσωσι τὴν ἐκ τῆς ηὐξημένης θνησιμότητος τῶν περὶ τοιαῦτα ἐπαγγέλματα ἀσχολουμένων ἀτόμων προσγιγνομένην αὐταῖς ζημίαν, πλεῖσται ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρίαι κατὰ τὴν μετ' αὐτῶν σύναψιν τῶν ἀσφαλιστικῶν συμβολαίων ἀναγράφουσιν ηὐξημένην τὴν πραγματικὴν ἡλικίαν τοῦ ἀσφαλιζομένου.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω καὶ ἡ μακρὰ κλινικὴ πεῖρα διδάσκει ὅτι οἱ ἀλκοολικοὶ ἔχουσιν ἠλαττωμένην τὴν ἱκανότητα πρὸς ἀντίστασιν ἔναντι τῶν λοιμωδῶν νόσων, ἰδίως δὲ τῆς πνευμονίας. Κατὰ παρατηρήσεις Νοσοκομείου τινὸς τῆς Κοπεγχάγης, ἡ ἐκ τῆς νόσου ταύτης θνησιμότης ἐπὶ ἀνδρῶν ἄνω τῶν 20 ἐτῶν ἦτο ἐπὶ μὲν τῶν μὴ ποιουμένων χρῆσιν οἰνοπνεύματος 14 o/o, ἐπὶ δ' *ἀλκοολικῶν* περίπου 25 o/o. Ἡ συχνὴ ὅμως προσβολὴ τῶν καθ' ἕξιν οἰνοποτῶν ὑπὸ λοιμωδῶν νόσων καὶ ἡ ἐν μείζονι τῆς συνήθους κλίμακι κακὴ αὐτῶν ἔκβασις δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ μόνον εἰς τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τοῦ οἰνοπνεύματος, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς δυσμενεῖς ὅρους τῆς διαβιώσεως τῶν τοιούτων ἀτόμων καὶ εἰς τὴν πλημμελῆ αὐτῶν διατροφήν. Ὡς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀλκοολισμοῦ ἐπὶ τῆς ***ἐκ φυματιώσεως*** θνητότητος αἱ γενόμεναι πολυάριθμοι παρατηρήσεις δὲν συμφωνοῦσι. Συγγραφεῖς τινες ἰσχυρίζονται ὅτι αὕτη εἶναι λίαν ηὐξημένη, ἄλλοι ὅτι εἶναι λίαν μικρὰ ἡ τοιαύτη αὔξησις καὶ ἕτεροι ὅτι ἡ θνητότης τῶν ἀλκοολικῶν ἐκ φυματιώσεως εἶναι ἴση μὲ τὴν τῶν μὴ τοιούτων. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅμως δὲν πρέπει νὰ παροραθῇ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ φυματίωσις εἶναι πολὺ συχνοτέρα αἰτία θανάτου ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ, καθ' ἣν συνήθως δὲν ἐγκαθίσταται ἔτι ἡ ἕξις τῆς οἰνοποσίας καὶ ἑπομένως ἡ ἐπὶ τῆς νόσου ἐπίδρασις τοῦ ἀλκοολισμοῦ πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν ἐκδήλωσιν αὐτῆς ἐπὶ ἀτόμων ἡλικίας ὡρίμου. Κατὰ τὰς κλινικὰς δὲ παρατηρήσεις ἡ ἐμφάνισις ὑστέρου φυματιώσεως εἶναι πολὺ συχνοτέρα ἐπὶ ἀλκοολικῶν καὶ ἡ ἐκ ταύτης μεγαλυτέρα θνησιμότης αὐτῶν ἀποδεδειγμένη.

Πλὴν τῶν λοιμωδῶν νόσων συντελοῦσι πρὸς αὔξησιν τῆς θνησιμότητος τῶν ἀλκοολικῶν καὶ ἄλλα αἴτια ἐπιφέροντα ***βίαιον θάνατον,*** ὡς παντοειδῆ δυστυχήματα, ἰδίᾳ δὲ αὐτοκτονίαι. Κατὰ παρατηρήσεις ἑλβετικῆς τινος στατιστικῆς γενομένης ἐπὶ 1956 ἐξηκριβωμένων ἀλκοολικῶν ἡ ἐξ αὐτοκτονιῶν θνησιμότης αὐτῶν ἀνῆλθεν εἰς 11 o/o, ἐνῷ ἐκ τοῦ λοιποῦ ἀνδρικοῦ ἐνηλίκου πληθυσμοῦ ηὐτοκτόνησαν 3,5 o/o. Δύναται τοῦτο π

Digitized by Google

ἐξηγηθῇ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι μεταξὺ τῶν ἀλκοολικῶν ὑπάρχει μέγα πλῆθος ψυχοπαθῶν.

Ἑτέρα σημαντικωτάτη ὀργανικὴ βλάβη, ἀφορῶσα τὸν ποιούμενον κατάχρησιν οἰνοπνεύματος, τὴν ὁποίαν λόγῳ τῶν σπουδαιοτάτων συνεπειῶν ἀναφέρομεν τελευταίαν, εἶναι ἡ προσβολὴ τοῦ εὐγενεστάτου ὀργάνου,τουτέστι τοῦ ***ἐγκεφάλου.*** Ποῖος ὁ βαθμὸς τῆς καταχρήσεως, ὅστις δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τοιαύτην προσβολὴν τοῦ ἐγκεφάλου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ, καθότι, ὡς εἶναι γνωστόν, ἡ ἱκανότης τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ ἐν γένει καὶ ἰδιαιτέρως ἑκάστου ὀργάνου παραλλάσσει κατ' ἄτομον. Εἶναι ἐξ ἄλλου ἀποδεδειγμένον ὅτι ἀπαιτεῖται βαθμός τις ἐσωτερικῆς προδιαθέσεως, ἵνα ἡ τοξικὴ δρᾶσις τοῦ οἰνοπνεύματος ἐπεκταθῇ εἰς τὸν ἐγκέφαλον. Ὅσῳ δ' ὁ βαθμὸς τῆς τοιαύτης προδιαθέσεως εἶναι μεγαλύτερος, τοσούτῳ εὐκολώτερον δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἐξ οἰνοπνεύματος ἐγκεφαλικὴ βλάβη. Ἀποτέλεσμα τῆς ὀργανικῆς ταύτης βλάβης τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι ἡ ἐμφάνισις ποικιλωτάτων ***ψυχικῶν διαταραχῶν***. Ἐνταῦθα δὲν περιλαμβάνομεν τὴν *μέθην*, τῆς ὁποίας εἶναι γνωστὰ τὰ φαινόμενα καὶ ἥτις ὀφείλεται εἰς πρόσκαιρον μόνον δηλητηρίασιν τῶν νευρικῶν (κινητικῶν τε καὶ ψυχικῶν) κυττάρων.

Μία ἐκ τῶν συχνοτάτων ψυχικῶν διαταραχῶν, ἣν ἐμφανίζουσιν οἱ χρόνιοι ἀλκοολικοί, εἶναι ἡ ἄρσις τῆς ἑνιαίας προσαρμογῆς τοῦ νευροψυχικοῦ τόνου πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ ἐρεθίσματα, ἧς ἀποτέλεσμα εἶναι καὶ αἱ αἰφνίδιαι μεταπτώσεις τῶν συναισθημάτων αὐτῶν. Οὕτω δύναται ὁ ἀλκοολικὸς νὰ ἐκφράσῃ ἐν δεδομένῃ στιγμῇ φυσιολογικὰ ἢ μάλιστα καὶ ἐξαιρέτως φιλικὰ αἰσθήματα πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν, ἵνα ἀμέσως μετὰ ταῦτα προβῇ ἐναντίον τῶν αὐτῶν ἀτόμων εἰς τὰς χειρίστας τῶν βιαιοτήτων. Προϊούσης δὲ τῆς ψυχοπαθείας ἐπέρχεται βαθμιαίως, λόγῳ αὐξήσεως τῆς τοξικῆς ἐπιδράσεως ὡς ἐκ τῆς ἀκαταπαύστου χρήσεως, γενικὴ κατάπτωσις τῶν ἀνωτέρων ψυχικῶν ἐξεργασιῶν, ἐλαττοῦται δηλονότι ἡ ἱκανότης τῆς βουλήσεως, δυσχεραίνεται ἡ ἐξεργασία τῆς ἀντιλήψεως, στενοῦται ὁ κύκλος τοῦ ἐνδιαφέροντος, παραμελουμένης πάσης κοινωνικῆς καὶ οἰκογενειακῆς ὑποχρεώσεως, γενικῶς δὲ αἱ ἰδέαι τοῦ τοιούτου ἀτόμου ἐκχυδαΐζονται. Ἡ ἐξεργασία τῆς κρίσεως ἐξαφανίζεται πλήρως, τούτου δ' ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ τελεία ἄρσις τῶν ὁρίων μεταξὺ σοβαροῦ καὶ γελοίου, ἐξ οὗ πηγάζει καὶ ἡ χαρακτηριστικὴ εὐθυμία τῶν ἀλκοολικῶν, οἵτινες καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς οἰκτροτάτας καταστάσεις, εἰς ἃς περιπίπτουσιν, ἐκλαμβάνουσιν ὡς παίγνια κωμικὰ καὶ γελῶσι διὰ τὸ ἴδιον αὐτῶν πρόσωπον. Τέλος δ' ἐπὶ μακρᾶς διαρκείας τῆς καθ' ἡμέραν τοιαύτης τοξικῆς ἐπιδράσεως ἐπέρχεται σκλήρυνσις τοῦ ἐγκεφάλου ἐκδηλουμένη διὰ πλήρους ἀνοίας.

Τὴν πρώτην σειρὰν ὡς πρὸς τὴν συχνότητα τῆς ἐμφανίσεως παρὰ τοῖς χρονίοις ἀλκοολικοῖς κατέχει τοξικὴ ψύχωσις ἐκδηλουμένη ὑπὸ μορφὴν ***διανοητικῆς συγχύσεως***. Ἑτέρα ὡσαύτως ψυχοπάθεια προσβάλλουσα συχνάκις τοὺς ἀλκοολικοὺς εἶναι τὸ ***τρομῶδες παραλήρημα***, εἰς τὴν γένεσιν τοῦ ὁποίου παραδέχονταί τινες παρατηρηταὶ ὅτι συντελεῖ τοξική τις οὐσία παραγομένη ἐν τῷ ὀργανισμῷ κατόπιν συνεχοῦς ἐπιδράσεως τοῦ οἰνοπνεύματος. Πλὴν τούτων καὶ ἕτεραι ψυχοπάθειαι πάσης φύσεως δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐπὶ ἀλκοολικῶν, σπανιώτερον ὅμως.

Τὴν τοξικὴν ἐπίδρασιν τοῦ οἰνοπνεύματος ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τὴν συνεπείᾳ ταύτης ἐκδήλωσιν νευρικῶν καὶ ψυχικῶν νοσημάτων ἀποδεικνύομεν καὶ ἐκ τῶν ἀριθμῶν, τοὺς ὁποίους παρέσχεν ἡμῖν ὁ καθηγητὴς Μ. Κατσαρᾶς, Διευθυντὴς τοῦ Αἰγινητείου Νοσοκομείου. Ἐν τούτῳ εἰσῆλθον καὶ ἐνοσηλεύθησαν ἀπὸ τοῦ 1905—1926 ἄτομα ἐκ νευρικῶν τε καὶ ψυχικῶν νοσημάτων πάσχοντα ἐν ὅλῳ 3143, εἰς 215 δὲ τούτων διεγνώσθη ὡς αἰτιολογικὸς παράγων τῆς νόσου ὁ ἀλκοολισμός, ἤτοι ἐν ἀναλογίᾳ ***6,8ο/ο*** περίπου. Ἀναλυτικώτερον δὲ ἡ ἀναλογία τῶν τοιούτων ἀρρώστων ὑπῆρξεν ἡ ἑξῆς εἴς τινα ἐκ τῶν ἐτῶν τούτων:

Ἔτος	Νοσηλευθέντες	Ἀλκοολισμὸς ὡς αἰτιολογία	
1905	183	16 ἤτοι	8,7 %
1910	305	19 »	6,2
1915	150	16	10,66
1920	113	3 »	2,6
1921	111	6 »	5,4 »
1922	66	3	4,5 »
1923	74	3	4,-
1924	72	5	7,-
1925	51	4	7,8
1926·	62	5 »	8,-

Ὅτι δὲ ἡ οἰνοπνευματίασις ἀποτελεῖ καὶ παρ' ἡμῖν μετὰ τὴν συφιλίδα τὴν συχνοτάτην αἰτίαν ἐκδηλώσεως νευρικῶν ἀλλ' ἰδίως ψυχικῶν νοσημάτων καταφαίνεται ἐκ τῶν κάτωθι ἀριθμῶν:

Ἔτος	*Περιπτώσεις νευρικῶν νόσων*	*Αἰτιολογία* — *Σύφιλις*		*Ἀλκοολισμὸς*	
1905	108	11 ἤτοι	10,1 %	3 ἤτοι	2,75 %
1915	65	10 »	15,35 »	2 »	3 »
1920	43	7 »	16,5 »	2 »	4,65 »
1923	33	7 »	21,2 »	2 »	6 »
1924	20	2 »	10 »		
1925	21	1 »	4,75 »	2 »	9,5 »
1926	12			1 »	8,3 »

Ἐπὶ τοῦ συνόλου ἄρα τῶν κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα εἰσαχθέντων ἐν τῷ νοσοκομείῳ διὰ νευρικὰ νοσήματα, ἡ σύφιλις φέρεται ὡς αἰτιολογικὸς παράγων ἐν ἀναλογίᾳ 11,12 %, ὁ ἀλκοολισμὸς 4, 88 %, ὁ δ' ὑπόλοιπος ἀριθμὸς τῶν περιπτώσεων ὀφείλεται εἰς ποικιλώτατα ἄλλα αἴτια τοξικά, λοιμώδη καὶ τραυματικά.

Ὡς πρὸς τὰ ψυχικὰ νοσήματα ἔχομεν τοὺς ἑξῆς ἀριθμούς:

Ἔτος	*Περιπτώσεις ψυχ. νόσων*	*Αἰτιολογία* — *Σύφιλις*		*Ἀλκοολισμὸς*	
1905	82	11 ἤτοι	13,4 %	15 ἤτοι	18,3 %
1915	88	12 »	13,65 »	16 »	18,15 »
1920	70	7 »	10 »	1 »	1,42 »
1923	47	14 »	29,85 »	1 »	2,12 »
1924	53	4 »	7,55 »	5 »	9,43 »
1925	32	5 »	15, 6 »	4 »	12, 5 »
1926	51	8 »	15, 7 »	4 »	7,85 »

Ἐπὶ τοῦ συνόλου ἄρα τῶν κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα νοσηλευθέντων ἐν τῷ Αἰγινητείῳ διὰ ψυχικὰς νόσους φέρεται ὡς αἰτιολογικὸς παράγων ἡ *σύφιλις* ἐν ἀναλογίᾳ ***15,1ο/ο*** καὶ ὁ *ἀλκοολισμὸς* ***10ο/ο***, ὁ δ' ὑπόλοιπος ἀριθμὸς τῶν τοιούτων παθήσεων ὀφείλεται εἰς ποικιλώτατα ἄλλα αἴτια, λοιμώδη, τοξικά, τραυματικὰ καὶ εἰς ψυχικὰς συγκινήσεις, αἵτινες σπουδαίως συντελοῦσι πρὸς ἐμφάνισιν τῶν ψυχικῶν συνδρομῶν.

Ὡς πρὸς τὴν συχνότητα τῆς ἐμφανίσεως τῶν διαφόρων ψυχικῶν νοσημάτων ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω ἀριθμοῦ περιπτώσεων, ἐν πρώτῃ μοίρᾳ τάσσεται ἡ *τοξικὴ φρενῖτις*, ἔπειτα δὲ τὸ *παραλήρημα* ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτοῦ μορφὰς καὶ ἡ *διανοητικὴ σύγχυσις*.

Διψομανία.—Πρέπει νὰ διαστείλωμεν ἐνταῦθα τοὺς χρονίους ἀλκοολικοὺς ἀπὸ τοὺς *διψομανεῖς*. ***Διψομανία*** καλεῖται ἡ περιοδικὴ τάσις πρὸς πόσιν. Οἱ διψομανεῖς ὑποπίπτουσι περιοδικῶς εἰς ψυχικοσωματικὴν νοσηρὰν κατάστασιν, καθ' ἣν αἰσθάνονται ἀναπόδραστον ἀνάγκην πρὸς πόσιν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Εἰς τὴν ἀνάγκην ταύτην οὐδεμίαν ἀντίστασιν δύνανται ν' ἀντιτάξωσι τὰ τοιαῦτα ἄτομα, καθότι ἕνεκα τῆς ψυχικῆς διαταραχῆς ἐκμηδενίζονται ἅπασαι αἱ ἠθικαὶ καὶ διανοητικαὶ ἐξεργασίαι αὐτῶν.

Εὐκόλως δύναται νὰ διακριθῇ ὁ διψομανής:

α) Ἀπὸ τοῦ κοινοῦ καὶ ἐθισμένου πότου καὶ τοῦ χρονίου ἀλκοολικοῦ, διὰ τῆς καθαρῶς ἐπεισοδιακῆς μορφῆς τῆς διψομανίας.

β) Ἀπὸ τοῦ ἠθικῶς ἐξησθενημένου, τοῦ μὴ δυναμένου ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν παραφορὰν πρὸς κατάχρησιν οἰνοπνεύματος, διὰ τῆς ψυχικῆς καὶ σωματικῆς ἀνάγκης πρὸς πόσιν, ἥτις προσβάλλει καὶ καταβάλλει ἅμα αὐτόν. Ἀδιακρίτως χρόνου, χώρου καὶ περιβάλλοντος, ὑπείκων εἰς τὴν ἀνάγκην ταύτην μεταβαίνει ὁ διψομανὴς εἰς τὰ καπηλεῖα μόνος, δύσθυμος καὶ οὐχὶ εἰς κύκλον εὐθύμων ποτῶν.

γ) Ἀπὸ τοῦ μανιακοῦ, ὅστις μεθύσκεται ἕνεκα ὑπερβολικῆς εὐθυμίας, διὰ τῆς μεγίστης ἀθυμίας, ἧς ἀπότοκος εἶναι ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τοῦ πίνειν. Εἰς τὸν διψομανῆ τὸ οἰνόπνευμα δὲν προκαλεῖ τὴν φυσιολογικὴν εὐθυμοποιὸν δρᾶσιν.

δ) Ἀπὸ τῶν συνήθων μικρῶν καταχραστῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν διακρίνεται ὁ διψομανὴς ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῇ νοσηρᾷ αὐτοῦ ἐπιθυμίᾳ οὐδόλως εἶναι ἐκλεκτικὸς διὰ τὸ χρησιμοποιούμενον ποτόν, ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν μόνον τὸ ποσόν, ἐλλείψει δ' ἄλλου ποτοῦ καὶ ἐν καταστάσει νοσηρᾶς διαστροφῆς τῆς γεύσεως προβαίνει μέχρι πόσεως ὄξους ἢ καὶ πετρελαίου.

Ὁ διψομανὴς ἵσταται πολὺ πλησίον πρὸς τὸν ἠθικῶς καταπεπτωκότα καὶ τὸν μελαγχολικόν, ὅστις οὐχὶ σπανίως μεταβαίνει εἰς τὸ καπηλεῖον ἵνα εὕρῃ λήθην καὶ παρηγορίαν διὰ τὰς μελαγχολικὰς αὐτοῦ ἰδέας. Πραγματικῶς δὲ εἰς τὰς πλείονας περιπτώσεις τῶν διψομανῶν, ἡ διψομανικὴ προσβολὴ ἐμφανίζεται κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς ὀξέος νευρασθενικοῦ δυσθυμικοῦ παροξυσμοῦ μὲ τάσιν πρὸς ἐπανάληψιν περιοδικήν. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ προσβολὴ τῆς διψομανίας ἐπέρχεται πρωτοπαθῶς, ἀποτελοῦσα τὸ πρῶτον σύμπτωμα τῆς διαταραχῆς.

Ἡ διψομανία ἀπαντᾷ μόνον ἐπὶ βεβαρημένων ἐγκεφάλων. Οὕτω δ' ἐξηγεῖται καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι συχνάκις ἐμφανίζεται κατὰ τὰς φυσιολογικὰς φάσεις τῆς ἐμμήνου ρύσεως, τῆς κυήσεως καὶ τῆς κλιμακτηρίου ἐποχῆς. Αἱ καταστάσεις αὗται ἀποτελοῦν σοβαρὰς προδιαθέσεις. Συχνάκις δ' ἐπὶ διψομανίας συνυπάρχουσιν ἕτεραι ἰδιοπαθεῖς νευρώσεις, ὡς π. χ. νευρασθένεια, ὑστερία καὶ ἐπιληψία.

Ἐπὶ τοιούτων καταστάσεων ὡς αἰτιολογικὸς παράγων, ἵνα ἐκραγῇ ἡ συνδρομὴ τῆς διψομανίας, ἐμφανίζεται ζωηρὰ συγκίνησις ἢ σωματικὴ καὶ διανοητικὴ ὑπερκόπωσις. Συνέπεια ταύτης εἶναι ἡ ἐπέλευσις ὀξείας νευρασθενικῆς δυσθυμικῆς καταστάσεως καὶ ἡ ἔξαρσις τῆς ὑπαρχούσης νευρώσεως. Τὸ σύνολον τῶν συμπτωμάτων τούτων ἀποτελεῖ τὸ προδρομικὸν στάδιον, ὅπερ διαρκεῖ ὥρας ἢ καὶ ἡμέρας. καθ' ἃς ὁ ἀσθενὴς κατατρύχεται ἀπὸ ἀϋπνίας, παραπονεῖται διὰ βάρος εἰς τὴν κεφαλήν, αἰσθάνεται προϊοῦσαν ψυχικὴν κόπωσιν καὶ ἀθυμίαν, γενικὴν καταβολὴν τῶν δυνάμεων, νευρικὴν ἐρεθιστικότητα, ἔχει αἰσθήματα ἐναλλασσομένου ψύχους καὶ θερμότητος, ἐνοχλεῖται δ' ὑπὸ ἐντόνων νευραλγικῶν πόνων. Εἶτα ἐπέρχεται ἡ ἀκατανίκητος ἐπιθυμία πρὸς λῆψιν οἰνοπνεύματος, ὅπερ χωρὶς νὰ δίδῃ εἰς τὸν ἄρρωστον οὐδεμίαν ἀπόλαυσιν, προκαλεῖ παροδικήν τινα ἀνακούφισιν. Εἰς τὰ συμπτώματα ταῦτα τῆς διψομανίας ἐπιπροστίθενται βαθμηδὸν τὰ τῆς δι' οἰνοπνεύματος δηλητηριάσεως, ἅτινα ὅμως ἐπὶ διψομανῶν ἐμφανίζονται πολὺ βραδύτερον ἢ ἐπὶ τῶν κοινῶν καταχραστῶν τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν.

Ἐπὶ τῶν γνησίων διψομανῶν ἡ πρὸς ἴασιν ἐλπὶς εἶναι ἐλαχίστη.

Ἀλκοολικὴ κληρονομικότης.— Μέχρι τοῦδε ἀνεπτύξαμεν τὰς ἐκ τῆς οἰνοπνευματιάσεως βλάβας, τὰς ἀφορώσας αὐτοὺς τούτους τοὺς καταχραστὰς οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Δυστυχῶς ὅμως ἡ βλαβερὰ ἐπίδρασις τοῦ οἰνοπνεύματος ***ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀλκοολικῶν***. Ἡ δὲ μεταβίβασις τῆς ἐπιδράσεως ἐπιγίγνεται διὰ τῶν ἑξῆς ὁδῶν:

α) Δηλητηρίασις τοῦ ἐμβρύου ἐν τῷ σώματι τῆς μητρὸς διὰ τοῦ αἵματος τῆς πλακουντικῆς κυκλοφορίας.

β) Ὀξεῖα δηλητηρίασις τῶν πατρικῶν καὶ μητρικῶν γεννητικῶν κυττάρων (τουτέστι σπερματοζωαρίων καὶ ᾠαρίων) ὡς συμβαίνει κατὰ τὴν ἐν στιγμαῖς μέθης συνουσίαν καὶ σύλληψιν.

γ) Βλάβη τοῦ ἐπιθηλίου τῶν γεννητικῶν ὀργάνων (τουτέστι τῶν ὄρχεων καὶ τῶν ᾠοθηκῶν) ἐπὶ χρονίου ἀλκοολισμοῦ, ἧς ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ παραγωγὴ παθολογικῶν σπερματοζωαρίων καὶ ᾠαρίων.

Ἡ ἐκ τοῦ μητρικοῦ αἵματος εἰς τὸ τοῦ ἐμβρύου δίοδος τοῦ οἰνοπνεύματος ἀπεδείχθη καὶ πειραματικῶς ἐπὶ ζῴων. Ὡσαύτως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐβεβαιώθη καὶ ἡ κατόπιν εἰσδύσεως οἰνοπνεύματος ἐντὸς τῶν σπερματοζωαρίων καταστροφὴ αὐτῶν. Σύνηθες ἐξ ἄλλου εὕρημα ἐπὶ ἀλκοολικῶν εἶναι ἡ λόγῳ τῆς καταστροφῆς τοῦ γεννητικοῦ ἐπιθηλίου ἔλλειψις σπερματοζωαρίων ἐν τῷ σπέρματι ἢ ἡ ὕπαρξις παθολογικῶν τοιούτων, γεγονὸς ἐπιβεβαιούμενον καὶ διὰ πλείστων ἐξετάσεων τῶν ὄρχεων ἀποθανόντων τοιούτων ἀτόμων. Ἡ διὰ τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν μεταβιβαζομένη ἐπίδρασις τοῦ οἰνοπνεύματος ἐπὶ τῶν τέκνων τῶν ἀλκοολικῶν ἐκδηλοῦται εἴτε *δι' ἀτελοῦς ἐμβρυϊκῆς ἀναπτύξεως* μετὰ ποικίλων διαμαρτιῶν περὶ τὴν διάπλασιν, εἴτε καὶ *διὰ τοῦ προώρου θανάτου αὐτῶν*, ἐπερχομένου συνήθως ἐν μέσῳ σπασμῶν. Ὁ δὲ συχνὸς ἐνδομήτριος θάνατος τῶν ἐμβρύων ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος καὶ εἰς τὴν ἀνικανότητα τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ἀλκοολικῶν μητέρων νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν κύησιν. Σημαντικὸν δὲ εἶναι ὅτι ἡ τοιαύτη ἀνικανότης μεταφέρεται εἰς τὰ ἐνηλικιούμενα θήλεα τέκνα τῶν ἀλκοολικῶν, οὕτως ὥστε εἰς ἀλκοολικοὺς λαοὺς παρατηρεῖται *βαθμιαία ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ*, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τῆς ηὐξημένης θνησιμότητος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξ ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γεννήσεων. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἔτι ἀποφευχθῇ ὁ πρόωρος θάνατος τῶν ἐμβρύων, αἱ στατιστικαὶ ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἐκδηλοῦται βραδύτερον ἡ ἐπίδρασις τοῦ πάθους τῶν γονέων ἐπὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν, οἵτινες γίγνονται ἐπιληπτικοί, μικρόνοες, ἠθικῶς πεπωρωμένοι κλπ., συχνότατα δ' ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τῶν γονέων καὶ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς σχετικὴν κληρονομηθεῖσαν βιολογικὴν προδιάθεσιν ἐπιδίδονται εἰς τὴν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας οἰνοποσίαν.

Ἡ καταστρεπτικὴ ὅμως ἐπίδρασις τοῦ ἀλκοολισμοῦ ἐπεκτείνεται ἔτι μᾶλλον *ἐπηρεάζουσα ὁλόκληρον τὴν κοινωνίαν*. Ἀπόδειξις τούτου σαφὴς εἶναι ἡ ηὐξημένη ἐγκληματικότης ἐπὶ καταχραστῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Ἡ ὀξεῖα δι' οἰνοπνεύματος δηλητηρίασις εὐνοεῖ τὴν διάπραξιν ἀδικημάτων, καθότι ὁ ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου ἀσκούμενος περιορισμὸς τῶν ἀντιδράσεων πρὸς τὰ διάφορα ἐρεθίσματα αἴρεται, τουτέστι διαταράσσεται ἡ ἐπὶ τῶν πράξεων ἀνασταλτικὴ ἐπίδρασις τῆς λογικῆς. Διὰ πλείστων στατιστικῶν ἀποδεικνύεται ὅτι ἐπὶ ἀτόμων καταδικασθέντων δι' ἀδικήματα βίας, ἀνηθικότητος κλπ., ***65 ο/ο*** περίπου διετέλουν ἐν μέθῃ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἀδικήματος. Ἡ σχέσις μεταξὺ οἰνοπνεύματος καὶ ἐγκλημάτων καταφαίνεται ἐκ στατιστικῶν τῶν διαπραχθέντων ἀδικημάτων ἀφ' ἑνὸς μὲν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος καθ' ἃς γίνεται μεγάλη χρῆσις οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκείνων καθ' ἃς γίνεται μετρία χρῆσις. Οὕτω ἐπὶ 141 περιπτώσεων ἀδικημάτων ἑβδομαδιαίως, *60* ἔλαβον χώραν τὴν *Κυριακήν*, *22* τὴν *Δευτέραν*, *18* τὸ *Σάββατον* καὶ ἀνὰ *10* τὰς ὑπολοίπους ἡμέρας. Σοβαρὸν ὡσαύτως γεγονὸς εἶναι ἡ παρατηρουμένη συχνοτάτη ὑποτροπὴ τῶν ἀλκοολικῶν ἐγκληματιῶν.

Ἑτέρα σημαντικωτάτη κοινωνικὴ βλάβη εἶναι ἡ *ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐπίδρασις* τῆς οἰνοπνευματιάσεως. Διότι οἱ πλεῖστοι τῶν ἀλκοολικῶν χάνουν βαθμηδὸν πᾶσαν ὄρεξιν πρὸς ἐργασίαν, δὲν βραδύνουσι δὲ νὰ καταστῶσι καὶ

Digitized by Google

παντελῶς ἀνίκανοι πρὸς ταύτην, καταλήγοντες εἰς τὴν πενίαν καὶ καθιστάμενοι ὑγιεινῶς τε καὶ οἰκονομικῶς ἄτομα κατωτέρας ποιότητος ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἐξηκριβώθη ὅτι πλέον τοῦ ἡμίσεος τῶν ἀνδρῶν οἵτινες ἔχουσιν ἀνάγκην χρηματικῆς ἀρωγῆς εἶναι ἀλκοολικοί.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἐκ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας προσγινομένης ζημίας σημαντικὴ εἶναι ἡ χρηματικὴ ἐπιβάρυνσις τῆς κοινωνίας δι' ἔξοδα συντηρήσεως νοσοκομείων, φρενοκομείων, φυλακῶν κλπ., εἰς ἃς οὐ σμικρὸς ἀριθμὸς ἐκ τῶν ἀλκοολικῶν ἐγκλείεται. Ἂν δ' εἰς ταῦτα προστεθῇ καὶ τὸ κολοσσιαῖον χρηματικὸν ποσόν, ὅπερ καθ' ἑκάστην σπαταλᾶται διὰ τὴν ἀγορὰν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, γίνεται σαφέστατα ἀντιληπτὴ ἡ προσγινομένη τῇ κοινωνίᾳ οἰκονομικὴ ζημία.

Δὲν πρέπει τέλος νὰ παροραθῇ καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀλκοολισμοῦ ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ χαρακτῆρος τοῦ λαοῦ, ὃν διαφθείρει, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐπ' αὐτῆς ἔτι τῆς ἐθνικῆς ὑποστάσεως δυνατὸν νὰ ἔχῃ χειρίστας συνεπείας.

Μέσα καταπολεμήσεως τοῦ κακοῦ.—Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα εὐκόλως κατανοεῖται ἡ ἀνάγκη τῆς ἀντὶ πάσης θυσίας καὶ διὰ διαφόρων μέσων καταστολῆς τῆς καταχρήσεως τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν.

Πρωταρχικὸς ὅρος πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἐκ τοῦ ἀλκοολισμοῦ βλαβῶν εἶναι ἡ ***πρόληψις*** διὰ τῆς διακοπῆς τῆς ἕξεως τοῦ πίνειν. Πλὴν ὅμως τούτου δὲν πρέπει νὰ παραμεληθῇ καὶ ἡ ***θεραπεία*** τῶν ἤδη ἐκδηλωθέντων ἐπὶ ἀλκοολικῶν παθολογικῶν φαινομένων.

Αὕτη δὲ συνίσταται κυρίως εἰς τὴν πλήρη παῦσιν καὶ ἀσημάντου ἔτι χρήσεως οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Ἡ δὲ τοιαύτη συνεχὴς ἀποχὴ ἀπὸ τοῦ οἰνοπνεύματος δὲν πρέπει νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς πότας ὡς δίαιτα, ἀλλ' *ὡς ὅρος στοιχειωδῶς ἀπαραίτητος* διὰ τὴν περαιτέρω διατήρησιν τῆς ὑγείας καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς ζωῆς αὐτῶν. Ἵνα ὅμως λησμονήσῃ ὁ ἀλκοολικὸς τὰς ἐκ τῆς οἰνοποσίας εὐχαρίστους ἐντυπώσεις, ἀπαιτεῖται ἀπομόνωσις αὐτοῦ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἄνω τοῦ ἑνὸς ἔτους, εἰς εἰδικὰ θεραπευτήρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ καταλλήλου ψυχικῆς ἀγωγῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ δι' ὑποβολῆς τῶν τοιούτων ἀτόμων εἰς τακτικὴν ἐργασίαν, ἀπασχολοῦσαν αὐτά, κατορθοῦται ἡ ἐκρίζωσις τοῦ πάθους τῆς οἰνοποσίας.

Ὡς δ' αἱ ὑπάρχουσαι στατιστικαὶ δεικνύουσι, τὸ ἓν τρίτον τῶν ἐγκλειομένων ἀλκοολικῶν ἐξέρχονται τῶν τοιούτων θεραπευτηρίων οὐχὶ μόνον ἀποβαλόντες τὴν ἕξιν τῆς οἰνοποσίας, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἐμφορούμενοι ἀντιθέτως ὑπὸ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος πρὸς καταπολέμησιν αὐτῆς, ἐνεργῶς δὲ μετέχουσιν ἐν τῷ κατὰ τοῦ ἀλκοολισμοῦ ἀγῶνι. Πρακτικῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ διαχωρίζωνται τὰ ὡς ἄνω θεραπευτήρια εἰς δύο τάξεις, τὴν τῶν ἰασίμων ἀλκοολικῶν καὶ τὴν τῶν ἀνιάτων. Ἡ δ' εἰς τὰ θεραπευτήρια ἔγκλεισις τῶν ὑπὸ ἀνιάτου ἀλκοολισμοῦ κατεχομένων δὲν ἐνέχει μεγάλην θεραπευτικὴν σημασίαν, ἀλλ' ἀποβλέπει μᾶλλον εἰς τὴν ἀπομόνωσιν στοιχείων, ἅτινα μόνον κίνδυνον διὰ τὴν κοινωνίαν ἀποτελοῦσιν.

Ὡς πρὸς τὴν ***προληπτικὴν καταπολέμησιν*** τῆς οἰνοπνευματιάσεως πλεῖστα εἶναι τὰ προτεινόμενα καὶ ἐφαρμοζόμενα μέτρα. Ἀλλ' ὅμως πάντα εἶναι καταδεδικασμένα ν' ἀστοχήσωσιν, ἐάν, ἐναντίον τῆς βαθύτατα ἐρριζωμένης κλίσεως πρὸς πόσιν, δὲν ἀνακύψῃ ἡ θέλησις τοῦ λαοῦ, οὕτως ὥστε νὰ καταστῇ οὗτος κύριος τοῦ κακοῦ καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὸν πειρασμόν. Δι' ὃ πρέπει πρὸ παντὸς διὰ καταλλήλου διαπαιδαγωγήσεως νὰ καταπολεμηθῇ ἡ ἐσφαλμένως παρὰ τῷ κοινῷ ἐπικρατήσασα ἰδέα, ὅτι τὰ οἰνοπνευματώδη ποτὰ ἐνισχύουσι τὴν ὑγείαν καὶ συντελοῦσι πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς. Ἡ πεῖρα δὲ ἀπέδειξε σχετικῶς ὅτι ἡ παρὰ ἰατρῶν εἰς συνταγὰς ἀναγραφὴ τοῦ οἰνοπνεύματος ὡς γενικοῦ τονωτικοῦ δίδει σταθερὰν βάσιν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἰδέας ταύτης.

Πρῶτον ἄρα οἱ ὑγιεινολογικῶς μορφωμένοι ἰατροὶ ἔχουσι καθῆκον ν' ἀποφεύγωσι κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν ἀναγραφὴν τοῦ οἰνοπνεύματος ὡς φαρμάκου. Εἰς πᾶσαν δὲ τυχοῦσαν περίπτωσιν πρέπει νὰ δράττωνται τῆς εὐκαιρίας ὅπως ἐφιστῶσι τὴν προσοχὴν τῶν συμβουλευομένων αὐτοὺς ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ οἰνοπνεύματος ἀνεπανορθώτων βλαβῶν τοῦ ὀργανισμοῦ.

Δεύτερον πρέπει νὰ συσταθῶσι *σύνδεσμοι* πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἀλκοολισμοῦ, οἵτινες εὐρέως νὰ διαδίδωσι παρὰ τῷ λαῷ τὰς ἐκ τοῦ πάθους τούτου ὀδυνηρὰς συνεπείας καὶ νὰ προσπαθῶσιν ὥστε διὰ παντὸς μέσου νὰ ἐπιτύχωσιν, ἂν οὐχὶ τὴν ἐξάλειψιν τῆς ἕξεως ταύτης, τοὐλάχιστον ὅμως τὴν ἀναχαίτισιν τοῦ κακοῦ. Εὐνόητον εἶναι ὅτι, ἵνα ὁ σκοπὸς τῶν τοιούτων συνδέσμων ἐπιτευχθῇ, πρέπει οἱ ἀποτελοῦντες τούτους νὰ ἐμφορῶνται ὑπὸ φανατισμοῦ διὰ τὸν ἀναληφθέντα ἀγῶνα, αὐτοὶ δὲ πρῶτοι νὰ δίδωσι τὸ παράδειγμα τῆς ἀπὸ τοῦ οἰνοπνεύματος ἀποχῆς. Ἐν Σουηδίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ, ἔνθα παρατηρεῖται ἡ μεγαλυτέρα περιστολὴ τοῦ ἀλκοολισμοῦ, ἄνω τῶν 9% ἐκ τῶν κατοίκων εἶναι ἐγγεγραμμένα μέλη τοιούτων ἀντιαλκοολικῶν συνδέσμων. Τοιαύτη ὀγκώδης ὠργανωμένη μᾶζα δὲν δύναται ἢ νὰ συντελέσῃ σπουδαίως εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὑγιεινῆς ὁδοῦ καθοδήγησιν τοῦ λαοῦ.

Τρίτον δὲ τὸ κράτος ὀφείλει νομοθετικῶς νὰ λάβῃ σειρὰν ὅλην μέτρων, δι' ὧν νὰ μὴ ἐπιτρέπηται ἡ ἐν πλήρει ἀσυδοσίᾳ παρασκευὴ καὶ πώλησις τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Οὕτω πρέπει νὰ ἐξασκῆται δι' ἰδίων ὑπαλλήλων ἔλεγχος αὐστηρότατος ἐπὶ τὴν ***ποιότητα τῶν μεθυστικῶν ποτῶν***, ν' ἀπαγορεύηται δὲ ἡ χρῆσις τοιούτων, περιεχόντων μεγάλας ποσότητας φουζελελαίων, ὡς ἐπίσης καὶ μεγάλην ποσότητα οἰνοπνεύματος. Ποτὰ περιέχοντα ἄνω τοῦ 30 ἕως 45% οἰνοπνεύματος κατ' ὄγκον δὲν πρέπει νὰ διατίθενται πρὸς πώλησιν. Ὡσαύτως ἔλεγχος πρέπει ν' ἀσκῆται ἐπὶ τῶν πρὸς παρασκευὴν οἰνοπνεύματος χρησιμοποιουμένων οὐσιῶν, ἀπαγορευομένης τῆς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατεργασίας τῶν ἀμυλωδῶν, καθότι τὸ ἐξ αὐτῶν λαμβανόμενον οἰνόπνευμα περιέχει μεγάλας ποσότητας δηλητηριωδῶν οἰνοπνευμάτων, ὡς ἀμυλικοῦ κ.λ.π. Τοιαύτη ἀπαγόρευσις ἰσχύει καὶ ἐν Ἑλλάδι.

Ἡ πώλησις τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν πρέπει νὰ περιορισθῇ ***εἰς ὡρισμένας μόνον ὥρας τῆς ἡμέρας***, ἀπαγορευομένης τελείως τῆς εἰς οἱονδήποτε κέντρον πωλήσεως αὐτῶν κατὰ τὴν νύκτα. Ἡ δὲ εὐθύνη τῶν διευθυνόντων τοιαῦτα καταστήματα ὀφείλει νὰ ὁρισθῇ μεγίστη διὰ τυχοῦσαν παράβασιν τῆς ὡς ἄνω ἀπαγορεύσεως. Ὡσαύτως εὐθύνην πρέπει νὰ ὑπέχωσιν οἱ διευθυνταὶ τούτων διὰ τὴν χορηγίαν μεθυστικῶν ποτῶν εἰς ***ἀνηλίκους***, ὡς καὶ εἰς πάντας τοὺς ***ἤδη ἐν μέθῃ ἢ ἡμιμέθῃ διατελοῦντας***.

Ἡ γενομένη σκέψις ὅπως ἐπιβληθῇ βαρυτάτη φορολογία ἐπὶ τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, οὕτως ὥστε ν' αὐξηθῇ ὑπερόγκως ἡ τιμὴ τούτων, δὲν δύναται ν' ἀποφέρῃ εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα ἐν τῇ καταπολεμήσει τοῦ ἀλκοολισμοῦ, καθότι ἐκ πολυαρίθμων παρατηρήσεων ἔχει ἀποδειχθῆ ὅτι εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς οἰνοποσίας κατεχομένους οὐδεμίαν ἀσκεῖ ἐπιρροὴν ἡ κακὴ αὐτῶν οἰκονομικὴ κατάστασις, δὲν διστάζουσι δ' οὗτοι καὶ τὸν τελευταῖον αὐτῶν ὀβολὸν νὰ σπαταλήσωσιν ἐντὸς τῶν οἰνοπωλείων. Εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ τιμωρῶνται οἱ ποιούμενοι κατάχρησιν οἰνοπνεύματος, τοῦτο δὲ ἐφαρμόζεται εἰς πλεῖστα κράτη, ὅπου οἱ ἐν μέθῃ δημοσίᾳ φωραθέντες συλλαμβάνονται καὶ ὁδηγοῦνται εἰς κρατητήρια· ἡ τοιαύτη πρόσκαιρος ἔστω στέρησις τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιφέρῃ συνετισμὸν εἰς τινας περιστάσεις. Ἀλλὰ δυνατὸν ἔτι πλέον νὰ ἐκταθῶσι τὰ τοιαῦτα κατὰ τῶν ἀλκοολικῶν μέτρα, ὡς π. χ. νὰ στερῶνται οὗτοι τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα καὶ τὰ τοιαῦτα. Εὐνοϊκώτερα ἀποτελέσματα ἐν τῷ διὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς οἰνοποσίας ἀγῶνι θ' ἀπέδιδεν, ἀντὶ τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν μεθυστικῶν ποτῶν, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ πάσης φορολογίας ἑτέρων ἀβλαβεστέρων ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως οὐσιῶν, ὡς π. χ. τοῦ καφφέ, τοῦ τεΐου, τῶν ὀξυπότων κ. τ. λ., οὕτως ὥστε ἐλαττουμένης τῆς τιμῆς αὐτῶν νὰ διευκολυνθῇ ἡ διὰ τούτων ἀντικατάστασις τοῦ οἰνοπνεύματος.

Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ πρέπει ἀμέριστον νὰ προκαλέσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ τε κράτους καὶ πάντων τῶν ἀντιαλκοολικῶν καὶ τῶν πάσης φύσεως κοινωνικῶν συνδέσμων, καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ἡ ἐπιτυχία τοῦ πρὸς περιστολὴν τῆς οἰνοποσίας ἀγῶνος, εἶναι ἡ ***βελτίωσις τῆς ἐν γένει καταστάσεως τοῦ ἐργάτου***, καθότι ἡ τάξις ἐκείνη, ἥτις περιάγεται εὐχερέστερον εἰς τὸν ἀλκολισμὸν ἕνεκα ἀφ' ἑνὸς μὲν τῶν γενικῶν ὅρων διαβιώσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ ἐλλείψεως καὶ τῆς στοιχειωδεστέρας πολλάκις μορφώσεως, εἶναι ἡ ἐργατική. Πρὸς τοῦτο πλὴν τῆς ὅσον οἷόν τε εὐχερεστέρας ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου, πλὴν τῆς ἐλαττώσεως τῶν ὡρῶν ἐργασίας καὶ τῆς αὐξήσεως τῶν ἀποδοχῶν τοῦ ἐργάτου—μέτρων, ἅτινα ἁπανταχοῦ σχεδὸν ἐφαρμόζονται ἤδη—πρέπει ἀντὶ πάσης θυσίας νὰ διευκολυνθῇ ἡ ἄνετος ἐγκατάστασις ἑκάστης ἐργατικῆς οἰκογενείας εἰς ἴδιον οἴκημα. Ἀνάγκη νὰ κατανοηθῇ παρὰ πάντων ὅτι ἐκεῖνο ὅπερ κατὰ τὸ πλεῖστον ὁδηγεῖ τὸν ἐργάτην εἰς τὸ καπηλεῖον εἶναι ἡ ***ἔλλειψις ὑγιεινῆς καὶ εὐρυχώρου κατοικίας***. Κατὰ τὰς μὴ ἐργασίμους ἡμέρας ἢ κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς αὐτοῦ οὐδεμίαν προθυμίαν αἰσθάνεται ὁ ἐργάτης νὰ σπεύσῃ παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ του, ἥτις στεγάζεται ἐν μοναδικῷ πολλάκις δωματίῳ ἀνηλίῳ καὶ ὑγρῷ, ἐν τῷ ὁποίῳ κατάκειται ἴσως καὶ ὁ ὑπέργηρως γονεύς, παράλυτος ἢ πάσχων. Μετὰ πᾶσαν κοπιώδη ἐργασίαν ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀπαιτεῖ περιβάλλον τερπνόν, ὅπερ ἀνακουφίζει αὐτὸν ἐξ ἴσου πρὸς τὴν σωματικὴν ἀνάπαυσιν. Τὸ τοιοῦτον δὲ περιβάλλον ἀναζητῶν ὁ ἐργάτης καταφεύγει εἰς τὰ καπηλεῖα καὶ καθίσταται οὕτω ἀλκοολικός. Τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ζήτημα τῆς κατοικίας τοῦ ἐργάτου ἀπασχολεῖ ἤδη εἰς τοὺς προηγμένους λαοὺς καὶ τὰς κυβερνήσεις ὡς καὶ τὰ πάσης φύσεως φιλανθρωπικὰ Σωματεῖα. Οἱ δὲ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ μεγάλοι βιομηχανικοὶ οἶκοι ἱδρύουσιν ἰδίαις δαπάναις μονοκατοικίας ἐκ δύο ἕως τεσσάρων δωματίων διὰ τοὺς ἐργάτας αὐτῶν, ἃς οὗτοι ἐξαγοράζουσι διὰ σμικροτάτων ἐκ τοῦ μισθοῦ κρατήσεων ἐπὶ μακρὰ ἔτη.

Ἀλλ' εἶναι τοσοῦτον δυσχερὴς ἡ ἐπίτευξις τούτου διὰ πάντας τοὺς ἐργάτας, ὥστε θ' ἀπαιτήσῃ μέγα σχετικῶς χρονικὸν διάστημα. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ αἱ διάφοροι φιλανθρωπικαὶ ὀργανώσεις καὶ δὴ οἱ ἀντιαλκοολικοὶ σύνδεσμοι ἔχουσι καθῆκον ν' ἀπαλλάξωσι τὸν ἐργάτην τοὐλάχιστον ἀπὸ τὰς τυχὸν ὑπαρχούσας ἠθικὰς αὐτοῦ στενοχωρίας, δι' ἱδρύσεως νοσοκομείων, γηροκομείων κ.τ.τ., ἔνθα νὰ περιθάλπωνται τὰ πάσχοντα μέλη τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ἀπομακρυνόμενα ἐκ τῆς οἰκίας.

Ὡς τελευταῖον κατὰ τοῦ ἀλκοολισμοῦ μέτρον ἀναφέρομεν τὴν εἴς τινας χώρας θεσπισθεῖσαν διὰ νόμου ***ἀναγκαστικὴν ἀπαγόρευσιν*** τῆς χρησιμοποιήσεως οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Ἡ τοιαύτη ἀπαγόρευσις εἶναι εἴτε *ὁλική*, ὡς π. χ. ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, εἴτε *μερική*, ἀφορῶσα μόνον τὰ μεγάλας ποσότητας οἰνοπνεύματος περιέχοντα ποτά, ὡς π. χ. ἐν Νορβηγίᾳ, ἔνθα ἐθεσπίσθη τοῦτο διὰ δημοψηφίσματος. Ἂν τὸ τοιοῦτον μέτρον ἐπέφερε πραγματικὰ ἀποτελέσματα, δὲν εἶναι ἐξ ἐπιστημονικῶν πηγῶν βεβαιωμένον. Ἄλλως τε δὲν παρῆλθεν εἰσέτι ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα, πλεῖσται ὅμως ἀκούονται γνῶμαι ἐναντίον τοῦ μέτρου τούτου, ὅπερ, κατά τινας, ἐπιφέρει τὰ ἀντίθετα τῶν προσδοκωμένων. Οὕτω ἐν γερμανικῇ ἐφημερίδι δημοσιεύεται ἡ γνώμη τοῦ Προέδρου τοῦ Νορβηγικοῦ Κοινοβουλίου, ὅστις εὑρίσκει τελείως ἄσκοπον τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἰσχύος τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπὸ τοῦ οἰνοπνεύματος ἀποχῆς· καθότι, ὡς ἰσχυρίζεται, ἡ ἐγκράτεια τοῦ λαοῦ οὐδόλως ἐνισχύθη, ἐφ' ὅσον ἀντὶ τῶν λίαν πεπυκνωμένων μεθυστικῶν ποτῶν γίνεται εἰς εὐρυτάτην κλίμακα χρῆσις τοῦ οἴνου, μὴ περιλαμβανομένου εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν. Ὡς βεβαιωτικὸν δὲ τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου ἐπικαλεῖται τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ οἴνου ἐν Νορβηγίᾳ ηὐξήθη τῷ 1924 κατὰ 300 ο/ο, ἔναντι τοῦ 1923, κατὰ δὲ τοὺς πρώτους τέσσαρας μῆνας τοῦ 1925 ἐσημειώθη νέα κατὰ 100 % αὔξησις, ἔναντι τῶν ἀντιστοίχων μηνῶν τοῦ 1924. Τὸ μόνον κατ' αὐτὸν ἐπιτευχθὲν ἀποτέλεσμα, τοῦτο δ' ἀρνητικόν, εἶναι ἡ κολοσσιαία χρηματικὴ ζημία τοῦ κράτους, λόγῳ τῆς μὴ ἐπιτρεπομένης εἰσαγωγῆς τοῦ οἰνοπνεύματος, ἀπολεσθέντος οὕτω τοῦ σχετικοῦ εἰσαγωγικοῦ δασμοῦ, ἐνῷ τοὐναντίον τὸ οἰνόπνευμα δὲν ἔπαυσεν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ φέρηται ἔξωθεν λαθρεμπορικῶς.

Ἀντιθέτως ἕτεροι παράγοντες ἐν Νορβηγίᾳ εὑρίσκουσιν ὅτι τὸ ψηφισθὲν μέτρον ἐπέτυχε, καὶ ἕνεκα τούτου ζητοῦσι τὴν ἐπέκτασιν τῆς διὰ Νόμου ἀπαγορεύσεως τῆς καταναλώσεως καὶ εἰς αὐτὸν ἔτι τὸν οἶνον καὶ τὸν ζῦθον. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

ΑΛΚΟΟΛΙΚΑΙ ΦΡΕΝΟΒΛΑΒΕΙΑΙ. Ὀνομάζονται οὕτω αἱ βλάβαι ἐκεῖναι τῆς διανοίας, αἵτινες ἐπέρχονται συνεπείᾳ χρονίας καταχρήσεως παντὸς εἴδους οἰνοπνευματούχων ποτῶν (οἴνου, οἰνοπνευματωδῶν, ἀψινθίου κτλ.).

Ἐκτὸς τῶν βαρειῶν ἀλλοιώσεων, τὰς ὁποίας τὸ οἰνόπνευμα προκαλεῖ ἐπὶ τῶν διαφόρων σπλάγχνων (ἥπατος, νεφρῶν, καρδιας κτλ.), ἐπὶ τῶν ἀγγείων ὡς καὶ ἐν γένει ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ, ὑφίστανται ἐπίσης βαρείας βλάβας τὸ νευρικὸν σύστημα, εἰδικώτερον δὲ ὁ ἐγκέφαλος, οὗ αἱ συνεπείᾳ μακρᾶς χρήσεως οἰνοπνεύματος ἀλλοιώσεις ἐξικνοῦνται μέχρι τοιαύτης βλάβης, ὥστε νὰ ἐπέρχωνται αἱ καλούμεναι *ἀλκοολικαὶ φρενοβλάβειαι* ἢ ***φρενοπάθειαι***.

Ἐπὶ ὀξέος ἀλκοολισμοῦ ἐπέρχεται κυρίως ἡ μέθη, ἥτις καὶ ἅπαξ μόνον ἐπελθοῦσα καταλείπει μακρότερόν πως χρόνον διαρκούσας διαταραχὰς συνισταμένας εἰς κατάπτωσιν τῶν τε σωματικῶν καὶ πνευματικῶν λειτουργιῶν· ἡ δὲ κατ' ἐπανάληψιν μέθη προκαλεῖ τὴν βαθμηδὸν αὐξανομένην ἐπιθυμίαν πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ οἰνοπνεύματος, τὴν ἐνίοτε μέχρι διψομανίας ἐξικνουμένην, ἥτις εἶναι ἡ κυρία αἰτία τοῦ χρονίου ἀλκοολισμοῦ, τοῦ ἐπιφέροντος, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὴν χρονίαν δηλητηρίασιν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τὰς ἐπακολούθους ἀλκοολικὰς φρενοπαθείας.

Καὶ περὶ μὲν τῶν διαφόρων ἀλλοιώσεων καὶ διαταραχῶν, αἵτινες προκαλοῦνται διὰ τῆς χρονίας καταχρήσεως τοῦ οἰνοπνεύματος ἐπὶ τοῦ ἐν γένει ὀργανισμοῦ, τῶν σπλάγχνων καὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος (ἀλκοολικὸς τρόμος, διαταραχαὶ τῆς αἰσθητικότητος, πολυνευρίτιδες, νευρασθένεια, ὑστερία ἢ καὶ ὀργανικαὶ ἐκδηλώσεις, οἷαι παραπληγίαι, ἡμιπληγίαι, ἐπιληψίαι κτλ.), ὁ ἀναγνώστης παραπέμπεται εἰς τὰ οἰκεῖα ἄρθρα καὶ εἰς τὴν ἀνωτέρω γενικωτέραν περὶ ἀλκοολισμοῦ πραγματείαν. Ἐνταῦθα θὰ ἐξετάσωμεν εἰδικώτερον τὰς ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου ἐπερχομένας ἀλλοιώσεις.

Διὰ τῆς χρονίας καταχρήσεως τοῦ οἰνοπνεύματος παρατηρεῖται ὅτι: ἐλαττοῦνται ἐν γένει αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις, ἡ ἀντίληψις, ἡ κρίσις, τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὰ πέριξ γινόμενα· ἐπέρχεται εὐκόλως

Digitized by Google

καὶ ταχεῖα κόπωσις καὶ ἀστάθεια χαρακτῆρος, ἰδιαιτέρως δὲ προσβάλλεται ἡ ἱκανότης τῆς προσλήψεως παραστάσεων καὶ ἐπέρχεται βαθεῖα βλάβη τῆς μνήμης· ἐλαττοῦται ἡ δύναμις τῆς θελήσεως, ἀμβλύνεται ἡ λεπτότης τῶν αἰσθημάτων, ἐπερχομένου βαθμοῦ τινος ἀπαθείας· ἐπίσης δύναται νὰ ἐπέλθῃ τραχύτης τοῦ χαρακτῆρος καὶ εὐερεθιστότης καὶ δὴ τοιαύτη, ἥτις οὐχὶ σπανίως ἄγει τὸ ἄτομον εἰς βιαίας καὶ ἐγκληματικὰς ἀκόμη πράξεις, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἐπέρχεται τέλος πλήρης διανοητικὴ κατάπτωσις καὶ ἄμβλυνσις μέχρι πλήρους διανοητικῆς ἐκμηδενίσεως ὑπὸ μορφὴν πλέον ***ἀλκοολικῆς ἀνοίας***.

Ἐπὶ οὕτω πως διὰ χρονίας καταχρήσεως παρεσκευασμένου ἐγκεφάλου ἀναπτύσσονται εἰδικώτερον βλάβαι τῆς διανοίας διαφόρου βαθμοῦ καὶ ἐκτάσεως, αἵτινες, περιλαμβάνουσαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὰς ἀνωτέρω ἐκδηλώσεις ἐντονώτερον, ἐμφανίζονται ὑπὸ διαφόρους τύπους καὶ μορφάς.

Σχετικῶς μὲ τὴν ἐπιληψίαν καὶ ἐν γένει ἐπιληπτικὰς καταστάσεις, αὗται ἢ δύνανται, ὡς συνήθως, νὰ εἶναι ἐκδηλώσεις κατ' εὐθεῖαν τῆς χρονίας δηλητηριάσεως δι' οἰνοπνεύματος ***(ἀλκοολικὴ ἐπιληψία)*** ἢ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἔμμεσοι ἐπιδράσεις, ὡς π. χ. συνεπείᾳ τῆς προκαλουμένης ***ἀλκοολικῆς παχυμηνιγγίτιδος*** ἢ ***ἀρτηριοσκληρώσεως***· αὗται δὲν διαφέρουσι τῆς συνήθους ἐπιληψίας, εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ ὑποδυθῶσι καὶ τὴν μορφὴν τῆς ***μερικῆς ἐπιληψίας***, τύπου *Jackson*, ἢ καὶ τὰς ἀφαιρέσεις, θόλωσιν διανοίας κτλ., καὶ νὰ καταλήξωσι βαθμηδὸν εἰς τὴν διανοητικὴν κατάπτωσιν καὶ ἄνοιαν. Πολλάκις τὰ ἀνωτέρω συμβαίνουσιν ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει τυχὸν κληρονομικὴ ἢ ἐπίκτητος, συνεπείᾳ διαφόρων νόσων, προδιάθεσις. Ἐπίσης συμβαίνει, ὡς παγκοίνως εἶναι γνωστόν, νὰ ἐπέρχηται ἐπιληψία καὶ ἐπὶ τῶν ἐπιγόνων ἀλκοολικῶν.

Ἐκτὸς τῆς ἀλκοολικῆς ἐπιληψίας ὑπάρχουσι παραπλήσιαι ἀλκοολικαὶ φρενοπαθητικαὶ καταστάσεις, καθ' ἃς οἱ πάσχοντες, χρόνιοι ἀλκοολικοί, μετὰ χρῆσιν ἐνίοτε καὶ ἐλαχίστης ποσότητος οἰνοπνεύματος, ἐμφανίζουσι βαρείας διανοητικὰς διαταραχάς, αἵτινες, ἐν συνδυασμῷ μετὰ σωματικῶν ἐκδηλώσεων, οἷαι εἶναι ἡ χαλαρότης τῆς ἀντιδράσεως τῶν κορῶν ἢ ἡ ἀντανακλαστικὴ δυσκαμψία, συνίστανται εἰς βαθεῖαν θόλωσιν τῆς διανοίας, ἐξικνουμένην μέχρις ἀφαιρέσεως, εἰς ἄγχος, ψευδαισθήσεις, κινητικὰς διεγέρσεις ἐξικνουμένας μέχρι μανιακῶν ριπτασμῶν ἢ μέχρις ἀσυνειδήτων βιαίων, πράξεων ἐπικινδύνων πολλάκις, συνήθως ἀντικειμένων πρὸς τὸν συνήθη χαρακτῆρα τῶν ἀτόμων τούτων, μεθ' ὃ ὁ πάσχων περιπίπτει εἰς βαθὺν ὕπνον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγειρόμενος οὐδεμίαν τηρεῖ πλέον ἀνάμνησιν τῶν γενομένων. Πρόκειται συνήθως παρὰ τοῖς ἀτόμοις τούτοις, ἂν μὴ περὶ καθαρῶς ἐπιληπτικῶν καταστάσεων, πάντως περὶ συγγενῶν ψυχοπαθητικῶν τοιούτων, ἐφ' ὧν, ἐπιδρῶν τὸ οἰνόπνευμα, προκαλεῖ τὴν ἀνωτέρω περιγραφεῖσαν ὀξεῖαν φρενοβλάβειαν.

Εἰς τὰς αὐτὰς ψυχοπαθητικὰς καταστάσεις ἀνήκει καὶ ἡ ***διψομανία*** (βλ. καὶ ἀνωτέρω), καθ' ἣν ἄτομα, γενικῶς κατὰ τὰ λοιπὰ σώφρονα καὶ φυσιολογικὰ ἐμφανιζόμενα, ρίπτονται αἴφνης μετὰ μανίας εἰς τὴν κατάχρησιν τοῦ οἰνοπνεύματος ἐπὶ ἡμέρας ἢ καὶ ἑβδομάδας, καθ' ἃς εὑρίσκονται ἐν διαρκεῖ μέθῃ, ἢ εἰς τοιαύτας διεγέρσεις καὶ ἐν γένει καταστάσεις ὁμοίας πρὸς τὰς ἄνω περιγραφείσας, καὶ παύουσι τότε μόνον ὅταν πλέον ὑποπέσωσιν εἰς πλήρη ἐξάντλησιν, μεθ' ὅ, ἀφ' οὗ συνέλθωσι δι' ὕπνου καὶ ἀναπαύσεως, ἐπανέρχονται πάλιν μετὰ τῆς αὐτῆς μανίας εἰς τὸν πότον· συνήθως ὡς ἀφορμὴ εἰς τὴν ἔκρηξιν τῆς διψομανίας χρησιμεύει μελαγχολικὴ ἢ ἄλλη τις ψυχικὴ κατάστασις.

Ἀλλ' ἐκ τῶν ὀξειῶν ἀλκοολικῶν φρενοβλαβειῶν ἡ σπουδαιοτέρα καὶ συχνοτέρα εἶναι ἡ ἐπικαλουμένη ***τρομῶδες παραλήρημα***. Ὁ τρόπος τῆς παραγωγῆς του εἶναι ἀκόμη ἄγνωστος, πάντως ὅμως σχεδὸν ἀπαραίτητος ἐν προκειμένῳ ὅρος εἶναι ἡ ἐπὶ μακρὸν χρόνον κατάχρησις οἰνοπνεύματος καὶ δὴ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ὀλιγώτερον δὲ ἡ κατάχρησις ζύθου. Τὸ τρομῶδες παραλήρημα ἐκρήγνυται ἐνίοτε ἀποτόμως ἐν πλήρει εὐεξίᾳ τοῦ ἀτόμου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως ἀφοῦ προηγηθῶσι πρόδρομά τινα συμπτώματα, ὡς ἀϋπνία, διεγερσίς τις, ἐλαφραὶ παραληρητικαὶ καταστάσεις ἢ καὶ ἐνίοτε, ἡμέρας τινὰς προηγουμένως, ἐπιληπτικαὶ προσβολαί.

Ὡς αἰτία πολλάκις πρὸς παραγωγὴν τοῦ τρομώδους παραληρήματος χρησιμεύουσι διάφοροι νόσοι λοιμώδεις, πνευμονία, βρογχικὸς κατάρρους, πεπτικαὶ διαταραχαί, τυχὸν τραυματισμοί κ. τ. λ., ὡς καὶ εἴς τινας περιπτώσεις, ἡ ἀπότομος ἀποχὴ ἀπὸ τοῦ οἰνοπνεύματος. Τὰ κύρια συμπτώματα τοῦ τρομώδους παραληρήματος εἶναι: πλήρης ἔλλειψις προσανατολισμοῦ χώρου καὶ χρόνου, ἐνῷ διατηρεῖται ἡ συνείδησις τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀτόμου, παραισθήσεις καὶ ἰδίως ψευδαισθήσεις, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, τῆς ὁράσεως **καὶ** τῆς ἁφῆς· οἱ πάσχοντες **βλέπουσι** διάφορα φαντάσματα ἐν ζωηρᾷ κινήσει, π. χ. μῦς, μικροὺς μέλανας ἀνθρώπους, ζωΰφια, νημάτια κ. τ. λ.· αἱ ψευδαισθήσεις τῆς ἀκοῆς εἶναι σπανιώτεραι ὡς καὶ τῶν λοιπῶν αἰσθήσεων, πᾶσαι δὲ αἱ τοιαῦται ψευδαισθητικαὶ διαταραχαὶ ἐμφανίζονται ἐν εἴδει φανταστικῶν ζωηρῶν ὁραματισμῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ πάσχων ἀντιδρᾷ, παρακολουθῶν, ἐπικοινωνῶν, εὑρισκόμενος εν ἀνησύχῳ κινητικῇ διεγέρσει, οἱονεὶ ἀπασχολούμενος ζωηρῶς πρὸς τὸν φανταστικὸν κόσμον, ὅστις ἀντιπαρέρχεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του· ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ εἶναι βιαστικός, ἀπρόσεκτος, εὔκολος πρὸς ὑποβολὰς καὶ εὐμετάβλητος εἰς τὴν ψυχικὴν διάθεσιν, ἥτις ἄλλοτε δεικνύει μελαγχολίαν καὶ ἄλλοτε εὐθυμίαν ἢ φόβον κ. τ. λ., ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου τῶν ψευδαισθητικῶν εἰκόνων. Κατὰ τὴν κατάστασιν ταύτην παρατηρεῖται συγχρόνως καὶ τρόμος, βραδέος ρυθμοῦ, τῶν ἄκρων, γλώσσης, χειλέων καί, ἐνίοτε, τοῦ ὅλου σώματος, ἔντονος ἐρυθρότης τοῦ δέρματος, ἱδρῶτες, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐλαφραὶ παρέσεις εἰς τὸ πρόσωπον ἢ τὰ ἄκρα, κατὰ τὴν ἐξέτασιν δὲ τῶν οὔρων ἐνίοτε λεύκωμα, ὡς καὶ σάκχαρον κ. τ. λ. Ἐπίσης παρατηρεῖται συχνάκις, ἀκόμη καὶ ὅταν δὲν συνυπάρχῃ λοιμώδης τις νόσος, πυρετὸς καὶ ταχυσφυγμία. Ἡ κατάστασις αὕτη διαρκεῖ συνήθως 2—5 ἡμέρας ἤ, σπανιώτερον, ἔτι πλέον, ἄλλοτε παύει ἐκτρωτικῶς, καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν αὐτῆς παρακολουθεῖ ἐπίμονος ἀϋπνία, μεθ' ὃ ἐπέρχεται βαθὺς καὶ μακρὸς ὕπνος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὸ ἄτομον ἐγείρεται ἀπηλλαγμένον τῆς καταστάσεως ταύτης, ἐκτὸς ἐξαιρέσεών τινων. Συνήθως τὸ τρομῶδες παραλήρημα παρέρχεται, ἐνίοτε ὅμως εἶναι ἐπικίνδυνον, ἰδίως ἐκεῖ ἔνθα παρακολουθεῖ βαρεῖά τις λοιμώδης ἢ ἄλλη νόσος.

Ἑτέρα ἀλκοολικὴ φρενοπάθεια, ὁμοιάζουσα πρὸς τὸ τρομῶδες παραλήρημα, πλὴν ὅμως σπανιωτέρα τούτου, εἶναι τὸ ὀξὺ ***ψευδαισθητικὸν παραλήρημα*** τῶν οἰνοφλύγων (τοῦ *Wernicke*) ἢ ***ψευδαισθητικὴ φρενοπάθεια*** (κατὰ *Kraepelin*), τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται ὑπὸ πολυαρίθμων ψευδαισθήσεων ὀπτικῶν καὶ ἰδίως ἀκουστικῶν, μετὰ διατηρήσεως τοῦ προσανατολισμοῦ πρὸς τὸ περιβάλλον καὶ συνυπάρξεως ἐντόνου αἰσθήματος ἄγχους, ἔνθα ἡ ὅλη εἰκὼν ἐμφανίζεται συστηματοποιημένη ὑπὸ μορφὴν φρενοβλαβείας μετὰ ἰδεῶν καταδιώξεως. Τὸ ψευδαισθητικὸν παραλήρημα ἐνίοτε χρησιμεύει ὡς πρόδρομος κατάστασις τοῦ τρομώδους παραληρήματος. Εἶναι συνήθως ἰάσιμον, ἐνίοτε ὅμως λαμβάνει χρόνιον χαρακτῆρα, σπανίως δὲ ἄγει καὶ εἰς αὐτοκτονίαν.

Χρόνιαι ἀλκοολικαὶ ἀλλοιώσεις. — Αἱ μέχρι τοῦδε περιγραφεῖσαι ἀλκοολικαὶ φρενοβλάβειαι εἶναι ὀξεῖαι διανοητικαὶ διαταραχαί, προκαλούμεναι ἐπὶ τῶν χρονίων ἀλκοολικῶν καὶ καθ' ἃς προεξάρχουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λειτουργικαὶ διαταραχαὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ἰδίως τοῦ ἐγκεφάλου, διαρκοῦσαι ἐπὶ βραχύ τι διάστημα, μεθ' ὃ ἢ τέλεον ἐκλείπουσιν ἢ ὑπὸ ἀναλόγους περιπτώσεις ἐπανεμφανίζονται· ἐκτὸς ὅμως τούτων ὑπάρχουσι παρὰ τοῖς χρονίοις ἀλκοολικοῖς φρενοβλάβειαι ἔχουσαι χρονιωτέραν μορφήν, ἔνθα αἱ ὀργανικαὶ ἀλλοιώσεις τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι μᾶλλον ἔκδηλοι, εἰς ἃς πλειστάκις καταλήγουσι αἱ ἀνωτέρω περιγραφεῖσαι ὀξεῖαι φρενοπάθειαι.

Οὕτως ἔχομεν τοιαύτας χρονίας ἀλκοολικὸς φρενοβλαβείας, προκαλουμένας ὅταν τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν ὀξὺ ψευδαισθητικὸν παραλήρημα τῶν οἰνοφλύγων λάβῃ χρονίαν μορφὴν καὶ ἐμφανίζηται πλέον ὑπὸ μορφὴν χρονίου παραληρήματος. Ἐπίσης ὁμοία εἶναι ἡ παρὰ χρονίοις ἀλκοολικοῖς ἐμφάνισις, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, διαφόρων ψευδαισθητικῶν διαταραχῶν μετὰ φρενοπαθητικῶν προσβολῶν διαφόρου περιεχομένου.

Ἐξ ἄλλου ἐπὶ τοιούτων χρονίων ἀλκοολικῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀναπτύσσεται ἡ ἰδιαιτέρα ἐκείνη φρενοβλάβεια μετὰ ἰδεῶν ζηλοτυπίας, ἥτις πολλάκις προκύπτει λόγῳ τῆς ἐκφυλίσεως τοῦ ἀτόμου συνεπείᾳ τοῦ οἰνοπνεύματος καὶ τῆς, ἕνεκα τῆς μεταβολῆς τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς εὐερεθιστότητος, προερχομένης χαλαρώσεως τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν, ὡς καὶ τῆς γεννητικῆς ἀνικανότητος ἥτις ἐπακολουθεῖ μετὰ προηγουμένην ἐπί τινα χρόνον αὔξησιν τῆς γεννητικῆς διεγερσιμότητος. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας συνυπάρχουσι συνήθως καὶ ψευδαισθήσεις ἢ φανταστικαὶ ἰδέαι, ἐξ ὧν πάντων γεννᾶται αἴσθημα ἔντονον ζηλοτυπίας, ἄγον τὸν πάσχοντα εἰς βιαίας πράξεις κατὰ τῆς συζύγου, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς φόνον· ἐννοεῖται ὅτι διὰ τῆς μακρᾶς ἀποχῆς τοῦ οἰνοπνεύματος συνήθως ἐκλείπει ἡ φρενοβλάβεια αὕτη, πάντως ὅμως δὲν ἐκλείπουσιν οἱ κίνδυνοι τῆς ἐπανόδου της.

Ἐπίσης εἰς τὰς τοιαύτας φρενοβλαβείας ἀνήκουσι καὶ αἱ καταστάσεις ἐκεῖναι, αἵτινες καλοῦνται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρώτου περιγράψαντος ταύτας, «***φρενοβλάβεια τοῦ*** *Korssakow*». Εἶναι διαταραχαὶ τῆς διανοίας, αἵτινες ἐνίοτε ἐπακολουθοῦσι τὸ τρομῶδες παραλήρημα καὶ αἵτινες ἀναπτυσσόμεναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὑπὸ χρονίαν μορφὴν παρουσιάζουσι τὴν ἑξῆς συμπτωματολογίαν: Τὸ κύριον χαρακτηριστικόν των εἶναι ἡ ἀπώλεια τῆς μνήμης διὰ τὸ ἐγγὺς παρελθόν, ἀναδρομικὴ ἀμνησία τοῦ πάσχοντος μὴ ἀναμιμνησκομένου οὐδενὸς ἐκ τοῦ προσφάτου παρελθόντος, ἰδίως τοῦ ἀναγομένου μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς νόσου του, οὐδὲ δυναμένου νὰ συγκρατήσῃ εἰς τὴν μνήμην του οὐδεμίαν νέαν πρόσφατον παράστασιν· ἀντιθέτως οἱ πάσχοντες διατηροῦσι τὴν ἀνάμνησιν τῆς νεαρᾶς των ἡλικίας καὶ ἐν γένει τοῦ μεμακρυσμένου παρελθόντος· ἐνίοτε ἡ ἀμνησία αὕτη ἐκτείνεται ἀναδρομικῶς εἰς μακρότερον χρόνον. Τὰ κενὰ τῆς μνήμης προσπαθεῖ ὁ πάσχων νὰ πληρώσῃ διὰ διαφόρων μυθοπλασιῶν, σπανίως δὲ ὑπάρχουσι ψευδαισθήσεις ἢ παραληρητικαὶ ἰδέαι, ἐνῷ συνήθως ὑπάρχει ἔλλειψις προσανατολισμοῦ χρόνου καὶ τόπου, διατηρουμένης τῆς συνειδήσεως τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀτόμου. Ἐπίσης συνοδεύεται πολλάκις, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε, ἡ κατάστασις αὕτη μετὰ πολυνευρίτιδος, ἕνεκα καὶ τῆς ὁποίας ἡ νόσος αὕτη καλεῖται καὶ ***πολυνευριτικὴ φρενοπάθεια***· ὡσαύτως παρατηροῦνται ἐνίοτε καὶ διαταραχαὶ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν. Βελτιώσεις παρατηροῦνται συχνάκις, ἡ δὲ θεραπεία ἀφήνει πάντως ὑπολείμματα ψυχικῶν βλαβῶν διαφόρου ἐντάσεως· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὅμως ἐπέρχεται βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον βαρεῖα διανοητικὴ ἐξασθένησις μέχρις ἀνοίας, ἐνίοτε δὲ ἐπακολουθεῖ θάνατος συνεπείᾳ μαρασμοῦ ἢ φυματιώσεως ἢ ἄλλης παθολογικῆς νόσου. Ἡ νόσος αὕτη δύναται νὰ παραχθῇ καὶ ἐπὶ ἐδάφους μὴ ἀλκοολικοῦ, δύναται νὰ ἐμφανισθῇ καὶ κατόπιν ἐγκεφαλικῆς διασείσεως, συφιλίδος τοῦ ἐγκεφάλου ἢ κατὰ τὰς γεροντικὰς καταστάσεις, χωρὶς νὰ προηγηθῇ τρομῶδες παραλήρημα ἢ καὶ ἄνευ συνυπάρξεως πολυνευριτικῶν ἐκδηλώσεων.

Συμβαίνει ἐνίοτε ἐπὶ ἐδάφους χρονίου ἀλκοολικοῦ νὰ ἐμφανισθῇ ἄνοια μετὰ βλάβης τῆς μνήμης καὶ δὴ τῶν ἀναγομένων εἰς τὸ ἐγγὺς παρελθόν, μετὰ συνυπάρξεως ἰδεῶν μεγαλείου καὶ ἀσταθῶν παραληρητικῶν ἰδεῶν, ἐλαφρῶν παρέσεων, διαταραχῶν τῆς λαλιᾶς καὶ πολυνευριτικῶν ἐκδηλώσεων, ἀναλόγων πρὸς τὰς τῆς νωτιάδος φθίσεως (tabes). Αἱ ἐκδηλώσεις αὗται, ἐπειδὴ ἐμφανίζουσι τὴν εἰκόνα τῆς προϊούσης γενικῆς παραλύσεως, καλοῦνται ***ἀλκοολικαὶ παραλύσεις***, ἡ ὀνομασία ὅμως εἶναι ἀκατάλληλος, διότι εἰς τοιαύτας καταστάσεις δὲν πρόκειται περὶ προϊούσης παραλύσεως ἀλλὰ περὶ ἀλκοολικῆς φρενοβλαβείας.

Αἱ παθολογοανατομικαὶ ἀλλοιώσεις ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων ποικίλλουσιν ἀναλόγως τῶν διαφόρων μορφῶν. Συνήθως παρατηροῦνται μακροσκοπικῶς τὰ ἑξῆς: ἀλλοιώσεις τῶν μηνίγγων, θόλωσις καὶ οἴδημα τῆς σκληρᾶς μήνιγγος, χρονία παχυμηνιγγῖτις, ἐσωτερικὴ παχυμηνιγγικὴ αἱμορραγία, πάχυνσις τοῦ ἐπενδύματος, ἐσωτερικὸς ὑδροκέφαλος, ἀτροφία τῶν ἐγκεφαλικῶν ἑλίκων· μικροσκοπικῶς δὲ παρατηροῦνται διάφοροι ἀλλοιώσεις τῶν νευρικῶν κυττάρων, ἀτροφία καὶ ἐξαφάνισις τούτων, αὔξησις τῆς νευρογλοίας, ἀλλοιώσεις τῶν ἀγγείων κ.τ.λ.

Θεραπεία. — Ἡ θεραπεία τῶν προαναφερθεισῶν διαταραχῶν κανονίζεται συμφώνως πρὸς τοὺς γενικοὺς κανόνας τοὺς ἐφαρμοζομένους τόσον διὰ τὰς χρονίας δηλητηριάσεις, ὅσον καὶ διὰ τὰς φρενοβλαβείας· γενικῶς δέον αὕτη νὰ τείνῃ εἰς τὴν ἄρσιν τῆς τοξικῆς αἰτίας, ἐνταῦθα τοῦ οἰνοπνεύματος, καὶ εἰς τὴν λῆψιν τῶν δεόντων κατὰ τῆς φρενοπαθείας μέσων. Ἀπαιτεῖται ὅμως διὰ τὴν τοιαύτην θεραπείαν καὶ χρόνος καὶ εἰδικαὶ θεραπευτικαὶ συνθῆκαι, δι' ὃ καὶ πρέπει νὰ γίνεται ἐντὸς νοσοκομείων ὑπὸ εἰδικὴν παρακολούθησιν. Εἰδικώτερον διὰ τὸ τρομῶδες παραλήρημα, ἐπειδὴ τοῦτο ἐπέρχεται ὀξέως καὶ δὲν εἶναι εὔκολος ἡ ἄμεσος πρὸς θεραπείαν μεταφορὰ τοῦ πάσχοντος εἰς εἰδικὸν νοσοκομεῖον, δέον οὗτος νὰ παρακολουθῆται ἀγρύπνως, λόγῳ διαφόρων κινδύνων εἰς οὓς ἄγεται, συνεπείᾳ τῶν ψευδαισθήσεων καὶ τῆς μεγάλης κινητικῆς διεγέρσεως· εἰς περιπτώσεις δὲ μεγάλης καταπτώσεως ἢ κωματώδους καταστάσεως δέον νὰ παρέχηται εἰς τὸν πάσχοντα οἰνόπνευμα ὡς καὶ καρδιοτονωτικὰ (αἰθήρ, καφουρά, δακτυλῖτις, καφὲς κ.τ.λ.), ἐν ἐντόνῳ δὲ διεγέρσει καὶ ἐπιμόνῳ ἀϋπνίᾳ, ὑπνωτικὰ (βερονάλη, μεθινάλη, λουμινάλη, τριονάλη, παραλδεΰδη κ.τ.λ.). Τέλος δέον μετὰ τὴν τυχὸν θεραπείαν, ἀπαιτοῦσαν συνήθως μακρὰν διάρκειαν, νὰ δίδηται μεγάλη προσοχὴ ὅπως ὁ πάσχων μὴ ἐπαναλάβῃ τὴν χρῆσιν οἰνοπνεύματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Νευρολογία *Oppenheim*. — Ψυχιατρικὴ *Ziehen*. — Νευρολογία *Hans Cursemann* und *Franz Kramer*. — Ψυχιατρικὴ *E. Bleuler* κ.τ.λ.

Γ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

—[ΚΟΙΝΩΝ. ΕΠΙΣΤ.]. Τὴν παθολογικὴν κατάστασιν, ἣν πρῶτος ὁ ἰατρὸς Magnus Huss ὠνόμασεν ἐν ἔτει 1852 «*alcoolisme*» (ἑλλην. *ἀλκοολισμὸς* ἢ *οἰνοπνευματίασις)*, δύνανται, ὡς αἱ τελευταῖαι ἔρευναι ἀπέδειξαν, νὰ ἐπιφέρουν ὄχι μόνον μεγάλαι ἀλλὰ καὶ μικραὶ δόσεις ἀλκοόλ. Ὀρθὸν συνεπῶς εἶναι νὰ μὴ ὁρισθῇ ὁ ἀλκοολισμὸς ὡς *ἐντατικὴ* χρῆσις τοῦ οἰνοπνεύματος, διότι τότε ἀφίνομεν ἔξω αὐτοῦ τὴν παθολογικὴν κατάστασιν ἥτις προέρχεται ἀπὸ τὴν χρῆσιν ***μικρῶν*** ποσοτήτων. Ἐὰν ἀφ' ἑτέρου ὁρίσωμεν τὸν ἀλκοολισμὸν ὡς «***χρῆσιν οἰνοπνευματωδῶν***», τότε συμπεριλαμβάνεται εἰς αὐτὸν καὶ

Digitized by Google

ἡ χρῆσις ἀλκοόλ, ἡ γινομένη πρὸς σκοπὸν ἰατρικόν. Διὰ τοῦτο τὸν ἀλκοολισμὸν ὁρίζομεν ὡς «*τὴν παθολογικὴν κατάστασιν τὴν προερχομένην ἀπὸ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀλκοόλ*».

Ἱστορικόν. — Εἰς οἱονδήποτε παρῳχημένους χρόνους τῆς ἱστορίας καὶ ἂν ἀνατρέξωμεν, ἀνευρίσκομεν τὰ ἴχνη τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ζύθου, τῶν πρώτων τούτων μορφῶν τῆς χρήσεως οἰνοπνευματωδῶν. Ἀπὸ χυμὸν σταφυλῶν καὶ φοινίκων κατεσκεύαζον εἰς τὴν Αἴγυπτον ἓν εἶδος ζύθου· ἀπὸ ὄρυζαν κατεσκεύαζον οἱ Κινέζοι τὸν οἶνον καὶ οἱ Ἰνδοὶ ἀπὸ ῥίζας. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ὁ οἶνος ἔπαιζεν, ὡς γνωστόν, μεγάλον ρόλον, ἐπίνετο δὲ κεκραμένος μεθ' ὕδατος. Ἰδιαιτέρως ἐξετιμᾶτο ἡ *εὐφορικὴ* ἰδιότης αὐτοῦ, ἡ ἰδιότης δηλ. τῆς ἐλαφρύνσεως τοῦ πνεύματος ἀπὸ τῶν βαρῶν του καὶ ἡ ἀνάπαυσις, ἥτις, δίδουσα δυνάμεις εἰς τὸν κεκμηκότα ἐγκέφαλον, τοῦ ἐπέτρεπε νὰ λειτουργήσῃ καλύτερον. Εἰς τὰ συμπόσια, τὰ ὁποῖα εἵποντο τῶν δείπνων, διαρκούσης τῆς ἐλαφρᾶς νεφέλης, ἥτις περιέβαλλε τὰ πνεύματα καὶ τῆς ψυχικῆς ἐλαφρότητος ἥτις παρατηρεῖται κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς μέθης, ἐλύοντο πολλάκις τὰ μεγαλύτερα φιλοσοφικὰ προβλήματα. Τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπόδιζε τὴν καταφρόνησιν ἣν βλέπομεν νὰ τρέφουν πολλοὶ φιλόσοφοι (Σωκράτης, Πλάτων, Πυθαγόρας) πρὸς τοὺς μεθυσκομένους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔφευγε κάθε αἰσθητική, κάθε αἴσθημα ἀνθρωπισμοῦ.

Συγχρόνως ὅμως μὲ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀλκοόλ βλέπομεν παλαιόθεν λαμβανόμενα καὶ κρατικὰ μέτρα κατὰ τοῦ ἀλκοολισμοῦ (1120 π. Χ.). Ὁ Βούδας ἐπίσης ἀπαγορεύει τὴν χρῆσιν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Ἡ δὲ ἰατρικὴ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων εἶχε μελετήσει τὰ παθολογικὰ ἀποτελέσματα τῆς χρήσεως τῶν οἰνοπνευματωδῶν. Ὁ Ἱπποκράτης δίδει λαμπρὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ *τρομώδους παραληρήματος* (Ἐπιδημιῶν Βιβλ. Γ'), μιᾶς ἀπὸ τὰς χειροτέρας ἐκδηλώσεις τοῦ ἀλκοολισμοῦ, εἰς ἄλλα δὲ ἔργα του (Ἀφορισμοί) περιγράφει ἄλλα αὐτοῦ συμπτώματα. Ἐπίσης ὁ Γαληνὸς καὶ ὁ Ἐρασίστρατος περιγράφουν τὰ νευρικὰ συμπτώματα τοῦ ἀλκοολισμοῦ ὡς καὶ τὴν *κίρρωσιν τοῦ ἥπατος*.

Οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, ἀγόμενοι ἀπὸ τὸ ἰδιάζον εἰς τὴν θρησκείαν ταύτην πνεῦμα τῆς ἐγκρατείας, ἀπεῖχον μᾶλλον τῆς χρήσεως τῶν οἰνοπνευματωδῶν. Τοὐναντίον κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐγένετο κατάχρησις οἰνοπνεύματος, ἴσως ἀπὸ ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ ἀπαγορευτικοῦ πνεύματος τοῦ Κορανίου. Εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους μόνος ὁ Νορβηγὸς βασιλεὺς Sverrin (1184—1202) φαίνεται ὅτι εἶχεν ἀναλάβει ἀντιαλκοολικὸν ἀγῶνα. Βραδύτερον ἄλλοι μεμονωμένοι ἀγωνισταὶ δὲν δύνανται νὰ ἐξασκήσουν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ὁλονὲν προϊόντος ἀλκοολισμοῦ. Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἀναφαίνονται πυκνότεραι ἀντιαλκοολικαὶ τάσεις, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ μεμονωμέναι καὶ σποραδικαί.

Μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀντιαλκοολικῶν ἀξίζουν νὰ μνημονευθοῦν ὁ Κάρολος ὁ ΙΒ' βασιλεὺς τῆς Σουηδίας καὶ ὁ Γεώργιος ὁ Β' τοῦ Ἀννοβέρου (βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας), οἱ ὁποῖοι νομοθετικῶς προσεπάθησαν νὰ περιορίσουν τὸ κακόν. Ἐπίσης οἱ μεθοδισταί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Κομπέρν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι, οἵτινες δύνανται νὰ θεωρηθοῦν πρόδρομοι τῆς σημερινῆς ἀντιαλκοολικῆς κινήσεως ὑπῆρξαν ὁ Φραγκλῖνος, ὁ Θωμᾶς Τζέφφερσον καὶ ὁ Οὐφελανδ.

Στατιστικὰ δεδομένα.—Γενικῶς ἐξετάζοντες τὰς διαφόρους συνεπείας τοῦ ἀλκοολισμοῦ θὰ ὁμιλήσωμεν πρῶτον περὶ τῶν *φυσιολογικῶν* αὐτοῦ ἀποτελεσμάτων, δηλ. ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμόν, καὶ εἶτα περὶ τῶν *κοινωνικῶν* καὶ *οἰκονομικῶν* του συνεπειῶν. Ἐνταῦθα θὰ ἠδύνατο νὰ γεννηθῇ ἡ ἀπορία πῶς δύναταί τις νὰ χωρίσῃ τὰ κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τὰ φυσιολογικά, ἀφοῦ ὁ ἀλκοολισμὸς εἶναι ἀσθένεια καὶ δὲν προσβάλλει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμόν. Βεβαίως τὰ φυσιολογικὰ ἀποτελέσματα εἶναι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο σοβαρὰ διὰ τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν οἰκονομίαν, δεδομένου ὅτι Κοινωνία καὶ Οἰκονομία βασίζονται ἐπὶ τῆς δράσεως τῶν ἀτόμων. Ὅταν ὅμως λέγωμεν *κοινωνικὰ* καὶ *οἰκονομικὰ* ἀποτελέσματα, ἐννοοῦμεν τὴν ἐπίδρασιν ἣν ἐξασκεῖ ὁ ἀλκοολισμὸς ἐπὶ διαφόρων κοινωνικῶν *θεσμῶν*. Ἀπὸ ἀπόψεως δηλ. λογικῆς, τὰ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ ἀποτελέσματα δὲν εἶναι ἢ *ἀπώτερα* ἀποτελέσματα τῶν φυσιολογικῶν.

Φυσιολογικαὶ συνέπειαι. — Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀλκοόλ ἐπὶ τῆς διαρκείας τῆς ζωῆς εἶναι ἐνδεικτικὴ τῶν κακῶν του ἀποτελεσμάτων. Αἱ ἀγγλικαὶ ἀσφάλειαι τῶν «ἀπεχόντων», αἵτινες περιλαμβάνουν καὶ μετρίους πότας, δεικνύουν ὅτι ἂν παραστήσωμεν τὸν βαθμὸν τῆς θνησιμότητος διὰ τοὺς πότας μὲ 100, ὁ βαθμὸς θνησιμότητος τῶν μετρίων ποτῶν θὰ εἶναι 70—80 καὶ ὁ τῶν ἀπεχόντων 50—60. Ὁ Helenius ἀσχοληθεὶς πολὺ μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀποδεικνύει ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων καὶ τῆς «Scepter Life Association», ὅτι ὄχι μόνον ὁ βαθμὸς τῆς θνησιμότητος εἶναι ἀκόμη κατώτερος διὰ τοὺς μὴ πότας, 24—30%, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχει καὶ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ «ἀπεχόντων» καὶ «μετρίων». Αἱ ἔρευναι τοῦ Holitscher καὶ τοῦ Eckholm (XIον Διεθνὲς Ἀντιαλκοολικὸν Συνέδριον ἐν Στοκχόλμῃ) ἐπεβεβαίωσαν τὰ συμπεράσματα τοῦ Helenius.

νισμοὺς εἶναι πολὺ βλαβερώτερον διὰ τὰ παιδία τῶν ὁποίων ὁ ὀργανισμὸς εἶναι τρυφερώτερος. Αἱ ἔρευναι τῶν Fürer, Smith, Hercoch, Bayr, Wilker ἀποδεικνύουν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀλκοὸλ ἐπὶ τῆς σχολικῆς ἐπιδόσεως τῶν παίδων. Παραθέτομεν ὧδε στατιστικὰς τοῦ Bayr καὶ τοῦ Hecker:

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ BAYR:

Τὰ παιδία ἀλκοολίζονται:	Ἀριθμός	Αἱ ἐπιδόσεις εἶναι:					
		Καλαὶ καὶ πολὺ καλαί		Μέτριαι		Κακαί	
		Γεν. ἀριθ.	Ἐπὶ τοῖς %	Γεν. ἀριθ.	Ἐπὶ τοῖς %	Γεν. ἀριθ.	Ἐπὶ τοῖς %
Ποτὲ	134	56	41,80	66	49,25	12	8,95
Ἐκτάκτως	164	56	34,15	93	56,70	15	9,15
Καθ' ἡμέραν ἅπαξ	219	61	27,85	128	58,45	30	13.70
» δὶς καὶ πλέον	74	17	22,97	42	56,76	15	20,27

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ HECKERT:

Τὰ παιδία ἀλκοολίζονται:	Ἀριθμός	Αἱ ἐπιδόσεις εἶναι:					
		Καλαὶ καὶ πολὺ καλαί		Μέτριαι		Καλαί	
		Γεν. ἀριθ.	Ἐπὶ τοῖς %	Γεν. ἀριθ.	Ἐπὶ τοῖς %	Γεν. ἀριθ.	Ἐπὶ τοῖς %
Ποτὲ	453	157	34,6	221	48,8	75	16,6
Ἐξαιρετικῶς	1262	298	23,6	666	52,8	298	23,6
Καθημερινῶς	75	11	14,7	30	40,0	34	45,8

Ἐπίσης χαρακτηριστικὸν τῆς μεγάλης θνησιμότητος εἰς ἣν ὑπόκεινται οἱ πόται εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ τὰ μέρη ὅπου παρασκευάζεται ἀλκοὸλ καὶ ὅπου κατὰ κανόνα δύναταί τις νὰ ὑπολογίζῃ μεγαλυτέραν χρῆσιν οἰνοπνεύματος ἡ θνησιμότης εἶναι μεγαλυτέρα τῆς συνήθους. Συμφώνως μὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Tatham ἐπεξεργασθὲν «Supplement to the fifty fifth Annual Report of the Registral General» (London 1897) φθάνει ὁ Helenius εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ θνησιμότης τῶν ζυθοποιῶν ἐργατῶν ὑπερβαίνει κατὰ 50% τὴν μέσην τοιαύτην.

Ἡ σχέσις τοῦ ἀλκοὸλ πρὸς τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς ἐξηγεῖται καὶ ἀπὸ τὰς ἐξασθενητικὰς συνεπείας, ἃς τοῦτο ἔχει ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ ἐν γένει, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὀξέος ἀλκοολισμοῦ, τῆς μέθης δηλ., ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν δυστυχημάτων. Σχετικῶς παραθέτομεν τὰ ἑξῆς δεδομένα:

Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ ἐν Λειψίᾳ «Ταμείου ἀσφαλείας ἀσθενῶν» (Leipziger Ortskrankenkasse) ἐπὶ 1000 ἠσφαλισμένων ἀνδρῶν ἐσημειώθησαν δυστυχήματα ἐν γένει, ἐπενεγκόντα ἀσθένειαν διαρκείας μέχρις 28 ἡμερῶν, 82,0· διὰ τοὺς ἀλκοολικοὺς ὅμως τὰ δυστυχήματα τῆς μορφῆς ταύτης ὁμοῦ μὲ δυστυχήματα ἐργασίας, ἀνῆλθον εἰς 229,6 ἤτοι 180 o/o περισσότερον τῶν ἄλλων. Δυστυχήματα ἐπενεγκόντα ἀσθένειαν βραχυτέρας διαρκείας ἐσημειώθησαν ἐπὶ 1000 προσώπων, γενικῶς μὲν 15, διὰ δὲ τοὺς ἀλκοολικοὺς 53,4, ἤτοι κατὰ 247 o/o πλειότερα.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀλκοὸλ ἐπὶ τοῦ σπέρματος καὶ τῶν ᾠοθηκῶν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐπίδρασιν ἣν ἔχει τοῦτο ἐπὶ τῶν ἄλλων σωματικῶν λειτουργιῶν. Ὁ Laitinen ἐκτὸς πειραμάτων του ἐπὶ ζῴων, τὰ ὁποῖα ἀπέδειξαν ὅτι αἱ γεννητικαὶ ἱκανότητες βλάπτονται μὲ τὸ ἀλκοόλ, κατώρθωσε νὰ ἐξετάσῃ 5845 οἰκογενείας μὲ 20008 τέκνα μιᾶς μικρᾶς κωμοπόλεως. Ἡ ἀναλογία τῶν νηπίων τῶν εὑρισκομένων τὸν 8ον μῆνα ἐν τῇ ζωῇ ἦτο παρὰ τοῖς ἀπέχουσι 86,55%, παρὰ τοῖς μετρίοις 76,83%, παρὰ τοῖς μεθύσοις 67,98%. Ἀποβολαὶ ἐγίνοντο παρὰ τοῖς ἀπέχουσι 1,07%, παρὰ τοῖς μετρίοις 5,26% παρὰ τοῖς πόταις 7,11% (Διεθνὲς Ἀντιαλκοολικὸν Συνέδριον τῆς Στοκχόλμης 1907).

Εἰς τὸ ἴδιον συνέδριον ἀνέφερε ὁ Legrain ὅτι ἐπὶ 814 γεννήσεων, εἰς 215 οἰκογενείας ποτῶν ἐσημειώθησαν 37 πρώϊμοι τοκετοί, 16 ἀποβολαὶ καὶ 121 θάνατοι νηπίων ἐν σπασμοῖς, ἐκ δὲ τῶν ζώντων τέκνων 38 ἦσαν ἀδυνάτου κράσεως καὶ 55 φθισιῶντα (ἐν συνόλῳ 267 ἀπέναντι 547 ὑγιῶν). Ἐπίσης ὅτι ἐξ 640 ζώντων τέκνων γεννηθέντων ἀπὸ πότας 173 ἔπασχον ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ ἐκ σπασμῶν, 128 (24,2%) ἦσαν πόται, 322 ἠλίθιοι (39,6%), 62 (9,3%) ἔκφυλοι καὶ ἐγκληματίαι, 145 (17,8%) φρενοβλαβεῖς.

Ἐπίσης περίφημοι εἶναι αἱ ἔρευναι τοῦ Demme ὅστις ἐπὶ 12 ἔτη παρηκολούθησε δύο οἰκογενείας μεθύσων μέχρι τῶν ἀπωτάτων των διακλαδώσεων, καὶ αἱ τοῦ Dudgale ὅστις ἔπραξε τὸ ἴδιον διὰ τὴν ἀμερικανικὴν οἰκογένειαν τῶν «Sukes». Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκφύλων, τῶν ἐγκληματιῶν καὶ φρενοβλαβῶν τοὺς ὁποίους ἔδωσαν αἱ τρεῖς αὐταὶ οἰκογένειαι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα εἶναι τεράστιος.

Ὁ Bunge εἰς τὸ ἔργον του «Δηλητηρίασις ἐκ τοῦ ἀλκοὸλ καὶ ἐκφυλισμὸς» ἀποδίδει τὴν ἀνικανότητα πρὸς θήλασιν τῶν μητέρων εἰς ἀλκοολισμὸν τοῦ πατρός. Ἐπίσης ἡ φθίσις ὀφείλεται κατ' αὐτὸν τὸ πλεῖστον εἰς ἀλκοολισμόν.

Κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ συνέπειαι.— *Ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν μαθητῶν*: Τὸ ἀλκοὸλ τὸ ὁποῖον δείκνυται τόσον βλαβερὸν διὰ τοὺς ὡρίμους ὀργα-

Ἐπίσης μία ὀλλανδικὴ στατιστικὴ (Alkoholfrage 1917) ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ 5448 ἀπεχόντων ἦσαν 33,4% καλοὶ μαθηταί, 50,2% μέτριοι καὶ 16,4% κακοί· ἐπὶ 8679 μετρίως πινόντων ἦσαν 25,6% καλοί, 53,0% μέτριοι καὶ 21,4% κακοί· ἐπὶ 136 ἡμερησίως πινόντων ἦσαν 16,9% καλοὶ μαθηταί, 58% μέτριοι, 25,0% κακοί.

Ἀλκοὸλ καὶ ἠθική: Αἱ σχέσεις μεταξὺ ἀλκοὸλ καὶ ἠθικῆς εἶναι τόσον πολυειδεῖς καὶ πολυσχεδεῖς, ὥστε θὰ ἐδυσκολεύετο τις νὰ τὰς ἀπαριθμήσῃ. Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, μία τῶν κυριωτέρων ἰδιοτήτων τοῦ ἀλκοὸλ εἶναι ἡ εὐφορική. Τὸ πρῶτον στάδιον τῆς μέθης, τὸ διεγερτικόν, ἔχει ὡς βάσιν τὴν πραγματικὴν τοῦ ἀνθρώπου ὑπόστασιν, δεδομένου ὅτι διὰ τῆς παύσεως τῆς λειτουργίας τῶν ἐπισχετικῶν κέντρων τοῦ ἐγκεφάλου ἔρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὁλόκληρον τὸ ὑποσυνείδητον τοῦ ἀνθρώπου. Φαντάζεταί τις τὴν κτηνωδίαν καὶ τὸν βόρβορον ὅστις ἀναφαίνεται εἰς τὰς λαϊκὰς κυρίως τάξεις μετὰ τὴν πρὸς τὸν Βάκχον θυσίαν. Αἱ ἔριδες, αἱ ζημίαι, ὁ θόρυβος, αἱ ἀσχημοσύναι καὶ τέλος τὸ ἔγκλημα εἶναι αἱ ἄμεσοι συνέπειαι τοῦ ἀλκοόλ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔμμεσος ἐπίδρασις τοῦ οἰνοπνεύματος ἐπὶ τὴν ἠθικὴν δὲν εἶναι ὀλιγώτερον σοβαρά. Τὸ παράδειγμα τὸ ὁποῖον δίδει ὁ μέθυσος εἰς ὅλον τὸ περιβάλλον του καὶ ἰδίως εἰς τὸ πρὸς αὐτὸν προσκείμενον, δηλ. τὴν οἰκογένειάν του, εἶναι τρομερόν. Αἱ ἔριδες καὶ αἱ βαναυσότητες εἰς ἃς θὰ περιπίπτῃ μὲ τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα του θὰ φέρουν πιθανὸν εἰς τὸ διαζύγιον καὶ θὰ ἐξαναγκάσουν τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας νὰ ἀποφεύγουν τὸν οἶκον, ἐξ οὗ συχνοτέρα ἐπίσκεψις τῶν οἰνοπωλείων καὶ ἐξ οὗ πιθανὸν ἀλκοολισμὸς ἢ ἀνηθικότης ἢ ἔγκλημα. Ἀναγκαστικῶς τὸ οἰνόπνευμα, ἀπορροφοῦν τὸν γλίσχρον τοῦ ἐργάτου μισθόν, θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀτελῆ ἱκανοποίησιν ἄλλων σπουδαιοτέρων ἀναγκῶν, ὡς π. χ. τῆς διατροφῆς· ἀποτέλεσμα: φθίσις, ἡ ἐργασία τῆς συζύγου, ἥτις θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παραμέλησιν τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, ἐξ οὗ πάλιν πηγάζει ἀσθένεια, ἀνηθικότης καὶ ἔγκλημα. Ἐπὶ περιπτώσεων χρονίου ἀλκοολισμοῦ, ἡ ἀσθένεια τοῦ ἐργαζομένου μέρους τῆς οἰκογενείας δυνατὸν νὰ φέρῃ εἰς τὴν ἀσθένειαν, τὴν ἀνηθικότητα καὶ τὸ ἔγκλημα τὰ ἄλλα. Θαυμασίαν περιγραφὴν οἰκογενειῶν μεθύσων δίδει ὁ Zola. Ἀπὸ ὅλας αὐτὰς τὰς συναρτήσεις ἐννοεῖ τις πόσον δύσκολον εἶναι νὰ καθορίσῃ τὸν ρόλον τὸν ὁποῖον παίζει τὸ οἰνόπνευμα ὡς αἰτία καὶ ἀφορμὴ κακῶν. Ἡ στατιστικὴ οὐδὲ πόρρωθεν ἠδυνήθη νὰ ἐξακριβώσῃ τὰς διαφόρους αὐτὰς αἰτιατικὰς ἁλύσεις, ἀρκουμένη εἰς τὸ νὰ ἀναφέρῃ τὴν πρόσφατον αἰτίαν (Mayr Statistik und Gesellschaftslehre, Moralstatistik 1917, Tönnies Moralstatistik Handwörterbuch der Staatsvissenschalter 4 Auflasc VI Bd. 1925 ἰδίᾳ σελ. 643).

Ἀλκοολισμὸς καὶ ἔγκλημα: Ἓν ἐκ τῶν τόσων προβλημάτων, τῶν ἀφορώντων τὴν σχέσιν ἀλκοὸλ καὶ ἠθικῆς, εἶναι τὸ ἀφορῶν τὴν σχέσιν ἀλκοὸλ καὶ ἐγκλήματος. Ὁ Hoppe ὑπολογίζει ὅτι 80—90 o/o τῶν ἐγκλημάτων ἠθικῆς, ἀμελείας καὶ ἀγριότητος ὀφείλονται εἰς τὸν ἀλκοολισμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐξ ἄλλου ὀφείλονται 30—40o/o ὅλων τῶν ἐγκλημάτων. Ἐπίσης ὁ Delbrück ἀναφέρει ὅτι 30 o/o ὅλων τῶν ἐγκλημάτων ἔχουν ὡς ἀποκλειστικὴν αἰτίαν τὸ ἀλκοόλ, ἐκ δὲ τῶν ὑπολοίπων 30 o/o ἔχουν αὐτὸ ὡς συναίτιον. Τὰ συμπεράσματά των ὅμως εἶναι ἐξωγκωμένα. Στατιστικαὶ ἀφορῶσαι τὴν «ψυχικὴν αἰτίαν» τῶν ἀδικημάτων δὲν ἔχουν γίνει πολλαί. Αἱ καλύτεραι τούτων εἶναι δύο: μία ἑλβετικὴ καὶ μία γαλλική. Ἡ

Digitized by Google

Ἔτη	Ἀριθμὸς τῶν λόγῳ ἐγκλήματος ἢ παραβάσεως νόμων τοῦ κράτους καταδικασθέντων			Ἐκ τῶν καταδικασθέντων ἦσαν:								Ἐπιβληθεῖσαι ποιναὶ				
	Ἐγκληματήσαντες ἐν καταστάσει μέθης	Ἐγκλήματα ὀφειλόμενα εἰς χρόνιον ἀλκοολισμόν	Σύνολον	Ἄνδρες	Γυναῖκες	Ἄγαμοι	Ἔγγαμοι ἢ ἐν χηρείᾳ	Διεζευγμένοι	Βαυαροὶ ὑπήκοοι	Ἄλλοι Γερμανοί	Ξένοι	Ἐπίπληξις	Πρόστιμον	Κράτησις	Εἱρκτή	Φυλάκισις
1910	8674	190	8·64	8836	28	5915	2925	24	8499	159	206	17	3492	6	31	5315
1911	75·1	144	7·95	7 57	38	5352	2333	30	72·8	151	251	9	303·	12	23	4632
1912	8445	184	8629	8602	27	5·90	2895	35	8215	178	236	11	3674	14	36	4918
1913	7487	150	7637	7598	39	5154	2443	40	7322	144	171	7	3296	8	43	4303

ἐλβετικὴ ἔχει ὡς ἀντικείμενον τοὺς κατὰ τὴν πενταετίαν 1892—1896 κρατουμένους ἐν ταῖς ἐλβετικαῖς φυλακαῖς δι' οἱανδήποτε αἰτίαν. Συμφώνως με αὐτὴν 14.612 κρατούμενοι ἐβαρύνοντο ἀπὸ 22.763 αἰτίας — διότι πολλοὶ εἶχον διαπράξει πλείονα τοῦ ἑνός. Ὅλαι αἱ αἰτίαι τῶν ἀδικημάτων τίθενται εἰς τὴν αὐτὴν μοῖραν, μὴ γινομένης διακρίσεως μεταξὺ πρωτευουσῶν καὶ δευτερευουσῶν. Ἐξ αὐτῶν (τῶν 22.763) 4398 ὀφείλονται εἰς τὸ οἰνόπνευμα, ἤτοι εἰς ἀναλογίαν 19.32 o/o. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀριθμῶν τούτων, δεδομένου ὅτι δὲν γνωρίζομεν ἂν καὶ ἐν ποίᾳ ἀναλογίᾳ ὑπῆρξε τὸ ἀλκοὸλ *πρωτεῦουσα* αἰτία.

Ἡ γαλλικὴ στατιστικὴ εἶναι ἀπὸ ἀπόψεως χρονικῆς σπουδαιοτέρα τῆς ἐλβετικῆς, διότι περιλαμβάνει εἰκοσαετίαν, ἀπὸ τοῦ 1881—1900, εἶναι ὅμως ἐν ταυτῷ καὶ περισσότερον περιωρισμένη τῆς ἐλβετικῆς, διότι ἔχει ὡς ἀντικείμενον τέσσαρα ὡρισμένα ἐγκλήματα καὶ δὴ τὴν δηλητηρίασιν, τὸν ἐμπρησμόν, τὴν ἀναίρεσιν καὶ τὸν φόνον. Ὁ ἀλκοολισμὸς περιλαμβάνεται εἰς τὸ κονδύλιον «Διάφοροι Αἰτίαι», εἰς ἃς ὀφείλονται 20% κατὰ μέσον ὅρον τῶν προμνησθέντων ἐγκλημάτων τῆς εἰκοσαετίας.

Αἱ στατιστικαί, αἵτινες ἀναβιβάζουν εἰς 30—40 o/o τὰ ἐγκλήματα τὰ ὀφειλόμενα εἰς τὸν ἀλκοολισμόν, χωρίζουν συνήθως τοὺς ἐγκληματίας εἰς πότας καὶ μὴ πότας· ἐκ δὲ τῆς μεγάλης ἀναλογίας τῶν ποτῶν συνάγουν τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ οἰνόπνευμα ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἐγκληματικότητος. Οὐδὲν ὅμως τούτου σφαλερώτερον, διότι διὰ νὰ ἀποδειχθῇ μία τοιαύτη σχέσις ἔδει νὰ χωρισθῇ ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς εἰς πότας καὶ μὴ πότας, διὰ νὰ φανῇ ἂν ἀναλόγως οἱ ἐγκληματίαι προέρχονται περισσότερον ἀπὸ τοὺς πότας ἢ τοὺς μὴ πότας. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν αὐτὸ ἀπεδεικνύετο, τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ περισσότεροι ἐγκληματίαι εἶναι πόται δὲν σημαίνει ὅτι τὸ οἰνόπνευμα εἶναι αἰτία τοῦ ἐγκλήματος. Εἶναι δυνατὸν καὶ λίαν πιθανὸν τὸ οἰνόπνευμα νὰ συμπαρομαρτῇ τῷ ἐγκλήματι ἐξηγούμενον ἐκ τῆς ὅλης ἠθικῆς καταστάσεως, ἥτις ἤγαγεν ἕνα ἄνθρωπον εἰς τὸ ἔγκλημα.

Ἐκτὸς τῆς ἀτομικῆς ἐξακριβώσεως τῶν αἰτιῶν τοῦ ἐγκλήματος, ἃς μᾶς ἔδωσαν ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ ἐλβετικὴ στατιστική, ὑπάρχουν καὶ *ἔμμεσοι* τρόποι ἀναζητήσεως τῆς δυνατῆς σχέσεως μεταξὺ ἀλκοολισμοῦ καὶ ἐγκλήματος.

1) Σχέσις μεταξὺ αὐξήσεως τῆς καταναλώσεως τοῦ οἰνοπνεύματος καὶ αὐξήσεως τῶν καταδικαστικῶν ἀποφάσεων λόγῳ μέθης (ἐκεῖ ὅπου αὕτη θεωρεῖται ἀδίκημα): Τὴν σχέσιν ταύτην ἐρευνᾷ μία ἀγγλικὴ στατιστικὴ (*Wilson*, Journal of Royal Statistical Society Vol. LXXV 1912, σελ. 183), ἀποδεικνύουσα ὅτι ἡ αὔξησις τοῦ πρώτου ἀριθμοῦ παρακολουθεῖται ἀντιστοίχως ὑπὸ τοῦ δευτέρου.

2) Σχέσις μεταξὺ καταναλώσεως οἰνοπνεύματος καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀδικημάτων ἐν γένει: Ὁ Wilson εἰς τὴν ἄνω μνησθεῖσαν ἐργασίαν του παρέχει ἀτελεστάτας ἐπὶ τοῦ προκειμένου πληροφορίας. Ὁ Wer. Stuart (Sulceding tot de Beoclening der Statistick Harlem 1913) πραγματεύεται ἐπὶ τῇ βάσει ἀρτιωτέρων δεδομένων τὴν σχέσιν μεταξὺ καταναλώσεως τοῦ ἀλκοὸλ ἐν Ὁλλανδίᾳ καὶ κακοποιήσεων, ἰδίᾳ καθ' ὑπαλλήλων. Κατ' αὐτὸν ἡ ὑποχώρησις εἰς τὴν κατανάλωσιν ἀλκοὸλ ἀπὸ 8,16 λίτρας (0,50 καθαροῦ οἰνοπνεύματος) κατ' ἄτομον τῷ 1901 εἰς 5,25 (0,50 καθ. οἰνοπνεύματος) τῷ 1911 βαίνει παραλλήλως μὲ μίαν ἐλάττωσιν τῶν κακοποιήσεων ἀπὸ 7,12 ἐπὶ 10.000 κατοίκων τῷ 1901 εἰς 5,26 τῷ 1911. Αἱ δὲ κακοποιήσεις ὑπαλλήλων κατῆλθον, ἀπὸ 0,57 ἐπὶ 10,000 τῷ 1901, εἰς 0,33 τῷ 1911. Ἐπίσης ὁ Matteoti («La recidiva» 1910, σελ. 145) δεικνύει ὅτι τὰ ἀδικήματα κατὰ προσώπων ἐν Ἰταλίᾳ αὐξάνουν ἀπὸ τοῦ 1890 μέχρι τοῦ 1900, βαίνοντα παραλλήλως πρὸς τὴν πτῶσιν τῶν τιμῶν τοῦ οἴνου.

3) Σχέσις ἀδικημάτων καὶ ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος: Ὁ Hoppe, ὃν προηγουμένως ἀνεφέραμεν, συνάγει ἐκ τῆς πυκνότητος τῶν ἐγκλημάτων κατὰ Σάββατον, Κυριακὴν καὶ Δευτέραν, ἡμέρας δηλ. μεγαλυτέρας καταχρήσεως πότου, ὅτι τὸ ἀλκοὸλ ἔχει ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἐγκλήματος. Φυσικὰ τοῦτο εἶναι ὀρθόν· ἐν τούτοις δέον νὰ μὴ παραγνωρίζεται τὸ γεγονός, ὅτι ἡ πλήθυνσις τῶν ἐγκλημάτων ὀφείλεται καὶ εἰς τὰς *συναστροφὰς* καὶ τὰς ὡς ἐκ τούτου μεγαλυτέρας προστριβάς.

4) Σχέσις τοῦ ἀλκοολισμοῦ μὲ ὡρισμένην διαμόρφωσιν ἐγκλήματος καὶ ἐγκληματιου: Ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς σχέσεως ταύτης ἐξετάζεται μόνον τὰ ἐγκλήματα ἐκεῖνα, ὧν ἀποδεδειγμένη αἰτία εἶναι τὸ ἀλκοὸλ καὶ ὄχι ὅλα. Εἰς τὴν Βαυαρίαν ἐτηρεῖτο στατιστικὴ τοῦ τύπου τούτου ἀπὸ τοῦ 1910 μέχρι τοῦ 1914, διακοπεῖσα ἐφεξῆς λόγῳ τοῦ πολέμου. Παραθέτομεν αὐτὴν ὁλόκληρον διότι εἶναι πλουσία εἰς διδάγματα.

Ἐκ τῆς στατιστικῆς ταύτης ἐμφαίνεται πρῶτον ὅτι οἱ διάφοροι ἀριθμοὶ μένουν σχετικῶς σταθεροί· δεύτερον ὅτι ὁ ὀξὺς ἀλκοολισμὸς παίζει τὸν μεγαλύτερον ῥόλον, τοῦ χρονίου ὄντος σχεδὸν ἀσημάντου· τρίτον ὅτι μέγα μέρος τῶν ἀδικημάτων εἶναι ἐλαφρᾶς μορφῆς (ἴδε στήλην «προστίμου»)· καὶ τέλος ὅτι ὑπερτεροῦν καταπληκτικὰ οἱ ἄνδρες εἰς τὸν ἀλκοολισμόν.

Ἐπίσης σοβαρὰ εἶναι μία ὀλλανδικὴ στατιστικὴ περιλαμβάνουσα τὰ ἔτη 1905 ἕως 1910 (Crimincele Statistick over het jaar 1910, Bijdragen tot de Statistick van Nederland N. F lvr. 171 s'Gravenhage 1912 σελ. XXXII καὶ σελ. 122). Αὕτη χωρίζει α') τοὺς ἐκ τῶν ἐγκληματησάντων χρονίους ἀλκοολικούς, β') τοὺς ἐν μέθῃ ἐγκληματήσαντας, γ') ἐκείνους οἵτινες, χρόνιοι ἀλκοολικοὶ ὄντες, εὑρίσκοντο ἐν μέθῃ κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ ἀδικήματος. Ἀναγράφει δὲ κατὰ τὸ 1910 τῆς μὲν α' κατηγορίας 623 περιπτώσεις, τῆς β' 2534 καὶ τῆς γ' 1042.

Ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ἀποδόσεως τῆς ἐργασίας: Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀλκοὸλ ἐπὶ τῆς δυνάμεως ἐργασίας, τοῦ κυριωτέρου τούτου παράγοντος τῆς Οἰκονομίας καὶ ἐν γένει τοῦ Πολιτισμοῦ, εἶναι θετικὴ μὲν εἰς τὸ διεγερτικὸν στάδιον, ἀρνητικὴ δὲ εἰς στάδιον τῆς καταπτώσεως. Αἱ ἔρευναι τῶν Aschaffenburg καὶ Smith ἀπέδειξαν ὅτι ἡ εἰς τὸ ἀλκοὸλ ὀφειλομένη κατάπτωσις τῶν μυϊκῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων ἐξακολουθεῖ καὶ *μετὰ* τὴν παρέλευσιν τῶν ἄλλων συμπτωμάτων τῆς μέθης. Ὁ Kürz καὶ Kraepelin συμφωνοῦν μὲ τὰ συμπεράσματα τῶν προμνησθέντων, καταλήγοντες εἰς τὰ ἑξῆς:

«Μία ἐφ' ἅπαξ δόσις 80 γραμμαρίων ἀλκοὸλ δὲν ἐξουδετεροῦται ταχέως καὶ πλήρως, ἀλλ' ἀφήνει μίαν ἐπίδρασιν ἥτις ἀκόμη καὶ μετὰ 24 ὥρας δὲν ἔχει τελείως ἐξαφανισθῇ. Ἐὰν αὐτὴ ἡ δόσις ἐπαναλαμβάνηται μετὰ 24 ὥρας, τότε ἐπέρχεται ἐνίσχυσις τῆς τοιαύτης ἐπιδράσεως, ἣν δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς τὸ πρῶτον σύμπτωμα τοῦ χρονίου ἀλκοολισμοῦ. Ἡ ὕπαρξις ταύτης φαίνεται ἤδη μετὰ 12 ἡμέρας καθαρώτατα, διότι συνίσταται εἰς ἐλάττωσιν ἀποδόσεως ἐργασίας κατὰ 25—40 o/o.

Εἰς 20 σπουδαστὰς ἐτέθησαν 360 ἀσκήσεις. Οἱ πίνοντες ἔλυσαν ἀμέσως μετὰ τὴν πόσιν 8 o/o περισσότερον τῶν μὴ πινόντων· μίαν ὥραν μετὰ τὴν πόσιν ἔλυον 6 o/o ὀλιγώτερον καὶ 17 o/o ὀλιγώτερον τῶν ἄλλων μετὰ δύο ὥρας.

Ὁ Stehr ἠρεύνησε τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀλκοὸλ ἐπὶ τῆς σωματικῆς ἐργασίας ἐν τῇ βιομηχανίᾳ. Ἐξήτασε 59.000 ἐργάτας εἰς 39 διάφορα ἐργοστάσια. Τὰ συμπεράσματα τῆς ἐρεύνης του εἶναι ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ οἰνοπνεύματος ἐνεργεῖ διὰ μικρὸν χρονικὸν διάστημα μετὰ τὴν πόσιν θετικῶς ἐπὶ τῆς ἀποδόσεως τῆς ἐργασίας, μετ' ὀλίγον ὅμως πίπτει ἡ ἀπόδοσις μέχρι σημείου ὥστε νὰ ἰσοφαρίζωνται ὅλα τὰ «πλεονάσματα ἀποδόσεως» τῆς πρώτης περιόδου καὶ νὰ παραμένῃ καὶ σημαντικὸν ἔλλειμμα. Οὐχὶ ἄσχετος πρὸς τὸ οἰνόπνευμα εἶναι καὶ ἡ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ παρατηρουμένη ἐλάττωσις τῆς ἀποδόσεως κατὰ τὴν Δευτέραν.

Ὁ διάσημος Kraepelin ἐξετέλεσε ψυχολογικὰ πειράματα ἀποδεικνύοντα ὅτι ἡ ποιοτικῶς καλυτέρα ἐργασία (ἡ ἀπαιτοῦσα ἔντασιν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων) καταπίπτει μετὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀλκοὸλ. Ἓν ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ ἑξῆς:

Ἐδίδετο μία λέξις καὶ ἐζητεῖτο νὰ εὑρεθῇ μία ἄλλη σχετιζομένη καθ' οἱονδήποτε τρόπον μὲ τὴν πρώτην. Κατὰ τὰς ἡμέρας ἀποχῆς εὑρίσκοντο περίπου 50 o/o ἐσωτερικοὶ συσχετισμοὶ (συνδεόμενοι μὲ τὸ βάθος ἢ τὸ πλάτος τῆς ἐννοίας), π. χ. ὕπνος —ὄνειρον, περίπου 50 o/o ἐξωτερικοὶ συσχετισμοὶ (συνδεόμενοι μὲ τὸν τόπον καὶ χρόνον καθ' ὃν λαμβάνει χώραν τὸ φαινόμενον ὅπερ ὑποδεικνύει ἡ λέξις), π. χ. ὕπνος—κρεββάτι καὶ 3 o/o ἠχητικοὶ συσχετισμοὶ (συνδεόμενοι ἠχητικῶς μὲ τὴν λέξιν), π. χ. λελέκι—γελέκι. Μετὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀλκοὸλ κατήρχοντο οἱ ἐσωτερικοὶ συσχετισμοὶ εἰς 10 o/o, ἀνήρχοντο δὲ οἱ μὲν ἐξωτερικοὶ εἰς 80 o/o, οἱ δὲ ἠχητικοὶ εἰς 10 o/o. Ἐκ τούτου ἐμφαίνεται ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ποιοτικῶς ἀνωτέρας ἐργασίας.

Τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀλκοὸλ ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ἐργασίας εἶναι κατ' ἀρχὰς μὲν θετική, ὕστερον δὲ ἀρνητική, δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ τὸ αὐτὸ κῦρος προκειμένου περὶ πνευματικῆς ἐργασίας ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν ἔννοιάν της, οὐχὶ ὅμως ὑπὸ τὴν στενὴν τοιαύτην, προκειμένου δηλαδὴ περὶ ἐργασίας ἀπαιτούσης περισσοτέραν ἔντασιν τῆς φαντασίας καὶ τῶν αἰσθητικῶν ἀποδεκτῶν ἢ τῆς κρίσεως καὶ τῆς μνήμης. Ὡς τοιαῦται δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ἡ λογοτεχνία, ἐν μικροτέρῳ λόγῳ, ἀφ' ἑνὸς καὶ αἱ καλαὶ τέχναι (ζωγραφική γλυπτική, μουσική) ἀφ' ἑτέρου Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ οἰνοπνεύματος ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τούτων ἡ ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ ἐκφέρῃ βέβαιόν τι, ἂν καὶ ἐπ' αὐτοῦ δὲν ἔλειψαν γνῶμαι ὑποστηρίζουσαι τὴν βλαβερὰν τοῦ ἀλκοολισμοῦ ἀντίδρασιν. Οὕτω π. χ. τὸ γερμανικὸν περιοδικὸν «Litterarische Echo» ἀπηύθυνε πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐρώτημα σχετικῶς μὲ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ οἰνοπνεύματος ἐπὶ τῆς καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς. Εἰς αὐτὸ ἀπήντησαν ἄνδρες, ὡς ὁ Avenarius, ὁ Busse, ὁ Dehmel, ὁ Euking, ὁ Behrens. Ὅλοι ἐξεφράσθησαν κατὰ τοῦ ἀλκοὸλ ὡς διεγερτικοῦ μέσου καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς «διότι τοῦτο καταστρέφει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς διήγειρε: τὴν φαντασίαν καὶ τὸ τάλαντον».

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀλκοὸλ ἐπὶ τῆς ποιοτικῶς κατωτέρας ἐργασίας ἐκδηλοῦται διὰ τῆς συντομεύσεως τῆς ζωῆς, τῶν ἀσθενειῶν, τῶν δυστυχημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν κάμνουν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἐλαττώνουν τὴν ἐργατικὴν δύναμιν καὶ δι' αὐτοῦ νὰ ἐξασθενοῦν τὴν ὅλην ἐθνικὴν οἰκονομίαν.

Ἰδιωτική, ἐθνικὴ καὶ δημοσία οἰκονομία: Στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Scherwell καὶ τοῦ Rowntree ὁ Helenius ἀναφέρει ὅτι εἷς καλῶς ἀμειβόμενος ἐργάτης τοῦ Λονδίνου ἐξοδεύει 20 % τοῦ εἰσοδήματός του εἰς οἰνοπνευματώδη ποτά. Ὁ δὲ Strümpell ὑπολογίζει ὅτι ὁ Βαυαρὸς ἐργάτης ὅστις θεωρεῖται ἐκ τῶν ἐγκρατεστέρων ἐξοδεύει τοὐλάχιστον 16 % τοῦ εἰσοδήματός του εἰς τὴν μπύραν. Ἐν τούτοις οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι θεωροῦνται ὡς ὑπὲρ τὸ δέον ὑψηλοί. Ὁ Blocher καὶ ὁ Landmann ἐξετάσαντες μὲ ἀκριβῆ καὶ προσεκτικὴν μέθοδον τοὺς ἀπολογισμοὺς καταναλώσεως 8544 ἐργατικῶν οἰκογενειῶν, ὧν αἱ 6809 ἀνῆκον εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ αἱ 1735 εἰς τὴν Εὐρώπην, εὗρον ὅτι τὸ καταναλισκόμενον οἰνόπνευμα ἀντιπροσωπεύει κατὰ μέσον ὅρον 4,77 % τοῦ εἰσοδήματος τοῦ ἐργάτου καὶ 5,09 % τῶν ἐξόδων του. Ἰσοῦται δηλ. ἡ εἰς πότον δαπάνη πρὸς τὰ ἔξοδα διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν θέρμανσιν καὶ ἀποτελεῖ τὸ τρίτον τῶν ἐξόδων κατοικίας καὶ ἐνδυμασίας. Συμφώνως μὲ τὴν ἔρευναν ταύτην πρῶτοι εἰς τὴν κατανάλωσιν οἰνοπνεύματος ἔρχονται οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Βέλγοι, δεύτεροι οἱ Ἄγγλοι, τρίτοι οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ τελευταῖοι οἱ Γερμανοί.

Ἡ γερμανικὴ κρατικὴ ὑπηρεσία στατιστικῆς (Deutsches Statistisches Reichsamt) ἐνήργησε μίαν ἔρευναν ἐπὶ 852 οἰκογενειῶν ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων, ἐχουσῶν εἰσόδημα ἀπὸ 1.200—4000 μάρκ. Ἐκ τούτων μόνον 250 ἔδωσαν ἀποτελέσματα χρήσιμα, ἐξ ὧν 155 ἐργατικαὶ καὶ 60 ὑπαλληλικαί. Ἡ κατὰ μέσον ὅρον κατανάλωσις ἀλκοὸλ κατὰ οἰκογένειαν ἀναλογεῖ εἰς 4,6 o/o τῶν ἐξόδων διὰ τοὺς ἐργάτας καὶ 2,7 o/o διὰ τοὺς ὑπαλλήλους. Ἐνταῦθα δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν πρῶτον, ὅτι ἡ ἐρευνωμένη στατιστικῶς μᾶζα εἶναι πολὺ μικρὰ διὰ νὰ δώσῃ ἀσφαλῆ συμπεράσματα, δεύτερον ὅτι δὲν συμπεριλαμβάνονται εἰς αὐτὰς αἱ ἐκτὸς τῆς οἰκίας δαπάναι δι' οἰνοπνευματώδη καὶ τρίτον ὅτι αἱ οἰκογένειαι καὶ αἱ ὁποῖαι ἐκράτησαν λεπτομερεῖς λογαριασμοὺς εἶναι καὶ αἱ ἐγκρατέστεραι. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐρεύνης ταύτης εἶναι ὅτι εἰς μεγαλύτερον εἰσόδημα αὐξάνει καὶ τὸ ποσοστὸν τῆς καταναλώσεως οἰνοπνεύματος. Τοῦτο ὅμως δέον νὰ ἀποδοθῇ καὶ εἰς τὴν καλυτέραν ποιότητα τῶν καταναλισκομένων οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν (Reichsarheitsblatt 1910 Nr 3). Εἰς τὰ αὐτὰ συμπεράσματα καταλήγουν καὶ διάφοροι ἀμερικανικαὶ στατιστικαί.

Ὁ Dassenreiter εἰς μίαν νέαν του ἐργασίαν, ὅπου ἐξετάζει τὴν κατανάλωσιν οἰνοπνεύματος εἰς τὴν ἐργατικὴν τάξιν, ὑποστηρίζει ὅτι τὸ πραγματικὸν ποσοστὸν τῶν ἐξόδων δι' ἀλκοὸλ εἶναι 10 o/o. Ὁ Dr Hartwig, διευθυντὴς τοῦ Στατιστικοῦ Γραφείου τῆς πόλεως Lübeck, φθάνει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐτησία κατανάλωσις οἰνοπνεύματος ἐν Γερμανίᾳ ἀντιπροσωπεύει τὸ ποσὸν τῶν 3565 ἑκατομμυρίων μάρκων χρυσῶν, ἤτοι ἐν ἀναλογίᾳ 54,18 μάρκων κατ' ἄτομον. Ἐκ τούτων 2,800 ἑκατομμύρια δαπανῶνται εἰς ζῦθον, 387 ἑκατομμύρια εἰς ἡδύποτα καὶ 378,3 ἑκατομμύρια εἰς οἶνον.

Σχετικῶς μὲ τὴν διεθνῆ κατανάλωσιν οἰνοπνεύματος ἔχομεν μίαν στατιστικὴν γενομένην ἐν ἔτει 1905 ὑπὸ τῶν καθηγητῶν Struve καὶ Schulze—Resse καὶ ἥτις ἀφορᾷ τὰ κυριώτερα πεπολιτι-

Digitized by Google

σμένα ἔθνη. Συμφώνως μὲ αὐτὴν τὸ ὑπὸ τὴν μορφὴν οἴνου καταναλισκόμενον *καθαρὸν οἰνόπνευμα* εἶναι 4,16—4,99 λίτραι κατὰ κεφαλὴν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ κατ' ἔτος· τὸ εἰς τὰ ἡδύποτα καταναλισκόμενον εἶναι 3,30—3,45 λίτραι, τὸ ὑπὸ μορφὴν ζύθου 2,53—3,17 λίτραι κατ' ἄτομον. Ὁ καταναλωθεὶς κατὰ τὸ 1905 *ζῦθος* ἦτο κατ' ἄτομον 71,31 λίτραι, ὁ *οἶνος* 26,83 λίτραι καὶ τὰ ἡδύποτα 6,7 λίτραι. Ἡ Γαλλία συμφώνως μὲ τὴν στατιστικὴν αὐτὴν ἔρχεται πρώτη εἰς τὴν κατανάλωσιν τοῦ *οἰνοπνεύματος* μὲ 16. 16,—21, 19 λίτρας κατ' ἄτομον ἐτησίως, μετ' αὐτὴν δὲ αἱ λοιπαὶ χῶραι κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειράν:

Ἰταλία	16	Λίτραι	περίπου	κατ' ἄτομον
Βέλγιον	13,16	»	»	»
Ἐλβετία	13,10	»	»	»
Μ. Βρεττανία	11,55	»	»	»
Γερμανία	9,51	»	»	»
Αὐστροουγγαρία	9.33	»	»	»
Ἡνωμ. Πολιτεῖαι	6.78	»	»	»
Ρωσία	2,52	»	»	»
Νορβηγία	2,34	»	»	»

Ἡ κατανάλωσις τοῦ οἴνου ἦτο σχετικῶς μεγαλυτέρα παρὰ τοῖς Βέλγοις καὶ τοῖς Ἄγγλοις· τὴν τρίτην θέσιν κατεῖχον οἱ Γερμανοί. Φυσικὰ ὅμως ἡ κατάστασις αὕτη ἤλλαξεν ἔκτοτε, νέαι στατιστικαὶ ὅμως ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου δὲν εἶναι γνωσταί.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ μεγάλου πολέμου εἰς μείωσιν τῆς καταναλώσεως οἰνοπνεύματος ὑπῆρξεν εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ μετασχόντα τούτου κράτη καταπληκτική. Μόνον διὰ τὴν *Γαλλίαν* ὑπάρχουν πληροφορίαι, ἀμφιβόλου ἀκριβείας, περὶ αὐξήσεως τοῦ ἀλκοολισμοῦ.

Ἐν Γερμανίᾳ δὲν ὑπῆρχε τῷ 1920 εἰς τὰς πανεπιστημιακὰς κλινικὰς καμμία περίπτωσις τῶν καθαρῶς ἀλκοολικῶν νοσημάτων. Ἡ κατανάλωσις καθαροῦ οἰνοπνεύματος κατ' ἄτομον, ἥτις ὑπελογίζετο τῷ 1913 εἰς 6 8 λίτρας, ἔφθασε τῷ 1920 εἰς 1,4 μόνον. Ἡ δὲ ὁλικὴ ποσότης τοῦ καταναλισκομένου τῷ 1913 καθαροῦ οἰνοπνεύματος κατῆλθε ἀπὸ 4,5 ἑκατομμυρίων ἑκατολίτρων εἰς 850.000 ἑκατόλιτρα. Ταυτοχρόνως ἠλάττοῦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν πασχόντων ἐξ ἀλκοολικῶν νοσημάτων καὶ ἐμειοῦντο ἐπαισθητῶς τὰ κρατικὰ ἔξοδα διὰ φρενοκομεῖα καὶ συναφῆ ἱδρύματα.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπίσης ἐσημειώθη μεγίστη βελτίωσις, ἐμφαινομένη ἐκ τῶν κατωτέρω ἀριθμῶν:

	1913	*1918*	*1919*
Καταδίκαι λόγῳ μέθης	188.877	29.075	57.947
Περιπτώσεις τρομώδους παραληρήματος	786	32	48
Θάνατοι λόγῳ μέθης	1831	296	369
Θάνατοι λόγῳ κιρρώσεως τοῦ ἥπατος	3.880	1671	1507

Ἡ ἐλάττωσις αὕτη ἐξηγεῖται, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὅλοι οἱ ἄνδρες μέχρι τοῦ 45ου ἔτους τῆς ἡλικίας των ἦσαν ἐπιστρατευμένοι, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς ἠθικῆς ἐπιβολῆς ἣν ἐξήσκουν τὰ παραμένοντα εἰς τὰ μετόπισθεν ἄτομα ἐφ' ἑαυτῶν. Ἀλλ' ἡ ὀπισθοχώρησις αὐτὴ τοῦ κακοῦ εἶναι πρόσκαιρος, δεδομένου ὅτι πανταχόθεν ἔρχονται εἰδήσεις περὶ ἐξαπλώσεώς του.

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀλκοολισμοῦ ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας καταλήγουν πολλάκις εἰς τὴν πτωχείαν, τὴν κατάστασιν δηλ. ἐκείνην καθ' ἣν ἡ οἰκονομία δὲν δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας της. Ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου ἡ πτωχεία δίδει δικαίωμα εἰς δημοσίαν ἀντίληψιν, ὑπολογίζεται (Popert) ὅτι ὁ ἀλκοολισμὸς εἶναι κατὰ μέσον ὅρον αἰτία τῶν 20—50 o/o περιπτώσεων πενίας. Ἄλλοι (Pütter) ἀναβιβάζουν τὸ ποσοστὸν εἰς 90 o/o. Ἐνταῦθα ὅμως δέον νὰ παρατηρηθῇ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, ὅτι δηλ. εἶναι ἄγνωστον κατὰ πόσον ὁ ἀλκοολισμὸς ὑπῆρξεν αἰτία τῆς πτωχείας ἢ ἀντιστρόφως.

Σχετικῶς μὲ τὴν παραγωγὴν οἴνου καὶ ζύθου παραθέτομεν κατωτέρω διεθνεῖς τινας στατιστικάς. Ἡ πρώτη ἐκ τούτων (ληφθεῖσα ἐκ τοῦ Wirtschaft und Statistik April-1925 Heft S. 215) ἀφορᾷ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου καὶ τὴν παραγωγὴν γλεύκους κατὰ τὰ ἔτη 1923 καὶ 1924 εἰς τὰς σπουδαιοτέρας οἰνοπαραγωγοὺς χώρας:

ΧΩΡΑΙ	Ἐπιφάνεια ἀμπέλων εἰς χιλ. ἑκταρίων		Παραγωγὴ γλεύκους εἰς χιλιάδ. ἑκατολίτρων	
	1923	1924	1923	1924
Εὐρώπη:				
Αὐστρία	31,9	31,9	822,1	221,8
Βουλγαρία	46.0	54,7	903,0	1281,5
Γαλλία	1419 3	1458,5	57164,2	67948,6
Γερμανία	74,7	74,3	791,0	1804,0
Γιουγκοσλαβία	166,8	—	4414,2	—
Ἐλβετία	17.8	17,2	782,0	375,0
Ἑλλάς	157,3	—	2100,0	2386,6
Ἱσπανία	1341,7	1341,3	22078,3	21744.7
Ἰταλία	4273,0	4270,0	53948,0	43 000 0
Οὐγγαρία	219,4	221,8	4696,6	1368,2
Πορτογαλία	313,2	—	6131,2	—
Τσεχοσλοβακία	17,0	16,5	329,5	240,0
Ἀφρική:				
Ἀλγέριον	194,5	207,5	10186 4	9787,2
Τύνις	23,7	27,9	680,0	720,0

Περὶ τῆς παραγωγῆς ζύθου εἰς τὰς κυριωτέρας ζυθοπαραγωγοὺς χώρας δίδομεν τὴν ἑξῆς στατιστικήν, εἰλημμένην ἐκ τοῦ Handworterbuch der Staatswissenschaft Bd. II S. 841.

Οἱ ἀριθμοὶ ἀντιπροσωπεύουν *χιλιάδας ἑκατολίτρων.*

ΧΩΡΑΙ	1888/91	1900	1910/13	1921
Ἀγγλία	46339	59953	60 667	56242
Γερμανία	49817	66605	68230	30527
Αὐστροουγγαρία	14117	21547	24757	11000
Βέλγιον	10166	14617	16000	9691
Γαλλία	8383	13358	16066	8686
Ἡνωμέν. Πολιτεῖαι	32318	46253	70659	12988

ΧΩΡΑΙ	1890	1912/13	1920/21
Βουλγαρία	25	250	219
Δανία	2000	2466	2761
Ἰταλία	161	763	960
Ἰαπωνία	12	354	1200
Κάτω Χῶραι	1592	1800	1400
Νορβηγία	479	500	869
Ρουμανία	29	319	250
Ρωσία	3764	10083	—
Σουηδία	1306	2834	2021
Ἑλβετία	1033	3021	1343

Ἀρκεῖ νὰ προσέξῃ κανεὶς τοὺς ἀνωτέρω κολοσσιαίους ἀριθμοὺς διὰ νὰ κατανοήσῃ ποίαν οἰκονομικὴν σημασίαν ἔχει ἡ παραγωγὴ οἰνοπνεύματος ὑφ' οἱανδήποτε μορφήν. Τὸ ἀλκοὸλ δίδει ἐργασίαν εἰς χιλιάδας ἀνθρώπων. Φυσικὸν λοιπὸν εἶναι καὶ τὰ Κράτη νὰ ἐνδιαφέρωνται δι' αὐτό, ἀφοῦ τοῦτο ἀποτελεῖ οὐχὶ εὐκαταφρόνητον κονδύλιον εἰς τὰ δημόσια οἰκονομικά. Τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἀπέφερεν ὁ φόρος ἐπὶ τοῦ ζύθου ἐν Γερμανίᾳ ἦτο τῷ 1914 μάρκα χρυσᾶ 196.684.000, ἡ δὲ ἀγγλικὴ φορολογία τοῦ ζύθου ἀπέφερε κατὰ τὴν χρῆσιν 1925—1926 £ 82 403.000 («The Economist» Commercial History of 1926, Feb. 1927 P. 37). Ταῦτα δὲ μόνον ἐκ τοῦ ζύθου χωρὶς νὰ ὑπολογισθοῦν τὰ ἄλλα οἰνοπνευματώδη ποτὰ καὶ χωρὶς νὰ ὑπολογισθοῦν οἱ φόροι τῶν ποτοπωλείων πολυτελείας καὶ ἄλλοι συναφεῖς πηγάζοντες ἀπὸ τὴν χρῆσιν τοῦ οἰνοπνεύματος. Ἐν τούτοις ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀφαιρεθοῦν ὅλα τὰ ἔξοδα εἰς τὰ ὁποῖα τὰ Κράτη ὑποβάλλονται διὰ τὸν ἀλκοολισμόν. Ἐπιδόματα εἰς κλινικάς, βοήθεια τῶν διαφόρων ἀλκοολικῶν ἱδρυμάτων, ἔξοδα φυλακῶν, ὑποστήριξις πτωχείας, ἐπιχορηγήσεις εἰς ἀσφαλείας ἀσθενῶν καὶ πλεῖστα ἄλλα. Ὥστε ἀπὸ καθαρῶς *δημοσιονομικῆς* ἀπόψεως δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ἂν ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ ἀλκοὸλ θὰ ἔβλαπτε ἢ θὰ ὠφέλει τὸ κρατικὸν ταμεῖον.

Ὁ ἀλκοολισμὸς ἐν Ἑλλάδι. — Ἡ παντελὴς ἔλλειψις στατιστικῆς, ἥτις ἐμποδίζει τὴν γνῶσιν τῶν κατὰ τὴν χώραν μας, δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐξονύχισιν τοῦ ζητήματος τούτου. Αἱ ὀλίγαι στατιστικαὶ πληροφορίαι, αἵτινες στηρίζονται ἐπὶ *ἐκτιμήσεων* κυρίως, δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀσφαλεῖς.

Συμφώνως μὲ μίαν στατιστικήν, ἣν ὀρυόμεθα ἐκ τοῦ ἀπολογισμοῦ τῆς Γενικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ἡ παραγωγὴ οἴνου, ἥτις τῷ 1924 συνεποσοῦτο εἰς 218.250.000 χιλιόγραμμα, κατῆλθε τῷ 1925 εἰς 200.000.000 χιλιόγραμμα. Ἡ παραγωγὴ ζύθου ἀπὸ 13.450 τόννων τῷ 1924 ἀνῆλθεν εἰς 16.000 τόννους τῷ 1925. Σημειωτέον ὅτι ὁ ἑλληνικὸς ζῦθος καταναλίσκεται, ἐξ ὁλοκλήρου, ἐν Ἑλλάδι. Κατὰ πληροφορίας δὲ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν τὸ ποσὸν τοῦ ἐν Ἑλλάδι φορολογηθέντος ἀνύδρου οἰνοπνεύματος ἦτο κατὰ τὰ οἰκονομικὰ ἔτη:

1922—23	6.500.000	χιλιόγραμμα	
1923-24	5.800.000.	»	
1924—25	5.750.000	»	
1925-26	5.400.000	»	
1926—27	4.700 000	»	(περίπου).

Φυσικὰ οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ δὲν ἐξαρκοῦν διὰ νὰ ἀποδείξουν τὴν ὕπαρξιν ἀλκοολισμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ μας, δεδομένου ὅτι ὁ ἀλκοολισμὸς σημαίνει παθολογικὴν κατάστασιν προερχομένην ἀπὸ τὸ ἀλκοὸλ καὶ ὄχι ἁπλῶς χρῆσιν οἰνοπνεύματος. Στατιστικὴ ἐξ ἧς θὰ ἠδύνατο νὰ ἀρυσθῇ τις πληροφορίας περὶ τῶν ἀλκοολικῶν νοσημάτων λείπει. Μόνον μία στατιστικὴ τοῦ Δρομοκαϊτείου Φρενοκομείου ἀναφέρει ὅτι κατὰ τα ἔτη 1922—23—24 ἐπὶ 527 νοσηλευομένων φρενοπαθῶν ἔπασχον ἐξ ἀλκοολικῆς ψυχοπαθείας οἱ 21, κατὰ δὲ το ἔτος 1925 ἐπὶ 190 οἱ δέκα. Ἡ ἀναλογία δηλ. τῶν λόγῳ ἀλκοολισμοῦ φρενοπαθῶν ἦτο κατὰ τὰ ἔτη 1922—1924 3,9 o/o διὰ τὸ ἔτος 1925 5,2 o/o. Οἱ ἀριθμοὶ ὅμως οὗτοι εἶναι σχεδὸν ἄνευ σημασίας, διότι ἡ στατιστικὴ δὲν ἀναφέρει τὴν κληρονομικότητα ἄλλων φρενοβλαβῶν, οἵτινες πιθανώτατα νὰ ὀφείλουν τὴν πάθησίν των εἰς ἀλκοολισμόν. Νομίζομεν ὅμως ὅτι ὁ ἀλκοολισμὸς δὲν ἐμφανίζεται ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τὴν χρονίαν ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τὴν ὀξεῖαν μορφήν. Ὁ χρόνιος ἀλκοολισμός, ἡ χειροτέρα τῆς παθήσεως ταύτης ἔκφανσις, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ πολλὴν διάδοσιν ἐν Ἑλλάδι, διότι αἱ καιρικαὶ συνθῆκαι δὲν ὑποβοηθοῦν τὴν συχνὴν χρῆσιν τοῦ οἰνοπνεύματος, ἥτις εἰς τὰ βορειότερα κλίματα γίνεται καὶ ἐπὶ σκοπῷ θερμάνσεως.

Καταπολέμησις τοῦ ἀλκοολισμοῦ. — Καταπολέμησις τοῦ ἀλκοολισμοῦ λέγεται πᾶσα προσπάθεια πρὸς περιορισμὸν ἢ ἐξαφάνισιν αὐτοῦ. Αὕτη ἐμφανίζεται ὑπὸ δύο μορφάς: α') ὡς *κατασταλτική* β') ὡς *προληπτική*.

Α') Ἡ *κατασταλτικὴ* καταπολέμησις συνίσταται, παρεκτὸς τῆς κυρίως θεραπευτικῆς ἐπεμβάσεως, εἰς τὴν διακοπὴν τῆς χρήσεως τοῦ ἀλκοόλ, ἥτις ἐπιτυγχάνεται διὰ διαφόρων τρόπων. Εἰς τὴν κατασταλτικὴν καταπολέμησιν δέον νὰ περιληφθῇ ἔν τινι μέτρῳ καὶ ἡ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ὑπάρχουσα *ὑπηρεσία μεθύσων* (Trinkerfürsorge) σκοπὸς τῆς ὁποίας εἶναι: 1) Ἐγκάθειρξις τοῦ μεθύσου δι' ὡρισμένον χρόνον· 2) προστασία τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τῆς οἰκογενείας του· 3) οἰκονομικὴ ὑποστήριξις· 4) παρακολούθησις καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ μεθύσου ἀπὸ τὸ ἄσυλον. Ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι τοῦ 1920 εἶχον ὑποστηριχθῆ παρὰ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἐν Γερμανίᾳ 20.383 πρόσωπα.

Β') Ἡ *προληπτικὴ* καταπολέμησις ἀποβλέπει: α') εἰς τὴν ἄρσιν τῶν ψυχολογικῶν αἰτίων τοῦ φαινομένου· β') εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ φαινομένου αὐτοῦ καθ' ἑαυτό.

α') *Ἄρσις τῶν ψυχολογικῶν αἰτίων.* Τὰ αἴτια τὰ φέροντα εἰς τὸν ἀλκοολισμὸν εἶναι κυρίως τρία: ἡ *εὐφορία*, ἡ *συνήθεια*, τὸ *ἔθιμον*.

1) Ἡ *εὐφορία*, ἥτις παρακολουθεῖ, ὡς εἴπομεν, τὸ πρῶτον στάδιον τῆς μέθης, εἶναι μία τῶν σπουδαιοτάτων αἰτιῶν τῆς χρήσεως οἰνοπνευματωδῶν. Ὡς εὐνόητον δὲ ἐπιδιώκουν αὐτὴν περισσότερον ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐν τῇ εὐφορίᾳ θέλουν νὰ ἰσοφαρίσουν μίαν *δυστυχίαν*, ἥτις τοὺς μαστίζει, παρ' ὅσον ἐκεῖνοι οἵτινες θέλουν νὰ προσθέσουν μεγαλυτέραν εὐτυχίαν εἰς τὴν ἤδη ὑπάρχουσαν. Ἡ δυστυχία λοιπὸν εἶναι ἡ μεγαλυτέρα αἰτία τοῦ ἀλκοολισμοῦ κυρίως εἰς τὰς κάτω τάξεις, τὰς μαστιζομένας ὑπὸ τῆς πενίας, τῆς πείνης, τῶν στερήσεων. Τὸ κύπελλον τοῦ οἴνου παριστάνει διὰ τὸν ἐργάτην τὴν ὡραίαν ζωὴν τῶν ἐλευθέρων φροντίδων, τὴν μὴ γνωρίζουσαν τὴν ἀσθένειαν, τὴν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν σκλαβιὰν τῆς ἐργασίας. Ἓν λοιπὸν ἐκ τῶν μέσων τοῦ περιορισμοῦ τοῦ ἀλκοολισμοῦ εἶναι ὁ περιορισμὸς τῆς δυστυχίας. Ὅσον καλυτερεύουν αἱ συνθῆκαι τῆς ζωῆς τοῦ ἐργάτου, τόσον οὗτος ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν σειρῆνα τοῦ οἰνοπνεύματος.

2) Ἡ *συνήθεια* παίζει μεγάλον ρόλον εἰς τὰ βόρεια κυρίως κλίματα, ὅπου τὰ λόγῳ θερμάνσεως λαμβανόμενα οἰνοπνευματώδη ποτὰ καθίστανται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπαραίτητα. Ὁ ἄχαρος και ἄεργος βίος εἶναι πρώτης τάξεως συντελεστὴς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοιαύτης συνηθείας. Ἐξ ἴσου ὅμως πολὺ συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς ὁ μονότονος βίος. Ὅλα τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα λαμβάνει τὸ κράτος διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ βίου τοῦ ἐργάτου καθὼς καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μόνοι των οἱ ἐργάται δημιουργοῦν, συντείνουν εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς συνηθείας ταύτης: Ἀθλητισμός, βιβλιοθῆκαι, διαλέξεις, θέατρον, μουσική, κινηματογράφοι, δὲν ἀφήνουν καιρὸν διὰ τὸ οἰνόπνευμα.

3) Τὸ *ἔθιμον* τοῦ συναντᾶσθαι εἰς τὰ ζυθοπωλεῖα, τὰ οἰνοπωλεῖα καὶ ἐν γένει εἰς μέρη ὅπου

Digitized by Google

δίδονται καὶ οἰνοπνευματώδη ἢ μόνον τοιαῦτα, εἶναι εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων λόγων τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀλκοολισμοῦ, διότι ὁ πότος εἶναι τὸ ἀπαραίτητον ἐπακολούθημα τῶν τοιούτων συναντήσεων. Καθίσταται δὲ τὸ ἔθιμον τοῦτο ἰδιαιτέρως ἐπικίνδυνον ἐκ τοῦ ὅτι παρασύρει κυρίως νέους, οἱ ὁποῖοι οὐδένα λόγον ἔχουν νὰ πίνουν.

Τὰ μέσα τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται πρὸ παντὸς διὰ τὸν περιορισμὸν τοῦ ἐθίμου τούτου εἶναι: α') ὁ περιορισμὸς τῶν ἐργασίμων ὡρῶν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος κέντρων καὶ β') ὁ περιορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν. Οὕτως εἰς τὴν Γερμανίαν, ἡ λεγομενη *ἀστυνομικὴ ὥρα* (Poliserstunde), ἡ ὥρα τοῦ κλεισίματος τῶν κέντρων κανονιζεται διὰ νόμου. Οἱ παραβάται τιμωροῦνται δυνάμει τοῦ γερμανικοῦ Ποινικοῦ Κώδικος. Πρὸς περιορισμὸν ἐξ ἄλλου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κέντρων ὁ γερμανικὸς νόμος ἀπαγορεύει τὴν λειτουργίαν αὐτῶν ἄνευ εἰδικῆς ἀδείας. Διὰ νὰ ἐπιτραπῇ δὲ ἡ λειτουργία κέντρου πωλοῦντος οἰνοπνευματώδη ποτὰ αἱ ἁρμόδιοι ἀρχαὶ ἐξετάζουσι: α') Τὸ ποιὸν τοῦ αἰτοῦντος τὴν ἄδειαν, ἥτις δὲν χορηγεῖται ἂν ὑπάρχουν δεδομένα καθιστῶντα πιθανὴν τὴν χρησιμοποιησιν τοῦ καταστήματος διὰ κλεπταποδοχήν, ἀνηθικότητα, τυχηρὰ παίγνια κλπ. β') Τὴν καταλληλότητα τοῦ χώρου. γ') Το ἂν ἡ λειτουργία τοιούτου καταστήματος ἀνταποκρίνεται εἰς πραγματικὴν ἀνάγκην, λαμβανομένης ἐν προκειμένῳ ὑπ' ὄψιν τῆς συστάσεως τοῦ πληθυσμοῦ, τῆς συχνότητος καὶ πυκνότητος τῶν ξένων κλπ.

Εἰς τὴν Γαλλίαν δὲν ἀπαιτεῖται ἄδεια δυνάμει τοῦ νόμου τοῦ 1880. Ἀποκλείονται μόνον ἀπὸ τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος οἱ ἀνήλικοι, οἱ ὑπὸ ἐπιτροπείαν καὶ οἱ ἕνεκα ἐγκλήματος ἢ ὡρισμένων πλημμελημάτων καταδικασθέντες.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἤδη τῷ 1869, ἀπῃτεῖτο διὰ τὴν λιανικὴν πώλησιν οἴνου, ζύθου ἢ μηλίτου ἄδεια παρεχομένη ὑπὸ τοῦ εἰρηνοδικου. Τῷ 1872 ἐθεσπίσθη ἡ ἔκδοσις εἰδικῆς ἀδείας διὰ τὴν πώλησιν ὅλων τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ὁ νόμος δὲ οὗτος τροποποιηθεὶς εἰς τὰς λεπτομερείας ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον ἰσχύει καὶ σήμερον.

Ἡ εἰδικὴ ἄδεια ἀπαιτεῖται εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἄλλα πεπολιτισμένα κράτη τοῦ κόσμου. Εἰς πολλὰ μέρη, ἰδίᾳ ἐν Ἑλβετίᾳ, ἡ ἄδεια χορηγεῖται κατόπιν ψηφοφορίας τῆς κοινότητος, τὸ δὲ μέτρον τοῦτο ἔδωκεν ἄριστα ἀποτελέσματα. Ἐν τούτοις οἱ Scherwell καὶ Rowntree τὸ θεωροῦσι βλαβερὸν δι' ἀστικὰς κοινότητας, ἐνῷ τοὐναντίον οἱ Helenius καὶ Laquer ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ ψηφοφορία πάντοτε φέρει καλὰ ἀποτελέσματα.

Ἄλλο σύστημα τὸ ὁποῖον ἔχει περιοριστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κέντρων οἰνοπνευματωδῶν εἶναι τὸ λεγόμενον *«σύστημα τοῦ Gotenburg»* (ὀνομασθὲν οὕτω ἀπὸ τὴν ὁμώνυμον σουηδικὴν πόλιν). Κατ' αὐτὸ ὅλα τὰ κέντρα τὰ πωλοῦντα οἰνοπνευματώδη ἀνήκουν μονοπωλιακῶς εἰς Εταιρίαν, ἀποτελουμένην ἀπὸ ἀντιαλκοολιστὰς καὶ ὑποστηριζομένην παρὰ τοῦ κράτους. Οἱ ἑταῖροι λαμβάνουν 5 o/o τόκον, τὰ δὲ ὑπόλοιπα κέρδη μοιράζονται μεταξὺ τοῦ Κράτους καὶ τῆς Κοινότητος, χρησιμοποιούμενα πάλιν διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀλκοολισμοῦ. Ἡ Ἑταιρία, μὴ ἔχουσα ν' ἀποβλέψῃ εἰς ἄλλα κέρδη πλὴν τοῦ τόκου τῶν 5 o/o, περιοριζει εἰς τὸ ἐλάχιστον τὰ καταστήματα καὶ ἀκριβαίνει τὴν τιμὴν πωλήσεως τῶν ποτῶν. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀπέδωκε καλοὺς καρπούς. Οὕτω ἐνῷ τῷ 1878/79 ἀνελογει ἐν Σουηδίᾳ ἓν κατάστημα εἰς 12.626 κατοίκους τῶν χωρίων καὶ εἰς 662 κατοίκους τῶν πόλεων, τῷ 1895/96 ἀνελόγει ἓν κατάστημα ἐπὶ 25.307 κατοίκων τῆς πρώτης κατηγορίας καὶ 1144 τῆς δευτέρας. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μέτρων περιορισμοῦ τῶν ὡρῶν λειτουργίας καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἰνοπνευματοπωλείων, σπουδαῖον ρόλον παίζει διὰ τὸν περιορισμὸν τοῦ ἐθίμου τούτου καὶ τὸ ζήτημα τῆς κατοικίας. Ἓν ἄνετον καὶ ὑγιεινὸν οἴκημα συγκρατεῖ τὸν ἔνοικον. Ὁ ἐργάτης ἀποφεύγει συνήθως τὴν εἰς τὴν οἰκίαν του παραμονήν, λόγῳ τῆς στενότητος τοῦ χώρου καὶ τῆς ἐλλείψεως ἀνέσεως. Ἡ προσπάθεια τοῦ Κράτους εἰς τὰ πεπολιτισμένα κράτη διὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς κατοικίας, τὴν τήρησιν τῶν στοιχειωδῶν ὑγιεινῶν κανόνων διὰ τὸν ἀερισμὸν καὶ τὴν θέρμανσιν, εἶναι στενότατα συνδεδεμένη μὲ τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἐθίμου τῆς φοιτήσεως εἰς κέντρα ποτοποσίας καὶ ἐντεῦθεν τοῦ ἀλκοολισμοῦ καὶ τῆς ἀλητικῆς ζωῆς.

Τέλος, ὡς ἐπίσης ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ ἐθίμου, δύναται νὰ μνημονευθῇ ἡ κίνησις ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα *«Μεταρρυθμισις Ἑστιατορίων»*. Ἀποβλέπει εἰς τὴν ἵδρυσιν ἑστιατορίων τὰ ὁποῖα δὲν πωλοῦν οἰνοπνευματώδη καὶ προάγει τὴν παραγωγὴν ποτῶν ἄνευ οἰνοπνεύματος. Εἶναι ὅμως ἀμφισβητήσιμον ἂν θὰ δυνηθῇ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου να πλήξῃ τὸ ἔθιμον, τὸ ὁποῖον ἔχει ἤδη ἰσχυρὰς ρίζας· δὲν εἶναι εὔκολον ἄλλως τε νὰ διατηρηθοῦν οἰκονομικῶς τοιαῦτα ἑστιατόρια.

β') ***Ἄρσις τοῦ ἀλκοολισμοῦ ὡς φαινομένου.*** Τὰ μεσα τὰ ὁποῖα δέον νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ἐνταῦθα εἶναι: ἡ μόρφωσις, αἱ ποιναὶ καὶ ἡ (μερικὴ ἢ γενικὴ) ἀπαγόρευσις.

1) *Ἡ μόρφωσις.* Τὸ ὅτι τὸ οἰνόπνευμα πίνεται διὰ πολλοὺς λόγους (εὐφορία, ἔθιμον κλπ.) εἶναι βέβαιον. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπίσης βέβαιον, εἶναι ὅτι πολλοὶ δὲν θὰ ἀφήνοντο οὔτε εἰς τὴν εὐφορίαν, οὔτε εἰς τὴν συνήθειαν, οὔτε εἰς τὸ ἔθιμον, ἂν ἐγνώριζον τὰς τρομερὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας ἐπιφέρει ὁ ἀλκοολισμός. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ ἀλκοολισμοῦ πολὺ θὰ συντείνῃ τὸ νὰ γνωρίζουν πάντες τόσαι καὶ ὁποῖαι εἶναι αἱ ἐκ τοῦ ἀλκοολισμοῦ προερχόμεναι βλάβαι. Τὸ ἔργον τοῦτο ἔχουν ἀναλάβει τὰ Κράτη κατὰ πρῶτον λόγον καὶ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία κατὰ δεύτερον.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830 εἰσήχθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ εἰς τὰ σχολεῖα ἰδιαιτερα μαθήματα ἐγκρατείας. Τῷ 1910 τοιαῦτα μαθήματα, διδάσκοντα ἐν τοῖς ἄλλοις καὶ τοὺς ἐκ τοῦ ἀλκοολισμοῦ κινδύνους, περιελαμβάνοντο εἰς τὰ προγράμματα τῶν σχολείων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῆς Σουηδίας, τῆς Νορβηγίας, τοῦ Βελγίου, τῆς Ρουμανίας καὶ τοῦ Καναδᾶ. Τελευταίως (1919) ἐν Γερμανίᾳ διετάχθη ὁ διδασκαλικὸς κοσμος νὰ ἀναλάβῃ ἀγῶνα κατὰ τοῦ ἀλκοολισμοῦ.

Ἄλλη ἐπίσης μορφὴ τῆς κρατικῆς ἀντιαλκοολικῆς προπαγάνδας εἶναι ἡ ἐκτύπωσις εἰδικῶν φυλλαδίων διανεμομένων εἰς τὸ κοινὸν (Γερμανία).

Τὴν κυρίαν ὅμως προπαγανδιστικὴν ἐργασίαν κατὰ τοῦ ἀλκοολισμοῦ ἔχει ἀναλάβει ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀντιαλκοολικῆς κινήσεως ὁριζεται συνήθως τὸ ἔτος 1785 ὅτε ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον τὸ βιβλίον τοῦ *Benjamin Rusch* ἐκ Φιλαδελφείας: «Ἔρευνα περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀλκοολικῶν ποτῶν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ πνεύματος» Τὸ βιβλίον ὅμως τοῦτο ἐστρέφετο μόνον ἐναντίον τῶν ἡδυπότων. Εἴκοσιν ἔτη ἀργότερον, τῷ 1808, ἀναφαίνονται ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ ἀντιαλκοολικαὶ ἑταιρεῖαι αἵτινες τῷ 1827 φαίνεται ὅτι ἔχουν περισσοτέραν ἐπιτυχίαν. Ἡ «Temperance Society» (Σύλλογος ἐγκρατεια) ἠρίθμει τῷ 1835 1.500.000 μέλη. Περὶ τὸ 1830 ἡ ἀντιαλκοολικὴ κίνησις λαμβάνει, μὲ τὸν ἰδιάζοντα ἐνθουσιασμὸν τῶν χρόνων ἐκείνων, μεγάλην ἔκτασιν εἰς τὴν Εὐρώπην ἔχουσα ὡς ἡγήτορα τὸν ἐν Ἰρλανδίᾳ *Pater Mathew* καὶ ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῶν βασιλέων Φρειδερίκου Γουλιέλμου τοῦ III τῆς Πρωσίας καὶ Ὀσκὰρ τοῦ I τῆς Σουηδίας. Τῷ 1841 ἐκρήγνυνται ταραχαὶ κατὰ τῶν ἀντιαλκοολιστῶν ἐν Ἀμβούργῳ, ἡ κίνησις ὅμως αὐξάνει καὶ φθάνει τῷ 1845 τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἀναπτύξεώς της. Ἐν Σιλεσίᾳ μόνον φθάνουν τὰ μέλη τῶν ἀντιαλκοολικῶν συλλόγων τῷ 1844 εἰς πεντακοσίας χιλιάδας. Ἀπὸ τοῦ ἔτους ὅμως 1848 ἀρχίζει καταπίπτουσα ἐμφανῶς ἡ ἀντιαλκοολικὴ ρωμαντικὴ κίνησις, ἀντικαθισταμένη ὑπὸ μιᾶς θετικωτέρας πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν προσπαθείας, στηριζομένης ἐπὶ τῶν πορισμάτων τῆς ἐπιστήμης (Huss, Richardson, Virchow, Baer). Τῷ 1852 ἱδρύεται τὸ «Διεθνὲς Τάγμα τῶν Καλῶν Ναϊτῶν» («Internationaler Guttempler Orden». «Ordre International des Bons Templiers») ἐπιβάλλον εἰς τὰ μέλη του τὴν πλήρη ἀποχὴν καὶ ἐργαζόμενον ὑπερ αὐτῆς. Ἐν ἔτει 1908 ἠρίθμει τοῦτο 659.305 μέλη καθ' ὅλον τὸν κόσμον ἐξ ὧν τὰ 239 566 νεαρᾶς ἡλικίας. Παρομοίους σκοποὺς ἐπιδιώκει τὸ «Τάγμα τῆς Κυανῆς Ταινίας» (Blue Ribbon Army) δρῶν κυρίως ἐν Ἀγγλίᾳ, Σκανδιναυΐᾳ και Ἀμερικῇ, ἡ «Ἕνωσις τοῦ Κυανοῦ Σταυροῦ», διαδεδομένη κυρίως ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, καὶ ἡ Καθολικὴ Ἕνωσις τοῦ Σταυροῦ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1897. Ἐκτὸς τῶν ἀντιαλκοολικῶν τούτων ἑνώσεων τῶν πρεσβευουσῶν *πλήρη ἀποχήν*, ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι κηρύττουσαι μόνον τὴν ἐγκράτειαν, ὡς π. χ. ἡ «Société Française contre l'abus des boissons alcooliques» ἱδρυθεῖσα τῷ 1871 καὶ ὁ «Deutscher Verein gegen den Alkoholismus» ἱδρυθεὶς τῷ 1883 και ἀριθμῶν τῷ 1919 35.000 μέλη. Τῷ 1905 ἱδρύθη καὶ «Διεθνὴς Ἕνωσις κατὰ τῆς καταχρήσεως οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν». Αἱ ἀντιαλκοολικαὶ κινήσεις τῆς *ἀποχῆς* καὶ τῆς *ἐγκρατειας* εὑρέθησαν πολλάκις ἀντιμέτωποι, διότι ἑκάστη ἐνόμιζε ὅτι εἶχε μόνη ὑπὲρ αὐτῆς τὸ δίκαιον. Πρὸ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ ὅμως ἠναγκάσθησαν σὺν τῷ χρόνῳ νὰ ἀλλάξωσι ἀντιλήψεις νὰ ἑνώσωσι τὰς προσπαθείας των πρὸς διάδοσιν τοῦ «ἀντιαλκοολισμοῦ».

2) *Αἱ ποιναί.* Εἶναι αὗται ἐπίσης ἓν μέσον τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀλκοολισμοῦ. Ἐνεργοῦν αὗται διὰ τοῦ φόβου ὃν ἐμπνέουν εἰς τὸν ἀλκοολιζόμενον, στρέφονται δὲ κυρίως κατὰ τῶν μεθύσων, οἵτινες ταράσσουν τὴν κοινὴν ἡσυχίαν.

Τοιαῦται διατάξεις ἐθεσπίσθησαν ἐν ἀρχῇ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ 1873. Ἐπίσης ἐν Ἰταλίᾳ (Ἄρθρ. 488 τοῦ Ποιν. Κώδ.) καὶ παρ' ἡμῖν (ἄρθρ. 428 τοῦ σχεδίου καὶ 632 τοῦ Π. Ν.) Εἰς τὴν Γερμανίαν προβλέπεται αὐστηρὰ κράτησις δι' ἐκεῖνον ὅστις παραδίδεται εἰς τὴν μέθην, τὸ χαρτοπαίγνιον ἢ τὴν ὀκνηρίαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ θέτῃ ἐν κινδύνῳ τὴν συντήρησιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων οὓς ὑποχρεοῦται νὰ συντηρῇ (Γερμ. Ποιν. Κῶδιξ Ἄρθρ. 361). Τὸ νέον νομοσχέδιον τοῦ Γερμ. Ποιν. Κώδικος (1925) προβλέπει ἰδιαιτέρας ποινὰς διὰ τοὺς ἐγκληματοῦντας μεθύσους (βλ. *Β. Βλαβιανοῦ*. Ἀπὸ τὴ Μεταρρύθμιση τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου στὴ Γερμανία 1925 σελ. 30) Οὕτω π. χ. εἰς τὸν ἔχοντα τάσεις πρὸς ὑπερβασίας ἐν καταστάσει μέθης, ἀδικήσαντα καὶ τιμωρηθέντα, δύναται νὰ ἀπαγορευθῇ ἡ ἐπίσκεψις τοῦ καπηλείου. Δυνατὸν ἐπίσης νὰ καταδικασθῇ εἰς ἐγκαθειρξιν εἰς εἰδικὴν φυλακὴν τῶν μεθύσων. Μετὰ τὴν ἀπόλυσίν του ἐκεῖθεν δύναται νὰ διαταχθῇ δι' αὐτὸν προστατευτικὴ ἐπιτήρησις. Τέλος τὸ ἄρθρον 274 ὁρίζει ὅτι ὅστις ὑπαιτίως περιαγάγῃ ἑαυτὸν εἰς μέθην καὶ διαπράξῃ ἔγκλημα τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν μέχρι 2 ἐτῶν, ἐφ' ὅσον ἡ μέθη του ἀποκλείει τὸν καταλογισμόν.

Ἄλλος σημαντικὸς παράγων, σχετικῶς μὲ τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀλκοολισμοῦ, εἶναι ἡ θέσις ἣν θὰ λάβῃ ὁ νομοθέτης εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ καταλογισμοῦ τῆς εὐθύνης μιᾶς ἀδικοπραγίας ἐκτελεσθείσης ὑπὸ ἀνθρώπου ἐν μέθῃ διατελοῦντος. Ἡ θεωρία ἡ παραδεχομένη πλήρη τὴν εὐθύνην τοῦ μεθύοντος, ἡ θεωρία περὶ «ἰδιωνύμου» ἐγκλήματος, ἐφ' ἧς στηρίζεται τὸ νέον γερμανικὸν σχέδιον καθὼς καὶ ἡ θεωρία τῆς «ἐξ ἀποτελέσματος» εὐθύνης (βλ *Χωραφᾶ* «Ἡ μέθη ἐν τῷ Ποιν. Δικαίῳ» Τεῦχος II Σελ. 43-50, 1927) ἔχουν ὡς κύριον σκοπὸν νὰ πλήξουν τὸν ἀλκοολισμόν, ἐφ' ὅσον ἔχει τοιαῦτα ἀποτελέσματα. Ἡ σημασία ἣν ἔχει ἡ θεωρία τοῦ καταλογισμοῦ ἐπὶ τοῦ ἀλκοολισμοῦ δὲν ἔχει ἀκόμη ἐπαρκῶς ἐκτιμηθῇ. Ἐὰν κρίνῃ τις τὰς ποινὰς ὡς μέσον καταπολεμήσεως τοῦ ἀλκοολισμοῦ, δέον νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἔχουν περιωρισμένην ἐνέργειαν, διότι στρέφονται κατὰ τοῦ ὀξέος ἀλκοολισμοῦ καὶ τὸν πατάσσουν ἐφ' ὅσον ἐκδηλωθῇ οὗτος κατὰ τρόπον ἀντικοινωνικόν.

3) *Ἡ ἀπαγόρευσις.* Ἡ «μερικὴ» ἀπαγόρευσις ἀφορᾷ ὡρισμένην κατηγορίαν προσώπων ἢ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Οὕτω ἐν Σουηδίᾳ π. χ. (κατὰ τὸν Flaig) ἐκτὸς τῶν ἄλλων μέτρων ἐφαρμόζεται καὶ τὸ ὀνομαζόμενον «Σύστημα τῆς Στοκχόλμης» ἢ «Σύστημα τοῦ Bratt» ὅπερ ἰσοδυναμεῖ μὲ δημοσίαν διαχείρισιν τῶν ἀλκοολικῶν ποτῶν, ἥτις γίνεται διὰ διανομῆς δελτίων εἰς ἄτομα τελείως ἄψογα ἡλικίας ἄνω τῶν 21 ἐτῶν. Ἐπισης ἡ Φιλλανδία εἶχεν ἀποφασίσει διὰ νόμου καὶ δημοψηφίσματος τὴν ἀπαγόρευσιν παραγωγῆς, πωλήσεως καὶ εἰσαγωγῆς οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, περιεχόντων ἄνω τῶν 2 o/o οἰνοπνεύματος· ἡ ἀπόφασις αὕτη, τῆς ὁποίας ἡ ἐφαρμογὴ εἶχεν ἐμποδισθῇ ὑπὸ τῆς Ρωσίας, ἰσχύει ἤδη ἀπὸ τοῦ 19 9.

Ἡ Νορβηγία διὰ νόμου ἀπηγόρευσε τὴν 26)7)1916 τὴν χρῆσιν οἰνοπνευματωδῶν (ἐξαιρεῖται ζῦθος περιεκτικότητος 2 ¼ o/o) εἰς τὰ κάτωθι πρόσωπα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὑπηρεσίας των: α) Στρατιωτικούς, β) Σιδηροδρομικούς, γ) Τροχιοδρομικούς, δ) Ὁδηγοὺς αὐτοκινήτων. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ ἀρχή. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1919 διὰ δημοψηφίσματος (423.377 ἐναντιον 236.350) ψήφων, ἀπεφασίσθη ἡ ἀπαγόρευσις τῆς παραγωγῆς, πωλήσεως, εἰσαγωγῆς οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, τῶν περιεχόντων ἄνω τῶν 12 o/o, ἤτοι ἡδυπότων καὶ οἴνου. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη δὲν εἶναι πλήρως ἐν ἰσχύϊ, λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως τῶν χωρῶν αἵτινες ἐξάγουν οἶνον εἰς Νορβηγίαν.

Ἐν Γαλλίᾳ διὰ τοῦ νόμου τῆς 16 Μαρτίου 1915 ἀπηγορεύθη τὸ ἀψίνθιον. Ἐπίσης διὰ τοῦ νόμου τοῦ Νοεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ἀπηγορεύθη ἡ λειτουργία καταστημάτων πωλούντων οἰνοπνευματώδη ποτὰ περιεκτικότητος μεγαλυτέρας τῶν 2 o/o, ὡς καὶ ἡ πώλησις οἰνοπνευματωδῶν παρὰ πλανοδίων. Ὁ νόμος τῆς 6 Μαρτίου 1917 ἀπαγορεύει τὴν εἰσαγωγὴν οἰνοπνευματωδῶν εἰς χώρους ἐργασίας. Ὁ δὲ νόμος τοῦ Ὀκτωβρίου ἰδίου ἔτους δὲν ἀναγνωρίζει τὰ χρέη ἐξ οἰνοπνεύματος καὶ ἀπαγορεύει τὴν πώλησιν οἰνοπνευματωδῶν εἰς μεταλλωρύχους κάτω τῶν 18 ἐτῶν (*Aubert* L' Alcoolisation en France 1920 P. 114—115).

Ἐπίσης ἡ Σοσιαλιστικὴ Ρωσία ἀπηγόρευσε τὴν παραγωγὴν καὶ πώλησιν *βότκα*, μὲ περισσότερον τῶν 20 o/o οἰνόπνευμα. Ἀνάλογα δὲ μέτρα ἐλήφθησαν ἐν Καναδᾷ, Νέᾳ Ζηλανδίᾳ καὶ Αὐστραλίᾳ.

Ἡ μόνη χώρα ἐν τῷ κόσμῳ ὅπου ἰσχύει *γενικὴ καὶ τελεία* «ἀπαγόρευσις» καταναλώσεως παντὸς εἴδους οἰνοπνευματώδους ποτοῦ εἶναι αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς. Πρώτη ἡ πολιτεία Maine ἐθέσπισεν ἐν ἔτει 1846 τοιαύτην ἀπαγόρευσιν, ἥτις, ἐκτὸς τῶν ἐτῶν 1856—58, ἴσχυσε διαρκῶς καὶ εὗρε μιμητὰς εἰς πολλὰς ἐκ τῶν ἄλλων πολιτειῶν. Κατὰ διαφόρους ἐν τούτοις ἐποχάς, κυρίως λόγῳ πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀνωμαλιῶν ἠναγκάσθησαν αἱ πλεῖσται τῶν πολιτειῶν τούτων νὰ προσφύγωσιν εἰς τοὺς φόρους τοῦ οἰνοπνεύματος, ἐπιτρέπουσαι ἐκ νέου τὴν χρῆσιν τοῦ ἀλκοόλ. Οὕτως ἐνῷ περὶ τὰ 1860 16 ἐκ τῶν 31 πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς εἶχον θεσπίσει τὴν ἀπαγόρευσιν, ὁ ἀριθμὸς τούτων κατῆλθε τῷ 1893 εἰς 6 καὶ τῷ 1903 εἰς 3 μόνον. Τῷ 1893 ἱδρύθη ἡ λεγομένη «Anti—Saloon League», στηριζομένη κυρίως εἰς τὸν Κλῆρον καὶ τὰς γυναῖκας, ἥτις σκοπὸν εἶχε τὴν γενικὴν ἀπαγόρευσιν τῶν οἰνοπνευματωδῶν. Τῷ 1907 ἀρχίζει

Digitized by Google

ἐκ νέου ἡ κίνησις διὰ τὴν ἀπαγόρευσιν, ἣν μέχρι τοῦ 1917 ἀπεφάσισαν 30 πολιτεῖαι. Τέλος τὴν 29 Ἰανουαρίου 1919 ἐψηφίσθη ἄρθρον εἰς τὸ Ἀμερικανικὸν Σύνταγμα, δι' οὗ ἀπηγορεύετο ἡ παραγωγή, πώλησις καὶ εἰσαγωγὴ μεθυστικῶν ποτῶν (καθορισθέντων ὡς τοιούτων τῶν περιεχόντων ἄνω τοῦ ½ % οἰνόπνευμα), ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου δὲ τοῦ 1920 τὸ ἄρθρον τοῦτο ἔχει τεθῆ ἐν ἰσχύϊ. Ὡς τελευταῖον μέτρον κατὰ τοῦ ἀλκοολισμοῦ ὡρίσθη διὰ Διατάγματος τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1921, ὅτι πᾶν ξένον πλοῖον φέρον ἀλκοὸλ δημεύεται, ἐφ' ὅσον εὑρίσκεται ἐντὸς τῶν ἀμερικανικῶν ὑδάτων. Οὕτω λαὸς 110.000 000 ἀνθρώπων εὑρίσκεται σήμερον ὑπὸ πλήρη ἀποχὴν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν.

Οἱ λόγοι οἵτινες ἔφεραν πρὸς τὴν ἀπαγόρευσιν εἶναι πολλοί. Ὁ *Delbrück* (Des Alkoholverbot in Amerika, Zeitschrift für Völkerpsychologie und Soziologie Heft I., 1925) ἀναφέρει μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὸ ἑξῆς: Ἡ βιομηχανία τῶν οἰνοπνευματωδῶν εὑρίσκετο εἰς χεῖρας γερμανικοῦ κεφαλαίου. Τὸ μέτρον λοιπὸν λαμβανόμενον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἀπετέλει συγχρόνως κτύπημα κατὰ τῶν Γερμανοαμερικανῶν. Ἐπίσης ἀναφέρει καὶ τὸν ἑξῆς λόγον. Μιᾶς πολιτείας ἀπαγορευούσης τὸ ἀλκοόλ, ὅλα τὰ ταραχοποιὰ στοιχεῖα μετηνάστευον εἰς τὴν ἄλλην, οὕτως ὥστε ἡ ἐπὶ τὰ βελτίω τροπὴ τῆς δημοσίας τάξεως ἐν τῇ πολιτείᾳ ἥτις ἐθέσπιζε τὴν ἀπαγόρευσιν ἐφαίνετο ἀκόμη μεγαλυτέρα (Z. für V. u. S. Heft 2 1925 S. 138). Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον κυρίως ἐπέφερε τὴν γενναίαν ταύτην ἀπόφασιν τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ ἦτο ἡ πραγματικὴ ἐπὶ τὰ βελτίω διαφορὰ τῶν πολιτειῶν τῶν ἐχουσῶν ἀπαγόρευσιν, ὡς π. χ. τῆς πολιτειας Maine. Ἐπίσης ἡ ἰσχυρὰ ἐπίδρασις τῆς ἐκκλησίας, τῶν γυναικῶν καὶ τοῦ σχολείου ἐπὶ τὴν μόρφωσιν ἀντιαλκοολικοῦ πνεύματος. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπαγορεύσεως, δὲν δύναταί τις ἀκόμη νὰ κρίνῃ περὶ τῆς ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας τοῦ μέτρου. Τὸ λεγόμενον ὅτι ηὔξησε ὁ ἀριθμὸς τῶν μορφινομανῶν καὶ κοκαϊνομανῶν δὲν ἔχεται ἀληθείας. Ὁ Koller εἰς μίαν μελέτην του περὶ τῶν ἀσθενῶν τῶν φρενοκομείων τῆς Ν. Ὑόρκης (Zeitschrift für die ges. Neurologie und Psychiatrie XCI Heft 3/5 1924) ἀναφέρει ὅτι οἱ ἀριθμοὶ τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν φθάνουσι τοὺς προπολεμικοὺς καὶ ὅτι δὲν ἐσημειώθη αὔξησις. Αἱ λόγῳ χρήσεως ἐπικινδύνου ἀλκοὸλ (μεθυλικοῦ) δηλητηριάσεις παρουσιάζουν μικρὰν αὔξησιν (15 περιπτώσεις 1922 ἔναντι 8 τῷ 1917). Πάντως εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις θὰ ὠφελήσῃ, παρὰ τὴν λαθραίαν εἰσαγωγὴν καὶ τὰ ἄλλα ἄτοπα. Διότι ἔστω καὶ ἂν ἀλκοολίζωνται κατὰ τὸ αὐτὸ ποσὸν οἱ ἴδιοι κατ' ἀριθμὸν ἄνθρωποι, θὰ παύσουν νὰ προσελκύωνται τόσοι, ὅσοι πρότερον, πρὸς τὸ οἰνόπνευμα.

Ἀλκοολικὴ πολιτική. - Πρόβλημα ἀλκοολικῆς πολιτικῆς δὲν δύναται νὰ γεννηθῇ, ἐφ' ὅσον αὕτη ἔχει ὡς σκοπὸν μόνον τὸν περιορισμὸν ἑνὸς κακοῦ διὰ θυσίας μικροῦ ἀγαθοῦ· ὡς π. χ. ἡ θεραπεία ἑνὸς πάσχοντος ἐξ ἀνοίας ἢ ἡ ἀποινοπνευματίασις ἑνὸς παθόντος ἐκ delirium tremens. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς θεραπείας κακὸν (περιορισμός, δυσφορία κλ.) οὐδὲ πόρρωθεν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς θεραπείας καλόν. Τὸ πρόβλημα ἀρχίζει νὰ γεννᾶται ἐκεῖ ὅπου τὸ *θυσιαζόμενον* καλὸν εἶναι σχεδὸν ὅμοιον πρὸς τὸ *ἀποκτώμενον* τοιοῦτο. Τοιοῦτο πρόβλημα, χρῇζον ἐπιστημονικῆς λύσεως, τίθεται ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς καθ' ὁλοκληρίαν ἀπαγορεύσεως τοῦ οἰνοπνεύματος, πρᾶγμα πρὸς τὸ ὁποῖον ἀποκλίνουν σήμερον πολλοί.

Οὐδ' ὁ παραμικρότερος φυσικὰ δισταγμὸς πρέπει νὰ χωρῇ ὡς πρὸς τὴν ἀπαγόρευσιν ὅταν ἀποδειχθῇ ὅτι ὁ ἀλκοολισμὸς τείνει νὰ λάβῃ μεγάλην ἔκτασιν, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι ὁ ἀλκοολισμὸς ἐπιφέρει τὴν καταστροφὴν τῶν βιολογικῶν ἀξιῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν βάσιν παντὸς πολιτισμοῦ. Ἐὰν ὅμως ὁ ἀλκοολισμὸς δὲν δεικνύῃ ἀνησυχητικὰς τάσεις ἐξαπλώσεως, τότε δέον νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν τὰ ἑξῆς: 1) Ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ ἀλκοὸλ θὰ ἐπιφέρῃ ἀναγκαστικῶς τὴν δυστυχίαν τῶν χωρῶν ἐκείνων, ὧν ἡ Ἐθνικὴ Οἰκονομία εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν παραγωγὴν οἰνοπνευματωδῶν ἰδίως ὑπὸ μορφὴν οἴνου. Μία δὲ τοιαύτη δυστυχία πληθυσμῶν ὁλοκλήρων εἶναι ἑπόμενον νὰ ἐπιφέρῃ ἀκόμη χειρότερα βιολογικὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ ὅσα ἐπιφέρει ὁ ἀλκοολισμός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πάσχει ποσοστὸν τοῦ πληθυσμοῦ. Τοιούτους λόγους προβάλλει καὶ ἡ Ἀγγλία, ἀρνουμένη τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς παραγωγῆς τοῦ ὀπίου.

2) Ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ ἀλκοὸλ καὶ συνεπῶς ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν εὐφορικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων ἀποτελεῖ μίαν ὀπισθοδρόμησιν, δεδομένου ὅτι ἡ ἐκ τῶν οἰνοπνευματωδῶν εὐχαρίστησις εἶναι μία κατάκτησις τοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως εἶναι καὶ τόσαι ἄλλαι. Μία, ἐν ὀνόματι βιολογικῶν ἀξιῶν, ἀπαγόρευσις θὰ ἔφερεν εἰς σκέψεις περὶ ἀπαγορεύσεως καὶ ἄλλων κατακτήσεων τοῦ πολιτισμοῦ, αἵτινες δὲν εὑρίσκονται σύμφωνοι μὲ τὰς βιολογικὰς ἀξίας. Τοιαύτη ἀπαγόρευσις μὲ ἄλλους λόγους θὰ ἔθετε ἐν κινδύνῳ μέγα μέρος τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκτὸς τούτου ἡ κατάργησις τοῦ ἀλκοόλ, τοῦ ὀλιγώτερον ἀβλαβοῦς ἐξ ὅλων τῶν μεθυστικῶν, καὶ ἡ κατάργησις συνεπῶς τῆς *εὐφορίας*, θὰ ἔβλαπτεν ἄλλας ἀξίας τὰς ὁποίας ἀμέσως ἢ ἐμμέσως προάγει αὕτη. Ἀμέσως μὲν διὰ τῆς στιγμιαίας διεγέρσεως ἥτις ἐπὶ τῆς καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς ἐνεργεῖ θετικῶς, ἐμμέσως δὲ διὰ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῆς εὐθυμίας τὰ ὁποῖα διδουν ψυχικὴν διέξοδον εἰς τὰ συμπεπιεσμένα αἰσθήματα λύπης, στενοχωρίας, δυσθυμίας καὶ βοηθοῦν τὸν ἐργάτην τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης πρὸς τὰ ἐμπρός.

Συμπέρασμα εἶναι, ὅτι τότε μόνον δέον νὰ ἐφαρμόζεται ἀπαγόρευσις ὅταν ὁ ἀλκοολισμὸς βαίνει ὁλονὲν αὔξων καὶ τείνει νὰ καταστρέψῃ κατὰ μέγα μέρος τὰς βιολογικὰς ἀξίας αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν βάσιν κάθε ἄλλης.

Ὑπό τινων (*Ploetz,* Der Alkohol im Lebensprozen der Rasse) τονίζεται ὅτι τὸ ἀλκοὸλ ἔχει ἐκτὸς τῆς ἐκφυλιστικῆς καὶ μίαν *ἐπιλογικὴν* ἐνέργειαν ἐπὶ τῆς φυλῆς. Ἡ ἄποψις αὕτη παραγνωρίζει ὅτι ἡ ἐπιλογὴ γίνεται ὑπὲρ ἀνθρώπων ὧν ἡ ἀξία ἀπὸ ἀπόψεως πολιτισμοῦ εἶναι λίαν ἀμφίβολος. Ἡ μόνη θετικὴ γνῶσις ἣν ἔχομεν περὶ τοῦ ἀλκοὸλ ἀπὸ ἀπόψεως βιολογικῆς εἶναι, ὅτι τοῦτο δρᾷ ἐκφυλιστικῶς.

Κατὰ τοῦ ἀλκοολισμοῦ λοιπόν, ὅστις ἀπεδείχθη τοιοῦτος ἐχθρὸς τῆς ἀνθρωπότητος, δέον νὰ ἐφαρμόζωνται ὅλα τὰ μέτρα πλὴν τῆς ὁλοσχεροῦς ἀπαγορεύσεως τοῦ ἀλκοόλ, ἐὰν δὲν συντρέχῃ ὁ προμνησθεὶς λόγος. Ἡ χρῆσις ἐν γένει τοῦ οἰνοπνεύματος μᾶς παρέχει ἓν ἀπὸ τὰ ἐξαιρετικὰ παραδείγματα ὅπου καταδεικνύεται ἐνεργῶς ἡ μεγάλη ἀριστοτέλειος ἀλήθεια τοῦ *«πᾶν μέτρον ἄριστον»*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκ τῆς ἀχανοῦς βιβλιογραφίας περὶ τοῦ ἀλκοολισμοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ε μὴ ἐλάχιστα. Περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐργασιῶν ἴδε: Bibliographie der geramtem wissenschaftlichen Litteratur über den Alkohol und den Alkoholismus Herun. Alderhalden, 1904. Ἐπίσης τὰ πρακτικὰ τῶν Διεθνῶν Ἀντιαλκοολικῶν Συνεδρίων, ἰδίᾳ Παρισίων 1899, Βρέμης 1903, Βουδαπέστης 1905, Στοκχόλμης 1907, Λονδίνου 1909, Χάγης 1911, Μιλάνου 1913, Οὐασιγκτῶνος 1920 —*Hodge* Experiments on the physiologie of alcohol made under the auspice of the Committee of Fifty Pop. Sc Month N. Y., 1896 97 —*Laborde* L'alcoolisme au point de vue physiologique K. Sc. Paris 1897.—*Forel* Die Toxische Wirkung des Alkohols auf den Meuschen (Πρακτικὰ τοῦ 4ου Ἀντιαλκοολικοῦ Συνεδρίου ἐν Χάγῃ 1893. —*Baer* Der Alkoolismus seine Verbreitung und seine Wirkung auf den individuel en und sozialen Organismus sowie die Mittel inn u bekämpfen Berlin 1878. —*Ferri*, L'alcoolisme, Napoli 1897. — *Dehove*, L' alcoolisme, ses conséquences pour l'individu, l'état, la société. La presse médicale, Paris 1898. — *Legrain*, Sur les conséquences sociales de l' alcoolisme des ascendants au point de vue de la dégénérescence, de la morale, da la criminalité (Actes du IV Congrès intern. d'anthropologie, 1896. — *Baer* und *Laquer*. Die Trunkencht und ihre Abwehr, 1907.— *Bunge*. Die Alkoholfrage, 1887. - *Hoppe*, Alkohol und Kriminalität. Wiesbaden, 1926 —*Helenius*, Ueber des Alkoholverbot in den Vereinigten Staaten von Nordamerika, 1910 *Helenius*. Die Alkoholfrage eine soziologisch statistiche Untersuchung Jena, 1903. — *Stehr*, Alkohogenuss und wirtschaftliche Arbeit., 1904. — *Delbrück*, Hygiene des Alkoholismus 1913. — *Trier*, Vorlesungen über die Naturlichen grundlagen des Antialkoholismus 1917 18. — *Lewin* Phantastica, Die betaübenden und erregenden genussmittel, 1924. — *Küppershusch*, Das Alkoholverbot in Amerika, 1923. — *R. Wilbrandt*, Der Alkoholismus als Problem der Volkswirtschaft. 1926 — *Σ. Βλαβιανοῦ*, Ὁ ἀλκοολισμός, 1907 — Περὶ τοῦ Ἀλκοολισμοῦ ἐκδίδεται ἐν Γερμανίᾳ καὶ εἰδικὸν περιοδικὸν ἀπὸ τοῦ 1914 «Die Alkoholfrage».

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Σ. ΒΕΖΑΝΗΣ

—[ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Ἡ καταπολέμησις τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἑκάστης Πολιτείας ἑπόμενον ἦτο νὰ φέρῃ εἰς κοινὴν συμφωνίαν διεθνοῦς φύσεως μὲ σκοπὸν τὴν ἐν μέρει ἢ ἐντελῆ καταπολέμησιν τῆς εἰσαγωγῆς ἀλκοὸλ εἰς ὡρισμένας χώρας καὶ τὴν παρεμπόδισιν τῆς ἐμπορίας τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐπραγματοποιήθη τὸ πρῶτον ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐμπόριον τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν μεταξὺ τῶν εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν ἁλιέων, βραδύτερον δὲ ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἰθαγενῶν φυλῶν τῆς Ἀφρικῆς.

I. Καταπολέμησις τοῦ ἀλκοὸλ ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ.— Κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς Χάγης τοῦ 1882 αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν ἀπὸ 6 Μαΐου 1882 συμφωνίαν «περὶ τοῦ ἀστυνομικοῦ διακανονισμοῦ τῆς ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ ἐνεργουμένης ἁλιείας ἐκτὸς τῶν χωρικῶν ὑδάτων» (βλ. λ. ἁλιεία), ἐπροτάθη ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας ὅπως τεθοῦν περιορισμοὶ σχετικοὶ μὲ τὰ πλωτὰ οἰνοπωλεῖα, τὰ διαπλέοντα τὴν Βόρειον θάλασσαν χάριν ἐμπορίας οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, εἴτε ἀπέναντι τιμήματος εἴτε ἐπ' ἀνταλλαγῇ, εἰς τὰ πληρώματα τῶν ἐκεῖ ἐνεργούντων ἁλιείαν ἁλιευτικῶν πλοιαρίων. Ἡ πρότασις αὕτη δὲν ἐγένετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀποδεκτή, ἀλλ' ἡ ἰδέα δὲν ἐβράδυνε νὰ πραγματοποιηθῇ. Ὄντως, τῇ προσκλήσει τῶν Κάτω Χωρῶν, συνῆλθον εἰς Συνδιάσκεψιν τῷ 1887 ἐν Χάγῃ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν αὐτῶν Δυνάμεων, αἵτινες συμμετέσχον εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν τοῦ 1882. κατ' αὐτὴν δὲ κατηρτίσθη ἡ ἀπὸ 16 Νοεμβρίου 1887 συνθήκη «περὶ περιορισμοῦ τοῦ ἐμπορίου τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν μεταξὺ τῶν εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν ἁλιευτικῶν πλοιαρίων».

Διὰ τοῦ πρώτου ἄρθρου τῆς συνθήκης ταύτης ὡρίσθη ὅτι αὕτη ἐφαρμόζεται εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν ἐκτὸς τῶν χωρικῶν ὑδάτων καὶ ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῆς ἀπὸ 6ης Μαΐου 1882 συνθήκης τῆς Χάγης καθοριζομένων ὁρίων καὶ ἐπὶ παντὸς εὑρισκομένου ἐπὶ ἁλιευτικοῦ πλοίου, ἀνήκοντος εἰς ἓν τῶν συμβαλλομένων Κρατῶν. Τὸ ἄρθρ. 2 ἀπαγορεύει γενικῶς τὴν πώλησιν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν εἰς τοὺς ἁλιεῖς, οἵτινες ἀπαγορεύεται ἐπίσης ν' ἀγοράζουν τοιαῦτα, ὡς καὶ τὴν δι' ἀνταλλαγῆς οἱουδήποτε εἴδους προμήθειαν τοιούτων ποτῶν. Ὡς οἰνοπνευματώδη θεωροῦνται τὰ ἐκ διυλίσεως κατασκευαζόμενα ποτὰ καὶ περιέχοντα πλέον τῶν 5 λιτρῶν ἀλκοὸλ κατὰ ἑκατόλιτρον. Δικαίωμα προμηθείας τροφίμων καὶ λοιπῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἁλιέων εἰδῶν, ἐξαιρέσει οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ἔχουν τὰ πλοῖα μόνον ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶναι ἐφωδιασμένα δι' εἰδικῆς ἀδείας ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν (ἄρθρ. 3), φέροντα εἰδικὸν πρὸς τούτοις γνώρισμα (λευκὴν σημαίαν μετὰ μέλανος «S» εἰς τὸ μέσον, ὡς τοῦτο ὡρίσθη διὰ τοῦ ἀπὸ 14 Μαρτίου 1887 πρωτοκόλλου).

Διὰ πᾶσαν παραβίασιν τῶν ὡς ἄνω διατάξεων ἁρμόδιον εἶναι τὸ Δικαστήριον τῆς Πολιτείας ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει τὸ μὴ τηρῆσαν αὐτὰς πλοῖον (ἄρθρ. 5), ἑκάστης τῶν συμβληθεισῶν Πολιτειῶν ὑποχρεουμένης νὰ κατοχυρώσῃ τὸ περιεχόμενον τῶν ἄρθρ. 2 καὶ 3 δι' ἀναλόγων ποινῶν, προσαρμόζουσα τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς Δίκαιον πρὸς τὴν σκοπιμότητα καὶ ἀναγκαιότητα τῶν ἐν λόγῳ κανόνων (ἄρθρ. 4). Ἡ φροντὶς διὰ τὴν ἐπίβλεψιν περὶ τῆς τηρήσεως τῶν ὡς ἄνω κανόνων ἀνατίθεται εἰς τὰ καταδρομικὰ πλοῖα τῶν συμβληθεισῶν Πολιτειῶν, τοῦ κυβερνήτου τοῦ καταδρομικοῦ δικαιουμένου νὰ ἐλέγξῃ τὴν «ἄδειαν» τοῦ πλοίου ἐκείνου, τὸ ὁποῖον φρονεῖ ὅτι ἐνεργεῖ ἐμπόριον οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἢ νὰ ζητήσῃ τὴν βεβαίωσιν τῆς ἐθνικότητος αὐτοῦ, πιστοποιῶν τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἐπιδεικνυομένου ἐγγράφου.

Εἰς τὴν ἐν λόγῳ συνθήκην ἐπιτρέπεται ἡ προσχώρησις καὶ παντὸς ἄλλου Κράτους, ἐφόσον ἤθελε δηλώσει τοῦτο δι' αἰτήσεώς του πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῶν Κάτω Χωρῶν, ἥτις ὑποχρεοῦται νὰ γνωρίσῃ τοῦτο εἰς τὰς λοιπὰς Δυνάμεις (ἄρθρ. 10). Ἡ ἰσχὺς τῆς συνθήκης ταύτης ἤρχισε δυνάμει τοῦ ἄρθ. 11 καθ' ὃ «ἡ παροῦσα συνθήκη ἄρχεται ἰσχύουσα ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἣν ἤθελον ὁρίσει δι' εἰδικῆς συμφωνίας τὰ συμβαλλόμενα μέρη» καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀπὸ 14 Φεβρουαρίου 1893 πρωτοκόλλου, ἀπὸ τῆς 23 Μαΐου 1894. Ἡ διάρκεια τῆς ἰσχύος αὐτῆς ὁρίζεται εἰς ἓν ἔτος ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἥτις ἤθελεν ὁρισθῇ ὡς ἡμέρα ἐνάρξεως ἐφαρμογῆς, καὶ ἐξακολουθεῖ παρατεινομένη ἐπὶ ἓν ἔτος πάλιν, ἐφόσον τρεῖς μῆνας πρὸ τῆς λήξεως τῆς ἐνιαυσίας προθεσμίας οὐδεμία τῶν συμβληθεισῶν Πολιτειῶν ἤθελεν ἐκδηλώσει τὴν ἐπιθυμίαν «ν' ἀποχωρήσῃ» (ἄρθρ. 11).

Διαρκοῦντος τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη ἐθεωρήθη ὡς ἀτονήσασα, οὐχί, βεβαίως, καθ' ὁλοκληρίαν, ἀλλ' ἐφόσον ἐπρόκειτο περὶ ἐφαρμογῆς αὐτῆς ἀπέναντι τῶν αὐτῶν ἀντιπάλων Δυνάμεων, αἵτινες συνωμολόγησαν αὐτήν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου δὲν ἐπανεβίωσεν ἡ ἰσχὺς αὐτῆς, ὅσον ἀφορᾷ πάλιν τὰ ἀντίπαλα Κράτη, ὡς μὴ συμπεριληφθεῖσα εἰς τὸν πίνακα τῶν συνθηκῶν ἐκείνων τὰς ὁποίας μνημονεύει τὸ ἄρθρ. 282 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐπανεφέροντο ἐν ἰσχύϊ ὡρισμέναι συνθῆκαι καταρτισθεῖσαι μεταξὺ τῆς Γερμανίας καὶ τῶν Συμμάχων Δυνάμεων (ἢ μιᾶς τούτων). Ἐν τούτοις, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρ. 272, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἄρθρ. 280 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν. δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπαναβιώσασα ἡ συνθήκη τῆς Χάγης τοῦ 1887 καὶ ἰσχύουσα σήμερον δι' ὅλα τὰ καταρτίσαντα αὐτὴν Κράτη, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Γερμανίας, ἅτε παρελθούσης πενταετίας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, τῆς προθεσμίας τουτέστιν ἐκείνης, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς ὁποίας κατὰ τὸ ἄρθρ. 280 ἐθεωρεῖτο ὡς ἀρθεῖσα ἡ κατὰ τὸ ἄρθρ. 272 ὑποχρέωσις τῆς Γερμανίας, ὅπως ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἡ ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ ἀστυνομικὴ ἐπιτήρησις ἐπὶ τῆς διενεργουμένης ἁλιείας καὶ τοῦ ἐμπορίου οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ἐνεργεῖται «νομίμως», προκειμένου περὶ ἁλιευτικῶν πλοίων ἀνηκόντων εἰς τὰς Συμμάχους Δυνάμεις, μόνον ὑπὸ πολεμικῶν ὑπαγομένων κατ' ἐθνικότητα εἰς αὐτάς.

II Καταπολέμησις τοῦ ἀλκοὸλ ἐν Ἀφρικῇ. — Ἡ ἀπαγόρευσις καὶ γενικώτερον τὰ περιοριστικὰ μέτρα κατὰ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἐν Ἀφρικῇ ὑπηγορεύθησαν ἐξ αἰτίας «ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν συμφερόντων τῶν ἰθαγενῶν φυλῶν». Ἤδη κατ' αὐτὴν τὴν Συνδιάσκεψιν τοῦ Βερολίνου τοῦ 1885 διετυπώθη ἀνάλογος εὐχή, τὴν ὁποίαν ἐπέτρωτο [illegible] πραγματοποιήσῃ ἡ ἐν Βρυξέλλαις συνελθοῦσα τῷ 1890 Συνδιάσκεψις, ἡ ἐπικληθεῖσα «Ἀντιδουλικὴ Συνδιάσκεψις τῶν Βρυξελλῶν» (βλ. λ. Βρυξελλῶν Συνδιάσκεψις) εἰς τὴν ὁποίαν συμμετέσχον ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστροουγγαρία, τὸ Βέλγιον, ἡ Δανία ἡ Ἰταλία, τὸ Κογκό, αἱ Κάτω Χῶραι, ἡ Περσία, ἡ Πορτογαλία, ἡ Ρωσία, ἡ Σουηδία καὶ Νορβηγία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Τουρκία, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς

Digitized by Google

καὶ τὸ Ζανζιβάρ. Αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐν λόγῳ Συνδιασκέψεως διετυπώθησαν εἰς τὴν ἀπὸ 2 Ἰουλίου 1890 «Γενικὴν πρᾶξιν», τὸ 6ον κεφ. (ἄρθ. 90-95) τῆς ὁποίας ἀφορᾷ τὰ «μέτρα περιοριστικὰ τοῦ ἐμπορίου τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν» (mésures restrictives du trafic des spiritueux).

Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κατὰ τὴν ἐν λόγῳ συνδιάσκεψιν ἀποφασισθέντων περιοριστικῶν μέτρων κατὰ τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἐκτείνεται ἐφ' ὡρισμένης ζώνης, περιοριζομένης μεταξὺ τῆς 20ῆς μοίρας βορείου πλάτους καὶ τῆς 22ας νοτίου πλάτους, πρὸς δυσμὰς μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, πρὸς ἀνατολὰς δὲ μέχρι τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν μέχρις ἀποστάσεως 100 ναυτικῶν μιλλίων ἀπὸ τῆς ξηρᾶς κειμένων νήσων (ἄρθ. 90). Ἐντὸς τῆς οὕτω πως καθοριζομένης ζώνης, τὰ συμβαλλόμενα Κράτη ὑποχρεοῦνται ν' ἀπαγορεύσωσιν ἐντελῶς τὴν εἰσαγωγὴν ἢ παραγωγὴν τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ὅπου, εἴτε ἐκ θρησκευτικῶν, εἴτε ἐξ ἄλλων τινῶν λόγων, δὲν κατασκευάζονται οἰνοπνευματώδη ποτὰ ἢ δὲν ἔχει διαδοθῆ ἡ χρῆσις αὐτῶν, ἑκάστης δυνάμεως ὑποχρεουμένης νὰ καθορίσῃ τὰ τοιαῦτα μέρη καὶ νὰ γνωρίσῃ ἐντὸς 6 μηνῶν εἰς τὰ λοιπὰ Κράτη. Ἐξαίρεσις τῆς ὡς ἄνω γενικῆς ἀπαγορεύσεως ἐπιτρέπεται μόνον προκειμένου περὶ μικρᾶς εἰσαγωγῆς οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, προωρισμένων διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ μὴ ἰθαγενοῦς πληθυσμοῦ καὶ ἐφόσον «εἰσάγονται συμφώνως πρὸς ὑφ' ἑκάστης Κυβερνήσεως τεθέντας κανονισμοὺς καὶ νόμους» (ἄρθ. 91). Ἔξω τῶν μερῶν ἐκείνων ἔνθα ὑφίσταται ἀπόλυτος ἀπαγόρευσις, ὑποχρεοῦνται τὰ συμβαλλόμενα Κράτη νὰ ἐπιβάλλουν ἐπ' αὐτῶν ὡρισμένους εἰσαγωγικοὺς δασμούς.

Οἱ δασμοὶ ὅμως οὗτοι δὲν ἐθεωρήθησαν ἐπαρκεῖς, δι' ὃ καὶ ἐζητήθη ἡ ἀναθεώρησις αὐτῶν κατὰ τὴν γενομένην ἐν Βρυξέλλαις τὴν 20 Ἀπριλίου 1899 νέαν Συνδιάσκεψιν. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς ἐν Βρυξέλλαις τὴν 8 Ἰουνίου 1899 ὑπογραφείσης συμφωνίας, εἰς τὴν ὁποίαν συμμετέσχον ἡ Γερμανία, τὸ Βέλγιον, ἡ Ἱσπανία, τὸ Κογκό, ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἰταλία, αἱ Κάτω Χῶραι, ἡ Πορτογαλία, ἡ Σουηδία καὶ Νορβηγία καὶ ἡ Τουρκία, ηὐξήθησαν αἱ δασμοί, ἀλλὰ καὶ πάλιν κατέστη ἀναγκαία νέα ἀναθεώρησις, συνελθούσης νέας Συνδιασκέψεως τῶν αὐτῶν Δυνάμεων τῷ 1906 εἰς Βρυξέλλας, αἱ ἀποφάσεις τῆς ὁποίας διετυπώθησαν εἰς τὴν ἀπὸ 3 Νοεμβρίου 1906 συμφωνίαν, διαρκείας δέκα ἐτῶν. Νέα Συνδιάσκεψις συγκληθεῖσα ἀρχομένου τοῦ 1912 ἐν Βρυξέλλαις ἐναυάγησεν.

Ἐπελθόντος μετ' οὐ πολὺ τοῦ παγκοσμίου πολέμου ὑπέστη μεταβολὰς τὸ ἐν Ἀφρικῇ ἀποικιακὸν καθεστὼς τῶν διαφόρων Δυνάμεων. Μετὰ δὲ τὴν λῆξιν αὐτοῦ συνωμολογήθη τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1919 μεταξὺ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τοῦ Βελγίου, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Πορτογαλίας ἐν Ἁγίῳ Γερμανῷ (en-Laye) σύμβασις «σχετικὴ μὲ τὸ ἐν Ἀφρικῇ ἐμπόριον τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν», ἡ ἰσχὺς τῆς ὁποίας ἐκτείνεται ἐφ' ὅλων τῶν χωρῶν αἵτινες ἀνήκουν εἰς μίαν τῶν συμβληθεισῶν Πολιτειῶν (ἐξαιρουμένων τῆς Τύνιδος, τοῦ Μαρόκου, τοῦ Ἀλγερίου, τῆς Λιβύης, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς) συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐντὸς ἀποστάσεως 100 μιλλίων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς κειμένων νήσων.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐν λόγῳ συμβάσεως ἀπαγορεύεται ἡ εἰσαγωγή, ἡ κυκλοφορία, ἡ πώλησις καὶ ἡ κατοχὴ τοῦ ὡς ἐμπόρευμα ὑπάρχοντος εἰς τὰς ὡς ἄνω χώρας ἀλκοὸλ καὶ τῶν ποτῶν τὰ ὁποῖα περιέχουν ἀλκοὸλ ἢ ἄλλα γνωστὰ ἐπιβλαβῆ χημικὰ αἰθέρια. Διὰ τὰς ἰταλικὰς ἀποικίας ὅμως ὡρίσθη μικρὸς εἰσαγωγικὸς δασμός, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλας, ὅπου ὡρίσθη μεγαλύτερος. Τὰ οἰνοπνευματώδη ποτὰ ἀπαγορεύονται ἐπίσης καὶ εἰς τὰς χώρας ὅπου ταῦτα παραμένουν ἄγνωστα. Ἐξαιρέσεις καθιεροῦνται μόνον διὰ μικρὰς ποσότητας ἀλκοὸλ προκειμένου νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὑπὸ τοῦ μὴ γηγενοῦς πληθυσμοῦ, ἀσκουμένου ἐλέγχου ἐκ μέρους τῆς ἐνδιαφερομένης Πολιτείας, ὡς ἐπίσης καὶ ἄλλα ἀλκοολικὰ ὑγρὰ διὰ τὴν παρασκευὴν φαρμάκων. Ἐκτὸς τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς εἰσαγωγῆς κλπ., ἀπαγορεύεται ἐπίσης καὶ ἡ ἐπιτοπίως παρασκευὴ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ὡς καὶ ἡ εἰσαγωγή, πώλησις, κυκλοφορία τῶν σχετικῶν πρὸς τοῦτο μηχανημάτων, ὑπαρχούσης μόνον ἐν προκειμένῳ σχετικῆς ἐξαιρέσεως ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἰταλικὰς ἀποικίας.

Διὰ τῆς αὐτῆς συμβάσεως προβλέπεται ἡ σύστασις Διεθνοῦς Γραφείου (ἀναλόγου πρὸς τὸ ἐν Βρυξέλλαις, ἀλλὰ καὶ διαφόρου αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν περιωρισμένην ἁρμοδιότητά του) ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, τὸ ὁποῖον θὰ συλλέγῃ καὶ ἐλέγχῃ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ παρασκευὴν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν στοιχεῖα. Ἑκάστη τῶν συμβληθεισῶν Δυνάμεων ὑποχρεοῦται νὰ ἐκδίδῃ κατ' ἔτος κατάστασιν ἐμφαίνουσαν τὸ ποσὸν τῶν ὑπ' αὐτῆς εἰσαχθέντων ἢ παρασκευασθέντων οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Πᾶσα διαφορὰ ἀναφυομένη μεταξὺ τῶν συμβληθέντων Κρατῶν ὑποβάλλεται ὑπὸ τὴν κρίσιν Διαιτητικοῦ Δικαστηρίου, συμφώνως πρὸς τὰ ἐν τῷ Συμφώνῳ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ὁριζόμενα.

Εἰς τὴν ἐν λόγῳ σύμβασιν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ προσχωρήσῃ καὶ οἱαδήποτε ἄλλη Πολιτεία, ἐξ ἐκείνων αἵτινες ἔχουν κτήσεις ἐν Ἀφρικῇ, ἀποκλειομένης, οὕτω πως, τῆς πιθανότητος προσχωρήσεως εἰς αὐτὴν ὡς στερουμένων τοιούτων κτήσεων, τῆς Γερμανίας ἢ τῆς Αὐστρίας, αἵτινες ὅμως ὑπεχρεώθησαν διὰ τῶν μεταπολεμικῶν συνθηκῶν—ὅπως καὶ ἡ Βουλγαρία—ν' ἀναγνωρίσουν τὴν ὡς ἄνω σύμβασιν τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, ἥτις ἀναιρεῖ τὴν ὕπαρξιν πάσης ἄλλης παρομοίας συμφωνίας καταρτισθείσης μεταξὺ τῶν εἰς τὴν τοιαύτην σύμβασιν συμμετεχουσῶν Πολιτειῶν—ἀσχέτως ἂν ταύτης συμμετέσχον και ἄλλα Κράτη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Perels*, Internationales öffentliches Seerecht der gegenwart σ. 20 ἑπ.—*Martens*, Requeil de traités τ. 19 σ. 414 ἑπ. τ. 17 σ. 345 ἑπ. τ. 16 σ. 30 ἑπ.—*Fleischmann*, Völkerrechtsquellen σ. 218 ἑπ. 226 ἑπ.—*Strupp*, Urkunden zur Geschichte des Völkerrechts τ. 2 σ. 356 ἑπ. 376 ἑπ.—*Wehberg*, ἐν τῇ Technische Rundschau (1920) τ. V σ 215 ἑπ. Πρβλ. καὶ Revue de Droit International Public τ. VII σ. 421 ἑπ. καὶ τ. XV σ. 129 ἑπ. Βλ. καὶ τὰ γενικὰ συγγράμματα διεθν. δικαίου.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἀλκοολοξέα *ἀρωματικὰ [Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἀρωματικὰ καρβονικὰ ὀξέα τὰ περιέχοντα ὑδροξύλιον ἐν τῇ πλευρικῇ ἁλύσει. Σ. Γ.

— *ἀλκοολοξέα λιπαρὰ [Ὀργ. Χημ.]*· **βλ. ὀξυοξέα.**

ἀλκοολοξειδάση *[Βιομ. Χημ.]*. Καλεῖται τὸ φύραμα τὸ προκαλοῦν τὴν *ὀξικὴν ζύμωσιν*. Σ. Γ.

ἀλκοολοποιία· ἡ βιομηχανία τῆς κατασκευῆς ἀλκοόλης, ἡ οἰνοπνευματοποιία. [Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀλκοολοποιίας (στατιστικαί, παραγωγή, κατανάλωσις, φορολογία κτλ.) βλ. ἐν λ. **οἰνόπνευμα, οἰνοπνευματοποιία, οἰνοπνευματοποιεῖα.**] Σ. Γ.

ἀλκοολοῦχα *ποτὰ [Χημ. Τροφ.]* ἢ ***οἰνοπνευματοῦχα*** (καὶ κακῶς ***οἰνοπνευματώδη***) καλοῦνται γενικῶς τὰ ποτὰ τὰ περιέχοντα ἀλκοόλην. Ἐσφαλμένως ἡ ἀλκοόλη καλεῖται γενικῶς *οἰνόπνευμα*, διότι οἰνόπνευμα εἶναι μόνον ἡ ἐκ τοῦ οἴνου προερχομένη, ἐνῷ τὸ πλεῖστον τῆς ἀλκοόλης παρασκευάζεται ἐξ ἄλλων ὑλῶν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ θεωρεῖται ὁ ὅρος *ἀλκοόλη* ὡς μᾶλλον ἀνταποκρινόμενος εἰς τὸ πρᾶγμα, εἰς ὃ ἄλλωστε συμφωνεῖ καὶ ἡ εἰς ὅλας τὰς ξένας γλώσσας ἐπικρατοῦσα ὀνοματολογία.

Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ἡμερησίᾳ αὐτοῦ διαίτῃ ἔχει ἀνάγκην πλὴν τῶν τροφίμων, δι' ὧν κατορθώνει τὴν αὔξησιν καὶ διατήρησιν τοῦ σώματος αὐτοῦ, καὶ ἑτέρων ὑλῶν, *εὐφραντικῶν* καλουμένων, αἵτινες οὐδεμίαν μὲν θρεπτικὴν ἀξίαν κέκτηνται, εἶναι ὅμως ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ζωήν, διότι διὰ τῶν εὐφραντικῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν βελτιοῦται ἡ γεῦσις καὶ ὀσμὴ τῶν φαγητῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ προκαλεῖται εὐάρεστος διέγερσις τῆς λειτουργίας τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Οὕτω τὰ εὐφραντικὰ καθιστοῦν τὴν τροφὴν εὔγευστον καὶ εὔληπτον, διὰ τῆς ἐπιδράσεως δὲ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος διεγείρουν τὴν λειτουργίαν τῶν ὀργάνων τῆς πέψεως, αὐξάνουν τὸ αἴσθημα τῆς ἰσχύος, ἐλαττώνουν δὲ τὴν κόπωσιν καὶ τὴν ἀθυμίαν. Δικαίως ἑπομένως ἐλέχθη ὅτι τὰ μὲν τρόφιμα παρέχουν τὴν ζωήν, τὰ δὲ εὐφραντικὰ καθιστοῦν αὐτὴν εὐχάριστον.

Ἰδιάζουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν εὐφραντικῶν κατέχει ἡ ἀλκοόλη, ἥτις λαμβάνεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν παντοειδῶν ἀλκοολούχων ποτῶν, ὧν καὶ ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον καὶ σημαντικώτερον δραστικὸν συστατικόν. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου θὰ ἀσχοληθῶμεν κατὰ πρῶτον δι' ὀλίγων περὶ αὐτῆς καὶ μόνον, ἀνεξαρτήτως τοῦ εἴδους τοῦ ποτοῦ εἰς τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται αὕτη.

Ἡ ἀλκοόλη δικαίως ἐκλήθη ὁ βασιλεὺς τῶν εὐφραντικῶν, διότι οὐδὲν ἄλλο ἐξ αὐτῶν εἶναι τόσον εὐρύτατα γνωστὸν καὶ διαδεδομένον πανταχοῦ τῆς γῆς, ὅπου κατοικοῦν ἄνθρωποι, χρησιμοποιούμενον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς εὐρεῖαν κλίμακα. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δ' αὐτῆς μόνον ὁ καπνὸς δύναται νὰ συναγωνισθῇ πρὸς αὐτήν. Οὐδὲν ἄλλο εὐφραντικὸν παρασκευάζεται εἰς τόσα ποσὰ καὶ κέκτηται τόσην ἀξίαν ὅσον τὰ ἀλκοολοῦχα ποτά, ἂν καὶ αἱ στατιστικαὶ ἡμῶν περιορίζονται μόνον εἰς τὰ ὑπὸ τῶν πεπολιτισμένων λαῶν ἐν μεγάλῳ παρασκευαζόμενα ποτά. Ἐὰν εἴχομεν καὶ στατιστικὰς τῶν ἀγρίων λαῶν, ὡς λ. χ. τῶν Μαύρων τῆς Ἀφρικῆς, τὰ συνολικὰ ποσὰ θὰ ηὐξάνοντο κατὰ πολὺ ἀκόμη.

Καὶ προκειμένου μὲν περὶ τῶν ἄλλων εὐφραντικῶν, ἅτινα ἀπὸ ἀπόψεως Ἐθνικῆς Οἰκονομίας μιᾶς χώρας ὁπωσδήποτε σημαίνουν πολύ, διακρίνομεν ὡρισμένον, περιωρισμένον, ἀριθμὸν Κρατῶν παραγωγῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ Κρατῶν καταναλώσεως ἀφ' ἑτέρου. Διὰ τὰ ἀλκοολοῦχα ὅμως ποτὰ παραγωγὴ καὶ κατανάλωσις εἶναι ἴσης ἢ περίπου ἴσης σημασίας δι' ἕκαστον τόπον, καὶ τοῦτο ἄγει συχνὰ εἰς ἀντιθέσεις, διότι συμφέρον ἑκάστου Κράτους εἶναι καὶ τὴν παραγωγὴν νὰ εὐνοήσῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν κατανάλωσιν νὰ καταπολεμήσῃ.

Οὐδὲν ἄλλο εὐφραντικὸν προξενεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τόσα δεινά, ὅσα ἡ ἀλκοόλη· καὶ διὰ τοῦτο δικαίως ἀπὸ μακρᾶς σειρᾶς ἐτῶν σφοδρῶς καταπολεμεῖται. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλα εὐφραντικὰ ἐπιφέροντα δεινοτέρας συμφοράς, ὡς λ. χ. τὸ χασίς, τὸ ὄπιον κ.λ.π., ἀλλ' ἡ χρῆσις αὐτῶν περιορίζεται εἰς ὀλίγα μόνον μέρη τῆς γῆς καὶ εἰς μεμονωμένα ἄτομα. Διὰ νὰ εἴμεθα δίκαιοι, δὲν πρέπει νὰ ἀποκρύψωμεν ὅτι ἡ παρασκευὴ τῶν ἀλκοολούχων ποτῶν παρέχει τὴν τροφὴν καὶ τὴν ζωὴν εἰς τόσῳ πολλοὺς ἀνθρώπους, ὅσον οὐδὲν ἄλλο εὐφραντικόν, ἀλλὰ βέβαια, ἐὰν κατηργεῖτο ἡ ἀλκοόλη, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ καταστοῦν χρήσιμοι, ἀσχολούμενοι εἰς ἄλλα ἐπωφελέστερα ἔργα.

Τὰ κολοσσιαῖα ταῦτα ποσὰ τῆς ἀλκοόλης παρασκευάζονται κατὰ μεγίστην πλειονότητα ἐξ ἀμυλούχων καὶ σακχαρούχων μερῶν φυτῶν, ἅτινα ἀνήκουν εἰς τὰ σπουδαιότερα φυτικὰ τρόφιμα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἅτινα οὕτως, ἀντὶ νὰ χρησιμοποιῶνται πρὸς πλήρωσιν χιλιάδων καὶ χιλιάδων κενῶν στομάχων, χρησιμεύουν πρὸς παρασκευὴν ἑνὸς δηλητηρίου, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ὡς τὸ χασὶς δηλητήριον ὡρισμένων μόνον λαῶν ἢ ὡρισμένων ἀτόμων, ἀλλὰ δηλητήριον τῆς ἀνθρωπότητος ὁλοκλήρου.

Τὰ ἀλκοολοῦχα ποτὰ ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἄλλα εὐφραντικὰ παρουσιάζουν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα. Οὕτως ὅλα τὰ ἄλλα εὐφραντικὰ ἤρχισαν χρησιμοποιούμενα, ὡς λ. χ. ὁ καπνός, εἰς ἓν ἢ ὀλιγώτερα σημεῖα τῆς γῆς καὶ ἐκεῖθεν ἐπεξετάθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρὰν τῆς ἀφετηρίας των, ἢ ἔμειναν περιωρισμένα εἰς ὡρισμένας μόνον μικρὰς περιφερείας, ἢ βαθμηδὸν ἐξηφανίσθησαν. Τὴν παρασκευὴν ὅμως τῆς ἀλκοόλης ἐξέμαθον οἱ ἄνθρωποι εἰς τελείως διάφορα σημεῖα τῆς γῆς, τελείως ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων, ἀναχωροῦντες ἀπὸ τελείως διαφόρους ὕλας καὶ ἐργαζόμενοι κατὰ τελείως διαφόρους μεθόδους. Ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη φυσικὰ μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι αἱ ὕλαι, ἐξ ὧν παρασκευάζεται ἡ ἀλκοόλη, ὡς καὶ αἱ χρησιμοποιούμεναι μέθοδοι δύνανται νὰ συμπηχθοῖν θεωρητικῶς εἰς ὀλίγας ὁμάδας, ὥστε ἡ ἀρχικὴ κατὰ τὸ φαινόμενον ποικιλία κατὰ τὸ πλεῖστον πάλιν ἐξαφανίζεται. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἄλλα εὐφραντικὰ (ὡς λ. χ. καφές, τέϊον, κακάον, χασὶς κ.λπ.) ἐν οἷς τὰ ἐνεργὰ συστατικὰ ἐνυπάρχουν φυσικῶς ἐν αὐτοῖς, διὰ τὰ ἀλκοολοῦχα ποτὰ οἱ καρποί, αἱ ρίζαι, τὰ ριζώματα κλπ. ἐξ ὧν παρασκευάζονται ταῦτα δὲν παρέχουν τὴν ἀλκοόλην τῆς φύσεως, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι παράγουν αὐτὴν διὰ μεθόδων, τὰς ὁποίας εὗρον ἐξ ὁρμεμφύτου καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ διευκρίνισις τῶν ὁποίων πολὺ ἀπησχόλησε καὶ μέχρι τῶν νεωτάτων ἀκόμη χρόνων τὸ πνεῦμα τῶν χημικῶν καὶ βιολόγων.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΩΝ ΑΛΚΟΟΛΟΥΧΩΝ ΠΟΤΩΝ. Πρὸς παρασκευὴν τῆς ἀλκοόλης χρησιμοποιεῖται σειρὰ ὅλη ὑλῶν, τὰς ὁποίας γενικῶς *ὑδατάνθρακας* καλοῦμεν· ἐννοοῦμεν δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἑνώσεις, αἵτινες ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν περιέχουν ἓξ ἄτομα ἄνθρακος ἢ πολλαπλάσιον αὐτοῦ, ἐπίσης δὲ ὑδρογόνον καὶ ὀξυγόνον τῶν ὁποίων ἡ μεταξύ των ἀναλογία εἶναι ὡς ἐν τῷ ὕδατι 2:1.

Τοιοῦτοι ὑδατάνθρακες εἶναι π. χ. τὸ σταφυλοσάκχαρον $C_6 H_{12} O_6$ καὶ τὸ καλαμοσάκχαρον $C_{12} H_{22} O_{11}$. Οἱ ὑδατάνθρακες εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πολύτιμα τρόφιμα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων, ἐπίσης δὲ καὶ πολύτιμοι θρεπτικαὶ ὕλαι τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῴων, ἅτινα περιέχουν αὐτούς, διότι σημειωτέον ὅτι ἀλκοόλη παρασκευάζεται καὶ ἐκ ζωϊκῆς ἀκόμη προελεύσεως ὑλῶν. Αἱ νεώτεραι χημικαὶ ἔρευναι ἀπέδειξαν ὅτι ὑπάρχουν καὶ ὑδατάνθρακες μὲ ἀριθμὸν ἀτόμων ἄνθρακος μὴ διαιρετὸν διὰ 6.

Ὅλοι οἱ ὑδατάνθρακες δὲν δύνανται νὰ παράσχουν ἀλκοόλην, ὡς ἔδειξαν καὶ αἱ ἔρευναι τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ χημικοῦ Emil Fischer. Ἐκεῖνοι ἐξ αὐτῶν οἵτινες δύνανται νὰ παράσχουν ἡμῖν ἀλκοόλην εἰς μεγαλύτερα σχετικῶς ποσὰ δύνανται νὰ καταταχθοῦν εἰς τὰς ἀκολούθους ὁμάδας:

1) Ἡ πρώτη ὁμὰς περιλαμβάνει σώματα, ἅτινα περιέχουν ἓξ ἄτομα ἄνθρακος, ὀνομάζονται δὲ *μονοεξόζαι* ἢ *μονόζαι* ἢ *μονοσακχαρῖται*. Ἔχουν ὅλα τὴν αὐτὴν σύστασιν $C_6 H_{12} O_6$, ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν ἰδίαν κατάταξιν τῶν ἀτόμων ἐν τῷ χώρῳ. Ἐξ αὐτῶν δύνανται νὰ παράσχουν ἀλκοόλην τὸ *σταφυλοσάκχαρον* ἢ *γλυκόζη*, ἡ *μαννόζη*, ἡ *γαλακτόζη* καὶ τὸ *ὀπωροσάκχαρον* ἢ *φρουκτόζη*. Ἡ γλυκόζη εἶναι τὸ σάκχαρον ἐκεῖνο, ὅπερ περισσότερον καὶ συχνότερον παντὸς ἄλλου ἀπαντᾷ ἐν τῇ φύσει. Οὕτως ἀνευρίσκεται αὕτη εἰς τοὺς γλυκεῖς καρπούς, παράγεται δὲ κατὰ τὴν προπαρασκευὴν τῶν ἀμυλούχων ὑλῶν διὰ τὴν ἀλκοολικὴν ζύμωσιν, διότι οἱ μὴ ἀπ' εὐθείας ζυμώσιμοι ὑδατάνθρακες διὰ νὰ μετατραποῦν εἰς ἀλκοόλην πρέπει νὰ διασπασθοῦν πρότερον ἐξ ὁλοκλήρου, ἢ ἐν μέρει τοὐλάχιστον, εἰς γλυκόζην. Γλυκόζη ἀπαντᾷ ἐπίσης ἐν τῷ μέλιτι. Ἡ φρουκτόζη συνοδεύει τὴν γλυκόζην εἰς τοὺς καρπούς, εἶναι δὲ ἑπομένως

Digitized by Google

σχεδὸν ἐξ ἴσου πρὸς ἐκείνην διαδεδομένη. προκύπτει δὲ ἐπίσης κατὰ τὴν διάσπασιν ἄλλων συνθετωτέρων ὑδατανθράκων, ἀπαντῶσα ὁμοίως καὶ ἐν τῷ μέλιτι. Ἡ μαννόζη δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ φύσει, δύναται ὅμως νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς διασπάσεως τῆς ὕλης τῶν τοιχωμάτων τῶν φυτικῶν κυττάρων. Ἡ γαλακτόζη ἐπίσης δὲν ἀπαντᾷ ἐλευθέρα ἐν τῇ φύσει, δύναται ὅμως νὰ προέλθῃ διὰ διασπάσεως τοῦ γαλακτοσακχάρου.

Τὰ ἀνωτέρω σάκχαρα δύνανται νὰ παράσχουν διὰ ζυμώσεως ἑνὸς μορίου αὐτῶν δύο μόρια ἀλκοόλης καὶ δύο μόρια ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ὅπερ ὑπὸ μορφὴν φυσαλλίδων ἀνέρχεται πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ζυμουμένου ὑγροῦ, ἐκφεῦγον οὕτως εἰς τὸν ἀέρα. Τὴν τοιαύτην διάσπασιν, ἢ *ἀλκοολικὴν ζύμωσιν* καλουμένην, δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν διὰ τῆς ἑπομένης ἁπλῆς χημικῆς ἐξισώσεως, τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Gay-Lussac διατυπωθείσης:

$$\underset{\text{γλυκόζη}}{C_6H_{12}O_6} = \underset{\text{ἀλκοόλη}}{2C_2H_6O} + \underset{\text{ἀνθρακικὸν ὀξύ}}{2CO_2}$$

Μόνον τὰ σώματα τῆς πρώτης ταύτης ὁμάδος παρέχουν ἀπ' εὐθείας ἀλκοόλην.

2) Ἡ δευτερα ὁμὰς περιλαμβάνει σώματα μετὰ 2×6=12 ἀτόμων ἄνθρακος, τὰ ὁποῖα καὶ διὰ τοῦτο καλοῦνται *δισακχαρῖται* ἢ *σακχαροδιόζαι*. Ἔχουν ὅλα τὴν σύστασιν $C_{12}H_{22}O_{11}$, ἑπομένως οὐχὶ τὸν διπλοῦν τύπον τῶν τῆς πρώτης ὁμάδος, ὅστις θὰ ἦτο $C_{12}H_{24}O_{12}$ ἀλλὰ κατὰ ἓν H_2O, ἤτοι ἓν μόριον ὕδατος πτωχότερον. Ἵνα τὰ σώματα ταῦτα κατασταθῶσιν ἱκανά, ὅπως μᾶς παράσχουν ἀλκοόλην, δέον νὰ προστεθῇ τὸ ἔλλειπον μόριον ὕδατος, δι' οὗ ἐπέρχεται ἡ διάσπασις αὐτῶν εἰς σώματα τῆς προγενεστέρας πρώτης ὁμάδος, τὰ ὁποῖα περαιτέρω διασπῶνται εἰς ἀλκοόλην καὶ ἀνθρακικὸν ὀξύ.

Ἡ διὰ τῆς προσλήψεως ὕδατος ἐπερχομένη διάσπασις αὕτη καλεῖται *ὑδρόλυσις* ἢ *ἀναστροφή*.

Εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν ἀνήκουν:

Τὸ *καλαμοσάκχαρον* ἢ *σακχαρόζη*, ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὸ σακχαροκάλαμον καὶ εἰς τὰ σακχαρότευτλα· εἶναι δηλαδὴ ἡ κοινὴ σάκχαρις, ἣν χρησιμοποιοῦμεν τόσον εὐρέως ὡς γλυκαντικὴν ὕλην διὰ τὰς τροφὰς καὶ τὰ γλυκίσματα. Τὸ καλαμοσάκχαρον παρέχει κατὰ τὴν ἀναστροφὴν γλυκόζην καὶ φρουκτόζην, τῶν ὁποίων τὸ μῖγμα καλοῦμεν ἰμβερτοσάκχαρον ἢ ἀνάστροφον σάκχαρον.

Τὸ *γαλακτοσάκχαρον* ἢ *λακτόζη* ἢ *λακτοδιόζη* καλούμενον, ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὸ γάλα τῶν θηλαστικῶν, παρέχον αὐτῷ τὴν χαρακτηριστικὴν ὑπογλυκίζουσαν γεῦσιν. Τὸ γαλακτοσάκχαρον παρέχει κατὰ τὴν ἀναστροφὴν γλυκόζην καὶ γαλακτόζην.

Τὸ *μαλτοσάκχαρον* ἢ *μαλτόζη* ἢ *μαλτοδιόζη* δὲν ἀπαντᾷ ἐλεύθερον ἐν τῇ φύσει, δύναται ὅμως νὰ ληφθῇ ἐκ τοῦ ἀμύλου καὶ παρέχει κατὰ τὴν ἀναστροφὴν μόνον γλυκόζην.

Εἰς τὴν ὁμάδα ἀνήκει ἐπίσης τὸ μὴ μετὰ βεβαιότητος ἀκόμη καθορισθὲν σάκχαρον *ἀγαβόζη*, ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὸν ὀπὸν τῆς ἀμερικανικῆς ἀγάβης, ἐξ ἧς παρασκευάζεται ἐν Μεξικῷ τὸ ποτὸν *πούλκε*.

3) Ἡ τρίτη ὁμὰς περιλαμβάνει σώματα μετὰ 3×6=18 ἀτόμων ἄνθρακος, ἅτινα ὀνομάζονται ὡς ἐκ τούτου *τρισακχαρῖται* ἢ *σακχαροτριόζαι*. Ἔχουν τὴν σύστασιν $C_{18}H_{32}O_{16}$, ἤτοι τριπλάσιον μόριον τῶν τῆς πρώτης ὁμάδος πλὴν δύο μορίων ὕδατος. Δύνανται νὰ παράσχουν ἀλκοόλην μόνον μετὰ τὴν πρόσληψιν τῶν ἐλλειπόντων δύο μορίων ὕδατος, ἐπερχομένης οὕτω ἐνδιαμέσου διασπάσεως αὐτῶν εἰς τρία μόρια σωμάτων τῆς πρώτης ὁμάδος. Ὀφείλουν ἑπομένως τὰ σώματα ταῦτα, ἵνα κατασταθῶσιν ἱκανὰ πρὸς παραγωγὴν ἀλκοόλης, νὰ ὑποστοῦν πρότερον ὑδρόλυσιν ἢ διάσπασιν ἢ ἀναστροφὴν ἐπίσης καλουμένην.

Εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν ἀνήκει ἡ *ραφινόζη*, ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον περιλαμβάνομεν πλείονα εἴδη σακχάρων, ἐκ τῶν ὁποίων μᾶς ἐνδιαφέρει κυρίως ἡ ραφινόζη ἐκείνη, ἥτις περιέχεται εἰς τὰ σακχαρότευτλα παρὰ τὸ καλαμοσάκχαρον καὶ ἡ ὁποία περιέχει κατὰ τὴν ὑδρόλυσιν γλυκόζην, φρουκτόζην καὶ γαλακτόζην.

Ἐπίσης εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν ἀνήκει ἡ *γεντιανόζη* ἀπαντῶσα εἰς τὰς ρίζας τῆς Gentiana lutea L., ἥτις παρέχει κατὰ τὴν ὑδρόλυσιν γλυκόζην καὶ φρουκτόζην καὶ εἶναι ἡ ὕλη, εἰς ἣν ὀφείλει τὴν ἀλκοόλην του τὸ εἰς τὰς ἀλπινικὰς χώρας ὑπὸ τὸ ὄνομα Enzian γνωστὸν ἀλκοολοῦχον ποτόν.

4) Ἡ τετάρτη ὁμὰς περιλαμβάνει σώματα τῆς συστάσεως $C_6H_{10}O_5$, τῶν ὁποίων ὅμως τὸ πραγματικὸν μόριον εἶναι πολλαπλάσιον τοῦ ἀτομικοῦ τούτου συμπλέγματος. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὡς μοριακὸν αὐτῶν τύπον γράφομεν $(C_6H_{10}O_5)$ ν. Ἡ σχέσις τῶν σωμάτων τούτων πρὸς τὰ τῆς πρώτης ὁμάδος εἶναι καταφανής, δηλαδὴ ἐξ ἑνὸς μορίου ἐκείνων ἀφαιρέσει ἑνὸς μορίου ὕδατος προκύπτουν ταῦτα (μὴ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ πραγματικοῦ μεγέθους τοῦ μορίου). Τὰ σώματα τῆς ὁμάδος αὐτῆς, ἵνα παράσχουν ἡμῖν ἀλκοόλην, πρέπει νὰ μετατραποῦν τῇ προσλήψει ὕδατος εἰς σώματα τῆς πρώτης ὁμάδος. Εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν ἀνήκει πρώτιστα τὸ *ἄμυλον* τῶν σιτηρῶν, τῶν γεωμήλων, καὶ ὅλων τῶν ἄλλων φυτῶν, ἐξ ὧν παρασκευάζεται ἀλκοόλη μὴ προερχομένη ἐκ σακχάρων. Αἱ ἀνωτέρω φυτικαὶ ὕλαι εἶναι συγχρόνως καὶ τὰ σπουδαιότατα τῶν φυτικῶν τροφίμων. Αἱ ὕλαι δ' αὐταὶ ἐν συνόλῳ παρέχουν τὸ μέγιστον ποσὸν τῆς ἐπὶ τῆς γῆς παρασκευαζομένης ἀλκοόλης, ποσὸν πολὺ μεγαλύτερον τῆς συνολικῆς ἐκ σακχαρούχων πρώτων ὑλῶν, ἤτοι σωμάτων τῶν τριῶν πρώτων ὁμάδων, παραγομένης.

Κατὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ ἀμύλου εἰς ζυμώσιμον σάκχαρον παράγεται ἐνδιαμέσως σειρὰ ὅλη προϊόντων καὶ τέλος, δι' ἐνδιαμέσου σχηματισμοῦ μαλτόζης, ἡ γλυκόζη.

Εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν ἀνήκει ἐπίσης ἡ *κυτταρίνη* ἥτις ἀποτελεῖ, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς, τὰ τοιχώματα τῶν φυτικῶν κυττάρων, καὶ δύναται ἐπίσης, ὡς καὶ τὸ ἄμυλον, νὰ μετατραπῇ εἰς γλυκόζην καὶ ἐξ αὐτῆς νὰ παραχθῇ ἀλκοόλη. Σημειωτέον ὅμως ἐνταῦθα ὅτι διὰ τὴν τοιαύτην μετατροπὴν εἰς γλυκόζην δὲν ἀρκεῖ ἡ παρουσια φυραμάτων, ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἡ ἐπίδρασις θειικοῦ ἢ θειώδους ὀξέος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων συνάγεται ὅτι τὰ σώματα τῆς δευτέρας ἕως καὶ τετάρτης ὁμάδος, ἵνα κατασταθοῦν κατάλληλα πρὸς παροχὴν ἀλκοόλης, πρέπει νὰ μετατραποῦν πρῶτον εἰς σώματα τῆς πρώτης ὁμάδος, ἅτινα καὶ μόνον εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστοῦν ἀπ' εὐθείας τὴν ἀλκοολικὴν ζύμωσιν.

Διὰ τὴν μετατροπὴν αὐτὴν χρησιμοποιοῦμεν τὰ *φυράματα* ἢ *ἔνζυμα* ὀνομαζόμενα. Διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καλοῦνται αἱ ὕλαι ἐκεῖναι, αἵτινες δύνανται, χωρὶς αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς νὰ ὑποστοῦν οἱανδήποτε ἀλλοίωσιν, διὰ τῆς ἁπλῆς αὐτῶν παρουσίας, εἰς σχετικῶς ἐλάχιστα μόνον ποσά, νὰ προκαλέσουν εἰς ἀσυγκρίτως μεγαλύτερα ποσὰ ἄλλων ὑλῶν εὐρείας διασπάσεις, ὡς π.χ. εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὴν διάσπασιν τῶν σωμάτων τῆς πρώτης ὁμάδος εἰς ἀλκοόλην καὶ ἀνθρακικὸν ὀξύ. Τὴν τοιαύτην ἐπίδρασιν σημειοῦμεν ἐπίσης ὡς *καταλυτικὴν δρᾶσιν* καὶ τὸ φύραμα ὡς *καταλύτην*. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μετατροπὴν τῶν ὑδατανθράκων τῶν ἄλλων ὁμάδων εἰς τοιαύτας τῆς πρώτης τὰ φυράματα ἔχουσι σπουδαιοτάτην σημασίαν.

Τὸ φύραμα ὅπερ ἐκ τῶν ὑδατανθράκων τῆς πρώτης ὁμάδος δύναται νὰ μᾶς παράσχῃ ἀλκοόλην, ἤτοι νὰ ζυμώσῃ ὡς λέγομεν τούτους εἰς ἀλκοόλην, περιέχεται ἐν τῇ ζύμῃ, ἥτις ἀποτελεῖται ἔκ τινων εἰδῶν μυκήτων. Ὅταν τοὺς μύκητας αὐτοὺς ρίψωμεν εἰς διάλυμα περιέχον ζυμώσιμα σάκχαρα, τότε βλέπομεν ὅτι λίαν ταχέως ἄρχονται ἀνερχόμεναι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ φυσαλλίδες ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ δυνάμεθα συγχρόνως νὰ ἀνιχνεύσωμεν ἐν τῷ διαλύματι ἀλκοόλην, συνάμα δὲ ἐπέρχεται ἐντατικὸς πολλαπλασιασμὸς τῶν μυκήτων, ἐξ ὧν τὸ διάλυμα θολοῦται. Μετὰ τὴν περάτωσιν τῆς ζυμώσεως, ἥτις καθίσταται ὁρατὴ διὰ τῆς παύσεως τῆς παραγωγῆς ἀνθρακικοῦ ὀξέος, οἱ μύκητες καθιζάνουν, σχηματιζομένης αἰσθητῆς ὑποστάθμης.

Εἰς τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων ἐγκαίρως εἶχεν ὑποπέσει τὸ γεγονός, ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης ὑποστάθμης φερομένης εἰς νέον σακχαροῦχον διάλυμα ἦτο δυνατὴ ἡ πρόκλησις εἰς αὐτὸ ἀλκοολικῆς ζυμώσεως, ἀλλὰ πολὺς καιρὸς παρῆλθε μέχρις ὅτου σκεφθοῦν οὗτοι νὰ ἐρευνήσουν τίνι τρόπῳ σχηματίζουν οἱ μύκητες οὗτοι ἐκ τοῦ σακχάρου τὴν ἀλκοόλην. (**Πλείονας πληροφορίας βλ. εἰς λ. ζύμωσις ἀλκοολική.**)

Τὸ ποσὸν τοῦ σακχάρου ἔν τινι διαλύματι δὲν ζυμοῦται πάντοτε ὅλον ὑπὸ τῆς ζύμης, διότι, ὅταν τὸ ποσὸν τῆς ἀλκοόλης φθάσῃ ἓν ὡρισμένον ὅριον, καὶ ἐὰν ἀκόμη ὑπάρχῃ σάκχαρον, καὶ ἐὰν αἱ συνθῆκαι τῆς ἀναπτύξεως τῶν μυκήτων εἶναι εὐνοϊκαί, ἡ ζύμωσις ὅμως σταματᾷ, διότι ἡ σχηματιζομένη ἀλκοόλη εἰς ὡρισμένην πυκνότητα ἐπιδρᾷ δηλητηριωδῶς ἐπ' αὐτῶν σταματῶσα τὴν περαιτέρω δρᾶσίν των. Διὰ τὴν συνήθη ζύμην τὸ ὅριον τῆς δράσεως αὐτῆς κεῖται εἰς περιεκτικότητα εἰς ἀλκοόλην 14 o/o κατὰ βάρος, ἤτοι 17,64 o/o κατ' ὄγκον, ἣν δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει. Ὅταν κατὰ τὴν ἐξέτασιν ἀλκοολούχου τινὸς ποτοῦ εὑρεθῇ μεγαλυτέρα ποσότης ἀλκοόλης, τότε σημαίνει ὅτι αὕτη προσετέθη μετὰ τὴν ζύμωσιν. Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἀλκοολούχων ποτῶν ἡ εἰς ἀλκοόλην περιεκτικότης εἶναι πολὺ χαμηλοτέρα, ἢ διότι ἡ περιεκτικότης εἰς ζυμώσιμον σάκχαρον ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ παράσχῃ τὸ μέγιστον τῆς ἀλκοόλης, ἢ σκοπίμως ἐγένετο τὸ τοιοῦτον, ὅπως μὴ ζυμωθῇ ὅλον τὸ σάκχαρον εἰς ἀλκοόλην, ἵνα τὸ σχηματιζόμενον ποτὸν διατηρήσῃ γλυκεῖαν γεῦσιν, ἢ ἡ σχηματισθεῖσα ἀλκοόλη ὑπέστη νέαν ἄλλου εἴδους ζύμωσιν, μετατραπεῖσα πιθανῶς εἰς ὀξικὸν ὀξύ. Διὰ τοιαύτης ὀξικῆς ζυμώσεως παρεσκευάζετο ἄλλοτε ὅλον τὸ ὄξος ἐξ ἀλκοολούχων ποτῶν.

Ἰδιαιτέρας σημασίας παράγων διὰ τὴν καλὴν ἀπόδοσιν κατὰ τὴν ἀλκοολικὴν ζύμωσιν εἶναι ἡ θερμοκρασία τοῦ ζυμουμένου ὑγροῦ. Κάτω τοῦ 0^0 καὶ ἄνω τῶν 50^0 ἡ ἀλκοολικὴ ζύμωσις σταματᾷ, αἱ δὲ εὐνοϊκαὶ θερμοκρασίαι κεῖνται μεταξὺ 25^0 καὶ 40^0, καὶ αἱ εὐνοϊκώταται μεταξὺ 30^0 καὶ 33^0.

Ὡς ἐπανειλημμένως ἐτονίσαμεν, αἱ ὕλαι ἐξ ὧν παρασκευάζεται ἡ ἀλκοόλη, ἐξαιρέσει τῶν τῆς πρώτης ὁμάδος, ἤτοι τῶν ἀπ' εὐθείας ζυμουμένων σακχάρων, πρέπει νὰ μετατραποῦν πρῶτον εἰς τοιαύτας τῆς πρώτης ὁμάδος, θὰ ἴδωμεν δὲ νῦν δι' ὀλίγων πῶς ἐπιτελεῖται τοῦτο, δηλαδὴ πῶς γίνεται ἡ πρόσληψις τοῦ ὕδατος καὶ ἡ διάσπασις τοῦ μορίου τῶν ὑλῶν τούτων εἰς πλείονα μόρια σωμάτων τῆς πρώτης ὁμάδος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο τῆς διασπάσεως διὰ μὲν τὰ σώματα τῆς δευτέρας καὶ τρίτης ὁμάδος καλοῦμεν ἀναστροφὴν ἢ *ὑδρόλυσιν*, διὰ δὲ τὰ τῆς τετάρτης ὑδρόλυσιν ἢ *σακχαροποίησιν*. Ἡ σακχαροποίησις δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ διὰ βρασμοῦ μετ' ἀραιῶν ὀξέων, ἀλλὰ τὸν τρόπον αὐτόν, προκειμένου περὶ ἀλκοολοποιίας, γενικῶς δὲν χρησιμοποιοῦμεν εἰμὴ μόνον διὰ τὴν κυτταρίνην καὶ εἰς μερικὰς ὅλως εἰδικὰς περιπτώσεις, ὡς λ. χ. ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τὸν ἀραβόσιτον κλπ. Περαιτέρω τὸ ἄμυλον δύναται νὰ σακχαροποιηθῇ δι' ἰσχυρᾶς θερμάνσεως καὶ ὁ τρόπος οὗτος πολλαχῶς χρησιμοποιεῖται, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἀρτοποιουμένης πρῶτον τῆς ἀμυλούχου ὕλης καὶ εἶτα περαιτέρω κατεργαζομένης.

Τὰ πρὸς τοῦτο χρησιμοποιούμενα φυράματα εὑρίσκονται ἢ ἐν τοῖς κυττάροις τῆς ζύμης τῆς ἀλκοολικῆς ζυμώσεως οὕτως, ὥστε διὰ τῆς ἰδίας ζύμης ἐπέρχεται πρῶτον ἡ προπαρασκευὴ τῆς ὕλης καὶ εἶτα ἡ περαιτέρω σχάσις, ἢ χρησιμοποιοῦνται χωριστὰ δύο φυράματα, ἓν διὰ τὴν μετατροπὴν τῆς ἀμυλούχου ὕλης εἰς ζυμώσιμον σάκχαρον καὶ ἓν δεύτερον διὰ τὴν διάσπασιν τούτου εἰς ἀλκοόλην.

Εἰς τὴν πρώτην ὁμάδα, ἤτοι τὰ ὑπάρχοντα ἐν τοῖς κυττάροις τῆς ζύμης τῆς ἀλκοολικῆς ζυμώσεως, ἀνήκουσι τὰ ἑπόμενα:

α') Ἰμβερτάση ἢ *ἰμβερτίνη* ἢ *σακχαράση*, ἥτις διασπᾷ τὸ καλαμοσάκχαρον εἰς τὰ δύο συστατικά του, γλυκόζην καὶ φρουκτόζην, ἅτινα ὁμοῦ ἰμβερτοσάκχαρον ἢ ἀνάστροφον σάκχαρον ἐκαλέσαμεν. Αὕτη ἀπαντᾷ ἐν τῇ ζύμῃ τῆς ζυθοποιίας, εἰς τὰς λοιπὰς καθαρὰς καλλιεργείας ζύμης ὡς καὶ εἰς τὰς ἀκαλλιεργήτους ζύμας, περαιτέρω δὲ εἰς πολυάριθμα ἄλλα φυτὰ ἢ μέρη φυτῶν, ἅτινα συγχρόνως ἕνεκα τούτου περιέχουσι ἰμβερτοσάκχαρον.

β') Γλυ-άση ἢ *μαλτάση*, ἥτις μετατρέπει τὴν μαλτόζην εἰς γλυκόζην. Αὕτη ἀπαντᾷ ἐπίσης εἰς πλείονα εἴδη τῆς ζύμης. εἰς εὐρωτομύκητας καὶ ἄλλους μύκητας, περαιτέρω δὲ ἀφθονώτατα εἰς τὴν ὄρυζαν.

γ') Μελιβιάση, ἥτις συντελεῖ εἰς τὴν τελικὴν ὑδρόλυσιν τῆς ραφινόζης, διασπῶσα τὸ ἐνδιάμεσον προϊὸν τῆς διασπάσεως αὐτῆς, τὴν μελιβιόζην εἰς γαλακτόζην καὶ γλυκόζην. Αὕτη ἀνευρέθη ἐν τῇ βυθοζύμῃ.

δ') Ραφινάση, ἥτις διασπᾷ τὴν ραφινόζην εἰς μελιβιόζην καὶ φρουκτόζην. Ἀνευρέθη ἐπίσης ἐν τῇ βυθοζύμῃ καὶ εἰς τὸν Aspergillus niger.

ε') Λακτάση, ἡ ὁποία διασπᾷ τὸ γαλακτοσάκχαρον ἢ λακτόζην καὶ ἥτις ἀπαντᾷ εἰς ὀλίγας μόνον ζύμας, συχνάκις δὲ εἰς βακτήρια, ὡς καὶ εἰς τοὺς μικροοργανισμοὺς τοὺς χρησιμοποιουμένους διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ κεφίρ.

Φυράματα σακχαροποιοῦντα τὸ ἄμυλον εὑρίσκονται εἰς εὐρωτομύκητας· ὡς εἰς τὸν Mucor Rouxii τῆς κινεζικῆς ζύμης, εἰς τὸν α καὶ β ἀμυλομύκητα. εἰς τοὺς Raggi καὶ Tapej ἐξ Ἰάβας, Chlamydomucor Oryzae καὶ Mucor javanicus, ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλους μύκητας, οἵτινες χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν παρασκευὴν διαφόρων ἄλλων τοπικῆς σημασίας ποτῶν.

Μεταξὺ τῶν φυραμάτων, ἅτινα εἰδικῶς προστίθενται εἰς τὴν πρὸς ζύμωσιν ὕλην, μεγάλην σημασίαν κέκτηται ἡ *διαστάση*, ἥτις ὅμως εἰς μικρὰ ποσὰ ἀπαντᾷ ἴσως καὶ εἰς τὰς ζύμας. Αὕτη ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ μετατρέπῃ τὸ ἄμυλον εἰς ζυμώσιμα σάκχαρα καὶ εὕρηται ἕνεκα τούτου εἰς τὰ φυτά, ἅτινα περιέχουν ἄμυλον ὡς ἐφεδρικὴν ἢ ἀποταμιευτικὴν ὕλην, διότι ταῦτα πρὸ τοῦ χρησιμοποιήσουν τὸ ἄμυλον πρέπει νὰ τὸ μετατρέψουν εἰς σάκχαρον. Οὕτως ἡ διαστάση ὑπάρχει εἰς τὰ σπέρματα τῶν σιτηρῶν, χρησιμεύουσα ἵνα, ὅταν τὸ σπέρμα πρόκειται νὰ βλαστήσῃ, μετατρέψῃ τὸ ἄμυλον εἰς σάκχαρον πρὸς διατροφὴν τοῦ φύτρου μέχρι τῆς ἀναπτύξεως πρασίνων φύλλων. Ὁ σχηματισμὸς τῆς διαστάσης ἐπιτελεῖται μόνον ὅταν τὸ σπέρμα πρόκειται νὰ βλαστήσῃ, ἐξαρτᾶται ἑπομένως ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ φύτρου, καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν πρόκειται τὸ ἄμυλον τῶν σιτηρῶν νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς ἀλκοολοποιίαν, ἀφίνονται πρῶτον τὰ σπέρματα νὰ βλαστήσουν. Τὸ συνηθέστερον χρησιμοποιούμενον σιτηρὸν εἶναι ἡ κριθή. (**Πλειότερα βλ. λ. διαστάση**.)

Ὁ Aspergillus oryzae χρησιμοποιούμενος διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ποτοῦ *ζάκε* ἐν Ἰαπωνίᾳ περιέχει ὡς φύραμα ἀμυλολυτικόν, τὸ καλούμενον *ταкοδιαστάση*.

Σακχαροποίησιν τοῦ ἀμύλου ἐπιτελοῦν καὶ ἄλλα φυράματα, ἐξ ὧν ἐνδιαφέροντα εἶναι τὰ ἐν τῷ σιάλῳ περιεχόμενα *πτυαλίνη* καὶ σιαλοδιαστάση, ἅτινα κατὰ τὴν μάσησιν μετατρέπουν τὸ ἄμυλον τῆς τροφῆς εἰς σάκχαρον. Διὰ τοῦτο βλέπομεν ὅτι πολλοὶ ἀπολίτιστοι λαοί, ἀγνοοῦντες ἄλλα

Digitized by Google

τὴν διασπαστικὴν ἐπὶ τοῦ ἀμύλου ἱκανότητα τῆς διαστάσης, δὲν ἀφίνουν πρὸ τῆς ζυμώσεως τὰ σπόρια τῶν σιτηρῶν νὰ βλαστήσουν, ἀλλὰ τὰ μασοῦν.

Πολὺ χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ σίαλος τῶν καθαρῶς κρεοφάγων ζῴων δὲν περιέχει πτυαλίνην. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ σιάλου πρὸς παρασκευὴν ἀλκοολούχων ποτῶν εἶναι πρωτόγονος· οὕτως ἡ Νέα Edda ἀναφέρει ὅτι οἱ Asen καὶ Vanen, δύο γένη θεῶν, μετὰ ἔριδά τινα παρεσκεύασαν ποτὸν συμφιλιώσεως, κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ὁποίου καὶ αἱ δύο ὁμάδες ἔπτυον ἐν λέβητι.

Ἐπίσης μεταξὺ τῶν φυραμάτων ἀναφέρομεν τὴν *λακτοξειδάσην* διασπῶσαν τὸ γαλακτικὸν ὀξὺ εἰς ἀλκοόλην καὶ ἀνθρακικὸν ὀξύ.

Ἐνῷ ἡ παρασκευὴ τῆς ἀλκοόλης ἐκ ζυμωσίμου σακχάρου εἶναι πανταχοῦ ἡ ἰδία ἐπιτελουμένη διὰ ζύμης ἢ ἄλλων μυκήτων, ἐν τούτοις ἡ προπαρασκευὴ τῶν διαφορωτάτου προελεύσεως πρώτων ὑλῶν εἶναι λίαν διάφορος, πολυπλοκωτέρα δὲ εἶναι γενικῶς προκειμένου περὶ ἀμυλούχων ὑλῶν.

Εἶναι δὲ τελείως ἀναμφισβήτητον ὅτι ἀλκοόλη παρεσκευάσθη πανταχοῦ τὸ πρῶτον ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τυχαίων ἀφορμῶν καὶ ὅτι βαθμηδὸν διὰ τῆς μελέτης τῶν τρόπων, ὑφ' οὓς τὸ πρῶτον παρήχθη, ἔφθασεν οὗτος εἰς τὴν γνῶσιν τῶν μεθόδων, ἃς βραδύτερον συστηματικῶς πλέον ἐχρησιμοποίησεν.

ΚΑΤΑΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΑΛΚΟΟΛΟΥΧΩΝ ΠΟΤΩΝ. Τὰ καθ' ὅλην τὴν γῆν γνωστὰ ἀλκοολοῦχα ποτὰ δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς τρεῖς κυρίως κατηγορίας, ἤτοι:

1) *Οἶνοι*. Εἶναι ὅλα ἐκεῖνα τὰ εὐφραντικὰ τῶν ὁποίων ἡ ἀλκοόλη προέρχεται ἐκ σακχάρων.

2) *Ζῦθοι*. Εἶναι ἐκεῖνα ὧν ἡ ἀλκοόλη προέρχεται ἐξ ἀμυλούχων ὑλῶν καὶ

3) *Ἀποστάγματα*. Ταῦτα ἀποτελοῦν τὴν τρίτην κατηγορίαν. Ἐπειδὴ εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους τὰ δι' ἀπ' εὐθείας ζυμώσεως λαμβανόμενα εὐφραντικὰ δὲν ἦσαν ἀρκούντως ἰσχυρὰ λόγῳ τοῦ φυσικῶς ἀδυνάτου τῆς ὑπερβάσεως ὡρισμένου ποσοῦ ἀλκοόλης, ἕνεκα τῶν προγενεστέρως μνημονευθέντων λόγων, ἐπενόησαν οὗτοι τὸν δι' ἀποστάξεως ἐμπλουτισμὸν αὐτῶν, βασιζόμενοι εἰς τὴν ἰδιότητα τῆς ἀλκοόλης νὰ εἶναι εὐκολώτερον πτητικὴ τοῦ συνυπάρχοντος ὕδατος. Τὸ διὰ βρασμοῦ καὶ ἐκ νέου συμπυκνώσεως τῶν ἀτμῶν λαμβανόμενον προϊὸν εἶναι τοιουτοτρόπως πολὺ πλουσιώτερον εἰς ἀλκοόλην ἀπὸ τὸ ἀρχικὸν ὑγρόν, ὡς λ. χ. λαμβάνεται τὸ κονιὰκ ἐκ τοῦ οἴνου.

Τὴν ὁμάδα αὐτὴν δυνάμεθα νὰ ὑποδιαιρέσωμεν εἰς δύο μικροτέρας, ἤτοι:

α') Εἰς ἐκεῖνα, διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ὁποίων ἀναχωροῦμεν ἐξ ἐπίσης χρησιμοποιουμένων εὐφραντικῶν, ὡς π. χ. τὸ κονιὰκ ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ

β') Εἰς ἐκεῖνα, ὧν τὸ ἀρχικὸν πτωχὸν εἰς ἀλκοόλην ποτὸν εἶναι ἄνευ σημασίας καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία ἔγκειται μόνον εἰς τὸ ὅτι δι' ἀποστάξεως δύναται νὰ παράσχῃ εὔχρηστον προϊόν, ὡς λ. χ. τὸ ρούμιον κ.λ.π.

Α') Ἐκ ζωϊκῆς πρώτης ὕλης.—1) ***Ποτὰ ἐκ γάλακτος.*** Πρὸς παρασκευὴν τοιούτων ποτῶν χρησιμοποιεῖται τὸ γάλα διαφόρων ζῴων, ἤτοι ἀγελάδος, αἰγός, προβάτου, φορβάδος, καμήλου κ.λ.π. Ἡ τὴν ἀλκοόλην δὲ παρέχουσα ὕλη εἶναι τὸ γαλακτοσάκχαρον. Σπουδαιότερα ἐκ τῶν ποτῶν τούτων εἶναι τὸ **κεφὶρ** καὶ τὸ **κουμὶς (βλ. λ.)**.

Πλὴν τούτων ἀναφέρονται ἀκόμη καὶ ἄλλα ἐκ γάλακτος προερχόμενα εὐφραντικά, περὶ τῶν ὁποίων ὅμως δὲν εἶναι βέβαιον ἂν περιέχουσιν ἀλκοόλην. Τοιαῦτα εἶναι τὸ *Leben* ἐν Αἰγύπτῳ, τὸ *Skyr* ἐν Ἰσλανδίᾳ, τὸ *Mazun* ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ ἡ *Γιαούρτη* ἐν τῇ Βαλκανικῇ.

2) ***Ποτὰ ἐκ μέλιτος.*** Ἡ μέση σύστασις τοῦ μέλιτος τῶν μελισσῶν εἶναι κατὰ König ἡ ἀκόλουθος:

Ἰμβερτοσάκχαρον	73,31 %
ἤτοι: Γλυκόζη	36,.0 »
καὶ Φρουκτόζη	37,11 »
Σακχαρόζη	2,63 »
Δεξτρῖναι	2,89 »
Μυρμηκικὸν ὀξὺ	0,11 »
Ἀζωτοῦχοι ὗλαι	10,8 »
Ὕδωρ	18,96 »
Τέφρα	0,24 »

Ἐκ τῶν συστατικῶν αὐτῶν τὸ ἰμβερτοσάκχαρον, ἤτοι τὸ μῖγμα τῆς γλυκόζης καὶ φρουκτόζης δύναται δι' ἀπ' εὐθείας ζυμώσεως νὰ δώσῃ ἀλκοόλην, ἐνῷ ἡ σακχαρόζη μόνον μετὰ τὴν ἀναστροφήν. Τὸ συνολικὸν δὲ ποσὸν τῶν συστατικῶν αὐτῶν φθάνει περίπου εἰς τὰ 76% καὶ θὰ ἠδύνατο ἑπομένως διὰ ζυμώσεως νὰ δώσῃ 39% ἀλκοόλην, ἀλλ' ἐπειδή, ὡς εἴδομεν, τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν, διὰ τοῦτο τὸ μέλι, προτοῦ ὑποβληθῇ εἰς ζύμωσιν, πρέπει νὰ ἀραιωθῇ καταλλήλως.

Πρὸς παρασκευὴν ἀλκοολούχου ποτοῦ ἐκ μέλιτος διαλύομεν πρῶτον τοῦτο εἰς ὕδωρ, εἶτα δὲ βράζομεν, ὁπότε συλλέγονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὡς ἀφρὸς αἱ ἀζωτοῦχοι ὗλαι καὶ αἱ ἀκαθαρσίαι, αἵτινες καὶ ἀπομακρύνονται, καὶ εἶτα πάλιν μετὰ τὴν ψῦξιν προσθέτομεν τὴν ζύμην καὶ ἀφίνομεν πρὸς ζύμωσιν. Παλαιότεραι ὁδηγίαι δὲν χρησιμοποιοῦσι ζύμην, ἀλλ' ἀφίνουν νὰ ἐπέλθῃ ἡ ζύμωσις ἀφ' ἑαυτῆς διὰ τῶν ἐκ τοῦ ἀέρος προσπιπτόντων μυκήτων ἢ ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν παρειῶν τοῦ δοχείου ὑπαρχόντων τοιούτων, οἵτινες εἶναι ἄφθονοι, κυρίως ὅταν τὸ δοχεῖον χρησιμοποιῆται συχνότερον καὶ ὁ καθαρισμὸς αὐτοῦ δὲν γίνεται μετ' ἐπιμελείας.

Ὁ Tabernaemontanus τῷ 1588 παρέχει ἤδη συνταγὴν πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἐκ μέλιτος ἀλκοολούχου ποτοῦ τοῦ καλουμένου *Mit*. Ἐπίσης ὁ Πλίνιος παρέχει συνταγὴν πρὸς παρασκευὴν τοῦ *ὑδρομέλιτος*.

Τὸ ἐκ μέλιτος ποτὸν εἶναι ἀσφαλῶς ἓν ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ἀλκοολούχων ποτῶν, ἴσως δὲ τὸ ἀρχαιότατον, τοὐλάχιστον διὰ τὰς περιοχὰς ἐκείνας, ἐν αἷς ὑπῆρχεν ἀρκετὸν μέλι. Ὁ οἶνος προϋποθέτει τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἀμπέλου, ὁ δὲ ζῦθος τῶν ἐκ τῶν νοτιανατολικῶν τῆς Γῆς κατὰ τὸ πλεῖστον καταγομένων σιτηρῶν καὶ τὴν γνῶσιν τῆς γεωργικῆς καλλιεργείας. Τὰ ποτὰ ἐκ ζυμωθέντος γάλακτος προϋποθέτουσι τὴν γνῶσιν τῆς κτηνοτροφίας, ἐνῷ ἡ πρώτη ὕλη διὰ τὰ ἐκ μέλιτος ποτὰ παρείχετο ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ λόγῳ τῆς γλυκείας αὐτῆς γεύσεως ἀσφαλῶς προσείλκυσε λίαν ἐγκαίρως τὴν προσοχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅτι δὲ τοιοῦτον ποτὸν παρεσκευάζετο προτοῦ ἀκόμη αἱ μέλισσαι κατασταθῶσι κατοικίδια ζῷα, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Maximus Turius ἀναφέρει ρητῶς περὶ τῶν Σκυθῶν, ὅτι οὗτοι παρεσκεύαζον τὸ ποτὸν τοῦτο ἐκ μέλιτος τῶν ἀγρίων εἰς βράχους καὶ ἰτέας κατοικουσῶν μελισσῶν. Περὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὑπάρχουσιν ἐνδείξεις ὅμως, ἀλλ' οὐχὶ καὶ βεβαιότης, ὅτι ἐκ μέλιτος ποτὸν ἐχρησιμοποίουν οὗτοι ὡς ποτὸν εὐφραντικὸν (*μελίκρατον, οἰνόμελι*).

Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἐκ μέλιτος ἀλκοολούχου ποτοῦ σήμερον ὑπεχώρησε πολὺ διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ ζύθου καὶ οὕτω μικρὰ μόνον χρῆσις αὐτοῦ γίνεται ἐν τῇ Ἀνατ. καὶ τῇ Δυτ. Πρωσίᾳ, μεγαλυτέρα δὲ ἐν Πολωνίᾳ καὶ Ρωσίᾳ. Πρὸς βελτίωσιν τῆς γεύσεως τοῦ ποτοῦ τούτου προσθέτουσιν ἐνιαχοῦ καὶ διαφόρους ἀρωματικὰς ὕλας φυτικῆς προελεύσεως.

Περὶ τῆς χημικῆς συστάσεως τῶν ἐκ μέλιτος ἀλκοολούχων ποτῶν ἐλάχιστα μόνον εἶναι γνωστά.

Β') Ἐκ φυτικῆς πρώτης ὕλης.—1) Ἡ πρώτη ὕλη ἀνήκει εἰς τὴν ὁμοταξίαν τῶν ***γυμνοσπέρμων***:

Ἐκ τῆς τάξεως αὐτῆς χρησιμοποιοῦνται μόνον οἱ βοτρυοειδεῖς καρποὶ εἰδῶν τινων τοῦ Juniperus. Οἱ καρποὶ οὗτοι, λόγῳ τῆς περιεκτικότητος αὐτῶν εἰς σάκχαρον καὶ αἰθέρια ἔλαια, ἔχουσι γλυκεῖαν ἀρωματικὴν γεῦσιν καὶ χρησιμοποιοῦνται γενικῶς ὡς φάρμακον καὶ ἄρτυμα.

Οὕτως εἰς τὴν Ἀνατ. Πρωσίαν ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ Juniperus communis L. παρασκευάζεται διὰ ζυμώσεως ἀλκοολοῦχον ποτόν, φέρον τὸ πολωνικὸν ὄνομα *Kaddikowe piwo*. Ἐν Σερβίᾳ ἐπίσης παρασκευάζεται ἐκ τοιούτων καρπῶν τῇ προσθήκῃ καὶ ἄλλων ὑλῶν τὸ ποτὸν *Wodnjika*. Ἡ εἰς ἀλκοόλην περιεκτικότης τοῦ ποτοῦ τούτου δὲν εἶνε ἀνωτέρα τοῦ 1%. Τὰ ποτὰ δὲ ταῦτα πλὴν τῆς ἀπ' εὐθείας χρησιμοποιήσεως χρησιμοποιοῦνται καὶ μετὰ τὴν δι' ἀποστάξεως ἐνίσχυσιν αὐτῶν, ὁπότε ἡ ἀλκοόλη ἀνέρχεται εἰς τὰ 42,5—64,0%.

Ἐπίσης εἰς τὸ Ἀγγλικὸν Βελουτχιστὰν παρασκευάζεται ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ Juniperus macropoda ποτόν, καλούμενον *Doshah*.

2) Ἡ πρώτη ὕλη ἀνήκει εἰς τὴν ὁμοταξίαν τῶν ***μονοκοτυληδόνων***:

Εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν ἀνήκουν σπουδαῖα καὶ εἰς μεγάλην ποσότητα παρασκευαζόμενα ποτά, ἤτοι:

α') Ὁ *φοινικίτης οἶνος*.

β') Τὸ *ποῦλκε* εἰς τὸ Μεξικὸν καὶ τὴν Κεντρικὴν Ἀμερικήν.

Ἀμφότερα ταῦτα ἔχουν σάκχαρον ὡς πρώτην ὕλην καὶ χαρακτηρίζονται ἑπομένως ὡς οἶνοι.

γ) Ὁ κυρίως *ζῦθος*, παρασκευαζόμενος ἐκ κριθῆς καὶ ἄλλων σιτηρῶν.

δ') Τὰ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἀσίᾳ *ἐξ ὀρύζης* παρασκευαζόμενα ποτά.

ε') Τὸ *πόμπε* ἢ ἀφρικανικὸς ζῦθος ἐκ καρπῶν τοῦ σόργου καὶ ἄλλων σιτηρῶν.

στ') Τὸ *κιχὰ* τῆς Κεντρικῆς καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς, ἐκ διαφόρου προελεύσεως πρώτων ὑλῶν.

Εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ γ' καὶ ἐφεξῆς ποτὰ ἡ ἀλκοόλη προέρχεται ἐξ ἀμύλου καὶ χαρακτηρίζονται ἑπομένως ταῦτα ὡς ζῦθοι.

Εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν ἀνήκει καὶ σειρὰ ἄλλων ἀκόμη ποτῶν μικροτέρας σημασίας ὡς καὶ ἀριθμὸς τις ἀποσταγμάτων.

Ὁ *φοινικίτης* οἶνος καὶ ἄλλα συγγενῆ αὐτοῦ ποτὰ παρασκευάζονται ἐκ τοῦ σακχαρούχου ὀποῦ τῶν φοινίκων (**πλειότερα βλ. ἐν λ. φοινικίτης**).

Τὸ *ποῦλκε* καὶ *μεσκὰλ* παρασκευάζονται διὰ ζυμώσεως τοῦ σακχαρούχου ὀποῦ τῆς ἀγάβης, καὶ τὸ μὲν ποῦλκε εἶναι προϊὸν ἀπ' εὐθείας ζυμώσεως, ἐνῷ τὸ μεσκὰλ λαμβάνεται δι' ἀποστάξεως ζυμωθέντος ὀποῦ (**πλειότερα βλ. ἐν λ. ποῦλκε καὶ μεσκάλ**).

Ποτὰ ἐκ *σακχαροκαλάμου*. Τούτων σπουδαιότερον εἶναι τὸ ρούμιον (βλ. λ.).

Ποτὸν ἐκ τοῦ *κινεζικοῦ σακχαροκαλάμου*. Οἱ Κινέζοι παρασκευάζουσιν ἐκ τῶν βλαστῶν τοῦ σόργου τοῦ σακχαρούχου ἀλκοολοῦχον ποτόν. Τὸ φυτὸν δὲ τοῦτο εἶναι ἰθαγενὲς εἰς τὴν Ἀνατ. Ἀφρικήν, ἔχει ὅμως ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ εὐρύτατα διαδοθῆ περαιτέρω. Οἱ χρησιμοποιούμενοι βλαστοὶ περιέχουν μέχρι 16% σάκχαρον ὅπερ κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ἰμβερτοσάκχαρον.

Ποτὰ ἐξ *ἀνανᾶ*. Ὁ ἀνανᾶς (Ananas sativus) παρέχει, ὡς γνωστόν, ἰδιαζούσης εὐγευστότητος καρπόν. Οἱ μεμονωμένοι καρποὶ εἶναι σαρκώδεις, συναυξάνονται δὲ μετὰ τῶν ἐπίσης σαρκωδῶν καθισταμένων καλυπτικῶν φύλλων καὶ τοῦ σαρκώδους βλαστοῦ, σχηματίζοντες οὕτως ἕνα μέγαν συνολικὸν καρπόν.

Οἱ καρποὶ τοῦ ἀνανᾶ περιέχουσι περίπου 12% σάκχαρον, ὅπερ ἀκριβῶς μετατρέπεται εἰς ἀλκοόλην. Τὰ ἐκ τούτου ποτὰ δὲν ἔχουν ἐξαιρετικὴν ἐξάπλωσιν, λόγῳ τῆς ὑψηλῆς τιμῆς τῶν καρπῶν καὶ τῆς δυσκολίας τῆς προμηθείας αὐτῶν εἰς μεγάλα ποσά, περιορισθέντα εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν πατρίδα τοῦ ἀνανᾶ.

Ποτὰ ἐκ *μπανανῶν*. Ὁ καρπὸς τῆς μπανανέας, ὅστις εἶναι ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τροφίμων τῶν τροπικῶν χωρῶν, ἐν ἀώρῳ καταστάσει εἶναι λίαν πλούσιος εἰς ἄμυλον καὶ παρασκευάζεται κατὰ ποικιλωτάτους τρόπους ἢ χρησιμοποιεῖται πρὸς παραλαβὴν ἐξ αὐτοῦ καθαροῦ ἀμύλου, ὅπερ ἔρχεται καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον εἰς σημαντικὰ ποσά. Διὰ τῆς ὡριμάνσεως τὸ ἄμυλον μετατρέπεται εἰς σάκχαρον καὶ οἱ καρποὶ οὗτοι χρησιμεύουσιν ὡς ὀπωρικόν, ἀπό τινων ἐτῶν λίαν διαδεδομένον καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Οἱ ὥριμοι καρποὶ περιέχουσι περίπου 25% σάκχαρον καὶ κυρίως σταφυλοσάκχαρον· ἑπομένως εἶναι ἀπ' εὐθείας ζυμώσιμοι. Οἱ καρποὶ οὗτοι σπανιώτατα χρησιμοποιοῦνται πρὸς παρασκευὴν ἀλκοολοόχου ποτοῦ καὶ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐν Ἀνατ. Ἀφρικῇ.

Ποτὰ ἐξ *ὀρύζης*. Ἐξ ὀρύζης παρασκευάζονται ἀλκοολοῦχα ποτὰ κυρίως ἐν ἀνατολικῇ καὶ νοτιανατολικῇ Ἀσίᾳ, τὸ σπουδαιότερον δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ ζάκε (βλ. λ.) καί τινα ἄλλα μικροτέρας σπουδαιότητος.

Ἀμερικανικοὶ ζῦθοι. Ὡς συνηθέστερον χρησιμοποιουμένη πρώτη ὕλη διὰ τοὺς ζύθους τούτους εἶναι τὸ σόργον ἢ ἀραβικὴ κέγχρος, ὅπερ καλλιεργεῖται εἰς πολλὰς ποικιλίας, τοῦτο δὲ εἶναι συγχρόνως καὶ τὸ σπουδαιότερον σιτηρὸν ἀρτοποιίας τῶν Μαύρων. Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ ποικιλία σόργον τὸ σακχαρῶδες, ὅπερ εἰς τὸν βλαστὸν περιέχει μέχρι 16% σάκχαρον (κυρίως ἰμβερτοσάκχαρον) καὶ ἐξάγεται εἰδικῶς εἰς Ἀμερικήν. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν δὲν γίνεται χρῆσις τοῦ σακχάρου τούτου πρὸς ἀλκοολοποίαν, ὡς εἴδομεν ὅτι γίνεται ἐν Κίνᾳ, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦνται μόνον οἱ ἀμυλοῦχοι καρποί.

Τὰ ἐκ τοῦ σόργου ἀλκοολοῦχα ποτὰ φέρουσι διάφορα ὀνόματα· τὸ μᾶλλον δὲ γνωστὸν εἶναι τὸ *Pombe*, εἶτα τὸ *Merissa*, εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸ *Busâ*, εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν τὸ *Tocusso* κλ. Αἱ ἐντυπώσεις τῶν ταξιδιωτῶν περὶ τῆς γευστικότητος αὐτῶν εἶναι λίαν διάφοροι. Τὰ ποτὰ ταῦτα εἶναι πάντοτε θολά, ἀλλὰ οὐχὶ καυστικά, καὶ λόγῳ τῆς συγχρόνως τρωγομένης ἐκ πεφρυγμένων κόκκων τοῦ σιτηροῦ, ὑποστάθμης εἶναι ἐπίσης λίαν θρεπτικά.

Ἐνιαχοῦ ὁ κεγχρόζυθος οὗτος χρησιμοποιεῖται συγχρόνως ὡς τρόφιμον καὶ ὡς ποτόν, ἀποτελοῦν τὴν ἀποκλειστικὴν ἡμερησίαν τροφὴν τῶν ἰθαγενῶν. Ἐκ τοιούτων δὲ κεγχροζύθων παρασκευάζονται ἐπίσης καὶ ἀποστάγματα πολὺ πλουσιώτερα εἰς ἀλκοόλην.

Ζῦθος. Περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ποτοῦ βλ. λ. *ζῦθος*.

Κβὰς (Kwass).—Εἶναι τὸ ἐθνικὸν ποτὸν τῶν Ρώσων, χαρακτηρίζεται δὲ ἐκ τῆς ἐλλείψεως λυκίσκου καὶ ἐκ τῆς οἰκιακῆς αὐτοῦ παρασκευῆς, ἥτις μόνον ἐσχάτως ἐπεξετάθη εἰς μεγαλυτέραν βιομηχανίαν, χαρακτηρίζεται δὲ ἀκόμη ἐκ τῆς εἰδικῆς ζυμώσεως, καθ' ἣν πλὴν τῆς ἀλκοόλης παράγεται γαλακτικὸν ὀξὺ καὶ ὀλίγον ὀξικὸν ὀξύ. Ἡ πρώτη ὕλη εἶναι λίαν ποικίλη, δύναται ὅμως νὰ καταταγῇ εἰς τὰς ἀκολούθους ὁμάδας, ἤτοι εἰς:

1. Ἄλευρον σίτου, σικάλεως, κριθῆς κ. ἄ.
2. Βλαστήσαντα καὶ ξηρανθέντα σπόρια τῶν ἀνωτέρω σιτηρῶν.
3. Ἄρτον συνήθως εἰδικῶς παρασκευασθέντα.
4. Μίγματα τῶν 1—3 ὑλῶν μετὰ προσθήκης σακχάρου ἢ σακχαρούχων καρπῶν ἢ ἄνευ τούτων.
5. Καρποὺς μόνους.

Ἐπίσης προστίθενται καὶ ἄλλαι ὗλαι πρὸς ἀρωματισμὸν τοῦ ποτοῦ.

Εἰδικὴ ζύμη διὰ τὸ Kwass δὲν ὑπάρχει ἀλλὰ πρὸς ἔναρξιν τῆς ζυμώσεως χρησιμοποιεῖται παλαιὸν Kwass καὶ περαιτέρω οἱ ἐπὶ τῶν σταφί-

Digitized by Google

δων (ξηρῶν σταφυλῶν) ὑπάρχοντες μικροοργανισμοὶ ἢ εἶδός τι ὀξίνης ἀρτοζύμης.

Ἡ ἱστορία τοῦ Kwass ἀνέρχεται μέχρι τῆς σκοτεινῆς ἀρχαιότητος, τὸ χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι ὅτι ἡ προϊστορικὴ αὐτοῦ μορφὴ εἶναι ἐν πολλοῖς ἀκόμη μέχρι σήμερον ἀμετάβλητος.

Παρασκευῆς αὐτοῦ ὑπάρχουν πλείονες τρόποι, ἐξαρτώμενοι ἐκ τοῦ εἴδους τῆς πρώτης ὕλης, ἡ ἀρχὴ ὅμως εἶναι ἡ ἰδία, ἤτοι ἡ εἰς μικρὰ τεμάχια κατανεμημένη πρώτη ὕλη περιχύνεται διὰ θερμοῦ ὕδατος, μεθ' οὗ παραμένει ἐπὶ 24 ὥρας, εἶτα δὲ διηθεῖται διὰ κοσκίνου, ὁπότε καὶ προστίθεται σιρόπιον ἢ σάκχαρον καὶ τεμάχιον ἀρτοζύμης ἐξ ἀλεύρου σίτου καὶ ζύμης. Μόλις σχηματισθῇ ἐκ τοῦ μίγματος ἀφρός, ἤτοι ἀρχίσῃ ἐντατικὴ ζύμωσις, πληροῦνται διὰ τοῦ ὑγροῦ αὐτοῦ φιάλαι, εἰς ἃς προστίθεται προηγουμένως ἀνὰ μία σταφίς. Εἶναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὸ ποτὸν τοῦτο τὸ ὅτι ἐν πλήρει ζυμώσει φέρεται ἐν ταῖς φιάλαις καὶ οὕτω τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ παραμένει ἐντός, σχηματιζομένου οὕτω λίαν ἀναψυκτικοῦ ποτοῦ.

Κατὰ γενομένας ἀναλύσεις ἡ περιεκτικότης τοῦ ποτοῦ τούτου εἰς ἀλκοόλην κυμαίνεται μεταξὺ ἰχνῶν καὶ 2,6 %, κατὰ τὸ πλεῖστον ὅμως εὕρηται περὶ τὸ 1 %. Ἡ περιεκτικότης εἰς γαλακτικὸν ὀξὺ κεῖται μεταξὺ 0,18 καὶ 0,48 %, ἡ δὲ εἰς ὀξικὸν μεταξὺ 0,007 καὶ 0,082 %. Ἐπίσης ὑπάρχει ἀκόμη καὶ μικρὰ ποσότης (0,5 - 2,0 %) μὴ ζυμωθέντων σακχάρων.

Ἐνιαχοῦ παρασκευάζεται ἐκ τοῦ ποτοῦ τούτου καὶ ἀντίστοιχον ἀπόσταγμα πολὺ πλουσιώτερον εἰς ἀλκοόλην.

Ἀμερικανικοὶ ζῦθοι — Κιχά. Ἡ περιοχὴ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν εἶναι ἐν τῇ Μέσῃ Ἀμερικῇ, ἐπεκτεινομένη ὅμως ἀρκετὰ καὶ πρὸς Νότον. Αἱ πρῶται ὗλαι εἶναι πολυποίκιλοι, κυρίως ὅμως σήμερον πρωτεύει ὁ ἀραβόσιτος. Ὁ ἀραβόσιτος εἶχεν εὐρύτατα διαδοθῇ ἐν Ἀμερικῇ, καλλιεργούμενος ἐν μεγάλῃ κλίμακι πολὺ πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Κολόμβου, ὁπότε καὶ μετηνέχθη ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν εἰς τὸν παλαιὸν κόσμον. Ἐπίσης ἐν μικρῷ χρησιμοποιοῦνται διὰ τοὺς ἀμερικανικοὺς ζύθους καὶ διάφοροι ἄλλαι πρῶται ὗλαι, ὡς π. χ. σπόρια κέγχρου, οἱ καρποὶ τοῦ Chenopodium Guinoa L., μπανάναι, Manihot utilissima Pohl, τὸ Ipomoea Batatas Lam κλπ.

Ἀπό τινων δ' ἐτῶν παρασκευάζεται ἐκ τοῦ Manihot ἀλκοόλη εἰς μεγάλα ποσὰ διὰ βιομηχανικοὺς σκοπούς, ἤτοι πρὸς φωτισμόν, θέρμανσιν, διὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν βερνικίων, ἀκάπνου πυρίτιδος, ὄξους, αἰθέρος, χλωριοφορμίου κλπ.

Ἡ σακχαροποίησις τοῦ ἀμύλου ἐπιτελεῖται σχεδὸν γενικῶς διὰ μασήσεως τῶν καρπῶν, ἤτοι διὰ τῆς δράσεως τῆς πτυαλίνης τοῦ σιάλου. Ἡ μάσησις προκειμένου περὶ τοῦ ἀραβοσίτου εἶναι περιττὴ πολυτέλεια, διότι δύναται εἰς αὐτὸν νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ διαστάση, φαίνεται δ' ὅμως ὅτι ἀρχικῶς διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ποτῶν τούτων ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ Manihot, ὅπερ στερούμενον τῆς στιβάδος ἐκείνης, ἥτις παρέχει τὴν διαστάσην, ἦτο ἀνάγκη νὰ μασηθῇ καὶ ἐκεῖθεν παρέμεινεν ἡ συνήθεια αὕτη καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ ἄλλων πρώτων ὑλῶν.

Τὸ γνωστότερον ἐκ τῶν ποτῶν τούτων εἶναι τὸ καλούμενον Κιχά. Ἡ παρασκευὴ αὐτοῦ ὑπέστη διὰ τῶν Ἱσπανῶν ἐξέλιξιν ἐπὶ τὰ βελτίω καὶ οὕτω διακρίνομεν σήμερον δύο εἴδη Κιχὰ ἐξ ἀραβοσίτου, τὸ «Κιχὰ cruzena» πινόμενον ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν, καὶ τὸ «Κιχὰ colle» πινόμενον ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν. Τὸ πρῶτον παρασκευάζεται ἐκ φρυχθέντος ἀραβοσίτου, ὃν ἐγκαταλείπουσι μεθ' ὕδατος νὰ ζυμωθῇ εἰς ἀνοιχτὰ δοχεῖα. Διὰ τῆς φρύξεως καταστρέφεται ἡ διαστάση, ἀλλὰ σακχαροποιεῖται ἐπαρκῶς τὸ ἄμυλον. Ἡ ἀλκοολικὴ δὲ ζύμωσις ἐπέρχεται ἢ διὰ τῶν προσπιπτόντων ἐκ τοῦ ἀέρος μικροοργανισμῶν ἢ διὰ τῆς ἐν τῷ δοχείῳ ἐνυπαρχούσης ζύμης.

Διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν «Κιχὰ colla» ὁ ἀραβόσιτος φρύγεται ἐπίσης, εἶτα δὲ μασᾶται καὶ ἀκολούθως φέρεται μεθ' ὕδατος εἰς δοχεῖα ἐν οἷς καὶ ἀφίνεται πρὸς ζύμωσιν. Γενικῶς δέον νὰ τονισθῇ ὅτι ἐξ ἀμυλούχων καρπῶν ἢ ἄλλων φυτικῶν μερῶν παρασκευάζονται ἐν Ἀμερικῇ ἀπὸ προϊστορικῶν ἐποχῶν διάφορα ποτὰ συνδεδεμένα πολλαχοῦ μετὰ τῆς μυθολογίας τῶν ἰθαγενῶν καὶ φέροντα διάφορα ὀνόματα. Ἐκ τοῦ ἀραβοσίτου ὡς καὶ τῶν ἄλλων ἀναφερθέντων ποτῶν παρασκευάζεται ἐπίσης καὶ διάφορα ἀποστάγματα, οὐχὶ δ' ὅμως εὐρείας διαδόσεως ὡς ποτὰ εὐφραντικά.

3) Ἡ πρώτη ὕλη ἀνήκει εἰς τὴν ὁμοταξίαν τῶν ***δικοτυληδόνων***:

Εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν ἀνήκουσι διάφορα ποτὰ καὶ πρῶτον:

Ὁ ἐκ σταφυλῆς *οἶνος*, ὅστις εἶναι τὸ εὐγενέστερον τῶν ἀλκοολούχων ποτῶν (βλ. λ. οἶνος).

Οἶνος ἐξ ὀπωρῶν καὶ ἕτερα ἀνάλογα πρὸς τὸν οἶνον ποτά. Τοιαῦτα ποτὰ παρασκευάζονται συνήθως ἐκ τοῦ ὀποῦ ὡρίμων ἀχλαδίων καὶ μήλων καὶ περιέχουσι κατὰ τὸ πλεῖστον σχετικῶς μικρὰ ποσὰ ἀλκοόλης. Εἶναι δὲ ποτὰ εὐχαρίστου δροσιστικῆς γεύσεως καὶ παρασκευάζονται ἐπίσης καὶ εἰς περιοχὰς πλουσίως οἰνοφόρους, ὡς π. χ. ἐν Νοτίῳ Γερμανίᾳ, Ἑλβετίᾳ κ.λ.π., διαγωνιζόμενα πρὸς τὸν οἶνον κυρίως λόγῳ τῆς μικροτέρας αὐτῶν τιμῆς. (Πλειότερα βλ. ἐν λ. μηλίτης καὶ ἀπιδίτης.)

Πλὴν ὅμως τῶν ἐκ μήλων καὶ ἀχλαδίων παρασκευαζομένων οἴνων συνηθέστατα εὑρίσκομεν ἀνάλογα ἀλκοολοῦχα ποτὰ ἐξ ἄλλων καρπῶν, τοπικῆς ὅμως σήμερον καὶ περιωρισμένης σημασίας, ἅτινα πρότερον εἶχον εὐρυτέραν διάδοσιν, συνεχῶς ὅμως ὑποχωροῦσι πρὸ τοῦ οἴνου καὶ ζύθου. Οὕτω λ.χ. παρασκευάζονται ποτὰ ἐκ τῶν μόρων, δαμασκήνων, κερασίων, κυδωνίων, φραγκοσταφύλων, φραουλῶν κ. λ. π. Ἐν Ἀνατολῇ παρασκευάζεται ἀλκοολοῦχον ποτὸν καὶ ἐκ σύκων. Ἐν Μαρόκκῳ κατὰ ἐντελῶς ἰδιάζοντα τρόπον παρασκευάζεται ἀλκοολοῦχον ποτὸν ἐκ τοῦ ὀποῦ τοῦ πέπονος. Τέλος ἀναφέρομεν ἓν χαρακτηριστικὸν ἰδιόρρυθμον ἀλκοολοῦχον ποτόν, τὸ ἐκ τοῦ ὀποῦ τῆς βετούλης (Betula alba), ὅπερ εἶναι ἐνδιαφέρον, διότι εἶναι ἰθαγενὲς εἰς τὰ βόρεια μέρη τοῦ παλαιοῦ Κόσμου, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τοῦ ἰδιάζοντος τρόπου τῆς παραλαβῆς αὐτοῦ. Τοῦτο παρασκευάζεται ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἀνερχομένου ὀποῦ τοῦ φυτοῦ, ἀναλόγως πως πρὸς τὸν φοινικίτην οἶνον. Προτοῦ δηλ. ἀναπτυχθῶσι τὰ φυλλώματα τοῦ φυτοῦ, διανοίγεται ἐπὶ τοῦ βλαστοῦ ὀπὴ φθάνουσα μέχρι τοῦ ξυλώδους μέρους καὶ τοποθετεῖται σωληνίσκος ἐκ καλάμου δι' οὗ ἐκρέει ὁ ὀπός, ὅστις καὶ συλλέγεται. Ὁ ὀπὸς οὗτος, γεύσεως εὐχαρίστου γλυκιζούσης, ἢ καταναλίσκεται οὕτω νωπὸς ὡς ἔχει ἢ ἀφίνεται ἄνευ ἄλλης προσθήκης πρὸς ζύμωσιν. Ὁ πρόσφατος ὀπὸς περιέχει περίπου 1 % σάκχαρον καὶ δὴ σταφυλοσάκχαρον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ παρασκευαζόμενον ποτὸν θὰ ἦτο πολὺ ἀσθενές, προστίθεται καὶ ἱκανὴ ποσότης σταφυλοσακχάρου ὡς καὶ ὀποῦ ἀμυγδάλων διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ ἀρώματός του.

ΑΠΟΣΤΑΓΜΑΤΑ. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν οἶνον, ζῦθον καὶ τὰ συγγενῆ ἀλκοολοῦχα ποτά, ἅτινα παρασκευάζονται δι' ἀπ' εὐθείας ζυμώσεως τῶν σχετικῶν ὑδατανθράκων καὶ εἰς ἃ τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς εἰς ἀλκοόλην περιεκτικότητος κανονίζεται ἐκ τῆς εὐπαθείας τῆς ζύμης, εὕρηνται τὰ ἀποστάγματα ἅτινα χαρακτηρίζονται δι' αἰσθητῆς ηὐξημένου ποσοῦ ἀλκοόλης. Ἡ αὔξησις αὕτη τῆς ἀλκοόλης ἐπιτελεῖται δι' ἀποστάξεως.

Ἡ Χημεία ἢ μᾶλλον ἡ Ἀλχυμεία ἐν τῇ ἀόκνῳ αὐτῆς προσπαθείᾳ ὅπως ἀνεύρῃ τὸ ὅλας τὰς ἀσθενείας θεραπεῦον γενικὸν φάρμακον, τὴν *Quinta essentia*, ὑπέβαλεν εἰς ἀπόσταξιν, ἢ ἄλλας ἀναλόγους πράξεις, ὅλας σχεδὸν τὰς γνωστὰς ὕλας, ἵνα παραλάβῃ ἐξ αὐτῶν τὰ αἰθεριώτερα ἐξαχνώσιμα δραστικὰ συστατικά. Διὰ τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν προσήνεγκεν οὕτως ἡ Ἀλχυμεία μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν βραδύτερον ἀναπτυχθεῖσαν ἐπιστημονικὴν Χημείαν ὡς καὶ εἰς τὴν θεραπευτικήν, διότι κατώρθωσε διὰ τῶν τρόπων αὐτῶν νὰ διαχωρίσῃ μέγαν ἀριθμὸν μιγμάτων ὡς καὶ νὰ ἀποχωρίσῃ πολυτίμους ὕλας. Ὅτι ἠσχολήθη καὶ μὲ τὸν οἶνον, ὅστις οὐχὶ μόνον ὡς εὐφραντικόν, ἀλλὰ καὶ ὡς φάρμακον ἐκέκτητο μεγάλην σημασίαν, εἶναι αὐτονόητον, πότε ὅμως ἀκριβῶς ἐγένετο τοῦτο δὲν γνωρίζομεν. Ὑπάρχουσι πάλιν ἐνδείξεις ὅτι ἡ ὕπαρξις ἐν τῷ οἴνῳ δραστικοῦ τινος συστατικοῦ ἦτο πολὺ πρότερον γνωστή. Οὕτως ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε γνῶσιν ὑπάρξεως ἐν τῷ οἴνῳ καυσίμου τινὸς συστατικοῦ. Ἡ δι' ἀποστάξεως ἐκ τοῦ οἴνου λαμβανομένη ὕλη ἐκλήθη οἰνόπνευμα, διότι ἦτο πράγματι τὸ πνεῦμα τοῦ οἴνου, δηλαδὴ τὸ σπουδαιότερον καὶ σημαντικώτερον συστατικὸν αὐτοῦ. Κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα εἰσήχθη διὰ τὸ οἰνόπνευμα τὸ ὄνομα ἀλκοόλη, ὅπερ ἰσχύει καὶ ἐν τῇ σημερινῇ ἐπιστήμῃ, ἐπεκταθὲν μάλιστα καὶ εἰς τὸ ἐξ ἄλλων ὑλῶν προερχόμενον οἰνόπνευμα, ὡς καὶ εἰς ἄλλα ἀναλόγου πρὸς αὐτὰ συστάσεως σώματα.

Τελείως ἐλευθέρα ὕδατος κατωρθώθη νὰ ληφθῇ ἡ ἀλκοόλη τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 1796 ὑπὸ τοῦ Lowitz. Πλὴν δὲ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ δι' ἀλχυμιστικοὺς σκοποὺς ἐχρησίμευε τὸ ἀπόσταγμα οἴνου κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν κυρίως ὡς φάρμακον καὶ παρεσκευάζετο κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὰ φαρμακεῖα. Ἀλλὰ λίαν ταχέως εὑρέθη ὅτι τοῦτο κατέχει εἰς ηὐξημένον βαθμὸν τὴν σπουδαιοτέραν καὶ κατ' ἐπίφασιν ἀξιολογωτέραν ἰδιότητα τοῦ οἴνου, νὰ διεγείρῃ καὶ εἶτα νὰ μεθύσκῃ, καὶ οὕτω λίαν ταχέως ἐχρησιμοποιήθη καὶ διεδόθη ὡς εὐφραντικόν.

Παρὰ τὴν θεραπευτικὴν χρῆσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀποστάγματος τοῦ οἴνου, λίαν ἐγκαίρως ἐπετεύχθη ἡ κατασκευὴ πολυαρίθμων ἀλκοολούχων ἐκχυλισμάτων ἐκ θεραπευτικῶν φυτῶν ἢ μερῶν φυτῶν, ὡς λ. χ. ἡ σωρεία τῶν βαμμάτων, ἐλιξιρίων κ.λ.π., ἅτινα βαθμηδὸν ἐξέπεσαν τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν χρησιμοποιούμενα μᾶλλον ὑπὸ τῶν ὑγιῶν καὶ ὀλιγώτερον ὑπὸ τῶν ἀσθενῶν ἀνθρώπων. Αὕτη εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν ἀκόμη καὶ σήμερον τόσῳ πολὺ χρησιμοποιουμένων ἀρωματικῶν ἡδυπότων Ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς πλὴν τῶν φαρμακείων κατεγίνοντο μὲ τὴν παρασκευὴν θεραπευτικῶν μέσων καὶ εἰς τὰς μονὰς καὶ εἰδικώτερον εἰς τὰς μονὰς τῶν Βενεδικτίνων, ὅπου τοιουτοτρόπως παρεσκεύαζον διάφορα ἀρωματικὰ ἀποστάγματα. Οὕτως εἰς τὴν μονὴν τοῦ Fécamp παρεσκεύαζον τὴν ἀκόμη καὶ σήμερον περιώνυμον *βενεδικτίνην*, ὡς καὶ εἰς τὴν παρὰ τὸ Grande Chartreuse τὸ οὐχὶ ὀλιγώτερον γνωτὸν *σαρτρεζ*. Ἀμφότερα τὰ ποτὰ ταῦτα ἔχουσιν ὡς βάσιν τὰς ρίζας τῆς εἰς τὴν μέσην Εὐρώπην καὶ τὰς σκανδιναυϊκὰς χώρας ἰθαγενοῦς Angelica Archangelica L., χρησιμοποιουμένης συγχρόνως καὶ σειρᾶς ὅλης ἄλλων ἀρωματικῶν ὑλῶν.

Τέλος ἡ βιομηχανία τῶν ἀποσταγμάτων ἐκ τῶν φαρμακείων καὶ μονῶν διεδόθη καὶ ἐκτὸς αὐτῶν, ἐπιτελουμένη κατ' ἀρχὰς διὰ πρωτογόνων μεθόδων καὶ μέσων. Οὕτω προέκυψεν ἡ βιομηχανία τοῦ *Enzianschnaps* τῶν ἀλπινικῶν χωρῶν, ἥτις ἀκόμη καὶ σήμερον ἐκτελεῖται ἐν σμικρῷ ὑπ' ἀμορφώτων ἀνθρώπων ἐν Ἑλβετίᾳ, Ἄνω Βαυαρίᾳ, Τυρόλῳ καὶ Ἀλσατίᾳ, δι' ἀποστάξεως τοῦ ὑγροῦ τοῦ λαμβανομένου κατὰ τὴν ζύμωσιν τοῦ ὀποῦ τῶν ριζῶν τῆς Gentiana lutea L. Ἡ περιεκτικότης τοῦ ποτοῦ τούτου εἰς ἀλκόλην εἶναι 48,3—56,09 % (κατ' ὄγκον). Εἰς τὰ ἀλπινικὰ ποτὰ ἀνήκουσιν ἐπίσης διάφορα παρασκευάσματα ἔχοντα ὡς βάσιν τὸ φυτὸν Achillea moschata Wolf.

Εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀποσταγμάτων ἀνήκει καὶ τὸ τόσον ἀγαπητὸν ἐν Β. Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ποτὸν *Kümmel* ἔχον ὡς βάσιν τοὺς καρποὺς τοῦ Carum Carvi L. Τοῦτο ὡς καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων ἡδυπότων περιέχουσιν ἀρκετὸν σάκχαρον· οὕτως ὁ König εὗρεν εἰς τὸ Kümmel 33, 9 % ἀλκοόλην καὶ 31, 2 % καλαμοσάκχαρον.

Περαιτέρω ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν τὸ κυρίως ἐν Δυτικῇ Ἑλβετίᾳ καὶ Γαλλίᾳ πολὺ πινόμενον *ἀψέντ*, ὅπερ θίγει σοβαρῶς τὴν ὑγείαν καὶ διὰ τοῦτο ὑπέστη ἐν Ἑλβετίᾳ μεγάλην δίωξιν φθάσασαν μέχρι τῆς πλήρους ἀπαγορεύσεως αὐτοῦ καὶ τῶν κατ' ἀπομίμησιν τούτου προϊόντων. Τὸ ἀψέντ ἔχει ὡς βάσιν τὸ φυτὸν Artemissia Absintium L, πλὴν αὐτοῦ ὅμως προσιίθενται κατὰ τὴν παρασκευὴν καὶ σειρὰ ὅλη ἄλλων ἀρωματικῶν ὑλῶν, ὡς τὸ ἄνισον κ.ἄ. Τὰ εἴδη τῆς Artemissia ὡς καί τινα ἐκ τῶν ἄλλων ἀρωματικῶν φυτῶν περιέχουσι τὴν κετόνην τουϊόνην ($C_{10}H_{16}O$), ἥτις δρᾷ ὡς ἰσχυρὸν δηλητήριον, εἰδικῶς ἐπὶ τῶν νεύρων. Εἰς αὐτήν, καίπερ εἰς μικρὰ ποσὰ ἐνυπάρχουσαν, ὀφείλεται ἡ δηλητηριώδης ἐνέργεια τοῦ ἀψέντ, πολὺ ὑπερβαίνουσα τὴν ἐκ τοῦ μεγάλου ποσοῦ ἀλκοόλης ἐπιβλαβῆ ἐπίδρασιν.

Συγγενὲς κατὰ τὴν ὀσμὴν καὶ γεῦσιν, οὐχὶ ὅμως καὶ πρὸς τὴν δηλητηριώδη ἐνέργειαν πρὸς τὸ ἀψέντ εἶνε τὸ *ἀνιζέτ*, ἀλκοολοῦχον ἀπόσταγμα ἐξ ἀνίσου καὶ ἄλλων ἀρωματικῶν ὑλῶν.

Ἐπίσης ἀνάλογον εἶναι καὶ τὸ ἡμέτερον τελείως ἑλληνικῆς καταγωγῆς ποτὸν *οὖζον*, ὅπερ ἐπίσης ἔχει ὡς βάσιν τὸ ἄνισον (πλείονα βλ. λ. οὖζον).

Περαιτέρω παρασκευάζονται ἀποστάγματα ἐκ ζυμωθέντων καρπῶν τῆς οἰκογενείας Prunus, ὡς τὸ ἐν Schwarzwald, Ἑλβετίᾳ καὶ Λουξεμβούργῳ ἐκ κερασίων παρασκευαζόμενον *Kirschwasser*, ἐπίσης τὸ ἐκ δαμασκήνων ἐν ταῖς παραδουναβίοις χώραις ποτὸν *Slibovitz*. Ὁμοίως παρασκευάζονται ποτὰ ἐκ μεραμπέλων, ροδακίνων κ.λ π. Ἐπίσης τὸ γνήσιον *μαρασκῖνον*, ὅπερ παρασκευάζεται ἐν Zara τῆς Δαλματίας ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ Prunus Mahaleb L. Ἐκ τῶν καρπῶν τῆς ὄας (κοιν. σορβιᾶς) παρασκευάζεται ἀπόσταγμα ἀποτελοῦν συστατικὸν τοῦ ἐθνικοῦ ποτοῦ τῶν Ρώσων *Wodka*.

Πολὺ ὅμως μεγαλυτέρας χρήσεως καὶ δὴ γενικῆς τοιαύτης εἶναι τὸ **κονιὰκ** ὡς ἐν μέρει καὶ τὸ **ἀπόσταγμα στεμφύλων**, περὶ ὧν βλ. τὰς οἰκείας λέξεις.

ΔΙΑΔΟΣΙΣ ΤΩΝ ΑΛΚΟΟΛΟΥΧΩΝ ΠΟΤΩΝ. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων συνάγεται ἀμέσως ὅτι πρῶται ὗλαι διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ἀλκοόλης ὡς καὶ μέθοδοι παρασκευῆς ὑπάρχουσι πολυάριθμοι, ἀλλὰ καὶ αἱ πρῶται ὗλαι καὶ αἱ μέθοδοι δύνανται θεωρητικῶς νὰ καταταχθῶσιν εἰς ὀλίγας ὁμάδας. Ἕνεκα τούτων ἐξήχθη τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ μέθοδοι τῆς παρασκευῆς τῆς ἀλκοόλης εὑρέθησαν ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων εἰς διάφορα σημεῖα τῆς γῆς. Περαιτέρω δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν ὅτι σήμερον ἀλκοόλη ὑπὸ μορφήν τινα οἱανδήποτε, καταναλίσκεται σχεδὸν πανταχοῦ. Περιοχαὶ ἐν αἷς παρουσιάζεται περιοριστικὴ κίνησις δὲν μεταβάλλουσι τὴν κατάστασιν, καθόσον ἡ κίνησις αὕτη εἶναι νεωτάτης ἐποχῆς καὶ δὲν ἔχει ἀκόμη ἐπιφέρει σημαντικὰ ἀποτελέσματα. Ἴσως εὑρίσκονται ἀκόμη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μερικὰ ὑπολείμματα πρωτογόνων λαῶν μὴ ποιοῦντα χρῆσιν τῆς ἀλκοόλης, ὡς λ. χ. ἡ φυλὴ Wedda ἐπὶ τῆς Κεϋλάνης, αἱ φυλαὶ τῶν Senoi καὶ Semang ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῆς Μαλάκκας καὶ μερικοὶ ἰθαγενεῖς εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ν. Ἀμερικῆς, ἀλλὰ γενικῶς εἰπεῖν πίνεται ἡ ἀλκοόλη πανταχοῦ τῆς γῆς, ὅπου τὴν ἔχουν. Ὁ τελευταῖος οὗτος περιορισμὸς δὲν εἶναι περιττός, διότι ἐκεῖ ἔνθα ἡ γεωργία εὑρίσκεται εἰς κατωτέραν βαθμῖδα ἀναπτύξεως, αἱ ἀμυλοῦχοι ὗλαι διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ἀλκοόλης εὕρηνται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀνθρώπων μόνον κατὰ περιόδους καὶ δὴ εἰς πολὺ μικρὰ ἐνίοτε ποσά.

Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

Digitized by Google

Ἀλκὼρ (Alcor) [*Ἀστρονομ.*]. Ἀραβικὴ ἐπωνυμία τοῦ ἀστέρος g ἢ ζ_2 Μεγάλης Ἄρκτου. Ὁ ἀστὴρ οὗτος εὑρίσκεται εἰς ἐλαχίστην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ εἰς τὴν καμπὴν τῆς οὐρᾶς τῆς Μεγάλης Ἄρκτου κειμένου *Μιζὰρ* (ζ_1 Μεγάλης Ἄρκτου) καὶ ἀποτελεῖ μετ' αὐτοῦ διπλοῦν ἀστέρα, ὁρατὸν διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ. Ὁ διπλοῦς οὗτος παρὰ τῷ Φιρουζαμπαντὶ (Firuzabadi) φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σαϊδὰκ* (Saïdak) ἤτοι δοκιμή, διότι, ὡς ἐξηγεῖ ὁ Καζβινί, ἐπ' αὐτοῦ δύναται νὰ δοκιμασθῇ ἡ ὀξυδέρκεια τῶν ὀφθαλμῶν.

Ὁ Ἀλκὼρ εἶναι μεγέθους 3.96 καὶ φασματικοῦ τύπου A_2, ὡς δὲ ἀπεδείχθη ἐκ τῶν φασματοσκοπικῶν παρατηρήσεων, εἶναι φασματοσκοπικῶς διπλοῦς ἀστήρ. Σ. Π.

Ἀλκοράνιον βλ. Κοράνιον.

ἀλκορνίνη βλ. ἀλκορνόκο φλοιοί.

ἀλκορνόκο φλοιοὶ [*Φαρμ.*] Προέρχονται κατὰ τὸν Visuy ἐκ τοῦ φυτοῦ Bowdichia virgiloides Kunth τῆς οἰκογενείας τῶν *καισαλπινιδῶν*, κατ' ἄλλους δὲ ἐκ τῶν φυτῶν Alchornea latifolia Sw. τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐφορβιδῶν* ἢ τῆς Byrsonima crassifolia DC. τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλπιγιδῶν*. Προφανῶς οἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φερόμενοι φλοιοὶ προέρχονται ἐκ διαφόρων δένδρων, δὲν δύναται δὲ νὰ καθορισθῇ τίνες ἐκ τούτων εἶναι οἱ γνήσιοι. Εἴς τινας ἐξ αὐτῶν ἀνεῦρεν ὁ Biltz κρυσταλλικὴν πικρὰν οὐσίαν, τὴν *ἀλκορνίνην*. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος οἱ φλοιοὶ οὗτοι ἐχρησιμοποιοῦντο κατὰ τῆς φθίσεως τῶν πνευμόνων, ἤδη ὅμως εἶναι ἀπόθετα φάρμακα.

Οἱ φλοιοὶ τῆς φελοδρυὸς χαρακτηρίζονται διὰ τοῦ ὀνόματος *φλοιὸς ἀλκορνόκο ἱσπανικὸς* (Cortex alcornoco hispanicus). Κ. Γ. Μ.

Ἀλκόρτα (Alcorta). Πολίχνη τῆς Ἀργεντινῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σάντα Φὲ τοῦ νομοῦ Κονστιτουτσιόν, κάτοικοι 2.000. Ἔχει ἐργοστάσια τούβλων καὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ ἀνεπτυγμένην κτηνοτροφίαν.

Ἀλκόρτα (Alcorta), **Ἀμάντσιο**. Νοτιοαμερικανὸς νομομαθὴς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μπουένος—Ἄϋρες, συγγραφεὺς σπουδαίου ἔργου περὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου «Tratado de derecho international».

ἀλκότημα (τό) (ἰδιωμ. ἐν Αἰτωλίᾳ) τὸ ἐμπόδισμα· «δὲν ξέρω τ' ἦτον τὸ ἀλκότημά σ' σήμερα καὶ δὲν ἦρθες νὰ μὲ βοηθήσῃς», «κάποιο ἀλκότημα τὸν ηὗρε κ' ἔμεινε στὸ σπίτι». Δ. Λ.

Ἄλκοττ (Alcott), *Ἀμῶς Μπρόνσον*. Ἀμερικανὸς φιλόσοφος καὶ παιδαγωγὸς γεννηθεὶς ἐν Walcott τῆς πολιτείας Κοννέκτικατ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1799, ἀποθανὼν ἐν Βοστώνῃ τὴν 1ην Μαρτίου 1888. Κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀλλὰ κατόπιν τὸ ἐγκατέλιπε καὶ ἤνοιξε σχολεῖον εἰς τὴν πατρίδα του, γενόμενον διάσημον, τὸ ὁποῖον μετέφερε τὸ 1828 εἰς Βοστώνην καὶ ἀργότερον εἰς Κόνκορντ. Ἐκεῖ προσβληθεὶς ὑπὸ ἀποπληξίας ἀπέθανε τὴν 24ην Ὀκτωβρίου 1882. Ἡ μέθοδος τοῦ Ἄλκοττ εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τοῦ Πεσταλότζι, ἂν καὶ ὁ Ἀμερικανὸς παιδαγωγὸς δὲν φαίνεται ὅτι εἶχε γνῶσιν ταύτης ἐν ἀρχῇ. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ μέθοδος τοῦ Πεσταλότζι διεδίδετο εἰς τὴν Γερμανίαν, ἡ τοῦ Ἄλκοττ εἰσέδυε εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου τῷ 1830 ἱδρύθη, ἐν Λονδίνῳ, σχολὴ «Alcott House». Ἐν Βοστώνῃ ὁ Ἄλκοττ συνεδέθη μετὰ τοῦ Ἔμερσον καὶ συνειργάσθη εἰς τὸ «Dial», ὄργανον τῆς ὑπερβατικῆς σχολῆς, τῆς ὁποίας συνεμερίζετο τὰς ἀρχάς. Τῷ 1858 ἐγένετο ἐπιθεωρητὴς τῶν σχολῶν τῆς Κόνκορντ. Συγγράμματά του εἶναι: «Ὀρφικὰ λόγια» δημοσιευθέντα ἐν τῷ «Dial» τοῦ 1840—1844· «Συνομιλίαι μὲ παιδιὰ ἐπὶ τῶν Εὐαγγελίων» (1836)· «Ἡμέραι ἐν Κόνκορντ» (1872)· «Νέα Κοννέκτικατ» (1881)· «Σοννέτα καὶ Καντσονέται» (1882)· «Ράλφ Βάλντο Ἔμερσον,—ὁ χαρακτὴρ καὶ τὸ πνεῦμά του» (1882)· μελέτη ἐπὶ τοῦ ἀμερικανικοῦ ὑπερβατισμοῦ καὶ συγχρόνως ἔκθεσις τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν τοῦ συγγραφέως, εἶδος νεοπλατωνισμοῦ μυστικοῦ καὶ χριστιανικοῦ.

—**Ἄλκοττ** (Alcott), *Λουΐζα Μαίη*. Ἀμερικανὶς μυθιστοριογράφος, θυγάτηρ τοῦ προηγουμένου, γεννηθεῖσα ἐν Germantown τὴν 29ην Νοεμβρίου 1832. Ἤρχισε νὰ συγγράφῃ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας. Τὸ πρῶτον της βιβλίον ἦτο τὸ «Flower Fables» (παραμύθια-λουλουδιῶν) γραφέντα διὰ τὴν Ἔλλεν, τὴν μικρὰν θυγατέρα τοῦ Ἔμερσον. Τῷ 1860 ἤρχισε νὰ γράφῃ εἰς τὸ περιοδικὸν «Atlantic Monthly». Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ὑπηρέτησεν ὡς νοσοκόμος, ὅτε ἔγραψε τὰ «Σκίτσα Νοσοκομείου». Ἐπηκολούθησαν μυθιστορήματά τινα «Ἕνας νεώτερος Μεφιστοφελής» (1877) καὶ «Ἐργασία» 1873 κ.λ.π. χωρὶς μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἤρχισε νὰ γίνεται γνωστὴ ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς σειρᾶς τῶν «Μικρῶν γυναικῶν», ὅπου περιγράφει πολλὰ συμβάντα τῆς ζωῆς της καὶ τῶν ἀδελφῶν της μὲ ἀμίμητον χάριν καὶ χιοῦμορ. Ἠκολούθησαν οἱ «Μικροὶ ἄνθρωποι». Ἐγένετο ἡ ἀγαπητὴ συγγραφεὺς τῶν κορασίων καὶ ἀγοριῶν. Ὅλα τὰ ἑπόμενα μυθιστορήματά της ἀκολουθοῦν τὸ ὕφος τῶν «Μικρῶν γυναικῶν». «Ὀκτὼ ἐξαδέλφια» (1875), «Ἀσημένια σταμνιὰ καὶ ἄλλες ἱστορίες» (1876), «Τριαντάφυλλο σὲ ἄνθησι» (1876), «Ὁ Τζὰκ καὶ ἡ Τζίλλ» (1880), «Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Λουλοῦς» (1885), «Μιὰ μικρὴ κόρη τῆς περασμένης μόδας» (1869). Ἀπέθανεν ἐν Βοστώνῃ τὴν 6ην Μαρτίου 1888.

Ἀλκόϋ (Alcoy). Πόλις κειμένη εἰς τὰ νοτιοανατολικὰ τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλικάντε, ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Σέρπη. Κάτοικοι 33,896. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς Σιέρρα ντὲ Μαριόλα τοῦ Μονκαμπρέρ, πλησίον διόδου, εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας ῥέει ὁ Ἀλκόϋ, σχηματιζόμενος ὑπὸ δύο ποταμῶν, τοῦ Ριγκουὲρ καὶ τοῦ Μολινάρ. Εἶναι ἀνθηροτάτη βιομηχανικὴ πόλις, ὀφείλουσα τὴν εὐημερίαν της εἰς τὰ ἐργοστάσια λινῶν καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων, χάρτου καὶ ἰδίως σιγαροχάρτου. Πολλὰ τῶν ἐργοστασίων λαμβάνουν τὴν κινητήριον δύναμίν των ἀπὸ τοὺς καταρράκτας Salto de las Agnas. Εἶναι θέατρον συχνῶν ταραχῶν καὶ στάσεων ἐργατῶν, οὖσα μία τῶν μεγαλυτέρων βιομηχανικῶν πόλεων τῆς Ἱσπανίας.

Τὴν 22αν Ἀπριλίου 1257 οἱ κάτοικοι τῆς Ἀλκόϋ ἀπέκρουσαν ἐπίθεσιν τῶν Μαύρων, χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν, ὡς λέγει ἡ παράδοσις, τοῦ θαυματουργοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅστις ἐξεδίωξε τοὺς ἐχθρούς. Διὰ τοῦτο, κατ' ἔτος, ὀργανοῦται τὴν 22αν Ἀπριλίου περιεργοτάτη ἑορτή, διαρκοῦσα τρεῖς ἡμέρας καὶ ἥτις προσελκύει πλῆθος ξένων. Οἱ κάτοικοι ἄλλοι ἐνδεδυμένοι ὡς Μαῦροι καὶ ἄλλοι ὡς Χριστιανοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀναπαριστάνουν πιστῶς τὸ γεγονὸς τῆς ἐπιθέσεως καὶ τῆς ἀποκρούσεως τῶν ἐχθρῶν. Τὴν 10ην Ἰουλίου 1873 ἡ Ἀλκόϋ κατελήφθη ὑπὸ ἐπαναστατῶν, ἀλλὰ ἀνακατελήφθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μπελάρντε. Ἂν καὶ ἱδρυθεῖσα ὑπὸ Μαύρων, ἡ πόλις οὐδὲν σπουδαῖον ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ.

Ἀλκούδια [*Ναυτ. Γεωγρ.*]. Ὁ ΝΑ. τῶν δύο ἀμφιδύμων κόλπων τῶν σχηματιζομένων, ἐπὶ τῆς ΒΑ ἀκτῆς τῆς νήσου *Μαγιόρκα* τῶν Βαλεαρίδων, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Φορμεντὸρ (Formentor) καὶ Φερρούτς (Ferrouch), παρεμβαλλομένου τοῦ ἀκρωτηρίου Πινάρ. Οὕτω ὁ κυρίως κόλπος «Ἀλκούδια», ἔχων εὖρος 11½ μιλλ. καὶ εἴσδυσιν 8 μιλλ., διανοίγεται μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Φαρρούτς* καὶ *Πινάρ*, τοῦ πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ ἀμφιδύμου κόλπου ὀνομαζομένου *Πολλένσα*· Δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κόλπον, ἀκρωτήριον *Ἀουκανάδα*, ἐφ' οὗ φρούριον καὶ πρὸ αὐτοῦ φερώνυμος νησὶς ἐφ' ἧς φάρος (πλάτ. 39°50', μήκ. 3°08' Ἀν., χάρται Ἀγγλικοὶ 1187: Alicante to Palamos, 1317: Majorca and Minorca, 3149: Alcudia bay) ἐκπέμπων λευκὸν σταθερὸν φῶς.

Καίτοι ἀναπεπταμένος ὁ κόλπος εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς ἀνέμους καὶ τοὺς βορειοανατολικούς, εἶναι ἐν τούτοις προτιμότερος δι' ἀγκυροβόλιον ἢ ὁ γείτων του τῆς «Πολλένσα», διότι καὶ ὁ βυθὸς του εἶναι καλύτερος διὰ τὴν συγκράτησιν τῶν ἀγκυρῶν καὶ οἱ ἀπόγειοι ἄνεμοι δὲν ἐκχύνονται ἀπὸ τῶν ὀρέων ῥιπαῖοι, ἐξαιρέσει πρὸ τοῦ τμήματος τῆς ἀκτῆς μεταξὺ φάρου, νήσου *Ἀουκανάδα* καὶ ἀκρωτηρίου *Πινάρ*. Τὸ καλύτερον δι' ἀγκυροβόλιον εἶναι εἰς τὸν ΒΔ μυχὸν τοῦ κόλπου (φάρος Ἀουκαναδα 50°, βυθὸς 5½ ὀργ. ἄμμος λεπτὸς λευκὸς καὶ χηλῖδες φυκίων), εἰς 1 χιλιόμετρον ΒΔ τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ πολίχνη *Ἀλκούδια*, συγκοινωνοῦσα καὶ διὰ διώρυγος πρὸς τὸν καταβαθμόν της καὶ συνδεομένη σιδηροδρομικῶς πρὸς τὴν πρωτεύουσαν *Πάλμα*. Ὁ καθεδρικὸς της ναὸς εἶναι πανταχόθεν ὁρατὸς καὶ ἀπὸ τοῦ πελάγους, χρησιμεύων ὡς ἄριστον σημεῖον ἀναγνωρίσεως διὰ τὴν προσγείωσιν.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς πολίχνης εἶναι 3200 κάτοικοι καὶ ἡ βιομηχανία της ἐπεξεργασία κοραλλίων καὶ κατασκευὴ ὑποδημάτων παντὸς εἴδους, ὡς καὶ καλάθων καὶ πανερίων παντοειδῶν. Ἀτμοπλοϊκῶς ἐπικοινωνῶν ἅπαξ καθ' ἑβδομάδα πρὸς Βαρκελώνην καὶ Πόρτο Μαχὼν τῆς Μινόρκα.

Διάφορα χωριὰ ἐπὶ τῆς παραλίας, ὧν ἐπισημότερα τὰ *Ἀλμπουφέρα, Πέδρα-Φοροδάδα, Κοτόνια* κ. ἄ. Σ. Ε. Λ.

ἀλκουέντα (Alcuenta) [*Φαρμ.*]. Βάσις πρὸς κατασκευὴν ἀλοιφῶν, εὐδιάλυτος ἐν ὕδατι καὶ μὴ λιπαίνουσα, συγκειμένη δὲ ἐκ καλιούχου καὶ νατριούχου σάπωνος καὶ οἰνοπνεύματος. Κ. Γ. Μ.

Ἀλκουΐλας. Ἰσραηλίτης ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς τῷ 80 μ. Χ. εἰς Σινώπην. Ἀσπασθεὶς τὸν Χριστιανισμὸν ἐπέδειξε μέγαν ζῆλον ὑπὲρ τοῦ νέου θρησκεύματος. Κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς φαίνεται ὅτι παρέμεινεν ἐπί τινα χρόνον ἐν Ἀθήναις καὶ ἐσπούδασε τὴν ἀρχιτεκτονικήν. Ἐπί τινα χρόνον παρηκολούθει τὸν Ρωμαῖον αὐτοκράτορα Αἴλιον Ἀδριανόν. Ὅταν οὗτος κατέστησε ῥωμαϊκὴν ἀποικίαν τὴν Ἱερουσαλήμ, νικήσας καὶ ἐκπατρίσας τοὺς ἀποστατήσαντας Ἰουδαίους, ἠθέλησε νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὴν πόλιν ταύτην ὑπὸ τὸ ὄνομα *Αἰλία Καπιτωλῖνα*, ἀνέθεσε δὲ τὸ ἔργον εἰς τὸν Ἀλκουΐλαν. Ἀλλ' ἐνῷ οὗτος κατεγίνετο παρασκευάζων τὸ σχέδιον τῆς νέας πόλεως, ὁ Ἀδριανὸς ἀπέθανεν ἐν Βαΐᾳ τῆς Νεαπόλεως τῷ 138 μ. Χ., ὁ δὲ διαδεχθεὶς αὐτὸν υἱός του Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβὴς δὲν ἠκολούθησεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν ἀπόφασιν τοῦ πατρός του καὶ τὸ σχέδιον τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐγκατελείφθη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀδριανοῦ ὁ Ἀλκουΐλας ἠσχολεῖτο εἰς τὴν ἀστρονομίαν, εὑρέθη δὲ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, ἥτις ἠπείλησε νὰ ἀποκηρύξῃ καὶ ἀφορίσῃ αὐτόν. Οὗτος μετεστράφη τότε εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του καὶ ἀντεμάχετο τὸν Χριστιανισμόν. Δεινὸς ἑλληνιστής, μετέφρασε τὸ ἰουδαϊκὸν κείμενον τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἀντέκρουσε τὴν μετάφρασιν τῶν ἑβδομήκοντα ὡς ἐσφαλμένην, διαστρέφων τὴν ἔννοιαν πλείστων χωρίων αὐτῆς. Ὁ Βοσσουέτος θεωρεῖ τοῦτον νοθευτὴν καὶ παραποιητὴν τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς, πράττοντα δὲ τοῦτο πρὸς διαστροφὴν τοῦ πνεύματος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὅπως ἀναστείλῃ τὸ ἐξογκούμενον ῥεῦμα τῆς προσελεύσεως εἰς αὐτὴν παντοδαπῶν ἀνθρώπων. Ἀπὸ τοῦ 149 μ. Χ. δὲν γίνεται οὐδεὶς πλέον λόγος περὶ αὐτοῦ, ὑποτίθεται δὲ ὅτι εἶχεν ἀποθάνει ἐν τῷ μεταξύ. Θ. Β.

Ἀλκουΐνος (Alcuinus Alchuine, Albinus Flaccus). Ἀγγλοσάξων θεολόγος, φιλόσοφος καὶ ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Ἐβοράκῳ (Ὑόρκ) τῷ 735, ἀποθανὼν τὴν 19ην Μαΐου 804. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν καθεδρικὴν σχολὴν τῆς πατρίδος του ὑπὸ τὸν

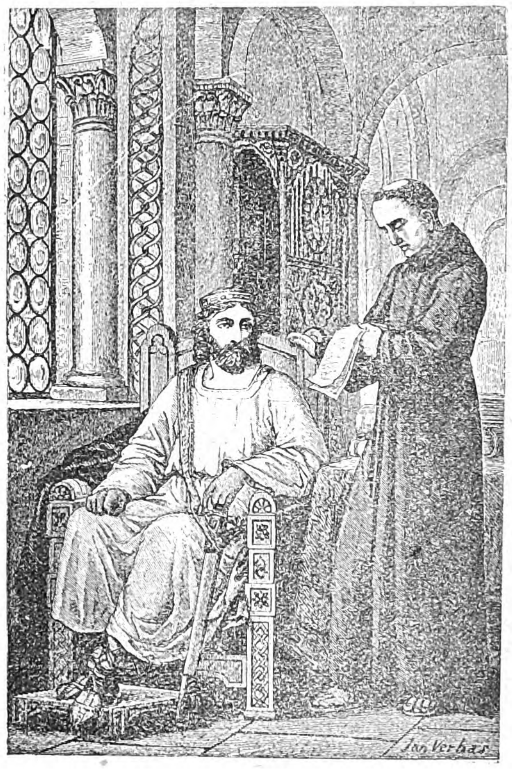

Ὁ Καρλομάγνος καὶ ὁ Ἀλκουΐνος.

διάσημον Αἴλμπερτ ἢ Ἔκμπερτ, μετὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετέβη εἰς Ρώμην πρὸς ἀναζήτησιν χειρογράφων. Ὅτε τῷ 766 ὁ Αἴλμπερτ ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ὑόρκ, ὁ Ἀλκουΐνος τὸν διεδέχθη ὡς διευθυντὴς τῆς ἐπισκοπικῆς σχολῆς. Τῷ 780 μετέβη καὶ πάλιν εἰς Ρώμην, ὅπως φέρῃ τὸ πολυσταύριον (pallium) εἰς τὸν διάδοχον τοῦ Αἴλμπερτ, ἐπιστρέφων δὲ διῆλθεν ἐκ Πάρμας ὅπου συνηντήθη μετὰ τοῦ Καρλομάγνου, ὅστις τὸν κατέπεισε νὰ μείνῃ παρ' αὐτῷ καὶ τῷ ἐδώρησε τὰ ἀββαεῖα Ferrières-en-Gâtinais, Saint-Loup-de Troyes καὶ Saint-José. Ὁ βασιλεὺς ἤλπιζεν ὅτι μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἀλκουΐνου θὰ διεδίδετο ταχέως ἡ λατινικὴ γλῶσσα μεταξὺ τῶν Φράγκων, θὰ ἱδρύοντο σχολαὶ καὶ ἡ παιδεία θὰ ἀνέβιου. Πρὸς τοῦτο εἶχε συνάξει περὶ αὐτὸν πολλοὺς σοφοὺς συστήσαντας εἶδος ἀκαδημίας καὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ἀλκουΐνος ταχέως κατέλαβε τὴν πρώτην θέσιν. Ἐκεῖ προσέθεσεν εἰς τὸ Albinus, ὅπως ἠρέσκετο νὰ καλῆται, τὸ ἐπώνυμον τοῦ Ὁρατίου Flaccus. Ἀπὸ τὸ 781 μέχρι τοῦ 790 ὑπῆρξεν εἷς τῶν δραστηριωτέρων βοηθῶν τοῦ Καρλομάγνου εἰς τὸ ἔργον του. Ἐδίδαξεν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων τὴν ῥητορικὴν καὶ διαλεκτικήν, μεταξὺ δὲ τῶν ἀκροατῶν του ἦσαν οἱ υἱοὶ τοῦ βασιλέως καὶ οἱ ἀνώτεροι του αὐλικοί. Ἐξ ἑνὸς ἔργου του «*Διάλογος Ἀλκουΐνου καὶ Πιπίνου*» (υἱοῦ τοῦ Καρλομάγνου) λαμβάνομεν ἰδέαν τοῦ περιέργου τρόπου τῆς διδαχῆς του. Πολλὰ δὲ τοιούτου εἴδους ἔργα ἔγραψε. Ἡ διδασκαλία γίνεται δι' ἐρωταποκρίσεων: «Τί εἶναι τὸ σῶμα; Τὸ ἐνδιαίτημα τοῦ πνεύματος» «Τί εἶναι ἡ κόμη; Τὸ

Digitized by Google

ἔνδυμα τῆς κεφαλῆς». «Τί εἶναι ὁ ἥλιος; — Ἡ αἴγλη τοῦ κόσμου, ἡ ὡραιότης τοῦ οὐρανοῦ, ἡ χάρις τῆς φύσεως, ἡ τιμὴ τῆς ἡμέρας, ὁ διανομεὺς τῶν ὡρῶν». «Τί εἶναι ἡ θάλασσα; — Ἡ ἀτραπὸς τῆς τόλμης, τὸ ὅριον τῆς γῆς, ἡ διαχωρίστρια τῶν χωρῶν, ἡ δέκτις τῶν ποταμῶν, ἡ πηγὴ τῶν ὑετῶν...».

Τῇ προτροπῇ τοῦ Ἀλκουΐνου ὁ Καρλομάγνος ἔγραψε τὴν περίφημον ἐπιστολὴν «*De litteris colendis*» καὶ χάρις εἰς αὐτὸν ἱδρύθη ἐν τῷ παλατίῳ λαμπρὰ βιβλιοθήκη.

Τῷ 790 ὁ σοφὸς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του ἣν πάντοτε ἐνοστάλγει, ἀλλ' ὁ Καρλομάγνος τὸν ἐζήτησε διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὴν αἵρεσιν τοῦ *Υἱοθετισμοῦ* (Adoptianismus) ἥτις, διὰ τῶν διδαχῶν τοῦ Felix, ἐπισκόπου τῆς Urgel, καὶ τοῦ Elipand, ἐπισκόπου τοῦ Τολέδου, κατέκτα ἔδαφος ἐν Ἱσπανίᾳ. Ὁ Ἀλκουΐνος ἔγραψε τότε τὸ ἔργον του: «*Liber Albini contra haeresim Felicis*», εἰς δὲ τὴν σύνοδον τῆς Φραγκφούρτης τῷ 794 ὑπεστήριξε τὸ ὀρθόδοξον δόγμα καὶ κατώρθωσε νὰ καταδικασθῇ ὁ αἱρεσιάρχης Felix.

Τῷ 796 ἀπεσύρθη εἰς τὸ ἀββαεῖον τοῦ ἁγίου Μαρτίνου ἐν Τούρ, δωρηθὲν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Καρλομάγνου, καὶ ἐκεῖ διῆλθε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, διδάσκων τοὺς ὑπ' αὐτὸν μοναχοὺς Ἁγίαν Γραφήν, λογοτεχνίαν, ἀστρονομίαν. Ἐκεῖθεν ἔστειλε μοναχοὺς εἰς τὴν Ἀγγλίαν πρὸς συλλογὴν χειρογράφων, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπλούτισε τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἀββαείου. Γράφων εἰς τὸν Καρ-

Προμετωπὶς τῆς «Βίβλου τοῦ Ἀλκουΐνου». Παριστάνονται οἱ τέσσαρες Εὐαγγελισταὶ καὶ ὁ Ἀλκουΐνος ἐν μέσῳ αὐτῶν.
[Βρεττανικὸν Μουσεῖον.]

λομάγνον ἔλεγε: «Κατὰ τὴν αὐγὴν τοῦ βίου μου ἔσπειρα εἰς τὴν Βρεττανίαν σπόρους ἐπιστημῶν· τώρα, κατὰ τὴν ἑσπέραν, ἂν καὶ τὸ αἷμά μου ἐψυχράνθη, δὲν παύω νὰ σπείρω εἰς τὴν Γαλλίαν». Οὕτω ἐργαζόμενος ἀπέθανε κατὰ Μάϊον τοῦ ἔτους 804.

Ὁ Ἀλκουΐνος ἔγραψεν εἰς τὴν λατινικὴν καὶ ἔδρασεν ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ ὁ τρόπος τοῦ γράφειν, τὸ πνεῦμα του καὶ ἡ φαντασία καταδεικνύουν τὸν Ἀγγλοσάξωνα. Κατέλιπε πολλὰ συγγράμματα. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν του σῴζονται 311, πολύτιμοι, διότι ἐξ αὐτῶν δυνάμεθα νὰ ἀντλήσωμεν πληροφορίας περὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως καὶ τῆς λογοτεχνίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐκ τούτων πλεῖσται ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Καρλομάγνον καὶ αἱ λοιπαὶ πρὸς τοὺς πάπας Ἀδριανὸν Α' καὶ Λέοντα Γ', πρὸς τὸν Ὄφφα, βασιλέα τῆς Μερκίας, καὶ πρὸς διαφόρους ἐπισκόπους. Σῴζονται καί τινα μακρὰ του ποιήματα, ἐξ ὧν σπουδαιότερον εἶναι ἱστορία τῆς ἐκκλησίας τῆς Ὑόρκ ἔμμετρος «*Versus de patribus, regibus et sanctis Eboracensis ecclesiae*». Ἐκ τῶν θεολογικῶν του συγγραμμάτων ἀναφέρομεν τά: «Quaestiunculae in Genesim», «Commentaria in Sancti Johannis Evangelium», «Enchiridion seu expositio pia ac brevis in psalmos poenitentiales», «De fide sanctae et individuae trinitatis». Διεσώθη καὶ ἀστρονομικὸν ἔργον του «De cursu et saltu ac bissexto». Τὰ συγγράμματά του συνελέγησαν καὶ ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Duchesne τῷ 1617 ἐν Παρισίοις καὶ ἀργότερον ὑπὸ τοῦ Froben «*Beati Flacci Albini seu Alcuini opera*» (Ρατισβόννη 1777). Ἡ ἔκδοσις τοῦ Froben ἀνετυπώθη ἐν τῇ «Patrologia latina τοῦ Migne, τόμος C καὶ CI. Αἱ ἐπιστολαί του ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τῶν Jaffé καὶ Dümmler ἐν τῇ «Bibliotheca rerum germanicarum» τόμ. VI σελ. 132—897 (1873), καὶ τὰ ποιήματά του ἐν τῇ συλλογῇ «Poetae latini aevi Carolini» τῆς σειρᾶς «Monumenta Germaniae».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *C. J. B. Gaskoin.* Alcuin, his life and his work (Λονδῖνον, 1903). — *G. Monod* Études critiques sur les sources de l'histoire carolingienne (Παρίσιοι 1898). — *E. Legouis* «Histoire de la littérature anglaise» (1924). — *F. Hamelin* Essai sur la vie et les ouvrages d'Alcuin (Παρίσιοι, 1873). — The Cambridge History of English Literature (1907—1916). Ε. ΣΙΔ.

—[ΦΙΛΟΣ. Φ.] Ὁ Ἀλκουΐνος κατέλιπε πολλὰ συγγράμματα μαρτυροῦντα ἀγχίνοιαν καὶ πολυγνωσίαν. Πλὴν τῶν θεολογικῶν τοιούτων συνέγραψε καὶ φιλοσοφικά, ὡς τὸ Dialectica καὶ τὸ De animae ratione. Ὁ Ἀλκουΐνος ἐξαίρει τὴν μεγάλην σπουδαιότητα τῶν ἐλευθερίων τεχνῶν πρὸς τὴν θεολογίαν. Αὗται (*artes liberales*) διακρίνονται εἰς ἑπτὰ κλάδους, ὧν αἱ μὲν τρεῖς πρῶται (γραμματική, ῥητορική, διαλεκτική) καλοῦνται *Trivium*, αἱ δ' ἄλλαι τέσσαρες (ἀριθμητική, γεωμετρία, ἀστρονομία, μουσική) *Quadrivium*. Αἱ ἑπτὰ artes liberales εἶναι οἱ ἑπτὰ στῦλοι, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ Θεολογία. Ἡ Θεολογία, εἰς ἣν πρέπει νὰ ὑπηρετῶσιν αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι, εἶναι, λέγει, ἡ ἐπιστήμη δι' ἧς θεωροῦμεν τὰ θεῖα καὶ τὰ οὐράνια. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀπόλυτος ἁπλότης, ἀδιανόητος καὶ ἀνέκφραστος οὐσία. Ὥσπερ δ' ἐν τῇ Θεολογίᾳ, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ψυχολογίᾳ ἀκολουθεῖ τῷ Αὐγουστίνῳ. Τὴν ψυχὴν θεωρεῖ ὡς ἔλλογον πνεῦμα, ἔχον ἀρχὴν ζωῆς καὶ κίνησιν καὶ ἐλευθερίαν· ἡ ψυχὴ εἶναι μὲν κατὰ τὴν οὐσίαν μία, ἁπλῆ καὶ ἀμέριστος, ἀλλὰ κατὰ τὰς διαφόρους ἐνεργείας λαμβάνει διάφορα ὀνόματα, οἷον ζωή, πνεῦμα, αἴσθησις, νοῦς, λόγος, βούλησις, μνήμη. Ἡ ψυχὴ διαιρεῖται εἰς τρία (λογιστικόν, θυμοειδές, ἐπιθυμητικόν) καὶ εἶναι ἀθάνατος. Ἀποστᾶσα δὲ τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἁμαρτίαν, δύναται νὰ ἑνωθῇ πάλιν πρὸς αὐτὸν διὰ τῆς ἀρετῆς, ἥτις εἶναι τῇ ψυχῇ κάλλος καὶ κόσμος. Ῥητέον ὅτι ὁ Ἀλκουΐνος διὰ τοῦ ψυχολογικοῦ αὐτοῦ ἔργου εἰσήγαγεν εἰς τὴν σχολαστικὴν φιλοσοφίαν ἀξιόλογα στοιχεῖα τῆς Ψυχολογίας τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Αὐγουστίνου. Κ. Λ.

Ἀλκουΐστ (Ahlquist), ***Αὔγουστος Ἔγκελμπερτ***. Φιλλανδὸς φιλόλογος καὶ ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1826 εἰς Κυόπιο, καθηγητὴς τοῦ ἐν Ἑλσίγκφορς πανεπιστημίου. Ἐπεχείρησε πλείστας περιηγήσεις ἀνὰ τὴν Φιλλανδίαν πρὸς συλλογὴν λαογραφικῆς ὕλης, κατέγινε δὲ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν μελέτην τῶν οὐραλο-αλταϊκῶν ἰδιωμάτων.

Ἀλκοὺς-τζὶ (Alkush-dzi) *[Ἀστρονομ.]*. Μογγόλος ἀστρονόμος, ἀκμάσας ἐπὶ Οὐλοὺγ Βέη, ἔγγονος τοῦ Ταμερλάνου καὶ μεγάλου προστάτου τῶν ἀστρονομικῶν ἐρευνῶν. Ὑπῆρξεν ὁ τρίτος κατὰ σειρὰν μετὰ τὸν Τζιζὰτ-Ἐδδὶν Τζιμσὶδ (Djijath - Eddin Djimschid) καὶ τὸν Καδιζεντὲ-Ρουμαίους (Cadizede-Rumaeus), ὅστις εἰργάσθη εἰς τὴν σύνταξιν τῶν περιωνύμων πινάκων τοῦ *Οὐλοὺγ Βέη*, τοὺς ὁποίους ἐπὶ μακρὸν μετεχειρίσθησαν οἱ ἀστρονόμοι κατὰ τὸν μεσαίωνα, προτιμῶντες αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς Ἰλχανικοὺς τοῦ *Νασσὶρ-Ἐδδὶν Τουσσί*. Σ. Π.

ἀλκουτάω (ἰδιωματ. ἐν Αἰτωλίᾳ), ἐμποδίζω· «τί σ' ἀλκουτάει νὰ 'ρθῇς; σήμερα στ' ἀμπέλι;» «μὴ μ' ἀλκουτᾷς ἀπ' τὴ δουλειά μου». Δ. Λ.

Ἀλκουτίμ. Πόλις τῆς Πορτογαλίας, ἐν τῇ περιφερείᾳ Φάρο, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Γκουαντιάνα. Κάτοικοι 8,907.

Ἀλκουχὶ (Alkouhi) *[Ἀστρονομ.]*. Ἄραψ ἀστρονόμος τῆς σχολῆς τῆς Βαγδάτης καὶ συνεργάτης τοῦ Ἀμποὺλ-Βεφᾶ, μεθ' οὗ, καθ' ἃ ἱστορεῖ ὁ Ἄραψ συγγραφεὺς Ἀλζουζενί, ἐξετέλεσε τῷ 988 παρατηρήσεις ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πρὸς προσδιορισμὸν τῶν ἰσημεριῶν καὶ τῶν ἡλιοστασίων. Σ. Π.

Ἀλκοφοράντο (Alcoforado), ***Μαριάννα***. Πορτογαλὶς μοναχὴ ζήσασα τὸν 17ον αἰῶνα, θυγάτηρ τοῦ Φραγκίσκου ντὰ-Κόστα Ἀλκοφοράντο, μυστικοσυμβούλου καὶ ἱππότου τοῦ τάγματος τοῦ Σταυροῦ. Εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν ἦτο μοναχή, ὁπότε ἰδοῦσα διερχόμενον τυχαίως ἔξωθεν τῆς μονῆς τὸν Γάλλον ἱππότην Νοὲλ Μπουτὸν ᾐσθάνθη σφοδρὸν πρὸς αὐτὸν ἔρωτα καὶ κατέληξε νὰ γίνῃ ἐρωμένη του. Ἐγκαταλειφθεῖσα βραδύτερον ὑπὸ τοῦ ἐραστοῦ της ἔγραψε πρὸς αὐτὸν πέντε ἐπιστολάς, ἀγρίας κραυγὰς ὀδύνης, πάθους καὶ ἀπογνώσεως. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται θεωροῦνται εἰς τὸ εἶδος τῶν ὡς πέντε μικρὰ ἀριστουργήματα τῆς πορτογαλικῆς λογοτεχνίας. Ὁ ἱππότης Νοὲλ Μπουτόν, ἀφοῦ ἐπολέμησεν ἡρωϊκῶς ἐν Βουργουνδίᾳ, Κρήτῃ καὶ Φλάνδρᾳ, συνεζεύχθη τὴν δεσποινίδα ντὲ Μπουσέ, ἥτις δὲν εὐφημίζετο διὰ τὸ κάλλος της. Ἡ Μαριάννα Ἀλκοφοράντο, μετὰ τὴν ἐρωτικὴν ταύτην περιπέτειαν, ἀφιέρωσε τὴν ζωήν της εἰς νηστείας καὶ προσευχὰς καὶ ἀπέθανεν ἐν Μπέζᾳ εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἀμιάντου Συλλήψεως εἰς ἡλικίαν τριάκοντα ἐτῶν.

Αἱ ἐπιστολαί της μετεφράσθησαν καὶ ἐξεδόθησαν εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Lettres d'une religieuse portugaise». Α. Δ.

ἀλκοφύρη (Alkophyr) *[Φαρμακ.]*. Τεχνικῶς παρασκευαζόμενον προϊὸν πέψεως, παραπλήσιον πρὸς τὰς *πεπτόνας*. Δίδει τὴν ἀντίδρασιν τῆς διουρίας, δὲν καθιζάνει ὅμως ὡς ἡ διουρία διὰ τοῦ φωσφοροβολφραμικοῦ ὀξέος, φωσφορομολυβδαινικοῦ ὀξέος καὶ καλιοϊωδιούχου ὑδραργύρου. Κ. Γ. Μ.

ἀλκυλαζίδια *[Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω οἱ ἐστέρες τοῦ ὑδραζωτικοῦ ὀξέος, HN_3, ἤτοι αἱ ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου $R.N_3$. Σ. Γ.

ἀλκυλαλκυλιδενιμῖναι *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. ἀλδεϋδαμμωνίαι.

ἀλκυλαλογονίδια *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου $C_\nu H_{2\nu+1}X$ (ἔνθα X = ἀλογονικόν τι στοιχεῖον οἱονδήποτε). Τὰ ἀλκυλαλογονίδια ἑπομένως δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν εἴτε ὡς προϊόντα προερχόμενα ἐκ τῶν κεκορεσμένων λιπαρῶν ὑδρογονανθράκων δι' ἀντικαταστάσεως ἑνὸς ἀτόμου ὑδρογόνου ὑπὸ ἀλογονικοῦ στοιχείου, εἴτε ὡς προϊόντα τῶν μονοσθενῶν ἀλκοολῶν δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ὑδροξυλίου αὐτῶν δι' ἀλογονικοῦ στοιχείου.

Αἱ ἑνώσεις αὗται, πλὴν ἐλαχίστων τινῶν ἴσως ἐξαιρέσεων, δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τῇ φύσει, ἀλλὰ παρασκευάζονται συνθετικῶς εἰς εὐρυτάτην κλίμακα λόγῳ τῆς μεγίστης αὐτῶν, διὰ τὰς ὀργανικὰς συνθέσεις, σημασίας.

Τὰ ἀλκυλαλογονίδια ὀνοματίζονται εἴτε ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀλκυλίου, τοῦ ἀλογονικοῦ στοιχείου καὶ τῆς καταλήξεως — *ίδιον*, (ὡς λ. χ. αἰθυλοχλωρίδιον), εἴτε διὰ προτάξεως τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀλογονικοῦ στοιχείου εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ὑδρογονάνθρακος ἐξ οὗ προέρχεται τὸ ἀλκύλιον (π. χ. χλωριαιθάνιον).

Τὰ ἀλκυλαλογονίδια παρασκευάζονται ἐκ τῶν ἀντιστοίχων ἀλκοολῶν δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ὑδροξυλίου αὐτῶν δι' ἀλογονικοῦ στοιχείου. Ἡ ἀντικατάστασις αὕτη δύναται νὰ γίνῃ εἴτε δι' ἐπιδράσεως τῶν ἀντιστοίχων ἀλογονικῶν ἑνώσεων τοῦ φωσφόρου, ὡς

$$3C_2H_5.OH + PCl_3 = 3C_2H_5Cl + P(OH)_3$$

εἴτε δι' ἐπιδράσεως ὑδραλογόνων, ὡς

$$C_2H_5.OH + HCl = C_2H_5Cl + H_2O$$

ὁπότε ὅμως ἔχομεν ἀμφίδρομον ἀντίδρασιν.

Περαιτέρω δύνανται νὰ παρασκευασθῶσι ἀλκυλαλογονίδια δι' ἐπιδράσεως ὑδραλογονικῶν ὀξέων ἐπὶ αἰθέρων, ὡς

$$(C_2H_5)_2O + HCl = C_2H_5Cl + C_2H_5OH$$

ἢ διὰ προσθήκης ἑνὸς μορίου ὑδραλογόνου εἰς τοὺς ἀκορέστους ὑδρογονάνθρακας τῆς σειρᾶς τοῦ αἰθυλενίου, ὡς $CH_2 : CH_2 + HCl = CH_3.CH_2Cl$ εἴτε τέλος δι' ἀπ' εὐθείας ἐπιδράσεως τῶν ἀλογονικῶν στοιχείων ἐπὶ τῶν κεκορεσμένων ὑδρογονανθράκων, ὡς $CH_4Cl_2 = CH_3Cl + HCl$.

Τὰ ἀλκυλαλογονίδια χρησιμοποιοῦνται πολὺ εἰς τὰς ὀργανικὰς συνθέσεις, διότι εὐκολώτατα ἀνταλλάσσουσι τὸ ἀλογονικὸν αὐτῶν στοιχεῖον πρὸς ἄλλα ἄτομα ἢ ὁμάδας, σχηματιζομένων οὕτω ἑτέρων προϊόντων, ὡς λ.χ. τῇ ἐπιδράσει ὕδατος σχηματίζονται ἀλκοόλαι

$$C_2H_5Cl + HOH = C_2H_5OH + HCl$$

τῇ ἐπιδράσει καλιοκυανιδίου, κυανίδια

$$C_2H_5Cl + KCN = C_2H_5CN + KCl$$

διὰ νιτρώδους ἀργύρου παρέχουσι νιτροπαραφίνας

$$C_2H_5J + AgNO_2 = C_2H_5NO_2 + AgJ$$

δι' ἐπιδράσεως ὑδροθειοκαλίου σχηματίζονται μερκαπτάναι, ὡς

$$C_2H_5Cl + KSH = C_2H_5SH + KCl \text{ κλπ.}$$

Τινὰ τέλος τῶν κατωτέρων μελῶν χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ ἰατρικῇ πρὸς τοπικὴν ἀναισθησίαν. Σ. Γ.

ἀλκυλαμῖναι *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ λαμβανόμεναι ἐκ τῆς ἀμμωνίας δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ἑνός, τῶν δύο ἢ καὶ τῶν τριῶν ὑδρογόνων αὐτῆς δι' ἑνός, δύο ἢ τριῶν ἀλκυλίων, ἅτινα δύνανται νὰ εἶναι τὰ αὐτὰ ἢ διάφορα. Ἤτοι ἔχομεν

$$R.NH_2 \text{ ἢ } R_2NH \text{ ἢ } R_3N$$

Αἱ ἑνώσεις τοῦ πρώτου τύπου καλοῦνται *πρωτοταγεῖς ἀμῖναι* ἢ *ἀμιδικαὶ βάσεις*, αἱ τοῦ δευτέρου *δευτεροταγεῖς ἀμῖναι* ἢ *ἰμιδικαὶ βάσεις* καὶ αἱ τοῦ τρίτου *τριτοταγεῖς ἀμῖναι* ἢ *νιτριλικαὶ βάσεις*.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω παραγώγων τῆς ἀερίου ἀμμωνίας δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν καὶ παράγωγα τῆς ὑγρᾶς ἀμμωνίας NH_4OH, δι' ἀντικαταστάσεως τῶν 4 ὑδρογόνων αὐτῆς ὑπ' ἀλκυλίων, ὁπότε λαμβάνονται αἱ καλούμεναι *τεταρτοταγεῖς ἀμμωνιοβάσεις* τοῦ τύπου R_4NOH.

Παρασκευάζονται ἐκ τῶν ἀντιστοίχων ἀλκυλαλογονιδίων τῇ ἐπιδράσει ἀμμωνίας, ὁπότε σχηματίζονται συγχρόνως καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων, ὡς:

$$C_2H_5Br + NH_3 = C_2H_5NH_2,HBr$$

$$C_2H_5NH_2 + C_2H_5Br = (C_2H_5)_2NH_2,HBr$$

$$(C_2H_5)_2NH + C_2H_5Br = (C_2H_5)_3N,HBr$$

$$(C_2H_5)_3N + C_2H_5Br = (C_2H_5)_4NBr$$

Digitized by Google

Αἱ ἀλκυλαμῖναι προσομοιάζουν πρὸς τὴν ἀμμωνίαν, ἔχουσι βασικὰς ἰδιότητας, οἱ ἀτμοὶ ὅμως αὐτῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς τῆς ἀμμωνίας ἀναφλέγονται. Ὡς βάσεις σχηματίζουσι μετ' ὀξέων ἅλατα, ὡς ἐπίσης μετὰ χλωριυλευκοχρύσου καὶ χλωριοχρύσου παρέχουσι λίαν χαρακτηριστικὰ σύμπλοκα ἅλατα.

Αἱ διάφοροι τάξεις τῶν ἀλκυλαμινῶν πρὸς τὰ διάφορα ἀντιδραστήρια συμπεριφέρονται διαφόρως. Οὕτω λ. χ. διὰ νιτρώδους ὀξέος, αἱ μὲν πρωτοταγεῖς παρέχουσιν ἀλκοόλας, ὡς:

$$C_2H_5NH_2+HONO=C_2H_5OH+N_2+H_2O$$

αἱ δευτεροταγεῖς παρέχουσι νιτρωδαμίνας, ὡς:

$$(C_2H_5)_2NH+HONO=(C_2H_5)_2N.NO+H_2O$$

ἐνῷ αἱ τριτοταγεῖς δὲν προσβάλλονται σχεδὸν ποσῶς.

Ἐκ τῶν ἀλκυλαμινῶν δύνανται νὰ ληφθῶσι διάφορα προϊόντα, δι' ἀντικαταστάσεως ὑπὸ διαφόρων στοιχείων ἢ ριζῶν, εἴτε τῶν ἀμινικῶν ὑδρογόνων, εἴτε τῶν ὑδρογόνων τῶν ἀλκυλίων. σ. γ.

ἀλκυλαμινομεθανόλαι *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι προϊόντα προσθήκης τῆς φορμαλδεΰδης εἰς πρωτογενεῖς ἀμίνας. Ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον

$$R.NH.CH_2.OH$$

καὶ εἶναι σταθεραί πως ἑνώσεις. σ. γ.

ἀλκυλεναλογονίδια *[Ὀργαν. Χημ.]* ἢ ***1,2-ἀλογονοπαραφῖναι***. Καλοῦνται οὕτω τὰ δισαλογονωμένα παράγωγα τῶν κεκορεσμένων ὑδρογονανθράκων (παραφινῶν), εἰς τὰ ὁποῖα τὰ δύο ἄτομα τοῦ ἀλογονικοῦ στοιχείου εἶναι ἡνωμένα εἰς δύο γειτονικὰ ἄτομα ἄνθρακος. Παρασκευάζονται εὐκόλως διὰ προσθήκης ἀλογόνων εἰς τὰ ἀλκυλένια. Εἶναι δὲ εὐχαρίστου ὀσμῆς ἄχροα ὑγρά, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν εὐρεῖαν χρησιμοποίησιν εἰς τὰς συνθέσεις, ὡς παρέχοντα κανονικῶς ἀντιδράσεις διὰ διπλῆς ἀντικαταστάσεως.

Δι' ἐπιδράσεως ἀλκαλίων ἀποσπᾶται ἓν μόριον ὑδροαλογόνου καὶ λαμβάνονται μονοαλογονωμένα ἀλκυλένια. σ. γ.

ἀλκυλένια *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. ὑδρογονάνθρακες ἀκόρεστοι.

— **ἀλκυλενίων** *μοναλογονοπαράγωγα* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. ὑδρογονανθράκων ἀκορέστων μοναλογονοπαράγωγα.

ἀλκυλενονιτρωδᾶται *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικαὶ ἑνώσεις προερχόμεναι ἐκ τῶν ἀλκυλενίων διὰ προσθήκης ὑπεροξειδίου τοῦ ἀζώτου. Ἔχουσι δὲ τὸν γενικὸν τύπον $C_\nu H_{2\nu}N_2O_4$ σ. γ.

ἀλκυλενονιτρωδῖται *[Ὀργ. Χημ.]* Ὀργανικαὶ ἑνώσεις λαμβανόμεναι διὰ προσθήκης τριοξειδίου τοῦ ἀζώτου ἐπὶ ἀλκυλενίων καὶ ἔχουσαι τὸν γενικὸν τύπον $C_\nu H_{2\nu} N_2O_3$. σ. γ.

ἀλκυλενοξείδια *[Ὀργ. Χημ.]*. Οἱ ἐσωτερικοὶ ἀνυδρῖται τῶν γλυκολῶν. Εἶναι ἰσομερῆ πρὸς τὰς κεκ. ἀλδεΰδας καὶ κετόνας καὶ λαμβάνονται ἐκ τῶν γλυκολῶν διὰ μετατροπῆς αὐτῶν εἰς χλωρυδρίνας καὶ ἀποσπάσεως εἶτα ἐξ αὐτῶν ὑδροχλωρίου δι' ἀλκαλίων:

$$\begin{array}{l}CH_2Cl\\ |\\ CH_2OH\end{array} + KOH = \begin{array}{l}CE_2\\ |\\ CH_2\end{array}\!\!>O + KCl+H_2O$$

Εἶναι λίαν ἐνεργοὶ ἑνώσεις, εὐκολώτατα σχηματίζουσαι προϊόντα διὰ προσθήκης κατὰ τὸ σχῆμα:

$$\begin{array}{l}CH_2\\ |\\ CH_2\end{array}\!\!>O + \begin{array}{c}X\\ |\\ \Psi\end{array} \quad \begin{array}{l}CH_2OX\\ |\\ CH_2Y.\end{array}$$

Οὕτως εὐκολώτατα προσλαμβάνουσιν *ὕδωρ* μετατρεπόμεναι εἰς γλυκόλας, ***ὑδραλογόνα*** (σχηματιζομένων ἀλοϋδρινῶν), ***ὑδρογόνον*** (ὁπότε σχηματίζονται μονοσθενεῖς ἀλκοόλαι), *ἀμμωνίαν* (σχηματιζομένων ἀμινοπαραγώγων) κ.λ.π. σ. γ.

ἀλκυλεστέρες ***λιπαρῶν ὀξέων*** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. ἐστέρες λιπαρῶν ὀξέων.

— **ἀλκυλεστέρες** ***ὀρθοξέων*** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. ἐστέρες ὀρθοξέων.

ἀλκύλια *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ μονοσθενεῖς ρίζαι αἱ ἀπομένουσαι ὅταν ἐκ τῶν κεκορεσμένων ὑδρογονανθράκων ἀφαιρεθῇ ἓν ἄτομον ὑδρογόνου, ὡς λ. χ. ἡ CH_3—, ἡ C_2H_5—, κλπ. Ἔχουσιν ἑπομένως τὸν γενικὸν τύπον $C_\nu H_{2\nu}+1$—. [Βλ. ἀλκυλίωσις.] σ. γ.

ἀλκυλιδεναλκυλαμῖναι· βλ. ἀλδεϋδαμμωνίαι.

ἀλκυλιδεναλογονίδια ἢ *1,1-ἀλογονοπαραφῖναι* *[Ὀργ. Χημ.]*. Τὰ δισαλογονωμένα παράγωγα τῶν κεκορεσμένων ὑδρογονανθράκων τὰ φέροντα τὰ δύο ἄτομα τοῦ ἀλογονικοῦ στοιχείου εἰς τὸ αὐτὸ ἄτομον ἄνθρακος. Τὰ σώματα ταῦτα δι' ἀποσπάσεως ἑνὸς μορίου ὑδροαλογόνου μετατρέπονται εὐκόλως εἰς μοναλογονοπαράγωγα τῶν ἀκορέστων ὑδρογονανθράκων, διὰ θερμάνσεως δὲ μετατρέπονται πολλάκις εἰς τὰ ἰσομερῆ **ἀλκυλεναλογονίδια**.

Σπανίως χρησιμοποιοῦνται, διότι δὲν παρέχουσι συνήθως ὁμαλὰς ἀντιδράσεις. σ. γ.

Ο-ἀλκυλισοουρίαι *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. Ο-ἀλκυλοκαρβισοαμίδια. σ. γ.

ἀλκυλίωσις *[Βιομ. Χημ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐννοοῦμεν τὴν ἔν τινι ὀργανικῇ ἑνώσει, ἢ σπανιώτερον καὶ ἀνοργάνῳ, εἰσαγωγὴν τῆς ρίζης τοῦ *ἀλκυλίου*. Τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διττῶς, δηλαδὴ ἢ δι' ἀντικαταστάσεως ἑνὸς ἀτόμου ὑδρογόνου ὑφ' ἑνὸς ἀλκυλίου ἢ διὰ προσθήκης εἰς μίαν ὀργανικὴν ἕνωσιν ἑνὸς μορίου ἀλκυλαλογονιδίου ἢ ἑνὸς ἀλκυλεστέρος. Ὡς π. χ. ἀλκυλίωσις εἶναι καὶ ὅταν τὰ ὑδρογόνα τῆς ἀμμωνίας ἀντικαθίστανται ὑπ' ἀλκυλίων, ὁπότε σχηματίζονται τριαλκυλαμῖναι, ὡς ἐπίσης καὶ ὅταν μία τριαλκυλαμίνη ἑνοῦται μεθ' ἑνὸς μορίου ἀλκυλαλογονιδίου καὶ σχηματίζεται παράγωγον διὰ μετατροπῆς τοῦ τρισθενοῦς ἀζώτου εἰς πεντασθενές.

Ἀλκύλια δύνανται νὰ εἰσέλθωσιν εἰς ὀξυγονούχους, ἀζωτούχους καὶ ἀνθρακούχους ἑνώσεις. Ἐκ τῶν ἀλκοολῶν προκύπτουσιν αἰθέρες, ἐκ τῶν φαινολῶν φαινολαιθέρες, ἐκ τῶν καρβονικῶν καὶ σουλφονικῶν ὀξέων ἐστέρες. Ἐκ τῶν ἀζωτούχων ἑνώσεων ἀλκυλίωσιν δύνανται νὰ ὑποστῶσιν οὐχὶ μόνον αἱ βασικῶν ἰδιοτήτων ἀλλὰ καὶ αἱ περιέχουσαι ὄξινον ἰμιδικὴν ὁμάδα, ὡς λ.χ. τὸ τολουολοσουλφονανιλίδιον. Ἐπίσης συχνὰ ἀπαντᾶται ἡ προσθήκη ἀλκυλίων ἐπὶ τριτοταγῶν βάσεων κλπ. Ὡς μέσα ἀλκυλιώσεως χρησιμεύουν κυρίως ἀλκοόλαι (μεθυλικὴ καὶ αἰθυλικὴ ἀλκοόλη), περαιτέρω ἀλκυλαλογονίδια (συνηθέστερον τὰ χλωρίδια καὶ σπανιώτερον τὰ βρωμίδια καὶ ἰωδίδια), ἀλκυλοθειικὰ ἅλατα, ὄξινοι ἐστέρες τοῦ θειικοῦ ὀξέος, ἀλκυλεστέρες τῶν ἀρυλοσουλφοξέων, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ ἀλκύλιον εἶναι πάντοτε μεθύλιον ἢ αἰθύλιον. Περαιτέρω χρησιμοποιοῦνται, σπανιώτερον ὅμως, πρὸς ἀλκυλίωσιν ἡ φορμαλδεΰδη, τὸ διαζωμεθάνιον καὶ αἱ τεταρτοταγεῖς ἀμμωνιοβάσεις. Αἱ ἀλκοόλαι ἔχουσι τὴν εὐρυτέραν χρησιμοποίησιν πρὸς παρασκευὴν αἰθέρων, ὡς τοῦ κοινοῦ αἰθέρος, καὶ ἀλκυλανιλινῶν. Πρὸς παρασκευὴν ὅμως φαινολαιθέρων δὲν εἶναι κατάλληλοι αἱ ἀλκοόλαι καὶ μόνον αἱ ναφθόλαι δύνανται τῇ ἐπιδράσει ἀλκοολῶν, παρουσίᾳ ἀνοργάνων ὀξέων, εὐκόλως νὰ αἰθεροποιηθῶσι.

Τὰ ἀλκυλαλογονίδια χρησιμοποιοῦνται πρὸς παρασκευὴν ἁπλῶν καὶ μικτῶν αἰθέρων, ὡς καὶ πρὸς ἀλκυλίωσιν φαινολῶν καὶ ἀμινῶν, εἰς τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην περίπτωσιν λαμβάνεται συχνάκις μῖγμα τῶν βάσεων. Παλαιότερον εἶχε τὸ μεθυλοχλωρίδιον εὐρεῖαν χρῆσιν πρὸς μεθυλίωσιν βασικῶν χρωμάτων. Πρὸς αἰθυλίωσιν ἀζωχρωμάτων περιεχόντων φαινολικὴν ρίζαν χρησιμοποιεῖται ἤδη κατὰ προτίμησιν τὸ αἰθυλοχλωρίδιον, πρὸς βενζυλίωσιν δὲ ἀποκλειστικῶς τὸ βενζυλοχλωρίδιον.

Τὰ ἀλκυλοθειικὰ ἅλατα χρησιμοποιοῦνται πρὸς μεθυλίωσιν καὶ αἰθυλίωσιν τῶν φαινολῶν, πρὸς παρασκευὴν μερκαπτανῶν κλπ.

Ἡ χρῆσις τῶν διαλκυλεστέρων τοῦ θειικοῦ ὀξέος, καὶ κυρίως τοῦ διμεθυλικοῦ ἐστέρος, αὐξάνεται συνεχῶς, χρησιμοποιουμένων πρὸς παρασκευὴν φαινολαιθερων, ὡς καὶ ἀλκυλιωμένων λιπαρῶν καὶ ἀρωματικῶν βάσεων.

Ἐκ τῶν ἐστέρων τῶν ἀρυλοσουλφοξέων ὁ μᾶλλον χρησιμοποιούμενος εἶναι ὁ ἐστὴρ τοῦ π-τολουολοσουλφοξέος, ὅστις ἐνδείκνυται διὰ τὴν ἀλκυλίωσιν τῶν ἀμινῶν.

Διὰ φορμαλδεΰδης τέλος παρασκευάζονται εὐκόλως μεθυλιωμέναι βάσεις τῆς λιπαρᾶς σειρᾶς καὶ κυρίως μεθυλαμίνη καὶ τριμεθυλαμίνη. σ. γ.

ἀλκυλογλυκοζῖται *[Ὀργ. Χημ.]*. Αἱ ἑνώσεις αἱ λαμβανόμεναι δι' ἐπιδράσεως ἀλκοολῶν ἐπὶ σακχάρων, παρουσίᾳ μικρῶν ποσοτήτων ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον

$$C_6H_{11}(C_\nu H_{2\nu+1})O_6$$

καὶ θεωροῦνται ὡς πρότυπα τῶν λίαν διαδεδομένων ἐν τῇ φύσει *γλυκοζιτῶν*. σ. γ.

ἀλκυλοθειικὰ ***ὀξέα*** ἢ ***αἰθεροθειικὰ ὀξέα*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω οἱ ὄξινοι ἐστέρες τοῦ θειικοῦ ὀξέος. Ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον $C_\nu H_{2\nu+1}.O.SO_2.OH$ καὶ παρασκευάζονται εἴτε διὰ μίξεως πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος μετὰ τῆς ἀντιστοίχου (πρωτοταγοῦς ἢ δευτεροταγοῦς) ἀλκοόλης εἴτε διὰ προσθήκης ἀλκοόλης εἰς ψυχόμενον χλωριοσουλφονικὸν ὀξύ, ὡς

$$C_2H_5OH+HO.SO_2OH=C_2H_5.O.SO_2OH+H_2O$$

$$C_2H_5OH+Cl.SO_2.OH=C_2H_5.O.SO_2.OH+HCl.$$

Τὰ ἐλεύθερα ἀλκυλοθειικὰ ὀξέα εἶναι ἀσταθῆ, εὐκόλως διασπώμενα εἰς τὴν ἀντίστοιχον ἀλκοόλην καὶ θειικὸν ὀξύ, ἐνῷ τὰ ἅλατα αὐτῶν εἶναι σταθερώτερα καὶ χρησιμοποιοῦνται, λόγῳ τοῦ εὐκόλου τῆς μεταφορᾶς τοῦ ἀλκυλίου αὐτῶν, πρὸς *ἀλκυλίωσιν*. σ. γ.

—**ἀλκυλοθειικῶν ὀξέων** ***χλωρίδια*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἑνώσεις προερχόμεναι ἐκ τῶν ἀλκυλοθειικῶν ὀξέων δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ὑδροξυλίου τοῦ θειικοῦ ὀξέος διὰ χλωρίου. Ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον $C_\nu H_{2\nu+1}.O.SO_2.Cl$. Εἶναι ὑγρὰ νυσσούσης ὀσμῆς καὶ χρησιμοποιοῦνται τόσον πρὸς *ἀλκυλίωσιν* ὅσον καὶ πρὸς *χλωρίωσιν*. σ. γ.

S-ἀλκυλοθειοϊσοουρίαι, ἢ *S-ἀλκυλοψευδοθειουρίαι* *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι παράγωγα τῆς *θειουρίας* ἔχοντα τὸν γενικὸν τύπον $H_2N.C(:NH).SR$.

Δι' ἐπιδράσεως ἀλκυλαλογονιδίων ἐπὶ θειουρίας λαμβάνονται τὰ ὑδραλογονικὰ ἅλατα αὐτῶν, ἐξ ὧν δι' ἀλκαλίων ἀποχωρίζονται αἱ ἐλεύθεραι S—ἀλκυλοψευδοθειουρίαι, αἵτινες εἶναι καρβαμιδινοθειολικοὶ ἐστέρες.

Εἶναι ἰσχυρῶς βασικαὶ ἑνώσεις. σ. γ.

ἀλκυλοθειοναμινικὰ ***ὀξέα*** *[Ὀργαν. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ *ἀλκυλιωμένα ἀμίδια* τοῦ θειώδους ὀξέος. Ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον $R.NH.SO.OH$ καὶ λαμβάνονται ἐκ τῶν *θειονυλαμινῶν* τῇ προσλήψει μικρᾶς ποσότητος ὕδατος, ὡς $C_2H_5.N:SO + H_2O = C_2H_5NH.SO.OH$. σ. γ.

ἀλκυλοθειοσουλφονικὰ ***ὀξέα*** *[Ὀργαν. Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου $R.SO_2.SH$ σχηματιζόμεναι ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν ἁλάτων αὐτῶν δι' ἐπιδράσεως θειοκαλίου ἐπὶ ἀλκυλοσουλφονικῶν χλωριδίων, ὡς

$$R.SO_2.Cl+K_2S=R.SO_2.SK+KCl.$$

Ἐκ τῶν ἁλάτων τούτων τῇ ἐπιδράσει ἀλκυλαλογονιδίων σχηματίζονται οἱ ἐστέρες οἵτινες δύνανται νὰ θεωρηθῶσι λόγῳ τῆς χημικῆς αὐτῶν συντάξεως καὶ ὡς προϊόντα ὀξειδώσεως τῶν διαλκυλοσουλφιδίων δι' ἀραιοῦ νιτρικοῦ ὀξέος.

Εἶναι ὑγρὰ πτητικὰ μεθ' ὑδρατμῶν καὶ ἔχουσι δυσάρεστον ὀσμήν. σ. γ.

ἀλκυλοθειώδη ***ὀξέα*** *[Ὀργαν. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω οἱ ὄξινοι ἐστέρες τοῦ θειώδους ὀξέος, δι' οὓς παραδεχόμεθα τὸν συντακτικὸν τύπον

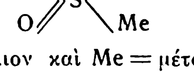

(ἔνθα R = ἀλκύλιον καὶ Me = μέταλλόν τι οἱονδήποτε).

Τόσον τὰ ἐλεύθερα ὀξέα ὅσον καὶ τὰ ἅλατα αὐτῶν εἶναι λίαν ἀσταθεῖς ἑνώσεις εὐκολώτατα διασπώμεναι εἰς τὰ συστατικὰ αὐτῶν. σ. γ.

N-ἀλκυλοκαρβαμίδια *[Ὀργ. Χημ.]* Οὕτω καλοῦνται τὰ εἰς τὰς ἀμινικὰς ὁμάδας ἀλκυλιωμένα παράγωγα τῆς οὐρίας.

Ἐκ τούτων τὰ μοναλκυλιωμένα ὡς καὶ τὰ ἀσυμμέτρως διαλκυλιωμένα παράγωγα λαμβάνονται διὰ θερμάνσεως τῶν κυανικῶν ἀμινῶν, ὡς λ. χ.

$$CONH,NH_2(C_2H_5) \rightarrow CO<\begin{array}{l}NH_2\\ NH,C_2H_5\end{array}$$

$$CONH,NH(C_2H_5)_2 \rightarrow CO<\begin{array}{l}NH_2\\ N(C_2H_5)_2\end{array}$$

Διαλκυλιωμένα συμμετρικῶς λαμβάνονται δι' ἀποσπάσεως θείου ἐκ τῶν ἀντιστοίχων ἀλκυλιωμένων θειουριῶν.

Τριαλκυλιωμένα λαμβάνονται ἐκ τῶν ἐπιδράσεων ἰσοκυανικῶν ἀλκυλίων ἐπὶ δευτεροταγῶν ἀμινῶν. Ἂν ἀντὶ δευτεροταγῶν ἀμινῶν χρησιμοποιηθῶσι πρωτοταγεῖς ἀμῖναι, λαμβάνονται συμμετρικῶς διαλκυλιωμένα παράγωγα.

Τέλος τετραλκυλιωμένα παράγωγα λαμβάνονται δι' ἐπιδράσεως φωσγενίου ἐπὶ δευτεροταγῶν ἀμινῶν. σ. γ.

N-ἀλκυλοκαρβαμιδικοὶ ***ἀλκυλεστέρες*** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. N ἀλκυλουρεθάναι.

O-ἀλκυλοκαρβισοαμίδια ἢ ***O-ἀλκυλισοουρίαι*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀνομάζονται οὕτω τὰ εἰς τὸ ὀξυγόνον ἀλκυλιωμένα παράγωγα τῆς οὐρίας, καθ' ὅσον διὰ τὴν οὐρίαν πλὴν τοῦ καρβαμιδικοῦ τύπου φανταζόμεθα ὑπάρχοντα καὶ τὸν τύπον τοῦ καρβισοαμιδίου ἢ ἰσοουρίας, ἤτοι τὸν $H_2N.C(OH):NH$. Ἐκ τοῦ τύπου τούτου προέρχονται τὰ ἀνωτέρω παράγωγα.

Τὰ παράγωγα ταῦτα σχηματίζονται, ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν ἁλάτων αὐτῶν μεθ' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, κατὰ τὴν ἐπίδρασιν ἀλκοολῶν ἐπὶ μονυδροχλωρικοῦ κυαναμιδίου, ὡς

$$H_2N.CCl:NH+C_2H_5OH=$$
$$=H_2N.C(O.C_2H_5):NH.HCl.$$

Τὰ ἅλατα ταῦτα κατὰ τὴν θέρμανσιν διασπῶνται εἰς οὐρίαν καὶ ἀλκυλοχλωρίδια.

Αἱ ἐλεύθεραι ἑνώσεις, λαμβανόμεναι ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἁλάτων δι' ἐπιδράσεως ἀσβέστου, εἶναι ἰσχυραὶ βάσεις. σ. γ.

ἀλκυλοκυανίδια *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. νιτρίλια λιπαρῶν ὀξέων.

Digitized by Google

ἀλκυλονιτρολικὰ *ὀξέα [Ὀργ. Χημ.]*. Αἱ ἑνώσεις αἱ λαμβανόμεναι δι' ἐπιδράσεως νιτρώδους ὀξέος ἐπὶ πρωτοταγῶν νιτροπαραφινῶν, ὁπότε τὰ δύο μεθυλενικὰ ὑδρογόνα τῆς νιτροπαραφίνης ἀντικαθίστανται διὰ τῆς δισθενοῦς ῥίζης=N.OH, ὡς π. χ.

$$CH_3.CH_2.NO_2+O{:}N.OH= \\ =CH_3.C\begin{cases}N.OH\\NO_2\end{cases}+H_2O$$

Εἶναι γενικῶς σώματα ἄχροα, σχηματίζοντα μετ' ἀλκαλίων ἅλατα ἐρυθρῶς κεχρωσμένα. Σ. Γ.

ἀλκυλοξέα *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. ἐστερoξέα.

γ-ἀλκυλοπαρακονικὰ *ὀξέα [Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἀνυδρῖται τῶν γ—ὀξυδικαρβονικῶν ὀξέων. Ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον

$$R.\underset{|}{CH}.CH(CO_2H).\underset{|}{CH_2} \\ O\text{———————}CO$$

ἤτοι εἶναι λακτονομονοκαρβονικὰ ὀξέα καὶ λαμβάνονται δι' ἐπιδράσεως ἀλδεϋδῶν ἐπὶ ἠλεκτρικοῦ νατρίου, παρουσίᾳ ἀνυδρίτου τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος. Εὐκόλως ἀποσπᾶται ἐξ αὐτῶν ἓν μόριον διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ μετατρέπονται εἰς ἀκόρεστα μονοκαρβονικὰ ὀξέα. Σ. Γ.

Ν-ἀλκυλοπυριδίνια *[Ὀργ. Χημ.]*. Τὰ ἁλογονίδια τῶν Ν-ἀλκυλοπυριδινίων λαμβάνονται δι' ἑνώσεως ἀλκυλαλογονιδίων μετὰ πυριδίνης, ὡς λ.χ.

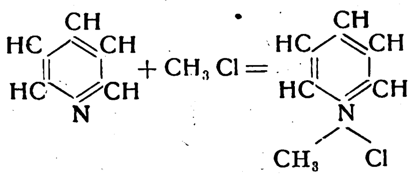

Ταῦτα συμπεριφέρονται ὡς ἅλατα ἰσχυρῶν βάσεων. Σ. Γ.

ἀλκυλοσουλφίδια *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἐπιστημονικωτέρα ὀνομασία τῶν θειοαιθέρων (βλ.λ.). Σ. Γ.

ἀλκυλοσουλφινικὰ *ὀξέα [Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου $C_\nu H_{2\nu+1}SO_2H$ ἤτοι εἶναι κατὰ ἓν ἄτομον ὀξυγόνου πτωχότεραι τῶν ἀντιστοίχων σουλφονικῶν. Σ. Γ.

ἀλκυλοσουλφονικὰ *ὀξέα [Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις λαμβανόμεναι δι' ὀξειδώσεως τῶν μερκαπτανῶν διὰ νιτρικοῦ ὀξέος, ὡς

$$C_\nu H_{2\nu+1}SH+O_3C_\nu H_{2\nu+1}SO_3H.$$

Εἶναι λίαν σταθεραὶ ἑνώσεις, ἰσχυρῶς ὄξιναι, διαλυταὶ εἰς τὸ ὕδωρ. Σ. Γ.

ἀλκυλοσουλφονοκαρβονικὰ *ὀξέα [Ὀργαν. Χημ.]*. Ἑνώσεις λαμβανόμεναι δι' ἐπιδράσεως ἁλογονωμένων λιπαρῶν ὀξέων ἐπὶ σουλφινικῶν ἁλάτων, ὡς

$$C_2H_5.SO_2.Na+CH_2J.CH_2.CO_2H= \\ =C_2H_5.SO_2.CH_2.CH_2.CO_2H+NaJ.$$

Ἐκ τούτων τὰ περιέχοντα μεταξὺ τῆς σουλφονικῆς καὶ τῆς καρβοξυλικῆς ὁμάδος ἓν μόνον μεθυλένιον διασπῶνται κατὰ τὴν θέρμανσιν εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ τὴν ἀντίστοιχον σουλφόνην, ὡς

$$C_2H_5.SO_2.CH_2.CO_2H=C_2H_5.SO_2.CH_3+CO_2$$

Σ. Γ.

ἀλκυλοσουλφοχλωριοφωσφῖναι *[Ὀργ.Χημ.]*. Ἑνώσεις λαμβανόμεναι διὰ θερμάνσεως εἰς 120° διχλωριοφωσφινῶν μετὰ θείου. Ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον $R.PSCl_2$. Εἶναι σώματα ὑγρὰ σταθερὰ πρὸς τὸ ὕδωρ. Σ. Γ.

Ν-ἀλκυλουρεθᾶναι ἢ **Ν-*ἀλκυλοκαρβαμιδικοὶ ἀλκυλεστέρες*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικαὶ ἑνώσεις λαμβανόμεναι δι' ἐπιδράσεως χλωρομυρμηκικῶν ἐστέρων ἐπὶ ἀμινῶν διαλελυμένων ἐν ἀραιᾷ ἀλκοόλῃ, ὡς

$$C_2H_5.O.CO.Cl+NH_2.C_2H_5= \\ =C_2H_5.O.CO.NH.C_2H_5+HCl.$$

Τὰ παράγωγα τῶν κατωτέρων μελῶν εἶναι εὐχαρίστου, ὡς ἀπὸ ὀπωρῶν, ὀσμῆς, ὑγρά, προκαλοῦντα εἰς πολλὰ ἄτομα κεφαλαλγίαν καὶ τάσιν πρὸς ἔμετον. Σ. Γ.

ἀλκυλοφωσφινιγενικὰ *ὀξέα [Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου

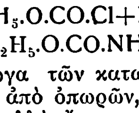

λαμβανόμεναι διὰ διασπάσεως τῶν ἀλκυλοδιχλωριοφωσφινῶν δι' ὕδατος. Εἶναι ὀλίγον διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὐδιάλυτα εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα. Διὰ θερμάνσεως διασπῶνται εἰς φωσφίνας καὶ φωσφινικὰ ὀξέα ὡς

$$3C_5H_{11}.PH_2O_2=C_5H_{11}PH_2+2C_5H_{11}PH_2O_3.$$ Σ. Γ.

S-ἀλκυλοψευδοθειουρίαι *[Ὀργανικὴ Χημ.]* βλ. S-ἀλκυλοθειοϊσοουρίαι.

ἀλκυλοψευδονιτρόλαι *[Ὀργ. Χημ.]*. Αἱ ἑνώσεις αἱ λαμβανόμεναι δι' ἐπιδράσεως νιτρώδους ὀξέος ἐπὶ δευτεροταγῶν νιτροπαραφινῶν, ὁπότε τὸ μεθενυλικὸν ὑδρογόνον ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς μονοσθενοῦς νιτρωδομάδος —NO, ὡς λ. χ.

$$(CH_3)_2CH.NO_2+HO.NO=(CH_3)_2C\begin{cases}NO\\NO_2\end{cases}+H_2O$$

Εἶναι ἀδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ σώματα, οὐδετέρας ἀντιδράσεως καὶ ἐντόνου διαπεραστικῆς ὀσμῆς. Ἐν στερεᾷ καταστάσει εἶναι ἄχροα, ἐνῷ ἐν τετηκυίᾳ ἢ διαλελυμένῃ καταστάσει ἔχουσι κυανοῦν χρῶμα. Σ. Γ.

ἀλκυλυδραζῖναι *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ προϊόντα τὰ λαμβανόμενα ἐκ τῆς ὑδραζίνης, $NH_2.NH_2$, δι' ἀντικαταστάσεως ἑνὸς ἢ πλειοτέρων ὑδρογόνων αὐτῆς δι' ἀλκυλίων. Ἔχουσι τὸν τύπον $R.HN.NH_2$, $R_2N.NH_2$ κλπ. Σ. Γ.

ἀλκυλυδροξυλαμῖναι *[Ὀργ. Χημ.]*. Διακρίνομεν τὰς Ο-ἢ α-ἀλκυλυδροξυλαμίνας καὶ τὰς Ν- ἢ β-ἀλκυλυδροξυλαμίνας. Αἱ α-*ἀλκυλυδροξυλαμῖναι* ἢ *ὑδροξυλαμιναιθέρες* ἢ *ἀλκοξυλαμῖναι* εἶναι προϊόντα λαμβανόμενα ἐκ τῆς ὑδροξυλαμίνης δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ὑδροξυλικοῦ ὑδρογόνου δι' ἀλκυλίου, ἤτοι ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον $NH_2.O.R$. Αἱ β-*ἀλκυλυδροξυλαμῖναι* λαμβάνονται ὁμοίως ἐκ τῆς ὑδροξυλαμίνης, δι' ἀντικαταστάσεως ὅμως τοῦ ἀμινικοῦ ὑδρογόνου δι' ἀλκυλίου, ἤτοι κέκτηνται τὸν γενικὸν τύπον $R.NH.OH$. Σ. Γ.

ἀλκυονάρια (τὰ) (Alcyonaria) *[Ζωολ.]*. Ζῷα κοιλεντερωτὰ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοραλλίων*. Πάντες οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ἀποκλειστικῶς θαλάσσιοι καὶ χαρακτηρίζονται ἰδιαιτέρως ἐκ τοῦ στοματικοῦ των τρήματος, ὅπερ εἶναι ἐφωδιασμένον διὰ συστήματος 8 προσακτρίδων, πλατειῶν καὶ διχαλωτῶν. Ὁλόκληρον τὸ γαστροθωρακικόν των σύστημα διαιρεῖται εἰς τόσους λοβούς, ὅσαι εἶναι αἱ στοματικαὶ προσακτρίδες, αἵτινες χωρίζονται ὑπὸ ἀκτινωτῶν διαφραγμάτων. Ὁ Ehrenberg ὠνόμασε τὰ ζῷα ταῦτα *ὀκτακτίνια* ἢ *ὀκτακτινωτά*, ὁ δὲ Lacaze—Duthiers ἔδωσεν εἰς ὡρισμένα εἴδη τῶν ἀλκυοναρίων τὸ ὄνομα *ζῳανθόδεμα*.

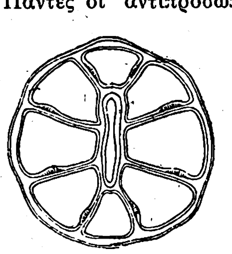

Τομὴ τοῦ σώματος ἀλκυοναρίου.

Αἱ ἀποικίαι τῶν κοιλεντερωτῶν τούτων διαβιοῦσι κατὰ διαφόρους τρόπους. Τινὰ εἶναι προσκεκολλημένα ἐπὶ στερεῶν ὑποστηριγμάτων, ἄλλα ἁπλῶς εὑρίσκονται βυθισμένα ἐπὶ τῆς ἄμμου διὰ τοῦ ἐλευθέρου τμήματος τῆς βάσεώς των. Ἑκάστη ἀποικία ἀποτελεῖται, συνήθως, ἐξ ἀζωνικοῦ σκελετοῦ ἁπλοῦ ἢ διακεκλαδισμένου, ἄλλοτε μαλακοῦ καὶ φέροντος ἀσβεστώδεις μεμονωμένας κεραίας, ἄλλοτε δὲ ἀρθρωτοῦ, ἀποτελουμένου δηλ. ἐξ ἀσβεστούχων κυλίνδρων· τέλος ἕτερα παρουσιάζουσι κερατώδη ἢ πετρώδη σύστασιν. Ἐφ' ὅσον ὁ ἀζωνικὸς σκελετὸς ὑπάρχει, περιβάλλεται ὑπὸ εἴδους θώρακος ἐλάχιστα ἀνθεκτικοῦ, ὅστις καλεῖται *σαρκόσωμα*. Τὸ σαρκόσωμα τοῦτο περιβάλλεται ὑπὸ μικροῦ ἢ μεγάλου ἀριθμοῦ σκληρῶν τιτανούχων νηματίων, τὰ ὁποῖα δίδουσι τὴν ἐντύπωσιν πλέγματος, καὶ περιτρέχεται ὑπὸ συστήματος ὀχετῶν ἁπλῶν ἢ συνθέτων, δι' ὧν κυκλοφορεῖ τὸ θρεπτικὸν ὑγρὸν εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ σώματος τῶν κοραλλίων τούτων.

Ἐρυθρὸν κοράλλιον.

Πάντα σχεδὸν τὰ ἀλκυονάρια εἶναι δίοικα, ἤτοι τὰ γένη εἶναι κεχωρισμένα ἐπὶ διαφόρων ἀποικιῶν. Σπανίως ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀποικίας συναντῶνται ἄρρενα καὶ θήλεα ὁμοῦ ἢ ἑρμαφρόδιτα.

Τῶν κοιλεντερωτῶν τούτων ὑπάρχουσι πλεῖστα ὅσα εἴδη διεσπαρμένα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας· διαιροῦνται δὲ ταῦτα εἰς δύο διακεκριμένα ἀθροίσματα: τὰ ζῶντα ἐλεύθερα καὶ τὰ ζῶντα προσκεκολλημένα ἐπὶ βράχων ἢ ἄλλων στερεῶν ὑποστηριγμάτων. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]* Ἀπολελιθωμένοι εὑρίσκονται μόνον ἀσβεστολιθικοὶ ἄξονες, μεμονωμένα σκελετικὰ σωματίδια, σωλῆνες ἢ κορμοὶ κοραλλίων· οἱ κερατώδεις τοῦ σκελετοῦ σχηματισμοὶ τελείως καταστρέφονται διὰ τῶν τῆς ἀπολιθώσεως συνεπειῶν. Τὰ ἀλκυονάρια ἄρχονται εἰς τὸ τριάσιον σύστημα, ἐν τούτοις ἀνήκουσιν ἐξαιρετικῶς μόνον εἰς τὰ συνήθη ἀπολιθώματα.

Μεμονωμέναι σκληροδερμῖται διαφεύγουσιν εὐκόλως τὸν παρατηρητήν, ἕνεκα τῆς σμικρότητος ἅμα καὶ τοῦ εὐθρύπτου αὐτῶν. Παρετηρήθησαν μέχρι τοῦδε εἰς τὸ ἄνω κρητιδικὸν σύστημα τοῦ Λάουν τῆς Βοημίας καὶ εἰς τὸ μεσαῖον λιάσιον τοῦ Γκόθα. Θ. Σ.

ἀλκυονέλλα (ἡ) (Alcyonella) *[Ζωολ.]*. Γένος βρυοζῴων ἐκτοπρώκτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυλακτολαιμιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *παλουδικελλιδῶν*. Αἱ ἀλκυονέλλαι ζῶσιν ἀποκλειστικῶς εἰς γλυκέα ὕδατα κατὰ κοινότητας καὶ παρουσιάζουσιν ὄψιν παραπλήσιον πρὸς τοὺς σπόγγους. Ἕκαστον ζῴδιον ἀποτελεῖται ἐκ σωληνοειδοῦς θαλαμίσκου μὲ κερατώδη ἐκτοκύστιν· τὸ στοματικὸν τρῆμα ἔχει ἀκανόνιστον πενταγωνικὸν σχῆμα καὶ φέρει ἐκτατὴν προσακτρίδα, λίαν ἀνεπτυγμένην. Δ. Ν. Π.

Ἀλκυονεύς. —1) Γίγας, υἱὸς τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους καθ' ὑποβολὴν τῆς Ἀθηνᾶς.

— 2) Ἕτερος γίγας φονευθεὶς καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου.

— 3) Υἱὸς τοῦ Διόμου καὶ τῆς Μεγανείρας.

— 4) Θεράπων τοῦ Μέμνονος.

— 5) Υἱὸς τοῦ Ἀντιγόνου Γονατᾶ. Κ. Μ. Κ.

Ἀλκυόνη. —1) Θυγάτηρ τοῦ Ἄτλαντος καὶ τῆς Πλειόνης, μία ἐκ τῶν Πλειάδων, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου.

— 2) Ἡ θυγάτηρ τοῦ Αἰόλου καὶ τῆς Αἰγιάλης, καὶ σύζυγος τοῦ Κήϋκος, βασιλέως τῆς Τραχινίας, μεταμορφωθεῖσα ὑπὸ τῶν θεῶν εἰς ἀλκυόνα, τοῦ συζύγου αὐτῆς μεταμορφωθέντος εἰς λάρον.

— 3) Ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἴδα καὶ σύζυγος τοῦ Μελεάγρου, ἡ ἄλλως καλουμένη Κλεοπάτρα.

— 4) Θυγάτηρ τοῦ Κορινθίου Ἀγήμονος, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου. Κ. Μ. Κ.

— **Ἀλκυόνη** (Alcyone) *[Ἀστρονομ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἀστέρων τῆς συστροφῆς τῶν Πλειάδων, κείμενος εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ ἀστρικοῦ τούτου σμήνους. Ὁ ἀστὴρ οὗτος εἶναι μεγέθους περίπου τρίτου (2,96) καὶ φασματικοῦ τύπου Β5p, φέρεται δὲ εἰς τοὺς καταλόγους καὶ τοὺς χάρτας τοῦ οὐρανοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα η Ταύρου. Ἡ Ἀλκυόνη εἶναι ὁ λαμπρότερος ἀστὴρ μεταξὺ τῶν Πλειάδων, διὰ μικροῦ δὲ τηλεσκοπίου διακρίνονται πλησίον αὐτῆς καὶ ἕτεροι τρεῖς ἀστέρες, ὧν οἱ δύο εἶναι μεγέθους περίπου 7ου, ὁ δὲ τρίτος μικρότερος (βλ. Πλειάδες). Σ. Π.

— «Ἀλκυόνη» («Alcyone») *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Γαλλικὸς πολεμικὸς πάρων (βρίκιον) 10 κανονίων, τοῦ «Σταθμοῦ τῆς Ἀνατολῆς». Προσκολληθεὶς τῷ 1827 εἰς τὸν στόλον τοῦ ναυάρχου δε Ρινιὺ (de Rigny) ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς «ἀπόστολον» καὶ δι' αὐτοῦ, παραπλέοντος τὴν γαλλικὴν παράταξιν τὴν 7/19 Ὀκτωβρίου 1827, μετεβιβάσθη εἰς τοὺς κυβερνήτας τῶν πλοίων της ἡ ἀπόφασις τῶν τριῶν ναυάρχων, περὶ τοῦ διὰ τὴν ἐπαύριον ὁρισθέντος εἴσπλου τῆς συμμαχικῆς ναυτικῆς δυνάμεως εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου. Τὴν ἐπομένην, διολισθήσας ὡς σαλαμάνδρα εἰς τὸ πυκνότατον τοῦ πυρὸς καὶ προσενεγκὼν ἀξίαν μνείας συναρωγήν, δὲν ἔσχε παρὰ τοῦτο εἰμὴ ἕνα νεκρὸν καὶ ἐννέα τραυματίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ὕπαρχος του ὑποπλοίαρχος Ντυμπουρντιὲ (Dibourdieu) ἀπολέσας τὸν πόδα του κάτω τοῦ γόνατος ὑπὸ σφαίρας κανονίου. Φέρων τὸ ἔνδοξον τοῦτο κολόβωμα ὁ ποτὲ ὕπαρχος τοῦ Ἀλάκριτυ ἀπέθανεν ἀντιναύαρχος τῷ 1858, ἀφοῦ παρέσχε τὰς ἀρίστας του ὑπηρεσίας εἰς τὸ κράτος του. Σ. Ε. Λ.

Ἀλκυόνη. Συνοικισμὸς τῆς Δυτικῆς Θράκης ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα Χιονίστρας τῆς ὑποδιοικήσεως Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Πρότερον ὠνομάζετο *Ἀλκηζηλάρ*. Ἀπέχει 1 ὥραν νοτίως τῆς Ξάνθης, ἐν τῇ πεδιάδι, καὶ εἶχε κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν 247 κατ. Ι. Σ.

Digitized by Google

Ἀλκυονία. Μικρὰ λίμνη περιμέτρου 60 μ., μεταξὺ τῶν Α. προπόδων τοῦ Ποντίνου ὄρους καὶ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, Ν. τῆς Ἀργολίδος. Ἔχει ὄχθας τελματώδεις, κεκαλυμμένας μὲ δόνακας (τσιποκάλαμα) καὶ σχοίνους. Ἡ λίμνη αὐτὴ ὠνομάζετο καὶ *Ἄβυσσος*, ἐνομίζετο δ' ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἀλλὰ καὶ σήμερον θεωρεῖται ἀπύθμενος καὶ συγκοινωνοῦσα μὲ τὸν Ἅδην. Σχετικῶς γράφει διὰ τὸν Νέρωνα ὁ Παυσανίας (2,37,5), ὅτι «σταδίων πολλῶν κάλους ποιησάμενος καὶ συνάψας ἀλλήλους... οὐδὲ οὗτος οὐδένα ἐξευρεῖν ἠδυνήθη ὅρον τοῦ βάθους». Τῷ 1870—72 Ἄγγλοι ἀξιωματικοὶ ἠρεύνησαν τὸν βυθὸν τῆς λίμνης, ἀλλ' οὐδὲ τὰ 300 μέτρα τῆς ποντισθείσης ἁλύσεως ἔφθασαν τὸν πυθμένα κατὰ τὸ κέντρον τῆς λίμνης· εἰς τὰ πλευρὰ ἔφθασεν ἡ ἅλυσις βάθος 80—150 μέτρων.

Τὸ ὕδωρ τῆς λίμνης εἶναι γαληνὸν καὶ ἤρεμον. Ἂν τολμήσῃ τις νὰ κολυμβήσῃ ἐν αὐτῇ ἀπορροφᾶται, κατὰ τὴν παράδοσιν, καὶ καθέλκεται εἰς τὸν βυθὸν (Παυσ. 2,37,6).

Τὴν μυστηριώδη πρὸς τὸν Ἅδην συγκοινωνίαν, ἣν προσφέρει ἡ Ἀλκυονία, φέρεται χρησιμοποιήσας ὁ Διόνυσος, ἵνα ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν κόσμον τὴν Σεμέλην. Παρὰ τὴν λίμνην ταύτην ἐτελοῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων νύκτια Διονυσιακὰ μυστήρια, περὶ ὧν ὁ Παυσανίας ἀποφεύγει νὰ πληροφορήσῃ διαφωτιστικώτερον, διότι, ὡς γράφει, «οὐχ ὅσιον εἰς ἅπαντας ἦν [αὐτῷ] γράψαι».

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γένεσιν καὶ τὴν ταυτότητα τῆς λίμνης, τινὲς θεωροῦσιν ὅτι ἡ Ἀλκυονία καὶ ἡ Λέρνη ἦσαν ἐν ἀρχῇ μία καὶ ἡ αὐτὴ λίμνη, ἡ Λέρνη, ὅτι δὲ ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς τελευταίας ἐσχηματίσθη βααδύτερόν ἡ Ἀλκυονία.

Πλησίον της κεῖται τὸ ἄλσος τῆς Λέρνης, τὰ δ' ἐκχυλίζοντα ὕδατα αὐτῆς κινοῦσι σήμερον τοὺς ὑδρομύλους τῶν Μύλων. Γ. Π. — Β. Ε. Π.

ἀλκυονίδαι (αἱ) (Alcyonidae) [*Ζωολογ.*]. Πτηνὰ τῆς τάξεως τῶν *κεκραγότων*. Χαρακτηρίζονται ὑπὸ σχετικῶς μεγάλης κεφαλῆς· τὸ ράμφος των εἶναι μέγα, δυσανάλογον πρὸς τὸ σῶμά των, εὐθὺ καὶ ἔχει τετράπλευρον σχῆμα· οἱ πόδες των εἶναι μετρίου μεγέθους. Τὰ πτηνὰ ταῦτα δυσκόλως ἵπτανται, τρέφονται δὲ ἀπὸ διάφορα ὑδρόβια ζῷα, τὰ ὁποῖα συλλαμβάνουσι βυθιζόμενα εὐχερῶς ἐντὸς τοῦ ὕδατος· ἐν ἐλλείψει ὑδροβίων ζῴων τρέφονται καὶ ἐκ σκωλήκων, ἐντόμων, κόκκων κ. τ. λ. Εἶναι φύσει ζωηρὰ καὶ φιλοπαίγμονα, μιμοῦνται δὲ τὰς φωνὰς ἄλλων πτηνῶν. Ἐν ἐξημερώσει διατηροῦνται ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ μανθάνουσιν ὅπως οἱ ψιττακοὶ νὰ προφέρωσι λέξεις.

Τὴν φωλεάν των κτίζουσιν εἰς κοιλότητας τὰς ὁποίας ὀρύσσουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἐπὶ ἀποτόμων βράχων, καὶ τὴν ἐπιστρώννουν ἀτέχνως διὰ πτίλων καὶ διαφόρων ὑδροβίων χόρτων. Γεννῶσι δὶς τοῦ ἔτους ἀπὸ 6—10 ᾠὰ χρώματος φαιοκυάνου, τὸ ὁποῖα θερμαίνει μόνον ἡ θήλεια ἐπὶ 18—20 ἡμέρας. Ἅμα οἱ νεοσσοὶ ἐκκολαφθῶσι, διὰ τὴν τροφήν των φροντίζουσιν ἀμφότεροι οἱ γονεῖς.

Ἀπαντῶσιν εἰς πάσας τὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ Κόσμου καὶ διατρίβουσι κατὰ προτίμησιν εἰς παραλίμνια καὶ παραποτάμια μέρη ἐντὸς καλαμώνων. Κατὰ τὸν χειμῶνα συναθροίζονται κατὰ σμήνη καὶ μεταναστεύουσιν ἐκ τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀφρικήν, ὁπόθεν ἐπανέρχονται κατὰ τὸν Μάρτιον. Παρ' ἡμῖν τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ.

Τῆς οἰκογενείας ταύτης ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι:

1ον) ***Ἀλκυὼν ἡ κοινή*** (Alcyon ispida), κοιν. *ψαροφάγος* ἢ *ψαροπούλι*. Ἡ κεφαλή του εἶναι εὔρωστος καὶ δυσαναλόγως μεγάλη πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ σώματος· ὁ λαιμὸς εἶναι χονδρὸς καὶ ἔχει ᾠοειδὲς σχῆμα, τὸ ράμφος εἶναι μακρὸν καὶ ἰσχυρόν, αἱ σιαγόνες πεπιεσμέναι ἐκ τῶν πλαγίων, ἰδιαιτέρως δὲ ἡ ἄνω σιαγὼν κατὰ τὴν κορυφήν της παρουσιάζει μεγάλην κύρτωσιν· αἱ πτέρυγες μετρίως ἀνεπτυγμέναι, ἡ οὐρὰ ὑποτυπώδης, οἱ

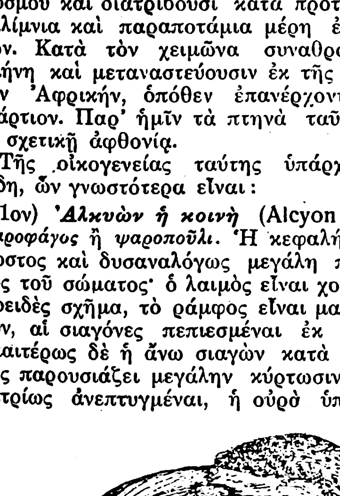

Ἀλκυὼν ἡ κοινή.

πόδες βραχεῖς τελευτῶσιν εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας δακτύλους. Κυρίως τρέφεται ἐξ ἰχθύων καὶ ἐνίοτε καὶ ἐξ ἐντόμων. Διατρίβει πάντοτε παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν, τῶν λιμνῶν καὶ τῶν λιμνοθαλασσῶν ἢ τελμάτων. Πολλάκις ἵσταται ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους καθηλωμένη ἐπὶ ἑνὸς κλάδου καὶ ὅταν ἴδῃ ἰχθύν τινα ἢ ἄλλο ὑδρόβιον ζῷον ἵπταται μὲ ταχύτητα καταπληκτικήν, βυθίζεται εἰς τὸ ὕδωρ καὶ μετά τινα λεπτὰ ἐπανεξέρχεται κρατοῦσα εἰς τὸ ράμφος της τὸ θήραμα. Ἔχει ὀξυτάτην τὴν ὅρασιν καὶ τὴν ἀκοήν. Τὴν λείαν της ζητεῖ πάντοτε εἰς ἀβαθῆ καὶ διαυγῆ ὕδατα. Κατὰ τὸν χειμῶνα μεταναστεύει εἰς θερμότερα κλίματα.

Ἡ πτῆσις τῶν πτηνῶν τούτων εἶναι ταχυτάτη, ἀλλὰ μικρᾶς διαρκείας. Ἵπτανται πάντοτε κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ὑπεράνω τῶν ὑδάτων κτυπῶντα συνήθως τὴν ἐπιφάνειάν των διὰ τῶν πτερύγων των. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων των ἀνέρχονται εἰς μεγαλύτερον ὕψος καὶ ἀποτόμως πάλιν πίπτουσιν εἰς τὸ ὕδωρ. Ἡ βραχύτης τῶν ποδῶν καὶ τὸ βάρος τοῦ σώματος καθιστᾷ τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀνίκανα σχεδὸν πρὸς βάδισιν· μετὰ δυσκολίας κατορθώνουν νὰ ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῶν κλάδων δένδρων ἢ νὰ πηδοῦν ἀπὸ λίθου εἰς λίθον.

Ἡ ἀλκυὼν ἡ κοινὴ ζῇ κατ' ἀγέλας καὶ δὲν ἀλλάσσει τόπον διαμονῆς, παρὰ μόνον ὅταν δὲν εὑρίσκῃ τροφήν· τὰ ᾠά της τοποθετεῖ ἐντὸς τῶν καλαμώνων ἢ ἐπὶ γλοιώδους ἐδάφους παρὰ τὸ ὕδωρ. Γεννᾷ δὶς τοῦ ἔτους ἀπὸ 7—10 ᾠὰ χρώματος λευκοῦ, στρογγύλα καὶ μὲ λεπτὸν κέλυφος· τὰ νεογνὰ ἐκκολάπτονται μετὰ 15 περίπου ἡμέρας, καὶ ἅμα τῇ ἐκκολάψει των εἶναι ἀπαίσια τὴν θέαν μὲ τὸ γυμνὸν σῶμά των, τὴν παμμεγίστην κεφαλήν των, τὸ εὐρὺ ράμφος των καὶ τοὺς κλειστοὺς ὀφθαλμούς των. Οἱ γονεῖς τὰ τρέφουσι διὰ διαφόρων ἐντόμων καὶ καρπῶν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας καὶ εἶτα διὰ μικρῶν ἰχθύων, καὶ ὑπερασπίζουσι ταῦτα κατὰ παντὸς ἐχθροῦ.

Ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματος τῆς ἀλκυόνος παρουσιάζει θαυμαστὴν ποικιλίαν χρωμάτων· ἡ ράχις της εἶναι κυανοπράσινος μὲ πορφυροσμαραγδώδεις ἀποχρώσεις· ἡ κεφαλή της κυανῆ, κοσμεῖται ὑπὸ μελανῶν πλαγίων ραβδώσεων· ὁ λαιμός της καὶ τὰ περὶ τὰ ἀκουστικὰ ὄργανα πτερὰ ἔχουσι λευκοκίτρινον χρῶμα· τὸ στῆθος καὶ ἡ κοιλία καλύπτονται ὑπὸ εἴδους περιτραχηλίου ζωηρῶς πυρροῦ χρώματος. Ὡς πρὸς τὸν χρωματισμὸν θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν ὡραιοτέρων πτηνῶν τῆς Εὐρώπης, παρὰ τὸ ἐλαττωματικὸν σῶμά της καὶ τὴν δυσανάλογον κεφαλήν της. Δι αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον καὶ θηρεύεται πολύ. Κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἰδίως, ὁπότε τὰ πτηνὰ ταῦτα ἐπανέρχονται ἐκ τῆς μεταναστεύσεως καὶ λικνίζονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων, δίδουσι τὴν ἐντύπωσιν ποικιλοχρώμου μετεώρου.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔπλασαν περὶ τὸ πτηνὸν ποιητικοὺς μύθους. Ἐθεωρεῖτο ὡς ἀποκλειστικῶς

Ἀλκυὼν ἡ κυνηγός.

θαλάσσιον πτηνόν, ὅπερ κατεσκεύαζε τὴν φωλεάν του ἐκ τῶν ἀκανθῶν τῶν ἰχθύων καὶ εἶχεν ὑπερφυσικὰς ἰδιότητας. Μέχρι τῶν ἡμερῶν μας λαοί τινες πιστεύουσιν ἀκόμη τὰς θαυμαστὰς ἰδιότητας τῆς ἀλκυόνος· οἱ φιλάργυροι π. χ. διατηροῦσι τὴν ἀλκυόνα διὰ νὰ αὐξήσωσι τὸν πλοῦτόν των, οἱ χωρικοὶ διὰ νὰ ἀποτρέπωσι τὸν κεραυνὸν ἐκ τῶν οἰκιῶν των, οἱ ἔμποροι διὰ νὰ ἔχωσι μεγαλυτέραν κατανάλωσιν εἰς τὰ εἴδη των κτλ.

Ἡ ἀλκυὼν ἡ κοινὴ ἔχει παμμεγίστην γεωγραφικὴν ἐξάπλωσιν· ἀπαντᾷ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν καὶ τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας καὶ τῶν ἀσιατικῶν νήσων. Παραπλήσιά τινα εἴδη ἀπαντῶσιν εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους, τὴν Νέαν Γουϊνέαν, τὴν τροπικὴν Ἀφρικήν, τὴν Μαδαγασκάρην καὶ τινας ἀκτὰς τῆς Αὐστραλίας.

2ον) ***Ἀλκυὼν ἡ κυνηγὸς ἢ γίγας*** (Dacelogigas). Διακρίνεται ἐκ τοῦ εὐρέος ράμφους της, πεπιεσμένον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, τοῦ μετρίου μεγέθους τῆς κεφαλῆς της, βραχέος σώματος, πτερύγων σχετικῶς μακρῶν, ποδῶν κατά τι ὑψηλοτέρων τῶν τοῦ προηγουμένου εἴδους καὶ ἐκ τῆς ἀνεπτυγμένης σχετικῶς οὐρᾶς της.

Τὰ ἤθη της διαφέρουσιν οὐσιωδῶς τῆς ἀλκυόνος τῆς κοινῆς, διότι συνήθως ἐνδιαιτᾶται εἰς δάσῃ μακρὰν τῆς γειτνιάσεως τῶν ὑδάτων καὶ τρέφεται ἐξ ἑρπετῶν, βατράχων καὶ διαφόρων ἐντόμων. Τὰ ᾠά της τοποθετεῖ ἢ εἰς κοιλότητας βράχων ἢ εἰς ἐνσκαφὰς γῆς ἢ καὶ ἐπὶ τῶν δένδρων. Ταῦτα 5—7 τὸν ἀριθμὸν ἔχουσι στιλπνῶς λευκὸν χρῶμα. Ὁ χρωματισμός της εἶναι λαμπρός· τὸ ἐρυθρόν, τὸ πυρρόν, τὸ ἰῶδες, τὸ πορτοκαλλιόχρουν, τὸ ἐλαφρῶς κυανοῦν, τὸ βαθὺ κυανοῦν, τὸ χρυσῶς κυάνουν, τὸ σμαραγδῶδες καὶ τὸ στιλπνῶς μελανὸν χρῶμα σχηματίζουσι τὰς πλέον λαμπρὰς ἀποχρώσεις τοῦ πτερώματός της. Εὑρίσκεται ἐν Εὐρώπῃ, Μεσημβρινῇ Ἀσίᾳ, Μαλαισίᾳ, Νέᾳ Γουϊνέᾳ κτλ.

3ον) ***Ἀλκυὼν ἡ ἐρυθρὰ*** (Alcyon Pastor). Εἶναι τὸ μεγαλύτερον τῶν πτηνῶν τῆς οἰ-

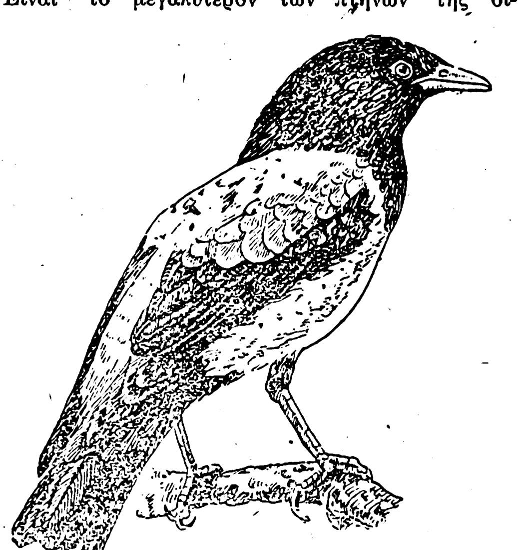

Ἀλκυὼν ἡ ἐρυθρά.

κογενείας ταύτης. Ἡ κεφαλή του εἶναι κανονική, τὸ ράμφος του μετρίου μεγέθους καὶ κατά τι πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, τὸ σῶμά του κανονικόν, εὔγραμμον καὶ εὔρωστον, αἱ πτέρυγες του μακραί, ἡ οὐρά του μᾶλλον μακρὰ καὶ τετράγωνος κατὰ τὸ ἄκρον της. Κατὰ τὴν ἄνοιξιν ὁ χρωματισμός του εἶναι ὑπέρυθρος καὶ ἐναλλάσσεται μὲ τὸν μέλανα, ὅστις πλαισιώνει τὰς πτέρυγας καὶ τὰ ἄκρα τῆς οὐρᾶς. Ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ λαιμὸς εἶναι στιλπνῶς μελανὰ μὲ κυανᾶς ἀνταυγείας, αἱ πλευραὶ καὶ ἡ οὐρὰ κυανομέλαναι μὲ στιλπνὰς ἰώδεις ἀνταυγείας. Εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας καὶ ἐνίοτε μεταναστεύει καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην.

Αἱ ἐρυθραὶ ἀλκυόνες εἶνε πτηνὰ εἰρηνικά, ἥμερα, εὐκίνητα καὶ ζῶσι κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας. Πλησιάζουσι τοὺς κατῳκημένους τόπους καὶ εἶναι ὠφελιμώτατα εἰς τὴν γεωργίαν, διότι καταστρέφουσι τὰς ἀκρίδας καὶ ἄλλα ἐπιβλαβῆ ἔντομα ἐκ τῶν ὁποίων ἀποκλειστικῶς τρέφονται. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἀλκυονίδαι** (Alcyonidae E. H. ἢ Alcyonacea Zitt) [*Παλαιοζ.*]. Ὑπόταξις τῆς τάξεως τῶν *ἀλκυοναρίων* ἐκ τῶν *κοιλεντεροζῴων*. Εἶναι στερρῶς προσκεκολλημέναι κρεατώδεις, ρακώδεις ἢ κλαδώδεις ἀποικίαι, σπανίως μεμονωμένοι πολύποδες μετὰ μεμονωμένων ὀζωδῶν ἢ βελονοειδῶν ἀσβεστολιθικῶν σωματιδίων, ἤτοι *σκληροδερμιτῶν* ἐν τῷ μεσοδέρματι. Θ. Σ.

Ἀλκυονίδες *νῆσοι* [*Ναυτ. Γεωγρ.*]. Τέσσαρες νησῖδες ἐν τῇ Ἀλκυονίδι θαλάσσῃ (βλ. λ.) ἀναδύουσαι ἀπὸ τῆς μεμονωμένης ὑφαλονήσου τῶν 50 ὀργυιῶν, ἣν ἀνευρίσκει τις εἰς 1 ½ μίλλιον βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου *Ὀλμιαί*, ἀποτελοῦσι δὲ αὗται συστάδα δύο ζευγῶν, παραλλήλων πρὸς ἄλληλα, μὲ διεύθυνσιν Σκίρων—Εὖρος. Καὶ ἡ μὲν συστὰς τῶν νησίδων καλεῖται τανῦν *Καλὰ Νησιά*, ἡ βορειοδυτικὴ νῆσος τοῦ ΒΑ ζεύγους *Δασκαλειό*, ἡ νοτιοανατολικὴ τοῦ ἰδίου ζεύγους *Ζωοδόχος Πηγή*, ἡ βορειοδυτικὴ τοῦ ΝΑ ζεύγους *Πρασονήσι* καὶ ἡ νοτιοανατολικὴ τοῦ ἰδίου ζεύγους *Γλαρονήσι*. Τὰ δύο ζεύγη χωρίζονται διὰ στενοῦ βαθέος 6—40 ὀργυιῶν, αἱ νησῖδες ὅμως ἑκάστου ζεύγους σχεδὸν συνέχονται. Ἰδίως τὸ *Δασκαλειὸ* φαίνεται ὅτι ἡνοῦτο πρὸς τὴν *Ζωοδόχον Πηγὴν* διὰ ἰσθμοῦ στενοτάτου, διαβρωθέντος ἤδη καὶ ὑποκατασταθέντος διὰ σκοπέλων ἐπιτρεπόντων πεζῇ περαίωσιν. Βορείως τοῦ ἰσθμοῦ τούτου σχηματίζεται ὅρμος ἔχων τὸ στόμιον ἀνοικτὸν πρὸς ΣΒ μὲ βολίσματα 2—11 ὀργυιῶν, δυνάμενος ἐν ἀνάγκῃ νὰ προφυλάττῃ μικρὸν πλοῖον ἀπὸ ὅλας τὰς κακοκαιρίας πλὴν τῶν μεταξὺ Σκίρωνος καὶ Μέσου· νοτίως δὲ ἕτερος «Ζωοδόχος Πηγή» ἀπὸ φερωνύμου ἐρημοκκλησίου, μὲ βάθη 3—4 ὀργυιῶν προφυλάσσων κακοκαιρίας ἀπὸ Βορρᾶ ἕως Ἀπηλιώτου. Ἡ ὑψηλοτέρα τῶν νησίδων εἶναι (120 μετρ.) ἡ «Ζωοδόχος Πηγή» (πλάτ. 38°06'56", μῆκ. 22°59'43", χάρτης ἑλληνικὸς 19: Ἀλκυονὶς θάλασσα, Ἀγγλικὸς 1600: Gulf of Corinth). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**ἀλκυονίδες ἡμέραι** [*Ἑλλην. Κλιματολ.*]. Οὕτως ὀνομάζεται παρ' ἡμῖν ἡ μακρὰ σειρὰ ἡλιολούστων ἡμερῶν, αἵτινες διακόπτουσι πολλάκις τὴν χειμερινὴν κακοκαιρίαν. Ἡ λαμπρὰ εὐδία αὐτὴ ἐποχὴ συμβαίνει συνήθως κατὰ τὸν Ἰανουάριον, ὁπότε παρατηρεῖται καὶ τὸ κύριον μέγιστον τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως· εἶχε δὲ παρατηρηθῆ καὶ

Digitized by Google

ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οἵτινες ἐκάλουν τὰς κατ' αὐτὴν ἡμέρας *ἀλκυονείους* ἢ *ἀλκυονίδας* (Eisvogeltage, Alkyonides Lemerai), ὡς ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τοκετοῦ τῆς ἀλκυόνος.

Τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀναφέρουσι καὶ πολλοὶ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ἐξ ὧν ὁ Ἀριστοτέλης — ὅστις ἐσφαλμένως ἐτοποθέτει ταύτην κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς χειμερινῆς τροπῆς 7 ἡμέρας πρὸ καὶ 7 ἡμέρας μετὰ—λέγει τὰ ἑξῆς: «Ἡ δὲ ἀλκυὼν περὶ τρο»πὰς χειμερινάς, διὸ καὶ καλοῦνται, ὅταν εὔδιειναί »γένωνται αἱ τροπαί, ἀλκυόνειοι ἡμέραι... Περὶ μὲν »οὖν τοὺς ἐνταῦθα τόπους οὐκ αἰεὶ συμβαίνει γίνε»σθαι ἀλκυονίδας ἡμέρας περὶ τροπάς· ἐν δὲ τῷ »Σικελικῷ πελάγει σχεδὸν αἰεί». Ὁ δὲ Αἰλιανὸς γράφει: «Κυούσης δὲ ἀλκυόνος ἵσταται τὰ πελάγη, »εἰρήνην δὲ καὶ φιλίαν ἄγουσιν ἄνεμοι Κύει δὲ »ἄρα χειμῶνος μεσοῦντος, καὶ ὅμως ἡ τοῦ ἀέρος »γαλήνη δίδωσι σωτηρίας ἀλκυονείας τηνικάδε τῆς »ὥρας ἄγειν ἡμέρας».

Τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ χειμῶνος μακρὰν σχετικῶς καὶ ὅλως ἀπροσδόκητον εὐδίαν ταύτην, ἥτις διακόπτει τὰς χειμερινὰς κακοκαιρίας ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν γένει ἐν τῇ ΝΑ Εὐρώπῃ καὶ ἐλαττώνει τὴν δριμύτητα τοῦ ψύχους, δέον νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως. Πράγματι κατὰ Ἰανουάριον ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις εἶναι μεγίστη ἐν τῇ Α. Μεσογείῳ καὶ ὀλίγον διαφέρει ἐκείνης τῆς ἐν Β. Εὐρώπῃ καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐν Ρωσίᾳ ἐπικρατούσης· ἡ διανομὴ τῆς πιέσεως. καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην, εἶναι τότε ὁμαλή, ἡ δὲ διαφορὰ τῶν πιέσεων μεταξὺ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι μικρά. Φυσικὴ συνέπεια τῶν ἀνωτέρω εἶναι τότε ἡ καλοκαιρία ἐν Ἑλλάδι, ἐνῷ ἀντιθέτως ὅταν ἐν Ρωσίᾳ αἱ πιέσεις εἶναι ὑψηλαὶ καὶ χαμηλαὶ παρ' ἡμῖν, πρέπει νὰ ἐπικρατῶσι, ὡς πράγματι συμβαίνει, βόρειοι σφοδροὶ καὶ ψυχροὶ ἄνεμοι καὶ ἐν γένει κακοκαιρία κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἡ ἐμφάνισις τῆς εὐδίας ταύτης ἐποχῆς δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς (συνήθως τέλη Ἰανουαρίου), ὡς καὶ ἡ διάρκεια αὐτῆς, ἐνίοτε δὲ ἐλλείπει καὶ παντελῶς.

Τῶν ἀλκυονίδων ἡμερῶν μεγάλως ἐπωφελοῦντο οἱ ἀρχαῖοι ὅπως διασχίσωσι τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ ἐπαναλάβωσι τὰς διακοπείσας συγκοινωνίας των, ἡ ἐκτέλεσις τῶν ὁποίων ἐν καιρῷ χειμῶνος ἐθεωρεῖτο ὡς παρακεκινδυνευμένον τόλμημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Αἰγινήτου*, Τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος, τόμ. I καὶ II.— *Neumann - Partsch*, Physikalische Geographie von Griechenland.—*O. Gilbert*, Die Meteorologischen Theorien des Griechischen Altertums. ΘΕΟΚ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

ἀλκυονιδίδαι (αἱ) (Alcyonididae) *[Ζῳολ.]*. Βρυόζῳα τῆς τάξεως τῶν γυμνολαιμιδῶν (βλ. λ.).
Δ. Ν. Π.

ἀλκυόνιον (Alcyonium Zitt.) *[Παλαιοζ.]*. Διὰ τῆς λέξεως ταύτης ὀνομάζεται τὸ μαλακὸν κρεατῶδες μέρος τῶν *ὀκτωκοραλλίων*· βλ. ἀλκυονάρια.
Θ. Σ.

— **ἀλκυόνιον** (Alcyonium Bursa L.) *[Βοτ.]*. βλ. κώδιον.

Ἀλκυόνιος (Alcyonio) ***Πέτρος***. Ἰταλὸς φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1487, ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τῷ 1527. Κατήγετο ἐκ πτωχοτάτης οἰκογενείας ἀλλὰ διὰ τῆς ἐξαιρετικῆς φιλοπονίας καὶ τοῦ ζήλου του κατώρθωσε νὰ σπουδάσῃ τὰ λατινικὰ καὶ ἑλληνικὰ καὶ λαβὼν δίπλωμα ἰατρικῆς προσελήφθη εἰς τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Ἄλδου Μανουτίου ὡς διορθωτής. Τῷ 1517 προσεφέρθη νὰ πληρώσῃ τὴν ἕδραν ἣν ὁ διδάσκαλός του Μάρκος Μουσοῦρος εἶχεν ἀφήσει κενήν, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε. Ἐπιστρέψας εἰς Βενετίαν μετέφρασε πολλὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τὰ ἐξέδωκε τῷ 1521. Τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέως εἶναι κομψὸν καὶ ἡ ἔκδοσις ἐπιμεμελημένη, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι πολλὰ σφάλματα παρεισέφρησαν. Σοφός τις Ἱσπανός, ὁ *Ἰωάννης Γενέσιος Σεπουλβέδα*, διατρίβων τότε ἐν Βονωνίᾳ, ἀνέπτυξε τὰ σφάλματα ταῦτα εἰς εἰδικὸν βιβλίον. Λέγουν δὲ ὅτι ὁ Ἀλκυόνιος ἐστενοχωρήθη τόσον διὰ τὴν κριτικὴν ταύτην, ὥστε διὰ νὰ μὴ γίνῃ γνωστὴ ἠγόρασε ὅλα τὰ ἀντίτυπα καὶ τὰ ἔκαυσε.

Εὐνοούμενος ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Ἰουλίου τῶν Μεδίκων ὁ Ἀλκυόνιος μετέβη κατόπιν εἰς Φλωρεντίαν, ὅπου κατέλαβε τὴν ἕδραν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν ἔργον τοῦ Γαληνοῦ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Ἄλδου. Ὅτε ὁ Ἰούλιος τῶν Μεδίκων ἐγένετο πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα Κλήμης Ζ΄, ὁ Ἀλκυόνιος τὸν ἠκολούθησεν εἰς Ρώμην. Τῷ 1526 συνοδεύων τὸν ὑποχωροῦντα εἰς τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Ἀγγέλου ποντίφηκα, ἐπληγώθη ὑπὸ πυροβόλου, ἐπειδὴ δὲ ἐπίστευεν ὅτι αἱ ὑπηρεσίαι του δὲν ἠμείβοντο καὶ ὅτι ὁ πάπας δὲν τὸν μετεχειρίζετο ὡς ἤξιζεν, ἐγκατέλιπε τὸν προστάτην του καὶ ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τῶν Κολόννα. Ἀπέθανε τὸ ἑπόμενον ἔτος (1527) ἐν Ρώμῃ.

Τὸ γνωστότερον τῶν ἔργων του εἶναι διάλογος τιτλοφορούμενος «*Medicis legatus, sive de exilio*», τυπωθὲν εἰς τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Ἄλδου ἐν Βενετίᾳ τῷ 1522. Διὰ τὸ βιβλίον του τοῦτο ἐκατηγορήθη ὅτι ἐλογοκλόπησεν ἔργον τι τοῦ Κικέρωνος «*De gloria*» καὶ ὅτι διὰ νὰ κρύψῃ τὴν λογοκλοπίαν ταύτην κατέστρεψε τὸ μόνον σωζόμενον ἀντίτυπον τοῦ ἀρχαίου ἔργου, τὸ ὁποῖον, κατὰ τοὺς κατηγόρους του, εὗρεν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ γυναικείου τινὸς μοναστηρίου τοῦ ὁποίου ἦτο ἰατρός. Ἡ κατηγορία αὕτη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Παύλου Μανουτίου ἐξενεχθεῖσα, πολλάκις ἔκτοτε κατεπολεμήθη.

Ὁ Ἀλκυόνιος ἦτο χαρακτῆρος βιαίου, δηκτικοῦ, εἴρωνος καὶ ἐγωϊστικοῦ, δι' ὃ καὶ εἶχε πολλοὺς ἐχθρούς. Ὁ Ἄλδος Μανούτιος ἔλεγε περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο «τόσον ἄφρων ὅσον καὶ ἀναιδής».
Ε. Σ.

ἀλκυονίς,—*ίδος* (ἡ)· παρώνυμον οὐσιαστικὸν με σημασίαν ἐπιθέτου: «ἀλκυονίδες ἡμέραι», ἡμέραι νηνεμίας καὶ θάλπους ἐν μέσῳ χειμῶνι, ὁπότε κατὰ τὸν Λουκιανὸν (Ἀλκυών, 2) «αἴθρια μὲν τὰ ἄνωθεν, ἀκύμαντον δὲ καὶ γαλήνιον ἅπαν τὸ πέλαγος, ὅμοιον, ὡς εἰπεῖν, κατόπτρῳ». Ὅμοια οὐσιαστικὰ μὲ σημασίαν ἐπιθέτου εἶναι τὸ *Ἀτλαντίς, Πριαμίς, Ἀχαιίς, Δωρὶς* καὶ ἄλλα (βλ. λ. ἀλκυονίδες).
Β. Φ.

— **Ἀλκυονὶς** ***θάλασσα*** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὁ κόλπος ὁ ἀποτελῶν τὸν πρὸς ἀνατολὰς τερματισμὸν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἀληθοφανὲς ἐν τούτοις εἶναι ὅτι, ἀρχαιότερον, Ἀλκυονὶς θάλασσα ἐκαλεῖτο ἡ βορεία λωρὶς τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου (ὅστις ἐλέγετο καὶ *Κρισσαῖος*) «.. ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀντιρρίου μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ θάλαττα Ἀλκυονὶς καλεῖται, μέρος οὖσα τοῦ Κρισσαίου κόλπου» (*Στράβ*. Didot 288,48) καὶ ὅτι βραδύτερον περιωρίσθη ἡ ὀνομασία διὰ τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ Κορινθιακοῦ: ... «ἐπὶ τῆς κατὰ τὰς Παγὰς Ἀλκυονίδος προσαγορευομένης» (*Στράβ* Didot 338,3), τὴν Ἀλκυονίδα θάλασσαν τὴν κατὰ τὰς Παγάς, μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Βοιωτίας τῶν περὶ τὴν Κρέουσαν (ἔνθ. ἀν. 343, 41) καθιερωθεῖσα τελικῶς διὰ τὸν κόλπον, τὸν παρουσιάζοντα ὡς στόμιον τὴν βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου *Ὀλμιαὶ* σχετικήν τινα στενότητα («Ὀλμιαί, τὸ ποιοῦν ἀκρωτήριον τὸν κόλπον» *Στρ*. Didot 326,40).

Πάντως «*Ἀλκυονίδα θάλασσαν*» ἢ «*Ἀλκυονίδων Κόλπον*» ὀνομαζόμενον τανῦν τὸν κόλπον τὸν ἀποτελοῦντα τὸν πρὸς ἀνατολὰς τερματισμὸν τοῦ Κορινθιακοῦ, τὸν ἔχοντα νότιον μὲν κέρας τὸ ἀκρωτήριον *Μελανκάβι* (ἢ *Μαλαγκάβι* ἢ *Ἀγριληός*, ἀρχ. *Ἀκραίας Ἥρας* ἢ *Ἡραῖον*), βόρειον δὲ τὸ ἀκρωτήριον τῆς *Ἁγιᾶς*, θαλάσσιον σύνορον τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Φωκίδος, καὶ τὸν σχηματίζοντα καὶ χαρτογραφοῦντα τὴν βορειοτάτην ἀκτὴν τῆς Κορινθίας, τὴν δυτικὴν τῆς Μεγαρίδος καὶ τὴν ΝΔ τῆς Βοιωτίας. Τοῦτον δὲ τὸν κόλπον οἱ μὲν ξένοι ὀνομάζουσι τοῦ *Λιβαδόστρο* (Baie de Livadostro, Livadostro Bay), οἱ δὲ ναυτικοί μας τῆς ἀκτοπλοΐας *κόρφον τῆς Δόμβραινας*, ἐπεκτείνοντες τὴν ἔννοιαν τῆς ὀνομασίας τοῦ ἐλάσσονος ἐν αὐτῷ κόλπου. Εἶναι δὲ τὸ μὲν εὖρός του δεκατριῶν καὶ ἡμίσεος μιλλίων μεταξὺ τῶν κεράτων του λογιζόμενον, ἡ δὲ εἴσδυσίς του, ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς ῥηθείσης διαστάσεως μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ ὅρμου τοῦ *Γερμαινοῦ* ἢ τοῦ τῆς *Ψάθας* μετρουμένη, εἴκοσι μιλλίων.

Τὴν ἀκτογραφίαν τῆς θαλάσσης ταύτης θέλομεν περιγράψει ἐν λεπτομερείᾳ, καθ' ὅσον ἐπὶ μακρὸν ὑπῆρξεν αὕτη ἡ ἀγνοουμένη κυριολεκτικῶς θάλασσα τῆς Ἑλλάδος, διότι σπανιώτατα εἰσέπλεον ἀτμόπλοια ἐν αὐτῇ, καὶ διότι οἱ Ἄγγλοι, ὡς οἱ ἴδιοι τονίζουσιν ἐν τῷ χάρτῃ 1600: gulf of Corinth, ἐχαρτογράφησαν τὴν θάλασσαν ταύτην ἐπὶ τῇ βάσει προχείρου ὅλως σκαριφηματικῆς ὑποτυπώσεως καὶ συμβουλεύουσι τοὺς ναυτικοὺς νὰ μὴ ἔχωσι καμμίαν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτὴν («no confidence should be placed in its accuracy»). Ἔθεσεν εὐτυχῶς τέρμα εἰς τὴν ἥκιστα ἐποικοδομητικὴν διὰ τὸν ναυτικόν μας πολιτισμὸν κατάστασιν ταύτην ἡ Διεύθυνσις τῆς ὑδρογραφικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Π.Ν., προνοίᾳ καὶ μερίμνῃ τῆς ὁποίας ἐξεδόθη ἄρτι (Ἰούν. 1927) ὁ ὑπὸ κλίμακα 1:50000 ὑδρογραφικὸς τῆς θαλάσσης ταύτης χάρτης, ὑποτυπωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπιτελείου τοῦ ὑδρογραφικοῦ πλοίου «Ναυτίλος» κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1925.

Ἡ πρώτη, ἀπὸ τοῦ χάρτου τούτου προκύψασα, ἀποκάλυψις, ἀφορᾷ εἰς τὸν βυθόν, δι' ὃν οἱ Ἄγγλοι εἶχον περιορισθῇ νὰ ἀναγράψωσι εἰς τὸν μνησθέντα χάρτην των «ἄβυσσος εἰς 155 ὀργυιάς». Ἤδη, ἐκ τῆς πυκνότητος τῶν σημειωθέντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ληφθέντων καὶ μὴ σημειωθέντων ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ χάρτου, βολισμάτων προκύπτει ἐναργῶς, ὅτι ὁ βυθὸς τῆς Ἀλκυονίδος θαλάσσης ἀποτελεῖ ἀπέραντον ὑφαλοπεδιάδα, σχεδὸν ὁριζοντίου ἐδάφους, ἀφοῦ τὰ βάθη της, ἕως ἐγγὺς τῶν ἀκτῶν, ποικίλλουν πεντήκοντα μέτρα πλέον ἢ ἔλαττον τῶν 350 μέτρων καὶ ἀφοῦ ἡ μεγίστη κλίσις τοῦ βυθοῦ της, ἕως ἡμίσεος μιλλίου ἀπὸ τῶν ἀκτῶν της, δὲν ὑπερβαίνει τὰ δώδεκα τοῖς χιλίοις (12°/₀₀). Ἐὰν δηλαδὴ ἠθέλομεν φαντασθῇ, ὅτι ἡ θάλασσα θὰ ἀπεσύρετο εἰς 410 μέτρα ὑπὸ τὴν σύγχρονον στάθμην της, θὰ ἀπεκαλύπτετο πεδιὰς ὁμαλὴ καὶ ὁριζοντία μέχρι κοπώσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ, περιβαλλομένη γύρω ἀπὸ ὑψηλὰ καὶ κρημνώδη κράσπεδα ἀπὸ τῶν Ὀνείων (Γερανείας) τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τοῦ Ἑλικῶνος, πλὴν τοῦ δυτικοῦ μέρους αὐτῆς ὅπερ θὰ ἀπετέλει ψαμμαθῶνα εἰς ὃν θὰ ἔσβεννον τὰ κύματα τοῦ Κορινθιακοῦ, ἐνῷ πλησίον τῆς τοιαύτης ὑποθετικῆς ἀκτῆς της καὶ εἰς τὸ τρίτον τοῦ στομίου της θὰ ὠρθοῦτο ὀρθόπαγος μὲ δικρανωτὴν κορυφήν, τὴν σχηματίζουσαν ἐν τοῖς πράγμασι τὰ *Καλὰ Νησιὰ* (βλ. λ. Ἀλκυονίδες νῆσοι).

Α΄) Καὶ τὰ μὲν ***ἀκρωτήρια*** τῆς Ἀλκυονίδος θαλάσσης, ἀρχῆς γινομένης ἀπὸ τοῦ νοτιοδυτικοῦ αὐτῆς κέρατος καὶ τῆς σειρᾶς τῆς περιγραφῆς ἀκολουθούσης ἀντίστροφον φορὰν τῆς τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου, εἶναι τὰ ἀκόλουθα:—*1) Μελαγκάβι* (ἢ *Μαλαγκάβι* ἢ *Ἀγριληός*, ἀρχ. *Ἡραῖον* ἢ *Ἀκραίας Ἥρας*: «...ἐν δὲ τῷ μεταξὺ Λεχαίου καὶ Παγῶν τὸ τῆς Ἀκραίας μαντεῖον Ἥρας ὑπῆρχε τὸ παλαιόν» *Στρ*. ἐκδ. Διδότου 326,39) ἀποτελοῦν τῆς Γερανείας τὴν δυτικὴν ἐσχατιὰν καὶ ἔχον φάρον ἐκλάμψεων λευκῶν ἰσαπεχουσῶν ἀνὰ δέκα δεύτερα λεπτά, φωτοβολίας 20 μιλλίων (πλάτος 38°01'45'', μῆκος 22°51'10'', χάρτης Ἑλληνικὸς 19) —*2) Στέρνα* εἰς 2 $^{4}/_{10}$ μιλ. ΒΑ. τοῦ Μελαγκάβι— *3) Ὀλμιαὶ* (ἡ ἀρχαία ὀνομασία τοῦ τανῦν ἀνώνυμον) εἰς 6 $^{3}/_{10}$ μιλ. ἀπὸ τοῦ Μελαγκάβι καὶ εἰς ὃ τερματίζεται ὁ Ἀσπρόκαμπος, ἡ βορειοτάτη τῆς Κορινθίας ἐσχατιά.— *4) Σχῖνος* εἰς 3 $^{2}/_{3}$ μιλ. Α. ΝΑ. τοῦ ἀκρωτ. Ὀλμιαὶ (πλάτος 38°03'40'', μῆκος 23°02'40'').— *5) Μαυρολίμνη* εἰς 7 $^{4}/_{10}$ ἀνατολικῶς τῶν Ὀλμιῶν, τῆς ὀνομασίας τῆς ἄκρας ὀφειλομένης εἰς λίμνην εὑρισκομένην 1 χιλ. δυτικῶς αὐτῆς.— *6) Ἀλεποχῶρι* εἰς 3 $^{8}/_{10}$ μιλ. Α. ΒΑ. τῆς Μαυρολίμνης.— *7)* Χερσονησίζουσα ἀπόφυσις *Μύτικας Ψάθας*, ἀποτελοῦσα πραγματικὸν ἀκρωτήριον τῶν κρασπέδων τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ προβάλλουσα ἐπὶ 2 $^{1}/_{3}$ μίλλια ἀπὸ τῆς γενικῆς ἀκτογραμμῆς τῆς ἀνατολικωτάτης ἀκτῆς τῆς Ἀλκυονίδος θαλάσσης. Καὶ ἡ μὲν νοτία αὐτῆς ἄκρα ὀνομάζεται ὡσαύτως *Μυτικας Ψάθας*, ἡ δὲ βορεία *Μύτικας Γερμαινοῦ*.— *8)* Ἀκρωτήρ. *Πούντα*, δυτικὴ ἄκρα (πλάτ. 38°09'45'', μῆκ. 23°07'33''), τῆς χερσονησιζούσης ἀποφύσεως *Μαυροσκιθάρι* προεχούσης ἐπὶ 1 $^{1}/_{2}$ μίλλιον ἀπὸ τῆς γενικῆς ἀκτογραμμῆς τῆς ΒΑ ἀκτῆς τῆς θαλάσσης. — *9)* Χερσονησίζουσα ἀπόφυσις *Κορομπίλι*, ἀκρωτήριον πραγματικὸν ἀπὸ τοῦ Ἑλικῶνος, προέχουσα 2 $^{1}/_{4}$ μιλ. ἀπὸ τῆς ἀκτογραμμῆς τῆς Β ἀκτῆς τῆς θαλάσσης· ἡ ΝΑ αὐτῆς ἄκρα ὀνομάζεται *Κορομπίλι*, ἡ Ν. *Παναγία* καὶ ἡ Δ. *Πετρίτης*.— *10)* Χερσονησίζουσα ἀπόφυσις *Μαλασέγκα-Μαλιάζα*, καὶ αὕτη ἀπὸ τῶν ἀκρωρειῶν τοῦ Ἑλικῶνος, ἐν σχήματι L, ἑκάτερον τῶν σκελῶν τοῦ ὁποίου ἔχει μῆκος 3 περίπου μιλλίων· ἀπολήγει δὲ αὕτη πρὸς Α εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Τσάρλα* καὶ πρὸς Ν εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Ταμπούρλο*· ἐπὶ δὲ τῆς κατέναντι τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς χερσονήσου, καθ' αὐτὸ βοιωτικῆς ἀκτῆς, αἱ ἄκραι *Ἅγιος Ἰωάννης* καὶ *Πλάκα*.—*11) Ἀγυιὰ* (πλάτ. 38°14'10'', μῆκ. 22° 45'45''), πέραν τῆς ὁποίας ἄρχονται τῆς Φωκίδος ἀκταί.

Β΄) Ὅρμοι δὲ σχηματίζονται:—*1)* τῆς *Μυλοκοπῆς* εἰς 1 $^{1}/_{10}$ μιλλ. Α. τοῦ ἀκρωτ. Στέρνα (ἀρ. 2). — *2)* τῆς *Λακαζέζας* εἰς 1 $^{6}/_{10}$ μιλ. Α.ΒΑ τοῦ ἰδίου ἀκρωτηρίου. — *3)* τῆς *Σκαλωσιᾶς* εἰς 2 $^{1}/_{2}$ μιλ. Α.ΒΑ τοῦ ἰδίου ἀκρωτηρίου. — *4) Στραβὰ* 1 $^{1}/_{2}$ μιλ. ΝΑ τοῦ ἀκρωτ. Ὀλμιαὶ (ἀρ. 3).—*5)* τῆς *Σωτήρας* εἰς τὴν δυτικὴν μασχάλην τοῦ ἀκρωτηρίου Σχῖνος (ἀρ. 4). — *6) Σχῖνος* ἐπὶ τῆς Ἀν. μασχάλης τοῦ φερωνύμου ἀκρωτηρίου.— *7) Παγαί*, ὅπου τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως, εἰς 2 $^{1}/_{2}$ μιλ. Α.ΒΑ τῆς ἄκρας *Μαυρολίμνη* (ἀρ. 5). — *8)* Κολπίζων ὅρμος τῆς *Ψάθας*, ἔχων νότιον κέρας τὴν ἄκραν Ἀλεποχῶρι (ἀρ. 6) καὶ βόρειον τὴν ἄκραν Μύτικας Ψάθας (ἀρ. 7)· εἰς τὸν ΒΑ μυχὸν χωρίον *Ψάθα*. — *9)* Κολπίζων ὅρμος *Γερμαινοῦ*, ἔχων νότιον κέρας τὴν ἄκραν Γερμαινοῦ (ἀρ. 7) καὶ βόρειον τὴν ἄκραν Πούντα (ἀρ. 8). Εἰς τὸν Ἀν. μυχὸν χωρίον *Γερμαινὸς* ἐπέχον τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων Αἰγοσθένων. — *10)* Κολπίζων ὅρμος *Λιβάδοστρο*, ἐξ οὗ οἱ Ἄγγλοι ὑδρογράφοι ὠνόμασαν οὕτω καὶ ὅλην τὴν Ἀλκυονίδα θάλασσαν, ἔχων Ἀν. κέρας τὴν ἄκραν Πούντα (ἀρ. 8) καὶ δυτικὸν τὸ ἀκρωτήριον Παναγία (ἀρ. 9). Ἐν αὐτῷ δὲ ἐλάσσονες ὅρμοι: *Ἅγιος Βασίλειος* εἰς τὸν Ἀν. μυχὸν καὶ φερώνυμον χωρίον εἰς τὸν μυχόν τοῦ *Καλαμάκι* εἰς τὸν ΒΑ μυχὸν ὅπου καὶ φερώνυμον χωρίον ἐπέχον τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Κρεουσίας* ἢ *Κρεούσης* (....«ἐπίνειον δ' ἔχουσιν αἱ Θεσπιαὶ Κρέουσαν ἣν καὶ Κρεουσίαν καλοῦσιν» *Στράβ*. ἐκδ. Διδότου 351, 41) καὶ *Λιβάδοστρο* εἰς τὸν βόρειον τοῦ ὅρμου μυχόν, ὅπου συνοικισμὸς καὶ ἐρείπια ἀρχαῖα. — *11)* Κόλπος *Δομβραίνης*, ὁ δοὺς τὸ ὄνομα εἰς ὅλην τὴν Ἀλκυονίδα θάλασσαν, ἐν τῇ κοινῇ τῶν ναυτικῶν μας γλώσσῃ καὶ ἔχων ἀνατολικὸν μὲν κέρας τὸ ἀκρωτήριον Πετρίτης (ἀρ. 9), δυτικὸν δὲ τὸ ἀκρωτ. Τσάρλα (ἀρ. 10). Ἐν αὐτῷ ὅρμοι ἐξ Ἀν. πρὸς Δ: *Ἀλυκῆς* μετὰ συνοικισμοῦ, εἰς ὃν παραθερίζουσιν οἱ τῶν γειτονικῶν κωμοπόλεων, καὶ μετὰ ἀλυκῆς εἰς τὸν Ἀν. μυχόν· *Ἁγίου Νικολάου* εἰς τὸν ΒΑ μυχόν· τῆς *Πλάκας* εἰς τὸν Β. ἔχων ἀμφίδυμον πρὸς Δ τὸν ὅρμον *Ἁγίου Ἰωάννου*, τῆς Δομβραίνης τὸ ἐπίνειον. Μεταξὺ δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἁγ. Ἰωάννης καὶ Τσάρλα (ἀρ. 10) διανοίγεται ὁ ὅρμος *Βαθύ*, τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ

Digitized by Google

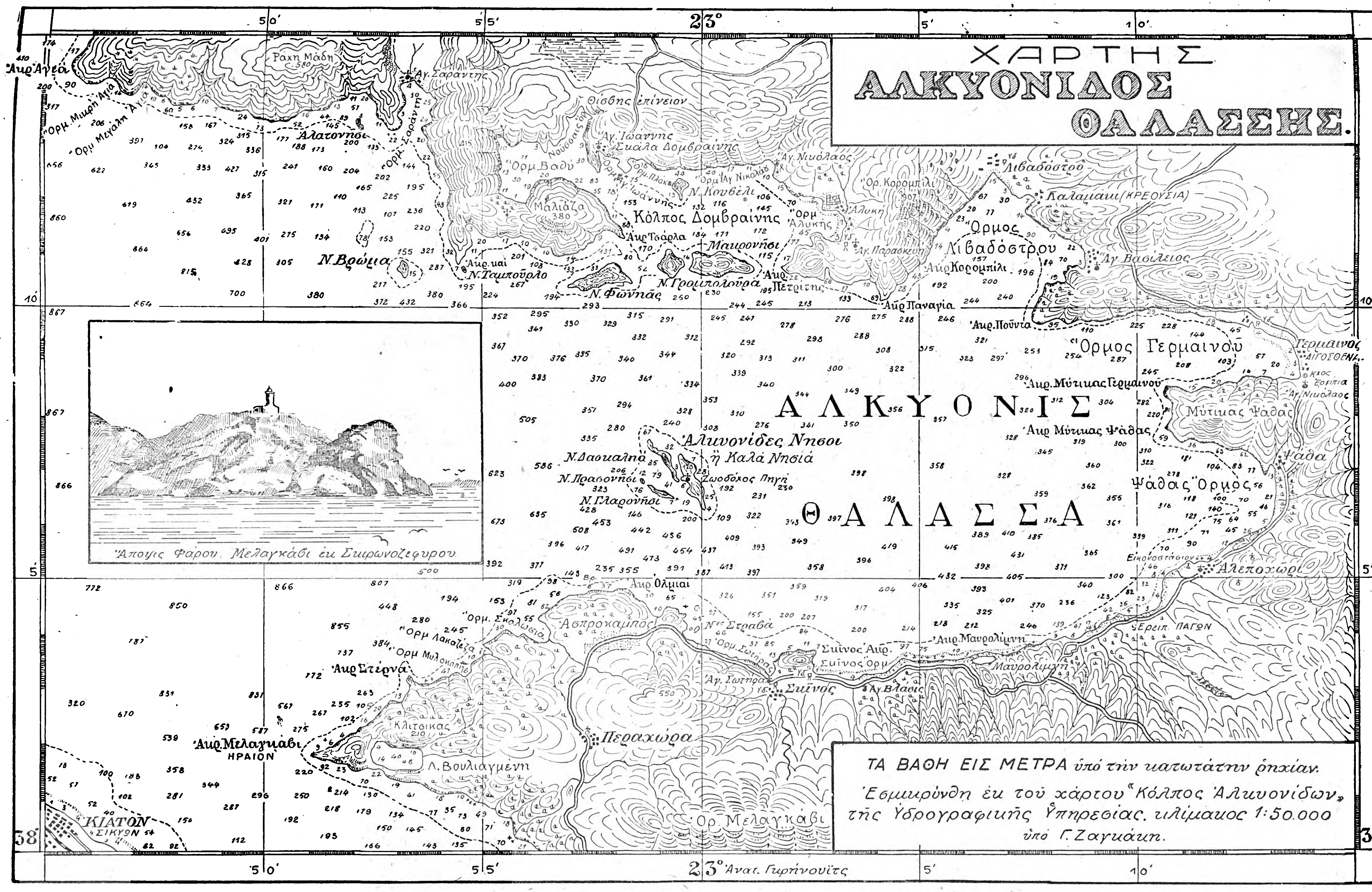

Digitized by Google

κόλπου τῆς Δομβραίνης, ἐν ᾧ σχηματίζονται οἱ ἐλάσσονες ὅρμοι *Νοῦσα* εἰς τὸν Β. μυχόν, *Ροδγιὰ* εἰς τὸν ΒΔ καὶ *Τριάντη* εἰς τὸν νότιον. — ***12)*** Ὅρμος *Σαράντη* εἰς τὴν δυτικὴν μασχάλην τῆς χερσονήσου Μαλιασέγκα (ἀρ. 10). — ***13)*** *Μεγάλης Ἀγυιᾶς* εἰς 1 $^{6}/_{10}$ ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀγυιὰ* (ἀρ. 11) καὶ — ***14)*** τῆς *Μικρᾶς Ἀγυιᾶς* εἰς $^{8}/_{10}$ μιλ. ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἀκρωτηρίου.

Γ') Νησῖδες δὲ ἐν τῇ Ἀλκυονίδι θαλάσσῃ, ἐκτὸς τῶν **Ἀλκυονίδων νήσων** (βλ. λ.), ἀναδυουσῶν εἰς 3 περίπου μίλλια βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Ὀλμιαὶ (Α,3) ὑπάρχουσι καὶ αἱ ἑξῆς: ***1)*** Βραχονησὶς *Τράτα* καὶ νησῖδες *Στραβὰ* μεταξὺ ἀκρωτηρίου Ὀλμιαὶ (Β,3) καὶ ὅρμου Σωτῆρας (Β,5), πλησίον δὲ τῆς ἀκτῆς καὶ μεσολαβουσῶν χοιράδων καὶ σκοπέλων.— ***2)*** *Μακρόνησο* πρὸ τοῦ στομίου τοῦ κόλπου Δομβραίνης (Β,11) καὶ εἰς ἥμισυ ἀκριβῶς μίλλιον δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Πετρίτης (Α,9), τοῦ μεσολαβοῦντος στενοῦ ἔχοντος βάθος εἰς τὸ μέσον του 112 μέτρων· ἔχει τρεῖς κορυφὰς ὧν ἡ μεσαία ὑψομέτρου 204 μέτρων.— ***3)*** ***Γρομπολοῦρα*** κωνικὴ ὕψους 65 μέτρων, ἀκριβῶς πρὸς δυσμὰς τῆς Μακρονήσου, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ στενοῦ 2 δεκάτων μιλλίου, ἔχοντος βάθος καταμεσῆς 16 μέτρων. — ***4)*** Ἐπιμήκης τραχεῖα ἀπόκρημνος ὕψους 140 μέτρων καὶ ἧς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον συμπίπτει ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μεσημβρινοῦ, ὡς καὶ τὸ ἀκρωτήριον *Τσάρλα* (Α,10), δι' ὃ καὶ ὁ πρὸς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην (Β,11) πλέων διαπλέει μεταξὺ τῆς νήσου ταύτης καὶ τῆς Γρομπολούρας.— ***5)*** *Ταμποῦρλο*, ὀρθοῦ κυλινδρικοῦ σχήματος νησίς, νοτίως καὶ ἐγγύτατα τοῦ φερωνύμου ἀκρωτηρίου.— ***6)*** *Βρῶμα* 1 $^{2}/_{10}$ δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Ταμποῦρλο (Α,10).— ***7)*** ***Ἀλατονῆσι***, ἀμέσως πρὸς δυσμὰς τοῦ ὅρμου *Σαράντη* (Β,12) καὶ εἰς 3 $^{4}/_{10}$ Β ΒΔ τοῦ ἀκρωτηρίου ***Ταμποῦρλο***. Πᾶσαι αἱ νῆσοι αὐταί, πλὴν τῶν ***Ἀλκυονίδων***, αἵτινες καὶ *Καλὰ Νησιὰ* καλοῦνται διὰ τοῦτο, εἶναι τραχεῖαι ἀπορρῶγες καὶ ἐξόχως δύσβατοι, δι' ὃ μετὰ δυσκολίας ἠδυνήθησαν οἱ ὑδρογράφοι μας νὰ τοποθετήσουν, κατὰ τὴν ὑποτύπωσιν τοῦ χάρτου τῆς Ἀλκυονίδος θαλάσσης, τὰ διὰ τὰς σκοπεύσεις σημεῖα.

Ὡς πρὸς τὴν ὀνομασίαν τῆς θαλάσσης ταύτης, πιθανώτατα αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸ πλῆθος τῶν εἰς τὰς ἀκτάς της φωλευουσῶν ἀλκυόνων. Διότι αἱ τραχύταται καὶ πλήρεις ρωγμῶν ἀκταὶ καὶ ἀπόκρημνοι νῆσοι τῆς Ἀλκυονίδος θαλάσσης παρέχουσι περισσότερον ἢ παντοῦ ἀλλοῦ τόπον κατάλληλον διὰ νὰ πηγνύῃ τὴν πένθιμον φωλεάν της ἡ ἀλκυών, τὸ πτηνὸν εἰς ὃ ἐξ οἴκτου μετεμόρφωσαν οἱ θεοὶ τὴν Ἀλκυόνην, τὴν ἀφωσιωμένην τοῦ Κήϋκος σύζυγον.

ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ—ΑΛΕΞ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ἀλκυόρνις (Halcyornis Zitt.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος πτηνῶν ἐκ τῆς τάξεως τῶν θαλασσοβίων *δρυοκολαπτοειδῶν*, εὑρεθὲν εἰς τὰ ἠωκαινικὰ στρώματα τῆς Ἀγγλίας ἀπολελιθωμένον. θ. σ.

ἀλκυὼν (ἡ) (Alcyon) *[Ζῳολ.]*· βλ. **ἀλκυονίδαι.**

—*['Εραλδ.]* Ἓν ἐκ τῶν πολλῶν ἐμβλημάτων (attributs) τῶν οἰκοσήμων. Ἀπεικονίζεται ἐν τοῖς θυρεοῖς ἐν εἴδει κύκνου ἐντὸς τῆς φωλεᾶς του πλέοντος, ἐπὶ τῶν κυμάτων. Γ. Ε. Τ.

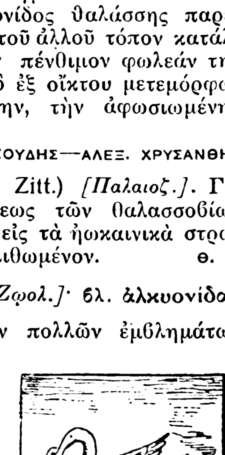

Ἀλκυὼν (οἰκόσημον).

—*['Αποκρυφολ.]*. Ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Ἀλκυὼν» ὁ Κρισναμούρτι ἔγραψε τὰ συγγράμματά του «Le service dans l'education» (1913) καὶ «Aux pieds du Maître» (1914).

Τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Déchirures dans le voile du temps», θεοσοφικὸν βιβλίον, ὁμιλεῖ περὶ τῶν τριάκοντα διαδοχικῶν μετενσαρκώσεων τῆς Ἀλκυόνος. Κατὰ γενικόν, λέγει, κανόνα οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐνθυμοῦνται τὰς προγενεστέρας αὐτῶν μετενσαρκώσεις. Τοῦ κανόνος τούτου ἐξαίρεσιν ποιοῦνται οἱ μεγάλοι ἐκπαιδευταί, οἵτινες, χάρις εἰς τὴν διαύγειαν τοῦ νοός των, δύνανται νὰ διακρίνωσι τὸ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένον αὐτῶν παρελθόν. Τούτων εἷς εἶναι καὶ ὁ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ἀλκυὼν ἀναμορφωτής, ὅστις εἶναι πεπροικισμένος διὰ τοιούτων χαρισμάτων, ὥστε νὰ διαβλέπῃ καὶ πολὺ περισσοτέρας καὶ ἀρχαιοτέρας τῶν τριάκοντα μνημονευθεισῶν μετενσαρκώσεων.

[ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ : *Guenon* Le Théosophisme 1921 σ. 201-212.]

Δ. Π. Κ.

Ἄλλ, *(Δέσποιναι τῆς*—. Dames de la Halle). Ὠνομάζοντο οὕτω «δέσποιναι τῆς ἀγορᾶς», εἰρωνικῶς προφανῶς, αἱ γυναῖκες τῆς παρισινῆς ἀγορᾶς, καθ' ἣν ἐποχὴν μόνον αἱ ἐξ εὐγενοῦς καταγωγῆς γυναῖκες ἔφερον τὸν τίτλον τῆς δεσποίνης. Κατὰ τὸ ἀρχαῖον γαλλικὸν καθεστώς, αἱ εὐτραφεῖς αὗται δέσποιναι τῆς κεντρικῆς ἀγορᾶς, ὡς καὶ αἱ τῆς πλατείας Μωμπὲρ μεταπράτριαι εἶχον τὸ προνόμιον, ὁσάκις ἐγεννᾶτο βασιλόπαις ἢ ἐτελοῦντο βασιλικοὶ γάμοι, ἢ ἀνηγγέλλετο νίκη τις, ἢ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους, νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν στοὰν τῶν ἀνακτόρων τῶν Βερσαλλιῶν, τὴν προωρισμένην διὰ τὰς ἐπισήμους δεξιώσεις, ἐκεῖ δὲ γονυπετεῖς νὰ ὑποβάλλουν εἰς τὸν βασιλέα τὰς εὐχάς των. Μετὰ τοῦτο παρετίθετο εἰς αὐτὰς κοινὸν γεῦμα, τοῦ ὁποίου προήδρευεν εἷς τῶν ἀνωτέρων αὐλικῶν. Τὰ γεύματα ταῦτα ἦσαν πολυτελέστατα. Εἶχον ἐπίσης αἱ dames de la Halle τὸ προνόμιον νὰ καταλαμβάνουν τὰ θεωρεῖα τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης ἄνευ πληρωμῆς κατὰ τὰς γενομένας θεατρικὰς παραστάσεις ἐν ἡμέραις ἐθνικῶν ἢ αὐλικῶν ἑορτῶν. Αἱ δέσποιναι αὐταί, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐξεδήλωσαν ἐπί τινας ἡμέρας τὰ μοναρχικά των ἔνστικτα, τὴν δὲ 5 καὶ 6 Ὀκτωβρίου 1788 ἔσπευσαν εἰς τὰς Βερσαλλίας σύρουσαι τηλεβόλα, ὅπως μεταφέρουν εἰς Παρισίους τὸν *ἀρτοπώλην*, τὴν *ἀρτοπώλιδα* καὶ τὸ *μικρὸν ψωμαδόπουλον*, ὡς ἐκάλουν τὸν Λουδοβῖκον ΙΣΤ', τὴν Μαρίαν Ἀντωανέτταν καὶ τὸν μικρὸν δελφῖνα Λουδοβῖκον. Βραδύτερον ὅμως εἰσελθοῦσαι καὶ αὗται εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν ρεῦμα ἐγένοντο ἐκ τῶν μᾶλλον παραφόρων δημοκρατικῶν καὶ ἀνεμίχθησαν εἰς τὴν ἅλωσιν τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Κεραμεικοῦ κατὰ τὴν 4 Αὐγούστου 1789 καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα τῆς τρομοκρατίας τοῦ Ροβεσπιέρρου. Ὁ Ναπολέων ἀνασυστήσας τὸ ἀρχαῖον κοινωνικὸν οἰκοδόμημα δὲν ἐλησμόνησε τὰς δεσποίνας τῆς ἀγορᾶς καὶ ἀποκατέστησεν αὐτὰς εἰς τὰ ἀρχαῖά των προνόμια. Εἶδεν οὕτως ἡ παρισινὴ κοινωνία νὰ εἰσέρχωνται αὗται εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ νὰ συγχαίρωνται τὸν αὐτοκράτορα διὰ τὰς νίκας του, νὰ καταλαμβάνουν διακεκριμένην θέσιν κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν γάμων του καὶ νὰ γευματίζουν ὁμοῦ μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων. Ὁ Ναπολέων ἐπέστησεν ἰδιαιτέρως τὴν προσοχήν του εἰς τὸ θορυβῶδες αὐτὸ στοιχεῖον καὶ ἐπεδαψίλευεν ἰδιαιτέρας ὅλως περιποιήσεις εἰς αὐτό, χάριν δὲ τῶν γυναικῶν τούτων ἵδρυσε παμμεγίστην αἴθουσαν πλησίον τῆς *ἀγορᾶς τῶν Ἀθῴων* (Innocents), εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδοντο μεγάλοι δημοτελεῖς χοροί, εἰς οὓς παρίστατο ἡ αὐλή.

Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν κυριῶν αὐτῶν τῆς ἀγορᾶς ἐγένετο παροιμιῶδες, ἐδόθη δὲ ἀφορμὴ ἐξ αὐτοῦ δημιουργίας φιλολογικοῦ τινος εἴδους κατασταθέντος ἐπὶ μακρὰ ἔτη τοῦ συρμοῦ καὶ τὸ ὁποῖον ὁ μὲν Κορνήλιος ἀπεκάλει χυδαῖον· ἐν τούτοις τοῦτο ἀπησχόλησε σοβαρῶς τὴν Ἀκαδημίαν, καὶ ὁ ἀγαθὸς Ντυμαρσαὶ ἐγκατεστάθη παρὰ τῇ ἀγορᾷ, ὅπως διασκεδάσῃ τὴν ἀνίαν του παρακολουθῶν τοὺς ἰδιορρύθμους τρόπους τῶν γυναικῶν τούτων, τὸν γλωσσικόν των πλοῦτον καὶ τὰς περιέργους ἐκφράσεις των, τὰς ὁποίας ἐνέπνεεν εἰς αὐτὰς τὸ πάθος, ὅπως παρίστανται διαφέρουσαι τῆς λοιπῆς γαλλικῆς κοινωνίας. Οἱ τρόποι αὐτῶν καὶ αἱ ἐκφράσεις των προσείλκυον διασήμους ἄνδρας εἰς τὴν ἀγοράν, μία δὲ ἐκ τῶν κυριωτέρων ψυχικῶν τέρψεων τοῦ κόμητος δ' Ἀρτουᾶ, τοῦ κατόπιν βασιλέως Καρόλου Ι', ἦτο νὰ μεταβαίνῃ ἄγνωστος καὶ νὰ προγευματίζῃ εἰς τὸ τότε πασίγνωστον καπηλεῖον τὸ «Μικρὸν Μέγαρον» ἐν μέσῳ τοῦ ἀδολεσχοῦντος ἐκείνου πλήθους τῶν γυναικῶν. Αἱ κυρίαι αὐταὶ ἔφερον πάντοτε εἰς τὸ στόμα των τὰς αἰσχίστας τῶν ὕβρεων καὶ μετεχειρίζοντο αὐτὰς εἰς πᾶσαν περίστασιν. Ἔκτοτε τὰ ἤθη καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν μετεβλήθησαν οὐσιωδῶς. Ἐὰν ἀπώλεσαν τὰ παλαιά των προνόμια, κατέκτησαν ὅμως ἄλλα, καὶ ἀπὸ τοῦ κύκλου αὐτῶν προέρχεται κατ' ἔτος ἡ λεγομένη βασίλισσα τῆς ἀγορᾶς, τὴν ὁποίαν ὑποχρεοῦται ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας νὰ ἀσπάζεται δημοσίως. Ἐκ τῶν γυναικῶν τούτων πλεῖσται διεξάγουσαι μέγα ἐμπόριον ἐγένοντο πλουσιώταται καὶ διακρίνονται διὰ τὰ πολύτιμα κοσμήματα καὶ τὰ πλούσια τρίχαπτά των. Θ. Β.

Ἄλλ καὶ ***Ἄλλη***· βλ. **Χάλλη.**

ἀλλά· σύνδεσμος ἀντιθετικός, ἐκ τῆς αὐτῆς ἐξ ἧς καὶ τὸ *ἄλλος* ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς· διὰ τούτου ἐπιφέρεται διανόημα ἀντίθετον πρὸς τὸ μεθ' οὗ συνδέεται, τὸ ὁποῖον καὶ αἴρεται καθόλου ἢ ἐν μέρει: «καλὴ μὲν εἶναι ἡ ἐπιχείρησις, ἀλλ' ἀνωτέρα τῶν δυνάμεών μας», «ὁ μὲν νοῦς πρόθυμος, ἀλλ' ἡ σὰρξ ἀσθενής»· || πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς ἀντιθέσεως συνδέεται μετὰ τοῦ *ὅμως*· || ἡ ἀντίθεσις λανθάνει, ὅταν γίνεται μετάβασις εἰς νέον ζήτημα συναφές: «καὶ ταῦτα μὲν καλῶς ἐλέχθησαν, ἀλλὰ ποῖον θὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν λόγων τούτων;» ἢ «...ἀλλ' ἄραγε ποῖον κτλ.» || ἐπὶ ἐνστάσεως: «ἔλα μαζί μου —ἀλλ' ἀδύνατον»· || διὰ τῆς συνδέσεως ***οὐ μόνον... ἀλλὰ καί***, ὄχι μόνον δὲν αἴρεται τὸ προηγούμενον διανόημα, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐνισχύεται διὰ προσθήκης νέου, συγγενοῦς κατὰ τὸ περιεχόμενον, διανοήματος· «οὐ μόνον κακολογεῖ, ἀλλὰ καὶ συκοφαντεῖ»· ὁμοίως διὰ τῆς συνδέσεως ***ὄχι μόνον δέν... ἀλλ' οὐδέ...***: «ὄχι μόνον αὐτὸς δὲν εἰργάζετο, ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἄλλους ἄφινε νὰ ἐργασθοῦν»· || μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν ὁμοειδῶν ἐννοιῶν ἢ διανοημάτων διὰ τοῦ *ἀλλὰ* προστίθεται τὸ ἔσχατον κατὰ σειράν, ὅπερ ὅμως ἀναδεικνύεται ὡς τὸ σπουδαιότερον: «σοφὸς ὁ Α, σοφὸς ὁ Β, ἀλλ' ὁ Γ πάντων σοφώτατος»· || τίθεται ἐπὶ προτροπῆς καὶ παρορμήσεως· «ἀλλ' ἐμπρὸς λοιπόν! τί κάθεσαι;». Β. Φ.

Ἀλλάβα. Οὕτως ἐκαλεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ σημερινὴ πόλις τῆς Σικελίας Ribera, κειμένη παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀλλάβα, σήμερον *Fiume di Calatabellota*. Κ. Μ. Κ.

ἀλλαβαρδιέρος (hallebardier). Οὕτως ἐκαλεῖτο ἐν Ἑπτανήσῳ, κατὰ παλαιὰ ἔγγραφα, ὁ κλητήρ, κατ' ἐπέκτασιν τῆς ἀρχικῆς ἐννοίας τῆς ξενικῆς ταύτης λέξεως.

Ἀλλὰ-*βέης*. Μουσελίμης τοῦ Ἀγρινίου, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς Ναυπάκτου Πεχλιβὰν-πασᾶ τῷ 1820, μετὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐκδίωξιν τοῦ Τουρκαλβανοῦ διοικητοῦ Ἐλμὰζ-βέη, φίλου τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων (βλ. καὶ λ. **Ἀγρίνιον**).

ἀλλαγαί. Ἐκαλοῦντο οὕτω παρὰ Βυζαντινοῖς αἱ στολαί: «ὑπερθαυμάσας τὸν ἄνδρα πολλοῖς δωρεῖται, ὀφέλλων τὴν ἐκείνου τιμήν, οὐκ ἀλλαγαῖς μόνον ἱματίων, ἀλλὰ χρυσῷ καὶ ἵπποις αὐτὸν διξιούμενος» (*Παχυμέρ* εἰς Ἀνδρόν. Α' κθ'. ἐκδ. Βόννης). Ἐκτὸς ὅμως τῆς σημασίας αὐτῆς, ἡ λέξις ἐσήμαινε καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν δημοσίων ὁδῶν σταθμούς, εἰς τοὺς ὁποίους ἐνηλλάσσοντο οἱ ἵπποι τῶν ὁδοιπόρων.

ἀλλαγεκρινίδαι (Allagecrinidae Etheridge καὶ Carp.) *[Παλαιοζ.]*. Ὁμοιογένεια τῆς τάξεως τῶν *ἐμβρυομόρφων* (Larviformia) *κρινοειδῶν*, ἔχουσα κάλυκα σμικρὸν συνιστάμενον ἐκ πέντε βασικῶν καὶ πέντε ἀνίσου μεγέθους ἀκτινωτῶν πινακιδίων. Τὰ μεγαλύτερα ἀκτινωτὰ πινακίδια φέρουσι δύο βραχίονας, τὰ μικρότερα μόνον ἕνα. Τὸ κάλυμμα τοῦ κάλυκος σχηματίζεται ἐκ πέντε ἑδρικῶν πινακιδίων. Ἡ ζωὴ τῆς ὁμοιογενείας ταύτης περιωρίσθη ἐντὸς τοῦ ἀνθρακικοῦ συστήματος τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος, δι' ὃ καὶ τὰ γένη αὐτῆς εἶναι χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα του ἐν λόγῳ συστήματος. Θ. Σ.

ἀλλαγέκρινος (Allagecrinus Eth. καὶ Carp.). *[Παλαιοζ.]*. Γένος ***κρινοειδῶν*** ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀλλαγεκρινιδῶν*. Ἔζησεν εἰς τὸ ἀνθρακικὸν σύστημα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς Σκωτίας καὶ βορείου Ἀμερικῆς καὶ ἔχει κάλυκα μετὰ τριῶν συνηνωμένων βασικῶν πινακιδίων, πέντε ἀκτινωτῶν καὶ πέντε ἑδρικῶν. Τὰ ἑδρικὰ πινακίδια σχηματίζουσι πυραμίδα. Οἱ βραχίονες συνίστανται ἐκ μακρῶν μονοστοίχων ἄρθρων. Θ. Σ.

Ἀλλαγή. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μερόπης, κατοικούμενος ὑπὸ 160 περίπου ἀτόμων. Κεῖται πλησίον τῶν ὁρίων Μεσσηνίας καὶ Ἀρκαδίας καὶ ὠνομάσθη, πιθανώτατα, οὕτως, διότι ἐν αὐτῷ ἐγίνετο ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ταχυδρομικῶν σάκκων μεταξὺ τοῦ ταχυδρόμου Μεσσηνίας καὶ τοῦ ταχυδρόμου Ἀρκαδίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, ἴσως δὲ καὶ πρότερον. Γ. Δ. ΚΑΥ.

ἀλλαγὴ (ἡ)· τὸ ἀφῃρημένον τοῦ *ἀλλάσσω*· τὸ λαμβάνειν τι ἀντὶ ἄλλου τινός, ἀνταλλαγή, κοιν. *ἀλλαξιά*· «ἀλλαγὴ ἵππων,— ἐνδυμάτων κ.τ.τ.» || μεταβολὴ πράγματος ἢ καταστάσεως· «ἀλλαγὴ πολιτεύματος, — βίου, — διαίτης, — νόμου κ.τ.τ.» || διαδοχή, ἀντικατάστασις· «ἀλλαγὴ τῆς φρουρᾶς, — τοῦ διοικητοῦ, — τοῦ νομάρχου κ.τ.τ.». Β. Φ.

— **ἀλλαγὴ** (variation) *['Αστρονομ.]*. Μία ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀνωμαλιῶν τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς, προερχομένη κυρίως ἐκ τῆς ἐπιτροχίου συνιστώσης τῆς παρελκτικῆς δυνάμεως τοῦ Ἡλίου.

Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Γῆ εὑρίσκεται εἰς τὸ σημεῖον Γ καὶ ὅτι ἡ Σελήνη διαγράφει τὴν τροχιάν της περὶ αὐτὴν κατὰ τὴν φορὰν τοῦ βέλους, τὰ σημεῖα Α καὶ Β θὰ εἶναι αἱ θέσεις, εἰς τὰς ὁποίας θὰ εὑρίσκεται ὁ ἡμέτερος δορυφόρος κατὰ τὴν σύνοδον καὶ κατὰ τὴν ἀντίθεσιν, τὰ δὲ σημεῖα Δ καὶ Ε αἱ θέσεις αὐτοῦ κατὰ τοὺς τετραγωνισμούς. Εἰς πᾶν ἄλλο σημεῖον Ζ τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς ἡ συνισταμένη τῆς παρελκτικῆς δυνάμεως τοῦ Ἡλίου θὰ παρίσταται ὑπὸ τοῦ τμήματος ΖΗ. Ἡ δύναμις αὕτη ἔχει τὴν μεγίστην αὐτῆς τιμὴν εἰς τὰ σημεῖα Α καὶ Β, εἰς πᾶν δὲ σημεῖον Ζ δύναται νὰ ἀναλυθῇ εἰς δύο συνιστώσας ΖΘ καὶ ΖΙ, ὧν ἡ πρώτη ἐφάπτεται τῆς τροχιᾶς κατὰ τὸ σημεῖον Ζ, ἡ δὲ δευτέρα εἶναι κάθετος ἐπ' αὐτήν. Ἡ ἐφαπτομενικὴ συνιστῶσα ΖΘ προφανῶς μηδενίζεται εἰς τὰ σημεῖα Α, Β, Δ, Ε, μεταξὺ ὅμως τοῦ Α καὶ Ε, ὡς καὶ μεταξὺ τοῦ Β καὶ Δ, ἐνεργεῖ οὕτως, ὥστε νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν κίνησιν τῆς Σελήνης περὶ τὴν Γῆν, ἐνῷ μεταξὺ Α καὶ Δ καὶ Β καὶ Ε νὰ ἐπιβραδύνῃ αὐτήν.

Συνεπῶς ἡ ταχύτης περιφορᾶς τῆς Σελήνης εἶναι μεγίστη μὲν εἰς τὰ σημεῖα Α καὶ Β, ἐλαχίστη δὲ εἰς τὰ σημεῖα Δ καὶ Ε, ἐὰν δὲ λάβωμεν τὰς ἀκτῖνας ΓΖ, ΓΚ, ΓΛ καὶ ΓΜ σχηματιζούσας μετὰ τῶν εὐθειῶν ΑΒ καὶ ΔΕ γωνίας 45°, εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ ταχύτης περιφορᾶς τῆς Σελήνης νὰ εἶναι μεγαλυτέρα τῆς μέσης τιμῆς αὐτῆς μεταξὺ

Digitized by Google

; καὶ Κ, Λ καὶ Μ καὶ μικροτέρα τῆς μέσης τι- ῆς αὐτῆς μεταξὺ Ζ καὶ Μ, Κ καὶ Λ. Ἡ τοιαύτη νωμαλία ἐν τῇ κινήσει τῆς Σελήνης ἔχει περίο- ον ἡμίσεος συνοδικοῦ μηνός, ἤτοι 14,77 ἡμερῶν, ὁ δὲ μέγεθος αὐτῆς ἰσοῦται πρὸς δημ.2ε, ἔνθα ὁ μὲν β εὑρέθη ἐκ παρατηρήσεων ἴσον πρὸς 9΄30΄΄,70, τὸ δὲ ε παριστᾷ τὴν γωνιώδη ἀπόστα- ιν τοῦ Ἡλίου ἀπὸ τῆς Σελήνης, ὁρωμένων ἐκ ῆς Γῆς. Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι ἡ ἀλλαγὴ ἔχει τὴν εγίστην τιμὴν αὐτῆς, ὅταν ἡ Σελήνη εὑρίσκηται ἰς ἴσην ἀπόστασιν μεταξὺ συζυγίας καὶ τετρα- ωνισμοῦ, ἤτοι κεῖται ἐπὶ τῆς τροχιᾶς της εἰς ὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα καλοῦνται *ὀκτημόρια* (octants). ἰς τὸ πρῶτον καὶ εἰς τὸ τρίτον ὀκτημόριον ἡ ελήνη ὑστερεῖ τῆς μέσης θέσεως αὐτῆς κατὰ 9΄,5, εἰς δὲ τὸ δεύτερον καὶ εἰς τὸ τέταρτον ροηγεῖται αὐτῆς κατ' ἴσον ποσόν.

Ἡ ἀλλαγὴ ἀνεκαλύφθη τῷ 1600 ὑπὸ τοῦ Τύ- ωνος, φαίνεται ὅμως ὅτι εἶχεν ἀνακαλύψει αὐ- ὴν πέντε περίπου αἰῶνας ἐνωρίτερον ὁ Ἄραψ στρονόμος Ἀμπούλ-Βέφα, διὰ συγκρίσεως τῶν ὶκῶν τοῦ παρατηρήσεων πρὸς τοὺς πίνακας τοῦ Πτολεμαίου καὶ πρὸς τὰς παρατηρήσεις, ἃς ἐξε- έλεσαν πρὸ αὐτοῦ διάφοροι Ἄραβες ἀστρονόμοι πὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλ-Μαμοὺν καὶ ἑξῆς. Ἡ λλαγή, μηδενιζομένη κατὰ τὰς συζυγίας, ὅπως αὶ κατὰ τοὺς τετραγωνισμούς, δὲν ἐπηρεάζει τὰς ρας τῶν ἐκλείψεων, τοῦθ' ὅπερ ἐξηγεῖ πῶς διέ- αθε τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων ἀστρονόμων ἡ ποδαία αὐτὴ ἀνωμαλία τῆς σεληνιακῆς τρο- ιᾶς.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

— **ἀλλαγὴ** *[Ναυτ. Χειρισμ.]*. Ἀλλαγὴ ***ἀκατίου μεγίστης*** (ἱστίου)· —***δόλωνος, ἱστίου*** καὶ ***κεραίας***· ***-μεγάλου ἐπιστηλίου***· —***μικροῦ ἐπιστηλίου***· — ***εγάλης κεραίας***· —***διζύγου***· βλ.λ. ἀλλάσσω *(Ναυτ.)*.

— **ἀλλαγὴ** *[Στρατιωτ.]*. Ὁ ὅρος *ἀλλαγὴ* χρησιμο- οιεῖται ὑπὸ διαφόρους σημασίας ἐν τῇ στρατη- ικῇ, ἐν τῇ τακτικῇ καὶ ἐν τοῖς κανονισμοῖς ὑπη- εσίας.

I. Στρατηγική.—Ἐν τῇ στρατηγικῇ, ὑπάρχου- ν: «ἀλλαγὴ γραμμῶν ἐπιχειρήσεων», «ἀλλαγὴ ετώπου» καὶ «ἀλλαγὴ γραμμῶν συγκοινωνιῶν», λ. λ. γραμμή, ἐπιχειρήσεις, μέτωπον, συγκοι- ωνίαι *[Στρατιωτ.]*).

Ἀλλαγὴ γραμμῶν ἐπιχειρήσεων καλεῖται ἡ, ιὰ τὴν προέλασιν εἰς τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπόν, αρακολούθησις ὁδικοῦ ἢ σιδηροδρομικοῦ δικτύου, χοντος κατεύθυνσιν διάφορον τῆς μέχρις ὥρας κολουθουμένης· διάφορον δέ, διότι τὸ σχέδιον πιχειρήσεων ἀλλάσσει, εἴτε ἐθελουσίως (πρωτο- ουλίᾳ δράσεως), εἴτε λόγῳ ἀνάγκης ἐπιβαλλομένης κ τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ἐχθροῦ (ὑποχειριότης τῷ χθρῷ). Ἡ ἀλλαγὴ γραμμῶν ἐπιχειρήσεων συνε- ιφέρει πάντοτε καὶ τὴν τοῦ μετώπου.

Ἡ ***ἀλλαγὴ*** ὅμως τοῦ ***μετώπου*** δὲν πρέπει νὰ υγχέηται πρὸς τὴν ἀλλαγὴν κατευθύνσεως, καθ' σον ναὶ μὲν συνεπιφέρει καὶ αὐτὴ ἀλλαγήν τινα ετώπου, ἀλλ' ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν εἶ- αι συνέπεια τῆς δι' οἱονδήποτε λόγον ἀλλαγῆς τοῦ χεδίου ἐπεχειρήσεων, ἀλλὰ συνέπεια ἀναγκωνπρο- ρχομένων ἐκ διαφόρων ἄλλων αἰτίων, ὡς π. χ. ἐδα- ικῶν (προσφορωτέρα ἡ ὅδευσις διὰ χώρου τινός), νεφοδιασμοῦ (συμπλησίασις πρὸς ὁρισμένας πόλεις, ιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς κτλ.), ἀποφυγῆς ὡρι- μένων χώρων (οἱ πολὺ ἰσχυροὶ χῶροι τοῦ ἐχθροῦ αρακάμπτονται κατὰ τὸ δυνατὸν) κτλ., ἀφ' ἑτέρου εἶναι πολὺ μικρᾶς στροφῆς, εἰς τρόπον ὥστε ὰ μὴ ἐκτρέπωνται ποτὲ τὰ στρατεύματα ἀπὸ τῆς ενικῆς κατευθύνσεως τῶν γραμμῶν ἐπιχειρήσεων ων, συνεπῶς οὐδ' ἀπὸ τῆς ἐπιβαλλομένης διὰ ὰ ἐπιχειρήσεις γενικῆς κατευθύνσεως τοῦ με- ώπου.

Κατ' ἀρχήν, πᾶσα ἀλλαγὴ μετώπου ἐπιτυγχά- εται διὰ περιστροφῆς του περὶ μίαν τῶν πτερύ- ων του, τῆς σχετικῆς πτέρυγος χρησιμευούσης ς πόλου.

Ὅταν ἡ ἀλλαγὴ ἐκτελῆται διὰ περιστροφῆς ρὸς τὰ ἔμπρός, τότε κερδίζεται σχετική τις ἐδα- ικὴ ἔκτασις, διότι, σὺν τῇ ἀλλαγῇ, ἐπέρχεται αὶ λοξή τις προχώρησις (μεῖζον ἐδαφικὸν κέρ- ος πρὸς τὴν περιστρεφομένην πτέρυγα). Ληπτέον μως ὑπ' ὄψει ὅτι, κατὰ τὴν τοιαύτην ἀλλαγήν, ὡς πόλος χρησιμεύουσα πτέρυξ ἐκτελεῖ εἶδος λευρικῆς πορείας σχετικῶς πρὸς τὸν ἐχθρόν, συ- επῶς πιθανὸν νὰ εὑρεθῇ εἰς δύσκολον θέσιν. Ὅταν δ' ἡ ἀλλαγὴ ἐκτελῆται διὰ περιστροφῆς ρὸς τὰ ὀπίσω, τότε χάνεται ἐδαφική τις ἔκτα- ις (μεῖζον ἐδαφικὴ ἀπώλεια πρὸς τὴν περιστρε- ομένην πτέρυγα). Ὁ τοιοῦτος ἑλιγμὸς εἶναι κατ' ξοχὴν δύσκολος καὶ λεπτότατος, οὐχ ἧττον ὅμως ἶναι ὁ ἐνδεδειγμένος καὶ ὁ ἐπιβεβλημένος πρὸς ἀν- ίκρουσιν παντὸς ἐχθρικοῦ ὑπερκερωτικοῦ ἑλιγμοῦ.

Ἡ ἐκτέλεσις πάσης ἀλλαγῆς μετώπου πρέπει ὰ γίνηται ταχύτατα, διότι ἄν, κατὰ τὸν χρόνον ῆς ἀλλαγῆς, ἐπέλθῃ σύγκρουσις μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, ότε μονάδες μόνον τινὲς θὰ δυνηθῶσι νὰ λά- ωσι μέρος, καθ' ὅσον αἱ λοιπαὶ θὰ εὑρίσκων- αι ἐν κινήσει, εἴτε προχωρητικῇ, εἴτε ὑποχωρη- ικῇ. Αὐτονόητον βεβαίως καθίσταται ὅτι, ὅσον ἡ λλάσσουσα μέτωπον μονὰς εἶναι μείζων, ἐπὶ το- σοῦτον ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος εἶναι μείζων, ἐφ' ὅσον δὲ τὰ μέσα τῆς μεταφορᾶς εἶναι ἀφθονώ- τερα (σιδηρόδρομοι, αὐτοκίνητα), ἐπὶ τοσοῦτον ὁ χρόνος τῆς ἐκτελέσεως μειοῦται. Ἐφ' ὅσον τὸ μέτωπον εἶναι μᾶλλον ἐκτεταμένον, ἐπὶ τοσοῦτον παρουσιάζονται πλείονες ἐδαφικαὶ δυσχέρειαι, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι αἱ εὔκολοι διαβάσεις εἶναι συνήθως περιωρισμένου ἀριθμοῦ. Καί, προ- κειμένου μὲν περὶ ποταμίων διαβάσεων, αὗται δυ- νατὸν τεχνητῶς νὰ ἐπαυξηθῶσι διὰ τῆς εἰς πλείονα σημεῖα γεφυρώσεως· προκειμένου ὅμως περὶ ὀρει- νῶν διαβάσεων ἢ περὶ τοιούτων διὰ μέσου ἑλῶν, βορβόρου, ἀμμώδους ἐκτάσεως, ἡ ἐξεύρεσις κα- ταλλήλων διαβάσεων προσκόπτει εἰς δυσκολίας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνυπερβλήτους.

Πάντως ἡ πρὸς οἱανδήποτε ἔννοιαν (ἔμπρὸς ἢ ὀπίσω) ἀλλαγὴ μετώπου παρουσιάζει σήμερον πολλῷ μείζονας δυσχερείας ἢ ἄλλοτε, λόγῳ τῶν μεγάλων ὄγκων τῶν σημερινῶν στρατῶν.

Ἀλλαγὴ γραμμῶν συγκοινωνιῶν καλεῖται πᾶσα μετατροπὴ ἐν τῇ ὀργανώσει τοῦ δικτύου τῶν γραμμῶν τούτων. Ἡ τοιαύτη ἀλλαγὴ ἐπέρχεται ὡς ἄμεσος φυσικὴ συνέπεια τῆς ἀλλαγῆς, ἢ τοῦ μετώπου ἢ τῆς βάσεως ἐπιχειρήσεων.

Καίτοι ὁ ἐπιζητούμενος σκοπὸς κανονίζει τὰς ἐπιχειρήσεις, συνεπῶς τὰς γραμμὰς ἐπιχειρήσεων καὶ τὸ μέτωπον, μολαταῦτα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παραβλέπηται τὸ ζήτημα τῶν συγκοινωνιῶν, δι' ὅ, ἐν πάσῃ ἀλλαγῇ γραμμῶν ἐπιχειρήσεων καὶ με- τώπου, τὸ ζήτημα τῶν συγκοινωνιῶν πρέπει νὰ λαμβάνηται σοβαρῶς ὑπ' ὄψει, ἰδίως σήμερον, ὁπότε οἱ παρατασσόμενοι ὄγκοι εἶναι μέγιστοι.

Τὸ αὐτὸ ἰσχύει προκειμένου καὶ περὶ ἀλλαγῆς βάσεως, διότι, ἅμα ὡς ἐκ βάσεώς τινος δὲν ὑπάρ- χωσι κατάλληλοι γραμμαὶ συγκοινωνιῶν πρὸς τὸ μέτωπον, ἡ τοιαύτη βάσις εἶναι ἄχρηστος.

Ἀλλαγαὶ στρατηγικοῦ μετώπου παρουσιάζονται πολλαὶ ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἱστορίᾳ· αἱ κυριώτεραι ὅμως εἶναι αἱ κάτωθι :

Α΄). Ὁ Μέγας Ναπολέων, κατὰ τὴν εἰς Γερμα- νίαν ἐκστρατείαν τοῦ 1805, ἐκτελεῖ κατὰ Σεπτέμ- βριον—Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους τούτου τρεῖς ἀλλα-

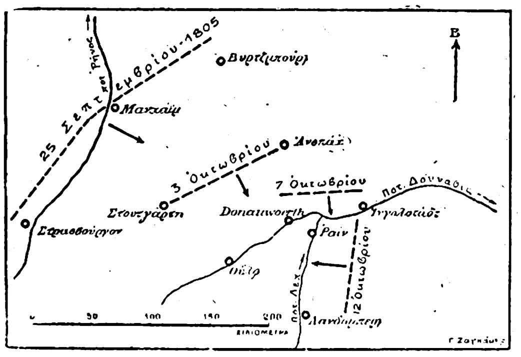

Σχ. 1.—*Ἀλλαγαὶ μετώπου τῆς στρατιᾶς τοῦ Ναπολέοντος πρὸ τῆς μάχης τῆς Οὔλμ* (1805).

γὰς μετώπου ἐντὸς χρονικοῦ διαστήματος 15 πε- ρίπου ἡμερῶν (βλ. σχ. 1).

Ἡ διὰ πρώτην φοράν, τῷ 1805, συγκροτηθεῖσα μεγάλη στρατιὰ (ἐξ 7 σωμάτων στρατοῦ καὶ ἐξ 6 μεραρχιῶν ἱππικοῦ) τάσσεται τὴν 25 Σεπτεμβρίου μὲ μέτωπον Στρασβοῦργον — Μανχάϊμ — Βυρτζ- μπούργ, ἱππαστὶ ἐπὶ τοῦ Ρήνου, μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Α περίπου. Τὴν 3ην Ὀκτωβρίου τάσσεται μὲ μέτωπον Στουτγάρδη — Ἀνσπάχ, ἤτοι μὲ κα- τεύθυνσιν πρὸς ΝΑ, τὴν 7ην Ὀκτωβρίου μὲ μέ- τωπον Donauwoerth — Ἰνγολστάδτ ἐπὶ τῆς ἀριστε- ρᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἤτοι μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Ν, καὶ τέλος τὴν 12ην Ὀκτωβρίου μὲ μέτω- πον Λανδσμπέργ — Ραΐν, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Λέχ, ἤτοι μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Δ, ἐν ἄλλαις λέ- ξεσι μὲ κατεύθυνσιν κάθετον πρὸς τὴν τῆς 7ης Ὀκτωβρίου καὶ ἀντίθετον περίπου πρὸς τὴν τῆς 25ης Σεπτεμβρίου. Δῆλα δὴ ἡ περιστρεφομένη ἀρι- στερὰ πτέρυξ τῆς στρατιᾶς ἐξετέλεσε στροφὴν καθ' ὁλόκληρον περίπου ἡμικύκλιον.

Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἑλιγμῶν τούτων, ἐπε- τέθη ὁ Ναπολέων ἀπὸ τοῦ μετώπου τῆς 12ης Ὀκτωβρίου κατὰ τοῦ, ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Μάκ, αὐστριακοῦ στρατοῦ, τοῦ ὑποχωρήσαντος πρὸς τὴν ὀχυρὰν πόλιν Οὔλμ.

Β΄). Κατὰ τὸν Γαλλο-γερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, ἐκτελεῖται ἀλλαγὴ μετώπου ὑπὸ τῶν Γερμα- νῶν, μὲ περιστρεφομένην πτέρυγα τὴν 3ην Στρα- τιὰν (Διάδοχος τῆς Πρωσίας), καὶ πόλον τὴν 1ην Στρατιὰν (Στρατηγὸς Στέϊνμετς), εὐθὺς μετὰ τὰς μάχας τῆς 6ης Αὐγούστου (Βέρθ, καὶ Σπίχχερεν), ἵνα ληφθῇ κατεύθυνσις πρὸς τὸν Μοζέλα (βλ. σχ. 2). Ἐνῷ, περὶ τὴν 8ην Αὐγούστου, ὁ γερμανι- κὸς στρατὸς εἶχε κατεύθυνσιν πρὸς ΝΔ, τὴν 12ην Αὐγούστου ἔχει μέτωπον Σααρμπούργ—Μπαρονβὶλ —Σαρλουΐ, ἤτοι μὲ κατεύθυνσιν περίπου πρὸς Δ, τὴν δὲ 14ην Αὐγούστου ἔχει μέτωπον Δυτ. Νανσὺ —Δυτ. Πὸντ ἀ Μουσὸν—εἰς ποταμὸν Νιέδ, ἤτοι μὲ κατεύθυνσιν περίπου πρὸς ΒΔ, ἐξ οὗ μετώπου προέκυψεν ἡ κατὰ τὴν ἰδίαν ταύτην ἡμέραν μάχη τῆς Μπορνύ.

Αἱ ἀλλαγαὶ τοῦ μετώπου τούτου δὲν παρουσιά- ζουσι τὴν Ναπολεόντειον συνοχὴν τοῦ 1805 καὶ 1806. Αἱ δὲ πρὸς τὴν 2αν Στρατιὰν (κέντρον) δοθεῖσαι διαταγαὶ δὲν ἦσαν αἱ ἁρμόζουσαι, δι' ὅ

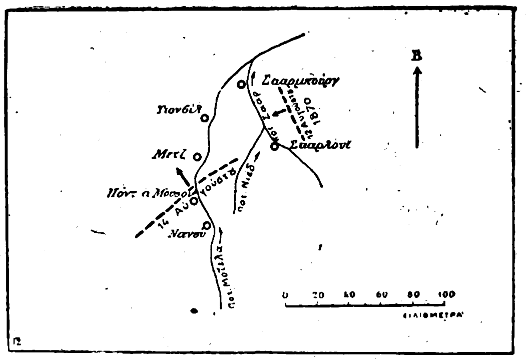

Σχ. 2.— *Ἀλλαγὴ μετώπου τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ πρὸ τῆς μάχης τῆς Μπορνὺ* (1870).

ἡ Στρατιὰ αὐτὴ θὰ εὑρίσκετο ἀπομεμονωμένη, καὶ συνεπῶς εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν, ἂν οἱ Γάλ- λοι ἐνεφοροῦντο ὑπὸ μικροῦ τινος ἐπιθετικοῦ πνεύματος. Ἐπὶ πλέον μεγάλη διαφορὰ ὑπάρχει ἀπὸ τῶν Ναπολεοντείων ἀλλαγῶν, καθ' ὅσον ἐκεῖναι μὲν ἐξετελέσθησαν τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Ναπολέοντος, ἐνῷ αἱ ἐν λόγῳ τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ τοῦ 1870 δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐπιβληθεῖσαι ἔν τινι μέτρῳ ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου· διότι ναὶ μὲν δὲν ἀφίστανται τοῦ γενικοῦ γερμα- νικοῦ σχεδίου ἐπιχειρήσεων, δηλαδὴ τῆς ἀπω- θήσεως τῶν Γάλλων πρὸς κατεύθυνσιν βορείως πάντοτε τῶν Παρισίων (σχέδιον Στρατάρχου Μόλτκε πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς Πρωσίας τῷ 1869), ἀλλὰ πάντως διετάχθησαν εἰδικῶς, διότι ὁ Μόλτκε ἐφρόνει ὅτι, μετὰ τὰς μάχας τῆς 6ης Αὐγούστου, ὁ στρατὸς τοῦ Ναπολέοντος Γ΄ θ' ἀνελάμβανεν ἀμυντικὰς θέσεις ὄπισθεν τοῦ Μοζέλα, μὲ μέτω- πον Τιονβὶλ—Μέτζ. Τὸ ἂν αἱ προβλέψεις τοῦ Μόλτκε ἀπεδείχθησαν ἐκ τῶν πραγμάτων ἀνακρι- βεῖς, τοῦτο οὐδόλως μεταβάλλει τὰ πράγματα.

Γ΄). Ὁ ὑπὸ τὸν Στρατάρχην Μακμαὼν γαλλι- κὸς στρατὸς τοῦ Σαλὸν (Châlons) λαμβάνει ἀπὸ τῆς 23ης Αὐγούστου 1870 κατεύθυνσιν ἀπὸ Ρὲνς (Reims) πρὸς Στενέϋ, ἤτοι πρὸς ΒΔ (ἐπιζήτησις συναντήσεως τῶν στρατιῶν Μακμαὼν καὶ Μπα- ζαὶν πρὸς τὸ Μοντμεδύ), καὶ τὴν 25ην Αὐγού- στου κατέχει μέτωπον Ρέτελ—Βουζιὲ (βλ. σχ. 3). Ἡ κατεύθυνσις αὐτὴ ἐλήφθη τῇ πλήρει πρωτο- βουλίᾳ τῶν Γάλλων, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιβολῆς θε- λήσεως ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ. Ἀπὸ τῆς 26ης Αὐ- γούστου ἤρχισεν ὁ Μακμαὼν περιστρεφόμενος περὶ τὴν εἰς Βουζιὲ δεξιὰν αὐτοῦ πτέρυγα, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ προχωρήσῃ κατόπιν πρὸς Στε- νέϋ, λόγῳ ὅμως τῆς ἀδρανείας τοῦ Μπαζαὶν με- ταβάλλει γνώμην, ἀντὶ δὲ νὰ προχωρήσῃ πρὸς Στενέϋ ἄρχεται τὴν 27ην Αὐγούστου ἀναστρεφό- μενος καὶ ὑποχωρῶν πρὸς Μεζιέρ, ἤτοι, ἀντὶ τῆς μέχρις ὥρας κατευθύνσεως πρὸς ΒΔ, λαμβάνει τοιαύτην πρὸς Β, ἀλλὰ τὴν 28ην Αὐγούστου ἀνα- στρέφεται καὶ προχωρεῖ καὶ πάλιν πρὸς Στενέϋ, ἤτοι λαμβάνει κατεύθυνσιν πρὸς ΝΑ (τηλεγραφικὴ διαταγὴ τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν πρὸς Μακμαῶν).

Τέλος, τὴν 29ην Αὐγούστου, ὁ στρατὸς τοῦ Μακμαὼν λαμβάνει κατεύθυνσιν πρὸς Β (ἀδύνα- τος ἡ διάβασις τοῦ ποταμοῦ Μεὺζ ὑπὸ τῶν Γάλ- λων εἰς Στενέϋ, λόγῳ καταλήψεως τούτου ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἀπὸ τῆς 27ης Αὐγούστου, δι' ὃ ἐπιζήτησις διαβάσεως τοῦ ποταμοῦ τούτου βο- ρειότερον), καταλήξασαν εἰς τὴν μάχην τοῦ Σεδὰν

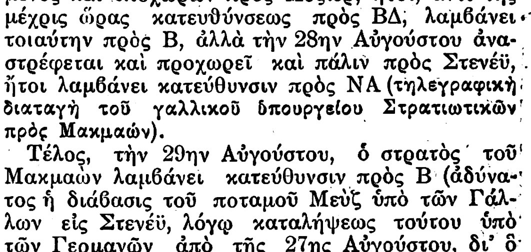

Σχ. 3.—*Ἀλλαγαὶ μετώπου τῆς γαλλικῆς στρατιᾶς τοῦ Μακμαών, πρὸ τῆς μάχης τοῦ Σεδὰν* (1870).

τὴν 1ην Σεπτεμβρίου (ἀδύνατος ἡ διὰ Μοντμεδὺ συνένωσις τῶν γαλλικῶν στρατιῶν Μακμαὼν καὶ Μπαζαίν, δι' ὃ κατάληψις ἀμυντικῆς θέσεως περὶ τὸ Σεδὰν ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τοῦ Μακμαών). Αἱ τε- λευταῖαι αὗται ἀλλαγαὶ ἐγένοντο λόγῳ καθαρᾶς ἐπι- βολῆς τῆς θελήσεως τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ τῶν Γάλλων,

Digitized by Google

Δ'). Ὁ γερμανικὸς στρατός, μέχρι τῆς 25ης Αὐγούστου 1870, κατέχει μέτωπον Βιτρὺ λὲ Φρανσουὰ—Κλερμὸντ ἂν Ἀργκόν, ἤτοι κατεύθυνσιν πρὸς Παρισίους (πρὸς Δ.), διότι, λόγῳ πλήρους ἀπωλείας τῆς ἐπαφῆς ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ ἱππικοῦ, ὁ Μόλτκε ἐφρόνει ὅτι ὁ γαλλικὸς στρατὸς εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς Σαλόν, προκαλύπτων τοὺς Παρισίους, ἐνῷ οὗτος ἐπορεύετο ἤδη πρὸς Ρέτελ, εἰς 50 περίπου χιλιομέτρων πλευρικὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ τῶν Γερμανῶν (βλ. σχ. 4). Ἀπὸ τῆς 26 Αὐγούστου ὁ γερμανικὸς στρατὸς ἀλλάσσει γραμμὰς ἐπιχειρήσεων, συνεπῶς καὶ μέτωπον (τὴν ἑσπέραν τῆς

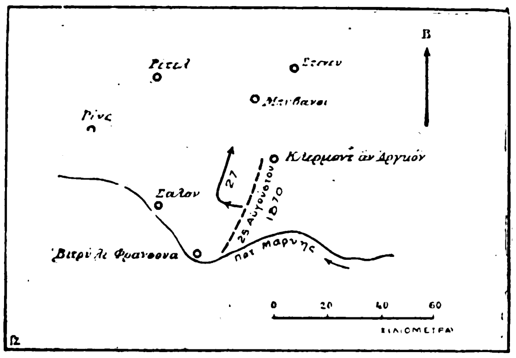

Σχ. 4.—*Ἀλλαγὴ μετώπου τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ πρὸ τῆς μάχης τοῦ Σεδὰν* (1870).

25 Αὐγούστου ὁ Μόλτκε ἐπληροφορήθη ἐκ τῆς ἀκριτομυθίας τοῦ γαλλικοῦ τύπου περὶ προχωρήσεως τῶν Γάλλων ἐκ Ρὲνς πρὸς Μέτζ)· περιστραφεὶς περὶ τὴν εἰς Κλερμὸν δεξιὰν αὐτοῦ πτέρυγα, λαμβάνει ἀπὸ τῆς 27ης Αὐγούστου κατεύθυνσιν πρὸς Μπυζανσὺ—Στενέϋ, πρὸς Β). ἤτοι μέτωπον κάθετον περίπου πρὸς τὸ μέχρις ὥρας. Καὶ ἡ ἀλλαγὴ αὕτη δὲν ἐξετελέσθη τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν Γερμανῶν, ἀλλ' ἐπεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ.

Ε'). Εἰς τὰς κατὰ τῶν Ἰωαννίνων ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἑλληνο-τουρκικοῦ πολέμου 1912—1913, ἐνῷ, μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1913, αἱ γραμμαὶ ἐπιχειρήσεων, συνεπῶς καὶ τὸ μέτωπον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, εἶχον κατεύθυνσιν διαρκῶς πρὸς Β, ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου τοῦ Ἀρχιστρατήγου Διαδόχου Κωνσταντίνου, ἤτοι τὰς 18ην καὶ 19ην Φεβρουαρίου 1913, ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ (δυτική), ἡ ἀποτελοῦσα τὴν κυρίαν ἐπίθεσιν, καὶ πορευομένη διὰ τριῶν φαλάγγων, εἶχε κατεύθυνσιν πρὸς ΒΔ, ἤτοι πρὸς Βοδίβιτσα, Ἅγ. Νικόλαος, Σαδόβιτσα (βλ. σχ. 5). Μετὰ δὲ τὴν ἄφιξίν της εἰς τὸ ὕψος Ἅγιος Νικόλαος, Σαδόβιτσα, ἤρχισε περιστρεφομένη περὶ τὴν δεξιὰν οὔτῆς πτέρυγα εἰς τρόπον ὥστε ἔλαβε τελικὴν κατεύθυνσιν πρὸς Α, καὶ μὲ τοιαύτην κατεύθυνσιν ἐπετέθη κατὰ τοῦ δεξιοῦ τουρκικοῦ πλευροῦ, καὶ ἐπέφερε τὴν ἀποκοπὴν καὶ τὴν πλήρη ἀπομόνωσιν τοῦ Μπιζάνι ἀπὸ τῶν Ἰωαννίνων.

ΣΤ'). Κατὰ τὸν Σερβοβουλγαρικὸν πόλεμον 1913, μετὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Μπρεγαλνίτσα, ἡ, εἰς τὸ ἄκρον δεξιὸν τῆς σερβικῆς παρατάξεως, 3η σερβικὴ στρατιὰ (στρατηγὸς Γιάγκοβιτς) εἶχε κατεύθυνσιν πρὸς Α, ἤτοι διὰ κοιλάδος Στρώμνιτσα πρὸς Πέτσεβο (βλ. σχ. 6). Τὴν 27ην Ἰουνίου, ἀλλάσσει μέτωπον, τῇ διαταγῇ τοῦ σερβικοῦ στρατηγείου, καὶ λαμβάνει κατεύθυνσιν πρὸς Β, ἤτοι πρὸς Κότσανα, ἵνα δῆθεν ἀντιμετωπίσῃ τὴν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Ἐγρὶ Παλάγκα (ἀριστερὸν τῆς σερβικῆς παρατάξεως) ἐκπεμφθεῖσαν ἀπειλὴν βουλγαρικῆς ἐπιθέσεως. Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἀλλαγῆς μετώπου ἦτο τὸ νὰ ἐγκαταλειφθῇ, ὅλως ἀδικαιολογήτως, τὸ σχέδιον τῆς συνενώσεως τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ, καθ' ὅσον ὁ σερβικὸς ὁλονὲν ἀπεμακρύνετο ἔτι περισσότερον ἀπὸ τοῦ προελαύνοντος ἑλληνικοῦ στρατοῦ, διευρύνων τοιουτοτρόπως τὸ μεταξὺ τῶν δύο συμμάχων στρατῶν διάκενον, τό, ἐξ ὑπαιτιότητος τῶν Σέρβων, ὑφιστάμενον, κακῶς, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου.

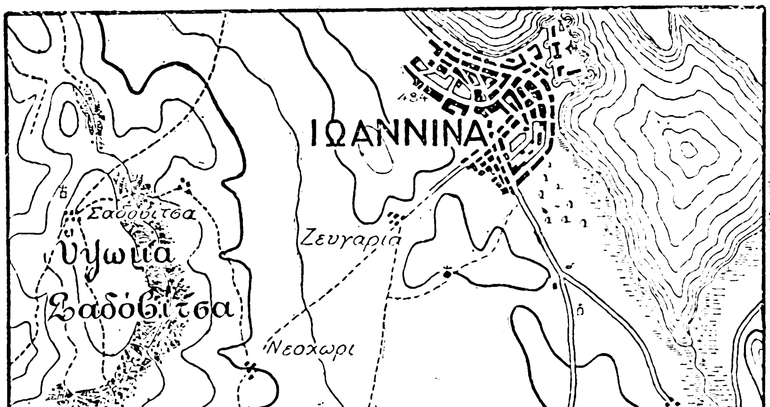

Σχ. 5—*Ἀλλαγὴ μετώπου τῆς ἀριστερᾶς ἑλληνικῆς πτέρυγος (δυτικῆς. κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Ἰωαννίνων ἐπίθεσιν* (19 Φεβρουαρίου 1913))

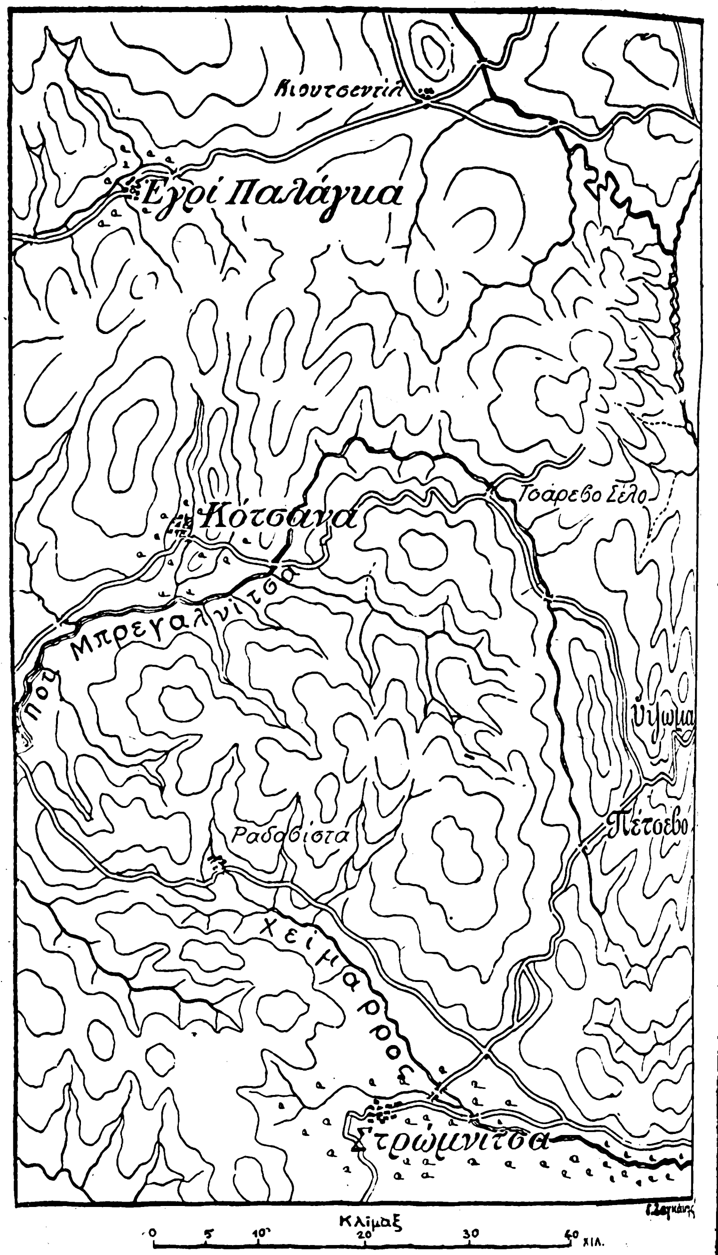

Σχ. 6.—*Ἀλλαγὴ μετώπου τῆς 3ης σερβικῆς στρατιᾶς μετὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Μπρεγαλνίτσα* (1913).

Ζ'). Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις Πέτσοβο—Σιμιτλῆ—Τζουμαγιὰ τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου 1913, τὸ κέντρον τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως εἶχε τὴν 16ην Ἰουλίου μέτωπον πρὸς Β (βλ. σχ. 7). Ἐπῆλθεν ὅμως ἡ ἐπίθεσις τῆς 8ης βουλγαρικῆς μεραρχίας (ἐλθούσης ἐξ ἀποστάσεως δεκάδος μόνον χιλιομέτρων, ἤτοι ἐκ τῶν ἀπέναντι τῶν ἀδρανούντων παρὰ τὸ Τσάρεβο-Σέλο Σέρβων) κατὰ τῶν περὶ τὸ Πέτσεβο 3ης καὶ 10ης ἑλληνικῶν μεραρχιῶν, ἀνακούφισις δὲ τούτων δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ, διότι ἑλληνικαὶ ἐφεδρεῖαι δὲν ὑπῆρχον, γνωστοῦ ὄντος ὅτι κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ὁ ὅλος βουλγαρικὸς ὄγκος εἶχεν ἐπιτέσει κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, λόγῳ τῆς ἀδικαιολογήτου ἀδρανείας τῶν Σέρβων. Δι' αὐτὸ ὁ Ἀρχιστράτηγος Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος διέταξε τότε τὸ κέντρον τῆς παρατάξεως ν' ἀλλάξῃ μέτωπον καὶ νὰ λάβῃ κατεύθυνσιν πρὸς Δ, ἵνα διὰ δύο μεραρχιῶν τοῦ κέντρου (2ας καὶ 4ης) ἐπιτεθῇ

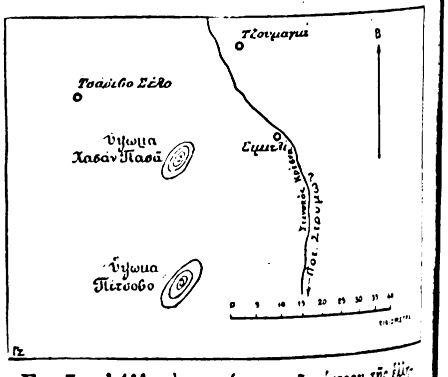

Σχ. 7.—*Ἀλλαγὴ μετώπου τοῦ κέντρου τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως διαρκουσῶν τῶν ἐπιχειρήσεων Πέτσοβο-Σιμιτλῆ-Τζουμαγιᾶ* (1913).

κατὰ τοῦ πλευροῦ καὶ τῶν νώτων τοῦ κατὰ τῶν περὶ τὸ Πέτσοβο ἑλληνικῶν μεραρχιῶν ἐπιτεθέντος βουλγαρικοῦ στρατοῦ, δῆλα δὴ νὰ ἐπιτεθῇ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Χασᾶν πασᾶ. Ἡ ἀπόφασις τοῦ Ἀρχιστρατήγου, πρὸς ἀλλαγὴν τοῦ μετώπου τούτου, ἔσωσε τὴν κατάστασιν, διότι, καίτοι οἱ Βούλγαροι δὲν εἶχον ἄλλον ἀντιμέτωπον ἐχθρὸν ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων (οἱ Σέρβοι ἐξηκολούθουν ἀδρανοῦντες), μολαταῦτα αἱ κατὰ τοῦ Πετσόβου βουλγαρικαὶ δυνάμεις ἠναγκάσθησαν ν' ἀποσυρθῶσιν, ἅτε ἀπειληθεισῶν τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν των.

Digitized by Google

Η'). Κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, ὁ γερμανικὸς Στρατός, μετὰ τὴν κατ' Αὔγουστον 1914 προέλασίν του ἐκ Βελγίου, κατέχει γενικὸν μέτωπον Βαλανσιὲν Λονγβύ, μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Παρισίους, ἤτοι πρὸς ΝΔ. (βλ. σχ. 8). Ἐνῷ δ' ἡ 1η στρατιὰ (Στρατηγὸς φὸν Κλοὺκ), ἡ ἀποτελοῦσα τὴν δεξιὰν πτέρυγα, ἠκολούθει τὴν γενικὴν κατεύθυνσιν, ἔχουσα γραμμὰς ἐπιχειρήσεων κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος τοῦ Οὐάζ, ἀποτόμως τὴν 4ην Σεπτεμβρίου 1914, ἀπὸ τῆς κατευθύνσεως Κομπιὲν-Κρεΐλ, περιστρέφεται μὲ πόλον τὴν ἀριστερὰν αὐτῆς πτέρυγα καὶ λαμβάνει κατεύθυνσιν πρὸς Μῶ (Meaux)-Κουλομιέ, ἤτοι λαμβάνει μέτωπον ἐντελῶς κάθετον πρὸς τὸ μέχρις ὥρας,

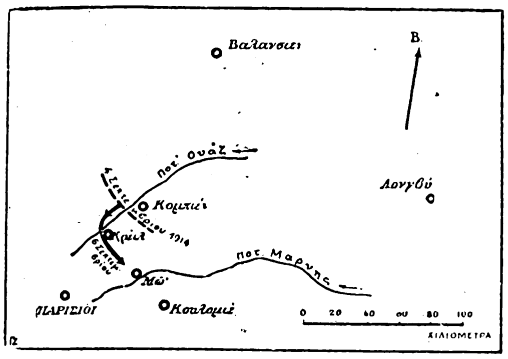

Σχ. 8.—*Ἀλλαγὴ μετώπου τῆς 1ης γερμανικῆς στρατιᾶς* (4 Σεπτεμβρίου 1914).

ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ὑπερκερώσεως τοῦ ἀριστεροῦ τῶν Γάλλων. Ἐσφαλμένη ἀντίληψις τοῦ Κλούκ, νομίσαντος τὸν γαλλικὸν στρατὸν τελείως ἐξασθενηθέντα καὶ ἀπηρθρωθέντα· ἀντίληψις στοιχίσασα εἰς μὲν τοὺς Γερμανοὺς τὴν ἀποτυχίαν των ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Μάρνη, εἰς δὲ τὸν Κλοὺκ τὴν ἄμεσον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀφαίρεσιν τῆς διοικήσεως.

Θ'). Κατὰ τὴν μεγάλην ἐπίθεσιν τῶν Γερμανῶν, τὴν ἄνοιξιν 1918, ἡ στρατιὰ τοῦ δεξιοῦ (φὸν Μπὲμ Ἔρμολι) κατέχει κατὰ τὸ τέλος Μαΐου (ἐπίθεσις κατὰ τῆς Chemin-des-dames) μέτωπον μὲ κατεύθυνσιν πρὸς ΝΔ περίπου. Τὴν 31ην Μαΐου ἡ ἐν λόγῳ γερμανικὴ στρατιὰ περιστρέφεται ἀποτόμως, μὲ πόλον τὴν περὶ τὸ Σουασὸν δεξιὰν αὐτῆς πτέρυγα, εἰς τρόπον ὥστε λαμβάνει κατεύθυνσιν πρὸς Βιγιὲρ Κοτερέτ, ἤτοι πρὸς Δ (ἐπιζήτησις διανοίξεως διόδου πρὸς Παρισίους, διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Οὔρκ).

Ἡ περιστροφὴ αὕτη τῆς γερμανικῆς στρατιᾶς δὲν ἐπετεύχθη, συνεπῶς τὸ μέτωπον ἐλαχίστως ἤλλαξε, καθ' ὅσον ἡ περιστρεφομένη πτέρυξ δὲν ἠδυνήθη νὰ προσπεράσῃ τὸ Βιγιὲρ Κοτερέτ, λόγῳ τῆς σθεναρᾶς ἀντιστάσεως τῶν περὶ αὐτὸ Γαλλο-αμερικανικῶν στρατευμάτων.

Ι'). Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἐσκὶ Σεχὴρ, τοῦ θέρους 1921, εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κιουτάχιας (4 Ἰουλίου), τ' ἀποτελέσαντα τὴν δεξιὰν πτέρυγα στρατεύματα, ἤτοι τὸ Β' σῶμα στρατοῦ (ἀπὸ τῆς 5 Ἰουλίου τὸ σῶμα τοῦτο ἐτάχθη ἐφεξῆς εἰς τὴν δεξιὰν πτέρυγα) καὶ ἡ εἰς τὸ ἄκρον δεξιὸν 12η Μεραρχία, ἐνῷ μέχρις ὥρας εἶχον μέτωπον πρὸς Β, ἀναγκάζονται ν' ἀλλάξωσι μέτωπον, διὰ στροφῆς πρὸς δεξιά, καὶ λαμβάνουσι

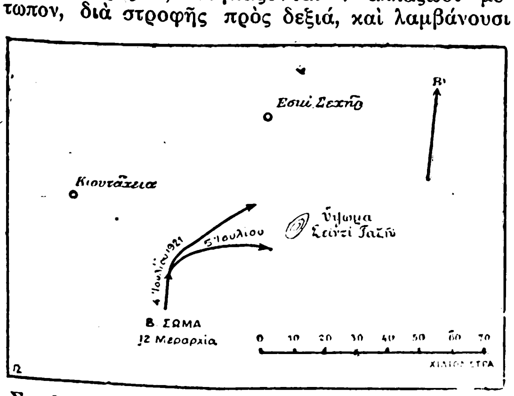

Σχ. 9.—*Ἀλλαγὴ μετώπου τοῦ Β' ἑλληνικοῦ Σώματος Στρατοῦ καὶ τῆς 12 ἑλληνικῆς Μεραρχίας μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κιουτάχιας* (4 Ἰουλίου 1921).

ατεύθυνσιν πρὸς ΒΑ καὶ Α, καθ' ὅσον ὁ ἐχθρὸς ιρχισε διεκφεύγων ἐξ Ἐσκὶ Σεχὴρ πρὸς Σεϊντὶ αζῆ (βλ. σχ. 9).

II. Τακτική.—Ἐν τῇ τακτικῇ ὑπάρχει «ἀλλαγὴ ατευθύνσεως» τῶν μονάδων τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ ππικοῦ, «ἀλλαγὴ θέσεως» καὶ «ἀλλαγὴ στόχου» πὸ τοῦ πυροβολικοῦ.

Ἀλλαγὴ κατευθύνσεως. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀλαγὴν κατευθύνσεως τῶν διαφόρων μονάδων τοῦ εζικοῦ καὶ τοῦ *πεζῇ ἱππικοῦ* ἐν τῇ μάχῃ, ὑποιμνήσκεται ὅτι μία ἑκάστη ὑποδεεστέρα μονὰς ρέπει νὰ ἔχῃ σαφῶς καθωρισμένην τὴν κατεύυνσίν της ἐν τῇ ἐπιθέσει. Ἀλλαγαί τινες ἐν τῇ κατευθύνσει ταύτῃ ἐπήρχοντο ἀνέκαθεν, ἐπέρχονται δὲ καὶ σήμερον· μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς παλαιὰς ἐποχὰς ἡ ἀλλαγὴ ἐξετελεῖτο ὁποτεδήποτε διαρκούσης τῆς μάχης, ἐνῷ, ἀπὸ τοῦ 1900 καὶ ἐντεῦθεν (ἐποχὴ τοῦ ταχυβόλου ὁπλισμοῦ), ἡ τοιαύτη ἀλλαγὴ ἤρχισε καθισταμένη ἀδύνατος, δι' ὃ ἔκτοτε πᾶσα μονάς, ἀναπτυχθεῖσα πρὸς μάχην (ἀκροβολιστικὸς σχηματισμός), δὲν δύναται παρὰ νὰ προχωρῇ εὐθέως πρὸς τὸν ὁρισθέντα αὐτῇ ἀντικειμενικὸν σκοπόν. Σήμερον, πᾶσα ἀλλαγὴ κατευθύνσεως δὲν δύναται νὰ γίνῃ εἰ μὴ πρὸ τῆς ἀποκτήσεως τῆς στενῆς ἐπαφῆς, δῆλα δή, πρὶν ἡ ἡ πεζικὴ μονὰς εὑρεθῇ ἀπέναντι ἐχθρικῆς ἀντιστάσεως συνεχοῦς. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ εὔπλαστος μᾶζα τοῦ συγχρόνου πεζικοῦ προσαρμοσθῇ πρὸς τὰς ἐχθρικὰς θέσεις, ἀλλαγὴ κατευθύνσεως μονάδων εἶναι ἀδύνατος.

Προκειμένου περὶ *ἐφίππου ἱππικοῦ*, ἀλλαγὴ κατευθύνσεως τῶν μονάδων του δὲν εἶναι δυνατή, εἰ μὴ πρὸ τῆς ἐκπομπῆς εἰς ἐπέλασιν. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ πάσης τυχὸν πεπλανημένης ἀντιλήψεως (προερχομένης ἐκ παλαιῶν ἡρωϊκῶν περὶ δράσεως ἱππικοῦ ἰδεῶν), τονίζομεν ὅτι σήμερον οἱ τοιαῦται ἀλλαγαὶ κατευθύνσεως δύνανται νὰ ἐκτελῶνται μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπελάσεως. Καὶ τοῦτο, διότι ἔφιππος δράσις ἱππικοῦ, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, δὲν ἐκτελεῖται σήμερον παρὰ ὑπὸ μικρῶν τινων μονάδων (ἡ ἐπιλαρχία θεωρητέα ὡς ἡ ἀνωτέρα μονάς, ἡ δυναμένη νὰ δράσῃ σήμερον ἐφίππως ὑπὸ ἑνιαίαν διοίκησιν), συνεπῶς οἱ μετασχηματισμοὶ τῶν μικρῶν τούτων μονάδων (δὲν δίδεται πλέον εἰς αὐτοὺς τὸ ὄνομα *ἑλιγμοί*) εἶναι εὐκολώτατοι.

Κατ' ἀρχήν, πᾶσα παλαιὰ ἰδέα περὶ προκαταρκτικῶν ἑλιγμῶν τῶν μεγάλων μονάδων τοῦ ἱππικοῦ (παλαιὰ *προσπέλασις*) καὶ περὶ λήψεως ἐπιθετικῆς διατάξεως διὰ τὴν ἐπέλασιν (παλαιὰ *παρασκευή*) σήμερον ἐξέλιπον τελείως, συνεπῶς καὶ αἱ σχετικαὶ πρὸς ταύτας ἀλλαγαὶ κατευθύνσεως.

Ἀλλαγὴ θέσεως πυροβολικοῦ καλεῖται ἡ ἀλλαγὴ τῆς θέσεως, ἐφ' ἧς εἶναι τεταγμένη μονάς τις πρὸς πυροβόλησιν. Κατ' ἀρχήν, πᾶσα ἀλλαγὴ θέσεως ἐνέχει τὸ μέγα μειονέκτημα, ὅτι ἐπιφέρει πρόσκαιρον διακοπὴν τοῦ πυρὸς τῆς μετατοπιζομένης μονάδος πυροβολικοῦ. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο ἦτο ἀνέκαθεν μεγάλης σημασίας, σήμερον ὅμως εἶναι ἔτι μείζονος, διότι ὁ νεκρὸς χρόνος αὐξάνεται ἐκ τῆς ἀνάγκης ἐγκαταστάσεως παρατηρητηρίων, τηλεφωνικῶν συγκοινωνιῶν, συνδέσμων μετὰ τοῦ φιλίου πεζικοῦ κλπ.

Μεθ' ὅλον ὅμως τὸ μειονέκτημα τοῦτο, ἀλλαγὰς θέσεως πρέπει νὰ ἐκτελῇ τὸ πυροβολικὸν πρὸς ἀπόκτησιν πλεονεκτημάτων, εἴτε τακτικῶν (π.χ. διὰ συνοδείαν τοῦ φιλίου πεζικοῦ, διὰ πλευροκόπησιν ἐχθρικοῦ στόχου κτλ.), εἴτε τεχνικῶν (π.χ. πρὸς τάξιν ἐντὸς τοῦ βεληνεκοῦς, πρὸς ἐξάλειψιν ἀπυροβλήτου χώρου κτλ.). Καὶ διὰ λόγους δ' ἐξ ἄλλου ψυχολογικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ φιλίου πεζικοῦ εἶναι πολλάκις χρήσιμος ἡ ἀλλαγὴ θέσεως τοῦ πυροβολικοῦ, διότι οἱ πεζοὶ τότε κυρίως ἐμψυχοῦνται ἐκ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ πυροβολικοῦ, ὅταν τοῦτο εἶναι τεταγμένον ἐγγὺς αὐτῶν.

Ἡ ἀλλαγὴ θέσεως γίνεται εἴτε πρὸς τὰ ἔμπρὸς (προχώρησις), εἴτε πρὸς τὰ ὀπίσω (ὑποχώρησις). Πᾶσα ἀλλαγὴ πρέπει νὰ γίνηται ταχύτατα· ἐν νοεῖται ὅμως ὅτι ὁ ἀπαιτούμενος δι' αὐτὴν χρόνος ποικίλλει, καθ' ὅσον ἀφ' ἑνὸς μὲν διαφέρει ὁ τρόπος κινήσεως ἑνὸς ἑκάστου εἴδους πυροβόλων (ζεῦξις δι' ἵππων, φόρτωσις ἐπὶ ἡμιόνων, αὐτοκίνητος ἕλξις, μεταφορὰ διὰ βραχιόνων), ἀφ' ἑτέρου δὲ παραλλάσσει ἡ εὐκολία τῆς ὁπομάκρύνσεως ἢ τῆς προσπελάσεως τῶν πυροβόλων (τὰ πυροβόλα συγχρόνως ἢ διαδοχικῶς, οἱ ἵπποι ἢ οἱ ἡμίονοι ἢ τ' αὐτοκίνητα προσέρχονται ἢ μὴ ἐπὶ τῆς θέσεως, κτλ.).

Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς (πρὸ τοῦ 1900, ἤτοι πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ταχυβόλου ὁπλισμοῦ), αἱ ἀλλαγαὶ θέσεως ἐξετελοῦντο ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ, μεθ' οἵας εὐκολίας εἱλίσσετο ἀποκεκαλυμμένως καὶ τὸ τότε ἱππικόν, δι' ὃ κατὰ τὰς ἐποχὰς ἐκείνας, ἡ κρισιμωτέρα στιγμὴ τῆς ἀλλαγῆς ἦτο ἡ τῆς ζεύξεως ἢ ἡ τῆς φορτώσεως, καὶ ἡ τῆς τάξεως πρὸς πυροβόλησιν, οὐχὶ δὲ τόσον ὁ χρόνος τῆς κινήσεως. Ἕνεκα δὲ ἀκριβῶς τοῦ λόγου τούτου, αἱ ἀλλαγαὶ θέσεως κατὰ τὰς παλαιὰς ἐποχὰς (π.χ. Γαλλο-γερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870) ἐξετελοῦντο πολλάκις ἀποκεκαλυμμένως ἐν εἴδει ἑλιγμῶν. Κατὰ τὸν Ρωσο-ἰαπωνικὸν ὅμως πόλεμον (1904—1905), αἱ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἀλλαγαὶ θέσεως κατεδείχθησαν ἀδύνατοι (καταστροφὴ ρωσικῶν πυροβολαρχιῶν εἰς μάχην Γιαλοῦ, ἰαπωνικῶν πυροβολαρχιῶν εἰς ἀγῶνα Γιανγσοῦλινγκ), κατὰ δὲ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, 1914—1918 οὔτε κἂν ἐγένοντο τοιαῦται ἀπόπειραι, ἀφοῦ καὶ τὸ ἔτι εὐελικτότερον καὶ τὸ ὀλιγώτερον ὀγκῶδες ἱππικὸν ἠδύνατει νὰ ἑλιχθῇ ἀποκεκαλυμμένως.

Καὶ ὅμως τὸ ἑλληνικὸν πεδινὸν πυροβολικὸν (δέκα πυροβολαρχίαι) ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ λαμπρὰν ἀλλαγὴν θέσεως, τὴν κατὰ τὴν μάχην τοῦ Σαρανταπόρου τῆς 9ης Ὀκτωβρίου 1912, περὶ τὴν 14ην ὥραν,—ἀλλαγὴν ἐκτελεσθεῖσαν ὑπ' αὐτὰ ταῦτα τὰ πυρὰ τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ, καὶ δὴ δι' ἐδάφους βορβορώδους καὶ φέροντος χαραδρώσεις ἐγκαρσίως πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς προχωρήσεως, ἐπιτυχοῦσαν δέ, χάρις εἰς τὴν ὁρμητικότητα καὶ εὐελικτότητα τοῦ ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ τῆς ἐποχῆς 1912—1913, ἀλλὰ καὶ διότι αἱ διαρρήξεις τῶν ἐγκαιροφλεγῶν τουρκικῶν βολιδοφόρων ἦσαν γενικῶς πολὺ ὑψηλαί.

Τοῦθ' ὅπερ ὅμως ἐφαρμόζεται διὰ τὰς πρὸς τὰ ἔμπρὸς ἀλλαγὰς θέσεως δὲν ἰσχύει καὶ διὰ τὰς πρὸς τὰ ὀπίσω, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς ταχύτητος τῆς κινήσεως· διότι ναὶ μὲν καὶ διὰ ταύτας πρέπει νὰ ἐλαττῶται ὁ νεκρὸς χρόνος, ἀλλὰ ταχεῖα ὑποχώρησις τοῦ πυροβολικοῦ ἐπιδρᾷ κάκιστα ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τοῦ φιλίου πεζικοῦ, δι' ὅ, κατὰ τὰς πρὸς τὰ ὀπίσω ἀλλαγὰς θέσεως, ἡ κίνησις πρέπει νὰ εἶναι βραδυτάτη, τοὐλάχιστον μέχρι τῆς προσπεράσεως τῶν πρώτων κλιμακίων τοῦ φιλίου πεζικοῦ. Ὁπωσδήποτε σήμερον, τὸ ταχὺ τῆς ἀλλαγῆς θέσεως τίθεται ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ, καθ' ἁπάσας τὰς περιπτώσεις, διότι, λόγῳ τοῦ μακροχρονίου τῶν σημερινῶν μαχῶν καὶ τῆς βραδύτητος προχωρήσεως τοῦ φιλίου πεζικοῦ, ἀλλαγαὶ θέσεως σπανιώτατα γίνονται ἐν καιρῷ ἡμέρας. Ἐκτελοῦνται αὗται ἐν νυκτί, ἢ ὑπὸ ὁμίχλην, ἢ ὑπὸ προκάλυψιν καπνοῦ, ὁπότε ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη μεγάλης σπουδῆς. Ἐὰν ὅμως ἐξαιρετικαὶ ἐπιτακτικαὶ ἀνάγκαι ἐπιβάλλωσι τὴν ἐν καιρῷ ἡμέρας ἀλλαγὴν θέσεως, τότε πρέπει νὰ καταβάλληται πᾶσα προσπάθεια διὰ τὴν προκεκαλυμμένην ἀπὸ τῶν ἐπιγείων ὄψεων ὅδευσιν, ἐπὶ δὲ τῶν βαλλομένων ἐδαφῶν ἡ κίνησις πρέπει νὰ γίνηται ἀνὰ πυροβόλον μὲ μεγάλας μεταξὺ των ἀποστάσεις.

Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν συχνῶν ἀλλαγῶν θέσεως, πρέπει τὸ *ἅλμα* (μῆκος μετατοπισμοῦ) νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν μεῖζον, ἐκτὸς τοῦ ἐκτελουμένου ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ ἀμέσου συνοδείας (πυροβολικοῦ τασσομένου ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τῶν διοικητῶν τοῦ πεζικοῦ), ὅπερ εἶναι μικρᾶς ἑκάστοτε εὐρύτητος. Ὅταν δὲ αἱ ἀλλαγαὶ θέσεως ἐκτελῶνται ἐν ἡμέρᾳ, πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ γίνωνται κλιμακηδόν, καὶ οὐχί ποτε διὰ συγχρόνου μετατοπίσεως ὁλοκλήρου τῆς μονάδος τοῦ πυροβολικοῦ, διότι τότε θὰ ἐπήρχετο σύγχρονος διακοπὴ τοῦ πυρὸς ὁλοκλήρου τοῦ πυροβολικοῦ. Ὑψίστης τέλος σημασίας διὰ τὴν σήμερον εἶναι, ὅτι πᾶσα ἀλλαγὴ θέσεως πρέπει νὰ συνυπονοῇ καὶ ἀνάλογον μεταφορὰν τῶν ἐν μεγάλῃ ποσότητι, περὶ ἑκάστην μονάδα πυροβολικοῦ, συγκεντρουμένων πυρομαχικῶν.

Ἀλλαγὴ στόχου. Ταύτην ἐκτελεῖ βάλλουσά τις μονὰς τοῦ πυροβολικοῦ, εἴτε διότι ἡ κατὰ στόχου τινὸς ἀνατεθεῖσα αὐτῇ ἐντολὴ ἐπεραιώθη, εἴτε διότι παρίσταται ἀνάγκη βολῆς κατὰ στόχου παρουσιάζοντος ἀμεσώτερον κίνδυνον.

Αἱ ἀλλαγαὶ στόχου δὲν παρουσιάζουσι σήμερον τὰς δυσκολίας τῶν παλαιοτέρων ἐποχῶν (πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ταχυβόλου πυροβόλου, ἤτοι πρὸ τοῦ 1900), διότι σήμερον ἡ βολὴ παρασκευάζεται ἐκ τῶν προτέρων, διὰ τῶν στοιχείων της, πρὸς ἅπαντα τὰ πιθανὰ σημεῖα βολῆς· συνεπῶς ἡ κατὰ νέου τινὸς στόχου βολὴ δὲν ἔχει συνήθως ἀνάγκην παρ' ὀλιγίστου μόνον κανονισμοῦ, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ γίνηται εἰς τὰς ἐποχὰς τοῦ βραδυβόλου πυροβόλου (βλ. λ. βολή).

III. Κανονισμοὶ ὑπηρεσίας.—Τοῦ ὅρου «ἀλλαγὴ» γίνεται ἐνίοτε χρῆσις, προκειμένου περὶ προφυλακῶν, περὶ φρουρᾶς, περὶ σκοπῶν, κτλ. Χωρὶς βεβαίως ἡ χρῆσις αὕτη ν' ἀποτελῇ γλωσσικὸν σφάλμα, μόλα ταῦτα δὲν εἶναι ἡ τυπικῶς ὀρθὴ ἔκφρασις. Εἰς τοὺς διαφόρους κανονισμοὺς πᾶσαι αἱ τοιούτου εἴδους ἀλλαγαὶ φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα «*ἀντικατάστασις*» (προφυλακῶν, φρουρᾶς, σκοπῶν κλπ.).

Ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν προφυλακῶν, καὶ τῆς φρουρᾶς ἐν ταῖς πόλεσιν, *ἀλλαγὴ* καλεῖται τὸ σύνολον τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀποτελούντων μίαν ἑκάστην σειρὰν σκοπῶν, εἴτε τοῦ σχετικοῦ φυλακίου πρωτοφυλακῶν (διπλοσκοπῶν), εἴτε τῆς σχετικῆς φρουρᾶς (*φυλακῆς*, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ κανονισμοῦ πόλεων). Συνεπῶς, ἐν παντὶ φυλακίῳ καὶ ἐν πάσῃ φρουρᾷ, ὑπάρχουσιν 1η, 2α, 3η ἀλλαγή.

Ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς φρουρᾶς πόλεων καλεῖται «*δεκανεὺς ἀλλαγῆς*» ὁ ἐπιφορτισμένος διὰ τὴν ἑκάστοτε ἀντικατάστασιν τῶν σκοπῶν, διὰ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν αὐτῶν καὶ διὰ τὴν παρ' αὐτῶν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ἐντολῶν. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΛΑΔΑΣ

— **ἀλλαγὴ ἐνδυμασίας** (γαλλ. Changement de tenue, ἀγγλ. Dress) *[Ναυτ.]*. Γενικὴ κίνησις τοῦ πληρώματος τῶν πολεμικῶν πλοίων, ἐκτελουμένη κατόπιν εἰδικοῦ σαλπίσματος ἢ κελεύσματος διὰ συρίκτρας. Ἐκτελεῖται δὶς τῆς ἡμέρας, ἤτοι μετὰ τὸ πέρας τῶν πρωϊνῶν καθαρισμῶν, ἵνα οἱ ἄνδρες περιβληθῶσι τὴν ὑπὸ τοῦ ναυάρχου ἢ ἀνωτέρου διοικητοῦ ὁρισθεῖσαν διὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ἐνδυμασίαν, καὶ κατὰ τὴν ἑσπέραν, μετὰ τὴν ὑποστολὴν τῆς σημαίας, ἵνα περιβληθῶσι τὴν κε-

Digitized by Google

κανονισμένην νυκτερινὴν ἐνδυμασίαν. Τοῦ αὐτοῦ διὰ συρίκτρας κελεύσματος γίνεται χρῆσις δι' ἀλλαγὴν ἐνδυμασίας ὡρισμένων ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος (πληρώματα λέμβων, ἄνδρες φρουρᾶς, θερμασταί, ἄνδρες ἔχοντες ἄδειαν ἐξόδου εἰς τὴν ξηρὰν κλπ.), ὁσάκις ἐπιβάλλεται τοῦτο ἐκτάκτως λόγῳ τοῦ καιροῦ.
Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

— **ἀλλαγὴ καταστάσεως** *[Μηχαν.]*. Αἱ φυσικαὶ καὶ χημικαὶ ἰδιότητες ἑνὸς σώματος ἢ συστήματος σωμάτων ἔν τινι στιγμῇ ἐκφράζονται ποσοτικῶς ἑκάστη δι' ἑνὸς ἀριθμοῦ, ὡς ἡ θερμοκρασία, ἡ πίεσις, ἡ πυκνότης, ἡ ἀγωγιμότης, ἡ ταχύτης κτλ. Ὅταν εἶναι γνωστοὶ οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι διά τι σῶμα καὶ διά τινα χρονικὴν στιγμήν, τότε λέγομεν ὅτι γνωρίζομεν τὴν κατάστασιν· τοῦ σώματος. Ἂν κατὰ τὴν διάρκειαν παρατηρήσεώς τινος μεταβάλληται εἷς τοὐλάχιστον ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων ἢ ἄλλως ἓν τοὐλάχιστον τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς καταστάσεως, τότε λέγομεν, ὅτι πρόκειται περὶ *ἀλλαγῆς καταστάσεως* τοῦ θεωρουμένου σώματος ἢ συστήματος.

Ὁ ἑκάστοτε καθορισμὸς τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς καταστάσεως εἶναι ἔργον τῆς εἰδικῆς δι' ἕκαστον φυσικῆς ἐρεύνης. Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι τοῦτο ἐπιτυγχάνεται, συνεχῶς σχεδὸν εὑρισκόμεθα πρὸ τοῦ ἑξῆς προβλήματος. Δοθέντος συστήματος ἔν τινι καταστάσει ζητεῖται νὰ ἐκφρασθῶσι μονοσημάντως, συναρτήσει τοῦ χρόνου, ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς καταστάσεως διὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀλλαγῆς καταστάσεως, ἣν ἐπιτελεῖ τὸ σύστημα εἰς πεπερασμένον χρόνον ὑπὸ ὡρισμένας ἐξωτερικὰς συνθήκας.

Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου ἐν ὅλῃ του τῇ γενικότητι δι' ὅλην τὴν ποικιλίαν τῶν ἐν τῇ φύσει συστημάτων καὶ τῶν συνθηκῶν θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ σκοπὸς ὃν ἔθετο ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ σύνολον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Διότι αὕτη θὰ ἤρκει διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἐπιδιωκομένης ὑπὸ τῶν ἐπιστημῶν τούτων κυριαρχίας τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅλων τῶν ἀλλαγῶν καταστάσεως ἢ τῶν ἀντιστοίχων φαινομένων καὶ συμβαινόντων ἐν τῷ περιβάλλοντι.

Ἡ ἁπλοποίησις τοῦ ἀνωτέρω γενικοῦ προβλήματος ἐπέβαλε τὴν ὑποδιαίρεσιν τῆς ὅλης φυσικῆς ἐπιστήμης εἰς κλάδους, ὧν ἕκαστος ἀσχολεῖται μὲ ἀλλαγὰς καταστάσεως, ὀφειλομένας εἰς μεταβολὰς περιωρισμένου ἀριθμοῦ χαρακτηριστικῶν, τῶν ἑκάστοτε πρωτευόντων. Ἡ μηχανική, ἐπὶ παραδείγματι, ἀσχολεῖται μὲ τὰς ἀλλαγὰς καταστάσεως τὰς ὀφειλομένας εἰς ἀλλαγὰς θέσεως τῶν σωμάτων κτλ.

Τὰς ἀλλαγὰς καταστάσεως διακρίνομεν εἰς *ἀντιστρεπτὰς* καὶ μὴ ἀντιστρεπτὰς ἢ *ἀνεπιστρόφους*. Ἂν σύστημά τι, μεταβαῖνον δι' οἱονδήποτε λόγον ἀπό τινα κατάστασιν α εἰς ἄλλην β, εἶναι δυνατὸν δι' οἱουδήποτε μέσου νὰ μεταφερθῇ ἀπὸ τὴν τελικὴν κατάστασιν β εἰς τὴν ἀρχικὴν α, ἀλλ' οὕτως ὥστε νὰ μὴ μείνῃ καμμία μεταβολὴ ἐνεργείας ἔξω τοῦ συστήματος, ὡς ἀποτέλεσμα ἀμφοτέρων τῶν ἀλλαγῶν τῆς πρώτης ἀπὸ α εἰς β καὶ τῆς δευτέρας ἀπὸ β εἰς α, — ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ πρώτη ἀλλαγὴ καταστάσεως ἀπὸ τῆς α εἰς τὴν β λέγεται *ἀντιστρεπτὴ* ἢ *ἀναστρέψιμος*. Τοὐναντίον, ἂν τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν, ἂν δηλαδὴ συντελεσθείσης ἀλλαγῆς τινος καταστάσεως ἀπὸ α εἰς β, δὲν εἶναι δυνατὸν διὰ τῶν γνωστῶν μέσων νὰ ἐπαναφέρωμεν τὸ σύστημα ἀπὸ τὴν κατάστασιν β εἰς τὴν ἀρχικὴν α, χωρὶς νὰ παραστῇ ἀνάγκη ὅπως τὸ περιβάλλον δώσῃ ἢ λάβῃ ἐνέργειαν ἀπὸ τὸ σύστημα ἐν συνόλῳ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ κύκλου α⟶β⟶α, — τότε ἡ ἀλλαγὴ καταστάσεως ἀπὸ α εἰς β λέγεται *ἀνεπίστροφος* ἢ *μὴ ἀναστρέψιμος*.

Ἀντιστοίχως διακρίνομεν ἀντιστρεπτὰ καὶ ἀνεπίστροφα φαινόμενα.

Ἂς ὑποθέσωμεν, ἐπὶ παραδείγματι, ὅτι σῶμα πίπτει ἀπό τινος στάθμης α εἰς ἄλλην χαμηλοτέραν β καὶ ὅτι τοῦτο γίνεται χωρὶς τὸ σῶμα νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν οἱανδήποτε μὲ τὸ περιβάλλον, *ἐν τῷ κενῷ*, ὅπως λέγομεν. Τότε ἡ ἀλλαγὴ ἀπὸ α εἰς β θὰ ἦτο *ἀντιστρεπτή*, διότι ἡ κινητικὴ ἐνέργεια, ἣν κέκτηται τὸ σῶμα ἐν τῇ στάθμῃ β, χρειάζεται καὶ ἀρκεῖ διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ σῶμα ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἐξωτερικὰς συνθήκας ἀπὸ τῆς στάθμης β εἰς τὴν α. Ὡς ἀντιστρεπτὴν δὲ ἀλλαγὴν πραγματεύεται τὴν πτῶσιν ἡ θεωρητικὴ μηχανική. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως, ὁποσδήποτε καὶ ἂν γίνῃ ἡ πτῶσις ἀπὸ α εἰς β, ἡ κινητικὴ ἐνέργεια ἣν θὰ ἔχῃ τὸ σῶμα ἐν τῇ καταστάσει β, λόγῳ τῶν ἀντιστάσεων τοῦ περιβάλλοντος, εἶναι μικροτέρα τῆς κτωμένης κατὰ τὴν ἰδανικὴν πτῶσιν καὶ ἑπομένως ἀνεπαρκὴς νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ σῶμα ἀπὸ β εἰς α· ἐπὶ πλέον πρέπει νὰ κατανικηθοῦν αἱ ἀναπόφευκτοι ἀντιστάσεις τοῦ περιβάλλοντος, κατὰ τὸν δρόμον β⟶α· ἐν συνόλῳ ὁ κύκλος α⟶β⟶α δὲν δύναται νὰ ἐπιτελεσθῇ ἄνευ τῆς συμβολῆς τοῦ περιβάλλοντος εἰς ἐνέργειαν. Διότι καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἠδυνάμεθα νὰ μετατρέψωμεν ὅλην τὴν θερμότητα εἰς ἣν μετετράπη τὸ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ κύκλου ἔργον τῶν ἀντιστάσεων, κρούσεων, παραμορφώσεων κτλ., πάλιν δὲν δυνάμεθα νὰ μετατρέψωμεν ὅλην τὴν θερμότητα ταύτην εἰς ἔργον, διὰ νὰ τὸ χρησιμοποιήσωμεν πρὸς ἀδάπανον ἐπιτέλεσιν τοῦ κύκλου. Τοῦτο ἀπαγορεύεται ἀπὸ τὸν λεγόμενον *δεύτερον νόμον*. Ἡ πτῶσις λοιπὸν α⟶β εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι ἀλλαγὴ καταστάσεως μὴ ἀντιστρεπτή, καὶ τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν τῆς ἀπροσκλήτου θερμότητος, τῆς ὁποίας τὸ ποσὸν ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει εἶναι δυνατὸν διὰ τεχνικῶν μέσων (λιπάνσεως τῆς τροχιᾶς κτλ.) νὰ ἐλαττωθῇ εἰς βαθμὸν ὥστε ἡ πραγματικὴ πτῶσις ὀλίγον νὰ διαφέρῃ τῆς ἀντιστρεπτῆς ἣν ἔχει ὡς ὁριακήν.

Τοῦτο δύναται νὰ λεχθῇ περὶ ὅλων σχεδὸν τῶν μηχανικῶν ἀλλαγῶν καταστάσεως. Ὅλαι ὅμως αἱ ἄλλαι, καὶ δὴ αἱ χημικαὶ ἀλλαγαὶ καταστάσεως, δὲν εἶναι μόνον μὴ ἀντιστρεπταί, ἀλλ' ἀπέχουν τοῦ ἀντιστρεπτοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον οὐσιωδῶς, λόγῳ τῆς παρουσίας ὡς αἰτίου ἢ ἀποτελέσματος μεγάλων σχετικῶς ποσοτήτων θερμότητος.

Ὁ δεύτερος μεγάλος νόμος τῆς θερμοδυναμικῆς διὰ τῆς μαθηματικῆς του διατυπώσεως μᾶς παρέχει τὸ κριτήριον ἢ τὴν ἀναγκαίαν καὶ ἱκανὴν συνθήκην, ὅπως μία ἀλλαγὴ καταστάσεως εἶναι ἀντιστρεπτή. Κατὰ τὸν περίφημον τοῦτον νόμον ὑπάρχει ἓν μέγεθος, τὸ ὁποῖον μένει σταθερὸν ἐν πάσῃ ἀντιστρεπτῇ ἀλλαγῇ καὶ τὸ ὁποῖον αὐξάνει ἐν πάσῃ ἀνεπιστρόφῳ. Τὸ μέγεθος τοῦτο ἐκλήθη παρ' ἡμῖν: *τροπή, ἐντροπή, ἐνδοτροπία καὶ σκέδασις*. Ὅλαι αἱ ἀλλαγαὶ καταστάσεως αἱ φυσικαί, αἱ ἐπιτελούμεναι δηλαδὴ ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἀνεπίστροφοι. Διὰ τοῦτο ἡ πρότασις: «*ἡ ἐντροπὴ ἢ ἡ σκέδασις ἐν τῷ κόσμῳ αὐξάνει*» χρησιμοποιεῖται μεταξὺ ἄλλων διὰ τὴν ἔκφρασιν εἰς λέξεις τοῦ περιμαχήτου δευτέρου νόμου (**τοῦ ὁποίου λεπτομερῆ ἀνάπτυξιν βλ. ἐν λ. ἐντροπή**).

Ἕτερος νόμος, εἰς ὃν ὑπείκουν ὅλαι αἱ ἀλλαγαὶ καταστάσεως, εἶναι ὁ καλούμενος πρῶτος μεγάλος νόμος τῆς θερμοδυναμικῆς ἢ ἡ ἀρχὴ τῆς *διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας*. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον κάθε ἀλλαγὴ καταστάσεως συνοδεύεται ἀπὸ συναλλαγὴν ἐνεργείας μεταξὺ περιβάλλοντος καὶ συστήματος, ἤ, ἂν τὸ σύστημα εἶναι ἀπομεμονωμένον, ἀπὸ μετατροπὴν ἐνεργείας ἐντὸς τοῦ συστήματος. Καὶ ἀντιστρόφως, ἐφ' ὅσον ἓν σύστημα μένει εἰς ἣν κατάστασιν εὑρίσκεται, εἰς οὐδεμίαν συναλλαγὴν ἐνεργείας λαμβάνει μέρος, οὔτε γίνεται μετατροπή τις ἐν αὐτῷ. Ἡ ἄπειρος σπουδαιότης τοῦ νόμου τούτου δι' ὅλας τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, περιλαμβανομένων καὶ τῶν ἐφηρμοσμένων, εἶναι γνωστή, διότι ἀποτελεῖ τὸ ἰσχυρότερον ὅπλον διὰ τὴν ἐπιδιωκομένην ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ἀλλαγῶν καταστάσεως (**βλ. περὶ τούτου ἐν λ. ἐνέργεια**). Ὁ μνημονευθεὶς δεύτερος νόμος συντελεῖ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, ἐπειδὴ μᾶς προλέγει τὴν κατεύθυνσιν, ἣν λαμβάνει μία ἀλλαγὴ καταστάσεως.

Οἱ δύο οὗτοι νόμοι ἀποτελοῦν τὰ ἰσχυρὰ θεμέλια ἐφ' ὧν ἑδράζεται ὁλόκληρον τὸ μεγαλοπρεπὲς σημερινὸν οἰκοδόμημα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Θὰ ἠδυνάμεθα τέλος νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐκ τῶν ἐπιστημῶν τούτων, αἱ μὲν *θεωρητικαί*, ὡς ἡ θεωρητικὴ μηχανική, ἡ γενικὴ θερμοδυναμική, ἡ θεωρία τῆς ἐλαστικότητος κτλ., ἀσχολοῦνται μὲ τὰς ἀντιστρεπτὰς ἀλλαγὰς καταστάσεως, αἱ δὲ ἐφηρμοσμέναι ἢ τεχνικαί, ὡς ἡ ἐφηρμοσμένη μηχανική, ἡ τεχνικὴ θερμοδυναμικὴ κλπ., ἀσχολοῦνται μὲ τὰς *ἀνεπιστρόφους*.
Α. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἀλλαγὴ ὁδοῦ** *[Σιδηροδρομ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου δηλοῦται εἰς τὴν σιδηροδρομικὴν ἡ ἀπὸ μιᾶς σιδηροδρομικῆς ὁδοῦ εἰς ἄλλην μετακίνησις τῶν σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων. Αἱ ὁδοὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπιτελεῖται ἡ μετακίνησις αὕτη εἶναι διατεταγμέναι ἐν εὐθυγραμμίᾳ ἢ ἐν καμπύλῃ, κατὰ διακλάδωσιν συνήθως ἡ μία τῆς ἄλλης, ἄλλοτε δὲ αὗται εἶναι ἐν διασταυρώσει ἢ παράλληλοι. Τὰ διὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς ὁδοῦ ἐν χρήσει μηχανικὰ μέσα ποικίλλουσι· τὰ συνηθέστερα τούτων εἶναι 1) αἱ *βελόναι*· 2) οἱ *περιστροφικοὶ δίσκοι* καὶ *γέφυραι*· 3) τὰ *φορεῖα ἀλλαγῆς*.

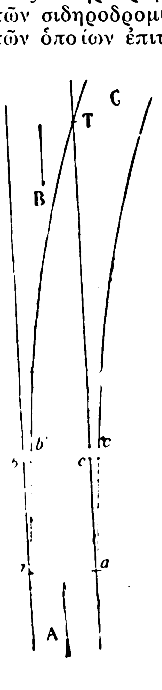

Ὁ ἁπλούστερος τρόπος διὰ νὰ μεταφερθῇ σιδηροδρομικὸν ὄχημα ἔκ τινος σιδηροδρομικῆς ὁδοῦ AB ἐπί τινος ἄλλης C, ἐγκατεστημένης ἐπὶ παραδείγματι κατὰ διακλάδωσιν ἐκ τῆς πρώτης, συνίσταται εἰς κινητὰ τεμάχια σιδηροτροχιῶν ab καὶ a'c ἀρθρουμένων κατὰ τὰ σημεῖα a καὶ a' ἅτινα δύνανται, μέσῳ ῥάβδου ζευγνυούσης ταῦτα, νὰ μετατοπισθῶσι συγχρόνως, ὥστε νὰ καταλάβωσι μίαν ἐκ τῶν δύο σημειουμένων ἐν τῷ σχήματι θέσεων ab, a'c ἢ ab', a'c' προκειμένου τὸ ὄχημα νὰ κυκλοφορήσῃ ἐπὶ τῆς AB ἢ τῆς AC. Ἀλλὰ παρὰ τὴν ἁπλότητά του, τὸ σύστημα τοῦτο, λόγῳ τοῦ μειονεκτήματος τῆς διακοπῆς τῆς συνεχείας ἐν τῇ ἑτέρᾳ τῶν σιδηροδρομικῶν ὁδῶν, ἐφαρμόζεται εἰσέτι μόνον εἰς στενὰς ὁδούς, ἐφ' ὧν κυκλοφοροῦσιν, ὡς εἰς μεταλλευτικὰς ἐγκαταστάσεις καὶ ποικίλα χωματουργικὰ ἔργα, μικρὰ φορτηγὰ ὀχήματα (βαγονέτα), βραδέως μετακινούμενα, ὑπὸ τῶν ἐργατῶν δὲ συνήθως.

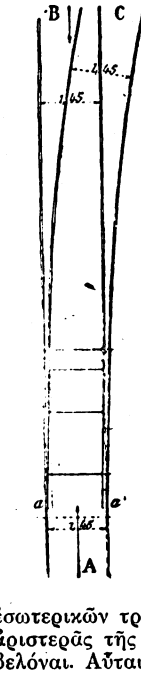

Βελόναι.—Ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀλλαγῆς διὰ κινητῶν τεμαχίων ῥάβδων, ὅστις σήμερον γενικῶς ἐφαρμόζεται εἰς τὴν σιδηροδρομικὴν ἐπιδομὴν καὶ δι' οὗ ἀποτρέπεται τὸ ἀνωτέρω μειονέκτημα εἶναι ὁ ἀκόλουθος.

Ἐὰν AB εἶναι σιδηροδρομική τις ὁδὸς καὶ C διακλάδωσίς τις, αἱ δύο ἐξώτεραι σιδηροτροχιαὶ (ἡ ἀριστερὰ τῆς AB καὶ ἡ δεξιὰ τῆς C) τοποθετοῦνται ἄνευ τινὸς διακοπῆς ἢ παραλλαγῆς. Τοὐναντίον ἐπί τινος τμήματος παρὰ τὴν συναρμογὴν τῶν δύο ὁδῶν, διακοπτομένης τῆς συνεχείας τῶν ἐσωτερικῶν τροχιῶν (τῆς δεξιᾶς τῆς AB καὶ τῆς ἀριστερᾶς τῆς C), παρεμβάλλονται αἱ καλούμεναι βελόναι. Αὗται συνίστανται εἰς δύο τεμάχια σιδηροτροχιῶν μεταβλητῆς ἐγκαρσίας τομῆς. Κατὰ τὸ ἓν ἄκρον ἑκάστη βελόνη διατηροῦσα τὸ σχῆμα τῆς σιδηροτροχιᾶς προσαρμόζεται κατ' ἐπέκτασιν τῶν διακοπτομένων ῥάβδων. Τὸ ἄκρον τοῦτο καλεῖται πτέρνη τῆς βελόνης. Ἀπὸ τοῦ ἄλλου ἄκρου ἡ βελόνη λεπτύνεται, οὕτως ὥστε νὰ προσαρμόζηται πρὸς τὴν ἀντίστοιχον σιδηροτροχιάν, μετὰ μικρὰν περὶ τὴν πτέρνην περιστροφήν. Τὸ ἄκρον τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν αἰχμὴν τῆς βελόνης. Αἱ δύο βελόναι συνδέονται πρὸς ἀλλήλας δι' ἀρθροφόρων ῥάβδων συζεύξεως. Ἡ ἐγκαρσία μετακίνησις τῶν βελονῶν ἐπιτυγχάνεται συνήθως δι' ἑνὸς μοχλοῦ (μοχλοῦ βελονῶν), ἐγκατεστημένου εἰς τὴν κατάλληλον ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν σιδηροτροχιῶν. Εἰς τὸν μικρὸν βραχίονα τοῦ μοχλοῦ ἀρθροῦται ῥάβδος διήκουσα καθέτως ἐπὶ τὴν ὁδὸν μέχρι τῆς πλησιεστέρας τροχιᾶς μεθ' ἧς καὶ συνδέεται. Ὁ μοχλὸς φέρει κυλινδρικὸν ἢ φακοειδὲς βαρὺ τεμάχιον, χρησιμεῦον ἵνα διὰ τοῦ βάρους του κρατῇ ἀσφαλῶς εἰς τὴν κατάλληλον θέσιν τὰς βελόνας.

Μοχλὸς βελονῶν μετὰ σήματος.

Οἱ μοχλοὶ ἐφοδιάζονται [illegible] σήματα δι' ὧν ὁ μηχανοδηγὸς λαμβάνει γνῶσιν [illegible] ὥρᾳ ἡμέρας ἢ νυκτὸς περὶ τῆς θέσεως τῶν βελονῶν. Αἱ βελόναι καθοδηγοῦνται ἐνίοτε καὶ ἐξ ἀποστάσεως μέσῳ ἑλκυστήρων ἢ συρμάτων.

Διὰ νὰ ὁδεύσῃ συρμὸς ἐπὶ τῆς AB ἐκ τοῦ A πρὸς τὸ B, αἱ βελόναι φέρονται εἰς τὴν δι' ἐστιγμένων γραμμῶν σημειουμένην θέσιν, ἐνῷ προκειμένου οὗτος νὰ μεταβῇ εἰς τὴν κατὰ διακλάδωσιν ὁδὸν C αἱ βελόναι δέον νὰ μετατεθῶσιν εἰς τὴν διὰ συνεχοῦς γραμμῆς ἐνδεικνυμένην θέσιν.

Ὅταν ὁ συρμὸς κινῆται ἐκ τοῦ B ἢ τοῦ C πρὸς τὴν ὁδὸν A, ὁπότε ὁ συρμὸς προσβάλλει τὴν βελόνην ἐκ τῆς πτέρνης, αἱ βελόναι ἂν δὲν κατέχ[illegible] τὴν κανονικήν των θέσιν ἐξαναγκάζονται [illegible]μεναι ὑπὸ τῶν [illegible]χων τῶν τροχῶν [illegible] τὴν κατ[illegible] τατόσ[illegible] βελόν[illegible]χου συνεχοῦς σιδη[illegible] τροχιᾶς διάκειν[illegible]ναι συνήθως [illegible] 0,12 τοῦ μέτρου.

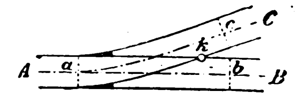

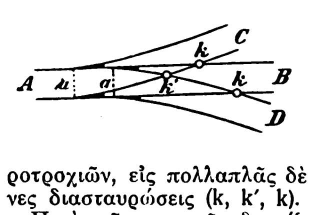

Εἰς πᾶσαν δι[illegible]δωσιν ἁπλῆν [illegible]στοιχεῖ καὶ [illegible] σταύρωσις (k) [illegible]ροτροχιῶν, εἰς πολλαπλᾶς δὲ διακλαδώσεις [illegible]νες διασταυρώσεις (k, k', k).

Περὶ τῆς τεχνικῆς διατάξεως καὶ δια[illegible]σεως τῶν σιδηροτροχιῶν πρὸς ἐξασφάλισιν [illegible] διὰ τῶν ἀνωτέρω σημείων διαβάσεως τῶν [illegible]μάτων, ὡς καὶ περὶ τῆς γεωμετρικῆς συναρ[illegible] τῶν ῥάβδων πρὸς ἀλλήλας **βλ. λ. διασταύ[illegible] καὶ διακλάδωσις** *(Σιδηροδρομ.)*.

Digitized by Google

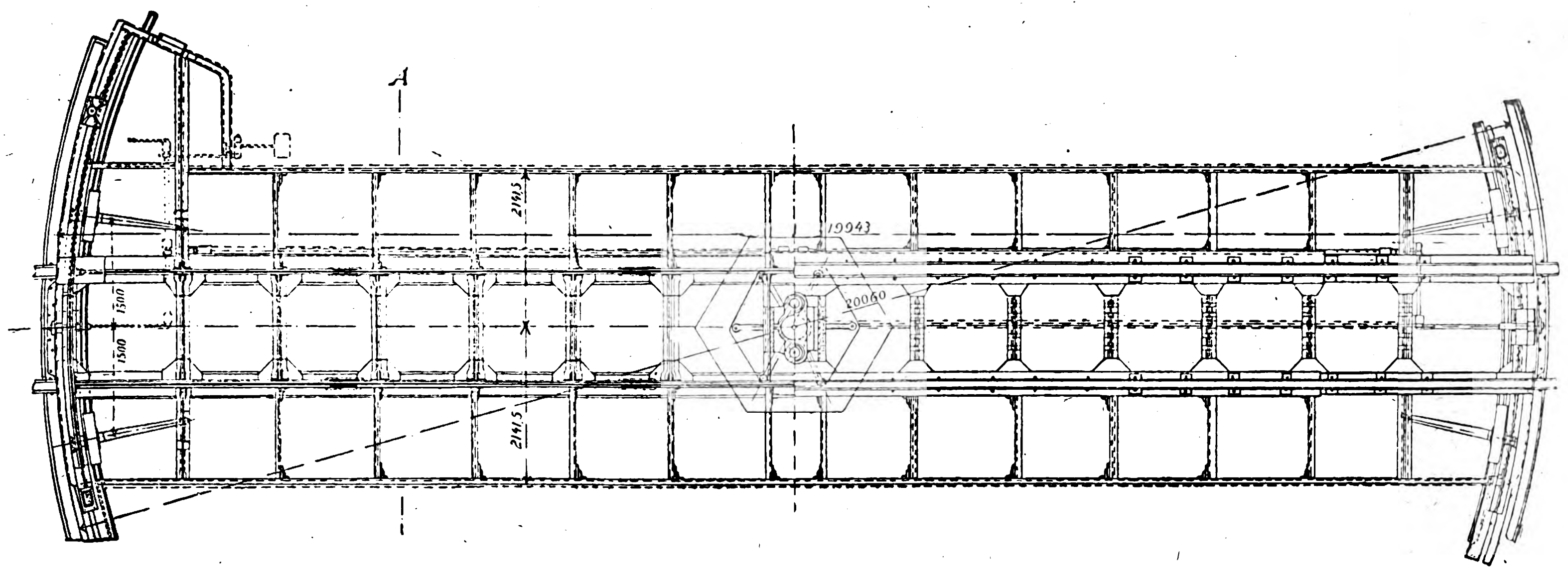

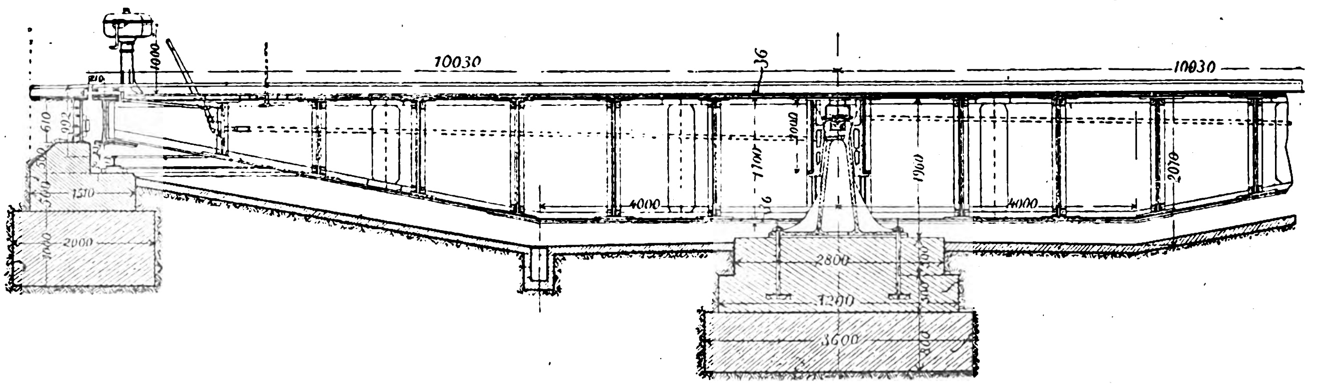

Περιστροφική σιδηροδρομική γέφυρα ἀνοίγματος 20 μέτρων.

[Ἄνω: κάτοψις.— Κάτω: τομὴ τῆς γεφύρας κατὰ μῆκος.]

Περιστροφικαὶ πλάκες καὶ γέφυραι.—Ἀπαρτίζονται συνήθως αἱ πλάκες ἐκ τμημάτων ἑνὸς ζεύγους σιδηροτροχιῶν ἢ καὶ δύο ὀρθογωνίως ἢ λοξῶς διασταυρουμένων, αἵτινες ἑδράζονται ἐπὶ ἰσχυροῦ μεταλλικοῦ σκελετοῦ ἐκ πλήρων ἢ δικτυωτῶν φορέων, ποικιλοτρόπως διατεταγμένων, μεθ' ὧν καὶ συναρμόζονται. Ὁ σκελετὸς οὗτος περιορίζεται κυκλικῶς, καλύπτεται δὲ καὶ ὑπὸ δαπέδου ἐκ μεταλλικῶν φύλλων διὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ προσωπικοῦ. Τὸ ὅλον τοῦτο μεταλλικὸν σύστημα δύναται νὰ περιστραφῇ περὶ τὸ κέντρον του μέσῳ στροφέως τινὸς κατακορύφου μετὰ τῶν καταλλήλων ἑδράνων κυλίσεως, καὶ τροχῶν παρὰ τὴν περιφέρειαν διατεταγμένων. Οὗτοι κυλίονται ἐπὶ μεταλλικῆς στεφάνης ἰσχυρῶς θεμελιωμένης ἐπὶ σκυροκονιάματος ἢ πεπιεσμένης ἄμμου, παρὰ τὴν περιφέρειαν τοῦ πυθμένος τοῦ ὀρύγματος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου μετακινεῖται ἡ ἀνωτέρω περιστροφικὴ πλάξ.

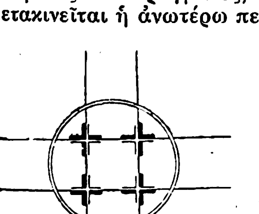

Αἱ παρειαὶ τοῦ ὀρύγματος θωρακίζονται μὲ μεταλλικὰ ἐλάσματα ἢ ἐνισχύονται ἁπλῶς διὰ λιθοδομῆς, ἢ σκυροκονιάματος κ.τ.τ.

Αἱ σιδηροτροχιαὶ τοῦ δίσκου, συμμετρικῶς ὡς πρὸς τὸ κέντρον τούτου διατεταγμέναι καὶ ἰσοϋψεῖς μετὰ τῶν σιδηροτροχιῶν τῆς ὁδοῦ τῆς ὁποίας ὁ ἄξων διέρχεται διὰ τοῦ κέντρου ἐπίσης τοῦ δίσκου φέρονται διὰ περιστροφῆς τοῦ δίσκου, κατ' ἐπέκτασιν τῆς ὁδοῦ ἐφ' ἧς εὑρίσκεται τὸ ὄχημα. Στρέφεται μετὰ τοῦτο ὁ δίσκος μέχρι τῆς καταλλήλου [...] καθ' ἣν αἱ τροχιαὶ τοῦ δίσκου ἐφ' [...]

Σχ. 9.—

[...]όχημα ἄγονται εἰς ἐπέκτασιν τῶν [...]ιῶν, ἐφ' ὧν πρόκειται νὰ ὁδηγηθῇ τὸ ὄχημα κτλ. Ἡ περιστροφικὴ κίνησις τοῦ δίσκου ἐπιτυγχάνεται διὰ χειροκινήτου μηχανισμοῦ ἐξ ὀδοντωτῶν τροχῶν καὶ ἀξόνων. Εἰς μεγάλων διαστάσεων πλάκας καὶ περιστροφικὰς γεφύρας προωρισμένας δι' ἀτμαμάξας, ἡ κίνησις παρέχεται πολλάκις καὶ ὑπὸ ἀτμοκινητῆρος ἢ ἠλεκτροκινητῆρος.

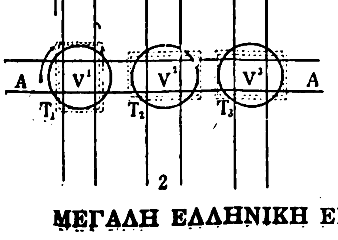

Εἰς τὰ παρατιθέμενα σχήματα παρίστανται ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς δίσκοι μετὰ δύο ὀρθογωνίως διασταυρουμένων τμημάτων σιδηροδρομικῆς ὁδοῦ. Εἰς τὸ δεύτερον ἐκ τούτων ὑποτίθεται ὅτι τρεῖς παράλληλοι σιδηροδρομικαὶ ὁδοί, 1,2,3, διασταυροῦνται ὀρθογωνίως ὑπὸ τετάρτης τινὸς ΑΑ'. Μέσῳ τριῶν πλακῶν, T_1, T_2, T_3, δύναται σιδηροδρομικόν τι ὄχημα V νὰ μετατεθῇ ἀπό τινος ὁδοῦ εἰς οἱανδήποτε ἄλλην καὶ ὡς φαίνεται ἐν τῷ σχήματι. Διὰ τῆς διατάξεως τῶν σιδηροτροχιῶν ἐπὶ τῶν πλακῶν τούτων δὲν διακόπτεται ἀφ' ἑτέρου ἡ συνέχεια τῶν τεσσάρων σιδηροδρομικῶν ὁδῶν, ὅταν αἱ πλάκες κατέχουσι τὰς κανονικάς των θέσεις.

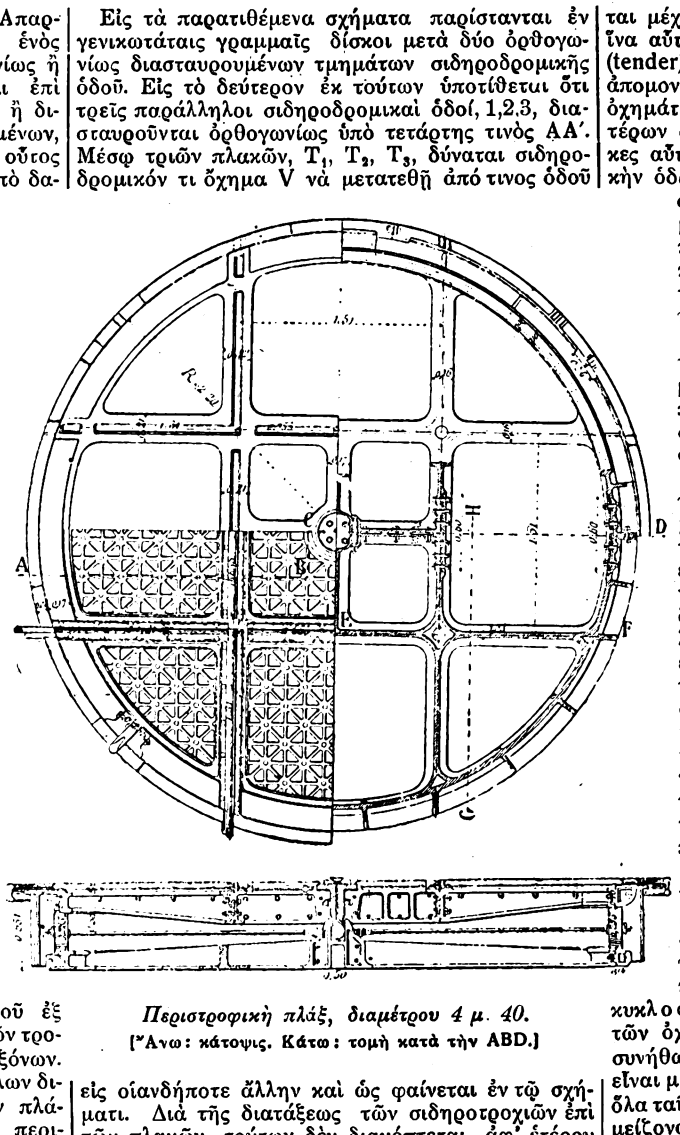

Περιστροφικὴ πλάξ, διαμέτρου 4 μ. 40.

[Ἄνω: κάτοψις. Κάτω: τομὴ κατὰ τὴν ABD.]

Ἡ διάμετρος τῶν περιστροφικῶν πλακῶν, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς ἀποστάσεως τῶν ἀκραίων ἀξόνων τῶν ὀχημάτων, ὑπερέχει ταύτης κατὰ 1 περίπου μέτρον, εἶναι δὲ διὰ τὰς συνήθων μικρῶν διαστάσεων ἁμάξας 4 μέχρι 5 μέτρων. Ἡ διάμετρος τῶν πλακῶν διὰ μεγάλου μήκους ἁμάξας καὶ εἰδικὰ φορτηγὰ ὀχήματα καὶ ἀτμαμάξας ἐξικνεῖται μέχρις 8 μέτρων. Διὰ τὰς μεγάλας ἀτμαμάξας, ἵνα αὗται στραφῶσι μετὰ τῶν ἐφοδιοφόρων των (tender) πρὸς ἀποφυγὴν πολλῶν χειρισμῶν ἐκ τῆς ἀπομονώσεως, ἀνασυνθέσεως κλπ. τῶν δύο τούτων ὀχημάτων, χρησιμοποιοῦνται πλάκες ἔτι μεγαλυτέρων διαστάσεων καὶ μέχρις 20 μέτρων. Αἱ πλάκες αὗται φέρουσιν ἁπλῆν συνήθως σιδηροδρομικὴν ὁδόν, δὲν ἔχουσι δὲ πάντοτε σχῆμα κυκλικόν, ἀλλὰ πολλάκις σχῆμα λωρίδος περιοριζομένης καὶ ὑπὸ δύο ἰσαπεχουσῶν ἀπὸ τοῦ κέντρου χορδῶν καὶ καλοῦνται περιστροφικαὶ γέφυραι. Ἡ κίνησις τῶν γεφυρῶν τούτων παρέχεται πολλάκις ὑπὸ ἀτμοκινητῆρος ἢ ἠλεκτρικοῦ κινητῆρος.

Αἱ περιστροφικαὶ πλάκες καὶ γέφυραι εἶναι ὄργανα ἀλλαγῆς ὁδοῦ μεγάλης χρησιμότητος, ἰδίᾳ ἐγκαθιστάμεναι παρὰ τὰς ἀποθήκας, μηχανοστάσια, ὑπόστεγα, ἔνθα συχνὴ γίνεται ἡ μεταβίβασις ὀχημάτων ἀπὸ ὁδοῦ εἰς ἄλλην.

Φορεῖα ἀλλαγῆς.— Ἐὰν A,B,C,D,S εἶναι παράλληλοι σιδηροδρομικαὶ ὁδοί, ἡ μεταβίβασις σιδηροδρομικοῦ τινος ὀχήματος ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ διά τινος φορείου κυλιομένου ἐντὸς καθέτως πρὸς τὰς σιδηροτροχιὰς διηκούσης τάφρου. Τὸ φορεῖον τοῦτο κυλίεται ἐπὶ σιδηροτροχιῶν ἐγκατεστημένων εἰς τὸν πυθμένα τῆς τάφρου, μετακινούμενον καθέτως πρὸς τὰς σιδηροδρομικὰς ὁδούς. Τὸ φορεῖον ἔχει ζεῦγος ἰσοϋψῶν πρὸς τὴν ὁδὸν σιδηροτροχιῶν, ὁ δὲ φέρων ταύτας σκελετὸς κατασκευάζεται κατ' ἀνάλογον τρόπον πρὸς τὸν τῶν πλακῶν. Διὰ μετακινήσεώς του ἄγονται αἱ σιδηροτροχιαί του εἰς ἐπέκτασιν τῆς ὁδοῦ ἐξ ἧς τὸ ὄχημα παραλαμβάνεται (π. χ. τῆς A), καὶ ἀφοῦ μετατεθῇ ἐπὶ τοῦ φορείου, μετακινεῖται τοῦτο ἵνα μεταβιβάσῃ τὸ ὄχημα εἰς ἑτέραν ὁδὸν (π. χ. τὴν S). Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν φορείων περιορίζεται κυρίως εἰς τὰ μηχανοστάσια καὶ ἀποθήκας, ἀπηλλαγμένα τῆς κινήσεως τοῦ κοινοῦ καὶ ὅπου ἡ ταχύτης κυκλοφορίας τῶν ὀχημάτων, συνήθως κενῶν, εἶναι μικρά. Μ' ὅλα ταῦτα πρὸς μείζονα μείωσιν τῶν ἐκ τῆς χαινούσης τάφρου, διακοπτούσης καὶ τὴν συνέχειαν τῶν σιδηροδρομικῶν ὁδῶν, κινδύνων, ἐφαρμόζεται πολλά-

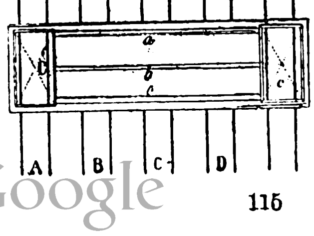

Digitized by Google

κις ἕτερον σύστημα φορείου ἀναλόγου κατὰ τὰ ἄλλα μορφῆς, ἀλλὰ μὲ τροχιὰς κλίσεως παρὰ τὴν στάθμην τῆς ὁδοῦ καὶ ἄνευ τάφρου. Ἡ στάθμη τῶν τροχιῶν τοῦ φορείου τούτου εἶναι κάπως ὑψηλοτέρα (0μ.,15) τῶν τροχιῶν τῆς σιδηροδρομικῆς ὁδοῦ, δι' ὃ μεταξὺ τούτων παρεντίθενται κε-

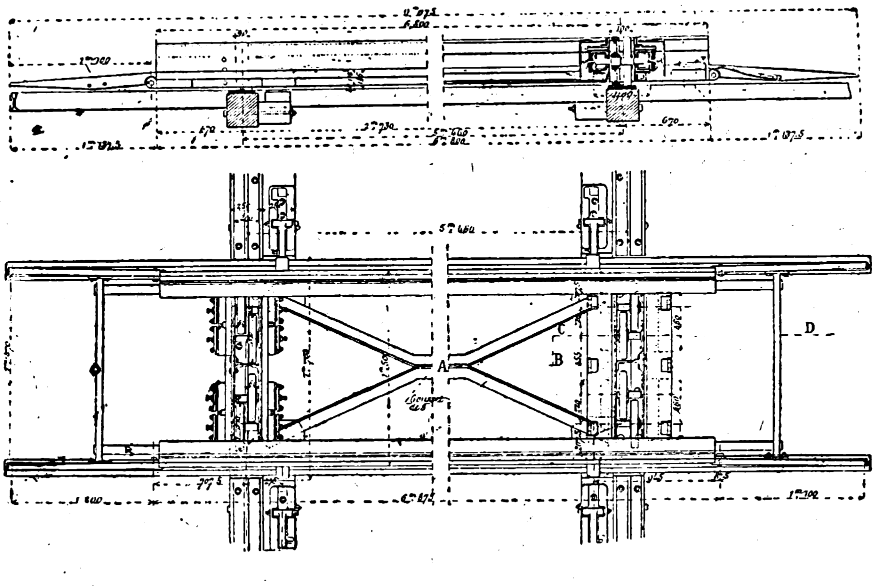

κλιμέναι αἰχμηραὶ τροχιαὶ ἀρθρούμεναι ἐπὶ τοῦ φορείου διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ φορείου ἐλαφρὰν ἀνύψωσιν τοῦ ὀχήματος. Εἰς τὸ παρακείμενον σχῆμα παρίσταται εἰς δύο ὄψεις τοιοῦτον ἄνευ τάφρου φορεῖον. Τὰ φορεῖα ἐν γένει ἀναλόγως τοῦ μεγέθους των καὶ τῆς εἰς τὴν κίνησίν των ἀντιστάσεως μετακινοῦνται διὰ χειροκινήτου μηχανισμοῦ ἢ εἶναι μηχανοκίνητα. Ι. ΧΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

—**ἀλλαγὴ *πλεύσεως*** (γαλ. changement de route, ἀγγλ. change of course) *Ναυτ.*]. Καλεῖται οὕτω ἡ ἀλλαγὴ τῆς διευθύνσεως, πρὸς ἣν πλέει πλοῖόν τι. Ἐκτελεῖται διὰ τοῦ πηδαλίου, τὴν δὲ περὶ ταύτης διαταγήν, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ πλοίου μεμονωμένως πλέοντος, δίδει ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου, ἢ ἐν ἐπειγούσῃ ἀνάγκῃ (ἀποφυγὴ συγκρούσεως, κίνδυνος προσαράξεως κλπ.), ὁ ἀξιωματικὸς τῆς φυλακῆς, εἰδοποιῶν συγχρόνως τὸν κυβερνήτην.

Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ὁμοπλέουσι δύο ἢ πλειότερα πλοῖα ὑπὸ ἑνιαίαν διοίκησιν (μοῖρα, στόλος), ὁ ναύαρχος ἢ ὁ ἀρχικυβερνήτης αὐτῶν αἴρει τὸ σῆμα, ὅπερ καθορίζει τὴν διεύθυνσιν πρὸς ἣν θὰ

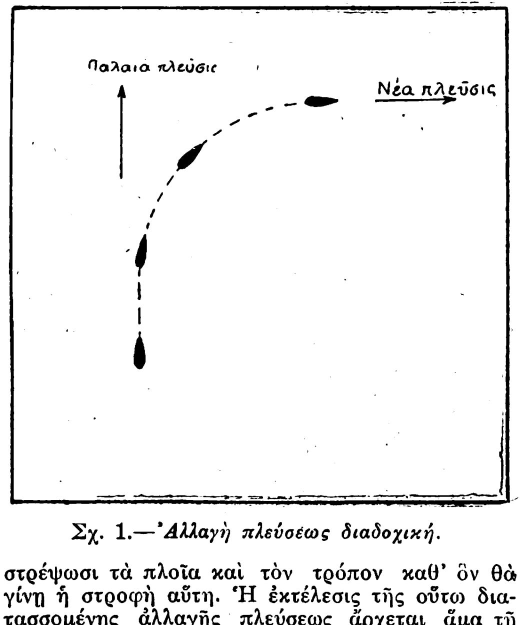

Σχ. 1.—*Ἀλλαγὴ πλεύσεως διαδοχική.*

στρέψωσι τὰ πλοῖα καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν θὰ γίνῃ ἡ στροφὴ αὕτη. Ἡ ἐκτέλεσις τῆς οὕτω διατασσομένης ἀλλαγῆς πλεύσεως ἄρχεται ἅμα τῇ ὑποστολῇ τοῦ σήματος. Ἡ ἀλλαγὴ πλεύσεως γίνεται καθ' ἕνα τῶν ἑπομένων τεσσάρων τρόπων, καθοριζόμενον διὰ τοῦ σήματος:

α') *Ἀλλαγὴ πλεύσεως διαδοχική.* Κατὰ ταύτην (Σχ. 1) ὁ *πρωτόπλους* στήλης τινὸς στρέφει ἅμα τῇ ὑποστολῇ τοῦ σήματος μέχρι τῆς διαταχθείσης πλεύσεως. Ἕκαστον τῶν ἑπομένων πλοίων ἀκολουθεῖ τὴν παλαιὰν πλεῦσιν αὐτοῦ, μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἤρχισε στρέφον τὸ προπλέον αὐτοῦ πλοῖον, ὅτε καὶ τοῦτο ἄρχεται στρεφόμενον πρὸς τὴν νέαν πλεῦσιν. Πάντα ὅθεν τὰ πλοῖα ἀκολουθοῦσιν ἐπακριβῶς τὰ ἴχνη τοῦ προπλέοντος. Κατὰ τὴν τοιαύτην ἀλλαγὴν πλεύσεως ἡ *σχετικὴ διόπτευσις* τῶν πλοίων παραμένει ἀναλλοίωτος, ἐνῷ ἡ *διόπτευσις πυξίδος* μεταβάλλεται κατὰ τὴν γωνίαν καθ' ἣν ἐστράφησαν τὰ πλοῖα.

β') *Ἀλλαγὴ πλεύσεως ἀθρόα.* Κατὰ ταύτην ἅμα τῇ ὑποστολῇ τοῦ σήματος στροφῆς πάντα τὰ πλοῖα συγχρόνως θέτουσι τὸ πηδάλιον εἰς τὴν πλευρὰν (σχ 2) καὶ στρέφουσι μέχρι τῆς σημανθείσης πλεύσεως. Ἡ γωνία καθ' ἣν θὰ τίθεται τὸ πηδάλιον εἰς τὴν πλευρὰν ὑπὸ τῆς ναυαρχίδος ἔχει ἐκ τῶν προτέρων σημανθῆ διὰ σήματος τοῦ ναυάρχου, πάντα δὲ τὰ πλοῖα, ἐφ' ὅσον εἶναι ὅμοια πρὸς τὴν ναυαρχίδα, μεταχειρίζονται τὴν αὐτὴν γωνίαν πηδαλίου, ἐὰν δὲ εἶναι ἄλλου τύπου μεταχειρίζονται ἀνάλογον γωνίαν, ὥστε πάντα τὰ πλοῖα νὰ καταγράφωσιν ἴσα τόξα κατὰ τὴν στροφήν. Τοῦτο γίνεται διὰ νὰ μὴ μεταβληθῇ ἡ μεταξὺ τῶν πλοίων ἀπόστασις ὡς καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ ὁρίζοντος πρὸς ἣν εἶναι

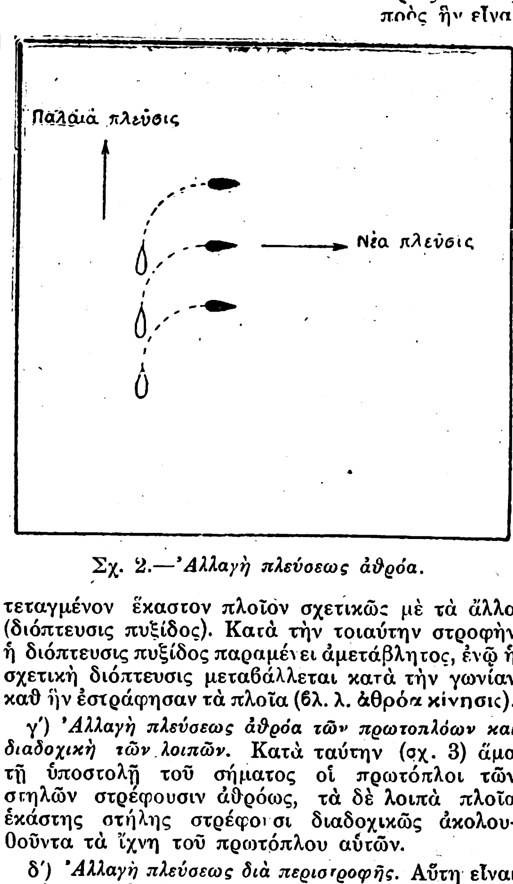

Σχ. 2.—*Ἀλλαγὴ πλεύσεως ἀθρόα.*

τεταγμένον ἕκαστον πλοῖον σχετικῶς μὲ τὰ ἄλλα (διόπτευσις πυξίδος). Κατὰ τὴν τοιαύτην στροφὴν ἡ διόπτευσις πυξίδος παραμένει ἀμετάβλητος, ἐνῷ ἡ σχετικὴ διόπτευσις μεταβάλλεται κατὰ τὴν γωνίαν καθ' ἣν ἐστράφησαν τὰ πλοῖα (βλ. λ. ἀθρόα κίνησις).

γ') *Ἀλλαγὴ πλεύσεως ἀθρόα τῶν πρωτοπλόων καὶ διαδοχικὴ τῶν λοιπῶν.* Κατὰ ταύτην (σχ. 3) ἅμα τῇ ὑποστολῇ τοῦ σήματος οἱ πρωτόπλοι τῶν στηλῶν στρέφουσιν ἀθρόως, τὰ δὲ λοιπὰ πλοῖα ἑκάστης στήλης στρέφουσι διαδοχικῶς ἀκολουθοῦντα τὰ ἴχνη τοῦ πρωτόπλου αὐτῶν.

δ') *Ἀλλαγὴ πλεύσεως διὰ περιστροφῆς.* Αὕτη εἶναι περίπτωσις διαδοχικῆς στροφῆς, ἐκτελουμένη ὅταν ὁ στόλος εἶναι διατεταγμένος καθ' ὡρισμένας τινὰς διατάξεις, ὁ δὲ ναύαρχος θέλει νὰ μὴ μεταβληθῇ ἡ διάταξις αὕτη τοῦ στόλου. Κατὰ ταύτην ὁ στόλος περιστρέφεται περὶ τὸ ἀκραῖον πρὸς τὴν στροφὴν πλοῖον, ὅπερ καλεῖται «πόλος στροφῆς».

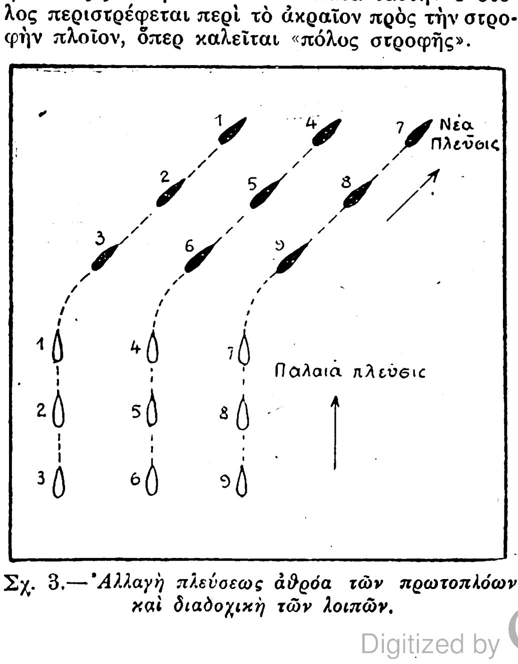

Σχ. 3.—*Ἀλλαγὴ πλεύσεως ἀθρόα τῶν πρωτοπλόων καὶ διαδοχικὴ τῶν λοιπῶν.*

Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς στροφῆς ταύτης (σχ. 4) ὁ «*πόλος στροφῆς*» ἐλαττοῖ τὴν ταχύτητα εἰς 6 μίλλια ἢ ἀριθμὸν μιλλιων ὁριζόμενον διὰ σήματος τοῦ ναυάρχου καὶ στρέφει ἀμέσως πρὸς τὴν νέαν πλεῦσιν. Ἐκ τῶν λοιπῶν πλοίων τὸ ἀκραῖον κατὰ τὴν ἀντίθετον ἔννοιαν τῆς στροφῆς (τὸ πλοῖον 4

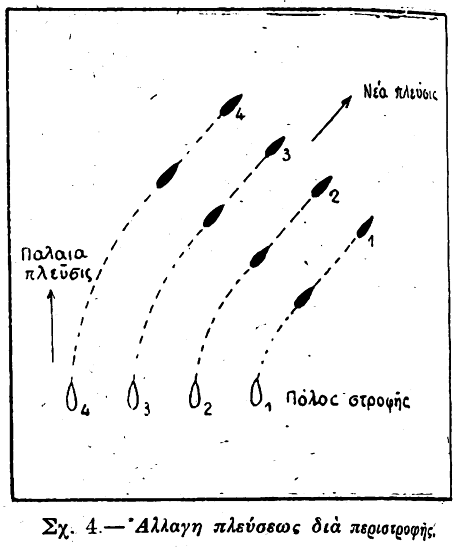

Σχ. 4.—*Ἀλλαγη πλεύσεως διὰ περιστροφῆς.*

τοῦ σχήματος) ἀναπτύσσει τὴν μεγαλυτέραν χρησιμοποιουμένην κατὰ τοὺς ἑλιγμοὺς ταχύτητα, τὰ δὲ λοιπὰ ἐνδιάμεσα πλοῖα λαμβάνουσιν ἐνδιαμέσους ταχύτητας, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πλοίων. Συγχρόνως ἕκαστον τῶν λοιπῶν πλοίων ἐκτὸς τοῦ πόλου, στρέφει κατ' ἀριθμὸν μοιρῶν, οὐχὶ τὸν διαταχθέντα, ἀλλὰ μικρότερον αὐτοῦ, ὅστις παρέχεται ὑπὸ πίνακος, εἰς ὃν εἰσερχόμεθα μὲ τὴν ταχύτητα τοῦ πλοίου καὶ τὸν διαταχθέντα ἀριθμὸν μοιρῶν. Ἀκολουθεῖ τὴν πλεῦσιν ταύτην ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα, μέχρις ὅτου εὑρεθῇ εἰς ὡρισμένην τινὰ θέσιν σχετικῶς μὲ τὸν πόλον στροφῆς, καθοριζομένων ἀναλόγως τῆς πλεύσεως καὶ τῶν μοιρῶν τῆς στροφῆς, ὅτε στρέφει κατὰ τὸν ὑπολειπόμενον ἀριθμὸν μοιρῶν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ διαταχθέντος τοιούτου. Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

— **ἀλλαγὴ *πορείας [Σιδηροδρομ.]*** βλ. ἁτμάμαξα.

— **ἀλλαγὴ *προβολικῶν ἐπιπέδων*** βλ. Γεωμετρία παραστατική.

— **ἀλλαγὴ *συντεταγμένων*** [*Ἀναλυτ. Γεωμετρ.*]. Ἡ μορφὴ τῆς ἐξισώσεως τῆς παριστώσης ἐπίπεδόν τινα γραμμὴν ἢ ἐπιφάνειαν ἀναφερομένας εἰς σύστημά τι εὐθυγράμμων (*καρτεσιανῶν*) συντεταγμένων, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς σχετικῆς θέσεως τῶν ἀνωτέρω γεωμετρικῶν σχημάτων πρὸς τοὺς ἄξονας. Ἡ ἀλλαγὴ τῶν συντεταγμένων συνίσταται εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τῶν ἀξόνων πρὸς οὓς ἀναφέρεται ἡ γραμμή, ἢ ἡ ἐπιφάνεια, διὰ νέων ἀξόνων ὁριζομένων διὰ τῶν ἀπαραιτήτων γεωμετρικῶν στοιχείων ὡς πρὸς τοὺς ἀρχικούς. Διὰ τῆς ἁρμοδίας ἐκλογῆς τῶν νέων ἀξόνων αἱ ὡς πρὸς τούτους ἐξισώσεις τῶν ἀνωτέρω γεωμετρικῶν σχημάτων μεταμορφοῦνται ἐπὶ τὸ προσφορώτερον διὰ τὴν λύσιν τοῦ τεθειμένου προβλήματος καὶ τὴν ἔρευναν τῶν γεωμετρικῶν ἰδιοτήτων. Αἱ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ καταρτιζόμεναι νέαι ἐξισώσεις προκύπτουσιν ἐκ τῶν παλαιῶν δι' ἀντικαταστάσεως τῶν ἐν αὐταῖς μεταβλητῶν συντεταγμένων x, y, z δι' ἴσων πρὸς αὐτὰς συναρτήσει τῶν νέων x_1, y_1, z_1 ἐκφραζομένων μέσῳ σχέσεων ἐν αἷς εἰσέρχονται καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ καθοριστικὰ τῆς θέσεως τῶν νέων πρὸς τοὺς παλαιοὺς ἄξονας.

Αἱ σχέσεις αὗται τῆς ἀλλαγῆς συντεταγμένων εἶναι διὰ τὰς διαφόρους περιπτώσεις αἱ ἀκόλουθοι:

1) ***Ἀλλαγὴ εὐθυγράμμων συντεταγμένων ἐν τῷ ἐπιπέδῳ.***

α) Τὸ νέον σύστημα ἀξόνων προκύπτει ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ διὰ παραλλήλου μεταθέσεως, ἤτοι οἱ ἄξονες x_1, y_1 εἶναι ἀντιστοίχως παράλληλοι καὶ ὁμόρ-

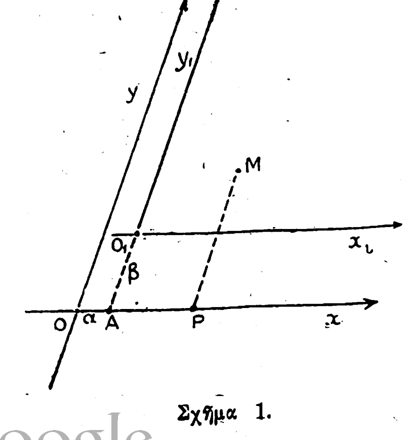

Σχῆμα 1.

Digitized by Google

ροποι πρὸς τοὺς ἀρχικοὺς x καὶ y. Ἔστωσαν α καὶ β αἱ συντεταγμέναι τῆς ἀρχῆς τοῦ νέου συστήματος ὡς πρὸς τὸ ἀρχικόν.

Αἱ συνδέουσαι τὰς ἀρχικὰς πρὸς τὰς νέας συντεταγμένας σχέσεις εἶναι

$$x = x_1 + \alpha \quad » \quad x_1 = x - \alpha$$
$$y = y_1 + \beta \quad » \quad y_1 = y - \beta \qquad (1)$$

β) Οἱ νέοι ἄξονες ἔχουσι τὴν αὐτὴν μετὰ τῶν ἀρχικῶν ἀρχήν, ὁριζόμενοι καὶ διὰ τῶν γωνιῶν

$$\angle (Ox, Ox_1) = \theta_1 \text{ καὶ } \angle (Ox, Oy_1) = \theta_2$$

Ἔστω φ ἡ γωνία τῶν ἀρχικῶν ἀξόνων.

Ἐὰν προβληθῶσιν ὀρθῶς ἐπὶ τῶν εὐθειῶν $\mu_2 \perp y$ καὶ $\mu_1 \perp x$ τὰ διανύσματα τῶν τεθλασμένων γραμμῶν OPM καὶ OP_1M τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων συντεταγμένων τοῦ τυχόντος σημείου M, λαμβάνονται δι' ἐξισώσεως τῶν ἀθροισμάτων τῶν προβολῶν αἱ ἑπόμεναι γραμμικαὶ σχέσεις συνδέουσαι τὰς ἀρχικὰς μετὰ τῶν νέων συντεταγμένων:

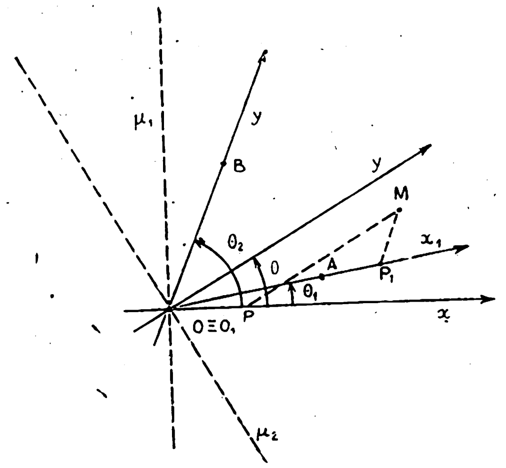

Σχῆμα 2.

$$x = \frac{x_1 \eta\mu(\varphi - \theta_1) + y_1 \eta\mu(\varphi - \theta_2)}{\eta\mu\varphi}$$
$$y = \frac{x_1 \eta\mu\theta_1 + y_1 \eta\mu\theta_2}{\eta\mu\varphi} \qquad (2)$$

καὶ διὰ προβολῆς ἐπ' εὐθειῶν καθέτων ἐπὶ τοὺς νέους ἄξονας κτλ. ἔχομεν τοὺς τύπους

$$x_1 = \frac{x.\eta\mu\theta_2 - y.\eta\mu(\varphi - \theta_2)}{\eta\mu(\theta_2 - \theta_1)}$$
$$y_1 = \frac{-x.\eta\mu\theta_1 + y.\eta\mu(\varphi - \theta_1)}{\eta\mu(\theta_2 - \theta_1)}.$$

Τοὺς νέους ἄξονας δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ὡς πρὸς τοὺς παλαιοὺς καὶ διὰ τῶν συντεταγμένων δύο σημειων ἐπὶ τῶν νέων θετικῶν ἡμιαξόνων x_1 καὶ y_1. Ἂν τὰ σημεῖα ταῦτα ληφθῶσιν εἰς ἀποστάσεις ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἴσας πρὸς τὴν μονάδα, ἐπὶ τοῦ x_1 τὸ A (X_1, Ψ_1) καὶ ἐπὶ τοῦ y_1 τὸ B (X_2, Ψ_2), προβληθῶσι δὲ οἱ ὡς ἀνωτέρω τεθλασμένοι δρόμοι ἐπὶ τῶν x καὶ y παραλλήλως πρὸς τοὺς y καὶ x, λαμβάνονται δι' ἐξισώσεως τῶν προβολῶν οἱ ἑπόμενοι νέοι τύποι ἁπλουστέρας μορφῆς:

$$x = X_1.x_1 + X_2.y_1$$
$$y = \Psi_1 x_1 + \Psi_2 y_1$$

Εἰδικὴ περίπτωσις. Ἐὰν τὰ συστήματα τῶν ἀξόνων εἶναι ὀρθογώνια, προκύπτει δὲ τὸ νέον διὰ

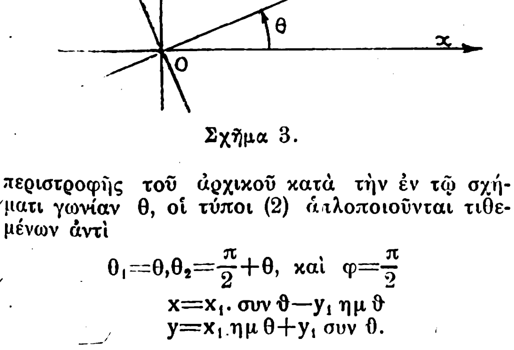

Σχῆμα 3.

περιστροφῆς τοῦ ἀρχικοῦ κατὰ τὴν ἐν τῷ σχήματι γωνίαν θ, οἱ τύποι (2) ἁπλοποιοῦνται τιθεμένων ἀντὶ

$$\theta_1 = \theta, \theta_2 = \frac{\pi}{2} + \theta, \text{ καὶ } \varphi = \frac{\pi}{2}$$
$$x = x_1.\sigma\upsilon\nu\,\vartheta - y_1\,\eta\mu\,\vartheta$$
$$y = x_1\,\eta\mu\,\theta + y_1\,\sigma\upsilon\nu\,\theta.$$

γ) Διὰ τὴν γενικωτάτην περίπτωσιν τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τυχόντος συστήματος ἀξόνων εἰς ἄλλο ἐπίσης τυχόν, οἱ τύποι ἀλλαγῆς εὑρίσκονται διὰ συνδυασμοῦ τῶν τύπων (1) καὶ (2). Ἐὰν α καὶ β εἶναι αἱ συντεταγμέναι τῆς νέας ἀρχῆς O_1 ὡς πρὸς τοὺς ἀρχικοὺς ἄξονας ὧν ἡ γωνία εἶναι φ καὶ θ_1 καὶ θ_2 αἱ γωνίαι (Ox, O_1x_1) καὶ (Ox, Oy_1) οἱ τύποι οὗτοι εἶναι:

$$x = \frac{x_1\,\eta\mu(\varphi - \theta_1) + y_1.\eta\mu(\varphi - \theta_2)}{\eta\mu\varphi} + \alpha$$
$$y = \frac{y_1.\eta\mu\theta_1 + y_1\,\eta\mu\theta_2}{\eta\mu\varphi} + \beta$$

2) ***Ἀλλαγὴ συντεταγμένων ἐν τῷ χώρῳ.***

α) Τὸ νέον σύστημα ἀξόνων προκύπτει ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ διὰ παραλλήλου μεταθέσεως, ἤτοι οἱ ἄξονες x_1, y_1 z_1 εἶναι ἀντιστοίχως παράλληλοι καὶ ὁμόρροποι πρὸς τοὺς ἀρχικοὺς x, y, z. Ἔστωσαν α, β, γ αἱ συντεταγμέναι τῆς ἀρχῆς τοῦ νέου συστήματος ὡς πρὸς τὸ ἀρχικόν.

Διὰ προβολῆς ἐπὶ τοὺς ἄξονας x, y, z καὶ παρὰ τὰ ἐπίπεδα yOz, zOx καὶ xOy τῶν διανυσμάτων OO_1, O_1M καὶ τοῦ ἀθροίσματός των OM, καὶ δι'

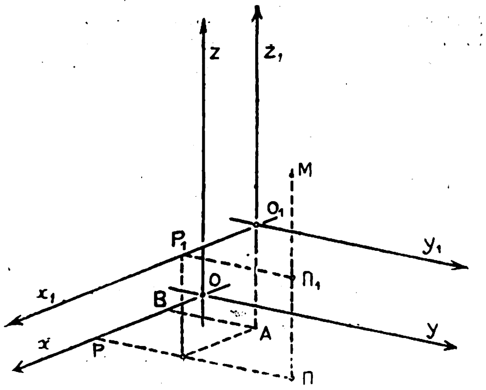

Σχῆμα 4.

ἐξισώσεως τῶν προβολῶν τῶν πρώτων πρὸς τὴν προβολὴν τοῦ τελευταίου λαμβάνομεν τοὺς τύπους ἀλλαγῆς συντεταγμένων $x = x_1 + \alpha$, $y = y_1 + \beta$, $z = z_1 + \gamma$.

β) Οἱ νέοι ἄξονες ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἀρχὴν μετὰ τῶν ἀρχικῶν, ὁριζόμενοι καὶ διὰ τῶν διευθυνόντων συνημιτόνων τῶν νέων ἡμιαξόνων $+x_1$ $+y_1 + z_1$ ὡς πρὸς τοὺς παλαιοὺς καὶ ἅτινα σημειοῦνται ἐν τῷ ἑπομένῳ βοηθητικῷ πινακιδίῳ καὶ ἐν τῇ διασταυρώσει τῶν στηλῶν καὶ γραμμῶν εἰς ἃς ἀνήκουσιν οἱ ὑπ' ὄψιν ἡμιάξονες:

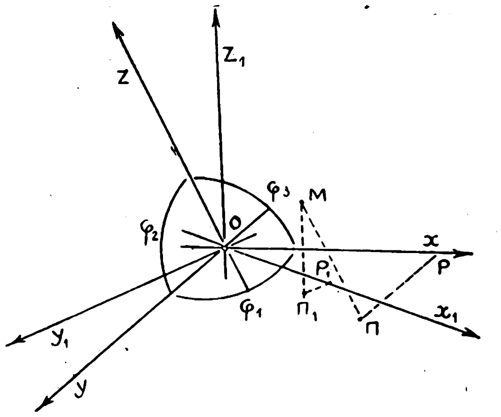

Σχῆμα 5.

	+ x	+ y	+ z
$+x_1$	λ	μ	ν
$+y_1$	λ′	μ′	ν′
$+z_1$	λ″	μ″	ν″

Ἂν κληθῶσι $\angle (Ox, Oy) = \varphi_1$, $\angle (Oy, Oz) = \varphi_2$, $\angle (Oz, Ox) = \varphi_3$ καὶ θεωρουμένου τυχόντος σημείου M προβληθῶσιν ὀρθῶς ἐπὶ τῶν ἀξόνων x, y, z τὰ διανύσματα τῶν τεθλασμένων OPΠ καὶ $OP_1\Pi_1$ τῶν ἀρχικῶν καὶ τῶν νέων συντεταγμένων, λαμβάνομεν διὰ τῆς ἐξισώσεως τῶν ἀθροισμάτων τῶν προβολῶν τῶν διανυσμάτων τούτων τὰς ἑπομένας γραμμικὰς σχέσεις συνδεούσας τὰς παλαιὰς μετὰ τῶν νέων συντεταγμένων τοῦ σημείου:

$$x + y\,\sigma\upsilon\nu\,\varphi_1 + z.\,\sigma\upsilon\nu\,\varphi_3 = \lambda x_1 + \lambda' y_1 + \lambda'' z_1$$
$$x.\,\sigma\upsilon\nu\,\varphi_1 + y + z.\,\sigma\upsilon\nu\,\varphi_2 = \mu x_1 + \mu' y_1 + \mu'' z_1$$
$$x.\,\sigma\upsilon\nu\,\varphi_3 + y.\,\sigma\upsilon\nu\,\varphi_2 + z = \nu x_1 + \nu' y_1 + \nu'' z_1$$

Τὰς θέσεις τῶν νέων ἀξόνων πρὸς τοὺς παλαιοὺς δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν καὶ διὰ τῶν συντεταγμένων τριῶν σημείων ἐπὶ τῶν νέων θετικῶν ἡμιαξόνων x_1, y_1, z_1 ἂν τὰ σημεῖα ταῦτα ληφθῶσιν εἰς ἀποστάσεις ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἴσας πρὸς τὴν μονάδα ἐπὶ τοῦ x_1 τὸ A $(X_1\ \Psi_1\ Z_1)$, ἐπὶ τοῦ y_1 τὸ B (X_2, Ψ_2, Z_2) καὶ ἐπὶ τοῦ z_1 τὸ Γ (X_3, Ψ_3, Z_3), προβληθῶσι δὲ οἱ τεθλασμένοι δρόμοι τῶν συντεταγμένων ἐπὶ τῶν ἀξόνων x, y, z, ἀντιστοίχως παραλλήλως πρὸς τὰ ἐπίπεδα yOz, zOx, xOz, θὰ ἔχωμεν τοὺς νέους τύπους ἀλλαγῆς:

$$x = X_1 x_1 + X_2 y_1 + X_3 z_1$$
$$y = \Psi_1 x_1 + \Psi_2 y_1 + \Psi_3 z_1$$
$$z = Z_1 x_1 + Z_2 y_1 + Z_3 z_1$$

Εἰδικαὶ περιπτώσεις: Ὅταν οἱ ἀρχικοὶ ἄξονες εἶναι ὀρθογώνιοι, ἤτοι $\varphi_1 = \varphi_2 = \varphi_3 = 90''$, ὁπότε $\sigma\upsilon\nu\,\varphi_1 = \sigma\upsilon\nu\,\varphi_2 = \sigma\upsilon\nu\,\varphi_3 = 0$, οἱ προηγούμενοι τύποι ἁπλοποιοῦνται κατὰ τοὺς ἑπομένους:

$$x = \lambda x_1 + \lambda' y_1 + \lambda'' z_1$$
$$y = \mu x_1 + \mu' y_1 + \mu'' z_1 \qquad (1)$$
$$z = \nu x_1 + \nu' y_1 + \nu'' z_1$$

Τὰ ἐννέα διευθύνοντα συνημίτονα συνδέονται διὰ τῶν εὐαποδείκτων σχέσεων:

$$\lambda^2 + \mu^2 + \nu^2 = 1$$
$$\lambda'^2 + \mu'^2 + \nu'^2 = 1 \qquad (2)$$
$$\lambda''_2 + \mu''^2 + \nu''^2 = 1$$

Ἐὰν ἀμφότερα τὰ συστήματα εἶναι ὀρθογώνια, τὰ ἀνωτέρω συνημίτονα συνδέονται καὶ διὰ τῶν ἑπομένων σχέσεων:

$$\lambda\lambda' + \mu\mu' + \nu\nu' = 0$$
$$\lambda'\lambda'' + \mu'\mu'' + \nu'\nu'' = 0 \qquad (3)$$
$$\lambda''\lambda + \mu''\mu + \nu''\nu = 0$$

ἐκφραζουσῶν ὅτι ἡ στερεὰ γωνία O, x_1 y_1 z_1 εἶναι τρισορθογώνιος. Ἀντιστρεφομένης τῆς τάξεως τῶν δύο ἀξονικῶν συστημάτων καὶ τῆς προβολῆς γενομένης ἐπὶ τῶν ἀξόνων x_1, y_1, z_1, λαμβάνομεν τὰς ἑπομένας σχέσεις, ἔνθα αἱ συντεταγμέναι x_1, y_1, z_1 ἐκφράζονται συναρτήσει τῶν x, y, z:

$$x_1 = \lambda x + \mu y + \nu z$$
$$y_1 = \lambda' x + \mu' y + \nu' z$$
$$z_1 = \lambda'' x + \mu'' y + \nu'' z$$

ἀντιστοίχως πρὸς τοὺς τύπους (2) καὶ (3) ἔχομεν:

$$\lambda^2 + \lambda'^2 + \lambda''^2 = 1 \qquad \lambda\mu + \lambda'\mu' + \lambda''\mu'' = 0$$
$$\mu^2 + \mu'^2 + \mu''^2 = 1 \quad \text{καὶ} \quad \mu\nu + \mu'\nu' + \mu''\nu'' = 0$$
$$\nu^2 + \nu'^2 + \nu''^2 = 1 \qquad \nu\lambda + \nu'\lambda' + \nu''\lambda'' = 0$$

Οἱ τύποι οὗτοι ἀπορρέουσιν ἄλλως τε ἐκ τῶν (1), (2), (3).

Παρατηρητέον ὅτι μεταξὺ δύο ὀρθογωνίων συστημάτων ἀξόνων δυνατὸν ἢ νὰ ἐπιτυγχάνεται διὰ μετατοπίσεως ἡ συνταύτισις τῶν ὁμωνύμων ἀξόνων καὶ κατὰ φορὰν $(+x \equiv +x_1, +y \equiv +y_1, +z \equiv +z_1)$ ἢ δύο ἐκ τούτων $+Z$ καὶ $+z_1$ ἐπὶ παραδείγματι νὰ φέρωνται ἀντιρρόπως $(+x \equiv +x_1, +y \equiv +y_1, +z \equiv -Z_1)$, ἤτοι νὰ δύνανται νὰ λάβωσιν οἱ ἄξονες θέσιν κατὰ κορυφήν.

Κριτήριον τῶν δύο περιπτώσεων δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τὸ ἀλγεβρικὸν σημεῖον τῆς ὁριζούσης:

$$\delta = \begin{vmatrix} \lambda & \mu & \nu \\ \lambda' & \mu' & \nu' \\ \lambda'' & \mu'' & \nu'' \end{vmatrix} = \pm 1$$

Ἐὰν $\delta = 1$, οἱ ἄξονες δύνανται νὰ ἀχθῶσιν εἰς συνταύτισιν, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν $\delta = -1$.

Ὡς καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἠδύνατο νὰ τεθῇ, τὰ ὡς ἀνωτέρω ἐννέα διευθύνοντα συνημίτονα συνδέονται πρὸς ἄλληλα δι' ἓξ ἐξισώσεων. Εἰς τὸν Euler ὀφείλονται οἱ ἐν τοῖς ἑπομένοις τύποι, ἔνθα αἱ συνδέουσαι τὰς ἀρχικὰς πρὸς τὰς νέας συντεταγμένας ἐξισώσεις περιέχουσι τρεῖς μόνον ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων παραμέτρους, αἵτινες εἶναι τρεῖς γωνίαι καθ' ἃς καὶ περὶ ἁρμοδίως ὁριζομένους ἄξονας ἂν στραφῇ τὸ ἕτερον τῶν ἀξονικῶν συστημάτων δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς συνταύτισιν μετὰ τῶν ἄλλων, ἐφ' ὅσον ταῦτα εἶναι τῆς αὐτῆς ἐννοίας.

Γωνίαι καὶ τύποι τοῦ Euler. Ἔστωσαν O, x y z καὶ $O_1, x_1 y_1 z_1$ τὰ δύο συστήματα ὀρθογωνίων ἀξόνων μὲ κοινὴν ἀρχὴν τὸ σημεῖον $O \equiv O_1$, δυνάμενα δὲ νὰ ἀχθῶσιν εἰς σύμπτωσιν καὶ κατὰ τὴν φορὰν

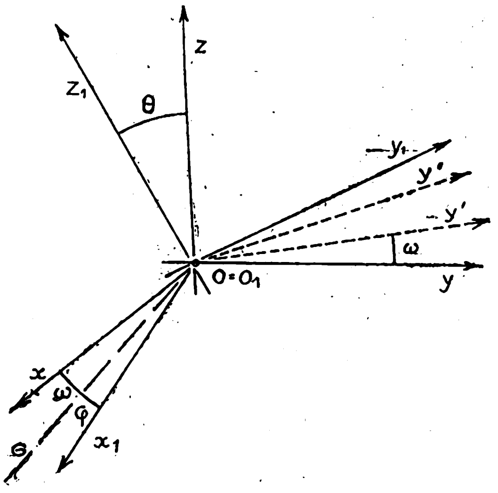

Σχῆμα 6.

Digitized by Google

τῶν ὁμωνύμων ἀξόνων. Εἰς τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν καθ' ἣν δύο ὁμώνυμοι ἡμιάξονες, π.χ. $+z$ καὶ $+z_1$, συμπίπτουσιν, ἀρκεῖ μία περιστροφὴ περὶ τοὺς ἄξονας τούτους ἵνα ἀχθῇ εἰς σύμπτωσιν ὁ $+x$ μετὰ τοῦ $+x_1$ καὶ ὁ $+y$ μετὰ τοῦ $+y_1$.

Ἂν κληθῇ α ἡ γωνία τῆς ἀνωτέρω περιστροφῆς, οἱ τύποι ἀλλαγῆς εἶναι:

$$\begin{aligned} x &= x_1 .\ \text{συν}\,α - y_1\,\text{ημ}\,α \\ y &= y_1 .\ \text{ημ}\,α + y_1\,\text{συν}\,α \qquad (4) \\ z &= z_1 \end{aligned}$$

Εἰς τὴν γενικωτέραν περίπτωσιν τῶν διακεκριμένων ἀπ' ἀλλήλων ἀξόνων τῶν δύο συστημάτων ἔστω σ τὸ ἴχνος τοῦ ἐπιπέδου x_1Oy_1 ἐπὶ τοῦ xOy.

Ἤδη οἱ ἄξονες τοῦ πρώτου συστήματος δύνανται νὰ ἀχθῶσιν εἰς σύμπτωσιν μετὰ τῶν ὁμωνύμων τοῦ δευτέρου διὰ τῶν ἑπομένων τριῶν περιστροφῶν.

1. Στρέφεται τὸ σύστημα O,xyz περὶ τὸν ἄξονα z, ὥστε ὁ ἄξων x νὰ συμπέσῃ μετὰ τῆς εὐθείας σ ἐφ' ἧς ἐκλέγεται φορά τις θετική. Ἔστω ω ἡ γωνία στροφῆς. Ὁ ἄξων y μετατοπίζεται εἰς y' ($\angle$ $(Oy, Oy') = ω$). Τὸ μετὰ τὴν μετατόπισιν ταύτην σύστημα ἀξόνων εἶναι τὸ $O, σy'z$.

2. Δεδομένου ὅτι οἱ ἄξονες z καὶ z_1 εἶναι κάθετοι ἀντιστοίχως ἐπὶ τὰ ἐπίπεδα xOy καὶ x_1Oy_1, ἄρα κάθετοι ἐπὶ τὴν σ εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, δύνανται νὰ ἀχθῶσιν εἰς σύμπτωσιν διὰ στροφῆς τοῦ z περὶ τὴν σ. Ἔστω θ ἡ γωνία στροφῆς. Ὁ ἄξων y' ἐκτελουμένης τῆς στροφῆς ταύτης μετατοπίζεται εἰς y'' ($Oy'' \perp Oz'$) ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου x_1Oy_1, καὶ τὸ νέον σύστημα ἀξόνων εἶναι τὸ $O,σy''z$.

3. Στρέφεται τὸ $O,σy''z_1$, κατὰ γωνίαν ἔστω φ περὶ τὸν z_1, ὁπότε τοῦ $σ \equiv x$ ἐρχομένου εἰς σύμπτωσιν μετὰ τοῦ x_1 τὰ δύο συστήματα τῶν ἀξόνων ἄγονται εἰς πλήρη σύμπτωσιν.

Αἱ τρεῖς ὡς ἀνωτέρω γωνίαι ω, θ, καὶ φ καλοῦνται γωνίαι τοῦ Euler.

Ἂν νῦν τοῦ τυχόντος σημείου Μ οὗτινος αἱ συντεταγμέναι ὡς πρὸς τὸ ἀρχικὸν σύστημα εἶναι x,y,z, κληθῶσιν αἱ συντεταγμέναι x',y',z' ὡς πρὸς τὸ $O,σy'z$ (τὸ ἐκ τῆς περιστροφῆς 1), x'',y'',z'' ὡς πρὸς τὸ $O,σy''z$ (τὸ ἐκ τῆς περιστροφῆς 2) καὶ x_1,y_1,z_1 ὡς πρὸς τὸ O, $x_1y_1z_1$ (τὸ ἐκ τῆς πεστροφῆς 3), οἱ τύποι ἀλλαγῆς συντεταγμένων διὰ τὰς τρεῖς ταύτας νέας θέσεις τοῦ ἀρχικοῦ συστήματος εἶναι ὡς ἐν (4)

$$α)\quad \begin{cases} x = x'\ \text{συν}\,ω - y'\,\text{ημ}\,ω \\ y = x'\ \text{ημ}\,ω + y'.\text{συν}\,ω \\ z = z' \end{cases}$$

$$β)\quad \begin{cases} y' = y''\ \text{συν}\,θ - z''\,\text{ημ}\,θ \\ z' = y''.\ \text{ημ}\,θ + z''.\text{συν}\,θ \\ x' = x'' \end{cases}$$

$$γ)\quad \begin{cases} x'' = x_1.\ \text{συν}\,φ - y_1\,\text{ημ}\,φ \\ y'' = x_1\ \text{ημ}\,φ + y_1.\text{συν}\,φ \\ z'' = z_1 \end{cases}$$

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σχέσεων ὁρίζονται διὰ τῆς ἀπαλοιφῆς τῶν ἐνδιαμέσων βοηθητικῶν συντεταγμένων x',y',z', καὶ x''y''z'', αἱ συντεταγμέναι x, y, z συναρτήσει τῶν x_1,y_1,z_1:

$$\begin{aligned} x = {} & x_1 (\text{συν}\,ω.\ \text{συν}\,φ - \text{ημ}\,ω.\ \text{ημ}\,φ.\ \text{συν}\,θ) - \\ & - y_1 (\text{συν}\,ω.\ \text{ημ}\,φ + \text{ημ}\,ω.\ \text{συν}\,φ.\ \text{συν}\,θ) \\ & + z_1.\ \text{ημ}\,ω.\ \text{ημ}\,θ. \\ y = {} & x_1 (\text{ημ}\,ω.\ \text{ημ}\,φ. + \text{συν}\,ω.\ \text{συν}\,φ.\ \text{συν}\,θ) - \\ & - y_1 (\text{ημ}\,ω.\ \text{ημ}\,φ. - \text{συν}\,ω.\ \text{συν}\,φ.\ \text{συν}\,θ) \\ & - z_1.\ \text{συν}\,ω.\ \text{ημ}\,θ. \\ z = {} & z_1.\ \text{ημ}\,φ.\ \text{ημ}\,θ. + y_1\ \text{συν}\,φ.\ \text{ημ}\,θ + z_1\ \text{συν}\,θ \end{aligned}$$

Οἱ ἐν τοῖς ἀνωτέρω τύποις συντελεσταὶ τῶν x_1, y_1, z_1 εἶναι ἀντιστοίχως ἴσοι πρὸς τὰ ἐν τοῖς τύποις (1) εἰσερχόμενα διευθύνοντα συνημίτονα.

γ) Οἱ νέοι ἄξονες ἔχουσι τὴν τυχοῦσαν θέσιν ὡς πρὸς τοὺς παλαιούς.

Οἱ τύποι ἀλλαγῆς εἰς τὴν γενικωτάτην ταύτην περίπτωσιν συντίθενται ἐκ τῶν τύπων τῶν ὑπὸ στοιχεῖα α καὶ β περιπτώσεων, δεδομένου ὅτι ἐκ τῶν ἀρχικῶν ἀξόνων δυνάμεθα νὰ μεταβῶμεν εἰς τοὺς νέους, πρῶτον διὰ μιᾶς παραλλήλου μεταθέσεως ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν α ὁριζομένης ὑπὸ τοῦ διανύσματος OO_1 καὶ εἶτα διὰ νέας ἀλλαγῆς τῆς θέσεως τῶν ἀξόνων διὰ στροφῆς περὶ τὴν νέαν ἀρχήν.

Ἐὰν α, β, γ εἶναι αἱ συντεταγμέναι τῆς νέας ἀρχῆς O_1 ὡς πρὸς τὸ ἀρχικὸν σύστημα συντεταγμένων καὶ $A(X_1,Ψ_1,Z_1)$, $B(X_2,Ψ_2,Z_2)$ καὶ $Γ(X_3,Ψ_3,Z_3)$ τρία σημεῖα τῶν νέων ἀξόνων x_1,y_1,z_1, ἀπέχοντα κατὰ τὴν μονάδα ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ἀναφερόμενα δὲ διὰ τῶν συντεταγμένων των ὡς πρὸς τοὺς παραλλήλως μετατεθέντας ἄξονας, θὰ ἔχωμεν τοὺς ἑξῆς τρεῖς τύπους:

$$\begin{aligned} x &= X_1 x_1 + X_2 y_1 + X_3 z_1 + α \\ y &= Ψ_1 x_1 + Ψ_2 y_1 + Ψ_3 z_1 + β \\ z &= Z_1 x_1 + Z_2 y_1 + Z_3 z_1 + γ \end{aligned}$$

Ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω σχέσεις αἱ συνδέουσαι τὰς συντεταγμένας σημείου τινὸς τοῦ διαστήματος πρὸς τὰς συντεταγμένας του εἰς ἕτερόν τι σύστημα ἀξόνων εἶναι πρωτοβάθμιοι καὶ ὅτι διὰ τοῦ μέσῳ τούτων μετασχηματισμοῦ τῶν ἐξισώσεων τῶν παριστωσῶν γραμμὰς καὶ ἐπιφανείας δὲν ἀλλοιοῦται ὁ βαθμός των.

[Βλ. καὶ λ. **Γεωμετρία ἀναλυτικὴ καὶ συντεταγμένη**].

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Niewenglowski*, Cours de géometrie analytique.—*O. Fort* und *O. Schlömilch*, Lehrbuch der analytischen geometrie.—*E. Vessiot*, Cours de mathématiques générales.

Ι. ΧΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

—**ἀλλαγὴ φυλακῆς** (κοιν. *σκάντζα-βάρδια*, γαλλ. changement de quart, ἀγγλ. change of watch) *[Ναυτ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ ἀντικατάστασις τῶν ἀνδρῶν τῶν ἐκτελούντων φυλακήν τινα (βάρδιαν), ὅταν τελειώσῃ ἡ ὥρα τῆς ὑπηρεσίας των, ὑπὸ τῶν ἀκολούθως ἐχόντων σειρὰν ἐκτελέσεως. Λαμβάνει χώραν συνήθως κατὰ τὸ τέλος ἑκάστης τετραωρίας, ἐκτὸς τῆς φυλακῆς τῶν θερμαστῶν, ἧς ἡ ἀλλαγὴ γίνεται εἰς τὸ τέλος ἑκάστης ἑξαωρίας. Α. Κ.

— **ἀλλαγῆς ταχυτήτων, σύστημα**· βλ. λ. αὐτοκίνητα.

Ἀλλαγιαλὶ *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ἄκρα τοῦ ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου ΒΔ τμήματος τῆς Μικρασίας (πλάτος 41 12'00', μῆκος 29°26'00'', χάρτης ἀγγλικὸς 224: Sea ot Marmara), ἀποτελοῦσα προβολὴν θινώδους ψαμμαθῶνος καὶ ἀπέχουσα ἀπὸ μὲν τοῦ φάρου Κίλια Μπουρνοῦ 8 ½ μιλ. δυτικῶς, ἀπὸ δὲ τοῦ στομίου, τοῦ πρὸς τὸν Εὔξεινον, τοῦ Βοσπόρου 13 ½ μιλ. ἀνατολικῶς. Τόπος μοιραῖος διὰ τὰ ἱστιοφόρα, ἅτινα φεύγοντα τὰς ἀπὸ βορρᾶ χιονοθυέλλας καὶ προσπαθοῦντα νὰ ἐπιτύχωσι τὸ στόμιον τοῦ Βοσπόρου, ἔχουσιν ὑποστῇ ἔκπτωσιν πρὸς ἀνατολάς. Διὰ τοῦτο εἰς Ἀλλαγιαλὶ ἐκσφενδονίζουν σχοινοφόρον πύραυλον εἰς κινδυνεύοντα πλοῖα. Σ. Ε. Λ.

ἀλλάγιον. Παρὰ Βυζαντινοῖς ἐκαλεῖτο οὕτω τμῆμα τῆς βασιλικῆς σωματοφυλακῆς *(Κωνστ. Πορφυρογ.)* «Ὁ ἄρχων τοῦ ἀλλαγίου εἰς τὴν τοῦ βασιλέως εὑρίσκεται σύνταξιν καὶ ὑπὸ τὸν μέγαν πριμμικήριον» *(Κωδιν.* κεφ. ε'). Συγγενὴς εἶναι καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀναφερομένη σύνθετος λέξις ***πρωταλλαγάτωρ***: «Πρωταλλαγάτωρ ὡσαύτως, ὑπὸ τὸν μέγαν δὲ πριμμικήριον, πλὴν ἀκολουθεῖ ὄπισθεν τῆς συντάξεως, ἵνα, κἂν ἀπολιμπάνηταί τις αὐτῆς, φέρῃ οὗτος καὶ ἀποκαθιστᾷ εἰς τὴν σύνταξιν καὶ εὐτακτῇ» *(Κωδ.* ἔνθ' ἀνωτ.).

Ἀλλάγιον ὡσαύτως ἐσήμαινε τὴν μεταξὺ τῶν διαμαχομένων γινομένην ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων *(Λέων Γραμματ.* σελ. 505 καὶ *Γεώργ. Ἁμαρτ.* Χρον. σελ. 836). Κ. Μ. Κ.

Ἀλλαγιούντ. Σιδηροδρομικὸς σταθμὸς ἐπὶ τῆς γραμμῆς Κωνσταντινουπόλεως - Βαγδάτης εἰς τὸ 380ὸν χιλιόμετρον ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐνταῦθα μία διακλάδωσις 10 χιλιομέτρων φθάνει μέχρι τοῦ Κοτυαίου (Κιουτάχιας).

ἀλλαγίτης (Allagit) *['Ορυκτολ.]*. Οὕτω καλοῦνται ποικιλίαι τινὲς ἀκάθαρτοι (λόγῳ ἀναμίξεως μὲ διοξείδιον πυριτίου SiO_2) ἢ ἀποσαθρωμέναι τοῦ ὀρυκτοῦ ῥοδονίτου (βλ. λ.). Αἱ ποικιλίαι αὗται εὑρέθησαν ἰδίως εἰς τὸ Harz, ὠνομάσθησαν δὲ οὕτω ὑπὸ τῶν Jasche καὶ Germar ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως «ἀλλαγή», ἐπειδὴ τὸ ἀρχικὸν πράσινον χρῶμά των ὑφίσταται ἀλλαγήν, ὅταν παραμείνουν εἰς τὸν ἀέρα, καθιστάμενον πρασινωπὸν μέλαν ἢ καστανοφαιομέλαν. Γ. Κ. Γ.

ἄλλαγμα (τό)· ἀλλαγή, ἀνταλλαγή· ‖ τὸ ἀνταλλαχθέν· ‖ ἰδιωματ. *ἄλλαμα*· ἡ ἀντικατάστασις τῶν ῥυπανθέντων ἐσωρούχων.

ἀλλαγμένος, *—η, —ον*· ὁ ἠλλαγμένος, ὁ μεταβεβλημένος· ὁ ἐνδυθεὶς καθαρὰ καὶ ἑορτάσιμα ἐνδύματα (ἰδιωμ. *ἀλλαμένος*).

ἀλλαγόπαππος (Allagopappus Cass) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*, περιλαμβάνον ἓν εἶδος μόνον, θάμνον λεῖον (ἄτριχα) γλυκώδη, ἰθαγενῆ τῶν Καναρίων νήσων. Σ. Μ.

ἀλλάζοντες. Ἡ λέξις ἐν τῷ Κρυπτογραφικῷ Λεξικῷ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἐσήμαινε *φύλακες*.

ἀλλάζω *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς διαλέκτου, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸ γενικὸν «ἀλλάσσω», τὸ «ἀντικαθιστῶ», τῆς ἐπισήμου τοιαύτης (λ. χ. «ἀλλάζω τὸ τσιμποῦκι τοῦ μπέλμπερη»=«ἀλλάσσω τὸ ἐπιστήλιον τῆς φωσωνίδος»). Προκειμένης ἐν τούτοις ἀποδόσεως εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον τοῦ ὅρου «ἀλλάσσω» ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ «*μεθέλκω*», δηλ. τοῦ μεταβάλλω (λ. χ. τὴν θέσιν τοῦ ἱστίου ὡς πρὸς τὴν κοίτην τοῦ ἀνέμου κλπ.), ἢ τοῦ «ἀντικαθιστῶ» ἐπὶ προσώπων, αὕτη γίνεται οὐχὶ διὰ τοῦ *ἀλλάζω* ἀλλὰ διὰ τοῦ συνωνύμου του «*σκαντζάρω*»: λ. χ. «σκαντζάρησε τὴν μπούνια τοῦ φλισιοῦ» (=μετάβαλε τὸν ποδεῶνα τοῦ λαίφους), «ὁ δεύτερος σκαντζάρει μὲ τὸν λοστρόμο» (=ὁ ἀνθυποπλοίαρχος ἀλλάσσει φυλακὴν μὲ τὸν ναύκληρον), «σκάντζα-βάρδια» (=ἀλλαγὴ φυλακῆς'. Ἐν τούτοις τὸ «*μεταβάλλεται*», ἀπροσώπως, ἀποδίδεται διὰ τοῦ «*ἀλλάζει*», λ. χ. «ἀλλάζει ὁ καιρός»· ἀλλὰ καὶ τότε, εἰς τὴν εἰδικὴν τοῦ ἀνέμου περίπτωσιν, ἐὰν αἱ μεταπτώσεις τοῦ ἀνέμου εἶναι συνεχεῖς καὶ δὲν στερεοῦται οὗτος ἀπὸ ὡρισμένης κατευθύνσεως, ἐπανέρχεται ἡ κοινὴ ναυτικὴ διάλεκτος εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ «σκαντζάρω», λ. χ. «σκαντζάρουν οἱ καιροί» (=αἱ μεταβολαὶ τοῦ ἀνέμου ὑπαμείβονται). ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— ***ἀλλάζω ἄραγμα*** *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτων μας διαλέκτου, σημαίνων «ἀλλάσσω θέσιν ἀγκυροβολίας» καὶ ἀνταποκρινόμενος πρὸς τὸν τῆς ἐπισήμου τοιαύτης «*μεθορμίζεσθαι*» (βλ. λ. ἀγκυροβόλιον ΙΙ, 7). Σ. Ε. Λ.

— ***ἀλλάζω ῥόταν*** *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτ. διαλέκτου, ἀντιστοιχῶν πρὸς τοὺς ὅρους τῆς ἐπισήμου τοιαύτης «*μεταβάλλω πλεῦσιν*» καὶ «*ἀλλάσσω πορείαν*» (βλ. λ. **ἀλλαγὴ πορείας**). Σ. Ε. Λ.

Ἀλλαὶ (Allais), ***Λουδοβῖκος-Ἰωάννης.*** Χαράκτης, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τὴν 29 Μαρτίου 1762 καὶ ἀποθανὼν τὴν 27 Αὐγούστου 1833. Κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησε τὴν αὐτὴν ὁδόν, ἣν καὶ ὁ φίλος του *Ἀλίξ*. χαράττων ἐλαφρὰς εἰκόνας τῶν ζωγράφων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Βραδύτερον ὅτε ἐξερράγη ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις ἀφωσιώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν χάραξιν προσωπογραφιῶν τῶν διασήμων ἀνδρῶν αὐτῆς καὶ σκηνῶν τῶν ὁποίων τὰ θέματα παρεῖχεν ἡ δραματικὴ αὕτη περίοδος τῆς γαλλικῆς ἱστορίας. Ἡ σύζυγός του, ἥτις ἦτο θυγάτηρ τοῦ διασήμου χαράκτου *Μπρισῶ*, ἐχάραττεν ἐπίσης, αὕτη δ' ἐξετέλεσε πλείστας λαϊκὰς σκηνογραφίας τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τὰς ὁποίας εξετύπου καὶ ἔθετεν εἰς κυκλοφορίαν τὸ φιλελληνικὸν Κομιτᾶτον. Αἱ χαλκογραφίαι αὗται ἔχουσαι ἐφήμερον σκοπὸν ἐξηφανίσθησαν ἐντελῶς, κατὰ τὴν ἐποχήν των ὅμως εἶχον μεγίστην διάδοσιν μεταξὺ τῶν λαϊκῶν τάξεων καὶ ἐξυπηρέτουν μεγάλως τὸν ἐθνικὸν τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνα.

—**Ἀλλαί**, ***Ἰωάννης-Ἀλέξανδρος,*** υἱὸς τοῦ προηγουμένου, χαράκτης ἐπίσης. Ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τὴν 17 Ἰουνίου 1792 καὶ ἀπέθανε τὴν 9 Νοεμβρίου 1850. Διεδέχθη τὸν πατέρα του εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ὑσερὶ ἐργαστήριόν του καὶ ἐξετέλεσεν ἔργα ἱστορικά, προσωπογραφίας καὶ μικρογραφίας ἀκόμη. Εἰς τὴν ζωγραφικὴν ἔσχε διδάσκαλον τὸν Δαβὶδ καὶ εἰς τὴν χαρακτικὴν τὸν Μασσάρ. Ἐχάραξε καὶ τὴν «Καικιλίαν Γκαλλεράνη» τοῦ Λουΐνη καὶ τὴν «Ζοκόνταν» τοῦ Λεονάρδου ντὰ-Βίντσι, πλῆθος δὲ ἄλλων ἔργων τῶν Βὰν-Ντάϋκ, Τισιανοῦ καὶ Δαβὶδ καὶ εἰκονογράφησε τὰς ἐκδόσεις τοῦ Λαφονταίν. Τὰ θεωρούμενα ὡς ἄριστα τῶν ἔργων του εἶναι ἡ «Συνάντησις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν» καὶ ἡ «Ἔξοδος ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Rocha». Κατὰ τὸ 1830 ὁ Ἰωάννης Ἀλλαι ἐχάραξεν ἐπὶ χάλυβος διὰ τὴν Στοὰν τοῦ Ναπολέοντος σειρὰν τῶν ἐξεχουσῶν προσωπικοτήτων τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας καὶ τῶν συγχρόνων του πολιτικῶν ἀνδρῶν. Θ. Β.

— **Ἀλλαὶ** (Allais), ***Ἀλφόνσος.*** Ἐπιφανὴς Γάλλος λογογράφος, γεννηθεὶς ἐν Χονφλὲρ τῷ 1854. Συνειργάσθη ὡς εὐθυμογράφος ἐν ἀρχῇ μὲν εἰς τὰς ἐφημερίδας «Πάταγον» καὶ «Μαῦρον Γάτον», κατόπιν δὲ εἰς τὸν «Ζιλ Μπλὰς» καὶ τὴν «Ζουρνάλ». Ἐξέδωκεν εἰς τόμους τὰ ἑξῆς ἔργα, διακρινόμενα διὰ τὴν πνευματώδη χάριν, τὸ χιοῦμορ καὶ τὴν πρωτοτυπίαν των: «Νὰ σπᾷς στὰ γέλια» ('A se tordre) (1891), «Ζητω ἡ ζωή!» (1892), «Μὴ χολοσκᾷς» (Pas de bile) (1893), «Ἡ Ὀμπρέλα τῆς ἐνωμοτίας» (1894), «Δύο καὶ δύο κάνουν πέντε» (1895), «Δὲν εἴμαστε βώδια» (1896), «Μὲ τὴ μύτη ψυλά» (1897) κλπ. Τῷ 1896 παρεστάθη ἀπὸ σκηνῆς καὶ τὸ τρίπρακτον κωμειδύλλιόν του «Ὁ ἀθῶος», γραφὲν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἀλφρέδου Καπύς. Ἀπέθανε τῷ 1905.

Ἀλλάϊανς. Πόλις τῆς πολιτείας Ὀχάϊο τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἐν τῇ κομητείᾳ Στάρκ, κειμένη παρὰ τὸν ποταμὸν Μάχονιγκ. Ἔχει περὶ τὰς 16.000 κατοίκων, ἀπέχει δὲ 57 μίλλια Ν.Α. τοῦ Κλήβελανδ. Ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τῶν σιδηροδρόμων Πενσυλβανίας καὶ Λίμνης Ἤρι, Ἀλλάϊανς καὶ Χουήλιγκ, συνδέεται δὲ δι' ἠλεκτρικῆς γραμμῆς μετὰ τοῦ Κάντον καὶ τοῦ Σάλεμ. Ἔχει ᾠδεῖον, σχολὴν μεθοδιστῶν, ἐμπορικὴν σχολὴν καὶ πανεπιστήμιον μὲ 29 καθηγητάς, εἰς τὸ ὁποῖον φοιτοῦν περὶ τοὺς 500 φοιτηταί, ἐξ ὧν ὑπὲρ τοὺς ἡμίσεις εἶναι γυναῖκες. Ἔχει πολλὰ ἐργοστάσια ἰδίᾳ σιδηροβιομηχανίας.

Ἀλλαινβὰλ (Allainval), ***Λεονόριος-Χριστιανός,*** *ἀββᾶς Σουλὰ* ντ'—. Γάλλος φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Καρνούτῃ (Chartres) τῷ 1695 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τὴν 2αν Μαΐου 1753 εἰς τὸ Νοσοκομεῖον Hôtel-Dieu, ἀφοῦ ἔζησε πάντοτε ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ. Τὰ δραματικά του ἔργα εἶναι πολυάριθμα, ἀλλ' ἐκεῖνα ἅτινα ἐδόξασαν αὐτὸν εἶναι αἱ δύο κωμῳδίαι του: ἡ «Embarras des richesses» καὶ ἡ «École des bourgeois» αἵτινες ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν, παιχθεῖσαι ἡ μὲν πρώτη τῷ 1725 εἰς τὸ Ἰταλικὸν Θέατρον, ἡ δὲ δευτέρα τῷ 1728 εἰς τὴν «Γαλλικὴν Κωμῳδίαν», εἰς τὸ δραματολόγιον τῆς ὁποίας περιελήφθη ἔκτοτε. Εἰς τὴν «Γαλλικὴν Κωμῳδίαν» ἀνεβιβάσθησαν ἐπίσης αἱ κωμῳ-

Digitized by Google

δίαι του «Ἡ ψευδοκόμησσα», «Αἱ λαϊκαὶ ἀπολαύσεις» καὶ ὁ «Περίεργος σύζυγος». Ἔγραψε καὶ λιμπρέτα μελοδραμάτων, κωμικῶν μελοδραμάτων, κωμειδυλλίων καὶ πλεῖστα ἄλλα πεζογραφήματα. Αἱ δύο πρῶται κωμῳδίαι του ἐξεδόθησαν τεσσαράκοντα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸν τίτλον «Δραματικὰ ἀριστουργήματα».

Ὡς ἄριστον τῶν ἔργων του κρίνεται τὸ «Σχολεῖον τῶν Ἀστῶν» («École des bourgeois»), μικρὰ χαριεστάτη εἰκὼν ζωγραφίζουσα τὰ ἤθη τῆς ἐποχῆς. Παριστᾷ αὕτη τὸ ἐσωτερικὸν οἰκογενείας ἐκμισθωτῶν δημοσίων φόρων καὶ τοκογλύφων, τῶν ὁποίων ἡ θυγάτηρ πρόκειται νὰ ὑπανδρευθῇ ἕνα εὐγενῆ, τὸν μαρκήσιον Μονκάντ. Ἄσωτος καὶ σπάταλος, διασπαθίσας ἅπασαν τὴν περιουσίαν του εἰς ἀπολαύσεις καὶ ἡδονάς, ὁ Μονκάντ, ἠκολούθησε τὴν ἀρξαμένην κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνήθειαν μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἀνωτέρας ἀριστοκρατίας νὰ ἐπιζητοῦν εἰς τὰ ἰσχυρὰ χρηματοκιβώτια τῶν ἀνθρώπων τῶν λαϊκῶν τάξεων τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν των ἐρειπίων καὶ τὴν λίπανσιν τῶν ἐγκαταλελειμμένων γαιῶν των, νυμφευόμενοι κόρας τῆς τάξεως ταύτης. Ὁ μαρκήσιος Μονκάντ εἶχεν εἰσέλθει, ὡς ἔλεγεν ὁ ἴδιος, εἰς τὸν κύκλον τῶν κατεργαρέων τούτων. Τὸ πρόσωπον τοῦ ἥρωος τῆς κωμῳδίας ὑπεκρίθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συγγραφέως ὁ διάσημος ἠθοποιὸς τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας *Ἰωσὴφ Φλερύ*, ὅστις μὲ τὴν ἀπαράμιλλον τέχνην του καὶ τὴν ἔξοχον ἀφέλειάν του ἀπέδιδε τὸ μῖγμα τοῦτο τῆς αὐθαδείας καὶ τῆς ἀμέμπτου εὐγενείας, διαπλάσας τὸν τύπον τῶν μαρκησίων τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος, τοῦ μὴ ὑφισταμένου σήμερον. Εἰς τὸ «Σχολεῖον τῶν Ἀστῶν» ὑπάρχουν σκηναὶ ἀληθῶς θαυμάσιαι, ἀλλ' ἡ χαριεστάτη πασῶν εἶναι ἐκείνη, ἥτις διεξάγεται μεταξὺ τοῦ μαρκησίου Μονκάντ καὶ τοῦ κυρίου Ματιέ, θείου τῆς μελλονύμφου, ὅστις διερεθίζεται ἐναντίον τῆς ἀδελφῆς του, κυρίας Ἀβραάμ, κατακυριευθείσης ὑπὸ ἀριστοκρατικῶν ἰδεῶν. Ὁ θεῖος ζητεῖ ἀντὶ πάσης θυσίας νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν μαρκήσιον τὴν γνώμην του καὶ νὰ διαλύσῃ τὸν γάμον. Ἀλλὰ μὲ τὴν εὐγενῆ συμπεριφοράν του ὁ Μονκάντ καὶ δι' ὀλίγων εὐγενῶν φράσεων ἐξημερώνει τὸν Ματιὲ καὶ γονυκλινῆς τὸν πείθει νὰ συναινέσῃ εἰς τὸν γάμον του μὲ τὴν ἀνεψιάν του. Καὶ ἕτερος ἥρως τῆς κωμῳδίας, ὁ οἰκονόμος τοῦ μαρκησίου, ὁ φέρων τὸ ὄνομα τοῦ «Κρασοκανάτα» (Pot-de-vin) σκιαγραφεῖται μετὰ σπανίας παρατηρητικότητος.

Ὁ πτωχὸς Ἀλλαινβὰλ εἰργάζετο ἀδιακόπως διὰ τὴν Γαλλικὴν Κωμῳδίαν, τὸ Ἰταλικὸν θέατρον, τὸ Κωμικὸν μελόδραμα, διασπείρων τὴν φαιδρότητα διὰ τῆς σκιαγραφίας ὡραιοτάτων τύπων καὶ ἐπευφημουμένος. Ἔγραφε ταυτοχρόνως καὶ ἄλλα πεζογραφήματα, τὰ «Ρωσικὰ ἀνέκδοτα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μεγάλου Πέτρου», τὰς «Ἐπιστολὰς τοῦ καρδιναλίου Μαζαρίνου», τὰς «Ἐπιστολὰς τοῦ Μυλόρδου *** περὶ τοῦ Μπαρὸν καὶ τῆς Ἀδριανῆς Λεκουβρέρ», ὑπογεγραμμένας μὲ τὸ ψευδώνυμον Winck καὶ ἐκδοθείσας δὶς εἰς τὴν συλλογὴν τῶν «Ἀπομνημονευμάτων τῆς δραματικῆς τέχνης», τὴν περίφημον «Ἐπιστολὴν τοῦ ὑποβολέως τοῦ θεάτρου τῆς Ρουένης», ὅπου ἀναπτύσσει τὰς περὶ ἀπαγγελίας θεωρίας του, καὶ πλῆθος ἄλλων τοιούτων ἔργων, ὅπως πορίζεται τὸν ἄρτον του. Ἀλλὰ τοῦτο φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο κατορθωτὸν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ ὁ διάσημος συγγραφεὺς μὴ εὑρίσκων στέγην τὴν μὲν νύκτα ἠναγκάζετο νὰ κοιμᾶται εἰς τὰ ἀγοραῖα φορεῖα, πεινῶν δὲ καὶ ἐγκαταλελειμμένος εἰσήχθη πάσχων εἰς τὸ νοσοκομεῖον Hôtel Dieu ὅπου εὗρε τὸν θάνατον. ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἀλλαὶν-Ταρζὲ (Allain-Targé), ***Φραγκῖσκος-Ἑρρῖκος-Ρενέ.*** Γάλλος πολιτικὸς (1832-1902). Παραιτηθεὶς ἐκ τῆς θέσεώς του ὡς δικαστοῦ, τῷ 1864, μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου συνειργάσθη εἰς ἐφημερίδας τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Διετέλεσε βουλευτὴς κατὰ τὸ 1876, 1877 καὶ 1881, ἀνέλαβε δὲ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν τὴν 14 Νοεμβρίου 1881 εἰς τὴν κυβέρνησιν Γαμβέτα. Εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Ἑρρῖκον Μπρισσὸν κυβέρνησιν, ἥτις ἐσχηματίσθη τὴν 5 Ἀπριλίου 1887, ἔλαβε τὸ χαρτοφυλάκιον τῶν Ἐσωτερικῶν, τὸ ὁποῖον ἐκράτησε μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ ὑπουργείου Μπρισσὸν (7 Ἰαν. 1886). Ἀποτυχὼν εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1889 ἀπεσύρθη εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον.

Ἀλλαὶρ (Allaire). Πολίχνη τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Yannes. Κάτοικοι 2.300. Εἰς τὰ περίχωρα εὑρίσκονται πολλὰ μεγαλιθικὰ μνημεῖα.

Ἀλλακασεύς. Στρατηγὸς τῆς Ἑλλάδος, ὅστις ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Μιχαὴλ τοῦ Δ', τοῦ Παφλαγόνος, πολεμήσας κατὰ τοῦ Καυκάνου, στρατηγοῦ τοῦ νεοχειροτονήτου ἡγεμόνος τῶν βουλγάρων Δελεάνου, ἡττήθη ἐν τῇ περὶ τὰς Θήβας κατὰ τὸ ἔτος 1040 γενομένῃ μάχῃ, κατὰ τὴν ὁποίαν πλεῖστοι Θηβαῖοι ἔπεσον ἀνδρείως ἀγωνισθέντες. Α. Π. Σ.

ἀλλακόδους (Allacodon Marsh) *[Παλαιοζ.]*. Γένος τῶν μαρσυποφόρων *ἀλλοθηρίων* ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τῶν *πλαγιαυλακιδῶν*, ὅπερ ἔζησεν εἰς τὸ ἄνω κρητιδικὸν τοῦ Wyoming τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Ἐνταῦθα ὑπάγεται *Allacodon pumilus Marsh* τοῦ ἄνω κρητιδικοῦ τοῦ Wyoming, οὗτινος ἀνευρέθη τμῆμα τῆς σιαγόνος μετὰ τριῶν προτραπεζιτῶν. Θ. Σ.

ἀλλάκτης (ὁ)· ὁ ἀλλάσσων, ὁ ἀνταλλάσσων, ὁ λαμβάνων ἄλλο ἀντὶ ἄλλου τινὸς χάριν ἐμπορίας.

ἀλλακτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀλλαγήν, τὴν ἐμπορικὴν ἀνταλλαγήν.

ἀλλακτίτης (Allaktit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς πρισματικοὺς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς συστήματος καὶ ἀποτελούμενον ἐξ ἀρσενικικοῦ μαγγανίου καὶ ὑδροξειδίου τοῦ μαγγανίου. Ὁ χημικὸς του τύπος εἶναι $[AsO_4]_2 Mn_3 \cdot 4\ Mn\ [OH]_2$. Ν. Β. Λ.

ἀλλακτὸν (τό)· τὸ ξύλον διὰ τοῦ ὁποίου ἐβάσταζον εἰς τοὺς ὤμους τὰ φορτία, τὸ ἀνάφορον, κοιν. *μανέλλα*.

ἀλλαλὶ (Hallali) *[Μουσ.]*. Κυνηγετικὴ *φαμφάρα* ἐκτελουμένη ἀπὸ ὅλα τὰ κυνηγετικὰ *κέρατα* (trompes) τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ θήραμα ἐκπνέει. Τὸ θέμα τῆς συνηχίας ταύτης μετεχειρίσθησαν

A 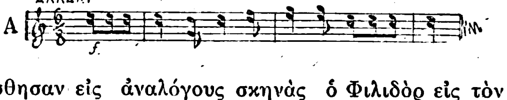

εἰς ἀναλόγους σκηνὰς ὁ Φιλιδὸρ εἰς τὸν «Τὸμ-Τζὲν» (1766), ὁ Μεχοὺλ, εἰς περίφημον εἰσαγωγὴν τοῦ «Κυνηγίου τοῦ νεαροῦ Ἑρρίκου» (La chasse du jeune Henri 1800) καὶ ὁ Χάϋδεν εἰς τὰς «Ἐποχὰς» (Les Saisons 1801). Δ. Λ.

ἀλλαλινιτικὸς *σχιστόλιθος* (Allalinit schiefer) *[Πετρογρ.]*· βλ. λ. γάββρος. Γ. Κ. Γ.

ἀλλαλινίτης (Allalinit) *[Πετρογρ.]*. Οὕτως ὀνομάζονται τὰ πετρώματα *γάββροι* τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ὑποστῇ τελείαν ὀρυκτολογικὴν μεταμόρφωσιν, προκληθεῖσαν διὰ δυναμομεταμορφώσεως (βλ. λ.). Εὑρέθησαν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Allalin εἰς τὸ Wallis τῆς Ἑλβετίας, ἐκ τῆς ὁποίας πλάνητες λίθοι τῶν πετρωμάτων τούτων ἔχουν μεταφερθῇ ὑπὸ τῶν παγετώνων ὑπὲρ τὴν δυτικὴν Ἑλβετίαν (πλείονα βλ. λ. **γάββρος**). Γ. Κ. Γ.

Ἀλλαμὰν (Allamand), ***Ἰωάννης-Νικόλαος-Σεβαστιανός.*** Καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς φυσικῆς ἱστορίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Leyden (Λουγδούνου), γεννηθεὶς ἐν Λωζάννῃ τῷ 1713, ἀποθανὼν ἐν Leyden τῷ 1787. Ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν ἡ ἐπινόησις τῆς **λουγδουνικῆς λαγήνου**, ἥτις ὀφείλεται κατ' ἄλλους εἰς τὸν Φραγκλῖνον.

ἀλλαμάνδα (Allamanda L.) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυνιδῶν*, περιλαμβάνον

Ἀλλαμάνδα.

[Ἄνθος ἀκέραιον καὶ τομὴ κατὰ μῆκος.]

12 εἴδη, θάμνους ἀειθαλεῖς, ἀναρριχωμένους, κοσμητικούς. Εἶναι φυτὰ ἰθαγενῆ τῆς Ν. Ἀμερικῆς καὶ τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν, πολλαπλασιάζονται δὲ εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων εὐκόλως ῥιζοβολούντων. Κυριώτερα τούτων εἶναι: α) *ἀλλαμάνδα ἡ νηριόφυλλος* (Allamanda neriifolia). — β) *ἀλλαμάνδα ἡ εὐγενὴς* (Allamanda nobilis).—γ) *ἀλλαμάνδα ἡ μεγανθὴς* (Allamanda grandiflora)—δ) *ἀλλαμάνδα ἡ σχότιειος* (Allamanda Schottii). Σ. Μ.

— **ἀλλαμάνδα ἡ καθαρτικὴ** (Allamanda cathartica) *[Φαρμ.]*. Τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ ἀλλαμάνδα χρησιμοποιοῦνται ὡς καθαρτικά, χορηγούμενα ὡς ἔγχυμα. Ὁ φλοιὸς αὐτοῦ χορηγεῖται ὡς ὑδραγωγὸν εἰς ἐκχύλισμα εἰς δόσιν 0,06 — 0,12 γρ., τὰ δὲ σπέρματα κατὰ τῆς δυσκοιλιότητος καὶ ὡς ἐμετικὰ κατὰ τῶν ἐκ διὰ μολύβδου δηλητηριάσεων ἐπερχομένων κωλικῶν. Κ. Γ. Μ.

Ἀλλαμός. Κρὴς τυχοδιώκτης καὶ πειρατής, τῇ συμπράξει τοῦ ὁποίου ὁ κόμης τῆς Μελίτης Ἑρρῖκος Πισκατόρης καὶ οἱ Γενουαῖοι κατεῖχον τὰς ἀκτὰς τῆς Κρήτης, ὅτε αὕτη μετεβιβάσθη δι' ἀγοραπωλησίας τῷ 1204 εἰς τὴν Ἐνετικὴν Πολιτείαν ὑπὸ τοῦ μαρκησίου τοῦ Μοντφερράτου Βονιφατίου ἀντὶ δέκα χιλιάδων ἀργυρῶν μαρκῶν.

ἀλλαμπάντα. Ἔκφρασις (ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ alla banda) σημαίνουσα τὴν λαφυραγωγίαν, τὸ ἀλβανιστὶ καὶ κοινῶς «πλιάτσικο». *Μπάντα* ἐλέγετο παρὰ τῶν Στερεοελλαδιτῶν ἰδίως ἡ λῃστεία, ὅπως καὶ *μπαντίδοι* ἢ *σπαντίδοι* οἱ λῃσταὶ καὶ ἐν γένει οἱ κακοποιοί. Κυρίως ἡ ὀνομασία αὕτη ἀπεδόθη εἰς τὴν ὀργιαστικὴν κάθοδον Στερεοελλαδιτῶν καὶ Ἀλβανῶν, οἵτινες, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Λαρισαίου Τοπὰλ-Ὀσμὰν Ἀρματολούμπαση, παρηκολούθουν τὰ στρατεύματα τοῦ Μεγάλου Βεζύρου Δαμὰτ-Ἀλῆ, τοῦ Κουμουρτζῆ, καὶ κατελθόντες μετ' αὐτοῦ τῷ 1715 εἰς Πελοπόννησον ἐλαφυραγώγουν τὰς κυριευομένας ἐπαρχίας. Μετὰ τὴν πλήρη ὑποταγὴν ὅλων τῶν φρουρίων τῆς Πελοποννήσου (Κορίνθου, Ἄργους, Ναυπλίου, Τριπόλεως, Μεσσηνίας, Μυστρᾶ καὶ Μονεμβασίας) οἱ Ὀθωμανοὶ διένειμαν ἐπὶ πλέον εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἀνὰ 10—20 πουγγιὰ ἀργύρου. Ἡ περίοδος λοιπὸν ἡ μεταξὺ τοῦ 1715 καὶ τοῦ 1718, ὁπότε αἱ ὀρδαὶ ἐκεῖναι διετάχθησαν νὰ ἐκκενώσουν τὴν Πελοπόννησον, ἀπεκλήθη, ἀπὸ τῆς γενομένης ὑπ' αὐτῶν λαφυραγωγίας, «*ἐποχὴ τῆς ἀλλαμπάντας*», λεπτομερῶς σκιαγραφηθεῖσα τόσον ἐν τῷ περιφήμῳ «Θρήνῳ τοῦ Μορέως», ὅσον καὶ ἐν τῷ πονήματι τοῦ Κ. Ν. Σάθα περὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἀπήχησις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι ἡ παρὰ Θεσσαλοῖς παροιμιώδης ἔκφρασις: «*Στὸν καιρὸ τῆς ἀλλαμπάντας*». Γ. Δ. Κ. — Θ. Σ. Δ.

ἀλλαμπέγχελυς (Allabenchelys) *[Ζωολ.]*. Γένος *φυσοστόμων* ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλούρων*. Ὁ ἰχθὺς οὗτος ἀνεκαλύφθη κατὰ τὸ 1902 εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τοῦ γαλλικοῦ Κόγγου. Δ. Ν. Π.

Ἄλλαν (Allan), ***Δαβίδ.*** Σκῶτος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Ἀλλόα τῷ 1744. Τῷ 1764 μετὰ ἑπταετεῖς σπουδὰς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς ζωγραφικῆς τοῦ Foulis ἐν Γλασκώβῃ, ἦλθεν εἰς Ρώμην χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Ἔρσκιν τοῦ Μάρ, εἰς τὸ κτῆμα τοῦ ὁποίου εἶχε γεννηθῇ, καὶ κατέγινεν ἐπὶ τινα ἔτη εἰς τὴν ἀντιγραφὴν ἔργων τῶν μεγάλων ζωγράφων. Μεταξὺ τῶν πρωτοτύπων πινάκων οὓς τότε ἐζωγράφησεν εἶναι ἡ «Ἀρχὴ προσωπογραφίας», πίναξ παριστάνων Κορινθίαν νεάνιδα ἰχνογραφοῦσαν τὴν σκιὰν τοῦ ἐραστοῦ της, διὰ τὸν ὁποῖον ἔλαβε τὸ χρυσοῦν μετάλλιον τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ τοῦ ἔτους 1773. Ἐπιστρέφων ἐκ Ρώμης τῷ 1777 ἔμεινεν ἐπί τι διάστημα ἐν Λονδίνῳ καὶ ἠσχολήθη μὲ τὴν προσωπογραφίαν. Τῷ 1780 μετέβη εἰς Ἐδιμβοῦργον ὅπου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου Runciman, τῷ 1786, διωρίσθη διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Τότε ἐξετέλεσεν ἔργα ἅτινα τὸν κατέστησαν διάσημον, ὡς τὸν «Σκωτικὸν γάμον», «Χορὸν Ὀρεινῶν Σκώτων», «Σκαμνὶ τιμωρίας» κ. ἄ. Ὁ Ἄλλαν ἀπέθανεν ἐν Ἐδιμβούργῳ τὴν 6ην Αὐγούστου 1796. Ε. Σ.

— **Ἄλλαν** (Allan), ***Θωμᾶς.*** Ὀρυκτολόγος Ἄγγλος, γεννηθεὶς ἐν Ἐδιμβούργῳ τῷ 1777, ἀποθανὼν τῷ 1833, μέλος τῶν Βασιλικῶν Ἑταιρειῶν Λονδίνου καὶ Ἐδιμβούργου. Συνέγραψε «Περὶ ὀνοματολογίας ὀρυκτῶν» (Λονδῖνον, 1814), «Περὶ τῶν βράχων τῶν περιχώρων τοῦ Ἐδιμβούργου», «Γεωλογία τῆς Νικαίας» κ. ἄ.

— **Ἄλλαν** (Allan), ***Ροβέρτος.*** Ἄγγλος χειρουργὸς γεννηθεὶς ἐν Ἐδιμβούργῳ τῷ 1778, ἀποθανὼν τῷ 1826. Συνέγραψε δύο σπουδαῖα ἔργα: «Πραγματεία περὶ τῆς ἐγχειρήσεως τῆς λιθοτομίας» (Ἐδιμβοῦργον 1808), «Σύστημα παθολογικῆς χειρουργικῆς καὶ ἐγχειρητικῆς, βασιζόμενον ἐπὶ τῆς ἀνατομίας κτλ.» (Ἐδιμβοῦργον 1819).

— **Ἄλλαν** (Allan), ***Σὲρ Γουλιέλμος.*** Σκῶτος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Ἐδιμβούργῳ τῷ 1782. Ἐσπούδασε τὴν ζωγραφικὴν κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν γενέθλιόν του πόλιν καὶ ἔπειτα ἐν Λονδίνῳ. Προσεπάθησε νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν ἀγγλικὴν πρωτεύουσαν, ἀλλὰ μὴ κατορθώσας τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην του εἰς ἄλλας χώρας. Παρὰ τὴν πτωχείαν τοῦ βαλαντίου του ἐξεκίνησε τῷ 1805 μεταβαίνων εἰς Ρωσίαν καὶ μετὰ διαφόρους περιπετείας ἔφθασεν εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ταχέως εὗρεν ἄφθονον ἐργασίαν, χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ σὲρ Ἀλεξάνδρου Crichton, ἰατροῦ τῆς Αὐλῆς, καὶ ἄλλων φίλων. Ἐταξίδευσεν εἰς τὴν νότιον Ρωσίαν, Τουρκίαν, Κριμαίαν καὶ Κιρκασίαν, συλλέγων σκίτσα, ἅτινα ἐχρησιμοποίησεν ἀργότερον διὰ τοὺς πίνακάς του. Τῷ 1814 ἐπέστρεψεν εἰς Ἐδιμβοῦργον καὶ κατὰ τὰ δύο ἑπόμενα ἔτη ἐξέθεσεν εἰς τὴν Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν τοὺς πίνακας «Κιρκάσιοι αἰχμάλωτοι» καὶ «Μπασκὶρ ὁδηγοῦντες καταδίκους εἰς Σιβηρίαν». Ὁ πρῶτος πίναξ δὲν ἐπωλήθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ὁ δὲ καλλιτέχνης, ἀπογοητευμένος, ἦτο ἕτοιμος νὰ φύγῃ πάλιν διὰ τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ὁπότε, χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ σὲρ Οὐάλτερ Σκώτ, συνελέγη ποσὸν 1000 στερλινῶν διὰ τὰς «Κιρκασίας αἰχμαλώτους», αἵτινες περιῆλθον διὰ κληρώσεως εἰς τὸν κόμητα τοῦ Wemyss. Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ μέγας δοὺξ Νικόλαος, ὁ κατόπιν τσάρος τῆς Ρωσίας, ἐπισκεπτόμενος τὸ Ἐδιμβοῦργον ἠγόρασε τὸν πί-

Digitized by Google

νακα «Ἐξόριστοι ἐν Σιβηρίᾳ» καὶ «ὁ Ἀσλὰν Γεραὶ διερχόμενος τὸν ποταμὸν Κουμπάν»· ἐκ τούτου ηὔξησεν ἡ φήμη τοῦ ζωγράφου καὶ οἱ πίνακές του ἤρχισαν νὰ ἀγοράζωνται ὑπὸ συλλεκτῶν. Ὁ Ἄλλαν ἐγένετο διάσημος ἰδίως ὡς ζωγράφος τῆς σκωτικῆς ἱστορίας. Σπουδαιότερα ἔργα του τοῦ εἴδους τούτου εἶναι: «Ὁ Ἰωάννης Νὸξ συμβουλεύων τὴν Μαρίαν, βασίλισσαν τῶν Σκώτων» (1832), «ἡ Μαρία Στούαρτ ὑπογράφουσα τὴν παραίτησίν της» (1824), «Ὁ Μώρραιη τυφεκιζόμενος ὑπὸ τοῦ Χάμιλτων» (1825). Διὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐξελέγη ἑταῖρος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας. Ἄλλοι πίνακές του εἶναι «ὁ Λόρδος Βύρων» (1831), μία προσωπογραφία τοῦ Σκώτ, «τὸ Ὀρφανὸν» (1834) κ.λ.π. Προσβληθεὶς ὑπὸ ὀφθαλμίας μετέβη τῷ 1834 εἰς Ρώμην, Νεάπολιν καὶ Κωνσταντινόπολιν, ὅπου συνέλεξε θέματα διὰ νέους πίνακας. Τὸ ἴδιον ἔτος ἐπεσκέφθη τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὸ Μαρόκον καὶ τὸ 1841 μετέβη πάλιν εἰς Πετρούπολιν, ὅπου, τῇ αἰτήσει τοῦ τσάρου, ἐζωγράφησε τὸν πίνακα «Ὁ Μέγας Πέτρος διδάσκων εἰς τοὺς ὑπηκόους του τὴν ναυπηγικὴν τέχνην», ἐκτεθέντα ἐν Λονδίνῳ τὸ 1845. Οἱ «Πολωνοὶ ἐξόριστοι» τῷ ἐξησφάλισαν τὴν ἐκλογήν του ὡς μέλους τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῷ 1835. Τῷ 1838 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Βασιλικῆς Σκωτικῆς Ἀκαδημίας. Τῷ 1842 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ ἱππότου. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐζωγράφησε κυρίως πολεμικοὺς πίνακας, τὸ δὲ τελευταῖον ἔργον του ἦτο ἡ «Μάχη τοῦ Βατερλώ». Ἀπέθανε τὴν 22αν Φεβρουαρίου 1850.

— **Ἄλλαν** (Allan), *Σὲρ Οὖγος*. Καναδὸς ἐπιχειρηματίας (1810—1882), καταγόμενος ἐκ Σκωτίας. Μεταναστεύσας εἰς Καναδᾶν τῷ 1826, εἰσῆλθε τῷ 1831 ὡς ὑπάλληλος εἰς τὸν μεγαλύτερον ναυπηγικὸν οἶκον τῆς Μοντρεάλης, εἰς τὸν ὁποῖον μετὰ τετραετίαν ἔγινε συνέταιρος. Τῷ 1853 ἵδρυσε τὴν ἀτμοπλοϊκὴν ἑταιρίαν «Ἄλλαν Λάϊν», ἐκτελοῦσαν πλόας μεταξὺ Μοντρεάλης, Λίβερπουλ καὶ Γλασκώβης, συνέβαλε δὲ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐμπορικὴν πρόοδον καὶ εὐημερίαν τοῦ Καναδᾶ, δι' ὃ καὶ ἔλαβε τίτλον εὐγενείας τῷ 1871. Τῷ 1872—1873 ἐπέτυχε προνόμιον διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου Καναδᾶ-Εἰρηνικοῦ, ἀλλ' αἱ ἀποκαλύψεις περὶ χρηματικῶν παροχῶν εἰς τὸ συντηρητικὸν κόμμα ἐπροκάλεσαν τὸ *σκάνδαλον τοῦ Εἰρηνικοῦ* (βλ. Καναδᾶς) καὶ ἡ ἑταιρία διελύθη.

Ἀλλὰν (Allan). Χωρίον τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Μοντελιμάρ, 7 χιλ. ἀπὸ τῆς πόλεως Μοντελιμάρ, πλησίον τοῦ Ῥήνου, ἔχον 820 κατοίκους. Ἔχει μεταλλικὰ ἰαματικὰ ὕδατα χρησιμοποιούμενα πρὸς θεραπείαν τῶν δερματικῶν νόσων.

Ἄλλαν *ἀτμοδιανομή*· βλ. ἀμφίστροφοι ἀτμοδιανομαί.

Ἄλλαν-Μπρὶτζ (Allan Bridge). Πολίχνη τῆς Σκωτίας ἐν Στέρλιγγσαϊρ, ἐπὶ τοῦ Ἄλλαν-Οὐῶτερ. Κάτοικοι 3.000. Μεταλλικὰ ὕδατα.

Ἀλλὰν Καρντὲκ (Allan Kardec). Ὁ *Λέων-Ἱππόλυτος-Ντενιζὰρ Ριβάϊγ*, ὁ ἀργότερον, ὡς θὰ ἴδωμεν, μετονομασθεὶς *Allan Kardec*. Ἐγεννήθη τὴν 4 Ὀκτωβρίου 1804 εἰς Λυών. Ὁ πατήρ του, ἁπλοῦς δικηγόρος, τὸν ἀπέστειλεν ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας (14 ἐτῶν) εἰς τὴν γραφικὴν πόλιν τῆς Ἑλβετίας Yverdun, ὅπως σπουδάσῃ. Διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς πόλεως ταύτης ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ περίφημος παιδαγωγὸς Πεσταλότσι, ὁ παραδειγματικὸς ἐκεῖνος ἀλτρουϊστής, ὅστις ἐνόσῳ ἔζη εἶχεν ὡς ἔμβλημα τὸ θαυμάσιον ῥητόν του: «Ἀγάπα τοὺς ἄλλους, μὴ ἀγαπᾷς σεαυτόν», καὶ ὁ ὁποῖος ἀποθνήσκων ἐξέφερε τὸ ἀκόμη περιφημότερον: «Συγχωρῶ τοὺς ἐχθρούς μου καὶ εὐλογῶ τοὺς φίλους μου».

Κατόπιν λαμπρῶν σπουδῶν εἴς τε τὴν ἰατρικήν, τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλολογίαν, ὁ Λέων Ριβάϊγ ἐπέστρεψε τῷ 1825 εἰς Παρισίους, ὅπου ἵδρυσε, δαπάνῃ ἑνὸς ἐκ μητρὸς θείου του, σχολὴν ἔχουσαν ὡς τύπον διδασκαλίας τὰς θεωρίας τοῦ Πεσταλότσι. Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον ἐνυμφεύετο τὴν δεσποινίδα Ἀμαλίαν Band κόρην μονογενῆ γνωστοτάτης οἰκογενείας, ἥτις μέχρι τέλους τοῦ βίου της ὑπῆρξε πιστὴ σύντροφος καὶ συνεργάτις τοῦ φιλανθρώπου ἐκείνου διδασκάλου.

Ἕνεκα οἰκονομικῶν λόγων ὁ βίος τῆς ἀρχικῶς ἱδρυθείσης ὑπ' αὐτοῦ σχολῆς δὲν ὑπῆρξε μακρός. Ἀντὶ ὅμως ὁ Ριβάϊγ μετὰ τῆς συζύγου του νὰ ἀπογοητευθῶσι, τοὐναντίον ἀρχίζουσι νὰ ἐργάζωνται μετὰ μείζονος δραστηριότητος. Ὁ πρώην μαθητὴς τοῦ Πεσταλότσι μεταφράζει εἰς τὴν γερμανικὴν πλεῖστα ἠθικὰ καὶ διδακτικὰ συγγράμματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰ τρία πρῶτα βιβλία τῶν «Περιπετειῶν τοῦ Τηλεμάχου» τοῦ Φενελών. Συγχρόνως ἠσχολεῖτο μὲ τὴν ἐξεύρεσιν διαφόρων μνημοτεχνικῶν κανόνων. Διὰ τῶν ἐργασιῶν του αὐτῶν ἐκίνησε τὸ ἐνδιαφέρον πλείστων ἐπιστημονικῶν σωματείων, ἰδίως δὲ τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Arras ἥτις κατὰ τὸ 1831 ὑποβαλοῦσα εἰς διαγωνισμὸν τὸ ζήτημα: «Ποῖον σύστημα μελέτης ἁρμόζει ἐντελέστερον μὲ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς μας;» ἐβράβευσε τὸν Ριβάϊγ ὡς πρωτεύσαντα.

Ἀπὸ τοῦ 1835 μέχρι τοῦ 1840 διατηρεῖ ἐν Παρισίοις οἴκημα ἐν τῷ ὁποίῳ διδάσκει δωρεὰν χημείαν, φυσικήν, ἀνατομίαν καὶ ἀστρονομίαν. Τὸ οἴκημα τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τοὺς πατέρας τῆς «Ἑταιρίας τοῦ Ἰησοῦ», οἵτινες ἀπὸ τοῦ 1830 ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθῶσι. Ἔκτοτε μόνος ἐνοικιαστὴς ἔγινεν ὁ Ριβάϊγ, ἀλλὰ μὴ ἐπαρκῶν εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ ἐνοικίου ἠναγκάσθη ἐν τέλει νὰ διακόψῃ τὴν λειτουργίαν καὶ τῆς σχολῆς ταύτης.

Ἔχων ὁ Ριβάϊγ τοσοῦτον ἐκτεταμένην μόρφωσιν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνῃ ἐντελῶς ἀνεπηρέαστος ἐκ τῶν θαυμασίων φαινομένων τὰ ὁποῖα διὰ πρώτην φορὰν ἀπεκαλύπτοντο εἰς τὰ πειράματα τὰ ἐκτελούμενα ὑπὸ τῶν μαγνητιστῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἤδη ἀπὸ ἡλικίας 19 ἐτῶν (1823) εὑρισκόμενος εἰσέτι εἰς Yverdun, ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν φαινομένων τοῦ μαγνητισμοῦ, μετὰ σπανίας διαυγείας πνεύματος καὶ σταθερότητος χαρακτῆρος. Ἀλλὰ μαγνητισμὸς καὶ πνευματισμός, ἰδίᾳ κατὰ τὰς γνώσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἦσαν ἐντελῶς ἄσχετα. Διὰ τοῦτο ὁ Ριβάϊγ τότε δὲν εἶχεν ἀκόμη ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ ὅτι οἱ ἄνθρωποι δύνανται νὰ ἐπικοινωνῶσι μετὰ τῶν νεκρῶν. Ὅταν ὁ μαγνητιστὴς Fortier τῷ ἀνεκοίνωσε κάποτε, τῷ 1854, ὅτι μία τράπεζα δυνάμει τῆς μαγνητικῆς δυνάμεως δύναται ὄχι μόνον νὰ κινηθῇ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς κρούσεώς της νὰ προέλθουν λογικαὶ ἀπαν-

Ὁ Ἀλλὰν Καρντέκ.

τήσεις, ὁ Ριβάϊγ ἀπήντησε: «Θὰ πιστεύσω ἴσως εἰς τὰ φαινόμενα τὰ ὁποῖα μοῦ περιγράφετε, ὅταν θὰ τὰ ἴδω μὲ τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ πεισθῶ ὅτι μία τράπεζα εἶναι δυνατὸν νὰ ὁμιλήσῃ· μέχρι τότε ὅμως ἐπιτρέψατέ μου νὰ σᾶς λέγω ὅτι ὀνειρεύεσθε γρηγοροῦντες κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πειραμάτων σας αὐτῶν».

Ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης δύναται νὰ ἐξαχθῇ ὠφελιμώτατον δίδαγμα διά τινας «σοφοὺς» τῶν ἡμερῶν μας, ἀπαρνουμένους διαρρήδην τὰ ψυχικὰ φαινόμενα χωρὶς νὰ θέλωσι ποτὲ νὰ τὰ ἐξετάσωσι.

Τὸν Μάϊον τοῦ ἑπομένου ἔτους, συνηντήθη εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Κας Ροζιέ, ὑπνοβάτιδος, μὲ κάποιον Πατιέ, ἄνθρωπον σοβαρὸν καὶ ἐπιφυλακτικόν. Οὗτος τῷ ὡμίλησεν ἐκ νέου περὶ πνευματισμοῦ, ἐκθέτων ταυτοχρόνως καί τινα πειράματα, ἅτινα προεκάλει ὁ ἴδιος. Κατέληξε δὲ νὰ προσκαλέσῃ τὸν Ριβάϊγ εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου οὗτος θὰ ἠδύνατο νὰ μελετήσῃ τὰ φαινόμενα ὅπως ἤθελε. Ὁ Ριβάϊγ βλέπων ὅτι τοῦ ἐδίδετο εὐκαιρία ὅπως ἐξετάσῃ καὶ τὴν ἐπιστήμην ταύτην, ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν τοῦ Πατιέ. Ἐν ἀρχῇ τῶν ἐκτελουμένων πειραμάτων ἐξηκολούθησε παραμένων δύσπιστος, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ πεισθῇ ὅτι πᾶν εἶδος δόλου εἰς τὰς συλλαβιζομένας ὑπὸ τῆς τραπέζης ἀπαντήσεις δὲν ἐχώρει: δὲν εἶχε παρὰ νὰ παραδεχθῇ τὰ φαινόμενα.

Εἰς ἄλλην συνεδρίασιν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατιὲ παρουσιάσθη ἓν πνεῦμα αὐτοκαλούμενον «Ζέφυρος», τὸ ὁποῖον ἐδήλωσεν ὅτι εὐχαρίστως θὰ ἐγίνετο ὁδηγὸς τοῦ Ριβάϊγ διὰ τὰς περαιτέρω ἐρεύνας του. Κατά τινα ἄλλην συγκέντρωσιν, τῆς ὁποίας προΐστατο ὁ Ταγιαντριέ, τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ἐγνωρίσθη μὲ ἕτερον πνεῦμα ἀποκαλούμενον «Ἀλήθεια», ὅπερ καὶ ἀνεπλήρωσε τὸν «Ζέφυρον». Τὴν 30 Ἀπριλίου 1856 ἔλαβεν ἐκ μέρους αὐτοῦ τὰς ἀναγγελίας τῆς μελλούσης ἀποστολῆς του, καθ' ἣν ὡρίζετο ὑπὸ τοῦ ἀοράτου κόσμου ὡς κῆρυξ τῆς νέας φιλοσοφικῆς ἀρχῆς τοῦ πνευματισμοῦ.

Ἔκτοτε ὁ Ριβάϊγ μετονομάζεται εἰς ***Ἀλλὰν Καρντὲκ*** (Allan Kardec), ὄνομα τὸ ὁποῖον εἶχεν, ὡς τῷ ἀνεκοίνωσαν τὰ πνεύματα, κατά τινα προηγουμένην του ἐνσάρκωσιν, καὶ ἀφοσιοῦται ὁλοψύχως εἰς τὰς πνευματιστικὰς ἐρεύνας. Καθ' ὡρισμένας ὥρας καὶ ἡμέρας τίθεται εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ ὁδηγοῦ του πνεύματος, ὑποβάλλει εἰς αὐτὸ ποικιλωτάτας ἐρωτήσεις ἐπὶ ζητημάτων ἀφορώντων τὸν Ἀόρατον Κόσμον, πᾶσαι δὲ αἱ τιθέμεναι ἐρωτήσεις καὶ διδόμεναι ἀπαντήσεις στενογράφονται εἰς τετράδια.

Μετὰ πέντε ἔτη συνεχοῦς τοιαύτης ἐργασίας ἔχουσι συμπληρωθῆ περὶ τὰ 50 τετράδια. Ὁ Ἀλλὰν Καρντὲκ συλλαμβάνει τὴν ἰδέαν νὰ ταχτοποιήσῃ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς γεγραμμένα εἰς βιβλίον. Ἡ μεθοδικότης ἣν ἐτήρησε κατὰ τὴν ἐργασίαν του ταύτην δύναται νὰ κριθῇ ἐκ τῆς ἀκολούθου παραγράφου ἣν εὑρίσκομεν ἐν προλόγῳ ἑνὸς ἐκ τῶν ἔργων του: «Ἐφήρμοζον καὶ ἐπὶ τῆς νέας ταύτης ἐργασίας, ὡς εἶχον πράξει πάντοτε μέχρι τότε, τὴν μέθοδον τοῦ πειραματισμοῦ· οὐδέποτε ἔκαμα ἰδικάς μου θεωρίας: παρετήρουν προσεκτικῶς, συνέκρινον καὶ ἐξῆγον συμπεράσματα· ἐζήτουν νὰ τοποθετήσω τὰ ἀποτελέσματα εἰς τὰς αἰτίας των».

Ἐκ τοιαύτης ἐργασίας προῆλθε τὸ πρῶτον πνευματιστικὸν ἔργον τοῦ Καρντέκ, «Τὸ βιβλίον τῶν Πνευμάτων», ὅπερ ἐξεδόθη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1857 (σελίδες 500). Ἐν αὐτῷ ἐξετάζεται, ὡς ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεύς του ἀναφέρει, ἡ φιλοσοφικὴ καὶ θεωρητικὴ ἄποψις τῆς διδασκαλίας τῶν πνευμάτων. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἀριθμεῖ σήμερον τὴν 80ὴν περίπου χιλιάδα, καὶ ἔχει μεταφρασθῆ εἰς ὅλας τὰς κυριωτέρας γλώσσας.

Ὡς συμπλήρωμα τῶν ἐν τῷ πρώτῳ τούτῳ ἔργῳ διδομένων διασαφήσεων, ἐπακολουθεῖ ἐντὸς ὀλίγου ἕτερον σύγγραμμα ἐξίσου ὀγκῶδες πρὸς τὸ πρῶτον (510 σελ.) καὶ παραμένον ἐντὸς τοῦ πρακτικοῦ καὶ πειραματικοῦ πλαισίου. Τίτλος τοῦ βιβλίου τούτου εἶναι: «Τὸ βιβλίον τῶν μεσαζόντων» (1861). Τέλος ἡ ἠθικὴ καθαρῶς ἄποψις ἐξετάζεται εἰς τὸ τρίτον ἔργον του: «Τὸ Εὐαγγέλιον κατὰ τὸν Πνευματισμόν» (1864) καὶ εἰς σειρὰν ἄλλων μεταγενεστέρων συγγραμμάτων οἷα: «Οὐρανὸς καὶ Κόλασις» (1865), «Ἡ Γένεσις» (1868), «Τί εἶναι Πνευματισμός» κ.τ.λ. Ἐκτὸς αὐτῶν, ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1858, ἐξέδιδε τὸ περιοδικὸν «Ἡ Πνευματιστικὴ Ἐπιθεώρησις», ἥτις ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον ἐκδιδομένη, κατὰ δὲ τὴν 1 Ἀπριλίου τοῦ ἰδίου ἔτους ἱδρύετο ἡ «Πνευματιστικὴ Ἑταιρία τῶν Παρισίων».

Δὲν ἦτο ὅμως τοῦτο μόνον τὸ ἔργον τοῦ Ἀλλὰν Καρντέκ· πλεῖστα ἄρθρα του ἐδημοσιεύοντο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς πλείστας ἐφημερίδας καὶ περιοδικά., κατὰ μικρὰ διαστήματα ἐδίδοντο ὑπ' αὐτοῦ διαλέξεις, καθημερινῶς δὲ ἀπήντα ἐκτενῶς ἐπὶ σεβαστοῦ ἀριθμοῦ ἐπιστολῶν ἀπευθυνομένων αὐτῷ ὑπὸ διαφόρων ἀτόμων, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἧς ἦτο ὁ ἐκλαϊκευτής. Ἑκάστην πρωΐαν, οἱαδήποτε ἐποχὴ καὶ ἂν ἦτο, εὕρισκέ τις αὐτὸν εἰς τὸ γραφεῖόν του ἀπὸ τῆς 4ης καὶ ἡμισείας ὥρας. Ἡ ζωή του ὑπῆρξε πάντοτε ὑπόδειγμα φιλοπονίας καὶ ἁπλότητος.

Ἀλλὰ παρομοία ἀκατάπαυστος ἐργασία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ μακρόν. Πλεῖστα ἄτομα, συμπαθῶς πρὸς αὐτὸν διακείμενα, τὸν παρώτρυναν νὰ ἐλαττώσῃ τὸν ζῆλόν του. Ἐν τούτοις μικρὰς μόνον μεταβολὰς ἐπήνεγκον αἱ συμβουλαὶ αὗται εἰς τὴν τροχιὰν τῶν ἐργασιῶν του, καὶ τὴν 31 Μαρτίου 1869, ἐνῷ ἠσχολεῖτο εἴς τινα μετακόμισιν, κατέπεσεν αἴφνης ἄπνους ἀπὸ ῥῆξιν ἀνευρύσματος. Ἦτο τότε 65 ἐτῶν. Παρὰ τὸν τάφον του ὡμίλησαν πλεῖστοι τῶν θαυμαστῶν του, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ πολὺς Κάμιλλος Φλαμμαριών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Α. Χατζηαποστόλου*, Ἔως, τεύχη 29-30 1922. — *Régnault*, Seul le spiritisme peut rénover le monde, σ. 53. — *A. Kardec*, Oeuvres posthumes, 1912. Π. ΓΚΡΑΒΙΓΓΕΡ

Ἀλλὰν-Ντεπρεὼ (Allan-Despréaux), *Λουΐζα-Ροζαλία*. Γαλλὶς ἠθοποιὸς τὴν ὁποίαν ὁ Τάλμα «ἀνεκάλυψεν» ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1820, ὅτε ἔπαιξε μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν «Ἀθαλίαν», ὑποδυομένη τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰωάς. Ἦτο τότε δεκαέτις παιδίσκη. Ὁ Τάλμα κατανοήσας τὸ μέγα ταλάντόν της τῇ ἔδωκε συμβουλάς τινας, τῇ ὑπεσχέθη τὴν προστασίαν του καὶ τέλος τὴν παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Παρισίους, ὅπως παίζῃ εἰς τὴν «Ἀθαλίαν» καὶ εἰς ἄλλα δράματα ῥόλους παιδικούς. Συγχρόνως ἐσπούδαζε ὑπὸ τὸν Michelot εἰς τὸ Ὠδεῖον. Εἰς τὴν Γαλλικὴν Κωμῳδίαν, ὅπου προσελήφθη ἔπαιξε μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας τοὺς ῥόλους τοῦ Φλαβιανοῦ εἰς τὰς «Τέσσαρας Ἡλικίας» τοῦ Μερβύλ, τὴν Σοφίαν εἰς τὴν «Mère rivale», καὶ τὴν Τζέννυ εἰς «τὸ Χρῆμα» (1826). Μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς προσελήφθη ὡς ἠθοποιὸς εἰς τὸ Gymnase καὶ ἐπὶ ἓξ ἔτη εἰς τὸ θέατρον τοῦτο ἦρε σειρὰς θριάμβων. Τότε ἐνυμφεύθη καὶ τὸν Ἀλλάν, συνάδελφόν της ὄχι μικρᾶς ἀξίας. Αἱ ἐπιτυχίαι της ἐπέσυρον τὴν προσοχὴν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου τῆς Πετρουπόλεως, καὶ τῷ 1837 τὸ ζεῦγος Ἀλλὰν προσεκλήθη νὰ δώσῃ σειρὰν παραστάσεων εἰς τὴν ῥωσικὴν πρωτεύουσαν. Ἡ Κα Ἀλλὰν Ντεπρεὼ τότε ἐσκέφθη νὰ ἀναβιβάσῃ ἐπὶ σκηνῆς ἔργα τοῦ Ἀλφρὲ ντὲ Μυσσέ. Ἔπαιξε καταχειροκροτηθεῖσα τὸ «Ἕνα καπρίτσιο» καὶ «Ἡ πόρτα πρέπει νὰ εἶναι ἀνοικτὴ ἢ κλειστή» τοῦ ποιητοῦ τούτου, εἰς αὐτὴν δὲ ὀφείλεται ἡ ἀνα-

Digitized by Google

γνώρισις τοῦ Μυσὲ ὡς δραματικοῦ συγγραφέως. Ἐπιστρέψασα εἰς Γαλλίαν τῷ 1847 μετὰ ἀπουσίαν δέκα ἐτῶν ἐνεφανίσθη εἰς τὸ Théâtre-Française, ὅπου ἔπαιζε πάλιν ἔργα τοῦ Μυσέ. Εἰς τὸ ζενὶθ τῶν θριάμβων της καὶ τοῦ ταλάντου της ἀπέθανεν αἰφνιδίως τὸν Μάρτιον τοῦ 1856.

ἀλλανίτης (Allanit) *[Ὀρυκτολ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη κατὰ πρῶτον τὸ εἰς Γροιλανδίαν ὑπὸ τοῦ Giesecke (τῷ 1806—1813) ἀνακαλυφθὲν ὀρυκτὸν ὀρθίτης (βλ. λ.) ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Σκώτου ὀρυκτολόγου Allan. Γ. Κ. Γ.

Ἀλλὰνς (Allanche). Πολίχνη τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Μυρά, 25 χιλ. ἀπὸ τῆς πόλεως Μυρά, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀλλάνς, πατρὶς τοῦ Abba Pradt. Κάτοικοι 1760.

Ἀλλάντα. Ἐμπορικὴ πόλις τῆς Δαχομέης ἔχουσα πληθυσμὸν 10.000. Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου ὑποτελοῦς κράτους.

ἀλλᾶντες *[Χημ. Τροφ.]*. Εἶναι ἐκ κρέατος προϊόντα παρασκευαζόμενα διὰ πληρώσεως καταλλήλων περιβλημάτων διὰ τῆς καλουμένης *μάζης ἀλλάντων*. Ἡ παρασκευή των ἀποσκοπεῖ τὴν διατήρησιν τοῦ κρέατος καὶ τῶν ἀπορριμμάτων τῶν σφαγίων.

Πρὸς παρασκευὴν τῆς μάζης τῶν ἀλλάντων χρησιμοποιοῦνται ἅπαντα τὰ ἐδώδιμα μέρη τῶν σφαγίων, ὡς καὶ διάφοροι φυτικῆς προελεύσεως ὗλαι. Οὕτω χρησιμοποιεῖται κρέας ἐκ τῶν μυῶν τῶν ζῴων, λίπος, αἷμα, ἧπαρ, πνεύμονες, σπλήν, καρδία, νεφροί, στόμαχοι μόσχων, μεσεντέρια (πατσᾶς), ἐγκέφαλος, γλῶσσαι, χόνδροι (ὦτα χοίρου), μαστοί, πηκταί, τένοντες κ.λ.π. Πλὴν τοῦ κρέατος τῶν κυρίως σφαγίων χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ κρέας τῶν ἡμιόνων, ὄνων καὶ ἵππων.

Ὡς προσθῆκαι κατὰ τὴν παρασκευὴν τῆς μάζης τῶν ἀλλάντων χρησιμοποιοῦνται περαιτέρω ὕδωρ, ζῦθος, οἶνος, γάλα, σεμίδαλις, ἄλευρον ἢ ἄμυλον διαφόρων σιτηρῶν καὶ μαγειρικὸν ἅλας. Διὰ καλυτέρας ποιότητος ἀλλᾶντας χρησιμοποιοῦνται εἰδικὰ μίγματα ἁλάτων συντηρήσεως, ὡς λ. χ. μαγειρικὸν ἅλας (54,5 μ. β.), νιτρικὸν κάλιον (26,3 μ. β.), ἀνθρακικὸν νάτριον (3 μ. β.) καὶ σάκχαρις (13,5 μ. β.). Πλὴν τοῦ ἅλατος χρησιμοποιοῦνται ἀκόμη διαφορώτατα ἀρώματα, ὡς λ. χ. κρόμμυα, σκόροδα, ματζουράνα, θύμος, πέπερι, πάπρικα, πράσα, κύμινον, φλοιοὶ λεμονίων, ὕδνον, σαρδέλλαι, ἀρίγγαι, μαϊδανός, πιμέντα κλπ.

Ὡς περιβλήματα τῶν ἀλλάντων χρησιμοποιοῦνται κενωθέντα καὶ ἐπιμελῶς καθαρισθέντα ἔντερα, κύστεις, στόμαχοι, λάρυγγες τῶν σφαγίων ἢ τεχνηταὶ φύσιγγες ἐκ περγαμηνοῦ χάρτου. Τὰ φυσικὰ περιβλήματα δὲν ἐπιτρέπεται γενικῶς νὰ χρώννυνται, ἐνῷ αἱ τεχνηταὶ φύσιγγες δύνανται νὰ εἶναι κεχρωσμέναι δι' ἀβλαβῶν χρωμάτων. Οἱ ἐξ ὁλοκλήρου ἢ ἐν μέρει ἐκ κρέατος ἵππου παρεσκευασμένοι ἀλλᾶντες πρέπει σαφῶς νὰ δηλοῦνται ὡς τοιοῦτοι, ὡς ἐπίσης πρέπει νὰ δηλοῦνται καὶ οἱ ἐκ κρέατος ἰχθύων παρεσκευασμένοι ἀλλᾶντες. Ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου διακρίνονται οἱ ἀλλᾶντες εἰς ἀλλᾶντας ἐκ κρέατος, ἐξ αἵματος, ἐξ ἥπατος κλπ., ἀναλόγως δὲ τοῦ διατηρησίμου αὐτῶν εἰς ἀλλᾶντας διαρκείας (σκληροὶ ἀλλᾶντες) καὶ εἰς τοιούτους οἵτινες πρέπει ἀμέσως νὰ καταναλίσκωνται.

Εἶναι αὐτονόητον ὅτι πᾶσαι αἱ διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἀλλάντων χρησιμοποιούμεναι ὗλαι πρέπει νὰ εἶναι ἀμέμπτως πρόσφατοι, ἀπαγορεύεται δ' ἐπίσης ἡ πρόσμιξις παλαιῶν ἢ ἀποσυντεθειμένων ἀλλάντων.

Ὅταν ἡ πλήρωσις τῶν ἀλλάντων γίνεται χαλαρῶς, προκύπτουσιν ἐπὶ τοῦ περιβλήματος φυσαλίδες ἢ σχηματίζονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς μάζης κενοὶ χῶροι, εἰς τὰ σημεῖα δὲ ταῦτα ἄρχεται εὐκόλως ἀποσύνθεσις ἢ σχηματισμὸς εὐρῶτος. Κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν ἐξ ἄλλου κακῶς καθαρισθέντων ἐντέρων ἀποκτῶσιν οἱ ἀλλᾶντες ἀποκρουστικὴν ὀσμὴν καὶ δυσάρεστον γεῦσιν, εἰς τὰς κακῶς δὲ καθαρισθείσας θέσεις τοῦ ἐντέρου ἄρχονται εὐκόλως ἀποσυνθέσεις καὶ καλλιέργειαι μυκήτων.

Κατὰ τὴν παλαίωσιν τῶν ἀλλάντων ἐπέρχεται συνήθως ἀπόχρωσις αὐτῶν (τεφρόχρους χροιά). Διὰ λίαν μακρᾶς καὶ ἀμελοῦς διατηρήσεως εἰς θερμούς, ὑγροὺς καὶ ἀτελῶς ἀεριζομένους χώρους καθίστανται οἱ ἀλλᾶντες ἐξωτερικῶς λιπώδεις καὶ ἰξώδεις, τὸ περιεχόμενον αὐτῶν μαλακύνεται, τὸ δὲ λίπος δὲν φαίνεται πλέον ὡραῖον λευκόν, ἀλλὰ καθίσταται κίτρινον ἢ πρασινοκίτρινον καὶ ταγγίζει καὶ τέλος ὁ ὅλος ἀλλᾶς ὀξινίζει. Λίαν ἐπικίνδυνοι εἶναι οἱ μόλις ἀρχίζοντες νὰ ἀποσυντεθῶσιν ἀλλᾶντες, διότι δὲν καθίστανται εὐκόλως ἀντιληπτοὶ ὑπὸ τοῦ καταναλωτοῦ, ἐκ τῆς βρώσεως δὲ τούτων δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἐπικίνδυνος καὶ ἐνίοτε θανατηφόρος δηλητηρίασις, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουν «*ἀλλαντίασιν*» (βλ. κατωτέρω).

Διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἀλλάντων χρησιμοποιεῖται οὐχὶ ὡριμάσαν κρέας, ἀλλὰ κατὰ προτίμησιν λίαν πρόσφατον, ἀκόμη θερμόν· δύναται ὅμως, φυσικά, νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ ψυχθὲν κρέας, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἀκόμη λίαν πρόσφατον. Ἡ μᾶζα τοῦ κρέατος ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ προσλαμβάνῃ μεγάλας ποσότητας ὕδατος, λόγῳ τῆς διογκωτικῆς ἰδιότητος τοῦ ζωϊκοῦ λευκώματος. Ἡ ἱκανότης αὕτη καλεῖται *δεσμευτικὴ ἰσχύς*. Τὸ ποσὸν δὲ τοῦ προστιθεμένου ὕδατος ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ ἀλλᾶντος. Ἡ δεσμευτικὴ ἱκανότης τῆς μάζης τοῦ κρέατος ἐπαυξάνεται τεχνητῶς διὰ λεπτοῦ κατεμαχισμοῦ αὐτοῦ καὶ κοπανίσματος, ὡς καὶ διὰ προσθήκης κρέατος μεγάλης δεσμευτικῆς ἰσχύος, ὡς τὸ ἐκ νεαρῶν μόσχων καὶ περαιτέρω διὰ προσθήκης ᾠῶν καὶ ἀλεύρου. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

ἀλλαντίασις *[Ὑγιεινή]*. Εἶναι εἰδικὴ δηλητηρίασις, ἀναπτυσσομένη πολλάκις διὰ τῆς βρώσεως μεμολυσμένων ἀλλάντων ἢ συντετηρημένου κρέατος ἰχθύων ἢ καὶ φυτικῶν σιτίων, χαρακτηριζομένη ὑπὸ συμπτωμάτων ἀπὸ τῶν ἐγκεφαλικῶν νεύρων, οἷον διπλωπίας, ἀφωνίας, δυσφαγίας κλπ. Ἡ δηλητηρίασις αὕτη διατρέχει ἄνευ πυρετοῦ, ἄνευ ἀπωλείας τῆς συνειδήσεως καὶ γαστρεντερικῶν φαινομένων, παρατηρεῖται δὲ τοὐναντίον ἐπ' αὐτῆς λίαν ἐπίμονος δυσκοιλιότης, ξηρασία τοῦ βλεννογόνου τοῦ στόματος καὶ τοῦ φάρυγγος καὶ ἀνουρία. Ἀναπτύσσεται δ' ἡ νόσος 24—36 ὥρας μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς μεμολυσμένης τροφῆς καὶ ἄλλοτε μὲν (30—50 %) ἐπιφέρει ταχέως τὸν θάνατον διὰ παραλύσεως τοῦ προμήκους, ἄλλοτε δὲ παρατείνεται ἐπὶ ἑβδομάδας καὶ μῆνας ἔτι. Αἴτιον τῆς ἀλλαντιάσεως εἶναι τὸ *ἀλλαντικὸν βακτηρίδιον*, ἐκκρῖνον εἰδικὴν τοξίνην, ἥτις γεννᾷ τὰ ὡς ἄνω φαινόμενα καὶ τῆς ὁποίας ποσὸν ἀνερχόμενον εἰς 0,035 χιλιοστόγραμμα ἐπιφέρει τὸν θάνατον ἀνθρώπου. Τὸ ἀλλαντικὸν βακτηρίδιον σπανίως εὑρίσκεται ἐν τῷ περιβάλλοντι, δὲν δύναται δὲ νὰ πολλαπλασιασθῇ ἐν τῷ σώματι τῶν θερμοαίμων ζῴων, σαπροφυτεῖ ὅμως ἐπὶ πάσης νεκρᾶς ζωϊκῆς οὐσίας καὶ κυρίως ἐπὶ τοῦ κρέατος. Καθιστᾷ δὲ δηλητηριῶδες πολλάκις οὐχὶ ὁλόκληρον τὸ τεμάχιον τοῦ κρέατος, ἀλλὰ τὸ μέρος μόνον ἐκεῖνο, ἐφ' οὗ ἀνεπτύχθη καὶ παρήγαγε τοξίνας. Ὡς ἐκ τούτου δὲ βλέπομεν ὅτι δὲν νοσοῦσιν ἅπαντες οἱ φαγόντες ἐκ τοιούτου κρέατος ἄνθρωποι, ἀλλ' ἐκεῖνοι μόνον, οἵτινες ἐχρησιμοποίησαν τὸ μολυνθὲν τμῆμα αὐτοῦ.

Πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς δηλητηριάσεως ταύτης πρέπει ν' ἀπορρίπτωμεν ὡς ἐπιβλαβὲς πᾶν σιτίον συντετηρημένον, ὄζον ὡς ἀπὸ βουτυρικοῦ ὀξέος. Τὰ δὲ συντετηρημένα σιτία πρέπει νὰ βράζωνται ἐπαρκῶς πρὸ τῆς βρώσεως. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

ἀλλαντοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ἀλλᾶντα.

—**ἀλλαντοειδὲς** (ἢ **ἀλλαντοϊκὸν**) *ὑγρόν*· τὸ ὑγρὸν τῆς ἀλλαντοειδοῦς κύστεως (βλ. λ. **ἀλλαντοΐς**).

—**ἀλλαντοειδὴς** *κύστις*, — *πόρος*, — *ὑμήν*· βλ. λ. **ἀλλαντοΐς**.

ἀλλαντοΐνη ἢ ***5 - οὐρειδοϋδαντοΐνη*** *[Ὀργαν Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις, παράγωγον τῆς *ὑδαντοΐνης*. Ἔχει τὸν τύπον:

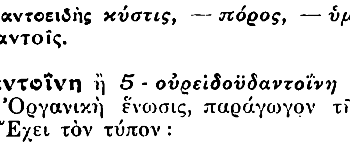

ὡς καὶ τὰς ἑπομένας δεσμοτρόπους μορφάς:

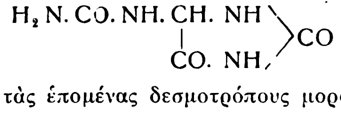

καὶ

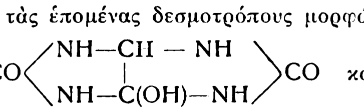

Ἐκλήθη οὕτως ὡς ἀνακαλυφθεῖσα τὸ πρῶτον εἰς τὸ ἀλλαντοϊκὸν ὑγρὸν τῆς ἀγελάδος. Ἀκολούθως εὑρέθη εἰς τὰ οὖρα διαφόρων θηλαστικῶν καὶ εἰς ἴχνη εἰς τὰ οὖρα τοῦ ἀνθρώπου. Περαιτέρω ἀνευρέθη καὶ εἰς τὸν φυτικὸν κόσμον, ὡς λ. χ. τὰ φύτρα τοῦ σίτου, τὰ σπέρματα τοῦ καπνοῦ κλπ.

Παρασκευάζεται συνθετικῶς διὰ συμπυκνώσεως γλυοξυλικοῦ ὀξέος μετ' οὐρίας, ὡς ἐπίσης καὶ δι' ὀξειδώσεως τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος ἐν οὐδετέρῳ ἢ ἀλκαλικῷ διαλύματι.

Εἶναι σῶμα στερεὸν κρυσταλλούμενον εἰς πρίσματα τηκόμενα μετ' ἀποσυνθέσεως εἰς 238°, σχηματίζει δὲ ἅλατα μετ' ἀλκαλίων ὡς καὶ μετ' ἀργύρου. Σ. Γ.

— *[Φαρμ.]*. Ἡ ἀλλαντοΐνη εἶναι ἐνεργὸν στοιχεῖον τῆς ῥίζης τοῦ φυτοῦ *grande consoude* (Symphytum officinale), ἐπιτυγχάνεται δὲ καὶ συνθετικῶς ἀπὸ τῆς σειρᾶς τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος. Εἶναι φάρμακον ἐπουλωτικὸν τῶν τραυμάτων. Φέρεται ὡς οὐσία κρυσταλλική, λευκή, ἧττον διαλυτὴ ἐν τῷ θερμῷ ὕδατι καὶ τῷ οἰνοπνεύματι· συνδυάζεται δὲ μετὰ τῶν ὀξέων καὶ μετὰ τῶν βάσεων.

Ἡ grande consoude ἐνεργεῖ διὰ τοῦ ἀλκαλοειδοῦς αὐτῆς, τῆς ἀλλαντοΐνης, τὴν ὁποίαν παρέχει ἐν μεγίστῃ ἀναλογίᾳ ἡ ῥίζα αὐτῆς. Διὰ τῶν διαλυμάτων ἐν ἀναλογίᾳ 0.3 ἢ 0.4 πρὸς 100 ἀλλαντοΐνης, διὰ τῆς κονιοποιηθείσης ῥίζης ἢ διὰ τοῦ ἐγχύματος ῥίζης τῆς Consoude ἐπιτυγχάνομεν ἀποτελέσματα ἐπουλωτικά, κατάδηλα εἰς πάντα τὰ εἴδη τῶν τραυμάτων καὶ τῶν ἑλκῶν. Ἡ ἐσωτερικὴ χρῆσις τῆς ἀλλαντοΐνης ἢ τοῦ ἐγχύματος ῥίζης τῆς Consoude ἀσκεῖ εὐνοϊκὴν ἐνέργειαν εἰς τὸ ἕλκος τοῦ στομάχου. Ὁ κνησμὸς τοῦ δακτυλίου ὑποχωρεῖ εἰς ἐπιθέματα ἐκλείγματος τῆς ῥίζης Consoude· ἐχρησιμοποιήθη προσέτι καὶ πρὸς τὰς αἱμορροΐδας εἰς ἐπιθέματα, ὡς ἄνω. Μ. Ν. Κ.

ἀλλαντοϊνικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

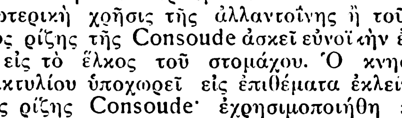

λαμβανομένη ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ μετὰ καλίου ἅλατος αὐτῆς, διὰ πολυώρου θερμάνσεως τῆς ἀλλαντοΐνης (βλ. λέξιν) μετὰ πυκνοῦ καλιρρύμματος, ὁπότε ἐπέρχεται διάσπασις τοῦ δακτυλίου.

Δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς προερχόμενον ἐκ τοῦ γλυοξυλικοῦ ὀξέος δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ἀλδεϋδικοῦ ὀξυγόνου διὰ δύο ῥιζῶν οὐρίας, ἤτοι ὡς *διουρεϊδοξικὸν ὀξύ*.

Εἶναι λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις τηκομένη ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 173°. Εἶναι δυσδιάλυτος ἐν ὕδατι, εὐδιάλυτος δὲ εἰς καυστικά, ἀνθρακικὰ καὶ ὀξικὰ ἀλκάλια.

Διὰ θερμάνσεως μεθ' ὕδατος διασπᾶται εἰς γλυοξυλικὸν ὀξὺ καὶ οὐρίαν, τὰ συστατικὰ δὲ ταῦτα διὰ μακρᾶς θερμάνσεως ἑνοῦνται πάλιν πρὸς ἀλλαντοΐνην. Σ. Γ.

ἀλλαντοΐς. Μέχρις ἐσχάτων παρεδέχοντο ὅτι πρὸ τῆς τελείας ἀναπτύξεως τοῦ ἀμνίου καὶ τοῦ χορίου ἄρχεται διαπλασσόμενον ἐκ τοῦ ἄνω βλαστικοῦ δέρματος καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τοῦ κυήματος μικρόν τι κόλπωμα, ὅπερ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον πρὸς τὸ χόριον ἐκτεινόμενον ἀνευρύνεται εἰς σφαιροειδῆ κύστιν πλήρη ὑγροῦ, ἥτις ὠνομάσθη *ἀλλαντοειδὴς κύστις*, ἢ *ἀλλαντοειδὴς ὑμὴν* ἢ *ἀλλαντοΐς*· «ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἀλλᾶντας **ὁμοιότητος κατὰ σχῆμα**» *(Γαληνός)*. Κατὰ τελευταίας ὅμως παρατηρήσεις ἡ ἀλλαντοΐς παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ δὲν διαπλάσσεται κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον ἐλευθέρως καὶ αὐτοτελῶς. Παρετηρήθη ὅτι τὸ ἔμβρυον συνδέεται ἀρχικῶς μετὰ τοῦ χορίου διά τινος ἀγγειοβριθοῦς στιβάδος τοῦ μέσου βλαστικοῦ δέρματος, ἥτις ἐκλήθη *κοιλιακὸς μίσχος* (His) καὶ ὅτι ἐντὸς τοῦ μίσχου πάλιν τούτου βλαστάνει σωληνοειδὴς ἀπόφυσις τοῦ ἔσω βλαστικοῦ δέρματος, ἥτις ἀρχομένη ἐκ τοῦ κάτω τοιχώματος τοῦ τελικοῦ ἐντέρου καταλήγει μέχρις ἐγγὺς τοῦ χορίου καὶ καλεῖται *ἀλλαντοειδὴς πόρος*.

Ὁ μίσχος δὲ τοῦ ἀλλαντοειδοῦς ὑμένος περιέχει τὰ ἀγγεῖα τοῦ ἐμβρύου, ἅτινα φέρονται εἰς τὸ χόριον, καὶ οὕτως ἀποτελεῖται ὄργανον σύνθετον, *ἀλλαντοχόριον*, καλούμενον, ὅπερ θὰ ἀποτελέσῃ τὴν ἐμβρυογενῆ μοῖραν τοῦ πλακοῦντος. Εἶτα δ' ἄρχεται ἡ ἐκφύλωσις τῆς ἀλλαντοΐδος οὕτως, ὥστε περὶ τὸ τέλος τοῦ 2ου μηνὸς τῆς κυήσεως ἀπομένει μόνον ὁ μίσχος αὐτῆς μετὰ τῶν ἀγγείων, δύο ἀρτηριῶν καὶ δύο φλεβῶν, ὧν ἡ δεξιὰ φλὲψ ταχέως ἀτροφοῦσα ἐξαφανίζεται. Κ. ΛΟΥΡΟΣ

ἀλλαντοποιεῖον (τό)· ὁ τόπος ὅπου κατασκευάζονται ἀλλᾶντες.

ἀλλαντοποιΐα (ἡ)· τὸ ἔργον τοῦ ἀλλαντοποιοῦ || ἡ κατασκευὴ ἀλλάντων.

ἀλλαντοποιὸς (ὁ, ἡ)· ὁ κατασκευαστὴς ἀλλάντων.

ἀλλαντοπωλεῖον (τό)· ὁ τόπος, τὸ κατάστημα ὅπου πωλοῦνται ἀλλᾶντες.

ἀλλαντοπώλης (ὁ)· ὁ πωλητὴς ἀλλάντων.

ἄλλαντος (ὁ) (Allantus) *[Ζῳολ.]*. Ἔντομον ὑμενόπτερον τῆς οἰκογενείας τῶν *τενθρηδονιδῶν*. Ὁ ἄλλαντος διακρίνεται ἐκ τῆς εὐρείας του κεφαλῆς, τῶν μεγάλων ὀφθαλμῶν του, τῶν βραχέων καὶ ἐλαφρῶς κυρτῶν κεραιῶν του καὶ τῶν διαφανῶν καὶ ἀρκετὰ μακρῶν πτερύγων του. Ὁ θώραξ εἶναι πάντοτε ἐπιφυής, ἐπιμήκης, κυλινδρικὸς ἀπεστρογγυλωμένος κατὰ τὸ ἄκρον εἰς τὰ ἄρρενα καὶ αἰχμηρὸς εἰς τὰ θήλεα. Οἱ πόδες εἶναι ἀρκετὰ μακροί. Αἱ πρόνυμφαι εἶναι ἀποκλειστικῶς φυτοφάγοι.

Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει περὶ τὰ 50 εἴδη, ἐξ ὧν γνωστότερα εἶναι, οἱ:

1) *Ἄλλαντος ὁ κομβώδης* (Allantus nodosus). Αἱ πρόνυμφαι ἔχουν μῆκος 20—25 χιλιοστομέτρων καὶ κατὰ τοὺς μῆνας Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν φύλλων τῶν ὑακίνθων καὶ τῶν αἰγοκλημάτων, τὰ ὁποῖα κατατρώγουσιν.

2) *Ἄλλαντος ὁ τοξοειδής* (Allantus arcuatus). Διακρίνεται ἐκ τοῦ μέλανος θώρακός του, ὅστις

Digitized by Google

φέρει κιτρίνας παρυφάς. Τὸ τέρετρον τῶν θηλέων δὲν προεξέχει τῆς κοιλίας. Διὰ τοῦ τερέτρου τούτου σχηματίζουσιν ἀβαθεῖς κοιλότητας ἐπὶ τῶν φύλλων καὶ τῶν ποωδῶν βλαστῶν καὶ ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των. Αἱ νύμφαι των φέρουσιν ἐξ κερατίνους καὶ 12—16 δερματίνους πόδας ἐπὶ τοῦ θώρακος καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων φύλλων. Δ. Ν. Π.

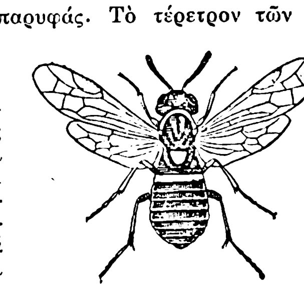

Ἄλλαντος ὁ τοξοειδής.

ἀλλαντοχόριον· βλ. ἀλλαντοΐς.

ἀλλαξιά (ἡ)· δημοτ., ἀλλαγή, ἀνταλλαγή, «κάμνω ἀλλαξιά» ἀνταλλάσσω· «ἔκαμα ἀλλαξιὰ τὸ ὡρολόγι μου, τὸ σπίτι μου κλπ.» || τὰ ἐνδύματα τὰ ὁποῖα ἀντικαθιστᾷ τις συχνὰ πρὸς καθαρισμόν, τὰ ἐσώρουχα· «ἔχω δέκα ἀλλαξιές»· κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ τὰ ἐξωτερικά, τὰ ὁποῖα συνήθως λέγονται *φορεσιά*.

ἀλλαξογλωσσία (ἡ)· ἡ ἀλλαγὴ τῆς γλώσσης, ἡ ἀσυναισθήτως γινομένη ἀποβολὴ τῆς μητρικῆς ἢ ἐθνικῆς γλώσσης καὶ ἐκμάθησις ξένης. Β. Φ.

ἀλλαξοεθνία (ἡ)· ἡ ἀλλαγὴ τῆς ἐθνικότητος, ἡ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου συντελουμένη ἀποβολὴ τῆς πατρίου ἐθνικότητος καὶ πρόσκτησις ξένης.

ἀλλαξοθρησκεία (ἡ) καὶ ***ἀλλαξιθρησκεία***· ἡ ἀλλαγὴ τῆς θρησκείας, ἡ ἐξωμοσία τῆς πατρίου θρησκείας καὶ ἀποδοχὴ ἄλλης.

ἀλλαξοκαιριά (ἡ)· ἡ ἀλλαγὴ τοῦ καιροῦ, ἰδίᾳ τοῦ ἀνέμου· «φωνάζουν οἱ πετεινοὶ καὶ θὰ ἔχωμε ἀλλαξοκαιριά».

ἀλλαξοπατριαρχία (ἡ)· οὕτω λέγεται ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ ἀντικατάστασις πατριάρχου ζῶντος.

ἀλλαξοπιστία (ἡ)· τὸ νὰ ἀλλάξῃ τις τὴν πίστιν του τὴν θρησκευτικήν, ἀποστασία ἀπὸ τῆς πατροπαραδότου θρησκείας, ἐξωμοσία.

ἀλλαξόπιστος, —η, —ον· ὁ ἀλλάξας τὴν πίστιν του, ὁ ἀποβαλὼν τὴν πάτριον θρησκείαν καὶ ἀσπασθεὶς ἄλλην, ἐξωμότης.

ἀλλαξοπιστῶ· ἀλλάσσω τὴν πίστιν μου, ἀποβάλλω τὴν πατροπαράδοτον θρησκείαν καὶ ἀποδέχομαι ἄλλην, γίνομαι ἐξωμότης.

ἀλλαξοστήμονα *ἄνθη [Βοτ.]*· βλ. **ἀντιδιπλοστήμονα** ἄνθη.

ἀλλαξοφεγγαριά (ἡ)· ἡ ἀλλαγή, τὸ γύρισμα τοῦ φεγγαριοῦ, ἡ νέα σελήνη. Κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς νέας σελήνης ἐνιαχοῦ τὰ παιδιὰ χαιρετίζουν αὐτὴν μὲ τὸ ἑξῆς ᾀσμάτιον:

Καλῶς το τὸ φεγγάρι, τὸ νιὸ τὸ παλληκάρι,
κάθε μῆνα γεννημένο, καθ' αὐγὴ χαιρετισμένο·
ἐσὺ τὴν ἐμορφιὰ κι' ἐγὼ τὴν εὐρωστιά. Β. Φ.

ἀλλαξοφεγγιά (ἡ)· ἰδιωματ., τὸ νὰ ἐμφανίζεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τινος χρῶμα ἀσύνηθες λόγῳ βιαίου κτυπήματος ἢ ἀκούσματος ὀλεθρίας τινὸς εἰδήσεως. Π. χ. «Τοὔρθε ἀλλαξοφεγγιὰ ἀπὸ τὸ χτύπημα»· «ἀλλαξοφεγγιὰ τοὔρθε ἅμ' ἄκουσε τὸ θάνατο τῆς μάννας του». Δ. Λ.

ἀλλαξοφοριάζω· ἰδιωματ., ἀλλάζω τὰ φορέματά μου καὶ φορῶ ἄλλα καινουργῆ.

'Αλλὰρ *Αἰμίλιος* (Émile Allard) Γενικὸς ἐπιθεωρητὴς Α΄ τάξεως τῶν Γεφυροδοποιῶν τῆς Γαλλίας, Διευθυντὴς τῶν Φάρων τῆς Γαλλίας, εἷς τῶν θεμελιωτῶν τῆς Φαρικῆς Ἐπιστήμης καὶ μέγας αὐτῆς εὐεργέτης. Γεννηθεὶς εἰς Παρθεναὶ (Parthenay: Deux Sèvres) τὴν 24 Αὐγούστου 1818, ἀπεφοίτησε τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς τῷ 1837 διὰ τὸ Σῶμα τῶν Γεφυροδοποιῶν, ἐξήσκησε τὰ καθήκοντά του ὡς μηχανικός, κυρίως εἰς ὑπηρεσίας ἐνδιαφερούσας τὴν ναυτιλίαν, ὑπηρετήσας διαδοχικῶς εἰς Ἄπτ, Μπρεζεράκ, Πουατιέ, Νάντ, Βάνν, Μελὺν καὶ Παρισίους. Τῷ 1860 προσεκολλήθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν φάρων τῆς Γαλλίας. Διὰ τῶν εὐσυνειδήτων καὶ σοφῶν μελετῶν του, βασιζομένων πάντοτε ἐπὶ δεδομένων τῆς πείρας, τὰ ὁποῖα ἠδύνατο νὰ ἐρμηνεύῃ καὶ νὰ τοῖς ἀποδίδῃ τὴν πρέπουσαν ἀξίαν, ὁ Ἀλλὰρ σπουδαιότατα συνετέλεσεν εἰς τὴν διεθνῆ πρόοδον τῶν διαφόρων κλάδων τῆς ναυτικῆς ἐπισημάνσεως. Μετὰ δὲ τὴν τελειοποίησιν ἃς ἐπήνεγκεν εἰς τὴν ναυτικὴν ἐπισήμανσιν κατὰ τὴν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν φάρων τῆς Γαλλίας παραμονήν του, δυνατὰι τις νὰ ἀναφέρῃ:

Τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ κραμβελαίου ὡς φωτιστικοῦ ὑλικοῦ τῶν φάρων διὰ πετρελαίου, ἥτις εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ 1857 ὑπὸ τὴν εὔνουν ὤθησιν τοῦ Ντεγκρὰν (Degrand).

Τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ βολταϊκοῦ τόξου εἰς τοὺς φάρους, ἧς ἡ πρώτη ἐφαρμογὴ ἐγένετο τῷ 1863—1865 εἰς τὸν φάρον λὰ Ἒβ (de la Hève, πλησίον τῆς Χάβρης). Τὰ ἄκρως ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα παρέσχεν ἡ πρώτη αὕτη δοκιμή, ὤθησαν τὸν Ἀλλὰρ εἰς τὴν ἐκπόνησιν εὐρυτάτου προγράμματος ἠλεκτρικοῦ φωτισμοῦ τῶν γαλλικῶν ἀκτῶν, περιλαμβάνοντος 42 ἐντατικωτάτους φάρους μεγάλης προσγειώσεως· τὸ πρόγραμμα ὅμως τοῦτο, ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς πραγματοποιήσεώς του, περιωρίσθη εἰς 13 φάρους μεγίστης ἐντάσεως.

Τὰς πρώτας γενομένας δοκιμὰς φωτοβόλων σημαντήρων λειτουργούντων δι' ἀερίου, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν ὁ σπόρος τῶν θαυμασίων συγχρόνων ἐπινοήσεων τῶν σχετικῶν μὲ τὸν αὐτόματον ναυτικὸν φωτισμόν.

Τὴν τροποποίησιν τῆς μεσημβρινῆς τομῆς τῶν ὀπτικῶν τῶν φάρων, κατόπιν βαθέος ὑπολογισμοῦ τοῦ σχήματος τῆς διατομῆς τῶν διοπτρικῶν καὶ καταδιοπτρικῶν στοιχείων αὐτῆς καὶ ὑποκαταστάσεως λοξῶν συνδέσμων αὐτῶν ἀντὶ τῶν ὁριζοντίων, οὓς εἶχε χρησιμοποιήσει ὁ μέγας Φρενέλ.

Τὰς νέας διατάξεις ἃς ἐμελέτησε διὰ τὰ ὀπτικὰ τῶν φάρων, πρὸς παραγωγὴν τοῦ χαρακτηριστικοῦ τοῦ «σπινθηρίζοντος φωτός». Ὡσαύτως, πρὸς ἔνδειξιν τοῦ ὕψους τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης διὰ τοὺς λιμένας εἰς οὓς τὸ φαινόμενον τῆς παλιρροίας εἶναι αἰσθητόν.

Τὴν εἰσαγωγήν, ὡς μέσου πρὸς παραγωγὴν ἠχητικῶν σημάτων ἐν ὁμίχλῃ, τῆς διὰ γλωττίδος ἠχούσης σάλπιγγος καὶ τῆς ἀτμοσειρῆνος. Ταύτην δὲ ἐπηκολούθησαν συστηματικαὶ παρατηρήσεις του καὶ βαθύταται ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν μελέται ἐπὶ τῆς ἠχητικῆς ἐμβελείας τῶν μηχανημάτων τούτων.

Τὸν ἐπὶ τῇ βάσει πολυετῶν παρατηρήσεων καθορισμὸν τῶν συντελεστῶν ἀτμοσφαιρικῆς διαφανείας, διὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Γαλλίας, τόσον τὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ὅσον καὶ τὰς τῆς Μεσογείου, καὶ διὰ τὴν κατάστασιν αἰθρίας, μέσης διαφανείας καὶ ὁμιχλώδους τοιαύτης. Οἱ τύποι τοῦ Ἀλλὰρ καὶ οἱ πίνακές του οἱ παρέχοντες τὰς φωτοβολίας διὰ τὰς ὡς ἄνω ἀκτὰς καὶ τὰς τρεῖς ταύτας καταστάσεις ἀτμοσφαιρικῆς διαφανείας συναρτήσει τῶν ἐντάσεων, ἐχρησιμοποιοῦντο διεθνῶς μέχρις ἐσχάτων, ὁπότε ἐλαφρῶς ἐτροποποιήθησαν λόγῳ τῆς ἐμφανίσεως τῶν φάρων μετ' ἀστραπιαίων ἐκλάμψεων, ὀφειλομένων εἰς τὸ μέγα πνεῦμα τοῦ ἐπίσης μηχανικοῦ τῆς ὑπηρεσίας τῶν φάρων τῆς Γαλλίας Bourdelles.

Ὁ Ἀλλὰρ ἐγκατέλιπε τὴν ὑπηρεσίαν τῶν φάρων τῷ 1883, ἅμα τῇ προαγωγῇ του εἰς Γενικὸν Ἐπιθεωρητὴν α΄ τάξεως, ἐξακολουθήσας παρὰ τοῦτο νὰ ἀποτελῇ μέρος τῆς «Γνωμοδοτικῆς ἐπὶ τῶν φάρων Ἐπιτροπῆς» (Commission des Phares). Ἀπεσύρθη τῆς ὑπηρεσίας τῷ 1888 καὶ ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τῇ 26 Ἰανουαρίου 1892.

Ἀνεξαρτήτως τῶν πολυαρίθμων ὑπομνημάτων καὶ ἀναφορῶν πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν φάρων ἐπιτροπήν, τὰ ὁποῖα δὲν ἐδημοσιεύθησαν, ὁ Ἀλλὰρ ἐδημοσίευσε τὰ ἀκόλουθα συγγράμματά του καὶ ὑπομνήματα: «Ἐντάσεις καὶ φωτοβολίαι τῶν Φάρων» («Intensité et portée des phares», Paris Imprimerie Nationale 1876).—«Ἡ ὑπηρεσία τῶν Φάρων ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ, καὶ Ἡνωμέναις Πολιτείαις» (Service des phares en France, aux Etats-Unis et en Angleterre, 1880, Annales de Ponts et Chaussées).—«Ὁ ἠλεκτρο φωτισμὸς ἐν τοῖς φάροις» (La lumière électrique dans les Phares, 1882 Imprimerie Nationale). — «Σημαντῆρες ἠχοῦντες καὶ φωτοβόλοι» (Bouées sonores et bouées lumineuses, 1882 Annales des ponts et chaussées.— «Ἐμβέλεια τοῦ ἤχου. Ἐπάκτιος ἠχητικὴ ἐπισήμανσις» (Portée des sons — Signaux sonores sur les côtes, 1883, ὁμοίως).—«Πειράματα ἐκτελεσθέντα ἐπὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ» (Expériences faites pendant le concours d'électricité, 1883 ὁμοίως).—«Ὑδρολογικὸν ἐγχειρίδιον τῆς κοίτης τοῦ Σηκουάνα» (Manuel hydrologique du Bassin de la Seine, 1884, ὁμοίως). — «Ἠλεκτροφωτισμὸς τοῦ Δημαρχείου» (Éclairage électrique de l'Hôtel-de-Ville, 1885, ὁμοίως). «Πρόγνωσις τῶν ἀναχύσεων» (Prévision de crues, 1889 ὁμοίως).— «Οἱ Φάροι» (Les Phares: histoire, construction, éclairage), τὸ κλασσικώτερον σύγγραμμα τῆς φαρικῆς ἐπιστήμης (1889 Rotschild, à Paris).

[ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ.— Στοιχεῖα τῆς ὑπηρεσίας τῶν φάρων τῆς Ἑλλάδος καὶ σημειώσεις εὐμενῶς ἐπὶ τούτῳ ἀποσταλεῖσαι παρὰ τῆς Service Central des Phares et Balises τῆς Γαλλίας]. ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **'Αλλὰρ** (Allard), *Δεσποινίς*. Μία ἐκ τῶν διασημοτέρων χορευτριῶν τῆς Ὄπερας τῶν Παρισίων κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 18ου αἰῶνος, κατὰ τὴν ἐποχὴν δηλαδὴ τῆς μεγάλης ἀκμῆς τῆς γαλλικῆς σκηνῆς. Ἐγεννήθη τῷ 1738 καὶ ἀπέθανε τῷ 1802. Ἀπὸ τοῦ 1756 εὑρίσκετο ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ μπαλλέτου τοῦ θεάτρου τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας καὶ τῷ 1761 ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ὄπεραν, ὅπου ἐχόρευσε καταχειροκροτουμένη μέχρι τοῦ 1781, ἐπὶ εἴκοσι δηλαδὴ συνεχῆ ἔτη. Ἐκ τῶν σχέσεών της μετὰ τοῦ ἐπίσης διασήμου χορευτοῦ Βεστρὶ (Vestris) ἐγεννήθη ὁ Αὔγουστος Βεστρί, ὁ ὁ ὁποῖος ἔσχεν ἐπίσης μεγάλην ἐπιτυχίαν ὡς χορευτὴς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βεστρὶ υἱός*. Χ. Δ.

— **'Αλλὰρ** (Allard), *Ἰωάννης-Φραγκῖσκος*. Γάλλος ἀρχιστράτηγος τῶν στρατευμάτων τῆς Λαχώρης (Lahore). Ἐγεννήθη ἐν Σαὶν-Τροπὲζ τῷ 1785 καὶ ἀπέθανεν ἐν Λαχώρῃ τῷ 1839. Τῷ 1815 ἦτο ὑπασπιστὴς τοῦ στρατάρχου Μπρὺν (Brune), ὅτε δὲ οὗτος ἐδολοφονήθη, ὁ Ἀλλὰρ ἔφυγεν ἐκ Γαλλίας καὶ μετέβη διαδοχικῶς εἰς Αἴγυπτον, Περσίαν, Καβυλίαν καὶ τέλος εἰς Λαχώρην, ὅπου ὁ Ρουνζοὺτ-Σὶνγκ τὸν διώρισεν ἀρχηγὸν τῶν στρατευμάτων του. Ὁ Ἀλλὰρ διωργάνωσε τὰ στρατεύματά του κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα καὶ καθιέρωσεν ὡς ἐθνικὸν λάβαρόν των τὴν τρίχρωμον σημαίαν. Τῷ 1835 ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν, ὁ δὲ Λουδοβῖκος-Φίλιππος τὸν ὠνόμασεν ἀντιπρόσωπόν του παρὰ τῷ Ραγιᾷ τῆς Λαχώρης. Τῷ 1837 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἕδραν του, ὅπου ἀπέθανε μετὰ 2 ἔτη. Χ. Δ.

— **'Αλλὰρ** *Κοὺρ* (Allard-Court). Γάλλος ἀξιωματικὸς τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ὅστις μετὰ τοῦ συναδέλφου του *Βεντούρα* (Ventura) ἀναφέρεται ὡς κατελθὼν εἰς Αἴγυπτον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατείας. Εἶναι ἄγνωστον ἂν μετέσχον εἰς αὐτήν. Μεταγενεστέρως μετέβησαν εἰς τὸ Ἀφγανιστάν, ἐκεῖ δέ, κατὰ τὸν Malte-Brune, ἀνέλαβον τὴν ἀνοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ ἔφθασαν εἰς μέγιστα ἀξιώματα. Γ. Δ. Κ.

— **'Αλλὰρ** (Allart, *Μαρία Γκαί*. Γαλλὶς λογία γεννηθεῖσα ἐν Λυὼν τῷ 1750, ἀποθανοῦσα τῷ 1821. Θυγάτηρ της ἦτο ἡ *Ὁρτενσία Ἀλλὰρ ντὲ Μεριτάν* (βλ. κατωτέρω).

— **'Αλλὰρ** ***ντὲ Μεριτὰν*** (Allart de Méritens) ***Ὁρτενσία***. Γαλλὶς λογία γεννηθεῖσα ἐν Μιλάνῳ τὴν 7ην Σεπτεμβρίου 1801, ἀποθανοῦσα εἰς Montlhery τὴν 28 Φεβρουαρίου 1879. Συνέγραψε μυθιστορήματά τινα: «La Conjuration d'Amboise» (1822), «L'Indienne» (1832) «Settimia» (1836) κ.ἄ. καθὼς καὶ ἱστορικὰς μελέτας: «Ἱστορία τῆς δημοκρατίας τῆς Φλωρεντίας» (1837-1843, 1857), «Φιλοσοφικὴ ἁγιότης» (1857), «Ἱστορία τῆς δημοκρατίας τῶν Ἀθηνῶν» (1866). Ἀλλὰ κυρίως ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς της ἐκδόσασα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Prudence de Saman* ἢ *de Saman d'Esbatz* τρεῖς τόμους: «Les Enchantements de Prudence» (1873), «Les Nouveaux Enchantements» (1873) καὶ «Les Derniers Enchantements» (1874), εἶδος ἀπομνημονευμάτων, ὅπου ἡ συγγραφεὺς περιγράφει ἐν μέρει τὴν ζωήν της καὶ ὅπου εὑρίσκει τις ἐνδιαφέρουσας λεπτομερείας περὶ τῶν σχέσεών της μὲ τὸν Λαμενναί, τὸν Μπερανζέ, τὸν Λιμπρί, τὸν Σαὶντ-Μπέβ, καὶ ἰδίως περὶ τοῦ ἔρωτος ὃν ὡς λέγει ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Σατωμπριάν.

— **'Αλλὰρ** (Allard), ***Νελζίρ***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ στρατηγὸς γεννηθεὶς ἐν Parthenay τὴν 2ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1798 καὶ ἀποθανὼν ἐν Πασσὶ τὴν 25ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1877. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν πολυτεχνικὴν σχολὴν εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν καὶ τῷ 1825 κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ τοῦ Πεζικοῦ. Ἔκτοτε ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀλγερίου τοῦ 1830 καὶ συνεχῶς προβιβαζόμενος ἔφθασε τῷ 1857 τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ, ἀσχοληθεὶς μετὰ ζήλου εἰς τὴν ὀχύρωσιν τῶν Παρισίων. Ἐχρημάτισε μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ἐξελέγη δὲ καὶ βουλευτὴς τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος Γ΄, τῷ 1870, ἀπεμακρύνθη ὑπὸ τῆς Ἐθνοφυλακῆς. Ἔκτοτε ἐξελέγη πάλιν τῷ 1876 βουλευτὴς τοῦ Parthenay, ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀπέθανεν. Ἐδημοσίευσε τῷ 1871 «Souvenirs d'une vie militaire, politique et administrative» (ἐν Niort). Χ. Δ.

— **'Αλλὰρ** (Allard), ***Παῦλος***. Γάλος ἱστορικὸς τοῦ 19ου αἰῶνος γεννηθεὶς ἐν Ρουένῃ τῷ 1841. Ἔγραψε ἔργα σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὰ ἑξῆς: «Οἱ Χριστιανοὶ δοῦλοι ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ τέλους τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ἐν τῇ δύσει» (1876), «Ἱστορία τῶν διωγμῶν κατὰ τοὺς 2 πρώτους αἰῶνας» (1884), «Ἡ εἰδωλολατρεία κατὰ τὰ μέσα τοῦ τετάρτου μ. Χ. αἰῶνος» (1894), «Ὁ διωγμὸς τοῦ Διοκλητιανοῦ» (1890), «Ἡ χριστιανικὴ ἀριστοκρατία ἐπὶ Μ. Κωνσταντίνου» (1895) κλπ. Χ. Δ.

ἀλλαργκάντο (ἰταλ. allargando) *[Μουσ.]*. Βαθμιαία ἐπιβράδυνσις τῆς ρυθμικῆς ἀγωγῆς. Δ. Λ.

'Αλλαρία. Πόλις αὐτόνομος ἐν Κρήτῃ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πολυβίου καὶ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου. Κατὰ τοὺς μεταξὺ Ἀντιόχου καὶ Πτολεμαίου πολέμους πρὸς κατοχὴν τῆς Κοίλης Συρίας (220 π. Χ.) ὑπῆρχεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Πτολεμαίου ἀνὴρ ἐξ Ἀλλαρίας τῆς Κρήτης, ὀνομαζόμενος *Κνωπίας*, ἱκανώτατος ἐν τοῖς στρατι-

Digitized by Google

τικοῖς. διοικῶν τρισχιλίους Κρῆτας, ἐν οἷς χίλιοι ἦσαν Νεόκρητες ὑπὸ Φίλωνα τὸν Κνώσιον (*Πολυβ.* X, 65,7). Εἰς τὸν Κνωσίαν καὶ τινας ἄλλους ἀνέθηκεν ἐπιτυχῶς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Πολύβιος κάμνει λόγον περὶ τῆς Ἀλλαρίας, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Στ. Βυζαντίου: «*Ἀλλαρία* πόλις Κρήτης Πολύβιος τρισκαιδεκάτῳ, τὸ ἐθνικὸν *Ἀλλαριάτης*, ὡς αὐτός φησιν». Ἐξ ἐπιγραφῶν μανθάνομεν ὅτι ἡ Ἀλλαρία συνωμολόγησε συνθήκας φιλίας πρὸς τὴν Τέων τῆς Ἰωνίας, τὴν νῆσον Πάρον (Μινῴαν ἢ Μινωΐδα ονομαζομένην, ὑπὸ Κρητῶν κατῳκισμένην καὶ τὸν Μίνωα λατρεύουσαν) καὶ Εὐμένη τὸν Β' τῆς Περγάμου. Τὸ ἐθνικὸν καὶ *Ἀλλαριώτης*. Ἡ θέσις αὐτῆς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Ὁ Βουρσιάν (Γεωγραφία Ἑλλάδος II, 574) τοποθετεῖ αὐτὴν εἰς τὸν κόλπον Μεραμβέλλου μὴ προσάγων τοὺς λόγους. Πιθανῶς παρουσιάζεται σχέσις τις πρὸς τὸ ὄνομα *Μεσελέροι*, χωρίον τῆς Ἱεραπέτρου. Ἄλλοι δ' ἐκλαμβάνουσιν αὐτὴν ὡς τὴν Ὤλερον (βλ. λ.). Ε. Γ.

Ἡ Ἀλλαρία ὡς αὐτόνομος ἔκοψε καὶ νομίσματα, ἐξ ὧν τινα διεσώθησαν. Φέρουσι ταῦτα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως τὴν εἰκόνα τῆς κεφαλῆς τῆς Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ Ἡρακλέα ἐπὶ βράχου, στηριζόμενον ἐπὶ ροπάλου καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΛΛΑΡΙΩΤΑΝ. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ν' ἀποδίδωνται καὶ νομίσματά τινα μὲ τὰς ῥηθείσας παραστάσεις καὶ δύο ἀστέρας ἔτι, σύμβολα, πιθανώτατα, τῶν Διοσκούρων, καὶ τὰ γράμματα **Λ** καὶ **Α** ἑκατέρωθεν τῆς μορφῆς τοῦ Ἡρακλέους. Μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν ὅμως 7 νομισμάτων τοῦ τύπου αὐτοῦ ἐν Σπάρτῃ κατὰ τὰς ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἐνεργηθείσας ἀνασκαφὰς (βλ. *Ἱερ. Δ. Κοψάλη* «Ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ ἐν Σπάρτῃ» ἐν τῷ Σπαρτιατ. ἡμερολ. 1909 σ. 52) ἐνισχύεται ἡ γνώμη τῶν νομισματολόγων, οἵτινες καὶ πρὸ τῆς εὑρέσεως αὐτῶν εἶχον ὑποστηρίξει ὅτι τὰ νομίσματα ταῦτα ἦσαν λακεδαιμονιακά (βλ. Head-*Σβορώνου* «Ἱστ. τῶν ἑλλ. νομισμάτων»). Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀλλαρὶθ (Allariz). Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ὀρένς (Orense) τῆς Γαλικίας παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν νοτίων κλιτύων τῆς ὀροσειρᾶς Penagache. Κάτοικοι 9.100. Χ. Δ.

Ἀλλάριχος: Ὑπὸ τοιαύτην συνήθως γραφὴν ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων ὁ βασιλεὺς τῶν Βισιγότθων Ἀλάριχος (βλ. λ.).

Ἀλλάρντ (Allarde), ***Πέτρος - Γεώργιος - Λερουά, βαρῶνος ντ'***—. Γάλλος πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Μοντλυσὸν τῷ 1749 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μπεζανσὸν τῷ 1809. Ἀπόγονος εὐγενοῦς οἰκογενείας ὑπηρέτησε κατὰ τὴν νεότητά του ὡς στρατιωτικός. Κατὰ τῷ 1789 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Συνέλευσιν ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν εὐγενῶν, ὅπου ἔδειξε πολλὰς γνώσεις εἰς τὰ οἰκονομολογικὰ ζητήματα Ὑπέβαλε σχέδιον περὶ ἐπιβολῆς φόρων καὶ περι συνάψεως χρεωλυτικοῦ δανείου, ἀλλ' ἀπέτυχε Ἔπειτα καθιέρωσε τὸν φόρον ἐπιτηδεύματος, ἀλλὰ μετὰ τὸν χωρισμὸν τῆς Συνελεύσεως ἀπεχώρησε καὶ ἔκτοτε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως ἠσχολήθη μὲ ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις. Χ. Δ.

ἀλλᾶς,-*ᾶντος* (ὁ) ἔντερον πεπληρωμένον κρέατος ἡρτυμένου δι' ἅλατος, σκορόδου καὶ ἀρωματικῶν οὐσιῶν (βλ. ἀλλᾶντες).

Ἀλλᾶς (ἡ). Μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Γοτθίᾳ, κατὰ τὰ τέλη τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Αὕτη κατὰ διαταγὴν τοῦ ἡγεμόνος τῶν Γότθων, κατεκάη ἐντὸς πυρποληθέντος χριστιανικοῦ ναοῦ μετ' ἄλλων 25 Χριστιανῶν, ὧν 9 γυναῖκες, ἐπειδὴ ἐπέμεναν εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Ἡ μνήμη τῶν 26 τούτων μαρτύρων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπιτελεῖται τῇ 26ῃ Μαρτίου: «Τόσην πυρὶ φλέγουσι πληθὺν μαρτύρων, ὅσας ἄγει μὴν σήμερον τὰς ἡμέρας».

Ἀλλάς. Πορθμὸς εἰς τὸ ἀσιατικὸν ἀρχιπέλαγος, καλούμενος ὑπὸ τῶν ἰθαγεννῶν *Τζίλλεσοή*, μεταξὺ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Σουμπάβα καὶ τῆς ἀνατολικῆς τοῦ Λόμποκ. Ἔχει μῆκος 83 χιλ. καὶ πλάτος 15—17 εἰς τὸ στενότερον μέρος. Εἶναι εὔκολος δίοδος διὰ τὰ πλοῖα τὰ διερχόμενα ἀπὸ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Ἰάβας.

Ἀλλασὲρ (Allasseur), ***Ἰωάννης - Ἰούλιος***. Γάλλος γλύπτης γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1818. Τῷ 1835 εἰσῆλθεν εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ συγχρόνως ἐγένετο μαθητὴς τοῦ David d'Angers, ὅστις ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὸν ἀπησχόλησε μὲ τὰ ἴδια ἔργα του. Τῷ 1846 ὁ Ἀλλασὲρ ἐξέθεσε προτομὴν τοῦ πατρός του καὶ τῷ 1853 σύμπλεγμα: «Ὁ Μωϋσῆς σῳθεὶς ἀπὸ τὰ ὕδατα», ὅπερ τὸν ἐξήγαγε τῆς ἀφανείας. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Ὁ ποιητὴς Ἰωάννης Ροτρού» ὀρειχάλκινον ἄγαλμα διὰ τὴν πόλιν Dreux (1866), «Ὁ Ἰωσήφ» λίθινον ἄγαλμα διὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐν Παρισίοις (1867), «Ψάρεμμα στὸ ποτάμι» (1857), «Γλυπτική» (1856), «ἡ Σκέψις» (1863), «Ἄδωνις» (1869), ὅλα λίθινα, αἱ προτομαὶ τοῦ Κορνέϊγ, τοῦ Μολιέρ, ὀρειχάλκιναι, «Ἡ Ἱστορία», «Ὁ θησαυροφύλαξ» κ.ἄ.

ἀλλασμένοι [*Λαογραφ.*]. Κατὰ δοξασίαν κοινὴν εἰς τοὺς βαλκανικοὺς λαούς, καὶ ἐν μέρει εἰς τοὺς εὐρωπαϊκούς, δαίμονες οἱ ὁποῖοι διακρίνονται διὰ τὴν δυσμορφίαν καὶ ἀδηφαγίαν των φθάνοντες μέχρι τῆς κοιτίδος τῶν νηπίων ἐκείνων ποὺ δὲν φυλάσσονται μὲ ἐπιμέλειαν ὑπὸ τῶν γονέων των, ἁρπάζουσι ταῦτα καὶ εἰς τὴν θέσιν των ἐναποθέτουσι τὰ ἴδιά των τέκνα, τὰ ὁποῖα ἔχουν οἵαν μορφὴν καὶ οἱ γονεῖς των· τὰ πλάσματα ταῦτα καλοῦνται *ἀλλασμένοι*, ἢ *ἀλλακτο-*, πολλαχοῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐν Κύπρῳ *ἀλλαμένοι*, (γερμανιστὶ *Wechselbaelge*).

Πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν διαβολικῶν παιδίων οἱ δεισιδαίμονες ἐπενόησαν πολλοὺς τρόπους δοκιμασίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων τινὲς δὲν στεροῦνται βαρβαρότητος. Οὕτω π. χ θέτουν τὸ παιδίον εἰς τὸν φοῦρνον μετρίως πυρωμένον ἢ πλησίον τοῦ στομίου αὐτοῦ, ἀναμένοντες νὰ τὸ παραλάβωσιν οἱ δαίμονες ἐὰν ἀνήκῃ εἰς αὐτούς, ἄλλως τὸ ἀποσύρουν, εἰς οἰκτρὰν πολλάκις κατάστασιν. Ὁ τρόπος οὗτος συνηθίζεται εἴς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὅπως εἰς τὴν Κύπρον, ἐπίσης δὲ εἰς Γερμανίαν, Νορβηγίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Κατὰ τινα μαρτυρίαν τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου, εἰς τὴν Χίον, πρὸ δύο περίπου αἰώνων, ἐκράτουν τὸ παιδίον μὲ τοὺς πόδας ἐστραμμένους πρὸς τὸ στόμιον πυρωμένου φούρνου. Ἄλλος τρόπος τὸν ὁποῖον οἱ δεισιδαίμονες μεταχειρίζονται πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν διαβολικῶν παιδίων εἶναι καὶ ὁ τῆς *ἐκθέσεως*: Ἡ μήτηρ μετὰ μιᾶς ἄλλης ξένης γυναικὸς φέρουσι τὸ ὑποτιθέμενον *ἀλλασμένο* παιδὶ εἰς σταυροπύργιον (βλ λ.), διότι, κατὰ παράδοσιν ἐπικρατοῦσαν, οἱ δαίμονες φθάνουσι μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου, μὴ προχωροῦντες περαιτέρω· μόλις δὲ φθάσουν ἐκεῖ ἡ συνοδὸς τῆς μητρὸς ῥίπτει τὸ νήπιον πέραν τοῦ σταυροπυργίου, ᾄδουσα καὶ ψιθυρίζουσα πολλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκατάληπτα. Πιστεύεται ὅτι ἐὰν μὲν τὸ παιδίον ἀνήκῃ εἰς τοὺς δαίμονας, τότε θὰ τὸ πάρουν αὐτοὶ μαζύ των, ἐὰν δὲ ὄχι θὰ τὸ ἀφίσουν, ὁπότε τὸ παραλαμβάνει ἡ μήτηρ του.

Ἐπίσης συνήθης τρόπος πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κακοῦ εἶναι καὶ ὁ τῆς εἰκονικῆς πωλήσεως τοῦ παιδίου ὑπὸ τῶν γονέων. Κυρίως ὁ τρόπος οὗτος εἶναι γνωστὸς καὶ συνήθης εἰς τὴν Μάνην. Ὁ G. Piron εἰς τὸ σύγγραμμά του «L'ile de Cuba» (Paris, 1856) ἀναφέρει ἀξιοσημείωτον λαογραφικὴν εἴδησιν κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὴν Κούβαν αἱ δύστοκοι γυναῖκες πωλοῦσιν εἰκονικῶς τὸ τεχθησόμενον τέκνον, διὰ ν' ἀποφύγουν κάθε ἐνδεχόμενον κίνδυνον.

Ὁ Ν. Πολίτης ἰσχυρίζεται ὅτι αἱ τοιαῦται περὶ ἀλλαγῆς τῶν νηπίων δοξασίαι ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τοὺς ἀρχαίους, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευον μόνον ὅτι ἡ *Λάμια* καὶ ἡ *Γυλλώ*, καὶ κατὰ τοὺς Ρωμαίους ὁ *Σιλβανός*, ἥρπαζον τὰ μικρὰ παιδία ἐκ τῶν κοιτίδων των. Κατὰ τὸν ἴδιον, εὑρίσκομεν ἴχνη τῶν δοξασιῶν τούτων εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἰνδικήν. Κ. Μ. ΚΑΡ.

Ἄλλασον (Allason), ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1790, ἀποθανὼν τῷ 1852. Ἤγειρε πολλὰ μεγαλοπρεπῆ κτίρια ἐν Λονδίνῳ. Ὡς ζωγράφος, χαράκτης καὶ ἀρχαιολόγος, περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Νότιον Εὐρώπην καὶ ἐξέδωκεν ἔργον «Γραφικαὶ ἀπόψεις τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Πόλα ἐν Ἰστρίᾳ» (Λονδῖνον 1829), καὶ πραγματείαν «περὶ τῶν κιόνων τῶν ἀρχαίων ναῶν τῶν Ἀθηνῶν» ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐν ἐκτάσει πρῶτος ὁμιλεῖ περὶ τῆς *ἐντάσεως* (ἐξογκώσεως) τῶν στύλων τοῦ Παρθενῶνος, τοῦ Θησείου καὶ τῶν Προπυλαίων, «ἥτις,—λέγει—εἶναι τόσον φανερά, ὄχι μόνον εἰς τοὺς ναοὺς τούτους ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλας τὰς ἀρχαιότητας ἐν Ἑλλάδι». Ε. Σ.

Ἀλλασσὰκ (Allassac). Πόλις τῆς περιφερείας Corrèze, ἐν τῷ νομῷ Brives τῆς Γαλλίας. Κάτοικοι 4.600.

ἀλλάσσω καὶ *ἀλλάζω* (ἐνεργ. ἀόρ. *ἤλλαξα*, παθ. ἀόρ. *ἠλλάχθην*, παθ. μετ. *ἠλλαγμένος* καὶ *ἀλλαγμένος*)· ἀνταλλάσσω, λαμβάνω τι ἀντὶ ἄλλου τινός, τὸ ὁποῖον παρέχω: «ἀλλάσσω τὸν ἵππον, — τὸ βιβλίον κ.τ.τ.» || ἀντικαθιστῶ τι εἴτε ὡς παλαιωθὲν εἴτε ὡς ἀκατάλληλον: «ἄλλαξα τὰ παπούτσια γιατὶ μὲ στένευαν», «ἀλλάζω τὴ χαλασμένη πίννα κ.τ.τ.» || ἀλλάσσω ἐνδύματα, ἤτοι ἐκδύομαι τὰ παλαιὰ ἢ τὰ ῥυπανθέντα καὶ ἐνδύομαι καινουργῆ ἢ καθαρά: «σήκω κι' ἄλλαξε καὶ βάλε τὰ καλά σου» παροιμ. «ἄλλαξε ὁ Μανωλιὸς κι' ἔβαλε τὰ ροῦχα ἀλλοιῶς» καὶ μεταβ. «ἀλλάζω τὸ παιδί», ἐνδύω τὸ παιδὶ καινουργῆ ἢ καθαρὰ ἐνδύματα» || «ἀλλάσσω τὴν πληγή» ἀλλάσσω τὰ ἐπιθέματα τοῦ τραύματος || ἀνταλλάσσω νόμισμα μὲ ἄλλα μικρότερα, ἴσης συνολικῆς ἀξίας: «ἄλλαξέ μου αὐτὸ τὸ πενηντάδραχμο» || «ἀλλάζω σπίτι», μετοικῶ, «—ξενοδοχεῖον, —καφενεῖον κ.τ.λ.» || ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ *μεταβάλλω*· «ἄλλαξε τὸ χρῶμα, βάλε ἄλλο», «ἄλλαξε κόρη τὸν ἦχο καὶ πὲς καλὸ τραγοῦδι» καὶ ἀμετβ., μεταβάλλομαι, ἐξαλλοιοῦμαι κατὰ τὸ σῶμα, κατὰ τὸ ἦθος, ἢ κατὰ τὴν συμπεριφοράν, εἴτε εἰς τὸ καλύτερον, εἴτε εἰς χειρότερον, «ἄλλαξε ἀπὸ τὸ πάχος, ἔγινε ἀγνώριστος», «ἄλλαξε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ἦτο τόσο καλὸς πρῶτα καὶ ἔγινε τώρα τόσο ἰδιότροπος!» παροιμ. «ὁ λύκος κι' ἂν ἐγέρασε κι' ἄλλαξε τὸ μαλλί του, μήτε τὴν γνώμη τ' ἄλλαξε μήτε τὴν κεφαλή του»· τὸ μὲν «ἄλλαξε τὸ μαλλί του» ἐμφαίνει τὴν ἔννοιαν τῆς ἀντικαταστάσεως, τὸ δὲ «ἄλλαξε τὴν γνώμη καὶ τὴν κεφαλή» ἐμφαίνει τὴν ἔννοιαν τῆς μεταβολῆς· τὸ τρίτον ἑνικὸν τοῦ ἐνεστῶτος *ἀλλάσσει*=διαφέρει: «τότε ἀλλάσσει» ἢ «ἂν εἶναι ἔτσι, ἀλλάσσει» διαφέρει, εἶναι ἄλλο ζήτημα. Β. Φ.

—[ΝΑΥΤ.] Ἡ λέξις *ἀλλάσσω* χρησιμοποιεῖται ὡς ὅρος τῆς ἐπισήμου τοῦ ναυτικοῦ μας διαλέκτου πρὸς καταδήλωσιν εἴτε κινήσεως προβλεπομένης ἐν τῷ πίνακι τοῦ «Κανονισμοῦ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπὶ τῶν πλοίων ὑπηρεσίας» λ.χ. ἀλλάσσω ἐνδυμασίαν (βλ. ἀλλαγὴ ἐνδυμασίας) ἢ φυλακὴν (βλ. ἀλλαγὴ φυλακῆς), εἴτε τῆς μεταβολῆς τῆς κατευθύνσεως πρὸς ἣν πλέει τὸ πλοῖον (βλ. ἀλλαγὴ πορείας). Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης καὶ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ «ἀντικαθιστῶ» πρὸς καταδήλωσιν χειρισμοῦ ἀποσκοποῦντος θεραπείαν μεγάλης βλάβης, ἐπισυμβάσης εἰς ἱστίον ἐκ τῶν «μεγάλων», ἤ τινα τῶν κεραιῶν αὐτῶν, ἢ εἰς ἐπιστήλιον μέγα ἢ μικρόν, ἢ εἰς δίζυγον, πραγματοποιουμένην δὲ διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ βλαβέντος, διὰ τοῦ ἐν τῷ πλοίῳ εὑρισκομένου ἀμοιβοῦ του. Ἐν τῇ κοινῇ τοῦ ναυτικοῦ διαλέκτῳ ἀποδίδεται ὁτὲ μὲν διὰ τοῦ «*ἀλλάζω*», ὁτὲ δὲ διὰ τοῦ «*σκαντζάρω*», κατὰ τὰς περιστάσεις (βλ. λ. ἀλλάζω).

Διὰ τὰς λεπτομερεῖς περιγραφὰς τῶν χειρισμῶν, μέσῳ τῶν ὁποίων ἀλλάσσονται τὰ ὡς ἄνω εἴδη τοῦ ἐξαρτισμοῦ ἐν περιπτώσει μεγάλης των βλάβης, παραπέμπομεν εἰς εἰδικὰ συγγράμματα τῆς Κυβερνητικῆς τέχνης, τόσον ξενόγλωσσα ὅσον καὶ ἑλληνιστὶ συγγραφέντα (*E. Breart*, μεταφρ. Ἠλ. Φ. *Κανελλοπούλου*: «Ἐγχειρίδιον τοῦ χειρισμοῦ καὶ τοῦ χειρισμοῦ τῶν ἱστιοφόρων καὶ τῶν ἀτμοκινήτων πλοίων» σελ 272-286.—*Μιχ. Γούδα* καὶ *Μαιθ. Ματθαιοπούλου* «Ἐγχειρίδιον χειριστοῦ» τόμ. III, σελ. 51-60). Ἀρκούμεθα δὲ ἐνταῦθα νὰ δώσωμεν τὰς γενικὰς γραμμὰς τῶν τοιούτων χειρισμῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ κελεύματα δι' ὧν αἱ διάφοροι αὐτῶν φάσεις ἐξετελοῦντο, ἀφ' ἑνὸς ὅπως διευκολύνωμεν τὴν κατανόησιν τῶν χειρισμῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅπως διασώσωμεν αὐτὰ ἀπὸ τῆς λήθης, δεδομένου μάλιστα ὅτι τὰ ἀντίτυπα τοῦ «Κανονισμοῦ» τοῦ 1889, ἐν ᾧ τὰ κελεύματα ταῦτα περιείχοντο, κατέστησαν σπανιώτατα.

Ἀλλαγὴ ἀκατίου ἢ μεγίστης. Περιλαμβάνει δύο χειρισμοὺς κεχωρισμένους: α) Τὴν ἔκλυσιν τοῦ βλαβέντος ἱστίου, ἧς προηγεῖται ἡ *πτύξις* αὐτοῦ καὶ 6) τὴν *ἀνάδεσιν* τοῦ ἀμοιβοῦ ἱστίου. Τοῦ πρώτου τῶν χειρισμῶν τούτων τὰ κελεύματα εἶναι:—1) «Εἰς πτύξιν καὶ ἔκλυσιν μεγίστης!» (ἢ ἀκατίου) πρὸς ἄνοδον εἰς τὸ θωράκιον τοῦ σημαιοφόρου καὶ τοῦ ἱστιάρχου. — 2) «Τὰ δοράτια!» πρὸς ἄνοδον τῶν θωρακιτῶν καὶ τῶν φωσωνιτῶν.—3) «Ἄνω!» πρὸς ἄνοδον τῶν ἀνδρῶν τῆς μεγάλης κεραίας εἰς ἣν τὸ βλαβὲν ἱστίον καὶ τῶν τοῦ θωρακίου. — 4) «Πτύξον!» πρὸς πτύξιν τοῦ ἱστίου ὑπὸ τῶν ἐπὶ τῆς κεραίας ἀραιωθέντων ἀνδρῶν καὶ δέσιν τῶν στελμάτων τοῦ ἱστίου. — 5) «Ἔκλυσον!» πρὸς ἀποκοπήν, διὰ τῶν μαχαιριδίων, τῶν *κλωσμάτων* τῶν *ἀναδετῶν*, ὥστε τὸ ἱστίον νὰ κρατῆται μόνον διὰ τῶν *ἐπαρτῶν* καὶ τῶν *ἀκροδεῶν* — 6) «Εἰς τοὺς διπλοῦς ἐπάρτας!» καὶ ἀμέσως κατόπιν «αἶρε!» καὶ μετ' αὐτὸ «χάλα!» δι' ὧν ἐκχύνονται αἱ ἀκροδέαι πλὴν μιᾶς στροφῆς των, χαλῶμεναι καιόπιν συγχρόνως μὲ τὸ μέσον τοῦ μεγάλου ἱστίου. — 7) «Τὰ δοράτια!...Κάτω!» ὅπως τὰ μὲν δοράτια καταβιβασθῶσιν εἰς τὴν κανονικήν των θέσιν, οἱ δὲ ἐπὶ τῆς ἐξαρτίας ἄνδρες κατέλθωσι. Τὰ δὲ διὰ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ χειρισμοῦ κελεύματα εἶναι:—1) «Εἰς ἀνάδεσιν μεγίστης!» (ἢ ἀκατίου).—2) «Τὰ δοράτια!»—3) «Ἄνω!» πρὸς ἄνοδον τῶν ἀνδρῶν καὶ ἀραίωσιν των ἐπὶ τῆς διαβάθρας τῆς κεραίας. — 4) «Αἶρε!», πρὸς ἄρσιν τοῦ ἱστίου ὀλίγον κάτωθι τῆς κεραίας.—5) «Τοὺς ἐκφόρους!», ἵνα δι' αὐτῶν ἐνταθῇ τὸ *κορυφαῖον λῶμα*, κατὰ μῆκος τῆς κεραίας. — 6) «Δέσον!», πρὸς ἀνάδεσιν τοῦ κορυφαίου λώματος ἐπὶ τοῦ ἱστιούχου διὰ τῶν κλωσμάτων. Ἐὰν τὸ ἱστίον, τὸ ὁποῖον ἀνεδέθη ἐπτυγμένον, πρέπει νὰ ποδωθῇ, ἐπακολουθοῦν τὰ κελεύματα τῆς ἀνέσεως καὶ τῆς ποδώσεως (βλ. λ.), μετὰ τὰ ὁποῖα δίδονται τά—7) «Τὰ δοράτια!» καὶ 8) «Κάτω!», διὰ τὴν κάθοδον τῶν ἀνδρῶν.

Ἀλλαγὴ κεραίας δόλωνος. Ἐὰν ἡ βλάβη τῆς κεραίας εἶναι τοσαύτη, ὥστε ὁ *ἀμβολισμὸς* αὐτῆς δι' *ἀμβόλων* καὶ *περιδέσμων* νὰ μὴν προσδίδῃ καμμίαν ἀσφάλειαν, προβαίνομεν εἰς τὴν ἀλλαγὴν της. Ἀρχόμεθα πτύσσοντες τὸν φώσωνα (φωσώνιον ἢ φωσωνίδα), πτύσσομεν καὶ ἐκλύομεν τὸν δόλωνα (δολώνιον ἢ δολωνίδα), καταβιβάζοντες αὐτὸν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, θέτομεν τὰ δοράτια παρὰ τοὺς ἐπιτόνους τοῦ θωρακίου, ἀποσκεπάζομεν τὴν κεραίαν τῶν κινητῶν τῆς τροχίλων, χύνομεν τὰ *ἀγόμενα* τῶν μονίμων τοιούτων, ἀγκυρίζομεν τοὺς

Digitized by Google

διπλοῦς ἐπάρτας εἰς τὰ ἐπὶ τῆς κεραίας *ψέλλιά* των, δένομεν *ὁρμίδιον* εἰς τὸ προσήνεμον *ἀκροκέραιον*, εἰς δὲ τὸ ὑπήνεμον τοιοῦτον *ἐπάρτην* ἀρχόμενον ἐκ τῆς κατωτέρας κεραίας καὶ ἐλευθεροῦμεν τὴν *ἀγκοίνην*. Ὀρθοῦμεν εἶτα τὴν κεραίαν διὰ τῶν ὁλκῶν τῶν κεροιάκων καὶ τοῦ ὁρμιδίου καὶ τὴν κατάγομεν εἰς τὸ κατάστρωμα παρεόντες αὐτὴν πρύμνηθεν τῆς κατωτέρας κεραίας. Παρασκευάζομεν τὴν ἀμοιβὴν κεραίαν, ἀγκυρίζομεν τοὺς διπλοῦς ἐπάρτας, δένομεν τὸ ὁρμίδιον καὶ τὸν ἐπάρτην τὸν ἐρχόμενον ἐκ τοῦ ἀκροκεραίου τῆς κατωτέρας κεραίας, ἐπαίρομεν τὴν κεραίαν καὶ τὴν σταυροῦμεν καὶ τέλος δένομεν τὴν ἀγκοίνην καὶ διείρομεν τὰ ἀγόμενα.

Ἐὰν αἱ διατοιχήσεις εἶναι μεγάλαι, μεταχειριζόμεθα πρὸς ἀλλαγὴν τῆς κεραίας *νεῦρον*, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ τραχηλώματος τοῦ ἐπιστηλίου καὶ καταλῆγον εἰς τὸ κατάστρωμα· δύο δὲ *ἔνουροι τρόχαλοι*, διατρέχοντες ἐλευθέρως τὸ νεῦρον, δένονται εἰς ἑκάτερον τῶν ἄκρων τῆς κεραίας, ὁπότε κατάγεται ἡ κεραία στηριζομένη εἰς τὸ ὁρμίδιον καὶ τὸ νεῦρον, ὅπερ ἐντείνομεν συγχρόνως μὲ τὴν ὄρθωσιν τῆς κεραίας. Ἀλλ' ἐὰν ἡ βλάβη τῆς κεραίας ὑπῆρξε τοσαύτη, ὥστε νὰ ᾖ ἐπικίνδυνος ἡ ἀποστολὴ ἀνδρῶν εἰς αὐτήν, συστέλλεται τὸ ἱστίον, πτύσσεται ὅσον εἶναι δυνατόν, συσσωρευομένου τοῦ μὴ δυναμένου νὰ πτυχθῇ ἐπὶ τοῦ θωρακίου, καὶ ἐχμάζονται τὰ τεμάχια τῆς κεραίας ἐπὶ τοῦ θωρακίου καὶ τῶν ἐπιτόνων, ὅπως καταχθῶσιν εἰς τὸ κατάστρωμα τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, ἐκλυομένου μέρους μόνον τοῦ ἱστίου, ἐὰν ἡ συνολικὴ αὐτοῦ ἔκλυσις παρουσιάζῃ κινδύνους.

Τὰ σχετικὰ κελεύματα εἶναι: 1) «**Εἰς ἀλλαγὴν κεραίας δόλωνος!**» —2) «**Θωρακῖται!**»—3) «**Ἄνω!**». —4) «**Στεῖλον!**» .. «**Χάλα!**»... «**Ἐγκάρσια...ἕλκε!**». —5) «**Πτύξον!**» —6) «**Ἔκλυσον!**». —7) «**Εἰς τοὺς διπλοῦς ἐπάρτας!**» —8) «**Αἶρε!**» .. «**Χάλα!**». Ἀπογυμνωθείσης δὲ οὕτω τῆς κεραίας, καθαιρεῖται αὕτη διὰ τῶν ἀκολούθων κελευμάτων, ἐν συνεχείᾳ τῶν προηγηθέντων ἐκφωνουμένων: 9) «**Εἰς τοὺς διπλοῦς ἐπάρτας τῆς κεραίας!**» —10) «**Προσοχή!**» —11) «**Ὄρθωσον!**» —12) «**Χάλα!**», ὁπότε ἡ κεραία ἀποτιθεμένη ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐλευθεροῦται τῶν ἐπαρτῶν τοῦ νεύρου καὶ τοῦ ὁρμιδίου της, τὰ ὁποῖα προσαρμόζονται πλέον εἰς τὴν ἀμοιβὴν τοιαύτην, ἥτις τοποθετεῖται εἰς τὴν θέσιν της, ἐκτελουμένων ἐν διαδοχῇ τῶν κελευμάτων: 13) «**Εἰς ἔπαρσιν ἀμοιβῆς κεραίας!**» —14) «**Αἶρε!**» —15) «**Δέσον!**» ὅπερ ἐκφωνεῖται ὅταν ἡ κεραία φθάσῃ εἰς κατάλληλον ὕψος πρὸς σταύρωσιν αὐτῆς, κατὰ τὸ ὕψος τοῦ *στηλοκράνου*, ὁπότε ἐντείνεται πλέον μόνος ὁ διπλοῦς ἐπάρτης τῆς πλευρᾶς, ὅθεν ἡ κεραία ἤρθη. —16) «**Σταύρωσον! ... Ἕλκε!**» —17) «**Εἰς τοὺς διπλοῦς ἐπάρτας!**» πρὸς ἄρσιν τοῦ ἐπὶ τῆς ἀμοιβῆς κεραίας ἀναδεθησομένου ἱστίου. —18) «**Αἶρε!**» —19) «**Τοὺς ἐκφόρους!**» ὅπως ἐνταθῇ τὸ κορυφαῖον λῶμα τοῦ ἐπτυγμένου ἱστίου κατὰ μῆκος τῆς κεραίας. —20) «**Ἀνάδεσον!**» ὅπως ἀναδεθῇ τὸ κορυφαῖον λῶμα ἐπὶ τοῦ ἱστιούχου. —21) «**Κάτω!**» Μετὰ τοῦτο ἐπακολουθεῖ ἡ *πόδωσις* τοῦ δόλωνος.

Ἀλλαγὴ ἐπιστηλίου φώσωνος. Ὁ χειρισμὸς οὗτος περιλαμβάνει δύο μικροτέρους τοιούτους· τὴν καθαίρεσιν τοῦ φώσωνος (φωσωνίου ἢ φωσωνίδος) καὶ τὴν καταγωγὴν τοῦ βεβλαμμένου ἐπιστηλίου ἀφ' ἑνός, καὶ τὴν ἀναγωγὴν τοῦ ἀμοιβοῦ ἐπιστηλίου τοῦ φώσωνος καὶ τὴν σταύρωσιν τῆς κεραίας τοῦ φώσωνος ἀφ' ἑτέρου. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου τῶν χειρισμῶν τὰ κελεύματα εἶναι: 1) «**Εἰς καταγωγὴν ἐπιστηλίου φώσωνος!**»— 2) «**Θωρακῖται!**»— 3) «**Ἄνω!**»—4) «**Προσοχή!**» —5) «**Ὄρθωσον!**» πρὸς ὄρθωσιν τῆς κεραίας.— 6) «**Χάλα!**» πρὸς χάλασιν τῆς κεραίας, ἣν ἐπακολουθοῦσιν αἱ ἐργασίαι διὰ τὴν καταγωγὴν τοῦ ἐπιστηλίου, ἤτοι χύνονται αἱ ὑπέραι τοῦ φώσωνος καὶ τοῦ σιπάρου, διαπερᾶται ἡ ἀνάγουσα, οὐροδετοῦνται σύσπαστα ἐπὶ τῶν προτόνων καὶ τῶν παρατόνων, ὅπως ὑποστηριχθῇ τὸ σύσπαστον, ἕως οὗ ἀκουμβήσῃ ἐπὶ τοῦ *στηλοκράνου* καὶ ἐκλύονται τὰ *ἀγκτηριάσματα* τῶν *ἐντονιων*. — 7) «**Εἰς τὴν ἀνάγουσαν!**»—8) «**Ἔντεινε!**», ὅπως ἀρθῇ ἡ *ἕδρα* τοῦ ἐπιστηλίου ὑπὲρ τὸ δίζυγον, ἵνα μὴ πιέζηται τὸ *σχαστήριον* καὶ ἀφαιρεθῇ τοῦτο εὐχερῶς.— 9) «**Ὕφες!**» πρὸς βραδεῖαν ὕφεσιν τῆς ἀναγούσης. Ὅταν δὲ ἡ ὀπὴ τοῦ σχαστηρίου φανῇ ὑπὸ τὰ *δίζυγα*, διείρομεν δι' αὐτῆς ὁρμίδιον, τὸ ὁποῖον περῶμεν πρύμνηθεν τῆς κεραίας τοῦ δόλωνος καὶ διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ θωρακίου βιάζομεν τὴν ἕδραν τοῦ ἐπιστηλίου ὅπως διέλθῃ μεταξὺ τῶν ὑπερῶν καὶ τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ δόλωνος· ὅταν δὲ τὸ ἐπιστήλιον καταχθῇ ἐπαρκῶς, συλλαμβάνομεν τὴν ἕδραν του, τὴν φέρομεν πρὸς πρύμναν καὶ χαλαροῦντες τὴν ἀνάγουσαν ἀποθέτομεν τὸ ἐπιστήλιον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, χύνοντες τὴν ἀνάγουσάν του, ἣν διαπερῶμεν εἰς τὸ ἀμοιβὸν ἐπιστήλιον. Τοῦ δὲ δευτέρου τῶν χειρισμῶν τὰ κελεύματα εἶναι κατὰ σειρὰν ἐκτελέσεως: 1) «**Εἰς σταύρωσιν φώσωνος!**» πρὸς ἄνοδον εἰς τὸ θωράκιον τοῦ σημαιοφόρου καὶ τοῦ ἱστάρχου.—2) «**Θωρακῖται ἄνω!**».—3) «**Προσοχή!**» πρὸς ἔντασιν τῆς ἀναγούσης, ἕως οὗ ἡ κορυφὴ τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ φώσωνος ὑπερβῇ τὸ θωράκιον.—4) «**Ἄναγε!**» δι' οὗ τὸ ἐπιστήλιον ἀνάγεται βάδην καὶ μετεωρίζεται εὐθὺς ὡς ἐξαρτισθῇ.—5) «**Εἰς ἄρσιν φώσωνος!**» ἐκφωνούμενον ἅμα ὡς τὸ ἐπιστήλιον μετεωρισθῇ, ὁπότε καὶ ἐντείνεται ἡ ὑπέρα, οὕτως ὥστε τὸ ἀκροκέραιον τοῦ φώσωνος νὰ ὑπερβῇ κατά τι τὸ θωράκιον.—6) «**Αἶρε!**» δι' οὗ ὁ φώσων αἴρεται καὶ σταυροῦται τάχιστα ἄνευ ἐνδιαμέσου εἰδικοῦ παραγγέλματος.—7) «**Κάτω!**» ὅπως κατέλθωσιν οἱ ἄνδρες.

Ἀλλαγὴ μεγάλου ἐπιστηλίου. Ὅπως ἀλλαχθῇ μέγα ἐπιστήλιον ἄνευ πολλῆς δυσκολίας, πρέπει νὰ καταχθῇ πρῶτον τὸ ἐπιστήλιον τοῦ φώσωνος· ἀλλ' ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι δυνατὴ μόνον ὅταν δύνανται νὰ ἀναβῶσιν ἀκινδύνως οἱ ἄνδρες εἰς τὸ δίζυγον. Ἐὰν λοιπὸν τοῦτο εἶναι δυνατόν, πτύσσεται ὁ δόλων, καθαιρεῖται ὁ φώσων καὶ κατάγεται τὸ ἐπιστήλιον αὐτοῦ· δένονται οἱ πλαγιαστῆρες τοῦ δόλωνος ἐπὶ τῆς κεραίας καὶ χαλαροῦται ἡ λοιπὴ τῆς κεραίας *ἐπιχειρία* πλὴν τῶν *κεροιακων*, οἵτινες ἐντείνονται ὅπως, ἑλκομένων συνάμα καὶ τῶν πλαγιαστήρων, ἀπομακρυνθῇ ἡ κεραία τοῦ στηλοκράνου, τότε δὲ καὶ χαλᾶται ἡ κεραία τοῦ δόλωνος διὰ τῶν ὑπερῶν της καὶ τῶν κεροιάκων, ἕως ὅτου ἐπακουμβήσῃ ἐπὶ τοῦ θωρακίου, ὅπου ἐχμάζεται ἐπὶ τοῦ πρώτου *τριόπου* ἑκάστης πλευρᾶς. Ἐπίσης ἐλευθεροῦται τὸ ὑπὸ ἀλλαγὴν ἐπιστήλιον πάσης ἐπιχειρίας ἢ ἐξαρτίας καὶ διαβάλλεται ὁ ὀχεύς του καὶ ἡ ἀνάγουσα, ἣν ἀποδίδομεν εἰς τὸν ἐργάτην, ἢ στρέφομεν ὅπως ἐξαχθῇ τὸ σχαστήριον, μεθ' ὃ χαλαροῦμεν τὴν ἀγκοινην τῆς μεγάλης κεραίας, ἵνα τὸ ἐπιστήλιον διέλθῃ ἐλευθέρως μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς στήλης, *ἀναστρεφομένου* τοῦ *ἐργάτου* βραδέως καὶ ἐξ ἀπολαβῆς, κυβερνωμένου δὲ τοῦ ἐπιστηλίου κατὰ τῶν παρατοιχήσεων διὰ πολυσπάστων, ἕως ὅτου ἀποτεθῇ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος.

Ἐὰν ὅμως κριθῇ ἐπικίνδυνος ἡ ἀποστολὴ ἀνδρῶν εἰς τὸ δίζυγον τοῦ βλαβέντος μεγάλου ἐπιστηλίου, συστέλλομεν τὸν δόλωνα καὶ τὸν φώσωνα καὶ λαμβάνομεν ὅλα τὰ προκαταρκτικὰ μέτρα, ὡς ἀνωτέρω. Ἀναστρέφοντες τότε τὸν ἐργάτην, κατάγομεν τὸ ἐπιστήλιον τοῦ δόλωνος, ἀλλὰ φέρον ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὸ τοῦ φώσωνος ὡς καὶ τὴν κεραίαν τοῦ φώσωνος, ἄχρις οὗ τὸ διερρηγμένον αὐτοῦ μέρος φθάσῃ ὑπὸ τὸ στηλόκρανον, ὁπότε εἶναι πλέον ἀρκούντως ἐστερεωμένον ὅπως ἀνέλθωσιν ἄνδρες ἕως τοῦ διζύγου. Ἐχμάζεται τότε τὸ βεβλαμμένον ἐπιστήλιον ἐπὶ τοῦ *λαιμοῦ* τῆς στήλης καὶ ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς στήλης καὶ κατάγεται ὡς συνήθως τὸ ἐπιστήλιον τοῦ φώσωνος. Αἱ λοιπαὶ ἐργασίαι ἐκτελοῦνται ὡς καὶ κατὰ τὴν πρώτην περίστασιν, λαμβανομένων περισσοτέρων προφυλάξεων, καὶ ἐν τέλει ἐλευθεροῦται τὸ βλαβὲν ἐπιστήλιον, ἀποτιθέμενον εἰς τὸ κατάστρωμα, ἐνῷ τὸ ἀμοιβὸν ἐξαρτίζεται διὰ τῆς ἀναγούσης, τοῦ ὀχέος καὶ τῶν πολυσπάστων τῶν πρὸς κυβέρνησίν του. Ἀνάγεται τότε τὸ ἐπιστήλιον κανονικῶς καὶ ἐπακολουθοῦσιν οἱ χειρισμοὶ τῆς ἐπανατοποθετήσεως τοῦ ἐπὶ τοῦ θωρακίου ἐχμασμένου δόλωνος, καὶ ἡ ἐκπέτασις αὐτοῦ, ἡ ἀναγωγὴ τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ φώσωνος «**ὡς ἐν πλῷ**» καὶ ἡ σταύρωσις τοῦ φώσωνος συνοδευομένη ἀπὸ τὴν πόδωσιν αὐτοῦ. ἐὰν ἤθελε κριθῇ αὕτη ἀναγκαία ἢ ἐπιτρεπομένη.

Ἀλλαγὴ μεγάλης κεραίας. Βλάβη κεραίας *ἀκατίου* ἢ *μεγίστης* εἶναι σοβαρὸν συμβὰν δι' ἱστιοφόρον πλοῖον. Διότι—πλὴν τῆς περιπτώσεως ναυμαχίας τοῦ ἄλλοτε Ναυτικοῦ ἢ ἐπιπτώσεως πλοίου ἐπὶ ὡρμισμένου τοιούτου—μόνον ἐν πλῷ δυναμένης νὰ συμβῇ, ἡ ἀσφάλεια τοῦ πλοίου ἐκτίθεται εἰς κίνδυνον, ἐὰν τοῦτο εὑρίσκεται πλησίον ξηρᾶς, προσηνέμως τῆς ὁποίας δέον νὰ διέλθῃ, δεδομένου ὅτι ἡ ἀλλαγὴ τῆς μεγάλης κεραια., ἀποτελοῦσα μέγιστον χειρισμόν, προαπαιτεῖ πτύξιν ὁλοκλήρου τοῦ *πετάσματος* εἰς ὃ ἀνήκει ἡ βλαβεῖσα μεγάλη κεραία καὶ χρειάζεται χρόνον μακρὸν πρὸς ἐκτέλεσιν, πάντως δὲ ἐπὶ τῇ προϋποθέσει ὅτι ὑπάρχει ἔνδον μεγάλη κεραία ἀμοιβή, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε σχεδὸν συμβαίνει, λόγῳ τῶν δυσχερειῶν ἃς παρεμβάλλει εἰς τοὺς χειρισμοὺς τοῦ καταστρώματος ἡ συνύπαρξις τόσων ἀμοιβῶν μεγάλου μήκους εἰδῶν. Πρέπει διὰ τοῦτο νὰ προσπαθήσωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν νὰ συγκρατήσωμεν τὰ τεμάχια, ἀμβολίζοντες αὐτὰ διὰ *σφηκίσκων* ἢ τῶν *δορατίων* τῶν παραδολωνίων, παρεμβάλλοντος *σκυτάλας* τοῦ ἐργάτου πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν μετὰ τοῦ ἔχματος τῆς κεραιας καὶ τῶν σφηκίσκων, καὶ νὰ φθάσωμεν εἰς ἀγκυροβόλιόν τι πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ζημίας ξυλουργικῶς. Ἐὰν δὲ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ μόνιμος συμβολὴ τῶν τεμαχίων καθ' ἃ ἡ κεραία ἐρράγη, χρησιμοποιοῦμεν τὴν ἀμοιβὴν κεραίαν τοῦ δόλωνος, ἣν ἐπεκτείνομεν εἰς μῆκος ὅσον τῆς βλαβείσης μεγάλης κεραίας διὰ προσθήκης τῶν ἄκρων τῆς βλαβείσης, ἅτινα ἀποκόψαντες ἐχμάζομεν στερεῶς ἐπὶ τῆς ἀμοιβῆς κεραίας τοῦ δόλωνος, ἣν στερεοῦμεν διὰ σφηκίσκων ἢ καὶ διὰ δορατίων χρησιμοποιουμένων ὡς ἀμβόλων καὶ σκυτάλων τοῦ ἐργάτου παρεμβαλλομένων ὑπὸ τὰ ζεύγματα.

Πάντως ὁ χειρισμὸς οὗτος γίνεται ἀναλόγως τῶν περιστάσεων καὶ ἄνευ ὡρισμένου κανόνος. Θὰ ἤρκει δέ, μόνος αὐτός, νὰ καταδείξῃ (διὰ τὰ βάρη τῶν κεραιῶν καὶ τῶν ἐπιστηλίων τῶν παλαιῶν πλοίων βλ. λ. «**Ἀλγεθίρας**») πόσον μέγα, ἀλλὰ καὶ πόσον τραχύ, ἦτο τὸ σχολεῖον τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ διὰ τὸν καταρτισμὸν ἐπιδεξίων ναυτῶν, διότι πράγματι ἡ ἀλλαγὴ μεγάλης κεραίας περιλαμβάνει ὅλους τοὺς χειρισμοὺς οὓς θὰ ἀπήτουν κεχωρισμένως ἡ καθαίρεσις τοῦ φώσωνος, ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ φώσωνος, ἡ ἀλλαγὴ τοῦ δόλωνος καὶ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ μεγάλου ἐπιστηλίου, ἀσχέτως πρὸς τοὺς χειρισμοὺς τῆς καταβιβάσεως καὶ τῆς ἐπαναγωγῆς τῆς μεγάλης κεραίας, τοῦ ἀκοντίου, τῆς μεγίστης, ἢ τοῦ ἐπικρίου.

Ἀλλαγὴ διζύγου. Τοῦ διζύγου χρήζοντος ἀλλαγῆς, καθαιροῦμεν τὸν φώσωνα καὶ κατάγομεν τὸ ἐπιστήλιον αὐτοῦ· καθαιροῦμεν τὴν κεραίαν τοῦ δόλωνος καὶ ἐχμάζομεν αὐτὴν πρῴραθεν τοῦ θωρακίου· ὑφίεμεν τὸ μέγα ἐπιστήλιον μέχρι τοῦ τραχήλου καὶ κατάγομεν ἐπὶ τοῦ θωρακίου τὸ τοπεῖον τοῦ μικροῦ ἐπιστηλίου ἐχμάζοντες αὐτό· ἀποτραχηλοῦμεν τὸ στηλόκρανον καὶ τὸ τοπεῖον τοῦ μεγάλου ἐπιστηλίου, ἅτινα ἐπίσης ἐχμάζομεν ἐπὶ τοῦ θωρακίου. Κατάγομεν τότε τὸ μέγα ἐπιστήλιον, ὥστε ὁ τόρμος αὐτοῦ νὰ φθάσῃ κάτω τοῦ στηλοκράνου· ἕλκομεν τὴν ἕδραν αὐτοῦ προσηνέμως· ἀνάγομεν ἐκ νέου αὐτὸ ἔξω τῶν ζυγίδων, ἄχρις οὗ ὑπερβῇ τὸ στηλόκρανον· ἀπολαμβάνομεν τὴν ἀνάγουσαν, διαδένομεν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, χρησιμοποιοῦμεν δὲ τὴν κορυφὴν τοῦ μεγάλου ἐπιστηλιου ὅπως καταγάγωμεν τὸ βλαβὲν δίζυγον καὶ ἐπάρωμεν τὸ ἀμοιβὸν (βλ. λ. δίζυγον· ἐπίσης *Βρεὰρτ-Κανελλοπούλου* σελ. 75).

Ἡ ἀποφυγὴ τῶν βλαβῶν καὶ ἡ δεξιότης καὶ ἡ ταχύτης εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῶν βλαπτομένων ὑπῆρξαν οἱ πιστότεροι σύμμαχοι τοῦ Νέλσωνος. Ὅταν τοὺς ἐν πλῷ ἀντιπάλους στόλους εὕρισκον αἱ σφοδραὶ χειμέριοι καταιγίδες, οἱ Γάλλοι, κρίνοντες ἐκ τῶν ἰδικῶν των, ἐνόμιζον ὅτι καὶ οἱ Ἄγγλοι δὲν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ δώσωσι μάχην. Ἐν τούτοις ἐκεῖνοι ἢ ὑφίσταντο τὰς ὁρμὰς τῶν καταιγίδων ἄνευ βλαβῶν, ἢ ἐὰν συνέβαινον τοιαῦται ἦσαν μετ' ὀλίγον ἕτοιμοι πρὸς μάχην.

ΣΤΥΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ — ΠΑΝ. Σ. ΑΓΓΕΛΗΣ

Ἀλλάτ. Ἀραβικὴ θεὰ μνημονευομένη συχνὰ ἐν τῇ παραδόσει τῶν Ἀράβων μετὰ τῆς *Μανάτ* καὶ τῆς *Ἀλλούτζα*. Ἱερὸν αὐτῆς οὐχὶ ἄσημον ὑπῆρχεν ἐν Ταΐφ.

Ἀλλάτιος, *Λέων*. Ὁ Λέων Ἀλλάτιος ἐγεννήθη ἐν Χίῳ τῷ 1586. Ὁ πατήρ του ἐκαλεῖτο Νικόλαος καὶ ἡ μήτηρ του Σεβαστή, καταγομένη ἐκ τῆς οἰκογενείας Νευριδα. Ὅτε ὁ Κλήμης ὁ ὄγδοος ἠθέλησε νὰ ἱδρύσῃ ἐν Χίῳ σχολεῖον καὶ ἀπέστειλεν εἰς Χίον πρὸς τοῦτο δύο ἰησουΐτας, τὸν Βιγκέντιον Castagnola καὶ Γεώργιον Giustiniani, ἔδωκεν αὐτοῖς ὡς βοηθὸν τὸν Μιχαὴλ Νευρίδαν, ἀδελφὸν τῆς μητρὸς τοῦ Λέοντος, σπουδάσαντα ἐν τῷ ἑλληνικῷ σχολείῳ τῆς Ρώμης. Ἐπὶ τρία ἔτη ἔμεινεν ὁ Μιχαὴλ Νευρίδας ἐν Χίῳ, διδάσκων ἑλληνικὰ τοὺς συμπατριώτας του μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Λέοντα. Μετὰ τρία ἔτη ἐπανῆλθεν εἰς Ρώμην λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τὸν μικρόν του ἀνεψιὸν Λέοντα, ὅστις ἔμεινε δύο ἔτη ἐν Καλαβρίᾳ παρὰ τῷ Μαρίῳ Spinelli, ἔπειτα ἐν Νεαπόλει καὶ τέλος ἐν Ρώμῃ, ἔνθα τῇ 1 Νοεμβρίου τοῦ 1599 εἰσῆλθεν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Τῇ 9 Μαρτίου 1610 ἐξῆλθε τῆς σχολῆς ταύτης μετ' ἐπιτυχεῖς ἐξετάσεις ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ θεολογίᾳ. Ἡ ἐπιθυμία τοῦ Λέοντος, ὅπως ἔλθῃ εἰς Χίον καὶ ἐργασθῇ ὑπὲρ τῶν συμπατριωτῶν του δὲν ἐξεπληρώθη ἀμέσως, διότι ὁ Βερνάρδος Giustiniani, ἐπίσκοπος, προσέλαβεν αὐτὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του διορίσας αὐτὸν βικάριον. Μετὰ 3 ὅμως ἢ 4 ἔτη ἦλθε διὰ Σμύρνης εἰς Χίον, ἔνθα ὁ Λατῖνος ἐπίσκοπος Μᾶρκος Giustiniani προσέλαβεν αὐτὸν ὡς βικάριόν του. Ὅτε ὅμως μετ' ὀλίγον ὁ Μᾶρκος ἦλθεν εἰς Ρώμην δι' ὑποθέσεις του ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν Ἀλλάτιον. Ἐν Ρώμῃ ὁ Ἀλλάτιος ἐσπούδασε τὴν ἰατρικήν, ἀκροώμενος τὰς παραδόσεις καὶ ἄλλων καθηγητῶν καὶ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος Lagalla, οὗτινος ὕστερον ἔγραψε τὴν βιογραφίαν. Τῷ 1616 ἔλαβε τὸ δίπλωμα τῆς ἰατρικῆς. Ἀφ' ἐπί τινα χρόνον ἠσχολήθη εἰς μελέτας καὶ δι[illegible] χειρογράφων τῆς Βατικανῆς βιβλιοθήκης, διωρίσθη ἔπειτα καθηγητὴς τῆς ρητορικῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ σχολείῳ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπεχώρησε μετὰ διετῆ σχεδὸν διδασκαλίαν, περιελθὼν εἰς ἔριδας καὶ πρὸς ἄλλους Ἕλληνας καὶ μάλιστα τὸν Ματθαῖον Καρυοφύλλην.

Τῇ συστάσει τοῦ διδασκάλου του Νικολάου Alemani ὁ πάπας Γρηγόριος δέκατος πέμπτος ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν νὰ παραλάβῃ καὶ μεταφέρῃ τὴν Παλατινὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἑϊδεμβέργης τὴν δωρηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ τῆς Βαυαρίας εἰς τὸν πάπαν. Τῇ 28 Ὀκτωβρίου τοῦ 1622 ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Ρώμης καὶ τῇ 23 Ἰουνίου τοῦ 1623 ἐπανῆλθε κομίζων τὰ χειρόγραφα καὶ τὰς πολυτίμους ἐκδόσεις τῆς Παλατινῆς βιβλιοθήκης

Digitized by Google

ἐντὸς 196 κιβωτίων. Τοῦ ταξιδίου τούτου περιγραφὴν ἐν εἴδει ἡμερολογίου ἔγραψεν ὁ ἴδιος, ἥτις ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Baehr καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Beltrani. Τέλος διωρίσθη βιβλιοφύλαξ τοῦ Βατικανοῦ κατὰ τὸ 1661. Τῇ 18 Ἰανουαρίου τοῦ 1669 ἀπέθανεν ἀφήσας διαθήκην, ἣν ἐδημοσίευσεν ὁ Legrand (Bibl. hell. τοῦ 17 αἰῶνος τόμ. III σ. 447 ἑ). Τὰ χειρόγραφα τοῦ Ἀλλατίου περιῆλθον εἰς τὴν βιβλιοθήκην Vallicellana, ἔνθα εὑρίσκονται μέχρι τῆς σήμερον, ἀποτελούμενα ἐξ 150 τόμων, τῶν ὁποίων μόνον οἱ 91 ἔχουσι καταγραφὴ ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς βιβλιοθήκης. Ὁ Falzacappe παρέσχεν ἡμῖν ἀνάλυσιν 91 χειρογράφων ἐν τοῖς «Archives des missions scientifiques et litteraires» (3η σειρὰ τόμ. XIII σ. 850 ἑ). Σημειώσεις τινὰς περὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἀλλατίου ἐν τῇ Vallicellana εὑρίσκομεν καὶ ἐν τοῖς καταλοίποις τοῦ Σπ. Λάμπρου. Αὗται ἐδημοσιεύθησαν ἐν «Ν. Ἑλληνομνήμονι» (τόμ. 18 τεῦχ. Δ' σ. 362 ἑ). Σπουδαιοτάτη εἶναι ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Ἀλλατίου ἥτις μένει ἀνέκδοτος.

Ἀναμφιβόλως ὁ Ἀλλάτιος ἦτο διαπρεπὴς λόγιος τοῦ 17 αἰῶνος. Ἀνὴρ ἐξόχως πεπαιδευμένος, κεκτημένος μεγάλην ἐπιμελείαν καὶ ἐργατικότητα καὶ πεπροικισμένος ὑπὸ θαυμασίας μνήμης, διεκρίνετο διὰ τὴν εὐρύτητα καὶ τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεών του. Ἐστερεῖτο ὅμως κριτικῆς ὀξύτητος καὶ ἐτυφλοῦτο ὑπὸ τῆς μισαλλοδοξίας καὶ τοῦ φανατισμοῦ. Ἡ κυρία του προσπάθεια ἦτο νὰ δείξῃ ὅτι μεταξὺ τῆς δυτικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ὑπῆρχε πάντοτε συμφωνία, οὕτω δὲ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐκ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἀπομάκρυνσίν του καὶ νὰ προτρέψῃ τοὺς Ὀρθοδόξους εἰς ἕνωσιν μετὰ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας.

Κατάλογον τῶν ἐργασιῶν του, αἵτινες εἶναι φιλολογικαί, ἱστορικαί, ἀρχαιολογικαί, φιλοσοφικαὶ καὶ θεολογικαί, παρέχει ἡμῖν σχεδὸν πλήρη ὁ Legrand (ἔνθ. ἀν.), ὅστις παρέσχεν ἡμῖν καὶ τὴν ἀρίστην βιογραφίαν τοῦ Ἀλλατίου μετὰ τὴν τοῦ Etienne Gradi, τοῦ φίλου καὶ διαδόχου τοῦ Ἀλλατίου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ, τὴν ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Mai ἐν Nova bibliotheca Patrum (τόμ. VI, μέρος β' σ. V—XXVIII). Δυστυχῶς ἡ βιογραφία αὕτη ἔμεινεν ἀτελής. Ἡ βιογραφία, ἡ εὑρισκομένη ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ ψευδοπρίγκιπος Δημητρίου Ροδοκανάκη Leonis Allatii Hellas 1872, εἶναι ἀναξία λόγου, περιέχουσα πολλὰ τὰ φαντασιώδη καὶ ψευδῆ (προβλ. *Legrand* Dossier Rhodocanakis 1895 (σ. 100 ἑ.)

Ἡ ἔκδοσις τῶν ἀνεκδότων ἐπιστολῶν τοῦ Ἀλλατίου θὰ διέχεεν ἄπλετον φῶς ἐπὶ τοῦ βίου τοῦ Ἀλλατίου καὶ θὰ παρεῖχε τὴν βάσιν πλήρους καὶ ἀκριβοῦς βιογραφίας τοῦ Ἀλλατίου.

Ἐκ τῶν τύποις ἐκδοθέντων ἔργων τοῦ Ἀλλατίου ἀναφέρομέν τινα, μόνον τὰ κυριώτερα.

1) «De Joanna papissa fabula commentatio». Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ τῷ ἐκδοθέντι ἐν Ῥώμῃ τῷ 1630, ἐξελέγχει ὁ Ἀλλάτιος τὰς περὶ παπίσσης Ἰωάννας εἰδήσεις, προσπαθῶν νὰ δείξῃ ταύτας ὡς μυθώδεις.

2) Apes urbanae sive de viris illustribus qui ab anno MDCXXX per totum MDCXXXIII Romae adfuerunt ac typis aliquid evulgarunt». Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, τῷ ἐκδοθέντι ἐν Ῥώμῃ τῷ 1633, πραγματεύεται ὁ Ἀλλάτιος περὶ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῶν ἀκμασάντων ἐν Ῥώμῃ ἀπὸ τοῦ 1630—1633. Τὸ ἔργον ἀνετυπώθη ἐν τῇ Bibliotheca graeca τοῦ Φαβρικίου.

3) «De livris ecclesiasticis Graecorum dissertationes duae». Ἐν τῇ πρώτῃ τῶν διατριβῶν τούτων ἀναφέρει πάντα σχεδὸν τὰ βιβλία τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἀναφέρει διὰ μακροτέρων τὰ περὶ Τριῳδίου, Πεντηκοσταρίου καὶ Παρακλητικῆς. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐτυπώθη ἐν Παρισίοις τῷ 1645, ἀνετυπώθη δὲ παρὰ Φαβρικίῳ. Μετὰ τοῦ ἀνωτέρω ἔργου συνεξεδόθη καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἀλλατίου τὸ πραγματευόμενον περὶ τοῦ νάρθηκος τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας καὶ περὶ τῶν ναῶν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων: «De templis Graecorum recentioribus. De Narthece ecclesiae veteris nec non de Graecorum hodie quorundam opinationibus».

4) «De ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua consensione libri tres cum dissertatione de Dominicis et hebdomadidus Graecorum et de missa praesanctificorum». Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, ὅπερ ἐξεδόθη ἐν Κολωνίᾳ τῷ 1648, ἐκθέτει ὁ Ἀλλάτιος τὰ περὶ τῆς, κατὰ τὰς ἰδέας του, διηνεκοῦς συμφωνίας τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐν παραρτήματι περὶ τῶν Κυριακῶν καὶ ἑβδομάδων τῶν Ἑλλήνων καὶ περὶ τῆς λειτουργίας τῶν προηγιασμένων. Τὸ ἔργον εἶναι σπουδαῖον πρὸς κατανόησιν τῶν ἰδεῶν τοῦ Ἀλλατίου περὶ τῆς διηνεκοῦς συμφωνίας τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἐκκλησίας.

5) «Symmicta sive opusculorum Graecorum et Latinorum vetustiorum et recentiorum libri duo». Τὸν κατάλογον τοῦ ὅλου ἔργου τῶν Συμμίκτων, τῶν περιλαμβανόντων ἔργα Ἑλλήνων καὶ Λατίνων, ἐδημοσίευσεν ὁ Ἀλλάτιος τῷ 1668 ἐν Ῥώμῃ. Τὸν κατάλογον τοῦτον ἀνεδημοσίευσαν ἔπειτα ὁ Φαβρίκιος, ὁ Ζαβίρας («Νέα Ἑλλὰς» σ. 149—159) καὶ ὁ Legrand. Τὸ ἀνωτέρω ἔργον ἐξεδόθη τύποις ἐν Κολωνίᾳ τῷ 1653.

6) De utriusque ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua in dogmate de purgatorio concessione». Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ προσπαθεῖ νὰ δείξῃ ὁ Ἀλλάτιος τὴν διηνεχῆ μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν συμφωνίαν ἐν τῷ δόγματι τοῦ καθαρτηρίου πυρός. Τὸ ἔργον ἐτυπώθη ἐν Ῥώμῃ τῷ 1653, ἀνετυπώθη δὲ ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Migne ἐν τῇ Theologiae cursus completus (τόμ. XVIII σ. 365 ἑ, ἐν Παρισίοις 1841). Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Migne παρελείφθησαν αἱ ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει, ὡς ἐν παραρτήματι ἐκδοθεῖσαι, διατριβαὶ τοῦ Ἀλλατίου περὶ τῆς διηνεκοῦς συμφωνίας τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἐκκλησίας ἐν τοῖς δόγμασι καὶ τοῖς ἤθεσι καὶ περὶ τῆς κοινωνίας τῶν Ἑλλήνων ἐκ τοῦ ἑνὸς εἴδους ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ.

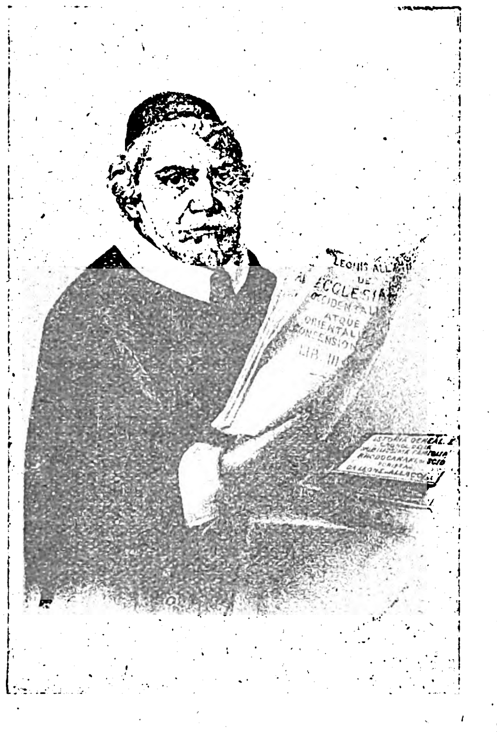

Λέων ὁ Ἀλλάτιος.
[Προσωπογραφία ἐν τῷ Βατικανῷ]

7) Vindiciae synodi Ephesinae et S. Cyrilli processione ex patre et filio spiritus sancti». Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, ὅπερ ἐξεδόθη ἐν Ῥώμῃ τῷ 1661, προσπαθεῖ ὁ Ἀλλάτιος νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ χωρίων τῆς συνόδου τῆς Ἐφέσου καὶ τοῦ Κυρίλλου.

8) «De octava synodo Photiana». Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, ὅπερ ἐξεδόθη τῷ 1661 ἐν Ῥώμῃ, πραγματεύεται ὁ Ἀλλάτιος τὰ περὶ τῆς ὀγδόης συνόδου τῆς ἐπὶ Φωτίου γενομένης.

9) «Graeciae orthodoxae». Τὸ ἔργον ἀποτελεῖται ἐκ δύο τόμων, ὧν ὁ πρῶτος ἐξεδόθη τῷ 1652, ὁ δὲ δεύτερος τῷ 1659 ἐν Ῥώμῃ. Ἀνετυπώθη δ' ἔπειτα τῷ 1864 ὑπὸ τοῦ H. Lammer ἐν Freiburg. Τὸ ἔργον τοῦτο περιέχει ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Βέκκου καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, εὐνοϊκῶς διακειμένων πρὸς τὴν ἕνωσιν.

Οἰκόσημον Λέοντος τοῦ Ἀλλατίου.

10) «In Roberti Greightoni apparatum versionem et notas ad historiam concilii Florentini». Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, τῷ ἐκδοθέντι ἐν Ῥώμῃ τῷ 1665, περιέχονται διατριβαὶ τοῦ Ἀλλατίου κατὰ τῆς μεταφράσεως καὶ τῶν σημειωμάτων τοῦ Ροβέρτου Greighton, τοῦ ἐκδώσαντος τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου τοῦ Σιλβέστρου Συροπούλου μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως.

11) «De Psellis et eorum scriptis diatriba». Ἡ διατριβὴ αὕτη περὶ τῶν Ψελλῶν καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν ἐξεδόθη ἐν Ῥώμῃ τῷ 1634, ἀνετυπώθη δὲ ἐν τῇ Bibliotheca graeca τοῦ Φαβρικίου (τόμ. 5 τῆς ἐκδ. τοῦ 1712, τόμ. X, σ. 41—47 τῆς ἐκδόσεως Harles) καὶ ἐν τῇ Πατρολογίᾳ Migne (τόμ. 122 στήλη 477—538).

12) «Diatriba de Georgiorum scriptis». Ἡ διατριβὴ αὕτη ἐξεδόθη ὡς παράρτημα ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Ἀλλατίου «Ἱστορία τοῦ Γεωργίου Ἀκροπολίτου, Ἰωὴλ χρονογραφία καὶ Ἰωάννου Καννανοῦ διήγησις περὶ τοῦ πολέμου ἐν Κωνσταντινουπόλει» («Georgii Acropolitae historia, Joelis chronographia et Johannes Cannanos narratio de bello Con/pol.»), ὅπερ ἐξεδόθη τύποις ἐν Παρισίοις τῷ 1651, ἀνετυπώθη δ' ἔκτοτε παρὰ Φαβρικίῳ (τόμ. X ἐκδ. Harles, τόμ. XII σ. 85—102).

13) De Method is et eorum scriptis diatriba». Ἡ διατριβὴ αὕτη τοῦ Ἀλλατίου περὶ τῶν Μεθοδίων καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν συνεξεδόθη μετὰ τοῦ συμποσίου τῶν δέκα παρθένων τοῦ Μεθοδίου «S. Methodii episcopi conviviun decem virginem» ἐν Ῥώμῃ τῷ 1858, ἀνετυπώθη δ' ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Φαβρικίου ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῶν ἔργων τοῦ Ἱππολύτου, τῷ ἐκδοθέντι ἐν Ἀμβούργῳ τῷ 1718.

14) «De Symeonorum scriptis diatriba». Ἡ διατριβὴ αὕτη περὶ τῶν ἔργων τῶν Συμεώνων ἐτυπώθη ἐν Παρισίοις τῷ 1664 καὶ ἀνετυπώθη ὑπὸ τοῦ Φαβρικίου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ (τόμ. X. σ. 296 ἑ).

15) «Diatriba de Nilis et eorum scriptis». Ἡ διατριβὴ αὕτη περὶ τῶν Νείλων καὶ τῶν ἔργων των ἐξεδόθη ἐν τέλει τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλλατίου ἐκδόσεως τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Νείλου ἐν Παρισίοις τῷ 1668 καὶ ἀνετυπώθη ἔπειτα παρὰ Φαβρικίῳ (τόμ. 10).

16) «De Johanne Damasceno et ejusdem scriptis». Ἡ διατριβὴ αὕτη τοῦ Ἀλλατίου περὶ τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ καὶ τῶν ἔργων τοῦ ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Le Quien, ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ ἐκδόσει τῶν ἁπάντων τοῦ Δαμασκηνοῦ (ἐν Παρισίοις 1712) καὶ ἀνετυπώθη ἔπειτα ἐν τῇ Πατρολογίᾳ τοῦ Migne.

17-19) «De Nicitarum scriptis.— De Philonibus.—De Theodoris et eorum scriptis». Αἱ τρεῖς αὗται διατριβαὶ τοῦ Ἀλλατίου περὶ τῶν συγγραφέων τῶν φερόντων τὰ ὀνόματα Νικήτας, Φίλων καὶ Θεόδωρος καὶ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐτυπώθησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλλατίου ὑπὸ τοῦ Mai ἐν τῇ Nova patrum bibliotheca (τόμ. VI σ. 1-202).

20) «Ἐγχειρίδιον περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Τὸ ἔργον τοῦτο γεγραμμένον εἰς ἁπλῆν ἑλληνικὴν ἐξεδόθη τῷ 1658 ἐν Παρισίοις.

21) «Ἐγχειρίδιον περὶ τοῦ συμβόλου τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου». Τὸ ἔργον τοῦτο γεγραμμένον εἰς ἁπλῆν ἑλληνικὴν ἐξεδόθη ἐν Ῥώμῃ τῷ 1659.

Ἐκτὸς τῶν δύο ἀνωτέρω ἔργων, ἅτινα ὁ Ἀλλάτιος ἔγραψεν εἰς τὴν ἁπλῆν ἑλληνικήν, ἔγραψε καὶ πλεῖστα ποιήματα καὶ ἐπιγράμματα εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν: 1) «Ἐριδανός», ποίημα ἐλεγειακὸν (ἐν Ῥώμῃ 1635).—2) «Εἰς Οὐρβανοῦ Η' ἄγαλμα», ποίημα ἰαμβικὸν (ἐν Ῥώμῃ 1640).—3) «Ἑλλάς», ποίημα ἰαμβικὸν (ἐν Ῥώμῃ 1641).—4) «Γενέθλια Ὁμήρου», ἐλεγεῖον.—5) «Εἰς Χρηστίναν βασίλισσαν».—6) «Οὐρβανοῦ τοῦ ὀγδόου», εἶδος παραινετικὸν εἰς ἀρετὴν Λέοντι τῷ Ἀλλατίῳ, ἐξελληνισθὲν πρὸς τὸ Θ' εἶδος Νεμεονικῶν Πινδάρου» (ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Apes urbanae).

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Ἀλλάτου. Βαβυλωνικὴ θεότης· βλ. Νεργάλ.

Ἀλλάχ. Τοιουτοτρόπως ὀνομάζεται τὸ ὕψιστον ὂν παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς. Ἡ καταγωγὴ τῆς λέξεως ἀμφισβητεῖται· κατά τινας ὁ τύπος εἶναι γνησίως ἀραβικὸς καὶ σημαίνει τὸν θεὸν κατ' ἐξοχήν, κατ' ἄλλους κατάγεται ἐκ τῆς ἀραμαϊκῆς καὶ σημαίνει ἁπλῶς θεόν (πρβλ. τὸ ἑβρ. *Ἐλωάχ*, πληθ. *Ἐλωχίμ*=φοβερός). Πάντως καὶ ὁ θεὸς καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὑφίστανται παρὰ τοῖς Ἄραψι καὶ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Μωάμεθ. Ἡ ὕψωσις τοῦ θεοῦ τούτου εἰς τὴν πρώτην τάξιν τοῦ ἀραβικοῦ πανθέου ὀφείλεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς μακρὰν ἐξέλιξιν. Τὸ κατ' ἀρχὰς τοπικὸς θεὸς ἐνισχύεται βαθμηδὸν ἕνεκα διαφόρων λόγων, ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν, ὑποτάσσει ὑφ' ἑαυτὸν ἄλλους θεούς, οἵτινες λαμβάνουσι σὺν τῷ χρόνῳ ἔναντι αὐτοῦ τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν καὶ παρὰ τῷ ἑβραϊκῷ Ἰαχβὲ οἱ λοιποὶ θεοὶ τοῦ Ἰσραήλ. Γίνονται Νιτζίν, πνεύματα, ἄγγελοι. Οὕτως ἔχομεν, κυρίως εἰπεῖν, ἐνταῦθα μᾶλλον ἑνοθεϊσμόν τινα ἢ καθαρὸν μονοθεϊσμόν. Πρὸς τοῦτο συμφωνεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Μωάμεθ δὲν ὡρμήθη ἀπὸ τοῦ ἀποκλειστικοῦ μονοθεϊσμοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἰσχυρᾶς ἐντυπώσεως τὴν ὁποίαν ἐγέννησεν ἐν τῇ ψυχῇ του τὸ μεγαλεῖον τοῦ θείου καὶ ἡ θεία ἀγάπη.

Digitized by Google

Ὡρισμένως ὅμως περὶ εἰδωλολατρείας δὲν δικαιούμεθα νὰ ὁμιλῶμεν οὔτε περὶ τοῦ Μωάμεθ οὔτε περὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ Ἀράβων προκειμένου. Ἡ θρησκεία αὐτῶν θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς πολυθεΐζων ἑνοθεϊσμός, ὡς θρησκευτικὴ ἐξέλιξις πρὸς εἶδός τι μονοθεϊσμοῦ τείνουσα. Οἱ περὶ τὸν Ἀλλὰχ θεοὶ θεωροῦνται σύμμαχοι καὶ βοηθοὶ αὐτοῦ, μεσῖται μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦ Μωάμεθ ἡ σημασία αὐτῶν περιορίζεται ἔτι μᾶλλον καὶ καθορίζεται ἀκριβέστερον ἡ θέσις αὐτῶν ἔναντι τοῦ Ἀλλάχ. Πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἀλλὰχ ἐπεσκιάζετο ἐν τῇ λατρείᾳ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐκείνων θείων ὄντων καὶ εἶχε καταντήσει βαθμηδὸν ἀφῃρημένον τι ὄν, μακρὰν τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀκριβῶς ὡς ὁ Ἰαχβὲ ἐν ὡρισμένῃ περιόδῳ τῆς ἱστορίας τῶν Ἰσραηλιτῶν. Διὰ τοῦ Μωάμεθ καθίσταται πάλιν ζωντανὸς ἐν τῇ ψυχῇ τῶν ἀνθρώπων, ζηλότυπος διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν μεταξὺ τῶν ἄλλων θέσιν του, τιμωρὸς τῶν ἀπίστων καὶ τῶν ἀσεβῶν. «Εἷς εἶναι ὁ θεός» κηρύσσει ὁ ἱδρυτὴς τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας, διδάσκων οὕτω ὅτι μόνος αὐτὸς ἔχει πραγματικὴν ὕπαρξιν ἐξ ὅλων τῶν παρὰ τῷ λαῷ του νομιζομένων θεῶν. Ὁ μόνος ἀληθὴς οὗτος θεὸς ἀπεκαλύφθη πολλάκις εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ χιλιάδων προφητῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπισημότατοι εἶναι ὁ Ἀδάμ, ὁ Νῶε, ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἰησοῦς. Ἀλλ' ἡ τελεία αὐτοῦ ἀποκάλυψις συνετελέσθη διὰ τοῦ Μωάμεθ, ὅστις εἶναι διὰ τοῦτο ὁ εἷς προφήτης παρὰ τὸν ἕνα Θεόν, ὁ προφήτης κατ' ἐξοχήν, ὁ τελειωτὴς τῆς ἀποκαλύψεως. Ἡ πλήρης αὕτη ἀποκάλυψις τοῦ Ἀλλὰχ πρόκειται τεθησαυρισμένη ἐν τῷ κορανίῳ, τὸ ὁποῖον ὑπερέχει κατὰ συνέπειαν πάντων τῶν ἱερῶν βιβλίων τῶν ἄλλων θρησκειῶν, καταστῆσαν αὐτὰ περιττά. Ἡ πίστις εἰς τὸ κοράνιον ἔχει σημασίαν μεγαλυτέραν τῆς πίστεως εἰς τὸν προφήτην, ὅστις ἄλλως τε δὲν ἐμφανίζει ἑαυτὸν ἐνσάρκωσιν τοῦ θεοῦ.

Ὡς ὅλοι οἱ θεοὶ τοιουτοτρόπως ὑπέστη καὶ ὁ Ἀλλὰχ ἐξέλιξίν τινα, τὴν ὁποίαν δύναταί τις νὰ διαγνώσῃ μελετῶν ἀλληλοδιαδόχως τὸ κοράνιον, τὴν διδασκαλίαν τῆς μωαμεθανικῆς ἐκκλησίας, τὰς αἱρέσεις αὐτῆς καὶ τὴν θεολογίαν. Ὁποία τις ἦτο ἡ φύσις αὐτοῦ πρὸ τοῦ Μωάμεθ ὑπεδηλώσαμεν ἀνωτέρω. Ἐν τῇ θρησκευτικῇ συνειδήσει τοῦ Μωάμεθ ὁ Ἀλλὰχ εἶναι ἀκόμη μεῖγμα ἀνθρωπομορφικῶν παραστάσεων καὶ μεταφυσικῶν ἐννοιῶν. Ἀφ' ἑνὸς ἔχει χεῖρας, πρόσωπον, ὀφθαλμοὺς ἢ παρίσταται ἀνερχόμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου του, ἀφ' ἑτέρου ὀνομάζεται ὁ δυνατός, ὁ αἰώνιος, τὸ φῶς, ἡ δικαιοσύνη. Ἐν σχέσει πρὸς τὸν κόσμον θεωρούμενος καλεῖται δημιουργὸς αὐτοῦ καὶ συντηρητής, βασιλεύς, πηγὴ τῆς ἐν αὐτῷ ζωῆς κ. τ. τ. Ἐν σχέσει τέλος πρὸς τὸν ἄνθρωπον χαρακτηρίζεται ὡς εὔσπλαγχνος, πλήρης ἀγάπης, πιστὸς καὶ ἀληθινός, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο τιμωρὸς καὶ ἐκδικητής.

Συνελόντι εἰπεῖν ἡ σχέσις τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς αὐτὸν ὡς τὸν ἀπόλυτον δημιουργὸν εἶναι σχέσις ἐξαρτήσεως. Τῆς τοιαύτης δὲ σχέσεως, τὴν ὁποίαν βαθύτατα ᾐσθάνετο ὁ προφήτης, ἔκφρασις εἶναι ἡ περὶ ἀπολύτου προορισμοῦ διδασκαλία, ἡ ὁδηγήσασα εἰς τὴν μοιρολατρείαν (*κισμέτ*).

Ἡ διδασκαλία τῆς μουσουλμανικῆς ἐκκλησίας περὶ τοῦ Ἀλλὰχ ἐξαρτᾶται τὸ μὲν ἐκ τῆς φύσεως τοῦ θεοῦ τούτου, ὡς αὕτη συνελήφθη καὶ διετυπώθη ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ, τὸ δὲ ἐκ τῆς ἐπιδράσεως, τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ἐπὶ τὴν μωαμεθανικὴν θεολογίαν ἡ θεολογία τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία. Ἐν τῇ θεολογίᾳ ταύτῃ ἐπικρατεῖ ἄλλοτε μὲν ὁ ὑπερβατικὸς χαρακτὴρ τοῦ Ἀλλάχ, ἄλλοτε δὲ τὸ ἔμμονον καὶ ἐγκόσμιον αὐτοῦ· ἐντεῦθεν γεννᾶται τὸ μὲν θεϊστική, τὸ δὲ πανθεΐζουσα τάσις. Κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἐμφανίζονται καὶ μυστικοπαθεῖς ῥοπαί, οὐχὶ ἄνευ ἐπιδράσεως καὶ τῆς ἑλληνικῆς θεολογίας καὶ φιλοσοφίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλονται ἐξ ἄλλου κατὰ πολὺ καὶ αἱ ὀρθολογιστικαὶ τάσεις. Αὗται εἶναι καὶ πρὸς ἀλλήλας ἐχθρικαὶ καὶ πρὸς τὴν μονομερῆ ἐμμονὴν εἰς τὰ παραδεδόμενα, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὀρθοδοξίαν, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν τρίτην καὶ ἰσχυροτάτην ῥοπὴν ἐν τῇ μωαμεθανικῇ θρησκείᾳ καὶ θεολογίᾳ (πρβλ. λ. Ἰσλαμισμὸς καὶ Μωάμεθ).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Wellhausen*. Reste arabischen Heidentums 2α ἐκδ. 1897.—Τοῦ αὐτοῦ Skirren und Vorarbeiten 3 καὶ 4 1899.—*Goldzieher*, Die Religion des Islams ἐν Kultur der Gegenwart.—Τοῦ αὐτοῦ Vorlesungen über den Islam 1910.—*Klein*, The religion of Islam 1910.— Πρβλ. καὶ βιβλιογραφίαν ἐν λέξει Ἰσλαμισμός, Μωαμεθανισμός, Μωάμεθ. Ν.Ι.Λ.

Ἀλλάχαμπαντ. Πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, πρωτεύουσα τῶν ἡνωμένων ἐπαρχιῶν τῆς Ἄγκρα καὶ Οὔντ, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Τζούμνα καὶ παρὰ τὴν συμβολήν του μὲ τὸν Γάγγην, 565 χιλ. βορειοδυτικῶς τῆς Καλκούττας, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἦτο ἱερὰ πόλις τῶν Ἰνδῶν, ἤρχισε δὲ νὰ ἀποκτᾷ πολιτικὴν σημασιαν, ὅτε ὁ μέγας Ἀκμπὰρ ἔκτισε τῷ 1575 φρούριον καὶ ἐν αὐτῷ ἀνάκτορον, δεσπόζον καὶ τῶν δύο ποταμῶν. Μέγα μέρος τοῦ ἀνακτόρου ἔχει καταστραφῆ, ἡ δὲ μεγάλη αἴθουσα μετετράπη εἰς στρατῶνα. Ἔξω τοῦ φρουρίου ἀξιόλογα κτίρια εἶναι τὸ *σεράϊ* μετὰ τῶν κήπων τοῦ Χωσρού, υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Τζεχαντζήρ, καὶ τὸ *Τζάμα-Μαστζὶντ* (μέγα τέμενος). Ὅταν οἱ Ἄγγλοι ἔγιναν κύριοι τῆς πόλεως, τὸ τέμενος τοῦτο ἐχρησίμευσεν ὡς διαμονὴ τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ τῆς περιφερείας· καὶ ἀπεδόθη μὲν ὕστερον εἰς τοὺς πρῴην κατόχους, ἀλλὰ θεωρηθὲν ὑπὸ τούτων βεβηλωμένον δὲν ἐχρησιμοποιήθη ἔκτοτε ὡς τόπος λατρείας. Ἡ πόλις ἔλαβε τὸ σημερινόν της ὄνομα ἀπὸ τὸν Ἀκμπάρ. Εἰς τοὺς Ἰνδοὺς εἶναι γνωστὴ μὲ τὸ ἀρχαῖόν της ὄνομα *Πράγκ* ἢ *Πραϋάγκ* (τόπος θυσιῶν), δέχεται δὲ κατ' ἔτος πλῆθος προσκυνητῶν. Κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῷ 1765 ἀπὸ τὸν βαζὶρ τῆς Οὔντ καὶ ὡρίσθη ὡς διαμονὴ τοῦ Σὰχ Ἀλάμ, τοῦ ὑποτελοῦς αὐτοκράτορος τῆς Ντελχί. Ὅτε δὲ οὗτος ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Μαχράττα, ἀνακατελήφθη ἡ πόλις ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῷ 1771 καὶ ἀπεδόθη πάλιν εἰς τὸν ναβὰμπ τῆς Οὔντ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου τέλος παρεχωρήθη τῷ 1801 εἰς τοὺς Βρεττανούς. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1857 τὸ Ἀλλάχαμπαντ ἐγένετο θέατρον σοβαρῶν ταραχῶν καὶ σφαγῶν. Νεώτερα κτίρια εἶναι τὸ Κυβερνητικὸν μέγαρον, ἡ Βιβλιοθήκη, τὸ Μουσεῖον, ὁ Ἀγγλικανικὸς καὶ Καθολικὸς καθεδρικὸς ναός, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὸ Κολλέγιον Muir. Ἐν τῷ φρουρίῳ ὑπάρχει ὑπόγειος ἐκκλησία καὶ ὁ στῦλος τοῦ Ἀσόκα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται χαραγμένον διάταγμα τοῦ Βασιλέως τούτου ἀκμάσαντος τὸν 3ον π. Χ. αἰῶνα. Ἡ περιοχὴ τοῦ Ἀλλάχαμπαντ ἔχει ἐμβαδὸν 2,858 τετρ. μιλλίων καὶ παράγει σῖτον, βάμβακα, σάκχαρον. Πληθυσμὸς τῆς περιφερείας 1,467,136. Τῆς πόλεως 171,697.

Ἀλλὰχ-ἐδδίν· βλ. Ἀλαδδίν.

ἀλλαχόθεν ἢ *ἄλλοθεν*· τοπικὸν ἐπίρρημα δηλοῦν τὴν ἀπὸ τόπου σχέσιν· ἐξ ἄλλου τόπου.

ἀλλαχόσε· ἐπίρρημα τοπικόν· ἀδόκιμος τύπος ἀντὶ τοῦ *ἄλλοσε*.

ἀλλαχοῦ· ἐπίρρ. τόπ.· ἐν ἄλλῳ τόπῳ, ἐπὶ στάσεως ἐν τόπῳ, κοιν. *ἀλλοῦ*, ἀντίθ. *ἐνταῦθα*· ‖ εἰς ἄλλον τόπον, ἐπὶ κινήσεως εἰς τόπον· «μετέβη ἀλλαχοῦ» ‖ μεταφ. εἰς ἄλλο πρόσωπον, εἰς ἄλλην ἀφορμήν, ἀρχήν: «ἀλλαχοῦ νὰ ζητήσῃς τὸ κακόν». Β. Φ.

Ἀλλὰχ-τεπὲ (=ὄρος ἢ κορυφὴ τοῦ Θεοῦ). Μία τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τοῦ Ταύρου (Μπουγᾶ δὰγ) ἐν τῇ Κιλικίᾳ φθάνουσα εἰς ὕψος 3600 καὶ πλέον μέτρων, οὕτως ὀνομασθεῖσα ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ Russegger, τοῦ πρώτου ἀνελθόντος ἐπ' αὐτῆς τῷ 1836, ὅστις καταμαγευθεὶς ἐκ τοῦ ἐξ αὐτῆς θεάματος, ὠνόμασεν αὐτὴν *Ἀλλὰχ-τεπέ*. Ν. Μ.

ἀλλγκόου *στρώματα* (Allgäu Schichten) *[Γεωλογ.]*. Στρώματα τῆς *λιασίου* ὑποπεριόδου (*ἰουρασίου* περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος) παρουσιαζόμενα εἰς τὰς Ἄλπεις. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀσβεστολίθους, λατυποπαγῆ, πυριτικοὺς καὶ ἀσβεστολιθικοὺς σχιστολίθους καὶ ἀπὸ κηλιδώδεις μάργας, γνωστὰς καὶ ταύτας ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀλγκόου* (Allgäu-Fleckenmergel). Γ. Κ. Γ.

Ἄλλε (Alle). Παραπόταμος τοῦ Πρέγκελ εἰς τὴν Πρωσίαν, ὁ ὁποῖος διερχόμενος διὰ τῆς λίμνης τοῦ Λοῦσκερ καὶ παρὰ τὴν Φρίντλαντ γίνεται πλωτός, ἐκβάλλων πλησίον τοῦ Βελάου. Ἡ ὅλη διαδρομὴ τοῦ Ἄλλε δὲν ὑπερβαίνει τὰ 146 χιλιόμετρα. Κ. Μ. Κ.

Ἄλλε (Alle). Χωρίον τοῦ Βελγίου ἐπὶ μαγευτικῆς θέσεως εἰς ὕψος 385 μ. εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Semoy. Ἄριστος τόπος θερινῆς διαμονῆς. Κάτοικοι 700 περίπου.

Ἀλλὲ (Hallé), ***Δανιήλ***. Γάλλος ζωγράφος γεννηθεὶς εἰς Ρουένην τῷ 1615 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τὴν 14 Ἰουλίου 1675. Ἐγκατασταθεὶς εἰς Παρισίους διήνυσεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὸν βίον του, ἐξετέλεσε δὲ διάφορα ἀξιόλογα ἔργα, ἐξ ὧν τὰ ἄριστα εἶναι ὁ «Πολλαπλασιασμὸς τῶν ἄρτων», εὑρισκόμενος ἐν τῇ μητροπόλει τῆς Ρουένης, ὁ «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς παρασκευαζόμενος διὰ τὸ μαρτύριον», ἡ «Γέννησις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», εὑρισκόμενον εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ρουένης, «ὁ Χριστὸς εἰς τὸ δάσος τῶν Ἐλαιῶν» ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Οὐὰν τῆς ἰδίας πόλεως. Τὴν τέχνην τοῦ Ἀλλὲ διακρίνει ἡ χάρις τῆς συνθέσεως καὶ ἡ ζωηρότης τοῦ χρωματισμοῦ.

— **Ἀλλὲ** (Hallé), ***Κλαύδιος***. Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τὴν 17 Ἰανουαρίου 1652 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὴν 5 Νοεμβρίου 1736. Υἱὸς καὶ μαθητὴς τοῦ προηγουμένου, διεκρίθη ἐκ νεανικῆς ἡλικίας καὶ ἐγένετο μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τριακοντούτης μόλις. Τὰ ἔργα του ἔχουσι διακοσμητικὸν χαρακτῆρα καὶ διακρίνονται διὰ τὴν ἐπιτήδευσιν τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα εἰκονίζονται εἰς τοὺς μεγάλους πίνακας αὐτοῦ. Ἐκ τούτων ἄριστοι εἶναι ὁ «Ἰησοῦς διώκων τοὺς κυβιστὰς ἐκ τοῦ ναοῦ» καὶ ὁ «Ἅγιος Παῦλος ἀπωθῶν τὸν δεσμοφύλακα» ἀπὸ τοῦ νὰ φονεύσῃ αὐτόν. Ἀμφότερα τὰ ἔργα ταῦτα εὑρίσκονται εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ Λούβρου. Τοῦ αὐτοῦ θέματος πίναξ ὑπάρχει εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ ἐν Παρισίοις. Ἄλλοι σωζόμενοι πίνακες αὐτοῦ εἶναι ὁ «Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας καὶ ὁ δόγης τῆς Γενούης» εὑρισκόμενος ἐν τῇ στοᾷ τῶν Βερσαλλιῶν καὶ παραγγελθεὶς ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς σχέδιον διὰ τὴν κατασκευὴν τάπητος Γοβελιανοῦ. Ἐπίσης ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Γρενόβλης ὑπάρχει ἕτερος πίναξ αὐτοῦ, ὁ «Ἅγιος Νικόλαος».

— **Ἀλλὲ** (Hallé), ***Νοέλ***. Γάλλος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1711 καὶ ἀποθανὼν τὴν 5 Ἰουνίου 1781. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Γενόμενος ἀκαδημαϊκὸς τῷ 1748 διωρίσθη ἀνώτερος ἐπόπτης τοῦ ἐργοστασίου ταπήτων Γκομπλὲν τῷ 1771 καὶ διευθυντὴς τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας Ρώμης τῷ 1775. Οἱ ἄριστοι τῶν πινάκων του εἶναι «ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καλῶν τὰ μικρὰ παιδία ὅπως ἔλθωσι πρὸς αὐτόν» εὑρισκόμενος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου, ἡ «Δικαιοσύνη τοῦ Τραϊανοῦ», ἡ «Φυγὴ εἰς Αἴγυπτον», ὁ «Ἀρχιεπίσκοπος Φλαβιανὸς ζητῶν παρὰ τοῦ Θεοδοσίου χάριν ὑπὲρ τῶν κατοίκων τῆς Ἀντιοχείας»· αἱ δύο τελευταῖαι αὗται εἰκόνες εὑρίσκονται ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Αὐρηλίας. Ὁ Νοὲλ Ἀλλὲ συνέθεσεν ἐπίσης ἀρκετὰ μεγάλα σχέδια προωρισμένα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν γοβελιανῶν ταπήτων. Εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου ὑπάρχουσι τρεῖς πίνακες αὐτοῦ: «Φθινόπωρον», αἱ «Ἰδιοφυΐαι», συμβολίζουσαι τὰς ἐπιστήμας καὶ «Σίμων ὁ Ἀθηναῖος». Ὁ Νοὲλ Ἀλλὲ διακρίνεται διὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ σχεδίου καὶ διὰ τὸ πομπῶδες τῆς διακοσμήσεως, ἀλλ' ὁ χρωματισμός του πολλάκις εἶναι ψυχρὸς καὶ ἀναληθής. Θ. Β.

Ἀλλεβὰρ (Allevard). Πολίχνη τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Γρενόβλης, ἐπὶ τοῦ Μπρεντὰ (Breda), παραποτάμου τοῦ Ἰζέρ. Κάτοικοι 2,560. Σιδηρουργεῖα, ἐργοστάσια χάρτου. Θειοῦχα ὕδατα συνιστώμενα διὰ τὰς παθήσεις τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων.

— **Ἀλλεβὰρ** (Allevard) ***μεταλλ. ὕδατα***. Τὰ ὕδατα ταῦτα ἐμφανίζονται ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Breda ἐπὶ ἐδάφους προσκεχωσμένου, ἐπιφανειακῶς καλύπτοντος τοὺς ἀργιλλώδεις ἀσβεστολίθους ἐντὸς τῶν ὁποίων γίνεται ἡ συλλογὴ τῶν ὑδάτων, ἀλλὰ κάτωθεν τῶν ὁποίων ἐνυπάρχει τὸ τριαδικόν, ὅθεν ἔχουσι τὴν πραγματικὴν αὐτῶν προέλευσιν.

Ἡ παροχὴ τῆς πηγῆς Ἀλλεβὰρ ἀνέρχεται ἡμερησίως εἰς 100.000 λίτρα περίπου, τάσσονται δὲ τὰ ὕδατα ταῦτα εἰς τὰ ὑδροθειοῦχα. Αἱ ἐργασίαι τῆς περισυλλογῆς αὐτῶν χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1840. Τὸ ὕδωρ ἐξερχόμενον τῆς πηγῆς εἶναι ψυχρὸν (16°,9) καὶ ἀεριοῦχον, παρουσιάζει δὲ ὀπαλίζουσαν λευκότητα, ὀφειλομένην εἰς πολυαρίθμους φυσαλίδας διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος, μετὰ τὴν ἐκφυγὴν τῶν ὁποίων τὸ ὕδωρ καθίσταται διαυγές, κατακάθηται δὲ συγχρόνως καὶ ἴζημα ἐκ θείου ἐν λεπτοτάτῳ διαμερισμῷ. Ἔχει ὀσμὴν ὡς ἀπὸ σεσηπότων ᾠῶν, ὀφειλομένην εἰς τὸ ὑδρόθειον, καὶ γεῦσιν δηκτικήν, ὀφειλομένην εἰς τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος.

Ἀντίδρασιν παρουσιάζει κατ' ἀρχὰς ὀξίνον καὶ μετὰ τὴν ἐκφυγὴν τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἀλκαλικήν. Ἡ πρώτη ἀνάλυσις τοῦ ὕδατος τούτου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ χημικοῦ Dupasquier, ἀνευρέθησαν δὲ 24.7 κ. ἑ. ὑδροθείου κατὰ λίτρον ὕδατος. Νεωτέρα ἀνάλυσις γενομένη τῷ 1886 ἐπεβεβαίωσε τοὺς ἀριθμοὺς τῆς πρώτης ἀναλύσεως. Ἕτερα συστατικὰ τοῦ ὕδατος εἶναι τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, τὸ ἄζωτον, τὸ χλωριοῦχον νάτριον, τὸ ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, τὸ θειικὸν ἀσβέστιον, τὸ θειικὸν μαγνήσιον, τὸ πυριτικὸν ὀξὺ καὶ ἴχνη ἀρσενικοῦ.

Ἡ θεραπεία διὰ τοῦ μεταλλικοῦ ὕδατος συνίσταται εἰς ποσιθεραπείαν καὶ λουτροθεραπείαν. Αὗται γίνονται συγχρόνως εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς παθήσεις, ἡ δὲ σημασία τούτων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁμοία. Κατὰ τὴν ποσιθεραπείαν, ἥτις γίνεται εἴτε ἐν αὐτῇ τῇ πηγῇ, εἴτε εἰς τὸ λουτροθεραπευτήριον, πίνεται τὸ ὕδωρ εἰς θερμοκρασίαν 16° ἢ ἐλαφρῶς χλιαρόν, μιγνυόμενον μετὰ γάλακτος, σιροπίου κλπ. Αἱ δόσεις αὐτοῦ κυμαίνονται μεταξὺ ¼ τοῦ ποτηρίου καὶ 2—3 ποτηρίων ἡμερησίως. Εἰς τὴν λουτροθεραπείαν περιλαμβάνονται καὶ αἱ εἰσπνοαί, ἡ κονιοποίησις, αἱ ῥινικαὶ καὶ φαρυγγικαὶ καταιονήσεις, τὰ γενικὰ λουτρά, τὰ ποδόλουτρα καὶ αἱ καθολικαὶ καταιονήσεις. Ἡ εἰσπνοὴ γίνεται εἰς μεγάλας αἰθούσας, εἴτε εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν, εἴτε εἰς θερμοκρασίαν 29°—30°, εἶναι δὲ ἡ μᾶλλον σημαίνουσα. Αἱ αἴθουσαι τῆς ψυχρᾶς εἰσπνοῆς παρουσιάζουν ἐπιφάνειαν 200 κ. μ., ἐπικρατεῖ δὲ ἀπόλυτος ἐπαγρύπνησις ὡς πρὸς τὴν ὑγιεινὴν αὐτῶν.

Ἡ ἀτμοσφαῖρα τῆς αἰθούσης τῆς θερμῆς εἰσ-

Digitized by Google

πνοής ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα μεμιγμένον μὲ ἀτμοὺς ὑδροθειούχου ὕδατος, διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ ἀζώτου.

Ἡ κονιοποίησις τοῦ ὕδατος γίνεται χλιαρὰ εἰς εὐρείας αἰθούσας. Αἱ φαρυγγικαὶ καὶ ρινικαὶ καταιονήσεις, οἱ γαργαρισμοὶ κλπ. γίνονται ἐναλλὰξ εἰς εἰδικὰς αἰθούσας. Τὰ λουτρὰ ἑτοιμάζονται δι' ὑδροθειούχου ὕδατος ἁπλοῦ ἢ μεμιγμένου μετὰ κοινοῦ τοιούτου. Τὰ ποδόλουτρα ἢ κνημόλουτρα, λίαν θερμὰ καὶ βραχείας διαρκείας, ἀναγράφονται εἰς πολλὰς ἀσθενείας ὡς ἀντισπαστικά. Ἡ φυσιολογικὴ δρᾶσις τοῦ ὕδατος εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἐσωτερικῶς πινόμενον τοῦτο χωνεύεται εὐκόλως, αὐξάνει τὴν ὄρεξιν καὶ ἐλαττώνει τὴν ὀξύτητα τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ, εἶναι δὲ εὐκόλως διουρητικόν. Κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν θεραπείαν, κυρίως δὲ κατὰ τὴν εἰσπνοήν, ἔχει εἰδικὴν δρᾶσιν ὀφειλομένην εἰς τὸ ὑδρόθειον. Τοῦτο εἰς ἐπαφὴν πρὸς βρογχικὰς βλένας σχηματίζει ὕδωρ ἐναποθέτον θεῖον. Ἡ διεγερτικὴ αὐτὴ δρᾶσις κατ' ἀρχὰς καθίσταται κατευναστική, μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ τὸ ἄζωτον συμβάλλουν εἰς τὴν αὔξησιν τῆς κατευναστικῆς ταύτης δράσεως.

Ἡ κυριαρχοῦσα γενικὴ ἔνδειξις εἶναι κατὰ τοῦ ἀρθριτισμοῦ εἰς τὰς ἐκδηλώσεις αὐτοῦ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων καὶ εἰς τὰ βλεννώδη ἐκκρίματα τῆς συσκευῆς ταύτης, λόγῳ τῆς ἐκλεκτικῆς δράσεως τοῦ ὑδροθείου ἐπὶ τῶν βρογχικῶν βλενῶν. Αἱ κυριώτεραι παθήσεις αἱ θεραπευόμεναι εἰς τὸ Ἀλλεβὰρ εἶναι: βρογχικὴ ὑπεραισθησικότης, βρογχίτιδες κατ' ἐπανάληψιν, βρογχικοὶ κατάρροι, ἐμφύσημα, ἄσθμα, πνευμονία ἀφήσασα ἴχνη πυκνώσεως, πνευμονικὴ φυματίασις ἀπύρετος ἢ σχεδὸν ἀπύρετος. Ὁμοίως αἱ φαρυγγίτιδες, αἱ χρόνιαι ρινίτιδες, χρόνιαι ἀμυγδαλίτιδες κλπ. Ἐκ τῶν δερματικῶν δὲ τὸ ἔκζεμα καὶ ἡ μελιτάγρα.

Τὰ ὕδατα τοῦ Ἀλλεβὰρ ἀντενδείκνυνται κατὰ ὀξειῶν παθήσεων ἢ τῶν πυρετικῶν, κατὰ τῶν ὀξειῶν περιόδων τῶν χρονίων παθήσεων, κυρίως δὲ τῶν τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, κατὰ τῆς προκεχωρημένης ἀρτηριοσκληρώσεως, κατὰ τῶν παθήσεων τῶν κεντρικῶν νεύρων, κατὰ τοῦ καρκίνου κλπ.

Τὸ λουτροθεραπευτήριον ἐν Ἀλλεβὰρ παραμένει ἀνοικτὸν ἀπὸ τῆς 1ης Ἰουνίου μέχρι τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου, ἡ κατ' ἐκλογὴν ὅμως ἐποχὴ εἶναι ἀπὸ 15ης Ἰουνίου μέχρις 20ῆς Αὐγούστου.

Τὰ μέσα τῆς διασκεδάσεως καὶ ψυχαγωγίας παρουσιάζονται ἄφθονα εἰς τοὺς μεταβαίνοντας εἰς Ἀλλεβὰρ πρὸς θεραπείαν. Κ. Γ. Μ.

Ἀλλεγάνια ὄρη (Alleghany Mountains). Ἐκαλεῖτο οὕτω πρότερον ὁλόκληρος ἡ σειρὰ τῶν Ἀππαλαχιανῶν ὀρέων εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς καὶ σήμερον κάποτε ὅλη ἡ σειρὰ δυτικῶς καὶ νοτίως τοῦ ποταμοῦ Οὔδσωνος (Hudson). Περιλαμβάνει παραλλήλους ὀροσειρὰς μὲ ὑψηλὰς κορυφάς, ἐξ ὧν πηγάζουν ποταμοὶ χυνόμενοι εἰς τὸν κόλπον τοῦ Μεξικοῦ καὶ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Τὰ δάση τῶν ὀρέων τούτων ἀποδίδουν ἀρίστην ξυλείαν καὶ ἀρκετὸν σίδηρον, ἄνθρακα καὶ θεῖον. Ἔχουν ὕψος κατὰ μέσον ὅρον 2.500 ποδῶν. (Βλ. Ἀπαλλαχιανὰ ὄρη)

Ἀλλεγκένια (Alleghenia) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 457 ἢ ὑπὸ τὸ διακριτικὸν 1900 FJ. Ἀνεκαλύφθη τῇ 15ῃ Σεπτεμβρίου 1900, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $a=3{,}094$ $\tau=1988$ $\varepsilon=0{,}179$ $i=12^o52'$. $L=257^o42'$ $\Omega=250^o47'$ $\pi=59^o55'$. Σ. Π.

Ἄλλεγκενυ (Allegheny ἢ Alleghany). Ποταμὸς τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Πηγάζει εἰς τὰ βόρεια τῆς πολιτείας Πενσυλβανίας, εἰσέρχεται εἰς τὴν τῆς Νέας Ὑόρκης, ἐπανακάμπτει πάλιν εἰς τὴν Πεννσυλβανίαν καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Μονονγκαχέλα σχηματίζει μετ' αὐτοῦ τὸν ποταμὸν Ὀχάϊο. Ἔχει μῆκος 300 περίπου μιλλίων καὶ εἶναι πλωτὸς διὰ μικρὰ πλοῖα ἐπὶ 200 μίλλια.

— **Ἄλλεγκενυ** (Allegheny). Βιομηχανικὸν προάστειον τοῦ Πίττσμπουργ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Κάτοικοι 132,283. Κατ' ἀρχὰς ἦτο πόλις τῆς Πεννσυλβανίας ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ 1907 ἀπετέλεσε μέρος τῆς Πίττσμπουργ. Κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ὀχάϊο καὶ εἶναι σπουδαῖον σιδηροδρομικὸν κέντρον. Ἔχει ἐργοστάσια κονσερβῶν, χυτήρια σιδήρου, κυλινδρομύλους κτλ. Εἶναι ἐπίσης σπουδαῖον ἐκπαιδευτικὸν κέντρον· ἀνώτερα ἐν αὐτῷ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα εἶναι: τὸ Allegheny Theological Seminary (1825), τὸ Western Theological Seminary (1827), τὸ Theological Seminary of Reformed Presbyterians (1856), κτλ. Ἔχει ἀρίστην βιβλιοθήκην, ἀστεροσκοπεῖον, νοσοκομεῖα, 3 ὀρφανοτροφεῖα καὶ φυλακάς.

Ἀλλέγκρ (Allègr). Πολίχνη τῆς περιφερείας Ὢτ-Λουάρ, τοῦ νομοῦ Puy, Γαλλίας, παρὰ τὸν ἐσβεσμένον κρατῆρα τῶν Bories. Κάτοικοι 1660. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦτο πρωτεύουσα βαρωνείας, ὡς μαρτυροῦν τὰ ἐρείπια φεουδαλικοῦ πύργου τοῦ 16ου αἰῶνος. Ἔχει ἐργοστάσια δαντελλῶν καὶ διενεργεῖ ἀξιόλογον ἐμπόριον ἵππων.

Ἀλλεγκραὶν (Allegrain), *Γαβριήλ*. Γάλλος ζωγράφος, υἱὸς καὶ μαθητὴς τοῦ Στεφάνου Ἀλλεγκραίν, γεννηθεὶς τῷ 1679, ἀποθανὼν τῷ 1748. Ἐγένετο μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῷ 1716. Πολλὰ ἔργα του ὑπάρχουν εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Βερσαλλιῶν. Ἄριστος πίναξ του θεωρεῖται «Ἡ φυγὴ εἰς Αἴγυπτον».

—**Ἀλλεγκραὶν** (Allegrain), *Στέφανος*. Γάλλος ζωγράφος καὶ χαράκτης γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1644 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1736. Ἐγένετο μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῷ 1677. Τὸ τάλαντόν του δεικνύει ἀναλογίαν τινὰ μὲ τὸ τοῦ Φραγκίσκου Μιλλέ, ἀλλὰ στερεῖται θερμότητος καὶ πρωτοτυπίας, καὶ τὰ ἔργα του ἔχουν τὴν τεχνικὴν ἐκείνην διάταξιν ἥτις συνέβαλεν εἰς τὴν ὑποτίμησιν τοῦ ἱστορικοῦ τοπίου. Τὸ Λοῦβρον ἔχει δύο πίνακας τοῦ Ἀλλεγκραίν, καὶ εἰς τὰς Βερσαλλίας εὑρίσκονται αἱ «Ἀπόψεις τοῦ πύργου τοῦ Σαὶν-Κλοὺ» καὶ Ἀπόψεις τοῦ κήπου τοῦ Τριανόν».

— **Ἀλλεγκραὶν** (Allegrain), *Χριστόφορος - Γαβριήλ*. Γάλλος γλύπτης, υἱὸς τοῦ ζωγράφου Γαβριὴλ Ἀλλεγκραὶν γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τὴν 11ην Ὀκτωβρίου 1710, ἀποθανὼν τὴν 17ην Ἀπριλίου 1795. Ὑπῆρχεν ἤδη ἐν τῇ οἰκογενείᾳ γλύπτης ὁ Ἰωάννης-Βαπτιστής, πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Στεφάνου. Πρῶτοι διδάσκαλοι τοῦ Χριστοφόρου ὑπῆρξαν φίλοι τοῦ πατρός του καὶ τοῦ πάππου του, μέλη τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας· δὲν ἀνεδείχθη ὅμως ταχέως ἕνεκα ἀντιξόων περιστάσεων. Τῷ 1733 ἐνυμφεύθη τὴν Γενεβιέβην Πιγκάλλ, ἀδελφὴν τοῦ Ἰωάννου βαπτιστοῦ Πιγκάλλ, ὅστις τὸν ἐβοήθησε νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἀφανείας καὶ νὰ γίνῃ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῷ 1751. Τὰ γνωστότερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ὁ Νάρκισσος κατοπτριζόμενος ἐντὸς τῶν ὑδάτων» (1753), «Λουομένη» (1767), ἥτις ἐνεθουσίασε τὸν Ντιντερό: «Ὡραία, ὡραία, ὑπέροχος μορφή· λέγεται μάλιστα ἡ τελειοτέρα γυναικεία μορφὴ ἣν ἔπλασαν οἱ σύγχρονοι....» Ἡ κριτικὴ εἶναι ὑπερβολική. Τὸ ἔργον δὲν στερεῖται βεβαίως χάριτος, ἀλλὰ εἶναι ὀλίγον ξηρὸν καὶ δὲν ἔχει χαρακτῆρα. «Ἡ Ἄρτεμις λουομένη καὶ ὁ Ἀκταίων». Ε. Σ.

Ἀλλέγκρι (Allegri), *Ἀλέξανδρος*. Φλωρεντῖνος ποιητὴς ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος. Κατά τινας ἀπέθανε μεταξὺ τοῦ 1596 καὶ 1598, κατ' ἄλλους δὲ τῷ 1609. Ὑπῆρξε στρατιώτης, κατόπιν ἐγένετο ἐκκλησιαστικός, ἀνεδείχθη τέλειος αὐλικὸς καὶ ἀπέθανεν ἐν Φλωρεντίᾳ ἐν μέσῳ ποιητῶν καὶ καλλιτεχνῶν φίλων του. Ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του: «Rime piacevoli» εἰς τέσσαρα μέρη, τὰ δύο πρῶτα καὶ τὸ τέταρτον ἐν Βερόνᾳ (1605, 1607, 1613) τὸ τρίτον ἐν Φλωρεντίᾳ (1608). Συλλογὴ σκωπτικῶν ἐπιστολῶν «Lettere di ser Poi Pedante» (Βολωνία 1613), καὶ «Fantastica Visione di Parri da Pozzolatico» (1613). Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον (σχ. 4ον) εἶναι σπανιώτατον.

— **Ἀλλέγκρι, Γρηγόριος** (Allegri Gregorio). Ἱερεὺς καὶ ψάλτης τοῦ παπικοῦ παρεκκλησίου, μουσικοδιδάσκαλος - συνθέτης τῆς Ρωμαϊκῆς σχολῆς, γεννηθεὶς ἐν Ρώμῃ τῷ 1584 καὶ ἀποθανὼν αὐτόθι τῷ 1652. Εἶναι ὁ συνθέτης τοῦ περιφήμου *Miserere* διὰ ὀκτὼ φωνὰς (δύο χορωδιαὶ χορῳδίαι ἐκ τεσσάρων μερῶν ἑκάστη), τὸ ὁποῖον ἀκούσας ἐκτελούμενον ὁ Μόζαρ εἰς παιδικὴν ἀκόμη ἡλικίαν ἔγραψεν ὁλόκληρον ἀπὸ μνήμης. Τὸ σύνθεμα τοῦτο ἐφυλάσσετο ζηλοτύπως εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Βατικανοῦ, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς ἀντιγραφῆς εἰς οὐδένα, ἐξετελεῖτο δὲ μόνον τὸ ἀπόγευμα τῆς Μεγάλης Τετάρτης εἰς τὸ Σίξτειον παρεκκλήσιον. Μόλις τῷ 1771 ἐδημοσιεύθη διὰ πρώτην φορὰν ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τοῦ Μπώρνεϋ. Αἱ κατόπιν ἐκδόσεις ἀριθμοῦνται κατὰ δεκάδας. Δ. Λ.

ἀλλέγκρο (ἰταλ. allegro) *[Μουσ.]*. Ρυθμικὴ ἀγωγὴ ζωηρὰ καὶ εὔθυμος. Τὸ μέτρον τῆς ταχύτητος τῆς ἀγωγῆς προσδιορίζεται συγκεχριμένως δι' ἀναλόγων ἐπεξηγηματικῶν ἐπιθέτων: *ἀλλέγκρο μοντεράτο* (allegro moderato), μετρίως ταχύ· *ἀλλέγκρο βίβο* (allegro vivo), ταχέως καὶ ζωηρῶς· *ἀλλέγκρο κὸν μπρίο* (allegro con brio), ταχέως καὶ χαρωπῶς· *ἀλλέγκρο μαεστόζο* (allegro maestoso), μεγαλοπρεπῶς· *ἀλλέγκρο νὸν τάντο* (allegro non tanto), ὄχι πολὺ ταχέως. Ὡς ὄνομα οὐσιαστικὸν χρησιμεύει πολλάκις ὡς τίτλος ὁλοκλήρου τεμαχίου *«ἀλλέγκρο ντὶ κοντσέρτο»* (allegro di concerto). Τοιαῦτα συνθέματα ἔχουν γράψει ὁ Σοπέν, Γκυρό, καὶ ἄλλοι. Τὸ πρῶτον μέρος τῶν σονατῶν, κουαρτέτων, συμφωνιῶν τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, ἀποτελεῖται σχεδὸν κατὰ κανόνα ἀπὸ ἓν *ἀλλέγκρο*, τοῦ ὁποίου πολλάκις προηγεῖται μικρὰ εἰσαγωγὴ 16, 21, 32 μέτρων. Τὸ ὑποκοριστικὸν *ἀλλεγκρέττο* (allegretto) ὑποδηλοῖ κίνησιν μετριωτέραν. Ὁ Μπετόβεν μετεχειρίσθη συχνὰ τὴν κίνησιν ταύτην (7η καὶ 8η συμφωνία, Τρίο op. 70. Κουαρτέττο ἀριθ. 11, σονάται op. 14, 27, 53, 101 κλπ.) μὲ διάφορα χαρακτηριστικὰ ἐπίθετα: *μοντερά ο* (moderato), *σκερτζάντο* (scherzando), *βιβάτσε* (vivace) κλπ. Ἀντιθέτως τὸ ὑπερθετικὸν *ἀλλεγκρίσσιμο* (allegrissimo) εἶναι σπανίως ἐν χρήσει· ἀπαντᾶται εἰδικῶς εἰς μελέτας τινὰς διὰ κλειδοκύμβαλον τοῦ Κλεμέντι (Gradus at Parnassum). Δ. ΛΑΥΡ.

ἀλλέγρος, ἀλλεγρία, ἀλλεγράρω· βλ. ἀλέγρος, ἀλεγρια, ἀλεγράρω.

Ἄλλεκ (Fitz Greene Halleck). Ἀμερικανὸς ποιητὴς καὶ θερμὸς φιλέλλην, ἀκμάσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἐξύμνησε διὰ φλογερῶν στίχων τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, ἔπλεξε δὲ εἰς θαυμάσιον ποίημα τὸν πανηγυρικὸν τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, καὶ ἐν γένει μεγάλως διὰ τῆς λύρας του ἐξυπηρέτησεν ἐν τῷ Νέῳ Κόσμῳ τὴν ἀναγεννωμένην Ἑλλάδα. Γ. Δ. Κ.

Ἀλλέκερος (Alleker), *Ἰωάννης*. Ἐγεννήθη ἐν Κολωνίᾳ τῇ 30 Δεκεμβρίου 1817, ἐσπούδασεν ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ πατρίδι αὐτοῦ καὶ ἐν Βόννῃ. Βραδύτερον ἐγένετο ἱερεὺς τοῦ καθολικοῦ δόγματος. Ἀπὸ τοῦ 1846—1859 ἐδίδασκε τὰ ἑβραϊκὰ καὶ τὰ γερμανικὰ εἰς τὸ ἐν Ἁγίῳ Λεονάρδῳ οἰκοτροφεῖον τῶν Οὐρσουλινῶν ἀδελφῶν. Τῷ 1863 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ διδασκαλείου ἐν Brühl, ἔνθα μέχρι τοῦ θανάτου, ἐπισυμβάντος τῷ 1889, διεκρίθη ὡς ἐξαίρετος διδάσκαλος καὶ παιδαγωγός, ὑπὸ τῶν συναδέλφων, ὑπὸ τῶν μαθητῶν του καὶ τῆς κοινωνίας τὰ μέγιστα τιμώμενος.

Ὁ Ἀλλέκερος ἀσχοληθεὶς περὶ τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας συνέγραψε βιβλία σχετικὰ πρὸς αὐτούς, οἷον: «Betrachtungen des heiligen Augustinus für alle Sonn und Festtage des Kirchenjahres» καὶ ἄλλα. Τῷ δὲ 1874 ἐξέδωκε μετ' ἄλλων συνεργατῶν τὸ κύριον αὐτοῦ (παιδαγωγικὸν) ἔργον, «τὸ δημοτικὸν σχολεῖον» (Die Volksschule), τὸ ὁποῖον τῷ 1881 ἐξετυπώθη εἰς τρίτην ἔκδοσιν. Ἀπὸ τοῦ 1868 διηύθυνε τὸ μέχρι σήμερον ἐκδιδόμενον «Καθολικὸν περιοδικὸν διὰ τὴν ἀγωγὴν καὶ διδασκαλίαν» (Katholische Zeitschrift für Erziehung und Unterricht). Σ. Μ. Κ.

Ἄλλεμαν, Λουδοβῖκος· βλ. Ἄλεμαν.

Ἀλλεμὰν (Allemant). Χωρίον τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Μάρνη, βορείως τοῦ ποταμοῦ Αἴν (Aisne) καὶ βορειοανατολικῶς τοῦ Σουασσόν. Κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων κατὰ τὴν μάχην τοῦ Laon τὴν 23ην Ὀκτωβρίου 1917. Κάτ. 375.

Ἀλλεμάν, Ἀδριανὸς (Adrien d'Allemant ἢ Alleman). Ἰατρὸς τῶν Παρισίων τοῦ 16ου αἰῶνος, γνωστὸς διὰ τὰς ἐπὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἱπποκράτους μελέτας αὐτοῦ. ΑΡ. Π. Κ.

— **Ἀλλεμὰν** (Allemane), *Ἰωάννης*. Γάλλος σοσιαλιστής, γεννηθεὶς ἐν Σωβετὲρ τοῦ Ὢτ-Γκαρὸν τῷ 1843. Τυπογράφος τὸ ἐπάγγελμα, ἀνεμίχθη ἐνωρίτατα εἰς τὴν ἐργατικὴν κίνησιν, 19ετὴς δὲ ἐφυλακίσθη τὸ πρῶτον διὰ τὰς ἰδέας του. Μετασχὼν τῆς Κομμούνας ἐξωρίσθη εἰς Νέαν Καληδονίαν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀμνηστείαν ἐπανῆλθεν εἰς Γαλλίαν, ὅπου ἀνέλαβε πάλιν τὴν σοσιαλιστικὴν δρᾶσιν, ἐκλεγεὶς καὶ βουλευτὴς τῷ 1901, ἐπανεκλεγεὶς δὲ τῷ 1906. Περιώδευσεν ὁλόκληρον τὴν Γαλλίαν πρὸς ἐνέργειαν σοσιαλιστικῆς προπαγάνδας, χάρις δὲ εἰς τὰς ἐνεργείας του ἐσχηματίσθησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας πλεῖσται σοσιαλιστικαὶ ὁμάδες. Συνειργάσθη τέλος εἰς πολλὰς σοσιαλιστικὰς ἐφημερίδας.

Εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Σαὶντ - Ἐτιὲν τοῦ 1882, ἐπελθούσης ρήξεως μεταξὺ τῶν «ποσσιμπιλιστῶν» καὶ τῶν μαρξιστῶν, μέλη τοῦ Ἐργατικοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος ἠκολούθησαν τὸν Ἀλλεμάν, ὀνομασθέντες ἐκ τούτου *ἀλλεμανισταί*. Οὗτοι, ἀποκλεισθέντες ἐν τῷ Συνεδρίῳ τοῦ Σατελλερὼ (9 Ὀκτωβρίου 1890) ὑπὸ τῶν «Μπρουσσιστῶν», συνῆλθον εἰς Συνέδριον ἐν Παρισίοις τῷ 1891, ὅποτε καὶ μετέτρεψαν τὴν ὀργάνωσίν των εἰς κόμμα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἐργατικὸν Σοσιαλεπαναστατικὸν Κόμμα».

— **Ἀλλεμὰν** (Allemand), *Λουδοβῖκος - Ἕκτωρ*. Γάλλος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Λυὼν τὴν 5ην Αὐγούστου 1809 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1898. Καίτοι οἱ γονεῖς του ἦσαν σχεδιογράφοι, ἡ δὲ μήτηρ του ὑπῆρξε μαθήτρια τοῦ Γκρὸ καὶ τοῦ Ζεράρ, ἐν τούτοις ἡ ἐπιθυμία των ἦτο ὅπως εἰσαχθῇ ὁ υἱός των εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἀλλ' αἰσθανόμενος οὗτος ἀκαταμάχητον κλίσιν εἰς τὴν γραφικήν, ὡς ἀπέκτησεν ἀνεξαρτησίαν τινά, ἠκολούθησε τὰς κλίσεις του καὶ κατέγινεν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν τοπιογραφίαν, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς πολυαρίθμους ἐν Γαλλίᾳ καλλιτεχνικὰς ἐκθέσεις. Αἱ πινακοθῆκαι τῆς Λυὼν καὶ τῆς Νίμης κατέχουν ἔργα του, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη «Τὸ τέλος τῆς καταιγίδος» καὶ ἡ δευτέρα «Τὸ ἔαρ». Ἀμφότεροι οἱ πίνακες οὗτοι, θεωρούμενοι ἐκ τῶν ἀρίστων του, διακρίνονται διὰ τὴν εἰλικρινῆ παρατηρητικότητα τῆς φύσεως, τὴν ἀκρίβειαν τῶν συνθετικῶν γραμμῶν καὶ τὴν εὑρεῖαν προοπτικὴν τῶν. Ἐκτὸς τῆς γρά-

Digitized by Google

φικῆς ἠσχολήθη καὶ εἰς μελέτας περὶ τέχνης, ἰδίως περὶ τῶν διασήμων τοπιογράφων τῆς Γαλλίας, Ὁλλανδίας καὶ Ἀγγλίας. Αἱ μελέται του αὐται περιελήφθησαν εἰς τὸ ἔργον του «Διαλέξεις περὶ τοῦ τοπίου». θ. β.

ἀλλεμάντ (allemande) *[Μουσ.]* Γερμανικὸς χορὸς βαρὺς καὶ ἀργός, εἰς ἀγωγὴν ρυθμικὴν 4/4. Χρονολογεῖται πολὺ πρὸ τοῦ 1500. Διαιρεῖται εἰς δύο χωριστὰ μέρη ὧν τὸ πρῶτον ἐπαναλαμβάνεται δίς. Κατὰ τοὺς ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνας ἡ ἀλλεμάντ παρουσιάζεται πάντοτε ἀποτελοῦσα τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐνοργάνου «σουίτας» (Suite), ἐρχομένη εὐθὺς μετὰ τὸ «προανάκρουσμα» (prelúdio). Ἡ μελῳδία τῆς *ἀλλεμάντ* ἀρχίζει ἀνακρουστικῶς μὲ ἕνα μόνον φθόγγον καὶ ἐξελίσσεται σοβαρὰ καὶ βραδεῖα εἰς διαφόρους σχηματισμοὺς ποικιλλομένους διὰ πολλῶν καλλωπισμῶν. Ἡ αὐστηρὰ μορφὴ τοῦ συνθέματος τούτου ἐλήφθη πολλάκις ὡς πρότυπον διὰ τὰ ἐπιτάφια ᾄσματα, τὰ καλούμενα tombeaux, ἅτινα οἱ παλαιοὶ μουσουργοὶ

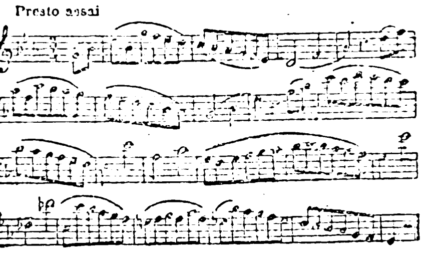

συνέθετον εἰς ἀνάμνησιν ἐκλιπόντος συναδέλφου των ἢ ἄλλου τινὸς ἐπιφανοῦς προσώπου. Πολλοὶ νεώτεροι συνθέται ἐμιμήθησαν τὸ ἀρχαῖον ὕφος τῆς ἀλλεμάντ μὲ ἐπιτυχίαν εἰς διάφορα συνθέματά των.

Ὁ «*γερμανικὸς χορός*» (danse allemande), εἰς ἀγωγὴν 3/8 ἢ 3/4, ὅστις ἐνεφανίσθη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν *ἀλλεμάντ*. Ἡ ὄρχησις αὕτη μὲ τοὺς ζωηροὺς ρυθμούς της καὶ τὴν ἐλαφρὰν ὑφὴν τῶν μελῳδικῶν της περιόδων εἶναι τὸ ἀρχέτυπον τοῦ γερμανικοῦ ἢ μᾶλλον τοῦ βιεννέζικου βάλς. Ὁ Μπετόβεν, μεταξὺ ἄλλων, ἔγραψε σειρὰν ἐκ δώδεκα τοιούτων γερμανικῶν χορῶν (1795), ἥτις ἐκτελεῖται καὶ σήμερον ἀκόμη, εἰς τὰς συμφωνικὰς συναυλίας (Συλλ. Συναυλιῶν Ἀθηνῶν 1926). Δ. ΛΑΥΡ.

ἀλλεμοντίτης (Allemontit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, εὑρισκόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ ἑξαγωνικοῦ (ρομβοεδρικοῦ) κρυσταλλικοῦ συστήματος. Κυρίως ὅμως συναντᾶται εἰς νεφροειδεῖς χειροπληθεῖς μίζας ἰστοῦ λεπτοκοκκώδους ἢ φλοιοειδοῦς. Ἔχει μεταλλικὴν λάμψιν (ἐνίοτε εἶναι καὶ ἀλαμπής), σκληρότητα 3ου—4ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 6,2, χρῶμα κασσιτερόλευκον ἢ λευκόφαιον. Γραμμὴν δίδει φαιόλευκον. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἰσόμορφος παράμιξις ἀντιμονίου (Sb 8—37%) καὶ ἀρσενικοῦ (As 92—63%). Ἕνεκα τούτου καλεῖται καὶ *ἀντιμονιοαρσενικὸν* ἢ καὶ *ἀρσενικοαντιμόνιον*. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Allemont τῆς Γαλλίας (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του), Βοημίαν (Pribram) Σαξωνίαν, Χάρτς (Andreasberg), Ἰταλίαν, Καλιφορνίαν καὶ Περού. Γ. Κ. Γ.

Ἄλλεν (Allen). Λίμνη τῆς Ἰρλανδίας, μῆκους 5 μιλλίων καὶ πλάτους 3, ἐπιφανείας 8.900 ἀκρ. Κεῖται πλησίον τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ Σάννον καὶ ἐντὸς τῶν κομητειῶν Leitrim καὶ Roscommon.

— **Ἄλλεν, *τέλμα τοῦ*** — (Bog of Allen). Μέγα τέλμα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Leinster τῆς Ἰρλανδίας, ἔχον ἔκτασιν 240.000 ἀκρ.

Ἄλλεν (Allen), ***Γουλιέλμος***. Ἄγγλος χημικὸς γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1770, ἀποθανὼν τῷ 1843. Εἶναι συγγραφεὺς σπουδαίων ἐπιστημονικῶν ἔργων: «Ἡ φύσις τοῦ ἀδάμαντος» (1807), «Περὶ μεταβολῶν ἃς ὑφίσταται ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ καὶ τὸ ὀξυγόνον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀναπνοῆς» (1808), «Περὶ ἀναπνοῆς» (1809), «Περὶ ἀναπνοῆς τῶν πτηνῶν» (1829).

— **Ἄλλεν** (Allen), ***Ἰάκωβος Λαίην***. Ἀμερικανὸς μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς ἐν Λέξιγκτον τῆς Κεντυκίας, τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1850. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐδίδαξεν εἰς διαφόρους σχολὰς τῆς πατρίδος του καὶ τῆς Δυτικῆς Βιργινίας, τέλος ὅμως παρητήθη τῆς καθηγεσίας καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἔγραψε μερικὰ διηγήματα σημειώσαντα ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν καὶ τέλος ἐγένετο γνωστὸς εἰς ὅλην τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ἀμερικὴν μὲ τὸν «Choir Invisible». Ἄλλα του ἔργα εἶναι «With Flute and Violin» (1891), «The Blue Grass Region» (1892), «John Gray» (1893), «A Kentucky Cardinal» (1894), «The reign of Law (1900), «The Sword of Youth» (1915), «Emblem of Fidelity» (1919), «The Alabaster Box» (1923). Ὁ Ἄλλεν ἀπέθανε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1925.

— **Ἄλλεν** (Allen ἢ Alleyn), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος ἰατρὸς ἀποθανὼν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1741. Τὸ 1730 ἐγένετο μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου. Συνέγραψε «Synopsis universae medicinae practicae» (Λονδῖνον 1719), ἐκδοθὲν πολλάκις.

— **Ἄλλεν** (Allen), ***Κάρολος Γκράντ Μπλαίρφιντι***. Ἄγγλος συγγραφεὺς ἰρλανδικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς ἐν Κίγκστον τῆς ἐπαρχίας Ὀντάριο τοῦ Καναδᾶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1848. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη καὶ διεκρίθη ὡς συγγραφεύς. Κατέχων πολλὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις ἐχρησιμοποίησε ταύτας κατὰ ἐπαγωγότατον καὶ εὐφυέστατον τρόπον εἰς τὰ μυθιστορήματά του καθὼς καὶ εἰς τὰ καθαρῶς ἐπιστημονικὰ του βιβλία ὧν σημειοῦμεν τινά: «Φυσιολογικὴ Αἰσθητική» (1877), «Ὁ ὀπαδὸς τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως» (1881), «Ἡ ἐξέλιξις τῆς περὶ Θεοῦ ἰδέας» (1897). Ἀνεδείχθη μυθιστοριογράφος μὲ τὸ «Devil's Die» (1888), τὸ πρῶτον του μυθιστόρημα, καὶ τὸ «The Woman who did» (1895). Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶχε μεγίστην διάδοσιν καὶ ὄχι ὀλίγας ἀπομιμήσεις, χάρις εἰς τὸν σκανδαλώδη τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Ἄλλεν ἐχειρίζετο ἐν αὐτῷ τὸ θέμα του. Ἀπέθανε τῷ 1899.

— **Ἄλλεν** (Allen), ***Κάρολος-Φερδινάνδος***. Δανὸς ἱστορικὸς γεννηθεὶς τῷ 1811, ἀποθανὼν ἐν Κοπεγχάγῃ τῷ 1871. Ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἀρχαιολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Κοπεγχάγης. Συνέγραψεν «Ἱστορίαν τῆς Κοπεγχάγης».

— **Ἄλλεν** (Allen), ***Σὲρ Χάρρυ Μπρούκς***. Αὐστραλὸς ἰατρός, γεννηθεὶς τὸν Ἰούνιον τοῦ 1854. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μελβούρνης, ὅπου τῷ 1882 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Παθολογίας. Τῷ 1914 τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ ἱππότου. Ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς ἀποστολάς, ἵδρυσε τὸ μουσεῖον τῆς Παθολογίας ἐν Μελβούρνῃ καὶ κατώρθωσεν ὥστε νὰ ἀναγνωρισθῇ ἐν Εὐρώπῃ τὸ ἰατρικὸν δίπλωμα τοῦ πανεπιστημίου του. Ἔγραψε διάφορα ἔργα περὶ καρκίνου καὶ φυματιάσεως καὶ ἐξέδωκε τὴν «Australian Medical Journal».

— **Ἄλλεν** (Allen), ***Χάρρισον***. Ἰατρὸς ἐκ Φιλαδελφείας τῆς Ἀμερικῆς, γεννηθεὶς τῷ 1841 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1897. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Ἀνατομίας, συγγράψας καὶ πλεῖστα συγγράμματα χειρουργικὰ καὶ ἀνατομικά. ΑΡ. Π. Κ.

— **Ἄλλεν** ἢ ***Ἀλλεὺν*** (Allen, Alleyn), ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος μαθηματικὸς γεννηθεὶς τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1542. Ἐσπούδασεν ἐν Ὀξφόρδῃ, ὅπόθεν ἀπεφοίτησε τῷ 1567. Εἶχε τόσην βαθεῖαν γνῶσιν τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἀστρολογίας, ὥστε ὑπὸ πάντων ἐθεωρεῖτο ὡς μάγος, καὶ κατηγορήθη ὅτι διὰ μαγειῶν προσεπάθει νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἕνωσιν τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ καὶ τοῦ πάτρωνός του κόμητος τοῦ Λέστερ. Ὁ Ἄλλεν μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας συνέλεξε διεσκορπισμένα χειρόγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν, τὴν ἀρχαιολογίαν, τὴν ἀστρονομίαν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικά. Μέγα μέρος τῆς συλλογῆς του ἐδωρήθη εἰς τὴν Βοδλῃιανὴν Βιβλιοθήκην ὑπὸ τοῦ Σὲρ Κένελμ Ντίγκμπυ. Ἀπέθανε τὴν 30ὴν Σεπτεμβρίου 1632 ἐν Γκλῶστερ Χώλλ. Ἐξέδωκεν εἰς τὴν λατινικὴν τὸ δεύτερον καὶ τρίτον βιβλίον τοῦ Πτολεμαίου. Ἐπίσης ἔγραψε σχόλια εἰς τὰ «De scriptoribus M. Britanniae» τοῦ Ἰωάννου Μπαίκλ.

ἄλλεν *[Φαρμ.]*. — 1) Μᾶζα καταποτίων φωσφορο-σαπωνοῦχος (Allen's massa pilularum phosphorisaponata). Κατασκευάζεται διὰ διαλύσεως ½ μ. φωσφόρου εἰς 1—2 μ. διθειάνθρακος καὶ μίξεως τοῦ διαλύματος τούτου πρὸς μᾶζαν καταποτίων μὲ 7 μ. ἰατρικοῦ σάπωνος, 7 μ. ρητίνης ἱεροξύλου 2½ μ. κόνεως ρίζης γλυκορρίζης καὶ 2 μ. γλυκερίνης.

—2) Ἀλοιφὴ ὀφθαλμική. Σύγκειται ἐξ ἑνὸς μέρους θείου κεκαθαρμένου, ½ μ. καφουρᾶς (συνατριφθείσης μετ' ἐλαίου ἐλαιῶν) καὶ 15 μ. ἀλοιφῆς ῥόδων. Κ. Γ. Μ.

— **Ἄλλεν** (Allen) ***ἀντίδρασις*** *[Χημ. Τροφ.]*. Χρωστικὴ ἀντίδρασις χρησιμεύουσα πρὸς διάκρισιν τοῦ ἐλαιολάδου ἀπὸ τῶν ἄλλων σπορελαίων. Σ. Γ.

Ἀλλέν ἔλ. Ἀλανὸς Γουλιέλμος.

Ἄλλενδορφ (Allendorf), ***Κονράδος***. Ἱεροκήρυξ ἐν Koethen τῆς Γερμανίας (†1773) συνθέτης ἐρωτικῶν ᾀσμάτων εἰς πλαίσιον θρησκευτικὸν («Koethnische Lieder»), κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ᾄσματος τῶν ᾀσμάτων. Δ. Σ. Μ.

ἀλλένιον ἢ *διμεθυλενομεθάνιον* ἢ ***προπαδιένιον*** *[Χημ.]*. Εἶναι ἀκόρεστος ὑδρογονάνθραξ μετὰ δύο γειτονικῶν διπλῶν δεσμῶν, τοῦ τύπου $CH_2 : C : CH_2$. Λαμβάνεται ἐκ τοῦ 1, 2, 3-τριβρωμιοπροπανίου δι' ἀποσπάσεως ἑνὸς μορίου ὑδροβρωμίου καὶ δύο ἀτόμων βρωμίου.

Εἶναι ἄχρουν ἀέριον καὶ δὲν σχηματίζει ἰζήματα μετ' ἀλκαλικῶν διαλυμάτων ἀλάτων τῶν μετάλλων. Σ. Γ.

Ἄλλενμπυ (Allenby), ***Ἐδμόνδος-Ἐρρῖκος***. Ἄγγλος στρατιωτικὸς γεννηθεὶς τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1861. Ἐσπούδασεν ἐν Haileyburg καὶ κατετάγη εἰς τὸν στρατὸν τῷ 1879. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μπεχουάναλαντ τοῦ 1884-5 καὶ ἦτο ἐν Ζουλουλάνδῃ τῷ 1888. Τῷ 1914, ὅτε ἐξερράγη ὁ μέγας πόλεμος μετέβη εἰς Γαλλίαν καὶ ἐπολέμησεν εἰς Mons. Τῷ 1915 διεδέχθη τὸν Σὲρ Ἔρβερτον Plumer εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ 5ου Σώματος καὶ ὅτε ἤρχισεν ἡ μάχη τοῦ Σὸμ διωρίσθη εἰς τὴν τρίτην στρατιάν, τὴν ὁποίαν διῴκει κατὰ τὴν μάχην τοῦ Arras τῷ 1917. Τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλη εἰς Αἴγυπτον, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῶν ἐκεῖ στρατευμάτων. Ἀπεδίωξε τοὺς Τούρκους ἐκ Παλαιστίνης καὶ ἀνέκτησε τὴν Ἱερουσαλήμ.

Ἐν ἔτει 1919 διωρίσθη Μέγας ἁρμοστὴς τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Σουδάν. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1919 ἐγένετο ἀρχιστράτηγος καὶ τὸν Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος ὑποκόμητος. Ὁ μόνος υἱός του Μιχαὴλ ἐφονεύθη πολεμῶν ἐν Γαλλίᾳ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1917.

Ἀλλὲν - λὲ - Μαραὶ (Allennes - les - Marais). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τῆς Λίλλης, 13 χιλ. ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης. Κάτοικοι (1911) 1200· ἔχει ἀνθρακωρυχεῖα.

Ἀλλενστάϊν (Allenstein). Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄλλε. Κάτοικοι 38,065 (1925). Ἔχει μεσαιωνικὸν φρούριον, ἀρκετὰς ἐκκλησίας, συναγωγήν, καὶ εἶναι σπουδαῖον βιομηχανικὸν κέντρον, ἔχουσα ζυθοποιεῖα, χυτήρια σιδήρου, μύλους, διεξάγει δὲ σημαντικὸν ἐμπόριον δημητριακῶν καὶ ξυλείας.

— **Ἀλλενστάϊν-*Μαριενβέρντερ*** (Allenstein-Marienwerder). Περιφέρεια ἀποτελουμένη ἀπὸ διαμερίσματα τῶν πρῴην πρωσικῶν ἐπαρχιῶν Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Πρωσίας, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν Συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν (1919) διενηργήθη δημοψήφισμα τὴν 11ην Ἰουλίου 1920, ἵνα καταδειχθῇ κατὰ πόσον ὁ λαὸς ἤθελε νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴν Πολωνίαν. Ἡμέρα τοῦ δημοψηφίσματος εἶχεν ὁρισθῇ ἡ 11η Ἰουλίου. Πολὺ πρὸ τῆς ὁρισθείσης ἡμερομηνίας παρετηρεῖτο μεγάλη κίνησις εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη, ἐσημειώθησαν δὲ καὶ συμπλοκαί, κυρίως ὑπὸ Πολωνῶν ὑποκινούμεναι. Ἀλλὰ ὅλαι αἱ προσπάθειαι τῆς Πολωνίας εἰς οὐδὲν ἴσχυσαν. Τὸ δημοψήφισμα διενεργήθη τέλος τὴν 11ην Ἰουλίου καὶ κατέληξεν εἰς ἐκπληκτικὴν νίκην τῶν Γερμανῶν. Ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσίας τὰ 98% τοῦ πληθυσμοῦ ἐψήφισαν ὑπὲρ τῆς Γερμανίας, ἐν δὲ τῷ τῆς Δυτικῆς Πρωσίας 92%. Τὸ ἀποτέλεσμα ἑωρτάσθη μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ. Ἀμφότερα τὰ διαμερίσματα κατὰ τὴν ψῆφον ἔπρεπε νὰ δοθοῦν εἰς τὴν Γερμανίαν, ἀλλά, κατὰ τοὺς ὅρους τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, ζώνη πλάτους 50 μιλλίων κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Βιστούλα παρὰ τὴν Μαριενβέρντερ καὶ τέσσαρα χωρία μὲ τὸν λιμένα τοῦ Κούρζεμπρακ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Πολωνίαν, ἵνα ἐξασφαλίσουν διὰ τὸ κράτος τοῦτο τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βιστούλα ἥτις τῷ παρεχωρεῖτο κατὰ τὴν Συνθήκην. Οἱ κάτοικοι τῆς συνορευούσης Ἀνατολικῆς Πρωσίας θὰ δύνανται πάντοτε νὰ ἔχουν διέξοδον εἰς τὸν ποταμόν. Τρεῖς κοινότητες ἐπὶ τῶν συνόρων εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Ἀν. Πρωσίας παρεχωρήθησαν ἐπίσης εἰς τὴν Πολωνίαν. Τὴν 16ην Αὐγούστου αἱ διεθνεῖς ἐπιτροπαὶ ἀποτελούμεναι ἐξ ἀντιπροσώπων Γαλλίας, Ἰταλίας, Ἰαπωνίας καὶ Γερμανίας ἀπῆλθον τῆς περιφερείας ταύτης, ἥτις περιῆλθεν οὕτω πάλιν ὑπὸ τὴν γερμανικὴν κυριαρχίαν.

Ἀλλενταίηλ (Allendale). Πολίχνη τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ Νορθούμπερλαντ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄλλεν, 457 χιλμ. ἀπὸ τοῦ Λονδίνου. Ἔχει ὀρυχεῖα μολύβδου.

Ἀλλέντε (Allende ἢ San-Miguel de Allende). Πόλις τοῦ Μεξικοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Γουαναχουάτο. Κάτοικοι 14.000. Ἔχει θερμὰς πηγάς. Ἡ περιφέρεια ἡ ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἔχει 180.000 κατοίκους, διῃρημένους εἰς πέντε δήμους.

Ἀλλεντόουν (Allentown). Πόλις τῆς Πενσυλβανίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, πρωτεύουσα τῆς κομητείας Lehigh ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Lehigh, 62 μίλλια βορειοδυτικῶς τῆς Φιλαδελφείας μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Ἔχει ἐργοστάσια ἐπίπλων, μετάξης, τσιμέντου, καθὼς καὶ μεγάλα χυτήρια σιδήρου καὶ ἀλευρομύλους, φρενοκομεῖον. Κάτοικοι 51,913.

Ἄλλεντορφ (Allendorf). Πόλις τῆς Πρωσίας. Ἡ γενέτειρα τοῦ ποιητοῦ Μπούρκαρντ Βάλντις

Digitized by Google

Κάτοικοι περὶ τὰς 3.000, ἀσχολούμενοι μὲ τὴν βιομηχανίαν τοῦ χάρτου καὶ τὴν ξυλουργικήν. Κ. Μ. Κ.

'Αλλέξι. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μπεζάνων τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κεῖται εἰς τὴν νότιον Εὔβοιαν (ἐπαρχία Καρυστίας) καὶ ἀπέχει μίαν ὥραν ἐκ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου καὶ τρεῖς ὥρας ΒΔ τῆς Καρύστου. Κάτ. 64.

ἀλλεπαλληλία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι τινὰ ἀλλεπάλληλα, τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἢ τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, τοπικῶς ἢ χρονικῶς, ἡ ἐπισώρευσις, ἡ συρροή· «ἡ ἀλλεπαλληλία τῶν γεγονότων,—τῶν κακῶν»· ‖ ἡ ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Β. Φ.

ἀλλεπάλληλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ κατ' ἐπανάληψιν λαμβάνων ὑπόστασιν τοπικῶς ἢ χρονικῶς· «ἡ ἀλλεπάλληλος πτῶσις,—νόσος,—κρίσις», «ἡ ἀλλεπάλληλος τοποθέτησις,—παράταξις κ.τ.τ.»· «ἀλλεπάλληλα κύματα,—δυστυχήματα» «ἀλλεπάλληλοι συμφοραί,—ζημίαι». 'Επίρρ. *ἀλλεπαλλήλως*. Β. Φ.

'Αλλέππι ἢ **'*Αουλαπαλάϋ*.** Λιμὴν τῶν δυτικῶν 'Ινδιῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ Τραβανκὸρ τοῦ Μαντράς, 33 μίλλια νοτίως τοῦ Κοτσίν. Κάτοικοι 26.000. Ἔχει φάρον ὕψους 85 ποδῶν μὲ περιστρεφόμενον λευκὸν φῶς, ὁρατὸν ἐξ ἀποστάσεως 18 μιλλίων ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Ἂν καὶ ἡ τρίτη πόλις τῆς πολιτείας ἀπὸ ἀπόψεως πληθυσμοῦ, εἶναι ὅμως ἡ πρώτη ἀπὸ ἐμπορικῆς ἀπόψεως. Ἔχει θαυμάσιον λιμένα, ἀνοικτὸν διὰ τοὺς ξένους ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος. 'Εξάγει καφέν, πιπέρι, κοκκοκάρυον καὶ καρδάμωμον.

Ἄλλερ (Aller). Ποταμὸς τῆς Γερμανίας, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Βέζερ, πλωτὸς ἀπὸ τὴν Celle. Ἔχει μῆκος 250 χιλ. καὶ εἶναι εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ποταμῶν τοῦ ἀρχαίου βασιλείου τοῦ 'Αννοβέρου.

Ἄλλερ '*Αλβέρτος*· βλ. Χάλλερ.

ἀλλεργία [*Φυσιολ.*]. Καλεῖται τὸ βιολογικὸν φαινόμενον, ὅπερ προκαλεῖται μετὰ τὴν ἐν τῷ ὀργανισμῷ εἰσαγωγὴν *ἀντιγόνου* τινὸς καὶ καθ' ὃ ἐπέρχεται μετατροπὴ τῆς πρὸς ἀντίδρασιν ἱκανότητος τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς πᾶσαν νέαν ἔγχυσιν τοῦ αὐτοῦ ἀντιγόνου, ἐκδηλουμένη εἴτε ὡς ἐνέργεια ἀμυντήριος, ὡς π. χ. ἐν τῇ ἐπικτήτῳ ἀνοσίᾳ, εἴτε ὡς ὑπερευαισθησία τοῦ ὀργανισμοῦ ἐπιφέρουσα βλάβην αὐτοῦ, ὡς π. χ. ἐπὶ ἀφυλαξίας. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

ἀλλεργιογόνοι *οὐσίαι*. Καλοῦνται οὕτω αἱ τὴν ἐπέλευσιν του φαινομένου τῆς *ἀλλεργίας* (βλ. ἀνωτ.) προκαλοῦσαι οὐσίαι. Θεωροῦνται ὡς τοιαῦται τὰ διάφορα ἀντιγόνα. Κ. Σ.

ἀλλερία (Halleria L) [*Βοτ.*]. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *σκροφουλαριδῶν* ἢ *γρομφαδιωδῶν*· περιλαμβάνει θάμνους ἀειθαλεῖς, κοσμητικούς, ἰθαγενεῖς τῆς Ν. 'Αφρικῆς. Τὸ γνωστότερον εἶδος, θεραπευόμενον καὶ δυνάμενον νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς 'Ελλάδος διὰ τὰ ὡραῖα ἐρυθρὰ ἄνθη του, εἶναι: *ἀλλερία ἡ φαεινὴ* ἢ *φωτεινὴ* (Hal. lucida L.) ἰθαγενὴς τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων. Σ. Μ

'Αλλερχάϊλιγκεν (Allerheiligen). Πόλις τοῦ Μπαντεν εν Γερμανιᾳ, 5 μίλλια ἀνατολικῶς τοῦ Ὄμπερκιρχ, κειμένη εἰς ὕψος 2000 ποδῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Εἶναι εὐχάριστος θερινὴ διαμονή· παρ' αὐτὴν εὑρίσκονται ἐρείπια μοναστηρίου ἱδρυθέντος τῷ 1196.

Ἄλλεστρη (Allestree ἢ Allestry). ***Ριχάρδος*.** Ἄγγλος θεολόγος γεννηθεὶς τῷ 1619, ἀποθανὼν ἐν Λονδίνῳ τὸν 'Ιανουάριον τοῦ 1681. 'Εσπούδασεν εἰς τὸ Ὄξφορντ, ὁπόθεν ἀπεφοίτησε τῷ 1640. τῷ δὲ 1642 ἐπὶ κεφαλῆς τῶν φοιτητῶν τοῦ πανεπιστημίου τούτου ἔλαβε τὰ ὅπλα ὑπὲρ τοῦ Καρόλου Α'. Μέχρι τέλους τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ὑπεστήριξε τὰ βασιλικὰ δικαιώματα πολεμῶν, χωρὶς ὅμως νὰ διακόψῃ τὰς μελέτας του. Οἱ βασιλικοὶ ἡττήθησαν καὶ ὁ Ἄλλεστρη ἀνέλαβε τὸ ἱερατικὸν σχῆμα. 'Απὸ τοῦ 1648—1660 ἐταξίδευσε πολλάκις εἰς τὴν Γαλλίαν χάριν τῶν συμφερόντων τοῦ Καρόλου Β'. 'Ανταμειβων αὐτὸν διὰ τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας του ὁ Καρολος ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τὸν ὠνόμασε κανονικὸν τῆς ἐκκλησιας τοῦ Χριστοῦ (1660) καὶ βασιλικὸν καθηγητὴν τῆς θεολογίας εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Ἐτον. Διὰ λόγους ὑγείας παρῃτήθη τῷ 1679 τῆς ἕδρας τῆς θεολογίας. 'Αποθανὼν μετὰ δύο ἔτη κατέλιπεν ἀρκετὰ συγγράμματα, ὧν κυριώτερα εἶναι: «The Privileges of the University of Oxford in point of Visitation» (1647), «18 sermons whereof, 15 preached before the king» (1669), «40 sermons whereof 21 are now first published» (1684), «A Sermon on Acts» (1660), «Whole duty of Man».

'Αλλέτζ (Alletz), ***Πέτρος-'Εδουάρδος*.** Γάλλος συγγραφεὺς γεννηθεὶς τῷ 1798, ἀποθανὼν ἐν Βαρκελώνῃ τῷ 1850. 'Εκτὸς δύο ποιημάτων του βραβευθέντων ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς 'Ακαδημίας: «Le Dévouement des médecins français et des soeurs de Sainte-Camille» (1822) καὶ «L'Abolition de la traite des noirs» (1823), κατέλιπε πληθὺν ἔργων εἰς πεζόν, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Tableau de l'histoire générale de l'Europe depuis 1814 jusqu'en 1830» (1834) «Esquisse de la souffrance morale» (1836), «Harmonies de l'intelligence humaine» (1846).

— **'Αλλέτς** (Alletz), ***Πὸνς-Αὐγουστῖνος*.** Γάλλος συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Μομπελλιὲ τῷ 1705, ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τὴν 17ην Μαρτίου 1785. Κατέλιπε πολλὰς ἀνθολογίας, ὧν κυριώτεραι εἶναι: «Les ornements de la memoire» (1749), «Almanack parisien en faveur des étrangers et des personnes curieuses» (1762), «Dictionnaire des conciles, suivi d'une collection de canons les plus remarquables» (1758), «Tableau de l'histoire de l'Église» (1773), «Esprit des journalistes de Hollande les plus célèbres» (1778).

ἀλλετσάνι (Allezani). Σιδηροῦχος ὀξυανθρακικὴ ἰσματικὴ πηγὴ ἐν Κορσικῇ.

Ἄλλεϋ (Halley) [*'Αστρονομ.*] βλ. Χάλλεϋ.

Ἄλλεϋν (Alleyn), ***'Εδουάρδος*.** Διάσημος Ἄγγλος ἠθοποιός, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1566, καὶ ἀποθανὼν τὴν 28 Νοεμβρίου 1626 ἐν τῷ Κολλεγίῳ τοῦ Ντούλβιχ παρὰ τὸ Λονδῖνον. 'Ανῆκεν οὗτος εἰς πλουσίαν οἰκογένειαν, εἶχε δὲ νυμφευθῇ καὶ πλουσίαν γυναῖκα, ἀλλ' ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν σκηνικὴν τέχνην ἐγένετο ἠθοποιός, διακριθεὶς μεγάλως. Ὑπῆρξε σύγχρονος τοῦ Σαίξπηρ καὶ συνέπαιξε μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἱστορικὸν θέατρον τοῦ Λονδίνου, τὴν «Σφαῖραν», ὑποκριθεὶς διάφορα ἔργα τοῦ μεγάλου δραματουργοῦ, ὡς καὶ τραγῳδίας τοῦ Marlowe καὶ τοῦ Ben-Johnson, συγχρόνων τοῦ Σαίξπηρ. Τοιαύτη ἦτο ἡ ὑποκριτικὴ δεξιότης του, ὥστε κατώρθωνε νὰ ἀναδεικνύῃ ἔργα ἀνάξια λόγου. 'Απολαμβάνων τῆς εὐνοίας τῆς βασιλίσσης, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ βασιλικοῦ θηριοτροφείου, ἐξ οὗ απελάμβανε μισθὸν πεντακοσίων λιρῶν, παμμέγιστον ποσὸν διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Σχηματίσας μεγάλην περιουσίαν ἠσχολήθη βραδύτερον εἰς ἔργα εὐποιΐας. Μὴ ἀποκτήσας τέκνα ἐκ τῶν τριῶν γάμων του, ἵδρυσε τὸ κολλέγιον ἢ τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Ντούλβιχ, δαπανήσας πολλὰς χιλιάδας λιρῶν καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ κράτους 8.000 λίρας στερλίνας πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ. 'Εν τῷ φιλανθρωπικῷ τούτῳ καταστήματι ἐξεπαίδευεν ἄπορα παιδιά, χρονολογικῶς δὲ ἐν 'Αγγλίᾳ εἶναι τὸ πρῶτον ἱδρυθὲν πτωχοκομεῖον, ὅπερ ὑφίσταται μέχρι σήμερον. Θ. Β

ἀλλέως· βλ. ἄλλως.

ἄλλῃ· ἐπιρ. τροπ., ἄλλως, κατ' ἄλλον τρόπον· (τοπ.) εἰς ἄλλον τόπον ἢ δι' ἄλλης ὁδοῦ: «ἄλλοι ἄλλῃ ᾤχοντο» ἔφυγον ἄλλοι ἀπ' εδῶ καὶ ἄλλοι ἀπ' ἐκεῖ.

ἀλληγόρημα (τό)· ἔκφρασις ἀλληγορική.

ἀλληγορητὴς (ὁ)· ὁ ἑρμηνευτὴς τῶν ἐν τοῖς μύθοις ἀλληγοριῶν: «οἱ ἀλληγορηταὶ τὴν θνητὴν σάρκα φασὶ τὰ δέρματα», δηλονότι ὡς περιβάλλουσαν τὴν ψυχήν.

ἀλληγορία (ἡ)· τὸ νὰ λέγῃ τις ἄλλα καὶ ἄλλα νὰ ὑπονοῇ διὰ τῶν λεγομένων (ἄλλα+ἀγορεύειν).

Τῆς λέξεως *ἀλληγορία (ἀλληγορῶ, ἀλληγορικὸς)* ἐγένετο χρῆσις τὸ πρῶτον ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις (*Δημήτριος ὁ Φαληρεύς*: «οἱ Λάκωνες πολλὰ ἐν ἀλληγορίαις ἔλεγον». *Πλουταρχος*: «ταῖς πάλαι μὲν ὑπονοίαις, ἀλληγορίαις δὲ νῦν καλουμέναις») ὁ Κικέρων ὡσαύτως ἐγνώριζεν ἐπὶ τῶν χρόνων του τὴν λέξιν («hoc genus Graeci appellant *ἀλληγορίαν*»). 'Ο *'Ηρακλείδης ὁ Ποντικὸς* (;) ὥριζεν αὐτήν: «ὁ γὰρ ἄλλα μὲν ἀγορεύων τρόπος, ἕτερα δὲ ὧν λέγει σημαίνων, ἐπωνύμως *ἀλληγορία* καλεῖται». Κατὰ δὲ τὸν τεχνογράφον Τρύφωνα, ἀλληγορία εἶναι «λόγος ἕτερον μέν τι κυρίως δηλῶν, ἑτέραν δὲ ἔννοιαν παριστάνων, καθ' ὁμοίωσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον». Λέγεται καὶ *ὑπόνοια* (λατ. inversio).

'Η ἀλληγορία ἐν τῇ λαογραφίᾳ.— 'Η ἀλληγορία ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ὡς *λαϊκος τρόπος* τοῦ λέγειν καὶ δή:

1ον) 'Εν τῷ *μύθῳ*. 'Ο μῦθος εἶναι ἀλληγορία, ἐν ᾗ ὑπὸ τὰ πρόσωπα, τὰ ἔργα καὶ πάθη τῶν ζῴων κρύπτονται τὰ ἐν τοῖς ἀνθρώποις συμβαίνοντα. Καὶ ἐνταῦθα ἀνευρίσκομεν τὴν οὐσιώδη τῆς ἀλληγορίας ἔννοιαν· ὁ πρωτόγονος δηλ. ἄνθρωπος εἰς διαρκῆ σχέσιν πρὸς τὰ ζῷα εὑρισκόμενος, εἴτε ἐξημερωμένα εἴτε ἄγρια, εἶχε ζωηρὰς ἐν τῇ διανοίᾳ του πάσας τὰς παραστάσεις τοῦ βίου αὐτῶν· αἱ παραστάσεις αὗται ἀνέκυπτον διαρκῶς εἰς τὴν συνείδησίν του ὡς παρομοιώσεις, ὡς ὅροι συγκρίσεως πρὸς τὰ τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων· ἐκ τῆς παρομοιώσεως δὲ πρὸς τὴν αὐτοτελῆ ἐξεικόνισιν τοῦ βίου τῶν ζῴων μικρὰ ἦτο ἡ ἀπόστασις· ὅταν ὁ λέγων δὲν ἤθελεν εἰς ὡρισμένον πρόσωπον νὰ ἀναφέρεται, εἴτε διὰ φόβον εἴτε διὰ κῦρος γνώμης γενικῆς, εἴτε δι' ἐπίδειξιν εὐφυΐας καὶ φαντασίας, ἐξέφερεν αὐτοτελῶς τὴν ἑκάστοτε κρίσιν του διὰ μύθου ζῴων, οὐχὶ δὲ ὑπὸ τύπον παρομοιώσεως, ἣν ἕκαστος ἀφήνετο ἐλεύθερος νὰ συμπληρώσῃ. Οὕτως, ὁ μῦθος ἐκ τῶν πρώτων δημιουργημάτων τῆς λαϊκῆς φιλολογίας εἶναι ἀλληγορία.

2) 'Εν ταῖς *παροιμίαις*. Πολλαὶ τῶν παροιμιῶν ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἀρχήν, ἣν καὶ ὁ μῦθος, παρουσιάζονται δηλ. ὡς αὐτοτελεῖς κρίσεις, ἐνῷ κυρίως εἶναι ὅροι συγκρίσεως, π. χ. ἡ ἀρχαία παροιμία «ἀεὶ κολοιὸς ποτὶ κολοιὸν ἱζάνει» καὶ ἡ νέα «καθαρὸς οὐρανὸς ἀστραπὴ δὲν φοβᾶται», ἐν ᾗ ἡ πλήρης ἔκφρασις τοῦ διανοήματος θὰ ἦτο ὅπως ὁ καθαρὸς οὐρανὸς κτλ., οὕτως ὁ μὴ ἔνοχος δὲν φοβεῖται ἀπειλὴν ἢ κατηγορίαν». Καὶ πολλὰ γνωμικὰ ἢ γνῶμαι εἶναι ἀλληγορίαι τὴν αὐτὴν ἔχουσαι ἀρχήν· περίφημοι δὲ ἦσαν αἱ Πυθαγόρειαι καλούμεναι γνῶμαι, οἷον «τὰς λεωφόρους μὴ βαδίζειν» = μὴ ἀκολουθεῖν τὰς τῶν πολλῶν γνώμας.

3ον) 'Εν τῷ *αἰνίγματι*, ὅπερ ἐπίσης εἶναι τρόπος ἀλληγορίας, καθ' ὅσον ὑπὸ τὰ λεγόμενα ἄλλο νοεῖται.

4ον) 'Εν τοῖς *ὀνείροις*. Πᾶσα ἡ ὀνειροκριτικὴ τέχνη στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας τῶν ὀνείρων κατὰ τὸν νόμον τῆς ὁμοιότητος ἢ συνηθέστερον κατὰ τὸν νόμον τῆς ἀντιθέσεως· οὕτως ὁ θάνατος προμηνύει ζωὴν κτλ. 'Εννοεῖται ὅτι ἡ ἑρμηνεία αὕτη ἔχει πολὺ τὸ αὐθαίρετον ἀναλόγως τῆς φαντασίας καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ ὀνειρευθέντος ἢ τοῦ ὀνειροκρίτου, καθ' ὅσον πρὸς ὡρισμένον ὄνειρον Α δύνανται κατὰ τοὺς νόμους τοῦ συνειρμοῦ τῶν παραστάσεων νὰ δοθῶσι πολλαὶ ἑρμηνεῖαι.

Μῦθοι, παροιμίαι, γνωμικά, αἰνίγματα εἶναι ἡ πρώτη λαϊκὴ φιλολογία, ἔχουσα βαθυτάτας τὰς ρίζας εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἥτις ἐπὶ μακροὺς χρόνους συνεκέντρωνε τὴν μόνην σοφίαν τοῦ παρελθόντος· ἀλλὰ καὶ σήμερον ἡ δύναμις τῆς λαϊκῆς ταύτης φιλολογίας δὲν ἐξέλιπε· διότι πάντες ἀναγινώσκομεν εὐχαρίστως τοὺς μύθους, τὸν ἀλληγορικὸν μῦθον τοῦ Προδίκου περὶ 'Αρετῆς καὶ Κακίας, καὶ πάντες μεταχειριζόμεθα παροιμίας· ἀλλ' ἰδίᾳ εἰς τοὺς ἀμορφώτους λαοὺς καὶ ἀνθρώπους πάντα ταῦτα ἀποτελοῦσιν οὐσιῶδες μέρος τοῦ πνευματικοῦ θησαυροῦ αὐτῶν.

'Η ἀλληγορία ἐν τῇ ποιήσει.— Καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀλληγορία ἔχει τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν παρομοίωσιν καὶ εἶναι ἑπομένως προϊὸν φαντασίας ζωηρᾶς ἀνευρισκούσης σχέσεις ὁμοιότητος· περίφημος εἶναι ἡ ἀλληγορία τοῦ 'Ομήρου ('**Ιλιάδ. Ι** 502—512), ἐν ᾗ ἀλληγορικῶς ἐκφράζονται τὰ κατὰ τὴν διάπραξιν τοῦ ἀδικήματος καὶ τὴν αἴτησιν συγγνώμης συμβαίνοντα:

καὶ γάρ τε Λιταί εἰσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο,
χωλαί τε ρυσαί τε παραβλῶπές τ' ὀφθαλμώ,
αἵ ῥά τε κα μετόπισθ' Ἄτης ἀλέγουσι κιοῦσαι,
ἡ δ' Ἄτη σθεναρή τε καὶ ἀρτίπος, οὕνεκα πάσας
πολλὸν ὑπεκπροθέει, φθάνει δὲ πᾶσαν ἐπ' αἶαν,
βλάπτουσ' ἀνθρώπους: οἱ δ' ἐξακέονται ὀπίσσω...

τὸ κατὰ μετάφρασιν τοῦ *Πολυλᾶ*:

δτ' οἱ 'Ικεσίαις, τοῦ Διὸς τοῦ ὑψίστου θυγατέραις,
εἶναι χωλαίς, ἀλλίθωραις, στὴν ὄψιν ζαρωμέναις
καὶ φροντισμέναις, σέρνονται ὀπίσω ἀπὸ τὴν Ἄτην
κ' ἡ Ἄτη στερεόποδη, γερὴ πολύ, προτρέχει
σ' ὅλην τὴν γην καὶ τοὺς θεοὺς προφθάνει ν' ἀδικήσῃ
κι' αὐταὶς ἔρχονται πίσω της τ' ἀδίκημα νὰ σιάσουν
κι' ὅποιος μ' εὐλάβειαν δέχεται ταὶς κόραις τοῦ Κρονίδη,
τὸν βοηθοῦν καὶ ἀκροάσοιν σταὶς προσευχαὶς του διδουν·
καὶ ἂν ταὶς ἀρνῆται ἀμάλακτος, παρακαλοῦν τὸν Δία
νὰ στείλῃ εὐθύ, κατόπιν του τὴν Ἄτην, διὰ νὰ πάθῃ
ὅμοια καὶ αὐτὸς καὶ ὁλόκληρον τὸ κρῖμα νὰ πλερώσῃ.

Λιταὶ εἶναι οἱ βραδέως καὶ διστακτικῶς αἰτούμενοι συγγνώμην, Ἄτη δὲ ὁ διαπράξας τὸ ἀδίκημα, καὶ ὅσον ταχεῖα εἶναι ἡ ἁμαρτία, τόσον βραδεῖα καὶ διστάζουσα ἡ αἴτησις συγγνώμης. Περίφημος ὡσαύτως εἶναι ἡ ἀλληγορία τοῦ 'Αλκαίου (περὶ τὸ 625 π. Χ.), δι' ἧς εἰκονίζεται διὰ σκάφους κινδυνεύοντος ἡ πολιτεία:

'Ανεμοζάλη ἄγρια τὸ πέλαγος ταράζει·
τὰ κύματα πελώρια ἡ θάλασσα κυλάει,
ἀλλ' ἀπ' ἐδῶ, ἀλλ' ἀπ' ἐκεῖ, παντοῦ ὁλόγυρά μας
κι' ἀνάμεσα το μελανὸ τὸ πλοῖό μας σαλεύει,
καὶ δερνεται καὶ πολεμᾶ στὸν ἄγριο χειμῶνα.
Τὸ κύτος του ἐγέμισε νερὰ καὶ το πανί του
χίλια κομμάτια γινηκε ποὺ ὁ ἀέρας τ' ἀνεμίζει
καὶ τὰ σχοινια τῶν κεραιῶν χαλαρωμένα πέφτουν...

Τὴν αὐτὴν ἀλληγορίαν ἐπανέλαβε βραδύτερον ὁ Θέογνις (περὶ τὸ 540):

Σὲ πέλαγος ἄγριο πλέομεν· σκότος ζοφερό.
μαζεμένα τὰ πανιά· ἀπὸ τὰ πλευρα τὸ νερὸ
εἰς τὸ πλοῖο πηδᾶ καὶ πλημμυρεῖ, ἀλλὰ δὲν θέλει
κανεὶς νὰ τ' ἀντλήσῃ· ὅτι χάνονται δὲν τοὺς μέλει...
ἔπαυσαν τὸν κυβερνήτη τὸν καλὸ ποὺ μὲ γνῶσι
κυβερνοῦσε καὶ το πλοῖον ἠμποροῦσε νὰ σώσῃ·
ἁρπάζει μὲ βία ὁ καθεὶς καὶ τάξις καμία
δὲν ὑπάρχει...
φοβοῦμαι, φοβοῦμαι πολὺ μὴ τὸ πλοῖον τὸ κῦμα
καταπίῃ καὶ γίνῃ στο τέλος ὅλων μας μνῆμα.
αὐτὰ σκοτεινὰ κι' αἰνιγματικὰ εἶχα νὰ εἴπω...
[Κατὰ μεταφρ. Σ. Τ.]

Μεγαλοπρεπὴς ἀλληγορία ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ ΟΘ' Ψαλμῷ, ἔνθα ὑπὸ τὴν ἄμπελον ἀλληγορεῖται ὁ λαὸς τοῦ 'Ισραήλ.

Digitized by Google

Ἐκ δὲ τῆς νεωτέρας ἡμῶν ποιήσεως πασίγνωστον εἶναι τὸ ἀλληγορικὸν ποίημα τοῦ Βαλαωρίτου *ὁ Βράχος καὶ τὸ Κῦμα*· ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἔκρινέ τις ὡς ὑπερβαῖνον τὴν ἔκτασιν, ἣν πρέπει νὰ ἔχουν τὰ τοιούτου εἴδους ποιήματα· διότι ἀληθῶς τὰ ποιήματα ταῦτα πρέπει νὰ εἶναι μικρά, ὡς εἶναι καθόλου μικρὰ καὶ διακοσμητικὴ ἡ θέσις τῆς ἀλληγορίας ἐν τῇ ποιήσει καὶ ὡς πράγματι εἶναι μικραὶ αἱ ἀλληγορίαι τοῦ Ἀλκαίου καὶ τοῦ Θεόγνιδος· ἔργα φιλοσοφικὰ ἢ ποιητικὰ ἐκτενῆ, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀλληγορικά, εἶναι ἀνιαρά, ἐκτὸς ἂν ἄλλη χάρις, ὡς ἡ τοῦ δραματικοῦ διαφέροντος, μετριάζει τὴν ἀνιαρότητα, ὡς συμβαίνει εἴς τινας ἀλληγορικὰς κωμῳδίας τοῦ Ἀριστοφάνους, τοὺς Ὄρνιθας, τοὺς Σφῆκας, τὸν Πλοῦτον, τὸν Chantecler τοῦ Rostand. Ἐκ δὲ τῆς δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως περίφημον εἶναι τὸ ᾆσμα τοῦ ἀετοῦ, δι' οὗ ἀλληγορεῖται ὁ δουλεύων Ἕλλην (Ἆσμ. Κρητικὰ Γιανναράκη σ. 164):

Πάνω στὸ βουνό, πάνω στὸ κορφοβούνι
κάθεται-ν-ἀϊτὸς βρεμένος χιονισμένος, ὁ καϋμένος,
καὶ περικαλεῖ τὸν ἥλιο ν' ἀνατείλῃ.
«Ἥλι' ἀνάτειλε, ἥλιε λάψε καὶ δός μου,
γιὰ νὰ λύσουνε χιόνι' ἀποὺ τὰ φτερά μου
καὶ τὰ κρούσταλλα ἀποὺ τ' ἀκρόνυχά μου».

Καὶ εἰς τὴν ποίησιν καὶ εἰς τὸν πεζὸν λόγον ὑπάρχει πλῆθος ἐκφράσεων, αἵτινες εἶναι μᾶλλον παρομοιώσεις παρὰ ἀλληγορίαι· τοιαῦτα τὰ Ὁμηρικὰ «λάϊνον ἕννυσθαι χιτῶνα»=λίθινον χιτῶνα περιβάλλεσθαι, λιθοβολεῖσθαι, «ἀναιδείην ἐπιειμένος» = περιβεβλημένος ἀναίδειαν, ἀναιδής, τὰ παρ' Αἰσχύλῳ (Ἀγαμέμ. 1258 ἑξ.), ἔνθα ἡ Κασσάνδρα δραματίζεται τὸν μέλλοντα θάνατόν της, «αὕτη δίπους λέαινα συγκοιμωμένη λύκῳ» (Κλυταιμνήστρα καὶ Αἴγισθος) «λέοντος εὐγενοῦς ἀπουσίᾳ (Ἀγαμέμνονος) κτενεῖ με τὴν τάλαιναν», τὰ τοῦ Ἀποστ. Παύλου καλοῦντος τοὺς ὀπαδοὺς «θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομήν», τὰ κοινὰ «τὸ προπύργιον τῶν Ἑλλήνων, ὁ στῦλος, τὸ σκάφος τῆς πολιτείας» κλπ.

Εἶδος ἀλληγορίας εἶναι καὶ ἡ *εἰρωνεία*· ὁ εἰρωνευόμενος ἀποδίδει εἴς τινα ἰδιότητας, τῶν ὁποίων καὶ ὁ λέγων καὶ ὁ ἀκούων, ὡς καλῶς γνωρίζοντες τὸν περὶ οὗ ἡ εἰρωνεία, διαφόρους ἢ ἀντιθέτους ὑπονοοῦσιν, ὡς ὅταν λέγωμεν περί τινος ὑπόπτου συμμάχου «ὁ πιστὸς ἡμῶν σύμμαχος». Ἡ δὲ *τραγικὴ εἰρωνεία* εἶναι τρόπος ἀλληγορίας, καθ' ὃν τὸ ὑπονοούμενον ἀληθὲς ὑπονοεῖ οὐχὶ αὐτὸς ὁ λέγων, ὅστις διατελεῖ ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ, ἀλλ' ὁ ἀκροατής· ὡς π. χ. ὅταν ὁ Οἰδίπους λέγει (Οἰδ. Τύρ. 265 «κἀπὶ πᾶν ἀφίξομαι ζητῶν τὸν αὐτόχειρα τοῦ φόνου λαβεῖν», ὁ ἀκροατὴς ὑπονοεῖ πάραυτα ὅτι αὐτὸς ἑαυτὸν ζητεῖ νὰ ἀνεύρῃ αὐτουργὸν τοῦ φόνου καὶ οἰκτίρει τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν καὶ τύφλωσιν (καὶ εἰς τοῦτο ἔγκειται ἡ σημασία τῆς τραγ. εἰρωνείας). Ὁ Σοφοκλῆς πρῶτος κατενόησε τὴν ἐν τῷ δράματι δύναμιν ταύτης καὶ σφόδρα ἐπετήδευσεν αὐτήν.

Ἡ ἀλληγορία ἐν τῇ τέχνῃ.— Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες σχεδὸν ἠγνόησαν τὴν ἐν τῇ τέχνῃ ἀλληγορίαν· ὁ *Καιρὸς* τοῦ Λυσίππου· εἶναι προσωποποίησις, ὅπως καὶ ἡ *Τύχη*, τὸ *Κράτος*, ἡ *Βία*, καὶ ὁ *λέων τῆς Χαιρωνείας* εἶναι σύμβολον μᾶλλον παρὰ ἀλληγορία (βλ. λ. σύμβολον)· ἡ *Συκοφαντία*, ἣν ὁ Λουκιανὸς περιγράφει καὶ ἀναφέρει ὡς ἔργον τοῦ Ἀπελλοῦ, ἀμφιβάλλεται πολὺ ἂν εἶναι πράγματι ἔργον τοῦ Ἀπελλοῦ ἢ φαντασιικὴ ἀπεικόνισις αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Οἱ καλλιτέχναι των δὲν ἐθεώρουν ἄξιον νὰ καταστήσουν ἀντικείμενον τῆς τέχνης των ἁπλοῦν ἐπικούρημα καὶ κόσμημα τῆς ποιήσεως, ὁποῖον εἶναι κατὰ κανόνα ἡ ἀλληγορία. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως ἡ ἀλληγορία ἀπασχολεῖ πολὺ τὴν τέχνην ἀναζητοῦσαν νέας πηγὰς ἐμπνεύσεως ἢ μεταφέρουσαν εἰς τὸν πίνακα αὐτουσίας τὰς ἀλληγορίας τῆς ποιήσεως (τρβλ. τὸν πίνακα τοῦ *Γύζη* τὸν παριστῶντα τὴν Δόξαν τῶν Ψαρῶν τοῦ Σολωμοῦ). Ἔκτοτε ἔχομεν ἀφθονίαν ἀλληγορικῶν ἀπεικονίσεων, ἀλλ' ὀλίγαι αὐτῶν εἶναι αἱ ἄξιαι λόγου (Prudhon, Rubens, Μιχ. Ἄγγελος, Ραφαὴλ κλπ.).

Ἡ ἀλληγορία ἐν τῇ ἱστορίᾳ.—Ἡ ἀλληγορία ἐχρησίμευσεν ὡς τὸ πρῶτον μέσον τῆς ἐξ ἀποστάσεως ἐπικοινωνίας καταλήξασα εἰς τὸν ἀλφάβητον. Οἱ ἰθαγενεῖς τοῦ Μεξικοῦ πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς εἶχον ἐπινοήσει περιεργοτάτους τρόπους ἀλληγορικῆς ἐπικοινωνίας· ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει *λυγρὰ σήματα* ἐπιστελλόμενα, ἅτινα, ὡς φαίνεται, ἦσαν εἰκονικαὶ παραστάσεις· καὶ ὁ πρῶτος ἀλφάβητος ἦτο εἰκονογραφία, ἀλληγορία δηλ. διὰ διαφόρων μορφῶν καὶ σχημάτων δηλοῦσα τὰ πράγματα καὶ τὰς ἐννοίας, ἥτις κατέληξεν εἰς τὰ ἁπλᾶ τῶν φθόγγων σύμβολα τοῦ ἀλφαβήτου. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἐγίνετο χρῆσις τῆς ἀλληγορίας· ὁ Ταρκύνιος ὁ Ὑπερήφανος περιπατῶν εἰς τοὺς ἀγροὺς μετὰ τοῦ υἱοῦ ἀποκόπτει τὰς κορυφὰς τῶν ἐξεχουσῶν μηκώνων, ἵνα διδάξῃ τὸν υἱὸν πῶς πρέπει νὰ φέρεται πρὸς τοὺς ἐξέχοντας τῶν ἀρχομένων, οἱ Σκῦθαι ἔπεμψαν εἰς τὸν Δαρεῖον ἐκστρατεύοντα εἰς τὴν Σκυθίαν πέντε βέλη, ἓν πτηνόν, ἕνα ποντικὸν καὶ ἕνα βάτραχον, δι' ὧν ἀλληγορικῶς ἤθελον νὰ δηλώσουν εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ διαφύγῃ τὰ βέλη των, ἐκτὸς ἐὰν ὡς πτηνὸν πετάξῃ εἰς τὸν ἀέρα ἢ ὡς ποντικὸς κρυβῇ εἰς τὴν γῆν ἢ ὡς βάτραχος πηδήσῃ εἰς τὸ ὕδωρ· οἱ Τοῦρκοι ἔστελλον ὡς ἀπειλὴν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς σφαῖραν. Ἀλλὰ καθόλου ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἀσήμαντος εἶναι ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ χρῆσις τῆς ἀλληγορίας.

Ἡ ἀλληγορία ἐν τῇ ῥητορικῇ.—Παρ' Ἕλλησιν ἤδη ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων ἡ ῥητορικὴ τῶν ἡρώων ἐμφανίζεται ἐξειλιγμένη (Νέστορος, Ὀδυσσέως)· δὲν ὑπάρχει παρ' αὐτοῖς ἡ ἀλληγορικὴ ἔκφρασις τῶν ῥητόρων τῶν κατὰ φύσιν ζώντων καὶ τῶν ἡμιπολιτίστων λαῶν, ὧν ὁ λόγος γέμει ἀλληγοριῶν καὶ μύθων καὶ παροιμιῶν καὶ γνωμικῶν, καθ' ὅσον μόνον συγκεκριμέναι ἐποπτεῖαι τῶν πραγμάτων ἀποτελοῦσι τὸν θησαυρὸν τῶν γνώσεών των. Εἰς τοὺς Ἕλληνας ῥήτορας ἐμφανίζεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ προηγμένη βαθμὶς τῆς ἐκφράσεως τῶν νοημάτων ὑπὸ τύπον μᾶλλον ἀφῃρημένον, ὃν ἔκτοτε μεταχειρίζεται ἡ ῥητορική. Ἐν τούτοις καταφεύγει, οὐχὶ σπανίως, καὶ ὁ ἀρχαῖος ῥήτωρ, ὅπως καὶ ὁ νεώτερος εἰς τὴν ἀλληγορίαν, ἰδίᾳ τὴν τοῦ μύθου, ὅπως καὶ ἡ ποίησις καὶ ὁ πεζὸς λόγος καθόλου.

Ἀλληγορία ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν μύθων. — Πολὺ ἐνωρὶς τὸ φιλοσοφικὸν τῶν Ἑλλήνων πνεῦμα εἶχε κατίδει τὴν ἀτοπίαν τῶν μύθων τῆς λατρείας· ὁ Ξενοφάνης (περὶ τὸ 550 π. Χ.) κατέκρινε τὸν Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδον ὅτι ἀπέδωκαν εἰς τοὺς θεοὺς λόγους καὶ ἔργα «ὅσσα παρ' ἀνθρώποισιν ὀνείδεα καὶ ψόγος ἐστίν», καὶ συνάμα τὸ ἐρευνητικὸν αὐτῶν πνεῦμα προσεπάθησε νὰ ἀνεύρῃ τὴν γένεσίν των. Οὕτω τρεῖς τρόποι ἑρμηνείας ἐπενοήθησαν ὑπ' αὐτῶν· ὁ Ἐπίχαρμος (περὶ τὸ 500 π.Χ.) ἐδόξαζεν ὅτι παλαιοὶ σοφοὶ ἀλληγορικῶς ἐξέφρασαν διὰ μύθων τὰς περὶ τῶν φαινομένων τῆς φύσεως γνώσεις των καὶ τὰς περὶ γενέσεως τῶν ὄντων θεωρίας των, ὅτι θεοὶ λοιπὸν εἶναι οἱ ἄνεμοι, τὸ ὕδωρ, ἡ γῆ, ὁ ἥλιος, τὸ πῦρ, οἱ ἀστέρες· πρὸς τὴν ἑρμηνείαν ταύτην πλησιάζει ἡ σύγχρονος, θεωροῦσα τοὺς μύθους ὡς προσωποποίησιν κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν φυσικῶν φαινομένων. Ἄλλοι ἔλεγον ὅτι οἱ μῦθοι εἶναι ἐπινόημα σοφῶν πρὸς ἐκφοβισμὸν καὶ ἠθικοποίησιν τῶν ἀνθρώπων, ἄλλοι τέλος, ὡς ὁ Εὐήμερος (περὶ τὸ 300), ὅτι οἱ θεοὶ ἦσαν ἡγεμόνες, πολεμισταί, φιλόσοφοι, λατρευθέντες μετὰ θάνατον ὡς θεοὶ διὰ τὰς εὐεργεσίας καὶ τὰς ἀρετάς των (βλ. θρησκεία *ἀρχ. Ἑλλήνων*).

Ἡ πρὸς τὴν ἀλληγορικὴν ἑρμηνείαν τάσις εἰσέδυσε κατ' ὀλίγον πανταχοῦ καὶ τὸ μυστικοπαθὲς πνεῦμα τῶν μεταγενεστέρων καὶ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων ἀνεζήτει παντοῦ μυστικὴν καὶ μεγάλην σοφίαν. Ὁ Βυζαντινὸς Τζέτζης ἀπεδείκνυε τὸν Ὅμηρον γέμοντα ἀλληγοριῶν! ΣΤΕΦ. ΤΡΑΧΙΛΗΣ

— [ΑΠΟΚΡΥΦΟΛ.] Μία τῶν χαρακτηριστικῶν διαφορῶν μεταξὺ τῆς παλαιᾶς ἐπιστήμης καὶ τῆς νεωτέρας θετικῆς τοιαύτης εἶναι ὅτι ἡ πρώτη ὡς κυριώτερον μέλημα εἶχε τὴν *σύνθεσιν* τῶν γεγονότων, ἐνῷ ἡ δευτέρα θέτει πάντοτε εἰς ἐφαρμογὴν τὴν *ἀνάλυσιν*.

Ἀποτέλεσμα τῆς ἀρχαίας συνθετικῆς ἐργασίας ὑπῆρξεν ὁ συμβολισμὸς καθόλου καὶ εἰδικῶς αἱ *ἀλληγορικαὶ παραδόσεις* καὶ *μῦθοι*.

Κάθε ἀλληγορικὴ διδασκαλία δύναται νὰ λάβῃ τοὐλάχιστον τριπλῆν ἐξήγησιν, ἀντίστοιχον πρὸς τοὺς τρεῖς κόσμους (βλ. λ. ἀλχυμικαὶ διαιρέσεις): ἐξήγησιν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου, ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ ἢ ψυχικοῦ πεδίου καὶ ἐπὶ τοῦ θείου πεδίου, ἢ ἐπὶ τοῦ μικροκόσμου, τοῦ μακροκόσμου καὶ τοῦ ἀρχετύπου κόσμου.

Τοιουτοτρόπως ὁ βίος ἑνὸς ἥρωος δύναται ποικιλοτρόπως νὰ ἐξηγηθῇ λαμβάνων φυσικήν, ἀστρονομικήν, ἑρμητικήν, ψυχικήν, ἠθικὴν ἑρμηνείαν.

Αἱ περισσότεραι τῶν ἀλχυμικῶν παραδόσεων τῶν ἀρχαίων ἔχουσι σχέσεις μὲ τὰς περιγραφὰς τῶν Ἑρμηνιστῶν. Ἰδοὺ μία τοιαύτη ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ripley εἰς τὸ ἔργον του: «*Αἱ δώδεκα θύραι*».

α') Πρέπει νὰ ἀρχίσῃς ἅμα τῇ δύσει τοῦ Ἡλίου, ὅταν ὁ Ἐρυθρὸς σύζυγος καὶ ἡ Λευκὴ σύζυγος ἑνοῦνται, εἰς ἐπακριβεῖς ἀναλογίας ὕδατος καὶ γῆς.

β') Ἐκ τῆς δύσεως προχώρησον διὰ μέσου τοῦ σκότους πρὸς τὴν ἄρκτον.

γ') Διάλυσον τοὺς συζύγους μεταξὺ τοῦ χειμῶνος καὶ τῆς ἀνοίξεως, μετάτρεψον τὸ ὕδωρ εἰς μέλαινάν τινα γῆν καὶ ἀνυψώθητι διὰ μέσου τῶν διαφόρων ἀποχρώσεων πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ἔνθα φαίνεται ἡ Πανσέληνος. Μετὰ τὸ καθαρτήριον ἐμφανίζεται ὁ λευκὸς καὶ ἀκτινοβόλος Ἥλιος».

Ἡ πρώτη παράγραφος περιγράφει τὴν εἰσαγωγὴν ἐντὸς τοῦ φιλοσοφικοῦ ᾠοῦ τῶν δύο φυραμάτων: τοῦ ἐνεργοῦ ἢ ἐρυθροῦ καὶ τοῦ παθητικοῦ ἢ λευκοῦ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ γίνεται λόγος περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς θερμοκρασίας. Τέλος ἡ τρίτη περιγράφει τὰ χρώματα ἅτινα διαδέχονται ἄλληλα: Ἔχομεν πρῶτον τὸ μέλαν χρῶμα (κόρακος κεφαλή), εἶτα ποικιλίαν ἀποχρώσεων καὶ τέλος τὴν λευκὴν χροιὰν (μικρὸν ἐλιξίριον).

Πλῆθος ἀναλόγων ἀλληγορικῶν περιγραφῶν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀναγράψωμεν. Ἀρκούμεθα μόνον νὰ ἀναφέρωμεν τοὺς τίτλους ὑφ' οὓς εἶναι γνωσταὶ αὗται: *Ἀλληγορία τοῦ Μερλίνου*, ἡ *Ἀλληγορία τῆς Κρήνης* τοῦ Βερνάρδου de Prévisan, ὡς καὶ τὸ *Πράσινον Ὄνειρον* τοῦ ἰδίου.

Ἑτέρα τις ἀλληγορικὴ παράστασις, ὑπὸ μορφὴν περιγραφῆς φανταστικοῦ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀγάλματος, ἀνεφέρθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ «*Περὶ Στυγὸς*» ἀπολεσθέντι συγγράμματι τοῦ Πορφυρίου, ἐξ οὗ τὴν παρέλαβεν ὁ Στοβαῖος. Ἰδοὺ ἐν περιλήψει ἡ σχετικὴ περικοπή:

«Οἱ Ἰνδοί, κατὰ τὴν βασιλείαν Ἀντωνίου τοῦ ἐξ Ἐμισῶν, ἐξήγησαν εἰς τὸν Βαρδισάνην ὅτι παρ' αὐτοῖς ὑπῆρχε λίμνη τις ἣν ἐκάλουν δοκιμαστηρίαν. Πλησίον τῶν ὀχθῶν της εὑρίσκετο μέγα σπήλαιον, ἐσκαμμένον ἐντὸς βράχου κειμένου ἐν τῷ μέσῳ τῆς Γῆς. Ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐκείνῳ ὑπῆρχεν ἄγαλμα ὕψους 10-12 πήχεων. Παρίστα ἄνθρωπον ὄρθιον, ἔχοντα τὰς χεῖρας ἡπλωμένας ἐν σχήματι σταυροῦ. Τὸ δεξιὸν τοῦ σώματος αὐτοῦ ἦτο ἀνδρικόν, τὸ ἀριστερὸν θῆλυ. Λέγεται δὲ ὅτι ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μαστοῦ τοῦ ἐν λόγῳ ἀγάλματος εἶχεν ἐγχαραχθῇ Ἥλιος, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ Σελήνη, ἐπὶ δὲ τῶν βραχιόνων παρίστατο διὰ τεχνικῆς γλυφῆς ὁ τῶν ἀγγέλων ἀριθμὸς καὶ ὅσα ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχουσι...Τὸ ἄγαλμα τοῦτο, λέγει ἡ παράδοσις, ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, ὁπότε οὗτος ἐδημιούργει τὸν Κόσμον, ἵνα

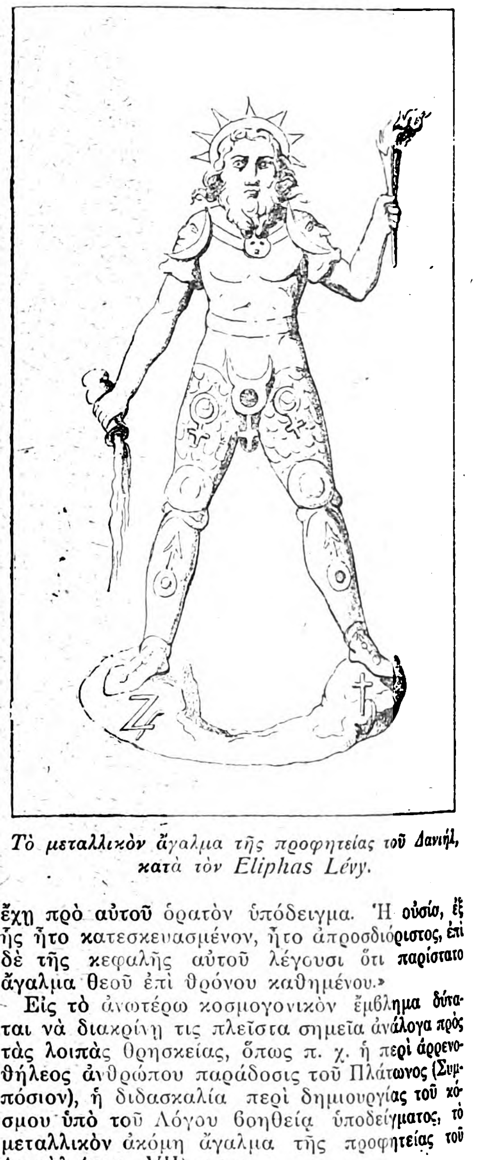

Τὸ μεταλλικὸν ἄγαλμα τῆς προφητείας τοῦ Δανιήλ, κατὰ τὸν Eliphas Lévy.

ἔχῃ πρὸ αὐτοῦ ὁρατὸν ὑπόδειγμα. Ἡ οὐσία, ἐξ ἧς ἦτο κατεσκευασμένον, ἦτο ἀπροσδιόριστος, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ λέγουσι ὅτι παρίστατο ἄγαλμα θεοῦ ἐπὶ θρόνου καθημένου.»

Εἰς τὸ ἀνωτέρω κοσμογονικὸν ἔμβλημα δύναται νὰ διακρίνῃ τις πλεῖστα σημεῖα ἀνάλογα πρὸς τὰς λοιπὰς θρησκείας, ὅπως π. χ. ἡ περὶ ἀρρενοθήλεος ἀνθρώπου παράδοσις τοῦ Πλάτωνος (Συμπόσιον), ἡ διδασκαλία περὶ δημιουργίας τοῦ κόσμου ὑπὸ τοῦ Λόγου βοηθείᾳ ὑποδείγματος, τὸ μεταλλικὸν ἀκόμη ἄγαλμα τῆς προφητείας τοῦ Δανιὴλ (κεφ. VII) κ.ο.κ.

Ἀλληγορικὴν θεωρεῖ ὁ νεοπλατωνικὸς Πορφύριος καὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ «*Ἄντρου τῶν Νυμφῶν*» (Ὀδύσσεια Ν. 96) ὡς τοῦ ἄντρου τοῦ Κόσμου εἰς ὃν εἰσέρχονται καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξέρχονται αἱ ψυχαὶ ἀκολουθοῦσαι τὰς ἐξελικτικάς των πορείας. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν συμβολισμὸν τῶν περὶ Θησέως, Ἡρακλέους, Περσέως, Ἀργειαδῶν, Προμηθέως κ.τ.λ. μυθευομένων ἀρκούμεθα νὰ παραπέμψωμεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ροδόλφου Steiner: «Le Mystère Chretien et les Mystères antiques».

Περὶ τῆς Κλίμακος τοῦ Ἰακὼβ Φίλων ὁ Ἰουδαῖος γράφει ἐν τῷ ἔργῳ του: «Περὶ τοῦ θεοπνεύστους εἶναι τοὺς ὀνείρους» (Βιβλ. Ι κεφ. XXII): «Κλῖμαξ εἰς μὲν τὸν ὀνομαζόμενον «Κόσμον» ἀλληγορικῶς λέγεται ὁ *Ἀήρ*, οὗ βάσις μὲν εἶναι ἡ γῆ, κεφαλὴ δὲ ὁ οὐρανός. Διότι ἀπὸ τῆς σεληνιακῆς σφαίρας, μέχρι τῆς ἐσχάτης γῆς, ὁ ἀὴρ ἐκταθεὶς πανταχοῦ κατεπλήρωσε. Εἶναι δὲ κατοικία ψυχῶν ἀσωμάτων...»

Προχωρῶν περαιτέρω δίδει δευτέραν ἐξήγησιν (μικροκοσμικὴν) λέγων (Βιβλ. Ι κεφ. XXIII): «Ἡ μὲν λοιπὸν ἐν τῷ Κόσμῳ συμβολικῶς λεγομένη κλῖμαξ τοιαύτη τις εἶναι· ἐὰν ὅμως ἐξετάσωμεν

Digitized by Google

ποία εἶναι ἡ εἰς ἀνθρώπους τοιαύτη, θὰ εὕρωμεν ὅτι εἶναι ἡ *ψυχή*, τῆς ὁποίας βάσις μὲν εἶναι τὸ σωματοειδὲς μέρος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ αἴσθησις· κορυφὴ δ' αὐτῆς, τείνουσα πρὸς τὸν οὐρανόν, ὁ ἁγνότατος Νοῦς. Ἄνω δὲ καὶ κάτω, διὰ τῆς ψυχῆς, χωροῦσιν οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ, οἱ ἄγγελοι, κατὰ συγκατάβασιν τῆς ἀσθενοῦς ἡμῶν φύσεως, καὶ ἐπὶ σκοπῷ ἀνυψώσεως τῆς ὀντότητός μας.»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Banget*, Bibliotheca Chemica, t. II.—*Papus*, Traité élementaire de Sc. Occ. Ollendorff, Paris.—*Figuier*, Alchimie et les Alchimistes, 1860 Paris.—*H. Durville*, Science Sécrète, 6ème édit. Paris 1926 —*R. Steinèr*, Mystère Chrétien et M. antiques, Perrin 1920, p. 145-167.—*Ἀντωνίου Χαλᾶ*, Περὶ Ἀγγέλων, Ἀθῆναι 1925.—*Eliphas Levi*, La Clef des S. Mystères, Paris 1861, σελ. 416. Π. ΓΚΡΑΒΙΓΓΕΡ

—[ΒΙΒΛΙΚ.] Ἀλληγορία οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ μεταφορὰ ἀνεπτυγμένη. Προσιδιάζει δὲ τοσοῦτον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν φύσιν τοῦ Ἀνατολίτου ἡ ἀνάγκη τῆς χρήσεως μεταφορῶν, ἄρα δὲ καὶ ἀλληγοριῶν, πρὸς ζωηροτέραν καὶ παραστατικωτέραν ἔκφρασιν τῶν λεγομένων, ὥστε εὔλογος εἶναι ἡ ὕπαρξις πολλῶν τοιούτων καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ. Ἀλληγορίας μετεχειρίζοντο οἱ προφῆται πολλάκις καὶ πρὸς περικεκαλυμμένην ἀποκάλυψιν τῶν θείων βουλῶν (πρβλ. *Ἰεζεκιὴλ* ιε', ιστ', ιζ', *Ὠσηὲ* α-γ' κλπ.), καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπίσης, ὡς βλέπομεν μάλιστα ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ. Ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ ἐκτὸς τῶν ἀλληγοριῶν τοῦ *κλασσικοῦ ῥητορικοῦ τύπου*, ἔνθα πράγματι «ἄλλο λέγει τὸ γράμμα καὶ ἄλλο τὸ νόημα», ὑπάρχουν καὶ ἀλληγορίαι μὴ ἀναφερόμεναι εἰς τὰς λέξεις ἀλλ' εἰς τὰ διὰ τῶν λέξεων ἐκφραζόμενα γεγονότα. Παράδειγμα κλασσικὸν τοιαύτης ἀλληγορίας εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Παύλου ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῇ (δ' 26) ἀναφερομένη καὶ ῥητῶς ὡς ἀλληγορία χαρακτηριζομένη περὶ τῆς ἱστορίας τῶν δύο υἱῶν τοῦ Ἀβραάμ, ἥτις μὴ παύουσα δι' αὐτὸν νὰ εἶναι πραγματικὴ ἱστορία, εἶναι συγχρόνως καὶ ἀλληγορία τῶν δύο διαθηκῶν, τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας. Ὑπάρχουσι δὲ ἐν τῇ Βίβλῳ καὶ ἀλληγορίαι οὐχὶ ἐντελῶς καθαραί, ἀλλὰ μεικταί, ἐν αἷς τὰ παραβολικὰ στοιχεῖα συγκεραννύονται μετὰ τῶν ἀλληγορικῶν, οὕτως ὥστε νὰ προκύπτωσι παραβολαὶ ἀλληγορίζουσαι καὶ ἀλληγορίαι παραβολίζουσαι. Αἱ σχετικῶς δὲ καθαρώτεραι καὶ ὡραιότεραι τῶν ἀλληγοριῶν τῆς Βίβλου εἶναι ἡ τῆς *ἀμπέλου* (Ψαλμ. οθ' 9—18) ἣν μεταχειρίζεται καὶ ὁ Χριστὸς (Ἰω. ιε' 1—18), ἡ τοῦ *καλοῦ ποιμένος* (Ἰω ι' 1—13), ὡς καὶ ἡ τῆς *καλλιελαίου καὶ ἀγριελαίου* τοῦ ἀπ. Παύλου (Ρωμ. ια' 17). Διακρίνονται δὲ ἅπασαι αἱ ἀλληγορίαι ὡς καὶ αἱ παραβολαὶ αἱ τῆς Βίβλου ἐπὶ φυσικότητι, ἁπλότητι καὶ παραστατικότητι.

Παρὰ τὰ δεδομένα τῆς εὐαγγελικῆς παραδόσεως, ἥτις ἐμφανίζει τὸν Χριστὸν χρησιμοποιοῦντα ἀλληγορίας *(ἀμπέλου καὶ καλοῦ ποιμένος)*, νεώτεροι θεολόγοι (Jülicher κ. ἄ.), ἐν τῷ ἀδιαλλάκτῳ αὐτῶν κατὰ τοῦ ἀλληγορισμοῦ ἀγῶνι, ἠμφεσβήτησαν τοῦτο, διότι δῆθεν ἡ ἀλληγορία, τεχνικὸν κατασκεύασμα καὶ ἀσαφὴς ὅλως οὖσα, ἀνάπτυξιν δὲ διανοητικὴν παρὰ τοῖς ἀκροαταῖς προϋποθέτουσα, δὲν θὰ εἶχε θέσιν ἐν τῷ στόματι κήρυκος κατ' ἐξοχὴν λαϊκοῦ, οἷος ὁ Ἰησοῦς. Ἀλλ' ἀπεδείχθη ὅτι αἱ ἀμφιβολίαι αὗται εἶναι ἀδικαιολόγητοι, διότι οὔτε ὁ τοσοῦτον φυσικὸς τρόπος τοῦ ἀλληγορικῶς ὁμιλεῖν εἶναι ξένος πρὸς τὸν λαόν, οὔτε αἱ ἀλληγορίαι τοῦ Ἰησοῦ, ἀναφερόμεναι εἰς παλαιόθεν οἰκείας τῷ λαῷ εἰκόνας, θὰ ἦσαν ἀκατάληπτοι εἰς αὐτόν. Ἄρα αἱ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις καὶ δὴ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου παρατιθέμεναι καὶ εἰς τὸν Ἰησοῦν ἀποδιδόμεναι ἀλληγορίαι εἶναι γνήσιαι. (Βλ. λ. ἀλληγορικὴ ἑρμηνεία Ἁγ. Γραφῆς καὶ παραβολαί.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Mangenot* (ἐν Dict. de Théolog. Cathol. ἄρθρον *allégorie*).- *Massie* (ἐν Dict. of the Bible ἄρθρον *allegory*).—*Gunkel* (ἐν Religion in Geschichte κλπ. ἄρθρον Allegorie.—*Π. Ι. Μπρατσιώτου*, Αἱ παραβολαὶ τοῦ Κυρίου καὶ ἡ νεωτέρα κριτικὴ (1925), ἔνθα πληρεστέρα βιβλιογραφία. Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

— [ΒΥΖΑΝΤ.] Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «*ἀλληγορίαι*» ἐγράφοντο ὑπὸ Βυζαντινῶν διδακτικὰ πονήματα, ἑρμηνευτικὰ κλασσικῶν συγγραφέων εἴτε μύθων, ἐν στίχοις καὶ δι' ἀλληλογιῶν. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο διέπρεπεν ὁ Ἰωάννης **Τζέτζης** ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἠσχολήθη εἰς ὅλα τὰ εἴδη τοῦ γραπτοῦ λόγου, δυνάμενος νὰ θεωρηθῇ ὡς εἷς τῶν πολυγραφοτέρων, ἂν μὴ ὁ πολυγραφότερος, τῶν συγγραφέων. Εἰς τὴν πτωχείαν δύναται νὰ παραβληθῇ μὲ τὸν περίφημον Πτωχοπρόδρομον, μὲ τὸν ὁποῖον ἄλλως τε ὁμοιάζει καὶ φιλολογικῶς. Τὰ συγγράμματά του κατατάσσονται εἰς τρία εἴδη, εἰς ἀρχαιολογικὰ καὶ ἱστορικά, εἰς ἀλληγορίας, συμπληρώσεις καὶ σχόλια ἀρχαίων ποιητῶν καὶ τέλος εἰς γενικὰς διατριβὰς περὶ ποιήσεως, μετρικῆς καὶ γραμματικῆς.

Αἱ «*ἀλληγορίαι*» του εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν εἶναι δύο διδακτικὰ ποιήματα εἰς στίχους πολιτικούς, εἰς τὰ ὁποῖα «ὁ Ὅμηρος ὁ πάνσοφος, ἡ θάλασσα τῶν λόγων» ἑρμηνεύεται διὰ μακρῶν καὶ διευκρινίζεται, ἰδίως δὲ ἀναπαρίσταται ἀλληγορικῶς τὸ Ὁμηρικὸν Πάνθεον. Τὸ διπλοῦν τοῦτο σύγγραμμα ἐπιγράφεται: «Ὑπόθεσις Ὁμήρου ἀλληγορηθεῖσα παρὰ Ἰωάννου γραμματικοῦ τοῦ Τζέτζου, τῇ κραταιοτάτῃ βασιλίσσῃ καὶ ὁμηρικωτάτῃ κυρᾷ Εἰρήνῃ τῇ ἐξ Ἀλλαμανῶν». Τὸ ἔργον λοιπὸν ἀφιερώνεται εἰς τὴν Αὐτοκράτειραν Εἰρήνην, σύζυγον τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ καὶ καταγομένην ἐκ Γερμανίας. Ἀλλὰ πράγματι μόνον τὰ δεκαπέντε πρῶτα βιβλία τοῦ ἐκτενοῦς τούτου ἔργου εἶναι ἀφιερωμένα εἰς αὐτήν· ὁ βασιλικὸς θησαυροφύλαξ ἔπαυσεν ἐν τῷ μεταξὺ καταβάλλων τὰ χρηματικὰ πρὸς τὸν Τζέτζην ἐπιδόματα, ὁ δὲ ποιητὴς ἐκδικούμενος τὴν ἐγκατάλειψιν, ἀφιέρωσε τὸ δεύτερον μέρος τῆς συγγραφῆς του εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Κοτερτζῆν. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔργου συνεγράφη κατὰ τὸ 1145, τὸ δὲ τέλος κατὰ τὸ 1158. Αἱ «Ἀλληγορίαι εἰς τὴν Ὀδύσσειαν» ἐγράφησαν βραδύτερον, διότι ἐν αὐταῖς μνημονεύεται ὁ θάνατος τῆς Αὐτοκρατείρας Εἰρήνης, ἐπισυμβὰς τὸ 1158. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἀνευρέθησαν μέχρι τοῦδε τὸ προοίμιον καὶ αἱ ἀλληγορίαι εἰς τὰς δεκατρεῖς πρώτας ῥαψῳδίας. Ἀμφότερα τὰ σωζόμενα ποιήματα περιλαμβάνουν περὶ τὰς δέκα χιλιάδας στίχων. Τοῦ ἰδίου ἐπίσης σώζονται *ἀλληγορίαι* ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἰωάννου τοῦ Τζέτζου ἀλληγορίαι ἐκ τῆς χρονικῆς μετρικῆς βίβλου, ποίημα περὶ τῆς μεθόδου τοῦ ἀλληγορεῖν μετὰ παραδειγμάτων». Κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τὸ ποίημα τοῦτο ἀποτελεῖ τμῆμα μεγαλυτέρας Χρονικῆς Βίβλου, μὴ διασωθείσης ὅμως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται ὁ Τζέτζης καὶ εἰς ἄλλα αὐτοῦ ἔργα.

Ἐξ ἀρχαιοτέρων βυζαντινῶν ἀλληγοριῶν ἀξιοσημείωτοι εἶναι αἱ φυσικοφιλοσοφικαὶ θεωρίαι περὶ Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, τῶν ὁποίων συγγραφεὺς μαρτυρεῖται μία φέρουσα ὄνομα *Δημώ*. Εἰς τὰ Ὁμηρικὰ σχόλια καὶ ἰδίως εἰς τὸν Εὐστάθιον, ἔχομεν ἀποσπάσματα καθοριζόμενα μὲ τὸ ὄνομα αὐτό. Κατὰ τὸν Κρούμβαχερ, ἡ γυνὴ αὕτη θὰ ἔζησε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ πέμπτου αἰῶνος μ. Χ., τὰ δὲ ἑρμηνευτικὰ αὐτῆς σχόλια γέμουσι κοσμογονικῶν θεωριῶν ἐπηρεασμένων ἀπὸ τὰς νεοπλατωνικὰς θεωρίας. Ὁ Ἰωάννης Τζέτζης ἐπιτίθεται ἥκιστα ἱπποτικῶς κατὰ τῆς γυναικὸς ἀντιπάλου του εἰς τὰς ἰδικάς του ἀλληγορίας εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν, κατακρίνων τὴν «μαθηματικὴν» μέθοδον τῆς ἀλληγορίας τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζει ἡ Δημώ, ἂν καὶ οὐχὶ πρώτη αὕτη. Ὁ Τζέτζης εἰς τὰς κατακρίσεις του καυχᾶται ὅτι:

οὐχὶ καθάπερ ἡ Δημώ, μιμῶ δὲ τοῖς φρονοῦσι,
γυναιον κομπολάκυθον ψευδυψηγορογράφον,
μηδὲν δὲ πρὸς τὸν Ὅμηρον τῶν συντελούντων λέγον.

Περὶ τῆς Δημοῦς ἐγράφησαν πλεῖστα. Διάφοροι ὅμως ἀμφισβητοῦν τὴν ὕπαρξίν της, θεωροῦντες πλάσμα ἀγνώστου τὸ ὄνομά της. Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΑΣ

ἀλληγορικός, —*ή*, —*όν*· ὁ δι' ἀλληγορίας ἐκφραζόμενος καὶ νοούμενος: «οἱ μῦθοι εἶναι ἀλληγορικοί», δηλ. τὰ ἐν τοῖς μύθοις ἀναφερόμενα δὲν δηλοῦσι πραγματικὰ γεγονότα, ἀλλὰ δι' αὐτῶν ὑπονοοῦνται ἄλλα τινὰ ὑπάρχοντα ἐν τῇ πραγματικότητι· «τὰ ὄνειρα εἶναι ἀλληγορικά», ἤτοι διὰ τῶν ὁραματισμῶν ἄλλα τινὰ ὑπονοοῦνται. Ἐπίρρ. *ἀλληγορικῶς*. Β. Φ.

—***ἀλληγορικὴ ἑρμηνεία ἁγίας Γραφῆς***. Ἀνάλογος πρὸς τὴν προσιδιάζουσαν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τάσιν τοῦ μεταχειρίζεσθαι μεταφορὰς καὶ ἀλληγορίας ἐν τῷ λόγῳ εἶναι καὶ ἡ τάσις τῶν ἀνθρώπων νὰ ἀναζητῶσιν ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις λόγοις καὶ ἔργοις κεκρυμμένας ἐννοίας, ἃς οἱ παλαιοὶ ἔλεγον *ὑπονοίας*. Τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς *ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας*. Πρὸ παντὸς εὔλογον εἶναι νὰ ἀναζητῶσιν οἱ ἄνθρωποι κεκρυμμένας ἐννοίας ἐν ταῖς γεραραῖς, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς ἱεραῖς αὐτῶν βίβλοις· κυρίως ὅμως ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνευρέσεως κεκρυμμένων ἐννοιῶν, τ. ἔ. τῆς ἀλληγορικῆς τῶν πραγμάτων ἑρμηνείας, ἐμφανίζεται ἐν χρόνοις καθ' οὓς ζωηρὰ εἶναι ἡ συναίσθησις τῆς διαστάσεως καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀντιθέσεως μεταξὺ τοῦ πνεύματος ἐποχῆς τινος καὶ τοῦ περιεχομένου τῶν ἱερῶν βιβλίων καὶ τῆς πατρίου θρησκείας λαοῦ τινος, ἥτις πάλιν συναίσθησις γεννᾷ τὴν ἀνάγκην τῆς ἄρσεως τῆς ἀντιθέσεως ταύτης.

Α') Παρ' Ἰουδαίοις.—Ἡ συναίσθησις τῆς τοιαύτης ἀνάγκης, ἥτις προϋποθέτει τὸ μὲν μέγα κῦρος τῶν ἱερῶν βιβλίων καὶ τῶν πατρίων παραδόσεων ἐν τῇ κοινῇ συνειδήσει, τὸ δὲ ἔλλειψιν ἱστορικοῦ καὶ κριτικοῦ πνεύματος, εἶχε κινήσει τὴν Στοὰν εἰς τὴν χρῆσιν τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας ἐπὶ τοῦ Ὁμήρου καὶ τῆς λαϊκῆς τῶν Ἑλλήνων Θρησκείας. [Πρβ. τὸ «πάντῃ ἠσέβησεν Ὅμηρος εἰ μὴ ἠλληγόρησεν» (*Ἡρακλ.* Ποντ. 1)]. Τοιαύτη ἀνάγκη ὡδήγησε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς γνωριμίας τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ μετὰ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τοὺς Ἰουδαίους λογίους οὐ μόνον τῆς ἑλληνιζούσης διασπορᾶς ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Παλαιστίνης εἰς ἀποπείρας πρὸς ἐναρμονισμὸν τῆς κοσμικῆς μετὰ τῆς πατρίου ἱερᾶς σοφίας, τῆς ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ περιεχομένης. Ἐν ᾧ δὲ ἀπολογητικὸς ἦτο ὁ σκοπός, ὃν διὰ τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας προετίθεντο οἱ Ἰουδαῖοι λόγιοι τῆς τε Παλαιστίνης καὶ τῆς ἑλληνιστικῆς διασπορᾶς, ἡ τάσις καὶ ἡ χροιὰ τῆς ἑρμηνείας ταύτης ἐκεῖ μὲν ἔφερε μᾶλλον ἐποικοδομητικὸν καὶ πρακτικόν, ἐνταῦθα δὲ μᾶλλον θεωρητικὸν χαρακτῆρα. Διὰ τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας, ἥτις ἀποτελεῖ οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς χαγγαδᾶ, τ. ἔ. τῆς ἐξηγήσεως τῶν Παλαιστινῶν ῥαββίνων, ἐπιδιώκουσιν οὗτοι εἴτε νὰ ἱκανοποιήσωσι τὴν ἑαυτῶν συνείδησιν διὰ τὴν μὴ τήρησιν νόμων, θεωρουμένων ὡς ἀνεφαρμόστων, εἴτε ἵνα δικαιολογήσωσι διαφόρους μεταγενεστέρας προσθήκας τῆς παραδόσεως, εἴτε ἵνα ὑπερασπίσωσι τὸν Θεὸν κατὰ πάσης μομφῆς ἐπὶ ἀνακολουθίᾳ εἴτε τοὺς συγγραφεῖς τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἢ προσωπικότητας τῆς ἱερᾶς ἱστορίας κατὰ πάσης αἰτιάσεως ἐπὶ ἀνηθικότητι. Ἐν δὲ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, ἥτις ὑπῆρξε τὸ κέντρον τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ τῆς ἑλληνιστικῆς διασπορᾶς καὶ ἔνθα ἡ ἀνάγκη τῆς ἐναρμονίσεως τῆς πατρίου ἱερᾶς μετὰ τῆς ἑλληνικῆς σοφίας ἐγένετο μάλιστα αἰσθητή, οἱ λόγιοι ἑλληνισταὶ Ἰουδαῖοι ἐχρησιμοποίησαν τὴν ἀλληγορικὴν ἑρμηνείαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἵνα ἀποδείξωσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον ὅτι τὰ ἱερὰ τῶν Ἑβραίων βιβλία δὲν ἦσαν οὔτε βάρβαρα οὔτε ἀσεβῆ, ὅτι ἡ θρησκεία αὐτῶν εἶχε τὴν λογικότητα τῆς ἑλληνικῆς σοφίας καὶ ὅτι ὁ Μωϋσῆς, ἂν μὴ ὑπῆρξε διδάσκαλος, τοὐλάχιστον ἐγένετο πρόδρομος τοῦ Πυθαγόρου καὶ τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν Στωϊκῶν. Τὴν ἀλληγορικὴν μέθοδον εἶχε χρησιμοποιήσει ὁ ἑλληνιστὴς Ἰουδαῖος τῆς Ἀλεξανδρείας *Ἀριστόβουλος* κατὰ τὸν β' π. Χ. αἰῶνα, ζητήσας νὰ συναγάγῃ περιπατητικὰ φιλοσοφικὰ διδάγματα ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν· τῷ παραδείγματι δὲ αὐτοῦ ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι Ἀλεξανδρινοὶ Ἰουδαῖοι. Ἐφαρμογῆς τῆς ἀλεξανδρινῆς ἑρμηνευτικῆς μεθόδου ἴχνη ἀπαντῶμεν καὶ ἐν τῇ «Σοφίᾳ Σολομῶντος» (ιστ' 20 ἑξ. ιη' 24 κλπ).

Ἀλλ' ὁ κλασσικὸς ἀλληγοριστὴς τοῦ ἑλληνίζοντος Ἰουδαϊσμοῦ ὑπῆρξεν ὁ *Φίλων*, ὅστις ἀνήγαγε τὴν ἀλληγορικὴν ἑρμηνείαν εἰς σύστημα, οὗ διετύπωσε καὶ τοὺς κανόνας, παρεμφερεῖς πρὸς τοὺς ὑπὸ τῶν ῥαββίνων διατυπωθέντας τῆς παλαιστινῆς χαγγαδᾶ. Τὴν ἐκ τοῦ γράμματος τῆς Π. Δ. ἐξαγωγὴν ἀλληγορικῆς ἐννοίας ἐπεδίωκεν οὗτος πάσῃ θυσίᾳ, ἐξικνούμενος ἐνίοτε μέχρις ἐκμηδενισμοῦ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ μέχρις ἀναστατώσεως τῆς διηγήσεως καὶ καταστροφῆς τῆς ἑνότητος τῶν ἱστορημάτων τῆς Π.Δ. Αἱ διάφοροι πράξεις τῶν ἱστορικῶν τῆς Π. Δ. προσώπων εἶναι διὰ τὸν Φίλωνα *τρόποι* (δηλ. εἰκόνες) τῆς ψυχῆς. Ὁ Ἀδὰμ εἶναι εἰκὼν τοῦ *γηγενοῦς* ἢ τοῦ *χοϊκοῦ* ἀνθρώπου, ὁ Κάϊν τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ὁ Ἄβελ τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἀφοσιώσεως, ὁ Ἀβραὰμ τῆς διὰ τῆς ἀγωγῆς σοφῆς γενομένης ψυχῆς, ὁ Ἰακὼβ τῆς δι' ἀσκήσεως· ὁ Μωϋσῆς λέγεται ὑπ' αὐτοῦ *λόγος προφητης*· ἡ Αἴγυπτος εἶναι, κατ' αὐτόν, τὸ σύμβολον τοῦ σώματος, ἡ Χαναὰν τῆς εὐσεβείας κ.τ.τ. Ἐν τούτοις ὁ Φίλων δὲν θεωρεῖ τὴν ἀλληγορίαν ὡς τοῖς πᾶσι προσιτήν, ἀλλ' ὡς μυστικὴν διδασκαλίαν τοῖς πνευματικοῖς ἀνθρώποις προσιδιάζουσαν.

Αἱ ἀρχαὶ τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας ἐξηκολούθησαν ἐφαρμοζόμεναι ἐπὶ τῆς Π. Δ. παρά τε τῶν λογίων τῆς Παλαιστίνης καὶ τῶν τῆς καθόλου διασπορᾶς ἐπὶ πολὺν χρόνον. Βραδύτερον δέ, καὶ δὴ ἀπὸ 900 μ. Χ.—1500, παρατηρεῖται παρά τισι τῶν λογίων Ἰουδαίων τῆς Ἱσπανίας ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ὑπερβολικοῦ ἀλληγορισμοῦ, ὀφειλομένη εἰς ἐπίδρασιν Ἀράβων λογίων ἑρμηνευτῶν τοῦ Κορανίου, ἧς ἀντιδράσεως κυριώτατος ἐκπρόσωπος εἶναι ὁ Ἴμπν Ἔζρα, ὁ Σααδιὰ καὶ ὁ Δαυῒδ Κιμχί. Τὴν ἀλληγοριστικὴν τάσιν εὑρίσκομεν ζωηρὰν παρὰ τοῖς θρησκευτικοῖς Ἑβραίοις φιλοσόφοις, οἷος ὁ Ἴμπν Γκαβινὸλ († 1070) καὶ ὁ Μαϊμωνίδης (1135—1204). Σπουδαιότατον μέρος ἐπίσης διαδραματίζει καὶ μέχρις ἐκφυλισμοῦ καταντᾷ ὁ ἀλληγορισμὸς ἐν τῇ *καβάλλᾳ* (μυστικισμὸς τῶν ἀριθμῶν κ.τ.τ. βλ. λ. καβάλλα). Κατακλείοντες τὰς παρατηρήσεις ταύτας ἐπισημειοῦμεν ὅτι οἱ μεταγενέστεροι Ἰουδαῖοι ἀλληγορισταὶ διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν φιλωνείων ἑρμηνευτικῶν ἀρχῶν.

Β') Ἐν τῷ Χριστιανισμῷ.—Ὁ χριστιανισμὸς ἅμα ἐμφανισθεὶς εἰς τὸν κόσμον εὗρεν ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι χρησιμοποιουμένην ἔν τε τῷ ἐθνικῷ καὶ τῷ ἰουδαϊκῷ κόσμῳ τὴν ἀλληγορικὴν ἑρμηνείαν, ἣν εὔλογον ἦτο νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ αὐτός, μεθαρμόζων αὐτὴν πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ σκοπούς. Ὁ Ἰ. Χριστὸς μεταχειρίζεται οὐχὶ τὴν καθαρῶς ἀλληγορικήν, ἀλλὰ κυρίως τὴν τυπολογικὴν μέθοδον καὶ ταύτην ἐν πάσῃ νηφαλιότητι. Οὕτω λ. χ. θεωρεῖ τὸν Ἰωνᾶν τύπον ἑαυτοῦ (Ματθ. ιβ' 39), τὸν Ἠλίαν ὡς τύπον τοῦ Προδρόμου (Ματθ. ια' 14). Ἐκ δὲ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν συγγραφέων τῆς Κ. Διαθήκης ποιοῦνται πλείονα χρῆσιν τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας οἱ δύο λογιώτατοι ἐξ αὐτῶν, ὁ ἀπ. *Παῦλος* καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς *πρὸς Ἑβραίους* ἐπιστολῆς, ἐκεῖνος μὲν μᾶλλον χαγγαδίζων, οὗτος δὲ μᾶλλον φιλωνίζων ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς ἀλληγορικῆς μεθόδου. Οὕτω λ. χ. ὁ Παῦλος ἐφαρμόζει τὴν μέθοδον ταύτην, ὅταν λαλῇ περὶ τῆς *πνευματικῆς* πέτρας (τοῦ Χριστοῦ),

Digitized by Google

τῆς ἀκολουθούσης τοὺς Ἑβραίους ἐν τῇ ἐρήμῳ (Α΄ Κορ. ι΄ 4), περὶ τοῦ καλύμματος τοῦ Μωϋσέως (Β΄ Κορ. γ΄ 13) κττ. Ὁ δὲ συγγραφεὺς τῆς πρὸς Ἑβραίους φιλωνίζει, ὅταν ἀντιτάσσῃ τὸν Ἰουδαϊσμόν, ὡς τὴν σκιὰν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων τῶν ἐπουρανίων (η΄ 5, ι΄ 1) κττ. Ταῖς αὐταῖς ἑρμηνευτικαῖς ἀρχαῖς ἀκολουθεῖ καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς λεγομένης ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα, ὅστις ὅμως ποιεῖται κατάχρησιν τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας. Οἱ πρῶτοι οὗτοι κήρυκες τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας μεταχειρίζονται τὴν ἀλληγορικὴν μέθοδον πρὸς σκοποὺς ἀπολογητικοὺς καὶ πολεμικοὺς ἐναντίον τῶν ἀπιστούντων Ἰουδαίων, οὓς ἔπρεπε νὰ πείσωσι δι' αὐτῶν τῶν βιβλίων τῆς Π. Δ. περὶ τῆς ἀληθείας τῆς ὑπ' αὐτῶν κηρυσσομένης πίστεως, τ. ἔ. ἀποβλεπουσι πρὸς συμβιβασμὸν τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Διαθήκης. Ἀλλ' ἡ πόλις ἐν ᾗ ἔμελλε νὰ ἀναπτυχθῇ τεραστίως καὶ νὰ συστηματοποιηθῇ ἡ ἀλληγορικὴ μεθοδος ἦτο ἡ Ἀλεξάνδρεια, τὸ νέον πρυτανεῖον τῆς ἑλληνικῆς σοφίας, ἔνθα εἰς σφοδρὰν ἦλθεν ὁ Χριστιανισμὸς καὶ πρὸς τὴν σοφίαν ἐκείνην σύγκρουσιν. Καὶ τὸ μὲν χριστιανικὸν φυτώριον ἔνθα ἐθεραπεύθη ἡ εἰρημένη μέθοδος ὑπῆρξεν ἡ κατηχητικὴ τῆς Ἀλεξανδρείας σχολή, νομοθέτης δὲ αὐτῆς ἐγένετο ὁ μέγιστος τῶν διδασκαλων τῆς σχολῆς ταύτης, *Ὠριγένης* (Βλ. λ. **ἀλεξανδρινὴ κατηχητικὴ καὶ θεολογικὴ σχολή**.)

Κατὰ τοῦ ὑπερβολικοῦ ἀλληγορισμοῦ τῆς ἀλεξανδρινῆς σχολῆς ἀντέδρασε γενναιως ἡ θεολογικὴ σχολὴ τῆς Ἀντιοχείας δι' ἐξηγητῶν της περιωπῆς Διοδώρου τοῦ Ταρσοῦ († περι τὸ 394), Θεοδώρου τοῦ Μοψουεστιας κ. ἄ., καλλιεργήσασα εὐδοκίμως τὴν φιλολογικὴν ἑρμηνείαν, πλείστους ὀπαδοὺς ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ και τῇ Δύσει σχοῦσα, διὰ δὲ τοῦ Χρυσοστόμου, ἀναστήματος περιφανοῦς τῆς σχολῆς ταύτης, τὸ ἑαυτης κῦρος ἐν τῇ κατ' Ἀνατολὰς οἰκουμενικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπεκτείνασα. Παρὰ τὴν σπουδαίαν δ' ὅμως ταύτην ἀντίδρασιν, ὑπῆρξε τηλικοῦτο τὸ κῦρος τοῦ Ὠριγένους καὶ ἐθεωρειτο οὕτω γοητευτικὴ ἡ ἀλληγορικὴ μέθοδος, ὥστε δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ τελεία αὐτῆς παρευδοκίμησις ἐν τῇ παλαιᾷ ἐκκλησίᾳ, τῆς πατερικῆς ὡς και τῆς μεταγενεστέρας (μεσοχρονίου) ἑρμηνείας κυμαινομένης μεταξὺ τῆς γραμματικῆς καὶ ἀλληγορικῆς μεθόδου. Τῆς ἀλληγορικῆς μεθόδου, εἰ καὶ οὐχι τῆς ἀκράτου, ὑπέρμαχος κραταιὸς ἀνεδειχθη ἐν τῇ Δύσει ὁ πολὺς Αὐγουστῖνος, ὑποστηρίξας τὴν ἑρμηνευτικὴν ἀρχὴν περὶ τετραπλῆς ἐννοίας τῆς Γραφῆς (secundum historiam, secundum aetiologiam, secundum analogiam et secundum *allegoriam*) καὶ μεγίστην καὶ ἐν τούτῳ ἀσκήσας ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν *δυτικὸν μεσαίωνα*, ὅστις ῥέπει ἰσχυρῶς πρὸς τὸν ἀλληγορισμόν. Τῆς ἐφαρμογῆς τῆς εἰρημένης αὐγουστινείου ἑρμηνευτικης ἀρχῆς μνημεῖον ἀξιοσπούδαστον τυγχάνει τὸ τεράστιον ἔργον *Γρηγορίου* τοῦ πάπα Ῥώμης († 604) expositio in Jobum ἐν 35 βιβλίοις. Τὴν ἐπίδρασιν δὲ αὐτῆς δὲν κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ οὐδὲ αὐτὸς ὁ νηφάλιος καὶ ἐπιφανὴς ἐξηγητὴς *Νικόλαος ὁ ἐκ Λύρας*, († 1340), ὁ πρόδρομος τῆς νεωτέρας φιλολογικῆς ἑρμηνείας, ἀσπαζόμενος καὶ αὐτὸς τὴν τετραπλῆν τῆς Γραφῆς ἔννοιαν, τὴν ἐν τῷ κλασσικῷ ἀποβάντι λογίῳ διατυπουμένην «littera gesta docet, quid credis *allegoria*, moralis quid agas, quo tendas anaolgia». Ὡς ἀντίδρασις σοβαρὰ κατὰ τοῦ ἀλληγορισμοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ προελθοῦσα ἐκ μέρους τοῦ λεγομένου *ἀνθρωπισμοῦ* (Humanismus), ὅστις δι' ἀνδρῶν μάλιστα τῆς περιωπῆς τοῦ *Ἐράσμου* (1467—1536) ἐθεράπευσε συντόνως τὴν φιλολογικὴν ἑρμηνείαν. Οἱ θρησκευτικοὶ ἔπειτα τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος *μεταρρυθμισταὶ* καὶ ἐκ τούτων συνεπέστερον και ὁριστικώτερον ὁ *Καλβῖνος*, τελοῦντες ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἀντέδρασαν ἐπίσης γενναίως κατὰ τοῦ ἀλληγορισμοῦ, χωρὶς ὅμως και τελείως νὰ ἀποξενωθῶσιν αὐτοῦ, μάλιστα δὲ ὁ *Λούθηρος*.

Ἡ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 16ου αἰῶνος σημειουμένη σπουδαία ἀκμὴ τῶν φιλολογικῶν σπουδῶν, μεγάλως εὐνοήσασα τὴν φιλολογικὴν ἑρμηνείαν τῆς Γραφῆς, ὡς καὶ αἱ πρόοδοι τῆς φιλοσοφίας, δι' ὧν ηὐνοήθη ἡ ἀνάπτυξις τοῦ κριτικοῦ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ πνεύματος ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ ἑπομένως καὶ ἡ ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ ἑρμηνεία τῆς Γραφῆς, συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ ἀλληγορισμοῦ, οὗτινος ὅμως ὑπέρμαχος ἐκηρύχθη ὁ λεγόμενος *εὐσεβισμὸς* (Pietismus) δι' ἱκανῶν τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ (Francke κ.ἄ.). Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀλληγορικὴ μέθοδος συνδέεται ἀναποσπάστως καὶ ἵσταται ἢ πίπτει μετὰ τοῦ δόγματος τῆς θεοπνευστίας τῶν Γραφῶν, ἑπόμενον ἦτο ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ δόγματος τούτου ὑπὸ τῶν ὀρθολογιστῶν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος νὰ σημάνῃ καὶ τὴν ὑπὸ τούτων ὁριστικὴν καταδίκην καὶ τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας, ἧς ἔκτοτε οἱ ὀπαδοὶ ἀναζητητέοι κυρίως ἐν τοῖς πυκνοτάτοις στρατοπέδοις τῶν ἐξηγητῶν τῆς τε ὀρθοδόξου καὶ τῆς παπικῆς καὶ τῆς συντηρητικῆς διαμαρτυρομένης θεολογίας, τῆς ἐχομένης τῆς βιβλικῆς θεοπνευστίας. Ὁπωσδήποτε καὶ ἐν τοῖς στρατοπέδοις τούτοις, ἔνθα ἐπικρατεῖ ἡ διὰ πολλῶν μόχθων ἐπιβληθεῖσα ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ ἑρμηνεία, ἔχει τέλεον μὲν ἀποσκορακισθῆ ἡ ἀρχὴ περὶ τριπλῆς ἢ τετραπλῆς ἐννοίας τῆς Γραφῆς, εἰς τὸ ἐλάχιστον δὲ περιορισθῆ τὸ κράτος τῆς ἀλληγορικῆς μεθόδου, ἥτις ἐφαρμόζεται σήμερον ἐκεῖ μόνον, ἔνθα αὐτὸ τὸ ἱερὸν κείμενον ἐπιζητεῖ τοῦτο, ὡς λ. χ. ἐν πολλαῖς παραβολαῖς τοῦ Κυρίου, ἐν ταῖς ἀλληγορίαις τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Διαθήκης καὶ εἴπου ἀλλαχοῦ. Τὸ μόνον δὲ πεδίον ἐφ' οὗ ἀπολαύει μείζονος ἐλευθερίας κινήσεως ὁ ἀλληγορισμὸς σήμερον εἶναι τὸ *ὁμιλητικὸν* καὶ *ἐποικοδομητικόν*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Αἱ βιβλικαὶ ἑρμηνευτικαὶ τῶν König καὶ Hoberg καὶ αἱ σχετικαὶ πραγματεῖαι τῶν *Heinrici* Hermeneutik ἐν R. Encyclop. für Protest. Theologie[3].), *I. Massie* (Allegory ἐν Dectionn of the Bible τοῦ Hastings), *Baeutsch* (Alleg. Ausbegung ἐν Religion in Geschichte κλπ. α΄ ἔκδ.)

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

ἀλληγορῶ (—*έω*)· ὁμιλῶ ἀλληγορικῶς, ἤτοι ἄλλα λέγων καὶ ἄλλα διὰ τῶν λεγομένων μου ὑπονοῶν.

ἀλληθώρα (ἡ)· γυναῖκα ἀλλήθωρη· «καὶ ἀλληθώρα καὶ στραβὴ καὶ χαμηλοβλεποῦσα».

ἀλληθώρης (ὁ)· θηλ. *ἀλληθώρα*· ἰδιωματ., ἀλλήθωρος.

ἀλληθωριὰ (ἡ)· τὸ βλέμμα τοῦ ἀλλήθωρου, ὁ στραβισμος ‖ γενικώτερον, τὸ λοξὸν βλέμμα.

ἀλληθωρίζω· εἶμαι κάπως ἀλλήθωρος, βλέπω λοξά, στραβίζω· «ὅποιος κοιμᾶται μὲ στραβὸ τὸ πρωὶ ἀλληθωρίζει», ὅτι ὁ ἀναστρεφόμενος κακοὺς ἐπηρεάζεται καὶ μιμεῖται αὐτούς· πβλ. ἀρχ. «εἰ χωλῷ παροικήσεις, ὑποσκάζειν μαθήσῃ»· ἄλλως *ἀλληθωρῶ*. Β. Φ.

ἀλληθώρισμα (τό)· τὸ νὰ ἀλληθωρίζῃ τις, ὁ στραβισμός.

ἀλλήθωρος, —*η*, —*ο*· δημοτ., ὁ παραβλώψ, ἄλλως *γκαβός*· (γράφεται συνήθως *ἀλλοίθωρος* ὡς ἀπὸ τοῦ *ἀλλοῖος*, ἤτοι ὁ κατὰ *ἀλλοῖον*, διάστροφον τρόπον θεωρῶν, βλέπων, ἤ, ὁ ἔχων *θωριὰν ἀλλοίαν*· (βλ. Λεξ. Ἀρχ. τόμ. 6, σ. 88 κ.ἑ.). Β. Φ.

Ἄλληκτος (Allectus). Ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς τοῦ Καραυσίου (βλ. λ.) σφετερισθεὶς τὸν θρόνον ἐν Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ, ἀφοῦ ἐδολοφόνησε τὸν κύριόν του, τοῦ ὁποίου τὴν ἐμπιστοσύνην εἶχε καταχρασθῆ (294 π.Χ.). Ἐπὶ τρία ἔτη ὁ Ἄλληκτος δὲν ἠνωχλήθη ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ. Καθ' ὅλον τοῦτο τὸ χρονικὸν διάστημα ὁ Κωνστάντιος Χλωρὸς ἡτοίμαζε στόλον δι' οὗ θὰ ἠδύνατο νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν νῆσον ἀσφαλῶς τὰ στρατεύματά του. Διὰ νὰ διασπάσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἐχθροῦ διῄρεσε τὸν στόλον εἰς δύο μοίρας, ὧν ἡ μια ὑπὸ τὰς διαταγάς του ἐστάθμευεν ἐν Βονωνίᾳ, ἡ δὲ ἄλλη ὑπὸ τὸν ὕπαρχον Ἀσκληπιόδοτον εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σηκουάνα. Πρῶτος ἀπῆρεν ὁ Ἀσκληπιόδοτος ὠθούμενος ὑπὸ τῶν ἀνυπομονούντων ναυτῶν του, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς πυκνῆς ὁμίχλης διῆλθεν ἀπαρατήρητος τὸν βρεττανικὸν στόλον παρὰ τὴν νῆσον τοῦ Wight και ἔφθασεν εἰς τὴν ἀντιπέραν ἀκτήν. Ὁ Κωνστάντιος Χλωρὸς μὲ ἰσχυρότερον ἐξοπλισμὸν διηυθύνθη εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ Κέντ, ὅπου ἀποβιβασθεὶς ἔλαβε τὴν εὐχάριστον εἴδησιν ὅτι ὁ Ἄλληκτος δὲν ἔζη πλέον. Μόλις ἐπληροφορήθη ὁ σφετεριστὴς οὗτος τὴν ἄφιξιν τοῦ Ἀσκληπιοδότου ἔσπευσεν εἰς συνάντησίν του, συνοδευόμενος μόνον ὑπ' ὀλιγαρίθμων Φράγκων, καθότι τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ μὲ τόσην ταχύτητα. Οἱ Ῥωμαῖοι εὐκόλως τὸν κατέβαλον καὶ τὸν ἐφόνευσαν. Μοῖρα τοῦ ῥωμαϊκοῦ στόλου ἀποχωρισθεῖσα εἰς τὸ σκότος εἰσῆλθεν εἰς τὸν Τάμεσιν καὶ ἐπροχώρησε χωρὶς νὰ εὕρῃ ἀντίστασιν μέχρι τοῦ Λονδίνου, ὁ δὲ Κωνστάντιος ἐπευφημήθη ὑπὸ τῶν κατοίκων ὡς ἡγεμὼν καὶ ἐλευθερωτὴς (297 π. Χ.) Ε. Σ.

ἀλληλαδέρφια (τά)· ἐκ ταύτης προῆλθεν ἡ ἰδιωματικὴ λ. *μηλαδέρφια* = οἱ ἑτεροθαλεῖς ἀδελφοί· πβλ. *ἀλληλοπρόγονα*.

ἀλληλασφάλεια· βλ. ἀσφάλεια.

ἀλληλεγγύη (ἡ)· ἡ πρὸς ἀλλήλους ἐγγύη, ἡ πρὸς ἀλλήλους παροχὴ ἐγγυήσεως, ἡ ἀμοιβαία συναίσθησις τῶν πρὸς ἀλλήλους ὑποχρεώσεων.

—(**ΦΙΛΟΣΟΦ.**) Ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ κοινωνιολογίᾳ ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον νοεῖται ἡ ἀλληλεξαρτησία τῶν ἐν κοινωνίᾳ ἀτόμων, ὑπὸ πνεῦμα δικαιοσύνης καὶ ἀδελφότητος, ἐκδηλουμένη εἰς πράξεις συνεργασίας καὶ ἀλληλεξυπηρετήσεως πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης ἑκάστου τῶν μελῶν, μὲ τελικὸν ἀποτέλεσμα τὴν ἐπαύξησιν τῆς εὐημερίας τοῦ συνόλου αὐτῶν.

Ἀφ' ἧς τὸ πρῶτον ὁ Pierre Leroux ἐδανείσθη τὴν λέξιν solidarité ἐκ τῶν δικαστηρίων (Pierre Leroux, L'Humanité, 1839), ἐγένετο αὕτη ἀντικείμενον εὐρυτάτων ἐρευνῶν, ποικίλαι δὲ ἐξηνέχθησαν ἐπ' αὐτῆς κρίσεις καὶ ἐστηρίχθησαν θεωρίαι. Γενικῶς τὸ δόγμα τῆς ἀλληλεγγύης σκοπεῖ τὴν διὰ τῆς πειραματικῆς μεθόδου καὶ τῆς ἀμεροληπτου ἐξετάσεως τῶν γεγονότων ἐξεύρεσιν εἰρηνικῆς λύσεως τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος, ἀποχωρίζον τὸ ἐν αὐτῷ περιεχόμενον μέρος τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας ἢ τῆς ἠθικῆς ἀληθειας καὶ καθορίζον ποῖα τὰ αἴτια, ποῖαι αἱ συνθῆκαι καὶ ποῖα τὰ ὅρια τῆς ἀλληλεγγύης, ἥτις διὰ φυσικοῦ δεσμοῦ συνδέει τὰ ἄτομα, καὶ ποῖος ὁ κανὼν καὶ τὸ μέτρον τῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων ἑκάστου πρὸς τὸ σύνολον καὶ τοῦ συνόλου πρὸς ἕκαστον.

Φυσικὴ ἀλληλεγγύη. — Οἱ φυσιολόγοι, ἐξάγοντες τοὺς νόμους τοῦ ὑπὲρ ὑπάρξεως ἀγῶνος, ὅστις ἐκδηλοῦται πανταχοῦ ἐν τῇ φύσει, παρέχουν μὲν ὅπλα εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἀλλ' ἔδωκαν λαβὴν καὶ εἰς τοὺς ἠθικολόγους νὰ διατυπώσουν τὸν ἀντιθετον νόμον τοῦ *νόμου τῆς ἀλληλεγγύης τῶν ἀτόμων*. Οἱ δύο οὗτοι νόμοι ἔχουν ἐξ ἴσου ἐπιστημονικὴν τὴν ἐξήγησιν. Τὰ ἄτομα, ἐν τῇ φύσει, διατελοῦν εἰς διηνεκῆ πάλην, εἰς ἣν οἱ ἀδύνατοι ὑποκύπτουν καὶ ἐξαφανίζονται, οἱ δὲ ἰσχυροὶ ἐπιζοῦν· εἶναι ὁ νόμος τῆς ἐξελίξεως, τῆς προόδου, τὸν ὁποῖον οἱ ἀτομικισταὶ ἐπεκτείνουν καὶ εἰς τὰς ἀνθρωπίνους κοινωνίας. Εἰς ταύτας ὁ ζωϊκὸς ἀνταγωνισμὸς ἀποβαίνει οἰκονομικὸς ἀνταγωνισμός. Ἡ ἀτομικὴ προσπάθεια εἶναι ὁ νόμος τόσον τῆς φυσικῆς ὅσον και τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀφοῦ δὲ ἡ φύσις — λέγουν οἱ ἀτομικισταὶ — δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ θύματα τῆς πάλης ταύτης, πόθεν ἡ κοινωνία θὰ ἠρύετο τὸ δικαίωμα νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὸν ἐν τοῖς κόλποις της ἐκδηλούμενον ἀνταγωνισμὸν πρὸς ἐπικράτησιν; Τὸ κράτος ὀφείλει νὰ τηρῇ οὐδετερότητα, φροντίζον μόνον νὰ διακρατῇ τὴν τάξιν, ὥστε ὁ ἀγὼν νὰ μὴ καταλήγῃ εἰς κτηνώδη καὶ αἱματηρὰν σύγκρουσιν. Πᾶσα πέραν τούτου ἐπέμβασίς του θὰ ἦτο αὐθαίρετος

Ἀλλ' ἡ θεωρία αὕτη περιέχει τὸ ἥμισυ μόνον τῆς ἀληθείας. Εἰς τὸ ἀτομικιστικὸν δόγμα ἀντιτίθεται ἕτερον, στηριζόμενον οὐχ ἧττον ἐκείνου εἰς τὴν παρατήρησιν: τὸ δόγμα τῆς ἀλληλεγγύης. Εἶναι καὶ ἡ ἀλληλεγγύη ἓν τῶν στοιχείων, εἷς ἐκ τῶν ὅρων τῆς καθολικῆς ζωῆς. Εἰς τὴν φυσιολογίαν ἔχομεν τὴν ὀργανικὴν ἀλληλεγγύην, ἧς ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ζωή: τὰ διάφορα ὄργανα, ἐν τῇ ἰδίᾳ ἑκάστου λειτουργίᾳ, συνεργάζονται καὶ ἐπιδροῦν τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δέ· ἡ ζωὴ εἶναι ἡ ἁρμονικὴ τῶν ὀργάνων σύνδεσις καὶ συνεργασία, ὁ δὲ θάνατος ἡ διάσπασις τοῦ δεσμοῦ, ὅστις ἀπειλεῖ τὴν ἀλληλεγγύην μεταξὺ τῶν διακεκριμένων μερῶν τοῦ σώματος.

Τὸ φαινόμενον τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος ἐκδηλοῦται καὶ μεταξὺ τῶν ἀτόμων, ὡς ἀλληλεξαρτησία καὶ ἀλληλεπίδρασις. Αἱ ἀσθένειαι τῶν μὲν δύνανται νὰ μεταδοθοῦν εἰς τοὺς δέ. Ἡ ἐργασία ἑκάστου δὲν ἐξυπηρετεῖ μόνον τὰς ἰδίας ἀνάγκας, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ἄλλων. Ἡ αὐτὴ ἀμοιβαιότης παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ζωήν. Μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ὑφίσταται διαρκὴς ἀνταλλαγὴ σκέψεων, ἐντυπώσεων, αἰσθημάτων. Πᾶσα κίνησις τῆς καρδίας, πᾶσα τροποποιησις τοῦ ἐγώ: ἔρως, μῖσος, χαρά, λύπη, ὀργή, προέρχονται ἐκ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων. Τὸ ἄτομον εἰς τὴν μόνωσιν ὑφίσταται μείωσιν τῆς προσωπικότητός του καὶ βαθμηδὸν μαραίνεται καὶ ἐκλείπει.

Ὁ δεσμὸς δὲ τῆς ἀλληλεγγύης δὲν συνδέει μόνον τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν ὑπόλοιπον ἀνθρωπότητα εἰς ἑκάστην στιγμὴν τῆς ὑπάρξεώς του· συνδέει ἐπίσης τό τε παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Ἡ ἀνθρωπότης, ὡς ὀρθῶς ἐλέχθη, ἀποτελεῖται περισσότερον ἐκ νεκρῶν ἢ ἐκ ζώντων· ἡ γλῶσσά μας, αἱ σκέψεις μας, οἱ θεσμοί μας, αἱ τέχναι μας, εἶναι κληρονομία τῶν προγόνων. Καὶ ταῦτα θ' ἀφήσωμεν καὶ ἡμεῖς ὡς κληρονομίαν εἰς τοὺς ἀπογόνους μας.

Ἀλλ' ἡ μελέτη τῶν ὀργανισμῶν δὲν ἀπεκάλυψε μόνον τὴν ὕπαρξιν τῶν δύο νόμων, τοῦ τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τοῦ τῆς ἐλευθέρας ἀναπτύξεως τῶν ἀτόμων· ἀπέδειξεν ἐπὶ πλέον ὅτι ἡ ἀτομικὴ ἐξέλιξις εἶναι ἀνεπίτευκτος ἄνευ τοῦ συνδυασμοῦ καὶ τῆς συλλειτουργίας ἀμφοτέρων. Πᾶς ζῶν ὀργανισμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ μέρη τὰ ὁποῖα εἶναι καθ' ἑαυτὰ ζῶντες ὀργανισμοί, τείνοντες πρὸς αὐθύπαρξιν καὶ αὐτανάπτυξιν, ἀλλὰ καὶ συνδεόμενοι πρὸς ἀλλήλους διὰ στενῆς ἀλληλεγγύης οὕτως, ὥστε ἡ ἰδία αὐτῶν ἐξέλιξις συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συνόλου.

Εἰς τοὺς αὐτοὺς ὑπόκειται νόμους καὶ ὁ κοινωνικὸς ὀργανισμός· καὶ εἰς τοῦτον ὑφίσταται ἐξ ἴσου ἡ ἀνάγκη ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν μερῶν καὶ τοῦ ὅλου· οὕτως ἡ ἀτομικὴ ἀνάπτυξις, ἡ ἐλευθέρα ἄσκησις τῶν ἱκανοτήτων ἑκάστου καὶ ἡ προκύπτουσα πρόοδος δι' ἕκαστον, εἶναι στοιχεῖα ἀπαραιτητα εἰς τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν πρόοδον τῶν κοινωνιῶν. Ἀφ' ἑτέρου τὸ ἄτομον, ὅσον ἰσχυρὸν καὶ ἂν εἶναι, οὐδὲν δύναται ἄνευ τῆς κοινωνίας, ἀπειλούμενον, ἔξω αὐτῆς, εἴς τε τὴν ἰδιοκτησίαν του, τὴν ἀσφάλειαν καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν. Μόνη δὲ ἡ ἀλληλεγγύη ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐξασφαλίζει εἰς ἕκαστον τὴν πλήρη καὶ ἀδιατάρακτον ἀνάπτυξιν τῶν ἱκανοτήτων του. Ὅλοι συνεπῶς ἔχουν ὑπέρτατον συμφέρον νὰ θέσουν

Digitized by Google

ἀλληλέγγυον τὴν ἰδίαν τύχην πρὸς τὴν τύχην τῆς ὁμάδος· οὕτω διατηροῦν τὴν ἐλευθερίαν των, ἴσοι κατὰ τὰ δικαιώματα πρὸς τοὺς ὁμοίους των, μετὰ τῶν ὁποίων συνδέονται διὰ τῆς κοινότητος τῶν συμφερόντων καὶ τῆς ἀμοιβαιότητος τῶν ὑποχρεώσεων, μεριζόμενοι μετ' αὐτῶν τὰ κέρδη καὶ τὰς ζημίας τῆς ὁμαδικῆς ἐργασίας, μὲ τὴν ἑξῆς μόνον ἐπιφύλαξιν: ἡ δρᾶσις τοῦ ἑνὸς νὰ μὴ παρεμποδίζῃ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἄλλου.

Ἡ ἀλληλεγγύη ὡς καθῆκον.—Μολαταῦτα, δὲν πρέπει τὸ συμφέρον ν' ἀποτελῇ τὴν μόνην βάσιν τῆς ἀλληλεγγύης, ἀλλὰ καὶ κάτι ἀνώτερον· ζητεῖται παρὰ τῶν κοινωνικῶν ἀτόμων νέα καὶ ὑψηλοτέρα ἀντίληψις περὶ δικαίου καὶ καθήκοντος, ζητεῖται μεταμόρφωσις τῆς συνειδήσεώς των ἀντίστοιχος πρὸς τὴν κοινωνικὴν μεταμόρφωσιν ἡ διαγωγή των δὲν θὰ εἶναι διαγωγὴ ἀνθρώπου ἀπομονωμένου, ἀλλ' ἀνθρώπου ὅστις θεωρῶν ἑαυτὸν μέλος τῆς ἀνθρωπότητος ἔχει πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς ἔναντι ταύτης ὑποχρεώσεις του.

Ἀλλ' ἡ ἀλληλεγγύη αὐτὴ δὲν ἀπαιτεῖ πρὸ παντὸς τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἐλευθέρων βουλήσεων; Τίνας τίτλους δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ, ὅπως καταστήσῃ τὰς ἐπιταγάς της ὑποχρεωτικάς; Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ρουσσὼ περὶ κοινωνικοῦ συμβολαίου, συναφθέντος κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν πρώτων κοινωνιῶν, εἶναι βεβαίως ἀστήρικτος· ἀλλὰ τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονὸς τῆς ὑπάρξεως τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας προϋποθέτει πάντως τὴν σιωπηρὰν συναίνεσιν τῶν μελῶν της, ἥτις ἀποτελεῖ οἱονεὶ συμβόλαιον ἐξασφαλίζον εἰς πάντας τοὺς συμβαλλομένους ἰσότητα ὠφελημάτων. Καὶ τίθεται τὸ ἐρώτημα: Ὑφίσταται ἡ ἰσότης αὐτη; Ἡ ἀπάντησις δυστυχῶς εἶναι ἀρνητική, ἐφ' ὅσον ἡ ἄδικος κατανομὴ τῶν ὠφελημάτων καὶ τῶν βαρῶν προσβάλλει τὸ εἰς τὸ βάθος πάσης συνειδήσεως ἐνυπάρχον αἴσθημα τῆς δικαιοσύνης, τοῦ ὁποίου ἡ ἱκανοποίησις εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν τῆς κοινωνίας. Πῶς εἶναι δυνατὸν εἰς οὕτω πλημμελῶς λειτουργοῦσαν κοινωνίαν να τεκμηριωθῇ ἡ συναίνεσις τῶν ἀποκλήρων, οἵτινες ζοῦν καὶ ἀποθνήσκουν ἐν ἀθλιότητι; Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ἡ κοινωνία δὲν δύναται πλέον νὰ συγκρατηθῇ εἰμὴ διὰ τοῦ ἐξαναγκασμοῦ, καὶ ὁ ἐξαναγκασμός, γρήγορα ἢ ἀργά, θ' ἀποκρουσθῇ διὰ τῆς βίας.

Ἡ ἀλληλεγγύη πηγὴ δικαίου. — Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ εἰσαγάγωμεν τὸ στοιχεῖον τῆς δικαιοσύνης, πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ἀδικιῶν, ἃς συνεπάγεται ἡ παραβίασις τῆς ἀρχῆς τῆς φυσικῆς ἀλληλεγγύης, ἤτοι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἀνάγκη ν' ἀντικαταστήσωμεν τὴν τόσον ἐλαττωματικῶς λειτουργοῦσαν φυσικὴν ἀλληλεγγύην δι' ἀλληλεγγύης περιφρουρουμένης ὑπὸ τοῦ νόμου, ἥτις, ἀποδεκτὴ γενομένη παρ' ἁπάντων, θ' ἀποκαταστήσῃ τὴν διαταραχθεῖσαν ἰσότητα ὠφελημάτων. Πρὸς τοῦτο ὅμως χρειάζεται νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς τί ἀνήκει εἰς ἕκαστον, μὲ τὸ ὁποῖον θὰ πιστωθῇ ἡ μερίς του. Τὰ στοιχεῖα τῆς πιστώσεως ταύτης διετυπώθησαν ὑπὸ τοῦ Léon Bourgeois ὡς ἑξῆς:

1) Ὁ θησαυρὸς τῶν κτηθεισῶν ὑπὸ τῆς ἀνθρωπότητος παντοειδῶν γνώσεων δὲν δύναται ν' ἀποτελῇ κτῆμα ὡρισμένων ἀτόμων. Ὅλοι ἔχουν ἴσα δικαιώματα ἐπ' αὐτοῦ, ὁ δὲ νόμος ὀφείλει νὰ ἐξασφαλίζῃ εἰς ἕκαστον τὸ ποσὸν ἐκεῖνο τῆς μορφώσεως τὸ ἀναλογοῦν εἰς τὴν πνευματικήν του ἱκανότητα.

2) Ἡ ἰσότης τῶν δικαιωμάτων τῶν πολιτῶν κράτους τινὸς εἶναι φαντασιική, ἐφ' ὅσον τὸ κράτος δὲν αἴρει τὰ ἐμπόδια, ὄχι τὰ φυσικά, ἀλλὰ τὰ κοινωνικὰ ἢ νομικά, τὰ ὁποῖα παρακωλύουν τὴν ἄσκησιν τῶν δικαιωμάτων τούτων· κατ' ἀκολουθίαν ἐπιβάλλεται ἡ νομικὴ ἀπαγόρευσις παντὸς προνομίου, παντὸς μονοπωλίου, καὶ ἐν γένει πάσης ἀνισότητος νομικῆς φύσεως.

3) Ὁ ὄγκος ἐν συνόλῳ τῶν ἐπισωρευθέντων ἐκ τῆς ἐργασίας τῆς ἀνθρωπότητος προϊόντων εἶναι πλέον ἢ ἐπαρκὴς πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς συντηρήσεως ἁπάντων. Τὸ δικαίωμα ὅθεν ἑνὸς τῶν συνεταίρων ν' ἀπολαύῃ τὸ περιττὸν δὲν δύναται νὰ ἰσχύῃ, ἐφ' ὅσον οἱοσδήποτε ἐκ τῶν ἄλλων διατελεῖ ἐν φυσικῇ ἀδυναμίᾳ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ μέσα τῆς συντηρήσεώς του. Κατὰ ταῦτα ὁ νόμος δέον νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν ὑλικὴν ὕπαρξιν εἰς τὸ παιδίον, τὸν γέροντα, τὸν ἄρρωστον καὶ εἰς πάντα ἐν γένει ἀνίκανον νὰ συντηρηθῇ διὰ τῆς προσωπικῆς του ἐργασίας.

4) Ὁ χρόνος, καθ' ὃν ὁ ἄνθρωπος δύναται διὰ τῆς ἐργασίας του νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὕπαρξίν του καὶ τὴν τῆς οἰκογενείας του, ἔχει ὅρια ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως τεθειμένα· ἐξ ἄλλου, οἱ οἰκονομικοὶ ὅροι τείνουν νὰ μειώσουν τὸ ἡμερομίσθιον εἰς τὰ ἀπολύτως ἀναγκαιοῦντα διὰ τὸν καθημερινὸν βίον τοῦ ἐργάτου. Δέον συνεπῶς νὰ θεσπισθῇ ἐπαρκὴς σύνταξις δι' ἕκαστον τῶν ἐργατῶν πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν γηρατείων του.

5) Δι' ὅλας τὰς ἄλλας κοινωνικὰς ζημίας—ἀκούσιος ἀνεργία, δυστυχήματα κατὰ τὴν ἐργασίαν, χάλαζαι, πλήμμυραι κλπ.—τὸ σύνολον τῆς κοινωνίας ὀφείλει νὰ ἀσφαλίζῃ ὁμοίως ἕκαστον τῶν μελῶν της.

6) Ὁ φόρος δέον νὰ θεωρῆται ὡς μέσον ἐξασφαλίσεως εἰς ἕκαστον τῶν μελῶν τοῦ ἐλαχίστου ἐκείνου τῶν ἐγγυήσεων καὶ ὠφελημάτων, τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει ἡ πιστωτικὴ μερίς του ἔναντι τοῦ συνόλου τῶν ὀφειλετῶν. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι πᾶς φόρος εἶναι ἄδικος καὶ ἀντίθετος πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ἐφ' ὅσον: α) τιθεται πρὸς ὄφελος μερικῶν (προνόμια ἢ προστατευτικαὶ διατάξεις ἐπί τινων βιομηχανιῶν)· β) εἰσπράττεται ἐπὶ τοῦ ἀπαραιτήτως ἀναγκαίου τῶν μὲν κατ' ἴσην ἀναλογίαν πρὸς τὸ περιττὸν τῶν δὲ (ἀρχὴ τῆς προοδευτικότητος τοῦ φόρου).

Καὶ ἄλλαι συνέπειαι θεωροῦνται ὑπό τινων ὡς ἀπορρέουσαι ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης ὅσον ἀφορᾷ ἰδίως τὴν ὑποχρεωτικὴν ἐργασίαν καὶ τὰ κληρονομικὰ δικαιώματα.

Κατὰ ταῦτα ἡ ἀλληλεγγύη, ἁπλῆ ἐν ἀρχῇ ἐκδήλωσις τοῦ κοινωνικοῦ ἐνστίκτου, ἀνήχθη εἰς δύναμιν ἐνεργὸν ἐνσυνείδητον καὶ προσλαβοῦσα τὴν μορφὴν χρέους ἀπετέλεσε κύριον συντελεστὴν εἰς τὴν διαρρύθμισιν τῶν κοινωνικῶν σχέσεων ὡς πηγὴ νέας ἠθικῆς καὶ νέου δικαίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *L. Bourgeois*, Philosophie de la solidarité. —*Bouglé*, Individualisme et sociologie —*Durkheim*, Règles de la méthode sociologique - *Draghicesco*, L'individu dans le déterminisme social. - *Darlu*, *Rauh* κλπ., Essai d'une philosophie de la solidarité. —*Fournière* Essai sur l'individualisme. —*Guyau*, Esquisse d'une morale sans obligation. —*Kropotkine*, Entr' aide.— *Pareto* L'individuel et le social.

Σ. ΦΙΛΙΠΠΑΣ

— [ΚΟΙΝΩΝ. ΕΠΙΣΤ. Ὑπὸ τὸν ὅρον *ἀλληλεγγύη* νοοῦμεν τὴν κατάστασιν ἐκείνην καθ' ἣν τὸ εἴς τι πρόσωπον συμβαῖνον κακὸν (εἴτε κατὰ τύχην συμβαῖνον εἴτε ἐνσυνειδήτως πραττόμενον) *ἐπεκτείνεται* καὶ εἰς ἓν ἄλλο ἢ ἡ εἰς ἓν πρόσωπον συμβαίνουσα εὐτυχία ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ἄλλο («ἐπεκτείνεται» ὑπὸ ψυχολογικὴν ἔννοιαν, τὸ «ἄλλο» πρόσωπον θεωρεῖ ὅτι ἐπεξετάθη). Ἐὰν δώσωμεν εἰς τὸν ἄνω ὁρισμὸν ὅλας τὰς δυνατὰς μορφὰς τοῦ Προσώπου καὶ εἰς τὸ Κακὸν καὶ εἰς τὴν Εὐτυχίαν πάλιν ὅλας τὰς δυνατὰς μορφάς, θὰ ἔχωμεν μὲ τὸν ὁρισμόν μας τῆς ἀλληλεγγύης ἐξαντλήσει ὅλας τὰς ἐμφανίσεις αὐτοῦ τοῦ φαινομένου. Τὸ Πρόσωπον δύναται νὰ ᾖ ἄτομον, ἐπάγγελμα, σωματεῖον, τάξις, ἔθνος, κράτος, σύνδεσμοι κρατῶν κτλ. Τὸ Κακὸν ἢ ἡ Εὐτυχία δυναται νὰ ᾖ ἀπείρως μικρὸν ἢ ἀπείρως μεγα.

Ἀπὸ τὸ μικρὸν ἢ τὸ μέγα τοῦ Κακοῦ ἢ τῆς Εὐτυχίας τοῦ ἑνὸς μέρους ἐξαρτᾶται ἡ μικρὰ ἢ μεγάλη ἀντανάκλασις παρὰ τῷ ἄλλῳ μέρει καὶ φυσικὰ ἡ σχετικὴ στάσις του.

Ἡ *πραγματικὴ* ἀλληλεγγύη περιλαμβάνει καὶ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ὁρισμοῦ τὸ τῆς *συγχαρᾶς*, δηλ. ἐπὶ τῇ εὐτυχίᾳ τοῦ ἄλλου. Ἡ συνήθης ὅμως τοιαύτη περιλαμβάνει μόνον τὸ πρῶτον μέρος, τὸ της *συμπαθείας* δηλαδή. Ἄλλωστε ἡ μορφὴ ἡ ἐκ τῆς βουλήσεως ἐξαρτήσεως ἣν ἔχει προσλάβει τὸ αἴσθημα τοῦτο ἔχει ἀφαιρέσει ἀπὸ αὐτὸ τὴν αἰσθηματικήν του ἰδιότητα, οὕτως εἰπεῖν. Ἡ ἀλληλεγγύη ἀπὸ αἴσθημα κατέστη θεσμός. Καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι δὲν ὑπάρχει αἴσθημα συμπαθείας ἀλλὰ μόνον *πράξεις* αἵτινες παίζουν ρόλον εἰς τὴν ζωήν· Πράξεις αἵτινες φαίνονται ἀπορρέουσαι ἐξ αἰσθήματος ἀλληλεγγύης, ἐνῷ πράγματι ἀπορρέουν ἐκ τοῦ συναισθήματος τοῦ ἐγωϊσμοῦ τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ἡ ἀφετηρία τῆς θεσμοποιηθείσης ἀλληλεγγύης.

Φυσικὰ δὲν ἀποκλείεται νὰ εὑρεθοῦν εἰς τὸν ἀτομικὸν καὶ κοινωνικὸν βίον παραδείγματα πραγματικῆς ἀλληλεγγύης.

Ἡ ἀλληλεγγύη λέγεται εἰς τὴν ξένην *solidarité* (γαλλ.), *solidarität* (γερμ.), *solidarity* (ἀγγλ.). Καὶ λεκτικῶς βλέπομεν πόσον ἀνταποκρίνεται μὲ τὴν ἔννοιάν της. Solidaire παράγεται ἐκ τοῦ solide στερεὸς καὶ συνεπῶς ἑνιαῖος. Τοιουτοτρόπως πᾶν σχετιζόμενον μὲ τὸ ἓν μέρος σχετίζεται ἀναγκαστικῶς μὲ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ ὅλου.

Ἀποτελέσματα τῆς ἀλληλεγγύης.— Εἶναι φανερὸν τί ἀποτελέσματα ἔχει τὸ αἴσθημα τοῦτο ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου ὑπὸ τὴν γενικωτάτην του μορφήν. Ἐὰν μία κοινωνικὴ ἑνότης Α (εἴτε σωματεῖον, εἴτε ἐπάγγελμα, εἴτε φυλή, εἴτε ἔθνος, εἴτε ὁμοσπονδία) θελήσῃ νὰ προσάψῃ κακὸν εἰς ἄλλην τοιαύτην Β, τότε δυνάμει τῆς ἀλληλεγγύης τὸ κακὸν ἐπεκτείνεται αὐτομάτως καὶ ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ἑνότητος Γ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἑνότης Α θὰ εὕρῃ ἀντίπαλόν της (ἡ λέξις δέον νὰ νοηθῇ ὄχι μόνον, ὡς πολεμικὴ ἀλλ' ἐν γένει ὡς ἐχθρικὴ) οὐ μόνον τὴν Β ἀλλὰ καὶ τὴν Γ. Ἀποτέλεσμα: ἡ ἑνότης Α θὰ περιορισθῇ εἰς τὴν τάσιν τῆς προσαρμογῆς κακοῦ εἰς τὴν ἑνότητα Β, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην οὖσαν ἀλληλέγγυον. Ὁ μῦθος τῶν ἑνωμένων καλάμων εἶναι ἡ λαϊκὴ ἔκφρασις τῆς ἀληθείας ταύτης.

Φυσικὸν εἶναι ἡ ἀλληλεγγύη νὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων τοῦ Β ὅπως καὶ τοῦ Γ. Διότι ἐν περιπτώσει προσβολῆς τῶν συμφερόντων τοῦ Γ ἡ προσβάλλουσα ἑνότης θὰ εὑρεθῇ ἀντιμέτωπος τῶν ἡνωμένων δυνάμεων Β—Γ.

Αὐτὸ τὸ γεγονός, ὅτι δηλ. ἡ ἀλληλεγγύη ἀποτελεῖ προστασίαν ἰσχυρὰν οὐ μόνον διὰ τὸν προσβαλλόμενον Β ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἀλληλέγγυον Γ, ἔφερεν εἰς τὴν θεσμοποίησιν αὐτῆς. Ἐνῷ ἡ ἀλληλεγγύη *ὡς κατάστασις* ἦτο ἀποτέλεσμα ἑνὸς ψυχικοῦ δεσμοῦ μεταξὺ Β καὶ Γ καὶ σκοπὸν μόνον εἶχε τὴν σωτηρίαν τοῦ Β, κατέστη ἤδη αὕτη πρᾶξις ἥτις λαμβάνει χώραν διότι συμφέρει εἰς τὴν ἀλληλέγγυον ἑνότητα Γ καὶ ἥτις δὲν θὰ ὑπῆρχε ἐὰν ἡ ἑνότης Γ δὲν ὑπελόγιζε εἰς ὄφελος ἐξ αὐτῆς.

Ὁλόκληρος ὁ κοινωνικὸς βίος, καίτοι μὴ στερούμενος παραδειγμάτων πραγματικῆς ἀλληλεγγύης, βρίθει παραδειγμάτων τῆς φαινομενικῆς τοιαύτης. Τὰ ἐγγυητικὰ σύμφωνα, δυνάμει τῶν ὁποίων δύο κράτη ἐγγυῶνται ἀμοιβαίως τὰ σύνορά των, αἱ γενικαὶ ἀπεργίαι ἐκ τῶν ὁποίων πολλαὶ φέρουν τὴν σφραγῖδα τῆς πραγματικῆς ἀλληλεγγύης, αἱ ὁμόρρυθμοι ἑταιρεῖαι καὶ τέλος αἱ ἀσφάλειαι ἀποτελοῦν τὰ περιφανέστερα παραδείγματα αὐτῆς. Εἰς τὰς ἀσφαλείας δέον νὰ μὴ μᾶς παραπλανήσῃ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ συμπάθεια οὕτως εἰπεῖν τοῦ ἀλληλεγγύου Γ πρὸς τὸν παθόντα Β δὲν ἐκδηλοῦται χρονικῶς *μετὰ* τὸ κακὸν ἀλλὰ *πρὸ* αὐτοῦ.

Ἐν γένει ἡ ἀλληλεγγύη ἔχει τόσον θαυμαστὰ ἀποτελέσματα εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον, ὥστε νὰ δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἄνευ ἀλληλεγγύης δὲν θὰ ὑπῆρχε Κοινωνία. Τὸ αἴσθημα τῆς συμπαθείας καὶ τῆς συγχαρᾶς παραμένει πάντοτε προϋπόθεσις μιᾶς κοινωνίας.

Θεωρία τῆς ἀλληλεγγύης. — Ἐνδεχόμενον εἶναι ἡ γοητεία τῆς ἰδέας ταύτης νὰ φέρῃ τινὰς εἰς τὸ νὰ ἴδωσιν εἰς τὴν ἀλληλεγγύην οὐ μόνον τὴν ἐξηγητικὴν ἀρχὴν τοῦ κοινωνικοῦ κόσμου, ἀλλ' ἀκόμη γενικώτερον τοῦ ἐνοργάνου καὶ διὰ μερικοὺς καὶ τοῦ ἀνοργάνου (*ὀντολογικαὶ* θεωρίαι)· ἄλλους ἀφ' ἑτέρου ἔφερεν εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἡ γενίκευσις τῆς ἀλληλεγγύης θὰ ἔφερε τὴν λύσιν τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος (*δεοντολογικαὶ θεωρίαι*).

Ἡ περισσότερον γνωστὴ θεωρία τῆς ἀλληλεγγύης εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ *Léon Bourgeois* ἐξενεχθεῖσα. Ἡ ἀλληλεγγύη τοῦ Bourgeois θέλει νὰ περιλάβῃ «τὴν διφυᾶ ἐκείνην κίνησιν τῶν πνευμάτων καὶ συνειδήσεων ἥτις ὡς ἐρυθρὸν νῆμα διατρέχει τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς μας, τὴν κίνησιν δηλ. ἐκείνην, ἥτις ἀφ' ἑνὸς σκοπεῖ νὰ ἐλευθερώσῃ τὰ πνεύματα ἀπὸ τὰ *a priori* συστήματα, ἀπὸ τὰ σύμβολα πίστεως τὰ ἀνεξετάστως παραδεδεγμένα καὶ τοὺς ἐκ παραδόσεως ἢ ἰσχύος ἐπιβεβλημένους δεσμοὺς νὰ ἀντικαταστήσῃ μὲ τοιούτους οἵτινες προέρχονται ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἐρεύνης καὶ ὑπόκεινται εἰς Κριτικήν, ἀφ' ἑτέρου ἐξαναγκάζει τὰς Συνειδήσεις, ἀνεξαρτήτους πλέον ἀπὸ τὰς ἔξω τῆς πραγματικότητος θεωρίας καὶ τὰς ἀναποδείκτους ἀληθείας, νὰ στραφοῦν τοσοῦτον αὐστηρότερον πρὸς κανόνας τοῦ Πράττειν ὧν ὁ δεσμευτικὸς χαρακτὴρ προκύπτει ἐκ τῆς ἁρμονίας τοῦ Αἰσθήματος, ὡς κριτηρίου τοῦ καλοῦ, καὶ τῆς Λογικῆς, ὡς κριτηρίου τοῦ ἀληθοῦς».

Αἱ ὀλίγαι αὐταὶ λέξεις χαρακτηρίζουν τὴν θεωρητικὴν βάσιν ἐφ' ἧς στηρίζει τὸ ὅλον οἰκοδόμημα τῆς ἀλληλεγγύης του ὁ Bourgeois. Τὰ μέλη μιᾶς κοινωνίας εἶναι κατ' αὐτὸν ἀλλήλεγγυα λόγῳ ἀκριβῶς τοῦ γεγονότος, ὅτι ἀνήκουν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κοινωνίαν. Τὸ Κράτος ἔχει δικαίωμα νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸ ἄτομον εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀλληλεγγύης, ἐν ᾗ περιπτώσει ταῦτα δὲν τὴν ἀναγνωρίζουν οἰκειοθελῶς. Ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς πολιτικῆς ἐκδηλοῦται ἡ ἀλληλεγγύη εἰς τὴν ἀπαίτησιν, ὅπως οἱ κάτοχοι πλούτου, ὅστις συνεσωρεύθη διὰ τῆς ἐργασίας τῶν προηγουμένων γενεῶν, καταστήσωσι μετόχους τούτου καὶ τοὺς νῦν ἀποκλήρους. Εἰς τοῦτο δέον νὰ ἐξαναγκασθοῦν ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως.

Μια ἄλλη θεωρία εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ *Gide* ἐξενεχθεῖσα, ἥτις, λαμβάνουσα ὡς ἀφετηρίαν τὴν ὁλονὲν αὐξανομένην «ἀλληλεξάρτησιν» τῶν ἀνθρώπων λόγῳ τῆς κατανομῆς τῆς ἐργασίας, θέλει νὰ προαγάγῃ τὴν ἰδέαν τοῦ Συνεργατισμοῦ καὶ τῶν Συνδικάτων.

Τελείως διάφορος τῶν μέχρι τοῦδε θεωριῶν τῆς ἀλληλεγγύης εἶναι ἡ θεωρία τῆς *χριστιανικῆς* ἀλληλεγγύης, ἥτις εὗρε τὸν μεγαλύτερόν της θεωρητικὸν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ *Pesch*. Ὁ Pesch, μέλος τῆς Ἑταιρίας τοῦ Ἰησοῦ, ἐξήνεγκεν ὁλόκληρον σύστημα ἀλληλεγγύης ἐν τῷ πεντατόμῳ ἔργῳ του «Lehrbuch der Nationalökonomie, ἐν ᾧ διαλαμβάνει τὰ τῆς ταχτοποιήσεως ὁλοκλήρου τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς ταύτης. Καὶ πρῶτον διὰ τὸν Pesch ἡ ἀλληλεγγύη εἶναι συγχρόνως «γεγονὸς» καὶ «καθῆκον». Ὡς τοιαύτη δὲ παρουσιάζεται ὑπὸ τρεῖς μορφάς: Α) Ὡς γενικὴ ἀνθρωπίνη ἀλληλεγγύη ἐν ταῖς σχέσεσιν ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον καὶ λαοῦ πρὸς λαόν, συμφώνως μὲ τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἀποτελεῖ μίαν οἰκογένειαν. Β) Ὡς ἀλληλεγγύη τῶν ὑπηκόων τοῦ αὐτοῦ κράτους Γ) Ὡς ἀλληλεγγύη τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ αὐτὸ ἐπάγγελμα (ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν ἔννοιαν, περιλαμβάνουσαν καὶ τὰς μὴ ἀποφερούσας οἰκονομικὰ ὀφέλη ἀσχολίας).

Ὡς «γεγονὸς» συγχρόνως καὶ ὡς «καθῆκον» παρουσιάζεται ἡ ἀλληλεγγύη ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἠθικὴ

Digitized by Google

καὶ ὀργανικὴ ἀρχή» ἐν τῇ ἐφαρμογῇ της ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Ἡ ἑνότης αὕτη ἥτις λέγεται *Ἐθνικὴ Οἰκονομία* εἶναι ἠθική, διότι ἐγεννήθη καὶ στηρίζεται ἐπὶ ἠθικῆς ὑποχρεώσεως, εἶναι δὲ καὶ ὀργανική, διότι στηρίζεται ἐπὶ τῆς διακρίσεως τῶν ἐπαγγελμάτων, τῆς κατανομῆς δηλαδὴ τῆς ἐργασίας. Εἶναι ἠθικὴ - ὀργανικὴ ἑνότης, ἀντιθέτως πρὸς μερικὰς θεωρίας αἵτινες τὴν χαρακτηρίζουν ὡς φυσικὴν - ὀργανικήν, διότι παραμένει παρ' αὐτῇ ἡ ἔννοια τῆς ἠθικῆς ὑποχρεώσεως συνεπῶς ἄρα καὶ τῆς *προσωπικότητος* ζωντανή, ἐνῷ αἱ φυσικοοργανικαὶ θεωρίαι οὐδεμίαν ἀξίαν ἀποδίδουν εἰς αὐτήν. Ἡ οἰκονομικὴ ἀλληλεγγύη τοῦ Pesch εἶναι λοιπὸν «τὸ κοινωνικὸν ἐκεῖνο σύστημα, τὸ ὁποῖον βασιζόμενον ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ὀργανικῆς ἀντιλήψεως τῆς κρατικῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἐπιζητεῖ μίαν ἀνάλογον ὀργάνωσιν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, μίαν ὀργάνωσιν δηλαδὴ ἥτις νὰ ἀνταποκρίνηται εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πολιτικῆς κοινωνίας καὶ τῶν σκοπῶν της, συμφώνως μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, *ἀφήνει* δὲ ἐλεύθερον πεδίον εἰς τὰς ἑνώσεις τῶν συναδέλφων ἐν ἐπαγγέλματι, ὅλα αὐτὰ μὲ τὴν διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας, αὐτοκυριαρχίας καὶ αὐθυπευθύνου τῶν ἀτόμων, ἀτομικῶν οἰκονομιῶν καὶ ἑνώσεων». Ἡ οἰκονομία εἶναι, ὡς βλέπομεν παρὰ τῷ Pesch, μέρος τοῦ γενικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ ἀνάπτυξίς της ὁρίζεται ὑπ' αὐτοῦ. Ἡ χριστιανικὴ θεωρία τῆς ἀλληλεγγύης διαφέρει τοῦ σοσιαλισμοῦ, καθότι ἀναγνωρίζει τὸ αὐτοκυρίαρχον τῶν ἀτόμων καὶ τὸ θέτει ὡς ἀνώτατον σκοπόν, ἀφ' ἑτέρου ὅμως διαφέρει καὶ τοῦ ἀτομισμοῦ διότι αὐτὸς εἰς τὴν εὐνοϊκωτέραν του διατύπωσιν δέχεται μόνον ἁρμονίαν τῶν συμφερόντων, ἐνῷ διὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἀλληλεγγύης ἡ κοινωνία εἶναι συγχρόνως μὲ τὸ ἄτομον σκοπός.

Ἐπίσης διαφέρει ἡ θεωρία τῆς ἀλληλεγγύης μέσων λύσεων, ὡς εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Wagner προταθεῖσα, ἥτις δέχεται σύνθεσιν τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀτομισμοῦ καὶ σοσιαλισμοῦ μόνον λόγῳ τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἐμποδίζουν τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Ἐν τῇ πολιτικῇ ἀντιπροσωπεύεται καὶ ὑποστηρίζεται ἡ ἀλληλεγγύη, ὡς αὐτὴ διετυπώθη παρὰ τοῦ Pesch, ὑπὸ τῶν λεγομένων *Χριστιανικῶν Κομμάτων* ἰδίᾳ Γερμανικὸν κόμμα τοῦ Κέντρου). Ταῦτα ἐπιζητοῦν τὴν διατήρησιν τῆς *καπιταλιστικῆς οἰκονομίας*, μὲ τὴν ἐν τῷ πλαισίῳ της ὅμως ἐφαρμογὴν πολλῶν κοινωνικῶν μέτρων.

Ἴσως ἀπορήσῃ τις πῶς συνδέεται ἡ ὀνομασία ἀλληλεγγύη μὲ τὸ ἐκτεθὲν σύστημα. Ἡ ταυτόχρονος θέσις τῶν *Ἀτόμων* καὶ τῆς *Κοινωνίας* ὡς Σκοπῶν, ἐμποδίζει ἀπὸ τοῦ νὰ χρησιμοποιηθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν ὡς μέσον, ὡς ἀντικείμενον. Καὶ τὰ δύο εἶναι ὑποκείμενα, τὰ ὁποῖα συμπάσχουν καὶ συγχαίρουν ἐπὶ τῷ πάθει ἢ τῇ εὐτυχίᾳ τοῦ ἄλλου. Ὥστε ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἔχει συμφέρον νὰ διατηρῆται τὸ ἄλλο σῶον καὶ ἀβλαβές. Πρόκειται δηλ. περὶ ἀλληλεγγύης μεταξὺ Ἀτόμων ἀφ' ἑνὸς καὶ Κοινωνίας ἀφ' ἑτέρου. Ὡς τοιαύτη δὲ σήμερον παίζει μεγάλον ρόλον καὶ εἶναι γνωστή.

Ἡ γένεσις τῆς πολιτικῆς ταύτης κατευθύνσεως καὶ ἡ ὑποστήριξίς της παρὰ τῶν Χριστιανικῶν Κομμάτων ἀνάγεται εἰς λόγους *θρησκευτικούς*. Ἡ θρησκεία βλέπουσα ὅτι μὲ τὴν πρόοδον τῆς κοινωνικοποιήσεως, τῆς ἀναμίξεως δηλ. τοῦ κράτους παντοῦ, εἴτε ἐξυπηρετοῦντος ἐθνικιστικὰς τάσεις, εἴτε σοσιαλιστικάς, ἐμεγάλωνε ὁ κίνδυνος τῆς ἀπωλείας τῆς *θρησκευτικῆς συνειδήσεως* τῶν πολιτῶν, ἥτις, παραμένουσα ἐλευθέρα, δὲν δεῖται ἄλλης καλλιεργείας ἀπὸ τὴν παραδεδομένην, προσῆλθεν εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην, εἰς ἣν προσεχώρησαν καὶ ὅλοι οἱ ἀναποφάσιστοι τῆς τε σοσιαλιστικῆς καὶ ἀστικῆς παρατάξεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bourgeois* Solidarité; Essai d'une philosophie de la Solidarité.—*C. Bouglé*. Le solidarisme.—*G. Goyau*. Autour du catholicisme social.— *Pesch* Lehrbuch der Nationalökonomie. — *Th. Brauer*. Solidarismus ἄρθρον ἐν. Handwörterbuch der Staatswissenschaften.

ΔΗΜ. Σ. ΒΕΖΑΝΗΣ

—[ΝΟΜΙΚ.] (βλ. λ. ἀλληλέγγυοι ἐνοχαί).

ἀλληλέγγυος (ὁ, ἡ)· ὁ μετ' ἄλλου ἀμοιβαίως ὑπέγγυος· *ἀλληλέγγυοι*=οἱ ὑπέχοντες εὐθύνην ἢ παρασχόντες ἐγγύησιν ἀδιαίρετον.—Ἐπίρρ. **ἀλληλεγγύως**.

— **ἀλληλέγγυοι** *ἐνοχαὶ* [*Νομ.*]. Ἡ νομικὴ σχέσις δύο τοὐλάχιστον προσώπων ἐξ ἀρχῆς ὡρισμένων, ἐξ ὧν τὸ ἓν (δανειστὴς ἢ πιστωτὴς) δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ ἑτέρου (ὀφειλέτου) τὴν δόσιν ἑνὸς πράγματος ἢ τὴν ἐκτέλεσιν ἢ παράλειψιν μιᾶς πράξεως (παροχή), καλεῖται *ἐνοχὴ* (oblicatio).

I. Περιπτώσεις καὶ συνέπειαι.—Τοιοῦτον ὅμως δικαίωμα καὶ τοιαύτη ὑποχρέωσις εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσιν ὑπὲρ πολλῶν πιστωτῶν ἢ κατὰ πολλῶν ὀφειλετῶν ἢ συγχρόνως ὑπὲρ πολλῶν πιστωτῶν καὶ κατὰ πολλῶν ὀφειλετῶν. Ἐν ταῖς περιπτώσεσι ταύταις ἔχομεν τὰς ἀκολούθους δυνατὰς συνεπείας:

A) Κατὰ κανόνα τὸ ἀντικείμενον τῆς παροχῆς κατατέμνεται μεταξὺ τῶν πολλῶν πιστωτῶν ἢ ὀφειλετῶν, ὑφίστανται δὲ οὐχὶ μία, ἀλλὰ πλείονες ἐνοχαὶ καὶ δὴ ἀναλόγως τῶν μετεχόντων προσώπων οὕτως, ὥστε ἕκαστον τούτων δικαιοῦται ἢ ὑποχρεοῦται ν' ἀπαιτήσῃ ἢ νὰ καταβάλῃ τὸ ἀνάλογον εἰς αὐτὸν μέρος (pro rata). [Πρβλ. § 420 Γερμ. Ἀστ. Κώδικος].

Τοῦ κανόνος τούτου αἱ ἑπόμεναι περιπτώσεις ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ ἐξαιρέσεις.

B) Ἐὰν τὸ ἀντικείμενον τῆς παροχῆς εἶναι ἀδιαίρετον, προκύπτει ἰδιαιτέρα νομικὴ μορφὴ καλουμένη «κατ' ἀνάγκην ἀλληλέγγυος ἐνοχή» καὶ συνεπάγουσα ἰδιάζοντα νομικὰ ἀποτελέσματα. Περὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης θὰ διαλάβωμεν κατωτέρω (V).

Γ) Εἶναι δυνατὸν ἕκαστος τῶν πολλῶν πιστωτῶν νὰ δικαιοῦται ἢ ἕκαστος τῶν πολλῶν ὀφειλετῶν νὰ ὑποχρεοῦται εἰς ὁλόκληρον τὸ ἀντικείμενον τῆς παροχῆς ἀνεξαρτήτως ἂν τοῦτο διαιρῆται ἢ μή. Ἐνταῦθα διακρίνομεν:

1) Τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἀθροιστικῶς ὀφείλεται τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον παροχῆς, ὅτε ἡ πρὸς τὸν ἕνα τῶν πιστωτῶν ἢ ὑπὸ τοῦ ἑνὸς τῶν ὀφειλετῶν καταβολὴ αὐτοῦ δὲν καταργεῖ καὶ τῶν λοιπῶν τὸ δικαίωμα ἢ τὴν ὑποχρέωσιν. Τῆς περιπτώσεως ταύτης ὑφίστανται κυρίως τὰ ἑξῆς εἰδικώτερα θέματα:

α') Ὅταν ὑφίστανται πλείονες παροχαί, ἑκάστης τῶν ὁποίων ἡ καταβολὴ σκοπεῖ νὰ ἱκανοποιήσῃ ἰδιαίτερον οἰκονομικὸν συμφέρον. Ὅταν π. χ. ἀγοράσω τὸ α πρᾶγμα παρὰ τοῦ Β, κατόπιν δὲ μαθὼν ὅτι τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸν Α καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Β ἀγοράσω αὐτὸ παρὰ τοῦ Α· ἢ ὅταν πωλήσω τὸ α πρᾶγμα εἰς τὸν Α, κατόπιν δὲ εἰς τὸν Β. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὀφείλουν ὁ Α καὶ ὁ Β (πολλοὶ ὀφειλέται) εἰς ἐμὲ (εἷς πιστωτὴς) τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον (τὸ α πρᾶγμα ἢ πλήρη ἀποζημίωσιν, δηλ. τὸ *διαφέρον* διὰ τὴν μὴ καταβολήν του), εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν τοὐναντίον ἐγὼ (εἷς ὀφειλέτης) ὀφείλω εἰς τὸν Α καὶ εἰς τὸν Β (πολλοὶ πιστωταὶ) τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον (τὸ α πρᾶγμα ἢ τὸ διαφέρον). Παρὰ τὴν ταυτότητα τοῦ ἀντικειμένου, εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας αἱ παροχαὶ νομικῶς εἶναι διάφοροι, καθ' ὅσον ἑκάστη αὐτῶν ἔχει διάφορον σκοπόν, ἀποτελοῦσα τὸ περιεχόμενον ἐνοχῶν προερχομένων ἐκ διαφόρων συμβάσεων, οὕτω δὲ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἑνὸς τῶν ὀφειλετῶν ἢ πρὸς τὸν ἕνα τῶν πιστωτῶν καταβολῆς δὲν ἱκανοποιεῖται καὶ ἡ κατὰ τοῦ ἄλλου ὀφειλέτου ἀπαίτησις ἢ ἡ τοιαύτη τοῦ ἄλλου πιστωτοῦ. Περαιτέρω ἑκάστη τῶν παροχῶν τούτων ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἰδιαίτερον οἰκονομικὸν συμφέρον.

Ὅταν εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα ὁ Α μοῦ παράσχῃ τὸ α πρᾶγμα, δὲν παύω οἰκονομικῶς ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ Β, ἤτοι διὰ τὴν καταβολὴν τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἢ τοῦ διαφέροντος, δι' ἣν ὑπέστην ἰδιαιτέραν οἰκονομικὴν θυσίαν, καταβαλὼν ἢ ὑποσχεθεὶς τίμημα. Ὡσαύτως ὅταν εἰς τὸ δεύτερον παράδειγμα καταβάλω εἰς τὸν Α δὲν ἱκανοποιῶ καὶ τὸ συμφέρον τοῦ Β, ὅστις διὰ νὰ μὲ ὑποχρεώσῃ ὑπέστη οἰκονομικὴν θυσίαν ἰδιαιτέραν τῆς τοῦ Α.

Μεταξὺ τῶν τοιούτων ἐνοχῶν οὐδεμία ὑφίσταται νομικὴ σχέσις καὶ ἑπομένως τὸ δικαίωμα ἑκάστου τῶν πολλῶν πιστωτῶν ἢ ἡ ὑποχρέωσις ἑκάστου τῶν πολλῶν ὀφειλετῶν θὰ κριθῇ ἀνεξαρτήτως πρὸς τὰ δικαιώματα ἢ τὰς ὑποχρεώσεις τῶν λοιπῶν πιστωτῶν ἢ ὀφειλετῶν.

β') Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἐνοχῶν ἰσχύσας ἐν Ρώμῃ ἐπὶ ζημίας προξενηθείσης ὑπαιτιότητι πλειόνων. Ἡ τοιαύτη ζημία ἔτικτεν ὑποχρέωσιν πρὸς ἀποζημίωσιν πάντων τῶν ὑπαιτίων εἰς ὁλόκληρον, χωρὶς τοῦ ἑνὸς ἡ καταβολὴ ν' ἀπαλλάσσῃ τοὺς λοιπούς (Πρβλ. Π. 9, 2, 11 § 2). Ἡ τοιαύτη ἀθροιστικὴ εὐθύνη τῶν πολλῶν ζημιωσάντων ἀπετέλει ἀρχὴν τοῦ ἀρχαίου ρωμαϊκοῦ δικαίου, διατυπωθεῖσαν καὶ ἐν τῷ Ἀκουϊλίῳ νόμῳ, διετηρήθη δὲ καὶ εἰς τὸ μεταγενέστερον ρωμαϊκὸν δίκαιον, ἀπαύγασμα τῆς ἰδέας τῶν Ρωμαίων, ὅτι ἡ εὐθύνη αὕτη σκοπεῖ κυρίως τὴν τιμωρίαν τῶν ὑπαιτίων («cum sit poena» πρβλ. ἀμέσως ἀνωτέρω παραπομπήν). Ἐνταῦθα ἐπίσης παρὰ τὴν ταυτότητα τοῦ ἀντικειμένου (ἀποζημίωσις διὰ τὴν αὐτὴν βλάβην) ὑπῆρχον πολλαὶ παροχαί, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἡ καταβολὴ ἀπέβλεπεν εἰς ἰδιαίτερον ποινικὸν (οὐχὶ οἰκονομικὸν) σκοπόν. Βαθμηδὸν ὅμως ἤρχισαν οἱ Ρωμαῖοι ἀντιλαμβανόμενοι ὅτι ἐν ταῖς περιπτώσεσι ταύταις προέχει ἡ ἰδέα τῆς ἀποζημιώσεως, ἀποτελούσης μίαν κοινὴν παροχὴν ὅλων τῶν ὑπαιτίων. Ἡ ἐξέλιξις συνεπληρώθη κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους, ὅτε καθιερώθη ἡ ἀρχή, ὅτι ἡ καταβολὴ τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν ὑπαιτίων ἀπαλλάσσει καὶ τοὺς λοιπούς, οὕτω δὲ ἡ σχέσις κατέστη ἐνοχὴ εἰς ὁλόκληρον (κατωτέρω IV. Πρβλ. Π. 4, 3, 17. —Κ. 4, 8, 1).

Ἐν τῷ νεωτέρῳ δικαίῳ δὲν ἰσχύει ὁ ποινικὸς χαρακτὴρ τῶν περὶ ἀποζημιώσεως ἀγωγῶν τοῦ παλαιοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Ἐπὶ ὑπάρξεως πολλῶν ὑπαιτίων δύναται ὁ ζημιωθεὶς νὰ αἰτήσηται παρ' ἑκάστου ὁλόκληρον τὴν ἀποζημίωσιν, ἀλλ' ἅπαξ καταβληθείσης αὐτῷ ταύτης, εἴτε παρ' ὅλων ὁμοῦ, εἴτε παρ' ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, δὲν δύναται περαιτέρω οὐδὲν ν' ἀπαιτήσῃ μὴ ὑπαρχούσης πλέον ζημίας πρὸς ἀνόρθωσιν (Πρβλ κατωτέρω IV Γ 1). Ταῦτα ἰσχύουσι καὶ παρ' ἡμῖν (Πρβλ. ἄρθρα 30 καὶ 705 ποινικοῦ νόμου).

2) Τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ καταβολὴ τοῦ ὀφειλομένου ἀντικειμένου παροχῆς γενομένη πρὸς ἕνα τῶν πολλῶν πιστωτῶν ἢ ὑπὸ τοῦ ἑνὸς τῶν πολλῶν ὀφειλετῶν καταργεῖ καὶ τῶν λοιπῶν τὸ δικαίωμα ἢ τὴν ὑποχρέωσιν. Τῆς περιπτώσεως ταύτης ὑφίστανται τὰ ἑξῆς εἰδικώτερα θέματα:

α) Ὅταν ὑφίστανται πλείονες παροχαί, τῆς μιᾶς τῶν ὁποίων ἡ καταβολὴ ἐξαντλεῖ τὸ οἰκονομικὸν συμφέρον τοῦ πιστωτοῦ. Ἠσφάλισα π.χ. διὰ τὴν περίπτωσιν κλοπῆς εἰς τὴν Α ἑταιρίαν τὸ ἐμπόρευμά μου, ὅπερ κλέπτει ὁ Β. Δικαιοῦμαι εἰς ἀποζημίωσιν (κοινὸν ἀντικείμενον παροχῆς) κατά τε τῆς Α καὶ τοῦ Β (πολλοὶ ὀφειλέται). Ἐὰν ὅμως ὁ Β μὲ ἀποζημιώσῃ, καταργεῖται ἡ ἀπαίτησίς μου κατὰ τῆς Α (οὐχὶ ἀντιστρόφως), ἐφ' ὅσον δὲν ὑφίσταται πλέον ζημία πρὸς ἀνόρθωσιν.

Ἐπίσης ἐὰν ὁ Α ὑπεσχέθη νὰ μοὶ παράσχῃ τὸ α πρᾶγμα ἄνευ ἀνταλλάγματος, πρὸ δὲ τῆς καταβολῆς αὐτοῦ μοὶ κληροδοτηθῇ τοῦτο παρὰ τοῦ Β. Μόλις λάβω τὸ α πρᾶγμα (κοινὸν ἀντικείμενον παροχῆς) ἐκ τῆς μιᾶς τῶν δύο τούτων χαριστικῶν αἰτιῶν, εἴτε παρὰ τοῦ Α, εἴτε παρὰ τοῦ βεβαρημένου μὲ τὸ κληροδότημα (πολλοὶ ὀφειλέται), ἀποσβέννυται ἡ ἐκ τῆς ἄλλης αἰτίας ἀπαίτησίς μου (*concursus causarum lucrativarum*. βλ. λ.). Παραδείγματα τῆς περιπτώσεως ταύτης δέον νὰ θεωρηθῶσι καὶ οἱ εἰδικοὶ μηχανισμοὶ τῆς ἐγγυήσεως, ἤτοι τὸ *constitutum debiti alieni* καὶ τὸ *mandatum qualificatum* (βλ. λ.).

Καὶ ἐνταῦθα νομικῶς ὑφίστανται πλείονες παροχαὶ παρὰ τὴν ταυτότητα τοῦ ἀντικειμένου αὐτῶν, καθ' ὅσον ἑκάστη τούτων ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενον ἰδιαιτέρας ἐνοχῆς προερχομένης ἐξ ἰδιαιτέρας σχέσεως καὶ ἐχούσης ἰδιαίτερον νομικὸν σκοπόν. Ἑκάστη ὅμως τῶν παροχῶν αὐτῶν δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἰδιαίτερον οἰκονομικὸν συμφέρον τοῦ πιστωτοῦ. Ὅταν εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα ὁ κλέπτης μὲ ἀποζημιώσῃ, ἱκανοποιήθη πλήρως τὸ συμφέρον μου καὶ οὕτω μένει ἡ κατὰ τῆς Α ἑταιρίας ἀπαίτησίς μου ἄνευ περιεχομένου. Εἰς τὸ δεύτερον παράδειγμα μοναδικὸν συμφέρον μου εἶναι ἡ ἄνευ ἀνταλλάγματος ἀπόκτησις τοῦ α πράγματος. Αἱ παροχαὶ τῶν ὀφειλετῶν οὐ μόνον ἔχουσι κοινὸν ἀντικείμενον, ἀλλὰ συγχρόνως ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ αὐτοῦ συμφέροντος. Ἡ καταβολὴ τῆς μιᾶς τῶν παροχῶν τούτων ἱκανοποιεῖ πλήρως τὸ συμφέρον τοῦτο καὶ οὕτω ἡ ἑτέρα ἐνοχὴ μένει ἄνευ οἰκονομικοῦ σκοποῦ.

Ἐν ταῖς περιπτώσεσι ταύταις μεταξὺ τῶν ὑποχρεώσεων τῶν πολλῶν πιστωτῶν δὲν ὑφίσταται οὐδεμία νομικὴ σχέσις. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ οἰκονομικὴ ὁμοιότης τῶν διαφόρων παροχῶν ἐπιφέρει τὴν οὐσιώδη νομικὴν συνέπειαν, ὅτι διὰ τῆς καταβολῆς τῆς μιᾶς ἐξ αὐτῶν ἀποσβέννυται καὶ τῶν ἄλλων ὀφειλετῶν ἡ ὑποχρέωσις. Τοῦτο ἤγαγέ τινας τῶν συγγραφέων εἰς τὴν παραδοχὴν ποιᾶς τινος ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν ἐνοχῶν τούτων, ἃς ὡς ἐκ τούτου ἀπεκάλεσαν «*τυχαίως ἀλληλεγγύους*» (Mitteis) ἢ «*καταχρηστικῶς ἀλληλεγγύους*» (Eisele).

β) Ὅταν ὑφίσταται μία παροχή, ὡς π.χ. ὅταν ὁ Α καὶ ὁ Β διὰ μιᾶς συμβάσεως ὑπεσχέθησαν νὰ μοὶ καταβάλωσι 1000 δραχμὰς ἀλληλεγγύως καὶ εἰς ὁλόκληρον, ἢ ὅταν ὁ Α καὶ ὁ Β μοὶ προὐξένησαν μίαν ζημίαν, ὅτε εἶναι ὑπόχρεοι ἀμφότεροι (ἀλληλεγγύως καὶ εἰς ὁλόκληρον) εἰς τὴν ἀνόρθωσίν της (εἰς ἀποζημίωσιν). Ἐνταῦθα ἡ παροχὴ εἶναι μία νομικῶς, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς ἕνα νομικὸν (καὶ οἰκονομικὸν) σκοπόν, ἤτοι τὴν ἐκτέλεσιν μιᾶς συμβάσεως ἢ τὴν ἀνόρθωσιν μιᾶς ζημίας. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ δικαίωμα καὶ αἱ ὑποχρεώσεις τῶν πλειόνων πιστωτῶν ἢ ὀφειλετῶν διατελοῦσιν ἐν νομικῇ ἀλληλεξαρτήσει καὶ ἀλληλεπιδράσει, καλοῦνται δ' ὡς ἐκ τούτου «*ἀλληλέγγυοι ἐνοχαί*».

Αἱ τοιαῦται ἐνοχαὶ δυνατὸν νὰ εὕρηνται μεταξὺ τῶν ἐν σχέσει κυρίας ἐνοχῆς καὶ παρεπομένων, ὅτε ὁ λόγος περὶ «παρεπομένων ἀλληλεγγύων ἐνοχῶν», δι' ἃς παραπέμπομεν εἰς τὰς λέξεις «adstipulatio» (πλείονες πιστωταὶ) καὶ «ἐγγύησις» (πλείονες ὀφειλέται).

Δυνατὸν ὅμως αἱ «ἀλληλέγγυοι ἐνοχαὶ» νὰ εὕρηνται μεταξὺ των ἐν ἴσῃ μοίρᾳ, οὕτως ὥστε ἑκάστης τούτων ἡ ὕπαρξις καὶ τὸ κῦρος νὰ μὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ κύρους τῆς ἑτέρας. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ γίνεται λόγος περὶ «*αὐθυποστάτων*» ἢ «*κυρίως ἀλληλεγγύων ἐνοχῶν*», ἃς ἀφορᾷ ἡ παροῦσα λέξις. Κατὰ ταῦτα «κυρίως ἀλληλέγγυοι ἐνοχαὶ» ὑφίστανται ὅταν πλείονες τοῦ ἑνὸς αὐθυποστάτως δικαιοῦνται ἢ ὑποχρεοῦνται ἀπέναντι ἑνὸς ἢ πλειόνων προσώπων εἰς τὴν αὐτὴν παροχὴν καὶ δὴ εἰς ὁλόκληρον (in solidum) ἡ καταβολὴ τῆς ὁποίας γενομένη πρὸς ἕνα τῶν πιστωτῶν ἢ παρ' ἑνὸς τῶν ὀφειλετῶν καταργεῖ καὶ τῶν λοιπῶν τὸ δικαίωμα ἢ τὴν ὑποχρέωσιν.

Digitized by Google

Ἐνταῦθα γενικῶς παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

αα΄) Αἱ τοιαῦται «κυρίως ἀλληλέγγυοι ἐνοχαὶ» καλοῦνται *ἐνεργητικαὶ* μὲν ἐπὶ ὑπάρξεως πολλῶν πιστωτῶν, *παθητικαὶ* δὲ ἐπὶ ὑπάρξεως πολλῶν ὀφειλετῶν. Δυνατὸν ὅμως νὰ ὑφίστανται συγχρόνως πολλοὶ πιστωταὶ καὶ πολλοὶ ὀφειλέται, ὅτε ἡ «κυρίως ἀλληλέγγυος ἐνοχὴ» εἶναι συγχρόνως ἐνεργητικὴ καὶ παθητική.

ββ΄) Μια κυρίως ἀλληλέγγυος ἐνοχὴ δυνατὸν ν' ἀποτελῆται ἀπὸ μίαν ἐνοχὴν μετὰ πλειόνων ὑποκειμενικῶν σχέσεων ἢ ἀπὸ πλείονας ἐνοχὰς μετὰ κοινῆς παροχῆς. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁμιλοῦμεν περὶ *«συνενοχῆς»*, ἐν τῇ δευτέρᾳ περὶ *«ἐνοχῆς εἰς ὁλόκληρον»* ἢ *«ἁπλῶς ἀλληλεγγύου»* (einfache Solidarobligation). Ἐπὶ τῆς διακρίσεως ὅμως ταύτης ὑφίσταται ἔρις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ πλεῖσται ἀνεπτύχθησαν γνῶμαι, περὶ ὧν διαλαμβάνομεν κατωτέρω (II).

γγ΄) Αἱ «κυρίως ἀλληλέγγυοι ἐνοχαὶ» γενικῶς δημιουργοῦσιν εὐχέρειαν, εἰς μὲν τὸν πιστωτὴν διὰ τὴν εἴσπραξιν τοῦ ὀφειλομένου, εἰς δὲ τὸν ὀφειλέτην διὰ τὴν καταβολήν του. Εἰδικώτερον ἐπὶ τῆς ἐνεργητικῆς κυρίως ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς ἕκαστος τῶν πιστωτῶν, καίτοι δὲν εἶναι μόνος, δύναται οὐχ ἧττον νὰ εἰσπράξῃ ὁλόκληρον τὴν παροχήν, ὡς ἐπίσης ἄνευ ἄλλης διατυπώσεως ν' ἀντιπροσωπεύηται εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν συμπιστωτῶν του, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου ὁ κοινὸς ὀφειλέτης δύναται νὰ καταβάλῃ ὁλόκληρον τὴν ὀφειλὴν εἰς τὸν πιστωτὴν τῆς ἐκλογῆς του, ἅπερ γεγονότα ἐπάγονται κινδύνους διὰ τοὺς πιστωτάς, ἐφ' ὅσον τὸ δικαίωμα ἑκάστου αὐτῶν ἀπέναντι τοῦ ὀφειλέτου καταργεῖται εὐθὺς ὡς ὁ προλαβὼν ἐξ αὐτῶν λάβῃ τὸ ὀφειλόμενον. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ ἐνεργητικὴ κυρίως ἀλληλέγγυος ἐνοχὴ σπανίως ἀπαντᾷ εἰς τὰς συναλλαγάς. Πρβλ. κατωτέρω III Γ 1α). Ἐπὶ τῆς συχνοτέρας ἐν ταῖς συναλλαγαῖς παθητικῆς ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς ὁ πιστωτὴς δικαιοῦται καὶ εἰς ὁλόκληρον καὶ συμμέτρως νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν καταβολὴν παρ' ἑκάστου τῶν ὀφειλετῶν, ὧν πάντων ἡ περιουσία ἱκανῶς ἀσφαλίζει τὴν ἀπαίτησίν του.

δδ΄) Ὁ ὅρος «ἀλληλέγγυος» προέρχεται ἐκ τῆς μεταφορᾶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν τῶν ἀλλοδαπῶν νέων ὅρων «solidarité», «solidaire» («oblications solidaires»,— «solidarobligation» κτλ.), προελθόντων ἐκ τοῦ λατινικοῦ ὅρου «*in solidum*», ἐμφαίνοντος τὸ δικαίωμα ἑκάστου πιστωτοῦ ἢ τὴν ὑποχρέωσιν ἑκάστου ὀφειλέτου εἰς ὁλόκληρον τὴν παροχήν. Εἰς τὰς πηγὰς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου δὲν ἀπαντᾷ τεχνικὸς ὅρος πρὸς δήλωσιν τῆς ἐννοίας της κυρίως ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς καὶ μόνον διὰ περιφράσεων ὡμίλουν περὶ αὐτῆς, ὡς π. χ. διὰ τῆς φράσεως «cum duo rei stipulandi (ἢ) promittendi» (Πρβλ. Εἰσ. 3,16.—Π. 45, 2 κτλ.), ἐξ ἧς οἱ νεώτεροι ἐδημιούργησαν τὸν λατινικὸν ὅρον «*obligatio correalis*» («obligation corréale»—«Korrealoblication») πρὸς δήλωσιν τῆς ἐννοίας τῆς συνενοχῆς, ἐνῷ διὰ τὴν ἐνοχὴν εἰς ὁλόκληρον μεταχειρίζονται τὸν λατινικὸν ὅρον «*obligatio in solidum*» («obligation in solidum», «Bloss solidarische obligation», «Einfache Solidarobligation»). Οἱ ἀλληλέγγυοι ὀφειλέται ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐκαλοῦντο «δύο ἐνεχόμενοι, δύο ἐναγόμενοι, δύο ἐπερωτώμενοι».

Σήμερον μᾶλλον ἐπεκράτησεν ὁ ὅρος «ἀλληλέγγυοι ἐνοχαὶ» πρὸς δήλωσιν τῶν «κυρίως ἀλληλεγγύων ἐνοχῶν», καίτοι οὐχὶ σπανίως ἔχει εἰδικωτέραν σημασίαν ἐμφαίνων τὴν *«συνενοχήν»*.

Ἐν τῇ παρούσῃ ἀναπτύξει θὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν κρατοῦσαν ὁμολογίαν, δηλοῦντες τὸν ὅρον «κυρίως ἀλληλέγγυοι ἐνοχαὶ» διὰ τοῦ ἁπλουστέρου τοιούτου «ἀλληλέγγυοι ἐνοχαί», ἃς θὰ διακρίνωμεν εἰς *«συνενοχὰς»* καὶ *«ἐνοχὰς εἰς ὁλόκληρον»* ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἔτι κρατούσης θεωρίας (κατωτέρω II). Τέλος θὰ ἔχωμεν κυρίως ὑπ' ὄψει τὰς ἐνεργητικὰς καὶ τὰς παθητικὰς ἀλληλεγγύους ἐνοχάς, ὧν οἱ κανόνες ἀναλόγως ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ τῶν ἐνεργητικῶν καὶ συγχρόνως παθητικῶν τοιούτων.

II. Διάκρισις «συνενοχῆς» καὶ «εἰς ὁλόκληρον ἐνοχῆς».—Κατὰ τὰς πηγὰς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἐπὶ τῆς ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς τῆς συνιστωμένης δι' ἐπερωτήσεως (βλ. λ.), ἤτοι διὰ τῆς ἀπαγγελίας ὡρισμένου τυπικῶν λέξεων ἐν εἴδει ἐρωτήσεως καὶ ἀπαντήσεως ὑπὸ τῶν μερῶν, ἢ ὑπὸ τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν πιστωτῶν ἢ κατὰ τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν ὀφειλετῶν κατάρξις τῆς δίκης (litis contestatio) ἐπέφερε *κατανάλωσιν* (consumptio) τῆς ἐνοχῆς, οὕτως ὥστε νέα ἀγωγὴ ἐγειρομένη ὑπὸ ἄλλου πιστωτοῦ ἢ κατ' ἄλλου ὀφειλέτου νὰ δύναται ν' ἀποκρουσθῇ, πρὸ μὲν τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως ἐπὶ τῆς πρώτης ἀγωγῆς διὰ τῆς exceptio rei in judicium deductae, μετὰ δὲ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως διὰ τῆς exceptio rei judicatae. Τοὐναντίον κατὰ τὰς αὐτὰς πηγὰς ἐπὶ τῆς ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς ἥτις παρήχθη ἐξ ἀδικήματος τοιαύτη κατανάλωσις δὲν ἐπήρχετο, ἀλλ' ἡ ἐνοχὴ παρέμενε μέχρις ἐντελοῦς καταβολῆς τῆς παροχῆς. Τὸ γεγονὸς τοῦτο παρετήρησε πρῶτος ὁ ρωμαϊστὴς Keller κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Α) Ἐκ τῆς παρατηρήσεως ταύτης τοῦ Keller ὁρμηθεὶς ὁ ρωμαϊστὴς Ribbentopp καὶ πρὸς ἐξήγησιν τοῦ πράγματος διετύπωσεν ὀλίγον ὑστερώτερον τὴν ἐκδοχήν, ὅτι εἰς μὲν τὴν ἀλληλέγγυον ἐνοχὴν τὴν καταναλισκομένην διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἑνὸς τῶν πιστωτῶν ἢ κατὰ τοῦ ἑνὸς τῶν ὀφειλετῶν κατάρξεως τῆς δίκης, πρόκειται περὶ μιᾶς μόνης ἐνοχῆς μετὰ πλειόνων ὑποκειμενικῶν σχέσεων (*una obligatio, plures personae*), ἐνῷ τοὐναντίον ἐπὶ τῆς ἑτέρας ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς πρόκειται περὶ πολλῶν ἐνοχῶν καὶ δὴ ἀναλόγως τῶν μετεχόντων προσώπων, αἵτινες συνδέονται πρὸς ἀλλήλας, καθ' ὅσον πᾶσαι ἔχουσι κοινὴν παροχήν. Οὕτω παρήχθη ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἡ θεωρία *Keller-Ribbentropp* διακρίνουσα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀλληλέγγυον ἐνοχήν, ἐν ᾗ ὑφίσταται μία ἐνοχὴ (συνενοχή), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀλληλέγγυον ἐνοχήν, ἐν ᾗ ὑπάρχουσι πλείονες ἐνοχαὶ (ἐνοχὴ εἰς ὁλόκληρον). Διὰ τῆς διακρίσεως ταύτης στηριζομένης καὶ ἐπὶ ἐκφράσεων τῶν πηγῶν ὁμιλουσῶν περὶ «*una obligatio*» (πρβλ. Π. 45, 2, 3 § 1) ἡ θεωρία αὕτη προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ πολλὰ νομικὰ φαινόμενα ἐν ταῖς πηγαῖς ἀπαντῶντα, καὶ δή, ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω ρηθείσης ἐπιδράσεως τῆς κατάρξεως τῆς δίκης, τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπὶ τῆς εἰς ὁλόκληρον ἐνοχῆς λόγῳ τῆς ὑπάρξεως μιᾶς κοινῆς παροχῆς κυρίως μόνον ἡ καταβολὴ αὐτῆς καὶ τὰ ἀναπληρώματα τῆς καταβολῆς, ἤτοι ἡ ἀντὶ καταβολῆς δόσις, ἡ δικαστικὴ παρακαταθήκη καὶ ὁ συμψηφισμὸς δρῶσιν *ἀντικειμενικῶς*, ἤτοι, ἐνεργούμενα πρὸς τὸν ἕνα τῶν πιστωτῶν ἢ ὑπὸ τοῦ ἑνὸς τῶν ὀφειλετῶν, δρῶσι (καταργητικῶς) καὶ ἐπὶ τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῶν λοιπῶν, ἐνῷ ἐπὶ τῆς συνενοχῆς, λόγῳ τοῦ ἐνιαίου αὐτῆς, ἐκτὸς τῶν ἄνω γεγονότων καὶ ἕτερα τοιαῦτα δρῶσιν ἀντικειμενικῶς, ὡς π. χ. ἡ ἄφεσις, ὁ ὅρκος, ἡ διακοπὴ τῆς παραγραφῆς κτλ. Τέλος τὸ ὅτι ὡρισμένα νομικὰ γεγονότα, ὡς π. χ. ἡ παραγραφή, ἡ σύγχυσις κλπ., δρῶσι καὶ ἐπὶ συνενοχῆς ὑποκειμενικῶς, ἤτοι ἐπιφέρουσι τ' ἀποτελέσματα αὐτῶν μόνον μεταξὺ τῶν προσώπων, παρ' οἷς ἔλαβον ταῦτα χώραν, ἡ θεωρία αὕτη ἐξηγεῖ διὰ τῆς ἐκδοχῆς ὅτι καὶ ἐπὶ συνενοχῆς, παρὰ τὸ ἀντικειμενικῶς ἑνιαῖον αὐτῆς, ὑφίστανται πολλαὶ ὑποκειμενικαὶ σχέσεις, ἃς κυρίως ἀφορῶσι τὰ γεγονότα ταῦτα (πρβλ κατωτέρω III Δ 1 καὶ IV Γ 1). Ἡ θεωρία αὕτη κληθεῖσα θεωρία της μονότητος ἢ τοῦ ἑνιαίου τῆς συνενοχῆς (Einheitstheorie) ὑποστηρίζεται κυρίως ὑπὸ τῶν Windscheid, Arndts, Wendt κλπ.

Β) Τὰ συμπεράσματα ταῦτα ἐλέγχει ὡς ἀνακριβῆ ἑτέρα θεωρία. Κατ' αὐτὴν ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη ἐπίδρασις τῆς κατάρξεως τῆς δίκης δὲν ἐξηγεῖται διὰ τοῦ ἑνιαίου τῆς συνενοχῆς ἢ τῆς πλειονότητος τῶν ἐνοχῶν ἐν τῇ ἐνοχῇ εἰς ὁλόκληρον. Ἡ κατανάλωσις τῆς ἐνοχῆς ἐπήρχετο διὰ τῆς κατάρξεως καὶ ἐπὶ ἐγγυήσεως, ἤτοι ἡ κατὰ τοῦ ἐγγυητοῦ ἀγωγὴ ἀπήλλασσε τὸν πρωτοφειλέτην καὶ τἀνάπαλιν, καίτοι αἱ ἐνοχαὶ τοῦ ἐγγυητοῦ καὶ τοῦ πρωτοφειλέτου, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον δὲν ἐγένετο παραίτησις τοῦ εὐεργετήματος τῆς διζήσεως (πρβλ. κατωτέρω III Α 2) ἦσαν διακεκριμέναι ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ καταναλωτικὴ δύναμις τῆς κατάρξεως τῆς δίκης δέον ν' ἀναζητηθῇ μᾶλλον εἰς ἄλλα αἴτια καὶ δὴ κυρίως εἰς τὴν παλαιὰν ρωμαϊκὴν ἀρχήν, καθ' ἣν δὲν δύναται περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος δὶς νὰ ἐγερθῇ ἀγωγὴ («*bis de eadem re agi non potest*»), ἥτις ἐφηρμόζετο ὁσάκις δι' ἀγωγῆς ἐπρόκειτο νὰ ζητηθῇ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ἀνεξαρτήτως τῆς ταυτότητος τῶν διαδίκων ἐξηγεῖται δὲ γενικῶς ἐκ λόγων ἱστορικῶν.

Κατὰ τὸ ἀρχαῖον ρωμ. δίκαιον ἡ ἔγερσις τῆς ἀγωγῆς ὑφ' ἑκάστου τῶν συμπιστωτῶν ἢ καθ' ἑκάστου τῶν συνοφειλετῶν δι' ὁλόκληρον τὴν παροχὴν λόγῳ τῆς ἀκαμψίας τῆς παλαιᾶς δίκης ἐπέφερε πολλαπλῆν καταδίκην συνεπάγουσαν πολλαπλῆν πληρωμὴν τοῦ αὐτοῦ χρέους, καθ' ὅσον ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις ἀπετέλει ἰδιαιτέραν ὑποχρέωσιν κεχωρισμένην τῆς σχέσεως ἐξ ἧς προὐκλήθη, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τούτου ὁ καταδικασθεὶς ἔδει νὰ καταβάλῃ χωρὶς νὰ δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει ἄλλης ὁμοίας ἀποφάσεως κατέβαλεν ἤδη τὸ αὐτὸ αὐτὸς εἰς ἕτερον πιστωτὴν ἢ ὁ συνοφειλέτης του εἰς τὸν αὐτὸν πιστωτήν. Πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ ἀτόπου τούτου οἱ Ρωμαῖοι καθιέρωσαν τὴν ἀντικειμενικὴν (γενικὴν) ἀποσβεστικὴν ἐνέργειαν τῆς κατάρξεως τῆς δίκης, δι' ἧς δὲν καθίστατο δυνατὴ ἡ ἔκδοσις πλειόνων καταδικαστικῶν ἀποφάσεων διὰ τὴν αὐτὴν παροχήν. Καὶ ναὶ μὲν κατὰ τὸ δίκαιον τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς ἦτο δυνατὴ ἡ ἐφάπαξ καταβολὴ παρὰ τὴν πολλαπλῆν καταδίκην, πλὴν ἡ ρηθεῖσα ἐνέργεια τῆς κατάρξεως δὲν κατηργήθη, δυναμένη μόνον ὑπὸ τῶν μερῶν δι' ἰδιαιτέρας συμφωνίας ν' ἀποκλεισθῇ.

Καὶ ταῦτα μὲν προκειμένου περὶ ἀλληλεγγύων ἐνοχῶν, παραχθεισῶν κυρίως ἐκ συμβάσεως. Τοὐναντίον ὅταν πηγὴ τῆς ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς εἶναι ἡ ὑπαίτιος ζημία πολλῶν, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ρωμαϊκὸν δίκαιον ἡ καταβολὴ τοῦ ἑνὸς δὲν ἀπήλλασσε τοὺς λοιπούς, καὶ ἑπομένως ἐν ταῖς περιπτώσεσι ταύταις ἡ κατάρξις τῆς δίκης ἔδρα ὑποκειμενικῶς μὴ καταναλίσκουσα ὁλόκληρον τὴν ἐνοχήν. Καὶ ἐνταῦθα ὅμως ἐχώρησαν ἐξαιρέσεις, τάσεις πρὸς ἐξέλιξιν τοῦ θεσμοῦ διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἀξιώσεων (Πρβλ ἀνωτέρω I Γ 1 δ). Διότι εἰς ἃς περιπτώσεις ὁ τοιοῦτος πολλαπλασιασμὸς ἐθεωρεῖτο ἄγαν αὐστηρὸς καθιεροῦτο πρὸς ἀποκλεισμὸν αὐτοῦ ἡ ἀντικειμενικὴ ἀποσβεστικὴ ἐνέργεια τῆς κατάρξεως τῆς δίκης. Ἡ ἐξέλιξις δὲν ἐσταμάτησεν ἐδῶ. Κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἐχαλαρώθη ἡ ἀκαμψία τῆς παλαιᾶς δίκης καὶ ἑπομένως ἔπαυσεν ἡ ἀνάγκη τῆς τοιαύτης ἐνεργείας τῆς κατάρξεως τῆς δίκης διὰ ν' ἀποκλεισθῇ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἀξιώσεων. Οὕτω καθιερώθη ὅτι εἰς ἃς περιπτώσεις ἡ ἅπαξ δοθεῖσα ἀποζημίωσις θεωρεῖται ἐπαρκὴς διὰ τὸν ζημιωθέντα ἱκανοποίησις, αὕτη καὶ οὐχὶ ἡ κατάρξις τῆς δίκης ἀπαλλάσσει τοὺς λοιποὺς ὑπαιτίους τῆς πρὸς ἀποζημίωσιν ὑποχρεώσεως.

Τέλος ὁ Ἰουστινιανὸς ὥρισεν ὅτι αἱ ἐγγυήσεις καὶ αἱ παθητικαὶ ἀλληλέγγυοι ἐνοχαὶ δὲν ἀποσβέννυνται διὰ τῆς κατάρξεως τῆς δίκης, ἀλλὰ διὰ τῆς ἱκανοποιήσεως (Πρβλ Κ. 8, 40, 28 § 2—3). Τὸ αὐτὸ δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἰσχύει καὶ ἐπὶ ἐνεργητικῆς ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς, καίτοι τοῦτο δὲν ὁρίζεται ἐν τῇ διατάξει τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Περαιτέρω τὴν διάκρισιν μεταξὺ ἑνιαίου τῆς ἀντικειμενικῆς ὑποστάσεως τῆς συνενοχῆς καὶ πλειονότητος ἐν αὐτῇ ὑποκειμενικῶν σχέσεων, δι' ἧς οἱ ὀπαδοὶ τῆς πρώτης θεωρίας πειρῶνται νὰ ἐξηγήσωσι τὴν ἐπὶ τῆς συνενοχῆς ἀντικειμενικὴν ἢ ὑποκειμενικὴν ἐπίδρασιν ὡρισμένων νομικῶν γεγονότων, δὲν θεωροῦσι σοβαρὰν οἱ ὀπαδοὶ τῆς δευτέρας ταύτης θεωρίας καὶ πάντως δυναμένην νὰ ἐξηγήσῃ ὡρισμένας διατάξεις τῶν πηγῶν. Οὕτω κατὰ ταύτης (Π. 46, 1, 5), ὅταν ἐπὶ δύο συνοφειλετῶν ὁ εἷς κληρονομήσῃ τὸν ἕτερον, ἐνέχεται καὶ μὲ τὰς δύο ἐνοχάς, καίτοι εἰς τὸ ἑξῆς μένει μόνος αὐτὸς ὀφειλέτης καὶ ἑπομένως ὑφίσταται μία ὑποκειμενικὴ σχέσις (Πρβλ. κατωτέρω III Δ 1 ι).

Τέλος αἱ ἐκφράσεις τῶν πηγῶν δὲν δύνανται νὰ παράσχωσιν εἰς τὴν πρώτην θεωρίαν ἀσφαλὲς ἔρεισμα. διότι αὗται κατὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς δευτέρας ταύτης θεωρίας συχνότερον ὁμιλοῦσι περὶ δύο ἐνοχῶν («*duo obligationes*» Πρβλ. Εἰσ. 3, 16, 1.— Π. 46, 1, 5 εἰς τὸ τέλος). Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην θεωρίαν, *τῆς πλειονότητος τῶν ἐνοχῶν* (Mehrheitstheorie) ἀποκληθεῖσαν, δέον πράγματι νὰ γίνῃ διάκρισις μεταξὺ συνενοχῆς καὶ εἰς ὁλόκληρον ἐνοχῆς. Κριτήριον ὅμως τῆς διακρίσεως ταύτης δὲν εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι δῆθεν ἐν τῇ συνενοχῇ ὑφίσταται μία ἐνοχὴ καὶ ἐν τῇ εἰς ὁλόκληρον ἐνοχῇ πολλαὶ τοιαῦται, καθ' ὅσον καὶ ἐπὶ συνενοχῆς ὑφίστανται πολλαὶ ἐνοχαί, ἀναλόγως τῶν προσώπων (*quot personae, tot obligationes*), ἕκαστον τῶν ὁποίων εἶναι πιστωτὴς ἢ ὀφειλέτης, τὸ μὲν δι' ἑαυτόν, τὸ δὲ ὑπὲρ τῶν ἄλλων.

Ἡ θεωρία αὕτη δὲν παρέχει ἑνιαίαν λύσιν τοῦ ζητήματος, διότι ἐνῷ πάντες οἱ ὀπαδοί της συμφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὸ γεγονὸς ὅτι ἥ τε συνενοχὴ καὶ ἡ εἰς ὁλόκληρον ἐνοχὴ ἀποτελοῦνται ἀπὸ πολλὰς ἐνοχάς, διαφωνοῦσι περαιτέρω ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τῆς διακρίσεως. ἄλλοι ἀλλαχοῦ θέτοντες τοῦτο. Ὁ κύριος ἀντιπρόσωπος τῆς θεωρίας ταύτης, ὁ Dernburg, εὑρίσκει τὸ διακριτικὸν σημεῖον εἰς τὴν γενεσιουργὸν αἰτίαν, ὁρίζων ὅτι αἱ μὲν συνενοχαὶ παράγονται διὰ τῆς βουλήσεως τῶν μερῶν κυρίως, αἱ δὲ εἰς ὁλόκληρον ἐνοχαὶ ἀμέσως ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἐννόμου σχέσεως καὶ συνεπαγόμενος ὅτι ἐκεῖναι μὲν ἐκπορεύονται ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας καὶ ἐπιδιώκουσι τὸν αὐτὸν σκοπόν, αὗται δ' ἐκ διαφόρων λόγων πηγάζουσαι ἔχουσιν ἐπίσης τὸν αὐτὸν σκοπόν.

Γ) Ἕτεραι θεωρίαι μεταξὺ τῶν δύο ἀνωτέρω κείμεναι δέχονται ἐπίσης τὴν διάκρισιν τῆς ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς εἰς συνενοχὴν καὶ εἰς ὁλόκληρον ἐνοχήν, τὰς δύο δ' αὐτὰς ἐννοίας χαρακτηρίζουσι διαφοροτρόπως. Οὕτω τινὲς ὁμιλοῦσι περὶ μονότητος δικαιώματος μετὰ πλειονότητος ὑποχρεώσεων ἐν τῇ συνενοχῇ καὶ περὶ μονότητος ὑποχρεώσεως μετὰ πλειονότητος δικαιωμάτων ἐν τῇ ἐνοχῇ εἰς ὁλόκληρον, ἄλλοι περὶ μονότητος ἀξιώσεως ἢ ἀγωγῆς ἢ περὶ ὁμάδος ὑποκειμένων ἐν ἐκείνῃ καὶ περὶ πλειονότητος ἀξιώσεων ἢ ἀγωγῶν ἐν ταύτῃ. Τινὲς περαιτέρω διαβλέπουσιν ἐν τῇ ἐνεργητικῇ μὲν συνενοχῇ μονότητα τῆς ἐνοχῆς, ἐν τῇ παθητικῇ δὲ πλειονότητα, ἄλλοι θεωροῦσι τὴν συνενοχὴν μίαν ἐνοχὴν μετὰ πλειόνων εὐθυνῶν. ἄλλοι χαρακτηρίζουσιν αὐτὴν ὡς ἀθροιστικὴν ἑνότητα τῆς ἐνοχῆς, ἄλλοι δέχονται ὅτι αὕτη εἶναι διαζευκτικὴ ἐνοχή, ἐν ᾗ ὑπάρχει ἀοριστία ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ πιστωτοῦ ἢ τοῦ ὀφειλέτου κτλ.

Τέλος ὑπάρχουσι καὶ οἱ φρονοῦντες ὅτι ἥ τε συνενοχὴ καὶ ἡ εἰς ὁλόκληρον ἐνοχὴ ἀποτελοῦνται ἀπὸ μίαν ἐνοχήν, ἐπανερχόμενοι οὕτω εἰς τὴν πρὸ τῶν Keller καὶ Ribbentropp διδασκομένην θεωρίαν.

Πᾶσαι αἱ θεωρίαι αὗται, ἥσσονος σημασίας τῶν λοιπῶν, γνωρίζονται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὡς μικταὶ θεωρίαι.

Δ) Ἀντιθέτως πρὸς πάσας τὰς ἀνωτέρω (Α-Γ)

Digitized by Google

ἀναπτυχθείσας θεωρίας διδάσκεται καὶ ἑτέρα, ὑπὸ τοῦ Mitteis κυρίως διατυπωθεῖσα, καθ' ἣν ἀμφισβητεῖται αὐτὴ ἡ ὀρθότης τῆς διακρίσεως τῆς ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς εἰς συνενοχὴν καὶ ἐνοχὴν εἰς ὁλόκληρον. Ναὶ μὲν αἱ πηγαὶ ὁμιλοῦσιν ὁτὲ μὲν περὶ «una obligatio» (Πρβλ. Π. 45, 2, 2), ὁτὲ δὲ περὶ «*duae species obligationis*» ἢ περὶ «*duae obligationes*» (Πρβλ. Π. 45, 2, 13 - Π. 46, 1, 5, πλὴν αἱ ἐκφράσεις αὗται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν εἶναι πᾶσαι γνήσιαι, ἀλλοιωθεῖσαι διὰ παρεμβολῶν (*interpolationes*, βλ. λ.) τῶν συντακτῶν τῆς Ἰουστινιανείου νομοθεσίας καὶ δὲν ἀπεικονίζουσιν ὡς ἐκ τούτου τὸ δίκαιον τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, πάντως δέ, καὶ γνήσιαι ἂν θεωρηθῶσι, δὲν δύνανται σαφῶς νὰ ὑποδηλώσωσι τοιαύτην διάκρισιν. Περαιτέρω οἱ αὐτοὶ συγγραφεῖς δὲν εὑρίσκουσι κἂν πρακτικῶς ἀναγκαίαν τὴν διάκρισιν αὐτήν, καθ' ὅσον ἐκ τῶν συνεπειῶν της ἄλλαι μὲν εἰς τὸ σύγχρονον δίκαιον ἀπώλεσαν τὴν σημασίαν των, ὡς π. χ. ἡ ἐπὶ συνενοχῆς ἀποσβεστικὴ ἐνέργεια τῆς κατάρξεως τῆς δίκης, καταργηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (βλ. ἀνωτέρω II Β) καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀθωώσεως μὴ ἰσχυούσης πλέον, ἐπὶ ἄλλων δὲ ὑφίσταται μεγίστη ἔρις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ μόνον ἡ ἐπίδρασις τῆς διακοπῆς τῆς παραγραφῆς ἀπομένει ὡς κυρία συνέπεια τῆς διακρίσεως.

Ἐκ πασῶν τῶν θεωριῶν τούτων ἡ δίδουσα τὰς σχετικῶς ἱκανοποιητικωτέρας λύσεις καὶ ἐξηγοῦσα ὁπωσδήποτε σαφέστερον τὸν διαφορότροπον ἐν ταῖς πηγαῖς χειρισμὸν τῶν σχετικῶν νομικῶν ζητημάτων, δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ πρώτη θεωρία, ἥτις φαίνεται ὡς κρατοῦσα ἀκόμη ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, καίτοι παρατηρεῖται σοβαρὰ τάσις πρὸς τὴν τετάρτην θεωρίαν. Ἡ παραδοχὴ μιᾶς ἐνοχῆς μετὰ πλειόνων ὑποκειμενικῶν σχέσεων, παρὰ τὰς περὶ αὐτῆς κρίσεις, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀτυχής. Ὡς εἶναι δυνατὸν μία φιλία νὰ συνδέῃ πλείονα πρόσωπα ἢ μία ἐπιρροὴ ἑνὸς νὰ ἐκτείνεται πρὸς πλείονας καὶ τἀνάπαλιν, οὕτως εἶναι δυνατὴ μία ἐνοχὴ μεταξὺ ἑνὸς ἀφ' ἑνὸς καὶ πλειόνων τοῦ ἑνὸς ἀφ' ἑτέρου. Βεβαίως διὰ τῆς ἐκδοχῆς ταύτης δὲν ἐξηγοῦνται πᾶσαι αἱ σχετικαὶ ῥήσεις τῶν πηγῶν, ἀλλ' οὐδεμία θεωρία ὑπῆρξε πρὸς τοῦτο ἱκανή, μᾶλλον δὲ ἡ πρώτη ἐπέτυχε πλείονα τῶν ἄλλων.

Ὡς πρὸς τὴν διάκρισιν εἰς *συνενοχὴν* καὶ *ἐνοχὴν εἰς ὁλόκληρον*, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι αὕτη δὲν ἀπέβαλε τὴν πρακτικήν της σημασίαν, ἀλλὰ κέκτηται συνεπείας ἱκανὰς νὰ τὴν διατηρήσωσιν ἐν τῇ σπουδῇ τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου.

Εἰς τὰς νεωτέρας νομοθεσίας ἀποφεύγεται ἡ διάκρισις εἰς συνενοχὴν καὶ ἐνοχὴν εἰς ὁλόκληρον, οὐδὲ γίνεται αὕτη παραδεκτὴ κατὰ κανόνα ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν νομοθεσιῶν αὐτῶν.

III. Συνενοχή.— Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ῥηθέντων (Ι Γ 2β καὶ ΙΙ Α) ἐξάγεται ὅτι συνενοχὴ κατὰ τὴν ἐνταῦθα ἀκολουθουμένην θεωρίαν ὑφίσταται ὅταν μία ἀλληλέγγυος ἐνοχὴ ἀποτελῆται ἀπὸ μίαν ἐνοχὴν μετὰ πλειόνων ὑποκειμενικῶν σχέσεων. Ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἐξετάζοντες τὴν συνενοχὴν παρατηροῦμεν:

Α) Ὡς πᾶσα ἀλληλέγγυος ἐνοχή, οὕτω καὶ ἡ συνενοχὴ εἶναι ἐνεργητικὴ ἢ παθητικὴ ἢ συγχρόνως ἀμφότερα ταῦτα. Ἐπὶ ἐνεργητικῆς συνενοχῆς δύνανται παρὰ τοῦ κοινοῦ ὀφειλέτου νὰ ἐπιδιώξωσιν ὁλόκληρον τὴν παροχὴν πάντες οἱ πιστωταὶ ἢ τινες ἐξ αὐτῶν ἢ ἀκόμη καὶ ὁ εἷς ἐκ τούτων, ὁ δ' ὀφειλέτης εἰς οἱονδήποτε ἐξ αὐτῶν καταβάλλων ἀπαλλάσσεται ἀπέναντι τῶν λοιπῶν. Ἐπὶ παθητικῆς συνενοχῆς ὁ κοινὸς πιστωτὴς ὁλόκληρον τὴν παροχὴν δικαιοῦται νὰ ἐπιδιώξῃ καὶ ὀφείλει νὰ ἀποδεχθῇ προσφερομένην παρὰ πάντων τῶν ὀφειλετῶν ἢ παρά τινων ἐξ αὐτῶν ἢ ἀκόμη παρὰ τοῦ ἑνὸς ἐκ τούτων, πᾶς δὲ ὀφειλέτης καταβάλλων ὁλόκληρον τὴν παροχὴν εἰς τὸν κοινὸν πιστωτὴν ἀπαλλάσσει τοὺς λοιποὺς συνοφειλέτας του τῆς ὑποχρεώσεώς των. Παρὰ ταῦτα ἡ ἐπιδίωξις ὁλοκλήρου τῆς παροχῆς παρ' ἑκάστου τῶν ὀφειλετῶν ἀποτελεῖ δικαίωμα καὶ οὐχὶ ὑποχρέωσιν τοῦ κοινοῦ πιστωτοῦ, δυναμένου νὰ μερίσῃ τὴν ἀπαίτησίν του μεταξὺ τῶν πλειόνων ὀφειλετῶν.

Οὐχ ἧττον τῶν κανόνων τούτων ὅσον ἀφορᾷ τὰς παθητικὰς συνενοχὰς ὑφίστανται ἐξαιρέσεις:

1) Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς δι' ἐπιστολῆς (*epistola divi Hadriani*) παρεχώρησεν εἰς τὸν ἐναγόμενον ἐγγυητήν, ἐὰν καὶ ἄλλοι ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπάρχωσιν ἐγγυηταί, τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ ἐνάγοντος πιστωτοῦ, ὅπως ἐναγάγῃ καὶ τοὺς λοιποὺς ἀξιοχρέους ἐγγυητάς, ἵνα πάντες καταδικασθῶσι νὰ καταβάλωσι τὸ ὀφειλόμενον καὶ δὴ ἕκαστος κατὰ τὸ ἀναλογοῦν αὐτῷ μέρος. Τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀσκούμενον δι' ἐνστάσεως ἐκλήθη «*εὐεργέτημα διαιρέσεως*» («*beneficium divisionis*»). Τὸ εὐεργέτημα τοῦτο ἐπεξετάθη ὑστερώτερον καὶ ἐπὶ ἄλλων περιπτώσεων (Πρβλ. κατωτέρω IV Α 1), κατὰ δὲ τὴν Νεαρὰν 99 (κεφ. 1) τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην καὶ ἐπὶ τῶν δυνάμει συμβάσεως ἐκ συνενοχῆς συνοφειλετῶν. Σχετικῶς πρὸς τὴν Νεαρὰν ταύτην παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

α) Ἐν ἀρχῇ τοῦ κεφαλαίου 1 τῆς Νεαρᾶς ταύτης ὁρίζεται: «Εἰ γάρ τις ἀλληλεγγύως ὑπευθύνους λάβοι τινάς, εἰ μὲν μὴ προστεθείη τὸ δεῖν καὶ ἕνα τούτων εἰς ὁλόκληρον ἐνέχεσθαι, πάντας ἐξ ἴσου τὴν ἀγωγὴν ὑφίστασθαι ...» Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἐγεννήθη ἡ γνώμη ὅτι πρὸς δημιουργίαν συνενοχῆς ἐκ συμβάσεως δέον ῥητῶς νὰ συμφωνῆται ὅτι ἕκαστος τῶν συνοφειλετῶν εὐθύνεται εἰς ὁλόκληρον, μὴ ἀρκούσης πρὸς τοῦτο τῆς συμφωνίας περὶ ἀλληλεγγύης. Τοῦτο θὰ ἦτο ὑπερβολικὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἰσχῦον τὴν σήμερον, ὅτε κατὰ κανόνα δὲν ἀπαιτεῖται διὰ τὴν δημιουργίαν συμβάσεώς τινος ῥητὴ ἔκφρασις ἢ ἰδιαίτερος τύπος (Πρβλ. κατωτέρω III Γ 1 α). Πάντως ἐκ τούτων σαφῶς δύναται νὰ ἐξαχθῇ ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς τὰς ἐν τῇ Νεαρᾷ ταύτῃ διατάξεις ἠννόει νὰ ἐφαρμόσῃ μόνον ἐπὶ τῶν ἐκ συμβάσεως προερχομένων συνενοχῶν (πρβλ. κατωτ. β')

β) Περαιτέρω ἡ αὐτὴ Νεαρὰ ὁρίζει: «....εἰ δέ, καί τι τοιοῦτο προστεθείη φυλάττεσθαι μὲν τὸ σύμφωνον, οὐκ εὐθὺς μέντοι τὴν ἀρχὴν ἕκαστον ὁλόκληρον ἀπαιτεῖσθαι, ἀλλὰ τέως μὲν κατὰ τὴν μοῖραν, καθ' ἣν ἕκαστος ἐνέχεται, χωρεῖν δὲ αὐτὸν καὶ κατὰ τῶν ὑπολοίπων, εἴ γε καὶ εὔποροι καθεστᾶσι καὶ ἐνδημοῦσι....». Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου, ὁμιλοῦντος περὶ «*συμφώνου*», ἐξάγεται ἐπίσης ὅτι τὸ εὐεργέτημα τῆς διαιρέσεως χωρεῖ μόνον ἐπὶ συνενοχῆς παραγομένης ἐκ συμβάσεως καὶ δὴ ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι οἱ μὴ ἐναγόμενοι ὀφειλέται εἶναι ἀξιόχρεοι («εὔποροι») καὶ παρόντες («ἐνδημοῦσι»), ἅπερ γεγονότα ἀμφισβητούμενα δέον ν' ἀποδείξῃ ὁ ὀφειλέτης. Παρόντες δέχονται ὅτι σήμερον δέον νὰ θεωρηθῶσιν οἱ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ αὐτοῦ Πρωτοδικείου κατοικοῦντες, καίτοι ὑφίσταται ἀμφισβήτησις καὶ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο (Πρβλ. § 773 ἐδ 2 Γερμ. Ἀστ. Κῶδικος).

γ) Ἡ Νεαρὰ ἐν συνεχείᾳ ἐξετάζει τὰς συνεπείας τῆς ἐνστάσεως, ὁρίζουσα ὅτι ἐν ᾗ μὲν περιπτώσει ἀποδειχθῇ («....εἰ....φανείη ..») ὅτι πάντες οἱ λοιποὶ συνοφειλέται εἶναι εὔποροι καὶ παρόντες, θὰ ὑποχρεωθῶσι καὶ οὗτοι εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ ἀναλόγου μέρους τῆς ὀφειλῆς, ἄλλως ὁ ἐναγόμενος θὰ καταδικασθῇ νὰ καταβάλῃ καὶ τῶν ἀπόντων ἢ ἀπόρων τὴν ἀναλογίαν, χωρὶς νὰ θίγωσι τὸ δικαίωμα τοῦ πιστωτοῦ αἱ τυχὸν ὑπάρχουσαι μεταξὺ τῶν συνοφειλετῶν ἰδιαίτεραι συμφωνίαι.

δ) Ἡ Νεαρὰ ἐν § 1 ὁρίζει ὅτι, ἐάν τινες ἢ ἅπαντες οἱ μὴ ἐναγόμενοι συνοφειλέται εἶναι παρόντες, ὁ δικαστὴς διατάσσει τὴν προσέλευσιν καὶ αὐτῶν, ὁπότε ἀπὸ κοινοῦ ἐξετάζει τὴν ὑπόθεσιν καὶ καταδικάζει. Οὕτω καὶ ἡ εὐθύνη μερίζεται καὶ ἡ περιουσία αὐτῶν (εὐπορία ἢ ἀπορία) διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως καταφαίνεται.

ε) Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ὑφίσταται μεγάλη διαφωνία ἐν τῇ ἐπιστήμῃ σχετικῶς μὲ τὴν ἑρμηνείαν τῆς Νεαρᾶς ταύτης καὶ τὴν ἐν γένει ἐφαρμογήν της. Τινὲς θεωροῦσι ταύτην μὴ ἰσχύουσαν ἐν τῷ σημερινῷ δικαίῳ, ὡς ἀπαρχαιωθεῖσαν κατόπιν τῆς μεταβολῆς τῶν δικονομικῶν θεσμῶν. ἄλλοι περιορίζουσι τὴν ἐφαρμογήν της ἐπὶ συνεγγυητῶν, ἄλλοι ἐπὶ συνοφειλετῶν, ἐφ' ὅσον πάντες ὠφελοῦνται ἐκ τῆς συμβάσεως κλπ.

στ) Τέλος δέον νὰ παρατηρηθῇ ὅτι χωρεῖ παραίτησις τοῦ εὐεργετήματος τῆς διαιρέσεως, εἶναι δὲ αὕτη συνήθης εἰς τὰς συναλλαγάς. Ὁ Γερμανικὸς Κῶδιξ ἀγνοεῖ τὸ εὐεργέτημα τῆς διαιρέσεως, ὁ δὲ Γαλλικὸς ἐφαρμόζει αὐτὸ μόνον ἐπὶ ἐγγυητῶν (πρβλ. ἄρθρα 1203 καὶ 2026 Γαλλ. Ἀστ. Κῶδικος.

2) Ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς Νεαρᾶς 4 ὥρισεν ὅτι ὁ πιστωτὴς ἀπέναντι τοῦ ὁποίου διὰ τὸ αὐτὸ χρέος εὐθύνονται ἐντολεῖς, ἀντιφωνηταὶ ἢ ἐγγυηταί, δέον νὰ ἐναγάγῃ κατ' ἀρχὰς μὲν τὸν πρωτοφειλέτην, κατόπιν δέ, ἀπόρου τούτου ὄντος ἢ ἀπόντος, τοὺς ἐν δευτέρᾳ τάξει ὀφειλέτας τούτους. Ἡ προστασία αὕτη τῶν τελευταίων τούτων ὀφειλετῶν ἐκλήθη «*εὐεργέτημα διζήσεως*» («*beneficium excussionis sive ordinis*»), ἀσκεῖται δὲ ὡσαύτως δι' ἐνστάσεως.

Τινὲς θεωροῦσιν ὅτι τὸ εὐεργέτημα τοῦτο τῆς διζήσεως ἐφαρμόζεται καὶ ὑπὲρ τοῦ ἐναγομένου ἐκ συμβατικῆς συνενοχῆς συνοφειλέτου, ὅταν οὗτος προσεχώρησεν εἰς τὴν σύμβασιν πρὸς τὸ συμφέρον τῶν λοιπῶν συνοφειλετῶν. Ὅταν π.χ. πρὸς ἀσφάλειαν ἀπαιτήσεώς μου κατὰ τοῦ Α δὲν ἀρκεσθῶ εἰς ἐγγυητάς, ἀλλὰ θελήσω ἑτέρους συνοφειλέτας αὐθυποστάτους, δέχονταί τινες ὅτι οἱ ἕτεροι οὗτοι συνοφειλέται ἔχουσι τὸ εὐεργέτημα τῆς διζήσεως, ἀφ' οὗ χάριν καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Α ἀπεδέχθησαν νὰ γίνωσι τούτου συνοφειλέται.

Ἡ ἐκδοχὴ αὕτη δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὀρθή, καθ' ὅσον τὸ εὐεργέτημα τῆς διζήσεως ἐρείδεται ἐπὶ ἐξαιρετικοῦ δικαίου, τοῦ ὁποίου δὲν χωρεῖ κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμογή. Μᾶλλον ὁ Ἰουστινιανὸς θέλων νὰ προστατεύσῃ καὶ τοὺς ἐκ συμβατικῆς συνενοχῆς συνοφειλέτας ἐθέσπισε δι' αὐτοὺς ὑστερώτερον διὰ τῆς ἀναπτυχθείσης Νεαρᾶς 99 τὸ εὐεργέτημα τῆς διαιρέσεως, μὴ ἐπιδεχόμενον ἐπέκτασιν, δι' οὗ τρόπον τινὰ ἐξήντλησε τὴν πρὸς τοὺς συνοφειλέτας τούτους προστασίαν του.

Ἐὰν παρὰ ταῦτα θεωρηθῇ τὸ εὐεργέτημα τῆς διζήσεως ἰσχῦον καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ συμβατικῆς συνενοχῆς συνοφειλετῶν, δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ τούτου χωρεῖ παραίτησις, ἥτις μάλιστα εἶναι συνήθης εἰς τὰς συναλλαγάς. Ὁ Γερμανικὸς Κῶδιξ γνωρίζει ἀνάλογον ἔνστασιν (Eincede der Vorausklage §§ 771 - 773) μόνον ἐπὶ ἐγγυήσεως· ὡσαύτως ὁ Γαλλικὸς Κῶδιξ (ἄρθρον 2021).

Β) Αἱ πολλαὶ ὑποκειμενικαὶ σχέσεις αἱ δημιουργούμεναι ἐν τῇ συνενοχῇ κατὰ κανόνα μὲν εἶναι ὅμοιαι μεταξύ των, δυνατὸν ὅμως νὰ διαφέρωσι, διότι δυνατόν τινες τῶν πολλῶν πιστωτῶν νὰ δικαιοῦνται ἢ τινὲς τῶν πολλῶν ὀφειλετῶν νὰ ὑποχρεοῦνται ὑπὸ αἵρεσιν ἢ προθεσμίαν, ἐνῷ τῶν λοιπῶν τὸ δικαίωμα ἢ ἡ ὑποχρέωσις νὰ μὴ ὑπόκειται εἰς τοιούτους περιορισμούς. (Πρβλ. Εἰσ. 3, 16, § 2.)

Γ) Ἡ συνενοχὴ παράγεται:

1) Ἐκ *δικαιοπραξίας*· καὶ δή:

α') Κυρίως ἐκ *συμβάσεως*. Ὅταν π. χ. ὁ Α καὶ ὁ Β ἀναλαμβάνωσι τὴν ὑποχρέωσιν δυνάμει συμβάσεως νὰ μοὶ καταβάλωσι 1000 δραχμὰς ἀλληλεγγύως καὶ εἰς ὁλόκληρον ἕκαστος. Κατὰ τὸ ἀρχαῖον ῥωμ. δίκαιον ἡ διὰ συμβάσεως συνενοχὴ κατηρτίζετο δι' ἐπερωτήσεως (πρβλ. ἀνωτέρω II). Ἐπὶ ἐνεργητικῆς συνενοχῆς οἱ πιστωταὶ ἠρώτων διαδοχικῶς τὸν κοινὸν ὀφειλέτην, οὗτος δὲ μετὰ τὰς ἐρωτήσεις ὅλων ἀπήντα «*Spondeo*». Ἐπὶ παθητικῆς συνενοχῆς ὁ κοινὸς πιστωτὴς ἠρώτα διαδοχικῶς τοὺς πολλοὺς ὀφειλέτας, ἕκαστος δ' αὐτῶν χωριστὰ ἀπήντα: «*Respondeo*» (Πρβλ. Εἰσ. 3, 16 πρ.). Μεταγενεστέρως ἤρχισε καταρτιζομένη ἡ συνενοχὴ διὰ προσθέτου συμφώνου (*pactum adjectum*, βλ. λ.), ἔτι δ' ἐκ πάσης συμφωνίας ῥητῶς ἢ σιωπηρῶς (πρβλ. Βασ. 13, 2, 1, § 43). Παρ' Ἀθηναίοις ἦτο ἐπίσης γνωστὴ ἡ συνενοχή, ὡς ἐμφαίνει ἐν συμβολαίῳ δανείου ὑπαρχόντων δύο δανειστῶν ἡ φράσις: «καὶ ἑνὶ ἑκατέρῳ τῶν δανεισάντων καὶ ἀμφοτέροις» (Δημοσθένης πρὸς Λάκριτον). Σήμερον συνήθης εἶναι ἡ διὰ συμβάσεως δημιουργία συνενοχῆς καὶ δὴ παθητικῆς (πρβλ. ἀνωτέρω Ι Γ 2 β). Πρὸς τοῦτο δὲν ἀπαιτεῖται ἰδιαίτερός τις τύπος, ἀρκεῖ μόνον ἐκ τῶν ῥητῶν ἢ σιωπηρῶν δηλώσεων τῶν συμβαλλομένων νὰ ἐξάγεται σαφῶς ἡ βούλησίς των περὶ συνάψεως συνενοχῆς. Ἐν περιπτώσει ἀμφιβολίας ἡ συνενοχὴ δὲν τεκμαίρεται, ἀλλ' οἱ πολλοὶ πιστωταὶ δικαιοῦνται καὶ οἱ πολλοὶ ὀφειλέται ὑποχρεοῦνται κατὰ τεκμήριον ἕκαστος κατὰ τὸ ἀναλογοῦν αὐτῷ μέρος (*pro rata*). (Ἀντιθέτως § 427 Γερμ. Ἀστ. Κῶδικος). Συνήθεις πρὸς δήλωσιν τῆς περὶ ἀλληλεγγύης βουλήσεως εἶναι αἱ λέξεις: «ἀλληλεγγύως καὶ εἰς ὁλόκληρον ἕκαστος».

β') Ἐκ *μονομεροῦς δικαιοπραξίας* καὶ δὴ ἐκ διαθήκης ἢ κωδικέλλου. Καὶ ἐνταῦθα ἀπαιτεῖται σαφὴς ἔκφρασις ῥητὴ ἢ σιωπηρὰ τῆς βουλήσεως τοῦ διαθέτου ὅτι ἕκαστος τῶν κληρονόμων ἢ κληροδόχων του εἶναι εἰς ὁλόκληρον πιστωτὴς ἢ ὀφειλέτης, ὡς π.χ. ὅταν ὁ διαθέτης ὑποχρεώσῃ τοὺς πολλοὺς κληρονόμους του ἀλληλεγγύως καὶ εἰς ὁλόκληρον ἕκαστον νὰ δώσωσιν εἰς τὸν Α 1000 δραχμάς. Καὶ ἐνταῦθα ἡ συνενοχὴ δὲν τεκμαίρεται. Ἐὰν τὰ ὀνόματα τῶν πολλῶν πιστωτῶν ἢ ὀφειλετῶν συνδέωνται διὰ τοῦ διαζευκτικοῦ «*ἢ*» καὶ δὲν ὑφίσταται δικαίωμα ἐπιλογῆς, τὸ «*ἢ*» ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ «*καὶ*» κατὰ διάταξιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. (Πρβλ. Κ. 6, 38, 4.—Βασ. 44,3, 102.)

2) Ἐκ *δικαστικῆς ἀποφάσεως*. Ὅταν δηλ. ὁ δικαστὴς ἐπιδικάζῃ εἰς πλείονας πιστωτὰς ἢ ὑποχρεώνῃ πλείονας ὀφειλέτας εἰς ὁλόκληρον τὴν παροχὴν καὶ ἀλληλεγγύως (Πρβλ. Π. 49, 1, 10, § 3). Κυρίως ὅμως διὰ τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως δὲν δημιουργεῖται νέα συνενοχή, ἀλλὰ βεβαιοῦται ὑπάρχουσα τοιαύτη.

3) Ἀμέσως *ἐκ τοῦ νόμου*, ἤτοι ἄνευ μεσολαβήσεως ἄλλου γεγονότος, οἷον συμβάσεως κτλ. Περιπτώσεις τοιαύτης συνενοχῆς ὑφίστανται πολλαί. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν τὴν εὐθύνην τῶν ὁμορρύθμων ἑταίρων (πρβλ. ἄρθρ. 22 Ἐμπορ. νόμ.), τὴν τῶν ἐκ συναλλαγματικῆς ἢ γραμματίου εἰς διαταγὴν συνυποχρέων κυρίως ἐπὶ πλειόνων συνεκδοτῶν ἢ συναποδεκτῶν ἢ συνοπισθογράφων (ἄρθρ. 140 Ἐμπ. νόμ — Ἐφ. Ἀθην. 170/1898), τὴν τῶν μελῶν τοῦ συνεταιρισμοῦ (ἄρθρ. 22 ἐδ. 2 νόμ 602) κτλ.

Δ) Προβαίνοντες ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐννόμων ἀποτελεσμάτων τῆς συνενοχῆς, θὰ διακρίνωμεν τὰς σχέσεις ἀφ' ἑνὸς μεταξὺ συμπιστωτῶν καὶ συνοφειλετῶν, ἀφ' ἑτέρου τὰς τῶν συμπιστωτῶν ἢ τῶν συνοφειλετῶν πρὸς ἀλλήλους.

1) Ἐκ τῶν διαφόρων νομικῶν γεγονότων, ἄλλα μὲν δρῶσιν ἀντικειμενικῶς, δηλαδὴ ἐπιφέρουσι τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν οὐ μόνον μεταξὺ τῶν προσώπων παρ' οἷς ἔλαβον χώραν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν πιστωτῶν ἢ ὀφειλετῶν, ἄλλα δὲ τοὐναντίον περιορίζουσι τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν μόνον εἰς τὰ πρόσωπα παρ' οἷς ἔλαβον χώραν, ἤτοι δρῶσιν ὑποκειμενικῶς. Καὶ ἡ ἀντικειμενικὴ μὲν ἐπίδρασις ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ἀντικειμενικῶς ἑνιαίου τῆς συνενοχῆς, ἡ ὑποκειμενικὴ δὲ ἐκ τῆς ἐν ταύτῃ ὑπάρξεως πολλῶν ὑποκειμενικῶν σχέσεων (πρβλ. ἀνωτέρω II Α). Θὰ ἐξετάσωμεν

Digitized by Google

εἰδικώτερον τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν νομικῶν τούτων γεγονότων.

α) Ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς συνενοχῆς ὡς ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς ἐξάγεται ὅτι ἡ *καταβολὴ* γινομένη πρὸς ἕνα τῶν συμπιστωτῶν ἢ ὑπὸ τοῦ ἑνὸς τῶν συνοφειλετῶν καταργεῖ καὶ τῶν λοιπῶν τὰ δικαιώματα ἢ τὰς ὑποχρεώσεις.

β) Ὁμοίως πρὸς τὴν καταβολὴν ἀντικειμενικῶς δρᾷ ἡ ἀντὶ καταβολῆς *δόσις*. Ἐὰν δηλαδὴ ἀποδεχθῇ ὁ εἷς τῶν συμπιστωτῶν παρὰ τοῦ κοινοῦ ὀφειλέτου ἢ ὁ κοινὸς πιστωτὴς παρά τινος τῶν συνοφειλετῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξοφλήσεως, ἀντὶ τοῦ ἀρχικῶς συμφωνηθέντος ἀντικειμένου τῆς ὀφειλῆς, ἕτερον ἀντικείμενον, ἡ συνενοχὴ καταργεῖται ὄχι μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὸν λαβόντα πιστωτὴν ἢ τὸν καταβαλόντα ὀφειλέτην, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τοὺς λοιποὺς πιστωτὰς ἢ ὀφειλέτας (πρβλ. Εἰσ. 3,29, πρ.).

γ) Ἡ *δικαστικὴ παρακαταθήκη* δρᾷ ὡσαύτως ἀντικειμενικῶς. Ὅταν δηλαδὴ τὸ ἀντικείμενον τῆς ὀφειλῆς κατατεθῇ εἰς τὸ ἁρμόδιον Ταμεῖον ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς τῶν πιστωτῶν ἢ ὑπὸ τοῦ ἑνὸς τῶν ὀφειλετῶν (πρβλ. νόμον 1608).

δ) Ὁ *συμψηφισμός*, τελεσθεὶς εἴτε κατόπιν ἀμοιβαίας συμφωνίας εἴτε δικαστικῶς, δρᾷ ἐπίσης ἀντικειμενικῶς. Ὅταν δηλαδὴ κέκτηται ὁ κοινὸς ὀφειλέτης κατά τινος τῶν συμπιστωτῶν ἢ εἷς τῶν συνοφειλετῶν κατὰ τοῦ κοινοῦ πιστωτοῦ ἀνταπαίτησιν καὶ προτείνει ταύτην πρὸς ἀμοιβαίαν ἐξόφλησιν, ἀποσβέννυται γενικῶς ἡ συνενοχή. Ἐνταῦθα γεννᾶται τὸ ζήτημα, ἐὰν εἶναι δυνατὸν ὁ ὀφειλέτης νὰ προτείνῃ εἰς τὸν πιστωτὴν πρὸς συμψηφισμὸν ἀπαίτησιν, ἣν κατ' ἄλλου πιστωτοῦ κέκτηται ἡ τοιαύτη, ἣν ἕτερος συνοφειλέτης του κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἢ κατ' ἄλλου πιστωτοῦ κέκτηται. Το ζήτημα στασιάζεται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἰδίᾳ ἐπὶ ἐνεργητικῆς συνενοχῆς. Ἡ κρατοῦσα γνώμη δέχεται ὅτι εἶναι δυνατὸς τοιοῦτος συμψηφισμός, ἐὰν μεταξὺ τῶν πολλῶν πιστωτῶν ἢ ὀφειλετῶν ὑφίσταται ἰδιαιτέρα τις νομικὴ σχέσις, πχ. ἐντολή, ἑταιρία κλπ. οὕτως ὥστε νὰ χωρῇ ἀναγωγὴ μεταξὺ αὐτῶν (6λ. κατωτέρω III Δ 2α) καὶ ἐφ' ὅσον ἐκτείνεται τὸ δικαίωμα τῆς ἀναγωγῆς καὶ ἐὰν ἐπὶ παθητικῆς συνενοχῆς ἐξασφαλισθῇ ὁ πιστωτὴς περὶ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ συμψηφισμοῦ ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου εἰς ὃν ἀνήκει ἡ ἀνταπαίτησις (πρβλ. Π. 45 2,10.— Βασ. 24,10,9· ἀντιθέτως δὲ § 422 ἐδ. 2 Γερμ. Ἀστ. Κώδικος).

ε) Ἡ *ἄφεσις χρέους*, ἤτοι ἡ διὰ συμβάσεως ἐξοφλήσεως ἀπόσβεσις τῆς ἐνοχῆς καὶ ἡ ἀποχή, ἤτοι ἡ διὰ συμβάσεως ἀπώλεια τοῦ δικαιώματος τῆς ἐνασκήσεως τῆς ἀπαιτήσεως, κατὰ τὰς ἑξῆς διαστολάς. Παρὰ Ρωμαίοις ἡ μὲν ἄφεσις χρέους ἠδύνατο νὰ λάβῃ χώραν διὰ τῆς ἀθῳώσεως (accep ilatio), ὅτε ἀποσβέννυται αὐτὸ τὸ δικαίωμα καὶ δὴ ἐπὶ συνενοχῆς ἀντικειμενικῶς, ἡ δὲ ἀποχὴ ἠδύνατο νὰ λάβῃ χώραν γενικῶς διὰ συμφώνου καλουμένου *pactum de non petendo*, ὅτε δὲν ἀποσβέννυται μὲν αὐτὸ τοῦτο τὸ δικαίωμα, παράγεται ὅμως ἔνστασις κατὰ τῆς ἐνασκήσεως αὐτοῦ. Τὸ τοιοῦτον σύμφωνον διακρίνεται εἰς p. d. n. p. *in personam* δρῶν ἐπὶ συνενοχῆς ὑποκειμενικῶς καὶ εἰς p. d. n. p. *in rem* δρῶν ἐπὶ συνενοχῆς ἀντικειμενικῶς ἐφ' ὅσον μεταξὺ τῶν συμπιστωτῶν ἢ τῶν συνοφειλετῶν ὑφίσταται δικαίωμα ἀναγωγῆς (6λ. κατωτέρω III Δ 2 α· πρβλ. Π. 34, 3, 3, § 3.—Π. 4, 8, 34, πρ.). Κατ' ἄλλην γνώμην ἡ ἐπίδρασις τοῦ p. d. n. p. in rem ἐπὶ ἐνεργητικῆς συνενοχῆς εἶναι πάντως ὑποκειμενική (πρβλ. Π 2, 14, 27, πρ.). Κατὰ τὸ ἰσχῦον δίκαιον κατὰ κανόνα πᾶσα σύμβασις, ἐπομένως καὶ ἡ σκοποῦσα τὴν ἀπόσβεσιν ἐνοχῆς ἢ τὴν ἀπώλειαν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐνασκήσεως αὐτῆς, καταρτίζεται ἀτύπως, ἐκ τῆς βουλήσεως δὲ τῶν συμβαλλομένων ἐξαρτᾶται ἡ ἀντικειμενικὴ ἢ ὑποκειμενικὴ αὐτῆς ἐπίδρασις. Ἀντικειμενικὴν ἐπίδρασιν ἐν ἀμφιβολίᾳ δέον νὰ θεωρηθῇ ὅτι κέκτηται ἡ παρὰ πιστωτοῦ ὁμολογία λήψεως τῆς παροχῆς, ἔχουσα περιεχόμενον ὅμοιον τοῦ τῆς ἀθῳώσεως.

στ) Ἡ *ἀνανέωσις* κέκτηται τὴν ἑξῆς συνέπειαν. Ὅταν διὰ συστάσεως μονοπροσώπου ἐνοχῆς καταργῆται ἡ συνενοχή, δέον νὰ ὑφίσταται δήλωσις τῶν μερῶν, ἐξ ἧς σαφῶς νὰ ἐξάγεται ἡ περὶ τῆς καταργήσεως ταύτης βούλησίς των. Ἐκ τῆς τοιαύτης βουλήσεως ἐξαρτᾶται ἡ ἀντικειμενικὴ ἢ ὑποκειμενικὴ ἀποσβεστικὴ ἐνέργεια τῆς ἀνανεώσεως. Θὰ ἐξετασθῇ δηλαδή, ἐὰν τὰ μέρη ἤθελησαν διὰ τῆς συστάσεως τῆς νέας ἐνοχῆς νὰ καταργήσωσιν ἀντικειμενικῶς ἢ ὑποκειμενικῶς τὴν συνενοχήν.

ζ) Ὁ *ὅρκος* ὁ δοθεὶς παρά τινος τῶν ὀφειλετῶν ὠφελεῖ καὶ τοὺς λοιποὺς συνοφειλέτας καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ὀφειλέτου δοθεὶς βλάπτει οὐ μόνον τὸν ἐπαγαγόντα αὐτὸν πιστωτήν, ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς συμπιστωτάς. (Πρβλ. ἄρθρον 361 Πολιτ. Δικονομίας. Π. 12. 2, 28 πρ καὶ § 3 Ἀντιθέτως ὡς πρὸς τὸν ὅρκον τοῦ κοινοῦ ὀφειλέτου ἄρθρ. 1365 Γαλλ. Ἀστ. Κῶδιξ. Πρβλ. καὶ ἄρθρ. 1111 Ἰονίου Κώδικος.) Τὰ αὐτὰ δέον νὰ ἰσχύσωσι καὶ ἐπὶ ὅρκου τοῦ πιστωτοῦ, εἴτε πρόκειται περὶ ἐνεργητικῆς, εἴτε περὶ παθητικῆς συνενοχῆς (πρβλ. ἄρθρον 273 Πολιτ. Δικονομίας), καίτοι κατ' ἄλλην γνώμην ὁ ὅρκος τινὸς τῶν συμπιστωτῶν δὲν ὠφελεῖ καὶ τοὺς λοιπούς, διότι ἐκ τοῦ ὅτι ὑπάρχει ἀπαίτησις τοῦ ὁρκισθέντος πιστωτοῦ δὲν ἕπεται ὅτι ἡ ἀπαίτησις αὕτη ἀνήκει καὶ εἰς τοὺς λοιπούς. Ἐὰν ὅρκος ἐπαχθεὶς δὲν δοθῇ, παράγεται *τεκμήριον ἀμάχητον* ὑπὲρ τοῦ ἐπαγαγόντος καὶ κατὰ τοῦ μὴ δόντος τὸν ὅρκον, οὐχὶ δὲ ὑπὲρ ἢ κατὰ τῶν λοιπῶν συμπιστωτῶν ἢ συνοφειλετῶν (πρβλ. Ἐφ. Ἀθηνῶν 437/1912). Ζήτημα γεννᾶται ἐὰν ὁ εἷς τῶν συνοφειλετῶν δώσῃ τὸν ἐπαχθέντα εἰς πλείονας ὅρκον, ἕτερος δ' ἐξ αὐτῶν δὲν δώσῃ αὐτόν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μᾶλλον δέον νὰ διακρίνωμεν: ἐὰν μὲν ὁ πρῶτος ἔδωσε τὸν ὅρκον πρὶν ἢ ὁ ἄλλος ὑποχρεωθῇ νὰ δηλώσῃ ἢ δώσῃ αὐτόν, ὁ ὅρκος τοῦ πρώτου ὠφελεῖ καὶ τὸν δεύτερον, ἄλλως οὐχί. (Πρβλ. ΑΠ 278/1858 ἔνθα δὲν γίνεται τοιαύτη διάκρισις, ἀλλ' ἐκφέρεται ἡ γνώμη ὅτι πάντως ὁ ὅρκος τοῦ πρώτου δὲν ὠφελεῖ τὸν δεύτερον.) Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις ταύτας δέον φυσικὰ ὁ ὅρκος ν' ἀναφέρηται εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἐνοχήν, οὐχὶ δὲ εἰς ζητήματα ἀτομικῶς ἀφορῶντα τὸν ὁρκιζόμενον, ὁπότε οἱ ἄλλοι δὲν ὠφελοῦνται (Πρβλ. Π. 44, 5, 1, § 3. Ἐφ. Πατρῶν 841 1905.)

η) Τὸ *συνυποσχετικὸν* δρᾷ ἀντικειμενικῶς, οὐχὶ ὅμως ὡς πρὸς τὰς ποινικὰς ῥήτρας, αἵτινες δὲν ἐκτείνονται πέραν τῶν συμβαλλομένων, ἐκτὸς ἂν οὗτοι διατελῶσι μετὰ τῶν συμπιστωτῶν ἢ συνοφειλετῶν τῶν εἰς ἰδιαιτέραν νομικὴν σχέσιν, οἷον ἑταιρίαν κλπ. (πρβλ. Π. 4, 8, 34, πρ.). Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ συμβιβασμοῦ οὐδὲν ἀναφέρουσιν αἱ πηγαί, δέον ὅμως νὰ θεωρηθῇ μᾶλλον ὅτι δρᾷ ἀντικειμενικῶς, καθ' ὃ περιέχων στοιχεῖα καταβολῆς (πρβλ. Κ. 2, 4, 38).

θ) Ἡ τελεσίδικος *δικαστικὴ ἀπόφασις*, ἐὰν ἐξεδόθη ὑπὲρ τοῦ ὀφειλέτου, ἐπὶ μὲν ἐνεργητικῆς συνενοχῆς βλάπτει οὐ μόνον τὸν ἐναγαγόντα πιστωτήν, ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς συμπιστωτάς, ἐπὶ δὲ παθητικῆς συνενοχῆς ὠφελεῖ οὐ μόνον τὸν εναχθέντα ὀφειλέτην, ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς συνοφειλέτας (πρβλ. Βασ. 22, 5, 42, § 3 καὶ 51, 6, 1. πρ.). Τὰ αὐτὰ δέον νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐπὶ τελεσιδίκου ἀποφάσεως ἐκδοθείσης ὑπὲρ τοῦ πιστωτοῦ, ὑπαρχούσης παθητικῆς συνενοχῆς, ὅτε δηλαδὴ ἡ τοιαύτη ἀπόφασις βλάπτει καὶ τοὺς μὴ καταδικασθέντας συνοφειλέτας, καίτοι τὸ ζήτημα στασιάζεται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Ἐπὶ ὁμοίας ἀποφάσεως, ὑπαρχούσης ἐνεργητικῆς συνενοχῆς, οἱ λοιποὶ συμπιστωταὶ οὔτε νὰ ἐναγάγωσι πλέον τὸν ἡττηθέντα κοινὸν ὀφειλέτην δύνανται, οὔτε νὰ ἐκτελέσωσι κατ' αὐτοῦ τὴν ἀπόφασιν (πρβλ. Π. 45, 2, 16, Πολιτ. Δικ. ἄρθρον 867). Εἰς πάσας ταύτας τὰς περιπτώσεις δέον φυσικὰ ἡ ἀπόφασις ν' ἀφορᾷ αὐτὴν ταύτην τὴν ἐνοχήν, οὐχὶ δὲ τὴν λύσιν ζητημάτων προσωπικῶν τῶν διαδίκων, ὅτε ἐν πάσῃ περιπτώσει δρᾷ ὑποκειμενικῶς.

ι) Ἡ *σύγχυσις* δρᾷ ὑποκειμενικῶς. Ἐνταῦθα ὑφίστανται τέσσαρες δυναταὶ εἰδικώτεραι περιπτώσεις, διότι εἴτε ὁ εἷς τῶν πολλῶν πιστωτῶν διαδέχεται τὸν κοινὸν ὀφειλέτην. εἴτε ὁ κοινὸς ὀφειλέτης διαδέχεται ἕνα τῶν πολλῶν πιστωτῶν, εἴτε ὁ εἷς τῶν πολλῶν ὀφειλετῶν διαδέχεται τὸν κοινὸν πιστωτήν, εἴτε ὁ κοινὸς πιστωτὴς διαδέχεται ἕνα τῶν πολλῶν ὀφειλετῶν. Ἐν πάσαις ταῖς περιπτώσεσι ταύταις δὲν βλάπτονται οἱ λοιποὶ πιστωταί, οὔτε ὠφελοῦνται οἱ λοιποὶ ὀφειλέται. Ἐὰν ὅμως μεταξὺ τῶν πολλῶν πιστωτῶν ἢ ὀφειλετῶν ὑφίσταται ἰδιαιτέρα τις νομικὴ σχέσις καὶ δὴ ἑταιρία, ὁ πιστωτὴς ὁ καταστὰς κοινὸς ὀφειλέτης δικαιοῦται νὰ καταβάλῃ εἰς τοὺς συμπιστωτάς του τὸ ἀναλογοῦν αὐτῷ μέρος τῆς ἀπαιτήσεως, ὡς ἐπίσης ὁ ὀφειλέτης ὁ καταστὰς κοινὸς πιστωτὴς δὲν δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ καὶ τὸ ἀναλογοῦν αὐτῷ μέρος τῆς ὀφειλῆς παρὰ τῶν συνοφειλετῶν του (πρβλ. Π. 46, 1, 71 πρ.· Βασ 26,1,71, πρ.). Ἐννοεῖται ὅτι ἐπὶ ὑπάρξεως δύο μόνον συμπιστωτῶν ἢ δύο μόνον συνοφειλετῶν, ἐὰν λάβῃ χώραν σύγχυσις μεταξὺ τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν καὶ τοῦ κοινοῦ ὀφειλέτου ἢ πιστωτοῦ, παύει ὑφισταμένη ἡ πλειονότης τῶν πιστωτῶν ἢ τῶν ὀφειλετῶν καὶ ἐπομένως ἡ συνενοχή. Ἐνταῦθα δέον νὰ παρατηρηθῇ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ διαδεχθῇ πιστωτὴς τὸν συμπιστωτήν του ἢ ὀφειλέτης τὸν συνοφειλέτην του. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ νομικὴ σχέσις δὲν μεταβάλλεται, ἁπλῶς μόνον γίνεται συγκέντρωσις ἐν ἑνὶ προσώπῳ πλειόνων ἰδιοτήτων, ἤτοι ὁ διαδεχθεὶς φέρει εἰς τὸ ἑξῆς τήν τε ἰδίαν ὑποκειμενικὴν σχέσιν καὶ τὴν ἐκ διαδοχῆς τοιαύτην, μεταξὺ τῶν ὁποίων δυνατὸν νὰ ὑφίστανται διαφοραί (πρβλ. ἀνωτέρω ΙΙ καὶ ΙΙΙ Β.—Βασ 26,1,5 καὶ 26,5,93). Σημειωτέον ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἐπὶ ὑπάρξεως δύο μόνον πιστωτῶν ἢ ὀφειλετῶν ἡ συνενοχὴ παύει ὑφισταμένη.

ια) Ἡ *παραγραφὴ* δὲν συμπληροῦται ἀπαραιτήτως συγχρόνως πρὸς πάντας τοὺς πιστωτὰς ἢ ὀφειλέτας, ἀφοῦ δυνατὸν τινῶν τούτων τὸ δικαίωμα ἢ ἡ ὑποχρέωσις νὰ ὑπόκειται εἰς αἵρεσιν ἢ προθεσμίαν (πρβλ. ἀνωτέρω ΙΙΙ Β) ἢ τινὲς τούτων νὰ προσεχώρησαν εἰς τὴν συνενοχικὴν σχέσιν μεταγενεστέρως τῶν λοιπῶν κτλ. Κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην ὅταν τὸ δικαίωμά τινος τῶν πιστωτῶν παρεγράφη, ἡ παραγραφὴ αὕτη δὲν ἐνεργεῖ καὶ κατὰ τῶν ἄλλων συμπιστωτῶν, ὅταν δὲ ἡ ὑποχρέωσίς τινος τῶν ὀφειλετῶν παρεγράφη, δὲν ὠφελοῦνται ἐκ τούτου καὶ οἱ λοιποὶ συνοφειλέται. Τοὐναντίον ἰσχύει ἐπὶ τῆς διακοπῆς τῆς παραγραφῆς, ἥτις ἐπελθοῦσα ὑπὲρ ἑνὸς τῶν συμπιστωτῶν ἢ κατ' ἑνὸς τῶν ὀφειλετῶν ἐπεκτείνει τ' ἀποτελέσματά της καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν συμπιστωτῶν ἢ συνοφειλετῶν. Ἐπὶ συναλλαγματικῶν καὶ γραμματίων εἰς διαταγὴν ἐν τούτοις ἡ διακοπὴ τῆς παραγραφῆς δέον νὰ θεωρηθῇ ὅτι δρᾷ ὑποκειμενικῶς μὲν μεταξὺ τῶν ἐκ διαφόρου λόγου συνυποχρεῶν (π. χ. ἐκδότου καὶ ἀποδέκτου), ἀντικειμενικῶς δὲ μεταξὺ τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου τοιούτων (π. χ. δύο ἐκδοτῶν).

ιβ) Ἡ *ἀδυναμία τῆς παροχῆς* ἐπιδρᾷ ὡς ἑξῆς. Κυρίως ἐντοῦθα ἐξετάζεται τὸ ζήτημα τίνα ἐπίδρασιν κέκτηται ἡ μετὰ τὴν κατάρτισιν τῆς συνενοχῆς ἐπελθοῦσα ἀδυναμία παροχῆς ὡς πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις τῶν πολλῶν συνοφειλετῶν. Ἡ λύσις τοῦ ζητήματος ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ γεγονότος, ἐὰν ἡ ἀδυναμία προῆλθεν ἐκ τύχης ἢ ἐκ πταίσματος τινὸς ἢ πάντων τῶν συνοφειλετῶν. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἡ συνενοχὴ ἀποσβέννυται ὁλόκληρος, ὁ δὲ πιστωτὴς δὲν δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ παρ' οὐδενὸς τὴν καταβολὴν τοῦ ὑπεσχημένου. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει ἡ συνενοχὴ διατηρεῖται μόνον ὡς πρὸς τὸν ὑπαίτιον, ὑποχρεούμενον εἰς τὸ *διαφέρον*, καίτοι τινὲς δοξάζουσι τὸ ἀντίθετον, ὅταν τὸ ἀντικείμενον τῆς παροχῆς εἶναι πρᾶγμα *ἀναντικατάστατον* (πρβλ. Βασ. 43, 2, 18).

Ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς ἀδυναμίας ἡ εὐθύνη τοῦ ὀφειλέτου εἰς τὸ *ἀρνητικὸν διαφέρον* ἤ, κατ' ἄλλην γνώμην, εἰς τὸ *πλῆρες* τοιοῦτον, ὑφίσταται μόνον ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ πιστωτὴς ἀναιτίως ἠγνόει τὴν ἀδυναμίαν, τοὐναντίον δ' ἐλλείπει ἐὰν οὗτος ἐγνώριζεν ἢ πταίσματι ἠγνόει αὐτήν. Ἡ τοιαύτη γνῶσις ἢ ἄγνοια ἐπὶ ἐνεργητικῆς συνενοχῆς δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι κέκτηται ὑποκειμενικὴν σημασίαν, μὴ βλάπτουσα ἢ μὴ ὠφελοῦσα τοὺς λοιποὺς συμπιστωτάς.

ιγ) Γενικῶς τὸ *πταῖσμα*, ἐπομένως καὶ ἡ *ὑπερημερία* τοῦ ἑνὸς ὀφειλέτου ἢ τοῦ ἑνὸς πιστωτοῦ, ἀφορᾷ μόνον τοῦτον καὶ δὲν βλάπτει τοὺς λοιποὺς συνοφειλέτας ἢ συμπιστωτὰς (πρβλ. Βασ. 23, 3, 32 § 4), καίτοι τινὲς διαφωνοῦσι (πρβλ. Βασ. 43,2.18).

ιδ) Τέλος ὑφίστανται θέματα μὲ ὑποκειμενικὴν ἐπίδρασιν, ὡς ἡ *ἐναλλαγὴ καταστάσεως* κ. τ. λ., κεκτημένα ἱστορικὴν μόνον σημασίαν. Ὡς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν τῆς κατάρξεως τῆς δίκης, βλ. ἀνωτέρω ΙΙ.

2) Ἐξετάζοντες ἤδη τὰς σχέσεις συμπιστωτῶν πρὸς ἀλλήλους ἢ συνοφειλετῶν πρὸς ἀλλήλους παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

α) Ὅταν ὁ εἷς πιστωτὴς ἱκανοποιηθῇ ἢ ὁ εἷς ὀφειλέτης καταβάλῃ, ἐρωτᾶται ἐὰν οἱ λοιποὶ συμπιστωταὶ δικαιοῦνται ν' ἀπαιτήσωσι ἢ οἱ λοιποὶ συνοφειλέται ὑποχρεοῦνται νὰ παράσχωσι τὸ ἀνάλογον αὐτοῖς μέρος, ἐὰν δηλαδὴ ὑφίσταται ὑπὲρ τῶν πρώτων ἢ κατὰ τῶν δευτέρων *δικαίωμα ἀναγωγῆς*. Τὸ ζήτημα ἀμφισβητεῖται. Κατά τινα γνώμην, ἐρειδομένην κυρίως εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπιεικείας, ἀλλὰ καὶ εἰς χωρία τινὰ τῶν πηγῶν (πρβλ. Κ. 8,39,1 καὶ 2), δικαίωμα ἀναγωγῆς ὑφίσταται ἐν πάσῃ περιπτώσει. Κατὰ τὴν κρατοῦσαν ὅμως γνώμην τοιοῦτον δικαίωμα μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις ὑφίσταται, ἤτοι ὅταν οἱ συμπιστωταὶ ἢ οἱ συνοφειλέται διατελῶσι μεταξύ των εἰς ἰδιαιτέραν τινὰ νομικὴν σχέσιν, οἷον ἑταιρίαν, ἐντολὴν κτλ. (πρβλ. Βασ. 41,1,61, πρ.), ὅτε χωρεῖ ἡ ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης ἀγωγή ἢ ὅταν ἡ συνενοχὴ ὑπῆρχε πρὸς τὸ συμφέρον πάντων, ἢ τοὐλάχιστον τῶν λοιπῶν συμπιστωτῶν ἢ συνοφειλετῶν, ἢ τέλος ὅταν ὑπὲρ τοῦ καταβαλόντος ὀφειλέτου ὑφίσταται τὸ εὐεργέτημα τῆς διαιρέσεως (π. β. ἀνωτέρω III Α 1), ὅτε χωρεῖ ἡ ἐκ τῆς *διαχειρίσεως ἀλλοτρίων* ἀγωγή. (Πρβλ. § 426 Γερμ. Ἀστ. Κώδικος.) Ἡ ἀναγωγὴ δύναται νὰ στραφῇ διὰ τὸ ἀνάλογον μέρος τῆς ὀφειλῆς, ὡς π. χ. ἐπὶ ἑταιρίας, ἢ καὶ δι' ὁλόκληρον ταύτην, ὡς πχ. ὅταν ὁ καταβαλὼν εἶχε προσχωρήσει ὡς συνοφειλέτης εἰς δάνειον μεταξὺ ἄλλων συναφθὲν πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν τοῦ πιστωτοῦ.

β) Ὁ ἔχων δικαίωμα ἀναγωγῆς καὶ ἐφ' ὅσον τοῦτο ἐξικνεῖται κατὰ τῶν συνοφειλετῶν του ὀφειλέτης δικαιοῦται πρὸς ἀποζημίωσίν του πρὸ τῆς καταβολῆς νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ ἐναγόντος τοῦτον πιστωτοῦ τὴν ἐκχώρησιν τῶν ἀγωγῶν, ἃς οὗτος κέκτηται κατὰ τῶν λοιπῶν ὀφειλετῶν, αἵτινες δυνατὸν νὰ πλεονεκτῶσι τῆς ἀναγωγῆς του, ἔχει δηλονότι τὸ «*εὐεργέτημα τῆς ἐκχωρήσεως τῶν ἀγωγῶν*» («*beneficium cedendarum actionum*»). Τινὲς δέχονται ὅτι τὸ εὐεργέτημα τοῦτο ἀνήκει καὶ εἰς τὸν στερούμενον τοῦ δικαιώματος τῆς ἀναγωγῆς, ὅτι δὲ ἀκριβῶς χάριν τούτου ἐνομοθετήθη. Τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀκριβές, καθ' ὅσον ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ὁ στερούμενος τοῦ δικαιώματος τῆς ἀναγωγῆς θὰ ἐλάμβανε δι' ἄλλης ὁδοῦ ἐκεῖνο, ὅπερ κυρίως δὲν δικαιοῦται νὰ λάβῃ. Ἄλλο τὸ ζήτημα, ἐὰν θελήσῃ ὁ πιστωτὴς τὴν ἐκχώρησιν,

Digitized by Google

ὅτε βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ δικαιώματος τοῦ ὀφειλέτου. Ὁ καταβαλὼν πέραν τῆς ἀναλογίας του ὀφειλέτης καὶ ἔχων ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ εὐεργέτημα τῆς ἐκχωρήσεως τῶν ἀγωγῶν, δικαιοῦται εἰς τὴν ἐνάσκησιν αὐτῶν ὡς *ὠφελίμων* καὶ ἄνευ ἐκχωρήσεως κατὰ τὴν ἄρχουσαν γνώμην. Ἐπί τε ἀναγκαστικῆς ἐκχωρήσεως καὶ ἐπὶ ἀσκήσεως ὡς ὠφελίμων τῶν ἀγωγῶν, αὗται ἐκτείνονται ἐφ' ὅσον καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀναγωγῆς, ἡ δὲ διὰ τῆς ἐκχωρήσεως ἀλλοίωσις τῆς ἐνοχῆς δὲν περιορίζεται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πιστωτοῦ, ἀλλ' ἐκτείνεται καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, καθ' ὅσον ὁ ἐκδοχεὺς ὀφειλέτης μόνον μεριστικῶς δύναται ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῶν συνοφειλετῶν του τὴν ἀναλογίαν των καὶ οὐχὶ παρ' ἑκάστου αὐτῶν ὁλόκληρον τὴν ἀναλογίαν πάντων (πρβλ. Π. 50, 15, 5 πρ.). Ἄλλως βεβαίως ἔχει τὸ πρᾶγμα ἐπὶ ἑκουσίας ἐκχωρήσεως τῆς ἀπαιτήσεως, ὁπότε ἐφαρμόζονται οἱ κανόνες περὶ συγχύσεως (βλ. ἀνωτέρω III Δ 1 ι). Ἀμφισβητεῖται ἡ κατὰ τὸ σήμερον παρ' ἡμῖν ἰσχῦον δίκαιον πρακτικὴ ἀξία τοῦ εὐεργετήματος τούτου, καθ' ὅσον κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου ΓΦΝΔ/1910 προστεθὲν ἐδάφ. 5 τοῦ ἄρθρου 867 τῆς Πολ. Δικονομίας «ὁ ὑπὲρ ἄλλου ἢ μετ' ἄλλου εἰς πληρωμὴν συνεχόμενος πληρώνων ὑποκαθίσταται αὐτοδικαίως εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ δανειστοῦ καὶ θεωρεῖται εἰδικὸς τούτου διάδοχος». (Πρβλ. Π. 27, 3, 1 § 13.—7 § 426 Γερμ. Ἀστ. Κώδικος.—ἄρθρ. 1251 ἐδ. 3 Γαλλ. Ἀστ. Κώδικος.) Ἡ διάταξις αὕτη ὑφίσταται εἰς τὸ περὶ ἀναγκαστικῆς ἐκτελέσεως τμῆμα τῆς Πολιτ. Δικονομίας, ἐξ οὗ γεγονότος ἠχύθησάν τινες εἰς τὴν γνώμην ὅτι ἐφαρμόζεται μόνον ἐπὶ καταβολῆς γενομένης μετὰ τοιαύτην ἀναγκαστικὴν ἐκτέλεσιν. Φαίνεται ὅμως κυριαρχοῦσα ἡ ἀντίθετος ἄποψις, καθ' ἣν δηλαδὴ ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐπὶ πληρωμῆς χωρεῖ αὐτοδικαίως ἡ ἐκχώρησις τῶν ἀγωγῶν τοῦ πιστωτοῦ. Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης δέον μᾶλλον νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀντικατεστάθησαν αἱ περὶ ἀναγκαστικῆς ἐκχωρήσεως τῶν ἀγωγῶν ἢ ἀσκήσεως αὐτῶν ὡς ὠφελίμων διατάξεις τοῦ ρωμ. δικαίου, χωρὶς νὰ θίγωνται αἱ τοιαῦται περὶ ἑκουσίας ἐκχωρήσεως τῆς ἀπαιτήσεως.

IV. Ἐνοχὴ εἰς ὁλόκληρον.— Ἀντιθέτως πρὸς τὴν συνενοχήν, ἐνοχὴ εἰς ὁλόκληρον κατὰ τὴν ἐνταῦθα ἀκολουθουμένην θεωρίαν ὑφίσταται ὅταν μία ἀλληλέγγυος ἐνοχὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ πλείονας ἐνοχὰς καὶ δὴ ἀναλόγως τῶν μετεχόντων προσώπων, πᾶσαι δ' αἱ ἐνοχαι αὗται ἔχωσι μίαν κοινὴν παροχήν.

Ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἐξετάζοντες τὴν ἐνοχὴν εἰς ὁλόκληρον παρατηροῦμεν:

Α') Ὡς ἡ συνενοχή, οὕτω καὶ ἡ ἐνοχὴ εἰς ὁλόκληρον εἶναι ἐνεργητικὴ ἢ παθητικὴ ἢ συγχρόνως ἀμφότερα ταῦτα. Τα ἐπὶ συνενοχῆς λεχθέντα ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἰσχύουσι καὶ ἐπὶ τῆς ἐνοχῆς εἰς ὁλόκληρον (πρβλ. ἀνωτέρω III Α ἐν ἀρχῇ) Τοῦ κανόνος ὅτι ἐπὶ ἐνοχῆς εἰς ὁλόκληρον ὀφείλεται πρὸς ἕκαστον τῶν πιστωτῶν ἢ ὑφ' ἑκάστου τῶν ὀφειλετῶν ὁλόκληρος ἡ παροχὴ ὑφίστανται αἱ κάτωθι ἐξαιρέσεις:

1) Τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ παραχωρηθὲν τοῖς ἐγγυηταῖς εὐεργέτημα τῆς διαιρέσεως (βλ. ἀνωτέρω III Α 1) ἐπεξετάθη ὑστερώτερον καὶ ἐπὶ ἄλλων περιπτώσεων καὶ δὴ ἐπὶ πλειόνων ἐπιτρόπων, δημοσίων ἀργῶν καὶ θεματοφυλάκων (πρβλ. Βασ. 38, 9, 22.—Π. 50, 1, 11 ἕως 13.—Βασ. 13, 2, 22). Οὗτοι ἐπὶ ὑπαιτίου ζημίας τῶν συμφερόντων τοῦ ἐπιτροπευομένου, τοῦ δημοσίου ἢ ὑπαιτίου βλάβης τοῦ πράγματος, εὐθύνονται εἰς ὁλόκληρον, ἕκαστος δ' αὐτῶν, ἐφ' ὅσον διετέλει ἐν δόλῳ κατὰ τὴν ἐπέλευσιν τῆς ζημίας, ἐναγόμενος δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ τὴν συγκαταδίωξιν τῶν λοιπῶν συνυπευθύνων του. Ἐὰν τὸ τοιοῦτον εὐεργέτημα ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ ἄλλων θεμάτων ἐνοχῆς εἰς ὁλόκληρον ἀμφισβητεῖται. Μᾶλλον κρατεῖ ἡ ἀποφατικὴ λύσις τοῦ ζητήματος.

2) Ἐπὶ τῶν αὐτῶν θεμάτων, ὡς καὶ ἐπὶ πλειόνων μισθωτῶν δημοσίων φόρων (*publicani* βλ. λ.) ἀνεγνωρίσθη τὸ εὐεργέτημα τῆς διζήσεως (βλ. ἀνωτέρω III Α 2), δυνάμει τοῦ ὁποίου ἕκαστος ἐξ αὐτῶν, ἐφ' ὅσον δὲν διετέλει ἐν δόλῳ κατὰ τὴν ἐπέλευσιν τῆς ζημίας, δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ, ὅπως πρὸ αὐτοῦ καταδιωχθῇ δικαστικῶς ὁ *«ἐν πρώτῃ τάξει»* συνυπεύθυνός του (Προβλ. Βασ. 38, 3, 1, 10 ἕως 13).

Β') Ἡ ἐνοχὴ εἰς ὁλόκληρον παράγεται:

1) Κατὰ κανόνα ἀμέσως ἐκ τοῦ νόμου καὶ δὴ κυρίως ἐὰν ἐπῆλθε βλάβη εἰς πλείονας ἢ ὑπὸ πλειόνων. Τοιαῦται περιστώσεις ὑφίστανται ἐπὶ *ἀδικήματος ἢ οἱονεὶ ἀδικήματος*, ὁπότε δὲν ἀπαιτεῖται προηγουμένη συνεννόησις, ἀρκούσης καὶ τῆς τυχαίας συμπράξεως, ἐπὶ πταίσματος (δόλου ἢ ἀμελείας) κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὑποχρεώσεως ἀνειλημμένης ἐκ τοῦ νόμου ἀμέσως ἢ ἐξ *συμβάσεως* ἢ *οἱονεὶ συμβάσεως* ὡς πχ. ἐπὶ συνεπιτρόπων, συμμισθωτῶν, συνδιοικητῶν ἀλλοτρίων κλπ., τέλος ἐπὶ τυχαίου ἐνίοτε γεγονότος, ὡς πχ. ἐπὶ πολλῶν ἐργοδοτῶν εὐθυνομένων μετὰ τοῦ κυρίου τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς ὁλόκληρον ἀπέναντι τοῦ ἐν τῇ ἐργασίᾳ παθόντος ἐργάτου (Πρβλ. ἄρθρ. 8 νόμου 551).

2) Κατ' ἐξαίρεσιν ἐκ συμβάσεως, ὡς π. χ. ὅταν πλείονες ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρίαι ἀσφαλίσωσι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα διὰ τῆς αὐτῆς συμβάσεως.

3) Κατά τινας, ἐκ τῆς φύσεως τῆς παροχῆς ἐχούσης ἀντικείμενον ἀδιαίρετον. (Κατωτέρω V. Πρβλ. ἀνωτέρω I Β.)

Γ') Προβαίνοντες εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐννόμων ἀποτελεσμάτων τῆς ἐνοχῆς εἰς ὁλόκληρον θὰ διακρίνωμεν τὰς σχέσεις ἀφ' ἑνὸς μεταξὺ συμπιστωτῶν καὶ συνοφειλετῶν, ἀφ' ἑτέρου τῶν συμπιστωτῶν πρὸς ἀλλήλους ἢ τῶν συνοφειλετῶν πρὸς ἀλλήλους.

1) Αἱ πολλαὶ ἐνοχαὶ τῆς εἰς ὁλόκληρον ἐνοχῆς, καθ' ὃ τείνουσαι εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἑνὸς ἢ τῶν πολλῶν πιστωτῶν διὰ μιᾶς παροχῆς, ἀποσβέννυνται ὅταν ἐπέλθῃ ἡ ἱκανοποίησις αὕτη. Οὕτως, ἀντικειμενικῶς δρῶσιν ἐπὶ ἐνοχῆς εἰς ὁλόκληρον κυρίως μόνον ἡ καταβολή, ἡ ἀντὶ καταβολῆς δόσις, ἡ δικαστικὴ παρακαταθήκη καὶ ὁ τελεσθεὶς συμψηφισμός. Τοὐναντίον τὰ λοιπὰ νομικὰ γεγονότα εἴτε δρῶσιν ἐπὶ συνενοχῆς ἀντικειμενικῶς, εἴτε ὑποκειμενικῶς, ἐπὶ ἐνοχῆς εἰς ὁλόκληρον ἀφορῶσι μόνον τὴν ἐνοχήν, παρ' ᾗ ἔλαβον χώραν, οὐχὶ δὲ τὰς λοιπὰς ἐνοχάς, ἤτοι δρῶσιν ὑποκειμενικῶς, ὡς π. χ. ἡ τελεσίδικος δικαστικὴ ἀπόφασις, ὁ ὅρκος, καίτοι ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου μᾶλλον κρατεῖ ἀντίθετος λύσις (πρβλ. Ἐφ. Ναυπλίου 974 1906 καὶ ΑΠ. 184/1908), ἡ ἀθῴωσις, ἡ διακοπὴ τῆς παραγραφῆς, ἡ σύγχυσις κτλ.

2) Ὡς πρὸς τὰς μεταξὺ συμπιστωτῶν πρὸς ἀλλήλους ἢ συνοφειλετῶν πρὸς ἀλλήλους σχέσεις παρατηροῦμεν:

α) Ὁ ἐκ τῶν συνοφειλετῶν καταβαλὼν τὸ ὅλον δικαιοῦται νὰ ἐγείρῃ ἀναγωγὴν κατὰ τῶν συνυπευθύνων του πρὸς ἀπόληψιν ἀποζημιώσεως. Πρὸς τοῦτο χρησιμεύει ἡ περὶ διοικήσεως ἀλλοτρίων εὐθεῖα ἀγωγὴ *(actio negotiorum gestorum directa)*, καθ' ὅσον ἐνταῦθα ὁ καταβαλὼν θεωρεῖται συγχρόνως διοικῶν ἀλλότρια (πρβλ. ἄρθρ. 8 νόμου 551)

Κατ' ἐξαίρεσιν τοιοῦτον δικαίωμα δὲν κέκτηται ὁ ἐν δόλῳ διατελῶν κατὰ τὴν ἐπέλευσιν τῆς ζημίας ὀφειλέτης (Βασ. 38, 3, 1, 14).

Κατὰ τὰ λοιπὰ ἰσχύουσι καὶ ἐνταῦθα τὰ ἐπὶ ἀναγωγῆς ἐν τῇ συνενοχῇ λεχθέντα (βλ. ἀνωτέρω III Δ 2 α).

β) Ὑπὸ ὁμοίας περιπτώσεις ὑφίσταται πάντοτε ὑπὲρ τοῦ ἐναγομένου καὶ μὴ ἐν δόλῳ διατελέσαντος ὀφειλέτου τὸ εὐεργέτημα τῆς ἐκχωρήσεως τῶν ἀγωγῶν ὡς καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἄνευ ἐκχωρήσεως ἀσκήσεως αὐτῶν ὡς ὠφελίμων. (Πρβλ. Βασ. 38, 3, 31. — Βασ. 38, 3, 1, 13.)

Κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχῦον δίκαιον τὸ ζήτημα λύει τὸ ἄρθρον 867 ἐδάφιον 5 τῆς Πολ. Δικονομίας (πρβλ. ἀνωτέρω III Δ 2β).

V. Κατ' ἀνάγκην ἀλληλέγγυος ἐνοχή.—Ἐνοχὴ ἀδιαίρετος ὑπάρχει ὅταν ἡ ὀφειλομένη παροχὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαιρεθῇ ἄνευ βλάβης (βλ. λ. **ἐνοχή, παροχή**). Τοῦτο συμβαίνει ὅταν ὀφείλεται ἡ μεταβίβασις τῆς κυριότητος πράγματος ἀδιαιρέτου καὶ δὴ παρὰ Ρωμαίοις κατὰ γένος ὡρισμένον (βλ. λ. **πρᾶγμα**), οἷον ἑνὸς ἵππου, ἢ κατὰ κανόνα ὅταν ἡ ὑποχρέωσις συνίσταται εἰς πρᾶξίν τινα (πρβλ. Βασ. 41, 1, 79, 1. Πρβλ. ἐξαιρέσεις ἐπὶ ὑπηρεσιῶν κατ' ἀριθμὸν ὁριζομένων ἐν Π. 45, 1, 54, 1) ἢ παράλειψιν (πρβλ. Π. 45, 1, 4, 1). Ὅταν πλείονες δικαιοῦνται ἢ ὑποχρεοῦνται εἰς παροχὴν ἀδιαιρέτου, δημιουργεῖται νομικὴ σχέσις ὁμοία πρὸς τὴν ἀλληλέγγυον ἐνοχὴν καὶ δὴ ἀνεξαρτήτως ἰδιαιτέρας συμφωνίας τῶν μερῶν ἢ νομικῆς διατάξεως, ἀλλὰ λόγῳ αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς παροχῆς. Ἡ σχέσις αὕτη καλεῖται ὡς ἐκ τούτου *«κατ' ἀνάγκην ἀλληλέγγυος ἐνοχή»*. Αὕτη μᾶλλον ἀποτελεῖ εἶδος τῆς εἰς ὁλόκληρον ἐνοχῆς (πρβλ. ἀνωτέρω IV Β 3), καθ' ὃ ἀποτελουμένη κυρίως ἐκ πλειόνων ἐνοχῶν μετὰ κοινῆς παροχῆς. δεῖται ὅμως ἐν πάσῃ περιπτώσει ἰδιαιτέρας ἐξετάσεως εἴς τινα σημεῖα λόγῳ τῶν ἰδιορρυθμιῶν, ἃς παρουσιάζει. Οὕτω παρατηροῦμεν:

Α') Ἐπὶ ἐνεργητικῆς κατ' ἀνάγκην ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς, ἡ παροχὴ δέον νὰ καταβάλλεται πρὸς πάντας τοὺς πιστωτάς. Ἑπομένως ὁ ὀφειλέτης καταβάλλων πρὸς ἕνα ἐκ τῶν πιστωτῶν δὲν ἀπαλλάσσεται ἀπέναντι τῶν λοιπῶν, ἐφ' ὅσον δὲν ὠφελοῦνται καὶ οὗτοι ἐκ τῆς καταβολῆς (πρβλ. Βασ. 13, 2, 14 πρ.). Ἄλλως βεβαίως ἔχει τὸ πρᾶγμα ἐπὶ ἀντιθέτου συμφωνίας, ὅτε ὅμως ὑφίσταται μᾶλλον συνενοχὴ (πρβλ. καὶ κατωτέρω Γ). Κατὰ ταῦτα ἐπὶ ἐνεργητικῆς κατ' ἀνάγκην ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς, κατ' ἀρχὴν οὐδὲν νομικὸν γεγονὸς δρᾷ ἀντικειμενικῶς, μὴ ἐξαιρουμένων οὔτε τῆς καταβολῆς καὶ τῶν ἀναπληρωμάτων αὐτῆς. Ἕνεκα τούτου καὶ ἵνα ὁ ὀφειλέτης εὑρίσκεται ἐν ἀσφαλείᾳ, δέον νὰ καταβάλῃ πρὸς πάντας τοὺς πιστωτὰς ἀπὸ κοινοῦ, ἄλλως νὰ παρακαταθέσῃ δικαστικῶς τὸ πρᾶγμα εἰς τὸ ὄνομα πάντων τῶν πιστωτῶν, ἢ καταβάλλων πρὸς ἕνα ἢ τινας ἐκ τῶν πιστωτῶν νὰ αἰτήσηται παρ' αὐτῶν ἱκανὴν ἀσφάλειαν (πρβλ. Βασ. 13, 2, 1, 36).

Β') Ἐπὶ παθητικῆς κατ' ἀνάγκην ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς δρῶσιν ἀντικειμενικῶς μόνον ἡ καταβολὴ καὶ τ' ἀναπληρώματα ταύτης ὡς ἐπὶ τῆς κοινῆς ἐνοχῆς εἰς ὁλόκληρον (πρβλ. Βασ. 10, 2, 14, 15).

Γ') Ἐὰν ἡ παροχὴ διὰ τῆς καταδίκης μετατραπῇ εἰς τὸ θετικὸν διαφέρον καὶ οὕτω καταστῇ διαιρετή, μερίζεται ἡ ἐνοχὴ μεταξὺ τῶν πλειόνων πιστωτῶν ἢ ὀφειλετῶν δικαιουμένων ἢ ὑποχρεουμένων εἰς τὸ ἑξῆς κατὰ τὸ ἀναλογοῦν εἰς ἕκαστον αὐτῶν μέρος (πρβλ. Βασ. 42, 3, 25, 9.—Π. 45, 1, 72 πρ.)

Ἐὰν ὅμως ἡ παροχὴ καταστῇ ἀδύνατος πταίσματί τινων ἢ πάντων τῶν ὀφειλετῶν, ὁ ἀναίτιος μὲν ἐξ αὐτῶν ἀπαλλάσσεται, οἱ λοιποὶ ὅμως ἐξακολουθοῦσιν εὐθυνόμενοι εἰς τὸ διαφέρον καὶ δὴ ἕκαστος εἰς ὁλόκληρον, καθ' ὅσον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ κατ' ἀνάγκην ἀλληλέγγυος ἐνοχὴ μετατρέπεται εἰς κοινὴν ἐνοχὴν εἰς ὁλόκληρον. Τοὔτ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐπὶ πλειόνων πιστωτῶν, οἵτινες δικαιοῦνται ν' ἀπαιτήσωσιν ἕκαστος ὁλόκληρον τὸ διαφέρον παρὰ τοῦ κοινοῦ ὀφειλέτου, πταίσματι τοῦ ὁποίου κατέστη ἀδύνατος ἡ παροχή, ὅτε ἡ καταβολὴ καὶ τ' ἀναπληρώματα ταύτης δρῶσιν ἀντικειμενικῶς.

Δ') Ἀναγωγῆς δικαίωμα ὑπὲρ τοῦ καταβαλόντος ὀφειλέτου ἢ τῶν μὴ ἱκανοποιηθέντων πιστωτῶν ὑφίσταται ἐν πάσῃ περιπτώσει. Πρὸς τοῦτο κυρίως χρησιμεύουσιν αἱ ἀγωγαὶ αἱ ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας σχέσεως τῶν πιστωτῶν ἢ τῶν ὀφειλετῶν πρὸς ἀλλήλους, ἐὰν δὲ τοιαύτη δὲν ὑφίστανται ἐκ συμβάσεως, οἷον ἑταιρίας, ἐντολῆς κτλ. θεωρεῖται ὑφισταμένη ἐξ *οἱονεὶ συμβάσεως* καὶ δὴ ἡ τῆς διοικήσεως ἀλλοτρίων. Κατὰ τὰ λοιπὰ δέον νὰ ἐφαρμοσθῶσιν οἱ κανόνες τῆς εἰς ὁλόκληρον ἐνοχῆς, ἐφ' ὅσον βεβαίως συνᾴδουσι πρὸς τὴν ὑφὴν τῆς κατ' ἀνάγκην ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν συστημάτων τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου κυρίως τὰ ἑξῆς ἔργα: *Keller*, Ueber Litiscontestation und Urtheil (1827).—*Ribbentropp*, Zur Lehre von den Correalobligationen (1831).- *Grotefend*, Die exceptis divisionis (1852). - *Rückert*, Die exceptis divisionis (1852).—*Wieding*, Novella Just. XCIX (1857)—*Helmolt*, Die Correalobligationen (1857).—*Demangeat*, Des obligations solidaires au droit romain (1858).—*Fitting*, Die Natur der Correalobligation (1859).—*Samhaber*, Zur Lehre von der Correalobligation (1861).—*Baron*, Gesamtrechtsverhältnisse (1864).- *Siebenhaar*, Correalobligation nach röm. gem. u. sächs. Recht (1867).- *Landucci*, Le obligazioni in solido secondo il diritto romano (1880).—*Mitteis*, Individualisierung der obligation (1886) σελ. 49—113.—*Binder*, Die Korrealobligationen (1899).—*Last*, Anspruchskonkurrenz u gesamtschuldverhältnis (1908).—*Reichel*, Schuldmitübernahme (1909).—*Kuhlenbeck*, ἐν Staudinger kommentar vorbemerkung zu Titel 25.—*Γ. Μπαλῆ*, Ἀναγωγὴ συνυποχρεῶν ἐν Θέμιδι ΚΑ' σελ. 190 καὶ 206.—*Κ. Βλάση*, Ἡ ἀλληλεγγύη τοῦ ἄρθρου 869 Πολιτικῆς Δικονομίας ἐν Θέμιδι ΙΘ σελ. 183.—*Χ. Πράτσικα*, Ὁ ὅρκος τῶν ἀλληλεγγύων ἐν Θέμιδι ΛΕ' σελ. 305. κλπ. ΔΗΜ. Φ. ΠΑΠΑΜΗΤΡΟΣ

ἀλληλεθνὴς (ὁ, ἡ), *—ἐς* (τό)· ὁ ἔχων ὑπόστασιν ἐν ταῖς πρὸς ἄλληλα σχέσεσι τῶν ἐθνῶν, ὁ διεθνὴς (βλ. λ.).

— **Ἀλληλεθνὲς *Δίκαιον*.** Οὕτω ἐζητήθη παρ' ἡμῖν ὑπό τινων νὰ κληθῇ τὸ Δίκαιον τὸ ρυθμίζον τὰς πρὸς ἀλλήλας σχέσεις τῶν Πολιτειῶν, τὸ Διεθνὲς τουτέστι Δίκαιον. Πρῶτος χρῆσιν τοῦ ὅρου «Ἀλληλεθνὲς Δίκαιον» ἔκαμεν ὁ Δ. Κυριακὸς ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1860 ἐκδοθείσῃ μεταφράσει τοῦ βιβλίου τοῦ Heffter, ἀποδίδων οὕτω τὸν γερμανικὸν ὅρον «Völkerecht». Τὸν ὅρον ἀπεδέχθη καὶ ὁ Χρυσανθόπουλος εἰς τὸ ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον ἐκδοθὲν βιβλίον του τῷ 1894, τοῦ αὐτοῦ δὲ ὅρου ἐγένετο χρῆσις καὶ εἰς τὸ «Λεξικὸν Νομικῆς» τοῦ Θ. Φλογαΐτου (τ. Ι. σ. 44). Ὁ ὅρος ὅμως δὲν ἐπεβλήθη οὔτε ἐν τῇ πράξει, οὔτε ἐν τῇ θεωρίᾳ, ἐπικρατήσαντος τοῦ ὅρου «Διεθνὲς Δίκαιον» (βλ. λ.). Ἐν τούτοις, ἐσχάτως τοῦ ὅρου «Ἀλληλεθνὲς Δίκαιον» ὑπέρμαχος ἐνεφανίσθη ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Μ. Λιβαδᾶς εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Παρατηρήσεις εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς νομικὴν γλῶσσαν» μελέτην του, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὴν Ἐπετηρίδα τῆς Νομικῆς Σχολῆς [τ. Α' τεῦχ. 2 (1925) σ. 182 ἑ.].

Η. Γ. Κ.

ἀλληλένδετος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ μετ' ἄλλου ἀμοιβαίως συνδεδεμένος· «ἀλληλένδετοι», συνδεδεμένοι μεταξύ των οὕτως ὥστε ὁ εἷς νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἄλλον.—Ἐπίρρ. ***ἀλληλενδέτως***.

ἀλληλεξάρτησις· ἀμοιβαία *ἐξάρτησις*· βλ. ἀλληλεπιδρασις.

ἀλληλεπαγωγή· βλ. αὐτεπαγωγή.

ἀλληλεπίδρασις (ἡ)· ἡ ἐπ' ἀλλήλους ἐπιρροή, ἡ ἀμοιβαία ἠθικὴ ἢ καὶ ὑλικὴ ἐπίδρασις· «οἰκονομικὴ ἀλληλεπίδρασις μεταξὺ δύο χωρῶν».

—**[ΦΙΛΟΣΟΦ.]** Ἀλληλεπίδρασις λέγεται ἡ ἀμοιβαία ἐπίδρασις σώματος καὶ πνεύματος. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀλληλεπιδράσεως εἶναι ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα τίθενται ἀπὸ τὸν κοινὸν νοῦν· διότι παρατηροῦμεν καθ' ἡμέραν ὅτι ἀσθενοῦντος τοῦ σώματος συμπάσχει τὸ πνεῦμα, ὅτι ἡ σωματικὴ κόπωσις ἐξασθενεῖ τὰς πνευματικάς μας δυνάμεις ἢ γεννᾷ δυσθυμίαν, ἀφ' ἑτέρου πάλιν ὅτι τὰ συναισθήματά μας ἐκφράζονται διὰ σωματικῶν μεταβολῶν, ὡς τοῦ γέλωτος, τῶν δακρύων κτλ. Ἡ τοιαύτη ἀντίληψις τῶν πραγμάτων ὀφείλεται εἰς

Digitized by Google

τὸ ὅτι ὁ κοινὸς νοῦς πρεσβεύει τὸν *δυϊσμόν*· οὕτω καὶ παρὰ τοῖς φιλοσόφοις τὸ πρόβλημα τίθεται μόνον ἐφ' ὅσον ἀποδέχονται ὁπωσδήποτε τὸν δυϊσμόν, καὶ τοῦτο οὐχὶ ἀναγκαίως, διότι εἶναι δυνατὸν ἂν καὶ ἀποδεχόμενοι τὸν δυϊσμὸν νὰ ἑρμηνεύωσιν ἄλλως τὴν σχέσιν μεταξὺ ψυχικῶν φαινομένων καὶ σωματικῶν ἐκδηλώσεων.

Διὰ τοὺς ἀρχαίους τὸ πρόβλημα τῆς ἀλληλεπιδράσεως ἢ καὶ γενικώτερον τὸ πρόβλημα τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τῆς κλίμακος τῶν ψυχικῶν φαινομένων εἰς τὴν κλίμακα τῶν φυσιολογικῶν, δὲν φαίνεται νὰ εἶχε τεθῆ· ἐκείνους ἀπησχόλησε μόνον τὸ ζήτημα τῆς ἕδρας τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν (περὶ τοῦ Βλ. λ. ψυχή). Σποραδικάς τινας παρατηρήσεις, ὡς π. χ. περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κλίματος ἐπὶ τοῦ ψυχικοῦ βίου κ. ἄ. ἀνευρίσκομεν εἰς τὸ Ἱπποκράτειον «περὶ ἀέρων, ὑδάτων καὶ τόπων» (Ε' π. Χ. αἰών), κ.τ.λ. Τὸ δὲ Ἰουβενάλειον «mens sana in corpore sano», παρερμηνευθὲν ἐνομίσθη ἐκφράζον τὴν σχέσιν μεταξὺ νοῦ ὑγιοῦς καὶ σώματος ὑγιοῦς.

Πρῶτος ὁ *Καρτέσιος* ἔθεσε τὸ πρόβλημα τῆς ἀλληλεπιδράσεως καὶ ἐπελήφθη τῆς λύσεως αὐτοῦ. Κατὰ τοῦτον, τὸ σῶμα (ἡ *res extensa*) καὶ ἡ συνείδησις (ἡ *res inextensa* ἢ *cogitensa*) ἐπιδρῶσιν ἀμοιβαίως ἐπ' ἄλληλα, ἡ δὲ ἀλληλεπίδρασις αὕτη συντελεῖται ἑκάστοτε ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ καὶ δὴ τῇ ***ἐπιφύσει (κωνάριον, glandula pinealis)***· «ὁ λόγος ἕστις μὲ πείθει, ἔγραφεν, ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἐν παντὶ τῷ σώματι ἕδραν ἄλλην ἀπὸ τὸν ἀδένα τοῦτον, εἶναι ὅτι παρατηρῶ ὅτι πάντα τὰ ἄλλα μέρη τοῦ σώματος εἶναι διπλᾶ.. καὶ ὅτι ἀφοῦ ἔχομεν μίαν μόνον καὶ ἁπλῆν ἔννοιαν ἑνὸς πράγματος ἐν ἑνὶ χρόνῳ, πρέπει ἀναγκαίως νὰ ὑπάρχῃ τόπος τις ὅπου αἱ δύο εἰκόνες αἱ ὁποῖαι ἔρχονται ἀπὸ τοὺς δύο ὀφθαλμοὺς ἢ αἱ δύο ἄλλαι ἐντυπώσεις αἵτινες ἔρχονται ἐξ ἑνὸς μόνου ἀντικειμένου διὰ τῶν διπλῶν ὀργάνων τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, νὰ δύνανται νὰ ἑνῶνται εἰς μίαν πρὶν φθάσωσιν εἰς τὴν ψυχήν, ἵνα μὴ ἀναπαριστῶσιν εἰς αὐτὴν δύο ἀντικείμενα ἀντὶ ἑνός...ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο μέρος ὑπάρχει ἐν τῷ σώματι, ὅπου νὰ δύνανται νὰ εἶναι αὗται τοιουτοτρόπως ἡνωμέναι» (des pas. de l'âme 32). Ἐν τῇ ἐπιφύσει, λοιπόν, τελεῖται ἡ ἀλληλεπίδρασις σώματος καὶ ψυχῆς, πῶς ὅμως τελεῖται, οὐδέποτε κατώρθωσεν ὁ Καρτέσιος νὰ δηλώσῃ σαφῶς. Ταχέως, μάλιστα, οἱ ὀπαδοὶ ὅσον καὶ οἱ ἐπικριταὶ αὐτοῦ ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ προτεινομένη λύσις δὲν ἦτο ἱκανοποιητικὴ καὶ ὅτι ἐνεφανίζετο τὸ ζήτημα κατὰ πόσον εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπίδρασις τῆς μὴ ὑλικῆς καὶ ἐλευθέρας ψυχῆς ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ρυθμιζομένου ὑπὸ τῶν μηχανικῶν νόμων τῆς ὕλης. Ὁ Καρτέσιος ἂν καὶ πρεσβεύων ὅτι οἱ φυσικοὶ νόμοι εἶναι τοιοῦτοι ὥστε, χωρὶς νὰ μεταβάλλωνται, ἐπιτρέπουσιν εἰς τὸ σῶμα νὰ ἀκολουθῇ τὴν ὤθησιν τῆς ψυχῆς, ἂν καὶ πιστεύων εἰς τὴν *διαρκῆ δημιουργίαν* δι' ἧς σώζονται καὶ τὸ *αὐτεξούσιον* καὶ ἡ θεία παντοδυναμία, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀπαντήσῃ σαφῶς εἰς τοῦτο· πρὸς τὴν πριγκίπισσαν Ἐλισάβετ τῆς Βοημίας ἔγραφε: «διδάσκεταί τις νὰ συλλαμβάνῃ τὴν ἕνωσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἀπέχων τῆς σκέψεως». Οἱ ὀπαδοί του προὐτίμησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν περὶ ἀλληλεπιδράσεως θεωρίαν του· οὕτω ὁ *Μαλεβράγχιος*, πρεσβεύων τὴν θεωρίαν τῆς *συντυχίας (occasionalismus)*, ἐδέχθη τὸ *διαρκὲς θαῦμα*, λίαν συγγενὲς πρὸς τὴν διαρκῆ δημιουργίαν τοῦ Καρτεσίου, καὶ ὁ *Λεϊβνίτιος* τὴν *προδιατεταγμένην ἁρμονίαν*. Κατὰ τὸν *Σπινόζαν* «...ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα εἶναι ἓν μόνον καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ἐννοούμενον ἄλλοτε ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τῆς σκέψεως καὶ ἄλλοτε ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τῆς ἐκτάσεως. Τούτου ἕνεκα συμβαίνει ὥστε ἡ τάξις, δηλαδὴ ἡ ἀλληλουχία τῶν πραγμάτων, νὰ εἶναι ἡ αὐτή, εἴτε ὑπὸ ταύτην εἴτε ὑπὸ ἐκείνην τὴν ἰδιότητα θεωροῦμεν τὴν φύσιν· κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ ἡ τάξις τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν παθῶν τοῦ σώματός μας εἶναι, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της, ταυτόχρονος μὲ τὴν τάξιν τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς...» (Ἠθικῆς, μετάφρ. *Ν. Κουντουριώτου* μέρος 3ον θεώρ. 2ον, σχόλιον).

Ἂν καὶ δὲν φαίνεται νὰ ἐδιδάχθη ποτὲ ὑπ' αὐτοῦ, ἐν τούτοις ἐπεκράτησε νὰ ἀποδίδεται εἰς τὸν *R. Cudworth* ἡ ἀγνώστου πατρότητος θεωρία τοῦ *πλαστικοῦ διαμέσου (médiateur plastique)*. Κατὰ ταύτην, ἡ ἀμοιβαία ἐπίδρασις σώματος καὶ ψυχῆς συντελεῖται μεσαζούσης τρίτης τινὸς οὐσίας, ἥτις συμμετέχει καὶ τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ σωματικοῦ· οὕτως αἴρεται ἡ δυσκολία ἡ παρατηρηθεῖσα εἰς τὸν Καρτέσιον, ἡ περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἀμοιβαίας ἐπιδράσεως ψυχῆς καὶ σώματος.

Μετὰ τὸν Καρτέσιον, ὁ *Χρ. Βόλφιος* (Psychologia empirica. Francofurti - Lipsiae 1732) ἐδίδαξε παρόμοια πρὸς τοῦτο διδάγματα περὶ ἀλληλεπιδράσεως. Βραδύτερον δὲ ὁ *R.-H. Lotze* (Allgemeine Physiologie der körperlichen Lebens Leipsig 1851), διὰ τῆς θεωρίας του τῆς *ἀπορροφήσεως*, προσήγγισεν, εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ Καρτεσίου. Ὁ *Gall* (Influence du cerveau sur la forme du crâne, Paris 1822 κ.ἑξ.), διὰ τῆς θεωρίας τοῦ *ἐντοπισμοῦ*, ἀποτελεῖ, ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, τὸν συνδετικὸν κρίκον μεταξὺ τῶν παλαιοτέρων ψυχολόγων καὶ τῶν νεωτέρων, ὀπαδῶν τοῦ ***ψυχοφυσικοῦ παραλληλισμοῦ***. Ἡ σημερινὴ ἐπίσημος ἐπιστήμη δὲν διάκειται συμπαθῶς πρὸς οἱανδήποτε περὶ ἀλληλεπιδράσεως θεωρίαν: «τίποτε δὲν μᾶς ἐπιτρέπει, οὔτε ἐπὶ τοῦ πειραματικοῦ, οὔτε ἐπὶ τοῦ λογικοῦ πεδίου, νὰ συναγάγωμεν ὅτι τὰ φαινόμενα τῆς συνειδήσεως παράγονται ἀπὸ τοὺς ὀργανικοὺς ὅρους, οὔτε ὅτι ὁ ὀργανισμὸς εἶναι τὸ ὄργανον τῆς συνειδήσεως. Φαίνεται πολὺ δύσκολον, σήμερον τοὐλάχιστον, νὰ ὁμιλήσωμεν ἐπιστημονικῶς περὶ *δράσεως* τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ πνεύματος, ἢ τοῦ πνεύματος ἐπὶ τοῦ σώματος» *(A. Rey)*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Villa*, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν σύγχρονον ψυχολογίαν, μετ. Γ. Γρατσιάτου Ἀθῆναι 1908.—*O. J. Mercier*, Les origines de la psychologie contemporaine ἐκδ. 3η Paris—Louvain 1925.—*W. James*, Précis de psychologie. Γαλ. μετ. Baudin & Bertier Paris ἐκδ. 4η 1915.—*Ebbinghans* Grundgüge des psych. ἐκδ. 4η Leipzig 1919—*A. Rey*, Lecons de philosophie ἐκδ. 5η Paris 1921.—*Lalande*, La psychologie, ses divers objets et ses méthodes, ἐν *G. Dumas* Traité de psychol., Paris 1923.—*Bain*, Mind and body 1873 γαλ. μετάφ. L'esprit et le corps ἐκδ. 3η 1878.—*Wundt*, Gehirn und Seele 1885.—*Büsse*, Geist uud Kōrper 1903.—*Strong*, Why the mind has a body 1903.—*Binet*, L'âme et le corps 1905.—*Becher*, Gehirn und Seel 1911.—*Eisler*, Geist und Kōrper 1911.—*Zihen*, Ἐγκέφαλος καὶ ψυχή, μετ. *Δ. Δαλεζίου* 1915.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

ἀλληλεπίκουρος (ὁ, ἡ)—*ον* (τὸ)· ὁ ἀμοιβαίως ἐπικουρῶν καὶ ἐπικουρούμενος· *ἀλληλεπίκουροι* = οἱ ἀλλήλους βοηθοῦντες.

Ἀλληλιζγιανά. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς νήσου τῶν Ἀντικυθήρων, ὁ ὁποῖος μετὰ 18 ἄλλων ἀποτελοῦν τὴν κοινότητα Ἀντικυθήρων. Ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κυθήρων τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. 12.

ἀλληλο—. Μέγα πλῆθος ὀνομάτων καὶ ρημάτων ἐσχηματίσθησαν μὲ πρῶτον συνθετικὸν τὸ *ἀλληλο*—, πρὸς δήλωσιν ἀμοιβαιότητος καὶ ἀλληλοπαθείας· ὑπὲρ τὰς τρεῖς ἑκατοντάδας τοιούτων συνθέτων καταλέγει ὁ Κουμανούδης ἐν τῇ «Συναγωγῇ νέων λέξεων», π. χ. *ἀλληλοβοήθεια, ἀλληλενέργεια, ἀλληλεξόντωσις, ἀλληλοαναιροῦνται, ἀλληλοβρέχονται, ἀλληλοαπάγονται, ἀλληλοτρώγονται, ἀλληλοϋβρίζονται, ἀλληλοκαταγγέλλονται* καὶ ἄλλα, τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα ἐσχηματίσθησαν μετὰ προχειρότητος ὑπὸ ἐφημεριδογράφων. Ὁ σχηματισμὸς τοιούτων συνθέτων ἤρχισεν ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων κατὰ τὰ ὀλίγα ἀρχαῖα πρότυπα, *ἀλληλοκτονεῖν, ἀλληλοφαγεῖν* καὶ *ἀλληλοφάγοι* (παρ' Ἀριστοτέλει), *ἀλληλοφαγία* καὶ *ἀλληλοφθορία* (παρὰ Πλάτωνι), *ἀλληλοφόνοι* (παρ' Αἰσχύλῳ καὶ Ξενοφῶντι) καί τινα ἄλλα.
Β. Φ.

ἀλληλοβασία (ἡ)· τὸ ἐπιβαίνειν ἐπ' ἀλλήλους αἰσχρῶς.

ἀλληλοβοήθεια (ἡ)· ἡ μεταξὺ ἀλλήλων βοήθεια· «ταμεῖον ἀλληλοβοηθείας».

ἀλληλοβοηθοῦμαι· νέα λέξις κακόζηλος (βλ. ἀλληλο—), πλασθεῖσα πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ δημοτικοῦ «βοηθοῦνται συναμεταξύ τους». Β. Φ.

ἀλληλοβόρος (ὁ, ἡ)· βλ. ἀλληλομάχος.

ἀλληλογάω· ἰδιωματ., λέγω ἄλλ' ἀντ' ἄλλων· || μετανοῶ, μεταμελοῦμαι· || παραλογίζομαι, πάσχω τὰς φρένας. Β. Φ.

ἀλληλογονία (ἡ)· τὸ ἐξ ἀλλήλων γεννᾶσθαι· ἀντίθ. *αὐτογονία*.

ἀλληλογραφία (ἡ)· οἱ ἀμοιβαῖοι λόγοι τῶν διαλεγομένων, κατὰ τὸν Εὐστάθιον: «λόγοι ἐν οἷς τὰ πρόσωπα στιχηρῶς ἢ καὶ ἄλλως συντομώτερον πρὸς ἄλληλα φθέγγονται ὅπερ καὶ *ἀλληλογραφία* καλεῖται», ἄλλως *στιχομυθία*· || αἱ ἀμοιβαῖαι ἐπιστολαί, αἱ ἀνταλλασσόμεναι, ἡ ἀνταπόκρισις δι' ἐπιστολῶν· «ἀλληλογραφία ἐμπορική, — διπλωματική, — ἐρωτική». Β. Φ

—*[Ἐγκυκλ.]*. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων οἱ ἄνθρωποι εὗρον μεταξὺ τῶν ἄλλων μέσων ἐπικοινωνίας καὶ τὸ τῆς ἀλληλογραφίας. Ἰδιαίτατα ὅμως τὸ μέσον τοῦτο ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, λόγῳ τῆς μεγίστης ἀναπτύξεως τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων. Ὁ τρόπος δὲ οὗτος τῆς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐπικοινωνίας, κατὰ τοὺς χρόνους μας, προσέλαβεν ὅλως ἰδιάζουσαν σημασίαν καὶ τυγχάνει παρὰ τῶν ἑκάστοτε κρατικῶν ἀρχῶν μεγάλης προστασίας, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς παραβιάσεως τοῦ ἀπορρήτου τῶν ἐπιστολῶν, εἰμὴ μόνον εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις, ὁπότε ἐφαρμόζεται τὸ σύστημα τῆς λογοκρισίας (βλ. λ.). Ἡ ἀλληλογραφία διακρίνεται ἀναλόγως τοῦ ἀποστολέως καὶ τοῦ λήπτου, καὶ ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου τῶν ἐπιστολῶν εἰς:

1) *Ἰδιωτικὴν ἀλληλογραφίαν*, δηλαδὴ τὴν μεταξὺ οἰκείων, φίλων καὶ συγγενῶν διενεργουμένην ἀνταλλαγὴν ἐπιστολῶν.

2) *Ἐμπορικὴν ἀλληλογραφίαν*, ἡ ὁποία ἔχει ὅλως ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα τόσον διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν διαφόρων ἐμπορικῶν πράξεων, ὅσον καὶ διὰ τὴν διασαφήνισιν τῶν τυχὸν προκυπτουσῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν συναλλαττομένων μερῶν· διὰ τοῦτο δὲ εἶναι ἐπιβεβλημένη ἡ μετὰ πάσης δυνατῆς σαφηνείας σύνταξις τῶν ἐμπορικῶν ἐπιστολῶν. Παρ' ἡμῖν, κατὰ τὸ ἄρθρ. 8, ἐδ. 2 τοῦ Ἐμπορικοῦ Νόμου ἐπιβάλλεται εἰς κάθε ἔμπορον «νὰ θέτῃ εἰς φάκελον (mettre en liasse) τὰς λαμβανομένας ὑπ' αὐτοῦ ἐπιστολὰς καὶ νὰ ἀντιγράφῃ εἰς βιβλίον (registre) ὅσας ἐπιστέλλει». Ἡ ἐμπορικὴ ἀλληλογραφία, τηρουμένη οὕτω, ἔχει τὴν προσήκουσαν ἀποδεικτικὴν δύναμιν διὰ παντὸς εἴδους πράξεις ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου πάντοτε ἐξαιρουμένων (συμβολαιογραφικαὶ πράξεις κλπ.).

3) *Ἐπίσημον ἀλληλογραφίαν* (βλ. κατωτέρω).

4) *Διπλωματικὴν ἀλληλογραφίαν* (βλ. κατωτέρω).

[Βλ. καὶ λ. ἐπιστολή, ἐμπορικὴ ἀλληλογραφία, τέλη]. Κ. Μ. Κ.

Ἀλληλογραφία ἐπίσημος. Ὡς ἐπίσημος ἀλληλογραφία θεωροῦνται τὰ μεταξὺ τῶν ἀρχῶν ἀνταλλασσόμενα ἔγγραφα «καὶ ἄλλα δημοσίας ὑπηρεσίας ἀντικείμενα» ὡς καὶ τὰ πρὸς ταῦτα διὰ εἰδικῶν νόμων ἢ εἰδικῶν συμβάσεων ἐξομοιούμενα. Εἰς τὴν ἐπίσημον ἀλληλογραφίαν ὑπάγονται ὄχι μόνον τὰ δι' οἱουδήποτε ταχυδρομικοῦ μέσου μεταβιβαζόμενα ἔγγραφα ἢ ἄλλα ἀντικείμενα δημοσίας τινὸς ὑπηρεσίας, ἀλλὰ καὶ τὰ τηλεγραφήματα καὶ τηλεφωνήματα τὰ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀρχῶν ἐναλλασσόμενα ὡς καὶ τὰ τῶν πρὸς αὐτὰς ἐξομοιουμένων ἄλλων φυσικῶν ἢ νομικῶν προσώπων δι' εἰδικῶν νόμων ἢ συμβάσεων.

Τὰ τῆς ἐπισήμου ταχυδρομικῶς ἐνεργουμένης ἀλληλογραφίας, παρ' ἡμῖν ἐρρύθμισεν ὁ νόμος ΒΨΞΘ' τῆς 30 Μαΐου/ 5 Ἰουνίου 1900 «περὶ ταχυδρομικῶν ἐνσήμων καὶ ταχυδρομικοῦ μονοπωλίου». Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐδ. α' τοῦ ἄρθρ. 2 τοῦ νόμου τούτου ἐξαιροῦνται τοῦ ταχυδρομικοῦ μονοπωλίου τοῦ Κράτους «τὰ ἔγγραφα τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ἢ ἄλλα δημοσίας ὑπηρεσίας ἀντικείμενα μεταφερόμενα κατ' ἄλλον ἁρμοδίως κεκανονισμένον τρόπον» πάσης ἄλλης τινὸς ἐξαιρέσεως μὴ δυναμένης νὰ ἰσχύσῃ, ἂν μὴ ὑφίσταται νόμος ὁρίζων αὐτήν. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου ἐννοεῖται καὶ πᾶσα εἰδικὴ σύμβασις ἐπικυρωθεῖσα ὑπὸ τῆς Βουλῆς, καταστᾶσα τουτέστι κανὼν τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου τοῦ Κράτους. Ἐν τῷ 7 ἄρθρῳ τοῦ αὐτοῦ νόμου ὡρίζετο ὅτι ἀπαλλάσσονται τοῦ ταχυδρομικοῦ τέλους «τὰ δημόσια ἔγγραφα καὶ τὰ πρὸς ταῦτα διὰ νόμου ἢ συμβάσεων ἐξομοιούμενα», ἀπαγορευομένης τῆς ἐντὸς δημοσίων ἐγγράφων ἢ ὑπὸ ἐξωτερικὸν τύπον τοιούτων ἀποστολῆς ἰδιωτικῶν ἐπιστολῶν, χρημάτων ἢ ἄλλων ἀντικειμένων «ὧν ἡ παρ' ἰδιωτῶν ἀποστολὴ ὑποβάλλεται εἰς τέλος», τοῦ παραβάτου τιμωρουμένου διὰ προστίμου 50-200 δραχ. καὶ ἐν ὑποτροπῇ διὰ τοῦ ἀνωτάτου ὅρου τοῦ προστίμου καὶ ἐφαρμογῆς τοῦ 24 ἄρθρ. τοῦ ποινικοῦ νόμου. Αἱ λεπτομέρειαι κατὰ τὸ ἄρθρ. 23 ἐπρόκειτο νὰ ρυθμισθοῦν διὰ διατάγματος, τοιοῦτον δὲ ἐξεδόθη πράγματι τὴν 22 Δεκεμβρίου 1914 5 Φεβρουαρίου 1915.

Τὰ τῶν ἐπισήμων τηλεγραφημάτων καὶ τηλεφωνημάτων ρυθμίζουν τὰ ἄρθρ. 55—59 καὶ 96—97 τοῦ ἀπὸ 24 Ἰουλίου / 2 Αὐγούστου 1920 ὑπ' ἀριθ. 2453 νόμου «περὶ ἐσωτερικῆς τηλεγραφικῆς καὶ τηλεφωνικῆς ἀνταποκρίσεως», ὁ νόμος 2998 τῆς 5)8 Αὐγούστου 1922 «περὶ τροποποιήσεως καὶ προσθήκης διατάξεων ἐν τοῖς νόμοις τῶν Τ. Τ. Τ.» καὶ τὸ Β. Διάταγμα τῆς 29 Ἀπριλίου / 8 Ἰουλίου 1921 «περὶ ἐκτελέσεως τοῦ νόμου 2453 περὶ τηλεγραφικῆς καὶ τηλεφωνικῆς ἀνταποκρίσεως» καὶ τὸ ἕτερον Β. Διάταγμα τῆς 28 Σεπτεμβρίου / 5 Ὀκτωβρίου 1921 «περὶ συμπληρώσεως διατάξεών τινων τοῦ Β. Δ. περὶ ἐκτελέσεως τοῦ νόμου 2453 περὶ ἐσωτερικῆς τηλεγραφικῆς καὶ τηλεφωνικῆς ἀνταποκρίσεως».

Ὡς ἐπίσημον τηλεγράφημα κατὰ τὸ ἄρθρ. 55 τοῦ νόμου 2453 θεωρεῖται πᾶν τὸ προερχόμενον «ἀπὸ δημοσίαν πολιτικὴν ἢ στρατιωτικὴν ἀρχήν, ὡς καὶ ἀπὸ ἰδιώτην προκαλούμενον εἰς ἀπάντησιν παρά τινος τῶν τοιούτων ἀρχῶν, ἀφορῶν δὲ καθαρῶς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν». Πρὸς τὰ ἐπίσημα ἐξομοιοῦνται: 1) Τὰ φέροντα τὴν ὑπογραφὴν τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἢ κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ. 2) Τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν ὡς καὶ τῶν ἀρχηγῶν ξένων θρησκευμάτων. 3) Τὰ μεταξὺ τῆς Διεθνοῦς οἰκονομικῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῶν κατὰ τόπους πρακτόρων αὐτῆς ἢ τῶν διατελούντων ἐν περιοδείᾳ ἐπιθεωρητῶν της. 4) Τὰ μεταξὺ τῆς Ἑταιρείας διαχειρίσεως τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ δημοσίου χρέους ὑπεγγύων προσόδων καὶ τῶν κατὰ τόπους διαχειριστῶν αὐτῆς ὡς καὶ τὰ μεταξὺ αὐτῶν ἀνταλλασσόμενα. 5) Τὰ μετεωρολογικὰ τηλεγραφήματα. 6) Τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. 7) Τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. 8) Τῶν κατὰ τόπους Κυβερνητικῶν πρακτορείων θαλασσίων μεταφορῶν. 9) Τῶν κατὰ τόπους ἐπιτροπῶν πρὸς διανομὴν τροφίμων. 10) Τοῦ Πατριωτικοῦ ἱδρύματος. 11) Τῶν δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν ἀρχῶν. 12) Τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιμελητηρίων. 13) Τῶν δικηγορικῶν συλλόγων. 14) Τῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους ἀνεγνωρισμένων Συνεταιρισμῶν. 15) Τὰ τηλεγρ. τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης δι' ὧν ἐμβάζονται χρηματικὰ ποσὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ δημόσιον, ἐφ' ὅσον καὶ ἡ Τράπεζα οὐδεμίαν λαμβάνει πρὸς τοῦτο ἀμοιβήν, 16) Τὰ τηλεγραφήματα τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν ὑπηρε-

Digitized by Google

σίαν τῶν ἐντόκων γραμματίων τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης. 17) Τὰ τοῦ Σώματος τῶν προσκόπων (μόνον ἐν καιρῷ ἐπιστρατεύσεως ἢ μεγάλων γυμνασίων ἢ εἰς περιστάσεις καθ' ἃς τοῦτο καλεῖται παρὰ τοῦ Κράτους πρὸς παροχὴν συνδρομῆς ἢ θεραπείαν ἐθνικῆς ἢ κοινωνικῆς ἀνάγκης). 18) Τὰ πρὸς τὴν ὑδρογραφικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν ἀπευθυνόμενα τηλεγ. τῶν κυβερνητικῶν ἐμπορικῶν πλοίων «τ' ἀφορῶντα παρατηρήσεις ἐπὶ ἀνακριβῶν ἐνδείξεων τῶν ναυτικῶν χαρτῶν, ἐξ ὧν ἐνδείξεων δύνανται νὰ προέλθωσι κίνδυνοι εἰς τὴν ναυσιπλοΐαν» καὶ τέλος «αἱ ὑπὸ τοῦ ταχυδρομείου συντασσόμεναι τηλεγραφικαὶ ἐπιταγαὶ δι' ὧν ἐμβάζονται χρήματα πρὸς ἐξυπηρέτησιν δημοσίας ἀνάγκης».

Τὰ ἐπίσημα τηλ)τα καὶ τὰ πρὸς αὐτὰ ἐξομοιούμενα (ὑπὸ τοὺς περιορισμοὺς τῶν ἄρθρ. 7—9 τοῦ ἀπὸ 29 Ἀπριλίου 1921 Β. Διατάγματος) ἀπαλλάσσονται παντὸς τέλους, ἐφόσον τὸ περιεχόμενον αὐτῶν «ἀφορᾷ εἰς ζητήματα καθαρῶς ὑπηρεσιακῆς ἢ ἐπειγούσης φύσεως καὶ εἶναι συντεταγμένα ἐν βραχυλογίᾳ καὶ κατὰ τὸ σύνηθες τηλ)κὸν ὕφος». Ἂν ὅμως ἡ ἀποστέλλουσα ἀρχὴ ἀμφισβητήσῃ τὴν ἰδιωτικὴν ἢ μὴ ἐπείγουσαν φύσιν τοῦ περιεχομένου τηλ)ματός τινος καὶ ἐπιμείνῃ νὰ μεταβιβασθῇ ἀτελῶς, γίνεται τοῦτο δεκτὸν καὶ μεταβιβάζεται «ἀλλ' ὁ ἀποστολεὺς καταλογίζεται εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν κεκανονισμένων τελῶν δι' ἀνεκκλήτου ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου τῆς Συγκοινωνίας, ὑποκείμενος ἅμα ἐν ὑποτροπῇ, καὶ εἰς πρόστιμον δρχ. 10—200 ἐπιβαλλόμενον δι' ἀποφάσεως τοῦ ἰδίου Ὑπουργείου».

Τὰ τέλη τῶν διὰ τὸ ἐξωτερικὸν προοριζομένων ἐπισήμων τηλεγραφημάτων ὡς καὶ τὰ τέλη τ' ἀνήκοντα εἰς τὴν Ἑταιρίαν Eastern ἐκ τῆς ἀμοιβῆς διὰ τῶν καλωδίων της ὁμοίων τηλεγραφημάτων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ Κράτους, καταβάλλονται διὰ χρηματικῶν ἐνταλμάτων τῶν Ὑπουργείων, ἐφόσον τὰ τηλεγραφήματα προέρχονται ἐκ τῶν δημοσίων ἐν γένει ὑπηρεσιῶν ὑπαγομένων εἰς αὐτά.

Διὰ τὴν διεκπεραίωσιν ζητημάτων δημοσίας φύσεως ἐπιτρέπονται ὡσαύτως τηλεγραφικαὶ συνεννοήσεις, δικαίωμα πρὸς τοῦτο ἐχόντων: α') τῶν ὑπουργῶν, β') τῶν διευθυντῶν τῶν Τ.Τ.Τ., γ') τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Χωροφυλακῆς μεθ' οἱασδήποτε ἐξαρτωμένης ἐξ αὐτοῦ ἀρχῆς, καὶ προκειμένου περὶ δημοσίας ὑγείας, τάξεως καὶ ἀσφαλείας, δ') τῶν κατὰ τόπους Γενικῶν Διοικητῶν καὶ Νομαρχῶν μετὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς διοικητικῶν καὶ ἀστυνομικῶν ἀρχῶν ἢ τῶν τῆς ὁμόρου περιφερείας διὰ ζητήματα τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω φύσεως, ε') τῶν κατὰ τόπους ἀνωτέρων διοικήσεων Χωροφυλακῆς μετὰ τῶν ἀστυνομικῶν ἀρχῶν τῆς περιφερείας των, τῶν εἰσαγγελέων, τῶν ἀστυνομικῶν ἀρχῶν ἑκάστης περιφερείας πρὸς ἀλλήλας καὶ μετὰ τῶν γειτνιαζουσῶν τοιούτων ἑτέρας περιφερείας, στ') ἐν καιρῷ πολέμου ἢ μεγάλων γυμνασίων, τοῦ ἀρχιστρατήγου, τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στόλου, τῶν γενικῶν ἐπιτελείων στρατοῦ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης μετὰ τῶν ὑπουργείων, τῶν κατὰ τόπους Γενικῶν Διοικητῶν καὶ Νομαρχῶν καὶ πάσης ἐν τῷ Κράτει ἄλλης στρατιωτικῆς ἀρχῆς, καθὼς καὶ τῶν διοικητῶν μονάδων στρατοῦ, τῶν Ἐπιτελαρχῶν μετὰ τῶν Γενικῶν Ἐπιτελείων, πρὸς ἀλλήλους δὲ μόνον μεταξὺ τῶν ἐν τῇ ζώνῃ τῶν ἐπιχειρήσεων λειτουργούντων τηλεγραφικῶν γραφείων, ζ') ἐν καιρῷ πολέμου πάσης στρατιωτικῆς ἀρχῆς ἀναφερομένης ἀνωτέρω ὑπὸ στοιχεῖον στ' μεθ' οἱασδήποτε ἐντὸς τοῦ κράτους πολιτικῆς ἢ στρατιωτικῆς ἀρχῆς καὶ η') τῶν λιμενικῶν ἀρχῶν, προκειμένου περὶ ζητημάτων ἀφορώντων τὴν δημοσίαν ὑγείαν, τάξιν, ἀσφάλειαν τῶν λιμένων, παραλίων καὶ ἀκτῶν τῆς περιφερείας των καὶ ἐφόσον «τὰ ζητήματα ταῦτα ἐξαιρετικῶς ἐπειγούσης φύσεως ὄντα δὲν καθίσταται ἐφικτὸν νὰ διεκπεραιωθῶσι δι' ἀνταλλαγῆς φυσικῶν τηλεγραφημάτων».

Διὰ τὴν τηλεγραφικὴν ἀνταπόκρισιν πραγματεύεται τὸ ἄρθρ. 96 τοῦ νόμου 2453. Τῆς συνδρομῆς καὶ τῶν τυχὸν προσθέτων τελῶν ἀπαλλάσσονται αἱ μετὰ τοῦ Κέντρου τηλεφωνικαὶ συγκοινωνίαι τῶν: α') δημοσίων κτιρίων καὶ γραφείων καὶ β') τῶν κατοικιῶν 1) τοῦ (Βασιλέως καὶ τῶν μελῶν τῆς Β. Οἰκογενείας) Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, 2) τῶν ἑκάστοτε μελῶν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, 3) τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, 4) τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Χωροφυλακῆς, 5) τῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ Γενικῶν Γραμματέων καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου, 6) τῶν Διευθυντῶν, Γενικῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς γ' καὶ δ' Διευθύνσεως τοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνίας, τῶν Τμηματαρχῶν τῶν αὐτῶν Διευθύνσεων, τῶν ὁποίων ἡ ὑπηρεσία σχετίζεται ἀμέσως πρὸς τὴν τηλεγραφικὴν ἢ τηλεφωνικὴν ἀνταπόκρισιν, 7) τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου, 8) τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῶν τηλεγράφων καὶ τηλεφώνων κλπ., 9) τῶν πρώην πρωθυπουργῶν καὶ τῶν διατελεσάντων ἐπὶ ἑξαμηνίαν τοὐλάχιστον ὑπουργῶν τῶν Τ.Τ.Τ., 10) τῶν Διευθυντῶν Τηλεγραφείου Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κεντρικοῦ Ταχυδρομείου Ἀθηνῶν καὶ τῶν Διευθυντῶν τῶν Τηλεγραφικῶν Κέντρων, 11) τῶν Γενικῶν Διοικητῶν, 12) τῶν Νομαρχῶν, ὅπου ὑπάρχει ἕδρα Γενικῶν Διοικήσεων, 13) τῶν Εἰσαγγελέων Πρωτοδικῶν, 14) τῶν κατὰ τόπους Φρουράρχων, 15) τῶν κατὰ τόπους Διευθυντῶν τῶν Ἀστυνομιῶν, 16) τῶν προϊσταμένων τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ (Βασιλέως) Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ 17) τοῦ Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τῶν Εἰσαγγελέων Ἐφετῶν. Ἡ ἀξία ὅμως τῶν μηχανημάτων κλπ., τῶν χορηγουμένων παρὰ τῆς τηλεφωνικῆς ὑπηρεσίας, καταβάλλεται διὰ χρηματικοῦ ἐντάλματος ἐκδιδομένου ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας ὑπηρεσίας ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ὑπουργείου τῆς Συγκοινωνίας «καὶ ὡς ἔσοδον τῆς τηλεφωνικῆς ὑπηρεσίας». Τὰ περὶ τῆς τηλεφωνικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους κανονίζονται ἤδη ἄλλως διὰ τῆς ἀπὸ 7 Μαΐου / 8 Ἰουνίου 1926 συμβάσεως (ἄρθρ. 3, 45), ἥτις ὅμως δὲν ἐτέθη εἰσέτι εἰς ἐφαρμογήν. ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀλληλογραφία διπλωματική.—Κατὰ τοὺς γενικῶς ἰσχύοντας κανόνας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀπροσβλήτου τῶν διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων συνεπάγεται τὸ ἀπαραβίαστον τῆς ἀλληλογραφίας αὐτῶν. Τὸ οὕτω πως ἀναγνωριζόμενον ἀπαραβίαστον τῆς διπλωματικῆς ἀλληλογραφίας ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι οἱ διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι παντὸς Κράτους ἔχουσι τὸ δικαίωμα τῆς ἀπολύτως ἐλευθέρας ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν κυβερνήσεων αὐτῶν, εἴτε δι' ἐπιστολῶν ἢ τηλεγραφημάτων καὶ δὴ εἴτε δι' ἰδίων διπλωματικῶν ταχυδρόμων, τῶν ὁποίων τὸ ἀπρόσβλητον εἶναι ἐπίσης διεθνῶς παραδεδεγμένον, εἴτε διὰ τῶν συνήθων ταχυδρομικῶν μέσων, ὁπότε αἵ τε ἐπιστολαὶ καὶ τὰ τηλεγραφήματα δέον ἀπαραιτήτως νὰ φέρουν τὴν διπλωματικὴν σφραγῖδα. Κατὰ τὴν οὕτω πως διενεργουμένην ἀλληλογραφίαν μεταξὺ τῶν διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων καὶ τῶν Κυβερνήσεών των, ἐπιτρέπεται ἑκατέρωθεν ἡ χρῆσις ἀριθμῶν, σημάτων ἢ ἄλλων κρυπτογραφικῶν λέξεων, οὐχὶ μόνον εἰς τοὺς ἐπισήμους διπλωματικοὺς φακέλους ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν διὰ τῶν κοινῶν ταχυδρομείων ἀνταλλασσομένην ἀλληλογραφίαν.

Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἡ ἀποσφράγισις ἐπιστολῶν καὶ γενικῶς ἡ παράβασις τοῦ ἀπορρήτου τῶν ἐπιστολῶν καὶ τηλεγραφημάτων, τῶν προερχομένων ὑπὸ διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων ἢ στελλομένων εἰς αὐτούς, ἀποτελεῖ κατάφωρον παράβασιν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου.

Τὸ ἀπαραβίαστον τῆς διπλωματικῆς ἀλληλογραφίας ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὰ μὲ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν σχετικὰ ἀποστελλόμενα εἰς αὐτοὺς ἢ ὑπ' αὐτῶν ἔγγραφα. Ἐπίσης ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν τοῦ ἀπαραβιάστου τῆς διπλωματικῆς ἀλληλογραφίας ὑπάγονται ὄχι μόνον ἡ ἐπίσημος ὑπηρεσιακὴ ἀλληλογραφία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδιωτικὴ τοιαύτη καὶ δὴ ὄχι μόνον τῶν διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων ἀλλὰ καὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν πρεσβειῶν.

Ἂν καὶ τὸ ἀπαραβίαστον τῆς διπλωματικῆς ἀλληλογραφίας εἶναι πρὸ πολλοῦ ἀνεγνωρισμένον, ἐν τούτοις, οὐχὶ σπανίως, ἔλαβον χώραν γεγονότα ἀντιβαίνοντα προδήλως εἰς τὴν τοιαύτην ἔννοιαν τοῦ ἀπαραβιάστου. Οὕτω, ἐπὶ παραδείγματι, κατὰ μῆνα Δεκέμβριον τοῦ 1893 ἱσπανικαὶ τελωνειακαὶ ἀρχαὶ κατέσχον τοὺς σάκκους καὶ τοὺς φακέλους τοῦ ταχυδρόμου τοῦ ἐν Μαδρίτῃ πρέσβεως τῆς Γαλλίας, φυλακίσαντες μάλιστα αὐτὸν ἐπὶ 24 ὥρας. Ἡ πρᾶξις αὕτη τῶν ἱσπανικῶν ἀρχῶν προεκάλεσεν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, διπλωματικὰς παραστάσεις ἐκ μέρους τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως, τὸ δὲ ἐπεισόδιον διηυθετήθη διὰ τῆς μεταθέσεως τοῦ ἁρμοδίου τελωνειακοῦ ὑπαλλήλου (πρβλ. Revue de droit international public τ. I. σ. 60). Ἐπίσης τῷ 1908 οἱ ἁρμόδιοι ὑπάλληλοι τοῦ ταχυδρομείου τῆς Βενεζουέλας ἤνοιξαν τοὺς σχετικοὺς σάκκους εἰς τοὺς ὁποίους περιείχετο ἡ ἐπίσημος ἀλληλογραφία τῆς Ἀμερικῆς (Πρβλ. Revue τ. XV. σ 439).

Τὸ ἀπαραβίαστον τῆς διπλωματικῆς ἀλληλογραφίας δὲν πρέπει νὰ συγχέηται μὲ τὴν γενομένην ἐνίοτε καθυστέρησιν ἀποστολῆς τηλεγραφημάτων ἐκ μέρους τῶν διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων διὰ τῶν ὑποβρυχίων καλωδίων, τὰ ὁποῖα ὑπάγονται εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν κυριότητα Πολιτείας τινός, καὶ δὴ ὅτε αὕτη εὑρίσκεται εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν. Περὶ αὐτοῦ ὅμως βλ. λ. **καλώδια** (*Διεθνὲς Δίκαιον*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Εἰδικὴ σχετικὴ βιβλιογραφία ἐλλείπει. Πρβλ. τὰ διάφορα συστήματα καὶ λοιπὰ ἐγχειρίδια τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, *Stier-Somlo*, *Holtzendorff*, *Hatschek*, *Bonfils-Fauchille*, *Σεφεριάδη* κ.λ.π. ΗΛ. Γ. ΚΥΡ

ἀλληλογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς ἀλληλογραφίαν· ὁ ἐντεταλμένος τὴν σύνταξιν ἐπιστολῶν ἢ ἐγγράφων ὑπάλληλος.

ἀλληλογραφῶ (*-έω*)· ἀνταποκρίνομαι πρός τινα δι' ἐπιστολῶν, ἀνταλλάσσω ἐπιστολάς, ἐπιστολογραφῶ.

ἀλληλόδεσμος [*Ναυτ.*] (κοιν. *δέσιμο μὲ μιὰ σάγουλα*, γαλλ. le serpenteau. ἀγγλ. the snaking)· τὸ «πρωρατικὸν ἔργον», δι' οὗ ἀλληλοδετοῦνται (βλ. λ. ἀλληλοδετῶ) δύο σχοινία. Συνίσταται δὲ τοῦτο εἰς λεπτὸν σχοινίον περιελισσόμενον, μὲ μέγα βῆμα περιελίξεως, περὶ τὰ ἀλληλοδετούμενα καὶ στερεούμενον ἐναλλὰξ ἐφ' ἑκατέρου αὐτῶν διὰ λεπτῶν ἐπιδέσμων ἐκ κλώσματος. Ὁ ἀλληλόδεσμος παρουσιάζει μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς τὸ ῥαφίδωμα (κοιν *φαλίδω*) πρὸς τὸ ὁποῖον, ἐν τούτοις, δὲν πρέπει νὰ συγχέηται. Π. Σ. Λ.

ἀλληλοδετῶ [*Ναυτ.*] (κοιν. *μποτσάρω μὲ σάγουλα*, γαλλ. serpenter, ἀγγλ. to snake). Περιελίσσω, μὲ μέγα «βῆμα» περιελίξεως, δύο σχοινία ἐγγὺς ἀλλήλων διήκοντα, διὰ σχοινίου λεπτοτέρου εἰς τρόπον ὥστε, ἐὰν τὸ ἓν τῶν περιελισσομένων σχοινιῶν ἤθελε κοπῆ, νὰ μὴ χυθῇ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἀλλὰ νὰ συγκρατηθῇ ἀπὸ τὸ ἕτερον (βλ. ἀλληλόδεσμος). Τὸ ἀλληλοδετεῖν τοιαῦτα σχοινία (λ. χ. *πυότονον μετ' ἀναδρόμου*, δύο παρτόνους πρὸς ἀλλήλους, κ. ἄ), ἦτο ἓν τῶν προπαρασκευαστικῶν τῆς «πολεμικῆς ἐγέρσεως» ἐπὶ τῶν πλοίων τοῦ ἄλλοτε Ναυτικοῦ, ὅπως τοῦ ἑνὸς τῶν σχοινίων ἀποκοπτομένου ὑπὸ βλήματος συγκρατηθῇ ὑπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν ἀλληλοδετουμένων καὶ μή, πῖπτον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐπιφέρῃ δυσχερείας εἰς τοὺς χειρισμούς, τόσον τῶν ἱστίων ὅσον καὶ πυροβόλων. Π. Σ. Λ.

ἀλληλοδιαδοχὴ (ἡ)· τὸ διαδέχεσθαι ἀλλήλους· τὸ νὰ συμβαίνῃ τι κατὰ διαδοχήν.

ἀλληλοδιάδοχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐτυμολογικῶς μόνον εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμόν: *ἀλληλοδιάδοχοι*=οἱ ἀλλήλους διαδεχόμενοι ἄνευ διαλείμματος, οἱ κατὰ συνεχῆ διαδοχὴν συμβαίνοντες. —Ἐπιρρ. ***ἀλληλοδιαδόχως***· κατὰ ἀδιάλειπτον διαδοχήν. Β. Φ.

—[*Ἱστορ.*]. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ μεσαίωνος ἐκαλοῦντο *ἀλληλοδιάδοχοι* οἱ ἡγεμόνες ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι συνῆπτον συμφωνίας ἀμοιβαιότητος εἰς τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς, ὅταν κυρίως τὸ κράτος διῃρεῖτο μεταξὺ πολλῶν. Τοιαύτας ὅμως συμφωνίας συνῆπτον καὶ οἱ ἡγεμόνες κρατῶν, τῶν ὁποίων τὰ κράτη οὐδέποτε ὑπῆρξαν ἡνωμένα. Κατὰ τὰς συμφωνίας ταύτας, ὁ ἐπιζῶν ἐκληρονόμει τὸν θνήσκοντα. Κ. Μ. Κ.

ἀλληλοδιδακτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀλληλοδιδασκαλίαν, εἰς τὸν τρόπον τοῦ νὰ διδάσκωνταί τινες ὑπ' ἀλλήλων: «ἀλληλοδιδακτικὸν σύστημα», «ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον». Β. Φ.

—**ἀλληλοδιδακτικὴ *μέθοδος*** [*Παιδαγ.*]. Ὀνομάζεται οὕτω ἡ μέθοδος καθ' ἣν ὁ διδάσκαλος ἀναθέτει εἰς μαθητὰς μᾶλλον προηγμένους τὴν διδασκαλίαν καὶ ἐκγύμνασιν μαθητῶν μικροτέρων καὶ ἀσθενεστέρων καὶ τὴν τήρησιν τῆς κοσμιότητος καὶ ἡσυχίας, καθ' ἣν ὥραν οὗτος εἶναι ἀπησχολημένος εἰς τὴν διδασκαλίαν ἄλλης τάξεως.

Ἡ ἀλληλοδιδακτικὴ μέθοδος, φυσικὸν προϊὸν τῆς ἀνάγκης, ὅπου πολλοὶ μαθηταὶ πρόκειται νὰ διδάσκωνται ὑφ' ἑνὸς διδασκάλου, εἶναι ἀρχαιοτάτη. Ἀνευρίσκομεν ταύτην παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς κατὰ τὴν 10ην ἑκατονταετηρίδα π. Χ. Καὶ εἰς τὴν παλαιὰν δὲ Ἑλλάδα φαίνεται, ὅτι ἦτο ἐν χρήσει (ὁ Ξενοφῶν συνιστᾷ τὴν ποδηγέτησιν τῶν μικροτέρων παίδων ὑπὸ τῶν μεγαλυτέρων). Ἐν Ῥώμῃ ἐπίσης οἱ γραμματικοὶ καὶ οἱ ῥήτορες ἀνέθετον εἰς ἱκανοὺς μαθητὰς (*ὑποδιδασκάλους*; *subdoctores*) τὴν διδασκαλίαν τῶν μικροτέρων ἰδίᾳ εἰς τὸν συλλαβισμόν. Ὁμοίαν ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδον ἀνευρίσκομεν καὶ εἰς τὰ παλαιότερα σχολεῖα τῶν Ῥαββίνων. Κατὰ δὲ τὸν μέσον αἰῶνα, ὁσάκις οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων τῶν κληρικῶν ἦσαν πάρα πολλοί, διῃροῦντο εἰς δεκαρχίας (decuriae), τῶν ὁποίων προΐστατο μαθητής τις ἐκ τῶν μεγαλυτέρων καὶ ἱκανωτέρων, ὁ δεκάδαρχος (decurio), ὁ ὁποῖος ἐβοήθει ἀναλαμβάνων καὶ μέρος τῆς διδασκαλίας. Ἀποδεδειγμένη εἶναι ἡ χρῆσις τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς ταύτης μεθόδου εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ναρβόννης (6ος αἰών) καὶ τῆς Λυττίχης (10ος αἰών). Ἐκ Λυττίχης δὲ μετεδόθη ἡ ἀλληλοδιδακτικὴ μέθοδος εἰς τὰ ἐκπαιδευτήρια τῶν «*ἀπὸ κοινοῦ ζώντων ἀδελφῶν*». Πλὴν τῶν δεκαδάρχων ἀναφέρονται ἐνιαχοῦ καὶ *ἑταῖροι* (socii) καὶ *δευτερεύοντες ἄρχοντες* (secundarii), οἱ ὁποῖοι ἐβοήθουν τὸν διδάσκαλον, ἰδίᾳ διδάσκοντες τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς γραφῆς. Εἰς δὲ τὰ λαϊκὰ σχολεῖα τῶν πόλεων ἀναφέρονται συχνάκις οἱ *ἔμμισθοι* (locati), οἱ ὁποῖοι ἀνελάμβανον καὶ διδασκαλίαν κατ' οἶκον παρ' εὐπόροις οἰκογενείαις. Κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ἡ ἀλληλοδιδακτικὴ μέθοδος εἶχεν εἰσαχθῆ καὶ εἰς Ἰταλίαν. Ἀλλ' ὅμως κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ 16ου αἰῶνος χρόνους ἡ μέθοδος αὕτη τῆς διδασκαλίας δὲν ἦτο πολὺ εὐρέως διαδεδομένη.

Ἡ διὰ τοῦ Λουθήρου ἀρξαμένη μεγάλη θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις ηὐνόησε σημαντικῶς τὴν ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδον, πολλαὶ δὲ γερμανικαὶ ἡγεμονίαι ἀπὸ τοῦ 1550 μ. Χ. καὶ ἑξῆς καὶ διὰ νομοθετικῶν διατάξεων συνιστοῦν αὐτήν. Ὁ παιδαγωγὸς Ι. Στοὺρμ θερμῶς ὑπεστήριξε τὸ σύστημα τῶν δεκαδάρχων. Εἰς τὰ σχολεῖα τῶν διαμαρτυρομένων κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα κατέστησαν τὴν ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδον γενικὴν δι' ὅλους τοὺς μαθητάς· οὕτως ἡ κατήχησις. ἡ γραμματική, τὰ λεξιλόγια κ. λ. π. ἀπεμνημονεύοντο δι' ἀμοιβαίας τῶν μαθητῶν ἐξετάσεως καὶ συζητήσεως. Ὡσαύτως δὲ

Digitized by Google

ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ τὰς κατ' οἶκον ἐργασίας νὰ φέρουν εἰς πέρας ἀλληλοβοηθούμενοι. Πλὴν τοῦ Στοὺρμ συνετέλεσαν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου ὁ Ἱερώνυμος Βόλφ, ὁ Νέανδρος καὶ δὴ ὁ Τρότσενδορφ, καίτοι οὗτοι εἰς τοὺς βοηθούς των κυρίως ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς τάξεως ἀνέθετον. Ὁ Τρότσενδορφ, ὅστις, ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν μαθητῶν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἀνέθετεν *ὁλόκληρον* τὴν διδασκαλίαν τῶν κατωτέρων τάξεων εἰς ἰδιαζόντως ἱκανοὺς μαθητὰς τῶν ἀνωτέρων τάξεων μετ' ἐπαρκῆ προπαρασκευὴν αὐτῶν ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ ἅπαντες δὲ οἱ μαθηταὶ τοῦ Τρότσενδορφ ὑπεχρεοῦντο εἰς ἀμοιβαίαν διδασκαλίαν καὶ βοήθειαν.

Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως, ἀναπτυσσομένης ἐπιστημονικώτερον τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας, ἡ ἀλληλοδιδακτικὴ ὑπεχώρει καὶ μόνον ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ ἐγίνετο αὐτῆς χρῆσις. Περὶ δὲ τὰ τέλη τῆς 18ης καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 19ης ἑκατονταετηρίδος ἡ ἀλληλοδιδακτικὴ μέθοδος ἔλαβε νέαν ζωὴν διὰ τῶν Ἄγγλων Bell καὶ Lancaster. Ἡ ὑπὸ τῶν δύο τούτων μετερρυθμισμένη ἀλληλοδιδακτικὴ μέθοδος διεδόθη εὐρέως, ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ἑλβετίᾳ, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐν Δανίᾳ.

Ἡ ἀλληλοδιδακτικὴ ἐν Ἑλλάδι.— Ἐν τῇ χώρᾳ μας ἡ ἀλληλοδιδακτικὴ μέθοδος ἐφηρμόζετο ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ 1880. Πρῶτοι ὅμως Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐγνώρισαν τὸ ἀλληλοδιδακτικὸν σύστημα, ἦσαν οἱ Ἕλληνες τῆς Ὀδησσοῦ, ἔνθα ἐνωρὶς εἰσήγαγεν αὐτὸ ὁ Κλεόβουλος, ὁ ὁποῖος εἶχε τυπώσει καὶ τοὺς σχετικοὺς πίνακας. Κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως εἶχεν ὑποβληθῆ εἰς τὸ βουλευτικὸν σχέδιον «περὶ τῆς κοινῆς παιδείας τοῦ ἔθνους». «Ἐπειδὴ ὅμως —ἔλεγεν ἡ πρὸς τοὺς πολίτας δήλωσις— τοιοῦτον σχέδιον δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ βαλθῇ εἰς πρᾶξιν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν, ἡ ἐπιτροπὴ περιορίζεται εἰς μόνον τὸ πρῶτον εἶδος, τὸ ὁποῖον, κοινῶς ὀνομαζόμενον ἀλληλοδιδασκαλία, εἶναι ἀναγκαιότατον καὶ κοινωφελέστατον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ συγχρόνως ὀλιγοδάπανον διὰ τὴν Ἐπικράτειαν καὶ ἀνέξοδον διὰ τὸν μαθητήν». Τὴν 8 Νοεμβρίου 1828 ἱδρύετο ἐν Ναυπλίῳ τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι ἀλλοδιδακτικὸν σχολεῖον, τὰ ἐγκαίνια τοῦ ὁποίου ἐτελέσθησαν ἐπιβλητικῶς παρουσίᾳ τοῦ κυβερνήτου Καποδίστρια καὶ τῶν ἀρχῶν καὶ δημογερόντων τῆς πόλεως, ἱερουργοῦντος τοῦ ἐπισκόπου Ἐλαίας.

Εἰς αὐτό, μετὰ τῶν ἀγραμμάτων, συνεφοίτων καὶ μαθηταὶ τυχόντες ὁπωσδήποτε παιδείας τινός, ἵνα «τελειοποιούμενοι ἐντὸς ὀλίγου στέλλωνται ὡς διδάσκαλοι εἰς ἄλλας ἐπαρχίας». Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἱδρύθησαν καὶ ἄλλα ἀλληλοδιδακτικὰ σχολεῖα, οἷον δύο εἰς τὰς Ἀθήνας, τρία εἰς τὴν Ἄνδρον, ἓν εἰς τὴν Τῆνον, ἀνὰ ἓν εἰς τὴν Τρίπολιν, εἰς τὸ Ἄστρος, εἰς τὸ Μεσολόγγιον, εἰς τὸ Ναύπλιον κλπ. Ἔνθερμος θιασώτης τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου ὑπῆρξεν ὁ *Ἰωάννης Κοκκώνης*, ὁ ὁποῖος διηύθυνεν ἐπὶ Ὄθωνος τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν διδασκαλεῖον μέχρι τοῦ 1852. Ὁ Κοκκώνης δὲ οὗτος ἐξέδωκε χάριν τῶν διδασκάλων τὸν «ὁδηγὸν τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου» τοῦ Γάλλου Σαραζίνου. Ὡς γνωστόν, τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν διδασκαλεῖον διελύθη τῷ 1863, τῷ δὲ 1878 ἀνιδρύθη ἐπὶ νέων βάσεων ἐπιστημονικωτέρων κατὰ τὸ παιδαγωγικὸν σύστημα τοῦ Ἑρβέρτου καὶ τῶν μαθητῶν του. Οὕτως ἡ ἀλληλοδιδακτικὴ ἐξεβλήθη τοῦ διδασκαλείου, τῷ δὲ 1880 διὰ Β. Διατάγματος ἀπηγορεύθη ἡ χρῆσις αὐτῆς. Ὀλίγον βραδύτερον, σχεδὸν εἰς ἅπαντα τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος ἦτο κατηργημένη ἡ ἀλληλοδιδακτικὴ καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ παλαιότεροι διδάσκαλοι προσεπάθουν νὰ προσαρμοσθοῦν μὲ τὴν νέαν μέθοδον, αἰσχυνόμενοι νὰ ἐμφανίζωνται ὡς ἐκπρόσωποι τῆς παλαιᾶς μεθόδου. Ἵνα δὲ διευκολύνῃ τὴν ἐκ μέρους τῶν παλαιῶν διδασκάλων ἐκμάθησιν τῆς νεωτέρας μεθόδου, τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας συνεκρότησε τῷ 1881 συνέδρια τεσσαρακονθήμερα, καθ' ἃ ἐδιδάσκοντο παιδαγωγικὰ μαθήματα καὶ ἐγίνοντο ἀσκήσεις ὑπὸ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῆς περιφερείας ἢ ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ διδασκαλείου ἢ ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ προτύπου.

Κατὰ τὸ ἐν Ἑλλάδι ἐφαρμοσθὲν *ἀλληλοδιδακτικὸν σύστημα* ἠδύνατο εἷς καὶ μόνος διδάσκαλος νὰ ἐξαρκέσῃ εἰς σχολεῖον 100 μέχρι 200 μαθητῶν. Κατ' αὐτὸ ὁ διδάσκαλος ἐξέλεγε τοὺς εὐφυεστάτους τῶν μαθητῶν καὶ μόνον αὐτοὺς καθ' ἑκάστην πρωΐαν ἐδίδασκεν ἀπ' εὐθείας. Οἱ μαθηταὶ οὗτοι ὠνομάζοντο *πρωτόσχολοι*· οὗτοι, ὅ,τι ἐμάνθανον παρὰ τοῦ διδασκάλου, τὸ μετέδιδον νωπὸν ὁ καθεὶς εἰς τὴν μικράν του τάξιν, ἡ ὁποία ἀπετέλει εἶδος ἐνωμοτίας, τὰ μέλη τῆς ὁποίας ὤφειλον νὰ ὑπακούουν εἰς τὸν πρωτόσχολον, μὲ πειθαρχίαν δὲ στρατιωτικὴν νὰ ὁμιλοῦν καὶ νὰ συμπεριφέρωνται σύμφωνα μὲ τὰ προστάγματά του. Ὁ πρωτόσχολος ἐσχημάτιζε μὲ τὴν τάξιν του ἡμικύκλιον καὶ ἐγύμναζε τοὺς συμμαθητάς του εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἐπὶ πίνακος, ὁ ὁποῖος ἦτο τυπωμένος μὲ μεγάλα γράμματα καὶ κρεμασμένος εἰς τὸν τοῖχον· ὅταν δὲ ἐπρόκειτο νὰ τοὺς διδάξῃ τὴν γραφὴν καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀριθμητικῆς, τοὺς διέτασσε νὰ καθίσουν εἰς τὸ θρανίον καὶ τοὺς ἐδίδασκε νὰ γράφουν ἐπὶ τῆς πλακός. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς διδασκαλίας δὲν ἠδύνατο βέβαια νὰ ἀποφέρῃ ἀξιολόγους καρπούς, διότι οἱ πρωτόσχολοι δὲν ἦσαν πολὺ σοφώτεροι τῶν μαθητῶν των· ὡδήγει διὰ τοῦτο ἡ μέθοδος αὕτη εἰς μηχανικὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, εἰς μηχανικὴν ἄσκησιν περὶ τὰς πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς καὶ εἰς πολλὴν ἀποστήθισιν ὡσαύτως μηχανικήν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πρωτόσχολος ἤσκει μὲ πολλὴν αὐστηρότητα τὰ παιδονομικὰ αὐτοῦ καθήκοντα, καθίστατο λίαν μισητὸς μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν του.

Ὑπὲρ καὶ κατὰ τῆς μεθόδου.— Αἱ γνῶμαι τῶν εἰδικῶν παιδαγωγικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἔδρων, καθ' οὓς χρόνους ἡ ἀλληλοδιδακτικὴ μέθοδος ἤκμαζεν, ὑπῆρξαν λίαν διάφοροι. Ἐν Γερμανίᾳ ὁ σπουδαιότατος ὑπερασπιστὴς αὐτῆς ἦτο ὁ Τσερρέννερ (Zerrenner), τῶν δὲ πολεμίων αὐτῆς ὁ κυριώτερος ὁ Δίστερβεγ (Diesterweg). Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν τούτων ἐξεδηλώθη καὶ διὰ σφοδροῦ, πολλάκις τὰ ὅρια τῆς ἀξιοπρεπείας ὑπερβαίνοντος, δημοσιογραφικοῦ ἀγῶνος. Ὁ μὲν Zerrenner ἐφρόνει, ὅτι ἡ ἀλληλοδιδακτικὴ μέθοδος σημαίνει πρόοδον ἐπὶ τὰ βελτίω· καὶ ἡ κυρίως ἀγωγὴ καὶ ἡ διδασκαλία κατ' αὐτὸν πολλαπλῶς προάγονται κυρίως διὰ τῆς αὐστηρᾶς τάξεως καὶ πειθαρχίας, διὰ τοῦ σαφοῦς καὶ αὐστηροῦ χωρισμοῦ τῆς ἐργασίας, διὰ τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν ἀποκτᾷ ὁ διδάσκαλος, ὥστε μὲ ἀπερίσπαστον τὴν προσοχήν του νὰ ἀφοσιώνεται εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἑκάστοτε δι' αὐτὸν ὡρισμένου τμήματος. Ἡ προσοχὴ τῶν μαθητῶν αὐξάνεται, ἡ ἐμπέδωσις τῶν γνώσεων γίνεται μὲ μεγάλην ἀσφάλειαν, ἡ ἐποπτεία εἶναι εὐκολωτέρα, ἡ φοίτησις τακτικωτέρα, ἀναπτύσσεται τὸ κοινωνικὸν φρόνημα, μορφώνεται καλύτερον ὁ χαρακτήρ· τέλος δὲ κατὰ τὸν Zerrenner καὶ ἡ ὑγεία τῶν μαθητῶν ὠφελεῖται ἐκ τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου. Ὁ δὲ Diesterweg, τοὐναντίον, φρονεῖ ὅλως τὰ ἀντίθετα: Κατ' αὐτὸν ἡ ἄμεσος διδασκαλία τοῦ διδασκάλου περιορίζεται ἐπὶ μεγάλῃ βλάβῃ καθ' ὑπερβολήν, ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μαθητῶν ἐλαττοῦται, παροξύνεται ἐπικινδύνως ἡ φιλαρχία μαθητῶν τινων (τῶν *πρωτοσχόλων*), κωλύεται ἡ ἀνάπτυξις τῆς διανοίας ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης μηχανικῆς μαθήσεως κ. τ. λ. Μέσην γνώμην μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων εἶχε περὶ τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου ὁ Χάρνις (Harnisch), ὅστις ὅμως βραδύτερον ἀπέφευγε νὰ καταλέγηται εἰς τοὺς ὑπερασπιστὰς αὐτῆς. Σὺν τῷ χρόνῳ οἱ σπουδαιότατοι τῶν παιδαγωγῶν ὁμοφώνως ἀπεδέχθησαν, ὅτι ἡ ἀλληλοδιδακτικὴ μέθοδος καὶ τὸ σύστημα τοῦ Bell καὶ Lancaster, ἐν γένει μόνον ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ καὶ δὴ εἰς χώρας, ὅπου ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις καθυστερεῖ πολύ, δύναται νὰ ἐφαρμόζεται. Τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῆς μεθόδου ταύτης ἐκρίθησαν κατόπιν μακρᾶς σχολικῆς πράξεως μᾶλλον δυσμενῶς παρὰ εὐμενῶς· διὰ δὲ τοῦτο ἐξεβλήθη αὕτη ἐντελῶς ἐκ τῆς σχολικῆς πράξεως.

Ἀλλ' ἐὰν ἡ ἀλληλοδιδακτικὴ μέθοδος, γενικῶς κρινομένη, ἀποδοκιμάζεται, ὅμως περιέχει καί τινας παιδαγωγικὰς χρησιμότητας, αἱ ὁποῖαι σήμερον ἀναγνωρίζονται ὑπὸ τῶν συγχρόνων παιδαγωγῶν. Κατ' ἐξοχὴν εἰς σχολεῖα δημοτικά, εἰς τὰ ὁποῖα εἰς ἕνα καὶ μόνον διδάσκαλον εἶναι ἀνατεθειμένη ὅλη ἡ διδασκαλία ὄχι μόνον ἀναγκαία, ὄχι μόνον οὐδεμίαν βλάβην προξενεῖ, ἀλλὰ τοὐναντίον ὠφελεῖ ἡ *λελογισμένη* χρησιμοποίησις *βοηθῶν*.

Οὗτοι, ἐκλεγόμενοι ἐξ ἀνωτέρας τινὸς τάξεως, δύνανται νὰ συνεχίζουν ἀσκήσεις τάξεως κατωτέρας, *τὰς ὁποίας ἤρχισεν ὁ διδάσκαλος*· δύνανται νὰ ἐπιθεωροῦν καὶ νὰ ὑποβοηθοῦν εἰς τὴν διόρθωσιν γραπτῶν ἐργασιῶν μικροτέρων μαθητῶν· εἰς αὐτοὺς ἐπίσης δύναται νὰ ἀνατεθῇ νὰ ὑπαγορεύσουν χωρίον τι, νὰ βοηθοῦν τοὺς μαθητὰς τῆς Α' τάξεως εἰς τὴν προσήκουσαν χρῆσιν τοῦ ἀναγνωστικοῦ κιβωτιδίου, εἰς τὴν χειροτεχνίαν κ.λ.π. Καὶ τῶν ἀνωτέρων δὲ τάξεων οἱ μαθηταὶ μετὰ πολλῆς ὠφελείας ὑποβοηθοῦν τὸν διδάσκαλον, διορθοῦντες λ. χ. τὰς γραπτὰς ἀσκήσεις των δι' ἀνταλλαγῆς ἀμοιβαίας τῶν τετραδίων καὶ δι' ὑπογραμμίσεως τῶν ἐσφαλμένων, ἅτινα εὐκόλως ἀναγνωρίζουν, διότι ὀφείλουν νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψει κατὰ τὴν διόρθωσιν τὸ βιβλίον των. *Περιωρισμένη* λοιπὸν ἐφαρμογὴ τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου, κατὰ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα, καθ' ὃ τὸ μέγιστον καὶ κύριον ἔργον τῆς διδασκαλίας παραμένει πάντοτε καθῆκον τοῦ διδασκάλου, μᾶλλον ὠφέλιμος παρὰ ἐπιβλαβὴς εἶναι. Ἵνα δὲ ἀποφέρῃ τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ ἀποτελέσματα τὸ σύστημα τοῦτο τῆς οὕτως ἐλλόγως περιωρισμένης ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου, ἀνάγκη τὸ ἀπόγευμα μιᾶς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος, λ. χ. τοῦ Σαββάτου, ὁ διδάσκαλος νὰ συσκέπτεται μὲ τοὺς βοηθούς του καὶ ἐν λεπτομερείᾳ νὰ καθορίζουν ἀπὸ κοινοῦ τὰ ἔργα των κατὰ τὴν προσεχῆ ἑβδομάδα. Κατὰ τὰς συζητήσεις ταύτας δίδονται εἰς τοὺς βοηθοὺς καὶ αἱ ἀναγκαῖαι μεθοδικαὶ ὁδηγίαι. (Περὶ τούτου βλ. *Σ. Καλλιάφα*, Θεωρία καὶ πρᾶξις τοῦ σχολείου ἐργασίας, σελ. 118—121). Ἐὰν δὲ τὸ σχολεῖον ἐμφορῆται τοῦ πνεύματος τῆς αὐτοδιοικήσεως, δύναταί τις νὰ ἀναθέτῃ εἰς τὴν κοινότητα τῆς τάξεως ἢ εἰς τὴν τοῦ σχολείου (τῶν ἀνωτέρων τάξεων) ἑκάστοτε τὴν ἐκλογὴν τῶν βοηθῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *K. Chr. G. Zerrenner*, Ueber das Wesen und den Wert der Wechelseitigen.Unt. 1832.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Mitteilungen und Winke, die Einführung der w. S betreffend 1834.—*Τοῦ αὐτοῦ* Die w. S. nach ihrem innern und äussern Wert, 1837.—*Justus Photophilus*, Briefe über die Lancaster Methode 1827 —*Diesterweg*, Pädagogische Reise nach den königlichen dänischen Staaten 1836.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Wegweiser für deutsche Lehrer 1850.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Streitfragen auf dem Gebiete der Padagogik.—*C. P. Mörcher*, Versuch einer kurzer Beschreibung und prakt. Darstelbung d. w. S. 1838.—*Hartter*, Inneres Leben in Schulen mit swechselseitigem unterricht 1842.—*G. A Riecke*. Wechselseitige Unterrichtsmethode und ihre Anwendung auf Württemberg 1846 —*M. Popowa*, Die Bewegung des wechselseitigen Unterrichts in England und in den Volksschulen des Kontinents zum anfang des 19 Jahrhunderts 1903 —*St. Jürgens*, Das Helfersystem 1913.— Τὸ οἰκεῖον ἄρθρον τοῦ «Lexikon der Pädagogik» von *E. Roloff*.—*Α. Βελέλη*, Ὁ Καποδίστριας ὡς θεμελιωτὴς τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. 1908 (Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀρ. 91 καὶ 92).—*Δημ. Μωραΐτου*, Ἱστορία τῆς παιδαγωγικῆς 1927, ἔνθα ἀναγράφεται καὶ ἡ λοιπὴ ἑλληνικὴ βιβλιογραφία.

Σ. Μ. ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ

ἀλληλοδιδασκαλία (ἡ)· τὸ ἀλλήλους διδάσκεσθαι, τὸ νὰ διδάσκῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον.

ἀλληλοδράνεια (ἡ)· φιλοσοφικὸς ὅρος ταυτόσημος πρὸς τὸ ἀλληλεπίδρασις (βλ. λ.).

ἀλληλοκληρονομία (ἡ)· τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ κληρονομῇ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ἤτοι ὁ ἐπιζήσας τὸν ἀποθανόντα.

ἀλληλοκτονία (ἡ)· ὁ φόνος ἀλλήλων, τὸ νὰ φονεύωνται ἀναμεταξύ των: «ἡ ἀλληλοκτονία τοῦ Ἐτεοκλέους καὶ τοῦ Πολυνείκους»· ἄλλως *ἀλληλοφονία*.

ἀλληλοκτόνος (ὁ, ἡ)· βλ. ἀλληλομάχος.

ἀλληλοκτονοῦμαι (*-έομαι*)· μόνον εἰς τὸν πληθ. ὡς ἀλληλοπαθές, *ἀλληλοκτονοῦνται*=κτείνουσιν ἀλλήλους, φονεύει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον: «—ὁ Πολυνείκης καὶ ὁ Ἐτεοκλῆς».

ἀλληλομαχία (ἡ)· ἡ μάχη μεταξὺ ἀλλήλων, τῶν μὴ φύσει πολεμίων, ἐμφύλιος πόλεμος.

ἀλληλομάχος (ὁ, ἡ)· ὁ ἐν ἐμφυλίῳ πολέμῳ μαχόμενος, ὁ μαχόμενος κατὰ ὁμοφύλου ἢ καθ' οὗ δὲν εἶναι φύσει πολέμιος· παρόμοια καὶ τά: *ἀλληλοκτόνος, ἀλληλοφόνος, ἀλληλοφθόρος, ἀλληλοφάγος, ἀλληλοβόρος*.

Β. Φ.

ἀλληλομαχῶ (*-έω*)· μάχομαι ἐν ἐμφυλίῳ πολέμῳ.

ἀλληλοπάθεια (ἡ)· τὸ ἀμοιβαίως πάσχειν, ἡ ἀμοιβαία ἐπήρεια || γραμματ., ἡ ἀμοιβαία ἐνέργεια καὶ πάθος δύο ἢ περισσοτέρων ὑποκειμένων, τὴν ὁποίαν ἐκφράζουν κυρίως τὰ **ἀλληλοπαθῆ ρήματα** (βλ. λ.). Π. χ. «οἱ σύζυγοι ἀγαπῶνται»· τὸ «ἀγαπῶνται» ἐκφράζει ἀλληλοπάθειαν, καθ' ἣν ἑκάτερος τῶν συζύγων ἀγαπᾷ τὸν ἄλλον καὶ ἀγαπᾶται ὑπ' αὐτοῦ.

— [*Ἀστρονομ.*]· βλ. στίλβη.

ἀλληλοπαθής (ὁ, ἡ), -ές (τό)· ὁ ἀμοιβαίως πάσχων, ὁ ἐπηρεάζων τινὰ καὶ ἅμα καὶ ἐπηρεαζόμενος ὑπ' αὐτοῦ.

—ἀλληλοπαθῆ ***ρήματα*** [*Γραμματ.*]. Τὰ ρήματα ταῦτα εἶναι ἓν εἶδος τῶν μέσων ρημάτων, παρὰ τὰ αὐτοπαθῆ ἢ ἀντανακλώμενα, τὰ δυναμικά, τὰ περιποιητικὰ καὶ τὰ διάμεσα. Σώζονται ἐν τῇ γλώσσῃ, ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου, ἐν δὲ τῇ νεωτέρᾳ ἐπέδωκεν ἡ τάξις αὕτη τόσον πολύ, ὥστε σήμερον δύναται πᾶν ρῆμα σημαῖνον ἐνέργειαν δυναμένην νὰ νοηθῇ ἀμοιβαίως, ἤτοι μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων ὑποκειμένων πρὸς ἄλληλα, ὅπως εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ συμφωνία, ἡ συναλλαγή, ὁ χωρισμός, ἡ ἔρις, ἡ μάχη κττ. πᾶν τοιοῦτον ρῆμα δύναται νὰ ἐκφρασθῇ κατὰ μέσην φωνὴν καὶ πληθυντικὸν ἀριθμὸν πρὸς δήλωσιν ἀλληλοπαθείας π. χ. *ἀγαπιοῦνται, φιλιοῦνται, χαιρετιοῦνται, χωρίζονται, ἀνταμώνονται, ἀγκαλιάζονται, κοιτάζονται, πιανονται*, «μάτια ποὺ δὲ *θωριοῦνται* γρήγορα *λησμονιοῦνται*».

Πολλάκις ἐν τῷ καθαρῷ λόγῳ πρὸς σαφεστέραν δήλωσιν τῆς ἀλληλοπαθείας συντίθενται μετὰ τῆς προθέσεως *σύν*· π. χ. *συμβοηθοῦνται, συναντῶνται, συμπλέκονται, συμφιλιοῦνται, συγκατηγοροῦνται*· ἕνεκα τούτου ἐλήφθη ἀμελέστερόν πως καὶ τὸ ρῆμα *συναγωνίζομαι—συναγωνισμὸς* ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἁμίλλης, ἀντὶ τοῦ *διαγωνίζομαι—διαγωνισμὸς* (πβλ. *διαπληκτίζομαι, διαγκωνίζομαι, διαδορατίζομαι, διαμάχομαι* κ.ἄ.).

Ἐπειδὴ ἡ ἀλληλοπάθεια ἐκφράζεται καὶ διὰ περιφράσεως μετὰ τῆς ἀλληλοπαθοῦς ἀντωνυμίας (*τιμῶμεν—, ἀγαπῶμεν ἀλλήλους*) καὶ διὰ συνθέτων τινῶν ἐκ ταύτης (*ἀλληλομάχοι, ἀλληλοκτόνοι*), ἐσχηματίσθησαν πλεῖστα σύνθετα ἐν τῇ γραφομένῃ γλώσσῃ, π. χ. *ἀλληλοθαυμάζονται ἀλληλοβοηθοῦνται, ἀλληλοκαταγγέλλονται, ἀλληλοκατηγοροῦνται* κ. ἄ. (βλ. *Κουμαν.* Συναγωγὴν Λέξεων).

Πολλάκις ἐν τῷ δημοτικῷ λόγῳ πρὸς σαφεστέραν δήλωσιν τῆς ἀλληλοπαθείας προστίθεται ὁ

Digitized by Google

προσδιορισμὸς *ἀτοί τους, συνατοί τους, μοναχοί τους κ.τ.τ.*, π. χ. *τρώγονται —, δέρνονται συνατοί τους, σκοτώνονται ἀναμεταξύ τους κτλ.*

Ἡ ἀλληλοπάθεια ἐκφράζεται ἐνίοτε καὶ διὰ ρημάτων ἐνεργητικῆς φωνῆς, π. χ. *μαλώνουν, ταιριαζουν, χωρίζουν, συμφωνοῦν*, διότι τὰ ρήματα ταῦτα σημαίνουν ἐνέργειαν ὑπὸ δύο τοὐλάχιστον γινομένην ἀμοιβαίως (βλ. Ἐπιστ. Ἐπετ. τόμ. 4, σελ. 75 κ. ἑ.). θ. φ.

ἀλληλοπρόγονα (τὰ)· ἐκ ταύτης προῆλθεν ἡ ἰδιωματικὴ λ. *λημοπρόγονα* = οἱ ἑτεροθαλεῖς ἀδελφοί· «τρώγουνται σὰν λημοπρόγονα»· πρβλ. *ἀλληλαδέρφια*.

ἀλληλοσκοτωμὸς (ὁ)· τὸ νὰ σκοτώνωνται ἀναμεταξύ τους, ἀλληλοκτονία.

ἀλληλοσπαραγμὸς (ὁ)· ὁ μεταξὺ ἀλλήλων σπαραγμός, ἀλληλοκτονία.

ἀλληλοσπορά· βλ. ἀμειψισπορά.

ἀλληλοσφαγία (ἡ)· τὸ σφάζεσθαι ὑπ' ἀλλήλων, τὸ νὰ σφάζῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον (μεταξὺ ὁμοφύλων καὶ οὐχὶ φύσει πολεμίων).

ἀλληλοτροπία *['Οργ. Χημ.]*.- Οὕτω καλεῖται τὸ φαινόμενον ἐκεῖνο, καθ' ὃ δύο ἢ πλείονες ἰσομερεῖς ἑνώσεις μετατρέπονται εὐκόλως εἰς ἀλλήλας, ἐφ' ὅσον πάντως εὑρίσκονται εἰς ὑγρὰν ἢ διαλελυμένην κατάστασιν. Τὸ μῖγμα δὲ τῶν ἰσομερῶν τούτων μορφῶν, τὸ ὁποῖον ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν ἀποτελεῖται ἐκ διαφόρων ποσοτήτων ἐκ μιᾶς ἑκάστης μορφῆς, καλεῖται *ἀλληλότροπον μῖγμα*.

Π. χ. ἀλληλοτροπία παρατηρεῖται εἰς τὰς δικετόνας καὶ δὴ τὰς β-δικετόνας, ὡς λ. χ. τὴν *ἀκετυλακετόνην*, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ μίγματος τῶν ἑξῆς τριῶν μορφῶν:

$CH_3.CO.CH_2.CO.CH_3$ κανονικὴ δικετόνη,

$CH_3.C(OH):CH.CO.CH_3$ κετοενολικὴ μορφή, καὶ

$CH_3.C(OH):C:C(OH).CH_3$ διενολικὴ μορφή. σ. γ.

ἀλληλότροπον *μῖγμα* ['Οργ. Χημ.]· βλ. ἀλληλοτροπία.

ἀλληλοτρόφος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀμοιβαίως τρέφων καὶ τρεφόμενος.

ἀλληλοτυπία (ἡ)· τὸ ἀμοιβαίως τύπτεσθαι.

— **ἀλληλοτυπία** *δονήσεων*· βλ. συμβολὴ κυμάνσεων.

ἀλληλούια. Ἡ λέξις ἢ μᾶλλον ἡ φράσις αὕτη, ἑβραϊκὴ οὖσα, δηλοῖ «*αἰνεῖτε τὸν Κύριον*», ἀπαντᾷ δὲ ἐν μὲν τῇ Π. Διαθήκῃ πολλάκις, ἐν δὲ τῇ Κ. Διαθήκῃ μόνον ἐν τῇ Ἀποκαλύψει (ιθ' 1—6). Οἱ *Ο'* εὐλαβηθέντες τὴν ἱεροπρέπειαν τῆς φράσεως κατέλιπον αὐτὴν ἀμετάφραστον, ὡς καὶ ἡ λατινικὴ μετάφρασις ἡ λεγομένη *Βουλγάτα*. Ἦτο δὲ ἡ φράσις αὕτη λειτουργικὸν ἐπιφώνημα ἀγαλλιάσεως, ἀπαγγελλόμενον, ἢ μᾶλλον ψαλλόμενον, ὑπὸ τοῦ χοροῦ τῶν Λευϊτῶν. Ἐν τῇ ἰουδαϊκῇ λειτουργίᾳ οἱ ψαλμοὶ ριβ'-ριζ' ἀπετέλουν τὴν ὁμάδα τῶν ψαλμῶν τοῦ *χαλλέλ*, οἵτινες ἐψάλλοντο κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτάς, οἷαι αἱ τοῦ Πάσχα, Πεντηκοστῆς, Σκηνοπηγίας, κατὰ τὰς νουμηνίας κ. λ. π. Ἐκ τῆς ὁμάδος δὲ ταύτης φαίνεται ὅτι ἦσαν καὶ οἱ ψαλμοί, οὓς μετὰ τῶν μαθητῶν ἔψαλεν ὁ Χριστὸς μετὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον «καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν» (*Ματθ. κστ'* 30).

Ἐκ τοῦ ἰουδαϊκοῦ ναοῦ καὶ ἐκ τῆς συναγωγῆς εὔλογον ἦτο νὰ εἰσαχθῇ ἡ χρῆσις τοῦ *ἀλληλούια* καὶ εἰς τὴν *χριστιανικὴν λατρείαν*. Καὶ ἡ μὲν ρωμαϊκὴ ἐκκλησία, θεωροῦσα αὐτὸ ὡς χαρμόσυνον ἐπῳδόν, ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἔχει ἀπαγορεύσει τὴν χρῆσίν του κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς νηστείας καὶ τῆς μετανοίας καὶ κατὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν, ψάλλεται δὲ τοῦτο κυρίως κατὰ τὴν πασχαλινὴν ἐποχὴν καὶ μάλιστα κατὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα, ὅτε πλειστάκις ἐπαναλαμβάνεται, ὥσπερ παρ' ἡμῖν τὸ *Χριστὸς ἀνέστη*. Τοὐναντίον ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ γίνεται συχνοτάτη αὐτοῦ χρῆσις καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτόν, μηδὲ τῶν κηδειῶν, μηδ' αὐτῶν τῶν τῆς μετανοίας καιρῶν ἐξαιρουμένων, πλεονάζει δ' ἡ χρῆσις αὐτοῦ μάλιστα κατὰ τὴν Μεγ. Τεσσαρακοστήν· Ἡ διαφορὰ αὕτη ὑπῆρξεν ἄλλοτε σημεῖον ἀντιλεγόμενον καὶ θέμα ζωηρᾶς συζητήσεως μεταξὺ τῶν θεολόγων τῶν δύο ἐκκλησιῶν. π. ι. μ.

—*[Μουσ.]*. Ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας τὸ *ἀλληλούια* ψάλλεται ὡς ἐπῳδὸς χαρακτηριστικῶν τινων ἰδιομέλων, καλουμένων *repons*, τὰ ὁποῖα ἐκ τούτου καλοῦνται «*ἀλληλουιακὰ* (alleluiatiques). Ταῦτα ἐκτελοῦνται ἐξ ὑπαμοιβῆς ὑπὸ τοῦ πρωτοψάλτου καὶ τοῦ χοροῦ μετὰ ποιημάτων φωνητικῶν καὶ παραλλαγῶν. Εἰς τὰς κλασσικὰς ἐκκλησιαστικὰς συνθέσεις ('Ορατόρια, Λειτουργίας κλπ.) καὶ εἰς πολλὰς νεωτέρας ἀπαντῶμεν μεγαλοπρεπῆ ὄντως τεμάχια ἀλληλούια. Μεταξὺ αὐτῶν πρώτην θέσιν κατέχει διὰ τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ ὕφους καὶ τὴν ἠχηρὰν διάταξιν τῶν φωνῶν τὸ

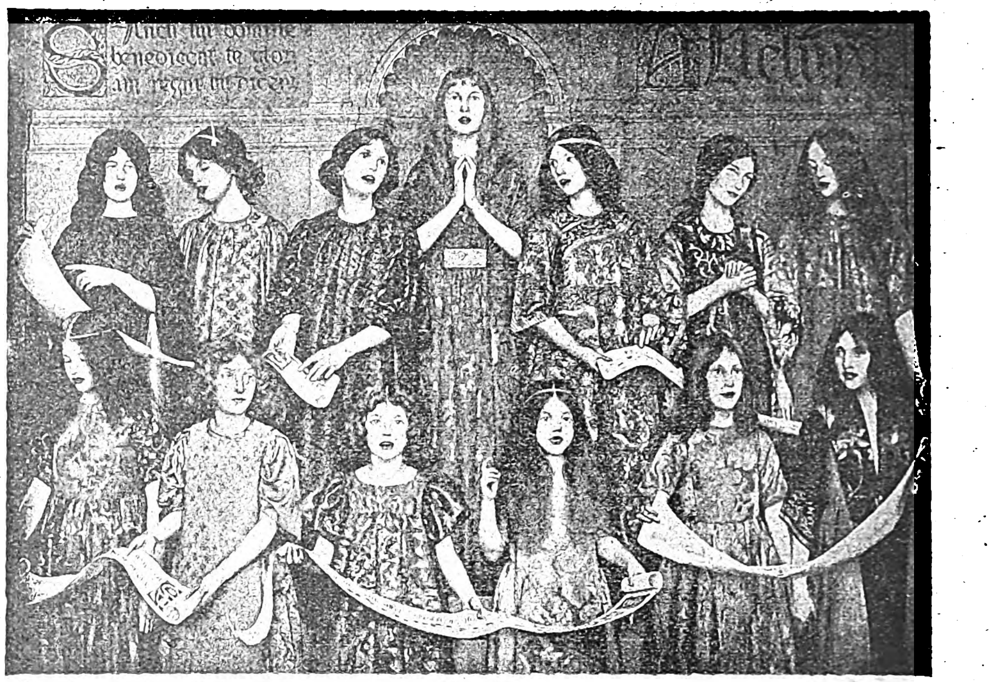

τ. κ. γκολτς: «*Ἀλληλούια*».

['Εθνικὴ Πινακοθήκη Λονδίνου.]

Ἀλληλούια εἰς τὸν «Μεσσίαν» τοῦ Χένδελ (1741), ἀληθὲς ἀριστούργημα ἀντιστικτικῆς ἐπεξεργασίας. α. λαυρ.

ἀλληλούια *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία εἰς Ζάκυνθον τοῦ *σφαιριανθίου τοῦ ἀλύπου* (Globularia Alypum L.). Εἶναι θάμνος ἀειθαλής, μικροῦ ἀναστήματος, καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς βότανον καθαρτικόν.

ἀλληλουχία (ἡ)· τὸ ἀλλήλων ἔχεσθαι, τὸ νὰ συγκρατῶνται ὑπ' ἀλλήλων· || συνάφεια, ἀκολουθία, λογικὴ συγκρότησις, συνοχή· || ἀλλεπαλληλία, διαδοχή.

— *[Φιλοσοφ.]*. Ἀλληλουχία εἶναι τὸ ἀμοιβαίως συνέρχεσθαι, ὁ εἱρμός, ὁ συνειρμός, ἡ προσαρμογὴ λογικῶς τῶν ἰδεῶν πρὸς ἀλλήλας, ἡ ἐξάρτησις ἰδεῶν ἀπ' ἀλλήλων, ἡ διαδοχὴ φαινομένων κατὰ σειράν τινα.

Λέγομεν ὅτι ὑπάρχει ἀλληλουχία ἰδεῶν, ὅταν αὗται συμφωνοῦν λογικῶς πρὸς ἀλλήλας. Κατὰ ταῦτα σύστημα μὲ ἀλληλουχίαν εἶναι σύστημα ἰδεῶν μὴ ἐμφανίζον ἀντίφασιν οὔτε χάσμα μεταξὺ τῶν μερῶν αὐτοῦ· π. χ. εἰς τὰ θεωρήματα ἔχομεν ἀλληλουχίαν: «πολλῆς οὔσης ἐν τοῖς θεωρήμασιν ἀλληλουχίας» (*Λογγῖνος, Σέξτ. Ἐμπειρ.*). Ὁ St. Mill λέγει ὅτι ἡ τυπικὴ Λογικὴ εἶναι ἡ θεωρία τῆς ἀλληλουχίας.

Εἰς τὴν Φιλοσοφίαν ζητεῖται νὰ οἰκοδομηθῇ σύστημα μὲ ἀλληλουχίαν προσαρμοζόμενον πρὸς τὰ γνωστὰ γεγονότα, χωρὶς ὅμως τὸ σύστημα τοῦτο νὰ ἐπαληθεύηται τελειωτικῶς, καὶ ὁρίζεται ἡ Φιλοσοφία ὡς γενικὴ Ἐπιστήμη, ἥτις ὀφείλει νὰ συνδέῃ τὰς ὑπὸ τῶν εἰδικῶν Ἐπιστημῶν παρεχομένας γενικὰς γνώσεις εἰς σύστημα ἀπηλλαγμένον ἀντιφάσεων. Τὴν ἀλληλουχίαν διακόπτει ἡ εἴσοδος ἀντιφάσεως· διὸ ὑπάρχει ἀνάγκη τοῦ νὰ νοῶμεν τὴν πραγματικότητα κατὰ τρόπον ἀποκλείοντα τὰς ἀντιφάσεις, καθ' ὅσον ἡ νόησις ἀξιοῖ γενικόν τινα τῶν παραστάσεων συνειρμόν. Ἀφορμὴν εἰς τὰς ἀντιφάσεις δίδουν τὰ ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ δεδομένα γεγονότα. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐμπειρία δίδει καὶ ἀφορμὴν διὰ νὰ σχηματίσωμεν τὴν ἰδέαν περί τινος κανονικοῦ συνειρμοῦ τῶν πραγμάτων.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι ἐν ἀρχῇ τοσοῦτον ἀόριστος, ὅσον καὶ τὸ ἑκάστοτε διὰ φαινομενικῶν ἐξαιρέσεων διακοπτόμενον θέαμα τῆς ἀλληλουχίας τῶν φαινομένων, ἥτις γίνεται ἀντιληπτὴ διὰ μέσου ἐποπτείας *(Wundt)*. Ἵνα φαίνεται εἰς ἡμᾶς κανονικὸς συνειρμός τις τῶν ἀντικειμένων τῆς αἰσθήσεως, πρέπει τὰ συστατικὰ τοιούτου τινὸς συνειρμοῦ ν' ἀποτελῶσι σύνολόν τι, τὸ δὲ σύνολον τοῦτο νὰ εἶναι ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ σταθερῶς διατεταγμένον οὕτως, ὥστε νὰ διακρίνωμεν ὅτι ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτὴ συνδιάταξις, ὅπου εὑρίσκεται ἡ αὐτὴ ἀλληλουχία· π. χ. αἱ κινήσεις τῶν ἀστέρων ἀποτελοῦσι τοπικο-χρονικοὺς συνειρμούς. π. ζερβος

ἀλληλουχοῦμαι (—*έομαι*)· εὑρίσκομαι ἐν ἀλληλουχίᾳ.

ἀλληλοφάγος (ὁ, ἡ)· βλ. ἀλληλομάχος.

ἀλληλοφθονία (ἡ)· ὁ μεταξὺ ἀλλήλων φθόνος, τὸ νὰ φθονῇ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον.

ἀλληλοφθόρος (ὁ, ἡ)· βλ. ἀλληλομάχος.

ἀλληλόφιλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· *ἀλληλόφιλα* καλοῦνται ἐν τοῖς Γεωπονικοῖς εἴδη τινὰ ἰχθύων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *μονήρη*.

ἀλληλοφονία (ἡ)· ὁ φόνος μεταξὺ ἀλλήλων, τὸ νὰ φονεύωνται ἀναμεταξύ των, ἄλλως *ἀλληλοκτονία*.

ἀλληλοφόνος (ὁ, ἡ)· βλ. ἀλληλομάχος.

ἀλληλόχρεος (ὁ, ἡ)· ὁ δι' ἀμοιβαίου χρέους, ὑποχρεώσεως συνδεόμενος, ἀλληλέγγυος.

— **ἀλληλόχρεος** *λογαριασμός*. Ὁ λογαριασμὸς ὁ τηρούμενος ἀμοιβαίως μεταξὺ δύο συναλλασσομένων προσώπων.

— [ΛΟΓΙΣΤ.] Οἱ ἔμποροι γενικῶς εἰς τὰς συναλλαγάς των θέλουσι ν' ἀποφεύγωσι τὴν ἐπὶ ἑκάστης πράξεως ἀνταλλαγὴν χρημάτων καὶ νὰ κανονίζωσι τὰς μεταξύ των διαφορὰς κατὰ κανονικά, εἰ δυνατόν, χρονικὰ διαστήματα, οὐχὶ μεγαλύτερα τοῦ ἔτους. Τὸ τοιοῦτον μεταξὺ δύο προσώπων γίνεται ἐν τῇ πράξει διὰ λογιστικῶν λογαριασμῶν τηρουμένων ἑκατέρωθεν, ἐν οἷς ἀναγράφονται αἱ μεταξύ των συναλλαγαί. Οἱ τοιοῦτοι λογαριασμοὶ καλοῦνται *ἀλληλόχρεοι*. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τοὺς λογαριασμοὺς τούτους διαρκῶς εἰσάγονται νέα ποσὰ καὶ ἡ κατάστασίς των μεταβάλλεται, καλοῦνται καὶ *τρέχοντες* λογαριασμοί.

Ὅταν τὰ ἀναγραφόμενα ποσὰ εἰς τοὺς ἀλληλοχρέους λογαριασμοὺς δὲν ἀποφέρουσι τόκους, οἱ λογαριασμοὶ καλοῦνται *ἁπλοῖ ἀλληλόχρεοι*. Ὅταν ὅμως ἀποφέρουσι τόκους, τότε καλοῦνται *ἀλληλόχρεοι τοκοφόροι λογαριασμοί*.

Εἰς τοὺς ἁπλοῦς λογαριασμοὺς τὸ ἀποτέλεσμα δίδεται δι' ἀφαιρέσεως μεταξὺ Δοῦναι καὶ Λαβεῖν. Εἰς τοὺς τοκοφόρους τοιούτους δέον νὰ ὑπολογίζωνται καὶ οἱ τόκοι τῶν ἐγγραφομένων ποσῶν, δι' ὃ καὶ χρῄζουσιν εἰδικῆς σπουδῆς.

Ἀπὸ λογιστικῆς ἀπόψεως, ὁ ἀλληλόχρεος λογαριασμός, ὡς καὶ πᾶς λογιστικὸς λογαριασμός, εἶναι πίναξ διπλοῦς, ἔχων ἀριστερὰ τὸ Δοῦναι καὶ δεξιὰ τὸ Λαβεῖν. Ὁ λογαριασμὸς περιέχει τὰς συναλλαγὰς δύο προσώπων, τοῦ συντάσσοντος τὸν λογαριασμὸν καὶ τοῦ μετ' αὐτοῦ συναλλασσομένου, καλουμένου *τιτλούχου* τοῦ λογαριασμοῦ. Ὁ συντάσσων τὸν λογαριασμὸν ἐγγράφει εἰς τὸ Δοῦναι πᾶν ὅ,τι χορηγεῖται παρ' αὐτοῦ εἰς τὸν τιτλοῦχον ἢ εἰς ἄλλους διὰ λογαριασμὸν τούτου, καὶ εἰς τὸ Λαβεῖν πᾶν ὅ,τι αὐτὸς λαμβάνει παρὰ τοῦ τιτλούχου ἢ παρ' ἄλλων διὰ λογαριασμὸν τούτου.

Αἱ χρηματικαὶ συναλλαγαὶ αἱ ἀναγραφόμεναι ἐν τοῖς ἀλληλοχρέοις λογαριασμοῖς προέρχονται κυρίως ἐκ μετρητῶν, ἐκ συναλλαγματικῶν καὶ γραμματίων, ἐκ φορτωτικῶν, ἐκ κινητῶν ἀξιῶν, ἐξ ἐντολῶν πληρωμῆς καὶ ἐξ ἐπιταγῶν.

Καίτοι ἐκ τοῦ νόμου ὁ ἀνατοκισμὸς ἀπαγορεύεται, ἐν τούτοις διὰ τοὺς ἀλληλοχρέους λογαριασμοὺς ὁ νόμος ἐπιτρέπει, ὅπως οἱ τόκοι μετατρέπωνται εἰς κεφάλαιον ἀποφέρον τόκον ἅμα τῇ κλείσει ἑνὸς λογαριασμοῦ, ἔστω καὶ ἂν ἡ κλεῖσις τοῦ λογαριασμοῦ γίνῃ πολλάκις ἐντὸς τοῦ ἔτους.

Τὸ ὑπόλοιπον ἑνὸς ἀλληλοχρέου τοκοφόρου λογαριασμοῦ εἶναι ἀπαίτησις παραγραφομένη ἐντὸς 30 ἐτῶν ἀπὸ τῆς κλείσεως τοῦ λογαριασμοῦ.

Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως οἱ ἀλληλόχρεοι λογαριασμοὶ χρησιμεύουσιν εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς κυκλοφορίας τοῦ νομίσματος καὶ κυρίως εἰς τὴν

Digitized by Google

ἐπέκτασιν τῆς πίστεως Τοῦτο διότι ἐκ τῶν ποσῶν τῶν πολυαρίθμων πράξεων, αἵτινες γίνονται εἰς χρονικόν τι διάστημα, μόνον τὸ ἐκ τῆς ἐξισώσεως τοῦ Δοῦναι καὶ Λαβεῖν ὑπόλοιπον θὰ καταβληθῇ, καὶ τοῦτο, ἐφ' ὅσον ὁ λογαριασμὸς δὲν συνεχισθῇ, διότι ἄλλως καὶ τοῦτο δὲν καταβάλλεται, ἀλλὰ τακτοποιεῖται λογιστικῶς εἰσερχόμενον εἰς τὸν ἑπόμενον λογαριασμόν.

Αἱ τράπεζαι μεταξύ των συνήθως τηροῦσιν ἀλληλοχρέους τοκοφόρους λογαριασμοὺς ὑπὸ ὅρους ἀμοιβαίους ὡς πρὸς τὸ ἐπιτόκιον, ὑπολογισμὸν τῶν τοκοφόρων ἡμερῶν κλπ. Ἡ ἀμοιβαιότης αὕτη τῶν ὅρων δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς λογαριασμοὺς μεταξὺ τραπεζῶν καὶ κοινοῦ, ὅπου οἱ τράπεζαι τηροῦσι τοιούτους τῶν κάτωθι κατηγοριῶν καὶ ὅρων:

1) Λογαριασμοὺς καταθέσεων εἰς ἀνοικτὸν λογαριασμόν. Αἱ τράπεζαι δέχονται, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅπως ὁ πελάτης καταθέτῃ παρ' αὐταῖς, ἢ αὗται εἰσπράττωσι διὰ λογαριασμὸν τοῦ πελάτου οἱαδήποτε ποσά, ἀφ' ἑτέρου δ' ὅπως αὗται ἐνεργῶσι πληρωμὰς διὰ λογαριασμὸν τοῦ πελάτου. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον τὰ χρήματα τοῦ κοινοῦ εἶναι ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ διαρκῶς παραγωγικά, διευκολύνονται δὲ καὶ αἱ πληρωμαί. Εἰς τοὺς λογαριασμοὺς τούτους τὸ Δοῦναι δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ Λαβεῖν καὶ τὸ ἐπιτόκιον εἶναι τὸ αὐτὸ διὰ τὰ ποσὰ τοῦ Δοῦναι καὶ Λαβεῖν καὶ κατὰ κανόνα μικρόν.

2) Λογαριασμοὺς προκαταβολῶν. Αἱ τράπεζαι ἀνοίγουσιν εἰς τοὺς πελάτας πιστώσεις ποσοῦ ἀναλόγου πρὸς τὰς παρ' αὐτῶν παρεχομένας ἐγγυήσεις, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πελάται ἀποσύρουσιν, ἐφ' ὅσον λαμβάνουσιν ἀνάγκην, καὶ μέχρι τοῦ ποσοῦ τῆς χορηγηθείσης πιστώσεως, ἢ καταθέτουσιν ὅταν ἔχωσι διαθέσιμα ποσὰ πρὸς μείωσιν τοῦ χρέους. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὁ πελάτης πληρώνει τόκον οὐχὶ δι' ὁλόκληρον τὴν ἀνοιχθεῖσαν πίστωσιν, ἀλλὰ μόνον διὰ τὸ χρησιμοποιηθὲν ποσὸν καὶ διὰ τὸν χρόνον τῆς χρησιμοποιήσεώς του. Εἰς τοὺς λογαριασμοὺς τούτους τὸ ὑπόλοιπον εἶναι κατὰ κανόνα χρεωστικὸν καὶ τὸ ἐπιτόκιον τὸ αὐτὸ διά τε τὸ Δοῦναι καὶ τὸ Λαβεῖν, ἀρκετὰ δὲ ὑψωμένον.

3) Λογαριασμοὺς τρέχοντας. Οὗτος εἶναι συνδυασμὸς τῶν δύο προηγουμένων. Αἱ τράπεζαι δέχονται καταθέσεις, συναλλαγματικάς, γραμμάτια, ἐπιταγάς, φορτωτικάς, τοκομερίδια κλ. πρὸς εἴσπραξιν καὶ συγχρόνως ἐνεργοῦσι πληρωμὰς διὰ λογαριασμὸν τοῦ πελάτου, οὕτως ὥστε ὁ λογαριασμὸς δύναται νὰ εἶναι ἄλλοτε χρεωστικὸς καὶ ἄλλοτε πιστωτικός. Εἰς τούτους τὸ ἐπιτόκιον τοῦ Δοῦναι εἶναι μεγαλύτερον τοῦ ἐπιτοκίου τοῦ Λαβεῖν καὶ ἰσχύει τὸ τοῦ Δοῦναι, ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον ὁ λογαριασμὸς εἶναι χρεωστικός, καὶ τὸ τοῦ Λαβεῖν, ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον ὁ λογαριασμὸς εἶναι πιστωτικός.

Αἱ τράπεζαι διὰ τὰς οὕτω παρ' αὐτῶν παρεχομένας ὑπηρεσίας εἰς τὸ κοινόν, πλὴν τῶν ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἐπιτοκίων κερδῶν χρεοῦσι τοὺς πελάτας καὶ διὰ διαφόρων ἐξόδων, χαρτοσήμου, ταχτελῶν, ἐξόδων μεταφορᾶς χρημάτων, ὡς καὶ προμηθειῶν διὰ πᾶσαν πληρωμήν, εἴσπραξιν, ἢ συμψηφισμόν, ἀποδοχὴν συναλλαγματικῆς, προμήθειαν ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς ἀνοιχθείσης πιστώσεως, ἐπὶ τοῦ ἀκαλύπτου χρεωστικοῦ ποσοῦ κλ. Ταῦτα κανονίζονται ἀναλόγως τῶν συνηθειῶν ἑκάστης τραπέζης. Γενικῶς εἴθισται ὅπως ἡ προμήθεια ἐπὶ τοῦ συνόλου ἀνοιγομένης πιστώσεως εἰσπράττηται καὶ ἂν δὲν γίνῃ χρῆσις τῆς ἀνοιχθείσης πιστώσεως, τοῦτο δὲ διότι εἰς τοὺς τοιούτους λογαριασμοὺς οἱ πελάται δίδουσιν ὡς ἐγγύησιν διαφόρους τίτλους καὶ ἡ τράπεζα ὀφείλει διὰ τῆς προμηθείας, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ εἰσπράξῃ τὰ φύλακτρα τῶν τίτλων, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ λάβῃ ἀμοιβὴν διὰ τὴν ὑποχρέωσιν ἣν ἔχει νὰ τηρῇ πάντοτε τὴν ἀνοιχθεῖσαν πίστωσιν διαθέσιμον τῷ πελάτῃ.

Αἱ τράπεζαι τηροῦσι πλῆθος ἀλληλοχρέων τοκοφόρων λογαριασμῶν μετὰ τοῦ κοινοῦ, δέον δὲ τούτους πάντας νὰ κλείσωσι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἰσολογισμοῦ, ὑπολογίζοντες τοὺς τόκους ὅλων τῶν ἐν αὐτοῖς ποσῶν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην. Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἐργασίαν πολλήν, ἥτις καὶ δέον νὰ ἐκτελεσθῇ συντόμως. Διὰ τοῦτο ἐπεζητήθησαν μέθοδοι, καθ' ἃς συντασσόμενοι οἱ ἀλληλόχρεοι τοκοφόροι λογαριασμοὶ νὰ δίδωσι τὸ ἀποτέλεσμα δι' ὀλίγης ἐργασίας καὶ εἰ δυνατὸν στιγμιαίως. Αἱ ἐν χρήσει μέθοδοι εἶναι ἡ «*εὐθεῖα*» καὶ αἱ μορφαὶ ταύτης, ἡ «*ἀντίστροφος*» καὶ ἡ «*κλιμακωτὴ*» ἢ ἄλλως «*Ἀμβουργική*». Εἰς πάσας μέθοδον οἱ ἀλληλόχρεοι λογαριασμοὶ εἶναι διῃρημένοι εἰς δύο μέρη, τὸ Δοῦναι καὶ τὸ Λαβεῖν, ἕκαστον δὲ τούτων διαιρεῖται εἰς στήλας ἐμφαινούσας: 1) σύντομον χρονολογίαν πάσης πράξεως, 2) περίληψιν τῆς πράξεως, 3) τὸ ποσὸν δι' ὃ ἐγένετο ἡ πρᾶξις, 4) τὴν χρονολογίαν λήξεως, ἤτοι τὴν χρονολογίαν ἀφ' ἧς ἐγγραφὲν ποσὸν ἄρχεται φέρον τόκον, 5) τὸ ποσὸν τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς τὸ ἐγγραφόμενον ποσὸν εἶναι τοκοφόρον, 6) τὸν τόκον ἢ τοκάριθμον (βλ. λ. *τόκος*) ἑκάστου ποσοῦ.

Ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν κλείσεως ἐκράτησε νὰ λέγωσιν, ὅτι ὁ λογαριασμὸς κλείεται τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς διαρκείας τοῦ λογαριασμοῦ, ἐνῷ ἔδει νὰ λέγωσιν, ὅτι κλείεται τὴν ἑπομένην, ἀφοῦ καὶ ἡ ἡμέρα κλείσεως λογίζεται ὡς τοκοφόρος· π.χ. λέγουσιν ὅτι λογαριασμός τις ἐκλείσθη τὴν 31 Δβρίου, ἐνῷ ἔδει νὰ λέγωσιν ὅτι ἐκλείσθη τὴν 1 Ἰανουαρίου, ἐφόσον πράγματι ὑπολογίζονται τόκοι μέχρι τοῦ μεσονυκτίου τῆς 31 Δβρίου.

Αἱ τοκοφόροι ἡμέραι τῶν ποσῶν ὑπολογίζονται ἀπὸ τῆς ἑπομένης τῆς ὡς χρονολογίας λήξεως ἐγγραφομένης ἐν τῷ λογαριασμῷ μέχρι τῆς κλείσεως τοῦ λογαριασμοῦ. Ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν λήξεως, ἤτοι τὴν ἀφετηρίαν ὑπολογισμοῦ τόκου, ὑπάρχουσι διάφοροι συνήθειαι κατὰ διαφόρους τραπέζας. Ἄλλαι ὑπολογίζουσι ὅτι πᾶν ποσὸν τοῦ Δοῦναι φέρει τόκον ἀπὸ τῆς ἑπομένης τῆς χορηγήσεώς του παρὰ τῆς τραπέζης, ἄλλαι ἀπὸ τῆς χορηγήσεώς του ἢ καὶ τῆς προηγουμένης τῆς χορηγήσεώς του, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ τράπεζα ἵνα τὰ χορηγήσῃ τὰ εἶχε διαθέσιμα πρὸ μιᾶς ἢ δύο ἡμερῶν. Ὡς πρὸς δὲ τὰ ποσὰ τοῦ Λαβεῖν, ἄλλαι ὑπολογίζουσιν ὅτι ἄρχονται φέροντα τόκον ἀπὸ τῆς ἑπομένης τῆς εἰσπράξεώς των παρὰ τῆς τραπέζης, ἄλλαι ἀπὸ τῆς μεθεπομένης καὶ πλέον, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τὰ εἰσπραττόμενα ποσὰ διατίθενται καὶ γίνονται παραγωγικὰ μετὰ μίαν, δύο ἢ καὶ πλέον ἡμέρας.

Ὅσα ποσὰ ἀναγράφονται ἐν τῷ λογαριασμῷ καὶ κατὰ κοινὴν συμφωνίαν δὲν εἶναι τοκοφόρα, δέον ν' ἀναγράφωνται εἰς ἰδιαιτέραν στήλην.

Διὰ ἑκάστην μέθοδον συντάξεως ἀλληλοχρέου τοκοφόρου λογαριασμοῦ θὰ ἔχωμεν τὰς ἑξῆς τέσσαρας περιπτώσεις: α') ἐπὶ ἐπιτοκίῳ ἀμοιβαίῳ καὶ σταθερῷ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ λογαριασμοῦ· β') ἐπὶ ἐπιτοκίῳ ἀμοιβαίῳ μεταβαλλομένῳ· γ') ἐπὶ ἐπιτοκίῳ μὴ ἀμοιβαίῳ καὶ σταθερῷ καὶ δ') ἐπὶ ἐπιτοκίῳ μὴ ἀμοιβαίῳ καὶ μεταβαλλομένῳ.

Παράδειγμα: Ἡ τράπεζα Τ συντάσσει τὸν ἀλληλόχρεον λογαριασμὸν τοῦ πελάτου της Χ. Ὁ λογαριασμὸς ἄρχεται τὴν 1 Ἰανουαρίου καὶ λήγει τὴν 31 Μαρτίου. Πρὸς ὑπολογισμὸν τοῦ τόκου λαμβάνεται ἔτος μικτόν. Τὰ ποσὰ τοῦ Δοῦναι καὶ τοῦ Λαβεῖν ἄρχονται φέροντα τόκον ἀπὸ τῆς ἑπομένης τῆς λήξεως των. Προμήθεια λογίζεται ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ Δοῦναι καὶ 1/4 % δι' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ λογαριασμοῦ. Πράξεις ἐγένοντο αἱ ἑξῆς.

Δεκεμβρίου 31.— Ὑπόλοιπον χρεωστικὸν 6000.

Ἰανουαρίου 20.— Ὁ Χ καταθέτει εἰς μετρητὰ 5000.

Φεβρουαρίου 4. — Ὁ Χ ἀποστέλλει τῇ Τραπέζῃ πρὸς εἴσπραξιν συναλλαγματικήν του λήξεως 11 Μαρτίου 4000 δρ.

Φεβρουαρίου 19. — Ἡ Τράπεζα χορηγεῖ τῷ Χ ἐπιταγὴν εἰς διαταγήν του 8000 δρ.

Μαρτίου 5. — Ὁ Χ ἀποστέλλει πρὸς εἴσπραξιν συναλλαγματικήν του λήξεως Ἀπριλίου 15 ἐκ δρ. 2000.

Μαρτίου 11. — Ἡ Τράπεζα πληρώνει συναλλαγματικὴν ἐπὶ τοῦ Χ δρ. 3000.

Α') Ἐπιτόκιον ἀμοιβαῖον σταθερόν. — Ὑποθέσωμεν ἐν πρώτοις τὸ ἐπιτόκιον ὅμοιον δι' ἀμφότερα τὰ μέρη καὶ σταθερὸν (4 %).

1) ***Εὐθεῖα μέθοδος.*** Ἅμα ὡς γίνεται ἑκάστη πρᾶξις ἐγγράφεται αὕτη ἐν τῷ λογαριασμῷ (βλέπε παρατιθέμενον ὑπόδειγμα) συμπληρουμένων τῶν στηλῶν (1), (2), (3), (5), εἰς τὸ Δοῦναι ἢ τὸ Λαβεῖν, ἀναλόγως τοῦ ἂν τὸ ποσὸν εἶναι χρεωστικὸν ἢ πιστωτικόν. Ἡ συμπλήρωσις τῶν στηλῶν (4) καὶ (6) ἔδει νὰ γίνῃ κατὰ τὴν κλεῖσιν. Τοῦτο ὅμως θὰ παρεῖχεν ἀποτόμως πολλὴν ἐργασίαν, διότι οἱ λογαριασμοὶ εἰς τὰς τραπέζας εἶναι πολλοὶ μὲ ποσὰ πάμπολλα καὶ δέον νὰ κλεισθῶσι συγχρόνως κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἰσολογισμοῦ. Σκοπὸς ὅμως τῆς συντάξεως τῶν ἀλληλοχρέων λογαριασμῶν εἶναι ἡ στιγμιαία, εἰ δυνατόν, ἐξεύρεσις τοῦ ἀποτελέσματος. Πρὸς τοῦτο συμπληροῦνται ἀμέσως ἅμα τῇ ἐγγραφῇ ἑκάστης πράξεως καὶ αἱ στῆλαι (4) καὶ (6), ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν κατὰ ποίαν χρονολογίαν συντάσσεται ὁ ἰσολογισμός, ὁπότε κλείονται οἱ λογαριασμοί, ὑπολογιζομένων τοκοφόρων ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λήξεως μέχρι τῆς οὕτω γνωστῆς κλείσεως.

Ἡ πρᾶξις τῆς 5 Μαρτίου ἔχει λῆξιν πίπτουσαν πέραν τῆς κλείσεως. Τὸ ποσὸν τῶν 2000 δρ. ἔχει ἀξίαν 2000 τὴν 15 Ἀπριλίου, πλὴν κατὰ τὴν 31 Μαρτίου ἔχει πραγματικὴν ἀξίαν 2000 ἠλαττωμένας κατὰ τὸ προεξόφλημά των ἀπὸ 31 Μαρτίου μέχρι 15 Ἀπριλίου. Ἵνα κατὰ τὴν 31 Μαρτίου ἐν τῷ λογαριασμῷ περιληφθῇ ἡ πραγματική του ἀξία, δέον τὸ προεξόφλημα τοῦτο ν' ἀφαιρεθῇ ἐκ τῶν 2000, ἢ ἀντὶ τοῦ προεξοφλήματος ν' ἀφαιρεθῇ ὁ τοκάριθμος τῶν 2000 ἐπὶ 15 ἡμέρας ἐκ τῶν τοκαρίθμων τοῦ λαβεῖν. Ἐν τῇ πράξει τὴν ἀφαίρεσιν αὐτὴν τῶν τοκαρίθμων ἐκτελοῦσι λογιστικῶς κατὰ τὴν κλεῖσιν τοῦ λογαριασμοῦ, ἵνα δὲ γνωρίζωσι τοὺς πρὸς ἀφαίρεσιν τοιούτους, ἤτοι τοὺς σημαίνοντας προεξόφλημα, τοὺς ἐγγράφουσιν ἔναντι τῶν ἀντιστοίχων των ποσῶν καὶ ἐν τῇ στήλῃ τῶν τοκαρίθμων, ἀλλὰ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης καὶ τοὺς καλοῦσιν «ἐρυθροὺς τοκαρίθμους». Ὅθεν πᾶν ποσὸν ἔχον λῆξιν πίπτουσαν πέραν τῆς κλείσεως καὶ μὴ ἀποφέρον τόκον, ἀλλὰ χρῇζον προεξοφλήσεως παρέχει ἐρυθροὺς τοκαρίθμους. Ἐνταῦθα οἱ ἐρυθροὶ τοκάριθμοι ἐτέθησαν ἐντὸς παρενθέσεως.

Οὕτω κατὰ τὴν κλεῖσιν πᾶσαι αἱ στῆλαι εἶναι συμπεπληρωμέναι καὶ δὲν ἀπομένει ἢ μόνον ἡ εὕρεσις τοῦ ἀποτελέσματος. Πρὸς τοῦτο ἐξισοῦνται πρῶτον οἱ ἐρυθροὶ τοκάριθμοι λογιστικῶς, ἡ ἐξίσωσις των ἐγγράφεται διὰ μελάνης μελάνης καὶ οἱ ἐρυθροὶ δὲν λαμβάνονται πλέον ὑπ' ὄψιν. Εἶτα ὑπολογίζονται οἱ τόκοι τῶν μελανῶν τοκαρίθμων, ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἐπιτόκιον εἶναι τὸ αὐτὸ διὰ τὸ Δοῦναι καὶ Λαβεῖν, ἀρκεῖ νὰ ὑπολογισθῇ ὁ τόκος ἐπὶ τῆς ἐξισώσεως τῶν τοκαρίθμων καὶ νὰ ἐγγραφῇ εἰς ὃ μέρος τὸ ἄθροισμα τῶν τοκαρίθμων εἶναι μεγαλύτερον. Εἶτα ὑπολογίζεται ἡ προμήθεια, ἐπὶ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ποσῶν τοῦ Δοῦναι, μὴ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὡς εἴθισται, τοῦ ὑπολοίπου τοῦ προηγουμένου λογαριασμοῦ, διότι ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τούτου ἔχει ὑπολογισθῇ προμήθεια εἰς τὸν προηγούμενον λογαριασμόν. Τέλος ἐξισοῦνται λογιστικῶς τὰ κεφάλαια καὶ τὸ ὑπόλοιπον φέρεται εἰς νέον. Οὕτω συντάσσεται εἰς τὰ βιβλία τῆς Τραπέζης ὁ λογαριασμός, ἀντίγραφον δὲ τούτου ἀποστέλλεται τοῖς πελάταις σημειουμένου κάτωθεν Ε. Λ. Π. (*ἐκτὸς λάθους ἢ παραλείψεως*), καθόσον τὰ λάθη ἀναγνωρίζονται.

Ἡ παροῦσα περίπτωσις εἶναι ἡ βασική, μορφαὶ δὲ ταύτης πᾶσαι αἱ λοιπαί.

Ἀντὶ τοκαρίθμων δι' ἕκαστον ποσὸν δύνανται νὰ ὑπολογίζωνται ἀμέσως τόκοι, ὅπερ πολυπλοκώτερον.

Ἐφόσον λαμβάνεται ἐκ τῶν προτέρων ὡς γνωστὴ ἡ ἡμερομηνία κλείσεως δυνατὸν νὰ χρειασθῇ νὰ κλεισθῇ λογαριασμός τις ἐνωρίτερον τῆς ληφθείσης ὡς ἡμερομηνίας κλείσεως ἢ βραδύτερον. Ἐὰν πρόκειται νὰ κλεισθῇ ἐνωρίτερον, τότε δέον οἱ τοκάριθμοι πάντων τῶν ποσῶν νὰ ἐλαττωθῶσι κατὰ τὸν τοκάριθμόν των διὰ τὰς ἡμέρας ἀπὸ τῆς πραγματικῆς κλείσεως μέχρι τῆς ληφθείσης ὡς τοιαύτης, ἐὰν δὲ βραδύτερον, ν' αὐξηθῶσιν ἀντιστοίχως. Τοῦτο λογιστικῶς ἐν τῇ πράξει γίνεται ὡς ἑξῆς:

Ὁ τοκάριθμος τῆς διαφορᾶς τῶν ἀθροισμάτων τῶν δύο μερίδων τῶν κεφαλαίων διὰ τὰς ἡμέρας ἀπὸ τῆς πραγματικῆς κλείσεως μέχρι τῆς ἐξ ἀρχῆς ληφθείσης ὡς τοιαύτης ἐγγράφεται εἰς τὸ μέρος τοῦ λογαριασμοῦ, εἰς ὃ τὸ ἄθροισμα τῶν κεφαλαίων εἶναι μικρότερον προκειμένου περὶ κλείσεως προγενεστέρας, καὶ εἰς τὸ μέρος εἰς ὃ τὸ ἄθροισμα τῶν κεφαλαίων εἶναι μεγαλύτερον προκειμένου περὶ κλείσεως μεταγενεστέρας τῆς ἐξ ἀρχῆς ληφθείσης ὡς τοιαύτης. Οὕτως αἴρεται τὸ μειονέκτημα τοῦ ὅτι λαμβάνεται ἐξ ἀρχῆς ὡς γνωστὴ ἡ ἡμερομηνία κλείσεως. Οἱ ἐρυθροὶ τοκάριθμοι χρησιμοποιούμενοι δὲν παρέχουσιν ἀπόλυτον ἀκρίβειαν

ΔΟΥΝΑΙ **(Εὐθεῖα μέθοδος)** ΛΑΒΕΙΝ

Χρονολογ. πράξεως	Αἰτία χρεώσεως	Χρονολογ. λήξεως	Ἡμέραι	Ποσὰ	Τοκάριθμοι	Χρονολογ. πράξεως	Αἰτία πιστώσεως	Χρονολογ. λήξεως	Ἡμέραι	Ποσὰ	Τοκάριθμοι
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Ἰαν. 1	Ὑπόλοιπον χρεωστικὸν	Δεκμ. 31	90	6000	5400	Ἰαν. 20	Καταθέσεις εἰς μετρητὰ	Ἰαν. 20	70	5000	3500
Φεβρ. 19	Ἐπιταγὴ εἰς διαταγήν του	Φεβρ. 19	40	8000	3200	Φεβρ. 4	Σ)κή του πρὸς εἴσπραξ.	Μαρ. 11	20	4000	800
Μαρ. 11	Ἐξόφλησις Σ)κῆς ἐπὶ Χ	Μαρ. 11	20	3000	600	Μαρτ. 5	» » »	Ἀπρ. 15	(15)	2000	(300)
» 31	Ἐξίσ. Ἐρυθρ Τοκαριθ.				300	» 31	Ἐξίσ. μελαν. τοκαριθ.				5200
» »	Τόκος πρὸς 4 % ἐπὶ τοκάριθ. 5200			57.80		» »	Ὑπόλοιπον χρεωστικὸν			6085.30	
» »	Προμήθεια 1/4 % ἐπὶ Δοῦναι 11000			27.50							
				17085.30	9500					17085.30	9500
Μαρ. 31	Ὑπόλοιπον εἰς νέον			6085.30		Ε. Λ. Π.	(Ἡμερομηνία)	(Ὑπογραφή)			

Digitized by Google

ὡς πρὸς τοὺς τόκους. Ἐν τῇ πράξει τοῦτο παραβλέπεται. Παρὰ τοῦτο ἡ χρῆσις δύο εἰδῶν μελάνης ἄγει εὐκόλως εἰς λάθη, καὶ τοῦτο εἶναι μειονέκτημα τῆς μεθόδου ταύτης.

2) ***Ἀντίστροφος μέθοδος.*** Ἡ μέθοδος αὕτη, ἡ καλουμένη καὶ μέθοδος τοῦ Laffite ἐκ τοῦ ἐπινοήσαντος ταύτην, εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ εὐθεῖα μέθοδος, ἐν ᾗ ὁ λογαριασμὸς συντάσσεται μὲ ἐποχὴν κλείσεως, εἰ δυνατόν, προγενεστέραν πάσης λήξεως, μεταφέρεται δὲ κατὰ τὴν ὁριστικὴν κλεῖσιν ἐκ τῆς ληφθείσης ἐποχῆς κλείσεως εἰς ἄλλην μεταγενεστέραν, συμφώνως πρὸς τὰ ἐκτεθέντα ἐν τῇ εὐθείᾳ μεθόδῳ.

Ὅταν ληφθῇ ὡς ἐποχὴ κλείσεως ἐποχὴ προγενεστέρα πάσης λήξεως, τότε ἡ συμπλήρωσις τῶν στηλῶν γίνεται ἀμέσως ἅμα τῇ ἐγγραφῇ τῶν πράξεων, πλὴν πάντα τὰ ποσὰ δίδουσιν ἐρυθροὺς τοκαρίθμους.

Ἐν τῇ πράξει δὲν χρησιμοποιοῦσιν ἐρυθροὺς τοκαρίθμους, ἀλλὰ ἐγγράφουσι τούτους εἰς τὸ αὐτὸ μέρος τοῦ λογαριασμοῦ, εἰς ὃ καὶ τὸ ποσόν, καὶ εἰς τὴν στήλην τῶν τοκαρίθμων διὰ μελαίνης μελάνης, γνωρίζουσι δὲ ὅτι οἱ τοκάριθμοι σημαίνουσιν οὐχὶ τόκον ἀλλὰ προεξόφλημα, ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, ὅτι λογιστικῶς οἱ τοκάριθμοι τοῦ Δοῦναι ἀνήκουσιν εἰς τὸ Λαβεῖν καὶ ἀντιστρόφως. Τοῦτο εἶναι καὶ ἡ κυρία τυπικὴ διαφορὰ μεταξὺ εὐθείας καὶ ἀντιστρόφου μεθόδου. Οὕτω κατὰ τὴν ὁριστικὴν κλεῖσιν δὲν ὑπολείπεται ἢ ν' ἀναχθῇ ὁ λογαριασμὸς εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέραν, ἤτοι νὰ γραφῇ ὁ τοκάριθμος τῆς διαφορᾶς τῶν κεφαλαίων εἰς ὃ μέρος τὸ ἄθροισμα τῶν κεφα-

ΔΟΥΝΑΙ **(Ἀντίστροφος μεθοδος)** ΛΑΒΕΙΝ

Χρονολογ. πράξεως	Αἰτία Χρεώσεως	Χρονολογ. λήξεως	Ἡμέραι	Ποσὰ	Τοκάριθμοι	Χρονολογ. πράξεως	Αἰτία πιστώσεως	Χρονολογ. λήξεως	Ἡμέραι	Ποσὰ	Τοκάριθμοι
Ἰαν. 1	Ὑπόλοιπον χρεωστικὸν	Δ. βρ. 31	E	6000	0	Ἰαν. 20	Κατάθεσις εἰς μετρητὰ	Ἰαν. 20	20	5000	1000
Φεβρ. 19	Ἐπ)γὴ εἰς διαταγήν του	Φεβρ. 19	50	8000	4000	Φεβρ. 4	Σ)κή του πρὸς εἴσπραξιν	Μαρ. 11	70	4000	2800
Μαρ. 11	Ἐξόφλησις Σ)κῆς ἐπὶ Χ.	Μαρ. 11	70	3000	2100	Μαρτ. 5	» » »	Ἀπρ. 15	105	2000	2100
	Τόκος ἐπὶ ἐξισωσ. το-					Μαρ. 31	Προσωρ. ἐξίσωσις Κεφ.				
Μαρ. 31	[καρίθμου			57.80	5200		6000 δι' ἀναγωγὴν	Μαρ. 31	90		5400
	Προμήθεια ¼ % ἐπὶ					» »	Ὑπόλοιπον Χρεωστικὸν			6085.30	
» »	[Δοῦναι 11000			27.50							
				17085.30	11300					17085.30	11300
Μαρτ. 31	Ὑπόλοιπον εἰς νέον			6085.30		Ε. Λ. Π.	(Ἡμερομηνία)		(Ὑπογραφή)		

λαίων εἶναι μεγαλύτερον. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν παροῦσαν μέθοδον οἱ τοκάριθμοι τοῦ ἑνὸς μέρους εὑρίσκονται εἰς τὸ ἕτερον μέρος, ἡ ἀναγωγὴ θὰ γίνῃ δι' ἐγγραφῆς τοῦ τοκαρίθμου τῆς ἐξισώσεως τῶν κεφαλαίων εἰς ὃ μέρος τὸ ἄθροισμα τῶν κεφαλαίων εἶναι μικρότερον. Κατὰ τὰ ἄλλα κλείει ὁ λογαριασμὸς ὡς καὶ ἐν τῇ εὐθείᾳ μεθόδῳ (βλ. παρατιθέμενον ὑπόδειγμα).

Ἐν τῇ πράξει εἴθισται νὰ λαμβάνηται ὡς εἰκονικὴ ἐποχὴ κλείσεως ἡ λῆξις τοῦ πρώτου παρουσιαζομένου ποσοῦ. Ἡ χρονολογία αὕτη καλεῖται *ἐποχὴ* καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν σημειοῦται Ε, εἰς δὲ τὸν τοκάριθμον 0.

Ἐὰν συμβῇ νὰ παρουσιασθῶσι ποσὰ ἔχοντα λῆξιν προγενεστέραν τῆς ληφθείσης ὡς ἐποχῆς, τότε ὁ τοκάριθμος ὅστις 0' ἀναγάγῃ ταῦτα εἰς τὴν ἐποχὴν θὰ παριστᾷ τόκον καὶ οὐχὶ προεξόφλημα. Ἐπειδὴ ἐν τῇ ἀντιστρόφῳ μεθόδῳ, κατὰ σύμβασιν, οἱ τοκάριθμοι οἱ παριστῶντες ἔκπτωσιν εἶναι μέλανες, οἱ παριστῶντες τόκον γράφονται δι' ἐρυθρᾶς μελάνης.

Ἐὰν παρουσιασθῶσιν ἐρυθροὶ τοκάριθμοι ἐν τῇ ἀντιστρόφῳ μεθόδῳ, ἡ μέθοδος κατ' οὐδὲν μεταβάλλεται, ἡ δὲ κλεῖσις τοῦ λογαριασμοῦ γίνεται ὡς καὶ ἐν τῇ εὐθείᾳ, ἤτοι δι' ἐξισώσεως πρῶτον τῶν ἐρυθρῶν κλπ.

3) ***Ἀμβουργικὴ μέθοδος,*** ἢ ***μέθοδος τῶν ὑπολοίπων,*** ἢ ***κλιμακωτὴ μέθοδος.*** Ἑτέρα μέθοδος καταστρώσεως ἀλληλοχρέου λογαριασμοῦ εἶναι ἡ Ἀμβουργική, ὡς ἐν Ἀμβούργῳ τὸ πρῶτον εἰσαχθεῖσα, ἢ ἄλλως, ἡ τῶν ὑπολοίπων, καθόσον μετὰ πᾶσαν ἐγγραφὴν πράξεως ἐξάγεται νέον ὑπόλοιπον ἢ καὶ ἄλλως, ἡ κλιμακωτή, λόγῳ τῆς εἰδικῆς διατάξεως τοῦ λογαριασμοῦ.

Ἡ μέθοδος αὕτη συνίσταται εἰς τὸν κατὰ πᾶσαν νέαν πρᾶξιν προσδιορισμὸν τοῦ ὑπολοίπου, ὅπερ νὰ παράγῃ τόκον ἀπὸ τῆς λήξεώς του μέχρι τῆς λήξεως τοῦ ποσοῦ τῆς ἀμέσως ἑπομένης πράξεως. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι, ἐὰν μὲν τὰ ποσὰ βαίνωσι κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν λήξεως, τὰ διαδοχικὰ ὑπόλοιπα θὰ δίδωσι τοκάριθμον τόκου, ἐὰν ὅμως δὲν βαίνωσι κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν λήξεως, τότε οἱ τοκάριθμοι τῶν διαδοχικῶν ὑπολοίπων θὰ παριστῶσιν ἄλλοτε τόκον καὶ ἄλλοτε προεξόφλημα. Παρὰ τοῦτο ἐν τῇ παρούσῃ μεθόδῳ ἀποφεύγονται οἱ ἐρυθροὶ τοκάριθμοι λο-

γιστικῶς διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ἰδιαιτέρας στήλης διὰ τοὺς πιστωτικοὺς καὶ ἰδιαιτέρας διὰ τοὺς χρεωστικοὺς τοκαρίθμους καὶ ἐγγραφῆς τῶν ἐρυθρῶν τοκαρίθμων εἰς τὴν ἀντίθετον στήλην, π. χ. οἱ ἐρυθροὶ τοῦ Δοῦναι ἐγγράφονται ὡς μέλανες εἰς τὸ Λαβεῖν. Οὕτως ἐγένετο εἰς τὸν παρατιθέμενον ἐνταῦθα πίνακα διὰ τὰ ἄρθρα τῆς Φεβρουαρίου 4 καὶ Μαρτίου 5.

(Ἀμβουργικὴ μέθοδος)

Χρονολογία πράξεως	Αἰτία πράξεως	Ποσὰ Χρέωσις	Ποσὰ Πίστ.	Ὑπόλοιπα Χρέωσις	Ὑπόλοιπα Πίστ.	Χρονολογία λήξεως	Ἡμέραι Χρ.	Ἡμέραι Π.	Τοκάριθμοι Χρ.	Τοκάριθμοι Πίστ.
Ἰάν. 1	Ὑπόλοιπον χρεωστικὸν	6000		6000		Δ)βρίου 31	20		1200	
Ἰάν. 20	Κατάθεσις εἰς μετρητὰ		5000	1000		Ἰαν. 20	50		500	
Φεβρ. 4	Σ)κὴ τοῦ Χ. πρὸς εἴσπραξιν		4000		3000	Μαρτ. 11	20		600	
Φεβρ. 19	Ἐπιταγὴ ἡμῶν εἰς διαταγὴν τοῦ Χ	8000		5000		Φεβρ. 19	55		2750	
Μαρτ. 5	Σ)κὴ τοῦ Χ πρὸς εἴσπραξιν		2000	3000		Ἀπριλ. 15		35		1050
Μαρτ. 11	Ἐξόφλησις Σ)κῆς ἐπὶ τοῦ Χ.	3000		6000		Μαρτ. 11	20		1200	
Μαρτ. 31	Τόκος ἐπὶ ἐξισώσεως τοκαρίθμων	57.80		6057.80						5200
» »	Προμήθεια ¼ % ἐπὶ Δοῦναι 11000	27.50		6085.30		Μαρτ. 31				
» »	Ὑπόλοιπον Χρεωστ. πρὸς ἐξίσωσιν		6085.30							
		17085.30	17085.30						6250	6250
Μαρτ. 31	Ὑπόλ. Χρεωστ. εἰς νέον	6085.30	Ε.Λ.Π.			(Ἡμερομηνία)			(Ὑπογραφή)	

Κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ λογαριασμοῦ πᾶσαι αἱ στῆλαι εἶναι συμπεπληρωμέναι. Κατὰ τὴν κλεῖσιν ἀνάγεται τὸ τελευταῖον ὑπόλοιπον εἰς τὴν χρονολογίαν κλείσεως, ὡς ἐνταῦθα ἀνήχθη τὸ 6000 ἀπὸ 11 Μαρτίου εἰς 31 Μαρτίου διὰ τοκαρίθμου τόκου, καὶ κλείεται ὁ λογαριασμὸς ὡς καὶ ἐν τῇ εὐθείᾳ.

Εἰς τὴν παροῦσαν μέθοδον ἐδώκαμεν τὴν διάταξιν τὴν κοινῶς ἐν χρήσει. Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι διατάξεις μὴ συνηθιζόμεναι, περὶ ὧν διαλαμβάνουσι τὰ εἰδικὰ συγγράμματα.

B) Ἐπιτόκιον ἀμοιβαῖον μεταβαλλόμενον.— Ὑποθέσωμεν ἤδη τὸ ἐπιτόκιον ὅμοιον μὲν δι' ἀμφότερα τὰ μέρη, ἀλλὰ μεταβαλλόμενον· ἐπὶ παραδείγματι 4% διὰ τὸ ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἕως 15 Φεβρουαρίου διάστημα καὶ 6% διὰ τὸ ἀπὸ 15 Φεβρουαρίου μέχρι τέλους Μαρτίου.

1) ***Εὐθεῖα καὶ ἀντίστροφος μέθοδος.*** Ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει ὁ λογαριασμὸς συντάσσεται ὡς καὶ ὅταν τὸ ἐπιτόκιον εἶναι σταθερὸν δι' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ λογαριασμοῦ μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι ὁ λογαριασμὸς κλείεται τὴν ἡμέραν, ἀφ' ἧς ἄρχεται ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἐπιτοκίου διὰ τῶν ἄνω ἐκτεθεισῶν μεθόδων ἀναγωγῆς ἐκ τῆς ληφθείσης ὡς ἐποχῆς κλείσεως εἰς ἄλλην ἐποχήν.

Προκύπτουσιν οὕτω τόσοι μερικοὶ λογαριασμοί, ὅσαι εἶναι αἱ ἀλλαγαὶ τοῦ ἐπιτοκίου. Εἰς τὸ ληφθὲν παράδειγμα ὁ λογαριασμὸς θὰ κλεισθῇ τὴν 14 Φεβρουαρίου καὶ θὰ σύγκειται ἐκ δύο μερικῶν λογαριασμῶν. Οἱ κατὰ τὰς μερικὰς ταύτας κλείσεις εὑρισκόμενοι τόκοι τηροῦνται εἰς ἰδικὴν στήλην καὶ εἰς τὸ τέλος προστίθενται εἰς τὴν στήλην τῶν κεφαλαίων, καὶ τοῦτο ἵνα μὴ οἱ μερικοὶ τόκοι κεφαλαιοποιῶνται καὶ ἀποφέρωσι τόκον ἐντὸς τῆς διαρκείας ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ λογαριασμοῦ.

Πᾶν ὅ,τι ἐλέχθη ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ σταθε-

ΔΟΥΝΑΙ ΛΑΒΕΙΝ

Χρονολ. πράξεως	Αἰτία χρεώσεως	Χρονολ. λήξεως	Ποσὰ	Χρονολ. πράξεως	Αἰτία πιστώσεως	Χρονολ. λήξεως	Ποσὰ
Ἰαν. 1	Ὑπόλοιπον χρεωστικὸν	Δεκ. 31	6000	Ἰαν. 20	Κατάθεσις εἰς μετρητὰ	Ἰαν. 20	5000
Φεβρ 19	Ἐπιταγὴ εἰς διαταγήν του	Φεβρ. 19	8000	Φεβρ. 4	Σ)κή του πρὸς εἴσπραξιν	Μαρ. 11	4000
Μαρτ. 11	Ἐξόφλησις Σ)κῆς ἐπὶ Χ.	Μαρ. 11	3000	Μαρτ. 5	» » » »	Ἀπρ. 15	2000
Μαρτ. 31	Τόκος κατὰ φύλλον τόκου		78.60	Μαρ. 31	Ὑπόλοιπον χρεωστικὸν		6106.10
» »	Προμήθεια ¼ %		27.50				
			17106.10				17106.10
Μαρτ 31	Ὑπόλοιπον χρεωστικὸν		6106.10	Ε. Λ. Π.	(Ἡμερομηνία)	(Ὑπογραφή)	

Φύλλον τόκου *(Διάταξις κλιμακωτή)*

Χρονολογία λήξεως	Χρέωσις ἢ Πίστωσις	Ποσὰ	Ἡμέραι	Τοκάριθμοι Χρ.	Τοκάριθμοι Πίστ.	Τόκοι Χρ.	Τόκοι Πίστ.
Δεκεμβρίου 31	Χ	6000	20	1200		4	%
Ἰανουαρίου 20	Π	5000					
» »	Χ	1000	25	250	1450		
				1450	1450	16.10	
Φεβρουαρίου 14	Χ	1000	5	50		6	%
Φεβρουαρίου 19	Χ	8000					
» »	Χ	9000	20	1800			
Μαρτίου 11	Χ	3000					
» »	Χ	12000					
» »	Π	4000					
» »	Χ	8000	35	2800			
Ἀπριλίου 15	Π	2000					
» »		6000	15		900		
Ἐξίσωσις					3750	62.50	78.60
				4650	4650	78.60	78.60

Digitized by Google

ροῦ ἐπιτοκίου ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς ἤδη προκύπτοντας μερικοὺς λογαριασμούς.

Εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν δὲν παρέχεται ἀκρίβεια, ὅταν συμβῇ αἱ λήξεις ποσῶν μερικοῦ τινος λογαριασμοῦ νὰ πίπτωσιν εἰς τὸν χρόνον διαρκείας ἑτέρου μερικοῦ λογαριασμοῦ. Τὰ λάθη ταῦτα ἐν τῇ πράξει παραβλέπονται. Ἡ ἀκρίβεια δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ διορθώσεων, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι πολύπλοκον καὶ ἐν τῇ πράξει ἀνεφάρμοστον, δι' ὃ ζητουμένης ἀκριβείας ἐν παρομοίᾳ περιπτώσει ἐφαρμόζεται ἡ Ἀμβουργικὴ μέθοδος ὡς μᾶλλον πρόσφορος.

2) ***Ἀμβουργικὴ μέθοδος***. Καὶ ἐνταῦθα ὁ λογαριασμὸς κλείεται μερικῶς εἰς πᾶσαν ἀλλαγὴν τοῦ ἐπιτοκίου.

Ἐὰν ὑπάρχωσι λήξεις ποσῶν πίπτουσαι ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς περιόδου εἰς ἣν ἐγγράφονται, τότε δὲν προκύπτει ἀκρίβεια, πλὴν ἐν τῇ πράξει τὸ λάθος τοῦτο δι' οἰκονομίαν χρόνου παραβλέπεται. Ἂν ζητῆται ἀκρίβεια, τότε τηροῦνται λογιστικῶς αἱ γενόμεναι πράξεις καὶ κατὰ τὴν κλεῖσιν κλείεται ὁ λογαριασμὸς διὰ συντάξεως φύλλου τόκου, ὅπερ ἐπισυνάπτεται εἰς τὸν λογαριασμόν, ὅστις ἀποστέλλεται εἰς τὸν πελάτην (βλ. ὑπόδειγμα ἐν τέλει τῆς προηγουμένης σελίδος).

Γ') Ἐπιτόκιον σταθερὸν μὴ ἀμοιβαῖον.— Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ ἐπιτόκιον τοῦ Δοῦναι εἶναι διάφορον τοῦ ἐπιτοκίου τοῦ Λαβεῖν. Δι' ἕκαστον νέον ποσὸν εἰσερχόμενον ἐν τῷ λογαριασμῷ δέον νὰ εὑρίσκηται τὸ ὑπόλοιπον ὡς πρὸς τὰ κεφάλαια, καὶ τὸ ὑπόλοιπον τοῦτο θὰ φέρῃ τόκον ἀπὸ τῆς λήξεώς του μέχρι τῆς λήξεως νεωτέρου ποσοῦ, ὅπερ θὰ εἰσέλθῃ ἵνα μεταβάλῃ τὴν κατάστασιν, πρὸς τὸ ἐπιτόκιον μὲν τοῦ Δοῦναι, ἐφ' ὅσον εἶναι τὸ ὑπόλοιπον χρεωστικόν, πρὸς τὸ τοῦ Λαβεῖν δέ, ἐφόσον τοῦτο εἶναι πιστωτικόν.

1) ***Εὐθεῖα καὶ ἀντίστροφος μέθοδος***. Ἐν τῇ πράξει, ἐὰν ὁ λογαριασμὸς μένῃ διαρκῶς χρεωστικὸς ἢ πιστωτικός, συντάσσεται ὁ λογαριασμὸς κανονικῶς ὡς ἐξετέθη ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ ἀμοιβαίου καὶ σταθεροῦ ἐπιτοκίου καὶ ὁ τόκος ὑπολογίζεται ἐπὶ τῆς ἐξισώσεως τῶν τοκαρίθμων πρὸς τὸ ἐπιτόκιον μὲν τοῦ Δοῦναι, ἐφόσον πλεονάζουσιν οἱ τοκάριθμοι τοῦ Δοῦναι, πρὸς τὸ τοῦ Λαβεῖν δέ, ἐφόσον πλεονάζουσιν οἱ τοκάριθμοι τοῦ Λαβεῖν. Ἐὰν ὁ λογαριασμὸς ἀλλάσσῃ κατάστασιν, ὢν ἄλλοτε χρεωστικὸς καὶ ἄλλοτε πιστωτικός, τότε εἰς ἑκάστην λῆξιν ποσοῦ ὅπερ μεταβάλλει τὴν φύσιν τοῦ λογαριασμοῦ, κλείομεν μερικῶς τὸν λογαριασμόν, ὑπολογίζομεν τόκους πρὸς τὸ ἐπιτόκιον τοῦ Δοῦναι, ἂν ὁ λογαριασμὸς εἶναι χρεωστικός, καὶ πρὸς τὸ τοῦ Λαβεῖν ἂν εἶναι πιστωτικός, ἀναγράφομεν δὲ εἰς ἰδιαιτέραν στήλην τοὺς τόκους τῶν μερικῶν κλείσεων, οὓς ἐξισοῦμεν κατὰ τὴν τελικὴν κλεῖσιν.

Ἐν προκειμένῳ, ἐὰν τὰ ποσὰ βαίνωσι κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν λήξεως ἡ εὐθεῖα καὶ ἀντίστροφος ἐφαρμόζονται εὐκόλως. Ἐὰν ὅμως τοὐναντίον, τότε χρειάζεται νὰ γίνωνται διορθώσεις πολύπλοκοι καὶ πρακτικῶς ἀνεφάρμοστοι, δι' ὃ καὶ τότε ἐφαρμόζεται ἡ Ἀμβουργική.

2) ***Μέθοδος τῶν ὑπολοίπων***. Ἐφόσον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ἑκάστοτε ὑπόλοιπον δέον νὰ φέρῃ τόκον, ἡ μέθοδος τῶν ὑπολοίπων, λόγῳ τῆς διατάξεώς της, προσαρμόζεται τελείως. Τοῦτο διότι δὲν ἔχομεν ν' ἀσχοληθῶμεν περὶ τοῦ ἂν ἀλλάσσῃ ἢ μὴ ἡ φύσις τοῦ λογαριασμοῦ, ἀφοῦ τοῦτο δίδεται παρὰ τῶν διαδοχικῶν ὑπολοίπων, καὶ τὰ ὑπόλοιπα, ἐφόσον εἶναι χρεωστικὰ ἢ πιστωτικά, δίδουσι τοκαρίθμους χρεωστικοὺς ἢ πιστωτικούς. Κατὰ τὴν κλεῖσιν, ἐπειδὴ τὸ ἐπιτόκιον δὲν εἶναι ἀμοιβαῖον, δὲν θὰ γίνῃ ἐξίσωσις τοκαρίθμων, ἀλλὰ θὰ ὑπολογισθῇ τόκος ἐπὶ τῶν χρεωστικῶν τοκαρίθμων πρὸς τὸ ἐπιτόκιον τοῦ Δοῦναι καὶ ἐπὶ τῶν πιστωτικῶν πρὸς τὸ τοῦ Λαβεῖν χωριστά.

Ἐὰν τὰ ποσὰ βαίνωσι κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν λήξεως, ἡ μέθοδος εἶναι ἀκριβής, εὐνόητος καὶ φυσική. Ἐὰν τοὐναντίον, τότε τὸ πρακτικῶς εὐκολώτερον, τὸ δίδον ἀκρίβειαν καὶ τὸ ἐν τῇ πράξει ἐφαρμοζόμενον, εἶναι νὰ γίνῃ ὁ ὑπολογισμὸς τῶν τόκων εἰς ἰδιαίτερον φύλλον τόκου, ὡς ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ ἀμοιβαίου καὶ μεταβαλλομένου ἐπιτοκίου, καίτοι διὰ διορθώσεων πολυπλόκων καὶ πρακτικῶς ἀνεφαρμόστων δύναται νὰ συνταχθῇ ὁ λογαριασμὸς καὶ ἀπ' εὐθείας.

Δ') Ἐπιτόκιον μὴ ἀμοιβαῖον καὶ μεταβαλλόμενον.— Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δέον νὰ κλείεται ὁ λ)σμὸς μερικῶς εἰς πᾶσαν ἀλλαγὴν τοῦ ἐπιτοκίου καὶ εἰς πᾶσαν μεταβολὴν τῆς φύσεως τοῦ λογαριασμοῦ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα. Ἡ εὐθεῖα καὶ ἡ ἀντίστροφος μέθοδος εἶναι συνεπῶς ἐν προκειμένῳ πρακτικῶς ἀνεφάρμοστοι, μόνη δ' ἐφαρμοζομένη ἐν τῇ πράξει μέθοδος εἶναι ἡ *τῶν ὑπολοίπων*.

Ἡ σύνταξις τοῦ λογαριασμοῦ γίνεται διὰ κλείσεώς του μόνον εἰς πᾶσαν μεταβολὴν τοῦ ἐπιτοκίου. Ἐὰν ὑπάρχωσι λήξεις ποσῶν πίπτουσαι ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς περιόδου, εἰς ἣν ἐγγράφονται, ὡς πρὸς τὸ ἰσχῦον ἐπιτόκιον καὶ ἐὰν τὰ ποσὰ δὲν βαίνωσι κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν λήξεως, τότε συντάσσεται ὁ λογαριασμὸς μὲ φύλλον τόκου.

Ε') Ἐκλογὴ μεθόδου.—Πᾶσαι αἱ μέθοδοι ἔχουσι τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματά των, ἡ δὲ μεταξύ των ἐκλογὴ δέον νὰ γίνηται ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ λογαριασμοῦ καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν προσαρμογῆς τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης μεθόδου.

Ὅταν τὸ ἐπιτόκιον εἶναι ἀμοιβαῖον καὶ σταθερόν, προτιμητέα ἡ ἀντίστροφος μέθοδος, διότι χρῆσις τῆς ἐρυθρᾶς μελάνης δὲν γίνεται ἢ εἶναι πολὺ περιωρισμένη, καίτοι ἐν τῇ πράξει πολὺ χρησιμοποιεῖται καὶ ἡ εὐθεῖα. Ἡ Ἀμβουργική, ὡς παρέχουσα πολλὰς προσθαφαιρέσεις καὶ στήλας, δὲν εἶναι πρακτική.

Ὅταν τὸ ἐπιτόκιον εἶναι ἀμοιβαῖον καὶ μεταβαλλόμενον, τότε, ἂν μὲν αἱ λήξεις τῶν ποσῶν δὲν ἐξέρχονται τῶν ὁρίων τῆς ἐνάρξεως καὶ λήξεως τῶν τμημάτων τοῦ λογαριασμοῦ, προτιμητέα ἡ ἀντίστροφος καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἡ εὐθεῖα, ἂν δὲ τοὐναντίον καὶ ζητεῖται ἀκρίβεια, τότε δέον νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ Ἀμβουργική, συντασσομένου φύλλου τόκου.

Ὅταν τὸ ἐπιτόκιον εἶναι σταθερὸν καὶ μὴ ἀμοιβαῖον, ἂν μὲν ὁ λογαριασμὸς δὲν μεταβάλλῃ φύσιν καθ' ὅλην τὴν διάρκειάν του, τότε καὶ ἡ εὐθεῖα καὶ ἡ ἀντίστροφος δύνανται καλῶς νὰ χρησιμοποιηθῶσιν, ἂν ὅμως τοὐναντίον, τότε εἶναι ἀναγκαστική, δύναταί τις εἰπεῖν, ἡ χρῆσις τῆς μεθόδου τῶν ὑπολοίπων, καὶ προτιμότερον διὰ συντάξεως φύλλου τόκου. Ὅταν τὸ ἐπιτόκιον εἶναι μεταβαλλόμενον καὶ μὴ ἀμοιβαῖον, τότε πρακτικῶς ἐφαρμόσιμος εἶναι μόνον ἡ Ἀμβουργικὴ μέθοδος διὰ συντάξεως φύλλου τόκου.

ΣΤ') Λογαριασμοὶ μετὰ τοῦ Ἐξωτερικοῦ.— Οἱ τοιοῦτοι λογαριασμοὶ τηροῦνται εἰς τὸ νόμισμα καὶ τὰς συνηθείας τῆς χώρας τοῦ ἀνταποκριτοῦ. Ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ λογαριασμοῦ θὰ ἐκλεγῇ μία τῶν ἐκτεθεισῶν μεθόδων διὰ τὴν σύνταξίν του.

Ἐὰν ἡ λογικὴ τοῦ συντάσσοντος τὸν λογαριασμὸν τηρῆται εἰς τὸ νόμισμα τοῦ ἀνταποκριτοῦ, οὐδὲν ἔχει νὰ προστεθῇ εἰς ὅσα ἤδη ἐξετέθησαν. Ἐὰν ὅμως ἡ λογιστικὴ τηρῆται εἰς τὸ ἐπιχώριον νόμισμα, ὁ δὲ λογαριασμὸς δέον νὰ δίδῃ τὴν κατάστασιν εἰς ξένον νόμισμα, τότε πᾶν ποσὸν ἐγγραφόμενον ἐν τῷ λογαριασμῷ θὰ μετατρέπηται εἰς ἰδίαν στήλην εἰς ἐπιχώριον νόμισμα, συμφώνως πρὸς τὴν τιμὴν τοῦ συναλλάγματος τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἔλαβε χώραν ἡ συναλλαγή, τῆς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος ἀναγραφομένης εἰς ἰδίαν στήλην.

Οἱ τοκάριθμοι καὶ οἱ τόκοι θὰ ὑπολογίζωνται ἐπὶ τῶν ξένων νομισμάτων καὶ κατὰ τὰς συνηθείας τῆς ξένης χώρας.

Ἐπειδὴ ἡ τιμὴ τοῦ συναλλάγματος μεταβάλλεται διαρκῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ λογαριασμοῦ, καὶ ἡ μετατροπὴ τοῦ ὑπολοίπου τοῦ λογαριασμοῦ εἰς ἐπιχώριον νόμισμα κατὰ τὴν κλεῖσιν θὰ γίνῃ μὲ τιμὴν διάφορον τῶν ἄλλων τιμῶν τοῦ συναλλάγματος, τὸ ὑπόλοιπον, τὸ οὕτως εὑρεθὲν κατὰ τὴν κλεῖσιν, δὲν θὰ κλείῃ τὸν λογαριασμὸν εἰς ἐπιχώριον νόμισμα, δι' ὃ τὴν προκύπτουσαν διαφορὰν ἐπὶ πλέον ἢ ἐπὶ ἔλαττον, ἀντιπροσωπεύουσαν κέρδος ἢ ζημίαν, τὴν προσθέτομεν ἐν τῇ χρεώσει ἢ ἐν τῇ πιστώσει ὡς κέρδος ἢ ζημίαν ἐκ συναλλαγματικῆς διαφορᾶς. Οὕτως ἐὰν τὸ ὑπόλοιπον πρὸς ἐξίσωσιν τῶν ἐπιχωρίων νομισματικῶν μονάδων δέον νὰ γραφῇ εἰς τὸ Λαβεῖν, θὰ ὑπάρχῃ ζημία, διότι ὑπάρχει ποσόν τι εἰς τὸ Δοῦναι, ὅπερ πράγματι οὐδεὶς ὀφείλει καὶ οὐδεὶς θὰ πληρώσῃ, καὶ ὅπερ λογιστικῶς θὰ κλείσῃ μὲ τὰς ζημίας ἐκ συναλλαγματικῆς διαφορᾶς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ περὶ ἀλληλοχρέων τοκοφόρων λογαριασμῶν πραγματεύονται πάντα τὰ συγγράμματα *Ἐμπορικῆς ἀριθμητικῆς* **καὶ τὰ πλεῖστα τῆς** *Λογιστικῆς*. **Εἰδικώτερον περὶ αὐτῶν βλ. τὰ ἑξῆς ἑλληνικὰ συγγράμματα:** *Τρ. Κεραμιδᾶ* «Οἰκονομικὰ Μαθηματικά — Βραχυπρόθεσμοι οἰκονομικαὶ πράξεις» Ἀθῆναι 1926 — *Δ. Ρηγοπούλου* «Ἀλληλόχρεοι τοκοφόροι λογαριασμοί» Ἀθῆναι 1925. — *Ι. Δροσοπούλου* «Ἀλληλόχρεοι τοκοφόροι λογαριασμοί» Ἀθῆναι 1904.

ΤΡ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

—(ΕΜΠΟΡ. ΔΙΚ.) Ἡ σχέσις τοῦ *ἀλληλοχρέου* (κοιν. *τρεχουμένου* ἢ *ἀνοικτοῦ*) λογαριασμοῦ (compte courant, kontokorrentverhältuis running, account conto corrente) καθιερωθεῖσα ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τῶν ἐμπορικῶν ἐθίμων καὶ εὑρισκομένη σήμερον ἐν πληρεστάτῃ χρήσει εἰς τὰς ἐμπορικὰς καὶ ἰδίως εἰς τὰς τραπεζιτικὰς συναλλαγάς, ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἐπιτακτικῆς ἐν τῷ ἐμπορίῳ ἀνάγκης τῆς ἀδιαλείπτου, ταχείας καὶ ἀσφαλοῦς κυκλοφορίας τῶν κεφαλαίων, ἐξ ἧς καὶ ἡ μείζων παραγωγικότης αὐτῶν, τῆς λόγῳ τοῦ περιορισμοῦ τῆς μεταφορᾶς τῶν κεφαλαίων προκυπτούσης οἰκονομίας καὶ τῆς ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς ἐπιχειρήσεσι ἀπαιτουμένης ταχύτητος τῶν ἐργασιῶν κτλ.

1. Ἱστορικόν. — Ἡ ἔννοια τοῦ ἀλληλοχρέου λογ/σμοῦ ἀνάγεται ἴσως εἰς παλαιοτάτην ἐποχήν, ἐξικνουμένη εἰς τοὺς χρόνους τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν (*Πλάτωνος* Πολιτεία XIX) καὶ ἰδίως τῆς Ρώμης, ἔνθα ἐμφανίζεται εἰς τὰς μεταξὺ τῶν Ρωμαίων ἀργυραμοιβῶν (argentarii) συναλλαγάς. Ἀλλ' ἡ μοναδικὴ ἐν προκειμένῳ διάταξις τῶν πηγῶν (Πανδ. 19. 5. 5 § 4) δὲν μᾶς ἐπιτρέπει ἀσφαλὲς περὶ τούτου συμπέρασμα, καὶ μόνον αἱ διαπιστούμεναι ἐν τῇ διατάξει ταύτῃ ἐνοχικαὶ σχέσεις, τουτέστι τὸ μὲν ἡ παρά τινος τῶν συμβαλλομένων τῇ ἐντολῇ τοῦ ἑτέρου *κατὰ κυριότητα* εἴσπραξις τοῦ εἰς αὐτὸν παρὰ τρίτου ὀφειλομένου χρέους, τὸ δὲ ἡ κατὰ παρέκκλισιν τῶν γενικῶν ἀρχῶν τοῦ παλαιοτέρου Ἰδίᾳ Ρωμ. Δικαίου, εἰδικῶς ἐνταῦθα αὐτοδικαία ἀπόσβεσις τῶν ἀμοιβαίων πιστοχρεώσεων (gai Com. § 64. 4) διὰ συμψηφισμοῦ (cum compensatione agere) μᾶς ἄγουσιν εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν Ρωμαίων ἀργυραμοιβῶν σχέσις δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀνωνύμων συναλλαγμάτων τοῦ Ρωμ. Δικαίου, ἀλλ' ἐνέχει τὸν ἰδιάζοντα τοῦ ἀλληλοχ. λ/σμοῦ χαρακτῆρα. Ὁπωσδήποτε ἡ σχέσις τοῦ ἀλληλοχ. λ/σμοῦ ἀνεπτύχθη μεγάλως καὶ διεμορφώθη πληρέστερον ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, ὅτε τὸ ἐμπόριον, ἐν Ἰταλίᾳ ἰδίως, ἔλαβε καταπληκτικὰς διαστάσεις, ἀλληλοδιαδόχως δὲ συνιστῶντο τράπεζαι, ὧν αἱ ἐργασίαι τὰ μάλα ἐπέδρασαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀλληλοχ. λ/σμοῦ συνδεθεῖσαι στενῶς μετ' αὐτοῦ, ἀπαρχῆς γενομένης διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς Τραπέζης τῆς Ἑνετίας (1157), ἣν ἐπιγενομένως ἐπηκολούθησεν ἡ ἵδρυσις πλείστων ἄλλων τραπεζῶν (Γενεύης, Ἀμστελοδάμου, Ἀμβούργου κτλ.).

Ἐξαιρέσει ἐλαχίστων νομοθεσιῶν ρυθμιζουσῶν τὴν σχέσιν τοῦ ἀλληλοχρ. λ)σμοῦ (Ἐμπορ. Κώδικες Ἰταλίας, Ρουμανίας, Πορτογαλίας, τῶν πλείστων νοτιοαμερικανικῶν Δημοκρατιῶν κτλ.). Αἱ λοιπαί, ἐν αἷς καὶ ἡ ἡμετέρα, παρεμπιπτόντως ποιοῦνται μνείαν αὐτοῦ (ἄρθρ. 669 Ἐμπορ. Νόμου, ἄρθρ. 3, 14 νόμου ΓΥΜΣΤ')1909 «περ ταχυδρομικῶν Ταμιευτηρίων» νόμος ΓΨΙΓ')1910 «περὶ ἐπεκτάσεως τῶν τραπεζιτικῶν ἐνεχύρων ἰσχυόντων ἐπὶ τῆς χορηγήσεως δανείων εἰς ἀνοικτὸν λογαριασμὸν ἐπὶ ἐνεχύρῳ καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως» ἄρθρ. 208,209 τοῦ ἀπὸ 28 Ἀπριλίου 1923 Β. Δ. «περὶ κωδικοποιήσεως τοῦ νόμου 2873 περὶ Ναυτ. Ἀπομ. Ταμείου» ἄρθρα 36 ἐδ. 5 καὶ 47 Ν. Δ. 17 Ἰουλίου 1923 «περὶ εἰδικῶν διατάξεων ἐπὶ Ἀνων. Ἑταιριῶν» κτλ), χωρὶς ὅμως παντάπασι νὰ ρυθμίζωσι καὶ τὰς ἐκ τοῦ συναλλάγματος τούτου πηγαζούσας σχέσεις. Συνεπῶς, ἐφ' ὅσον παρ' ἡμῖν ἐλλείπουσι διατάξεις θετικοῦ δικαίου περὶ τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ, ἡ σχέσις αὕτη διέπεται ἢ ἐκ τῆς συμφωνίας τῶν μερῶν, ἥτις δέον πάντως νὰ περιλαμβάνῃ τοῦ ἀλληλοχρ. λ)σμοῦ τὰ οὐσιώδη στοιχεῖα, καὶ νὰ μὴ ἀντιβαίνῃ εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη καὶ τὴν δημοσίαν τάξιν, ἢ ἐν ἐλλείψει ταύτης ἐκ τῆς κρατούσης ἐν τῷ τόπῳ τῆς καταρτίσεως τῆς συμβάσεως συνηθείας, ἥτις ἐκτὸς ἐναντίας συμφωνίας θεωρεῖται ἀπαρτίζουσα συμπλήρωσιν τῆς συμβάσεως (Ἐφ. Ἀθ. 620)1924). Ἄλλως δέον νὰ ἐρείδεται ἐπὶ τῶν ἀρχῶν, ἃς καθιέρωσεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐμπορικῶν ἐθίμων μακροχρόνιος παγία ἡμεδαπὴ καὶ ἀλλοδαπὴ νομολογία, ἥτις ὁριστικῶς πλέον σήμερον ἔχει προσδιορίσει τοὺς οὐσιώδεις κανόνας τοῦ συμβολαίου τούτου, ἑρμηνευτέους πάντοτε μὲ τὴν ἐμπρέπουσαν ταῖς ἐμπορικαῖς συναλλαγαῖς καλὴν πίστιν καὶ ἐπιείκειαν. Ἐπιτροσθέτως δέ, ἐὰν παρὰ ταῦτα ἤθελον ἀπομείνει κενὰ ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῶν ἐκ τοῦ συμβολαίου τούτου ἐνοχικῶν σχέσεων, δέον νὰ ἐφαρμοσθῶσιν οἱ κανόνες τοῦ κοινοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, οἵτινες γενικῶς συμπληροῦν τὰ ἐν τῷ ἐμπορικῷ δικαίῳ κενὰ (πρβλ. παραπομπὰς τοῦ Ἐμπ. Ν. εἰς τὸ ἀστ. δίκαιον ἐν ἄρθρ. 18, 91, 94 κτλ.).

Νομικὴ φύσις καὶ ὁρισμός. — Αἱ ἰδιάζουσαι συνέπειαι αἱ προκύπτουσαι ἐκ τῆς σχέσεως τοῦ ἀλληλοχρ. λ)σμοῦ εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ἐνέβαλον εἰς ζωηρὰν ἀμηχανίαν τήν τε ἐπιστήμην καὶ τὴν νομολογίαν, μεγάλη δὲ ἠγέρθη συζήτησις καὶ ποικίλαι προὔτάθησαν γνῶμαι διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς νομικῆς φύσεως τοῦ συναλλάγματος τούτου, αἵτινες δύο κυρίως ἠκολούθησαν κατευθύνσεις, αἱ μὲν μόνον ὡς ἁπλοῦν λογιστικὸν πίνακα τὸν ἀλληλοχρ. λ)σμὸν ἀποδεχόμεναι, αἱ δὲ ἀναγνωρίζουσαι μὲν εἰς αὐτὸν τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀληθοῦς συμβολαίου, διαφωνοῦσαι ὅμως ὡς πρὸς τὸ εἶδος αὐτοῦ. Οὕτω παρά τινων ὑπεστηρίχθη ὅτι ὁ ἀλληλοχρ. λ)σμὸς εἶναι ἁπλοῦς πίναξ πιστοχρεώσεων (Merlin), εἶδος τῆς λογιστικῆς τέχνης (Sebire et Carteret ἐν τῇ Encyclopédie du droit No *Compte Courant*), πίναξ λογιστικὸς (Alauret), προσομοιάζων πρὸς τὸν λογαριασμὸν τῆς διαχειρίσεως τοῦ ἐπιτρόπου καὶ κηδεμόνος (Dietz) ἢ ἁπλοῦς λογαριασμὸς διαφέρων τῶν ἄλλων τοιούτων μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν τόκων (Fremery). Ἕτεροι ὅμως διεῖδον ἐν τῷ ἀλληλοχρ. λ)σμῷ ἰδιαζούσας σχέσεις καὶ ἀπεφάνθησαν ὅτι οὗτος ἔχει τὸν χαρακτῆρα ἀληθοῦς συμβολαίου, διΐστανται ὅμως ὡς πρὸς τὸ εἶδος αὐτοῦ, ὑποστηρίζοντες ὅτι εἶναι συμβόλαιον ἀμοιβαίων δανείων (Pardessus, Massé) ἢ ἀμοιβαίων δανείων καὶ ἀμοιβαίας ἐντολῆς (Peigné, ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Monginot) ἢ εἶναι σύνθετον συμβόλαιον, συνιστάμενον ἐκ τοῦ δανείου τῆς ἐντολῆς, ἐπὶ παρακαταθήκης, τῆς ἐκχωρήσεως, τῆς παραγγελίας κτλ. (Dalloz, Mobles), ἢ τέλος ὅτι ὁ ἀλληλοχρ. λ/σμὸς ἀποτελῶν ὁμάδα συμπαγῆ, συγκειμένην

Digitized by Google

ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων ἐνοχικῶν σχέσεων, συνιστᾷ ἠθικὸν πρόσωπον (Dufour). Παρὰ τὸ κῦρος τῶν ὑποστηριξάντων τὰς ὡς ἄνω γνώμας συγγραφέων, βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ ἀληθὴς φύσις τῶν ἀλληλοχρ. λ/σμῶν διίσταται ἀπολύτως πρὸς ταύτας. Λαμβανομένης δὲ πάντοτε ὑπ' ὄψιν τῆς ὀρθῆς ἀρχῆς, ὅτι οὗτος εἶναι ἀληθὲς συμβόλαιον καὶ οὐχὶ ἁπλοῦς λογιστικὸς πίναξ, εὐχερὴς εἶναι ἡ διάκρισις αὐτοῦ ἀπὸ τῶν πρὸς αὐτὸν ταυτισθέντων ὡς ἀνωτέρω ἀστικῶν συναλλαγμάτων. Ἀληθῶς ὁ ἀλληλόχρ. λ/σμὸς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ δάνειον, διότι, ἀφ' ἑνὸς ἐλλείπει παρὰ τοῖς συμβαλλομένοις ἡ πρόθεσις τοῦ δανεισμοῦ, ἀφ' ἑτέρου ἐν τῷ δανείῳ εἶναι γνωστοὶ ὁ δανειστὴς καὶ ὁ ὀφειλέτης, ἐνῷ τοὐναντίον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ, ἵνα μεταχειρισθῶμεν τὴν φρασεολογίαν τοῦ Γαλλικοῦ Ἀκυρωτικοῦ (24 Ἰουνίου 1903) αἱ παρὰ τοῖς συμβαλλομένοις ἰδιότητες τοῦ δανειστοῦ καὶ τοῦ ὀφειλέτου ἵστανται μετέωροι, καὶ μόνον μετὰ τὸ κλείσιμον αὐτοῦ θὰ καθορισθῇ εἰς χρέωσιν τίνος ἀπομένει τὸ ὑπόλοιπον, τὸ ὁποῖον πιθανῶς καὶ νὰ μὴ προκύψῃ ἐὰν τυχὸν κατὰ τὴν ἰσολόγισιν τὰ ποσὰ τοῦ Δοῦναι καὶ τοῦ Λαβεῖν συμπίπτουσιν ἐπακριβῶς. Ἀλλ' οὔτε ὡς ἀμοιβαῖα δάνεια καὶ ἀμοιβαίας ἐντολὰς δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸν ἀλληλόχρεον λ/σμόν, διότι ἐφ' ὅσον κατ' αὐτὸν ὁ ὀφειλέτης καθίσταται κύριος τοῦ δανεισθέντος ποσοῦ, δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐντολῆς του πιστωτοῦ του διὰ νὰ τὸ διαθέσῃ. Τέλος ὁ ἀλληλόχρεος λ/σμὸς διαφέρει ἀπὸ μὲν τὴν ἀνώμαλον παρακαταθήκην, διότι ἐν αὐτῷ δὲν ὑφίσταται ὑποχρέωσις παραδόσεως ἴσης τῆς ληφθείσης ποσότητος, ἀπὸ δὲ τὸν κοινὸν λογαριασμὸν διαχειρίσεως, διότι ἐν τῷ ἀλληλοχρ. λ/σμῷ ὁ λήπτης, καταστὰς κύριος τῆς καταβολῆς, ἐνεργεῖ δι' ἴδιον λογαριασμὸν καὶ ὄνομα, καὶ οὐχὶ κατ' ἐντολήν, ὡς ἐν τῇ κοινῇ διαχειρίσει ἀλλοτρίων, ἐν ᾗ ἄλλως αἱ καταβολαὶ συνηθέστατα προορίζονται δι' ὡρισμένον σκοπόν, γεγονὸς ὅπερ ἀποκλείει, ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω, τὴν ὕπαρξιν τῆς σχέσεως τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ ἐν ᾗ αἱ καταβολαὶ δέον νὰ μεταβιβάζωνται ἄνευ προσδιορισμοῦ τῆς διαθέσεώς των. Ἡ ἔκδηλος ἀστάθεια καὶ ἀντίφασις τῶν ἀνωτέρω θεωριῶν προῆλθον ἐκ τοῦ ὅτι οἱ τὴν πρώτην κατεύθυνσιν ἀκολουθήσαντες συγγραφεῖς, προφανῶς παρασυρθέντες ἐκ τοῦ κύρους τοῦ νομοδιδασκάλου Merlin, ἀποφηνθέντος ὡς ἄνω εἴρηται τὸν ἀλληλόχρεον λ/σμὸν ὡς ἁπλοῦν πίνακα πιστοχρεώσεων, παρεῖδον τὴν οὐσιαστικὴν ἔννοιαν καὶ ἀπέβλεψαν μόνον εἰς τὸν ἐξωτερικὸν τύπον αὐτοῦ, οἱ δὲ λοιποὶ συνέχυσαν πρὸς αὐτὸν τὰς ἐνοχικὰς σχέσεις, τὰς πηγαζούσας ἐκ τῶν διαφόρων συναλλαγμάτων (δανείου, ἐντολῆς κτλ.), ἅτινα δύνανται μὲν νὰ περιλαμβάνωνται ἐν τῷ ἀλληλοχρέῳ λ/σμῷ ὡς γενεσιουργοὶ αἰτίαι τῶν κονδυλίων αὐτοῦ, δὲν ἀποτελοῦσιν ὅμως αὐτὴν ταύτην τὴν ἰδιάζουσαν νομικὴν ἔννοιαν τοῦ συναλλάγματος τούτου. Ἐξ ἑτέρου οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ἀποδεχόμενοι τὴν ἀρχὴν ὅτι τὸ ἀστικὸν δίκαιον ἀποτελεῖ συμπλήρωσιν τῆς ἐμπορικῆς νομοθεσίας, ἐν ᾗ δὲν ἀνεῦρον ὁρισμὸν τοῦ ἀλληλοχρέου λ/σμοῦ, ἠθέλησαν ν' ἀναπληρώσουν τοῦτον ἐκ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου καὶ προσεπάθησαν νὰ τὸν ὑπαγάγουν εἰς τὸ κλασσικὸν πλαίσιον τῶν ὑπὸ τοῦ δικαίου τούτου προβλεπομένων συναλλαγμάτων. Τὸ ἀσταθὲς τῆς τοιαύτης ἀρχῆς διεπίστωσαν πρῶτοι οἱ Delamarre καὶ Lepoitevin ἀναγνωρίσαντες τὴν ἀπόλυτον *ἰδιογένειαν* τοῦ συμβολαίου τούτου, πρὸς τὴν γνώμην δὲ αὐτῶν τοὐναντίον ἐστράφη πλέον ἥ τε νομολογία ('Εφ. Κερ. 244 1870, 'Εφ. 'Αθην 193/1926 216 1910, 'Εφ. Θεσ 9 1919, 'Εφ. Πατρῶν 170 1926) καὶ ἡ ἐπιστήμη, ὁρίσασα τὸν ἀλληλόχρεον λ/σμὸν «ὡς συμβόλαιον ἰδιογενές, δυνάμει τοῦ ὁποίου οἱ συμβαλλόμενοι δεσμεύονται ἀμοιβαίως, ὅπως αἱ ἐξ ἀμοιβαίων καταβολῶν ἀξίαι αἵτινες ἤθελον γεννηθῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐπιχειρήσεών των, ἀποβάλουν τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀτομικότητα καὶ αὐθυπαρξίαν μεταβαλλόμεναι εἰς ἁπλᾶ πιστωτικὰ ἄρθρα ἑνὸς ἑνιαίου καὶ ἀδιαιρέτου λογαριασμοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον ἔσεται ἀξιώσιμον μόνον τὸ μετὰ τὸ κλείσιμον αὐτοῦ μέλλον νὰ προκύψῃ τυχὸν ἐκ τῆς ἰσολογίσεως τῶν μερίδων τοῦ Δοῦναι καὶ Λαβεῖν κατάλοιπον».

Πάντως ὅμως δέον νὰ σημειώσωμεν ὅτι ὁ ὅρος «ἀλληλόχρεος λ/σμὸς» λαμβάνεται ὑπὸ διαφόρους ἐννοίας καὶ σημαίνει α) αὐτὸ τοῦτο τὸ μεταξὺ τῶν συμβληθέντων μερῶν συνάλλαγμα· β) τὴν εἰδικὴν λογιστικὴν τέχνην, ἥτις ἀπαιτεῖται διὰ τὴν τήρησιν τῶν ἐκ τοῦ συναλλάγματος τούτου παραγομένων πιστοχρεώσεων· γ) τὸν πίνακα τοῦ Δοῦναι καὶ Λαβεῖν τῶν συμβαλλομένων μερῶν καὶ τέλος δ) αὐτὰς ταύτας τὰς σχέσεις τῶν διὰ τοῦ συναλλάγματος τούτου συμβληθέντων (π. χ. «οἱ ἔμποροι οὗτοι ἐργάζονται μὲ ἀλληλόχρεον λ/σμόν»).

Ἡ πραγμάτωσις τῆς ἐκ τοῦ ἀλληλοχρέου λ/σμοῦ ἀμοιβαίας ἀξιώσεως ἑκατέρου τῶν συμβαλλομένων πρὸς δημιουργίαν ὑπὲρ ἑαυτοῦ πιστώσεως, καλεῖται εἰδικώτερον *καταβολὴ ἢ ἀποστολὴ* (remise) καὶ ὁ μὲν ἐν τῷ συναλλάγματι τούτῳ πιστωτὴς καλεῖται *ἀποστολεὺς* (remettant ἢ envoyeur), ὁ δὲ ὀφειλέτης *λήπτης* (recepteur), ἀμφότεροι δὲ οὗτοι *ἀνταποκριταί*, λόγῳ τοῦ συνεχοῦς τῶν μεταξὺ αὐτῶν συναπτομένων σχέσεων.

III. Οὐσιώδη στοιχεῖα.—Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω διατυπωμένου ὁρισμοῦ τοῦ ἀλληλοχρέου λ/σμοῦ καταφαίνεται ὅτι τὰ ἑξῆς στοιχεῖα ἀπαρτίζουν τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ, στοιχεῖα ἅτινα καθιέρωσεν ἐν τῇ πρακτικῇ ἡ ἐμπορικὴ συνήθεια καὶ ἀνεγνώρισεν ἡ ἐπιστήμη καὶ νομολογία. Οὕτω ἀπαιτεῖται:

1) Νόμος (ὅστις ἀπὸ ἀπόψεως Ἑλληνικοῦ Δικαίου μόνον εἰς εἰδικωτάτας περιπτώσεις ἐμφανίζεται) ἢ ἔθιμον συστάσεως ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ ('Εφ. Πατρῶν 170/1926, 65/1926). Ἐν ἐλλείψει τούτων ἀπαιτεῖται ρητὴ ἢ σιωπηρὰ συμφωνία τῶν συμβαλλομένων μερῶν (Α. Π. 225/1926, 'Εφ. Πατρῶν 170/1926, 65/1926, 'Εφ. 'Αθηνῶν 193/1926, 620 1924, 'Εφ. Πατρῶν 594/1906, 217/1903).

2) Ἀμοιβαῖαι καταβολαὶ χρηματικῶν ἀξιῶν ('Εφ. Πατρῶν 170 1926) ἄνευ προσδιορισμοῦ τῆς διαθέσεως αὐτῶν, ἀλλὰ κατὰ πλήρη κυριότητα τοῦ λήπτου, δυναμένου νὰ διαθέσῃ ταύτας κατ' ἀπόλυτον κρίσιν του ἅμα τῇ παραλαβῇ των ('Εφ. Πατρῶν 217 1903, 595/1901).

3) Ὑποχρέωσις τοῦ λήπτου, ὅπως ἐγγράψῃ ἰσάξιον πίστωσιν ἐν τῷ λογαριασμῷ ὑπὲρ τοῦ ἀποστολέως, καθόσον ἄλλως ἔχομεν δωρεὰν ἢ καταβολὴν ἄνευ αἰτίας ('Εφ. Πατρῶν) 594 1906. Ἐξ ἑτέρου ἀποστολὴ καὶ πίστωσις ἀποτελοῦσι τὰ στοιχεῖα τοῦ συμψηφισμοῦ εἰς ὃν ἀποβλέπουσιν οἱ ἐν ἀλληλοχρέῳ λ/σμῷ συμβαλλόμενοι.

4) Ὑποχρέωσις τῶν συμβαλλομένων πρὸς συμψηφισμὸν τῶν ἀμοιβαίων πιστοχρεώσεων κατὰ τὸ κλείσιμον τοῦ λογαριασμοῦ, ἀπομένοντος ἀπαιτητοῦ μόνον τοῦ ἐκ τούτου καταλοίπου ('Εφ. Θεσ 21/1918, 'Εφ. 193/1926, 'Αθ. 216/1910, 'Εφ. Πατρῶν 300/1910, 594/1906, 323/1905, 895 1901).

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἐκτιθεμένων στοιχείων ὅσον ἀφορᾷ τὰς καταβολὰς παρατηροῦμεν εἰδικώτερον:

α') Λόγῳ τῆς κατὰ κυριότητα τῷ λήπτῃ μεταβιβάσεως αὐτῶν, οὗτος διαθέτων αὐτὰς δὲν διαπράττει ὑπεξαίρεσιν, ἐξ ἄλλου δὲ ὁ ἀποστολεὺς μετὰ τὴν εἴσοδον αὐτῶν ἐν τῷ ἀλληλοχρέῳ λ/σμῷ δὲν δύναται πλέον νὰ τὰς διεκδικήσῃ οὐδ' ἐν περιπτώσει πτωχεύσεως τοῦ λήπτου (ἐμπ. νόμου ἄρθρ. 669).

β') Ὅτι αὗται συνίστανται οὐ μόνον εἰς τὴν παρὰ τοῦ ἑνὸς τῶν ἀνταποκριτῶν εἰς τὸν ἕτερον ἄμεσον ἀποστολὴν χρημάτων, ἐμπορευμάτων κ. τ. λ. ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὁπωσδήποτε ἄμεσον ὠφέλειαν ἑκατέρου αὐτῶν συντελουμένην εἰς βάρος καὶ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἑτέρου, ὡς πχ. ὅταν ὁ εἷς τῶν ἀνταποκριτῶν πληρώνῃ συναλλαγματικὴν τραβηχθεῖσαν εἰς βάρος του παρὰ τοῦ ἑτέρου τῶν συμβαλλομένων, ἢ ἐγγράφῃ ἐν τῷ ἀλληλοχρέῳ λ/σμῷ εἰς χρέωσιν τοῦ ἀνταποκριτοῦ του τὸ ἰσάξιον τῆς ὀφειλομένης αὐτῷ παρὰ τούτου προμηθείας, μεσιτικῶν δικαιωμάτων ἢ ἄλλων χρεῶν. Ὅθεν διακρίνομεν τὰς καταβολὰς εἰς ἀμέσους (directes) καὶ ἐμμέσους (indirectes ἢ médiates).

γ') Ὅτι παρὰ τὴν ἐν τῷ συναλλάγματι τοῦ ἀλληλοχρέου λ/σμοῦ κρατοῦσαν γενικὴν ἀρχὴν τῆς ἀμοιβαιότητος τῶν καταβολῶν, ἐγένετο κατὰ τὴν ὀρθοτέραν δόξαν δεκτόν, ὅτι αὗται, ἐλλείψει ρητῆς ἐναντίας συμφωνίας, εἶναι *προαιρετικαί* (Vivante), ἀφοῦ ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀντιθέτου ἐκδοχῆς ἤθελε ματαιώσει ἕνα σημαντικὸν τοῦ συναλλάγματος τούτου σκοπόν, τῆς ἐφ' ὡρισμένον δηλονότι χρονικὸν διάστημα διευκολύνσεως τῶν συμβαλλομένων καὶ τῆς κατὰ τοῦτο ἀκωλύτου διαθέσεως τῶν ἀποστελλομένων αὐτοῖς ἀξιῶν, οὗτινος σκοποῦ ἡ πραγμάτωσις θὰ καθίστατο ἀνέφικτος, ἐὰν ὁ ἀλληλόχρεος λ/σμὸς χρεούμενος διά τινα καταβολὴν ἦτο ὑποχρεωμένος, τῇ αἰτήσει τοῦ ἀντισυμβαλλομένου του, νὰ ἐνεργήσῃ αὐτῷ καταβολάς, αἵτινες ἤθελον μηδενίσει τὴν ἐφ' ὡρισμένον χρόνον πίστωσιν ἐφ' ἧς οὗτος ὑπολογίζε.

δ') Ὅτι αἱ καταβολαὶ δέον νὰ εἶναι *πραγματικαὶ* καὶ οὐχὶ εἰκονικαί, ἐκτιμηταὶ δὲ εἰς χρήματα (Lacour-Bouteron) καὶ

ε') Ὅτι πᾶσαι αἱ καταβολαὶ αἱ περιλαμβανόμεναι εἰς τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν τῶν συμβαλλομένων, εἰσέρχονται *ἐκτὸς ἐναντίας ρητῆς συμφωνίας δι ἑκάστην ἐξ αὐτῶν* (Α. Π. 70)1906) εἰς τὸν ἀλληλόχρ. λ/σμὸν ἀποτελοῦσαι ἄρθρα πιστοχρεώσεως αὐτοῦ (Α. Π. 60)1900, Εφ Πατρῶν 594)1906). Συνεπῶς αὐτονόητον τυγχάνει ὅτι ἡ καταβολὴ δέον νὰ εἶναι τῆς ἀρεσκείας τοῦ λήπτου ὅστις δύναται *δεδικαιολογημένως* καὶ νὰ μὴ ἀποδεχθῇ ταύτην.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν γενικῶν ἀρχῶν τῶν διεπουσῶν τὸν ἀλληλόχρεον λ/σμὸν καταφαίνεται ὅτι τοῦτο εἶναι συνάλλαγμα: α') *ἀμφοτεροβαρὲς* εἴτε ὡς ἁπλοῦν, εἴτε ὡς ἀμοιβαῖον καὶ ἂν παρουσιάζεται· β') *ἐπαχθὲς* (à titre onéreux) ἐφ' ὅσον ἕκαστος τῶν συμβαλλομένων δρᾷ ἰδιοτελῶς καὶ οὐχὶ ἐξ ἐλευθεριότητος· γ') *ἀνταλλακτικὸν* ἀφοῦ ἔναντι τῆς ἀποστελλομένης ἀξίας, ὁ ἀποστολεὺς ἔχει ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐγγραφὴν πιστώσεως καὶ δ') *παρεπόμενον* ἀπὸ τῆς ἐννοίας ὅτι οὐχὶ ἡ σύστασις, ἀλλὰ μόνον ἡ λειτουργία αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων ἐργασιῶν.

IV. Χρησιμότης καὶ εἴδη αὐτοῦ. — Σπουδαῖα τυγχάνουν τὰ οἰκονομικὰ καὶ ἐμπορικὰ πλεονεκτήματα τοῦ ἀλληλοχρέου λ/σμοῦ καὶ μεγίστη ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐμπορικῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν τραπεζιτικῶν ἐργασιῶν, τὰς ὁποίας μεγάλως διευκολύνει. Τὸ δικαίωμα τῶν δι' αὐτοῦ συμβαλλομένων νὰ καταβάλλωσι μόνον καὶ ἐν ὡρισμένῳ χρόνῳ τὸ ἐκ τῆς ἰσολογίσεως τοῦ λογαριασμοῦ ἀπομένον ποσὸν (solde) καὶ συνεπῶς ἡ ὑποχρέωσίς των νὰ τηρῶσι παρ' ἑαυτοῖς μόνον τ' ἀπαιτούμενα ρευστὰ χρήματα πρὸς πληρωμὴν τοῦ ἐνδεχομένου τούτου καταλοίπου, συνεπάγει τὸ μὲν τὴν ἀκώλυτον χρησιμοποίησιν παρ' ἑκατέρου τῶν συμβαλλομένων τῆς ὑπὲρ ἑαυτοῦ πιστώσεως, τὸ δὲ τὴν ἀποφυγὴν τῆς συχνῆς ἀποστολῆς μετρητοῦ χρήματος, ἥτις θὰ ἦτο ἀναγκαία μεθ' ἑκάστην ἐκκαθάρισιν κάθε μεμονωμένης μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων ἐργασίας. Ἄμεσος συνέπεια τῶν προεκτεθέντων εἶναι ὅτι τὸ χρῆμα τοῦτο καθίσταται ἐν τῷ μεταξὺ προσοδοφόρον, ἐξοικονομοῦνται δὲ αἱ διὰ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ δαπάναι μεταφορᾶς, ἀσφαλείας, τραπεζιτικῆς προμηθείας κτλ. Παρουσιάζεται οὕτω διὰ τοῦ ἀλληλοχρέου λ/σμοῦ μεγίστη παραγωγικότης τῶν κεφαλαίων τῶν δι αὐτοῦ συμβαλλομένων, προασπίζεται ἡ ἐπιχείρησις ἀπὸ τὴν αἰφνιδίαν ἀναστολὴν τῶν πιστώσεων, κανοποιεῖται ἡ ἀνάγκη τῆς πίστεως, ἥτις ἀποτελεῖ οὐσιώδη τοῦ ἐμπορίου ὅρον, καὶ τέλος αἱ μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων σχέσεις ἁπλοποιοῦνται.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν γενικῶν τούτων πλεονεκτημάτων τοῦ ἀλληλοχρέου λογ)σμοῦ, ἡ χρησιμότης τούτων ἐμφανίζεται εἰδικώτερον ὅταν τὸ συνάλλαγμα τοῦτο συνοδεύηται καὶ ὑπὸ τῆς συμβάσεως τοῦ *ἀνοίγματος πιστώσεως* (crédit ouvert), ὁπότε ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ πιστούμενος ὀφειλέτης, ἐνεργῶν τμηματικὰς καταβολὰς εἰς τὸν πιστωτήν του, αὐξάνει τὴν πίστωσίν του, ἣν προηγουμένως τυχὸν δι' ἀναλήψεων εἶχεν ἐλαττώσει. Τοὐναντίον ἐὰν ἡ ἀνοικτὴ πίστωσις εἶναι ἁπλὴ καὶ δὲν συνοδεύηται ὑπὸ τοῦ ἀλληλοχρ. λογ)σμοῦ ὁ ὀφειλέτης δὲν δύναται ὡς ἀνωτέρω δι' ἀλληλοδιαδόχων καταβολῶν καὶ ἀναλήψεων ἔναντι τῆς χορηγηθείσης αὐτῷ πιστώσεως ν' αὐξομειώνῃ τὸ ὅριον αὐτῆς, ἀλλ' ὀφείλει ἀφοῦ καταναλώσει ὁλόκληρον ἢ μέρος τῆς χορηγηθείσης αὐτῷ πιστώσεως νὰ καταβάλῃ εἶτα ἐφ' ἅπαξ τὸ ἰσάξιον τοῦ καταναλωθέντος ποσοῦ αὐτῆς. Τέλος ἡ ὕπαρξις τοῦ ἀλληλοχρ. λογ)σμοῦ μετριάζει μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων τοὺς κινδύνους τῆς πτωχεύσεως ἑκατέρου αὐτῶν, καθόσον πτωχεύσαντός τινος τῶν ἐν ἀλληλοχρ. λογ)σμῷ συμβαλλομένων, θὰ χωρήσῃ συμψηφισμὸς τῶν πρὸς αὐτὸν χρεῶν τοῦ ἀνταποκριτοῦ του πρὸς ἀντιστοίχους τυχὸν ἀπαιτήσεις αὐτοῦ, ἐνῷ ἄνευ τῆς σχέσεως τοῦ ἀλληλοχρ. λογ)σμοῦ ὁ ὀφείλων ποσόν τι εἰς τὸν πτωχεύσαντα καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ἔχει ἐκκαθαρισμένην καὶ ἀξιώσιμόν τινα ἀπαίτησιν κατ' αὐτοῦ, δὲν δύναται νὰ τὴν συμψηφίσῃ πρὸς τὴν ὀφειλήν του, ἣν ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλῃ ἀκεραίαν, διὰ δὲ τὴν ἀξίωσίν του θέλει συντρέξει μετὰ τῆς ὁμάδος τῶν λοιπῶν τῆς πτωχεύσεως πιστωτῶν.

Ὁ ἀλληλόχρ. λογ)σμὸς παρουσιάζεται εἴτε ὡς *ἁπλοῦς* εἴτε ὡς *ἀμοιβαῖος*. Καὶ ἁπλοῦς μὲν ὑπάρχει ὅταν συνομολογῆται ὅτι ὁ εἷς τῶν ἀνταποκριτῶν δὲν θὰ καταστῇ οὐδέποτε πιστωτὴς τοῦ ἑτέρου (συνήθως κατὰ τὰς τραπεζιτικὰς ἐργασίας, ἔνθα ὁ τραπεζίτης εἶναι πάντοτε ὀφειλέτης τοῦ πελάτου του) καὶ εἰς ἃς ὁ λογαριασμὸς καλεῖται ἀναλόγως *κεκαλυμμένος ἢ ἀκάλυπτος* (Cass. 22 Ἀπριλίου 1884, S. 1884. i. 409), ἀμοιβαῖος δὲ ὅταν αἱ καταβολαὶ γίνωνται ἀμφοτέρωθεν, ἀνεξαρτήτως τοῦ τίς τῶν συμβαλλομένων κατὰ τὸ κλείσιμον τοῦ λογαριασμοῦ θὰ ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ πιστωτικὸν ὑπόλοιπον καὶ ἐὰν θὰ προκύψῃ τοιοῦτον. Ρητέον ὅμως ὅτι ὁ ἀλληλόχρ. λογ)σμός, εἴτε ὡς ἁπλοῦς, εἴτε ὡς ἀμοιβαῖος παρουσιάζεται, εἶναι πάντοτε συνάλλαγμα ἀμφοτεροβαρές, ἐφ' ὅσον κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις γεννῶνται ἐξ αὐτοῦ ἐνοχαὶ εἰς βάρος πάντων τῶν ἐν ἀλληλοχρ. λ/σμῷ συμβαλλομένων.

Ἐπίσης ὁ ἀλληλοχρ. λ/σμὸς ἐμφανίζεται κατὰ περιεχόμενον εἴτε ὡς *ἀστικὸς* (ἐξαίρεσις παρατηρεῖται ἐν τῷ Γερμανικῷ ἐμπορικῷ κώδικι § 355 καθ' ὃν τὸ ἓν τοὐλάχιστον τῶν συμβαλλομένων μερῶν δέον νὰ εἶναι ἔμπορος) εἴτε ὡς *ἐμπορικὸς* διὰ τὰ συμβαλλόμενα μέρη χωρὶς ν' ἀποκλείεται νὰ εἶναι διὰ τὸ ἓν μὲν ἐξ αὐτῶν ἀστικός, ἐμπορικὸς δὲ διὰ τὸ ἕτερον. (Cass. 7 Φεβ. 1881, S. 1882. i. 253.) Ὁ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης προσδιορισμὸς τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ ἐναπόκειται εἰς τὸ δικαστήριον τῆς οὐσίας, καὶ συνεπῶς ἡ κρίσις αὐτοῦ δὲν ὑπόκειται εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Ἀρείου Πάγου ('Εφ. Πατρῶν 57)1906, 273)1904).

Ὡς πρὸς τὰς διαιρέσεις ταύτας παρατηρητέον ὅτι ἡ πρώτη τούτων οὐδὲν ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως παρουσιάζει ἐνδιαφέρον, τῶν αὐτῶν κανόνων ἐφαρμοζομένων ἐπί τε τοῦ ἁπλοῦ καὶ τοῦ ἀμοιβαίου ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ. Τοὐναντίον ἡ διάκρισις τούτου εἰς ἀστικὸν καὶ ἐμπορικὸν ἐνέχει σημασίαν ἀπὸ ἀπόψεως: α') τῆς ὑπαγωγῆς τῶν ἐκ τούτου διαφορῶν εἰς τὴν ἀστικὴν ἢ ἐμπορικὴν διαδικασίαν καὶ β) τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ποσοῦ τῶν τό-

Digitized by Google

κων ἀλλὰ ἐξ ἀπόψεως ἡμεδαποῦ δικαίου μόνον διὰ τὸ μέχρι τῆς 17 Αὐγούστου 1926 χρονικὸν διάστημα (διότι ἀπὸ τῆς προθεσμίας ταύτης δυνάμει τοῦ ἀπὸ 11)17 Αὐγούστου 1926 Ν. Δ/τος κατηργήθη ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀστικῶν καὶ ἐμπορικῶν χρεῶν ὡς πρὸς τοὺς συμβατικούς, νομίμους καὶ τόκους ὑπερημερίας). Κατὰ τὰ λοιπὰ ἐφ' ὅλων τῶν εἰδῶν τούτων τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ οἱ αὐτοὶ ἐφαρμόζονται κανόνες.

V. Σύστασις καὶ ἀπόδειξις.— Ἡ σύμβασις τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ συνισταται τῇ κοινῇ συναινέσει (solo consensu) τῶν συμβαλλομένων, ῥητῇ ἢ σιωπηρᾷ (Ἐφ. Πατρῶν 170)1926, 65)1926, 126) 1915, Ἐφ. Ἀθ. 620)1924, 216)1910 ἀριθ. 1 σχεδίου νόμου περὶ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ) ἥτις δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ ἐξ ἴσου καὶ διὰ τῶν ἀλληλοδιαδόχων πιστωχρεώσεων τῶν συμβαλλομένων (ex fachis et rebus) ἐνδεικνυουσῶν τὴν πρόθεσιν τῶν συμβαλλομένων περὶ συστάσεως τοῦ συναλλάγματος τούτου (Ἐφ. Θεσ. 9)1919, Ἐφ. Πατρῶν 217)1903). Καὶ ὑπεστηρίχθη μὲν ἡ γνώμη ὅτι ὁ ἀλληλόχρ. λ/σμὸς εἶναι συμβόλαιον *πράγματι* (re) συναπτόμενον (Delamarre et Lepoiterin, Feitu, Ἀθανασιάδης) καὶ συνεπῶς τοῦτο δὲν καθίσταται τέλειον εἰμὴ διὰ τῆς ἀποστολῆς τοὐλάχιστον τῆς πρώτης καταβολῆς, καὶ ἀνεξαρτήτως ἐὰν ἐπηκολούθησεν ἀμοιβαιότης τοιούτων.

Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη ἀπορρέουσα ἐκ τῆς συγχύσεως αὐτοῦ τούτου τοῦ συμβολαίου τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ, πρὸς τὸν διὰ τοῦ αὐτοῦ ὅρου ἐκδηλούμενον λογιστικὸν πίνακα, ὅστις ἀναμφισβητήτως δὲν λαμβάνει ὑπόστασιν εἰμὴ διὰ τῆς ἐν αὐτῷ ἐγγραφῆς τῆς πρώτης καταβολῆς, φαίνεται ἡμῖν ἐσφαλμένη, καθόσον αὐτὴ ἡ ἀποστελλομένη καταβολὴ συνοδευομένη ὑπὸ τῆς ἐν τῷ λογαριασμῷ ἀναγραφομένης πιστώσεως ἀποδεικνύει τὴν προϋπαρξιν τοῦ συναλλάγματος τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ. Ἐξ ἑτέρου ἐὰν ἠθέλαμεν ἀποδεχθῇ ὡς βάσιμον τὴν τοιαύτην ἐκδοχήν, ἔδει ν' ἀναμείνωμεν τὸ πέρας τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ διὰ νὰ θεωρήσωμεν τὸ συνάλλαγμα τοῦτο τελείως συντελεσθέν, καθόσον κατὰ τὰς γενικὰς τοῦ δικαίου ἀρχὰς προκειμένου περὶ «πράγματι» συναπτομένων συμβολαίων ἀπαιτεῖται ὁλοκληρωτικὴ παράδοσις τοῦ πράγματος διὰ τὴν τελείαν κατάρτισιν αὐτῶν. Οὐδ' ἔχει σημασίαν ἐν προκειμένῳ, ὅτι ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ἡ σιωπηρὰ συναίνεσις τῶν συμβαλλομένων περὶ καταρτίσεως τοῦ συναλλάγματος τεκμαίρεται ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων καταβολῶν, διότι οὐχὶ αὗται, ἀλλὰ ἡ προϋπάρξασα ταυτότης βουλήσεως τῶν συμβαλλομένων συνέστησε προηγουμένως τὸ συνάλλαγμα, διὰ τὴν ἀπόδειξιν δὲ τῆς ὑπάρξεως τοιαύτης τινὸς βουλήσεως ἔχουσι σημασίαν αἱ γενόμεναι καταβολαί, ἀφορῶσι τὴν ἐκτέλεσιν οὐχὶ δὲ καὶ τὴν σύστασιν τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ.

Ὁ ἀλληλόχρεος λ)σμὸς ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν ἡ σύστασις αὐτοῦ ἐπιβάλλεται διὰ διατάξεως θετικοῦ δικαίου (ἄρθρ. 3,14 νόμου ΥΓΜΣΤ' 1909 «περὶ ταχυδρομικῶν ταμιευτηρίων», νόμος ΓΨΙΓ 1910 «περὶ δανείων εἰς ἀνοικτὸν λογαριασμόν», ἄρθρ. 208, 209, Β. Δ. 28 Ἀπριλίου 1923 «περὶ κωδικοποιήσεως τοῦ νόμου 2873 περὶ Ναυτ. Ἀπ. Ταμείου», ἄρθρ. 36 ἐδ. 5 καὶ 47 Ν. Δ. 17 Ἰουλίου 1923 «περὶ εἰδικῶν διατάξεων ἐπὶ Ἀνωνύμων Ἑταιριῶν» κτλ.) συνισταται καὶ δυνάμει γενικοῦ ἢ τοπικοῦ ἐθίμου, ὡς π.χ. δέον νὰ θεωρηθῇ ὑφιστάμενος ἀλληλόχρ. λ)σμὸς ἐὰν εἰς ὡρισμένον τόπον ἐπικρατεῖ ἔθιμον καθ' ὃ οἱ ἐν ὡρισμέναις δικαιοπραξίαις συμβαλλόμενοι ῥυθμίζουσι τὰς σχέσεις αὐτῶν διὰ τοῦ ἀλληλοχρ. λ)σμοῦ (π. χ. ἀγοραπωλησία σταφίδος ἐν Πάτραις, σύκων ἐν Σμύρνῃ κτλ.), ὁπότε ἡ σύστασις τοῦ συμβολαίου τούτου δέον νὰ νοηθῇ ὅτι γεννᾶται οὐχὶ ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν *λογιστικῷ πίνακι* ἀλληλοχρ. λ)σμοῦ καταχωρίσεως τῶν καθέκαστα ἀπαιτήσεων, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς ἐν αὐτῷ *καθ' ὑποχρέωσιν καταχωρίσεως αὐτῶν* (Α. Π. 225)1926, Πρωτ. Πατρῶν 2616)1908).

Παρὰ τὴν ἰδιογένειαν τοῦ συμβολαίου τούτου ἐγένετο ὁμοφώνως δεκτὸν ὅτι καὶ παρὰ τοῖς ἐν ἀλληλοχρ. λ)σμῷ συμβαλλομένοις (ἐφ' ὅσον συνηθέστατα ἀπαιτεῖται διὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ συμβολαίου ἡ συναίνεσις αὐτῶν) δέον νὰ ἐνυπάρχῃ ἡ κατὰ τὸ Ἀστικὸν Δίκαιον γενικὴ περὶ τὸ συναλλάττεσθαι ἱκανότης, ἐρευνωμένη δι' ἑκάστην τῶν κατ' ἰδίαν πράξεων, ἃς ὁ ἀλληλόχρ. λ)σμὸς περιλαμβάνει. Ἐπιπροσθέτως δὲ ὅσον ἀφορᾷ τὴν γνησιότητα τῆς βουλήσεως τῶν συμβαλλομένων ἐφαρμόζονται καὶ ἐνταῦθα οἱ κανόνες τοῦ κοινοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, δυναμένης νὰ αἰτηθῇ τῆς ἀκυρώσεως τοῦ συμβολαίου τούτου λόγῳ δόλου, βίας ἢ πλάνης περὶ τὰ παραγωγικὰ τῆς βουλήσεως αἴτια.

Ὁπωσδήποτε ἡ ὕπαρξις ἢ μὴ ῥητῆς συναινέσεως, ἢ σιωπηρᾶς τοιαύτης ἐκδηλουμένης καθ' οἱονδήποτε τρόπον καὶ ἰδίᾳ διὰ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ συμβολαίου τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ ἢ τέλος ἐθίμου διὰ τὴν σύστασιν αὐτοῦ, ἀποδεικνύεται διὰ τῶν συνήθων ἀποδεικτικῶν μέσων (Ἐφ. Πατρῶν 126)1915, 217)1903) ποικιλλόντων ἀναλόγως τῆς ἀστικῆς ἢ ἐμπορικῆς φύσεως, ὑφ' ἣν ἐμφανίζεται ἐν τῇ συγκεκριμένῃ περιπτώσει τὸ συνάλλαγμα τοῦ ἀλληλοχρ. λ)σμοῦ. Πάντως ἥ τε ὕπαρξις τῶν ὡς ἄνω στοιχείων διὰ τὴν σύστασιν τοῦ συμβολαίου καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς φύσεως αὐτοῦ ἀποτελοῦσι πραγματικὰ περιστατικά, ἡ δὲ περὶ τούτων κρίσις τοῦ δικαστηρίου τῆς οὐσίας δὲν ὑπόκειται εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Ἀρείου Πάγου (Α. Π 2?5)1926).

Τέλος δὲ εἰδικῶς ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀποδεικτικὴν δύναμιν τῶν ἐμπορικῶν βιβλίων, ῥητέον ὅτι ταῦτα εἶναι χρήσιμα μόνον διὰ τὴν λογιστικὴν διατύπωσιν τοῦ ἀλληλοχρ. λογαριασμοῦ καὶ διὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀμφισβητουμένης τυχὸν ὑπάρξεως αὐτοῦ (ad probationem), οὐδέποτε ὅμως τυγχάνουσιν ἀναγκαῖα διὰ τὴν ὕπαρξίν του (ad solemnitatem).

VI. Ἀποτελέσματα.— Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ συναλλάγματος τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ παράγονται πλεῖστα ὅσα ἀποτελέσματα, εἰς ἃ ἄλλωστε ἀποβλέπουν καὶ οἱ συμβαλλόμενοι, καὶ ἅτινα διακρίνονται εἰς *ἄμεσα καὶ ἔμμεσα*. Τὰ πρῶτά εἰσιν οὐσιώδη καὶ συνυπάρχουν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ συναλλάγματος τούτου, τὰ δὲ δεύτερα δύνανται νὰ παραλειφθῶσιν ἢ νὰ τροποποιηθῶσι παρὰ τῶν συμβαλλομένων. Καὶ ἄμεσα μὲν καὶ οὐσιώδη ἀποτελέσματά εἰσιν τὰ ἑξῆς τρία: 1) Μεταβίβασις τῆς κυριότητος τῶν καταβολῶν ἀπὸ τοῦ ἀποστολέως εἰς τὸν λήπτην· 2) Ἀνανέωσις τῶν ἐν ἀλληλοχρ. λ/σμῷ περιληφθεισῶν ἀπαιτήσεων καὶ 3) Ἀδιαιρετότης τῶν ἐν αὐτῷ καταβολῶν. Ἔμμεσα δὲ οἱ τόκοι καὶ τὸ δικαίωμα προμηθείας. Ὅθεν κατὰ τὴν ὡς ἄνω ἐκτεθεῖσαν τάξιν θέλομεν ἐξετάσει κεχωρισμένως ἓν ἕκαστον τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων.

Α') Μετάθεσις κυριότητος τῶν καταβολῶν. Ἐρρήθη ἀνωτέρω ὅτι ἡ μετάθεσις τῆς κυριότητος τῶν καταβολῶν ἀποτελεῖ συστατικὴν προϋπόθεσιν τοῦ συναλλάγματος τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ. Ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο ἥ τε ἐπιστήμη καὶ ἡ νομολογία ἐμφανίζεται σύμφωνος, πλὴν παρουσιάζονται ἀντιδοξίαι ὡς πρὸς τὴν νόμιμον αἰτίαν τῆς παραδόσεως (justa causa traditionis) δι' ἧς ἡ κυριότης αὕτη τῶν καταβολῶν μεταβιβάζεται τῷ λήπτῃ. (Ἄλλοι, ὀπαδοὶ τοῦ συστήματος ὅτι ὁ ἀλληλόχρ. λ/σμὸς εἶναι συνάλλαγμα δανείου, ὑποστηρίζουσιν ὅτι τοῦτο εἶναι ὁ νόμιμος τίτλος τῆς διὰ παραδόσεως μεταθέσεως τῆς κυριότητος (Massé, Dietz, Noblet), ἕτεροι φρονοῦσιν ὅτι ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα πρὸς τοῦτο συμφωνία (Da) καὶ τέλος ἄλλοι προέβαλον τὴν ἐμπορικὴν συνήθειαν ὡς αἰτίαν τῆς τοιαύτης νομικῆς ἐνεργείας. Ἅπασαι αἱ γνῶμαι αὗται ἀπεκρούσθησαν, οὐχὶ ἀδίκως, ὡς ἀβάσιμοι, ἐκράτησε δ' ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἡ δόξα ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἰδιογενὲς τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ συνάλλαγμα ἀποτελεῖ τὸν νόμιμον τίτλον τῆς διὰ παραδόσεως μεταθέσως τῆς κυριότητος.

Προκειμένου νῦν νὰ καθορίσωμεν τὸ χρονικὸν σημεῖον, καθ' ὃ λαμβάνει χώραν ἡ μετάθεσις τῆς κυριότητος, γεγονὸς ὅπερ κέκτηται οὐσιώδη σημασίαν, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ τὴν διεκδίκασιν τῶν ἀποστολῶν, προκειμένης κυρίως πτωχεύσεως τοῦ λήπτου, καὶ τὴν ἀναδοχὴν τῶν κινδύνων τῆς μεταφορᾶς τοῦ ἀντικειμένου τῆς καταβολῆς, δέον τὸ μὲν νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει μας τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν, τὸ δὲ νὰ διακρίνωμεν τὰς ἐπιφυλακτικὰς ῥήτρας, αἵτινες τυχὸν συνοδεύουσι τὰς καταβολάς. Οὕτως, ἐὰν ἡ καταβολὴ ὑπεστάλη ἀνεπιφυλάκτως [ἐξαιρέσει τῶν καταβολῶν αἵτινες ἀντικείμενον ἔχουσιν ἐμπορικοὺς τίτλους, καὶ δι' ἃς ἐκτὸς ἐναντίας συμφωνίας ἐξυπακούεται πάντως ὑφισταμένη ἡ ῥήτρα τῆς ὑπὸ αἵρεσιν πληρωμῆς (sauf encaissement), περὶ ἧς κατωτέρω], ἡ μετάθεσις τῆς κυριότητος αὐτῆς εἶναι ἄμεσος καὶ ὁριστικὴ καὶ συνεπῶς ὁριστικὴ καὶ ἀνέκκλητος καθίσταται ἡ ὑπὲρ τοῦ ἀποστολέως ἐγγραφομένη πίστωσις. Ἐὰν ὅμως εἰδικώτερον π. χ. τὸ ἀντικείμενον τῆς καταβολῆς εἶναι ἐμπορεύματα, ἡ κυριότης αὐτῶν μεταβιβάζεται *ἀφ' ἧς στιγμῆς καθορισθῇ τὸ τίμημα αὐτῶν,* εἴτε διὰ τῆς παρὰ τοῦ ἀποστολέως τῷ λήπτῃ πωλήσεως αὐτῶν, εἴτε διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ἀποστολῆς των ἄνευ τινὸς ὑπομνήσεως, ὁπότε λογίζεται συντελεσθεῖσα ἀγοραπωλησία ἐπὶ τῷ εὐλόγῳ, δικαίῳ καὶ ἀληθεῖ τιμήματι, εἴτε διὰ τῆς πωλήσεως ἣν ἐνήργησε τῇ ἐντολῇ τοῦ ἀποστολέως ὁ λήπτης (consignation).

Ῥήτρα τῆς ὑπὸ αἵρεσιν πληρωμῆς (Clause sauf encaissement). Δοθείσης τῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν ἀντικείμενον τῆς καταβολῆς εἶναι ἐμπορικοὶ τίτλοι (γραμμάτια, συναλλαγματικαί), μεγάλη προεκλήθη συζήτησις περὶ τοῦ πότε θεωρεῖται ἡ κυριότης αὐτῶν μεταβιβασθεῖσα. Ἐπὶ τῆς προκειμένης περιπτώσεως δέον νὰ σημειωθῶσιν αἱ προϋποθέσεις αἵτινες προὐκάλεσαν τὰς ἀντιγνωμίας, τουτέστι τὸ μὲν ἡ ἀβεβαιότης περὶ τῆς κατὰ τὴν λῆξιν τῶν τίτλων εἰσπράξεως τοῦ ὃ ἀντιπροσωπεύουσιν οὗτοι ποσοῦ, τὸ δὲ ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου σιωπὴ τῶν συμβαλλομένων—καθόσον ἐν ῥητῇ συμφωνίᾳ τούτων δὲν γεννᾶται ζήτημα.—Ἥ τε ἐπιστήμη καὶ ἡ νομολογία ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, μετὰ μεγάλας καὶ σφοδρὰς διχοστασίας, τελικῶς ἔταμε τὴν ὀρθὴν ὁδὸν καὶ διέγραψε τὴν ἀρχὴν ὅτι εἰς ἣν περίπτωσιν ἡ καταβολὴ ἀντικείμενον ἔχει ἐμπορικοὺς τίτλους, ἐξυπακούεται πάντως ὑπὲρ τοῦ λήπτου, ἐκτὸς ἐναντίας συμφωνίας, σιωπηρῶς ἐνυπάρχουσα ἡ ῥήτρα *τῆς ὑπὸ αἵρεσιν πληρωμῆς* (ὅρος ἐνταμιεύσεως, ὅρος εἰσπράξεως), τουτέστι δὲν θεωρεῖται ὁριστικὴ καὶ ἀνέκκλητος ἡ ὑπὲρ τοῦ ἀποστολέως ἐγγραφεῖσα πίστωσις, εἰμὴ ἅμα τῇ πληρωμῇ τελικῶς παρὰ τοῦ ἀποδέκτου ἢ παρὰ τοῦ ἀποστολέως (ὡς ἐκδότου ἢ ὀπισθαγράφου) τοῦ ἀποσταλέντος τίτλου (Ἐφ. Πατρῶν ἄρθ. 5Α σχεδίου νόμου περὶ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ 303/1905). Ἄλλως τε ἐξ ἐπόψεως τοῦ παρ' ἡμῖν ἰσχύοντος Βυζαντινορρωμαϊκοῦ δικαίου ἡ ἰσχὺς τῆς ῥήτρας ταύτης ἐρείδεται ἐπὶ τῆς διατάξεως τῶν πηγῶν (Π. 17.1,20), καθ' ἣν ὁ λαβὼν ἐντολὴν πρὸς εἴσπραξιν καθίσταται ὀφειλέτης τοῦ ἐντολέως, μόνον ἐὰν καὶ καθόσον εἰσέπραξεν τὸ ποσὸν (Α. Π. 299 1901. Ἐφ. Πατρῶν 303]1915, Ἐφ. Ἀθηνῶν 2083] 1901). Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα, πότε μεταβιβάζεται ἡ κυριότης τῆς καταβολῆς ἐφ' ὅσον ἡ διδομένη ὡς ἀντάλλαγμα τῆς καταβολῆς πίστωσις δὲν εἶναι ὁριστική, δυναμένη ν' ἀκυρωθῇ ἐν περιπτώσει μὴ πληρωμῆς τοῦ τίτλου, σύμφωνοι οἱ ἑρμηνευταὶ τοῦ θεσμοῦ ἀποδέχονται ὅτι ἡ κυριότης τῆς καταβολῆς *μεταβιβάζεται ἅμα τῇ ἀποστολῇ αὐτῆς,* δύναται ὅμως καὶ ν' ἀνακληθῇ, ἐφ' ὅσον ἡ καταβολὴ δὲν πραγματοποιεῖται, τουτέστιν ὁ τίτλος δὲν πληρώνεται κατὰ τὴν λῆξίν του. Καὶ ὑπεστηρίχθη μὲν ἡ ἀρχὴ ὅτι οὐχὶ ὀρθῶς ὁ λήπτης δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν ῥήτραν τῆς ὑπὸ αἵρεσιν πληρωμῆς, καὶ προὐτάθησαν ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς ταύτης πλεῖστα ἐπιχειρήματα καὶ δὴ ὅτι ἡ ῥήτρα ἀντίκειται εἰς τὸ ἄρθρον 135 Ἐμπ. νόμου, ὅπερ ὁρίζει ὅτι διὰ τῆς ὀπισθογραφήσεως μεταβιβάζεται ὁριστικῶς ἡ κυριότης τοῦ τίτλου, ἐπίσης δ' ὅτι ἐφ' ὅσον ὁ λήπτης δὲν ἐπεφύλαξε ὑπὲρ ἑαυτοῦ ῥητῶς τὴν ῥήτραν ταύτην, θεωρεῖται ἀκολουθήσας τὴν πίστιν τοῦ ἀποστολέως κτλ. Πλὴν πάντες οἱ ἰσχυρισμοὶ οὗτοι ἐλέγχονται ἀβάσιμοι, ἀφοῦ κατὰ μὲν τὰς προεκταθείσας ἀρχὰς τῆς ἰδιαζούσης φύσεως τοῦ συναλλάγματος τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ περιλαμβανομένη ἐν αὐτῷ ἀποστολὴ *μὴ πραγματοποιηθεῖσα,* ἐξ ἑτέρου δὲ καὶ οἱ ἐν ἀλληλοχρ. λ/σμῷ συμβαλλόμενοι λόγῳ τῆς ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς συναλλαγαῖς ἀπαιτουμένης ἀβρότητος δὲν δύνανται ἐκ τῶν προτέρων ῥητῶς νὰ ἐπιφυλάξωσι δι' ἑαυτοὺς τὴν ὡς ἄνω ῥήτραν, ἥτις θίγει αὐτὴν ταύτην τὴν πίστιν τοῦ ἀποστολέως ἀνταποκριτοῦ των. Τοὐναντίον ἡ ὑπὲρ τοῦ λήπτου ἰσχὺς τῆς ῥήτρας ταύτης στηρίζεται τὸ μὲν ἐπὶ τῆς τεκμαιρομένης τῶν συμβαλλομένων μερῶν βουλήσεως, τὸ δὲ ἐπὶ τῆς ἐμπορικῆς συνηθείας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν νομικὴν φύσιν τῆς ῥήτρας ταύτης, ἀδιαφιλονικήτως δυνάμεθα νὰ τὴν ὑπαγάγωμεν εἰς τὴν τάξιν τῶν διαλυτικῶν αἱρέσεων. Ἡ ἐξ ἐμπορικῶν τίτλων καταβολὴ εἰσέρχεται εἰς τὸν ἀλληλόχρ. λ/σμὸν ὑπὸ τὴν ἀβεβαίαν προϋπόθεσιν ὅτι οἱ τίτλοι οὗτοι θὰ πληρωθῶσι κατὰ τὴν λῆξίν των. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ καταβολὴ λόγῳ τῆς πίστεως τοῦ τίτλου, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενόν της, θεωρεῖται ὡς πραγματικὴ καὶ παράγει πάντα τ' ἀποτελέσματα, ἅτινα συνεπάγει ἡ ὁριστικὴ μεταβίβασις τῆς κυριότητος (κατάργησις τοῦ δικαιώματος τῆς διεκδικήσεως, μετάθεσις τῶν κινδύνων τοῦ πράγματος εἰς τὸν λήπτην). Ὁ λήπτης θὰ ἐγγράψῃ ὡς ἀντάλλαγμα εἰς τὸν λογαριασμὸν πίστωσιν ὑπὲρ τοῦ ἀποστολέως, ἀντιπροσωπεύουσαν τὸ δι' ὃ ὁ τίτλος ποσόν, μετὰ τῶν τόκων ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας τοῦ τίτλου, καθ' ἣν ὀφείλει νὰ προσαγάγῃ τοῦτον εἰς τὸν ἀποδέκτην πρὸς πληρωμήν, καὶ ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως αὐτοῦ πρὸς τοῦτο, νὰ τὸν διαμαρτυρήσῃ, καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ περὶ τῆς μὴ πληρωμῆς του τὸν ἀποστολέα καὶ ἐν γένει νὰ ἐνεργήσῃ ἐπιμελῶς, καθόσον τότε μόνον διαφυλάττει ἀκέραια τὰ ἐκ τῆς ῥήτρας δικαιώματά του, τ' ἀφορῶντα τὴν ἣν κέκτηται ὑπαλλακτικὴν εὐχέρειαν, περὶ ἧς ἀμέσως κατωτέρω. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ὁ μεταβιβασθεὶς τίτλος πληρωθῇ κατὰ τὴν λῆξίν του ὑπὸ τοῦ ἀποδέκτου, τὸ ζήτημα παρουσιάζει ὁμαλότητα καὶ οὐδεμία διχοστασία δύναται νὰ γεννηθῇ, ὁ δὲ λήπτης εἰσπράξας τὸ ποσὸν τοῦ τίτλου θὰ θεωρήσῃ ὁριστικὴν καὶ ἀνέκκλητον τὴν ὑπὲρ τοῦ ἀποστολέως ἐγγραφεῖσαν πίστωσιν. Εἰς ἣν ὅμως περίπτωσιν ὁ τίτλος δὲν πληρωθῇ, ὁμοφώνως ἡ ἐπιστήμη ἀναγνωρίζει τῷ λήπτῃ τὸ ἐκλεκτικὸν δικαίωμα εἴτε νὰ ἐπιστρέψῃ τὸν μὴ πληρωθέντα τίτλον εἰς τὸν ἀποστολέα, μηδενίζων καὶ τὴν προεγγραφεῖσαν ὑπὲρ αὐτοῦ πίστωσιν, δι' ἐγγραφῆς νέου ἰσοπόσου κονδυλίου εἰς χρέωσιν αὐτοῦ (*ἀντιπερασμός, ἀντιλογισμός, Contrepassation* Ἐφ. Πατρῶν 303)1905), ἐφ' ὅσον ἡ ἐγγραφεῖσα ἤδη εἰς τὰ ἐμπορικὰ βιβλία πίστωσις δὲν δύναται νὰ ἐξαφανισθῇ διὰ διαγραφῆς ἢ ξέσματος, ὁπότε, προβὰς εἰς τὸν ἀντιπερασμόν, δὲν δύναται πλέον νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν τίτλον, διότι ἐλλείπει ἡ νόμιμος αἰτία καὶ διότι, εἰσπράττων τὸν τίτλον μετὰ τὴν διαγραφήν, θὰ ὠφελεῖτο διττῶς, εἴτε ν' ἀσκήσῃ τὰ δικαιώματα τοῦ κομιστοῦ κατὰ τοῦ ἀποδέκτου, τῶν ὀπισθογράφων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀποστολέως ὁπότε καὶ πάλιν, κατὰ τὴν κρατήσασαν ἐκδοχήν, δικαιοῦται εἰς με-

Digitized by Google

ρικὴν διαγραφὴν τῆς πιστώσεως, καθ' ὃ ποσὸν δὲν ἐπέτυχε τὴν πληρωμὴν (Contra, Dietz, 'Αθανασιάδης Μακρυγιάννης). Μεγάλη ὅμως παρουσιάζεται διαφωνία παρὰ τῇ ἐπιστήμῃ ὅσον ἀφορᾷ τὸν δικαιολογητικὸν λόγον τοῦ προνομιούχου τοῦ λήπτου δικαιώματος νὰ προβῇ εἰς ἀντιπερασμόν, ὑποστηριχθέντος κυρίως ὅτι ἐφ' ὅσον ὁ τίτλος δὲν ἐπληρώθη ὑπὸ τοῦ ὑποδέκτου, ἡ καταβολὴ ἔπαυσεν οὖσα πραγματική, ὅθεν καὶ ἡ πίστωσις δὲν ἔχει αἰτίαν καὶ εἶναι ἄκυρος, ὡς ἄκυρος εἶναι καὶ πᾶσα ἄνευ αἰτίας ἐκδοχὴ (Lyon-Caen et Renault), πλὴν τὸ ἐφ' ἡμῖν φρονοῦμεν ὅτι ἡ ἐκδοχὴ αὕτη εἶναι ἄστοχος ἐφ' ὅσον ἡ αἰτία τῆς τῷ ἀποστολεῖ δοθείσης πιστώσεως εἶναι ὁ μεταβιβασθεὶς τίτλος ἠγγυημένος διὰ τὴν πληρωμήν του παρὰ τοῦ ἀποστολέως, καὶ ἡ αἰτία αὕτη ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀποδέκτου μὴ πληρωμὴν τοῦ τίτλου, δι' ὃ ὀρθοτέρα εἶναι ἡ γνώμη ὅτι ἑκάστη καταβολὴ ἐγένετο ὑπὸ τὴν ὑπονοουμένην διαλυτικὴν αἵρεσιν τῆς ῥήτρας τῆς μὴ πληρωμῆς, ἥτις αἵρεσις πραγματοποιεῖται ἅμα τῇ μὴ πληρωμῇ τοῦ τίτλου.

Ὡς πρὸς τὸ γεγονός, ἐὰν καὶ ὁ ἀποστολεὺς δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν ῥήτραν τῆς ὑπὸ αἵρεσιν πληρωμῆς, ἐν περιπτώσει μὴ πληρωμῆς τοῦ τίτλου παρὰ τοῦ ἀποδέκτου, ἐὰν δηλονότι οὗτος δύναται ν' ἀκυρώσῃ τὴν καταβολὴν καὶ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν λήπτην εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ τίτλου καὶ τὴν διαγραφὴν τῆς πιστώσεως (τοῦτο ἔχει οὐσιώδη σημασίαν ἐν περιπτώσει πτωχεύσεως τοῦ λήπτου), ἡ κρατοῦσα δόξα εἶναι ὑπὲρ τῆς ἀποφατικῆς ἀπόψεως, τὸ μὲν διότι ἡ ῥήτρα κατὰ τὴν κρατοῦσαν συνήθειαν τίθεται ὑπὲρ τοῦ λήπτου, τὸ δὲ διότι ἐφ' ὅσον ὁ τίτλος δὲν ἐπληρώθη καὶ συνεπῶς τὸ συμβόλαιον δὲν ἐκτελεῖται ὑπαιτιότητι τοῦ ἀποστολέως, οὗτος δὲν δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν ἀκύρωσιν τῆς καταβολῆς καὶ νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τοῦ πταίσματός του (Contra, Lyon-Caen et Renault). Ἐὰν ὁ λήπτης ὀπισθογραφήσῃ τὸν τίτλον, ἐφ' ὅσον μὲν οὗτος πληρωθῇ ὑπὸ τοῦ ἀποδέκτου, οὐδεμία προκύπτει δυσχέρεια, ἂν ὅμως λόγῳ μὴ πληρωμῆς, ἐναχθῇ, διατηρεῖ τὸ ἐκλεκτικὸν δικαίωμα ὡσεὶ ὁ τίτλος νὰ μὴ εἶχεν ἐξέλθει τῶν χειρῶν του. Ἐξεταζομένων νῦν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ῥήτρας τῆς ὑπὸ αἵρεσιν πληρωμῆς ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὸ πτωχευτικὸν δίκαιον, ἀνευρίσκομεν σοβαρὰς ἀντιρρήσεις τῶν συγγραφέων ὡς πρὸς τὸ ἐπιτρεπτὸν τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ῥήτρας ταύτης ἐν περιπτώσει πτωχεύσεώς τινος τῶν ἐν ἀλληλοχρ. λ/σμῷ συμβαλλομένων. Ὑπεστηρίχθη, ὅτι δὲν δύναται ὁ λήπτης μετὰ τὴν πτώχευσιν τοῦ ἀποστολέως νὰ ἐπικαλεσθῇ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν ῥήτραν ταύτην, διότι ἡ ὁμὰς τῶν δανειστῶν θεωρεῖται ὡς τρίτος, καὶ ἄκυροι ὡς πρὸς αὐτὴν αἱ δολίως ὑπὸ τοῦ πτωχεύσαντος δοθεῖσαι πληρωμαί, καὶ συνεπῶς ἡ αἵρεσις τῆς μὴ πληρωμῆς τῶν τίτλων δέον νὰ γίνῃ εἰς βάρος τοῦ λήπτου. Ἕτεροι ἀπεφάνθησαν ὅτι κατὰ τὰς γενικὰς τῆς πτωχεύσεως ἀρχὰς πάντες οἱ πιστωταὶ δέον νὰ τίθενται ἐν ἴσῃ μοίρᾳ, καὶ τέλος ὅτι ἐν τῇ πτωχεύσει ἀποκλείεται ὁ συμψηφισμός. Εἰς τὰς γνώμας ταύτας ὀρθῶς ἀντετάχθη, ὅτι ἡ ὁμὰς τῶν δανειστῶν τῆς πτωχεύσεως δὲν ἀποτελεῖ τρίτον, ἀλλ' ὑπεισέρχεται ἁπλῶς εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ πτωχεύσαντος καὶ δύναται νὰ προσβάλῃ μόνον τὰς *δολίας* τοῦ πτωχεύσαντος πράξεις καὶ οὐχὶ τὰς καλῇ τῇ πίστει συνομολογηθείσας ὑπ' αὐτοῦ συμβάσεις, ἐπίσης δ' ὅτι ὁ λήπτης, ἐπικαλούμενος ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν ῥήτραν καὶ διαγράφων τὴν ὑπὲρ τοῦ ἀποστολέως πίστωσιν, δὲν εὑρίσκεται ἐν κρείσσονι τῶν λοιπῶν δανειστῶν τῆς πτωχεύσεως μοίρᾳ, ἀφοῦ οὗτος οὐδὲν ἔλαβεν. Ἄλλως ἡ καταβολὴ τῶν τίτλων ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ τὸν διαλυτικὸν ὅρον τῆς μὴ πληρωμῆς, ὅστις, πραγματοποιούμενος ἔτι μετὰ τὴν πτώχευσιν, ἔχει ἀναδρομικὸν ἀποτέλεσμα, ἡ δὲ ἐξάλειψις τῆς πιστώσεως μετὰ τὴν πτώχευσιν δὲν ἀποτελεῖ συμψηφισμὸν ἀλλὰ *διόρθωσιν* τοῦ λογαριασμοῦ κατὰ τὸ κονδύλιον τὸ ἀφορῶν τὸ μὴ ληφθὲν χρέος, ὅπερ δὲν δύναται, καθ' ἃ καὶ ἀνωτέρω εἴρηται, νὰ ἐξαφανισθῇ διὰ διαγραφῆς ἢ ξέσματος, ἀλλὰ μόνον διὰ ἀντιπερασμοῦ. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὰ μετὰ τὴν πτώχευσιν δημιουργηθέντα ἔξοδα ἐκ τῆς μὴ πληρωμῆς τοῦ τίτλου. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν ἐκδοχὴν ὁ λήπτης δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ συμψηφίσῃ ταῦτα ἐν ἀλληλοχρέῳ λ)σμῷ διότι οὗτος ἔκλεισεν ἤδη λόγῳ τῆς πτωχεύσεως, καὶ δὲν δύνανται νὰ εἰσέλθωσιν ἐν αὐτῷ νέα κονδύλια (Contra, Wahl, Μακρυγιάννης). Δύναται ὅμως ὁ λήπτης διὰ τὸ ποσὸν ὅπερ τὰ ἔξοδα ταῦτα ἀντιπροσωπεύουσι νὰ μετάσχῃ τῆς διανομῆς ὡς πιστωτὴς τῆς πτωχεύσεως (Contra, Lyon-Caen et Renanlt).

Πάντως δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ ῥήτρα τῆς ὑπὸ αἵρεσιν πληρωμῆς δύναται ν' ἀποκλεισθῇ διὰ ῥητῆς δηλώσεως καὶ συμφωνίας τῶν συμβαλλομένων, δι' ἧς συνομολογεῖται ὅτι τὸν κίνδυνον τῶν ἐν τῷ λογαριασμῷ μελλόντων νὰ περιληφθῶσι τίτλων ὑπέχει ὁ λήπτης. Ἡ βούλησις αὕτη τῶν συμβαλλομένων δύνανται ἰδίᾳ νὰ συναχθῇ ὅταν μεταξὺ αὐτῶν ἔλαβον χώραν πράξεις προεξοφλήσεως ἢ ὁπωσδήποτε ἐνεγράφη ἐν τῷ λογαριασμῷ πίστωσις κατωτέρα τοῦ δι' ὃ ὁ εἰσφερθεὶς ἐν ἀλληλοχρέῳ λ)σμῷ τίτλος ποσοῦ.

Β') Ἀνανέωσις. Δεύτερον τῶν οὐσιωδῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἀλληλοχρέου λ)σμοῦ, ὑφισταμένου ἔτι, εἶναι καὶ ἡ ἀνανέωσις τῶν ἐν αὐτῷ περιλαμβανομένων ἀπαιτήσεων, τουτέστιν ἡ ἐκ τῆς καταβολῆς παραγομένη ἀπαίτησις τοῦ ἀποστολέως, καταχωριζομένη ἐν ἀλληλοχρ. λ)σμῷ, ἀνανεοῦται, δηλ. θεωρεῖται ἀποσβεσθεῖσα καὶ ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῆς εἰς αὐτὸν χορηγηθείσης πιστώσεως. Ἀλλὰ κυρίως εἰπεῖν ἐν προκειμένῳ δὲν πρόκειται περὶ ἀνανεώσεως ἐν τῇ αὐστηρᾷ ἐννοίᾳ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, διότι δὲν λαμβάνει χώραν ὑποκατάστασις τῆς νέας ἀπαιτήσεως εἰς παλαιὰν ἀποσβεσθεῖσαν τοιαύτην, ἀλλ' ἁπλῶς ἡ ἐκ τῆς καταβολῆς γεννηθεῖσα ἀπαίτησις τοῦ ἀποστολέως διὰ τῆς εἰσαγωγῆς της ἐν τῷ ἀλληλοχρέῳ λ)σμῷ παύει οὖσα δικαίωμα *ἐνεργὸν* καὶ ἀντικαθίσταται ἁπλῶς ὑπὸ τοῦ ἄρθρου τῆς πιστώσεως διὰ τὸ ὁποῖον καὶ δὲν εἴμεθα βέβαιοι ἂν θὰ διατηρήσῃ μέχρι πέρατος τοῦ λογαριασμοῦ τὸν *χαρακτῆρα τῆς ἀπαιτήσεως*, ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται ἐκ τῆς ἰσολογίσεως τοῦ λογαριασμοῦ ὁ πιστωθεὶς νὰ παρουσιασθῇ ὀφειλέτης. Πρόκειται συνεπῶς ἐνταῦθα περὶ *οἱονεὶ ἀνανεώσεως—quasi novatio* (Lyon-Caen et Renault Lacour-Bouteron) ἧς τὴν ἐν ἀλληλοχρέῳ λ)σμῷ ὕπαρξιν καὶ τ' ἀποτελέσματα οὐδεὶς ἠμφεσβήτησε (**Α. Π, 60)1900, Ἐφ. Θεσ 21)1918, Ἐφ. Πατρῶν** 459)1912, 452)1912, 406)1912, 594)1906, **Ἐφ. Ἀθ** 216)1910).

Ἡ τῶν συμβαλλομένων ἐν προκειμένῳ πρόθεσις ἀνανεώσεως (animus novanti) εἶναι ἀναμφισβήτητος, τεκμαιρομένη ἐκ τῆς παρὰ τοῦ ἀποστολέως εἰσαγωγῆς τῆς καταβολῆς ἐν τῷ ἀλληλοχρ. λ/σμῷ καὶ τῆς ἀποδοχῆς τῆς εἰς αὐτὸν χορηγηθείσης πιστώσεως, ὁπότε προδήλως δὲν δύναται νὰ διατηρήσῃ καὶ τὴν ἐκ τῆς καταβολῆς ἀντίστοιχον ἀπαίτησιν. Ἐὰν ὁ ἀποστολεὺς ἤθελε ν' ἀποκλείσῃ ἐκ τῆς καταβολῆς του τὴν ἀνανέωσιν, καὶ νὰ διατηρήσῃ οὐχὶ τὴν ἐκ τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ ἀξίωσιν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀρχικῆς ἀπαιτήσεώς του τοιαύτην, ὤφειλε νὰ ἐξαιρέσῃ ῥητῶς τὴν καταβολήν του ἀπὸ τὸν ἀλληλόχρ. λ/σμόν, εἰς ὃν ἡ ἁπλῆ εἴσοδος τῆς καταβολῆς ἐπιφέρει τὸ ἀνανεωτικὸν ἀποτέλεσμα (**Ἐφ. Πατρῶν** 459/1912). Ὁπωσδήποτε ὅμως ἡ παρὰ τοῖς συμβαλλομένοις ὕπαρξις προθέσεως ἀνανεώσεως εἶναι ζήτημα πραγματικόν, ὑποκείμενον εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου τῆς οὐσίας. Ἐπιπροσθέτως ἐφαρμοζομένων καὶ ἐνταῦθα τῶν γενικῶν τῆς ἀνανεώσεως ἀρχῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, δέον ἡ ἀρχικὴ ἀπαίτησις νὰ εἶναι καθ' ἑαυτὴν *δεκτικὴ ἀνανεώσεως*, ὁ δὲ πιστωτὴς νὰ ἔχῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἱκανότητα καὶ ἐξουσίαν ὅπως συναινέσῃ πρὸς ἀνανέωσιν. Συνεπῶς τὸ μὲν ἡ αἰτία τῆς ἀρχικῆς ἐνοχῆς δέον νὰ μὴ ᾖ *ἀθέμιτος* (λ. χ. παίγνιον), τὸ δὲ ὁ πιστωτὴς νὰ ἔχῃ τοὐλάχιστον ἐλευθέραν διάθεσιν τῆς ἐν τῷ λογαριασμῷ εἰσφερομένης καταβολῆς.

Τῆς ἐν τῷ ἀλληλοχρ. λ/σμῷ χωρούσης οὕτως οἱονεὶ ἀνανεώσεως τ' ἀποτελέσματα εἶναι τ' ἀκόλουθα:

1) Ἀποσβέννυται αὐτοδικαίως ἡ προτέρα ἐνοχὴ καὶ συνεπῶς αἱ συνᾴδουσαι ταύτῃ ἀγωγαὶ καὶ ἀντικαθίσταται διὰ τῆς ἐκ τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ νέας ἐνοχῆς. Οὕτω π. χ. ὁ πωλητὴς δὲν δύναται νὰ διεκδικήσῃ πλέον τὰ ἐν ἀλληλοχρ. λ σμῷ εἰσφερθέντα ἐμπορεύματα δι' ἔλλειψιν καταβολῆς τοῦ τιμήματος, καὶ ὁ ἐκμισθωτὴς δὲν δικαιοῦται νὰ αἰτήσηται τὴν ἔξωσιν τοῦ μισθωτοῦ διὰ καθυστέρησιν μισθώματος ἐγγραφέντος ἐν ἀλληλοχρέῳ λ/σμῷ ἀλλ' ἀμφότεροι οὗτοι δέον νὰ ἀσκήσωσι τὴν ἐκ τοῦ συναλλάγματος τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ αἴτησιν ἢ ἀγωγὴν αἰτούμενοι ὁ μὲν πρῶτος τὴν ἐγγραφὴν τῆς σχετικῆς πιστώσεως ἔναντι τοῦ τιμήματος τῶν ἐμπορευμάτων, εἶτα δὲ καθὼς καὶ ὁ δεύτερος διὰ τῆς ἀγωγῆς μόνον μετὰ τὸ πέρας τοῦ λογαριασμοῦ τὸ προκῦψον κατάλοιπον (**Α. Π** 60/1900, **Ἐφ. Ἀθ.** 216/1910, **Ἐφ. Πατρῶν** 472/1903).

2) Ἀποσβέννυνται αἱ τὴν ἀρχικὴν ἐνοχὴν ἀκολουθοῦσαι προσωπικαὶ καὶ πραγματικαὶ ἀσφάλειαι (**Ἐφ. Θεσ.** 21)1918) καὶ προνόμια π. χ. ὑποθῆκαι, ἐγγυήσεις κ.τ.λ. Ἐπίσης εἰδικώτερον π.χ. ὁ πωλητὴς δὲν δύναται ν' ἀσκήσῃ τὰς προνομιούχους ἀγωγὰς τῆς λύσεως τῆς ἀγοραπωλησίας (actio redhibitoria καὶ τῆς ἀναστροφῆς τοῦ τιμήματος (actio quanti minoris), ἢ προκειμένου περὶ συναλλαγματικῶν καταβληθεισῶν ἐν ἀλληλοχρέῳ λ)σμῷ ἀποσβέννυται ἡ ἀγωγὴ τοῦ κομιστοῦ κατὰ τοῦ ἐκδότου καὶ τῶν ὀπισθογράφων. Οὐχ ἧττον ὅμως δυνάμει συμβάσεως μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων, ἢ μεταξὺ τούτων καὶ τῶν ἐγγυητῶν (μὴ ἐξαρκούσης πρὸς τοῦτο ἁπλῶς μονομεροῦς δηλώσεως), δύναται νὰ συνομολογηθῇ ὅτι αἱ πραγματικαὶ ἢ προσωπικαὶ ἀσφάλειαι θέλουσι παρακολουθήσει τὰς ἀπαιτήσεις καὶ μετὰ τὴν ἐν τῷ ἀλληλοχρέῳ λ)σμῷ εἴσοδόν των, ἤ, ὅπερ καὶ συνηθέστερον, συνομολογεῖται ἀσφάλεια διὰ τὸ κατὰ τὸ κλείσιμον τοῦ λογαριασμοῦ προκῦψον κατάλοιπον.

3) Ἡ παραγραφὴ τῆς ἐν τῷ ἀλληλοχρέῳ λ)σμῷ εἰσαγομένης ἀπαιτήσεως διακόπτεται καί, ἂν ᾖ βραχυπρόθεσμος, ἀντικαθίσταται διὰ τῆς ἰσχυούσης διὰ τὸ κατάλοιπον κοινῆς τριακονταετοῦς παραγραφῆς. Οὕτω π.χ. ἀπαίτησις ἐκ συναλλαγματικῆς εἰσαχθεῖσα ἐν ἀλληλοχρ. λ)σμῷ δὲν ὑπόκειται πλέον εἰς τὴν πενταετῆ, ἀλλ' εἰς τὴν τριακονταετῆ παραγραφὴν (**Ἐφ. Πατρῶν** 472)1903).

4) Ἀναστέλλεται ἡ ἐκτέλεσις τῆς νέας ἐνοχῆς μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ ἀλληλοχρ. λ)σμοῦ, ὁπότε καὶ μόνον εἶναι ἀπαιτητὸν τὸ ἐκ τῆς ἰσολογήσεως τούτου κατάλοιπον, καὶ

5) Εἰσαγομένων ἐν ἀλληλοχρ. λ)σμῷ ἐμπορικῆς φύσεως, ἀστικῶν ἀπαιτήσεων, αὗται καθίστανται ἐμπορικαὶ καὶ τἀνάπαλιν.

Γ') Ἑνότης καὶ ἀδιαίρετον τοῦ ἀλληλοχρέου λ)σμοῦ. Οὐσιῶδες καὶ συμπληρωματικὸν τοῦ ἀλληλοχρ. λ)σμοῦ ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἀδιαιρετότης καὶ τὸ *ἑνιαῖον* τῶν ἐν αὐτῷ πιστοχρεώσεων ἤτοι αἱ ἐν τῷ λογαριασμῷ εἰσερχόμεναι ἀποστολαὶ ἀποβάλλουσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν αὐθυπαρξίαν καὶ ἀτομικότητα καὶ ἀποτελοῦσιν ἑνιαῖον σύνολον κονδυλίων πιστώσεως καὶ χρεώσεως, ἐκ τῆς ἰσολογήσεως τῶν ὁποίων κατὰ τὸ πέρας τοῦ λ)σμοῦ θέλει προκύψει εἰς βάρος τινὸς τῶν ἀνταποκριτῶν κατάλοιπον, ὅπερ ἀποτελεῖ καὶ τὸ μόνον ἐκ τοῦ λ)σμοῦ ἀξιώσιμον χρέος. Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἥ τε ἐπιστήμη (ἐξαιρέσει τοῦ ἀγγλικοῦ δικαίου, ὅπερ ἀγνοεῖ τὴν θεωρίαν ταύτην τῆς ἀδιαιρετότητος) καὶ ἡ νομολογία σταθερῶς καθιέρωσεν (**Ἐφ. Ἀθ.** 390)1919, 216 1910. **Ἐφ. Θεσ.** 9/1919, 21/1918, **Ἐφ. Πατρῶν** 300/1910, 323/1905, 303/1905, 624/1899).

Συνέπειαι τοῦ λίαν χαρακτηριστικοῦ τοῦ ἰδιογενοῦς φύσεως τοῦ συμβολαίου τούτου ἀποτελέσματος εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

1) Ὅτι ἑκάτερος τῶν ἐν ἀλληλοχρ. λογαριασμῷ συμβαλλομένων δὲν δύναται νὰ αἰτήσηται παρὰ τοῦ ἑτέρου τὴν κεχωρισμένην πληρωμὴν τοῦ ἰσοτίμου κονδυλίου τινὸς τοῦ λογαριασμοῦ ἢ νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι κεχωρισμένως ἐπλήρωσε τὸ εἴς τι κονδύλιον αὐτοῦ ἀνταποκρινόμενον χρέος (**Ἐφ. Πατρῶν** 624/1899).

2) Δὲν δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀλληλοχρέου λ/σμοῦ αἱ περὶ καταβολῆς (solutio) καὶ συμψηφισμοῦ (compensatio) διατάξεις τοῦ Ρωμ. Δικαίου (**Ἐφ. Πατρῶν** 624)1899). Ἡ ἐν τῷ λογαριασμῷ εἰσαγομένη ἀποστολὴ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ καταβολὴ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Ρωμ. Δικαίου, καθόσον ἡ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀπόσβεσις τῆς ἐνοχῆς προϋποθέτει *ὀφειλόμενον χρέος*, ἐνῷ τοιοῦτον δὲν ὑπάρχει καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ λογαριασμοῦ. Ἐξ ἑτέρου κατὰ σταθερὰν συνήθειαν ἑκάστη ἐν λογαρισμῷ ἀποστολὴ παράγει τόκον ὑπὲρ τοῦ ἀποστολέως ἀφ' ἧς ἡμέρας αὕτη ἐγένετο, ὅθεν ἤθελεν εἶναι ἀκατάληπτος τοκοφόρος καταβολὴ ὑπὲρ τοῦ ἐξοφλοῦντος τὸ δάνειον ὀφειλέτου (Lyon-Caen et Renault). Συνεπῶς τῶν ἐν ἀλληλοχρέῳ λ)σμῷ ἀποστολῶν μὴ δυναμένων νὰ θεωρηθῶσιν ὡς καταβολῶν, παρέχεται ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐπ' αὐτῶν αἱ περὶ καταλογισμοῦ διατάξεις τοῦ κοινοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, αἱ ἀφορῶσαι τὸν κατὰ προτίμησιν τοῦ ὀφειλέτου (Π. 46. 3. 1 καὶ 102 § 1) ἢ ἐν ἐλλείψει ταύτης τὸν κατὰ νόμον (Π. 46. 3. 3, 4, 5 § 2 καὶ 3, 89 § 2, 97, 103) καταλογισμὸν τῶν καταβαλλομένων ποσῶν εἰς ὡρισμένα κονδύλια τοῦ λογαριασμοῦ, ἢ εἰς χρέη κείμενα ἐκτὸς τοῦ λογαριασμοῦ, ἔστω καὶ ἐπαχθέστερα τῶν λοιπῶν, π. χ. ἔντοκα (**Ἐφ. Πατρῶν** 323)1905). Ἀλλ' οὔτε καὶ συμψηφισμὸς δύναται νὰ λάβῃ χώραν ὑφισταμένου τοῦ ἀλληλοχρ. λ)σμοῦ, διότι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ, ὡς ἄνω εἴρηται, δὲν ἔχομεν ἀμοιβαίας ἀπαιτήσεις, ἐκκαθαρισμένας καὶ ἀξιωσίμους, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν συντακτικὴν προϋπόθεσιν τοῦ συμψηφισμοῦ, δὲν ἔχομεν καθαρῶς εἰπεῖν χρέη, ἀλλ ἁπλῶς ἄρθρα πιστοχρεώσεως.

3) Δὲν δύναται νὰ λάβῃ χώραν παρὰ τῶν δανειστῶν ἑκατέρου τῶν ἐν ἀλληλοχρ. λ/σμῷ συμβαλλομένων κατάσχεσις διὰ ποσὸν ὅπερ *διαρκοῦντος τοῦ λογαριασμοῦ* ἐμφαίνεται εἰς δεδομένην στιγμὴν ὡς ὀφειλόμενον εἴς τινα τῶν ἀνταποκριτῶν, τὸν καὶ ὀφειλέτην, διότι τὸ ἄρθρον 919 Πολ. Δικ. προϋποθέτει, προκειμένου περὶ τῆς εἰς χεῖρας τρίτου κατασχέσεως, ὀφειλὴν τοῦ τρίτου τούτου πρὸς τὸν ὀφειλέτην, ἐνῷ οὐδεμία τοιαύτη ὑπάρχει ἀπαίτησις διαρκοῦντος τοῦ λογαριασμοῦ λόγῳ τοῦ ἑνιαίου τῶν κονδυλίων ἐξ ὧν οὗτος ἀποτελεῖται (**Γαλ. Ἀκυρ. 23 Ἰανουαρίου** 1922. S. 1923 i 227). Ἀλλά, διαρκοῦντος τοῦ λογαριασμοῦ, δὲν δύναται νὰ νοηθῇ κατάσχεσις οὔτε καὶ τοῦ κατὰ τὸ πέρας αὐτοῦ ἐνδεχομένως δυναμένου νὰ προκύψῃ καταλοίπου, διότι αἱ ἐν προκειμένῳ διατάξεις τῆς Πολ. Δικονομίας προϋποθέτουσι κατὰ τὸν χρόνον τῆς κατασχέσεως *ὑφιστάμενον* χρέος, ἐνῷ τὸ *ἐνδεχόμενον* κατάλοιπον, ὑφισταμένου τοῦ λογαριασμοῦ, ἀποτελεῖ νόμῳ ἀνύπαρκτον καὶ ἀβέβαιαν ὀφειλὴν (Cass. 5 Ἰουν. 1896. S. 1900. i. 314). Τέλος ῥητέον ὅτι δὲν δύναται νὰ κατασχεθῇ ἡ ἐν ἀλληλοχρέῳ λ/σμῷ ἀποστολὴ καὶ *πρὸ τῆς ἐν αὐτῷ ἐγγραφῆς της*, διότι ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἐξεχωρήθη ἤδη τῷ λήπτῃ, ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τῆς βουλήσεως τοῦ ἀποστολέως πρὸς εἰσαγωγὴν αὐτῆς ἐν τῷ λο-

Digitized by Google

γαριασμῷ, ἔστω καὶ πρὸ τῆς ἐγγραφῆς της ἐν τοῖς βιβλίοις. Ἀναμφισβήτητον ὅμως τυγχάνει ὅτι περατωθέντος τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ οἱ δανεισταὶ δύνανται νὰ κατάσχωσι τὸ προκῦψαν ὑπὲρ τοῦ συμβαλλομένου ὀφειλέτου των κατάλοιπον.

4) Ἐκδίδοντος τινὸς τῶν ἐν ἀλληλοχρ. λογαριασμῷ συμβαλλομένων συναλλαγματικὴν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑπάρχουσα πρόβλεψις παρὰ τῷ πληρωτῇ ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τῆς λήξεως τῆς συναλλαγματικῆς καὶ ἐνῷ διήρκει ὁ λογαριασμὸς ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ πιστωτικὸν ὑπόλοιπον ὑπὲρ τοῦ συμβαλλομένου ἐκδότου, καλῦπτον τὸ ποσὸν τῆς συναλλαγματικῆς, καθόσον τὸ ἄρθρον 115 Ἐμπορ. Νόμου προϋποθέτει τὴν κατὰ τὸν χρόνον τῆς λήξεως τῆς συναλλαγματικῆς ὕπαρξιν χρέους τοῦ πληρωτοῦ πρὸς τὸν ἐκδότην· ἐνῷ τοιοῦτό τι δὲν ὑφίσταται διαρκοῦντος τοῦ λογαριασμοῦ λόγῳ τῆς ἀδιαιρετότητος αὐτοῦ καθ' ἃ καὶ ἀνωτέρω εἴρηται. Προκειμένου ὅμως περὶ ἀλληλοχρ. λογαριασμοῦ συνοδεύοντος σύμβασιν ἀνοίγματος πιστώσεως, ἀναμφισβητήτως θεωρεῖται ὑπάρχουσα πρόβλεψις παρὰ τῷ πιστούχῳ πληρωτῇ, ἐφ' ὅσον τὸ ὑπάρχον ποσὸν τῆς χορηγηθείσης πιστώσεως καλύπτει τὸ ποσὸν τῆς συναλλαγματικῆς.

5) Τὰ ἐν ἀλληλοχρ. λογαριασμῷ ἄρθρα τῆς πιστοχρεώσεως, ἐφ' ὅσον λόγῳ τῶν συνεπειῶν τῆς ἀδιαιρετότητος αὐτοῦ δὲν εἶναι ἀγώγιμα μέχρι τοῦ πέρατός του, δὲν ὑπόκεινται εἰς παραγραφὴν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ λογαριασμοῦ.

6) Ἡ ἁρμοδιότης τοῦ δικαστηρίου κανονίζεται ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ καταλοίπου, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ ποσοῦ ἑκάστης τῶν διαφόρων καταβολῶν, ἢ τοῦ ποσοῦ τῶν μερίδων τοῦ Δοῦναι καὶ τοῦ Λαβεῖν (Ἐφ. Θεσ. 9)1919).

Περιορισμοὶ τοῦ ἀδιαιρέτου τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ. Παρὰ τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαν ἀρχὴν τῆς ἀδιαιρετότητος καὶ τοῦ ἑνιαίου τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ ὑπάρχουσι περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν ἔχει ἐφαρμογήν. Οὕτω.

α) Δύναται νὰ δοθῇ ἀσφάλεια διὰ τὸ ποσόν, διὰ τὸ ὁποῖον φέρεται χρεωμένος *εἰς δεδομένην στιγμὴν διαρκοῦντος τοῦ λογαριασμοῦ* ὁ ὀφειλέτης, ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι αὕτη ἰσχύει καὶ διὰ τὸ κατάλοιπον τοῦ λογαριασμοῦ καὶ δὲν ἀναιρεῖται διὰ τῶν ἐπιγενομένων καταβολῶν τοῦ ὀφειλέτου, αἵτινες τυχὸν ἤθελον ἐξαφανίσει τὸ ἀρχικὸν χρέος, δι' ὃ αὕτη ἐδόθη.

β) Πᾶσα ἑταιρία κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ἰσολογισμοῦ της ὑποχρεοῦται νὰ περιλάβῃ ἐν αὐτῇ τὰ κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως αὐτοῦ κατάλοιπα τῶν μετὰ τῶν ἀνταποκριτῶν της ὑφισταμένων ἀλληλοχρ. λ/σμῶν, ἔστω καὶ ἂν οἱ λογαριασμοὶ οὗτοι ὑφίστανται ἔτι, διότι ἄλλως ὁ συνταχθεὶς προϋπολογισμὸς εἶναι ψευδής.

γ) Προκειμένης δωρεᾶς ὅλης περιουσίας, παρούσης καὶ μελλούσης, ὁ δωρητὴς ὑποχρεοῦται νὰ μνημονεύσῃ ἐν τῇ καταστάσει τῶν χρεῶν του καὶ τὸ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δωρεᾶς ὑφιστάμενον εἰς χρέωσίν του ὑπόλοιπον τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ καὶ ἐν τῇ περιπτώσει καθ' ἣν οὗτος δὲν ἐπερατώθη εἰσέτι, διότι ἄλλως ὁ δωρεοδόχος μὴ ἀναλαβὼν προσωπικῶς τὸ ῥηθὲν ὑπόλοιπον δὲν εὐθύνεται διὰ τὴν πληρωμήν του (Cass. 13 Νοεμ. 1861 S. 1862. 1. 62).

δ) Τέλος, ὑφισταμένου ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ, ὁ ἐκ τῶν συμβαλλομένων εἰς δεδομένην στιγμὴν δανειστής, δύναται, ἀσκῶν κατὰ τοῦ τρίτου τὴν παυλιανὴν ἀγωγήν, νὰ αἰτήσηται τὴν ἀκύρωσιν τῆς πρὸς αὐτὸν παρὰ τοῦ ἐν ἀλληλοχρ. λ/σμῷ ὀφειλέτου του ἀπατηλῆς δωρεᾶς ἢ τῶν ἄλλων τυχὸν δολερῶν αὐτοῦ πράξεων γενομένης ἐν προκειμένῳ δεκτῆς τῆς ἀρχῆς, ὅτι ναὶ μὲν δὲν ὑφίσταται ὁριστικὴ πίστωσις ὑπάρχει ὅμως *ἀρχὴ πιστώσεως*.

Δ') Τόκος, ἀνατοκισμὸς καὶ δικαίωμα προμηθείας. *α) Τόκοι:* Ὁ ἀλληλόχρ. λ/σμὸς κατὰ τὴν διάρκειάν του παρουσιάζει καὶ ἕτερον ἀποτέλεσμα, τῆς παραγωγικότητος δηλονότι τῶν ἐν αὐτῷ καταβολῶν, ἀποτέλεσμα ὅπερ ὑπάγεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐμμέσων τοιούτων, τουτέστι δὲν εἶναι οὐσιῶδες καὶ ἀμετάβλητον, πλὴν ἐμφανίζεται συνηθέστατα ἐν τῇ πρακτικῇ. Οὕτω *πᾶσα ἐν ἀλληλοχρ. λ/σμῷ καταβολὴ θεωρεῖται παράγουσα αὐτοδικαίως τόκους ὑπὲρ τοῦ ἀποστολέως* (Contra Ἐφ. Πατρῶν 117/1927). Τὴν ἀρχὴν ταύτην, καθιερωθεῖσαν ὑπὸ τῆς πρακτικῆς, οὐδεὶς ἠμφισβήτησε, πλὴν σφοδρὰ παρὰ τῇ ἐπιστήμῃ ἠγέρθη ἔρις περὶ τοῦ δικαιολογητικοῦ λόγου τοῦ τοιούτου τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ ἀποτελέσματος, ἥτις αἰτίαν ἔχει τὴν διάφορον παρὰ τῶν συγγραφέων ὑποστηριχθεῖσαν δόξαν περὶ τῆς νομικῆς φύσεως τοῦ συναλλάγματος τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ. Τὸ ἐφ' ἡμῖν φρονοῦμεν ὅτι ὀρθοτέρα ἐκδοχὴ εἶναι ἡ ὑποστηριχθεῖσα ἄλλως τε καὶ ὑπὸ τῆς πλειονότητος τῶν ἑρμηνευτῶν τοῦ θεσμοῦ τούτου, καθ' ἣν ἡ τοκοφόρος ἰδιότης τῶν καταβολῶν ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἐν τῷ ἐμπορίῳ κρατούσης ἀρχῆς, καθ' ἣν τὰ κεφάλαια οὐδέποτε παραμένουσιν ἄγονα, καὶ τῆς ἐντεῦθεν προκυψάσης ἐμπορικῆς συνηθείας, περὶ τῆς παραγωγικότητος τῶν καταβολῶν, ἥτις ἔχει τὴν ἀρχήν της εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν φύσιν τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ, καὶ εἰς ἣν λόγῳ τῆς παρὰ τῶν συμβαλλομένων ἀποδοχῆς τοῦ συναλλάνματος τοῦ ἀλληλοχ. λ/σμοῦ ἐμπεριέχεται καὶ ἡ σιωπηρὰ συμφωνία αὐτῶν περὶ τοῦ ἐντόκου τῶν καταβολῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἀμφοτεροβαρῆ χαρακτῆρα τοῦ συναλλάγματος, ὅστις ἐπισφραγίζεται διὰ τοῦ ὑπὲρ ἑκατέρου τῶν συναλλασσομένων ὑπολογισμοῦ τόκου διὰ τὴν καταβολήν του. Τὴν βασιμότητα τῆς γνώμης ταύτης ἐνισχύει ἄλλως τε καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι λόγῳ τῆς ἀδιαιρετότητος καὶ τοῦ ἑνιαίου τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ ὁ ἀποστολεὺς δὲν δύναται πρὸ τοῦ πέρατος αὐτοῦ νὰ αἰτήσηται τὴν ἀπόδοσιν τῶν καταβολῶν (Cass. 16 Δεκ. 1918, Pand. per. 1920. 1. 63. Lyon-Caen et Renault, Lacour-Bouteron).

Κατ' ἀρχὴν οἱ τόκοι τρέχουσιν ὑπὲρ τοῦ ἀποστολέως ἀπὸ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ὁ λήπτης ἔχει ἐν χρήσει τὰς ἐν ἀλληλοχρ. λ/σμῷ καταβληθείσας ἀξίας, ἢ ταυτό, ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ ἀποστολεὺς ἤθελε δυνηθῆ μὴ ὑφισταμένου τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἐξόφλησιν τῆς καταβολῆς (Vivante). Οὕτω π. χ. τρέχουσιν ἀμέσως τόκοι ὡς πρὸς τὰς εἰς χρήματα ἢ ἐμπορεύματα καταβολάς, ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας τῶν τίτλων, ὡς πρὸς τὰς εἰς γραμμάτια ἢ συναλλαγματικὰς τοιαύτας, ἢ προκειμένου περὶ τῆς ἐν ἀλληλοχρ. λ/σμῷ καταβολῆς π. χ. τῆς τῷ ἐμμίσθῳ ἐντολοδόχῳ ὀφειλομένης προμηθείας, ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν παρέσχε οὗτος τὴν ὑπηρεσίαν του κτλ. Δοθέντος δὲ ὅτι ἡ παραγωγικότης τῶν καταβολῶν εἶναι στοιχεῖον τῆς φύσεως τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἕπεται ὅτι οἱ συμβαλλόμενοι δύνανται νὰ παρεκκλίνωσι τῶν ὡς ἄνω συνηθειῶν, καὶ νὰ συνομολογήσωσιν π. χ. ὅτι αἱ ἀποστολαὶ εἶναι παντελῶς ἄτοκοι, ἢ ὅτι οἱ τόκοι θὰ τρέχωσιν ὑπὲρ ἑκάστου ἐξ αὐτῶν ἀπὸ διαφόρων ἐποχῶν (συνηθεστάτη περίπτωσις ἐν ἀλληλοχρ. λ/σμῷ μεταξὺ τραπεζίτου καὶ πελάτου του μὴ τραπεζίτου), ἢ ὅτι δι' ἑκάτερον αὐτῶν διάφορον θὰ ἰσχύῃ ποσοστὸν τοῦ τόκου, ἂν καὶ ὑπεστηρίχθη τὸ ἄκυρον τῆς τοιαύτης συμφωνίας ὡς παραβιαζούσης τὴν ἰσότητα τῶν ἐν τῷ ἀλληλοχ. λ/σμῷ συμβαλλομένων.

Τὸ ὅριον τῶν τόκων καθορίζεται συμβατικῶς ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων, ἐντὸς τῶν ἰσχυόντων νομίμων ὁρίων τοῦ **συμβατικοῦ τόκου** (βλ. λ.).

β) Ἀνατοκισμός. Δοθέντος ὅτι αἱ καταβολαὶ εἶναι παραγωγικαὶ τόκων, ἕπεται ὅτι τὸ κατὰ τὸ πέρας τοῦ λογαριασμοῦ κατάλοιπον περιέχει καὶ ἐν μέρει ποσὰ προερχόμενα ἐκ τόκων. Ἐὰν νῦν ὁ ἰσολογισμὸς τοῦ λογαριασμοῦ λαμβάνει τυχὸν χώραν συμβατικῶς ἢ κατ' ἔθιμον κατὰ τριμηνίαν ἢ ἑξαμηνίαν (περίπτωσις συνηθεστάτη) καὶ τὸ ἐκ τοῦ ἰσολογισμοῦ τούτου προκυπτόμενον κατάλοιπον δὲν καταβληθῇ, ἀλλὰ μεταφερθῇ εἰς πίστωσιν τοῦ δικαιούχου εἰς νέον λογαριασμόν, ἐρωτᾶται ἂν τὸ ποσὸν τοῦτο εἶναι παραγωγικὸν τόκου, δηλαδὴ εἶναι ἐπιτετραμμένος ὁ ἀνατοκισμός. Ἐξετάζοντες τὸ ζήτημα τοῦτο ἐξ ἐπόψεως ἑλληνικοῦ δικαίου, ὀφείλομεν νὰ διακρίνωμεν τὴν ἐμπορικὴν ἢ ἀστικὴν φύσιν τοῦ συναλλάγματος τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ, καθόσον ὁ παρ' ἡμῖν ῥυθμίζων τὸ θέμα τοῦ ἀνατοκισμοῦ νόμος ϡΞΕ)1882 ὁρίζει (ἄρθρ. 3) ὅτι μόνον οἱ ἐνιαύσιοι ληξιπρόθεσμοι τόκοι δύνανται νὰ παραγάγωσι τόκους καὶ ἐφ' ὅσον οὗτοι ἢ ἤθελον αἰτηθῆ δι' ἀγωγῆς ἢ ὁ τούτων ἀνατοκισμὸς ἤθελε συνομολογηθῆ διὰ συμβάσεως. Ἐπιπροσθέτως δὲ ἥ τε σύμβασις δέον νὰ συνομολογηθῇ καὶ ἡ ἀγωγὴ δέον νὰ κοινοποιηθῇ μόνον μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἐνιαυσίου προθεσμίας. Προκειμένου ὅμως περὶ ἐμπορικῶν σχέσεων ὁρίζει ὅτι «ἐν τῇ ἐμπορίᾳ ὁ τόκος τῶν τόκων ῥυθμίζεται κατὰ τὰ εἰθισμένα». Συνεπῶς φρονοῦμεν ὅτι προκειμένου περὶ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ ἀστικῆς φύσεως δὲν ἐπιτρέπεται ὁ ἀνατοκισμὸς τῶν ἐν αὐτῷ κονδυλίων τόκων ἄνευ τῶν προϋποθέσεων τοῦ νόμου τούτου, ἐνῷ τοὐναντίον προκειμένου περὶ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ ἐμπορικῆς φύσεως ἡ ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω ἐρωτήματος ἀπάντησις ἔσεται καταφατική. Προκειμένου δὲ περὶ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ ἀστικοῦ διὰ τὸν ἕνα τῶν συμβαλλομένων καὶ ἐμπορικοῦ διὰ τὸν ἕτερον, θέλει ἐφαρμοσθῆ ἡ ἀνωτέρω διαγραφεῖσα ἀρχὴ συμφώνως πρὸς τὴν ἰδιότητα τῶν συμβαλλομένων, τῶν ὁποίων πᾶσα ἐναντία περὶ τῶν ἀνωτέρω συμφωνία νομίζομεν ὅτι εἶναι ἀνίσχυρος ὡς ἀντικειμένη εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν.

γ') Δικαίωμα προμηθείας. Συνεπείᾳ τῆς ἐν τῷ ἐμπορίῳ κρατησάσης ἀρχῆς, ὅτι πᾶσα ἐκδούλευσις δέον ν' ἀμείβεται, παρήχθη κατὰ παράβασιν τοῦ κοινοῦ δικαίου τὸ ἔμμισθον τῆς ἐμπορικῆς ἐντολῆς, ἡ διὰ ταύτην δὲ ὀφειλομένη ἀμοιβὴ καλεῖται *προμήθεια* (commission), ἧς ἡ νομιμότης δὲν ἠμφισβητήθη. Ἔκδηλος τυγχάνει ἡ διαφορὰ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ τόκου ὅστις ἀποτελεῖ ἀποζημίωσιν διὰ τὸ δανεισθὲν κεφάλαιον, ἐνῷ ἡ προμήθεια ἀποτελεῖ ἀμοιβὴν τῆς προσφερθείσης προσωπικῆς ἐργασίας, δι' ὃ καὶ εὐλόγως ὑπεστηρίχθη ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς προμηθείας δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπαύξησις τοῦ τόκου, καὶ δύναται συνεπῶς νὰ ὑπερβῇ τὸ ἀνώτατον ὅριον αὐτοῦ. Πλὴν παρ' ἡμῖν ὁ νομοθέτης διὰ ν' ἀποκλείσῃ ἀκριβῶς τὴν διὰ τῆς μεθόδου τῶν προμηθειῶν καὶ λοιπῶν ἀνταλλαγμάτων πλεονεξίαν τῶν τραπεζῶν (διότι τὸ δικαίωμα τῆς προμηθείας ἐμφανίζεται κυρίως εἰς τὰς ὑπὸ τῶν τραπεζῶν παρεχομένας ὑπηρεσίας) ὥρισεν (ἄρθρ. 1 Ν. Δ. 11)17 Αὐγούστου 1926) ὅτι «διὰ τὰς τραπέζας τὸ σύνολον τοῦ τόκου καὶ τῆς προμηθείας καὶ λοιπῶν ἀνταλλαγμάτων δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 15%», ἡ δὲ παράβασις τῆς διατάξεως ταύτης ἐπάγεται καὶ τὴν ποινικὴν δίωξιν κατ' ἐφαρμογὴν τῶν ἄρθρων 434—435 γ' τοῦ Ποινικοῦ Νόμου. Ἡ προμήθεια ἐν τῷ ἀλληλοχρ. λ)σμῷ ὀφείλεται κατ' ἀρχὴν διὰ τὴν ἀποζημίωσιν τῶν ὑπηρεσιῶν αἵτινες καταβάλλονται εἰδικῶς πρὸς χάριν τοῦ συμφέροντος τοῦ ἀνταποκριτοῦ, τὸ ποσὸν δὲ αὐτῆς ὁρίζεται ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων περιορισμῶν διὰ συμφωνίας τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἢ ἐν ἐλλείψει ταύτης ὑπὸ τῆς ἐμπορικῆς συνηθείας τοῦ τόπου ἔνθα ἡ πρᾶξις ἐτελέσθη.

VII. Περάτωσις τοῦ ἀλληλοχρ. λογαριασμοῦ. —Ὁ ἀλληλόχρ. λογαριασμός, καθ' ἃ εἴρηται, εἶναι συνάλλαγμα διαδοχικὸν ὅπερ δέον νὰ κλείσῃ ἐν δεδομένῃ στιγμῇ. Οἱ λόγοι τοῦ πέρατος τοῦ συναλλάγματος τούτου ἔχουν μεγάλην ἀναλογίαν πρὸς τοὺς λόγους οἵτινες ἐπιφέρουν τὴν παῦσιν τῆς ἐντολῆς καὶ τῆς ἑταιρίας (ἰδίᾳ ὁμορρύθμου καὶ ἑτερορρύθμου), διότι ἅπαντα τὰ συναλλάγματα ταῦτα εἶναι προσωποπαγῆ (intuitu personae), ἐρείδονται δηλονότι ἐπὶ τῆς ἀμοιβαίας τῶν μερῶν πίστεως. Τὸ κλείσιμον τοῦ ἀλληλοχρέου λογαριασμοῦ δύναται νὰ εἶναι εἴτε *ἑκούσιον* ἢ *κανονικόν*, δηλαδὴ σύμφωνον πρὸς τὰς προβλέψεις τῶν συμβαλλομένων, εἴτε *ἀναγκαστικὸν* ἢ *τυχαῖον*, δηλαδὴ ὅταν οἱ λόγοι οἱ προκαλέσαντες τοῦτο εἶναι ἀνεξάρτητοι τῆς βουλήσεως τῶν συμβαλλομένων.

Τοῦ ἑκουσίου ἢ κανονικοῦ κλεισίματος τοῦ ἀλληλοχρέου λογαριασμοῦ περιπτώσεις εἶναι ὅταν οἱ συμβαλλόμενοι δὲν καθώρισαν ὡρισμένον χρόνον πέρατος τοῦ συναλλάγματος, ὁπότε ἑκάτερος τούτων ἔχει τὸ δικαίωμα ὁποτεδήποτε ν' ἀπαιτήσῃ μονομερῶς τὸ κλείσιμον τοῦ λογαριασμοῦ, πλὴν ἡ τοιαύτη του αἴτησις δέον νὰ μὴ εἶναι παράκαιρος ἢ δολία. Ἐὰν ὅμως συνωμολογήθῃ παρὰ τῶν συμβαλλομένων ἐκ τῶν προτέρων ἡ διάρκεια τοῦ λογαριασμοῦ, τότε οὗτοι εἶναι δεσμευμένοι μέχρι τῆς συμβατικῶς καθορισθείσης ἐποχῆς, πλὴν καὶ πάλιν δύνανται ἀμοιβαίᾳ συναινέσει καὶ πρὸ ταύτης νὰ θεωρήσωσι κεκλεισμένον τὸν λογαριασμόν, ἢ καὶ μονομερῶς ἔτι ἑκάτερος τῶν συμβαλλομένων δύναται νὰ αἰτήσῃ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὴν περάτωσιν τοῦ λογαριασμοῦ δι' εὔλογον ἀφορμήν, π. χ. δόλον ἢ ἐπικειμένην πτώχευσιν τοῦ ἀνταποκριτοῦ του. Ἐπίσης καὶ κατ' ἔθιμον, ἐφ' ὅσον τοῦτο δὲν ἀντιβαίνει εἰς συμφωνίαν τῶν συμβαλλομένων, δύναται νὰ θεωρηθῇ κεκλεισμένος ὁ λογαριασμός, πλὴν ἡ ὕπαρξις ἐθίμου δὲν ἀποτελεῖ κώλυμα διὰ τὴν παρὰ τινος τῶν συμβαλλομένων ἐνάσκησιν τοῦ δικαιώματος τῆς μονομεροῦς λύσεως τοῦ ἀλληλοχρέου λογαριασμοῦ, διότι κατέναντι τῆς γενικῆς βουλήσεως ὑπερισχύει ἡ μερικὴ τοιαύτη.

Τοῦ ἀναγκαστικοῦ ἢ τυχαίου κλεισίματος τοῦ λογαριασμοῦ λόγοι ἀναγνωρίζονται ὁ θάνατος, ἡ πτώχευσις, ἡ δικαστικὴ καὶ νόμιμος ἀπαγόρευσις, ἡ ἀφάνεια ἑκατέρου τῶν συμβαλλομένων, ἡ ἀνάκλησις τῆς ἀδείας τοῦ ἐμπορεύεσθαι (ἐπὶ ἀλληλοχρ. λ)σμοῦ ἐμπορικῆς προδήλως φύσεως) τῆς ὑπάνδρου γυναικὸς καὶ τοῦ χειραφέτου ἀνηλίκου (ἄρθρ. 7 σχεδίου νόμου περὶ ἀλληλοχρ. λ)σμοῦ), ἔτι δὲ καὶ ἡ διάλυσις τῆς εἰς σχέσιν ἀλληλόχρ. λ)σμοῦ διατελούσης ἑταιρίας (ἄρθρ. 7 δ' τοῦ αὐτοῦ σχεδίου). Οἱ λόγοι οὗτοι, αἴροντες τὴν πρὸς τὸ συμβάλλεσθαι ἱκανότητα, ἐπιφέρουσι τὸ κλείσιμον τοῦ ἀλληλοχρέου λ)σμοῦ ἐκτὸς ἐναντίας συμφωνίας.

Γενικῶς δὲ ὡς ἡ σύστασις οὕτω καὶ ἡ ἑκουσία παῦσις τοῦ ἀλληλοχρ. λ)σμοῦ ἐπέρχεται διὰ ῥητῆς ἢ σιωπηρᾶς δηλώσεως τῆς βουλήσεως τῶν συμβαλλομένων μερῶν, ἧς ἡ ὕπαρξις ἐναπόκειται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου τῆς οὐσίας.

Ἀνεξαρτήτως τῶν λόγων δι' οὓς ἐπέρχεται τὸ πέρας τοῦ ἀλληλοχρ. λ)σμοῦ, οὐδεμία πλέον μετὰ τὸ κλείσιμόν του πρᾶξις δύναται νὰ περιληφθῇ ἐν αὐτῷ, χωρὶς ὅμως νὰ κωλύεται καὶ ἡ ἀποπεράτωσις τῶν ἤδη ἀρξαμένων πράξεων καὶ ἡ ἀναγραφὴ αὐτῶν εἰς τὸν λογαριασμὸν ἐν τῇ ὁλότητί των. Ἐπίσης ἅμα τῷ πέρατι τοῦ ἀλληλοχρ. λ)σμοῦ λαμβάνει χώραν ἡ ἐκκαθάρισις αὐτοῦ, ἰσολογίζονται δηλονότι αἱ μερίδες τοῦ δοῦναι καὶ τοῦ λαβεῖν, ἐπερχομένου νῦν τοῦ ἀνεσταλμένου καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ λογαριασμοῦ συμψηφισμοῦ τῶν καθ' ἕκαστον κονδυλίων, ἐκ τῆς ἰσολογίσεως δὲ ταύτης προκύπτει τὸ *κατάλοιπον* (solde) ὅπερ ἀποτελεῖ καὶ τὴν μόνην ἐκ τοῦ λογαριασμοῦ ἀξιώσιμον ἀπαίτησιν (Ἐφ. Θεσ. 9)1919, 21)1918, Ἐφ. Ἀθ. 216)1910, Ἐφ. Πατρῶν 594)1910, 300)1910, 323)1905).

Ὁ διακανονισμὸς τοῦ ἀλληλοχρ. λ)σμοῦ δύναται νὰ λάβῃ χώραν, εἴτε *ἐξωδίκως*, εἴτε *δικαστικῶς*.

α) *Ἐξωδίκως.* Συνήθως ἐν τῇ πρακτικῇ οἱ ἐν ἀλληλοχρέῳ λ/σμῷ συμβαλλόμενοι καὶ δὴ ὁ ἐκ τούτων πιστωτὴς τοῦ καταλοίπου, ἅμα τῷ πέρατι τοῦ λογαριασμοῦ ἀποστέλλει ἀντίγραφον τῆς

Digitized by Google

ἐκκαθαρίσεως τούτου εἰς τὸν ἀνταποκριτήν του, ὅστις ἀφοῦ τὸ ἐλέγξῃ, ἐγκρίνει τὸν λογαριασμόν, εἴτε ρητῶς, εἴτε σιωπηρῶς, π. χ. ἁπλῶς διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἀποσταλέντος ἀντιγράφου, ὁπότε θεωρεῖται τελεία ἡ συμφωνία τῶν συμβαλλομένων μερῶν περὶ τοῦ καταλοίπου, ὅπερ καὶ κατὰ τὴν ὀρθοτέραν ἐκδοχὴν ἀποτελεῖ *ἄμεσον* ἀξιώσιμον ἀπαίτησιν τοῦ πιστωτοῦ ἐκτὸς ἐναντίας συμφωνίας. Ρητέον δὲ ἐπιπροσθέτως, ὅτι τὸ ζήτημα ἐὰν ἐχώρησε ρητὴ ἢ σιωπηρὰ ἀποδοχὴ τοῦ λογαριασμοῦ ἐναπόκειται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ.

β) *Δικαστικῶς*. Ἐν περιπτώσει ὅμως διαφωνίας μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων ἐπέρχεται ἀναγκαίως ἡ διὰ δικαστικῆς μεσολαβήσεως λύσις τῶν ἀναφυεισῶν διαφορῶν, τὴν δὲ περὶ ἐκκαθαρίσεως τοῦ λογαριασμοῦ ἀγωγὴν δικαιοῦται νὰ ἐγείρῃ ἑκάτερος τῶν συμβαλλομένων. Ἡ ἀγωγὴ αὕτη διακρίνεται εἰς *καθολικήν*, ὁσάκις ἐπιδιώκεται ἡ γενικὴ τοῦ λογαριασμοῦ ἐκκαθάρισις (action en réglement général) καὶ εἰς *εἰδικήν*, ὁσάκις ἀφορᾷ εἰς τὴν γνησιότητα μεμονωμένων κονδυλίων τοῦ λογαριασμοῦ (action en réglement partiel), εἶναι δὲ ἀγωγὴ προσωπική, παραγραφομένη μετὰ τριακονταετίαν. Συνεπῶς ἁρμόδιον εἶναι τὸ δικαστήριον τῆς κατοικίας τοῦ ἐναγομένου, ἢ ἐκεῖνο περὶ τοῦ ὁποίου συνεφώνησαν (κατὰ παρέκτασιν δωσιδικία) οἱ συμβαλλόμενοι (Ἐφ. Ἀθ. 1463/1906, Ἐφ. Πατρῶν 273/1904) πλὴν ἐὰν ὡρίσθη ἕτερος καταβολῆς τόπος τοῦ ἐκ τοῦ λογαριασμοῦ καταλοίπου, ὁπότε συντρεχούσης τῆς εἰδικῆς δωσιδικίας τοῦ συναλλάγματος ἁρμόδιον κατ' ἐπιλογὴν δικαστήριον εἶναι, πλὴν τοῦ τῆς κατοικίας τοῦ ἐναγομένου καὶ τὸ τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως τοῦ συναλλάγματος (Α. Π. 207/1901 ἀποδεχομένη ἑκάστοτε συντρέχουσαν τὴν δωσιδικίαν τοῦ συναλλάγματος, Ἐφ. Ἀθ. 912/1905), προκειμένου δὲ περὶ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ ἐμπορικῆς φύσεως πάντως καὶ τοῦ τόπου τῆς καταρτίσεως τῆς συμβάσεως. Εἴρηται δὲ ὅτι ἡ ἐμπορικὴ ἢ ἀστικὴ φύσις τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ ἐναπόκειται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου τῆς οὐσίας, ἐξ ἧς καὶ θὰ κριθῇ ἡ ἀστικὴ ἢ ἡ ἐμπορικὴ διαδικασία ὑφ' ἣν θὰ ὑπαχθῇ ἡ διαφορὰ (Contra, σχέδιον νόμου περὶ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ ὅπερ ἀνεξαρτήτως τῆς φύσεως τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ ὑπάγει (ἄρθρ. 3) τὰς ἐκ τούτου διαφορὰς πάντοτε εἰς τὴν ἐμπορικὴν διαδικασίαν).

Πολλάκις συμφωνεῖται μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων ὅπως τὸ κατάλοιπον μεταφερθῇ εἰς νέον ἀλληλόχρεον λ/σμόν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ κατάλοιπον παύει νὰ εἶναι ἀξιώσιμος ἀπαίτησις καὶ ἀποτελεῖ ἁπλοῦν ἄρθρον τοῦ νέου λογαριασμοῦ. Ἐρωτᾶται ὅμως ἂν διὰ τῆς μεταφορᾶς ταύτης ἐπέρχεται τὸ ἀνανεωτικὸν τοῦ λογαριασμοῦ ἀποτέλεσμα, γεγονὸς ὅπερ ἔχει σημασίαν διὰ τὴν διατήρησιν ἢ μὴ τῶν παρακολουθεισῶν τυχὸν τὸ κατάλοιπον πραγματικῶν ἢ προσωπικῶν ἐξασφαλίσεων. Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ νομολογία ἀποφαίνονται ὅτι καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ὕπαρξις παρὰ τοῖς συμβαλλομένοις τῆς προθέσεως ἀνανεώσεως (animus novandi) ἀποτελεῖ ζήτημα ἐξαρτώμενον ἐκ τῶν καθέκαστα περιστάσεων, ἔτι δὲ ὅτι αὐτὴ αὕτη ἡ μεταφορὰ τοῦ καταλοίπου εἰς νέον λογαριασμὸν *τεκμαίρει* τὴν παρὰ τοῖς συμβαλλομένοις ὕπαρξιν τῆς τοιαύτης προθέσεως ἐφ' ὅσον δὲν ἀποκλείεται ἐξ ὡρισμένων πράξεων ἢ ὁμολογιῶν ἐκτιμωμένων παρὰ τοῦ δικαστηρίου (Ἐφ. Πατρῶν 459/1912).

Μετὰ τὸν ἐξώδικον ἢ δικαστικὸν ὁριστικὸν διακανονισμὸν τοῦ λογαριασμοῦ (ὅστις δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὰς κατ' ἐμπορικὸν ἔθιμον ἢ συμφωνίαν γινομένας περιοδικὰς καὶ προσωρινὰς αὐτοῦ ἰσολογίσεις), οὐδέτερος τῶν συμβαλλομένων δύναται νὰ αἰτήσεται τὴν ἀναθεώρησιν (revision) αὐτοῦ, χωρὶς ὅμως ν' ἀποκλείεται καὶ ἡ διόρθωσις (rectification) τῶν ἐν αὐτῷ παρεισφρησάντων σφαλμάτων (παραλείψεις, ἀνακρίβειαι διπλαῖ ἐγγραφαί), διότι ἡ πρώτη τούτων, ἥτις καὶ ἀποκλείεται, σκοπεῖ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἀμφισβήτησιν παντὸς κονδυλίου τοῦ ὁριστικῶς πλέον διακανονισθέντος λογαριασμοῦ, ἐνῷ ἡ δευτέρα τὴν διόρθωσιν ἑνὸς ἢ πλειόνων εἰδικῶς ὁριζομένων ἄρθρων τοῦ λογαριασμοῦ καὶ ἧς ἡ ἐφαρμογὴ ἄλλως ἐρείδεται κατ' ἀναλογίαν ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 711 τῆς Πολ. Δικονομίας.

Τοῦ δικαιώματος τῆς διορθώσεως δὲν στερεῖται ὁ ἐν ἀλληλοχρέῳ λ/σμῷ συμβαλλόμενος καὶ ἐὰν ὑπεσχέθη ἢ κατέβαλε τὸ ὑπόλοιπον ἢ ἔλαβε τοῦτο ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιρρήσεως. Συνήθως ὅμως ἐν τῇ ἐμπορικῇ τακτικῇ οἱ συμβαλλόμενοι ἀποστέλλοντες τὸ ἀντίγραφον τοῦ ἐκκαθαρισμένου λογαριασμοῦ ἢ ἀπαιτοῦντες εἰς τὸ *καλῶς ἔχειν* αὐτοῦ, προσθέτουσι τὴν ρήτραν Ε. Λ. Π. (Ἐκτὸς λάθους ἢ παραλείψεως), S. E. O. (sauf erreurs et omissions) E. O. E. (Errors, Omissions Excepted). Προσθετέον ὅμως τελικῶς ὡς πρὸς τὴν διόρθωσιν τοῦ λογαριασμοῦ, ὅτι παρὰ τὴν ἀπὸ οὐσιαστικῆς ἀπόψεως ὁμοιότητα αὐτῆς πρὸς τὴν λογιστικὴν δίκην, δὲν ἔχει ἐφαρμογὴν ἐν προκειμένῳ ἡ ἐπὶ αὐτῆς τηρουμένη διαδικασία, τὸ μέν, διότι ὁ ἐν ἀλληλοχρέῳ λ/σμῷ συμβαλλόμενος δὲν θεωρεῖται διοικητὴς ἀλλοτρίας περιουσίας, τὸ δέ, διότι λόγῳ τῆς ἀδιαιρετότητος τοῦ λογαριασμοῦ δὲν δύνανται νὰ ληφθῶσι τὰ διάφορα κονδύλια αὐτοῦ ὡς κεχωρισμέναι ἀπαιτήσεις ἢ ὀφειλαί, ὡς συμβαίνει ἐν τῇ περὶ λογοδοσίας δίκῃ (Ἐφ. Πατρῶν 300/1910).

Ἡ περὶ ἀλληλοχρέου λ/σμοῦ σύμβασις, ὡς πᾶσα σύμβασις, ὑπόκειται εἰς ἀναλογικὸν τέλος. Συσταθέντος ὅμως τοῦ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ προηγουμένως, αἱ ἐπιστολαὶ καὶ τὰ λοιπὰ ἔγγραφα τ' ἀποδεικνύοντα τὴν σύστασιν αὐτοῦ ὑπόκεινται εἰς πάγιον τέλος (Ἐφ. Πατρῶν 594/1906, Ἐφ. Ἀθ 1639/1904, *Κοφινᾶ*, Τέλη χαρτοσήμου β' ἐκδ. ἀριθ. 147 σελ. 306).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν γενικῶν συγγραμμάτων καὶ λεξικῶν του Ἐμπορικοῦ δικαίου.—*Α. Ἀθανασιάδου*. Ἀλληλόχρεος λογαριασμὸς 1875 (Ἐν Νέοις Πανδέκταις Κουντουριώτου Τόμῳ Α'.—*Ε. Λυκούδη*. Αἰτιολογικὴ ἔκθεσις ἐπὶ τοῦ σχεδίου Νόμου περὶ ἀλληλοχρέου λογαριασμοῦ καὶ σχέδιον νόμου περὶ ἀλληλοχρ. λ/σμοῦ 1893. (Ἐν Θέμιδι Δ. σελ. 450).—*Χρήστου Φακῆ*. Περὶ ἀλληλοχρέου λ/σμοῦ μετὰ τῆς σχετικῆς παρ' ἡμῖν νομολογίας 1897 (μετάφρασις τοῦ εἰδικοῦ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τμήματος τοῦ συγγράμματος τῶν Lyon - Caen et Renault).—*Ε. Μακρυγιάννη*, Δίκαιον τοῦ ἀλληλοχρέου λ/σμοῦ 1903.—*Σ. Μαυρομάτη*, Περὶ τραπεζιτικῶν ἐργασιῶν, 1926 (σελ. 105—114).—*Helbronner*, Des comptes courants, Thèse, Paris 1867. —*De Beaurepaire*, Compte courant *Dupont*, De la novation et de l'indivisibilité en matière de compte courant.—*Way*, Du compte courant.—*Arnoux*, Du compte courant.—*Dietz*, Des Comptes Courants, Thèse, Paris 1869. - *Feitu*, Traité dn compte courant 1873.—*Da*, Du contrat de compte Courant Thèse, Paris 1877.—*Boistel*, Théorie juridique du Compte Courant 1883. - *Clément*, Étude sur le compte courant 1889.—*Lcvé*, Code de comptes courants civils et commerciaux 1889.—*Pajet*, De la clause «sauf encaissemant» en matière de compte courant Thèse 1891.— *Brun*, Du compte courant en cas de faillite 1899. - *Bourcart*. Σημειώσεις ἐπὶ τῆς Cass. 25 Ἀπριλ. 1910 Pand. per. I 265 et suiv.— *Esmein*, Théorie juridique du compte courant 1920 (ἐν Revue trim. du droit Civil 1920 p. 79 et s.). Τοῦ αὐτοῦ. Σημείωσις ἐπὶ τῆς Cass. 23 Ἰανουαρίου 1922 ἐν Pand. per. I. 225 et s.—*G. Zamfiresco*, Contributionà l'étude du contrat de compte courant en droit comparé, Thèse 1923.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΝ. ΖΗΣΗΣ

ἀλλήλων· ἀντων. ἀλληλοπαθής· ἐπειδὴ ἡ ἀλληλοπάθεια νοεῖται μεταξὺ δύο ἢ πλειόνων ὑποκειμένων, εἶναι μόνον πληθυντ. ἀριθμοῦ, ἐπειδὴ δὲ ἐκφράζεται δι' αὐτῆς μόνον ἔννοια ἀντικειμένου στερεῖται ὀνομαστικῆς· «ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, ἀγαπῶσιν ἀλλήλους» ἀγαπᾷ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ἀγαπῶμεν ἅμα καὶ ἀγαπώμεθα ἀμοιβαίως, «ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη, τιμὴ κ.τ.τ.». ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη,—τιμὴ κ.τ.τ.· «ὁ ἀπ' ἀλλήλων φόβος.—κίνδυνος κ.τ.τ.» τὸ νὰ φοβῆται ἢ νὰ κινδυνεύῃ ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον· «ἔχομεν ἀνάγκην ἀλλήλων». Β. Φ.

Ἀλλημεριά, ἡ, κατὰ τὴν ἀπογραφήν, *Ἄλλη-Μεριὰ* [*Γεωγρ.*]. Μία τῶν πέντε μεγάλων συνοικιῶν αἵτινες ἀπετέλουν τὸν παλαιὸν Βόλον, πρὸ τῆς θεμελιώσεως τῆς συγχρόνου νέας πόλεως, καὶ αἵτινες (*Ἀνακασιά, Ἅγιος Ὀνούφριος, Ἐπάνω Μαχαλᾶς* ἢ *Τσιρί, Ἀλλημεριὰ* ἢ *Βλαχομαχαλᾶς, Περιβόλια*) μεταξὺ κήπων ἐκτεινόμεναι, ἠρίθμουν ἐν τῷ συνόλῳ των περὶ τὰς δισχιλίας οἰκίας καὶ δεκακισχιλίους κατοίκους.

Κατὰ τὴν συνοικίαν Ἀλλημεριά, ὑπέρκειται λόφος, *Ἐπισκοπή*, ἐφ' οὗ τὸ ἔτι σωζόμενον φρούριον τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Βόλου, κτίσμα ἑνετικόν, τοῦ 1655 ὡς πιστεύεται, ἀνεγερθέν, κατὰ τὸν Leak, ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ἰωλκοῦ, τινῶν μάλιστα πιστευόντων, κατὰ προϊοῦσαν τόλμην εἰς ἀναζήτησιν ἐτυμολογιῶν, ὅτι τὸ φρούριον τοῦτο, ὅπερ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Γκολός*, ὁμοίως δὲ ἐξ αὐτοῦ καὶ ὁ Βόλος, ὤφειλε τὴν ὀνομασίαν του εἰς διαδοχικὰς παραφθορὰς τοῦ *Ἰωλκός*, εἰς *Γιωλκός, Γιόλος*, συγκεκομμένως *Γόλος* καὶ τέλος *Γκολός*. Πάντως, ἐν τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ τοῦ παλαιοῦ Βόλου, τῇ συνεχομένῃ πρὸς τὴν *Ἀλλημεριὰν* καὶ τῇ περιβαλλομένῃ ὑπὸ φρουριακοῦ τείχους μετὰ τάφρου, περιελαμβάνετο ἐπὶ τουρκοκρατίας ἡ τουρκικὴ συνοικία ἀποτελουμένη ἐκ τριακοσίων οἰκογενειῶν· εἶχε δὲ φρουρὰν 800 στρατιωτῶν ἐνδιαιτωμένων εἰς δύο μεγάλους στρατῶνας, τέμενος μετὰ μιναρέ, ὑφισταμένου εἰσέτι, οἰκίας ἐκ σκελετοῦ ξυλίνου συγκρατοῦντος τὸ ἀσβεστοκονίαμα (τσατμᾶς) καὶ ὁδοὺς στενὰς καὶ ρυπαράς, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ εὔχαρι τοῦ λοιποῦ τμήματος τῆς Ἀλλημεριᾶς.

Σήμερον ἡ συνοικία διασώζει ἀκόμη τὸ ὄνομα *Ἀλλημεριά*, τοῦ προσωνυμίου της *Βλαχομαχαλᾶς* λησμονηθέντος. Καίτοι δὲ συνενωθεῖσα σχεδὸν πρὸς τὴν μεγαλόπολιν τοῦ (νέου) *Βόλου*, ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα ὑπὸ τὸ ἐπίσημον ὄνομα *Ἄλλη-Μεριὰ* πληθυσμοῦ 632 κατοίκων (19 Δεκ. 1920), ὑπαγομένην εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης.

ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἄλληξ—*ηκος*, καὶ *ἄλλιξ*—*ικος* (λατιν. alicula). Ἀνδρικὸν ἔνδυμα τῶν Ρωμαίων, καλῦπτον τοὺς ὤμους καὶ τὸ ἄνω μέρος τῶν βραχιόνων, εἶδος πελερίνας, μετὰ ἢ ἄνευ κουκούλας. Ἐνίοτε ἐρράπτετο ἐν εἴδει κώδωνος φέροντος πρὸς τὸ ἄνω μέρος ὀπήν, δι' ἧς διήρχετο ἡ κεφαλὴ κατὰ τὴν ἀμφίεσιν. Συνήθως ἔφερε χειρίδας καὶ ἀπετέλει εἶδος ἐλαφροτάτου ἐπενδύτου. Ὁ Οὐλπιανὸς περιλαμβάνει τοῦτον εἰς τὰ παιδικὰ ἐνδύματα. Ὁ ἄλληξ ἦτο ἐπίσης μικρὰ χλαμὺς ἢ καὶ ἐλαφρὸν κυνηγετικὸν ἔνδυμα. Ἐφέρετο κυρίως ὑπὸ τῶν ποιμένων καὶ τῶν χωρικῶν. συχνάκις δὲ εἰκονίζεται, καὶ δὴ ὡς ἔνδυμα τοῦ Καλοῦ Ποιμένος, εἰς τὴν χριστιανικὴν εἰκονογραφίαν καὶ γλυπτικήν. Ἀλλὰ καὶ ὡς πλουσίως κεκοσμημένον ἔνδυμα πολυτελείας ἀπαντᾷ εἰς τὸν Πετρώνιον, ὅστις ἀναφέρει βάρβαρόν τινα ἐνδεδυμένον πλούσιον ἄλληκα ἐκ ποικιλοχρώμου ὑφάσματος.

Ρωμαῖος φορῶν ἄλληκα.

ἀλλήρειος τρίπους [*Ἀνατομ.*]· (ἐκ τοῦ Haller τοῦ πρώτου περιγράψαντος αὐτόν) Οἱ ἐκ τῆς ἀποσχίσεως τῆς κοιλιακῆς ἀρτηρίας προκύπτοντες τρεῖς κλάδοι· ἡ κοιλιακὴ δηλονότι ἀρτηρία ἐκφυομένη ἐκ τῆς κοιλιακῆς ἀορτῆς ἀμέσως ὑπὸ τὸ ἀορτικὸν τρῆμα τοῦ διαφράγματος, ἰσοϋψῶς σχεδὸν τῷ σώματι τοῦ ιβ' θωρακικοῦ σπονδύλου, φέρεται πρὸς τὰ πρόσω ἐπὶ βραχεῖαν ἔκτασιν 10—12 χμ. καὶ ἀποσχίζεται εἰς τοὺς τρεῖς κλάδους τοὺς ἀποτελοῦντας τὸν *ἀλλήρειον τρίποδα*, ἤτοι τὴν ἀριστερὰν στεφανιαίαν τοῦ στομάχου ἀρτηρίαν, τὴν ἠπατικὴν καὶ τὴν σπληνικήν, διανεμομένας εἰς τὸν στόμαχον, τὸν σπλῆνα, τὸ ἧπαρ, τὸ δωδεκαδάκτυλον καὶ τὸ πάγκρεας.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἀλληστρατίζω· ἰδιωματ. παίρνω ἄλλη στράτα, ἀλλαξοδρομῶ.

ἀλληώρας· ἐπίρρ. ἰδιωματ., ἄλλην ὥραν, ἀργά, ὀψέ· πβλ. *πολληώρας*.

ἀλληωρίζω ἐκ τοῦ *ἀλληώρας*· ἰδιωματ., ἀργοπορῶ.

Ἀλλιάγκα (Alliaga), *Ἰωάννης*. Δομινικανὸς μοναχός, ὁ ἀρχαιότερος καθηγητὴς τῆς Θεολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Σαλαμάγκας, ἀσχοληθεὶς ἰδίως περὶ τὴν θεολογίαν τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτου («Quaestiones Commentariae in Thomae doctrinam», Σαλαμάγκα 1726, 6 τ. εἰς fo'io). Δ.Σ.Μ.

Ἀλλὶ-Ἀμπάντ. Πόλις ἐν Περσίᾳ ἀπέχουσα 3 μίλλια τοῦ Καρίντ. Τὴν 16ην Μαρτίου 1917 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρώσων κατόπιν μάχης μετὰ τῶν Τούρκων διαρκείας 16 ὡρῶν.

ἀλλιαρία (Alliaria Marsh DC.) [*Βοτ.*]. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, συνώνυμον τοῦ **σισύμβριον** (βλ. λ.). Σ. Μ.

Ἀλλίας (Allia). Ἀρχαῖον ὄνομα μικροῦ ποταμοῦ τῆς Ἰταλίας (σημερ. Fosso di Marcigliana), παραποτάμου ἐξ ἀριστερῶν τοῦ Τιβέρεως, εἰς τὰ ΒΑ τῆς Ρώμης. Ὁ ποταμίσκος οὗτος ἐγένετο διάσημος εἰς τὴν ἱστορίαν διότι παρ' αὐτὸν ἡττήθησαν οἱ Ρωμαῖοι τὴν 16ην Ἰουλίου τοῦ 390 π. Χ. (363 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης). Οἱ Σενονοὶ Γαλάται εἶχον πολιορκήσει τὸ Κλούσιον ἐν Τυρρηνίᾳ, ἡ δὲ ρωμαϊκὴ σύγκλητος εἰδοποίησε τὸν ἀρχηγόν των Βρέννον, διὰ τριῶν πρέσβεων, ὅτι ὁ ρωμαϊκὸς λαὸς ἐλάμβανε τὴν πόλιν ταύτην ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Ἀλλὰ οἱ πρέσβεις ἐθεώρησαν καλὸν νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὸν στρατὸν τῶν Τυρρηνῶν καὶ νὰ πολεμήσουν κατὰ τῶν Γαλατῶν. Ἐξοργισθεὶς διὰ τοῦτο ὁ Βρέννος ἀπῄτησε τὴν εἰς αὐτὸν παράδοσιν τῶν πρέσβεων. Ἡ Ρώμη ἠρνήθη καὶ οἱ Γαλάται ἐβάδισαν κατ' αὐτῆς ἀκολουθοῦντες τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Τιβέρεως μέχρις οὗ ἔφθασαν εἰς τὸν ποταμὸν Ἀλλίαν, εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων ὡρῶν ἀπὸ τῆς Ρώμης. Εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ παραποτάμου εἶδον ἐστρατοπεδευμένας τὰς ρωμαϊκὰς λεγεῶνας. Ἡ δεξιὰ των πτέρυξ ἔφθανε τοὺς Κρουστουμιανοὺς λόφους, ἡ ἀριστερά των τὸν Τίβεριν, τὸ δὲ κέντρον των ἡπλοῦτο ἐπὶ τῆς μεγάλης πεδιάδος κατὰ μῆκος τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀλλία. Ἠρίθμουν 40,000 ἄνδρας. Οἱ Γαλάται ἦσαν 70,000. Ὁ Κόϊντος Φάβιος, ἀρχηγὸς τῶν λεγεώνων, διέπραξε τὸ σφάλμα νὰ ἐκτείνῃ πολὺ τὴν γραμμὴν τῆς μάχης. Ὁ Βρέννος ἐπωφελήθη τούτου καὶ ἐπετέθη ἀμέσως κατὰ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος. Κατ' ἀρχὰς ἡ ἐπίθεσις εἶχε μικρὰν ἐπιτυχίαν, ἀλλὰ τὸ κέντρον τῶν Ρωμαίων, τὸ ὁποῖον ἦτο πολὺ ἀπομεμακρυσμένον τῶν πτερύγων, διεσκορπίσθη κατ' αὐτὴν καὶ ὀπισθοχώρησεν ἐν ἀταξίᾳ πρὸς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα. Ὁ Βρέννος κατώρθωσεν οὕτω νὰ χωρίσῃ εἰς δύο τὰς ρωμαϊκὰς δυνάμεις. Ἡ δεξιὰ πτέρυξ ὀπισθοχώρησεν εἰς Ρώμην, ὅπου κατέλαβε τὸ Καπιτώλιον. Οἱ Γαλάται ἠσχολήθησαν με τὸ κέντρον καὶ τὴν ἀριστεράν. Γενικὴ σφαγὴ ἐπηκολούθησεν. Ὅσοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διέλθουν κολυμβῶντες τὸν Τίβεριν εὗρον οἰκτρὸν τέλος· οἱ ὀλίγοι διασωθέντες ἔσπευσαν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὸ φρούριον τῶν Βηΐων. Οἱ Γαλάται δὲν ἐβάδισαν ἀμέσως κατὰ τῆς Ρώμης, ἀλλὰ ἔμειναν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης διὰ νὰ λαφυραγωγήσουν καὶ ἀποκόψουν τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων ἐχθρῶν. Μόλις τὴν ἑσπέραν τῆς δευτέρας ἡμέρας ἐφάνησαν πρὸ τῆς Ρώμης. Ὁ Βρέννος δὲν συνήντησεν ἀντίστασιν, εἰσελθὼν δὲ ἐπολιόρκησε τὸ Καπιτώλιον. Ἡ ἡμέρα τῆς μάχης τοῦ Ἀλλία — 15η τῶν καλενδῶν τοῦ

Digitized by Google

Αὐγούστου—ἔμεινεν ἔκτοτε διὰ τὴν Ρώμην ἡμέρα ἀποφράς.

Ὁ Λίβιος (V 37) καὶ ὁ Διόδωρος (V 114) διαφωνοῦν ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῆς μάχης, καὶ ὁ μὲν πρῶτος θέτει αὐτὴν εἰς τὴν ἀριστεράν, ὁ δὲ δεύτερος εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Τιβέρεως. Ο Μόμμσεν καὶ ἄλλοι συμφωνοῦν μὲ τὸν Διόδωρον.

Ἀλλιάτς (Alliaz). Μεταλλικὴ πηγὴ παρὰ τὸ καντόνιον τοῦ Waadt ἐν Ἑλβετίᾳ, παρέχουσα ἰαματικὸν ὕδωρ ὑδροθειοασβεστοῦχου φύσεως, χρησιμοποιούμενον πρὸς ποσιθεραπείαν καὶ λουτροθεραπείαν, δι' ἃς παθήσεις ἐνδεικνυνται καὶ τὰ ἄλλα παρομοίας φύσεως ἰαματικὰ ὕδατα. κ. γ. μ.

ἀλλιβαλῖται (Allivalite) *[Πετρογρ.]* Πετρώματα ταινιώδη, περιγραφέντα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Harker ἐκ τῆς νήσου Rum τῶν Ἑβρίδων· εἶναι πτωχοὶ εἰς ὀλιβίνην ἀτταχεόλιθοι (βλ. λ.), κατατάσσονται δέ, κατὰ τὸν Niggli, σύμφωνα μὲ τὸν χημισμόν των, εἰς τὰ *κερσαντιλβιτικὰ ὑπερφεμικὰ μάγματα τῆς ἀσβεστοαλκαλικῆς σειρᾶς* (Hornblenditische ultrafemische Magmen der Kalkalkali reihe). γ. κ. γ.

ἀλλιγατορέλλος (Alligatorellus Jourdan) *[Παλαιοζ.]* Γένος ἑρπετῶν τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀτοποσαυριδῶν*, ἔχον μῆκος 22 ἑκατ. μέτρου· τούτου τὰ ὀπίσθια ἄκρα εἶναι ἰσχυρότερα καὶ μακρότερα τῶν ἐμπροσθίων, ὁ καρπὸς εἰς τὴν ἐγγὺς σειρὰν μετὰ δύο ἰσχυρῶς ἐπιμήκων, εἰς τὴν ἄπω μετὰ δύο μικρῶν πεπλατυσμένων ὀστεΐδίων, ἡ χεὶρ βραχεῖα πενταδάκτυλος, ὁ δ' ὀπίσθιος πούς τελείως κροκοδειλοειδής. Ἀνευρέθη εἰς τὸ ἄνω λευκὸν ἰουράσιον τοῦ Σερὶν παρὰ τὸ Λιὼν τῆς Γαλλίας καὶ εἰς τὸ Παιντὲν τοῦ ἄνω Παλατίνου, ζῇ δὲ ἀκόμη καὶ σήμερον. Ἡ τριγωνικὴ αὐτοῦ κεφαλὴ ὑπενθυμίζει ἐκείνην τοῦ *σφηνόδοντος*. Ἡ ὀροφὴ τῆς κεφαλῆς εἶναι ἀναγεγλυμμένη ὑπὸ ἀσθενῶν ῥυτίδων. Ὀφθαλμικαὶ κοιλότητες σχεδὸν τριπλασίου μεγέθους ἢ αἱ ὀπαὶ τοῦ ἄνω κροταφικοῦ ὀστοῦ, πλευρικαὶ κροταφικαὶ ὀπαὶ διατεταμέναι καὶ δι' ἐγκολπώσεως συνδεόμεναι μετὰ τῶν ὀφθαλμικῶν κοιλοτήτων. Ρινικαὶ ὀπαὶ ἐντελῶς ἔμπροσθεν, χωριζόμεναι ἐν τούτοις διὰ τοῦ ἐπιμήκους τριγωνικοῦ καὶ πολὺ προέχοντος ρινικοῦ ὀστοῦ. Οἱ ὀδόντες κωνικοί, ὁ λαιμὸς βραχύς, ἡ οὐρὰ πολὺ μακρὰ καὶ ἀποτελουμένη τοὐλάχιστον ἐξ εἴκοσι σπονδύλων, τὸ κολοβὸν τοῦ πέμπτου μεταταρσίου εἶναι κατά τι ἐπιμηκέστερον ἢ εἰς τὰ ἀρτίγονα εἴδη. Αἱ ραχιαῖαι πλευραὶ εἶναι δικέφαλοι καὶ συνδέονται διὰ στερνοπλευριδίων μετὰ τοῦ στέρνου. Ἡ ραχις καὶ ἡ οὐρὰ μέχρι καὶ τοῦ 23 σπονδύλου καλύπτονται ὑπὸ τετραγωνικῶν σχεδὸν ἢ κατὰ τι ἐγκαρσίως ἐπιμήκων καὶ ἀ ζεύγη πλακῶν, αἵτινες εἰς τὴν ραχιαίαν περιοχὴν κατέχουσιν εἰς τὸ ἐστραμμένον ἐξωτερικὸν κράσπεδον ἰσχυρὰν ἐπιμήκη τρόπιδα· ἡ τρόπις αὕτη προχωρεῖ ἐπὶ τῆς ἀκάμπτου εὐθείας οὐρᾶς εἰς τὸ μέσον τῶν πλακῶν. Ἐλλείπει δὲ ὁ κοιλιακὸς θώραξ. Ἐνταῦθα ὑπάγεται ὁ Allig. Beaumonti Jourdan τῆς ἄνω ἰουρασίου περιόδου τοῦ Σερίν. θ. σ.

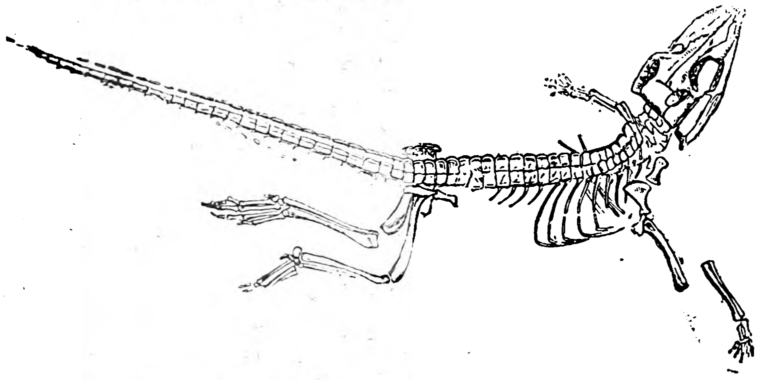

Ἀλλιγατορέλλος (Alligatorellus Beaumonti Jourdan).
[Ἄνω λευκὸν ἰουράσιον τοῦ Cerin παρὰ τὸ Lion τῆς Γαλλίας· ½ φυσικοῦ μεγέθους γυψίνου ἀποτυπώματος, κατὰ Zittel.]

ἀλλιγατόριον (Alligatorium Jourdan) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἑρπετῶν τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ἀτοποσαυριδῶν* μήκους 40 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ὀπίσθια ἄκρα εἶναι μακρότερα καὶ ἰσχυρότερα τῶν ἐμπροσθίων. Ἔζησεν εἰς τὸ ἄνω ἰουράσιον τοῦ Σερὶν τῆς Γαλλίας καὶ εἰς τὸ Κελχάιμ τῆς Βαυαρίας. Ἔχει ῥύγχος ἀμβλύ, ἀδρομερῶς ἀναγεγλυμμένην κεφαλικὴν ὀροφήν, ἀμφικοίλους σπονδύλους, ὀφθαλμικὰς κοιλότητας σημαντικῶς μεγαλυτέρας τῶν κροταφικῶν τοιούτων καὶ ράχιν κεκαλυμμένην ὑπὸ τετραπλεύρων ὀστεΐνων πλακῶν, διατεταγμένων εἰς δύο κατὰ μῆκος σειράς. Ἐνταῦθα ὑπάγεται τὸ Alligatorium Meyeri Jourdan. θ. σ.

ἀλλιγατορίνη (Alligatorine) *[Φαρμ.]*. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακοποιίαν ὡς βάσις παρασκευῆς ἀλοιφῶν. Ἐκ τοῦ λίπους τοῦ γνωστοῦ κροκοδείλου, τοῦ *ἀλλιγάτορος*, παρασκευάζουσι σάπωνα, ὃν καὶ ἀποσυνθέτουσι δι' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος· τὸ ἐκλυόμενον τότε λιπαρὸν ὀξὺ (acide alligatorique) προστιθέμενον εἰς βαμβακέλαιον καθίσταται εὐαπορρόφητον ἀπὸ τοῦ δέρματος. Μ. Ν. Κ.

ἀλλιγάτωρ (ὁ) (Alligator) ἢ *καϊμὰν [Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἑρπετῶν τῆς τάξεως τῶν *κροκοδειλιδῶν*. Ἔχει κεφαλὴν βραχυτέραν τῆς τοῦ κοινοῦ κροκοδείλου, ῥύγχος πλατύ, πεπιεσμένον, ὑποστρόγγυλον, μυκτῆρα διῃρημένον, ὀδόντας ἀνομοίως ἀνεπτυγμένους, ἐκ τούτων δὲ οἱ τέταρτοι, οἱ καὶ μακρότεροι, εἰσέρχονται ἐντὸς φατνίων τῆς ἄνω σιαγόνος, ὅπου καὶ κρύπτονται ὅταν τὸ στόμα εἶναι κλειστόν. Οἱ πόδες εἶναι ἀπεστρογγυλωμένοι, στεροῦνται δὲ τῶν φυμάτων τῶν ἄλλων κροκοδείλων. Αἱ φολίδες τοῦ λαιμοῦ χωρίζονται ἐμφανῶς ἐκ τῶν τῆς ράχεως, αἱ δὲ τῆς κοιλίας καλύπτουν ταύτην ἐνίοτε ἐξ ὁλοκλήρου καὶ εἶναι ἐν μέρει ἀποστεωμέναι. Τὸ μῆκος του κυμαίνεται ἀπὸ 3—4 μέτρων. Διαιτᾶται εἰς τοὺς ποταμοὺς τῶν θερμῶν χωρῶν, ἀλλ' ἐξέρχεται καὶ εἰς τὴν ξηρὰν βαδίζων βραδέως, τρέφεται δὲ κυρίως διὰ ἰχθύων, χελωνῶν καὶ βατράχων. Ἀπαντᾷ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς νοτίου Ἀμερικῆς.

Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ὑπάγονται:

α') ***Ἀλλιγάτωρ ὁ μισσισίπιος*** (A. Missisipensis), ἔχων μῆκος 4 μέτρων καὶ ἀπαντῶν εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν Ἀμερικὴν· καὶ

β') ***Ἀλλιγάτωρ ὁ σκλήρωψ*** (A. sclerops), φθάνων εἰς μῆκος 4 μέτρων καὶ διαιτώμενος εἰς τὴν νότιον Ἀμερικήν.

Λόγῳ τῆς σπουδαιότητος, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τινων ἐτῶν ἀπέκτησε τὸ δέρμα τῶν κροκοδείλων καὶ ἀλλιγατόρων πρὸς κατασκευὴν ἀντικειμένων πολυτελείας, ὡς ὑποδημάτων, χαρτοφυλακίων, σιγαροθηκῶν κλπ., ἀνεπτύχθη εὐρύτατα ἡ θήρα τῶν ἀλλιγατόρων, ἐξ οὗ ἠπειλήθη ἡ ταχεῖα ἐξαφάνισίς των· πρὸς ἀποφυγὴν τούτου, ἐν Ἀμερικῇ διατρέφουν ἀλλιγάτορας εἰς εἰδικὰς ἐγκαταστάσεις παρὰ τὰς ὄχθας μεγάλων ποταμῶν.

ἀλλιγάτωρ *[Παλαιοζ.]*. Τὸ γένος τοῦτο τῶν ἑρπετῶν (Alligator Cuv.), φέρον ὀδόντας ἀνομοιομόρφους ἑκατέρωθεν, τῆς μὲν ἄνω σιαγόνος 17-20, τῆς δὲ κάτω 18-20, μετ' ὀστεΐνου χωριστικοῦ

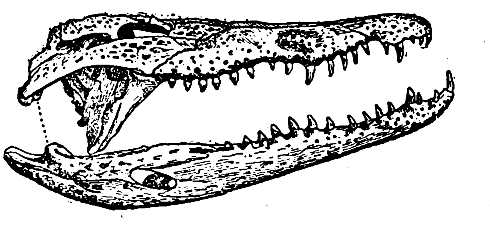

Κρανίον ἀλλιγάτορος.

διαφράγματος καὶ ραχιαίας θωρακικὰς πλάκας οὐχὶ ἀμφοτέρωθεν συναρθρουμένας. ἀνευρέθη τὸ πρῶτον ἀπολελιθωμένον εἰς τὸ κάτω πλειόκαινον τῆς Νεβράσκας, τῆς νοτίου Ἀμερικῆς καὶ τῆς Κίνας. θ. σ.

Ἀλλιὲ (Allier *ἀρχ.* Alerius, Elaver). Ποταμὸς τῆς Γαλλίας πηγάζων ἀπὸ τὴν Λοζέρ, παρὰ τὸ Σαμπαλιέ, καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Λουάρ, μετὰ ῥοῦν 410 χιλιομέτρων, ἄνωθεν τοῦ Νεβὲρ εἰς τὸ *«ράμφος τοῦ Ἀλλιέ»*. Θεωρεῖται πλωτὸς ἐπὶ 250 χιλ. ἀλλὰ ἐλαχίστη συγκοινωνία διενεργεῖται δι' αὐτοῦ.

—Ἀλλιὲ (Allier). Νομὸς τῆς Γαλλίας, λαβὼν τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν ὅστις τὸν διαρρέει ἐκ Ν. πρὸς Β. Ἔκτασις 730.837 ἑκτ., ὧν 490 000 γεωργήσιμοι, 75.000 πεδιάδες, 16.000 ἄμπελοι, 84.000 δάση, 10.000 χέρσοι. Τὸ κλῖμα εἶναι εὔκρατον. Κυριώτερα προϊόντα τοῦ νομοῦ εἶναι: Τυρός, βρώμη, κριθή, κάνναβις, γεώμηλα, ὀπωρικά. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη. Τὰ δάση παρέχουν ἀρίστην ξυλείαν, οἱ δὲ ποταμοὶ καὶ αἱ λίμναι ἀποδίδουν εὐγευστους ἰχθῦς. Ἡ βιομηχανία ὀφείλεται εἰς τὰ πλούσια ὀρυχεῖα ἄνθρακος καὶ σιδήρου. Ὁ νομὸς παράγει κυρίως ἄνθρακα, σίδηρον καὶ χυτοσίδηρον. Ἐκτὸς τούτων ἡ ὑελουργία, ἡ νηματουργία, ἡ χρωματουργία εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμέναι. Τὰ ὀρυχεῖα τοῦ νομοῦ εἶναι τὰ πλουσιώτερα τῆς Γαλλίας. Ἐξάγεται ἄνθραξ εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Commentry, σίδηρος εἰς Ebrenil καὶ εἰς Bourdon-l'Archambault, μαγγανήσιον εἰς Saligny, θειοῦχον ἀντιμόνιον εἰς Brenay, χαλκὸς εἰς Laprugne, μάρμαρα εἰς Ferrières, Diou καὶ Vendelat, ἄσφαλτος εἰ. Buxières, γρανίτης, καολίνη, ἀμμόλιθος καὶ γύψος εἰς πλεῖστα μέρη. Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ νομοῦ τούτου κεῖνται αἱ θερμοπηγαὶ τοῦ Βισύ, Cusset, Neris, Saint-Yorre, αἵτινες εἶναι γνωστόταται. Ἡ συγκοινωνία ἐκτελεῖται διὰ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ πολυαρίθμων δρόμων.

Ἐν τῷ νομῷ ὑπάρχουν καί τινα μεγαλιθικὰ μνημεῖα, ἴχνη ρωμαϊκῶν ὁδῶν καὶ βαλανείων εἰς Néris, καὶ ἀρκετὰ κτίρια τοῦ μεσαίωνος καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἀλλιὲ (Allier), *Ἀχιλλεύς*. Ἀρχαιολόγος καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς ἐν Μολυσὸν τῷ 1806 καὶ ἀποθανὼν ἐν Bourbon-l'Archambault τῷ 1836. Ὁ Ἀχιλλεὺς Ἀλλιὲ ὑπῆρξεν εἷς τῶν πρώτων ἐπαρχιακῶν ἐρευνητῶν, ὅστις ἐμελέτησε τὰς γαλλικὰς ἀρχαιότητας ὑπὸ τὸ ρωμαντικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του.

Σπουδάσας νομικά, ἐγκατέλιπε τὴν ἐπιστήμην ταύτην καὶ ἵδρυσε καλλιτεχνικὸν περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «l'Album de l Allier», τὸ ὁποῖον ἔγραφεν ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν ὁ ἴδιος. Βραδύτερον μεταβὰς εἰς Bourbon-l'Archambault, ὅπου ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς, συνέθεσε τὰ βουρβωνικὰ σχεδιάσματα καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν ἀπεσπάσθη ἔκτοτε. Περιήρχετο τὰς ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας ἀντιγράφων τὰ ἐπιτύμβια ἀρχαίων τάφων καὶ σχεδιάζων τὰ παλαιὰ φρούρια. Ὡς ζωγράφος δὲν ἐστερεῖτο οὔτε αἰσθήματος, οὔτε χάριτος, ἓν ἔργον δὲ αὐτοῦ «Ἡ ὡραία κόρη τῆς φρουρᾶς», ἐδείκνυεν ὅτι τὸ μέλλον αὐτοῦ ὡς ζωγράφου θὰ ἦτο εὐρύτατον· ἀλλ' ὁ Ἀλλιὲ ἀπέθανε νεώτατος καὶ πρωτοῦ ἀκόμη ἐξελιχθῇ τὸ τάλαντον αὐτοῦ. Ἀφῆκεν ἐν τούτοις ἄφθονον καλλιτεχνικὸν καὶ ἀρχαιολογικὸν ὑλικόν, περὶ τοῦ ὁποίου ἔγραψε μακρὰν μελέτην ὁ κόμης Μοντλέρ, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ τεῦχος τοῦ «Ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου τῆς Γαλλίας». Οἱ συμπολῖταί του, τιμῶντες τὴν μνήμην του, ἤγειρον ἐπὶ τοῦ τάφου του ὡραιότατον μνημεῖον σχεδιασθὲν ὑπὸ τοῦ Αἰμιλίου Σαγκό. θ. β.

—Ἀλλιὲ (Allier), ***Λουδοβῖκος***, ἐπονομαζόμενος *Hauteroche*. Διάσημος ἀρχαιολόγος καὶ νομισματολόγος γεννηθεὶς ἐν Λυὼν τῷ 1766, ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1827. Ἔζησεν ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὡς κυβερνητικὸς ὑπάλληλος, ὅπου ἀπέκτησε πολλὰ ἀρχαιολογικὰ καὶ νομισματολογικὰ κειμήλια καὶ κατήρτισε συλλογὴν ἑλληνικῶν νομισμάτων, ἥτις ἐπωλήθη μετὰ τὸν θάνατόν του ἀντὶ 100,000 χρ. φράγκων.

Ἀλλιέβι, ***Ἀντώνιος***. Δημοσιογράφος καὶ πολιτικὸς συγγραφεὺς Ἰταλός, γεννηθεὶς ἐν Σενιάνη τῆς Λομβαρδίας τῷ 1824, ἐκ πατρὸς χωρικοῦ, καὶ ἀποθανὼν τῷ 1899 ἐν Ρώμῃ. Ἠκολούθησε νομικὰς σπουδὰς ἐν Παβίᾳ καὶ Μιλάνῳ. Κατὰ τὸ 1848 ἀκολουθῶν τὰς ἰδέας τοῦ Ματζίνη ἤρξατο δημοσιογραφῶν εἰς τὴν ἐφημερίδα «Πίος Θ'» καὶ τὴν «Voce del Popolo», καταδιωκόμενος δὲ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ Τοσκάνης. Ἀμνηστευθεὶς ἐπέστρεψε καὶ μετὰ τοῦ Καρόλου Τεύκα ἐγένετο εἷς τῶν κυρίων ἱδρυτῶν τῆς ἐνδόξου ἐφημερίδος «Il Crepusculo», ἥτις πρώτη τῷ 1859, ἀνταπαλαίουσα πρὸς διαφόρους πολιτικὰς μερίδας, διέσπειρε τὰς φιλελευθέρας ἰδέας ἐν Λομβαρδίᾳ. Ὁ Ἀλλιέβι ἠσχολεῖτο ἰδιαιτέρως εἰς οἰκονομολογικὰ θέματα.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δευτέρου ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος τῆς Ἰταλίας, ἐτάχθη μετὰ τῶν ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τοῦ κατεχομένου τότε ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν Πεδεμοντίου, ἀπελευθερωθείσης δὲ σχεδὸν τῆς Λομβαρδίας, ὁ Ἀλλιέβι ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Καβοὺρ ὅπως ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντα ἑνὸς ἐκ τῶν πρώτων ἐπιτρόπων ἐν Λομβαρδίᾳ, καὶ κατόπιν διωρίσθη διευθυντὴς τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ κράτους, βραδύτερον δὲ μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας. Ἀλλ' ἡ δημοσία ὑπηρεσία δὲν εὐηρέστει τὸν Ἀλλιέβι, ὅστις ἀποσυρθεὶς αὐτῆς ἵδρυσεν ἐν Μιλάνῳ τὴν ἐφημερίδα «La Perseverenza». Ἐξελέγη βουλευτής, ὁπότε διεκρίθη ἐν τῇ Βουλῇ κατὰ τὰς οἰκονομικὰς συζητήσεις, πλεῖσται δὲ τῶν ἀγορεύσεων αὐτοῦ θεωροῦνται ὡς ἐκ τῶν ἀρίστων τοῦ εἴδους των. Ἐλευθερωθέντος καὶ τοῦ Βενέτου ἐξελέγη νομάρχης αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Μὲ τὴν πλήρη ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἰταλίας μετέβη εἰς Ρώμην ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν σύστασιν τῆς Ἰταλικῆς Τραπέζης καὶ εἰς δημοσιευομένας μελέτας. Τῷ 1879 ἡ Γεωγραφικὴ ἑταιρεία ἐξέλεξεν αὐτὸν ἀντιπρόεδρον, εἰς τὰ ἔργα δὲ τῆς ἑταιρείας ταύτης ἀφιέρωσεν ἔκτοτε ὁλόκληρον τὸ ὑπόλοιπον ζωῆς του. θ. β.

Ἀλλιέβο (Allievo), *Ἰωσήφ*. Φιλόσοφος Ἰταλὸς γεννηθεὶς ἐν τῷ San Germano Vercellese τῷ 1830 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1901. Σπουδάζων τὴν φιλοσοφίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Τουρίνου, ἠκολούθησε μετὰ ἰδιαιτέρας ἀγάπης τὰ μαθήματα τοῦ Μαρτίνη καὶ τοῦ Πευρέττη. Περατώσας τὰς σπουδάς του διετέλεσε καθηγητὴς εἰς διάφορα λύκεια, διδάσκων τὴν ἀνθρωπολογίαν καὶ τὴν λογικήν. Ἤρξατο ἔκτοτε ἐκδίδων διάφορα φιλοσοφικὰ συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων γενικὴν προεκάλεσεν ἐντύπωσιν μεταξὺ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου

Digitized by Google

τὸ περὶ «φιλοσοφικῶν παιδαγωγικῶν δογμάτων». Εἰς τοῦτο θίγει τὰ περὶ θεϊσμοῦ καὶ πνευματισμοῦ θέματα καταλήγων εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνθρωπίνης καὶ θείας προσωπικότητος. Ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς θεωρίας ταύτης καταλήγει εἰς ριζικὰς θεωρίας περὶ θεϊσμοῦ καὶ πνευματισμοῦ, ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀνθρωπολογικά, παιδαγωγικά, πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ δόγματα. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τοιούτων ἀρχῶν ὁ Ἀλλιέβο ἐδημοσίευσε πολυάριθμα συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κάλλιστα εἶναι «Ἡ νέα ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισις ἐν σχέσει πρὸς τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Κράτους», «Περὶ τῆς ἀνθρωπιστικῆς προσωπικότητος», «Τὸ μεταφυσικὸν πρόβλημα μελετώμενον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλοσοφίας», «Ἡ παιδαγωγία καὶ τὸ σύγχρονον πνεῦμα», «Φιλοσοφικὰ μελετήματα περὶ χαρακτῆρος τῶν φυλῶν», «Ὁ ρεαλισμὸς ἐν τῇ παιδαγωγίᾳ», «Φιλοσοφία, Μεταφυσικὴ καὶ Λογική», «Ἀνθρωπολογία καὶ ἀνθρωπισμός», «Ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ὁ ἐθνισμός», «Ὁ Ἐγελιανισμὸς καὶ ἡ ἐπιστήμη τῆς ζωῆς», «Τὸ σχολεῖον καὶ ἡ οἰκογένεια» καὶ τὸ «Παιδικὰ ἄσυλα».

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀλλιέβο εἶναι κολοσσιαῖον, ἐπέδρασε δὲ ἐπὶ τῶν συγχρόνων του καὶ ἔδωκε κίνησιν εἰς τὰς νεωτέρας φιλοσοφικὰς θεωρίας ἐν Ἰταλίᾳ. Τὰ ἔργα του ἀριθμοῦσι πλείστας ἐκδόσεις, ὁ δὲ Λεοπόλδος Πράντες ἀνέλυσε τοῦτο εἰς ἰδιαιτέραν μελέτην καὶ κατέστησε μᾶλλον προσιτὰς τὰς θεωρίας αὐτοῦ. θ. β.

Ἀλλιὲτ (Alliette). Βοηθὸς κουρείου ζήσας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Τυχαίως ἰδὼν παιγνίδιον *Ταρὼ* ἐγοητεύθη ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐγκατέλιπε τὸ ἐπάγγελμά του ἵνα ἐπιδοθῇ εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἀλγέβρας καὶ τῶν μυστηρίων τοῦ παιγνιδίου τούτου. Μετὰ τριακονταετεῖς ἐπ' αὐτοῦ σπουδὰς ἐπίστευσεν ὅτι κατέχει τὸ μυστικὸν τοῦ βιβλίου τοῦ Thot καὶ ἐπαγγελλόμενος τὸν καθηγητὴν τῆς Ἀλγέβρας ἐδημιούργησε σὺν τῷ χρόνῳ ἰδίαν μέθοδον ἑρμηνείας τοῦ *Ταρώ*, συνδυάζουσαν τὰ προϊόντα τῆς φαντασίας του μετὰ τῶν ἀληθῶς ἀξιοθαυμάστων μυσταγωγικῶν πορισμάτων τοῦ βιβλίου αὐτοῦ καὶ ἀντικαθιστῶσαν δι' ἀλλοκότων εἰκόνων τὰς κλεῖδας τοῦ Ταρώ. Σύντομος περίληψις αὐτῆς ἀπαντᾷ εἰς τὴν «Clef absolue de la science occulte» τοῦ Papus. Ἡ μέθοδος αὕτη, καίτοι δὲν παρουσιάζει τι τὸ ἐξαιρετικὸν ἀπὸ συμβολικῆς ἀπόψεως, ἅτε ἐστερημένη συνθετικῶν δεδομένων, ἐν τούτοις ἐγένετο ἀσπαστὴ ἀπὸ πολλὰς χαρτομάντιδας, αἱ ὁποῖαι θεωροῦσαι τὸν Alliette ὡς θεόν, ἀνεγραμμάτισαν τὸ ὄνομά του εἰς Etteilla καὶ ὡρκίζοντο εἰς αὐτό.

Ὁ Ἀλλιὲτ ἔγραψε πλεῖστα βιβλία, ὧν τὰ σημαντικώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Le Zodiaque mystérieux» (1772), «Manière de se recréer avec le jeu de cartes nommées Tarots» (1783-5), «Mesmer et Mesmérisme» (1790), «Code pratique de la cartomancie Égyptienne», «Cours du livre de Thot» (1790), «Synonimes des significations primitives tracées sur les feuillets du livre de Thot» (1791). ΔΙΟΝ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἄλλιζ (Allies), ***Θωμᾶς-Γουλιέλμος.*** Ἄγγλος κληρικὸς (1813—1903), γνωστὸς ὡς θεολόγος καὶ ἱστορικός. Τῷ 1850 προσῆλθεν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν καὶ τῷ 1854 ἔγινε καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ ὑπάρχοντι τότε καθολικῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Δουβλίνου ἐν Ἰρλανδίᾳ. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων «The Church of England cleared from the charge of Schism (1846), The Formation of Christendom» (1861—1895 εἰς 8 τόμους), «Per crucem ad lucem» (1879, εἰς 2 τόμους, ἔνθα περιέχονται διάφοροι μικρότεραί του πραγματεῖαι). Δ. Σ. Μ.

ἀλλικυστὶς (Hallicystis Jaekel) *[Παλαιοζ.]*. Γένος κρινοειδῶν τῆς ὁμοιογενείας τῶν *καλλοκυστιδῶν*, ὅπερ ἔζησεν ἀπὸ τοῦ ἄνω σιλουρίου συστήματος μέχρι καὶ τοῦ κάτω διβονίου τοιούτου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Θ. Σ.

Ἄλλιμπον (Allibone), ***Σαμουὴλ Ὤστιν.*** Ἀμερικανὸς συγγραφεὺς καὶ βιβλιογράφος γεννηθεὶς ἐν Φιλαδελφείᾳ τῆς Πενσυλβανίας τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1816. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἠσχολήθη μὲ τὸ ἐμπόριον, ἀλλὰ αἱ φιλολογικαὶ μελέται τὸν εἵλκυον καὶ διεκρίθη ὡς βαθὺς γνώστης τῆς ἀγγλικῆς καὶ ἀμερικανικῆς λογοτεχνίας. Ἔργον του εἶναι Κριτικὸν Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας καὶ τῶν Ἄγγλων Ἀκαὶ μερικανῶν Συγγραφέων εἰς τρεῖς τόμους (1ος 1854, 2ος, 3ος, 1871). Ἀπέθανεν ἐν Λουκέρνῃ τῆς Ἑλβετίας τῷ 1889.

ἀλλίνα (Hallina Schuchert) *[Παλαιοζ.]*. Γένος *βραγχιοπόδων* τῆς ὑπερομοιογενείας τῶν *σπειριφεροειδῶν*· βλ. συνών. **ζυγοσπεῖρα.** Θ. Σ.

Ἄλλινγκαμ (Allingham), ***Γουλιέλμος*** Ποιητὴς Ἰρλανδὸς γεννηθεὶς τῷ 1824 ἐν Μπαλλιζάνῳ τῆς Ἰρλανδίας, ὅπου ὁ πατὴρ αὐτοῦ διετέλει διευθυντὴς τραπέζης, καὶ ἀποθανὼν τῷ 1889. Ἔλαβε τὴν πρώτην παίδευσιν αὐτοῦ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως ταύτης, ἐνωρίτατα δὲ ἤρξατο γράφων εἰς διάφορα περιοδικὰ ὑπὸ ψευδώνυμον καὶ χωρὶς νὰ φανερώσῃ ὅτι ἦτο ἀκόμη σπουδαστής. Τῷ 1850 ἐδημοσίευσε τὴν πρώτην συλλογὴν ποιημάτων του, ἣν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν διάσημον ποιητὴν Leigh Hunt, ὅστις μετὰ πολλῆς εὐμενείας ἔκρινεν αὐτά, εὑρὼν εἰς τοὺς στίχους του σπανίαν εὐρυθμίαν καὶ κομψότητα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εὑρίσκετο εἰς τὸ μεσουράνημα τῆς δόξης του ὁ ἐστεμμένος τῆς Ἀγγλίας ποιητὴς Ἀλφρένδος Τέννυσων, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπίδρασις ἐφ' ὅλων τῶν συγχρόνων του ποιητῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ἦτο μεγίστη. Ταύτην ὑπέστη καὶ ὁ νεαρὸς Ἄλλινγκαμ, τοῦ ὁποίου τὰ πρῶτα ποιήματα ὑπενθυμίζουν τὰς «ποιήσεις» τοῦ Τέννυσων, αἵτινες δημοσιευθεῖσαι πολλάκις ἀπὸ τοῦ 1842 εἶχον καταστῆ κοινὸν ἀνάγνωσμα. Ἡ ἐπίδρασις ὅμως αὕτη σταματᾷ ἐνταῦθα, ἀμέσως δὲ ἤρξατο ὁ ποιητὴς ἀποκτῶν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἰδιορρυθμίαν, αἵτινες κυρίως κατεδείχθησαν εἰς τὰ δημοσιευθέντα τῷ 1854 δύο ἔργα του: «Εἰρήνη καὶ Πόλεμος», ὅπερ ἀποτελεῖ σειρὰν ᾠδῶν καὶ τὰ «Ἄσματα τῆς Ἡμέρας καὶ τῆς Νυκτός», λυρικὰ ποιήματα, ἀναδημοσιευθέντα μετά τινα χρόνον συμπεπληρωμένα διὰ νεωτέρων καὶ εἰκονογραφημένα θαυμασίως ἀπὸ τὸν Μιλλὲ καὶ ἄλλους καλλιτέχνας, τοὺς ὁποίους ἐνέπνευσαν ταῦτα. Εἰς τὰ νέα του ποιήματα ἀκολουθεῖ ὁ Ἄλλινγκαμ νέαν ὅλως ὁδόν, ἐκφράζει νέας σκέψεις φιλοσοφικάς, παρουσιάζει μέτρα καὶ ρυθμοὺς ποικίλους, ἐκχειλίζει δὲ πολλάκις εἰς αὐτὰ μεγάλη τρυφερότης αἰσθήματος. Νέα ἔκδοσις ποιημάτων αὐτοῦ, γενομένη τῷ 1860 ἐστερέωσεν ἐπὶ μᾶλλον τὴν φήμην τοῦ Ἄλλινγκαμ, ἰδιαιτέρως δὲ βαθεῖαν προεκάλεσαν ἐντύπωσιν οἱ «Θρῦλοι» του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ τῆς «Μαρίας Νοννελλι» ἐθεωρήθη γενικῶς ὡς ἀριστούργημα. Τὰ θέματα τῶν «Θρύλων» ἤντλησεν ὁ ποιητὴς ἐκ τῶν δημωδῶν παραδόσεων τῆς Ἰρλανδίας, μετεχειρίσθη εἰς τὴν σύνθεσίν των τὸ δημοτικὸν ἰδίωμα καὶ ἐπαρουσίασε τὴν ρωμαλεότητα τῶν στίχων, ἥτις εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ἰρλανδικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Μέγας Ἄγγλος κριτικὸς ἀναλύων τοὺς στίχους τούτους, λέγει ὅτι ὄχι μόνον ἀποδίδουν μετ' ἀπροσπελάστου χάριτος τὸ λαϊκὸν ἰδίωμα, ἀλλ' αἰσθάνεταί τις πάλλουσαν ἐν αὐτοῖς τὴν ἰρλανδικὴν καρδίαν καὶ βλέπει εἰκονιζομένην τὴν ὡραίαν φύσιν τῆς χώρας ἔνθα ἐγεννήθη ὁ ποιητής.

Τῷ 1864 ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ «Frassers' Magazine» νέον αὐτοῦ ποίημα εἰς δώδεκα ᾄσματα ἐπιγραφόμενον «Ὁ Λαυρέντιος Blomfield εἰς Ἰρλανδίαν». Τὸ ποίημα τοῦτο ὑπενθυμίζει εἰς πλεῖστα αὐτοῦ μέρη τὸ χιοῦμορ τοῦ Πόπε καὶ τὴν ἁπλότητα τοῦ ὕφους τοῦ Γκολσμίθ. Εἰς τὸ ποίημα τοῦτο προσπαθεῖ ὁ ποιητὴς νὰ εὕρῃ σημεῖον, πρὸς τὸ ὁποῖον νὰ συνδέσῃ τὴν ἰρλανδικὴν μετὰ τῆς ἀγγλικῆς σκέψεως, ἐπεκτείνων δὲ τὰς προσπαθείας του ταύτας, συνέθεσεν εἰς ὡραιοτάτους στίχους τοὺς καλλίστους τῶν ἀγγλικῶν θρύλων.

Τῷ 1864 ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὴν φιλολογικὴν λεγομένην σύνταξιν, παραχωρουμένην εἰς τοὺς διαπρέποντας συγγραφεῖς. Ἀπὸ τοῦ 1874 διεδέχθη εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ «Frassers' Magazine» τὸν διάσημον ἱστορικὸν Froude, ὅτε ἡ φιλολογικὴ αὕτη ἐπιθεώρησις ἔλαβε νέαν ζωὴν καὶ διάδοσιν. Ὁ Ἄλλινγκαμ ἐδημοσίευσε τότε πλείστας κριτικὰς καὶ ἰδίως ἱστορικὰς μελέτας, σχετιζομένας πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του καὶ τῶν δεσμῶν της μετὰ τοῦ βρεττανικοῦ κράτους. Τὴν θέσιν τῆς διευθύνσεως τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἐτήρησε μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἄλλιξ (Allix), ***Πέτρος.*** Διαμαρτυρόμενος Γάλλος πάστωρ, γεννηθεὶς ἐν Alençon τῷ 1641. Μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ διατάγματος τῆς **Νάντης** (βλ. λ.), συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἤρθη ἡ εἰς τοὺς Οὐγενότους παραχωρηθεῖσα ἐλευθέρα ἐξάσκησις τῆς λατρείας των, μετέβη εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἀδείᾳ τοῦ βασιλέως Ἰακώβου Β' ἵδρυσεν ἐν Λονδίνῳ γαλλικὴν ἐκκλησίαν διὰ τοὺς πολυαρίθμους πρόσφυγας· βραδύτερον ἔγινεν ἱερεὺς ἐν Salisburg. Τὰ πανεπιστήμια Ὀξφόρδης καὶ Καντερβουρίας τοῦ ἀπένειμαν, λόγῳ τῆς ἐξαιρέτου μορφώσεώς του, τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος. Ἀπέθανε τῷ 1717 ἐν Λονδίνῳ. Κάτοχος τῆς ἑβραϊκῆς καὶ συριακῆς συνειργάσθη μετὰ τοῦ Κλαυδίου εἰς νέαν γαλλικὴν μετάφρασιν τῆς Γραφῆς· ἔγραψε πλείστας θεολογικὰς πραγματείας, γαλλιστί, ἀγγλιστὶ καὶ λατινιστί, ἑρμηνευτικοῦ, ἱστορικοῦ καὶ δογματικοῦ περιεχομένου· συνέγραψεν ἐπίσης κατὰ τῶν Σοκινιανῶν καὶ τοῦ Bossuet. Ὁ Ἄλλιξ ἐθεώρει προσεχῆ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸ ἔτος 1720 ἢ 1736, (ἐν τῇ πραγματείᾳ του De duplici Messiae adventu). Δ. Σ. Μ.

Ἀλλὶξ (Allix). Μαθηματικὸς Γάλλος τοῦ 17ου αἰῶνος, ἀποθανὼν τῷ 1664. Θῦμα τῆς λαϊκῆς ἀμαθείας καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ. Ὁ Ἀλλὶξ κατεσκεύασε σκελετὸν εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ ὁποίου ἐκρέμασε κιθάραν. Ἐτοποθέτει τοὺς δακτύλους τοῦ σκελετοῦ ἐπὶ τῶν χορδῶν καὶ κατόπιν, ἀφοῦ ἤνοιγε τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα τῆς οἰκίας του, ἐλάμβανε ὁ ἴδιος κιθάραν καὶ ἔπαιζε. Ἀμέσως τὰ δάκτυλα τοῦ σκελετοῦ ἐκινοῦντο καὶ ἡ κιθάρα τοῦ αὐτομάτου ἐπανελάμβανεν ἀκριβῶς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀλλὶξ παιζόμενα. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐγένετο ἐν Αἴξ. Ὁ Ἀλλὶξ ἤχθη ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν κατηγορούμενος ἐπὶ μαγείᾳ καὶ κατεδικάσθη νὰ κρεμασθῇ καὶ νὰ καῇ εἰς τὴν πλατεῖαν μετὰ τοῦ συνενόχου του σκελετοῦ. Ὁ σκελετὸς ἦτο ἁπλούστατα αὐτόματον καὶ οἱ μὲν δάκτυλοι οὐδόλως ἐπέδρων εἰς τὰς χορδάς, ἀλλ' αὗται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ρεύματος ἀέρος ἤχουν ταυτοχρόνως μὲ τὰς χορδὰς τῆς κιθάρας τοῦ Ἀλλίξ, κατὰ τὸ γνωστὸν φαινόμενον τὸ παρατηρούμενον εἰς τὰς αἰολικὰς ἅρπας.

Ἀλλιὸ (Alliot). Οἰκογένεια Γάλλων ἰατρῶν, γνωστῶν γενομένων ἰδίᾳ ἐκ τοῦ εὑρεθέντος δῆθεν ὑφ' ἑνὸς τούτων εἰδικοῦ φαρμάκου κατὰ τοῦ καρκίνου, περὶ οὗ καὶ ἡ ἐργασία «Traité du cancer», ἡ ἐκδοθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1698. Ἡ σκευασία ἀπετελεῖτο ἐξ ἀρσενικοῦ καὶ μολύβδου. ΑΡ. Π. Κ.

— **Ἀλλιὸ** (Alliot), ***Φραγκῖσκος.*** Γάλλος φιλόσοφος γεννηθεὶς τῷ 1798, ἀποθανὼν περὶ τὸ 1873. Μέχρι τοῦ 1852 ἦτο ἐφημέριος τοῦ Μονταιν—Σαὶντ—Φελισιτέ, παρὰ τὸ Σενλί. Ἀποσυρθεὶς ἔγραψε πολλὰ φιλοσοφικὰ συγγράμματα ὧν κυριώτερα εἶναι: «Φιλοσοφία τῶν ἐπιστημῶν» (1833, 1841—1851), «Νέα φιλοσοφικὴ διδασκαλία» (1839), «Πρακτικὴ ἰατρικὴ τῶν οἰκογενειῶν» (1851), «Κατάδειξις τῶν σφαλμάτων τῶν ἐπιστημῶν» (1866) κ. ἄ.

Ἀλλιόλι (Allioli), ***Ἰωσὴφ-Φραγκῖσκος.*** Γερμανὸς καθολικὸς θεολόγος, (1793—1873) διατελέσας καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου καὶ μέλος τῆς αὐτόθι ἀκαδημείας. Μετέφρασε τὴν Βίβλον ἐκ τῆς Βουλγάτας εἰς τὸ γερμανικὸν (6 μέρη εἰς 10 τόμους, ἐν Νυρεμβέργῃ 1830—1837) καὶ συνέγραψε διάφορα συγγράμματα, ἀναφερόμενα ἰδίως εἰς τὴν βιβλικὴν ἀρχαιολογίαν· διεκρίθη καὶ διὰ τὴν φιλανθρωπικήν του δρᾶσιν. Δ. Σ. Μ.

ἄλλιον (Allium L.) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *λειλιιδων*· βλ. **κρόμμυον, σκόροδον.** Σ. Μ.

ἀλλιονάλη *[Φαρμ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται ἐν τῇ φαρμακευτικῇ ἐμπορίᾳ δισκία, ἅτινα ἐν τῇ συνθέσει αὐτῶν περιέχουσιν 0,06 ἑκατοστόγρ. ἰσοπροπυλπροπενυλβαρβιτουρικοῦ ὀξέος, καὶ 0,1 γρ. διμεθυλαμινοφαινυλδιμεθυλπυραζολονίου. Ἡ σκευασία αὕτη, κατὰ τὸν W. Süich, πληροῖ κενὸν ὑφιστάμενον μέχρι τῆς σήμερον μεταξὺ τῆς ὁμάδος τῶν ἠπίων ἀναλγητικῶν καὶ τῆς ὁμάδος τῶν δριμέων ναρκωτικῶν. Εἶναι φάρμακον ὑπνωτικὸν ἢ ὑπνοπαραγωγόν, τοῦ ὁποίου ἡ ἐνέργεια εἶναι καταπραϋντική. Ἡ δόσις του 1 μέχρι 2 δισκίων εἶναι ἀρκετὴ γενικῶς, ὅπως ἀσκήσῃ τὴν ὑπνωτικὴν ταύτην ἐνέργειαν, ἔτι καὶ ὅταν συνυπάρχουσιν ἄλγη. Δὲν ἔχει δὲ ἰσχυρὰν ἐπιγενῆ ἐνέργειαν μεμακρυσμένην. Μόνον μετὰ τὴν χορήγησιν 4 δισκίων, δυνατὸν νὰ παρατηρηθῇ τῇ ἐπαύριον, ποιά τις κόπωσις καὶ μικρά τις ὑπνηλία, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ ἔμετοι. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον δέον νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν χορήγησιν ἰσχυρῶν δόσεων. Ἐν γένει τὸ φάρμακον παρέχεται μετ' ἐπιτυχίας εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις ἔνθα ὑπάρχει ἀνάγκη καταπραϋντικῆς καὶ ὑπνωτικῆς ἐνεργείας. Μ. Ν. Κ.

Ἀλλιόνι (Allioni), ***Κάρολος.*** Ἰατρὸς καὶ φυσιολόγος Ἰταλός, καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Τουρίνου. Ἐγεννήθη τῷ 1725 ἀποθανὼν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1804. Ἔγραψε συγγράμματα ἰατρικὰ καὶ φυσικά, ἀλλὰ κυρίως βοτανικά, συμβαλὼν πολὺ εἰς τὴν πρόοδον τῆς βοτανικῆς. Κυριώτερον τῶν συγγραμμάτων του εἶναι τ' ἀφορῶντα τὴν χλωρίδα τοῦ Πεδεμοντίου καὶ τῆς Κορσικῆς.

ἀλλιονία (Allionia L.) *[Βοτ.]*. Φυτικὸν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *νυκταγινοειδῶν* (Nyctaginae), ὀνομασθὲν οὕτω ὑπὸ τοῦ Λινναίου πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰταλοῦ βοτανικοῦ Ἀλλιόνι. Περιλαμβάνει 10 εἴδη τῆς Βορ. Ἀμερικῆς, ἅτινα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πόαι ἐτήσιοι. Σ. Ν.

ἀλλιοτεύω· ἰδιωματ. (ἰδίως ἐν Αἰτωλίᾳ), ἀλλάζω, ἀλλοιοῦμαι: «ἀλλιώτεψε ὁ τόπος, ἀλλιώτεψε κι' ὁ κόσμος». Δ. Λ.

ἀλλιρόη (ἡ) (Hallirhoa Lamx) *[Παλαιοζ.]*. Γένος σπόγγων τῆς ὑποτάξεως τῶν *τετρακλαδινῶν* ζήσαν κατὰ τὴν κενομάνιον περίοδον τοῦ ἄνω κρητιδικοῦ. Ὁ σκελετὸς αὐτῆς ἔχει σχῆμα συκοειδὲς ἀπιοειδὲς ἢ καὶ μηλοειδὲς μετὰ βραχέος μίσχου, τὸ δὲ σῶμα τοῦ σπόγγου διὰ βαθειῶν περισφίξεων χωρίζεται εἰς πολλοὺς λοβούς. Θ. Σ.

ἀλλίτης (Hallit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη οὕτω ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ ὀρυκτολόγου Leeds πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὸ Hall. Εἶναι ἀποσαθρωμένος **βιοτίτης** (βλ. λ.). Εὑρίσκεται πολλαχοῦ, τὸ πρῶτον δ' ἀνεκαλύφθη εἰς

Digitized by Google

τὸ East Nottingham εἰς τὴν περιοχὴν Chester τῆς Πεννσυλβανίας. Συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ βεμπστερίτου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Ἄλλμαν (Allman), *Γουλιέλμος*. Ἰρλανδὸς φυσικὸς γεννηθεὶς ἐν Δουβλίνῳ τῷ 1771, ἀποθανὼν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1846. Ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Δουβλίνου, καὶ συγγραφεὺς ἱκανῶν φυτολογικῶν συγγραμμάτων.

Ἄλλμερς (Allmers), *Ἑρμᾶνος*. Ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς Γερμανός, γεννηθεὶς ἐν Ρέχτενφλετ, ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἀννοβέρου, τὴν 11 Φεβρουαρίου 1821, ἐξ εὐγενοῦς οἴκου, καὶ ἀποθανὼν τῷ 1891. Παιδιόθεν ἔδειξε μεγάλην κλίσιν εἰς τὴν ποίησιν καὶ εἰς τὰς τέχνας, τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκδηλώσῃ εἰμὴ μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων του. Ἐπεχείρησε τότε μακροχρόνιον ἀποδημίαν, διελθὼν ὁλόκληρον τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἑλβετίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, ὅπου κυρίως διέμεινεν ἐπὶ μακρόν, συνδέσας στενὰς σχέσεις μετὰ τῶν καλλιτεχνῶν καὶ συγγραφέων τῆς χώρας ταύτης. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πάτριον ἐξελέγη ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του πρόεδρος τῆς κοινότητος καὶ διετέλεσε τοιοῦτος ἐπὶ μακρόν. Ὡς συγγραφεὺς ἐγένετο γνωστὸς ἐκ τῆς δημοσιεύσεως ἔργου (1858) ἐπιγραφομένου «Βιβλίον τῆς Μαρέμης», εἰς τὸ ὁποῖον εἰκονίζει γοητευτικῶς τὴν φύσιν καὶ τὰ ἤθη τῶν κατοίκων τῆς Μαρέμης ἐπὶ τοῦ Βέζερ. Τὸ βιβλίον τοῦτο ὑπῆρξεν ἀληθὴς ἀποκάλυψις, καθόσον ἐνεφάνισεν ἕνα ὁλόκληρον κόσμον παντελῶς ἄγνωστον. Τῷ 1860 ἐδημοσιεύθησαν αἱ «Ποιήσεις» του, καὶ βραδύτερον, μετὰ μακρὰν διαμονήν του ἐν Ρώμῃ, εἶδε τὸ φῶς νέος τόμος ἐπιγραφόμενος «Ἡμέραι ὀκνηρίας ἐν Ρώμῃ». Περιλαμβάνει οὗτος σειρὰν ποιημάτων, εἰς ἃ ἀναπαρίστανται αἱ ἐντυπώσεις καὶ αἱ σκέψεις τοῦ ποιητοῦ, ἃς προεκάλεσεν ἡ αἰωνία πόλις. Αἱ ποιήσεις αὗται εἶναι πλήρεις αἰσθήματος καὶ γλαφυρῶν εἰκόνων. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἐκ τῶν ποιητικῶν ἔργων του εἶναι ἡ «Ἠλέκτρα», δρᾶμα, ὅπερ ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν ἡ «Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις» τοῦ Γκαῖτε. Τὸ δρᾶμα τοῦτο παιχθὲν μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας εἰς τὸ θέατρον τοῦ Ὀλδενβούργου, περιλαμβάνει μουσικὴν τοῦ Διέτριχ, ἥτις ἐπηύξησε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ. Ἐν γένει ὁ Ἄλλμερς θεωρεῖται ὡς ποιητὴς μὴ δαπανώμενος εἰς κενὰς φράσεις, ἀλλ' ἐπιζητῶν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ἀνθρώπινον αἴσθημα. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ὁ Ἄλλμερς, μολονότι ἀπησχόλουν αὐτὸν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν τὰ καθήκοντα τοῦ διευθυντοῦ τῆς κοινότητος τοῦ Ρέχτενφλετ καὶ ἡ διεύθυνσις ἑνὸς παμμεγίστου ἐργοστασίου κεραμευτικῆς, εὕρισκεν ἐν τούτοις τὸν χρόνον ν' ἀσχολῆται ὄχι μόνον εἰς τὴν ποίησιν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας — ἐδημοσίευε συχνὰ εἰς περιοδικὰ ποικίλας ἱστορικὰς πραγματείας καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας φιλολογικὰ ἄρθρα—, νὰ καταγίνεται δ' ἐπὶ πλέον καὶ εἰς τὴν μουσικήν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔτρεφεν ἰδιαιτέραν στοργήν. Πολλὰ ᾄσματα ἰδικῆς του συνθέσεως ἠρέσκοντο νὰ ᾄδουν αἱ ἐργατικαὶ ὁμάδες τῆς κοινότητος τῆς ὁποίας προΐστατο. ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἄλλμπουτ (Allbutt) *Θωμᾶς-Κλίφφορδ*, (ἀγγλ. προφ. *Ὤλμπατ*). Καθηγητὴς τῆς Ἰατρικῆς ἐν Κανταβρυγίᾳ, ἔνθα καὶ ἐγεννήθη τῷ 1836. Ἐκτὸς ἄλλων ἐργασιῶν ἐξέδοτο καὶ σύστημα νοσολογίας (System of medicine, 1896). ΑΡ. Π. Κ.

Ἄλλοα (Alloa). Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Σκωτίας. Κάτοικοι 12500. Διεξάγει ἀξιόλογον ἐμπόριον. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια πύργου τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῆς Σκωτίας.

Ἀλλόβικος. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, ἢ — ὅπερ ὀρθότερον —**Ἀλλόβιχος**, ἀναφέρεται ὁ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως *Ὀνωρίου* στρατηγὸς Elwigh, κατ' ἄλλους μὲν Βάνδαλος, κατ' ἄλλους δὲ Γότθος (τινὲς τὸν ταυτίζουσι μὲ τὸν **Ἀλάβιβον** (βλ. λ.). Ὁ Ἀλλόβικος τῷ 408 μ. Χ. ἦτο ἀρχηγὸς τῶν μισθωτῶν ἐπικουρικῶν στρατευμάτων τοῦ Ὀνωρίου, ἐγκλείστου εἰς Ῥάβενναν διὰ τὸν φόβον τοῦ πλανωμένου εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν *Ἀλαρίχου*. Συνεννοηθεὶς ὁ Ἀλλόβικος μετὰ τοῦ ἐν Γαλατίᾳ ἀναγορευθέντος Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, ἀπεφάσισε νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν Ὀνώριον. Ἐκήρυξε λοιπὸν πανστρατιὰν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι ἐξεστράτευε διὰ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν Ἰταλίαν τοῦ βασιλέως τῶν Βησιγότθων. Ἠνάγκασε μάλιστα τὸν Ὀνώριον νὰ συνακολουθήσῃ τὰ στρατεύματα. Καθ' ὃν χρόνον ὅμως ἔφθασαν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Πάδου, ὁ Ὀνώριος, ἀντιληφθεὶς τὴν συνωμοσίαν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ τὴν ἀποτρέψῃ εἰμὴ διὰ τεχνάσματος, ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἴδῃ ἱππικὸν ἀγῶνα, ὑπεσχέθη δὲ εἰς τὸν Ἀλλόβικον ὅτι θὰ τὸν ἔστεφε νικητήν. Ὁ βάρβαρος στρατηγός, μὴ ὑποπτευόμενος τί ἐκρύπτετο ὑπὸ τὴν πρόσκλησιν, ἵππευσε καὶ ἀπεμακρύνθη τῶν σωματοφυλάκων του. Τότε ὅμως συνελήφθη καὶ ἀχθεὶς ἐνώπιον τοῦ Ὀνωρίου ἀπεκεφαλίσθη παραχρῆμα. Τοιουτοτρόπως ἐματαιώθη ἡ συνωμοσία, οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀνώριον Γότθοι, ἀποχωρήσαντες, ἠνώθησαν ἐπί τινα χρόνον μετὰ τοῦ Ἀλαρίχου. διὰ τὴν δευτέραν κατὰ τῆς Ρώμης ἐκστρατείαν. Γ. Δ. Κ.

ἀλλοβλεννικὸν *ὀξὺ* [*Οργ. Χημ.*]. Εἶναι τετραϋδροξυλιωμένον παράγωγον τοῦ *ἀδιπικοῦ ὀξέος* καὶ ἔχει τὸν συντακτικὸν τύπον

$$HO_2C.[CH(OH)]_4.CO_2H.$$

Λαμβάνεται διὰ θερμάνσεως τοῦ βλεννικοῦ ὀξέος μετὰ πυριδίνης. Εἶναι ὀπτικῶς ἀνενεργὸν καὶ τήκεται εἰς 166—171°.

Τὸ *δις-φαιννυλυδραζίδιον* αὐτοῦ τήκεται εἰς 238°. Ι. Γ.

Ἀλλόβρογες καὶ *Ἀλλόβριγες*. Ὄνομα κελτικοῦ τινος λαοῦ, ὅστις κατῴκει βορείως τῆς Ναρβωνικῆς Γαλατίας, εἰς τὴν σημερινὴν Σαβοΐαν καὶ τὸ Δελφινᾶτον. Ὡς πρωτεύουσαν εἶχε τὴν Βιένναν (Vienne), πόλιν πλουσιωτάτην, ἴσην εἰς αἴγλην πρὸς τὸ Λούγδουνον τῆς νοτίου Γαλλίας καὶ πολλάκις ἀναφερομένην εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν ἱστορίαν. Τοὺς Ἀλλόβρογας ὑπέταξεν ὑπὸ τὴν Ρώμην τῷ 121 π. Χ. ὁ Κοΐντος Φάβιος, ὁ καὶ *Ἀλλοβρογικὸς* ἐπικληθείς. Βραδύτερον ἐπεχείρησαν δι' ἐπανειλημμένων ἐπαναστάσεων νὰ ἀνακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των, ἀλλ' εἰς πάσας ἀπέτυχον. Κατὰ τὴν συνωμοσίαν τοῦ Κατιλίνα (645 π Χ.) οἱ Ἀλλόβρογες συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ἀνακάλυψιν τῆς συνωμοσίας καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν συνωμοτῶν, καὶ τοῦτο διότι οἱ πρέσβεις τῶν Ἀλλοβρόγων εἰς τὴν Ρώμην εἶχον στενὰς σχέσεις πρὸς μερικοὺς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς συνωμοσίας. Κ Μ. Κ

ἀλλογαμία [*Βοτ.*]. Οὕτω λέγεται εἰς τὴν Βοτανικὴν ἡ ἐπικονίασις ἄνθους τινὸς διὰ τῆς γύρεως ἄλλου ἄνθους· καὶ ἂν μὲν τὰ δύο ἄνθη ἀνήκουν εἰς τὸ αὐτὸ φυτὸν λέγεται *γειτονογαμία*, ἂν δὲ εἰς δύο διάφορα φυτὰ *ξενογαμία*. Σ Μ.

ἀλλογενὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ ἄλλου γένους, ἄλλης φυλῆς, ἀλλοεθνής· ἀντίθ. *ὁμογενής*.

ἀλλογλωσσία (ἡ)· τὸ νὰ λαλῇ τις ἄλλην γλῶσσαν.

ἀλλόγλωσσος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἄλλην γλῶσσαν, ξένην γλῶσσαν λαλῶν, ξενόγλωσσος· ἀντίθ. *ὁμόγλωσσος*.

ἀλλογονίτης (Allogonite) [*Ορυκτολ.*]· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ ἑρδερίτου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

ἀλλοδαπὰ *ἔγγραφα* [*Πολ. Δικ.*]. Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον πραγματεύονται τὰ ἄρθρα 858—861 τῆς Πολ. Δικονομίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀναγκαστικὴν ἐκτέλεσιν τῶν παρ' ἀλλοδαπῶν δικαστηρίων ἐκδεδομένων ἀποφάσεων καὶ τῶν ἐγγράφων τῶν συντεταγμένων παρ' ἀλλοδαπῶν ὑπαλλήλων, ἅτινα ἔγγραφα καὶ ἀποφάσεις, ἐφ' ὅσον εἶναι ἐκτελεστὰ ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν, τότε μόνον δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἐν Ἑλλάδι, ὅταν κηρυχθῶσιν ἐκτελεστὰ παρὰ τῶν ἡμεδαπῶν δικαστηρίων, ἐκτὸς ἐὰν συνθῆκαι τοῦ Κράτους διατάττωσι τὸ ἐναντίον (Πολ. Δικ. ἄρθρον 858). Δικαιολογικὴ βάσις τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐστὶν ὁ λόγος ὅτι ἡ ἐξαναγκαστικὴ ἐξουσία ἑκάστης πολιτείας περιορίζεται ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτῆς καὶ πέραν τούτων ἄρχεται ἡ ἐξουσία ἑτέρου κράτους, οὗτινος ἀπαιτεῖται ἡ κύρωσις, ὅπως τὰ ἔγγραφα ταῦτα καὶ αἱ ἀποφάσεις ἐκτελεσθῶσιν ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ. Ἡ ἀλλοδαπότης τῶν ἐγγράφων κρίνεται κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν παρὰ τῶν ἀλλοδαπῶν ἀρχῶν, τῶν δὲ ἀποφάσεων τῶν ἀλλοδαπῶν δικαστηρίων κατὰ τὸν χρόνον τῆς τελεσιδικίας αὐτῶν. Ὅθεν ἐὰν μέρη τῆς ξένης ἐπικρατείας προσηρτήθησαν μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ πάλιν τὰ ἔγγραφα ταῦτα καὶ ἀποφάσεις χρήζουσι τῆς περιαφῆς τοῦ ἐγχωρίου τύπου ἐκτελέσεως· καὶ ἀντιθέτως, ἐὰν μέρος τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας ἀποσπασθῇ αὐτῆς καὶ προσαρτηθῇ εἰς ξένην ἐπικράτειαν, δὲν ἀπαιτεῖται περιαφὴ τοῦ τύπου ἐκτελέσεως, ὅστις ἐγκύρως εἶχε περιαφθῆ καθ' ὃν χρόνον τὸ ἀποσπασθὲν μέρος ἀπετέλει ἔδαφος ἡμεδαπόν. Ὑπεστηρίχθη ἐν τούτῳ καὶ ἀντίθετος γνώμη, ἥτις ὅμως δὲν φαίνεται ὀρθή, διότι, ὡς προείρηται, ἡ ἀλλοδαπότης κρίνεται ἐκ τοῦ χρόνου τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐγγράφων καὶ τῆς τελεσιδικίας τῶν ἀποφάσεων, ὁ δὲ χαρακτὴρ αὐτῶν οὐδόλως μεταβάλλεται ἐκ τῶν ἐπιγενομένων γεγονότων τῆς ἀποσπάσεως ἢ προσαρτήσεως τοῦ ἐδάφους.

Περιαφὴ τοῦ τύπου ἐκτελέσεως ἐπὶ ἀλλοδαπῶν ἐγγράφων καὶ ἀποφάσεων ἐπιβάλλεται, ὁπόταν κατὰ τὰς εἰδικὰς ἑκάστοτε περιπτώσεις πρόκειται νὰ γίνῃ ἐκτέλεσις τοῦ περιεχομένου αὐτῶν ὄχι μόνον ἀναγκαστικὴ ἢ συντηρητικὴ ἀλλὰ καὶ οἱαδήποτε ἄλλη πραγματοποίησις τοῦ περιεχομένου αὐτῶν, καθ' ἣν ὁ ἐγχώριος νόμος ἀπαιτεῖ τὴν ἐκτελεστότητα τῶν ἐγγράφων τούτων καὶ ἀποφάσεων. Οὕτω π. χ. ἀπαιτεῖται περιαφὴ τοῦ ἐγχωρίου τύπου ἐκτελέσεως ὅταν πρόκειται νὰ ἐγγραφῇ δυνάμει τῶν ἀλλοδαπῶν τίτλων ὑποθήκη, διότι κατὰ τὸ ἄρθρον 14 τοῦ νόμου ὑποθηκῶν ἀπαιτεῖται τελεσίδικος ἀπόφασις· καὶ ἀντιθέτως, δὲν ἀπαιτεῖται περιαφὴ τοῦ τύπου, ὅταν πρόκειται ν' ἀποδειχθῇ γεγονός τι, ὡς λ. χ. ἡ πτώχευσις ἀλλοδαποῦ τινος, ὄχι ὅμως καὶ ἡ δυνάμει τῆς πτωχευτικῆς ἀποφάσεως τοῦ ἀλλοδαποῦ δικαστηρίου πώλησις τῆς περιουσίας αὐτοῦ. Ἰδιαιτέρως ὅσον ἀφορᾷ τὴν συντηρητικὴν κατάσχεσιν ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι δύναται μὲν αὕτη νὰ ἐνεργηθῇ καὶ δυνάμει ἀλλοδαπῶν ἐγγράφων καὶ ἀποφάσεων μὴ ἐκτελεστῶν ἀλλ' ἐν τῇ περὶ κύρους ἀπαιτήσεως καὶ κατασχέσεως ἀγωγῇ θέλει ἐξελεγχθῇ ἡ ὀρθότης τῶν ἀλλοδαπῶν τίτλων συμφώνως ταῖς διατάξεσι τῶν ἄρθρων 858—861 τῆς Πολ. Δικονομίας. Κατὰ ταῦτα ἡ διάταξις τῆς Δικονομίας περὶ περιαφῆς τοῦ ἐγχωρίου τύπου ἐκτελέσεως εἰς τὰ ἐπιθέντα ἀλλοδαπὰ ἔγγραφα ἔχει μὲν καταχωρισθῆ ἐν τῷ περὶ ἀναγκαστικῆς ἐκτελέσεως Πέμπτῳ Τμήματι αὐτῆς, ἀλλ' ἔχει ἐφαρμογὴν εἰς πᾶσαν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ ἐγχώριος νόμος διὰ νὰ ἐνεργηθῇ πρᾶξίς τις ἀπαιτεῖ τὴν ἐκτελεστότητα τοῦ ἐγγράφου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ ἐνεργηθῇ, τὴν ἐκτελεστότητα οὐχὶ κατὰ τὴν στενὴν ἔννοιαν τοῦ δεκτικοῦ ἀναγκαστικῆς ἐκτελέσεως τίτλου, ἀλλὰ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ περιεχομένου τῶν ἐγγράφων πρὸς οἱανδήποτε πραγματοποίησιν τοῦ δι' αὐτῶν ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, ὡς ἀνωτέρω ἡ ἐγγραφὴ ὑποθήκης. Ὁ κανὼν οὗτος ἑρμηνεύει κάλλιον τὰ πράγματα ἢ ἡ ὑποστηριζομένη γνώμη ὅτι περιαφῆς τοῦ τύπου χρῄζουσιν αἱ ἀποφάσεις *ὧν ἡ ἐκτέλεσις ἀναφέρεται εἰς τὴν οὐσίαν* (πρβλ. κατ' ἰδίαν περιπτώσεις Sirey, Cod Proc. art. 546, Dalloz art. 546).

Τὰ ἀλλοδαπὰ ἔγγραφα περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, κηρύσσονται ἐκτελεστὰ διὰ τῆς περιαφῆς τοῦ τύπου τῆς ἐκτελέσεως, ὡς οὗτος διαγράφεται ἐν ἄρθρῳ 857 τῆς Πολ. Δικονομίας περὶ οὗ βλέπε ἐν οἰκείῳ μέρει. Συνίσταται δὲ οὗτος εἰς τὴν πρὸς ἅπαντας τοὺς δικαστικοὺς ὑπαλλήλους καὶ ὑπηρέτας διδομένην ἐντολὴν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἐγγράφων τούτων. Ἡ πρὸς ἐκτέλεσιν ἐντολὴ δίδεται κατὰ τὸ ἄρθρον 859 Πολ. Δικονομίας:

Α') Ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῶν πρωτοδικῶν ἐὰν πάντες οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἢ ὁ καθ' οὗ ἡ ἐκτέλεσις εἶναι ἀλλοδαποὶ ἄνευ περαιτέρω ἐρεύνης τοῦ περιεχομένου τῆς ἀποφάσεως, ἢ τοῦ ἐγγράφου, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντίκεινται εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν. Τὸ ἄρθρον 859 Πολ. Δικ. πρὸ τῆς τροποποιήσεώς του ὑπὸ τοῦ νόμου ΓΦΝΔ' περὶ ἐκτελέσεως καθίστα ἁρμόδιον μόνον τὸν Πρόεδρον τῶν πρωτοδικῶν, ἐὰν πάντες οἱ ἐνδιαφερόμενοι (διώκων τουτέστι καὶ διωκόμενος) ἦσαν ἀλλοδαποί, ἀλλ' ὁ ΓΦΝΔ' νόμος κατέστησε τοῦτον ἁρμόδιον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ καθ' οὗ ἡ ἐκτέλεσις ἦτο ἀλλοδαπός, ἡμεδαπὸς δ' ὁ ἐκτελῶν δανειστής. Ἁρμόδιος πρόεδρος ἐστὶν ὁ τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως, κατ' Οἰκονομίδην. Ἀλλά, ἀφοῦ δὲν ἤρχισεν εἰσέτι τὸ στάδιον τῆς ἐκτελέσεως, ἁρμόδιος πρόεδρος ἐστὶ καθ' ἡμᾶς ὁ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ ἀλλοδαποῦ καθ' οὗ ἡ ἐκτέλεσις, ἐπέχοντος ἐν προκειμένῳ θέσιν ἐναγομένου. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ πρόεδρος ἵνα κηρύξῃ ἐκτελεστὸν τὸ ἀλλοδαπὸν ἔγγραφον ἢ τὴν ἀπόφασιν θὰ ἐρευνήσῃ ἐὰν ταῦτα φέρωσιν ἐξωτερικῶς τὸν τύπον ὃν καθορίζει ὁ ἀλλοδαπὸς νόμος καὶ ἐὰν κατὰ τὸν νόμον τοῦτον τὰ ἔγγραφα ταῦτα εἰσὶν ἐκτελεστὰ ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐκδόσεώς των, οὐδαμῶς δὲ θὰ ἐξετάσῃ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν εἰμὴ μόνον ἐὰν τοῦτο ἀντιβαίνῃ εἰς νόμον ἡμεδαπὸν δημοσίας τάξεως, ὁπότε ὀφείλει ν' ἀρνηθῇ τὴν περιαφὴν τοῦ τύπου τῆς ἐκτελέσεως (πρβλ. ἄρθρ. 3 καὶ 8 τοῦ ἀστικοῦ νόμου 28 Ὀκτωβρίου 1856).

Β') Ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν πρωτοδικῶν, *ἐὰν ὁ καθ' οὗ ἡ ἐκτέλεσις ἐστὶν ἡμεδαπός*, ἀνεξαρτήτως τῆς ἰδιότητος τοῦ ἐπισπεύδοντος ὅστις δύναται νὰ εἶναι ἀλλοδαπὸς ἢ ἡμεδαπός. Ἡ σχετικὴ αἴτησις εἰσάγεται κατὰ τὴν ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίαν τῶν ἄρθρων 640—645 τῆς Πολ. Δικονομίας ἐνώπιον τοῦ ἐκ τῆς κατοικίας τοῦ καθ' οὗ ἡ ἐκτέλεσις ἁρμοδίου δικαστηρίου κατὰ τοὺς γενικοὺς περὶ ἁρμοδιότητος κανόνας. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ δικαστήριον κηρύττει τὸ ἀλλοδαπὸν ἔγγραφον ἢ τὴν ἀπόφασιν ἐκτελεστὰ *μετὰ ἔρευναν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν* (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 859 ἐδ. 2). Δὲν θὰ περιορισθῇ τουτέστιν ἐνταῦθα εἰς τὴν ἐξέλεγξιν τῶν ἐξωτερικῶν τύπων τῶν ἐγγράφων ὡς εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν ὁ πρόεδρος, ἀλλὰ θὰ ἐρευνήσῃ καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν. Ἡ ἔρευνα ὅμως αὐτὴ δὲν εἶναι ἀπεριόριστος, ὡς δείκνυται ἐκ τοῦ ἄρθρου 860 Πολ. Δικονομίας, διότι κατὰ τοῦτο τὸ δικαστήριον τότε μόνον δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν ἐκτέλεσιν: α') ὅταν αἱ ἀλλοδαπαὶ ἀποφάσεις ἀντιφάσκουσιν εἰς τὰ ἀποδεδειγμένα πράγματα· ἡ διάταξις σαφῶς δηλοῖ ὅτι τὸ δικαστήριον θὰ ἐκτιμήσῃ ἐκ νέου τὰς ἐνώπιον τοῦ ἀλλοδαποῦ δικαστηρίου προσαχθείσας ἀπο-

Digitized by Google

δείξεις καὶ θ' ἀρνηθῆ νὰ κηρύξῃ τὴν ἀπόφασιν ἐκτελεστήν, ἐὰν αὕτη ἐδίκασε παρὰ τὰς ἀποδείξεις, νέας δὲ ἀποδείξεις δὲν δύνανται νὰ προσαγάγωσιν οἱ διάδικοι, ἃς δὲν προσήγαγον ἐνώπιον τοῦ δικάσαντος ἀλλοδαποῦ δικαστηρίου· τοῦτο ἐμφαίνει ἡ φράσις *«ἀποδεδειγμένα πράγματα»* (Ἀ Π 127)1924, Θέμ. ΛΕ' σελ. 577· ἀντιθέτως ὁ Οἰκονομίδης)· 6') ὅταν αἱ ἀλλοδαπαὶ ἀποφάσεις εἰς τὰ ἀλλοδαπὰ ἔγγραφα ἀντιβαίνουσιν εἰς ἡμεδαποὺς ἀπαγορευτικοὺς νόμους, ἡ διάταξις εἶναι ὁμοία τῇ τοῦ ἄρθρου 8 ἑλλην. ἀστικοῦ νόμου τοῦ 1856, καθ' ἣν «κατ' οὐδεμίαν περίπτωσιν δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν δικαστηρίων ἀλλοδαποὶ νόμοι ἀντιβαίνοντες εἰς ἡμεδαποὺς νόμους δημοσίας τάξεως ἢ ἀφορῶντες θεσμοθεσίας μὴ ἀναγνωριζομένας ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν νόμων», ἥτις διάταξις δύναται καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἑρμηνευτικὴ τῆς δικονομικῆς τοιαύτης, περὶ ἧς ἐνταῦθα πρόκειται· ἢ τέλος γ') ἐὰν ἐπῆλθον λόγοι καταργοῦντες τὴν ἰσχὺν τῶν ἀλλοδαπῶν τούτων ἐγγράφων καὶ ἀποφάσεων, π. χ. ἕνεκεν ἐξοφλήσεως, παραγραφῆς, συμψηφισμοῦ κ.λ.π.

Ἐὰν τὸ δικαστήριον εὑρεθῇ πρὸ τῶν τριῶν τούτων περιπτώσεων θέλει ἀπορρίψει τὴν σχετικὴν αἴτησιν περιαφῆς τοῦ ἐγχωρίου τύπου ἐκτελέσεως· ῥητῶς περὶ τούτου ἀποφαίνονται τὰ ἄρθρα 860—861 Πολ. Δικονομίας· δὲν δύναται τουτέστι νὰ ἐκδώσῃ ἀλλοίαν ἀπόφασιν, ν' ἀπορρίψῃ ἐπὶ παραδείγματι ὡς ἀναπόδεικτον τὴν ἐνώπιον τοῦ ἀλλοδαποῦ δικαστηρίου ἐγερθεῖσαν ἀγωγήν, ἀλλὰ θ' ἀρκεσθῇ ἁπλῶς νὰ μὴ κηρύξῃ τὴν ἀπόφασιν ἐκτελεστήν. Συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι ὁ ἐπισπεύδων διάδικος πρέπει ἐκ νέου νὰ συζητήσῃ τὴν ἀπόφασίν του ἐνώπιον τῶν ἡμεδαπῶν δικαστηρίων, διότι ἡ ἀπόφασις τοῦ ἀλλοδαποῦ δὲν ἔχει καμμίαν ἐνέργειαν μὴ κηρυχθεῖσα ἐκτελεστή, τὰ δὲ λοιπὰ δικαιόγραφα σώζουσιν ἣν κατὰ νόμον ἔχουσιν ἀποδεικτικὴν ἰσχὺν (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 861).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οἰκονομίδου—Λιβαδᾶ* § 258.— *Τζιβανοπούλου*, 'Αγόρ. ἐν Θέμιδι» Δ'. 53.—*Γ. Μπαλῆ*, Μελέται ἐπὶ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου σελ. 267—272.

Κ. Γ. Π.

ἀλλοδαπή (ἡ) (κατὰ παράλειψιν τοῦ *γῆ* ἢ *χώρα*)· ξένη χώρα: «ἀφίκετο ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς», «ἀποδημεῖ εἰς τὴν ἀλλοδαπήν»· ἄλλως *ἐξωτερικόν*· ἀντίθ. *ἡμεδαπή*.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

Digitized by Google